İbadetler Destek

98. 4 axL?-lj 3-6U |ıjli Ail l Lûjj>- 3lS i 3 -l aUİwÇp 3 -6. 3511 .
99. (_|l liLjls L0 01 !aJ)l c-JLî :cJli (.J-i-'“ ^ jjU öl^l jl['.<Sj>-\ c3 (j> j .8. 3513.
100. ı 4İx-o ^ ^ l!J ı»[ıji* <up adi (_4 ^ 3 *4? .9. 3514.
101. . iî c^\yS\ ou
102. câÖjjall 3i İ-t- aUİ (J ysaj <yy y° âjUûM 3~pl c-uS^[:cJli Lgjıp 4İ1İ S-iJlc- .1. 3516.
103. c-uS" 3 ^ tjjA’Liil 3 ^ 3U L>t^ U ; 1 ^" 3^4® 3i-;3^ ^3 ll)L«j cc-otŞ^l ;. j j^l*il iy^
104. 10 J l&jjL)! ; 3 0)6 ^j£- İ-İ- aUİ !c-JU L$ip aül 3527.
105.]Oı * UIU jfj clÂ y>- 10i L&jJLİU 01Â"OU ^jî- OUj .6. 3528.
106. jLûi Lij oLi İ-j- adl Jjl["‘tip -Ç*-'-* 1 <J>l jjp -7.3529.
107. .]ı$pişi sıfs : Jıü sıfi # jıi jıi,[:cJu l$1p &ı <v# üîlp jpj 3.3532.
108. llijL* ^ oLjö ili | ıcJli -4. 3533.
109. Jçizjl ’tt' aUİ (JAtıl yZ'j -6. 3535.
110. 3 JjijI ISI # aAlİ 01S^[ )(Jl5 a 3 kul ^35 Ap3< öjytLl .2. 3537.
111. (_£ÂJl îûliPÖjl :ljili .33*^ j^Âîl '.İ-t aUİ <jis[ıjli a 3 kul ^3) S_p_3 3^ 33) - 3 . 3538 .
112. 3 -4. 3539.
113. :SStâJ .>4-1 d b\ j£[: JlS 4ÎP ai ^ 4İljlp 5.3540.
114. Ojj ji-up J! c^Jii 6^ c^o 4>^w»ı .7.3542.
115. 6j îfoiİl ljLiıiJ 63 JflJlSJ» j&jî iSl :Jli # *J}\ Sî[&ı J\ ^ .8. 3543.
116. c2s"[: Ju Asi* sı âjLü- .13.3548.
117. 4j>- y>-\ ,]lju (Jjiş l^-ip İsıl ■ Jü ^iij .15.3550.
118. 4^ L*jU o.4> 6® 3^^ :JU ^-4"^ *üü 0”^” 0^” *-Ç^£* c£jt_y) 47. 3557.
119. Â5jjJl oJj aül 3_j~* ,. j 4İp çry~\ LU a4 aUİ y y^"3 20. 3555.
120. Jfijiüı ^ ^ 3ıjıs <up Aiıi ıj>) ıj-Ç) 21. 3556.
121. .] yju fcji gş J sögU sı '/\ ısı # oıs'f : Jı* 4 İp Si ^ 22.3557.
122. 3*5 jJL) 3*-® 3* .333® 3° ıjıs # ^gjı Öi[ı^ui- Aiii 335 öjj^A 3 23 . 3558 .

123. 3 Lij Jâiill® b 3 Ji'l 3*5 i^p - Oı—i 33 jJj 3*-® 3* tjjjilâ «I 33 o *-3
124. jji 4 j>-^>- ı •]^3~ Oı_® 3*3 3~^' 23 3*-® 3^ ‘3 T a^2ç 22b oi2~2i ou ıo3-tx22j 33
125. iıs'# 5î[:-ûp sı ^ 24. 3559.
126. ^SbçS-l lS| ’.İ-l- oıl JjSj - Jb İsıl Sjljj aJj .26. 3561.
127. j tç.13-1 0 _^><cujj öl5 :Jli .b>-L>sJJ ^jjtaJlj li_âJ l ö^JjÎ ç.liM ajy^^A »öç.l^öl-l«
128. oj o^s 3 jj>-c o(J \j ıjıs i~t~ ^dı *up o^j 27. 3562
129. oJj nj j 1bS # <üil (JAi c-Jl5"[:cu!li L$ı& aül S-Jiolp .28. 3563.
130. . jjl 4>-^>-l .]^3SI 3^“ ölS”"Lij cAj-o^tJ
131. Aj^-y>-l . \j£ ji aJL) viJJi .]o~ LL-öJ İ~t~ 4>j| (Jö> c-oıjt 2c» (_^53 o-^-A*A b» ;3 jİj
132. .iji.} jj\ öi^""^ 3 y^j oı[\a^s- i»ı -50- 3565.
133. ^ 2 b lji\ f 4 ÎJi : 3 ü t ö£' ısı 5ıf # 5 J 1 Sî[:2 p aı ^ ^ 31. 3566.
134. ç4u ja ab ijiî ıjiil ioj 1 °<£^\ J\ ısu cSpa^. oJus 5ı[j % 32. 3567.
135. 3 -* öji^ı ıüs ic* Oto ^ 3_j ~ m j :3b* aı 5- 5568.
136. ’jlJ’r \> Jli ^2 Jü î-ö^l # 'glil ^ : JlS öl .2.3569.
137. İŞ lÂa L» iJlas j AjsİA illi İ~t~ aJJİ 3l>[1 ^-lp a»l Â-iSl p y£-j -5. 3572.
138. j j&fe jiâı Al ü\ Sı ji‘ Jıs # Sî[:a!p Si ^ .6. 3573.
139. kl^Jss_ç!i -L^jÜsJl lSl ıjli aMİ J<1)1 [ )L^-ip aül 3>43 -7. 3574.
140. aj-oc^j <ujT ol (37°^ ^ t "5^ 4)i 3*43 3*1 3575.
141. öl 3311*1 <01 4 Uİ (J_j~»j L ıl^Jli İ~t~ aUİ (J^~*j ^lp 7 ^ -4) l4J[:5lS <up <ü)l 3*43 .9. 3576.
142. sJi \J\ öyoS-y j viJJi »l yj <uJuıJl \y$xs ^iXÎ3 3*A) c-ulS""l d)l
143. L&lpjl OflŞj cJj l Aj\i-j UJp c-0lJ[:3b* ^jip aül yAf- ^ aAas-^pj .2. 3579.
144. ■s* otitfa*. ij&j îı ^ :3ıs # 4 S 11 3j-j oî[:«p a i r^>j oUiP ^ .4.3581.
145. Jpçj Jp JSpc» [a !# aJJİ (J j-aj Ju[:Jli <up aİlİ - 6 . 3583 .

146. . oJJu ,]3 iiiij 4 ^ 03^5 3i oı3 caİU-j jiikı d^o
147. a] ilil dJÎS"" ^İP ^ ^ 4Üİ 1 0^3 -9. 3586.
148. 3 >ıl jii ipjtl jp <up 4 S 11 33*3 oul p : Jü âSLl> 3 i â 2 j. 3589.
149. !i_£ y>-\ (3 3i U4-U^P 4)1 ^İP •ti’/ 7 ’ - ! <3 -3. 3590.
150. Jjj j j £Ja.J (j U ;LüJLi / j j 1 IpJİ ^10? Uij ilil 3OÜ 3^ ijJi yp~ -A*p 3“ - 4 . 3591 .
151. . 3‘L-Jlj 3 3 jJJU 4 j> 3 >-! .Jljjs j3 İ-İ- a»! (J30J <* 1*5 01 3~“ 3*
152. iJIS ^ 3i J- 4 °'y‘ iSj ^~I -5. 3592.
153. .] fî ıfcjî
154. Âdjj (j yy İî I jI[IaJÜ A^j .8. 3595.
155. cy^jiı jp fc # &\ Ji :jıs u* 1 p aı ey. ^ 9 - 3596 .
156. ^Jp cAbii (3 ajILv®! 44^13 üjb ıj,\ -10. 3597.
157. C aİİa) IÂaj C(_£jIAıJI Ayy~\ . J ay ay İ-j- aUİ <J y*j • (JI-® AÜİ ^kp ^1 -1 1- 3598.
158. ıj s- IjİjI iIli c-iJ-jJI aJJİ (J[iıjli «ui- öl OIjjî .23. 3610.
159. .J*u_ol 4jLLy^ # 4\il JLsİ?jj|^ ıcJIS L^jlp 4\il 0 ^" 3-3636.
160. jt >ı y» ı^p jji-jj (.jö>i ol ıjıs j![\ax p iai (_^ı .1. 3638.
161. 3-"p ç CijyiSTtlı ^45 jy~ ajo4jj ^44~5 3Lâ?jj aap aui 043*1 tı ji[<jj -2- 3639.
162. ^JL*5 e-3* ^jU-1 (A-Ly i Jjp) aüi eu*p“[ )(Jıs (_Sj>-\ (3 j»I~3.3640.
163. cAjİİİ-I ç\^»\ ^UöJl 4 İUu # a)M JüI5^[!<Jli ajlp a)M ajIuL* .2.3642.
164. (J, JÂPİ UijJLİ # AUİ J ystj C-Jol[! JIS <UP dili (^İ>j J* (^Pj . 4 . 3651 .
165. aJİp (3 33 ^“^ - 2-3 2 .j 32. 3653.
166. o*—® aŞŞ üy. js"lt>-i ^>-3 I3i[3 3 ?^ ^ı iijj 5. 3656.
167. I ^Li s- ÖQ^s4 ~t~j~ 4ü(CEaj^p-1 .] Sj>~
168. ıjjs ,]i44Ip : jıis .Ali?- ts[:Jıs -2. 3693.
169. AÜi oJİSU ^İP ^ # -g3ı 5î[:^î 3 ^ A 3695.
170. OİjitaJI '.İ-j- £gJI jI[1 ‘Uİ- dili 33) 3 PJ -10. 3701.
171. ^1 ,jr İ-f- dili Jijli <UP dili Öjdıil 3 PJ 01. 3702.

172. diIi 3^3 3 p > îjJjOI 0 cL-jAİ-I İA4 3 ü OISj ^1 ı_jI3j.dd>sj>w®j (_£Â»jfdIj ^jb
173. e?
174. .]P4 pI pjİJij ppı J^S Jbp
175. LTî'b f ot 3 c Lsr“b c -'^ Lp f c *2' sIp f ■
176. 3 ~*jüı jt- : Ju .12. 3744.
177. 232 2 >î 63 sî>ı 1 % .>i)ı jjd jb bJbi 3 Î 3
178. 4j ı 4 -^* s-U»ı ? I 4 J 0 - 01 İ g.çi .1 ö - 4 k-kai ijj[’ I .15. 3747.
179. aüI Joıs"[:iküI öojip cJii ^ı bijj .16.3748.
180. . JyCaJI J^-I Or 4 0^4 cOİ"p° 5 I 4^4 ^
181. 1 â.M SŞIIi»- c-dLvs! ISI ;c-Jli c(_£jEkJJ 3 ® .18.3750.
182. 4^ f tâ 4,1iI! ^ jij # yS\ o^-[:cJii I$1p &ı ^>j .19. 3751.
183. lAo Jlai .4 jLSsİ-1 JöJÜI İ-İ- aUİ J y^j ı3^-~“ y*^ öI[_;L»-g-P ÖI (_y°j y^ Cj^İ -20. 3752.
184. jy- ^j4\ oJj Js-f ali öi yi^jı c^Jı âi t idli j». öyıü u ıyJ4
185. ö^jÜIJI A-il Siy°I ı3İ ?öI \j cJi[_:cJli Lgö- öI âH ^1 .21. 3753.
186. . bbjj uy^OIj ç.Ü.1 â>- I :» (^sU«.baI Ijjşj t(_gjL>tJI \ c a_^»jİ-| a>-^>-I
187. [_^s- ööIi İ-j- aDİ J y^j S)I <up 2)1 yJ\ jI[_;<up 2)1 ibişi y^j .23. 3755.
188. ojjs jss- a)Lc»j çjj ois ı_iüs ’.i-t 4 Üİ ö 1 iaip 2)1 y^j I4 y^i 24. 3756.
189. ^1 A^p-I ^Ly .Jslj IÂa ;JIS ÎI/-I 1 wb>-Ij o y^ 2 İjtSr I 4))I "j b 3 c-JJLi ;JIS .oA* -Upj
190. . iUDIj ÖJI 4 J 2 JI :»iis^)I«.ijb
191. 6 j IöiüJü! *^ı 3oı[ı.26. 3758.
192. Ija fcî :oJii I$Ip aı ^3 27. 3759.
193. IjI .L^ip aJJİ c2L>-.s[:JIi 4-3-L* I - 28 . 3760 .
194. :cJII .U I4^,îj
195. .]ğ.a.] ijjkj C J .Jû^İjJIS^ Û^Snj OwL>-Ij # ^^LİI
196. AÇIKLAMA:
197. AÇIKLAMA:
198. Ajji $ diI! (JjLıj CIyjI[_;JIİ AJıc. ü)I ^jJaj |_yJ |jt -] - 3816

199. ! j»jü]!j Âılı (j^ lâ[;Jka $ âj! 3 j jai j 3 ^[:^e. âj! 3^3 3 c j - 4 - 3821 -CE _â*-j ^kkKl! 3 ^Â oAâ 3 A
200. .]$ S 33^ İ-2û
201. • lc ^ 1 _ . .
202. 1^5] .IİA ^Jİ Ç_Ûj 4-oiala jl alil (_jjjüjj lj ;dI]Lâ Lg-İC. AJJİ jjjaj ClIjj ç-Lûj-ui jC. J _y _ 3856
203. 1 çÜrı ^jls ûO (JSİ ULca gjjj ^31 Cy JLİ ^4 . >■! ,,Aj ,_ö
204. iy jc. # «İl Jjiuj iJiâ 4İC. ü)l tjcj -2- 5505
205. Lfcioö - 3 ı>? J^- 33 ' ur 3 »O:# 41 i (jla[;JIÜ <ic. Üıl ^ -4- 5515
206. _j lx * .ali CİLUİl j -jHl - ■ *aJ jlû ^Jİ A_^^kl _ jl çyn ^3 lfrlLa _l ■ *a3İ 1 ç Ç- ^
207. ._3i 34 3 4 ; K' 4j caj c
208. . ^j)ı »ûjjJı«..ajb bî i 4_J-ı .]tıku 13 sı ı/J: tcr üU oijItaJi
209. caJL~İ JSJjJl t! culjl ^ Jli .ÂiJaA- li£ kuI [bJj*^ J,1 *j aa
210. : jli jî :?İı' jj-j t JU .13 ? ^Up J* &l : JU
211. .]UJjoîi ‘'4 44* '4* 0İ3 ı4jd>-lj u-fe 4^ 4^
212. ^İvaJl öo{y> <3 3 ! . 14 i? !^*|3 <_jl <jl y*s- jl[:aJ ıs_j>~ l 3 j - 11
213. f cjİ!l >3 Jl jUÜl 1Iİ jiî : jlS fliU- # 4&l j&l Ji> t\[:a!p SI ^JÎ .46.
214. fi f & 6(*^'[: 3^ ^ ûrY’j ^yy 4' -49
215. (Jk jS- IaoAj 56> Oj 53 1*İp kil>. j&İŞ Ö'&’JÂ İkM
216. EtH Oi E(;EjL^ J İ-t aül Jc-oîj u[: Jli <up kul ^1 ^-^pj .15.
217. AjAî Jaı 1 Aı of AjAî jaı t Aı 2>î AjAî I jş1 sı cjşi sı t jş1 sı ai: jıs 3la]ı j3ajis aı j.s"ı aı Lıjyy ^öJaJi sji AjS) iaj^ o i iaJ ial^ oi
218. 4_^Jl ıl# aDİ (J!ıjü ‘VtP- Asıl ^33 A>j A'il-Çp {j -Ç? -4.
219. at ıjil at at: Jjs jii. JL s3 cJui ?ojjS 3* yş. u j* ü5sî 53 * ■. jıs jı j y,j \x 3 oî t aı 6î A+ iî a\ 1 aji oî A«iî <aı 1 aji oî A^î î at cjşl
220. .at t a!i ;jİ1 at t jş1 at i^öûji j* 3^ ^6^ 3^ j* 3^ t aı
221. çat t Ait ot A4AÎ at 32i at -So^ aaiî ıSt f : jı if .4*5 ^ ja. Jr : ju
222. at câö (jAİt oOtİ Jj cöOjjAİt oOtİ Jj c^OiIaJl ^İp 3^“ cöOjjAİt ^jİp 3^“ ia^I î-kAs^ 01

223. alo ot 3^ tjjj 1401:jıii .iûîj li # at iojî İ343Î tiIl .at t Ait \>j£\ at t ^î
224. 01i t âjIjj 3jA)c-uI Aiti !ıjü c-uS ttj ut aüI -Çp 0LAs« :^ y>-\ 3j
225. »AOİ Ij 01i I 3 İ~I~ aJJİ J 01 i t 015"« ijli aJ 3jA)ö3® AitJ Ij 3 ^*
226. Jli I t I^j . ^Lî .jb I [0)1 lj ."ÖT . Jb 0)1 ^1 .6.
227. JJ4İ OI aMİ JIS j >-I 0|[<up SI (jA’faJI (_^I 0U4 p .12.
228. OİSİJ \ e I* jISvJ SÖjjAİ İî Atıl J: JIS <UP aJIİ ^ İ>j ojSy .13.
229. Jli Jj I ölS"I cJj : 0 >_p- L y z '^~ ö 4 ^" jSi ölS^[:(jrp-I <j dülij . 5 .
230. (jöîis^J! (jjj ^ıJ Ü 13 ca^i j Ü 13 01 3fji Ü 13 cöc'jj^ı <3 '4 4*4 A 34 öir[.7.
231. jr £İj öÖjjaİI ISI İ-t aUİ c^>Ij[-10.
232. ; jUıi Üjs L» ; aJ .(^33 O İS""aJ I ;aac- aüI " a ji (_^I 3 1
233. LaJij ^Jg.aJ ^ o| 'm(ioj -1 Ju.] aklilı o^ı Ju lolj 4^ 345 ^4^4^ ^>-1 ı—i-ı'g 1 4 ^
234. . Â.,fgSI JISJâI (j cÂ.ıfgII
235. . Jlj y \ .^Ajy^> ^ £»j[
236. 00 uf 00 60 1İ0\ Sİ0, bl :# ajjI S0J JU[:6jli aIp öl J .13.
237. -UjÛ3 jAj SÖ^flJI (3 £j4-jj| 3 ~L£ Üİ aJJİ Jj-^J Is 4-’[: Lo-4- "^ 3^3 y£- 3 I 33 .15.
238. . »ÖÖ 32 JI 3 'M LS ^ -'3*3 O' 'c^r^' 3j"3^ 3 I
239. jj>- 3244 f 3 _/5 <3 5 I 4 " 15 li ^^44 İ-t aji[:<up kul 33*3 43^4 3 4İJU 33 . 17 .
240. (iI jISvi jISj[• yty y öl^*I ajt'I öy^cüI ı _->L>sw2İ y öl \j£- .19.
241. ,(_£jL>tıJI 4j>-^>-I .JöSLö^j
242. LSji s^4tjiüı 9*ı 1 oıs"" kui öi[yy * 20.
243. # £uJI jüt-U- j OjjI£4 y UI 6Sjî ^ÇI U 4İİJ :£pil 3ili .Îîjii jij d JIli ^ alp öl^Sj ^
244. ^ ijji üJi ıiiîii uf jfel iı Hiîsi # aı 5 ıf [:Jıs fti iv# ^ ^ . 7 .
245. c2) ı2) oI2>>2I 2)1 jIS"" L»_£jp 2)1 J-»-p 01 [ )Üs>/I . 12 .
246. .]^3 Ip JoaJ' ^i^ji aı ^ İöaJ' aı 14lı

247. <3 ApiJ ScpAiI :# JJIi[küI -4.
248. 2 .
249. jJkj cLİIpj 4 j I)I üi OJJİ . J j 4 İjIj 4 -pIî^
250. 3 03U 2 i ®i 3 6 j (j 333 (3 i 333 ğj 03®-^ jjp
251. (3 j't ı ^1 g■-1 auI jj-ip :JU aİjââ ÖJ-*köo
252. .]a 4-^IJJ Â^JI jU I 63 öö<j3I (Ji ^SÂj-I IŞj[:ji (_jI ^j£- âj yj J âjIjj (3j 3.
253. jIu j aIiI» aı :# aı jıs[: jıs W ^ aı > J ^ .4.
254. 'M :# jIî[: JIî aIp tt! ji 3 Î .15.
255. # Â)I« :âj !ijj ^ : JIi aü! .17.
256. I yC^~[ı y> İ4- aİIİ (J01 01 [Ia_Ip <ü!İ J,\ -2.
257. ijIj y>\ J j A, İt C')ı_ö Löli OLâ Löli
258. r ST & y '4 :# JJIî[:JIî &st 3.
259. # &\ IiJÎj % 0 , ^ ^ ^ 4 [: JIi U*1 p 5S)I ^-Lp 2 .
260. u say (j ,p£j£-\ Jıjj öj u aIİp Jjj
261. 'J*\ ç söjjıûJiı 'J3\ oI o-öa iâ öjö-Lö <. Iı s
262. J! AİIij Jİ I ■LyoJI Laj \ i(JI3 <up aİJİ -4.
263. öIjI :# jIî[: JIi ^Lp ^ 3.
264. .ajIa .]çTji (j,\ (J \y> ^
265. IUIkî ûî Ajjt Lîj tŞÖ^J! 3 :# &\ jjIi[: JIi .13.
266. ti} 3 SĞ^aJI (j jI5"[^t ^ jİL* ^ t£j >-1 3 4? -15.
267. ^'3 '43
268. Ju~ JIp fu“Ij J\ bJ # M JIî[:Iî L^Ip &\ ^J JLp 21.
269. J^iJI & aüI : C-JIi Lg-tP İDİ âüJIp .24.
270. •]J^'
271. # M j5IT[: jIi J* .1. 2863.
272. 14 a)) 1 ;<Jıs a))1 ey- ş 4]. 28y3.
273. fM\ &ÜL i j \jû # 41 6 ır[:Jü < 1 p kiıi ^3 ^ ^ 2.2882.
274.]&' f üh y -p ^ ki .U4İS t yâ çij J!
275. ;(jLai aJs 5 ^x?-Iİ . Jb jjiii # L&bS^J
276. j, /
277. (jOîîIiajt İ~j~ ^ 2922.
278. jLad^pj dîH ^ ^ <J yjij (JjJ [;<JIS <ip aüI ö^j.6. 2928.
279. OIiâi*’ rj> jJL>- İ-fc adi [ıjti 4 ip adi Cf- 1 ■ 2929.
280. jI D IıZj üj 5 ç! jI ı_3LS- (3 | :oJ-«-â oo^a o^Ça^-j Aijfji . AJüIsVS L_-J&SI

281. ^ j » 34 -j :cJL* ?oJt : Jli 41* 0J-0 Llii .«.Lçj ^İÇsI tjIJ c^JjügJlI .Sö^j^Jl
282. ijS' J>\ (3 ^ : Jli Âtp L5^ -4- 2933.
283. .]LöjJi /jA 3 JLâ (3 j .7.2936.
284. . JolyUt JIA : JjSt JL>- U-l-îa-b öl5^[(jj .9.2938.
285. 3 * Jj t jii u Iii 40.2939.
286. 3 ^>«31 3 ^ ^ <Jj-4j ıjıs aîp AliI (3 ^'j <4 -12.2941.
287. t 1 LJ| aİ)U L3 4 J 4 * • ^- *• ^ 4j ' EE I ,4 jCE (J33 I3j
288. 14 JÎ İJ 4 I : jJ&j 3 V} :# 41 Sî[:&■ <upj . 13 . 2942 .
289. İ.I (3 (JÂj ~6y» İ-f- 4İ1İ JO.15. 2944.
290. OU <.^ ^ ; oJiî Lg-tp ajü 3^43 -16. 2945.
291. ^ ^^2 ısl ; 14 - aüI Jj—“j ad t 3 V 5) .17. 2946.
292. :(Jüîi # ^Dji-ygj ijiLaj t j,\ pj 2 1. 2950.
293. J^a Jl ^ U* •'tt ^ JJL*[iJ'j öjjj* < 4 ' Cj^3 -22. 2951.
294. oLtlb (j \ jjt; LM ./a a * 4jl[* 1 ^ AliI -23. 2952.
295. ^ ^ <JAtp ^1 p .1. 2953.
296. Ljî ^4 i ıSı # M Jj-oj 5ıT[:cJiî ulp 5Sji üjlp jp j aJj 2. 2954.
297. Uj Î J 4 S Jb & :# 41 j^j jıs[:cJis ulp aı ^>j ^ r î 3. 2955.
298. 33 çj\ :# m Jıs[:jıs alp J\ ^ 5. 2957.
299. (Jjjj ot ^!v2j 14 Aiji ıjıs <_ ^ .6. 2958.
300. pA Jı# J&j A gî :# Jü[alp aı ^p jpj .7.2959.
301. jj\ 4j >-\ jt}\ ^lat # aİJİ ö^"[i<_]L5 <up Atıl <j & -1- 2960.
302. ju* î>ı aı ^ :# &\ Ju[: Jü u*1p ^ ^ 2 . 2961.
303. y \ •]W
304. I JjL; ^yi I? ^ İDİ Âdolp .4. 2963.
305. . Jjai (_£AIP Jtit JjÇ ÜjJ La [iâjljj jj .5.2964.
306. 4j i-t- ^it i jLî L»_g_Lp ad t -6.2965.
307. Öj-Ly2 j ijJJjS' yAj 14 14
308. JIÎJL j >;T Jj-“j Jki[:Jl5 L«_$1 p aSj! (sfı j* s ' Cf-^ 0^3 -4- 2983.
309. jij :# 41 j^j Jü[:Jli alp J\ y* 3 .6. 2985.
310. kili .ö^Jup ooöj ^ 0l^[Lgup aü! *'--‘0-'-*’ ^ ö^3 -2 1 - 2986.
311. .] JlUl JA jjjJl :# &\ Jli[: JlS U*1 p ^ .8. 2987.
312. Jiuı öc^I âjljj ,j j .9.2988.

313. 2 jy. ajuIp [!(Jiî .10.2989.
314. öo^jOj İMİ aUİ <JJIî[!<JIS <up İMİ >j SiI«i>- ^y> <b>- jL>- . 11 . 2990 .
315. jiiI Jjî Ija # 4 S 1 I j y*j jJjî As jiII 2^2? t :oJIS L$1p JLiJU .12.2991.
316. jy> SĞ^ 4' J y*j (yfj y} y&j 45. 2994.
317. jI ojî j ^jS' ; İ-İ- AiiI J: JIî aip aü(-16. 2995.
318. Aiii i^ £> j y. ıjis -12. 2996.
319. < 3 İ '.o/j (J Jj-âj ^ ^ J:JL£ <up 4 S 1 I Cj^3 22. 3001.
320. oJr&M i/fe % ıjIIsi fi# ^JIp :# aSiI j^j Jli[:J1i «Jp J* ^ .1. 3002.
321. fi :# Jj—'j J'-sf :JIî aSiI (yfj Cf- 3j*^ 0^3 2- 3003.
322. JIî :# &\ : JIî j, ^ j aİj 3. 3004.
323. JJÜÜ1 İ-İ- Aiû JJI®[:JIî AtP İm! ^ .4. 3005.
324. .oUaJjj # AİÜ Jjöj [ijIi 4TP 4 JJİ Sjyılt 0^3 3006
325. iSI OISj cjijI fUi # &\ jj^j OIT[:cJIî 1 *!p &! .6.3007.
326. Jİ1 ^ fli ög ai :# j jLj jIi[:JIi aIp ^ 5^ J ^ .7. 3008.
327. tat ^SIta-1 j&ti OIlaI^Jt aJL*j [İ4- 4 İ 1 I Jti[: Jti <up aSiI -upj .8.3009.
328. jj (^Ut CtaIls Ua^Jui IgJS'" oJJİP Oti . ö-LûP cJI^I Ld?jJ Ota .öjJp cJoM
329. ui jİji 'ja ju: aı üaîjiJ # 4$si oıs'ûif :cJiî i*Ip aı ^ .11. 3012.
330. jJup y* ^ öojy 5 :cJIü Lg-tp İMİ âJuJIp .13. 3014.
331. tU u[:cJI5 uIp aü 1 ÂJuîIp .1. 3016.
332. 3 kı jI>-I u[:Jıs ^JLJ ^ .2. 3017.
333. L^jS~ 3jC)ö '<-A ^ -3- 3018.
334. r sî
335. AÇIKLAMA:
336. AÇIKLAMA:
337. q a - Y ı jjdiS) [: Jıs at ^Lp ji\ jt- .1.3034.
338. D) cûçyül ti)"- - * 1 D İt aüI : JIi ^p a^i ^p aüI -Up ^ ^p-^ 13 . 303 (3 .
339. j >- 1 .JcdajM 3^ I^pp iIiI j ■ y 3 ^ aliI 3^—3 0B~[:Jti L»^pp iııI yn' 01 -5- 303B.
340. y\ ^i>-y>-\ . IjIj 4jaaİ(-1 y° . ü -4 .\ (_]Ü ^ , (_)Ü 44C- AIi 1 'y~£ j oyjA ^1 y£- .1. 304—..

341. İ-t- ö) :jLiî ^y-lül öA-». ç? * 4-^ Al 'fa A*!' -CA" *11^ :-Ap yj a*—" ~fa^ 043.
342. illi) çjÂ ^1 lİA) f .jl^ill fa fa far fa Aa^ A' fafa fa) A :Jd fa3 fa y 3. 3044.
343. l jfikj oj jöüaj jlaail gyÂ İ~t~ 4Üİ J y*j ötÜ[:Jti *up tül öJjjj ^Pj -7. 3048.
344. . .JyU f ö \ a y- i-t- *üii öb~[ıjıt l^üp tul ^*p ^jl ^p^ .8.3049.
345. as>- j^~\ .]4J» ^>w? ı ^jj jİ2^Ji ^ ^ ^^""[ıjii ı^.ıg- İmi o^j .10.3051.
346. C/~^ Lg_>l b : JUL* -Up ^1p ^^ bl .*up aul Çlp ^ ^ypy -11- 3052.
347. . IjPjİlİ dJJİ ÜÜ CûSUp
348. :JlS ClÛa oji : LdJLs tjlai.1 aj^j y~>r^ İ~t~ aüİ (Jj^«j tı^~3 IljU^'[lıJli <up İül t_r°' 3j^3 -3. 3056.
349. . 1 . 3057 .
350.]şjj l) By - 3 - 3059 .
351. ^ caKül :<d y l ^ :,Jli y -5- 30(31.
352. Aj>-y >-1 öl J-J 1 ^(>0 :-d—" J f (Jtl(,U1İ — 1. 3089.
353. 1-b A— 1 Ç/ 4 tül ;^-Jl ölÜ(: Jli <up tul öJJt« — 2.3090.
354. ^py tcîaplJj L*jlİ rij) *^1 *jl)[l_^p aül ^p 3. 3095.
355. aÜp t Alil -C^p . .Jp jlS""* ^-Lül i j ■ - jj . ^ Jl jl : 1 ^ ■ p aül j (_^-üp ^yl 5 — 3. 309(3.
356. AÇIKLAMA:
357. 110951 Ebu Dâvud'daki aslı ile biraz farkediyor ise de burayı esas aldık.
358. 111411 Buhârî, Ezân: 14, Salât 95; Müslim, Müsâfirîn: 303, (837); Nesâî, Ezân: 39, (2, 28, 29).
359. 111541 Rezîn tahriç etmiştir. (FeyzuTKadîr 6, 167); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.
360. 111601 Buhârî, Cuma: 32,33, Teheccüd: 25; Müslim, Cuma: 55, Ebû Dâvud, Cuma: 237; Tirmizî, Salât: 367, (510); Nesâî, Cuma:
361. 21,27, (3, 103, 107).

362. 111651 Buhârî, Cuma: 39, Teheccüd: 25, 29; Müslim, Cuma: 70, (882); Ebû Dâvud, Salât: 244, (1127, 1128); Tirmizî, Salât: 376, (521,522); Nesâî, Cuma: 42, 44, (3, 113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.
363. [ii66] Ebû Dâvud, Salât: 244, (1130, 1131); Tirmizî, Salât: 376, (523); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.
364. 111871 Buhârî, Vitr: 2, Müslim, Müsâfirîn: 137, (745); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, (3, 230); Tirmizî, Salât: 334, (456), SevâbuTKur'an: 23, (2925); Ebû Dâvud, Salât: 343, (1435, 1437); İbrahimCanan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/296.
365. 112831 89. Hadîse ve açıklamasına bakılsın. Cilt 2, s. 375-376.
366. 113131 Buhârî, istiskâ: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 24, Menâkıb: 25, Cum'a: 34, 35, Edeb: 68, Da'avât: 24; Müslim, istiskâ: 9, (897); Muvatta, istiskâ: 3, (1, 191); Ebû Dâvud, Salât: 260, (1174, 1175); Nesâî, İstiskâ: 1, 9, 10, 17, 18, (3, 154, 155, 158, 166, 165,
367. 113231 Buhârî, Cenâiz: 65, (Bunu ta'lik olarak, bâb başlığında zikretmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/371-372.
368. 113331 Müslim, Cenâiz: 85, (963); Tirmizî, Cenâiz: 38, (1025); Nesâî, Cenâiz: 77, (4, 73); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.
369. 113471 Muvatta, Cenâiz: 21, (1,229).
370. [1360] Ei-jy Dâvud, Cenâiz: 75, (3223, 3224); Nesâî, Cenâiz: 61, (3, 61,62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/385.
371. ZEKÂT BÖLÜMÜ
372. ck\iI \ 4jj IjJjİj ol :# Jj^LdI ^JjLaj iL«- 4 -iP ci
373. . ıV . . .
374. İKİNCİ BAB
375. MALDAKİ ZEKÂTLA İLGİLİ HÜKÜMLER
376. BİRİNCİ FASIL

432. l^İPİ aJİj^** üJl ö U AS3 k : t Jl5 Alp Alil kl[^ y&y- ^lijl ^p^ 3.
433. . a.J jUiJj Jiî
434. 3^ iddlî AAuLp .13.
435. J]s^ sj^J-i & 3*1 # -^ı 5Î tiu C \[: JJU ^ .15.
436. o i.dJJL* ^jjîi oı[■ a '^' . 16 .
437. 6 • l ye t Js\ \J4 -1 '■ <3u> <>£ u # 4İıi J^j Jo^l :Jii u 4 İp sı ^ ^ .1.
438. ,aU> %2l)> >V #I j jiiuU 6ıf Ak
439. Âjjliâ Jlûi 3-4. ; *—-^~3 2)1 [j-«^" (J≥j^ jvi—d (j- ^ (_£y>4 3 .20.
440. 4^3 .]ıkh oır ajî # ^tiı jp ilp aı 6 u1p ^ *&»-j «.j^Jb tfıpaj oî 5ulp ^
441. 2 bij la>-) 2^7 24^^ ^ 13 43 bt«L«ı # ajji 2 caS 4 jjj 42
442. ıLj
443. .]ouKsı ojub ij,; '.iü diy yytj dü ddiij dil 5ı ddJ dJ 5jd diy
444. AÇIKLAMA:
445. AÇIKLAMA:
446. . A^p-l ur uTJj ^
447. ^3-1 a3j3 JL>- aSslc JlİI ^3-1 3 'j£s\ ■ Jü aJİ L«4 -' f ' Alil ^B’öj y^ ^1 Cj^İ
448. 3§j 01 ıjyj U IjJA £j3-l (3i öp-*Jlj dr*l ^LU3l[: cJli L^-P aUİ djO’Oj Â4JİP ^jpj .12.
449. ı_JuS"" ıljJLûi .Ajtii b£ ^oS ^jdl (4d-!j X5dtp-! |4>-! :.A (_£y>-l t3j .14.
450. . J-O-b dUî dd liiAj 3 ;/J)\ Yy. od'M Ja cjojı Jdb u Uliij îi dpi lilkj Ja dU-ü
451. udajj jiiujı .ik ja.i : jıl ? ku 5^ di iü J ^ id ^4 J j* id ^4
452.]âJJu J iL j/‘l j üj&j 0 Î ^îj[:aJ âjljj j 3 . 18 .
453. (jAAi! Ol i J4»! BU" La) \J~ Jjl ı£j>- 1 24.
454. f coJLİL c-iajÎ1 JA (İ4-> f &JJ JA İÜ I%Ai[:cjis 25.
455.] <CL) jJ.1
456. : jli Jl 4-yslA üü :aü! JjZ/jb :ojU-l ys- âjljj Jşj 33.
457. (4^13 tî <13 # Sî[14 İP aı »63 ^lp ^p ^>4 3 3 , 36 .
458. ıliiij 3 i 3 ^ 3^3 i_j≥j |*i* jb> 3 ! J 3 3 ? Içp ijji J 3 - 14 ahi 3 ^ 4 ^* 4-553

459. £gj! 4-4 o-UP J» 4 *i <UP kül >P >1 14 4 >j! J ysaj U£J OI[37 .
460. AÇIKLAMA:
461. AÇIKLAMA:
462. . i âb y\ 4j>-^>-I •]^â4Ji
463. .]£oİJI
464. # AİJİ c 4 Îj İ 0 Î 3 Î £51 jII ?c3İp 0 ! cJÎjî «i>rj 01 dJÎjî jIli îihij
465. U4J! t Jİ a iocuÂ' J ö\ Jli.* # JıI Ja oJIT
466. ,UJI
467. •]^A
468. . J o
469. jbf 13) (ju>- ûy"~ İ-t- 4Üİ (J£İ3[_’Jbî kul AJ <1?. ~" m
470. ıliSjl .2İJ3JJ.I JI Si^p ja İ4- AliI Jj—j klîSj 015"[: Jli I«4_lp aİJİ ^Lp jj\ jp .1.
471. A^î .)o6c^p J2İS Zj* ££JI \p) jj djd dJûfl : j yu jij A^lküi ^ kAİ X^>
472. tiİİLo . j4 j ı\MI Aâ^)C.
473. c" ı3->q\°ı >C5 J JaİlI CjIÂ
474. Ş'âjj'i» \I U cJÂ .ûJ)-İİc.j ^alc. çjç'nj ç_Jaİ
475. (j£j 1 *1 'ir - iüil clb 1 ' û'[ĞPj -3
476. ..O
477. tj' »44^4
478. AÇIKLAMA:
479. <JJâaİlj J ı"vVi Iij # ^ic. ;<JIÜ Aİc. ilil cs-^J * 3 e *•. 0° -1
480. . ^İIU A^>î .İL Jj &&
481. U Clılkâ (_£4gJI 4İ*a (j^ İ4- ^ <21mî[:JIİ Ajc- İSli Ç» Amli (jc-j _2
482. U\ J-rki
483. >» ^Al^aaâ 2_â^yL^aİJ p .Lfua-a Ijujİj L«-uj lİİİi
484. 2»! Çilli Ac.t U^ı (_5-İc. ü 1 ;<■—Jlâ 1 gjC- AüI AjİjIc. (jc. _1_
485. .jpıi jÂj j ^ o* #
486. 44 644 # 4ı! 46 j ^li AmUİ! Juill lîîj .(jJjUJ!

573. ;L£İ5^jIui Lî 3^5 i 3 jI -\^_sXo« (JLSj ! D 3 ■ ‘-'-i 11 »HAJ ^LA !^L>- 3^ Cs~}~^
574. o^Lu*»| UjIjjjI *2İ^İ aJjJj IjjI5si 3I^- 4 3^’ *^4^“ ı3 ^3^ 3Iij-^Ji ^yI-^ 9
575. ^ wCp ^ 204.6041.54.
576. ^4^ ‘^-j .^IIp ^ eli £}4-j -J^ -%4 I^' d4 ^Iâj^ ey- 4*^ d4 c 4j4' 14 c I4 I4^“ •4 j jİ5^^44
577. 4İ)I 5^ :(JIÜ *344 si.' cA" yı y& idyJ y£ y\ Uj . t yA*' (Jİ yı. y) Üj-Vi- 208. 6044. 57.
578. 3.»iddsi5-3 4 1 34 ' ‘3İ4 1 34 ' j*4« 34 34 -4' <J>~4 t d^JiS »ö^ıdı 3 a
579. 4 ^ ^ &
580. Sı
581. 3 ^ yyy ıy cy ıy y ûj ^ y jy y . 769 . 6224 . 237 .
582. 3 p ı4jj3^ 3 3 ; 4 :2 ^ 2) -^-4-4! y) jüj2Ji 3 3-âJi 2î .^jw 2 i y 3yjj y y x3^- Iü-cs- .778. 6229.242.
583. ^ As>^ş>^a 3 k£_y>- oljj 0^ .3* 2 a '3 t2yjy* jjj 3 = 4 2 ®J ‘3y*)I A^p .«. 2 w-] 2 JIj 3^4™ » oiIu-J
584. J jI4^ 34 1 4^-41 ıII . ^4dJı AyAC 33 ı—â -44 ı3 .^-^Sööı ^ jt4p 33 -44' .841. 6242. 255.
585. ı4 3 a cy^ 3-44 4 a?'-*-* ûj .öüIJA 4 Jiı^-4 ^ üj-va .842. 6243. 256.
586. Ao-0-!j .olp^pjİ! iSjji : (JIij -CA Ajijtp Cy-Aj 1 —Ç4 caUİ-Ap y) o-sLud 3 :-dIj4 3--AAeüI ^-54 • 4 5 1
587. jd :5 b $jo^Ji 5-^kT ^a Uj ^O^JI uU^- ı^oyT y\ ir js — 898. 5259. 272.
588. cEEI? dÜL-I j 4 dI(:{L4 OEf «uLp bü
589. L. j 0 U 4 AI <3 * 4jIb j»î öj - 4 ^ .oLaj o.sE~d :-VSIjyJI 3 ■)oÇEEL3
590. aü 3y—*y k 1 t4 ^j yı o^P** ^ 4^y—.AI ^yp ^o pUî y^ 4j yı -t-*—^ ~,P .Uj . * ^ yi I Uj» c>- 10 93. 6312. 323.
591. ^*~p 4 .usH LduA j ^ 4^4 3' yi a^4 3a o4a3 .^«Lp 4' îd 3 h Uj-tx— 1126. 6326. 339.
592. , 31 ® . ^^ 1 jp c *co 1 yjp ^ J * i ' ^ ~ .p c ^ 4 ;_.a» 1 j ü ~ a Uj . 1 yA 1 Uj üa>- 114 2.6332.3 4 5.

593. l 3a ‘>^^41 3-s® -3-4- 1 3? aü-o aJ ^ Âi0 öjjup ^14 ^4 45 34 "4-^5 544 4ü J-* 0 4 Oy-^j 31®
594. 4 gliı ?c3ii tAüAjip 3 ^ 04* 1 34 tcJiA-d ' 34 h - 1 .aCüa 3 ^ ^34 jji Ujüp— 1146. 6333.346.
595. ^ -Ujj cAiyb3 jji ji^)* Ld :ti ^ ı^y. 4-yJi*jy ^3^141 3 cy^~^ -çp lA-c?— 1155. 6335. 348.
596. ali (Jy-4) û-o Cs\ :acajlp 3-jjl :tjbi tol ^p 3^ ^41 ■44*' 3 ' 3 3' 41-3— 1156. 6336. 349.
597. ^y yy yj& yy yy Uj .T: - ~ ’ ; — 1165. 6338. 351.
598. ,■ ’t Lu ^^/ı 1 t ğ j 3$ jvL-j üjl üj 3y—*y ljljt :3ü* :.b>- yy yy f yy^ yy- yy* ^o^üd*
599. 6 t' 0 s ,
600. -bPy . aÇ*—* 3 y^ yy 3^^^! û) . oll~d :üjlyyit 3 ty*Sjt ^
601. . aÇ*—* 3 jA- olyy jt .<gll 3: ieS-bu-Jt 3 1 ® c-JÜAyJl
602. ojj& ■ • 3 451 • 3A-* .it^Aİiı :ö* , 3ji 3yA jt 3 :3ü*. 0 -e?- 33 1 3 ' '3ü® ?33 l_â373üa-® 343 < 5 ^ 3ü -* 1
603. üja-J* üj .s ski~j* z\J^ üj .jiio üjA>-— 1195. 6345. 35S.
604. ^jp ;J^xp at:! .up ^p cojji; uf .^54 4d ^*43^ ly~ jji Ld.es — 1202. 6348. 361.
605. y> au—. 35 jluJt oljjj .Ap y aaA- 1 ^_A3tv2J ^_potd? o- sL-A l4 p :Jjljyil 35.35 j 3lj -44“
606. -Cadı ^31 yyy çLp aui y*^ ^iiı
607. .^j^vûJı j ^ (3Vj • j j jİ3^'
608. tdJ-b» 3 i j~j\ 34 * ı Aİıi jlp y\ yjj L4 jji \s} .jlip 33 ıllIL?— 1413. 6411.424.
609. 3 Cab^jP iy-y^s o~^~> Jl44i (3 aîğ 3^3 üc^; 3 J4jJi « 63 ^ 44 ® 4 J>4)
610. ^p cjLLp j,i jiLp 3 p c*ulLl 3 ^ ^l?- id ,-uli y£ id . 34 * 4 ^ ^o^ y ^54 y\ Ld-e?— 1415. 6412. 425.
611. -dp 3‘ jS^ 34 (j) 34 jidiiA 34 (s~^ (3 1 ^3 4j .ljJa 3 ri yA <• yp. 3' — 1417. 6413. 426.
612. i jy- 34“ (Jü ^-14' 3 ^j (Jl* 4 -ea üj^-i -^j-4- 3i Ol* j' 34*^ 3^' eli 3j4i 3 - 4*3 t 4- f ' 4 ji ^ üy- 4) :4^ 1 a\ii
613. :-dij _4 3-* 1 -*4 1 4 ^31 di 34 ‘db 3 4 44^4 tjbi 5 . 353 ^ dbj -Op ^ji ^44 4 ü°bi 3 A ,-t>tdvdJı 3 *' --*p“

614. ji434 ^4^4 (jj 34 1 4î . jijç, 33 3 ^ 4j .33 33 -4^. ^3^44' y) — 1420. 6414.427.
615. y Aiıi -Lp 3 a cÇjjüKiJ i y -Lp 14 :is .^çpıpü y y y i4-i4— 1432. 6416. 429.
616. : 5 lü t 3 ^ Cj^ t ^4~*' 3 ^ 3 ^ 3 /^^* Cj^ 3 ^ ^_y. Lo ■ 3 ! 3 : 3 ^ ko— 1435. 6418. 431.
617. ^ 34- lf ^ lf c^Li^-i jji 12 .£-^3 (j^ 2 L 1 ?— 1 440. 6421. 434.
618. : Jıi çaA jp c y*>~ y) Aiii .çp y jsiAUj j^p ;-dj Jj il) .^ıp y\ ili .jLa Jh -4i^ \s3jj >— 1446.6423.436. ^yp3UJl ppj aü -LaA) aül b)b>t^j *4^"! aü! i 4) :^S"b^A JUJ aJp aul t ad J^^jj Jli
619. Jli c^jjj jcbJ ' A ~ 3 ~j >r cy* ? 'düj 1 o^luj J$ ojjA Jli J aAjÇ !aD Jb :l_jJli
620. : lS îL~J| Jlİ j ,(_^jiJlj :öy> Jlİ j ^b y yJı :Sy Jli j ^^4 Jlİ j .L-b aj U ?-uM a^s
621. •Jb* tj-ticLJi j^j ujL^- Uj .üj^a^-LaJi jpj lJ p'-yi bb .^c^p yı Uj -y^j ı yt ı ğjs — 1450. 6424. 437.
622. ibuj lüp :JjljjJ 1 J.4? t 4^' Atı! aü JyAj ^4^ 4® 1 .o^p. ^t)! Ap ^
623. »ı Ju* & jy-j U r^L c ıp c t ıİ 2 P c^j 6 ! 12 .Ji 2 ^5 İJjJi 12 .jiip ^ i 2 İ>- 1451. 6425. 438.
624. <.(ycf' 5a ıA4^ y A .^4* y Aj .aj^j 5h jji Uj-g— 1455. 6427. 440.
625. y aİi! -Çb yi' y Aj y^ c-Ça y j~~3* 5a 44 4j ■^ ,sa A4i yu&h Jı y jJL^- ılj-e?— 1461.6428.441.
626. \o a 13 lg â4-i y^ yy y. y*y* cf' jj)*^ ^ ' ıy^y 4»3 *jLp
627. jj y& cemili y ts-y coLLjji y yt- {.yj\üL Jı i yy\ -lp ûj .yy- y a 2 -ap ûj.u— 1541. 6459. 472. üs yxi y~ yij .j»t y» üs yi y*° y» iİİaj yi ai yi? a jû :jıi y y yi ty-yy
628. :3li j olüjÜl j oto- /^jl o^S3 .^L/? :^*L>- ,4 (3 3l^ c0^ aj ^s-\j^V^ .cpİÂS*" :^Lij l (3 ^44^"l 3l^ J ci^jyc*
629. .olûJ 4Jl>-^ 3*Vj
630. :Jts i cojLLz' y\ ■ -4^ -44- Uj y\ 14-cs— 1601. 6492. 505.

631. ^y\ j jj2- Uj .öüIJA 3 ? Uj :(Jiü ,j4 atıl -lp 3 ^ Lo-cs— 1604. 6493. 506.
632. -bjj uJTaJ! -Lp Aji .-4^ -44- 4 j : 5 li .a4j- 3 ^ 4' 4j-4— 1607. 6494. 507.
633. Üj :3l^ .l)L£*p y\ Uj :li jjl c(3l>w>l ^ j ^ ~d^- 1 İj.x>-— 1608. 6495. SOS.
634. y> ajM -ljp ^4 ^ 44^ £y. id • 4^~ £y. o-l^p ıd • ^jjy* cj- ^y. \1 jjs-— 1609. 6496. 509.
635. .^j..ıı^aiı y\ y 10 . 0 - j o uf .jy^j* y .LxO üj :(Ju y 10 . 0 — 1612. 6497. 510.
636. c4>^p- j^p jwiı£jı jji u <(jX»ckı — 1615. 649S. 511.
637. i4J :(Jü tdüJu c-ob lo y} cydjjı ^ adi *up id .^fp ^y Ld-U — 1629. 6503. 516.
638. 0 : ~ : A (3.' Cf- Af**’ 3 ^ âj^İ 3 ? 3 A 31 A' A^ 4j ■ 3 > r^ 2 ^4 jjii \1Yjs— 1637. 6508. 521.
639. . 2 >j)^a <üL$. 1 ^ 3 ^ * 3 ^ ! ^p- (^ 5 *^ c!/’
640. c<oLp 0 J 4İİ I OoAİ-I IJla ıdjIjjjI cj-3j3^ ^>- 4^1 ts^ ^ 3 ^^ <31 ^ I 5 ^
641. <oLp ^p- Jjjj . a^JI <dî c^L ^>y» ç.l.^dJl ^p- oljj
642. 4 iı (J'jAj Jlî Jlî ^y\>- J^p c 0 İAAAj 3 ' 3 A ' 3 ^ ç 3 : y) A . ı^oyA y\ 13.3— 1643. 6509.522.
643. p oijj ı^ı .oLûj lAîijjJi ^js' j 3 .pi^p’ 3^^ :j 3-^3 ^ 3 ^
644. $3İlb° jp ^jp çjllggll 3 ()Ap 13 13 ..ıJjJl 3 : ^4p .jA y) A-3 — 1644. 6510. 523.
645. ^p cöjisüı f.o£j\ id üj Lu .-ıJyü k; 2^441 Uj-c?— 1647. 6512. 525.
646. 3 y^j 3ü* :3ü* ^^44 2^ £^4* (ji 2r* ' 3 P y) hj -yy» 3 ' y ^53 y^ üj-3— 1656. 6513. 526.
647. .^J—üsj-p ^lp o.slı~d jJş.öUj-İj 3İx~4İ^ tol^ yy lu52a cl-t52& d-i52*
648. La :3ü* $5 'yy* (jâ > tû/üaj (3 .' 2^ Ej . 34 i 1 ILJİÜa y. iÜaÜ&İl E* ’^y^y* y Uj-3— 1658. 6514. 527.
649. I)! ^ Ü 3-4 ğp o^üuü d■ lP—* br y*S*\ a^J^pq ,3—4^ a3p aUİ t 2 —p ah 3 ^—-l^p ğp ü— a-p
650. 3 ?! s *-*ü Cj 1 ' -iwp 3 P yi - 1 -—' lo -ki ^^ü' — 1665. 6515. 528.

651. : JlS 3^' -Jl* üy°S^ cf-j^ '<3 • <3 JiA 1 ■fî'73 5-3
652. j,\ 3^ 3^ 3^ oo^ı^-i 3? A^ı 04 ili . ı^^ıs^3^ -u-^- 3^ ^3-^- — 1863. 6373. 586.
653. au! -U^ ^ cı^d ^p c jÂji* js- c<3!)^! Ap didi ,^pi\ (_^ı A.' Ldud— 1866.6576.589.
654. ^ 4iii -lp jp ^ 3-4iı ijipı jC?- ^yyy UjJj>— 1872.6577.590.
655. :«Jiâ tAiı! -Up ^jp o-çjp ^j,ı ^jp 3 ' «iA* .-ip^ı y\ Ld . jh~- ^ -o^ı Ld-os— 1877. 6579.592.
656. Ali (Jcc-oij ca id ■ -up buji 1 ld-U— 1885. 6583. 596.
657. ^p ‘Uİap ^)p ı id . jLc id . Jjjj ^piçjı y\ l ’ğjs — 1890. 6584. 597.
658. y>\ 5 ^ ^ 41 { J^> 4İp 41 { Jy> 4) jli : jli tö^j i J\ °Js* tliid 3 Î ^p it Jt- SjS jt- ^pljj‘l jZ
659. aİLjj j^p ^ -viu*- ^*~p Uj :ts *js g^ı ^Lp ^y. J-v2j Uj-ls— 1895. 6586. 599.
660. . £^i?jJı ^uıüı -xo^ cıb>- y 3 .^ *y~~ i ^ . 4 İjw 5 ^Lp
661. ^gliı ûü tbIlc* il j^p cAiii -lp ^ *c*ic j^p ı —lî ^u^Ş' uf ,, jcis- Lu-c?— 1899. 6587.600.
662. 0 ' toA p «tul 3 P ^p yy jıj* Jl-t-p üj .yy -Ly?- yy. — 1903. 6590. 603.
663. 4-İoip 3 P (Jî^JAp 3 P 3 P 3 P 4İ1İ A*P 3 J Ld .-CycB 3 J Lü-CS— 1911. 659 1. 604.
664. ^jp dALi jh Cjy^~ yy. dALoül -Up Uj .üjjjL* ^ Ayi lo , ı ^İ 2 ^vljJl ALA jJL£- Lo as— 1915. 6592. 605.
665. 33 Uj .^c~p bd .Jo^-i ^1 p 3 Uj-u— 1928. 6596. 609.
666. 3 >p jjp 3 o-tp Uj . y\ u— 1930.6597.610.
667. 3 3*3 3u :3ıs t«tü 1 jjp y» ^ı yy 3 ^) 3 ı js- . Çi.~^ 31 3 ^) yı 1 uı ■ 3 s)3“ Uj-t>— 1931. 6598. 611.
668. 336 :36 y ^ 3 ^ tf- j 4 l 9 ^“^~ .^gLTt^-iüi ^-3 y\ ı3 <(j^i^iJi 3 ^ ~sjCs>r ljjîjs-— 1934. 6399. 612.
669. y\ 3 36 -3j^ 3 ^ <l**~£* :36 . 3 ^ 6 j l' ^JL3 y> ıjL^ip-3 ^ ^4 — 1936. 6600. 613.
670. y Atıl -lp yjp toj^p yjp 1 j,ı yjp açJs ^y\ y Atıl -Lp Uj ^y,, süy?- Lj.cs — 1946. 6601. 614.

571. (JyAj LÛ tA^tolp ^Jp AyÂ^P ^Jp L-Jyj! ^yp C«A) Lü . ^yj Lj . jJUyt yı L jJS 1958. 6602. 615.
572. ^p^ !aü(j . ^ (Jş Ld d.ü ‘Öp aül aü 4y-yj d) : 44 Lâ ^.Ldl 1 .1?^. ls :kl ^jj ^^p 4>y 41 :44
573. ^33 y 4 o^Lu-^ <3 :-bUyd 3. 444 " M -t*b d&ld-i aü 4y~4 o' 4*35 3-55 d' ^ .34^1-5 4^5 ı 3 ^ 5*) Luj d lud-i
574. . ^Jl3 yi .yÇp y ^^püT 1 ! y : jjijıyJ 1
575. 333 1 -llyi :Luİ 2 j*j aJ 3i4j .^L* yi apl^ <p^3 aöp aö ^yJl .^«1^ y US^:3t)
576. .Aoöj ÜL>-' o) a4p AlıI I)^4î .aJlöp ^İp ı ç â g11 01 ppjyd .löp ölyjy .*44 âjLaöö ölyıy cpLa oLS-i öi ıjiyl?1
577. opLu-l :UjljıyJl 4 .:ööö- LgjU L^4pd ;jtl .âuj lA y«Jy ö|y»l Uö|pp-^l yyLLo i < up öpjp' ui a4p aül 101 t ;Jtkî .app
578. : jjl Jd Sçöfjl yjl y£- CÖ^P y> % ÂaLöl y\'y -UpJ yj yj-Uüj lf) . jjl — 3435. 6746. 759.
579. :3yjö ti : Jjij j) yy fcE" üj .^j^a yy -Up 13 . y^ÖP yy /y~~ j^öp y} I3a^— 3445. (3752. 7(35.
580. aüLo>i :3ü i^-üp yı\ yp Ay4 İp yp y^~ y,p yı Lo q ı—:. n iı ^ 3 p ^ -ı —p yi laj-l>-— 244(3. (3753.7(3(3.
581. .öyljy yiaJl yBl :3i) soK 34” *^4- 3 ^ 24” ^ 41^-3 yi yp 0löâ4 14 .y^y^ -Op 14 .jlio yi l4aö— 2447. (3754. 7(37.
582. • ^>y
583. ı (jyS**ı 3 - 4 - Y el 34 ^p cuJL5- y ı_u^p 1— 2463. 6756. 769.
584. *üâ aü 3öi ^y \ ^p çA ç 4 tü .4 4-ü— 7468.6757.770.
585. :3tl s^.üp ^y\ ^p 34 ^y 43*11 ^p £^ü*jüi ^y jy\y- ^y ahi -up ^y Aiii u^p ı jjîjs — 2472.6759.772.
586. :3t3 yR *3 a4p aü' 4 2^-3 01 i34-^ 4 1 34 ^4 ^ ö4 ^^4' 4 1 34 0(44 tli .-uğ a^'44 3h -4^ Cj jj>— 2473.6760.773.
587. /jj J4 - j \s*js- jjj ^jS' ^jj j^>j ^ ^1p ^ . ^Ü£-4j^ ty-J^4p — 2474. 6761. 774.
588. :^3—**y «ulp 4Üı t »uı 3y~«y Jü sl p y& c sjttS' y& ı^>-y& oî«~ü~« yj o -up ,yj aü ı .up Çj- ı>- — 3479. 6763. 775.

689. j4 yi jl (? C^OiSdl jl 1 L 5?~4 t lijj l t J}j4^ J4~“ <3 r»L“j 54^ LS^ 3 ^ 4>~“J îs~^ • 54 SdJJîi ÂlLİJ
690. y a^-1 Ajut^a jyÂlAyA yj üjSj olo ^y ,4Zu*}\ A*Jij ^3 ‘ü CPJ-lkt \jj£ A^-La 5 yu\ : JjIyyji 3 * lâ» ^)L«1
691. ö' yj 531İP yİ- -lâyji yj ö4 yf' cA^ÂP yj y> üj .öriri?" yj IL‘ yj' — 3483.6764.777.
692. jj * jj j- l' ı î’A-* j ^ jj alil ûjc. jj * ljj .jj^ l 11 jj clw ı '*'-* 2486- 6766- 779
693. ^gj^jjjl _4jjâc. jj ^jojljj ,. jLûjLoj jj Jjjaâll ljj ^ji t ls 4U. jj <jj jl ıc. L&iâ_ 2488- 6767- 780
694. (Jla (jjL jc. jg.yı»,!' ^ jj CİlJİJ ljj ^jjİLû jgLjyLnjua ljj t jgAxIja]L jj (J^jj ljliû^- 2489- 6768- 781
695. 3 ^ CkLüjj (_y. 3 *^ di <213 ^ji 1 _jj 3 ^ û' jj* 4j jly^j 2491- 6770- 783
696. 3 * 7 ~ j ^lj İ 3 U ^U 3 ^ ı^Lojj 4 jlc- Jıl ^gll -■ Jj 3 jj-jJ) 3 UilJU 3 ^ <jjİ 3 ^ 3 ^ ûiuc- (jc. ğjjJuii
697. û^jJC-j Jjcu] <â*jJa ^jj 1 ö■ ■ jj ûûUjj} ^3 ‘ÛJİj 3 ^ <_şAl$J3 *4 J^l^Ul ^1 ılgdlLû 1 ç 1 aİ
698. 34 (jc. uİİLûjoj (_jc. UIâjİ -ûj-3^ ılw ^ ılw 2493- 6771- 784
699. ^jc. (şj^\ ğjc. ^ujl DjI tiüLû 12 i 12 i *İ3 j ^y ^ 2497- 6772- 785
700. 2>l Işpü û' ‘‘■jâz- (>- ,j£ diıl çji ,jc 0124 = St tjf- ^ .k22û ıjj ıjUİit Ujü- 2514- 6776- 789
701. t Jnj\\ jjî O Çf- ş3'Ja^' ljj ‘ jjiaia jj jlKlılj ^jikj tjj AİsJi Uliıı.. 2517- 6779- 792
702. 3A 3^ jgl^ ■ ■' ^jc. 3 ^ l^ üî-A\ı \jj aa^ 3^ .^ıı»*.1 Uü 3 ^ ^a^ ljj^k- 2530- 6783- 796
703. A_ılc. 31 ^gll — 3 3 jj 3) -"A -■ ■ ^jj _llıiA lalic. Aligir-i ^j| l^ıAc. lj ;Aİ ıjll 3! ûjc. 3 Sû yu^A 34 J&3 A^A" û -^
704. c_ıilaA]l ljj 2 >j 3! .ajc. 3 Aa ^ ' *n^-v *t21İLû La ^jjji.1 ! _aJ 3^a)ü aJla tLo-o^ 3-3İ 3 -^a Lajİ ;3a^ ^İAj
705. ^jaİ34 3 3 1 ^ l ‘j *323 ;3!3^^ ,t_£.ıA] a^ 3 j 3! ajc. 3^4 ;3^ t^jA!34 3 3'^3A *443 3

706. 39 ^ 34 _ÂİJ ;a_aLol-û 3 ^ j 3 . S| ^ ! *9 (_^«3 • 3 *^ c '
34 J* j .AİLjûaı ^âj ^ ^j 13 A_ıâ 3 ^ 3 ^^u-oalI
707. ciılaj j ^gJ3jül j 3 jju 34 j aİİij 1 U 3 3 J I_iİİia]l j .CjISUI
39^ 34 û a^ 4 i jj>ic. a e 1 .~: j _eiılsii]l
708. ‘(4 “Üa 3 jj 1 3 jc. 2 aojSc 33 3U! 3} (3üJ! 12İİ _y^L ^
3^^ ^ 3) üiiiıî.- 2539- 6786- 799
709. tA_] 3! 1 a)! ;3la 3^j _Aİ)t L-ı^^a 3^ 3!A^l ^ 3^ A_ıic.
3! 3 3 j^a 3^ :3^
710. jj jc. jc. 32 jjl Ça ^*2^1 jc. jjlıM jı« \ğ r - lâ jJiâll ^Jliu jı
âİ3jc. lâ3â— 2540- 6787- 800
711. jc. 4-ûjkc. jc. jUÎ jjl 3*13. U lâ t 34. U j—jc. jj >^3. * lâ _'
_'.- A jj jj l_Jj3aj lâ3k- 2546- 6789- 802
712. üj ‘»3j® ı> ş. li.A ıjf (3 33 23 3^ 24 siyil! 4Î4 j! :34 24
-4>â3 lâik- 2566- 6792- 805
713. aİü (jj Cj (jc. J 3 lVxd US ^jc. Uj û? ^ İnw~ 2574- 6793-
806
714. 4pİ pC P pûlc Cf Û3İJ pl 2 j 12 .ts^ *4' pl 4i ,p2ü p 22.
2586- 6796- 809
715. plj po Î2. pî tplp p4 I f- u'P4? uf- Cf 4^4^ ^ .u4â< 4' p
42. 2590- 6797- 810
716. JjIuj JII ;(JII tjf- 4jjÎ Cf~ İş ıjj 4A2 34 j o) 444^.- 2594-
5799- 812
717. 2w pj*(jc. -j"2)4 o'«ir- ıj «i! Dj / â22aJI 2)4 / o!-- 2
>j _?4 UjAk- 2609- 6804- 817
718. tjı C‘\x, â‘i c i ijU.llijİ {ja o j jikj Aj\j£ 'ıll ^jj ^jjoilİ Jjİ) \j
•Clıikâ
719. ajüc. ıjp. q b- ^11_L (j .j Jjc-Uuaj) Uj (jj üjl -Ajc. luh-
2618- 6808- 821
720. çljjll jc. jjl2.jjşJl jc- jj jljj* üj .<222 IP 4ÂP' ^ p^- 2618-
6809- 822
721. ûûl2j ;2ljjll jA\j2 (-29 j-° Âıl (_^lc. jjAİ lûjjll jl j jL ; jlâ ^İ2j
Ajİc. 2jl ^gİLa 2i jjjoıj jl tc_ıjlc. jj
722. ı* (jj j^Âc. (jc. jll ûjc. tJjc.Lûj«u) j)j ^jL^. ^ 2644- 6813-
826
723. .ljjj ^ jjjkll û jJk^. ^jİ ljj .ıjjjpâ ıjj ıjüıKll ıjj jjc- ljj <^4141
^jaljjJ ıjj 3^444 lâik- 2651- 6815- 828

724. 4ûjJ)â ^1 (jj üıl jşl-kl J (jc. (jili. (Jjc.La1uJ 12 ikili 12 jkj İn w- 2664- 6817- 830
725. cLplla (>. 2.23 |_yj £«kk. ku .çıkjj (_gjî CP a^ tA aul \- r - kjj ,4-i}2ı (jjî tjj a-9 a^ küjjA— 2670- 6819- 832
726. ;JkI \(ş a^' çp- _â^' lsİ) oi ÇÎf^- cp- İP Ijj .^'Â jÂ^ küK- 2671- 6820- 833
727. 2 j 3j j - u 3 2)3 :3^ •‘21Lâ 2)4 c_h3 a_3 2)2 .133 İm ^a^-3^ ..iixj-u 2 >a 3a.i2- 2703- 6831- 844
728. Ajİc. alıl ^ üı 3^33 c** iVıl (jp ^2^. ^3 x*ı
729. Alâ Aliıı ^1^5 2.:ı I *’ Aİiiı öltjjl (ja *231^ AıI t^İiıj aiİe Hil ^gIIH j (J Cy- I " y ' > ^ ı ^15 tjlö^'j
730. (jc. <jj! 32 çji-a (jj! Sjij (jc. cıûlll .E-ıÂj 3 42 ,4e Ijj _ ls 2e‘l jûe. 3 (3*2 jl IjjAk- 2767- 6849- 862
731. ûic. 32 : j 3 34 c lAiî .3-4J-2! ^g .* i 3 2 I 2 jj 3 k 334 *^ 3 j 3jtU-l 3 ^ 2 2768- 6850- 863
732. nKİl ^Jlua O -0 j t Aİ^l -^.^11 4_iâ La] tlc.
733. ‘(Jll t2]Lâ 29 ^yujl (_p -■ A r - 12, 29 239 2* '2* ıj,ri 29 a< * l2û2- 2775- 6854- 867
734. 03 ^ ;3l^ tıilll-â 3 t_y Cf- ^ajla laa .3^33^ ^ . 3 Ijj .AÜ 3 1 3 İ 3 d^a _jjî Uiiii- 2793- 6859- 872
735. 3 Â jy °Cf- 3'3^ Cw' 3^3 °Cf- 3 Â j'-L^ 72 .ûjjfc 3 y 3 3jj .Â33 3 ! 3 } j S) jj! 3!i3k. 2794- 6860- 873a! 3 1' [c,\ A_ıic. 3! y-■-> 3 3j^3 7) ;Clıikâ y-uj A_ıic. 3! ^yLsa 3^2^ ‘"' 3 ' :33 ‘a uc 3 33 L .
736. d) (jft sjj-ij d ç# J6ç jft Û> 34 d işd ıs? lh) 12 .^22* d di jdi jS* 2798- 6862- 875
737. 2 j! ç.l2û 3 ! 33 ^ 34 s-323! 3 c- a L^s. 2 >j 333 Cd 41 - d d 3 ' 3 I 11 2L . 3 d* d pd& 2806- 6863- 876
738. ûjlb 3^ s 3 • • j 3 jjc* 3 ^ L c * • ' ll öûliujl
739. 34j
740. \ ‘(j Ilj _AİLû A jjJLoİl ^_ya _ûl2ui AjL^JLsaîj ^-“3 (_5 ^- sa ‘.i}^ t.^1» a ,ı j_jC.
741. : Jla tajLk. ^ (^İC- (_yc. ı^yûlc. (_yc. ^ lILkJı Ijj ^ I û5 «yt 3212- 6944- 957
742. -j.ali ejc. I ,'t^ y-*-“ {J** ^4 12ı cJ^^- 4 ^ .j^ 3217- 6945- 958

743. (. ^ jar *y> ^4^ öûIjjjJİ lAdIjjI! ^â # CİLI«Q 34^ C5^
744. üj *3^ 3^' Cp Cp ^33 (jj a^3 3^ 3-^0^ ^p ^ . ı> . ^jI İnh- 3218- 6946- 959
745. (JjJaâh (jj jjj Ijj t j.Vg.h ^alc ^4 Lj L_lI& jh ûjc (jj jA^J)h ÛJÇj J cSi ^ 3223- 6948- 961
746. <£1111 Şc : >* jc jc j»jlK jj Cf- ^4ıâ-â jj U5 .4 jj 4 jj jâj jjî Uiiik- 3231- 6949- 962
747. Aj _pjIA Cm a 9 A^ <_sA A^ AAÎ a^ J^-kâjoı) \Ch .5 jj' 9U -j 1 ■ ■' aj > _ j jAj Uj i-M a^ '^AI IAi. 12 - 3247- 6952- 965
748. J ı^J J (jjI ı^J J AIC* Uj # ££ÛjAju 3U1 UL x*V) 4 1 Uj . J^i (jj Aİ^Jı lâıî.- 3249- 6954- 967
749. =* yo' '>• ., „ fi t, e ’" 1 * ., ' 0 o ı* ^ **o ., £ **- ' S f ^
750. Jî (jUj^s jllıJ jj) jjift 12i ,2jj jj US >tr u>» (jj (jUâJI US .JoçJI ijf- (jj (jUîJI USÂk. 3255- 6956- 969
751. 4_Jc. Uı! aj (Jjj^jj (Jla (21 Uû (jj (jjıil." ^■ ■ (jj J)jS^ Uj _(_jjjlotUUI (jj s jU^ USû^- 3260- 6957- 970
752. ^3 ili jlid cŞi I w jj 3263- 6959- 972
753. 3j Ej ç.1 Er. 3 ^ ^LûjLoj Ej .^lE-a 3 ^ ; Ej 3 ^ ^EalI Eİi.ı^- 3306- 6972- 985
754. Is â^Iş Aİkîj Jii(-(^a 3 ^ Alci . j EEuı uf- if IsÂ=“ 9 ^ . jA? A Eİnî.- 3308- 6973- 986
755. J_Aj Esi ıjI 3 ? <*4j Eg ;JlI tıUEa (jj {_£- aîl Cf Ej .^>4*111 3 j SjUi. UjEI- 3310- 6974- 987
756. Cf- ^j'(.J4j d f- ^ 12 .ajjU-ö ^ ü> 3315- 6977- 990
757. ı kı£a ;d2a .^Î2j a_ğc. 2 j! ^kkk tjciuljj lk *(Jla a2c. 2j! ^! ■ -■ 2ı 2'2 r - L5^c.
758. Aİ2.J ûljjaj! 12b ;ûj! İşP? 2-V 1 ^ .AAkii IjS ^jû ^22^"
759. LgJ] AİJİ £-3 j a jJJİ ££j 3 (jj^A I A_IİI Ajİ jİi! .^,xxı aJJ ;274- tJâ > >"I}Wİ1
760. j! t jAc. (jj! jc. ^aJUj jc (jj İjIüjİ ,j!jj>j! Ajc Ijj .[Ş^I * û5 uh“4' 3558- 7060- 1073
761. jj j'jâj-jı (j b jJU jj o\j°J^ İjj.ÂjIÂ ^j! jj Ajf-J' Di! .(jjj‘1 (jUâ. jj aJsJ Ujjii.- 3568- 7064- 1077

762. Aj Jj! ^jjj E* jj! ;^İJj A_ıic. Jj! ^Jj Jjjjj ^<?.!J^jjJ! j^! (3c. j,
j^jJ! ' y r - (jj çjjjj jc ;
763. ı.n l jü' ^ AllÎ ^j! (3- 0 ^c^J (J '':;r. y âjajJa oLJj! ' J! jjl!
^jjjaİjJ! y5 ^ı-s 1 . .. s, i
764. Uü ;ls AaA^ |jı aüe. Uj ,ı_ıjğ)5 jjî l j ıjllac. ^jİ Uü Çic. jjj
aaAÎ UÜ3A- 3577- 7067- 1080—
765. (.J)C- ^Jİ ^jc. AdcÂxJİ ûl A^ ^ .ûjj^ (İ4 ^ ^ tk 3582-
7068- 1081
766. t>. ^ cd- (4*44' Çi,a ljj .dıjJji' ^ .(jlic. Uj .ajl2û ^ ç>j jii
Uİiiıî.- 3583- 7069- 1082
767. tyyy- l« jj 3' j ^- ^ jj=4> l« <ş^j jjjl (jj Uiiii.- 3608-
7073- 1086
768. tj jjoj j y& /' '1- y ûl2i (jjiüjJdl ellili (jlaki] jl^ ; 2^3
769. (jj alil ûjc (jc (jjl 441 ûjc (jc ç.l.liJl 2LL (jc (jlâLai (jc Laİi
.A4^2ı (jj j^Ac 3614- V075- 1088—
770. iy a!\ jL ljf. jSi j ^4 ^Jc. ^ ^c* ^-4^11 l4 4j 4j .44> c|^'
l4 y) Uiilk- 3667- 7088- 1101
771. Cf- jfikl! ğc- j2 ijf- jA? jj Ak2 fi .fifi ,.^1 ıjj jfi j2 fi22- 3668-
7089- 1102
772. ^ ciı^LkJ! (ûj)Lac. ^ ^i.,j.. ı Uj t ^jiljc. ^ (^Ac. Uj
qa2j1l ^ 3671- 7091- 1104
773. ûûlkjjl j ^ .lûı£l ^-ic. 3 * fi file j^ j 3 ^- ^: jl ^ k a)
774. C4 üf lşİ) *2*4* lF 4'J4^ c4\ ^ .f*) û5 (jt44 ^ .4^ l£ lsF
3679- 7094- 1107
775. . 4^
776. d Çd d d 't
777. UjJj t_^lj UJİ t jl kj^jll (j^i UUj^Kjj (_)j^jh Ulıl (j^ (jjjouâ
Ujjh 31 ^ 4_ıic aîıl (_s^4a
778. ajJ-uj J ı^j j ^f) Cy c -"2lâjl cİf İnh- 3925- 7173- 1186
779. lûlâ .2)1 o] : 1 ^llll 3)1^^ 42İ3 .Aİn^ 1 1 ^j^jl ^2 j! ql
aJl ^ji
780. çA Cf- 1 tJA ^ î9*4i tjj ^3^ ljjİiî.- 3930- 7175- 1188
781. (j 4 jLLüjl l^a ;Jü1 jJ> 11 ^a-ül o] ^-İ] O- *3*3^ 3 3±kl
^ojİ 3^J .aâa 3 ^ 3^ 3^ 34^ 3^3^^
782. 3^ 0ı» ..1 j t elıİÜ j ^ı^j-sa ûûL1uj| * 3 !j 3İ! ^ a ^ e3^
^3^ elıi£ ;<J^ e

783. 0^3^^ û-J .^İ2.üi! j Jjüs]! Oj .jJ! j ^>2x1! <jİc. <üj! 21ı Jjj-uJ) tjl^ icJl^ tJjlljli
784. di* j J
785. < 3 ,
786. La (jjjll 3 ? l_ujl_ğ .Ajİc. olje.i1 .ljjjj ^dlJu 3^3 4 3 r - 2 j! ^gİ4a 3)2! (_^le ljlaE ;ll tûlLL 3 * 4 ! ç.!jjjij 4j4

İbadetler Destek

ibadet, reddül muhtar, kütübi sitte ibadet konuları, epub, ilmihal, fıkıhAnonim

Azli Gerektiren Tabiî Haller Azledilen Tekrar Seçilemez:

Sebepsiz Azl Mümkün Mü?:

İstifa:

Neden İtaatte Israr Ediliyor?

İmamın Tayin Ve Tesbiti Biat Akdi Alenî Olmalıdır:

İmam Tektir:

Asker De Sultana İtaat Etmelidir:

Ümerâya Karşı Dikkatli Olunmalı:

ÜÇÜNCÜ FASIL MUHTELİF AHKÂMLAR Kadının Dövülmesi Meselesi

1- Meşru Sebep:

2- Cezanın Usûl Ve Miktarı:

ÜÇÜNCÜ BAB

İMÂN VE İSLÂM'A GİREN MÜTEFERRİK HADÎSLER

BİRİNCİ KİTAP

İMAN VE İSLÂM HAKKINDA

*

BİRİNCİ BAB

İMAN VE İSLÂM’IN HAKİKAT VE MECAZ OLARAK TARİFLERİ

BİRİNCİ FASIL İMAN VE İSLÂM’IN FAZİLETİ İKİNCİ FASIL İMANIN HAKİKATİ ÜÇÜNCÜ FASIL MECAZ HAKKINDA *

İKİNCİ BAB

İMAN VE İSLÂM’IN HÜKÜMLERİ BİRİNCİ FASIL

KELİME-İ ŞEHÂDET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ

İKİNCİ FASIL BİAT AHKAMI ÜÇÜNCÜ FASIL MUHTELİF AHKAMLAR

BİRİNCİ BAB

İMAN VE İSLÂM'IN HAKİKAT VE MECAZ OLARAK TARİFLERİ BİRİNCİ FASIL

İMÂN VE İSLÂM'IN FAZİLETİ

0!^ ö!^ caJ tül! ! tül! ö! 0^*[// <ü)! ıjJli ıjli <up *üi! tsK^ ^ o^U^J! y oüUp .1.

öl-^jüü! y» As- jl£~ lü> ^İp *ü^~! İDİ aİ5-ü' *i3^ jl*J!^ d! 1*ÜJ! *üüU 5^ »üi! -Up ^^s

.JjLü! aÜp tül! iÇy~ tül! (_bA) !üX^ ö!j tül! ! <j! ö! U~~t (_£^>-!

1. (1)- Ubade İbnu's-Sâmit el-Ensarî (radıyallahu anh) hazretleri demiştir ki: "Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:

"Kim Allah’tan başka ilâh olmadığına Allah’ın bir ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed’in onun kulu ve Resûlu (elçisi) olduğuna, keza Hz. İsâ’nın da Allah’ın kulu ve elçisi olup, Hz. Meryem'e attığı bir kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna, keza cennet ve cehennemin hak olduğuna şelıâdet ederse, her ne amel üzere olursa olsun Allah onu cennetine koyacaktır. "dİ Müslim'in bir başka rivayetinde şöyle buyrulmuştur:

"Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şelıâdet ederse Allah ona ateşi haram kılacaktır. " |21

AÇIKLAMA:

İmana müteallik en câmi hadislerden biri budur. Hadiste İslâm inancının temel prensipleri beyan edilmekten başka belli başlı batıl inançlar da reddedilmiş olmaktadır:

1- Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in risâleti: Bu İslâm inancının birinci akidesi sayılabilir. Zira tevhid'e yani Allah'ın birliği inancına İslâm dışında da rastlanabilir.

2- Tevhid inancı: Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in peygamberliğine inancın en zarûri gereği Tevhîd'dir. Yâni kâinatı yaratan, tedbir ve terbiye eden Bir'dir. Herçeşit yardımcıdan, ortaktan müstağnidir. Tevhid inancına prensip olarak başka dinlerde ve hatta felsefî sistemlerde bile rastlanabilir. Ancak İslâm'daki mutlak ve saf tevhid inancı başka hiçbir sistemde yoktur. Mutlak tevhid inancı iddia eden Yahudiler bile, Müslümanlardan çok farklıdır: Öncelikle Yahudileri düşünen onları kayıran millî bir ilâh düşüncesi galebe çalar. İslâm ulûhiyete milliyet izâfe etmez. Allah âlemlerin Rabbi'dir: Her millet, her canlı, her cansız bu "âlemler"e dahildir ve onun bir parçasıdır. Hayrı ve şerri, güzeli ve çirkini, ateşi ve soğuğu, arzı ve semâyı büyüğü ve küçüğü yaratan O'dur, tanzim eden, terbiye eden O'dur. Sonra Yahudiler, "Üzeyr Allah'ın oğludur" diyerek (Tevbe: 9/30) kaba bir üslubla tevhîdden uzaklaşırlar, iddia ettikleri vahdaniyet inançlarını lekelerler.

3- Bu hadiste, İslâm inancının üçüncü ana rüknü olan âhiret inancı da ifade edilmekedir: "Cennet haktır, cehennem haktır."

4- Hz. İsa'nın şahsiyeti: O'nun babasız yaratılışı, Yahudilerin Hz. Meryem'e iftiralarına sebep olurken Hıristiyanların da,

O’nun babasının Allah olduğunu iddia etmelerine sebep olmuştur. Bir tarafta tefrit bir tarafta ifrat.

İslâm, Hz. İsâ (aleyhisselam)’nm yaratılan bir kul olduğunu te'yid ederek, hem Yahudilerin zina iftirasını reddeder, hem de O’na "Allah’ın oğlu" diyerek ifrata giden Hıristiyanları.

Bu hadiste görüldüğü üzere, Hz. İsa (aleyhisselâm) Allah’ın bir kelimesidir, yani "ol!" demesiyle oluvermiştir. Yâ-Sin suresinin 82. ayetinde ifade edildiği üzere Allah birşeyin

olmasını dileyince "ol!" der, o şey hemen olur. O şeyin olması için "ol" emrinden başka bir sebebe ihtiyacı yoktur. Normalde herşey yine irâde-i İlâhî ile cereyan etmekte ise de bir kısım sebeplere bağlanmıştır. Aslında müsebbeb dediğimiz neticenin hâsıl olması için sebep zarurî değildir. Allah, müsebbeb’i, sebep perdesi olmadan da yaratır. Fakat, bu imtihan âleminde vukuâta her seferinde bir sebep perdesi koymak âdetullah'tır, İlâhî kanundur. Cenâb-ı Hak bu kanuna bağlı olmadığını Kur'ân-ı Kerîm’de muhtelif âyetlerde ifade etmiştir.

İşte Hz. îsa (aleyhisselâm) bunun müşahhas bir örneğini teşkil eder. Hz. Meryem’de tecelli eden "ol!" emri ile Hz. İsa (aleyhisselâm) babasız olarak yaratılmıştır.

Hz. İsa (aleyhisselâm) için "Allah’tan bir ruh" denmesini de, "Ruh Rabbim'irı emrindenclir" (İsra: 17/85) âyeti ışığında anlamak gerekir. Çünkü ruh'un yaratılışı "ol!" emrinin tecellisiyle olmaktadır, sebep perdesi yoktur. Hz. İsâ (aleyhisselâm)'nm yaratılışı için de diğer insanların tâbi kılındığı sebep çerçevesinin haricine çıkılarak "ol!" emrinin tecellisi haber verilmiş olunca "Allah’ın Meryem’e üfürdüğü bir ruh" tâbiri uygun düşer. Nevevî’nin kaydettiği üzere, İslâm âlimleri, Hz. îsâ (aleyhisselâm)'ın Ruhullah veya Kelimetullah diye Allah’a izafesi'nin sâdece teşrif yâni Hz.

îsâ’nın şerefini belirtmek gayesi güttüğünü belirtmişlerdir. Nitekim başka ayetlerde Nâkatullah (Allah’ın devesi) ve Beytullah (Allah’ın evi) tâbirleriyle deve ve ev teşrif için Allah’a izâfe edilmişlerdir. Binâenaleyh, bu tabirlerle Hz. İsâ (aleyhisselâm)'nm teşrifi, O’nun ilahlaştırılmasına veya Allah’ın bir parçası sayılmasına Kur'ânî bir delîl teşkil etmez. Aksi takdirde bu izafetten hareketle kâinatı da Allah’ın bir parçası görmek gerekir. Çünkü herşey Allah’ındır, O’na izâfe edilebilir.

5- Hadisin diğer bir hükmü, imanlı olarak kabre girildiği takdirde, büyük günah işlemiş bile olsa, kulun ebedî olarak cehennemde kalmayıp, az da olsa yaptığı hayır sebebiyle cennete gideceği inancıdır. Bu ifâdede büyük günah işleyenler hakkında ileri sürülen ifrat ve tefrit fikirler reddedilmiş olmakta, Ehl-i Sünnet inancına esaslı bir açıklık ve delil getirilmektedir. "Her ne amel üzere olursa olsun Allah onu cennetine koyacaktır" ifadesini Nevevî "Netice olarak" diye tevil eder. Yâni, "yaptığı kötülüklerin cezasını çektikten sonra, neticede cennete girecektir" demek oluyor.
1 ^

gİ (jlİ (ji j

,Ü1l

^ : Jlü d- ^ Ç' (ji l ~' r - alıl ‘ ^ J İS j S| ^ ^ lillU o l .'ı ' ı* j -2

. c ^ J'âjji /jtskû Çlâj aîll (jj ; 1 dLoj 'ı ı* .Ç Jlü û j j r)(Jlâ!Lû <_ıİ3

2. (2)- Ebu Sa’îd İbnu Mâlik İbni Sinân el-Hudrî (radıyallahu anh) hazretleri demiştir ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:

"Kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimse ateşten çıkacaktır."

Ebu Sa’îd der ki: "Kim (bu ihbarın ifade ettiği hakikatten) şüpheye düşerse şu ayeti okusun; "Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz..." (Nisa: 4/40).^

AÇIKLAMA:

Önceki hadisle ilgili açıklamanın son kısmında temas edildiği üzere, Ehl-i Sünnet akidesine göre, bir kimse mü’min olarak son nefesini verebildiği takdirde ebedî olarak cehennemde kalmayacaktır. Her günahkâr mutlaka cehenneme gidecektir de denemez, çünkü Allah dilediğini affeder. Affa mazhar olamayanlar günahı miktarınca cezasını çeker. Ancak, mü’min idiyse, yeri ebedî cehennem değildir. Hadisi rivayet eden sahâbî, bu müjdeli haberde tereddüde düşeceklere bir ayeti delil olarak göstermektedir. ^

Ij tÜJÛ (

^ tLip

.3ıjta A_^.^kİ JaI^JI aJ

,11^) auLj L>^[!$• (JIS Ajc. Akli Ajc.j -3

3. (3)- Yine Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) hazretleri der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:

"Kim: Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Resul olarak Hz. Muhammedi seçtim (ve onlardan memnun kaldım)' derse cennet ona vâcib olur

AÇIKLAMA:

Bu hadisi de önceki hadislerdeki kayıt ve şartlar çerçevesinde anlamak gerekir:

1- Mü'min olarak kabre girmek.

2- Hususî mağfirete mazhar olmadığı takdirde, kötü fiillerinin cezasını çekmiş olmak.

Bu kayıtlara yer verilmediği takdirde başka naslarla tesbit edilen prensiplere ters düşülür. İslâm'ın emirlerini yerine getirenle getinneyen arasında fark kalmaz.

Kimler imanlı olarak kabre girer, farzları yapmayanların, yasaklardan kaçmayanların, lafla müslüman olduğunu söylediği halde, İslâm'ın emirlerini yapmakta kibirlenenlerin, meselâ tesettür, miras hukuku gibi bir kısım dinî emirleri "vakti geçmiş" veya "Araplar'a has" telakki edenlerin kabre imanlı olarak girme şansları ne kadardır? kesin bir şey söylenemez.

Hadis, beşerî muâmelatta, bir kişiyi mü'min kabul etmede asgari bir ölçü vermektedir. O yönden mühimdir. Ayrıca büyük günah işleyenlerin uhrevî durumlarını açıklama meselesinde de önemli bir prensip vazetmiş olmaktadır. 121

jIü A Afi 3S aJ afi - 1 Y Afifi ^j.fi^ Jfifi ^Ifi afi (J(Jtâ :cjt3 Afi. fiI Ifiajl Afi.j _4

AjLûjtaj-u IgJIlfi a V. . ^.q\\ fij Afifi 3^ Afi.

jjfii (jI I I ç lifi AfifiJlj

^ fi-aj Jfiuıa j tlafifi (_£jlfiJI A_^)fi J 1 çfi. afi

4. (4)- Yine Ebu Sa'îd (radıyallau anh) hazretleri der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:

"Bir kul İslâm'a girer ve bunda samimi olursa, daha önce yaptığı bütün hayırları Allah, lehine yazar, işlemiş olduğu bütün şerleri de affeder. Müslüman olduktan sonra yaptıkları da şu şekilde muâmele görür: Yaptığı her hayır için en az on misli olmak üzere yediyiiz misline kadar sevap yazılır. İşlediği her bir şer için de, -Allah affetmediği takdirde- bir günah yazılır.

AÇIKLAMA:

Tercümede geçen "bunda samimi olursa" ifadesinin Arapça aslı "İslâm'ı güzel olursa"dır. Yani: "Kul Müslüman olur, İslâm'ı da güzel olursa..." şeklindedir.

Âlimler, samimi olmayı (veya İslâm'ın güzel olmasını) "itikad ve ihlâsıyla tam olması, zâhiren ve bâtınen İslâm'ın ferde girmesi, ibadet sırasında Rabbinin kendisine yakınlığını hatırlaması, idrak etmesi..." diye açıklamışlardır.

Buhârî'nın rivayetinde, geçmiş günahlarının affedileceği belirtildiği halde hayırlarının da yazılacağı kaydı mevcud değildir. Ancak hadisin Kütüb-i Sitte dışında gelen vecihlerinde de yukarıda kaydedilen şekilde eski günahlarının affedileceği, hayırların hesaba geçeceği tasrih edil ir .

Buhârî'nin bu ziyadeyi kasden iskat ettiği çünkü, kâfirken işlenen hayırların Allah'a yakınlık vesilesi olacağı meselesini Buhârî'nin, başka kaideler açısından, müşkilatlı bulduğunu söylemişlerdir. Ancak Nevevî ve Kadı İyâz bu yoruma katılmazlar. Nevevî şunu söyler: "Gerçek olan, muha kkik ulemanın icma ettiği husustur: Kâfir, sadaka, sıla-i rahm gibi hayır ameller işlemiş ise Müslüman olduktan sonra bu onun hayırlar defterine yazılır, yeter ki Müslüman olarak da ölmüş olsun." Kaidelere aykırılığı iddiasını da reddeden Nevevî "Bu iddia müsellem (benimsenmiş) değildir. Çünkü, kâfirin dünyadaki amellerinin bir kısmı

muteber addedilmiştir. Mesela kefâretü'zzihâr bunlardan biridir. 151 Kafir, Müslüman olmazdan önce, bu kefâreti yerine getirmiş ise, Müslüman olunca iade etmez" der.

İbnu Hacer, Nevevi'yi haklı bulur ancak o, neticeye bir başka yorumla ulaşır: "Kişinin Müslüman olunca, önceki amellerinin sevab olarak yazılması bir lütfü İlâhidir, bu, onlardan önceden sâdır olan amellerin kâfirken makbul olmasından dolayı değildir. Hadis, işlenen amelin sevabının yazılacağını belirtiyor, o amelin makbul olduğuna temas etmiyor. Kâfirken yapılan iyi amelin makbûl olma keyfiyeti İslâm olma şartına bağlanmış olması da muhtemeldir: Müslüman olursa makbûldür, olmazsa değildir. Bu görüş daha kavî'dir." İbnu'l-Münîr, "iyi amelden dolayı küfür hâlinde sevab yazılır" iddiasının kaidelere aykırı olduğunu belirtmiştir. Çünkü, Kur'ân ve hadiste gelen naslar, "Kâfir, eski inancı üzerine ölürse, sâlih amellerinden hiçbirisinin kendisine faydası olmaz, hepsi hebâen mensur (faidesiz olarak) gider" diye kesin bir hükme varmıştır.

Hz. Aişe, İbnu Cüd'ân hakkında önceden yaptığı hayırlı amellerin ona faydası olmayacak mı? diye sorunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "O, hiç bir zaman: "Rabbim, günahlarımı kıyamet günü mağfiret buyur!" dememiştir." diye cevap vermiştir. Bu hadisten de, mü'min olduğu takdirde önceki hayırlı amellerinden istifâde edeceği istidlal edilir. İman olmadıkça, kâfirin hayırlı amellerinden istifâde edemeyeceği istidlal edilir. İman olmadıkça, kâfirin hayırlı ameli makbûl değildir.

Ancak şu söylenebilir: Nasıl ki cennetin mertebeleri var, cehennemin de var. İman derecelere şâmilse küfür de derecelere sahiptir. Kâfir'in zalim ve sefihleri ile mazlum ve hayır sâhipleri aynı derecede yer almayacaktır. Yerleri mekân ve mahal olarak cehennemdir, fakat oradaki dereceleri, mevkileri, azabtan duyacakları hisseleri, bir değildir, farklıdır. 1551

Aluıa. 'j■ -A IİI[fi alil (Jjj-uj tjI Aic. alil j A , ^ ^jİ j _5

.jl A) Al alil (.5-!^ I $ÜLaJ t.- Lg j an..ı j a a» . >ı AjLû*aj«u <■.

5. (5)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa, yaptığı herbir hayır en az on mislinden, yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sâdece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah'a kavuşuncaya kadar böyle devam eder.

AÇIKLAMA:

Cenâb-ı Ha kk ’ın kullarına karşı rahmetinin, mağfiretinin genişliğini ifade eden mühim hadislerden biri budur. Maamafih aynı mâna ayet-i kerîmede de ifade edilmiştir: "Kim bir hayır yaparsa ona on katı verilir, kötülük yapan da misliyle cezalandırılır." (Enam: 6/160). Hayırların yediyüz misli artırılacağı şu âyette ifade edilmiştir: "Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tânenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın liitfu geniştir" (Bakara: 2/261). îyi niyetle kulluğa yöneldiğimiz takdirde Cenâb-ı Hak bizlere adaletle değil, mağfiretle muamele etmektedir: Bir suça karşı bir günah, fakat bir hayra karşı en az on olmak üzere 700 misli ve daha fazla sevap! Şühesiz bu, adâlet değil, lütuftur. Halbuki, Cenâb-ı Hak dileseydi yapılan hayırlar için hiçbir şey yazmayabilirdi ve bu gerçek adâlet de olurdu. Çünkü yapılan hayır, Allah’ın vermiş bulunduğu nimetlerin karşılığı olamaz: Hayat, sıhhat, maddî imkânlar gibi nice nimetler vermiş, istifade ediyoruz. Hava, su, güneş, yiyecekler vs. hep O’nun mülküdür. O’nun mülkünü kullanıyoruz, onun mahlukâtında tasarrufta bulunuyoruz. Bunlara karşı minnet, şükür ve kulluk borcumuz var. Yapılan hayırlar hiçbir surette nimetlere bedel olamaz, borcumuzu ödeyemeyiz. Öyle ise, ibadetler, hayırlar temelde geçmiş nimetlerin

karşılığıdır. Gelecek nimetlerin yatırımı değildir. Ancak Cenâb-ı Hak lütfuyla gelecekte ücret vâdetmiş, cennet vâdetmiştir. Şu halde gelecek nimetler mahz-ı lütuf ve rahmettir.

Bu lütuf ve rahmetin büyüklüğü hayır amellerin en az on misliyle yazılmasında kendini gösteriyor. İhlâsımız

nisbetinde, şartların ağırlığı nisbetinde Rabbimiz hayırları yediyüz ve hadsiz şekilde katlıyacağım da belirtmiştir. 1 -^

jta

Aİ\ o 0 ^[•İî ^ cJ^ (jc- j -6

6. (6)- Muâz îbnu Cebel el-Ensârî (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kimin (hayatta söylediği) en son sözü Lâ ilâhe illallah olursa cennete gider 131

AÇIKLAMA:

İslâm uleması, bu ve benzeri hadislerde zikredilen "Lâilâhe illallah" tâbirinden maksadın kelime-i şehâdet olduğunu belirtirler. Yani kişiyi kurtuluşa götürecek şey sâdece Allah’ın birliğini te'yid değildir. Buna Muhammedu'r-Resûlullah cümlesi de dâhil olmalıdır. Bunlar, birini diğerinden ayırmak mümkün olmayan bir bütün teşkil ederler.

Münâvî, ölüm anında, her çeşit dünyevî ve nefsânî arzuların sönmüş olması sebebiyle, kelime-i şehâdeti teluffuzun ihlâslı, içten gelerek olacağını, bu sebeple Allah tarafından kabul göreceğini belirtir.

Bu çeşit müjdeli hadisler, ibadeti, tevbeyi sona bırakmayı gerektirmez. Kulluk edebi her an samimi olarak Allah'a ilticayı âmirdir. Ayrıca nasıl bir son bizi beklemektedir? Nonnal yaşlanarak, şuuru yerinde olarak can verebilecek miyiz, yoksa beklenmedik bir yaşta, hiç umulmadık bir anda mı ölüm yakalayıverecek? Günümüzde inanan pekçok insan gençlik gafletiyle şeytanın bu iğvasına kapılır. İbadeti, tevbeyi ihtiyarlığa bırakır. Son nefeste ihlâsla yapılacak tevbenin, telaffuz edilecek kelime-i şehâdetin yetebileceği söylenir.

Bektaşivari sözlerle kendini oyalayan nicelerinin umulmadık kazalara kurban gittiğini görmekteyiz.

Şunu da unutmamak gerekir, bu çeşit hadisler, kişinin eksik bıraktığı ibadetler, kul hakkıyla ilgili günahlar sebebiyle mâruz kalınacak azabtan garanti vermiyor. "Cennete gitmek" garantisi veriyor. Ehl-i Sünnet akidesi, az da olsa, bir hayır yapan mü'minin, cezasını çektikten sonra cennete

gideceğini kabul eder. Mü’min olarak kabre giren bir kimse ebedî olarak cehennemde kalmayacaktır. 1 ^

l>? ‘—A* lA ^(Jts d û ^ ~ ır - ^ ûûli^ (jj ^ t vVı-v ; jj l ^ s Ş\ jjc. j _y_

(jjj (jlj ;Clıiâ .(Jjjj-u (jlj (jlj ;cJta (jlj <_gjj (jlj ;Clıla AÇ ütül

• JJİJ tjUi-AJI 4^.ji.1] jû ^1 C_kjî fC. J ;<XJİ jîI yj JIÜ .(jjjjuı (jjj yJj (jlj

7. (7)- Ebu Zerr (Cündeb ibnu Cünâde el-Gıfârî) (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bana Cebrâil aleyhisselam gelerek "Ümmetinden kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmadan (şirk koşmadan) ölürse cennete girer" müjdesini verdi" dedi. Ben (hayretle)

"zina ve hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum.

"Hırsızlık da etse, zina da yapsa" cevabını verdi. Ben tekrar:

"Yani hırsızlık ve zina yapsa da ha!" dedim.

"Evet, dedi, hırsızlık da etse, zina da yapsa!"

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dördüncü keresinde ilâve etti:

"Ebu Zerr patlasa da cennete girecektir. ” l 15

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Buhârî'nin Kitâbu'l-Libâs'ta gelen vechinde Ebu Zer Gıfarî (radıyallahu anh) hazretlerinin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i ziyaret sırasında uyumakta olduğu belirtilir. Binaenaleyh Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hadiste ifade buyurduğu müjdeyi Cibril (aleyhisselâm)'den rüyasında almış olmalıdır.

Ebu Zer hazretlerinin ziyade hayreti ve tekrar tekrar bu hayretlerini ifadesi Resûlullah (aleyhissalâtu vcssclâmfın bir başka hadislerinden ileri gelmektedir. Orada: "Zâni, zina ettiği sırada mü'min olduğu hâlde zina etmez, içki içen, içki esnasında mü'min olduğu hâlde içki içmez..." buyurmuştur.

İslâm uleması, büyük günahları değerlendirirken Ebu Zerr (radıyallahu anlı)'in hatırladığı bu ikinci hadisi te'vil etmiş, öncekini esas almıştır. Yani zina eden kimse iman-ı kâmil sâhibi olarak zina etmez demektir. Böyle te'vil edilmediği takdirde zâhirine göre anlayıp Hârici görüşü benimsemek gerekir ki; "Büyük günah işleyen kâfir olur" demektir. Ulema büyük günah işleyene kâfir demez. "Günahkârdır, tevbe ederse, Allah affedebilir" der. İmam-ı Âzam bu meselede imanla ameli ayrı mütâlaa eder. İman, kalble tasdik, dil ile ikrardır. Bu oldu mu, amele bakılmadan Müslümanlığına hükmolunur. Büyük günah işlese bile mü'mindir, her an tevbe ile rücu edebilir. Önceki hadiste de ifade edildiği üzere son sözü Lâilâhe illallah olduğu takdirde, günahlarından aff-ı İlâhiye mazhar olmasa bile cezasını çektikten sonra yine de cennete gidecektir.

Hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kayıtlara yer vermeksizin nihâî durumu ifade etmiştir. Tebliğde bu tarz, âsi kula ümid vermek ve onu tevbeye teşvik etmek gayesini

güder. Bu hadisin, bazılarına, fazla ümid vererek, günaha sevkedeceği şeklindeki mütâlâayı yersiz buluruz. Çünkü kulluk edebini idrâk eden bir insan Allah’ın affına güvenip günah işlemez. O edebi takınamayan idraksize zaten söz te'sir etmez, hevâsının kurbanı demektir. Bu hadis Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği en muteber, en sahih hadislerdendir. Rabbülâlemin adına konuşan Resûlu Ekremimiz (aleyhissalâtu vesselâm) hakikatten, hayırdan başka kelam etmez.^

Lo 0 jj-uj d tjtaâ .ğjU'T* j-g aJJİ (J (JUİ <üc. aill iS d ‘ ‘ ^ (jc. j

JaÂJI tJkû ^ 11 ailLj CliLg liul aîilj CliLg

8. (8)- Câbir İbnu Abdillah el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İki şey vardır gerekli kılıcıdır!” Bir zat:

- Ey Allah’ın Rasûlü! gerekli kılan bu iki şeyden maksad nedir? diye sordu: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam):

"Kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmış olarak ölürse bu kimse ateşe girecektir. Kim de Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmadan ölürse o da cennete girecektir" cevabını verdi" 1111

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tebliğ edeceği bir hakikati beyan etmezden önce, bu hadiste olduğu gibi, dikkatleri çekecek, merak uyandıracak, soru sorduracak bir üslub kullanırdı. Zihinler böylece hazırlandıktan sonra esas hakikatin tebliğine geçerdi. Böylece öğrenilen mesail unutulmayacak şekilde zihinlerde yer ederdi.

Bu gayenin tahakkuku için, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) çok farklı metodlara, tarzlara başvurmuştur. 11 ^
1

CİLLLİâ A] ; JlÎ ?UIUjİ]I (^ÜII JjLİJ

L-alLL alıI j <iI (JlÎ Cy* ;^-oljâ]I (_ 5 jc.LÎj]ûj .laUİ .işf]Ajia

;aJJİ (_Jjjojj Ij Clıiâ(;Jla <üc. aJJİ ûjjj 4 yc.j _9

•dıjû^jI (_ 5 İc. tj L Cr° y^o LaI dİLa tjjI Ea ^jc- ^^ûİLujj yİ

9. (9)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e

"Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet günü senin şefaatinle en ziyâde saadete erecek olan kimdir?" diye sormuştum. Bana:

"Hadis'e karşı sende olan aşkı görünce, bu hususta senden önce bana bir başkasının sualde bulunmayacağını tahmîn etmiştim" açıklamasını yaptıktan sonra şu cevabı verdi:

"Kıyamet günü benim şefaatimle en ziyade saadete erecek olan kimse, samimi olarak ve içinden gelerek 'Lâ ilâhe illallah' diyen kimsedir " l1 - 1

I .1^ odE J ^ a^yi\ j! yxjJi]l yÇ I o r -1 *^JLâ ü alıI /)jjoiJ) yİ .*Cjc. ^1 (_ 5 jJao (JjLijau yj ı

^ 4_^. jjki _ J 1 jjS yl£â j '. ç. \ j. ^-> AjjEAİ (j! j 4 I jjS yliİ 2 f ç.\yji (')AjjIj— ai yİ ‘ y^û ool]

yğ ^ ycj -10

10. (10)- Süheyb İbnu Sinân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:

"Mü'min kişinin durumu ne kadar şaşırtıcıdır! Zira her işi onun için bir hayırdır. Bu durum, sâdece mii'mine hastır, başkasına değil: Ona memnun olacağı birşey gelse şükreder, bu ise hayırdır; bir zarar gelse sabreder bu da hayırdır

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mü’minde bulunması gereken iki mümtaz sıfatı bu şekilde beyan etmektedir: Şükür ve sabır. Sağlık, nimet, makam, evlad, başarı gibi hoşuna giden her neye mazhar olursa bunu Allah’tan bilerek şükretmek gerekmektedir. Böylece, ucb, fakr, istiğna gibi mazmum hallere düşmekten korunur. Hastalık, idbâr, musibet, kaza gibi hoşa gitmeyen hâllerle karşılaşınca da bunun bir imtihan olduğunu, bunlarla kendisini Rabbinin imtihan ettiğini düşünür, bağırıp çağırmaz, kendisini düzeltmesinin yollarını arar. 1211

ÂJû t I ûİA y^ 0-^.1 ûEy yuâj (_£û]Ilj(:tJLâ ü alil /jjjajy yi ; 4 _jc. alı! yc. j _t |_

_J ^Lİ] 1 ujUJLal yI£ I <j eiıIujjI y^yj c eiı^oj y ğ :' j■ 1 oy

11. (11)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan zâta yenıîn ederim ki, bu ümmetten her kim -Yahudi olsun, Hristiyan olsun- beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa mutlaka cehennem ehlinden olacaktır

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in gelmesinden sonra, daha önceki bütün dinlerin neshedilip, hükümden kaldırıldığını açık bir şekilde ifade eder.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’e inanıp-inanmamaktan dolayı sorumluluk bunu işitmeye bağlıdır. Uzak ve ıssız yerlerde yaşayan ve bu sebeple Risâlet-i Muhammediye’yi işitmeyenler sorumlu tutulamazlar. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de: "Biz elçi göndermedikçe kimseye azab etmeyiz" (îsra: 17/15) buyrulmaktadır.

Hadiste Yahudi ve Hıristiyanların be-tahsîs zikri -Nevevî’nin belirttiği üzere- İslâm dininin bütün insanlığa şümulünü tebârüz ettirmek içindir. Zira bunlar kitap sâhibi semâvî dinlerdir.

"Öyle olmalarına rağmen bu iki din mensubu İslâm’a girmekle mükellef olursa, semâvî aslı tamamen kaybolmuş kitapsız din mensupları daha ziyâde dehâlete mecburdurlar" denmiş olmaktadır.^

elUa. üli i J 2 jI i <dI ;*d l_iAj (jc-j -12

,Ulx-<ı ^ J' S 3' _Jdl] ^jİj I j (jlijaı!

12 . (12)- Vehb İbnu Münebbih'in anlattığına göre kendisine:

"Lâilâhe illallah cennetin anahtarı değil mi? dendi de:

"Evet, öyledir ama dişsiz anahtar olur mu? Dişleri olan anahtarın varsa kapın açılır, yoksa kapalı kalır, açılmaz" cevabını verdi.^

AÇIKLAMA:

Vehb İbnu Münebbih "diş" teşbihiyle, ibadet ve dolayısıyla "zahmet"i kasdetmiştir. İbadet olmadan, zahmet çekmeden sâdece lâilâhe illallah demekle cennete gidilemeyeceğini ifâde etmek istemiştir. Ne var ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Lâilâhe illallah cennetin anahtarıdır” buyurduğu gibi, yukarıda 7 numaralı Ebu Zerr hadisinde de görüldüğü üzere bu kelimeyi samimiyetle benimseyen kimsenin de kurtuluşu söz konusudur. Bazı şârihler, Buhârî'nin bu rivayeti koymakla "ölüm ânında ihlâsla söylenen Lâilâhe illallah sözünün önceden işlenen günahları affettireceğine işaret ettiğini" söylerler. Çünkü ihlâs, tevbe ve nedâmeti müstelzimdir. Lâilâhe illallah’ın söylenmesi bu duruma alem olur.

Kişinin, nerede, ne zaman ve nasıl son nefesini vereceği bilinmediği için, bu çeşit rivayetlerden hareketle, "yaşlılık hâlinde yapılacak tevbe'ye güvenmek, günah amellerde ısrar etmek doğru değildir. Kulluk edebine de yakışmaz.

En doğrusu, "dişi bulunmayan bir anahtarın, hiçbir kapıyı açamayan düz bir çubuktan başka birşey olmaması" gibi amelin refakat etmediği Lâilâhe illallah sözüyle de kurtuluşa erişilemeyeceği düşüncesiyle hareket etmek, ibadetsiz vakit geçirmemektir.

Ancak bu ve benzeri hadislerin kullanılma yer ve durumlarını da bilmek gerekir: Ömrünü gafletle geçirenlerin, bir lütf-u İlâhî olarak âniden intibaha ve tevbeye geldikleri zaman, eski günlerin hacâleti altında ezilerek ye'se düşmemeleri için bu çeşit tebşîrata ihtiyaçları vardır. İntibaha gelen gâfil ve günahkârların bu çeşit teselliye olan

ihtiyaçlarının şiddetinden olacak ki pekçok hadis ve ayet bu meseleye yer verir ve gönüllerine serinletici su serper:

"Ey Muhammed, de ki: "Ey kendilerine kötülük yapıp aşırı giden kullarını! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çiinkii o bağışlayıcıdır, merhametlidir" (Zümer: 39/53).

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sıdk ile tevbe eden kimsenin, annesinden doğduğu gün gibi günahlardan temizleneceğini ifâde etmekten başka, Cenâb-ı Hakk'ın, tevbe edenin tevbesi sebebiyle, her eşyası üzerinde bulunan bineğini çöl ortasında kaybeden kişinin çaresizlik içinde bîtap düşüp uyuduğu esnada yanma gelen bineğini uyandığı sırada başucunda bulunca sevincinden ağzından çıkanı bile tartamayıp: "Ey Allah'ım sen benim kulumsun ben de senin Rabbinim!" demesi anındaki kadar sevindiğini ifade eder.

Kur'ân-ı Kerîm, intibaha gelen günahkârları psikolojik şoktan kurtarmak için tesellide daha da ileri bir ufuk gösterir, önceden işlenen günahların sevaba çevrilebileceğini müjdeler:

"....Tevbe eden, inanıp sâlih amel işleyenlerin kötülüklerini, iyiliklere çevirir, Allah bağışlar ve merhamet eder" (Furkan: 25/70).

Evet burada günahların silinmesi, yok farzedilmesi mevzubahis değil, Rahmet-i ilâhiyenin bir başka mertebede tecellisi söz konusu: İşlenen günahların sevaba dönüşmesi.

Ulema ayet-i kerîme'ye başka açıklamalar da getirmiş ise de, Râzi’nin kaydettiği dört te'vilden biri de bizim yukarıda kaydettiğimiz mânadır. Bu mânayı esas alan Saîd İbnu'l-Müseyyeb ve

Mekhûl, görüşlerine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretlerinin rivayet ettiği şu hadisi de delil olarak zikrederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bir kışını kimseler günahlarının çok olmasını temenni edecekler!" buyurmuştu.

"Bunlar kimlerdir?" diye sordular. Şu cevabı verdi:

"Onlar Allah'ın seyyiatlarını sevaba tebdil ettiği kimselerdir."

Bir başka hadiste şöyle anlatılır:

"Adamın birine kıyamet giinii küçük günahları gösterilir ve hesaba çekilir. Adamcağız "büyük günahlarını da ortaya çıkacak mahvolacağını" diye düşünürken Gaffâru'z-Zünûb:

"Şu kulumun işlediği her kötülüğe karşı bir lıasene yazın" diyecek. Beklenmeyen bir lütuf karşısında adanı tamaha kapılacak ve

"Benim büyük günahlarım da vardı, onları göremiyorum, keşke onlar da ortaya çıksa da karşılığında haseneler verilse" diyecek."

Bu sözleri söylerken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o derece güler ki arka dişleri bile görülür."^

(_^a <İJ}Iaj ûIijİ (_^a t ; Jta <ILu)j cAjc. aîII 3 jjIjoIA (jj aJJİÛJC. (jc. j_|3

ijZj t^IIII <j Cahili al^^11 ülh ^ .İki j al(jc .j tal<jxaj (jc .j tAİ^JI

3JLJI 1 jx \\\ j û1 < ûj'ğ'ui.ı < û ^*_uı a Î^)Ü -Lİ ^ g Yıl ^45 İLuia]1

1 A \ j Uxi ^jc. ^5 Lj j »^1 jj # »ÂJ

13. (13)- Abdullah İbnu Mes'ud el-Hüzelî (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, bir adam kendisine

"Sırat-ı müstakim (doğru yol) nedir?" diye sordu. Ona şu cevabı verdi:

"Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm), bizi sırat-ı müstakimin bir başında bıraktı. Bunun öbür ucu ise cennete ulaşmaktır. Bu ana yolun sağında ve solunda başka tali yollar da var. Bunlardan her birinin başında bir kısım insanlar durmuş oradan geçenleri kendilerine çağırıyorlar. Kim bu dış yollardan birine sülük ederse yol onu ateşe götürecektir. Kim de sırat-ı müstakime sülük ederse o da cennet'e ulaşacaktır." İbnu Mes'ud bu açıklamayı yaptıktan sonra şu ayeti okudu: "İşte bu benim sırat-ı müstakimimdir, buna uyun. Başka yollara sapmayın, sonra onlar sizi Allah'ın yolundan ayırırlar...." (En'âm: 6/152)^

İKİNCİ FASIL

İMÂNIN HAKİKATİ

(jl((J^jâj Ü «üil 0 jjoij)x a.., ^jl <1 (Jta j V- aâl <■-jllaâJl (jj (^J aillajc. (jc. _1_

.jjl * a,*j tdmll ^-^3 ^l^Oll ç.ljjl j tAJkal! ^lal j c<l jjojJjJ ûûjc. (jly taâl l <11 <jl Sal^-tû (_ 5 lc.

ajla U l

1. (14)- Abdullah İbnu Ömer İbni’l-Hattâb (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, bir adam kendisine:

"Gazveye çıkmıyor musun?" diye sorar. Abdullah şu cevabı verir:

"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’i işittim, şöyle buyurmuştu:

"İslânı beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, Kâbe'ye haccetmek, Ramazan orucu tutmak" 1271

ajc. (jj Ul eiıailajli ı-'g b k ll Yi» a ~Çj ■ ^l 21 j ^aall ^^a (Jta ^_ya (Jjî JjIk ; JIİ : (j^ J - 2

aiılajc. U1 (jjâjâ t ^aall j^a (J^sj Lûc. ûtilLoa aâl (Jl 1 ^. Al ^^ iaAl tlıâl ^1 Jliaa ((jj^)Aİx>ı ji (jj^L^

lj A n<aj (j£- lll3i U1 A "v3 Vİ^lİ ^-ulaİl l^g.'ıc. *31 (jjÇK 3^ ^ t i*sl xs~i J ü* ün 3^9 ;û^Loij (jc- 3^

<jîj c^jL3 (^y& t^iaJ! ^jl^)İ]l 33 -jİ lAldâ ^AC:Jâ AjI U1 lj Clılkâ .^] ^11

aj c ‘îl'nj ^j]ij c^-Lû £13^ ^$jij isjı ^a3^a^ t >"n^i lûj *3^ dkji 3^1 û j fc 3*^ 3 (*

L_lUa^Jl 3^" C 5 ^ L 5 ^'^ i3^ L>^J^ (3^ *'-^ û 3İJİ 3^ ^ AÜjIİ IjA j .iLİ (JİLû ^A^. C (jl 3 *3 aC ' 3^

3j! A_ıic- ^jj ^)xli]l ûl^joj .2j.l3 L-iLiİİI ^jial-iJ .lpjoı 3^.J 1 nlc- £İIa j] ff- *31 3.3^-J AİC. 3 JJ 3^ l^'m ;3^ 4-jc. *31 ^ 3^1 aa^ûU ;JSj *3a^ <* 3 fo 3 J) Aiujii ^ ^fiiı jı 3 ^^ < 3 ^ Ai^u j *^*31

^c-kjj 1 3 x>ı < aj ^ j3ajj rflSjlI ^JjIİj 4*LL*a]l •â3ijj t4İ33jj ûAjc- İAa^-a jIj ^*31] 4İ1 <jl ög.A : Ân <jl ■Luj u 1 ;3^3â ,^j3 3^ Aj?Ljq^j *33 3^3^ 3 .3^3 3 c. ^^3^-^ i3^ .aÜa^jj aJLuu a\ 1, n-^»,^ # ciıâ.ıL*a ;3^ ,3f3 ^3] ciıklaiLuıl 3 ü* mil

I ^»jJİlj 4-L3 jj 4-fSjCE 3 jI^ 3j 1 ,\ıx‘ı 3 ;Jlâ ti j[^“\ ıjp. ^J^li ;Jlâ # ClıâAx-a i 3 ^ .ö>Sj û^ık ^)3lU Jj (_jc. ;Jla .3^331 ^ 3 *° ^Ac.3 ^ 3 1C ' 3 ;ju # 4_ c '331 ^>c. ^^ 3 ^-^ i 3 ^ .3^^ Aj13 ÛI 3 3 3 ^ ^ 3 !^ töl^jj

t 3 3 j^j^*U ^-331 ç-lc.^) »oaJUJl ^3^ Aic. 33 j« Aİ131 Sİ-L3! ^s^y 3 J ^^33 < 3â c l 3j ^jl ; 3 ^

Aİ j3jj ÜiI ;dıü ?3 jILJ1 3 ® c£j3l 33 . U ; J1İ Iİıİ ;^AAİc. j t^Loı-û İâiI IÂA .ULo JjIiajl ;3^ ^LmlI

(*jj-a ^9 QûjI^ ^Jİ 3jj] ^-uia^JI ^£3xJ ^£31 ^1A\ a3c. İ 03 lİ ı 3 ^ .^Ac. I

\j *3^3 A \jg.>3 ^4^3^ 3 0 3^0 ^A3üj <S jkA Wİ1 31 ^ı'İc. \ j |^jLja-û^)

\ dÂjIjLü 3 ji c C 5 -Ja-oj ^ ^ 3 c3-^ ^ ^ 3 j3jjQE 3 ^ jî t3^>^ cJUâ c^^-Ja-oj ^ 5 -^ ^ ;3^ ^3 3ıl (_^ 3 ^ Al Ja! 3-^*4 ^jj 3 A^ 3^^ 3)j 3^3 3 > ^A JJ 3 İ 0 JJ a*\ y\\ 3a! fj\ ’.I^ ^1

j! • 1 n jüü i3^joü lıİl! ,\\x'\ j! ;Aj9j <31 A^^.^ ^3o^3l]
^4^ ^3^) C 5 ^J 3^

1 3C'331 ^İC. ûAİC. 3j! jj <"}Cjj (^laj 3 j!] 3 <ûlxj (jjıxıâ. ^İ3 j.(- H j !31 3 jj o!^)*J 1 ûliaJl jlS lûLâ ;Aj9j # ^_uü(^ ^3j # Aj

3 l^ljoüj ljûUk g^Jlj İAÂ^-o t.**i» j j ^Jljtj aîll A_a^^j ^jLaû]! ûjc. jjJa^) 4 1 (21 ^Lo ^Sjll ^x-all ûxj

<1 j3j 4 cJt_ûjj »^j. j j 2 İilj<< ^jjt-ûj^^JİSll A_p».û û j ^3 j jj ^lıııll <jlc- <j) j t ^£xq j (’;Aj ^ic-ij ClüS

^jL«u Jj tl^c.1 Cj2 £j _<j ^İJtj alil ^aic. ^Udi (*** (_£İ ‘^j^illj û^a^_ 1l a■ ^aj »2lkjl«

_ Ui£ dıLa jLı^ll

2. (15) Yahya İbnu Ya’mer haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma’bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd İbnu Abdirrahmân el-Himyerî, hac veya umre vesilesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, Ashab’tan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksadımız, ondan kader hakkında şu heriflerin ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı Hakk, bizzat Mescid-i Nebevî’nin içinde Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)’la karşılaşmayı nasib etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah (radıyallahu anh)'a sokuldu. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmin ederek, konuşmaya başladım:

"Ey Ebu Abdirrahmân, bizim taraflarda bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm’i okuyorlar. Ve çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar." Onların durumlarını beyan sadedinde şunu da ilâve ettim: "Bunlar, "kader yoktur, herşey hâdistir ve Allah önceden bunları bilmez" iddiasındalar." Abdullah (radıyallahu anh):

"Onlarla tekrar karşılaşırsan, haber ver ki ben onlardan beriyim, onlar da benden beridirler." Abdullah İbnu Ömer sözünü yeminle de te'kîd ederek şöyle tamamladı: "Allah’a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onun hayrını kabul etmez."

Sonra Abdullah dedi ki: Babam Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bana şunu anlattı:

"Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder

hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı:

Ey Muhammedi Bana İslâm hakkında bilgi ver! Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir." Yabancı:

Doğru söyledin" diye tasdik etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik. Sonra tekrar sordu:

"Bana iman hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"Allah'a, meleklerine, kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmalıdır. Kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmalıdır." Yabancı yine:

"Doğru söyledin!" diye tasdik etti? Sonra tekrar sordu:

"Bana ihsan hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"İhsan Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor." Adam tekrar sordu:

"Bana kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında bilgi ver?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu sefer:

"Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla birşey bilmiyor!" karşılığını verdi. Yabancı:

"Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamayı yaptı:

"Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir -Müslim'in rivayetinde fakir kelimesi yoktur- davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmelidir."

Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. -Bu ifade Müslim'deki rivayete uygundur. Diğer kitaplarda "Ben üç gece sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'la karşılaştım" şeklindedir- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)

Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Ben:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şu açıklamayı yaptı:

"Bu, Cebrail aleyhisselâmdı. Size dininizi öğretmeye geldi.

Ebu Dâvud, bir başka rivayette "Ramazan orucu"ndan sonra "cünüblükten yıkanmak" maddesini de ilâve eder.

Yine Ebu Dâvud'un bir başka rivayetinde şu ziyâde vardır: "Müzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adam sordu:

"Ey Allah’ın Resûlü, hangi işi yapıyoruz, olup bitmiş (levh-i mahfuza kaydı geçmiş) bir işi mi, yoksa (henüz levh-i mahfuza geçmemiş) şu anda yeni başlanacak olan bir işi mi?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Olup biten bir işi" dedi. Adamcağız -veya cemaatten biri- yine sordu:

Öyleyse niye çalışılsın ki? Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamada bulundu: "Cennet ehli olanlara

cenetliklerin ameli müyesser kılınır, ateş ehli olanlara da cehennemliklerin ameli müyesser kılınır."

Benzer bir hadisi, Buhârî (rahimehullah) Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydeder. Bu hadise Tirmizî hâriç diğerlerinde de rastlanır. Mevzubahis rivayette, "şehâdette bulunman" yerine "Allah'a ibadet edip hiçbir şeyi ortak koşmaman" ifadesi yer alır.

Bu hadiste ayrıca "Yalın ayak, üstü çıplak kimseler halkın reisleri olduğu zaman" ziyadesi de mevcuttur.

Şu ziyade de mevcuttur: (Kıyametin ne zaman kopacağı), Allah'tan başka hiçkimse tarafından bilinmeyen beş gayıptan (mugayyebât-ı hamse) biridir buyurdu ve şu ayeti okudu: "Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir. Rahimlerde bulunanı O bilir. Kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Ve hiç kimse nerede öleceğini bilmez..." (Lokman: 31/34)^

Bir başka rivayette "üstü çıplaklar" tâbirinden sonra "sağır ve dilsizler arzın melikleri (kralları) oldukları zaman " ziyadesi vardır.

Nesâî’nin Sünen’inde şu ziyade mevcuttur: "Dedi ki: Hayır, Muhammed'i hakikatle birlikte irşad ve hidayet edici olarak gönderen zât'a yemin olsun, ben o hususta (kıyametin ne zaman

kopacağı hususunda) sizden birinden daha bilgili değilim. O gelen de Cibril aleyhisselamdı. Dıhyeiu 'l-Kelbî suretinde inmiştir ." |3()|

AÇIKLAMALAR:

Yukarda kaydedilen rivayet, kader mevzuu üzerine yapılan münâkaşaların, daha Ashâbın sağlığında başladığını göstermektedir. Nitekim ehl-i kitaptan aldığı kaderi inkâr fikrini ilk ileri süren kişi bilinen Ma’bedu’l-Cühenî'nin ölümü hicri 80'dir. Bu devrede henüz birçok sahâbe hayattadır. Öyle ise Ma’bed pekçok sahâbe ile karşılaştı ve görüştü.^

1- İSLÂM-İMAN TARTIŞMASI:

Mütekaddimînden olsun müteahhirînden olsun, İslâm âlimleri iman nedir, İslâm nedir, bunların ikisi bir mi, ayrı mı çokça münâkaşa ederler. Meseleye naslardan hareketle çözüm bulmaya çalışanlar da bu müşkilâtı kesinlikle halledememişlerdir. Zira Cibril hadisi olarak bilinen yukarıdaki hadiste Hz. peygamber (aleyhissalâtu veselâm) dinin kalbe ve inanmaya taalluk eden esaslarını "iman" olarak, amele taalluk eden esaslarını da "İslâm" olarak açıklamasına rağmen başka hadislerde (meselâ az ilerde gelecek 18 numaralı hadis görülmelidir) de iman açıklanırken amele giren meselelere yer verildiği görülür. Aynı durum âyetler için de söz konusudur.

Nitekim Zührî, "İslâm kelimedir, iman ameldir" diye hükmetmiş, delil olarak da: "Bedeviler ‘iman ettik' derler, sen ey Muhammed onlara de ki: ‘Hayır siz inanmadınız' öyle ise ‘boyun eğdik' deyin henüz iman kalplerinize girmedi" (Hucurât: 49/14) âyetini göstenniştir.

Bazı âlimler İslâm ve imanın aynı şey olduğunu söylemişler, delil olarak da "Bunun üzerine, suçlu milletin arasında bulunan mü ’minleri çıkardık. Zâten orada Müslümanların kaldığı tek ev vardı" (Zâriyât: 51/36) âyetini göstennişlerdir.

Mevzuya temas eden, ilk hadis şârihlerinden Hattabî şu açıklamayı yapar: "Doğru olanı, mutlak hükme gitmeyip kayıtlı ve sınırlı konuşmaktır. Müslüman kişi, bâzı ahvâlde

mü’mindir, bazı ahvâlde gayr-i mü’mindir. Fakat mü'min kişi, her durumda Müslümandır. Öyle ise her mü'min mutlaka Müslümandır, ama her Müslüman mutlaka mü’min değildir. Meseleye bu zâviyeden bakınca ayetlerin te'vili düzelir, konunun münâkaşası mutedil bir hâl alır. Naslar arasında ihtilaf da ortadan kalkar.

İmanın aslı tasdik, İslâm’ın aslı itaat etmek ve boyun eğmektir. Kişi zâhirde itaat eder de içinden boyun eğmez, bazan da içinden boyun eğdiği hâlde zâhirde muti değildir.

"Keza Hattâbî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "îman yetmiş küsur şubedir" hadisi ile alakalı olarak şunu söyler: "Bu hadise göre, şer'î iman, şubeleri ve yüksek-alçak cüzleri bulunan bir mânaya isimdir. Bu durumda iman ismi, bu cüzlerin hepsi için kullanıldığı gibi, bazıları için de kullanılmaktadır. Hakikat, bütün şubelerin mevcudiyetini gerektirir ve hepsine şâmil olur, tıpkı şerî namaz gibi. Nitekim onun da şubeleri ve cüzleri vardır. Bu cüzlerden bir kısmı için de "namaz" ismi kullanıldığı halde hakikat bütün cüzlerin mevcudiyetini gerektirir ve hepsini içine alır. Bu duruma Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözü delalet eder: "Haya imandan bir şûbedir." Bu hadis, iman noktasında mü’minlerin kimisi üstün, kimisi geri olmak üzere çok farklı mertebelerde bulunduklarını da ifâde etmektedir.

İmam Bağavî hazretleri de şunu söyler: "Cebrail'in İman ile İslâm’dan sorup Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevap verdiği hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "İslâm" kelimesini amelden görünenlere isim yapmıştır. İman kelimesini de itikada giren bâtını şeylere isim yapmıştır. Böyle bir taksim amellerin imandan bir kısım olmayışından, kalb ile tasdik’in de İslâm’dan olmayışından, ileri gelmez. Aksine bu, hepsi tek birşey olan bir bütün hakkında yapılmış bulunan bir tafsil, bir ayırımdır. Bunların toplamı dîni teşkil eder. Bu

sebeptendir ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Size Cebrail gelerek dininizi öğretti."

"İman" ve "İslâm" isimleri tasdik ve amel her ikisini de kuşatırlar. Bu hususa da şu ayet delil olur:

"Allah nezdinde mûteber din İslâm'dır" (Âl-i İmrân: 3/19).

"Size din olarak İslâm'ı uygun gördüm" (Maide: 5/3).

"Kim din olarak İslâm 'dan başkasına yönelirse bu ondan kabul edilmeyecektir." (Âl-i İmrân: 3/85). 1321

2- İHSAN:

Hadiste "Allah'ı görüyor gibi ibadet etmendir" diye târifı yapılan ihsan, mâneviyatta yüce bir mertebeye alem olmaktadır. İslâm dini, müntesiblerini, bu hedefe ulaşmak için gayret göstermeye teşvik eder. Dinin kemali, sadece farzların ifası ile gerçekleşmiyor. Kul, daha ileri mânevi mertebelerin varlığını bilecek ve onları elde etmek için gayret gösterecektir. Bu hadis, iman ve İslâm'ın ötesinde, tefe kk iirî bir mertebeye dikkat çekmektedir; İhsan mertebesi... Nefsi, manevî kirlerden tezkiye ve tathir ile ruhu yücelterek ilahi kurbiyeti elde etmeyi kendine gâye edinen İslâm tasavvufunda geniş tahlil ve izahlara tabi tutulan ihsan için şu kadarını söyleyebiliriz: Kişi bilhassa ruhî ve fi kr î idmanlarla, ilahi murâkabe ve müşâhede altında olduğunu idrak etmeyi zihninde her an canlı ve sâbit kalacak bir alışkanlık hâline getirebilir. Mükerrer âyet ve hadisler söz ve fiil olarak her ne yapmakta isek, an be an kayda geçtiğini, hatta zihnimizden geçip fiile dökülmeyen duygu, düşünce ve niyetlerimizin bile yazıldığını, âhirette ömrümüzün her ânından bu yazılanlara göre hesap vereceğimizi beyan ederler. Hiçbir mü'min bu gerçeği inkâr edemez. Ancak

hareketlerini her an bu düşüncenin tesiriyle yönlendiren mü’min çok azdır.

Öyle ise ihsan mertebesi’ne ulaşmak bu İlâhî murakabeyi her an hissedecek bir idman ve gayrete bağlıdır.

İhsan, kolay görünse de kazanılması oldukça zor bir mertebedir. Ancak zorluğu nisbetinde kıymetli ve yücedir.

Bunu elde etmek için gösterilecek her gayret, atılacak her adım kişiyi yüceltecek, dünyevî ve uhrevî kazancını artıracaktır. Mü’min kişi, herşeye ümitle bakmakla emrolunmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in gösterdiği her hedef beşerî gücün hâricinde değildir. Binaenaleyh ihsan mentebesini kazanmak ümîd ve gayreti hepimizin hem ha kk ı hem de vazifesidir. Cılız ayaklarıyla hac yoluna düşen karıncaya "Senin bacakların küçük, ulaşamazsın" denilince "Belki varamam bu doğru, ama o yolda ölemez miyim?" demiştir. Bu temsil, gücümüzün dışında görsek bile ihsan mertebesine talib olmanın gereğini anlamada yeterlidir.

Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) yüz kişiyi öldürdükten sonra Allah’a tevbe etmek üzere yola çıkan kâtilin daha tevbe mahalline varmadan yarı yolda ölüş hikâyesini tasvir eden ve attığı her adımın boşa gitmeyip, işine yaradığını ifade eden bir üslubla hâdiseyi anlattıktan sonra, hikâyeyi, tevbe azimlisi azılı kâtilin kurtuluşu ve rahmet-i Rahmân’a mazhar oluşuyla noktalar (Bak. 958 numaralı hadis).^

3- KIYAMET ALÂMETLERİ:

Yukarıdaki hadisin anlaşılmasında bir kaç noktanın daha açıklanması gerekmekterdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "Kıyametin ne zaman kopacağı?" gibi normalde

herkesi meşgul eden ama pratikte hiçbir faydası olmayan meseleyi kesin bir dille Allah’tan başka hiç kimsenin bilemiyeceğini ifade ettikten sonra alâmetlerine geçiyor:

Köle kadınların efendilerini doğurması: Bundan çıkarılan muhtelif mânalardan, İbnu Hacer tarafından tercih edilen birine göre kıyamete yakın, ukuk artacak yani evlatlar annelerine, efendinin kölesine yaptığı tarzda, kötü muamele yapacaktır. Bir diğer yoruma göre de köle kadınlardan doğan çocuklar en yüksek makamlara çıkarak, komutan, vâli, sultan... olacaklar. İslâm tarihi böylesi büyüklerin örnekleriyle doludur.

İbnu Hacer, kıyamete yakın içtimai nizamın iyice bozularak ahvâlin tersine döneceğini, süfelanın (cemiyetteki ayak takımının) itibarlı makamları ele geçirerek hâkim mevkiye geçeceklerini anlar ve bu mânânın hadisten çıkarılabilecek mânâların en doğrusu olduğunu, zira hadisin devamında beyan edilen, çobanların zenginleşip bina yarışına girmesi vaziyetinin de içtimai bozulmaya delil olarak bunu te'yîd ettiğini söyler.

Davar çobanlarının bina yarıştırması: Bu husus da bizzat hadislerle te'yid edilen istikballe ilgili bir ihbardır, bir mucizedir. Hadisin Kütüb-i Sitte dışında kalan diğer hadis mecmualarında rivayet edilen farklı şekillerinde yer alan başka açıklamaları da nazar-ı dikkate alan âlimler fakir köylülerin zenginleşip, zorla idareyi ele geçireceğini anlar. "Nebat (köylü Araplar) ahalisinin kibarlaşıp şehirlerde köşkler edinmelerini dinin (yani İslâm'ın getirdiği değerler sisteminin) inkılabı (altüst olması) demektir" hadis-i şerifini de nazar-ı dikkate alan Kurtubî, hadis üzerine şu açıklamayı yapar: "Burada içtimai ahvâlin tebeddül edip değişeceği haber verilmektedir. Bu bilhassa bâdiyede yaşayanların (köylülerin, göçebelerin) devlet işlerini istila edip, zorla memlekete hâkim olmalarıyla gerçekleşir. Bunlar, kurdukları

hâkimiyet sonucu zenginleşirler ve bütün himmetlerini binalar dikmeye ve bununla övünmeye sarfederler. Bu duruma içinde bulunduğumuz şu zamanda şâhid olduk.

"Hz. Peygamber’in (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisinde Batı tipi demokrasi rejimlerinin ihbar edildiğini anlayanlar da mevcuttur. 1 ^

AkljIâ Ja^. k^J JkL i) ..ı^Il ^3 JjjL lıj(:k^ Aic. afi (İİİLg (jc. j _3

.JjâjjAİl JiJfi 1 lk ^jİ A_jI ^ja ■ ■■ Ü j 1 _jâaaj li I J^^}]| lk ‘liIa ;JIİ .Aİk.

, W 1 ,

;(JIÜ K Şilili nA\\° ı Lac. (Jja ;(JIÜ k_s <ULuia1I

^ o' ' * . " " e e ^ * t * o* ' '*

afij kIkul ; JÜİ ^İH *tJI-3 .Aİıillj ^ajfiI cfijI:aıll (jI afi kL, ülkül ; Jli ^İH

{ja Aİûkall ok .iklj jî fili ^Lû klj ÜİAjİüİ ; Jli ^ İH (JI-3 .A_JfiI ^ja jI ...İl lk ^jJkj ^jî ki.JLtî]

)1 AjJa Ul j Cy lA kU j cAj dua, lij Cidal ; J^^jll ; JIİ .^a*j »e»! :J1İ ^lâjI^jİâ 1 ^ aÜjLûöl

l_ğj\ A. fi kâ] Ikj k ..ı^VİI (fijI Cxjoj (_ 5 İj ^ki AİİKi

Ça-LalfiI (Jjlk ; Jli . Ja. *JIİ tüLojJİ ^Lû kİ (jI Ja ibl ^c-Jİ iliL jIjI t lj • Jlü k^J ^I^ ,^1 ■ ■ ^ Câc. j (^ld :kli .aliI * JIİ ?Ji-^ La L^jâ J*-^ j J1 -La. 11 ok ^jÂ 3 * Jli .aliI * JIİ (jid (_yâ3 ; JIİ : JIİ

Jli ?IiIlalj Liajj ClıIjl ■ ^jAA^. Liıic. (jI ilijaaıj ^c. ; Jli .^*-i ; Jli ?ilifijI afi Jlikl L_daaij ijkj a-LalfiI

Jjfi Ü kaili j : JlÎ .ilik ^a „J y ^.11 .olkjll ^xi * Jli tÇlû^j ily-ai (^ILk afi üiiaJÎ ^illk JlÎ . J il

(j^alc. ûjJÎ kkfi ilaç.oia kil j :JlÎj <^lj J J ak ' y .i ilJj-O^l ki ilL— jl ^ilLi • J iaB i k' L Jljj-u JS

.kadll kikCal (ji-aa (jil ‘.(f- Jail^ Jlü L jaaâii Ç:j

3. (16)- Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz mescidde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’le birlikte otururken, devesine binmiş olarak bir adam girdi ve mescidin avlusuna devesini ıhıp bağladıktan sonra:

"Muhammed hanginizdir?" diye sordu. Biz:

"Dayanmakta olan şu beyaz kimse" diye gösterdik.

-Nesâî’deki Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)’ın rivayetinde: "Şu dayanmakta olan hafif kırmızıya çalan renkteki kimse" diye tasvir mevcuttur.- Adam:

"Ey Abdulmuttalib’in oğlu! diye seslendi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Buyur seni dinliyorum" dedi. Adam:

"Sana birşeyler soracağım. Sorularımda aşırı gidebilirim, sakın bana darılmayasın " dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Haydi istediğini sor!" Adam:

"Rabbin ve senden öncekilerin Rabbi adına soruyorum: Seni bütün insanlara peygamber olarak Allah mı gönderdi?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Kasem olsun evet!" Adam:

"Allahu Teâla adına soruyorum: Gece ve gündüz beş vakit namaz kılmanı sana Allah mı emretti?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah'a kasem olsun evet!" Adam:

"Allah adına soruyorum, senenin şu ayında oruç tutmanı sana Allah mı emretti? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah'a kasem olsun evet!" Adam:

"Allahu Teâla adına soruyorum: Bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı Allah mı sana emretti?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah'a kasem olsun evet!" Bu soru cevaptan sonra adam şunu söyledi:

"Getirdiklerine inandım. Ben geride kalan kabilemin elçisiyim. Adım: Dımâm İbnu Sa'lebe'dir. Benu Sa'd İbni Bekr'in kardeşiyim." 1 ^

Müslim'in rivayetinde şöyle denir: "Bir adam geldi ve şöyle dedi: 'Bize senin gönderdiğin elçi geldi ve iddia etti ki sen Allah tarafından gönderildiğine inanmaktasın." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Doğru söylemiş" dedi. Adam tekrar:

"Öyleyse semayı kim yarattı?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah" dedi. Adam:

"Peki bu dağları kim dikti ve içindekileri kim koydu?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah!" dedi. Adam:

"Peki semayı yaratan, arzı yaratan ve dağları diken Zât adına söyler misin, seni peygamber olarak gönderen Allah mıdır? Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet!" dedi. Adam:

"Elçin iddia ediyor ki biz gece ve gündüz beş vakit namaz kılmalıyız, bu doğru mudur?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Doğru söylemiştir!" Adam:

"Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?" Hz. Peygamber

(aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet!" dedi.

Adam sonra zekâtı, arkasından orucu, daha sonra da haccı zikretti ve bu şekilde sordu. Râvi der ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de her sualde "Doğru söylemiş" diye cevap veriyordu. Adam (son olarak) sordu:

"Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?" Hz. Peygamber

(aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet" dedi. Adam sonra geri döndü ve ayrılırken şunu söyledi:

"Seni hakla gönderen Zât'a kasem olsun, bunlar üzerine hiç bir şey ilâve etmem, bunları eksiltmem de." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bu kimse sözünde durursa cennetliktir!" buyurdu. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis birçok noktadan ehemmiyet arzeder.

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devri Arablarının konuşmada yemine verdikleri ehemmiyet ve yeminin inandırıcı ve ikna edici gücü.

2- Bedevilerde tahkik esprisi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın gönderdiği elçilerin getirdiği haber ve tebligât, Medine'ye gönderilen elçiler vasıtasıyla tahkik edilmektedir. Usûl

bahislerinde görüldüğü üzere, bazı âlimler bu rivayeti, âlî isnad arama işinde delil olarak kullanmışlar, buna dayanarak, âlî isnad için seyahatler yapmanın sünnet olduğunu belirtmişlerdir.

3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) soruları ciddiyetle dinleyip teker teker cevaplandırıyor.

4- Dinin sadece farzlarını yapmak, kurtuluş için yeterlidir. Çünkü Bedevi'nin "Bunlar üzerine hiçbir şey ilâve etmem, bunları eksiltmem de" sözüne karşılık Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu kimse sözünde durursa cennetliktir" buyurmuştur. 1 ^

,(Jj3J La AÜİİ Çjj AIijj^ fi Çouıi j)j3 lA î 3A (J(_)^3 .LI^AA (jj ASİl-t 3A j -4

l-A :LJ3â t aÇİİI y ^yill dılyil^ \ü <31 3.A-0 dî-22 .^uı 41 *! 3 a (JA-u 3^ ILLs ü <31 33-^L 3a 3ı 'M *31 Jjj-uj tJ-3^ ,^-ylaj (jî j (Jta ?3A ja

3)jûll 4^yiaj jî I ;(J13 ^Uajjc. fic- 3^ IcJtsâ 4 ûlİ13^ aJ yfliy 4^yİaj 3 ^] * tJLâ ?û3â fi** cA (3-22 1 3 • ^ ^ j f; ■ --»y 1 Allull Aa^3^î 4 (j! AÜşdI (JkL jİ 4 3] ^iâl \fi <31 (Jjuıj (jllâ _Aj-a (_j-aa3jî j 13 i fiz' AjjI fi j3J y&j

_jj.lıu3 (jl AjjI j £c]âl ^1 Aic -j

4. (17). Talha İbnu Ubeydillah haber veriyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Necid ahâlisinden bir adam geldi. Saçları karışıktı. Kulağımıza sesinin mırıltısı geliyordu, ancak ne dediğini anlayamıyorduk. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’e iyice yaklaşınca gördük ki, İslâm’dan soruyormuş. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Gece ve gündüzde beş vakit namaz" demişti ki adam tekrar sordu:

"Bu beş dışında bir borcum var mı?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır ancak istersen nâfile kılarsın" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ramazan orucu da var" deyince adam:

Bunun dışında oruç var mı? diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır! Ancak dilersen nâfile tutarsın" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ona zekâtı hatırlattı. Adam:

"Zekât dışında borcum var mı?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır, ama nâfile verirsen o başka!” dedi. Adam geri döndü ve gider ayak:

"Bunlara ilâve yapmayacağım gibi noksan da tutmayacağım" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Sözünde durursa kurtuluşa ermiştir” buyurdu. Veya "Sözünde durursa cennetliktir" buyurdu. Ebu Dâvud'da "Kasem olsun kurtuluşa erer, yeter ki sözünde dursun " şeklinde te'kidli olarak gelmiştir. 1 ^ 1

i jâyli (j-a :3-33 a fi Âs j 3] 3-23.3 ^ aa La *3ll_uıy ^ A <31 3 '^*3 l3-a Lw <3lac. laj -5

lİ& ülluj Ulu 3(3 La 31ii3 3) 4312 ; (_ s -Aaİ y 3lyA 3 a A3^k 3 j»yâ!3 1 a_a :ıJta _Aijjj Ç^yll^ Lâ J

t AuaJ' A 3^Ajy 3 a aj 3 lL 1 3 l '~' 2 33^2 (»l3Al Al l 3133 3Î y <^j.3 a

ûLL^-Lû ; 33 .ylui a_ 1jj-ujy <31 d 43 tALû-îd Lı yjjA 3^ ; 33y o.ı^y fidd <33 33u t6 3 3 j3 ,^_j ji (jc. j <^_j j3 (jc. 3^A_ıy 3 a î l 11 l^ûyj 3^3 ^3' ^~Q L3 j| y <<* . ^>11 3Î3 | kİ) o 3^

^llû‘ 3 cJ3y _^£ç.Çy 3 a Laa '3^j3 '3 3 ^33y . 33 3u3y :A3t3ı 33 ^^Ailly 4(11133^13 ı^iiA-l'y 4^.331!

»H/d'«_y -'d' 13^j <4 ..Alil a_^^jAÎ 4a3İy d-s. 11 *^11x1 <31 133: 3 . °a (jl *(_^uj5 sjc- ^-lûî

3^3 3a aû 2 j 13 ^13^11 ç.lc.3i)a!i 33 ^^(j A-3H. J^î)3ıâll!(j ^j^sll Ç_ıâ 3 fiz j 13!^ jûal jlji »31=dl «j

o3i ilull j ^tc. û^j^uuıll sysll A_ıa cûiUkjj oujl^Llll ^2 ûLLillj ^31 Aju^M Ajc.j 6 1 ûÎüj .^jjLall y &j

^^c-uıi 3 j-3-sa (_ş 2 3 ^ ^3j^)lâll

5. (18)- Abdullah İbnu Abbas'ın rivayetine göre, bir kadın, kendisine küpte yapılan şıra (nebîz) hakkında sordu. Kadına şu cevabı verdi: "Abdulkays kabilesinin heyeti Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfe geldiği vakit:

"Bu gelenler kimdir?" diye sordu.

"Rebîalılar" diye kendilerini tanıttdar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Merhaba, hoş geldiniz. İnşaaiiah bu ziyaretten memnun kalır, pişman olmazsınız" buyurdu. Misafirler:

"Biz uzak bir yerden geliyoruz. Sizinle bizim aramızda şu kâfir Mudarlılar var. Bu sebeple, size ancak haram ayında uğrayabiliyoruz. Öyle ise, bize kesin, açık bir amel emret, onu geride bıraktıklarımıza da öğretelim. Ve bizi cennete götürsün" dediler.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de onlara dört emir ve dört yasakta bulundu: Önce tek olan Allah Teâla'ya imanı emretti ve sordu:

"îman nedir biliyor musunuz?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Açıkladı:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şelıâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemenizdir."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şu kapları (şıra yapmada) kullanmalarını yasakladı: Hantem (topraktan mâmul küp), dübbâ (su kabağından yapılmış testiler), nakîr (hurma kökünden ayrılan çanak), müzeffet -veya mukayyer- (içi ziftle -katranla- cilalanmış kap). 1,91

AÇIKLAMA:

Bu rivayet çok farklı tariklerden gelmiştir. Hepsinde birbirini tamamlayan değişik bilgiler mevcuttur. İbnu Hacer Buhârî şerhinde ve bilhassa Kitâbu'l-İman'da hadisle ilgili pekçok teferruatı topluca sunar. Nevevî de Müslim şerhinde aynı şeyi yapar. Bunlardan bir kısmını özetleyeceğiz.

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelen heyete kaplanların sayısı ile ilgili olarak bazan 14, 13, 40 gibi farklı rakamlar gelmiştir. Dikkatli tetkikler bu miktarı 45'e kadar çıkarmaktadır. Bir rivayette "13 kişilik süvâri" oldukları belirtilir. İbnu Hacer, heyetin 40 kişi olmakla birlikte 13'ünün reis durumundaki kimseler olabileceği, bu sebeple de binekleri bulunduğu tahminini yaparak te'lif eder. Muhtelif rivayetlerde zikredilen isimleri cemederek bu heyete katılanları ismen belirlemeye çalışır. Yinniye yakın isim kaydeder.

Bu rivayet, Müslüman olmak için Medine'ye gelen heyetlerin miktarı ile alakalı bir bilgi verir ise de, rakamlara -rivayetlerdeki ihtilaf sebebiyle- fazla değer atfetmemek gerekir.

Heyetin başındaki zât el-Eşeccü'l-Abdî el-Asarî lakabını taşıyan el-Münzir İbnu Aiz (radıyallahu anh)'dir.

2- Bu heyet Medine'ye nisbetle doğu olan Bahreyn taraflarında yaşayan Rebî'a kabilesinin bir kolu olan Abdü'l-Kays karyesine mensubtu. Bunlarla Medine arasında, henüz Müslüman olmayan Mudar kabilesi mevcut idi. Bunların daha önce İslâm'la şereflenmeleri şöyle izah edilir: Münkız İbnu Hayyan adında bir tüccar, eskiden beri Medine ile ticârî münâsebetlere sahibti. Sıkça gelip giderdi. Böyle bir uğrayışta, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le karşılaştılar.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın nübüvvet öncesi tanışlarından biriydi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ondan, kavmi ile ilgili bir kısım teferruat sordu, ileri gelenlerini ismen sayarak ne hâlde olduklarını öğrenmek istedi.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın bu alâkası Münkız'ın derhal Müslüman olmasına kâfi geldi. Fatiha ve Alak surelerini öğrenerek Medine’den ayrıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Münkız (radıyallahu anh)’la Abdü'l-Kays kabilelerine mektup yazarak İslâm’a dâvet etti.

Münkız (radıyallahu anh), dönüşte Müslüman olduğunu hemen ilân etmekten çekindi. Mektubu da veremedi. Ancak Münkız’ın yaşayışındaki değişme, ibadetleri hanımının dikkatini çekmiş ve yadırgamıştı. Bir ara mektup eline geçti. Bu hanım yukarda Abdü’l-Kays heyetinin başkanı olarak ismini kaydettiğimiz el-Eşecc’in kızı idi.

Kız, babasına giderek kocası Münkız'ın kuşkulu durumunu anlattı: "Kocam Medine’den döneli tuhaf bir hâl aldı. Ellerini ayaklarını yıkıyor, -kıbleyi göstererek- şu tarafa yönelerek bir hareketler yapıyor, bazan belini büküyor, bazan yere kapanıyor. Geleliden beri hep böyle yapar oldu."

Babası, Münkız (radıyallahu anh) ile buluştu. Durumu konuştular. Münkız, İslâmiyet hususunda el-Eşecc'i ikna etti. O (radıyallahu anh) da Müslüman oldu.

Hz. Eşecc, kabilesinde İslâm'ı yaydı. Mektubu onlara okudu, toptan İslâm’a girmeye karar vererek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmfa bir heyet gönderdiler.

İşte yukarıdaki hadis bu heyetin gelişiyle ilgili bir sahneyi hikâye etmektedir.

Bazı başka rivayetlerde gelen bir tasrîhi de kaydetmek isteriz. Bu heyet, Medine'ye yaklaşınca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gâibden ihbar nevine giren bir mûcize olarak, ashabıyla yaptığı konuşmayı keserek: "Şu cihetten az sonra doğuluların en hayırlısı olan bir heyet gelecek" der. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onları karşılamaya gider.

3- Abdü'l-Kays hey'eti Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e her zaman gelemeyeceklerini belirterek, cennete girebilmek için gerekli bilgileri, emirleri, yasakları öğretmesini isterler. Her zaman gelememelerinin sebebi aradaki Mudar kabilesidir. Onlar henüz müşriktir. Sadece haram aylarında yol emniyeti mevcuttur.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara hadiste görüldüğü üzere hac hâriç İslâm'ın esaslarını öğretir ve bunlara ilâveten ganimetin beşte birinin vergi olacağı tâlim edilir. Hacc'ın niçin zikredilmemiş olabileceği üzerine âlimler çok farklı yorumlar yaparlar. İbnu Hacer hepsini reddederek: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada bütün farzları, haramları saymayı gâye edinmemiştir. Nitekim, haramlardan sâdece içki ile ilgili haram üzerinde durmaktadır..." der.

5- Hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın İman'ı tarif ederken kelime-i şehâdetten sonra namaz, oruç, zekat gibi İslâm'ın şartları'na giren amelleri sayması dikkat çekicidir. Daha önce de temas ettik, İslâm âlimleri çoklukla bu gibi nassî delillere dayanarak İslâm ve İman'ın aynı şey olduğunu söylemişlerdir.

Şurası muhakkak ki, iman daha ziyade kalb ve vicdanın amelidir. Bu ancak dil ile ifâde edilebilir, samimi olup olmadığını ise Allah bilir. İmanın bu yönü kulları ilgilendirmez. İslâm ise, imanın gerektirdiği amelleri ifade eder. Amel, imanın lâzımıdır. Ama imân olmadan da,

münafıklarda olduğu gibi, amel olabilir. Kâmil mânâdaki imanla kâmil mânadaki amel birdir, ayrılması mümkün değildir.

6- Hadiste bir kısım kapların kullanılması yasaklanmaktadır. Bunlar cahiliye devrinde şarap yapımında kullanılan kaplardır. Şarap yasağından sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şarap yapılan kapların kırılmasını da -bazı rivayetlerde- emretmiş ise de sonradan temizlenerek kullanılmasına izin vermiştir. Yukarıdaki rivayet daha ziyade şıra yapımında bir kısım kapların kullanılmasını yasaklamaktadır. Çünkü bunlar tahammürü (şaraplaşma) hızlandıracağı için şıra’nın hemen şaraplaşmasına sebep olabilmektedir. Maamafih, İmam Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel gibi bazı âlimler şarap yapılan kaplarla ilgili yasağın mensuh olmayıp, hâlâ devam ettiğine inanmaktadırlar. 1 ^

j «il j kil (jî og.luj \ :# Al :ü^ “CgAj Al yp. y _6

cdijAl Aj dıkJlj cdijAL yi» j Al <J t

6. (19)- Hz. Ali (kerremallahu vechehu) diyor ki: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Kişi dört şeye inanmadıkça mü'min olmuş sayılmaz: Allah’tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed olduğuma, beni (bütün insanlara) hakla göndermiş bulunduğuna şelıâdet etmek, ölüme inanmak, tekrar dirilmeye inanmak, kadere inanmak

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî buradaki nefyin kemâl’e değil asl'a râci olduğunu belirtir. Yani, bu sayılanlardan birinin eksikliği nâkıs bir mü'minlik ortaya çıkarmaz, "küfr"ü ortaya çıkarır. Bu dört esas birbirinin lâzımıdır, kemâle erdiricisi değil.

1- îki şehâdetin i kr arı: Allah’ın birliği ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in bütün insanlığa gönderilmiş olduğu.

2- Ölüme, yâni dünyanın fâni olduğuna iman: Bunda Dehrîlerin iddia ettiği âlemin kıdem ve bekası inancının reddedilmesi söz konusudur. Günümüzde de bu inanç komünizm şeklinde berhayattır. Çünkü komünizm sadece bir ekonomik sistem değil, aynı zamanda bir inanç sistemidir. Temel akidesi dinleri "afyon" kabul edip tevhîd-risâlet-âhiret esaslarına dayanan dinleri reddetmektir. Alemin terkib-tahlil şeklinde ilânihâye devam edeceğini iddia eder.

Bu nebevi sözle, ölümün de Allah’ın yaratmasıyla (Mülk suresinin baş kısmına bakılsın) olduğunun ikrar edilmesi kastedilmiş olabilir. Çünkü bir kısım tabiatçılar ölümü "biyolojik mizacın bozulmasf'yla izah etmişlerdir.

3- Ba'sü ba’de'l mevt, yani ölümden sonra dirilmeye inanmak: Bu inancın içine hesap, cennet, cehennem vs. inançları mevcuttur.

4- Kadere inanmak: Yani âlemde cereyan eden herşey Rabbülâlemîn'in takdiriyle, kaderiyle olmaktadır, tesâdüfe yer yoktur. 1 ^ 1

e ^ t. ' 8 „ e 0 e e e | f # „o

jjoj tjl alil 1 j dıh *<JL3 ^ 3 -7

1§jlİ 1 l İjkl : Jİ taiıl Jjkj ciılll (jÂa ;(Jll .Üıl ;Clılll ?ıiljj eiiç.L^a lgc.il ?lgSir-Uİ Çjyj

^jjLoûll j ıjlı

7. (20)- eş-Şerrîd İbnu's-Süveyd es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah’ın Resûlü, dedim, annem bana, kendisi

adına mü’mine bir cariye âzad etmemi vasiyet etti. Benim yanımda, Sûdanlı (nûbi) siyah bir cariye var, onu âzad edeyim mi?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Çağır, onu (göreyim)" dedi. Çağırdım ve geldi. Cariyeye sordu:

"Rabbiıı kim?" Cariye:

"Allah!" dedi, tekrar sordu:

"Ben kimim?" Cariye:

"Allah’ın elçisisin!" cevabını verince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bunu âzad et, zira muininedir" buyurdu. 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, bir kimsenin mü’min olup oladığına hükmetmek için aranması gereken temel vasıflar öğretilmektedir: Allah ve Rasûlüne inanmak. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu esasatın ikrarından sonra başka soru sorarak, tafsile inmiyor. Sözgelimi Allah’ın isimlerini, sıfatlarını sormuyor. Namaz, oruç gibi amelleri yapıp yapmadığını da sonnuyor. Müteâkip hadis de aynı mânayı te'yid etmektedir. Hatta Ebu Dâvud'un bir tahricinde câriye, konuşmaksızın, işaretle aynı şeyleri söylemektedir.

2- Cariyenin mü’mine olup olmadığının araştırılması, kefaret olarak âzad edilecek kölenin mü’min olması gerektiği içindir. İmam Şâliî, Mâlik ve Evzâî bu çeşit nasslara dayanarak gayri mü’min köleyi âzâd etmekle kefâret ödenemiyeceğine hükmetmişlerdir.

Ancak Ebu Hanîfe ve Ashâbı, katl’le ilgili kefaret dışındakilerin gayr-i mü'min köle azad etmek suretiyle de yerine getirileceğine hükmetmişlerdir. 1 ^

-8- وَعَنْ مُعَاوِيَة بن الحَكَم السُّلَمى. قال] أتيتُ رسُولَ اللهِ # فقلتُ: إنّ لى جَارِيةً كَانَتْ تَرْعي غَنماً لى فَجِئْتُها وَقَدْ فَقَدَتْ شَاةً فَسَألتُها عَنْهَا، فقَالَتْ أكَلَها الذِئْبُ فأسِفتُ عليها، وَكُنْتُ مِنْ بَنِى آدَمَ فَلَطَمْتُ وَجْهَهَا وَعَلَيّ رَقَبَةٌ أفأعْتِقُهَا؟ فَقَالَ لَهَا النبيُّ #: أيْنَ اللهُ تَعالى؟ قَالَتْ فى السّمَاءِ، قَالَ فَمَنْ أنَا؟ قَالَتْ: أنْتَ رَسُولُ اللهِ فقالَ: اعْتِقْهَا فإنّهَا مُؤمِنَةٌ[. أخرجه مسلم ومالك وأبو داود والنسائى .

8. (21)- Muâviye İbnu'l-Hakem es-Sülemî anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm)'e gelip:

"Bir cariyem var, çoban olarak çalıştırıyor, koyomlarımı otlatıyordum. Yakınlarda bir koyunumu yitirdi. Ne oldu? diye sorunca, kurt kaptı dedi. Koyunun kaybolmasına üzüldüm. İnsanlığım icabı câriyenin suratına bir tokat vurdum. Bu davranışımın kefareti olarak bir köle azad etmeyi adadım. Onu âzad edebilir miyim?" diye sordum. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cariyeye:

"Allah nerede?" diye sordu. O:

"Göktedir" deyince,

"Pekâlâ ben kimim?" dedi. Cariye:

"Sen Allah’ın Resûlüsün" cevabını verince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana yönelerek:

"Bunu âzad et, zira mü'minedir" buyurdu. 1 ^

AÇIKLAMA:

Açıklama için önceki hadisin açıklamasına bakılsın. 1 ^ 1

;(JLâ .Ajc- alil L-liKdl ^1 ^Lıxll -9

9. (22)- Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim: "imanın tadını, Rabb olarak Allah'ı, din olarak Islâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i seçip râzı olanlar duyar.

AÇIKLAMA:

Nevevî'nin kaydına göre, Arapça'da râzı oldum demek "ona kanaat ettim, onunla yetinerek başkasına ihtiyaç duymadım" mânasına gelir. Böyle olunca, hadis, İslâm'a tam teslim olup, hayat yolu olarak onu seçmeyen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetini tüm olarak beğenmeyen insanın, îmanın gerçek lezzetini hissetmiyeceğini ihbar etmektedir. Kendisini Müslüman bildiği halde bir kısım emirlerini te n k i d eden, beğenmeyen, beşerî veya şahsî mütâlâalar ileri süren kimse, kendini bu hâllerden kurtarmadıkça, imanın halâvet ve lezzetini tadamıyacak demektir.

Kadı îyaz, hadisle ilgili şu kıymetli yorumu yapar: "Hadise göre, bu vasıfları taşıyan bir kimsenin imanı sahih, nefsi iman hakikatlarında mutmain ve ruhen rahat olur. Zira söylenen hususlardan râzı olması, onlar hakkında kesin bir bilgi sâhibi olduğuna, basiretinin dinî mesâile nüfuz ettiğine, imanî neş'enin kalbine girdiğine delil olur. Zira kim birşeyden râzı olursa, o şey ona kolaylaşır. İşte mü'minin hâli de böyledir. İman gerçek muhtevasıyla kalbine girdi mi Allah'a ibadet ona kolay ve zevkli gelir.

:û

iUj 4

ÇİLİ ailI (Jlâ # A_ÂC. Aül AjjI*_A ÜII-AdC- -10

Ç)j A_çj^]| Ç)j Â_A^g_İl A-ıa) 3^ --LiIc. A_*_uİj A İj j AİjoAjİ ^Ac-j

A^.^kî iöOOy^ ^3^3 ^ Ai)l (jlİ Aajojj A-aUİÜI _IaJ)jaAl j A

JajjİâlIj ^,'ıa a j û.lâ^)j C5^ Ig 4 t.üh\ <j"w.q ^jjc. ûl£^ll ç.lûl 4j Am a <_£l »4_iic. ûJlâlj« ^ \xa j # ûjlû

öj)\ x *.s~i j (jLal! Jlij »4 ^nlIl j

10. (23)- Abdullah İbnu Muâviye el-Gâzirî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Üç şey vardır. Kim onları yaparsa imanın tadını alır: Sadece Allah'a kulluk eden, Allah’tan başka ilâh olmadığını bilen, her yıl gönül hoşluğuyla zekâtını veren! Zekâtını da yaşlı, uyuzlu, hasta, değersiz, küçük hayvanlardan vermez, aksine mallarının orta hâinlerinden verir. Zira Cenab-ı Hakk ne en iyisinden vermenizi emretmiştir, ne de en adisinden olana râzı olmuştur.

AÇIKLAMA:

Burada da önceki hadiste olduğu gibi imanın tadını nasıl duyacağımız açıklanmıştır. Israrla durulan bir husus zekât olarak verilecek malın evsafıdır. Zekatın malın orta halli olanlarından verilmesi irşad ediliyor: Ne mal sâhibinin gönlünün takılıp kalacağı en iyisinden alınmalı, ne de alan kimsenin haysiyetini rencide edecek derecede en değersizlerinden verilmeli. Zekât toplayanların bu hususa riayet etmelerini emreden başka hadisler de mevcuttur. Söz gelimi, sürüden alınacak bir koyun, sürü sâhibinin hususî itinasına, emeğine mazhar olmuş en gösterişlisi olmamalıdır.^ 1

cip 1 dıila. ^yi^. cdjjjl La alıl L ;dıla[<JUi yc. ye. û-iı^ (jj yı ~ y ^ (jj CA~j -11

bVîll . ı. <bl La) Liiıaı I dûS (tdİİJÛ yî\ j dljji jI)<j.lj £jL-a‘(
ç.yâ aac

■J&j tClylijj tJLd âi ClLaLül ;3jİİ (jl (Jll ?j2L“l dibi Lâj ;ClıİaI
.*0(3“ t4 b (Jll ?Lj 2I ü)I üfiij yi ijlij <U)I jjSjLİAİl (jjLâJ j'i 3 aC ’
^Lojİ La ÛXJ tâjjobû j^ı t jl j^-saj jljAİ ^lui^a (_glc. -l■ ■■
^ 3^ tûI£j]l jjjjj tAJLall

4_^^kl _J(jxaLoLall ^1

11. (24)- Behz İbnu Hakim İbni Mu’âviye İbni Hayde el-Kuşeyrî babası tarikiyle dedesinden şunu rivayet ediyor: "Dedim ki: Ey Allah’ın Resûlü, ben sana gelirken, seni ve dinini benimsemiyeceğim diye şunların (ellerinin parmaklarını göstererek) adedinden fazla yemin ettim. Meğerse, Allah ve Resûlünün öğrettiği dışında hiçbir şey anlamayan bir kimseymişim. Şimdi Allah rızası için senden soruyorum. Allah seninle bizlere ne gönderdi?" Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

'İslâm "ı dedi.

"Pekâla, dedim, İslâm’ın alâmetleri nedir?" Şu cevabı verdi:

"Kendimi Allah'a teslim ettim, başka şeyleri terkettim" demen, namaz kılman, zekât vermelidir. Her Müslüman bir başka Müslümana haramdır. İki Müslüman birbiriyle kardeştir ve birbirlerine yardımcıdırlar. Bir kimse Müslüman olduktan sonra müşrikleri terkedip, Müslümanlara karışmadıkça hiçbir ameli (Allah katında) makbul değildir. " |511

jjl! İ.ı3i 4_ic. 3 bfî Ojİ 3 a 2 jI 3 L *eiıia^ 3 ^ <bl jjJa j afili
«ojlûjc. jj jl 3 ■ ^ y c. y - 12

^aluu» . j jV: ■ ' yi 2jL dıüi :3a

12. (25)- Süfyan İbnu Abdillah cs-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Ey Allah’ın Resûlü, bana İslâm hakkında öyle bir bilgi ver ki, bana yetsin ve sizden başka kimseye İslâm’dan sormaya hacet bırakmasın" dedim. Şu cevabı verdi:

"Allah'a inandım de, sonra da doğru ol" buyurdu. 1521

AÇIKLAMA:

Bu hadis Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Cevâmi'u'l-Kelim denen özlü sözlerindendir. Bir kaç kelimelik bir söz olduğu halde çok geniş ve derin mânaları kucaklamaktadır: Allah’ı bir bil, yalnızca ona inan, sonra dinin gösterdiği doğru yoldan git, tevhidden hiç ayrılma, ölünceye kadar Allah’a itaatten yüz çevirme" demek olup, hadis şu ayete de mutabıktır: "Rabbimiz Allah'tır; deyip sonra da doğrulukta devam edenlerin üzerine, melekler (ölümleri anında) inerler..." (Fussilet: 41/30) |iî

^ tljjljâ [Jyvrnij c ı iî. afi <Jaûc. afi ck-j -13

13. (26)- Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Kim bizim namazımızı kılar, bizim kıblemize yönelir, bizim kestiğimizi yerse işte o, M üs lüın andır

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, bir kimseyi Müslüman addetmek için ne gibi fiillerin ölçü alınacağı açıklanmaktadır. 7, 8 numaralı hadislerde kişinin mü’min sayılması için aranması gerekecek itikadî durumlar belirtilmiştir.

Hadisin Buhârî, Ebu Dâvud ve Tirmizî’de gelen vechi biraz farklıdır: "Ben, insanlar Lâilâhe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim bunu söyler, namazımızı kılar, kıblemize yönelir ve kestiğimiz şekilde keserse onların kanları, malları bize haram olur..." şeklindedir.

Daha önce de geçtiği üzere, sadece kelime-i tevhid’in zikri, şehâdeti de tazammun ettiği içindir. Değilse, ulemanın ittifakıyla yalnızca Lailâhe illallah" demek bir kimsenin Müslüman sayılması için yeterli değildir. İbnu Hacer: "el-Hamdü’yü okudum" diyerek surenin tamamını kastedmemiz gibi Lâilâhe illallah kelimesiyle Muhammedurrasulullah kelimesini de kastederiz, bunlar ayrılmaz" der. Ancak şu da söylenmiştir: "Hadisin evveli tevhidi inkâr edenler hakkında vârid oldu. Tevhidi ikrar etti mi ehl-i kitab’a mensup bir muvahhid gibi olur. Böyle birisinin Müslüman sayılması için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın getirdiklerine inanması gerekir. Bu sebeple hadisin devamında zikredilen fiiller (namaz, kıblemize yönelme, kestiğimiz usulce kesilmesi -veya kestiğimizi yemeleri-) kelime-i tevhide atfedilerek eksiklik tamamlanmış, yanlış anlama ihtimali ortadan kaldırılmıştır. Esasen şerî namazın içinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın risâletine şehâdet mevcuttur. Hadiste, İslâm’ın, sadece birkaç meselenin zikriyle iktifa edilmesindeki hikmet şudur: Ehl-i kitap içerisinde namaz kılma, kıbleye yönelme, hayvanı kesme fiilleri mevcuttur. Ama bizimkinden ayrıdır. Bizim gibi namaz kılmazlar, bizim kıblemize yönelmezler, hatta kestiğimizi yemezler. Bu sebeple mezkur fiilleri bizim tarzımızda yapmadıkça Müslüman olamıyacaklarmı ifade etmek için bu fiiller hassaten zikredilmiştir."^

ÜÇÜNCÜ FASIL

MECÂZ HAKKINDA

»(jjioıj *..~o' 'M 4)1 JjA) ; (JtÜ 4-ü «i! Sjjjâs (jc. _t_

i ^daLol l&Ufi j tafi i <Jl^Ljaâİi fij <akj3 Al 1 -.\\ j

1. (27)- Ebu Hüreyre anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "îman, yetmiş küsur -bir rivayette de altmış küsur- şubedir. Haya imandan bir şubedir."

Bir rivayette şu ziyâde vardır: "Bu şûbelerden en üstünü "Lâ-ilâhe illallah"sözüdür, en aşağı mertebede olanı da yolda bulunan rahatsız edici bir şeyi kenara çıkarmaktır. " |561

AÇIKLAMA:

1- Rivayet, pekçok vecihten rivayet edilen hadislerden biridir. Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadisler arasında yer alması da hadisin kıymetini artırmıştır. Kısmen belirtileceği üzere, İslâm uleması bu hadisin üzerinde ziyadesiyle durmuş, hadiste ifade edilen iman şubelerini Kur'ân ve hadise dayanarak, birer birer göstermeye çalışmıştır. İmam Beyhakî’nin henüz basıldığını işitmediğimiz muazzam bir tel'lifi bu hadîsten mülhemdir. Şu'abu'l-İman. İmam Beyhakî (rahimehullah) hazretleri, bu muazzam eserini imanın şubesi adedince bölüme ayırır, her bölümde o şubeye giren rivayetleri cemeder. Keza, İbnu Hibban Vasfu'l-İmân ve Şu'abuh, Ebu Abdillah Hüseyn el-Halîmî Fevâidu'l-Minhâc, eş-Şeyh Abdü'l-Celîl Şu'abu'l-İman, İshak İbnu'l-Kurtubî Kitâbu'n-Nesâîh'i yazmıştır.

Aynî, bu kitaplardan hiçbirini imanın şubelerini tesbitte tatminkâr bulmadığını belirtir.

2- Hadisle ilgili açıklamaya rivayetler arasındaki ihtilafa parmak basarak başlamak istiyoruz: "Buhârî'nin hadisinde olduğu üzere bazı rivayetler imanın altmış küsur şube olduğunu beyan ederken, bâzıları yetmiş küsur olduğunu, diğer bazıları altmış dört, otuz üç, üçyüz dokuz, üçyüz onbeş olduğunu belirtmiştir.

3- Keza bazılarında "şube" denirken, bazılarında ona bedel "hisâl" (hasletler), "bâb", "şeriat" (yol), "sehm" (pay) gibi yakın mânada başka kelimeler kullanılmıştır.

"....İmanın en üstün hasleti Lâilâlıe illallah sözüdür."

"İman yetmiş küsür babtır."

"İslâm otuz üç şeriattır. Kim bunlardan birini Allah için yerine getirirse cennete girer."

"Aziz ve Celîl olan Rahmân'ın önünde bir levha vardır. Üzerinde üç yüz on dokuz şeriat vardır. Cenâb-ı Hak: "Kullarımdan, bana ortak koşmayan her kim bunlardan bir tânesini yerine getirse mutlaka cennete koyarını" der".

"Islâm seksen sehinıdir.. namaz bir sehinıdir, zekât bir sehimdir, Ramazan orucu bir sehinıdir, hac bir sehimdir... Hiç selimi olmayan zarar etmiştir."

4- Hadiste, küsur diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı bid'un'dur. Bunun Arapça'da neye delalet ettiği ihtilaflıdır. Bazıları "3-10 arası bir miktara delalet eder" demiş ise de diğer bazıları "3-9 arası" bir miktar, "2-10 arası" "12-20 arası," "3-7 arası", "5-7 arası" gibi miktarlara delalet ettiğini söylemişlerdir. Ahmed İbnu Hanbel de "7'ye delalet eder" demiştir. Aynî, en doğru görüşün bid'un kelimesinin 1-10 arası bir miktara delalet ettiğini söylemek olduğuna dikkat çeker.

5- Hadislerde gelen 60, 70 rakamları hususunda değişik yorumlar yapılmıştır. Umumiyetle bunlarla muayyen bir miktar değil, "çokluk" kastedildiği söylenmiştir. Bu rakamlara "küsur" kelimesinin ilâvesi "imanın şubeleri sınıra, sayıya gelmez, çoktur" mânasını taşır, zira tahdid kastedilseydi mübhem bırakılmazdı" denmiştir. Arapların 70 rakamını mübâlağa için kullandığı da söylenmiştir.

Ancak, bazıları da: "Zikredilen bu miktar imanın şûbeleridir, bundan murad bu şubeleri saymaktır" şeklinde iddiada bulunmuştur.

6- İbnu Hibban, mezkur şubeleri sayma hususunda Vasfu'l-İman ve Şu'abuhu adlı eserinde şunları söyler:

"Bu hadisin mânasını bir müddet araştırdım. Bu maksadla ibâdetleri saydım. Bunlar hadiste gelen miktarı çok aşıyordu. Sonra Sünen’lere yöneldim, onlarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın imandan addettiği ibâdetleri saydım, bunlar da yetmiş küsurdan eksik çıktı. Bu sefer Kitabullah'a yöneldim. Orada, Cenâb-ı Hakk’ın imandan addettiği herbir ibadeti saydım. Bu da yetmiş küsura ulaşıyordu. Kitap ve sünnette gelenleri birbirine ilâve ettim, tekrarları saydım. Gördüm ki, Allah ve Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)’nün imandan saydıkları şeylerin

toplamı yetmiş küsura ulaşıyordu, ne fazla ne de eksik. O zaman anladım ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kasdı, Kitap ve sünnette gelmiş olanların miktarıydı."

Bu miktarı içtihad yoluyla tesbite birçokları gayret sarfetmiştir ama tatminkar neticeye ulaşamamışlardır.

Kadı îyaz şöyle der: "Bu hususun tafsilatlı olarak bilinmemesi imana bir eksiklik getirmez. Çünkü imanın usul ve fürû'u malûm ve muhakkaktır. İmanın bu kadar şubesi olduğuna kabaca inanmak, vâcibtir. İman esaslarını ve mezkûr şûbeleri

tâyin ve tafsil mevzu üzerine tesbit edilecek hususa bağlıdır..."

Kadı İyaz devamla der ki: "Bu, ilm-i İlahîde ve ilm-i Nebevidedir, başkası bilemez. Şeriat bunların hepsini ihtiva eder. Ancak şeriat bunu bize bildirmemiştir. Bundaki cehaletimizden dolayı bir zarar görecek değiliz. Mükellef olduğumuz şeyleri teferruatıyla bilmekteyiz. Bilmekle emrolunduğumuz şeyi biliyor, yasaklandığımız şeyden de kaçınıyoruz."

Aynî, bu çeşit iktibaslardan sonra imanın en yüksek şubesi ile en aşağı şubesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in şu hadiste belirttiğini kaydeder:

"...İmanın en âlâ şubesi lâilâhe illallah demektir, en aşağısı da yoldan rahatsız edici bir şeyi uzaklaştırmaktır." .... Gerisi bu ikisi arasında yer alır. Biz bunları teker teker bilmesek de toptan inanırız. Nitekim meleklerden pek azını ismen bildiğimiz halde hepsine inanıyoruz ve bu bizim melek inancımıza bir noksanlık getirmez. Öyle de imanın şubelerine toptan inanmamız inancımıza bir nâkise getirmez...^ 1

7 - İmanın Şubeleri:

İMANIN ŞUBELERİ:

Aynî bu açıklamalardan sonra, mezkur şubeleri teker teker sayma denemesi yapar. İlgi çekici bulduğumuz için kaydedeceğiz. Der ki:

"Allah’ın avn ve yardımıyla diyoruz ki imanın aslı kalb ile tasdik, dil ile ikrar’dır. Fakat, kâmil ve tam bir iman tasdik-ikrâr ve amel'dir. Yani üç kısımdır. 1 ^ 1

Birinci Kısım: Tasdikle İlgili İtikadiyat'tır

30 Şubedir.

1- Allah’a iman, Allah’ın zatına, sıfatlarına, birliğine ve benzeri olmadığına inanmak da buraya girer.

2- Allah’dan başka herşeyin hudûsuna (sonradan yaratıldığına) inanmak.

3 - Meleklere inanmak.

4 - Kitaplara inanmak.

5 - Peygamberlere inanmak.

6- Kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanmak.

7 - Ahirete inanmak, kabir sualine, kabir azabına, tekrar dirilmeye, mahşerde toplanmaya, hesaba, mizana, sırat köprüsüne... inanmak da buna dahildir.

8- Cennete ve oradaki ebedî hayata inanmak.

9 - Cehenneme, cehennem azabına, kâfirlerin ebediyyen orada kalacağına inanmak.

10 - Allah’ı sevmek.

11- Allah için sevmek, Allah için buğzetmek. Muhacir ve Ensar sahâbeyi, Al-i Resûl (aleyhissalâtu vesselâmfü sevmek de buraya dâhildir.

12 - Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfi sevmek. Buna Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfe salat ve selam okumak, sünnetine uymak da girer.

13 - İhlaslı olmak ve riya ve nifakı terketmek de buraya girer.

14 - Tevbe ve nedâmet etmek.

15- Allah'tan korkmak.

16- Allah’ın rahmetinden ümid etmek.

17- Ümidsizlik ve ye'si terketmek.

18- Şükretmek.

19- Ahde vefa göstermek.

20- Sabırlı olmak.

21 - Tevâzu, büyüklere saygı da buraya girer.

22- Şefkatli ve merhametli olmak, küçüklere şefkat de buraya girer.

23- Allah’ın kazasına râzı olmak.

24- Allah'a tevekkül etmek.

25- Amele güvenmemek, kendini övmeyi ve kusursuz görmeyi terketmek de buraya girer.

26- Hasedi, çekememezliği terketmek.

27- Kin ve intikâmı terketmek.

28- Gadabı terketmek.

29- Aldatmamak, su-i zan sâhibi olmamak, hilekâr olmamak da buraya dahildir.

30- Dünya sevgisini terketmek. Mal ve makam sevgisini terk de buraya girer.

Kalbe müteallik güzel veya kötü amellerden herhangi biri aklına gelir de burada zikredilmemiş bulursan, o esas itibariyle bu saydıklarımızın dışında kalmaz, bunlardan birine dahil olduğunu azıcık bir tefekkürle görürsün.^

İkinci Kısım: Dille Alakalı Ameller

Bunlar da yedi şubeye ayrılır:

1- Kelime-i tevhidi diliyle söylemek,

2- Kur’an’ı tilâvet etmek,

3- İlim öğrenmek,

4- İlim öğretmek,

5- Allah'a dua etmek,

6- Allah’ı zikretmek, istiğfar da buraya dâhildir,

7- Boş laflardan kaçınmak. 1 ^

Üçüncü Kısım: Bedenî Ameller

Bu da kırk şubeye ayrılır. Bunlar da kendi aralarında üç çeşittir:^

1. Çeşit: Muayyen Şeylere Ait Olanlar Bunlar on altı şubeye ayrılırlar:

1- Temizlik. Buna beden, elbise ve mekân temizlikleri de girer. Bedeni hadesten temizlemek için abdest almak, cenabetten, hayızdan, nifastan temizlemek için yıkanmak da girer.

2- Namaz kılmak; buna farz, nâfile ve kaza namazları da girer.

3- Zekat vermek; buna sadaka vermek, sadaka-ı fıtr ödemek, cömertlik, fukara ve misafirlere yedirip ikram etmek de girer.

4- Farz ve nâfile oruçlar.

5- Haccetmek, umre de buraya girer.

6- İ'tikafa girmek. Kadir gecesini aramak da buna dahildir.

7- Dînin yaşanabileceği yere gitmek, şirk diyarından hicret de buna girer.

8- Nezirlerini ödemek.

9- Yeminleri yerine getirmek.

10- Keffaretlerini ödemek.

11- Namaz içinde ve dışında setrü'l-avret (ayıp yerlerini örtmek, tesettüre riayet etmek).

12- Kurbanları kesmek, nezir kurbanı varsa onu da kesmek.

13- Cenâze işlerine bakmak.

14- Borcu ödemek.

15- Muâmelelerde doğru olmak, ribadan kaçınmak.

16- Doğrulukla şâhidlik etmek, ha kk ı gizlemememek. 1 ^ 21

2. Çeşit: Kendisine Tabi Olanlarla İlgili Şeyler

Bunlar altı şubedir:

1- Meşru nikahla evlenip iffeti korumak.

2- Aileye karşı vazifelerini yerine getirmek. Hizmetçilere iyi muâmele de buraya girer.

3- Anne babaya iyi muâmele etmek. Onlara karşı ukuk (haksızlık)tan kaçınmak da buraya girer.

4- Çocukların terbiyesi.

5- Sıla-i rahm.

6- Büyüklere itaat. 11111

3. Çeşit: Âmmeye Müteallik Şeyler

Bunlar da on seki z şubedir:

1- İdâreciliği adaletle yürütmek,

2- Cemaate uymak,

3- Ulül-emre itaat etmek,

4- İnsanları barıştırmak. Hâricilere ve âsilere karşı mücadele de buraya girer.

5- İyilikte yardımlaşma.

6- Emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'l-münkerde bulunmak (yani insanlara iyiliği emretmek, kötülükten menetmek).

7- Hududu (ağır cezaları) tatbik etmek.

8- Cihad etmek. Kışlalarda asker bulundurmak buna dâhildir.

9- Emaneti edâ etmek. Ganimetten beşte biri (hums) ödemek de buraya dâhildir.

10 - Ödemek şartıyla borç vermek.

11- Komşuya iyi muâmele etmek.

12- Geçimli olmak. Helâlinden mal toplamak da buraya dahildir.

13- Malı yerinde harcamak. İsrâftan kaçınmak da buraya girer.

14- Selam’ı almak.

15- Hapşırana "yerhamukâllah" demek.

16- İnsanlara zarar vermekten kaçınma.

17- Eğlenceden kaçınmak.

18- Yoldan rahatsızlık veren bir cismi kaldırmak.

Bütün bunlar, toplam 77 şube yapar.^

Dikkat: Bu hadis, yoldan rahatsızlık veren birşeyi (ezâ) kaldırmayı imanın bir şubesi saymakla imar hizmetlerinin ehemmiyetine dikkat çekmiş, hayır sahiplerinin yol hi z metlerine eğilmelerine sebep olmuştur. İnsanların gelip geçtiği yerlerden çalı, çırpı, diken, taş, pislik gibi rahatsızlık veren birşeyi temizlemek imanın bir şubesi olursa yol inşa etmek, yol emniyetini sağlamak, yolcuların konaklayacağı yerler, köprüler yapmak ne kadar büyük ehemmiyet taşır. Allah nazarında makbul bir amel olur! Bu yüzdendir ki, İslâm âleminde daha ilk asırlardan itibaren yol ve posta hi z metleri gelişmiştir. Öyle ki, Emevîler devrinde ana yollara bugünkü gibi kilometre taşları dikerek merkeze olan uzaklık mil cinsinden sıkça

gösterilmiştir. Hz. Peygamber’in Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızda geniş malumat vardır s. 466-468. m

Ajİ] . ' aJ4jI •*lı (_j^j A_ıa 4 jI (J(Jlİ ‘tjt^ Ajc. 4 jI ^_^ujI ü^3 -2

(_ s ^ ^'4 1 jj â j£j La5î a_Lû ^JIj4 4jI io-âii 4 ,ixj ^s£Jl û o*_: ^jİ o jSj ^y>o j ^4j i a_^_: İûjc. ^i c tLaAİ o—

(_ya3Lijj 4jI ^ I. ; yİj »Laâl jjoi 4wi« aJ f axj 4jI ^jL^İİ] ^^kl jy jIû IjI I A m^âJI A_^^kl

4ıl

2. (28)- Hz. Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle buyurduğunu anlatıyor:

"Üç haslet vardır. Bunlar kimde varsa imanın tadını duyar: Allah ve Resulünü bu ikisi dışında kalan herşeyden ve herkesten daha çok sevmek, bir kulu sırf Allah rızası için sevmek, Allah, imansızlıktan kurtarıp İslâm 7 nasib ettikten sonra tekrar küfre, inançsızlığa düşmekten, ateşe atılmaktan korktuğu gibi korkmak."

Nesâî'nin kaydettiği bir diğer rivayette "bu ikisi dışında kalan" tabirinden sonra şu ziyâde vardır: "Allah için sevmek, Allah için buğzetmek.

AÇIKLAMA:

Gerçek dindarlık Allah ve Resûlünü herşeyden çok sevmekten geçer. Bunun aksini düşünmek mümkün değildir. Nitekim bir ayet de şöyle buyurarak mevzuun ehemmiyetini tesbit eder:

"Ey Muhamnıed de ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticâret, hoşunuza giden evler sizce Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allah'ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fâsık kimseleri doğru yola eriştirin ez "(Te v be: 9/24)

Burada emredilen Allah ve peygamber sevgisinin nasıl ortaya çıkacağı da bir başka ayette açıklanmıştır: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uymak.

"Ey Muhamnıed de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun, ta ki Allah da sizi sevsin, günahlarınızı mağfiret etsin" (Al-i İmran: 3/31).

Hadis'te, Allah ve Resûlü dışında kalan kimseleri sevmede de ölçü verilmekte Allah'ı memnun etmeyecek sevmelerden, buğzetmelerden kaçınmak emredilmektedir. Yani Allah'ın seveceği Hakk dostlarını sevmek, Allah'ın sevgisine lâyık olmayacağı belli olan sefih, hevaperest, din düşmanı kimseleri sevmemek. Allah rızası için olmayan sevmeler bizi dünyada onların yolunda gitmeye sevkedeceği gibi âhirette de zarara sebep olacaktır. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(Âhirette) kişi sevdiği ile berâber olacaktır" buyurmuştur.

"Din sevgi ve buğzdan başka bir şey değildir" hadisini de gözönüne alacak olursak, dinimiz açısından "sevmek ve buğzetmek" duygularımızı kullanmanın ne kadar ehemmiyetli, hayatî bir iş olduğu anlaşılır. Kendisini Müslüman bildiği halde sevgi âlemini sadece artistler, sporcular, romancılar vs. dolduran veya Müslüman büyüklerine, İslâmî değer ve mefâhirlere gerekli alâkayı göstermeyen, sevmeyen Müslümanlar bu ayet ve hadislerin ışığında kendilerini muhasebe ve murakabe etmelidir. Bilmelidir ki, ömür sermâyesinden, bir an bile olsa, pay ayırdığı her şeyden hesap verecektir.

Şu müteâkip hadisler de "sevgi kuvvemizi" kullanmamızla ilgili teferruatı beyan edecektir:^

ûAj

Î j 4_İLq

a Ajİ] L_L^.I L •(

aUİ j ^JLolîU (J jL\

Ü'

3. (29)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) bildiriyor; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri, beni, babasından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş sayılmaz" Nesâî'nin bir rivayetinde "... malından ve ailesinden daha sevgili..." denmektedir.^

tûjIû U] t J a cT La 4_ık 4

. Ü* '-L$ ûI Jj

^.Wİ [\-ff- ^ cJ.3^-0 AüI j _4_

4. (30)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh)’in rivayetine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri, kendi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe gerçek imana eremez."

Nesâî'nin rivayetinde "...hayır şeylerden" ziyadesi mevcuttur.^

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, "Bu hadiste imanın nefyi görülüyor ise de aslında imanın kendisi değil, kemali nefyedilmekte" der. Araplarda bir şeyi ismen nefyetmekten muradın, o şeyden kemali nefyetmek olduğunu, buna çok sıkça başvurulduğunu belirtir. Ve: "Falanca insan değildir" sözünü misal verir. Sadece bu vasfı bulundurup imanın geri kalan rükünlerini ihmal eden kimseye de kâmil denemiyeceğini ayrıca belirten İbnu Hacer, bu sıfatı taşımayan kimseye kâfir denemiyeceğini de bilhassa tebârüz ettirir. Hadisin bu tarz beyanı mübâlağa içindir. 1 ^ 01

i■ ■■' ali (ali ^ 1->r .\ . taiJ

cIF i [ü ^ lÎû 1 a ^ ^ L5 J -f a h kaLûI 3 -5

5. (31)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir, Allah için vermezse imanını kemâle erdirmiştir

4 _ixi (ja 3-53^3 AjUaı] ^jâ ‘ t ü <03 <J(Jls :lÎ^ a ~ ic "- ^ CA "3 -6

j j ^jLûû

6. (32)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) hazretleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Mii'min de, halkın, can ve mallarını kendisine karşı emniyette bildikleri kimsedir. " |72

AÇIKLAMA:

Burada da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kâmil mânada Müslümanı kastederek târif sunmaktadır. Değilse, eliyle diliyle başkasına zarar veren Müslüman kâfir olur mânasına gelmez. Ancak, başkasına zarar vermemek, emniyeti bozmamak gibi güzel vasıfların ehemmiyeti bu üslûbla daha açık ve daha müessir bir tarzda ifâde edilmiş olmaktadır. Zira, Resûl (aleyhissalâtu vesselâm)'ünden bu tehdidi işiten mü’min, en kıymetli sermayesi olan iman ve İslâm’ını zedelenmekten, eksilmekten korumak için bu davranışlardan elinden geldiğince kaçacaktır. 1 ^

tû-ljj ^ja \fi ail! (Jjjojj (JUİ :tjtâ 1 3İC. alil j^aC. ^ aill-İJC. b -l

û' j kıÂ] 13 aj l Jajc. alil .jV i

ciıâ^jc. ^ja (_ 5 Ae. 13^3 ‘f 1 *lall y tvı ‘tjts CÎE (Jts

7. (33) Abdullah İbnu Amr İbni’l-As (radıyallahu anh) hazretleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmedikleri kimsedir. Mulıâcir de Allah'ın yasakladığı şeyi terkedendir. "İMİ

Sahiheyn ve Nesâî'de gelen bir başka hadiste şöyle denir: "Bir adam sordu:

"Ey Allah’ın Resûlü, İslâm’da hangi amel daha hayırlıdır?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Yemekyedirmen, tanıdık tanımadık herkese selam vermen" dedi.™

AÇIKLAMA:

Önceki hadisin muhâcirle ilgili kısmının anlaşılmasında şu husus bilinmelidir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye hicretinden Me kk e'nin fethine kadar her tarafta Müslümanlar zayıf idi. İslâm’ı yaşamak mümkün değildi. Medine’de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) siyasi güçten uzaktı, çünkü orada Müslümanlar sayıca azdı. Durum böyle olunca hem Medine’deki sayının artıp siyâsî ağırlık kazanılması, hem de taşrada müslüman olanların İslâm’ı yaşayabilmeleri, kaybolmamaları için Kur'ân ve hadisler Müslüman olanları ısrarla, tekrarla ve hatta şiddetli ifadelerle hicrete çağırıyorlardı. İman nedir? diye soranlara, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "hicret etmektir" dediğine bile şahit olmaktayız.

Bu ısrarlar, teşvikler sonunda hicret etmek şartıyla biat etmek, sonra da ailesini, malını, mülkünü, kurulmuş hayat düzenini terkederek kuru canı ile Medine'ye hicret etmek fevkalâde kıymetli bir amel olmuştu.

Me kk e’nin Fethi’nden sonra vaziyet değiştiğinden Hz. Peygamer (aleyhissalâtu vesselâm) hicreti yasakladı. Hicret üzere biat edip, muhâcire vaadedilen mânevi ücretten nasibdar olmak isteyenler, bu maksadla ısrar edenler, talebi kabul edilmeyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in yanında hatırı yüce olanlardan şefaatçiye başvuranlar bile çıkmıştır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Fetihten sonra hicret artık kalmadı" derken, hicret sevabını aynen kazandıracak, başka ameller göstenniştir: ".. Kötülüğü terketmendir","...Rabbinin hoşlanmadığı şeyleri terketmendir", "Hakiki muhacir Allah'ın haram kıldığı şeyleri terk edendir" gibi. (Bu mevzuda etraflı bir tahlili, Tebliğ, Terbiye ve Siyasî Taktik Açılarından HİCRET adlı kitabta sunduk).™

(jli <1 I ^ ûlitj ül[alil tj jj-uj (Jl£ *Ajc- alil .'İl» .^jl -8

1 ’ 1 1 aiılj alil Caj] &'(E' .]^k(E. jA'

8. (34)- Ebu Saîdi’l-Hudrî (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in şöyle dediğini rivayet etti:

"Bir kimsenin mescide alâkasını görürseniz, onun mii'min olduğuna şelıâdet edin, zira Cenâbı Hakk şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inananlar imar ederler" (Tevbe: 9/18).™

AÇIKLAMA:

Alimler hadisten, kişinin mescide karşı göstereceği her çeşit alâkayı anlarlar: Cemaate devam etmek, zikir ve ilim halkalarına devam etmek, itikafa çekilme, mescidin inşası, imarı, tamiri, herhangi bir eksiğinin tamamlanması gibi maddî hizmetlerde bulunmak vs.

Şu halde bütün bu durumlar kişideki imanın tezâhürleridir. İnanmayanlar, İslâm’a karşı olanlar, mescidlerin imarına değil, tahribine koşacaklardır. Nitekim İslâm beldelerini küffar

işgal ettikleri zaman ilk iş mescidleri kapatmaktadırlar. Her yerde ve her zaman mescidlerden rahatsız olanlar küffâr olagelmiştir. Bu husus ayetlerle de te'yîd edilmiştir. Saîd

İbnu Müseyyeb der ki: "Kim mescidde oturursa, Rabbi ile oturmuş olur, öyle ise hayırla yad edilmek onun hakkıdır."™

u—aİûj oj tkl j kil O (JlÎ ‘■kkll kİ <J(JLâ :tJLİ 4_jc. CjA'Ö -9

Oj ^)jk. O J o, AİÌajj *Lg 4 I ûİA jk

ûjlû ^ji ^1^3 t _j jjLûjlj 4(Jûlc. (J^c.

^ji ^^Jl ^gJLû ^1 ^ ■ •^ û Of 3 ^ ^ J Cjf- O j

9. (35)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:

"Üç şey vardır ki imanın aslındandır:

1- Lailahe illallah diyene saldırmamak: İşlediği herhangi bir günahı sebebiyle bu kimseyi tekfir etme, herhangi bir ameli sebebiyle de İslâm'dan dışarı atma.

2- Cihad, bu Allah'ın beni peygamber olarak gönderdiği günden, bu ümmetin Deccâl'e karşı savaşacak en son ferdine kadar cereyan edecektir, onu, ne imamın zâlim olması, ne de âdil olması ortadan kaldıramayacaktır.

3- "Kadere iman "1221

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, öncelikle kelime-i şehâdet getirmek suretiyle İslâm dairesine giren bir kimsenin hürmetine riayetin ehemmiyeti dile getiriliyor. Mü’minin işlediği günah ne kadar büyük olursa olsun tekfir edilemez. Bir mü'mine en büyük hakaret ona "sen kâfir oldun" demektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pekçok hadislerinde bunu yasaklar. Sahiheyn'de gelen tekfirle ilgili bir tehdîd şöyle: "Kim kardeşine "ey kâfir!" derse, bu söz ikisinden biriyle döner." Yani, kardeşi kâfir değilse, kendisi kâfir olur. Bu tehdid-i nebevinin şiddeti karşısında imanının kıymetini bilen bir mü’minin hiçbir kardeşini tekfir etmemesi gerekir. Maalesef bazı durumlarda, Müslümanlar, aralarına giren basit meselelerden, farklılıklardan dolayı hemen tekfir etmeyi bir vazife bilmişlerdir.

İkinci olarak, cihadın kıyamete kadar devam edeceği, baştaki idâreci zâlim bile olsa cihad emrine itaat etmek gerektiği ifade edilir. Cihadın şerî ıstılah'da tarifi "Küffâra veya âsilere karşı yapılan kıtâl"dir. Bu vasfa uymayan savaşlar cihad sayılmaz.

İmanın aslına giren üçüncü şey kadere imandır. İnsanlığı en çok meşgul eden hassas meselelerden biridir. Mü’min, tereddüt etmeden, hayır ve şer, büyük ve küçük bütün hâdisâtın takdir-i İlâhî ile olduğunu hemen kabul edecek, tereddüt göstenneyecektir. Aksi takdirde, "Allah’ın ilmi herşeyi kuşatmaz", "kudreti herşeye yetmez", "O’nun dilemediği şey cereyan eder." "Hâdiseler tesadüflere tâbidir" gibi imanımıza ters düşen pekçok mânalar ortaya çıkar.™

-Ki j jî Lük! ^iâLCİj La Lijoıajİ ^^3 IjI ‘û^İLoı^)) aliI (Jjjoij I iI . Yi Lkj jî _<üc. ali! (_^jİ -10

J! öûjS ûj k-Lokl jIû ^jjIj ^aluaa _ĴğjLaJ t4 l ^Ljjaa *tJLâ I? ûjt'n-ÇJ Û3ji ;<JL3 .Aj

La A . ..q'ı ^ U.}kI ^jI ;kI (Jjjoij lj lylIâ^ Ajc- kİ 3 jjIjola ^1 ^Ltlı kİ ^]|

» 1 _jâa^-a]I« a j JjjLaJ t6 l ^ *t_)Lâ iAj (jI yü 4_lIl a—İZaI ^gjl a-LaIdl ^ AA^ jj. ^

. (>JLÜI

10. (36)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashabından bir kısmı ona sordular:

"Bazılarımızın aklından bir kısım vesveseler geçiyor, normalde bunu söylemenin günah olacağına kaniyiz." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Gerçekten böyle bir korku duyuyor musunuz?" diye sordu. Oradakiler

Evet! deyince:

"İşte bu (korku) imandan gelir (vesvesezarar vermez)" dedi.

Diğer bir rivayette: "(Şeytanın) hilesini vesveseye dönüştüren Allah'a hamdolsun" demiştir. Müslim'in İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan kaydettiği bir rivayet şöyledir: "Dediler ki:

"Ey Allah'ın Resulü, bazılarımız içinden öyle sesler işitiyor ki, onu (bilerek) söylemektense kömür kesilinceye kadar yanmayı veya gökten yere atılmayı tercih eder. (Bu vesveseler bize zarar verir mi?)". Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır bu (korkunuz) gerçek imanın ifadesidir" cevabını verdi." |M

AÇIKLAMA:

Hadiste, Ashab, iradeleri olmadan içlerinden, kendiliğinden doğan vesveselerden sormaktadır. Bu hadiste imanî meseleler üzerinde olduğu anlaşılan bu vesveselerin, bazı rivayetlerde Allah hakkında olduğu belirtilir. Bunlar normalde kabul edilemiyecek, muhal şeyler olduğu için, iradî olarak konuşmanın günah olacağı korkusu hâkimdir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) içten, kendiliğinden gelen bu seslerin kişiye zarar vermiyeceğini belirtiyor. Delil olarak da kişinin duyduğu korkuyu gösteriyor. İnsanda merak, korku gibi, iradeyi dinlemeyen, zabt altına alınamayan bir kısım duyguların şevkiyle içten gelen bu sesi hepimiz her zaman duyarız. Vehimli mizaçlar "içim bozulmuş" diye ye'se bile düşebilir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu seslerden duyduğumuz endişeyi en büyük bir delil yapmak "Madem ki o sese irademizle iştirak etmiyor, aklımızla tasdik etmiyor, aksine üzülüyoruz, öyle ise bu şeytanın bir vesvesesidir, aldırmayın" mânasında "Korkunuz gerçek imanın ifadesidir" buyuruyor.

Bu mevzuda Bediüzzaman şöyle der: "Şeytanın en tehlikeli bir desisesi şudur ki: Bazı hassas ve sâfikalb insanlara tahayyül-i küfrîyi, tasdik-i küfürle iltibas ettiriyor (yani hayalden küfrü geçirmeyi onu tasdik etmiş gibi gösteriyor). Tasavvur-u dalâleti, dalâletin tasdiki suretinde gösteriyor. Ve mukaddes zatlar ve münezzeh şeyler hakkında gayet çirkin hâtıraları hayâline gösteriyor. Ve imkân-ı zâtiyi, imkân-ı aklî şeklinde gösterip imandaki yakinine münafî bir şek tarzını veriyor. Ve o vakit o bîçare hassas adam, kendini dalâlet ve küfür içine düştüğünü tevehhüm edip imandaki yakîninin zâil olduğunu zanneder, ye'se düşer, o yeisle şeytana

maskara olur. Şeytan hem ye'sini, hem o zayıf damarını, hem o iltibasını çok işlettirir, ya divâne olur, yahud "her çi bad âbad" (her ne olursa olsun) der, dalâlete gider.

Şeytanın bu desisesinin mahiyeti ne kadar asılsız olduğunu, bazı risalelerde beyan ettiğimiz gibi, burada icmâlen bahsedeceğiz. Şöyle ki: Nasıl ki âyinede yılanın sureti ısırmaz ve ateşin misali yandırmaz ve murdarın aksi telvis etmez (kirletmez). Öyle de: Hayâl veya fikir âyinesinde küfriyâtın ve şirkin akisleri ve dalâletin gölgeleri ve şetimli ve çirkin sözlerin hayalleri, itikadı bozmaz, imanı tağyir etmez, hürmetli edebi kırmaz. Çünkü meşhur kaidedir ki, tahayyül-ü şetm, şetm olmadığı gibi, tahayyül-ü küfr dahi, küfür değil ve tasavvur-u dalâlet de dalâlet değil. İmandaki şek meselesi ise, imkân-ı zâtiden gelen ihtimaller o yakine m ün âlî değil ve o yakini bozmaz, tim-i usul-i dinde kavâid-i mukarreredendir ki: "Zâti imkân ilmi yakine münâfi değildir."

Mesela: Barla Denizi’nin (Eğridir gölü), su olarak yerinde bulunduğuna yakinimiz var. Halbuki zâtında mümkündür ki, o deniz, bu dakikada batmış olsun. Ve batması mümkinâttandır. Bu imkân-ı zatî, mâdem bir emâreden neş'et etmiyor, zihnî bir imkân olamaz ki, şek olsun. Çünkü, yine ilm-i usûl-i dînde bir kaide-i mukarreredir ki: "Bir emâreden gelmiyen bir ihtimal-i zâti ise, bir imkân-ı zihnî olamaz, ki şüphe verip ehemmiyeti olsun." İşte bu desise-i şeytaniyeye mâruz olan bîçâre adam, hakâik-i imâniyeye yakînini, böyle zâti imkânlar ile kaybediyor zanneder. Mesela Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında beşeriyet itibariyle çok imkân-ı zatiye hatırına geliyor ki, imanın cezm ve yakinine zarar vermez. Fakat o, zarar verdi zanneder, zarara düşer.

Hem bâzan şeytan, kalb üstündeki lümmesi cihetinde Cenab-ı Hak hakkında fena sözler söyler. O adam zanneder ki: Onun kalbi bozulmuş ki, böyle söylüyor, titriyor. Halbuki:

Onun titremesi ve korkması ve adem-i rızası delildir ki: O sözler, kalbinden gelmiyor, belki lümme-i şeytâniyeden geliyor veya şeytan tarafından ihtar ve tahayyül ediliyor.

Hem insanın letaifi içinde teşhis edemediğim bir iki latife var ki, ihtiyar ve irâdeyi dinlemezler, belki de, mes'uliyet altına da girmezler. Bâzan o latifeler hükmediyorlar, ha kk ı dinlemiyorlar. Yanlış şeylere giriyorlar. O vakit şeytan o adama telkin eder ki: "Senin istidâdın hakka ve imana muvafık değil ki, böyle ihtiyarsız bâtıl şeylere giriyorsun. Demek senin kaderin, seni şekâvete mahkûm etmiştir." O bîçâre adam, ye'se düşüp helâkete gider.

İşte şeytanın evvelki desiselerine karşı mü'minin tahassüngâhı (sığınağı) Muhakkikîn-i Asfiyâ’nın düsturlarıyla hudutları taayyün eden hakâik-i imaniye ve muhkemât-ı Kur'âniyedir. Ve âhirdeki desiselerine karşı; İstiâze ile, ehemmiyet vermemektir. Çünkü: Ehemmiyet verdikçe, nazar-ı dikkati celbettirip büyür, şişer. Mü’minin böyle mânevi yaralarına tiryak ve merhem; Sünnet-i Seniyyc'dir." 1821

İKİNCİ BAB

İMAN VE İSLAM’IN HÜKÜMLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

KELİME-İ ŞEHADET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ

*

İKİNCİ FASIL BİAT AHKAMI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL MUHTELİF AHKÂMLAR

İKİNCİ BAB

İMAN VE İSLAM'IN HÜKÜMLERİ

BİRİNCİ FASIL

KELİME-1 ŞEHADET VE ONUN DİL İLE İKRARININ HÜKMÜ

iJıAjı.t jlj alil I <11 jl Ij^LilI jjlll jl ‘.tt- alil I)(JlÎ ; jlÎ V- alı! jac. jjl jc. _t»

Jaj ..a j j-.' I y^JIyol j I ~^ . yu I^1x3 lûlâ (ol£ji! Iyjjjj (alil

^j-u tv | I ^ j j (jl i t

1. (37)- İbn-i Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm): "Ben insanlar Allah'tan başka ilâhın olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şelıâdet edinceye, namaz kılıncaya, zekât verinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Bunları yaptılar mı, kanlarını, mallarını bana karşı korumuş (emniyet altına almış) olurlar. İslâm'ın hakkı hâriç. Artık (samimi olup olmadıklarına dair) durumları Allah'a kalmıştır”

Müslim'deki rivayette "İslâm'ın hakkı hâriç" ibâresi mevcut değildir. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadiste, İslâm’ın şartlarını yerine getiren kimsenin mal, can ve namus... emniyetinin sağlanacağı, kimsenin artık onu rahatsız edemiyeceği belirtiliyor.

Bu garantiden hâriç tutulan "İslâm’ın ha kk ı" ile, kanunî vecibeler kastediliyor: Yani zekât alınır, suç işlediği takdirde fiiline uygun ceza verilir demektir. Sözgelimi haksız yere birini öldürecek olsa, kısas edilerek o da öldürülür. Dinin tesbit ettiği bu çeşit müeyyide ve tahdîdler İslâm’a girene va'dedilen emniyet ve garantiye aykırı değildir. 1 ^ 1

Jjjoij 3 $-?. ajüj ka jAİ jdâ âjIloâ 3 ^J AA ^ au! lIıj[J1İ l jIjiJI (jj «fiI-İJJE- (jc-J - 2

_«d ûûI^joi j (JIa ?«fiI tj 3 ^j «fiI 1 kiI 3 ^ 3 _3^tLdI 3 ^ 3^j «üAI^j Iûli d afi

lilIU J^lja 3 c. afi 3 ^^ AfijI :dt3 ,«d «_«^ j ^ 1 j 3-3 ^^^jfiI 3-3

2. (38)- Ubeydullah İbnu Adiy İbnu'l-Hıyâr (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ashabıyla otururken bir adam gelerek gizlice bir şeyler fısıldadı. Ne gibi bir sır tevdi etmişti bilmiyorduk. Nihayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onu açıkladı. Meğerse o zat, münafıklardan birini öldürmek için izin istiyormuş. Adama:

"Peki o Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi bulunduğuna şehadei etmiyor mu?" diye sordu. Adam:

"Hayır o şehâdeti ikrâr etmiyor" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Namaz kılıyor mu?" diye sordu. Adam:

"Hayır namaz da kılmıyor" deyince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah'ın öldürmekten beni men ettiği kimseler işte böyleleri" buyurdu"^

AÇIKLAMA:

Şârihlerin açıkladığına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu kimse hakkında söylenenleri öldürülmesi için yeterli bulmamıştır. "Muhammed arkadaşlarını öldürüyor" dedirtmemek ve böylece "İnsanların kalbinde İslâm’a karşı hâsıl olabilecek nefrete meydan vermemek için" böylesi münafık zanlılarını öldürmekten Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yasaklamıştır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu münafıktır müsade et öldürelim" şeklinde gelen mükerrer teklifleri hep aynı şekilde cevaplıyacaktır:

"Hayır, ben "Muhamnıed arkadaşlarını öl dürtüyor" dedirtmem. " |861

«fil (»3^ 3 A A: kaj j t«fil i <11 3-3 3 ^®[:0 «fi^ ıj: 3*3 ^ >r - «fil ^*7- ‘3^ 5 -3

Aİfiû j c«fil .ıfij 3^ :<1 «fil (_ 5 Ac. «üLol ^j «dU

3. (39)- Târik el-Eşca’î (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın şöyle söylediğini haber verdi:

"Kim Lailâhe illallah der ve Allah'tan başka mâbudları reddederse, Allah onun malını ve kanını haram kılar. (Samimî olup olmadığı) meselesi Allah'a aittir."

Yine Müslim’in bir başka rivayeti "Kim Allah'ı birlerse" diye başlar ve yukarıdaki şekilde devam eder. 1871

AÇIKLAMA:

Beşerî münâsebetlerde son derece mühim bir husus, mü'minin mü'mine karşı alacağı tavırdır. Önce kim mü'mindir, kim değildir, bunun bilinmesi ehemmiyet taşır. Sonra mü'minin, mü'min yanındaki hürmetinin ve hukukunun bilinmesi, bu hukuk hangi hallerde kaybolur? bu hukuka riayet etmeme suçunun azameti vs. bilinmesi gereken bir kısım meseleler var. Ayrıca, buraya kadar Kitabu'l-İman'a giren rivayetlerden kaydettiğimiz pekçok hadiste bu meseleye temas

edildiğini gördük. Öte yandan memleketimizin yakın tarihte yaşadığı ve hâlâ yaşamaya belli bir ölçüde devam ettiğimiz fitne şartlarında mü'minler arasındaki münâsebetlerin dinî ölçülerle tartışılmasının ehemmiyetini daha yakından gördük ve görmekteyiz.

Bu sebeple, bu mevzu üzerine, Sulh Çizgisi adlı bir kitabımızda etraflıca yapmış bulunduğumuz bir tahlili aynen kaydedeceğiz: 1 ^

MÜSLÜMANI KÂFİRLİK, MÜNAFIKLIK VE BENZERİ TÂBİRLERLE İTHAM EDEMEYİZ

"Birbirleriyle münasebette çeşitli dinî hizmet gruplarına mensup olanların düştüğü en mühim hata, birbirlerine tevcih ettikleri yersiz tenkidler olduğu gibi, aralarındaki soğukluk ve husumeti artıran en mühim âmil de bu çeşit ithamlardır. Dinimiz, kime kâfir kime münâfik dendiğini, denebileceğini sarahatle belirtmiştir. Dinin herhangi bir hükmünü reddetmeyen kimse kelime-i şehâdeti ikrar ettiği müddetçe, farzları yerine getirmese de, diğer bir kısım günahlara banmış olsa da hiç kimsenin onu, din nâmına tekfire ha kk ı yoktur.

Akâid âlimleri: "Bir kimse kalbiyle inanmasa bile, diliyle imanı ikrar ettikten sonra kendisine Müslüman muâmelesi yapılacağını" ittifakla söylerler. Fetevâyı Bezzâziye'de "Muhammedu'rResûlullah" diyenin, "Âmentu bimâ âmene'r-Resûl [Resul (aleyhissalâtu vesselâmfün inandığına inandım] diyenin ve hattâ "Allahu vâhidun (Allah birdir)" diyen kâfirin bile Müslüman addedileceği, bir kimse birisi için Cami-i Kebîr'de namaz kılarken gördüm dese, bir başkası da: "mescidde onun namaz kıldığını" te'yid etse onun Müslüman addedileceği te'yid edilir.

Ehemmiyetine binâen, Hz. Peygmaber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hadislerinde bu meseleye tekrâr tekrâr yer verildiğini görürüz: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâmfe göre kelime-i şehâdet getiren herkesi Müslüman bilmek ve

onlara Müslüman muâmelesi yapmak zorundayız. Nitekim şöyle buyurur. "Ben insanlarla, onlar lâilâhe illâllâh (Allah'tan başka tanrı yoktur) deyinceye kadar mücâdele etmekle emredildim, kim lâilâhe illâllâh derse, o, benden malını ve canını emin kılmıştır (bunu söyledikten sonra ben onun samimî olup olmadığını araştırmam). Gerçek hükmü ve hesâbı Allah'a kalmıştır."

Bu hususla ilgili olarak, Hz. Üsâme’nin hâdisesi meşhurdur. İbnu Hişâm’ın rivayetine göre, bir mukâtele sırasında Hz. Üsame (radıyallahu anh), hasmı ile vuruşurken, galebe çalacağı sırada vuruştuğu müşrik, kelime-i şehâdet getirerek tevhidi ikrâr eder. Fakat Hz. Üsâme (radıyallahu anh), onun, bu ikrârı, ölümden kurtulmak için yaptığına hükmederek, hasınım öldürmekte tereddüd etmez. Medine'ye dönüşte durum Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlatılınca, hâdiseye ziyâdesiyle üzülüyor ve Üsâme'yi şiddetle azarlıyor:

"Ey Üsânıe, lâilâhe illâllâh diyen bir kimseyi niye öldürdün?" Hz. Üsâme (radıyallahu anh), kendisini şöyle müdâfaa ediyor:

"Ey Allah’ın Resûlü, o, bunu ölümden kurtulmak için söyledi." Bu cevap üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)

"Kelime-i tevhidi getireni niye öldürdün ey Üsâme" diye o kadar çok tekrâr ediyor ki, Hz. Üsâme (radıyallahu anh) üzüntüsünün büyüklüğünden: "Keşke o güne kadar İslâmiyet'e girmemiş olsaydım da böyle bir cinâyeti işlemekten uzak kalsaydım" temennisinde bulunur. Müslim'in rivayetinde Resûl-i Ekrem (radıyallahu anh) Hz. Üsâme'yi şöyle azarlıyor:

"Onun bu ikrârda samimî olup olmadığını öğrenmek için kalbini yardın mı?"

Ebu Dâvud'un rivayetinde buna şunu da ilâve ediyor: "Kıyâmet günü lâilâhe illallah diyen bir kimseyi öldürmenin hesâbını nasıl vereceksin?"

Ashâbtan Sâ'd (radıyallahu anh)'ın "Üsâme öldürmedikçe, ben bir Müslümanı öldürmem" sözü, bu hâdisenin hem Üsâme (radıyallahu anh), hem de diğer sahâbîler (radıyallahu anh) üzerindeki te'sîrini gösterir.

Bu manayı te'yid eden daha enteresan bir rivayet Mikdâd İbnu'l-Esved'den gelmektedir. Der ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a:

"Bir kâfirle karşılaşsam, onunla mukâtele etsem, vuruşma sırasında kolumun birini kılıcıyla kesip atsa, arkadan da mağlub düşse ve benden aman dileyerek "Müslüman oldum" dese, ey Allah’ın Resûlü ben onu öldüreyim mi? dedim.

"Hayır, öldürme" dedi. Ben tekrâr:

"İyi ama ey Allah’ın Resûlü, o benim bir kolumu kestikten sonra bu ikrârda bulundu" dedim. Cevâben:

"Hayır öldüremezsirı, eğer öldürecek olursan o, sen onu öldürmezden önceki senin durumuna geçer, sen de, onun kelime-i şehâdeti söylemeden önceki durumuna geçersin (kâfir olursun)" cevabını verdi.

Kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdeti ikrâr etmenin, Müslüman vicdânda hâsıl etmesi gereken hürmetle ilgili bir başka misâle göre, böylelerine münâfik demek de kesinlikle yasaktır. Başta Buhârî olmak üzere siyer ve hadis kitaplarında geldiğine göre, bir sohbet sırasında

(Müslümanlara çokça eziyet vermiş olan) Mâlik İbnu Duhayşin'in adı geçer. Ashâb'tan biri:

"O, bir münafıktır, Allah ve Resûlünü sevmez" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) söze karışarak:

"Böyle söyleme, görmüyor musun, lâ ilâlıe illallah dedi ve bununla da Allah'ın rızasını ialeb etmektedir" buyurur. Öbürü tekrâr:

"Fakat biz onu daha ziyâde münâfiklara dönük ve onlara hayırhâh görüyoruz" derse de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah'ın rızasını kazanmak arzusuyla lâilâhe illallah diyeni Cenâb-ı Hakk ateşe haram kılmıştır" cevâbını verir.

Bu konunun ehemmiyetine binâen Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'den bir başka misâl daha vereceğiz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün taşradan gelen zekât malını, İslâm hesabına kalbleri kazanılması icâb eden dört kişi arasında pay eder. Bu dağıtımından hisse alamayanlardan bâzıları memnuniyetsizliklerini izhâr ederler. Bunlardan bir tanesi haddi de aşarak:

"Yâ Resûlallâh Allâh"tan kork, âdil ol!" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu ifade karşısında ziyâdesiyle gazaba geliyorsa da:

"Yazık sana, yeryüzünde Allah'tan en çok korkan benden başka kim var? "demekle yetiniyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üzüldüğünü gören Hâlid İbnu Velîd (radıyallahu anh), (veya Hz. Ömer) yanaşarak:

"Ya Resûlallah müsâade buyur kellesini uçurayım" der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır, belki o namaz kılacak (ve böylece Allah onu affedecek)" buyurur. Hz. Hâlid (radıyallahu anh):

"Diliyle söylediği kalbindekine hiç uymayan ne kadar çok namaz kılan var" karşılığında bulunur. Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu söz üzerine Hz. Hâlid (radıyallahu anh)'a verdiği cevap, şu âna kadar mevzubahs ettiğimiz bölücülük illetine en nâfi bir reçete olarak altın harflerle yazılmaya değer:

"Ben insanların kalplerini araştırmak, karınlarını yarmakla emredilmedim."

Bu hadislerin ışığı altında, herhangi bir Müslümanın tenkidi yapılırken: "Onun kıldığı namaza bakma, riyâdan ibâret", "O, elâlemi aldatmak için hacıdır" gibi sözlerin dînen ne büyük ölçüsüzlük ve cinâyet olduğu anlaşılır.

Kur'ân-ı Kerîm'in nassına göre, değil namaz kılıp oruç tutan, İslâm âdâbına uygun selâm veren bir kimseyi bile Müslüman kabul edip öyle muâmele etmek gerekmektedir:

"Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman (meselelerin) tam açıklanmasını bekleyin. Size (Müslümanca) selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatlerini arayarak: "Sen mü'min değilsin " demeyin." (Nisa: 4/94).

Ayetin sebeb-i nüzulü, konumuz yönünden oldukça enteresan: Kaynaklarımızın -bizim için pek mühim olmayan- farklı rivayetlerine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından belli bir vazifenin ifâsı için yollanan askerî bir birlik -veya seferde olan bir Müslüman grup- Batn-ı İdam denilen meskûn mahalle varınca, bütün halk

önlerinden kaçıyor, sâdece bir zengin (veya çoban) mallarının başında kalarak Müslümanlara yaklaşıp "İslâmca" selâm veriyor. Fakat Muhallem İbnu Gassam onu öldürerek mallarına el koyuyor. Sefer dönüşü, hâdise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e rapor edilince, yukarıdaki âyet nâzil oluyor. Hadis ve siyer kitaplarında gelen sarâhate göre hâdisenin fâili kısa bir müddet sonra ölüyor. Cenâzesi toprağa verilince yerin cesedini kabul etmediği, üç sefer gömüldüğü hâlde her defasında dışarı atıldığı belirtilir. Durum Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e haber verilince: "Arz, aslında bundan daha şerirlerini de kabul eder. Fakat Allah size, "lâilâhe illâllâh" cümlesine hürmetin ehemmiyetini göstermek istedi" der.

Yukarıda zikredilen âyetin harp gibi en kritik bir anda dahi "İslâmca selâm" verene Müslüman muâmelesi yapılmasını emretmesi karşısında, Müslüman olduğunu her şeyiyle ilân eden, hatta İslâm’a hizmeti kendine şiar edinen kimseleri, mensub olduğu partisi veya intisâb ettiği grubu ayrıdır diye kırıcı sözlerle ithâm etmenin, İslâmî ölçülere ne derece uygun düştüğünü okuyucu takdir etsin.

Bu söylenenlerle ilgili olarak, şunu da belirtelim ki, İslâm inancında, bir kimseyi tekfir etmek son derece tehlikeli, son derece büyük vebâli olan bir davranıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Kim kardeşine kâfir derse, ikisinden biri mutlaka kâfir olmuştur. Eğer itham edilen kâfir değilse, küfür, ithâm edene döner." Bu hadiste dile getirilen tehdidin ciddiyetini belirtmek için şunu kaydedelim ki, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat dışında kalan sapık mezheplerden Hâricîler’in tekfir edilip edilemiyeceği münâkaşasında bâzıları, bir Müslümanı tekfir etmenin mesûliyetinin büyüklüğünü göz önüne alarak, ortadaki mübhemiyet sebebiyle, müsbet veya menfi hiçbir şey söylememeyi tercih ederken, tekfir edilmeleri gerektiğine kaail olanlardan bir kısmı da görüşlerine delil olarak

yukarıdaki hadis-i şerifi zikretmişler ve: "Onlar İslâm ümmetini tekfir ettiklerine göre kendileri kâfir olmuştur" demişlerdir. Bu düşüncede olan Kadı İyaz eş-Şifâ'da aynen şunları söyler: "Ümmeti, dalâlet ve bütün Ashâb'ı küfürle ithama müncer olan herhangi bir söz sarfeden herkesin kesinlikle küfrüne hükmediyoruz."

Burada kaydı gereken bir başka mühim hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in İslâm ümmetinin 73 fırkaya ayrılıp bunlardan sâdece birinin fırka-ı nâciye (yâni kurtuluşa erecek olan hak yoldaki fırka) olacağını haber verdiği rivayettir. Muhtelif vecihlerle gelmiş olan hadisin bir vechinde, hidâyet üzere olup kurtuluşa erecek bu grubun kimler olduğunu, dinleyenlerden bazıları sorunca şu cevap verilmiştir: "Onlar, benim yolum üzerinde olanlar, ashabım, Allah'ın dini üzerinde cidal ve münâkaşaya girmeyenler ve herhangi bir günah sebebiyle tevhîd ehlinden birini tekfir etmeyenlerdir."

Hülâsa, İslâm âlimlerinin, ittifakla Muhammed ümmetinin dikkatlerini çektikleri bir husus, tekfir meselesi olmuştur. Buradaki titizliği Hüccetü'l-İslâm İmâm-ı Gazâlî'nin şu sözleriyle hülâsa edelim: "İmkân nisbetinde bir Müslümanı kâfirlikle ithâmdan (tekfirden) kaçınmak gerek... zira, tevhîd'i (Allah'ın bir olduğunu) ikrâr eden musallî kimselerin kanını helâl addetmek hatâdır. Hatâen bir Müslümanın kanını dökmektense hatâen bir kâfire hayat ha kk ı tanımak evlâdır."^ 1

Düşülen Mühim Bir Hata:

Zamanımızda etrafındaki Müslümanları, bazı kusurları sebebiyle, tekfire kadar varan aşırı ithamlarla karalayan kimselere sıkça rastlamaktayız. Bunlar arasındaki mevki ve mertebece üstün olanlar, diploması ve hattâ te'lifi bulunanlar da görülür. İçtimâi durumları icâbı

kazandıkları itibâr ve saygı sebebiyle bu çeşit fikirleri alâka ve hattâ taklide mazhar olduğu için onların bir hatâları derhâl binler, yüzbinler ve hattâ milyonlara mal olmaktadır.

Bu kimselerin niyetlerini münâkaşa edecek değiliz. Niyetleri Allah bilir. Tamamen hüsnüniyetle dine hizmet maksadıyla hareket ettiklerini kabul etsek bile, tefrika ve hizipleşmeleri artırdıkları, husumeti katılaştırdıkları için, netice itibâriyle niyetlerine ters düşerek zararlı olduklarını, kaş yapmak isterken göz çıkardıklarını söyleyebiliriz.

Böylelerinin hatası, dinî bilgilerinin sığlığından ve sathîliğinden ileri gelmektedir. Muhâtaplarım itham ederken dayandıkları delil sâbit ve katı olmakla beraber verdikleri hükme delâletleri zannîdir ve yaptıkları kıyâs fâsiddir.

Söylediğimiz bu hususu açıklama sadedinde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in küfre nisbet ettiği bazı fiilleri işleyenler hakkında âlimlerin yaptığı değerlendirmeleri ve sundukları izahları zikredebiliriz:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde: "Zina yapan bir kimse, zinâ yaptığı esnâda, mü'min olarak zina yapmaz. Şarap içen kimse de, içme ânında, mü'min olarak şarap içmez. Hırsız da, hırsızlık esnâsında, mü'min olarak hırsızlık yapmaz" buyurur.

Bir diğer hadiste: ''Babalarınızdan yüz çevirmeyin. Kim yüz çevire(rek başkasına, bile bile baba diye)cek olursa bu davranışı küfürdür" buyurur.

Bir diğer hadiste: "Sizden biri kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olmaz" buyurur.

Bir diğer hadiste: "Sünnetimden yüz çeviren bizden değildir" buyurur, vs.

Misâller çoktur. Âlimlerimizin açıklamasına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit ifâdelerinde mutlak mânada imanın yokluğunu murat etmemiştir, kâmil mânada imanın yokluğunu murad etmiştir. Sözgelimi, içki içen kimse imânını kaybetmemiştir, fakat kemâl mertebedeki imandan mahrumdur. Kendisi için istediğini kardeşi için istemeyen kıskanç ve bencil kişi de böyle, mutlak mânada gayr-ı mü’min (yâni kâfir) demek değildir, belki kâmil bir iman sâhibi değildir demektir. Keza babasını inkâr edip, bir başkasına baba diye iddiaya kalkan kimse de kâfir değildir. Nitekim bu hadisi dilimize çevirirken merhum Kâmil Miras, belirtmeye çalıştığımız inceliği tebârüz ettirecek bir şekilde: "Küfrân-ı nimet etmiştir" der. Hülâsa bu çeşit hadisler: "Tam ve mükemmel bir imana sâhip olan kişi, zina yapmaz... içki içmez... hırsızlıkta bulunmaz... babasını inkâr etmez... başkası hakkında dâima hayırhâh olur... sünnete uyar..." demek istemekte, bu fiillerin imanı zedeleyip derecesini düşüreceğine Müslümanm dikkatini çekmektedir.

Bazı âlimler de bu ifâde şeklinden maksadın, bu günahların büyüklüğüne dikkat çekmek, bunlardan şiddet ve büyük bir tehdîd yoluyla menetmek olduğunu söylemişlerdir ki, bizim için her iki izâh da yerindedir ve doğrudur.

Yeri gelmişken Müslümanların, yukarıdaki anlattığımız sığlık ve sathîlik sebebiyle en ziyade hataya düştükleri bir başka

grup hadislere de dikkat çekmek istiyoruz. Bunlar münafıklığın alâmetleriyle ilgili hadislerdir. Bunlar vâizlerce sıkça tekrar edildiği için herkesçe bilinen ve herkesçe yanlış hükümlere mesned edilen hadislerdir:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Üç vasıf vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse hâlis münâfıktır. Bunlardan biri kimde bulunursa, onda, bunu terkedinceye kadar münâfıklığa has olan bir haslet mevcut demektir: "Kendine itimâd edilince ihânet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünü tutmaz."

Bir başka rivayette de: "İmanın delili Ensâr sevgisidir, nifâkın (münafıklığın) alâmeti de Ensâra buğzetmektir." "Ensârı ancak mü'min olan sever, münâfık olan buğzeder. Onları seveni Allah sever, Onlara buğzedene Allah buğzeder" der.

Bu hadislere dayanarak, hadiste söz konusu edilen sıfatlardan birini herhangi bir Müslümanda görünce, onu, "diliyle mü'min, ameliyle Müslüman görünmekle berâber kalbiyle Allah'ın varlığı ve birliğine inanmayan, Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in peygamberliğini reddeden ve Allah nazarında kâfirden de beter olduğuna inanılan" gerçek mânada

"münâfık"lıkla itham etmek, gerçekten din nâmına işlenen bir cinâyet, affı zor bir hatadır; içinde yüzülen katmerli bir cehâletin tezâhürüdür.

Dikkatle bakılınca görülür ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, bir kısım huyların Müslümana asla yakışmadığını, İslâm'ın şiddetle reddettiğini ifade etmektedir. Hadiste yer alan "Kimde bunlardan biri varsa onu ierkedinceye kadar kendinde münâfiklığa has bir haslet vardır" meâlindeki cümle söylediğimiz husûsu te'yid eder. Nitekim Nevevî, "Kim cihad etmeksizin ve içinden cihâd

etme hususunda bir arzu da geçirmeksizin ölürse nifaktan bir şube üzerine ölmüştür" hadisini açıklarken aynen şunları söyler: "Hadisten ınurad şudur: Kim böyle yaparsa, bu vasıfta (uydurma bahanelerle evde kalıp) cihada katılmayan münâfıklara benzemiş olur. Zira cihâdı terk, nifâkın şubelerinden biridir" der.

Öyle ise, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadisleriyle mezkûr sıfatlardan birini kimde görürseniz onu, münâfıklıkla itham edin, münâfıklara yapılması gereken muâmeleyi yapın, herçeşit selâm ve teması kesin, demek istemiyor. Aksine "beşerî münâsebetlerinizde bu sıfatlara yer vermeyin, kim kendisinde bu huylardan, bu hasletlerden birini görür veya hissederse çabuk ondan kurtulmaya çalışsın, nefsinde bir mü'mine yaraşmayan, ancak münâfıklara yaraşan sıfatlara yer vermesin" demek istemektedir.

Bir başka ifadeyle, bu hadislerden anlıyoruz ki, insanda bulunması muhtemel sıfatların bir kısmı güzeldir, hoştur, diğer bir kısmı çirkindir, kötüdür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Müslüman ve mü'min kişiyi iyi sıfatların kazanılmasına teşvik ederken, kötü sıfatlardan da men etmiştir. Arzu edileni ve ideal olanı mü'minde hiçbir kötü sıfatın bulunmaması, hep iyi sıfatların, güzel huyların yâni "Müslüman olan" vasıfların bulunmasıdır. Ancak fiiliyatta durum öyle değil. Kâfir ve münâfıkta, iyi ve hoş olan "Müslüman sıfatlar" bulunduğu gibi müminde de iyi ve hoş olmayan "kâfir ve münâfık sıfatlar" bulunabilmektedir. Nasıl ki, Allah'ın varlığını ve Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in peygamberliğini dili ile söyleyip kalbi ile de tasdik etmeyen bir kimse ne kadar iyi huylar, güzel ahlâklar, "Müslüman sıfatlar" taşısa dahi biz ona yine de, -kendisinde bulunan bu Müslüman sıfatlara bakarak- "müslüman" diyemiyorsak, kelime-i şehâdeti ikrar eden bir Müslümana da kendisinde bulunan gayr-ı müslim bir vasfı, kâfir bir ahlâkı

sebebiyle kâfir damgasını vuramayız. Ondan tekfirini gerektiren söz ve fiillerin sudûru başka meseledir. Meselâ, en mühim İslâmî sıfatlardan biri, cömertliktir. Herhangi bir menfaat beklemeksizin başkalarının faydalanmaları için yapılacak bağışlar, sadakalar, iyilikler dinimizde çok övülmüş ve bunlara teşvik de edilmiştir. Fakat bir kâfir, yeryüzünü dolduracak kadar bağış ve sadakada da bulunsa biz ona yine Müslüman nazarıyla bakamayız. Zira Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurmaktadır:

"Hakikat, küfrededenler ve kendileri kâfir olarak ölenler (yok mu?) onlardan hiçbirinin (bilfarz) yeryüzünü dolduracak miktarda altını dahi -onu fedâ etse- kat'iyyen makbul olmaz. İşte onlar; pek acıklı bir azap onların (hakkı)dır. Kendilerinin hiçbir yardımcıları da yoktur." (Âl-i İmrân: 3/91).

Bu âyet, kâfirde bulunan cömertlik gibi "Müslüman bir sıfat"ın hükmünü belirtmektedir. Aynı hükmü diğer güzel sıfatlara da teşmil etmemize bir mâni yoktur. Nitekim bir başka âyette: "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa ondan (bu dîn) kabul olunmaz ve o, âhirette de en büyük zarara uğrayanlardandır" (Al-i İmrân: 3/85) denmektedir.

Müslümanda bulunan gayr-i müslim sıfatların -ki hadislerde bunlar küfür ve nifaka nisbet edilmişlerdir- hükmünü anlamada Ebû Zer hazretlerinden (radıyallahu anh) gelen şu rivayete bakalım:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelmiştim, uyuyordu. Uyanınca yanma oturdum, (konuşmamız) sırasında:

"Lâilâhe illallah deyip sonra da bu söz üzerine ölen her kul cennete gider" buyurdu. (Hayretle) sordum:

"Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?" Cevâben:

"Evet, zina etse ve hırsızlık yapsa da!" dedi. (Ben hayretimi yenemiyerek yine) sordum:

"Zina etse de hırsızlık yapsa da mı girer?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine:

"(Evet) Ziıiâ etse de hırsızlık yapsa da" cevabını verdi. Bu sözünü üç defa tekrar etmişti. Dördüncü seferde: Yine,

"Evet, Ebû Zerr'in burnu toprakla siirtülmesine rağmen zina etse de hırsızlık yapsa da (o kul cennete girecektir) buyurdu..."

Halbuki az yukarıda bu iki sıfatın bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından küfre nisbet edildiğini görmüştük.

Demek oluyor ki tek bir hadis veya tek bir âyete bakıp hüküm yürütmek bizi hataya sürüklemektedir.

Âyet-i kerîmede günahlar konusunda: "Allah (celle celâluhu) kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, onun dışında kalan günahları dilediği kimseden affeder" (Nisa: 4/48) buyurmaktadır.

İslâmî ölçü bu. Allah’a ve âhirete inanan kişi bu ölçülerin dışına çıkmaz. Bunların yerine kendisinin veya diğer eşhâsın hevâsından gelen karanlıklı, nursuz ölçüleri koymaz.

Yine Müslüman kişi bilir ki, tek bir hadis veya tek bir âyete bakarak hüküm yürütülmez. Bu davranış çoğu kere hataya sevkeder. Âyet ve hadislerin nâsih ve mensuhları, mücmel ve âm olanları vardır. Bunları tefrik ve te'lif işi âlimlerin vazifesidir. Mü’mine düşen âlimlerin yolunu tâkip etmektir. Bu davranış tarzı, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâaf in yolu, İslâm ümmetinin cadde-i kübrasıdır. 1 ^ 01

İKİNCİ FASIL BİAT AHKÂMI

tllı4 4llj I jj! ^gâ)) 4i! ıj jjujj <JL5 Ajc. 4i! 4 lgL«s 4! SûLiC. _1_

ıjjj jjjİj JA.. 'j ‘f- 1 f Ijiiü oj[LSjfÂ I 4 j! ? ^4! ^yuiil! I Â4 j ‘Ijj jj oj t! 4^4 Oj

o^pılİ Aile. 4i! û j4oıâ ! jCjL-sa! j t4i! (_ 5 ^C. OJİ.lİ f'* j ^gâ j j ^£jAj!

ûxj ^^k! ^L^l! 4 j!û Ü 1 AA^^k! (_ 5 Ae. tAjjc. $.14 j!j Aic. lac. $.14 j! 4 j!

^jLuıil!j AjİiIl ^^)A! ^laj Aİ j^3 144! ^gâ Aj û 4Îİ liı4 <4]j \ '! ■ -A CPÖ [4i! ;Aİ jİ

^jlü (jl (_ 5 Jc. j cLlıic. «jjl (_ 5 lc.j tûjk4!j la4i4 !j 4^*4 !j ^jj^ud! ^g3 Âc.U4!j ^414! ü 4j! -"V)

f L^l! jjj j)] *dk! j-oM ^ jlli j!(Cg4j! dâlAi Ij£ LgİÎ! 3^4 j! ^^lc .j cAİa!

(i3jj 14! j a: ^ j ^4! o&U4! »^!^4!j« 4 j! Aıâ

1. (40)- Ubadetu'bnu’s-Sâmit (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz, bir seferinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’le aynı cemaatte beraber oturuyorduk ki: "Allah'a hiçbir şey ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina fazîhasını işlememek, Allah'ın haram ettiği cana meşru bir sebep olmaksızın kıymamak şartları üzerine bana biat edin " buyurdu.

Bir diğer rivayette "...Çocuklarınızı öldürmemek, halde ve istikbalde iftirada bulunmamak, meşru dairedeki emirlerde -

ne bana ne de vazifelilere- isyan etmemek üzere biat edin. Kim vereceği bu sözlere sâdık kalır, ahdine vefa gösterirse karşılığını Allah'tan alacaktır. Kim de bu yasaklardan birini işleyecek olursa artık işi Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azab verir, cezalandırır" buyurdu. Biz de bu şartlarla biat ettik."

Nesâî, bir başka rivayette "...karşılığını Allah'tan alacaktır" ifadesinden sonra şu ziyadeyi kaydeder: "Kim bunlardan birini işler, sonra da dünyada cezalandırılırsa, çektiği bu ceza onun için kefaret ve o günahtan temizlenme olur."

Buhârî, Müslim, Muvatta ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şu ifade mevcuttur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e zor durumlarda olsun, kolay durumlarda olsun, hoş şartlarda olsun nâhoş şartlarda olsun, aleyhimize kayırmaların yapılıp, ha kk ımızın çiğnendiği hallerde olsun itaat etmek, idareyi elinde tutanlara karşı iktidar kavgası yapmamak, nerede

olursak olalım ha kk ı söylemek, Allah’ın emrini yerine getirmede kınayanların kınamalarından korkmamak üzere biat ettim."

Bir başka rivayette şu ifadeye rastlanmaktadır: "..İktidar sahibine karşı onda, Allah'ın kitabında gelmiş bulunan bir delil sebebiyle te'vil götürmeyen açık bir küfür görülmedikçe iktidar kavgası yapmamak..." 1211

AÇIKLAMALAR:

1- Türkçemizde biat diye bilinen kelimenin Arapça aslı bey'at'dır. Aslında herhangi bir satış akdinin el sıkışması ile tamamlanmasına denir.

Siyasî mâhiyette imamla teba'a arasında cereyan eden itaat anlaşması da ticarete benzetildiği için bey'at adını almıştır ki buna mübâya'a denir. Taraflardan biri olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sevab vaadetmiş, öbür taraf da itaat sözünde bulunmuştur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Müslümanlar arasında ilk defa Birinci Akabe Bey'atı olmuş, sonra İkinci Akabe Bey'atı olmuştur. Hudeybiye'de bir ağaç altında cereyan eden ve 1500 kadar Müslümanla yaptığı Bey'atu'r-Rıdvân da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cemaatle yaptığı belli başlı bey'âtlardır. Bunlardan başka, hicreti müteakip Medineli kadınlarla yaptığı bey'at de belirtilmesi gereken toplu bey'atlerden biridir. Ayrıca pekçok ferdlerle de münferid bey'at akülerini yapan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfin bazan çocuklarla da bey'at yaptığı olmuştur.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e Akabe'de yapılan biat'de Ensar şöyle demişti: "Ey Resûlullah! Diyarımıza gelinceye kadar senin hak ve hürmetinde mesul değiliz. Bize gelirsen hak ve hürmetin üzerimize vâcib olur. Kendimizi, çocuklarımızı, kadınlarımızı her neden korursak seni de ondan koruruz." Yukarıda metni Ubâdetu'bnu's-Sâmit'in rivayeti olarak kaydedilen bey'at de Akabe'de akdedilmiştir ve bu Bey'atu'n-Nisâ diye meşhurdur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu bey'atle, İslâm'ın ana meselelerinin tatbikatını ve kendisine itaati garanti altına

almıştır. Bu akdi, İslâm devletinin ortaya çıkmasında atılmış ilk ciddî adım, ilk temel olarak görebiliriz." 1221

2- Hadiste geçen, izaha muhtaç bir husus, işlenen cinâyetlerin cezası dünyada çekildiği takdirde, âhirette bu suçtan muâheze edilip edilmiyeceği meselesidir. Yukarıdaki hadiste, dünyevî cezanın kişiyi temizliyeceği açık bir dille ifade edilmiş olmasına rağmen, başka hadislerde beyan edilen tereddüd sebebiyle, âlimler hududun kefaret olup olmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak, çoğunluk, yukarıda kaydedilen hadisin sıhhatçe üstünlüğünden hareketle, irtidad sebebiyle tatbik edilen ölüm cezası dışındaki had cezâlarının kefaret sayılacağı görüşünü benimsemiştir. Mürtedin haddi hariç tutulmuştur, çünkü yukarıdaki hadiste muhatap mü'minlerdir. Halbuki, mürted İslâm’dan çıkmakla mü’minlik vasfını kaybetmiş ve dolayısıyla mü'mine vâdedilen "kefaret" lütfunun dışında bırakılmıştır.

3- Temâs etmemiz gereken bir diğer husûs, her çeşit şarta, ha kk ımızın çiğnenmesine rağmen idarecilerle mücadelenin yasaklanması, sabretmenin emredilmiş olmasıdır. Alimler, bunu, "daha büyük zararı önlemek için" diye izah ederler. Maamafih "Fitneye meydan venneden bertaraf edilebilecekse zâlim sultana karşı konabilir" diyen âlim de mevcuttur. 1221

-j ı» , m ^ -m

üıI 1 (JIİâ jI Â-ijLûj j\ ^ Aic. 1J& [;(JIÜ Aic. alıI x*ı c i tiiILû j -2

ClıljILall 1 j clliıa) 1 jSjjoü Oj ^ 1Ü^ dflauI/t ;UIâj Iİ.İJİ 1 *ı3- >**iÂ

x ai] .2Üİ3 *(J1Ü t LiI jjj j [(JIÜ .A 1I

ûjIû]JU aJjIjj la-J (JLojj Laâ

2 . (41)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca’î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in huzurunda 7 veya 8 veyahut da 9 kişiydik.

"Allah Resulü'ne biat etmiyor musunuz?" dedi. Ellerimizi uzatarak:

"Hangi şartlara uymak üzere biat edeceğiz ey Allah’ın Resûlü?" dedik. Şu cevabı verdi: "Allah'a ibadet etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak (verilen emirlere) kulak verip itaat etmek" -ve bu sırada gizli bir kelime fısıldayarak devamla"Halktan hiçbir şey istemeyin " buyurdu. Avf îbnu Malik ilâveten der ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i benimle dinleyen o cemaatten öylelerini biliyorum ki, bineğinin üzerinde iken kazara kamçısı düşse kimseye "Şunu bana verir misin?" diye talebde bulunmaz (iner kendisi alır)dı."^

Wu.il Lajâ ;U] Jjij <c.Ua]!j k 2jl lÎl il ;<JL3 ’ ,r - j -3

A î t ı'\ i

3. (42)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kulak vermek ve itaat etmek şartıyla biat ederken "Gücünüzün yettiği şeylerde" diyordu. 1 ^ 1

2jlj jî 2İxJ_±j ;l1İÜ3 I û jjoü ^^3 k aîll (Jjjoij -"' (‘dıltâ Lgjc. aîll AİLâj dıij AJuki j _4

^j'i» U'i.,ıl Uuâ (JlÎ3 tcjjjjoa ^ dljj^aaj j tlalkjiJ lipjl <_jjj AjjjÎj (jUgjj

tS^ J

,lAjl Jjii j j j tlliii

VI .^1 jlıL* Jta A ıLıj 4İ_İjaıijlj 1 _Lû Lij A_i 2 jI ;Uiâ3 j

j j IiIlU Jûû^I j ûI^)^ ^ûI^^I <jLü jİ Loj) ç.Loû]I

4. (43)- Ümeyme bintu Rukayka (radıyallahu anh) dedi ki: "Ensâr' dan bir grup kadınla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip kendisine: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, çalmamak, zina etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, halde ve istikbalde iftira atmamak, sana meşrû emirlerinde isyan etmemek şartları üzerine biat ediyoruz" dedik. Hemen ilâve etti: "Gücünüzün yettiği ve takatinizin kâfi geldiği şeylerde". Biz:

"Allah ve Resûlü bize karşı bizden daha merhametlidir, haydi biat edelim" dedik.

Süfyan merhum der ki: Kadınlar, biati (erkekler gibi) musâfaha ederek yapmayı kastedmişlerdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ben kadınlarla nıiisâfaha etmem, benim yüz kadına toptan söylediğim söz her kadın için ayrı ayrı söylenmiş yerine geçer" buyurdu. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) gerek kadınlarla ve gerekse erkeklerle biat yaparken, onlara, "gücünüz yeten hususlarda" kaydını koymuş, hatta bunu söylemelerini telkin etmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak, bu ümmete güç yetiremiyeceği teklifte bulunmamıştır (Bakara: 2/286). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın bu kaydı koyması, hanım sahâbeler üzerinde ikna edici tesir bırakmış olmalı ki onlara: "Allah’ın Resûlü bize, kendimizden çok daha merhametli" dedirtmiş ve bazı rivayetlerde görüldüğü üzere "Haydi ey Allah’ın Resûlü elini uzat sana hemen biat edelim" diye acele ile biat kararını vennelerine sebep olmuştur.

2- Yukarıdaki metinden de anlaşıldığı üzere, kadınlar da erkekler gibi el sıkışarak biat etmek istemişler, ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) belki de ilk defa, bu vesile ile, İslâm’ın yeni bir âdabını teşri buyurmuştur: Birbirlerine nikah düşen kadın ve erkek el ele tutuşamaz.

Zürkânî, bu hadiseyi açıklayıcı başka rivayetler sunar. Bunlardan birine göre "Kadınlar mubâya'a (biat) sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elini, elbisesinin üstünden tuttular."

Bir başka rivayette de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elinde bir sevb (giyecek parçası) olmadıkça, bey'at sırasında kadınlarla müsâfaha etmezdi (tokalaşmazdı)" der. Keza Buhârî'de Hz. Aişe’den gelen bir rivayette "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlarla "Ey

Peygamber! mümine kadınlar, Allah’a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmememk, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına

isnadda bulunmamak ve ma'ruf olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et; onlara Allah'tan mağfiret dile...'' (Mümtahine: 60/12) mealindeki ayetle bey'at yapardı. O’nun eli, ailesine mensup olanlar dışında hiçbir kadının eline değmedi" buyurulur.

Hülasa, bütün rivayetler, bilittifak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ın bey'at sırasında kadınların ellerine çıplak olarak değmediğini ifade eder. 197

Bir İstitradı

İMAMET VE İTAAT MESELESİ

İslâm'a göre imam (devlet reisi) kimdir, şartları, vasıfları nelerdir, nasıl tayin edilir, hangi sebeplerle azledilir?

İtaat nedir, sınırları nelerdir, hangi sebeplerle itaat edilmez? vs.

Hergün konuşulan, münâkaşa edilen sorular... meseleler.

Bu sorulara, ana kaynaklara inerek bulduğumuz cevapları İslâm Işığında Anarşi adlı kitabımızda neşretmiştik. Ehemmiyetine binaen burada iktibas ediyoruz.^

Dinimizde İtaate Verilen Ehemmiyet

"Fitne ve fesadın önlenmesinde adâletin tatbikatından sonra diğer mühim bir prensibin itaat olduğunu söyleyebiliriz. Aslında itaat de adaletin bir parçasıdır. Zira itaat, bir başka ifade ile kişinin haddini bilmesi, dinin gösterdiği çizgi üzerinde kalmak sûretiyle Allah'a karşı ahd u mîsâkım ödemesidir. Aslında Müslüman olan her ferd şuurla, zâhiren olmasa bile zımnen Allah'la bir akit yapmış, Allah'ın emirlerine uymayı taahhüt etmiş demektir. Şu hâlde her mü'min, her Müslüman kişi, bu taahhüdünü yerine getinnek sûretiyle Allah'a karşı borcunu ödeyip, adâleti sağlamakla mükelleftir.

Kur'ân-ı Kerîm pek çok âyetiyle bu itaat keyfiyetini te'yid eder. Dinin hakîki mânada tezâhürü mü'min kişiye vâdedilen, dünyevî ve uhrevî nusret, zafer, mükâfat ve nimetler hep bu "itaat" vazifesinin yerine getirilmesine bağlanmıştır. Dünyevî saadet, içtimâi terakki, ferdî kemâlât hepsi hepsi "itaat" keyfiyetine bağlıdır. Allah'a hakîki mânada itaat etmeyen kimse, veya cemiyet dinin vâdettiği ne dünyevî, ne de uhrevî mükâfatları beklemeye hak sâhibi değildir: "Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetine koyar" (Nisa: 4/13).

"Kimler Allah'a ve Resûl'e itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerle beraber olur" (Nisa: 4/69).

"Kim Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'tan korkar ve çekinirse işte onlar kurtuluşa erenler (üstün gelenleridir." (Nûr: 24/52).

"Allah’a ve O'nun Reşidime itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile za'fa düşersiniz, rüzgarınız (kesilip) gider. Bir de sabr (ve sebat) edin (katlanın). Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir" (Enfal: 8/46). ^

İtaat Edilecek Üç makam:

Burada dinin, itaat edilmesi gerekli emirlerini saymaktan ziyade itaatin ehemmiyetini belirtmeye, "itaat edin" emrini nazar-ı dikkate vermeye çalışacağız.

İslâm dini itaat edilecek üç makam gösterir: Allah, Allah’ın Resûlü ve ululemr. İlk ikisine itaati, yan yana ve mükerrer seferler bizzat Kur'ân-ı Kerîm dile getirir. Zira esas itaat Allah ve

Resûlüne olan itaattir. Ululemre (yâni otoriteye) olan itaat ise, onların emirleri Allah ve Resûlünün emirlerine uyduğu, muvâfık düştüğü takdirde meşrûdur, mûteberdir. Maamâfıh, Kur'ân-ı Kerîm’de bir kere de bu üç makam berâberce zikredilerek itaat emredilir:

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sâhiplerine de itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allah'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız (böyle yapın). Bu hem hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir" (Nisa: 4/59).^

Ululemr:

Halkımızın diline ululemr olarak, Kur'ân'daki şekliyle girmiş olan bu tâbire bâzan "emir sâhibi", bâzan "veliyyülemr" şeklinde rastlarız. Aynı mânada olmak üzere sultan, imam gibi başka tâbirlerin kullanıldığına da şâhit oluruz.

Sahâbe ve Tabiî'nden bu yana ululemrden kastedilen kimseler hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısmı bununla "ulemâ"nm kastedildiğini söylerken diğer bir kısmı "ümerâ"nm kastedildiğini ileri sürmüştür.

Nevevî daha pratik bir târif kaydeder: "Ululemr, ümerâ ve vâlilerden, itaat edilmesi Allah tarafından vâcib kılınmış olan herkestir. "Ve bu târifin, halef ve selef -müfessir, fakih vs. her çeşit- âlim zümrelerinin ortak görüşü olduğunu belirtir.

Ömer Nasûhî Bilmen, fıkıh ıstılâhı olarak ululemr’i şöyle târif eder: "Ya İslâm cemâatinin intihâbiyle veya kendisinin kuvvet ve nüfuzuyla hâkimiyet makâmmı ihraz edip, Müslümanların bir emniyet ve selâmet dâiresinde yaşamalarını te’mîne muvaffak olan herhangi bir müslim zattır."

Burada görüldüğü gibi, umumiyetle devlet reisi kastedilmekle birlikte, yerine göre, bugünkü tabirle "otorite" denilen devleti temsil durumundaki herkes için ululemr tabiri ıtlak olunabilir ve olunmaktadır. Şu hâlde imam, halife, emir, âmil, me’mûr, âmir, sultan vs. gibi kelimelerin her biri ululemr mefhumunu ifade cdcr.ti^L 1

Ululemr Etrafında Birlik:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) İslâm cemiyetinin bütünlük ve haşmetini, sulh ve saadetini bir reis etrafında meydana getirilecek birlik ve beraberlikte gördüğü için lisanının bütün belâgat ve talakatı ile bir imam (ululemr) etrafında toplanmayı teşvik etmiş, bölünüp dağılmaları, birlik ve cemaatten ayrılmaları şiddetle takbih etmiş, ayrılanları kınamış, tehdid ve terhibde bulunmuştur. İmamın etrafında teşekkül etmesi istenen bu birlik ve beraberlik her şeyden önce imama itaate bağlıdır.

Buhârî'nin Enes (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayette: "Üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah, Habeşli bir köle bile tâyin edilse dinleyin ve itaat edin" denmektedir.

Müslim'in kaydettiği bir rivayette, Ebû Zerr: "Haldim (Hz. Peygamber) bana: "Kolları kesik bir köle bile olsa emîr'i dinleyip itaat etmemi tavsiye etti" demektedir.

Şârihler, gerek "kuru üzüm" gerekse "kolları kesik" tâbirleriyle emîrin nesebce düşük, görünüşçe çirkinliğinin ifade edilmek istendiğini, yâni emîre neseb ve fizyonomisine bakılmadan itaat etmek gerektiğini söylerler.

Bir diğer rivayet de şöyledir:"...Üzerinize, emir olarak, bir Habeşli köle bile tâyin edilse onu dinleyin ve itaat edin." "Sizden biri İslâm'ı ile boynunun vurulması arasında muhayyer bırakılmadıkça itaate devam etsin. Böyle bir durumda boynunu uzatsın. Anasız kalasıca, dini gittikten sonra, onun ne dünyası kalır, ne de âhireti."

Şu hadiste imama isyan kıyâmet alâmeti olarak zikredilir: " Nefsimi elinde tutan Zât-ı zülcelâl'e kasem ederim ki,

imamınızı öldürmedikçe, birbirinize kılıç çekmedikçe ve dünyanıza şerirleriniz reis olmadıkça kıyânıet kopmaz. ”

Bazı rivayetlerde emîre itaat Allah’a itaatle aynı ayarda tutulmaktadır: " Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Emîrime kim itaat ederse bana itaat etmiş olur. Emîrime kim isyan ederse, bana isyan etmiş olur.

Biat Şartı İtaat:

Bir kısım rivayetler, ilk Müslümanlarla biat akdi yaparken, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onlara her hâl u kârda itaat etmeyi şart koştuğunu göstermektedir. Müslümanlığı kabûl edilmesi için teklif edilen ilk şartlar arasında bunun zikri, otorite ve itaatten yoksun o devir Arabları'nın nazarında bunun ehemmiyetini tesbît gâyesini gütmelidir. Ubâdetu'bnu'sSâmit (radıyallahu anh) der ki: "Biz Allah Resûlü'ne, kolaylıkta olsun, zorlukta olsun; gönlümüzün hoşuna giden şeylerde olsun, hoşuna gitmeyen şeylerde olsun... İtaat etmek üzere biat ettik. 11 ^

Hoşa Gitmese de İtaat:

Sâdece yukarıda kaydettiğimiz Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallahu anh) rivayetinde değil, başka sahâbelerden de gelen, beyatla alâkalı pekçok rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in itaat şartını koşarken, verilen emir hoşa gitse de gitmese de, içinde bulunulan şartlar bolluk veya darlık her ne olursa olsun, imamdan küfrünü gerektiren bir hal zâhir olmadıkça itaat etmek şartını çok vâzıh olarak duyurduğunu görmekteyiz.

Allah İçin Beyat:

Her hâl ve şartlarda itaatin gerçekleşmesi için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bey'at ve itaatin sırf Allah rızası için yapılması, buna dünyevî bir maksad dâhil edilmemesi için başkaca tenbihlerde bulunmuştur. Allah rızasından hâriç dünyevî bir maksadla beyatta bulunanlar hakkında şiddetli tevbih ve kınamalar gelmiştir:

"Üç kişi vardır, kıyamet günü Allah onların ne yüzüne bakar, ne de onlarla konuşur, onların günâhlarım da affetmez, onlara çok elîm bir azâb vardır: ...Biri de dünyevî bir maksadla imama biat eden kimsedir. Öyle ki, istediğinden verilince itaat eder, verilmeyince itaati terkeder."

Buraya kadar söylediklerimizi hülâsa edecek olursak İslâm'ın hükmü şudur: "İmama, mâsiyet olmayan (yâni Allah'a isyâna götürmeyen) hususlarda itaat farzdır." Zira "İmam -düşmanın saldırısına, insanların birbirlerine zulmüne karşı- bir perde gibidir, (o, şahsında nasıl olursa olsun), onun idâresi altında, -düşmanlara, âsilere ve her çeşit fesadcılara (yâni anarşistlere) karşı- cihad edilir."

İtaat bahsinin her yönü ile açıklığa kavuşması, İslâm'daki imâmet telâ kk isinin iyi bilinmesine bağlıdır. Bu sebeple, yukarıda temas edilen bâzı noktaların tekrarı pahasına da olsa imamet ve onunla alâkalı olarak İslâm'ın getirdiği bir kısım hükümleri, nazariyeleri önümüzdeki bahiste ayrıca inceleyeceğiz.^^

İmametle Alakalı Hükümler

Fitne ve anarşiye karşı İslâm’ın hassasiyetini en iyi ifade eden hususlardan biri İslâm’ın imamet telakki ve anlayışıdır. İmametin lüzum ve zaruretine olan inançtan, imamda aranan evsâfa, imamın seçim şekillerine; ona itaat telakkisinden isyan edenlere takdir edilen cezalara varıncaya kadar, imametle alâkalı her meselede ortaya konan prensipler, telakkiler, emirler, yasaklar, tavsiyeler vs. fitneyi önleme endişesinden renklenmekte, şekillenmektedir. Bu mesele zamanımızdaki cehâlet ve suiniyete mebni sebeplerle dindarlar arasında bir anarşi

vesilesi olma istikametinde gelişmektedir. Halbuki meseleye, ana kaynaklara inerek, ümmetin her sahada hakiki mürşidleri olan her çeşit garaz ve dünyevî hesaplardan uzak selef âlimlerinin ve onların yolunda giden eslâf büyüklerinin yorumlarına bakarak eğilecek olursak, imamet telakkisi'nin anarşi değil, nizâm; başıbozukluk değil, disiplin ve düzen âmili olduğunu görürüz.

Şu hâlde, bu bahsi ele alıştaki gâyemiz, İslâm’ın bu meseledeki gerçek telakkisini ortaya koymaktır. Bunu yaparken, mevzunun her okuyucu tarafından yeterince kavranması için, mümkün mertebe tâli başlıklara bölmeyi uygun gördük. Hattâ bazı temel fikirlerin zihinlerde iyice yer etmesi için çeşitli şekillerde birkaç defa tekrarından da kaçınmadık. 1 ^

İmametin Târifi:

Meselenin daha iyi kavranması için mevzûmuza târifle girebiliriz. Âlimlerimiz imameti: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) adına (yâni O'na hilâfeten) din ve dünya işlerinde umûmî riyâsettir" diye târif etmişlerdir. Yâni bu, en kısa ifadesiyle devlet başkanlığıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e niyabeten icraat yapacaktır.

İcraatında keyfe mâ yeşâ istediği gibi hareket edemez. Daha âmiyâne bir ifade ile. Halîfe, kanununu kendi koyan astığı astık, kestiği kestik bir despot değildir. Hz. Peygamber'in getirdiği hukuk sistemiyle hakları ve selâhiyetleri tahdîd edilmiştir. Bir hukuk devletinin başkamdir.

Târifte yer alan "umumî riyâset" tâbiri, kadılık, câmi imamlığı gibi başkaca riyâsetlerle karıştırılmaması içindir, zira bu sonuncular muayyen sahalardaki riyâseti ifade eder. Halbuki imamet, bütün bu hususî riyâsetlerin fevkinde hepsine şâmil, hepsine nâfiz, hepsini kontrolünde, murakabesinde tutan bir riyâset, bir başkanlıktır. 11 ^

Akidedeki Yeri:

İmamet meselesi, Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaafe göre akideye müteallik bir mesele değildir. Bunu, Şia akide meselesi yaparak fazlaca büyütmüştür. Ehl-i Sünnet kelamcılarının akide kitaplarında bu meseleye yer venneleri muahhardır ve Teftazânî’nin de belirttiği üzere, bu hususta ortaya çıkan itikâdî teşviş ve fitneleri bertaraf etmeye râcidir. Şöyle der: "İnsanlar arasında imamet mevzuunda, bilhassa Râfizîler ve Hâricîler cânibinden neşet eden fâsid itikadlar ve soğuk ihtilaflar şüyû bulup yaygınlaşınca ve her bir tâife İslâmî kaidelerden bir çoğunun reddine, Müslümanların itikadlarının bozulmasına, Hulefayı râşidin’in zemmedilmesine müncer olan bir kısım taassub ve katılıklara düşünce, kelamcılar, -Hulefayı râşidin’in ahvâlini araştırmaya, onların hilâfete liyâkatlarım ve efdaliyetlerini tahkik etmeye lüzum olmadığı hususundaki kesin kanaatlarına rağmen- bu imamet meselesini İlm-i Kelâma dâhil ettiler..."

Görüldüğü üzere, imamet meselesi akideyi direk alâkadar eden bir mesele olmamakla beraber, mütekellimler olsun, fakihler olsun, bütün İslâm âlimleri dini canlı tutup, sünneti ikame etmek ve mazlûmları zâlimlere karşı korumak, hukuku tatbik etmek için ümmetin mutlaka bir imama muhtaç olduğu hususunda, imamın varlığının şart olduğu noktasında ittifak ve ısrar ederler. Hattâ imamın lüzûmuna İslâm tarihinde anarşistleri temsil etme durumunda olan Hâricîler istisna edilirse bütün İslâm fırkaları parmak basarlar. Hâricîler, "arzular muhtelif, fikirler mütebâyin (birbirine zıd) olduğu için, her bir gurup bir başka şahsa meyledeceğinden imam seçimi, fitnelere, harplere sebep olur" gerekçesiyle imam seçimi işine karşı çıkarlar. 11 ^

İmamın Varlığı Dinen Zarurîdir:

Her mü'minin Müslümanlığının tamam olması için, imamı tanıması gerekmektedir, bu durum ise bir imamın varlığını zorunlu kılmaktadır.

Bu söylenene delil olarak Kur'ân-ı Kerîm'den: "Allah'a itaat edin, resûle ve sizden olan emir sahibine (yâni imama) da itaat edin..." (Nisa: 4/59) meâlindeki âyet ile, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in: "Kim zamanının imamını tanımadan ölür ise, câhiliye ölümü ile ölmüş olur" meâlindeki hadisi gösterilir.

Teftazânî bu nasslarla imamı tanımanın ve ona itaat etmenin vâcib kılınmış olduğunu belirttikten sonra, imamın varlığının vücûbuna hükmeder: "Zira tanıma ve itaat etmenin vâcib olması onun var olmasını da vâcib kılar.

İmamın Varlığı Hikmeten (Aklen) Zarurîdir:

İmamın vücudu, dinî nasslar açısından gerekli olduğu gibi beşerî hayat için de zarurîdir. Klasik İslâm müellifleri bu noktayı da ayrıca belirtmeyi ihmal etmezler. Burada sözü uzatmadan, Teftazânî'den bir pasajı kaydedeceğiz, der ki: "... Dünya ve âhiret hayatının salâhına müeddî olan beraberlik, kâhir bir sultan olmaksızın tamamlanamaz. Böyle bir sultan, bozukları (mefâsid) bertaraf eder, maslahatları korur, insan fıtratının süratle kaydığı fenalıkları bastırır, tamahkârların üzerinde boğuştukları şeyleri tahdid eder. İmamın ehemmiyetini anlamakta, memlekete nezâreti ve zâlimlere karşı himâyeti sağlayan kimsenin ortadan kalkıvennesiyle ortalığı fitne ve fesadın hemen istila etmesi, çeşitli sıkıntıların derhal kapıları çalması şâhid olarak yeterlidir."

Meseleye biraz daha farklı bir zâviyeden bakan Cürcânî de, arzuların değişik, fikirlerin farklı olması ve insanlar arasında mevcut düşmanlıkların bulunması sebebiyle insanların birbirlerine nadiren boyun eğeceklerini, bu vaziyetin anlaşılmazlıklara, tecâvüzlere ve belki de hepsinin birden helâk olmalarına müncer olacağını belirterek ilâve eder: "Bu duruma, bir reisin ölmesi ile, yenisinin seçilmesine kadar geçen zaman içinde ortaya çıkan fitneler ve tecrübeler şehâdet eder. Öyle ki bu iş uzayacak olsa içtimâi hayat durur. Herkes kendi silahıyla kendi malını ve canını koruma derdine düşer. Bu ise hem dinin ve hem de bütün Müslümanların yok olmasına sebep olur. Şu hâlde imam nasbi, öyle bir zararı defeder ki, daha büyüğü düşünülemez. Hattâ diyebiliriz ki, imam nasbi Müslümanların en büyük menfaatlarından biri, dinin en ileri maksadlarından biridir."

İmamın varlığı Müslümanın din ve dünyasında böyle mühim ve hassas bir yer işgâl ettiği için, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman, yeni bir halîfenin seçmini, cenâzenin defnine takdim etmişler, seçim işi halledildikten sonradır ki, cenâzenin defnine el atmışlardır. Yoksa bazı garazkârların söyledikleri gibi, Ashâb'ın saltanat münâzaasına düşmüş olması aslâ mevzubahs değildir. 111 ^ 1

İmam Tayini Farz-ı Kifâyedir:

İmamın varlığı gerek nass açısından ve gerekse akıl ve hikmet açısından zarurî olunca, ümmetin başına bir imam seçilmesi farz olmuştur. Ancak bu, bir farz-ı kifâyedir. Bazıları biat akdini yaparak birisini seçtiler mi diğerlerinden bu farz sâkıt olur.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatı sırasında Ashâb bu farzı, diğer farzlara takdim ettiler. "Zira, âlemin bekâsı ancak ve ancak nizânın kaldırılması, mazlumun hakkının zâlimden alınması, yeryüzünde fesad peşinde koşanların katli ile mümkündür... bütün bunlar da başta bulunacak bir imamla gerçekleşir..."

İmam seçmenin gerekliliği hususunda Ehl-i Sünnet, Mu'tezile, Zeydiyye fırkaları müttefiktirler. Ancak Ehl-i Sünnet bunun rivayetle vâcib olduğunu söylerken Mu'tezile ve Zeydiyye aklen vâcib olduğunu ileri sürmüştür. İmâmiye ve İsmâiliyye ise: "İmam seçimi bize değil, Allah'a terettüp eden bir vecibedir" der. Hâricîlere göre, bu, bir vecibe olmayıp

câiz şeylerden biridir. Bazı Hâricîler sulh zamanında gerekli olduğunu söylerken diğer bazıları ise fitne zamanında gerekli olduğunu söylemiştir.

İmamın lüzumuna inanmayan bir kısım Mu'tezile ve bâzı Hâricîlerin mülâhazası şudur: "Bu bir vecîbe değildir. Bilakis, insanlara vecîbe olan şey, Allah'ın Kitabıyla amel etmeleridir. Kitâbullah kâfidir ve imama hacet bırakmaz. Öyle ise insanlara aralarından birini imam seçmeleri terettüp etmez."

Hâricîler bu mevzuda şöyle de mülâhaza yürütmüşlerdir: "İmam nasbında fitnenin tahrik edilmesi mevzubahistir. Zira arzular muhtelif, fikirler zıddır. Her grup bir başka şahsa meyleder ve böylece fitneler uyanır, harpler çıkar. Şe'ni bu olan bir şey vâcib olamaz. Bilakis câiz olmaması gerekir..."

Ehl-i Sünnet "İmam olmayınca insanlar muhtelif gruplara ayrılarak, kimse kimseye tâbi olmaz böylece fitne, fesad ve kıtaller ortalığı sarar" şeklinde düşünmekle daha realist değerlendirmede bulunmuş oluyor. İmam Mâlik, "İyi veya fâcir mutlaka bir imam olmalıdır" derken Ehl-i Sünnet realizmini ifade etmiş olmalıdır. 11111

İmamda Aranan Şartlar:

İmam, kendisinden beklenen vazifeleri ifâ etmesine imkân verecek bazı vasıfları ve şartları nefsinde cemetmiş olmalıdır. Biz bu şartları, Cürcânî'nin tasnifine uyarak başlıca üç guruba ayırabiliriz:

A- Mutlaka bulunması gereken şartlar:

Bunlarda bütün İslâm fırkaları ittifak ederler, beş tanedir:

1. Adâlet sahibi olmak (yâni fâsık olmamak).

2. Akil olmak (mecnûn ve ma tüh olmamak).

3. Bülûğa enniş olmak (çocuk olmamak).

4. Erkek olmak (kadın olmamak).

5. Hür olmak (köle, esir olmamak).

B- Bulunması temenni edilen ve fakat fiiliyatta her zaman bulunmayan ideal şartlar:

1. Usûl ve fürûda müçtehid olmak, dinin bütün meselelerini bilmek.

2. Rey sâhibi olmak, yâni idâri, siyâsî, askerî işlerden çok iyi anlamak.

3. Şecâat sâhibi olmak.

C- İhtilaflı olan ve bâtıl olan şartlar:

1. Kureyş kabilesinden olması.

2. Hâşimî olması.

3. Dinin bütün meselelerini bilmesi.

4. Mûcize göstermesi.

5. Mâsum olması (günah işlemekten, hata yapmaktan uzak olması.)

Cürcânî, imamın Kureyş kabilesinden olması şartında ihtilâf edildiğini belirttikten sonra, Hâşimî olması, dinin bütün meselelerini bilmesi, mucize göstermesi, mâsum olması gibi şartların bâtıl olduğunu, bunları sapık mezhep mensuplarının ortaya attığını, bu iddialarında delilsiz veya çürük delilere müstenid olduklarını tafsilatlı olarak izah eder.

İdeal dediğimiz şartları âlimler ekseriyet itibariyle (cumhur) şart koşmuş, ancak bir kısmı, bu vasıfların pek nâdir kimselerde bulunabileceğini te'yîd ederek, böylesi şartları imamda aramayı, mümkün olmayan (mâlâyutâk) şeyler taleb etmek olarak vasıflandırmışlardır. Bezdevî, Râfizîler dahil, ehl-i kıble olan bütün Müslüman fırkaların imamın ilim, takva, şecâat ve neseb yönünden insanların en efdali olması, Kureyş'e mensub bulunması hususlarında müttefik olduklarını belirtir. 111 ^ 1

Kureyşî Olması Meselesi:

İmamet meselesine temas eden âlimler, umumiyetle, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "İmamlar Kureyş'tendir" (el-Eimmetü min Kureyş) hadisine dayanarak, imamın Kureyş kabilesine mensub bir kimse olması gerektiğini söylerler. Ancak başka hadisleri ve Kur'ân'ın Takvâdan başka üstünlük kabul etmeyen ifadelerini nazar-ı itibâre alan bir kısım âlimler bu görüşe katılmamışlardır.

Bu meselenin teferruatını kelam kitaplarının ilgili bahislerine bırakarak şunu belirtelim ki, Kureyş'ten olma şartı da diğer şartlar gibi, her şeyin nonnal olduğu, ideal bir vasatın mevcut bulunduğu bir duruma bağlı olsa gerektir. Âlimlerin ihtilâfıyla da te'yid edildiği üzere, bu, vâcib bir hüküm olmaktan ziyade, aranan diğer şartların farklı adaylarda mütesâviyen bulunması hâlinde bir tercih vesilesi olabilir. Bir başka deyişle, diğer vasıflarıyla liyakatsiz olan bir Kureyşli, sırf Kureyşli olduğu için bu işe elyak görülmüş değildir. Binâenaleyh, diğer şartların bulunmaması sebebiyle adamda ehliyet yoksa, Kureyşli de olsa seçilemiyeceği açıktır.

Teftazânî'nin bir cümlesini burada kaydetmeden geçemiyeceğiz. Üzerinde düşünüldüğü takdirde, bu konuda hatıra gelebilecek bir kısım tereddüdleri çözmede ışık tutucu olacaktır: "İmamet bâbında söylenenlerin geçerliliği iki temel şarta bağlıdır:

1- İhtiyar (yâni imamı seçme hürriyeti).

2- İktidar (adayın imamlığa liyakati, ehliyeti). 1 ^ 1

İmamete En Liyakatli Olan Kim?

Cürcânî, adaylar arasında imamlığa ilimce ileri olanın (a’lem) en liyakatli olacağını, ilimce eşit olanlardan verâ ve takvaca ileri olanın, bunda da eşitlik hâlinde yaşlı olanın tercih ve takdiminin gerekeceğini belirtir ve: "Bu şekilde olunca fitne ve muhâlefet ortadan kalkar"der. Tatbikatta böyle inceliklere inilmemiş olsa bile, Müslümanların bu meselede takındıkları tavrı ve taşıdıkları telakki ve anlayışlarını anlama bakımından bu nazariyatın faydalı olduğuna inanıyoruz.

Görüldüğü üzere imamete en liyakatli kimse aranırken, bazı kimselerin iddia ettiği gibi, dinimiz bu işe en dindarı değil, evleviyetle bu işten en iyi anlıyam (a’lem) aday çıkarmıştır. 1 ^

Liyakatsizin İmamlığı:

Ehl-i Sünnet âlimleri büyük çoğunluğuyla, imamete asrın en efdal yâni faziletçe, liyâkatca en ilerde olanın, bir başka ifadeyle imamda bulunması gereken vasıf ve şartları en ziyade nefsinde cem eden kimsenin imamlığa seçilmesi gerektiğini ittifakla ifâde etmişlerdir. Ancak, bu noktada ısrar ederek, "Her şeye rağmen efdal olan seçilmeli, efdal varken mefdûlün (fazilet ve liyakatca aşağı olanın) imameti hiçbir sûrette câiz değildir" dememişlerdir.

Eğer efdalin (en iyinin) seçimi fitneye, kargaşaya sebebiyet verecekse mefdûlün seçilmesi câizdir, yeter ki, buna müstehak olsun. Bakillânî'den kaydedeceğimiz şu pasaj da bize, mefdûlün seçimine verilen cevazın da "fitne endişesi"nden kaynaklandığını beliğ bir şekilde ifade edecektir. Der ki:

"Efdal olanı terk ederek mefdûl (faziletçe geri) olanı başa geçinne akdinin cevâzına delâlet eden hususun izâhına gelince, bunun asıl sebebi fitne ve here ü merç (yâni kargaşa) korkusudur. Şöyle ki: "İmam, esâs itibâriyle, düşmanı defetmek, memleketi korumak, fenalıkları önlemek, ahkâmın tatbiki (ikametu'l-hudûd), haklıya ha kk ını vermek gibi maksadlarla başa geçirilir. Eğer en efdalinin geçirilmesi ile, kargaşa, fesad, tahakküm, itaatin terki, birbirine kılıç çekmeler, ahkâmı tatbik ve hukuku iâde işlerinin muattal hâle gelmesi, hâsıl olacak haksızlık ve mâruz kalınacak zayıflamalar sebebiyle İslâm düşmanlarının iştahlarının artması gibi durumların ortaya çıkmasından korkulursa bu durum, efdalden vaz

geçip mefdulü kabul etmeyi gerektiren vâzıh bir özür olur. Nitekim tatbikatta da öyle olmuştur. Hz. Ömer başta olarak,

bütün ashâb ve arkadan gelen ümmet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in sünnetinde efdal olanın da mefdul olanın da varlığını bilmiş, her biri, ümmetin işleri iyiye gittiği ve birliği de hâsıl olduğu takdirde biat etmeyi câiz görmüşler ve hiç kimse de bu durumu reddetmemiştir.

"Eş'âri’nin: "Efdal varken mefdulün imameti câiz değildir, zira insanların efdale inkıyâd etmeleri daha çok mümkün ve ona biat edilmesi husûsunda fikir birliği daha kolay görünüyor, üstelik imamet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e niyâbettir, şu hâlde imâmete seçilecek kimsenin en üstün mertebedeki kimsenin olması gerekir, nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de en üstün kimsedir" sözünü reddeden Teftazânî, başka gerçekler meyânında şu mütâlaaya da yer verir: "Mefdûl'ün, bazı durumlarda din ve mülkle ilgili maslahatları yürütmede daha kudretli olabileceğini ve binâenaleyh böyle birinin seçilmesinin, raiyyetin ahvâlinin nizâmı için daha uygun ve fitne bertaraf edilmesi için daha doğru olacağını" söyler ve ilâve eder: "İmamla peygamber bu meselede kıyaslanamaz, çünkü peygamber alîm, hakim olan ve kulları arasından dilediğini seçen ve kendisine mülk ve dinle alâkalı maslahatları vahiy yoluyla bildiren bir Allah tarafından gönderilmiştir."

Bu meselede Bezdevî de şunu söyler: "Şâyet, efdal olan terkedilerek neseb, takva ve şâir cihetlerin hepsinde faziletçe geri olan (mefdul) kimse imam seçilse, bunun imameti câizdir, kendisi bu işe elverişli kabul edilir. Eğer, kaza (hüküm) ve dâvâların halline sâlih olursa, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat nazarında bu da sahihtir ve vereceği hükümler infaz edilir. 111 ^

Zorba İmam:

Fitne ve kargaşa çıkarmamak hususunda İslâm’ın gösterdiği hassasiyetin derecesini, hiçbir haklılık sebebi olmaksızın,

hile hurda ile, kuvvet ve zor yoluyla meşrû imamı devirip kendisini başa diken kimse karşısındaki tutumunda görmek mümkündür.

Bu durumda âlimler, "fitneyi önlemek için" zorba imama itaat etmeyi tavsiye ederler. Teftazâni'yi dinleyelim: "Eğer Kureyş'ten ehil olan biri yoksa veya olmasına rağmen, sapık ve bâtıl yolda gidenlerin istilâsı, zâlimlerin şevketi gibi sebeplerle nasbedilemiyorsa, hâkimiyeti elinde tutan kimsenin kazasına, ahkâm infazına, hadd tatbîkâtına kısacası imâma müteallik yaptığı her şeye uymanın, tıpkı Kureyş'e mensûb fakat fâsık veya zâlim veya câhil olan imamın icraatına uymanın câiz olduğu gibi cevâzına hiç kimse itiraz etmemiştir."

Teftazânî bu itaatin sebebini açıklama sadedinde şu izâhı sunar: "İmamet babında zikredilenlerin hepsi iki temel şarta bağlıdır:

1. İhtiyar (yâni imamı seçme hürriyeti).

2. İktidar.

"Seçim hususundaki acz ve mecbûriyet karşısında -ki bu durum fâcir, kâfir ve zâlim kimselerin istilâsı ve şerir zorbaların tasallutu gibi sebeplerle hâsıl olur- dünyevî riyâset zorla ele geçirilmiş olur ve riyâsetle alâkalı dinî ahkâm, "zaruret imamı" adı altında ayrı bir bölümde ele alınır. Bu cümleden olarak imamda ilim, adâlet ve şâir evsâfın yokluğuna bakılmaz. Zaruretler bir kısım mahzurları mubah kılar...

"Bezdevî de şunları söyler: "Kaderiye, Havâriç (Hâricîler) ve Mu'tezile nazarında böyle birisi imam olamaz ise de Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat âlimlerinin hepsi nazarında imamdır, hükümleri ve kazası infâz edilir. Nitekim Mervânoğullarının hiç birisi için ne rey ve tedbîr sâhiplerinden biri, ne de

herhangi bir fakih imamet akdinde bulunmamıştır. Onlar kendilerini zorla halîfe olarak empoze etmişlerdir. Âlimler de onların imâm oldukları husûsunda icma etmişlerdir. Zira onlar imâm addedilmemiş olsalardı İslâm cemiyetinde fitne ve fesâdlar husûle gelecekti." Bu görüşü te'yîden Aliyyü’l-Kârî, dindarlığı ve Sünnet'e harfi harfine ittiba etmesiyle meşhûr olan Abdullah İbnu Ömer’in, fitne çıkmasın düşüncesiyle, İbnu Zübeyr'i, Emevîlerin zâlim

emirleriyle kıyaslandığı zaman, hilâfete çok daha lâyık, çok daha hak sâhibi olmasına rağmen hilâfet dâva etmekten men ve nehy ettiğini belirtir.

İbnu Hacer de; bir köle, "Kuvvet yoluyla hâkimiyet te'sîs ederek emirliğini ilân edecek olsa fitnenin uyandırılmaması için, mâsiyet emretmedikçe, ona itaat gerekir" der. 11161

Fasık, Zalim İmam:

Gayr-i meşru yoldan, zorla iktidarı elde eden zorba imamdan başka, meşrû yoldan gelmiş olsa bile, zamanla zulüm irtikab eden veya fısk u fücûra düşen imam (devlet reisi) mevzubahs olabilir. Bu çeşit durumlar, imamın azlini veya imama itaatten vazgeçmeyi gerektirmiyor. Bezdevî'nin kaydına göre Hanefî âlimleri bilicma bu düşüncededirler. Şâfiîlerden bazıları ile Kaderiye, Mu'tezile ve Râfizîler azline hükmetmiş olsalar da asıl olan azlinin gerekmemesidir. İmamdaki fısk, fücur ve zulüm gibi gayr-i meşru davranışlar, raiyyetin itaatten vazgeçmesini gerektirmiyor.

Nevevî, sultanın zulmüne, cevr ü cefasına maruz kalan kimseye, sultana karşı kendisine terettüp eden itaat vazifesini aynen eda etmesini, sultana karşı gelmemesini, bilakis onun verdiği eziyetleri kaldırıp, şerrini def etmesi ve ıslâh olması için Allah’a tazarru ve niyazda bulunmasını tavsiye eder.

Âlimler, zâlim imâma itaat hükmünü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfden fitne sırasında ne şekilde hareket edileceği hususunda gelen tavsiyelerden çıkarırlar. Zira (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demektedir: "...(Fitne zamanına ulaşırsan) dinle ve emir e itaat et. Sırtına vursa, malını elinden alsa bile dinle ve itaat et."

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "Ey Allah’ın Resûlü, ümera bizden haklarını isteseler ve fakat bizim onlardaki hakkımızı eda etmeseler ne dersin?" diye ısrarla soran kimseye her seferinde yan dönerek, cevap vermez. Ancak üçüncü defada: "Siz dinleyin ve itaat edin, zira siz kendi mesuliyetinizden, onlar da kendi mesuliyetlerinden hesaba çekilecekler" cevabını verir.

Bir diğer hadis de şöyle: "Sultanınız cevr ii cefâda da bulunsa, zulüm de yapsa, onun üzerinde emretme hakkı ve raiyyet üzerinde sabretme vazifesi devam eder. ""...Sultan âdil olursa, ona ecri, raiyyete şükrü, zâlim ve hâin olursa ona günâhı, raiyyete de sabrı terettüp eder."

Hoşa gitmeyen sultana sabır tavsiye eden mühim hadislerden biri de şöyle: "Kim emîrinden hoşuna gitmeyen bir şey görürse sabretsin, zira cemaatten bir karış ayrılmış olarak ölen kimse câlıiliye ölümü ile ölmüş olur.

İyi İmam:

İyi imamla kötü imam arasını mukayese eden bir hadis şöyledir: "İmamlarınızın en hayırlıları sizlerin sevgisine mazhar olanlardır. Siz onları sevdiğiniz gibi, onlar da sizi severler. Siz onlara hayır duada bulunduğunuz gibi onlar da sizlere hayır duada bulunurlar. En şerli, en kötü imamlarınız da sizin buğzettiklerinizdir ki onlar da size buğzederler. Siz onlara lânet edersiniz, onlar da size lânet ederler." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu sözü üzerine bazıları sorar:

"Ey Allah'ın Resûlü, biz böyle kötü olanlara muhalefet edip karşı gelmiyelim mi?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir:

"Hayır, aranızda namaz kıldıkça (isyan etmeyin). Ancak, kim tâyin edilen âmirlerden birinin, Allah'ın yasakladığı şeylerden herhangi birini yaptığını görürse de davranışı takbih etsin, fakat asla itaatten yüz çevirmesin."

Bir başka rivayette, fâsık halifeye karşı "ne yapalım?" diye soranlara:

"Siz bidayette, ilk biat sırasında verdiğiniz sözü tutun, ona karşı olan itaat borcunu yerine getirerek üzerinizdeki haklarını ödeyin. Onlar üzerinde bulunan kendi haklarınızı Allah'tan

isteyin, onlar üzerinde bulunan kendi haklarınızı Allah onlardan soracaktır, (acele edip, bizzat onlardan almak için isyan etmeyin .)")' 1X1

Selefin Hassasiyeti:

Aynî’nin yukarıdaki hadisi şerh sadedinde kaydettiği bir rivayet, selefin fitne çıkarmamak husûsunda ne kadar titiz davrandıklarını gösterir: "Zeyd der ki: (selef idareciler üzerindeki haklarını Allah’tan gizlice taleb ediyorlardı. Zira açıktan talebleri, idarecilere hakâret olurdu, bu da fitneye sebep olabilirdi."

Az ilerde Ubâdetübnu's-Sâmiften, biat sırasında konulan itaat etme şartı ile alâkalı olarak kaydedeceğimiz hadisin şerhini yapan âlimlerin hadisten çıkarmış bulundukları sonucu buraya aynen kaydedeceğiz: "Hülâsa, başa geçirilen emirlere, raiyyetin itaatleri, emirlerin vazifelerini hakkıyla yaparak, idare edilenlerin haklarını korumalarına bağlı değildir. Aksine, idareciler raiyyetin haklarına engel bile çıkarsalar, haklarından mahrum bile etseler onlara itaat gereklidir." "Zira emîre karşı gelmeyip itaat etmekte kan dökülmesini önleme, fitne ateşini söndürme mevcuttur.

Fasık Emîre İtaatle Alakalı Bir Hâdise:

Bezdevî, fâsık veya zâlim olan bir imama karşı isyanın câiz olmayıp itaat gerektiğini belirttikten sonra burada kaydında fayda umduğumuz bir vak'ayı nakleder: "Anlatıldığına göre, Samanoğulları'nın son zamanlarda Buhâra yöresinde Kaderiye ve Mu'tezile fırkaları galebe çalarlar. Öyle ki, vezîr de onlara meyleder. Bu yüzden Ehl-i Sünnet ve'l Cemâate mensûb olanlar onların elinde makhûr ve perişan olurlar. Ancak emîrin imamı sünnîdir. İmam bir gün emîre der ki: "Şu kendilerinin Kaderi olduğunu iddia edenler var ya, onlar senin emir ve sultan olmadığına itikad ediyorlar. Sâdece Ehl-i Sünnet âlimleri senin sultan olduğuna inanıyorlar." Emir:

Bu nasıl olur? der. Berikisi:

"Sabret, inşaallah yarın sana göstereceğim" der.

Ertesi gün, Ehl-i Sünnet ve'l Cemaatten olan imamları çağırtır ve hilâfet sarayına oturtur. Emir de bir perdenin gerisinde saklanır. Muallim dâvetlilere:

- Emir zina yapsa, işkence etse, şarap içse, gılmanlara (şarkıcı oğlanlara) tâbi olsa ve bunları yapmanın haram olduğuna da inansa acaba bu durumda emir azledilir mi? diye sorar, âlimler hep bir ağızdan:

- "Hayır, ancak onun üzerine bu yaptıklarına karşı tevbe etmesi gerekir" derler.

Muallim bunlara izin verir, onlar da giderler. Arkadan Kaderi ve Mu'tezilî imamları çağırarak der ki

:- "Emirlerden biri, zulmen halkın mallarını ellerinden alsa, zina yapsa, şarap içse, gılmana uysa, bunların haram olduğunu bilerek, kabul ederek bunları yapsa, imam azledilir mi?" Onlar hep birlikte cevap verirler:

- "Evet azledilir."

Bunlar azledileceğim söylemekle kalmayıp, fikirlerinde ısrar da ederler. Muallim, çıkmaları için onlara izin verir. Sonra Emîre:

- "Dediklerini işittin değil mi?" der ve ilâve eder: "Gördün ya, onlar seni azledilmiş biliyorlar ve seni imamlıktan çıkardılar. Zira sen bu fenalıkların bir kısmını yapıyorsun."

Emir onların yakalanıp hapsedilmelerini emreder ve köklerini kazır. Öyle ki, Buhârâ'da Hanefiler’den başka kimse kalmaz. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat âlimlerine değerli hil'atler verir. " UM

Fasık Ve Zalim İmama İtaati Emreden Hadisin Tam Metni:

İtaat hususunda âlimlerin en ziyade delil getirdikleri bir hadisin Buhârî'de gelen tam metnini aynen veriyoruz:

"Huzeyfe anlatıyor: "Herkes Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hep hayırdan sorardı, ben ise, bir gün bana bulaşabilir korkusuyla, şerden sorardım. Bir seferinde aramızda şu konuşma geçti:

- Ey Allah'ın Resûlü, biliyorsun biz, bir câhiliye ve şer devri yaşadık. Allah bizi İslâm gibi bir hayırla nimetlendirdi. Bu hayırdan sonra tekrar şer var mı?

- Evet var.

- Peki, bu şerden sonra tekrar hayır var mı?

- Evet var, fakat bunda bulanıklık var.

- Ondaki bulanıklık da ne?

- O zaman bir gurub insan olacak, benim gösterdiğim yoldan ayrılıp, bir başka yolda gidecek. Onların bâzan iyi, bâzan kötü olduklarını görürsün.

- Peki, bu hayırdan sonra şer var mı?

- Evet, bunlardan sonra cehennem kapılarına çağıranlar olacak. Onlara kim uyarsa, uyanı cehenneme atacaklar.

- Ey Allah’ın Resûlü, bunları (cehenneme çağıranları) bize tavsif et.

- Onlar bizim derimizi taşırlar, bizim dilimizle konuşurlar.

- Bu zamana yetişirsem bana ne yapmamı emredersin?

- Müslümanların cemaatlerine ve imamlarına iltihak et.

- O zaman onların ne cemaatleri ve ne de imamları mevcut değilse?

- O takdirde mevcut olan bütün gurupları terket, öyle ki bir ağacın köküne dişlerinle tutunmuş vaziyette olman (gibi ne kadar kötü şartlar içinde de olsan) ölüm sana gelinceye kadar öyle kal (fakat guruplara karışma)."

Bu hadisi şerh eden âlimler, "onlar bizim derimizi taşırlar" tâbirine dayanarak, çıkacağı bildirilen kötülerin kendi kavmimizden, kendi dinimize mensub kimseler olacağına; "bizim dilimizle konuşurlar" sözünden de onların, hârici bir işgalci olmayıp, yerli dile mensûb ırkdaşı olmaktan başka, âyet, hadis ve hikmetli sözler söyleyen kimseler olacağına hükmederler. İbnu Battâl şöyle der: "Bu hadiste fükâhaca ifâde edilmiş bulunan zâlim imâmlara isyan etmemek ve Müslümanların cemaatine katılmak gerektiği hususuna delil vardır. Zira (isyan edilmeyecek olan) sonuncu gurubu "cehennem kapılarına çağırıcılar" olarak tavsif etti." 1121

Asi İmama İsyan Eden:

İbnu Hacer, Hâricîlerle mücâdeleyi tecviz eden bir rivayeti açıklarken aynen şunları söyler: "Bu rivayette âdil imama itaatten ayrılanlara karşı, harp çıkarıp bâtıl bir itikad uğruna kıtal edenlere karşı, dağa çıkıp yolları kesen, seyr ü sefer emniyetini ihlâl eden ve yer yüzünde fesad çıkaranlara karşı kıtâlde bulunmaya cevaz vardır. Fakat kim de zâlim imama itaatten vazgeçer ve onun malına, canına veya ehline galebe çalmak isterse bu kimse mâzurdur, onu öldürmek helâl olmaz. Onun, imkânı nisbetinde malını, canını ve ailesini müdâfaa etmek ha kk ı vardır... Taberi sahih bir senetle şu rivayeti kaydeder: "Hz. Ali’den rivayet edildiğine göre, Hz. Ah, Hâricîlerden bahisle der ki: "Eğer onlar adâlet sahibi bir imama karşı gelirlerse onları öldürün, eğer onlar zâlim bir imama karşı gelirse onlarla mukatele etmeyin, zira onların söz ha kk ı var."

Ömer Nasuhi Bilmen Istılâhât-ı Fıkhiye’de şu hükmü kaydeder: "Zulüm ve i'tisâfa (haksızlığa) karşı bihakkın muhâlefet eden bir zümreye, bir faide melhûz olduğu takdirde her müslimin yardım etmesi bir vazifedir." 1 ^ 1

Dikkat:

Bu kısımda, zâlim sultana isyan ve böyle bir âsiye yardım etme ruhsatıyla alâkalı fetva ve ifadeler, daha önce kaydedilen "fitneye karışmamak", "zâlime karşı sabretmek, isyan etmemek" prensiplerine ilk nazarda zıd görülebilir.

Aslında böyle bir tezad mevcut değildir. Şöyle ki:

1- Daha önceki ifadelerde "Fitneye sebep olmaksızın, neticeyi almaktan emin olan, maddî ve mânevi pozisyonu,

makamı, mevkii, sâhip olduğu gücü buna imkân verecek olan kimseye zulüm dâhil her çeşit mii nk ere müdâhale etmek bir vecîbe olarak takrir edildi. Böyle bir kimse müdâhale etmezse mes'ûldür.

2- Fitneye sebep olacaksa, netice almak ihtimali çok zayıf ise, duruma göre, kalben buğz, sabır, karışmamak tavsiye edilmiştir.

3- Son olarak kaydedilen ruhsatta, dikkat edilirse, haksızlığa isyan edene yardım emredilmiyor. Hz. Ali: "Zâlime isyan eden kimse ile mukâtele etmeyin" diyor, "yanında yer alın" demiyor. Fukahâdan kaydedilen "yardım edin" emri ise "Bir faide melhûz olduğu takdirde" şartı ile kayıtlıdır. Bu faide melhuz değilse, zarar melhûz ise, karışmamak, yardımda bulunmamak gerekir.

Şu hâlde ortada bir tenâkuz söz konusu değildir. 12222

Facirin Dine Hizmeti:

Fâcir ve fâsık emîre isyan etmemek gerekeceği görüşünde olan âlimler bu görüşlerine getirdikleri delil meyânında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu hadislerini de kaydederler: "...Allah bu dini, fâcir bir adamla da îe'yid eder, kuvvetlendirir..." İbnu'l-Münîr, gayr-ı âdil imama isyanın câiz olacağına dâir hatıra gelebilecek bir düşüncenin bu hadisle ortadan kaldırılmış olduğunu, "Allah’ın fâcir bir kimse ile de dinini kuvvetlendireceğini, onun fücuru ve kötülüğü kendine âit olduğunu" söylemiştir. 22222

Münkeri Takbih:

Az yukarıda kaydettiğimiz bir hadiste Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mü’mini, şartlar ne olursa olsun, münkeri (kötülüğü) kim işlerse işlesin mutlaka kalben de olsa fenalığa karşı tavır takınmaya, aksülamel göstermeye mecbur tutmaktadır. İmamdan sâdır olan mii nk erler sebebiyle itaatsizlik ve isyan tecviz edilmemiş olmakla berâber, gücü yeterse eliyle, diliyle; yetmezse kalbiyle olsun aksülamel göstennesi istenmektedir. Bu söylediğimizi şu rivayette daha vâzıh olarak görmemiz mümkündür: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün şöyle dedi:

"Sizin üzerinize öyle kimseler imam olacak ki, bâzı davranışlarını güzel bulup memnûn kalacaksınız, bâzı davranışlarını da çirkin bulacaksınız. Kim kötü olduğunu söylerse (müdâhane ve nifaktan) kendini korur. Kim de (dil ile söylemekle beraber kalben) buğzederse İlâhî mesûliyetten kurtulur. Kim de (bu fena işlerden, büyüğümüz yapmıştır diyerek) memnun kalır ve onlara uyarsa lıelâke gider."

"Ey Allah’ın Resûlü bu fâsık imamlarla harb edelim mi?" diye sorulduğu zaman da:

"Hayır, namaz kıldıkça (itaatten ayrılmayın)" cevabını verdi."

Müslim’de gelen bir başka rivayette. "Amirlerinizden birinde kerih addettiğimiz bir şey (davranış, söz vs.) görürseniz, onun amelini kerih görmeye devam edin, fakat itaatten elinizi çekmeyin " diyerek kabih olanı takbih ile itaati birbirinden vâzıh olarak ayırmıştır. 12221

Hürmetsizlik Etmemek:

"Amelini takbihle birlikte itaat etmek" emri, bir başka rivayetin de yardımıyla, her şeye rağmen ulu'l-emre karşı hürmette kusur etmemek, onların şahsiyetlerini rencide edici, otoritelerini kırıcı söz ve davranışlardan da kaçınmak gerektiği anlaşılmaktadır:

Ziyad İbnu Küseyb el-Adevî anlatıyor: "Ben Ebû Bekre ile İbnu Amir'in minberinin dibinde oturuyordum. Ebû Amir, üzerine ince bir elbise giymiş olarak hutbe veriyordu, Ebû Bilal: "Hele şu emîrimize bakın, fâsıkların elbisesini giyiyor" dedi. Ebû Bekre atılarak:

"Sus, böyle konuşma, ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:

"Yeryüzünde Allah'ın sultanım alçaltanı, kıyamet günü Allah alçaltır."

Şu hadiste ise sâdece hürmetsizlikten nehiy değil, hürmet teşvik edilmekte ve hatta emredilmektedir:

"Kim dünyada Allah'ın (makam vermek suretiyle aziz kıldığı) sultana ikramda bulunursa, kıyamet gününde de Allah ona ikram eder, kim de Allah'ın sultanını dünyada alçaltırsa Allah da onu kıyamet günü alçaltır.

İmama İtaatin Hududu:

İmama itaat edip isyan etmemek ve zulmüne karşı da sabretmek mühim bir esas olmakla beraber, her çeşit emre itaat taleb edilmemiştir. İtaat emri belli bir hudûda kadar gider. O hudûdu taşan emre itaat sevab değil, günah vesilesidir: "Müslüman kişi üzerine hoşuna giden gitmeyen her hususta -emredilen şey masiyet olmadıkça- söz dinlemek ve itaat etmek gerekir. Eğer mâsiyetyâni Allah'ın yasak kıldığı bir şeyin yapılması emredilirse emre ne kulak verilir ne de itaat edilir."

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) kendisinden sonra gelecek fâsık reislerden haber verdiği zaman, öyleleri çıktığı vakit ne yapalım? diye soranlara isyan tavsiye etmemiş, "Bu da sorulur nıu? Allah'a isyan emredene itaat yoktur" cevabını venniştir.

Bu keyfiyet bazı rivayetlerde "Allah'a isyanda itaat yoktur" , bazı rivayetlerde: "Allah'a itaat etmeyene itaat yoktur”, bazı rivayetlerde: "Allah'a isyan edene itaat yoktur" gibi değişik şekillerde ifâde edilmiştir. Bu durumda itaat etmek gerekmediği gibi, âlimlerin belirttiği üzere, imtina etmeye kadir olduğu halde itaat ettiği takdirde haram işlemiş olmaktadır. 1 ^ 1

Körü Körüne İtaat Yok:

Masiyete (yâni Allah'a isyan etmeye götüren emîre) itaat edilmemesi gerektiğine dair prensibin ısrarlı bir şekilde beyan edilmeye başlanmasına vesile olduğu anlaşılan bir vak'ayı bütünü ile burada kaydetmekde fayda var. Hadîs kitaplarında ufak tefek farklarla rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ensâr'dan birinin komutanlığında bir ordu yola çıkarır ve komutanlarına itaat etmelerini askerlere tenbih eder. Sefer sırasında bir ara askerlere öfkelenen komutan odun toplamalarını, büyük bir ateş yakmalarını emreder. Odunlar alev alev iyice tutuşunca komutan askerlere yeni bir emir vererek:

"Ateşin içerisine kendinizi atın" der. Emri yerine getirmek üzere kalkan askerlerden bâzıları ateşin yanında duraklayarak:

"Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kendimizi ateşten korumak için tâbi olduk, bir de ateşe mi gireceğiz?" derler ve girmezler. Bu bekleyiş içerisinde komutanın da öfkesi diner. Dönüşte vak'a Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’e anlatılınca, itaat ederken itaatin körü körüne olmaması gerektiğini şu cevâbıyla ifâde eder:

"Eğer ateşe girselerdi, ebediyyen çıkamazlardı. Allah'a isyan olan şeyde (kula) itaat yoktur. İtaat mâruftadır, aklın ve şeriatın iyi kabul ettiği şeydedir.

İmama Ne Zaman İsyan Edilir?

Yukarıda kaydedilen hadislerden itaatin sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu sınırları kesin hatlarla tesbitte zorluk olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber, bir kısım açıklamalar nazarı dikkate alınınca, bu hususta vâzıh bir ölçünün "açık küfür" olduğu anlaşılır. Yâni imam, hiç bir te'vil götürmeyen açık bir küfre düşmüş ise, o zaman itaat gerekmez.

Buhârî'de Ubâdetu'bnu's Sâmit (radıyallahu anh)'den gelen şu rivayet, imama itaatin hududunu tâyin meselesinde "açık küfür işlemedikçe" ölçüsünü vermektedir:"

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) biat etmek üzere bizi çağırdı. Gittik, biat ettik. Bizden biat sırasında koştuğu şartlar meyanında dinlemek ve itaat etmek şartı da vardı. Öyle ki, emir hoşumuza gitse de, gitmese de, darlıkta olsak da bollukta olsak da, başımızdakiler bencilliğe düşerek makamlarını kendi menfaatlerine kullansalar da itaat edecektik. Keza makam sâhipleriyle, yanımızda Allah'tan sarih bir delile muhalefetle açık bir küfre düşmedikleri müddetçe, makam husûsunda nizâ etmemek şartı da vardı."

Alimler, "açık küfür" tâbirine dayanarak, küfür olup olmadığında tereddüd edilen veya te'vil yoluyla "küfür" olarak değerlendirilen (amel, fikir vs.) hususlardan dolayı itaat vecîbesinin düşmeyeceğini, isyânın helâl olmayacağını bilhassa belirtirler. Küfür, te'vil imkânı olmayan bir nassla, yâni ya Kur'ân'dan bir âyet veya sahîh bir hadisle sâbit olmabdır.^^

Makam Hususunda Nizâ:

"Alimler, hadis metninde geçen bilhassa "makam hususunda nizâ" tâbirine dayanarak, imamın azlini, azline teşebbüsü meşru kılan tek sebebin "açık küfür" olduğunu belirtirler. Bu yoksa fışkı, çevri, zulmü sebebiyle saltanatı husûsunda imamla münâzaanın (kavganın) câiz olmadığını söylerler. Küfre düşmemişse, diğer kötülüklerini rıfkla, lisân-ı münâsible, imama söylemek, hatırlatmak yasaklanmamış bilakis istihsan edilmiştir.

Şu hâlde cemiyette bir kısım fitnelere sebep olmamak düşüncesiyle, sultanların, idarecilerin mevki ve makamlarıyla oynama işi "onlar açık bir küfre düşmedikçe" tecviz edilmemiş, bu raddeye gelinceye kadar kişilerin menfaatlerini ilgilendiren hususlarda fedâkârlıkların azamisine katlanmak tavsiye edilmiştir.

Bu meseleyi Nevevî şöyle ifâde eder: "Halifeler, onlar İslâm'ın esaslarından birini tağyir etmedikleri müddetçe, sırf zulüm ve fıskları sebebiyle isyan câiz değildir."

Bu bahsi İbnu Hacer'in kaydettiği bir pasajı aynen alarak hülâsa etmek isteriz: "Zalim imam mevzuunda âlimlerin ittifak ettiği husus şudur: Zâlim imamı, fitne ve zulme yer vermeksizin tahttan indirmek mümkünse bunu yapmak bir vecibedir. Değilse, sabretmek vecibedir. Bir kısmı da şöyle demiştir: "Fâsık kimse hidâyette başa getirilmez. Önceden adâletli olduğu hâlde sonradan fisk u fücûra ve zulme düştü ise, buna karşı gelip, isyan etmek hususunda ihtilaf edilmiştir. Doğru olanı, küfre düşmedikçe isyanın yasak olmasıdır. Küfre düştüğü takdirde isyan vâcib olur." Nitekim, "Abbâsî halîfelerinden Me'mun, Mu'tasnn ve Vâsık "Kur'ân mahlûktur" iddiasını -ki âlimlerce bid'at olarak

vasıflandırılmıştır- yaymaya çalıştılar, bu maksadla âlimlere darb, habs ve katle varıncaya kadar her çeşit işkenceyi tatbik ettiler. Buna rağmen hiçbir âlim, bu muameleleri sebebiyle, onlara isyan etmek gerekir dememiştir." İbnu Hacer, bir başka vesile ile kâfir imama karşı isyan vecîbesinin icmâ ile sâbit olduğunu ve bu vecibenin her müslümana terettüp ettiğini belirterek sözünü şöyle noktalar: "Buna gücü yeten sevap kazanır, göz yumup müdâhane eden günahkâr olur, gücü yetmeyen de oradan hicret eder."^^ 1

Azli Gerektiren Tabiî Haller

Açık küfür dışında, imama terettüp eden vazifeleri yapmasına mâni bir kısım tabiî hâller ârız olursa, bu durumda da imamın azledilerek yerine yenisinin nasbi gerekmektedir. Bu haller

tecennün (delirmek), temyiz hâlinin kaybolması ve bu durumun Müslümanlara zarar verecek bir müddet uzaması veya tedavi ümidinin kesilmesi, keza sağırlık, dilsizlik, düşkünlük derecesine varan yaşlılık veya bir başka sebep araya girerek, Müslümanların maslahatlarını takip etmesine mâni olacak olursa imam azledilir, yerine yenisi nasbedilir. Düşman eline esir düşmesi de azlini gerektiren sebeplerden biridir. Ancak bu durumda da esâret, işlerin aksamasına sebep olacak bir müddeti bulur, kurtarma ümidi de kesilirse azli gerekir. 1 ^- 1

Azledilen Tekrar Seçilemez:

Herhangi bir sebeple azledilip yerine yenisi nasbedilen bir kimse, azlini gerektiren sebep ortadan kalksa da yeniden imam seçilemez. Sözgelimi esaretten kurtulma, hastalıklardan, cünûndan kurtulma gibi.

Fitne endişesi olmadığı takdirde hidâyette efdal olanın seçimi vâcib ise de, sonradan efdalın zuhûru, mefdûlün (faziletçe geri olanın) azlini gerektiren bir durum değildir, fitne söz konusu olmasa bile.L^

Sebepsiz Azl Mümkün Mü?:

Bakillâni, şöyle bir suâl sorar: "Ümmet herhangi bir kimseyi imam tâyin etme hakkına sâhip olduğu gibi, sebep göstermeden azletme hakkına da sâhip mi?" Bu soruya: "Hayır, böyle bir hakka sâhip değildir" diye cevap verir. İmamın azli için mutlaka mucib bir sebep olmalıdır.

İstifa:

Yeniden imam seçmeyi gerektiren durumlardan biri de istifadır. İmamın bizzat istifası onun ölmesi gibidir, veliyyü'l-ahde (ümmete) yenisini seçmek terettüp eder. Hülâsa, isyanın tek meşru sebebi açık küfürdür, fisk vs. sebeplerle azledilmez. Zira "azilde âleme fesad, nizâ ve haksız yere adam öldürmeler mevcuttur.

Neden İtaatte Israr Ediliyor?

Buraya kadar kaydedilen bütün açıklamalarda görüldüğü üzere, İslâm imama itaat hususunda hiç bir tâviz vermiyor. İmamın açık küfrü dışında hiç bir bahâne ile itaatten yüz çevinneye, isyâna cevaz verilmiyor. Bunun sebeplerine, geçmiş bahislerde yer yer temâs etmiş ve hattâ bizzat bâzı hadislerde buna yer verilmiş de olsa, burada bir kere daha hülâseten belirteceğiz: İtaatte ısrârın en mühim sebebi, fitneyi önlemektir. Fitnenin sebep olacağı ferdî ve içtimâi zararların büyüklüğü ve çokluğu sebebiyle İslâmiyet bütün gücüyle fitneyi önleyici ve bastırıcı tedbirlere ağırlık vermiştir. Fitnenin önlenmesi uğruna ferdlerden fedakârlığın âzamisini istemiştir. Fitnede başlıca şu zararlar vardır:

1- Mâsum kanı dökülür. Halbuki, daha önce belirtildiği üzere, Kur'ân-ı Kerîm, mâsum bir kimseyi öldürmeyi bütün insanları öldürmek gibi büyük bir suç olarak değerlendirmiştir.

2- Fitnenin çıkarılması kolay, durdurulması imkânsız denecek kadar zordur. Fitne bir kere çıktı mı onun açtığı içtimâi yaralar nesilden nesile geçer, tam iltiyam bulmadan kıyamete kadar devam eder. İşte Şia fitnesi; Hz. Osman zamanından günümüze kadar on dört asır geçtiği hâlde zaman zaman hâlâ ızdırabım çekmekteyiz.

3- Millî birliği bozar, cemiyetin zaafa uğramasına sebep olur, bu da düşmanların iştahını kabartır, üzerimize saldırtır.

4 - Fitne hareketlerinden cemiyette her an mevcut olan şer unsurlar istifade eder. İnananlar, nizam tarafları, devletin

güçlü kalmasını isteyenler mutlak surette bundan zarar görürler. Zira,

İslâmiyet, Allah’ın rızasını kazanmaktan ibâret olması gereken hedefe meşru olan vâsıtalarla gitmeye izin venniştir. Gayr-ı meşru vâsıtalara tevessül etmek kesinlikle yasaklanmıştır. Anarşi ve fitne ise yolların en gayr-i meşrûsu ilan edilmiştir.

5- Fitne ile tarihte hedefe varılmamıştır ve varılmayacaktır da. Yukarıda geçen bahiste de belirtildiği üzere, tarihte bazı fırkalar Kur'ânî çizgiden çeşitli te'villerle çıkarak ihtilalci fikirleri benimsemişlerdir. Bunlar zaman zaman fitneler çıkarmışlar, hattâ iktidar da elde etmişlerdir. Fakat bunların hiç biri başarılarını ve hattâ hayatiyetlerini devâm ettirememişlerdir. Bunlardan az önce ismi geçen Mu'tezile kendi gibi düşünmeyenleri tekfir etmek, fâsık imama itaat etmemek gibi prensipleri benimsemiş, ilk nazarda daha dinamik, daha canlı olacağı intibâım vennesine rağmen elde ettiği başarıları devam ettirememiştir. Onun Abbâsi sarayında hâkimiyet kurduğu hicri 218-234 yılları arası kendisi gibi düşünmeyen ilim adamlarına tatbik edilen zulüm, işkence, hapis ve kıtallerle doludur ve İslâm tarihinin en kara sayfalarını teşkil eder. İhtilalci, yobaz prensiplere dayanarak âkibetlerini hüsranla kapamasalardı İslâm tefekkürüne katacakları renklilikle fi kr î hayatta sebep olacakları hareketlilik ve canlılık sayesinde belki de İslâm tarihinin ve İslâm medeniyetinin daha parlak ve daha mes'ud mecrâlara yönelmesine imkân hazırlayacaklardı.*^*

İmamın Tayin Ve Tesbiti

İslâm'ın anarşiyi önlemek hususundaki gayretini görmek için, imam (devlet reisi) tâyininde uyulması gerekli prensiplerini bilmemizde fayda var. Bu sebeple kısaca bunları belirtmeye çalışacağız.

Bir kimsenin imam olabilmesi için, daha önce belirtilen, imamda aranan şartların onda bulunması kâfi değildir. Bu şartlara seçim veya tâyin işinin inzimam etmesi gereklidir. Bu üç şekilde olur:

1- Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in halîfe oluşunda cereyan ettiği şekilde, -biat esnasına hazır bulunmaları mümkün olan ulema, rüesa ve adâlet ve rey sâhibi kimselerden oluşanehlü'l-hal ve'l-akd tarafından seçilmek.

2- Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in halîfe oluşunda cereyan ettiği şekilde, selahiyetli bir kimse tarafından tâyin edilmek. Selâhiyetli kimse, Ehl-i Sünnet'e göre, ya Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfdir, ya da önceki halifedir. Halîfenin, kendi yerine, ömrünün sonunda birini tâyin edebileceği icma ile kabûl edilmiştir. Zira, Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir tarafından yerine halife tâyin edildiği zaman Ashâb'tan kimse itiraz etmemiş, herkes bunu kabul etmiştir. Onların bu kabulü halifenin yerine geçecek kimseyi tâyin etme usûlünün meşruluğuna delil kabul edilmiştir.

3- Zor ve istila yoluyla başa geçmek. Bir kimse imamın ölmesi ile veya, hilafete göz dikerek, kuvvet yoluyla galebe çalıp biatsız, seçimsiz başa geçecek olsa, onun imamlık ve hilafeti câiz olur. Böyle bir kimse şahsen âdil veya zâlim veya fâsık da olsa mâsiyet (Allah'ın emirlerine zıt) olmayan emirlerine itaat etmek gerekir.

İmametin sübûtu meselesinde kaydı gereken mühim bir nokta ehlü'l-hal ve'l-akd’in tamamının bir şahs üzerinde ittifaklarının aranmamasıdır. Aranması gerektiğine dâir ne aklî, ne de nakli hiçbir delil mevcut değildir. Bu sebeple âlimler, ehlü'l-hal ve'l-akd’den bir veya iki kişinin biatim, imametin sübutu ve tahakkuku için yeterli görmüşlerdir, yeter ki aday diğer şartları hâiz bulunsun. Nitekim, dindarlıkları ve dinin her meselesinin tatbikinde gösterdikleri titizlik ve hassasiyetleri herkesçe mâlum olan Ashâb (radıyallahu anh), bir iki kişi tarafından yapılan halife tâyinlerine itiraz etmemişlerdir: Hz. Ömer, sadece Hz. Ebû Bekir tarafından; Hz. Osmân, Abdurraman İbnu Avf tarafından seçildiler ve bu işe, bütün ümmetin icmâını taleb şöyle dursun, Medine’deki ehlü'l-hal ve'l-akd’in icmâını bile taleb etmediler.*^*

Birkaç Prensip: İslâm cemiyetinde fitnenin önlenmesi maksadıyla, te'sîs edilen imamet telakkisine, yine aynı gayeyi -yâni fitneyi önlemeyi- te'yid ve tahsil maksadlarına râci birkaç prensibi daha burada kısaca zikredebiliriz:^^

Biat Akdi Alenî Olmalıdır:

Bazı âlimler, biatin alenî olması, bir kısım müşâhidlerin gözü önünde cereyan etmesi gereğini ileri sürmüştür. Cüveynî: "Aksi takdirde, herhangi biri ortaya çıkıp gizli bir akitle imam olduğunu, alenen imam olan kimseye nazaran tekaddüm ha kk ı bulunduğunu iddia edebilir, bunların önlenmesi için aleniyet şarttır" dedikten sonra ilâve eder: "İmamet rütbece nikahdan daha düşük değildir." Zira nikah bile, şâhitler huzurunda alenî olmalıdır. 11 ^ 1

İmam Tektir:

İslâm dünyasında birliğin te'mini ve çokluğun hâsıl edeceği fitnelerin önlenebilmesi için, sünnet, imamın bir olması prensibinde ısrar eder: " Kim bir imama biat ederek anlaşma müsâfahasını yaparsa, gücü yettiğince ona itaat etsin. Bir İkincisi çıkıp da evvelkisi ile nizâya kalkışacak olursa onun boynunu vurun" (Müslim). Bir başka rivayette, birden fazla imam çıktığı takdirde ne yapmaları lâzım geldiğini soranlara da: " Birinci biatınıza sâdık kalın, gereğini ifa edin... birincilere olan borcunuzu ödeyin.." cevabı verilir. Bazı rivayetlerde "Kim olursa olsun İkinciyi öldürün " şeklinde, te'kidli bir ifâdeye yer verilir.

İslâm âlimleri, bu mevzu üzerine gelen nassları nazar-ı dikkate alarak aynı asırda imamın birden fazla olamayacağı hususunda icma ederler. İslâm beldesinin dar veya geniş olması bu hükme te'sîr etmez. Her hâl u kârda imamın bir olması gerekmektedir. Cüveynî, îrşad'ında İslâm beldeleri bir imamın hâkimiyet kuramayacağı kadar geniş olursa, iki ayrı imamın meşrûiyeti hususunda ictihad yapılabileceğini söylemiş, sonraki âlimler onun bu görüşünü, ona nisbet ederek tekrarlamışlardır. Şâyet aynı asırda iki ayrı imama biat edilecek olsa, bunların efdaliyet noktasından vasıflarına bakılmaksızın birincisi meşru, İkincisi gayr-ı meşru ve âsi (bâği)dir, iddiasından vazgeçirilinceye kadar kendisiyle harb edilir. Savaşı İkincisi kazanacak olursa, bu durumda meşru imam olur.

Ehl-i Kıble'den sadece Kerrâmiye fırkası Sahâbe'nin ve ümmetin icmâlarına muhalif olarak iki ve daha fazla kimsenin imametinin câiz olabileceğini söylemiştir.

İmamın bir olmasındaki bu ısrar da "fitneye düşüp nizamın bozulması" korkusundan ileri gelmektedir. 11551

Asker De Sultana İtaat Etmelidir:

Kur'ân-ı Kerîm’de Belkıs, Hz. Süleyman’ın tehdidkâr mektubu üzerine, askerleriyle istişare ettiği vakit askerleri şu cevabı verirler: "Biz, güç, kuvvet sâhibleri çetin savaş erbabıyız. Emir sana ait. Bak, sen ne emredekceksin!" Bazı müfessirler bu sözü "Biz kuvvet adamları harb ü darb ehli askerleriz, siyaset ve reyden anlamayız, ne emredersen onu yaparız" mânasına telakki etmişlerdir. Elmalılı Haindi Yazır merhum, bundan önceki âyette geçen "Bana fetva verin" ifadesine dayanarak heyette, askerden başka ileri gelenlerin de bulunabileceği ihtimalini kabûl etmekle beraber "Bunun asker zihniyetini göstennesi itibariyle kayda şayan bir mâna olduğunda şüphe yoktur" der. 11551

Ümerâya Karşı Dikkatli Olunmalı:

Bir kısım hadislerde, cemiyetteki fitnenin ümerâ, yâni idâreciler zümresinden çıkacağına dikkat çekilerek böylesi âmirlere yaklaşılmaması istenir. Bazı hadislerinde kendisinden sonra,

hidâyetten ayrılacak imamların çıkacağını haber veren Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ümmeti için en büyük endişeyi bunların verecekleri fesad ve hâsıl edecekleri helâk ve tahribat sebebiyle duyduğunu da mükerreren ifâde eder.

Bu çeşit imamların şerrinden en iyi kurtuluş yolu onlarla temas kurmamak, onlara uymamak, isyan ederek fitneye sebep olmamak, kerhen itaat etmektir. Tirmizî'nin bir rivayeti şöyle: "Benden sonra bir kısım (köiii) emirler başınıza geçecek. Kim onlarla hemhâl olur, onların yalanlarını tasdik eder ve zülumlerinde onlara yardımcı olursa o benden değildir, ben de ondan değilim. Böyleleri cennette Havz-ı Kevser'in başında benimle buluşamaz da. Her kim onlarla hemhâl olmaz, zulümlerinde onlara yardımcı olmaz, yalanlarını da tasdik etmezse o belidendir, ben de ondanım. O, benimle Havz-ı Kevser'in başında buluşacaktır. "LLİiI

ÜÇÜNCÜ FASIL

MUHTELİF AHKÂMLAR

İÛA f a ,W- j j-Jj (jIâ (JIİ I^]Lâ ;Iİij tjts Jâc. JJ

\ t iI \ I \ i İI ZV \ I (jj I j j Jc- 31 j j j jUı ^ \ Iİa

Oj ^A_iİaL^J 1 ^3 Lj î 4 A xAlA 1 (J^l Lû j A_l^1 ^\xx)3

A_iİaL^J 1 AjuJal 4^* j)x^ı^a A_SİaL^JI ^3 ^ cJ^ û)_5 ^ 4Aİ£ A_jİ3 Lj^j ^)JC-

^.Vıc. 3 I Jc. ç-U.tû]\j 1 ji-ajlLuilİ I A_İlİkâ C‘ \\\ ^3 l_3LjJa^)!Lui-Q 4 L_il)aa]1.İ4C.

Jİİ JJC. j*r\ 1 x>ı31 ^3 3 A j^Laİ 3 (jl*3 t A Vn^a AjoI^lİj (jİ] lÂiuj

ı*.ı ^Q Q A . a M 1 ^ \d X^Q*v Lotâ * 1 Q *n. ı\c^- ıl ı ıi ı\ 1 1 Q-v il ^ , ı) ^ ^ \fL ç.*\ \ I l^İt_L3 l q 1 ^1

m *j (ji (3 ^^ ^ (jlj ol (3 ^^* ^j ç_ 5 -Ş lj) u*ıVı (j)j ^ Cy^ j I

I 3a p^ıİj ^

CİJİ^Jj-üI (_£İ A ı/ij Aji.j^.1]<j ^ıJa^iuJj ^İLâc-l 3-° ÛJO ^^ 3 Âc-Üa AJ 41 AjI

O 0

L (45)- Amr İbnu Ebî’l-Ahvas (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’le birlikte Veda haccı’nda bulundum. Orada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) irad ettiği hutbede önce Allah Teâla’ya hamd ü sena, hatırlatma ve tavsiyelerden sonra şöyle devam etti:

"Hangi giin (bu günden) daha (mukaddes ve) haramdır?" Bu soruyu üç kere tekrarladı. Cemaat:

"el-Haccu'l-Ekber günü" diye cevap verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devam etti: "Öyle ise bilin ki, kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız, birbirinize, bu ayınızda, bu beldenizde şu gününüz nasıl haramsa öylece haramdır,

mukaddestir. Bilin ki herkesin cinayetinden kendisi sorumludur. Hiçbir babanın cinayetinden oğlu sorumlu tutulmaz. Haberiniz olsun ki, Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Bu sebeple, bir Müslümana, bizzat kendisi helal kılmadıkça kardeşinin hiçbir şeyi helâl değildir. Bilin ki cahiliye devrinden kalan bütün faizler mülgadır, terkedilecek ve alınmayacak. Faize verilen paranın sâdece sermaye kısmını yâni aslını alacaksınız, -böylece ne zulüm ve haksızlık etmiş ne de zulme ve haksızlığa uğramış olacaksınız- Abbas İbnu Abdii-Muttalib'in faizi hâriç. Zira onun tamamı mülgadır, terkedilmiştir.BA21 Haberiniz olsun ki, cahiliye devrinden kalan bütün kanlar da terkedilmiştir, (intikam peşine düşülmeyecek). İlga ettiğim ilk câlıiliye kanı da el-Hâris İbnu Abdii 7Muttalib'in kanıdır. Ilâris,KBi Benu Leys'ten tuttuğu bir süt anneye bebeğini emzirtiyordu. Çocuğu Hiizeyl adında birisi (bir kavga sırasında attığı bir taşla kazâen) öldürmüştü. Sakın ha, kadınlara da iyi muamele yapın. Çünkü onlar yanınızda esir durumundadır. Onlara iyi muamelenin dışında (terketnıek, dövmek gibi) bir başka şey yapmak hakkına sâhip değilsiniz. Ancak açık bir çirkinlikte bulunulursa o hâriç. Çirkin iş yapmaları hâlinde, önce yataklarını ayırın, (yine de devam edecek olurlarsa) yaralamıyacak şekilde dövün. Bundan sonra itaat

ederlerse, (onların yaptığına ayırma dövme gibi muamelelere) zulmen devam etmek için bir yol (bir ba/ıâne) aramayın. Bilin ki, sizin kadınlarınız üzerinde bazı haklarınız var. Kadınlarınızın da sizler üzerinde bazı hakları vardır. Kadınlarınız üzerindeki haklarınız istemediğiniz kimselere yatağınızı çiğnetmemeleri, evlerinize hoşlanmadıklarınızın girmesine izin vermemeleridir. (Onların sizdeki hakları ise) yiyecek ve giyeceklerinde iyi davranmanızdır. Haberiniz olsun, şeytan şu beldenizde kendisine ebediyen tapılmayacağım idrak etmiştir. Fakat, sizin önemsemediğiniz şeylerde ona itaat devam edecek, bunlar da onu memnun kılacak (menfî neticeler hâsıl edecek)tır . 144

AÇIKLAMALAR:

Görüldüğü üzere bu hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda Hutbesi'ni teşkîl etmektedir. Bu hutbe birçok sahâbe tarafından rivayet edilmiştir. Herbiri rivayeti hatırlayabildiği kadarıyla yaptığı için, hepsinin metninde farklılıklar vardır. Nitekim, müteakip birkaç rivayet de bu hutbe ile ilgilidir.

Veda Hutbesi birçok yönden ehemmiyet taşır:

1- Herşeyden önce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatının sonlarında irad edilmiştir. Malum olduğu üzere Veda Haccı hicretin onuncu yılında cereyan etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ömrünün son aylarını yaşamaktadır ve birkaç ay sonra vefat edecektir. "Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimeti tamamladım ve size din olarak Müslümanlığı beğenip seçtim ve ondan râzı oldum" (Mâide: 5/3) mealindeki âyet de bu hac sırasında nâzil olmuştur.

2- Hadiste geçen el-Haccu'l-Ekber tabiriyle kastedilen şey, kurban günüdür. Arafe günü olduğu da söylenmiştir. Ancak doğru olanı kurban günüdür. el-Haccu'l-Ekber'le ilgili söylenen başka teviller asılsızdır. Buna el-Haccu'l-Ekber denmesi, umre ziyaretinden ayırmak içindir. Zira umre'ye el-Haccu'l-Asgar denmiştir.

3- Hutbe muhteva olarak da ehemmiyetlidir. Zira ciddi meselelere temas etmekte, o güne kadar ele alınmamış olan birçok câhili tatbikata son verilmektedir. Kan davâsının, fâizin kesinlikle kaldırılması, karıkoca arasındaki hukukun tavzihi, nesi takvimi'nin ilgası, hac menâsikinin tesbiti vs. hepsine bu hutbede yer verilir. Günümüz müelliflerinden

bazıları Veda Hutbesi'ni İslâm'ın "insan hakları" veya "kadın hakları" beyannamesi olarak değerlendirir. Gerçekten de insanların "mal, can, ırz" dokunulmazlığının te'yidi tarihte ilk defa cereyan eden bir vak'adır. 20. asırda Birleşmiş Milletlerce benimsenen insan hakları beyannamesi şüphesiz çok daha fazla teferruata yer veriyor. Ancak onlar hep kâğıt üzerinde kalmıştır ve öyle olmaya devam edecektir. Burada ise âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tebliği olarak vicdanlara, ruhlara, akıl ve fikirlere nakşolma sözkonusudur. İnsanlık, Müslümanların en şa'şaalı, en güçlü devirlerinde bile, dili, dini, rengi ne olursa olsun İslâm topraklarında kanından, malından, ırzından emin olmuş, hürriyet içinde yaşamıştır. Avrupallların hâkimiyet kurdukları yerlerde öldürüle öldürüle nesli tüketilen, terör ve yasaklarla dili, dini unutturulan kavimlerin, yeryüzünden tamamen silinen medeniyetlerin sayısı çoktur.

4- Kadınlarla ilgili birkaç noktayı açıklamamız gerekecektir: Hadiste belirtildiği üzere karıya, kocanın "iyi muâmele"de bulunması esastır. Kocasının onun üzerinde bazı hakları vardır. Ancak onun da kocası üzerinde hakları vardır. Her ikisi de diğerinden bu haklardan daha fazlasını zorla isteyemez. Erkeğin kadınına karşı borçları nafakadır: Yiyecek, giyecek ve mesken temini. Dinimiz bunların asgarî miktarını tâyin ederken devrin şartlarını, örfü, kadının geldiği ailenin İktisadî seviyesini gözönüne almıştır. Fıkıh kitaplarımız bu meselelere geniş yer verir. Teferruata girmeden İslâm âlimlerinin icma ettikleri ana prensipleri kaydedelim: Nikah akdi, istihdam (kadını hizmetlenme) akdi değildir. Bu sebeple yemek yapmak, evi süpürmek, çamaşır yıkamak gibi dahilî; dükkanda, tarlada çalışmak, hayvanları tımar etmek

gibi harici işleri yapmakla mükellef değildir. Kadın, bu çeşit hizmetlerin görülmesi için, masrafı kocası tarafından

karşılanmak üzere en az bir hizmetçi tutmak hakkına sahiptir. Koca, hanımın yemeğini pişmiş ve hazırlanmış olarak getinnek zorundadır. Kadın bir kısım ev işlerini yapıyorsa bunu hukukî bir mecburiyet olarak değil, bir iyilik, hoş bir âdet, örf olarak yapar. Bu çeşit işleri yapmak istemese kocası icbar edemez. Bu davranışı sebebiyle kadın günahkâr da olmaz. Ona terettüp eden hukukî vecibe: Kocasından izin almadan evden ayrılmaması, kocasının istemediklerini eve almaması, çağırdığı takdirde yatağa gelmesidir." 11451

Kadının Dövülmesi Meselesi

Kadının dövülmesi meselesi'ne gelince, dinimiz, bazı sıkı kayıtlarla buna yer vermiştir. Yukarda kaydettiğimiz hadisten ayrı olarak Kur'an-ı Kerîm'de de yer verilen bir husustur. Kur'ân-ı Kerîm'de yer verilmiş olması mevzuya ayrı bir ehemmiyet kazandırmaktadır. Bizce, âyet-i kerîmenin bu meseleye temas etmiş olması kadınları himayeye mâtuf bir durumdur. Zira başta günümüzün en ileri memleketlerinde bile hâlâ câri olduğu üzere, her devirde, her millette kadınlar dövülmüştür. Kıyamete kadar da bu realite devam edeceğe benziyor. Sanki İnsanî münasebetlerin kadın-erkek bölümünün tabiî bir neticesidir. İnsanlar zarurî olan münasebetlerinde her zaman orta yolu koruyamazlar, ifrat-tefrit, rıza-gazab, sevgi-öfke iç içedir. Bunların sonucu olarak münakaşalar, ağız kavgaları, yumruklaşmalar hatta cinâyetler vukûa gelir. Bunlar "olmamalıdır" diye bir teşriat olamaz. İslâm bu meselede realiteyi kabul ederek müntesiblerini makul hududda tutmaya, frenlemeye çalışır. Esasen her meselede "vasat yol"u göstermek İslâm'ın ana ruhunu teşkil eder.

Bu kısa açıklamadan sonra asıl mevzumuza gelelim: Kur'ân-ı Kerîm'de, meâlen şu ayet mevcuttur: " Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara gelince, evvela kendilerine nasihat edin, sonra yataklarında onları yalnız bırakın, yine dinlemezse dövün." (Nisa: 4/34). Dikkat edilirse âyet kadının dövülmesini birçok şarta bağlamaktadır: 11451

1- Meşru Sebep:

Kur'ân’da bu sebep "nüşuz” kelimesiyle ifade edilir. Türkçe meallerde umumiyetle hep "serkeşlik" olarak tercüme edilmiştir. Kelime Arapça’da yükseklik, tümseklik, sivrilik gibi mânalara gelir. Selef âlimleri kadınla ilgili olarak Kur'ân’da gelen bu tavırdan "kocasına isyanı, koku sürünmemesi, kocasını nefsinden men etmesi, kocasına daha önceki davranışını değiştirmesi, kocasına sevgisizlik izhar etmesi, kocasının tâyin ettiği evde oturmayı kabul etmeyip bir başka yerde oturması gibi durumları anlatmıştır.

Yani, kocasına karşı olan vecibelerini yerine getirmemesi diye hülâsa edebiliriz. Vecibe olmayan işlerdeki itaatsizlikten dolayı dövmeye ha kk ı yoktur. Ev işlerini yapmaması gibi. Veda Hutbesi’nde, kadını dövmeyi meşru kılan suç "nüşuz" kelimesiyle değil, "fâhiş" kelimesiyle ifade edilmiştir. Biz "çirkinlik" olarak tercüme ettik. Bunu, dilimizde aynı kökten fuhuş kelimesiyle tercümeyi uygun bulmadık. Çünkü fuhuş, zina mânasına gelir. Halbuki burada zinanın kastedilmiş olması mümkün değildir. Çünkü zinanın cezası recin denen hadd-i zina’dır. Bunun dayakla geçiştirilmesi mümkün değildir. Öyle ise, bu hutbede geçen fâhiş kelimesini fuhuşla açıklamak ve böylece Kur'ân’da geçen "nüşuz" kelimesinin vuzuha kavuşturulduğunu söylemek uygun olmaz. 11411

2- Cezanın Usûl Ve Miktarı:

Kadın meşru bir sebeple dövülebilirse de bu, en son baş vurulacak yoldur. İlk önce, serkeşliği sebebiyle nasihat edip, tatlılıkla ondan vaz geçinne yolu aranacak. Bu müessir olmazsa yatağı

ayrılacak. Bu iş, arkasını dönmek ve konuşmamak suretiyle gerçekleştirilir. Ayrı bir yatakta yatılır da denmiştir. Bu ceza da müessir olmazsa dayak meşru hâle gelmektedir. İslâm burada da yenilik getirerek dayağın derecesini belirtmiş "çok acı verici olmaması"nı emretmiştir.

Şu halde, İslâm, her devirde mevcudiyetini fiilen dünyanın her köşesinde muhafaza etmiş beşerî bir realiteyi ciddî kayıtlara bağlayarak kadınlar lehine ıslah etmiş, asgarî seviyeye, en az zararlı bir hâle getirmiştir.

Elmalılı Haindi Efendi, dayakla ilgili yukarıda temas ettiğimiz ayet-i kerîmenin açıklamasını yaparken bir dipnot düşüyor. Buraya aynen kaydını uygun buluyoruz:

"Burada, kadın dövülür mü, diye bir soru vârid olabilir. Evet dövülmez, fakat bu ifadede kadın demek nâşize (serkeş), âsiye (isyankâr) karı demek olmadığı da unutulmamak lâzım gelir. Sırasına göre insanca olmak üzere bir kaç tokat, hissi isyan ile sukuta doğru giden hırçın bir kadına kadınlık şeref ü terbiyesini bahşetmek için güzel bir ders olabilir. Şair Ziya Paşa merhum:

"Nush ile yola gelmiyeni etmeli tekdir,

Tekdir ile uslanmayanın ha kk ı kötektir."

demiştir. Zamanımızda Kur'ân'ın işbu "onları dövün" emrini sui tefsir ederek dillerine dolamak isteyen AvrupalIlar görüyoruz. Fakat ne garib bir tesadüftür ki, biz bu âyetin tefsiriyle meşgul olduğumuz sırada bir Fransız mahkemesinin, kocası tarafından dövülmüş olan bir Fransız karısına ikame ettiği davaya karşı "hırçınlık edip kocasını tehevvüre getiren bir kadının yediği dayaktan dolayı talâk (boşanma) dâvâsı ikamesine ha kk ı olmadığına" hükmettiğini gazeteler ilan ediyordu" (Cilt 2, s. 1351).

3- Hadîsin son kısmı ehemmiyet verilmeyen bir kısım günahlarla ilgili; "Şeytan şu beldenizde, kendisine ebediyyen tapümayacağını idrak etmiştir. Fakat, sizin önemsemediğiniz şeylerde ona itaat devam edecek, bunlar da onu memnun edecektir" buyuruluyor.

Şârihler, Mekke ve civarında, artık puta tapma şeklinde kimsenin küfre dönmeyeceğini anlamışlardır. Bedevilerde görülen irtidad hâdiselerinin de bu hükmü cerhetmeyeceği açıktır, zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından sonra görülen bu hâdiseler, mahiyetçe eski putlara dönüş olmamıştır. Ancak hadis "kati, yağma gibi bazı büyük günahlarla, bir kısım küçük günahları 'puta tapmak değil' diye mühimsemeyip, işlemeye devam edeceksiniz, şeytana uymada bu da yeterli olacaktır" şeklinde uyarıda bulunmakta, günah küçük bile olsa kaçınmak gerektiğini irşad etmektedir. Nitekim İslâm uleması küçük günahlarda ısrar etmeyi büyük günah saymış, hatta bazıları, -büyük küçük ayırımı yapmadanherbir günahta küfre giden bir yol olduğunu belirtmiştir. Ehemmiyet verilmeyen günahların nasıl küfre götüren bir günah gibi büyüyebileceğini açıklama sadedinde Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri (rahimehullah)'nin şu açıklaması ikna edicidir: "Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılalıştırıyor. Herbir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha

edilmezse, kurt değil belki küçük bir mânevi yılan olarak kalbi ısırıyor, meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicab ettiği zaman, melâike ve ruhâniyâtın vücûdu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor. Hem Meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidatım işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla cehennemin ademini arzu ettiğinden, küçük bir emâre ve bir şüphe, cehennemin inkârına cesâret veriyor. Hem mesela: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubûdiyeti yerine getinneyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: "Keşki o vazife-i ubûdiyet bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir mânevî adâvet-i İlâhiyyeyi işmâl eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe vücud-u ilâhiyyeye dâir kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vâsıtasıyla gâyet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubûdiyetten

gelmeye mukabil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müdhiş manevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder." 1 ^ 1

\ *1 jlla •üâc.î 1[a ^a ﬀ J&\ j_j (Jla *(Jta \z- üıl ^ac. (jjî ö^j -2

Ju\ (jli (Jla ll^jj İ ;!jJlâ ^)öc.i ££İ İ (Jlatl^A U^L I *1 ^lla ^Jâc.1 <ü aL İ (Jla 4 İâa

iljj c." 1» \jı Ja I clâa ^a Iâa ^a Iâa ^ajj 1 g.g-S \ 1 ^£l*alJ)c.!j ^£ç.Lqû ^£j1c. ^3^

JââlIlj (jLk-iuill L_ılÜ_j ^^(Jlâ # ^jü ' 4jj n^j tlilû 3^

. (J jtâ^lİ

2. (46)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Veda Haccı'nda şunu söylediler:

"(Ey ahâli) hangi ayın hürmetçe daha ileri olduğunu biliyor musunuz?" Halk:

"Şu içinde bulunduğumuz ay değil mi?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Peki, hangi bölgenin hürmetçe daha önde olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Halk:

"Şu yerler değil mi?" cevabını verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar:

"Pekâla hangi günün hürmetçe daha üstün olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Halk:

"Şu içinde bulunduğumuz gün değil mi?" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle devam etti:

"Öyleyse bilin ki Allah Teâla, sizlere, meşru sebep dışında kanlarınızı, mallarınızı, ırzlarınızı haranı kılmıştır, tıpkı şu beldede, şu ayda şu günümüzü haram kıldığı gibi. "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bundan sonra üç sefer tekrar ederek sordu:

"Duydunuz mu, tebliğ ettim mi?" Halk her defasında "Evet" cevabını verdi.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerini şöyle tamamladı:

"Sakın ha! Benden sonra tekrar küfre dönüp birbirinizin boyunlarını vurmaya kalkmayın!

alıl jLk ylûdul 33 jUjîl jl ﬀ- 3[dil (_ 5 daj âykj ü^ j -3

J)jJa*a çı^jj ta)aûl j cA^^Jl j3 j Cû3xk]l j3 ;dLılljd dj ‘Olj^l Lgd yZiC. Liil Adâl j dil jajLJl

İ3 (3*^ 3^-33 4Aajal ^jjju Aiaaaİja Ajl Lilla ..3 t^lc-l Aİjjoijj alil ljİ3 Çİ3A jf\ ifjyuZj j^ûLa^. (jjJ ^âll

Ç^İJ^Jl ûÜj]l t3^'^ :3^-33 .Aajal Ajaaaİau Ajl Lillâ i -âc. i <1 jjaı^j alil lâlâ ?İ3A ğü f\ 31*3 Uİ3 ?Ak^-ll

.JL Uİ3 ?^)d]l ^aali Jlââ _<aıxâ ^jaij A_ji Lllâ d£aaâ .^üc-i Aİalil laİ3 ?lİA iJtÜ lâlâ

XSİ1 ..'.y ç.K ı j ^ a 1 2J& V ■■ ^3 İ3A ^SÜj ^3 İ3İ^ f' ^al^^ f' ile, ^kljaljjc-l^ ^fülyaı!^ ^^ç.Lû 3 0^ ı3İ3

^j^ki jî AjİLi ^ynju tdlLiJl 3AUlı]l I f L dt J ‘ ^ > ijlls ^ I c^ll-ûC.1 ^jc.

jjlj (j lâ-dl l aa.,]^E l İAC)o 3l :Jtâ 4^*j US .ljj d*L 3 a i tdxL 3* l ;31î f* .<*-?“ CP c>? 'd ^ji-jl

Aa^ j j\ .' V: I ^ ^ üQq f *Il tj-o l 3-J j33 1 _ydlâl ^jjdıS ^1 li^jl ‘^ljû alil 3 ■ ■ ^ -3İ3.^

ali 3^! d^Jİ A-1İ3 3ki dü[^^3 alil

^3 ûûLı^l Û ^A f\ 3^3 CİH 1 ^4jjC.İ ^jl3 I _j ; iAkaAİl Ac-Laİ. ^j3 J t^p-û‘1 ûj Addlâa j

tdaJl yA 1 ^ajSj 3^3j .kiLdl! yA j 3^ t6 ^ i j-° Ç'lül p. L âaJ »3İJ« Aİj3j 1 3 * 11 Ajdaül ‘^l^U »A*_ıy^Jl« (3JJ-a‘1 3*-â]l j 3c'3l j A jl dil Aİj 3 3^-la l^j . 6 l..,a~ı (jaiS aj d!ı]l 3^1^ Û ^A jjl "* a3l j

3. (47)- Ebu Bekre Nufeyü'bnu'l-Hâris cs-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)

şöyle buyurdu: "Zaman, döne döne Allah'ın arz ve semâvâtı yarattığı gündeki düzenini tekrar buldu. Sene on iki aydır. Bunlardan dördü haram aydır. Haram aylar da üç tanesi peş peşe gelir: "Zülkade, Zü'lhicce ve Muharrem. Bir de Cuınâdî ve Şâban ayları arasında yer alan Mudarlılar'ın Receb'i." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:

"- Bu ay hangi aydır?" Biz:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedik. Bir müddet sustu. Biz ayın ismini değiştirecek zannettik. Ancak şunu söylediler:"

"- Bu zi'Ilıicce değil mi?"

"- Evet!" karşılığını verdik. Devam etti:

Peki burası neresidir?” Biz:

Allah ve Resûlü daha iyi bilir" cevabını verdik. Yine sustu ve biz bölgenin ismini değiştirecek vehmine kapıldık."

- Burası haram bölge değil mi?" dedi.

"- Evet" dedik."

İçinde bulunduğunuz giin nedir?" diye tekrar sordu, biz yine:"

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir"dedik. Tekrar sustu ve biz yine günün ismini değiştirecek zannına düşmüştük ki:"

Kurban giinü değil mi?" dedi.

Evet" cevabımız üzerine sözüne devam etti:"

Bilin ki, kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız birbirinize kesinlikle haramdır, tıpkı bu yerde, bu ayda şu gününüzün haram olması gibi. Rabbinize kavuştuğunuz zaman sizi

yaptıklarınızdan hesaba çekecek. Sakın benden sonra birbirinizin boyunlarım vuran kâfirler olmayın. Bu söylediklerimi duyanlar, duymayanlara ulaştırsınlar. Bazan söz kendisine ulaştırılan kimse, ulaştırılan sözü, bizzat dinleyenden daha iyi beller." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şunu ekledi:

"Tebliğ ettim mi, tebliğ tettim mi?" Üç defa tekrarladı.

Evet" cevabımız üzerine:

Ya Rabbi şâhid ol!" dedi. 11 ^ 1

Müslim’in rivâyetinde şu ziyade var: "Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) beyazı galebe çalan alaca iki koyuna yöneldi ve onları kesti. Sonra da koyunun bir parçasını alıp aramızda taksim etti."

Rezîn, rivayetin arasına şunu ilâve eder: "Üç şey vardır, bir mü'minin kalbi onlara karşı ebediyen ihânet etmez; ameli sırf Allah için yapmak, idareyi elinde tutana karşı hayırhah olmak, Müslümanların cemaatine katılmak, çünkü onların duaları cemaate dahil olanların hepsini içine alır." İbnu'l-Esîr: "Bu ziyadeyi ana kitaplarda (Kütüb-i Sitte) görmedim" der.

Bu ziyadenin mânası şudur: bu üç şeyde kalbler huzura kavuşur. Kim bunlara yapışır, riayet ederse, kalbi hıyânet, hile ve şer gibi mânevi kirlerden temiz kalır. 11?l 1

AÇIKLAMA:

Pek çok fıkıh ve hikmetlerle dolu olan Veda hutbesiyle ilgili olarak 45 numaralı hadisin açıklamasında bazı mühim noktalara temas ettik. Bir kısım meselelere de burada yer vereceğiz:

1-Hadiste geçen: "Zaman döne döne Allah'ın arz ve semâvatı yarattığı gündeki düzenini tekrar buldu" ifadesi açıklamaya muhtaçtır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ömrünün son senesinde mühim bir ıslahda bulunmuştur: Takvim refonnu. O güne kadar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) câhiliye devrinden intikal eden müşriklerin takvim sistemine uymuştu. Bu sistem, kamerî ayları esas almakta ise de, haram ayları ticâret mevsimlerine düşürmek için nesi denen bir te’hir sebebiyle ayların yeri, sırası karmakarışık olmuştu. Şârihlerin yaptığı açıklamaya göre ayların karışmasına sebep olan bir başka âmil de bâzı yıllarda haram ayın birini helâl addederek, onun yerine bir başka ayı haram ilâve etme durumuydu.

Araplar Hz. İbrâhim ve oğlu Hz. İsmail (aleyhime'sselam)'den beri, senenin bazı aylarıyla ilgili hürmete (haramlık'a) riâyet ederlerdi. Buna göre, senenin 4 ayı haram idi. Bu ayların üç tanesi peş peşe gelen: Zilkade, Zilhicce, Muharrem ayları, dördüncüsü de Receb idi.

Haram aylarında bir kısım yasaklara sıkı sıkıya riâyet ediyorlardı; birbirlerine çapulculuk, baskın, harb, yol kesme, adam öldürme ve hattâ intikam alma gibi yasak fiilleri işlemiyorlardı. Bu yasağa riâyet etmeyen çıkacak olsa, bu herkesçe büyük bir suç ve kınamayı mucib bir ayıp telakki edilirdi. Bu aylara o kadar hürmet ederlerdi ki, intikam bile alınmazdı. Sözgelimi

babasının katiline rastlayan bir kimse ona dokunmaz, rahatsız etmezdi. Bu aylarda daha ziyade ibadetle meşgul olunurdu.

Ne var ki, üç ayın peş peşe gelmesi bazı sıkıntılar getiriyordu. İktisadî düzenleri büyük ölçüde çapul ve yağmaya dayanan kabilelere üç ay gelirsiz kalmak zor gelmeye başlamıştı. Bu mahzuru gidennek üzere "nesi" denen te’hir’e başvurdular. Yani, haram aylardan birinde harbe (veya yasak olan herhangi bir fiile) mecbur kalacak olurlarsa, o ayın hürmetini bir başka aya te’hîr (nesi) ederlerdi. Mesela Muharrem ayında harp yapınca, o yıl sefer’i haram sayarlardı. Müteâkip sene bu hürmet başka aya te’hir edilirdi.

Bu tatbikat zamanla on iki ayda dört nisbetini de daha aşağı indirmek ve haccı dört mevsimden işlerine gelen bir mevsimde tutmak için altı ayda birer haftadan yirmi dört ayda bir ay tezyid ve tevsi etmişler.

Kamerî takvimden vazgeçmemekle birlikte şemsî takvime göre amel etmekten doğan bir kısım tezadlarının giderilmesi için başka müdahaleler yapılmış^^, yıllar yılı takip edilen bu tatbikât sonunda aylar karışmıştır. Bu durum, görüldüğü üzere, zamanla ilgili olarak Cenâb-ı Hakk (celle celâluhu)'ın takdir buyurduğu haram ve helâllerin karışmasına sebep olmuştur. Sözgelimi hac farizası, onun yapılması gereken ayda değil, yapılmaması gereken ayda yapılmış oluyor. Bu sebeple âyet-i kerîme, nesi yani ayların yerini te’hir işlemini, "küfürde artış" olarak tarif etmiştir: "Doğrusu, ayların sayısı Allah yanında on iki aydır. Gökleri yeri halkettiği günkü Allah yazısında bunlardan dördü haram olanlardır. Bu, işte en payidar, en doğru yoldur. Onun için bunlar hakkında nefislerinize zulmetmeyin... O nesi, ancak küfürde bir artıştır ki onunla kâfirler şaşırtılır, onu bir yıl helâl bir yıl da haram i'tibar ederler ki Allah'ın haram kıldığının sayısına

uydursunlar da Allah'ın haram buyurduğunu helâl kılsınlar. Bu suretle kötü amelleri kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah da kâfirlerden ibaret bir kavini hakka hidayet etmez" (Tevbe: 9/36-37).

Yukarıda kaydedilen hadis, Vedâ Haccı'nın, yılların devri sonunda, Arapların Zilhicce'yi haram kıldıkları seneye tesadüf ettiğini ifade etmektedir. Bu tevafuk, yaratılış sırasında Allah'ın aylarla ilgili olarak koyduğu hükme uygun düşmüş, bundan böyle nesi'ye yer verilmeden asl'a uygun olarak devam edilmesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından teşrî edilmiştir.

2- Hadiste geçen "Mudarlılar'ın Receb'i tabirinden maksad, Recep ayının tahrimini mübalağalı şekilde ifâde etmektir. Çünkü Mudarlılar Receb'in hürmetine titizlikle riayet ettiği halde Rebîalılar, onun diğer aylara göre sırasında ihtilaf ederdi. Bunlara göre, Receb ayı Ramazan sayılmalı idi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Receb'in yeri meselesini Mudar lehine çözdüğü için o ayı onlara nisbet etmiştir. Bazıları, Mudarlılar'ın bu ayın hürmetine uymada titiz oldukları için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara nisbet etmiştir diye izah etmiştir. 115 ^

3- Bazı Faideler: Hadis pek çok faide ifade etmektedir. Birkaçını zi kr edelim:

1- İlmin tebliğ edilmesine teşvik var.

2- İnsan ilme tam ehil olmazdan önce öğrenmeye başlaması caizdir.

3- İlmi tebliğ için öğrendiğini anlaması şart değildir.

4- İlmi ikinci elden alanlar, yani arkadan gelenler, birinci elden alanlardan daha anlayışlı olabilir, müteahhir olanlar arasında az da olsa mütekaddim olanları geçecek çıkabilir.

5- Aslında duran hayvana binmek câiz değilse de, ihtiyaç halinde câiz olabilir. Öyle ise bu hususta hadislerde gelen yasaklama, zaruret olmaksızın hayvan durdurup inmeden sohbet etmekle ilgilidir.

6- Halka hitab ederken yüksek bir yerde durmak hem duyurmayı kolaylaştırır, hem de halkın hatibi görmelerine imkân sağlar.

7- Söylenen sözün mühim noktalarını tekrar etmek, dinleyicinin daha iyi anlamasını ve zihninde yerleşmesini sağlar.

8- Ashab (radıyallahu anhüm ecmaîn) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı edeb ve nezâketleri sebebiyle, sorulara: "Allah ve Resûlu daha iyi bilir" diye cevap verirlerdi.

9- Tebliğde mühim bir metod önce muhatabı hazırlamadır.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın içinde bulunulan gün, ay ve hutbenin verildiği yerle ilgili olarak soru sorması, Kurtubî’nin açıklamasına göre yapılacak tebliğin müessiriyetini artırmak için baş vurulan bir metoddur. Şöyle der:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’ın bu üç şeyden sorması, sonra her sualin arkasından sükut buyurması (onlara bir bilgi sunmak için değil) onların fehim ve anlayışlarını (yapacağı asıl tebliğe) hazırlamak, muhatablarmı bütün varlıklarıyla kendisine yöneltmek ve vereceği haberin azamet ve ehemmiyetini duyurmak içindi. Nitekim (zihinleri başka meşguliyetlerden arındırılmış, dikkatleri kendisine çekilmiş olan cemaate bu psikolojik hazırlama safhasından) sonra haykırdı: "Bilesiniz ki; kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız birbirinize haramdır, şu

günün, şu ayın, şu beldenin haram olduğu gibi. Bu söylediklerimi burada olanlar olmayanlara duyursun... l5S

ail! ûj)laâ« I A A ^ Q j ^A ’.H ^ (JtJtİ 4 ~ ır - aliI ûjjjİ (_^jİ qC. j _4

ç.lc.,1^. Çya a j a ^ ^ 31 A5İ a ‘1 ^ \ ji a j|ji aJlûy^j âlJjlâ »Lg-ılc. AuAl 3^

l aJiAl a_^^kl ILâj ^Ic-l aiı! "'j :t ^ el jA-j cA ciijl^A :aul fjL j lAts ,l$j^c..ı^j ^lll IA

JajLoJ aâc. (jaaj AİdI oA (A C ' -A-3 - a A) -0 ^ ^ ^ u L û A.) -kâl IA^j t ^LAI

4. (48)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Her çocuk fıtrat üzerine doğar" buyurdu ve sonra da "Şu ayeti okuyun” dedi: "Allah'ın yaratılışta verdiği fıtrat..." (Rum: 30/30). Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözünü şöyle tamamladı: "Çocuğu anne ve babası Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir. Tıpkı hayvanın doğurunca, azalan tam olarak yavru doğurması gibi. Siz kesmezden önce, kulağı kesik olarak doğmuş hayvana rastlar mısınız?" Dinleyenler:

"Ey Allah’ın Resûlu, küçükken ölenler hakkında ne dersiniz (cennetlik mi, cehennemlik mi?) diye sordular. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:

"(Yaşasalardı) nasıl bir amel işleyeceklerdi Allah daha iyi bilir."

Bir başka rivayette: "Doğan hiçbir çocuk yoktur ki, konuşmaya başlayıncaya kadar şu din üzere olmasın " buyurul muştur. 1 -^ 1

AÇIKLAMALAR:

1- Bu hadiste kişinin kazanacağı dinî, meslekî, ilmi vs. her çeşit şahsiyette terbiyenin, hususen anne ve babanın rolü dile getirilmektedir. Gerçekten milletlerin iyi veya kötü her istikamette kaderini tayin eden âmillerin başında terbiye gelir.

Terbiyevî gayretler terbiyevî müesseseler, terbiyeye ayrılan vaktin miktarı neticeye tesir eder. Hadîste, terbiye yoluyla çevrenin kişiye vereceği şeylere "din" örneğinde dikkat çekilmiştir.

2- Dikkat çekilen ikinci bir husus çocuk fıtratıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bütün çocukların aynı fıtrata sâhip olduğunu ifade etmektedir: Zengin çocuğu da, fakir çocuğu da... siyahî çocuğu da, beyaz çocuğu da, Avrupalı aileden doğan çocuk da, Afrikalı yamyam âileden doğan çocuk da aynı fıtrata sâhip. Demek ki, doğduğu an dikkate alındığında bütün insanlar aynı yaratılış üzeredirler, aynı temel kapasite ve temayüllere sahiptirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Allah'ın yaratışta verdiği fıtrat" âyetini de delil getirerek mevzuyu iyice kuvvetlendiriyor. Kavimler, milletler, ırklar arasındaki farklılıklar, dış şartların ve bilhassa terbiye sisteminin tesiriyle husule gelmektedir. Terbiye sistemi deyince, öğretilen muhteva, öğretime verilen ciddiyet, öğretim müddeti, öğretim teçhizatı, teknik ve metodlar, nazariyat, pratikler vs. vs. anlaşılacaktır.

Âlimlerden bazıları: "Çocuk, Allah bilgisine sahip olarak, Allah’ı ikrar edecek bir yaratılışla doğar. Kendisinin bir yaratanı bulunduğunu ikrar etmeyecek hiçkimse doğmamıştır, bunu başka şekilde isimlendirse ve hattâ, O’nunla birlikte bir başka şeye tapınsa da" demiştir. Nevevî,

muhtelif görüşleri kaydettikten sonra "En doğrusu, her çocuğun İslâm’ı kabûle hazır bir yaratılışla doğmuş olmasıdır" der. Hadisi böyle anlamalıyız demek ister.

3- Hadîste temas edilen üçüncü husus, büluğa enneden ölen çocukların uhrevî âkibetleri. İslâm âlimleri, bu meseleye temas eden diğer hadisleri ve bir kısım âyetleri de nazar-ı dikkate alarak farklı görüşler ileri sünnüşlerdir:

1- İslâm âlimleri büyük çoğunluğuyla "Müslüman ailelerin çocukları cennetliktir, çünkü mükellef olmazdan önce ölmüşlerdir" der. Bu hususta kesin hükümden kaçarak ihtiyatı iltizam edenler olmuşsa da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in: "Biilûğa ermeden üç çocuğu vefat eden hiçbir Müslüman yoktur ki, Cenâb-ı Hak, çocuklara olan rahmeti sebebiyle onu cennete koymamış olsun" hadisine dayanarak bunların isabetli davranmadıklarını söylemişlerdir.

2- Müslüman olmayan ailelerden ölen çocuklar hakkında üç farklı görüş ortaya atılmıştır:

a) Çoğunluk, "Bunlar ebeveynlerine tâbi olarak cehennemliktir" diye hükmetmiştir.

b) "Kesin hüküm verilemez" diyenler olmuştur.

c) Muhakkik âlimlerin benimsediği sahih görüşe göre bunlar da cennetliktir. Bu görüşü ileri sürenlerin delilleri arasında şu âyet de yer alır: "Kimse kimsenin günahını çekmez. Biz peygamber göndermedikçe kimseye azâb etmeyiz" (İsra: 17/15). 1157

ÜÇÜNCÜ BAB

İMÂN VE İSLÂM'A GİREN MÜTEFERRİK HADÎSLER

jj J tAİJ-a'l Jka «il JIÜ ;Jüi Eli ÇyA* 1 -1

j-- »fiIyll y A■ ■■ yj f yEıyiHj ışf y^j ZS. yALdl j cfiL_ı]l

jyi j, ı. ^-*11

1. (49)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:

"Mü'min, mütemadiyen rüzgarın eğici tesirine mâruz bir bitkiye benzer. Mü'min, devamlı belalarla haşhaşadır. Münâfığın misali de çam ağacıdır. Kesilip kaldırılıncaya kadar hiç ırgalanmaz. 15x1

AÇIKLAMA:

Burada mü’min, mütemadiyen esen rüzgarın önünde, sağa sola eğilerek kırılmadan dik kalan canlı bir bitkiye benzetiliyor. Aynî’nin kaydına göre mâna şudur: Mü’min Allah'a inanmıştır, hastalık, sağlık, lütuf, musibet gibi hayatın çok çeşitli esintileri onun ana istikametini bozmaz, kulluk vasfını, imanını sarsmaz. Lütuflara mazhar olsa şükreder, müsibetlere mazhar olsa sabreder ve hatta müsibetlerin kazandıracağı ecri düşünerek Rabbine şükür de eder. Kâfir veya münâfık ise böyle değildir. Allah, onu müsîbetlerle denemek istemez. Ona sıhhat ve dünya işlerinde kolaylık, başarı verir, tâ ki âhireti iyice zorlaşsın. Allah, helâk olmasını dilediği zaman ağır bir ağacın devrilmesi gibi devirir. Şiddetçe, elemce çok daha fazla bir azabı tadarak ölür. 11591

Jlaâ _L_ıLiâj j Et. .i > ^ O * y^y-dl ’.h El jjoy JLa ;tJLâ ’ ü ,r - El y-ûc. yjl yc. j _2

y > ^<c^yAİ ıjlaâ _cim^Laılâ <Lij]l yiI yİ tl^£ * j ^ l^£ * jyy yill

2. (50)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştu:

"Mü'mirı, yaprağını hiç dökmeyen yeşil bir ağaca benzer." Halk falanca ağaç, fişmekânca ağaç diye tahminde bulundular, (fakat isabet ettiremediler). Ben, "Bu, hurma ağacıdır" demek istedim, ancak (yaşım küçük olduğu için) utandım. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu hurma ağacıdır" diyerek açıkladı." 1 ^ 01

CİLû aliI ^jlI" alıl (Jjj-uj (JlÎ :<J^ alıl ^Ijtauaı ^ ^jc.j _3

k-Jİ^J 6 1 ^İC- t A L_3İ^Jİ

li ^ 1^‘ux)aû Ç-IjUÜ ^)1.2 Jj Aiİ^â

C ‘n W û^-uıâj t(^ÂA_jÜİI # jAfj Aâ^â O -0 c£^J cjjliuıll C ^

fc<Ü)l ûj.1^. L-Jİ^jM (j J (jI ;A_İC. ÜII ûIjj

3^ k—llâ ^^IjÛ AUİ iâc.Ij Aâ^â _jA -J (.5^

3. (51)- Nevvâs İbnu Sem’ân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Allah, bize iki tarafında iki ev bulunan bir doğru yolu misal veriyor. -Bir rivayette iki ev değil "İıki sur" denmiştir- Bu evlerin açık olan kapıları vardır. Kapıların üzerine de perdeler çekilmiştir. Biri yolun başında, biri de onun yukarısında durmuş iki dâvetçi (gelip geçenlere) şu dâveti okuyorlar: "Allah cennete çağırır, dilediğini doğru yola eriştirir" (Yunus, 10/25). Yolun iki yakasındaki kapılar ise Allah'ın hududu (yani yasakları) dur. Hiç kimse perdeyi açmadan bu yasaklara düşmez. Kişinin yukarısındaki davetçi, Rabbisinin vâiz'idir. "BM1 Rezîn, bu temsili, İbnu Mes'ûd tarafından rivayet edilen bir hadisle açıklar: Doğru yol; "İslâm’dır, kapılar; Allah'ın haramlarıdır, perdeler;

Allah’ın hudududur (yasaklar); yolun başındaki dâvetçi; Kur'ân-ı Kerîm’dir. Bunun yukarısındaki davetçi; her mü’minin kalbinde yerleştirilmiş olan (bazan vicdan, bazan sağ duyu diye ifade edilen) hakkâniyet duygusu -ki, buna bazı hadislerde lümme-i melekîye de denmiştir- vâizullah'tır."^^

AÇIKLAMA:

Hz Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) birçok yüce ve ince hakikatleri temsil ve teşbihlerle ifade etmekle hem anlaşılmalarını kolaylaştırmış, hem de zihinlerde daha iyi yerleşmelerini sağlayarak müessiriyetini artırmıştır. Burada, söylediğimize bir örnek göıınekteyiz. İbnu Abbas temsilde geçen hakikatları vuzuha kavuşturmuştur.

İbnu Abbas'tan kaydedilen bir diğer açıklamada şöyle denir: "Bunların fevkinde yer alan bir dâvetçi, kul bu kapılardan birini açmak istediği zaman şu ihtarı yapar: "Sakın onu açma, eğer açacak olursan o (yasağa) girersin...

İûj Lg£ ^ jxa xm j <Jjjoij iJtİ ;(JLâ 4-ic. ail! ûjjjİ (_^jİ (_jC. j _4

Aİma

4. (52)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:

"İslâm garib olarak başladı, tekrar başladığı gibi garîb hâle dönecektir. Gariblere ne mutlu! ,,£1M1

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik'ten yapılan rivayete göre, hadis, Medine ile alâkalıdır, İslâm dininin orada garib olarak başladığını ve tekrar oraya döneceğini ifade etmektedir. Kâdı Iyaz ise şöyle demiştir:

"Hadisin /âhiri umum ifade eder (yani Medine ile alakalı değildir), İslâm münferid şahıslar arasında, azınlık olarak başladı, sonra intişar ederek pekçok insan ona dahil oldu. Sonra tekrar azalacak. Öyle ki başlangıçtaki gibi münferid şahıslar ve azınlık hâline dönecek.

Gariblere ne mutlu cümlesindeki gariblerle sıkıntılara maruz kalan ilk muhacirler ve yine azınlığa düşmekle sıkıntı çekecek olan son Müslümanlar kastedildiği söylenmiştir.

Hadisten yeis veren bu mâna çıkarıldığı gibi aksi bir mâna da çıkarılmıştır, yani: Nasıl ki, bidayette İslâm, eşi görülmemiş (garîb) bir tarzda fevkalâde bir inkişaf gösterdi ise, kıyamete yakın öylesi bir inkişafa mazhar olacaktır.

Hadisten kesinlikle böyle bir mâna çıkaran Elmalık Haindi Yazır merhum, Nemi suresinin son âyetlerini tefsir ederken yukarıdaki hadisi de zikrederek şu açıklamayı sunar: "Bu âyetin işaretine nazaran İslâm’ın istikbali gece değil, gündüzdür. Sönük değil parlaktır. Arasıra basan gece zulmetleri onu dinlendirip tekrar uyandırmak içindir. Bu mâna maruf bir hadis-i şerif ile şöyle beyan buyurulmuştur:

"İslâm garib olarak başladı, tekrar başladığı gibi garîb hâle dönecektir. Gariblere ne mutlu!" Bu hadisteki "Seyeûdu" fiilini ekseri kimseler "seyesîru" mânasına fi'li nakıs telakki ederek: "İslâm garip olarak başladı (yahut zuhur etti) yine başladığı gibi garip olacak" diye yalnız İnzar suretinde anlamış, bundan ise hep yeis, teammüm etmiştir. Halbuki Kamus'ta gösterildiği üzere "Âde" fiili "Yebdeu-yeudu" de olduğu gibi; dönüp yeniden başlamak mânâsına da gelir.

Bu hadis de böyledir. Yâni "İslâm garib olarak başladı (veya zuhur etti) ileride yine başladığı gibi garip olarak tekrar başlayacak (yahut yeniden zuhur edecek) ne mutlu o gariplere" demektir. Hadisin âhirindeki Fetûba kelimesi

onun, inzar için değil, tebşir için sevk buyurulduğunu gösterir, gerçi bunda da ilk hale dönüp garip olmak inzarı yok değil, lâkin dönmeyip yeniden başlaması tebşiri vardır. İşte "Fetûbâ lil gurebâ" müjdesi de bunun içindir. Çünkü onlar sâbikun-i evvelûn gibidirler. Binaenaleyh hadis de ye'si değil müjdeyi nâtıkdır. Bir başka yerde milâdî on dördüncü asrın Hıristiyan âlemi için refonn ve uyanma hareketlerinin başlangıcı olması gibi hicri on dördüncü asrın da İslâm dünyası için yeni bir uyanış ve şahlanış dönemi olacağı sezgisini ifade eden Elmalık Haindi Efendi merhumu te'yid eden Kur'ân ve hadisten bazı başka nakli delilller bulmak bile mümkündür. Mesela Sure-i Fetih'te şöyle buyrulur: "Bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini, doğruluk rehberi Kur'ân ve hak din ile gönderen O’dur. Şâhid olarak Allah yeter" (Feth, 48/28).

Ahmed İbnu Hanbel’in Müsned’inde gelen Nebevi bir müjde de şöyle:

"Yeryüzünde mevcut topraktan veya yünden yapılmış her eve Allah, mutlaka İslâm'ın mesajını sokacaktır. Bu, bir kısmını aziz, bir kısmını da zelil kılacaktır. Allah'ın hidâyet nasib ettikleri ona (İsteyerek) dâhil olup izzet bulacaklar, hidâyete ermeyenler ise, zorla tâbi olarak zelil olacaklar."

Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallahu anh) tarafından yapılan bu rivayeti, Temîmu’d-Dârî (radıyallahu anh) tarafından yapılan bir rivayet aynen te'yid eder:

"Bu din, gece ve gündüzün ulaştığı her yere mutlaka ulaşacaktır. Allah, onun girmediği topraktan veya yünden yapılmış (çadır) hiçbir ev bırakmayacaktır. Bu giriş, bir kısmını aziz, bir kısmını da zelîl kılacaktır. Allah İslâm'a izzet, küfre de zillet verecektir. "

Ye'se, "mâni-i her kemâl" diyen Bediüzzaman Saîd Nursî de İslâm’ın müstakbel bir zaferine inananlardandır. O, bu inancını muhtelif fırsatlarda kesin bir üslubla cezm ederek ifade eder: Yakinim var ki istikbal semâvatı, zemin-i Asya bâhem olur teslim yed-i beyza'yı İslâm’a der. Rüyada, selef-i sâlihin’den ve geçmiş asırların temsilcilerinden müteşekkil münevver bir meclisin müjdesi olarak aldığı şu tebşiratı da onun kesin kanaatinin ifadesi olmaktadır: "Evet, ümitvâr olunuz... Şu istikbal inkılâbatı içinde en yüksek gür sedâ İslâm’ın sedası olacaktır!..." Bediüzzaman’ın inandığı İslâmî kurtuluş mevziî, mahallî bir zafer değil, bütün dünyayı kucaklayan bir İslâmî galebedir. Buna giden yol ümidden, rahmet-i İlâhiyeye güvenden geçmektedir. İçinde bulunduğumuz şartların menfi görünüşü, ye'se atmamalıdır. Semâvatı bir

anda bulutlarla doldurup, bir anda yağmur başlatan kudret, dilediği takdirde her şeyi yapmaya kâdirdir. Bizim için esas olan O’nun rızasını kazanmaya çalışmaktır. Zevahire kanıp, ümidi kaybetmemektir. Ümmeti, mâni-i her kemal bildiği yeisten kurtarmayı hedefleyen ümit verici ifadelere, sıkça yer veren Bediüzzaman: "İfrat ediyorsun, hayali hakikat gösteriyorsun, bizi de teçhil ile tahkir ediyorsun. Zaman âhir zamandır, gittikçe daha fenâlaşacak?" diyenlere şu cevabı verir: "Neden dünya herkese terakki dünyası olsun da yalnız bizim için tedenni dünyası olsun! Öyle mi? İşte ben de sizinle konuşmayacağım, şu tarafa dönüyorum, müstakbeldeki insanlarla konuşacağım.

Ey üçyüz seneden sonraki yüksek asrın arkasında gizlenmiş ve sâkitane Nur'un sözünü dinleyen bir nazar-ı hafiyy-i gaybî ile bizi temâşâ eden Saidler, Hamzalar, Ömerler, Osmanlar, Tahirler, Yusuflar, Ahmedler vesairler! Sizlere hitab ediyorum. Başlarınızı kaldırınız, "sadakte" deyiniz. Ve böyle demek sizlere borç olsun. Şu muasırlarım, varsın beni dinlemesinler. Tarih denilen mazi derelerinden sizin yüksek

istikbalinize uzanan telsiz telgrafla sizin ile konuşuyorum. Ne yapayım acele ettim, kışda geldim; sizler cennet-âsâ bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen Nur tohumları, zemininizde çiçek açacaktır. Biz hizmetimizin ücreti olarak sizden şunu bekliyoruz ki; mazi kıt'asına geçmek için geldiğiniz vakit, mezarımıza uğrayınız. O bahar hediyelerinden bir kaç tanesini medresemin mezar taşı denilen ve kemiklerimizi misafir eden ve Horhor toprağının kapıcısı olan kafanın başına takınız. Kapıcıya tenbih edeceğiz, bizi çağırınız. Mezarımızdan "hemen leküm" sadasını işiteceksiniz.

Şu zamanın memesinden bizimle süt emen ve gözleri arkada maziye bakan ve tasavvuratları kendileri gibi hakikatsiz ve ayrılmış olan bu çocuklar varsınlar şu kitabın hakikatini hayâl tevehhüm etsinler. Zirâ ben biliyorum ki, şu kitabın mesâili, hakikat olarak size tahakkuk edecektir.

Ey muhatablarım! Ben çok bağırıyorum zirâ Asr-ı Sâlis-i Aşrin, yâni on üçüncü asrın minaresinin başında durmuşum, sûreten medenî ve dinde lâkayd ve fikren mazinin en derin derelerinde olanları camiye daved ediyorum.

İşte ey iki âyâtın ruhu hükmünde olan, İslâmiyet’i bırakan iki ayaklı mezar-ı müteharrik bedbahtlar! Gelen neslin kapısında durmayınız. Mezar sizi bekliyor, çekiliniz; ta ki, hakikat-ı İslâmiyeyi hakkıyla kâinât üzerinde temevvücsâz edecek olan nesl-i cedîd gelsin!" 1 ^ 51

m Buhârî, Enbiya: 47; Müslim, İmân: 46, (28); Tirmizî, İmân: 17, (2640). m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/197.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/198-199.

El Tirmizî Sıfata Cehennem: 10, (2601). Tirmizî hadis için "sahihtir" demiştir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/200.

El İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200.

El Ebu Dâvud, Salât: 361, (1529); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/200-201.

m Buhârî hadisi tâlik olarak kaydeder (İman: 31), Nesâî, İman: 10, (8, 105); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/201

El Kefâretü'z-Zıhâr: Zıhar, kocanın karısını neseb, emzirme (raza 1) veya musâharet suretiyle müebbeten mahremi olan (nikahı haram olan) bir kadının, kendisine bakılması caiz olmayan bir uzvuna benzetmesidir". Bu, bir nevi kısmî boşamadır. "Sen bana anamın sırtı gibisin" demesi gibi. Bu benzetmede bulunan kimse, kefârette bulunmadan zevcesine cinsi temasta bulunamaz. Kefareti, varsa köle azad eder. Yoksa üst üste iki ay oruç tatar veya altmış fakiri doyurur. (İbrahim Canan)

™ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/202-203.

1111 Buhârî, İman: 31; Müslim, İman: 205, (129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/203.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/203-204.

1131 Ebu Dâvud, Cenâiz: 20, (3116); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/204.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/204-205.

E® Buhârî, Tevhid: 33; Müslim, İman: 153, (94); Tirmizî, İman: 18, (2646); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/205-206.

E® 1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/206-207.

1121 Müslim, İman: 151, (93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/207. ü® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/207.

113 Buhârî, İlm: 34, Rikak: 50; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/208.

ES Müslim, Zühd: 64, (2999); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/208.

1211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/208.

ES Müslim, İman: 240, (153); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209.

131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209.

ES Buhârî, Cenâiz: 1; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/209-211.

ES Rezîn. Bu hadis Kütüb-İslâm Sitte hadîsi değildir. Rezin İbnu Muâviye'nin ilavesidir. Bu çeşitten Rezîn tarafından ilave edilen hadîslere sıkça rastlayacağız. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/212.

ES Buhârî, İman: 1; Müslim, İman: 22 (....); Nesâî, İman: 13, (9, 107-108); Tirmizî, İman: 3, (2612); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/213.

E® Müslim, İman: 1, (8); Nesâî, İman: 6, (8, 101); Ebu Dâvud, Sünnet: 17, (4695); Tirmizî, İman: 4, (2613).

ES Buharı, İman: 37.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/215-218.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/218.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/218-220.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/220-221.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/221-222.

ES Bunu Beş Kitap rivayet etmiştir. Metin Buhârî'den alınmıştır.

ES Buhârî, İlm: 6; Müslim, İman: 10, (12); Tirmizî, Zekat: 2, (619); Nesâî, Siyâm: 1, (4, 120); Ebu Dâvud, Salât: 23,

(486); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/223-225.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/225.

ES Buhârî, İman: 34; Müslim, İman: 8, (11); Nesâî, Sıyâm: 1, (4, 120); Ebu Dâvud, Salât: 1, (391); Muvatta, Kasm's-Salât fi's-Sefer: 94, (1, 175); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/226.

ES Buhârî, İman: 40, İlm: 25, Mevâkîtu's-Salât: 2, Zekât: 1, Farzu'l-Elums: 2, Mevâkıb: 4, Meğâzî: 69, Edeb: 98, Haberi'l-Vâhid: 5, Tevhîd: 56; Müslim, İmân: 23, 24, 25 (17); Ebu Dâvud, Eşribe: 7, (3692); Tirmizî, İman: 5, (2614); Nesâî, İman: 25, (8, 120); İbrahim Canan, Kutubi Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/227-228.

* İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/228-231.

ES Tirmizî, Kader: 10, (2146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/231.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/231-232.

ES Ebu Dâvud, Eymân: 19 (3283); Nesaî, Vesâya: 8, (6, 251); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/232.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/232.

ES Müslim, Mesâcid 33, (537); Muvatta, Itk 8, (2, 776); Nesâî, Sehv 20 (3, 18); Ebu Dâvud, Eymân 19 (3282);

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233.

ES Müslim, İman: 56, (34); Tirmizî, İmân: 10, (2625); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/233-234.

ES Ebu Dâvud, Zekât: 4, (1582); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/234.

™ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/235.

ES Nesâî, Zekât: 72, (5. 82); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/235.

ES Müslim, İman: 62, (38); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236.

ES Nesâî, İman: 9, (8, 105). Buhârî, Salat: 28. İdadisi Nesâî tahric etmiştir. Ancak, Buhârî, Ebu Dâvud ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiş olan uzunca bir hadisin bir parçasıdır. Bak: Tirmizî, İman: 2, (2611); Ebu Dâvud, Cihad: 104, (2641); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/236-237.

ESBuhârî, İman: 3; Müslim, İman: 57-58, (35-36); Ebu Dâvud, Sünnet: 15, (4676); Tirmizî, İman: 6, (2617); Nesâî, İman: 16, (8, 110); İbnu Mâce, Mukaddime: 9, (57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/239.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/239-242.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/242.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/242-243.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/243-244.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/244.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/244-245.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/245.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/245-246.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/246.

ESBuhârî, İman: 9, 14, İkrâh: 1; Müslim, İman: 67, (43); Tirmizî, İman: 10, (2626); Nesâî, İman: 3, (8, 96); İbnu Mâce, Fiten: 23, (4033). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/246-247.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/247-248.

ESBuhârî, İman: 8; Müslim, İman: 70, (44); Nesâî, İman: 19, (8. 114, 115); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/248.

ESBuhârî, İman: 6; Müslim, İman: 71, (45); Nesâî, İman: 19, (3, 115); Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyamet: 60, (3517); İbnu Mâce, Mukaddime: 9, (66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/248.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/248-249.

ES Ebu Dâvud, Sünnet: 16, (4681); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/249.

ES Tirmizî, İman: 12, (2629); Nesâî, İman: 8, (8, 104, 105); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/249.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/249.

ES Buhârî, İman: 4; Müslim, İman: 64, (40); Ebu Dâvud, Cihâd: 2, (2481); Nesâî, İman: 9, (8, 105). (Metin Buhârî'ye aittir).

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/250.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/250-251.

ES Tirmizî, Tefsir, Sûre 2, (3092); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/251.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/251.

ES Ebu Dâvud, Cihad 35, (2532); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/252.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/252-253.

ES Müslim, İman: 209 (132); Ebu Dâvud, Edeb: 118 (5110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/253.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/254-255.

1821 Buharı, İmân: 17; Müslim, İman: 36, (22); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/259.

1811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/259.

B^Muvatta, Kasru's-Salât: 84, (1, 171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/260.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/260.

1821 Müslim, İman, 37-38 (23). İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/261.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/261.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/261-266.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/266-270.

BüBuhârî, İman: 11; Müslim, Hudud: 41, (1709); Nesâî, Bey'a: 17, (7, 148); Tirmizi, Hudud: 12, (1439); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/272.

1221 Biât'm târihi gelişimi, Osmanlllarda biat şekli vs. hakkında geniş bilgi için Mehmet Zeki Pakalm'm Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü adlı ansiklopedik lügatine bakılsın (1, 228-231) (İbrahim Canan)

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/272-274..

1281 Müslim, Zekat: 108, (1043); Ebu Davud, Zekat 27, (1642); Nesâî, Salât: 5, (1, 229); İbnu Mâce, Cihâd: 41, (2867); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/274.

B^Buhârî, Ahkam: 42; Müslim, İmâret: 90, (1867); Nesâî, Bey'at: 18, (7, 148); Tirmizi, Siyer: 37, (1597); Muvatta, Bey'at: 1, (2, 982); İbnu Mâce, Cihâd: 43, (2874); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/275.

1251 Muvatta, Bey'a: 2, (2, 982); Tirmizi, Siyer: 37. (1597); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/275.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/275-276.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/276.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/277.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/277-278.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/278.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/278-279.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/279.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/279-280.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/280.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/280-281.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/281 11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/281-282 11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/282.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/282-283.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/283-284.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/284-285 11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte

Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/286.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/286.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/286-287.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/287-288.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/289.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/289-290.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/290.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/290-291.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/291-293.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/293.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/293-294.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/294.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/294.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/295.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/295.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/295-296.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/296-297.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/297.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/298.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/298-300.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/300-301.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/301.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/301.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/301-302.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/302.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/302.

11121 Buradaki ifâdede Abbâs'm faizine bir istisna konmuş gözükmekte ve sanki "sermaye de terkedilmiştir" mânası anlaşılmakta ise de, şârihlerin belirttiği üzere böyle bir durum yoktur. Çünkü hadîste ilga edilen hususun "fair" olduğu tasrih edilmektedir. Bazı rivâyetlerde "ilk terkedilen faiz de Abbas'ın faizidir." Şeklinde gelmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu yasağı daha müşahhas hâle getirmek için, devrinin tanınmış bir bankeri olan Abbas'ı zikretmiştir. Abbas'ın kan yakınlığı tebligatın ciddiyet ve müessiriyetine bir başka katkıda bulunacaktır. Nitekim kan ilgasına da bir diğer kan yakınını misal kılacaktır. İfadedeki zahiri istisnâ râvilere has bir hata olabilir. (İbrahim Canan)

11121 Şârihler, bu isimde de tashîf olduğunu, kan sâhibinin Hâris değil Rebîa İbnu'l-Hâris olduğunu rivâyetlere dayanarak açıklarlar. (İbrahim Canan)

11111 Tirmizi, Fiten: 2, (2610); Tefsir: 2, (3087); Müslim, Hacc: 194, (1218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/305.

11151 Karı ve kocanın karşılıklı hak ve vazifeleri hususunda daha geniş bilgi ve bu bilgilerin kaynağını görmek isteyenlere Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye adlı kitabımızı tavsiye ederiz. (Bilhassa 385-307 sayfaları.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/305-307.

11151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/307.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/307-308.

11151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/308-310.

P^Buhârî, Hudud: 9, Riyât: 2, Hacc: 132, Meğâzi: 77, Fiten: 8, Edeb: 43; Müslim, İman: 120 (66); Ebu Dâvûd, Sünne: 16, (4686). Metin Buhâri'ye aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/310-311.

11521 Buhârî, Hacc: 132, Edâhî: 5; Tefsir, Berâe: 8, Bed'i'l-Halk: 2, Fiten: 8, İlm: 9; Müslim, Kasâme: 29, (1679); Ebu Dâvûd, Hac: 63, (1947). 11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/312-313.

11521 Nesi takviminin hesaplanışını öğrenmek isteyenlere Elmalık Hamdi Yazır'ın tefsirini tavsiye ederiz: (4. 2528-2541) (İbrahim Canan)

11521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/313-315.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/315.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/315-316.

11551 Buhârî, Cenâiz: 80, 93; Müslim, Kader: 22, (2658); Muvatta, Cenâiz:. 52, (1, 241); Tirmizî, Kader: 5, (2139); Ebu Dâvûd, Sünnet: 18, (4714); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/316-317.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/317-318.

11551 Buhârî, Mardâ: 1; Tirmizî, Emsâl: 4, (2870); Müslim, Sıfatu'l-Münâfıkûn: 58, (2809); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/320.

11551 Umdetu'l-Karî, 21, 210; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/320.

11521 Buhârî, İlm: 4, Edeb: 79; Müslim, Sıfatu'l-Münâfıkûn: 64, (2811); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/320-321.

11511 Tirmizî, Emsâl: 1 (2863).

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/321-322.

11521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/322.

11511 Müslim, İmam 232, (145); Tirmizî, İman 13 (2631); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/322.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/322-325.

ALLAH'IN SIFATLARI BÖLÜMÜ UMUMÎ AÇIKLAMA

ALLAH IN SIFATLARI BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Sıfat bahsi Kelâm ilmine giren bir mevzudur. Bir başka ifade ile, İslâm'ın Allah inancı, Allah hakkında bir kısım sıfatların varlığını kabul etmekle ortaya çıkar. Sıfata inanılmazsa, o

sıfatları taşıyan zât hakkında bilgi sahibi olunamaz. Çeşitli dinlerdeki Allah inancının farklılıklar arzetmesi temelde Allah'a izâfe edilen bu sıfat farklılıklarından ileri gelir. Hatta Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaafle Mûtezile fırkası arasındaki farklılık da sıfat meselesinde düğümlenir.

Kelâmcılar, İslâm'ın Allah inancını "Allah'ın yüce zâtı hakkında vacib olan kemâl sıfatlarıyla beraber mtimtenî olan noksan sıfatları bilip öylece itikat eylemektir" diye tarif etmişlerdir. Bu açıdan Allah'ın başlıca üç çeşit sıfatı vardır:

1- Vücud Sıfatı: Bu, Allah'ın varlığını ifade eder.

2- Selbî Sıfatlar: Bunlar mahlukatta bulunmayan sıfatları ifade eder. Bunlar Allah'a mahsus sıfatlardır. Allah'ı mahlukattan herhangi birine şu veya bu şekilde benzetmemek için, bunların mahlukatta olmadığını bilmek ve belirtmek gerekir. Bunu belirtmekten maksad, Allah'ı tenzihtir, mahlukattan başka ve ayrı olduğunu beyandır. Esasen selbetmek, ayırmak, soymak gibi ma'nâlara gelir.

Selbî sıfatlar çoktur, hepsi sayılmaz. Başlıcaları zikeredilir, bunlar da beştir.

* Kıdem: Allah'ın varlığının başlangıcı yok demektir. Zıddı hudûs' tur, sonradan olmak demektir, bu ise mahlukun vasfıdır.

* Beka: Allah'ın varlığının sonu yok demektir. Zıddı fenâ'dır, son bulmak demektir, bu da mahluka ait bir vasıftır.

* Muhalefetun li'lhavadis: Allah'ın sonradan meydana gelen şeylere yani mahlukata hiç bir surette benzememesi demektir.

* Kıyam binefsihî: "Varlığı kendi zâtının gereğidir, var olmak için bir yaratıcıya, bir başka şeye muhtaç değildir. Halbuki

bütün mahluklar var olabilmek, varlığını devam ettirebilmek için çok şeylere muhtaçtır.

* Vahdaniyyet: Allah'ın zât, sıfat ve fiillerinden biridir, tektir, yardımcı, ortak vs.'si bulunmaz demektir. Zıddı kesrettir, çokluktur. O'nun dışında her varlık mürekkeptir, Allah ise mürekkep değildir, vahiddir.

Dikkat edersek bu beş vasfın her biri Cenâb-ı Hakk'tan mahlukata olan benzerliklerireddetmekte, Kur'an da ifade edilen "Onun bir benzeri yoktur" hükmünü tahkik etmektedir.

3- Sübûtî Sıfatlar: Bunlar Allah'ın zâtında mevcut, zâtının gereği olan sıfatlardır. Yani Allah'ın varlığını kabul edince, o sıfatları haiz olduğunu da kabul etmek gerekir. Allah onlarsız düşünülemez. Bunlar hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelâm ve tekvin'dir. Öyleyse Allah hayat sıfatıyla hayy'dir, diridir. İlim sıfatlarıyla âlimdir; geçmişgelecek, uzakyakın, büyükküçük her şeyi bilir. İrade sıfatıyla miiriddir yani dilemek, istemek sahibidir. Kudret sıfatıyla kadirdir, her istediğini yapmaya gücü yeter, onda acz yoktur. Semi sıfatıyla işitir; basar sıfatıyla görür; kelâm sıfatıyla konuşur ve nihâyet tekvin sıfatıyla yaratır. Bu sıfatlar Allah hakkında vâcib sıfatlardır,

onlarsız Allah düşünülemez. Kıır'an-ı Kerim bu sıfatlarla Allah'ı tavsif eder. Bunlar Allah'ın zâtıyla birlikte vardır ve kadîmdir. Bunlarla ilgili teferruat İslâm'daki itikadî mezhepleri ortaya çıkarmıştır. Hatta hristiyanlıkyahudilik gibi semâvî ve -diğer- gayr-ı semâvî dinler ve bir kısım felsefi sistemler arasındaki itikadî farklılıklar çoğunlukla Allah'a izafe edilen bu sıfatlarla ilgilidir. Bir başka deyişle, İslâm itikadının orijinallitesi bu sıfatlar mevzuundaki telakkisinde yatar. Müslümanların itikadî bütünlüğe, imânî kemâle ermeleri bunları iyi bilmelerine bağlıdır. Bu sebeple Allah'ın

sıfatları bahsinin her müsliimanca iyi hazmedilmesi, eksiksiz kavranması gerekir.

Sadedinde olduğumuz bahiste, bu mevzuya giren sadece birkaç hadis vardır. Bunlar vesilesiyle sunacağımız bazı açıklamaların konuyu bütünüyle kavramada eksik kalacağı muhakkaktır, mutlaka bâzı kelâm kitaplarına müracaat etmek gerekli ve zarurîdir. m

fil AliI liJlaİ ,oL»_LS^ İ-İ- aDİ (J ysaj ULi ^li[: Ju <up aüI cf' 3-3482.

44 ii ı 44 44 ^ 4 ^ 4443 4^5^ 414 01 4 444 6 j

4j>-^>-l .JaJİİA- jy 0 ~ a oL>s-1İj AjîüuS"" .JJJl

L5" jyJl ‘tdp 4 ° 4T<up SL*Jl jjjJl aUİ ı_A«i4jl 4 (_£İ '.c>j\jj\ »4ül a>3

. 2^*4 idil ^ 4^7 l4J 15ü 44"^ aJLp jü 4“

1. (3482)- Ebû Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda ayağa kalkıp şu beş cümleyi söyledi:

"Allah Teâlâ Hazretleri uyumaz, zaten O'na uyku da yakışmaz. Kıstı (tartıyı, rızkı) indirir ve kaldırır. Geceleyin yapılan amel, gündiizleyin yapılandan önce; gündüzleydi yapılan amel de geceleyin yapılan amelden önce Allah'a yükseltilir. O'nun hicabı nurdur. Eğer o perdeyi açacak olsa, vechinin sübuhâtı, basarının ihâta ettiği bütün mahlukatım yakardı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Cenâb-ı Hakk'ın bazı sıfatlarını zikretmektedir:

1- Uyumama Sıfatı: Bu, Kur'ân-ı Kerim'de: "O' nu ne uyuklama tutar ne de uyku" (Bakara 255) diye ifade edilmiştir. Uyku ve uyuklama bir kısım canlı mahluklarla ilgili bir sıfattır. Allah ise ondan münezzehtir.

Bu sıfat, Cenâb-ı Hakk'ın mahlukat üzerine her an tasarrufta bulunduğunu ifade eder. Bu İlâhî ilginin bir an kesildiğini düşünmek, bütün varlık âleminin yokluğa mahkûm edilmesi olur.

2- Kist, tartı demektir. Rızk ma'nâsmda kullanıldığı da kabul edilmiştir. Allah'ın kıst'ı indirmesi, kulların amellerini tartarken, rızıklarmı verirken mizanın kefelerini kaldırıp indirmesidir. Bu teşbihle, rızıkların taksim ve takdirinin ferd

ferd, ayrı ayrı yapıldığı ifade edilmiş olmaktadır. Bir bakıma Cenâb-ı Hakk'ın uyanıklığının şümulü böyle dile getirilmiş olmaktadır: "Allah hiç kimsenin rızkından, amelinden gafil değildir, herbirini ayrı ayrı tartar. Kefeler her ferd için iner, tartar, kalkar, öbürü için tekrar iner..."

Kıst'la rızık kastedilince, hadisin "...kısar, kaldırır" yani, "rızkı bazılarına kısar (az verir), bazılarına kaldırır (çok verir) ma'nâsma geldiği de söylenmiştir.

3- "Geceleyin yapılan amel gündiizleyin yapılandan önce... Allah'a yükseltilir" cümlesi, her günün ameli günün sonunda, gecenin ameli de gecenin sonunda ayrı ayrı Cenâb-ı Hakk'a arzedilir, ömrün hiç bir günü hesapsız geçmez, her gününden Allah'a hesap vardır, demektir. Amelleri Allah'a arz işini hafaza melekleri yapar; günlük olarak tuttukları amel defterini günün (veya gecenin) sonunda Allah'a arz ederler.

4- Hicab, perde demektir. Allah, insanlara şah damarından daha yakın olduğu halde, insanlar, araya giren perdeler sebebiyle Allah'tan uzaktırlar, Zât-ı Zülcelâl'i göremezler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'la kul veya Hâlık'la mahluk arasındaki perdenin maddî olmayıp nurânî olduğunu bildirmiştir.

Bazı rivayetlerde nıır yerine, nâr denmiştir.

Nûr'la nâr arasındaki fark veya nurânî ile maddî arasındaki fark nedir? Tam çözülmüş değildir. İlim ve tekniğin ilerlemesi bu hususlarda daha müteyakkız olmaya, Resûlullah'm nur'la neyi kasdettiğini daha sağlıklı anlamaya yardımcı olmaktadır. Zira en son nazariyelere göre madde ışına (nur'a) dönüşebilmektedir. Şu halde nur, nar ve hatta madde müşterek bir öz'ün farklı kesafetteki temeyyüiinden, esma-i İlâhîye' nin feyz-i İlahî suretinde farklı mertebelerdeki

tecellisinden ibarettir. Hepsinin aslını, bazı hadislerde geldiği üzere, Nur-u Muhammedi (aleyhissalâtu vesselâm) denen bir ilk, bir irade-i kün teşkil etmektedir. Öyle ise hâlıkla mahluk arasındaki "hicab" izafi bir vakfadır. Mahlûktan Hâlık'a perdedir, görülmesine manidir, Hâlık'tan mahluka nurdur, aydınlıktır, görmesine engel değildir. Allah "evvef'dir, "ahiridir, "zâhiridir, "bâtıri'dır, her şeyi "bilen"dir.

5- Allah'ın vechi "Zât"ı demektir. Vech (yüz) birçok dillerde olduğu gibi Arapçada dahi şahsın yani zâtın kendisini ifade eder. Nitekim dilimizde de "yüzün ak veya kara olması" tabirinde şahsiyetin tebriesi veya tezyifi kastedilir. Öyleyse Allah'ın vechi, Allah'ın zâtı demektir ve basarının ihâtâsı tabiriyle bütün mümkinât yani mahluk âlem kastedilmiştir. Zirâ O'nun basar ve ilmi bütün varlıkları kuşatır. Hiç bir şey O'nun nazarından hâriç, ilminden dışarı değildir.

6- Subuhât'a gelince, bu kelime Sübha'nm cem'idir. Stibha, lügat olarak tenzih, takdis ve tebrie gibi ma'nâlara gelir. Bu sebeple Cenâb-ı Hakk'm takdisine yönelik tahmid, tekbir, temcid, tehlil vs. her çeşit zikre mecâzî olarak teşbih denir.

Nafile ibâdetlerin, hadislerde çoğu kere Sübha kelimesiyle ifade edilmesi, farzlardaki "tesbihâf'ın nafile olmasından ileri gelir. Kelimenin kök ma'nâsmı ve hadisteki kullanılışını böylece anladıktan sonra "subuhâtu Vechini" yani Allah'ın vechi'nin sübiihatı tabirine geçebiliriz. Allah'ın subuhatmdan murad, en-Nihâye'de kaydedildiği üzere Allah'ın celâli ve azametidir. Bazı âlimler "Vechi'nin Ziyası"dır demiştir. Sübühâtu'l-Vech'i, ayrıca "O'nun güzelliği" diye anlayan da olmuştur. Bu görüş sahipleri kanaatlerini şöyle delillendirirler: "Sen güzel yüzlü birini görünce Sübhanallah!" dersin Bu tabiri "Allah'ın tenzihi" olarak yani "Vechi mukaddestir, münezzehtir" şeklinde anlayan da olmuştur. Bunu, fiille meful arasında cümle-i

mu'tarıza görüp ma'nâyı şöyle anlayan da olmuştur: "Eğer onu açacak olsa basarının yetiştiği her şeyi yakardı."

Bütün bu söylenenlerden daha makbul bir ma'nâ şöyle ifade edilebilir: "Allah'ı kullara karşı perdeleyen nurlardan bir nur inkişaf edecek olsa, bu nur, değeceği her şeyi helâk eder, tıpkı böyle bir inkişâfta Hz. Musa'nın bayılıp düşmesi ve Allah'ın tecellî etmesiyle dağların parça parça olması gibi." (Nihâye'den). 13

JjÜ ISI dil JJli[: Jli Sil ^1 2 !. 3483.

. »djjjİA dili 0U« ^Ijj.OE a^cuİI d^-y>-I .Jd>-jJI OLS— I ISjS- I

2. (3483)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri kardeşiyle dövüşünce yüze vurmaktan sakınsın." 13

Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "...Zira Allah Adem'i kendi suretinde yaratmıştır." 13

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her hususta edeb beyan etmiştir. Burada kavga yaparken bile riayet edilmesi gereken İslâmî edebi beyan etmektedir: Yüze vurmamak...

Bu yasak, tedib, ta'zir ve hatta hadd cezası uygulanması dahil bütün darblara şâmildir. Nitekim, zina yapan bir kadının recmedilmesine hükmedince: "Taşlayın, fakat başa vurmaktan sakının" ferman buyurmuştur. Şu halde, başa vurma yasağı, sadece başta bulunan hassas organların zarara uğraması tehlikesini gözetmiyor. Çünkü, burada kesinlikle ölüme mahkum olan birisi mevzubahistir. Öyleyse daha şümullü nokta-i nazarlar vardır. İşte bunu hadisin Müslim'deki ziyadesinden anlıyoruz: "Allah, Adem'i kendi suretinde yaratmıştır." Kendi diye ifade ettiğimiz zamir kime

racidir? Bunu bazı şârihler madruba yani dövülene irca etmiştir. Bazıları da Allah'a. Allah'a irca edenler, hadisin bir başka vechini delil göstermiştir: "Allah Adem'i, Rahman suretinde yaratmıştır." Bu vecihte Allah'ı mahluka benzetme olduğu için bazı müşkilat çıkmıştır. Ama te'vil yoluyla hadise, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in itikad esaslarına uygun "teşbih"ten uzak bir ma'nâ verilmiştir: "Allah insanı Rahmân'da bulunan ilim, hayat, semi, basar vs. sıfatlarla yarattı ve bunlarla diğer mahluklardan üstün kıldı."

Hadisin bu vechinin zayıf olduğunu iddia edenlere bu ma'nâyı teyiden gelen başka rivayetler gösterilerek cevap verilmiştir: "Kim kavga yaparsa yüze vurmaktan kaçınsın, zira insan yüzünün şekli, Rahman'ın yüzünün şekli gibidir" "Allah senin yüzünü, sana benzeyenin yüzünü çirkin kılsın" demeyin. Zira Allah, Adem'i kendi suretinde yaratmıştır." "Sizden biri kavga yaparsa yüzden sakınsın, zira Allah, Adem'i kendi yüzünün suretinde yaratmıştır."

Sahâbe'den Süveyd İbu Mukarrin, bir adamın çocuğuna tokat vurduğunugörünce şöyle demiştir: "Bilmez misin, yüz muhteremdir?"

Bu mevzuya giren bazı açıklamalar 3382 numaralı hadiste geçmiştir. 13

İŞ ;JjJ2 jI aüI J ystj j\2[; Jli <up aüI 3484.

üy. *—01 . <*ik> :JLİ 1 _ '^^2- J4-® y lij JJj Ia«I jJ auI Jiş \c2ja .JJLlo

. (_jÂajdl 4j>- y>- \ .J Ç.LİÖ ı_juS""

3. (3484)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) şıı duayı çok yapardı:

"Ey kalbleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sâbit kıl!"

Ben (bir gün kendisine):

"Ey Allah'ın resulü! biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim hakkımızda korkuyor musun?" dedim. Bana şöyle cevap verdi: "Evet! Kalpler, Rahmân'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir." 111

AÇIKLAMA:

1- Hadiste zikredilen kalb, insan göğsünde yer alan ve etten yaratılmış olan maddî kalb değildir. Çünkü bu, hayvanlarda da var. Kalbten murad ruhânî bir latife-i Rabbaniyedir. Bu latife insanın hakikatini teşkil eder: İdrak sahibi emir ve yasağa muhatap, yaptıklarından sorumlu olan bu latifenin eskiler, maddî kalple bir ilişkisi bulunduğunu kabul etmiştir: Alet kullananın o âletle ilgisi nevinden veya bir yere yerleşinin o yerle olan ilgisi nevinden bir ilgi.

2- Kalbin itâat-isyan, huzurgaflet, imanküfür gibi pek değişik halleri vardır. Sadedinde olduğumuz hadis, Cenâbı Hakk'ın kalb üzerindeki tasarrufunu, kişiyi bu hallerden dilediğine çevirebileceğini belirtmektedir. Allah hakkında bu inanç, İslâm itikadının gereğidir. Zira Allah'ın gücüne, tasarrufuna hiçbir hudud konamaz. Aksini düşünmek acz nisbet etmek olur. Allah acz dahil hiçbir noksan sıfatla muttasıf değildir.

3- Hz. Enes'in "...bizim hakkımızda korkuyor musun?" sorusunun ma'nâsı şudur: "Senin bu sözün, kendi hakkında söylenmemiş olmalıdır. Zira sen hataya ve zelleye karşı ismete (korunmaya) mazharsın. Hususan din hususunda kalbin dönmesi mevzubahis olamaz. Öyleyse bu duadan murad ümmetin tâlimidir. Acaba sizde, bize Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği iman nimetinin zevâli veya kemâlden noksanadiişmesi endişesi mi var?"

Resûlullah bu ma'nâyı taşıyan soruya, "Evet!" diye cevap vermiş, ümmeti hakkında korkmakta olduğunu te'yid etmiştir: "Allah kalbleri dilediği gibi çevirir."

Tebliğci açısından son derece ehemmiyetli bir prensibi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste vaz'etmiş olmaktadır:

"İnsanın ne iman üzere, ne de fısk ve küfür üzere devamlılığı yoktur." İnsan hârici te'sirlerle her an değişebilir. Ne "ben iyiyim" deyip hal-i hazır halimize güvenmeliyiz, ne de herhangi bir insan için "Bu iyidir!" veya "Bu kötüdür!" diye kestirip atmalıyız. Bugün için iyidir ama, yarın değişebilir. Öyle ise iyilik üzere devamı için gayret gereklidir. Kötü de bugün kötüdür, ama düzelebilir, düzeltmek için gayret göstermelidir.

Yani insanlar hakkında kesin hüküm verip atâlete düşmemelidir. İyiler kötüleşebilir, kötüler iyileşebilir. Zira kalb, değişkendir. Allah dilediği gibi değiştirir.

4- Allah'a parmak nisbeti, müteşâbih bir ifadedir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtıyla ilgili bir kısım şuûnu anlayabilmemiz için bu çeşit teşbihlere sıkça yer verilmiştir. Bu teşbihler hakikati üzere alınmamalıdır. Müteahhir iilemâ, kullanılış gayesine uygun bir ma'nâ ile tevil eder. Parmak burada Allah'ın meşiet ve iradesini ifade etmek için kullanılmıştır. Parmağın

cemi değil de tesniye olması yani "parmaklar" şeklinde değil de iki parmak şeklinde ifade edilmesi Kudret-i Rabbaniyye'nin kalbte, "hayır" ve "şer" şeklinde zuhur edeceğine işaret kabul edilmiştir. Keza "el" değil de "parmak" kelimesinin kullanılması bir ma'nâ inceliği taşımaktadır. Zira parmak, küçüklüğü sebebiyle, kalbi değiştirmede elden daha süratli, daha mâhirdir. Alimler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın bu husustaki sür'atini muhataplara daha iyi duyurabilmek için parmak kelimesini tercih etmiştir" derler. 1111

I o jjb İ-î aUİ J: Jli i»l <3 3485.CE jl kül d)l kj

jjjJlj ‘dil aJJİ J “j c-*jl olS""kül 3i ^-43 3i -’liö I

. -a 1 - jjl Aj>-y>-1 .JaA^P

4. (3485)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) şu âyetleri okurken işittim. (Meâlen): "Hiç şüphesiz Allah size, emânetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür" (Nisa 58). Bu sırada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m baş parmağını kulağına, onu takib eden (şehadet) parmağına da gözünün üzerine koyduğunu gördüm." 151

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, Ebû Dâvud'da Cehmiyye Fırkası'na reddiye olarak kaydedilmiştir. Cehmiyye başlığım taşıyan bir bâbta yer alır. Hadis buraya biraz özetlenerek alınmış. Nitekim aslında şöyle devam eder "...İbnu Yunus dedi ki: "Mukri dedi ki: "Yani

Allah işitici (semi) ve görücüdür (basîr), yani Allah'ın işitmesi ve görmesi vardır."

Yunus dedi ki: "Mukri dedi ki: "Bu, Cehmiyye'ye birreddir."

Ebû Dâvud der ki: "Bu, Cehmiyye'ye reddir."

Cehmiyye: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in dışında kalan sapık bir fırkadır. Mensupları Allah'ın ezelî sıfatlarını nefyederler, ilaveten derler ki: "Allah'a işitmek, görmek gibi mahlukata mahsus vasıflar izafe etmek, Allah'ı kula benzetmektir, öyleyse Allah'a hayy (diri), âlim, mütekellim (konuşan) gibi sıfatlar nisbet edilemez. Çünkü bu sıfatlar insanlarda da vardır." Onlara göre Allah'a kadir, halik, fâil, muhyi, mümît gibi sıfatlar verilmelidir. Çünkü onların iddiasına göre, "mahlukat bu sıfatlarla tavsif edilemezler." Buradan da anlaşılacağı üzere Cehmiyye, insanın bir şey yapmaya kadir olmadığını, Allah tarafından yazılmış ve yaratılmış fiilleri yapmaya mecbur olduğunu iddia eder. Ayrıca Kur'an'm mahlûk olduğunu söyler.

Asıl mevzuumuza gelecek olursak, sadedinde olduumuz hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), âyette "Şüphesiz Allah işitir ve görür" ibaresini okuyunca, kulak ve gözüne işaret buyurmuş olmakta, böylece Allah'ın işitme ve görme fiillerine sahip olduğunu ikrar etmiş olmaktadır. Bu davranışta, insanlarda mevcut sıfatları Allah'tan nefyeden Cehmiyye fırkasına bir nevi reddiye olacağı açıktır.

Hattâbî der ki: "Resûlullah'm "Allah işitici ve görücü.." meâlindeki ibâreyi okuyunca parmaklarını kulak ve göz üzerine koymasının ma'nâsı, Allah Teâlâ Hazretlerini görme ve işitme fiillerini isbattır, göz ve kulağı değil. Çünkü bunlar organdır. Allah organ sâhibi olmamakla mevsuftur. Çünkü O, insanlara mahsus sıfat ve vasıflardan münezzehtir. Allah organ sâhibi, cüz sahibi, kısımlar sahibi değildir. "O'nun

benzeri yoktur. O semi ve basîrdir. Bazı Ehl-i Sünnet ulemâsı, Hattâbî'ye bu sözü sebebiyle karşı çıkmış ve demiştir ki: "Hattâbî'nin, "Allah Teâlâ Hazretlerine ... göz ve kulak'ı isbat değildir" sözü tahkik ehlinin sözü değildir. Ehl-i tahkik, Allah Teâlâ Hazretlerini, kendisi ve Resûlii tarafından zât-ı ilâhi'yi tavsifte kullanılmış olan vasıflarla tavsif edenler, Allah için. Kur'an ve Sünnette gelmemiş olan vasıflar uydurmazlar. Nitekim Allah Teâlâ Hazretleri kendisini şöyle tavsif eder: "(Ey Mûsa! Gözümün önünde yetişesin diye seni sevimli kıldım" (Tâ-Hâ 39); "Nezaretimiz ve vahyimiz altında gemiyi yap" (Hud 37). Hattâbî'nin; "Allah organ sahibi, cüz sahibi, kısımlar sahibi değildir" ifadesi bid'a ve uydurma bir sözdür. Bunu Seleften hiç kimse, ne nefıy ne de isbat maksadıyla söylememiştir. Bilakis, onlar Allah'ı, kendisinin nefsini vasfettiği sıfatlarla tavsif etmişler, sükut ettiği şeylerde de sükut etmişlerdir. Bu tavsifi yaparken nasıl olduğunu (keyfiyet) söylememişler, temsil getirmemişler, Allah'ı bir mahluka da benzetmemişlerdir. Kim O'nu mahluka benzetirse kâfir olur. Ne Allah'ın kendini tavsifi, ne de Resulünün O'nu tavsifi teşbih değildir. Allah'a işitme ve görme sıfatlarının isbatı haktır."

Hemen belirtelim ki burada atıfta bulunulan Selef görüşüne göre, Kur'an'da Allah'a nisbet edilen bütün sıfatlar "nasıl?" denmeksizin haktır. Âyette, ÂİÂj dendiğine göre O'nun vechi (yüzü) vardır.

Âyette c-J iİA dendiğine göre O'nun iki eli vardır. Âyette, LçÂ-L denildiğine göre O'nun gözü

vardır. Âyette, ÜÇ? IjL*s ÂİU-Jlj âXij ç-LŞ-j dendiğine göre O kıyamet günü gelecektir. Hadiste ifade edildiği

üzere Allah dünya semasına iner.

Selef, "âyette ve hadiste gelen bu vasıflara inanırız, nasıl olduğunu sormayız, bunlardan gerçek muradı Allah bilir, biz bir fikir beyan etmeyiz" ma'nâsmda açıklamalar yaparlar.

Şüphesiz burada ulemâ arasında cereyan eden kelâmı münakaşanın teferruatına girmeyeceğiz. Ancak Selefin nokta-i nazarını kavramada yardımcı olacak ve yine teşbih meselelerine giren Allah'ın Arş üzerine istivası ile ilgili olarak izhar edilen birkaç beyan daha nakledeceğiz: İbnu Hacer Fethu'l-Bâri'de Ümmü Seleme'den şu rivayeti kaydeder: "İstiva 1 ^ 1 (Kur'anda zikredildiğine göre) meçhul değil, nasıl olduğu ma'kul (anlaşılır) değil, bunu ikrar (kabul) etmek imandır, inkârı da küfürdür."

Rebîa İbnu Ebî Abdirrahmân tarîkinden gelen rivayete göre, Allah'ın Arş'a nasıl istiva ettiği sorulmuş, o şu cevabı vermiştir: "İstiva meçhul değildir, nasıl olduğu makul değildir, Allah'a risalet, Peygamberlerine tebliğ, bize de teslim düşmektedir."

Evzâî de şöyle söylemiştir: "Biz ve Tâbiîn sayıca çoktuk. Şunu söylerdik: "Allah Arş'mdadır, biz sünnette Allah hakkında vârid olan sıfatlara inanırız."

Bir başka tarîkte Evzâî şöyle anlatır: "Kendisinden, ' f âyeti hakkında sorulmuştu şu

cevabı verdi: "O, nefsini kendi vasfettiği şekildedir."

Beyhakî'nin bir kaydına göre Abdullah İbnu Vehb anlatıyor: "Biz İmam Mâlik'in yanında idik. Bir adam yanma girerek: "Ey Ebû Abdillah,

buyruluyor. Allah nasıl istiva etti?" dedi. İmam Mâlik başını eğip bir miktar düşündü; derken birden bir ter bastı. Sonra başını kaldırıp:

"Rahman, kendini vasfettiği şekilde Arş üzerine istivâ etmiştir. Bu nasıl oldu? denmez. Nasıllık O'ndan kaldırılmıştır. Zannımca sen mutlaka bid'at sahibi birisisin!" der ve adamın meclisten çıkarılmasını emreder. İmam Mâlik'ten bir başka rivayet, onun şöyle söylediğini bildirir: "...O'nu ikrar vacibtir, ondan sual bid'attir."

Şu halde Cehmiyye fırkası, Ehl-i Sünnet'in kaydedilen mezkur ikrarına karşı çıkıp bunun teşbih olduğunu, yani Allah'ı insanlara benzetmek olduğunu söylemiştir.

İshak İbnu Râhûye: "Bu teşbih değildir. Eğer dersek ki "Allah'ın bizimki gibi bir eli vardır"; işte o zaman teşbih olur" diyerek Cehmîlere cevap vermiştir.

Sevrî, Mâlik, İbnu Uyeyne, İbnu'l-Mubârek gibi Selef büyükleri bilittifak: "Bu hadislere, herhangi bir tefsir ilâve etmeksizin inanırız" demişlerdir.

İbnu Abdilberr der ki: "Ehl-i Sünnet, Allah hakkında Kitap ve Sünnette gelen bu sıfatları ikrarda icmâ ederler, bunlardan hiçbirine keyfiyet (yani "nasıl oldukları hususunda yorum") nisbet etmezler. Fakat Cehmiyye, Mûtezile ve Hâricîler: "Kim bu isimleri ikrar ederse Allah'ı insanlara benzetmiş olur" demişlerdir.

Selefin, müteşâbihât karşısında kemâl mertebesinde bir imân gerektiren bu nokta-i nazarı, bilhassa Yunan felsefesinin, entellektüel çevrelerde yaygınlık kazanmasıyla her meselenin aklî izahlarının araştırıldığı muahhar zamanlarda imanı zayıflamış, teslimiyeti azalmış insanları tatmin etmez hale gelmiştir. Bu durum, ulemâyı müteşâbihât karşısında farklı bir yaklaşıma sevketmiştir: Te'vîl...

Müteahhirıın dediğimiz Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ulemâsı, neticede Allah'ı insanlara benzeten müteşâbih âyetleri Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat inancına muvafık bir kısım açıklamalara

tâbi tutmuşlardır. Meselâ Gazalî'ye göre, Allah'a el, yüz, parmak ve suret gibi insana benzemeyi veya maddî olmayı gerektiren âyet ve hadisleri dinleyen kimse, bu sözlerden iki ma'nânm kastedilmiş olacağını bilmelidir.

1) Ya kelimenin lügat ma'nâsı alınır: Bu durumda Allah'a madde ve cisim nisbet edilmiş ve Allah mahlukata benzetilmiş olacak. Kur'an'da Allah'ın hiç bir benzerinin olmadığı ifade edildiğine göre bu ma'nâ kastedilmiş olamaz.

2) Ya da kelime istiare maksadıyla kullanılır: Bu durumda meselâ el ile başka bir ma'nâ kastedilmiştir ve o ma'nâ cisim değildir. Nitekim "Memleket emîrin elindedir" dendiği zaman burada istiare yapılır. Sözgelimi emirin eli kesik bile olsa, söylenen söz doğrudur ve kastedilen ma'nâ anlaşılır. Öyleyse âyet ve hadislerde Allah'la ilgili olarak, teşbih ifade eden, şekil ve madde hatıra getiren kelimeler lügat ma'nâsında kullanılmış değildir, isti'aredir. O kelimelerin dilde cârî mecâzî ma'nâları anlaşılmalıdır.

İşte müteahhir ülemanm, Cenâb-ı Hakk'ın şuûnatıyla ilgili olarak âyet ve hadislerde gelen bir kısım ibareleri İslâm itikadına uygun aklî açıklamalara kavuşturma işine te'vil denmiştir. İmam Mâturidî, İmam Eş'arî ve İmam Gazali tarafından işlenen bu metod ümmetçe benimsenmiştir. 1 ^

m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/284-285. m Müslim, İman: 293 (179); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/286.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/286-287.

Buhârî, Itk: 20; Müslim, Birr: 112, (2612).

151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/288.

141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/288-289. m Tirmizî, Kader: 7, (2141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/289. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/289-290.

121 Ebû Dâvud, Sünnet: 19. (4728); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/290-291.

1121 İstiva

âyetinde haber verilen hakikattir. Allah'ın Arş'a istivası, Allah'ı mekân izâfe etme mânâsına geldiği için ciddî tartışmalar cereyan eden bir meseledir. Kaydettiğimiz rivâyet Selefin bu meseledeki tavrını aydınlatır.

Ol 1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/291-294.

TAHARET BÖLÜMÜ

UMÛMÎ AÇIKLAMA İSLAM VE TEMİZLİK BİRİNCİ BAB SULARIN AHKÂMI KÜLLE NEDİR?

SU HAKKINDA SON SÖZ ON VASIF VE KORUNMA TEDBİRLERİ İKİNCİ BAB NECASETİN İZALESİ

"Rahman, kendini vasfettiği şekilde Arş üzerine istivâ etmiştir. Bu nasıl oldu? denmez. Nasıllık O'ndan kaldırılmıştır. Zannımca sen mutlaka bid'at sahibi birisisin!" der ve adamın meclisten çıkarılmasını emreder.

İmam Mâlik'ten bir başka rivayet, onun şöyle söylediğini bildirir: "...O'nu ikrar vacibtir, ondan sual bid'attir."

Şu halde Cehmiyye fırkası, Ehl-i Sünnet'in kaydedilen mezkur ikrarına karşı çıkıp bunun teşbih oldugunu, yani Allah'ı insanlara benzetmek olduğunu söylemiştir.

İshak İbnu Râhûye: "Bu teşbih değildir. Eğer dersek ki "Allah'ın bizimki gibi bir eli vardır"; işte o zaman teşbih olur" diyerek Cehmîlere cevap vermiştir.

Sevrî, Mâlik, İbnu Uyeyne, İbnu'l-Mubârek gibi Selef büyükleri bilittifak: "Bu hadislere, herhangi bir tefsir ilâve etmeksizin inanırız" demişlerdir.

İbnu Abdilberr der ki: "Ehl-i Sünnet, Allah hakkında Kitap ve Sünnette gelen bu sıfatları ikrarda icmâ ederler, bunlardan hiçbirine keyfiyet (yani "nasıl oldukları hususunda yorum") nisbet etmezler. Fakat Cehmiyye, Mûtezile ve Hâricîler: "Kim bu isimleri ikrar ederse Allah'ı insanlara benzetmiş olur" demişlerdir.

Selef'in, müteşâbihât karşısında kemâl mertebesinde bir imân gerektiren bu nokta-i nazarı, bilhassa Yunan felsefesinin, entellektüel çevrelerde yaygınlık kazanmasıyla her meselenin aklî izahlarının araştırıldığı muahhar zamanlarda imanı zayıflamış, teslimiyeti azalmış insanları tatmin etmez hale gelmiştir. Bu durum, ulemâyı müteşâbihât karşısında farklı bir yaklaşıma sevketmiştir: Te'vîl...

Müteahhirûn dediğimiz Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ulemâsı, neticede Allah'ı insanlara benzeten müteşâbih âyetleri Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat inancına muvafık bir kısım açıklamalara tâbi tutmuşlardır. Meselâ Gazalî'ye göre, Allah'a el, yüz, parmak ve suret gibi insana benzemeyi veya maddî olmayı gerektiren âyet ve hadisleri dinleyen kimse, bu sözlerden iki ma'nânın kastedilmiş olacağını bilmelidir.

1) Ya kelimenin lügat ma'nâsı alınır: Bu durumda Allah'a madde ve cisim nisbet edilmiş ve Allah mahlukata benzetilmiş olacak. Kur'an'da Allah'ın hiç bir benzerinin olmadığı ifade edildiğine göre bu ma'nâ kastedilmiş olamaz.

2) Ya da kelime istiare maksadıyla kullanılır: Bu durumda meselâ el ile başka bir ma'nâ kastedilmiştir ve o ma'nâ cisim değildir. Nitekim "Memleket emîrin elindedir" dendiği zaman burada istiare yapılır. Sözgelimi emirin eli kesik bile olsa, söylenen söz doğrudur ve kastedilen ma'nâ anlaşılır. Öyleyse âyet ve hadislerde Allah'la ilgili olarak, teşbih ifade eden, şekil ve madde hatıra getiren kelimeler lügat ma'nâsında kullanılmış değildir, isti'aredir. O kelimelerin dilde cârî mecâzî ma'nâları anlaşılmalıdır.

İşte müteahhir ülemanın, Cenâb-ı Hakk'ın şuûnatıyla ilgili olarak âyet ve hadislerde gelen bir kısım ibareleri İslâm itikadına uygun aklî açıklamalara kavuşturma işine te'vil denmiştir. İmam Mâturidî, İmam Eş'arî ve İmam Gazalî tarafından işlenen bu metod ümmetce benimsenmiştir.[11]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/284-285.
[2] Müslim, İman: 293 (179); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/286.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/286-287.
[4] Buhârî, Itk: 20; Müslim, Birr: 112, (2612).
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/288.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/288-289.
[7] Tirmizî, Kader: 7, (2141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/289.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/289-290.
[9] Ebû Dâvud, Sünnet: 19, (4728); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/290-291.
[10] İstiva الرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى

âyetinde haber verilen hakikattır. Allah'ın Arş'a istivası, Allah'ı mekân izâfe etme mânâsına geldiği için ciddi tartışmalar cereyan eden bir meseledir. Kaydettiğimiz rivâyet Selefin bu meseledeki tavrını aydınlatır.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/291-294.

BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MES'ELELER

İKİNCİ FASIL

MENİ HAKKINDA

İCİNCİ FASIL

HAYIZ KANI

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÖPEK YE DİĞER HAYVANLAR HAKKINDA BESİNCİ FASIL DERİLER HAKKINDA ÜÇÜNCÜ BAB İSTİNCA HAKKINDA BİRİNCİ FASIL İSTİNCANIN ADABI İKİNCİ FASIL

İSTİNCADA KULLANILAN ŞEYLER YAKIN VE UZAK ÇEVRENİN TEMİZLİĞİ:

MEKAN TEMİZLİĞİ:

AVLU VE MEYDANLARIN TEMİZLİĞİ:

MESİRE (PİKNİK) YERLERİNİN TEMİZLİĞİ:

YOLLARIN TEMİZLİĞİ:

EZÂ NEDİR?

YOLU KİRLETENLERE LÂNET:

DÖRDÜNCÜ BAB ABDEST HAKKINDADIR BİRİNCİ FASIL ABDESTİN FAZİLETLERİ İKİNCİ FASIL ABDESTİN SIFATI ÜÇÜNCÜ FASIL ABDESTİN SÜNNETLERİ BİRİNCİ SÜNNET:

MİSVAK

ABDESTİN İKİNCİ SÜNNETİ:

ELLERİN YIKANMASI ABDESTİN ÜÇÜNCÜ SÜNNETİ:

İSTİNSAR, İSTİNŞAK VE MAZMAZA ABDESTİN DÖRDÜNCÜ SÜNNETİ:

SAKAL VE PARMAKLARI HİLALLEMEK ABDESTİN BESİNCİ SÜNNETİ:

KULAKLARI MESHETMEK ABDESTİN ALTINCI SÜNNETİ:

ABDESTİ TAM ALMAK ABDESTİN YEDİNCİ SÜNNETİ:

SUYUN MİKTARI

ABDESTTE SU İSRAFININ YASAK OLMASINDAKİ MA NÂ SA', MÜDI). RITL:

ABDESTİN SEKİZİNCİ SÜNNETİ MENDİL

ABDESTİN DOKUZUNCU SÜNNETİ:

DUA VE BESMELE BESİNCİ BAB ABDESTİ BOZAN ŞEYLER BİRİNCİ FER’

VÜCUDDAN ÇIKAN BOZUCULAR

1- YEL

2- MEZİ

3- KUSMUK

4- KAN İKİNCİ FER':

İKİNCİ FASIL

İCİNCİ FASIL

HAYIZ KANI

KÖPEK VE DİĞER HAYVANLAR HAKKINDA

KADINA VE FERC E DEĞME BİRİNCİ NEV':

KADINA DEĞME İKİNCİ NEV':

ZEKERE DEĞMEK ÜÇÜNCÜ FER:

UYKU, BAYILMA, KENDİNDEN GEÇME DÖRDÜNCÜ FER:

ATEŞTE PİŞENİN YENMESİ BİRİNCİ ÇEŞİT:

ABDEST GEREKTİREN İKİNCİ ÇEŞİT:

ABDESTİ GEREKTİRMEYEN BESİNCİ FER'

DEVE ETLERİ ALTINCI FER':

MÜTEFERRİK HADİSLER ALTINCI BAB

MEST ÜZERİNE MESH ETMEK UMÛMÎ AÇIKLAMA YEDİNCİ BAB
TEYEMMÜM

TEYEMMÜMÜ MEŞRU KILAN SEBEPLER ŞUNLARDIR:
SEKİZİNCİ BAB GUSÜL

UMÛMÎ AÇIKLAMA

ÇOCUĞUN CİNSİYETİ VE BENZEMESİ

BİRİNCİ FASIL

CENABETTEN GUSÜL

İKİNCİ FASIL

HAYIZLI VE NİFASL1 KADINLARIN YIKANMASI

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAM GUSLÜ

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÖLÜNÜN YIKANMASI YE ÖLÜ YIKAYANIN YIKANMASI BESİNCİ FASIL MÜSLÜMAN OLUNCA GUSÜL ALTINCI FASIL HAMMAM HAKKINDA DOKUZUNCU B AB HAYIZ HAKKINDADIR İKİNCİ FASIL

MÜSTEHÂZE VE NİFAS HALLERİ UMUMİ AÇIKLAMA BİRİNCİ FASIL

HAYIZLI VE HAYIZLIYLA İLGİLİ HÜKÜMLER İKİNCİ FASIL

İSTİHÂZE VE NİFAS HAKKINDA UMUMÎ AÇIKLAMA:

HAYIZ HALİNDE TEMİZLİK

(CEMİYET VE TEMİZLİK YÖNÜNDEN) AYBAŞI

TAHARET BÖLÜMÜ

(Bu bölümde dokuz bab vardır) BİRİNCİ BAB

SULARIN AHKÂMI

ATESTE PİSENİN YENMESİ

ALTINCI BAB

MEST ÜZERİNE MESH ETMEK

SEKİZİNCİ BAB

BİRİNCİ FASIL
İKİNCİ FASIL
HAYIZLI VE NİFASLI KADINLARIN YIKANMASI

ALTINCI FASIL

HAMMAM HAKKINDA

DOKUZUNCU BAB

HAYIZ HAKKINDADIR

İKİNCİ FASIL

MÜSTEHÂZE VE NİFAS HALLERİ

UMUMİ ACIKLAMA
BİRİNCİ FASIL
HAYIZLI VE HAYIZLIYLA İLGİLİ HÜKÜMLER

İKİNCİ FASIL

İSTİHÂZE VE NİFAS HAKKINDA

HAYIZ HALİNDE TEMİZLİK

CEMİYET VE TEMİZLİK YÖNÜNDEN) AYBASI

*

İKİNCİ BAB NECASETİN İZALESİ (Bu bab beş fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MESELELER *İKİNCİ FASIL MENİ HAKKINDADIR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL HAYIZ KANI DÖRDÜNCÜ FASIL KÖPEK VE DİĞER HAYVANLAR

*

BEŞİNCİ FASIL DERİLER

*

ÜÇÜNCÜ BAB (Bu babta iki fasıl var)

BİRİNCİ FASIL İSTİNGANIN ÂDÂBI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİNGADA KULLANILAN MADDELER DÖRDÜNCÜ BAB ABDEST HAKKINDA (Bu babta üç fasıl var)

BİRİNCİ FASIL ABDESTİN FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL ABDESTİN SIFATI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ABDESTİN SÜNNETLERİ: DOKUZDUR

1- Misvak

2- İki Elin Yıkanması

3- Sümkürme, Ağız ve Burnu Yıkama

4- Sakal ve Parmaklan Hilalleme

5- Kulakları Meshetme

6- Abdesti Eksiksiz Yapmak

7- Suyun Miktarı

8- Mendil

9- Dua ve Besmele

*

BEŞİNCİ BAB ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

1- Ön ve Arka vs. Yollardan Bir Şeyin Çıkması: Dört Çeşittir

* Yel Çıkması

* Mezî Akması

* Kusmuk * Kan

2- KADINA VE FERCE DEĞMEK (Meshetmek)

* Kadına Değmek

* Zekere Değmek

3- UYKU. BAYGINLIK VE KENDİNDEN GEÇME

4- ATEŞTEN PİŞENİ YEMEK

* Abdest

* Abdesti Terk Hakkında

5- DEVE ETİ

6- MÜTEFERRİK HADİSLER ALTINCI BAB

MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

*

YEDİNCİ BAB TEYEMMÜM

*

SEKİZİNCİ BAB

GUSUL HAKKINDADIR

(Altı Fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL CENABETTEN GUSÜL

*

İKİNCİ FASIL

HAYIZLI VE NİFASLININ GUSLÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAMLARDA YIKANMA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

CENAZE YIKAMAK VE BUNDAN YIKANMAK BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMAN OLANIN YIKANMASI

*

ALTINCI FASIL HAMAM HAKKINDA DOKUZUNCU BAB (Hayız Hakkında İki Fasıl Var)

*

BİRİNCİ FASIL

HAYIZLILARLA İLGİLİ AHKÂM

UMÛMÎ AÇIKLAMA

İslâm, bütün beşerî sistemler ve diğer dinî nizamlar arasında temizliğe en çok yer veren bir dindir. Bütün ibadetler ve her çeşit dinî hayat temizlik üzerine kurulur. Hadis ve Fıkıh kitapları önce temizlik bahisleriyle başlar. İslam'ın yarısı temizlik kabul edilir. Bu bahis, beden temizliğinden çevre temizliğine kadar çok değişik sahalara temas eder. Konunun

ehemmiyeti ve dağınıklığı sebebiyle hadislere geçmezden önce, bu umumî açıklama kısmında İslam'da temizliğin yeri ve ehemmiyeti hakkında derli toplu bir tahlil sunacağız. Burada bazılarına mealen ve özetleyerek temas ettiğimiz hadisler bilâhare metinleriyle ve tam olarak gelecektir.^

İSLAM VE TEMİZLİK

Temizlik, gerek maddî gerek manevî olsun bir müslümanm mutlaka riayet etmesi gereken bir husustur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) "Temizlik imanın yarısıdır", "Namazın anahtarı temizliktir" gibi beyanlarıyla temizliksiz dînî hayatın, dindarlığın mümkün olamayacağını mti'minlerin vicdanına yerleştirmeye çalışmıştır. İman-İslâm kelimelerinin aynılık ve gayrılığı üzerinde âlimlerin yaptığı münakaşa bir tarafa, bizzat sahih hadislerde gelmiş olan: "Allah'a iman nedir biliyor musunuz?)...) (açıklayayım, Allah'a iman) Allah'tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, ganimetten beşte birini vermektir" ifadesi nazara alınmış olsa bile çoğu kere imanla dinin kastedildiği, böylece "temizlik" in dinin, dinî hayatın yarısını, hem de ikinci yarının tahakkuku için şart olan evvelki yarıyı teşkil ettiğini anlarız. Tabiîdir ki bu durum, müslüman nazarında temizliğin ehemmiyetini fevkalâde artırmış oluyor, zira maddî manevî bütün amellerin makbul ve muteber olması bunun varlığına bağlanmıştır. Nitekim hadiste: "Temizlik olmayınca namaz kabul edilmez" denmektedir.

Aslında kabul edilmesi için koşulan temizlik şartı namaza has değildir. Allah için yapılan her bir şeyin kabul edilmesi, onun temiz olmasına bağlıdır. "İbadet riya ile kirlenirse makbul değildir." "Sadaka, zekât meşru yoldan kazanılmış helâl maldan değilse makbul değil", "Yenip içilen şeyler, alman gıdalar temiz değilse yapılan duaların, edilen

ibadetlerin hiçbirisi makbul değil", "Allah temizdir ve sadece temiz olanı kabul eder." "Sözün temiz olanı, amelin salih olanı O'na yükselir." (Fâtır, 10; Bakara 264; Mâûn 6.]

Şu halde kişi müslüman olabilmek, Allah'a layık olabilmek için pek çok yönlerden, maddeten ve mânen temiz olmak zorundadır.

Burada temizlik şartı mutlaktır. Maddî temizlik veya manevî temizlik diye tahsise imkân yoktur. Zira önce de söylediğimiz gibi İslâm ceset ve ruhu ayrı ayrı mütâlaa ederek, birini tafdil diğerini ihmâl etmiyor, ikisinin de terbiye ve kemâlini istiyor, ikisinin de terbiyesinde temizliği ilk şart kılıyor. Ruhu kirleten şirk, kibir, ucub, yalan, gıybet, haset, gadab, dedikodu, mâlâyânî şeylerle iştigal, haram nazar, fısk, gaflet, kötü söz, yeis, fahr, israf, cimrilik, merhametsizlik... gibi mânevi kirlerden 131 şiddetle nehyedildiği gibi, ibadete mâni bir kısım maddî pisliklerden de haber verip bunlardan da uzak durmayı emretmektedir.

Hattâ Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyetleri, birçok dinî emirlerin, "temizlik"in gerçekleşmesi için konulmuş olduğunu ifade etmektedir. Meselâ namaz kılmak için şart olan gusül, abdest veya (hîn-i hâcette ikisinin yerini tutmak üzere) teyemmüm gibi vasıtalarla temizlik yapılmasını emreden âyetten sonra: "Allah (bu emirle) size bir güçlük dilemez, fakat sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister" (Mâide 6) dendiği gibi, zekâtla ilgili olarak da "Onların mallarından bir zekât al ki onunla kendilerini temizlemiş, tezkiye etmiş olasın" (Tevbe 103) denmektedir. Hz. Peygamberin: "Her şey için bir zekât (temizleyici) vardır, cesedin zekâtı da oruçtur" sözü, orucun da bir başka temizlik için konduğunu ifade etmektedir. Bilindiği üzere, zekât lügatte nemâ (artma) ma'nâsına geldiği gibi tathir (temizleme) ma'nâsına da gelmekte ve şer'î örfte iki ma'nâda birlikte kullanılmaktadır.

Bu ifadeler az önce söylediklerimizin zıddına, insana farz kılınan amellerden esas maksadın "insanı hakîkî temizliğe kavuşturmak" olduğunu göstermektedir. Yani temizlik, dinde hem vasıta hem gâye olmaktadır.

İslâm'da temizliğe birinci plânda verilen bu ehemmiyetin bir ifadesi olarak hemen hemen bütün hadis ve fıkıh kitapları, taharetle ilgili bölüme en başta yer verirler, ondan sonra diğer bölümlere geçerler. Meselâ Kütiib-i Sitte'nin, Buhârî dışında kalan beş kitabı böyledir. Buhârî en başa Kitâbu'l-İmân'ı koymuştur.

Gazali, İslâm'ın mü'minlerden taleb ettiği maddî ve manevî temizliği dört mertebeye ayırır:

1- Zâhir'in temizliği: Bu hadesten, necâsetten ve fuzûliyattan temizliktir.

2- İnsan âzâlarının (cevârih) bir kısım cürüm ve günahlardan temizliği.

3- Kalbin mezmum ahlâklardan, takbih edilen düşüklüklerden (rezâil) temizlenmesi.

4- Sırrın Allah'tan başka herşeyden temizlenmesi -ki bu Enbiyâ ve Sıddîkin'e has bir temizlik mertebesidir.İslâm'ın temizlik anlayışının sahip olduğu bu genişlik ve şümûlü belirttikten sonra hemen ilâve edelim ki biz burada daha ziyade bedenî terbiyeye taalluk eden "zâhir"in temizliği üzerinde duracağız.

Sünnette gelen beyanlara bakınca zâhirin temizliği deyince sadece insan bedeninin temizliği söz konusu değildir. Elbisenin, meskenin ve hatta yaşanan muhit ve çevrenin de temizliği söz konusudur. Zirâ insan bu söylenenlerin hepsiyle birlikte gerçek bütünlüğünü bulmaktadır ve bunların her birisi insan üzerinde te'sir icra etmektedir. Bu

sebeple bir müslümanm içinde yaşadığı fizik ve sosyal çevrenin de maddî ve manevî yönlerden kendi akide iklimine uygun olması, imân şartlarına göre tanzim edilmiş bulunması gerekmektedir. Biz burada bunlardan en mühimleri olan beden ve elbise temizliği ile mesken ve muhit temizliğine temâs edeceğiz.

Beden (Ve Elbise) Temizliği: Biri hades denen ve gözle görülmeyen hükmi pislikten, diğeri de gözle görülen ve necâset denen maddî pislikten olmak üzere iki ayrı temizliği gerçekleştirmektir. Hades denen hükmî pislik sadece insan vücudu için mevzubahistir. İki çeşittir, birincisi cinsî münasebet veya ihtilâmla hâsıl olur, bundan temizlenmek için bütün vücudun yıkanması gerekir. Diğeri abdesti bozan hallerle hâsıl olur ve vücudun her an dışarı ile teması olan el, yüz, kol ve ayakların yıkanmasını gerektirir. Bu temizlikler olmayınca namaz kılınamaz.

Bütün vücudun yıkanması, sâdece büyük hades (cünüplük) şartına bağlı değildir. Bunun dışında normal olarak bir müslümanm haftada en az bir defa yıkanması gerekmektedir. Hz. Peygamber: "Sizden cumaya gelen

yıkansın" demekle kalmaz, "Cuma günü yıkanmak bülîığa ermiş herkese vacibtir" diyerek tekid eder. Hz. Ali ve Hz. Osman gibi Ashab'tan bazılarının cünüp olmadığı halde, soğuk bile olsa her gün yıkandıkları belirtilir.

Gerek abdest ve gerekse gusliin nakıs olmaması "Allah'ın emrettiği şekilde" mükemmel olması gerekmektedir. Her ne kadar abdest âzalarının ikişer ve hatta birer defa yıkanması yeterli ise de mükemmel olması için, hiç bir kuruluk kalmayacak şekilde üçer defa yıkanması lazımdır. Hz. Peygamber alelacele abdest alıp ökçelerini iyi yıkamayan kimseyi görünce "yazık ateşte yanacak olan ökçelere, (abdesti tam al)" diye uyarmış, tırnak kadar kuru yer bırakan

kimseyi "abdestini tam alması için" geri çevirmiş, ihmâli mümkün olan parmak araları için de: "Su ile ovulmazsa Kıyamet günü Allah ateşle ovacaktır" diye dikkat çekmiştir. Abdest bozulmadıkça aynı abdestle birkaç vaktin namazını kılmak caiz ise de her vakit için yeni bir abdest teşvik edilmiş, Selef bunu "nur üstüne nur (nûrun alâ nıır)" olarak tavsif etmiştir. Hz. Peygamber'in Mekke' nin fethedildiği güne kadar her namaz için ayrı abdest aldığı, o gün aynı abdestle beş vakti kıldığı belirtilmiştir.

Hz. Peygamber günlük temizliğin mecburî vasıtası olan abdeste teşvik olarak, müslümanlarm Kıyamet günü adest uzuvlarında zuhur edecek nurdan bir parlaklıkla diğer ümmetler arasında temayüz edeceğini belirtmekten başka, abdest alan kimse uzuvlarını yıkadıkça o uzuvlarla işlenmiş olan günahların, (onlarda bulunması muhtemel maddî kirler gibi) su ile akıp gideceğini, böylece günahlardan arınmış olarak çıkacağını, abdestin iki vakit arasında işlenen günahlara kefaret olacağını belirtir.

Sünnet, bilhassa el ve ağız gibi hıfzıssıhha noktasından ehemmiyet taşıyan uzuvların yıkanmasını, sadece namaz vakitlerine hasretmemiştir. Uykudan kalkıldığı zaman, abdest almazdan önce, ilk iş ellerin yıkanması gerektiğine dikkat çeker ve: "El nerede geceledi bilemezsiniz" der. Kezâ (el ve) parmakların yıkanmasında mübâlağalı davranarak iyice yıkanması, aksi takdirde (Kıyamet günü) ateşle yakılacağı bildirilir. Bu meyânda istincadan sonra ve gusıil esnasında pislikler yıkandıktan sonra temizliğin tam olabilmesi için ayrıca toprağa sıirtülmesi gerekmektedir.

Yemekten evvel ve sonraki yıkamalardan başka, süt gibi yağlı herhangi bir şey (yenilip) içilecek olsa arkadan "yağlı olduğu için" yıkanması icâbetmektedir. Bilhassa yatma esnasında ellerin mutlaka temiz olması istenmektedir. Yatmadan önce, abdest alıp ayaklar da dahil bütün abdest

uzuvlarının yıkanmasını tavsiye etmekten başka, bilhassa ellerin mutlaka yıkanması gerektiğini belirtmek için Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Elinde bulaşık kokusu olduğu halde yıkamadan uyuyan kimseye herhangi bir rahatsızlık isabet ederse, kendisinden başkasında kabahat aramasın."

Ağız temizliğinde mühim bir husus misvaktır. Hz. Peygamber her abdest alışında misvak kullanmakla yetinmez, bu vakitler dışında da sık sık misvak kullanırdı. "Ben dişlerimi o kadar misvaklarım ki (bazan) ön dişlerim sökülecek diye korkarım" diyen Hz. Peygamber'in namaz için evden her çıkışında misvak kullandığı, eve her girişinde ilk yaptığı şeyinde dişlerini misvaklamak olduğu, kezâ herhangi bir sebeple gece uyandığı zaman da dişlerini misvakladığı belirtilir. Misvakın ehemmiyetini belirtmek için "Eğer ümmetime müşkilat çıkarmış olmaktan (korkmasaydım) her namazda misvak emrederdim"; "Misvak kullanın! Zirâ o, ağız için temizlik vesilesi, Rabbülâlemîn içinde rıza ve hoşnutluk sebebidir. Cebrâil her gelişinde bana misvak tavsiye etti. O kadar ki bana ve ümmetime farz kılınacak diye korktum" buyurur. Yine aynı maksatla: "Kirâmen kâtibîn meleklerini, sahibi bulundukları kimseyi, dişlerinin arasında yemek kırıntısı olduğu halde namaza durur görmek kadar hiç bir şey rahatsız etmez" der ve misvak kullanılarak kılınan namazın misvaksız kılınana nazaran 70 defa üstün olduğunu söyler.

Beden ve elbise temizliğinin diğer bir şartı istincâ ve istibrâdır. Yani gerek büyük abdest gerekse küçük abdest bozduktan sonra bunların bedene ve elbiseye bulaşmasına meydan vermemektir. Bu maksadla def-i hacetten sonra su kullanmak gerekmektedir. Su olmadığı takdirde taşla en az üç kere silmek şarttır.Hz. Peygamber'in önce taş, sonra da su kullanmak suretiyle her ikisiyle temizlik yaptığı, helâda su kullandığı gibi, helâdan çıktıktan sonra da mutlaka her defasında ellerini yıkadığı Hz. Enes ve Hz. Aişe tarafından

bildirilmektedir. Büyük abdestten sonraki temizliği su ile yapmanın ehemmiyetine bir âyetle Kur'an-ı Kerim de işaret ederek teşvikte bulunur. Mezkûr âyet Medine yakınında bulunan Kıiba köyü hakkında gelmiştir ve şöyle der:

"(...) Orada (pisliklerden) iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böyle çok temizlenenleri sever" (Tevbe, 108). Bu âyet üzerine Hz. Peygamber, Kübalılara Allah tarafından övülen temizliklerinin ne olduğunu sorunca, helâda su kullandıklarını söylerler.

Hz. Peygamber ehemmiyet verilmeyip ihmâl edilmesi mümkün olan idrar bulaşmalarına ayrı bir ağırlık vererek dikkati çekmekte, ehemmiyetini nazara arzetmektedir: "Sidikten temizlenin. Zira kabir azabının çoğu sidik yüzündendir." Diğer bazı hadislerde de kabir azabının sidik ve gıybet yüzünden olduğu belirtilir ki böylece idrar bulaşmaları bizzat Kur'an-ı Kerim'de "ölmüş kardeşinin etini yemek" olarak tavsif edilen gıybet kadar kötülenmiş, aynı derekede olduğu ifade edilmiş oluyor. Ayakta küçük abdest bozulabileceğine dair rivayetler mevcut ise de, sıçramalardan emin olunmayan hallerde oturarak yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Beden temizliği konusunda Hz. Peygamber gusül, abdest, istincâ, istibrâ, misvak gibi buraya kadar belirtmiş olduğumuz temizliklerin yapılmasını emretmekle kalmaz, başka hususlara da temas eder. Bu meyanda bıyıkların, tırnakların kesilmesi, koltuk altı ve etek traşlarmın yapılmasını da emretmiş, bu fazlalıkların atılmasında en çok kırk günün geçilmemesini istemiştir.

Sağ ve Sol Ellerin Kullanılışı: Sünnetin temizlik hususundaki hassasiyetinin bir başka tezahürü sağ ve sol ellerin yapacağı işlerde kendini gösterir. Zira ayakkabı, elbise giyme, baş tarama, temizlik vs. bütün işlerde "sağdan başlamayı"

prensip edinen Hz. Peygamber, pisliklerin temizlenmesi, zaruret halinde temiz olmayan bir şeye dokunma gibi kirletici işlerin daima sol elle yapılmasını; yemek yemek, yiyeceklere dokunmak gibi temiz olması istenen işlerin de dâima sağ elle yapılmasını emretmektedir. Bu cümleden olarak istincânm, abdest alırken burun temizliğinin gusıil esnasında vücuttaki pis yerlerin ve vücuda bulaşan pisliklerin temizlenmesinin daima sol elle yapılması prensip kılınmış, küçük abdest bozma sırasında bile sağ elle zekere dokunulmaması emredilmiştir.

Buna karşılık yemeğin sağ elle yenmesi emredilmiştir. Hz. Peygamber'in bu hususa verdiği ehemmiyeti göstermek için soluyla yiyen bir kimseye "Sağınla ye" dediği zaman, berikisi kibirlenerek "sağımla yiyemiyorum" deyince, "yiyemez ol" diye beddua etmiş olmasını hatırlatmamız kâfidir.

Mekân ve Çevre Temizliği: Namaz kılman ve zikir yapılan yerler de her çeşit necâsetten uzak olmalıdır. Pis kokulardan meleklerin hoşlanmadığı ve pislik bulunan yerlere meleklerin girmediği belirtilir. "Necaset sebebiyle" mezbele, mezbaha, hamam ... da namaz" yasaklanmıştır. Bu cümleden olarak necis ilan edilmiş olan köpeğin bulunduğu eve, bekletilmiş idrârm bulunduğu eve (rahmet) meleklerinin girmeyeceği haber verilmiştir. Kezâ meskenin bir parçası olan gusiil yapılan yerinde temiz tutulması istenmiş, bilhassa küçük abdest bozulmaması emredilmiştir.

Diğer bir kısım rivayetler beden ve meskenden başka, çevrenin de temiz tutulmasını emretmektedir. Bu cümleden olarak Müslim'in bir tahririnde Hz. Peygamber: "Lânete uğrayanlar olmayın" der. Yanındakiler bunların kim olduğunu sorunca: "Herkesin gelip geçtiği yolla, gölgelendikleri (kuytu) yerlere abdest bozanlar" cevabını verir. Bir başka rivayette lânet vesilesi olan bu yerlere bir üçüncüsü ilave edilmektedir: "Su yolları" Yani buralara da abdest bozulması

yasaklanmıştır. Bazı rivayetlerde "meyveli ağacın altı" da aynı yasağa dahil edilmiştir. Hemen belirtelim ki şârihlerin de belirttiği gibi kirletilmesi yasaklanan gölgeden murad, sadece ağaç gölgesi değil, halkın dinlenme ve tenezziih için oturdukları bütün gölgelere şâmildir. Yine bir kısım rivayetlerde, kirlendiği takdirde temizlenme ümidi olmayan "durgun suya abdest bozulması" da yasaklanmıştır.

Rivayetlerin bir kısmında lâneti gerektiren husus, abdest bozmakla kayıtlanmayıp "eza vermek" şeklinde ifade edilmiştir: "Müslümanları yollarında rahatsız edenlere, lanetleri vacib olmuştur" gibi. Bilhassa rahatsızlık veren her şeyin kastedildiği "ezâ"nm uğrak yerlerinden kaldırılmasına ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. Bu durumda herkesin istifadesine açık yerlerin şu veya bu şekilde rahatsız edici atıklar, lüzumsuz eşyalar, döküntüler vs. ile kirletilmemesi istenmektedir.

Şu halde "Müslümanları yollarında rahatsız edenlere, lanetleri vacib olmuştur" tehdidinin şümûliine çevre kirletenlerin hepsi dahildir. Hatta bir kısım hayvanların toprakta açmış olduğu deliklere akıtmanın yasaklandığına dair rivayetler de nazara alınırsa, sünnetin sadece insanları değil, hayvanları bile rahatsız edici çevre kirletmelerinden kaçınılmasını emrettiği anlaşılır.^ 1

BİRİNCİ BAB

SULARIN AHKÂMI

ılç» t^syj (îı ;(Ji-ûi ajii (J3i aüi s- .1. 3493.

. Jhu/ı 4 j>- y>~\ .]fe yy\ ip ji : jui ? jp\ 2% &pi\ nikp 4 j tpp ou ,p\ yp\

1. (3493)- Hz. Ebû Htireyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz gemiye binip, beraberimizde az bir su alabiliyoruz. Abdestlerimizi bu su ile alsak susuz kalacağız. Deniz suyu ile abdest alabilirmiyiz?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet, denizin suyu temizdir, meytesi de helâldir" cevabını verdi.

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu soruyu soran sahâbînin adı hususunda farklı rivayetler vardır. Bizce isim ehemmiyet taşımaz. Mühim olan hadisteki fıkıhtır. Ahmed, Hâkim ve Beyhakî tarafından tahric edilen bir rivayet, bu sorunun balıkçılar tarafından sorulduğunu ifade eder. Arabistan kıyılarında, o devirlerde icrâ edilen balıkçılık hakkında açıklayıcı bazı teferruatı da ihtiva etmesi yönüyle ehemmiyetli olan rivayeti aktarıyoruz: "Biz, bir gün Resîılullah'm yanında idik. Bir balık avcısı gelerek sordu:

"Ey Allah'ın Resûlü! Biz balık avı için denize açılırız. Beraberimize bazı kapkacak alırız. Gemiye binerken karaya yakın bir yerde avlanıp dönmeyi düşünürüz. Bazan böyle yakında balık buluruz, bazan da bulamayız. Öyle olur ki, başlangıçta aklımızda olmayan uzaklıklara açılmış oluruz. Bu uzaklıkta ihtilam olan veya abdest

alan oluyor. Beraberimizdeki su ile yıkanacak veya abdest alacak olsak bizi susuzluk helak edebilir. Bu endişeyle deniz suyunu yıkanma veya abdest almada kullanmamıza ne dersiniz?"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu soru karşısında deniz suyu için tahıır tabirini kullanır. Tahûr, hem temiz hem temizleyici ma'nâsına gelen mastar-isimdir. Kendisiyle temizlik yapılan şey demektir. Âyet-i kerimede de yağmur suyu tahûr diye isimlendirilmiştir. "Ölü bir yeri diriltmek ve yarattığımız nice hayvan ve insanları sulamak için gökten tertemiz su indirmişizdir." (Furkan 49).

2- Meyte: Şer'an yenmesini helâl kılacak bir tarzla olmaksızın ölen hayvandır. Kur'an meyteyi haram kılmıştır (Bakara 173). Burada, denize ait olan meytenin helâl olduğu belirtilmektedir. Âlimler bu hadiste kastedilen meyte'yi şöyle tarif ederler: "Sadece denizde yaşayan hayvanlardan denizde ölmüş olanıdır, "mutlak olarak denizde ölen" hayvan değildir. Zira, lügat açısından deniz meytesi deyince sadece denizde yaşayan hayvanın meytesi anlaşılır."

Daha önce de temas ettik. Balık dışındaki deniz mahluklarının yenip yenmeyeceği hususunda âlimler ihtilaf etmiştir.

* Hanefîler, "balık dışındaki mahluklar haramdır" der.

* Ahmed İbnu Hanbel, "Kurbağa ve timsah dışındaki her şey yenir"der.

* Mâlik ve İbnu Ebî Leyla, "Denizde ne varsa yenir" der.

* Şâfiîlerde farklı görüşler var:

** İbnu Hacer der ki: "Bütün çeşitleriyle balığın helal olduğu hususunda iilemâ ihtilaf etmez. Ancak şeklen karada

yaşayanlara benzeyen deniz mahlukları hususunda ihtilaf edildi. Söz gelimi insana, köpeğe, domuza, yılana benzeyen deniz hayvanları var!" Hanefîlerin ve Şâfiîlerden bir kısmının görüşüne göre balıktan başkası yenmez, haramdır. Şâfiî mezhebinin resmi görüşüne göre ise deniz mahlukları mutlak olarak helaldir. Bu aynı zamanda Mâlikîlerin de görüşüdür, ancak bunlar bir rivayette domuzu istisna ederler. Bu görüşte olanlar Kur'an'da geçen "Deniz avı ve onu yemek size de yolculara da helâl kılınmıştır" (Mâide 96) âyetini delil getirirler.

** Şâfiîlerden bir grup âlim: "Karadaki benzeri helâl olan helâl, haram olan haramdır" demiş, ayrıca hem karada hem denizde yaşayanları da hükümden hariç tutmuşlardır. Bunlar iki çeşittir:

1) Etlerinin yenmesi hususunda yasak gelenler: Mesela kurbağa gibi. Bunu Ahmed İbnu Hanbel de -hakkında gelen öldürme yasağı sebebiyle- istisna eder. Timsah da -deniz hayvanı olmasına rağmen- istisna edilenlerdendir. Çünkü kesici (köpek) dişleriyle saldırmaktadır. Tuzlu denizlerdeki köpek balığı, yılan, akreb, yengeç, kaplumbağa da insan tabiatının iğrenç bulması ve onlardan gelebilecek zehir sebebiyle müstesnalar arasında tutulmuşlardır.

2) Hakkında bir mâni vârid olmayanlar. Bunlar tezkiye yani şeriatın derpiş ettiği kesim şartıyla helâldir, kaz 13 ve su kuşu gibi.

Bu bahse giren bazı ilave açıklamalar 3478 numarada geçti.
13

cââUüj j£j jlj.1 Âli lj| aUİ J1-Jl® aip aü! ıj>! ÇÂJ ~ tm 3494.

1 AÂÂtÂ tU»! ö} ijllâ ?^lİ!i JÂf-j t(—-»OıİÜl

.L^JLLp SpHüj jSj c-JLC» ıjli /y AÇçtS ijlij Jg. a!

'jZ>' İjI cJjSi y ' ıjli ıjji !(Jli a ■ HU . cÂLi I 4 Â Li

IaJIL 'yş- t jIÂÂl' J, aL* AİÂp "ç 14 _İp âpüÂj

. »jjUI IÂÂ • 'JI® ?aJÎp c-ölS"" I %s

2. (3494)- Ebû Saîdi’l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:

"Ey Allah'ın Resûlii! Biz senin için Budâ'a kuyusundan su alıyoruz. Halbuki onun içerisine (ölmüş) köpeklerin leşleri, kadınların hayız bezleri, insan pislikleri atılıyor, (ne yapalım, su almaya devam edelim mi?)" diye sordular. Şu cevabı verdi:

"Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez." 13

Bu, Ebû Dâvud'un metnidir. Ebû Dâvud der ki: "Kuteybe İbnu Saîd'i işittim. Dedi ki: "Budâ'a kuyusunun kayyimine derinliğini sordum. Suyun en çok olduğu durumda kasıklara kadar çıkar" dedi. "Azaldığı zaman?" dedim, "Avret mahallinin (dizinin) altına düşer" dedi. Ebû Dâvud der ki: "Budâ'a kuyusunu ridam ile bizzat takdir ettim. Üzerine ridâmı gerdim. Sonra ridâmı ölçtüm. Kuyunun genişliği altı zira idi. Bahçenin kapısını bana açan kimseye: "Kuyunun süregelen yapısı hiç değiştirildi mi?" diye sordum. Bana "Hayır!" dedi. Kuyunun içindeki suyun rengini değişmiş gördüm." 13

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Tirmizî'de "Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez" başlığım taşıyan bir babta, Ebû Dâvud ve Nesâî'de "Budâ'a kuyusu hakkında" ismini taşıyan bir babta kaydedilir.

Budâ'a kuyusu'nu şârihler, Medine'de meşhur bir kuyu olarak açıklarlar. Türbüştî: "Budâ'a Medine'de Benî Sâ'ide'nin ikâmet ettiği yer (dâr)" der ve bunların Hazreç kabilesine mensup bir kol olduğunu belirtir. Tahâvî, Vâhidî'nin bir rivayetine dayanarak "Budâ'a'nın Medine bahçelerine su götüren bir su yolu olduğunu, dolayısıyla Budâa'nm suyunun durgun değil akarsu olduğunu" söylemiştir. Ancak başta İbnu Hacer, olmak üzere muhakkik âlimler bunu merdud bulurlar. Su yolu olsa "kuyu" denmezdi üstelik burası Hicaz ahalisince mâruf bir kuyu diye cevap verirler.

Tîbî, kuyuya pis şeylerin atılmasıyla ilgili haberi şöyle açıklar: "Kuyu, bir kısım köylülerin inmesi muhtemel vadilerden gelen sel yataklarının geçtiği bir noktada idi. Vadilere gelen köylüler, zikri geçen pislikleri konakladıkları yerlerin etrafına atıyorlardı. Yağmurların hasıl ettiği seller bunları sürükleyip kuyuya atıyordu. Bu durumu, râvi, dinleyenlerce insanların dinî zaafları sebebiyle kuyuya bizzat attıkları vehmine düşecekleri bir üslubla anlatmış olmalıdır. Böyle bir davranış, müslüman bir vicdanın asla tecviz etmeyeceği bir şeydir. Öyleyse, en faziletli bir asırda, insanların en müberrâ ve en temizini teşkil eden kimselerden bu davranışı nasıl bekleriz?"

Biz şunu ilave etmek isteriz: Temizliğe son derece kıymet veren, Umumî Açıklama kısımda da belirtildiği üzere maddî ve manevî yapısı temizlik üzerine bina edilen müslüman şöyle dursun, temizlik meselesi, hayatında bu kadar sistematize edilmemiş sıradan bir gayr-i müslim kişi, bir sağduyu sahibi insanın tabiatı köpek ölüsü, kadınların aybaşı bezi gibi kerih şeylerin atıldığı kuyudan su alıp içmeyi kabul eder mi? Rivayet sırasında ravilerin bazı teferruatı atmış olması da ihtimalden uzak değildir. Yani Budâ'a Kuyusu, cahiliye devrinde, belirtilen durumlara maruz kalmış öyle bir geçmişi bulunan bir kuyudur da sonradan bazı ıslah ve temizleme ameliyesi geçirmiş olarak

kullanıma açılmıştır vs. Ancak râviler rivayet sırasında bu çeşit teferruatı tayyetmişlerdir. Nitekim, yukarıda kaydettiğimiz üzere Türbüştî de buna yakın bir ihtimâle yer vermektedir. Ayrıca şunu da bilmemiz gerek: Budâ'a Kuyusu suyu bol olan bir kuyudur. Suyu iki kulle'den fazladır. İçerisine düşen pislik, renk, koku ve tadını değiştirmedikçe pis sayılmaz. İslâm'ın akar su ile, miktarca iki kulleyi aşan durgun su hakkında hükmü budur. Şah Veliyullah ed-Dehlevî, Hüccetullahu'l-Bâliğa'da şu açıklamayı sunar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez" hadisinin ma'nâsı şudur: "Madenler, pislikle karşılaşınca kirlenmez (yani asliyeti bozulmaz). İçerisinden pis şey ayıklanıp atıldı mı, eğer asli vasıfları (ki suyun asli vasıfları renk, koku, tad ve akıcılığıdır) değişmemişse bozulmaz. Hiç, Budâ'a kuyusunun içerisinde pisliklerin istikrar kesbetmiş olduğu ihtimaline yer verilebilir mi, bu mümkün mü? Zirâ insanoğlu, tabiatı icabı bu çeşit pisliklerden kaçınmayı kendisine değişmez bir âdet kılmıştır. Öyleyse, Resûlullah'm böylesi pis bir yerden su alması olacak şey değil. Gerçek şu olmalıdır: "Kuyuya, kasıdlı olmaksızın bazı pislikler düşmüş olabilir, nitekim zamanımızda da kuyular bu durumda değil midir? (Zaman zaman pislik düşme hadiseleri olmaktadır.) Ama görülünce bunlar çıkarılmaktadır. İslam geldiği vakit, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a o kuyunun, kendi nazarlarındaki temizliğinden ayrı olarak (eski haline atıf yaparak) şeriat nazarındaki temizlik durumunu sordular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara: "Su temizdir, onu hiçbir şey kirletmez" diye cevap verdi. Yani sizin nezdinizdeki pislik dışında, başka bir pislik onu kirletmez."

Şah Veliyullah'ın açıklaması, suyun tabiatının temiz olduğu, suda onu pisleten necasetten eser olmadığı takdirde, suyun alındığı kuyuya bir zamanlar pislik düşmüş olmasından dolayı şeriatın o suya "pistir" diye bir hüküm koymayacağı prensibini nazar-ı dikkate arzediyor.

Bu hususun anlaşılması için şunu da hatırlatalım: Günümüzde büyük şehirlerin su sıkıntısını çözmede başvurulan yollardan biri, şehirde kullanılıp kanalizasyonlarla atılan suların bir kısım tasfiye muamelelerinden geçirilerek tekrar kullanılır ve içilir hale getirilmesidir. Bunların denemesi yapılmış, lağım sularından her çeşit zararlı maddeler ayıklanıp mikrobik maddeler dezenfekte edildikten sonra su içilebilir hale getirilmiştir. Şayet su, içerisinde karışan pisliklerle asliyetini bozsa idi, bu netice elde edilemezdi. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Su temizdir; onu hiçbir şey kirletmez" ifadesi, ancak vahy-i İlahî ile konuşabilen, eşyanın sırrı kendisine açılmış, eşyanın hakikatim olduğu gibi gören, bilen, 121 makam-ı nübüvvete mazhar bir zatın mu'ciznümâ bir sözüdür. Böyle bir hakikati, böyle bir kesinlikle, Aleyhissalâtu vesselâm'ın içinde bulunduğu içtimâi şartlarda bir başka kimsenin söylemesi mümkün değildir.

Zamanımızın gelişen tekniği bu sözün doğruluğunu ispatlamıştır: Su, içerisine karışan pis maddeler sebebiyle kirlenir, ama aslî tabiatı bozulmaz. O tabiat daima temizdir. İçerisine sonradan giren maddeler tasfiye edilip suyun içerisinden ayıklandı mı geriye "pislik tutmayan temiz su" kalır. Esasen tabiatta bu yapılmaktadır. Kirlenen suyun kirliliği tabiatta temizlenmemiş olsaydı, yeryüzünde, dünya kunılalıdan beri kirlenen sular sebebiyle bugün temiz su kalır mıydı? 1121

y oOıliJl <3 y^ JLS-5 ^ ^ J y^j cu*j^[ijli l^ 4 - iP 3)1 y^'j y^~ y*.\ y^î -3. 3495.

ı_->L>tw5i 4 j>-^>~i 3^-^ ji û 4^ s.U»ı öis”" ısı s-’^-üı 3^ 4_j4 e»j (_45 ^

• 2jl^ y> <u]l üjfû • »4j_j4^

3. (3495)- İbnıı Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ı dinledim. Kendisine çöl bir arazide bulunan bir sudan ve ona uğrayan hayvan ve vahşilerden soruluyordu. Şöyle cevap verdi:

"Eğer su iki külle miktarında olursa pislik taşımaz !"ÜB

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah'a tenha arazide bulunan ve vahşi, yırtıcı hayvanların sırayla uğrayıp susuzluklarını giderdikleri sudan sorulmaktadır. Hadiste söylenmemiş ise de ma'nâdan şu husus da anlaşılmaktadır: Su, boş ve tenha arazide olması haysiyetiyle buraya gelen vahşilerin suya salyalarını salmaları, içine abdest bozmaları, ayaklarıyla girmeleri vs. hepsi dahildir.

Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam), suyun miktarı iki külle olduğu takdirde onun temiz sayılması gerektiğini söylüyor. Bir başka ifade ile su belli bir miktarı aşıyorsa veya akar vaziyette ise, içine düşen pis ve zararlı maddeleri tasfiye etme, temizleme hususiyetine sahip demektir. Suyun içindeki bir kısım mikroorganizmalar bu tasfiye ve temizleme işini yapıyor demektir. 1 ^ 1

KÜLLE NEDİR?

Kulle'yi lügatçiler ve şârihler büyük küp diye tarif ederler. Hatta Mücâhid'in, Kulletân'ı, Cerretân diye tarif ettiği belirtilir. Yani kulle'yi, cerre (küp) olarak açıklamış "büyük" kaydını koymamıştır. Bazı açıklamalar kulle'yi "250 rıtl ve daha fazla miktarda su alan küp" diye tarif eder. Ancak bu, müştereken benimsenmiş bir miktar değildir.

Şu halde hadis iki külle miktarında suyun kirlenme şartını belirtmektedir. Şâfiîler bu hadisi esas alırlar. Onlara göre, suyun miktarı iki külle ise, bu su, kokusu veya tadı veya

rengi bozulmadıkça, ondan vahşi hayvan su içse veya içerisine pislik düşse yine de temiz sayılır. Eğer su, iki kulleden az ise ona düşen pislik, renk, tad ve kokudan herhangi bir değişiklik yapmasa da pistir.

Hanefîler suyun temizini pisinden ayırmada daha ziyade reye dayanan farklı tahdidlerde bulunmuşlardır. Bu meyanda kulleteyn'den çok, havz-ı kebîr (büyük havuz) tabirine yer verirler. Hanefîlerde büyük havuz tabiri durgun sularla ilgili olarak kullanılır. Büyük havuzun tavsifinde oniki ayrı tarife yer verilmiştir,

Biz bu teferruata girmeden, en ziyade benimseneni kaydedeceğiz. Sathı (yüzeyi), yüz arşın kare genişliğinde olan havuz, büyük havuzdur. Havuz, kare şeklinde ise her bir kenarı on arşın olmalıdır, yuvarlak ise, çevresinin otuzaltı arşın olması gerekir. Ayrıca bu havuzdaki suyun derinliği, su avuçlanmca dibi açılmayacak kadar olmalıdır. Şâfıîlerin esas aldığı külle hadisi sıhhat yönüyle daha sahih ise de, Tahâvî'nin dikkat çektiği üzere, kulle'nin herkesçe maruf bir miktarı olmadığı, örfen küpün büyüğüne de küçüğüne de külle dendiği için, hadisle miktar tayini mümkün görülmemiş ve bu yüzden Hanefilerce bu hadis esas alınmamıştır.

Su akıyor ise, azlığına çokluğuna bakılmaz. Bir saman çöpünü taşıyacak kadar bir akmaya sahipse, temizlik ve kirlilikte, büyük havuz gibi mütâlaa olunur. Yani koku, renk, tad gibi üç aslî vasıflan biri, içine düşen pislik sebebiyle değişmemişse o su temiz sayılır.

Son olarak şunu söyleyelim: Şeriat-ı garrâmızm koyduğu bu prensipler, insanda mevcut fıtrî ve tabiî temyiz imkânlarına dayanır. Günümüzün tekniği suyun faydalı ve zararlı olma vasıflarını tesbitte bir kısım ölçme aletleri geliştirmiştir. Bütün bu teknik gelişmelere rağmen dinin koyduğu ölçüler değerini kaybetmez, zira insanoğlu beraberinde ölçüm

âletleri taşıyamaz. Dağda, kırda, gezinti mahallerinde, yolculuk sırasında her an su problemiyle değişik şekillerde karşılaşabiliriz. Temiz ve pis su hakkında dinimizin koyduğu esasları bilmek bir kısım yanlışlıkları ve riskleri asgariye düşürür. Unutmayalım ki, bugün tekniğin hâlâ girmediği nice köy ve hattâ kasabalarımız var. Buralarda temiz ve pis su mevzuunda dinimizin ölçülerinin bilinmesi gereklidir.

Şu hususu da kaydedelim ki, temizliği hususunda hiçbir şüphe olmayan su varken, şeriatın aradığı zevâhire göre temiz sayılması gerekmesine rağmen içimizde kuşku duyduğumuz suyu kullanmamız gerekmez. Aksi takdirde şeriatın aradığı şartlar yeterlidir. Bu şartları haiz olmayan sulardan kaçınılmalıdır. İçmede de, temizlikte de kullanılamaz.

Su ile ilgili bir kısım ilâve açıklamalar müteakip hadislerde gelecek.üü

y^jy. 4)1 JJli[: Jli 3)1 yy>j yy y&j .4.3496.

4. (3496)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyuruyorlar ki: "Sakın sizden kimse, durgun suya akıtmasın, bilahare onda yıkanır."^

AÇIKLAMA:

1- Hadis durgun suyu insan idrarının pisleteceğini ifade etmektedir. Alimler, durgun suyun pislenmesinde insan sidiği ile diğer hayvanların sidiği arasında hüküm itibariyle fark olmadığını belirtirler.

2- Hadisteki "durgun su"dan maksad miktarı az olan yani büyük havuz derecesine ulaşamayan sudur. Az su ile çok suyun miktarları nelerdir? Bu husus, önceki hadiste

açıklandığı üzere, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Şârihler bu ihtilafın Şâri (aleyhisselâm)'m tesâhülunden ileri gelmediğini, Resûlullah'ın ümmete genişlik ve ruhsat olsun diye kasden miktar tayinini açık yapmadığını belirtirler.

. 0 0

3- Hadisin bazı vecihlerinde <ui yerine geçmektedir. olunca ma'nâ akıntıları suyun içine

girerek değil, o sudan alarak yıkanma yasağını ön plana getirir. Yani her iki kullanış da, içerisine akıtılan su ile yıkanmayı gerek girerek ve gerekse alarak yasaklamaktadır. Ancak arada ufak bir fark var. Şöyle ki: aJ olan

o

hadis girerek yıkanmayı nassan yasaklarken, alarak yıkanmayı istinbatla yasaklar. olan hadis, bilakis,

alarak yıkanmayı nassan, girerek yıkanmayı istinbâten yasaklar.

4- İmam Mâlik'ten bir rivayete göre, suyun vasıflarının değişmediği hallerde bu yasak tenzihidir, diğer imamlar bunu "çok" hakkında söylerler. Kurtubî, azçok ayırımı yapmadan, seddii'zzerî'a kaidesince tahrime hamletmenin de mümkün olduğunu söyler, "Çünkü, der, akıtma, suyun kirlenmesine müncer olur." 1 ^ 1

Ju (jA ti ç ıijJil .d.u4- jtJijJi jij.ı <3 <3 *4? -5. 3497.

.)6j£ iî$l%

5. (3497)-Müslim'in bir diğer rivayetinde (yine Ebû Hüreyre şöyle rivayet etmiştir:) "Sizden hiç kimse, ciinübken durgun suyun içinde yıkanmasın."

Ebû Hüreyre'ye sordular: "Peki nasıl yıkanacak, Ey Ebû Hüreyre?" O: "Sudan alıp alıp yıkanacak!" diye cevap verdi.

AÇIKLAMA:

1- Burada durgun suda, ciinübken yıkanılması yasaklanmaktadır. Bazı âlimler, bu hadisten hareketle kullanılmış suyun (mâ-i müstâmel) pis olduğuna hükmetmiştir. Bunlara göre: "Önceki hadiste bevl etmek yasaklanmakta idi, bunda ise yıkanmak. Öyle ise her ikisi de suyu necis kılmaktadır. Bu sebeple ikisinden de yasaklandı, her iki yasak da haram ifade eder." Ancak bu görüşe itiraz edilmiş; yıkanmanın, suyu kirleteceği için değil, suyun temizleyicilik vasfının korunması için yıkanma yasağının yapıldığı söylenmiştir. Zira mâ-i müsta'mel temizdir, fakat temizleyici değildir.

Ebû Dâvud'un bir rivayeti her iki yasağı yanyana zikreder: "Sizden hiç kimse durgun suya akıtmasın, durgun suda cenabetlikten yıkanmasın." Şu halde, Ebû Hüreyre'nin açıklaması, yıkanmanın âdâbını gösterdiği gibi hikmetini de kısmen açıklar: Avuç avuç veya bir kapla sudan alarak yıkanmak esastır. Böylece suyun içine girilerek yıkanma yasağı, onun temiz kalarak başkalarınca da kullanılmasını sağlamış olmaktadır.

2- Hadisten Çıkarılan Hükme Gelince: Hemen yukarıda belirtildiği üzere, bu hadis, bir kısım âlimlerce mâ-i müsta'mel'in necis olduğu hükmünü vermelerinde delil olmuştur. Ancak bu hususta ittifak değil, ihtilâf edilmiştir.

Önce mâ-i müsta'mel'in ne olduğunu belirtelim. Bu, lügat olarak kullanılmış su demektir. Ancak şer'î açıdan her kullanılmış suya mâ-i müsta'mel denilmez. Bu tabir, bir hadesi yâni hükmî necâseti gidermek, farzı yerine getirmek veya sevap kazanmak için insan bedeninde veya uzvunda

kullanılan sudur. Abdest almada, abdest uzuvlarını yıkamada, cenabetlikten temizlenmede, bütün bedeni yıkamada kullanılan su, yemeklerden evvel ve sonra elleri sünnete uymak niyetiyle yıkamada kullanılan, abdestli olduğu halde, bir başka meclise gidince tekrar abdest alman su tls| hep mâ-i müsta'mel sayılır. Bu suya, mezhebimizden bazı imamlar meselâ İmam-ı A'zam ve Ebû Yusuf necis demiş olmasına rağmen İmam Muhammed tâhir (temiz) demiştir. Hatta İmam-ı A'zam'dan yapılan bir rivayete göre, mâ-i müsta'mel necâset-i galîza'dır, hakiki necâseti temizleyen su ile

bunun arasında fark yoktur. Ne var ki, İmam Mııhammed de bu suyun temizleyici olmadığını söyler, yâni temizdir, fakat temizleyici değildir. Mezhep fetvası İmam Mııhammed merhumun görüşüne göre verilmiştir. Mâi müsta'mel'in temiz addedilmesi, sözgelimi abdest sırasında vücuddan ayrılan suyun elbisemize bulaşmasıyla onu tencis etmiş olmaz. Ulemânın ihtilâfı rahmet ve mezhebimizce İmam Muhammed'in görüşü esas ise de mâ-i müsta'mel'den kaçınmak, abdest ve gusül sırasında sıçrantılardan korunmak gerekir. Dinî hayatımızın daha sağlıklı olması için fetvayı değil azimeti iltizam edip takvaya talip olmamız icab eder. Hem unutmamamız gerekir ki, mezhebimizin imamı Ebû Hanîfe de -bir kavlinde- bunu necaset-i galîza saymıştır, kaydettik.

Şâfıîlerin hükmüne gelince, Nevevî, hadisle ilgili olarak şu açıklamayı sunar: "Mezhebimiz ve diğer mezheplerin ulemâsı, az da olsa çok da olsa durgun suda yıkanmayı mekruh addederler. Aynı şekilde akan bir kaynakta yıkanmak da mekruhtur. el-Buveytî'de İmam Şâfıî der ki: "Ciinüb kimsenin, suyu akan veya sabit duran bir kuyuda yıkanmasını kerih görürüm, keza durgun bir suda yıkanmasını da kerih görürüm, bu da az olmuş çok olmuş farketmez." Gerek mezhebimize mensup gerekse diğer

fakihler bıı ma'nâya uygun hükme varmışlardır. Şurası muhakkak ki, bu kerahet tenzihidir, tahrimî değil.

Cünüb kimse durgun suda yıkansa bu su mâ-i mtista'mel olur mu olmaz mı? sorusuna gelince: Bu meselede mezhebimizin fakihleri nezdinde ma'ruf olan tafsilat var. Şöyle ki: Eğer su iki külle veya daha fazla ise, bu su mâ-i mtista'mel olmaz, hatta içinde bir çok kimseler farklı zamanlarda yıkansalar da şayet su iki kulleden az ise, cünüb kişi içine niyetsiz olarak dalıp sonradan suyun altında niyet edecek olsa, cünüb lükten çıkar, su da mâ-i müsta'mel olur. Bu kimse meselâ dizlerine kadar suya girip, vücudunun geri kısmını daldırmazdan önce niyet edecek olsa, su derhal vücudun geri kalan kısmına nisbetle mâ-i müstâ'mel olur. Bu durumda, vücudun sâdece niyetten önce suya batan kısmından cünüblük kalkacağında ittifak edilmiştir. Geri kalan kısmından ise, tamamen suya batırmış ise, muhtar ve meşhur görüşe göre yine cünüblük kalkar. Çünkü su, yıkanan kimseye nisbetle, ondan ayrılınca müsta'mel olur.

Mezhebimizin âlimlerinden Ebû Abdillah el-Hıdrî: "(Dizlerine kadar battıktan sonra niyet edip suya batan kimsenin) geri kalan kısmı cünüblükten kurtulmaz" demiştir. Ama mezhepte makbul görüş, öncekidir. Ancak bu hüküm, vücuda değen suyun, vücuddan ayrılmadan bedenin tamamiyle batma haline bakar. Aksi halde batan kısmından su ayrılıp durgun suya karışmasından sonra bedenin geri kalan kısmını batıracak olursa bu takdirde cünüblükten çıkmaz. Bu hususta da ittifak vardır, ihtilâf yoktur. 1131 İki kişi birlikte kulleteyn'den az olan bir suya beraber girseler, ikisi birden cünüblükten temizlenmeye niyet etseler, ikisi de temizlenmiş olur ve su da müsta'mel olur. Bu iki kişiden biri daha önce niyet etse, cünüblükten o çıkar ve su diğerine nisbetle müstâmel olur. Diğeri de niyet edecek olsa, artık bu müstâmel su onu temizleyemez. O, mezhebimizin sahih olan görüşüne göre cünüblükten çıkamaz. Şazz bir görüşe göre, o

da çıkar. Bu iki kişi dizlerine kadar bu az suya girip niyet etseler, bedenlerinin o miktarından cenabet çıkar su da müstamel olur, geri kısmını yıkasalar cenabetten kurtulmazlar, şazz görüşe göre geri kısmı da kurtulur.

Niyetin araya girmesiyle girmemesi arasındaki farkın anlaşılması için, mâ-i müstamel için bidayette yaptığımız tarifin bilinmesi gerek. 1301

ıSjj jls- jjii- pfJ ^ îSıi y»s- 5î[ry. ^ -6. 3498.

Ç? lj ‘ ı yj J-İP (JUu CLus-lÇ? İJ \ yi (JUîİ . L^5jİ>

LiJ Üjbj (Jş o-iiM 3 ;(JjÂj İ~t~ ıPot-c" CJ>\j ^44^ “*J*J ^4*41 ^Jp lil!

• ûzjj *4^ “‘yj ■ ‘44 3i j j ^ 3 ili

6. (3498)- Yahya İbnu Abdirrahmân rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ö-mer (radıyallâhu anh), içerisinde Amr İbnu'l-As'm da bulunduğu bir grupla yola çıkmıştı. Bir havuza geldiler. Amr İbnu'l-As (radıyallâhu anh):

"Ey havuz sahibi, havuzunda vahşi hayvan sulanıyor mu?" diye sordu. Hz. Ömer, hemen araya girip:

"Ey havuz sahibi bize bunu söyleme: Zira biz, vahşinin peşinden su alacağız, o da bizim peşimizden sulanacak. Çünkü ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Vahşinin karnına aldığı onundur, geri kalan da bize temizdir ve içeceğimizdir" dediğini işittim" dedi." 1311

AÇIKLAMA:

Burada vahşî hayvanların artığı meselesi mevzubahis. Amr İbnu'l-As bu artığı necis bilmekte, su ihtiyaçlarını önlerine

çıkan havuzdan gidemezden önce vahşi hayvanların bu suya banıp banmadıklarını sormaktadır. Tabiî ki hayvanlar banmışsa su kirlidir, ondan istifade edemeyecektir.

Ancak Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bu mevzuda farklı bir bilgiye sahip: Vahşilerin artığı suyu kirletmez, içilebilir. Havuz sahibine "...Bize bunu söyleme" demesinin ma'nâsı, Zürkânî'ye göre: "Bizi asıl olan yakîn üzere bırak. Burada asıl olan suyun temiz olmasıdır. Bilmediğimiz takdirde kirliliğine değil, temizliğine hükmedeceğiz. Bize göre kirlenmiş olması bir şekkdir, şekk ise arızîdir, asıl olan yakîni bozmaz. 1331 Yani haber

versen de vermesen de her iki durum da nazarımızda birdir" demektir. Bu ma'nâya, Hz. Ömer'in müteakip cümlesi delil olmaktadır. Zira orada hükmü kesindir: "Bir vahşinin peşinden su alacağız, o da bizim peşimizden sulanacak: Yani, "Her şeye rağmen sudan alacağız, bâri vahşi buradan sulandı" diyerek içimize rahatsızlık atma demek istemektedir.

Hz. Ömer, bu davranışıyla sünnete muhalif bir harekette bulunmuş olmuyor. Çünkü Resûlullah'tan bu meselede şunu hatırlatmaktadır: "Vahşinin karnına aldığı onundur, geri kalan da bize temizdir ve içeceğimizdir."

Bu açıklama ve hüküm Mâlikîlere göredir. Onlar, az sayılan temiz suya düşen pislik, onun tad, koku, renk gibi aslî vasıflarından birini değiştirmedikçe, az suyun kirli (necis) sayılmayacağına hükmederler, sadece mekruh addederler. Halbuki diğer mezheplere göre az sayılan (küçük havuz veya iki kulleden az olan) suya tek damlalık necis bir şey de düşse pis sayılır. Binaenaleyh, artıklar mevzuunda da hüküm şöyledir: Köpek, kurt, aslan, kaplan, domuz gibi yırtıcı hayvanların, vahşi kedilerin artıkları pistir, zaruret olmadıkça ne içilir, ne de temizlikte kullanılır. Bu

hayvanların salya ve terleri de necistir, karıştığı, bulaştığı şeyleri aynı şekilde necis kılarlar. 11 ^ 1

: Jli jjl ^ £gSl ıjli (_-7. 3499.

<3 ^İ3 394 3' 01 iî aui

7. (3499)- Humeyd el-Hımyerî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'ın yaptığı gibi dört yıl arkadaşlık yapmış bir zatın yanma geldim. Dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), erkeğin artığıyla kadının gusletmesini veya kadının artığıyla erkeğin gusletmesini yasakladı."

Bir rivayette şu cümleyi ziyade etti: "İkisi birden suya ellerini soksunlar!" 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Hadis, açık olarak görüldüğü üzere, karıyla kocanın birbirlerinin artığıyla yıkanmalarını men etmektedir. Her ikisi aynı anda sudan almaları halinde caizdir. Ancak, kaptan suyu birisi diğerinden önce alırsa caiz değildir. Hadisten çıkan hüküm bu olmakla beraber bu babta başka hadisler de var. Bazıları müteakiben görüleceği üzere, kadın ve erkeğin birbirlerinin artığı ile abdest almaları veya gusletmeleri meselesinde farklı görüşler ileri sürülebilmiştir.

Şöyle ki:

1) Kadın ve erkek birbirlerinin artığı ile beraber de, arka arkaya da temizlenebilirler.

2) Birbirlerinin artığı ile temizlenmek mekruhtur.

3) Beraber temizlenirlerse caizdir.

4) Kadın hayız, erkek cünüb değilse temizlik caizdir.

5) Erkeğin artığı ile kadının temizlenmesi caizdir, kadının artığı ile erkeğin temizlenmesi mekruhtur.

6) Temizliğe beraber başladı iseler, aynı kaptan temizlik, her ikisine de caizdir, aynı anda veya peşpeşe su almaları farketmez.

Bu altı farklı görüşten birincisi muhtar olan görüştür. Yani birbirlernin artığı ile kadın ve erkek temizlik yapabilirler. Nitekim 3499, 3500, 3503 numaralı hadisler, bunun örneğini bizzat Resûlullah'tan göstermektedir. Keza 3504 numaradaki hadis bu tatbikatın Resûlullah devrinde, Ashab arasında câri olduğunu göstermektedir.^ 1

■ ^

İ4- 4İ1İ (J ysaj Ç.V Ş-ö>—î (3 ^ [

. .]dJ£ l\X\ Si :# jlli .13- cJs^l .Ui$s3 jî

8. (3500)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevcelerinden biri bir tekne içerisinden su alarak yıkanmıştı. Aynı teknede yıkanmak veya abdest almak üzere Aleyhissalâtu vesselâm geldi. Zevcesi:

"Ben ctinübtüm!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Su cünüb olmaz!" buyurdular." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Cenâbet kelimesi asıl itibariyle uzaklık ma'nâsına gelir. Bu sebeple garib yani gurbette olan kimseye de cünüb denir.

Münâsebet-i cinsiyede bulunan kimseye cünüb denmesi, Kur'an okumak, namaz kılmak gibi bazı

ibadetlerden uzak kalmasından dolayıdır. Cünüb olan kimse ağız, burun ve boğaz dahil bütün vücudu yıkamadan bu uzaklıktan (yasaktan) kurtulamaz.

2- Yukarıda da belirtildiği üzere, aynı kaptaki su ile kadın ve erkeğin gusletmesi veya abdest alması caizdir. Nehyedici hadisin mukaddem, tecviz edenin ise muahhar olduğu, dolayısıyle öncekinin mensuh bulunduğu belirtilmiştir. Hattâbî şu rivayeti kaydeder: "Dört şey cünüb olmaz: Elbise (hayızlımn ve ciinübün teri ile kirlenmez), insan (cünüb olunca kirlenmez, binaenaleyh cünüb bir kimse ile veya müşrikle müsâfaha edecek olsa kirlenmez), toprak (bir yerde cünüb kimsenin yıkanması ile orası kirlenmez), su (cünüb kimse elini batırmakla veya içinde yıkanmakla kirlenmez)."

3- Bu hadisten şu hüküm de çıkarılmıştır: Cünüb kimse elini yıkamadan su kabına daldırarak su alsa, o su mâ-i müsta'mel sayılmaz. Mamafih yıkanma işinin tekne içinde cereyan etmiş olabileceği ihtimalinden hareketle "mâi müsta'mel temizdir" hükmüne giden olmuşsa da, "teknenin içinde yıkanmak âdet değildir, ondan elle su alınmıştır" diye itiraz edilmiştir. 1221

LsİjJlİ (3 aUİ (J ysaj liJlp -9- 3501.

y>- 1 . J \kp w tŞ Jİj I i 4 ^ 1*2“ 4-C* I (. 3"* Ç

. (jy^jCUİJ kjâJUlj I

9. (3501)- Ebû Cuhayfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle vakti yanımıza çıktı. Kendisine abdest suyu getirildi. Abdest aldı. Halk, onun abdest suyundan arta kalanı kapışmaya başladı. Bir parça

alabilen, onu (teberrüken) vücuduna sürünüyor idi. Hiç alamayan, arkadaşının elindeki yaşlığa değmeye çalışıyordu." 1211

AÇIKLAMA:

Ashab, Resulullah'ın abdest suyu ile teberriikte bulunmuştur. Muhtelif rivayetler bunu te'yid eder. Buhârî'nin bir rivayetinde, Ashab'ın bu sudan kapabilmek için aralarında "mukâtele" ettiklerini ifade eder. Tabiî ki gerçek bir kavga mevzubahis değil, ama bir tezâhiim ve itişme mümkündür. Bu artığa yetişemeyenlerin, Resûlullah'ın elindeki su bulaşığıyla teberriik cihetine gitmelerinin belirtilmesi, söylediğimiz hususu teyid eder. Aleyhissalâtu vesselâm traş olduğu zaman saçlarım, terlediği zaman terini toplama gayreti rivayet edilmiştir. Bu rivayetler Ashab'ın Aleyhissalâtu vesselâm'a gösterdiği alâka ve sevginin derecesini anlamamızda yardımcı olur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit alâka ve teberriik gayretine müdahale etmemiş, sükûtuyla rıza göstermiştir. 1251

J! LsÂîL?- 3^ ^ 2 öl>! 3 kst >; öl 3“^ [iii! 3-^3 jks- öl -10.3502.

. .Jl3“

10. (3502)- Nâfı anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: "Kadın hayızlı veya cünüb olmadıkça artığıyla yıkanmada bir beis yoktur." 1151

AÇIKLAMA için 3500 numaralı hadise bakın.

^ aJ iLuîî fi i j* # fcî &£[:cJu ulp si ^3 .11.3503.

l . »£^y2İ jli . J)Jjl!l JlJLö

Aajji i j •))c3j-^Il lj-Aj

. culöj .^lx®l

11. (3503)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ben ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek bir kaptan su alarak cenabetten yıkanıyorduk ve ellerimiz kabın içine beraber girip çıkıyordu.

Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "...Farak denen bir kaptan." Siifyân der ki: "Bir farak, dört sa' hacminde (bir ölçek) dir." 1313

AÇIKLAMA:

1- Hadis, farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Bir vechinde Hz. Âişe: "Ben ve Resûlullah aynı kaptan su alarak yıkanırdık. Bazan O, benden önce davranır (sudan alırdı) bazan da ben, O'ndan önce davranır (sudan alır)dım. Ben önce alınca: "Bana da bırak!" derdi. O önce alınca da ben, "Bana da bırak!" derdim."

2- Farak, Onaltı rıtl hacminde bir ölçek.

3- Daha fazla açıklama için 3500 numaralı hadise bakılsın. 1331

İ-İ- aUİ (J ysaj jkâj <3 ‘ÂjÂi’jÂ: ıjaill ^4?) 42. 3504.

12. (3504)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında erkekler ve kadınlar beraberce bir kaptan abdest alıyor idiler." 1331

AÇIKLAMA:

Şârihler, abdest sırasında kadın ve erkeklerin aynı kabın etrafında abdest alma hadisesinin örtünme emrinden önceye ait olduğunu belirtirler. "Örtünmenin farz kılınmasından sonra kadın ve erkekler ayrılmıştır, beraber abdest almaları mevzubahis olamaz" derler. Böyle bir beraberliğin karıkoca ile mahremlere tecviz edilebileceği de ayrıca belirtilmiştir. 1331

. âü <3 ^ İ4- ajü O 3 Jü [;<Jıs <up ajji .13.3505.

ç.lj| :»Öjb l« Ij aJ JaiJJlj S 'G ® ÂÂİs "3^

. 015^ Âb

13. (3505)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cin gecesinde bana: "Kabında ne var?" diye sordular. Ben: "Nebîz!" dedim.

"Güzel bir meyve, temiz bir sudur" buyurdular. Sonra da onunla abdest aldılar." 1331

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah'ın cinlerle buluştuğu gecede, nebîz denen hurma şırası ile abdest aldığını ifade etmektedir.

2- Nebîz: Hurma, üzüm, buğday, bal, arpa gibi hammaddeden yapılan bir şıradır. Bu maddeler suyun içinde ıslatılmak suretiyle elde edilir. Bu şıra tahammür etmediği takdirde temizdir. Ancak temizleyici değildir. Bu sebeple ulemâ nebîzin temizlikte ve dolayısıyla abdest ve gusülde kullanılmayacağına hükmetmiştir. Su, renk, koku, tad, akıcılık gibi kendine has vasıflarından birini haricî bir maddenin karışması ile kaybederse, bu ikinci madde temiz dahi olsa mutlak su olmaktan çıkar, mıikayyed su olur. Mukayyed su temiz dahi olsa temizleyici değildir. Sadedinde olduğumuz hadiste nebîzin temiz olduğunda şüphe

mevzubahis değil, ancak temizleyici değildir, abdestte kullanılamaz.

Rivayetin senedinde yer alan Ebû Zeyd sebebiyle hadisin zayıf olduğu belirtilir. Ayrıca senedde kopukluk da var. İbnu Hibbân, Ebû Zeyd' den ülemânm tek bir hadis rivayet ettiklerini; bu hadisin de Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas'a muhalefet ettiğini söyler. Ebû Hanîfe: "Nebîzden başka su olmazsa, nebîzle abdest alınabilir" demiştir. Ebû Yusuf bu durumda, "teyemmüm"e hükmeder. İmam Muhammed, "Her ikisi de" der. Ebû Hanîfe'nin Ebû Yusuf un görüşüne rücû ettiği de rivayet edilmiştir.

Aynî, Ebû Bekr er-Râzî'den naklen, bıı üç görüşün de üç ayrı rivayet halinde Ebû Hanîfe'den mervî olduğunu, bunlar arasında "Nebîzle, niyet şartıyla abdest alıp teyemmümü terk" rivayetinin meşhur olduğunu belirtir.

Ebû Dâvud'un rivayetinde nebîzle abdest almayı -başka su olmasa dahi- İmâm Şâfıî ve Ahmed ve İshâk rahimehumullah hazerâtının reddettiklerini, İshak'm "Kişi böyle bir durumda nebîzle abdest alacak olsa arkadan bir de teyemmüm etse bence daha uygun olur" dediğini kaydeder.

Nebîzle abdest olmayacağını kesin bir dille ifade edenler "...Bu durumlarda su bulamazsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin..." (Nisâ 43) âyetine istinad ederler. İbnu'l-Arabi nebîzin su sayılmayacağını çünkü içerisine, ıslatılan maddeden tad, renk gibi hususiyetlerin geçtiğini belirtir. Tirmizî, nebîzle abdesti reddedenlerin Kur'an'm ruhuna daha yakın ve daha isabetli olduklarını belirtir. Tahâvî de, sadedinde olduğumuz İbnu Mes'ud hadisinin zayıflığını belirttikten sonra "Ne seferde, ne hazerde nebîz ile abdest alınamayacağına" hükmeder.

İbnu'l-Arabi, "Su ile teyemmüm arasına başka bir şey koymayı, Kur'an'm az yukarda kaydettiğimiz sarih hükmünün bir nevi neshi olacağını, halbuki Kur'an'm bir âyetini, yine Kur'an'm bir başka âyetinin veya mütevatir bir hadisin neshedebileceğini sahih bile olsa haber-i vâhidle Kur'an'm neshi mümkün değilken böyle zayıf bir hadisle Kur'an'ı neshetmenin mümkün olamayacağını" söyler.

Bu hususta mevzunun leh ve aleyhinde başka mütalaalar da dermeyan edilmiştir. Hepsini vermeye gerek görmüyoruz. Şu kadarını söyleyelim ki, bütün bu açıklamalar İmam-ı Azam'ın "su olmadığı durumda nebîzle abdest alınır" fetvasını cerhe yönelmiştir. 1 ^

SU HAKKINDA SON SÖZ

ON VASIF VE KORUNMA TEDBİRLERİ

Sadece insan değil, bütün canlılar açısından, suyun arzettiği hayatî ehemmiyet, tâ ilk çağlardan beri insanların dikkatini çekmiştir. Bundandır ki eski hikmet, hayatın dört ana unsurundan biri olarak suyu görmüştür. Toprak, Ateş, Hava, Su. Kur'ân-ı Kerim de bir âyetinde: "Biz her şeyi sudan canlı kıldık" (Enbiya 30) buyurur. İbn-u Kayyîm, et-Tıbbu'n-Nebevî adlı kitabında geçmiş nesillerin su hakkmdaki telâkkilerini şöyle hülâsa eder: "Su, hayatın (ana) maddesidir, içeceklerin de efendisi. Kainatı teşkil eden unsurlardan biridir, daha doğrusu aslî unsurudur. Zira semavat onun buharından arz da köpüğünden yaratıldı. Allah her şeyi onunla hayattâr ve canlı kıldı."

İnsan için suyun ehemmiyeti, sadece içeceğimiz olmasından veya yiyeceklerimizin hazırlanmasındaki rolünden ileri gelmez; sıhhatimiz için zarurî olan temizlik vasıtasıdır da... Öyle ise suyun hem temizliğe, hem de içilmeye elverişli olması, bu maksadlarla bazı vasıfları taşıması gerekmektedir.

Bizden önce yaşayan insanlar, suyun "cevdet" yâni "iyi" olması için onda on vasıf aramışlardır.

1- Renk: Su, saf olmalı, her çeşit renklilikten ârî bulunmalıdır.

2- Koku: Su kokusuz olmalıdır.

3- Tad: Tadı hoş olmalı, Fırat ve Nil nehirlerinin tadında olmalıdır.

4- Ağırlık: Hafif ve akıcı olmalıdır.

5- Mecrası: Suyun aktığı yatak temiz olmalıdır.

6- Menba: Su, uzak bir menbadan gelmelidir.

7- Güneş ve rüzgar isabet etmelidir. Menba uzak olmadığı takdirde güneş ve rüzgar te'sir icra edemez.

8- Kıvam: Suyun kıvamı akıcı olmalıdır.

9- Miktar: Su çok olmalıdır. Bu takdirde karışan yabancı maddeleri dışarı atar.

10- Mansab: Akış istikameti kuzeyden güneye veya batıdan doğuya doğru olmalıdır.

Bu açıklamaları kaydeden kaynağımız ilâve eder: "Sayılan vasıflar kâmil ma'nâda, şu dört nehirde bulumu: Nil, Fırat, Ceyhan, Seyhan."

Şu halde suyun sağlığımıza elverişli olması, kirlenmelerinden korunması için dinimiz, bazı tahdidler koymuş, tedbirler emretmiş olmalıdır.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hadislerinde suların kirletilmesi meselesini de ele alarak bir kısım

beyanlarda bulunur. Bazan çevre ile ilgili olarak yukarıda kaydettiğimiz yasaklar meyanında bazanda müstakillen bu meseleyi ele alır. Hz. Muaz ve Hz. Câbir (radıyallâhu anhümâ) tarafından iki ayrı tarîkten nakledilen bir hadiste, "gölge ve yol" ile birlikte "mevârid" yani su mecraları da zikredilerek, büyük abdest bozulması yasaklanır. İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in rivayetinde Resûlullah nehir kenarlarına büyük abdest bozmayı yasaklar.

Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivayet akarsuya küçük abdest bozmayı yasaklar.

Yine Hz. Câbir ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) tarafından rivayet edilen hadislerde istifade edilecek olan durgun suya bevl edilmesi yasaklanmaktadır.

Bazan "istifade edilecek" kaydı olmaksızın, mutlak şekilde birikmiş su" ya bevl edilmemesi emredilmiştir. Suların kirlenmelerden korunması ile ilgili nebevî alâkadan bahsederken, kuyularla ilgili olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' den vârid olan tâlimata da dikkat çekmemiz gerekir. Zira bunlardan bir kısmı kuyu sularının pislikten korunmasına râcidir. Bu tâlimâtlardan birine göre, eskiden kalma kuyuların etrafında (yarı

çapı) elli, yeni açılan kuyuların etrafında ise, yirmibeş zirâ'lık bir dairenin harim olarak boş bırakılması gerekmektedir.

Bir diğer talimât da, hayvan ağıllarının kuyuya kırk zirâdan daha yakma yapılmamasını emreder. 13 ^

İKİNCİ BAB NECASETİN İZALESİ (Bu babta beş fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MESELELER

*

İKİNCİ FASIL

MENİ İLE İLGİLİ MESELELER

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HAYIZ KANI İLE İLGİLİ MESELELER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÖPEK VE DİĞER HAYVANLAR

*

BEŞİNCİ FASIL DERİLER BİRİNCİ FASIL

BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDESTLE İLGİLİ MES'ELELER

İ-İ- aJJİ (J ysaj 3i ililsJl ^ oj! LgJl[;Lg-iP kul ^ -1- 3506.

\ğo\ ijjsj As?j £~I lÂjIjj 3 j •]jLç LpjÌ ajjj 03® oy>t>- <3 ‘tx3L>-lj

. £-3 V J"J *))^*.< 2 'y~I^((.

1. (3506)- Ümmü Kays Bintu Mihsan (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ben, henüz yemek yemeyen küçük bir oğlumla Resulullah (aleyhissalâtu vesselam)'a gitmiştim. Varınca,

çocuğu kucağına oturttu. Derken çocuk elbisesine akıttı. Su getirtip elbisesini serpti, fakat yıkamadı."

Bir rivayette: "...çiledi" denmiştir. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, çocukların sidiğinin, büyiiklerinkinden farklı mütalaa edildiğini göstermektedir. Çünkü sidik necasettir, bulaştığı yerin yıkanarak temizlenmesi gereklidir, aksi takdirde namaz sahih olmaz. Bazı rivayetlerde kız çocuklarının sidiklerinin de büyüklerinki gibi yıkanması gerektiği, oğlan çocuklarının sidiğine su çilemenin yeterli olacağı ifade edilmiştir.

2- Hadis, henüz anne sütüyle beslenen, onun dışında başka bir şey yeyip içmeyen oğlan çocuklarının idrarlarının necaset-i galîza sayılmayacağını; yıkamaksızın, üzerine su serpmekleçilemekle- temizlenmiş addolunacağını ifade etmektedir. Ancak başka nasslar muvacehesinde ulemâ bu meselede üç farklı görüş benimsemiştir.

1) Şafiî'ye göre bu hadis esastır: Erkek çocukların sidiğine su çilemek yeterlidir, temiz sayılır. Hz. Ali, Atâ, Haşan Basrî, Ziihrî, Ahmed, İshak ve İbnu Vehb gibi birçok âlim hep böyle hükmetmişlerdir.

2) Kız ve erkek her iki çocuk için de su çilenmesi yeterlidir. Bu, Evzâî'nin görüşüdür. İmam Mâlik ve Şâfiî'den de bu görüş rivayet edilmiştir. İbnu'l-Arabî bunu, erkek ve kız çocuklarının karnına hiç bir şey girmemek şartıyla akıtmaları kaydıyla nakleder. Nitekim bazı âlimler, çocuğun yeni doğmuş ve henüz hiçbir şey yememiş bir çocuk olacağı ihtimalini belirtirler. Zira yeni doğan çocukların tahnîk için Resûlullah'a getirilmeleri adetti.

3) Kız ve erkek çocuğu, idrarlarının yıkanması hususunda eşittirler ve temizlik, yıkanmadan hâsıl olmaz. Hanefiler ve Mâlikîler bu görüştedir. İbnu Dakîki'l-Îd: "Bu görüşte kıyasa gittiler. Onlar, hadiste geçen "yıkanmadı" tabiriyle "yıkamada mübâlağaya yer vermedi" demek istediğini söylerler" der. 1251

(Jtj İ-î aul J <3 aUİ 3 ^p 3 Ol3”[:cJli OjbM cuu SjU 3 PJ .2. 3507.

3 * 3^ I 3_h 3 * ’ıJl-® . aL^pI Üjlj! 3 I 2 PİJ 3*31 'aUİ 3t c-JJü

. ijli jj ' 4j>- y>- î jj;

2. (3507)- Lübâbe Bintu'l-Hâris anlatıyor: "Hz. Ali'nin oğlu Haşan (radıyallâhu anhiimâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kucağında idi, elbisesine akıttı. Ben atılıp:

"Ey Allah'ın Resûlü (yeni) bir elbise giy. İzârını da bana ver yıkayayım!" dedim. Cevaben:

"Kız çocuğun idrarı olsa yıkanırdı; ancak erkek çocuğun idrarı su çilemek suretiyle temizlenir!" buyurdular." 1 ^ 21

3 ıjyi İİ İy AÜİ 3I 3 3 ^ I2u[’JI-® AP AÜİ 3 O 3 1 3. 3508.

301 f cjlj 3 ^" cojpS ’.İ-fc aUİ 3 j~* , j JLûİ t A» A» ’.İ-fc aUİ ıjyyj i!jL>w 2 İ Jl ai

oO^jy^Jlj ^ 3 ^*^ aJİİ 3 ^ 3_j3l İA* 3 * -üv-Lc3-l oA* 01 !aJ (Jl-*-® colfo İ~t~ aJİİ

. J<ulp yy çi->t3 ^3ı 3* 0^3 33 tOij^iı 0333

aOaİ« aOp 3 *laç^l^l y> a y'jy cLo^igjJ Ijjsj

. aİp aİjj cAL^j>- * 3 ^- 3 " aJLp caİp 3 I »aİp

3. (3508)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte mescidde otururken bir bedevi çıkageldi. Durup mescidin içine akıtmaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'ı kalkıp:

"Dur! dur!" diyerek [üzerine yürümeye] kalktılar ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale etti: "Kestirmeyin, bırakın tamamlasın." Ashab müdâhale etmedi, adam da ihtiyacını tamamladı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), adamı yanma çağırdı ve:

"Bu mescidler, idrar ve pislik bırakma yeri değildir. Allah'ın zikredildiği yerlerdir. Buralarda namaz kılınır. Kur'an okunur" dedi. Sonra cemaatten birine bir kova su getirmesini emretti. Kova gelince sidiğin üzerine boşalttı." 2111

AÇIKLAMA:

1- Bedevi (Arap): Bâdiye'de yani çölde yaşayan demektir. Bunun Arap veya Acem olması şart değildir. Şehirde yaşamayan ma'nâsma gelir. Bunlar hayat şartları icabı, şehir hayatında incelip gelişen bir kısım âdâb-ı muâşeret ve görgü kaidelerinden mahrumdurlar. Şehirlilerce kaba karşılanan davranışları vardır. Bu onların eksikliğinden

veya terbiyesizliklerinden ileri gelmez, bilakis içinde yaşadıkları cemaatte bu değerlerin yokluğundan ileri gelir. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bedevilere karşı son derece anlayışlı davranmış, kasda mebni olmayan, onların alışkanlıklarından gelen kabalıkları, eksiklikleri, mülâyemetle karşılayıp tatlılıkla öğretme yoluna gitmiştir. Hadisin İbnu Mâce ve İbnu Hibbân'da gelen vechinde,

Resulullah'ın bu davranışından bedevinin ne kadar memnun kaldığını öğrenmekteyiz. Bedevi der ki: "Resulullah -ki ona annem babam feda olsun- kalktı, beni ne azarladı, ne de kötü söz söyledi..."

Sadedinde olduğumuz hadiste, söylediğimiz bu hususa çarpıcı bir örnek görmekteyiz. Bir bedevi kalkıp mescidin içine akıtmaya kalkıyor. Cemaatin bedce olan müdâhalesine mâni olan Resûlullah, işini görüp bitirinceye kadar ona müsaade ediyor. Sonra çağırıp, mabedlerin pislik bırakma yeri değil, ibadet yeri olduğunu öğretiyor. Bu bir ceza, azarlama değil, tamamen bir öğretim faaliyetidir.

İbnu Hacer, iki sebepten dolayı, akıtmasının sonuna kadar serbest bırakmış olacağını söyler:

* Zaten akıtmaya başlamıştı ve mescidin bir kısmı kirlenmişti. Müdahale, kirliliği artırabilirdi. Zira kesmemesi halinde elbisesini, bedenini mescidin başka bir yerini kirletmeyeceğinden emin olunamazdı.

* Kesmesi halinde bu, adama zararlı olurdu.

2- Bu bedevinin Akra İbnu Hâbis, Zü'l-Huveyrisa, Uyeyne İbnu Hısn gibi bedevi asıllılardan biri olma ihtimali üzerinde durulmuştur. Ancak hiçbiri hakkında kesin bir hükme gidilememiştir.

3- Hadisin başka vecihlerinde cemaatin bed bir müdâhalede bulunduğunu ve hatta üzerine yürüdüğünü görmekteyiz. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm bunu önlüyor. Hatta Buhârî'nin bir rivayetinde halka:

"Sizler suhuletli (ve nezaketli) davranmakla vazifelisiniz, kabalık (ve zorluk çıkarmak)la değil" hitabında

bulunur. Nitekim rivayetler, Resûlullah'ın her nereye bir vazifeli gönderse:

6 • diye tenbihatta

bulunduğunu belirtir. Tatlılık ve müsamaha hem peygamberin hemde peygamber adına tebliğ yapacakların müşterek vasıfları olduğu için, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)

0 *° t

muhataplarına "gönderildiniz" demiştir. Halbuki ba's "gönderilmek", aslında sadece peygamberin

vasfıdır.

4- Hadis bize şu hususu göstermektedir: Nezafet o ana kadar yeterli ölçüde Ashab'ın ruhunda yeretmiş, benimsenmişti. Bu sebeple hemen bedevinin üzerine atıldılar.

5- Hadis emr-i bi'lma'ruf ve'nnehy-i ani'lmünkerin de Ashabca ne derece benimsendiğini göstermektedir.

6- Resulullah Ashab'a "Bedeviye niye müdahale ediyorsunuz?" dememiş, durmalarını söylemiştir. Aslında, Ashab bir fenalığa müdâhale ederek yerinde bir iş yapmıştır. Ancak Resulullah iki mefsedetten (fenalıktan) birini, daha doğrusu hafifini tercih etmiştir. Az önce belirttiğimiz üzere, müdâhale edilseydi daha fazla fenalık husule gelecekti. Böylece maslahatın küçüğü terkedilerek daha büyüğü kazanılmış olmaktadır. Bu her zaman cârî olan bir prensiptir.

7- Resûlullah, hemen su dökülmesini emretmekle, fenalığın (mefsedet) telafisinde acele davranma prensibini vaz'etmiş olmaktadır.

8- Necasetin temizlenmesinde en iyi vasıta sudur. Zira güneş ve rüzgarın tesiriyle kuruması yeterli olsaydı, su dökülmesini emretmezdi.

9- Su Dökerek Temizlikle İlgili Çıkarılan Hükümler:

İbnu Hacer derki: "Toprak üzerine düşen necaset yıkantısı temizdir. 1 ^ 1 Buna, düşmeyen de dahildir. Zira necasetten yıkanan yerde kalan yaşlılık da necaset yıkantısı durumundadır. Oradan toprak taşındığına dair bir rivayet gelmediğine göre, anlaşılır ki, o yaşlığın temizliği hususundaki hüküm kesinlik kazanmıştır. O temiz olunca, ondan ayrılanda aynı şekilde temiz hükmüne sahip olur, zira arada bir fark yok. Buradan, toprak tarafından emilme şartının konmadığı da istidlâl edilir. Zira, böyle bir şart olsaydı, yerin temizliği, kurumasına mütevakkıf olurdu. Aynı şekilde, elbisenin sıkılması da şart koşulamaz, çünkü (elbisede kalanla akan arasında) fark yoktur. Muvaffık, Muğnî'de bu husustaki ihtilâfı hikâye ettikten sonra der ki: "Evla olanı, mutlak olarak temizliğine hükmetmektir. Zirâ Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yerin temizliği için) bedevinin idrarı üzerine su dökmekten başka bir şart koşmadı."

10- Cahil kimseye rıfkla muamele etmeli ve ona bilmediği şeyi sertlik göstermeden öğretmelidir. Bu husus, bilhassa kazanılması istenen kişi hakkında ayrı bir ehemmiyet kazanır.

11- Hadis, mescidlere saygı göstermek ve onları temiz tutmak gereğine parmak basar.Hatta bazı rivayetlerin zâhiri, mescidlerin sadece namaz, Kur'an ve zikir dışında hiçbir maksadla kullanılmamasını ifade eder. Ancak ümmet bu hasr, bu sınırlama ile amel edilmeyeceği hususunda icma etmiştir. İbnu Hacer der ki: "Bu zikredilenler veya onların

ma'nâsında olanlar dışında bir şeyin mescidde yapılması evlâ olana muhaliftir" der.

12- Yeryüzü, üzerine su dökülerek temizlenir. Bir de oyulmasına gerek yoktur. Haneliler pislenen yerin oyulmasını da şart koşar. Ancak yer yumuşaksa, dökülen suyu hemen emiyorsa pis yerin oyulmasına gerek yok derler. Eğer yer sertse, suyu emmiyorsa, temizlenmesi için o pis yerin oyulup atılmasını şart koşarlar.

İbnu Hacer, Hanefîlerin bu hükümde biri mevsuk ikisi mürsel üç hadise dayandıklarını söyledikten sonra mevsul olanın da sened yönüyle zayıf olduğunu belirtir. 1 ^

ç i-t- aui Jt-L^ivj .1 344 t*ji^pı oı[;«up düi Sj^jA ^i .4. 3509.

(3 JÇ Ol cuŞÜ ç cl*^lj jJsJ :# £Jl Jlli cİJa-I ü3s ^i’5-’ 6j 5 aj*SÇj j*4-^ iJiS

3-* c>0 ^ aJÎp 332 14*4 4 ? 3l 454 4^4 4i *34} a»i 4*4-4 t^uJi a3 a>s_l3i

.dili L^_â^j (_£.L«jdlj ^jl^ (_jl Jg.ol Ijaj I d^^» 4 -| a>-^>-l .J^LS 3* 1(4^ 3^ Jl c^LS

4. (3509)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), mescidde otururken, bir bedevi girip iki rek'at namaz kıldı. Sonra da şöyle dua etmeye başladı: "Allah'ım, bana da, Muhammed'e de rahmet et. Bizden başka kimseye rahmet etme!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) atılıp:

"Geniş alanı daralttın!" dedi. Derken adam hemen kalkıp mescidin içine akıtmaya başladı. Halk da hemencecik üzerine yürüdü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları yasaklayıp:

"Kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz. Üzerine bir kova su dökün!" ferman buyurdular." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu hadiste geçen vak'a önceki hadistekinin tıpkısıdır. Bu sebeple temizlikle ilgili kısımların açıklamasını önceki hadisin açıklamasına bırakıyoruz. Burada fazla olarak, mescide gelen bedevinin iki rekat namaz kıldığı, arkadan da sadece kendisi ve Resûlullah için Allah'tan rahmet taleb eden bir duada bulunduğu, Resûlullah'ın o çeşitten bir duada bulunmayı uygun görmeyerek müdahale ettiği kaydedilmektedir.

Hattâbî, kelimesinin f~~>- hacr'dan geldiğini belirtir. Hacr: Dilimize de hukukî bir tâbir olarak

giren bu kelime, yasak koymak, malından tasarrufta bulunma yetkisini almak ma'nâsma gelir. Öyleyse Resûlullah, bedeviye: "Sen Allah'ın herkese şâmil olan rahmetini kendinle bana tahsis ederek genişi daralttın" demek istemiştir. Böylece anlaşılıyor ki, namazdan sonra yapılan duada kişi kendisi ve yakınları için Allah'tan rahmet, mağfiret isterken, diğer mü'minler için de istemelidir. İslâmî duânın edebi bunu gerektirmektedir. 1 ^

jj| 3 ^ ajiS 3 aü s - ıjij is ijjj-ı <3 ■Sjü jj; j . 5 . 3510 .

jJall jJl« j.A jt~»Jl C-Jüd 5 tj\ »ijt^Jİj «,4/” 3jwtj ıL 34 *-* 33 4 ÂÌ -43 SSU/İl

. A^JgjJl

. ç.l« <4 oıs""ısı | j »3l>tS!3i« LiJ-iÂsfj

5. (3510)- Ebû Dâvud'un diğer bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Üzerine akıttığı toprağı alın ve onu atın, yerine su dökün!"

Ebû Dâvud derki: "Bu rivayet mürseldir. Çünkü İbnu Ma'kıl, Resîılullahla karşılaşmadı." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidin içinde bedevinin akıtarak kirlettiği yerin oyularak pis toprağının başka bir yere atılmasını emretmiş, kalan yere de tekrar su dökülmesini ferman buyurmuştur.

Bu hadis mürseldir; çünkü İbnu Ma'kıl Resûlullah'la karşılaşmamıştır. 1 ^ 1

4 axL?-Ij 3-6U |ıjli Aill LûJj>- 3IS i 3 -l aUİwÇp 3 -6. 3511 .

4 LCJsy 4 04413 li 33 -îj 34 j*' l t# au! ı_iü- 3^s 4

jil J! IJLa jp Alil 3^-^ tlA>-l Lcü?-) (_3 lüLS j tİA<L^j j%-4^ ’l

. ijli y\ 4j>- y>- \ .] Jb ilgili L* (J,J

6. (3511)- Ebû Abdullah el-Cüşemî anlatıyor: "Bize Cündüp radıyallahu anh anlattı ve dedi ki: "Bir bedevi geldi. Devesini önce ıhtırdı, sonra bağladı. En sonra mescide girip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın arkasında namaz kıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince, bedevi bineğinin yanma gelerek bağını çözüp, üzerine bindi. Sonra da seslice şöyle duada bulundu:

"Allahım, bana ve Muhammed'e rahmet et. Rahmetimizde bir başkasını bize ortak kılma!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale edip:

"Bunu mu, yoksa devesini mi, hangisini daha şaşkın görüyorsunuz? Ne söylediğini duymadınız mı?" buyurdular. Oradakiler: "Evet! duyduk" dediler." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de öncekiler gibi, bedevi ile ilgili. Belki de mescide akıtandan başka bir bedevinin hikayesi. Çünkü bu, Resîılulah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından yadırganıp

âdâb dışı bulunan duayı, devesine bindikten sonra yapmıştır.

Resûlullah, adam hakkında, câhilâne yaptığı duası sebebiyle "Bunu mu, yoksa devesini mi, hangisini daha şaşkın görüyorsunuz?" diyerek yaptığı duayı alenen reddetmiştir. Hattâbî edall'i "echel" diye açıklar. Echel, câhil ma'nâsına gelir. Biz "şaşkın" diye tercümeyi daha uygun bulduk, zirâ dalâlette şaşırma ma'nâsı daha galip. Hattâbî, Allah'ın rahmetini daraltmayı cehaletle tevil eder. Ancak, bunun bir şaşkınlık olduğu da rahatça söylenebilir.

Resûlullah en sonda: "Onun ne söylediğini duymadınız mı?" diyerek, hakkında kullandığı tahkiri bu sebeple hakettiğine dikkat çekmiştir. 1 ^

cJlli cjJuJ! t 5! SÎjJI d cJlî 1$JÎ[:1 $Ip ftl

7. (3512)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın bana: "Ben eteğimin zeylini fazla uzatıyorum ve pis yerlerde de yürüyorum? (Bu hususta ne dersiniz?)" diye sordu. Bende ona Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın:

"(Pis yerlere değen eteği) ondan sonrası temizler" dediğini söyledim." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Eza, rahatsızlık veren herşey demektir. Taş, toprak, çerçöp, diken, herhangi bir pislik bulaşığı vs.

Zeyl, kelime olarak kuyruk, uç kısım, çıkıntı, ilâve gibi ma'nâlara gelir. Burada entarinin yere bakan kısmı. Zeyl denmesi için yere değmesi şart değil. Sadedinde olduğumuz rivayette, yere değecek kadar uzun tutulan kadın elbisesi mevzubahistir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pis bir yere değerek kirlenen zeylin, arkadan temiz yere değmek

suretiyle temizlendiğini ifade etmektedir. Ümmü Seleme'ye meseleyi soran kadın, yere değen eteğinin kirlenmiş sayılıp sayılmayacağı hususunda tereddüde düşmüş olmalı. İmam Şâfiî: "Yere değen eteğin temiz sayılması için yerin kuru olması gerekir" der. Aksi takdirde, yaş bir pislik çamaşıra bulaşıp kalacak olursa, onun temiz sayılmaması gerektiğini, yaş bir yere değerse onun bir başka yere değmesiyle temizlenmesi mümkün olmaz, yıkanması gerekir, der. Ahmed İbnu Hanbel de hadiste bevl bulaşan bir eteğin bir başka yere değerek temizleneceğinin kastedilmediğini, kirli bir yerden geçerken oraya değen eteğin temiz bir yerden geçildiği takdirde oraya değmesiyle temizleneceğinin kastedildiğini belirtir. İmam Mâlik bundan: "Toprağın bir yeri bir başka yerini temizler. Bir kimse önce kirli bir yere bassa, sonra da kuru temiz bir yere bassa, bu ikinci yerin öncekinin pisliğini temizleyeceğini" anlar. Hattâbî bu nakillerden sonra, "Bevl gibi bir necâset, elbise veya bedene bulaşacak olsa ancak su ile yıkamakla temizlenebileceği hususunda ümmetin icma ettiğini" belirtir. 1 ^ 1

(_|l liLjls L0 01 !aJ)l c-JLî :cJli (J-i-'“ ^ jjU öl^l jl['. <Sj>-\ c3 (j> j .8. 3513.

Jojj» 0 A 4 İ ;Jli . Jj ;cOLi ?Lg_c« cLOİ^l jjjjls OrO^ !i_)Lâ® V!jJİ 3 (il ^JjLaj >—a 3 İî 1 4-^3 A> 0 *ld

8. (3513)- Ebû Davud'un bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Benî Abdul-Eşhel'den bir kadın anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resûlii dedim. Bizim mescide giden yolumuz pis kokulu (topraktır). Yağmur yağınca ne yapalım?"
"Sizinkinden sonra, ondan daha temiz bir yol yok mu?" diye sordu. "Evet!" deyince:

"İşte bu öbürünü telafi eder, (temizler)!" buyurdu." 1 ^ 1

ı 4İx-o ^ ^ l!J ı»[ıji* <up
adi (_4 ^ 3 *4? .9. 3514.

. iî c^\yS\ ou

9. (3514)- Yine Ebû Dâvud'da Ebû Htireyre'den bir rivayet şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Sizden biri, ayakkabısıyla bir pisliğe basarsa, bilesiniz, toprak onu temizler." 1521

AÇIKLAMA:

Bu iki rivayet, pis yoldan geçildiği veya pis bir şeye basıldığı takdirde, temiz bir yerden geçme hâlinde, ayakkabının bu temiz yerlere değerek temizleneceğini ifade ediyor, yeter ki ayakkabı üzerinde pislik eseri gözükmesin.

Hattâbî, Meâlim'de, Evzâî'nin bu meselelerde ikinci hadisin zahirini esas aldığını, "Ayakkabı veya meste bulaşan pisliğin temizlenmesi için, toprağa sürtülmesinin yeterli olacağını, onunla namaz kılınabileceğini söylediğini" kaydeder. İbrahim Nehâî'nin bu durumda, ayakkabı veya mestte pislikten ne bir koku ve ne de bir eser kalmadığı hususunda emin oluncaya kadar silmeye devam ettiği rivayet edilmiştir.

İmam Şafiî bu meselede şöyle demiştir: "Necasetler ister yerde, ister elbise veya ayakkabıda olsun su ile yıkanmadıkça çıkmaz."

Bagavî der ki: "Ulemâ, çoğunluk itibariyle bu hadisin zahiriyle hükmetmiş ve: "Bir ayakkabı veya mestin ekseriyetine bir pislik bulaşsa, toprakla ovulup necasetin çoğunlukla çıkarılması halinde temizdir, onunla namaz kılınabilir" demiştir. Şâfiî'nin eski görüşü de budur. Yeni görüşünde su ile yıkanmasını şart koşar."

Bazı fakihler, ayakkabının sert olması sebebiyle pisliği emmiyeceği, dolayısıyla hükmün yaş ve kuru her iki pisliğe şâmil olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Hadisin zâhiri de mutlak olup, her ikisini de içine almaktadır. 1511

Lot oıs'ou caLlu Ü>j \\& ojî coJoji > ıSı[: Jıs &ı ^ .10.3515.

■ Cf-jj .]oJUIp oCj

10. (3515)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Elbisen yaş bir pisliğe değdi ise veya öylesi bir necâsete ayakkabınla bastı isen, o pisliği su ile yıka. Pislik kuru ise, bir beis yok." 1551

AÇIKLAMA:

Rivayet hüküm itibariyle öncekilere benzemektedir.

İKİNCİ FASIL

MENİ HAKKINDA

câÖjjaİI 3i İ-t- aUİ (J ysaj <yy y° âjUûM 3~pl c-uS^[:cJli Lgjıp 4İ1İ S-iJlc- .1. 3516.

. la g] İJjfcj ca^-^»3-| a>-^>-I (3 çU»I ^Âj jj.j

1. (3516)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbisesine bulaşan meniyi yıkıyordum. O, elbisesinde ıslak kısım (kurumamış) olduğu halde namaza giderdi." 11 ^ 1

jl5”li| ;ÂJUI p C-Jlai caİ^J cL^ap aUİ aJUIaj JjJ O^j öl[3 .2.3517.

(3J .] AÂ ^gI ygjİ ISji ^ AİJI J>J ı_->3^ 3^° 1 (j jJîJ t aİ^ - Oy j U t Aİ iSli ÖI

.] flJâ; L~-o \j İ-î aJJİ (J3r^ (3İj -L^pö

2. (3517)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ya bir zât misafir oldu. Adam sabahleyin, elbisesini yıkamaya başladı. Hz. Âişe ona:

"Sana, (meni) bulaşan yeri [gördiiysen] orasını yıkaman kâfi idi, göremediğin takdirde etrafını yıkardın. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbisesinden (meni bulaşığını) ovalamak suretiyle çıkardığımı biliyorum. O, (bir de yıkamaksızın) onun içinde namaz kılardı."

Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "İyi biliyorum kurumuş meni bulaşığını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çamaşırından tırnağımla kazıyarak çıkarıyordum." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Elbiseye meni bulaştığı takdirde onun nasıl temizleneceğini bu iki rivayet göstermektedir:

* Bulaştığı yerin yıkanması... Bu henüz kurumamış olma haliyle ilgilidir. Elbisenin bulaşık kısmının su ile yıkanması yeterlidir.

* Ovalamak suretiyle... Bıı kurumuş olma halinde temizleme usulüdür. Ovalamada bulaşık kısım, su kullanılmadan çamaşır kendi kendine sürtülerek meni eserinin küçük parçacıklar halinde dökülmesini sağlamaktan ibarettir. Hz. Âişe, kuru bulaşığın ovalama yerine tırnakla kazınması suretiyle de çıkarılabileceğini belirtmektedir.

2- Ovalama veya kazıma suretiyle meninin temizleme kolaylığı, meninin necislik durumu hakkındaki anlayıştan gelir. Âlimler meni necis midir değil midir, münakaşa etmiştir.

* Hanefîlerle, Mâlikîlere göre necistir. Ancak Ebû Hanîfe merhum, meninin kuru olması halinde elbisenin ovalanmasını temizlik için yeterli gördüğü halde İmam Mâlik, yaş da olsa kuruda olsa mutlaka yıkanması gerektiğini söyler. Meninin necis olduğunu söylemekle beraber, yıkanmadan namaz kılınmış olduğu takdirde namazın iadesinin gerekmiyeceğini söyleyen âlim de çıkmıştır: Leys ve Haşan İbnu Hayy gibi.

* Şâfiîlere ve Hanbelîlere göre meni temizdir. Dâvud-u Zâhirî'nin de böyle hükmettiği bilinmektedir. Ashab'tan Hz.

Ali, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, Abdullah İbnu Ömer ve Hz. Âişe (radıyallahu anhüm)'ün de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir.

Şunu hemen belirtmek isteriz: Meniye necis diyenler, onun yıkandığını gösteren hadisleri esas almışlardır. Necis değil diyenler de ovalamakla temizleneceğini ifade eden hadisleri esas almışlardır. Şeriat-ı garrâmız ruhsat ve kolaylık dinidir. Resııl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) bu meselede de ruhsat murad etmiş olmalı ki, ihtaflı beyanlarda bulunmuştur.

* Nevevî, hayvan menisinin hükmü hakkında da açıklamada bulunur:

** Köpek, domuz ve onların menisinden doğan hayvanların menisi kesinlikle necistir.Diğer hayvanların menisi hakkında üç görüş var:

*** Eti yensin yenmesin bu hayvanların menisi temizdir.

*** Hepsi necistir.

*** Eti yenenlerin menisi temiz, yenmeyenlerinki necistir.

3- Âlimler hadisten şu hükmü de çıkarmışlardır: Kadınlar, kocaların elbisesini yıkamak gibi kadını ilgilendiren hizmetleri yaparlar. Bu, sünnete uyan âdâb ve iyi geçimin de yoludur.

4- Önder durumundaki büyüklerin hususi halleri ve hattâ istihya duyulan meseleleri, ibret alınması, örnek tutulması maksadıyla başkalarına anlatılabilir. Ashab, bu mülâhaza ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ilgili pekçok teferruatı anlatmaktan çekinmemiştir. 1 ^ 1

L, (3 <UP aJJİ i_r! y~^ j-sAP-l AjI[;ı_-Jsb>- t ^£ z l j£-J 3 .
3518 .

d)l SIS"" Jij c^Uali-) j*İ3-ll coll^Jl ,j^*j 3 * W 3 (34/^3^ ıj^*
4 i iy'j^' y^~ öl_j 3)

aJ 3 ^® cj r A~* j ^ ^()c>>-! ciJJlı 3 ^ (_£İj Li ^~vjtj cç.lj .1
«.LŞ- ^jj>- CAS^i ç.Li (_»SjJl |3-* ^^-* 3 :

c-uS" 3 ^ tjjA’Liil 3 ^ 3U L>t^ U ; 1 ^" 3^4® 3i-;3^ ^3 lI)L«j cc-otŞ^l ; j j^l*il iy^

viJJL« a^j>-\ .Jojl ,1 U» -jr-h<\j \j Li ^y^s-\ iaxLi c-olSl) L^jdjti aü!j ^LASİ A ^ 1 ^LJl LJ* a^)

3. (3518)- Yahya İbnu Abdirrahman İbni Hâtıb'ın anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'la -içerisinde Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh)'ın da bulunduğu bir cemaatle birlikte umre yapmıştır- sefer esnasında su kaynaklarından birine yakın olan bir yolda Hz. Ömer, sabaha doğru mola verdi. (Herkes gibi kendisi de yattı. Bu esnada) ihtimal oldu. Sabah olunca kafilede, (yıkanması için yeterli) su bulunamadı. Hayvanını binip (yakınındaki) suya kadar geldi. Derhal bu ihtilâmdan kalan meni bulaşığını yıkamaya başladı. Derken ortalık ağardı. Amr İbni'l-As (radıyallahu anh), Hz. Ömer'e:

"Sabah oldu. Yanımızda temiz elbise var, şu elbiseni (yıkamayı) bırak, bilahare yıkanır" dedi. Ancak Hz. Ömer kendisine:

"Ey İbnu'l-As, hayret doğrusu! Yani sen elbise buldun diye herkes elbise mi bulacak? Allah'a yemin olsun ben senin söylediğini yapsam bu bir sünnet olur. Hayır, ben gördüğüm (meniyi) yıkarım ve görmediğime de su çiler (temizlenmiş addeder)im!"dedi.

AÇIKLAMA:

Hadiste Hz. Ömer'in elbisesi üzerinde görülen meni bulaşığını yıkamakta olduğu, görülmeyen kısımları da terkettiği anlaşılmaktadır. Amr İbnu'l-As: "Sabah vakti oldu, yanımızda yedek temiz çamaşır var, sana ondan verelim giy, elbisenin tamamı bilahare yıkansın!" teklifinde bulunur.

Ancak Ebû'l-Velid el-Bâcî'nin belirttiği üzere, Resûlullah'ın "Size benim sünnetime, benden sonra da Hülafa-i Râşidîn'in sünnetine uymak düşer" hadisinin ümmette hâsıl ettiği tesir sebebiyle gönüllerde tuttuğu makamın derecesini iyi bilen Hz. Ömer, fevkalâde bir şuur ve ferasetle bu teklifi kabul etmiyor ve ümmete böyle bir durumda uyması gereken pratik ve kolay yol ne ise onu gösteriyor: "Gözle görülen meni bulaşığını yıkayıp geri tarafa da su çilemek suretiyle temizliğine hükmetmek..."

Ebû'l-Velid el-Bâcî, bu hadise dayanarak Mâliki mezhebinde "su çileme" işinin vacib olduğunu belirtir: "Çünkü der, vakit daralmışken, halka hemen namaz kıldırma işi varken, bunu tehir etmek, ancak namaza mani vacib bir iş sebebiyle olur." Ebû Hanîfe ve Şâfiî rahimehümullah: "Şüpheye dayanılarak su çilemek gerekmez, görülmeyen bulaşık, yok farzedilir, çamaşırının geri kalan kısmının temizliğine hükmedilir" demişlerdir. 1221

A^-y>-\ . Jojp^SLı jJj lİİap âJj£ç I l 3[:JlS aDİ -4. 3519.

. A. ■ ^ lS açü 1

4. (3519)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) buyurmuştur ki: "Meni, sümük menzilesindendir. Öyleyse bunu kendinden, izhir otuyla da olsa sil at!" 121 - 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayeti, Tirmizî sened vermeksizin ta'lik olarak, bir başka hadisi açıklarken kaydetmiştir. Hadis, bu rivayette mevkuf yani İbnu Abbâs'ın şahsî fetvası gibi gözükmektedir. Ancak, Atâ'dan gelen bir rivayette hadisin merfu yani Hz. Peygamberin sözü olduğu tasrih edilmiştir.

2- İzhir, Mekke ve Medine'de yetişen kokulu bir ottur. Temizlik işlerinde yaygın şekilde kullanılmıştır.

Meni bulaşığının hükmüyle ilgili ulemânın görüşünü önceki rivayetlerde açıkladık. 1221

İÇİNCİ FASIL

HAYIZ KANI

3 JI Jl İ\y >I :oJU u«1p &ı ^ cu^ *U-Î jp .1. 3520.

. ÂX~vJl Ag^p-I ,]aÂ f Ç Cş.L«Jlj A^gJJİJ jf : Jlİ ?Aj x^,.,t2~ ı_jûS' i4.,api~ I İ»S ^

1. (3520)- Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir kadın (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "(Ey Allah'ın Resûlü!) Birimizin çamaşırına hayız kanı bulaşınca ne yapmalıdır?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Önce kazır, sonra parmak ucuyla bulaşan yeri yıkar, sonra da [kan görülmeyen yere] su çiler" buyurdu." 1 ^

3-* 15li caâ \ IjİA>- 015' U[;c2li L^-p kül -2- 3521.

. J A^/g 1 ZJ [!(_5y?-l (_j aJj .^jl^ jj\j t A iğ o 1 ijj&j C(_£jl=KjI Ag^p-1 J 1 a la ı A^jtI^iİ 1 g âj^ı C-JlÎ

2. (3521)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "[Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri olan] bizlerden her birinin, içinde hayız olduğu bir tek elbisesi vardı. Ona hayız kanı değecek olsa, onu tükrüğü ile ıslatır, sonra onu tırnağı ile ovalar (yıkar)dı" dedi." 1 ^ 1

caJ^Jcp jjs- 3 * ^a !1 f cJl5'[:cJli (_£jbKJJ <3j -5- 3522.

fi *9.

ÂjIjj (3 US' ^j/sa SL y&j <5.J aâ ^ oyU

3. (3522)- Buhârî'nin bir diğer rivayeti şöyle: "(Hz. Âişe) dedi ki: "Bizden biri hayız olur, sonra temizlenince, (bulaşma) kanı, elbisesinden kazır ve elbisenin geri kısmına su serper sonra da içinde namaz kılardı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hayız kanı, yıkanması vacib olan necasetlerdendir. Bu kanın diğer kanlardan veya necasetten necislik yönüyle bir farkı yoktur. Bu hususta icma edilmiştir. Ancak, yıkanmasının kolay olması için önceden kazınması, ovulması miistehabtır.

2- Âlimler her çeşit necasetin temizlenmesinde yegâne vasıtanın temiz su olduğunu söylemiştir. Ancak Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf bütün temiz mâyilerin necaseti çıkarılabileceğini söylemiştir. Onların bu hükümdeki delillerinden biri 3521 numaralı hadistir. Orada kanın tiikrükle ıslatılması zikredilmektedir. "Tıikrük temiz olmasaydı elbise daha da kirlenirdi" denmiştir.

3- Kan lekesi temizlendikten sonra elbisenin geri kalan kısmına su çileme meselesine bazı âlimler itiraz etmişlerdir:

"(Kanın bulaşıp bulaşmadığı hususunda) şüpheye düşülen elbiseye su çilemek hiç bir fayda sağlamaz. Çünkü şayet temizse, bir çilemeye hâcet yok. Eğer kirlenmiş ise böyle bir çileme ile zaten temizlenmez."

Şu halde bu hadisler, hayız kanının elbiseye bulaşması halinde, bulaşık kısmın yıkanmasıyla elbisenin temiz olacağını, yıkanan yerin ıslaklığı kurumadan o elbisenin içinde namaz kılınabileceğini belirtmektedir. 1 ^ 1

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÖPEK VE DİĞER HAYVANLAR HAKKINDA

aJÇ-oÇ jl aÂ 151 ^Jo-\ £.13 ijli İ~j~ aUİ jl[!a^5 aüI 1- 3523.

. *J> igjiJJu tA^~»Ji A^-y>-i 3*5^ ^35

1. (3523)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdularki: "Bir kaba, köpek banmışsa onun temizlenmesi, yedi kere sıı ile yıkanmasına bağlıdır, hatta bunların ilki toprakla olmalıdır." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Şafiî, Ahmed ve Cumhur, bu hadise dayanarak köpek bir kaptaki suyu içtiği takdirde, o kabın yedi kere yıkanmasının vacib olduğuna hükmetmiştir. Ebû Hanîfe, başka delili esas alarak üç kere yıkamanın yeterli olduğuna hükmeder. Nevevî, toprakla yıkamanın ma'nâsını "Suyu bulandıracak miktarda toprağın suya katılmasıdır" diye açıklar. "Suyu toprağa katmak veya toprağı suya atmak, yahut da yerden topraklı su almak arasında fark görülmemiştir. Fakat necaset

değen yerin toprakla meshedilmesi yeterli bulunmamıştır" der. Hadiste, az suya düşen bir pislik, suyun vasıflarını değiştirmese de kirleneceğine delil görülmüştür. Çünkü köpeğin içmesi sırasında akan salyası suyun vasıflarını değiştirmez.™

aUİ (J (3 (3 2 - ı OeiJJl cuU5"[: Jli kul 3 I 3 Ç? ■ 3524.

aJjJLj jjlj n\iû\ ijjsj 4j>- y>~\ 3* 44“ 043 444 44 iİ~i

3^0 yS' ^jA < _Û^Jİ ^

2. (3524)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Köpekler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) devrinde mescidin içinde gidip gelirlerdi. Bu sebeple mescidi yıkamak için içine su serpmezlerdi."™

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen metin, hadisin Buhârî'deki vechidir. Ebû Davud'un metninde ziyadesi de var,

yani köpeklerin "siğdiği" de belirtilir.

2- Şu halde mescidde köpek dolaşıyor, gidiyor geliyor, akıtıyor, fakat yıkanmıyor. Ebû Dâvud bu hadisi "Kuruyunca toprağın temiz olması" adını taşıyan bir babta kaydeder. Şârihler: "Bu hadiste, toprağa bir pislik değer, sonra bu pislik güneş veya rüzgârla kurur ve yerinde pisliğe ait bir iz kalmazsa o taprağm temiz olacağına dair delil vardır; çünkü su serpilmemesi toprağın kurumuş olmasına ve temizlenmesine delildir" derler.

Hattâbî, bu halin nâdiren vuku bulmuş olabileceğini belirtir: "Mescidlere köpeklerin rastgele girerek kudsiyetini ihlâl etmeleri caiz değildir. O zaman, mescidde köpeklerin girip çıkmasına mani olacak kapı yoktu" der.

3- Ulemâ, kurumakla toprağın temizlenmesi meselesinde ihtilâf etmiştir:

* Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed rahimehumullah: "Güneş, topraktan necâseti temizler, yeter ki necasetten eser gözükmesin" demiştir.

* Ebû Kılâbe: "Toprağın kuruması, temizliğidir" der.

* Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel: "Toprağa necaset değmişse bunu sadece su temizler" der.

Bazı âlimler, bu hususta daha önce geçmiş olan (3508) hadisleri de göz önüne alarak necâset değen toprağın temizlenmesinde iki yol var derler: "Biri üzerine su dökmek, diğeri de rüzgâr veya güneşte kurumasıdır."™

^Jl 43 kili (343 bl 3 I 3 I c-ulSj 3 c-o 3, 3 ÇJ 2 . 3525.

; Jlli tdlij jkfl (3*4 •'“34 ^ ' 4 <.axa 5^ 4-4

'•jA 3 * lij 44 “üil ıJ 4“3 öl ic24 1 3 I 4

. aj yj I a^-^>-I .J 0 lİ 1441 4 3 İ 441

3. (3525)- Kebşe Bintu Ka'b İbnu Mâlik -ki, İbnu Ebî Katâde'nin nikâhı altında idi- anlatıyor: "Ebû Katâde (radıyallahu anh) yanıma girdi. Kendisine abdest suyu hazırladım. Bu sırada, sudan içmek üzere bir kedi geldi. Ebû Katâde kabı uzattı, kedi içti."

Kebşe sözlerine devamla der ki: "Ebû Katâde kendisine bakmakta olduğumu gördü ve:

"Ey kardeşimin kızı, buna hayret mi ediyorsun?" dedi. Bende:

"Evet!" demiş bulundum. Bunun üzerine:

"Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam): "Kedi necis değildir. Kedi sizin etrafınızda çokça dolaşır" buyurdular' dedi." 1111

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kedilerin esas itibariyle necis olmalarına rağmen, evde ev halkı ile haşirneşir olmaları, her tarafı suhuletle dolaşmaları, gelip sık sık sürtünmeleri sebebiyle onlardan kaçınma zorluğu, kap kaçağı koruma imkânsızlığı gibi bir kısım durumlardan ötürü, onlara karşı korunma hususunda ruhsat tanındığını ifade etmektedir.

2- Hadiste kedilere karşı rıfkla muamele etmek gerektiği, onlara karşı iyi muamelenin mükâfaatmın umulabileceği irşad buyrulmaktadır.®

.i$lp &ı aiîip jı 14 JL 3 Î ıpöjz oî[jLJi jLo ^ j, jjb ^ .4.3526.

\ S o < 0 X o 0 < ^ o <, P C s'{ O ' 7 * * 0 . O 'ît'U

U (5 {jP y* p Lİ-Ls li Jİ Ojlili :cJü

cI-Ss^İp ^ aNİ l) cojAl cJ5"l

C t ~1 i O Z ^ ^ / // ^ ^ £ Q ^ &

. 4_>-y>-l .JL^Uİ2 j2j Ls^jIj TT 4&I Jj-j c 4!3 ali

4. (3526)- Dâvud İbnu Salih İbni Dinar et-Temmâr, annesinden anlatıyor: "Efendim beni, Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ya bir miktar yemekle gönderdi. Gelince Hz.Aişe'yi namaz kılıyor buldum. Bana, elimdekini koymamı işâret etti. (Ben de bıraktım). Ancak bir kedi gelerek üzerinden yedi.

Hz. Âişe (radıyallahu anhâ), namazından çıkınca, kedinin yediği yerden yemeği (bir miktar) yedi. Sonra da şu açıklamayı yaptı: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm): "Kedi

necis değildir, o sizi çokça dolaşan birisidir" demişti. Ben ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın kedinin artığıyla abdest aldığını gördüm." 1111

AÇIKLAMA:

1- Gönderilen yemek herîsedir. Herîse, dövülmüş buğday ve etten yapılan bir yemek çeşididir.

2- Hadis, namazda işarette bulunmanın câiz olduğunu da göstermektedir. Buna cevaz ifade eden başka örnekler, rivayetlerde gelmiştir.

3- Hattâbî der ki: "Hadisten çıkan hükümlerden biri, kedinin zât itibariyle temiz olduğudur. Öyleyse artığı temizdir; içilebilir, abdest alınabilir, bunlarda bir kerahet yoktur. Hadis yine delâlet eder ki: Zâtı tâhir olan her vahşinin -ister yerde yürüyen ister kuş nevinden olsun- eti yenmese bile artığı temizdir." Tirmizî'ninde açıklamasına göre, kedinin artığının temiz olması. Sahabe, Tâbiîn ve Etbâuttâbiîn ulemâsından ekseriyetinin müşterek görüşleridir. Şâfiî, Ahmed, İshak bunlardandır. Ebû Yusuf, İmam Muhammed de bu görüştedirler.

Ebû Hanîfe ise, kedinin herhangi bir vahşi gibi necis olduğunu, ancak tahfif edildiğini, dolayısıyla artığının haram değil mekruh olduğunu söyler. O, bu meselede Ahmed İbnu Hanbel ve Dârakutnî'nin tahriç ettikleri "Kedi vahşi hayvandır" hadisine dayanır. 1111

10 J l&jjL)! ; 3 0)6 ^j£- İ-İ- aUİ !c-JU L$ip aül 3527.

. -lâjaJ İJjfcj tUlw> | IjlS^

5. (3527)- Meymûne (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'a yağa düşen fareden soruldu. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Onu ve etrafındaki kısmı atın, yağınızı yiyin!" buyurdu."
1111

]Oı * UlU jfj clÂ y>- 10i L&jJLİU 01Â"OU ^jî- OUj .6. 3528.

6. (3528)- Ebû Dâvud'un Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette şöyle gelmiştir: "(Eğer yağ) donmuşsa fareyi ve etrafındaki yağı kaldırıp atın, yağ sıvı ise, artık ona yemek niyetiyle) yaklaşmayın." 1111

AÇIKLAMA:

Nesâî'nin bir rivayetinde bu yağın donmuş olduğu tasrih edilir. Ulemâ, donmuş yağa herhangi bir necâset düşerse, o kısmın atılmasıyla geri kalan kısmın yenileceğini söylemiştir. "Ancak derler, yağa düşen pislikten yağın geri kalan kısmına herhangi bir eser, bir parça sirayet etmediğinden emin olmak gerekir. Böyle bir sirayet endişesi varsa, emare görülürse tamamı atılır."

Yağ sıvı ise, hükümde ihtilâf edilmiştir.

* Cumhur, necâsetin değmesiyle yağın tamamiyle kirleneceğine hükmeder. Zührî, Evzâî, Ahmed gibi bazıları muhalefet etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel mâyi bir şeye pislik düştüğü takdirde, (tad, koku, renk gibi) bir değişiklik olursa kirleneceğini söylemiştir. İmam Mâlik'ten de buna yakın bir rivayette bulunulmuştur.

* Ebû Hanîfe, "Böyle bir mâyinin yenilmesi içilmesi caiz değildir, satışı ve kandilde yakılması câizdir" demiştir.

* Şâfiî hazretleri, "Yenmesi de satılması da câiz değildir, kandilde yakılabilir" demiştir.™

jLûi Lij oLi İ-j- adI JjI["‘tip -Ç*-'-* 1 <J>I jjp -7.3529.

f C^“\ Jl 2Ul Oh oJû j£- £2 :# Û\ î3

. ^jJl ti (j2ç. ji ıj <3

7. (3529)- Yine Ebû Dâvud'da Ebû Saîd (radıyallahu anh)'tan kaydedilen bir rivayette denir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir koyunu beceriksizce yüzmekte olan bir köleye uğramıştı. Ona:

"Çekil de sana göstereyim!" dedi. Derhal elini deri ile et arasına soktu. Elini, bütün kolu koltuğa kadar derinin altında kalacak şekilde ilerletti. Sonra gidip abdest almadan halka namaz kıldırdı."

Bir rivayette, "Yani suya değmedi" ziyadesi vardır.™

AÇIKLAMA:

Burada abdest almadan, "elini yıkamadan" demektir. Nitekim bir rivayette gelen ziyade bu hususu tasrih etmektedir. Sadedinde olduğumuz hadis, pişmemiş ete elin değmesi halinde yıkama mecburiyeti olup olmadığını belirtme sadedinde vârid olmuştur. Görüldüğü üzere, taze ete değmekle el yıkama zarureti hâsıl olmuyor.™

BEŞİNCİ FASIL

DERİLER HAKKINDA

AI <.aLs düu :3il* ı âIpj jji ^i-çp o^ cf' -1- 3530.

JÎj ^ ~iy> Jb IId ;aJ c-JJLî VL»-£-p küI ^Lp c-JLC*

3)P İ~t~ dili 321 LC«j Ji \^İs- £y\ JlLâi tÜSjJI <ui j j0^”3

I4J OjSC; ‘-r’3 ÂjIjj <3 J ■ JİaJ İJj&j i Af-\j3 ıjULi

. iU'j u^Jl

1. (3530)- Mersed İbnu AbdiIlah el-Yezenî anlatıyor: "İbnu Va'le es-Sebâî'nin üzerinde bir kürk gördüm ve elimle dokundum. Bana:

"Kürke niye elini değdin?"dedi. Ben bu hususta İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ya sordum ve dedim ki: "Biz Mağrib'te yaşıyoruz. Bizimle birlikte Berberîler ve Mecusîler de var. Onlar bize kestikleri koyunu getiriyorlar. Kestiklerini yemiyoruz. Bize, içerisine iç yağı konmuş deriden mâmul dağarcık getiriyorlar (bunu kabul edelim mi)?" İbnu Abbâs cevaben dedi ki:

"Bundan biz de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormuştuk: "Derinin debbağlanması onun temizliğidir" buyurdular."™

Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Onların, içerisinde süt ve su bulunan kırbaları (deriden mamul su kapları) var..." gerisi yukarıdaki gibi..™

ojio«jJİ L^jL&| ^JU-I 0-*« ■ iSy >~' lil ıjli U->i Iİ^JIî ^lifUsLı ^ooLlîI O-*

. ^LıjJI ÂbU ;»İ->L* !<<. l j\>t : wjül la°] Ijjsj Ij! I ax~«JI 4j>- ^>-! ,»4j ^x*jîjölİ

2. (3531)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), ölmüş (ve terkedilmiş) bir koyuna rastlamıştı.

"Bunun derisinden faydalanmıyor musunuz?" buyurdular. Oradakiler:

"Ama bu meytedir (leşdir, istifâdesi caiz değildir)"dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Meytenin yenmesi haramdır!" buyurdular."

Bir başka rivayette: "Bunun derisini alıp, debbağlayarak istifâde etmiyor musunuz?" demiştir. 1 ® 1

.]ı$pişi sıfs : Jıü sıfi # jıi jıi, [:cJu l$1p &ı <v# üîlp jpj 3.3532.

. jjslis d) âJ/'-Ç ^bjJl 3*^” JaüJ İJjfcj | 4 j«jj I 1

3. (3532)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a meytenin zekâtından (kendiliğinden ölen hayvanın derisinin nasıl temiz kılınacağından) sorulmuştu.

"Meytenin zekâtı (temiz kılınması) onun debbağlanmasıdır" diye cevap verdi." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz bu hadisler, İslâmî usule uymadan öldürülen veya kendiliğinden ölen hayvanların, etlerinin yenilmesi haram olsa da derilerinden istifâde edilebileceğini ifade eder. Bu çeşit hayvanların derilerinin debbağlanması, o hayvanın tezkiyesi hükmüne geçmektedir. Tezkiye, hayvanın şerî usule göre kesilmesi, böylece etinin temiz kılınması demektir. Normalde tezkiye edilmeyen hayvanın eti gibi derisi de temiz değildir. Ancak, derisi debbağlanıp işlendi mi, tezkiye edilmiş olmakta ve kullanılması helâl hâle gelmektedir.

2- Ancak, ulemânın debbağlama ile derinin tezkiyesi meselesinde farklı görüşler ileri sürdüğünü bilelim:

1) Şâfiî'ye göre köpek ve hınzır dışındaki bütün hayvan meytelerinin derileri debbağlanmak suretiyle temizlenir.

Derinin içi de dışı da temizdir, kuru veya mâyi her çeşit eşya ve yiyecek maddesi, içine konabilir. Eti yenen yenmeyen hayvan derisi arasında da bir fark yoktur. Hz. Ali ve Abdullah İbnu Mes'ud'un da bu görüşte olduğu rivâyet edilmiştir.

2) Debbağlama deriyi temizlemez. Ömer İbnu'l-Hattâb, oğlu Abdullah, Hz. Âişe (radıyallahu anhiim ecmâîn) bu görüştedirler. Ahmed İbnu Hanbel'in iki rivayetinden meşhur olanı böyle olduğu gibi, İmam Mâlik' ten gelen iki rivayetten biri de böyledir.

3) Debbağlamakla eti yenen hayvanların meytelerinin derisi temizlenir, yenmeyenlerinki temizlenmez. Evzâî, İbnu'l-Mübârek, Ebû Sevr, İshak İbnu Râhîıye bu görüştedir.

4) Hınzır dışında bütün meytelerin derileri, debbağlamakla temizlenir. Bu Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.

5) Bütün derilerin dışı temizlenir, fakat içi temizlenmez. Dolayısıyla kurularda kullanılır, ıslak ve yaş şeylerde kullanılmazlar. Üstünde namaz kılınır, içinde kılınmaz. İmam Mâlik'in meşhur görüşü budur.

6) Herşey, köpek ve hınzır dahil hem içiyle hem dışıyla temizlenir. Ebû Dâvud-u Zâhirî'nin ve diğer Zâhirîlerin görüşüdür. Ebû Yusuf un da böyle söylediği hikaye edilmiştir.

7) Meytenin derisinden, debbağlanmadan da istifade edilebilir. Onların hem yaş, hem kuru her çeşit eşya koymada kullanılması caizdir. Bu da Zührî'nin görüşüdür. Nevevî, bu görüşün şazz olduğunu, iltifat edilmemesi gerektiğini söyler.

3- Bâzı hadislerde debbağlama ameliyesi kesme yerine konulmuştur (3532). Çünkü debbağlamnca, deri kesilmiş gibi temiz olmaktadır.

4- Bu hadislerde, sünnetle Kur'an'ın tahsis edileceğine delil bulunmuştur. Çünkü meytenin haram olduğunu

bildiren

fil p

(Mâide 3) âyeti meytenin her parçasına şâmildir: Et, deri, yün vs... Hadis, âyetin

yasağını "yeme"ye tahsis etmiştir.^ 1

llijL* ^ oLjö ili | ıcJli -4. 3533.

. aJLJl ajjJLİİ Jlj« . jJJ-l 4jjLl?

4. (3533)- Şevde Bintu Zem'a (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bizim bir koyunumuz öldü. Derisini debbağladık. Sonra eskiyinceye kadar içerisinde nebîz yaptık."™

IjAinJ 3i İ~t~ aUİ aJİİ aUİ-Lp y&j -5. 3534.

5. (3534)- Abdullah İbnu Ukeym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlııllah (aleyhissalâtu vesselam), ölümünden bir ay önce Cüheyne kabilesine şöyle yazdı:

"Meytenin ne deri ne de sinirinden istifâde etmeyin."™

Tirmizî'nin rivayetinde: "Ölümünden iki ay önce..." şeklinde gelmiştir.™

AÇIKLAMA:

Hadis, önceki rivayetlerle tearuz halindedir. Buna göre, debbağlamakla da meytenin derisi temizlenmez ve kullanılamaz. Ancak hadis, ulemâ tarafından muzdarib bulunduğu için amel edilemeyecek kadar zayıf addedilmiş ve böylece amel dışı tutulmuştur. Bir ara Ahmed İbnu Hanbel'in, hadiste geçen "Ölümünden iki ay önce" tabirine bakarak: "Resûl-i Ekrem'in en son verdiği emrin bu olduğu anlaşılmaktadır" diyerek, bunun hükmünü esas aldığı, ancak bir müddet sonra, hadisteki ızdırab sebebiyle onun da terkettiği, rivayetlerde gelmiştir.

Ancak bazı tahkikler, hadisteki ızdırab iddiasının vârid olmadığını ortaya koymuştur. Bu durumda hadisi amel dışı bırakan husus, sıhhatçe kendisinden üstün olan rivayetlere muhalefeti gösterilmiştir. Fakat, teâruzun giderilmesinde liigavî tahlil esas alınmıştır. Şöyle ki:

Hadiste geçen ve deri ma'nâsma gelen ihâb'ın, debbağlanmamış deri için kullanıldığı belirtilmiştir. Deri debbağlandıktan sonra ihâb diye isimlenmez, kırba veya şenn gibi isimler alır.

İbnu Hacer bu hadisteki yasağı, köpek ve domuz derisine veya derinin içine hamlederek veya hadisin râvisi olan Abdullah İbnu Ukeym'in, Resûlııllah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sağlığında bir yaşında bir çocuk olduğunu söyleyerek müşkili halletmeye çalışanları makul bulmaz.™

Jçizjl ’tt' aUİ (JAtıl yZ'j -6. 3535.

6. (3535)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) der ki: "Resûlıïllah (aleyhissalâtu vesselâm) yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı."™

AÇIKLAMA:

Bu ve bu babta gelen başka hadisler, yırtıcı hayvanların -ki öncelikle arslan ve kaplan kastedilmektedirderilerinin kullanılmasını yasaklamaktadır. Ulemâ nehye istidlâl etmiştir. Ancak yasağın hikmeti hususunda farklı mütâlâalar ileri sürülmüştür.

* Bey haki der ki: "Yasaklama, deri üzerinde varlığını devam ettiren kıllar sebebiyledir. Çünkü debbağlamanın kıla bir tesiri olmaz."

* "Nehyin, debbağlanmamış yırtıcı derisiyle alâkalı olması da muhtemeldir. Çiinkii debbağlanmayan yırtıcı derisi pistir veya yasak, bu derilerin müsrif ve kibirli insanların minderi olmasındandır."™

ÜÇÜNCÜ BAB

İSTİNCA HAKKINDA

(Bu babta iki fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

İSTİNCANIN ÂDÂBI

İKİNCİ FASIL

İSTİNCADA KULLANILAN CİSİMLER BİRİNCİ FASIL İSTİNCANIN ÂDÂBI

3 ^ Sijli Çji *—«'ü ^ £gJl ^ c-^S^[iıjli a 3 kul ^333 3 I 3 ^ -1- 3536.

3>Ul !»c—«.aJ|« ^1 .]aJj_JJ -Aj^İLs OI ^3Ji>-l Sİ \j\ IS| ^ cjIki jİJp

. jLçe>-lj cı_JS 2 xJl ;>>^I3jjj«. (J^> a3 3 JÜI

1. (3536)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte idim. Aleyhissalâtu vesselâm küçük abdest bozmak ihtiyacını duymuştu. Hemen bir duvarın dibine, kumlu toprak bulunan bir noktaya gelip abdest bozdular. Sonra da:

"Sizden biri, küçük abdest bozmak isteyince bevli için uygun bir yer arasın!" buyurdular." 1511

AÇIKLAMA:

Bu hadis, küçük abdest bozmak için, yumuşak bir yer aramanın gereğine dikkat çekiyor. Zira idrar sert yere değince sıçrayıp üstbaşı kirletebilir. Hadiste Resûlullah'm, "demiş" denen idrarı gelince hemen emici yumuşak topraklı bir yer araştırdığı belirtilmektedir. 15 ^ 1

3 Jjijl ISI # aAIİ 01S^[ )(Jl5 a 3 kul ^35 Ap3< öjytLl .2. 3537.

. (_£wLojül ı_->L>twSİ Ap-3- I

2. (3537)- Mugîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazayı hâcet için gidince, yoldan uzak olurdu." 1551

(_£ÂJl îûliPÖjl :ljili .33*^ j^Âîl '.İ-t aUİ <jis[ıjli a 3 kul ^3) S_p_3 3^ 33) - 3 . 3538 .

. 'a Ja°l lJ3j t3L~* A>~3'l

3. (3538)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İki lânetten korkun!" buyurdular. Ashab:

"İki lânet de nedir?" diye sorunca, açıkladılar:

"İnsanların yollarına abdest bozanla, gölgelerine abdest bozanlardır!" 1511

AÇIKLAMA:

Bu sonuncu hadis, halkın lânetine sebep olan iki davranışa dikkat çekmektedir. Gelip geçtikleri yerlerle, gölgelendikleri yerlerin kirletilmesi. Bunların, halkı rahatsız edici kirletmelerden uzak tutulması gerekmektedir. Hususan abdest bozmaktan kaçınılmalıdır.

Hadis lâin yani "lanet edenden sakının" buyurmaktadır. Sonra bunlar kimdir diye sorulunca: "Yola ve gölgeye abdest bozan..."diye açıklanmaktadır. Yâni lanet edici bizzat abdest bozan olmaktadır. Denir ki: "Buralara abdest bozana halkın küfredip, lanet okuması âdettendir. Öyleyse halkın bu lânetine, kendisi sebep olduğu için sanki kendisi lânet etmiş gibi ifâde edilmiştir."

Şu hususu da belirtelim ki, burada zikredilen yasak, her bir yol, her bir gölge için değildir. İnsanların gelip geçtiği yol, oturup dinledikleri, kaylıile yaptıkları, zaman zaman iltica ettikleri gölgelerdir. Çünkü nâdir durumlarda geçilen yollarla pek seyrek uğranılan gölgeler yasağa girmemelidir. 1551

o

. ç. Lj23 \ ç.LJl

jfifı iji5ı[

3 -4. 3539.

4. (3539)- Yine Ebû Dâvud, Hz. Muâz (radıyallahu anh)'tan şu rivayeti kaydetmiştir: "Lanete sebep olan üç yere abdest bozmaktan kaçının: Su yollarına, işlek yollara ve gölgeliklere." 1551 Açıklama önceki hadiste yapıldı.

:SStâJ .>4-1 d b\ j£[: JlS 4ÎP ai ^ 4İljlp 5.3540.

5. (3540)- Abdullah İbnu Sercis (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yer üzerindeki haşerat) deliklerine akıtmayı yasakladı."

Katâde'ye: "Bu deliklere akıtmak niye mekruh kılındı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:

"Bunların cinlere ait meskenler olduğu söyleniyordu." 1511

AÇIKLAMA:

Cuhr, arazide görülen zararlı haşere delikleridir. Yerin içerisinde onlara ait yuvalar vardır. Geceleri ve kış mevsimlerinde oralara girip barınırlar. Buralara abdest bozmak, rahatsız edilen o hayvanlardan bazı zararların gelme ihtimâlini artırdığı gibi, o hayvanlarında huzursuz edilmesine sebep olur. Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm), alemlere rahmettir, birçok emirlerinde hem insanlara hem de başka mahlukat ve hayvanlara rahmet olacak esaslar vazetmiştir. Bu hadiste ifade edilen yasağın hayvanlara da bir rahmet olduğunu söyleyebiliriz. 15111

sjoü- jü 3 ^443 ^ 4 aüi 3^3 c /- -6. 3541.

6. (3541)- Abdullah İbnu Mugaffel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse hamam yaptığı yere akıtmasın. Zira vesveselerin çoğu bu yüzden hâsd olur." 1551 Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyade var: "...sonra dönüp içinde yıkapacaktır." 55511

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, yıkandacak yere akıtılması yasaklanmaktadır. Yasak mutlak gelmiş ise de bir kısım âlimler, bu yasağın, yıkanılacak yerin durumuna bağlı olduğunu belirtirler. Yâni yıkanma yeri yumuşaksa ve idrara geçit sağlayacak bir menfez de yoksa bu durumda, yer idrarı emecek ve pisliği orada sabit tutacaktır. Bu durumda akıtmak yasaktır. Aksine yer sert olsa ve üzerinden idrar akıp gitse veya pis suyun cereyanını sağlayacak bir menfez bulunsa bu durumda akıtma yasağı yoktur. Nevevî: "Yerin sert olup sıçrantı değmesi ihtimali olursa yasaktır; bir menfezin bulunması gibi bir sebeple sıçrantınm değmesinden endişe edilmezse yasak da yoktur" derler.

Bâzı âlimler Nevevî'nin, az önce ulemâdan kaydettiğimiz mülâhazaya ters düştüğüne dikkat çekmiştir. Zirâ ulemâ yasağı yumuşak yere hamlederken, Nevevî sert yere hamletmiştir. Bâzı âlimler meseleyi şöyle halleder: "Yasağı yerin yumuşak veya sert olmasına hamletmek yanlıştır. En doğrusu yıkanma yerine akıtmamaktır.

Çünkü bir çok vesveseler bundan hâsıl olmaktadır. Öyleyse yıkanma mahalleri ne hal üzere olursa olsun mutlak olarak akıtma işinden kaçınmalıdır." 11211

Ojj ji-up J! c^Jii 6^ c^o 4>^w»ı .7.3542.

JJİ 4->- ^>-1 JjSJ» 4? ^

7. (3542)- Ümeyme Bintu Rukiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın karyolasının altında bulundurduğu hurma kütüğünden bir çanağı vardı. Geceleyin ona küçük abdest bozardı." 11211

6j îfoiİl IjLiıiJ 63 JflJlSJ» j&jî iSl :Jli # *J}\ Sî[&ı J\ ^ .8. 3543.

k_3c^-o ai ^y2.-z >-\^LxJl Ll^jJ LJ-s Jlİ.JljjJp jl cLajJjj66J

. la°] İJjsj a>- j^-\ ,a»l yıjc^*jj

8. (3543)- Ebîı Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Helâya gittiğiniz vakit, (abdest bozarken) kıbleye ne önünüzü ne de arkanızı dönmeyin. Fakat yüzünüzü doğuya ve batıya dönderin."

Ebû Eyyııb der ki: "Şam'a gelince helâlarm yönlerinin hep kıble cihetine inşa edildiğini gördük. Onları (kullanırken yönünü yan çeviriyor, ayrıca Allah'tan mağfiret de diliyorduk." 11221

AÇIKLAMA:

Burada meskenle inancın bağıntısını gösteren bir numûne ile karşı karşıyayız. Her kültürün kendine has meskeni ve bu meskenin temel hususiyetleri vardır. İslâm meskeninin bir hususiyeti, helâlarm yön itibariyle insanın ön veya arka fercinin kıbleye gelmiyecek şekilde olmasıdır. Bu bir İslâmî edebtir.

Hadiste geçen "Yüzünüzü doğuya ve batıya dönderin" emri Medine halkıyla ilgilidir. Ama kıblesi doğu veya batı cihetinde olan kimselerin, "doğu"ya ve "batı"ya yönelmemeleri gerekir.

Bazı âlimler, 3545 numarada kaydedilecek hadisi esas alarak, kıbleye yönelme yasağının bilhassa önü açık geniş araziler için mevzubahis olduğunu; kapalı ve dar yerlerde o kadar mühim olmadığını belirtirler. 11211

ojj^ t_juS"" 4^5 * j■ ^ç jjsj Jli tu 4 iviJJii- -9. 3544.

Jl ^iÇü« ji.] oj caİLjjJl o*—i J 4 Jl tJajlü ISJ :4ül J

ı_i nJjJui 1 4xLi c-JlS"" L«li cc—tSjuAİıl 4*

:»4~uIpüI3«.Â>-U-I S.Lİ2J Ajzyij cJl^XİİI • I-»-6-4^*SÎ

• ^*4^ 4^~*^ 014*bii cı 4i ®ı ^4 4^ ^4

9. (3544)- İmam Mâlik'in bir rivayeti şöyledir: "Ebû Eyyub (radıyallahu anh) Mısır'da iken demiştir ki: "Vallahi bu kiryas denen kenefleri nasıl kullanacağımı bilemiyorum. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Biriniz büyük veya küçük abdest bozunca kıbleye yönelmesin, arka fercini de çevirmesin" demişti." 11221

AÇIKLAMA:

Kiryâs: Mısır'da İslâmî fetihten önce yerden yüksek şekilde inşa edilmiş helâya denir. Yer seviyesinde helâlara kiryâs denmez. Ebû Eyyub'un sözünden bunların istikâmetinin kıbleye baktığı anlaşılmaktadır. 11221

^ axL>-1) ^IjI 4uI is^J _)-»-£- ^jjI c-o|j[:j^ jA*s I jU^ ü^i -10. 3545.

ö\t (SU tjIüîl J dAJi jp & Jb : Jli ?li» ^ J; Al işî15 iiiI cLgJJl J£

. jji Aj>-y>-i •İ 3 * 1 ^ e? 1 _■® 14^4 1 ^ 5 "“ 4LjjJi ıj^4j tkiJi-j

10. (3545)- Mervân el-Asgar anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahıı anhümâ)'yı devesini kıble istikametine ıhtırmış, sonra onun duldasına çömelip deveye doğru yönelerek akıtıyorken gördüm. Kendisine:

"Ey Ebû Abdirrahmân, bu tarz akıtmaktan nehyedilmedik mi?" dedim.

"Evet, ama bundan, açık arazide nehyedildik. Seninle kıble arasında sana perde olan birşey varsa bu durumda akıtmanda bir beis yok!" dedi." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, abdest bozma sırasında ön veya arkayı kıbleye çevirme yasağının açık araziye mahsus olduğunu ifade etmektedir.

Hemen belirtelim ki bu mesele tilemâ arasında çeşitli münâkaşalara sebep olmuştur. Öyle ki, Hz. Câbir'den gelen bir hadise dayanarak kapalı yerde ön kısmın da kıbleye dönebileceğini söyleyenler olmuştur. Dayandıkları delillerin münakaşasına girmeden, ulemânın bu hususta ileri sürdüğü görüşleri hülasa edeceğiz.

1) Bir rivayette Ebû Hanîfe ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre, kıbleye karşı abdest bozmak açık arazide ve evde câiz değil fakat kıbleye arkasını dönerek abdest bozmak kırda da evde de caizdir. Ancak İbnu Hacer, bu iki imamdan meşhur görüşün "kırda da, evde de kıbleye karşı abdest bozmanın mutlak haram olduğu"dur der. Şâfıîlerden Ebû Sevr, Mâlikîlerden İbnu'l-Arabî, Zâhirîlerden İbnu Hazm da bu görüşü tercih etmişlerdir.

2) İmam Mâlik ve Şâfıî hazretlerine göre, açık arazide kıbleye karşı kazayı hâcet haramdır, evlerde değildir. Abbas

İbnu Abdilmuttalib, Abdullah İbnu Ömer, İshak İbnu Râhîıye, Şa'bî ve bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel de böyle hükmetmişlerdir.

3) Ebû Eyyub el-Ensârî, Mücâhid, İbrahim Nehâî, Süfyân-ı Sevrî, Ebû Sevr -bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel'e göre- kırda ve evde kıbleye karşı abdest bozmak câiz değildir.

4) Urve İbnu'z-Zübeyr, İmam Mâlik, -bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel'e*-® 1 göre, kırda ve evde kıbleye karşı abdest bozmak câizdir.

Şârihler bu mesele hakkında üç farklı görüş daha kaydederler:

1) Ebû Yusuf, sadece evlerde Ka'be'ye arkasını dönerek abdest bozmayı caiz görür.

2) İbnu Şîrîn ve Nehâî'ye göre Ka'be'ye olsun, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya olsun ön veya arkayı dönerek abdest bozmak mutlak surette haramdır.

3) Ebû Avâne'ye göre, Ka'be'ye önünü veya arkasını dönerek abdest bozmak yalnız Medinelilerle, Medine hizasında yaşayanlara haramdır. Ka'be'nin şarkında veya garbında yaşayanlara haram değildir.

NOT: Zamanımızda mesken planlamasını yapan birçok mühendisimiz maalasef planlamalarda İslâmî değerleri göz önüne almamaktadırlar. Müslümanlar bu yüzden kazayı hâcet sırasında sıkıntıyı düşmektedirler. Asıl olan bu değerlerin korunmasında hassas olmak ise de, ulemânın ihtilâfını bilmede de fayda var. İhtilâf bizim için rahmettir. Fiilimiz bu müçtehid imamlarımızdan birinin görüşüne uydu mu, bizim için bir rahatlama, bir kurtuluş mevzubahistir. Bu sebeple mühim olan görüşlerin hepsini yazdık.

Her şeye rağmen, sünnette uygun olmayan helâlarm kullanımıyla ilgili hadiseyi rivayet eden Ebû Eyyub elEnsarî Hazretlerinin bir sünneti bize de rehber olmalıdır. Der ki: "Şam'a geldiğimizde, helaları hep kıble istikametinde inşa edilmiş bulduk. Biz kullanırken yan dönüyor, ayrıca Allah'a istiğfarda bulunuyorduk." İnancımıza uymayan helaları normal karşılamıyacağız, elden geldikçe İslâmlaştırarak kullanacağız ve de, Allah'a istifar edeceğiz. Tâ ki, inancımıza tersliklerin şuurunda olalım, şuurumuzu canlı tutalım, gafletle zaman içinde normal görmeye başlamayalım! 1 ® 1

L$ap Alil Â-üajü- ijü aüI 0^3 ^- 3546.

. ia°I İJjfcj A^p-I .JaİLajJI aLJÜI aüI cuj I^i

11. (3546)- İbnu Ömer (radıyallahıı anhümâ) anlatıyor: "Bir ihtiyacım için, (bir gün kız kardeşim Hz.) Hafsa (radıyallahıı anhâ)'nın evinin damına çıkmıştım. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, yüzünü Şam'a, arkasını da kıbleye çevirmiş olarak kazayı hâcet yapıyor gördüm." 11 - 121

öj cAİ^JI jjtÜJ

6di (ı^il^-Ü- O^üLî lij !

ç^J 94; j& J*

^jJİı J yu aJJİJ İş- JIi[’ıSy~^ 3 j3~3.j .12. 3547. £4Şj c^AİJ.1 ç4ş

12. (3547)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Abdullah anlatıyor: "Halk: "Kazayı hacet için çömelince ne kıbleye karşı ne de Mescid-i Aksa'ya yönelme" demektedir. Halbuki ben, bir işim için Hafsa (radıyallahu anhâ)'nm evinin damına çıkmıştım..." Gerisi aynen devam eder. 1 ^

AÇIKLAMA:

3545 numarada açıklandığı üzere, bu rivayet, abdest bozma sırasında, müsliimanlarm ilk kıblesi ve Resûlullah'ın Mi'rac sırasında göğe yükselme mahalli ve de mecma-i enbiya olan Kudüs istikametinde yönelmeyi de yasaklayan rivayete muhalefet etmektedir. Bu rivayet sebebiyledir ki, cumhur, "Kazayı hacet sırasında Kudüs'e yönelinmez" diye bir hüküm vermemişlerdir. Buna haram diyen sadece İbnu Şîrîn ve İbrahim Nehâî'dir, rahimehuınallah. 1112J

. 34® çj-® 3i

c2s"[: Ju Asi* sı âjLü- .13.3548.

13. (3548)- Hz. Hıızeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile beraber idim. Bir kavmin küllüğüne gelince durup, ayakta küçük abdest bozdu." 11131

3 3j4j 3 hs- adi :Jıs jjj jj ^ âjIjj 3j 44. 3549.

d)I iâjLJjÇ -L3- İSI olS""343~4 d)J)3_443

4jJLj L«3" cJajLS- i_a3- İ~I~ aüI 33-4)3 LI (jj-^II) -3J IÂa .iAİj

JüJ ULaj 4s^>-I .]^ji J3- <uİLp 4Ip 3u*Ü 3i jLi.lI İL» ‘34®

;»5IIxjjj«.<3I ojo^s\ y* LaJIi İ~I~ 3^ 3 L*.sJIjjJ4 <i~»jUS3|

. şuı 4 j <uJi !‘Vç>-ij j jif-u

14. (3549)- Ebû Vâil'den gelen bir rivayet şöyle: "Ebû Musa (radıyallahu anh) küçük abdest hususunda çok titiz davranır (üzerine sıçrantı değmemesi için azami gayreti gösterirdi. O kadar ki) küçük abdestini bir şişe içerisine bozar ve: "Benî İsrail'den birinin bedenine sidik değecek olsa, adam kirlenen derisini bıçakla kazırdı" derdi. (Bunu işiten) Hıızeyfe (radıyallahu anh) dedi ki: "Arkadaşınızın titizliği bu kadar ileri götürmemesini tercih ederim. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir beraberliğimizi hatırlıyorum. Beraber yürüyorduk. Derken bir kavmin bir duvar gerisindeki küllüğüne rastladık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tıpkı sizden birinin ayakta bevletmesi gibi durup ayakta bevletti. Ben bu esnada kendilerinden uzaklaşmak istedim.

Bana yakın durmamı işaret buyurdu. Geri gelip, hemen arkasında dikilip abdestini bozuncaya kadar bekledim." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Müteakip bazı rivayetlerde görüleceği üzere, küçük abdesti erkeklerin ayakta bozması hoş karşılanmamış, çömelerek yapmaları tavsiye edilmiştir. Ancak bunun bir vecibe ifade etmediğini, daha güzele irşad eden bir tavsiye olduğunu gösteren rivayetlerde var. İşte sadedinde olduğumuz rivayet bunlardan biridir. Zirâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da ayakta abdest bozduğunu haber vermektedir.

Meseleyi tahlil eden İbnu Hacer, o devirde, Arap örfünde erkeklerin ayakta bevletmelerinin esas olduğunu belirtir. Zira bazı rivayetler, Resûlullah'ın çömelerek abdest bozmasının, görenler tarafından çarpıcı bulunduğunu ifade eder. Meselâ Adurrahman İbnu Hasene'nin rivayetinde şu ifade yer alır: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çömelerek bevletti. Biz: "Resîılullah'a bakın, kadınların bevlettiği gibi bevletmektedir"

dedik..." İbnu Mâce'nin bir rivayetinde şu ifadeye yer verilmiştir: "Arapların âdeti ayakta bevletmekti." Keza sadedinde olduğumuz Huzeyfe hadisinde de: "...Tıpkı sizden birinin ayakta bevletmesi gibi durup ayakta bevletti..." denmektedir.

Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bu umumi âdete, çömelerek bevletmede daha fazla tesettür bulunduğu ve idrar bulaşma ihtimali asgariye düştüğü için muhalefet etmiş ve çömelerek küçük abdest bozmuştur. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) de: "Kur'an kendisine inmeye başladığı günden beri, ayakta bevletmedi" der.

2- Hadiste geçen sübâte, küllük, çöplük, mezbelelik gibi değişik kelimelerle karşılanabilir. Bir kısım ailelerin çöplerini, küllerini müştereken attıkları yere denir. Umumiyetle evlere yakın bir yerde bulunur. Buradaki yığın, çerçöp ve külden ibaret olduğu için, tabiatı yumuşaktır, idrarın sıçramasına, elbiseyi kirletmesine meydan vermez.

3- Hadiste, Resûlullah abdestini bozmaya başlayınca Huzeyfe'nin oradan uzaklaştığını; ancak Resûlullah'ın onu yanma çağırdığını görmekteyiz. İbnu Hacer, onu yakınında tutmada Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki maksad gütmüş olabileceğini belirtir:

1) Bu halde, mıişâhedesini önlemek.

2) İhtiyaç halinde çağırınca sesini duyurmak veya işaret edince işaretini görmesi.

4- İbnu Hacer: "Burada abdest bozarken konuşmaya cevaz hükmü mevcut değildir" der. Bazı rivayetlerde "Yaklaş" dedi" şeklindeki ifade, diğer bir kısım rivayetlerde "yaklaş diye işaret etti" diye gelmiştir. Nitekim sadedinde olduğumuz rivayette de böyledir.

5- Resûlullah'ın, burada âdetine muhalif olarak işlek yoldan uzaklaşmamış olması bâzı yorumlara sebep olmuştur:

* Resûlullah, müslümanların işleriyle meşgul olduğu için meclis uzamış, abdesti sıkışmış olabilir. Huzeyfe'yi arkasında durdurarak gelip geçeceklere karşı perde yapmıştır, önünde zâten duvar olduğu belirtilmiştir.

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bazı hallerde yoldan uzaklaşmaksızın da abdest bozulabileceğini, bunun cevazını göstermek için böyle yapmıştır.

Ayrıca, bu fiil küçük abdestle ilgili, büyükle değil. Küçük abdest az bir açılma ile bozulabilir, büyük abdest için uzaklaşmak, daha dikkatli olmak gerekir, zira daha ziyade açılmak mevzubahistir. Şurası da açıktır ki, yoldan uzaklaşmanın asıl maksadı tesettürdür. Bu ise, küçük abdestte mâniaya yaklaşmak ve eteği salmakla sağlanabilir.

Şunu da kaydedelim ki, Resûlullah'ın Huzeyfe'yi yanma çağırıp arkasında, kendisine sırtını dönmüş olarak durdurmaktaki gayesi onunla tesettür etmektir. Taberânî'nin bir rivayetinde, Huzeyfe'ye: "Ey Huzeyfe bana perde ol!" emretmiştir.

6- İbnu Hacer, hadisten çıkarılan bazı faidelere de dikkat çeker:

* İki mefsedetden daha şiddetlisi hafifiyle defedilir.

* İki maslahatın her ikisini temin mümkün olmazsa, en büyük olanı gerçekleştirilir.

* Ümmetin maslahatı için oturmalarını uzatıyor, Ashab'a yaptığı çeşitli ziyaretleri çokça yapıyordu. Bu durumlarda bevl ihtiyacı zuhur edince normal vakitlerdeki âdeti üzere uzaklara gidip ümmetin maslahatıyla ilgili alakalarını geciktirmemiştir, tâ ki bundan hâsıl olacak zararlar önlenmiş olsun. Böylece, iki işten daha mühim olana dikkat edip, Huzeyfe'yi kendine yaklaştırarak yoldan geçeceklere karşı perde yapmadaki maslahatı, onu kendinden uzak tutmadaki maslahata takdim etti. Zirâ her ikisini birleştirmek mümkün değildi.

4j>- y>-\ ,]lju (Jjiş l^-ip İsıl ■ Jü ^iij .15.3550.

15. (3550)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anh)'ı ayakta bevlederken gördüm,

LJlS cJi Uİ :LJÜ JÌj t jIlâ :LJll jjiî # *J)I ^Tj[: Jli «p Sl .16. 3551.

16. (3551)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ayakta abdest bozarken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni gördü ve:

"Ey Ömer, ayakta akıtma" buyurdu. Ondan sonra hiç ayakta akıtmadım." 11 ^

4^ L*jU o.4> 6® 3^^ :JU ^-4"^ *üü 0”^” 0^” *- Ç^£* c£jt_y) 47. 3557.

LaJli JjJt yt- ^^Jl ı^*^“J ■ .(Jj ^ 434 >—4*-v^j 4 y^ y^ £*- >4 lÂa Jlij t^J^jdl a>-^>-l ,]o4L4

3|4"_4 3>rf öl ş.La^-1 3r? 0I« :Jü ‘ui- lal yi?'j ^1 y& ıSjıj 4j lS 3 a^-j-sUİl ^Js

. <_aljIllj jJl t_A?- :»ç.li^-l«.»LJli

17. (3552)- Ubeydullah, Nâfı'den, o da Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'dan anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ben müslüman olduğum zamandan beri ayakta abdest bozmadım!" demiştir." 12221 Tirmizî: "Bu, Hz. Ömer'den daha sıhhatli olan rivayettir. Önceki rivayet zayıftır" der. Keza ilaveten der ki: "Ayakta abdest bozma yasağı tedib içindir, tahrim için değil." Yine der ki: "İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kişinin ayakta akıtması, nefsine karşı işlediği bir kabalıktır." 12221

AÇIKLAMA:

Ayakta abdest bozma meselesi de medar-ı bahs olan mevzulardan biridir. Yukarıdaki rivayetlerin bir kısmı tecviz ederken, bir kısmı yasaklamaktadır. Tirmizî'nin açıklaması da mevzuyu aydınlatacak mahiyettedir. Tahrim ifade eden kesin bir yasaklama mevzubahis değildir. İbnu Hacer der ki: "Hz. Ali, Hz. Ömer, Zeyd İbnu Sâbit ve diğer bir kısım

sahabîlerden ayakta abdest bozduklarına dair rivayetler gelmiştir. Bu rivayetler, ayakta bevletmenin kerâhetsiz caiz olduğunu gösterir, yeter ki sıçrantıdan emin olunsun." Ayakta bevl hussunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan kesin bir yasak vârid ve sâbit olmadığı belirtilmiştir. 12221

63 L/u jji 5ıf # £ji)ı Sî jz : JjİJ cJıf 14 JÎ[ı$L aı ^ âjusu. ^ .18. 3553.

t * t f “1# w İ A . / J, £ ^ ,

. ^jL.JİJLpIS I ÛLö L* cûjSwL*2j

18. (3553)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayete göre şöyle derdi: "Size kim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ayakta bevl ettiğini söylerse, sakın onu tasdik etmeyin. O, daima çömelerek abdest bozardı." 12221

İaL>- çjj oü i - j - ajji 3;3u u^ip ini y . .19. 3554.

a_>- j>-\ Jl 1 ^4* <us^l4- # Alil J y^j LS d4>-l 015^ c^üJl İJi>-l o-U-l Ljj»

. J^kJl y* 4jl4l ;» (jÎoLİ-lj«.^jîJ 4l 4* :»ı_îül«.j»JL~~ 4

19. (3554)- Abdullah İbnu Câfer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, bineğinin terkine bindirdi. Bana halktan kimseye söylemiyeceğim bir sözü sır olarak söyledi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kazayı hâcet için perdelendiği şeylerin O'na en hoş geleni ya bir tümsek veya bir hurma kümesiydi." 12221

Â5jjJl oJj aül 3_j~* , j 4İp çry~\ LU a4 aUİ y y^"3 20. 3555.

c4lf- Ul ıjLa i caJ cöl^j .1 J y3 45""3j3 ljt/^il :^ 3 ^l 344 iJ3î 4g4l 34s d- 4 .a 4- l j4U(3 33-4 3 r* ^ 65 ^ .i 6 3' 01 41 3>!5" 4>44 4

t £ « "1

. ^yL^ulj jjl .Jo^3

20. (3555)- Abdurrahman İbnu Hasene (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) , elinde kalkan gibi bir şey olduğu halde bize doğru geldi ve onu yere bıraktı. Sonra onun gerisine çömelip ona doğru

küçük abdest bozdu. Yammızdakilerden biri: "(Resîılulah'a) bakın tıpkı kadınlar gibi abdest bozuyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm bu sözü işitmişti:

"Benî İsrail'in arkadaşının başına geleni işitmedin mi" dedi ve devam etti: "Onlara idrar bulaşınca, bıçakla idrarın değdiği yeri kazıyorlardı. Arkadaşları onları bu tatbikattan yasakladı. Bu adam, yasaklaması sebebiyle kabrinde azaba uğradı." 11211

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, çömelerek abdest bozmaya teşvik eden rivayetlerden biridir. Ayrıca abdesti çömelerek bozmadaki

maksad da açıklık kazanmaktadır: Sıçrantıdan üst başın korunması...

2- Hadis, farklı vecihlerde gelmiştir. Bazı rivayetlerde sıçrantınm bedene değmesi, bazılarında ise elbiseye değmesi mevzubahistir. Bu farklılıktan çıkan sonuç şudur: "Eğer bedene değmişse, bıçakla bedenin yani derinin kazınması; elbise ise, elbisenin kesilip atılması mevzubahistir." Bazı âlimler "maksad elbisedir" demiş ise de diğer bir kısmı, zahiri esas alarak: "Beden de soyulmuş olabilir ve bu İsrailoğullarına yüklenen "tahammülü aşan yüklerden (ısr) biridir" demiştir. Ancak en sıhhatli rivayet olan Buhârî'nin rivayetinde beden değil, elbise mevzubahistir.

3- Rivayet, sıçrantıdan kaçınma hususunda Benî İsrail şeriatının koyduğu ağır yükü kaldıran kimsenin, bu davranışı sebebiyle kabirde azaba uğratıldığını ifade ediyor. Resîılullah bu hikaye ile, sıçrantıdan kaçınmanın ehemmiyetini zihinlerde tesbit etmek istemiş, bu meselede titizlik göstermeyen müslümanlarında aynı âkibete uğrayabileceğine dikkat çekmiştir.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın bir çok hakikatim, farklı üsluplarla tekrar tekrar tebliğ etmiş olmaktadır. Bu, zihinlerde yer etmesi bakımından daha müessir bir tebliğ metodu olmaktadır. Böylece dînî bir hakikat, mücerredlikten çıkıp müşahhaslaşmış, daha iyi kavranır, hissedilebilir hale gelmiş olmaktadır. 11211

Jfijiüı ^ ^ 3ıjıs <up Aiıi ıj>) ıj-Ç) 21. 3556.

fü.ı./aİh (jj) y I .JvUüi ^İp c-JLç, 3^*^ a^I OU L

t & 0 '

21. (3556)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle demişti: "İki kişi beraberce helaya gidip, avretleri açık kazayı hâcet ederken konuşmasınlar. Zira Allah Teâla Hazretleri, bu hale gadab eder."

AÇIKLAMA:

Bu hadis, abdest bozma esnasında konuşmayı yasaklamaktadır. Hadiste iki erkek zikredilmiştir. İki kadın veya kadm-erkek için de aynı yasak mevzubahistir. Hatta bir kadınla bir erkeğin bu vaziyette bulunmaları çok daha kabih bir durum ortaya koyar. Hadis, İbnu Hibbân'da şöyle gelmiştir:

"İki kişi helaya birbirlerinin avretlerini görecek şekilde kurulup konuşmasınlar. Zira bu duruma Allah gadab eder."

Hadisin üslûbu, Allah'ın sadece "konuşma" sebebiyle değil, konuşma dahil, duruş vaziyeti sebebiyle de gadab ettiğini ifade etmektedir. 11251

.] yju fcji gş J sögU sı '/\ ısı # oıs'f : Jı* 4 İp Si ^ 22.3557.

. ili flI |jjSj y\ 4j>- y>- \

22. (3557)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazayı hâcette bulunmak istediği zaman yere yaklaşıncaya kadar elbisesini kaldırmazdı." 111111

3*5 jJL) 3*-® 3* .333® 3°
ıjıs # ^gjı Öi[ı^ui- Aiii 335
öjj^A 3 23 . 3558 .

3 Lij Jâiill® b 3 Ji'l 3*5 i^p - Oı—i 33 jJj 3*-® 3* tjjjilâ «l 33 o *-3

3* 13 S"" 3*-^ oı i ,i oil J^jüsJi 31 33 < ‘^j^~ ^'" _ ^ 33 3"*^ 23 3*-® 3° (^ 4 ^ 3 -® Jj

jji 4 j>-^>- ı •]^3~ Oı_® 3*3 3~^' 23 3*-® 3^ ‘3 T a^2ç 22b oi2~2i ou ıo3-tx22j 33

.jUt./gil bjL>J-l 3^? 4 jL» 2 b s-U^lU— ıl »jL*J22 l« . •ijta

. 2 L 3 * 3*3 (j^ £^>ce>-l L* »O_^i>ol«j . <uî (_3 ojUÎ ISl iaS^İ ^2^ »2)«j.<uî <v*j2 l 3 yi-^jl;l*«

23. (3558)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) buyurdular ki: "Kim gözüne sürme çekerse teklesin. Bu sözümü kim tutarsa işi en güzel şekilde yapmış olur, tutmayana bir mahzur yok. Kim abdest bozduktan sonra taş kullanarak temizlenirse teklesin. Kim böyle yaparsa güzel yapar, kim de yapmazsa bir mahzur yok. Kim yemek yer ve dişlerinin arasından bir şey çıkarırsa onu dışarı atsın, kim de diliyle çıkarmışsa onu yesin. Kim bu söylediğimi yaparsa güzel yapar, kim de yapmazsa bir mahzur yok. Kim helâya giderse (imkân nisbetinde) tesettürde bulunsun, (kuytu bir yer) bulamazsa, hiç olmazsa kum (taş vs.,den) bir tümsek yapıp ona arkasını dönsün, zira şeytan, insanoğlunun makadlarıyla (oturak kısmıyla) oynar. Kim bunu yaparsa en güzelini yapmış olur, yapamayana bir beis yok." 11251

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) burada, günlük hayatımızı ilgilendiren bazı âdâbı belirtmektedir.

Yapacağımız işlerin en güzel şekli belirtilmekte, ancak bu şekle uymanın bir vecibe olmadığı, uyulmadığı takdirde bir günah bulunmayacağı belirtilmektedir. Böylece bu rivayetten de anlıyoruz ki, Resûlullah'ın sünnetlerinden bir kısmına uymak bir vecibe değildir, terki bir günah gerektirmiyor. Ama uyulması, o âdi işimizi "sevaba vesile olan bir sünnet" derecesine çıkarıyor. Sadedinde olduğumuz hadisteki "tekleme" örneklerinde olduğu gibi.. Söz gelimi gözüne sürme çeken, sürmedanlığm iğnesini gözünden geçirirken sayıyı tek tutacak şekilde dikkatli olursa hem işini görmüş, hem de bir sünnet icra etmiş olur. Keza istinca da öyle. Burada asıl olan temizliktir. Temizliğin tam olduğu hususunda gönlün mutmain olmasıdır. Ama tek ile sona erdirmek mümkündür, böylece bir sünnet de yerine getirilmiş olur.

Mü'min böylece, sünnete uyma gayretiyle her bir günlük işinde ve davranışlarında, ölçüsüz, şuursuz, gelişigüzel iş yapma yerine, dikkatli ve şuurlu olma alışkanlığını kazanır, âdetleri de ibadete dönüşmüş olur, kazancı büyük olur.

2- Yemekten sonra dişlerin arasından dille çıkarılanın yutulması câiz bulunurken, başka bir şeyle çıkarılanın dışarı atılmasındaki hikmeti bazı şârihler "bu esnada kanatılmış olabilir" diye yoruma bağlamıştır. Şüphesiz bu bir ihtimal. Ancak, sırf bununla izah eksik kalır. Madem ki Resûlullah sebep beyan etmemiş, kanama mevzubahis olmasa da atılması esastır, ancak şartlara göre atılmamasında da bir beis yoktur.

3- Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) abdest bozacağımız zaman etraftan bakanların görmeyeceği şekilde kuytu bir bir yer aramamızı ısrarla tavsiye etmektedir. Hiç bir şey bulamazsak, mevcut imkanlarla (bu taştır, kumdur, otdur, çalı çırpıdır vs.) bir tümsek yapıp ona arkamızı vererek tesettüre riayet etmemizi tavsiye ediyor. Bu hususun önceki

meselelerde olduğu gibi, "yapamazsanız bir mahzur yoktur" nevinden olmadığını, dinî açıdan ciddi olduğunu ihsas için şeytana atıf yapmıştır. Ancak, içinde bulunulan şartlar gereği yapılamayacak olursa, söz gelimi çöldebelde şartlar elvermeyebilir, bu durumda mahzur olmadığı da belirtilmiştir. Usulcüler açısından haram hükümlerin beyanında şeytan, cehennem, küfür gibi mefhumlara atıf yapılır. Şu halde abdest bozarken tesettüre imkânlar ölçüsünde azamî derecede riâyet bir vecibedir, ihtiyarî değildir. Şârihler, sütresiz olunca, rüzgârın esme durumunda, idrarı alıp elbiseye, bedene değdireceğini, insanların nazarlarının avret mahallerine düşeceğini, bütün bunların şeytanın bir oynaması olduğunu belirtirler.

4- Hadisin daha iyi anlaşılması için şu husus da bilinmelidir. Cahiliye devri Arap geleneğinde helâ yoktu. İslâm'ın başında da bu geleneğe uyulmuş, kazayı hâcet için Medine'nin dışındaki tenhalara gidilmiştir. Bazı rivayetlerde kadınların gruplar halinde akşamdan akşama oralara gittikleri belirtilir. Tesettür âyeti gelip, kadınların dışarı çıkmaları tahdid edilince, evlere yakın yerlerde helâlar inşa edilmiştir. Resûlullah'ın hücre-i saadetlerine de helâ yapılmıştır. 111151

Şu halde, Resûlullah'ın hitaplarının öncelikle o cemiyetin insanına olduğunu düşünüp bunlardan prensip çıkaracağız. Aksi takdirde günümüz şartlarında şehirde yaşayan bir insan için bu tavsiyeler ma'nâsız kalabilir. Ama köylerde, kırlarda yaşayanlar için, şehir şartları dışında kalan insanlar için, hadislerin mesajı hala bâki ve geçerlidir. 11151

ijli y I Ayy>-\ .Jjj>-I Jş>- JjIlajI jI^JISI

iıs'# 5î[:-ûp sı ^ 24. 3559.

24. (3559)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) abdest bozmak isteyince hiç kimsenin göremeyeceği kadar uzaklara giderdi.

(jrjJ löl ; aJ JlSj[<up SI jL»S* .25. 3560. j Jl JajUej aŞaİI jl IjJb-l jI 6 g_j jJsJ ’Jb .öJ.l^ii-1 îSsS1*j

. ,*S3. W flI IIj C(_£jLaŞ I 4^v^üi-| A^-^?-I SjOcLj OjOj ^S"Lti>-l t^UânJIj 3jp\ rj£

25. (3560)- Hz. Selmân (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, müşrikler kendisine: "Sizin arkadaşınızın (Aleyhissalâtu vesselam) sizlere helada abdest bozmayı bile öğrettiğini görüyoruz" demişlerdir. O da onlara şöyle cevap vermiştir:

"Evet, doğrudur. Resûlümüz (aleyhissalâtu vesselâm), bizi sağ elimizle istinca yapmaktan nehyetti, büyük veya küçük abdest bozarken, kıbleye yönelmektende nehyetti. Abdest bozduktan sonra istinca ederken kurumuş hayvan mayısını veya kemiği kullanmamızı da nehyetti ve dedi ki:

"Sizden kimse, üç taştan daha azı ile istinca etmesin." 1 ^ 1

^SbçS-l lS| ’.İ-I- oıl JjSj - Jb İsıl SjIjj aJj .26. 3561.

j tç.13-1 0 _^><cujj öl5 :Jli .b>-L>sJJ ^jjtaJlj Ii_âJ I ö^JjÎ ç.liM ajy^^A »öç.l^öl-l«

. jJ.lj ^ûsJlı Oç.l^ii-1 * •>. .,/? İl (JŞ 1 Cı_Âİ I öj-ÜC

26. (3561)- Yine Müslim'de Hz. Câbir'den gelen bir rivayet şöyle:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz istincada taş kullanırsa teklesin." 1 ^ 1

oj o^s 3 jj>-c o(J \j ıjıs i~t~ ^dı *up o^j 27. 3562

. -jgİİJlj .Jç.b I (3 Cj ^ C A^4-o

27. (3562)- Ebû Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz bevlederken zekerini sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle istinca etmesin, (su içerken) kabın içine solumasın." 1 -^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, sağ ele tekrîmen, onunla bazı kirli işlerin yapılmasını yasaklamaktadır: Bevl esnasında tenasül organını tutmak, istinca yapmak, yâni avret mahallinin temizliğinde sağ eli kullanmak... Sağ el, daha ziyade temizlik gerektiren işlerde kullanılmak üzere kirletici kullanışlardan uzak tutulmuştur. Çeşitli rivayetler, Resûlullah'm sağ elini yeme-içme, elbise verme ve alma gibi işlerde kullandığını belirtir. Temizleme işlerinde de sol elini kullanırdı. İhtiyacı olmadan sağ elle bu yasaklanan şeyleri yapmak Şâfıîlere göre tenzîhen, Hanbelîlelere ve Zâhirîlere göre de tahrîmen mekruhtur.

2- Kabın içine soluma meselesine gelince: Başka hadislerde suyun en az üç solukta içilmesi esastır. Bu durumda kaba soluma şöyle olabilir: Ağzını kaba dayayınca üç ayrı solukta içer ama kabı ağzından ayırmaz ve mecbur kalarak kabın içine solur. Şu halde bu, yasaklanmış olmaktadır. Öyle ise hadis, suyun üç ayrı fasılada içilirken acele etmeden, her fasılada kabın ağızdan uzaklaştırılıp, soluk alıp vererek içilmesini irşad buyurmuş olmaktadır. 1 -^

oJj nj j 1bS # <üil (JAi c-
Jl5"[:cu!li L$ı& aül S-Jiolp
.28. 3563.

. jjl 4>-^>-l .]^3Sl 3^“
ölS”"Lij cAj-o^tJ

Aj^-y>-l . \j£ ji aJL) viJJi .]o~ LL-öJ İ~t~ 4>j| (Jö> c-oıjt 2c» (_^53 o-^-A*A b» ;3 jİj

■ û3j

29. (3564)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'ı işittim. Diyordu ki: "Resûlullah'a biatta kullandığım sağ elle, müslüman olduğum o günden beri zekerime hiç değmedim."

Bu söz, "O, sağ eliyle hiç istincada bulunmamıştır" şeklinde tefsir edilmiştir. 111 ^ 1

.iji.} jj\ öi^""^ 3 y^j oı[\a^s- i»ı -50- 3565.

30. (3565)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) helaya girince yüzüğünü çıkarırdı." 11111

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m helaya girerken yüzüğünü parmağından çıkarması üzerindeki yazı sebebiyle olabilir. Çünkü yüzüğün üzerinde "Muhammed Resûlullah" yazılı idi. 1 ' 181

^ 2 b lji\ f 4 ÎJi : 3 ü t ö£' ısı 5ıf # 5 J 1 Sî[:2 p aı ^ ^ 31. 3566.

. ijli ^1 A^p-l .Jc-ul3-lj

31. (3566)- Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâya girince: "Allahümme innî eûzü bike mine'lhubsi ve'lhabâis, (Ya Rabbi! Pislikten ve pislenmekten sana sığınırım)" derdi." 11111

ç4u ja ab ijiî ıjiil ioj 1 °<£^\ J\ ısu cSpa^. oJus 5ı[j % 32. 3567.

.]وَالخَبَائِثِ

32. (3567)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki: "Şu kenefler, (cin ve şeytanların) hazır bulundukları yerlerdir. Öyleyse biriniz helâya girince: "Eûzu billahi mine'lhubsi ve'lhabâis" (Pislikten ve pislenmekten Allah'a sığınırım) desin." 11111

AÇIKLAMA:

Hıışş, esas itibariyle hurma kümesi demektir. Evlerde helâ yapılmazdan önce bunların gölgesinde kazayı hâcet yapıldığı için huşş, helâ veya kenef ma'nâsında kullanılmıştır. 111111

İKİNCİ FASIL

İSTİNCADA KULLANILAN ŞEYLER

3 -* öji^ı ıüs ic* Oto ^ 3_j ~ m j :3b* aı 5- 5568.

. la a] İJjSj | .Jaj

1. (3568)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) kazayı haceti için çıktığı zaman ben ve bizden (Ensardan) bir gıdam (oğlan), O'nu takip ederdik. Beraberimizde, istinca etmesi için su kabı olurdu." 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Abdest bozduktan sonra yapılan temizliğe istinca denir. Bunun su ile olması efdaldir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m üç taşla kaba temizliği yaptıktan sonra ayrıca su ile yıkandığı bir çok rivayetlerde gelmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet bunlardan biridir. Gerek küçük ve gerekse büyük abdestten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m su kullandığını teyid eden çok sayıda rivayet var, müteakiben bir kısmı kaydedilecektir. Şu halde sünnete ve hem de sağlığa en uygun olanı önce taşla temizleyip, sonra su ile güzelce yıkamaktır. Günümüz şehir hayatında taş mümkün değildir. Ancak bu maksadla hazırlanmış kâğıtlar onun yerini tutar. Başka kağıtlardan kaçınmalıdır.

2- Şunu da hemen belirtelim: İstincada su kullanmak bir vecibe değildir, istihbabtır. Hatta su kullanmayan sahâbîler de mevcuttur. İbnu Hacer bazılarını kaydeder:

* Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh), kendisine su ile istincadan sorulduğu vakit: "Elden pis koku çıkmaz"

cevabını vermiştir.

* Nafı, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in su ile istinca etmediğini" söylemiştir.

* İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anh): "Biz su ile istinca etmezdik" demiştir.

* İmam Mâlik, Resûlullah'm su ile istincasım inkâr etmiştir.

Bütün bunlara rağmen, bizzat Buhârî ve Müslim'de, Resûlullah'm istincada su kullandığı sahih rivayetlerde gelmiştir. Bunları İmam Mâlik görmemiş olabilir.

3- Hadiste geçen gulâm, daha ziyade oğlan çocuğu demektir. Sütten kesilme ile yedi yaş arasındaki oğlan çocukları... Ancak mecaz olarak büyüklere de gulâm dendiği olur. İbnu Mes'ud, Mekke'de koyun güderken Resûlullah ona: "Sen bilgili bir gulâmsın!" demiştir. Bu kelime bazan köle ma'nâsında da kullanılır. Başka rivayetler, buradaki gulâmın İbnu Mes'ud olduğunu ifade eder. Bu durumda Hz. Enes'in "Bizden" kelimesi, "sahâbe"den veya Resûlullah'm hizmetçileri'nden, diye anlaşılması muvafık düşecek. Bazı rivayetlerde gelen "Ensâr'dan" tasrihi ile bu durum arasındaki tezad, "Ensâr kelimesinin bütün sahâbilere ıtlakı câizdir" diye tevil edilmiştir.

4- Bazı rivayetlerde, Hz. Enes'in, su kabı ile birlikte bir de değnek (aneze) aldığı belirtilir. Bu, ne işe yarıyordu? Üzerine elbisesini koyarak sütre yapmak, zararlı haşerelere karşı korumak, yeri deşeleyip yumuşatmak, istincadan sonra abdest alınca kılınacak namaz için sütre yapmak gibi farklı izâhlar yapılmıştır. Sonuncu ihtimali İbnu Hacer daha kavi bulur. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest tazeleyince umumiyetle iki rek'at nâfıle namaz kılardı. 1 ^!

’jlJ’r \> Jli ^2 Jü î-ö^l # 'glil ^ : JlS öl .2.3569.

. ^ 222) oAü ıjüj i ç.L«JL) ‘CLulJ ‘ f y£3

2. (3569)- Cerîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte idim. Helâya gitti ve kazayı hâcette bulundu sonra: "Ey Câbir suyu getir!" diye ferman etti. Ben de suyu götürdüm, eliyle istinca etti. Sonra elini yere sürttü." 1 ^ 1

^ı\ i-i- ıjıs öLjL* ^ j2^2i _ji ^ jLi-*" -5- 5570.

. ^>2al |jjsj

3. (3570)- Siifyan İbnu'l-Hakem veya Hakem İbnu Siifyan es-Sakafî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bevledince abdest alır ve (istincada) su kullanırdı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen intidâh'tan maksadın, su ile istinca olduğu belirtilmiştir. Çoğunlukla âdet taşla istinca yapmaktı, su ile değil. Resûlullah farklı davranınca rivayete sebep olmuştur.

Ayrıca buradaki intidâh'tan, istibra denen idrar sızıntısının kesildiğine kanaat getirdikten sonra, tekrar sızıntı mı geldi diye düşülecek vesveseyi bertaraf etmek kaydıyla fere üzerine su serpe işi de anlaşılmıştır. Nevevî, cumhurun bu kanatte olduğunu, hadisten bu ikinci ma'nâyı anladıklarını belirtir. Yani abdest aldıktan sonra, bilahare sızıntı mı vâki oldu diye bir vesveseye düşmemek gayesiyle çamaşırın ferce değecek kısmına bir miktar su serpilmelidir. Bu,

erkeklere has bir meseledir. Zira kadınlar bir müddet bekleyince onlarda idrar sızıntısı hemen kesilir. Erkeklerde ise şahsa, şartlara ve hatta yaşa tâbi olarak az veya çok bir müddet sonrada sızıntı gelebilir. Az miktarda da olsa bu sızıntı abdesti bozar. Şu halde bazı ahvâlde, insan sızıntı geldi diye vesveseye düşebilmektedir. Resûlullah bu vesveseyi önlemek için intidâh denen, abdestten sonra fere cihetine su serpmeyi sünnet kılmıştır. 11421

ISI İŞ ijlojji tjJJSJl <uİp - (3^1 >- : jli İ4- jl[aUİ j;l . 4 . 3571 .

o

Aİ AjI y2j*j yi\ çili y>j ^^-LdaXjl^(.(_gÂ^jrül j>-\ J,>?•:jil

. Ülp ÖjUJ-lj ISj tçllb aj il^*! t (JJj o^fS y*

4. (3571)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor: "Bana Cibril aleyhisselâm geldi ve:

"Ey Muhammed, abdest aldıranı intidâhda bulun!" diye emretti" dedi." 114111

AÇIKLAMA:

İntidâh -yukarıda da açıklandığı üzere- abdestten sonra elbiseye su serpmektir, maksad abdest alan kimsenin, zekerinden yaşlık geldiğine dair vesveseye düşmesini önlemektir. Mamafih bundan maksadın su ile istinca yapmak olduğu da söylenmiştir, çünkü o zaman Araplar çoğunlukla taşla istinca ederlerdi. 11451

İŞ IÂa L» iJlas j AjsİA illi İ~t~ aJJİ 3l>[1 ^-lp a»I Â-iSl p y£-j -5. 3572.

ajb jjî a^Î £Jl£J ciii jJj ûî cJl; lüf U : Jlli t ^ou fejsî £U : jlll

5. (3572)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bevletti. Hz. Ömer de arkasında, elinde su kabı olduğu halde durdu. Resûlullah onu görünce:

"Bu da ne, ey Ömer?" buyurdular. Hz. Ömer: "Sudur, yıkanırsın!" dedi. Resûlullah:

"Ben her bevledişimde abdest almakla emrolunmadım, bunu yapacak olsam bu, (ümmete vacib) bir sünnet olur" buyurdular."^

AÇIKLAMA:

Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın küçük abdest bozduktan sonra zaman zaman su kullanmadığını görmekteyiz. Her seferinde su kullanmış olsaydı, abdest bozmalardan sonra su kullanmak vacib olurdu. Ümmet ise her zaman su bulup, su ile istinca yapmada müşkilâta maruz kalırdı.

Hadiste geçen tevaddu, abdest almak ma'nâsmda olmamalı; yıkamak, yıkanmak, su kullanmak, istinca etmek gibi ma'nâlarda anlaşılmalıdır.

Keza sünnet kelimesi de, vâcib olan amel ma'nâsmda anlaşılmalıdır. 11221

j j&fe jiâı Al ü\ Sı ji‘ Jıs # Sî[:a!p Si ^ .6. 3573.

• ûnij ûy. (3 *ij^^ cj^JgJı

6 . (3573)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kıiba ahalisine: "Allah, temizlik hususunda sizi övmektedir. Bu neden ileri geliyor?" diye sordular. Onlar:

"Biz dediler, istincada taşla suyu birleştiriyoruz: (önce taşla silip arkadan da su ile yıkıyoruz)." 11211

AÇIKLAMA:

Tevbe sûresinin 108. âyeti, o zaman için Medine'nin banliyösü durumunda olan Kıiba köyü ahalisi hakkında nazil olmuştu. Ayet meâlen şöyledir: "...Orada, arınmak isteyen insanlar vardır. Allah arınmak isteyenleri sever."

İşte bu âyet üzerine, yukarıdaki rivayette görüldüğü üzere, Resûlullah, "bu övgünün sebebi nedir?" diye Kübalılara sormuştur. Onlar da, abdest bozunca önce taşla temizlenip arkadan su ile tahâretlendiklerini söylerler. 1 ^ 21

kl^Jss_ç!i -L^jÜsJl ISI ıjli aMİ J<1)1 [ )L^-ip aül 3>43 -7. 3574.

7. (3574)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz helâya giderken beraberinde üç tane de taş götürüp onlarla temizliğini yapsın. Bunlar ona yeteri i d ir." 1153J

AÇIKLAMA:

Bu hadis, istinca için üç taşın kifayet edeceğini belirtmektedir. Üç taş kullandıktan sonra bâki kalan bulaşık ma'füvvdiir, yani şer'an affedilmiştir, namaza mâni değildir. Taştan sonra su da kulanmak miistahsen ve hatta müstehab ise de vacib değildir, suyun kullanılmaması şerî nokta-i nazardan bir kusur sayılmaz. Selef ulemâsının ekseriyeti taş kullanmanın yeterli olacağını ittifakla söylemiştir. Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Şâfiî, Ahmed ve İshak böyle hükmetmişlerdir.

Hadis, istincanm üç taşla olması gerektiğine delildir. 1 ^ 1

aj-oc^j <ujT ol (37°^ ^ t "5^ 4)i 3*43 3*1 3575.

\+ >\ :Jllj c%Jl JÜ\' 3 J 3 -Ü tüç &;ti % 0J3-Î6Ti lâlfî pj> dJlİil L^d\j

. Ji\j J±.\ ^1*3)(Jlij îü-jJlj (_£Â»jfd lj AİiaJ Ijjsj 4>-^>-l

8 . (3575)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest bozmaya çıkmıştı. Bana üç taş bulmamı söyledi. İkisini buldum, üçüncü taşı aradım fakat bulamadım. Onun yerine bir kurumuş mayıs aldım ve onu getirdim. Taşları aldı, mayısı attı ve:

"Bu necistir!" buyurdu." 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen revs'i mayıs olarak çevirdik, fışkı veya gübre de denebilir. Lügatler eşek, katır ve at gübrelerine revs dendiğini belirtirler. Hattâ hadisin bir vechinde bunun eşek mayısı olduğu tasrih edilmiştir.

2 - Hadisten Tahâvî, tahâretlenmede taşın illa da üç adet olmasının zarurî olmadığını istidlâl eder, çünkü Aleyhissalâtu vesselâm iki taşı da kabul buyurmuştur.

3- Riks kelimesi, Nesâî'de "cinlerin gıdası" diye açıklanmış ise de İbnu Hacer bunu garipser. Riskin pislik ma'nâsında olduğunu belirtir.

Müteakip rivayette de görüleceği üzere hayvan mayısı, kemik ve kömürün taharette kullanılamayacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu mesele üzerine başka rivayetler de gelmiştir. 1 ^ 1

öl 3311*1 <01 4 Uİ (J_j~»j L ıl^Jli İ~t~ aUİ (J^~*j ^Ip 7 ^ -4) l4J[:5lS <up <ü)I 3*43 .9. 3576.

I .JvlJUi 74 <ü)I İjLgILs eli)jj U 4İ1İ <1)U c<c3?- Jl 4

. 3 ! JaAİ IÂaj

9. (3576)- Yine İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cinlerin heyeti Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince:

"Ey Allah'ın Resûlii! Ümmetini kemikle, mayısla veya kömürle istinca yapmaktan nehyet. Zira, Allah onlarda bize bir rızk yarattı!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bizi, onları taharette kullanmaktan menetti." 11 ^ 1

j tjjj (JöüsM 3 *^ t i-t- aui J ysaj 3 ju[: Ju <up kül .10. 3577.

y\ 4^î & Ui£ 5u t(jip jî £13 gtfj. jî cl/j JİİJ jî cAsSL JLİP ^ ^

.L&jJ 131 4 JLp ÎJİI f- ç.ü- JJboe L^İ-Lp- (_£I jJLp-«. 4J JgjiJJlj

sJi \J\ öyoS-y j viJJi »I yj <uJuıJl \y$xs ^iXÎ3 3*A) c-ulS""I d)l

.ö^jjtllj 0^3 _J■ “tip j ojlSsi.1 ^ ^:p ^İJJj

10. (3577)- Rüveyfı (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:

"Ey Rüveyfı' dedi, umarım benden sonra çok yaşayacaksın. İnsanlara haber ver ki, kim sakalını kıvırcık kılar, (atın boynuna) kiriş takar, bir hayvan mayısı veya kemikle istincada bulunursa bilsin ki Muhammed ondan beridir.' ,u ^

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada bazı yasaklarda bulunmaktadır:

1- Sakalın kıvırcık kılınması, hususî muameleden geçirerek salık ve düzgün halinin bozularak kıvırcık bir mahiyet kazandırılmasıdır. Bazıları savaşlarda sakalları bağlamanın adet olduğunu; ancak Resûlullah'ın, bunu salmalarını emrettiğini söyler. İbnu'l-Esîr, sakala kıvırcık şekil kazandırma işini, kibir maksadıyla ve dikkat çekmek, taaccüp uyandırmak için yaptıklarını söyler. Bu sakal modasının Acemlere ait olduğu, onlara benzeme hâsıl olmaması için bu yasağın konduğu da söylenmiştir.

2- Atların boynuna yay takmak da yasaklanmaktadır. Bu yasak, hayvanın boğulma tehlikesiyle karşılaşması veya onların, yayı göz değmesine karşı koymak, bazı

uğursuzlukları defetmek düşüncesiyle takmış olmaları sebebiyle konmuştur. Zira, İslam'da bu çeşit inançlara yer yoktur. Hayvanların koşma durumlarında boyunlarındaki yayın nasıl bir tehlike arzedeceği açıktır. Resûlullah hayvanların boyunlarına takılan kirişlerin kesilmesini ayrıca emretmiştir.

3- Hayvan mayısı veya kemikle istinca da yasaklanmaktadır. Bunlarında sıhhat yönünden bir kısım riski beraberinde getirdikleri söylenebilir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onların cinlerin yiyeceklerini teşkil ettiklerini söyleyerek yasağın sebebini beyan etmiştir. 1 ^ 51

YAKIN VE UZAK ÇEVRENİN TEMİZLİĞİ:

Günümüzde ciddi tehlikeler arzeden çevre kirlenmesi meselesine de temizlik bahsinde hususî bir başlıkla yer vermemiz münasibtir. Bugün "çevreciler"in üzerinde durduğu meselelerden hiç biri İslâmî kaynaklarda ihmal edilmiş değildir. Ancak bunlar, günümüzde olduğu gibi müstakil bir "çevre kirlenmesi" başlığı altında değil, değişik bahislerde dağınık olarak gelir. İslam'ın âyet ve hadislerle temas ettiği çevre meselelerinin birçoğunu "İslam'da Çevre Sağlığı" adlı müstakil bir çalışmamızda bir arada göstermeye çalıştık. Aşağıda "yakın ve uzak çevrenin temizliği" ile ilgili bazı meseleleri topluca vereceğiz. Kaydedilecek hadislerden bir kısmının, daha önce, Arapça metinleriyle geçtiğini de belirtelim.

İslam dini, temizliği imanın şartlarından biri kılmıştır. İbadetlerin kabul edilmesinin ilk şartı, maddî ve manevî temizlik olduğu gibi, imanda kemâlin şartı da temizliktir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde: "Temizlik imanın yarısıdır" buyurur.

Burada ehemmiyeti belirtilen temizlik, mutlaktır. Yani hem maddî, hem manevî temizlikler buna dahildir. Konumuz açısından maddî temizliği açıklamamız gerekirse, bunun başlıca dört kısımda ele alındığı görülür:

1- Beden temizliği.

2- Elbise temizliği

3- Mekân temizliği,

4- Gıda temizliği.

Bu dört kalem maddî temizliğe riayet edilmediği takdirde ibadetlerin kabul edilmeyeceği hadislerde beyan edilmiştir.

Biz burada, öbür kalemleri bir tarafa bırakarak mekân temizliği üzerine duracağız. 1 ^ 1

MEKAN TEMİZLİĞİ:

Mekân temizliği deyince, her müslümanın iyi bildiği bir husus, namaz kılınan yerin maddi yönden de temiz olması gereğidir. Herhangi bir maddî necasetle kirlenmiş bulunan yerde namaz kılmmadığı gibi, umumiyet itibariyle pis olan yerlerde Allah'ın zikri de yasaklanmıştır. Hadislerde "mezbele, hamam, mezbaha, makbere, deve ağılı" hususen belirtilir, buralarda ibadet yapılamaz.

Ev temizliğinde ısrar eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), necis olduğu beyan edilen köpeğin, bekletilmiş idrarın bulunduğu eve rahmet meleklerinin girmeyeceğini belirterek, bu çeşit mekân ve havayı kirletici şeylerden evin korunmasını emretmiş oluyor. Cemaate gelenin, sarmısak, soğan gibi başkalarını rahatsız edici kerih kokulardan da kaçınmasını emreden Hz. Peygamber bu vesile ile, insanları

rahatsız eden her şeyin, melekleri de rahatsız ettiğini belirtir.

Şu halde mü'min, insanları rahatsız eden her çeşit durumlardan kaçınarak, çevresinde bunlara imkân vermemesi gerekmektedir.

Herkese açık olan yerlerin her yönden temizliği ayrı bir ehemmiyet taşır. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uzak kabilelere bile yolladığı tamimlerle "mescidlerin temiz tutulmasını" tenbih eder. Mescid-i Nebevî'nin temizliğinde hassasiyet gösteren Ümmü Mihcen'e gösterilen hususi alaka bu vesile ile kayda değer: Ümmü Mihcen öldüğü zaman, kendisine haber verilmeden defnedilmiş olduğunu duyunca, duruma üzülür ve telâfi için, cemaati toplayarak yeniden "cenaze namazı" kıldırır. 1 ^ 1

AVLU VE MEYDANLARIN TEMİZLİĞİ:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), sadece beden ve ev temizliği üzerinde durmaz. Âlimlerce, "evin dışa uzantısı" kabul edilerek ayrılmaz bir parçası bilinmiş olan "avlular" m temiz tutulmasına da ayrıca dikkat çeker: Bezzâr'ın Müsned'inde yer alan bir rivayette şöyle buyurur:

"Allah pâk ve nazîftir, pâklık ve nezâfeti sever; kerîm ve cömerttir, kerem ve cömertliği sever. Öyle ise, avlularınızı ve boş sahalarınızı temiz tutun. Yahudilere de benzemeyin onlar çöplerini evlerde toplarlar." 1 ^ 1

MESÎRE (PİKNİK) YERLERİNİN TEMİZLİĞİ:

Çevre sağlığı deyince hatıra gelen mühim mevzulardan biri "mesîre"dir. Buna yenilerde piknik denmektedir. Mesireye

çıkmak, günümüzde bilhassa şehirlerde yaşayanlar için normal hayatın bir parçası, hem de kolay kolay vazgeçilemeyen, nerdeyse zarurî bir parçası halini almış durumdadır. Hafta sonlarında, bir haftalık çalışma hayatının sıkıntılarına karşı bir ferahlama, bir dinlenme fırsatı elde etmek üzere, imkan nisbetinde kırlara, suyu, havası ve manzarası daha değişik, daha sakin yerlere gidilmektedir.

Mesire yerlerinde en ziyade aranan husus güzellik, temizlik ve sükûnettir. Ancak ne var ki, çoğu kere buraların daha önce gelenler tarafından çeşitli artıklarla kirletilmiş, koku ve manzarasının bozulmuş olduğunu üzülerek görürüz. Bilhassa yatıp yuvarlanarak oynamayı seven çocuk taifesi için tehlikeli bir hal arzeden şişe kırıklarından hâli bir köşeyi beyhûde arar dururuz.

Hz. Peygamber'in hadislerinde uzak çevrenin de her çeşit rahatsızlık verici kirletmelerden korunmasıyla ilgili emirler gelmiştir. Müslim'in bir rivayetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Lânete uğramışlardan olmaktan sakının!" Ashab: "Bunlar da kim, ey Allah'ın Resûlii?" diye sorunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıklar:

"Halkın gelip geçtiği yolla, gölgelendikleri (kuytu) yerlerde abdest bozanlardır."

Bazı rivayetlerde "halkın gölgelendiği" kaydı konmaksızın "meyveli ağaçların diplerine" abdest bozmak da yasaklanmıştır.

Şârihlerin de belirttiği gibi, kirletilmesi yasaklanan gölgeden murad, sadece meyveli ağaçların gölgesi değildir. Halkın tenezzüh ve dinlenmek için oturduğu bütün gölgeler yasağa dahildir. Ağaç gölgesi, duvar gölgesi, kaya vs.gölgesi hepsi birdir. Yeter ki, insanların şu veya bu maksadla iltica ve

istifadeleri bilinir ve görülür olsun. Ayrıca bir mü'min hadiste ifade edilen yasağı sadece "abdest bozma" olarak anlamaz, her çeşit kirlenmelere teşmil eder. Zira o devir için şişe, konserve kutusu, kağıt paket artığı gibi kirleticiler mevzubahis değildi. Diğer yandan, gelip geçene rahatsızlık veren bir diken, bir dal parçasının tek kelime ile "eza"nm bertaraf edilmesinin ehemmiyeti ifade edilmiştir. Bu çeşit hadislerin ma'nâyı muhaliflerini arayacak olursak, mesire yerlerini insanlara -ve hatta hayvanlara- rahatsızlık verecek şeylerle kirletmenin dinen ne kadar büyük bir hata

olduğunu anlarız. 1 ^!

YOLLARIN TEMİZLİĞİ:

Hadislerde yollarla ilgili talimat daha çok yer alır. Yolların genişliğinden inşâsına, temiz tutulmasına, başkalarını rahatsız edecek işgallerden korunmasına kadar pek çok teferruata Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) temas etmiştir. Biz bunlardan sadece, mevzumuzu ilgilendirenlere kısaca temas edeceğiz:

Hadiste ısrarla üzerinde durulan hususlardan bilhassa yolların temizliği ve muhafazası, konumuzu yakından ilgilendirir. Bir hadiste, rahatsızlık veren şeylerin -ki ezâ diye ifade edilir- yollardan kaldırılması "imandan bir şube" olarak tavsif edilmiştir:

"İman yetmiş küsur şubedir. En üst şubesi "lâ ilâhe illallah" sözü, en aşağısı da yoldan "ezâ"yı (rahatsız edici şeyi) kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir." Bu hadis farklı tariklerle birçok hadis kitaplarında yer alır.

Yine bazı hadis kitaplarında yer alan bir rivayette; "yoldan "ezâ"yı kaldırmak, "sadaka" olarak tarif edilir. Bu sadakanın ehemmiyetini belirtmek için Hz. Peygamber aynı değerde

olan başka "sadaka"ları da zikreder: "İki kişi arasında adaletli iş yapmak", "hayvanını yüklemede bir kimseye yardımcı olmak", "güzel söz", "namaz için atılacak her adım" gibi.

Bir hadislerinde, yolda rastladığı bir ağaç dalını, insanlara zarar veriyor diye kesip kaldıran kimsenin, bu ameli sebebiyle cennete gittiğini haber veren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir başka hadislerinde şöyle buyurur: "Ümmetimin iyi ve kötü bütün amelleri bana arzedilip gösterildi. İyi amelleri arasında, yoldan atılmış olan "ezâ"yı da gördüm. Kötü amelleri arasında ise, (herkesin gözüne çarpan) yere gömülmemiş tiikriik de vardı."

Yine Müslim'de kaydedilen bir rivayette Hz. Peygamber'in, kendisini (cennete götürecek) faydalı bir amel soran kimseye, şu cevabı verdiğini görmekteyiz: "Müslümanların yolundan "ezâ"yı kaldır." 1 -^

EZÂ NEDİR?

Yukarıda kaydedilen hadislerde dikkatimizi çeken bir husus ezâ kelimesidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yoldan temizlenecek şeyin cinsini belirterek "taş", "diken", "pislik" vs. demiyor, hepsinin yerine geçecek "ezâ" kelimesini kullanıyor. Bu kelime lügat açısından büyük olmayan zarar ve ayıp (kusur) ma'nâsına gelir. Ancak yukarıdaki hadislerde bununla yoldan gelip geçenlere rahatsızlık veren her şey kastedilmektedir. Bu kelime Kur'an ve hadiste "rahatsızlık veren" şeyler hakkında sıkça kullanılmıştır. 1 ^ 1

YOLU KİRLETENLERE LÂNET:

Yoldan "ezâ"yı temizlemek ne kadar ehemmiyetli, ne kadar değerli sevaplı bir amel ise, onu kirletmek de o kadar kötü ve mezmum bir amel olmaktadır. Yukarıda kaydedilen hadislerde bu ma'nâ mevcuttur. Ancak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), "kirletilmesi" için de müslümanları uyarmıştır. "Müslümanları yollarında rahatsız edenlere, onların lânetleri vacib olmuştur." Müteâkip açıklamalarımız, "ezâ"nm sadece kirletmelerden ileri gelmeyip, haksız işgallerden de ileri gelebileceğini gösterecektir.

Yol dâhil her yerde, her durumda her halde mü'minleri rahatsız edici şeylerden, yâni "ezâ"dan ümmetini uzaklaştırmak maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Allah mü'mine eziyet edilmesini sevmez."

Bir mü'min, elbette bilerek Rabbinin hoşlanmadığı şeyleri yapmaz. Yapsa ısrar etmez, tevbe edip terkeder. 11661

DÖRDÜNCÜ BAB ABDEST HAKKINDADIR (Bu babta üç fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL ABDESTİN FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL ABDESTİN SIFATI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ABDESTİN SÜNNETLERİ

BİRİNCİ FASIL ABDESTİN FAZİLETLERİ

aj OjlkS-l aj dili IS ^jİp I :3ü ^ ^ 3Ol[’.aas- liil Cj^ 3- 3578.

S6>Jl jtfâilj cO^Lc4.l Jl iLiU %K3 ccylSjl ^İP ^jJl ^Lpl :3li .Jıl 3j-j Ç Jb :ljJli foÜt-jjJl

^İp« dJ^i.^jîl^vjJlj (_^J_«jâJ|j oJJL«^ 4j>-^>-I ,J_kljJl ^Jjji cJsiyJl cJölyJl c âoJ^Jl Jj«j

I ^y> ı^JJi <u^ıl L«j çli.1 jy»jç Lg-*-* (jjJl JJbJlj Jj-LiJl ijJl \^yj Ol oLt*^» »o^lSjl

. lijjj ,_jjA*lJl diajl ^jt SjjSjİl jLdP I d^ji »JctOjjl iSJji« dJ^ij.ÂiLiJl

1. (3578)- Ebû Hiireyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki:

"Alah'ın hataları silmeye ve dereceleri yükseltmeye vesile kıldığı şeyleri size söylemiyeyim mi?"

"Evet ey Allah'ın Resûlü, söyleyin!" dediler. Bunun üzerine saydı:

"Zahmetine rağmen abdesti tam almak. Mescide çok adım atmak. (Bir namazdan sonra diğer) Namazı beklemek. İşte bu ribâttır, işte bu ribâttır, işte bu ribâttır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Ribât, lügat olarak nefsi hapsetmek ma'nâsına gelir. Ancak, kendisini cihada vermek suretiyle Allah yoluna hapsedenler için bu tabir kullanılır, böyle kimselere murâbıt denir. Abdestini tam alıp namazlarını mescidde kılan ve birini kılınca diğer namazın gelmesini bekleyen kimse de kendini ruhen, kalben Allah yoluna bağlamış gibidir. Bir nevi murâbıttır.

Şüphesiz bu, sulh döneminde böyledir. Savaş, cihad sırasında mücâhid olmak gerekir, onun yerini hiçbir şey tutmaz. 11 ^ 1

L&lpjl OflŞj cJj l Aj\i-j UJp c-0lJ[:3b* ^jip aül yAf- ^ aAas- ^pj .2. 3579.

f J-ÂJİ b»>s3 J? U cijSîj t(>ÛI ^ 3^j iijSU

Ü¥. IİÜ I*İjfc 1 L« ! cJ-âJ cAAj^~\ aJ J aJLaj ^_ûj

Jj>-I L* !(JIİ UjT ^ (3İ L| ^1 c^>-I L£İ1$ jdl

J jI cAİ a&I j aJJ jI wI^jI ; JjjLo ^ c$.j-s^jJI jI

(J>I ^İJ)J <3 J • IÂjkj C(jjj*c-JI J A^w^-İ-| Aj>-^>-I .Jç|_j, t£j! AjI^JISl A3^L| cjoljjl aJ

. J-? ı_J-*k-Ij Oîh'j- 3 J-j ı_J*4ü ç*4-^[(_$A«jdI -UPj.]

2. (3579)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Üzerimizde develeri gütme işi vardı, (bunu sırayla yapıyorduk.) (Bir gün) gütme nöbeti bana gelmişti. Günün sonunda develeri kıra ben çıkarıyordum. (Bir gün, nöbetimden dönüşte) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim, ayakta halka hitabediyordu. Söylediklerinden şu sözlere yetiştim:

"Güzelce abdest alıp, sonra iki rekat namaz kılan ve namaza bütün ruhu ve benliği ile yönelen hiç kimse yoktur ki kendisine cennet vâcib olmasın!"

(Bunları işitince kendimi tutamayıp): "Bu ne güzel!" dedim. (Bu sözüm üzerine) önümde duran birisi:

"Az önce söylediği daha da güzeldi!" dedi. (Bu da kim? diye) baktım. Meğer Ömer İbnu'l-Hattâb'mış. O, sözüne devam etti:

"Seni gördüm, daha yeni geldin. Sen gelmezden önce şöyle demişti: "Sizden kim abdestini alır ve bunu en güzel şekilde yapar, sonra da: "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Resîılühü. (Şehâdet ederimki Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şehâdet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve Resûlüdiir)" derse, kendisine cennetin sekiz kapısı da açılır; hangisinden isterse oradan cennete girer."

Ebû Dâvud'un rivayetinde "abdesti güzel yaparsa..." denmiştir.

Tirmizî'nin rivayetinde "...resîılühü (Allah'ın ...Resûlii)" kelimesinden sonra "Allah'ım, beni tevbe edenlerden kıl, temizlenenlerden kıl" duası da vardır. 1 ^ 51

JuCujıî 1 j! ISI '3^ ^ *Nİ Jü)l[;acp aJJİ (J;l -3- 3580.

AjJj ^jA AjJj ISÎj Cş.lJ.1 Jiâİ J>-\ Jl Cş.li.1 ACjlj IgJl AjJaA- Ji'

Cş.lJ .1 14 <AîJaA- cçU»! 4 CjlJ»l oİJj AîJaA

jl 0

. A-Ulpj t <*lğ al ijjfcj 4j>-p»-l £y> LJL ^ İAİ ^p-T Jl

3. (3580)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Mü'min -veya müslüman- bir kul abdest aldı mı yüzünü yıkayınca, gözüyle bakarak işlediği bütün günahlar su ile -veya suyun son damlasıyla- yüzünden dökülür iner. Ellerini yıkayınca elleriyle işlediği hatalar su ile birlikte veya suyun son damlasıyla- ellerinden dökülür iner. Ayaklarını yıkayınca da

ayaklarıyla giderek işlediği bütün günahları su ile- veya suyun son damlasıyla- dökülür iner. (Öyle ki abdest tamamlanınca) günahlardan arınmış olarak tertemiz çıkar." 1 ^ 21

■s* otitfa*. ij&j îı ^ :3ıs # 4 S 11 3j-j oî[:«p a i r^>j oUiP ^ .4.3581.

•] 0 j43' cJî JA 77^

4. (3581)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alır ve abdestini güzel yaparsa hataları vücudundan tırnak diplerine varıncaya kadar çıkar dökülür."Eli

' 11 jj 'ta t o* t ~ u t-^ ajj < . c 'î coo

^ <Jj ^ oLoJip jjoZ

. 4p-^p-l . JâİSIj A>c_Ld,l ^1 aİcaSJ &q^jP cAlSj ‘'-SS Jp S-LaJ L» aJ pLS- I-aSİ* LpJJ Jp

5. (3582)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Osman (radıyallahu anh) abdest aldı ve dedi ki:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu benim abdestim gibi abdest aldığını, sonra da şöyle söylediğini gördüm: "Kim bu şekilde abdest alırsa geçmiş günahları affedilir, namazı ve mescide kadar yürümesi de nafile (ibadet) olur."1^1

Jpçj Jp JSpc» [a !# aJJİ (J j-aj Ju[:Jli <up aİlİ - 6 . 3583 .

»i ' 1 t - s “ul *'°\ \ *1 ' 0 ' ' \ ' 'a. 1 1.1 , i H't -- . * ✓ , O s O *\'\\ '• zt L°.Co 0 ' ' t

l 0^*1 Uj ^ c4^jwwoU>-j (3/^ ûyU2> J

4_L«İj I Ij ÜgL>- l eli ^*^5 ^ 4x3^- 4 '-â j5 r'3 ç Ügj>

^y» J Aİİi ^3/^3 ^ OwL^-j A\il wLo->t3 l)Lİ $-^1

. AjjJj '^3^

6. (3583)- Amr İbnu Abese es-Siilemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Sizden kim abdest suyunu hazırlar, mazmaza ve istinşakta bulunur (ağzına ve burnuna su çeker) ve sümkürürse, mutlaka yüzünden, ağzından, burnundan hataları dökülür. Sonra Allah'ın emrettiği şekilde yüzünü yıkarsa, sakalm(ın bittiği mahallin) etrafından su ile birlikte yüzü ile işlediği günahlar dökülür. Sonra dirseklere kadar kollarını yıkayınca, ellerinin günahları su ile birlikte parmak uçlarından dökülür gider. Sonra başını meshedince, başının günahları saçın etrafından su ile birlikte akar gider. Sonra topuklarına kadar ayaklarını yıkayınca, ayaklarının günahları, parmak uçlarından su ile birlikte akar gider. Sonra kalkıp namaz kılar, Allah'a hamd ve senada bulunur. Ona layık şekilde tazimini gösterir ve kalbinden Allah'tan başkasmı(n korku ve

muhabbetini) çıkarırsa, annesinden doğduğu gündeki gibi bütün günahlarından arınır." 1 ^ 1

jaZİ&İJ J&îl fiI :jli # aJJİ J ySj üî[!4İP ai aSjIjIp jPj .7. 3584.

İjIIajLI >-j J-'Ap ^4 4 ^4*1 3* tÜa4-I İSIi 3-* y>

çIZmZ ISIS jLaIsI 3 ^ ^7^ 4jJŞ 3-* IjIIo-LI 4 j 4! ISIS jLLi! 3-* ^7^

3 ^ 3 /*^ 3 * 4;X>j 3 “"^ I^^S c4_uSI 3. 3 /^ ıjM" - 4 ~»jIj 3. IjÜ aii-I CUİ>-y>

. oJJu ,]3 iiiij 4 ^ 03^5 3i oı3 caİU-j jiikı d^o

7. (3584)- Abdullah es-Siinâbihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mıı'min kul abdest aldıkta mazmaza yaptı mı (ağzını yıkadı mı) günahlar ağzından çıkar. (Burnunu sümkürdü mü) günahlar burnundan çıkar, yüzünü yıkadı mı günahlar göz kapaklarının altına varıncaya kadar yüzünden çıkar. Ellerini yıkadı mı günahlar tırnak diplerine varıncaya kadar ellerinden çıkar. Başını meshetti mi, günahlar kulaklarına varıncaya kadar başından çıkar. Ayaklarını yıkadı mı, günahlar ayak tırnaklarının altına varıncaya kadar ayaklarından çıkar. Sonra mescide kadar yürümesi ve kılacağı namaz nafile (bir ibadet) olur." 1 ^ 1

JdJ-s 'J 3 L! 4ip ijıi 4 x ^3 3 jj4-^ [!(Jü 44 i- 4iii 3 -8.3585.

Ji İÎÎJûj li^rj cL^JÜ 063i iSl *>jit CJÎ : JU

:jLâi Çjb-lj ^44 j Jaij lift u J&l 13 cüi :fctfî jîî jli .dJiÎ dJ&iJj

ûIpjj jJLSj ^ (^5^ 4 ^*5 aJAİj L3İ

. ç.UJl ı 'j>- 3*' fl il dUS"" (3 JU: 4»l ç.Li 01 C‘^~ş

8. (3585)- Ebû Ümâme el-Bâhilî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Amr İbnu Abese (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyor ki:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Abdest nasıl alınır?" diye sordum. Şöyle açıkladı:

"Abdest mi? Abdest alınca şöyle yaparsın: Önce iki avucunu tertemiz yıkarsın. Sonra yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini yıkarsın. Başını meshedersin, sonra da topuklarına kadar ayaklarını yıkarsın. (Bunları tamamladın mı) bütün günahlarından arınmış olursun. Bir de yüzünü Aziz ve Çelil olan Allah için (secdeye) koyarsan, anandan doğduğun gün gibi, hatalarından çıkmış olursun."

Ebû Ümâme der ki: "Ey Amr İbnu Abese dedim, ne söylediğine dikkat et! Bu söylediklerinin hepsi bir defasında veriliyor mu?"

"Vallahi dedi, bilesin ki artık yaşım ilerledi, ecelim yaklaştı. (Allah'tan ölümden çok korkar bir haldeyim), ne ihtiyacım var ki, Allah Resûlü hakkında yalan söyleyeyim! Andolsun söylediklerim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan kulaklarımın işitip, hafızamın da zabtettiklerinden başkası değildir." 1 ^ 1

Bıı hadis, Nesâî'nin metninden alınmadır. Amr İbnu Abese (radıyallahu anh)'m müslüman oluşunu anlatan uzunca bir hadisin son kısmıdır. Hadisi tam olarak, Faziletliler Bölümü'nde kaydedeceğiz. 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Müellifimiz, Amr İbnu Abese'nin müslüman oluşuyla ilgili menkibe'yi Faziletliler bölümünde kaydetmeyi vaadettiği halde, o bölüme baktığımız zaman Amr İbnu Abese (radıyallahu anh)'la ilgili bir bab koymadığını görüyoruz. Gözden kaçmış olduğu anlaşılıyor. Biz, burada mevzubahis olan hadisin Müslim'deki vechinin burada yer almayan kısmının tercümesini aşağıya koymayı uygun bulduk:

"Ebû Ümame anlatıyor: "Amr İbnu Abese es-Siilemî şunu anlattı:

"Ben cahiliye devrinde bütün insanların dalâlette olduğunu ve asla doğru yolda olmadıklarını biliyordum. Zira insanlar putlara taparlardı. Derken işittim ki, Mekke'de bir zat çıkmış, bazı haberlerde bulunuyormuş. Derhal deveme atlayıp O'na geldim. Bir de gördüm ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) gizlenmiş, (henüz açıktan tebliğde bulunmuyor). Kavmi de O'nun aleyhinde pek ciir'etkâr. Bunun üzerine O'na acıyıp Mekke'de yanma gittim. Kendisine: "Sen nesin?" dedim.

"Ben peygamberim!" diye cevap verdi. Ben tekrar sordum:

"Peygamber ne demektir?"

"Beni Allah gönderdi!" dedi. Kendisine:

"Peki seni ne ile gönderdi?" dedim.

"Beni sıla-i rahm ile, putları kırmakla, Allah'ı bir bilip hiçbir ortak koşmamakla gönderdi" dedi. Ben tekrar:

"Bu işte seninle olan kimler var?" dedim.

"Bir hür ve bir köle!" cevabını verdi. O gün için, iman edenlerden Resûlullah'la beraber olanlar Hz. Ebû Bekr ve Hz. Bilâl idi, (radıyallahu anhiimâ).

"Sana ben de uyuyorum!" dedim. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bugün için söylediğini yapamazsın. Halimi ve insanların halini görmüyor musun? Fakat şimdilik ailene dön. Benim ortaya çıktığımı işittin mi bana gel" buyurdular. Ben de aileme döndüm.

Resûlullah Medine'ye geldiğinde ben hâlâ ailemde idim. Ben ondan haberler soruyor (gelişmeleri takip ediyordum). Medine'ye gelince de halka sormuştum. Derken, o sıralarda Yesrib ahalisinden bir grup Medineli yanıma geldi.

"Medine'ye gelmiş olan şu adam ne yaptı?" diye sordum.

"İnsanlar süratle ona koşuyor. Kendi kavmi O'nu öldürmek istedi, ancak bunda muvaffak olamadılar" diye cevap verdiler. Kalkıp Medine'ye geldim, doğru huzuruna çıktım. "Ey Allah'ın Resûlıi dedim, beni hatırladınız mı?" "Evet! Sen bana Mekke'de gelen zât değil misin!" buyurdular. Ben:

"Evet!" deyip sözlerime devamla:

"Ey Allah'ın Resûlıi! Allah'ın sana öğrettiği ve benim meçhulüm olan şeylerden haber ver, bana meselâ namazdan bahset!" dedim. Şu açıklamayı lütfettiler:

"Sabah namazını kıl, sonra güneş doğup yükselinceye kadar namazdan uzak dur. Zira güneş bu doğma anında şeytanın iki boynuzu arasında doğar ve bu esnada kâfirler ona secde ederler. Sonra gölge mızrağa ağıncaya kadar namaz kıl. 1 ^ 1 Zira namaz meşhuddur (melekler şâhid olurlar), mahzurdur (melekler kılınırken hazır bulunurlar). Sonra tekrar namaz kılmaktan vazgeç, zira bu sırada cehennem kaynatılır. Gölge öne geçti mi tekrar namaz kıl, zira namaz meşhuddur, mahzurdur. Onu ikindiyi kılıncaya kadar kılmaya devam et. Sonra tekrar güneş batmcaya kadar namaz kılmaktan vazgeç, zira güneş şeytanın iki boynuzu arasından batar ve bu sırada kâfirler ona secde ederler!"

Ben tekrar:

"Ey Allah'ın Resûlıi! Ya abdest? Bana ondanda açıklamada bulunsanız!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular:

"Sizden kim abdest suyunu hazırlar..."

Hadisin devamı, yukarıda 3583 numarada kaydettiğimiz şekilde devam eder, burada tekrar yazmaya gerek görmüyoruz.

2- Hadiste geçen "güneşin şeytanın iki boynuzu arasında doğması" tabiri ile ilgili açıklama daha önce 2418 numaralı hadiste geçti.

3- Keza meşhud ve mahzur tabirleri de 2419 numaralı hadiste açıklandı. 1 ^ 1

a] ilil dJÎS"" ^İP ^ ^ 4Üİ 1 0^3 -9. 3586.

. y>- 1 .JoLuA?

9. (3586)- Ibnıı Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdestli olduğu halde abdest tazelerse, Allah bu sebeple kendisine on (misli) sevab yazar." 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

Burada, abdestli olduğu halde abdest almak kastediliyor. Böylece Resûlullah daima abdestli bulunmaya teşvik etmiş olmaktadır.

On sevabtan maksad, abdest almanın sevabının on katıdır. Zira sıkça geçtiği üzere, Rabbimiz Teâlâ Hazretleri

o

Kur'ân-ı Kerîm'de, her bir hayır amelin on misliyle değerlendirileceği müjdesini vermektedir: âo3-1 > «.U- 3 *

ÜIÜI JJup ili Ancak şunu da belirtelim: On misli sevab asgari miktardır. Kur'an'da sevabın yediyüz misli.

otuzbin misli ve hatta hesapsız misli de vaadedilmiştir.

Abdest üzerine abdestin, israf olmaması için önceki abdestle bir namaz kılınmış veya meclis değişmiş olmalıdır. Buna riâyet edilmezse abdest üzerine abdest israf olacağından mekruh addedilmiştir. Abdest üzerine abdesti, nûrun ala nûr

diye tavsif eden rivayetin merfû (Resûlullah'ın sözü) olmadığı belirtilmiştir. 1 ^ 1

İ4- a))I 301 [:a^ 0 2)1 (J>I -10- 3587.

10. (3587)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alıp: "Sribhâneke Allahiimme ve bihamdike estağfıruke ve etûbu ileyke. (Rabbim seni tenzih ederim, Allah'ım hamdim sanadır, senden bağışlanmak isterim, tevbem de sanadır)" derse, bu bir kâğıda yazılır, sonra bir mühür üzerine nakşedilir, sonra da Arş'm altına kaldırılır ve Kıyamete kadar (mühür) kırılmaz." 1 ^

İKİNCİ FASIL

ABDESTİN SIFATI

c 14 Laİ oi 7 » tî>öo s ş.ıi IpS ‘es* sı 303 oulp jî[: jUip j \y> oı.1.3588.

coîj, p f co p di JŞQ\ 3i \oXj 4^5 f c^lioij *6“ı 3 &£ 35-Sı f

:JlI tlÂ a li?4 İ~t~ aüI Jojfj :3^ ^ tooj*^0I 3i ‘-Pİ/i d>o«d> a3>j Jop ^

i Â_^»3-I 4j>-^>-I . JaOİ 3 ^ 10 Aj jOp AddJ Li-^3 OAS?; İ 3J-0

. d-Ao^Ji]g° 1 ıjj^j td- 43 ^

1. (3588)- Humrân Mevlâ Osman anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) su istemişti. (Getirdim. Aldı ve) üç kere ellerine dökerek yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokup mazmaza ve istinşakta bulundu (ağzına ve burnuna su alıp yıkadı). Sonra üç kere yüzünü, arkasından da dirseklerine kadar üç

kere ellerini yıkadı. Sonra başına meshetti, sonra da topuklarına kadar ayaklarını üçer sefer yıkadı ve:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)), şu abdestim gibi abdest alırken gördüm" dedi. Abdesti bitince de şöyle demişti:

"Kim şu abdestim gibi abdest alır, arkasından iki rek'at namaz kılar ve namazda kendi kendine (dünyevî bir şey) konuşmazsa geçmiş günahları affedilir." 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hattâbî, kişinin namazda nefsine konuşmasını vesvese olarak değerlendirir. Öyle ise nefsine konuşmaması, imkân nisbetinde vesveseye yer vermemesidir. Bâzı âlimler, "kendi kendine konuşma"yı, kişinin namazda irâdî olarak namazın edebine yakışmayacak dünyevî şeyler düşünmesi, zihnini böyle şeylerle meşgul etmesi olarak yorumlar. Esâsen, irâdî olmaksızın zihinden geçen hâtırât bu ümmetten affedilmiştir, onların sorumluluğu yoktur. Şu halde irâdî olarak namaz edebine uygun hâlâtın muhâfazasına çalışılacaktır. O vakit hadiste vaadedilen feyze mazhar olunur i nşaa 11 alı

3 >ıl jii ipjtl jp <up 4 S 11 33*3 oul p : Jü âSLl> 3 i â 2 j. 3589.

ifâ u £ jfij t boo jSİ&ij .boi *6“ı 3 ı^SÎ f jjû ju/ıi uUp

. 03 4.0 (j ç.U Jü-Ü oJÜ p

2. (3589)- Ebû Dâvud'un İbnu Müleyke'den kaydettiği bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'tan abdest hakkında (nasıl alınacağı) sorulmuştu. Hemen su istedi ve derhal bir abdest kabı getirildi. Kaptan önce sağ eli üzerine su döktü (ve onu yıkadı), sonra sağ elini kaba batırdı, üç kere mazmaza, üç kere istinşakta bulundu... [önceki hadiste geçtiği üzere zikretti. Hadiste şu ziyâde var]: "Sonra elini daldırıp su aldı ve başına, kulaklarına meshetti, kulaklarının iç ve dışlarını birer kere meshetti." 11 ^

!i_£ y>-\ (3 3i U4-U^P 4)1 ^İP •ti’/ 7 ’ - ! <3 -3. 3590.

A

»Is Aİm\j

3. (3590)- Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Sağ eliyle sol eli üzerine su döktü, sonra her ikisini de bileklere kadar yıkadı." 11 ^

Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde "Başını üç kere meshetti" denmiştir. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- 3589 numaralı hadis'i Teysîr müellifi Müslim'in rivayeti olarak göstermektedir. Ancak gerek tercümede gerekse kaynak kısmında gösterdiğimiz üzere rivayet Ebû Dâvud'dadır, Müslim'de değil. Bu bir zühuldür.

2- Yine 3589 numaralı hadisin sonunda kulağını meshetti ifadesinin Arabi aslı, kulağını yıkadı şeklinde ifade edilmiştir. Ancak, şârihlerinde anladığı üzere mesh olarak anlamak gereklidir. Abdestte kulağın yıkanması mevzubahis değildir.

3- 3590 numarada kaydedilen "Başını üç sefer meshetti" ifadesi Hz. Osman'ın abdest tarzının bir ihtisarıdır. Yani diğer uzuvları nasıl yıkadığını anlatmıyor, zira bu bilinmektedir. Ancak başı üç sefer meshetmesi değişik bir tarz. Bu sebeple sadece onun farklı yönünü zikretmiş olmakta. Böylece başa da birkaç sefer ıslak elle değmenin bir mahzuru olmadığı anlaşılmaktadır. 1 ^ 1

Jjj j j £Ja.J (j U ;LüJLi / j j 1 IpJİ ^10? Uij ilil 3OÜ 3^ ijli yp~ -A*p 3“ - 4 . 3591 .

3?a ^ OjOOj AiP 3U şfa 1 3* CC-UjöJ ç.U <Uİ ç.\jL) 3Iİ cUkl*_L! | -bjJ U

ojü tlüj 3UO1 oOj tISj >3 ^JyC*fcp UpIj 3Âİ! ı_pS\Jı 3* 3*3 ^U 3-^^^î)

lıjli f d iĞ clii 3 UOI a 1 >-j ^J*c«p ^ 03 4^13 ^ 3 S U d) 1 *^ ^ Juuüı

. 3‘L-Jlj 3 3 jJJU 4 j> 3 >-! .Jljjs j3 İ-İ- a»! (J30J <* 1*5 01 3~“ 3*

4. (3591)- Abdu Hayr anlatıyor: "Hz.Ali (radıyallahu anh) bize geldi ve namaz kıldı. (Namazdan sonra abdest) suyu istedi.

"Suyu ne yapacak, namazı kıldı ya! Herhalde bize öğretmek istiyor!" dedik. İçinde su olan bir kapla bir leğen getirildi. Kaptan sağ eline su döktü. Üç defa ellerini yıkadı. Sonra üç kere mazmaza ve istinşakta bulundu.

Mazmaza ve istinşakı su aldığı eliyle yaptı. Sonra üç kere yüzünü yıkadı, sağ elini üç kere yıkadı, üç kere sol elini yıkadı. Sonra elini kaba batırdı, bir kere başını meshetti. Sonra üç kere sağ ayağını yıkadı, üç kere sol ayağını yıkadı. Sonra: "Resîtlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m abdestini bilmek kimin hoşuna giderse, işte o böyledir!" dedi." 11351

iJlS ^ 3i J- 4 °'y‘ iSj ^~l -5. 3592.

.] fî ıfcjî

5. (3592)-Nesâî'nin bir diğer rivayeti şöyledir: "...Başını meshetti." -Şu'be, bir defasında alnından başının gerisine kadar (eliyle) işaret etti- sonra dedi ki: "Ellerini tekrar geri getirip getirmediğini bilmiyorum." 11351

ASj <.Jp S! ^Jp jjp Jpo[: Jli U 4 İP ai ^Lp jp <_£/-' J jJj . 6 .3593.

.^L ; c-J-ü jl3l i^Lp 3 J 1 j JUL) cc-LS <ui jJjo obLuli lpJİ ç.lj .1

^ alİS" L? If' ll£ o-İİ JJ-SÎ ajOj S.CJJ : Jli

L« ^ 6 jJl ^ ^ clr* lscys^- £İj l 4 j.İj ^

l4^xi <Ow2İj ls^ ^ lyt " 6 ^ 2 ^ o^o 3l>-l ^ tdJJi Jİ* Mi! colill ^ c alJü (,ç,\j l (3 ^$ 0 ! cA^JİI cliî tx? <UPİ^İ c4-£_>-j l5^"

! cJ-İ !(JIS .kİXSi L^ I^İC-Ö^i L 5 ^" ^ dr*

. »oly cJ _b-lj < âSJj jJoolj ı JaJ*Jp£ v« :<_£y>-1 (3 ^loJJj.] (j2j«Jl 3j -Jb

6 . (3593)- Ebû Dâvud'da, İbnu Abbâs'tan yapılan bir diğer rivayet şöyledir: "Ali (radıyallahu anh) yanıma girdi. Su dökmüş (küçük abdest bozmuş) idi. Abdest suyu istedi. İçinde su olan bir kap getirdik. Bana:

"Ey İbnu Abbâs! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m nasıl abdest aldığını sana göstereyim mi?"dedi. Ben de: "Evet göster!" dedim. Bunun üzerine su kabını elleri üzerine eğdi ve ellerini yıkadı. Sonra sağ elini kaba soktu, onunla diğeri üzerine su döktü, sonra iki avucunu yıkadı. Sonra mazmaza

ve istinşakta bulundu. Sonra iki elini birden kaba soktu. İkisiyle birlikte su avuçlayıp yüzüne çarptı. Sonra başparmaklarını kulaklarının ön kısmına soktu. Sonra ikinci, üçüncü sefer aynı şeyleri tekrar etti. Sonra sağ eliyle bir avuç su aldı ve bunu alnına döktü ve yüzü üzerinde akmaya bıraktı. Sonra dirseklerine kadar kollarını üçer kere yıkadı. Başını ve kulaklarının arkasını meshetti. Sonra tekrar her iki elini beraberce kaba soktu. Bir avuç su alıp onu pabuç içinde olan (sağ) ayağına vurdu ve o su ile ayağını yıkadı. Sonra aynı muameleyi diğer ayağına, (sola) yaptı."

(Abdullah el-Elavlanî) der ki: "(İbnu Abbâs'a) sordum: "Ayaklar ayakkabı içinde olduğu halde mi?"

"Evet dedi, ayakkabı içinde olduğu halde." Ben tekrar sordum:

"Ayakkabı içinde mi?"

"Evet! dedi, ayakkabı içinde!" Ben tekrar sordum: "Ayakkabı içinde mi?"

"Evet! dedi, ayakkabı içinde." 11531

Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir. "...Sonra bir avuç su ile üçer defa mazmaza ve istinşakta bulundu." 11511

AÇIKLAMA:

Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın burada gördüğümüz abdest tarifinde bir-iki noktaya dikkat çekmemiz gerekmektedir:

1- Yüzü yıkarken, avuçlanan suyun yüze vurularak yüzün yıkanması esastır. Bu, miistehab addedilmiştir. Ancak, Şâfiî'lere göre, suyu yüze vurmamak abdestin mendublarmdan biridir.

2- Kulağın iç kısmı yâni yüze bakan kısmı yüzden sayılmakta ve yüzle birlikte yıkanmaktadır. Baş parmakların kulağa sokulmasının ma'nâsı budur. Ancak bu husus münakaşalıdır. Bâzı âlimler bu ibâreyi "baş parmağını kulakla favori arasında kalan tüysüz yere (beyazlığa) koydu" diye anlamıştır. Nitekim bu anlayışta olan Mâverdî,

kulakla sakalın üst uzantısı arasındaki bu beyazlığı da yüzden saymıştır. Esasen Şafiî mezhebinin kabulü de böyledir. İmam Mâlik: "Kulakla sakal arasında kalan beyazlık yüzden değil"der.

Keza kulağın dış kısmı da başla birlikte meshedilmelidir. Haşan İbnu Salih, Şa'bî, Zührî böyle hükmederler. Dâvud-u Zahirî de kulakların yüzden olduğuna ve yıkanmaları gerektiğine hükmeder.

Geri kalan ülemâ, kulağı baştan kabul eder ve başla birlikte meshedilmesine hükmeder.

3- Yüzün yıkanmasından alna dördüncü sefer su dökülmesi, ülemânın icmaına aykırı bir durumdur. Bu, izahı zor bir müşkildir. Üç sefer yıkama sırasında su ulaşmayan bir yer kalmış olabilir, burayı tamamlamak üzere buna yer vermiş olabilir diye bir te'vile gidilmiştir. Bazı âlimler de: "Abdest alan kimseye yüzü yıkadıktan sonra alnına bir miktar su koyup akıtması miistehabtır" diye hükmetmiştir. Diğer taraftan Hz. Hasan'dan gelen bir rivayette, Resûlullah'ın abdestini alıp tamamladıktan sonra bir miktar suyu alnında, secde ettiği yere akıttığını belirtmiştir. Bu iki rivayet arasında farklılık var: Hz. Ali abdest esnasında yapmakta, Resûlullah ise abdesti tamamladıktan sonra.

4- Bu hadis, Hz. Ali'nin ayağında ayakkabı olduğu halde ayaklarını yıkadığını ifade etmektedir. Şârihler: Ayaklar her ne kadar ayakkabı içinde olsa da dökülen suyun ayakların

altına da üstüne de ulaşmış olmasının mümkün olduğunu belirtirler ve delil olarak rivayette: "O su ile ayağını yıkadı" denmiş olmasını gösterirler. Râfızîler bu hadisi esas alarak ayağın meshedilmesinin vacib olduğunu söylemiştir. Bazıları da, yine buna dayanarak: "Kişi muhayyerdir, dilerse yıkar, dilerse mesheder" demiştir. Ancak ulemâ: "Ayakların yıkanmasından bahseden bundan çok daha kuvvetli deliller varken bununla amel edilemez" demiş, ayrıca az yukarıda kaydettiğimiz üzere, bizzat rivayet, bu suyun ayağın altına ve üstüne ulaştığını ifade etmektedir. Ayrıca Hz. Ali'den gelen bir başka rivayette Hz. Ali "Bu, hades vâki olmayan (yani abdesti henüz bozulmamış olan)

kimsenin abdestidir:

ti^ oiyjpl IÂa demiştir.

Ayakkabının içinde ayağın yıkanması ve dolayısıyla bu hadiste "ayağın meshedilmesi"nin kastedilmediği hususu 3599 numaralı hadiste daha geniş olarak açıklanacaktır.

5- Hadisin sonunda Abdullah el-Havlanî'nin "Ayaklar ayakkabı içinde olduğu halde mi?"diye üç kere sorması ayakkabının içinde ayak yıkama işinin hayret uyandırmasından ileri gelmiştir. Şunu da belirtelim ki, bazı şârihler soru sahibinin Abdullah el-Havlânî değil, İbnu Abbâs olduğunu ve soruyu cevaplayanın da İbnu Abbâs olmayıp Hz. Ali olduğunu söylemiştir (Allâhu a'lem).

6 - Bu hadisin zayıf olduğu, başta Buhârî, olmak üzere bazı âlimlerce belirtilmiştir. 11511

LpAî i -14- Uü aJ kil! l I -bj Cf. -7. 3594.

jc oliî 3i aJjLç İJj ajAö 3-4^ 3* -a_s

. »14 4^3 ÂjIjJ 1 4j >-\ 3i

7. (3594)- Abdullah İbnu Zeyd İbni Asım İbni'l-Ensârî (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, kendisine:

"Bizim için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestiyle bir abdest al (da görelim)!" diye talepte bulunuldu. O, hemen bir kap [su] isteyip, önceki hadiste anlatılan şekilde abdest aldı. Abdest alışını anlatan rivayette şu farklı açıklama var:

"Başını meshettikte ellerini (saçları üstünde) ileri ve geri doğru yürüttü. (Şöyle ki: Mesh ameliyesine) başın ön kısmından başladı ellerini enseye doğru götürdü. Sonra, başladığı yere kadar geri getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı." 11511

Müslim'in bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Başını üç kere meshetti."

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi Buhârî "Başın tamamını meshetme" adını verdiği bir babta kaydeder. Her ne kadar Teysîr'e alman

* s î öî£

vechinde başın tamamının meshini ifade eden sarih bir tabir yok ise de, bazı vecihlerinde f

aİ 5 denilerek tamamının meshi ifade edilmiştir. Mamafih sadedinde olduğumuz vechinde meshe, başın ön

kısmından "iki elle başlayıp enseye kadar gidilmesinin zikredilmesi, tamamının meshine delâlet etmektedir. Ayrıca âyet-i kerîmenin "Başlarınızı meshedin" (Mâide 6) diye mutlak emretmesi de meshin, başın tamamına şâmil olması hususunda bâzı âlimlere kanaat vermiştir. İmam Mâlik, İbnu Uleyye ve bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel bunlardandır.

İmam Şâfiî, "Ayetin, başın tamamını da, bir kısmını da kasdetme ihtimali vardır" der. Hadisten gelen delile dayanarak "bir kısmının kastedilme" ihtimalini tercih eder. Hanefî iilemâsı da "bir kısmın

meshi"ni esas alır. Ancak "bu kısım"ın miktarı hususunda Şafiî'ler ve Hanefiler farklı görüşlere ulaşırlar. Şafiî'lere göre ıslak elle saçın tek teline dokunmak yeterlidir.Hanefîler başın dörtte birini kabul ederler.

2- Hadiste meshin önden arkaya mı, arkadan öne mi olacağı çok sarih değildir. Her iki ihtimali destekleyen yorumlar ve hatta rivayetler yapılmışsa da rivayetlerin mecmuundan önden arkaya doğru olma ihtimalinin daha kavi olduğu anlaşılmıştır. "Önden arkaya yapılır, sonra tekrar öne getirilir" diyenler iki ayrı görüşü birleştirmiş olurlar. Biz tercümeyi, bazı ilave kelimelerle önden arkaya anlaşılacak şekilde netleştirerek yaptık. Âlimlerin tahlillerini vermeyi gereksiz görüyoruz. 11211

Âdjj (j yy İî I jl[IaJÜ A^j .8. 3595.

. ji I :»^Iw2JIj«.»AJiI (3 4ÂUÂ!

8 . (3595)- Buhârî rahimehullah'ın bir rivayetinde şöyle denmiştir:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) (abdest uzuvlarım) ikişer kere yıkayarak abdest aldı." 11251

Ebû Davud'un bir rivayetinde, Mikdâm İbnu Ma'dikerb'den şu kaydedilir: "Sonra başını, içiyle ve dışıyla iki

kulağını meshetti." 11221

Yine, Ebû Davud'un bir başka rivayetinde şöyle denmiştir: "Kulaklarını içleriyle dışlarıyla meshetti, parmaklarını kulaklarının deliklerine soktu." 11221

cy^jiı jp fc # &\ Ji :jıs u* 1 p aı ey. ^ 9 - 3596 .

ljj&j jjI ç\Sy>\ ljj& ^Ip IaSCa : JIî ^ CİX? oljII

aI? âl

9. (3596)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhi'ımâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bedevi gelerek, abdestten sordu. Resûlullah ona uzuvların üçer kere yıkanmasını gösterdi. Sonra da:

"Abdest işte böyle alınır! Kim buna bir ziyâdede bulunursa, fena bir iş yapmış olur, haddi aşar ve zulmeder"

buyurdu." 11251

Bu metin Nesâî'ye aittir.

^Jp cAbii (3 ajlLv® ! 44^13 üjb ıj,\ -10. 3597.

iJis j! tlllsj ç.Lbl jJL) e ı Jl Üjs ^1p il) cI Abil 3^^ ca3â

10. (3597)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "...Sonra başını meshetti. Şehadet parmaklarını kulaklarına soktu. Başparmaklarıyla kulaklarının dışlarını meshetti. Şehadet parmaklarıyla kulakların içini meshetti..." Rivâyetin sonunda şu ifade var:

"Abdest işte böyledir. Kim buna ziyadede bulunur veya bundan eksiltme yaparsa kötü bir iş yapmış ve zulmetmiş olur -yahut zulmetmiş ve kötü bir iş yapmış olur-" 11221

Nesâî'nin rivayetinde özetle şöyle denmiştir: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir bedevi geldi ve ondan abdest hakkında sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdestin almışını, uzuvları üçer sefer yıkayarak gösterdi, sonra şöyle söyledi: "Abdest işte böyledir. Kim buna ziyâdede bulunursa kötü bir iş yapmış, haddi aşmış ve de zulmetmiş olur." 12221

**C aİİa) IÂaj C(_£jlAıJl Ayy~\
. J ay ay İ-j- aUİ <J y*j • (Jl-
® AÜİ ^kp ^1 -1 1- 3598.**

11. (3598)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uzuvlarını birer kere yıkayarak abdest aldı." 12211

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler, Resûlullah'ın abdesti farklı şekillerde aldığını göstermektedir: Bazan uzuvları üçer sefer yıkamış, bazan ikişer, bazan da birer. İçinde bulunduğu şartların bunda tesiri olduğu muhakkak. Ancak, abdest uzuvlarının yıkanmasında kesin bir standart olmadığını ve dolayısıyle üçer, ikişer ve hatta birer kere yıkamanın câiz olduğunu göstermek için, rivayetlerde görüldüğü üzere, farklı şekillerde abdest almıştır. Gerçi bu şerî cevazı, Aleyhissalâtu vesselâm şifahî olarak da duyurabilirdi, ama fiilen göstermenin ayrı bir müessiriyeti var. Suyun az, vaktin dar olduğu bazı şartlarda, Resûlullah'ın bu sünnetine, şeriatımızın bu ruhsatına müslümanlar her zaman mürâcaat edebilirler.

2- Abdestin nasıl alınacağını soran bedeviye Resûlullah'ın cevabı şifahî olmayıp fiilî olması, yâni Aleyhissalâtu vesselâm'ın abdest alarak bizzat göstermesi, öğretmede imkân nisbetinde göze hitabetmenin müessiriyetine bir işarettir. Nazari bilgiye nazaran pratik ve amelî müşâhede metodu, hem öğretme kolaylığı ve hem de tesirli olma

avantajı taşımaktadır. Öğretimde imkân nisbetinde bu yoldan istifade edilmelidir. 12221

&\ j b\£ (&jt b\ 6jiiî[: Ju u^lp &ı ajb jJ %, .12.3599.

9 * S * < . f \ f ^i 0 " O . „ O Mi ■/ Z<o' ' • \< I ri f*.

^ CAjJj L6 w\j>-1 ^ ûwLo 4JJP 4^3 £.uu C W ?yJ

K 1 I 1 P * f © 6 ✓ . >6 •*»£ 0<-î ü P t , . * O ^ . << t t ı ^ £ - A S. S ~ .0 A

£y*J C^U-OİJ 4^4>1 j ^ Cûwb jj/2-ÛJ ^ C£y»J 4^2^

. 01 .. "

„ o~ #

JjO

■ A (A

o ' s

12. (3599)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nasıl abdest aldığını size göstermemi ister misiniz?"

İçinde su olan bir kab istedi, sağ eliyle bir avuç su aldı, mazmaza ve istinşak yaptı, sonra bir avuç daha aldı, bununla iki elini birleştirip (iki eliyle) yüzünü yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı bununla sağ elini yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı, bununla sol elini yıkadı. Sonra bir avuç su daha aldı, sonra elini çırptı, sonra başını ve kulaklarını meshetti.

Sonra bir kabza su daha aldı sağ ayağının üzerine serpti, ayağından nalın olduğu halde, sonra onu iki eliyle meshetti, elin biri ayağın üstünde, diğeri de nalının altında. Sonra aynı şeyi sol ayağa yaptı." 12221

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, abdest uzuvlarının birer avuç su ile yıkanışına örnek olmaktadır. Mazmaza ve istinşakta, her ikisi için bir avuç su kullanılmıştır.

2- Burada, nalın içinde olan ayağına bir avuç su dökmesi, ayağın alt kısmını yıkamadığı ma'nâsına alınmamıştır. İbnu Hacer: "İki eliyle meshetti demek, suyun ayağın tamamını ihata etmesini kolaylaştırmaktır" der. Nitekim Buhârî, "Nalın İçindeki Ayakların Yıkanması" diye isimlendirdiği babta, Abdullah İbnu Ömer'in bu mevzuyu aydınlatan bir rivayetini kaydeder. Buna göre, Aleyhissalâtu vesselâm, tüysüz nalınlar giymekte ve onlar ayağında olduğu halde (yani nalınlarını ayağından çıkarmadan) abdest almakta ve ayaklarını da öylece yıkamaktadır.

Buradaki meshetti tabirini, şârihler delketti yani ovdu diye anlarlar. Şu halde, suyun ayağın tamamına ulaşması için eliyle yardımcı olmuştur.

3593 numaralı hadiste de belirtildiği gibi bu hadis, bazı izahlara tabi tutulmuşsa da sahih rivayetlere muhalefeti sebebiyle şazz ve dolayısıyla amel edilemeyecek kadar zayıf addedilmiştir. 122111

:cJü lg-LP kili j \jis- CUİJ -jS- ^ -13. 3600.

'.'u !•- - • - - Lî * - o -• t*. .. tj,î

13. (3600)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin bir başka rivayetinde Rübeyyi Bintu Muavvız İbni Afra (radıyallahu anhâ) der ki: "...avuçlarını üç kere yıkadı, yüzünü üç kere yıkadı, bir kere mazmaza ve istinşak yaptı. Ellerini üçer üçer yıkadı. Başını iki kere meshetti. Başının gerisinden başladı, sonra önünden. İki kulağını da (meshetti) içlerini de, dışlarını da. Ayaklarını da üçer üçer yıkadı." 12211

. jlllı >ili 4^İ4J &-Z >ili -S) & 'J§\ ^i[.14.3601.

14. (3601)- Bir diğer rivayette: "Başın tamamını meshetti. Bunu, başın tepesinden başlayıp saçın döküldüğü her tarafa ulaşacak şekilde saçın şeklini bozmadan icra etti" denmiştir. 12221

ay> A^jSIj a3-J_3j LiJ C'tûıf) cjj -15. 3602.

15. (3602)-Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "...Başını meshetti, başın öne gelen kısmını da, arkaya gelen

kısmını da, şakaklarım da, kulaklarını da birer birer meshetti." 12221

Bir diğer rivayette: "Elinde arta kalan su ile başını meshetti" denmiştir. 12221

AÇIKLAMA:

Kaydedilen son üç rivayet ve onların ilâveleri, Resûlullah'ın, abdesti değişik şekillerde aldığını göstermektedir. Bunların hepsi, abdest alma tarzında ruhsattır, kolaylıktır. Söz gelimi 3600'de, uzuvlar üçer kere yıkanırken, mazmaza ve istinşak birer kere, başın meshi geriden öne doğru olmak üzere iki kere yapılır. 3 601'de meshin, başın tepe noktasından aşağıya doğru, saçın düzeni hiç bozulmayacak tarzda ve tamamım içine alacak şekilde yapıldığı; 3602'de başın

tamamına şâmil bu meshin elde arta kalan ıslaklıkla yapıldığı, yeni bir su alma cihetine gidilmediği belirtilir. 12221

d iâ ajJjj cliî ^ a>ji iıJLî ajj! (3*43 (_4 .16.3603.

^İî aüI JJ ji y> 3 Â^oUl Jjj y> y» jIbS I (Sj^\ ;iL?- y> jEo 1 :Jlij ^

<uî (Jlâj ;,jy9LÜ jl5^« ıjli .t•.c-j Aba! |jj&j ^\ a>-^>-I

• ; W

16. (3603)- Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı ve bunu, yüzünü üç, ellerini üç sefer yıkayarak, "Kulaklar baştandır" deyip başım da üç sefer meshederek yaptı."

Hammâd der ki: "Biırivayette geçen "Kulaklar baştandır" ibaresi, Ebû Ümâme'nin sözü mü yoksa Resûlullah'ın sözü mü bilemiyorum." 12121

Bu metin Tirmizî'nindir. Ebû Dâvud'da şu ifade de yer alır: "Göz pınarlarını da meshederdi." O rivayette: "Kulaklar baştandır" da demiştir. 12111

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet başın üç ayrı sefer meshedildiğni söylemekten başka "kulağın baştan sayıldığını" ifade etmektedir. Yani kulaklar yüzün devamı değil, başın bir parçasıdır. Bu tasrihin şu pratik neticesi var: Yüzden sayıldığı takdirde abdest sırasında yüzün tabi olduğu ahkâma tabi olması ve dolayısıyla "yıkanması" gerekir. Baştan sayılınca da başın tabi olduğu ahkâma yani meshe tâbi olması gerekir. Burada, "kulağın baştan olduğu" tasrih edilmiş, ancak bu ifade,

râvilerden Ebû Ümâme'nin bir derci mi yoksa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sözü mü olduğu hususunda şüphe edildiği belirtiliyor. Râvilerin zaman zaman hadislere açıklayıcı cümle ve kelimeleri rivayet sırasında ilâve ettiklerini usul bahislerinde görülür. Bu işe dere, bu çeşit hadislere de müdrec hadis denir. Burada olduğu gibi, dere ihtimali olan hadisler zayıf kabul edilmiştir.

2- Kulağın baştan mı, yüzden mi olduğu meselesi ihtilâflıdır. Umumiyetle baştan kabul edilir ve onların yıkanması değil, baş için ıslatılan aynı elle, bir defada başla birlikte meshi esas alınır. Bu sebeple, meshedilmeyecek olsalar abdestin bütünlüğüne halel gelmez, sâdece abdestin sünnetlerinden biri terkedilmiş olur. Kulağın baştan olduğu görüşü, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel (radıyallahu anhiim)'iin müşterek tercihleridir. Resûlullah'ın ashabından ehl-i ilm'in çoğu, Süfyân-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek, İshak İbnu Râhîıye gibi Tâbi'înden birçokları hep aynı görüşte olmuştur. Bâzı âlimler de: "Kulağın ön kısmı yüzden, arka kısmı baştandır" demiştir. İbnu Hacer, "Kulaklar baştandır" hadisinin sekiz ayrı rivayette geldiğini gösterdikten sonra, bu rivayetlerden her birinin, müstakil olarak değerlendirince zayıf olduklarına hükmedileceğim belirtir.

3- Hadiste yer verilen bir diğer husus göz pınarlarının meshedilmesidir. Göz pınarı diye tercüme ettiğimiz ma'k kelimesi liigatçiler açısından gözün burna yakın ucunu ifade eder. Ancak şârihler, gözün kulağa bakan ucunun da bu kelimeyle ifade edildiğine dikkat çekerler. Türkçemizde de bu her iki tarafı ayrı ayrı ifade edecek kesin kelimelerimiz yok. Sadece göz pınarı tabirimiz var, bu da yerine göre her iki ucu da ifâde etmek için kullanılabilmektedir. Bir de, göz ucuyla bakmak tâbirinde kullanılan göz ucuyla terkibimiz var ise de kullanılışta diğerinden kesin bir ayrılık taşımaz.

Tîbî, göz pınarlarının meshedilmesini, suyun oraları yıkamasında mübalağayı sağlamak içindir, çünkü göz, sürme vs. kalıntısından, çapakdan hâli olmaz. Bunlar akıp göz kenarlarında kururlar. Öyle ise bu çeşit katı maddelerin birikme yeri olan göz pınarlarının abdest sırasında hususi bir itinâ ile temizlenmesi gerekmektedir. Mezhebimize göre çapak 1ar, suyun alta geçmesine de mânidir. Hem abdest hem de gusül için bir kısım ciddi mahzurlara da sebep olabilirler. Öyleyse hadîs, bunların bertaraf edilmesi için göz pınarlarının meshedilmesini sünnet kılmıştır. 1 ^ 1

0)1 (J \j**j ç.L>- öçj Ol *up İDİ J^p aip aJJİ 47. 3604.

: Jli 0)1 (J4 (JliLî t jÂ .laJl JÜj İ-fc

17. (3604)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) şunu söyledi: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelmişti. Bunun abdest almış fakat ayaklarının üzerinde tırnak kadar bir yeri yıkamadan bırakmış olduğunu gördü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), adama derhal müdâhale etti:

"Git abdestini güzel kıl!" Adam gidip yeniden abdest aldı, sonra namazını kıldı."*^±21

oî[:İ4- o)i ı— ja. j<j jp nSji~\ 3 j, j .18.3605.

.] 3 : ç.jO’jil ol Oy>\j ç.tj.1 jv*;4ll jOİ A/oJİ 0^3 (_£İJ İ~I~

18. (3605)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde Resûlullah'ın ashabından biri şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ayağının sırtında dirhem büyüklüğünde bir kısma su değmemiş olduğu halde namaz kılmakta olduğunu görmüştü, derhal abdesti ve namazı iade etmesini emretti." 12 ^

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, abdest sırasında cahillik veya dikkatsizlik sebebiyle yıkanması gereken yerlere suyun ulaşmaması halinde, o kuru kalan yer çok kiiçükde olsa, abdestin sahih olmayacağını gösterir. Ülemâ bunda ihtilâf etmez. Ancak, eksikliğin tamamlanması için sadece o uzvun yıkanması yeterli mi, yoksa abdest yeniden alınmalı mı meselesinde ihtilâf edilmiştir. Ebû Hanîfe birinci hadisteki "...güzel kıl" emrini esas alarak, sadece o uzvun yıkanmasını yeterli bulur. "Güzel kıl" emri, eksiği tamamlamakla yerine gelir. Aleyhissalâtu vesselâm abdesti iade etmeyi emretmedi" der. Ebû Hanîfe, abdestte uzuvların peşpeşe yıkanmasını vâcib görmez. Ancak bir kısım âlimler uzuvların yıkanmasının peşpeşe olmasını vâcib görmüştür. Bunlar "Resûlullah sadece o uzvun yıkanmasını emretmedi, "Abdestini güzel yap!" dedi, yâni yeniden al dedi..." şeklinde te'vil yaparlar. Kadı İyaz bu görüştedir.

İmam Şâfiî, kavl-i cedidinde, âyet-i kerimede zikredilen emri esas almış: "Allah âzâların yıkanmasını farz kılmıştır. Kim onları yıkarsa emri yerine getirmiş olur. İster peş peşe yapsın, isterse araya fasıla koysun farketmez" demiştir. Buna İbnu Ömer'in bir tatbikatını delil göstermiştir: Buhârî, İbnu Ömer'in ayaklarını, diğer uzuvları kuruduktan sonra yıkadığını rivayet eder. İbnu'l-Müseyyib, Atâ ve bir grup fakihde böyle hükmetmiştir.

İmam Mâlik ve Rebî'a: "Kim bunu kasden yaparsa abdesti iade eder. Kim de unutarak yaparsa bir şey gerekmez" derler. İmam Mâlik'ten: "A-radaki fasıla yakınsa kalan uzvu yıkayarak abdestini tamamlar, fazla zaman geçmişse yeni baştan abdest alır" dediği de rivayet edilmiştir.

Katâde ve Evzâî: "Yıkananlar kurudu ise iade eder" demişlerdir. Ancak kurumayı mi'yar almak gerektiğine dâir

delil olmadığı belirtilmiştir. Tahâvî: "Abdest uzvunun kuruması abdesti bozan bir hades değildir, nitekim abdest uzuvlarının hepsinin kurumasıyla abdestin bozulduğuna hükmedilmez" demiştir.

Alimler, bu münakaşayı yaparken, zayıf olması sebebiyle ikinci hadisi (3605) delil kılmazlar. Halbuki hadiste ayaktaki kuruluk sebebiyle- hem abdestin hem de namazın "iadesi" sarih olarak emredilmektedir.^ 1

JİJ liseli IaIjJİLCu cyLüı <3 İ~t~ ıjli aDİ y> I*JI y -19.3606.

ySy> jIlil y° ı_A "us- J itlikti ®63^^ LuusA

. JKûJ ijj&j | .JUî

»J 1

19. (3606)- İbnu Amr İbni'I-As (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Beraber olduğumuz bir sefer sırasında, bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizden geride kaldı, sonra tekrar kavuştu. Bu sırada namaz vakti girmişti. Bizler de abdest alıyor, ayaklarımıza meshediyorduk. (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) yüksek sesle nidâ etti:

"Ökçelerin ateşte vay hâline!" Bunu iki veya üç kere tekrarladı." 1 ^ 1

xs- çŞi 3 20. 3607.

.]^jj| \J^\ yĞ\ y. yllp‘4 :# 3ili

20. (3607)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Halk ikindi namazı sırasında acele etti ve bir kısmı alelacele abdest aldı. Biz onlara ulaştık. Ökçelerine su değmemiş, parlıyordu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ökçelerin ateşte vay hâline! Abdesti tam alın!" buyurdular."? 13

.]jĞ\ y° C İJİ‘| üji^j 3 :# gli! Alj[Jli 21. 3608.

21. (3608)- Tirmizî derki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şöyle rivayet edildi:

"Ökçe ve ayak çukurlarının ateşte vay haline." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste abdest alırken, abdest uzuvlarının dikkatlice yıkanması, kuru, su değmemiş bir nokta bırakılmaması gerektiği ifâde edilmiştir. Alimler, ökçe zikredilmiş olmakla birlikte bu hususta (yani iyi yıkanmamakta) ökçeye iştirak eden bütün abdest uzuvlarının aynı tehdide dahil olduğunu belirtirler. Ökçenin zikri onların kuru kalmış olmasının görülmesinden ileri gelir.

2- Ökçenin zikriyle ilgili olarak şunu da söyleyebiliriz: Resûlullah, abdest uzuvlarının yıkanmasında gösterilmesi gereken titizliğe, en ziyade ihmâle uğraması muhtemel olan uzvu nazara vererek dikkat çekmiştir. Yani, kolda veya yüzde kuru yer kalacak olsa kola da veyl, yüze de veyl olacaktır, fark yoktur.

3- Vay haline diye tercüme ettiğimiz veyl kelimesinin ma'nâsı hususunda şârihler ihtilâf eder. İbnu Hacer, en makbul görüşün "cehennemdeki bir vadinin adı" olduğunu söyler. İbnu Huzeyme der ki: "Eğer meshetmek, (ayaktaki hadesi bertaraf etmeye yönelik) gayeyi hâsıl etseydi ateşle korkutulmaması gerekirdi." İbnu Huzeyme, bu sözüyle Şiilerin kitaplarında, bu mevzuda gelen muhalefete cevap vermiş olmaktadır. Onlar âyette gelen: "..Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -

başlarınızı meshedip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın" (Mâide 6) âyetinin kıraatinin zahirini esas alıp (ayaklarınızı) lafzını (başlarınızı) kelimesine atfederek ayakların da baş gibi meshedileceğine hükmederler. Zamanımızda Sünnîler arasında enaniyeti kavi, ilmi sığ, Selefe saygı ve teslimiyeti zayıf veya hiç yok bazıları da bir nevi teşeyyü sirayetinin tezâhürü olarak, ayağa meshetmek suretiyle abdest alınacağı iddiasında bulunmaktadır. Halbuki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m ne şekilde abdest aldığını bildiren rivayetler mütevâtirdir. Çıplak ayağa

mesh vermek diye bir mesele mevzubahis değildir. Gerçi 3599 numaralı hadiste ayakkabısını çıkarmadan ayağına su serpmek suretiyle ayağını yıkaması, mesh verme durumunu hatırlatmakta ise de, orada izahı yapıldığı üzere, ülemâ hem o rivâyeti zayıf addetmiş hem de, onun mesh ma'nâsına gelmiyeceğini göstermiştir.

O rivayetin ayağa mesh vermeyi ifade ettiğini kabul edecek olsak bile, sadedinde olduğumuz hadis, ökçedeki kuruluğa, daha önceki hadisler ayak üzerinde kalan dirhem büyüklüğündeki kuruluğa müsaade etmemektedir. Şu halde ortada bir tearuz var demektir. Deliller tearuz edince işimize geleni değil, objektif kıstaslarla kavi olanları, çoğunluk tarafından rivâyet edilenleri tercih etmek gerekmektedir. Ehl-i sünnet ulemâsı mütekaddim ve müteahhiriyle bu meselde ihtilaf etmemiş, "ayakların yıkanması" hususunda icma etmiştir. Ayaklara meshetmek yeterlidir iddiası, Resûlullah'ın "Sonradan ihdas edilenler bid'attir, bid'atler dalâlettir, dalâlet ise ateştedir" tehdidine giren bir durumdur. Cenâb-ı Hakk'tan iimmet-i merhıime'yi bu çeşit dalâletlere düşmekten korunmasını niyaz ederiz.

Bu mevzuyu İbnu Hacer şöyle özetler: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâmj'ın abdestinin sıfatıyla ilgili miitevatir rivayetler O'nun ayaklarını yıkadığını gösterir.

Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın emrini açıklamakla vazifelidir(mübeyyin). İbnu Huzeyme ve başkalarının Amr İbnu Abese'den rivayet ettikleri abdestin fazileti ile ilgili uzun bir hadiste şöyle denir: "...Sonra da, Allah'ın kendisine emrettiği şekilde ayaklarını yıkardı..." Bu meselede Ashab'm hiçbirinden muhâlefet sabit değildir. Sadece Hz. Ali, İbnu Abbâs ve Hz.Enes (radıyallahu anhümj'ün farklı görüşleri olmuştur. Ancak bilâhare onlar da görüşlerinden rücû etmişlerdir, bu husus da rivayetlerle sâbittir. Abdurrahman İbnu Ebî Leyla der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmj'ın Ashab'ı ayakların yıkanmasında icma etmiştir."

Şunu da ilâve etmede fayda var: Ayakların abdestte yıkanmaması İslâm'ın temel esprisine de zıt düşer. Zîrâ, abdest uzuvları içinde en ziyade kirlenmeye ve -vücudun ağırlığı yüklendiği için- çokça terleyip pis kokular neşretmeye en müsait olanı ayaktır. Abdest sırasında ayakların yıkanmayıp meshle geçiştirilmesi, mescidleri kısa zamanda girilmez hâle getirir. Halbuki abdestin gayesi temizliktir, pis kokuları asgariye düşürmektir. Abdest cemaat halinde kılınması esas olan namazlarda günde beş vakit bir araya gelecek olan insanları, birbirlerini rahatsız etmeyecek şartlara sokar. Ayağın yıkanmasının terki, bu gâyeyi önler. Zamanımızda, ayakların yıkanması esas olduğu halde, mescidlerde çoğu kere en ziyade rahatsızlık duyulan husus ayak kokusudur. Sünnete, farza aykırı bir anlayışla ayaklara meshetmeyi müdafaa edenlerin dedikleri olduğu takdirde, bir müddet sonra câmilere ayakkabılarla girilmesini teklif etmeleri kaçınılmaz olacaktır, el-ıyazu billah!

4- Hadisten şu faideler de çıkarılmıştır:

* Câhil kendi hâline bırakılmaz, öğretilir.

* Menfi fiil inkâr edilirken ses yükseltilir.

* İyi anlaşılması için mesele tekrar edilir. 1 ^ 1

.] jUJb JL>- : Jlli Â^U_*Jl lS !p rCÜ.1 Js* 4jî[öl 3609.

. 4 j >- j>-\

22. (3609)- Hz. Câbir (radıyallahu anhj'tan anlatıldığına göre, kendisine sarık üzerine meshetmekten sorulmuştu. Şu cevabı verdi:

"Hayır, olmaz, su ile saça değilmelidir!" 12 ^ 1

ıj s- IjİjÎ illi c-iJ-jJI aJJİ (J[iıjli «ui- öl OIjjî .23. 3610.

. ijli jj\ 4j>- y>~\ . J t_.JL^jtJI I^>t_C-dI jI İ~t~ AÎ1İ

. Lk wb>-lj ı_îLiA-l :»op-L^2I«j.U v—0 j%jL«jt!I ;»ıödL^*JI«

23. (3610)- Hz. Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seriyye göndermişti. Askerler soğukla karşılaşıp üşüdüler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmj'a döndükleri zaman, onlara sarıklarının ve mestlerinin üzerine meshetmelerini emretti." 1 ^ 1

oJj ÂjjlaS â^U-p İ4- aüji 24!5[; <J^ ^ iSıi ,j~ji 24. 3611.

C . C . ^ ® w °. S C 1 ^ x ? £ 0^ < 1 $ şj, <„ s °t

I _y2*-i <UİJ tp^-l 2 j^“l c-J jj :»tyaîoJI« .jjI ^İ2j2Jj jij 4^>1^ ^Jji£ <L«L^*jI

. 4j^J g_i li> (JUL> 4jyî <JŞj : L^j I Jlî J^3 J L ^ J> " * (J^J C4jj-2Uji-|

24. (3611)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı abdest alırken gördüm. Üzerinde çizgili kırmızı bir sarık vardı. Elini sarığın altına soktu, başının ön kısmını meshetti, sarığını

çözmedi." 13331

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz bıı üç rivayet, sarık üzerine meshetmekle ilgilidir. Bu mevzuda cevaz ifade eden ve etmeyen başka rivayetler de var. Bazıları sarığın üzerine meshetmenin caiz olduğunu söylemiştir. Elz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Enes (radıyallahu anhüm), Tâbiîn ve Etba'ut tâbiînden Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye, Ebû Sevr gibi bazıları da sarığa meshin yeterli olacağını söylemiştir.

Sarık üzerine meshin yeterli olmayacağını söyleyenler de var: Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî, İmam Mâlik, İbnu'lMubârek, Şafiî gibi, cumhurun görüşü budur.

2- Hadiste geçen kıtrî, bir kumaş çeşididir. Sertçe, üzerinde bazı çizgi ve alâmetler olan kırmızı renkli bir kumaş. Bahreyn'de Kıtr denen bir karyede imâl edildiği için kıtrî denmiştir.

3- Hadisten hareketle kırmızı renkli kumaşın sarık olara kullanılabileceğine htikmedilmiştir. Ancak hadis zayıftır.

4- Abdest alma sırasında başta sarık kalabilir. Abdest alırken başlarındaki sarıklarını atan müvesvislere, hadis cevaz hususunda delildir. 13331

kül y\^r ÜöoJjS- Jl JJÜ- d» c4î[! Jli ^1 ^ c-ot y&j 25. 3612

. (_jÂ.jdl a 27 j>~\ !(Jlî . ay> oJk« :âjIjj ! jli ?2 2 j ‘•yyy l 'y>y İ-i- £glll öl

25. (3612)- Sâbit İbnu Ebî Safıyye anlatıyor: "Ebû Cafer'e -ki Muhammed el-Bâkır'dır- dedim ki: "Hz. Câbir (radıyallahu anh), sana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın uzuvlarını

birer birer, ikişer ikişer ve üçer üçer yıkayarak abdest aldığını söyledi mi?"

Bu soruma: "Evet!" diye cevap verdi."

Bir rivayette de: "Birer birer yıkayarak abdest aldı mı?"diye sordum; "Evet!" diye cevap verdi" şeklinde gelmiştir. 13311

■]j_ 4 (_s^ jy 4* ■ <-üyy* yyy] ^y> ^glll jl[kül “43 C/- 26. 3613.

26. (3613)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı ve: "Bu, nur üzerine nurdur" buyurdu." 13351

I kj-ö’lj Cça :3uj cLsk 2 LdojJ İ-t aüI uy^j ül[iaüc- kül OL»JtP y^j 27. 3614.

■ öjij U-4^-' -| *632' \ °y*

27. (3614)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uzuvlarını üçer üçer yıkayarak abdest aldı ve şöyle buyurdu:

"Bu benim ve benden önceki diğer peygamberlerin ve İbrahim aleyhisselâm'ın abdestidir. 1,13351

AÇIKLAMA:

Buraya kaydettiğimiz üç rivayet Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m farklı zamanlarda abdest uzuvlarım birer, ikişer, üçer kere yıkayarak abdest aldığını ifade etmektedir. Hatta bazı rivayetler, bazı uzuvlarını üç yıkarken, diğer bazılarını iki ve bir yıkayarak karma bir şekilde abdest aldığını göstermektedir. 13331

ÜÇÜNCÜ FASIL

ABDESTİN SÜNNETLERİ

(Bunlar dokuzdur) BİRİNCİ SÜNNET: MİSVAK

Jjs- (jü>l p jjJ*l 01 OjJ '.İ~t' dili ıJ^[:Jli dili .1. 3615.

. İJ|J JüJ ijjSj 4j*-y>-l .JöOjjı^’

1. (3615)- Ebû Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Eğer ümmetim üzerine zahmet vermeyecek olsaydım, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim." 13351 Bu metin Sahiheyn'in metnidir.

Muvatta'nın rivâyetinde: "...her abdestte." denmiştir. 13351

ÖJİ !(J jJİj İ-î dili 3[!(Jli <UP dili -Ül>- Jjj (_£Âajdlj ijli ^ j .2.3616.

.] JlUl cJj 3i şrüi-jJl s 63 ^ 5 1 * 63 ^ 3^"-2p 3IjJlJL) jj*! 3^ ^

2. (3616)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Zeyd İbnu Hâlil el-Cühenî (radıyallahu anh)'tan kaydettikleri rivâyet şöyledir:

"Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Ümmetime zahmet vermeyecek olsam, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim ve yatsı namazını da gecenin üçte birine kadar te'hir ederdim." 133111

osı 3 * 1 djii ^ 3 ^ so>Jı jJl?- 3 ^ “Bj oiS^i[;Jıs (_^j^jdı ^ij 3. 3617.

. jdjtv^j^o 3 i o-ijj ^ i » 63^1 3 i t^jiSiJi

3. (3617)- Tirmizî şu ziyâdede bulundu: "Zeyd İbnu Hâlid, namaza geldiği zaman misvağı kulağının üstünde olurdu, tıpkı kâtibin, kulağı üstündeki kalemi gibi. Misvaklanmadan namaza durmazdı. Misvaklandıktan sonra yine yerine koyardı." 13311

4j >-\ ol* 3 ^ 34 ^ 3 * ^i ^ı "j oı3[ıjıs <up kül .4. 3618.

. t ^ ü w\j i s I . ü Ç.t ^ a —w tt JI ü û I 1 . i Ç I I I

4. (3618)- Hz. Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece (namaza) kalktığı vakit ağzını misvakla ovalardı." 13331

331 3 » ,dü liLî 4 3*34 ^ 346 0 i 6 [:c3ii l^ip düi ^03 d^iıjıp 3.3619.

ü2l J? ı

5. (3619)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest suyu ve misvakı (akşamdan hazırlanıp yanma) konulurdu. Gece kalkınca abdest bozar, sonra mi s vaki anırdı." 1 ^ 1

&u .JLsı Jg. i jL^. j oj JlJ 3 * jjjj ûir[(3j -6. 3620.

7. (3621)- Yine Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Misvak ağız için temizlik vasıtasıdır. Rab Teâlâ için de rıza vesilesidir." 1 ^!

3 ; Jjğl oJl (_3 (yJt~j jAj (.İ-l- 4»l Jcuyl[;<JU <up 4jjI 3622.

. JgjsJ \ A3*-j>-\ J ^ aJIS"< ui (_3

8 . (3622)- Hz. Ebû Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğramıştım. Elindeki bir misvakla dişlerini misvaklıyordu ve ü, ü diye bir ses çıkarıyordu, misvak ağzındaydı, sanki kusuyor

gibiydi." 1 ^

ö6^ 4) ^ :Jıs # *J)ı 5î[iU^lp aı jji .9. 3623.

. Aj>y>-\ jS" I (.j•S' ;3, 3^^ cL^4-^® I c2jlli jp-l 3^

9. (3623)- İbnu Ömer radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rüyamda gördüm ki, bir misvakla dişlerimi misvaklıyorum. İki kişi yanıma geldi, biri diğerinden büyüktü. Elimdeki misvakı onlardan küçük olana uzattım. Bana: "(Büyüğü) büyükle!" dendi. Bunun üzerine misvağı büyük olana verdim." 1 ^ 1

^ 4j İJjli aL^p ^Jg*j # dili mj j\S'\ :cuili L^-lp aül ^Jîolp .10. 3624.

. jj\ 4j>- j>~ \ .J<u]l aL^pI

10. (3624)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana misvağım yıkamam için verirdi. (Teberriik için, yıkamazdan) önce kendim kullanırdım, sonra yıkayıp ona verirdim" 1 ^!!

AÇIKLAMA:

1- Beden temizliğinde Resîılullah(aleyhissalâtu vesselâm)'m ehemmiyet verdiği hususlardan biri de diş temizliğidir. Sünnete göre, dişleri temizlemenin en pratik ve en müessir

vâsıtası misvaktır. Sünnete uygun olan misvâk, erâk ağacından yapılan çubuklardan ibârettir; ince lifleri, kendine has kokusu vardır. Kullanılacak çubuğun müstehab şekli şöyledir. Kullanan kişinin serçe parmağı kalınlığında, karışı uzunluğunda ve kuru olmalıdır. Ucu suda ıslatılınca yumuşar.

Su değmeden dişlere vurulur, sürtme işi yukarıdan aşağı değil enlemesine yapılır. Sadece dişlere değil, diş etlerine, dile ve hatta damağa da misvak yapılır, üç su verilir. Hadîsler, misvaklarken, çubuğun sertçe kullanılmasını tavsiye eder. Müstehab olan her abdest alışta, yatarken, yataktan kalkınca kullanılmasıdır. Misvaktan gâye sadece dişlerdeki kırıntıların, artıkların temizliği değildir.

2- Âlimler misvakın pek çok faydasını sayarlar. Bazılarını şöyle hatırlatabiliriz:

* Resûlullah'ın mühim bir sünneti yerine gelmiş olur.

* Allah'ın rızasına vesiledir.

* Ağız temizliğini sağlar.

* Dişleri parlatır, diş etlerini kırmızı kılar.

* Ağız sağlığını sağlar, ağız kokusunu giderir.

* Dişlerin sağlamlığım artırır, diş taşlarım önler.

* Diş etlerini kuvvetlendirir.

* Diş çürümelerini önler.

* Zekâyı artırır.

* Sesi güzelleştirir, konuşmayı kolaylaştırır.

* Göze kuvvet verir.

* Son nefeste kelime-i şehâdeti hatırlattırır.

* İhtiyarlığı geciktirir.

* Mideyi takviye edip, mide hastalıklarım önler.

* Hazmın kolaylaşmasını sağlar.

* Can çekişmeyi kolaylaştırır.

* Bedenin rutubetini keser.

* Sevabı artırarak ömrü bereketli kılar.

Pek çok hastalığın sindirim sistemi ve bilhassa mideden kaynaklandığı göz önüne alınınca mide sağlmığına fevkalâde te'sir edecek olan ağız temizliği ve onun yegane vâsıtası misvakın faydaları saymakla bitmez. Sadece "Mideyi takviye etmesi'nin hâsıl edeceği neticeler bütün organlarımıza, dolayısıyla hayatımızın seyrine müessirdir.

3- Resûlullah misvakın olmadığı durumlarda parmakla da olsa dişlerin ovulmasını tavsiye etmiştir. Fakihlerimiz, erâk ağacından yapılanı sünnete muvafık bulur ise de başkaca sert ağaçtan da misvak yapılabileceğini söylemiş ve hatta bezle de dişlerin ovulabileceğini belirtmiştir. Bazı yörelerimizde geven kökünden bile misvak yapılmaktadır. Erâk ağacından yapılanın yerini tutmasa da naylon fırçalar da kullanılabilir. Şu halde dinimiz diş temizliğini esas almış olmakta, bunun en güzel vasıtasının da erâk ağacından imâl edilen misvakın olduğunu söylemekte, fakat "illa da bu ağaçtan mamul olanla" diye bir ısrarda bulunmamaktadır. Dindar doktorlarımızın tavsiye ve rehberliğinde imkânımız dâhilinde olan vâsıtalarla behemahal dişlerimizi temiz tutmalıyız. Resûlullah'tan ağız temizliği ile alakalı olarak kitaplarımızın kaydettiği bazı tavsiyeler:

"Ağızlarınız Kur'an yoludur, onları misvak ile temizleyin."

"Misvak kullandıktan sonra kılman bir namaz, misvak kullanmadan kılman namazdan sevab yönüyle yetmişbeş kat üstündür."

"Niye sararmış dişlerinizle yanıma giriyorsunuz? Dişlerinizi misvaklayım"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece gündüz, mukim ve sefer halinde misvak kullanmayı hiç ihmâl etmemiştir. Buhârî'nin bir rivayeti, ölüm döşeğinde iken bile misvakı ihmâl etmediğini belirtir. Ashab-ı Kiram da misvaka gereken ehemmiyeti vermiştir. Rivâyetler, kulaklarının arkasında misvak taşıdıkları halde yola çıktıklarını belirtir.

4- Aynî, misvakın sünnet-i müekkede olduğunu, mendubiyeti hususunda icmâ vâki olduğunu; Evzâî"nin: "O, abdestin yarısıdır" dediğini kaydeder.

5- Misvak hususunda ulemânın ihtilafı var: Bu neyin sünnetidir?

* Bazıları, "Abdestin sünnetidir" demiştir.

* Bazıları, "Namazın sünnetidir" demiştir.

* Bazıları, "Dinin sünnetidir" demiştir.

Ebû Hanîfe rahimehullah "Dinin sünnetidir" diyenlerdendir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pekçok kereler abdeste mukârin olmaksızın da misvak kullandığı için, misvağı, dinin sünneti olarak değerlendiren görüş daha kuvvetli ve isabetli gözükmektedir. Hidâye'de müstehab olduğu ifâde edilir. İmam Şâfiî de böyle hükmetmiştir. İbnu Hazm: "O, sünnettir, her namazda yapılabilirse efdaldir. Cuma günü ise gerekli bir farzdır" der. Ehl-i Zâhirin "vacib" dediği, İshak İbnu

Râhûye'nin: "O vâcibtir, kişi kasden terkederse namaz bâtıldır" dediği rivâyet edilmiştir. Nevevî, İshak'tan yapılan bu rivâyeti yanlış bulur. 1 ^ 1

ABDESTİN İKİNCİ SÜNNETİ:

ELLERİN YIKANMASI

<3 oJj Ot i ‘Colli Jg.ğıJlS # :<up iul U:^ 3- 3625.

(j; aj Uj (3j• Ijjkj .]oJJ c-Jİj JJ oj&o jU I

. »oJj ı_ ÎjÎ2j C-olS

1. (3625)- Hz. Ebû Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Uykudan uyanınca, sizden hiç kimse, üç sefer yıkamadıkça ellerini kaba banmasın. Çünkü o, ellerin geceyi (vücudunun neresinde) geçirdiğini bilemez." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Buhârî'de biraz farkla şöyle gelmiştir. ".Biriniz uykusundan uyandığı vakit, abdest suyuna batırmazdan önce elini üç kere yıkasın, çünkü ellerin nerede gecelediğini bilemezsiniz."

İbnu Huzeyme'nin rivâyetinde: ".kabına veya abdest suyuna." denmiştir. Şu halde kastedilen şey abdest için hazırlanan su veya onun konduğu kaptır. Gusül için hazırlanan kaplar -ve kıyasla bütün su kapları- aynı hükme tâbidir.

2- Hadîs, gece uykusundan uyanınca ellerin yıkanmasını âmirdir. Gündüz uykusu da kaylûle adı ile meşrîı olmasına

rağmen betahsis gecenin zikri, gâlib duruma göredir. Uyumanın asıl vakti gecedir ve gece uykusu daha uzundur.

3- Cumhur, bu emri mendub olarak değerlendirmiştir. Ancak Ahmet İbnu Hanbel "gece uykusu"ndan uyanınca vâcib olduğunu söyler, gündüz için müstehab der. Şayet yıkamadan batıracak olsa ekseriyet suyun necis sayılmayacağında ittifak ederken; İshâk, Dâvud ve Taberî, "Necis olur" demiştir. Bunlar, böyle bir suyun dökülmesiyle ilgili hadîste gelen emri esas almıştır, ancak cumhur, o hadîsin zayıf olduğunu söyler. Cumhûru, bu emri vâcibe hamletmekten uzaklaştıran karine, hadîsteki şekk uyandıran durumdur. Zirâ bir emre şekk ârız oldumu vücûbu ortadan kaldırır. Burada el'in temiz olması asildir, geceleyin kirlenmiş olması muhtemeldir. Beyzavî der ki: "Hadîste, bu emrin verilmesinin sebebi necâset ihtimâlidir. Zirâ Şârî (aleyhissalâtu vesselâm), bir hüküm zikreder, arkadan da bir illet kaydederse bu hükmün, o sebep için verildiğine delil olur."

Uyuyanın elinin kirlenmiş olması ihtimali yıkanmasını gerektirirse, uyanık kimsenin eline pislik bulaşmış olabileceğine dair bir şekke düşmesi de elinin yıkanması husûsunda aynı hükmü getirir.

Ebû Avâne, bu hadîsin hükmünün vâcib olmadığına bir başka delil gösterir: İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nm bir rivâyetine göre Aleyhissalâtu vesselâm uyanınca doğrudan gidip duvarda asılı bulunan kabın (şenn) suyu ile abdest almıştır.

4- Hadîste geçen sizden biri tâbirinden hareketle bu hükmün Resûlullah'tan başkasıyla ilgili olduğu söylenmiş ise de, uyanıklık (yakaza) halinde abdestten önce ellerini yıkadığına dair sahih rivâyetlerde gelen sünneti ile cevap verilmiştir. Öyleyse uykudan sonra müstehab olması evladır.

Resûlullah'ın, bazan terki "bunun cevâzım beyan içindir' denmiştir.

5- Şunu da kaydedelim ki, bâzı âlimler: "Bu taabbüdî bir emirdir, elin pislenmesi husûsunda şekke düşene de düşmeyene de, uyanık olana da, uykudan kalkana da gereklidir" demiştir. Bu durumda elin yıkanması takarrtib ve rızayı İlâhi için yapılmış olacaktır. Bu maksadla yapmak amelin en üstün derecesini teşkil eder.

6 - Üç sefer yıkamak'la sınırlamanın gözle görülmeyen pislik için olduğu belirtilmiştir. Gözle görülen pislik varsa elbette ki onun izâlesine kadar yıkamaya devam edilecektir. Mamâfıh bazı rivâyetlerde, sayı zikredilmeden yıkama emri de gelmiştir: .yıkayıncaya kadar ellerini abdest suyuna bandırmasın."

Burada nehiy tenzihidir. Yaparsa müstehab terkederse mekruhtur. Üçten az yıkandığı takdirde kerâhet kalkmaz, Şâfiî hazretleri böyle hükmetmiştir.

7- Hadîsteki el tabirinden maksat avuç'tur. Kollar girmez. Bu tasrihi şunun için yapıyoruz: Hadîslerde bazan el (yed) ile dirseğe kadar olan kısım kastedilir.

Bütün bu söylenenler, uykudan uyananlar hakkındaki hükümdür. Uyanık olan kimse hakkında da bunu yapmak, Hz. Osman ve Abdullah İbnu Zeyd'den gelen bir rivâyete binâen müstehabtır. Şu farkla ki, uyanık kimsenin bu ön yıkamayı terkedip, doğrudan elini abdest için suya banması mekruh değildir, çünkü bunun hakkında nehiy vârid olmamıştır. Ayrıca Ebû Hüreyre'nin böyle yaptığı ve terkte bir beis görmediği de rivâyet edilmiştir. Keza Hz. Bera ve İbnu Ömer'den de benzeri amel rivâyet edilmiştir.

8 - Elin nerede gecelemiş olduğu meselesine gelince: Bundan maksad bedenin neresinde demektir. İmam Şâfiî der

ki: "Araplar o zamanda taşla istinca yaparlardı, memleketleri sıcaktı, uyuyunca terlemeleri de muhtemeldir. (Uyurken, terin ve kaşıntının sebebiyle) elini kirli yerlerde veya bir sivilce veya bir hayvan kanı veya bir başka pislik üzerinde dolaştırmış olması muhtemeldir. Bütün bu durumlar, elin kirlenmiş olma ihtimalini artırdığı için uyanınca ilk iş, yıkanmasının gereğini ortaya koyar."

9- Hadisten Çıkarılan Bazı Faideler:

* Tam güven vereni esas almalıdır.

* İbadette ihtiyatla amel edilmelidir.

* Utandırıcı hususlar anlaşılacak bir üslubla kinaye yoluyla ifade edilmelidir.

* Necâsetin üç kere yıkanması müstehabtır. Zirâ necâset vehmine düşünülünce üç sefer yıkamak emredilirse, necâset görülünce üç sefer yıkanması evla olur.

* Namaz için ruhsat verilen istinca mahallinin kirli olabileceği kabul edilmiştir.

* Uykudan kalkınca elleri yıkamak gerekir.

* "Erkek uzvuna değmek abdest gerektirir" diyenlerin görüşüne destek var.

* Az su, "abdest almak niyetiyle" içine el sokulmakla mâ-i müstâmel olmaz. 12401

ABDESTİN ÜÇÜNCÜ SÜNNETİ:

İSTİNSAR, İSTİNŞAK VE MAZMAZA

İ^ZzjİLŞLi ^y> '. JIS İ~fc aüI JOl[;«up iul (J>1 <j -& -1-
3626.

. (_£jL>*2! ^°' lAaj t(_$Â^jfül I A^~vJl <k>-j>-\

1. (3626)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kim abdest alırsa istinsarda bulunsun (sümkürsün), kim taşla istinca yaparsa teklesin." 12441

AÇIKLAMA:

1- İstinsar: Burunda olan bir şeyi şiddetle neşretmek, atmak ma'nâsına gelir ki sümkürmek deriz. Mamafih abdest sırasında burna su çekip dışarı salmak suretiyle burnu temizlemek ma'nâsına gelen istinşak ma'nâsmda istinsar denilmiştir.

Bir başka ifade ile istinşak, suyu burunda hâsıl edilen hava akımıyla burnun üst boşluklarına çekmek, istinsar da çekilen bu suyu şiddetle dışarı atmaktır. İstinşak'tan maksad burnun içini tanzif etmek; istinsar da, bu dahili pisliği su ile dışarı atmaktır.

2- İsticmâr: Büyük abdestten sonra istinca denen temizliği taşla yapmaya isticmâr denmektedir ve bunun 3 veya 5 veya 7 gibi tek sayıda olması tavsiye edilmektedir.

3- Bazı âlimler, bu hadisi esas alarak istinşakın (burnu yıkamanın) sahih olabilmesi için istinsârın yani sümkürmenin şart olduğunu söyleyerek bunun vâcib olduğuna hükmetmiştir: Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye gibi. Cumhur ise, istinsârın mendub olduğuna hükmeder. Delilleri, Resıılullah'ın bir bedeviye abdesti tarif ederken istinsardan bahsetmediğini gösteren Tirmizî'deki bir rivayettir: "Allah'ın sana emrettiği şekilde abdestini al" der

ve âyete havâle eder. Ayette ise istinşak zikri geçmez. 12421

jj.] ‘jpŞ f Cç.u aİjÎ j ısı[âa^ 2. 3627.

.. â j; ılı ,

2. (3627)- Müslim'in bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Sizden biri abdest alınca burnuna su çeksin, sonra sümkürsün.'' 12421

Bir diğer rivayette: "...Burun deliklerine su çeksin, sonra sümkürsün" şeklindedir." 12441

Olİl Olâ c-o JiAJtOOİs 4 ^LA 1500-I Jg.SI L»J> 3® -3- 3628.

. J Lo

3. (3628)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz uykudan uyandığı zaman üç kere sümkürsün. Zirâ şeytan, burnunun içinde geceler." 12421

AÇIKLAMA:

Şeytanın burunda gecelemesi, hadisin zâhirine göre her uyuyana mahsus bir durumdur. Ancak, şeytana karşı korunma tedbirlerine başvurmayan kimselere mahsus olması da muhtemeldir. Nitekim bazı hadislerde yatmazdan önce Ayete'l-Kürsî okuyan kimseye şeytanın yaklaşmayacağı zikredilir. Bir hadiste de "Lâilahe illallâhu vahdehıı lâ şerike leh, lehü'lmülkü ve lehii'lhamdü ve hiive alâ külli şey'in kadir" zikrini günde yüz defa okuyanlara vaadedilen hayırlardan biri de şeytana karşı sığınak (hırz) olmasıdır.

Hadiste geçen ve burnun iç kısmının "şeytana geceleme yeri (yuva) olması" mefhumunu hakikat olarak anlamak isteyen âlimler olmuştur. Bunlar: "Zira derler, burun, vücudun kalbe açılan yollarından biridir. Nitekim vücudda bununla kulaktan başka kalbe açılan menfez yoktur, her taraf kapalıdır. Bir hadiste şeytan kapalı kapıları açamaz denmiş ve esneme esnasında ağızın kapatılması tavsiye edilmiş, sebep olarak da şeytanın girmemesi söylenmiştir. Şu halde bütün bu zikredilenler şeytanın gerçekten burunda gecelediği ma'nâsmı te'yid eder."

Ancak bu ifadeyi bir istiare kabul edip ma'nâyı hakikate değil mecaza hamledenler de olmuştur. Bunlara göre, burnun içinde hâsıl olan pislik şeytana pek muvafık düşer. Çünkü o, bütün pislikleri, kirlilikleri, küfürleri, şerleri sever. Öyleyse istiare yoluyla bunlara şeytan denmiş, orasının şeytana yakışan bir hal aldığı belirtilmek istenmiştir. Öyleyse burnu şeytana lâyık halden kurtarmak gerekir, bu da temizlikle olur. Şu halde burada şeytanın zikri, temizliğe teşvikte müessiriyet kazanmak, o hususta muhatabı ikna içindir. 12 ^ 21

^Jü-S As-lj ı(jÇİCLlodj yt * .,b i # 4>Jİ (J

. vUUi

c-j ıjıs <up aül djj ^ ajjiajp -4- 3629.

4. (3629)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîıilullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir avuç su ile hem mazmaza hem de istinşak yaparken gördüm, bunu üç kere yapmıştı." 12121

AÇIKLAMA:

Bu hadisten hareketle bazı âlimler mazmaza ve istinşakın üç avuç su ile yapılacağına hükmetmiştir. Şöyle ki; Bir avuç alıp mazmaza ve istinşâk yapacak, bir avuç daha alıp tekrar mazmaza ve istinşak yapacak, üçüncü avuçla da mazmaza ve istinşak yapacak. Böylece mazmaza ve istinşak her seferinde birleştirilmiş olacaktır. Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir.

Ebû Hanîfe'ye göre ise mazmaza ile istinşak ayrı ayrı yapılmalıdır: Üç avuç su ile üç kere mazmaza yapılır. Sonra da üç avuç su ile üç kere istinşak yapılır.

Bu hükümde, Ka'b İbnu Amr'ın bir rivayeti esas alınmıştır: "Ka'b der ki: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı. Üç kere mazmaza, üç kere istinşakta bulundu. Herbirinde yeni su aldı." Hanefiler bu meselede başka rivayetleri de delil olarak göstermişlerdir.

Mazmaza ve istinşakı birleştirme ve ayırma hususundaki ihtilaf câiz değil şeklinde bir ihtilaf değil, efdaliyete müteallik bir ihtilaftır. Nitekim, birleştirmeyi Hanefiler de tecviz ederler. 121 ^ 1

y&J i-j- aUİ (J ysaj :JU <UP ilil oA>- yS- <UjI yi- y -5. 3630.

. I .Aj yy o j-lÇ? ılr*

5. (3630)-Talha İbnu Musarrıf an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanma girdim, abdest alıyordu. Su, yüzünden ve sakalından göğsüne akıyordu. Mazmaza ve istinşakın arasını da ayırmıştı." 12121

AÇIKLAMA için önceki hadise bakılmalıdır.

: Jlî f oXj joİJj IpS İ6o5Î[:a!p ^ .6. 3631.

6 . (3631)- Hz.Ali (radıyallahu anh)'tan anlatıldığına göre, su istemiş ve mazmaza ve istinşak yapmış, sol eliyle sümkürmüş sonra da:

"Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m temizliği böyleydi" demiştir. 12521

AÇIKLAMA:

Bu hadis, abdest alırken sümkürme işinin sol elle olacağını ifade etmektedir.

ABDESTİN DÖRDÜNCÜ SÜNNETİ:

SAKAL VE PARMAKLARI HİLALLEMEK

. ,J<cL3- 04^ Öl[I^UP ilil OLİP y> 0L»Jp y£- .1. 3632.

1. (3632)- Osman İbnu Affân (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) sakalını hilâlliyor idi

AÇIKLAMA:

Hilallemek veya tahlil etmek, araya geçirmek ma'nâsına gelir. Sakalın hilâllenmesi, parmakların sakalın arasına sokulmasıdır. Yani suyun, abdest sırasında sakalın dibine nüfuzunu sağlamak için, parmaklarla sakalı taramak, yollar açıp suyun aralara girmesini sağlamaktır. Parmakların hilâllenmesi de bir elin parmakları arasına diğer elin parmaklarını sokarak hareket ettirmek, suyun parmak

aralarına iyice nüfuzunu ve oraların eksiksiz temizlenmesini sağlamaktır.

Hadis, hilâllemenin meşruiyyetine delâlet eder. Ancak, bunun hükmü hususunda iilemâ ihtilâf etmiştir. Bazıları, hem abdestte hem de gusülde vacib olduğuna hükmetmiştir: Haşan İbnu Sâlih, Ebû Sevr ve Zâhirîler bu görüştedir.

İmam Mâlik, Şâfıî, Sevrî ve Evzâî gibi bir kısım fukaha, sakalı hilâllemenin abdestte vacib olmadığını söylemiştir.

İmam Mâlik ve Medine ulemâsının bir kısmı ise "cenâbet gusliinde de vâcib olmadığını" söylemiştir.

Şâfıî, Ebû Hanîfe ve bunların ashabları Sevrî, Evzâî, Leys, Ahmed, İshâk, Ebû Sevr, Dâvud-u Zâhirî, Taberî ve Ehl-i ilmin ekseriyeti, sakalı hilâllemeyi sadece cenâbet gusliinde vâcib görmüştür, abdestte görmemiştir. İbnu'l-Arabî, sakalın hilâllenmesi hususunda İmam Mâlik'ten iki ayrı görüş rivayet edildiğine dikkat çeker: "Birine göre, sakal kesif dahi olsa vacibtir. Diğerine göre sünnettir, çünkü o, bazan batın hükmüne geçer, gözün içi gibi." 1 ^

yMj {s* \İ? jjm ısı # *J}\ ö\[:a!p aı ^ 2.3633.

2. (3633)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) abdest alınca bir avuç su alır, onu çenesinin altına tutup onunla sakalını hilâller ve: "Aziz ve Çelil olan Rabbim böyle emretti" derdi.

JJUoi £glil ıjli <up aül ^jpj -3. 3634.

y \ 4j >-■ j >-1

3. (3634)- Müstevrid İbnu Şeddâd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)) gördüm. Abdest aldığı zaman ayaklarının parmaklarını serçe parmağı ile hilâlliyordu." 1 ^ 1

!(JlS idili JSji/j t cuii[;Jli <up aüI Cj^-3 3^- 3635.

(3 ^ ûy.

' s* * 6 . * „ t f f ı ^ o e- Sj

L«b 5.Lİ2P 1 ^1 p toLcl \y> ı_jL>t_ysl .JLölö’ öl 1

. ı—l^J l j l^1 p

4. (3635)- Lakît İbnu Sabıra (radıyallahu anh) anlatıyor: "Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana abdestten haber ver!" Aleyhissalâtu vesselâm:

"Abdesti tam al, parmaklar arasını hilâlle, istinşak'da mübâlağa yap, oruçlu olursan mübalâğa yapma"

buyurdu." 1 ^

ABDESTİN BEŞİNCİ SÜNNETİ:

KULAKLARI MESHETMEK

.J*u_ol 4jLLy^ # 4\il JLsİ? jj|^ ıcJlS L^jlp 4\il 0 ^" 3-3636.

c c

. i âb jjI 4j>-^>-l

1. (3636)- Rebî' Bintu Muavviz (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) abdest aldı, (bu esnada) elini kulaklarının hücresine soktu."®®®

. viJJb ,J«ujİ a.J tlv^Lı ç.lj.1 y«P ^y) ıl)b”3 ıjli ^İİÂ 3637.

2. (3637)- Nâfı merhum anlatıyor: "İbnu Ömer, kulakları için suyu parmağıyla alırdı."®® ABDESTİN ALTINCI SÜNNETİ:

ABDESTİ TAM ALMAK

jt >ı y» ı^p jji-jj (jö>i ol ıjıs j![\ax p iai (_^ı .1. 3638.

. J^JjiaİLî A^P 344 (1)1 4 $.y^p y y> 1

1. (3638)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Ümmetim Kıyamet günü çağırıldıkları vakit abdestin izi olarak (nurdan) bir parlaklıkları olduğu halde gelirler. Öyleyse kimin imkânı varsa parlaklığını artırsın."®®

3-"p ç CijyiSTtlı ^45 jy~ ajo4jj ^44~5 3Lâ?jj aap aui 043*1 tı ji[<jj -2- 3639.

.JjUjUSM cfjp Â^oUÂİl O^JİJ (jcd (1)1 !(_]^_ö_j # alil (J: Jli t(jyiL£»Jl 3(aJL>-j

. JslaJ İJjSj (jDc^cÜl A>-^>-l

2. (3639)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) abdest aldı, yüzünü yıkadı, ellerini yıkadı ellerini yıkarken nerdeyse omuza kadar yıkıyordu. Sonra ayaklarını yıkadı ve nerdeyse bacaklarına kadar yükseldi. Sonra dedi ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, "Ümmetim Kıyamet günü (abdest uzuvlarındaki) parlaklıkla gelir.." Gerisi yukarıdaki gibi devam ediyor.®®

^JL*5 e-3* ^jU-1 (A-Ly i Jjp) aüi eu*p“[ )(Jıs (_ Sj>-\ (3 j»l~3.3640.

(3 jj\ 3*^3 tjü-J 3 0jL)CU»ılİ AÇlJjJ Ur viJJİj tA_» a\j£j ^jÂİ\ A^-J (3 jjpüj)

3. (3640)- Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "...Mü'minin zîneti, abdestin yükseldiği yere kadar yükselir.."®®

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada abdestin faziletini beyan etmektedir. Ahirette, abdest sebebiyle müslümanlar hususî bir nurla temayüz edeceklerdir. Bu nur, bazı hayvanların alınlarındaki veya bacaklarındaki beyazlığa benzetilmiştir. Dilimizde sakar veya seki tabir

edilen bu beyaz lekelerin Arapçada karşdığı gurre ve tahcil’dir.^ 1 Gurre, beyazlığa denir. Ayaklarında beyazlığı olan ata da muhaccel denir.

Şu halde Kıyamet günü ellerde ve ayaklarda hâsıl olacak parlaklık tahcîl'le, başta hasıl olacak parlaklık ise gurre ile ifade edilmiştir.

2- Ebû Hüreyre hadisinde bu parlaklıkların yükseltilmesi yâni artırılması tavsiye edilmektedir. Bununla abdest sırasında yıkanması farz yerlerin sınırlarını aşarak yıkamak kastedilmiş olmaktadır. Hatta Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'ın ayaklarını baldırlarına kadar, kollarını pazu ve

omuzlarına kadar yıkadığı belirtilir. Bunun nihaî hududu ihtilaflıdır. Sadedinde olduğumuz hadiste, Ebû Hüreyre kollar için omuzlara kadar, ayaklar için dizlere kadar demiştir. Ancak bazıları, kollarda pazuların, ayaklarda baldırların yarısına kadar olacağını, bu hududun müstehab olduğunu söylemiştir. "Bunun muayyen hududu yoktur, ayakta topukları biraz geçmek, kollarda da dirsekleri biraz geçmek yeterlidir" diyen de olmuştur. Bazı âlimler yaz ve kış şartlarına göre bu hududun daha uzun ve daha kısa tutulabileceğine de işaret etmiştir.

3- Şunu da kaydedelim ki, Ebû Hüreyre hadisindeki: "Kimin imkânı varsa parlaklığını artırsın" ibaresinin Resulullah'm sözü değil, Ebû Hüreyre'nin sözü olması ihtimaline yer verilmiştir. Bu sebeple fakihler, abdest uzuvlarının "uzatılması" meselesinde ısrarlı olmamışlardır.

4 - Halîmî, Ebû Hüreyre hadisiyle istidlal ederek abdestin bu ümmete has bir imtiyaz olduğunu söylemiş, bu hükme, hadiste Resûlullah'ın: "Bu benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir" sözüyle itiraz edenlere: "Rivayette abdest, önceki ümmetlere nisbet edilmiyor, sadece peygamberlere nisbet ediliyor, önceki ümmetlere emredilmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki hem Hz. Peygamber'e hem de O'nun ümmetine emredilmiştir" diye cevap verilmiştir. Ancak gerek Hz. İbrahim'in zevceleri Hz. Sârâ ve gerekse Benî İsrail'den Cüreyc'le ilgili kıssalarda abdest alma namaz kılma tabirleri geçmektedir. Bunları da dikkate alan muhakkik âlimler: "Bu ümmetin imtiyazı olan husus, gurre ve tahcîl'dir, abdestin aslı değil" demiştir. 1 ^ 1

ABDESTİN YEDİNCİ SÜNNETİ:

SUYUN MİKTARI

J_ULı Lsijjüj .sljA Jjir[: Jli kül C .A ■ ^- 3641.

lJO- l(J (S}£ ^ ^ JajIjj (Jj

*

. jj.1 U^Jlı

j£>)

1 . (3641)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (miktarca) bir sa'dan beş miidd'e kadar olan su ile yıkanır, bir miidd su ile abdest alırdı."

Bir başka rivayette: "...beş mekkûk ile yıkanır, bir mekkûk ile de abdest alırdı" denmiştir.

Bir diğer rivayette: "...beş..." denmiştir.

Tirmizî'nin rivayetinde "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdest için iki rıtl su kâfidir."

Ebû Dâvud'un rivayetinde: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki rıtl ihtiva eden kapla abdest alır, bir sâ' ile guslederdi" denmiştir. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest ve gusiilde kullandığı su miktarı belirtilmektedir. Ancak günümüzde ölçü birimleri ne sâ'dır, ne rıtl, ne de mekkûk. Belirtilen miktarları kavramada bu bir zorluk olduğu gibi, şer'î kitaplarımızda müdd'ün, farklı hacimler ihtivâ eden çeşitlerinden bahsedilmesi, mevzumuzun anlaşılmasında bir başka zorluk ortaya koymaktadır.

Rıtl, miidd ve sâ arasındaki münasebeti ve bunların gram cinsinden miktarını bahsin sonuna bırakarak burada şunu söyleyeceğiz: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, Şâfiîlere göre, abdest suyu 530 gr, yani yarım litreden biraz fazladır. Hanefîlere göre ise bir litre kadardır. Efendimizin gusiil için kullandığı su ise, Şâfiîlere göre 2, 120 litre ile 2,650 litredir; Hanefîlere göre ise 4, 24 ile 5, 3 litre arasındadır.

2 - Sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah'ın her zaman aynı miktar su ile yıkanmadığını, bazan az, bazan daha fazla su ile yıkandığını göstermektedir. Bu, bir sâ' ile beş miidd arasında değişmektedir. Şu halde bu hususta kesin bir miktar tayin etmek gereksizdir. İsrafa yer vermemek şartı ile su kullanımında serbest davranılabilir. 1 ^ 1

cAjİİİ-l ç\^»\ ^UöJl 4 İUu # a)M Jül5^[!<Jli ajlp a)M ajluL* .2.3642.

2. (3642)- Sefine (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir sa' miktarındaki su cenabetten yıkar, bir müdd su da abdestine yeterdi.” 12 ® 121

jj\ Jaî i-f~ £g3i oı[Aiii öji^p 3. 3643.

>3 ‘

t a^JS! cL«4^3wtj

أحفظ أنه مسح ظاهرهما] .

3. (3643)- Ümmü Ammâre (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) abdest aldı. Bu maksadla kendisine içerisinde üçte iki mıidd miktarında su bulunan bir kab getirilmişti." 12 ®® 1 Nesâî şunu ilâve etmiştir: "Şu'be der ki: "Ben, Aleyhissalâtu vesselâm' m kollarını yıkadığını ve onları ovduğunu, kulaklarının iç kısmını meshettiğini öğrendim. Ancak kulakların dışını da meshettiğini bilmiyorum. "J 2 ® 21

yilfi jj .j (j ç.U aJ # aJJl Jj-Aj : JlS <up iul -B) ^ aül-Lp -4. 3644.

£ e- e- ^

. JJİ 4s>-y>-\ .JLs^jJLÎ

4. (3644)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gelmişti. Kendisine bakır kapta su getirdik, onunla abdest aldı." 12 ®® 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis renkçe altına benzeyen sarı renkteki bakır ve tunçtan mâmul kapların kullanılmasında dinî bir mahzur olmadığını göstermektedir. Sufr hem bakır, hem de tunç ma'nâsına gelir. 12691

IjUli jlîjJl aJ Jljjj tjU01 aJJİ d Jlî[‘tip aDİ t— ^ 3645.

5. (3645)- Ubeyy İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdest (sırasında) vesvese veren bir şeytan vardır. Adı da el-Velehân'dır. Öyleyse suyun vesvesesinden kaçının.." 122111

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest alırken vesveseye yer vermemek gerektiğini ders vermektedir. Abdest sırasında bir çok kimsede görülen bir vesvese hâline dikkat çekilmektedir. Nitekim bâzı insanlar abdeste başlar fakat bitiremez, uzuvları yeterince yıkamadığı, hatta yıkamaktan unuttuğu, bazı yerleri kuru bıraktığı, üç kere değil de iki veya bir kere yıkadığı vehimlerine düşer. Ezanla abdest almaya başladığı halde farzın son rek'atine yetişir veya hiç cemaate yetişemez. Bilhassa kış şartlarında uzuvların günde beş kere uzun müddet su ile muamele görmesinden hâsıl olan bazı çatlamalar, kanamalar, hastalıklar da araya girer. Bunları sıkça çevremizde görürüz. Bu çeşit müvesvislere "Mikroptan korunmak" gibi bir başka ad altında namazlaniyazla ilgisi olmayan çevrelerde bile sıkça rastlanmaktadır.

Şu halde Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu beşeri zaafa, su şeytanı el-Velehân'ın vesvesesi ismini vererek dikkat çekmektedir. Velehân, "aklın gitmesi, duyulan vecd sebebiyle mütehayyir ve şaşkın kalmak" ma'nâsına gelen bir masdardır. Ancak, Arapçada masdar isim olarak kullanılabilir. Masdardan yapılan isim mübalağa ifade eder. Bu durumda Velehân "çokça vesvese veren", "aklı çelen", "şaşkınlaştıran" ma' nâsına gelir. "Abdest şeytanf'nm el-Velehân diye isimlendirilmesi, abdest sırasında onun ciddi bir şekilde vesvese vermesinden ileri gelir. Bu sırada nasıl bir vesvese verdiğini yukarıda açıkladık.

2- Ulemâ, bu hadisin abdest sırasında suyu isrâf etmenin yasaklandığına delil olduğunu belirtir.

İslam fukahâsı, nehir kenarında bile olsa abdest alırken su israfının nehyedildiği hususunda icmâ etmiştir. 12 ^

ABDESTTE SU İSRAFININ YASAK OLMASINDAKİ MA'NÂ

Asırların verdiği ülfetle ehemmiyeti ve gerçek ma'nâsı zihin ve amellerimizden çıkmış bulunan dinimizin mühim müesseselerinden biri, abdest alırken suyu isrâf etme yasağıdır. Bu yasağın ruhunda, her çeşit isrâfın yasaklanması, tâbiatın korunması, sevilmesi, sayılması gibi günümüz insanlığının, bâhusus çevrecilerin ısrarla üzerinde durduğu meseleler mündemiçtir. Asri önemine binaen, bu yasakla ilgili bir yorumumuzu buraya aynen kaydetmede fayda mülâhaza ediyoruz:

"Atalarımız hayat için ehemmiyetine rağmen bol ve bedâvalığına telmihan suyu bolluk ve kolaylık sembolü yapmışlar; "Su gibi devlet bulasın" sözü, "su kadar kıymetli olan nimetlere, suyun elde edilmesindeki kolaylık ve bollukla ulaşasın" demektir.

Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) sudan pahalı olan eşyada yapılacak israfın fenalığını ifade için, bu pek ucuz olan suda yapılacak israfın kötülüğünü belirtmede ısrar etmiştir: "Abdest alırken az su kullanılmalıdır, fazlası israftır, mekruhtur yani yasaktır."

Bu yasak, kanaatimizce, tabiatın israftan korunması mes'elesinde İslâm'ın sunduğu en vurucu, en ikna edici örnektir. Çünkü abdest sırasında su israfının mekruh kılınması, suyun az olması, çölde veya yolda bulunulması gibi yasağı "makul kılıcı" bir şarta bağlanmamıştır. Suyun çok bol bulunduğu hallerde de israf mekruhtur. Şöyle ki: "Bir rivayette belirtildiğine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine abdest hususunda soru soran bir bedeviye, uzuvlarını üçer defa yıkamak suretiyle abdest almayı fiilen gösterdikten sonra, ilâve eder: "Abdest böyle alınır, kim buna ilâvede bulunursa kötü yapmış, haddi aşmış ve zulmetmiş olur." Hadiste geçen "zulmetmiş olur" tabiri düşündürücüdür. Şârihlerimizin, "sevabtan mahrum bırakmakla nefsine zulmetmiştir" şeklindeki tavzihleri, tâbirden bizim: "Yersiz kullandığı için eşyaya zulmetmiştir, emânete ihânet ettiği için Mâlik-i Hakîki'ye karşı zulmetmiştir" ma'nâ ve hükümlerini de çıkarmamıza mâni değildir.

Şu hadis bu hususta daha sarihtir: "Sa'd abdest alırken Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) çıkageldi. Onun çok su kullanarak abdest aldığını görünce: "Bu israf da ne?" diye müdâhale etti. Sa'd'ın: "Abdestte israf olur mu?" diye sorması üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamayı yaptı: "Evet, akmakta olan bir nehir kenarında olsanız da!"

Yasağın Tahlili: Abdestle ilgili olarak gelen israf yasağının ciddiyet ve şümûlünii iyice kavramak için mes'ele üzerine şu tahlili yürütebiliriz:

1- Şurası muhakkak ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her dinî mes'elede olduğu gibi, burada da ciddi ve mühim bir yasağı beyân etmektedir.

2- Yasak, kazanılması için emek ve zahmet gerektirmeyen, para harcanmayan yâni sırf bedâva olan bir nesne mevzubahis edilerek ifade edilmiştir. Nehirde akan su...

3- Burada israf edilen su, tabiata hiç bir eksiklik getirmiyor, kirlenme ilâve etmiyor, dengeye te'sir etmiyor.

4 - Canlılara zarar vermiyor.

5- İsrafa sebeb olan fiil, aslında farz bir fiildir, keyfi bir iş değildir: Namaz için gerekli olan temizlik...

Görünüşe göre, esas maksada bir noksanlık değil, mükemmellik katacak mâhiyettedir: Abdest uzuvlarının çokça yıkanması, temizliği artırıcı olabilir, eksiltici değil.

Şimdi düşünelim: Sayılan bu beş hafifletici şarta rağmen, abdest sırasında nehir suyunun fazla kullanılması kesin bir mekruh, nebevi bir yasak olursa, bu şartlara uymayan bir işteki israf ne derece bir yasak olur? Yani işlenen bir israf:

* Elde edilmesi zahmet, masraf veya en azından "zaman kaybı" gerektiren bir eşya da olsa;

* Tabiata eksilme, kirlenme getirse, dengeye te'sir etse;

* Canlılara zarar verse;

* Ma'nâsız, keyfi, zevki bir maksadla yapılsa;

* Esas maksada ters düşse.

Yiyecek, giyecek ve diğer günlük istihlâk maddelerinde yapılan israflar gibi.

Kırda gezerken gereksiz yere koparılan bir çiçek, kırılan bir ağaç dalı bile, fazla kullanılan abdest suyu hakkında beyân edilen yasağa kıyasla daha büyük bir cinayet olur.

Bu mukayese ile gittiğimiz takdirde odun, kömür, elektrik, benzin, kâğıt, kalem gibi masraf ve emek gerektiren, dünyanın tabiî servetine eksilme getiren, istihlâki tabiatın kirlenmesine sebeb olan, insanlara zarar veren maddelerde düşülen israfların dinî açıdan değeri daha iyi anlaşılır.

Nehirde akan suyun abdest sırasında israf edilmesinin yasaklığı vicdanda yer etmiş bulunan bir mü'minin, başka çeşit israflar karşısında ruhunun derinliklerinde nasıl titremeler hissedeceği açıktır.

Şu halde, tabiatın makul bir istimali ve israfla heder edilmekten korunması da, herşeyden önce vicdanların iman ile doyurularak, sünnetinde en güzel örnekler bulunan sevgili Peygamberimize intisab ettirilmesine bağlıdır. Netice olarak şunu söylemek isteriz: Abdestle ilgili olarak Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve tek başına alındığı takdirde tam anlaşılamayan bu yasağın mühim gayelerinden biri de, her gün mübâşeret ettiğimiz eşyaları, başka bir ifade ile, bize emânet edilmiş bulunan tabiatı kullanırken ölçülü olmayı, günde beş kere mü'min vicdanlara hatırlatma ve iktisadlı olmayı, fiillerine perçinlemektir.

Beş kere abdest, beş kere tabiata saygı ve iktisad dersidir. 1 ^ 1

SA', MÜDD, RITL:

Bu ölçü birimlerinin mahiyeti hakkında Tecrid-i Sarih mütercimi merhum Ahmed Naim Bey'in bir tahkihini aynen kaydediyoruz:

SA': Beş rıtl-ı Bağdâdî ile bir sülüs rıtl 1/3 istiâb eden kaba denir. Bir miidd de bir sâın dörtte biri miktarıdır. Bu şâfiîlerden Nevevî'nin verdiği hesaptır. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilâfların derecesini anlamak isteyenler Kamus Tercemesinden miidd, sâ, mekkîık, rıtl kelimelerine mürâcaat edebilirler. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz hazretlerinin muhtelif miktarlarda su ile abdest alıp iğtisal buyurduklarına dair diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki miktarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak âzâsı üzerinden akacak suyun en az miktarını gösterir. Bedenin âzâsı üzerinden su akıttıktan sonra bu miktardan da az su ile hades giderilebilir. İsraf dedirtmeyecek ziyadesiyle de caizdir. Medine-i Münevvere'de kullanılan müdd -ki fukahâ arasında "Miiddü Nebevî" namıyla maruftur- 1. 1/3 rıtl miktarı alan bir hacim ölçüsüdür. Dört müdd, bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın miktarlarını anlamak, mikyâs tutulan ritim ne miktar olduğunu bilmeye bağlıdır. Ritim ise Bağdâdîsi, Şâmîsi vardır. Yani birinin küsûru İran, diğerininki Roma ölçüleri olup hesap edilince takribi bir miktar gösteren iki ölçektir. Rıtl-ı Bağdâdî (130), daha doğrusu İmam Nevevî'nin tahkikine göre 128. 4/7 dirhemdir. Esahh olan, ikinci takdiri se de kesirli olduğundan buna 1. 3/7 dirhem; diğer tabirle bir miskâl katarak kesirsiz (130) dirhem itibâr edilmiştir, deniliyor.

1. 1/3 rıtl olan bir Müdd-ii Nebevî bu hesaba göre 171. 3/7 veya (130) dirhem hesabına göre 173. 1/3 dirhem eder ki en doğru hesap ve takdire göre bir dirhem (3.0898) gram ettiğinden bu miktar su 0,530 yâni yarım litreden biraz ziyadece bir şey tutar. Bu miktar bugün sucuların kullandıkları su bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu imam Şâfiî ile Hicaz fukahasmın takdiri olup Ebû Hanîfe ile İrak fukahasına göre ise bir müdd, iki rıtl olduğundan abdest suyunun miktarı (1,06) litre eder ki, beş kadehten biraz ziyadecedir.

Rıtl-ı Şâmî: Kâmus Terciimesi'nin rıtl maddesinde beyân edildiğine göre (12) okiyye ve her okiyye (40) dirhem olduğundan bu hesaba göre (480) ve bir müdd (620) dirhem olmak lazım gelirse de yine Kâmus'un mekkûk maddesinde tafsil edildiğine göre bir okiyye 1. 2/3 istâr,bir istâr 4. 1/2 miskal, bir miskâl de 1. 3/7 dirhem olduğundan bir rıtl -yine İmam Nevevî'nin bildirdiği üzere- 128. 4/7 ve bir müdd 171. 3/7 dirhem olmuş olur. Bu hesaba göre okiyye Kamus müterciminin rıtl maddesinde dediği gibi kırk dirhem değil, Hicazlıların takdirine göre 10. 5/7 ve İraklıların takdirine göre 21. 3/7 dirhem olmuş olur. Meğer ki o maddede dirhem nâmiyle gösterdiği başka ölçü ola.

Resûl-ü Ekrem Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz hazretlerinin -buradaki rivayete nazaran- abdest suyu işte bu kadar az miktardadır. Gusiil için kullandıkları su da -bu rivayete nazaran- dörtten beş müdd kadardır ki, o da 685. 5/7 ve 857. 1/7 dirhem eder ki aşağı yukarı (2,120)'den (2,650) litreye kadar eder. İrak fukahasmın müddii iki rıtl itibar ettiklerine göre ise bu miktar takriben (4,24)'den (5,3) litreye kadardır. 1 ^ 1

ABDESTİN SEKİZİNCİ SÜNNETİ

MENDİL

4s>-y>-\ A*j Ijs # aUİ jir[:cJli aUİ -1- 3646.

1. (3646)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m abdest aldıktan sonra kurulandığı bir bezi vardı.

1 lii ■£/■ 4jii cJ j-^j c-oij[:Jii 4 jlp *2-3647.

. wÇ«jÜl

2. (3647)- Hz. Mu'âz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, abdest alınca elbisesinin bir kenarıyla yüzünü siliyordu." 12251

AÇIKLAMA:

Bıı rivayetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest aldıktan sonra yüzünü ve kollarını kurutmak üzere mendil (havlu, bez vs.) kullandığını ifade eder. Ancak Tirmizî, bu babta gelen hadislerin hep zayıf olduğunu söyler ve: "Bu babta Resûlullah'tan hiçbir sahih rivayet gelmedi" der.

Yine Tirmizî'nin bildirdiğine göre, Ashab ve daha sonra gelenlerden bir kısım ilim ehli abdestten sonra kurulanmak için mendil vs. kullanmaya cevaz verirken, diğer bir kısmı ise hiç tecviz etmemiştir. Tecviz etmeyenler, kıyamet günü, abdest suyunun tartılacağını kabul ederler. Zührî "Mendil mekruh addedilmiştir, çünkü abdest suyu (Kıyamet günü) tartılacaktır" demiştir. Bu düşünceye göre, abdest suyu tartılacağına göre onu silerek izâle etmek mekruhtur.

Abdestten sonra kurulanma meselesinin hükmü, görüldüğü şekilde ihtilaflı ise de umumiyetle kurulanmanın cevazına hükmedilmiştir. 122 ®

ABDESTİN DOKUZUNCU SÜNNETİ:

DUA VE BESMELE

°\ o ^ t ^ •*. * s ^ * 0 ' \ '

r ^3^3 u 3 c4J ^3^3 Qu u^

. JJİ 4j >-y>-\ jS*Lİj

:# 4İI JIî[: JIi 4İP ai jJ jp .1. 3648.

1. (3648)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular: "Abdesti olmayanın namazı yoktur. Üzerine Allah'ın ismini zikretmeyen kimsenin abdesti de abdest değildir." 12221

İ4- Aüi I} j-yJ :ju 1^01 jiuL- ^ ıj jjp'j -2.3649.

. £_£yLçdl .Jd 3 p düI ^ 34 ^ y s ! 3

2. (3649)- Rabâh İbnu Abdirrahman İbnu Ebî Süfyan İbnu Huveytip an ceddetihî an ebîhâ'dan rivayete göre demiştir ki:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Diyordu ki: "Üzerine Allah'ın ismini zikretmeyen kişinin abdesti yoktur." 12151

JjI aUİ ^y> iJjJij İ4- dili JCU*J^[! JIS ddP dili 0^3 -2.3650.

■ Cy~jj A>- j>-\ \ d^yO J £ jgj i dili jj^»I jSÜj ^ IİİJ C diS' £

oJ^İ

3. (3650)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) işittim. Diyordu ki: "Kim abdestinin başında Allah'ı zikrederse bedeninin

tamamı temizlenir. Eğer Allah'ın ismini zikretmezse bu kimsenin sadece abdest uzuvları temizlenir." 12221

(J, JÂPİ UijJLİ # AUİ J ystj C- Jol[! JIS <UP dili (^İ>j J* (^Pj . 4 . 3651 .

3 3 ^4 jj

^ ~1 o ®

■ jijj 3 3 4^j

4. (3651)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'a geldim,abdest alıyordu. Şu duayı okuduğunu işittim: "Allahümma'ğfirlî zenbî ve vassi'lî ve bârik lî fi rızkî (Allah'ım günahımı mağfiret et evimi bana genişlet, rızkımı bana mübarek kıl." 12 ®

AÇIKLAMA:

1- Besmele: Allah'ı, "Bismillâhirrahmânirrahîm" diye anmaktır. Tesmiye ise Allah'ı herhangi bir ismiyle anmaktır.

2- Abdest alırken besmele çekmenin hükmü münâkaşa edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Zahirîler, bunu emreden hadislerden hareketle tesmiyeyi abdest için vacib addetmişler, besmele çekilmeden alman abdestin abdest sayılmayacağına hükmetmişlerdir. Bunlar, besmeleyi terk işinde unutarak terkle, kasden âmmden terk arasında da fark görmezler. Ancak diğer üç imam ve bir rivayette de Ahmed İbnu Hanbel tesmiyeyi müstehab addederler.

Şah Veliyyullah Dehlevî 3649 numaralı hadisi açıklarken: "Abdestte tesmiyenin rükün veya şart olmasında bu hadis

nassdır. Ancak, hadisin "tesmiye olmazsa abdest mükemmel olmaz" ma'nâsında olması da muhtemeldir, ancak böylesi te'villere gönlüm razı olmuyor, çünkü o, lâfza muhâlefet getiren uzak te'villerden olmaktadır" der. Fakat Aliyyü'l-Kâri, bu ifadeyi kemâl'in nefyine hamletmek gerekeceğinde cezmeder: Burada, ehl-i Zâhir'e muhalif olarak, kemâl'in nefyine hamledilmiştir. Çünkü İbnu Ömer ve İbnu Mes'ııd'dan gelen rivayetlerde Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm): "Kim abdest alır ve üzerine Allah'ın ismini zikrederse, bu abdest bütün bedeni için temizlik olur. Kim de abdest alır, üzerine Allah'ın ismini zikretmezse, bu abdest sâdece abdest uzuvları için bir temizlik olur" buyurmuştur. 12511

BEŞİNCİ BAB

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

(Altı Fer'e ayrılan sebeplerle abdest bozulur)

*

BİRİNCİ FER':

Vücuddan Çıkan Bozucular:

1- YEL

2- MEZİ

3- KUSMUK

4- KAN

*

İKİNCİ FER':

KADIN VE FERCE DEĞMEK

1- KADINA DEĞMEK

2- FERCE DEĞMEK

*

ÜÇÜNCÜ FER':

UYKU, BAYILMA

*

DÖRDÜNCÜ FER':

ATEŞTE PİŞENİN YENMESİ

1- ABDEST GEREKTİREN

2- ABDEST GEREKTİRMEYEN

*

BEŞİNCİ FER'

DEVE ETLERİ

ALTINCI FER':

MÜTEFERRİK HADİSLER BİRİNCİ FER'

VÜCUDDAN ÇIKAN BOZUCULAR 1- YEL

bl[\ i-ypj : jli İ4- jl[:<up ajjI .1. 3652.

ijb jj\j Jl Ol_* 432i OH AŞ-jj J^s-Lj.1

. lâ a I IÂaj

1. (3652)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ses ve koku olmadıkça abdest alınmaz."

Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Biriniz mescidde iken, kabaları arasında bir yel hissetse ses işitmedikçe veya koku duymadıkça dışarı çıkmasın. 1 ^ 1 "

Jü- 0^2-1 1/rjÂ 6 3

.] 3; JI L IjLp

aJİp (3 33 ^“^ - 2-3 2 .j 32. 3653.

2. (3653)- "Sizden biri, karnında bir şeyler hissetse ve fiilen çıkıp çıkmadığı hususunda tereddüd içinde kalsa, bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça mescidden çıkmasın." 1 ^ 1

Jİ3Ü 3 Î c33-î *p j 3 . 3 i 36>i' j 3 İ 3 -Î oıf 6 ı[:ijb jJ jupj 3. 3654.

.] L4j 3lh ^ I (3^“ 1 O * * ı 43 p

3. (3654)- Ebû Dâvud'da şöyle gelmiştir: "Biriniz namazda iken, dübüründe bir hareket hissetse ve abdestinin bozulup bozulmadığı hususunda tereddüde düşse, bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça mescidi terketmesin." 1 ^ 1

d ^ sSî 4\ 3^ 31 alp si

. (_£.L«jdl I <C^»3-I 4 j>- y>-\ .Jl^j Jj£ Jl tjJS £-«~S: ^Jj>- ı '$jl&y ijlü Aj("

wbj ^ -»SıUjP .4. 3655.

■<>

4 . (3655)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, namazda iken hayaline abdesti bozuldu gibi gelen bir adamdan bahsedilmişti. Şöyle ferman buyurdular:

"Sesi işitip kokuyu duymadıkça namazı sakın terketmcsin."
12851

o*—® aŞŞ üy. js"lt>-i ^>-3 l3i[3 3 ?^ ^ı iijj 5. 3656.

. l y 3 ^ y^ iljl t$.lj2^wll 14 (.]Lg-çuig jl

5. (3656)- Ebû Dâvud bir rivayette şu ziyadede bulunmuştur: "Biriniz mescide girince, kabaları arasında bir şey hissedecek olsa, çıkanın sesini işitmedikçe sakın mescidden dışarı çıkmasın." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadisler namaz esnasında veya mescide girince abdestin bozulduğuna dair vesveseye düşüldüğü takdirde takip edilecek yolu göstermektedir. Karşılaşılan duruma vesvese diyoruz. Çünkü, abdestinin bozulduğu hususunda kanaate sahip olan müslümamn hâli tereddüt olmaz, bilir ki abdesti bozulmuştur. Abdesti bozulan, abdest almadıkça namaz kılamaz. Abdestinin bozulduğuna hükmeden kimsenin ses ve koku duymaya ihtiyacı yoktur. Ya kulağı sağır, burnu hasta olan kimse ne olacak? Şu halde hadis, abdestin bozulduğuna dair kalbe gelecek vesveseyi mevzubahis etmektedir.

Nevevî der ki: "Hadisin ma'nâsı şudur: Abdestin bozulması yelin çıkmasına bağlıdır. Bunun sesini işitmek veya kokusunu duymak şart değildir, bu hususta müslümanlar icma eder."

Sadedinde olduğumuz hadis (3656) İslâm'ın temel prensiplerinden birini teşkil eder ve fıkhın büyük bir kaidesini vaz'eder. Bu kaide şudur: Eşyanın, hilâfı kesinlik kazanmadıkça aslı üzere devamının esas alınmasıdır. [Bu,

Mecelle'de "şekk ile yakîn zâil olmaz" diye ifade edilmiştir.] Öyle ise, asıl ne ise onun varlığı kabul edilir. Bu aslî hal şüphe ile kalkmaz, kesin bilgi ile kalkar. Sadedinde olduğumuz mesele de bu hususla ilgilidir.

"Her kim, abdesti olduğunu yakinen bilip dururken hades vâki oldu diye bir tereddüde düşecek olursa abdestin devam ettiğine hükmedecektir, çünkü içine gelen bu tereddüt, bir vehimdir. Böylesi bir vehmin namazın içinde gelmesiyle dışında gelmesi arasında fark yoktur. Bu görüş, hem bizim mezhebimizin (Şâfıî) ve hem de halef ve seleften cumhurların müşterek görüşüdür."

Öyleyse kim abdestli olduğu hususunda kesin bilgisi (yakîni) varken bozulduğuna dair şekke düşecek olursa abdestli olduğuna hükmedip şekke itibar etmeyecek; kim de hades vâki olduğu hususunda yakîni hâsıl olur da abdestinin devamı hususunda tereddüde düşecek olursa abdestinin bozulduğuna hükmedecektir.

İbnu'l-Mübârek de şöyle demiştir: "Kişi hades hususunda şekke düşerse, yakîn kesbetmedikçe abdest gerekmez. Yakîni de şöyle anlarız: O hususta yemin edebilmelidir." 1 ^ 1

âo^y2İ\ <3 |vS4j-I 131 ‘.İ-fc Atıl J Jl8[: Jli aüI jjIls y* ^İp y&j -6- 3657.

. ijI.5 y\ .]öö'3^ A*iJj

فَلْيَنْصَرِفْ

6. (3657)- Ali İbnu Talk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namazda yellenirse derhal namazdan çıksın, abdest alsın ve namazı iade etsin." 1311111

OjSsJJ c5oi_aJI <3 i-'-* iajjI î}y~*j 15 jIIi ^jy^\ ^gjI[‘ c .7. 3658.

_ , ^ u s a i *1. JIfiy e- 0 . ° S yj t S S I I ü 4 < ^ 1 » $, ? K*

c <3 \y\j Oj Iij TT JLİ3 cAİİ <3

7. (3658)- Bu hadisin Tirmizî'deki lâfzı şöyle: "Bir bedevi gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! bizden bir kimse çölde bulunsa, azıcık bir yel kaçırsa, suyu da az ise (ne yapmalıdır)?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselam:

"Sizden biri yellenecek olursa abdest alsın. Kadınlara da arkalarından temas etmeyiniz. Bilesiniz ki Allah hakk(ın sorulması ve açıklanmasıyla ilgili hususlarda sizden) utanma talebinde bulunmaz." 12251

AÇIKLAMA:

1- Ali İbnu Talk (radıyallahu anh)'tan gelen bu rivayet, mühim bir pedogojik prensip vazetmektedir: Hakkı öğrenmede veya öğretmede istihya (utanma) olmamalıdır. Yani hayat için lüzumlu ve gerekli olan bilgilerin öğretilmesinde ve sorup öğrenilmesinde utanma olmamalıdır. Elbette ki utanma ve istihya mekârim-i ahlâktandır, güzel bir haslettir. Ancak dinin öğrenilmesi ve öğretilmesi hususlarında bu olmamalıdır. Bir başka ifade ile, utanma vesilesi olan meselelerle ilgili sorularımız varsa utanma duygusu bunları sormamıza mâni olmamalıdır veya sorulmuşsa anlaşılacak bir açıklıkla anlatmamıza mâni olmamalıdır. Din-i Mübîn-i İslam, bu meselelerin öğretilmesi ve öğrenilmesi mevzubahis olduğu vakit utanma ile hareket ederek meselelerin kapalı bırakılmasını meşru addetmemiştir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), birçok rivayetlerde görüldüğü üzere, o çeşit meseleleri

"■ £

tebliğ ederken âyet-i kerimeden muktebes olarak (Ahzâb 53) j^ı 01 diyerek

söze başlamıştır. Bu ibârenin: "Hak meselesinde Allah utanmanızı istemez" şeklinde tercümesi muvafık düşer.

2- Hadis, ayrıca fıkhî olarak, namaz kılarken şu veya bu sebeple yel kaçması vukîı bulduğu takdirde abdestin mutlaka bozulacağını, namazdan hemen çıkılması gerektiğini ifade ediyor. Aslında, yel çıkması namaz dışındaki vâki olsa yine abdest bozulur. Bu hadis, yelin abdesti bozacağına kesin delildir. Buna zıt olan şöyle bir hadis daha rivayet edilmiştir: "Biriniz namazda son celsede iken selam vermeden önce, abdestini bozan bir hâl vuku bulsa, namazını kılmış sayılır." Bu durumda namaz tamam sayılır, çünkü selam vermek namazın vâciblerindendir. Öyleyse, oturmuş olmakla farz yerine gelmiş, farz yerine geldikten sonra vâcib olan selamdan önce abdesti bozulmuştur. Vacibin terki namazda bir eksiklik ise de iptalini gerektirmez. Gerçi bu hadisin zayıf olduğu da söylenmiştir.

3- Hadiste istihyâyı gerektiren bir meseleye daha temas edilmiştir: Kadınlara arka uzuvlarından temas. Bu, âyet-i kerime ile tesbit edilen temas edebine münafıdir. Zira Rabbimiz Teâlâ Hazretleri bu edebi şöyle tesbit eder: "Kadınlarınız sizin tarlanızdır, tarlanıza istediğiniz gibi gelin" (Bakara 223). Alimler, burada kadınların çocuk ekilen bir tarlaya teşbih buyurulduğunu, binaenaleyh ekim maksadı esas olan temasın ekim yeri olan ön uzva olacağının irşad edildiğini söylerler. Gerçi Resûlullah başka hadisleriyle de

kadınlara arka uzvundan teması şiddetle yasaklamıştır. Şu halde bu mesele, âyet ve hadislerle kesin ve açık şekilde beyan edilmiştir. 12521

2- MEZİ

aSji j-, jbî 5î

(J^ 1 cu ı—li frlÂ» O q CaS"" IddO dili 3^[ijlî <Çuiii-l ^jS- .1. 3659.

ijj&j aJLAİ ddO dil! 3lJjL»Jl cdA;l İ~t~

. laA)

1. (3659)- Muhammed İbnu Hanefıyye anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) dedi ki: "Ben mezisi akan bir kimseydim. Bunun hükmü hususunda -kızı hanımım olması sebebiyle- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a soramamıştım. Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallahu anh)'a söyledim, o sordu. Şu cevabı almıştık: "(Mezisi gelen kimse) zekerini yıkar ve abdest alır." 15511

i-i- ajji “j 3 3^—A oı o^sı <up içil lİp ji[ülaâİi ^ij vfDf* âj !3 ® -2. 3660.

öl IjU iİ-j- dili S-ol (_£Aip 0(3 : ^1p 3^ ?d3p 13li* dJi^l 3-* IjS 13)

cjUJü £JÜ3 oAj 131 ÜJ3 jp # J)\ 3 j^j cJic-i :jIjÜÜI 3^ /3l0Î

jı

. »dIlljlj 0^3 (3 ijb jj \ •] jc

2. (3660)- Muvatta ve Ebû Davud'un rivayetlerinde Mikdâd şöyle demiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh), bana kendisi için Resûlullah'tan: "Kadınına yakınlaşınca mezisi akan kimseye ne gerektiği hususunda sormamı söyledi. Ali ilâveten dedi ki: "Zira yanımda Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kızı var, bu sebeple bizzat sormaktan utanıyorum."

Mikdâd der ki: Ben bu mesele hakkında Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordum. Şu cevabı verdi:

"Biriniz buna rastlarsa fercini su ile yıkasın. Namaz abdesti ile abdest alsın."

Ebû Dâvud bir başka rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "...zekerini ve iki husyesini yıkasın." 12221

i f.\jj OOçj CUÛÜ['.4JS- SI Jü (3 -3. 3661.

İSli cöC'6^15 ££ÂJ.I c3l) liI tAİ JS"S JI İî ^gIlJ 2AJS

ipli üj.1

3. (3661)- Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayeti şöyledir: "Hz. Ali (radıyallahu anh) dedi ki: "Ben mezisi akan bir kimseydim, yıkanmaya başladım. (Sonunda) sırtım çatlayacak hale geldim. Durumu Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zikrettim -veya ona zikredildi-. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Öyle yapma, (her seferinde yıkanma)! Meziyi gördün mü, zekerini yıka, sonra da namaz abdestiyle abdest al. Ancak meni atacak olursan o zaman yıkan!" buyurdular." 12221

AÇIKLAMA:

1- Üçü de Hz. Ali ile ilgili olan bu rivayetler mezi akıntısının guslü gerektirmediğini ifade etmektedir.

2- Mezî, erkek tenasül uzvundan gayr-ı irâdi olarak gelen renksiz, kaygan ve sünen bir maddedir. Meniden ayrıdır. Meni şehvetle ve hızla geldiği halde, bu sızıntı halinde akar.

3- Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm), mezi sebebiyle yıkanma gerekmiyeceğini, fakat bulaşığının yıkanması gerektiğini belirtmektedir.

4- 3660 numarada Ebû Dâvud'un bir rivayetinde kaydedilen "İki husyesini de yıkasın" ibaresini açıklama sadedinde Hattâbî der ki: "Fazladan bir temizlik olarak husyelerin de yıkanmasını Aleyhissalâtu vesselâm emretmiştir. Zira mezi, bazan dağılarak husyelere de değer." Ve dahi denir ki: "Soğuk su husyelere değince, mezi akıntısını durdurur, bunun için Aleyhissalâtu vesselâm onların yıkanmasını emir buyurmuştur.

Şunu da belirtelim ki, Ebû Dâvud'da Sehl İbnu Haniften gelen bir rivayet, Sehl'in mezi elbiseye değince ne yapacağını sorduğunu; Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m da: "Bir avuç su alıp mezi bulaşığının değdiği kısma serp, bu sana yeter" dediğini görüyoruz.

Alimler, elbiseye değen mezi hususunda ihtilaf etmiştir:

* Bazıları, "yıkanmadıkça elbise temiz sayılmaz" demiştir. Şâfiî ve İshâk bu görüştedir.

* Bazıları, "Su çilemek yeterli olur" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel böyle diyenlerdendir. 12221

*j£>\ üSj ıjüpj S.İA JA\ cJff[: Jli Sl ı_Şe>- jj .4. 3662.

4>jiü & uSi ;S1 Jİjiy t cüi 2LJS ^ û\ : jIİS # Sİ JjSj cJtii t JlcJd

jjI 4j >-\ .JajLSI aJİ (_Çy 3J-;3a A-A ıxi 2-^ ISS"" -İA-Ij jlı iVa-Co

. (_£-Sjdlj

4. (3662)- Sehl İbnu Hiineyf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben mezi akıntısından epey bir sıkıntıda idim. Bu yüzden sık sık gusül yapıyordum. Sonunda Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu husustan sordum. Bana: "Meziden dolayı sana abdest kâfidir!" buyurdular.

"Ey Allah'ın Resûlii! elbiseye değen meziden ne yapmalıyım?" dedim.

"Bir avuç su alıp, bunu, mezinin değdiğini zannettiğin yerlere serpmen sana yeterlidir!" cevabını verdi." 12221

AÇIKLAMA:

Açıklama önceki hadiste geçmiştir. Şu kadarım öz olarak söyleyebiliriz: Fukahâca "Sidikler, tersler, meniler, bevlden sonra gelen vedi adındaki mâyiler, miilâabe zamanında tenasül uzvundan çıkıp mezi denen rutubetler, ağız dolusu kusuntular, herhangi bir uzuvdan çıkıp akan kanlar, kadınlara mahsus âdet, lohusalık ve istihâze hallerindeki kanlar" necâset-i galîzadan (ağır pislik) sayılmıştır. Bunlar temizlenmeden namaz kılınmaz. Sadece Şâfıîler ile Hanbelîlere göre meni temizdir.

"Necâset-i galîza sayılan bir şeyin katı ise bir miskalden yani yirmi kırattan (bir miskal 1,5 dirhem; 1 dirhem = yaklaşık 3,09 gram eder; 1,5 miskal de 4,6 gram yapar), mâyi ise el ayası sahasından geniş miktarı, giderilmesi kabil olunca namazın sıhhatine mani olur. Bu miktarlar ise necâset-i kaidedir, namazın sıhhatine mani olmaz, mâfliv sayılır." 122 ^ 1

pj lİp İ-î aJJİ Jıjli <up aül ^ «USİAjP ^jpj -5. 3663.

üç.jA’j vUus 3* 3^ 3^3 313 - 3 ^-^ 1^14 a*j 034

. - .JâC'3 2 ^

5. (3663)- Abdullah İbnu Sa'd el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan guslii gerektiren şeyler nelerdir, sudan sonra olan sudan sordum. Şu cevabı verdi:

"Bu mezîdir. Her erkek mezi ifrâz eder. Mezî akınca fercini ve husyelerini yıkarsın, ve namaz abdestiyle de abdest alırsın." 12221

AJ-ii a?-j ışu 3^ jA^<3 °a>- :jı» *Ap iai -6. 3664.

. viAJL* A^j>-\ .] -4' .aC'3^4 a'ç.jA-4 3^3

6. (3664)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben de (mezîyi), kendimden ipek ipliği gibi iner görürdüm. Öyleyse bunu sizden biri görünce (telaşlanmayıp) zekerini yıkasın ve namaz abdestiyle abdest alsın." -Burada mezîyi kastetmiştir.-" 122111

3- KUSMUK

Al j °r 6Ijji :2)»JLÜ jli .1^1 İli # *Jl 5î[:a!p Al *bjjdl J\ ^ .1. 3665.

jjİ Aj>-y>-l aJ (jIj !(JLaİ CAIİLC^Î aJ oJS"İİİ JjJL/O Al bj İ-t

1. (3665)- Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir keresinde) kustu ve abdest aldı." Ma'dân der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âzadlısı Sevbân (radıyallahu anh)'a Şâm camiinde rastladım. Bu meseleyi ona hatırlattım ve ondan (mahiyetini) sordum. Şu cevabı verdi:

"Doğru söylemiş, o zaman abdest suyunu da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kendilerine ben dökmüştüm." 12221

AÇIKLAMA:

Bâzı âlimler, bu hadisi kusmanın abdesti bozduğu hususunda delilkabul etmiştir. Süfyân-ı Sevrî, İbnu'lMübârek,Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye, Ziihrî, Alkame, Esved, Şa'bî, Urvetu'bnu'z-Zübeyr, Nehâî, Katâde, Evzâ'î vs.

Bazı âlimler de bu hadisin kusma sebebiyle abdestin bozulduğuna delil olmadığını söylemiştir. İmam Mâlik, Şâfiî gibi.

Bu rivayeti kusmanın abdesti bozacağı hususunda delil kabul edenler

f-vi Ubjjcs ibaresinde 'nın

başında yer alan fe'yi sebebiyye olarak değerlendirmişlerdir. Muhalif görüş sahipleri, o harfi, sebebiyye olarak değerlendirmezler. Bu hükmü te'yid eden başka rivayetler dahi var ise de, muhalifler onların da zayıf olduğunu

ileri sürerler. Şafiî mezhebinden olan Nevevî hazretleri: "Kanama, kıısma, namazda gülme sebebiyle abdestin bozulacağı veya bozulmayacağı hususunda sahih bir hadis yoktur" der.

Hanefî iilemâsı, ağız dolusu kusma'nm abdesti bozacağını kabul etmiştir. 13251

4- KAN

JüLli <]o jül aİLJJI i- kili ı—jUaiLl y ^s- .1. 3666.

.]ko J Ü-^4'3 Loö^y2İ\ ^ 3 C|E*â ’3~ f ' C£t^v2Jl Ö6 (jAİ

1. (3666)- Misver İbnu Mahreme'nin anlattığına göre: "Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh)în hançerlendiği gece huzuruna girdi ve Ömer'i sabah namazı için uyandırdı. Ömer (radıyallahu anh):

"Namazı terkedenin İslam'dan nasibi yoktur!" buyurdu. Sonra Ömer, yarasından kan aktığı halde namaz

kıldı." 13511

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ömer'in namaz için uyarılması hadisesi, hançerlendiği günün sabah namazında olmuştur. Şöyle ki: İbnu Abdilberr, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'tan şunu nakleder: "Ömer (radıyallahu anh) hançerlenince, ben, Ensâr'dan bir grupla birlikte onu evine taşıdık. Bir baygınlık geçirdi. Ortalık ağarınca ayıldı. Birisi: "Onu namazdan başka bir maksadla rahatsız etmeyin" dedi. Biz de: "Ey mii'minlerin emîri, namaz (vaktidir)" dedik. Gözlerini meshetti sonra: "Halk namazını kıldı mı?"diye sordu: "Evet!" dedik."

2- Ebûî-Velîd el-Bâcî, bu rivayetten istidlal ederek sabah vaktinin geceden olduğunu söylemiştir. Çünkü rivayette: "...hançerlendiği gece..." tabiri var. Halbuki o, sabah namazı

esnasında hançerlenmiştir. Şunu hemen belirtelim ki, Misver'i sabah vakti'ni "gece" diye ifade etmeye sevkeden husus, Hz. Ömer'in sabah namazını, sabah vaktinin ilk vaktinde kıldırmış olmasındandır. Nitekim Şafiî'ler de ilk vaktinde yani daha ortalık karanlıkken kılarlar. O durumda, sabah gecenin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ancak iilema büyük ekseriyetiyle, fecr-i sâdıkın girmesiyle -ortalık henüz karanlık bile olsa- gecenin sona erdiğini, gündüzün başladığını kabul eder. Güneş batıp, akşam namazının girmesine kadar gündüz devam eder. Akşam namazı, ortalık aydınlık olmasına rağmen geceden sayılır.

3- Suyutî, tembellikle namazı terkedenleri tekfir edenlerin bu hadisin zahirini esas aldıklarını söyler. Ancak, ulema büyük ekseriyetiyle namazı inkâr ederek terkedenlerin kâfir olacağına hükmetmiş, tembelliği tekfir sebebi görmemiştir. İbnu Abdilberr: "Namazı terkedenin İslâm'dan nasibi yoktur" ibaresiyle "İslâm'dan büyük bir nasibi yoktur" demeyi kastetmiş olma ihtimaline dikkat çeker ve "Nitekim şu hadiste de böyle birdurum mevzubahistir" der. "Mescide yakın olan ancak mescidde namaz kılabilir, emaneti olmayanın imanı olmaz, hakiki fakir kapı kapı dolaşan kimse değildir." 13531

i\y\ tİjLysIl OİÎ ÖjJP Jş İ4- aUİ <J yitj |(JlÎ ASS- 4ÜÎ y W - -2- 3667.

<.# £g3l t-Gksi lo JJrj

IjjS' : jIli I o jj»

ÂÎoj 4ji (_$\j illi cı ı 3i oo^iı

ı i î < > > .^ y **)• f -fi < y o, , i

JJ I ı 9 jî' UU-Î L y>- I t c ^ ^ 1 Aj Q C-o o L*j AjtvS^ ^ .-o

;JlS E» JjjI I I !aJ)I oE>s^İ»< ıjli .^EajJl 3 E* Etli <u IjJjj

4j L» 3i “EEr - I ;» I I«. ^ I aj >-y \ J I £ «E î I jI 36 L*J^JI 3

. -lü4 ç5wüI :»âL 3Jl«j. jL-J I

2. (3667)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'la birlikte Zâtıı'r-Rikâ' gazvesine çıktık. (Askerlerden) bir kişi, müşriklerden birinin hanımına temasta bulundu. Kocası da: "Muhammed'in Ashabından kan dökmeden geri dönmeyeceğim" diye yemin etti. Evinden çıkıp Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ı takibe koyuldu.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bir yerde mola verdi ve:

"Kim bizi (nöbet tutup) koruyacak?" diye sordu. Muhacir ve Ensâr' dan birer adam vazifeyi üzerlerine aldılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunlara:

"Şıı geçidin girişini tutun (orada bekleyin)!" diye ferman buyurdu.

Bu iki zat, geçidin ağzına gelince Muhacirden olanı yattı. Ensârî de namaz kılmaya başladı.

Derken takipçi adam da oraya geldi. (Namazdaki nöbetçinin) siliietini görünce anladı ki, bu askerlerin koruyucusudur, derhal bir ok attı ve ok, eliyle koymuşçasına hedefini buldu. Ensârî oku çıkarıp (namazına devam etti). Müşrik (isabet ettiremedim düşüncesiyle atmaya devam etti.) Öyle ki üçüncü okunu da attı. Ensârî de (yaraya aldırmadan) aynı şekilde namazına devam etti. Bir müddet sonra arkadaşı uyandı. (Müşrik bunların iki kişi olduğunu görünce) yerinin farkına vardıklarını anladı ve kaçtı.

Muhâcirden olan zât, Ensârî arkadaşındaki kanı görünce:

"Sübhânallah! Sana ilk oku atınca beni niye uyandırmadın?" diye sordu. Arkadaşı:

"Öyle bir sûre okuyordum ki, kesmek istemedim" diye cevapladı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadise'nin Ensârî kahramanı Abbâd İbnu Bişr, Muhâcirî kahramanı Ammar İbnu Yâsir'dir.

Abbâd, Ashâb'ın ilklerinden ve büyüklerindendir. Medine'de Mus'ab İbnu Umeyr'in eliyle ilk İslâm'a girenlerden biridir. Sa'd İbnu Mıı'az, Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anhümâ)'dan da önce İslâm'a girmiştir. Bedir, Uhud başta olmak üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katıldığı bütün gazvelere iştirak etmiştir. Kab İbnu Eşrefi öldüren grupta da yer almıştır.

Ashâb'ın faziletçe önde gelenlerinden biridir. Hz. Aişe: "Ensârdan üç kişi var ki, fazilette kimse bunlardan önde düşünülmemiştir, üçü de Benî Abdi'l-Eşhel'dendir: Sa'd İbnu Mıı'âz, Useyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr" der. Hz.Aişe'nin rivayetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birgiin Abbâd'ın sesini işitir ve derhal şu duayı yapar: "Rabbim Abbâd'a rahmetini bol kıl!" Enes anlatıyor: "Useyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr, zifiri karanlık bir gecede, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanında idiler. Evlerine gitmek üzere huzurdan ayrıldılar. Önlerini, onlardan birinin deyneği aydınlatmayabaşladı. Onun ışığında beraber yürüyorlardı. Yolları ayrılınca, her ikisinin de deyneği bunlardan her birinin önlerini aydınlatmaya başladı."

Abbâd (radıyallahu anh), Yemâme Savaşı'nda kırkbeş yaşlarında olduğu halde şehit düşmüştür, Cenab-ı Hakk'tan,

bu ümmete emsali fedâkar âbid, mücahitler vermesini ve onu da bizlere şefaatçi kılmasını dileriz.

2- Hadise'nin İbnu İshak'taki vechi, bu safhayı, daha açık nakletmektedir: "...(Takipçi müşrik) bir ok attı. Eliyle koymuşçasına isabet ettirdi. Namaz kılmakta olan Ensârî (Abbâd İbnu Bişr), oku çıkardı ve kıyâmda sâbit kaldı. (Müşrik isabet ettiremedim zanniyle) bir ok daha attı. Onu da eliyle koymuş gibi isabet ettirdi. (Ensârî) oku çekip yanma koydu kıyamına devam etti. Müşrik bir üçüncü ok daha attı, onu da eliyle koymuş gibi isabet ettirdi. (Ensârî) onu da bedeninden çekti (ve namazına devam etti) sonra rükû ve secdeye gitti..." vak'anın İbnu İshak'taki rivayetinin son kısmı da burada kayda değer. Abbâd, muhâcir arkadaşının (Ammâr'm) "Beni niye daha önce uyarmadın?" sorusuna verdiği cevapta şöyle der: "...Bana ard arda ok atmaya devam edince rükûya gittim ve seni uyandırdım. Allah'a kasem olsun. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beklememi emrettiği bir gediğin korunması mevzubahis olmasaydı, okuduğum sureyi terkedip kesmemden önce ruhum bedenimi terkederdi." Görüldüğü üzere, Ensârî, namazdan aldığı hazzı bozmamak için üç okun verdiği ızdıraba rağmen namazını kesmiyor.

Bu mümkün mü? Bu nasıl bir hâlet, nasıl bir hâl ki Kur'an'ın ve namazın zevki üç ok yarasının verdiği acıya ve ızdıraba galebe çalıyor?

Şüphesiz bunu bizlerin anlaması oldukça zor! Bunun için önce Ashâbm yüce makamını bilmek, idrak etmek ve te'yid etmek gerek. Bu meseleyi anlamamızda bize yardımcı olacak bir açıklamayı Bediüzzaman yapmaktadır. Gerçi onun bu açıklaması ilmi bir açıklama değil, hâli bir beyândır. Fiilen yaşanmayınca anlaşılmaz. Ancak büyüklerimizin hâlle de ilgili olsa anlattıkları bu çeşit hadiseler de bizim için bir hüccettir, bir ip ucudur. Öyleyse, Sahabe ile alakalı bir

müşkilimizin vuzuha kavuşmasında Bedi-üzzaman'ın şahsî tecrübesinden istifade edeceğiz. Merhum der ki: "Bir zaman, bir tek teşbihin, bir tek namazda, Sahâbelerin tarz-ı telakkisine yakın bir surette bana inkişafı, bir ay kadar ibadet derecesinde ehemmiyetli göründü. Sahabelerin yüksek kıymetini onunla anladım." 1 ^ 1

Demek ki, onlar, Rabbülâlemîn'in Habibi, Halili olan Fahr-ı Kâinat Efendimiz Resîıl-i Ekrem'le sohbetten, onun terbiye ve tenvirinden öyle bir feyz, öyle bir kemâl alıyorlar ki, onlar için namaz, bir başka hâlete geçme vesilesi oluyor. Onun tek bir tesbihatı Bediüzzaman gibi maneviyat eri, tefekkür piri bir zatın bir aylık namazına bedel olursa bizlerin belki birkaç yıllık namazına bedel olacak bir feyz, bir manevi zevk veriyor demektir. Bunu söylemekle, Sahabenin mevkiini, makamını kavrayabildiğimizi, müşkülümüzü ilmi bir kesinlikle tamamiyle

hallettiğimizi iddia etmiş değiliz. Meselenin anlaşılmasına ve birazcık kavranmasına yardımcı olacak ufak bir pencere açmış oluyoruz.

Selef-i sâlihîn'den günümüze milyonlarca İslâm ülemâsının ittifakla Sahabe hakkında hiisn-ü zanda bulunmuş olması, onları hiçbir istisna yapmaksızın udul kabul etmesi, arkadan gelecek en yüce mertebeye eren bir velinin bile, en âmi bir Sahabi'nin mertebesine yetişemeyeceği hususunu beyan etmeleri delilsiz, hakikatsiz, hissi bir davranış değildir. Bu ülemâ ordusunun onlar hakkında âyet, hadis ve keşfıyatlarma dayanan bu icma ve ittifakları da Ashab (radıyallahu anhüm ecmâîn)'ı anlamada bir diğer penceredir.

Şu halde, kaydettiğimiz bu iki pencerenin aydınlığında bakacak olursak üç ok yarasına rağmen Abbâd İbnu Bişr (radıyallahu anh)'m namazına nasıl devam ettiğini anlayabiliriz.

"Kişi sevdiğiyle beraberdir. Rabbimiz! Kalblerimizi Ashab-ı Kirâm'ın sevgisiyle hayadandır! Amin."

3- Bu hadisten bazı âlimler iki hüküm çıkarmışlardır:

1) Arka ve ön yollardan çıkmayan kan, az veya çok farketmeksizin abdesti bozmuyor, temizliğe mani değildir. Şâfıî, Mâlik hazretleri başta olmak üzere bir grup Sahâbî ve Tâbiîn iilemâsı: "Vücuddan, iki yol dışında kanın çıkması abdesti bozmaz" diye hükmetmiştir.

İbnu Mes'ud, Sâlim İbnu Abdillah, İbnu Abbâs, Câbir, Ebû Hüreyre, Hz. Aişe, Haşan Basrî, Kasım (İbnu Muhammed), Atâ, Tâvus, Mekhul, Rebî'a, Ebû Sevr, Dâvud-u Zâhirî bu görüştedir. Bagavî: "Sahâbe ve Tâbiîn'in çoğu bu görüştedir" der.

2) Yaralardan akan kanlar temizdir, yaralı kan bulaşmasından ma'fuvvdur. Mâlikiler bu görüştedir. Mücahidlerin yaralarından akan kanlarla ıslanan elbiselerinin içinde namaz kıldıklarını ifade eden çok sayıda rivayet gelmiştir. Resûlullah'm namazdan önce kan bulaşığının yıkanmasını veya kanlı elbisenin değiştirilmesini emrettiğine dair rivayet gelmemiştir. Nitekim Hendek Savaşı sırasında yaralanan Sa'd (radıyallahu anh) için mescidin içinde çadır kurulmuş, kanları mescide akar olduğu halde orada kalmış ve bu hal üzere vefat etmiştir. Hz. Ömer'in de yarasından kanlar akarken sabah namazını kılması da yaradan akan kanın temizliğine gösterilen deliller arasında zikredilir.

Teysîr müellifi, abdesti bozan şeyler zımnında kandan bahsettiği halde, kaydettiği hadisten kanla abdestin bozulmayacağı hükmü çıkmaktadır. Hemen belirtelim ki, bu bahsi ilgilendiren yegâne rivayet, bu bahse alınmış olan bu iki rivayet değildir. Hanefiler kan meselesinde başka

hadislerle amel edip bunları te'vil etmişlerdir. Onlar Temîmü'd-Darî ve Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhümâ) tarafından rivayet edilen: "Akan her kan sebebiyle abdest alınır" hadisini esas almışlardır. Nasbu'r-Râye'de başka rivayetler de kaydedilir. Haneliler buna dayanarak vücuddan kan çıkar ve akarsa bunun abdesti bozacağını kabul eder. Bozmayan miktar, yaranın üzerinden çıkıp etrafa dağılmayan, olduğu yerde kalan katreciktir.

Bazı Hanefiler, Hz. Enes hadisinde: "Resûlullah'm haberi olsaydı abdest tazelemeyi, namazı iade etmeyi emrederdi" diye te'vil getirmiştir. Ayrıca Câbir hadisinin zayıflığı da belirtilmiştir. 12221

İKİNCİ FER':

KADINA VE FERC'E DEĞME (Bu fer'in iki nevi var)

BİRİNCİ NEV':

KADINA DEĞME

jlj 56^1 Ji f ja oîjii $1 # sı Sî[:i*lp si slsjip . 1 . 3668.

■d ÖÜl as°İ. öu

1. (3668)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlarından birini öptü, sonra dönüp namaza gitti, abdest tazelemedi."

Urve rahimehullah der ki: "Kendisine: "Bu, sizden başka bir hanımı olmamalı!" dedim. Hz. Aişe gülmekle cevap

verdi." 12221

2. (3669)- Ibnu Ömer (radıyallahu anhiimâ)'m şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Erkeğin hanımını öpmesi veya ona eliyle dokunması hep miilâmese (değme) sayılır. Öyleyse kim hanımını öperse veya eliyle dokunursa abdest alması gerekir." Bu rivayetin bir benzeri İbnu Mes'ud'dan gelmiştir. 121111

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivayet, kadına eliyle dokunarak veya öperek veya bir başka şekilde değme ile ilgilidir. Birinci rivayete göre, kadına öpme dahil, herhangi bir şekilde değme abdesti bozmamaktadır. İkinci rivayete göre ise abdest bozulmakta ve yeniden abdest almak gerekmektedir. Hz. Ali, İbnu Mes'ud, Atâ, Tâvus, Ebû Hanîfe, Stifyân esSevrî birinci hadisteki hükümle amel etmişlerdir. Bu hükmü te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Müslim'de gelen bir rivayete göre, Hz. Aişe aynen şöyle der: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)) yatakta bulamadım. (Karanlıkta sağı solu) yoklarken elim ayaklarının altına rastladı, secdede idi ve şöyle diyordu: "Rabbim, gazabından sana sığınırım..."

Sahîheyn'de gelen bir diğer rivayette Hz. Aişe, ayakları kıble istikametinde uzanmış olarak yattığını, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın secdeye giderken, eliyle ayaklarına dürttüğünü, böylece ayaklarını topladığını, fakat sonradan tekrar uzattığını, secde sırasında her seferinde ayağını dürttüğünü ve kendisinin de ayaklarını topladığını ve Resulullah'ın da secde ettiğini nakleder.

Ancak İbnu Mes'ud, İbnu Ömer, Zührî, Mâlik, Evzâî, Şâfiî, Ahmed, İshâk öpmede abdest gerektiğine hükmetmişlerdir. Bunların da şer'î delilleri var: Âyet-i Kerime'de p denmiş,

bu

»-İ şeklinde de okunmuştur. Burada lems (değme), abdesti bozan amiller arasında sayılmıştır. Âyet,

lâmestüm diye okununca cimâ ma'nâsına te'vili daha zahir ise de, lemestüm diye okununca elle değmek ma'nası daha zâhir olmaktadır ve cimâ dışındaki her çeşit değmeler de o mânaya girmekte, dolayısıyla kadına ne suretli olursa olsun "değme"den abdest bozulmaktadır. Yorumunda ihtilâf edilen âyet meâlen şöyle: "Ey iman edenler... Eğer hasta olur veya bir sefer üzerinde bulunursanız yahud sizden biriniz ayak yolundan gelirse yahud da kadınlara dokunup da su bulamazsanız o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin..." (Nisa 43)

İbnîı Abbâs (radıyallahu anhiimâ) âyetteki lems'ten maksadın cimâ olduğunda cezmederek bu te'vili reddeder. Ülemâ umumiyetle İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ)'m te'vilini, Ashabtan diğerlerinin te'viline tercih etmeyi prensip edinmiştir. Çünkü O, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Allah'ım, ona Kur'an'm te'vilini öğret" duasına mazhar olmuştur. Kur'an'la ilgili tefsirde otoritedir. "Çünkü derler, te'vili ona Allah öğretmiştir."

Âyette geçen kelimesinin cimâ'dan kinaye olup olmadığı hususunda ülemânm yaptığı ilmi münakaşaya

bu kadar işareti yeterli görüyor delillerine, cevaplarına yer vermiyoruz. 12221

: Jü UV

3. (3670)- Übeyy İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, bir kimse hanımıyla cima yapsa fakat inzal olmasa yıkanması gerekir mi?"

"Kadına değen kısmını yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar!" buyurdular." 12221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, inzal vâki olmadıkça boy abdestinin gerekmiyeceğini ifade etmektedir. Bu ma'nâyı ifade eden "Su, ancak sudan dolayı icabeder" nev'inden başka rivayetler de var. Ancak ülemâ bu hadislerin başka hadislerle neshedildiğinde ittifak eder. Bu nâsihlerden biri şudur: "İki hitan kavuşur ve haşefe kaybolursa, inzal olsa da olmasa da gusül gerekir."

Burada hıtân sünnet mahallidir. İbnu Hacer iki hitanla erkeğin hitanının kastedildiğini belirtir. Haşefe de baş kısımdır. Bu durumda erkek uzvunun baş kısmı kadın uzvunda kaybolunca şer'an cimâ hâsıl olmuştur, inzal olsa da olmasa da farketmez, cimâye terettüp eden ahkam tahakkuk eder. Bu ahkamdan biri yıkanmadır, yani boy abdesti.

Ancak şunu da belirtelim ki, inzal vâki olmadıkça, boy abdestinin gerekmiyeceği kanaatini koruyan Sahâbe ve Tâbiîn, -azınlık teşkil etseler de- olmuştur. Hatta Atâ'nın şu sözü rivayet edilir: "İnzal olmasam bile yıkanmadan huzur bulamıyorum, sebebi de bu husustaki ulemânın ihtilâfıdır." İhtilâfu'l-Hadis'te Şâfiî Hazretleri de şöyle

demiştir: "Su, sudan gerekir" hadisi sâbittir, ancak mensuhtur... Bölgemizdeki bazı âlimler (Hicazlılar) bize bu meselede muhalefet ederek: "İnzal olmadıkça gusiil gerekmez." dediler."

Belirttiğimiz gibi neshe rağmen bir ihtilaf mevzubahis ise de, cumhur guslün gerekeceğinde ittifak etmiştir. 1 ^ 1
İKİNCİ NEY':

ZEKERE DEĞMEK

iööİtf : Jıs <lp aı ^ ^ jit ^ .1. 3671.

4İtv2J jli j! 2_* J ^ 3 ^

1. (3671)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanma geldik. (Biz huzurlarında iken) bir adam geldi. Sanki o bir bedevi idi.

"Ey Allah'ın Resulü! dedi, kişi abdest aldıktan sonra zekerine değerse ne gerekir (abdesti bozulur mu, bozulmaz mı?)"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:

"O, kendisinden bir parça değil midir?" 1 ^ 1

öd i o^Sd ; Jli İ-î £glil jl[Lg-tP aüI c-a -2- 3672.

. (_£Â«jfdl la A] lÂaj cAjuj 1 A>-1

2. (3672)- Büsre Bintii Safvân (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Zekerine değen abdest almadıkça namaz kılmasın." 1 ^ 1

A*Aj ^Js- i _A>s_vadl ; JlÎ <UP aUİ A*-* 3. 3673.

.] 3 J 3 j col 3 yl 13^1 3 :Jli .p : 3 İi dilil jlli cci 3 J^li ^lij

. öJJl- 4 4>~y-l

3. (3673)- Mus'ab İbnu Sa'd İbni Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Sa'd İbni Ebî Vakkâs (radıyallahu anh)'a Kur'an tutuyordum. Bir ara kaşındım. Sa'd:

"Her halde zekerine değdin?"dedi. Ben "evet" deyince:

"Kalk, abdest al!" emretti. Ben de gidip abdest alıp geri döndüm" 1 ^!

^ Uiy dp-o-31 ca*J 3 d)I A*i 4jiJİ yLA (J L«yp aJJİ d?*ö3 7^ i-i C-AÖ[: Jli ^ili yf-j -4. 3674.

tyç-Ji öoj3 oL iyJ d)I a*j (^1 ; jLâi VL^-vLaj c-aS"" li öcjyi oA& d)I caİJü d?

. öJJu .]jö> oidj İt3yI Î3y-Î oî f

4. (3674)- Nâfı rahimehullah anlatıyor: "Ben, bir sefer sırasında İbnu Ömer (radıyallahu anh)'le beraberdim. Güneş doğduktan sonra onun abdest alıp namaz kıldığını gördüm. Kendisine: "Bu şimdiye kadar kıldığınızı hiç görmediğim bir namaz!" dedim. Şu açıklamayı yaptı:

"Sabah namazı kılmak üzere abdest aldıktan sonra fercime dokundum. Sonra da abdest almayı unuttum (ve namaz kıldım. Şimdi bu durumu hatırlayınca) yeniden abdest alıp namazımı iade ettim."Alil

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen dört hadis, kişinin cinsiyet organına değdiği takdirde abdestinin bozulup bozulmayacağı ile alâkalıdır. İlk hadis, böyle bir durumda abdestin gerekmeyeceğini ifade etmekte ise de, diğer üç rivayet gerekeceğini ifade etmektedir.

Şu halde, ülemâmn ihtilâf ettiği bir mesele ile karşı karşıyayız. Nitekim bir kısım iilema elle zekere değme'yi, abdesti bozan sebepler arasında görmüşlerdir: Hz. Ömer, oğlu Abdullah, Ebû Eyyub el Ensârî, Zeyd İbnu Hâlid, Ebû Hüreyre, Abdullah İbnu Amr İbni'l-As, Câbir, Hz. Aişe, Ümmii Habîbe, Büsre Bintu Safvân, iki rivayetten birinde Sa'd İbnu Ebî Vakkâs; yine iki rivayetten birinde İbnu Abbâs, Urve İbnu Zübeyr, Süleyman İbnu Yesâr, Atâ, Ebân İbnu Osman, Câbir İbnu Zeyd, Zührî, Mus'ab İbnu Sa'd, Saîd İbnu'l-Müseyyeb ve başkaları. İmam Şâfiî ile Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir. İmam Mâlik'in meşhur görüşü de böyledir.

Diğer bir kısım iilemâ ise zekere değmekle abdestin bozulmayacağına hükmetmiştir. Bunlar da. Talk İbnu Ali'den kaydedildiği üzere buna cevaz veren rivayetlere dayanırlar. Talk'ın rivayetinde Resûlullah "Kendisinden birparça değil mi?"demiştir. Mudğâ, et parçası demektir. Gerçi râvi "bad'a" mı dedi "mudğa" mı dedi miitereddid ise de, ikisi de aynı ma'nâya gelen müterâdif kelimelerdir. Hz. Ali, Ammâr İbnu Yâsir, Abdullah İbnu Mes'ud, Abdullah İbnu Abbâs, Huzeyfe İbnu'l-Yemân, İmrân İbnu'l-Husayn, Ebû'd-Derdâ, iki rivayetin birinde Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, iki rivayetin birinde Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Saîd İbnu Cübeyr, İbrahim Nehâî, Rebî'a İbnu Ebî Abdirrahmân, Siifyân es-Sevrî, Ebû Hanîfe ve Ashâbı, Yahya İbnu Ma'in ve Ehl-i Kıife hep bu görüştedirler.

Talk hadisini, hadis münekkidleri Büsre hadisinden daha sıhhatli bulmuşlardır. Ancak, Büsre hadisini esas alanlar, Talk hadisinin mensuh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Delilleri de Talk'ın, Büsre'ye nazaran çok önceleri müsliiman olması, Fakat muhakkikler böyle bir gerekçe ile neshe hükmedilemeyeceğini söylemiştir. Yine de Büsre hadisinin turukundaki çokluk, bazı şevâhidin varlığı, yukarıda belirtildiği üzere bir kısım ülemâmn onunla amel etmesine sebep olmuştur. Ülemamızm cümlesinden Allah razı olsun, onların ihtilafı ümmete rahmettir. 1 ^ 1

ÜÇÜNCÜ FER:

UYKU, BAYILMA, KENDİNDEN GEÇME

;ö3I£İJ . jjÂjpjjLı oj ç jjili İî jI5^[:Jli <up aüI ,jp -1- 3675.

. t & la A] Ijjfcj 4j>- y>- \ .JaJJİj J li o

1. (3675)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah'ın ashabı uyurlar, sonra abdest almadan namaz kılarlardı:

(Enes'ten bunu rivayet eden) Katâde'ye:

"Bu sözü Enes'ten bizzat işittin mi?" diye sorulmuştu:

"Vallahi evet!" diye te'yid etti." 111 ^

2. (3676)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ)'den anlatıldığına göre, oturarak uyur, sonra kalkar, abdest almadan namaz kılardı." 1 ^ 11

jUL*Ji \i-i- aui J(Jü[<up i»! ^1 p ^jpj -3.3677.

. ^jJI GiL>- ÂjjJiJI ^

3. (3677)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Gözler, halkanın bağıdır, öyleyse uyuyan abdest alsın."Hi£I

fiI ^ J as- i-î I ıL«-4-tp ahi jj-pj -4. 3678.

cac aS iaJİİ ^ caİD

ijjsj .JaJLvslaS liI aJU 1 1 V >.>? 1 JIj ^y> ^İp 1 iI d)I

. ı^C, X*jü 1 İ2 g 1

4 . (3678)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m anlattığına göre, Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselam)) secde halinde uyurken görmüş ve hatta Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) horlayıp solumuş, sonra kalkıp (abdest almadan) namaz kılmıştır.

İbnu Abbâs der ki:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, siz uyudunuz, (abdestiniz bozulmuş olmalı değil mi)?" Bana şu açıklamayı yaptı: "Abdest, yatarak uyuyana gerekir. Zira yatarak uyuyunca mafsalları rehâvet basar.

AÇIKLAMA:

1- Uykunun abdesti bozup bozmayacağı meselesi de iilemâ arasında ihtilâf edilmiştir.

Beyhakî, Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin şu sözünü kaydeder: "Çömelerek (ihtiba) uyuyan, ayakta uyuyan ve secde halinde uyuyan kimseye abdest gerekmez. Uyuyan yatacak olursa kalkınca abdest almalıdır." İbnu Hacer bu rivayetin senetçe muteber olduğunu ve Hz. Ebû Hüreyre'nin şahsî bir açıklaması (mevkuf) olduğunu belirtir.

2- Tirmizî hazretleri bu mesele hakkında şu açıklamada bulunur: "Ülemâ uyuyan kimsenin abdesti hususunda ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, oturarak veya ayakta uyuyana abdest gerekmeyeceği, sadece, yatarak uyuyana gerekeceği görüşündedir. Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir. Bazıları: "Aklına galebe çalacak (şuurunu kaybedecek) derecede uyursa, artık abdest gerekir" demiştir. İshâk İbnu Râhûye'nin görüşü budur.

Şâfiî hazretleri: "Oturarak uyuyup rüya görür veya uyuklama sebebiyle mak'adı oynarsa abdesti bozulur" demiştir. Esasen

bu mevzuda Şâfıî hazretlerinden birkaç görüş rivayet edilmiştir. İbnu Hacer'in kaydına göre, Şâfıî'nin kavl-i kadîmine göre oturandan başkasının abdesti mutlak olarak bozulmaz. Ancak şu tafsilatı sunar: "Namaz haricinde ise bozulur, dahilinde ise bozulmaz." Yeni görüşünde: "Yere iyi oturmuş olan kimsenin abdesti uyku ile bozulmaz; iyi oturmayanınki bozulur." Şâfıî'den yapılan bazı rivayetleri yorumda âlimler ihtilaf eder.

3- İbnu Hacer’in kaydına göre, gerek Sahâbe ve gerekse Tâbiîn’den bazılarının "uyku abdesti bozan bir hadestir" demeye gelen ifadelerle, "azı da çoğu da abdesti bozar" görüşünde olduğunu nakleder. Ebû Ubeyde ve İshak İbnu Râhûye bu görüştedir. Nitekim Safvân İbnu

Usâl (radıyallahu anh)'ın yaptığı bir rivayetteşu ibare de yer alır: JJj ji Jatlp j ...Bu

rivayette, "küçük abdest, büyük abdest ve uyku"nun arası eşit tutulmakta ve uykuya bir kayıt da getirilmemektedir. İbnu’l-Münzir, hadisin "uyku"yu âmin bir tarzda zikretmiş olması sebebiyle bununda bir hades sayılması gereğine meyleder. Bu hadisi İbnu Hüzeyme ve bazıları "sahih" addetmiştir.

Halbuki, ayakta veya oturarak uyumanın abdesti bozmayacağına hükmedenler "uyku'nun hades değil, hadesin sebebi olduğunu benimsemişlerdir.

4 - Hz. Ali (radıyallahu anh)'in rivayetinde, "gözler halkanın bağıdır" denmekte, bununla gözle yel tutma arasındaki irtibat belirtilmektedir. Halka diye çevirdiğimiz seh, insanın mak'adı ma'nâsma geldiği gibi anüs ma'nâsına da gelmektedir. Şu halde, hadiste uyuyan kimsenin kendisini kontrol edemeyip, bilhassa yel kaçması şeklinde vâki olacak hadesin farkına varamayacağı belirtilmiş oluyor. Bu açıdan,

uyku hades değil, hadese sebeptir -veya fıkhî tabiriyle mazannetü'lhades'tir.- Şu halde hadis, uyanık kimsenin halkanın bağını tutup dahilden yel çıkmasına mani olacağını ifade ediyor. Uyuyunca, müteakip hadiste ifade edildiği üzere mafsallar gevşeyecek ve yel kaçması da olabilecektir.

5- Hülasa etmek gerekirse bu meselede dokuz görüş ortaya çıkmıştır.

1) Hangi halde olunursa olunsun uyku abdesti bozmaz. Bu görüşte olanlar Hz.Enes'ten yapılan şu rivayete dayanırlar: "Resıılullah'm ashabı yatsıyı beklerken başları (sağa sola) dalgalanacak kadar uyurlardı, sonra abdest almadan namazlarını kılarlardı." Bunlara göre "uyku abdesti bozsaydı Allah bunu vahiy ile bildirirdi."

2) Uyku her durumda abdesti bozar. Az da olsa, çok da olsa farketmez, otururken de yatarken de, hangi hal üzere olunursa olunsun. Bunda Safvân Hadisi'ne dayanırlar: "Biz seferde iken Resulııllah bize emirde bulunarak cenâbet hali hariç, büyük abdest bozma, küçük abdest bozma, uyuma gibi hallerin hiç birinde mestlerimizi üç gün üç gece çıkarmamamızı söylerdi."

3) Çok uyku her bir durumda abdesti bozar, azı hiçbir durumda bozmaz. Sübülü's-Selam'da bunların uykuyu tek başına abdest bozucu görmedikleri belirtilir.

4) Namaz kılan kimsenin hey'eti üzerine dururken uyuyanın uykusu namazı bozmaz: Rükû, sücud, kıyam, kuîıd (oturma) halleri gibi.. Bu durumlardan birinde uyuyanın namazı bozulmaz. Yan yatarak, sırt üstü yatarak uyuyanın abdesti bozulur.

5) Rükû ve secde halinde olanın uykusu abdesti bozar. Ahmed İbnu Hanbel böyle demiştir.

6) Rükû ve secde dışındaki uyku abdesti bozar. Böyle diyenler Ahmed İbnu Hanbel'in Ziihd'de ki bir rivayetini esas alırlar.

"Kul secde ederken uyursa Allâh-u Ztilcelal Hazretleri şöyle der: "Kuluma bakın. Ruhu benim yanımda, kendisi ise bana secde ediyor."

Burada secde mevzubahistir, kıyasla rükûya da dahil etmişlerdir.

7) Sadece secde edenin uykusu abdesti bozar. Bu da Ahmed İbnu Hanbel'den rivayet edilmiştir.

8) Namazda, hangi hal üzere uyunursa uyunsun abdest bozulmaz, namazın dışında uyku abdesti bozar. İmam Şafiî ve hatta Ebû Hanîfe'ye de nisbet edilen zayıf bir görüştür.

9) Mak'adı (oturağı) yere sağlam şekilde oturmuş olarak uyuyanın abdesti bozulmaz, aksi halde az uyuşa da çok uyuşa da; namazın içinde de dışında da olsa bozulur. Şâfiînin görüşü budur.

Sübülü's-Selam'da Emir el-Yemânî der ki: "En doğrusu şudur: İnsanda şuur kalmayacak şekilde galebe çalan uyku (ennevmü'lmüsteğrik), abdesti bozar."

Son olarak Hanefîlerin görüşünü kaydedelim: "Yan yatarak veya bağdaş kurarak veya dirseklere dayanarak veya ayakları oturak yerinin altından bir tarafa uzatarak yahut namaz haricinde secde eder gibi bir vaziyette bulunarak uyumak; veya oturup uyuyan kimsenin uyanmaksızın, oturağı, yerinden tamamen yukarı kalkacak olsa abdesti bozulur. Oturağı yere tam yerleşmiş vaziyette oturarak uyumak, namazda iken ayakta veya oturarak veya rüku ve secde halinde uyumak abdesti bozmaz." 1 ^ 1

I cJü S! yfj : JlS jj .5. 3679.

;3^ Alil 3t 3J-iijJiiiLij t ıllii iJLaİ Iİ-İ- 3j-^j

aj\l\ caIİp il ul*ü :cJÜ j (U J

' Li ç ûaÜ ^ c ^ ı .. - ^ Âc. ^ J1 ^2 ç. U ^ İj

Jjd-j :cJli ;LİÂİ :3^ cjjlll ^ caIİp

I ^Li s- ÖQ^s4 ~t~j~ 4ü(CEaj^p-1 .] Sj>~

İ-İ- aJ) 1 Jöli>j ^53 (3 ı—6 > " c3 jAj. jbk^jül

5. (3679)- Ubeydullah İbnu Abdillah İbni Utbe anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin yanma girip, kendisine:

"Bana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hastalığından bahsetmez misiniz?" dedim.

"Elbette" dedi ve anlattı: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı ağırlaşmıştı. Bir ara:

"Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.

"Hayır ey Allah'ın Resıılü, sizi bekliyorlar" dedik.

"Benim için leğene su koyun!" diye emrettiler. Dediğini yaptık. Yıkandılar. Sonra kalkmaya çalıştı. Ancak üzerine baygınlık geldi. Az sonra açıldı. Tekrar: "Halk namazı kıldı mı?" diye sordu.

"Hayır, ey Allah'ın Resulü, sizi bekliyorlar!" dedik. Halk oturmuş, yatsıyı kılmak üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bekliyordu." 111111

13221

jöJj cJİ söy j :cJıS 14 JÎ[:U*1p aı y>j J\ ^ .6. 3680.

6. (3680)-Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhiimâ), küsuf namazıyla ilgili rivayetinde der ki: "... Ben de (Resulullah'a uyarak) namaza durdum. (Namazı öylesine uzattı ki) üzerime baygınlık geldi. Başımın üzerine su dökmeye başladım."

Urve rahimehullah der ki: "Abdest almadı. 1111111

AÇIKLAMA:

1- Bu sonuncu rivayet, Esma (radıyallahu anhâ)'nm uzunca bir rivayetinden bir parçadır. Buhârî ve Müslim'de tamamı tahric edilmiştir. Rivayette, mevzumuzu ilgilendirmeyen diğer bir kısım teferruat meyanmda Hz.Esmâ'nm, uzunca kılınan bir küsuf namazı sırasında üzerine baygınlık geldiği, buna tedbir olarak tepesine su boşalttığı baygınlıktan sonra abdest tazelemeden namaza devam ettiği anlatılmaktadır. Muhaddisler, hadisin böyle parçalanarak içindeki fıkha göre parça parça rivayet edilmesini "caiz!" görürler. Hadiste bu davranış çeşidine taktî'u'Ihadis denir.

2- Burada Esma (radıyallahu anhâ), üzerine baygınlık geldiğini söylemektedir. Ancak, akıl ve şuurunu kaybetme derecesinde bir baygınlık değildir. Çünkü kendisine su dökerek tedavi uygulayabilmektedir. Alimler bu durumu nazar-ı dikkate alarak, hafif baygınlık geçirmek abdesti bozmaz diye değerlendirmişlerdir. 12 ^ 1

DÖRDÜNCÜ FER:

ATEŞTE PİŞENİN YENMESİ

(Bu iki çeşittir: Abdest gerektiren; abdest gerektirmeyen)

BİRİNCİ ÇEŞİT:

ABDEST GEREKTİREN

yA Lc| ıjUıi ^İp JijlJ yı aJlİ-Lp AjI|^ ;<up kuI (j;I -1- 3681.

Jg.aI Ijjsj \ c A^p-I ,]jül Ijî \ (J# aUİ d-otp" ^ L^jdS"! JgSI jIyjI

4 ^4

cJgS I yA 4jtI ai ^I«.Aİi» «LİjIp aJj

1. (3681)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'den nakledildiğine göre, Ebû Hüreyre mescidde abdest alırken yanma Abdullah İbnu Kârız gelir. Ona, Ebû Hüreyre şu açıklamayı yapar: "Bir keş (kurumuş çökelek) parçası yedim, bu sebeple abdest alıyorum. Çiınkii ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Ateşte pişen şeyler yiyince abdest alın" dediğini işittim." 12221

AÇIKLAMA:

Ateşte pişen bir nesne yenilince abdest tazelemek gerektiği hususu münakaşa edilmiştir. Selef ve halef ülemâsı ekseriyetle ateşte pişen şeyin abdesti bozmayacağına hükmetmiştir. Ancak bir grup tilemâ da sadedinde olduğumuz hadisle amel ederek ateşte pişen yenilince abdest tazelemenin vacib olduğuna hükmetmiştir. İbnu Ömer, Ebû Talha, Enes İbnu Mâlik, Ebû Musa, Hz. Aişe, Zeyd İbnu Sâbit, Ebû Hüreyre, Ömer İbnu Abdilaziz, Ebû Kılâbe, Haşan Basrî ve bazıları bu görüştedir.

Abdest gerekmeyeceğine kâni olan ekseriyet, bunlara birkaç açıdan cevap vermişlerdir.

* Nesh: 2684 numaralı Câbir hadisini gösterilerek sadedinde olduğumuz hadisin neshedildiği söylenmiştir. İşaret ettiğimiz hadisin bazı vecihlerinde Hz. Câbir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m en son iki icraatından biri, ateşin değiştirdiğinden abdest alma mecburiyetinin terkidir" demiştir.

* Ateşin değiştirdiğinden abdest emri istihbab ifade eder, vücııb değil. Hattâbî ve İbnu Teymiye bu kanaattedir.

* Abdestten murad, bu meselede ağız ve ellerin yıkanmasıdır, namaz abdesti değil. Bu yorum zayıf bulunmuştur.

* Meseleyi Hiılefayı Râşîdîn'in tatbikatına bakarak çözmeyi esas alan muhakkik âlimler, onların ateşte pişen birşey yedikleri zaman abdest tazelemediklerini tesbit ederler. Bir rivayette Hz. Câbir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) ile ekmek, et yedim; namaz kıldık, onlar abdest almadılar" der.

Ateşte pişen yenilince abdestin terkiyle ilgili başka rivayetler de var. Bazılarını müteakiben zikredeceğiz. Abdesti gerekli görmeyenler arasında Hz. Ebû Bekr, Hz.Osman, Hz. Ali, Hz. Ömer, İbnu Mes'ud, İbnu Abbâs, Amir İbnu Rebî'a, Ebû Ümâme, Muğire İbnu Şu'be, Câbir, (radıyallahu anhüm); Tâbiîn'den Ubeyde es-Selmânî, Sâlim İbnu Abdillah, Kasım İbnu Muhammed, Mâlik, Şafiî ve ashabı, Hicaz ehli, Süfyân Sevrî, Ebû Hanîfe ve Ehl-i Küfe, İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye vs. vardır.

Râcih olan, ekseriyetin tercihi olduğu açıktır. 12221

İKİNCİ ÇEŞİT:

ABDESTİ GEREKTİRMEYEN

\ c öLi ı_Ju5^ İ4- jl[;La^f- aJ)I l / , W p ^jp -1- 3682.

^ cı_ix5 ^^jİu^jüI aJİ« ;.»jJj 3 * İSJp aJİ« la°] Ijjsj t(_£.L«jdI

:»çp>JJ| aJp jIiTISI j*Ji*JI :»<Jji!I«j.jJiJI o-U; oİjS-I :»<J3*^ J2uxjI«.»Lb^ü ^ L s^ >

s . p

. aJ Li~*j I ;»jJLç o-b>-i j\Pj

1. (3682)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) koyun budu yedi ve namaz kıldı, abdest almadı." 12221

Buhârî'nin bir başka rivayetinde: "Tencereden eliyle etli kemik aldı" denmiştir.

Müslim'in bir rivayetinde: "Budu kemirdi, sonra namaz kıldı, abdest tazelemedi" denmiştir. 12221

as -*

'_ e s)3 ûTj oLj« as 1 \ 4js* aüİ y*. - a iı a^i ^y j^-^p -2. 3683.**

JgjîJ İJjsj OIA^CUİI Ajyy>-I ^ Ijs I£Â^ (j\S2«JI öo^/zJI 2i

2. (3683)- Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselam)) gördüm, elindeki koyun budundan parça kesiyordu, ezan okundu. Hemen et dildiği bıçağı bırakıp namaza koştu, abdest almadı." 12221

2 cjU^j ı öi^ai aü ijij İ4- aüi (Jt '3i® 4ip aui _yi>- ^jp^ -3- 3684.

^ ji'U silil ÂÎ6f ^ âJö^ «jU 3>ji f c Jbj tljj ^ 1. jill Jpj 2) ciîj t sıi

2* i J>-1 ıjü ^jîl^llj ijli ^ ig.al İJjsj cAj^j 1 Aj>-y>-l •]l , w y4 l

. ^jll ^4 ı»5İlj«.(j4gil :»^lll« .jjllll lf -4 j İ~t~ ajj! (Jj-13.

(3684)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıktı, beraberinde ben de vardım. Ensârdan bir kadına uğradı. Kadın ona bir koyun kesti. Bir tabak tâze hurma getirdi, ondan yeyip sonra öğle için abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra (namazdan) ayrıldı. Kadın ona koyundan arta kalan birşeyler getirdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu da yiyip ikindiyi kıldı, bu sırada abdest almadı." 12221 Ebû Dâvud ve Nesâî'nin rivayetinde: "Resûlullah'ın son iki icraatından biri, ateşin değiştirdiğinden abdest almayı terketmekti" denmiştir. 12221

2-* «up a»i ^y. it3p ’Jı® c£.>ijlı ^y ş -l^p -4. 3685.

(JA^~»< Jl AflJ iji® j~>2-* (3 ‘-S-’A^î: AX*_«_C-j İ-j- AİJİ

aJ (Jıii tj3jı ^2^" (Ay)-®- 5 âc-jj^^r 1 2 ^ 1 ^-* ‘tip a»i Jc“-p 2^® J3”j 3 ^

ljlj JyŞ cÂidgj l^ Jjllls c-Jl ^lı 'Jl* ^yy. c-dÜsl ’.İî ^g4l

. ~y\ .]a2i jîâjî

4. (3685)- Ubeyd İbnu Sümârne el-Murâdî anlatıyor: "Abdullah İbnu'l-Hâris İbni Cez' (radıyallahu anh), Mısır'a yanımıza geldi. Kendisi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashabından idi. Mısır Camii'nde şu hadisi

anlatırken işittim: "Ben öyle hatırlıyorum ki, Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm)'la bir adamın evinde oturan yedi kişiden yedincisi veya altıdan altıncısıydım. Derken Bilâl (radıyallahu anh) geçti ve ezan okudu. Biz de çıktık. Giderken bir adama uğradık, tenceresi ateş üstündeydi. Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) ona: "Tenceren yeterince pişti mi?" diye sordu. Adam:

"Evet, annem babam sana feda olsun!" dedi. Resulııllah bunun üzerine bir parça aldı. Çiğnemesi devam ederken namaz için iftitah tekbiri aldı. Ben bu sırada ona bakıyordum." 13331

tg.L^./gİL US" ISI J-U?- # £gJl H>-j6^_[! JIS <up aJJİ 0U»^Jl ^ -5- 3686.

| oJj ili U LU S Ltli c I İ-İ- aUİ Jj-Aj (3^ J-* 3*5

ı_£İ !»c5y«.^ jL^JIj UJJL*^ (_$jbkJl a>-^>-I t Lcd2-i-İ2-*5 (j A kUa i_j>^ çLI (Jl SIİ ^ cIIIS"lj J5"ll

- *1^ J-!

5. (3686)- Siiveyd İbnu'n-Nu'mân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hayber Seferine Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) ile birlikte çıktık. Hayber yakınlarında olan Sahbâ'ya vardığımız zaman Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) ikindi namazı kıldı. Namaz bitince yiyecek getirilmesini ferman buyurdu. Sadece kavut getirilmişti. Bunun su ile ıslatılmasını emir buyurdu.

Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) da, biz de ondan yedik. Sonra akşam namazına kalktı. Ağzını mazmaza etti. Biz de ağızlarımızı mazmaza ettik. Fakat abdest almadı." 13331

, y \ (jA k UU ili UŞİ C-Jj£ı İ~j- aUİ JJ-'-D L)l[!AlU aDİ -6- 3687.

6. (3687)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) süt içti. Ne mazmaza yaptı ne abdest aldı; namazını kıldı." 131141

AÇIKLAMA:

1- Burada kaydedilen altı hadisten her biri ateşte pişen bir şey yendikten sonra abdest alınmayacağını ifade eden sünnetleri aksettirmektedir. Bu mesele ile ilgili gerekli açıklamaları 3681 numaralı hadiste yaptığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.

2- Son rivayetteki yıkama, sadece ağzın yıkanmasıdır, abdest değildir. Esâsen ağızda yemek kırıntıları olduğu halde namaza durmayı Resulııllah nehyetmiş, melekleri en ziyade rahatsız eden bir durum olarak tavsif buyurmuştur, daha önce kaydettik. 13331

BEŞİNCİ FER'

DEVE ETLERİ

01 : JlS Îjâîl çj- ja # *Sıl JL 0Î[:«p ftl jj jp .1. 3688.

<j LS İç?î :JlS .Jj I : JlS I Ciyl :JlS .LİJ^J o6S cut-i jlj tlU^iS

. jj—• 4 j>-j>-l .] : JlS I 3jIlS J : JlS .jjü :JlS ^^1^»

1. (3688)- Câbir İbnu Semure (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:

"Koyun eti sebebiyle abdest alayım mı?" diye sordu:

"Dilersen abdest al, dilemezsen alma!" diye cevap verdi. Adam bunun üzerine:

"Deve eti sebebiyle abdest alayım mı?" diye sordu. Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sefer:

"Evet, deve eti sebebiyle abdest al!" cevabım verdi. Adam tekrar: "Koyun ağıllarında namaz kılayım mı?" diye bir başka sual sordu: "Evet!" cevabını aldı. Tekrar sordu:

"Pekala, deve ağıllarında namaz kılayım mı?"

"Hayır!" buyurdu Aleyhissalâtu vesselam." 13361

tçıyloiijüi igjii ı d f ini t(_£.L«jdij ^ji^ ^ j .2. 3689.

. JâS'Ş Ig-ils Ijl*» Jbai { jou\'y > lj£

2. (3689)- Ebû Dâvud ve Tirmizî'de Berâ (radıyallahu anh)'nın rivayetlerine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) şöyle demiştir:

"Deve ağıllarında namaz kılmayın, çünkü onlar şeytandandır.

Koyun ağıllarından soruldu:

"Oralarda kılın, çünkü onlar berekettir" buyurdular." 13371
AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydettiğimiz Müslim hadisi, deve etinin abdesti bozacağını belirtiyor. Ancak ülemâ bu meselede ihtilaf eder. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz.Ali, Hz. Osman, Abdullah İbnu Mes'ud, Übeyy İbnu Ka'b, Abdullah İbnu Abbâs, Ebû'd-Derdâ, Ebû Talha (radıyallahu anhüm) ve Tâbiîn ve Etbaut-Tabiîn'in cumhuru bu meyanda Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfıî hazeratı deve eti yemenin abdesti bozmayacağını söylerler.

Ahmed İbnu Hanbel, İshâk, Yahya İbnu Yahya, Ebû Bekr İbnu'l-Münzir, İbnu Huzeyme, İmam Beyhakî gibi bazı büyükler de deve eti yemenin abdesti bozacağına hükmederler.

Cumhur-u ülemâ, deve etinin abdesti bozacağına hükmedenlere 3684 numarada Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz Ebû Dâvud hadisiyle cevap verirler. Orada "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en son iki icraatından birinin ateşte pişen şeyi yemek sebebiyle abdest almayı terketmek olduğu" ifade edilmektedir. Dolayısıyla cumhur, o amelle, bu hadislerin mehsuh olduğuna hükmetmiştir.

2- Koyun ve deve ağıllarında namaz kılma meselesine gelince: Hz. Berâ (radıyallahu anh)'nm rivayetine göre, koyun ağıllarında namaz kılmak caizdir. Ülemâmn hükmü de böyledir, zira aleyhte delil mevcut değildir. Deve ağıllarında namaz mekruhtur. Umumiyetle kerâhet-i tenzîhiyye denmiştir. Ancak deve pisliğine necâset diyenler, pisliğin bulunması halinde, deve ağıllarındaki namaza kerâhet-i tahrîmiye hükmünü vermiştir. Sebebi hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimler, deve ağıllarının koyun ağdığından daha pis koktuğunu sebep göstermiştir. Çünkü necislik yönüden aralarında fark gözetilmemiştir.Yani birinin sidik veya gübresi diğerine göre daha galiz veya daha hafif iddiasında bulunulmamıştır. Sözgelimi, Ebû Hanîfe ve İmam Şâfıî rahimehümâllah her iki hayvanın sidiklerinin necis olduğunu söylerken, İmam Mâlik her ikisinin de temiz olduğunu söylemiştir.

Bazı âlimler, hadisteki yasağın deve ağıllarına kazayı hâcet için oturmaya müteallik olduğunu söylemiş; bazıları da: "Develer ürkek olduğu için, namaz kılan kimse endişe içinde namazını kılarak huzur bulamayacak, belki de namazını bozacak; bu sebeple nehiy vârid olmuştur" demiştir.

Esasen hadiste gelene: "Çünkü onlar şeytandandır" ibaresi bu çeşit ma'nâları çıkarmaya elverişli mutlak bir ifadedir. "Develerin şeytandan olması" demek, onlardan şeytana yaraşan kötü işler sudûr etmesi demektir. Veliyyü'd-Din el-lrâkî der ki: "Onlar şeytandandır" sözünün, hakikati üzere olma ihtimali de var, çünkü onların nefisleri şeytandır, nitekim Kıife iilemâsı, şeytanı: "İns, cin ve hayvandan her bir miitecâviz, miitemerriddir." diye tarif etmiştir.." der. Kini, intikamıyla meşhur olan devenin bu ma'nâda şeytan olarak tavsifi lisan-ı nübüvvete pek muvafıktır ve hayatları hep develerle geçen insanlara ihtiyat uyarısı ziyadesiyle yerindedir. Koyunlarm bereket olarak yadedilmesi de onların mizaçlarına muvafık bir tabirdir. Onlarda, develerdeki gibi fıtrî bir temerriid ve tecavüz ve kin yoktur. Mûnis ve uysal hayvanlardır. Hatta, hadisin Şâfıî hazretlerinin kaydettiği vechinde "sekine" tabiri de koyunlarm tavsifi zımnında gelmiştir. Yani "sükûnet, emniyet sahibi mahluklardır" demek olur. Öyleyse hadis, "onların içinde namaz kılacak kimse, onlardan tecavüz gelecek endişesine düşmez, namazını bozmaz, huzur içinde kılar" demek istemiştir. 13331

ALTINCI FER':

MÜTEFERRİK HADİSLER

a' . Jtj^J O a ı_A$\j J t Lp^ü LS"" [ijli AAP 41 Cş^J ^jJt^a ^1 .1. 3690.

• l£^ ' j-* (3d9^' 3 4 >jj 4 :»£_ s i 5 jll« .^jb

1. (3690)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, yollarda ayağa bulaşan pislik sebebiyle abdest tazelemezdik." 13391

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen mevti', yollarda ayağa bulaşan pisliktir. Hattâbî, İbnu Mes'ud'un "ayağa bulaşan pislik sebebiyle abdesti yenilemezdik, iade etmezdik" demek istediğini belirtir. İrâkî, buradaki vudû (abdest) kelimesinin Itigavî ma'nâsında olma ihtimalini belirtir. Lügatte yıkamak ma'nâsmda olduğuna göre "ayağa bulaşan pisliği yıkamazdık" ma'nâsına gelebileceğini belirtir. İmam Beyhakî, "Bundan maksad kuru pisliktir. Yürüyen kimsenin ayakları yoldaki kuru pisliklere değmekle kirlenmiş sayılmaz, Ashab bu nevi pisliklere değdi diye ayaklarını yıkamazlardı" der. Hatta Marifet adlı kitabına şöyle bir bab açar: "Kişinin üzerine ayağıyla bastığı veya elbisesini değdirdiği kuru pisliğin hükmünü beyan bâbı..."

Tirmizî der ki: "Bu, ilim ehlinden birçoğunun benimsediği görüştür. Derler ki: "Kişi, pis bir yere basarsa, ayağını yıkaması vacib değildir, yeter ki bu pislik yaş olmasın. Yaş ise, sadece değdiği yeri yıkaması yeterlidir, (abdestini iade etmesi gerekmez)." 12 ® 1

4J.il :# 41 j \y*j aJ JlS İl .ojljl rJJ yjrj Ul4[: Jli a!p 41 jJ 2. 3691.

aJİİ (Jt ı_)4i ç.4- ^ dJJi . 4Jİ1 ıjü ç ^ jJü

aJJJÎ cdJJU

jjl A^-y>-l 3^3 * 03 ^ 33 ^ 4l ûIj ojljl J) l)14"aJ| \

,'USi Âî

2. (3691)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam izarını salmış olarak namaz kılarken, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:

"Git, abdest al!" ferman buyurdu. Adam gitti abdest aldı, sonra gelip tekrar namaza durdu. [Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar]:

"Git abdest al!" emretti. Adam gitti, abdest aldı, geri geldi. Bir adam:

"Ey Allah'ın Resûlü, ona niye abdest almasını emir buyurdunuz?" diye sordu.

"O, dedi, izârını sarkıtmış olarak namaz kılıyordu. Allah, izarını sarkıtan erkeğin namazını kabul buyurmaz.!" 12 ^

AÇIKLAMA:

1- İzâr: Belden aşağı giyilen libasa denir. Kadınların eteği gibi, veya banyodan çıkınca belden aşağıya örtmek üzere sarılan uzunca havlu. Erkeklerde bu alt giysinin uzunluğu baldır ortalarına kadar uzamalıdır. Daha uzunu şer'an hoş karşılanmamıştır. Hele topuklardan aşağı inecek kadar uzatılması mekruhtur. İşte isbâl, izâr'ın yere değecek kadar uzun tutulmasıdır. Bu, kadınlarda meşrudur. Hatta kadınlarda yerde sürünmesine bile cevaz verilmiştir. Ancak erkeklerde bu, kibir alameti, kadınlara benzeme kabul edilmiş, hoş karşılanmamıştır. Hattâ hadiste: "İzar'dan topuklardan aşağı inen kısım ateştedir" buyurulmuştur. Gerçi bu ifade kadınlara da şâmil gözükmekte ise de iilemâ, başka rivayetleri de nazar-ı dikkate alarak kadınların uzatabileceğini belirtmiştir, ancak bu, onlar hakkında da bir cevazdır, vecibe değil. Bu mevzuya libasla ilgili bölümde (5233-5304) geniş yer vereceğiz (5242. hadis)

2- Burada hatıra gelen bir husus şudur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), adama abdest tazelemeyi emretmiştir, ama adam abdestsiz değildir. Yani, ikinci adamın sorusuna Aleyhissalâtu vesselâm'ın verdiği cevabtan

anlıyoruz ki, adam abdestsiz olduğu için değil, izârını uzun giydiği için abdest tazelemeyi emretmiştir. Bu iki durum arasında irtibat bulamayan âlimler şöyle bir izah getirmişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona abdesti emretmiştir, ta ki, günahkâr kimselere, hatalarına abdestin bir kefaret olduğuna ve onları hatalara sevkeden gadab ve benzeri şeyleri de izale ettiğini bildirsin ve bunu içlerine iyice yerleştirsin."

Tîbî'nin açıklaması da şöyle: "Adam abdestli olduğu halde kendisine abdest emredilmesindeki sır, adamın bu emrin sebebi hususunda tefekkür etmesi ve işlediği fiilin şenâetine (çirkinliğine) ve Cenâb-ı Hakk'm, -zâhirî

temizlik, bâtinî temizliğe müessir olmasına binaen- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zahirî temizlik emrinin bereketiyle bâtınını da tekebbür ve gurur kirlerinden temizleyeceğine vakıf olmasını sağlamaktır."

Bazı şârihler: "Hadiste, izan fazla uzatmanın şiddetli bir çirkinlik olduğuna ve Cenâb-ı Hakk'ın böyle, elbisenini uzatarak namaz kılanların namazını kabul etmeyeceğine ve bu kimseye namazı da abdesti de iade etmesi gerekeceğine delil var" demiştir. 12 ^ 11

ALTINCI BAB

MEST ÜZERİNE MESH ETMEK UMÛMÎ AÇIKLAMA

Mesh, Arapçada elle değmek, elle temas etmek ma'nâsma gelir. Dinimiz bir kolaylık olmak üzere abdest alırken, mukimlere 24 saat, misafirlere üç gün üç gece olmak üzere, mest üzerinden meshetmeye ve mestleri çıkararak ayakları yıkama zahmetine girmemeye ruhsat tanımıştır. Tanınan bu ruhsat sadece mest için değil, onun yerine geçebilecek çizme, potin, bot gibi ayakları topuklara kadar örten her

çeşit ayakkabıları ve hatta kendileriyle üç mil kadar yürünebilecek derecede kuvvetli, kalın çoraplar ve konçlu aba terlikler içindir.

Sünnete uygun mesh şöyle yapılır: Mestin üzerine ayağın parmakları ucundan aşık kemiklerini aşmak üzere inciklere doğru, açık vaziyetteki el parmakları sürülür. Sağ ayak sağ elle, sol ayak sol elle meshedilir. Bu maksadla eller, temiz su ile ıslatılmış olmalıdır. Topukları örtmeyen mestlere mesh yapılmaz. Mestlerden birinde, topuktan aşağı kısımda ayak parmaklarından küçüğü ile üç parmak büyüklüğünde yırtık, sökük ve delik varsa mesh câiz olmaz. İki ayaktaki bu yırtıklar cemedilmez, birindeki yırtıklar cemedilir. Mestler bağsız olarak ayakta duracak derecede kalın olmalı, dışarıdan suyu hemen emmemelidir. Meshin yapılabilmesi için, ayağın ön kısmında en az üç küçük el parmağı kadar bir kısım olmalıdır. Ayağın birini yıkayıp diğerini meshetmek câiz olmaz. 11 ^1

. \j

.0JİUİ2İ l^ oJj aJÎpj ^

. Ag^p-I . ^ CAyL>- L,aJÎp- "

AX>-\J>- 0. !

oJj 1

1. (3692)- Muğire İbnıı Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberdim. Bana:

"Ey Muğire, su kabını al!" emretti. Ben de onu aldım. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [la tenhaya gittik. O] benim gözümden kayboldu, kazayı hâcet yaptı, (geri döndü). Üzerinde Şâmî bir cübbe vardı. (Abdest almak için

hazırlık yaptı. Cübbesinin yenlerini çemreyip) kollarını çıkarmaya çalıştı. Ancak (yenler) dardı. Ellerini (yenlerin uç kısmından geri çıkarıp cübbeyi sırtına koyup kollarını) alttan çıkardı. Ben su döktüm, namaz için abdest aldı. Mestleri üzerine meshetti, sonra namaz kıldı.

ıjjs ,]i44lp : jıis .Ali?- ts[:Jıs -2. 3693.

JüJ

2. (3693)- Bir diğer rivayette: "Mestlerini çıkarmada yardımcı olmak için eğildim. Bana:

"Bırak onları, zira ben, abdestli olarak mestlerimi giyindim" buyurdu ve üzerlerine meshetti." Bu Sahiheyn'in lafzıdır. 1 ^ 1

. J ax^C»p j Ayj \j ^1p ^5-4^

w ı

3. (3694)- "Müslim merhumun bir diğer rivayetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri, başının ön kısmı (alm) ve sarığı üzerine meshetti" denilmiştir. 1 ^® 1

d-j I ^°jj * Laİ ? I (J^

• Vp-3 P â; jP] 'M ‘ aa

AÜi oJİSU ^İP ^ # -g3ı 5î[:^î 3 ^ A 3695.

4. (3695)- Ebû Davud'un bir diğer rivayetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) mestleri üzerine meshetmişti; ben:

"Ey Allah'ın Resulü! yoksa unuttunuz mu?" dedim.

"Bilakis, dedi, belki sana unutturuldu. Aziz ve çelil olan Rabbim, bana böyle emretti." 0 ®

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis mest üzerine meshetmenin caiz olduğunu belirtmektedir. İbnu'l-Mübârek: "Mest üzerine meshetmenin cevazı hususunda Ashabta bir ihtilaf yoktur, zira kimden bu hususta menfi bir haber gelmişse, aynı zattan müsbet bir haber de sâbit olmuştur" der. İbnu Abdilberr de: "Mâlik dışında selef fakihlerinin hiçbirinden bu cevazı inkâr eden rivayet gelmemiştir" der ve ilave eder: "Mâlik'in de te'yid ettiğine dair sarih rivayet vardır." Şâfıî, Ümm'de Mâlikîlerin meshin cevazını inkâr ettiklerine işaret ederse de bugün Mâlikîlerde iki görüş vardır:

1) Mutlak olarak caizdir

2) Mukime değil, müsâfırîne caizdir.

2- İbnu'l-Münzir, ülemânm mest üzerine meshetmek mi, yoksa mestleri çıkarıp yıkamak mı, hangisi efdal? ihtilafına düştüklerini belirtir. Ona göre Hâricîlerin ve Râfızîlerin ta'm sebebiyle meshin efdal olacağını söyleyen olmuştur. Kâide

şudur: "Muhaliflerin ta'n ettiği sünnetlerin ihyası, terkinden efdaldir."

Nevevî der ki: "Birçok sahabî, sünneti küçük görme sebebiyle olmamak kaydıyla, meshi terkedip, ayakları yıkamak efdal" demiştir. Nitekim aynı şeyi sefer sırasında namazı kasretmenin, tamamlamaya efdaliyeti hakkında da söylemişlerdir. Bir kısım huffâz, mest üzerine meshin tevâtürle sâbit olduğunu söylemiştir. Haşan Basrî bunun yetmiş sahâbî tarafından rivayet edildiğini belirtir.

3- Nevevî, mesh'in seferde ve hazerde, bir ihtiyaca mebni olsun olmasın, hatta evinde kalan kadına, yürüyemeyen sakata bile caiz olduğu hususunda icma edildiğini belirtir. Sadece İmam Mâlik'ten farklı görüşler rivayet edildiğine dikkat çektikten sonra: "Onun mezhebinde de meşhur görüş, diğer mezheplerde olduğu gibidir" der.

4- Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m abdest bozmak üzere tenhaya gittiğini, beraberinde abdest suyu taşıdığını, abdest bozduktan sonra hemen abdest alıp, namaz kıldığını gösteriyor. Bu namaz farz namazlardan biri olmayıp, abdest alınca kılınmasını sünnet kılıp tavsiye etti iki rekatlik abdest namazı olmalıdır.

5- Abdest alırken cübbenin kolu, darlığı sebebiyle yukarıya doğru çemrenememiş, bu sebeple koldan tamamen çıkarılıp cübbe omuzda bırakılıp, kollar cübbenin altından çıkarılmıştır. Bu cübbenin önünün kapalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu hal ihtiyaç durumunda caiz ise de cemaat arasında caiz olmayacağı, böylesi bir giyinmenin meşru sayılmayacağı açıktır.

6- 3693 numaralı rivayette geçen ibare bazı farklı anlamlara imkan tanımıştır. Şöyle ki: Resulullah'ın: "Ben mestlerimi abdestli olarak giydim" ibaresini Şâfiîler: "Abdest

tamamlandıktan sonra giydim" şeklinde anlayarak, abdest tamamlanmadan giyilen mestlere mesh edilemeyeceği hükmünü çıkarmışlardır. Yani, bir insan abdest alırken ayağından yıkamaya başlasa, ayağının birini yıkayıp kurulasa ve hemen mestini giyse, diğerini de yıkayıp giyinse, sonra diğer uzuvlarım yıkasa veya normal sırayla yıkayarak ayaklarına gelse, ayaklarından birini yıkar yıkamaz mestini giyse, sonra diğerini yıkasa ve mestini giyse, bu abdesti bozulunca, o mestlerin üzerine meshedemez, çünkü mestlerini tam temizlik üzere giymemiştir. Zira ayağın biri yıkanmış, ama diğeri yıkanmadığı için tam temiz sayılmaz, tam temiz sayılmadan mestini giymiş olmaktadır. Tam temiz sayılması için abdest işi tamamen bitmiş olacak. İşte bu durumda giyilen mest Şâfıîlere göre meshetmek için elverişlidir. Bu meselede Mâlikiler, Hanbelîler ve İshak İbnu Râhıiye ve Şâfıî hazretleri gibi hükmetmişlerdir. Hanefiler bu anlayışta değildir. Abdest tamamlanmadan mest giyilmiş olsa dahi o mest üzerine meshedilebilir; yeterki, mesti giymezden önce ayak yıkanmış olsun. Süfyân Sevrî, Yahya İbnu Adem, Müzeni, Ebû Sevr, Dâvud-u Zâhirî de Ebû Hanîfe gibi hükmederler. Abdest kemalini bulmadan mest giyilebilir.

7- Sadedinde olduğumuz hadisin 3694 numaralı vechinde mest ve sarık üzerine mesh meselesi mevzubahistir. Ülemâ arasında bu, ihtilaflı bir konudur. Şöyle ki:

* Ahmed İbnu Hanbel'e göre yalnız sarık üzerine mesh caizdir, ancak sarık abdestli iken sarılmış olmalıdır. Hz. Ebû Bekr, Ebû Ümâme, Sa'd İbnu Mâlik, Ebû'd-Derdâ, Ömer İbnu Abdilaziz, Haşan Basrî, Katâde, Evzâî, Mekhul hazeratınm sarık üzerine meshettikleri rivayet edilir.

* Bunu bir kısım âlimler caiz görmezler ve "Başlarınıza meshedin" (Mâide 6) âyetiyle istidlâl ederler. Bu anlayışa göre sarık üzerine yapılan mesh, başa mesh sayılmaz.

Alimler teyemmüm sırasında yüzün üzerindeki örtüye yapılacak meshi teyemmüm için yeterli görmezler, yüze meshetmek gerekir diye hükmederler. Başa

yapılacak meshi de buna benzetirler. Bu görüşü müdâfaa eden Hattâbî: "Allah başa meshetmeyi farz kıldı, sarık üzerine meshi bildiren hadis ise te'vile muhtaçtır. Öyleyse, yakînen bilinen bir husus bırakılıp ihtimalle amel edilmez"der. Urve, İbrahim Nehâî, Şâbi, Kasım İbnu Muhammed, İmam Mâlik, İmam Şâfıî, Ebû Hanîfe rahimehümullah sarık üzerine meshi caiz görmezler.

Sarık üzerine meshi caiz görenler iki şart koşarlar:

1) Sarık üst çenenin altına kadar inmelidir, büyük veya küçük olmasının farkı yoktur.

2) Sarık bütün başı kaplamalıdır, bundan sadece adete göre, açılması icabeden kulaklar ve başın ön kısmı müstesnadır. Sarık üzerine meshederken başın açık kısımlarını meshetmek müstehaptır. İbnu'l-Münzir: Kalansiive denen külah üzerine meshetmeyi kimsenin tecviz etmediğini, sadece Hz. Enes'ten kalansüve üzerine meshte bulunduğu, rivayetlerde geldiğini belirtir.

8- "Başının ön kısmına (alnına) ve sarığının üzerine meshetti" ifadesi hakkında Nevevî şu açıklamayı yapar: "Bu hadis, başın tamamına değil, bir kısmına meshetmek yeterlidir" diyen âlimlerimizin delillerindendir. Zira, eğer başın tamamına meshetmek farz olsaydı, Resûlullah bu miktarla yetinmezdi çünkü bir uzuvda hem aslı, hem bedeli meshetmek câiz değildir. Nitekim ayağın birinin üzerindeki meste meshedip, diğerini yıkamak caiz değildir. Başa meshi sarığın üzerinden tamamlamak İmam Şâfıî ve bir grup âlime göre müstehabtır. Bu, temizliğin bütün başa sirayeti için yapılır. Sarık üzerine de mesh için sarığın abdestli giyilmesi,

giyilmemesi diye bir şart yoktur. Sadece sarığa meshedip başa hiç dokunmamak bizim mezhebimize göre caiz değildir. Mâlik, Ebû Hanîfe ve ekseri iilemânm görüşü de budur. Sadece Ahmed İbnu Hanbel yalnızca sarık üzerine meshi yeterli görmüştür. Seleften bir cemaat de bu hususta ona muvafakat etmiştir." Nitekim onların ismini yukarıda kaydettik.

Kadınların başörtüsü üzerine mesh caiz mi değil mi, bu hususta da ihtilaf edilmiştir. Bir görüşe göre caiz, diğerine göre değildir. Başı korumak üzere sarılan şey üzerine mesh caiz görülmemiş, "çıkarılması zor değildir" denmiştir.

9- Sadedinde olduğumuz hadislerden 3695 numaralı rivayette Muğîre İbnu Şu'be'nin "ayağınızı yıkamayı gâliba unuttunuz?" sözü üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "...Belki sen unuttun.." ifadesinde kastedilen unutma nedir? Alimler birkaç ihtimal üzerinde durur:

* Resulullah: "Sen, mest üzerine meshetme cevazını unuttun galiba!" demek istemiş olabilir.

* Veya: "Sen benim Şârî olduğumu unuttun ve bana unutma nisbet ettin" demek istemiştir. Bu mânada Resûlullah'm unutmasının câiz olmayacağı ifade edilmiş olmaktadır.

* Veya: "Sen hiçbir ihtimale yer vermeden kesin bir üslubla bana unutma nisbet ettin. Halbuki bunu bana Rabbim vahiyle emretti..." demek istemiştir. 12121

. (JljbkJl | İ-j- 4İ1İ <J1 ('3- 3696.

5. (3696)- Hz. Bilâl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri ve örtüsü üzerine

meshetti." 1 ^!

. «etil s- ‘CcŞ-Ü- ^-^4 -6. 3697.

6. (3697)- Ebû Dâvud'un rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihtiyacı için (araziye) çıkardı. Ben de O'na su taşırdım. (Kazayı hâcet yapınca) abdest alırdı. Bu sırada sarığı ve "bot" lan üzerine meshederdi." 12221

AÇIKLAMA:

Bu rivayetlerin her ikisi de Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'e aittir. Bunlarda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kazayı hâcetten sonra abdest aldığı ve abdest sırasında hem mest ve hem de sarık üzerine meshettiği belirtiliyor. Birinci rivayette sarık yerine himâr kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime daha ziyade kadın baş örtüsü demektir. Ancak sarık yani amâme kastedildiği bellidir. Nitekim başka rivayetlerde ve mesela ikinci hadiste amâme kelimesine yer verilmiştir.

İkinci rivayette ise, mest'i ifade eden huff yerine mûk kelimesi kullanılmış, bununla da mest diye tercümesi yapılan huff kastedilmiştir. Mûk'un dilimizdeki karşılığı nedir? Biz, kelime farklılığına dikkat çekmek için "bot" dedi isek de günümüzdeki botu anlamamız hata olabilir. Ahterî, mûk'un Farsça asıllı olduğunu söyler ve bunun mest'in de üzerine giyilen bir ayakkabı çeşidi olduğunu belirtir: "...Acemler iç edîk üzerine giyerler..." der.

Şu halde bu rivayetler, gerek sarık ve gerekse mest üzerine meshetmenin cevazına hükmeden ülemâmn delillerinden biridir. Gerekli açıklama 3695 numarada yapıldığı için burada tekrar etmeyeceğiz. 12211

^jp Lû^op aü! } ^üJİAp ^^L>- c3i~*> [^ !(_)ti ^-^Lj jUp ^jj wL«-^- 0wLçP ^1 0^"-^ -7. 3698.

4j>-^>-! .J^coJl iJLaS â^UjJl ^1p ^ş-t-J.1 jjp 4 x!LC«ij î^o-l ^1 ^ Âİt-Jl iJULs .(j^jîji-l ^1 p

. âpjdl

7. (3698)- Ebû Ubeyde İbnıı Muhammed İbnu Ammâr İbnu Yâsir anlatıyor: "Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'a mest üzerine meshetme hususunda sordum.

"Ey kardeşimin oğlu, bu sünnettir" buyurdu. Bunun üzerine sarık üzerine meshetme hakkında sordum:

"Saça meshet!" diye cevap verdi.

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfıî başta olmak üzere pek çok iilemânm "sarık üzerine meshetmek câiz değildir" diye verdikleri hükmü te'yid eden rivayetlerden biridir. Zirâ, "saçma meshet!" cevabını, somlan sual çerçevesinde değerlendirince "sarık üzerinden yapılacak mesh caiz değildir" ma'nâsı çıkar. Hattâbî der ki: "Allah başı meshetmeyi farz kılmıştır (Mâide 6). Öyleyse başı meshetme hususundaki hadis te'vil götürür. Dinde titiz olan kimse Allah'ın emri açıkken muhtemel olanla amel edip, amelde riske düşmez. Baş(taki sargı) üzerine meshetme hususunda meste kıyas etmek uzak bir ihtimaldir. Zira mestin çıkarılması, sarığın hilâfına, meşakkate sebeptir."

3695 numaralı hadiste daha geniş açıkladık. 1 ^ 11

iOu ?ıâ-® > 3*-^ ‘CuLp ^1p [!‘Up i»» 4>ü-Ap ^ cj^~j -8. 3699.

Jlİ C (jİO«P I (JlS. ^ 1 P AO-pj Lfiy Ç Jç İ-j- 4 ÜÌ COjIj -j »-*- 1

Jjjj Jjy otS ""<up kül jîjSt ö cOjO ^-1 IOa <up kül aüIo^p \s>^a\ jIS 3

. I jy>t :; JÜI bal UIa taJiILl

8. (3699)- Cerîr İbnu Abdillah el-Beeelî (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, Cerîr, abdest alıp mestleri üzerine meshedince, kendisine:

"Mest üzerine mesh mi yapıyorsun" diye sormuşlardır. O da:

"Evet demiştir, ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Bevletti sonra abdest aldı. (Sıra ayaklarına gelince, yıkamayıp) mestlerinin üzerine meshetti" dedi. 0541

A'meş der ki: "İbrahim Nehâî dedi ki: "Bu hadis, Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un ashabını taaccübe (hayrete) sevkediyordu, çünkü Cerîr (radıyallahu anh)'in müslüman oluşu Mâide sûresinin nüzûlünden sonra

idi."I355]

AÇIKLAMA:

Hadiste, mest üzerine mesh'in cevazı gözükmektedir. Rivayette, Mâide sûresinin zikriyle kastedilen husus sûrenin tamamı değil, abdestle ilgili âyettir: "..Ey iman edenler, namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi -başlarınızı meshedip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın" (Mâide 6). Nevevî'ye göre, "Cerîr (radıyallahu anh)'in İslâm'a girişi, bu âyetin nüzulünden önce ise, mest üzerine meshetmekle igili hadisin bu âyetle neshedilmiş olma ihtimali ortaya çıkar. Ama, onun İslâm'a girmesi müteahhir olunca, mesh yoktur ve bu hadisiyle amel edilir ve hadis, Mâide suresindeki mezkur âyette mest giyenlerin kastedilmediğini gösterir. Böylece sünnet, ayet-i kerimeyi tahsis etmiş olur."

Hadisin müteakip vechi, Cerîr (radıyallahu anh)'in Mâide suresinden sonra müslüman olduğunu tasrih etmektedir. 1 ^ 1

3U> b\t Lcl .fczZ # 3sl Jjij İJÎJ jjj <!)î ui[:JlS jjb %, .9. 3700.

.] Saitli Jjjj aAş 1 İJjbî U : Jli .Sailj.1 Jjjj J4I

9. (3700)- Ebû Davud'un rivayetinde Cerîr şöyle demiştir: "Meshetmekten beni ne alıkoyacak? Zira ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı meshederken gördüm!"

Bu sözü üzerine Cerîr'e: "Bu, Mâide suresinin nüzûliinden önceydi" dendi de şu cevabı verdi: "Hayır! Ben kesinlikle Maide suresinin nüzûliinden sonra müsliiman oldum.

OİjitaJl '.İ-j- £gJl jl[1 ‘Uİ- dili 33) 3 PJ -10. 3701.

^ 4X)Ll3 LüLf- jlli ,djLJd2J ^ U1İ ^“jüJl oJLüü? JlÜ .ddP Sil jAp jllâ .<ÛÂ>

10. (3701)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), Mekke'nin fethedildiği gün, beş vakit namazın hepsini tek bir abdestle kıldı ve mestlerine meshetti. Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Bugün, hiç yapmadığın bir şeyi yaptın!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Âmmden (bilerek) yaptım ey Ömer" cevabını verdi. "A5Ş1

AÇIKLAMA:

Normalde Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz her namaz için ayrı bir abdest alırdı. Bu hal, Feth-i Mekke gününe kadar devam etti. O gün tek abdestle bütün namazları kılmıştır.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu birleştirme ve mest üzerine meshetme işini âmmden yani kasdî olarak yaptım" demekle bu iki amelin câiz olduğunu ifade etmek istemiştir, yâni "birleştirme ve meshetme amelinin câiz olduğunu göstermek için kasden böyle yaptım" demek istemiştir. Şârihler, bu hadisten hareketle: "Büyük ve küçük abdestler sıkıştırmadıkça, bir abdestle istediğin kadar namaz kılabilirsin, bu mekruh değildir" diye hükmetmişlerdir.

Nevevî, Şerhu Müslim'de der ki: "Bu hadiste birçok ilim vardır. Bunlardan birine göre, tek abdestle farz ve nafile

namazlar, hades vâki oluncaya kadar kılmabilir."

Tahâvî, bazı âlimlerin "Namaza kalkınca yüzlerinizi yıkayın.." âyetine dayanarak "abdestli de olsa her namazda abdest almak vacibtir" diye hükmettiğini kaydeder. Ancak bâzı âlimler bunu vecibe değil, istihbab zımnında söylemiş olabileceklerini belirtir. Yani her namazda abdest tazelemek müstehabtır. Bu hükme itiraz edilemez. Bir abdestle birçok namazın kılınmasının cevazını ifade eden birçok rivayet vardır. Ayeti de âlimler şöyle tevil ederler: "[Abdestsiz olduğunuz halde) namaza kalkınca yüzlerinizi yıkayın..." Yâni âyete (abdestsiz olduğunuz halde) ibaresini takdir ederler.

Bazıları âyetteki emrin âmm olduğunu, dolayısıyla abdestsizlere vâcib ma'nâsında, abdestli olanlara da mendub ma'nâsında abdest almayı emrettiğini söylemiştir.

Bazıları da: "Bidayette vücub ifade etmekteydi, sonradan vücub hükmü neshedilerek mendub kılındı" demiştir. Nitekim Abdullah İbnu Hanzala el-Ensarî bu yorumu te'yid eden bir rivayette bulunmuştur:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdestli abdestsiz herkese, her bir namaz için abdest almalarını emretti. Ama bu, insan üzerine zor gelince, hades vâki olanlar (abdesti bozulanlar) dışındakilerden bu emri kaldırdı."

^1 ,jr İ-f- dili Jijli <UP dili
Öjdıil 3 PJ 01. 3702.

dili 3^3 3 p > îjJjOl 0 cL-jAİ-l İA4 3 ü OlSj ^1 ı_jl3j.dd>sj>w® j (_£Â»jfdlj ^jb

AjI j_g2l 3P «ut- dili 333 l y* 3I 3P !Â* ^^İp İ~t~ ^öl öl <up

ç.Ijj|^ 3 ÜJ d-JÜs 3 Î 3 i •Qs- y\ Jlİ. OHjj 4 -l lS İp

Jİ] J ^Uaİ-l 3P düi 3i 3J b>UÎ jj\j dliU 3i lj dPjlp 3İİ

• (gfj

11. (3702)- Hz. Mıığîre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselam) abdest aldı ve çoraplarının ve ayakkabılarının üzerine meshetti." 1 ^ 1

Ebû Dâvud der ki: "İbnu Mehdi, bu hadisi rivayet etmezdi. Çünkü Mıığire (radıyallahu anh)'den bilinene göre Aleyhissalâtu vesselâm mestlerine meshediyordu."

Yine Ebû Dâvud der ki: "Bu hadis Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh) tarafından da rivayet edilmiştir: "Aleyhissalâtu vesselam çorapları üzerine meshetti." Ancak bu rivayet muttasıl ve kuvvetli değildir, (zayıftır)." Ebû Dâvud der ki: "Çorap üzerine Ali İbnu Ebî Tâlib, İbnu Mes'ud, Bera İbnu Azib, Enes İbnu Mâlik, Ebû Ümâme, Sehl İbnu Sa'd ve Amr İbnu Hureys (radıyallahu anhüm ecmâîn) de meshetmiştir. Bu tatbikat Ömer İbnu'l-Hattâb ve İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ)'dan da rivayet edilmiştir." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m çoraplarının üzerine de meshettiğini göstermektedir. Tahâvî ayakkabının da zikredilmiş olmasına rağmen asıl maksadın çorap olduğunu, tek başına çorap üzerine meshedilebileceğinin beyan edildiğini belirtir. Ancak, çorabın yürümeye mukavim olması gerekmektedir. Mukavemet, üç mil kadar yürümeye dayanıklı olarak belirlenmiştir. Çorap üzerine mesheden Sahabelerden on kadarının ismi geçer: Hz.Ali, Ammâr, Ebû Mes'ud el-Ensârî, Hz. Enes, İbnu Ömer, Berâ, Bilâl, Abdullah İbnu Ebî Evfa, Sehl İbnu Sa'd, Ebû Umâme, Amr İbnu Hureys, Amr İbnu Abbâs (radıyallahu anhüm ecmâîn).

Tirmizî, kaim olması şartıyla; Süfyân-ı Sevri, İbnu'l-Mübârek, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhûye gibi pek çok fakihin çorap üzerine meshedileceği görüşünde olduklarını kaydeder. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed de bu görüştedirler. İmam-ı Azam ise, deriden, kalın ve mest gibi büyük olmasını şart koşmuştur. Şunu da belirtelim ki, çorapla ne kastedildiği hususunda iilemâ ihtilaf etmiştir. Bir kısmı bunun deriden bir kısmı koyun yününden, bir kısmı da keçi kılından, ketenden, ibrişimden olacağını söylemiştir. Resulullah'ın meshettiği çorabın deriden olduğunu iddia eden âlim bile mevcuttur. Şârihlerin çorap için, "deri"den veya "yün"den veya "kık’dan veya "pamuk"tan olur" demeleri, kendi yörelerindeki örfe göredir.

Aslında hadiste çorap üzerine meshi tecviz eden hadis mutlaktır. Hadisin zâhirine bakılınca her çeşit çorabın anlaşılması mümkündür. Ancak iilemâ Kur'an'ın zâhirine göre, abdestte asıl olanın, ayakların yıkanması olduğunu göz önüne almış, çoraba meshi tecviz eden hadisin, mest üzerine meshe cevaz veren hadis gibi, bütün imamlarca sıhhati hususunda ittifak edilmediğini görerek kayıtsız

şartsız çorap üzerine meshetmeyi uygun bulmamıştır. Müslim, bu duruma işâreten, "Kur'an'ın zâhiri -ki ayağın yıkanmasıdır- Ebû Kays ve Hüzeyl gibi zayıf râvilerin rivayetiyle terkedilmez" der. Şu halde mest gibi topukları örtecek kadar boylu, üç mil yürümeye tahammül edebilecek kadar sert ve sağlam olmasını şart koşmuştur. Mutlaka deriden olmasını şart koşanlar da olmuştur.

Ülemânın bu husustaki hassasiyeti ve ihtilâfı göz önüne alınarak çoraba meshetme hususunda çok titiz olmak, fıkıh kitaplarında gelen şartları eksiksiz taşımayan çoraplara meshetmekten kaçınmak yani bu meselede ihtiyatı esas almak, diyanetimizi şüpheli durumlardan siyanet endişesinin gereğidir. Çorapta aranan şartların tahakkuku da her zaman için şüphe kaynağıdır. Üstelik çabuk kirlenerek fena kokular neşretmeye başlayan ayakları, sağlığımız ve medenî hayatımız için sıkça yıkamaya mecbur iken, son derece kayıtlı ve meşkuk bir cevazı prensip ittihaz ederek meshetmek, başka mazurları peşinde getirecektir.

Rehberimiz Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) böyle durumlarda şüpheli şeylerden kaçınmamızı tavsiye

buyurmaktadır:

IS jj,} 3i

IS

e?

Şunu da belirtelim ki, günümüzde giyilmesi yaygınlık kazanan

naylon çoraplar meshedilecek çorap tavsifine uymaz; tek başına dik duracak kalınlıkta değildir. 11 ^ 1

oUi-il ÂSIIâS^ İ-j- aJJİ J"3ü aJJİ ü^3 -12.3703.

jbT ı i 4j>- ■ j >-1 . J Jjj ^lp iv?

. ûjta ir ç.\j i »oLsİ2AIj«.

12. (3703)- Evs İbnu Evs es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)), bir kavmin kuyusuna gelmiş, abdest alırken gördüm. Abdestini aldı, ayakkabılarına ve ayaklarına meshetti.

AÇIKLAMA:

1- "Kuyu" diye tercüme ettiğimiz kizâme kelimesi kezâim'in müfredi (tekili)dir. Kizâme birbiriyle irtibatlı olarak kazılan kuyulara denir. Bunlar yakın olarak kazılır, yer altından açılan kanallarla birbirleriyle irtibatlandırılır,

birinin sııyu diğerini takviye ederek daha fazla birikme sağlanır, meyilli arazilerde aşağıdaki kuyudan su dışarı akar; bir nevi pınar elde edilir. Bu sun'î isteme kizâme denilmiştir.

2- Hadiste geçen kademeyh (ayakları..) kelimesini, İbnu Raslân cevrebeyn (çorapları...) olarak te'vil eder, yani "ayaklarını meshetmek'ten maksad çoraplarını meshetmektir" der. İbnu Kudâme ise, burada Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakkabıların ayağın sırtında yer alan kayışlarını meshettiğinin ifâde edildiğini; dolayısiyle, ayakkabı kayışlarının ve ayağı örten çorapların görülen kısımlarını meshetmiş olduğunu belirtir. Çorap üzerine meshle ilgili açıklama az yukarıda geçti.

a >rj>-\ ılidU ^Js-\ lS 10 015" İ4- öl J0l[:a^p öl ^0»J SjOsil .13. 3704.

. Jâ.g I lö&j ı_ j L>tw^l

13. (3704)- Muğire (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestin üst ve aşağı kısımlarını meshederdi." 13 ^

. alju ıs 11^ oı[’^ji^ (3 İ -ülpj .14.3705.

14. (3705)- Ebu Dâvud'un rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestlerinin sırtlarına meshederdi.

Tirmizî'nin bir başka rivayetinde de böyle denmiştir. 1311 ® 1

(.46^1 3^

£ £

L Jjî Ü&\ Ol^J ijpl Jili I 015" jj[:JU alp öl ^ .15.3706.

,|ioM # öi cJîj 3fjj

15. (3706)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Eğer din insanın fikrine göre olsaydı, mestin altını meshetmek, üstünü meshetmekten evlâ olurdu. Ancak ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mestin üstünü meshettiğini gördüm." 13 ® 31

Jsi-ji) (3İ öjJ ıJi-0 tAjjoji ^ a-O'j 44" iıjli -16.3707.

. Jc-ojJ-l cAİjtaj İ~t~ aJJi

16. (3707)- Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi abdest alırken gördüm, ayağının sırtını meshetti ve dedi ki: "Eğer ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yapar görmeseydim (ayağın altını meshetmeye daha layık düşünürdüm) dedi." 13 ® 31

^s- i-î aül JJ-oaJl <3^ i ûyijölı Ls[i(_.17.3708.

"1 A A

j

17. (3708)- Birdiğer rivayette de şöyle gelmiştir: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayağın üstünü meshettiğini görünceye kadar, daima, altını meshetmenin evlâ olduğunu düşünürdüm." 13 ® 111

AÇIKLAMA:

1- Her üçü de Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yapılan bu rivayetler, meshetme meselesinde mantık aramamak

gerektiğini vurgulamaktadır. Eğer meshetme hadisesi yani ıslak elle mestlerin üzerine dokunmak bir temizlik ise, bunu ayağın altına yapmak daha uygun olur, çünkü kirlenmeye maruz kısım ayağın altıdır. Hal böyle iken.

ayağın altı değil üstü meshedilmektedir. Şıı halde bu, dinimizin mü'minlere sağladığı bir kolaylık ve bir ruhsattır. Dinimizin pek çok meselesinde olduğu gibi bunda da Şârî (aleyhissalâtu vesselâm)'ın koyduğu düsturlara uymak esastır.

2- Rivayetin Arapça aslında mesh kelimesi yerine gusl (yıkama) kelimesi geçmektedir. Vekî başta, bütün iilemâ, "bundan maksadın mesh olduğunu" belirtmiştir. Zira zahir ma'nâsmda olduğu şekilde, maksad yıkama olsaydı ayağın altı ve üstü diye bir ayırım zaten yapılmazdı, çünkü ayak meshedilmediği zaman altıyla üstüyle topuklara kadar yıkanacak ve zerre kadar kuru yer bırakılmayacaktır.

Keza ayakların meshi tabiriyle ayağa giyilen mestlerin meshi kastedilmektedir. Mamafih rivayetin bir vechinden diğerine, bu kelimelerin her ikisi de, asıl maksadın anlaşılmasına imkan tanıyacak şekilde kullanılmaktadır. İltibasa meydan kalmasın diye yine de açıklamayı uygun gördük.

3- Hadis üzerine Dehlevî'nin bir açıklamasını aynen kaydediyoruz: "Şafiî merhum der ki: "Mestin üstünü meshetmek farzdır, altını meshetmek ise sünnettir." Ebû Hanîfe ise, "sadece üstü meshedilir" demiştir..."

4- Bu hadis, şerî meselelerde, herkese göre değişebilecek "akıl ve mantığın" değil, dinin emrettiği şeyin, sünnete uyan tarzın esas alınması gerektiğini anlamada mühim bir örnektir. 1 ^ 1

l$1 p Si âİjIp i 42 [:Jlî -18. 3709.

İ~f- aUİ (JolIİU-i # jlS' aJU caJL^Iİ <up 2)1

. Aj >-\ aİJj c jİ IXvw«JJ i»ÇI 4 j*İlD

18. (3709)- Şiireyh İbnu Hâni anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)' ye mest üzerine meshetmekten sormaya geldim. Bana:

"Sana Ebû Talib'in oğlu [Hz. Ali] (radıyallahu anh)'yi tavsiye ederim, git ona sor. Zira o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte seyahatlerde bulunmuştur!" dedi. Bunun üzerine gidip ona sordum. Şu cevabı verdi:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (mesh müddetini) yolcu için üç gün üç gece tuttu, mukim için de bir gün bir gece tuttu.

lIs"" ’ﬀ' aUİ Jjl5"[: Jli Aii- 2)1 ^ jljjLvs -19. 3710.

* JajLpj 3^1) AjIİA- \a \ »L \ 4jO o ilil 'k>

. 11.Sİ \ş> q[\\j

19. (3710)- Safvân İbnu Assâl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolcu olduğumuz zaman, bize mestlerimizi üç gün üç gece, cenâbet hali dışında küçük ve büyük abdest bozma ve uyku sebebiyle çıkarmamamızı emrederdi." 13 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, yolculuk esnasında meshin üç gün üç gece süreceğini göstermektedir. Mukim için de bu müddet yirmidört saattir, yani bir gün bir gece. Abdestini almış olarak mestlerini giyen kimse, durumuna göre, bu müddet

içerisinde, abdest tazelerken ayaklarını yıkamak mecburiyetinde değildir. Bahsin başında belirtildiği şekilde mestinin üzerinden meshetmesi yıkama yerine geçer. Tirmizî'nin kaydına göre İmam Mâlik "mukim için de müsâfır için de mesh'in nihai hududu yoktur" demiştir. Leys İbnu Sa'd ve Haşan Basrî de bu görüştedir. Şevkânî, Ashab'tan Hz.Ömer, Ukbe İbnu Amir, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmâîn)'den de bu ma'nâda rivayetler olduğunu kaydeder. Keza Şa'bi, Rebîa ve İmam Mâlik'in ashabının ekseriyeti bu görüştedir. Bunlar Ebû Dâvud'da gelen ve müteakiben kaydedeceğimiz Ubeyy İbnu Ammâre hadisine (3711) dayanırlar.

2- Hadis, cenabet halini meshten istisna kılmaktadır. Cünübün yıkanması, ayaklarını da yıkaması gereklidir.

3- Şu da bilinmelidir: Meshetme müddeti mestin giyilme anından başlamaz, hadesin vâki olduğu andan itibaren başlar. 1 ^ 1

\j tjli 4ji J^ ^ oiSj[c^up aAii Cs^j ojV^S' ^ j^ı 20. 3711.

4j>-y>-l L«j : jlİ ?<Ujj ! jlS !(JlS ?L«3Si !çjli . jİ-xJ !(Jlİ L5^" C*pM

e

. i»b y\

20. (3711)- Ubeyy İbnıı Ammâre (radıyallahu anh) -ki bu Sahâbî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte her iki kıbleye namaz kılan ilklerdendir- anlatıyor: "Bir gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sordum:

"Ey Allah'ın Resulü! Mestlerimin üzerine meshedeyim mi."

"Evet!" buyurdular. Ben tekrar:

"Bir gün mü?" dedim.

"Bir gün!" buyurdular. Ben tekrar:

"İki gün (olsa)?" dedim.

"İki gün!" buyurdular. Ben tekrar:

"Üç gün (olsa)?" dedim.

"Evet! dilediğin kadar!" buyurdular." 122 ^ 1

3 jjj CküJiAi ü : i~f~ adi JJü *Jj (j^>-[ıjü ^ju t3j 21. 3712.

بِقَوِيٍّ] .

21. (3712)- Bir rivayette de "...Hatta yediye kadar ulaştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sonunda:

"Evet! Sana uygun geldiği kadar!" buyurdular." 12251

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, önceki hadisin (3710) açıklamasında da belirttiğimiz üzere, gerek mukim ve gerekse müsafir için, mesh müddetine sınırsızlık getirmektedir. Kişi ihtiyaç duyduğu müddetçe mestlerine mesh edilebilecektir. Yine önceki rivayette belirttiğimiz üzere Sahâbe ve Tâbiînden bazıları bu görüşe uymuştur. Ancak cumhur, hadisteki zayıflığı göz önüne alarak bununla amel etmemiştir. Nitekim Ebû Dâvud da, hadisi kaydettikten sonra şu bilgiyi verir: "Hadisin senedinde ihtilaf edilmiştir, kuvvetli bir rivayet değildir, (zayıftır)." 12251

ti» G! 4 j 6 eb (jyiiM ^ jl[4»l ÂAy>- jj-Çj 22. 3713.

. .JtSIjJ o(IOJJt-ü jJj tÂİJj jt-JÜJJj

22. (3713)- Huzeyme İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mest üzerine meshetmenin müddeti yolcu için üç gündür. Mukim için bir gün bir gecedir!" "(Bir başka rivayette şu ziyade gelmiştir):

"Biz müddetin uzatılmasını taleb etseydik, bize mutlaka uzatırdı." 12221

AÇIKLAMA:

İmam Şâfiî hazretleri hadisin son kısmını şöyle açıklar: "Bunun ma'nâsı, "biz bundan daha çok isteseydik "evet!" diyecekti."

İbn Seyyidii'n-Nâs der ki: "Bu ziyâde sâbit olsaydı bile hüccet olamazdı. Zira, bu vakitleme işine konan ziyâde, zanna bağlanmış bir keyfiyettir. Yani şâyet Ashab taleb etmiş olsaymış, Resulullah müddeti artıracakmış. Bu ifade, Ashab'ın böyle bir talebte bulunmadığı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da mesh müddetini artırmadığı hususunda açık ve sarihtir. Öyleyse, vukua gelmediğine delâlet eden bir haberle ziyade nasıl sâbit olur?"

Şevkânî merhum da şöyle der: "Rivayetin sahih olduğunu kabul etsek, (yine ziyadeye delil olmaz, çünkü) hadiste ifade edilen ziyadeyi Sahâbe zannetmiş olmaktadır, zanla hüccet sabit olmaz. Diğer taraftan, mesh müddetinin üç

gün üç gece ile sınırlandırıldığı hususunda sahabeden bir cemaat tarikiyle gelmiştir. Ütelik bunlar, Hıızeyme

(radıyallahu anh) gibi zanda da bulunmuyorlar." 1 ^ 11

YEDİNCİ BAB TEYEMMÜM

J! i jl-üllL) US"lSl l ı3 J;c-Jli aJJİ 2-AjIp .1.3714.

c'üu» ^ ^3 ^la.aii ı oijj

cajUo ^Uilj # a» 1 Uâ Jş ' ;4 _lp aUİ 43 <3 3i 3“^''^ -14

O-UUİ- jli!) .^ 1 j Jj 3 -^ ‘ 1 ~“İ 3 # a»! ıJj-^jj _43 j4 SU-’J iç-
LS Ut*33 £-4 3 -^ 3*33

ıj^-Â 01 4ül S US 4 ijlîj 43 j4 ■ c3li . ç.4 ^_£j 4 ş-4 3-^ 3*33 4^ 3l_4“j

^ ıJ^41 3-^ 3 ıJjlS3 l i4>tiiı l _j4- ; A 4i 3 j- vS 4- (3 oAû
^tügŞ 3*^~3

ı_jjjL> ^*4^ :ç.UUJl Jl?-l ijy/2^- ^jj -Lwö 3li.J1 !jU«u3^ 3
34^ 4il (Jjili • ç-4 j4 3^ £3^

t(_£A«jdl \ e 4x^vJl A^^p-1 .JaU^- JJL*Jl UaŞ-j-* 33 C-cıS"3*3
UiSLİ ıjıs .43 3 31 ^ 3^4^

lwü&

JüJ

1. (3714)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir seferde beraber idik. Beydâ nam mevkiye veya Zâtu'l-Ceyş denen yere gelmiştik ki benim bir kolyem kop(up kaybol)du. Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu aramak için kaldı, O'nunla birlikte herkes orada kaldı. Bir su başında da değillerdi. Üstelik beraberlerinde su da yoktu.

Halk Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh)'e uğrayıp:

"Âişe'nin yaptığını gördüm mü! Hem Resulullah'ı, hem de herkesi burada oyaladı. Bir su başında değiller, beraberlerinde su da yok!" demişler. Resıılullah başını dizlerimin üzerine koymuş uyurken Ebû Bekr (radıyallahu anh) çıkageldi.

"Sen Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı da halkı da, burada hapsettin. Bir su başında değiller, beraberlerinde su da yok!" diyerek, babam beni azarladı ve Allah'ın dilediğince başka şeyler de söyledi. (Öfkesini daha da yenemeyip) eliyle böğrüme böğrüme dürterek (canımı yaktı). Resulullah'm başı dizimin üzerinde olduğu için kımıldamamaya çalıştım.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabaha kadar, susuz olarak uyudu. Sabah olunca Allah Teâlâ Hazretleri, teyemmüm âyeti'ni inzâl buyurdu: "...Su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size zorluk yapmak murad etmez, bilakis sizi temizlemek, ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister, ola ki şükredersiniz" (Mâide 6).

Üseyd İbnu Hiidayr -ki (Akabe biatma katılan) nakiblerden biridir- dedi ki:"Ey Ebû Bekr âilesi! Bu, sizin ilk bereketiniz değildir."

(Hz. Âişe) sözüne devam ederek) dedi ki: "Bindiğim deveyi dürtüp kaldırdım. (Kaybolan) kolya altında çıktı. " 12 ^

L 4 ÂL 42 I öioJ ı_33 (3 jy/zi- i~t~ 4 »! 3 sL-- j»j[ıjıs ı 3 j -3. 3715.

x>~\ iJjjü Uüi SJ ijjsll # yi\ ijjtS jou 1ı^baj so^Ji i^lp si ^ ils*

oJj l >'y>\ JjJ L« C4\il c3

jLs^i I iLla c^u>» I ip

. ^4^ JL.I Jl5j İ4- ^ül (J (Jl

2. (3715)- Ebû Dâvud'un rivayetinde Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) derki: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselam) Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anh)'la Hz. Enes'i, Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin kaybettiği kolyeyi aramaya gönderdi. Bu esnada namaz vakti girdi. Abdestsiz namaz kıldılar. Gelip durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verdiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti indirildi."

Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "Üseyd, Hz. Âişe'ye: "Allah rahmetini bol kılsın, senin başına hoşlanmadığın her ne gelmiş ise onda Allah senin için de müslümanlar için de bir ferec (sıkıntıdan kurtulma) kılmıştır"

dedi."I2M

AÇIKLAMA:

1- Teyemmüm: Lügatte kasdetmek, niyet etmek ma'nâsına gelir. Şer'i bir ıstılah olarak, namaz ve benzeri taharet gerektiren ibadetleri mübah kılmak için abdest veya gusiil temizliği yapma niyetiyle elleri ve yüzü meshetmek üzere toprağa kasdetmek demektir. Kelimenin bu ma'nâda çokça kullanılması sonucu, teyemmüm elleri ve yüzü toprakla meshetmek ma'nâsım kazandı. Kelime, bu kullanışta lügat açısından mecazi bir ma'nâ taşırsa da, önceki ma'nâ da şerî hakikati ifade eder.

2- Teyemmüm bir azimet midir, yoksa ruhsat mıdır? Bu hususta ihtilaf edilmiştir. Ancak bazı âlimler meseleye bir başka nokta-i nazardan yaklaşarak: "Suyun olmadığı durumlarda azimet, hastalık halinde ruhsattır" demiştir.

3- Teyemmüm hangi durumlarda yapılır, nasıl yapılır? gibi sorularımız müteakip hadislerde gelecek; geniş açıklamayı 3723 numarada yapacağız.

4- İslam iileması, teyemmümün Muhammed ümmetine has bir ruhsat, bir rahmet-i ilahi olduğunu belirtirler. Yani Cenâb-ı Hakk, önceki milletlere tanımadığı bir kolaylığı bu ümmete tanımıştır. Suyun olmadığı durumlarda ibadeti terketmek veya kendini pis bilerek ibadete devam etmek sıkıntısından kurtarmıştır.

5- Bu hadisenin hangi seferde geçtiği, rivayetimizde belli değil. Ülemâ da bu meselede tam ittifak edememiştir. İbnu Sa'd, İbnu Hibbân, İbnu Abdilberr, hicretin beşinci yılında vukua gelen Müreysi de denen Benî Müstalik seferinde cereyan ettiğini cezmen söylerler. Hz. Âişe ile ilgili olan İfk Hadisesi de bu seferde cereyan etmiştir. 051 ! İfk hadisesinin başlangıcı da Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin kaybolan bir kolyesi ile ilgilidir.

İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisenin de Benî Müstalik seferinde geçtiğine dair tahminim doğru olması halinde, bu sefer esnasında kolye kaybolma hadisesinin iki kere meydana gelmiş olacağını söyler. "Çünkü der, bunlar iki ayrı kıssadır, zira hadiselerin muhtevasında bu husus açıktır." İbnu Hacer, konu üzerindeki ihtilâfı belirterek, "Şeyhlerimizden biri, bunu (yani iki hadisenin de Benî Müstalik seferinde cereyan etmesini) imkânsız görmekte ve demektedir ki: "Çünkü Müreysi Kadid ile Sakil arasında Mekke cihetindedir. Bu kıssa ise Hayber cihetinde cereyan etmiştir, çünkü Hz. Âişe hadiste: Beyda ve Zâtu'l-Ceyş nâm mevkilerini zikretmektedir. Bu iki yer, Nevevî'nin de cezmen söylediği üzere Medine ile Hayber arasında yer alırlar."

Bu itirazı kaydeden İbnu Hacer, muhtelif kaynaklarda gelen rivayetlerdeki bir kısım farklılıklara dayanarak ileri sürülmüş

olan farklı görüşleri de kaydeder. Açıklamasının başında kendisi kesin bir görüş beyan etmeksizin İbnu't-Tîn'in cezmen beyan ettiği görüşün haklılığını ihsas eder. İbnu't-Tîn'e göre, Beydâ, Mekke-Medine yolu üzerinde yer alan Medine yakınlarındaki Zü'l-Huleyfe'dir, Zâtu'l-Ceyş de Zü'l-Huleyfe' nin gerisindedir.

Ancak, bazı âlimler de İfk hadisesi ile, sadedinde olduğumuz hadisenin farklı seferlerde olduğunu söylemiştir. Taberânî'nin -az sonra kaydedeceğimiz- bir rivayeti bu meselede sarahat ifade eder.

İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisin bir başka vechinde yer alan: "...Allah'a kasem olsun, seni üzen bir hadise başına gelince Allah ondan sana mutlaka bir çıkış kılmakta ve müsliimanlara da onda bir bereket (ve hayır) halketmektedir" ziyadesini kaydederek: "Bu ziyade, teyemmüm hadisesinin İfk hadisesinden sonra cereyan ettiğini ihsâs eder ve böylece kolye yitirme hadisesinin müteaddid olduğunu söyleyenleri takviye eder" diyerek daha net bir tavır ortaya koyar.

Teyemmüm hadisesinin, İfk hadisesinden sonra vukûa gelmiş olacağını te'yid sadedinde İbnu Hacer, İbnu Ebî Şeybe'nin Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir hadise atıf yapar. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) bu rivayette der ki: "Teyemmüm âyeti nâzil olunca nasıl (teyemmüm) yapacağımı bilmiyordum." İbnu Hacer der ki: "Bu rivayet, teyemmüm âyetinin Benî Müstalik seferinden sonra nâzil olduğunu gösterir. Çünkü Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) yedinci hicri senede müslüman oldu, halbuki Benî Müstalik daha önce vukua geldi, bu hususta hiçbir ihtilaf yok."

Taberânî hadisine gelince, orada Hz. Âişe şunları söyler: "Kolye hadisem vukua gelip, iftiracılar (ehl-i İfk), dediklerini dedikten sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir

başka sefere daha kakıldım. Bu defa da yine kolyem kayboldu. Aranması için halk, yolundan kaldı. Ebu Bekr bana: "Kızcağızım, her seferinde elâleme sıkıntı ve bela oluyorsun" diyerek beni payladı. Derken teyemmüme ruhsat veren âyet indi. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Sen ne mübâreksin!" dedi ve (bu iltifatını) üç kere tekrar etti."

6- Hz. Âişe'nin bu rivayetlerde "babam" diye değil de "Ebû Bekr" diye sözetmesinde bazı âlimler bir nükte görürler: "Babam demeyişi babalığın şefkat ve mülayemet gerektirmesindendir. Halbuki Hz. Ebû Bekr, Hz. Âişe'yi hem sözle hem de fiille itab etmiş, te'dib etmiştir. Bu ise şefkate muhaliftir. Bu sebeple Hz. Âişe, babasını zikrederken, bir yabancı yerine koyarak ismini zikretmiştir, "babam" dememiştir."

7- Hadiste Geçen Bazı Fevaid:

Bu rivayette pek çok istifadeli ibretler, düsturlar var. Mühimlerinden bir kaçını kaydedeceğiz:

* İmam, müslümanların hukukuna itina göstermelidir, bu hukuk az bile olsa. Görüldüğü gibi, Hz. Âişe'nin kolyesi için ordu yolundan kalmıştır. Bazı rivayetler, bu kolyenin oniki dirhem kıymetinde olduğunu belirtir.

* Kadın, kocası olsa bile, babasına şikayet edilebilir. Gerçi rivayetten, Hz. Ebû Bekr'e şikayet etmelerinin Resulullah'ın uyumakta olmasından ve uyandırmak istememelerinden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Ashab -vahiy gelebilir- düşüncesiyle Aleyhissalâtu vesselâm'ı uyandırmazlardı.

* Fiil, sebeb olarak nisbet edilebilir. Zira halk, hadiseyi Hz. Aişe'ye nisbet etmiş, "Âişe'nin yaptığını gördün mü?" diye Hz. Ebû Bekr'e şikayet etmiştir.

* Kişi, kocasıyla beraber olan kızının yanma izinsiz girebilir, yeter ki, kocasıyla mubâşeret halinde olmadığı hususunda yakîni olsun.

* Kişi, kızını te'dib edebilir, kızı evlenmiş, yaşlanmış, evinden ayrılmış olsa bile. Keza kişi, terbiyevi sorumluluğu kendisine ait olan birisini, imam izin vermese de terbiye edebilir.

* Kendisine gelen zahmet sebebiyle, hareket ettiği takdirde uyuyana rahatsızlık verecek olan kimsenin bu zahmete sabredip kımıldamaması müstehabtır. Aynı sabrı namaz kılan, Kur'an okuyan, bir ilimle meşgul olan ve benzeri durumdaki kimseler için dahi göstermek müstehabtır . 1 ^ 1

AİlI ^ AÜİ (J y^j Ûi[ilil -3. 3716.

ç.Li ÂÂi LaAİp f-ÜtiLi jLals < (J^ r 3^ ^ Aâp zh&j lâ . L4AP

İ~t~ L 4 -ÂP aJÛ 3 ^ y^ ^ - *" *

3 '^ 3i ^ 4İ1İ ^y^j 3^ j^İ2xJt

t.o'i ı,;tı .

. »Ulİ ^ AjI Jj <J33?

3. (3716)- Ammâr İbnu Yâsir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), beraberinde Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir seferinde, Ûlât'ul-Ceyş nâm mevkide geceleyin istirahat molası vermişti. Bu esnada Hz.Âişe (radıyallahu anhâ)'nin Yemen boncuğundan mamul kolyesi koptu. Bunun aranması, askerleri yolundan alıkoydu ve sabah aydınlığı girdi. İnsanların yanında su yoktu. Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) Âişe'ye kızdı ve hatta:

"Herkesi yolundan alıkoydun, yanlarında su da yok!" diye çıkıştı. Derken Allah Teâlâ Hazretleri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, temiz toprakla temizlenme ruhsatını indirdi.

Bunun üzerine müslümanlar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la kalkıp ellerini kaldırdılar. Topraktan hiçbir şey almadılar, yüzlerini ve omuzlarına kadar ellerini meshettiler. Ellerinin içlerinden de koltuk altlarına kadar meshettiler."

Ebû Dâvud şu ziyadede bulunmuştur: "Bir hadiste İbnu Şihâb der ki: "Âlimler bu hadise itibar etmediler." Ebû Dâvud der ki: "Hadisi, İbnu İshak da böyle rivayet etti ve rivayette İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan onun "iki vuruş zikrettiğini" kaydetti."

Nesâî'nin bir rivayetinde "Topraktan hiçbir şey çırpmadılar" denmiştir . 1 ^ 1

j.| iÂl \y'j^î ı. AÂ 2 J aJJİ (J y^j jİ -*5 \y-*JL*£) ^ ' 1 [^ (_ $y*- \ -4. 3717.

L 4 İS"" 'Oy* 14 iÂl \yy^2İ lj.sLp ^ ^

.jllt ^j?r<(.y>yJLs^.\ <Jji U (J,i« d 334 3?

l y > 33 j-4-® L«lj Â 4 J} 33^^ y$i j»UaS ^jy. »jLÂİs! 337^

. yfcUaJl »i_32JLi« l 3^3

4. (3717)- Ebû Davud'un bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Ashab, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte sabah namazı için, toprakla meshlendiler. Bu maksadla avuçlarını toprağa vurup toprakla yüzlerine bir defa meshettiler. Sonra tekrar dönüp avuçlarını toprağa bir

kere daha vurup, ellerinin tamamı ile ellerinin içlerinden koltuk altlarına, omuzlarına kadar meshettiler."

Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde, İbnu'l-Leys: "Dirseklerinin yukarısına kadar..." demiştir. 1 ^ 1 AÇIKLAMA:

1- Başka rivayetlerde, Hz. Aişe'nin mezkur kolyeyi kız kardeşi Esmâ (radıyallahu anhâ)'dan âriyeten alıp takındığı belirtilir. Ayrıca bu kolyenin siyahlı beyazlı bir boncuk olup Yemen sahillerinde yer alan Zafâr veya (Zıfâr) şehrinde yapıldığı belirtilir. Kıymeti 12 dirhemdir.

2- Ûlâtu'l-Ceyş, 3714 numaralı rivayette Zâtu'l-Ceyş ve Beyda olarak tesmiye edilen aynı yerin adıdır. Ztilhuleyfe nam mevki'in gerisinde bir yerin adıdır.

3- Ta'ris, gecenin sonunda yolcunun istirahat ve uyumak için konaklamasına denmiştir. Dilimizdeki mola vermek tabiri gecegiindüz ayırımı yapmadan bütün istirahatlar için kullanılır; "gece" ile kayıtladık.

4- Teyemmüm, hadiste yapılan tarife göre önce ellerin dış kısmının bidayetinden başlayıp omuza kadar, sonra da avuç içinin iptidasından başlayıp koltuk altına kadar meshetme şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.

5- Ebû Dâvud, bu hadise ülemâmn itibar etmediğini, yani teyemmüm sırasında omuzlara, koltuk altlarına kadar meshetme cihetine gitmediğini ifade ediyor. Ancak bazı âlimler, Zührî'nin bu hadiste tarif edildiği şekilde teyemmümde bulunduğunu rivayet etmiştir.

6- Bu rivayetin Nesâî'de kaydedilen ziyadesinde, eller yere vurulduktan sonra ellere yerden yapışan kaba toprak parçalarının düşmesi için, ellerin şehadet parmakları boyunca birbirine vurulup çırpılmadığı belirtiliyor. Halbuki 3718'de görüleceği üzere bazı rivayetlerde bunun aksi

sabittir, yani eller önce çırpılıp yerden yapışan kaba parçalar döküldükten sonra mesh'e geçilir. Çırpmanın bazan liflemekle yapıldığı da zikredilmektedir. 13331

C*jİ jl ! yAy y\ JIlî U-4-tP A»l yAy SyJLJ> y 4Uİ-Uİ- fjy ! JlS 3JLCİ y£-J - 5 . 37 1 8.

pl ^ f 01j jlp ’-JlJi YâöPiL fi pP OÇJ jî jJ Jl JL£ işî 6

l Jp -.yAy, y\ JlİÎ .Jp.CE jj ’MÜs. Jli .ÜŞ IjiIP %\i IjA 4 fi . öl'lj.' «p d l ojjs (J 32A-JCE Ü.& lijj • jjl aJ JlÂi JİJjjö jl ç.lj .1 Sjj ISI Âj

İ-i- aul J_j— *J iul jji ^1 ;aul jjl Jüîi . ;JlS YlJİJ

lil : JUi . JJJ> S 3 ojflâ # 4S1I J^j Cpî f .3ŞIJÜI Uİ'oPJl 3 iipi pl aP fi Ppîi

j ^Jg jl AjLjju AjiS^ J^Jg Lg-daAj l 4jJj? AyiSy cl-lSL* jl jlS""

. (jJujdl | A>-^>-l lif f aJlj^

5. (3718)- Şakik merhum anlatıyor: "Ben, Abdullah İbnu Mes'ud ile Ebû Mûsa (radıyallahu anhiimâ) arasında idim. Ebû Musa, İbnu Mes'ud'a:

"Ey Ebû Abdirrahman! Bir adam ctinüb olsa ve bir ay boyu su bulamasa ne yapar, namazı nasıl kılar, ne dersin?"diye sordu.

"Suyu bir ay bulamasa da teyemmüm etmez!" dedi. Ebû Musa:

"Pekala Mâide suresindeki şu âyete ne dersin: "...Su bulamazsanız temiz bir toprakta teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin" (Mâide, 6).

Abdullah şu cevabı verdi:

"Bu âyette Ashaba ruhsat verilmiş olsaydı çok geçmeden su soğuyunca da toprakla teyemmüm etmeye yeltenirlerdi."

Ebû Musa da ona:

"Siz teyemmümü bu sebeple mi hoş bulmuyorsunuz?" dedi. İbnu Mes'ud "Evet!" deyince, Ebû Musa, Abdullah'a:

"Sen Ammâr'ın Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e ne dediğini duymadın mı?"

Dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) beni bir vazifeyle yola çıkarmıştı. Sefer esnasında cünüb oldum. Su da bulamadım. Bunun üzerine hayvanların bulanması gibi ben de toprağa bulandım. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip durumu kendisine arzettim. Bana:

"Sana şöyle yapman kâfi idi!" dedi (ve gösterdi), iki avucuyla yere bir vurdu, sonra avuçlarını çırptı, sonra soluyla (sağ) avucunun sırtını veya sol avucunun sırtını (sağ) avucuyla meshetti. Sonrada onunla yüzünü de meshetti." 1 ^

f ,oA?-lj ^ f IİaSvJS 2aÖ 3_J-^ öl ölS”" lİl[AlPj .6. 3719.

. JaUİ jI-Tp 3_74 1 JAp- y IaJJİ a 4 JlS aöS""3^- ~"-^

6. (3719)-Müslim'in rivayetinde [Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiş olmalı]: "Ellerinle şöyle yapman sana yeterdi." Sonra (bizzat göstererek) ellerini bir kere yere vurdu. Sonra soluyla sağını, yani avucunun içini ve dışını meshetti.

Abdullah da: "Görmedin mi, Ömer (radıyallahu anh), Ammâr (radıyallahu anh)'ın sözüne kanaat getiremedi" dedi." !S7 '

Aj Jj y 0 * I a Aö ÖpI aS2s 3 y . la a] lA&j £E-AAj

7. (3720)- Bir diğer rivayette şöyle geldi: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Senin şöyle yapman sana yeterdi" buyurdular ve (göstermek için) ellerini yere vurup çırptı, yüzünü ve avuçlarını meshetti." Bu Sahiheyn'in ibaresidir. 1 ^ 11

aJ jIli Jj^Î 31 : Jlii «up 4l jöi ^j\ 6 q öl[’-iSy I ^^Jla^p .8. 3721.

öi.9 c-ol L«li .ç.lJ-1 Aö- öl* ÂiTö- IajLö?Iİ (3 ca>IJ İJİ ^ IAI IjIAp Jlai !

4öl öJcöiö ölS'Ul :# jIlb y^' d İİCİ4İ 6Î IİÎj

. Aj J CİÎ öl : JUi . jlİP t 41 JJİ JUi . 4 UİS 3 U4 jr f ^»j‘l öJÛAl

. ijjkj | 4 j>- y>~ I . L« :jAİ- Jlli

8. (3721)- Abdurrahman İbnu Ebzâ anlatıyor: " Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)e gelerek:

"Ben cünüb oldum, su da bulamadım (ne yapayım)?" diye sordu. Hz. Ömer:

"Namaz kılma!" diye cevap verdi. (Orada bulunan Ammâr radıyallahu anh söze girip):

"Ey mü'minlerin emîri! Hatırlıyor musun? Ben ve sen bir seriyyede beraberdik. Cenâbet olduk ve su bulamadık. O zaman sen namaz kılmamış, ben ise toprağa bulanarak kılmıştık. (Sonra da bu durumu kendisine açınca), Aleyhissalâtu vesselâm bana:

"Ellerini yere vurup sonra üfleyip sonra onlarla yüzünü ve ellerini meshetmen sana kâfi idi" buyurdular" dedi.

Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Ey Ammâr Allah'tan kork!" dedi. Ammâr:

"Dilersen bu hadisi kimseye söylemiyeyim!" deyince, Hz. Ömer

"(Vallahi asla! Bu meselede) seni altına girdiğin sorumlulukla başbaşa bırakıyorum" diye cevap verdi."1389i

L04 ^aaa ^ Lö4-^ tjîj ^ 1 ajaa) ilaSİ* 3_y^ 01 iöJ- 4^4 014" Lö[

• '>'>ûy-*y^\ 3i« <sy~\ 3j.»sa>-İj siy öty74' ^45 ^3« <jy-i

jJ -AP« .9. 3722.

• o ■ İl ° '

Qi.,ıg 1

9. (3722)- Ebû Dâvud'da rivayet şöyledir: ".Sana şöyle yapman yeterli idi" (dedi ve göstermek için) ellerini yere vurdu, sonra onlara iifürüp elleriyle yüzünü ve kollarının yarısına kadar ellerini meshetti."

Yine Ebû Dâvud'un bir başka rivâyetinde: ".sonra ellerini yere vurdu, sonra birbirine vurarak (yapışan toprak parçalarını) çırptı, sonra yüzünü ve kol kemiğinin ortasına kadar kollarını meshetti, dirseğe ulaşmadı (bütün bu mesh ameliyesini yere) bir vuruşta (yaptı).

"Bir diğer rivâyette: ".dirseğe kadar" denmiştir. 1 ^ 1

:JU .,jyİ5sJlj İ~t~ dili Ol[ıc-oAİ-l Ia* .10. 3723.

\j ı_»S""LJd 3i ^7 3^ LcLL-J :Jli ddpCE Va ı^LJ^j« ^Jlj 1 > djtl ai »4j 3»J1«.JJslj

. dj U> L« .sJ a c2S L* 3i l£ 1)) c-2

10. (3723)- Bu hadisten Tirmizî, şu kısmı tahric etmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) kendisine (Ammâr'a), yüze ve ellere teyemmüm yapmasını emretti."

(Tirmizî) der ki: "Ammâr'ın şöyle söylediği rivâyet edildi: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte omuzlara ve koltuk altlarına kadar teyemmüm ettik,

AÇIKLAMA:

1- 3718-3723 numaralar arasında kaydedilen altı rivâyetin hepsi de Ammâr (radıyallahu anh)ın teyemmüm yapması ile ilgilidir. Bu hâdise, kitaplarımızda az çok farklarla değişik vecihlerden rivayet edilmiştir. Teysîr, bunlardan bir kısmını yukarıda gördüğümüz üzere nakletmektedir. Bu ıivâyetlerden, özetle şu husûsları tespit etmekteyiz:

1) Hz. Ammâr (radıyallahu anh), henüz vahiy gelmeden, susuz kaldığı bir sefer sırasında şahsî insiyatifı ile teyemmüme benzer bir tatbikatta bulanarak, bütün vucudunu toprağa bulamıştır. Bu tatbikat da, hayvanlardan mülhem olduğu anlaşılmaktadır. Zirâ "Hayvanların toprağa bulanmaları gibi, bulandım" demektedir. Durumu Resulullah'a anlatınca Aleyhissalâtu vesselâm te'yid etmiş, ancak bütün vücudu bulamadan nasıl teyemmüm edeceğini tarif etmiştir.

2) Teyemmüm hususunda Ashab arasında bazı farklı anlamalar mevzubahis olmuştur. Mesela Ebû Musa ile İbnu Mes'ud, Hz. Ömer'le Ammâr arasında farklı anlamalar olduğu anlaşılmaktadır.

* Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Ammâr'a: "Allah'tan kork!" demesini, şârihler Hz. Ömer'in anlatılan hâdiseyi unutmasına yorarlar. Ammâr İbnu Yâsir'in: "Dilersen bu hadisi kimseye söylemiyeyim" sözüyle şunu demek istediğini belirtirler: "Eğer sen, bu hâdiseyi anlatmamamdaki maslahatın anlatmamdaki maslahattan fazla olacağı kanaatinde isen, ben anlatmaktan vazgeçerim. Zîrâ, mâsiyet olmayan emirlerinde halifemize itaat vâcibtir. Bu sünneti tebliğ işi ise hâsıl olmuştur."

Hz. Ömer'in böyle bir yasak koymak istemediği, hatırlayamamasına rağmen, Ammâr'a güvenerek, sorumluluğu kendinde olmak kaydıyla, rivâyet etmeye izin verdiği anlaşılmaktadır. Zîrâ Hz. Ömer, rivayetin Ebû Dâvud'daki vechinde geldiği üzere te'kidli bir şekilde yemin vererek Ammâr'ı rivayette serbest bırakır: "Asla (onu rivayetten yasaklamak istemem). Allah'a yemin olsun, sen sorumluluğu üzerine aldıkça biz de seni bu işte yetkili kılacağız."

Kaydedilen bu ibare kapalı olduğu için, bu ma'nâya biraz yorum katarak ulaşılmıştır. Hadis üzerine Sindî'nin yorumu özde aynı ise de biraz daha açıktır: "Yani "Seni, girişmiş bulunduğun, bildiğin hususlarda tebliğ ve fetva vazifesi ile yetkili (vâli) kıldık." Sanki, Hz. Ömer, ilk başta hatırlayamadığını ve dolayısıyla onunla fetva vermesini uygun bulmadığını söylemek istedi; ancak sonradan "Ey Ammâr bununla fetva vermekte serbestsin (sana itimadım var, iyice bilmediğin, hatırlamadığın hususlarda ciir'etkâr olmazsın)" demiştir." (Sindî'nin açıklaması bitti.)

2- 3722 numaralı hadise göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) teyemmümü gösterirken, ellerini kollarının yarısına kadar meshetmiştir, müteakip (3723) numaralı hadise göre ise kolları omuza kadar meshetmiştir. Alimler bu rivâyetleri Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan

teyemmüm'iin nasıl yapılacağını görmezden önce, Sahâbe'nin kendi kendilerine kıyas yoluyla yaptıkları teyemmüm tatbikatı olarak yorumlamıştır. Yâni bu tarzları, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara emretmiş olmaksızın onlar ilk başta yapmışlardır. Sonradan Resulullah göstermiş, Ashab da, aşağıda açıklayacağımız tarza uygun olarak tatbik etmişlerdir. Ne var ki muhaddislerimiz, hadîsleri mensuhtur diye rivayetten vazgeçmeyip, hepsini olduğu şekilde rivâyet etmişler ve eserlerine almışlardır. Bir babta hepsini görmek, şeriatımız için bir zenginlik, ülemâmız için bir fazilettir. Bilhassa Sünen sahipleri, tek bir fakih tarafından bile amel edilen hadisleri, zıddiyet hadisleri olarak kaydedip zaafına dikkat çekmiştir.

Şunu da hatırlatmada fayda var: Fıkhı bablarda, öncelikle en sahih, çoğunluk tarafından amel edilen hadisler kaydedilirken müteakiben daha zayıf olan ve zıddiyet hadisi dediğimiz, zaafı sebebiyle amelde terkedilmiş olan hadisler kaydedilir. Bıı, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'de görülen müşterek prensiptir. İstisnaî olarak Nesâî hazretleri, şayet varsa o babın zayıf hadisini önce kaydedip, sonradan daha sahihlerini kaydederek, öncekinin zaafını belirtir. Bu sözümüz "Nesâî'nin bablarda kaydettiği ilk hadisler zayıftır" şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu yanlışlığa düşülmemesi için "şâyet varsa." dedik. Zira, her babta zayıf hadis olması gerekmez. Bu husûslarm iltibas edilmemesi için Kütüb-i Sitte imamlarının hadis alma ve kitaplarını tanzim etmede takip ettikleri hususiyetler bir kere daha okunmalı ve kavranmalıdır.

3- Teyemmüm Nasıl Yapılır?

Teyemmümle ilgili farklı rivayetleri ve gerekli açıklamaları gördükten sonra, ilmihal kitaplarında açıklanan şekilde nasıl teyemmüm edeceğimizi belirtelim:

Teyemmüme başlarken namaz için niyet edilerek besmele çekilir. Hanbelîler besmeleye "vacib" demiştir.

Kollar sıvanmış, parmaklar açılmış olarak eller yeryüzü cinsinden temiz bir şeye (toprak, kum, alçı, mermer, madenî taşlar, kiremit, tuğla, yakut, zümrüt, mercan, kaya tuzu, çamurla sıvanmış duvar) vurulur, ileri sürülüp geri çekilerek kaldırılır. 12 ^

Kaldırınca, şayet ele yapışmış iri toprak vs. parçaları varsa, eller birbirine yanlarıyla vurularak bunlar çırpılır ve dökülmesi sağlanır. Sonra elin içi ile bütün yüz meshedilir. Yüzün meshi bir kere olur.

Sonra eller önceki şekilde ikinci sefer toprağa vurulur ve eller çırpılarak yapışan iri parçalar silkelendikten sonra sol elin baş parmağını ayırıp, diğer parmakların iç kısmı ile sağ elin dış tarafı parmakların en ucundan başlamak sııretiyle dirseğe kadar meshederek çekmeli, sonra sol el daha dirsekte iken, sağ kolun iç tarafına yönelip, yine sol elin serçe parmağı ile baş parmağını halka edip baş parmağı da beraber olmak üzere, ayası ile, sağ elin dirseğinden itibaren iç tarafı bileğine kadar meshetmeli ve baş parmağının üstüne mesheylemelidir. Tabii ki, bu esnada sağ elin başparmağı içeriye doğru meyillendirilecektir, ta ki elin iç kısmına sol el değmesin, ve parmağın dışına sol elin baş parmağı rahatça değebilsin.

Sağ elin meshi böylece bittikten sonra, aynı şekilde sağ elin içiyle de sol el meshedilir.

Teyemmümde bu tertibe riâyet edilmeli, araya fasıla girmemelidir.

Ayak ve başa mesh gerekmez. Parmak araları hilâlellenir.

Abdesti bozan haller teyemmümü de bozar. Ayrıca, teyemmümü meşru kılan hallerin kalkması da teyemmümü bozar. 12521

TEYEMMÜMÜ MEŞRU KILAN SEBEPLER ŞUNLARDIR:

1) Suyun bulunamaması.

2) Suyu kullanmaya manî şer'i bir özrün bulunması:

* Su bir mil (yani dörtbin adım) uzakta ise yok farzedilir.

* Su olsa bile yıkandığı taktirde hastalanacak veya hastalığı artacak ise. Bunu tecrübesi veya hazık müslüman doktorun tavsiyesi ile bilebilir.

* Bazan su yakındadır, ancak almaya gittiği takdirde mal, can ve ırzına veya emânetinde olan şeye bir tehlike gelmesi ihtimâli vardır. Bu durum da teyemmümü meşru kılar.

* Bazan de abdest veya gıısle yetecek sıyıımıız olsa bile miktarca azdır, içmeye su sıkıntısı çıkacaktır. Böyle durumlarda da teyemmüm câizdir.

* Dinimiz, su kullandığı takdirde geçen zaman sebebiyle bayram ve cenâze namazı kaçırılacaksa, bu durumda da teyemmümü tecviz etmiştir. Cuma ve diğer namazlar gibi, bedeli veya kazası olan namazlar için teyemmüme cevaz verilmemiştir.

Teyemmüm, duruma göre hem abdest ve hem de gustil yerine geçen bir temizliktir.

Teyemmümle ilgili teferruat için ilmihal kitaplarına bakılmalıdır. 12521

ç-â J 6 6q # ojl l ajjl igf 'j cp -11. 3724.

.î-b» Oj SjIij»- aJJİ ^ iOJjİA ;0ck _i Ij

. .) g la a ı ıjjfcj ^îL^vwJij ola^cüi 4j>- i aju

11. (3724)- İmrân İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir kenara çekilmiş halkla birlikte namaz kılmayan bir adam gördü.

"Ey ftilan! Halkla birlikte niye namaz kılmıyorsun?" diye sordu. Adam:

"Ey Allah'ın Resulü, cenâbet oldum, su da yok" deyince:

'Toprağı kullan, o sana yeterlidir" buyurdular." 13951

Sı : Jiî # &\ Sî[*!p Si ji j 12. 3725.

1 . kU-ii Ols 4j^*Xa -L>-j IİU (jy^ ^ ûIj

. ^Â^yul I 2 g I 1 C^j-U-^Jİ

12. (3725)- Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "On yıl boyu su bıılamasa da, temiz toprak müslümamn abdest suyudur. Suyu bulunca, bedenini onunla meshlesin, zira bu daha hayırlıdır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadisin viirud sebebiyle ilgili bir hadise var, Teysîr müellifi onu tayyetmiş. Şu halde rivayetin aslı şöyle:139H "Ebû Zerr Hazretleri anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam)' m yanında bir miktar zekat malı (koyun ve deve) toplanmıştı. Bana: "Ey Ebû Zerr, bunları kıra götür otlat!" emrettiler. Ben Medine'ye üç mil mesafedeki Rebeze'ye gittim. (Yanımda ailem de vardı.) Orada cünüb oldum. İçmeye yetecek kadar

suyum vardı. Namazlarımı yıkanmaksızın kılıyordum. (Bu şekilde) beş veya altı gün geçirdim. Sonra Medine'ye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanma döndüm.

"Bu, Ebû Zerr midir?" buyurdular, sükut ettim, cevap vermedim. Tekrar:

"Bu, anasız kalasıca Ebû Zerr değil mi?" buyurdular. Ben:

"Evet ey Allah'ın Resulü, ancak helak oldum!" dedim.

"Niye helak oldun, sebep ne?" diye sordular.

"Ben (kırda) suyu içmede kullandım. Beraberimde ailem de vardı. Cünüb oldum, yıkanmadan namaz kıldım" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm benim için su emretti. Siyah bir câriye, büyükçe bir tas içerisinde su getirdi. Tas dolu değildi, su, içerisinde çalkalanıyordu. Ben bir devenin gerisinde kuytulanıp yıkanarak Resulullah'a geldim.

"Ey Ebû Zerr, buyurdular, on yıl boyu su bulamasan bile, toprak temizdir. Suyu bulunca, vücudunu onunla meshet."

2- Alimler, toprakla teyemmüm etmenin sefer hâline mahsus bir ruhsat olmadığı hususunu bu rivayetten çıkarmışlardır. Kişi, mukim bile olsa sıı bulunmadığı takdirde, toprak temizlikte suyun yerine geçebilecek, on yıl boyunca dahi teyemmüm yapabilecektir. Resulullah, Ebû Zerr (radıyallahu anh)'in teyemmümsüz namaz kılmasını tecviz etmemiştir.

3- Hadisten, ayrıca vaktin çıkmasıyla teyemmümün bozulmayacağı, aynı teyemmüm birçok vakitlerin namazının kılınabileceği hükmü çıkarılmıştır.

4- Hadisin sonunda geçen "Suyu bulunca, bedenini onunla meshet" ibaresi "su ile yıka (yani su ile guslet, su ile abdest al)" demektir. Alimler, bu ibareden: "Abdest ve teyemmüm

beraberce caizdir" ma'nâsınm çıkarılmaması gerektiğine dikkat çekerler. 1 ^ 51

ıjry- j 15 -tij t JlS aJ)I Ctd -13. 3726.

• ıjlij ıjllj -J>52i

aj:>■- jJl jjs Lc| ^(jyiSsJl <3 Âİt-Jl olS^ 5 U ÂijL£vJlj J)j

13. (3726)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ)'a teyemmümden sorulmuştu. Dedi ki:

"Allah Teâlâ Hazretleri, Kitab-ı Mübîn'de, abdesti zikrederken şöyle buyurmuştur:

"Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın." Teyemmüm hakkında da şöyle buyurdu: "Yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin" (Yine âyet-i kerîme'de Cenâb-ı Hakk) şöyle buyurdular: "Erkek ve kadın hırsızın elini

kesin." Hırsızın elini kesmede sünnet (bilekten itibaren) avıiç kısmı kesmektir (bilek- dirsek arası kesilmez), öyleyse, teyemmüm yapılacak kısım yüz ve (bileğe kadar) ellerdir. 1 ^ 51

AÇIKLAMA:

Bıı rivâyet, teyemmüm yapılacak uzuvlar hakkında İbnu Abbâs'm farklı bir yorumunu göstermektedir: "Eller, dirseğe kadar değil, bileklere kadar meshedilmelidir. Çünkü, Kur'an'da geçen yed-el kelimesinin, hırsızın cezalandırılması bahsinde, bileğe kadar olan kısım olarak anlaşıldığı görülmektedir." Şu halde İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ), sadece ellerin meshedilmesini teyemmüm için yeterli görmektedir. 1 ^

:Jlll »üJi aJ # £j| Jll (Ul cJk-\ Oçj üî[: JjU* .14. 3727.

ıJ 3^ ii* 3^” oĞll

14. (3727)- Târik anlatıyor: "Bir adam cünüb oldu ve namaz kılmadı. Sonra Resulullah'a gelerek, durumu O'na arzetti. Aleyhissalâtu vesselam:

"İsabetli davranmışsın!" buyurdular. Bir diğer zât da cünüb olmuştu, teyemmüm edip namazını kıldı. Sonra o da Resulullah'a gidip durumunu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm ona da aynı şeyi söyledi, yani "isabetli davranmışsın!" dedi." 1 ^- 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, teyemmüm âyeti nüzîıl etmiş olsa bile, henüz yeterince taammüm etmemiş olduğu bir zamanda cereyan eden bir vak'ayı haber vermelidir. Her iki zât da içtihadla hareket ettiği için, her ikisi de isabet etmiş olmaktadır. Gerçi birinci zat, teyemmüm ederek namaz kılma imkânı varken bunu yapmayıp namazı terketmekle isabetsiz bir içtihadda bulunmuştur. Ancak, Resulullah, cevaplarında umûmî şartları gözöniine almış olmalıdır. Ulemânın rivâyet hakkında yorumu budıırl 402J

f # Jıi J îjr Oçj 4>u4[:Jii aı ^ .15. 3728.

***J\ illi uu Vjilii J ı/u- î ,aı fö -1 :J \li # yS\ aus jkl .oui Jic-ak**

y: \ 1 . f ÂS y>- A(jl A^iS^ LİI .

15. (3728)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bir adam yaralanmış, sonra da ihtilam olmuştu. Kendisine yıkanması emredildi. Adam yıkandı ve öldü. Onun haberi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ulaşmıştı. (Öfke ile) şunları söyledi:

"Onu öldürmüşler, Allah da onların canını alsın! Madem bilmiyorlardı, niye sormadılar? Bilgisizliğin şifası sualdir. Ona, teyemmüm yeterliydi. Yarasına bir bez sarılmalı ve üzerinden meshedilmeli, sonra da bedeninin

geri kalan kısmı yıkanmalıydı." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud'da hadisin Hz. Câbir (radıyallahu anh) vechinde şöyle denir: "Bir sefere çıkmıştık, bizden birine taş isabet etti ve başı yarıldı. Adamcağız, bilahere ihtilam oldu. Ne yapacağı hususunda arkadaşlarına:

"Benim için teyemmüm etmeye bir ruhsat buluyor musunuz?" diye sordu.

"Sen suyu kullanmaya muktedirsin, sana ruhsat göremiyoruz" dediler. Adam yıkandı ve öldü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanına gelince, hâdise haber verildi. (Öfkeyle) şunları söyledi:

"Öldürmüşler! Allah da onları öldürsün! Madem bilmiyorlardı, niye sormadılar. Bilgisizliğin şifası sormaktır. Ona, teyemmüm edip yarasının üzerine bir bez sarması, sonra sarığının üzerini meshetmesi, bedeninin geri kalan kısmını da yıkaması yeterliydi." buyurdular."

2- Hattâbî der ki: "Bu hadiste şu hususlar var:

* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bilmeden fetva verenleri ayıplamış, ayrıca aleyhlerinde beddua etmiş ve öldürme günahında bulunmuş olmaları vaîdini (tehdid) ifade etmiştir.

* Hadiste, teyemmüm ve vücudun diğer kısımlarım su ile yıkama işi cem edilmiştir. Bunlardan biri tek başına kâfi görülmemektedir. Ashab-ı Re'y der ki: "Kişinin âzâlarmdan birinin az bir kısmı yaralanırsa su ve teyemmüm cem edilir, çoğunluk kısmı yaralanmışsa sadece teyemmüm yeterli olur." İmam Şâfıî'ye göre yara az da olsa çok da olsa bedenindeki sağlıklı uzuvlar için teyemmüm kâfi gelmez, mutlaka yıkanmalıdır."

3- Şevkâni Neylii'l-Evtâr'da der ki "Câbir hadisi, zarar görmekten korkulduğu takdirde, teyemmüme yönelmenin câiz olduğuna delalet eder. İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, iki görüşünden birinde Şâfi'î bu görüştedirler. Ancak Ahmet İbnu Hanbel ve iki görüşünün birinde Şâfi'î, zarar korkusuyla teyemmümün câiz olmayacağına hükmederler." Şevkâni açıklamasına şöyle devam eder: "Hadis, sargılar üzerine meshetmenin vâcib olduğuna da delalet eder. Mamafih bu hükmü te'yid eden daha açık rivayet de gelmiştir. İbnu Mâce, Hz. Ali'den şu hadisi kaydeder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sargıların üzerine meshetmemi emretti"

Muhaddisler bu hadisi zayıf bulur ise de Ebû Hanîfe ve Yedi Fakihler ve arkadan gelenler, sargıların üzerine meshetmenin vacib olduğuna hükmetmiştir. Şâfıî hazretleri bir şartla buna katılır: Onun temizlik üzere konmuş olması ve sargının altında sadece zaruri olan şey bulunmasıdır.

Bunlara göre, mezkur mesh su ile olur, toprakla değil.

Ebû Hanîfe'den rivayet edildiğine göre, meshe gerek yoktur, helal da değildir, tıpkı zorluk arzeden ibadet gibi sâkıt olur. Çünkü, yaralı uzuv bir başka uzuv gibidir, abdest âyetinin hükmü bu sakat uzva şâmil değildir.

Hz. Câbir ve Hz. Ali (radıyallahu anhiimâ) hadîslerinin senedindeki zayıflık sebebiyle amele elverişle olmadığı belirtilmiş ise de Hz. Câbir hadisinin senedlerinin çokluğu onu güçlendirir ve ihticaca elverişli hale getirir. Onu ayrıca Hz. Ali'nin rivayeti de güçlendirir. Ancak Câbir hadisi, gusiil, teyemmüm ve meshi birleştirmeye delâlet etmektedir." 1 ® 11

,jJi oiî öjjp <3 öSjt âIij <3 o_ıiicı[: ju öi ^uJi .16. 3729.

t : jllâ # ^ 2U> IjjSdl ijb f iölö! .JUUî jî iJLspl j\ cJiiÜ

. jjli j)\ 4j >-\ ^JJjj 7^ Aiil (J_* L^=>-) 152 015""Od o| l^cöJl lyLtAj

16. (3729)- Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zâtu's-Selâsil Gazvesi'nde, soğuk bir gecede ihtilam oldum. Yıkandığım taktirde helak olacağımdan korktum. Böylece teyemmüm yapıp, arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım.

Bu hadiseyi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattılar. Bana:

"Ey Amr! Sen ciinüb olduğun halde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?" diye sordu. Ben de yıkanmama mâni olan durumu haber verdim ve dedim ki:

"Ben Allah'ın şöyle söylediğini işittim: "Kendinizi öldürmeyin, Allah sizlere karşı rahimdir" (Nisa 29).

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldüler ve hiçbir şey söylemediler." 1 ® 51

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, soğuk şiddetli olduğu takdirde, teyemmümün cevazına iki cihetten delil görülmüştür:

1- Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tebessüm edip memnûniyet izhâr etmesinden.

2- Amr İbni'l-As (radıyallahu anh)'ı davranışı sebebiyle tashihte bulunmayışından. Resulullah, yanında yapılan veya söylenen bir meseleye müdahale etmeyip sükût buyurursa, bu Aleyhissalâtu vesselâm'ın kabul etmesine delil sayılmış ve buna "takriri sünnet" denilmiştir. Çünkü, Resûlullah'ın bâtılı te'yid ve tasvip edeceği, bâtıl karşısında sükut edip takrir edeceği kabul edilemez bir haldir. Tebessüm ise, cevaz hususunda, sırf sükût etmekten daha sarih, daha kavî bir delil olur. Resulullah'm gülmesi, Ashabı'm, gerektiği zaman isabetli içtihad ederek problemini çözecek seviyede görmenin memnuniyetinden olabilir. Bu hal Resulullah'm da şânını yüceltir. Zira kendi terbiyelerinin eseri olmaktadırlar.

Hattâbî der ki: "Hadiste, Resulullah'm, suyu kullanma imkânının yokluğunu, suyun yokluğuna denk tuttuğunu, bu imkansızlığı, beraberinde su olduğu halde susuzluktan korkarak, suyu içmek için saklayıp, telef olmak endişesiyle teyemmümle yetinen insan gibi mülâhaza etmiş olduğunu görmekteyiz."

İbnu Raslân der ki: "Suyu ısıtma imkânı olan kimsenin veya tehlikeyi bertaraf edecek şekilde tedricî olarak yıkayabilecek olan kimsenin, -ki bir uzvu yıkar ve onu örter, sonra bir başka uzvu böylece korumalı olarak yıkayıp abdestini tamamlayabilir- teyemmüm etmesi caiz değildir." Ama buna

muktedir olamayan kimsenin teyemmüm edip namaz kılabileceği ekseri iilemâca kabul edilmiş bir ruhsattır.

Şunu da kaydedelim ki, Haşan Basrî ve Atâ rahimehumâllah "ölecek de olsa yıkanmalıdır" derler ve soğuğu özür kabul etmezler. Onlar, İbnu Mes'ud'un daha önce kaydettiğimiz (3718. hadis) şu sözüne dayanmış olmalılar: "Bu

âyetle onlara (Ashab'a) ruhsat verilseydi, çok geçmeden, sular soğuyunca da toprakla teyemmüm etmeye yeltenirlerdi."

Ç.U» (j—Jj Scîjjaİi 0 ^ 2 ^j pc* t) Oo £3 :jı» ‘tip Aiii 31 0^3 -17. 3730.

I Jl*î jIj pPjJlj oO^il 1>AP SIpÜ .cJjİl J İA£-j f .l±*J LŞ Lp3 UiplCE Çjî Jr .j£

11 J :SIpîj cffJÛü JUj .İJjöp Jiîîp-îj aİLiI cpp :ju4 J *5 111} I fiI # p!

. jjl 4j*-p-l .]ıjy^« p- I

17. (3730)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi bir sefere çıktılar. Derken namaz vakti girdi. Beraberlerinde su olmadığı için temiz toprakla teyemmüm ettiler ve namazlarını kıldılar. Sonra vakti içinde su buldular. Bunlardan biri, abdesti de namazı da iade etti, diğeri iade etmedi.

Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince durumu anlattılar. Resulııllah (aleyhissalâtu vesselam), iade etmeyene:

"Sünnete isabet ettin, namazın sana yeterlidir!" dedi. Abdesti ve namazı iade eden zâta da:

"Sana iki kat ücret var!" ferman buyurdu." 1 ^

pilici £*!» pp so^ı pp-b 4pjî p plî 4 jÎ[aı ^ ^ ^ .18. 3731.

.]P4 pl pjİJij ppı J^S Jbp

18. (3731)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ)'in anlattığına göre, "Curuf nâm mevkideki tarlasından dönüyordu. Mirbedu'n-Ne'am (denen deve ağılından) geçerken namaz vakti girdi. Hemen teyemmüm edip namazını kıldı. Sonra Medine'ye döndüğünde güneş henüz yüksekteydi (ve namazın vakti çıkmamıştı). Ama namazını iade etmedi." 1 ^ 1

Jjj jjpJb ılış""ısı (jp pp -1 p* l«_^p itil ıpt ^jp Âjijj <3j .19.3732.

(3 4j>-p-lj ! CAİS . 3ÜL* 4>-y>-\ ^ (jyppJl 3| 4 j AA Lp lAjjtv? pAlS aUİA»P

. Jp| <üllj c4py

19. (3732)- Bir başka rivayette, (bu hadiseyi) Nâfi rahimehullah şöyle anlatır: "Ben ve İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Curuf nâm mevkiden beraber dönüyorduk. Mirbed'e gelince Abdullah devesinden inip, temiz toprakla teyemmüm yaptı, yüzüne dirseklerine kadar ellerine meshetti, sonra namaz kıldı.

AÇIKLAMA:

1- Mirbed, veya Mirbedti'n-Ne'am, Medine'ye bir veya iki mil mesafede bir yer adıdır. Deve ağılı ma'nâsına gelir. Mu'cemu'l-Bûldân'da deve pazarı ma'nâsına geldiği de belirtilir. İbnu Hacer buranın Medine'ye bir mil (dörtbin adım) uzaklıkta olduğunu belirtir. Demek ki, develerin korunduğu, yerine göre alım satımlarının da yapıldığı,

Medine dışında bir ağılpazar durumunda bir yer olup Ağıl veya Deve Ağılı diye meşhur olmuştur. Nitekim, bazı şehirlerimizin dışında yakın zamana kadar ve -Erzurum gibi bazılarında hâlen- hayvan pazarı adında yerler mevcut olagelmiştir.

Curufun da Medine'ye üç mil mesafede bir yer olduğu belirtilir.

2- Ebû'l-Velid el-Bâcî, Curuf ile Medine arasında namazı kasretmeyi gerektirecek müsâferet mesafesinin bulunmamasını nazar-ı dikkate alarak bu hadisten, hazerde suyun olmaması durumunda teyemmüm yapılabileceğine delil olduğuna dikkat çeker. Ancak İbnu Sahnûn, Mııvatta Şerhi'nde babasının şu yorumunu kaydeder: "Hadisin ma'nâsı, "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) abdestliydi" demektir. Çünkü o, rivayet edildiği üzere, her namaz için taze abdest alırdı. Böyle olunca, namaz vakti girince, su olmadığı için, abdeste bedel teyemmüm yaptı."

Muhammed Ibnu Mesleme, "İbnu Ömer, namazın (müstehab olan ilk) vaktini kaçırmaktan korktuğu için Mirbed'de teyemmümle namaz kıldı" der.

El-Bâcî, Buhârî'nin tercümede kaydettiği -önceki rivayeti de gözöniine alarak; "Güneş yüksekte olsa da sararmanın başlamış olması muhtemeldir" veya "İbnu Ömer, vaktin daraldığı zannına düşerek namazı kılmış, sonradan durum tebeyyiın etmiş de olabilir" der. Bazı âlimler İbnu Ömer'in vaktin girmesiyle teyemmümünün helal olduğu görüşünde olabileceği te'vilinde de bulunmuştur.

Yeri gelmişken tekrar edelim: Ebû Hanîfe, Şâfıî, İmam Mâlik ve ashâbı, hazerde dahi teyemmümün câiz olduğu görüşündedirler. Ebû Yusufla Züfer rahimehümâllah, hazerde

olan (yani yolcu olmayan) kimsenin vakit çıksa bile suyu buluncaya kadar teyemmüm yapamayacağı kanaatindedir.

3- 3730 numarada geçen hadisteki birkaç noktayı açıklamada fayda var:

* Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada, "Sünnete isabet ettin" sözüyle "Sünnetle sabit olan, vacib olan şerîate (hükme) tesadüf ettin" demek istemiştir.

* "Sana iki kat ücret var" sözü: "Sana her iki namazın da ayrı ayrı sevabı var, çünkü her ikisi de sahihtir, her ikisi de sevaba layıktır. Allah hiçbir sahih ve güzel ameli ücretsiz, sevabsız bırakmaz" demektir.

* Hattâbî, Meâlim'de bu hadisteki bazı fıkhî hükümlere dikkat çeker.

** Namazı ilk vaktinde kılma hususunda acele davranmak sünnettir, bu hüküm teyemmümle kılman namazda da, abdestle kılman namazda da muteberdir. Gerçi bu meselede iilemâ bazı ihtilâfta bulunmamış değildir. Mesela:

*** İbnu Ömer'in "Vaktin başı ile sonu arasında teyemmüm etmede muhayyerdir" dediği rivayet edilmiştir.

*** Atâ, Ebû Hanîfe, Siifyan, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedir. İmam Mâlik de bir kayıdla aynı görüşü benimser. Onun kaydı: "Su bulma ümidi olmayan bir yerde olunursa, vakit kaybetmeden hemen teyemmüm edip namaz kılmak efdaldir" şeklindedir.

*** Zührî, "Vaktin çıkmasından korku hâsıl olmadıkça teyemmüm edilmez" demiştir.

Muhayyer bırakanlar, su bulma ümidi melhuz olduğu için su ile abdest almak için te'hirin cevazına hükmetmişlerdir.

Değilse, asıl olan, namazı ilk vaktinde kılmaktır.

4- Teyemmümle Namaz Kılan, Sonra Su Bulursa?

Aynı hadiste (3730) geçen, teyemmümle namaz kılıp, sonra vakit çıkmadan suyu bulan kimse hakkında da ihtilaf edilmiştir.

Hattâbî bu hususta şu görüşleri kaydeder:

* Atâ, Tâvus, İbn Şîrîn, Mekhûl, Zührî, "Namazı iade eder" demiştir.

* Evzâî iadenin müstehab olduğu, vacib olmadığı kanaatindedir.

* İbnu Ömer'in hükmüne dayanan bir grup "İâde etmek gerekmez" demiştir. Şâ'bî, Mâlik, Siifyân-ı Sevrî, Ashabı Re'y, Şâfiıî, Ahmed ve İshak hep bu görüşü iltizam etmiştir. 1 ^

SEKİZİNCİ BAB

GUSÜL

(Bu babta altı fasıl var)

BİRİNCİ FASIL CENABETTEN GUSÜL

*

İKİNCİ FASIL

HAYIZ VE NİFASTAN GUSÜL

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAMLARDA GUSÜL

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ÖLÜLERİ YIKAMA VE BU SEBEPLE GUSÜL

*

BEŞİNCİ FASIL MÜSLÜMAN OLANIN GUSLÜ

*

ALTINCI FASIL

HAMAMLAR HAKKINDA BİRİNCİ FASIL CENABETTEN GUSÜL

UMÛMÎ AÇIKLAMA

Gusl, yıkanmak ma'nâsına gelen iğtisâl'in karşılığıdır. Gasl yıkamak demektir. Gusl'ün (yıkanmanın) hakikati: "Sııyun âzâlar üzerinden akması" diye tarif edilmiştir. Âlimler, şerî gusliin tamam olması için âzâların "elle de ovulması gerekli midir?" diye ihtilaf etmiş, ekseriyet, "Bu, vacib değildir" demiştir. İmam Mâlik ve el-Müzenî vacib olduğunu söylemiştir. İbnu Battal, bu hususta, yıkanmaları sırasında abdest uzuvlarının üzerinden elin geçmesi gereğindeki icma ile ihticac etmiş ve "Aralarında fark olmaması sebebiyle, kıyas yoluyla, gusiilde de bu vacib olur" demiştir. Ancak, abdest için "elin suya batması yeterlidir" prensibi zikredilerek, böyle bir icmanın olmadığı dolayısıyla İbnu Battâl'ın yaptığı kıyasın da bâtıl olduğu belirtilmiştir.

Dinimizde farz kılınan gusiil cenabetten, hayız ve nifas'tan temizlenmek için yapılan gusüldür. [4U J

Jilâ çr l (jG : Ju İ-j- 01 [4-LP- İDİ ı_4 O*' 3- 3733.

4 J jî Jjtj t ı^J,\ JCS-j. la A] 1 jjSj t \ 4j >-\ . J jpj

. CJrj AH jlAU OlH-l 3jjtj[

1. (3733)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Erkek, kadının dört uzvu arasına çöker ve kadına mübâşeret ederse gıısül vacib olur."

Bir rivayette de şu ziyade var: "...İnzal olmasa bile."

Ebû Dâvud’un rivayetinde dört uzvu kelimesinden sonra "..hitana (sünnet mahalli) hitanı kavuştururrsa, gıısül vacib olur" denmiştir. 1 ^

aH ol£ÂI «LİJj -2.3734.

. LalJjj U13L- tL&lyLij L»£p I L 4 H-AÜ 4^ .JbJLçHf-ll İ-İ- aUİ iS 1 4xl*j

2. (3734)- İmam Mâlik'in Hz. Âişe'den kaydettiği bir rivayette: "Hitân, hitanı geçince gusiil vacib olur, ben ve Resulullah böyle yaptık ve yıkandık" denmiştir. 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, inzal vâki olmasa da hitan denen sünnet mahallinin, yani erkek uzvunun uç kısmının kadının uzvuna girmesiyle gusiil gerektiğini belirtmektedir. Yani gusliin vücubu için esas olan, inzâl değil, sünnet mahallinin girmesidir.

Hitan, erkek uzvundaki kısım için kullanılan bir tabirdir. Kadın için de kullanılması, tağlib yoluyladır. Anne ve babaya ebeveyn denmesi gibi.

2- Hadiste dört uzuv diye tercüme ettiğimiz Şu'abu'l-Erbaa tabiri geçer. Şu'ab şube'nin cem'idir. Dilmize girmiş bir tabir olup, bir bütünün bir kısmı, bir parçası ma'nâsına gelir.

Bu dört uzuvla ne kastedildiği hususunda âlimlerin yorumları muhteliftir:

* İki el, iki ayaktır.

* İki ayak, iki uyluk (fahz)dır.

* İki ayak, iki dudaktır (şefr).

* Fercin dört bir yanıdır.

* Ayaklar, bacaklardır.

* Uyluklar ve dudaklardır."

Bu tabirden maksad cimadır, Resulullah kinaye ederek, sarahatten kaçınmıştır" denmiştir.

3- Keza mübâşeret diye tercüme ettiğimiz tabir, ameli ifade eder. Şârihler, bununla erkek uzvunun dahil edilmesinin kastedildiğini belirtirler. Şu halde şer'î cima, bu tavsif edilen şekille tahakkuk etmektedir. 11111

cyt J4-j <Ji ^ Jo'[•‘ttp ajji işi*'.) -3-3735.

İlli ıjl* .aül ^ ?ÜbİAtPİ UiiJ \İ-İ- sU m jks^j I

^Jp »JsL>tİ l<<.]g ° i ljjfcj OjU vÜJpJ vÜJp ^Lp 1 _ ® ‘ “ ■ lq->- 3İ

• Jbî“l

3. (3735)- Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensâr'dan birine adam göndererek, yanma çağırttı. Ensârî başından sular damlaya damlaya geldi.

Aleyhissâlatu vesselam:

"Herhalde sana acele ettirdik?" buyurdu. Ensârî:

"Evet ey Allah'ın resulü! deyince:

"Acele ettirilir ve inzal olmazsan gusletmen gerekmez. Sadece abdest gerekir" buyurdular." 11151

.]*y.ı & iil' u ? i: Ju # ı^\ ö\[: r u. -4.3736.

4. (3736)- Müslim'in bir diğer rivayetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Suyu (yıkanmayı), su (meninin gelmesi) gerektirir" buyurdu" denmiştir. 11151

.]*yj ja iU'[:tp^v -ûp aı J\ jp 5.3737.

5. (3737)-Nesaî'nin Ebû Eyyub (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayette de Resulullah: "Su, sudan dolayıdır" buyurmuştur. 11151

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son üç rivayet gusliin vacib olması için mutlaka inzal olma gereğini ifade etmektedir. Ancak bu hüküm kesinlikle mensuhtur. Bu meselede ülemânın bi'l-icma kabul ettiği görüş, önceki hadislerde ifade edilen hükümdür: Gusliin gerekmesi için, erkek uzvunun baş kısmının girmesi yeterlidir. Sadece Hişam İbnu Urve, A'meş, Süfyan İbnu U-yeyne ve Dâvud-u Zâhirî'nin neshe kâil olmadıkları rivayet edilmiştir. Ashabtan bazılarının da meni gelmediği takdirde cimadan dolayı yıkanma gerekmeyeceği görüşü var ise de: İmam Nevevî, bunların vefatından sonra gusliin gerekeceği hususunda ümmet arasında icma vâki olduğu belirtilir. Ebû Hanife, İmam Şâfıî, İmam Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel ve bunların tabileri arasında bu meselede ihtilaf yoktur. Zâhirîlerden birçoğu da bu görüştedir.

2- 3735 numaralı hadisteki vak'anm kahramanı, Müslim'in bir rivayetindeki tasrihe göre İtbân İbnu Mâlik'tir, Bedir gâzilerindendir (radıyallahu anh). İbnu Hacer, İtbân'ı, Resulullah'ı evinin bir köşesinde namaz kılıvermesi için çağıranlardan olduğunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın onun evine gelerek, çağırtmasının bu maksadla

olabileceğini belirtir. Esasen Müslim'in bir rivayetinde vak'a: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) Ensar'dan birine uğrayıp, kendisini sesledi (çağırdı)..." diye başlar.

Mamafih bazı rivayetlerde çağırtılan zatın isminin Salih olduğu tasrih edilir. İbntı Hacer, hadisenin taaddiid edebileceğine dikkat çeker.

3- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

* Karineye göre hüküm caizdir, zira Resulullah Sahâbî'nin gecikmesi ve başından su akma durumunu değerlendirerek, onu acele mi ettirdiğini? ifade buyurmuş, o da "Evet!" demiştir.

* Ashab, Resulullah'm çağrısına sür'atle icabet etmektedir, gecikmemektedir.

* Her an temizlik üzere bulunmak müstehabtır. Zira İtbân yıkanmak için geciktiği halde, Resulullah itabda bulunmamıştır. 1 ^

{ji? f föjr*’ ' Jji' 3 ^ iU-' 33"iiı[:Ju sı igf'j s-'*3” ıji ıj,) -6.3738.

fi fi ıM s"

. ş aİİjîJ ijjfcj (3 ç.li .1 3 -* Lcl ijüj

6. (3738)- Übeyy İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Su, sudan gerekir" hükmü İslam'ın bidayetinde bir ruhsattı. Sonra bundan nehyedildi." Übeyy ilaveten der ki: "Su, sudan gerekir" hükmü ihtilâm hakkında muteberdir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Rivayet, yıkanmanın gerekmesi için inzal olmayı şart kılan hükmün ihtilam hakkında câri olduğunu belirtmektedir. Kişi ihtilam olsa ve fakat inzal olmasa (meni gelmese) yıkanmak gerekmez. 22221

: JU .UdcJ-I Jjü ’fe JİŞ İ4 ^ :# Sl J ^ ö\[:1$1p Üt î-SJIp .7. 3739.

LgŞpI .4 ^Ip Jli Jİ 01

. J3.1

7. (3739)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah'a, "bir kimse elbisesinde ıslaklık bulsa, ancak ihtilam olduğunu hatırlamasa (yıkanması gerekir mi?)" diye sorulmuştu.

"Evet, yıkanmalıdır!" diye cevap verdi. Sonra, ihtilam olduğunu görüp de, yaşlık göremeyen kimseden soruldu: "Ona gusül gerekmez" dedi. Ümrnü Siileym (radıyallahu anhâ) sordu:

"Bunu kadın görecek olursa, kadına gusül gerekir mi?"

Buna da:

"Evet! kadınlar, erkeklerin emsalleridir!" diye cevap verdi. 1,12211

AÇIKLAMA:

1- Yıkanmanın meni gelmesiyle vacib olacağım tesbit eden rivayetlerden biri de budur: Kişi, çamaşırında meni yaşlığı bulacak olsa ihtilam olduğunu hatırlamasa da yıkanmalıdır. Rüyasında ihtilam olsa bile inzal vâki olmasa, yani çamaşırında yaşlık bulamasa, ona da yıkanma gerekmemektedir. Şu halde gusliin medârı, meninin gelmesidir.

2- Kadınların ihtilâm olma durumlarında hüküm erkeklerinki gibidir. Resulullah arada fark olmadığını "Kadınlar, erkeklerin emsâlidir" diyerek ifade buyurmuştur. Şakîk aslında annebaba bir kardeş demektir. Kelime lügat olarak Şekka’dan gelir, yani bölünüp ayrılmak, kopmak demektir. Hz. Havva, Hz. Adem'in eğesinden yaratılmış olması haysiyetiyle, kadın erkekten kopan bir parça gibi ifade edilmiştir. 12221

u j ^ styj # sı cJlo .l$lp sı ^ jdi. \\ oî[:L^lp Si .8.3740.

JJüjJl ç.L« L&JUo ?v2JUS | 4İJÜI 0^57 Jj&3 cS^iJlp t L^pS : İ-İ-4Ü J y^j 3^-^ .İİİJŞ

'-A ..U ^JjLaj ri\ie\ ijjSj CjyJLv^ 4j>- j >-' . Ja»LİPİ jJjJl L&J.L» ç.Li O^ lİ^J caJl^Aİ jJjJl

■ y^-%

8. (3740)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ümmü Siileym (radıyallahu anhâ) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Rüyasında, erkeğin gördüğünü gören kadın hakkında sorarak, gıısiil gerekip gerekmeyeceğini öğrenmek istedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Evet!, suyu görürse!" cevabını verdi. Âişe (radıyallahu anhâ) [Ümmü Süleym'e yönelip:]

"Allah hayrını versin(neler söylüyorsun)?" 14441 diye ayıpladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [Âişe'ye yönelerek]:

"Ey Âişe, bırak onu, (dilediğini sorsun!) Öyle olmasa (çocuklarda anne tarafına) benzerlik olur mu? Kadının suyu erkeğin suyuna üstün gelirse, çocuk dayılarına benzer; erkeğin suyu kadınınkine üstün gelirse, çocuk amcalarına benzer" buyurdular." 14441

jjSy jiî~" jı -^4^ Jjü ji[.9.3741.

. ç-Lp-jJi 3 i .J aÂîJi

9. (3741)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şu ziyade var: "...Erkeğin suyu koyu ve beyazdır. Kadının suyu sarı ve

akışkandır. Bunlardan hangisi üstün olur veya öne geçerse benzerlik hâsıl olur." 4441

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Buhârî ve diğer kaynaklarda muhtelif vecihlerden gelmiştir. Hz. Enes'ten gelen bir vechinde Hz. Âişe, Ümmü Süleym'e, "Allah hayrını versin kadınları rezil rıisvay ettin" diyerek müdahale etmiştir. Resulullah da: "Allah senin hayrını versin.." diye Hz. Âişe'ye müdahale etmiştir.

Bazı vecihlerde bu soruyu kimin sorduğu belirtilmez, "Bir kadın sordu" denilir.

Bir rivayette, Ümmü Siileym, mezkur soruyu sorduğunu belirttikten sonra, "bundan utandım" der.

2- Hadiste başlıca şu hususlar dikkatimizi çekmektedir:

* Kadınlar, zaman zaman meraklarını çeken hacâletâver sorularını Resulullah'a sorabilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bu meselelerde, kadınlara edeb çerçevesinde cevap vermektedir. Resulullah'ın, dinlerini öğrenmede utanma duygusunun bir engel teşkil etmemesi için çevresini bu hususta serbest olmaya teşvik ettiğini daha önce belirttik.

* Resulullah kadınların da ihtilam olduğunu belirtmekte, onların menilerinin erkeğinkinden farklı olduğunu, çocukların anne veya baba tarafına benzemesinin, -bazı rivayetlerde erkek veya kız oluşlarının- bu menilerden birinin önce gelme veya üstün gelme gibi durumlarıyla alâkalı olduğunu söylemektedir. Bu meseleyi biraz daha vâzıh kılmak için, çocuğun cinsiyeti ve benzemesi üzerine,

İbnu Hacer'den bilistifade yaptığımız bir tahlili aynen sunuyoruz: 14441

ÇOCUĞUN CİNSİYETİ VE BENZEMESİ

Hadis ve âdâb kitaplarında çocuğun cinsiyeti -ve bâhusus insanlar nezdinde matlub olarak erkek çocuk elde etmek- hususunda bâzı rivayetler yer almaktadır. Bunlardan bazıları sağlam bir asla dayanmamakla beraber, bizzat sağlam rivayetlerde yer alanı da mevcuttur.

Sahih rivayetlerde geldiğine göre, Hz. Peygamber bir suale cevap zımnında der ki: "Çocuğun anne veya babasına çekmesine gelince, eğer erkeğin suyu, kadının suyunu geçerse, yani daha evvel gelirse çocuk

erkeğe çeker, eğer kadının suyu erkeğin suyunu geçerse çocuk kadına çeker." Müslim'in Hz. Âişe'den olan tahricinde: "Eğer erkeğin suyu, kadının suyuna galebe çalarsa ^ çocuk amcalarına benzer, kadının suyu

erkeğin suyuna galebe çalarsa çocuk dayılarına benzer" denmektedir. Yine Müslim'de Hz. Peygamber'in

mevlası Sevbân tarafından rivayet edilen hadiste Resûl-i Ekrem: "Erkeğin suyu beyaz, kadının suyu sarıdır, ikisi

birleşir ve bu birleşme ânında erkeğin menisi kadının menisine galebe çalarsa ^ Allah'ın izniyle çocıık erkek

olur, eğer kadının menisi erkeğin menisine galebe çalarsa çocuk Allah'ın izniyle kız olur" demektedir. Verdiğimiz misallerde de görüldüğü üzere erkek veya kadın menilerinden birinin diğerine üstün gelme

keyfıyyeti, farklı rivayetlerde bazan ve bazanda ^ kelimeleriyle ifade edilmiştir. Mezkur hadisler

İslam tilemâsı nezdinde çeşitli yorumlara sebep olmuştur. ile meninin rahme evvel gelmesi anlaşıldığı

gibi, üstüngelme, galebe çalma yâni ulüvv de anlaşılmıştır, ulüvvle de erken gelme kesret ve

kuvvetin kastedildiği ileri sürülmüştür. Nevevî, "kesret-i şehvet gibi" diyerek kesret ve kuvvetle sadece meninin kesretinden kinâye olmadığına dikkat çeker.

Meseleyi hadisin farklı vecihleri çerçevesinde ele alan İbnu Hacer, Sevbân tarafından rivayet edilen: "Erkeğin menisi kadının menisine galebe çalarsa erkek olur..." meâlindeki hadisi "realitedeki müşâhedeye" muhalif bularak "müşkil olmakla" damgalar: "Bu hadis bir cihetten müşkildir. Zira, hadise göre, erkeğin suyunun galebe çalması halinde çocuğun kız değil erkek olması ve amcalarına benzemesi gerekmektedir. (...) Halbuki müşahedemiz bunun hilafını ortaya koymaktadır. Zira çocuk bazan erkek olmakta, amcalarına değil dayılarına benzemektedir." Kurtubî der ki: "Sevbân hadisinin tevili, ulüvvden (galebe çalma, üstün gelme) muradın sebk (evvel gelme) olması ile tebeyyün eder." İbnu Hacer burada ortaya çıkan ihtilâfı hail hususunda şöyle bir izah yapar: "Derim ki: Kurtubî'den naklen söylediğimiz, Hz. Aişe hadisinde geçen ulüvv kelimesinin tevilidir. Sevbân hadisindeki ulüvv kelimesi (tevil olunmaksızın) lügat ma'nâsında alınmalıdır. Böylece sebk (evvel gelme) çocuğun erkek veya kız olmasına sebep ve alâmet olur, ulüvv (üstün gelme) de benzemeye sebep ve alamet olur. (Mesele bu tarzda ele alınınca) yukarıda varlığını öne sürdüğümüz işkâlde ortadan kalkar. Sanki benzemenin sebebi olan ulüvvden mıırad, içerisinde diğerinin kaybolur derecede azınlıkta (mağmur) kalmasına müncer olacak şekildeki çokluktur. İşte bu çokluk hangi tarafta olursa o cihete benzeme husule gelmektedir. Mesele böyle olunca karşımıza altı durum çıkmaktadır:

1- Erkeğin suyu önce gelir ve daha çok olur, bu halde çocuk hem erkek olur, hem de baba tarafına benzer.

2- Bunun aksi.

3- Erkeğin suyu önce gelir, kadınınki daha çok olur; bu durumda çocuk erkek olur, fakat anne tarafına benzer.

4- Bunun aksi.

5- Erkeğin suyu önce gelir, miktarca ikisininki de eşit olur; bu halde çocuk erkektir, fakat hiç bir tarafa benzemez.

6- Bunun aksi."

Münâvî, İbnu Hacer'in bu taksimatını tamamlayan bir başka şık ilave eder: Her ikisi de aynı anda gelirse, çocuk htinsâ olur.

Cinsiyet mevzuunda bu sahih rivayetlerin dışında umumiyetle, "Denir ki" şeklinde tedlîsi bir ifade ile sunulan rivayetlerin birinde münasebete besmele ve -az önce sahih rivayetten verdiğimiz- dua ile başlayıp, duaya: "Ya Rabbî! Bu münâsebeten bir çocuk verirsen ismini Muhammed koydum derse..." bir diğerinde de: "Cimâdan sonra sağ tarafa yatıp hafif uyunursa -İnşâllah çocuk erkek olur" denmektedir.

Cinsiyetle ilgili bu teferruata yer verişimiz, bu konuda âlimlerin düşüncesini belirtmek ve rivayetlerden sağlam olanını göstermek içindir. Bütün bu izahlar, görüldüğü üzere, nazaridir. Bilhassa cinsiyetin taayyününde, İbnu'lKayyim'in dediği gibi, "tabiî bir sebep göstermek imkânsızdır. Burada tek sebep, Cenâb-ı Hakk'ın meşîetidir." Bu mevzuda günümüz tabâbeti de kesin bir şey söylemekten âcizdir. 1 ^

ljJLv-P-ll ÂjIlij- öytct “jS' jI : Jli İ~t~ öl[;*up İü! -10. 3742.

* t f 1 ' 1

. JIj As>-jS>- 1 I^JLİİJ

10. (3742)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her bir kılın dibinde cünüblük vardır. Saçları yıkayın, deriyi paklayın." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis vücudda en ufak bir parçanın yıkanmaması halinde cenabetin devam edeceğini belirtmektedir. Tek bir kıl dibi dahi olsa su mutlaka ulaşmalı, tam temizlik hâsıl olmalıdır. Bu hadisten hareketle, bazı âlimler, gustil sırasında saç örgülerinin açılmasının gerektiğini söylemiştir. Bunlara göre, örgü çözülmedikçe saç cenabetten yıkanmış olmaz. İbrahim Nehâî bu görüşte olanlardandır.

Ancak, fukaha kâhir ekseriyetiyle, "Örgü çözülmese de saç diplerine su ulaşırsa bu yeterlidir" demiştir.

2- Paklamak olarak çevirdiğimiz inkâ, deriyi kirlerden, bulaşıklardan temizlemek ma'nâsma gelir. Şu halde deriye suyun ulaşmasına mani olacak kirlerin bedenden paklanması gerekmektedir. Aksi takdirde deriye suyun değmesine mani olan kirler, cenabetin temizlenmesine de mani olur. 14291

Jjtİ jI Âj Ili>- yÂ \ j Ii İ~t~ 4İ)I J

LTî'b f ot 3 c Lsr“b c -'^ Lp f c *2' slp f ■

5î[:<ûp si jip .11.3743. sı ,^>pj yp 3^ .ji3ı ^ ıİ5j ias"

ثلاثاً، وكَانَ يَجُزُّ شَعْرَهُ]. أخرجه أبو داود .

11. (3743)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kim, yıkamadan tek bir saç kılının dibini kuru bırakırsa, ateşte nice nice azablara dîıçar olacaktır."

Hz. Ali (radıyallahu anh) der ki: "Bu(nu işitmem) sebebiyle başıma düşman oldum. Bu sebeple başıma düşman oldum. Bu sebeple başıma düşman oldum." Nitekim Hz. Ali saçlarını keserdi." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) gusül sırasında bütün bedene suyun değmesinin ehemmiyetini vurgulamak için tek bir kıl dibinin ihmal edilmesinin, ateşte nice azablara sebep olacağını dile getiriyor. Kesin bir miktar vermeksizin nice nice diyerek hem miktarca çokluğa, hem de müddetçe fazlalığa ima etmiş olmaktadır.

2- Hz. Ali (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'dan bunu işittikten sonra, acaba bir tek kılın dibine suyun ulaşmasına engel mi olur endişesiyle saçını kestirmiştir. Saçını kestirme hadisesini "Başıma düşman oldum" sözüyle ifade etmektedir. Bu sözü ile saçını kestirmeyi kasdettiğini, rivayetin son cümlesinden anlamaktayız: "Nitekim Hz. Ali saçlarını keserdi" denmektedir.

3- Saç kesme ile ilgili olarak şunu kaydedelim: Dinimiz saçın kesilmesini emretmez. Dileyen keser, dileyen uzatır. Ama başın bir kısmını traş edip, bir kısmını uzatmayı Resulullah yasaklamıştır. Kadınların saç kesmesi yasaklanmıştır. 1 ^

l3l : jlS .<1)3-1 olİJp \J

3 ~*jüı jt- : Ju .12. 3744.

232 2 >î 63 sî>ı 1 % .>i)ı jjd jb bJbi 3 Î 3

jjl 1

.]بِكَفَّيْهَا

12. (3744)- Hz. Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a cenâbetten temizlenmek hususunda sorulmuştu. Buyurdular ki: "Erkek ise, saçını açsın ve su kılların dibine varıncaya kadar yıkasın. Kadın ise, saçım(n örgüsünü) açmamasının ona bir zararı yok. Başına elleriyle üç kere su avuçlayıp döksün." 14221

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere bu hadis, kadınla erkek arasında saçı açıp açmama hususunda tefrik yapmaktadır: Erkekler açmalıdır, kadınların açması gerekmez.

Ancak iilemâ kadınlar hususunda ihtilaf etmiş, dört ayrı görüş ileri sürmüştür.

* Cumhurun görüşüne göre: Kadının hayız ve cenabetten yıkanmak için saçını çözmesi gerekmez, yeter ki su, içiyle dışıyla saçın her tarafına değmiş olsun. Yani saç diplerine başın derisine, saçın örülmüş salık haldeki kısmının içine dışına su tamamen ve kesinlikle ulaşacak. Şu halde cumhur suyun her tarafa ulaşmasını esas almıştır. Saç örülmüş vaziyette de olsa bu mümkündür. Bu hükme varmada, 3743 numarada Hz. Ali (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz hadisle, konu üzerine gelen başka rivayetlere dayanılmıştır. Bunlardan biri Hz. Ümmü Seleme'den gelmiştir. Ümmü

Seleme hadisinde Resulullah: "Suyu her dökfışte örgülerini oğuştur" emreder. Başka rivayetler, gusül sırasında Aleyhissalâtu vesselâm'ın saçın derisine değdiğinden emin oluncaya kadar saçlarını parmaklarıyla hilallediğini belirtir.

* İkinci görüşe göre, kadın da saçını her hâlukârda çözmelidir. Bu, İbrahim Nehâî'nin görüşüdür. İbnu'I-Arabî onun bu görüşünü: "Her halde, umumî yıkama emrine dayanmaktadır. Resulullah'ın ruhsatını görmemiş olduğu anlaşılıyor, görseydi buna hükmetmezdi" diyerek yorumlar.

* Üçüncüsü, Ahmed İbnu Hanbel, Haşan Basrî ve Tâvus'un görüşüdür. Buna göre: Hayızdan temizlenirken saç açılmalıdır, fakat cenabetten temizlikte açılmasa da olur. Bu görüş mensupları, Hz. Enes'ten gelen bir rivayeti esas almışlardır: "Kadın hayızdan temizlenince saçını tamamıyla çözer, hıtmi ve iişnân ile yıkar. 1 ^ 1 Cenabetten yıkanırken başına suyu döker ve sıkar." Hz. Âişe'den gelen bir rivayette, hayızdan yıkanırken, Resulullah'm ona: "Saçını çöz ve yıkan" dediğini göstermekterdir. Bu görüş mensuplarının dayandığı başka rivayetler de var.

* Dördüncü görüşe göre: "Kadınların örülmüş saçlarının bir kısmının içine su ulaşmasa da örgülerini çözmek vâcib değildir. Ama erkeklere ise, içine dışına suyun ulaşması çözmeden mümkün değilse, çözmek vacibtir."

Bu görüş, hem rivayet ve hem de dirayet yönüyle kuvvetlidir. Çünkü sahih rivayetlerin delâletiyle icma, umumî bir şekilde içiyle dışıyla saçın saç dipleri ve bütün derinin yıkanmasının vacib hususunda mün'akid olmuştur. Kadın-erkek ayırımı bu hususta yoktur. Ancak, Şârî aleyhissalâtu vesselâm, kadınların örgülerinin açılmaması hususunda ruhsat tanımıştır. Çünkü onlar saçlıdır ve saçları örgülüdür, her seferinde örgüyü bozmaları bir zorluk sebebidir. Bu zorluktan dolayı, onları saçlarını çözmekten affetmiştir.

Örgülerin çözelmeme ruhsatı, örgünün iç kısmına suyun değmemesi haline de ruhsat getirmiştir. Ancak, saç diplerine su mutlaka değmelidir. Şu halde ruhsat, sallanan kısımla ilgilidir. Erkeklerde böyle bir zorluk olmayacağı için, onlar bu ruhsattan hariç tutulmuşlardır. Saçlarının her tarafına su değmelidir.

Bu ruhsatı te'yid eden bir-iki rivayet kaydedelim: "Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) çok örgüsü bulunduğunu zikrederek, "Gusiil sırasında bunları açayım mı?" diye sorunca:

"Hayır! başına üç kere su döküp (ovuşturman) yeterli!" diye cevap verir.

Keza Hz. Aişe örgülerin çözülmesi gerektiği kanaatini izhâr eden Abdullah İbnu Ömer hakkında şunları söyler: "Şu İbnu Ömer'e hayret doğrusu! Kadınlara yıkandıkları zaman örgülerini çözmelerini emretmiş! Bari saçlarını traş etmelerini de emretseydi.."

Meseleyle ilgili bu münakaşalardan sonra ilmihale intikal eden nihaî hüküm son maddede kaydettiğimize muvafık olarak şöyledir: "Saçların, sakalların, kaşlar ile bıyıkların aralarına ve altlarındaki cilde kadar su geçecektir. Velev ki bunlar pek sıkı bulunmuş olsun. Binaenaleyh bunların araları ve dipleri kuru kalırsa gusl tamam olmuş olmaz. Şu kadar var ki, kadınların aşağıya sarkmış olan saçlarının her halde yıkanması lâzım değildir. Elverir ki, su bunların diplerine yetişmiş olsun. Erkeklerde ise, bir zaruret bulunmadığı cihetle, böyle sarkmış saçların da her tarafını yıkamak icab eder." 14341

^ lol SjLüM bl DIŞ": İ~t~ ^jJl bl[kül

aJÎp ç.lj.1 Ul aJJoJ bl 'M .^*JÜl \j£ ^lj.1 Jş

.13.3745.

13. (3745)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten gusledince önce ellerini yıkamaktan başlardı, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya batırır, onlarla saç diplerini hilallerdi. Deriyi ıslattığı kanaati hasıl olunca tepesinden üç kere su dökerdi. Sonra da bedeninin geri kalan kısımlarını yıkardı. En sonra da ayaklarını yıkardı." 1 ^ 1

. I jl ajJj İ0j[1 .14.

3746.

14. (3746)- Bir diğer rivayette: "...Suya sokmazdan önce ellerini yıkayarak başlardı" denmiştir. 1 ^ 1

4j ı 4 -^* s-U»ı ? l 4 J 0 - 01 İ g.çi .1 ö - 4 k-kai ijj[’ l .15. 3747.

. l la A1 l . j aJ ^

15. (3747)-Bir başka rivayette: "Sağ elini yıkayarak başlar, onun üzerine su döker, sonra sağ eliyle vücudundaki ezânm üzerine su döker, sol eliyle de onu yıkardı..." denmiştir. Bu Sahîheyn'in lafzıdır. 1 ^ 1

aül Joıs"[:ikül öojip cJii ^ı
bijj .16.3748.

. JyCaJl J^-l Or 4 0^4 cOİ"p° 5 l 4^4 ^

16. (3748)- Ebû Davud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), başı üzerine üç kere su dökerdi. Biz ise, örmelerimiz sebebiyle beş kere dökerdik."^51

I^-îl p- IpS ^ ûir[

. ip L^-4 JLaİ Jj>-I ^ I 1 j^Jio İJ.1^ 4-^

C-JL9 4j ıjj

17. (3749)- Sahiheyn'in bir rivayetinde şöyle denir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cenabetten yıkandığı zaman (süt sağılan kab gibi) bir kab(ta su) isterdi. Onu eliyle tutar, başının sağ tarafını yıkayarak başlar, sonra da sol kısmını yıkardı. Sonra iki avucuyla su alır, onlarla başına dökerdi." 1 ^

1 â.M SŞlli»- c-dLvs! ISI ;c-Jli c(_£jEkJJ 3 ® .18.3750.

18. (3750)- Buhârî'nin diğer bir rivayetinde (Hz.Âişe) şöyle demiştir: "(Resulullah'm zevcelerinden) birimiz cenâbet olduğu vakit, eliyle üç kere başının üzerine su döker, sonra eliyle üç kere sağ tarafına su döker, diğer eliyle de sol tarafına dökerdi." 1 ^ 21

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere Hz. Âişe'den bazı farklarla yapılan bu rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ve zevce-i pâklerinin gusiil yapışlarını teferruatı ile açıklamaktadır. Bu rivayetleri şöyle özetleyebiliriz:

a) Önce namaz abdesti gibi abdest almak. Bu maksadla:

* İlk olarak, suyu dökerek ellerini yıkamak.

* Eza (meni bulaşığını) yıkamak. Bazı rivayetlerde "fercini yıkamak" şeklinde daha açık ifade edilmiştir. Böylece, yıkanma sırasında, kaptan avuçla su alınırken, suyun kirlenme ihtimali bertaraf edilmiş olmaktadır.

* Temizlenmiş olan elleri suya batırmak suretiyle abdestini almak, müteakiben geleceği üzere ayakların yıkanması gusliin sonuna bırakılacaktır (3751. hadis)

b) Yine ellerini batırıp ıslatarak saç diplerini hilalleyip ıslatmak; böylece yıkamaya geçince dökülen suyun, israf edilmeden başın her tarafına nüfuzunu sağlamak.

c) Üç kere başa su döküp yıkamak. Kadınlar saçları sebebiyle başlarına beş kere su dökmektedirler.

d) Baştan sonra, yine üçer sefer olmak suretiyle vücudun önce sağ, sonra sol tarafı elle ovuşturularak yıkanacaktır.

e) En sonda ayak yıkanacak, böylece, sıçrantılardan hâsıl olan kirlenmeler de son defa temizlenmiş olacaktır. Vücudun parçalar halinde yıkanmasında iki maksad güdülmüş olsa gerektir.

* Az su kullanılarak israfın önlenmesi..

* Kuru yer kalma ihtimalinin bertaraf edilmesi. Bu tertibe riayet edilmeden rastgele dökülerek yıkanma durumunda bazı noktaların gözden kaçma ihtimali olduğu gibi, yıkanma sırasında gelecek bu çeşit vehimler sebebiyle daha çok su kullanma da melhuzdur. Halbuki, Resulullah yıkanma sırasında da suyun israf edilmesinden sakınmayı prensip ittihaz etmiştir. Vücud parçalar halinde yıkanınca, her bir parça teker teker olunca, dikkatle yıkanmış olmaktadır.

2- Hadislerin ışığında sünnete uygun şekilde gusliin nasıl yapıldığını böylece kaydettikten sonra şunu belirtmek isteriz: Gusiilde esas olan bütün bedenin yıkanmasıdır. Hanefîlerde yıkanması gereken "beden"e ağız ve burnun iç kısmı da dahildir. Bu yıkama, her ne suretle yerine gelse muteberdir, gusül hâsıl olur. Sözgelimi, ağız ve burnunu da yıkama şartıyla suyun içine banıp çıkmak suretiyle her tarafına suyun değmesini sağlayan kimse gusül yapmış sayılır. Ancak, yukarıdaki rivayetlerdeki tertibe göre yapmak sünnettir ve bu tertiple yapmada "sünnet işlemiş olma" sevabı da vardır. 1 ^ 1

4^ f tâ 4,1il! ^ jij # yS\ o^-[:cJii l$1p &ı ^>j .19. 3751.

J-*P 0o 4^5 û £-J-s^J L^jj f .<J>J ^ JfijlSM ^ . 4jL*2İ L«J 4j>4 4 JUİV ^İP 4>U^o

,4-k^ojL) 4 j>-^>-I .JajIjÖ^I 44>-j ^ î-^I 3 ^^ ^ . 43j>j

19. (3751)- Hz. Meymûne (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten yıkanırken ben O'na perde oldum, (şöyle yıkanmıştı):

Önce ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle (kaptan) solu üzerine su dökerek fercini ve (meniden) bulaşanları yıkadı. Sonra elini duvara -veya yere- sürdü. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı, ancak ayaklarını yıkamayı terketti. Sonra üzerine su döktü. Sonra ayaklarını çekip yıkadı. Aleyhissalâtu vesselâm'm cenabetten guslii işte böyledir." 1 ^

lAo Jlai .4 jLSsİ-1 JöJÜI İ-İ- aUİ J y^j ı3^-~“ y*^ öl[;L»-g-P Öl (_y°j y^ Cj^İ -20. 3752.

^jİp oAij ö2 ^j ^ .ç.'tı l (J jööl 3^2 ^ t2 jl ûyy -*0^5

jy- ^j4\ oJj Js-f ali öi yi^jı c^Jı âi t idli j». öyıü u ıyJ4

'•y\s o „ 4 > ,. f.. < |< ı . .- t-!- t.* !.-• - ■* - 0 ,- «1 >. s s K ■, f.f 0 >1 ... ı -- ,!-)

ry'j *Jj 1^1 Uj uö t a ./g a tuı AjJj p . l_£_PPj

. ^L-Ji a,]* y.ı 14 i*

20. (3752)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a cenabetten nasıl yıkanacağını sordu. Aleyhissalâtu vesselâm dedi ki:

"(Kişi) sağ eli üzerine su dökerek başlar, iki veya üç kere döker (ve ovalayıp yıkar). Sonra sağ elini kaba sokar (avuçladığı suyu) ferei üzerine boşaltır, bu sırada sol eli ferei üzerindedir. Dökülen su ile oralarındaki (meni bulaşığı)nı temizleninceye kadar yıkar. Sonra isterse elini toprağa koyar, sonra sol eli üzerine, temizleninceye kadar su döker. Sonra üç kere ellerini yıkar. İstinşakta bulunur (burnuna su çekip yıkar). Mazmaza yapar (ağzına su alıp yıkar). Yüzünü ve kollarını üçer kere yıkar. Başına sıra gelince meshetmez, suyu döker (ve bedeninin geri kalan kısmını yıkar).

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde gıısül yaparken avret yerlerinin yıkanmasından sonra elin toprağa vurulması mevzubahis edilmekte ve İbnu Ömer'in rivaytinde "isterse" kaydı geçmektedir. Şu halde bu, şartlara göre, arzuya bağlı olarak yapılabilecek bir ruhsattır. Rivayetlerden Aleyhissalâtu

vesselâm'm zaman zaman buna yer verdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde sabun kullanmak bunu karşılamalıdır.

2- Hadiste avret yerinin yıkanmasında "üç kere su döker" denmiyor; "temizleninceye kadar" deniyor. Şu halde üçleme vazgeçilmez bir vecibe değildir. Vicdanın, temizliğin hâsıl olduğu hususundaki kanaati esastır.

3- Bu rivayetlerdeki diğer bazı farklı ifadeler gıısiil işinin icrasında Resulullah'ın teferruatta teşeddüt göstermediğini, farzların yerine getirilmesini esas alıp, tâli hususlarda zamana ve şartlara göre serbest davrandığını ifâde etmektedir. 1 ^

ö^jÜlJl A-il Siy°l ı3İ ?öl \j cJi[:cJli Lgö- öl âH ^1 .21. 3753.

J £öı i £lj»! 1 _Jp f oLJt>- 000 öJ -^13 öl *• ıjlî

. bbjj uy^Olj ç.Ü.1 â>- I :» (^sU«.bal Ijjsj t(_gjL>tJI \ c a_^»jİ-| a>-^>-I

21. (3753)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "(Bir gün) ey Allah'ın Resulü! dedim. Ben çok örgüsü olan bir kadınım. Hayız ve cenabetten yıkanırken örgüleri çözeyim mi?"

"Hayır! buyurdular başının üzerine, ellerine üç kere su avuçlayıp dökmen, sonrada bedenine su döküp yıkanman sana yeterlidir." 1 ^

ISI y>\j ^ jIö jI .I 4 I 0 2)1 ypj ÂJtJİp £_b[:JI3 LS iiJ! jyy. y^i .22. 3754. jî I&k 6 3Î ûî *Ix 2 iI JJ& jij ûî ^k&ı

.JolpIjj| C-J öl -C)I 0 ^ 4^ ıJj-öjj bI ^J^-cpI jJİJ ?^iL^

.ç.Ii.1 <ui L* c-2j ISI)»£İj I c-Pjil« .

22. (3754)- Ubeyd İbnu Umayr el-Leysî anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye, Abdullah İbnu Ömer'in, kadınlara yıkandıkları zaman örgülerini açmalarını emrettiği haberi ulaşmıştı, şöyle dedi:

"İbnu Ömer'e hayret doğrusu! Kadınlara başlarını çözmelerini emrediyormuş, bir de traş olmalarını emretmiyor mu? Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) aynı kaptan (beraberce) yıkanırdık. Ben, başıma üç kere su dökmekten başka birşey yapmazdım (da Resulullah müdahale edip "örgülerini de çöz" demezdi)." 1 ^

[^s- ööli İ-j- aDİ J y^j S)l <up 2)1 yJ\ jl[;<up 2)1 ibişi y^j .23. 3755.

. \ c Ap-jp- 1 .Jj^>-lj 4jLc«J

23. (3755)- Katâde rahimehullah anlatıyor: "Hz. Enes (radıyallahu anh)'in bize anlattığına göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tek bir gusülle, bütün hanımlarını dolaştığı olmuştur." 1 ^

ojjs jss- a)Lc»j çjj ois ı_iüs ’.i-t 4 Üİ ö 1 iaip 2)1 y^j l4 y^i 24. 3756.

^1 A^p-l ^Ly .Jslj lÂa ;JlS Îl/-l 1 wb>-lj o y^ 2 İjtSr l 4))l "j b 3 c-JJLi ;JlS .oA* - Upj

. iUDlj ÖJI 4 J 2 JI :»iis^)l«.ijb

24. (3756)- Ebû Râfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün bütün hanımlarına uğradı. Her birisinin yanında ayrı ayrı yıkandı. Kendisine:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, en sonunda bir kere yıkansanız olmaz mı?"

"(Olmasına olur, ancak) böyle yapmak daha temiz daha hoş ve daha paktır!" buyurdular.” 1 ^

• \ I ~

.(_£_) l>tJl I A^»w«4-| 4j>- y>- \ .

"7"

25. (3757)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz ehline temas eder sonra tekrar etmek dilerse ikisi arasında abdest alsın.

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, kişi cünübken yıkanmaksızın, müteakip temaslarda bulunabilip bulunamayacağı ile ilgilidir. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre:

1- Cünüb olan bir kimsenin, yıkanmadan, ikinci kere hanımına temas edebilmesi için yıkanmak gerekmediği hususunda iilemâ icma etmiştir.

2- İki temas arasında abdest gerekli midir? Bu hususta Ulema ihtilaf eder:

* Ebû Yusuf, "bu müstehab değildir" demiştir.

* Cumhur ise, "müstehabtır" demiştir.

* Zahirîler ve Mâlikîlerden İbnu'l-Habib, "Vacibtir!" demişlerdir. Bunlar yukarda kaydedilen Ebû Saîd hadisiyle ihticac etmişlerdir.

* Bazıları, Ebû Saîd hadisindeki vudû (abdest) kelimesini lügat ma'nâsında anlayarak, namaz abdestinin değil "yıkama"nın kastedildiğini söylerler ve maksud'un "fercin yıkanması" olduğunu belirtirler. İbnu Hıızeyme, bu yıkamanın da bir vecibe değil nedb ifade ettiğine kaildir. Zira Ebû Saîd rivayetinin bir veçhinde "...zira yıkamak, tekrar dönmeyi daha aktif kılar" buyurmuştur: "Şu halde der, bu yıkama (abdest) emri "irşad" veya "nedb" içindir." Ebû Saîd hadisindeki emrin vücub değil "nedb" ifade ettiğinin bir başka delili Hz. Âişe'nin bir rivayetidir:

"Resuhıllah (aleyhissalâtu vesselam) temas eder, abdest almaksızın tekrar temas ederdi."

3- Bu mesele şöyle bir sual ortaya çıkarmıştır: "Resulullah gecelerini hanımlarıyla taksim etmiş idi. Her kadına bir gece ayırmıştı. Bu durumda, bir gecede hepsini dolaşmak nasıl mümkün olmuştur?

Şöyle cevap verilmiştir: "Taksim meselesinin bir vecibe olması ihtilaflıdır. Ebû Saîd: "Bu Resulullah üzerine vâcib değildi, teberru ve tekerriım için eşit bir taksime yer vermiştir" der. Ancak iilemâ çoğunlukla bunun vacib olduğunu söyler. Bu durumda Resulullah'm hepsini dolaşması hanımlarının rızası ile oluyordu." İbnu Abdilberr der ki: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Resulullah bunu, seferden

döndüğü ve henüz hanımlardan hiç birine muayyen bir gün ayırmamış bulunduğu zamanlarda yapardı. Bu durumlarda hepsini dolaşır, sonra giin taksimi yapar, buna göre yanlarına giderdi. Yine de gerçeği Allah bilir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri hep hürdü. Hürler hakkında Aleyhissalâtu vesselâm'ın sünneti, taksimde adâlet edip hiçbirine günü dışında temas etmemekti." 1 ^

6 j löiüJü! *^ı 3oı[ı.26. 3758.

. \ Jj«j o \j\

26. (3758)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yıkanır, (sabahtan önce) iki rekat namazla sabah namazını kılardı. Gusiilden sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir de abdest aldığını zannetmiyorum. " 145IJ

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gusülden sonra yeniden abdest almadığını, gusiil sırasında aldığı abdestle namaz kıldığını ifade etmektedir.

Tirmizî, bu hükmün Sahâbe ve Tâbiînden pekçok zâtın müşterek görüşü olduğunu belirtir. Hadislerin çoğunda gusle başlarken Resulullah'm abdest aldığı belirtilmiştir. Bu sebeple gusülden önce abdest almak, herkesçe bilinen sünnetlerden biridir. Fakat, rivayetlerde gusülden sonra da abdest aldığına dâir açıklık gelmemiştir. Aksine Hz. Aişe'den "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gusülden sonra abdest almazdı" dediği rivayet edilmiştir. Öyleyse, gusiil esnasında abdesti bozacak bir hal vukû bulmadıkça bu ilk abdest muteber olmakta, onunla namaz kılanabilmektedir. 1 ^ 1

SJ

lja fcî :oJii l$lp aı ^3 27. 3759.

27. (3759)- Yine Hz. Âişe anlatıyor: "Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), farak denen tek bir kaptan beraber guslederdik."

Siifyan der ki: "Bir farak üç sa'dır." 1 ^

Ijl .L^ip aJJİ c2L>-.s[:Jli 4-3-L* I - 28 . 3760 .

c— p)İIİ LuI-jJ ccÂLc-etpU ^L^JI jJj ^IjLi c— pAİ İ~I~ 4JJİ J-İ-p ^p L&IDLas

:cJll .U l4^,îj

.]ğ.a.] ijjkj C J .Jû^İjJlS^ Û^Snj OwL>-lj # ^^LİI

. dJJi <u>-4“lj c ji 1 ^1^1 ^*-2* £-lo l)l ! »o^ijJl«.

وَكَانَ أَزْوَاجُ

28. (3760)- Ebû Seleme'nin yaptığı diğer bir rivayette şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallahıı anhâ)'nin yanına girmiştim. Yanımda Hz. Âişe'nin süt kardeşi vardı. Kendisine, Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'in cenabetten nasıl yıkandığını sorduk. Bir sa' miktarında bir kap getirtti ve onunla yıkandı. Âişe ile aramızda bir perde vardı. (Yıkanırken) üzerine üç kere su döktü ve dedi ki:

"Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m zevceleri, saçları kulak memesi civarında olması için saçlarının başlarını alırlardı." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Birinci rivayet (3759) Hz. Âişe ile Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın aynı zamanda beraberce gusiil yaptıklarını ifade etmektedir. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre, bazı âlimler bu rivayete dayanarak karı ve kocanın birbirlerinin avret yerlerini görmesinin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır.

2- Bu hadislerden kadın ve erkeğin, birbirlerinin artığını gusiil ve abdestte kullanabilecekleri hükmü çıkarılmıştır. Ayrıca hadis karı ve kocanın aynı anda yan yana gusiil yapmalarının caiz olduğunu da ifade etmektedir. İmamlardan Ahmed İbnu Hanbel ile Dâvud-u Zâhirî'nin kadın

önce yıkandığı takdirde, onun artığı ile erkeğin gusledemeyeceği görüşünde olduğu rivayet edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel hakkında aksi görüş de rivayet edilmiştir.

3- Farak bir ölçeğin adıdır. Ne miktar hacme sahip olduğu ihtilaflı ise de, sadedinde olduğumuz rivayette Süfyan İbnu Uyeyne üç sa' olduğunu söylemiştir. İki sa' olduğunu söyleyen de var, ancak umumiyetle üç sa' kabul edilmiştir. Rıtl olarak da onaltı rıtl'dır. Bunların değeriyle ilgili uzun açıklamayı daha önce kaydettik. Burada şu kadarını tekrar kaydedelim: 1 sa' = 4 müddür, 1 miidd = 530 gr'dır. Böylece 1 sa' = 2120 gram civarında yani iki litreyi biraz aşan bir sudur.

Şu halde Hz. Âişe yıkanmada 2,5 litreden az su kullanmıştır. Üç sa' da ortalama dokuz litre civarında bir hacimdir.

Büyük şehirlerimizde su sıkıntısının şiddetle hissedilmeye başlandığı zamanımızda, su kullanımında Nebevi ölçülere riayetin ehemmiyet ve zarureti ortaya çıkmaktadır.

4- İkinci hadiste, Hz. Âişe'nin süt kardeşi olarak zikri geçen zâtın kim olduğu net olarak bilinmemektedir. Çünkü, biri Kesir, diğeri Abdullah İbnu Zeyd adında iki süt kardeşi mevzubahistir. Süt kardeşle Hz. Âişe'ye gelen Ebû Seleme, Hz. Âişe'nin kız kardeşlerinden Ümmü Gülsüm'ün süt oğludur. Böylece Hz. Âişe onun teyzesi durumundadır. Kadı İyaz der ki: "Bu iki zat, Hz. Âişe yıkanırken, mahrem olan yakının, görmesi haram olmayan baş kısmını görmüştür. Zira görmeyecek olsalar onların yanında fiilen göstermesinin bir ma'nâsı kalmazdı. Göremeyecekleri şekilde olsa onlar: "Âişe bize şöyle anlattı" derlerdi." Aradaki perde, mahremlerinin görmesi haram olan kısımlarının örtülmesi içindir.

Sahâbe-i Kiram hazerâtının önde gelen fakihlerinden olan Hz. Âişe' nin, yıkanma sırasında kullanılacak suyun miktarını zihinlerde tesbit maksadıyla böyle fiilî bir gösterme yolunu tercih etmesi, suda israftan kaçınmanın şeriatımız nazarında ne kadar mühim olduğunu ifade etmesi bakımından cidden manidardır.

5- İkinci rivayetin sonunda geçen "Resulullah'ın zevceleri saçlarını kulak memesi hizasında keserlerdi" şeklinde tercüme ettiğimiz ifade Müslim'deki rivayete göre, Hz. Âişe'nin sözü olmayıp râvi'nin (Ebi Seleme'nin) sözüdür. Kadı İyâz merhuma göre, bu ifade Ezvâc-ı Tâhirât'ın irtihal-i Nebî'den sonraki durumunu tasvir etmektedir. Yani muhtemelen onlar, Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın vefatından sonra zîneti terkettikleri için saç uzatıp örmekten vazgeçmişlerdir. Zira normalde, saçlarının -o devrin Arap âdeti üzere- uzun ve örgülü olması gerekir. Nitekim 3753 numaralı hadiste Ümmü Seleme (radıyallahıı anhâ)'nin saç örgülerinin çokluğunu zikrederek, gusiil sırasında bunları çözüp çözmeyeceği hususunda soru sorduğunu gördük. Ayrıca, Ümmühât-ı Mü'minîn Resulullah'ın sağlığında saçlarını kestiklerine dair rivayet gelmemiştir.

6- Saç tarzını ifade eden vefre'yi, lügâtcılar kulak hizasına kadar uzatma diye açıklarlar. Limme ise, omuza kadar uzanan saça denmiştir. Aksini söyleyenler de olmuştur. 1 ^ 1

ÂüiSy Cj*' oJ_ı pj ‘Cip Atıl Alp -29. 3761.

■\~l~t ^l!i (Tâ - } ’■ is

. aj >-\

29. (3761)- Muhammed el-Bâkır rahimehullah anlatıyor: "Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in yanında idik. Yanında gusiilden soran bir grup insan vardı. Şöyle cevap verdi:

"Bir sa' su sana yeter!" Bir adam:

"Bana kâfi gelmez diye itiraz etti. Hz. Câbir:

"Ama, saçı senden daha çok ve senden daha hayırlı olan zâta yetiyordu!" dedi. Onun burada kasdettiği "hayırlı zât" Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) idi." 11551

İJİİ jjI y>

.]$$ ytj 6Î cJs'f :cJU

ı -%ı

o o —ı s

30. (3762)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sarıdan mamul bir kaptan su alarak yıkanırdık." 11521

AÇIKLAMA:

Tevr'i, İbnu Hacer "taştan veya bir başka şeyden imâl edilen tencere" olarak açıklar. Tevr'in maddesi olan şebeh de bakır gibi sarı renkli bir maden olarak açıklanır. Tunç ve benzeri bir madde olabilir, sarı diye tercüme ettik. 11551

6^3 ^ ^1 ıjiJlS <up 2)1 Â-y»I yt 31.3763.

&\ Ju*ss-\ İSli ç.13-1 2)1 üj ıjli f JJlj 4JJİA«A<j

31. (3763)- Ya'la İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıkta (izarsız) yıkanan bir adam görmüştü. Derhal minbere çıkarak, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra:

"Allah diridir ve ayıpları örtücüdür, hayayı ve örtünmeyi sever. Öyleyse biriniz yıkanınca örtünsün" buyurdu." 0521

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Hakk'm Settâr (örtücü) ismini hatırlatarak, o ismin gereği olarak kulların örtünmelerini istediğini belirtmektedir. Şu halde bu emri yerine getirmek, Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak ma'nâsma gelir. Böylece mii'minler haya ve örtünmeye teşvik edilmiş olmaktadır. 11521

oifsj iî 3 J 1 ^jJ-Î : Jü <up öl 32.3764.

. ^jL-JI (_£İJLs aJjlİ ,4LaS !(JIS jl 31)1 131

32. (3764)-Ebû's-Semh (radıyallahu anh) anlatıyor:"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hizmet ediyordum. Yıkanmak isteyince:

"Bana enseni dön!" derdi. Ben de ensemi dönerdim. Böylece ona perde olurdum." 111511

ajJjî-jİ ^laJi p i-î aui (J_4ö 3i ^ıc-Jii l^ip 2)1 1 _(j>ı ‘—-^4 (3^* 4 33.3765.

. dj>- y>~\ 4JCul 4_iisllj 3—edu

33. (3765)-Ummü Hâni Bintu Ebî Tâlib (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "(Mekke'nin) Fethi gününde Resulullah

(aleyhissalâtıı vesselam)' ın yanma gittim. O'nu yıkanır buldum. Kızı Fâtıma da bir giyecekle O'na perde yapıyordu." 1 ^ 1

JjÜj ilâ JjAlc ’.İ-t- ^g/Jl jl[;Öl d/3 34. 3766.

. ,]|.aS3s

34. (3766)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) yıkanmıştı. (Kurulanması için) bir havlu getirildi. Onunla kurulanmayıp:

"Su(yun) ıslaklığı ile böyle (daha iyi)!" buyurdular." 1 ^!

loiy âo^ajı c-di3[:ju öi d/3 35. 3767.

ay* i—s 0(>Ji c 3*4" 3'-~4 ^ *wi 33)5 (3-* . 013 ° ^-4“ 33-3 33

. jjl . J Q öy ı_/^jÜI y» 333' 3 L ~“'6?

35. (3767)-İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:"Namaz elli vakitti, cenabetten gusül de yedi defa idi. Elbiseden sidiğin yıkanması da yedi defa idi. Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) (azaltılmasını Cenâb-ı Hakk'tan) taleb ede ede namaz beş'e, cenabetten gusül bire, elbiseden sidiğin temizlemesi bir kereye indirildi."^!

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Mi'rac sırasında cereyan eden hadiseyi kasdetmiş olmalı. Ancak, Mi'râc gecesiyle ilgili rivayette sadece namaz mevzubahis edilmektedir: Cenâb-ı Hakk'la miilâkat yapmış olarak dönmekte olan Resulullah Hz. Musa'ya uğrar. Hz.

Musa: "Rabbin ümmetine ne emretti?" diye sorar. Resulullah: "Elli vakit namaz!" deyince Hz. Musa bunun çok olduğunu söyler, azaltılması için Allah Teâlâ'ya müracaat etmesini tavsiye eder. Resulullah'm müracaatı üzerine namaz bir miktar azaltılır. Dönüşte Hz. Musa'ya tekrar uğrar. Hz. Musa miktar için "Ümmetin bunu da yapamaz, tekrar müracaat et, azalttır tavsiyesinde bulunur.

Resulullah bu şekilde mükerrer müracaatlarda bulunur ve beşe kadar indirtir. Hz. Musa buna da çok derse de Resulullah tekrar müracaat etmekten utanır.

İşte bu rivayette, sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen gusül ve elbise temizliği mevzubahis edilmez.

Dehlevî der ki: "Elbisenin bir kere yıkanması Şâfiînin mezhebine göredir, onlarda üç kere yıkamak mendubtur. Ebu Hanîfe'ye göre görülmeyen pisliğin yıkanması üç kerede tahakkuk eder, bu vacibtir." Hanefî fakihlerden Burhânuddin el-Merginânî der ki: "Necaset iki çeşittir, görülen ve görülmeyen. Görülenin temizliği, onun izâlesiyle sağlanır. Görülmeyenin temizliği, yıkayanın "pisliğin temizlendiğine dair zann-ı gâlibi" hasıl oluncaya kadardır. Tekrar, pisliğin çıkması içindir, üç rakamının tesbiti, zann-ı galib çoğunlukla üçte hâsıl olduğu içindir. Bu hususu şu hadis de teyid eder: "Biriniz uykudan uyandığı zaman üç sefer yıkamadıkça elini suya batırmasın." Hadisin mânası: "Hıtmînin yıkandığı su ile yetinirdi (onunla birlikte cenabetten de temizlenmeye niyet ederdi)" demektir. 1 ^ 51

. ^ ^ _ JJjöpI l3j[:cuil5 1 $Ip öl ^>3 aLiJlp 36. 3768.

y>-\ .] J~~XPİ ^ İJİJ

ç.LŞ- ç aj44i y* & 4 ^ 3j

36. (3768)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bazen Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) cenabetten yıkanır, sonra (üşümüş olarak gelip) bana sokulup benim ısıtmamı isterdi, ben de O'nu bağrıma bastırıp ısıtıyordum. Bundan dolayı ben ayrıca yıkanmıyordum." 1 ^

ılJJjj isy^ 3*5 i-t- aul J ysaj jis"[:oJii l^ip aui 37. 3769.

JgÂ9 ^«JfljLl 4j (_gJÜl Ç.lİL) ^İ^Ssj jI5"AJİ jj' As^j >-1 ,]ç.ljj Oj

37. (3769)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten yıkanırken başını hıtmî (denen otla) yıkardı. Bununla yetinir, (hıtmîli su) üzerine ayrıca su dökmczdi." 14671

AÇIKLAMA:

Hatmî diye de okunabilen hıtmî'nin temizlikte kullanılan bir bitki olduğu belirtilmektedir. Hadis, Resulullah'ın cenabetten temizlenirken başını hıtmî otunun karıştırılmış yani içerisine ıslatılmış bulunduğu su ile yıkandığını belirtmektedir. Onunla yetinip, üzerine su dökmemesi, hususi hazırlanan bu sıı ile yıkadıktan sonra saf su ile ikinci bir kere yıkamadığını ifade etmektedir. İbnu Raslân der ki: "Bu iktifa işi, sidr veya hıtmîyi baş üzerine koyup onunla yıkama halinde caizdir. Zira bu yıkama yeterli olur, ayrıca sırf yıkamak için bir de ikinci su dökmeye gerek kalmaz. Ancak sidri suyun içine atar, sonra onunla başını yıkarsa, bu durumda kâfi gelmez, arkadan ayrıca (durulamak için) saf su icabeder; iltibas edilmemesi için bu hususa dikkat edilmelidir. Muhtemeldir ki, Aleyhissalâtu vesselâm hıtmî karışık olan su ile yıkamazdan önce başını saf su ile yıkayarak başından cenabeti gidermiş, sonra da bedeninin geri kalan âzâlarmı

yıkamıştır. Ayrıca hıtmînin az olup suyun aslî vasfını fazla değiştirmemiş olması da muhtemeldir."

İbnu Raslân'm bu tahdidi, suyun tâhir ve mutahhir (temiz ve temizleyici) olması için aslî vasıflarını muhafaza etme şartına binaen koyduğu izah gerektirmeyecek bir husustur.

İbnu Raslan “ve la yesubbu aleyhi’l-mâe” ifadesinde geçen "aleyhi"deki zamiri iki şekilde tevil eder: "Baş'a da râci olabilir, hıtmîye de raci olabilir. Zamir "Baş'a raci olunca ma'nâ şöyledir: Hıtmî'yi izale ettiği suyu döker, onu izâleden sonra baş üzerine başka bir su dökmez." Zamir hıtmî'ye râci olduğu takdirde ma'nâ "suyun, bedene taşmasına yer vermezdi" olur.

Hadisin sonunda kaydedilen açıklamayı, Münzirî: "Dedi ki" diyerek kaydeder. Buna göre "Hıtmî ile yıkanan baş cenabeti gidememiştir. Hıtmî bulaşığının gitmesi için dökülen saf su sırasında cenabetin de gitmesine niyet edilmiştir ve hıtmî bulaşığı çıkınca cenabetten de temizlenilmiş olmaktadır. Hıtmî bulaşığı gidince, cenabetten temizlenmek için yeniden yıkanmaya gerek yoktur" demek olmaktadır.

Bu teferruatı bilmekte fayda var. Zira çeşitli kokular, losyonlar, temizlik maddeleri ile karışık haldeki mayilerle cenabetten temizlenirken bunların bilinmesi gerekir. Şeriatımıza göre, bir mayi temiz bile olsa, içerisine katılan yabancı madde ile temizleyicilik vasfını kaybeder. Sözgelimi gülsuyu ile cenabetten temizlik yapılamaz. Bu, onun pis addedilmesinden dolayı değildir. Dinin koyduğu temizleyicilik vasfı olmamasından dolayıdır. Suyun hem temiz, hem de temizleyici olması için aslî ve tabiî vasıflarını koruması lazım: Rengi, kokusu, tadı, akıcılığı değişmemelidir. İbnu Raslân'm açıklamaları ile ileri sürdüğü ihtimallerin hepsi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hıtmî karışık su ile yıkandığına dair çok veciz şekilde gelen rivayeti bu

prensip çerçevesinde açma gayretinden ileri gelmektedir. 1 ^

ooji i-i- aui (J ystj LljIpj 3^*-’ :cJis Lg-ip aui 38. 3770.

« « l o-*

. ijta jjI I

38. (3770)- Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beraberinde ihramlı ve ihramsız her iki durumda da bulunduk. Bu esnada saçlarımız yapıştırılmış bulunduğu halde yıkanırdık." 1 ^ 51

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen zımâd, lügat açısından sargı ma'nâsma gelir. en-Nihâye'de İbnu'l-Esir der ki: "Aslı, bağlamaktır. Rahatsız uzvun bağlandığı beze denmiştir. Sonra yara vs. üzerine, sargısız bile olsa, ilaç koymaya denmiştir." Şârihler bu hadiste zımâd ile, saçı sabit tutmak için sürülen maddenin kastedildiğini belirtirler. Bu madde tîyb denen kadınlara ait sürünme maddesi de olabilir, başka bir şey de. Fakat rahatsız uzva sarılan bez değil. Bu durumda mâna şöyle olur: "Biz saç örgülerimizi zamk, tîyb, hıtmî vs. ile yapıştırır, sonra da yıkanırdık, tîyb vs.den sürdüğümüz yapıştırma, tutturma maddesi örgüler açılmadığından, olduğu şekilde kalırdı."

Ma'nânm şöyle olabileceği de belirtilmiştir: "Biz yıkanır ve hıtmînin yıkandığı su ile iktifa ederdik de ondan sonra başka bir su kullanmazdık. Yani, hıtmîyi temizlediğimiz su ile cenabetten de yıkanmaya niyet eder, sonra

gusiil için ayrıca başka bir su kullanmazdık." İstinbat edilen bu ma'nâyı Hz. Âişe'den kaydettiğimiz bir önceki hadisin (3769) de teyid ettiği belirtilmiştir. 1 ^

,]l jJr JjSJ JU JU- J* OTjjl A

. ^ İ2-aJJU i_aL>w?İ

39. (3771)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), cünüb olmadıkça her halimizde bize Kur'an okutup ta'lim ederdi." 1 ^

ji'tj OTjJl î^_j jojı ^ # AÎıl ülff Î^LJÜ jj -40.3772.

. JâŞIIÂI t y^ş üT^I

40. (3772)- Nesâî'nin bir başka rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) helâdan çıkınca Kur'an okur, bizimle et yerdi. Cenabet halinden başka hiçbir şey O'nunla Kur'an arasına perde olmazdı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadislerde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cünüb hali dışında yani abdestli veya abdestsiz olduğu halde Kur'an-ı Kerim'i okuduğunu, okuttuğunu haber vermektedir. Helâdan çıkınca veya et yiyince Kur'an okuması, bunun caiz olduğunu göstermek içindir. "Et" yemenin zikredilmesi, etin bulaşık bırakan, arkadan eli ve ağzı yıkamayı gerektiren bir bulaşmaya sebep olması sebebiyledir. Böylece bu çeşit bulaşıkların da Kur'an okumaya mâni olmadığı belirtilmiş oluyor, yeter ki cenabet kirliliği olmasın. Küçük hades'in Kur'an okumaya mani olmadığı hususunda iılemânm icmaından bile bahsedilmiştir.

Cünübün ve hayızlının Kur'an okuması meselesi biraz ihtilaflıdır. Büyük ekseriyet haram olduğunda ittifak etmiştir. İmam Mâlik cünübün tek âyet ve o miktarda Kur'an'ı okuyamamayacağını söylerse de hayızlının okuyabileceğini, aksi takdirde Kur'an'ı unutacağını söylediği rivayet edilmiştir. "Çünkü demiştir, hayız müddeti günlerce uzar, cenabet hali uzamaz." İkrîme ve İbnu'l-Müseyyeb'in de cünüb'ün Kur'an okumasında beis görmedikleri kaydedilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in cenabetken okunabileceği iddiası daha ziyade, Müslimde yer alan bir rivayete dayanır. Orada Hz. Âişe (radıyallahu anhâ): "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bütün hallerinde Allah'ı zikrederdi" buyurmaktadır.

"Bütün hallerinde" deyince buna cenâbet hali de dahildir, zikrullah'ın içinde Kur'an kırâati de dahildir.

Keza İbnu Abbas'tan kaydedilecek olan müteakip rivayetde bu görüşü teyid edecektir.

Bu iddiaya şu şekilde cevap verilmiştir: Hz. Âişe'nin rivayeti, sadedinde olduğumuz Ali (radıyallahu anh) hadisiyle tahsis edilmiştir. Yanihadiste geçen zikrullah tabirinin âmm olan ma'nâsı tahsis edilerek "Kur'an kırâati dışında kalan zikr"diye anlaşılmıştır. Hatta Aynî: "Hz. Aişe'nin hadisi, Hz. Ali'nin hadisine muâraza etmez, arada bir zıtlık yoktur, zira Âişe (radıyallahu anhâ) Kur'an kırâati dışındaki zikri kasdetmiştir" der. Sübülü's-Selam müellifi de şu açıklamayı yapar: "Hz. Âişe hadisini, Hz. Ali hadisi ile başka birçok hadis tahsis etmiştir. Nitekim bu hadis, büyük ve küçük abdest bozma ve cima halleriyle de tahsis edilmiştir. Nitekim âyet-i kerimede de öyle ifade edilmiştir: "(Onlar) Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üstüne yattıkları zaman zikrederler" (Âl-i İmrân 191).

aJULc-j ; cÂLs •û~3j oçJjJjiJlj yj ^ aJ|[:L_£AP aUİ ü^"3 - 41- 3773.

41. (3773)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, O cünüb kimsenin Kur'an okumasında bir beis görmezdi." 1 ^

Açıklama için önceki rivayete bakılmalıdır.

3 -*-"-^ 3*3 oı ^4 4i ^ ^y^j ıc-Jü l^-p aüI ^ 3) ^jpj .42. 3774.

. (_£jb>tıJl JipJ İJPj cÂx~Jl A^p-l .]56(3^4 oç-j-pJ L 3343

42. (3774)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cünübken uyumak istediği takdirde fercini yıkar ve namaz abdestiyle abdest alırdı." 1 ^ 1

.]sğ 54! jî ji't jî S 15 Î lii 6 ıf [: r L4. 3 /-Î 3 ? .43.3775.

43. (3775)- Müslim'in bir rivayetinde: "...Yemek veya uyumak istediği zaman namaz abdestiyle abdest alırdı" denmiştir. 1 ^

i-i- aui J 33 34" ^ jPv’j süjlp c3LCu[: Ju ^ a>j1wUp ^jp <3 4? -44. 3776.

01 4 ^ ji c^ıiş 01 34 * 34 ^*^ oıs7 tÂşıii-ı 3 ^ 3 ^ ûiâ" t ~ si S .c4-î ‘ejj c ö-jpâi .]İÂ^ y.‘l 3 ji>- csrJÜl JıllsLl :cJİ .^lll t£»$J lİjj lpj .^Ü3 ülf31 3JJ> ^ :ÖJll

44. (3776)- Müslim'in, Abdullah İbnu Ebî Kays'tan yaptığı diğer bir rivayette Abdullah derki: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m vitir namazından sordum..." Hadisi zikreder. Hadiste şu ibare de var:

"Hz. Âişe'ye: "Resulullah cünübken ne yapardı, uyumadan önce yıkanır mıydı. Veya yıkanmadan önce uyur muydu?" diye sordum? Bana şu cevabı verdi: "Bunların hepsini yapardı. Bazan yıkanır ve sonra uyurdu, bazan abdest alır ve uyurdu." Bunu işitince:

"Bu meselede genişlik koyan Allah'a hamdolsun!" dedim.

İ-İ- aUİ 3 y^j c-oljl :L^-P 3)1 3 -Pj c-Ji[;Jli OjlÂl ^ i_aw 2 p (j p cXî -45. 3777.

:cu!s .#y>-T 3 433 c ıJ4^ 34 c3 4 *axpl 4j :c3ü ?oy>-T 3 4 44^ 34 2 ûlS""

:cJli ?oj*-T °f\ JİJİ 3jî 44 ûlf c# 4)1 3^j ç4îjî :cÜ .1^ 3 Jâ>- ^çJül 3)İ33l Sl

4 AİÎ (J! oAi .4jL3*> jA I (3 ! c^İÎ . o^>~ 1 jJji LçJj

3 JJ 3 - ^aJl Jiii-U L^\ ai :cÜ 3 cJik 4jj ^ 4j :3Jli cui£ fî jTjJb 6l4#

.] ÂiLC^ ı

45. (3777)- Ebû Dâvud'un rivayetine, Gudayf İbnu'l-Hâris der ki: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye sordum: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) cenabetten gecenin başında mı yıkanırdı sonunda mı?"

"Bazan başında, bazan da sonunda yıkanırdı" dedi. Ben:

"Allahu ekber! bu meselede genişlik veren Allah'a hamdolsun!" dedim ve tekrar sordum.

"Vitir namazını gecenin evvelinde mi kılardı, âhirinde mi?"

"Bazan evvelinde bazan âhirinde kılardı" dedi. Ben:

"Allahu ekber! Bu meselede genişlik veren Allah'a hamdolsun!" dedim ve tekrar sordum:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân'ı açıktan mı okurdu sessiz mi okurdu?"

"Bazan açıktan okur bazan da sessiz okurdu" dedi. Ben:

"Allahu ekber! dedim. Bu meselede kolaylık koyan Allah'a hamdolsun!" 1 ^

.]ç.Li (j*4.63 cLc 3 - 3*3 ü 3^ J y**j !423 ^4^ 33 âjIjj - 46 . 3778 .

. »

’7w5

3 İS *6 ûî -43 ÜLS'İJÎ IgJp

S ~ | ~ ^ /y

46. (3778)- Tirmizî ve Ebû Dâvud'un bir rivayetinde de şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ciiniibken uyur ve hiç suya dokunmazdı."

Tirmizî derki: "Hz. Âişe'den, Aleyhissalâtu vesselâm'ın uyumazdan önce abdest aldığı da rivayet edilmiştir ve bu rivayet en sahih olanıdır."® 1

يشرب] .
ثم يأكل أو

yJ y

bı j

ıf [:jLJJ bUj & .47.3779.

47. (3779)- Nesâî'nin bir riveyetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yemek veya içmek istediği zaman ellerini yıkar sonra yer içerdi" denmiştir. 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetler, cenabetten temizlenmezden önce yani henüz gusül yapmamış iken:

* Uyunabileceğine,

* Yiyip içilebileceğine,delâlet etmektedir. Böylece Hz. Ali (radıyallahu anh)'den Ebû Dâvud ve başka

kitaplarda rivayet edilen: "İçinde köpek, resim ve ctinüb bulunan eve (rahmet getiren) melekler girmez"

hadisinin zayıflığı -veya bazı te'villerle kabul edilmesi gerektiği- anlaşılmaktadır. Nitekim, Hattâbî, bu hadisin de sıhhatine kaildir ve ma'nâyı şöyle tevcih eder: "Buradaki cünübten murad yıkanmaktan hoşlanmayan ve terketmeyi âdet haline getiren kimsedir, yıkanmayı tehir eden kimse değildir." Hattâbî hadisle ilgili açıklamasına devam eder: "...Köpekten de murad beslenmesine izin verilen köpek

olmamalıdır, resim de ayak altına atılmış canlı resmi olmalıdır."

2- Cünüb iken, yeme, içme ve uyuma hususlarında dinin sağladığı ruhsat ve kolaylık ashab arasında sevinmeye ve hamdetmeye vesile olmuştur. Çünkü şartları, bunları gerektirebilir. Derhal yıkanma hususunda kesin emir olsaydı bazı zorlukları beraberinde getirecekti. Sahabelerin Allahu ekber demeleri taaccüp ifade eder. Beklemedikleri bir lütufla karşılaşmanın sevincini böyle ifade etmek Arapların adetlerindendir.

3- Her şeye rağmen yani yıkanmayı te'hir etmeye, herhangi bir yıkanma veya abdeste yer vermeden yiyip içmeye ruhsat verilmiş olmasına rağmen avret yerlerinin ve ellerin yıkanması ve hatta abdest alınması müstehabtır. Şunu da belirtelim ki, bu söylenen husus ruhsattır. Azimet, gusliin ta'cilidir. Dinî hayatımızın güçlenmesi için ruhsatlarla değil, azimetlerle amel etme gayretinde olmalıyız. Şu halde gusliin ta'cili efdaldir.

4- Bazı âlimler uyumak niyetiyle alınacak abdestle, yemek içmek niyetiyle alınacak abdest arasında fark görmek istemişler; cumhur yeme, içme ve uyuma da namaz abdestiyle abdest alma gereğine kâil olmuştur. Şevkânî: "Bazan namaz abdestiyle abdest almak bazanda elleri yıkamakla iktifa edilmeli" diye hükme bağlar. Ancak "elleri yıkamak'la iktifa edilecek yıkamanın yiyip içmeye mahsus olduğunu, uyumak için ise namaz abdestiyle abdest almak gerektiğini" belirtir: "Çünkü, der bu hususa temas eden hadisler arasında bir ayrılık yok."

5- 3778 numaralı hadiste Vitr namazının da tehir edilebileceğine temas edilmiştir. Vitrin, gecenin evvelinde, ortasında ve âhirinde kılınabileceği başka rivayetlerle

sâbittir. İlgili bahiste açıkladığımız için ona girmeyeceğiz. 1 ® 1

iLj # 41 «p &ı ^ jip :ju Si ^1 ^ .48.3780.

. la a 1 4j>- \ . ^ ı# .JJJl

48. (3780)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), geceleyin cünüb olduğunu, (ne yapması gerektiğini) sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Abdest al, uzvunu yıka, sonra uyu!" buyurdular."® 1

i^Jrj jî 5î S 15 Î u^Ip 2bi ^ y* 6 ıf [:Jiî ^ .49.3781.

49. (3781)- Nâfı rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), cüniibken uyıımak veya yemek istediği zaman, yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini yıkar, başını mesheder, sonra yer veya uyurdu." 1 ^

(jjö-is jÎî*j j Aiöi # ji[<jti -50.3782.

leU- c2s" :Jl2i ?S^j3* ti! Ij cJdT Jlli ç.U- ^ .J^JîpÜ çJsii ^^2411 <124- ^jj.1

Jg.a! Ijj&j y>-\ 0*3^ öl !ad! 0L>t^iı iJt5 l^lj 3J-~2tŞ-l o!

. j£L«l <j;! :» (j~u£l«

50. (3782)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) Medine sokaklarından birinde kendisine rastlamıştır. Ebû Hüreyre bu sırada cünüb olduğu için, Aleyhissalâtu vesselâm'm

nazarından sıvışarak gidip yıkanır gelir. Gelince Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ey Ebû Hüreyre neredeydin?" diye sorar.

"Ben cüniibtüm, pis pis sizinle oturmak istemedim" cevabında bulunur. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sübhânallah! (bilmez misin ki) müslüman pis olmaz!" ferman eder." 14841

AÇIKLAMA:

1- Resulullah'm "Müslüman pis olmaz" sözünden bazı Zâhirîler "Kâfirin pis olduğu" hükmünü çıkarmışlar ve necâsetu'l-ayn'a nisbet etmişlerdir. Buradan çıkan tabii netice, onların ter ve tükrüklerinin de necis sayılmasıdır. Bu görüşlerini "Müşrikler necis (pis)tir" (Tevbe 28) âyetiyle de delillendirmişlerdir.

Ancak cumhur bu görüşte değildir. Onlar hadisi: "Ondan murad, mü'min âzâları temizdir, çünkü o pislikten kaçınmayı âdet edinmiştir, müşrik onun hilafınadır, çünkü onda necasetten korunma gayreti yoktur." diyerek açıklamışlardır. Yine cumhur, âyeti de şöyle tevil eder: "Ondan murad, onların itikad ve pisliğe bulaşmaları yönüyle de necis olmalarıdır. Nitekim Allah, Ehl-i Kitab'ın kadınlarıyla evlenmeyi mubah kılmıştır. Bilindiği üzere, beraber yatan kimseler kadınların terlerinden sâlim kalamazlar, öyle ise kitabiye kadının terinden erkeğe bulaşır. Bununla birlikte, erkeğe, kitabiye kadının guslii sebebiyle ayrı bir gusiil gerekmez, onun sebebiyle de tıpkı müslüman kadın sebebiyle yapılan gusiil gerekmektedir. Öyleyse, anlaşılırki canlı olan insan, necisu'l-ayn değildir. Çünkü bu meselede kadınla erkek arasında bir fark mevcut değildir."

2- Ebû Hüreyre'nin sıvışmasının sebebi, 3784 numaralı hadiste görüleceği üzere, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından biriyle karşılaşınca onları eliyle meshedip duada bulunması idi. Ebû Hüreyre de zannediyordu ki, cünüb kişi hadesle necis olmuştur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mutad üzere, bu halde kendisine meshedip dokunacak diye korkmuştu ve koşarak yıkanmaya gitmiştir. Ama Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun "ben pisim" sözünden ortaya çıkan bu anlayışını reddetmiş, "Sübhanallah!" diyerek, bu kadar açık bir hususu bilmemesinden duyduğu hayreti ifade buyurmuştur.

3- Hadisten Çıkarılan Bazı Faydalar:

* Bu hadis, mühim işler sırasında temiz olmanın müstehab olduğuna delildir. Ayrıca fazilet ehli kimselere hürmet ve onları büyiikleme ve onlarla beraberliği en mükemmel bir hey'etle (kılıkkıyafetle) yürütmenin müstehab olduğuna da delil teşkil etmektedir.

* Hadiste, tâbi olanların ayrılırken metbu'dan yani tâbi olduğu kimseden izin almasının müstehab olduğu hükmü de çıkarılmıştır. Zira Resulullah, "Neredeydin?" diye sormuştur. Buradan anlaşılmıştır ki, ayrılmazdan (sıvışmazdan) önce O'na, nereye gittiğini haber vermesi gerekirdi.

* Metbû, kendisine tabi olan kimse sormasa bile, onu doğru olana uyarması gerekir.

* Yıkanmayı tehir etmek caizdir.

* Cünübün teri temizdir, çünkü cenabetle bedeni pis olmuyor.

* Kadından sağılan süt de pis değildir.

* Yıkanmazdan önce bir kısım işleri yapmak caizdir. 1 ^

«.U- aIâJ :İ4- £gIl! jl[:<up öl oL«-2! yi Jo- jpj .51. 3783.

. ^j!^ _y;!j caJ JgiDij aj>- y>-\ ijl-* .l-a4~

51. (3783)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la bir gün karşılaştığımızda cünüb idim, hemen yolumu çevirip gidip yıkandım. Bilahare gelince:

"(Böyle sizi görünce alelacele sıvışmamın sebebi) cünüb olmam idi!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Müslüman (cenabetle) pis olmaz ki!" buyurdular." 1 ^

.aJ ISI # dili (J Jl ÂjIjj -52. 3784.

âl JO- > » . < 2 >> f o.

^ .ddP- ı_ co^Xj

5î 144 - :cJi» .Jp olii iJ&îj jt : JUs .ji^ı o-r &JÎ

. 01 :# dili

52. (3784)- Nesâî'nin rivayetinde hadis şöyledir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ashabından bir erkekle karşılaşınca onu mesheder ve ona dua ediverirdi. Bir gün erken vakitte Aleyhissalâtu vesselâm'ı (sokakta) gördüm. Hemen yolumu ondan çevirdim. (Eve gidip yıkandıktan sonra) güneş yükselince yanma geldim. Bana: "(Sabahleyin) seni görmüştüm, hemen yolunu benden çevirdin!" buyurdular. Ben de açıkladım:

"Çünkü ben cüniibtüm (bu halde) bana dokunmanızdan korktum."

"Şurası muhakkak ki dedi Aleyhissalâtu vesselâm, mii'min necis olmaz!" t4S7J

AÇIKLAMA için 3782 numaralı hadise bakın.

BİRİNCİ FASIL

CENABETTEN GUSUL

OJâ 0 alıl <JJ-'-O ' 3' -7 j^ LûUİ elijğ).ali ."3 s 'i~- i 2.Al CİLojaİ[^ A ali! ^ . :-> j o jj ^j! TjpOj -53- 3785# JoO£-o l lalıma j aJSI jj liıll ^ ji. . ŞSV. 5^ *(1] 01^ .e—ûa. 4-i! ÇA^^

t_g jl--ali Jâil I1& j I ALoıl!

53. (3785)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Namaza kalkılıp saflar düzlenmişti ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi, namazgahına geçti. O anda cünüb olduğunu hatırladı. Bize: "Yerinizde durun!" deyip, hemen ayrılıp yıkanmaya gitti. Gusledip dönünce başından henüz su damlıyordu. Tekbir getirdi, namaza durdu. Beraber namaz kıldık..." 1 ^ 1

. fi î * * ' o t î İ ' ^ _ S«o e

4-Lljj ç.Lk û2qj Lâjli öO Cy^ ^ ^ û^[cş-^ (jc. j -54- 3786

54. (3786)- Ebu Bekre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sabah namazını kıldırmak üzere (mescide) girmişti. Eliyle "Yerinizde durun!" diye işaret buyurdu (ve çıktı). Sonra başından su damladığı halde geri geldi ve cemaate namazlarını kıldırdı." 1 ^

jlû _jjÎ t jı(^lj ^3^ ^4 l-ûjj ;<JLâ ^ ^ j_55- 3787

55. (3787)- Bir rivayette: "...Namazı tamamlayınca: "Ben de bir insanım. (İlk geldiğimde) cünübtüm" buyurdu" denmiştir.

AÇIKLAMA:

1-Yukarıdaki rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sabah vaktinde cünüb olduğunu unutarak, cemaate namaz kıldırmak üzere camiye gelip namazgahına kadar geçtiğini görmekteyiz. Namaza duracağı sırada durumunu hatırlıyor; cemaate beklemelerini işaret buyurarak, hemen gidip yıkanıp dönüyor ve namazı kıldırıyor. Namazdan sonra, özrünü belirterek durumu tavzih ediyor. Ulema, bu hadisten peygamberlerin ibadet hususunda unutmalarının caiz olduğu hükmünü çıkarmıştır.

2- Hadisten Çıkarılan Bazı Faydalar:

Hadis, zaruret halinde, ikamet okunduktan sonra bile mescidden çıkılabileceğine delildir. Çünkü bir hadiste Resîılullah aleyhissalâtu vesselam, ezandan sonra mescidden çıkmış olan bir kimse için:

"Şu var ya Ebıı'l-Kasım'a âsi oldu" buyurarak, namaz sırasında camiden çıkmayı yasaklamıştı. Şu halde bu yasak zaruret dışı çıkmalarla ilgilidir.

* Mâ-i müsta'mel (abdest ve gusulde kullanılmış sıı) temizdir.

* İkametle namazın arasını ayırmak caizdir. Çünkü rivayet, ikametin yenilenmediğini göstermektedir. Bazı âlimler bunu "zaruret"le kayıtlamışlardır. İmam Mâlik, "İkametten sonra tahrim tekbiri getirilecek olursa, ikamet yenilenmelidir" diye hükmetmiştir, yeter ki çıkma bir özre mebni olmasın.

* Dinî meselelerde haya olamaz. Ancak abdestsizlik gibi bir durumun farkına varan kimsenin mevhum bir özür izhar etmesi muvafık olur: Mesela burnu kanamış intibaını vermek

üzere eliyle veya mendille burnunu tutarak namazdan ayrılması gibi...

* Cemaat, gerektiği durumda, imamı ayakta bekleyebilir, bu caizdir. Bu, bazı hadislerdeki yasaklanmış olan kıyam değildir.

* Mescidde uyurken ihtilam olan kimsenin mescidden çıkmazdan önce teyemmüm etmesi gerekmez. Bu hususu şârihler bilhassa belirtirler, zira Süfyân-ı Sevri ve İshak İbnu Râhîıye ve bazı Mâlikîlerden rivayet edildiğine göre onlar böyle bir hükümde bulunmuşlardır. Ancak hadis, bu hükmün merdud olduğu hususunda sarihtir.

* İkametle namaz arasında konuşmak caizdir.

* Cünüb, yıkanmayı hadesin vâki olduğu andan tehir edebilir, caizdir. 1 ^

‘^= 0 ^ J! (jjjüllj <jc. alil ^30 C .w (jk<uLaj j - 56 - 3788

v A ülc.j o Cy tjjaıc.3 cjüüc-la yll 1 Öd Ul (Lo-odı^l ajjj

56. (3788)- Süleyman İbnu Yesar rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ömer radıyallahu anh halka sabah namazını kıldırdı ve arkadan Curuf nam mevkideki arazisine gitti. Orada, elbisesinde meni bulaşığı gördü.

"Biz dedi, yağlı yeyince, damarlarımız gevşedi (bu yüzden ihtilam olduk)."

Derhal yıkanda ve elbisesinde gördüğü meni bulaşığını da yıkadı. Sonra, namazını iade etti." 1 ^

AjjJ ^3 ^\ J U jöi ." ' d jAlji ,0

' '' "'***, £ * * 'i

(İİİLg \Ka\a ^

ö clyiijl jü a*j 4jIjj j_57- 3789

57. (3789)- Bir başka rivayette "meni" kelimesinden sonra şu ibare yer alır: "Halkın işini üzerime alalıdan beri ihtilam olmaya başladım" dedi. Derhal yıkanıp elbisesinde gördüğü bulaşığı yıkadı. Sonra kuşlukta güneş tam olarak yükselince namazını kıldı,

AÇIKLAMA:

1- Curuf, Medine'ye Şam istikametinde üç mil mesafede bir yer adıdır.

2- Meni diye çevirdiğimiz kelime ihtilam şeklinde gelmiş, ihtilam eseri demektir, meni maksuddur.

3- Meninin Hz. Ömer nazarında necis olduğu anlaşılmaktadır. Bazı âlimlere göre, aslı itibariyle temiz sayılsa da bevl, mezi ve vedi yolundan çıktığı için necis addedilmesine kafidir.

4- Hz. Ömer'in: "Halkın işini üzerime aldığım günden beri ihtilam olmaya başladım" sözünün Zürkânî' de şöyle açıklandığını görürüz: "Doğruyu Allah bilir ya, bu hal, onun devlet işleriyle gece gündüz meşgul olup kadınlarını ihmal etmesinden ileri gelmiştir. Bu sebeple ihtilam olma hadisesi artmıştır."

5- Bazı âlimler, imam ve diğer memurların kendi dünyevî işlerine de zaman ayırması caizdir hükmünü çıkarmıştır.

6- Zürkânî, hadisi şerhederken Hz. Ömer'le ilgili olarak şunları kaydeder: "Dendi ki, Hz. Ömer Medine'ye gelen heyetlere yemek veriyor ve gönüllerini hoş etmek için oturup onlarla kendisi de yiyordu. Ancak, ondan gelen meşhur habere göre, halife olunca önceki yaşayış tarzını

değiştirmemişti, o da herkes gibi yiyor, hususi yemek yaptırmıyordu. Böyle davranışı onlara örnek olup, israf yapmamayı öğretmek içindi. Muhtemelen, halkı bundan önce, darlık içindeydi, bu sebeple yağ ve tereyağı gibi şeyleri yemiyordu. Bu davranışıyla, az istihlakte diğer müslümanlar gibi olmayı hedefliyordu." Bu maksadla, tereyağı pahalı kaldığı müddetçe zeytinyağı yemeye azmedip, halk tereyağı yiyinceye kadar tereyağı yemekten imtina ettiğini belirten Zürkânî, Hz. Ömer'in halk zenginleşip tereyağı ve benzeri kıymetli yağlar yemeye başladıktan sonra onlardan yemeye başladığını kaydeder.

7- Zürkânî, hadisten şu hükmü de çıkarır: "Hz. Ömer'in namazı tek başına iade etmesi gösterir ki, imam unutarak yanlışlıkla cünüb veya abdestsiz olarak namaz kıldırır, cemaat de onun bu halini bilmeyerek namaz kılarsa, hatırlayınca imam iade etse de cemaate iade gerekmez, onların namazları sahihtir. Tabii ki, durumu bilirlerse onların namazı da bâtıl olur."

imam Şâfıî ve İbnu Nâfı der ki: "imama uyanlar bilmedikleri takdirde iki cihetinki de sahihtir. Zira cemaat, imamın halini bilmekle mükellef değildir. Sehv'de değil, taammüdde imam günahkar olur."

Ebu Hanîfe: "Her iki tarafın (yani hem imamın hem de cemaatin) namazı da bâtıldır. Çünkü cemaatin namazı imamın namazına bağlıdır" demiştir. 1 ^ 1

İKİNCİ FASIL

HAYIZLI VE NIFASLI KADINLARIN YIKANMASI

_ J^Jıij ı Â (ja 1 ^±i]! dıllla J I ^a ai ^)lı! '\ ° İC. ail! <dîülc. (_jc. _)_ 3790

tali! Jlâ V._LS ;dI]lâ _l^J ^ jS laJ ;JUİ A laJİ C ;dIIIİ3 .l^J ^ laj3 .A...Û ^ja <daajâ ;JIĪ

^dı^jli]! j ÂuıadJ! Jj! xÇ' dlisâ ,^gJ| 1 frlld^.13 jaJ

1. (3790)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ensârdan bir kadın, Resûlullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'a hayızdan nasıl yıkanacağını sordu. Bunun üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm da nasıl yıkanacaksa öyle emretti ve dedi ki:

"Miske bulanmış bir (bez, pamuk vs.) parçası al. Onunla temizlen!"

"Onunla nasıl temizleneceğim?" diye kadın tekrar sordu. Resûlullah: "Onunla temizlen!" buyurdu. Kadın tekrar et: "Nasıl?"

Resûlullah:

"Sübhânallah!, temizlen!" dedi. (Baktım ki anlamıyor;) kadını kendime çektim ve: "O parçayı, kan bulaşığına tatbik et" dedim... Mli ^

e Sı fi i *=.; , ' f. , , * *,

Jâi] IÂ&j IjVuaiI ^ (jj j _2- 3791

2. (3791)- Diğer bir rivayette: "...miskienmiş bir parça al, üç kere yıka!" buyurdu. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm utanarak yüzünü çevirdi" denmiştir. 1 ^

\

(JjoiC. ^jc. ^ CIIIIIu 3 g'ic. Akil (JfLoi CİUJ tç-Lo-uJ J\[^3 ^aluLAİj -3- 3792

l.gjIc- k t u^'İ alİ c ^Jalıâ Iaç.Lq

ji - ^ ^ , -^s , * e -- ' A A * , * * % i' * ° C

AİlüIc. dIIlâ ^^Jaj tali! (jI^ljaı Jlâ laJİ dka£j ;ç.Ldu! dIIlâ]aj3 <£jdajı «daajâ .İkil _ç.laı]!

iLj j! JjjçÂ? Jaj3 ç.Lû .ıkla ;Jla3 AjIuAİl (_jc. AilUaıj taûl! Jjj! I^j l ^xŞn <üj!

1 — S - ^ i ,. s ' &î * 0% ‘ . e ' ^ . 'Ç.V' * . ^ _< S

fiLuûll ;1 ^ A. ajjl Ajoülc. Cllllâ ^ç-Lâl! 1 C.^ r - Çlajjj ÛJ^ L —lLaj t JjjÇ lal!

j_û^)jc. ji ji c_â ,_y>ı a 9 laflI! j ■ ^3 ^ â A i û^-J ^ L ^

aâILia ciuLLû ^1 ç-Lal! [Jİ ■ ûI^alI j tIAliiiLa j Jjki^ Jj-a! j .a ;» t _^u! j)h

3. (3792)- Müslim'in diğer bir rivayetinde metin şöyledir: "Esma -ki Bintu Şekel'diı- radıyallahu anhâ, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a, hayızdan nasıl yıkanacağını sormuştu. Şöyle cevap verdi:

"Sizden biri, suyunu ve sidresini alır, sonra temizlenir, ve temizliğini de güzel yapar. Sonra başına suyu döker, başını şiddetli şekilde eliyle ovalar, tâ ki su saçın diplerine kadar ulaşsın. Sonra üzerine su döker. Sonra misklenmiş bir (bez) parçası alır, onunla temizlenir!"

Esmâ: "Onunla nasıl temizlenir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sübhanallah! Onunla temizlen!" dedi. Hz. Âişe radıyallahu anhâ -sanki sözünü gizlemek isteyerek (fısıldayarak)- kadına: "Onu kan bulaşığına tatbik et" dedi. Esma der ki: "Cenabetten yıkanma hususunda da sordum. Bana: "Su al, temizlen ve temizliği güzel kıl veya temizliği mübalağalı yap, sonra başına su dök ve onu ovala, tâ su saç diplerine varıncaya kadar. Sonra üzerine su dök!" dedi. Âişe

radıyallahu anhâ devamla der ki: "Ensar kadınları ne iyi kadınlardı, haya onların dinlerini öğrenmelerine mâni olmadı." 1 ^

<L^J A jjjja. (_gIc. $ ali! JjaaJ ;CJIİ _l&L<uaı Û3 jlic. qa oljJ CıL.

■1 a'u >■ ^ A-ıJaa^ Jj! ClıllSj t (_ 5 Â i a jjü^. (jc. Clıljjj ^al-sa]! ^ ali! Jjj-uJ JJal ali!^3 ;dı]ll

./-.is e,-. i\ . atî-î .«ılı- -tıs -*.ıı A-.-. . ,ı- m .-i 'ı . . A-. ı*.li /-.".'•-•ı- sst-ıı ıı ./-.îts

^! cüj Âı^l (jc-j -4- 3793

Hı! Jjjoij J

J Şiüll J)

;Jİ3 _îxj ;dıİ3 ?ı."nuVı ıA*\ lillLâ ;JlÜ İ3İ! (_Sİjj ‘(_gjk“ $ ali! Jjj-uj (_$!j Halâ mkalalj 5JIİ1! J! dil;dlll

g - a ' a j î' jj ' , e o î * 0 , 0 1 o - ^ * î o, 0 { ,

;CJlâ (j-û A nğ^ll CjU-al Lo ^L-oC-l

J\ Aj ClıLajlj cL^-La C'\Yxy 1 A _jg l Wı ;Clı]lâ (j-* ^ ^ ^

^îÜjj tCİJJİj lûj lg ;»ûİ^)a 11 ç**u*ıV)« t JjİJ # JCİûLq lg \x*ıc-^3 çJat.'Nj

(Jlj-ûl ^j-û ç.\ hx\\ lil *Jaââ

4. (3793)- Ümeyye Bintu Ebi's-Salt, Benî Gıfârlı -isminde zikrettiği- bir kadından nakleder ki, kadın şöyle demiştir: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, beni devesinin döşüne serilen örtünün üzerine bindirdi." Kadın devamla der ki: "Allah'a yemin olsun, sabahleyin indi ve deveyi ıhtırdı. Ben

de terkiden indim... Örtüde benden bulaşan kan vardı. Bu benim ilk hayız kanım idi. Görünce deveye doğru sıçradım ve utandım... Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bendeki bu hali farkedip, kanı da görünce:

"Neyin var? Belki de hayız oldun?" buyurdular. Ben "Evet!" dedim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse (hayız görenlerin tedbirlerine başvurarak) kendine çekidüzen ver. Sonra da bir su kabı al, içerisine tuz at. Sonra örtüye değen kanı yıka, sonra bineğine dön!" ferman buyurdular.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber'i fethettiği zaman ganimetten bize de bağışta bulundu.

(Ümeyye Bintu Ebi's-Salt) der ki: "(Gıfarlı Sahabiyye), suyuna tuz katmadan hayız kanını yıkamazdı. Öldüğü zaman cenazesinin yıkanacağı suya da tuz atılmasını vasiyet etmiştir." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Son hadisle ilgili olarak Hattâbî der ki: "Hadiste, elbisenin yıkanmasında ve kan bulaşığının temizlenmesinde suya tuz atıldığı görülmektedir. Halbuki tuz, bir gıda maddesidir. Öyleyse, bir çamaşıra sabun iyi gelmezse onun bal ile yıkanması caiz olur. Keza mürekkep değen bir şey de sirke ile yıkanabilir." Hattabî bu misalleri zikrettikten sonra temizlik maddesi olarak, gerekiyorsa her çeşit gıda maddesinin kullanılabileceğine dair bir netice çıkarır.

2- Hadiste geçen hakîbe, devenin semerden sonra gelen arka kısmına serilen bir nevî çuldur. Resûlullah, kızı bunun üzerine oturtmuştur. Bunun üzerine oturanın normal havıd (semer) üzerinde oturanla teması mümkün değildir. 1 ®

ÜÇÜNCÜ FASIL

CUMA VE BAYRAM GUSLÜ

(jij J 'Ali ail! (J JIS[‘ıjlil Ajc. aJl! Ol»,3794

j AKd! (j) 1

1. (3794)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma guslü her muhtelime (btiluğa erene) vacibtir. Misvaklanması, bulduğu taktirde koku sürünmesi de öyle." 1 ® 1

M*

^ Aûc. aü ^JaJ) J -2- 3795

2. (3795)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh derdi ki: "Cuma günü gusletmek, her muhtelim'e (büluğa ermiş kimseye) tıpkı cenâbet guslü gibi vacibtir." 1 ® 1

4x "1! I^IyLiâu (jl iLk $ aiı! (JjjojJj (JlÎ^ 4_jc. aü s_ı_)lc. £.1^)3! J -3- 3796

Ü ç .Lalla .1^1 Ü&i i- 1 (ja

3. (3796)- Bera İbnu Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslümanların cuma günü yıkanmaları, üzerlerine hak olmuştur. Her biri ailesinin kokusundan sürünsün. (Koku) bulamazsa, su onun sürünme maddesi olsun. Yani hem yıkansın hem koku sürünsün, koku yoksa, artık, su (yıkanma) ile yetinsin." 1 ®

dllLû

4. (3797)- Ubeydullâh İbnu's-Sebbâk rahimehullah'tan gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cumalardan birinde şöyle buyurmuştur: "Ey müsliimanlar!

Bu öyle bir gündür ki, Allah Teâlâ Hazretleri onu (sizlere) bayram kılmıştır, öyleyse yıkanın. Kimin yanında bir tîyb (sürünme maddesi) varsa ondan sürünmesinde bir zarar yoktur. Size misvakı da tavsiye ediyorum." 1 ®

. g^-ûl!

5. (3798)- İbnu Ömer ve Ebu Hüreyre radıyallahu anhiimâ anlatıyorlar: "Cuma günü, Ömer İbnu'l-Hattab hutbe verirken, Osman İbnu Affan mescide girdi. Ömer radıyallahu anh minberden ona seslendi. "Vaktin farkında mısın, (niye cumaya geciktin?)"

Hz. Osman:

"Bugün meşguliyetim vardı. Eve gelir gelmez ezanı işittim. Abdest almanın dışında bir oyalanmam da olmadı!" açıklamasında bulundu.

Hz. Ömer radıyallahu anh:

"Keza abdestde yetinmen de bir eksiklik). Biliyorsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize yıkanmayı da emretmişti. 1,12211

j 3■ A‘UtAşJ! ç.lA lûl (Jjkı $ aJÜ Ö[;4_jc. aJJİ ûjij 4 i”*; ''-ı j -(y 3V99

6. (3799)- Ebu Htireyre'nin bir hadisinde: "(Hz. Ömer, Hz. Osman'a:) "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Biriniz cumaya giderken yıkansın" dediğini duymadın mı?" demiştir. 12221

AÇIKLAMA:

1- Cuma günü müslümanın haftalık bayram ve tatil günüdür. O günün daha önce açıkladığımız 12221 pekçok faziletleri

vardır. Bunlardan biri cemaatle kılınan cuma namazı'dır. Bu namaz hutbeye bağlıdır. Münferid kılınamadığı için müslümanlar o vesile ile büyük cemaatler halinde bir araya gelirler. Bu toplanmada birbirlerini hiçbir surette rahatsız etmemelidirler. Resûlullah bu maksadla, en yeni, en temiz elbiselerin giyilmesini irşad buyurmuş, güzel koku sürülmesini tavsiye etmiş ve cuma guslü'nü emretmiştir. Bu irşadlara riayet edildiği takdirde, nezafet yönüyle cemaatten hâsıl olabilecek rahatsızlıklar asgariye düşecektir. İbnu Hacer der ki: "Cuma günü gustil ve nezafetin emredilişindeki hikmetin cemaati kötü kokularla rahatsız etmemek olduğu anlaşılınca, namaza kadar gün boyu kirlenmekten kokan kimselerin, guslfı, namaza gitme anma kadar te'hir etmeleri uygun olur. Nitekim, İmam Mâlik gusülle camiye gitme arasına fasıla girmemesi şartını bu mülahaza ile koymuş olmalı. Böyle yapılınca gustil ile hâsıl olan temizlik bozulmadan camiye gitme garantilenmiş olur." İbnu Abdilberr guslfı namazdan sonra yapan kimsenin cuma guslti yapmış sayılmayacağı, bu gusülle hadisteki emrin yerine gelmiş olmayacağı hususunda Ulemanın icma ettiğini söyler. Keydedilen hadislerde görüldüğü ve müteakip bir kısım hadislerde de görüleceği üzere Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz cuma günü yıkanma işine ayrı bir ehemmiyet atfetmiştir. Buna göre, her insan haftada en az bir sefer yıkanmalıdır, bunu da cuma gününe rastlatmalıdır (3806). Bazı hadislerde bu guslün, cenabetten temizlenme guslfı gibi olması şeklinde ifade edilmiş, bazı âlimler, buna dayanarak, o gün temasta bulunmanın mfistehab olacağını belirtmiştir. Bu irşad-ı nebevi, bir bakıma, cuma gfınfi yıkanmayı garantilemeye yönelik bir tedbir olarak değerlendirilebilir.

2- Cuma guslfinün, ehemmiyetini duyurma, fiiliyatını garantileme hususunda Resfılullah'ın yer verdiği bir başka tedbir, guslün hükmüyle ilgilidir. Yukarıda kaydedilen ilk iki hadiste görüldüğü üzere, birçok hadislerde vacib kelimesiyle

ifade edilmiştir. Vacib, dinî bakımdan, yapılmadığı takdirde günahı gerektiren kesin bir emri ifade eder, tıpkı farz gibi... Nitekim 3798 numaralı hadiste, Hz. Ömer'in Hz. Osman gibi Ashab'ın önde gelen bir büyüğüne bu sebeple nasıl çıkıştığını gördük. Keza 3800 numaralı hadiste, Sahabe'nin cuma guslfı farz mı değil mi münakaşasını yaptığını göreceğiz. Bir kısım fakihlerin farz ma'nâsmda vacib olduğuna hükmetmiş olması da cuma guslü'nfın ehemmiyetini göstermeye yeterlidir. Ancak şunu belirtelim ki, ekseri Ulema cuma guslfı'ne "mfistehab" demiştir. Bunlar hadislerde gelen emir sigasım nedb'e, vücub sigasım te'kid'e hamlederek tevilde bulunurlar. Resfılullah'ın bu husustaki beyanları ve ısrarları çok da olsa, sadece nassların zahirini esas alan Zâhirîler ile Ahmed İbnu Hanbel gibi bazıları bu gusle farz derken, diğer imamlar sünnet-i mfıekkede demiştir.

3- Ulemâ cuma guslfinün cuma namazına katılanlar hakkında teşri edildiğini belirttikten sonra kadın ve çocuğa da gerekip gerekmediğini münakaşa etmiştir. İbnu Hacer, kadın ve çocuğa cuma farz değil ise de, cumanın faziletinden istifade maksadıyla cuma namazına katılacak olanların kim olursa olsun, cumanın diğer âdâbları meyanında cuma guslfı'ne de riayet etmeleri gereğini kaydeder. Namaza sadece tesadüfen katılmış bulunanlardan bu gereğin düşeceğini belirtir. Ancak -İbnu Hacer'e göre zayıf addedilse de- bir kısım Ulema cuma guslü'nfın namaza değil, güne tabi olduğu kanaatindedir. Bunlara göre, o güne eren herkes gusletmelidir, namaza gitse de gitmese de, cuma namazı kendine farz olsa da olmasa da.

4- Yukarıda 3798 numarada kaydedilen rivayette, cuma hutbesi okuduğu sırada mescide giren Hz. Osman'a, Hz. Ömer'in "Niçin geciktin?" ma'nâsmdaki hitabı basit bir sual olmayıp, bu davranışı reddetme, bu davranıştan dolayı Hz. Osman'ı tevbih etme, sigaya çekme ma'nâsmda ciddi bir

tavır almadır. Halife sıfatıyla Hz. Ömer'in izhar ettiği bu hal, cuma meselesinin şeriatteki ehemmiyetini anlama noktasında üzerinde durulması gereken bir husustur. Unutmayalım ki Hz. Osman, ashab arasında sıradan biri değil, ileri gelenlerden, itibarlı biridir. Farklı

rivayetlerde gelen ziyadeler meseleyi daha vazıh hale getirmektedir. Bir rivayette Halife-i zîşan: "Namaza niye vaktinde gelmiyorsunuz?" diye sormuştur. Bir diğer rivayette: "Şu erkeklere ne oluyor ki namaza ezandan sonra geliyorlar?" demiştir.

Muhtemelen Hz. Ömer, bunların hepsini söylemiştir, ancak râviler, hatırlayabildiklerini rivayet etmişlerdir. Bir rivayette Hz. Osman'ın cevabı şöyledir: "Çarşıdan dönmüştüm ki ezanı işittim..." Sadedinde olduğumuz rivayetteki: "Abdest alma dışıda bir oyalanmam olmadı" açıklaması Hz. Osman'ın, evde oyalanmayıp, abdesti alıp mescide hemen geldiğini ve hutbenin bidayetlerinde içeri girdiğini gösterir. Ancak Hz. Ömer buna rağmen sigaya çekmiştir.

Şunu da belirtelim ki: Hz. Ömer, Hz. Osman'ın cevabında ikinci bir hata daha tesbit etmiştir: Cumaya gelirken abdestle yetinmesi. Yani gerekli olan cuma guslünü terketmiş olması. Hz. Ömer, keza "abdest!" sözüyle: "Gecikmekte mazursun ama ya guslii terketmen? Sen sadece erken gelme faziletini kaybetmekle kalmadın, guslii de terkedip abdestle yetindin. Burada da kayba uğradın" demek istemiştir. 15221 Rivayetler Hz. Osman'ın cevap verdiğini belirtmez. Belki de sükut ederek vakit hususundaki gafletini beyan etmekle bu ikinci sual de aynı şekilde özür beyan etmiş olduğuna hükmetmiştir. Zira gusliin terki de vakti bilememe hususundaki gafletin bir neticesi olmuştur. Önceki cevabında ezanı işitince gusül yaparak hutbeye yetişme şıkkından İkincisini tercih etmiş olduğunun beyanı da mevcuttur. Esasen hadislerde hem hutbeye yetişme ve

hem de gusletme her ikisine de teşvik edilmiştir. Hz. Osman bunlardan hutbeye yetişmeyi tercih etmiş olmaktadır.

5- İbnu Ömer hadisinden (3798) çıkarılan faydalar'dan bazıları:

* Hutbe okurken minberde ayakta durulur.

* İmam, raiyyetinin durumuyla ilgilenir, onlara faydalı olan şekli hatırlatır, emreder. Faziletli hususu ihlal edenlere müdahale eder.

* Hutbe esnasında emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunmak hutbe edebine aykırı değildir, hutbeyi ifsad etmez.

* Hutbe sırasında hatibin müdahalesine muhatap olan kişi, hatibe cevap verebilir.

* Yetkiliye, özür beyan edilir.

* Cuma günü, ezandan önce meşguliyet mubahtır, hatta "namaza erken gelme", "cuma guslii yapma" gibi faziletleri terke müncer olsa bile. Çünkü Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu vak'adan sonra cuma günleri çarşının kapanmasını emretmemiştir. Hatta İmam Mâlik bu rivayete dayanarak cuma günü, ezandan önce çarşının kapatılmayacağı hükmünü vermiştir. Çünkü demiştir, "Hz. Ömer zamanında açıktı, ve Hz. Osman gibi birisi çarşıya gitmiştir."

* Faziletli insanlar da çarşıya gidebilir, ticaret yapabilir.

* Cumaya erken gitme fazileti ezandan önceki gelmede hâsıl olur. 5251

A. x a jijj JjoıiJl iS'S^ \ aç ’ıc. «ÜJİ (jj! Ç3I Jaİ A-? I Jlâ Çc-J -7- 3800

ÖAİİ! iüj v.v>. \j\ A**^ ü-yu*-3 ^ A*-)c.! a4 a$" ^-^3 ;ıJLâ

ajü jjajj 1L as-dİ ^ ^ ‘fAAA^=> ÛA^*-JA c-a y «ail Aj ja 4lı AP y a. A

dilij $ aiı! (JUâia tlAajtj ç ■ j AİIûj ^^a f4 dihj tÂA^A A^ $

iüi! a-lA, y \yXjc. a^ (Jla A a ^*3 a-ş A.: Üû a • -Aai t! ^Laûc.la ^» 3 ^ ö] Igjl ^ 3 ^

Çj l "V t I*n\ l 4 i

7. (3800)- İkrime rahimehullah anlatıyor: "İraklılardan bir grup kimse İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a gelerek: "Cuma günü gusletmek vacib midir ne dersin?" diye sordu. İbnu Abbâs şu açıklamayı yaptı: " [Farz değil], ancak temizliğe çok uygundur ve gusleden için pek hayırlıdır. Yıkanmayan üzerine de vacib değildir. Ben size gusliin nasıl başladığını anlatayım: "İnsanlar meşakkatli işler yapıyorlar ve yünlü elbiseler giyiyorlardı. Çalışmaları çoğunlukla sırtlarında yük taşımak şeklinde oluyordu. Mescidleri dardı ve tavan alçaktı, yani arîş (denen üzeri hurma dallarıyla örtülmüş çardak) şeklindeydi. Sıcak bir günde Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm (minbere) çıktı. Cemaat yün elbiselerin içinde terlemişti. (Terleri sebebiyle) onlardan çıkan kokular ortalığı sardı ve herkesi rahatsız etti. Koku Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a da uzanınca "Ey insanlar, bugün yıkanın. Ayrıca herkes, bulabildiği en güzel kokuyu sürünsün!" buyurdular."

İbnu Abbas açıklamasına devam etti: "Bilahare Cenab-ı Hakk'ın lütfiı yetişti (bolluk arttı), herkes yünlüden başka elbiseler giydiler, çalışmaları hafifledi, mescidleri genişletildi. Birbirlerini rahatsız eden terlerin bir kısmı ortadan kalktı." 15221

\ '^^Çıcdj a x 1! !jİAıcd ;JLa $ û Ija^ 1 lü l " A^ dâlly 3801

]AA^ O 1 —İ L_LlIa]! Öıİj _) ■» Öiİ \yXjC- ıJlÜ Aa ' S.\' ‘ ^ s

8. (3801)- Sahîheyn'in Tâvus'tan kaydettikleri rivayette, Tavus der ki: İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'ya sordum: "Halk, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Cuma günü yıkanın, başlarınızı da yıkayın, cünüb olmasanız dahi!. Ayrıca koku da sürünün!" buyurduğunu söylüyorlar, (ne dersiniz, doğru mudur?)"

İbnu Abbâs şu cevabı verdi: "Guslii emretmesi doğrudur. Kokuya gelince, o hususta bir şey bilmiyorum!" 151111

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Sahîheyn'den kaydedilen vechinde yer alan "cünüb olmasanız dahi cuma günü yıkanın!" emri şöyle açıklanmıştır: "Cuma günü, cünübseniz yıkanın, cünüb değilseniz cuma için yıkanın."

2- Bu hadisten bazı âlimler şu hükmü çıkarmıştır: "Cuma günü cenâbet'ten yıkanmak, cuma guslü'nün de yerine geçer, cuma güslii'ne niyet etmiş olsa da olmasa da." Bunu şu sebeple kaydediyoruz: Bazı âlimler başka rivayetlerden hareketle, cenâbet'ten temizlenmek için yapılan gıısliin cuma guslii sayılmayacağı, cuma için müstakil bir gusül gerektiği hükmünü çıkarmıştır.

Bu mesele münakaşalı ise de, Ulema umumiyetle şu hususta müttefiktir: "Fecir doğmazdan önce yapılan gusül cuma guslii sayılmaz."

3- "Cuma günü yıkanın" emrini, "başlarınızı da yıkayın" emrinin takip etmesinin mübalağa ve te'kid için olacağı ifade edilmiştir. Yani "Vücudunuzu tam olarak yıkayın, başa su döküp geçmek kafi değil, şayet örgiilii ise saçlarınızı da açarak yıkamayı tam yapın, cuma guslii için de böylesi bir gusiil muteberdir" denmek istenmiştir.

4- Cuma guslii'niin emredilişi ile alakalı olarak İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın yaptığı açıklama cuma guslü'nün mahiyet ve gayesini anlamada manidardır. Bir kısım âlimler, buna dayanarak cuma guslü'nün vacib olmamaktan öte, koku sürünerek, ter vs. kokusunu bastırmanın da bu gıısliin yerine geçebileceğini söylemiştir. Ancak bu çeşit aşırı iddialar reddedilmiştir.

Bir kısım hadisler, yıkanmayı emretmekle kalmamış, koku sürünmeyi de emretmiştir. Öyleyse birinin, diğerinin de yerini tutması makul olamaz. Dinde esas olan, maslahatı sebebin yerine ikâme etmek değil, o işin asıl sebebi olan emr'i yerine getirmektir. Öyleyse Resûlullah'tan vârid olan emir, cuma günü gusletmektir, bunu bu niyetle yapan, sünnete uyarak ibadet yapmış olma ecrini alacaktır. "Ben zaten nazifim" düşüncesiyle koku sürünmekle iktifa eden kimse, bu ibadeti terketmiş ve faziletinden mahrum kalmış olur. Sırat-ı müstakim münferid fetvalarda değil, cumhurun fetvalarmdadır.

5- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ'nın cuma günü koku da sürünme hususuyla ilgili soruya "Bilmiyorum!" diye cevap vermesi, ne kadar büyük de olsa Ashabtan bazılarının sünnette gelen her meseleyi bilmediğini, bilmeyince de hiç çekinmeden "Bilmiyorum!" dediğini, böyle bilmemelerin onların yüceliğine nâkisa olmadığını gösterir. 15111

ı^J,! (Jyâj tCİLakjj A x 1! ÜLcajj (_y* Ü 2Ü (Jjjojy ;Ajc. ail! i.. ^ û^ûjoj l yC. j _9- 3802

. y' ^ ! A^y^i t ^jaıÂİlİ

oiâ Aüj«d! CİLaxJj .Ik! AioJUa y._î L (Jlij £ jj— ayİ! j h »CİLûJtjy

9. (3802)- Semiire İbnu Ciindeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma günü kim abdest alırsa bununla (o, sünneti yerine getirmiş,

fazilete ermiş) olur ve (sünneti yapmış olma) nimetine erer. Ama cuma günü kim de guslederse (bilsin ki) gusül daha faziletlidir." 15111

AÇIKLAMA:

Bu hadis, cuma gusliinün vacib olmadığını, abdest almanın da onun yerine geçebileceğini ifade eden hadislerden biridir. Bazı âlimler deki zamiri Sünnet olarak te'vil edip Ua 3 ifadesini "Sünneti işlemiş olur" diye

açıklığa kavuşturmuştur. İbnu'l-Esir, aynı ifadeyi "Abdestle fazilete erer" diye yorumlamıştır. Zamirin müennes olması göz önüne alınarak sünnet, haslet, fiil (amel) gibi ma'nâlara da te'vil edilmiştir.

Hadisin son cümlesi olan "Cuma günü kim de guslederse (bilsin ki) gusül daha faziletlidir" ifadesini değerlendiren Hattâbî: "Burada çok açık olarak abdestin cuma için kifayet edeceği beyan edilmiştir" der ve devamla: "Yine açıktır ki cuma guslü bir fazilettir, fariza değil" diye hükmeder. Tirmizî de aynı görüştedir."

Bu hadis, cuma guslü'nün kişiye vacib olmaksızın fazilet taşıdığına delâlet eder" buyurur.

Bu rivayet birçok tarikten gelmiştir. 15151

,]Aj 4 ^ ^Jylî AjiJi^J yjjyi .ikj! yİ Cû [tjlâ $ ail! (Jyjujy AjIL AjI|^ Mı» .,ı yj yc. y -10- 3803

t ^Lal! j ■ Ç yyy cÂ>ı.liJ!y (jySjoj J -J dİ ‘»A y dl/.y-d\I ^ Aj^y^I

10. (3803)- Yahya İbnu Saîd rahimehullah anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle

buyurmuştur: "Sizler, günlük iş takımınızdan hariç bir de cuma takımınız olsa ne kaybedersiniz?" 15151

AÇIKLAMA:

1- Hadiste iki parçalı elbise ma'nâsına sevbeyn tabiri geçmektedir. Günümüzde altlı üstlü takım dediğimiz elbiseyi ifade eder. Bu kamis ve rida' veya cübbe ve rida'dan ibarettir.

2- Görüldüğü üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), müslümanın haftalık bayramı olan cuma günlerinde giymek üzere husûsî bir elbise tavsiye etmektedir. Cuma ile ilgili olarak sadece yıkanmak, koku sürünmek, dişleri misvaklamak gibi bazı işler üzerinde durulmamış, bir de hususî takım tavsiye edilmiştir. Ulemanın da belirttiği gibi, bu tavsiye bir vecibe değil, imkanı olanlara bir irşaddır, istihbab ve tahsilidir. Bu tavsiye sadece cumalara değil, bayramlara da şâmildir. Rivayetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m cuma ve bayramlarda en güzel elbiselerini giydiğini, sarık sarıp koku süründüğünü belirtir. 15151

■ jjKî d] 41 :kî j jÂûî] jlü[; Lttfric . yâ =j yc. jjl jî jcj.)]. 3804

11. (3804)- Nâfi' rahimehullah der ki: "İbnu Ömer radıyallahu anhüma ihramlı olmadıkça yağlanıp kokulanmadan cumaya gitmezdi" 15151

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste, Resûlullah'ın tavsiye buyurduğu hususun Ashab tarafından tatbik edildiğine İbnu Ömer'den bir örnek görmekteyiz. Yağlanma ve kokulanmayı beraberce yapması, bu davranışının cuma günü tezeyyün gayesini güttüğünü ifade eder. Selman-ı Farisî radıyallahu anh der ki: "Kişi, cuma günü yıkanır ve elinden geldiğince paklanır, yağından yağ, evindeki kokudan koku sürünür çıkıp gider, iki kişinin arasını

açmaksızın farz olan namazını kılar, imam konuşunca sessizce dinlerse bu cuma ile diğer cuma arasındaki (küçük) günahları mutlaka affedilir." 15151

. jiki jî 0)1 jIaşî' Iİ 4İİ-İ kıI yf*j yc- j4 tjtj-12- 3805

12. (3805)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nm, Fıtır bayramında, musallaya gitmezden önce yıkandığı rivayet edilmiştir. 15151

^jj jA j t^jj (JLoC ^Uî -Utlıaı (»4“ 3S LS İC- '.# Âu\ ijyj Jli[:Jla -Uc ül! yftj ö^j- 13 - 3806

.İiIUaİlİiI

4^'

13. (3806)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her müsliiman yedi günde bir kere yıkanmalıdır, bu gün de cuma günü olmalıdır." 15121

DÖRDÜNCÜ FASIL

OLUNUN YIKANMASI VE OLU YIKAYANIN YIKANMASI

jî I^LeI ; JIla AjjjI ÇI jj3 j'i jii. $ kiI J jjoij ' : CÂÎ 1 . 4 - ÜJİ jjJaj ÇjjI ‘ 1 A j IaC ^î jc 3807

I j î *~4 j 0*^3 *44 jliıî j ûî ya jli£Î jî 4 ^-^(| ûUjî Uc jâ LUâ jüc jâ lûlI Sjk.

j4 jI£ j 1 ^ jüalî jî jî t yyxji jjI ^cjjjûjlj)) Uül Lg_jjxxûî jji-, l_jUac.lI

j j jj o j y-ââi .j j! S1 yİ I

1. (3807)- Ümmü Atiyye el-Ensâriye radıyallahu anhâ anlatıyor. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı (Zeyneb radıyallahu anhâ) vefat ettiği zaman yanımıza girdi ve: "Onu sidreli su ile üç veya beş veya -gerek görürseniz- daha fazla yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfur koyun. Yıkama işini bitirdiğiniz mi bana haber verin!" buyurdu. İşimiz bitince Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı çağırdık. Bize kendi izarmı verdi ve: "Ona, önce bunu sarın!" dedi." 15221

ç. yâz j]l LgjûlçaJ jî3jj 3İU ya j! 4», u.ı j! ; . jl tljj ^ 4. ■<-- 1 1 -7- 3808

-alj * jlüLoj (JlÍ ,jj> Aj()C1j A 4»-. jj AjKaC jj 4_iLa£İ 4 jjjÜ Âjj $ jçi]! slljj jjjl j jî* 7~ j4_ij UaC CliIU l$_ıâj

2. (3808)- Bir diğer rivayette: "Onu üç, beş, yedi ve daha fazla olmak üzere tek olarak yıkayın. Sağ tarafından ve abdest uzuvlarından yıkamaya başlayın" buyurdu" demiştir. Aynı rivayette Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ:

"Yıkayan kadınlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızının başına üç örgü yaptılar. (Şöyle ki): Önce saçının örgülerini bozdular sonra yıkadılar, en sonda tekrar üç örgü yaptılar."

Siifyan der ki: "Örgünün ikisi yanda biri alnında idi." 1 ^ 1

00.3*^' ı j <33! <^^)3 IkluAllj (jjö^ 43k&3k3 Ü33 ^j -3- 3809

3. (3809)- Bir diğer rivayette: "Biz saçına üç örgü yaptık ve örgüleri arkasına koyduk" denmiştir. 15 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde zikri geçen kimsenin ismi müphem olarak gelmiştir, "Resûlullah'm bir kızı" şeklinde. Ancak bazı

rivayetlerde Ebu'l-As İbnu'r-Rebî' radıyallahu anh'ın hanımı olan Zeyneb radıyallahu anhâ olarak tasrîh edilmiş ise de bazı rivayetlerde Hz. Osman radıyallahu anh'm zevcesi olan Ümmü Kilislim radıyallahu anhâ olduğu belirtilmiştir. Ancak Müslim'in rivayetinde Zeyneb'in ismi geçer, bunun Zeyneb olması daha çok kabul görmüştür. İbnu Hacer: "...Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ her ikisinin cenazesinde hazır bulunmuş olabilir" diyerek rivayetleri cem etmenin mümkün olduğunu söyler. Bu te'lifı makul kılan bir husus şudur: İbnu Abdilberr, bu hadislerin yegane râvisi durumundaki Ümmü Atiyye'nin cenazeleri yıkamayı meslek edinmiş birisi olduğunda cezmeder. Öyleyse her ikisinin de cenazesinde meslek icabı bulunmuş olmaktadır.

2- Cenazenin en az üç kere yıkanacağı, tek kılmak şartıyla beş, yedi şeklinde -duyulan ihtiyaca göre- daha fazla sayıda da yıkanabileceği belirtilmiştir.

3- Cenazeyi yıkamada su tek başına kafi geldiği halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sidre ile yıkanmasını, sonuncu defa da suya kâfîır konmasını emretmiştir.

Sidre (cem'i sidr gelir), bir ağaç olup, kurutulup dövülen yaprakları yıkanmalarda sabun gibi temizlik maddesi olarak kullanılır.

Kâfûr: Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkından yapılan beyaz renkli, kokulu bir maddedir. Cenazenin sonuncu defa bununla yıkanması, kokusu sebebiyledir.

Kadı İyaz, sidrenin kullanılmasının, cenazedeki bazı pisliklerin giderilmesi için birinci yıkamada kifayet edeceğini, müteakip yıkamalarda sidre kullanılmasına gerek olmadığını kaydeder. Sidrenin ayrıca, cenazenin bozulmasını geciktirme, şayet varsa bazı haşereleri izale etme gibi başka faydalarına da dikkat çeker. İbnu'lHümam der ki: "Hadis

cenazeyi yıkarken temizlikte değil nezafette mübalağa etmenin matlub olduğunu ifade eder." Ona göre sadece sıı, tek başına temizlik için yeterlidir. Suyun ısıtılması, sidre ve kâfûr'un kullanılması gibi hususlar daha ziyade şer'an matlub olan nezafet ve nezâhetin artırılmasına yöneliktir.

Bazı âlimler, cesedin önce saf su ile yıkanıp kaba pisliklerinin giderilmesinin, sonra sidreli su ile yıkanıp temizliğin tamamlanmasının, en sonunda da kâfûrlu su ile yıkayıp kokulanmasının uygun olacağını söylemiştir. El-Hidâye'ye göre evla olanı ilk iki yıkamayı su ve sidre ile yapmaktır.

Şunu da belirtelim ki, bazı âlimler, hadisten her yıkamada sidreli su kullanma gereğini anlamıştır.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendi izarını teberrüken veriyor ve bunun Hz. Zeyneb'in cesedine ilk sarılan şey olmasını söylüyor. Gerçi hadiste "bunu ona şiâr yapın" denmektedir. Şi'ar, Arapçada bedene ilk giyilen şey ma'nâsma gelir. Dilimizde "iç gömlek" tabiriyle karşılayabiliriz. Hadisteki: "Ona şiâr yapın" ifadesini, "Ona önce bunu sarın" diye çevirdik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendi izarını kefenin altına şiâr kılınmak üzere vermesi, kızı Zeyneb'e bereket ulaşması gayesine matuf olmalıdır.

5- Hadiste Hz. Zeyneb radıyallahu anhâ'nın saçının üç örgü halinde tanzim edilip arka tarafına salmdığı belirtilmektedir. Kurtubî, bu ameliyenin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle mi, yoksa Ümmü Atiyye'nin şahsen istihsan ederek mi yaptığının rivayetlerde tasrih edilmediğini, iki halin de muhtemel olduğunu söyler. Netice olarak Ulema, bu hususta ihtilaf etmiştir. Bazıları kadının saçlarının öriilmesine karşı çıkmış, diğer bazıları da sadedinde olduğumuz hadisi esas alarak örülmesi gereğine

hükmetmiştir. Evzâî ve Hanelilere göre kadının saçının bir miktarı yüzüne, bir miktarı da arkaya salınır. Nevevî, Ümmü Atiyye'nin muamelesine Resûlullah'm muttali bulunmuş ve takrir etmiş olması gereğine hükmeder. İbnu Hacer ise Saîd İbnu Mansur'un bir rivayetini kaydederek, meselenin Resûlullah'm emrine dayandığını belirtir:

"Onu üç kere yıkayın, saçını da örgüler halinde tanzim edin." 1 ^ 21

ç.Lâllı :<İ 3 *j ı"Aâa aûİe. CI1E.3M ;dıllİ 1 $je- 3 ı! 3 ‘■» ‘■"'y ^ 3^j- 4 - 3810

3 »t qc_î ?U31c 3ü 3 adılla Uı ^ - » 3 fkia $ ü3 L A 3jI üoılilc. 3İm^

ka

4. (3810)- Ümmü Kays Bintu Mihsan radıyallahu anhâ anlatıyor: "Oğlum ölmüştü. Bu sebeble çok üzüldüm. Onu yıkayan kimseye: "Oğlumu soğuk su ile yıkama, oğlumu öldüreceksin!" dedim. Bunun üzerine Ukkâşe İbnu Mihsan radıyallahu anh hemen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gidip benim söylediklerimi haber verdi.

Resîılullah tebessüm buyurup: "Böyle mi söylüyor! Onun ömrü uzadı." Biz, onun gibi uzun yaşayan bir başka kadın bilmiyoruz" dedi." 15 ^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin son kısmını, İbnu Hacer, el-İsâbe'de biraz farkla kaydeder. Buna göre "Biz, onun gibi uzun yaşayan bir başka kadın bilmiyoruz" cümlesi Hz. Peygamber'in sözü değildir, râvinin sözüdür. Halbuki yukarıdaki rivayette bu cümle, sanki Hz. Peygamber'in "Böyle mi söylüyor, onun ömrü uzadı" ifadesinin devamıdır ve hepsi Hz. Peygamber'in

sözüdür. Ama, İsâbe'de araya konan Kale (dedi ki) kelimesi ile, sözün devamı râviye ait olmakta, böylece hadis hem daha net bir ma'nâ kazanmakta, hem de Sindî'nin dediği gibi Resûlullah'ın bir mucizesi ortaya çıkmaktadır.

2- Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ukkâşe'ye dediği "Böyle mi söylüyor...?" ifadesi taaccüp ifade eden bir istifhamdır. Dolayısiyle soğuk su ile cenaze yıkanmasını yadırgamamış, normal karşılamış olmaktadır. Ulema bunu cevaza hamletmiştir. 1 ^ 51

J. j _! • - A ciuÂİ! ö2ıc. îy tt diı! IJÛ [

CM I

5. (3811)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim ölü yıkarsa, yıkansın" buyurdular." Ebu Dâvud'un rivayetinde: "Kim de cenaze taşırsa abdestlensin" ziyadesi mevcuttur. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, cenaze yıkayan kimseye gusletmeyi, taşıyana da abdest almayı emretmektedir. Hadis, muhtelif tariklerden de gelmiştir. Alimler, hadisin sıhhatini mazbut bulmadıkları için hükmüyle amel hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Hadisle ilgili olarak Tirmizî şu açıklamayı yapar: "Hadis hasendir. Ebu Hüreyre radıyallahu anh'tan mevkuf (kendi sözü) olarak da rivayet edilmiştir. Ölüyü yıkayan kimse hakkında Ulema ihtilaf etmiştir. Ashab ve daha sonra gelenlerden bir kısım ilim ehli: "Ölü yıkayana gusletmesi gerekir" demiştir, bazıları da, "Abdest gerekir" demiştir. İmam Mâlik: "Ölü yıkayanın gusletmesini müstehab addederim, bunu vacib görmüyorum" demiştir. Şâfıî'nin hükmü de böyledir. Ahmed İbnu Hanbel: "Kim ölü yıkarsa ona gusletmesinin vacib olmayacağını iimid ediyorum.

Abdeste gelince, hakkında söylenebilecek şeyin en azıdır." İshak İbnu Râhûye: "Abdest gereklidir" derken, Abdullah İbnu Mübarek de: "Ölü yıkamaktan dolayı ne gusül, ne de abdest vardır" demiştir."

Bu görüşte olanlar, Beyhakî'nin İbnu Abbâs tarikinden kaydettiği bir rivayete daha dayanırlar. Orada Resıılullah: "Ölülerinizi yıkama sebebiyle size gusletmek gerekmez. Ölüleriniz, tâhir olarak ölür, necis değillerdir. Ellerinizi yıkamak size kâfidir" buyurmaktadır. İbnu Hacer, bu rivayetle Ebu Hüreyre rivayetinin arasını şöyle te'lif eder: "Ebu Hüreyre hadisindeki emir vücub değil nedb ifade eder, veya gusül ile, İbnu Abbas hadisinde tasrih edildiği üzere ellerin yıkanması kastedilmiştir."

3815 numarada kaydedilecek bir Muvatta rivayetine göre, Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh vefat edince, hanımı Esma Bintu Umeys onu yıkar ve işi bitince etrafındaki muhacirlere sorar: "Bugün çok soğuk bir gün, ben oruçluyum da. Bana gusletmem gerekir mi?" Orada bulunanlar: "Hayır!" derler.

Şu halde, bu şekilde cenaze yıkayan kimseye gusül emrinin vücub değil, istihbab ifade ettiğine delâlet eden rivayetler mevcuttur. Öte yandan Abdullah İbnu Mübarek gibi, bazı büyükler de bunun müstehab bile olmayacağına kâil olmuşlardır.

Sadedinde olduğumuz hadisin mensuh olduğunu söyleyenler de çıkmıştır. Bazı âlimler nesh iddiasını reddederler. "Zanla nesh sübut bulmaz" derler ve hadisin ihticaca elverişli sıhhatte olmadığını söylerler.

Bu mevzuyu İbnu Ömer'den kaydedilen bir rivayet de aydınlatır: "Biz ölüyü yıkardık. (İşi bitince) bazılarımız yıkanırdı, bazılarımız yıkanmazdı."

Hattâbî der ki: "Ölü yıkamaktan gusül yapmanın veya taşımaktan dolayı da abdest almanın vacib olduğuna hükmeden tek fakih bilmiyorum. Bu meseledeki emir, istihbab için beyan edilmişe benziyor. Şu da mümkündür: Yıkayan kimseye yıkantı suyundan sıçramalar olmuştur, ölünün bedeninde yeri bilinmeyen bazı necaset bulaşığı vardır, böylece yıkayan kimseye pis su isabet eder, bu sebeple tam olarak arınmak için tepeden tırnağa bir gusiilde bulunmak muvafık olur."

Hattâbî, taşıyanın abdest almasıyla ilgili emrin de şöyle bir açıklamaya dahi tabi tutulduğunu kaydeder: "Taşıyan abdestli olmalıdır, ta ki cenaze namazına katılabilsin." 1 ^ 1

(j) ;." $ aJJİ (J ÇİLLİ! L-dlla CliLg Ud * ail! lale. ;. _ - T N J-6-3812

jjî .jj Ic-dâ ClilıuĞİİ 4 jjj11 AjjjIjS liıdû udîldî jIjâ L_lâö! ClILâ JÜ J1

Aj ı^pjod!

6. (3812)-Nâciye İbnu Ka'b anlatıyor: "Hz. Ali radıyallahu anh dedi ki: "Ebıı Tâlib ölünce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Dalâlette olan ihtiyar amcan öldü" dedim. Bana: "Git babam göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma!" buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkandım... Sonra bana dua ediverdi [ancak duayı ezberleyemedim]." 15221

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Ali radıyallahu anh'm babası ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da amcası olan Ebıı Tâlib'in defniyle ilgilidir. Rivayet müşrik olarak öldüğünü tasrih eder ve yıkanmaksızın ve üzerine namaz kılınmaksızın defnedildiğini belirtir.

2- Rivâyet, Resûlullah'ın Hz. Ali'ye, definden sonra yıkanmayı emrettiğini ifade etmektedir. "Yıkanma işinin kâfir cenazesinin defniyle alakalı bir emir olabileceği ihtimaline temas edilmiştir." Değilse, önceki hadiste belirttiğimiz üzere müslıiman cenazeye yapılan muamelelerden herhangi birisi sebebiyle kesin bir yıkanma emri vârid olmamıştır.

3- Hadisin sonunda köşeli parantez içerisinde kaydettiğimiz ziyade Nesâî'nin rivayetinde mevcuttur. 15251

-,^1! L>fJ * aş. 11 j iAjI_±iJ! ;AjljJ)!

û j!û ^j! Jjoic

'ja $ aiı! (Jjj-uj jI£[‘ClılIİ l$jc. alı!

7. (3813)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah, dört şeyden dolayı guslederlerdi: "Cenâbet, cuma, hacâmat, ölü yıkamak." 152111

AÇIKLAMA:

Bu hadis, hükümleri farklı olan dört ayrı yıkanmayı, aynı hükmü, aynı vasfı taşıyor intibaını verecek şekilde beraber zikretmiş durumdadır:

* Cenabetten yıkanmak farzdır.

* Cuma güslü'nii Resûlullah'ın yaptığını, istihbab olarak emir buyurduğunu daha öne belirttik.

* Hacâmat(kan aldırma)tan sonraki gusiil temizlik içindir. Hacâmat olan kimsenin üzerine kan sıçramaları olabilir, bundan emin olunamaz. Bu sebeple vacib olmaksızın nezafet maksadıyla istihbab olarak yıkanmak söylenmiş olabilir.

* Ölü yıkama sebebiyle de yıkanmanın vacib olmayacağı hususunda Ulemanın ittifakını yukarıda kaydettik.

Bu hadisin zayıf olduğuna da dikkat çekilmiştir. 15221

A^joiaI! AİC. ail! ^yj Al» kıI Ljj! lala. ;La£İC. Aİ1! JİC ^! jj!^ (jc .j 3814

8. (3814)- Nâfı anlatıyor: "İbnu Ömer radıyallahu anhümâ, Saîd İbnu Zeyd'in bir oğlunu mübaşereten tahnit yaptı ve (kabre) taşıdı. Sonra mescide girip, abdest almaksızın namaz kıldı." 15221

AÇIKLAMA:

1- Ölüyü tahnit etmek. Ölüyü kokulamak maksadıyla hanût (veya hınat) tatbik etmek. Hanıit: "Ölünün kefen ve bedenine konulan kokulu maddedir. Resûlullah'a hangi Tanîıtu daha çok seversiniz? diye sormuşlar da, "Kâfûr!" diye cevap vermiş. Bir başka rivayette Semud kavminin, haklarında azabın geleceğine kanaatleri hâsıl olunca, hemen Cife'ye dönüp pis kokmamak için kefenlenip sabır otuyla tahnitlendikleri belirtilir.

Şu halde hanût, ölüyü kokulamak ve hatta cesedin bozulmasını geciktirmek için ölüye tatbik edilen her çeşit koku maddesine denmiştir.

2- Mübaşereten demek, eli ölünün cesedine değerek demektir. İbnu Ömer tahnit işini, koku maddesini eliyle cesede sürerek yapmış olmalı. Alimler, müslümanın ölümle necis olmayıp bilakis cesedinin temiz kaldığı hususundaki kabullerine, bu hadisi de delil kılarlar. "Şayet ceset temiz olmasaydı, İbnu Ömer elini değmekten sakınırdı veya değdikten sonra yıkardı" demişlerdir. Bu kanaatte olan âlimlere göre, "Ölüyü yıkamaktan maksad temizlik değil, teabbiiddiir, yani yıkama emrini yerine getirmek suretiyle kulluk yapmak, ibadet ifa etmektir. Eğer ölünün cesedi necis olsaydı ne su, ne sidre ile ne de tek başına su ile yıkamakla temizlenmiş olmazdı."

Şu halde bu rivayet 3811 numarada geçen hadisin zayıf olduğunu, hükmüyle amel edilmeyeceğini ifade eder. Zira Buhârî ve Muvatta'da yer almakla senet yönünden üstünlüğü açıktır. 15221

auI jfLı ^jjİ±a£- ciûj ç.LxIujI (jj[cİH öi (jj aİjI Aıc. (jc-j -9-3815

(J^â ajAjoi ^jj Iaa (j)j tA-ûjU-a ^j] ıdıIIIâ ı>? u

IiULa 4_^^3 _J d^]IIâ ?(_JjoiC. ^_y 6 ^İC.

O 4

t “31 T ..g

fj >(^İjJ (jj^. jSj UI

9. (3815)- AbduIIah İbnu Ebî Bekr İbni Mııhammed İbni Amr İbni Hazm anlatıyor: "Hz. Ebıı Bekr'in hanımı Esmâ Bintu Umeys radıyaIIahu anhiimâ vefat ettiği zaman Hz. Ebıı Bekr'i yıkadı. Sonra (dışarı) çıkıp, cenazenin yanında hazır bulunan muhacirlere: "Ben oruçluyum. Şu gün de, çok soğuk bir gün. Bana gıısiil gerekir mi?" diye sordu. Hepsi birden, "Hayır!" dediler." 1 ^ 1

AÇIKLAMA için 3811 numaralı hadise bakılsın. BEŞİNCİ FASIL

MÜSLÜMAN OLUNCA GUSÜL

ç.Lâj 1 jI

•fût)'

Ajİ[^ j 4j!^ j -(_yjjaıh I 1 --. 3 4^.^)Aİ

i t 't o

Ajji $ dil! (JjLıj ClyjI[;JIİ AJıc. ü)l ^jJaj |_yJ |jt -] - 3816

1. (3816)- Kays İbnu Asım radıyallahu anh anlatıyor: "Müslüman olmak arzusuyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelmiştim. Bana su ve sidre ile yıkanmamı emir buyurdu." 1 ^ 1

Tirmizî ve Nesâî'nin bir rivayetinde: "(Kays) müsliiman oldu, (Resûlullah) ona yıkanmayı emretti" denmiştir. 1 ^ 1

^]! aiü (Jjjojj 4-1 (3-33 C1Lû 13İ iıjIjaâ $ aiü <Jjjüjj ç-Lk. 4 jİ^ ;û,1^ 4_uİ t ^15 (jJ j _23817

j^İSİ! jp-Ci dilic. tjla $ ^±il! 3 3 ^ :(_jlâ 33 ! Jjkı .^jlsll 3 *-*^

2. (3817)- Useym İbnu Kesir İbni Kiıleyb an ebîhi an ceddihî'nin anlattığına göre (ceddi Küleb), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Müslüman oldum!" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Üstünden küfür saçını at!" der ve traş olmasını söyler, Useym'in babası dedi ki: "Bana bir başka (sahabî)nin bildirdiğine göre Aleyhissalâtu vesselâm, beraberinde olan bir diğerine de: "Üzerindeki küfür tüyünü at ve sünnet ol!" buyurmuştu." ^1

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler bu hadislerden hareketle yeni müsliiman olan bir kimseye yıkanmayı emretmek gerektiğini, bu nebevi emrin vücub ifade ettiğini söylemiştir. Ancak, Hattâbî: "Ulemanın çoğuna göre, bu yıkanmanın vacib olmayıp

müstehab" olduğunu söylediğini belirtir. İmam Şâfıî merhum: "Kafir müsliiman olunca, bir de yıkanması hoşuma gider, şayet yıkanmasa cünüb sayılmaz, abdest alıp namaz kılması ona kafidir" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Ebıı Sevr, hadisin zâhirinden hareketle bir kafir müsliiman olduğu vakit öncelikle yıkanmasının vacib olduğunu belirtirler. "Çiinkii derler, kafirlik günlerinde, cima, ihtilam gibi yıkanmayı gerektiren hallerden uzak değildir. Ancak yıkanmaz, yıkansa bile ondan (bıı yıkanma) sahih ve muteber olamaz. Zira cenâbetten yıkanmak, dinin farzlarından bir farzdır. Bu da, namaz ve zekat gibi, ancak imandan sonra makbuldür. O ise bu guslii, henüz imana girmezden önce yapmıştır."

İmam Mâlik de müsliiman olunca kafirin yıkanması gerektiği görüşünde idi.

Şirkten henüz çıkmamış iken abdest alıp sonra müsliiman olan müşrikin durumunda ihtilaf edilmiştir. Ashab-ı Re'y'den bazıları: "Müşrikken aldığı abdestle namaz kılabilir, ancak müşrikken teyemmüm etmiş idiyse, müsliiman olunca bıı teyemmümle namaz kılması caiz olmaz, su bulamazsa müslüman olunca yeniden teyemmüm yapar. Bunlara göre, aradaki fark şundan ileri gelir: Teyemmümde niyet esastır. Mıışrik'in ibadet niyeti ise sahih olmaz. Halbuki su ile temizlik niyeti mütevakkıf değildir. Öyle ise müşrikken temizlik yapmış ise, bu tıpkı müslüman kimsenin temizliği gibi sahihtir.

İmam Şâfıî: "Bir kimse müşrikken abdest alsa veya teyemmüm yapsa sonra müslüman olsa, namaz için abdesti yenilemesi gerekir, teyemmüm de böyledir, aralarında fark yoktur." Ancak, müşrik cünüb lükten yıkanıp müslüman olsa, bunun durumu hakkında Şâfıî'nin ashabı ihtilaf etmiştir. Bazıları, "yeniden gıısiil yapması vacibtir, tıpkı abdestte olduğu gibi" demiştir. Bu daha muvafık, daha doğru

gözükmektedir. Bir kısmı da "İkisi arasında fark görüp her halükârda abdesti tazelemesi gerekir, ancak guslii yenilemesi gerekmez" demiştir. Hepsi şunu demekte ittifak eder: "Müsliiman olur ve kendisine kafirken cünüblük isabet etmediğini yakinen bilirse, ona gusiil gerekmez."

"Müsliiman olunca, kafire yıkanması vacibtir" diyenlerin kavli, hadisin zahirine uygundur. Çünkü emrin hakikati, aksine bir hüküm ifade ettiğini gösteren karine olmadığı müddetçe, vücub ifade eder.

2- İkinci hadiste saç kesilmesi mevzubahistir. Âlimler, her müslüman olan kimseye yıkanma gereği gibi bir de saçını traş etme diye bir vecibe yüklenmediğini, sadedinde olduğumuz hadiste geçen "küfür saçı"ndan muradın, küffâra alamet olan bir saç olacağını belirtmişlerdir. Nitekim hadiste "saçını da kes" denmemiş, "küfür saçını kes" denmiştir. Saçın küfre nisbet edilmiş olması Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhatabında küfre alamet olan hususî bir saçın varlığını ifade eder. Nitekim kâfirler, her beldede kendilerine has saç şekli tesbit etmişler, moda ortaya koymuşlardır. Mısır'da, Hindistan'da, saçın hiç kesilmeyen kısımları vardır. Zaman zaman traş olsalar bile, o hususi kısma dokunmazlar. Bu bir nevi onların dinlerinin, inançlarının bir gereğidir, milliyet sembolüdür. Şu halde böylesi bir kısım saç İslam'la küfür arasında bir alâmet-i farika olmaktadır. Şu halde, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Üseym'in ceddine ve yanındakilere, böylesi bir alamet saçın kesilmesini emretmiş olmalıdır.

3- Hadis son kısmında "sünnet ol!" emri de yer almaktadır. Bazı âlimler buna dayanarak, müslüman olan kafirlerin bir de sünnet olmalarını vacib olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Ancak hadisin, zaaf sebebiyle, vücub tesbit edecek güçte olmadığını belirtmiştir. 1 ^

ALTINCI FASIL

HAMMAM HAKKINDA

^^ ^ AıIll ; d (J,jc. ',$■ Âi! 3|jS[;lç jç. Âj! ÂijIc. (jc. -1- 3818

• LS* J

1. (3818)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınları da erkekleri de hamama girmekten nehyetmişti. Sonradan, izarlarına sarınmış olarak erkeklerin girmesine izin verdi."15291

IkjLoû 3^*! |Clı]lİ5 ^I2û]! 3Â! ç-lAu ûjjoü !çjÂ. 3ÂÛ <3i3_c. (jî[Âı!j _2- 3819

1 ^3.' 3 * L 1 ! 31:.' JİP' İ\jm\ 33a ;3_^Â H- âj! 3^1-*! ,^-i

^I2ıllÎÎ ı ! 3t? j j^j! ^Ş^ 3 ? âj!

2İH ^ ' z

2. (3819)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Hz. Âişe radıyallahu anhâ'mn yanma, Şamlı kadınlardan bir grup girmişti. Hz. Âişe: "Sizler herhalde, hanımları hamamlara giren bölgedensiniz!" dedi. Kadınlar: "Evet!" diye cevap verdiler. Hz. Âişe: "Ama ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Elbisesini evinden hariç bir yerde çıkaran her kadın, mutlaka Allah'la kendi arasındaki perdeyi yırtmış olur" dediğini işittim" buyurdu. 1 ^ 31

c jj. ~ı> : üu j 4 (xkx)l (>ji ;3!-a # Âı! 3 jÂj (j![;l^İc. üı! j (_>al*J! |jj tjj! 3^J -3- 3820

ûj!û ^j! A_^^k! j! ^ • A j^ ! «-K21! I^-La!^ xİâ!j t^3^9] 3 ^â 3^ ' O 1 —a ciıLûlÂkJ! I^J 3 Âj kî jjj

3. (3820)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size Acem diyarının fethi müyesser olacak. Oralarda hammam denen evlere rastlayacaksınız. Sakın ola erkekler onlara izarsız girmesinler. Nifas veya hastalık hali dışında kadınların oralara girmesine izin vermeyin." 1 ^

! j»jü]!j Âılı (j^ lâ[;Jka $ âj! 3 j jai j 3 ^[:^e. âj! 3^3 3 c j - 4 - 3821 -CE _â*-j ^kkKl! 3 ^Â oAâ 3 A

1 ^jâ]!j âjU 3- 0 aj 3 ^ 4 j! j!(E! ^ cÂ! j âjU 3 ?Jy 3 ^ 3 Â 5 4 j.3- jjt 3 -* ^13aJ! 3^3 O 1 —a A(1 oAâ

^LaûI! j ^Âû^jIİİ! A_^^k! t J^kÂI!! 3:^- (_ 5 dc. 3 j

4. (3821)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah ve ahiret gününe inanan kimse izarsız hammâma girmesin. Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa, bir özrü olmadan hanımını hammâma sokmasın. Kim Allah'a ahirete, inanıyorsa üzerinde içki bulunan sofraya oturmasın." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivayet "hammâm" üzerine. Bu rivayetlerde hamamların Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde Araplarca pek bilinmediğini. Acemler (gayr-ı Araplar) tarafından bilindiğini görmekteyiz. Buralara gitmek, önceleri erkek ve kadın bütün müslümanlara yasaklanmış olduğu halde, sonradan bazı kayıtlarla erkeklere serbest kılınmıştır. İzarlarına sarınmış olarak girmek... İzar, belden aşağıyı örten giyecek olduğuna göre, avret yerlerini açarak hamamlara gitmek yasaklanmış olmaktadır. Allah'a ve ahirete inanan her müslüman avret

yerlerini hamamlarda bile açmamalıdır. Şu halde hadisler, avret yerlerini açarak hamama gitmeyi kesin bir dille haram kılmaktadır.

2-Kadınların hamama gitmesi meselesine gelince, bazı hadisler mutlak olarak tahrim ederken (1, 2 ve 4. hadisler), bir hadiste de (3. hadis) tedaviye yönelik bir özre binaen kadınların da hamama gitmesine ruhsat tanıyor. Şu halde izarlı ve tesettürlü de olsa, kadınların hamama gitmeleri zaruret olmadıkça haram edilmiş olmaktadır.

Gazalî'nin kaydına göre, Ashab, Şam'da hamamlara gidince, bir kısmı:"Şu hammam denen evler ne iyi yerdir, orada bedeni kirden temizliyoruz" demişlerdir. Bir kısmı da: "Şu hammam denen evler ne kötü yerdir, avretler açılıyor, haya gidiyor" demiştir. Gazali: "Afetinden kaçmıldığı takdirde, (temizlik, tedavi gibi bir) faide düşünerek gitmede bir beis yoktur" der.

Bazı şârihler kadınlar hakkında yasaklanmasını şöyle izah etmiştir. "Çünkü onların bedenlerinin her tarafı avrettir, örtülmesi farzdır, hiçbir yerlerinin zaruret olmadıkça açılması caiz değildir. Hastadır, tedavi için girer veya nifastan çıkmıştır, temizlenmek için girer. Veya cüniibtür, hava soğuktur, su ısıtma imkanı yoktur ve soğuk su kullanması halinde zarar göreceğinden korkulmaktadır. Bu gibi zaruretler karşısında kadınların avretlerini örtmeleri kaydıyla girmelerine izin verilmiştir."

Görüldüğü üzere hamamlar, kadınlar hakkında da mutlak olarak haram kılınmamıştır. 15 ^ 1

DOKUZUNCU BAB HAYIZ HAKKINDADIR (Bu babta iki fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

HAYIZLILARLA İLGİLİ AHKÂM

*

İKİNCİ FASIL

MÜSTEHÂZE VE NİFAS HALLERİ UMUMİ AÇIKLAMA

Hayz, kelime olarak akmak demektir. Örfte kadınların belli yerlerinden muayyen vakitlerde kanlarının akmasıdır. Dilimizde ay hali veya aybaşı hali veya âdet hali de denir. Hayız gören kadına Arapça olarak hâiz denilir. Aslında hâiz, ism-i fail ve müzekkerdir. Ancak bu hal kadınlara mahsus olduğu için haize denmeksizin, hâiz'le kadın kastedilir. Kur'an'da mahîz kelimesi hayz ma'nâsmda kullanılmıştır. Bu halle ilgili olarak âyette şöyle buyurulur: "(Ey Muhammedi) Sana kadınların aybaşı hali (mahîz) hakkında da sorarlar. De ki: "O bir ezadır. Aybaşı halinde iken kadınlardan uzak kalın, temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın." Allah şüphesiz daime tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever" (Bakara 222).

Hayız hali, kadınlarda büluğ yaşı ile başlar ve yeis hali denen hamilelikten ümid kesilme devresine kadar devam eder.

Hayız (veya âdet) hali, kadınlarda en az dokuz yaşında görülmeye başlar. İstisnâî durumlarda da olsa altı yaşında da adet halinin olabileceği kabul edilmiştir. Bu hal normal olarak elli veya ellibeş yaşma kadar devam eder. Daha evvel

âdet halinin kesildiği de olur. Adet halinin kesilmesine iyâs denir. Bu maksadla iyâs yaşı veya sinn-i iyâs tabirleri kullanılır. Bu yaşa ulaşan kadına da âyise denir.

Adet müddeti, mezheplere göre farklı olabilir. Şâfıîlere göre bu müddetin en az sınırı bir gün bir gece, en çoğu on beş gündür. Mâlikîlere göre ise, en azı, kanı görecek kadar zamandır. Bir saat bile olabilir. Adet müddeti Hanefilere göre en az üç gün üç gece yani yetmişiki saat, en fazla on gün on gecedir, yani ikiyüzkırk saattir. Bu iki müddet arasında görülecek kanlar âdet kanı sayılır. Bu müddet esnasında kanın devamı şart değildir, zaman zaman kesilebilir. Sözgelimi bir kadın üç gün kan görüp sonra iki gün kesilse, sonra tekrar üç gün görse, bu sekiz günlük müddet onun âdet süresini teşkil eder. Kadının takarrür eden müddetinden fazla kan gelecek olursa o kan âdet kanı sayılmaz. Mesela bir kadının mutad kan görme müddeti yedi olarak takarrür etti ise, sekizinci ve dokuzuncu... günlerde göreceği kan istihâze kanıdır, bir özre bağlı olarak gelmektedir.

Bazı kadınlarda âdet günleri sabit değildir, devamlı değişir. Bunlar bir ay beş, bir başka ay altı veya daha fazla günlerde kanama görebilirler. Bu durumlarda ihtiyatla hareket edip, böyle bir kadın altıncı gün yıkanır, namazını kılar, çünkü bunun istihâze kanı olma ihtimali var. Müddet uzaması -veya kısalması- üst üste iki ay devam edince müddetin değiştiğine hükmedilir. Mııtaddan fazla olan kanama on güne çıksa bunun âdet olması melhuzdur, on günü taşarsa âdet sayılmaz. Mesela mutadı yedi gün olan bir kadının kanaması on gün devam etse bu hayz sayılır, onbir gün devam etse, yediden fazlası istihâze kanı sayılır. Böyle değerlendirmenin sebebi, hayz halinin on günden fazla olmayacağının kabul edilmesinden ileri gelir.

Hayız halinde namaz, oruç gibi ibadetler terkedilir, zevciyat muamelesi yapılamaz, Kur'an okunamaz, Mushaf a el

sürülemez, camiye girilemez, Kabe tavaf edilemez.

Görüldüğü üzere, hayz hali ile ilgili bilinmesi gereken bir kısım ahkam vardır. Her müslııman erkek kadının bunları bilmesi gerekir. Teferruat için mutlaka ilmihal kitaplarına müracaat edilmelidir. 15441

BİRİNCİ FASIL

HAYIZLI VE HAYIZLIYLA İLGİLİ HÜKÜMLER

(3_üıâ çil jjÜ! la j» A 4 * U ûİJ)Ah ClbLaLk. 13 I _jjl4 ü ^3! J[I'Gc. 2Ü ^_^ujİ (jc- _1_ 3822

I ^)4İ <^3 ■2' <^3 S-Laul! I3^ 3! 21i^İLaUj : (_ 5 Jl4ı alil 33^ Ü ^ ■ - 1 '(1 ;3lââ

Ş.143 LjilLk. i liılû (jî 34.311 lİA La d3^ 32111 £İj 3 .^221!] ^3^ 3^ 1 J»ilalil 3

? (_j4*-34-i ö 1 —Ü üifî lifi 3L^3! ÛÎ i2Ü 3J^3 2 1^ _La^_ic. 2Ü 30 (3 3 jc.j >■ ^ .lıiü

LaAlâjoıâ LaA^lji 3^3^ İt 2Ü 3^2 ^ji] (3? 1 ^fVlVa'u.ıla L4^43 1 ■ ft ç3 r - 3İ 4ji lala (_ 5 a^ Ü 2ü 3

. _'■ 13 ya ;»<3c. A3j«_^laaa Jââ] ÜAj 4_^^4İ _JLft£_llc. ^1 A_jî

1. (3822)-Hz. Enes (radıyallau anh) anlatıyor: "Yahudilerin şöyle bir âdeti vardı: İçlerinde bir kadın âdet görmeye başlayınca, onunla beraber yiyip içmezler, evlerde beraber oturup kalkmazlardı. Bu durumu Ashab (radıyallahu anhiim) Resîıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordular. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk şu âyeti inzal buyurdu. (Meâlen): "(Ey Muhammedi) Sana kadınların aybaşı halinden sorarlar. De ki: "O bir ezadır. Aybaşı halinde iken kadınlardan uzak kalın.

Temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın..." (Bakara 222) âyeti üzerine Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadınlarınızla nikah (zevciyat muamelesi) dışında her şeyi yapın!" buyurdu. Bu ruhsat yahudilere ulaşınca: "Bu adam ne yapmak istiyor? Bize muhalefet etmediği bir şey bırakmadı!" dediler. (Bu sözü işiten) Üseyd İbnu Hıidayr ve Abbad İbnu Bişr (radıyallahu anhümâ) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlii! yahudiler şöyle şöyle söylüyorlar" diye haber verdiler. "Biz kadınlarla beraber oturup kalkmıyacak mıyız?" dediler. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın rengi öylesine değişti ki, biz onlara kızdığını zannettik. Onlar da hemen çıkıp gittiler. Derken onlar yolda Resûlullah'a gönderilen hediye sütle karşılaştılar. Resîılullah o sütü hemen bunların peşisıra içmeleri için gönderdi. Böylece anladılar ki, Aleyhissalâtu vesselâm kendilerine gücenmemiştir." 15451

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, Ashab'm sualinin âyetin nüzulünden önceye aid olduğunu, bunu "önceki şeriatler bizim de şeriatimizdir" inancına binaen sormuş olabileceklerini belirtir.

Nevevî, âyette geçen birinci mahîz'den muradın kan olduğunu belirtir. İkincisi ihtilaflıdır. Umumiyetle hayız olduğu kabul edilmiştir. Fere olduğunu, hayız zamanı olduğunu söyleyen âlim de vardır.

Useyd ile Abbâd (radıyallahu anhümâ)'nm, "Hayızlı kadınlarla beraber oturup kalkmıyalım mı?" sözüyle neyi kastettiklerinde âlimler ihtilaf etmiştir. Bazıları, "maksad, kadınlarla bir arada yaşamak, beraber yiyip içmek" derken, bazıları da "miinasebet-i cinsiyedir" demiştir. Muhtemelen bunlar, yahudilere muhalefeti bu meselede de sürdürüp kadınlarla cinsî münâsebeti devam ettirme ruhsatı almak istemişler, ancak bu arzuları şeriat-ı İslamiye'ye muhalif

olduğu için Resîılullah aleyhissalâtu vesselam'ın canı sıkılmış ve öfkesinden rengi değişmiştir.

Yine de Aleyhissalâtu vesselâm, Ensar'm yüce şahsiyetinin gönüllerini hoş etmeyi ihmal etmemiş, peşlerine gönderdiği sütle, haklarındaki iltifat-ı nebevîyenin devam etmekte olduğunu ihsas buyurmuştur. 15451

lüaIS jî tU jşi ^ sİ jî il^jâ ^ LjajLk ^î ya ;31İ # 2ü 3 j^> j ji[: <4c. 2 ü s jjja J q^j-2 - 3823

.Isâ

.]$ S 33^ İ-2û

2. (3823)- Hz. Ebıı Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kim hayızlınm fercine veya bir kadının dübürüne (arka uzvuna) temas ederse veya kahine uğrarsa Muhammed'e ihdirilenden teberrî etmiş (yüz çevirmiş) olur." 15471

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, bu hadislerinde, dîn-i mübîn-i İslam'ın yasakladığı üç ameli şiddetli bir üslubla reddetmektedir:

* Hayızlı kadınla miinasebet-i cinsiyye.

* Kadınlara arka uzuvdan temas.

* Gaybî umuru öğrenmek veya bir işe karar vermede yardımını te' min gibi bir maksadla kahine müracaat etmek. Bu ameller, hadiste, İslam'dan yüz çevirmek olarak tavsif ediliyor.

Tirmizî: "Bu hadisin ma'nâsı tağliz (yani yasakta şiddetli bir üsluba yer vermek)'dir" dedikten sonra: "Nitekim Resulullah'tan şu hadis rivayet edilmiştir: "Kim hayızlı kadına temas ederse bir dinar tasadduk etsin" der." Sadedinde olduğumuz hadisten maksadın tekfir değil, tağliz olduğunu belirtme sadedinde Tirmizî der ki:

"Hayızlı kadına temas küfrü gerektiren bir amel olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu günah için kefarette bulunmayı emretmezdi."

2- Kadınlara arka uzvundan teması dinimiz şiddetle yasaklar. Bu davranış, miinasebet-i cinsiye âdâbını tesbit eden âyete de aykırıdır:

"Kadınlarınız sizin tarlanızdır, tarlanıza istediğiniz gibi gelin, (çocuk yaparak) istikbal için hazırlıklı olun, Alah'tan sakının (kadına bu âdâba uymayan temasta bulunmayın)" (Bakara 223).

Resûlullah bir hadislerinde: "Hanımına arka uzvundan temas edenin yüzüne Allah bakmaz" der. Böyleleri bazı hadislerde "...mel'un" olarak tavsif edilmiştir.

3- Kâhin meselesi daha önce çok geniş şekilde geçmiş olmakla birlikte, burada kısaca şu açıklamayı Cezerî'den kaydediyoruz: "Kâhin, gelecek zamanda olacak hadiselerden haber veren, gizli şeyleri (esrarı) bilme iddiasında bulunan kimsedir. Araplarda bu evsafta meşhur kâhinler vardı. Şıkh ve Satıh vs. gibi... Bunlardan bazıları emirleri altında cinnî ve hiiddam bulunduğunu, kendileri ne gaybtan haber getirdiğini iddia eder. Bir kısmı bazı ön işaretlerden hareketle, olacağı bildiklerini söylerler. Mesela som sahibinin sözünden, davranışından, halinden hareketle sorulan şeyin yerini bildiklerini iddia ederler. Bunlara daha ziyade arrâf denir: Çalınan veya kaybedilen bir eşyanın yerini bildikleri hususundaki iddia sahipleri gibi." Sadedinde olduğumuz hadis "kâhine gelen" demekle kâhin, arrâf, müneccim, falcı vs. gibi değişik adlar altında gaybî bilme iddiasında bulunan bütün insanları kasdeder.

4- Tirmizî'nin dediği gibi hadiste esas olan tağliz ve teşdîd olmakla birlikte bazı şârihler şöyle demiştir: "Helal addederek arka uzuvdan temas veya kâhinin söylediğini tasdik maksadıyla ona gelmek bunların haramiyetini inkar etmektir; bu dummda küfür (te'vil edilmez), zahirine hamledilir. "Helal addetme" ve "tasdik etmek" olmadığı

takdirde bu fiillerin hükmü küfran-ı nimet olarak tevil edilir." 15 ®

l&Jyoi lAjyCulâj jl $ 221 (J2İJ)İJ LjajlK ClûlÂ 131 121.1^1 Clıil£i[;Cl2Lâ Lg-ic- alil <joülc. (_jc. j _3- 3824

Jââ] 12 a j t<C221 JAjjl ' ff: alil JJajJ) <jt£ kafi <J^)1 taliki ^£jlj lijaSUl J'jh

■]ÂjIjj

3. (3824)- Hz. Âişe (radıyalllahu anhâ) anlatıyor: "Bizden biri hayızlı olur, Resûlullah (aleyhissalâtu ve vesselâm) da onunla mübaşeret etmek dilerse, ona, hayız olur olmaz izarmı bağlamasını emreder, sonra mübaşeret ederdi. Sizden hanginiz, nefsine, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m nefsine hâkim olduğu kadar hâkim olur?"

Ebu Dâvud'un bir rivayetinde, "fevr" (evvelinde -ki "hayz olur olmaz" diye karşıladık-) yerine "fevh" denilmiştir (ki bu da "çoğunda" ve "evvelinde" ma'nâsına gelir). 15 ®

ı öUÜlllıia 1 ç ,r - 221 <j221c. (_ 5 âc. -1 '^\b ^ı^c. 2 j1 ^ b j _4- 3825

]lg22ij lÂ j jl jU tjl 121.1^1 dbJalA 121 12 _ 32 L ;dılla ?^3£1 û^ 1 dıkalK 121 ^iLaj $ ^±21

4. (3825)- Nesâî'nin Cümay' İbnu Umayr'dan kaydettiği bir rivayette şöyle denmiştir: "Ben, annem ve teyzemle birlikte Hz. Âişe (radıyallahu anha)'nin yanma girdim. Onlar Hz. Âişe'ye: "Hayızlı iken, sizlerle Aleyhisalâtu vesselâm ne şekilde mübaşerette bulunurdu?" diye sordular. Âişe validemiz:

"Hayız olduğumuz zaman bize, geniş bir izar giymemizi emreder, sonra sine ve göğsümüze iltizâmda (temasta)

bulunurdu." 15521

^jaluUj (Ja ;I^JLoij AojİjIc. ^gJ] (JiajI t [y£- aUİûjc- aJJİ ,\)}C. (jİT ;tiİ]Lo AİC-j -5- 3826

'0 „ ^ £ '.o t „ Z * ' o ^

Jç.l2û jjl 1 (_ 5 Ac. la^jl jl .ö.Vıl ;Clülaâ

5. (3826)- Mıvatta'nın rivayetinde şöyledir: "Ubeydullah İbnu Abdillah İbni Ömer (radıyallahu anhümâ), Hz. Aişe'ye göndererek -kişi, hayızlı olan hanımıyla mübaşerette bulunabilir mi?- diye sordurdu. Hz. Aişe radıyallahu anhâ: "Kadının alt kısmına izarını bağlatsın sonra onunla mııbâşerette bulunsun" cevabını verdi." 151111

j\j\ jlc. (jlS lil •k ^gAj <üLaj ı»îj-âll # 2 j! üj^j û^[ı^ 1 ’ üjljj -6- 3827

A_aİî*_aj <1 j! (^1 !çj j ö^)]lj »1 V' ■ *ala. ^ r J*"' | ~ * ğjjûKah 1 Âl ■ ^aj! ^J!

jj ■'?' j^laJ!j a_Lû j ^ic. ’^!«3

6. (3827)- Ebu Dâvud ve Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle denmektedir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerinden bir kadınla hayızlı olduğu halde mübaşeret ederdi. Yeter ki, uyluklarının ortasına kadar izan uzanmış olsun veya dizleri örtülü bulunsun." 155111

AÇIKLAMA:

1- Hemen belirtelim ki, bu hadislerde geçen mııbâşeret'ten maksat derilerin biribirine değmesidir. Beşere, deri demektir.

Bâşere ise, karşılıklı olarak derileri değdirmek. Öyleyse sadedinde olduğumuz hadislerde, mübaşeretle cinsî münâsebet olmaksızın ellemek, öpmek gibi herhangi bir şekilde karıkocanın birbirlerine bedenen değmeleri kastedilmektedir.

Sadedinde olduğumuz rivayetler, hayızlı kadınla göbekle diz arası hariç başka yerleriyle mübaşeretin caiz olduğunu ifade etmektedir.

2- Hayırlı kadınla mübâşeret meselesi muhtelif rivayetlerde farklı teferruatlarla ele alınmıştır. Bu teferruattan bir kısmını gördük, bir kısmı müteakip hadislerde gelecek. Bu meseleyi Avnu'l-Mabud şöyle özetler:

"Hayızlı kadınla mübâşeret muhtelif kısımlara ayrılır:

* Onlara ferclerinden cima suretiyle mübâşeret: Bu bi'l-icma haramdır. Bunun haram oluşu Kur'an ve sünnet'in nasslarıyla sâbittir.

* Göbekten yukarı ve dizlerden aşağıda kalan kısımlarla mübaşeret: "Bu zekerle, elle, öpmekle vs. şekillerin hepsiyle olabilir, helaldir. Ulema bunun helal olduğunda ittifak etmiştir.

* Ön ve arka uzva olmamak kaydı ile göbekten aşağısı ile de mübaşeret. Bu meselede Şâfiî'ler üç görüş ileri sürmüşlerdir:

** "En meşhuruna göre haramdır. İmam Mâlik ve Ebu Hanîfe de bu görüştedir. Ulemanın ekseriyetinin görüşü budur.

** Mekruh olmakla beraber haram değildir. Nevevî der ki: "Bu, delil açısından en kavi olan görüştür, muhtar olan da budur."

** Üçüncü görüşe göre, mübâşeret eden kimse, ferce temas etmekten nefsini tutabilecek güçte ise ve -ister şehvet yönüyle zayıflığı sebebiyle, isterse verasının (dindarlığının) kuvveti sebebiyle- kendisine güveniyorsa caizdir- değilse caiz değildir. Bu cevaza kâil olanlar arasında İkrime, Mücahid, Haşan Basrî, Şa'bi, İbrahim Nehâî, Stifyan-ı Sevrî, Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, İmam Muhammed, Tahâvî; Mâlikîlerden Esbağ vs. var." Mübarekfurî der ki: "Bu, cemaatin kâil olduğu "Cima hariç, hayızlı kadının bütün uzuvlarıyla mübaşeret etme cevazı" sahih delillere muvafıktır."

Ancak ihtiyata muvafık olanı göbek, diz kapağı arasına mübaşeretten kaçınmaktır. Hz. Aişe validemiz, hiç kimsenin nefsini hâkim olmada Resûlullah'a yetişemeyeceğini noktaladıktan sonra Resûlullah'ın hayızlı hanımlarına izarlarım bağlatarak diz kapağı ile göbek arasını kapattırdığını bilhassa belirtir. 15551

Jlaa is^j jL: oj j ıji[:*üc. İH çAJ ıjj Ajj tjcj _7- 3828

lillU 2İil2û S| *?.ı1 2 j! (J

7. (3828)- Zeyd İbnu Eşlem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordu: "(Ey Allah'ın Resûlü!) Hanımım hayızlı iken bana helal olan nedir?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Üzerine izarmı bağlasın, yukarısına istediğinde serbestsin." 15511

tjI j“I |_3j3 Us ;ölâ ? ö>»3' İ^Aj lOf. 2 jI (JjjoijU CIliâ[;(JIÜ Aje. 2jI (jfc j-8- 3829

-]J : ^ (_yc. LİâIxlı]lj

8. (3829)- Hz. Muaz radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, hanımım hayızlı iken bana helal olan nedir?" "İzar'ın yukarısı, ancak bundan da sakınsan daha iyi olur!" buyurdular." 15551

,]Uh cA" L5^' U /V 1 ' " L>? 41 jİ # ts4^' rf['•# LS^' O” 3 *^ ^ 1>J -9- 3830

ûjlj A^^Aİ

9. (3830)- İkrime, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m zevcelerinden birinden naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, hayızlı hanımlarıyla bir mübaşerette bulunmak dileyince hanımının ferci üzerine bir şey örterdi..." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadislerle ilgili açıklama 3827 numarada geçti. Nevevî'nin orada kaydettiğimiz görüşü, bilahassa sonuncu rivayete müstenid olmalı. 12521

ajj (jJa jli. ^Aj Aİâslı ti 2jI (Jjjjj (jî[•' A i ']Ç “ 2Ü is^ 'j <_jE.j -10- 3831

10. (3831)- İbnu Abbâs radıyallahu anhıimâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi, hayızlı karısıyla cinsî münasebette bulunursa (hatasına kefaret olarak) yarım dinar tasadduk etsin." 12221

t o ^-Üaâjl ^^3 L^jL-tfaİ L J’^][‘(3-^ A_Jİ LŞ^J - 1 1“ 3832

lâjİ ıjc- 33 (JLs.J^llıû

11. (3832)- Bir rivayette ise şöyle denmiştir: "Kişi hayızlı hanımına, hayız halinin başlangıcında, kan kırmızı renkte iken temas ederse bir dinar tasadduk etsin. Kanın kesilmeye yüz tutup akıntının sarardığı zaman temas eden, yarım dinar tasadduk etsin."

Tirmizî der ki: "Bu hadis İbnu Abbâs radıyallahu anhiimâ'dan mevkuf (kendi sözü) olarak da rivayet edilmiştir." 12221

(JlÜ _] jljjÇ t ÂLaj jî jllıAj ;(JlÜ .(jJajlK AİÂ i Ü

l>^[: 2 _s^ çş^' Vjj iAj-12- 3833

12. (3833)- Ebu Dâvud'un bir rivayetinde hayızlı karısına temas eden kimse hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm')ın: "Bir veya yarım dinar tasadduk etsin" dediği kaydedilmiştir.

Ebu Dâvud der ki: "Bu rivayet (yani İbnu Abbâs'ın "bir veya yarım..." diyerek yaptığı rivayet) sahihtir, (diğer "...yarım dinar..." diyen rivayet bu kadar kavî değildir.)" 12221

Jjlujû i_o■ ^ ~ 2 ^3İl cd lakll ^^3 L^Aj-Aİ ^12:33 ^a3İl ^^3 L^jL-tfaİ İ3İ^ ;(Jİ3 L5^^5 - 13- 3834

13. (3834)- Bir rivayette şöyle denmiştir: "Kişi hanımına kanama halinde temasta bulunmuşsa bir dinar, kanın kesilme halinde temas etmişse yarım dinar tasadduk eder." 12211

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz son dört rivayet, hayızlı hanımına hataen temasta bulunmanın hükmü ve müeyyidesi üzerinedir. Hadislerin hepsi aslında birdir ve mahreci İbnu Abbâs'tır,

ancak metinde ve isnadında ızdırab vaki olmuştur. Hadis bazan merfiı bazan mevkuf olarak rivayet edilmiştir.

2- Hanımına hayızlı iken temas eden kimse hakkında Ulemanın hükmü de farklı olmuştur. Hattâbî der ki: "Ulemanın ekserisi "bu kimseye bir şey gerekmez, Allah'a istiğfar eder" diye hükmetmiştir."

Bunlar "Bir şey gerekmez" derken metindeki ızdırabı gösterirler, çünkü hadisin muhtelif vecihlerinde farklı müeyyideler gelmiştir. Şöyle ki:

* Bir rivayette: "Bir dinar, yarım dinar" diye tereddütlü gelmiştir.

* Bir rivayette: "Bir dinar tasadduk eder, bulamazsa yarım dinar" denir.

* Bir rivayette: "Kanama hali ile kanın kesilmesi haline göre bir veya yarım dinar" tefriki yapılır.

* Bir rivayette: "Kan kırmızı ise bir dinar, sarı ise yarım dinar" denir.

* Bir rivayette: "Kan yeni ise bir dinar tasadduk eder, sarı ise yarım dinar..." denir.

Ancak bazı âlimler, ızdıraba rağmen hadisin bütün vecihlerinde bir müeyyidenin zikredilmiş olmasını gözöniine alarak: "Bu hadisler, hayızlı kadına temasta bulunan erkeğe kefaretin vacib olduğuna delildir" demiştir. Hattâbî,

bu hükme varanlar meyamnda Katâde, Ahmed İbnu Hanbel, ve İshak İbnu Râhûye'yi kaydeder. İmam Şâfıî merhum da kavl-i kadîminde bu görüşü iler sürmüş, sonra kavl-i cedidinde "Bir şey gerekmez" demiştir.

Bir şey gerekmez diyenlerin ileri sürdükleri bir fikirlerine göre, hadis sahih bir senetle merfu olarak rivayet edilmemiştir, mürsel veya İbnu Abbas'a göre mevkuftur, "Kesin bir hüccet olmadıkça insanlar müeyyideden beridir" demişlerdir.

İbnu Abbâs ise şöyle hükmediyordu: "Kanamanın başında hanımına temas eden kimse bir dinar tasadduk eder, kanamanın sonlarında temas etmiş ise yarım dinar." Katâde: "Hayız halinde temas eden bir dinar, kadın yıkanmazdan önce temas eden yarım dinar tasadduk eder" derdi. Ahmed İbnu Hanbel'in de: "O kimse bir dinarla yarım dinar arasında muhayyerdir" dediği rivayet edilmiştir. Haşan Basrî hazretleri ise: "Bu kimseye, hanımına ramazan ayında temas eden kimseye terettüp eden ceza terettüp eder" demiştir. 15521

Aij-dl IjÎj $ ‘dilli Ig-ic. aiü «edile, 3835

14. (3835)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ "Ben hayızlı iken Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'm başını yıkardım" demiştir. 15551

i 4 "uAİ l 4^. j-J .]j!jill I IjÎj ^ jlâ[;CılLa l$]c. üıl Lg-it j -15- 3836

15. (3836)- Yine Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben hayızlı iken kucağıma yaslanır ve Kur'an okurdu. nJ ^l

(jl ;dıikâ .Wİrinli (ja û^)Jkk]l ^ AüI (JjLuj J 'iC- Üll 1 g.'IC- j -16- 3837

l o, w'n6F, ClA*-âû *s.ll »A *-<A3^11 j«. û t.ü\\

16. (3837)- Yine Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (bir gün) bana (kendisi

mescidde iken) "Humra'yı bana getiriver!" buyurdular.

"Hayızlıyım" diye cevap verdim.

"Senin hayızm elinde değil ki!" dediler." 15551

jîJâîl '

g-jLuü]! j l

5 ü û^[Igiıc. ü! lş^j lFj- 17- 3838

17. (3838)- Hz. Meymııne radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bizden biri hayızlı olduğu halde onun kucağına başını koyar, Kur'an okurdu. Bizden birimiz hayızlı iken Resûlullah'ın humrasmı mescide taşır ve yayardı." 15551

uülLû L)A j 4_ıiiakjj 4 (İ-. ^ (jî[;Lû^_İC. aîü

-18- 383Q.

18. (3839)- İbnu Ömer radıyallahu anhiimâ'dan rivayete göre, "câriyeleri hayızlı oldukları halde ayaklarını yıkarlar, humrasım kendisine verirlerdi. 15551

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz son beş rivayette hayızlı iken kadınların yapabileceği bazı işlerle, hayızlmm yanında yapılabilecek bazı işlere örnek verilmektedir.

* İlk rivayette, Hz. Aişe, Resûlullah'ın başını yıkamıştır. Demek ki hayızlı bir kadın, başkasının başını yıkayabilmekte, bu çeşit temizlikler yapmasına hayız hali bir ma'ni teşkil etmemektedir.

* Müteakip rivayette hayızlı olan Hz. Aişe'nin kucağına başını koyan Resûlullah Kur'an okumaktadır. Hatta Nevevî, bu rivayete dayanarak: "Kur'an-ı Kerim'i, yatarak, hayızlı kadına yaslanarak, necasete yakın bir yerde bulunarak okumaya cevaz vardır" demiştir.

* 3837 numaralı hadiste, hayızlı kadının mescidin haricinde olduğu halde, mescidden bir şey alıp, bir başkasına verebileceğini göstermektedir. Bu başkası mescidin içinde veya dışında olması farketmez, her ikisi de caizdir.

2- Hadiste geçen humra, üzerine secde etmeye mahsus küçük bir seccadedir. Onun humra diye tesmiyesi, namaz kılan kimsenin yüzünü yere karşı örtmesidir. Bazıları bunun yüzü isti'ab edecek büyüklükte, secde etmeye

mahsus küçük bir örtü olduğunu söylemiş ise de üzerine oturulabilecek kadar büyük olana da humra dendiğini te'yid eden rivayetler vardır. Humra hasır da olabilir, kumaş da. Günümüzde şiîler, Kerbela toprağından yapılmış avuç içi büyüklüğünde bir parçayı beraberlerinde taşıyarak namazda secdelerini onun üzerine yaparlar. Bu tatbikat humra'yı andırmaktadır.

Şunu da belirtelim ki, 3837 numaralı hadis'te Hz. Âişe humra'yı mescidden mi getirecek, yoksa, mescidde olan Resîılullah'a dışarıdan mı uzatacaktı, ihtilaf edilmiştir. Hadis, iki şekilde anlaşılmaya müsaittir. Kadı İyaz, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m mescidde, itikafta, olduğunu hücresinde olan Hz. Âişe'ye oradan seslenerek humra'yı vermesini taleb ettiğini, Hz. Âişe hayızlı olması sebebiyle elini mescide uzatmaktan korktuğunu söyler. Resîılullah onun endişesinin yersiz olduğunu belirtmek için: "Hayız elinde değildir" buyurur. Aynı görüşte olan Nevevî der ki: "Hz. Âişe'ye mescide girip humrayı oradan getirmesini

emretmiş olsaydı betahsis elini zikretmesinin bir ma'nâsı kalmazdı."

Ancak, Ebu Dâvud, Nesâî, Tirmizî, İbnu Mâce, Hattâbî ve imamların çoğu, aksi kanaattedir. Yani humra'nın mescidden getirilmesi istenmektedir. Hayızlı kadın bu durumda mescide girecek değildir. Humra'yı bir başkası mescidden ona uzatacak, o da mescidden eve getirecektir. Veya elini mescide uzatarak humra'yı (seccadeyi) alıp getirecektir. Hatta âlimler bir hadise dayanarak demiştir ki: "Bir kimse falan eve girmeyeceğim, falan mescide girmeyeceğim diye yemin etse, o eve ve o mescide gidip eliyle içeriden bir şey alsa hânis olmaz, çünkü, bir parçasının girmesi, kendisinin girmesi demek değildir." 1 ^ 1

Cll-lkl! ClÜiııjla CİL.jl 4 ^ $ Âli J

JİJİ jl Ja^. ;»4 j

jJajj Uî ILj[‘dlllİ Âli ^c. j _ (9- 3840

;dlii ?CllaÌiî Âli Jjjjj J JIİ!

Ajoulâ a ‘lı dl2k llYi

19. (3840)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte kadife bir örtünün altında yatıyordum. Ay halimin başladığını farkettim. Hemen örtünün altından kayıp hayız elbisemi bulup giyindim. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayız mı oldun?" buyurdular. "Evet!" dedim. Beni yanma çağırdı. Örtünün altında beraber yattık." 12331

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, sarih bir şekilde, ümmühâtu'lmü'mînîn'den her birinin bir hayız elbisesi olduğunu göstermektedir. Bunun, diğer elbiselere nazaran daha geniş olduğu önceki bir rivayette (3825) geçmiş idi.

2- Bu rivayet, hayızlı kadınların kocalarıyla beraber aynı örtünün altında kalacaklarına bir başka delil olmaktadır. Ebu Dâvud'un bir rivayetinde Hz. Âişe radıyallahu anhâ buna ters düşen bir beyanda bulunur: "Ben ay hali olduğum zaman yataktan hasırın üzerine inerdim. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bana yaklaşmazdı. Ben de temizleninceye kadar ona yaklaşmazdım." Bazı âlimler bunun mensuh olduğunu kabul ederler, çünkü aksini ifade eden rivayetler fazladır. Bazı âlimler de bunu tenezzîıh ve ihtiyata hamletmiştir. İbnu Abbâs radıyallahu anhiimâ, ay hali başlayınca hanımından ayrı yatarmış, Resûlullah'm zevcelerinden Meymûne radıyallahu anhâ -ki İbnu Abbâs'ın halasıdır- bunu işitince, haber göndererek: "Sen Resûlullah'm sünnetinden yüz mü çeviriyorsun? Allah'a kasem olsun, O (aleyhissalâtu vesselâm), hayızlı kadınlarından biri ile yatar, aralarında dizleri geçecek kadar bir örtüden başka bir şey bulunmazdı" demiştir. Müteakib hadis de bu hususta muknî bir örnek olacaktır. Âyet-i kerimede gelen "Hayız halindeki kadınlardan uzak kalın!" (Bakara 222) emri, cima yapmayın ma'nâsmda anlaşılmıştır. 12331

LgJ (3^3 ö-aJaJ Ul^.1 ;C1ÂIÜ I ç jc. ÂJİ AjoüIc. . "' I ■ lg_jl 4_ac. jjl^ û^LûE. j -20- 3841

Jjl Jl! a jaJ^ > >1^ J^ajlA IÂİJ OJÂ JÂ3 üıl Lo dılUaâ 1

•dıliâ ^ inle- ilâ AILij .W k>.\A ^

lû ^Jİ AjİC. L5^ j (.** .liİLlkâ

j 4_ilc. Ç lij 4 _aİc- Lı ^.j Lq 4_a1c- li]

20. (3841)- Umâre İbnu Gurâb'm anlattığına göre, bir halası kendisine Hz. Âişe radıyallahu anhâ'dan şöyle sorduğunu anlatmıştır: "Birimiz hayız olduğumuz zaman kocamızla ayrı yatmamız mümkün değil, tek yatağımız var."

Hz. Âişe şu cevabı vermiştir: "Ben sana Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaptığını anlatayım: "Bir gece eve girdi. Ben o sırada ay hali görüyordum. Mescidine geçti. -Ebu Dâvud der ki: "Bundan maksad evindeki namazgahıdır.- (Orada namaz kıldı), fakat bir türlü ayrılmadı. Derken benim gözlerim kapanmış, soğuk da onu üşütmüş. Gelip "Bana yaklaş!" dedi. Ben de: "Hayızlıyım!" dedim. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Öyle de olsa! Uyluklarını aç!" dedi. Uyluklarımı açtım. Göğüs ve yanağını uyluklarımın üzerine koydu. Ben de üzerine eğildim. Isınıp uyuyuncaya kadar böyle durduk." 12311

İlgili l^J ^U*)^ .](^-3

U“l cİjjCÎ duS[*dJ\5 Igic. üjI £ 5 -^ 3 j 4-dc. ^jc.j - 21 - 3842

21. (3842)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben hayızlı iken sıt içer, sonra kabı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a verirdim, O da ağzını, ağzımın değdiği yere koyardı." 15551

£jJajdi! ^^2 A_a2 £jJaj2 $ Ail! 2)jjd) A_ijaC.Il jjÂajld l_jİj d jâalj j 3jİ2 ^jİj -22- 3843

]A_ı2 ,^42 ClûuJaj

22. (3843)- Ebu Dâvud ve Nesâî’de de şu rivayet gelmiştir: "Ben ay halinde iken etli kemiği dişleyerek yer, sonra da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uzatırdım. O da ağzını,

tam ağzımı koymuş bulunduğum yere koyar(ak ye^dı." 1 ^
1

;cJlİ ?CLâÜa öî^)-a3l 3*15 3^ ;<2 ûjIc. 3^ 2^1 ^3^ (3[’- ls
^ -23- 3844

k" n^s. 4 _Lû û^klİ Aj3 ^.lc. (33*^^ '^■3 (3^ ^^l-G- 3^-^
^ 2İJİ 3^°^) <jI£

CllaCaj k" 4 _a 3 ^-kJaiâ 4 _Lû L_iJ)2liâ û.lkiââ <x_kJaî c4_Lû
L_J_jjoilİ û^kli 4_iâ 3^" ^33^ (33*^ Û -0 C5^ Clkliaj

• lc ^ 1 _ . .

A_ııc ^121 .a 11' »AİJyxj «j A_ıüj ^4 r - aJâ*il j ûl^yail »dLûliah«

23. (3844)- Nesâî'nin bir diğer rivayeti şöyle: "Şıreyh İbnu Hâni, Hz. Âişe radıyallahu anhâ'ya: "Bir kadın hayızlı iken kocası ile birlikte yemek yer mi?" diye sordu. Hz. Âişe "Evet dedi, benim kanamam varken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni çağırırdı, ben de onunla birlikte yerdim. (Bu sırada) etli kemiği alır, (bana uzatır, önce benim başlamam için) bana yemin verirdi. Ben de onu alır ve bir miktar dişler (sonra ResCılullah'a uzatırdım). O da ağzını, kemikte tam benim ağzımı koyduğum yere koyar(ak yemeye başlar)dı. İçecek bir şey istediği olur, getirince ondan önce benim içmem için bana yemin verirdi, bunun üzerine ben de kabı alır bir miktar içer, sonra bırakırdım. Bu sefer onu Aleyhissalâtu vesselâm alır, kabın tam benim ağzımı koyduğum yerine ağzını koyarak içerdi." 15511

A_^^ydi . J1 ç R' j (_yÂajIdI! AİflIJjjı ,jc. $. ■ | ; Jli A_ic AJJİ ' ■ S|3(- t -- (j)J Âlide (_jC j -24- 3845

. jjII

24. (3845)- Abdullah İbnu Sa'd el-Ensârî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hayızlı kadınlarla beraber yemek hususunda sordum. "Onunla beraber yiyin!" buyurdular." 15551

AÇIKLAMA:

Bu rivayetler, Ashab arasında hayızlı iken kadınlarla beraberlikler hususunda bazı tereddütlerin yaygın olduğunu

ve hatta bunun sonradan devam bile ettiğini göstermektedir. Belki de yahudilerdeki tatbikat buna sebep olmuştur. Bahsin başında da geçtiği üzere yahudiler, hayız gören kadınları tam bir tecride tabi tutuyor imişler. Ancak İslam, hayızlı kadını, onlarla cinsî münasebette bulunma yasağı koyma dışında beşeri münâsebetlerden uzaklaştırmamıştır. Yeme, içme ve yatmada beraberliği esas aldığı gibi mübâşerette bulunmaya bile ruhsat tanımıştır. İbadet hususunda sınırlamaya sebep olan hades halinin, maddî değil, hükmî bir pislik olduğunu, kadının eli veya dudağıyla dokunması sebebiyle dokunduğu şeylere bu pisliğin geçmeyeceğini kabul eder. Bu sebepledir ki, Resûlullah Hz. Âişe'ye hayızlı halinde başını yıkatmış, su içtiği kaptan ağzını ağzının değdiği yere koyarak su içmiş, kemik üzerindeki etten ısırdığı yerden ısırarak yemiştir.

Bütün bunlar, hayızlı kadınla münasebetlerin nerelere kadar caiz olduğunu gösterir. 15551

ÇdliÎ ‘dıIllâ ?dljy^_la |jj l^J-O(3^ lİİ2^.l (_£_ydı! ‘l^J dilil ûİ^yÂl ;lg_ic. Âl! Adülc (_jcj -25- 3846

^ edil Âc-lal^ ;»Âl J j 11«_A . . 11 A_^. jdi ^JoO^ysal! ç.ljJa2J 'yi yj (') j ^ odıll ç.Lda2J yi)) ^-4

Âc-La^ (_jc j! A d .e-y 11 ^jc dı^^ydj Adoıll dıilld l^j! d^yı Çdıi! jİ j Âi^jİ ! ^yl^y 1

-Aİ1

25. (3846)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nm anlattığına göre, bir kadın kendisine: "Temizlendiğimiz zaman kıldığımız mutad namaz bize yeter mi (hayızlı iken kılamadıklarımızın kazası gerekir mi?)" diye sormuş, o da şu cevabı vermiştir:

"Sen Harııriyye (Haricî) misin? Biz Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'la beraberken ay hali gördüğümüzde,

tutamadığımız oruçları kaza etmemizi söylerdi, fakat namazların kazasım söylemezdi."^ 11

AÇIKLAMA:

1- Harûrî (müennesi: Harûriyye) Kûfe'ye iki mil mesafedeki Harûra köyüne mensup demektir. Burası, Haricîlerden bir fırkanın Hz. Ali'ye karşı ilk defa bir araya gelip teşkilatlandıkları yer olduğu için Hârici ma'nâsmda Harûrî denmiştir.

Hz. Aişe'nin, kendisine soru soran kadına: "Sen Harûriyye misin?" demekle, "sen sünneti terk mi ediyorsun, herkesin müşterek tatbikatından ayrı mı kalmak istiyorsun? Sünnete göre, hayız halinde kılınmayan namazların kazası yoktur!" demek istemiştir. Hârici fırkaların hepsinde müşterek olan bir umde (prensip) Kur'an'da geleni esas alıp, sünnetin ilave ettiklerini reddetmektir.

Hz. Aişe radıyallahu anhâ, kendisine soru tevcih eden kadına -ki bazı rivayetler Mü'âze diye tesmiye ederistifham-ı inkarî tevcih etmiş, sorusunun yersiz olduğunu belirtmiştir.

2- Yeri gelmişken şunu belirtelim ki, hayızlı kadının orucu kaza etmekle birlikte namazı kaza etmeyişini Ulema şöyle izah eder: "Namaz her gün tekerrür etmektedir, zorluk sebebiyle kazasına gerek yoktur. Halbuki oruç öyle değil, o hergün tekerrür etmez, senede bir aydır. Öyleyse onun kazası gerekir."

Ancak Hz. Aişe, meseleyi: "Resîılullah, ay halinde kılmadığımız namazların kazasını emretmedi" diyerek, daha kestirmeden izahla yetinmiştir. 1 ^ 11

0 £ jı 0 - o ' " ‘ jı 0 - > «

jai lj ’dllkâ \,£ \c. 4_aLuj j»! ^İC- CllIkllâ (.** • dlllâ AjJjM ddû lg j dd ^1 (jc. j -26- 3847

ç.l_d ûİ^all dülS ;dıllla ^ (j)

ûjlû So(j-â ^dli la^-ûLj aİjİ küllili ﬀ. dİ

26. (3847)- İsmi Müssetü'l-Ezdiyye olan Ümmü Biisse anlatıyor: "Hacc yapmıştım. Hacc sırasında Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'ya uğradım. Kendisine, "Ey mîı'minlerin annesi, Semîıre İbnu Ciindüb radıyallahu anh, kadınlara, hayız sırasında kılınmayan namazların kazasını emrediyor (ne dersiniz)?" diye sordum, şu cevabı verdi: "Hayır, kaza etmezler. Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm kadınlarından biri, nifas sebebiyle kırk gece (namaz kılmadan) dururdu da, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) nifas namazını kaza etmesini emretmezdi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "Resûlullah'ın kadınları" tabiriyle zevcelerinin kastedilmediği belirtilir. Kadınları diye çevirdiğimiz nisa kelimesi zevce dışındaki kızlar, cariyeler ve yakın akrabaları da içine alır.

2- Tirmizî der ki: "Sahabe, Tâbiîn ve daha sonrakilerden ehl-i ilim, nifas gören (doğum yapan) kadınların kırk gün namazı terkedeceklerinde icma etmişlerdir. Yeter ki, daha önce temizlik hâsıl olmasın. Bu taktirde kadın temizlendiğini farkedince yıkanır ve namazına başlar. Kırk günden sonra kan görmeye devam ederse, âlimler çoğunluk itibariyle: "Kırktan sonra görülen kan sebebiyle namazı terketmez" demiştir. Sîıfyan Sevrî, İbnu'lMübarek, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhîıye hep böyle hükmetmiştir."

Haşan Basrî'nin: "Kan devam ederse elli gün namazı bırakır" dediği, Atâ ve Şa'bî'nin "altmış gün bırakır" dediği rivayet edilmiştir.

Bu görüşlerin en doğrusu ve delili en kuvvetli olanı kırk gün diyendir. Ekalli (asgarî müddeti) için kesin rakam yoktur, temizlenir temizlenmez yıkanıp namaza başlar. 1 ^ 11

li_j (İÜLg lg_j! dİ^ 3 dilil Lgj!^ 3 ç ' r - ali! AjoljIc. 3848

27. (3848)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ, kanama gören hamile kadın hakkında şunu söylemiştir: "Böyle bir kadın namazı bırakır." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Hamile kadının kan görmesini, Hz. Aişe radıyallahu anhâ, onun hayız olması ile yorumladığı için namazı terkedeceğine hükmetmiştir. İbnu'l-Müseyyeb, İbnu Şihab, meşhur görüşünde Mâlik, kavl-i cedidinde Şâfıî ve başkaları hamile kadının hayız göreceği görüşündedirler. Hepsi bu görüşte, Hz. Aişe'den yapılan sadedinde olduğumuz rivayete dayanır.

Ancak Ebu Hanîfe ve Ashabı, Ahmed İbnu Hanbel, Süfyan Sevri hamile kadının hayız olmayacağı görüşündedirler. Bunların en kuvvetli delilleri, cariyenin hayızla hamile olmadığının kabul edilmesi. "Eğer derler, hamile kadın hayız görse idi, hayız haliyle onun hamile olmadığına (istibrasına) hiikmedilmezdi."

Aksi görüşte olanlar şıı cevabı verirler: "Hayız halinin, rahmin hamilelikten beri oluşuna delâleti, gâlib duruma göredir. Hamile kadının hayız görme hali pek nadir görülen bir vak'adır. Bu meselede nadirin varlığı galible nakzedilemez." 15821

.]û> JÎİI LOj ^ aJJİ ^yıc. ,^j| j -28- 3849

28. (3849)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ: "Ne hayızlı kadın ne de cünüp kimse Kur'an'dan hiçbir şey okuyamaz" buyurdu.^1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet ciiniib ve hayızlının Kur'an'dan az veya çok bir parça okuyamayacağını ifade etmektedir. Bu babta hepsi de zayıf olan bir kısım rivayetler gelmiştir. Ulema bunların birbirlerini destekliğini ve ortaya çıkan hükümle amel etmek gerektiğini söylemiştir.

Tirmizî der ki: "Sahabe, Tâbiîn ve daha sonra gelen ehl-i ilmin çoğu bu görüştedir. Süfyan Sevrî, İbnu'lMubârek, Şafiî, Ahmed ve İshak: "Ne hayızlı, ne cünüb Kur'an'dan hiçbir şey okuyamazlar, sadece bir âyetin bir tarafını, bir harfi ve benzer bir şeyi okuyabilirler. Cünüb, ve hayızlının teşbih ve tehlil getirmesine ruhsat tanınmıştır" demişlerdir.

2- Cünüb ve hayızlının Kur'an okumasına çoğunluğun haram dediği belirtildiğine göre, azınlık tarafından ileri sürülen bazı istisnâî görüşler olmalıdır. Onların da bilinmesi faydalıdır:

* İbrahim Nehâî, cünüb kimsenin bir âyet okumasında bir beis görmezmiş.

* İbnu Abbâs'ın da cünübün Kur'an okumasında bir beis görmediği rivayet edilmiştir. Bunlar Resîılullah'm bütün hallerinde Allah'ı zikrettiğine dair rivayeti esas alırlar. Ayrıca, hacc sırasında hayız olan Hz. Aişe'ye, "tavaf dışında hacıların bütün yaptıklarını yapmasını" emretmiştir. Hacıların yaptıkları arasında zikir, telbiye, dua, kıraat hepsi olduğuna göre, bunlar caiz olmalıdır demişlerdir. Tavafın yasaklanışı onun hususi bir namaz olması sebebiyledir.

Buhârî de bu görüşü iltizam ettiğine imada bulunmuştur.

3- Mezhebimizde (Hanefî) esas olan şudur:

* Cünüb ve hayızlı kimseler, gusletmedikçe namaz kılamaz, Kur'an kasdıyla bir ayet bile okuyamaz. Ancak dua ve senaya dair âyetleri, Kur'an niyetiyle değil, dua ve sena niyetiyle okuyabilir, caizdir. Söz gelimi cünüb olan veya âdet gören bir kadın, dua niyetiyle Fatiha'yı okuyabilir.

Bu durumda çocuklara, kelime kelime Kur'an öğretmenin caiz olduğu da söylenmiştir.

* Kur'an-ı Kerim'e bir, hatta yarım âyet olsun el sürülemez. Mushaf elle tutulamaz. Mushafa bağlı olmayan bir kılıf, bir havlu ile tutulabilir. Çanta veya sandıkta ise bu kaldırılabilir. Bunda beis yoktur.

* Ka'be tavaf edilemez, zaruret olmadan mescide girilemez.

* Ayet yazılı levha ve parayı da elle tutamaz.

4- Cünüb veya hayızlıya yıkanmadan önce mekruh olan işler:

* Dinî kitapları elle tutup okumak.

* Elini, ağzını yıkamadan yiyip içmek.

* Elde tutulmayıp, yerde duran bir kağıda Kur'an yazmak.

Cünüb ve hayızlı kimse Kur'an'a bakabilir, bu mekruh değildir.

Not: Bahsin sonuna yani 3865. hadisten sonra hayız halinde temizlik üzerine bir açıklama koyacağız. 1 ^ 1

İKİNCİ FASIL

İSTİHÂZE VE NİFAS HAKKINDA

UMUMÎ AÇIKLAMA:

İstihâze, hayız kanı olmayan, bir özre binaen kadından gelen kana denir. İstihâze kanaması olan kadına müstehâze denir, bir bakıma özürlü demektir. Hayızlı ile müstehâze'nin dinî bakımdan tabi oldukları hükümler farklıdır. Önceki fasılda hayızlının ahkamını gördük. Bu fasılda müstehâze ile ilgili bazı hususi durumları mevzubahis eden hadisleri göreceğiz.^ 1

aJJİ ClıİIlaâ Cİc. alıI CVn A \■»! (jl[^ İc. alıI 4_uütc. 3850

Jâil 1 j .JûO^j-a c*)il^ tjyjc. (ji IaJ)-qL3

1. (3850)- Hz. Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ümmü Habîbe bintu Cahş radıyallahu anhâ tam yedi yıl boyu istihâze kanı gördü. Ne yapacağı hususunda Resûlullah'a sordu. Aleyhissalâtu vesselâm yıkanmasını emretti ve "Bu, damar (kanıdır)" dedi. Ümmü Habîbe her namazda yıkanırdı."^ 1

J ^J) Q‘" *5 Ajc- 2Ü c_â^c- (jjl Mi '_'r

JoO^j-sa 3^ 'V- 33lij -"' 2 5 3 .c$'0(J^^' c£İİl^a t-ü..n^‘ı

ciül^ yjll 1 $je. üıl <jjj2. }) ûf -2- 3851

ciijlS Lâ jja ;l$î Jlaa .^üI # 2ü

2. (3851)- Müslim'in bir rivayeti şöyledir: "Ümmü Habîbe radıyallahu anhâ -ki Abdurrahman İbnu Avfm nikahı altında idi- Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'a kanamasından şikayet etti. Ona şıı tavsiyede bulundu: "Hayız (müddetin normalde ne kadar devam ediyor ve) seni bekletiyor idiyse o

müddetçe bekle, sonra yıkan!" Ümmü Habibe her namazda yıkanırdı." 15521

^'û-k-k C 1 ÛJ ı_ljjj IÇİ-J

.]iUl! e s 3l 21ı 1

(j£^ J*3ki CûI5î[2ü üijlt ciılİİ t<_5 j±\ ^2 <lj _3- 3852

3. (3852)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe dedi ki: "Ümmü Habîbe, kız kardeşi Zeyneb Bintu Cahş'ın hücresinde bir leğenin içinde yıkanırdı. Kanın kızıllığı (bazan) suya galebe çalardı." 15551

1 g)Şlj k") 1 xij\ t JVı k‘* u>>jVuü i •^ g jLuû]I AİC- j _4- 3853

JûO^j-a 3S AÂc. (Jj-üülİâ tiIlû 'jhVn öO^j-aİI ciI^nâ CluIS jSk jh'ri'

4. (3853)- Nesâî'nin rivayeti şöyledir: "Ümmü Habibe müstehâze idi (devamlı kanaması olurdu), hiç temiz olmazdı. Durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a söylenmişti. Şöyle buyurdular: "Bu, hayız değildir, rahimin bir rahatsızlığıdır. Normal zamanda hayız kanının geldiği kirlilik müddetine baksın. (Her ay) o müddet boyunca namazını terketsin. Sonra bu müddet çıkınca her namaz vaktinde yıkansın."^ 1

3^ AİC. c.**

\ 3 'u >>

kj IgjIjÜİ jja ef 3-ai 1 iîİjjj jî Lr>3[\ij jAÎ ^ o-5- 3854

5. (3854)- Nesâî'nin bir diğer rivayeti şöyle: "Ümmü Habibe radıyallahu anhâ'ya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),

(Her ayda) hayız olup kirli bulunduğu kadar namazı terketmesini, sonra yıkanıp namazını kılmasını emretti. O, her namaz vaktinde yıkanırdı." 15201

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetlerde adı geçen istihâzeli kadın Ümmü Habîbe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın baldızıdır. Yani, ümmühâtu'l- mü' minin olma şerefine eren yüce validemiz Zeyneb Bintu Cahş radıyallahu anhâ'nın kız kardeşidir.

Rivayetten de sarih olarak anlaşıldığı üzere müzmin bir kanama haline dûçardır. Öyle ki yıkandığı zaman kanın rengi suyun rengini kızıla boyamaktadır.

2- Hadislerde Resûlullah'ın tavsiyesi bazan "her vakit için abdest al ve namaz kıl" şeklindedir, bazı rivayetlerde ise "...her vakit için yıkan ve namazı kıl" şeklindedir.

Ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ümmü Habîbe'ye verdiği yıkanma emri bazı rivayetlerde mutlaktır. Bu çeşit emirden her namaz için yıkanma gereği anlaşılabildiği gibi, bazan yıkanmanın yeteceği de anlaşılabilir. Ebu Dâvud'da gelen bir rivayette yıkanma emri her namaz için olmaktadır.

Rivayetlerdeki bu farklılıklara tabi olarak, Ilı kah a da meseleyi farklı şekillerde hükme bağlamıştır:

* Cumhur, her namaz için yeni bir abdest almasına hükmetmiş, bu abdestle, eda veya kaza sadece bir namaz kılabileceğini söylemiştir. Aynı vakitte ikinci bir namaz için yeni bir abdest almalıdır.

* Hanefîlere göre, abdest namaz vaktiyle ilgilidir. Öyleyse, vakit girince aldığı abdestle, hem o vaktin farzını hem de o

vakit içinde dilediği kadar başka kaza namazları kılabilir.

* Malikîlere göre, kadının her bir namaz için abdest alması müstehabtır, vacib değildir. Yeter ki kanama dışında bir başka hades vukua gelmesin.

* Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhîıye ise: "Kadının, her namaz vaktinde gusletmesi ihtiyata uygundur" demişlerdir.

3- Hadis, bir kadının, kadınlıkla ilgili meselelerini bir erkekten bizzat sormasının caiz olduğnu göstermektedir.

4- Hadiste, kadının, hayız kanını istihâze kanından tefrik edebildiği takdirde, bunu hayız itibar edeceğine, böylece hayız zamanının başlangıç ve bitme vaktine kendisinin karar verebileceğine delil vardır. Böylece hayız müddeti bittikten sonraki kanamaları istihâze kanı sayılır ve mezhebine göre, yukarda açıklanan şekilde amel eder. Sözgelimi Hanefî ise, vakit girince abdestini tazeler, o abdestle ikinci bir namaz vakti girinceye kadar özür kanaması sebebiyle abdesti bozulmamış sayılır ve dilediği kadar namaz kılabilir, Kur'an'a el sürebilir, camiye girebilir vs. Yani abdestliye caiz olan amellerin hepsini yapabilir. 15211

o o

ıc - Ç-ÛJ üjjjj <^5^^ Çj m J ;ClıİlÜ 1 g ıc- Cİüj A j _5- 3855

ciLİ ClüüI j Sk Lââ J *üıl \j dılka

cd^Jıljaı alıl tj ih t lAj ^tâl Ujj .Jillj j^ jli£! j& ^dıllI .Ijjj ^û^jla ^tjls (diI]j j^ 3-^ 3^ ;slüll (^3ll l_i&3j AjlÎ I (j-ö tilic. İ j^J çilijtâ l Aç il ‘ jjjiÇCE £ jl 31 .'M' ClILjaSj (jx AjJaSj LajI ;lgj (Jll _^ic.l CIljlâ l Açjlc-- ciuji jl j 4 j^

jl A_Lı] jj^lc. j Ijj CılsiLul j Cllj^Ja Û3 t2liI C1 Ali j lûl (_ 5 li^ (_ 5 A*olic.| aîlI ^ic. ^aljI AitAjajjI ^alıI AKı ^jJaA^Ââ

çiIlİ-LaI jj}£İaI LaSj ^UoUİl j-aAaJ LâfÂ ^)£jaı 3^ ı^şŞ ^3t j \V\^j cı^lI^^j dîllj jlİ , (_ 5 -ûji-ıaj IgJılli J AlıI jj^jıİic.j LtJ jl 4^)Laxjlj ^)g,)-ı'I (jjJ'OtJ-^I jAA jj» -â VI j jjüuAJtjâ _jL-ı»lI jjiijljj jç Ali (_J^)AjI (jI ^j-lc. ÇlIJjiİ jl j (j&^)|jaj jç t>ıj-> jl (_ 5 -û jıLıaj c (_ 5 ixâla û' x^a jjlyılıijj t (_ 5 ixâla jjj-O j-sail jAA j)» j jAİyLiij tç.Uaıx]l jjljjLj j Çj^jÂaiIl jj^â. jı e

i—A^C. I lj& I ç Âc. âül jjJaj AÂJki. Clıllİ ;(jL3 ûljjlI (jâajtıj S jl] jjjJoM L ^r-1 | jfc j alıI (J jjaıj (JlÎ lilli (_ 5 -lc. Cİjjûİ

jjlll Jji j-a Aİ*-kj jlj e jJl jÂjâd I

4_i! eiıûl^lj itjajoıll ;»^clill« (» (_ 5 -<tLljâ Ujı (_£.ıkjlâ« ;<i jİ <J.aj û-aâc. j_û il jill t<ü lââlll j ıjlû ^jl A_^^kl

aûIl jl ji üjaJ^jc. Aİ^jAj Lgı^^jâ ûl^)AİI ^joli jl j&j jlaİıijajlS ;>v*^dlı]l« j_AjI3.i]I j A 'j ■ âall | >>A ■ >-7 M'// j I^jjîiS

6. (3855)- Hamne Bintu Cahş radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben, kızkardeşim Zeyneb Bintu Cahş radıyallahu anhâ'nm yanındaydım, istihâze kanamam vardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben çok şiddetli şekilde istihâze kanamasına manızıım, bu hususta ne tavsiye edersiniz? Bu hal benim namaz ve orucuma mani oluyor" dedim. Bana:

"Sana pamuğu vasfeyliyeyim: O, kanı gidericidir (fercine pamuk koy)" buyurdular. Ben:

"Ama akıntı pamuğun mani olacağı miktardan çok fazla!" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Öyleyse bez kullan!" buyurdular. Ben:

"Akıntı bezin durduracağı miktardan da fazla! Şarıl şarıl akıyor" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm dedi ki:

"Sana iki şey söyleyeceğim, hangisini yaparsan, diğerinin de yerine geçer. İkisini de yapabilecek durumdaysan birini seçmek sana ait, dilediğini seç! Bu kanama, şeytanın tekmelerinden bir tekme(si yani zarar vermesi)dir. Sen kendini Allah'ın ilminde altı yedi gün hayızlı bil (orucu ve namazı terket). Sonra yıkan ve kendini hayızdan temizlenmiş bil ve yirmitiç veya yirmidört gece ve gündüz namaz kıl, (bu esnada farz veya nafile) oruç tut. Bu, sana yeterlidir. Kadınların her ay hayız görmeleri, hayızlı ve temizlik günlerinin olması gibi, bu şekilde senin de hayız ve temizlik günlerin olacak. (Bu, sana söyleyeceğim iki şeyden birincisidir. İkinci hususa gelince, o da şudur): Eğer öğleyi te'hir ve ikindiyi de ta'cil edip, ikisi için gusletmeye gücün yeterse öğle ile ikindiyi birleştir. Keza akşamı geciktirip yatsıyı tacil etmek, sonra da gusletmek suretiyle de bu iki namazı birleştir. Sabah için de ayrıca guslet. Bu şekle gücün yeterse orucunu da böylece tutarsın."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (birini seçmede beni muhayyer bıraktığı bu iki tarzı zikrettikten sonra ilaveten dedi ki: "Bu, (İkincisi, zikrettiğim) tarz, benim daha çok hoşuma gidenidir."

Râvilerden biri dedi ki: "Hamne radıyallahu anhâ dedi ki: "Bu, iki tarzdan benim daha çok hoşuma gidenidir. Ravî böylece, bu sözün Resûlullah'a ait olmayıp Hamne'ye ait olduğunu ifade etmiş oldu." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önceki hadiste ismi geçen Ümmü Habîbe'nin kardeşi Hamne'nin de istihâzeli bir kadın olduğunu

göstermektedir. Bazı şârihler rivayetlerde gelen bilgilere dayanarak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında müstehâze olan kadınların isimlerini tadâd eder: Ümmü Habîbe Bintu Cahş ve bunun iki kız kardeşi: Zeyneb ve Hamne; Resûlullah'ın zevcelerinden MeymCıne'nin anne bir kızkardeşi Esma, Fatıma Bintu Ebî Hubeyş, Sehle Bintu Süheyl, Şevde Bintii Zema'a (Resûlullah'ın zevcesi), Zeynep Bintu Ümmü Seleme, Esma el-Hârisiyye ve Bâdiye Bintu Gaylân. Bunlardan bazılarıyla ilgili rivayet gelecek.

2- Şârih Hattâbî, hadiste geçen "altıyedi gün" tabirini Resûlullah'ın tahdid maksadıyla zikretmeyip, emsalinin durumuna göre itibar etmesine bir işaret olarak zikrettiğini belirtir. Bu sebeple "...altı veya yedi..." şeklinde olması gereken tercümeyi altıyedi şeklinde yapmayı uygun bulduk. Yani kadın, normal hayız müddetinin hatırlıyabilirse onu esas alacaktır. Bu müddetin, Hanefîlere göre 3 ile 10 gün arasında değiştiğini belirtmiş idik. Hatırlayamazsa -ki böylelerine fıkhen miitehayyire denir- ailesindeki, kendi yaşındaki emsallerine göre takdir edecektir. Resûlullah bu takdirde telmîhan 6-7 demiş olmalıdır. Hanefîler miitehayyire'nin zann-ı galible hareket edeceğini, daha da olmazsa ihtiyaten azami müddet olan 10 günü esas alıp, kendini her ay on gün hayızlı addedeceğini söyler.

3- "Allah'ın ilminde..." ifadesi ile senin altı gün mü yedi gün mü hayızlı olduğunu Allah bilir. Bu müddet seninle Allah arasındadır, O senin ne miktar tayin edeceğini bilir" veya "Allah'ın hükmünde yani sana emrettiğim Allah'ın hükmüyledir", "Allah sana kadınlarının âdetini bildirmektedir: Altı veya yedidir" şeklinde farklı ma'nâların kasdedilmiş olduğuna şârihler dikkat çekmiştir.

4- Hiç kesilmeyen kanamaya (istihâzeye) manız kalan kadına Resûlullah iki yol tavsiye etmektedir ki, kadın bunlardan birini tercihte muhayyerdir:

1) Her ayda muayyen günlerde kendini hayızlı addedip diğer günlerde temiz bilmek ve temizlik günlerinde önceki hadiste açıklandığı şekilde, kendini özürlü addederek özürlülerin tabi olacağı şartlara göre namazını kılıp, orucunu tutmaktır.

2) Kendini her gün, bazı kayıtlarla, ibadet yapacak şekilde temiz addetmektir: Yani öğle ile ikindiyi, ikindinin ilk vakti girerken; akşamla yatısıyı da yatsının ilk vakti girerken birleştirerek gusiil üzerine kılmaktır. Bu şıkta meşakkat fazladır. Çünkü günde üç kere yıkanma mevzu bahistir:

1) Sabah namazı için yıkanmak,

2) Öğle-ikindi namazları için yıkanmak,

3) Akşamyatsı namazları için yıkanmak.

Bu tarzda ayrıca ayın her gününde namaz kılmak durumu da mevcuttur. Meşekkati fazla olduğu için Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm -veya Hamne radıyallahu anhâ- bu tarzın "daha hoş" olduğunu söylemiştir. Çünkü ücreti fazladır. Ücret meşakkat nisbetinde artar.

Hadisin ma'nâsı yukarıda açıkladığımız şekilde olmakla birlikte, bu ma'nâ üzere amelde bazı tereddütler hasıl olmuştur. Hanefîler âdet görmeye başlayan müstehâze için, Hz. Âişe'den Müslim'de gelen ve 3851 numarada kaydedilen hadiste geçen p Aa.ıVı ClülS UçpÜ j£L«! emr-i nebevisini esas kılmıştır. Yani

önceki âdet müddetini esas alıp ona göre amel edecektir. Mütehayyire ise zann-ı galible hayız müddetini tesbit edecektir, zann-ı galibte bulunamazsa ihtiyatı esas alır ve azami hayız müddeti olan 10 güne göre kendini hayızlı bilir. Yeni hayız görmeye başlayan bir kız aynı zamanda istihâzeye de maruz olursa, hayızla istihâze kanını ayırdedebiliyorsa, kendi hayız müddetini bu yolla tesbit

eder. Zira hadiste: "Kan, hayız kanı ise bu siyahtır, renginden bilinir" buyurulmuştur. Âdetini tefrik edemeyecek durumda olan için sadedinde olduğumuz Hamne hadisinde belirtilen 6-7 ile amel eder, zira bu kadınların çoğunluğunun durumunu dile getirmektedir diyen de olmuştur. Şâfiî hazretleri, böyle durumdaki kızın -şek ile namazın terki caiz olmaz kaziyesinden hareketle- hayız müddetinin en azı olan bir gece ve gündüzü esas alıp, ondan sonrasını temiz addetmesi, yıkanıp namazlarını kılması gereğine hükmetmiştir. 1 ^!

1^5] .lİA ^Jİ Ç_Ûj 4-oiala jl alil (_jjjüjj lj ;dl]Lâ Lg-İC. AJJİ jjjaj Clljj ç-Lûj-ui jC. J _y_ 3856

^M 3.. : A A dil j 13la _ j£3-? 4 jlj^a l3& laîıl jl ^ ^ ps l^fij

ç-Laudlj 4-J jÂal] ü p\C.\ j 4İ.l^!j jAut]! i JV 'Al a 4İ.l^! j 0(3*^ 4—1 Jpjall lÂyLlij J 4l I j Ç-jaC.

Üj-Jl]! 1 ç jü- Vi La] 1 ^ jç. alil ^ JC- jj! (JLâ _ JÜ]L jjj lauâ LLâa cj c 4İÛ^l j jj^l] ÜAlij) ‘'' ^ ' 3 C : Ç U ^'

ûjlû ^j! jjj AaazZ jl Ufc^Aİ

7. (3856)- Esma Bintu Umeys radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resîılü! dedim. Fatıma Bintu Ebî Hubeyş, şu şu kadar zamandan beri kanama geçiriyor, namazı bıraktı!" (Bu sözün üzerine Aleyhissalâtu vesselâm): "Sübhanallah! (hiç namaz bırakılır mı?) Bu şeytandan (bir oyun. Kapılmamalıydı. Söyleyin ona), bir leğene (su koyup içine) otursun. Eğer suyun üstünde (kanamadan hâsıl olan) bir sarılık görürse, öğle ve ikindi için tek bir gusiil yapsın; akşam ve yatsı için de tek bir gusiil yapsın. Sabah için de ayrı bir gusiil yapsın. Bu arada (kılacağı namazlar için) abdest alsın" buyurdular." İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "(Her namaz için) gusletmek, kadıncağıza zor gelmeye başlayınca iki namazın arasını birleştirmeyi emretmişti." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kanaması olan Fatıma Bintu Ebî Hubeyş'in, içerisinde su bulunan bir leğene oturmasını söylemesinin sebebi, kanamanın hayız kanaması mı, istihâze kanaması mı olduğunu tefrik etmesi içindir. Çünkü, kan suyun üzerinde sarı renk hâsıl ederse bu müstehâze kanıdır. Başkaca bir renk ise da hayızdır.

Bu muamele, kanamanın mahiyetini tesbit içindir. Yıkanma işi bu suyun içinde olmaz. Zira su artık necis olmuştur, leğenin dışında yıkanmalı veya o suyu döktükten sonra leğeni temizlik âdâbına uygun olarak bu maksadla kullanmalıdır.

2- "Bu arada abdest alsın"dan maksad, mesela öğle ile ikinde için yıkanmışsa, "ikindi namazını kılmaya ayrıca abdest alsın" demektir. Akşamla yatsı için yıkanmışsa, "yatsı namazını kılmazdan önce abdest alsın" demektir. Bu meseledeki mezheplerin görüş farklılıklarını daha önce belirtmiştik (3854. hadis). 1 ^ 1

A-aluj -»l lgJ (.** ng'uAİ ^ *ÜJİ çJjjaj ülg C- ç.la 3İl jl öl jÂİ j)[;CJlâ lg ic. ALl A_aLa ^»1 jC-j -8- 3857

lg 1 jl (Jjâ jA Vl dûlfî ^!İİl ^AlAİllj auM j-lill 1 g IC- Üll

S o 'O o S O ' °' 0 ' '• '

\ a_*j^j < ’1 l_j y±ı jgfunM tiilj (.** vil'N lûlâ jA tillû öO^j^ll

8. (3857)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) zamanında bir kadının kanaması vardı. Ümmü Seleme radıyallahu anhâ, onun adına, hükmü, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan soruverdi. Resûlullah:

"İstihâze kanı başlamazdan önce, bir ay içerisinde, kaç gün ve gece hayız kanı gelmekte olduğuna baksın, her ay o

kadar müddette namazı terketsin. Bu zaman çıkınca hemen yıkansın ve (fercine pamuk koyup) bir bezle sargı yaparak namazını kılsın." 15251

AÇIKLAMA:

1- en-Nihâye'de istisfâr için şu açıklama yapılır: "Kadının, pamuk tıkadıktan sonra, fercini genişçe bir bezle sarıp bezin iki ucu üst üste kavuşunca ortasından bir şeyle bağlamasıdır. Böylece kanın akmasına mani olur."

2- Bu hüküm, özür (istihâze) kanı başlamazdan önce ayın hangi günlerinde hayız gördüğünü bilen kadının hükmüdür. O müddet boyunca kendini hayızlı bilir, müddet dolunca yıkanır ve artık kanamaya rağmen temiz sayılır. Şu farkla ki her vakit için abdest tazeleyecektir, tıpkı diğer özür sahipleri gibi.

3- Bu hadisi esas alan bazı âlimler: "Adet görmekte olan bir kadın, istihâze kanamasına dııçar olunca, bu kanama sırasında, âdet kanamasını temyiz edebilse de edemese de, temyizi âdetine tevafuk etse de etmese de, eski âdet durumuna göre hareket eder" diye hüküm vermiştir. 15211

A^.j y ûüıal I (jj auüj Jl »ojjI tjj Yjjj ğ-liüII (j)[qi j5j (jc-j -9- 3858

1 çÜrı ^jls ûO (JSİ ULca gjjj ^31 Cy JLİ ^4 . >■! ,,Aj ,_ ö

^ j ç-UaC. j j aJJİÛJC. 3)4 tjIâ 4)3 J jat 3)3 ^ ;3İ135j jIû 4_^^k!

ûI jjj_ 4_lâ aA J Jj Cy 9aj] ıJj 3)41 t—LbaiAİI 3)3 3)13 ;3I1 Lg <J13j_4Â3

4 ^^a31 üIjj 3)1 jj-aLıc. *ciıia , j)$3â Jj Cy ^^1] ^Ja ı^y ;4_ıâ Jlaâ liİLahûJc- 3)4

^alc-1 4 I 1 I j y y - ^

9. (3858)- Sümeyy Mevla İbnu Ebî Bekr İbni Abdirrahman anlatıyor: "Ka'ka ve Zeyd İbnu Eşlem, beni, Saîd İbnu Meseyyeb rahimehullah'a gönderip müstehâzenin nasıl yıkanacağını sordular. Saîd şöyle açıkladı: "Müstehâze, öğleden öğleye yıkanır ve her namaz için abdest alır. Şayet kan galebe çalacak olursa bir bezle sargı yapar." 15251

(Ebu Dâvud) der ki: "İbnu Ömer ve Enes radıyallahu anhüm'den de bu şekilde (yani "öğleden öğleye yıkanır" diye) rivayet edildi. Bu, aynı zamanda Sâlim İbnu Abdillah, Haşan Basrî ve Atâ rahimehumullah'ın görüşüdür." İmam Mâlik dedi ki: "Zannım o ki, İbnu Müseyyeb'in hadisi "temizlik vaktinden temizlik vaktine" olacaktı: "öğle vaktinden öğle vaktine" şeklinde gelmiştir. Herhalde buna bir vehim karışmış."

Bu hadisi el-Misver İbnu Abdilmelik de rivayet etmiştir. Onun rivayetinde de "temizlik vaktinden temizlik vaktine" şeklinde gelmiştir. Şu halde râviler bunu "öğleden öğleye" diye çevirmiş olmalı. Derim ki: 15221 "Kadi İyaz'm zikrine göre, J! jjâ 3 >« şeklinde noktalı rivayet sahihtir. Doğruyu Allah bilir." 15221

AÇIKLAMA:

Bu rivayete göre, İbnu Müseyyeb, miistahâze'nin öğleden öğleye yıkanacağına fetva vermiştir. Hatta, Ebu Dâvud, Abdullah İbnu Ömer ve Enes Hazretlerinden de bu şekilde rivayet olduğunu, Haşan Basrî, Sâlim, Atâ gibi tâbiîn büyüklerinin de bu görüşte olduklarını kaydeder.

Ancak ne var ki, İmam Mâlik bu rivayette bir tashif olacağı kanaatindedir. İmla noktasız olarak J) Cy şeklinde olmalıdır. Bu durumda ma'nâ, müstehaze'nin temizlik vaktinden temizlik vaktine yıkanacağını ifade eder. Bu ise hayzın inkıta vakti demektir. Yani yıkanma öğleden öğleye değil, hayız kanamasının kesilme anında yapılıp müteakip kesilmesi anma kadar yapılmayacaktır, tıpkı, müstehâze olmayan normal kadındaki gibi. Hattâbî de İmam Mâlik'in görüşüne katılır ve: "Çünkü, müstehâzenin öğleden öğleye yıkanmasının bir ma'nâsı yoktur" der. İlaveten hiçbir fakihin böyle bir kavline rastlamadığını belirtir ve doğrusunun Jj iy

olması gerektiğini te'yid eder.

Münakaşaya dahil olan Ebu Bekr İbnu'l Arabi, Hattâbî'ye katılmaz ve der ki: "Onun istib'adı doğru değildir. Çünkü, müstehâze olan kadından, sebep olduğu meşakkat sebebiyle her namazda yıkanmak düşecek olursa, hiç olsun günde bir sefer, öğlenin sıcak vaktinde yıkanır, bu da temizlik için uygundur." 15211

3)4Ual 43JJİ£3 Cİ4.lk3j OS CIlLaUcd

lû] A Ajb- aİjİ ^Jc. (jc* j -10- 3859

10. (3859)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Müstehâze, hayız müddeti sona erince her gün yıkanır. Üzerine tereyağı veya zeytinyağı sürülmüş bir yün kullanır." 1 ®®

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, bir önceki rivayette gelen "öğle" kaydını kaldırmaktadır. Yani, istihâzesi olan kadın her gün yıkanmalı, ancak hangi saatte yıkanacağı hususunda bağlayıcı bir kayıt mevcut değildir. Hz. Ali radıyallahu anh'm şahsî fetvası olduğu anlaşılan bu rivayette, müstahâze olan kadınlara bir başka tavsiye daha yapılmaktadır: Ferclerinin üzerine tereyağı veya zeytinyağı sürülmüş bir yün parçası bağlamak. Şârihler, yağın, kanamaya sebep olan damarı yumuşatarak kanamayı durduracağını belirtirler. 1 ®®

*£ fjfje oe o o ı> e fi f

cijJal ciıLal ^gj] ’dılllâ 1 ıc. dililir *(Jla jdı (jc-j -11- 3860

l_jU Jile, Cln£ lûj ^ 5 ^- İj <c _ 5 İc. dili l_ ıAİ ClıLkjâ ç-Loill .W 1*1*11 l_Aj Jile. li] t Ç jlU

/ j> > j o,' *' ''o "a „ s o s o ' > j, '

-]c5 ^^ te—ij-û -S ^ ^ 1 1 /jl hıu*Ml 4: j 2I]j Uü! ;Jllâ ^ ç.Lûû]l ..^11

•ilil.

11. (3860)- Abdullah İbnu Süfyan rahimehullah anlatıyor: "Bir kadın, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'ya şöyle sordu: "Kabe'yi ziyaret maksadıyla gelmiştim. Tam Mescid-i Haram'ın kapısına geldiğim sırada kanamam başladı ve derhal geri dönüp, kanama duruncaya kadar bekledim.

Sonra yıkandım. Tekrar tavaf için geldiğimde, kapının yanında yine kan geldi. Aynı şekilde geri döndüm, size geldim." Abdullah şu cevabı verdi: "Bu şeytandan gelen bir zarardır. Bu durumda yıkan. Pamuk tıkayarak bir bez bağla, sonra da tavafını yap!" 1 ®®

AÇIKLAMA:

Burada kadının sual sormasına sebep olan kanama hadisesi, ay hali kanaması değildir. Şârihler, kanamanın, geri dönüp bekleme, yıkanıp ikinci sefer ziyarete gelme hadiselerinin aynı gün içerisinde cereyan etmiş olacağını belirtirler. Nitekim bu çeşit âdet dışı kanamalar, hadislerde hep ğ Uajl^l l (ja diye şeytandan gelen bir

zarar olarak ifade edilmişlerdir. Rekza, kelime olarak darbe, tekme gibi ma'nâlara gelir. Kanamanın şeytan darbesi olarak tavsifi, ibadete mani olması sebebiyledir. Ayrıca, bunun ibadeti ibtal edeceğine dair verdiği vesvese sebebiyle de şaytana nisbet edildiği söylenmiştir.

İbnu Abdilberr, Abdullah İbnu Ömer'in "yıkan" fetvasını, kanamanın ne hayız kanı olduğu ne de müstehâze'nin Ka'be'yi ziyareti için yıkanmasının vacib olduğu kanaatine binaen vermediğini, bilakis onun "Ka'be'yi ziyaretten önce yıkanmak mendubtur" kanaatini taşıdığını, kadına olan "yıkan, sonra da tavafını yap!" emrini buna binaen verdiğini belirtir. 1 ®®

."'y 4 4 jLûj _ 1 *LoJu l- :->!Y■ ' lg-ic. Ju\ 4)n-s. ciıjlS^ ■Uı^jSc. (jc .j - 12 - 3861

12. (3861)- İkrime rahimehullah anlatıyor: "Ümmü Habîbe radıyallahu anhâ müstehâze idi. Kocası ona temasta bulunurdu. Aynı hal Hamne Bintu Cahş radıyallahu anhâ için de mevzubahis idi." 1 ®®

^LoûI! j û j!û 4_^^kİ j nY ^22! .laj â jü. A lj dkj ^dlllÜ lg \C-İÜJİ 4-IlaC. ^aî (jC-J -13- 3862

13. (3862)- Ümmü Atiyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "(Hayız müddetimiz dolup) temizlik dönemi başladıktan sonra görülen bulanık ve sarı akıntıyı ciddiye almazdık.." 1 ®®

AÇIKLAMA:

1- Dârimî'nin rivayetinde "...yıkandıktan sonra" denmiştir.

2- Hattâbî der ki: "Ulema, temizlikten sonra gelen akıntı hususunda ihtilaf etmiştir."

* Hz. Ali'den rivayete göre: "Bu, hayız değildir, onun için namaz terkedilmez, abdestini alır, namazını kılar" demiştir. Süfyan Sevrî ve Evzâî' nin görüşü de budur.

* Saîd İbnu'l-Müseyyeb: "Kadın böyle bir şey gördü mü, yıkanır sonra namaz kılar" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel de bu kanaattedir.

* Ebu Hanîfe'nin "Hayızdan ve kanın kesilmesinden sonra, kadın bir veya iki gün sarı ve bulanık akıntı görürse ve bu on günü aşmazsa, bu hayızdan kaynaklanır, saf beyaz akıntıyı görünceye kadar yıkanmaz" dediği nakledilmiştir.

* Bu mevzuda Şafiî'ler farklı görüşler ileri sürmüştür. Mezhebin Ashab'mdan meşhur olan görüş şöyledir: "Kadın, eğer âdet kanının kesilmesini müteakip onbeş gün geçmeden sarılık veya bulanıklık görürse bu hayız kanıdır." Bazıları: "Âdet günlerinde bunu gördü ise hayızdır, âdet günlerinin dışında gördü ise, itibar etmemelidir." der. Ancak, bu hal yeni hayız görmeye başlayan kızın başına gelmiş ve ilk defa kan görürken sarılık veya bulanıklık görmüş ise, bu halde -fakihlerin çoğuna göre- kız henüz âdet görmeye başlamış sayılmaz. Bu görüş Hz. Âişe ve Atâ'dan da rivayet

edilmiştir. Şâfıî'nin Ashabından bazısı da: "Hayza yeni başlayacak olan kızın gördüğü bulanıklık ve sarılığın hükmü hayız hükmüdür" demiştir. 1 ^ 1

4_ıâ KLgjâ AjİojIc. jj ç.Ijau]! ‘ClıllÌ Ig-ic. aîlI <joülc. û ja (_jC .j -14- 3863

J' ‘S Â ç\ ■ 4 * lÂÂ*- 2 l(J jiiâ O'O^j-sall 1 £ ‘"Ü ■ ■■ i -v 1 ^ .-öl

lajâJLS 4j^a]l j) tjjâ j t4_lÜj ç-LjaJJ <3^)KİI ^ i».ali j -»4 . ^j

4JS

a-ll!

A*_]

£ J^ 0=£

14. (3863)- Mercâne Mevla Âişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kadınlar Hz. Âişe radıyallahu anhâ'ya içerisinde pamuk bulunan bez (veya kap) gönderirlerdi. Bu pamuklar hayız kanıyla sarı lekeler taşırdı. (Bu safhada) namaz kılınıp kılınmayacağım sorarlardı.

Hz. Âişe radıyallahu anhâ: "Beyaz akıntıyı görünceye kadar acele etmeyin!" diye cevap verirdi. Beyaz akıntıdan temizliği kastederdi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Burada, hayız hallerinin sona erip ermediğinde tereddüde düşen hanımların başvurdukları değişik bir yol görmekteyiz: Akıntılarını tutmak üzere bağladıkları pamuğu Hz. Âişe radıyallahu anhâ'ya göndererek, akıntının pamuk üzerindeki

renginden, bunun hayız akıntısı olup olmadığını teşhis ettirmek.

Hz. Âişe, akıntı lekeli ve renkli olduğu müddetçe namaza başlanılmasında acele etmemelerini söylüyor.

2- Rivayetten, müsliiman kadınların hayız hallerini takipte eskiden beri pamuk kullandıkları görülmektedir. Beyazlığı ve rutubeti emici vasfı sebebiyle pamuk pratik olmalıdır. Ufak bir leke pamuk beyazlığında kendini hemen göstereceğinden hayız akıntılarının teşhis ve tahlilinde eskiden beri birinci derecede müracaat vasıtası yapılmıştır.

İmam Mâlik: "Beyaz akıntı hususunda kadınlara sordum. Gördüm ki, bu onlar nezdinde malum bir şeydir, akıntıyı temizliğe erince görmektedirler" der. 1 ^ 1

o'- i S 0 o 0 i > & t

La ‘CiılUjâ lall ;lg«lı 4_j!^ duliâ j Âij! (_jc. j _)5- 3864

lİİLa j J 1 ’ Clulc.j il .a ? ç-Uaıll!

15. (3864)- Zeyd İbnu Sâbit'in kızından nakledildiğine göre, kulağına, bir kısım kadınların gece yarısı, temizliklerini kontrol için, lamba getirtir oldukları haberi ulaşır. O, bu davranıştan dolayı kadınları ayıplar ve: "(Sahabe) kadınları böyle yapmazlardı!" der. 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Rivayet sahibi Zeyd İbnu Sâbit'in kızının isim belli değildir. Radıyallahu anh'm Hasene, Amra, Ümmü Külsûm vs. birçok kızı mevcuttur. Ancak bu rivayetin hangisine ait olduğu kesin olarak bilinememektedir. İbnu Hacer, Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ'nın oğlu Sâlim'in zevcesi olan Ümmü Külsûm'e ait olabileceğini ima eder, "Ondan

başkasının rivayetine hiç rastlamadım" der. Ancak Suyûtî, Ümmü Sa'd olduğunu cezmen söyler.

2- Zeyd İbnu Sâbit'in kızının, temizliklerini kontrol için gece yarısı lamba getirten kadınları ayıplayışmın sebebi -şârihlere göre- gereksiz bir külfete girmeleridir. İmam Mâlik'e göre, "Kadınlara düşen, temizliklerine, uyuyacakları zaman veya sabah namazına kalktıkları zaman bakmaktır, gecenin yarısında değil." İbnu Battal ve bir kısım Ulemaya göre gece yarısı kontrol etme işi, dinde zorluk ve usanma getirir, bu ise mezmumdur. İbnu Abdilberr gece yarısının namaz vakti olmadığına da dikkat çeker.

Ancak İbnu Hacer, gece yarısının yatsı namazının vakti olduğunu belirttikten sonra, bu ayıplamada bir başka sebep arar: "Muhtemelen, kontrolün gece yapılması sebebiyledir. Çünkü gecede halis beyazlık, diğer renklerden tam ayırdedilemez. Dolayısıyle, gece kontrolde bulunan kadınlar, temizlenmedikleri halde, kendilerini temizlenmiş sayabilirler ve temizlikten önce namaz kılarlar." 1 ^ 1

16. (3865)- Ummü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam devrinde, nifas olan kadınlar nifaslarmdan sonra kırk gün kırk gece otururlardı. Biz yüzlerimize vers -yani kelef alaraksürerdik..." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, nifasla doğum kastedilmektedir. Nifastan sonra kırk gün oturmak'tan maksad, o esnada temiz sayılmamaları, temizken yapılması helal olan şeylerden uzak kalmalarıdır. Oruç tutmamak, namaz kılmamak gibi. Tirmizî, Sahabe, Tâbiîn ve daha sonra gelen selef Ulemasının, doğumdan sonra kadının tam kırk gün oruç tutmayıp, namaz kılmayacağında icma ettiklerini belirtir.

Nifas, doğumdan sonra gelen kandır. Bu kan kırk gün devam eder. Daha önceden kesilmesi halinde yıkanıp namaz ve oruca başlayabilir. Kırk günden sonra gelecek kanı, âlimlerin çoğu istihâze kanı addeder. Mezhebimizce de esas olan bu görüştür.

2- Hadisin ikinci kısmında, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm devrinde kadınların kendi aralarında veya evlerinde kocalarına karşı bazı güzellik maddeleri süründükleri görülmektedir.

*Vers, boyamada kullanılan sarı bir bitki. Kadınlar yüzlerine kırmızılık kazandırarak güzelleşmek için kullanırlarmış. Bitki Yemen'de yetişir.

* Kelef, kızılla siyah arası bir renktir. Bu renk yüze sürülür. Yüzün rengine siyah ve kızıla çalan (esmerimsi) bir renk kazandırmaktadır. Rivayet, kadınların bu rengi elde etmede vers'i kullandıklarını ifade etmektedir. 1 ^ 1

HAYIZ HALİNDE TEMİZLİK

Hayız hali, kadınların temizliğe son derece titiz olmaları gereken bir devredir. Dinimiz bu sebeple mesele üzerinde ısrarla durmuş, pek çok teferruâta yer vermiştir. Biz, kitabımızın yer verdiği hadisler ve onların gerektirdiği açıklamalar çerçevesinde meselenin tebellür etmesine çalıştık. Ancak açıklamaları, geçmiş asırlarda hayız dönemi temizliğinin nasıl yapılması, hayız devresine giren kadınlarımızın nelere dikkat etmesi gerektiğiyle ilgili hususları, bu sahanın mütehassısı bir müslüman hekimden aynen aktarmayı uygun görüyoruz. Alacağımız pasaj, ta'lîmî (didaktik) bir maksadla hazırlandığı için okuyan, kolayca anlayabilecektir. 1 ^ 1

(CEMİYET VE TEMİZLİK YÖNÜNDEN) AYBAŞI

Soru: "Memleketimizde genç kızlar, umumiyetle hangi yaşta aybaşı görmeğe başlarlar?"

Cevap: "12-13 yaşları arasında."

Soru: "Genç bir kızın aybaşı görmeye başlayacağı, dış görünüşünden anlaşılabilir mi?"

Cevap: "Dikkatli ve anlayışlı bir anne, kızının vücudundaki belli yerlerin serpilmeye başlamasından, onun aybaşı görmeye başlayacağını anlayabilir."

Soru: "12 yaşına yaklaşan bir kıza sahip olan bilgili ve anlayışlı bir anneye, bu devrede düşen en mühim vazife nedir?"

Cevap: "Böyle bir devrede, bilgili ve anlayışlı bir anneye düşen en mühim vazife, kızını aybaşı mevzuunda aydınlatmaktır. Bunun için de, kızıyla bir arkadaş gibi konuşup, ona günün birinde idrar yolundan biraz kan geldiğini göreceğini, bunun gayet normal bir hadise olduğunu, bundan korkmaması gerektiğini; çünkü anne olacak her genç kızda belli bir yaşdan itibaren bunun görüldüğünü ve görüleceğini; bunun adına renkli yani aybaşı dendiğini; bunun, gebelik ve lohusalık durumları hariç, 45-50 yaşma kadar muntazaman ve her ay görüleceğini; çünkü Allah'ımızın kadınları bu hilkatte ve bu fıtratta yarattığını; bunda, nice İlâhî gayeler bulunduğunu ve aybaşılı devrede temizliğe bilhassa dikkat edilmesi gerektiğini söylemesi lazımdır."

Soru: "Anne bu vazifesini yapmazsa ne olur?"

Cevap: "Cahilliğini, veya kızına karşı olan şefkatsizliğini isbat etmiş olur. Aynı zamanda kızının, hayatta çekingen, içli, kızgın, hiddetli ve soluk benizli olmasına sebep olmuş olur."

Soru: "Ya anne, kızına öğüt verecek derecede bilgili değilse ne yapsın?"

Cevap: "Yüce Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde: "İlim istemek -bilgili olmak- müslüman olan her erkek ve kadın için farzdır" buyurdular. Bu hadis-i şerife göre, müslüman her anne için, bu bilgileri öğrenmek mecburidir. Fakat burada belirtmek yerinde olur ki, bu hususta kabahatin çoğu, annelere, kız çocuklarına faydalı bilgileri öğretmeyen, onlara bu imkanları vermeyen ve hatta onları okur yazar bile edemeyen; üstelik onların giyimlerine, iffetlerine, ibadetlerine sataşan, vatan ve millet sevgisinden mahrum okul kaçkınlarının; veya gönlü ve midesi komünizme, kapitalizme, faizci putperest izmlere bağlı diplomalı hainlerin ve ahbesciler grubunundur."

Soru: "Aybaşı denince akla ilk gelecek nedir?"

Cevap: "Temizlik."

Soru: "Neden temizlik?"

Cevap: "Çiinkii bir kadının sıhhatli, huzurlu ve neş'eli olması, maddî bakımdan, aybaşı günlerinde riayet edeceği temizlik derecesine ve dolayısıyle aybaşısınm her ayın belli günlerinde başlayıp bitmesine, aybaşı kanının normal mikdarda ve ağrısız olarak gelmesine, yani normal bir aybaşı görmesine bağlıdır."

Soru: "Yani kadınlar için temizlik mevzuu, erkeklerinkinden daha mı mühimdir?"

Cevap: "Çok daha mühimdir."

Soru: "Kadınlar için temizlik mevzuu neden çok daha mühimdir?"

Cevap: "Çünki aybaşı, gebelik, doğum ve lohusalık gibi fizyolojik olaylar, hormonal faaliyetler, kadınların, temizlik konusunda çok daha dikkatli ve titiz olmalarını gerektirir.

- Ayrıca, Kadınlarda cinsi organların bulunduğu yerin hususiyeti, yani iki abdest yolu arasında bulunması,

- Buradaki akıntılar ve döküntüler ile,

- Bu bölgede bol miktarda bulunan yağ bezlerinin meydana getirdiği ifrazlar,

- Bu bölgeye mahsus tüyler,

- Aybaşı halinde ve bundan sonraki günlerde sızıntı ve akıntıların çoğalması,

- Aybaşı kanının kendisine mahsus ağır kokusu.

- Gene aybaşı günlerinde kadınların vücutlarından, ter ve nefeslerinden, kasık aralarından, göğüs altlarından (Menotoksin) adı verilen zehirli bir kokunun etrafa yayılması... gibi sebepler; kadınların temizliğe ne derece ehemmiyet vermeleri gerektiğini anlatır sanırım."

Soru: "Aybaşı günlerinde kadınların ter ve nefeslerinden etrafa zehirli bir koku mu yayılır?"

Cevap: "Evet; o günlerde her kadının ter ve nefesinden, etrafa -az veya çok- böyle zehirli bir koku yayılır. Hatta bu, bazan o derece şiddetli olabilir ki, mayaların üremesini durdurabilir, çiçekleri soldurabilir, sirke ve konserveleri bozabilir. Nitekim bazı uyanık kadınlar, bunun farkına vardıkları için, aybaşı günlerinde çiçek bakımı ile; maya, sirke ve konserve gibi işlerle yakından meşgul olmazlar."

Soru: "Temizliğin kadın için fevkalade olan önemini anlamış olduk. Peki kadın, bu temizliği nasıl yapmalıdır." Cevap: "Her kadın ve genç kız, bu temizlik için:

- Tülbendden kesilip dikilmiş yumuşak bir bezi, veya bir deniz süngerini, bir de iyi kaliteli bir sabunu, el altında bulundurmalıdır.

- Gerek normal ve gerekse aybaşılı günlerinde günde en az bir defa ılık sabunlu su ile tülbendi veya deniz süngerini ıslatarak kasık aralarını yıkayıp kurulamalıdır.

- Ayrıca geceleri yatarken dişlerini temizlemeli, ve ayaklarını -bilhassa ayak parmaklarının arasını- sabunla yıkamalıdır.

- Her kadın ve her genç kız, normal günlerinde -hiç olmazsa- gün aşırı, aybaşılı günlerinde ise hergiin, mutlaka ılık su ile yıkanmalıdır. Ve bu yıkanma esnasında, kasık aralarını, göğüs ve koltuk altlarını, parmak aralarını, gene sabunlu bezle yıkamalıdır.

Temizliği böylesine yapmayan bir kadın, sosyetenin hangi koluna mensup olursa olsun, mesleği ne olursa olsun, isterse milyoner olsun, istediği kadar güzel ve giyimli bulunsun, isterse dudakları rujlu, tırnakları ojeli, gözleri rimelli olsun; piyasanın bütün parfüm ve deodorantlarını kullansın, ve istediği kadar naylonlar giysin, sırtında vizon kürk taşısın; kolunda, boğazında isterse piyasanın bütün altın ve pırlantalarını göstersin; değil mi ki gereken temizliği yapmamıştır, kim olursa olsun, böyle bir kadın mutlaka kirli ve mutlaka pistir.

Saçını berbere şu kadar liraya yapdırdığım iftiharla anlatan ve bunun bozulmaması için aybaşı günlerinde yıkanmaktan ve temizlenmekten kaçman, gerektiği anda boy abdesti almaya yanaşmayan nice kadınlar vardır ki; onulmaz

dertlerle hastahane köşelerinde inim inim inlemişler, rahim veya meme kanserine tutularak hayattan göçüp gitmişlerdir.

Kadın ve erkek bütün insanlar, bekledikleri ve özledikleri huzur ve sıhhate, ancak imanla, ibadetle ve temizlikle kavuşabilirler."

Soru: "Bir kadın, aybaşı günlerinde yıkanıp temizlenirken, neden sıcak ve soğuk su değil de, ılık su kullanmalıdır?"

Cevap: "Çünkü soğuk su ile yıkanırsa, aybaşı sebebiyle vücudunun ne de olsa yorgun ve halsiz olduğu bir devrede kendisini üşütmüş olur ki, bu hal, bir çok tehlikeli hastalıklara yol açar.

Kasık arası temizliğini soğuk su ile yaparsa, hem bu bölgeyi üşüterek mikropların faaliyetini artırmış olur; hem de soğuk su bazı hassas kadın ve kızlarda aybaşmın vaktinden önce ve âni kesilmesine sebep olur."

Soru: "Sıcak suyun mahzuru nedir?"

Cevap: "Aybaşı kanının artmasına sebeb oluşudur."

Soru: "Aybaşılı bir kadın, hangi cins bezleri tutunmalıdır?"

Cevap: "Aybaşılı bir kadının tutunacağı bezler:

- Gayet yumuşak, mesela tülbendden kesilip dikilmiş,

- Mutlaka ütülenmiş,

- Kolaylıkla değiştirilebilen bezler olmalıdır."

Soru: "Bu iş için pamuk kullanmayı tavsiye eder misiniz?"

Cevap: "Düşük kaliteli ve kaba elyaflı pamukların kullanılmasını tavsiye etmem; çünkü bu nevi pamuklar

kanamayı artırırlar.

Fakat; eczahanelerde satılan rule halinde veya dışı steril yani mikropsuz gazlı bezle sarılı hususi pamuklar var ki, bunların kullanılmasını her bakımdan tavsiye ederim. Çünki bu sayede hem ütü, hem de yıkama külfetinden kurtulunmuş olur. Gerektiği zaman bu pamuktan bir bez büyüklüğünde kesilerek kilotun içine yerleştirilir. Kirlenince de çekip atılır."

Soru: "Parasından çekinmeyenler için aybaşı günlerinde kullanılmak üzere kilot ve bez olarak bilhassa neleri tavsiye edersiniz?"

Cevap: "Bunlar için kilot olarak tuhafiye mağazalarında satılan ve hususi surette aybaşı günleri için yapılmış olan özel kilotu; bez olarak da eczahanelerde bulunan ve gene bu iş için yapılmış olan (Pak Band)ı tavsiye ederim.

Bir defa alman kilot, seneler senesi kullanılacak sağlamlıktadır. Fakat pak band, bazı aileler için fıatlı gelebilir. Çünki her bez, bir defa kullanılacaktır.

Bunun için en iyisi, manifaturacılarda pek ucuza satılan tiilbentden birkaç metre alıp ütüleyerek el altında hazır bulundurmalıdır.

Gerekince rule pamuktan bir bez büyüklüğünde, yani 5-6 cm. kadar bir makasla kesip, üzerine ütülenmiş tiilbentden bir parça keserek kılıf şeklinde sarılmalı ve normal iç donunun içine veya hususi yerine yerleştirmelidir.

Kirlenen kılıfların yıkanıp ütülenerek tekrar kullanılması da mümkündür. Bu sayede masraf yalnız pamuk masrafından ibaret kalır."

Soru: "Ne de olsa bu bir masraf değil midir?"

Cevap: "Sıhhat ve temizlik yönünden, sayılamayacak kadar faydalar sağlayan şu tavsiyemiz, herhalde büyük bir masraf sayılmaz.

Flem, kızlarına binlerce liralık çeyiz hazırlamadan çekinmeyen ve bazı Anadolu vilayetlerinde olduğu gibi dünürlük işlerinde hayvan satarcasına pazarlığa girişen bu hareketleriyle, nice gençlerin kötü yollara gitmelerine sebebiyet veren anne ve babalar;

Nişan ve düğün merasimlerini; lüks gazinolarda, meşhur otellerde bir gecede binlerce lira sarfıyle alkol buharları arasında yapanlar veya buna özenenler ve böylece İlâhî bir gaye ve ma'na taşıyan evlilik hayatını ve bunun saadetini, sarhoş çığlıkları arasında hemen ilk gününden lekeleyip kirletenler;

Kızlarının ve ailelerinin sıhhatleriyle ilgili şu tavsiyeler için, nasıl olur da israftır diyebilirler?"

Soru: "Aybaşılı bir kadın için başka tavsiyeleriniz var mıdır?"

Cevap: "İlık su ile her gün bir defa yıkanan, ılık sabunlu tülbent veya süngerle günde en az bir defa kasık arasını temizleyip kurulayan bir kadın, ayrıca ev içinde güzel kokular da siirünmelidir."

Soru: "Bunun için bir esans söyleyebilir misiniz?"

Cevap: "Bu bir zevk mes'elesidir; hatta bu esansı çamaşırların arasında da bulundurmalıdır."

Soru: "Yukarıda bahsettiğiniz temizlik, yalnız evli kadınlar için midir? Yoksa evli olmayan genç kızlar da bu temizliği aynı şekilde yapmaya mecbur mudurlar?"

Cevap: "Elbette mecburdurlar. Bilhassa genç kızların bu temizliğe küçük yaştan alışmış olmaları, onların hayatları boyunca sıhhatli olmalarını sağlar.

Bazı kızlar, annelerinin de yanlış öğütlerine uyarak, kızlık zarının zedeleneceği düşüncesiyle kasık aralarını temizlemekten korkarlar; ve hatta kızlık zarının eriyeceğini sanarak limon ve sirke gibi şeyleri yemekten çekinirler. Bütün bunlar, boş ve yanlış düşüncelerdir. Cinsel organların yapısını bilmemenin neticesidir. Bahsedildiği şekilde ılık sabunlu tülbent veya süngerle kasık arasını temizlemekte genç kızlar için hiçbir tehlike yoktur."

Soru: "Aybaşı günlerinde kadınlar ve genç kızlar, başka nelere dikkat etmelidirler?"

Cevap: "Her türlü yorgunluktan sakınmalıdırlar. En güzel elbiselerini giyip, bilhassa tuvaletlerine emek çekmelidirler. Günlerini daima dualı ve neş'eli geçirmelidirler. Annelerinden ve akrabalarından aybaşı günlerini, sıkıntılı ve sinirlilikle geçirenleri örnek almamalıdırlar.

Sancıları varsa, kanamaları normalden çok veya az ise, hülasa şikâyetleri mevcut ise, hiç vakit geçirmeden bir doktora müracaat etmelidirler.

Soğuk duşlardan, kendilerini ve bilhassa ayaklarını üşütmekten, uzun yol yürümekten, ata ve bisiklete binmekten, ayaklı dikiş makinesi kullanmaktan, ağır yük kaldırmaktan, uykusuzluktan sakınmalıdırlar.

Fena koku neşreden yiyeceklerden çekinmelidirler.

Genç kızlar bilhassa bu günlerinde; annelerine, babalarına ve kardeşlerine hürmet ve sevgide kusur etmemelidirler.

Evli kadınlar da kocalarına ve dolayısiyle erkekler de eşlerine, böyle günlerde daha fazla bir sevgi ve anlayış göstermelidirler. Çiinkii bir çok aile buhranları, kadınların aybaşılı günlerinde, eşlerin karşılıklı anlayışsızlıkları ve yersiz davranışları yüzünden olmaktadır."

Soru: "Vücudun belli yerlerindeki tüylerin giderilmesi nasıl olur?"

Cevap: "Bunun için, ya tıraş bıçağı, ya mikropsuz özel -yapışkan- sökücü maddeler, yahut da tahâret pudrası kullanılır. Tıraş bıçağı kullanılacaksa, bunun için iyi markalı bir tıraş bıçağı, tıraş makinesine yerleştirildikten sonra 3 dakika kadar çok sıcak bir su içinde tutulup mikropları kırılır. Soğuyunca kullanılır.

Diğerleri için de, kutularındaki tarifeye uymak doğru olur." 1 ^ 1

m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/309.

Mânevi kirlerin çeşitleri ve bunlardan temizlenme yolları hakkında bütün ahlâk kitapları açıklamalarda bulunmaktadır. Bu konuda bilhassa İhyâ'nın Acâibu'l-Kalb, Riyâdatu'n-Nefs, Afetu'l-Lisân, Zemmü'l-Gadab ve'l-Hıkd ve'l-Hased, Zemmü'l-Kibr ve'l-Ucb... Zemmü'l-Gurûr bölümleri yeterli açıklamalarda bulunur (İhyâ 3 ve 4. ciltler).

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/309-314.

01 Muvatta, Tahâret: 12, (1, 22); Ebû Dâvud, Tahâret: 41, (83); Tilmizi, Tahâret: 52, (69); Nesâî, Miyah: 5, (1, 176); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/315.

151 Kelimenin aslı Kâmus'ta kaz diye açıklanır. Ördekle iltibası da mevzubahistir. Müncid,ördekle) JÜ (olmadığını, boyun ve bacakları kısa bir su kuşu olduğunu belirtir.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/315-317. m Ebû Dâvud, Tahâret: 34, (66); Tirmizî, Tahâret: 49, (66); Nesâî, Miyâh: 2, (1, 174). m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/317.

121 Resûlullah'ın bir duası şöyledir: "Ey Allah'ım, bana eşyanın gerçek hakikatim göster."

O® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/318-319.

1111 Ebû Dâvud, Tahâret: 33 (63, 64, 65); Tirmizî, Tahâret: 50, (67); Nesâî, Miyah: 3, (1, 175); İbnu Mâce, Tahâret: 75, (517, 518); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/320.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/320.

EH Yukarıda belirtildiği üzere kulle'de mübhem bir miktara delâlet etmesi sebebiyle, İbnu Hacer'in belirttiği üzere, çok suyun tayininde Şâfiîler dokuz farklı görüş ileri sürmüşlerdir.

041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/320-321.

EH Buhârî, Vudû: 68, Müslim, Tahâret: 95, (282); Ebû Dâvud, Tahâret: 36, (69, 70); Tirmizî, Tahâret: 51, (68); Nesâî, Tahâret: 46, (1, 49), Gusl: 1, (1, 197); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/322.

Ufl İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/322.

071 Müslim, Tahâret: 97, (283); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/322.

E® İmam Züfer, abdestli insan, abdestini bozmadan ikinci bir abdest daha alacak olsa, bu suya mâ-i müsta'mel demez. Su hem temiz, hem temizleyicidir.

US1 Çünkü mâ-i müsta'mel necîs addedilmiştir. Su vücuddan ayrılınca müsta'mel sayıldığına göre, ayrılan kısım necistir. İki külleden az olan suya necis bir şey karışınca necîs olur. Necis su ile cenabetten temizlenemez.

O® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/323-325.

Eri Muvatta, Tahâret: 14, (1, 23, 24); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/325.

071 Dinimizin külli kaidelerindendir: "Şekk ile yakîn zâil olmaz."

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/325-326.

041 Ebû Dâvud, Tahâret: 40, (81); Nesâî, Tahâret: 147, (1, 130): İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/326.

OH İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/326-327.

E® Tirmizî, Tahâret: 48, (65); Ebû Dâvud, Tahâret: 35, (68); İbnu Mâce, Tahâret: 33, (370, 371); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/327.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/327-328.

E® Buhârî, Salât: 17, Vudû: 40, 93, 94, Ezân: 18, 19, Libâs: 3, 42; Müslim, Salât: 249-253 (503); Nesâî, Tahâret: 103, (1, 87); Ebû Dâvud, Salât: 102, (688); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/328.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/328.

1221 Muvatta, Tahâret: 86, (1, 52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/329.

Eri Buhârî, Gusl: 2, 9; Müslim, Hayz: 40, 45, (319, 321); Ebû Dâvud, Tahâret: 39, (77), 97, (237), 102, (257); Nesâî, 130, 144, 145, 146, 148, Gusl: 12, (1, 203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/329.

ETİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/329.

ETİ Buhârî Vüdû: 43; Muvatta, Tahâret: 15, (1, 24); Ebû Dâvud, Tahâret: 39, (79, 80); Nesâî, Tahâret: 52, (1, 57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330.

E41 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330.

EH Ebû Dâvud, Tahâret: 42, (84); Tirmizî, Tahâret: 65, (88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/330.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/330-331.

ETİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/331-333.

EH Buhârî, Vüdû: 59; Müslim,Tahâret: 103, (287); Muvatta, Tahâret: 110, (1, 64); Ebû Dâvud, Tahâret: 139, (374); Tirmizî, Tahâret: 54, (71); Nesâî, Tahâret: 189, (1, 157); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/335.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/335-336.

E® Ebû Dâvud, Tahâret: 137, (375); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/336.

EM Buhârî, Vudû: 57, 58, Edeb: 35; Müslim, Tahâret: 99, (284); Nesâî, Tahâret: 45, (1, 48); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/337.

ETİ Hattâbî, bol su dökülme şartını koyar ve yıkantmm temiz olmasını, "içerisinde pisliğin renk veya kokusunun zâhir olmaması" şartına bağlar.

EH İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/337-338.

E41 Buhârî, Vudû: 58; Ebû Dâvud, Tahâret: 138, (380); Tirmizî, Tahâret: 112, (147); Nesâî, Tahâret: 45, (1,48, 49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/340.

EH İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/340.

EH Ebû Dâvud, Tahâret: 138, (381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341.

ETİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341.

EH Ebû Dâvud, Edeb: 42, (4885); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341.

Eri İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/341-342.

™ Muvatta, Tahâret: 16, (1, 24); Ebû Dâvud, Tahâret: 140, (383); Tirmizî, Tahâret: 109, (143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/342.

Eri İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/342.

1521 Ebû Dâvud, Taharet: 140, (384); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/343.

1521 Ebû Dâvud, Taharet: 141, (385, 386); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/343.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/343-344.

155 Rezîn tahric etmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/344.

^Buhârî, Vudû: 64. 65; Müslim, Tahâret: 108. (289); Ebû Dâvud, Tahâret: 136, (371, 372, 373); Tirmizî, Tahâret: 85, 86, (117, 118); Nesâî, Tahâret: 187, 188, (1, 156); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/345.

1521 Müslim, Tahâret: 105. 109, (288, 290); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/345-346.

1581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/346-347.

1521 Muvatta, Tahâret: 83. (1, 50); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/347.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/348.

1411 Tirmizî, Tahâret: 86, (117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/348.

1421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/348.

■^Buhârî, Hayz: 9. Vudû: 63; Müslim, Tahâret: 110, (291); Muvatta, Tahâret: 103. (1. 60, 61); Ebû Dâvud, Tahâret: 132, (360, 361. 362); Tirmizî, Tahâret: 104, (138); Nesâî, Tahâret: 185, (1, 155); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/349.

2241 Buhârî, Hayz: 11: Ebû Dâvud, Tahâret: 132, (352, 364); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/349.

2222 Buhârî, Hayz: 9; Ebû Dâvud, Tahâret: 107, (269), 132, (357), 142, (388); Nesâî, Tahâret: 179, (1, 150, 151); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/350.

140 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/350.

1521 Buhârî, Vudû: 33; Müslim, Tahâret: 97, (279); Muvatta, Tahâret: 35, (1, 34); Ebû Dâvud, Tahâret: 37, (71, 72, 73); Tirmizî, Tahâret: 68, (91); Nesâî, Miyâh: 7, (1, 176, 177);

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/351.

1581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/351.

2222 Buhârî, Vudû: 33; Ebû Dâvud, Tahâret: 139, (382); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/352.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/352.

1211 Muvatta, Tahâret: 13, (1, 23); Ebû Dâvud, 38, (75); Tirmizî, Tahâret: 69, (92); Nesâî, Tahâret: 54, (1, 55); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/352-353.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/353.

1221 Ebû Dâvud, Tahâret: 38, (76); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/353.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354.

1221 Buhârî, Vudû: 67. Zebâih: 34; Muvatta İsti'zân: 20, (2, 971, 972); Ebû Dâvud, Et'ime: 48, (3841, 3843); Tirmizî, Et'ime: 8, (1799); Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 15, (7, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/354-355.

™ Ebû Dâvud, Tahâret: 73, (185); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/355.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/355.

1121 Müslim, Hayz: 106, (366); Muvatta, Sayd: 17, (2, 498); Ebû Dâvud, Libâs: 41, (4123); Tirmizî, Libâs: 7, (1723); Nesâî. Fera ve'l-Atîre: 9, (7, 173.)

1222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/356.

1221 Buhârî, Büyü: 101, Zekât: 61, Zebâih: 30; Müslim. Hayz: 100, 103. 104, (363, 364, 365); Muvatta, Sayd: 16, (2, 98); Ebû Dâvud, Libâs: 41, (4120, 4121); Tirmizî, Libâs: 7, (1727); Nesâî. Fera' ve'l-Atîre: 9, (7, 171, 172); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/357.

1221 Muvatta, Sayd: 18, (2, 498); Ebû Dâvud, Libâs: 41, (4124); Nesâî, Fera ve'l-Atîre: 9, (7, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/357.

2221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/357-358.

2222 Buhârî, Eymân: 21; Nesâî, Fera' ve'l-Atîre: 9, (7. 173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/359.

2222 Buhârî, Eymân: 21; Nesâî, Fera’ ve'l-Atîre: 9, (7. 173).

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/359.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/359.

2222 Ebû Dâvud, Libâs: 43. (4132); Tirmizî. Libâs: 37, (1771); Nesâî. Fera' ve'l-Atîre: 12, (7, 176); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/360.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/360.

2212 Ebû Dâvud, Tahâret: 2. (3); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/362.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/362.

2222 Ebû Dâvud, Tahâret: 1, (1); Tirmizî, Tahâret: 16, (20); Nesâî, Tahâret: 16, (1, 18, 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.

2222 Müslim, Tahâret: 68, (269); Ebû Dâvud, Tahâret: 14, (25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.

2222 Ebû Dâvud, Tahâret: 14, (26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/363.

2222 Ebû Dâvud, Tahâret: 16, (29); Nesâî, Tahâret: 30, (1, 33, 34); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364. 2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364.

2222 Ebû Dâvud, Tahâret: 15 (27); Tirmizî, Tahâret: 17, (21); Nesâî, Tahâret: 32, (1, 34).

22222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364.

22222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/364-365.

22222 Ebû Dâvud, Tahâret: 13. (24); Nesâî, Tahâret: 28, (1. 31); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/365.

22222 Buhârî, Vudû: 11, Salât: 29; Müslim, Tahâret: 59, (264); Ebû Dâvud, Tahâret: 4, (9); Tirmizî. Tahâret: 6, (8); Nesâî. Tahâret: 19. 20. 21, (1,21, 22, 23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/365.

22222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/365-366.

22222 Muvatta, Kıble: 1,(1, 193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/366.

22222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/366.

22222 Ebû Dâvud, Tahâret: 4, (11); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/366-367.

22222 Birinci ciltte Ahmed İbnu Hanbel'i tanıtırken belirttiğimiz üzere hadîse aşırı bağlılığı sebebiyle, her rivâyete uygun görüş beyan etmek onun umûmî vasfıdır. Bir mesele ile alâkalı rivâyet adedince kendisinden görüş nakledildiğine sıkça rastlanır. Burada, onun bu dummunun tipik örneğini görmekteyiz: Alimlerin, dört noktada hülâsa

edilen farklı görüşlerinin her biriyle ilgili bir görüş Ahmed İbnu Hanbel'den rivâyet edilmektedir (rahimehullah).

22222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/367-368.

22222 Buhârî, Vudû: 12, 14, Humus: 4; Müslim, Tahâret: 62, (266); Muvatta, Kıble: 3, (1, 193, 194); Ebû Dâvud, Tahâret: 5, (12); Tirmizî, Tahâret: 7, (11); Nesâî, Tahâret: 22, (1, 23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/368.

11111 Müslim, Tahâret: 61, (266); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/368.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/369.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/369.

11111 Buhârî, Vudû: 62, 60, 61, Mezâlim: 27; Müslim, Tahâret: 73, 74, (273); Ebû Dâvud, Tahâret: 12, (23); Tirmizî, Tahâret: 9, (13); Nesâî, Tahâret: 24, (3, 25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/369-370.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/370-371.

11111 Muvatta, Tahâret: 112, (1, 65); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.

11111 Tirmizî, Tahâret 8, (12).

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/372.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/372.

11211 Tirmizî, Tahâret: 8, (12); Nesâî, Tahâret: 25, (1, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/373.

11221 Müslim, Hayz: 79, (342); Ebû Dâvud, Cihâd: 47, (2549); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/373.

11211 Ebû Dâvud, Tahâret: 11, (22); Nesâî, Tahâret: 26, (1, 26-28); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/373374.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/374.

11211 Ebû Dâvud, Tahâret: 7,(15); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/375.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/375.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 6, (14); Tirmizî, Tahâret: 10, (14); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/375.

11281 Ebû Dâvud, Tahâret: 19, (35); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/376.

11221 Bu hususta teferruat için 3. cilt, 190. sayfaya bakılsın.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/376-377.

11211 Ebû Dâvud, Tahâret: 1, (2); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/377.

11221 Müslim, Tahâret: 57, (262); Tirmizî, Tahâret: 12, (16); Ebû Dâvud, Tahâret: 4, (7); Nesâî, Tahâret: 37, 42, (1, 38, 39, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/378.

11221 Müslim, Tahâret: 24, (239); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/378.

11211 Buhârî, Vudû: 18, 19, 25; Müslim, Tahâret: 63, (267); Ebû Dâvud, Tahâret: 18, (31); Tirmizî, Tahâret: 11, (15); Nesâî, Tahâret: 23, 42, (1,25, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/378.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/379.

11221 Rezîn tahriç etmiştir. İbnu Mâce, Tahâret: 15, (311); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 10, (19); Tirmizî, Libâs: 16, (1746); Nesâî, Zînet: 54, (8, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 3, (4); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.

11121 Ebû Dâvud, Tahâret: 3, (6); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/380.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/381.

11121 Buhârî, Vudû: 16, 15, 17, 56, Salât: 93; Müslim, Tahâret: 70, (271); Ebû Dâvud, Tahâret: 23, (43); Nesâî, Tahâret: 41, (1, 42); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/382.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/382-383.

11111 Nesâî, Tahâret: 43, (1, 45); İbnu Mâce, Tahâret: 29, (358); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/383.

11121 Ebû Dâvud, Tahâret: 64, (166, 167, 168); Nesâî, Tahâret: 102, (1, 86); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/383.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/383-384.

11121 Tirmizî, Tahâret: 38, (50); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/384.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/384.

11121 Ebû Dâvud, Tahâret: 22, (42); İbnu Mâce, Tahâret: 20, (327); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/384385.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/385.

11211 Rezîn tahric etmiştir. İbnu Kesir Tefsiri, 3, 456; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/385.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/385.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 21, (40); Nesâî, Tahâret: 40, (1, 41, 42); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386. 11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386.

11221 Buhârî, Vudû: 20; Tirmizî, Tahâret: 13, (17); Nesâî, Tahâret: 38, (1, 39, 40); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/386-387.

11221 Tirmizî, Tahâret: 14, (18); Nesâî, Tahâret: 35, (1, 37); Ebû Dâvud, Tahâret: 20, (39); Müslim, Salât: 50, (450); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/387.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 20, (36); Nesâî, Zînet: 12, (8, 135); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/388.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/388.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/388-389.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/389.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/389-390.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/390-391.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/391.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/391.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/391-392.

11221 Müslim, Tahâret: 41, (251); Muvatta, Sefer: 55, (1, 161); Tirmizî, Tahâret: 39, (52); Nesâî, Tahâret: 106; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/394.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/394-395.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 65, (169); Tirmizî, Tahâret: 41, (55); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/395396.

11221 Müslim, Tahâret: 32, (244); Muvatta, Tahâret: 31, (1, 32); Tirmizî, Tahâret: 2, (2); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/396.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/396.

11221 Buhârî, Vudû: 25; Müslim, Tahâret: 8, (229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/397.

11231 Müslim, Müsâfirîn: 294, (832); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/397-398.

11231 Muvatta, Tahâret: 30, (1, 31); Nesâî, Taharet: 35, (1, 74); İbnu Mâce, Taharet: 6, (283); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/398.

11221 Müslim, Müsâfirin: 294, (832); Nesâî, Tahâret: 108, (1, 91, 92).

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/399.

11221 Gölgenin mızrağa ağması, mızrağın gölgesinin yere düşmemesi demektir. Zeval vakti denen tam öğle vaktinde güneş dik vurduğu için gölge yapmaz. Bu vakit, öğlenin kerahet vaktidir.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/399-401.

11221 Tirmizî, Tahâret: 44, (59); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/401.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/401-402.

11811 Rezîn tahric etmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/402.

11821 Buhârî, Vudû: 24, 28, Savm: 27; Müslim, Tahâret: 3, 4, (226); Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (106); Nesâî, Tahâret: 27, 28, 93, (1); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/403.

11831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/403-404.

11831 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/404.

11831 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (109).

11821 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/404.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/404-405.

11881 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (111); Tirmizî, Tahâret: 37, (48); Nesâî, Tahâret: 75, (1, 68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/405.

11821 Nesâî, Tahâret: 76, (1, 68-69); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/405.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (117).

11211 Nesâî, Tahâret: 76, (1, 68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/406-407.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/407-408.

11231 Buhârî, Vudû: 38, Müslim, Tahâret: 18, 19, (235, 236); Muvatta, Tahâret: 1, (1, 18); Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (118, 119, 120); Tirmizî, Tahâret: 27, 36, (35, 47); Nesâî, Tahâret: 80, 81, 82, (1, 71, 72); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/408409.

11231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/409.

11221 Buhârî, Vudû: 23.

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (121).

11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 123; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/410.

11281 Ebû Dâvud, Tahâret: 51, (135); Nesâî, Tahâret: 105, (1, 88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/410. 11221 Ebû Dâvud, Tahâret: 51, (135).

12221 Nesâî, Tahâret: 105, (1, 88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/410-411.

12211 Buhârî, Vudû: 22; Ebû Dâvud, Tahâret: 53, (1, 38); Nesâî, Tahâret: 84, 85, (1, 73, 74); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/411.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/411.

12231 Buhârî, Vudû: 7; Ebû Dâvud, Tahâret: 52, (137); Nesâî, Tahâret: 84, 85, (1, 73, 74); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/412.

12231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/412.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (126); Tirmizî, Tahâret: 25, (33); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 50 (128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (129).

12281 Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/413.

12121 Tirmizî, Tahâret: 29, (37); Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (134).

12111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/414.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/414-415.

12131 Müslim, Tahâret: 31, (243); Ebû Dâvud, Tahâret: 67, (171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/415. 12131 Ebû Dâvud, Tahâret: 173; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/416.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/416.

12121 Buhârî, İlm: 3, 30, Vudû: 27, 29; Müslim, Tahâret: 25-28, (240-242); Muvatta, Tahâret: 5, (1, 19); Ebû Dâvud, Tahâret: 46, (97); Nesâî, Tahâret: 89, (1, 77, 78); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417.

12121 Müslim, Tahâret: 26, (241); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417.

12181 Tirmizî, Tahâret: 31, (41); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/417-419.

12221 Muvatta, Tahâret: 38, (1, 35); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/419.

12211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/420.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 57, (147); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/420.

12231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/420.

12231 Tirmizî, Tahâret: 35, (45, 46); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.

12221 Rezîn tahric etmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/421.

12281 Buhârî, Cuma: 8, Temenni: 9; Müslim, Tahâret: 42, (252); Muvatta, Tahâret: 115, (1, 66); Ebû Dâvud, Tahâret: 115, (46); Tirmizî, Tahâret: 18, (22); Nesâî, Tahâret: 7, (1, 12).

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/422.

12321 Ebû Dâvud, Tahâret: 25, (47); Tirmizî, Tahâret: 18, (23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/422.

12311 Tirmizî, Tahâret: 18, (23); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/423.

12321 Buhârî, Cuma: 8, (2, 212), Vudû: 73, Teheccüd: 9; Müslim, Tahâret: 45, (254); Ebû Dâvud, Tahâret: 30, (55); Nesâî, Tahâret: 2, (1, 8) Bu metin Sahîheyn'e aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/423.

12331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/423.

12331 Nesâî, Tahâret: 5, (1, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.

12321 Buhârî, Vudû: 73; Müslim, Tahâret: 46, (255); Ebû Dâvud, Tahâret: 26, (49); Nesâî, Tahâret: 3, (1, 9); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.

®®Buhârî, Vudû: 74; Müslim, Rüya: 19, (2271). Hadisi, Buhârî muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir, Müslim ise senetli olarak kaydetmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.

Em Ebû Dâvud, Tahâret: 28, (52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/424.

1381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/425-427.

ESİBuhârî, Vudû: 26; Müslim, Tahâret: 87, (278): Muvatta, Tahâret: 9, (1, 21); Ebû Dâvud, Tahâret: 49, (103, 104, 105); Tirmizî, Tahâret: 19, (24); Nesâî, Tahâret: 1, (1, 6, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/427.

EMİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/427-429.

EMİBuhârî, Vudû: 25; Müslim, Tahâret: 20, 22, (237); Muvatta, Tahâret: 2, 3, (1,19); Ebû Dâvud, Tahâret: 55, (140); Nesâî, Tahâret: 70, 72, (1, 66, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/429.

EMİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/429-430.

12411 Müslim, Tahâret: 20, (237).

EMİ Müslim, Tahâret: 21, (237); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/430.

EMİBuhârî, Bed'ül-Halk: 11, (6, 243); Müslim, Tahâret: 23, (238); Nesâî, Tahâret: 73, (1, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/430.

EMİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/430-431.

EMİ Tirmizî, Tahâret: 22, (28); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/431.

EMİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/431 -432.

EMİ Ebû Dâvud, Tahâret: 54, (139); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432.

ESİ Nesâî, Tahâret: 74, (1,67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432.

E 811 Tirmizî, Tahâret: 23, (31); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/432-433.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 56, (145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/433.

ESİ Tirmizî, Tahâret: 30, (40); Ebû Dâvud, Tahâret: 58, (148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/433.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 55, (142, 143, 144); Tirmizî, Tahâret: 30, (38); Nesâî, Tahâret: 71, 92, (1, 66, 79); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 50, (131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434.

ESİ Muvatta, Tahâret: 37, (1, 34); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/434-435.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/435.

ESİBuhârî, Vudû: 3; Müslim, Tahâret: 34, 35, 40, (246, 250); Nesâî,Tahâret: 110, (1, 94, 95); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/435.

ESİ Tahcîl, asıl olarak hacl'den gelir. Hacl ayağa takılan halhal'dır, Muhaccel, ayaklarında beyazlık olan at'a denir.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/435-436.

ESİBuhârî, Vudû: 47; Müslim, Hayz: 51, (325); Ebû Dâvud, Tahâret: 44, (95); Tirmizî, Salât: 425, (609); Nesâî, Tahâret: 59, (1, 57, 58); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/437.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/437.

ESİ Müslim, Hayz: 52, (326); Tirmizî, Tahâret: 42, (56); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 44, (94); Nesâî, Tahâret: 59, (1, 58).

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 47, (100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/438.

El® Tirmizî, Tahâret: 43, (57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/439.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/439.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/439-441.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/441-443.

Em Tirmizî, Tahâret: 40, (53); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/443.

Em Tirmizî, Tahâret: 40, (54); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/443.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/443-444.

Em Ebû Dâvud, Tahâret: 48, (101); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/444.

Em Tirmizî, Tahâret: 20, (25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/444.

Em Rçzm tahric etmiştir. Feyzu'l-Kadîr, 6, 128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/444.

ESlR ez î n tahric etmiştir. İbnu's-Sünnî Amelü'l-Yevm ve'l-Leyl: 5, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/445.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/445.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/447.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/447.

Em Müslim, Hayz: 99, (362); Tinnizî, Tahâret: 56, (74, 75); Ebû Dâvud, Tahâret: 68, (177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/448.

ESİBuhârî, Vudû: 4, 34, Büyü: 5; Müslim, Hayz: 98, (361); Ebû Dâvud, Tahâret: 68, (176); Nesâî, Tahâret: 116, (1, 99); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/448-449.

Em Ebû Dâvud, Salât: 193, (1005); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/449.

ESİ Tirmizî, Radâ: 12, (1164-1166); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/449-450.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/450.

EMİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/451.

EmBuhârî, Gusl: 13, İlm: 51, Vudû: 34; Müslim, Hayz: 17, (303); Muvatta, Tahâret: 53, (140); Tirmizî, Tahâret: 83, (114); Nesâî, Tahâret: 112, (1, 96, 97), Gusl: 28, (1, 213); Ebû Dâvud, Tahâret: 93, (206, 207, 208, 209); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/451.

EMİ Ebû Dâvud, Tahâret: 83, (206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/452.

Em İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/452.

Em Ebû Dâvud, Tahâret: 83, (210); Tirmizî, Tahâret: 84, (115); İbnu Mâce, Tahâret: 70, (506); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/453.

EMİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/453.

Em Ebû Dâvud, Tahâret: 83, (211); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454.

Em Muvatta, Tahâret: 54, (1, 41); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454.

0881 Ebû Dâvud, Savm: 32, (2381); Tirraizî, Taharet: 63, (87); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/454-455.

12211 Muvatta, Taharet: 51, (1,39-40); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/455.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/455-456.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 79, (198); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/456-457.

12211 Bediuzzaman, burada atıfta bulunduğu haletini bir başka yerde biraz daha açar ve der ki: "Bir zaman kalbime geldi, niçin Muhyiddîn-i Arabi gibi hârika zatlar Sahâbelere yetişemiyorlar? Sonra namaz için Ji 6İ ğj derken şu kelimenin mânâsı inkişâf etti. Tam manasıyla değil fakat bir parça hakikati göründü. Kalben dedim: Keşke bir tek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibadetten daha iyi idi. Namazdan sonra anladım ki, o hâtıra ve o hal, Sahabelerin ibadetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşaddır. Evet, Kur'an-ı Hakim'in envârıyla hâsıl olan O inkilâb-ı azîm-i içtimâide, ezdat (zıtlar) birbirinden çıkıp ayrılırken, şerler bütün tevâibiyle (kendine tâbi olan

şeylerle) zulümâtıyla ve teferruatıyla ve hayır ve kemâlât bütün envanyla ve netâiciyle karşı karşıya gelip bir vaziyette ve müheyyic bir zamanda, her zikir ve teşbih bütün manasının tabâkâtım turfanda ve tarâvetli ve taze ve genç bir surette ifade ettiği gibi, o inkılâb-ı azîmin tarrakası (gürültüsü) altında olan insanların bütün hissiyatım, letâif-i mâneviyesini uyandırmış, hatta vehim, hayal ve sır gibi duygular hüşyâr ve müteyakkız bir surette o zikir, o teşbihlerdeki müteaddit manalan kendi zeveklerine göre alır., emer. İşte, şu hikmete binâen bütün hissiyatları uyanık ve letaifleri hüşyar olan sahabeler envar-ı ımâniyye ve tesbihiyye câmi olan kelimat-ı mübârekeyi dedikleri vakit, kelimenin bütün mânasiyle söyler ve bütün letaifıyle hisse alırdı.”

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/457-460.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 69, (178, 179, 180); Tilmizi, Tahâret: 63, (86); Nesâî, Tahâret: 121, (1, 104); İbnu Mâce, Tahâret: 69, (502); İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/461.

12221 Muvatta, Tahâret: 64, (1, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/461.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/461-462.

12221 Buhârî, Gusl: 29. Müslim, Hayz: 85, (346); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/462.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/463.

12111 Ebû Dâvud, Tahâret: 71, (182, 183); Tirmizî, Tahâret: 62, (85); Nesâî, Tahâret: 120, (1, 101). Bu metin Tirmizî'nindir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/463.

12121 Tirmizî, Tahâret: 61. (82, 83, 84); Muvatta, Tahâret: 58, (1, 42); Ebû Dâvud. Tahâret: 70, (181); Nesâî, Tahâret: 118, (1, 100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/464.

12121 Muvatta, Tahâret: 59, (1, 42); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464.

12111 Muvatta, Tahâret: 60, (1, 42, 43); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/464-465.

12121 Müslim, Hayz: 125, (376); Ebû Dâvud, Tahâret: 80, (200); Tirmizî, Tahâret: 58, (78); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/466.

12121 Muvatta; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/466.

12181 Ebû Dâvud, Tahâret 80. (203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/466.

12121 Tirmizî, Tahâret: 57, (77); Ebû Dâvud. Tahâret: 80, (202); Nesâî, Ezan: 41, (2, 30); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/467.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/467-469.

12211 Buhârî, Ezân: 51, 39, 46, 47, 67, 68. 70, Vüdû: 45, Hibe: 14, Farzu'l-Hums: 4, Enbiya: 19, Megazî: 83, Tıbb 21, îtisâm:. 5; Müslim. Salât: 90, (418); Nesâî, İmamet: 40, (2, 101, 102).

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/470.

12221 Buhârî, Vudû: 37, İlm: 24, Küsuf: 10, 11, Sehv: 9, Itk: 3, İ'tisam: 2; Müslim, Küsuf: 11 (905); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/470-471.

12211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/471.

12221 Müslim, Hayz: 90, (352); Nesâî, Tahâret: 122, (1, 105, 106); Tirmizî, Tahâret: 58, (79); Ebû Dâvud, Tahâret: 76, (194). Bu. Müslim'in lafzıdır. Müslim'de Hz. Aişe'den de buna benzer bir rivayet mevcuttur; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/472.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/472-473.

12221 Buhârî, Vudû: 50, Et'ime: 18; Müslim, Hayz: 91, (354); Muvatta, Tahâret: 91, (1, 25); Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (187); Nesâî, Tahâret: 123,(1, 108).

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/474.

12221 Buhârî Vudû: 50, Ezan: 43, Cihad: 92, Etime: 20, 26; Müslim, Tahâret: 92, (355); Tirmizî, Et'ime: 33, (1837); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/474.

12221 Muvatta. Tahâret: 25. (1, 27); Tirmizî. Tahâret: 59, (80); Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (191, 192); Nesâî, Tahâret: 23, (1,108). Bu Tirmizî'nin lafzıdır.

12211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/474-475.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/475.

12221 Buhârî, Vudû: 51, 54, Cihâd: 123, Megazî: 35, 38, Et'ime: 7, 9, 51: Muvatta, Tahâret: 20, (1, 26); Nesâî, Tahâret: 124, (1, 108, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/476.

12211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/476.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/476.

12221 Müslim, Hayz: 97, (360); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/477.

12221 Ebû Dâvud. Tahâret: 72, (184); Tirmizî, Tahâret: 60. (81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/477478.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/478-479.

12221 Ebû Dâvud, Tahâret: 81, (204); İbnu Mâce, İkâmet: 67, (1041); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/480.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/480.

12111 Ebû Dâvud, Libas: 28, (4086); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/481.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/481-482.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/483.

12111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/483-484.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484.

EfiİBuhârî, Vudû: 48, 35, 49, Salât: 7, 25, Cihâd: 90, Megâzî: 80, Libâs: 10, 11; Müslim, Tahâret: 77, 79, 81, 82, (274); Muvatta, Taharet: 42, (1, 36); Ebû Dâvud, Tahâret: 59, (149, 150. 151); Tirmizî, Tahâret: 72, (97, 98, 99, 100); Nesâî, Tahâret: 96, 97, 100, 87, (1, 82, 83, 84, 76); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/484-487.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/487.

E® Müslim, Tahâret: 84, (275); Ebû Dâvud, Tahâret: 59, (153); Tirmizî, Tahâret: 75, (101); Nesâî, Tahâret: 86, 96 (1, 75, 81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/487-488.

EiE İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/488.

ESİ Tirmizî, Tahâret: 75, (102); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/488.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/488-489.

ESİBuhârî, Salât: 25; Müslim. Tahâret: 73, (272); Tirmizî, Tahâret: 70, (93); Nesâî, Tahâret: 96, (1, 81).

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/489.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/489-490.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 59, (154); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/490.

ESİ Müslim, Tahâret: 86, (277); Ebû Dâvud, Tahâret: 66, (172); Tirmizî, Tahâret: 45, (61); Nesâî, Tahâret: 101, (1, 86). Tirmizî ve Nesâî'nin rivayetinde mesh'in zikri geçmez; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/490.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/490-491.

E®! Ebû Dâvud, Tahâret: 61, (159); Tirmizî, Tahâret: 74, (99).

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/492.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/492-493.

ESİ Ebû Dâvud, Tahâret: 62, (160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/493.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/494.

Efil Tirmizî 72, 73, (97, 98); Ebu Dâvud, Tahâret: 63, (161, 165); Nesâî, Tahâret: 63, (1, 62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.

Efil Ebu Dâvud, Tahâret: 62, (162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/494.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/495.

Efil Ebu Dâvud, Tahâret: 63, (162, 163, 164); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/495.

ET® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/495-496.

ETE Müslim Tahâret: 85, (276); Nesâî, Tahâret: 99, (1, 84); İbnu Mâce, Tahâret: 86, (552); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/496.

ESİ Tirmizî, Tahâret: 71, (96), Da'avât: 102, (3529, 3530); Nesâî, Tahâret: 98, (1, 83, 84); İbnu Mâce, Tahâret: 86, (554); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/496.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/496-497.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/497.

Efil Ebû Dâvud, Tahâret: 60, (158); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/497.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/497-498.

Efil Ebû Dâvud, Tahâret: 60, (157); Tirmizî, Tahâret: 71, (95); İbnu Mâce, Tahâret: 86, (553); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/498.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/498.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/499-500.

EfiİBuhârî, Teyemmüm: 2, Fedailu'l-Ashab: 5, 30, Tefsir, Nisâ: 10, Mâide: 3, Nikâh: 65, 125, Libas: 52, Hudud: 39; Müslim, Hayz: 108, (367); Muvatta, Tahâret: 89, (1, 53, 54); Ebû Dâvud, Tahâret: 123, (317); Nesâî, Tahâret: 194, (1, 163, 164); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/500-501.

ESE İfk hadisesi 4. ciltte 120-132. sayfalarda açıklanmıştır (718 numaralı hadis).

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/501-503.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/504.

Efil Ebû Dâvud, Tahâret: 123, (318, 319, 320); Nesâî, Tahâret: 196, 197, 198, (1, 166-168); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/505.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/505.

EfiİBuhârî, Teyemmüm: 7. 4. 5, 8; Müslim, Hayz: 110 (368); Ebû Dâvud, Tahâret: 123 (321); Nesâî, Tahâret: 202, (1, 170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/506-507.

Efil Müslim, Tahâret: 110, (368); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/507.

E® Buhârî, Teyemmüm: 6; Müslim. Hayz: 111, (368); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/507.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/508.

E2S1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/508.

EfiİBuhârî, Teyemmüm: 4, 5, 7, 8; Müslim. Hayz: 112 (368); Ebû Dâvud. Tahâret: 123, (318, 319, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328); Nesâî; Tahâret: 196, 199, 200, (1, 165-170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/509.

Efil Nemli veya yanık toprak ile yer cinsinden olmayan bir şey ile karışık olup o şeye galip bulunan toprak ile teyemmüm olabilir. Kurumadıkça çamur ile teyemmüm olunmaz. Külle, demir, altın, bakır gibi eriyerek şekil değiştirmiş madenlerle, incilerle, camlarla, kumaş ve hayvan derileriyle teyemmüm olmaz. Çünkü bunlar yer cinsinden

sayılmaz. Ancak üzerlerinde toz varsa olur. İmam Şafi'î'ye göre teyemmüm sadece toprakla yapılır. İmam Mâlik'e göre, otlar, ağaçlar ve kar ile de caiz olur.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/509-511.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/512.

EfiİBuhârî, Teyemmüm: 6, 8, Menâkıb: 25, Müslim, Mesâcid: 317, (682); Nesâî, Tahâret: 203, (1, 171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/512.

Efil Ebû Dâvud, Tahâret: 125. (332, 333); Tirmizî, Tahâret: 92, (124); Nesâî, Tahâret: 204, (1, 171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/513.

Efil Rivayet farklılıklarını birleştirerek veriyoruz.

Efil İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/513-514.

Efil Tirmizî, Tahâret: 110, (145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/514.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/514.

ESE Nesâî, Tahâret: 205, (1, 172); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515.

Efil İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515.

Efil Ebû Dâvud, Tahâret: 127, (337); İbnu Mâce, Tahâret: 93, (572); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ

Yayınları: 10/515.

14041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/515-517.

14051 Ebu Dâvud, Taharet: 126, (334, 335); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/517.

14001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/517-518.

14011 Ebû Dâvud, Taharet: 128, (338, 339); Nesâî, Gusl: 27 (1, 213); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/518.

14081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/519.

14081 Buhârî, Teyemmüm: 3, [önceki rivayet bab başlığında muallak (senetsiz) olarak zikredilmiştir]; Muvatta, Taharet: 90, (1, 56); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/519.

14101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/519-521.

14111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/523.

14121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/523.

14111 Buhârî, Gusl: 28; Müslim, Hayz: 87, (348); Muvatta, Taharet: 71, (1, 45, 46); Ebû Dâvud, Tahâret: 84, (216) Nesâî, Tahâret: 129, (1, 110, 111); İbnu Mâce, Tahâret: 111, (610); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/524.

14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/524.

14111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525.

14101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525.

14111 Buhârî, Vudû: 34; Müslim, Hayz: 81-83, (343-345); Ebû Dâvud, Tahâret: 84, (217); Nesaî, Tahâret: 132, (1,115); İbrahim Canan, Kutubi Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525.

14181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/525-526.

14181 Ebû Dâvud. Tahâret: 84, (214, 215); Tirmizî, Tahâret: 81, (110, 111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/526.

14101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/526.

14111 Ebû Dâvud, Tahâret: 95, (236); Tirmizî, Tahâret: 82, (113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/527. 14111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/527.

14151 Teribet Yeminike: Sağ elin topraklansın demektir. Ancak, hayret makamında bir tabirdir. Ağır bir beddua sayılmaz. Dilimizdeki Allah hayrını versin tabiri bu makamda kullanılır.

14241 Müslim, Hayz: 33, (314); Muvatta, Tahâret: 84, (1, 51); Ebû Dâvud, Tahâret: 96, (237); Nesâî, Tahâret: 131, (1,

112,113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/527-528.

14211 Müslim, Hayz: 30, (311); Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr: 49; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/528.

14201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/528-529.

14211 Bugünün tıbbı, çocuğun cinsiyetine tesir eden faktörler meselesinde kesin bir şey söylememekte, doğumda erkek nisbetinin çokluğunu "tabiî bir kanun" olarak kabûl etmekte ve harplerden sonra bu nisbetin arttığını belirtmektedir. (Bak. T. R. Kazancıgil, Kadında Kısırlık İ. Ü. Tıp Fak. Yayını İstanbul, 1958 s. 19.)

14281 Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (248); Tirmizî, Tahâret: 78, (106); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/531. 14181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/531.

14501 Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/531.

14511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/532.

14521 Ebû Dâvud, Tahâret: 100, (255); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/532.

14551 Hıtmî ve üşnân, bilhassa baş temizliğinde kullanılan bir ot çeşidi.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/532-534.

14511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/534.

14501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/534.

14211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/534.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535.

14281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535.

14401 Buhârî, Gusl: 1, 15, 19; Müslim, Hayz: 35, (316); Muvatta, Tahâret: 67, (1, 44); 80, (1, 45); Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (240, 241, 242, 243, 244), 100, (253); Nesâî, Tahâret: 152, 153. 155. 156, 157, (1, 132-135); Tirmizî, Tahâret: 76, (104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535.

14411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/535-536.

14421 Buhârî, Gusl: 1, 5, 7, 8, 10, 11, 16, 18, 21; Müslim, Hayz: 4, (317); Ebû Dâvud, Tahâret: 98 (245); Tirmizî, Tahâret: 76, (103); Nesâî, Tahâret: 161. (1. 137); Gusl: 15, (1, 204); 22, (1, 208); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/537.

14451 Nesâî, Gusl: 18, (1, 205, 206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/537.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/537-538.

14411 Müslim, Hayz: 58, (330); Ebû Dâvud, Tahâret: 100, (251, 252); Tirmizî, Tahâret: 77, (105); Nesâî, Tahâret: 150, (1, 131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/538.

14401 Müslim, Hayz: 59, (331); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/539.

14411 Buhârî, Gusl: 12, 24, Nikâh: 4, 102; Ebû Dâvud, Tahâret: 75, (218); Tirmizî, Tahâret: 106, (140); Nesâî, Tahâret: 170 (1, 143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/539.

14481 Ebû Dâvud, Tahâret: 86, (219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/539.

14481 Müslim, Hayz: 27, (308); Ebû Dâvud, Tahâret: 86, (220); Tirmizî, Tahâret: 107, (141); Nesâî, Tahâret: 107, (1, 142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/540.

14101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/540-541.

14111 Tirmizî, Tahâret: 79, (107), Nesâî, Tahâret: 162, (1. 137); Ebû Dâvud, Tahâret: 99, (250); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/541.

14121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/541.

14121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/541.

14141 Buhârî, Gusl: 2; Müslim, Hayz: 41, 42, (319, 320); Muvatta, Tahâret: 68, (1, 44, 45); Ebû Dâvud, Tahâret: 97,

(238); Nesâî, Tahâret: 144, (1, 127); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/542.

14111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/542-543.

14101 Buhârî, Gusl: 3, 4; Nesâî, Tahâret: 144, (1, 128), (İbnu Hacer, bu rivayetin Müslim'de bulunmadığını söyler); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.

14121 Nesâî, Tahâret: 47, (98, 99); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.

14181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.

14181 Ebû Dâvud, Hamâm: 2; Nesâî, Gusl: 7, (1, 200); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.

14001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/544.

14041 Nesâî, Tahâret: 143, (1, 126); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.

14621 Müslim, Hayz: 70, (336); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.

14621 Nesâî, Tahâret: 162, (1, 138); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.

14641 Ebû Dâvud, Tahâret: 98, (247); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/545.

14621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/546.

14661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/546.

14611 Ebû Dâvud, Tahâret: 101, (256); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/547.

14621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/547-548.

14621 Ebû Dâvud, Tahâret: 100, (254); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548.

14261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548.

14211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548.

14221 Ebû Dâvud, Tahâret: 91, (229); Tirmizî, Tahâret: 111, (146); Nesâî, Tahâret: 171, (1. 144); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/548-549.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/549.

14241 Rezin tahric etmiştir. [Buhârî bab başlığında muallak olarak kaydetmiştir [Buhârî, (Hayz 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550.

14261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/550-551.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/551.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/552.

14261 Buhârî, Gusl: 27, 25; Müslim, Hayz: 21, (305, 307); Muvatta, Tahâret: 77, (1, 47, 48); Ebû Dâvud, Tahâret: 88, 90 (222, 223, 224, 226, 228); Salât 343, (1437); Tirmizî, Tahâret: 87, (118, 119); Nesâî, Tahâret: 163, 164, 165, 166 (1, 138-139), Gusl: 4, 5, (1, 199); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 10/552.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/552-553.

14221 Buhârî, Gusl: 27, 25; Müslim Hayz: 25, (306); Muvatta, Tahâret: 76, (1, 47); Ebû Dâvud, Tahâret: 87 (221); Nesâî, Tahâret: 167, (1, 140); Tirmizî, Tahâret: 88, (120). Bu metin Sahîheyn'e aittir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/553.

14221 Muvatta, Tahâret: 78, (1, 48); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/553.

14241 Buhârî, Gusl: 23, 24; Müslim, Hayz: 115, (371); Ebû Dâvud, Tahâret: 97, (231); Tirmizî, Tahâret: 89, (121); Nesâî, Tahâret: 172, (1, 145, 146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/554.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/554-555.

14261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/555.

14221 Müslim, Hayz: 116, (372); Ebû Dâvud, Tahâret: 92, (230); Nesâî,Tahâret: 172, (1, 145); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 10/556.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/5.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/5.

14261 Buhârî, Gusl: 17, Ezan: 24, 25; Müslim, Mesâcid: 157, (605); Muvatta, Tahâret: 79, (1, 48); Ebu Dâvud, Tahâret: 94, (234, 235); Nesâî, İmamet: 14, (2, 81, 82); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 11/6.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/6-7.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/7.

14221 Muvatta, Tahâret: 80, 81, 82, (1, 49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/7.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/7-8.

14221 Buhârî, Hayz: 13, 14, İ'tisam: 24; Müslim, Hayz: 60, 61, (332); Ebu Dâvud, Tahâret: 122, (314, 315, 316); Nesâî, Tahâret: 159, (1, 135137); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/9.

14261 Bu Sahîheyn'in metnidir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/9.

14221 Müslim, Hayz: 61, (332); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/10-11.

14221 Ebu Dâvud, Tahâret: 122, (313); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/12.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/12.

12661 Buhârî, Cuma: 2, 3, 12, Ezan: 161; Şehâdât: 18; Müslim. Cuma: 5, (846); Muvatta, Cuma: 4, (1, 102); Ebu Dâvud, Tahâret: 129, (341); Nesâî, Cuma: 6, 8, (3, 92-93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/13.

12221 Muvatta, Cuma: 2, (1, 101); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/13.

12221 Tirmizî, Salat: 381, (525); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/13.

12221 Muvatta, Tahâret: 113, (1, 65-66); İbnu Mâce, İkametu's-Salât: 83, (1098). (İbnu Mâce'de rivayet mevsuldür); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/14.

12241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/14-15.

12221 Buhârî, Cuma: 4; Müslim, Cuma: 3, (845); Muvatta, Cuma: 3, (1, 101, 102); Ebu Dâvud, Tahâret: 129, (340); Tirmizî, Salât: 255, (493); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 11/15.

12261 3042-3052 numaralı hadislere bakın.

12221 Cuma guslü vâcip değil diyenler bu hadisi delil gösterir. Ancak vâcip diyenler Hz. Osman'ın sabahleyin gusletmiş olabileceğini söylerler ve delil olarak "Hz. Osman radıyallahu anh'ın her gün guslettiğini" ifade eden rivayetleri gösterirler. Zira bazı rivayetler onun hergün mutlaka guslettiğini beyan etmektedir. =Uİ' Çili LJ I±. i ji Cli öi; 2 j'Aİ jl

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/15-18.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/18-19.

12121 Ebu Dâvud, Tahâret: 130, (353); Buhârî, Cuma: 6; Müslim, Cuma: 8, (848); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 11/19.

12111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/19-20.

12121 Ebu Dâvud, Tahâret: 130, (354); Tirmizî, Salât: 357, (497); Nesâî, Cuma: 9, (3, 94); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/21.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları: 11/21.

12141 Muvatta, Cuma: 17, (1, 110); Ebu Dâvud, Salât: 219, (1078); İbnu Mâce, İkametu's-Salât: 83, (1095); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.

12161 Muvatta, Cuma: 17,(1, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/22.

12121 Muvatta, Iydeyn: 2, (1, 177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/23.

12121 Nesâî, Cuma: 8, (3, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/23.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/24.

15211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/25.

15221 Buhârî, Cenâiz: 12, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17; Müslim, Cenâiz: 36, (939); Muvatta, Cenâiz: 2, (1, 222); Ebu Dâvud, Cenâiz: 33, (3142, 3143, 3144, 3145, 3146); Tirmizî, Cenâiz: 15, (990); Nesâî, Cenâiz: 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, (4, 28-32); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/25.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/25-27.

15221 Nesâî, Cenâiz: 29, (4, 29); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/27.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/27.

15251 Ebu Dâvud, Cenâiz: 39, (3161); Tirmizî, Cenâiz: 17, (993); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/28.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 11/28-29.

15251 Ebu Dâvud, Cenâiz: 70, (3214); Nesâî, Tahâret: 128, (1, 110), Cenâiz: 84, (4, 79); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/29-30.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/30.

15221 Ebu Dâvud, Cenâiz: 39, (3160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/30.

15211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/30-31.

15221 Buhârî, Cenâiz: 8. Bab başlığında senetsiz olarak rivayet etmiştir. Muvatta, Tahâret: 18, (1, 25); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/31.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/31-32.

15221 Muvatta, Cenâiz: 3,(1, 223); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/32.

15251 Ebu Dâvud, Taharet: 131, (355); Tirmizî, Salât: 429, (605); Nesâî, Tahâret: 127, (1, 109).

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/33.

15221 Ebu Dâvud, Tahâret: 131, (356); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/33.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/34-35.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/36.

15221 Ebu Dâvud, Hammâm: 1, (4009, 4010); Tirmizî, Edeb: 43, (2803, 2804); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/36.

15211 Ebu Dâvud, Hammâm: 1, (4011); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/37.

15221 Tirmizî, Edeb: 43, (2802); Nesâî, Gusl: 2, (1, 198); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/37.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/37-38.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/40-41.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/42-43.

15251 Müslim, Hayz: 16, (302); Ebu Dâvud, Nikah: 47, (2165); Tirmizî, Tefsir, Bakara: (2981); Nesâî, Tahâret: 181, (1, 152); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/43.

15221 Tirmizî, Tahâret: 102, (135); İbnu Mâce, Tahâret: 122, (639); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/44. 15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/44-45.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/45.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/46.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/46.

15521 Buhârî, Hayz: 5; Müslim, Hayz: 1, 4, (293, 295); Muvatta, Tahâret: 95, (1, 58); Ebu Dâvud Tahâret: 107, (267, 268, 273); Tirmizî, Tahâret: 99, (132); Nesâî, Hayz: 12, 13, (1, 189); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/47.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/47-48.

15521 Muvatta, Tahâret: 93, (1, 57); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/48.

15551 Rezîn tahric etti. (Ebu Dâvud, Tahâret: 83, (212, 213): İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/48.

15551 Ebu Dâvud, Tahâret: 107, (272); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/49.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/50.

15521 Tirmizî, Tahâret: 103, (136, 137); Ebu Dâvud, Tahâret: 106, (264, 265, 266); Nesâî, Tahâret: 182, (1, 153); İbnu Mâce, Tahâret: 123, (640); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 11/50.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/50-51.

15521 Buhârî, Hayz: 2, İ'tikaf: 2, 3, 4, 19, Libâs: 76; Müslim, Hayz: 10, (297); Muvatta, Tahâret: 102, (1, 60); Ebu Dâvud, Savm: 79, (2467, 2469); Tirmizî, Savm: 80, (804); Nesâî, Hayz: 20, (1, 193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/51.

15521 Buhârî, Hayz: 13, Tevhid: 52; Ebu Dâvud, Tahâret: 103, (260); Nesâî, Hayz: 16, (1, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/51-52.

15551 Müslim, Hayz: 11, (298); Ebu Dâvud, Tahâret: 104, (261); Tirmizî, Tahâret: 101, (134); Nesâî, Hayz: 18, (1. 192); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/52.

15551 Nesâî, Hayz: 19,(1, 192); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/52.

15521 Muvatta, Tahâret: 88, (1, 52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/53.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/53-54.

15521 Buhârî Hayz: 4, 21, 22, Savm: 24; Müslim. Hayz: 5, (296); Nesâî, Tahâret: 179, (1, 149, 150); İbrahim Canan,

Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/54.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/54-55.

15221 Ebu Dâvud, Tahâret: 107, (270); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/55-56.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/56.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/56.

15221 Müslim, Hayz: 14, (300); Ebu Dâvud, Tahâret: 103, (259); Nesâî, Tahâret: 177, (1, 148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/57.

15251 Tirmizî, Tahâret: 100, (133); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/57.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/57-58.

15221 Buhârî, Hayz: 20; Müslim, Hayz: 67, (335); Ebu Dâvud, Tahâret: 105, (262, 263); Tirmizî, Taharet: 97, (130); Savm: 68, (787); Nesâî, Hayz: 17,(1, 191. 192), Savm: 64, (4, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/58.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/58-59.

15221 Ebu Dâvud, Tahâret: 121, (312); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/59.

15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60.

15521 Muvatta, Tahâret: 100, (1, 60). İmam Mâlik bu rivayeti belâğ (senetsiz) olarak kaydetmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60.

15821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60-61.

15831 Tirmizî, Tahâret: 98, (131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/61.

15811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/61-62.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63-64.

15881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/64.

15881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/64.

15251 Buhârî, Hayz: 26; Müslim, Hayz: 64, 66, (334); Ebu Dâvud, Tahâret: 111, (288. 289, 290. 291); Tinnizî, Tahâret: 96, (129); Nesâî, Hayz: 2, 3,4, (1, 181, 182); 64.

15211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/65-66.

15221 Ebu Dâvud, Tahâret: 1100, (287); Tirmizî, Tahâret: 95. (125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/6768 .

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/68-70.

15211 Ebu Dâvud, Tahâret: 116. (296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/70.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/70-71.

15251 Muvatta, Tahâret: 105, (1, 62); Ebu Dâvud, Tahâret: 108, (274, 275, 276, 277, 278); Nesâî, Hayz: (1. 182); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/71.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/71-72.

15281 Ebu Dâvud, Tahâret: 114, (301).

15221 Bu sözün sahibi Teysir müellifi İbnu Deybe'dir.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/72-73.

15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/73.

15221 Ebu Dâvûd, Tahâret: 115. (302); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.

15211 Muvatta. Hacc: 124, (1,371); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.

15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.

15251 Ebu Dâvud, Tahâret: 120. (309); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.

15221 Ebu Dâvud. Tahâret: 119, (307, 308); Nesâî, Hayz: 7, (1. 186, 187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.

15281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75-76.

15221 Muvatta, Tahâret: 97, (1, 59); Buhârî, bunu bab başlığında senetsiz olarak kaydetmiştir (Hayz 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/76-77.

15121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77.

15211 Muvatta, Tahâret: 98, (1, 59). Bunu Buhârî bab başlığı olarak (senetsiz) kaydetmiştir. (Hayz 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77.

15121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77-78.

15151 Ebu Dâvud, Tahâret: 121, (311); Tirmizî, Tahâret: 105. (139); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/78. 15111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/78-79.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/79.

15151 Bu parça, Konyamızm muhterem doktorlarından, Dahiliye mütehassısı Dr. Ail Kemal Belviranlı'nm İslam Prensipleri kitabından alınmıştır. Yazı aynı ta'lîmî üslûbla, soru-cevap şeklinde aybaşı halinin dîni yönlerini açıklayarak devam eder; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/79-85.

MESCİDLER BÖLÜMÜ UMUMİ AÇIKLAMA MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ MESCİDLERİN İNŞA EDİLMESİ * MESCİDLERE MÜTEALLİK AHKÂM:

MESCİDLER BÖLÜMÜ

(Bu bölümde iki bab vardır)

*

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

İKİNCİ BAB MESCİD İNŞAASI

[5982] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/60-61.
[5983] Tirmizî, Tahâret: 98, (131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/61.
[5984] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/61-62.
[5985] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63.
[5986] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63.
[5987] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/63-64.
[5988] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/64.
[5989] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/64.
[5990] Buhârî, Hayz: 26; Müslim, Hayz: 64, 66, (334); Ebu Dâvud, Tahâret: 111, (288, 289, 290, 291); Tirmizî, Tahâret: 96, (129); Nesâî, Hayz: 2, 3, 4, (1, 181, 182); 64.
[5991] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/65-66.
[5992] Ebu Dâvud, Tahâret: 1100, (287); Tirmizî, Tahâret: 95, (125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/67-68.
[5993] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/68-70.
[5994] Ebu Dâvud, Tahâret: 116, (296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/70.
[5995] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/70-71.
[5996] Muvatta, Tahâret: 105, (1, 62); Ebu Dâvud, Tahâret: 108, (274, 275, 276, 277, 278); Nesâî, Hayz: (1, 182); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/71.
[5997] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/71-72.
[5998] Ebu Dâvud, Tahâret: 114, (301).
[5999] Bu sözün sahibi Teysir müellifi İbnu Deybe'dir.
[6000] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/72-73.
[6001] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/73.
[6002] Ebu Dâvûd, Tahâret: 115, (302); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.
[6003] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.
[6004] Muvatta, Hacc: 124, (1, 371); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/74.
[6005] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.
[6006] Ebu Dâvud, Tahâret: 120, (309); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.
[6007] Ebu Dâvud, Tahâret: 119, (307, 308); Nesâi, Hayz: 7, (1, 186, 187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75.
[6008] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/75-76.
[6009] Muvatta, Tahâret: 97, (1, 59); Buhârî, bunu bab başlığında senetsiz olarak kaydetmiştir (Hayz 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/76-77.
[6010] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77.
[6011] Muvatta, Tahâret: 98, (1, 59). Bunu Buhârî bab başlığı olarak (senetsiz) kaydetmiştir. (Hayz 19); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77.
[6012] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/77-78.
[6013] Ebu Dâvud, Tahâret: 121, (311); Tirmizî, Tahâret: 105, (139); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/78.
[6014] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/78-79.
[6015] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/79.
[6016] Bu parça, Konyamızın muhterem doktorlarından, Dahiliye mütehassısı Dr. Ail Kemal Belviranlı'nın İslam Prensipleri kitabından alınmıştır. Yazı aynı ta'limî üslûbla, soru-cevap şeklinde aybaşı halinin dini yönlerini açıklayarak devam eder; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/79-85.

MESCİDLE İLGİLİ AHKÂM

UMUMİ AÇIKLAMA

Mescid, lügat olarak secde yeri demektir. Dolayısıyla öncelikle Müslümanların cemaatle ibadetlerini yaptıkları yerin adıdır. Bıı yerler, bilhassa Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) devrinde, içtimâi faaliyetlerin her çeşidinin odak noktasıdır. Çeşitli hizmetlerin görüldüğü ana merkezdir.

Mabeddir: Herkes ibadetini cemaat halinde orada yerine getirir.

Yabancı elçilerin kabul edildiği, ağırlandığı, İslam'ın onlara öğretildiği yerdir.

Mekteptir: Müsltimanlar suffadaki hususi yazı ve kıraat muallimlerinden yazı ve kıraat öğreniyorlar, ilmihal öğreniyorlardı.

Hapishanedir: Bazı suçlular mescidin direğine bağlanmıştır.

İrşad yeridir: Hutbeler, vaazlar, dinî sohbetler orada yapılır.

Buluşma, görüşme yeridir: Müsliimanlar mescide her seferinde sadece ibadet için gelmezler. Buluşmak, konuşmak üzere de gelirler, meselelerini hallederler.

İstirahat yeridir: Rivayetler, Resulullah zamanında kaylule denen öğle uykusuna uyumak üzere birkısım sahabinin mescide uzandıklarını göstermektedir.

Mahkemedir: Bir kısım davaları Resulullah mescidde hükme bağlayıvermiştir.

Düğün yeridir: Hadislerde Aleyhissalâtıı vesselâm nikahın ilan edilmesini, onun mescidde yapılmasını emreder. Spor merkezidir: At yarışlarında başlama ve bitiş yeri olarak mescid tespit edilmekten başka bayramlarda Habeşiler kılmç kalkan oyunu oynamışlardır. Hz. Aişe Aleyhissalâtıı vesselâm'ın izniyle bunu seyretmiştir. Günümüzde bu meselenin gündeme getirilmesi, bazılarınca haklı bir endişe ve itiraza sebep olabilir. Ancak biz bunu, spor meselesine dindarların sahip çıkarak meşru istikamette gelişmesinin sağlanması gereğine Nebevî bir işaret kabul ediyoruz, aksi takdirde, inananlar meseleyi gündem dışı bırakınca, o iş, mü'min vicdanları sızlatan ve gerçekten de zararlı olan bir

istikamette serbestçe gelişir ve başını alır gider. İslam medeniyet dinidir, her meseleye el atar, ölçüsünü koyar. Spor da İslam'ın ilgi alanına girer.

Mescidde yemek: Aleyhissalâtıı vesselâm fakirlerin yemesi için mescidin direklerine hurma salkımları astırmıştır.

Mal taksim yeri: Taşradan gelen zekat ve sadaka mallarını, ganimeti, mescidde taksim etmiştir.

Abdest alma yeri: Resulullah'm mescidin içinde abdest aldığı rivayetlerde gelmiştir. Bu tatbikatı atalarımız Bursa Ulu Camii'nde olduğu üzere, mescidin içerisine şadırvan yaparak müesseseleştirmiştir.

Şiir kürsüsü: Efkar-ı umumiyeyi hazırlamada mühim bir yer tutan şiirin okunması, şairlerin desteklenmesi gayesiyle mescidde imkan hazırlanmıştır. Aleyhissalâtıı vesselâm hususi şairi Hassan İbnu Sabit için hususi bir şiir kürsüsü ihdas etmiştir.

Kültür Evi: Aleyhissalâtıı vesselâm'ın mescidi daha geniş manada kültürel faaliyetler, edebî yarışmalar için de kullanılmıştır. Temimlilerlerle yapılan mufahara buna misal olarak gösterilebilir. Mufahara iki tarafın şairleri ve hatipleri arasında yapılan edebî bir yarışmadır: Şairler şiir okuyarak, hatipler konuşma yaparak yarışırlar.

Misafire ma'bed: Aleyhissalâtıı vesselâm, kendisiyle anlaşma yapmak üzere gelen Necranlı Hıristiyanlara, ayinlerini yapmaları için bir pazar günü Mescid-i Nebevi'yi göstermiş, onlar da, girip doğuya yönelerek ibadetlerini yapmışlardır.

Görüldüğü üzere İslam'da mescid son derece mühim bir yer işgal eder. Bu sebeple Müslüman bir cemaatin olduğu yerde ilk düşünülecek şey mesciddir. Nitekim Aleyhissalâtıı vesselâm hicret ettiği zaman Medine'ye gelmeden ilk uğrak

yeri olan Kıba'da bir müddet kalmış ve derhal bir mescid inşa etmiştir. Medine'ye geliği zaman, henüz bir ikametgâh tesbit etmeden Mescid-i Nebevi'nin yerini tesbit etmiş ve derhal mescidin inşaatına başlamıştır.

Mescidlerin inşa ve imarı bizzat Kır'an-ı Kerim tarafından ele alınan, teşvik edilen bir meseledir. Ayet-i kerime mescide taraftar olup olmamayı küfürle imanı ayıran bir alâmet olarak kaydeder.

"Müşrikler, küfürlerine kendileri şahid oldukları halde Allah'ın mescidlerini imar edemezler. Öylelerinin bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar ebedî olarak cehennem ateşinde kalıcıdırlar" (Tevbe 17).

Rabbimiz Teala hazretleri bu ayetin devamında gerek maddî yardımıyla mescidin fizikî imarına ve gerekse cemaate katılarak manevî imar ve hayatiyetine katkıda bulunmayı, imanda kemal ifade eden bir alamet olarak zikir buyurmaktadır.

"Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazlarını dosdoğru kılan, zekatlarını veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır" (Tevbe 18).

Şu ayet, mescidlerden men edenleri insanları "en zalimi" ilan etmektedir:

"Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasına mani olan ve mescidleri tahribe çalışan kimseden daha zalim kim vardır? Onlar, mescidlere ancak korku içinde gireceklerdir. Dünyada onlar için bir rezillik, ahirette ise pek büyük bir azab vardır" (Bakara 114).

Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), Müslümanların yaşadığı yerlerde mescid inşaasına fevkalâde ehemmiyet vermiş, her bir meskun mahalde mescidler açılıp "temiz tutulması" için ta'mim çıkarmıştır. Kaynaklarımız Medine civarında kırktan fazla mescidin isminden ve yerinden, Resulullah'ın onlarla olan alâkasından bahseder, bilgi verir. Medine'nin içinde ise, Mescid-i Nebevi'den başka dokuz ayrı mescidin varlığı belirtilmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bunlara da imam tayin etmiş, meseleleriyle ilgilenmiştir. O sıralarda Medine'nin on bin nüfuslu bir şehir olduğu tahmin edilmektedir. Bu duruma göre, ortalama bin nüfusa bir mescid düşmektedir. Resulullah mescid inşasına teşvik için ^ <01* 4İ Üıl ^ <il ÂAj Aj jkL&\ jl Sika ^a. KİaS ^ {y

_AİkJl

"Kim Allah'ın rızasını düşünerek bağırtlak kuşunun yuvası kadar bir mescid inşa ederse, Allah onun için cennette bir mislini inşa eder" buyurmuştur. m

BİRİNCİ BAB

MESCİD İNŞA ETMENİN FAZİLETİ

^3 Ijjj <1 ^lljtlı alil alil A_^j Aj alil (Jjjjj) Ajc. alil ^jlAic- _j- 5504

^kû^jall j (jli-LoJl Aj^^kl t jAâa. 11 ^^3 AİİLg a! alil ‘A \ AİI

1. (5504)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid inşa ederse, Allah ona cennette bir ev inşa eder.

"Bir diğer rivayette: "...Allah, onun için, cennette bir mislini inşa eder" buyrulmuştur. [Buhârî, Salat 65; Müslim, Mesacid

25, (533); Tirmizî, Salat 237, (318).] 121

AÇIKLAMA:

Hadiste, mescid inşasına teşvik edilmektedir. "Mescid" tabiri mutlaktır. Alimler "büyük" veya "küçük" hepsinin buna dahil olduğunu belirtir. Mamafih bazı vecihlerinde "bağırtlak kuşunun yuvası kadar da olsa" denmiştir. Kuş yuvası secde etmeye, mescid olmaya elverişli büyüklükte olmadığına göre, mübalağa kastedildiği açıktır. Yani mescid inşaatlarına azıcık bir katkıda bulunmaya da teşvik edilmiş olmaktadır. Sözgelimi, cennette kuş yuvası kadar bir yer kazanmak, mü'min açısından büyük kazançtır. Çünkü başka hadislerde "cennette kamçı kadarlık yerin dünyadan hayırlı olacağı" ifade edilmiştir. Çünkü o ebediyete mazhardır.

Alimler, ismini yazdırmak üzere veya ücret mukabili yaptırılacak mescidler için sevap olsa da, hadiste vaadedilen ücretin verilmeyeceğini belirtir. Bu ücret ihlasa bağlıdır, sırf Allah'ın rızasını düşünerek mescid yaptırmış veya mescid inşaatına katkıda bulunmuş olmalıdır.

Alimler, bu maksadla bir yeri duvarla çevirenin veya yine rızayı İlahî düşüncesiyle binasını mescid olarak vakfedenin de aynı ücrete mazhar olabileceğini söylerler.

Hadiste geçen "cennette bir mislini" ibaresi şu soruyu getirmiştir: A-yette yapılan her haseneye on katı sevap vaadedildiği halde, burada "misli" ile kayıtlanmaktadır. Alimler, bu ifadenin mezkur ayetin niizulundan önce varid olmuş olabileceği ihtimaline dikkat çekmekten başka:

* Hadisten muradın "Allah bunun mislinden on tane bina yapar" olması muhtemeldir.

* Birle kayıtlanmış olması, ziyadeye mani değildir.

* Misli adettir, fazlası fazldır, liituftur.

* Burada misil sayı yönüyledir, keyfiyet yönüyle değildir. Biri diğerinin misli olan nice binalar, değer bakımından bire yüz farklıdır.

* Misilden maksad, "bu amelin mükâfaatı bina cinsindendir, başka şey cinsinden değil" demektir gibi yorumlar yapılmıştır.

Mamafih Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde "...Allah onun için cennette daha iyisini bina eder"; Taberâni'deki bir rivayette "...Ondan daha genişini..." denmiştir.

Nevevî mananın "Cennette inşa edilecek bu binanın diğer binalara üstünlüğü, dünyada mescidlerin evlere üstünlüğü gibidir" şeklinde olabileceğine de dikkat çekmiştir.

İbnu Hacer, "cennette binası olmak"tan muradm,"o kimsenin cennete mutlaka gireceğinin müjdesi" olduğunu belirtir. Çünkü der, kişi cennete girdikten sonra orada bina sahibi olabilir.^ 1

iy jc. # «İl Jjiuj iJiâ 4İC. ü)l tjcj -2- 5505

û jlû ^jl A_^^k! 1 §jj j! AjI j! ol^jsll (y Sjjjjj -lâc.l L±i3 j)l ^lâ s- 1 ~j r

. jjİlj

2. (5505)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ümmetimin ücreti bana arzedilip gösterildi. Öyle ki mescidden çıkarılıp atılan bir çerçöpün sevabını bile gördüm. Ümmetimin günahı da bana arzedil(ip gösteril)di. Kişiye Kur'an'dan kendine gelen sure veya ayeti unutmasından daha büyük bir günah görmedim." [Ebu Davud, Salat 16, (461); Tirmizî, Fezailu'l-Kur'an 19, (2917).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zahiri Kur'an'dan öğrenildikten sonra sure veya ayet unutmanın müeyyidesinin büyüklüğünü ifade etmektedir.

Büyük günahlar arasında bunun zikredilmemiş olması, alimlerimizi, farklı yorumlar yapmaya sevketmiştir.

* Nisyan (unutma) meselesine böyle ağır bir vaid, Kur'an-ı Kerim'in şeriat-ı garranın temelini teşkil etmesindendir. Onun unutulması şeriatın ihlali gibi değerlendirilmiştir.

* "Unutmaya muaheze yok" denecek olursa, buradan muradın "âmden terkedilmesi"dir diye cevap verilebilir.

* "Büyük günah" tabiriyle "küçük günahların büyüğü" de kastedilmiş olabilir, yeter ki bu unutma, istihfaf ve hürmetsizlikten ileri gelmesin.

2- Hadisin ikinci yarısı bir ayetten muktebestir. "Allah buyurur: "Öyleydin. Fakat sana ayetlerimiz geldiğinde sen onları unutmuştun. Bugün de sen böyle unutulursun" (Taha 126). Gerçi müfessirlerin çoğu ayetteki unutulandan maksadın müşrik olduğunu ve nisyanın da imanı terki ifade ettiği söylenmiştir. Zaten ayette, "verildi"ği zikredilmiş, ezberlendiği zikredilmemiş, böylece onun büyük bir nimet olduğuna işaret edilmiştir. Şu halde bunun unutulması bu nimete karşı bir kiifrandır, nankörlüktür. Bu nokta-i nazardan unutma, kebairden olmasa da en büyük bir cürümdür" (Aliyyu'l-Kârî).

3- İbnu Raslan, bu hadisin mescidleri temizlemeye teşvik gayesi güttüğünü en ufak bir pisliğin atılmasıyla bile hesaba yazılan bir sevab hasıl olduğunun bildirildiğini belirtir. ^

İKİNCİ BAB

MESCIDLERIN İNŞA EDİLMESİ

cı_jjc. (jj jj-ac. jj) Jlaj ^ UjL ^ Jjüa AjjçûlÎ $ JjLjj ; JLa 4_ic. üı! <jc- -1- 5506

$ «ÜJİ ıj jj-Ç) ^1^2 J^joi ÛI. ^^jikî2 ı jLLjİI (Jjoij! j»J ,4İü Sjjlic. £jjî ja

j^jjLolli jLLİl! Ij j «ÜJİ -J' ' ÜJjjî ç.Usj _jLLİl! 422j jfL jjîj

S- Ü1 \ ^f: jj ojJ) j-âli O^jjSjjoud! jjjâj ÜKİ 4_ı2 ^1512 taiü j ‘ t Eg j 4 *1 jIIl K! j

ljîl£j 4 jj2İ ■ -^ r I JİÎ^.J ‘2a. l.ijnIl 4_lj 2 S. Ül | j ‘Cllijja2 l_1j^Jljj tdbauj2 EjjSjjoÇg]! ^jjAjj t^la22

. <jljlıilj <xjj ^j^ıjLaıj 4_l<sj (^jljlü (_51 »^jj-?lj«.çŞ^«jüll

_ jû İd! j jl laj‘l

Jj-aj

jli

1. (5506)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) Medine'ye geldiği zaman, Medine'nin yüksek kısmında, kendilerine Benî Amr İbni Avf denen bir kabileye indi. Onların yanında on dört gece kaldı.

Sonra Benî Neccar'a haber gönderdi. Onlar kılınçlarım kuşanmış olarak geldiler. Ben (şu anda) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı devesi üzerinde Ebu Bekr'i de terkisinde, Benî Neccar'ın ileri gelenleri etraflarını sarmış olarak görür gibiyim. Aleyhissalâtu vesselâm, (yükünü) Ebu Eyyub el-Ensârî'nin evinin avlusuna indirdi. "Ey Benî Neccar! buyurdular, şu bahçenin fiyatında pazarlık edelim!" buyurdu. Onlar:

"Hayır! dediler. Vallahi biz senden onun bedelini istemiyoruz, Allah'tan istiyoruz!"

Bu arsada hurma ağaçları, müşriklere ait kabirler ve bazı yıkıntılar vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hurma ağaçlarının kesilmesini, müşrik kabirlerinin kaldırılmasını, harabelerin de düzlenip arazinin tesviyesini emretti. Hurma kütükleri mescidin kıble tarafına (direkler halinde) dizildiler, kapının iki yanı taşla örüldü.

(Bu inşaat devam ederken Müsliimanlar) şu beyti terennüm ediyorlardı, Resulullah da onlara katılıyordu:

"Ey Rabbimiz, ahiret hayrından başka hayır yok!

Öyleyse muhacir ve ensara yardım et!" [Buhârî, Salat 48, Fezailu'l-Medine 1, Büyü 41, Vesaya 27, 30, 34, Menakıbu'l-Ensar 46; Müslim, Mesacid 9, (524); Ebu Davud, Salat 12, (453, 454); Nesâî, Mesacid 12, (2, 39).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadis, hicretle Medine'ye gelen Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın, ikametgâh yerini tesbit etmeden, mescid yerini tesbit ettiğini göstermektedir. Başka rivayetler, ensarın Aleyhissalâtu vesselâm'ı ağırlama yarışına girdiklerini, Resulullah'm da herhangi birini gücendirmemiş olmak için "deveyi serbest bırakmalarını, onun memur olduğunu, nerede durursa orada misafir kalacağını" söylediğini belirtir. Yularından serbest bırakılan deve, bugünkü Mescid-i Nebevi'nin yerine kadar gelir ve orada çöker. Aleyhissalâtu vesselâm oranın mescid

olmasını emreder. Oraya en yakın ev de Ebu Eyyub el-Ensari'nin evidir, oraya taşınır. Böylece Ebu Eyyub hazretleri Fahr-i Âlem'in mihmandarlığı şerefine erer.

2- Resulullah Beni Neccar'ı çağırmıştır. Çünkü onlar Abdulmuttalib'in dayıları idi. Annesi Selma onlardandı. Küba'dan Medine'ye gelince onların arasında oturmak arzu etmişti. Benî Neccar, ensarm büyük kabilelerinden biri idi, Hazrec'in bir koluydu.

3- Resulullah Küba'yı bir cuma günü terketmiş, cuma namazını da yolda Ranuna denen mevkide ikamet eden Benî

Selim İbnu Af yurdunda kılmıştır. Şehre girişi namazdan sonradır.

Halk, Resulullah'ı beklemekte olduğu için yollara dökülmüştü, merasimle, heyecanla karşılamıştır.

4- Medine'ye girişte Aleyhissalâtu vesselâm'm bindiği deve, Kasva adındaki devesi idi. Hz. Ebu Bekir'i Aleyhissalâtu vesselâm teşrifen terkisine almış olmalıdır. Aksi takdirde hicret sırasında onun ayrıca devesi vardı.

5- Hadis müşrik kabirlerinin açılabileceğini, yerine mescid inşa edilebileceğini de göstermektedir. 121

0 .l 4 C. j 1 ıj-bo ff alil (J (_ 5 Ae. Aa.tj^[1 ' r - alil ^1 (jc. j _2- 550V

iff 1 ıj jjoij r - 4_jUjj “Gc alil 4_ıâ bl jj tlıılı 4-ic. alil jjl Aaâ -}_)j ^İ3 t(_)Li]l c_l2ü.

Ş ^ o-laC. ^a t^->QİI j Âli jlâadl 4 ûJ)jj 5 ûûljj 11 jj 4_jE alil ıjUuc- oJjjC.

jUaJl ö&l ‘VİİJ ;»4 ' ^>QİI// t J jlj ^jl j ipy ^ :'l 4_^^)Aİ 411,. , ÂjÎ

2. (5507)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Mescid, Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm zamanında kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarıyla örtülmüştü. Direklerini hurma kütükleri teşkil ediyordu. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) buna (gerek tezyin ve gerekse tevsi yönüyle) hiçbir ilave getirmedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), (enini boyunu) artırarak mescidi, Resulullah devrindeki tarz üzere [kerpiç ve hurma dallarıyla] yeniden inşa etti. Onu esaslı şekilde Hz. Osman (radıyallahu anh) (hem tezyin hem tevsi yönleriyle) değiştirdi ve pek çok ilavelerde bulundu. Duvarlarını nakışlı taşlarla ve kireçle inşa etti.

Direklerini de nakışlanmış taşlardan yaptı. Tavanını da (pek kıymetli olan) sac ağacından yaptı." [Buhârî, Salat 62; Ebu Davud, Salat 12, (451).] 151

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Mescid-i Nebevî'nin ilk yapıldığı zamanki halini ve müteakiben dört halife devrinde geçirdiği tadilatları anlatmaktadır.

İlk yapıldığı sırada son derece sadedir: Duvarları kerpiç, tavan sadece güneşe karşı gölge yapmak üzere hurma dallarıyla örtülmüş, taban da hurma kütükleri üzerine oturtulmuştur. Başka rivayetler zeminde herhangi bir sergi bulunmadığını, yağmur yağdığı zaman tavandan olduğu gibi geçip zemini ıslatıp çamur haline getirdiğini ve secde sırasında alınlarm çamura bulandığını tasrih eder. Resulullah'ın verdiği bu ilk örnek mescidlerin inşasında sadeliğin esas olduğunu ifade eder. Aşırı süslenme ve bilhassa zuhruf denen yaldız kullanma işi mekruh addedilmiştir. Kerahet, bunun israf oluşundan, tevazuya aykırı bulunmasından, ibadet sırasında dikkatleri çekerek fitneye sebep olmasından ileri gelir.

Buhârî, mescidin yeniden inşaası sırasında Hz. Ömer'in ustaya: "Sen, insanları yağmurdan koru, inşaata allı sarılı tezyinat katarak insanları fitneye atmaktan sakın!" tenbihinde bulunduğunu belirtir. Bu açıklık Hz. Ömer zamanındaki tadilatta tavanın yağmur geçirmeyecek şekilde örtüldüğünü söylemeye imkan verir.

Rivayetten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevi, her yönüyle ciddi bir tadilatı Hz. Osman (radıyallahu anh) zamanında görmüştür. Duvarlar, sütunlar nakışlı taştan örülmüştür. Böylece hem genişletilmiş ve hem de inşaat malzemesi değiştirilmiş, ayrıca estetikî unsurlara yer

verilmiştir. Hz. Osman'ın inşaat malzemesi arasında yer alan sac ağacının Hindistan'da yetişen ve abanoza benzeyen sert, dayanıklı bir ağaç nevi olduğu bilinmektedir. Kamus'ta buna "Hint ardıcı" ve "Hint çınarı" dendiği de belirtilir.

İslam uleması mescidlerin süslenmesini hoş karşılamamıştır. Buhârî, Hz. Enes'in rivayet ettiği: "(Öyle bir devir gelecek ki) insanlar mescidlerle öğiinme yarışına girerek (süslü ve masraflı inşaatlara yer verdikleri halde) onları pek az ma'mur ederler, (içinde namaz kılmaya gelmezler)" hadisini muallak olarak kaydeder.

Mescid süsleme bid'ati Sahabe devrinin sonlarında başlamıştır. Buna ilk tevessül eden Emevi halifelerinden Melik İbnu Abdiilmelik İbnu Mervan'dır. O sıralarda ümeranın, ulema üzerindeki terörü sebebiyle ulemanın bu bid'aya "fitne çıkar korkusuyla" karşı koymayıp sükutla geçiştirdiği belirtilir. Bilahare, evlerin tezyinata boğulması karşısında mescidlerin sade kalması, onlara olan ihtiramıazaltabilir mülahazasıyla mescidlerin tezyin edilmesine fetva veren alimler çıkmıştır. Her halükârda, bu çeşit içtimâi gelişmeler, mescidlere olan ta'zim ve alâkayı artırmak kasdıyla ve Müslümanların resmî ve müşterek hâzinelerinden (devlet bütçesinden) çıkmamak kaydıyla mescidlerin tezyinine verilmiş olan fetvalar benimsenmiş, tatbikat buna göre yapılır olmuştur. Hanefi ulema bu görüştedir. İbnu Hacer, "Tezyinden yasaklama selefe uyma gayesine matufsa, bunda asıl olan yasaklamadır" der.

Mescid-i Nebevi müteakip asırlarda yeni tadilatlara, genişlemelere mazhar olacaktır. Günümüzde icra edilmekte olan tadilat hepsinden fazladır. 121

3. (5508)- Amr İbnu Abese (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kim içerisinde Allah(m adı) zikredilsin diye bir mescid bina

ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder. [Nesâî, Mesacid 1, (2, 31).]™

aLl dılû aJi l.'aH ^ 1' ic. aiı! ,_yj! ." 4, ■ | ûjİ^İl <^4 j -4- 5509

! La ;ıjla)) aîll tj _Ş^ J Udâ AAjjj ^3 . ^>^11 j ^ i ^AİJ-uı L _pa^j 4 1 C1 la.iL^lİ

Jjlj

4. (5509)- Ebu’l-Velid anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ)'e Mescid(i-Nebevi)deki çakıldan sordum. Dedi ki:

"Bir gece yağmura yakalanmıştık.Yerler hep ıslandı. Kişi giysisinin içinde çakıl taşı taşıdı ve onu altına yaydı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı tamamlayınca: "Bu (yaptığınız) ne iyi!" buyurdular." [Ebu Davud, Salat 15, (458).]™

AÇIKLAMA:

Hadis, Mescid-i Nebevi'nin altını çakılla döşemeye nasıl geçildiğini göstermektedir. Ayrıca mescidin zeminini çakılla döşemenin cevazına delildir. Ashab'm, birkısım işleri, emr-i Nebevî olmadan kendi iradeleriyle yaptığına da hadis delil olmaktadır. Resulullah, uygun bulduklarını takdirle karşılamıştır, burada olduğu gibi.™

^Çİ! ali! ûLLaa^J! (jj alı! (JJJ-Ö tjl^[;tjl*3 Ajc. alı! ûjijü j^j! j _5- 5510—

3j!j jj! T

5. (5510)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "

(Mesciddeki) çakıllar, kendilerini dışarı çıkaran kimsenin tekrar mescide koyması için Allah'a talebde bulunur." [Ebu Davud, Salat 15, (459).]™

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Ebu Davud'daki metni, mana yönüyle aynı olsa da lafız yönüyle biraz farklı: "Çakıllar, hiç kimsenin kendilerini mescidden dışarı atmaması için Allah'a talepde bulunur."

2- İslam inancı cansız eşyayı tamamen ölü kabul etmez. Kur'an'da pek çok ayet, herşeyin Rabbini teşbih ettiğini belirtir. Her eşyanın müekkel meleği vardır. Onun teşbihini Rabb Teala'ya takdim eder. Burada çakılın, Allah'a ibadet edilen mahalden ayrılmak istemediği ifade edilmektedir.™

jj! j j! a ^a_^^a! ,]ol2öl! JajLkJ! (jjjj jjLJl ;ıJ^ Ajc. <uıl ,_yc. j _()_ 5511

. 4JİA

6. (5511)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Minberle duvar arasında bir koyun geçecek kadar aralık vardı." [Buhârî, Salat 91, 95; Müslim, Salat 263, (509); Ebu Davud, Salat 222, (1082).]™

AÇIKLAMA:

Resulullah'm mescidinde mihrab yoktu. Namazları minberin yanında kılardı. Minberle kıble duvarının arasında koyun geçecek kadar aralık bulunmaktadır. İbnu Hacer'in açıkladığına göre, alimler bu hadisi, musalli ile sütresi arasındaki mesafeyi tesbitte esas kılmışlardır. Çünkü Resulullah, mescidinde mihrab olmadığı için, minberin

yanında namaz kılmaktadır. Dolayısiyle, minberle duvar arasındaki mesafe Resulullah'la duvar arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Bunu daha da vazıh kılan bir diğer rivayet yine Buhârî'de gelmiştir. "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yapıldığı ve yerine konduğu zaman minberin üzerinde namaz kıldı." Bu hadis, minberin genişliği hakkında bir bilgi vermektedir: Üzerinde namaz kılınabilecek uzunluktadır. Resulullah bunun yanında namaz kıldığına göre, verilen ölçü -bir koyunun geçebileceği aralık- kıble duvarı ile Aleyhissalâtu vesselâm'ın arasındaki -veya musalli ile sütresi arasındaki- mesafeyi belirlemektedir.

İbnu Battal, bu -koyun geçme- mesafesini musalli ile siitre arasında bulunması gereken asgarî mesafe olarak değerlendirir. Ancak, Resulullah'm Ka'be'de duvardan üç zira' geride namaz kıldığını ifade eden hadisi esas alan

bazı alimler "sütre mesafesi en az üç zira' olmalıdır" demiştir. Fakat Davudi, en azı koyun geçme aralığı, en fazlası üç zira'dır diyerek iki görüşü cemetmiştir.

Bazı alimler: "Önceki, kıyam ve kuud halini, İkincisi ise ruku ve sücud halini gösterir" demiştir. İbnu Salah da: "Koyun geçme aralığını üç zira' ile takdir ettiler" diyerek bir başka cem şeklini hatırlatmıştır. Bagavî: "Biriniz sütreye karşı namaz kılınca sütresine yakın dursun. Ta ki, şeytan namazını kesmesin" hadisini esas alarak "musallinin imkan nisbetinde sütreye yakın durmasını müstehab addetmişlerdir" der. Bu durumda, sütre, normal secde yapılabilecek mesafede olmalı, ne yakın ne de uzak olmamalı. 11111

* MESCİDLERE MÜTEALLİK AHKÂM:

(4jİc. 2I]j (3^ ^ ^3 ÜûIÂj $ 2Ü <J A ~ 1C "~ 22 tjc- -1- 5512

j\ l _jC. Aiiıâ (Jj 3 kSLlki QCj ÂLİ3I AjL Ajj jî cAjj LajIb 4_La11 ^1Î Iûj

"" £ } a ' t 'i i ' * i ' ,

3 k i .'Mi ökâJ j! (_5İ c - A 1 ' - J t<Lı3 3*

_ç.Lkll 3UU 3“^ 3 0 ■ -V'j

1. (5512)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidin kıble (duvarında) balgam gördü. Bu onun ağrına gitti, kalkıp eliyle kazıdı ve: "Sizden biri namaza kalkınca, Rabbine hususi hitapta bulunur veya Rabbi(nin kıblesi) kendisi ile kıblesinin arasındadır. Öyleyse hiç biriniz kıble cihetine tükürmesin. (İlla tükürecekse bari) soluna veya ayağının altına tükürsün!" buyurdular. Sonra, (göstermek için) ridasının bir kenarını alıp içine tükürerek elbisesinin kenarını üst üste katladı, sonra da: "Veya şöyle yapsın!" buyurdu [ve tükrüğü katlar arasında ovdu]." [Buhârî, Salat 33, 35, 36, 39, Mevakîtu's-Salat 8, el-Amel fı's-Salat 12; Müslim, Mesacid 54, (551); Nesâî, Taharet 193, (1, 163), Mesacid 35, (2, 52, 53).] 113

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, namaz esnasında tükürme edebini göstermektedir: Sağ ve kıble cihetine tükürülmemelidir. Ayak altına tükürme ruhsatını o günün şartlarında değerlendirmek gerekir: Mescidde sergi mevcut değildir. Elbisenin kıvrımına tükürmeyi de o günün şartlarında değerlendirmek esastır. Mendil taşıma gelenek ve âdeti olmayınca, tükürmek zorunda kalan kimsenin elbisesinin kıvrıntısına tükürmesi tavsiye edilmiştir. Yine Buhârî'de yer alan bir başka hadiste "Mescidde tükrük hatadır, kefareti, yok edilmesidir" buyrulmuştur. Bir başka hadiste "Kim mescidde balgam

çıkarırsa, bir başka mii'minin beden veya elbisesine değdirip ona eza vermeden yok etsin" denmiştir. Alimler, bu hadislerden hareketle, mescidde tükürüp, balgamı çıkarmamanın esas olduğu, ancak elinde olmadan balgam gelecek olursa bunu da başkasını rahatsız etmeyecek şekilde yok etmesi gerekeceği hükmünü çıkarmışlardı. "Yok etsin" diye çevirdiğimiz kelimenin aslı "defnetsin" dir. Bazı alimler bunu "tiikrüğün mescidden çıkarılmasıyla gerçekleşeceğini" söylemiştir. Bazıları da yere gömmekle gerçekleşeceğini söylemiştir. Bazı alimler, mescide tükürme iznini, dışarı çıkma hususunda özrü olanlara hamletmiş, "özrü olmayana caiz değildir" demiştir.

2- Kıble cihetindeki tükrüğü Aleyhissalâtu vesselâm bizzat kazıyor. Bazı rivayetlerde kazıma işini bir hurma dalı vasıtasıyla yaptığı tasrih edilmiştir. Keza bazı rivayetler, Resulullah'ın duvarda balgamı görünce mescid ehline öfkelenip kızardığını tasrih eder. Resulullah bu hadiste kıble cihetinin hürmetinin büyüklüğünü de tesbit etmektedir. Rabb'in kişi ile kıblesi arasında bulunması ibaresini, Allah'a mekan izafesi olarak anlamamak gerekir. Allah mekandan münezzehtir. Öyleyse musallinin kıble ciheti onun için ehemmiyet taşımaktadır.

3- Bazı alimler, bu hadisten hareketle, mescidde veya başka yerde, kıblecihetinde tiikrüğün haram olduğuna hükmetmiştir. İbnu Hibban ve İbnu Huzeyme'nin Sahihlerinde "Kim kıble cihetine tükürürse, kıyamet günü, tükrüğü iki gözünün arasında olduğu halde gelir" buyrulmuştur. Bazı hadislerde, imam olarak namaz kıldığı sırada kıble cihetine tüküren kimseye Resulullah'ın "bu namaz olmadı", "sen Allah ve Resulii'ne eziyet verdin" dediği belirtilir. 11111

4 nlı-k w ^3 3 1 l -^*3 2ı! (J 44 c. 2ı! aüc. j _2- 5513

2. (5513)- Yine Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Mescidde tükrük hatadır, onun kefareti defnedilmesidir." [Buhârî, Salat 37; Müslim, Mesacid 55, (552); Ebu Davud Salat 22, (474, 475, 476); Tirmizî, Salat 401, (572); Nesâî, Mesacid 30, (2, 50, 51).] 1151

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.

';Cs w ,

^Jl dıjûliujl lij ‘'fy üıl (J(Jla[IlJİ^ I ^ ,f ~- alıl jat (jjl (_jc .j _3- 5514

^jc. ‘cjl-3j _-]aâ aJLû -"'» ^■ ■ Lû Ijjoj AÛIaâ <ÜC. alil aJJİJjC. <JİC- (JâsİS (^-*4^4 alllj laill^JE- (J'O'L—l (Jtâ j

û^lû AjİiIl A^^jAİ .] tjg * la il alil j ;(J ^İLij $

3. (5514)- İbnıı Ömer (radıyallahu anhiimâ), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Birinizin hanımı mescide gitmek için izin talep ederse ona mani olmasın (izin versin)" dediğini haber vermişti. Bilal İbnu Abdillah:

"Allah'a yemin olsun biz onlara mani olacağız!" dedi. Bunun üzerine Abdullah (radıyallahu anh), ona yaklaşıp öyle hakaretâmiz söz sarfetti ki, böylesini hiç işitmedim. Sonra şunu ekledi:

"Ben sana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan haber veriyorum; sen ise durmuş, "Vallahi mani olacağız" diyorsun!" [Buhârî, Cum'a 12, Ezan 162, 166, Nikah 116; Müslim, Salat 134, (442); Muvatta, Kıble 12, (1, 197); Ebu Davud, Salat 53, (566, 567, 568); Tirmizî, Salat 400, (570).] 1321

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde "geceleyin mescid için izin taleb ederlerse..." denmiştir. Bazı alimler "Fitne ve şüphe endişesi daha çok geceleyin mevcuttur, gece mani olunmazsa, gündüz hiç mani olunmaz" demiştir.

Nevevî, hadisten "kadınının evden dışarı çıkması kocasının iznine bağlıdır" hükmünü çıkarır. Bazı alimler, "kadının izinsiz çıkma yasağı zaten malum, mukarrer bir durumdur, hadis, istisnayı bildiriyor, çıkması caiz olan durumu belirtiyor, o da mesciddir, mescid dışı yerlerin yasaklığı bakidir" demiştir.

Hadiste, mezkur olan iznin, vücub ifade etmediğine işaret mevcuttur. Zira, eğer vacib olsaydı izin isteme manası kalmazdı. Zira, bu (izin isteme işi), izin istenen kişinin, isteneni kabul veya reddetmede muhayyer olmasıyla gerçekleşir, mana kazanır. Ancak, İbnu Ömer sünnete olan bağlılığı sebebiyle bunu vacib gibi anlamıştır.

Şu halde, bu meselede esas, içinde bulunulan şartlara göre, erkek, hanımını mescide bile olsa gitmekten alıkoyabilmesidir. 1222

Lfcioö - 3 ı>? J^- 33 ' ur 3
»O:# 41 i (jla[;JIÜ <ic. Üıl
^ -4- 5515

j lx * .ali CİLUİI j -jHI - ■ *aJ jlû ^Jİ A^^kl _ jl çyn ^3 IfrlLa _l ■ *a3İ 1 ç Ç- ^

JJjSII ı"'jdl tJ^İ3

4. (5515)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kadının odasındaki namazı holündeki namazından üstündür. Mahda'mdaki namaz ise odasındaki namazından üstündür." [Ebu Davud, Salat 54, (570).]^

AÇIKLAMA:

Hadiste, kadının, tesettüre en çok imkan taşıyan yerde namaz kılması tavsiye edilmektedir. Bu sebeple evin odasında (beyt) kılman namazın oda kapılarının açıldığı ara odadaki (hücredeki) 1221 namazından daha hayırlı olduğu belirtilmektedir. Mahda'da kılınan namaz ise hepsinden hayırlıdır. Çünkü mahda' oda içerisinde tesis edilen, kadına mahsus daha dar ve küçük hücreye denmektedir. Nitekim, bazı hadislerde kadınların mescide gitmelerine mani olunmaması tasviye edildiği halde, evindeki namazının daha hayırlı olacağı da ilave edilmiştir. Bir Ebu Davud hadisi şöyle: "Kadınlarınızı mescide gitmekten men etmeyin. Ancak evleri onlar için daha hayırlıdır." Bu husustaki hadislerin hepsini nazar-ı dikkate alan alimler: "Kadınları mutlak şekilde veya geceleyin mescidden men etmek kocalarına haramdır. Ancak, kadınlar bilmelidir ki, evdeki ibadetleri daha hayırlıdır" demiştir.

Hz. Aişe'nin bir yorumu mevzuyu aydınlatıcı mahiyettedir: "Eğer Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınların (zinet, koku, güzel elbise vs. erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekici cazib şeylerden) ihsas ettikleri şeyleri görseydi, onları mescide gitmekten men ederdi. Tıpkı Benî İsrail kadınlarının men edilmeleri gibi.

Bazı alimler bunu esas alarak, kadınları mescidden mutlak surette men etmek gerektiğine hükmetmiştir.

Fakat İbnu Hacer der ki: "Bu hüküm itiraz götürür. Zira buna hükmün değiştirilmesi terettüp etmez. Çünkü, Hz. Aişe hükmü, bulunmayan bir şarta ta'lik etmiştir. O şart da zanna dayanan zannıdır: "Resulullah görseydi men ederdi" diyor. Buna mukabil "Görmedi ve yasaklamadı, öyleyse hüküm devam etmektedir" denilir. Hatta, her ikisi de men etme görüşünde olduğunu ihsas etse bile Hz. Aişe de yasak hususunda kesin açık bir şey söylemiş değildir. Keza, Allah olacakları bildiği halde, Resulüne, kadınların mescidden men edilmesini vahyetmemiştir. Eğer onların ihdas edecekleri bid'alar, onların mescidlerden men edilmelerini gerektirseydi, sokağa, çarşıya çıkma gibi başka şeylerden evleviyetle men ederdi. Ayrıca bid'a ihdası bütün kadınlardan değil, bazılarından olmuştur. Eğer bid'a sebebiyle men edilmeleri kesinlik kazanırsa, bunu ihdas edenler men edilir.

En doğrusu, fesad çıkmasından korkulan şeye dikkat edip, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın irşadı üzere ondan kaçınmaktır, koku ve süslenme meselesinde olduğu gibi, gece ile kayıtlamak da böyle." 1222

;^âU Jll tç-Uaiiü t—ıUll liâs Uâjp jî $ alıl (J_jluj JlJ[;JIÜ 1 j& 2)1 ^.tj-ıj ja 2 (jjl (jc. ^aU (jcj _5- 5516

ûjlû JCjIa jâc (jj! <Üa

5. (5516)- Nafı, İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu kapıyı kadınlara ayırsak" buyurmuştu. Nafı der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anh), ölünceye kadar o kapıdan hiç girmedi" [Ebu Davud, Salat 54, (571).]^

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mescid-i Nebevi'nin giriş kapılarından birinin kadınlara ayrılmasını dilemiş ve oradan erkeklerin girip çıkmamasını söylemişti. Bugün Mescid-i Nebevi'de halen bir kapı kadınlara mahsustur, oradan sadece onlar girip çıkarlar.

Hadis, Hz. İbnu Ömer'in sünnete bağlılığındaki şiddeti göstermektedir. Bu hususta o meşhurdur. 1 ^ 1

2ü (Jjja j Jllâ ^^a^ 1 Lcü qa ;(Jlaâ aaII ^3 j .IaLİ^ <üc 2ü j (jc j -(y. 55 1V

<LıIj Ic.^â (jA »yA^M (Ja^Jl LcJ (jA« <1 jİ.^Loa _J<1 silili Ia] I^LaaİI silili IaİI

oIALi!

6. (5517)- Hz. Biireyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam mescidde yitiğini ilan etti ve: "Kim kızıl deveyi gördü?" dedi. Bunu işiten Aleyhissalâtu vesselâm: "Bulamaz ol! Mescidler neye yarayacaksa onun için inşa edilmiştir (gayesinden başka maksadla kullanılamaz)!" buyurdular." [Müslim, Mesacid 80, (569).] 1221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mescidde kayıp ilanını yasaklamaktadır. Alimler bu hususta ihtilaflıdır. Bir kısmı buna mekruh derken, bir kısmı haram demiştir. Keza alışveriş, icare gibi akitler de bu hükme dahil edilmiştir.

Camilerde yüksek sesle konuşmak da mekruh addedilmiştir. İmam Malik ve bir grup alim "İlim için bile olsa!" diyerek yasağı âmm kılmıştır. Ebu Hanife ve Malikîlerden Muhammed İbnu Mesleme ilim, dava vs. gibi insanların muhtaç olduğu meselelerin mescidde yüksek sesle konuşulmasında beis görmemişlerdir.

Resulullah'ın: "Mescidler ne maksadla yapılmışsa o iş içindir" sözü, mescidlerin sadece ibadet ve zikrullaha tahsisini gerektirir. Bu sebeple İmam Malik gibi bir kısım alimler "çocuk okutma"yı bile bu gayenin dışında görerek caiz bulmazlar. Sanat icrası, ticaret yapılması da caiz olmaz. Ancak savaş için gerekli olan silah ıslahı gibi bazı işlerin olabileceği de söylenmiştir. 1 ^

t, aa]I öyİAİ! (jc $ 2ü (Jjjojj 44 c 2ü a-li. (jc 4_ıji (jc .yy* (jj jyÂc (jc j- r J- 5518

' " 'c ” e . o ^ - o' ° ^ - o % o f 1 î'“

A Ist\\ (Jjâ Û J jIj

. o-UlI ’V\£ & j iA

7. (5518)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde alışveriş yapmayı, yitik ilan edilmesini, şiir okunmasını, yasakladı. Keza cuma günü namazdan önce (ilim, vaaz) halkası teşkil edilmesini de yasakladı." [Ebu Davud, Salat 220, (1079); Tirmizî, Salat 240, (322); Nesaî, Mesacid 22, 23, (2, 47, 48).]^

.I^JAAİ! AAİ! (jC Lİ1

ûj!û cjİ _ J. y y (}j yÂajIKİ

!y y j 2)1 J yjij 1 1 2)1 KajIc (jc j _8_ 5519

8. (5519)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bu evlerin yönünü mescidden çevirin. Zira ben, mescidi ne hayızlı kadına ne de cünüb kimseye helal kılmıyorum!" [Ebu Davud, Taharet 93, (232).J 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadisten de anlaşılacağı üzere, Mescid-i Nebevi'nin civarındaki bazı evlerin giriş kapısı doğrudan mescide açılıyordu. Buradan doğru geçip mescide girebiliyorlardı. Temiz olunmayan durumlarda da mescidden geçme olabiliyordu. Bu sebeple, Aleyhissalâtu vesselâm, evlerin mescide bakan duvarlarındaki kapıların iptal edilerek başka cihetlerinden kapılar açılmasını emretmiştir.

2- Hadisle istidlal eden alimler, cünüblerin ve hayızlı kadınların mescidlere girmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Alimler, ayet ve hadisin gelen bazı tasrihatı nazar-ı dikkate alarak bu tahrimi az veya çok "mescidde kalma" ile kayıtlamışlardır, hiç durmaksızın içinden geçmeye cevaz vermişlerdir. Bazı alimler, mescidi kirletme ihtimali olursa "geçme"ye de ruhsat tanımamıştır. "Kirletmeyeceği hususunda kesin kanaat varsa geçmeleri caizdir" demişlerdir.

Şafii ve Malik hazretleri kalmaksızın mecsidden geçmeyi caiz görenlerdendir. Bir ihtiyaç için olsa da olmasa da farketmez derler. Ebu Hanife, İshak, Süfyan-ı Sevrî ve Ebu Hanife'nin ashabından da bunların, zaruret halinde abdest

aldıktan sonra geçebilecekleri rivayet edilmiştir. Su bulamazlarsa teyemmüm ederler demişlerdir.

Ahmed İbnu Hanbel de: "Bir şeyi almak veya bırakmak gibi bir maksadla veya yolun oradan geçmesi hallerinde mescidden geçmenin mübah olduğunu" söyler, başka durumlarda geçmenin haram olduğuna hükmeder. 1 ^ 1

utla .4 3 ? 3 3 3 iaal! ^^3 j&j 34*4 İ3İ au! 33^[;34 1 ^ ,r - 2ü iyyl) 3î^ Cy j -9- 5520

9. (5520)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Biriniz mescidde iken uyuklayacak olursa, bulunduğu yerden bir başka yere gidip orayı değiştirsin." [Ebu Davud, Salat 239, (1119); Tirmizî, Salat 379, (526).]^

AÇIKLAMA:

Hadisin, Ahmed İbnu Hanbel'de gelen veçhinde "cuma günü" kaydı mevcuttur. Öyleyse, cuma günü, hutbe sırasında veya daha önce, uykusu gelen bir kimseye Resulullah, uykuyu dağıtmak için, yer değiştirmeyi tavsiye etmektedir. Bu emirdeki hikmet, hareketin uykuyu dağıtması olabilir. Hikmet, kendisine uyku sebebiyle gaflet basmış olan yeri değiştirme de olabilir. Nitekim -bir sefer sırasında- sabah namazı vaktinde uyku basan vadiden de çıkılmasını emretmiş, namazlar bir başka yerde kaza edilmişti. Şarihler: "Namazı beklemek üzere oturan kimse namazda sayılır, namazda uyku ise şeytandandır. Öyleyse, yer değiştirme emri şeytana ait olan şeyin giderilmesi içindir. Böylece mescidde oturanın zikir, hutbe dinleme veya menfaatli bir başka meşguliyetine karşı gelen gafleti dağıtarak onu şeytandan kurtarmak gerekir" derler. ^

<uli 4_3j 3 ^) : o ili 3 *.tf 2 ü 3 ;34 4 le. 2 ü 33 O ojm: 3 l Cy j -10- 5521

j 3jİ3 el .]ÎO(_>^ ^3

10. (5521)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Biriniz mescide gidince orada ellerini kenetlemesin, çünkü o namazdadır." [Ebu Davud, Salat 57, (562); Tirmizî, Salat 284, (386).]^

AÇIKLAMA:

Muhtelif sahabi tarafından rivayet edilen hadislerde, namaz için abdest alındıktan sonra parmakların kenetlenmemesi Resulullah tarafından emredilmekte, "Çünkü, denmekdedir, kişi abdestten sonra namazda sayılır, ellerin kenetlenmesi ise şeytandandır." Bazı rivayetlerde mescidde elleri kenetleyerek oturanları görünce Resulullah'm müdahale ettiği belirtilir. 1 ^ 1

1 ^ 33 ^ 3 ^ ;(_^uUc. 32 34 37. 1 ‘el 32 La 3 2 ü 334 1 ;34 1 ^ 2 ü 33 O if- j-1 1- 5522

»4İ^)A[y]!«_^ic. i 2 Üj Ja33 ^jjjLjc. 3 ^ 33 3 4 21 44a 3 ^ J Lİ3 t 3jİ3 4^^)Aİ t 331I33^3

._3i 34 3 4 ; K' 4j caj c

11. (5522)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben mescidlerin yükseltilmesiyle emrolunmadım!"

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) der ki: "Yemin olsun! Sizler mescidlerinizi, Yahudi ve Hıristiyanlar gibi süsleyeceksiniz!" [Ebu Davud, Salat 12, (448); Buhârî Salat 62 (muallak olarak).] 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadis, mescidlerde süslemeyi yasaklamaktadır. Mescidler, mabedler, İslam'a göre sade olmalıdır. Onun imarı, güzelliği cemaatledir. Öyleyse, cemaate katılmak suretiyle mescidlere olan alâkanızı göstermek gerekirken, süslemek, şatafatlı kılmak suretiyle alâka gösterilecektir. Aleyhissalâtu vesselâm bu duruma düşülmemesi için Yahudi ve Hıristiyanları misal verir. Onların gerek ayetlerde ve gerek hadislerde belirtilen

hususiyetleri, kitaplarını tatbik etmemeleri, dinlerini hayatlarından çıkarmalarıdır. Her hususta tahrifata yer vermişlerdir. Kitap ahkamı rafa kaldırılınca mabedlerin tezyinine ehemmiyet vermişlerdir. Resulullah, Müslümanların da bu meş'um, bu istenmeyen noktaya geleceklerini haber vermektedir. Hadisin devamı İbnu Abbas'ın sözü gibi görünüyor ise de Resulullah'ın sözüdür. İbnu Abbas geleceğe ait bir meseleyi böylesi kesin bir üslubla ifade edemez, bunu vahye mazhar olan söyleyebilir.

Mescidlerin süslenmesi meselesini daha önce açıkladık (5507).^

:# 4û! <ic. İH (jc.j -12- 5523

12. (5523)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Mescidler hakkında övünme olmadan kıyamet kopmaz." [Ebu Davud, Salat 12, (449); Nesai, Mesacid 2, (2,

32).] m

AÇIKLAMA:

Resulullah, kıyamete doğru insanların İlahî ölçülerden uzaklaşarak mescidlerle de övünmeye başlayacaklarını belirtiyor. Mescidin boyu, genişliği, inşaatta kullanılan malzemenin çeşidi, süsleme ve tezyini, sergisi ayrı ayrı övünme, gösteriş vesilesi kılmabilir. Halbuki dinî hizmetlere kıymet kazandıran şey kemiyet değil, keyfiyettir, ihlastır, sırf Allah rızası için yapılmış olmasıdır. İhlasta övünmenin yeri yoktur. Bu çeşit tefahur bir bakıma muhtevaya gösterilmesi gereken alâkayı kıracağı için zemmedilmiştir. Kişi madde ile övünerek tatmin bulur ve mana, muhteva eksikliğini görme veya araştırma tasasına düşmez.

İbnu Raslan der ki: "Bu hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın açık bir mucizesi var. Çünkü, kendinden sonra vukua gelen şeyleri aynıyla haber vermiş olmaktadır. Zira bu zamanda melikler ve emirler, Kahire'de, Şam'da, Kudüs'te mescidleri tezyine yöneldiler ve onların süsüyle çokça övünmeye başladılar. Üstelik, halktan zulüm yoluyla mallarını alıp, onu estetik yönüyle üstün medreseler inşa etmede harcıyorlar." 1 ^ 1

1.ıaj ;JLÜ 4-ic. ilil aj ^ tjcj-13- 5524

Ujajjâ ç-LoJ lc.3) 2 L ^ oüj&jÜj-dj ilil LljJajlj iAjut ı LiÂ-saj ûIlkjIlâ $ Hll 3

Âli jl ;lliâa _ 1 '. ^ la j ıclÂl 13 a lg_ıl£Lû 1 ^1 jl 1)1 ;313j 111 *3,A ^ ^ ' z

' AtUlijj UülÂj tUÂj lllÂâ lıia) 23 _)j Ap çUıll oj)l y i lUllj tAjÂl)>Kllj t.yi» ı

Uc-oçj 2j-o Ajtlj 3.(3^ o)^1 ;3^ (jü4 â? 3^3 5-^A^a !-43l2â \ a ■ ■ ^ l^llûAjlj

tl^-Ua laig İl Lû j I ^âj^l Lû ^ 3^ J I ^l A^A^ ^ ÂA^ -0 »*tjtllll«.^gJİ ■ -7' <_^^)Aİ _ jllu û))l

. !)! AaAsM 2>«i

13. (5524)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a heyet olarak yola çıktık. Gelip ona biat ettik. Onunla namaz kıldık. Kendisine, memleketimizde Ehl-i Kitaba ait mabedin olduğunu haber verdik. Abdest suyunun fazlasından bize hibede bulunmasını talep ettik. Su getirtip abdest aldı, mazmaza yaptı, sonra bunu bir kaba bizim için döktü. Dedi ki:

"Haydi gidin! Memleketinize varınca (o eski) mabedinizi yıkın. Bu suyu onun yerine çileyin, orasını mescid yapın!

"Biz: "Ama yerimiz uzak, hararet şiddetlidir. Bu su (buharlaşıp) kurur " dedik. Bize:

"Ona bir müdd su ilave edin. O (abdest artığı) öbürünün (ilave edilen suyun) güzelliğini de artırır" buyurdular. Oradan ayrılıp memleketimize geldik. Mabedimizi yıktık. Sonra yerine o suyu çiledik, orayı kendimize mescid yaptık. İçerisinde ezan okuduk. Rahibi, Tayylı bir adamdı, ezanı işitince:

"Bu, hak bir davettir!" dedi. Sonra dağın sırtındaki sel yataklarından birine yöneldi. Bir daha onu görmedik." [Nesâî, Mesacid 11, (2, 38-39).] M

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, büyüklerin artığı ile teberriik etmenin cevazı var. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest suyunun artığından isteyen bu heyetin talebini yerine getiriyor. Artık nedir? İki mana üzerinde durulmuştur:

1) Abdest aldıktan sonra kalan kullanılmamış su.

2) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdestte kullandığı ve azalarmı yıkamış bulunduğu su. Hadisin elfazı iki manayı da anlamaya imkan tanır. Resulullah'ın mübarek uzuvlarına değmiş bulunan su ile teberrük, Ashab-ı Kiram hazeratmın müstemir bir âdetidir. Sadedinde olduğumuz hadiste talep edilen artığın da bu olması ihtimale daha yakındır.

2- Hadiste mübarek addedilen az bir suya ilave edilecek suyun da aynı şekilde bereket kazanacağı ifade edilmektedir.

3- Rahibin ezan sesini duyar duymaz, imana geldiği anlaşılmaktadır. Bir daha görülmemesi, Cenab-ı Hakk'ın onu ricalu'Igayb denen insanlara dahil etmiş olma ihtimalini hatıra getirmektedir. 14IJ

m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/314-316.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/317.

El İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/317-3İS.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/318-319. 151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/319.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/320-321. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/321-322. im İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/322.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/323-324. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/324-325. 071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.

051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325.

O® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/325-326. 071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/327.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/327-328. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 15/328.

O® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/328.

OU İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329.

021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329.

021 Şimdiki kullanışta hol demektir.

021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/329-330. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları: 15/331. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 15/331.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları: 15/331. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/331-332. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332.

Om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332.

OU İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/332-333. 021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/333.

021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/333.

Oh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.

021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334.

071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/334-335. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/335. om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/335.

Om İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/336.

00 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 15/337.

NAMAZ BOLUMU NAMAZ BÖLÜMÜ UMUMÎ AÇIKLAMA BİRİNCİ KISIM NAMAZIN FARZLARI Birinci Bâb Namazın Fazileti İkinci Bâb

Namazın Eda Ve Kazasının V iicııbn Hakkında ÜÇÜNCÜ BÂB NAMAZ VAKİTLERİ MEKRUH VAKİTLER UMUMÎ AÇIKLAMA DÖRDÜNCÜ BÂB EZAN VE İKÂMET UMUMÎ AÇIKLAMA

BİRİNCİ FER’

Ezanın Fazileti

A) EZAN DİNLEME ÂDÂBI:

EZANI TEKRAR:

RESÛLULLAH'A SALÂT (U SELAM)

DA'VETU'T T AMME:

el-VESÎLE

cI-FAZÎLET:

MAKÂM-I MAHMÛI):

İKİNCİ FER'

Ezanın Başlangıcı EZANDA ADI GECENLER

1- ABDI LLAH İBNE ZEYD İBNİ SA LEBE:

2- EBÛ MAHZÛRA:

3- BİLÂL-İ HABEŞİ:

ÜCÜRCÜ FER'

EZAN VE İKÂMETLE İLGİLİ HÜKÜMLER EZAN BAHSİNE BİR TETİMME EZANIN TARİHÇESİ İSTİKBÂLİ L-KIBLE BESİNCİ BÂB

NAMAZIN MAHİYETİ VE RÜKÜNLERİ KIRÂAT

ÂMÎN DEMENİN FAZİLETİ NAMAZDA OKUNAN SÛRE ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARI AKSAM NAMAZI YATSI NAMAZI CEHRİ OKUMA TA'DÎL-İ ERKÂN

RÜKÛ VE SECDELERİN MİKTARI

RÜKÛ VE SUCÛDUN SEKLİ

SECDE ÂZÂLARI

KUNÛT

TESEHHİID

TESEHHÜD'ÜN MÂNA VE EHEMMİYETİ

CULÛS (KÂ'DE) = OTURMA

SELÂM

NAMAZIN EVSAFINI BİLDİREN BAZI HADİSLER NAMAZIN UZUNLUĞU VE KISALIĞI HAKKINDA NAMAZIN SEKİZ ŞARTI BİRİNCİSİ: HADESTEN TAHÂRET NAMAZIN İKİNCİ ŞARTI: ELBİSE TEMİZLİĞİ NAMAZIN ÜÇÜNCÜ ŞARTI: SETRÜ'L-AVRET NAMAZTN DÖRDÜNCÜ ŞARTI: NAMAZ KILINAN YERLER NAMAZIN BESİNCİ ŞARTI: NAMAZDA KONUŞMAMAK NAMAZIN ALTINCI ŞARTI BAŞKA MEŞGULİYETLERİ TERK NAMAZIN YEDİNCİ ŞARTI: KIBLE NAMAZIN ŞARTLARI ÜZERİNE MUHTELİF HADİSLER

* ÇOCUK TAŞIMAK NAMAZDA UYUKLAMAK

* SAÇIN ÖRÜLÜP BAĞLANMASI

* İKİ HABİSİN (BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST) SIKIŞMASI SEHİV VE TİLÂVET SECDELERİ

* SEHİV SECDESİ TİLÂVET SECDESİ UMUMÎ AÇIKLAMA:

İHTİLAFLAR:

TİLÂVET SECDESİNİN HÜKMÜ BAZI HÜKÜMLER:

TİLAVET SECDESİNİN FAZİLETİ

BİRİNCİ FER'

Ezanın Fazileti

A) EZAN DİNLEME ÂDÂBI:

EZANI TEKRAR:

RESÛLULLAH'A SALÂT (U SELAM

el-VESÎLE

el-FAZÎLET:

MAKÂM-I MAHMÛD:

1-ABDULLAH İBNU ZEYD İBNİ SA'LEBE:

GARÂNÎK HADİSESİ NETİCE:

RİVAYET

ŞEYTAN KUR'ÂNA MÜDAHALE EDEMEDİ"

KALPLERİ KÖR...

Temennî'nin Birinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:

Temennî'nin İkinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:

ŞÜKÜR SECDESİ ALTINCI BÂB CEMAATLE NAMAZ BİRİNCİ FASIL

CEMAAT NAMAZININ FAZİLETİ UMUMİ AÇIKLAMA İKİNCİ FASIL

CEMAATİN VÜÇÛBÜ VE CEMAATE DEVAM ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖZÜ R SEBEBİYLE CEMAATİN TERKİ DÖRDÜNCÜ FASIL İMAMIN VASFI BESİNCİ FASIL

ME'MUMLA (İMAMA UYANI İLGİLİ HÜKÜMLER

SAFLARIN TERTİBİ, İKTİDANIN ŞARTLARI VE ME'MÛMUN ÂDABI HAKKINDA YEDİNCİ BÂB CUMA NAMAZI

CAMİYE GİRME VE CÂMİDE OTURMA ÂDABI UMUMÎ AÇIKLAMA BİRİNCİ FASIL

CUMA NAMAZININ FAZİLETİ. VÜCÜBU VE AHKÂMI İKİNCİ FASIL

CUMANIN VAKTİ VE EZANI HAKKINDA ÜÇÜNCÜ FASIL

HUTBE VE HUTBE İLE İLGİLİ HUSUSLAR DÖRDÜNCÜ FASIL NAMAZ VE HUTBEDE KIRÂAT BESİNCİ FASIL

CAMİYE GİRME VE OTURMA ÂDÂBI SEKİZİNCİ BÂB YOLCU NAMAZI HAVF (KORKU) NAMAZI BÂBI UMUMİ AÇIKLAMA Seferle İlgili Bazı Bilgiler:

Yolculuğun Hükmü:

BİRİNCİ FASIL

NAMAZIN KASRI (KISALTILMASI)

İKİNCİ FASIL

SEFERDE İKİ NAMAZIN CEMİ DİLMESİ ÜÇÜNCÜ FASIL

YOLCULUKTA NAFİLE NAMAZLAR KORKU NAMAZI BABI UMUMÎ AÇIKLAMA:

İKİNCİ KISIM NAFİLE NAMAZLAR BİRİNCİ BÂB

VAKTE MAKRÜN OLAN NAFİLELER BİRİNCİ FASIL

BEŞ VAKİT NAMAZA BAĞLI (RÂ1İP) NAFİLELER UMUMÎ AÇIKLAMA ÖĞLENİN SÜNNETLERİ İKİNDİNİN SÜNNETİ AKŞAMIN SÜNNETİ

(Bu bölümde iki kısım vardır)

BİRİNCİ KISIM

NAMAZIN FARZLARI HAKKINDADIR

İKİNCİ KISIM

NÂFİLE NAMAZLAR HAKKINDADIR

NAMAZ BÖLÜMÜ UMUMÎ AÇIKLAMA

Dilimize namaz diye çevrilmiş olan salât, Arapçada dua demektir. Geniş mânasıyla salât kelimesi dînî metinlerde "dua", "namaz", "rahmet" ve hatta "ibadet" gibi muhtelif mânalarda kullanılmıştır. Fakat namaz deyince, vakit, taharet, kıyam, kıraat, rüku, secde tabirleriyle ifade edilen müslümanlara has, muayyen

zamanlarda, belli şartlar altında, bilinen şekiller ve hareketler çerçevesinde yapılan ibadeti kastederiz. Halbuki ibadet ve dua deyince belli şekil ve şartlarla sınırlandırılmayan, hangi dinde olursa olsun her insanın izhar edeceği tazim ve taabbiid kastedilebilir. Öyle ise "namaz" müsltimanlara has ibadettir, onun alâmet-i farikasıdır, müsliimanda giriş kapısını kelime-i şehâdetin teşkil ettiği ve en mühim hizmetini -hatta diğer hizmetlerinin makbuliyeti de buna bağlı kılınmıştır- namaz teşkil eden kulluğu yerine getirmek akdini yapmış, bu akdin şartlarına teslim olmuş kimse demektir.

Bu mânada salât, İslâm'ın âlem ve sembolü, İslâm dîninin direği, kulun Allah'a takdim ettiği ubîıdiyetin en yücesidir. Namaz, farz olması haysiyetiyle, Allah'a kulluğun yegane berat ve senedidir. Diğer ibadetlerin makbuliyeti, ihlası da buna bağlıdır. Kişi farz olan namazını eda etmedikçe,

kulluğunda samimiyetten uzaktır, diğer nafile ibadetleri hedefine ulaşamaz.

Yakın yani ölüm gelinceye kadar (Hicr 99) her üç halinde de yani gerek ayakta durur vaziyette, gerek oturur ve gerekse yatar vaziyette ibadetle mükellef olan (Âl-i İmrân 191), bir başka ifade ile bıiluğdan ölüme kadar ubûdiyete uygun bir hayat geçirmek misyonuyla yaratılmış olan insanın bu mükellefiyetini en yüksek mertebede ifâsının vazgeçilmez şartı namazdır. Bu sebeple Hz. Peygamber: "Namaz dinin direğidir. Kim bunu ikâme ederse (ayakta tutarsa) dînini ikâme eder, kim de bunu yıkarsa dînini yıkar" buyurmuştur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), görüleceği üzere (2324; hadis) namazı ibadetlerin en hayırlısı olarak tavsif edecektir. Çünkü "ubûdiyet"e giren her çeşit kulluk tezahürü namazda mündemiçtir.

İslâm dîninde namazın tuttuğu ehemmiyetli mevkiin yerini anlamada Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in İslâm Devletinin devlet başkanı sıfatıyla valilerine yaptığı bir tamimine göz atabiliriz. Der ki: "Benim nazarımda en ehemmiyetli, işiniz namazdır. Kim onu korur ve devam ettirirse dinini korumuş olur. Kimde de onu zâyi ederse onun dışındakileri daha çok zayi eder." (2369. hadis).

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allah'ın Resûlü, İslâm' da Allah'a en sevgili şey nedir?" diye soran kimseye şu cevabı vermiştir: "Vaktinde kılman namazdır, kim namazı terkederse onun dîni yoktur, namaz dînin direğidir." Taberânî'nin Evsafında gelen bir hadis de şöyle: "Üç şey vardır. Kim bunları muhafaza ederse o gerçek dosttur, kim zâyi ederse o da gerçek düşmandır: Namaz, oruç, cenâbet(ten temizlik)."

Namazın ehemmiyeti üzerine rivayet çoktur. Bu bölümde, namazın çeşitli meselelerine giren rivayetlerden bazıları görülecektir. [1]

BİRİNCİ KISIM

NAMAZIN FARZLARI

(Bu kısımda dokuz bâb vardır)

*

BİRİNCİ BÂB NAMAZIN FAZİLETİ

*

İKİNCİ BÂB

EDA VE KAZA OLARAK NAMAZ VACİBTİR

*

ÜÇÜNCÜ BÂB NAMAZLARIN VAKİTLERİ

*

DÖRDÜNCÜ BÂB EZAN VE İKÂMET (Bu bâbm fer'leri var)

*

BİRİNCİ FER'

EZAN VE İKÂMETİN FAZİLETİ

*

EZANDA ADI GEÇENLER

ABDULLAH İBNU ZEYD, EBÛ MAHZÛRA BİLAL-İ HABEŞÎ

*

İKİNCİ FER 'EZAN'IN BAŞLANGICI

*

ÜÇÜNCÜ FER'

EZAN VE İKÂMETE MÜTEALLİK HÜKÜMLER

FASL

İSTİKBAL-İ KIBLE

BEŞİNCİ BÂB

NAMAZIN MAHİYETİ VE RÜKÜNLERİ Namazda Kıraat

*

"Amin!" Demenin Fazileti

*

Sûre Okuma Hakkında Öğle ve İkindi Namazlarında Kıraat

*

Akşam Namazında Kıraat

*

Yatsı Namazında Kıraat

*

Namazda Kıraati Cehri Yapmak

*

İ'tidal Hakkında

*

Rüku ve Secdelerin Miktarı

*

Rükû ve Secdenin Şekli

*

Secde Azalan Kunût

*

Teşehhiid

*

Ctilûs

*

Selam

*

Namaz Amellerinin Evsâfı Üzerine Hadisler

*

Namazın Uzun ve Kısa Olması

NAMAZIN ŞARTLARI (Sekiz tanedir)

1- Hadesten Tahâret

*

2- Elbisenin Tahâreti

*

3- Setrü'l-Avret

*

4- Namaz Kılınan Yerler

*

5- Konuşmayı Terk

*

6- Fiilleri Terk

*

7- Musallînin Kıblesi

*

8- Müteferrik Hadisler

*

Namazda Çocuk Taşımak

*

Namazda Uyuklamak

*

Namazda Saçın Bağlanması * Haşerâtı Defetmek

SECDELER ÜZERİNE FASIL Sehiv Secdesi

Tilâvet Secdesi

Tilâvet Secdesiyle İlgili Tafsilat

*

Şükür Secdesi

ALTINCI BÂB CEMAATLE NAMAZ (Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL CEMAATİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FASIL

CEMAATA DEVAM VACİBTİR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CEMAATİ ÖZRÜ OLAN TERKEDER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL İMAMIN EVSAFI

*

BEŞİNCİ FASIL

İMAMA UYANLARLA İLGİLİ AHKÂM VE ÂDÂB

*

YEDİNCİ BÂB CUM'A NAMAZI (Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

CUM'ANIN FAZİLETİ, VÜCÛBU, AHKÂMI

*

İKİNCİ FASIL

CUM'ANIN VAKTİ VE EZAN

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HUTBE VE HUTBE İLE ALÂKALI HUSUSLAR

*

DÖRDÜNCÜ FASIL NAMAZ VE HUTBEDE KIRÂAT

*

BEŞİNCİ FASIL

CÂMİYE GİRME VE İÇİNDE OTURMA ÂDÂBI

*

SEKİZİNCİ BÂB YOLCU NAMAZI (Üç fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

SEFERDE NAMAZI KASRETMEK

*

İKİNCİ FASIL

SEFERDE İKİ VAKTİN NAMAZINI CEM'ETMEK

*

ÜÇÜNCÜ FASIL NAFİLE NAMAZLAR

HAVF(KORKU) NAMAZI ÂDÂBI

Birinci Bâb Namazın Fazileti

'JS"" a*İ d)I jJ İ-t- aUİ JSji/J [: Jli <up aüI ö^>_y& (jjI .1.

JJu JiJji :Jli .Lsj»s 4jji JJJS ^JLj !IJIi ?Itji aJjS JJJi öj^jÂj Ii o|^« Cf*^~ ÇJ^

. ^j)ı »ûjjJı«..ajb bî i 4_J-ı .]tıku 13 sı ı/J: tcr üU oijltaJi

1. (2318)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:

"Sizden birinizin kapısının önünden bir nehir aksa ve bıı nehirde hergün beş kere yıkansa, acaba üzerinde hiç kir kalır mı, ne dersiniz?"

"Bu hal, dediler, onun kirlerinden hiçbir şey bırakmaz!" Aleyhissalâtu vesselam:

"İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onlar sayesinde bütün hataları siler" buyurdu." 121

AİJ J^9 Jj lp dOçj l)IS^[ijli AİP İDİ ^slij -2.

I jlî :# JuJl Jliâ C# Sl jy-j jllp 14L Jj‘l JUi öjfİKE JlSj t Jb ıljJli fuLU jik

^SjS-\ («_.>lü (-^Âp JjüS"" âoJ^Jl Jcu toJjtj *3q^jp aj cu*Jü LS bSj : İ-j- Jlli caj

a>-^>-! .JaJoJa 5 aj cu*İj L» OjjJj caJjS JJJS OJy L«i ıûly çjü JS" “'■s?

. Ajİ A^vjjj ^İİjj aL?-Jj ^»Ajİ j.jjjSsJl ;a^>ucS.! ,jy*Jl ^ 1

2. (2319)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İki erkek kardeş vardı. Bunlardan biri öbür kardeşinden kırk

gün kadar önce vefat etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanında bunlardan birincinin faziletleri zikredildi. Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm):

"Diğeri müslüman değil miydi?" diye sordu.

"Evet, müslümandı ve fena da değildi!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Öldükten sonra, namazının ona ne kazandırdığını biliyor musunuz? Namazın misali, sizden birinin kapısının önünde akan ve her gün içine beş kere girip yıkandığı suyu bol ve tatlı bir nehir gibidir. Bu (nehrin) onun üzerinde kir bıraktığını göremezsiniz. Öyleyse, siz ona namazının neler ulaştırdığını bilemezsiniz." 131

AÇIKLAMA:

1- Tîbî, önceki hadiste namazın günahları temizleyeceği hususunda mübalağalı bir üsluba yer verildiğine dikkat çekmektedir. "Çünkü der, cevapta "Hayır!" demekle iktifa edilmemiş, te'kîden lafz tekrar edilmiştir."

İbnu'l-Arabî buradaki benzetmeyi şöyle açıklar: "Kişi elbise ve bedeninde maddî kirlerle kirlendiği ve bundan da bol su ile temizlendiği gibi, namaz da kişiyi günah kirlerinden temizler, öyle ki hiçbir günah bırakmaz, namaz sayesinde kişi pak ve lekesiz olur."

2- Bu hadisler, zahirde hükmen âmmdir, yani günahın büyüğüne de, küçüğüne de şâmildir. Ancak İbnu Battal der ki: "Küçük günahların kastedildiği hadisin kendisinden anlaşılabilir. Zira, hadiste "hatalar" kire (deren) benzetilmiştir. Deren, daha büyük kurııh (yara ve çıbanlar) ve hurâcât'a (derin yaralar) nisbetle küçük kirlere ıtlak

olunur." Bazı şârihler: "Hadiste, namazın temizleyeceği günahların su ile yıkanabilecek kirlere benzetilmesi de bunların küçük günah olduğunu ifade eder, çünkü su ile küçük kirlerin temizlenmesi uygun düşer (vücutta derin yaralar (kurfıh) olduğu takdirde bu, su ile yıkanmaz)" derler. Ancak, meseleyi Müslim'in bir rivayeti nassen tavzih etmektedir: "Beş vakit namaz, büyük günahlardan içtinab edildiği müddetçe arada işlenen günahlara kefarettir."Bulkûnî, insanları küçük ve büyük günah işleme noktasından beş kısma ayırır:

1) Hiçbir günah işlemeyen: Namaz bunun derecesini yüceltir.

2) Israrlı olmaksızın küçük günah işleyen: Namazla bunun günahı kesinlikle affa uğrar.

3) Küçük günahı işleyip, onda ısrar eden: Bu durumda, "küçük günahta ısrar büyük günahtır" prensibine göre namazla bunun günahı affolunmaz, çünkü namaz, küçüklere kefarettir.

4) Bir tek büyük ve bir çok küçük günah işleyen.

5) Büyük günahlar ve küçük günahlar işleyen: Böylesinde şu durum var: Büyüklerden içtinab etmezse büyüklerin affedilmeyip küçüklerin affedilmesi muhtemeldir. Keza hiçbir affa mazhar olmaması da muhtemeldir. İkinci ihtimal daha kuvvetlidir... [4]

3t (jLûi M (3 ^ aüI (J[;Jli «ui- Â^oLol -3.

ajlî i-t- Jıi J3^2 ji uli tktaJı cujiîj 3U-Î cü 1 a>

o&$J âl j-İÎ cJÎJÎ jlli cjİp ijj llu jkil

Jj kül jli ! Jli .aUİ 3İ*-ı VLâko ScJjaİI :Jli . 4 JİI 3j~"j ^5 (_3-î ijD* ^ç.1

. ijta jJj .J^L-o : Jli jl c2j-ü>- di)

3. (2320)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile beraber mescidde idik. O esnada bir adam geldi ve:

"Ey Allah'ın Resîılü, ben bir hadd işledim, bana cezasını ver!" dedi. Resûlullah adama cevap vermedi. Adam talebini tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselam yine sükut buyurdu. Derken (namaz vakti girdi ve) namaz kılındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca adam yine peşine düştü, ben de adamı takip ettim. Ona ne cevap vereceğini işitmek istiyordum. Efendimiz adama:

"Evinden çıkınca abdest almış, abdestini de güzel yapmış miydin?" buyurdu. O:

"Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Efendimiz:

"Sonra da bizimle namaz kıldın mı?" diye sordu. Adam:

"Evet ey Allah'ın Resûlü!" deyince, Efendimiz:

"Öyleyse Allah Teâlâ hazretleri haddini -veya günahını demişti- affetti" buyurdu." 151

AÇIKLAMA:

Bu hadiste ulemanın ihtilaf ettikleri bir husus mevzubahistir. Hadd cezasını devlet reisi affedebilir mi?

İmam Buhari, bu hadisi şu adı taşıyan bir bâbta kaydeder: "Bir kimse hadd işlediğini ikrar eder fakat çeşidini beyan etmezse İmam bunu örtme selahiyetine sahip midir?" Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadislerden olmasına rağmen Ebû Bekr el-Berzencî, hadisin sıhhati hususunda ta'n'da bulunmuştur. Ancak, hadise miitâbaad eden başka rivayetler bulunduğu için, ulema bu hususta fazla durmayıp kastedilen mânayı tesbite çalışmıştır. Çünkü hadde giren cürüm sübut bulunca cezası ikâme edilir; bu, temel prensiptir. Bu sebeple hadis hususunda muhtelif te'viller yapılmıştır:

* Belki adam aslında hadd olmayan bir günahını "hadd" zannetti veya yaptığı işi, nazarında büyüterek onu hadd terettüp eden bir suç zannetti.

* Buhârî'nin tercümesi, "haddi ikrar edip çeşidini beyan etmeyen kimseye hadd cezası uygulamak, adam tevbe ettiği takdirde, imama vacib olmaz" hükmünü tazammun etmektedir.

* Hattâbî şöyle te'vil eder: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vahiy yoluyla, Allah'ın o adamı affettiğine muttali kılınması câizdir. Aksi halde, nasıl bir hadd işlediğini sorup ona terettüp eden cezayı vermesi gerekirdi."

Hattâbî ilaveten der ki: "Bu hadiste, hudîıdun araştırılmayıp, imkan nisbetinde kaçınılması gereği ifade edilmektedir. Hadiste zikri geçen adam hadd ikamesi gerektiren cürmünü açıklamıyor. Belki de bir küçük günah işledi de hadd gerektiren büyük günah zannetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da mesele üzerine gitmedi. Zira ihtimal üzerine hadd gerekmez. Açıklama talebinde bulunmamasına gelince, bu (âyetle) yasaklanmış olan tecessüse girmesinden olabileceği gibi, setri tercih etmiş olmasından ve adamın kendisine hadd tatbik ettirme teşebbüsünde pişmanlık ve dönüş görmüş olmasındandır."

Ulema, bu hadisten hareketle, haddi gerektiren bir cürüm ikrar eden kimseye -haddin düşmesi çin- ister ta'rîz ve ister daha vâzıh bir sûrette ikrardan rücûyu telkin etmeyi müstehab addetmiştir.

Nevevî ve bir cemaat, hadiste zikri geçen zâtın işlediği cürmün küçük günahlardan olduğu hususunda cezmetmiştir. Bunları kesin hükme sevkeden delil haberin devamında, "cürme namazın kefaret olduğunun" ifade edilmesidir. Zira, namazın büyük değil, küçük günalara kefaret olacağı beyan edilmiştir. Ekseri ve ağlebi durum için hüküm budur. Ancak, bazan namazın büyük günahı da affettirdiği vâkidir. Mesela bir kimse, pek çok küçük

günahlarının affına sâlih olacak derecede tetavvıı amellerini artırmış olabilir. Böyle birinin üzerinde küçük günah yoksa veya az bir şey varsa, ama işlediği bir büyük günah varsa işte bu büyük günah çokça işlenen nafilelerle affa uğrar, zira Allah güzel amelde bulunanın amelini zayi etmez.

* Rivayetin bir vechinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelen zât: "Ey Allah'ın Resûlü, ben zinâ işledim, hadd tatbik et" demiştir. Bu açık itirafa rağmen Resûlullah'ın hadd tatbik etmemiş olmasını nazar-ı dikkate alan bazı âlimler: "Mutlaka adamcağız, şer'an zinâ olmayan bir fiili zinâ zannetmiş olmalıdır" diye hükmetmişlerdir.

* Bu hadisten şu hükme varanlar da olmuştur: "Bir kimse tevbekâr olarak gelip itirafda bulunursa ondan hadd düşer." Ancak şu da ihtimalden uzak değildir: Hadis ravilerinden biri, rivayette geçen "hadd işledim" ifadesini "zinâ işledim" diye anlayıp, zannına uygun şekilde ifade etmiş olabilir. Asıl olan Buhârî'de gelen şeklidir. Alimler büyük çoğunluğuyla bunda ittifak eder.

* Bu tatbikatın, rivayette zikri geçen kimseye mahsus olması da muhtemeldir. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun günahını, namazı sebebiyle Allah'ın affettiğini haber vermiştir. Bu da ancak vahiyle bilinebilir, bu hükümde -bu meselede onun misli olduğu bilinen kimse dışında- devam etmez. Resûlullah'tan sonra vahyin inkıtâı ile bunu bilmek de inkıtaya uğramıştır. Hadisin zâhirine temessük eden bazısına göre Ebû Ümâme hadisinin zâhirinden üç görüş çıkarılmıştır:

1- Hadd, onu ikrar edenin, üzerinde ısrarı ve cürmün taayyün etmesinden sonra gerekli olur.

2- Bu hüküm, kıssada mezkur olan şahsa aittir.

3- Tevbe ile hadd düşer.

Bu görüş sahibine göre, en muvafık, en sahih görüş üçüncüsüdür. [6]

15 "İjO- y\ t 'Aid (J0 3^® ^}^~j -up :JU <up lal - 4

Jlâi Jl alJl İî iİî öo^t 03O2 U-J caJLOÜ c^^Lp

OU O-Usol Jli -e**- 1 VLliO» -U iJU a»l OplİS ""£3 cİjO- ^

. OLAl^-cOI 315 Jl CkÜOo kiJJ 'yıs- jJ kul

4. (2321)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanında idim. Bir adam huzuruna gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü, dedi, ben bir hadd (suçu) işledim, cezasını tatbik et!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama (birşey) sormadı. Derken namaz vakti girdi. Resîılullah'la birlikte o da namaz

kıldı. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, adam yanma geldi ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, ben hadd (çeşidine giren bir suç) işledim. Bana Allah'ın Kitabını tatbik et!" Efendimiz:

"Sen bizimle birlikte namazını eda etmedin mi?" diye sordu. Adam:

"Evet!" dedi. Efendimiz:

"Öyleyse git. Zira Allah, senin günahını affetti" veya -hadd'ini affetti-" dedi." 171

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere bu rivayet de önceki hadis gibi, dînin yasakladığı bir günahı işleyen kişinin sonradan pişman olarak günahından temizlenmesi için Hz. Peygamber'e müracaatıyla ilgilidir. Râviler aynı hadiseyi rivayet etmiş olabilecekleri gibi farklı iki hadiseyi de rivayet etmiş olabilirler.

Her hâl u kârda bu mevzuyu önceki hadisin açıklamasında izah ettik, oraya bakılmalıdır.®

1,1 jj*J! SI^p tjjp j^j|[:<up aSiI OLi-* jpj . 5 .

JjJ jjiİl bJl5 OjjjI 0! 0

C-jyJ \j! \j 3^5 t y>\s- ÂOİİPj cO-Ajj! J>\ o-UPj

3j~-j 3! tJJUi j-* y^i I lS 1p viiiSÎ 15 3^ iaİo aJ Jİp <3 aJİ

4' , , „ f , i- fi -d „ J-L

5. (2322)- Âsim İbnıı Süfyân es-Sakafî (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, bunlar Selâsil gazvesine gitmişler. Fakat

fiilen gazveye iştirak edememişlerdi. Bunun üzerine kendilerini Allah yoluna verdiler. Sonra Hz. Muâviye (radıyallâhu anh)'nin yanma döndüler. Hz. Mııâviye'nin yanında Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ukbe İbnu Âmir vardı. Âsim:

"Ey Ebû Eyyûb! dedi. Bu sene gazveyi kaçırdık. Bize, (bunun telafisi için bir çare) haber verildi. Buna göre, kim dört mescitte namaz kılarsa, günahları affedilirmiş." Ebû Eyyûb:

"Ey kardeşimin oğlu! dedi. Ben sana bundan daha kolayını haber vereyim. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü işittim: "kim emredildiği şekilde (mükemmel olarak) abdestini alır, emredildiği şekilde namazını kılarsa, önceden yapmış olduğu (kusurlu) ameli sebebiyle affolunur." Ey Ukbe! (Resûlullah'm tebşiri) böyleydi değil mi?"Ukbe: "Evet!" dedi." [9]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hakkı verilerek alınacak abdest ve kılınacak namazın, herhangi meşru bir sebeple kaçırılan cihadın zararını telafi edebileceğini belirtir. Zira, hadiste râvi Âsim, -açıklamadığı bir sebeple- Selâsil gazvesini kaçırdığını belirtmektedir. Bundan hasıl olan manevî zararın telafisi için çareler aradığı, kendisine "dört mescidde namaz kılması" tavsiye edildiği, bu tavsiye ile de mutmain olmayarak Hz. Muâviye'nin yanında rastladığı yüce sahabi Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye de maruz kaldığı cihadı kaçırma musibetinin çaresini sorduğu görülmektedir.

Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretleri, Kuzey Afrika fatihlerinden Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh)'in şehadet ve tasdikiyle hakkıyla alınan abdest ve hakkı verilerek kılınan namazın daha önce işlenmiş olan hatalı amelin günahına keffaret olacağına dair nebevi tebşirâtı haber veriyor.

2- Bu rivayette ashâbm Allah yolunda cihad ve günahlarını affettirme çarelerini araştırmada ne kadar hırslı ve ısrarlı olduklarını göstermektedir.

3- Hadiste geçen ferâbetû tabirini "Bunun üzerine kendilerini Allah yoluna verdiler" diye tercüme ettik. Çünkü kelimenin aslı ribat'tır ve farkılı mânalarda anlaşılmıştır:

* Kök olarak rabt bağlamak mânasına gelir. Hatta dilimizdeki bağlamak mânasına kullanılan rabdetmek; bağ mânasına kullanılan rabıta bu kökten gelir. Ribat, bağlama vasıtası (bağ) mânasına geldiği gibi Allah yolunda bağlanan şey (at) mânasına, keza Allah yoluna bağlanıp kalman yer (askeri kışla, zikirhane) gibi mânalara da gelir. İlk devirlerde hududlarda kurulan askerî karakol ve kışlalar ki bir nevî küçük çapta kaledir, içerisinde mescid, kütüphane, hamam, at bağlama yeri, asker koğuşları vs. gerekli kısımlar birlikte bulunurdu- hep ribat diye anılmıştır. Askerler burada cihad dışındaki vakitlerini zikir ve ilmi meşguliyetlerle geçirirlerdi. Bu sebeple ribat dînî meşguliyetlerle cihad gibi dünyevi zannma düşülen meşguliyetlerin her ikisini birlikte ifade eden câmi kelimelerden biridir. Sadece bir kelime değil, bir müessesedir de. Yani dünya ve ahiret ve âhiret birliğine ulaşılan, aynı fiille her ikisi birden yaşanılan bir müessese. Bu sebeptendir ki, ribat kelimesinin, tasavvuf ıstılahı olarak tekke mânasında kullanıldığı da olur.

Kelimenin bu mâna zenginliğine kavuşmasında şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'in katkısı olmuştur. Çünkü Kur'ân'da: "Ey iman edenler! Sabredin, düşmanlarınızla sabır yarışı edin, sınırlarda nevbet bekleşin. Allah'tan korkun böylece kurtuluşa erebilirsiniz" (Âl-i İmrân: 3/200) buyurulmuştur. Âyette geçen verâbitû bazılarınca sınırda bekleşmek olarak anlaşılmıştır. Ancak, Resûlullah "ribat" ı, bazı hadislerinde bizzat yaptığı açıklamalarında "ibadette hassasiyet", "ibadette çokluk" mânasında tarif etmiştir. Şöyle buyurur:

"Ebû Htireyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Size Allah'ın kendisiyle günahları yok ettiği ve dereceleri yükselttiği şeyi haber vereyim mi? Bu, hoşa gitmeyen durumlara rağmen abdesti tam almak,mescidlere çok adım atmak, namazdan sonra ikinci namazı intizar edip beklemektir. İşte ribat budur, işte ribat budur." Âlimler, Resûllah'ın burada, yukarıda kaydettiğimiz âyette Cenâb-ı Hakk'ın kastettiği ribatta maksadın bu olduğunu belirttiğini söylerler. Şu halde bazılarınca "sınırda nöbet beklemek" diye anlaşılabilen ribat, bazılarınca da mescitte oturarak -veya zihinde canlı şekilde- müteakip namazı beklemek olarak anlaşılmıştır. Bu anlama hadislerin anlatmasına dayanmaktadır.

Şu halde, bu açıklamalardan sonra şunu söyleyebiliriz: Ebû Eyyûbu'l Ensârî (radıyallâhu anh) "ribaf'ı bu mânada anlamış ve kendisine, kaçırdığı cihadın telafisi için çare soran Âsim İbnu Süfyan'a, hakkı verilerek alınacak abdest ve hakkı verilerek kılınacak namazın ribat yani cihad sayılacağını belirtmiş olmaktadır.

Esasen bazı âlimler, âyet-i kerimedeki "Kendinizi rabtedin" emrinin hakikatim: "Nefsin ve bedenin taatlerle bağlanması" diye açıklarlar. Bunu "hudutta düşmâna karşı nefsini bağlayıp nöbet beklemek, düşmanın hücumunu defetme" diye anlayanlar da özden ayrılmış, farklı bir te'vile sapmış değillerdir. İçinde bulunulan şartlarda, biri diğerine efdaliyet kazanır, o kadar. Sindi der ki: "Bu ameller, şeytanın kişiye yol bulup nüfuz edeceği yolları tıkar, nefsi de şehvetlerden uzaklaştırır. Nefse ve şeytana karşı ortaya konan adâvet ise cihâd-ı ekberdir. Zira bu cihadla kişi, en büyük düşmanı olan nefsini kahreder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu cihadın şanını yüceltemek için hem er-Ribât diyerek marife kılmış ve hem de üç kere tekrar etmiştir." 1101

d ^ lyt j ^ Jj-^j ı ^*5 u [; J^ aül ^fj y^ ^ ' i y^ -6.

t l _$- a >—®Lj4 «OjjaİI İj 5:'>3* jijj cIÂa (_£4I^ (J,J IjJJüI •
<üü JjÜ-j Sc^jaİIj jijj JüÂI 3^~"

. ijli jjl 4j>-^>-l .J<U!Â| 4xb>OİJ C(_£_Ljt) OyİP jJ

6. (2323)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini işittim: "Rabbin, koyun güden bir çobanın, bir dağın zirvesine çıkıp namaz için ezan okuyup sonra da namaz kılmasından hoşlanır ve Allah Teâlâ hazretleri şöyle der:

"Benim şu kuluma bakın! Ezan okuyor, namaz kılıyor, yani benden korkuyor. Kasem olsun, kulumu affettim ve onu cennetime dahil ettim." 1111

jy~ ^ Ij-İİpIj 'üÂÂ 3J3 I]j ~“j 01 aÜj aJİ^ ;<uâ auI 0J-İL« . 7 .

•]<Sı 5 ^ i ‘•y^y y* o 3 1 *03^'

7. (2324)- İmam Mâlik (radıyallâhu anh)'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur:

"İstikamet üzere olun. (Bunun sevabını) siz sayamazsınız. Şunu bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. (Zâhirî ve bâtînî temizliği koruyarak) abdestli olmaya ancak mü'min riayet eder." [12]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Mııvatta'da muallak (senetsiz) ise de başka kaynaklarda muttasıl olarak gelmiştir.

2- Hadiste geçen, istikamet üzere olun emrini âlimler: "Sizin için farz ve sünnet kılınan yoldan sapıtmayın, buna gücünüz yeter" veya "Allah'ın hukukunu ifa etmek, hudûduna

(yasaklarına) uymak, kazâsına razı olmak suretiyle doğru yoldan ayrılmayın" şeklinde açıklamışlardır.

Hadisin devamı, bu istikametin korunması halinde Allah'ın vereceği sevabın kullar tarafından hesap edilemeyeceğini belirtir. Nitekim âyet-i kerimede: "... Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz..." (İbrahim 34) buyrulmuştur.

Ziirkânî hadisin açıklanması sadedinde şu mânaya da yer verir: "Siz kendi güç ve kudretinizin tamamını bezi etseniz de (dinin bütün hayırlarını yapmakta) muvaffak olamazsınız. Ancak Allah'ın yardımıyla olabilirsiniz" veya: "Güzel olan yolda istikamet üzere olun, vasat üzere gidin, en iyiye yakın olanı arayın, zira siz iyi amellerin hepsini ihata etmeye güç yetiremezsiniz. Mahlukâtın mutlaka eksiği, kusuru bulunacaktır."

Bu açıklamadan sonra Zürkânî devam eder."Burada sanki maksad, mükellefin kusuruna dikkat çekmek, onu görmesini sağlamak, böylece amele güvenmeyip, daha iyiyi bulmak için gayret göstermeye tahrik etmek, teşvik etmektir." Nitekim bu hususta Beyzâvî de şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vessselâm), istikameti emrettikten sonra onların Allah'ın hakkını ifa etmeye ve dînin gösterdiği ideal hedefe ulaşmaya güç yetiremeyeceklerini haber vermiştir, ta ki insanlar bu gerçekten gafil olmasınlar. Sanki şöyle demektedir: " Yaptığınız hayırları (yeterli bulup) güvenmeyin, kusurunuz sebebiyle değil, acziniz sebebiyle terkedip yapamadıklarınız için de Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin."

3- Hadiste geçen, "En hayırlı ameliniz namazdır" ifadesini bir kısım ulema şöyle açıklar: "Yani namaz ecri ve sevabı en ziyade olan amelinizdir. Bu sebeple amellerin en efdalidir. Çünkü namaz, ibadetlerin bütün çeşitlerini içine alır: Kıraat, teşbih, tekbir, tehlil, beşeri kelamdan ve ibadeti bozucu

davranışlardan sakınma, (kıyam, rüku, secde), bu camiiyyet sebebiyledir ki mü'minin miracı ve Alllah'a yakınlaşma vesilesi olmuştur."

4- Hadiste, devamlı abdestli olmak ve namaz anında yenilemek istihbab edilmektedir. Namaz anında yenilenmesi, onun mükemmel şekilde muhafaza edilmesinin şartıdır. [13]

çEjlj Jji 4j>- \ *jA I 4jy>

. jjÂI (3 Jjj I : jjJlj

8. (2325)- Hz. Huzeyfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı herhangi bir şey üzecek olursa namaz kılardı." 1141

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de bir iş vukua geldiği veya bir gam isabet ettiği zaman..." diyerek açıklama getirmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesslam) böylece, ciddi bir hâdisenin şokuyla karşılaştığımız veya hehangi bir üzüntü ile sersemleştiğimiz hengamlarda, üzerimizdeki şok ve şaşkınlığı namaz kılarak hafifletmeyi tavsiye etmektedir. Böyle anlarda karar veya ani harekete tevessül etmek zararlı neticeler hasıl edebilecektir. Namaz bir sığınak olacak, bir toparlanma fırsatı sağlayacaktır. 1151

ti jl ti ı# çy. ^ Je>-j ys- y yi-j .9.

cJj ;jli tir* A>-l *^3 ^ AaJ iaüI

:jlS ajj! t jiU : Jlii 63Î # aJ JUi cö/î ÂJlİöcb üy jö

. ^jjl

9. (2326)- Abdullah İbnu Selmân, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashabından birisinden naklediyor: "Hayberin fethedildiği gün bir adam Hz. Peygamber'e gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü, bugün ben öyle bir kâr ettim ki böyle bir kârı şu vadi ahalisinden hiçbiri yapmamıştır" dedi. Efendimiz:

"Bak hele! Neler de kazandın?" diye sordu. Adam:

"Ben alıp satmaya ara vermeden devam ettim. Öyle ki iiçyüz okiyye kâr ettim dedi. Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz:

"Sana kârların en hayırlısını haber vereyim mi?" diye sordu. Adam:

"O nedir, ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Efendimiz açıkladı:

"(Farz) namazdan sonra, kılacağın iki rekattir." 1161

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki aslı daha uzun. Rivayet şöyle başlar: "Hayber'i fethettiğimiz zaman, askerler hisselerine ganimetten -Mal ve köle- her ne düştü ise ortaya çıkarıp alışverişte bulundular. Resûlullah namaz kılarken bir zât gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, bugün ben öyle bir kâr ettim ki, böyle bir kârı şu vadi ahalisinden hiçbiri yapmamıştır" dedi..."

2- Bir okiyye kırk dirhemdir.

3- Hadis, gazve sırasında alışverişin câiz olduğunu, hususen, dağıtımdan sonra, ganimet mallarıyla ticaret yapmanın câiz olduğunu ifade eder. Şayet ticaret, gazinin gazve sevabını eksiltse idi, Resûlullah bunu mutlaka belirtirdi. Belirtmediğine göre takrir buyurmuş olmaktadır. Öyleyse bu

maddî ticaret, manevî kazanca herhangi bir eksiklik getirmemektedir. Nitekim, ashabın hacc seferi sırasında alışverişle meşguliyetlerinin, amellerinde bir noksanlık getirmeyeceği hususunda âyet nazil olmuştur: "(Hacc mevsiminde ticaret ederek) Rabbinizden rızık istemenizde bir günah yoktur..." (Bakara 198). 1171

J İjl ci«r-j cdJjlj ilcJJl . J[~J\ .]oO (jAİl

: ~l~i~ Jü[acp) y *^!

10. (2327)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bana kadın ve güzel koku sevdirildi, gözümün nuru namazda kılındı." 1181

AÇIKLAMA:

Bu hadisin koku ve kadınla ilgili kısmını 2137 numaralı hadiste açıkladık. Burada namazla ilgili bir miktar açıklama sunacağız:

Önce şu hususu belirtelim ki. Efendimiz burada en hayırlı şeylerin zikrini beraber yapmıştır: Kadın ve namaz. Zira bir hadiste kadın, dünyevi metaın en hayırlısı olarak tavsif edilmiştir. "Dünya bir meta'dan ibarettir. Onun en hayırlı meta'ı ise sâliha kadındır." Yukarıda kaydettiğimiz üzere dînî emirlerin de en hayırlısı namazdır. O

halde ikisinin beraber zikri pek münasip düşmüştür. "Gözümün nuru namazda kılındı" ifadesi namazın şanını yücelten bir ifadedir. Namazın dünyevî şeylerden biri olarak ifade edilmiş olmasını Gazali şöyle açıklar: "His ve müşahedeye giren her şey şehadet ve müşahede âlemindendir, dolayısiyle dünyadan sayılır. Namazın secde ve rükîısunda organların hareketiyle hissedilen telezzüz dünyevi bir his olduğu için namazı dünyaya izafe etmiştir.

Kul bazan ibadetiyle öylesine ünsiyet eder ve ondan öyle lezzet duyar ki, ibadet etmesine engel olunması ona en büyük cezalardan biri olur. Nitekim bazı âbidler şöyle dua etmişlerdir: "Ben ölümden korkmazdım, ne var ki benimle gece namazlarımın arasına girmektedir." Böylelerinden şu şekilde dua edene de rastlanmıştır: "Allah'ım, bana kabirde de namaz kılma gücü ver." [191

!c-JLi ;(J Jlli a5 y^y. ‘Çili ! Jli I ^ ajcuj -11.

.jijAİJl kU-^-jü JLpÜ : Jli ,2li :c2li : Jllb JJJl!ö ^li

e- . s

11. (2328)- Rebî'a İbnu Ka'b el-Eslemî anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile beraber gecelemiştim, kendisine abdest suyunu ve başkaca ihtiyaçlarını getirdim. Bana:

"Dile benden (ne dilersen)!" buyurdu. Ben:

"Senden cennette seninle beraberlik diliyorum!" dedim. Bana:

"Veya bundan başka birşey?" dedi. Ben:

"Hayır, sadece bunu istiyorum!" dedim.

"Öyleyse kendin için çok secde ederek bana yardımcı ol!" buyurdu. " [20]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, cennette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le beraberliğin zor olduğunu ifade etmektedir. Zira Hz. Peygamber, dilek sahibinden, bir başka dilekte bulunmasını istemiştir. Bir başka dileğinin gerçekleşmesi, Resûlullah nazarında bundan daha kolay olacaktı ki, dileğini değiştirmesini taleb etmiştir.

2- Bazı şârihler, Rebî'a (radıyallâhu anh)'nın bu taleple âhirette eşitlik istemiş olabileceğini söylemiş iseler de, bu pek uzak bir ihtimaldir. Her mü'minin en tabii isteği Resûlullah'la âhirette beraberliktir. Bunda eşitlik düşüncesi bulunmaz. Hz. Peygamber'in resûlliik vasfıyla arkadaşlığına mazhar olmayı dilemek, eşitlik talebi değildir. Bu çeşit temenni zaman zaman olmuş, bazan Efendimiz: "Kişi sevdiği ile beraberdir" diyerek beraberlik arzu eden aşık mü'minlerin gönüllerini serinletmiş, hoşnud kılmıştır.

3- Secdeden maksad namazdır. Çok secde, çok namazdır. Cennette Resûlullah'la beraberlik gibi elde edilmesi zor, uhrevî yüce mertebeler, ancak namaz gibi değerli ibadetleri çokça yapmakla kazanılabilir. Şu halde bu hadis, aynı zamanda namazın ehemmiyetine, şanının, Allah indindeki değerinin yüksekliğine bir delil teşkil etmektedir. Nitekim Alak Sûresinin son âyetinde secdenin Allah'a yaklaştıracağı kesin bir üslubla ifade edilmiştir.

4- Hadis şunu da ders veriyor ki, yüce dilekler için dua yeterli değildir, onun gerçekleşmesi için gerekli olan amele yer vermek şarttır.

5- Bir hizmet mukabilinde hizmeti yapana, "Dile benden ne dilersen!" denmesi, büyüklerin şanındandır.

6- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Hakk'ın hâzinelerinde mevcut olan herhangi bir şeyi vermek veya vaaddetmek hususunda yetkilidir. 1211

cAAP aJlİ a^Ü ıj y-*j J ,y> sİ.^j[^Jli 4İJİ L £y-»-stJ! Âstlis -12.

f cju; aSsl Jl JUp I çs-l :iil Jli jî JâİsU a, S! :ciii

JjJli Jl :Jlİi # Jjİ- 3 JJJ> ij’L, :Jlli ılsJliJl isİb f «İL

caJL~İ JSJjJl t! culjl ^ Jli .ÂiJaA- li£ kul [bJj*^ J,1 *j aa

. .] jlijJ J, Jli l i (Jiu : Jlâi

12. (2329)- Ma'dan İbnu Ebî Talha el-Ya'merî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısı Sevbân (radıyallâhu anh)'a rastladım. Kendisine:

"Bana bir amel söyle de onu yapayım. Allah da onun sayesinde beni cennetine koysun" dedim. -Veya şöyle demişti: "Dedim ki: "..Allah nezdinde en hayırlı ameli bana bildir."- Sevbân sükut etti. Sonra ben tekrar aynı şeyi sordum. O yine sükut etti. Ben üçüncü sefer sordum. Sonunda dedi ki:

"Aynı şeyleri ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sormuştum. Bana şu cevabı vermişti:

"Çokça secde yapman gerekir. Zîra sen secde ettikçe, her secden sebebiyle Allah dereceni artırır, onun sebebiyle günahını döker." Ma'dan der ki: "Sonra Ebu'd-Derdâ'ya geldim. Aynı şeyi ona da sordum. O da Sevbân'm bana söylediğinin aynısını söyledi. " [22]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Selefin en büyük meselesinin Allah'ın rızasını kazanmak olduğunu göstermektedir. Resîılullah'ın âzadlısı Sevbân'la karşılaşan Ma'dan İbnu Ebî Talha, muhatabı,

Resîılullah'ın bir yakını olması haysiyyetiyle ilk iş, ondan Allah'ın rızasını kazandıracak en muteber ameli soruyor.

2- Sevbân, somya hemen cevap vermiyor. Umumiyetle, Efendimiz de, muhatabın merakını uyandırmak, alakasını artırmak için, aynı şekilde sorulan soruya hemen cevap vermez, tekrar ettirirdi. Şu halde bu rivayet, Resîılullah'ın tebliğde takip ettiği bu prensibin, ashab tarafından da zaman zaman tatbik edildiğine güzel bir örnek olmaktadır.

Mamafih, derhal konuşmayıp sorunun bir-iki sefer tekrarından sonra cevaplamada, yapılacak açıklamayı düşünme, zihinde derleyip toparlama, mesele ile alakalı bilgisine zihnen başvurma gibi bir başka gaye daha aramak da muvafıktır.

İlave açıklama için önceki hadise bakılabilir.

İkinci Bâb

Namazın Eda Ve Kazasının Vücûbu Hakkında

JA S! 'j>£ 1 4 İI :# dil yJrj jb[: JlS dip Sil ^p . 1 .

: jli jî :?İı' jj-j t JU .13 ? ^Up J* &l : JU

dili jLdi tUli 1-4-eo öj cUli L^-ILp Jjjj oI^İÇ? o^Up ^İp İSli

Jlj oSj.^LvJl la°l Ijjsj »Jl—* d>-^>-l .JdlsŞ-l aJ Jî-Ws dil

. OLc I (3 j^SÜ-a di>jş- 3

1. (2330)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Allah, kullarına kaç vakit namazı farz kıldı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıldı" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu:

"Bunlardan önce veya sonra başka bir şey var mı?"

"Allah kullarına beş vakti farz kıldı."

Bu cevap üzerine adam, bunlar üzerine hiçbir ilavede bulunmayacağına, onlardan herhangi bir eksiltme de yapmayacağına dair yemin etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bu adam sözünde durursa mutlaka cennete girecektir!" buyurdu." [231

Bu rivayeti, Müslim ve Tirmizî, Kitâbu'l-îman'da mezkur, uzun bir hadis zımnında tahric ederler. 1241

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette sual soran kimsenin Dımâm İbnu Salebe olduğu başka rivayetlerde belirtilmiştir. Dımâm, Benû Sa'd İbnu Bekr'in Hz. Peygamber'e gönderdiği elçi idi. Resîılullah'ın huzuruna çıkınca bölgesine gelen müsliiman memurların söylediği ve gönderilen "nebevi mektupların" ihtiva ettiği tevhid, yaratılış, namaz, oruç, zekât gibi esaslardaki tebligatıyla ilgili sorular sorup, İslâm adına duyduklarını tahkik eder. Dımâm hakkında gelen müsliiman oluşuyla ilgili bilgiler ihtilaflı ise de, umumiyetle, Resîılullah'ın huzuruna çıktığında henüz müsliiman olmadığı, her seferinde yemin vererek sorduğu sorulara aldığı cevaptan mutmain olarak müsliiman olduğu kabul edilir. Buhârî'nin rivayeti bu kanaati te'yid etmektedir. Başka rivayetler, kendisi müsliiman olduktan sonra kavmine İslam'ı götürerek tebliğde bulunduğunu ve onların da toptan müsliiman olmalarına sebep olduğunu te'yid eder. Vak'ayı anlatan bir rivayette, Dımâm'ın, kavmine geri dönünce onlara söylediği söz şöyledir: "Allah bir peygamber göndermiş ve O'na bir kitap indirmiştir. Ben O'nun yanından geldim ve size O'nun emrettiklerini

ve yasakladıklarını getirdim. Rivayet şöyle devam eder:" Vallahi, o gün orada hazır bulunanlardan -kadın ve erkek- herkes ertesi güne kadar müslüman oldu."

2- Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Dımâm'm soru sormadaki maharetini fevkalade takdir ederek: "Vallâhi ben Dımâm kadar güzel ve veciz soran birini görmedim" demiştir. Ebû Davud'un İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)' tan kaydettiğini hadisin sonunda: "Hz. Peygamber'e elçi olarak gelenler arasında, Dımâm kadar güzel konuşan birini işitmedik" ifadesine yer verilmiştir.

3- Hadiste görülen bazı fevâid:

* Hadiste, bazı âlimler haber-i vahidle amel etmeye delil bulmuşlardır. Dımâm'm işittiklerini tahkik etmesi bu esası zedelemez. Çünkü, o bizzat görüşüp, şahsen konuşmak için gelmiştir. Üstelik o tek başına dönüp tebliğde bulunmuş ve kavmi onun sözüne güvenerek İslâm'ı kabul etmiştir.

* Tesebbiit ve tahkik memduhtur, zira Resûlullah, Dımâm'ı, araştırması sebebiyle kınamamıştır.

* Sırf farzları yapıp nevâfıle yer vermeyen, kurtuluşa erecektir.

f ‘Jyj- îö^\ 4* (SA ^)[:Jlî

lj l \ j >-1 kU-S üjj J-Lo

«up sı jpj 2 .

T* ^ s* il f °<

2. (2331)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Mi'râc'a çıktığı gece elli vakit namaz farz kılındı. Sonra bu azaltılarak beşe indirildi. Sonra da şöyle hitap edildi:"Ey Muhammedi Artık, nezdimde (hüküm kesinleşmiştir), bu söz değiştirilmez. Bu beş vakit, (Rabbinin bir lüftu olarak on misliyle kabul edilerek) senin için elli vakit sayılacaktır." 1251

AÇIKLAMA:

Bu hadis, beş vakit namazın Mi'râc sırasında farz kılındığını ve ilk defa elli vakit olarak teşri edildiğini belirtiyor. Mi'râc'la ilgili uzun bir hadiste (5570 numaralı hadis) açıklandığı üzere Resûlullah Cenâb-ı Hakk'tan elli vakit namaz farzını telakki ettikten sonra dönüş sırasında Hz. Mûsa (aleyhisselâm)'ya uğrar. Hz. Mûsa: "Allah ümmetine neyi farz kıldı?" diye sorunca, Resûlullah "Elli vakit namaz!" der.

Bunun üzerine Hz. Mûsa: "Ümmetin buna takat getiremez, git Rabbinden azaltmasını taleb et!" tavsiyesinde bulunur. Resûlullah mükerrer gidişlerle namaz miktarını elliden beş vakte indirtir. Şu halde yukarıdaki hadis, Resfılulah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Cenâb-ı Hakk'ın son müracaatında verdiği cevabı aksettirmektedir: "Namaz artık beş vakitten daha da azaltılamaz, bu kesinleşmiş bir hükümdür."

Hadiste, namaz beş vakit olmakla birlikte elli vakit olduğu ifade edilir. Bu, "yapılan her hayrın Allah indinde en az on misliyle kabul edileceği"ni tebşir eden âyet-i kerimeye uygun bir ihbardır: "Kim bir hayır işlerse işte ona bunun on katı var" (En'âm 160). Şu halde Resûlullah'a Mî'rac'ta farz edilen beş vakit namaz, mü'minin defter-i ameline on misliyle yani elli vakit olarak yazılmaktadır. Rabbimiz, namazın ehemmiyetini gereğince takdir etmemiz için elli vakit olarak farzetmiş, liitfunun, kereminin vüs'atini ifade için de beş vakte indirerek elli vakit olarak değerlendirmeye tabi tutmuştur.

JU\ jj clujî d # üUJ J* İ6^i\ Si : Jlî Si 3.

. jjİ j <k>- j>-\ .JdJıSj

3. (2332)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiımâ) anlatıyor: "Allah, namazı peygamberinizin diliyle hazerde dört, seferde iki, korku halinde de dört rek'at olarak farz kılmıştır. " [261

6^P i <3 lg-Cİ öo^aJl Sl \ :cJli I 4 I P Sl Â-İjU- jPj .4.

4. (2333)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Allah namazı (ilk defa farz ettiği zaman iki rek'at olarak farz etmişti. Sonra onu hazer için (dörde) tamamladı. Yolcu namazı ilk farz edildiği şekilde sabit tutuldu." 1271

AÇIKLAMA:

1- Namaz farz edildiği zaman, bütün vakitler ikişer rek'at olarak farz edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde akşam namazı istisna edilir ve onun üç rek'at olarak farz edildiği belirtilir.

Buhârî'nin kaydettiği bir başka rivayette, namazların hicretten sonra dört rek'ate çıkarıldığı belirtilir. Bu hususu İbnu Hıızeyme, Beyhakî ve İbnu Hibbân tarafından tahriç edilmiş olan bir rivayette Hz. Aişe şöyle açar: "Hazer ve sefer namazı (Mi'râc'ta) ikişer rek'at olarak farz kılınmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) Medine'ye gelip, itminan bulunca hazer namazlarına ikişer rek'at daha ilave edildi. Sadece sabah namazı, kıraatinin uzunluğu sebebiyle iki rek'at olarak bırakıldı. Akşam namazı da eski hâli üzere üç rek'at olarak bırakıldı, çünkü bu gündüzün vitridir."

Namazlar bu şekilde dört rek'ata çıkarıldıktan sonra: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur..." (Nisâ 101) âyeti nâzil olmuştur. İbnu'l-Esîr'in, Şerhu'l-Müsned'de kaydettiğine göre, namazın kısaltılması hadisesi hicretin dördüncü yılında teşri edilmiştir. Mamafih ilgili âyetin, hicretin ikinci yılında nâzil olduğu da söylenmiştir.

2- Hanefîler, sadedinde olduğumuz Hz. Aişe hadisini esas alarak, seferde namazın kasredilmesini ruhsat değil, azimet telakki etmiştir. Muhalifleri ve bu meyanda Şâfiîler yukarıda kaydettiğimiz âyeti esas alarak namazı seferde kasretmeyi (iki kılmayı) ruhsat telakki etmiştir.

3- Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki, bir kısım âlimler, İsra yani Mi'râc'tan önce farz namaz olmamakla birlikte gece namazının emredildiğini belirtirler. Bunun herhangi bir

miktarı, hududu yoktur. el-Harbî, ilk defa sabah ve yatsı namazlarının ikişer rek'at farz kılındığını söylemiştir. Şâfiî gibi bazı âlimler, gece namazının bidayette farz kılındığını, ancak ‘Ondan kolayınıza geleni okuyun’ âyetinin (Müzzemmil 20) nüzîılünden sonra bu farziyetin neshedildiğini söylerler. Bunlara göre, gecenin bir kısmında kalkmak farz olmuştur. Beş vakit namaz farz olunca bu da neshedilmiştir.

t jLx*5) Jh-i dİ töo L y’[^ ^

. J[~j\ y>-\ £glll JUJ ^İ£

5. (2334)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kurban bayramında kılman namaz iki rek'attir, Fıtır (Ramazan) bayramında kılman namaz iki rek'attir, sefer namazı iki rek'attir, cum'a namazı da iki rek'attir. Bunlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın lisanı üzere, tamamdır, kısaltma yoktur." 1281

✓ ^ O *** s s I I ^ ^

C^-^-İP ji-ji ju 6 j C TT i -O.

oö 1U ^3 ;Jl ûİ ıculi cIIİS Jl ^1p

c c

. i »ta jjl

6. (2335)- Abdullah İbnu Fudâle, babası (Fıidâle'den) naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana öğrettikleri arasında: "Beş vakit namaza devam edin!" emri de vardı. Ben: "Bu beş vakit, benim meşguliyetlerimin bulunduğu anlardır. Bana (bunların yerine geçecek) cami (kapsamlı) bir şey emret, öyle ki onu yaptım mı, benden beş

vakit namaz borcunun yerine geçsin!" dedim. Bunun üzerine: "Öyleyse Asreyn'e devam et!" buyurdu. Bu kelime bizim dilimizde yoktu. Bu sebeple: "Asreyn nedir?" diye sordum. "Güneş doğmazdan önceki namazla güneş batmazdan önceki namaz" buyurdu." 1291

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, "devam et" diye tercüme ettiğimiz hâfizun emri muhafaza etmekten gelir, bu da "amel"e ilim, hey'et ve vakit olarak riayet etmek ve aslını ortaya çıkaran ve ifa edilmesini tamamlayan ve kemaline götüren bütün cüzleriyle ikame etmek mânasına gelir.

2- Sabah namazına da asr denmesi tağlib prensibiyledir. Araplar annebabaya ebeveyn (iki baba), ay ve güneşe kamereyn (iki ay) derler. Bu bir ifade üslubudur, tağlib denir. Asr'ın sabah'a galebesi, meşguliyetlerin çokluğu sebebiyle ikindiye riayetin zorluğundan ileri gelmiştir.

3- Bu hadis, görüldüğü üzere müşkil bir mâna arzetmektedir. Çünkü sabah ve ikindi namazlarının, diğer vakitlerin yerine geçebileceği mânasını zihne getirmektedir. Halbuki, Kur'an ve sünnette gelen pek çok muhkem nassla sabit olmuştur ki, günde beş vakit namaz farzdır ve bunlardan hiçbiri diğerinin yerini tutmayacağı gibi, bu beşi eksiltmenin de imkanı yoktur.

Bu çeşit, sahih hadislere veya Kur'ân'a ters düşen (teârıız eden) rivayetler vasfen sahih bile olsa şazz denir ve hükmüyle amel edilmez. Zayıf olduğu takdirde miinker denir, evleviyetle amelden terkedilir.

Beyhakî Siinen'inde hadisi sıhhat yönüyle değerlendirmeden güzel bir te'vilde bulunur: "Doğruyu Allah bilir ya Efendimiz şunu demek istemiş olmalıdır: "Beş vakit namazın her birini ilk vakitlerinde kıl, mücbir bir sebeple ilk vaktinde kılamaz

da tehir edersen mazur sayılırsın, ama iki vaktin namazlarının ilk vaktinde kılınmasını sıkı sıkıya emretmektedir." İbnu Hibbân da Sahih'inde şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Asreyn'in kılınması hususundaki ziyade te'kidi, vaktin evvelinde kılınmasını emir gayesine matuftur. Betahsis bu iki vaktin zikr, o zamandaki meşguliyetlerin çokluğu sebebiyle tehlikeye düşme ihtimalinin fazlalığından ileri gelir."

£-4-“ öcA^Jlj ^ ıj^[!(JlS -Çjt* -7.

. » jdZS- L^-Jîp £-44 Jİ |4İ2jjJ^ .-Lçdlj jjl

7. (2336)- Sebretıf bnu Ma'bed (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yedi yaşma geldi mi çocuğa namazı emredin, on yaşma geldi mi kılmadığı takdirde dövün." [30]

Tirmizî'nin rivayetinde "Çocuğa namazı yedi yaşında öğretin, kılmadığı takdirde on yaşında dövün" şeklindedir.

I4IİP ^İy.j^\j «6 -Ç ^-6 }I ’.İî jli[: Jlî <UP AÜİ {yfj

. y\ 4 j>- y- \ . i, ^ C

8. (2337)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çocuklarınıza, onlar yedi yaşında iken namazı emredin. On yaşında olunca namaz(daki ihmalleri) sebebiyle onları dövün, yataklarını da ayırın." [31]

.]öOydb ej^-Lî aJIj^ Jy AİS ı_-ISI ! JLûS kÜJi Jji-İ4- aUİ (J y^j jl[!(,£d -9.

9. (2338)- Onun bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Resîılullah'a bundan (namazın çocuğa ne zaman emredileceğinden) sorulmuştu:

"Çocuksağını solundan ayırmasını bildi mi ona namazı emredin" buyurdu." [32]

AÇIKLAMA:

1- Çocuk terbiyesi ile ilgili olarak Resûlullah'm verdiği mühim talimatlardan biri, çocuğa namazın emredilmesiyle ilgilidir. Ylikanda kaydedilen üç hadis bu mesele üzerine ciddi prensipler vaz'etmektedir. Doğar doğmaz kulaklarına ezan ve kamet okuyup isim koymakla fiilen başlatılan çocuk terbiyesinin, sünnette gelen beyanlara göre muhtelif safhaları var. Kısaca özetleyelim:

* Ta'lime (öğretmeye) başlama yaşı: Konuşmaktır. Hz. peygamber'den gelen rivayetler, Abdulmuttaliboğullarmdan bir çocuk, konuşmaya başlar başlamaz, o çocuğa şu âyeti yedi sefer okutarak ezberletirdi: "Hamd O Allah'a olsun ki, O ne bir çocuk edinmiştir, ne de mülkünde bir ortağa sahiptir" (Nahl 78). Görüldüğü üzere ilk öğretilen şey Kur'an'dan bazı âyetlerdir ve itikadla ilgilidir.

* Namaza başlama yaşı: Temyiz yaşıdır. Yukarıda, ilk iki hadiste yedi rakamı geçmekte ise de üçüncü hadiste sağını solundan ayırma tabiri geçmektedir, bu meseleye temas eden başka hadislerde "20'ye kadar sayma" "namazı anlama", "süt dişlerini atma (dişeme)" gibi başka kıstaslar zikredilmiştir. Alimler bütün rivayetleri değerlendirerek namazı emretme yaşının "temyiz yaşı" olduğunu, bunu rakamla tesbitin zor olduğunu, zira her çocukta bunun değişebileceğini, bazılarının 4-5 yaşlarında bile "temyiz"e ulaşabilirken diğer bir kısmının 7-8 yaşlarında bile "temyiz"e ulaşamayacağını belirtirler.Temyizi tarifte hadisciler

umumiyetle muhatap olabilmeyi, yani "çocuğun söylenenleri eksiksiz anlayıp tam olarak cevap verebilir hale gelmesi"ni esas alırlar.Âlimler derler ki: "Namaz temyiz yaşında emredildiğine göre daha önceden çocuk namazla ilgili farz, vacib, sünnet her çeşit

bilgileri öğrenmelidir." Buna göre konuşmaya başladığı andan itibaren en azından namazda okuyacağı sûreler, dualar, namazın rükünleri, vacibleri vs. ile ilgili bilgiler öğretilmiş olmalıdır.

* Namazı zorla kıldırma yaşı: On yaşıdır. Hadiste: "Yedi yaşında namazı emredin, on yaşında namaz için dövün" buyrulmuştur. Bu emir yedi yaşlarında yavaş yavaş, fazla zorlanmadan tatlılıkla alıştırılmasım irşad eder, bu yaşta dayağı tavsiye etmez. Ama on yaşma gelince namaz henüz tam benimsetilemememişse icabında dövülmesi tavsiye edilmektedir. Zira o yaşlarda dinin en mühim emri olan namaza alıştırılamazsa ondan sonra büyük zorluklar çıkabilecek, alıştırılamayabilecek demektir.

Dal küçükken eğilir ve: Müslüman evladının evleviyetle eğilmesi, alıştırılması gereken şey namazdır.

Aile reisini pek çok âyetiyle [Tahrîm 6, Zümer 15-16, Şuarâ 45] terbiyeden sorumlu tutan Kur'ân-ı Kerim, aile ferdlerine bilhassa namazın emredilmesi üzerinde durur: "Ehline namazı emret. Kendin de ona sebat ile devam eyle. Biz senden bir rızık istemiyoruz. Seni biz rızıklandırırız" (Tâhâ 132).

İslâm âlimleri, çocuğa dînini öğretmeden meslek öğretilmesini câiz bulmazlar. "Zira derler, çocuğun bilahare kalbinden sökülüp atılması zor olan bozuk bir mezhep üzere yetişme ihtimali vardır."

On yaş yataklarını ayırma yaşıdır da. Miinâvî, emir mutlak olması haysiyetiyle hepsi kız veya hepsi erkek de olsa o yaşta çocukların "uyudukları yatakların" ayrılması gerektiğini belirtir. Bu nebevi irşad on yaşma basan çocukların cinsî terbiyelerinin ciddî ve sistemli şekilde ele alınmasını tazammun eder. On yaşlarına mürâhık yaşı da denir. Çocukta yavaş yavaş büluğ emareleri başlar. Bu yaşa terettüp eden başka ahkâm da vardır.

2- İslâm âlimleri on yaşında dayağa izin verilmiş olmasını, çocuğun bu yaşta dayağa tahammül edebileceği ve böylece dayağın terbiyevî olabileceği gerekçesiyle îzah ederler. Aliyyü'l-Kârî, altı yaştan önce dayağın haram olduğunu belirtir. Beyhakî hazretleri "farzı ilgilendirmeyen meseleler dışında dayağın helâl olmadığı" kanaatini ifade eder. Bu bâbta gelen âyet ve hadisleri esas alan âlimler meşru olan dayağın "yaralayıcı olmayacak", "üç darbeyi geçmeyecek" ve "başa vurulmayacak" şekilde olması gerektiğinde ittifak ederler.

gj\ (jlJ jJ~\ ijj # aDİ Ali I lyf'j y^ Çp' -10

Lij ı \y ^öl aJL %£■ dÇîSvj Jl yy, Li |jj& cC-o-UM IÂa

. 4j>- y>- \ .JıjLüJl OjİjLş-Iİ kÜJİ jIS"

10. (2339)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni Uhud savaşı sırasında teftiş etti. O zaman ondört yaşında idim, savaşa katılmama izin vermedi. Hendek savaşı sırasında da beni gördü, o zaman ben onbeş yaşında idim, bu sefer bana (cihad) izni verdi."

Nâfi' der ki: "Ben Ömer İbnu Abdilaziz'e uğradım, o zaman halife idi. Kendisine bu vak'ayı anlattım. Bana:

"Bu (onbeş yaş) çocukla büyüğü ayıran hududdur" buyurdu. Valilerine yazarak, onbeş yaşma basanları mükellef addetmelerini, daha küçükleri âile efradından saymalarını emretti. " [331

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber cihada kaydetme işinde biiluğa ermiş olmayı esas alıyordu. Bazı rivayetlerde sarahaten geldiği üzere, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh) Uhud'a katılmak ister, ancak teftişte yaşının ondört olduğu anlaşılınca kabul etmez.

2- Teftiş, metinde arz kelimesiyle ifade edilmiştir. Hz. Peygamber, cihada katılmak isteyenleri yola çıktıktan sonra konaklayıp, teker teker gözden geçirir, savaşla ilgili bazı talimatlar verirdi. Arz'dan bu kastedilmiş olabilir. Bazı rivayetlerde meçhul ifade ile "Ben Resûlullah'a arzedildim" şeklinde gelmiştir. Cihada çıkacakların yazılması sırasında huzura çıkarılmış olabilir. Belirttiğimiz üzere, vak'a, savaşa katılacakların Efendimiz tarafından önceden şu veya bu şekilde görülmesi, tedkik ve teftişten geçirilmesidir. Bu teftişlerde "küçük bulunduğu" için geri çevrilenler de olmuştur.

3- Rivayette dikkatimizi çeken bir husus, Uhud savaşında 14 yaşında olan İbnu Ömer'in Hendek savaşında 15 yaşında olduğunun ifade edilmiş olmasıdır, İbnu Sa'd'm kaydettiği üzere, "onaltı yaşında" olması gerekirdi.

Bu husus iki şekilde îzah edilir:

* Bazı rivayetlere göre Hendek savaşı 4. hicri yılın Şevval ayında cereyan etmiştir. Uhud savaşı hicri 3. senenin Şevvalinde cereyan ettiğine göre, arada ihtilaf yoktur.

* Ancak meğâzî sahiplerinin büyük çoğunluğu, 4. hicri senede, müslümanların -Mekkelilerin Uhud savaşı sırasında: "Gelecek yıl Bedir'de buluşalım!" tehdidi üzerine- Bedr'e gittiklerini, orada müşrikleri göremeyip savaşmadan geri döndüklerini belirtirler. Ayrıca rivayetler çoğunluk itibariyle Hendek Savaşı'nın 5. Hicrî yılında cereyan ettiğini belirtir. Bu durumda sadedinde olduğumuz rivayet te'vile muhtaç olmaktadır. Beyhakî ve diğer

bazıları şöyle açıklar: "İbnu Ömer'in: "Ben Uhud Savaşında ondört yaşında olduğum halde arzedildim" sözü "ondört yaşma bastım" demektir. "Hendek sırasında arzedildiğimde 15 yaşındaydım" sözü de "onbeş yaşını geçmiştim" demektir. Birincide küsürâtı atmış, İkincide de yuvarlamış olmaktadır. Arapların bu tarz kullanımları câridir, her zaman işitilir. Bu suretle aradaki ihtilaf da kalkmış olur."

4- Bu rivayet Hz. Peygamber döneminin terbiye sistemi hakkında mühim bir ip ucu vermektedir: Askerî terbiye büluğdan önce tamamlanmaktadır. Şöyle ki: "Bir kimsenin savaşa alınması demek, gerekli olan savaş bilgisinin öğretilmesi, gerekli talimin yaptırılması demektir. O devirde ok atma, kılıç sallama, kalkan kullanma, ata binme, teke tek vuruşma, saldırma, müdafaa gibi maharet isteyen pek çok teknikler savaşçı için gerekli idi. Aksi takdirde bunlarda yeterli formasyonu almamış kimsenin savaşa alınması, silahşörlerin eline kurbanlık teslim edilmesi gibi bir mânaya gelirdi.

Şu halde onbeş yaş askerî talimin tamamlanma yaşıdır. Tıpkı, dînî bakımdan da mükellefiyetlerini yerine getirecek bilgi ve alışkanlıklarla teçhizi gibi. Zira büluğ yaşı mükellef olma yaşıdır. Müslüman evladı, biiluğla başlayacak mükellefiyetlerini yerine getirebilecek formasyonu büluğdan önce almalıdır. Ailenin vazifesi onu bu mükellefiyetlerine hazırlamaktır. Büluğa eren bir kimse:

1) Allah'a karşı ubûdiyetle (namaz, oruç, zekât, hacc) mükelleftir.

2) Ailesine karşı (nafaka, himaye, terbiye vs. vazifelerle) mükelleftir.

3) Devletine karşı (vergi, askerlik vs. ile) mükelleftir."

Çocuğun babası üzerindeki haklarından biri de terbiyesini güzel yapmaktır.") 18) hadisinde beyan edilen "güzel terbiye alma hakkı" çocuğun hayata mükemmelen hazırlanmasıyla, bütün mükellefiyetlerini ifa edebilecek şekilde yetiştirilmesiyle yerine getirilmiş olur. Sadece "din terbiyesi" veya sadece "meslek terbiyesi" veya sadece "askerlik terbiyesi" vermek "güzel terbiye" değildir, eksik terbiyedir.

Askerî terbiye ile ilgili olarak şu noktayı ilave etmemiz gerekir: Elbette her devrin askerî talim ve terbiyesi farklıdır ve formasyonu da farklıdır. Duruma göre büluğ çağı, asker olması için yeterli olmayabilir. Aksine büluğdan önce de askerî vazife, duruma göre verilebilir. Bu gibi sebeplerle Mâliki ve Hanefi ulemâ, savaşa katılma iznini büluğa bağlı kılmamışlar, imamın yetkisine bırakmışlardır: İmam, savaşa muktedir gördüğüne izin verebilir. Nitekim Semuretu'bnu Cündüb, arz sonunda bir arkadaşı cihada kabul edilip kendisi reddedilince, Hz. Peygamber'e itiraz eder ve güreşte onu yıkabileceğini söyler. Resûlullah onları güreştirir. Semure söylediğini yapar ve Efendimiz de onu askere kaydeder.

5- Bu rivayeti esas alan Ömer İbnu Abdilaziz gibi bazıları mükellefiyet için onbeş yaşı esas alırlar: "Çocuk bu yaşa bastı mı ihtilam olmasa da mükellef olur, yeter ki, onda rüşd tesbit edilsin" derler. Onlara göre bu yaşa basanın üzerinden

çocukluk ahkâmı kalkar. Hanefiler ihtilamı şart koşarlar ve bunun 18 yaşma kadar uzayabileceğini söylerler.

.]oJJİ t d ÇIlf tUjfi (Sı Ir° # aSj! Jj-j 0Î[»I .11.

. 4 j >- y>- 1

11. (2340)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir namaz unutacak olursa hatırlayınca derhal kılsın. Unutulan namazın bundan başka kefareti yoktur." 1341

jp külOU c l ^ i -O İli JI tâo Jj ij .12.

12. (2341)- Buhârî ve Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Sizden biriniz namaz sırasında yatmış idiyse veya namaza karşı gaflet etmiş (ve unutmuş) ise, hatırlar hatırlamaz onu kılsın. Zira Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Beni anmak için namaz kıl!" (Tâhâ 14). [35]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadisin, müteakiben kaydedeceğimiz başka vecihlerinde esbâb-ı vürûdu da belirtilmiştir. Buna göre: "Hayber seferi dönüşünde İslâm ordusu, gecenin baş tarafında yol alır. Bir ara askerlere uyku bastırınca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilâl-i Habeşî (radıyallâhu anh)'yi nöbetçi bırakarak orduya istirahat verir. Nöbet sırasında Bilal de uyur. Ertesi sabah güneşin hararetiyle uyanırlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oradan uzaklaşmalarını emreder. Bir müddet sonra, ordu namaz için, Aleyhissalâtu vesselâm'in işaretiyle durur.

Askerler abdest alıp kaçırılan sabah namazını kaza ederler. Namaz bitince Efendimiz: "Kim bir namaz unutacak olursa hatırlayınca hemen kılsın, zira Cenâb-ı Hakk "Beni anmak için namaz kıl" buyurmuştur" der.

2- Bu hadis çok farklı yorumlara tâbi tutulmuş, ihtiva ettiği ahkâm hususunda ihtilaflı neticelere varılmıştır. Bu farklılıklara, âyet-i kerîmenin kıraatindeki ihtilaf da müessir olmuştur. Biz fazla teferruâta girmeden mühim birkaç noktaya temas edeceğiz:

* Hadisin zâhiri, kaçırılan namazla, eda edilecek namaz arasında, tertibe riâyet edilmesini âmirdir. Yani bir namaz, unutma veya uyuma sebebiyle kaçırılırsa o kaza edilmeden vakti girmiş bulunan müteakip namaz kılınamaz. İmam Mâlik kaçırılan namaz kaza edilmeden vaktin namazı kılındıktan sonra hatırlanması halinde, kaçırılan namazın kazaen kılındıktan sonra vaktin namazının ikinci sefer yeniden kılınması gerektiğine hükmetmiştir.

* Kaçırılan namaz kerâhet vaktinde hatırlanmış ise, Hanefîlere göre bu vakitte namaz kılınamaz. Mâlik ve Şâfıî, Evzâî, Ahmed ve İshak (rahimehumullah)'a göre, kaçırılan namazlar kerâhet vakitlerinde dahi kaza edilir. Bunlara göre, mekruh vakitlerde de kılınır. Zira sadedinde olduğumuz hadis, "hatırlayınca" diye mutlak gelmiştir, mekruh vakitler bu ıtlaka dahildir. Sahabeden bazılarının (Hz. Ömer, İbnu Ömer, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, İbnu Mes'ud, Selman (radıyallâhu anhüm): "Namazı kasden terkeden kimseye kaza yoktur" dediği rivayet edilmiştir. Buna kâil olanlara şöyle cevap verilmiştir: "Unutaraknamazı kılamayana kaza gerekirse, bilerek terkedene evleviyetle lazım gelir. Hadiste meselenin ehemmiyetini tesbit için hafifi zikredilmiştir. Unutarak bırakana kaza gerekirse, bilerek terkedene daha fazla kaza gerekir. Üstelik unutan mazurdur, bıraktığı için günaha girmez, kaza edince borcunu eda etmiş olur. Öbürünün hadiste zikredilmemesi, ednayı zikrederek âlâya (daha ehemmiyetliye) tembih kabilindendir. Ayrıca "Kasden bırakana kaza gerekmez" diyenler, bunu unutmaktan daha hafif gördükleri için söylememişlerdir. Bilakis daha fena buldukları için öyle söylemişlerdir. "Bu isyandır kaza ile telafi

edilmez, boşuna zahmet çekmesinler" mânasında bir değerlendirmedir, ağır bir tevbihtir.

* Kaçırılan namazlar kaza edilirken ikâmet ve ezan okunmalı mı okunmamalı mı? Bu hususta da ihtilaf edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Hanefîlere göre okunması gerekir. İmam Şâfıî'nin bu husustaki görüşü ihtilaflıdır. Ercah görüşe göre kamet okunur, ezan okunmaz.

* Kazaya kalan namaz bizzat kılmaktan başka bir surette telafi edilemez. Sözgelimi onun yerine başkası kılamaz, sadaka vs. ile kefareti ödenemez. Ancak âlimler, çok borcu olan kimsenin ölürken, namazlarına bedel fidye verilmesini vasiyet etmiş olması durumunda, bu vasiyetin yerine getirileceğini söylemişlerdir.

t Uû 0 ıİ2jtj Ü-J İ~t~ 4Üİ (J [ijli <UP ilil .13.

<ui >-\j *'jj k Jo«_J -tlü \j < IjI ; (J ö^—J Jl ai öl ı_5ü-l ıjl* ?a)Iİ

ölâJl U : 3ili U {J>\ : Jösr> t 3ili Js> Uj İ4- I JâlIl!»lI oIIlp hdli

Oili |*i > t ce.Li (jr y>- lçili (jr y>- kul ü|)(Jli loî l^Jju kiJJ ^İp

kiiJlj -/o* ilJ His töoJjAİlj

13. (2342)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah'la beraber bir gece boyu yürüdük. Cemaatten bazıları:"Ey Allah'ın Resûlii! Bize mola verseniz!" diye talepte bulundular. Efendimiz:

"Namaz vaktine uyuyakalmanızdan korkuyorum" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Bilâl: "Ben sizi uyandırırım!" dedi.

Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mola verdi ve herkes yattı. Nöbette kalan Bilâl de sırtını devesine dayamıştı ki gözleri kapanıverdi, o da uyuyakaldı.

Güneşin doğmasıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyandı ve:

"Ey Bilâl! Sözün ne oldu?" diye seslendi ve Hz. Bilâl: "Üzerime böyle bir uyku hiç çökmedi" diyerek cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah Teâlâ Hazretleri, ruhlarınızı dilediği zaman kabzeder, dilediği zaman geri gönderir. Ey Bilâl! Halka namaz için ezan oku" buyurdu. Sonra abdest aldı ve güneş yükselip beyazlaşınca kalktı, kafileye cemaatle namaz kıldırdı." 1361

lyUflâ (Jc 1 ^ jilj IjJjj ^ c<u-i* IjjLü'j IjiLai t^^Lcül "f- | 1 \]a. aj! L«j[^1 -Uc-j .14.

3 1^1; & : # yı jıü aio^y 3 d# As ^ ^ \p> f ,jJi\ ji§

.]C-^^U Jjtil ılr^J cLa^SİIj ıjy>- sO^ys 4 ^ 15 "Lti>-l L^~" Ülb t AİaJLİl 3 JajyîjJi Lc| cç 44

14. (2343)- Bu hadis Ebû Dâvııd'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Güneşin harareti onları uyandırınca kalktılar, bir müddet yürüdüler, sonra tekrar konaklayıp abdest aldılar. Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) ezan okudu. Sabahın iki rekatlik (sünnet) namazını kıldılar, sonra da sabah namazını (kazaen) kıldılar. Namazdan sonra hayvanlara binip yola koyuldular. Giderken birbirlerine: "Namazımızda ihmalkârlık ettik" diye yakınıyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Uyurken (vâki olan namaz kaçması) ihmal sayılmaz, ihmal uyanıklıktadır. Sizden biri, herhangi bir namazda gaflete

düşer kaçırırsa, hatırlayınca onu hemen kılsın. Ertesi sabahın namazı da mûtad vaktinde kılınır" buyurdu."

lijjjjJ 'AiJj '^ clİJoI aJ 3j 45 .

JIûi ûI4" ^y> ’.İ-t 4»! 3^

»'cjîi d)I İ4- a))I ^ Lk4-*^ (I^N ^ (j cL«4-*$}j jI4" 4 °

4 ^ düo I 4 İ!I 4 ^ S(^i 3 4 SG İ 41 JLI^ ĞI î : Jli CyjJ>\ ilil OI Jul # 4)1

LgjLi 42.âili Iİ- 16 ? -ti- 4-* bİJjıil io^jP Üjil 4-*-® cç.I 4 3' 4'-*- ^ 4))' Aü c-ol 4

.] مِثْلَهَا

15. (2344)- Ebû Dâvıid'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Namaz(m kaçmış olmasm)dan korkarak kalktık, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ağır olun, ağır olun, bunda bir taksiriniz yok!" buyurdu. Güneş yükselince de:

"Sizden kim sabahın iki rekat sünnetini (mûtad olarak) kılıyor idiyse yine kılsın" dedi. Bu emir üzerine kılan da, kılmayan da kalkıp sünnetini kıldı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için kâmet emretti. Kâmet getirildi. Efendimiz kalktı ve bize namaz kıldırdı. Namaz bitince:

"Haberiniz olsun, Allah'a hamdediyoruz ki, bizi namazımızdan, dünyevî işlerimizden herhangi biri alıkoymuş değildir. Ancak ruhlarımız Allahu Teâlâ'nın kabza-i tasarrufundadır, dilediği zaman onu salar. Sizden kim sabah namazına, sabahleyin mûtad vaktinde kavuşursa, sabah namazıyla birlikte bir mislini de kaza etsin!" dedi."

00/42J1 4^4 1 4° Lci c-İ2j yıj 3 aji 4 3j 46 .

• ' «6(44' 4j j 444 JA

16. (2345)- Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Şunu bilin ki, uykuda ihmal sözkonusu değildir. İhmal (yani taksir), diğer bir namazın vakti girinceye kadar namazını kılmayan için mevzubahistir."

AAlüJ ’.İ-İ- 44 >'jM JaiçeLo 1 4-6- a))I 3^6 3 ' 4 " Âj'jj 3 j 47.

.]UJjoîi ‘'4 44* '4* 0İ3 ı4jd>-lj u-fe 4^ 4^

17. (2346)- Müslim'in Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "...Güneş doğuncaya kadar uyanmadı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Herkes bineğinin başından tutsun (ve burayı terketsin). Zira burası bize şeytanın musallat olduğu bir yerdir! dedi. Biz de emri yerine getirdik."

(_54JI l 5 \JLSü» -İ^ ajiI J yjtj l- 18 .

y> l JJJl yLÜ.1 Jjji İ1 «.]s1a*Jl

• JüJlj

18. (2347)- Ebû Davud'un Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette şöyle denmiştir: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Size gaflet gelen bu yeri değiştirin!" buyurdu. 1371

AÇIKLAMA:

1- Son altı hadis aynı vak'ayı anlatmaktadır: Hayber'in Fethinden sonra Medine'ye dönerken, yolda sabah namazı sırasında bastıran uykunun, İslâm ordusunda nöbetçiye de galebe çalması sebebiyle namaz kazaya kalır. Vaktinde kılınamayan bu namaz, kuşluk vaktinde kaza edilir.

Bu vak'a muhtelif tariklerden nakledilmiştir ve görüldüğü üzere rivayetler arasında, çoğunlukla birbirini tamamlayıcı

farklılıklar mevcuttur. Bu farklı anlatımlara, Resûlullah'ın delil olarak zikrettiği âyetin lizikrî veya lizikrâ şeklindeki okunuşundan gelen ihtilaf da inzimam edince 2341. hadiste belirttiğimiz bazı farklı anlam ve yorumlar ortaya çıkar.

Sözkonusu ihtilafların mühimlerini orada zikrettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şunu belirtmek isteriz ki: Ashab, uyku sebebiyle sabah namazlarının kaçırılmış olmasından, ziyade korku ve telaş izhar eder. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu vak'ada kasıt bulunmadığı için korkuyu gerektitiren bir ihmalin söz konusu olmadığını söyler. Ayrıca korkmayı gerektiren ihmalin, bir vaktin namazını bile bile müteakip vaktin girmesine kadar kılmamak olduğunu belirtir. Müslim'in bir rivayetinde: "...Hayvanlarımıza binince "Namazda yaptığımız bu taksiratımızın kefareti nedir?" diye birbirimizle fısıldaşmaya başlamıştık. Buna muttali olan Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bende size güzel örnek yok mu? (Ben de namazımı kaçırdım, bu bir taksir değildir. Üzülmenizi gerektiren) gerçek taksir ikinci vaktin girmesine kadar bilerek namazı terketmektir" der.

2- Burada belirtmemiz gereken bir husus 2344 numaralı hadisle ilgilidir. Bu hadis, bütünü ile ele alınınca, sabah namazını uyku sebebiyle kaçırma hadisesini Mîıte seferi sırasında gösterir.

Muhaddisler, bu hadisin râvilerinden olan Hâlid İbnu Sümeyr'i hadiste üç ayrı yerde vehme düşmekle itham etmişlerdir:

a) Hadisenin Mîıte seferinde cereyan etmesi. Zira bütün râviler, Hayber dönüşünde olduğunda ittifak eder.

b) Hadiste geçen: "Sizden kim sabahın iki rek'at sünnetini (mûtad olarak) kılıyor idiyse yine kılsın" cümlesi, Bu ifade,

sabahın sünnetini kılıp kılmamakta ashap serbestmiş, bazıları kılmıyormuş gibi bir mâna mevcuttur. Halbuki bu sünnet müekkeddir, sabah namazı kazaya kaldığı takdirde, bu sünnet dahi kaza edilir. Binaenaleyh râvinin vehmi açıktır.

c) "...Sabah namazıyla birlikte bir mislini de kaza etsin..." cümlesi. Bu ifade, kazaya kalan sabah namazının, o gün kuşlukta kaza edilmeyip ertesi günü sabahına bırakıldığını ifade eder. Halbuki, o gün kazaya kalan namaz ertesi sabaha bırakılmamıştır, aynı günün kuşluğunda kaza edilmiştir. Nitekim Hâlid İbnu Sürneyr dışındaki ravilerin rivayeti bu hususta ittifak ederler.

jî çUİ f # aSiI jiaî[:JU U 4 İP ai ^ .19.

. As>- y>

■\ 56 ^*5 tJL>- jUİ L4-İ2ÂJ

19. (2348)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) gecenin evvelinde yürüdü, sonuna doğru uyku molası verdi. Ancak güneş doğuncaya -veya bir kısmı ufuktan çıkıncaya- kadar uyanamadı. (Uyanınca) namazı hemen kılmadı. Güneş yükselince namazı kıldı. İşte bu orta namazdır (Salâtu'lVustâ)." [38]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'ın anlattığı bu vak'a da önceki hadislerde daha teferruatlı olarak anlatılmış olan Hayber Fethi dönüşünde vukua gelen ve sabah namazının kazaya kalmasına sebep olan uyuma hadisesi olmalıdır.

2- Bu rivayette salâtu'lvustâ'nın sabah namazı olduğu ifade edilmektedir. Salâtu'l-Vustâ, beş vakitten biridir. Kur'ân-ı

Kerim bilhassa salât-ı vustâ'nın korunmasının ehemmiyetine dikkat çeker: "Namazlara ve orta namaza devam edin" (Bakara 238). Orta namazının hangi vaktin namazı olduğu rivayetlerde çok sarih değildir. Bu sebeple ulema beş vaktin hepsine şâmil olan çeşitli ihtimal üzerinde durmuştur. Ancak başta İmâm-ı Azam olmak üzere çoğunluğun tercih ettiği görüşe göre bu, ikindi namazıdır, sabah namazı değil.

c-oLJl ^ ciJus ys- jjrJş LlJÎp J \j tlli-ljjl L y 2 ^ 01 [jy A>j ^y -20.

jîJLî 4 jOÜ a^dI o| aüI İ~I~ aüI

joy cÖÖy # jji-j IpS Jr fĞ J>- ^aJl JLİJLjS uf oJLaJL^ Jj3 ;»^co l«.]^ J c*up ^ ^

• y* JjwUxjJbj Jjî y*

20. (2349)- İmam Mâlik, Zeyd İbnu Eslem'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Muhakkak ki, Allah, ruhlarımızı kabzetmektedir. Dilerse onu, bize bundan başka bir vakitte iade eder." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle söyledikten sonra Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallâhu anh)'a yönelerek:

"Şeytan (bu gece) namaz kılmakta iken Bilâl'e geldi ve onu yatırdı. Uyuması için bir çocuk nasıl sallanarak avutulursa öylece onu da sallayarak uyuttu" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra Bilâl'i çağırdı. Gelince Bilâl, Resûlullah'a onun Hz. Ebû Bekr'e anlattığının tıpkısını haber verdi. Hz. Ebû Bekr bu işittikleri karşısında: "Şehadet ederim ki, sen Allah'ın Resîılüsün!" demekten kendini alamadı." [39]

AÇIKLAMA:

1- İmam Mâlik, bu rivayeti, Zeyd İbnu Eslem'den muallak (senetsiz) olarak yapmıştır. Ancak aynı mealde olmak üzere,

daha önce kaydettiğimiz rivayetler senetli ve sahih olarak gelmiştir.

2- Rivayetin Muvatta'daki aslı uzundur, Teysir kısaltarak almış. Tayyedilen teferruât önceki rivayetlerde çoğunlukla geçtiği için, burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz. Sadece Resûlullah'ın namaz için bir başka vadiye intikal edilmesini emrederken, uyunulan yer için: "Burası şeytanlı bir vadidir" dediğini kaydetmek isteriz.

3- Namazın kaza edilmesi için bir başka vadiye intikal emrinin sebebi, rivayetlerde tam açık değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada vadinin şeytanlı olduğunu ifade buyurmuştur. Menfi şeylere şeytanın sebep gösterilmesi, Hz. Peygamber'in hadislerinde sıkça yer verilen bir üslubtur. Hayırlı şeylerde meleğe îmana, cennete vs'ye nisbet edildiği gibi. Alimler, daha başka sebepler arayarak: "Askerler namaz ahvaliyle meşgul oldukları için", "Düşmandan sakınmak için", "Uyuyanların iyice uyanıp, tembellerin canlanması için", "Uyanma anları kerâhet vakti olduğu için" vs. demişlerdir.

Alimlerin bir kısmı, bu rivayetlerden hareketle, "İbadette gaflete sebep olan yerden uzaklaşmanın müstehap olduğu"na hükmetmişlerdir.

4- Hadiste yer verilen ruhun Allah tarafından kabzı ve dilediği zaman iadesi meselesi ile ilgili olarak İzzü'bnu Abdi's-Selâm şu açıklamaya yer vermiştir: "Her cesedde iki ruh vardır. Biri Rîıhu'lyakaza, cesedde bulundukça kişi uyanık olur. Kişi uyuyunca bu ruh cesetten çıkar ve rüyalar görür. İkincisi rûhu'lhayat'tır. Bununla alakalı ilahi kanuna göre, bu ruh bedende bulundukça ceset canlıdır, bedeni terketti mi ceset artık ölür, cesede dönünce, beden canlanır. Bu ki ruh, cesedin içindedir. Bunların gerçek yerini de,

Allah'ın buna muttali kıldığı kimseler bilebilir. Bunlar bir kadının tek karnında beraberce bulunan iki cenin gibidirler."

Alimimiz açıklamasına Kur'ân'dan delil kaydederek şöyle devam eder: "Ruhun kalbte olması, nazarımda ihtimalden uzak değildir. Hayat ve yakaza ruhlarının mevcudiyetine şu âyet delildir: "Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle hakkında ölüm hükmettiği (ruhu) tutar, diğerini muayyen bir vakte (eceli gelineye) kadar salıverir..." (Zümer 42). Bu âyetin tefsiri şöyledir: "Allah (ölenin) ölümü zamanında ruhunu kabzeder" demek, "Allah cesedin ölümüne sebep olmayan nefislerini uykuları sırasında tutar, ölümüne hükmettiklerini yanında alıkor, cesedine gönderemez. Diğer nefisleri (yani yakaza ruhlarını) ecelleri gelinceye kadar cesetlerine geri gönderir. İşte bu ecel ölüm ecelidir. Bu ecel gelince, hayat ve yakaza ruhlarının her ikisini de beraberce tutar, cesede göndermez, böylece gerçek ölüm vukua gelir."

5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Bilâl'i çağırması, onu teselli içindir, azar için değil. Çünkü kasıdsız olan hatası sebebiyle üzgün idi.

6- Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in şehadet emesi, açık bir mucize miişahade etmiş olmaktan hasıl olan hayranlıktan ileri gelmiştir, Resûlullah'ın nübüvvetindeki tereddüdünü izaleden değil. Bu çeşit bahir mucizeler karşısında Resûlullah'ın bile: "Şehadet ederim ki ben Allah'ın Resûlüyüm" dediğine zaman zaman şâhid olunmuştur.

: CS L» s-bî- aü! L)l[aUİ Cj^"3 -21.

L» aüilj :# Jb ûİ J oSlS""^Lysl o-AS"" L» ;*üil L jLij jLİS^

.JOytLl lo«A*j Lâ Jj«j tLıLsi^Jj eo^^iJ Lsi^jes .' ü A' LcLü

. <ujjJ.L «_^l ;»olAJajO.ijli L! |

21. (2350)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer, Hendek savaşı sırasında bir keresinde güneş battıktan sonra geldi ve Kureyş kafirlerine küfretmeye başladı ve bu meyanda: "Ey Allah'ın Resîılü dedi, güneş batmak üzereyken ikindi namazını (güç bela) kılabildim." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Vallâhi ikindiyi ben kılamadım!" dedi. Beraberce kalkıp Butha'ya gittik. Orada Efendimiz abdest aldı, biz de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindiyi kıldı, sonra da akşamı kıldı." [40]

AÇIKLAMA:

1- Hendek savaşının şiddetli geçtiği günlerde müslfımanlar, düşmanları olan kâfirleri hendekten bu tarafa atlatmamak için vazife yerlerinden ayrılamadılar. Öyle ki bazı namazlarını bile terketmek zorunda kıldılar. Başta Resûlullah olmak üzere müslümanları Kureyş'e karşı öfke, hakaret ve bedduaya sevkeden mühim sebeplerden biri, onlar yüzünden namazlarını kılamamış olmalarıdır. Resûlullah da: "Allah Kıireyş'in kabirlerini ateşle doldursun, Salâtu'l-Vıistâmıza mâni oldular" diye beddua ederek öfkesini dile getirmiştir.

Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Ömer'in, namazın gecikmesinden bile ne kadar müteessir olduğunu göstermektedir.

2- Bazı âlimler, hadisin siyakına dayanarak rivayetten, Hz. Ömer'in: "Güneş battığı halde ikindi namazımı kılamadım" dediğini anlamıştır. Ancak râcih görüşe ve liigavî şevke daha muvâfık mâna, namazı güneşin batmasından önce kıldığını ifade der. Diğerleri kılamadığı halde Hz. Ömer'in kılabilmesi, onun abdestli olması halinde, müşriklerin meşgul oldukları

bir fırsatı değerlendirerek hemencecik namazını kılmış olabileceği şeklinde açıklanmıştır.

3- Hadiste zikri geçen Butha Medine'de bir vadi adıdır.

JîaLLI İ4- aUİ (JIjJJLi jj0l[i»l j^l {j^"3

^ SIİI ^ SIİI ^ ^ISI ^ I jili OO^j li caJJİ s.Li L» JJÜJI

. ^îL^»uj!j \ .JjLiotil ilil

22. (2351)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Müşrikler Hendek günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı fazlaca meşgul ederek dört vakit namazı kazaya bıraktırdılar, geceden Allah'ın dilediği bir müddet geçinceye kadar onları kılamadı. Sonra Bilâl (radıyallâhu anh)'e emretti, o da ezan okudu. Sonra kâmet getirdi. Resûlulllah öğleyi (kazâen) kıldı. (Bilâl tekrar) ikâmet getirdi, Resûlullah ikindiyi kıldı. Sonra (Bilâl tekrar) ikâmet getirdi. Resûlullah akşamı kıldı. Sonra (Bilâl yatsı için) kâmet getirdi ve Resûlullah yatsıyı kıldı." [41]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallâhu anh)'den Müslim'de gelen bir rivayet, "Bizi ikindi namazı olan orta namazdan engellediler" buyurarak kaçırılan namazın sadece ikindi namazı olduğunu ifade eder. Aynı mânada Hz. Câbir'den de rivayet gelmiştir. Alimler hadisleri şöyle te'lif ederler: "Hendek savaşı günlerce devam eden bir savaştır. Bir defasında sadece ikindi namazı, bir başka günde de burada sayılan namazların geçmiş, kazaya kalmış olması mümkündür."

2- Bu rivayet, vaktinde kılınmayan namazların tertibe tâbi tutularak kaza edilmesi gerektiğini gösterir. İbnu Hacer ulemanın çoğunluğunun tertibe uymanın vacib olduğuna hükmettiğini belirtir. Şafiî'ye göre tertip vacib değildir.

Ayrıca, vakit daralması halinde de tertibe riayet gerekip gerekmeyeceği de münakaşa edilmiştir.

* İmam Mâlik: "Vaktin namazına zaman kalmayacak bile olsa önce kazayı kılar, sonra vakit namazını kaza eder" der.

* İmam Şafiî: "Zaman dar olunca vaktin namazını önce kılar, müteakiben kaza namazını kaza eder" der.

* Bazıları da: "Muhayyerdir, dilediğinden başlar" demiştir.

Kâdı İyaz: "İhtilaf , miktardan ileri gelir. Kazaya kalan namazın miktarı çoksa ihtilaf edilmez, vaktin namazından başlanır" der. Âlimler "az" ve "çok"un hududu nedir? Bunda da ihtilaf eder. Bazıları azı "bir günlük namaz"; bazıları, "dört vakit namaz" diye açıklamıştır.

* Hanefîler, farz namazla, kaza namazlarının edasında tertibe riayetin farz olduğuna hükmeder. Bu hükümde delilleri, İbnu Ömer'in müteakiben kaydedeceğimiz şu mealdeki hadisidir: "Kim bir namazı kılmayı unutur, sonra bunu imamla namaz kılarken hatırlayacak olursa, imam selam verince, unutma sebebiyle kılmamış olduğu namazı hemen kılsın, bundan sonra öbür (yani imamla kıldığı vakit) namazını yeniden kılsın."Tertibin vacib olduğuna hükmedenler şu hadisi de delil gösterirler: ‘Lâ salâte limen aleyhi salâte’ Buna dayanarak: "Üzerinde borcu olduğu halde kılman namaz bâtıldır, önce onun kılınması gerekir" demişlerdir. Ancak bunu "nafile" ile te'vil edenler olmuştur.

I ,]âo (jAİI (jaAİ i^JLs aİâp aİp L»_£Ap kül J-»p aüI -Lp 0I[
-25.

. aJU SoJOaJI c-JiJ cjslîl ikli cuçjJI jI İİpI küU iSy 2JLJSj[^ ’ıJüj.oJJL«

23. (2352)- Nâfı' anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'e baygınlık gelmiş ve aklı gitmişti. (Bu esnada kılamadığı) namazı kaza etmedi." 1421

İmam Mâlik der ki: "Doğruyu Allah bilir ya, bana göre bu şundan ileri gelir: "Vakit çıkmıştır. Ama vakit içinde ayılan, o vaktin namazını kılar.."

lSls l i l»_^p kül 01 [;Li2jl ^jpj .24.

. OJJL* 1 I sOjjaİI cjjjil Â^fgSI ^jjfgiii ili I

24. (2353)- Yine Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) dedi ki: "Kim bir namazı unutur ve bunu imamın arkasında namaz kılarken hatırlarsa, imam selamı verince unutmuş olduğu namazı hemen kılsın, sonra da öbür namazı (kıldığını yeniden) kılsın." 1431

AÇIKLAMA:

Ebû Hanîfe, Ahmed ve Mâlik bu hadisle hükmetmiştir. Sadece Şafiî merhum: "İmamla kıldığı namaz muteberdir, hatırladığını kaza eder" der.

A>-y>-I .]Cai\ İİJJÜI (jkij J. 44 !I ıjy. ■ JjÂj İ4- AÜİ JÂI[!aap küI jjp-_j -25.

. JaJ^JI Oli !j jjiSiI (jyj [; caJ W al İL

25. (2354)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işitmiştir "Kişiyle şirk arasında namazın terki vardır." [44]

Tirmizî'nin metni şöyledir: "Küfürle îman arasında namazın terki vardır."

" iijj yı£S\ (jOj -IIkJI ıjO [^ j aJ

L Ç ^>-1

26. (2355)- Tirmizî ve Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Kulla küfür arasında namazın terki vardır." [45]

27. (2356)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Benimle onlar (münafıklar) arasındaki ahid (antlaşma) namazdır. Kim onu terkederse küfre diişer." [46]

I JU_2I & ki öp # M J LABPA öP[;JU jJLi ^ 4İlİJLP 28.

. 4j>- y>~\

28. (2357)- Abdullah İbnu Şakik merhum anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ashâb'ı ameller içerisinde sadece namazın terkinde küfür görürledi." [47]

.JaJLsj İlaI jjj [İP I6p> 4jpi (_$jJ 1 :Jli İ-İ- auI Ipj jl[ajj! CPi 29.

29. (2358)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkindi namazını kaçıran bir insanın (uğradığı zarar yönünden durumu), malını ve ehlini kaybeden kimsenin durumu gibidir." 1481

AÇIKLAMA:

Son beş hadis, namazın ehemmiyetini tesbit ile namazı terketmenin ne kadar büyük bir cürüm olduğunu ifade etmektedir. Zîra namaz, küfürle mü'min arasındaki yegane perde olarak gösterilmekte ve namazın terki bu perdenin kaldırılması olarak ifade edilmektedir.

Namazın terki bazan şirk'e, bazan kiıfr'e nisbet edilir. Aslında şirkle küfür arasında ciddi bir fark yoktur. "Şirk"i, inanmakla birlikte O'na eş koşmak, puta da inanmak olarak

anlarsak; küfür Allah'ı inkârdır ve daha umumî bir tabirdir. Müslim'de her iki kelime beraber kullanılır: "Kişi ile şirk ve küfür arasında sadece namazın terki vardır." Mâna şudur: Kişiyi küfürden men eden şey namaz kılmasıdır. Namazı bıraktı mı müslümam kafirden ayıran alameti terketmiş olur ve böylece zahiren kâfir hükmüne maruz kalabilir. Ayrıca namazın terki onu, neticede küfre atan durumlara, inançlara, hatalara düşürebilir. Nitekim her bir günahta küfre giden bir yol bulunduğu kabul edilmiştir.

Namazın ehemmiyetini ifade etmede 2356 numaralı hadisin ayrı bir yeri vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orada "Benimle onlar arasında ahid namazdır, kim onu terkederse küfre düşer" buyurmaktadır. Hadisteki "onlar" zamiriyle müslümanların kastedilebileceği de kabul edilmekle birlikte esas itibariyle münafıkların kastedildiği belirtilmiştir. Şu halde onların kanlarını korumalarının müsliiman muamelesi görmeye hak kazanmalarının yegane sebebi namaz kılmalarıdır. Şayet namazı terkederlerse, onlardan zimmet kalkar. Kâfirler zümresine dahil olurlar ve kendilerine kâfire uygulanan ahkâmın uygulanması gerekir. Kâdı İyâz hadisi açıklarken der ki: "İslâm ahkâmını onlara icrasında esas, onların namazlara gelip cemaatlere katılıp zahirî ahkâma inkıyadla müslümanlara benzemeleridir. Bunu bırakacak olurlarsa diğer kâfirler gibi olurlar." Türbüştî der ki: "Bu mânayı Resûlullah'm münafıkları öldürmek için izin isteyenlere verdiği şu cevap da te'yid eder: "Ben musalli olanları (yani namaz kılanlar) öldürmekten men edildim."

Namazı terkedenin tekfiri meselesine gelince, Nevevî der ki: "Namazın terki onun vacib olduğunu inkardan ileri gelmişse bu müslümanların icmaı ile küfürdür. Böyle biri derhal İslam dîninden dışarı çıkar. Ancak yeni müsliiman olmuş, bir müddet müslümanlarla da düşüp kalkmamış ve bu sebeple namazın farziyyeti kendisine henüz ulaşmamış birisi ise böyle birinin namazı terki, onun küfrünü gerektirmez. Keza

namazın farz olduğuna inanarak tembellikle terkeden kimse hakkında ihtilaf edilmişse de İmam Mâlik ve Şafiî başta olmak üzere, selef ve haleften birçok cemâhir, böyle birinin tekfir edilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Böyle birisi fâsıktır. Kendisine tevbe teklif edilir. Tevbe ederse dokunulmaz, aksi halde muhsan zâni gibi hadd suçundan kılıç kullanılarak öldürülür. Seleften bir grup da tekfirine hükmetmiştir. Bu görüş, Hz. Ali'den rivayet edilmiştir. İki rivayetten birine göre Ahmed İbnu Hanbel, Abdullah İbnu'l-Mübarek, İshak İbnu Râhîıye ve bazı Şafiîler de bu

görüştedirler. Ebû Hanîfe, bir grup Kûfî ve Şâfiîlerden el-Müzenî, namazı terkeden tekfir edilmez ve öldürülmez diye hükmetmişlerdir. Bunlar taziren hapsedileceğim ve namaz kılmcaya kadar mevkuf tutulacağını söylerler. Öldürüleceğine hükmedenler, sadedinde olduğumuz hadisleri esas almışlardır. Öldürülmeyeceğine hükmedenler: "Şu üç şey dışında, müslüman kişinin kanı helâl olmaz..." hadisiyle hükmederler. Hadiste "dul zâni", "cana can kısas", "dîninden dönen" sayılır, fakat "namazı terkeden"in zikri geçmez. Tekfir edilmeyeceği görüşünde olan cumhur şu âyeti de delil gösterir: "Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışındaki günahı dilediğinden affeder" (Nisa 48). Keza Resûhıllah'ın "Lâilâhe illallah diyen cennete girer", "Allah'ın bir olduğunu bilerek ölen cennete girer", "Lâilâheillallah diyenlereAllah ateşi haram etmiştir" gibi çok sayıda hadislerini de bu görüş sahipleri delil olarak zikrederler.

Nevevî: "Kulla, küfür arasında namazın terki vardır" hadisini âlimlerin dört şekilde te'vil ettiklerini belirtir:

1- Kişi namazı terketmekle, kâfirin cezasını hakeder, o da ölümdür.

2- Hadis namazın terkini helâl addedenler hakkındadır.

3- Namazın terki kişiyi küfre götürür.

4- Namazı terk fiili, kâfirlerin fiilidir.

Namaz dışında kalan diğer farzlardan birini terkeden hakkında verilecek hüküm hususunda da ihtilaf olmuştur. Mesela İmam Mâlik'e göre bir kimse, "abdest almam, oruç tutmam..." dese kendisinden tevbe etmesi taleb edilir, tevbe etmezse öldürülür, çünkü kâfir olmuştur. "Zekât vermem" derse zorla alınır, direnecek olursa mukâtale edilir. Ancak "Hacc yapmam" derse, buna mecbur edilmez, zira haccın müddeti geniştir. İbnu Habib ise: "Ben abdest almam, gusletmem, oruç tutmam" diyen veya zekâtı, haccı terkeden kimsenin kâfir olacağına hükmeder. Cumhur'a göre bir kimse ibadetin farziyyetini inkar etmedikçe kâfir olmaz. Bu hususta ashab icma eder.

(.y&k Jl J IjjSy ; JIli (3 öl3 4 IP kül 3-sİj ^JİİI 3I 30 .

Ijjj^Ij ;»1 jJSsj« 4j>- 1 jJlî t j+ a j«Jl öo^jP 3* ’ıj^ £ççül OU

. .(3 I (Jjl 3

30. (2359)- Ebû'l-Melih (rahimehümullah) anlatıyor: "Biz bulutlu bir günde Büreyde (radıyallâhu anh) ile bir gazvede beraberdik. Dedi ki: "İkindi namazını erken kılın, zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim ikindi namazını terkederse ameli boşa gider" buyurdu." 1491

AÇIKLAMA:

1- Bulutlu günde vaktin tayininde yanılma olabileceği için namazın gecikebilme ihtimali fazladır. Bu sebeple o çeşit durumlarda ikindi namazının ilk vaktinde kılınması hususunda daha bir titiz davranılmasına dikkat çekilmiştir. "Bulutlu günde güneş olmadığı için vaktin girdiği bilinemez, öyleyse nasıl acele edilebilir, erken davranılabilir?" diye

itiraz edilmiş ise de: Hava bulutlu olsa da zaman zaman güneş gözükebilir, ayrıca bu işte, içtihad da yeterlidir" diye cevap verilmiştir. Ulemanın bu münakaşasına yer verişimiz, onların mesele üzerinde gösterdikleri hassasiyeti tebarüz ettirmek içindir. Çünkü günümüzde saat var, takvim var. Bunlar sayesinde güneşe bakmadan ikindinin ilk vaktini bilebiliriz. Ancak, bunların olmadığı şartları düşünerek, namaz vakitleriyle ilgili temel bilgileri edinmemiz gerekir.

2- Rivayetin bazı vecihlerinde "bilerek" kaydı yer alır: "İkindiyi kim bilerek terkederse..." şeklinde.

3- Haricilerden ve diğerlerinden, "kebîre işleyen kâfir olur" diye hükmedenler, bu hadisle ihticac etmişlerdir. Bunlar derler ki: "Bu hadis, şu âyetin bir benzeridir: "Kim îmanı inkar ederse şüphesiz amelleri boşa gider" (Mâide 5). İbnu Abdilberr der ki: "Ayetin mefhum-u muhalifi: "Kim de îmanı inkar etmezse ameli boşa gitmez" demektir. Öyleyse âyetin mefhumu ile hadisin mantfıku (ifade ettiği hüküm) miiteârızdır, yani birbirlerine zıtlık arzederler. Bu durumda hadisin te'vili gerekir. Zîrâ âyet ve hadiste teâruz görülünce bunların mümkünse cemedilerek her ikisiyle de amel yolu araştırılır. Cem, birini diğerine tercihten evladır.

Hanbeliler ve "namazı terkedenler kâfir olur" diye hükmedenler de bu hadisle amel ederler. Bunlara verilecek cevap önceki hadisin izahında geçtiği üzere, farziyyeti inkârla terkedenler kâfir olur, tembellikle terkedenler değil.

4- Cumhur bu hadisi te'vil etmiştir. Ancak te'vilden ayrılmışlar, farklı görüşler getirmişlerdir. Bir kısmı, terk sebebi üzerinde, bir kısmı boşa çıkma (veya yok etme) üzerinde; bir kısmı da amel üzerinde durmuş ve te'vilde bulunmuştur: "Hadisteki terk'den kasıd ikindinin farziyyetini inkâr ederek veya farzlığım itiraf etse bile kılmayı hafife alarak, istihza ederek terketmektir" denmiştir. Bu te'vile şu

cevap verilmiştir: "Hadisten Sahâbî'nin anladığı bu değildir, o namaz vaktinde kılmada ifrat etmeyi anlamıştır. Bundan dolayıdır ki ilk vaktinde kılmayı emretmiştir. Sahâbî'nin anladığı şey, başkasının anladığından evlâdır."

Şöyle diyen de olmuştur: "Hadisteki terkden murad "tembellikle terk"tir, ancak bununla ilgili vaid "şiddetli zecr" üslubuyla varid olmuştur, öyleyse zahiri murad değildir, tıpkı "Zâni, mü'min olarak zinâ etmez..." hadisinde olduğu gibi..."

Şöyle diyen de olmuştur: "Bu mecazî bir teşbihtir. Mânası sanki: "Bu kimse, ameli boşa gidene benzer" demektir."

Şöyle de denmiştir: "Hadisin mânası: "Ameli boşa gideyazdı" demektir."

Şöyle de denmiştir: "Boşa gitmekten maksad amellerin Allah'a yükseldiği o vakitte hasıl olan noksanlıktır. Ve sanki amelden murad hassaten namazdır, yani: "O kimse ikindiyi vaktinde kılanın ecrini alamaz, sonradan icra ettiği "namaz ameli" Allah'a yüselmez." Bu te'vilin anlaşılmasında şunu bileceğiz: İlk vaktinde kılman ikindinin Allah'a yükselme şansı vardır.

Şu da denmiştir: "Boşa gitme veya yoketme"den murad "ibtal"dir [501 yani amelinden, herhangi bir vakitte yapacağı istifade, iptal olur, sonra ondan istifade eder, tıpkı seyyiâtı hasenâtma galebe çalan kimse gibi. Zira bu kimsenin durumu Allah'ın meşietine bağlıdır. Eğer affa maruz kalırsa hesanâtmdan istifade eder. Öyleyse bu meşiete bağlı kalma hali bile tek başına, hasenâtından istifadenin iptal olmasıdır, çünkü affa uğrayıncaya kadar hasenâtından istifade edememiştir. Affa uğramayıp azab çektikten sonra affa uğrasa durum yine aynıdır, yani "iptal" mevzubahistir.

5- Bu meseleye, Mürcie fırkasına cevap verme sadedinde genişçe yer veren el-Kâdî Ebû Bekr İbnu'l-Arabî şöyle der: "(Amel'in) yok edilmesi iki çeşittir:

a) Bir şeyin bir başka şeyi tamamen yokedip ortadan kaldırması: îmanın küfrü yoketmesi veya küfrün îmanı yoketmesi gibi. Burada her iki cihette de gerçek bir yoketme mevcuttur.

b) Muvâzeneli yoketme: Şöyle ki: Hasenât bir kefeye, seyyiât da diğer kefeye konulup tartılınca, kimin hasenâtı üstün gelirse kurtulur, kimin seyyiâtı üstün gelirse durumu Allah'ın meşietine bağlıdır; dilerse affeder, dilerse azab verir. İşte bu meşiete bağlı olma hâli, belli bir iptaldir. Çünkü, ihtiyaç halinde istifadenin durdurulması onun iptalidir. Azab çekmek ise, ateşten çıkıncaya kadar öncekinden daha şiddetli bir iptaldir. Şu halde, her iki durumda da, mecazî olarak "yoketme" tabirinin ıtlak edileceği nisbî bir iptal vardır. Bu, hakikî yoketme değildir. Çünkü, ateşten çıkarılıp cennete konunca, (muvazenede hafif düşen) amelinin sevabı kendisine geri döner. Bu telakki, her iki yoketme'yi bir tutan Ahbatiyye fırkasının iddiasından farklıdır. Bunlar, asiller hakkında da, kâfirler hakkındaki hükümde bulundular. Kaderiye fıkrasının çoğunluğu bu gruba girer."

Şu halde, Ebû Bekr İbnu'l-Arabî, küfrün îmanı yoketmesini "hakiki yoketme" olarak görmüş, seyyiâtın hasenâta galebe çalmasını da mecazî, geçici yoketme mânasında "muvazeneli yoketme" olarak isimlendirmiştir. Öyle ise sadedinde olduğumuz hadiste ikindinin terki küfürden gelmiyor ise, ameli tamamen yok etmeyecek, ancak diğer hayırlı amellerinden istifade, Allah'ın meşietine ve marifetine bağlı kalacak veya azabtan sonraya tehir edilecektir. Şu halde bu "bağlı kalma" ve "tehir" durumları da muvazeneli yoketme'ye giren nisbi bir iptaldir.

6- Hadiste geçen "amel"den murad nedir? sorusuna cevap sadedinde şu söylenmiştir: "Bu, kendisiyle meşguliyet sebebiyle namazın terkedildiği dünyevî ameldir. Öyle ise bu amelin iptal olması "ondan ne fayda ne de menfaat göremeyeceğini" ifade eder. Birçok hadislerde ifade edildiği üzere meşru dairede yapılan bütün ameller bir nevi ibadettir, dünyevî bir iş olsa bile âhirete bakan yönü, manevî kazancı vardır. Namazın bırakılması pahasına, yapılan iş meşruiyyet yönünü kaybedeceğinden uhrevî kazancı derhal iptal olur ve ondan en azından bu cihetiyle istifade edemez. Şu halde hadis-i şerif bu manaya da dikkat çekmiş olmaktadır.

Buhârî şârihi İbnu Hacer, hadisle ilgili yapılan çeşitli te'viller içerisinde, "Bunun şiddetli zecr makamında vârid olduğunu" beyan eden görüşün en kuvvetli görüş olduğunu belirtir ve zahirinin kastedilmediğini söyler.

ÜÇÜNCÜ BÂB

NAMAZ VAKİTLERİ

; jli LtjJi <uİp iLs aJLLj ^LA ot31 İ~t~ jÇjJl 01 [;<up aUİ cÜ -1

c.Jlj ji ^^ oj^l ^ cLj2jtj 1 g■ g.»i ı 2y«j ^llllj jj-ijl JlJli OO *—- >

a'y>\ ^ JIİlİ o^ol ^ Cp-4-eo jJlp-1 jl5"" JjkJ jL^jdl ı—a ip»Jl Aî ’lJjA!

A*Jl y>-\ ^ cjjjlcuJl ,jy>- ş-LiotlLı JlJli ay>\ ^ ,j y>- ysAJb JIİli

jlT İl y>-\ ^ coSlS"" Jl As ^JjlJjJİJ d-4-c» 1 il

-Up 015” j >-1 ^ aS ; J jJL ^JdLaJlJ d-4-^ j^jJl y>-\ f 0

. JjjLiJl Ja>jJL0

1. (2360)- Hz. Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir zat gelerek namaz vakitlerini sordu. Efendimiz ona hiçbir cevap vermedi."

(Sabah vaktinde) şafak sökünce, henüz kimse kimseyi tamyamayacak kadar ortalık karanlık iken Bilâl'e emretti, sabah ezanını okudu.

Sonra, güneş tam tepe noktasından batıya dönme (zeval) anında yine Bilâl'e emretti, öğle ezanını okudu. Bu vakit için, -öbürlerinden daha iyi bilen- birisi: "Bu, gün ortası (nısfu'n-Nehar)" demişti. Sonra, güneş henüz yüksekte olduğu zaman emretti, Bilâl akşam namazı için ezan okudu. Sonra ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca yatsı için emretti, Bilâl yatsı ezanını okudu. Sonra ertesi gün, sabah namazını tehir etti. O kadar geciktirdi ki, kişinin, "sabah vakti çıktı veya çıkmak üzere" demesi ânında namazı tamamladı. Sonra öğleyi tehir etti, öyle ki, öğle namazını dün ikindiyi kıldığımız âna yakın bir vakitte kıldı. Sonra ikindiyi tehir etti. Bir kimsenin, "Güneş (ikindi) kızıllığına büründü" diyebileceği bir vakitte namazdan çıktı. Sonra akşamı, nerdeyse ufuktan aydınlığın (şafak) kaybolduğu âna kadar tehir etti."

jr tjj I O-Jj jlT JLS- j£~\ jr c^liÜI jjÂJÜI Çyü (1)1 •‘Si'jlJ (j$J -2.

. yb jj\j c aJ İ2jiJJU I (jG cy^JI !ıj^® IpJİ

2. (2361)- Bir rivayette de şöyle gelmiştir: Akşamı, ikinci günde, ufuktaki aydınlığın kaybolmasından önce kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin ilk üçte birine kadar tehir etti. Sonra sabah oldu ve som sahibini çağırdı: "İşte namazın vakti bu iki hudud arasındadır" buyurdu. [51]

f cyŞ- 3i ılr* ‘—i j*-ı 01 j! 34-3' jb"" jy>- :ijb ^ Âüjj 3.

3i ^ oljJjj cy-T 3 jlij cly* JLp- 32 *^' Jpj

3. (2362)-Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Sabah namazını kişi arkadaşının yüzünü tamyamayacak -veya kişi yanındakini tanımayacak- kadar (ortalığın karanlık olduğu) bir anda kıldı. Sonra ikindiyi öylesine tehir etti ki, namazdan çıktığı zaman güneş sararmıştı..."

Rivayetin sonunda Ebû Dâvud der ki: Bu hadisi rivayet edenlerden bazısı şöyle dedi: "sonra yatsıyı gece yarısına kadar tehir ederek kıldı." 1521

lüs 3^ 3^® ?ÖC>3^ C-Jj °{Js- İ~î 4»l jlj ö^) jl[-4.

Jr 'JjÂs fliti f L'J^\ fliti f lûali oöy yî yJlj ilil

ç.Lio«Jl ^Uli oyl c-oLp jjy- yyj»' ilJli oyl jjy- o^il cjyxJl il^lp (jy

îiiiy jtiı ı.[j£ 43 ji yil j£ia j l s^ıl oyi ^liiı ^34' jb”"01 ıx_b

4 34^' O-Jj L«a*j ıjjjLiJl ıjy) jl 3^ y/3' ^Ob"" (_£ûJi (3J-* L^y-'

cyj iJlİs caJJİ Jjjjj t lül ;34"j^ J'- 2 ® ??633l CUSj jp 3^ ‘^4 yLjli ytjjı

. il^jl JUcl :»yJl« £=-*3' j'-~3jl l«. (yb-3lj tşx»jS lj p-L~« y-y-l .]ylj L* jru

4. (2363)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazların vaktinden sormuştu. Ona:

"Şu (önümüzdeki) iki günde namazları bizimle kıl!" buyurdu. (O gün) güneş tam tepe noktasından (batıyor) kayınca ezan

için Bilâl'e emretti. O da öğle ezanını okudu. Sonra öğle için kâmet okumasını emretti. Sonra güneş

yüksekte, beyaz parlak iken emretti ve ikindi için kamet okudu. Sonra güneş batınca emretti, akşam için kâmet okudu. Sonra ufuktaki aydınlık kaybolunca emretti, yatsı için kâmet okudu. Sonra şafak sökünce emretti sabah için kâmet okudu. İkinci gün olunca, Bilâl'e ortalığın serinlemesini beklemeyi emretti. O da öğleyi, ortalık iyice serinleyinceye kadar geciktirdi. İkindiyi, güneş yüksekten, dünkü vakitten biraz sonra kıldı. Akşamı ufuktaki beyazlık kaybolmazdan az önce kıldı. Yatsıyı gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabahı ortalık iyice ağarınca kıldı. Sonra:

"Namaz vakitlerinden soran kimse nerede?" diye sordu. Soru sahibi:

"Benim ey Allah'ın Resûlii!" dedi.

"Namazlarınızın vakti dedi, gördüğünüz (iki vakit) arasındadır." [53]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen hadisler beş vakit namazdan her birinin ilk vakti ile son vaktini belirlemektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), muhataplarının anlamakta zorluk çekeceği veya çabuk unutacağı bir kısım tariflere ve hatta teknik tabirlere dayanacak olan açıklamalara yer vermiyor. Namaz vakitlerini öğrenmek isteyen zâta, iki gün boyu bunu fiilen gösteriyor: Bunu birinci gün, namazları ilk vakitlerinde, ikinci gün de son vakitlerinde kılmak suretiyle yapıyor. İkinci günün sonunda soru sahibini çağırarak, "namaz vakti, bu iki hududun arasında kalan zamandır" buyuruyor.

2- Namazlar bu iki vakit arasında muteber olmakla beraber, ilk vaktinde kılınmalarının ehemmiyetine başka hadislerde

dikkat çekilmiştir. Gerçi, bu rivayetlerde öncelikle ilk vaktinde kılmış olması da namazları ilk vakitlerinde kılmanın efdaliyetine bir delil sayılabilir.

3- Sorulan bir şeyin cevabını, fiilen göstererek vermek efdaldir. Bu tarz, meselenin hem herkesçe anlaşılmasına, hem de daha iyi kavranmasına yardım eder.

4- Bir kısım meseleleri, ihtiyaç ânına kadar açıklamamak, ihtiyaç hasıl olunca açıklamak efdaldir. İhtiyaç ânını sorulan sual, bilme ihtiyacının duyulması tayin eder.

5- Rivayetlerde yatsının vakti ihtilaflı gözükmektedir. Büreyde ile Ebû Mûsa'nın rivayetlerinde (2360 ve 2363. rivayetler) yatsıyı Hz. Peygamber'in gecenin üçte birinden sonraya bıraktığı ifade edilirken 2362 numaralı hadiste -ki Abdullah İbnu Amr İbni'l-As'ın rivayetidir- gece yarısında kıldığı belirtiliyor. Bunlardan hangisinin efdal olduğunu âlimler münakaşa etmiştir. Hanefîlere göre, yatsıyı gecenin ilk üçte birinin sonunda kılmak müstehabtır. Bazı Hanefîlere göre müstehab olan vakit son üçte bir'den önceki vakittir. Bazı Hanefîlere göre de namazın gecenin üçte birine tehiri efdaldir. Bu iki görüşü birleştirerek:"Yatsıya, gecenin üçte biri çıkmazdan önce niyetlenip bu üçte birin sonunda namazdan çıkmalı" diyen de olmuştur.

Şafiî hazretlerinden iki görüş rivayet edilmiştir. Birine göre yatsının ihtiyarî vakti gecenin üçte birine, diğerine göre yarısına kadar devam eder. Nevevî ikinci kavlin esahh oduğunu söylemiştir.

j? ilik jli 6 ıs" jyr ^ f 5 ıs" jy: J,j i <3

JjjŞ (jr y- f CjjjLiJl Cj\s- ,jry>- Ç,UL*J| ^ sİAŞ-j <jry- Cy

ö^J.1 Y ^ A-AjJ AİÜ 5"!? ÛIS" ijryy Adlili

I ç,L2k*Jl ^ cjjj I ajSjJ j? cAİLi* 5^ 5 IS" AYy Cjyy 'yy

fös- *Uj‘l cJj İJüb t jlii tli üsJl f 1 ojii-î ^ Jb f cjiil iJK

A b a 1 Ijjfcj G jjl A>- y>-\ (jju LCjî oÇ)jy2İ\

5. (2364)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cibril (aleyhisselâm) bana, Beytullah'm yanında, iki kere imamlık yaptı. Bunlardan birincide öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadarken kıldı. Sonra, ikindiyi her şey gölgesi kadarken kıldı. Sonra akşamı güneş battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman kıldı. Sonra yatsıyı, ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca kıldı. Sonra sabahı şafak sökünce ve oruçluya yemek haram olunca kıldı. İkinci sefer öğleyi, dünkü ikindinin vaktinde herşeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldı. Sonra ikindiyi, herşeyin gölgesi kendisinin iki misli olunca kıldı. Sonra akşamı, önceki vaktinde kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte biri gidince kıldı. Sonra sabahı, yeryüzü ağarınca kıldı. Sonra Cibril (aleyhisselâm) bana yönelip:

"Ey Muhammedi Bunlar senden önceki peygamberlerin (aleyhimii'ssalâtu vesselâm) vaktidir. Namaz vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır!" dedi." [54]

6. (2365)- Nesâî'nin Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den yaptığı bir rivayette şöyle denmiştir: "Sonra O'na (Cibril), Fecr ıızayıp [55] sabah olunca daha yıldızlar parlak ve cıvıl cıvıl 1561 iken geldi. Diinkii yaptığını aynen yaptı, sabah namazını kıldı. Sonra da: "Namaz vakti, işte gördüğünüz bu iki namaz arasıdır" dedi." 1571

«jiil jlS" c 4^!z4^ 3“^ ^jÜI cJlj _z4^ :c£y?-l <jj -7

‘(jM-iJl ıjy 7 ” - e-4»ül ^^4^ f OjIp ıjy 7 " - 4vüT f c

c^İLl» J4-_^l ^JJö jli' (jy>- ^4ül ^^14? jj-4 3)^ olS""ûy^r 3-4^' Tül ^ c^üiJl (üis

^üaJl ^ eM;j jl cJ4Ul slJj (_|l ç-Liül ^ t (j~LeÜI cUjIp ü’jü-l ^

. (JjcJ| -1>-l ;»i]I^JÜLı« ^l^llj.J JjL^j ll

7. (2366)-Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "...Öğleyi, güneş (tepeden batıya) meyledince kıldı. (Bu sırada) gölge ayakkabı bağı kadardı. Sonra ikindiyi, gölge ayakkabı bağının misli ve adam boyu olunca kıldı. Sonra akşamı, güneş batınca kıldı. Sonra yatsıyı, ııllıktaki aydınlık kaybolunca kıldı. Sonra, sabahı, şafak sökünce kıldı. Sonra ertesi günün öğlesini, gölge, adam boyu olunca kıldı. Sonra ikindiyi, kişinin gölgesi iki misli olunca kıldı. Sonra akşamı, güneş batınca kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte birine veya yarısına doğru kıldı. Sonra sabahı kıldı ve ortalık ağardı." 1581

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen şirak'ı ayakkabı bağı diye çevirdik. Bu, ayakkabının üstündeki kayış, sırım demektir. Şârihlerden Sindi bununla eşyanın öğle vaktindeki aslî gölgesinin kastedildiğini belirtir. Mekke'de bu sıfırdır. Mevsime ve mekana göre, zeval ânındaki bu gölgenin miktarı olabilecektir. Zira her yerde tam zeval ânında gölgesizlik hali olmaz. Bu hâl ekvatorda ve oraya yakın yerlerde olabilir. Sindi der ki: "Şirak ile, zeval ânındaki gölgenin kastedildiğinin delili şu ki, hadisin devamında ikindi vakti, bu aslî gölgeye (mesela) insan gölgesinin bir misli daha ilave olmasıyla başlatılmaktadır."

j-giiJl Tij Tjy>-Tj öjl öoJ^aJJ ’.İ-t 1 4Üİ JJli [: Jli b-4-iP İDİ ijjjJs ,J ,I -8.

_y>-T (1)İJ t4 J '- s 3 ıjy^r j-^aül JJİ öjj <■ j^aül C-Jj JjJ-A; üy? 4^3 ‘J^üJÜl JjjJ ûy?

4-^J Oİ3 tjj-üiJl Ş (jy>- 4^3 j>-\ ıl)lj c^j^Lcül JjJiJ cuîJ JjI l)lj j â-<g" Cjyy

c^tül jÜİJaj Cjy~ c-*ij Jjjl jJ3 ^JJJUl 4^3 ölj cjji I ûy~ ş-4-ül cuij Jjjl

* t t . t * * fc c

. JggI üjsj c^«li U I I 4>-^>-l

^jjgj 4^3 1 Öİ 3

8. (2367)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bilesiniz, namazın bir ilk vakti bir de son vakti vardır. Öğle vaktinin evveli güneşin tepe noktasından batıya meyil (zeval ânıdır. Son vakti de ikindinin girdiği andır. İkindi vaktinin evveli, vaktinin girdiği andır. Vaktin sonu da güneşin sarardığı andır. Akşam vaktinin evveli, güneşin battığı andır. Vaktin sonu da ufuktaki aydınlığın (şafak) kaybolduğu andır. Yatsı vaktinin evveli, ufuğun kaybolduğu andır. Vaktin sonu da gecenin yarısıdır. Sabah vaktinin evveli fecrin (aydınlığı) doğmasıdır. Vaktin sonu da güneşin doğmasıdır." 1591

9. (2368)- Muvatta'da Abdullah Ibnu Rafı' Mevla Ummü Seleme'den kaydedilen bir rivayette şöyle denmiştir: "Abdullah İbnu Rafı', Ebû Hüreyre'ye namazların vaktini sormuştu. Ebû Hüreyre kendisine şıı açıklamayı yaptı: "Ben sana haber vereyim: Gölgen kendi mislin kadarken 1601 öğleyi kıl. İkindiyi gölgen iki mislin olunca kıl. Akşamı güneş

batınca kıl. Yatsıyı seninle 1611 arana gecenin üçte biri girince kıl. Sabahı da alaca karanlıkta kıl." 6 ’

JiiLî-j 1 gJâ»>■ 2jk| OJ aJLİp <up iul ijli 6-U3 .10.

bpi i!)î Jl Ulji £JJ°1 İS! 'J^\ \Jsfi ûî (î ıjj£>î L »Sy* UJ 1*4^ ’jâş .W- I^İp 4jO<2j j! ı6*S”VjJl LS j-tS <cJL ç.Lİ2^j cAİİS 1SA>-I

c—»1 j oı S c^JljJLÎl c-Jj j(jLxJl lS! ç.Lcu*Jlj c—lSI -6yşJ.l3 ^*-6cül

.]âSLxJuİ ^^Jlj iaaIp cuilj odS ^lj jAi caİlp c—«6 6-3 ^Cı

10. (2369)- İmam Mâlik'in anlattığına göre, Hz. Ömer valilerine şöyle yazdı: "Nazarımda işlerinizin en ehemmiyetlisi namazdır. Kim onu (farz, vacib, sünnet ve vaktine riayetle) korur ve (tam zamanında kılmaya) devam ederse dînini korumuş olur. Kim de onu(n zamanını tehir suretiyle) zayi ederse, onun dışındakileri daha çok zayi eder."

Hz. Ömer yazısına şöyle devam etti: "Öğleyi gölge bir ziralıktan birinizin gölgesi misli oluncaya kadar kılınız. İkindiyi, güneş yüksekte, beyaz, parlak iken, hayvan binicisinin, güneş batmazdan önce iki veya üç fersahlık yol alacağı müddet içerisinde; akşamı güneş batınca; yatsıyı ufuktaki aydınlık battımı gecenin üçte birine kadar kılınız. - Kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin, kim (yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin, kim

(yatsıyı kılmadan) uyursa gözüne uyku düşmesin- Sabahı da yıldızlar parlak ve cıvıldarken kılınız." 1631

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Ömer'in namaza ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermektedir. Onun nazarında namaz ferdlerin dînî hayatını ilgilendiren bir mesele olarak kalmıyor, devletin meselesi oluyor ve en mühim meselesi addediliyor. Bundandır ki, namaz vakitleriyle ilgili teferruatı valilerine tamim ediyor ve yatsıyı kılmazdan önce yatacak olanlara üç kere tekrar ettiği bir bedduada bulunuyor: "Namazdan önce yatanın gözü uyku tutmasın."

Bezzâr'ın bir rivayetinde bu bedduayı bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yapmıştır:

2- Yıldızların cıvıldaşması diye tercüme ettiğimiz tabirin aslı müştebike'dir. Yani, iç içe girmiş, kenetlenmiş demektir. Maksad yıldızların hepsinin canlı olarak görüldüğünü, ortalığın henüz iyice aydınlanmadığını ifade etmektir. Çünkü, gündüz aydınlığı zayıfken yıldızlar daha çok gözükür. Aydınlık arttıkça azalır ve sonunda görünmez okular.

^İvaJl öo{y> <3 3 ! . 14 i? !^*|3 <_jl <jl y*s- jl[:aJ ıs_j>~ I 3 j - 11

. 6-Uö 4j>- y>-\ ali (jöiijjis

11. (2370)- Muvatta'nın diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Ebû Mûsa el-Eş'arî hazretlerine yazdığı bir mektupta aynı şeyi hatırlattı ve (ilaveten) şunu yazdı: "Onda -yani sabah namazındamufassal sûrelerden iki uzun sûre oku." 1641

AÇIKLAMA:

Ebû Mûsa el-Eş'ari (radıyallâhu anh) hazretleri ashâb'm kibârmdandır, ilk müslüman olanlar arasında yer alır. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onu, Muğire İbnu Şube'den sonra Basra'ya vali tayin etmişti. Yani Hz. Ömer sadedinde olduğumuz mektubu Ebû Mûsa'ya Basra valisi sıfatıyla yazmış olmaktadır. Nitekim önceki rivayet (2369) namaz ve namaz vakitleriyle ilgili mektubu Hz. Ömer'in, valilerine yazdığını belirtmişti. Şu halde bu rivayet, mumaileyh mektuplardan Basra'ya gidenin âlimlerin ıttılâma mazhar olarak günümüze kadar korunduğuna şâhidlik etmektedir. Üzerinde durduğumuz mevzumuz açısından mühim olan husus İslâmHalîfesi Hz. Ömer'in valilerine "sabah namazında" okuyacakları sûreler hususunda bile, irşâdî devlet tamimi göndermiş olmasıdır.

Oj c33^ 1 OU tjJOÜI cıOJ" OtHJ 0-J-t-0 LOU ç.L0jJ1 O' 1 »[<Sj ^~' -12.

- **lyt 0**

12. (2371)- Yine benzer bir diğer rivayette şu ifade mevcuttur: Hz. Ömer, Ebû Mûsa (radıyallâhu anhiimâ)'ya şöyle yazdı: "...Yatsıyı seninle (akşam namazıyla) arana gecenin üçte biri girince kıl. Geciktirirsen gecenin yarısına kadar olsun. Sakın gafillerden olma." [65]

OlSj c^^İJl 0JI3 ISI jkll üj :JU # <uıl 0Î[:U^İ0 öl ^bJl ^ ^ ^1 jpj . 13 .

IS v—jytJ'l C-Jjj cö~^*ll ö-^1 0» j-^*Jl 1 0» aJjJsS^JJÜ^I 3^

c-otllö İSli t^~_Leül ü01 3i j- : t t 2l dr 4 ^^^1 I 33^ 3i ş-lijtll öo^ 3

. ^1~»jJ|j jj\j <& Ja. a! iJus» 4 j>-^>-I .J jileyi 3^ ,jG I^jU So>Jl

13. (2372)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğlenin (başlama) vakti, güneşin (tepe noktasından batıya) meylettiği zamandır. Kişinin gölgesi kendi uzunluğunda olduğu müddetçe öğle vakti devam eder, yani ikindi vakti girmedikçe. İkindi vakti ise güneş sararmadıkça devam eder. Akşam vakti ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolmadığı müddetçe devam eder. Yatsı namazının vakti orta uzunluktaki gecenin yarısına kadardır. Sabah namazının vakti ise fecrin doğmasından (yani şafağın sökmesinden) başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder. Güneş doğdu mu namazdan vazgeç. Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasından doğar. " [66]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen şeytanın iki boynuzu tabiriyle ilgili olarak İbnu Hacer şu açıklamayı sunar: "Şeytanın iki boynuzu başının iki tarafı demektir. Denir ki: "Şeytan güneşin doğduğu yerin hizasında dikilir. Öyleki o, doğunca (şeytanın) başının iki yanı ortasında olur. Ta ki, güneşe tapanların güneş için yaptıkları secde onun için yapılmış olsun. Batma sırasında da aynı hal mevzubahistir. Durum böyle olunca güneşin, şeytanın iki boynuzu arasından doğması, doğuşu esnasında güneşi seyredene nisbetendir. Şöyle ki, eğer şeytanı seyretmiş olsaydı, onu güneşin yanında dikilmiş olarak görecekti."

İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de karneyn yani iki boynuz tabiriyle -İbnu Hacer'in açıklamasından görüldüğü üzerebaşın iki tarafından ifade edildiğini kaydettikten sonra "kile" yani denildi ki diyerek kelimenin tâli manalara da tevcih edildiğini belirtir: "Karn, kuvvet"tir, yani güneş doğarken şeytan harekete geçer ve tasallutta bulunur ve güneşe yardımcı vaziyetini alır."

İbnu'l-Esîr, karn kelimesinin devir, çağ mânasının da esas alınarak hadisteki karneyn tabirinin iki çağ şeklinde anlaşıldığına dikkat çeker.

Denildi ki: "İki çağı arasında demek "öncekilerden ve sonrakilerden olacak iki ümmeti" demektir. Bütün bunlar, güneşin doğuşu esnasında ona secde edenler için bir temsildir. Ve sanki, bu sapıklığı, onlara şeytan kurmuştur. Öyleyse giineşperest güneşe secde etti mi şeytan güneşin yanında yer almış gibidir."

Ulemanın bu açıklamalarına şunu da ilave edebiliriz: Dîn-i mübîn-i İslâm, sabah namazının nihâi vaktini güneşin doğuşu olarak tesbit etmiştir. Öyleyse mii'min Rabbine karşı farz olan sabah ibadetini yapabilmek için güneş doğmazdan

önce kalkmalıdır. Güneşin doğması ânında yapılacak ibadet makbul değildir. Öyle ki, güneş

doğmadan önce başlanmış bir namaz henüz bitmeden güneş doğacak olsa, o namaz bozulmaktadır, kazası gerekmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dînde bu kadar ehemmiyetli yeri olan bir meselenin mü'minlerin zihninde daha canlı olarak yer etmesi için, meseleyi şeytanla da irtibat kurarak vazetmiş olmaktadır. Nitekim dînin reddettiği pek çok mesele şeytana nisbet edilerek kerahet veya haramiyeti beyan edilmiştir. Bu tebliğ üslubunun Kur'ân'da da pek çok örnekleri vardır. İçki, kumar ve putları haram eden âyette olduğu gibi (Mâide 90-93).

Şu halde, hadisten İbnu Hacer'in de kaydedip reddettiği bir kısım kozmoğrafık, maddî izahlar yapmak için tekelliife gerek kalmamaktadır.

Hadisteki maslahat açıktır: Mü'minlerin erken kalkmalarını sağlamak, mü'minlere zaman şuuru, programlı iş yapmak, vaktinde iş yapmak alışkanlığı kazandırmak, kendini vakte göre ayarlamak, disipline etmek, vaktinden sonra yapılacak işlerin kıymet ifade etmeyeceği fikrini zihinlerde tesbit etmek gibi günlük hayatımızın gerek ferdî ve gerekse içtimâi veçhelerinde, gerek sıhhat ve gerek iktisad açılarından gerek dünyaya ve gerek âhirete bakan pek çok faydaları, maslahatları saymak, görmek ve göstermek mümkündür.

cLâlS":^ î aJ jlJi c alp $1 SjJj ^î l5 İp jjj (jÎ : Jlî Jl^il .14.

^ cj^JLİl Jj I jdl ûj^cjİl ^1^2j iJLaİ Ll İ-İ- a\}I

£.L2u*Jl Oİ olSjı <3 (Jli L* c a^>- Jlj a^jJ^I ^^3İ <Jş aİ>j eli ^Oj>-I

olajJl ol5^ cL^Ojtj ooJİ-lj I^L_$ ^J_Jl 0l5j cA>S*Jl ^jdl

cJJJl cSj ^LİodI 6j[!AjIjj I I A^^>jL| 4j>^j>-I . JajÜJ IjJLjj

£ & S 1 * o X

Âjjliüt \j£ ji jyCö ^ »—AyıÜ aJ^S. lag] Ijjfcj .JJyJJl JtâSi Jli

14. (2373)- Ebû’l-Minhâl Seyyâr İbnu Selâme (rahimehullah) anlatıyor: "Ben ve babam birlikte Ebû Berze elEslemî (radıyallâhu anh)'nin yanına girdik. Babam ona: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) farz namazları nasıl kılardı?" diye sordu. Şu cevabı verdi:

"Efendimiz sizin "el-Evvel" dediğiniz öğle namazını güneş (tepe noktasından) batıya kayınca kılardı. Birimiz ikindiyi kılınca, Medine'nin en uzak yerindeki evine dönerdi de güneş hâlâ canlılığını korurdu.

Akşam namazı hakkında ne söylediğini unuttum. Sizin atame dediğiniz yatsıyı geciktirmeyi iyi bulurdu (müstehap addederdi). Yatsıdan önce uyumayı, sonra da konuşmayı mekruh addederdi.

Kişi (yanında beraber oturduğu) arkadaşını tanıyınca sabah namazından ayrılırdı. Namazda altmışyüz âyet miktarınca Kur'ân okurdu." 1671

AÇIKLAMA:

1- Hâcire veya hâcir, öğle vaktinde hararetin şiddetli olduğu andır. Sindî'ye göre hadis Resûlullah'ın sıcak olan günlerde bile öğle namazını ilk vaktinden fazla taşırmayıp hemen kıldığını ifade etmektedir ve rivayet öğleyi biraz serinleyince kılmayı emreden hadislere de bir açıklık getirmiş olmakta, tehirin çok fazla olmadığını göstermektedir. "Şu halde sıcak günlerde fazla tehir yoksa, serin günlerde hiç tehir yapılmadan hemen kılınmalı demektir" der.

Biraz serinlemeyi emreden hadisle bu hadis arasındaki tearuzu İbnu Hacer şöyle telif edip giderir: "Arada muhalefet yoktur, çünkü bu tatbikatın havaların serin olduğu zamanla ilgili veya serinliği bekleme emrinden önceye ait olma veya serinliği bekleme şartlarının bulunmadığı durumlarla ilgili olma ihtimali vardır.

Bu hadisin zahiriyle "Vaktin evveline va'd edilen fazilet, taharet, setr vs. gibi takdimi mümkün olan herşeyi vaktin girmesinden önce yerine getirmekle hasıl olur" diyenler amel etmiştir."

2- Öğle namazına "el-Evvel" denmesi gündüzün ilk namazı olmasındandır. Mamafih Cebrâil (aleyhisselâm)'in beş vakti beyan ettiği zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ilk kıldırıp öğrettiği namaz öğle namazı olduğu için el-Evvel denmiş olabileceği de söylenmiştir.

3- İkindi vaktini tavsifte kullanılan "güneşin canlı olması" tabiriyle, güneşin batma vaktine henüz fazla yaklaşmadığını, güneşe henüz sararmanın ârız olmadığını, henüz yüksekte bulunup, ışık, hararet, renk ve parlaklıkça canlılığını koruduğunu ifade eder. Şârihler bu hâlin, bir cismin gölgesi, onun boyunun iki misli olmasına kadar devam ettiğini belirtirler.

4- Ateme, yatsı vaktinin adıdır. Kur'ân'da işâ olarak ismi geçen bu vakte bedeviler ateme dedikleri için yatsı namazı da ateme olarak tesmiye edilmiştir. Ancak Resûlullah yatsıya ateme denmesini yasaklamıştır. İbnu Hacer'e göre yasaklamanın sebebi ateme karanlık manasına gelir, bedeviler, vakitten aldıkları isimle yatsı namazına salatu'l-ateme demişlerdir. Resûlullah bu meselede onlara uymayı yasaklamış, şeriat dilindeki ismi ile tesmiyesini müstehap kılmıştır.

jlS-j c<ujwÇİ.l £1£sL| : Jli Aiil ı _JUs ^ s- ^ ^ y y&j .15.

c<LJL j ^iaS l # dili jlS" !(jLİi dili -Çp LliLc^i töc^jAİl

lydajl İj&lj lSlj cJ^p 4-^lj lil cç.l_cu*Jlj ^*»^eül

. | d^v^»ji-l l4^U4 015""cjp-l

15. (2374)- Muhammed ibnu Amr İbni'lHasen İbni Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Haccâc, Medine'ye geldiğinde namazı mîıtad vaktinden tehir ediyordu. Bunun üzerine Câbir İbnu Abdillah (radıyallâhu anh)'a (namazların vakti hakkında) sorduk. Bize şu açıklamayı yaptı:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğleyi hararetin şiddetli olduğu zamanda (hâcire vaktinde) kılardı. İkindiyi de güneş parlakken kılardı. Akşamı, güneş batınca; yatsıyı bazan geciktirir, bazen de öne alırdı. Halkın toplandığını görünce tacil eder, onları ağır görünce de tehir ederdi. Sabahı da alaca karanlıkta kılardı. " [681

. jl Jl ^İÜ2jj[; cr Jl jp- ıjy>-\ .16.

16. (2375)- Nesâî'nin Enes (radıyallâhu anh)'ten yaptığı rivayette şöyle denmiştir: "Sabahı, göz(ün görme ufku) genişleyinceye kadar kılardı." 1691

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yatsıyı, cemaatin durumuna göre ayarladığını, gerek tacil ve gerekse tehirde kesin bir prensip takip etmediğini gösteriyor.

Sabahın ihtiyari vaktiyle de ilgili bir açıklama mevcuttur. Gözün görüş alanı genişleyinceye kadar sabahı kılmış

oluyor. Bu ifade ondan sonra sabah kılınmaz mânasına gelmez. Çünkü gözün ufkunun genişlemesinden bahsetmek, daha ortalıkta karanlığın varlığını ifade eder. Halbuki sabah namazı güneş doğuncaya kadar devam eder. Ancak Resûlullah'ın bu son anlarına kadar tehir etmeden sabahı kıldığı anlaşılmaktadır.

°< t p o# s",

4j<

. jj

Dİ d # aSj! 5.

£ f "1 / »£ . ^ O £ / 0 /

1 1 4j<^üı Jil

ö{y> jAî jl5"[:<up i»l yy'j £^1 .17.

(3j (.ç laîl

17. (2376)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle namazı kıldığı zaman (gölgenin) miktarı, yazda üç ayaktan beş ayağa kadar idi. Kışta da beş ayaktan yedi ayağa kadardı." [701

AÇIKLAMA:

Burada verilen rakama aslî gölge ile sonradan ziyade olan gölge de dahildir, sadece ziyade olan gölge değildir. Gölge meselesinde Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Bu, iklime ve şehirlere göre değişen bir husustur. Bütün şehirlerde ve beldelerde rakamlar eşit olmaz. Zira, gölgenin uzunluk veya kısalığına müessir olan amil güneşin gökteki yüksekliğinin artması ve düşmesidir. Yükselkliği artıp tam tepe hizasında

olacak şekilde başa en yakın noktaya ulaşırsa, gölge azami küçüklüğe düşer. Güneş ne zaman da azami şekilde eğilir baş hizasından en uzak noktada olursa gölge de azami uzunluğa ulaşır. Bu sebeple kış gölgelerini her yerde daima yaz gölgelerinden uzun görürsün. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namazı Mekke ve Medine'de olmuştur. Bu iki şehir de ikinci iklimdendir. Derler ki bu iki şehirde gölge, yazın başında Azâr ayında üç ayaktan biraz uzundur. Resûlullah'ın namazı, hararet artınca, daha önce mîıtad olan vaktinden gecikmiş gibi olur. Böylece, o sırada gölge beş ayak olur. Ancak kıştaki gölgenin, teşrin-i evvel'de beş ayak veya beş ayaktan biraz fazla olduğunu

söylerler. Kanun ayında ise yedi ayak veya yedi ayaktan biraz fazla olmaktadır. Öyleyse, İbnu Mes'ud'un sözü, bu takdire göre bu iklim için muvafık düşer, diğer iklimler ve ikinci iklimin dışında kalan memleketler için muvafık düşmez."

Bazı âlimler, hadiste geçen ayağın, boyuna göre her insanın ayağı olabileceğini söylemiştir. Bazı âlimler her memlekette zeval (öğle) vaktini tesbitte başvurulacak usûl hususunda duvar veya tahta üzerine sağ ve sola meyli ayarlı, düz olarak çakılacak bir çubuk tavsiye eder: "Bunun gölgesine bakılır; tam diizleştimi gün ortası demektir. Gölge tam olarak doğuya meylettimi bu zeval (dönme) vaktidir ve öğle namazı girmiş demektir."

3 obtiLi» İQ^y> İ~t~ 4Üİ (Jç-kt-o IC-Jli L^-P aJJİ pİ-j Ip -18.

As>rj >-1 3^ a>-I j»46j lbo{jo]\ (jop - tjâj* 1 . 2i f < -Cr& 3 S‘

. Us i_jt U y>rjı]\ j>~ I ;» 3 --ÂJ 1 «. 4^*2” 1 t_ îL>pJI

18. (2377)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Mü'min kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte

sabah namazlarını, bürgülerine sarılmış olarak kılarlardı. Sonra, namazlarını kılınca evlerine dönerlerdi de bu esnada karanlıktan dolayı kimse de onları tanıyamazdı."™

AÇIKLAMA:

Kadınların da sabah namazında cemaate katıldıklarını belirten bu rivayet, namaz bittiği halde bile ortalığın, kadınların tanınmasına imkan tanımayacak kadar karanlık olduğunu ifade etmektedir.

öj c 3 I 3 ") 6 j aJJİ J yjtj iâJU jIS"" Oq C-uIj k«[IC-Jli Lg-iP aJJİ L^apj -19.

. ,]L»_£UP aJJİ yLf- (j

19. (2378)- Yine Hz. Âişe anlatıyor: "Ben öğle namazını, ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadar, ne de Ebû Bekr ve Ömer kadar tacil edip geciktirmeyen bir başka insan tanımıyorum."™

pjLîlj jgiğlj -kiI İ-j- oaüI (JjI5"[:cJli Lg-P İsıI pp) ^1 ^jp (_sp-l 3 20.

.]&. i&î

20. (2379)- Yine Tirmizî'de Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'den kaydedilen bir hadiste denmiştir ki: "Öğleyi tacilde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizden daha titizdi. Siz de ikindiyi tacilde ondan daha titizsiniz."

3 |*I-9 3 *“ ^ 4İ1İ (J‘tip İSli 3^9 ‘-pkp- ^p ® 21.

jI

4 >-a ^İP _/^"l ÖAJa ;»^ A^-jPİ . J İAJ ' 3^-9 3^ dJ-İ .1ÜJ l(JIS ? j £ Jg i l 31

. ljljSsJi Jjj 1 (_gl :»US2i4 2i« l

21. (2380)- Habbâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (secde edilen) yerin sıcaklığından şikayet ettik, ancak şikayetimizi dinlemedi.

Ziiheyr, Ebû İshak'a: "Şikayetiniz öğle vaktinden miydi?" diye sordu. Öbürü:

"Evet!" dedi. Ben:"

Vakit girer girmez, (yani ortalık çok sıcakken) kılınmasından mı?" diye sordum. O yine:

"Evet!" dedi." [73]

AÇIKLAMA:

Son üç hadis öğlenin ilk vaktinde (tacilen) kılınması gereğini ifade eden rivayetlerdendir. Bazı rivayetlerde biraz serinleme ânına tehiri için ruhsat beyan edilmiştir. Ancak azimete uyan ve bu bâbta esas olan, öğlenin de ilk vaktinde kılınmasıdır.

Sonuncu hadisi, fakihler daha çok secde ile ilgili bahiste kaydederek, yerle alın arasına herhangi bir hail konmaması gerektiğine delil yaparlar. Zira yerin yakıcı sıcaklığına rağmen, aleyhissalâtu vesselam yere yaygı tavsiye etmemiştir. Hadisin burada namaz zamanıyla ilgili olarak zikri, Züheyr'in Ebû İshak'a sarfettiği: "Şikayetiniz namazın vakit girer girmez kılınmasından mıydı?" şeklindeki sözünden ileri gelir. Rivayette bu soruya verilen cevap vakitle ilgilidir ve öğle namazının, namaz mahalli elleri, yüzü

yakacak kadar hararetli olmasına rağmen ilk vaktinde kılınmasını âmirdir.

4 J JU .-ji ^ 6JjJ lil # aüI JjIfT[: Jli ass- kul 22.

. ^jL^vuJİj .JjL^SI ı_a • jIS"" d)I,j 1 ı_a ,,fg ı OIS""

22. (2381)- Hz. Enes (radıyallâhu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yolculuk sırasında) bir yere inecek olsa, öğleyi kılmadan orayı terketmezdi" demişti. Bir adam sordu:

"Yani gün ortasında olsa da mı?"

"Evet, dedi, Enes, gün ortasında olsa da!" [74]

AÇIKLAMA:

Burada, yine öğle namazının taciliyle ilgili bir rivayet mevzubahistir. Sindi, "bir yere inme" tabirini mutlak olarak anlamaz, yani sabahleyin veya kuşluk vakti bir yere inince, öğleyi beklemek mevzubahis değildir. Bilakis, öğleden az önce, öğle vaktinin girmesine çok az bir zaman kaldığı sırada bir yere inme (konaklama, mola verme) hali mevzubahistir. İşte Efendimiz böyle durumlarda öğleyi kıldıktan sonra, yoluna devam etmek üzere orayı terketmekte imiş. Ebû Dâvud bu hadisi yolcu ile ilgili olarak açtığı bir bâbta kaydeder.Soru üzerine Hz. Enes'in verdiği cevap, siyak itibariyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in öğleyi tacilde ifrata vararak, namaz vaktinin henüz girmediği gün ortasında bile öğleyi kıldığını ifade etmektedir (Sindi). Bilindiği üzere, gün ortası diye çevirdiğimiz nısfu'nnehar zeval (denen güneşin tepe noktasından batıya doğru meyletmesin)den önceki andır. Aslında bu anda namaz kılmak mekruhtur.

. d)I â'jj

23. (2382)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneş odama vurduğu sırada ikindiyi kılardı."Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyade var: "... (güneş) odamdan yiikselmezden önce..." [75]

AÇIKLAMA:

Bıı hadis de ikindinin çabuk kılındığını ifade eden bir rivayettir. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin odasının saha itibariyle dar, tavanının da alçak olduğu bilinmektedir. Bu durumda güneş ışığının oda içerisinde kalma müddeti azdır.

Hattâbî, Ebû Dâvud'un rivayetinde gelen ziyadede geçen zuhur kelimesinin, bu hadiste bu kelimenin umumiyetle taşıdığı doğmak, gözükmek, ortaya çıkmak gibi mânalarda değil, "yükselmek", "çekilmek" mânasında kullanıldığını belirtir. Bu durumda mâna şöyle olur: "Resûlullah ikindiyi, odamda güneş varken ve henüz çekilmeden kılardı."

Nevevî şu açıklamayı sunar: "Hz. Âişe'nin hücresi arsa yönüyle dardı ve duvarın yüksekliği de arsasının mesafesinden birazcık kısa olacak şekilde sınırlı ve alçaktı. Bu durumda, duvarın gölgesi, misli kadar olunca, güneş arsanın son noktasından uzaklaşıyordu." Görüldüğü üzere, güneşin oda içerisindeki varlığı, onun yüksekten vurması demektir. Eşyanın (duvarın) gölgesi, kendi boyunu aşması, güneşin batı ufkuna doğru alçalmasını ifade ettiğine göre, bu hadis, ikindi namazının tacilini ifade etmektedir.

cL^alw\J| c a!>- ajlûj^İ Jlj y*/2jt]\ İ~t~ 4 JAİ J!(Jlî *u p İNİ Cs*^J ^ Cj^3 -24.

Jjj .(_£ j-*jül i 4i**Jl 4_>-y>-l JJ11.l (J-* (jlj*Jl çJJj-*-^ l5?^4

■i t 05 3. °. <

. »$.1-3 ^1 LL« İ-^a1jj 1 !^ljj

24. (2383)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) güneş yüksekte ve canlı iken ikindiyi kılardı. Bıı esnada kişi avâli'ye (dış semtlere)™ gider, oraya varırdı ve hâlâ güneş yüksekliğini muhafaza ederdi. Gidilen bu avâli'den bazıları Medine'ye dört mil uzaklıkta idi." [77]

l!L>-S ll >r'j>- ç cjpgJgJl AP Cf- •>— fj{ ^y. jis[!(_£pü <jj - 25 .

ojjsj ijli jjJl o-L* Li lâ IC-JJÜ ^vj! ^İP

.]aİS ^1-^j ^ ^

25. (2384)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Es'ad İbnu Sehl İbnu Huneyf der ki: "Biz Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah) ile öğleyi kıldık. Sonra çıkıp Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'in yanma gittik. Varınca onu ikindiyi kılıyor bulduk. Ben kendisine:

"Ey amcacığım! Kıldığın bu namaz da ne?" diye sordum. Bana:"Bu, ikindi namazıdır. Ve bu Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'la beraber kıldığımız namazdır" dedi.™

IaJJİ (Jt) JÜsi iÂAİÛ. £j4-j oĞI CJî Jl LİIi iJ-a*J I İ4- aUİ üJ ijIî <_£p-l -26.

c>2j J jj^ı ia j22ii p :ju ?u>^ jî ii Ğ15 a2 y*. >2 oî ij 6ı .] (>dJi ç-jj oî J 4 İ HÎfî f 1 I 4 L y, cıLiÜ co^Il

26. (2385)- Bir diğer rivayette de şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) bize ikindiyi kıldırdı. Namazdan çıkınca Efendimizin yanma Benî Seleme'den birisi geldi ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Biz, bir deve kesmek istiyor ve sizin de kesimde hazır bulunmanızı arzu ediyoruz." Efendimiz "Pekala!" deyip gitti. Biz de onunla gittik. Varınca,

devenin henüz kesilmediğini gördük. Kestiler, parçaladırlar. Bir miktarını pişirdiler. Güneş batmadan o eti yedik." [791

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki son üç hadis de ikindi namazının erken kılındığını ifade etmektedir. İkindi namazının baş kısmını tesbitte, akşam veya sabahın baş kısmını tesbitte olduğu gibi kesin işaret olmadığı ve o devirde, günümüzdeki zaman ölçmeye mahsus saat, takvim gibi teknikler bulunmadığı için, zaman tayininde çeşitli tavsiflere başvurulmuştur. Bu rivayetlerin birinde Medine'nin avâli denen dış semtlerine gidiş müddeti zikredilmektedir. Avâlilerden bazılarının merkeze uzaklığı dört mili bulmaktadır. Güneşin canlılığını yitirip sararmaya başlaması, kerâhet vaktinin girmesi -veya ikindinin ihtiyarî olan vaktinin nihâî hududunu teşkil etmesi- olduğuna göre, en uzak avaliye varıldığında bile hâlâ ikindinin kılınabilecek yani güneşin canlılığını, parlaklığını koruduğu yükseklikte olması, ikindi namazının Mescid-i Nebevî'de kılınmış bulunduğu saati tahmin ve tesbitte işe yarar.

2- Üçüncü hadiste, bunu tesbitte namaz kılma müddettine. Benî Seleme yurduna gitme müddeti ile bir devenin kesilme, parçalanma, bir parçanın pişirilip yenilme müddeti ilave ediliyor. Bütün bu işler, namazın ilk vakti ile güneş batmasına yakın zaman içerisinde cereyan etmiştir.

Ojijjj ısı ^i^ 2 j û)ii” i-t J_y~“j oi[i»» ^ cf- -27.

OLp ISI ^*^«_cül âpLû>« ^ jJ l \ e ‘t—«ji-l 4 j>-^>-I .J^b^J-İj

27. (2386)- Seleme İbnu'l-Ekvâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) akşamı, güneş batıp perdeye bürününce kılıyordu." 1801

Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) akşamı, güneşin battığı vakitte, güneş (kursunun son) izi de ufukta kaybolunca kılıyordu."

AÇIKLAMA:

Hadis, akşam namazının ilk vaktini tarif etmektedir: Güneşin ufukta kaybolması... Râvi bunu "perdeye bürünmek" olarak ifade etmektedir. Çünkü bir şey perdeye büründü mü artık görünmez olur.

Ebû Dâvud'un bir rivayetinde, güneşin batışı daha sarih tasvir edilmektedir, hâcib'in kaybolması... Hâcib, göz üzerindeki kaştır. Güneşin kaşı diye dilimizde bir tabir mevcut değildir. Şârihler bunu, ufukta batan güneş kursundan sonra bir müddet daha görülmeye devam eden güneşe ait kızıllık olarak açıklarlar. Şu halde, güneş kursu denen yuvarlağın ufuktan kesilmesi, namaz vaktinin girmesi için yeterli değildir. Hadiste hâcib diye ifade edilen ve kızıllık şeklinde kendini hissettiren, yakın civarının da kaybolması gerekmektedir. Esasen bu andan itibaren de doğu ufkunda karanlık belirir.

çj\'y i ‘üj.J # £glil £-S ıl: (Jli dili y^J - 28 .

. y-y-\ . J

28. (2387)- Râfı İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz akşamı, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) ile birlikte kılınca, cemaatten ayrılıp (ok atışı yapanımız olurdu da) attığı okun düştüğü yerleri rahat görebilirdi." [81]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet birkısım kıymetli bilgiler sunmaktadır:

1- Akşam namazı ilk vaktinde kılınmaktadır.

2- Namaz fazla ıızatılmamaktadır, öyle ki namaz bitince ortalık henüz fazla kararmış değildir, atılan ok mesafesi bile, düşen okun yerini görmeye imkan verecek aydınlıktadır. Ve bu aydınlık safha, bir müddet ok talimi yapmaya imkan verecek kadar devam edebilmektedir. Şayet çok kısa sürse idi ok talimi yapması için teçhizat alıp, uygun mahalle gitmeye değmezdi. Nitekim müteakip rivayet bu hususu daha da sarih olarak belirtecek.

3- Ashabın her an askerlik talimi yaptığını göstermektedir. Öyle ki akşamyatsı arasındaki kısa müddeti bile değerlendirmektedirler.

4- Askerî hazırlık, en az ibadet kadar manevî değer taşıyan bir amel olmalı ki, oturup nafile zikir yapmaya, namaz kılmaya bunu tercih etmektedirler. Resîılullah'ın akşamyatsı arasındaki ibadete teşvik eden bir çok hadisleri mevcuttur. Demek ki, o tavsiyeler, daha kıymetli bir ibadet olan cihad hazırlığında bulunma imkanı ve şartlarından mahrum olanlar içindir. Çünkü ashab, daima daha hayırlısını tercih etmiştir.

Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın atıcılığa teşviklerini daha önce gördüğümüz için burada tekrar etmeyeceğiz (bilhassa 2215-2218. hadisler görülmelidir).

ç # ^glil y y J4-j -29.

. çtyy 6 yyy. ^ys~ y^^ (Ji

29. (2388)- Nesâî'nin bu hususta Eşlem kabilesine mensup ashabtan bir kimseden kaydettiği beyan şöyledir: "Onlar Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) ile birlikte akşamı kılarlar, sonra da Medine'nin (Mescid'e) en uzak yerinde olan ailelerine dönüp ok atışı yaparlar ve de oklarının düştüğü yerleri görürlerdi." [82]

JJajj ja\s- y ÂŞJLpJ iLjJLp y} LlJÎp y^j aJİİSÇp y Jjy y&j 30 .

LSI ıjLi .LdiJ» ;JLai VâŞJLp L öo^aİI oA* LS ıjLai yy\ y\ <uiI cıla^ij.1 ÂI as- jp-li I'^z-a

y-y-\ .]^43l jl (J>i y ^ LS Jl ^s- JLj Jl JlJJ :J yj İ4- <0)1

. yÂ L^-l* ^aSŞ Oy. I 2İLŞx-iIj«. ^jI^ ^1

30. (2389)- Mersed İbnu Abdillah el-Müzenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ebû Eyyûb, gazi (mücahid) olarak yanımıza geldi. Bıı sırada Ukbe İbnu Âmir de Mısır'da vali idi. Ukbe, akşam namazını tehir etti. Ebû Eyyûb ona yönelerek:

"Ey Ukbe! dedi. Bu kıldırdığın namaz ne namazıdır?" Ukbe, hatasını anlayarak:

"Meşguliyetimiz vardı" diye özür beyan etti. Ebû Eyyûb:

"Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şu sözünü işitmedin mi? Buyurmuştu ki:

"Ümmetim, akşam namazını, yıldızlar cıvıldayana kadar geciktirmedikçe hayır üzere -veya fıtrat üzere demiştiolmaktan geri kalmaz." [83]

ıSı söviı ıU£p hö^ t aJ

i .Hı ^ -uî d ,-.°ip; \\\

31. (2390)- Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şu tembihte bulundu:"Ey Ali, üç şey vardır, sakın onları geciktirme:Vakti girince namaz, (hemen kıl!)Hazır olunca cenaze, (hemen defnet!)Kendisine denk birini bulduğun bekar kadın, (hemen evlendir!)" [841

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah bu hadiste, ehemmiyet arzeden şeylerden üç tanesine dikkat çekmektedir: Namaz, kadın ve cenaze. Şüphesiz bunlar yegane mühimler değiller, başkaları da var. Ama bunlar mühim olan şeylerden... Resûlullah bu üslûbla, ehemmiyeti takdir edilemeyecek olan namazı ilk vaktinde kılma işine dikkat çekmiş olmaktadır.

2- Bazı âlimler, bu hadisten hareketle cenazenin hazır olması halinde, mekruh vakitlerde de cenaze namazının kılınabileceği hükmüne varmışlardır. Aliyyü'l-Kârî der ki: "Bizim (Hanefîler) mezhebimizde de hüküm böyledir: Güneşin doğma batma ve öğle (istiva) anlarındaki mekruh vakitlerde cenaze hazır olmuş ise namaz kılınır, bekletilmez. Ancak, cenaze önceden hazır olduğu halde namazı kılınmaz da bu vakitlerde kılınırsa o zaman mekruh bir iş yapılmış olur. Tilavet secdesinin hükmü de böyledir. Sabahtan sonra veya önce, ikindiden sonra olursa her ikisi de mekruh olmazlar."

3- Kadınla ilgili kelime eym'dir. Bakire bile olsa, bekar kadın demektir, dul mânası da mevcuttur. Şu halde esas, evlenme çağma gelen kadına uygun bir talep çıkınca bekletilmeden evlendirilmesidir. Başka hadislerde erkek için de biiluğ çağından itibaren hemen evlendirilmesi tavsiye edilmiştir. Bu hadiste, kadınların erkenden evlendirilmesinin daha ehemmiyetli olduğuna dikkat çekilmiştir. Evlenmesi geciken erkeklerin eş araması kolay olmasına rağmen, kadınların eş aramalarının zorluğu göz önüne alınınca bu nebevi irşadın ne kadar yerinde olduğu takdir edilir.

4- Denklik meselesine gelince, bu nikahta erkeğin müslüman, hür, salih (kötü alışkanlıkları olmayan), neseb sahibi, iş ve temiz kazanç sahibi olmasıyla tahakkuk eder. Bunlar dışında tali olarak, müstakbel, uyuma müessir olacak görgü ve terbiye tarzları, kültürel şartlar, dil birliği gibi fıkıh kitaplarının yer vermediği hususlar da göz önüne alınabilir.

Biri şehir, diğeri köy görgüsü üzerine yetişenlerin imtizaçlarında bile bazı zorluklara rastlanmaktadır.

Bu vasıfları taşıyan namzedin beğenilmeyerek, imkanları zorlayan şartlar koşulması, bu sebeple daha uygun talipler beklenmesi hadise muhalefettir. Nikâhın zorlaştırılması İslâm'ın ruhuna aykırıdır. Peygamberimiz bu mevzuda da kolaylık tavsiye etmiştir. (Bu bahisle alakalı olarak Nikah Böliimü'ne, hususan 5625-5627. hadislere bakılmalıdır.)

jjîi ^JJaJ (1)1)(Jlî 4Üİ <Jjl[!<UP İUİ

. JgjâJÜI \M 4j>- y>-\ iijil jJb OyU 1)1 jJI ?y iijil

32. (2391)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabah namazından bir rek'ati güneş doğmazdan önce kılabilirse, sabah namazına yetişmiş demektir. Kim ikindi namazından bir rek'ati güneş batmadan önce kılabilirse ikindi namazına yetişmiş demektir."

pdI { r iD\ jî J4S (Jjl« : Jli ^L-Jl jl • <3

öoJy2> öJj><lÖ I5jö-I Üj^I IS|[ı^LvJlj (jjjbKJJ (_^p-1 <3j 33.

pCdli (j"'®-'-"‘^ ^Uaj jl J.İS ^ÇgSI İOyS ya oJj>t2u ÜjjI IİJ t4X^5

33. (2392)-Buhârî ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Sizden kim, ikindi namazının bir secdesini güneş batmazdan önce kılabilirse, namazını tamamlasın, sabah namazının da bir secdesini güneş doğmazdan önce kılabilen, namazını tamamlasın."

Ancak Nesâî (bir rivayetinde de) şöyle der: "...ilk rek'atinde kılarsa..." [851

AÇIKLAMA:

1- Son iki rivayet, ikindi ve sabah namazlarından birer rek'at vakti içerisinde kılmabildiği takdirde diğer rek'atlerin tamamlanmasına şer'î ruhsat ifade etmektedir. Böylece, bir rek'ati kılabilen, geri kalan rek'atleri vakit çıkmış olmasına rağmen tamamlayacak ve namazını vakti içerisinde kılmış olacak, sonradan kaza etmeyecektir. İkinci rivayette rek'at kelimesi yerine secde kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Nesâî'nin bir rivayetinde ise "ilk secde" tabiri geçmektedir. Hattâbî bununla kıyamı, rıikuu ve secdesi bulunan bir rek'atin kastedildiğini belirtir. Ona göre rek'at, secde ile tamamlandığı için "secde" diye tesmiye edilmiş olmalıdır. Şu halde, sabah veya ikindinin ilk rek'atini vakti içinde kılabilenler gerisini tamamlayacaktır.

Hadisin zahiri bu olmakla beraber bu mevzuda varid olan başka nassları göz önüne alan âlimler farklı neticelere ulaşmışlardır:

* Bu hadis, ikindi namazından bir rek'ati vakti içerisinde kılabilen kimsenin diğer rek'atları da tamamlayacağına delildir. Bu hususta ulema icma eder.

* Sabah namazı hususunda da Şafiî, Mâlik ve Ahmed (rahimehümullah) aynı şekilde hükmetmişler ise de Ebîı Hanîfe, güneşin doğması ile sabah namazının batıl olacağına hükmetmiştir. Ona göre, güneşin doğmasıyla namaz kılınması yasaklanmış olan bir vakte girilmiş olmaktadır, halbuki güneşin batmasıyla namaz kılınması yasak olan bir vakte girilmiyor.

* Bazı âlimler: "Bu ve benzeri hadislerde güneş doğduktan sonra sabahın tamamlanacağına ruhsat verir ise de, güneş doğduktan sonra her çeşit namazı yasaklayan rivayetler tevatür derecesini bulmuştur, öyle ise, mübah kılan hadisler

mensuhtur" demiştir. Aynî, Hanefî görüşü madafaa sadedinde şöyle bir izah sunar: "Bir meselede mübahlık ve haramlık birleşirse haram hükmü esas alınır ve onunla amel edilir, mübahlık terkedilir. Çünkü, eşyada asıl olan ibahedir, öyleyse haram hükmü sonradan gelmiştir. Sonradan gelen nâsihtir, önceki mensuhtur. Öyle ise güneşin doğmasından sonra namazın tamamlanmasını haram kılan hüküm muahhardır ve nâsihtir, bununla amel edilmesi gerekir."

* Bazı âlimler bu yasağın nafilelerle ilgili olduğunu söylemiş ve farzın hariç tutulması gereğini iddia etmiştir. Ancak Hanefiler, daha önce 2342 numaralı hadiste nakledilen hadiseye dayanarak yasağın farz, nafile her çeşit namaza şâmil olduğunu belirtmiş, "Buradaki yasağın nafileye ait olduğunu söylemek müreccihi olmayan bir tercihtir" demiştir.

* Hanefiler, bu hadise dayanarak, "İkindi vaktinin sonu güneşin batmasıdır" demiştir.

* Bir çocuk güneş batmazdan önce biiluğa erse veya kâfir hidayete erse veya mecnun ifakat kılsa veya baygın kendine gelse veya hayızlı kadın temizlense bunlara o günün ikindi namazı farz olur. Ulaşılan vakit, farzı eda edemeyecek kadar az da olsa, o vaktin kaza edilmesi gerekir, hadis bu hususta delildir. İmam Züfer bu hükme katılmamış: "Farzı tam olarak edaya yetmeyen bir vakte ulaşmak farzı sabit kılmaz" demiştir.

* Bir rek'atten daha az bir cüz'e ulaşıldığı takdirde -vakte veya namaza veya cemaat faziletine- yetişilip yetişilemeyeceği hususunda da ihtilaf edilmiştir. İmam Mâlik, bir kavlinde Şâfiî ve cumhur: "Bir rek'atten az bir parçaya ulaşılacak olsa bunlardan hiçbirine kavuşulmamış olunur" demiştir. Bunlar rek'at kelimesinde ısrar ederler ve şu hadisi de delil getirirler: "Biz secdede iken namaza

yetirşirseniz, siz de secdeye katılın fakat bunu birşey addetmeyin. Kim rek'ate ulaşmışsa namazı yakalamıştır."

* Bu meselede Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve bir kavlinde Şafiî "namazın hükmüne yetişmiş olur" görüşündedirler.

* Bazı âlimler -ki Aynî de bu görüştedir- "Rek'atten maksad namazdan bir cüzdür, öyle ise iftitah tekbirine yetişen de rek'ata ve dolayısıyle namaza yetişmiş sayılır" demiştir. [8Ğ] Kurtubî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve bir kavlinde Şafiî'nin, ikindi namazı hususunda "güneş batmazdan önce iftitah tekbirine yetişen namazı kılar" demekte ittifak ettiklerini belirtir. Öğlede ihtilaf ederler. Şafiî'nin bir kavline göre öğlenin iftitah tekbirine yetişen kimse namaza yetişmiş demektir, çünkü öğle ile ikindi (hadislerde) vakit yönüyle iç içe girmektedirler. Ama bir diğer rivayete göre Şafiî: "Öğlenin bir rek'atinin kıyamına tam olarak yetişse bile sonradan bu namazı kaza etmesi gereğine" hükmeder.

* Cuma namazı hususunda da ihtilaf edilmiştir. Mâlik, Sevrî, Evzâ'î, Leys, Züfer, Muhammed, Şafiî ve Ahmed (rahimehullah) cumâ'mn bir rekatine yetişen kimsenin, ikinci rekati tek başına tamamlayacağını söylemişlerdir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf (rahimehümullah): "Bir kimse, imam selam vermezden önce iftitah tekbirini alıp uyacak olsa geri kalan iki rekati tamamlar" demişlerdir. Nehâî, Hakem ve Hammâd da böyle hükmetmişlerdir. Atâ, Mekhıil, Tâvus ve Mücâhid ise bazılarınca istiğrab edilen bir görüş ileri sürmüşlerdir: "Cuma hutbesini kaçıran, namazı dörde tamamlar, zîra cuma namazı hutbe sebebiyle kısaltılmıştır, (hutbe iki rekat namaza bedeldir)."

,]^T IİA OU câo^L» P~\ İ£ol \l\ : JU # 0 Î[:<up öl 34.

. UiJÜI \jj£

34. (2393)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Hararet şiddetlenince namazı (vakit) biraz serinleyince kılın. Çünkü, şiddetli hararet cehennemden bir esintidir. " [87]

AÇIKLAMA:

Hadis, sıcak günlerde öğle namazının, öğle sıcağının biraz kırılmasına kadar tehir edilmesini emretmektedir. Bu serinlemeyi bekleme işi emir sigası ile gelmiştir. Ama ulemanın çoğunlukla kabul ettiğine göre bu bir vecibe ifade etmez. İstihbabi bir emirdir. "Beklense daha iyidir" mânasında "irşadı bir emirdir" ve hatta "vacib bir emirdir" diyen de olmuştur, ancak bunlar ferdî görüşlerdir. Cumhur: "Sıcak günlerde öğlenin, serinliğe kadar tehiri müstehabtır" diye hükmetmiştir. Bazı âlimler bu tehirin cemaatle kılınacak namazlara has olduğunu, münferid kılınacak ise ilk vaktinde kılmanın (ta'cil) efdal olduğunu belirtmiştir.

Hanefîler, Ahmed İbnu Hanbel ve diğer bazı âlimler bu ayırımı kabul etmezler, ferd için de cemaat için de hükmün aynı olduğunu söylerler.

Bu mevzu üzerine gelen muhtelif rivayetlerdeki tasrihattan anlaşıldığına göre, ashabtan bazıları Resûlullah'a secde sırasında alın ve avuçlarının yerin hararetinden yandığını şikayet ederler. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine sıcağın hafiflemesine kadar öğleyi tehire müsaade eder. Bazı rivayetler kumların iyice soğumasına kadar tehir taleb edildiğini -bu durumda öğle vaktinin çıkma ihtimaline binaen- Efendimizin müsaade etmediğini belirtir. Şu halde beklenecek serinlik yerle değil, vakitle ilgili bir keyfiyettir.

Son olarak şunu da belirtelim ki: "Ta'cil efdaldir, çünkü meşakkat daha fazladır" diyen de olmuştur. Bu iddiaya iltifat etmemek gerektiğini belirten İbnu Hacer: "Çünkü bir şeyin efdal olması onun meşakkatli olmasına bağlı değildir. Bilakis, bazan daha hafif olan efdal olur, nitekim seferde namazı kasr etmek böyledir" der.

d

35. وفي رواية لمالك:]إنَّ النَّارَ اشْتَكَتْ إلى رَبِّهَا، فأذِنَ لَهَا في كُلِّ عَامٍ بِنَفَسَيْنِ، نَفَسٍ في الشِّتَاءِ، وَنَفَسٍ الصَّيْفِ[

35. (2394)- İmam Mâlik'in bir rivayetinde (Resûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir): "Cehennem, Rabbine (ey Rabbim! bir kısmım, diğer bir kısmımı yiyor diye) şikayet etti. Bunun üzerine Rab Teâlâ ona yılda iki kere teneffüs etmesine izin verdi: Kışta bir nefes, yazda bir nefes. (İşte, hararetten en şiddetli hissedilen ve soğuktan en şiddetli hissedilen şey bu soluklardır)." [88]

AÇIKLAMA:

1- Bu mürsel (senedi kopuk) bir rivayettir. Ancak, aynı mevzu üzerine muttasıl senetli başka hadislerle takviye görmüştür.

2- Teysîr müellifi hadisi biraz özetleyerek buraya aktarmış ve meselâ cehennemin şikayet sebebini tayyetmiştir. Biz tercümede o kısmı parantez içerisinde gösterdik. Hadisin son kısmındaki parantez arası ziyade, Muvatta'nın rivayetinde mevcut değildir.

3- Cehennemin, Cenâb-ı Hakk'a bir kısmım diğer bir kısmımı yiyor diye yaptığı şikayet, hararetinin yüksek olduğunu ifade eder.

Cenâb-ı Hakk yılda iki sefer nefes alıp vermesine izin vermiştir. Şüphesiz burada bir teşbih var. O da yaz aylarındaki hararetle kış aylarındaki soğuğun, hayvanın içinden attığı soluğa benzetilmesidir. Çünkü nefes,

lügaten bir hayvanın havayı içine çekip sonra dışarı atmasıdır. Öyle ise hadis: "Yaz harareti -veya kış soğıığııcehennemin dünyaya gönderdiği bir soluk mesabesindedir" demek istemiştir.

4- Şikayetin "lisân-ı hâl"den mecaz olduğu veya cehennemi bekleyen meleğin konuşması olabileceği ya da Allah'ın dilediği bir başka şekilde olabileceği söylenmiştir. Bu konuşmanın mecaz mı, hakikat mı olduğu münakaşa edilmiştir. Bazıları "her iki görüşün bir makul yönü vardır" derken, ekseriyet: "Ercah olanı hakikate hamlidir, çünkü Allah her mahluku konuşturduğu gibi cehennemi de konuşturmuştur" demiştir Kurtubî bu görüşü şöyle müdafaa eder: "Lafzı hakikatine hamletmenin hiçbir zorluğu yok. Sâdiku'lkelam olan Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) câiz bir şeyi haber verdi mi onu te'vil etmeye hacet kalmaz, hakikatine hamletmek evla olur." Nevevî de: "Doğru olan hakikate hamlidir. Allah, onda konuşacak şekilde temyiz ve idrak yaratmıştır" der. Bundan mecaz kastedildiği kanaatinde olan Beyzâvî: "Cehennemin şekvası, Onun kaynamasından mecazdır; bir kısmının diğer bir kısmını yemesi de onun cüzlerinin üst üste izdihamından (yığılmasından) mecazdır; teneffüs etmesi, dışına uzanan kısımların çıkmasından mecazdır" der. Zeynü'bnü'l-Münîr: "Muhtar olan hakikattir, çünkü Allah'ın kudreti cehennemi konuşturmaya salihtir" demiştir.

5- Cehennemin "kıştaki soluması" ile kışın şiddetli soğuğu kastedilmiş olmalıdır. Çünkü cehennemin bir tabakası "şiddetli sıcağı sebebiyle" etrafından sıcağı emerek donma etkisi yapan ve soğukluğu ile yakan zemherir tabakasıdır.

Cehennemde soğuğun varlığı müşkilat meselesi ise de, İbnu Hacer: "Bunda bir müşkilat olmamalı. Zira, ateşten maksad onun yeridir. Onda bir de zemherir tabakası vardır" der.

6- Hadis, Mûtezile ve diğer fırkalardan: "Cehennem Kıyamet günü yaratılacak" diyenleri reddeder.

7- Hadisin Buhârî'deki vechinden hareketle: "Kışta da soğuğun geçmesine kadar namazın tehirine cevaz olmalıdır" denebileceğini belirten İbnu Hacer, bunu hiçbir fakihin söylemediğini, aksi takdirde kışta en soğuk an sabah namazı vaktine rastladığı için soğuk kırılıncaya kadar vaktin çıkacağını belirtir.

J yiuj aJ (JUîİ L JiiJ jİJj J! s\j\l jÂl* (3 i-fc 4İJİ J LS^[! JlS -36.

Si :# JlS f c JjiiIl 13 l3îj Ji- jî c6|j3 Sî dip SI 3 Î f ojî :# &\

36. (2395)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz bir sefer sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Müezzinimiz öğle namazı için ezan okumak istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: "Serinlemeyi bekle!" dedi. Bir müddet geçince müezzin ezan okumak istemişti, yine ikinci ve hatta üçüncü defa: "Serinlemeyi bekle!" dedi. (Bekledik), hatta tümseklerin (doğu cihetindeki) gölgelerini gördük. O zaman aleyhissalâtu vesselâm:

"Şiddetli hararet cehennemin bir kabarmasıdır. Öyleyse, hararet şiddetlenince öğle namazını (vakit) serinleyince kılın" dedi. [89]

AÇIKLAMA:

Burada yolculuk sırasında da, sıcaklık sebebiyle öğle namazının tehiri mevzubahistir. Hadis tehirin nihâî hududu hakkında bir bilgi vermektedir. Aslında âlimler, bu meselede

ittifak edecekleri kesin bir yorum yapamamışlardır. Bazıları: "Öğle (zevâl) gölgesinden sonra gölgenin bir zira olmasına kadar tehir edilir" demiştir. Diğer bazıları, gölge, eşyanın boyunun "dörtte biri", "üçte biri", "yarısı... oluncaya kadar" - ve hatta başka şeyler- söylemişlerdir. Mâzirî, bu ihtilafın (aylara, yerlere göre) durumun farklı olmasından ileri geldiğini belirtir. Şurası muhakkak ki, nihâî noktayı tesbit edecek gölge miktarı, bulunulan ahvale göre değişse de şu kaide esastır: "Hiçbir surette öğlenin nihâî vaktini taşıracak şekilde tehir câiz değildir." Durum bu olunca, Buhârî'nin Kitâbu'l-Ezân'da, Müslim, İbnu İbrahim'den kaydettiği "Namazı, gölge tümseğe müsavi oluncaya kadar tehir etti" ibaresini te'vil gerekir. Zira bunun zahiri, eşyanın gölgesi, eşyanın misli oluncaya kadar öğlenin tehirine cevaz vermektedir. İbnu Hacer der ki: "Buradaki müsâvattan maksad, gölgenin tümseğin yanında, -hiç belli değilken- zuhur etmesidir. Yani miktarda değil, zuhurda eşit olması, maksud olması ihtimali var. Ancak şu da söylenebilir: "Bu sefer sırasında söylenmiştir, muhtemeldir ki öğleyi, ikindi ile beraber kılmak (cem'etmek) üzere gölge eşyanın misli oluncaya kadar namazı tehir etmiştir."

. 4 _>- y>- 1

37. (2396)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "Ben, Ashâb'ı öğle namazını aşiyy'de kılar gördüm." [90]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen nâs (insanlar) tabirini Ashâb olarak tercüme ettik. Çünkü râvi Kâsım İbnu Muhammed, Tabiîn'in büyüklerindendir, nâs ile Ashâb'ı kastetmektedir.

2- "Aşiyy" kelimesi, zevalden gurûb'a kadar olan zamanın ismidir. Yani güneş öğleyin batıya yönelince akşam ufukta kayboluncaya kadar geçen zamandır. Dahası, zeval'den

ertesi sabaha kadar geçen zaman dilimine de aşiyy dendiği olmuştur. Bu durumda öğle müddetinin aşiyy'le tarifi zahirde müşkilat arzeder. Ancak, Ziirkânî'nin kaydettiği üzere bununla Kâsım (rahimehullah) öğlenin serinliğe tehirini kastetmiştir.

iSjj yj,\ jsM DlS'(Sı # &\ jjij 5ir[: Jli 3 p Sl ^ j jpj 38.

38. (2397)- Ebu Musa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hava sıcaksa öğleyi serinleyince kılıyordu, hava serinse ta'cil (edip ilk vaktinde) kılıyordu." [91]

AÇIKLAMA:

Teysîr, hadisin râvisini Ebû Mûsa(r.a) olarak kaydetmiştir. Bir zühul olsa gerektir, zira Nesâî'de Enes İbnu Mâlik'tir. Aslına göre tashih ettik.

U jîji ûlSo c# &\ : Jli alp ^ ^ -39.

. jjl 1 .JaiiÜ

39. (2398)- Ali İbnu Şeybân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanma geldik. İkindi namazını, güneş gökte beyaz ve (sarılıktan arı ve) parlak olduğu müddetçe tehir ediyordu." [92]

öj o—^ IjiAıll ç.ÇL*Jl Iil :# aul (Ji*[’ıjü “tip aül -40.

. bI | a^-j>-\ .JlSlîl3p ı jp

40. (2399)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Akşam yemeği hazırlanmış ise, yemeğe namazdan önce başlayın. Yemeğinizi aceleye de getirmeyin. " [93]

AÇIKLAMA:

1- Akşam namazı sırasında yemek hazır olduğu takdirde akşam yemeğini öne almayı tavsiye eden muhtelif rivayetler vardır. Teysîr'in kaydettiği rivayet, "Akşam yemeği takdim edilirse..." şeklindedir. Buhârî "Akşam yemeği, konulursa..." "Akşam yemeği hazır olursa..." şekillerini kaydetmiştir. "Akşam namazı başlar başlamaz yemek de getirilirse yemeği yiyin, sonra namaz kılın" şeklinde başka şekilde hadis rivayet edilmiştir.

Yemeğin hazır olması, yiyecek kimsenin önüne konmuş olması diye açıklanmıştır.

Şu halde, akşam namazı ile akşam yemeği aynı zamana rastlayacak olursa, yemeğin öne alınması gerekmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir an önce namaza geçelim diye acele edilmesini de tavsiye etmiyor. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den rivayet edildiğine göre, kendisinin önüne yemek konunca namaza başlandığı olmuştur da O, yemeğini bitirmedikçe namaza iştirak etmemiştir. Ancak imamın kıraatim dinlemiştir.

2- Bazı âlimler, hadislerde hep akşam yemeğinin zikrini delil yaparak: "Bu ruhsat akşam namazına hastır" demişlerdir. Ancak el-Fâkihânî, illeti nazar-ı dikkate alarak hükmü umum namazlara hamletmek gerektiğini söylemiştir. Yani hangi namaz olursa olsun, yemekle çakışacak olursa yemeğin takdimi, namazın tehiri gerekir. Ona göre illet huşunun kaybolmasına müncer olacak teşviştir. Hadiste akşamın zikri, umumiyetle o saatte oruç açılacağı içindir. Ama: "Oruçlu

olmayan acıkmış kimse, bazan oruçlulardan daha çok yemek arzusu duyar" denmiştir.

3- Bazıları, ikamet sırasında sofra gelirse birkaç lokma ile nefsini öldürüp, namaza gelmesi, sonra da doyuncaya kadar yemesi gerekir demiş ise de, bu mülahaza hadislerde gelen "acele etmeyin" kaydına muhalif bulunmuştur.

4- Şunu da belirtelim ki, cumhur bu emri vecibe olarak anlamamış, nedb anlamıştır. Yani "Önce yemek yerseniz daha iyi olur" mânasında bir tavsiye telakki etmiştir. Bazıları da bunu vücub olarak görmüştür. Esas olan cumhurun görüşüdür. Zahirîlere göre sofraya rağmen kılman namaz bâtıldır.

5- Son olarak şunu da belirtelim ki, yemekle namazın çakışması halinde yemeğin öne alınması, namaz kılmaya gerekli olan vaktin bulunması şartıyla mendub ve meşrudur. Aksi takdirde namazın fevt olma veya damlamasına müncer olacak şekilde vakit dar ise câiz değildir.Mevzuun bütünlüğü için 2403 numaralı hadis ve açıklamasına da bakılmalıdır.

ç.Lİo«Jl Ö0j3I

. OlA^cÖI 4j>- y >-\

cuS-SI ISI :# Ssl J \y*j jis[:c-JlS 1$1p Sil ^>j 'Li, Jlp jp_j .41.

41. (2400)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Namaz başlar ve akşam yemeği de hazır olursa akşam yemeğiyle başlayın. " [941

IjİJbll SÖ^I c^İ3-î ilip ISI :JlS # Sil J^j öî[Sil ^1 ^ .42.

4j|j l*jfc 63 So^Jl fLÜj cfuLli 5Î ^ ^1 JlSj 43 63 ^133

3

I Oç-I^î J

42. (2401)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birinizin akşam yemeği konur, (bu sırada) namaz da başlarsa, siz akşam yemeği ile başlayın. Ondan boşalıncaya kadar acele de etmeyin."

"İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) için yemek konunca namazın başladığı olurdu. O, yemekten boşalmadıkça namaza gelmezdi. Ancak o, imamın kıraatim dinlerdi."

Sil Jl JSjJl jjI jUj <3 ,_^î çj* 33[: JlS jj _ı~p jj SsI-Lp jp ijb j,‘ 3j -43.

Sslİ£ JlİS ?a3ll JIİ *133 4 jÎ 33 İsi :JS-Jl ^1 Sil ^ S&- JlİS Sil ^3 >p j,

•]<U3 *i3p 34 * sis"" o iyi ?|3 ji6p jis" is 1 L»^tp Sil Jj

43. (2402)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde Abdullah İbnu Ubeyd İbni Umeyr şunu anlatır: "İbnu'z-Zübeyr zamanında, ben Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in yanında babamla birlikte bulunuyordum. Abbâd İbnu Abdillah İbni'z-Zübeyr sordu:

"Biz işittik ki, akşam yemeğine namazdan önce başlanırmış, (doğru mu?)" Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) şu cevabı verdi:

"Bak hele! Onların akşam yemekleri nasıldı? Zanneder misin ki, bu, babanın akşam yemeği gibiydi?" 1951

jj) As>-j>

>-l .]oj3 63 4^1*3 56J3l lajjl JjS/j Jis[: JlS <up Sil -44.

44. (2403)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yemek veya bir başka şey için namazınızı tehir etmeyin." 1961

AÇIKLAMA:

Hz. Câbir (radıyallâhu anh) tarafından yapılan bu rivayet öncekilerle teâruz etmektedir. Çünkü burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yemek sebebiyle namazı tehir etmememizi emretmektedir.

Hattâbî merhum, aradaki zıtlık ve teâruzu şöyle giderir: "...Yemeği öne almayı irşad buyuran hadis, nefsine yemek iştihası galebe çalan kimse hakkında vârid olmuştur. Öyleyse:

* Kişi bu durumda ise (yani nefsine mağlup ise),

* Yemek de hazır olursa,

* Namazın da yetişmesine yeterli vakit varsa, nefsinin iştihasmı teskin için yemeği öne alır. Nefsin bu hakkı, namazı ifaya mâni olmaz. Ashâb-ı güzîn nezdinde yemek işi fazla zaman almıyordu. Az bir müddette yemekten hâli oluyorlardı. Zira fazla yemek yemiyorlardı. (Uzun müddet başından kalkılamayacak) çeşitli yemeklerin yendiği mükellef sofralar da kurmuyorlardı. Onların yemeğini, birkaç yudum süt, birkaç lokma kavud veya bir avuç hurma veya buna benzer bir şey teşkil ediyordu. Böylesi şeylerin yenilmesi namazı normal zamanından tehire sebep olmadığı gibi, vaktinin kaçırılmasına hiç sebep olmazdı.

Hz. Câbir'in hadisindeki, "Yemek veya bir başka şey için namazınızı tehir etmeyin" emri ise, bu söylenenlerden:

* Musallînin hâli,

* Yemeğin vasfı,

* Namazın vakti, değişiklik arzetmek durumuyla ilgilidir. Şöyle ki:

* Yemek henüz konmamışsa,

* Kişi yemek hususunda nefsine hakim ise,

* Namaz vakti de girmiş ise namazı önce kılıp, yemeği sona bırakması vacibtir."

!(_)Uİ3 A^P t jLioJlı # çv^P 1Ls^iP Alil ^*>L\P ^jjl -45.

’oö^jP .Jb (jö>I ^İP öl f>jJ !(JjJLj /.jlsa'ı İ^\j j ç.Lc^Jl Jj) caJlİ jjö/j \j oö^aJl

. j>-\ ,]âpÜJ| ajjt

45. (2404)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) yatsıyı tehir etmişti. Ömer (radıyallâhu anh) çıkıp:

"Ey Allah'ın Resûlü, namazı kılalım. Kadınlar ve çocuklar yattılar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm başı su damlıyor olduğu halde çıkıp:

"Ümmetime meşakkat vermemiş olsam yatsıyı bu vakitte kılmalarını emrederdim!" buyurdu." [97]

AÇIKLAMA:

1- Teysîr müellifi hadisi özetleyerek nakletmektedir. Aynı vak'a Hz. Aişe, Abdullah İbnu Ömer gibi başkaları tarafından da rivayet edilmiştir.

İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) namazın oldukça geciktiğini belirtmek için "...Halk yattı, uyandı, tekrar yattı tekrar uyandı, bunun üzerine Ömer kalkarak..." diye anlatır.

2- Çeşitli rivayetlerden sarih olarak anlaşıldığı üzere, sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatsıyı, bir keresinde mûtad olarak kıldığı vaktin dışına çıkarmış ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in müracaatta bulunmasına sebep olacak şekilde tehir etmiştir. Bazı rivayetlerde bu gecikmenin msfu'lleyl'e yani gecenin yarısına kadar uzadığı belirtilir. Nitekim Müteakiben kaydedilen Hz. Enes rivayeti (2405. hadis) Şatru'lleyl (gece yarısı) tabirini ihtiva eder.

3- Bir kısım ulema, bu hadise dayanarak, uykusu galebe çalan kimselerin yatsı namazını kılmazdan önce yatıp uyuyabileceği hükmünü çıkarmıştır. Bu kanaatte olan Buhârî, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in uyku bastırdığı zaman, -uykunun namazın kaçırılmasına sebep olacağına dair korkusu yoksa- yatsıyı kılıp kılmadığına bakmadan uyuduğuna dair rivayeti kaydeder.

4- Sadedinde olduğumuz hadisin haber verdiği namazı tehir hadisesinin bazı rivayetlerde "gece yarı sı "ıa kadar tehiriyle ilgili tasrihat geldiğini belirtmiştik. İşte bu tasrihattan hareket eden bazı âlimler, yatsının ihtiyârî olan vaktinin ufuktaki şafak denen aydınlığın kaybolma ânından gece yarısına kadar devam ettiği hükmüne ulaşmışlardır. Bu hususu belirten Nevevî, yatsının kılınmasının "câiz" olduğu vaktin sabah namazı vaktinin girmesine kadar devam ettiğini söyler. Bu husus Müslim'in kaydettiği Ebû Katâde hadisinde sarihtir: "(Uyku sebebiyle namazı kaçırmada bir

taksir yoktur.) Taksir ancak başka namazın vakti girinceye kadar namazını kılmayan kimseye vardır. 1981

Mezkur Ebû Katâde hadisinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir namaz vaktinin nihâî hududunu, müteakip namaz vaktinin girişine kadar uzatmaktadır. Cumhur, namaz vakitlerini sınırlamada bu hadiste gelen ölçüyü esas almış, buna uymayan ferdî ictihadlara itibar etmemiştir. Sözgelimi el-İstahrî, sadedinde olduğumuz hadise dayanarak yatsının nihâî hududunun nısfu'lleyl olduğunu söylemiş, nısfu'lleyl'den sonra kılınacak namazı eda değil "kaza" olarak değerlendirmiştir.

f cjİ!l >3 Jl jUÜl 1lİ jiî : jlS ﬂiU- # 4&l j&l Ji> t\[:a!p Sl ^JÎ .46.

U <Jş ljJljJ djJijj ljJ-^ «AS Oj :Jl5j c4_cL>- JJâjl ^iSo 4 _^j>-jj LlJlp

® £ -1 JLj ^ ^ a

. l)L*-o-U!j JjjjJl 0^>^wÜl 4j>-y>“i .jLAj^iâxJ(

46. (2405)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'den rivayet edilir ki, kendisine: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) yüzük kullandı mı?" diye sorulmuştur da şıı cevabı vermiştir:"Bir gece, yatsıyı gece yarısına kadar (şatru'lleyl) tehir etti. Sonra yüzü bize dönmüş olarak yanımıza geldi -sanki şu anda yüzüğünün parıltısını görüyor gibiyimve şöyle dedi: "İnsanlar namazlarını kıldılar ve yattılar. Siz ise, namazı beklediğiniz müddetçe namaz kılma (sevabını alma)ktasımz." [991

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, msfu'lleyl'e (gece yarısına) kadar tehir hadisesinin mûtad olmadığını pek sarih olarak göstermektedir: "Bir gece..." tabirinden başka, Resûlullah'm: "İnsanlar namazlarını kıldılar..." ifadesi de bunu teyid eder. Yani çoğunluk mûtad üzere ilk vaktinde yatsı namazını kılıp yatmış bulunmaktadır.

Resûlullah'm ifadesinde erken yatanlara kınama mevcut değildir. Ancak namaz kılmak üzere bekleyenlere övgü

mevcuttur, çünkü namaz kılmak maksadıyla bekledikçe, geçen her an namaz kılmış gibi ibadet sevabına vesile olduğunu ifade buyurmuştur.

2- Haşan Basrî hazretleri bu hadise dayanarak "İnsanlar bir hayrı bekledikleri müddetçe o hayrın içindedirler" demiştir.

3- Alimler bu ve başka hadisleri de gözöniine alarak, bir maslahata mebni geç yatmayı, geceyi uyanık geçirmeyi tecviz etmişlerdir.

jI ^Ij a^lİj ıfg-^ ilişi cÂi>-LS- ;^J4-j jUıi cç.Lij«Jl ijli aap aUİ .47.

jgjâJülj 1 ^

47. (2406)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Yatsı namazı için ikâmet okunmuştu ki bir adam: "Benim bir işim var!" diyerek araya girdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (farzı kıldırmazdan önce) kalktı, adamla hususî şekilde konuşmaya başladı. İnsanlar -veya bir kısmı- uyuyuncaya kadar konuşma uzadı. Namazı

sonra kıldılar." 11001

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'a tam namaz öncesi uğrayan kimsenin kim olduğuna dair rivayetlerde sarahat yoktur. Ancak şârihler, bunun, kavminin ileri gelenlerinden biri olduğu, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm'ın onun kalbini kazanmak için kendisine itibar edip, namazın tehiri pahasına, meselesini uzun uzadıya dinleyip tartıştığını belirtirler. Ancak, bu zâtın vahiy getiren bir melek olabileceğini söyleyen de olmuştur.

2- Bazı rivayetlerde "halkın uyukladığının zikredilmiş olmasını değerlendiren İbnu Hacer burada kastedilen

uykunun müstağrak yani abdesti bozar mahiyetteki gerçek uyku olmayıp uyuklamadan ibaret olduğunu belirtir.

3- Bu rivayet, bir kişinin cemaat huzurunda bir başkasını hususî şekilde çağırmasının câiz olduğunu ifade eder. Bu noktayı belirtmenin şu bakımdan ehemmiyeti vardır: Resûlullah iki kişiden birini çağırıp hususî fısıldaşmayı yasaklamıştır.

4- Hadis ihtiyaç halinde ikamet ile iftitah tekbirinin arasının açılabileceğine delil kılınmıştır. İhtiyaç olmadığı halde bu davranış mekruhtur. Şafiîler, Hanefîlerin mutlak şekilde "Müezzin: "Kâd kâmeti’s-sâlâtu: Namaz başladı" dedikten sonra, imamın tekbir getirmesi vacibtir" hükmünü reddetmede bu hadisi delil yapmışlardır.

0 U 2 J! ^Jk i (jU>- j>- 1x1 ^ ^ [: Jü <up aüI -48.

I^İxp! ÇljJlî LkS"" a! ÜD İ~t~ ^gli! tjU 1 La» ^-4

. Aj>- y>~ \ 4ji\ (41 ^ 3 ' 1 I y\^u S- [j£ ^*1 ./*» Jj A^Jl ojjfc

01 il!

48. (2407)- Hz. Muaz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Bir gece) Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatsı namazı için uzun müddet bekledik, ama gecikti. O kadar ki, bazıları (hane-i saadetinden) çıkmayacağı zannına düştü. İçimizden: "Namazını (evinde) kılmıştır" diyen bile oldu.

İşte biz bu hâl üzere iken Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıktı ve kendisine önceden tahminen söylediklerini tekrar ettiler. Bunun üzerine:

"Geceye bu namazla girin. (Bilin ki) siz bu namaz sayesinde diğer ümmetlere üstün kılındınız. Bunu sizden önceki ümmetlerden hiçbiri kılmadı" buyurdu." 11011

AÇIKLAMA:

1- Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Geceye bu namazla girin!" emrini, bir kısım âlimler: "Yatsıyı tehir ederek kılın!" şeklinde anlamışlardır.

2- Tîbî: "Bu hadiste, bizden önceki şeriatler hakkında nesh varid olmamışsa bizim için de şeriat olacaklarına delil vardır" demiştir.

3- Aliyyü'l-Kârî, yatsı dahil beş vakit namazın vakitlerini kılarak gösterdikten sonra Cibril (aleyhisselâm)'ın beyan buyurduğu "Bu, senden önceki peygamberlerin de namaz vakti idi" hadisi ile [102] bu hadis arasındaki tearuzu şöyle te'lif eder: "Yatsı namazını önceki peygamberler nafile veya bir ziyade olarak kılarlardı, ümmetleri üzerine farz kılınmamıştı, tıpkı teheccüd namazı gibi. Çıınkii teheccüd namazı aleyhissalâtu vesselâm'a vacib olduğu halde bizlere vacib değildir."

Mirek de şöyle bir açıklama sunmuştur: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, önceki peygamberler yatsıyı sizin gibi, tehirli ve karanlığın çöktüğü, insanlara uykunun bastırdığı bir zamanda cemaat halinde kılma bekleyişi içinde olmadan kıldıklarını kastetmiş olması da muhtemeldir."

ﬁ f & 6(*^'[: 3^ ^ ûrY’j ^yy 4' -49

JS~\ aJİ aUİ (1)1 (j-»J 3^* İ-f~

\jI âpI£«JI ^L^2j ^LIİ!

^İP <_£İ

49. (2408)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: " [Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün] yatsı namazını geciktirdi. Hatta gecenin çoğu gitti. Sonra çıktı ve cemaate namazlarını kıldırdı. Namazı bitirince Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) orada hazır bulunan cemaate:

"(Buradan ayrılmakta) acele etmeyin, size bir husus haber vereyim de sevinin: Bilesiniz, üzerinizdeki Allah'ın nimetlerinden biri de şudur: Şu saatte namaz kılan sizden başka hiç kimse yok -veya sizden başka kimse şu saatte namaz kılmamıştır.-" Bu iki sözden hangisini söylemişti bilemiyoruz."

Ebû Mûsa ilaveten dedi ki: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işittiklerimize sevinerek evlerimize döndük." 11031

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer mezkur gecikmenin, keyfî bir gecikme olmayıp, ordu teçhizi gibi fevkalade bir meşguliyetten ileri geldiğini, Taberî'nin Hz. Câbir'den kaydetmiş olduğu bir rivayete atfen belirtir.

2- Bu hadise dayanarak, yatsının tehirinde fazilet olduğu kabul edilmiştir. Ancak İbnu Battal demiştir ki: "Artık bu, günümüzde imamlara muvafık olmaz. Zira aleyhissalâtu vesselâm namazı hafif tutmayı emretmiş, "Çünkü cemaatte zayıflar, ihtiyaç sahipleri vardır" buyurmuştur." Ebû Saîdi'l-Hudrî'nin bir rivayeti şöyle: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yatsı namazını kıldık. O gece takriben nısfu'lleyl geçinceye kadar çıkmamıştı. Çıkınca şunları söyledi: "Herkes namazını kıldı ve yatağına girdi. Siz ise namaz bekledikçe namaz kılma sevabı aldınız. Eğer zayıfın zaafı, hastanın hastalığı, ihtiyaç sahibinin ihtiyacı olmasaydı bu namazı gecenin yarısına kadar tehir ederdim."

Bazı âlimler bunu ve Tirmizî'nin kaydettiği: "Eğer ümmetime meşakkat vermemiş olsaydım yatsıyı gecenin üçte biri veya yarısına kadar tehir etmelerini emrederdim" hadisini nazar-ı dikkate alarak şöyle derler: "Kim yatsıyı tehire kendinde güç bulabilir ve uykuya da mağlub olmazsa, cemaatten kimseye meşakkat vermemek şartıyla,

onun tehir etmesi efdaldir." Nevevî'nin Müslim Şerhi'nde kaydettiği bu hükme Şafiîlerden ve diğer mezhep mensuplarından bir çok âlim iştirak etmiştir.

Başta Tahâvî, Mâlik ve Ahmed olmak üzere ashab ve Tabiîn'den pek çoğu yatsıyı gecenin üçte birine kadar tehir etmeyi müstehap addetmişlerdir. Yeni görüşünde Şafiî hazretleri de buna hükmeder. Eski görüşünde ise, ta'cil efdaldir demiştir.

.]l«ir 4_^Jl JLââ '-jA AjtSj ~l~t~ £gAl jl[aüI ı_A 0^3 - 50 .

. I A^Jl AİtS^ iij.il !4jlj)j jŞj.'Cu-Jl

50. (2409)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazdan bir rekate yetişen, namazın tamamına yetişmiş sayılır." [104]

AÇIKLAMA:

Bu hadis 2391-2392. hadislerde genişçe açıklandığı için burada tekrar etmeyeceğiz.

JÎÎ 1453SÎ AH toljiiaJI JA S6,> M) er* ^ 5î[&l ^3 ^1 . 51 .

^I~«Al As^-j>-\ .JaJİİ Li a)

51. (2410)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazlardan herhangi bir namazın bir rekatine yetişen, o namaza yetişmiş demektir. Ancak, kaçırdığını kaza eder." [Nesâî, Mevâkît 30, (1, 275).]

jj 56^ İ~t~ aü! ıjİ a[:cJU ajjI «LiJlp .53.CE. kül üçü (jÇji

52. (2411)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölünceye kadar, hiçbir namazı son vaktinde iki kere kılmış değildir." [Tirmizî, Salât 127, (174).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zaruret olmadıkça namazı, hep ihtiyarî vakti içerisinde kıldığını göstermektedir. Efdal olan, ilk vaktinde kılmaktadır. Resûlullah, amellerinde her seferinde en efdali tercih ettiği

ve takip ettiği için son vaktinde namaz kıldığına dair rivayet mevcut değildir. Ancak Aliyyü'l-Kârî, "Hz. Aişe'nin bunu söylerken Resûlullah'm öğrenmek üzere son vaktinde Cebrail'le beraber kıldıkları ile, öğretmek üzere son vaktinde ashabına kıldırdığı namazları sayıya dahil etmemiş olmalı" der. Zira bunları saysaydı ikişer sefer kılmış olduğunu zikrederdi.

1 $ cAl Ûlpy 4 ^lS! jj‘l cJjJl : jli # Al £î[:U^1 p aı ^ j>\ 53.CE jlp j>.

. -AjS l U.^ 1 . J ^ l

53. (2412)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazın ilk vaktinde Allah'ın rızası vardır. Son vaktinde de affı vardır." [Tirmizî Salât 127, (172).]

AÇIKLAMA:

Hadis namazı ilk vaktinde kılmanın Allah'ın rızasına sebep olduğunu belirtmektedir. Rızaya sebeptir, çünkü Allah'a ibadete acele etme, koşma vardır. Kul böylece İlâhî davetin ehemmiyetini kavradığını ifade etmiş olmaktadır.

Son vaktinde kılmada, vaktin dışına çıkma veya en azından kerahet vaktine girme ihtimali vardır. Bu ise bir taksir, bir kusurdur. Öyle ise o vakitte kılmak affa vesile olan bir hayır olur. Amma rızayı kazanmak nerede, affa mazhar olmak nerede? Rızaya eren daha önceden işlenmiş kusuru varsa, onların da affına ister istemez mazhar olur.

Her hâl û kârda namazı ilk vaktinde kılmak efdaldir.

,]y>- d aJlî l^ ^ öl[<up aüI ^ 3^3 54.

. tQ^yı]\ ılP 25 ' ölj« ’.j jJj ı_;L>t^?î

54. (2413)- Râfi' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sabah namazını aydınlıkta kılın." [1051

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmayı emretmektedir, yani ilk vaktinde değil.

Ebû Hanîfe, Stifyân-ı Sevrî, namazın aydınlanınca kılınmasını efdal bulurlar. Sahabe ve Tabii'nden bu görüşte olan başkaları da var.

2- Bazı rivayetler, sabah namazının karanlıkta kılınmasını âmirdir. Nitekim onlar daha önce geçti (2360-2363). Bu ise aydınlanınca kılınmasını efdal göstermektedir. İkisini birleştirmek maksadıyla: "Burada murad, erken başlansa da kıraati ortalık ağarıncaya kadar uzatmak kastedilmiştir" diyen de olmuştur.

Mamafih, erkenden kılma (tağlis) emri sonradan neshedilmiştir diyen âlimler de olmuştur. Ancak bu iddia zanna dayandığı için reddedilmiştir.

Şunu da kaydedelim ki, sabah namazını ortalık ağarınca kılma hususunda Ashâb'ın icma ettiğini söyleyen de olmuştur. Gerçek şu ki, bu meselede icma söz konusu olamaz.

İPİ LkJj ccAXjl1 LâJ C?• ı Cj ^3 55 .

. 4j>- y>-\ .JaJLoj 4İAİ

55. (2414)- Yahya İbnu Saîd (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Musallî, (farz) namazı vakti çıkmış olan namazları da kılar.

Onun vaktinde kılamayıp kaçırdığı, ehlinden de malından da daha mühim (bir kayıp)dır." [1061

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, zahirde Yahya İbnu Saîd (radıyallâhu anh)'in sözü gözükmektedir. Yani sahabi sözüdür. Ancak, İbnu Abdilberr'in de dikkat çektiği üzere rivayette ortaya konan hüküm, rey ve ictihadla ulaşılacak bir mesele olmaması haysiyyetiyle hadis hükmen merfûdur. Zira bu çeşit değerlendirmeleri ancak vahye mazhar peygamberler yapabilir.

: Jli JUpI £4 # :cJU # gû & cJlSj[j»î j*3 -56.

56. (2415)- Ümmü Ferve (radıyallâhu anhâ) -ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a biat edenlerden biri idianlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, "Hangi amel efdaldir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"İlk vaktinde kılman namaz!" 11071

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan amelin en efdali, en hayırlısı hangisidir? diye bir çok kereler sualler vâki olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ve benzeri suallere her seferinde farklı cevaplar vermiştir. Alimler, cevaplardaki farklılığı birkaç sebeple izah ederler:

* Soru sahiplerinin ahvalindeki farklılık: Bu yüzden, herkesin en ziyade muhtaç olduğu veya haline en uygun şey ne ise onunla cevap vermiştir. Mesela böyle bir sorunun cevabı erkeğe "Cihad" iken, kadına "Hacc" olmuştur.

* Soru vaktinin farklılığı: Bazı vakitlerde -o vaktin şartlarına uygun olarak bir amel, diğerine nazaran efdaldir. Nitekim

İslâm'ın bidayetinde cihad en efdal amel olmuştur. Çünkü dînin kıyamı buna bağlı idi. Birçok nasslarda namazın sadakadan üstün olduğu beyan edildiği halde, darlık ve maddî sıkıntı zamanlarında sadakanın efdal olduğu belirtilmiştir.

* "Efdal" kelimesi ile muayyen bir şey kastedilmemiş, aksine mutlak efdaliyet kastedilmiştir. Bu te'vile göre aslında cevap şu mânadadır: "En efdal amellerden biri de..." Yani soru sahibi "En efdal amel nedir" demişse ve "vaktinde kılman namazdır" diye cevap almışsa bu cevabı şöyle anlamalıdır: "Vaktinde kılman namaz efdal amellerdendir."

* İbnu Dakîku'l-Id, sadedinde olduğumuz namaz hadisiyle ilgili bir başka te'vil kaydeder ve der ki: "Bu hadisteki "amel" bedenî olanlara hamledilmelidir." Yani "Bedenî amellerin en hayırlısı, vaktinde kılman namazdır" mânasında. Böylece îmanla namazın mukayesesini mevzu dışı bırakmış olmaktadır. Çünkü îman kalbi amellerdendir. İbnu Dakîku'l-Îd'in bu te'vilden maksadı, Ebû Hüreyre'den gelen bir hadisle bu hadis arasında tearuz olmadığını belirtmektir. Çünkü mezkur hadiste: "Amellerin en efdali Allah'a îmandır" buyurulmuştur.

2- İlk vaktinde kılman namazın, tehir edilerek kılman namazlar karşısında efdaliyeti hususunda ulemanın ihtilafı mevzubahis değildir (2390. hadis). Sabahın ilk vakti ile ilgili yorum ihtilafını daha önce belirttik. Bunu bir ihtilaf olarak görsek bile bu da bizzat Resûllullah'tan gelen rivayete müstenid olduğu için ulemanın ittifakını cerh etmez. 11081

MEKRUH VAKİTLER UMUMÎ AÇIKLAMA

İslâm'ın zaman anlayışında bütün vakitler aynı değerde değildir. Sözgelimi devir olarak Asr-ı Saâdet denilen Fahr-ı Kâinât Resûl-i Ekrem Efendimizin (aleyhissalâtu vesselâm)

hayatlarıyla dünyamızı şereflendirdikleri yıllar, dünyanın ömrü içerisinde en değerli, en şerefli devri teşkil eder. Bunu sahabenin berhayat olmaya devam ettiği yıllar, bunu da Tâbiîn ve Etbauttâbiîn denen, Kur'ân'm ve hadislerin övgülerine mazhar olan mümtaz nesillerin yaşadıkları zaman dilimi takip eder. Bu devreye İslâm âlimleri Selef Devri derler.

Yıl içerisinde Ramazan Ayı, Ramazan içerisinde Kadir gecesi, hafta içerisinde cuma günü, cuma gününde saat-ı icâbet, bir gün içerisinde seher zamanı ve namaz vakitleri, namaz vakitlerinin ilk anları kıymetli vakitlerdir. Bu vakitlerde yapılan ibadetler daha makbul, daha sevaplı, daha değerlidir. Dualar icâbet görür, tevbeler kabul edilir.

İslâm dîni zaman mevzuunda vaz'ettiği bu hiyerarşiye bir de mekruh vakitler mefhumunu ilave etmiştir. Yani bazı vakitler vardır ki, onlarda ibadetten kaçınmak gerekir. Bu anlarda yapılacak ibadet sevaba değil günaha vesiledir; kılman namaz itaat değil isyandır. Bu mesele beşeri kıstasla mantıksız bile gelebilir, "Hiç ibadet isyan olur mu?" denilebilir. Ama dînin esasatma göre bakınca meselenin mantığını kavramak zor olmaz. Çünkü dînimizde bir şeyin "iyi" veya "kötü" olması, o şeyin zatından gelmez. Allah'ın emrine veya nehyine göre "iyilik" veya "kötülük" ortaya çıkar. İbadet, Allah emrettiği için iyidir. İbadet Allah'ın dilediği şekil ve muhtevaya uygun olursa güzeldir, makbuldür. Veya Allah birşeyi nehyetmişse o kötüdür, haramdır. Nitekim önceleri yasaklama gelmediği için helâl olan içki, yasaklama geldikten sonra haram olmuştur.

Şu halde, dînimiz namaz kılmayı en üstün ibadet kabul etmiş olmakla beraber bazı zamanlar da ibadeti yasaklamıştır. Öyle ise, namazın makbul olması için konan şartlardan biri zamanla ilgilidir. Bazı zamanlarda namaz "kılmak" emredilmiş, bazılarında "kılmamak" emredilmiştir.

Şu halde bu yasak saatte kılınan namaz bir itaatsizliktir. İşte namazın yasaklandığı bu vakitlere mekruh vakitler diyoruz. Mekruh vakit telakkisi, dînimizin, "hayır" ve "şerrim kaynağını beşer akimdan değil, Allah' m vahyinde arama esasını kavramamızda yardımcıdır. Bir başka hikmeti de hayatımıza plan ve program, zamanlı iş yapma şuuru vermek olabilir.

Hadislerde gelen teferruâta geçmeden dînimizde mekruh addedilen vakitleri hulasaten kaydetmede fayda mülahaza ediyoruz. Hadislerde gelen tasrihata dayanan alimler başlıca beş mekruh vakitten bahseder:

1) Güneşin doğmasından bir mızrak boyu yani beş derece yükselmesine kadar olan vakittir.

2) Güneşin tepe noktasına geldiği andır. Ondan sonra batıya meyletmeye (zevale) başlar.(29)

3) İkindileyin güneşin sararması sebebiyle gözleri kamaştırmaz bir hale geldiği andan battığı zamana kadar olan vakittir.

4) Fecr-i sâdık'm doğmasından güneşin doğacağı zamana kadar olan vakittir.

5) İkindi namazının kılınmış olduğu andan güneşin batmasına kadar olan vakittir.

Bu vakitlerle ilgili şu hükümler var:

* İlk üç kerâhet vaktinde ne kazaya kalmış farz namazlar, ne vitir gibi vacib namaz, ne de daha önceden hazırlanmış olan bir cenazenin namazı kılmabilir. Keza evvelce okunmuş bir secde âyetinin tilâvet secdesi de bu vakitlerde yapılamaz. Bu yasaklara riayet edilmeden kılman namazların iadesi gerekir.

* Bu üç vakitte nafile namazlar da kılınmaz. Nafileye başlanmış ise bozulur, sonra iade edilmesi efdaldir.

Bıı üç vaktin, ateşe tapanların ibadet vakti olduğu, buna binaen bu vakitlerin mekruh ilan edildiği hadislerde gelmiştir.

* Diğer iki kerahet vaktinde ise yalnız nafile namaz mekruhtur. Farz ve vacib bir namaz mekruh değildir, kılınabilir. Cenaze namazı, tilavet secdesi de mekruh değildir. Bu iki vakitten birinde başlanmış olan bir nafile namazı, kerahetten kurtulmak maksadıyla bozulmuş ise, kerahet vakti çıkınca kaza etmek vacibtir.

* Güneşin batması sırasında sadece o günün ikindi namazı kılınabilir. Daha önceden kazaya kalan bir ikindi namazı kılınamaz.

* Güneşin doğmasına tesadüf eden bütün namazlar Hanefî mezhebine göre fasid olur. Fakat güneşin batmasına

tesadüf eden ikindi namazı fasid olmaz. Birinci_(29) Bunun müddeti hususunda iki görüş var:

Gündüzün başlangıcını tesbitte fecr-i sadıkı esas alıp Nehar-ı şer'iye göre hesap yapan görüşe göre uzundur, bir saate yaklaşabilir. Güneşin doğuşunu esas alıp nehar-ı örfiye göre hesap yapan görüşe göre kısadır ve güneşin tam tepe noktasına geldiği andır, ondan sonra batı tarafına dönecektir. Öğle vakti, bu dönme ile başlar.

halde bir başka namaz vaktine girilmez, ikinci halde yeni bir namazın vaktine girilmiş olmaktadır.

* Güneş battıktan sonra akşam namazı kılmadan nafile kılmak mekruhtur.

* Cuma günü, imam hutbe okurken nafile kılmak mekruhtur.

* Bayram namazlarından evvel ve bayram hutbeleri esnasında, bu hutbelerden sonra bayram namazı kılman yerde nafile kılmak mekruhtur. Keza kiisıíf, istiska ve hacc hutbesi sırasında kılınan namaz da mekruhtur, hutbeler dinlenmelidir.

Görüldüğü üzere, mekruh vakitlerin bir kısmı izafidir. Bu vakitlerle ilgili daha bir kısım teferruat mevcuttur, ilmihal kitaplarının ilgili bahisleri görülmelidir. [109]

Jl yfe? öl ^ ^ ıjjlS"" olpİA Jlj o o | ;Jl3 a^p aüI y\s- yi â-JLp ^- ^p .1.

ı—ı a~>İ2j jjdlj £JüaJ

y> oUiU LaJüuj ^Lİ2j »i_aA2j«. \ A_—jji-l Aj>-^>-I .JOytJ âh yjjÜJ

1. (2416)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Üç vakit vardır ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bizi o vakitlerde namaz kılmaktan veya ölülerimizi mezara gömmekten nehyetti:

* Güneş doğmaya başladığı andan yükselinceye kadar.

* Öğleyin güneş tepe noktasına gelince, meyledinceye kadar.

* Güneş batmaya meyledip batıncaya kadar. " [1101

AÇIKLAMA:

Bu üç vakitte cenazenin defni ve cenaze namazının kılınmasının câiz olup olmadığı hususunda ulemâ ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, namazın mekruh olduğu vakitlerde

cenaze namazı ve cenaze defninin de kerahetine hükmetmiştir. İbnu Ömer, Atâ, Nehâî, Evzâî, Süfyân-ı Sevrî, Ashâb-ı rey (Hanefîler), Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Rahuye'nin hep kerahete hükmettikleri mervidir.

Şafiî hazretleri, günün ve gecenin hangi saati olursa olsun, cenaze namazını câiz görmüştür. Onun için defnin hükmü de aynıdır. Hattâbî: "Ekseriyetin sözü hadise daha muvafık" demiştir. [1U]

Oj AIp gLz ^S"Lü>-I ’.İ-î aUİ <JjAj (Jli[ijü ü^-lp aUİ

ülj 4jeÜ! aj>- y>-\ . Jlifjjp _up

2. (2417)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hiç biriniz, güneşin doğması ve batması esnasında namaz kılmaya kalkmasın.". [U21

AÇIKLAMA:

Güneşin doğma ve batma anlarında namaz kılmayı yasaklayan hadislerden biri şudur. Hadisin kelimelere sâdık bir tercümesi şöyle olabilir: "Sizden kimse, araştırıp da güneş doğarken veya batarken namaz kılmasın." Yani Resûlullah bile bile, kasden o zamanları namaz için seçmeyi yasaklamış olmaktadır.

Bu mânada muhtelif rivayetler gelmiştir, müteakiben kaydedilecek olan da bunlardan biridir. rII3]

cpLİg^tJI I)J_5 İ~t~ 4 JAİ cJ I)|[!(JIS aip İNİ 4Nİ~Lp 3.

3 ^ ^ jp 1 ^c I^ ^ ^ 1 ^Ld c L^.3 jI 3 jj I^c L^-jjIS I I & c I^ $ 3 IS d-^-ûJ

. ^L^dIIj ı^JJL« 4_>-y>-i .JoLpUİJ! ı^J-İJ (3 ^j-p ~I~t~ ^Nİ

• -O I

Av

3. (2418)- Abdullah es-Sunâbihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Güneş, beraberinde şeytanın boynuzu olduğu halde doğar, yükselince ondan ayrılır. Bilahare istiva edince (tepe noktasına gelince) ona tekrar mukarenet (yakınlık) peydah eder. Zevalden sonra (tepe noktasından ayrılıp batıya meyletimi) ondan yine ayrılır. Batmaya yakın tekrar ona yakınlık peydah eder, batınca ondan ayrılır."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) işte bu vakitlerde namaz kılmaktan men etti." [114]

AÇIKLAMA:

Bazı şârihler, hadisin zahirini esas alarak hadise zikri geçen bu üç vakitte şeytanın güneşe fiilî yakınlığını ifade etmişlerdir. Bazıları da yakınlıktan maksad "kuvvef'tir demiştir. Arabın: "Ben bu işe yakınım" demesi, "onu yapmak benim gücüm, imkanım ve takatim dahilindedir" demesidir. Öyleyse hadis: "Şeytan, bu üç vakitte işine muktedirdir" demektedir. Bazıları "boynuz"u "hizb" mânasında anlayarak hadiste güneşe tapan şeytanın hizbinin kastedildiğini söylemiştir. Bazıları da: "Şeytan, doğuş ânında güneşe mukabil durur ve önünde dikilir, öyle ki doğuşu onun iki boynuzu arasında husule gelir, iki buynuzundan maksad da başının iki tarafıdır. Böylece güneşe tapanların secdeleri şeytana yapılmış olur."

Bu açıklamalara şunu ilave etmek isteriz: Bize öyle geliyor ki, Resûlullah birçok haram ve mekruhu -"şeytan" kelimesinin Arap dilindeki kullanılış üslubuna binaenşeytanla nisbet kurarak yasakladığı gibi, burada da aynı üslubla üç vakitte namaz kılmayı yasaklamıştır. Öyle ise

mti'minlere düşen bu yasağı almaktır. Şeytangıineş irtibatını fiilî bir vak'a gibi açıklamak gereksizdir. Esasen güneşin doğma, batma ve istiva anları tamamen İzafî anlardır. Sözgelimi, mutlak bir istiva anından bahsedilmez. Dünyanın belli bir noktasındaki kimse için istiva ânı vardır ama, bu ân başkası için doğma, bir başkası için de batma ânıdır. Öyle ise şeytanın yaklaşma, uzaklaşma gibi durumlarının fiilî bir yönü, gerçek bir manası yoktur. Mükerrer seferler temas edildiği gibi, meseleyi bir beyan üslubu, tebliğ metodu olarak kavramak gerekmektedir. 11151

jp aS)I ^1 <Lj'j il âpL A IaüI J \j**j Ij ;Jli <up kül «a^p ^ _jj-«-p ^jpj - 4 .

(J 3 Jl ı_îji>- AJtiI ap^JI 0» Op)jîI öI ’ıJU Öp^SI âpLU ^Jjs jI

ıCE âSj^. a* njj./ı-i öo^j^Ji ou âpOoJi oJ-ö <3 ^ju-3 ^ı oi tAodAU ou y>

AU oöjj^JI ^Aİ cjIiSOl ÂpI_0 cOlIzLi OtH I4-lU c^~-«-âJ|

câpLO L^jU cjI^Jl ı_a.pu ^A^JI 3 *öaÜI (jâ>- öSj^aa* öA A A So^alI ^ cL^pULa

tı >' o - y'' > ı- ■ * '°~

s s *.|1 - o' o- ' > .C I A, T } o < tı ^ ~ ^ ^ G V '*• > - İt ^ ? ^tt ^ 5 ^

^3 JLkz^ (3JJ (jyj I4jIâ c (3 r A—Al 0 jjA 2P- «UjjAJI P

I JJÜI ı_î^Ş-«. aIAaİ IOjsj c^îL^aJIj I A^p-I .JjLiSsJICEI AİİJ jjs »j^CE ^j^olil-l ^tA~JI ^l^llj c j>

(_^l ,ı_îUJI y>çc-Aj Aaj^• ^i-v^-öU Uy>-I caSaI.1 IaA^aa (_^l »öSj^_OA« aJ^İj.^JöJI ^0a~O t ^y>

o

. 3/~öl t-PjAiI ^^j^I ç-U3«.ojAS

4. (2419)- Amr İbnu Abese es-Sıilemî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, Allah'a biri diğerinden daha yakın olan bir saat var mıdır -veya- Allah'ın zikri taleb edilen daha yakın bir saat var mıdır?"

"Evet, dedi, vardır. Allah'ın kula en yakın olduğu zaman gecenin son kısmıdır. Eğer bıı saatte Aziz ve Çelil olan Allah'a zikredenlerden olabilirsen ol. Zira o saatte kılman namaz, güneş doğuncaya kadar (meleklerin) beraberlik ve şehadetine mazhardır. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar ve bu doğma ânı kafirlerin ibadet vakitleridir. O esnada, güneş bir mızrak boyunu buluncaya ve (sarı, zayıf) ışıkları kayboluncaya kadar namazı bırak.

Bundan sonra namaz -güneş gün ortasında mızrağın tepesine gelinceye kadar- yine (meleklerin) beraberlik ve şehadetine mazhardır. Güneşin tepe noktasına gelme saati, cehennem kapılarının açıldığı ve cehennemin coşturulduğu bir saattir; namazı (eşyaların gölgesi) doğu tarafa sarkmcaya kadar terkedin.

Bundan sonra namaz -güneş batıncaya kadar- meleklerin beraberlik ve şehadetine mazhardır. Güneş, batarken de bu beraberlik ve şehadet kalmaz, çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında kaybolur. O sırada yapılacak ibadet kâfirlerin ibadetidir." 11161

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Müslim'de çok uzun bir rivayet halinde kaydedilmiştir. Ancak Müslim'deki vechi bazı ziyade ve

noksanlar ihtiva ettiği gibi, manen rivayetten ileri gelen tabir değişiklikleri de ihtiva eder.

2- Allah'a yakın saat tabiriyle, kulun Allah'a daha yakın olduğu, zikirlerin daha değerli, duaların daha makbul ve müstecab bulunduğu vakit kastedilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu soruya "evet!" diye cevap verir ve gecenin son kısmıyla sabah vaktini gösterir. Bu esnada yapılacak ibadetin kıymetini: "O, meşhuddur, mahzurdur" sözleriyle ifade buyurmuştur. Yani melekler hazır olurlar, müşahede ederler, sevabını yazarlar, böylece kabule ve rahmetin husulüne daha yakın olur mânasındadır.

3- Hadis sabahtaki mekruh vakti, güneşin çıkması vakti olarak ifade etmeyip "yükselmesine kadar" diye tasrih ediyor. Öyleyse tulü' denen doğma, güneşin zuhurundan (görünmesinden) ibaret değildir. Yükselmesini de ifade etmektedir. Bu yükselme göz kararıyla bir mızrak kadar olacaktır. Yani ufukla güneş arasındaki yükselme miktarı bir mızrak olacak. Alimler bu miktarı tayinde şöyle bir usûl daha tavsiye ederler: "Çeneyi göğse dayayarak güneşe doğru bakmalı, eğer güneş ufuktan yükselme sebebiyle gözükmüyorsa artık kerahet vakti çıkmış demektir."

NOT: Mızrağın boyu da çok kesin bir uzunluk birimi olmadığı için kitaplarda "bir-iki mızrak kadar" diye takribi bir uzunluk verilir. Mûtedil bir mızrağın oniki karış uzunluğunda olacağı kabul edilmiştir. 11171

(P~

5. (2420)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sabah namazını kıldıktan sonra güneş yükselinceye kadar artık namaz yoktur. İkindiyi kıldıktan sonra da güneş batıncaya kadar namaz yoktur." 11181

aUİ (J \j-^j öl 4.LP ilil

•];

j .ıfgüJl JjÇj

3J6 j&aJı j*

6. (2421)- Kütüb-i Sitte'nin beş kitabı tarafından İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan kaydedilen bir rivayette şöyle buyurulmuştur: "Nazarımda pek değerli birçok kimse -ki bence onların en değerlisi Hz. Ömer'di- şu hususta şâhidlik ettiler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da batıncaya kadar namaz kılmayı yasakladı." [119]

I ;c-JjLî ^Lî jIyip /jj I İUL» ı_3lis AjI[^ ;<up iül ^pj İL*-* o-L>-
^ j^pj ^jp-j .7.

^ilaJ a*j o_j ıl-^*j l jji>- j-v^*Jl J-*4 bO^jP ;Jü ’tt' a>û 3ü|
’JLaİ ?

. *j>- y>~\

7. (2422)- Nadr İbnu Abdirrahman, ceddi Muaz (radıyallâhu anh)'dan anlattığına göre, der ki: "Mıaz İbnu Afra ile birlikte tavafta bulundum, (tavaftan sonra kılman iki rekatlik tavaf namazını) kılmadı. Kendisine:

"Namaz kılmıyor musun?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "İkindi (namazı)ndan sonra güneş batmcaya kadar namaz yoktur. Sabah (namazın)dan sonra da güneş doğuncaya kadar namaz yoktur." 11201

ıjli & aü (J<up iül Cs^j (*-?3 • ‘“JL5 _g_j 1;L^-tP ajj! ^pj â-JİJlp -8.

.] jllaLi (jjj (A_LLsJ LgJLâ cL^jjJp 6 •

.]^dl

8. (2423)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: "Ömer vehme düştü (yanıldı). Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namaz kılmak için güneşin batma ve doğma zamanını taharri etmeyin (araştırıp seçmeyin). Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında doğar" diye yasakladı." 11211

Müslim, şıı ziyadede bulundu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindiden sonraki iki rekati hiç bırakmadı." 11221

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Ömer'le Hz. Âişe (radıyallâhu anhiimâ) arasında bir meselede ihtilaf çıktığı görülmektedir: Hz. Ömer, ikindiden sonra, mutlak olarak namaz kılmanın yasak olduğunu rivayet etmiş, buna karşılık Hz. Âişe de yasağın mutlak olmadığını, taharri'nin yani kasden o vakte namaz bırakmanın yasak olduğunu söylemiştir. Hz. Âişe bu husustaki bilgisinden o kadar emindir ki, aksini söyleyen Hz. Ömer'i vehme düşmekle, yani yanılmakla itham etmiştir.

Aynî, "Namazınız için güneşin doğuşu ve batışını taharri etmeyin" hadisiyle ilgili açıklamada, sadedinde olduğumuz hadise de temasla müşterek bir açıklama sunar, bazı kısaltmalarla kaydediyoruz:

"Taharri etmeyin", "kastetmeyin" demektir. Ancak uykusundan uyanan veya unuttuğunu hatırlayan, onu kastetmiş sayılmaz. Müteharri, namazı kasden o vakitte kılandır. Dendiğine göre, kafirlerden bir cemaat, güneşe

ibadet için onun doğma ve batma anlarını arar, o vakitlerde güneşe secde ederdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine, onlara benzemeyi mekruh bulduğu için bu yasağı koydu."

Aynî sözlerine şöyle devam eder: "Derim ki, Resûlullah'm: "Taharri etmeyin" sözü, mezkur iki vakitte namaz kılma hususunda vazettiği müstakil bir yasaklamadır, namazı bu vakitlere bırakmayı kasden yapmış olsun, kasıdsız yapmış olsun farketmez. Bazıları buna önceki hadis (yani 2421'de kaydedilen hadisi kasdeder) için bir tefsir ve orada kastedilen şeyi açıklayıcı mahiyette telakki etmiş ve demiştir ki: "Sabah ve ikindiden sonra namazını güneşin doğuş ve batış anlarında kılmayı kastedenler dışındakilere- namaz kılmak mekruh değildir." Bu görüşte olanlar Zâhirîlerdir. İbnu'l-Münzir de bu hükme meyleder. Onlar bu görüşlerini, Müslim'de Tâvus an Âişe tarikinden gelen şu rivayetle takviye ederler: "Ömer (radıyallâhu anh) vehme düştü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namaz kılmak için güneşin doğma ve batma zamanını taharri etmeyin (araştırıp seçmeyin)" buyurdu."

Bu hususu bazıları da şu hadisle takviye etmiştir: "Kim güneş doğmazdan önce, sabah namazının bir rek'atini yakalarsa geri kalanını da ilave edip tamamlasın." Öyle ise, hadisteki o zamanda namaz kılma emri gösterir ki mezkur kerâhet namazı o vakitte kılmaya kasdeden kimseyle ilgilidir, kasıdsız olarak o vakte tesadüf eden kimse ile ilgili değildir.

Beyhakî der ki: "Hz. Âişe böyle söylemiştir, çünkü o Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ikindiden sonra namaz kılarken gördü ve bu sebeple nehyi, kasden namazı o vakitte kılana hamletti, ıtlakı üzere değil."

Ancak Beyhakî'nin bu teviline şöyle cevap verilebilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m o namazı, -(daha önce) zikrettiğimiz üzere- kaza namazı idi. Gerçi bu namaz için: "(Ümmetine meşru olmadığı halde) O'na vacib olan hususî bir namazdı" da denmiştir. Ancak mutlak şekilde gelen nehiy, sahabeden pek çoklarının rivayetiyle sabittir."

Mevzuyu Nevevî'nin özetlemesiyle kapatalım:

"Ümmet bu vakitlerde,

* Sebepsiz ve mazeretsiz olarak namaz kılmanın mekruh olduğu hususunda icma eder.

* Farz namazları eda etmenin câiz olduğunda ittifak eder.

* Sebebi ve mazereti bulunan nafileler hususunda ihtilaf eder: Tahiyyetü'lmescid, tilavet ve şükür secdesi; bayram, husuf ve küsuf namazları, cenaze namazı, vakti geçen namazların kazası gibi.

* Şâfiî mezhebine ve bir grup âlime göre bütün bu sayılanlar kerâhetsiz caizdir.

* Ebû Hanîfe mezhebine ve başka bir grup ulemaya göre, hadis âmm geldiği için bu namazlar nehye dahildir, mekruh vakitlerde kılınamazlar..."

İlave edelim: "Ebû Hanîfe mezhebinde o günün ikindisi dışında, başka namazlar bu vakitlerde haramdır.

İmam Mâlik ve Ahmed farzı hariç tutarak nafileyi haram addetmiştir. İmam Mâlik iki rekatlik tavaf namazını da câiz addetmiştir.

Hanefî şârihler, ikindi ve sabah namazlarından sonra kılınacak namazların mekruh olduğunu ifade eden

rivayetlerin mütevatir olduğunu belirttikten sonra, Hz. Ömer'in pek çok ashabın huzurunda, ikindiden sonra namaz kılanları sopayla dövdüğünü, buna hiçbir sahabenin itiraz etmediğini, bu husustaki Hanefî görüşün haklılığına delil olarak kaydederler.

Rivâyetin sonunda Müslim'den kaydedilen ziyadeye gelince, burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ikindiden sonra, her seferinde iki rek'at namaz kıldığını ve bunu hiç terketmediğini ifade ediyor. Ulema bunu ümmetine helal kılmadığı, kendine vacib olan hasâis'ten biri olarak değerlendirmiştir. [1231

A-jtSOl Aİ>-j 3 Jjj JU 4jl[|4AP Alil j3 -9.

' ' * U 0 s * 1 ' ~f~f “t. i ** t ® f I< f < ° ° s 0\ o s s 's' °.

üj ı Jaj oüfjP ujJt-i t~t AÜ' üC-uıv ulî i ç (J/Ü

• Ctfjj 4>- y>-\ ,]aSo(\ c caSoç \ c caSot | JjU

9. (2424)- Cündıib İbnu's-Seken el-Gıfârî'nin -ki bu zât Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'dır- anlattığına göre, Kâbe'nin basamağına çıkıp şöyle demiştir.

"Beni bilen bilir, bilmeyen de bilsin ki, ben Cündüb'üm. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, şöyle söyler işittim: "Sabah (namazın)dan sonra güneş doğuncaya kadar namaz yoktur. İkindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar; Mekke'de hariç, Mekke'de hariç, Mekke'de hariç." 11241

AÇIKLAMA:

1- Hadis hakkında Aliyyü'l-Kârî bazı açıklamalar sunar. Buna göre:

* Ebû Zerr'in çıktığı basamak muhtemelen o devirde Kâbe'nin kapısına konmuş olan ahşab bir merdivendir, Kâbe'ye girmede kullanılmakta idi. Başka bir şey de olabilir. Mamafih, Kâbe'nin eşiği olması da ihtimalden uzak değildir.

* Ebû Zerr, "Beni bilen bilir" cümlesiyle doğru sözlülüğüne dikkat çekmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onun doğru sözlülüğüne şehadet eden bir cümlesine imâda bulunmuştur: Ebû Zerr kadar doğru sözlü birisini ne arz taşıdı, ne de sema gölgeledi."

* Ebû Zerr'in kasdettiği namaz, farz namazdır.

* Hanelilerden İbnu Hümâm hadisi dört ayrı noktadan mâlııl bularak zayıf addetmiş, sonda Mekke ile ilgili istisnaya hüküm bina etmemiştir. İbnu Hacer de zayıf bulmuş, bir başka hadisle güçlendirmek istemişse de, o hadisin hususîliğine dikkat çekmiştir. 11251

\ e Ü^JI İ-İ- çjdii! Jjl[‘‘tıp AliI ’j ı Jlis ^jj (j p-j .10.

^ X q O * \ _ O Ç. . C C

10. (2425)- Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi (namazı)ndan sonra, güneşin yüksekte olma halini istisna ederek, namaz kılmayı yasakladı." 11261 Nesâî'nin rivayetinde (ibare, ifade bakımından biraz farkla) şöyle gelmiştir: "...güneşin beyaz ve parlak halde olmasını istisna ederek..." 11271

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste açıklanan hususlar gözöniine alınınca bu hadiste ifade edilen hüküm anlaşılır: Resûlullah ikindiden sonra namaz kılmayı yasaklamıştır. Ancak, namaz ikindinin ilk vaktinde daha güneş yüksekte iken kılınmış ise, güneşin alçalıp sararmasına kadar, bazı namazlar kılınabilecektir.

Güneşin alçalıp sararması, kerahet vaktinin girmesidir. Şu halde, bu vakit girince mutlak yasak başlıyor demektir.

Şu halde, ikindi vaktindeki yasağı iki kısımda anlamak gerekiyor:

1- Vakte bağlı kerahet, bu kerahet vakti denen, güneşin sararmaya başlamasıyla giren vakittir. Bu andan itibaren, batmcaya kadar vaktin farzı dışında her çeşit namaz mekruhtur. Cenaze namazıyla ilgili kayıtlı ruhsat daha önce belirtildi.

2- Namaza bağlı kerahet, ikindi namazı kılınmadı ise, ondan önce her çeşit namaz kılmabilir. O kılınınca, artık kılınmamalıdır. Bu hususla ilgili bazı teferruat da önceki hadislerde işlendi. 11281

ojjs ;jlâi . Jl aO^jP 4İ1İ 3 l3 ‘tip aJJİ o j'P 1 . -11

(Jk jS- IaoAj 56> Oj 53 1*İp kil>. j&İŞ Ö'&’JÂ İkM

11 . (2426)- Ebû Basra el-Gıfârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elMuhammas'ta ikindi namazı kıldırdı. Ve dedi ki:

"Bu namaz, sizden öncekilere de arz olundu, ama onlar bunu zayi ettiler. Kim buna devam ederse ecri iki kere verilecek. Şahid doğuncaya kadar; ondan sonra namaz mevcut değildir." 11291

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, ikindi ile akşam arasındaki sınır belirtilmektedir: Şahidin doğması, Şahid'den maksad yıldızdır. Yıldızın doğması, güneşin batmasına bağlı olduğu için asıl kasdedilen şey güneşin batmasıdır.

2 - Muhammas: [130] bir yer adı olup Ayr dağından Mekke'ye giden yol üzerinde bir yer adıdır. 11311

_ı*j (Jj jjSk.1 iLp <up ilil *■ •‘ttp ilil y. '_öl»»Jl

12 . (2427)- es-Sâib İbnu Yezîd (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, "ikindiden sonra namaz kıldığı için elMiinkedir'i Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in dövdüğünü görmüştür." 11321

AÇIKLAMA:

2423 numaralı hadisin açıklamasında belirtiğimiz üzere, Hz. Ömer, Hz. Aişe'ye muhalif olarak, ikindiden sonra her ne olursa olsun, namaz kılınmayacağı inancında idi. Resûlullah'tan bu dersi almış bulunuyordu. Resûlullah'ın hasâisinden olan iki rek'at namazı kıldığı için, ikindiden sonra namaz kılınabileceği düşüncesinde olanlar bulunabiliyordu. Hz. Ömer bu husustaki bilgisinin kesinliği sebebiyle sünnette gelen yasağa riayet etmeyenleri, pekçok ashab'm sağlığında dövmüştür. Şârihler, kendisine karşı çıkan olmadığını belirtirler. Şu halde, bu rivayet dayak yiyenlerden birinin ismini belirtmektedir: Münkedir İbnu Muhammed İbni'l-Münkedir el-Kureşî et-Teymî el Medenî, hicri 80 yılında vefat etmiştir.

Abdurrezzak'm bir rivayetine göre, Zeyd İbnu Hâlid de aynı sebepten dayak yiyenlerden biridir. Hatta Hz. Ömer kendisine şöyle demiştir: "Ey Zeyd! insanların bu namazı, geceye kadar namaza bir merdiven yapacaklarından korkmasaydım bu iki rekat sebebiyle vurmazdım." Temîmü'd-Dârî (radıyallâhu anh)'den gelen benzer bir rivayette şunu da ilave etmiştir: "...Lâkin ben sizden sonra bir kavmin gelip, ikindi namazından güneşin batmasına kadar namaz kılacağından ve böylece Resûlullah'ın yasakladığı vakti de namaz kılarak geçireceğinden korkuyorum." 11331

01 JVSj | jlgJl ölS”"# aUİ (Jöl[ia^p aJJİ oSLü .13.

تُسْجَرُ إِلَّا يَوْمَ الْجُمُعَةِ].

13. (2428)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) cıııma günü hariç, gün ortasında (nısfu'nnehâr) namaz kılmayı mekruh addederdi ve derdi ki: "Cehennem, cuma dışında (her gün o vakitte) coşturulur." 11341

AÇIKLAMA:

Cehennemin coşturulması, mahiyeti bilinmeyen bir ifadedir, gayb alemiyle ilgilidir. Lügat olarak, yakılması, sıcaklığının artıp kabarması mânasına gelir. Hattâbî der ki: "Cehennemin coşturulması, şeytanın iki boynuzu gibi bir kısım şer'î tabirler vardır ki, bunlarla ifade edilen gerçeği sadece Şârî bilir. Bize, bunları tasdik gerekir. Ayrıca, sıhhati kesinleşince te' vili hususunda ciir'et etmeyip tevakkuf etmeli ve mucibiyle amel etmeliyiz."

Hadis, cuma günü, cehennem nısfu'nnehâr denen öğle vaktinde coşturulmadığı için namaz kılınabileceğini ifade etmektedir. Bunu takviye eden başka rivayetlere de dayanan bir kısım ulema -ki Şâfıî hazretleri bunlardan biridir- güneşin tepe noktasında bulunduğu sırada söz konusu olan kerâhetten cuma gününü istisna etmişlerdir. Hattat Ahmed ve İshak gibi bazı âlimler zevalden önce cuma namazının da kalmabileceğini söylemiştir. Ancak Ebû Hanîfe, Şâfıî ve Mâlik ve diğer pekçok ulema, zevalden önce cuma'nm câiz olmayacağında ittifak ederler. 11351

ojlSj <■ (jr Silili ojlS (3 vİ-ULi ^ ^il -Çp ^ jpj .14.

lıjEi j£i l ^y> âpEEJl Llî^-alİ Lc! . iaJ c-JJü ıjE* ^Jİp Elli ıjli l

cJ)şE^.I 5o İ-j- 4İ1İ ELç-Ea. i I Etli LıIE^â LcLüj . j.p*Jl Ijlî^i

. I 4^«Jl 4j>-^>-l \ E^jâ kul EEjI EarJLî ili .jlJa^cül 31^ EtH si-olS""ISI ı jti

14. (2429)- Alâ İbnu Abdirrahman'ın anlattığına göre, öğle namazından çıkınca, Basra'daki evinde Enes İbnu Mâlik'e

uğramıştı. Zaten evi de mescidin bitişiğindeydi. Der ki: "Huzuruna çıktığım zaman bana: "İkindiyi kıldınız mı?" diye sordu. Ben: "Hayır, şu anda öğle namazından çıktık" dedim:"İkindiyi kılın!" dedi. Kalkıp kıldık. Namazdan çıkınca:

"Ben, dedi, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Bu, münafıkların namazıdır, oturur, oturur şeytanın iki boynuzu arasına girinceye kadar güneşi bekler, sonra kalkıp dört rek'at gagalar. Namazda Allah'ı pek az zikreder." 11361

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet ikindi namazını tacil etmek yani ilk vaktinde kılmakla ilgilidir. Hz. Enes (radıyallâhu anh) öğlenin henüz kılındığı bir anda ikindiyi kılmıştır. Anlaşılacağı üzere öğlede geciktirilme olmuştur. Hz. Enes, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m geciktirilen ikindi namazı için "münafıkların namazı" dediğini belirtir. Ebû Dâvud'un rivayetinde bu benzetme üç sefer tekrar edilir.

2- Namazı gagalamak, süratle kılmaktan kinayedir. Kuşlar, yemlerini toplarken hızlı olarak başlarını indirip kaldırdıkları için namazını süratle kılanların hali kuşlara benzetilmiş olmaktadır. Kıraatları azdır, rüku ve secdelerde tesbihatları azdır, hülasa çabuk kılman namazda Allah az zikredilir. Dört rek'at olarak belirtilmesi, farzın kasdmdan ileri gelir. Geciktirenler zaten çoğunlukla ikindinin sünnetini de terkederler. 11371

EtH Oi E(;EjL^ J İ-t aül Jc-oîj u[: Jli <up kul ^1 ^-^pj .15.

. OIjKjCUİI 4j>- \ .JISüIJL^ ç-EİjtiIj

15. (2430)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vakti dışında sadece iki namazı kılarken gördüm: (Veda Haccı sırasında) Müzdelife'de akşamla yatsıyı birleştirerek kıldı. O gün, sabah namazını da (mîıtad) vaktinden önce kıldı." 11381

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, Resûlullah'm hiçbir zaman namazlarını vakti dışında kılmadığını gösterir. İbnu Mes'ud buna iki istisna hatırlamaktadır.

1- Hacc sırasında Arafat vakfesi günü yani 9 Zilhicce günü akşam namazı ile onu takiben yatsı namazını Hz. Peygamber, cem de denilen Müzdelife'de birleştirerek kılmıştır. Buna cem-i te'hirde denir. Resûlullah'm bu sünnetine binaen-hacc bahsinde de gördüğümüz üzere (1431. hadis) akşam vaktinin girmesiyle Arafat'ı- akşam namazını kılmadan terkeden hacıların akşamı yatsı ile birlikte Müzdelife'de kılmaları, Hacc'm menasikinden biri olmuştur.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), aynı Müzdelife vakfesinde kurban bayramı sabahı (10 Zilhicce) sabah namazını mfıtad vaktinden önce kılmıştır. Hadiste mîıtad tasrihi yoktur. Ancak, Efendimiz'in vakti girmeden namaz

kılması mümkün olmayacağına göre hadiste geçen "...vaktinden önce..." tabirini mûtad vaktinden önce diye anlamak gerekir. Nitekim, bilhassa Hanefîlere göre, Resûlullah'm mûtad vakti, ortalığın bir hayli ağarma zamanıdır. Şâfiîler karanlık zamanı esas alırlar.

Bu hadisi esas alan Hanefîler de, Müzdelife'de bayramın birinci günü sabahında, sabah namazının mûtad vaktinden önce kılınmasını efdal kabul ederler.

Resûlullah'm sabahı erken kılmış olması, o gün ifâ edilecek diğer hacc menasiki için zaman kazanma düşüncesinden ileri geldiği belirtilmiştir. [139]

jlS I (jr y>- IjLjIİ <up kul ^^1 -3^ y 'jS* I -16.

^ t ajL3u*j üo ^ üytj.1 f SISU jilS O^) Jy \-oJs Jl

jI İ-t- ^g-ll j| ■ çSîo c)LS"" Uİi . jjrf.L2u*Jl ^ cjlilj öili ö^)

Ü o(j 'yp I Lk-ğjû a Jj- joj(ü UA : aDİAÜ jjI Ijjs jl^J.1 Ijjs A oOjjy^Jl bÂa | ÂPÜJl

^ .jAjl I jü- jjcsj ^ İ-î AliI J.JJüjJl IS Sbtj

iiS ^1 ^~"l jlü aJJİI (_$j^I Lki AİSvJl ütül jl J^liI aü kul jLjif-3>*I jl JJ ıjli

^y ÂJÂ*Jt JjŞ JİI ? jUip

16. (2431)- Buhârî'nin Abdurrahman İbnu Yezîd'den kaydettiği bir diğer rivayet şöyledir: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) haccetmişti. Yatsı ezanı sırasında veya buna yakın bir zamanda Müzdelife'ye geldik. Yanındaki bir adama söyledi, ezan ve arkasından ikamet okudu. Sonra akşam namazını kıldı. Arkasından iki rekat (sünnetini) kıldı.

Sonra akşam yemeğini istedi ve yedi. Arkadan bir adama emretti, ezan ve ikamet okudu, iki rekat olarak yatsıyı kıldı.

Şafak söktüğü zaman: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu saatte bugün ve bu yer dışında şu namazı hiç kimse kılmamıştır" dedi.

Abdullah (radıyallâhu anh) dedi ki: "İşte şu ikisi, vakti değiştirilmiş olan yegane iki namazdır. Biri akşam namazı-bu, halk Müzdelife'ye geldikten sonra kılınır; diğeri sabah namazı, bu da şafak söker sökmez kılınır." İbnu Mes'ud sözlerine devamla: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bunu yaptığını, sonra ortalık ağarmcaya kadar kaldığını gördüm" dedi. Sonra sözlerini şöyle tamamladı:

"Eğer, Emîrii'l Mü'minîn -yani Hz. Osman (radıyallâhu anh)- şu anda ifaza'da bulunsa (Mina'ya müteveccihen hareket etse) sünnete uygun hareket etmiş olur."

(Hadisin râvisi Abdurrahman İbnu Yezîd der ki): "Bilemiyorum, İbnu Mes'ud'un bu sözü mü önce telaffuz edildi, Hz. Osman'ın (Mina'ya) hareket emri mi... Derhal telbiye çekmeye başladı ve bu hal, yevm-i nahirde Büyük Şeytan'a taş atılmcaya kadar devam etti." [140]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Osman zamanında, İbnu Mes'ud'un huzurunda cereyan eden hacc menasikinden bir bölüm yani Müzdelife vakfesini aydınlatmaktadır.

Hadis esas itibariyle hacc bahislerini ilgilendirir ise de, hacc sırasında Müzdelife'de kılman akşam, yatsı ve sabah namazlarındaki farklılığa dikkat çektiği için "namazla ilgili böliim"ü de alakadar etmiştir. Önceki hadiste açıkça görüldüğü üzere akşamla yatsı birlikte kılınmış, her ikisi için

de ayrı ayrı ezan ve ikamet okunmuştur. Sabahın da başka zaman hiç görülmeyen bir erkenlikte kılındığı belirtilmiştir.

Bu hadis, bilhassa Müzdelife'den ifaza'yı yani topluca Mina'ya hareketi vuzuha kavuşturmaktadır. Ortalık ağarır ağarmaz, daha güneş doğmadan hareket başlatılmıştır. Rivayette çok net olmayan bir durum Hz. Osman'ın

telbiyeyi başlatarak hareket verme ânıyla, İbnu Mes'ud'un sözünün tevafukudur. Hadisin râvisi Abdurrahman İbnu Yezîd, bu tevafuk'a olan hayretini ifade için: "Bu söz mü, hareket emri mi, hangisi daha süratli olmuştu, bilmiyorum" demiştir. Bazı şârihler "Bilmiyorum" sözünün İbnu Mes'ud'a ait olduğunu söylemişlerse de yanlış olduğu açıktır. 11411

DÖRDÜNCÜ BÂB

EZAN VE İKÂMET

UMUMÎ AÇIKLAMA

. . Ş O <

Ezan, kelime olarak duyurma, bildirme mânasına gelen Ezen JX)C>'

kökünden gelir, esas itibariyle

dinletmek demektir. Şer'î ıstılah olarak, hususî elfazla namaz vaktini bildirmek, duyurmak mânasına gelir. Kurtubî ve başkaları: "Ezan, kelimelerin azlığına rağmen itikadla ilgili bütün meseleleri içine alır" der ve şu izahı sunar: "... Allah'ın büyüklüğünü ifadeye başlar. Bu ise Allah'ın varlığını ve kemalini tazammun eder. Sonra tevhidi beyan eder, şirki reddeder. Sonra Muhammedi risaleti teyid eder. Sonra, şehadetten sonra hususî ibadete çağırır. Zaten şehadetsiz ibadet bilinemez. Sonra felaha yani kurtuluşa davet eder ki,

bu da ebedî bekadır. Şu halde, burada âhiret hayatına işaret vardır. Sonra bazı şeyler, ehemmiyetine binaen takviye için tekrar edilmiştir." Ezanla namaz vaktinin girdiği ilan edilmiş, mü'minler cemaate davet edilmiş olur. Ezan'ın bir başka mühim yönü şeâir-i İslâm'ın ilanıdır. Bu yönünü düşünmeyen nâdanlar, bir tüfek veya boru sesiyle veya minareye yerleştirilecek mahsus bir çalar saattin sertçe vurmasıyla veya mahalli dile tercümesiyle de bu duyurma işinin yerine getirilebileceğini söylerler. Ama mesele, sadece bir vakit duyurma işi değildir. Belki bu, ezanın îfâ ettiği birçok fonksiyondan sadece biridir ve tâlî kalan bir yönüdür. Ezan'ın fiille değil de sözle yapılmasındaki hikmet, sözdeki kolaylık sebebiyledir bu, her yerde her zaman herkesin imkanı dahilindedir.

Ezan mı daha faziletli, imamet mi daha faziletlidir? İhtilaf konusudur. Buna: "Kişi, içinden bilirse ki imametin hakkını tam olarak verebilecektir, bu durumda imamet efdaldir, değilse ezan!" diye açıklık getirilmiştir. İmamlıkla müezzinliğin bir kimsede birleştirilmesi hususunda da ihtilaf vârid olmuştur. Buna bazıları "mekruh" demiştir. Beyhakî'de, bunun mekruh olduğunu belirten bir de rivayet vardır, ancak hadis zayıftır. Fakat Hz. Ömer'in şu sözü sahih senedle sabittir: "Hilafetle birlikte ezanı da yürütebilseydim ezan da okurdum." İmamlık ve müezzinliğin aynı şahısta birleşmesine umumiyetle müstehab denmiştir.

Ezanı tarif ederken -çoğunlukça benimsenmemiş bile olsa da- İbnu'l-Miinîr gibi bazılarının: Ezanın hakikati müezzinden sâdır olan şeylerin tamamıdır. Söz, davranış ve heyet" dediğini bilmekte fayda var.

Ezanın değiştirilemeyeceği hususunda Bediüzzaman'ın bir açıklaması şöyle:

"Mesâil-i şeriatten bir kısmına Taabbıidî denilir- akim muhakemesine bağlı değildir, emrolunduğu için yapılır. İlleti emirdir.

Bir kısmına "Mâkûlü'lmâna" tabir edilir. Yani bir hikmet ve bir maslahatı var ki, o hükmün teşriine müreccih olmuş; fakat sebep ve illet değil. Çünkü hakikî illet, emir ve nehy-i İlâhîdir.

Şeâirin taabbıidî kısmı, hikmet ve maslahat onu tağyir edemez, taabbüdîlik ciheti tereccuh ediyor, ona ilişilmez. Yüzbin maslahat gelse, onu tağyir edemez. Öyle de: "Şeâirin faidesi, yalnız mâlûm mesâlihdir" denilmez ve öyle bilmek hatadır. Belki o maslahatlar ise, çok hikmetlerinden bir faidesi olabilir. Mesela biri dese: "Ezanın hikmeti, müslümanları namaza çağırmaktır, şu halde tüfenk atmak kâfidir." Halbuki o divane bilmez ki, binler maslahat-ı ezâniyye içinde o bir maslahattır. Tüfenk sesi, o maslahatı verse; acaba nev-i beşer namına, yahut o şehir ahalisi namına hilkat-ı kâinâtm netice-i uzması ve nev-i beşerin netice-i hilkati olan îlân-ı Tevhid ve Rubûbiyet-i İlâhiyyeye karşı izhâr-ı ubûdiyete vasıta olan ezanın yerini nasıl tutacak?..

Elhasıl: Cehennem lüzumsuz değil, çok işler var ki, bütün kuvvetiyle "Yaşasın Cehennem!" der. Cennet dahi

ucuz değildir; mühim fiyat ister."

, 0)1

"Şu ezanlar ki, şehadetleri dinin temeli.

Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli!" [142]

BİRİNCİ FER'

Ezanın Fazileti

1. (2432)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar, eğer ezan okumak ile namazın ilk safında yer almada ne (gibi bir hayır ve bereket) olduğunu bilseler, sonra da bunu elde etmek için kur'a çekmekten başka çare kalmasaydı, mutlaka kur'aya başvururlardı." 11431

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'minlere ezan okumak ile, cemaatle kılman namazların ilk safında yer almanın (yani, namaza erken gelmenin) ne kadar kıymetli, Allah indinde ne derece makbul bir amel olduğunu duyurabilmek için böyle bir üsluba yer vermiştir. Hususan, elde edilecek faziletin beyan edilmemesi onu nazarlarda daha da büyütmeye yöneliktir. Mamafih bazı rivayetlerde "hayır ve bereketten" ziyadesi gelmiştir ki, tercümede parantez arasında gösterdik.

Bu rivayette, mesela ezan okumak için evleviyet hakkı tanıyan güzel ses, gür ses, güzel okuma, vakit ahkamını iyi bilme gibi şartlarda eşitlik halinde kur'aya başvurmayı tavsiye etmiş olmaktadır. Buhârî'nin kaydettiği bir örneğe göre, (Kadisiye fethedildiği gün, müezzin yaralanıp ezan okuyamayınca askerler ezan okuma hususunda ihtilafa düşüp) durumu, komutanları Sa'd İbnu Ebî Vakkas'a götürürler. O da kur'a çekerek meseleyi halleder. Zayıf da olsa bir başka rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kur'aya başvurmaktan değil, kılıca

's \

sarılmaktan söz etmiş olmalıdır: çJufJb aİLpI t 144 I

'j^> aJ fillo-.'LİI I aüI ıjli <up aDİ .2.

jjj.1 (jjj a il ISI ÂŞgİL Cy'yi ISI t^JŞSI ^>jSUİl İSli

y >-1

2. (2433)-Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan oradan sesli sesli yellenerek uzaklaşır, ezanı duyamayacağı yere kadar kaçar. Ezan bitince geri gelir. İkamete başlanınca yine uzaklaşır, ikamet bitince geri dönüp kişi ile kalbinin arasına girer ve şunu hatırla, bunun düşün diye akimda daha önce hiç olmayan şeylerle vesvese verir. Öyle ki (buna kapılan) kişi kaç rekat kıldığını bilemeyecek hale gelir." 11451

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde insi ve cinnî şeytanların ezandan duyduğu rahatsızlığı beliğ bir üslupla dile getirmektedir. Şârihler, hadiste öncelikle cinnî şeytan zikredilmiş olsa da insi şeytanların da dahil olduğunu belirtirler. "Çünkü derler, insi ve cinnî her mütemerride şeytan denir. Burada şeytandan murad iblis ise de şeytan cinsinin kastedilmiş olması da muhtemeldir." Tîbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ezan dinlemek için şeytanın kendisini meşgul etmesini, kulağı dolduran ve bir başka şeyi dinlemeye mâni olan bir sese teşbih etti, bunun kötülüğünü belirtmek için de "sesli sesli yellenme" olarak tesmiye buyurdu." Tîbî'nin bu açıklaması ve ifade-i nebeviyi teşbihe hamli gayet tatminkâr olmakla beraber Kadı İyâz'm, hadisi zahirine hamletmeye imkan bulduğunu da belirtmek isteriz. "Çiınkii der, şeytan gıda ile beslenen bir cisimdir, ondan yel çıkması sahihtir."

Bazı âlimler bu işi şeytanın ezanı dinlemeye mani bir meşguliyet bulmak veya bazı sefih takımının yaptığı gibi istihfaf maksadıyla kasden yapmış olabileceği gibi, ezanı

işittiği zaman, hissettiği korkunun şiddetinden, kasıdsız olarak, kendiliğinden hasıl olabileceğini de söylemiştir.

2- Rivayetin bazı vechinde şeytanın kaçtığı mesafe hakkında bir bilgi verilir: Müslim'dekine göre Ravha nam mevkiye kadar kaçmaktadır. İshak İbnu Râhûye'nin Müsned'inde bir dercede, buranın Medine'ye otuz mil mesafede olduğu belirtilmiştir.

3- Şeytanın namazda verdiği vesvese hususunda çeşitli tasrihat farklı rivayetlerde gelmiştir: "Şunu şunu hatırla! der", "onu hayal ve kuruntulara daldırır", "hatırına gelmeyecek ihtiyaçlarını da hatıra getirir", "önceden hatırına gelmeyen şeyleri hatırlatır."

Bu son cümleden İmâm-ı Âzam'm bir istinbatı meşhurdur: Anlatıldığına göre, bir adam gelerek, gömdüğü bir hâzinenin yerini hatırlayamadığını söyleyerek yardım talebeder. İmam, namaz kılmasını ve namazda dünyevî hiçbir şey düşünmemeye gayret etmesini sıkı sıkı tembihler. Adam gider, tavsiyeyi yapar ve anında malının yerini hatırlar.

4- Bazı âlimler, bu hadisten hareketle, ezandan sonra, namaz kılmadan mescidden ayrılmayı mekruh addederler. Bunun, şeytanın fiiline benzeyeceğini söylerler.

5- Hadis ezanın faziletini beyan etmektedir. Ezan sesini duyan şeytanın onu işitmemek için otuz mil uzağa kaçması, onun faziletini anlamada yeterli bir delildir. Kaldı ki, başka rivayetlerde ezanı okuyan kimseler hakkında da fazilet beyan edilmiştir. Bu hadislerden bir kısmı müteakiben kaydedilecek 11461

çArj IiI$ kOOjj A>\y^> aJj cjli>-I A^Jb ISI jIkyJI 0|[<Sj ^~ 1 JŞj -3.

: Ağ o\ iJus •] J*|*a>-j ISIS .AjjSO kOOjj JşA- C_0îO ÂOIJ I ISIS

. Ajt-Oy yy »Jb>-I« t y*yj.4_ v aJl oli! ;Ll&L* »t_^jyriJLı«
^lJ,U■ syA

3. (2434)- Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Şeytan namaz için okunan ezanı işitti mi kaçar. Müezzinin sesini işitmemek için sesli sesli yellenir. (Ezan bitip müezzin) susunca geri döner ve vesvese verir. İkameti işittiği zaman, müezzini duymamak için gider, susunca geri döner ve vesvese verir." 11471

ÇOJiS J^Jb jİAiJl ISI b)(JaJl 01 Jyb aJJİ “j ;JlS <up aUİ yOJ yW" yy-j -4. 4jyy-l . ybîj AJU* <UjjJ.I yy ç. 0--jyj U JlS.] jlyjJİl Ol^J» Oj^J

4. (2435)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Şeytan namaz için okunan ezanı işitince Ravhâ nâm yere kadar gider." 11481

AÇIKLAMA:

Ravhâ daha önce kaydettiğimiz üzere İshak İbnu Râhûye'nin bir dercinde Medine'ye otuz mil mesafede bir yer olarak tarif edilmiştir. Bazı rivayetlerde ise otuz altı mil olarak tarif edilmiştir. Hülasa Medine'den oldukça uzak mesafede bulunan bir yerin adıdır. 11491

yy ’.İ-I- yİ (JJlS btis Jj ^lİS İ-İ- yİ J: JlS <up 1ü 1 İJyy yİ yyj . ^îU-Ol A>-y-l .JaJM JlS-S by5 lÂa Jju JlS

5. (2436)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Bilâl (radıyallâhu anh) kalkıp ezan okudu. (Ezanı bitirip) susunca, Aleyhissalâtu Vesselâm: "Kim bunun mislini kesin bir inançla söylerse cennete girer" buyurdu." 11501

AÇIKLAMA:

Ezan'm muhtevası, bahsin başındaki UMUMÎ AÇIKLAMA kısmında belirttiğimiz üzere İslâm itikadının yani Amentü'nün temel prensiplerini ihtiva etmektedir. Bunlara yakînî şekilde yani kesin bir inanç, İslâm şeriatına îman demektir. Amel olmasa bile Lâilâhe illallah Muhammedü'r-Resûlullah diyen kimsenin dahi cennete gideceği müjdelendiğine göre, ezanı tekrar eden kimse başkaca günahları için ceza çekse bile, cehennemde ebedî kalmayıp, cennete gidecektir. Resûlullah, şeriatının bu umumî prensibini bir kere de ezan vesilesiyle beyan buyurmuş olmaktadır. 11511

lS Jju IjJyi S.ISLJI ISI ; J yu İ-İ- yİ Jj-^j aüI yOJ l jP l*Jl yj yj y-Ç) -6

^IS yJi- f . J yA

| 4j>- j>-\ . ÂplAoJl aJ cul=- aLw^^J| jJ, aüI or-Os lj! 0^5"”! ol

Î^V'J

I4bl

6. (2437)- Abdullah İbnıı Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anh)'ın anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın şöyle söylediğini işitmiştir:

"Ezanı işittiğiniz zaman müezzinin söylediğini aynen (kelime kelime) tekrar edin. Sonra bana salât u selâm okuyun. Zîra kim bana salât u selâm okursa Allah da ona on misliyle rahmet eder. Sonra benim için el-Vesîle'yi taleb edin. Zîra o, cennete bir makamdır ki, mutlaka Allah'ın kullarından birinin olacaktır. Ona sahip olacak kimsenin ben olmamı ümid

ediyorum. Kim benim için Allah'tan el-Vesîle'yi taleb ederse, şefaat kendisine vâcib olur." [152]

Hadisin ilk cümlesi Buhârî'de de rivayet edilmiştir. 11531

;£l4uJl £^00 (jy>- J15 ; JlS İ-İ- aUİ Ol[aip aüI orÇ? -7

jı ' 0 w . . ~\ t ' 0 s Jt f | i,,

AjJjPj lo « 4jL*

^ ^ O

SJîGl ö&PdJl ojj*

✓ >" i

i! I

4İ*Jİ« SjLOliJlS 4

O Mı

c ;

_•ı »i'k:ı

7. (2438)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Ezanı işittiği zaman kim: "Allâhiimme Rabbe hâzihi'dda'veti'ttâmme ve'ssalâti'lkâime âti Muhammedeni'l-Vesîlete ve'lfadîlete veb'ashu makâmen mahmûdeni'llezî va'adtehu. (Ey bıı eksiksiz davetin ve kılınan namazın sahibi! Muhammed'e Vesîle'yi ve fazileti ver. O'nu, va'adettiğin -bir rivayette va'adettiğin üzere- makam-ı MahmCıd üzere ba's et (dirilt)" derse, ona Kıyâmet günü mutlaka şefaatim helal olur." [1541

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, ezan dinleme adabını öğretmekte ve ezanı dinleyince okunması gereken duâyı haber vermektedir. Ayrıca, dııâda vesile ve mâkam-ı Mahmııd'un zikri geçmektedir.

Şimdi bunları kısa kısa açıklayalım:

A) EZAN DİNLEME ÂDÂBI:

Bu birbirini takiben yapılması gereken birkaç davranış gerektirmektedir:

* Müezzinin sözlerini tekrar etmek.

* Resûlullah'a salât u selâm okumak.

* Vesîle duâsını okumak.

Bunları kısaca açıklayalım:

EZANI TEKRAR:

Hadiste, "işitme" şartıyla ezanın tekrarı emredilmektedir. Şu halde müezzin görülse ve fakat uzaklık veya sağırlık gibi bir sebeple ezan duyulmasa, tekrar gerekmez.

Ezanın tekrarı demek, başka meşguliyetleri terketmek demektir. Hanefî âlimleri bu hadisten hareketle Kur'ân okumak, zikretmek, duâ etmek, konuşmak, selam almak gibi her çeşit meşguliyetin terkini ve okunan ezanın tekrarını "vacib" addetmişlerdir. Zâhirîler ve İbnıı Vehb de bu hükme varırlar. Müteakip rivayet tekrarın keyfıyyetini daha sarih olarak açıklayacaktır. Burada şimdiden dikkat çekmemiz gereken husus şudur:

Müezzin ^60 a!I ö6 *yd\ "(Haydi namaza, haydi kurtuluşa)" dediği zaman bu ibâre

aynen tekrar edilmeyip buna bedel 0)4 Ö\ öji 6 • 6 "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.

(Günaha karşı korunmak ve ibadet yapmak için gerekli kuvvet ancak Allah'tandır)" denilecektir. Hanefîlerden

o

bazılarına göre müezzin: "Hayye alâ'l-Felâh" deyince, işiten: ^ 015 kul «.Lİ U

0^4 "Allah'ın dilediği olur dilemediği olmaz" demelidir. p-Jl öö " es-Salâtu hayrım

minennevm" yerine de sadakte ve bererte demelidir. "Bunların da aynen tekrarı müezzini alay yerine geçer" denmiştir.

Ezanı tekrar etmemeyi meşru kılan bazı sebepler vardır: Namazda veya helada olmak, cinsî münasebette bulunmak gibi. Bu durumlarda tekrar gerekmez. Bunun dışında genç-ihtiyar, kadın-erkek, temizcünüp, nifaslı herkese tekrar vâcibtir.

Hulvânî: "Namaz farz olmayana tekrar vacib olmaz" demiştir. Bazı âlimler, "Ezanı namazda işiten kimse, namazdan çıkınca tekrar etmelidir" demiştir. Şunu da kaydedelim ki hadisten: "Namazda olan kimse işittiği ezanı tekrar edecek olsa namazı bozulmaz, yeter ki hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh demesin, bunlar kişiyi namaza çağrıdır, namazı bozar, bunlara bedel lâ havle velâ kuvvete illâ billâh diyecek olursa namazı bozulmaz çünkü bunlar zikirdir" hükmü de çıkarılmıştır. "Çünkü emir âmmdır, musallîyi hariç tutacak bir karine yoktur, bu çeşit emirler vücûb ifade eder" denmiştir. İmam Şâfiî bu görüştedir.

Şâfiî, Mâliki, Hanbelî mezheplerine göre -ki cumhur-u fukahanm hükmü de böyledir- hadisteki emir vücûb değil, istihbab ifade eder. Hanefîlerden Tahâvî de bu kanaattedir.

Âlimler müezzini "aynen tekrar" meselesini kayıtlarlar. Sözgelimi o "duyurmak" maksadıyla yüksek sesle okuduğu halde işiten, "zikir" maksadıyla gizlice tekrar eder. Ancak telaffuz etmeksizin zihninden mânayı geçirmesi, emrin yerine getirilmesinde yeterli olmayacaktır.

Birkaç ayrı ezan okunması halinde ilk okunanın tekrarı yeterli midir konusu da medâr-ı bahis olmuştur. Nevevî: "Mezhebimizde bu meseleyle ilgili rivayete rastlamadım" demiştir. Ancak bazı âlimler: "Sebep taaddüd ettiği için her birine icabet etmesi gerekir" hükmüne varmıştır.

Ezanı tekrar meselesini bitirirken şunu da belirtelim: Ezanı tekrar işine müstehap diyen cumhur, Müslim'deki bir başka rivayeti esas almıştır. Bu rivayete göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir müezzinin ezan okuduğunu

o o

işitir. Müezzin Allahu ekber deyince öyaju\ ^Js- (fıtrat üzere oldu) der. Eşhedii en lâ ilâhe illallah

deyince jcol 'y* q>- (ateşten kurtuldu) der. Bazı âlimler: "Resûlullah, ezan sırasında, müezzinin

söylediklerinden bir başka şey söylediğine göre, ezanı tekrar müstehabtır, vacib değildir" diye netice çıkarırlar. Bu istidlale şöyle cevap verilmiştir: "Hadiste, Resûlullah'm tekrar etmediği tasrih edilmemiştir, müezzinin söylediklerini aynen tekrar etmiş olması da caizdir, ancak râvi, adet olanla yetinip onu rivayet etmemiştir, sadece adet olana ziyade edilen sözü rivayet etmiştir." Keza şu mülahaza da ilave edilmiştir: "Belki de bu hadis, Resûlullah'm tekrar emrinden

önce cereyan eden durumu anlatmaktadır." Yani bidayette tekrar emredilmemiştir, ancak Efendimiz sonradan ezanın tekrarını emretmiştir, esas olan da nâsih olan son emirdir. 11551

RESÛLULLAH'A SALÂT (U SELAM)

Ezan okununca, yapılması emredilen ikinci husus, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okunmasıdır. 11561 Salât duâdır, Cenab-ı Hakk' tan rahmetini talebtir. Resûlullah'a okunacak salâtın belli bir formülü vardır denebilir. "Allâhıimme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. (Rabbim Muhammed'e ve O'nun âli'ne rahmetini bol kıl)" şeklinde yapılacak salât rivayetlerde gelen en kısa sakıtlardandır. En mükemmeli, namazda son tahiyyatta okunan sallibârik duâsıdır. Cenâb-ı Hakk'ın salât etmesi, rahmet kılması, mağfirette, afda bulunması demektir. Her hayrın on misliyle kabul edilmesi İlâhi kanun olması sebebiyle (En'âm 160) Resûlullah için yapılan bir salât duâsma mukabil Cenâb-ı Hakk on rahmet verecektir. 11571

DA'VETU'T TÂMME:

Ezandan sonra okunacak duâda birkaç tabir geçmektedir: "Ed-Da'vetu't-Tâmme", "el-Vesîle", "el-Fazîle", "Makâm-ı Mahmûd." Önce ed-Da'vetu't-Tâmme'yi açıklayalım. Zira duâ "Ey bu da'vetu'ttâmme'nin ve kılınan

namazın sahibi Allah'ım..." diye başlamaktadır. Beyhakî'nin bir rivayetinde ÖöjpjJl ^

ÂİUİlşeklinde gelmiştir. Yani: "Allah'ım, senden şu da'vet-i tâmme hakkı için istiyorum..."

Bundan murad hususunda âlimler şu açıklamayı yapmışlardır:

Bu tevhid da'veti'dir, şu âyette olduğu gibi: ÖjpS aJ "Hak olan da'vet ancak O'nadır" (Ra'd 14).

Denmiştir ki: "Tevhid da'veti tamdır. Çünkü şirk noksanlıktır. Tam demek, içerisine tegayyür ve tebeddül girmez. Haşir gününe kadar bâki kalır" demektir. Tevhid, "tam" sıfatına layık olan yegane da'vettir, onun dışında kalan her şey fesada maruz olabilir. İbnu't-Tîn: "Ezan tam sıfatıyla tavsif edilmiştir, çünkü içerisinde sözlerin etemmi (en eksiksiz olanı) mevcuttur. Bu da "Lâilâheillallah" dır" der. Tîbî de ezanın başından Muhammedu'r

Resûlullah cümlesine kadar olan kısmın da'vet-i tâmme'yi teşkil ettiğini, hay'ale'nin 11581

ö6âyetinde kastedilen -ve başlanan namaz diye tercüme ettiğimiz -essalâtu'lkâime'yi teşkil ettiğini

söylemiştir. Şu ihtimal de ileri sürülmüştür: Muhtemeldir ki, buradaki es-Salât'tan murad ed-Duâ'dır, kâime' den murad da eddâime'dir. Kim bir şeyi devam üzere yaparsa o şeye kaim oldu denir, bu hale göre, essalâtu'lkâime, edda'vetu't-Tâmme'yi beyan etmiş olmaktadır. Mamafih duada kastedilen essalat'ın o anda kılınması için çağrısı yapılan namaz olması da muhtemeldir. İbnu Hacer bu ihtimalin azher (daha kuvvetli) olduğunu belirtir.

el-VESÎLE

el-VESÎLE'ye gelince, bu lügat olarak bir büyüğe yaklaşmayı sağlayan vasıta, aracı mânasına gelir. Hadiste bununla cennetteki yüce bir makam kastedilmiş olmaktadır. Nitekim, sadedinde olduğumuz rivayet, Vesîle'yi dile getiren rivayetlerden Resûlullah'm onunla ilgili olarak yaptığı tarifi ihtiva eden vechidir: "Zira o (elvesîle), cennette bir makamdır..." buyurmakta, bu makamı Allah'ın bir kişiye

vereceğini belirtmekte ve tevâzu olarak bu kimsenin kendisi olması hususundaki temennisini ifade buyurmaktadır. Öyle ise, daha net ifade ile el-Vesîle, cennetteki en yüce makamdır, bu makam tek bir insana verilecektir, o da Allah indinde insanların en yüce olduğunu Mi'rac ve Kur'an gibi mucizelere mazhariyetle isbat eden Eşref-i Mahlukât ve Fahr-i Kâinat Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'dir.

Bu yüce makama vâsıl olan, Allah'a yakındır; böylece Efendimiz, günahların affı dahil her çeşit ebedî liituflara mazhariyet için şart olan İlâhî yakınlığı elde etmeye vesîle olmuş olur. Şu halde baştaki mâna böylece tahakkuk etmiş olmaktadır.

el-FAZÎLET:

Resîılullah için Vesileden sonra taleb edilen ikinci şey, el-Fazîlet'dir. Bunun da Vesîle gibi diğer mahlukâta nasib olmayacak bulunan ziyade bir mertebe olduğu veya Vesîle'yi tefsir mahiyetinde geldiği söylenmiştir.

MAKÂM-I MAHMÛD:

Bu da cennette bir makamdır. Öyle bir makam ki, o makamda bulunan kimse övgüye mazhardır. Övgü, belli bir kıymet ve kemal ve fazilet; bir kelime ile, kerâmetler sebebiyle olur. Burada mutlaktır, yani pek çok üstünlüklerle övgüye mazhar olunan bir makamdır. Duâ, çeşitli te'villere göre: "O'nu Kıyâmet günü dirilt ve Makâm-ı Mahmîıd'a çıkar" veya "...makâm-ı Mahmûd'u O'na ver" veya "...O'nu makâm-ı Mahmıid üzere dirilt" mânalarında anlaşılabilir.

Nevevî, bu makam mübhem olmadığı halde, hadiste nekre gelmiş olmasını, sanki âyetten hikaye tarzında zikredilmiş olmasıyla açıklar. Zira Makâm-ı Mahmıid âyet-i kerîme'de zikredilmektedir: 1X>j öl

UlİA'Ümid edebilirsin, Rabbin seni bir Makâm-ı Mahmfıd'a gönderecektir" (İsrâ 79.).Mamafih, bazı

rivayetlerde, Jl *UAİI diye ma'rife olarak da gelmiştir.

Makâm-ı Mahmııd üzerine İbnu Hacer şu açıklamayı sunar: "İbnu'l-Cevzi ve ulemânın ekserisi Makâm-ı Mahmııd ile "şefaat" kastedilmiştir" derler. Bazıları: "Resûlullah'm Arş üzerine oturtulmasıdır", bazıları: "Kürsî üzerine oturtulmasıdır" demiştir. Her iki görüşün de taraftarları var. Sahih olmaları halinde, biri diğerine mâni değildir. Zîra, Resûlullah'm Arş (veya Kürsî) üzerine oturtulması, şefaat etme hususunda izin alameti olması muhtemeldir. Makâm-ı Mahmııd ile -meşhur olduğu üzere- şefaat, oturtma ile de vesîle veya fazilet ile ifade edilmiş olan menzile (makam) kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Nitekim İbnu Hibbân'm Sahih'inde Ka'b İbnu Mâlik hadisi olarak geldiği üzere Resîılullah şöyle demiştir: "Allah insanları Kıyâmet günü diriltir. Rabbim, (önce) bana yeşil bir elbise giydirir. Ben Rabbimin söylememi dilediği şeyi söylerim. İşte bu Makâm-ı Mahmûd'dur." Anlaşılan o ki, buradaki mezkûr söz, şefaatten önce Resûlullah'm Rabb'ine takdim ettiği senâdır. Yine anlaşılan o ki, Makâm-ı Mahmııd bu halde iken, Resîılullah için hâsıl olan şeylerin mecmuudur. Bunu,

hadisin sonundaki, aJ cuİA "Ona şefaatim vacib olur" cümlesi ihsâs eder. Çıınkii, onun için taleb

edilen şey şefaattir.

Hadiste gelen "şefaatim vacib olur" ifadesi üzerine şöyle bir itirazda bulunulmuştur: "Şefaat günahkârlar hakkında sâbit olduğu halde Vesîle dıiâsım okuyanları mazhar olacağı sevap şefaatle ifade edilmiştir. Günahı olmayanların şefaate ihtiyacı var mıdır? Bu itiraza şu cevap verilmiştir: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın başka şefaatleri de var.

Sorusuale maruz kalıp hesap vermeden cennete girme, cennetteki derecelerin yüceltilmesi gibi. Bu duâyı yapan herkes, kendine münasip olana mazhar olur." [159]

josi at :i^-î Jıli jil aı jil aı Ju ıSı :# aı ju[: ju <Jp sı ^ ^ ^ .8. A4Oİ : Jli .Sl J^j İJLiSt Ol Apl : Ju C oai I *Jl Ol o^Ol : Ju .SI I 0!l Ol X^\ : Ju J? ."Tl aı : JU .^ödi-il ^jİp ^>- : Ju cSO J Sji o • Jj^>- ıju .2S2Jl l Jp- ^g>- : Ju ^ cSl Jj-^j IaOA 06 ' ja aı I oiı Ju .aı 1 oiı l Ju f t jş 1 aı jşl aı : Ju >jk\ aı jşl aı: Ju f .aut sji 6j Jj^ . y>~ı .Jauİ-1 (ju-s şu

8 . (2439)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Müezzin, "Allahu ekber Allahu ekber" deyince sizden kim samimiyetle, "Allahu ekber Allahu ekber" derse; sonra müezzin: "Eşhedu en lâ ilahe illallah" deyince, "Eşhedu en lâ ilâhe illallah" derse; sonra müezzin: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" deyince, "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" derse; sonra müezzin: "Hayye ala’ssalât" deyince "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" derse; sonra müezzin: "hayye ala’lfelâh" deyince, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" derse; sonra müezzin: "Allahu ekber Allahu ekber" deyince, "Allahu ekber Allahu ekber" derse; sonra müezzin: "Lâilâhe illallah" deyince "Lâilâhe illallah" derse cennete girer." 11601

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste (2438) emredilmiş olan müezzinle birlikte ezanın tekrar edilmesi emrinin nasıl yapılacağı bu hadiste gösterilmektedir. 11611

4 Jl Ol -LŞ“l Ulj ;OSOŞ JU Ş» ; JU İ~t~ aUI JOI[

«uo aı

^3 a' oh

ö*3

.9.

J.oLj>-j İMİ i

. »aİo aJ 'jÂS' LlO Lj cLİJ« !AjU)j Lj caJjJLjJ OwUP İJLL^- l)İj aJ

. I Ao>-y>-l

9 . (2440)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzini işittiği zaman, kim: "Ben şehadet ederim ki, bir olan Allah'tan başka ilah yoktur, O'na şerik de yoktur, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür. Rabb olarak Allah'tan Resûl olarak Muhammed'den -bir rivayette "...nebî = peygamber olarak Muhammed'den din olan İslam'dan- razıyım" derse günahı affedilir." 11621

Jl

üs\ (jLlLl ^1p Jrj^“ J^3 LlLLL şj c^[! Jti J^-v* a^»Lsl Cj^3
-10.

: ju .6îj :ajjUİ JU .at t aJl 2)î A+iî : ju at ^ î at :ajjUİ jlü .jJl at jJl at : jili ol * ju .Lij iajjUl® Ju .a\İİ J^*j ol ! Ju .tij iajjL ju .İmi i aJ| oi OİI l 5 ^" ^ JL^jI t iJU .JjjiUJl ^vİ 2 j 2 jl LJJU ctij lAojliL® ju .a\)I J

. A->-y>“i La Jj^a Jj^j

10 . (2441)- Ebû Ümâme Es'ad İbnu Sehl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Mu'âviye İbnu Ebî Sııfyan (radıyallâhu anh)'ı minberde oturmuş (hutbe vermek üzere bekliyorken)

dinliyordum. (Ezan başladı.) Müezzin: "Allahu ekber Allahu ekber" deyince, Mu'âviye de: "Allahu ekber Allahu ekber" dedi; Müezzin: "Eşhedu en lâ ilâhe illâllah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi; Müezzin: "Eşhedu en lâ ilâhe illallah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi. Müezzin: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi. Müezzin: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!" dedi. Mu'âviye: "Ben de!" dedi. Ezan okuma işi bitince dedi ki: "Ey insanlar! Ben

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı minberde iken işittim, O da, müezzin ezan okurken tıpkı sizin benden işittiğinizi söylüyordu (bizzat işittim)." 11631

AÇIKLAMA:

Bu hadisten âlimler şu hususları istinbat etmişlerdir:

1- Bu hadis minberde olan imamdan ilim alınabileceğini ifade eder.

2- Hatib müezzine icabet edip, ezanı tekrar eder.

3- Müezzine icabet için sözünü aynen tekrar etmek gerekmez. Hz. Mu'âviye'nin yaptığı gibi müezzini te'yid eden "Ben de" veya benzer bir şey söylemek yeterlidir.

4- Hutbeye başlamadan önce başka söz söylemek mübahtır.

5- Hutbeden önce oturulabilir . 11641

. 1 Ijİj :(JUs çJ? 1

* -1

r . ı m .

11. (2442)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm), müezzinin ezan okurken şehadet getirdiğini işitince:

"Ben de! Ben de!" derdi." [Ebû Dâvud, Salât 36, (527).] [165]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ezan sırasında müezzine icabet edip, ezan elfazım tekrar

UJ , fi ^ * s \

ettiğini göstermektedir. Resîılullah'm teşehhüdünün a»' ı3' A^sl "Şehadet ederim ki, ben Allah'ın

Resîılüyüm" şeklinde mi, yoksa bizimki gibi, aJÜ Jj— jl A 4 -İİ "Şehadet ederim ki, Muhammed

Allah'ın Resûliidür" şeklinde mi olduğu ihtilaf mevzuu olmuştur. Ancak, "sahih olanı onun şehadetinin de bizimki gibi olduğudur" denmiştir . 11661

U® ^JjL® ; Jli İ~t~ o !p a)ü -12.

. Aj^vJİ Aj>- y>-\

12. (2443)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediğinin mislini tekrar edin!" [167]

y* oç.\yj aJ aJJİ *y**s£- yJ^A jiI y* '.İ-f- aüI ıjJis[:JU aJJİ 0^3 -13.

. AJJİ yA Aİjtİ S- I « . (_£ -Lajfü I Aj>- j>- \ .Jjllil

13. (2444)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, yedi yıl sevabına inanarak ezan okursa, Allah bunu, onun ateşten kurtulmasına bir senet yapar ." 11681

AÇIKLAMA:

Burada ezandan maksad, namaz için okunan ezandır. Muhtesiben demek, Resûlullah'm müezzin için vaadetmiş olduğu sevaba inanıp, bunu Allah'tan bekleyerek demektir. Münâvî, bu kelimeden hareketle, hizmeti mukabil ücret almamayı, müezzinliği sırf sevabı için yapmayı anlar.

Yine Münâvî, bu hizmetin ateşten kurtuluş beratı olacağı hususunu şöyle açıklar: "Çünkü, iki şehadete ve Allah'a duaya bu kadar uzun müddet, dünyevî bir sebep olmadan devam etmek, kişinin nefsini, tevhidle yoğurulmuş hale getirir. Bu ise, Allah tarafından verilmiş bir hediyyedir. Rabb Teâlâ verdiği hediyyesini geri almaz ." 11691

Jji As>~y>~\ L« 4^P JJ^oj toO {jP d.*3\J oO^jıûJl ~L&Lİj .

4j! -U« l)>(- ^wiJ*l«. »4İC4 j^T"^ Üj ?^aljj ‘■—^1^"' !Aj!jj

jaP CO»j^Jl 4 jl*J| ^Jb lij ûyütlI 4 j l*Jl ^-L^3 Aj y^p 3 Ajc^j 31 lij 4\)l OjÂJt^

. düİ

14. (2445)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzin, sesinin gittiği yer boyunca mağfiret olunur. Yaş ve

kuru herşey onun lehinde şehadet eder, namaza katılan kimseye yirmibeş kat namaz yazılır ve iki namaz arasındaki (günahları) affedilir. " [170]

AÇIKLAMA:

1- Müezzinin, sesinin gittiği yere kadar mağfiret olunması, muğlak bir tabirdir. Bu sebeple birbirinden farklı yorumlara ve anlaşmalara imkan verilmiştir:

£ .

* ç.^201 (JJJ bir şeyin nihâî hedefi, ulaşacağı son nokta olduğuna göre, hadisin mânası, Allah'ın mağfiretinin

çokluğunu ifade eder. Sesinin ulaştığı bir hedef varsa, mağfiret de o hedefe ulaşacak kadar çoktur, öyleyse hadis, Allah'ın mağfiretinin genişliğini mübâlağalı bir üslubla ifade etmektedir.

* Burada bir teşbih yapılmıştır, şöyle ki: Kişinin bulunduğu yerle sesin ulaştığı en uzak nokta arasını dolduracak kadar çok günah işlemiş bile olsa, bu günah affedilir.

* Müezzin sayesinde, -onun sesini işitip de o sesin sebep olduğu namaza iştirak eden- herkes mağfiret olunur. Böylece bunlar, onun sayesinde mağfiret görmüş gibi olur. Müteakip hadisin de te'yid edeceği üzere, bu açıklamadan şu sonuç da çıkarılır: "Sebep olan, yapan gibidir" kaidesince, onların sevabının bir misli, ayrıca

gelir. سُبْحَانَ مَنْ وَسِعَتْ رَحْمَتُهُ

* Müezzinin, sesinin gittiği bölge içerisinde işlediği günahları affedilir.

* Onun şefaati ile, sesinin gittiği yere kadar olan saha içerisinde sakin olanların günahları affedilir.

* Mağfiretin "mağfiret taleb etme" mânası da vardır. Öyleyse, hadis "Sesini işiten herşey müezzin için mağfiret taleb eder."

2- Yaş, kuru tabiri ile "canlı cansız (herşey)" denmek istenmiştir. "Yaş"la hayvanlar, bitkiler; "kuru" ile de cansızlar kastedilmiştir.

3- Hadiste müezzinleri seslerini imkan nisbetinde yükseltmeye teşvik vardır. Esasen Buhârî'nin bir rivayetinde: "...Ezan okurken sesini yükselt, zira müezzinin sesini işiten insan, cin ve şâir her şey Kıyâmet günü onun lehinde şehadet edecektir" buyurulmuştur. İbnu Huzeyme'nin bir rivayeti: "...ağaç, toprak, taş..." ziyadesini ilave eder.

4- Bazı âlimler, bu hadisle ilgili olarak akla gelebilecek bir noktaya parmak basarlar: "Adet ve müşahede ile sabittir ki, "işitme", "şehadette bulunma", "teşbih etme", "mağfiret taleb etme" gibi fiiller canlılara mahsustur, cansızlardan bunlar hâsıl olamaz. Acaba hadiste bunlar cansızlara nisbet edilirken, onların, bunların lisan-ı hal ile söylemeleri mi kastedilmiştir? Yoksa hadisin zahiri mi maksuddur?"

İbnu Hacer şu cevabı verir: "Allah'ın cansızlarda da hayat ve kelam yaratması aklen mümteni' (imkansız) değildir."

Aliyyü'l-Kârî de şu cevabı vermiştir: "Gerçek şu ki Allahu Teâlâ'nın şu âyetlerinden anlaşıldığına göre

cansızların, bitkilerin ve hayvanların da ilmi, idrâki ve teşbihi vardır:

"Nitekim onlar (taşlar) arasında Allah korkusundan yuvarlananlar vardır" (Bakara 74). Keza:

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ

^OOOc_~cJ ö]"Var olan her şey O'nu (Allah'ı) hamd ile teşbih eder" (İsrâ 44).

Begavî der ki: "Bu, (yani canlı cansız her şeyin belli bir ilim, idrâk ve teşbih sahibi olması inancı) Ehl-i Stinnet'in görüşüdür. Buna da (hadislerde Hz. Peygamber'in risaletini te'yiden bir nevi mîıcize olarak) kurt ve ineğin konuşma hadisesi şehadet eder." Bunun, kitaplarımızda misali çoktur, çakıl taşlarının, Resûlullah'ın avucunda başkaları da işitecek derecede teşbihte bulunması, Resûlullah'ın emrine uyarak ağaçların yanma gelmesi, eski yerine gitmesi, selam vermesi gibi. Müslim'in bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm şöyle der: "Ben bir taş biliyorum, bana selam verirdi." Buhârî ve Müslim'in müştereken kaydettiği ve daha önce 2394 numarada geçen hadiste cehennemin: "...benim bir kısmım bir kasmımı yiyor..." nev'inden konuşması da burada zikre değer.

Mesele zamanımızda ehl-i sünnet ulemasının kabul ettiği istikamette ilmi açıklığa kavuşmuştur denebilir. Bugün hâlâ madde denen "cansız"ın sırrı çözülmüş değildir; canlı mı, cansız mı, mahiyeti nedir? Kesin bir hüküm verilememektedir. Öte taraftan, tek bir DNA hücresine binlerce sayfalık ansiklopedi bilgisinin kaydedilebileceği anlaşılmıştır. Tabiatta zuhur eden herşeyin, her sesin cansız eşya tarafından kaydedilme meselesi, zamanımızda dînî çevreler kadar, ilmi çevrelerin de gündemine girmiştir.

Türbüştî: "Bu şehadetten murad, lehinde şahidlik edilenin Kıyâmet günü fazilet ve derece yüksekliği ile iştihar etmesidir. Nitekim Allah Teâlâ, şehadetle bazı kimseleri de rüsvay etmektedir. Bu şekilde şehadetle bazılarına da ikramda bulunur" demiştir.

Bu vesile ile bir kere daha îmanımızı dile getiriyoruz: "Rebbiilâlemin adına konuşan Resıılümüz Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) her ne söylemişse o haktır, doğrudur. Çünkü O, hevasından konuşmaz. [171]

jl

aJ c^As.i.1 axSsJo»« kul ; Jli İ-İ- aUİ jl[. aus- kul -15.

.^LvJl j>-\ .JajI* aJj Ijj ı_J Oj A*JASJkAjj cAjjk?

15. (2446)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah ve melekleri namazda birinci safa rahmet ederler. Müezzin sesinin ulaştığı yere kadar mağfiret görür. Yaş ve kuru her ne, sesini işitirse, onu tasdik eder. Ona, beraberinde namaz kılanların ecrinin bir misli verilir." 11721

: JlİI aUİ Jj-kj Ü : jli jl[U- 4 -u^ kul Cf- -16.

. .Sjl.> jj \ A>-y>-l .JaJcjij C-^JCıl ISU ! LiS""

16. (2447)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlii! Müezzinler (sevapça) bizden üstün oluyorlar. (Onlara yetişmemiz için ne tavsiye edersiniz?) diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:"

Onların söylediklerini sen de tekrar et. Bitirip sona erince dilediğini iste, sana da (aynı sevap) verilecektir" cevabını verdi." [173]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müezzinle birlikte ezanın elfazım tekrar eden kimsenin de müezzin gibi "ezan okuma" sevabını kazanacağım belirtiyor. Daha önce

belirtildiği üzere, bu tekrar sırasında hayyeala'ssalât, hayye ala'lfelâh cümlelerini tekrar etmeyecek, onun yerine "lâ havle velâ kuvvete illâ billah" diyecek. 11741

ISU cÂjplkllj A*Jl I]\j\ :aJ aup kul t>I jl[Ak^jw? ^jl ^ ^ aUİ- A^p- .17.

Öj aJU cjİAÜb kkJjJk’ °j li jl <3 A-uS""

. (_£jlAıJl Aj>- y >-' aUİ AX*J S“ .Aotk jjl .ÂklkJLİl 3 | f : \5

17. (2448)- Abdullah İbnu Abdirrahman İbni Ebî Sa'sa'a anlatıyor: "Ebû Saîd (radıyallâhu anh) bana dedi ki: "Seni, koy unları ve kır hayatını seviyor görüyorum. Koy unlarınla birlikte veya kırda olunca namaz ezanı okursan, ezan sırasında sesini yükselt. Zira, müezzinin sesini insan, cin ve sair her ne işitirse en uzağı bile Kıyâmet günü onun lehinde şehadet eder."

Ebû Saîd sözlerini şöyle tamamladı: "Ben bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim" [175]

AÇIKLAMA:

1- Kır diye tercüme ettiğimiz kelime bâdiye'dir. Bâdiye imar girmemiş sahra mânasına gelir. Otlak, kır, yaylak gibi kelimelerle karşılamamız mümkündür. Yani koyunların güdüldüğü yer.

2- Yalnız başına kırda olunsa bile ezan okunacağına dair hadisten hüküm çıkarılmıştır. Şâfiîler: "Ezan vaktin sünnetidir, namaza bağlı değildir" diyerek, tek başına olan kişinin de namaz sırasında ezan okunmasının

müstehab olduğunu söylemiştir. Bazıları da: "Ezan, namaza cemaati çağrı içindir. Bu sebeple, münferidin ezan okuması

müstehap olmaz" demiştir. Bazısı da cemaat ihtimali olan durumla olmayan durum arasında da fark gözetmiştir. 11765

.JüküLİl İSIjlpI ^Lül # aJİİ !(Jü ‘CtP- kil! s-j .18.

. 4j>- j>- 1

18. (2449)- Hz. Mıı'âviye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı: "Müezzinler Kıyamet günü, boyun itibariyle insanların en uzunu olacaklardır" derken işittim." 51771

AÇIKLAMA:

Müezzinlerin boyunlarının uzun olması ile kastedilen mânanın ne olduğu âlimlerce farklı şekillerde yorumlanmıştır:

* Bazıları: "Müezzinler Allah'ın rahmetini en ziyade uman kimselerdir. Çünkü bir şeyi uman, gözletleyen, ona doğru boynunu çevirir, uzatır" demiştir.

* Bazıları: "Onlar efendiler, reisler olacaktır. Çünkü Araplar efendiliği boynun uzunluğuyla ifade ederler" demiştir.

* Bazıları: "Onlar insanların en çok sevabı olanlarıdır. Çünkü Araplar: "Falancanm hayırdan boynu var" dedi mi, hayırdan bir nasibi var, anlarlar" demiştir.

* Bazıları: "İnsanların en çok iimid besleyeni; çünkü kim bir şeyi ümitlenirse ona boynunu uzatır. Ayrıca, insanlar Kıyamet günü büyük sıkıntı çekerken müezzinler iimidle doludurlar. Boynun uzatılması da ferahlı olmaktan kinayedir, tıpkı boynun çöküklüğü hüzünden kinaye olduğu gibi" demiştir.

* Bazıları: "En kalabalık cemaatler kastedilmiştir, çünkü, "İnsanlardan bir boyun içinde geldi" denince, cemaat içinde geldi anlaşılır" demiştir.

* Bazıları: "Kıyâmet günü, yükselen terler ağza kadar ulaşınca müezzinlerin boyunları, bu terin ağızlarına girmemesi için uzar" demiştir.

* Bazıları boyun mânasına gelen anâk kelimesini i'nâk olarak da okumuş ve şu mânayı vermiştir: "Müezzinler cennete en siir'atli şekilde gidecek olanlardır."

* Bazıları: "Kıyâmet günü müezzinler boyunlarının uzunluğu ile tanınacaklardır" demiştir. Başka yorumlar da yapılmıştır. 11781

> -o

(Si ^?Jjî IjÎ :Jlİi .Oiji Cf- jj L ıftj s\. : 3^ CS- -19.

ejT (j\ »dl> d.JdJ-kJS””! ajiİJ :jj Jl j& . jli I Js- dl>

. dU

19. (2450)- Asım İbnu Behdele der ki: "Zirri'bnu Hubeyş ezan okurken yanma bir adam uğradı ve:

"Ey Ebû Meryem, ezan mı okuyorsun? Ben ezan yüzünden senden nefret ediyorum" dedi. Zirr ona şöyle cevap verdi:"

Fazilet sebebiyle benden nefret mi ediyorsun? Vallahi seninle konuşmuyorum." 11795

İKİNCİ FER'

Ezanın Başlangıcı

OjjdöjdLdJ.1 jlT[; Jli kili Cj*' -1

UÂKI : L£ dIjkdl il g ■ â• ; 3^^ .dili 3 Ij-kiScii c-Ldl \j£ (_£^Iİj 3o<— ■> Iş :# Alil 3 ystj (jLai ?öo3^^ 6q jytdJ ojl kul 3^ıS .^4-3^ QJS Jd tjji

S^Jlj dş^l ı—JJs »(jv><jJl«.] a4^Jlj iLi İS

C-J«

1. (2451)- lbnıı Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Müslümanlar Medine'ye geldikleri vakit toplanıyorlar ve namaz vakitlerini birbirlerine soruyorlardı. Namaz için kimse nida etmiyordu. Bir gün bu hususta konuştular. Bazıları:

"Hristiyanların çanı gibi bir çan edinin" dedi. Bazıları da:

"Yahudilerin boynuzu gibi bir boynuz edinerek (onu öttürün!)" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh):

"Bir adam çıkarsanız da namazı ilan etse!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam): "Ey Bilâl! Kalk! namazı ilan et!" dedi." [180]

J^LÜI ı_juS"" İ-j- dili (J ystj ji£&I[: JlS jUaJ I y* dj Aj*y>S- yi- j j*Jl yi jy*S- y&J . 2 . c^-JLİl dJ cıUJi dI>tL*j ^Lî ^4OiT L&Jlj lili d^ıgIl J-Cail !dJ

j^l iJl-Aİ .^^Lt)! J üfLJ ^*1 Ijjs !(JLaİ .AJJi »O'_ î .ij^Jl

jl

jjl <Jş OİI I CSj^ ^ (J3^3 ^ -B) £y. diil-UP ı_ülâ . (_£jü^Jl

2. (2452)- Ebû Umeyr İbnu Enes, Ensar'dan olan bir amcasından naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halkı namaza nasıl toplayacağı meselesine eğildi. Kendisine:

"Namaz vakti olunca bir bayrak dik, onu görünce halk birbirine haber verir" dendi. Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın hoşuna gitmedi. Bunun üzerine O'na, boynuz hatırlatıldı. Bu, yahudilerin borazanı idi. Onu bu da memnun etmedi ve hatta:

"Bu yahudi işidir!" dedi. Bunun üzerine büyük çan hatırlatıldı. Efendimiz:

"Bu hristiyanların işidir" dedi. Bu (konuşmalar)dan sonra Abdullah İbnu Zeyd el-Ensârî, Resûlullah'ın üzüntüsüne üzülerek ayrıldı. Bunun üzerine rüyasında ezan öğretildi." [181]

}£) vİX»L»-^*l y*

-3-0

L ıjüu

- ol i

C/l d*J

ç.U-[:J 3.

toı c^ıs As J Jj İö5î 1 ı«lL JUi f sAAs Aii f ûiti 0 ^ 3 ! ^ ^ <dp otf

66^ >3 Ijd ai üljî A1J :# ai jjij Jd t(J î6 d tlkJb c2s"3i cÜJ ^ÜI Jjiş ÛÎ ojjj

JlSj ccJJ^I 32J- LJ J&Jj ıt^îj t^jJl jAs cJÎj Al 31 UÎ :d »I jd Jd .oAjili

AjAî Jaı 1 Aı of AjAî jaı t Aı 2>î AjAî l jş1 sı cjşi sı t jş1 sı ai: jıs 3la]ı j3ajis aı j.s"ı aı Lıjyy ^öJaJi sji AjS) iaj^ o i iaJ ial^ oi

Al Â_SJl o3ll Al c^öJJl ^s- L« A*j Slj Jl l AlAî f-ll p 1 ^ jaı l Jl t'

. ,]Aov lA O ili .OOu 14 ta S # aİlİ A"j A Lİ) A 3 .Â-JJl C-J»li

3. (2453)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Ensardan bir adam gelerek:

"Ey Allah'ın Resîılü! Ben sizin üzüntünüzü görüp ayrıldığım vakit (rüyamdan) bir adam gördüm. Üzerinde yeşil renkli iki giysi vardı. Kalkıp mescidin üzerinde ezan okudu. Sonra bir miktar oturdu. Tekrar kalkıp aynı söylediklerini bir kere daha tekrarladı. Ancak bu sefer bir de kad kâmeti'ssalât (namaz başlamıştır) cümlesini ilave etti. Eğer halkın (bana yalancı diyeceğinden korkum) olmasaydı ben "uykuda değildim, uyanıktım" diyecektim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah sana hayır göstermiş. Bilâl'e söyle (bu kelimeleri söyleyerek) ezan okusun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de atılarak:"

Onun gördüğünü aynen ben de gördüm, ancak o, anlatma işinde benden önce davranınca, ben utandım (anlatamadım)" dedi."

Adam anlattıkları arasında şunları da söyledi: "(Mescidin üzerine çıkan adam) kıbleye yöneldi ve dedi ki: "Allahu ekber Allahıı akber Allahu ekber Allahu ekber, eşhedu en lâ ilâhe illallah, eşhedu en lâ ilahe illallah. Eşhedıı enne Muhammeden Resûlullah eşhedti enne Muhammeden Resûlullah, hayye ala'ssalât -iki defa-, hayye ala'lfelâh -iki defa- Allahu ekber Allahu ekber, lâilâhe illallah."

Sonra bir miktar durduruldu. Sonra adam tekrar kalktı, aynı şeyleri yeniden söyledi. Ancak bu sefer Hayye ala'lfelâh'tan sonra kad kâmeti'ssalât kad kâmeti'ssalât dedi. Râvi ilave etti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunu Bilâl'e öğret!" buyurdu. (Adam emri yerine getirdi) Bilâl de onları söyleyerek ezan okudu." 11821

AÇIKLAMA:

1- Burada aynı babın birkaç hadisi birleştirilerek sunulmuş, bazı özetlemeler de yapılmıştır.

2- Burada ismi tasrih edilmeyen rüya sahibi ensârî zât Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anh)'dir. Bu zât, rivayette de görüldüğü üzere, uyurken ezan ve kâmet kendisine rüya yoluyla öğretilmiş olan zâttır.

Rüya o kadar canlı şekilde görülmüştür ki, neredeyse "Uykuda değil, uyanık halde gördüm" diyecek olmuştur. Ancak hakkında "yalancı" denmesinden korktuğu için "rüyada gördüm" demiştir. Rüya bahsinde geçtiği üzere, rüyada açıklık, onun rüyayı sâdıka oluşunun alametidir.

3- Abdullah İbnu Zeyd'e rüyasında hem ezan hem de ikâmet tafsilatıyla birlikte öğretilmiştir. Resûlullah'a rüyasını anlatınca aleyhissalâtu vesselâm, bunu rüyayı sâdıka olarak yormuş ve namaz zamanı halka duyurmada okuması maksadıyla Hz. Bilâl (radıyallâhu anh)'e öğretmesini emretmiştir.

Emir yerine getirilir ve müteakip vakitten itibaren Hz. Bilâl ezan okumaya başlar. 11831

4_^Jl ıl# aDİ (J!ıjü ‘VtP- Asıl ^33 A>j A'il-Çp {j -Ç? -4.

jp-jj <a ?aj Lij ıjll ?asjI j3- 0 c-JL ai to sj 3 tAj 3 1 _

at ıjil at at: Jjs jii. JL s3 cJui
?ojjS 3* yş. u j* ü5sî 53 *
■. jıs jı j y,j \x 3 oî t aı 6î
A+ iî a\ 1 aji oî A«iî <aı 1
aji oî A^î î at cjşl

.at t a!i ;jİ1 at t jş1 at i^öûji j* 3^ ^6^ 3^ j* 3^ t aı

çat t Ait ot A4AÎ at 32i at -
So^ aaiî ıSt f : jı if .4*5 ^
ja. Jr : ju

at câö (jAİt oOtİ Jj cöOjjAİt oOtİ Jj c^OiIaJI ^İp 3^“ cöOjjAİt ^jİp 3^“ ia^I î-kAs^ 01

alo ot 3^ tjjj 1401:jıii .iûîj li # at iojî İ343Î till .at t Ait \>j£\ at t ^î

^ (JM\ 4jl$ 4 j Ou 3^ (Jöo

(Jj-i/j lj (Jj-ûj Cûç.İJij 4JLP djM £-0*3 C4 j OİJjJ

. 4 JI 3 İ-f- J

8

p 4✓ j-j -^r . . . < A- 0 ^ c ^ c ^ -*0-^ 'i p. c

01i t âjIjj 3jA)c-ul Aiti !ıjü c-uS ttj ut aül -Çp 0LAs« :^ y>-\ 3j

»AOİ lj 01i I 3 İ~I~ aJJİ J 01 i t 015"« ijli aJ 3jA)ö3® AitJ lj 3 ^*

4. (2454)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), halkı namaz için toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çan yapılmasını emrettiği zaman, ben uyurken yanıma bir adam geldi. Elinde bir çan vardı. Ben:

"Ey Allah'ın kulu, bu çanı bana satar mısın?" dedim. Adam:

"Pekala, ama bunu ne yapacaksın?" dedi. Ben:

"Bununla insanları namaza çağıracağım" dedim. Bana:

"Sana bu iş için daha hayırlı bir söz göstereyim mi?" dedi. Ben de ona: "Elbette!" dedim.

"Öyleyse şunu söyle!" diyerek bana öğretti:

"Allahu ekber Allahu ekber Allahu ekber Allahu ekber.

Eşhedıı enne Muhammeden Resûlullah, eşhedii enne Muhammeden Resûlullah.

Hayye ala'ssalât, Hayye ala'ssalât.

Hayye ala'lfelâh, Hayye ala'lfelâh.

Allahu ekber Allahu ekber Lâilâhe illallah."

Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anh) devamlı dedi ki: "(Rüyamdaki bu zat) benden biraz uzaklaştı sonra tekrar söze başlayıp:

"Sonra namazı kılacağın zaman şunu söylersin" dedi ve öğretti:

"Allahu ekber Allahu ekber-Eşhedu en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, Hayye ala'ssalât, Hayye ala'lfelâh, Kad kâmeti'ssalât, kad kameti'ssalât, Allahu ekber Allahu ekber Lâilâhe illallah."

Sabah olunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek (rüyamda) gördüklerimi haber verdim. Bana:

"İnşallah bu hak bir rüyadır. Kalk rüyada öğrenmiş olduğunu Bilâl'e öğret. O bunları söyleyerek ezan okusun. Zira o, sesçe senden daha gür!" buyurdu. Ben de Bilâl'le birlikte kalktım. Ona teker teker arzediyordum. O da bunları yüksek sesle söyleyerek ezan okumaya başladı.

Bunu evinde olan Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) işitmişti. Hemen evden çıkıp ridâsım çekerek geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlii! diyordu, seni hak ile gönderen Zât-ı Zıilcelâl'e yemin olsun, onun gördüğünün aynısını ben de gördüm!"

Bunu işiten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Elhamdülillah! Şimdi bu daha sağlam oldu!" dedi." [184]

Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "(Bilâl ezanı okuyup sıra ikâmete gelince) Abdullah: "Onu ben gördüm, ben okumak isterim!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Öyleyse sen de ikâmet getir!" buyurdu." 11851

Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "(Abdullah İbnu Zeyd ezanla ilgili kıssayı anlatırken elfazı ikişer ikişer zikretti, ikâmeti ise birer kere zikretti." 11861

Yine Tirmizî'nin bir rivayetinde denmiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ezanı(nda elfaz) çift çift idi, ezanda da ikâmette de." 11871

AÇIKLAMA:

Tirmizî'den kaydettiğimiz son iki ziyadeden birincisi elfazın ezanda ikişer, ikâmette birer kere tekrar edileceği belirtilmiştir. Şâfiî, Ahmed ve cumhur-u ulemâ bu hadisle amel ederek ikâmeti -başta ve sondaki tekbir dışmdabirer kere okumak gerektiğine hükmetmişlerdir.

İkinci rivayette ise, ezan ve ikâmet her ikisinde de elfazın ikişer kere okunacağı belirtilmektedir. Bazı âlimler de bunu esas almıştır. Ebû Hanîfe ve ashâbı bu görüştedir.

Hanefî ulema'ya, Sevri, İbnu'l-Mübârek ve ehl-i Kûfe'ye göre, ikâmetteki elfazla ezandaki elfaz sayıca aynıdır, ancak ikâmette kad kâmeti'ssalât ilave edilir ve iki kere tekrar edilir. Bunlar Ebû Dâvud ve Tirmizî'de gelen yukarıda kaydettiğimiz- Abdullah İbnu Zeyd hadisiyle istidlal ederler.

Diğer taraftan Şâfıî, Ahmed İbnu Hanbel ve cumhur, ikâmetin elfazmın onbir kelime olduğu, başta ve sonradaki tekbirlerle kad kâmeti'ssalât lafzı dışında hepsinin birer kere, bu belirtilenlerin de ikişer kere söyleneceğine hükmetmişlerdir. Bunda delilleri, müteakiben kaydedeceğimiz Hz. Enes rivayetidir.

Sadece İmam Mâlik kad kâmeti'ssalât lafzının bir kere okunacağına hükmetmiştir. Şâfiî'nin de kavi-i kadiminde buna hükmettiği bilinmektedir.

Hz. Ömer'in ben de görmüştüm demesi üzerine Hz. Peygamber'in hamdederek daha sağlam oldu demesi, rüyanın sıdkına Hz. Ömer'in şehadet etmiş olması sebebiyledir. Çünkü Sekine onun diliyle birçok fırsatta konuşmuştur. 11881

Ijjjj ji IjJSaS îj öOjjaİI coSJ 1jXL*j Ol IjJSb ^LJl j <up ai . 4j >-\ . |I yy- ölj bb I ol oo^ ~f~t~ oj! J y~*j .b-jl fij

5. (2455)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İnsanlar çoğalınca, herkesçe bilinecek olan bir şeyle namaz vaktinin duyurulmasının gerektiğini aralarında konuştular. Bu meyanda bir ateş yakılması veya bir çan çalınması teklif edildi.

Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilâl'e emrederek ikişer kere söyleyerek ezan, birer kere söyleyerek de ikâmet okumasını emretti." 11891

Jli l t l^j . ^Lî .jb l [0)1 lj ."ÖT . Jb 0)1 ^1 .6.

t aı | oî jl^İî t aı l aJi öî jl^İî : j \yû'f .oJj^ 13 gj; ji'î aı aı aı aı: sP

'o C jt o C __ (S* tl ' l' a '' \' a 0 ~ ^ A î 5 ^ C j! 0 C A S* ^ İ C ^ o 4

l) l wL^ ^ l c co L^_ÜJ lj ,*«3y / i a\) l l ^Lo-^- 01 wL^ *>» l c 4\i l ^ l) l .A^ *>» l

***j». cöo^Ji j& * 5 ». ‘diıi j^j İJii^. 5î x£\ tdiıi Jj^j Ux 2 Sî j^j-î ‘üıi 1 diı ûî jı*iî t &ı 1 3ı**

İÇÖCaJl ^p y- ‘çoCaJl ^ -î 6 (j^l

.]aı ı diı y $1 aı ‘jil aı ^ı ^ ^ so^Ji ı^jliı 5 ^ ^ so^Ji :aü îö^ 6 ır 5u

. (_£jla 3l | <u«^»jL| d>-y>-l

6 . (2456)- Ebû Mahzûra (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlii, bana ezanın usûlünü öğret" dedim. Bunun üzerine başımın ön kısmını meshederek:

"Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber dersin ve bunları derken sesini yükseltirsin. Sonra: "Eşhedü en lâ ilahe illallah, eşhedii en lâ ilahe illallah, eşhedü enne Muhammeden Resîılullah, eşhedu enne Muhammeden Resîılullah dersin ve bunları söylerken sesini alçaltırsın,

sonra sesini şehadette tekrar yükseltirsin: Eşhedü en lâ ilahe illallah eşhedü en lâ ilâhe illallah.

Eşhedü enne Muhammeden Resîılullah, eşhedü enne Muhammeden Resîılullah.

Hayye ala'ssalâti hayye ala'ssalât.

Hayye ala'lfelâhi hayye ala'lfelâh.

Eğer okuduğun ezan sabah ezanı ise şunu da söylersen:

"es-Salâtu hayrun mine'nnevm, essalâtu hayrun mine'n nevm (Namaz uykudan hayırlıdır). Allahu ekber Allahu ekber, Lâilâhe illallah ." 11901

j 4~“l ‘dul \ c dil ol _4~“l tdiıl \ c dil ol o^-ot J04l diıl <ûi! ‘t üyj* üyj* ^UU I 3? -7.

i.£-o3aJ! (_jİp ‘SOjj^il ^^İp cöOjjAİl ^İp idül ol o-^-ol cdiıl ol

14 lü 565^1 3JİÎ llu[: JI^Jl _Lp JUj ajb y\ JU.]&1 I dil "i JŞİ Si t jŞİ ai c^63aJl Js6j d^vslj jJo öjjIÂ- jjI ol5j :Jllj ıJU ?c33"l cS6 (jA^ 00 UIJ Jİ coUU Jİ \ I ySy>

,] 4 İp # ^1 5‘

7. (2457)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "(Ebû Mahzûra dedi ki): "Bana [Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikâmeti ikişer ikişer öğretti:

"Allahu ekber, Allahu ekber,

Eşhedu en lâ ilâhe illallah, Eşhedu en lâ ilâhe illallah.

Eşhedu enne Muhammeden Resîılullah, Eşhedu enne Muhammeden Resîılullah.

Hayye ala'ssalât, Hayye ala'ssalât.

Hayye ala'lfelâh, Hayye ala'lfelâh.

Allahu ekber, Allahu ekber.

Lâilâhe illallah.

Ebû Dâvud der ki: "Abdurrezzak rivayetinde dedi ki: "(Resîılullah devamla): "İkâmet getirince iki sefer de şunu söyle: Kad kâmeti'ssalât, kad kâmeti'ssalât!" (Aleyhissalâtu vesselâm ayrıca sordu):

"Duydun mu?" (Ebû Mahzûra):

"Evet!" dedi. (Hadisi rivayet eden râvi Sâib) der ki: "Ebû Mahzûra alnındaki saçı ne kestirir ne de ayırırdı, çünkü oraya Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m elleri değmiş idi ." 11911

<J>y> oy aJ>\j lj <-ûyy > üyy ^ öli ^ 0İ5"" li|[ijli LİDİ y^~ o^ ıj^J -8.

Jl H4-> f tfcjj iaTl lif- (Su :JU .jg S6>J> c^lS Al 36>j' oo»U AS :J^ ûITİJÎ ^

. ^îL^vAlj .İJİ.} y\ A2 ?j>-\

8 . (2458)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Ezan Resûlullah devrinde ikişer ikişer idi. İkâmet de birer birer. Ancak (müezzin), ayrıca ikişer sefer olmak üzere kad kâmeti'-salât, kad kâmeti'ssalât da derdi."

İbnu Ömer devam eder: "Biz, ikâmeti işittik mi abdest alır, namaza giderdik." 11921

içöİ! IiJAü .LaJİj oJjŞ-jj oO'jd aJİJj ,<up aUİ y-^ «-Öi - OİJ«A öl aAIj aJİ^ iOJJL* -0

jIAj j ı«İ£g oî jAp o/l* ./il ^ jiö

9. (2459)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre: "Müezzin, sabah namazını haber vermek için Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in yanma gider. Onu uyuyor bulunca:

"Essalâtu hayrun mine'nnevm (namaz uykudan hayırlıdır)" der. Bunun üzerine Hz. Ömer, o ibareyi sabah ezanına ilave etmesini emreder." 11931

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, sadece sabah ezanında söylenen essalâtu hayrun mine'nnevm cümlesinin, ezana Hz. Ömer tarafından ilave dildiğini ifade etmektedir. Halbuki 2456 numaralı Ebû Mahzûra rivayetinde görüldüğü üzere bu ilaveyi bizzat Aleyhissalâtu Vesselâm talim buyurmuştur. Resûlullah'ın müezzinlerince söylendiğini ifade eden başka rivayet de var. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bunu bilmemesi de mümkün değildir. Görüldüğü üzere ortada, izahı gereken bir müşkil söz konusudur. Ebû'l-Velid el-Baci der ki: "Muhtemelen, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bu cümlenin, diğer vakitlerin ezanında da kullanılmasını önlemek için bunu söylemiş, "Bunu sadece sabah ezanında söyle" demek istemiş olmalıdır." İbnu Mâce'de gelen bir rivayete göre, Hz. Bilâl (radıyallâhu anh), sabah ezanı için Resûlullah'a gelir, ancak uyumakta olduğu söylenir. Bunun üzerine Hz. Bilâl iki kere, essalâtu hayrun mine'nnevm der. Bunun üzerine bu cümle sabah ezanında sabitleşir, kesinleşir.

Bir başka rivayete göre, Ebû Mahzûra, Huneyn günü sırasında sabah vakti Resûlullah'ın yanında sabah ezanı

okur. O vakit Aleyhissalâtu vesselâm ezana es salâtu hayrun mine'nnevm cümlesini ilave ettirir.

İmam Mâlik der ki: "Müezzin, essalâtu hayrun mine'nnevm cümlesini sabah ezanında hazerde de seferde de terketmemelidir. Ancak kim, kendi başına tarlasında okursa terkinde bir beis yok, fakat terketmemesi daha iyidir." 11941

ıö/î|ji* jl Jjy jiI JÜj aUİ y^ 0r^ iJlS -10.

ijli jjI A^-y>-\ IÂA Alp y» lA y° oiI-Op oiJAi

,»/jl y> 5o (ja!l« ölü (J J yu jliTiil ys- ^1 y£- oij i

10. (2460)- Mücâhid (rahimehullah) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ)'le bir mescide girdim. Ezan çoktan okunmuştu. Biz namaz kılmak istiyorduk. Müezzin tesvîbte bulundu (ikâmet okudu). Abdullah mescidi terketti ve:

"Haydi bizi bu bid'atçinin yanından çıkar!" dedi ve orada namz kılmadı." 11951

Tirmizî der ki: "İbnu Ömer'den rivayet edildiğine göre, sabah ezanında essalâtu hayrun mine'n nevm derdi." 11961

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Ömer'in mescidden çıkıp gitmesine sebep olan şey tesvîbtir. Tesvîb, lügat olarak bir duyurma yaptıktan sonra dönüp tekrar duyurma yapmaya denir. Hadiste üç ayrı mânada kullanılmıştır:

1) İkâmette ezandan sonra ikinci bir duyurma olduğu için, ikâmet'e "tesvîb" denmiştir.

2) Sabah ezanında müezzinin sarfettiği essalâtu hayrun mine'nnevm cümlesine de tesvîb denmiştir. Kelime bu iki mânada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den beri kullanılagelmiştir.

3) Bir üçüncü tesvîb, Tirmizî'nin açıklamasına göre sonradan ihdas edilmiştir. Şöyle ki, halk ezana rağmen namaza koşmakta ağır alınca, müezzinler, ezan-ikâmet arasında "Kad kâmeti'ssalât, hayye ala'ssalât, hayye ala'l felâh" diyerek yeni bir uyarı daha yapmaya başlamışlardır. İşte buna da tesvîb denmiştir. Bu bid'attir, mekruhtur. Sadedinde olduğumuz hadiste bu üçüncü "tesvîb" mevzubahistir. Şârihlerin belirttiği üzere müezzinler ezanla ikâmet arasına üçüncü bir tesvib (i'lam = duyurma) ihdas etmişlerdir. Bu, sünnette olmadığı için İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) buna reaksiyon göstermiş, bid'attir diye mescidi terketmiştir. Bid'at olan bu üçüncü mânadaki tesvîb hususunda âlimler ihtilaflıdır. Bazılarına göre bu tesvîb "essalâtu hayrım mine'nnevm" cümlesinin öğle ezanına ilavesidir. İşte Abdullah İbnu Ömer, bu cümlenin öğle ezanına ilavesi -veya kad kâmeti'ssalât, hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh şeklindeki ara uyarı- bid'at olduğu için rahatsız olmuş ve bu bid'ata seyirci kalmış olmamak için mescidi terketmiştir. Ebû Dâvud'un rivayetinde bu hadisenin öğle veya ikindi namazında cereyan ettiği belirtilir.

2- Abdullah İbnu Ömer'in: "Bizi... çıkar" demesi âmâ olmasındandır. Ömrünün sonlarında gözlerine âmâlık ârız olduğu bilinmektedir." [1971

Jı

çj >-\ <3 ^ ajljj <3j .11.

Jjİ \ OİÜ (3 JS3 c oy 0 y JjjiJl j .] 4Pwb oÂİ l)L$ 1

11. (2461)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Ben İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'le beraber idim, bir adam öğle veya ikindi namazında tesvîbte bulundu. Bunun üzerine (İbnu Ömer): "Bizi (buradan) çıkar, zîra şu (yapılan tesvîb) bid'attir" dedi." [19SI

AÇIKLAMA önceki hadiste geçti.

.] âoö 5 <3 I jj6*-ai> ryı <3 ^ Öl <3 J^[• alp öl ^oj Jj jPj .12.

. ^ 2 çül

12. (2462)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sabah hariç, sakın hiçbir namazda tesvîbte bulunma!" tembihini yaptı." [199]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Hz. Bilâl'e yasakladığı tesvîb, 2460 numarada açıkladığımız üzere, sabah ezanında söylenen essalatu hayrun mine'nnevm cümlesidir. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bu cümlenin sadece sabah ezanında söylenmesini muvafık bulmuş olmakta, meşru kılmaktadır. Sadedinde olduğumuz hadis de bu cümlenin diğer vakitlerde ilavesini yasaklamaktadır. 12001

15*

L-Ji Jaı I jşl aı aı ûiS‘i y>Â[:ju «p aı

3^3 ^5

.13.

13. (2463)- Yine Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) der ki: "Ezanın sonu şöyledir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Lâilâhe illallah. "

[201]

EZANDA ADI GEÇENLER

Ezan deyince isimleri zihnimize döküliiveren birkaç zât var. Onlar, ezanın hem metin ve elfaz olarak şekillenmesinde hem de okunuş ritminin şekillenip, tarz-ı Nebeviye uygun halde bize intikalinde hizmeti geçen kimselerdir. Bu yüce sahabîleri daha yakında tanımalıyız:

1-ABDULLAH İBNU ZEYD İBNİ SA'LEBE [202] :

Medînelidir ve Hazrec kabilesine mensuptur, dolayısıyla Ensar'dandır (radıyallâhu anh). Ebû Muhammed diye künyesi vardır. Akabe biatına katılan ilk müsliimanlardandır. Bedir gazvesi başta olmak üzere, Resûlullah'la birlikte bütün gazvelere katılmıştır. Mekke Fethi'nde Benî'l-Hâris İbnu'l-Hazrec'in bayrağını taşımıştır.

Namaz vaktini nasıl duyurmak gerektiği hususunda Resûlullah'ın ashab'la yaptığı istişarenin ferdasında ezanla ilgili rüyayı görmüştür. Gelip Aleyhisalâtu Vesselâm'a anlatınca. Efendimiz bu rüyanın hak bir rüya olduğunu te'yid etmiş ve Bilâl'e anlatmasını, onun namaz vakitlerinde bunu okuyarak duyuruda bulunmasını söylemiştir. Alimlerin çoğunlukla kabul ettiklerine göre bu rüya hadisesi, Mescid-i Nebevî'nin inşaatı biter bitmez, hicri birinci yıl içinde vukua gelmiştir.

Tirmizî, Abdullah İbnu Zeyd'e ait, Resûlullah'tan yapılan yegane sahih rivayetin bu ezan hadisi olduğunu söylerse de, İbnu Hacer bunun hatalı olduğunu, onun rivayet ettiği 6-7 hadisi müstakil bir cüzde toplayarak gösterdiğini söyler ve hadisleri, kaynakları ve muhtevalarıyla birlikte kısa kısa tanıtır.

Kendisinden Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Abdurrahman İbnu Ebî Leyla ve oğlu Muhammed İbnu Abdillah İbnu Zeyd hadis rivayet etmiştir.

Medine'de hicri 32 yılında vefat etmiştir. Öldüğü zaman 64 yaşında idi. Cenaze namazını Hz. Osman (radıyallâhu anh) kıldırmıştır.

Ezanla ilgili rüyayı Hz. Ömer de görmüştür, ancak Resûlullah'a öncelikle anlatma ve Hz. Bilâl'e öğretme şerefi Abdullah İbnu Zeyd'e aittir. Hz. Ömer ezanı Bilâl'den işitince, "Bunu rüyamda ben de görmüştüm" der.

Resûlullah:

c^îl İİU» JLİ3M

"Allah'a hamdolsun (ezan şimdi) daha sağlam oldu" buyurur.

Hz. Ömer'in de mesele ile ilgili rüyası sebebiyle, ezanın metnen takarrür etmesinde onun da bir katkısından söz edilebilir. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Abdullah İbnu Zeyd tarafından rüyada görülmüş olan ezanın meşruiyyeti hususundaki kanaat güçlenmiş, yakın kazanmıştır.

2- EBÛ MAHZÛRA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Mekke' ye tayin ettiği müezzindir. Ezanın okunuş tarzını Hz. Peygamber'den bizzat öğrenmiş, o tarz üzere okumuş, ve bu tarz arkadan gelen nesillere intikal ettirilmiştir.

Ebû Mahzûra'nm ismi ihtilaflıdır: Semure İbnu Mi'yer denmiş, Evs İbnu Mi'yer denmiş, Mi'yer İbnu Muhayriz denmiştir. İsmini Mi'yer değil mu'ayyin diye tesbit eden de olmuştur. Başka iddialar da var.

Buhârî ve İbnu Ma'în, Semure İbnu Mi'yer'i kabul etmişlerdir.

Ebû Mahzîıra (radıyallâhu anh)'nın müezzin olarak kazanılması ve ezanın Muhammedi okunuş tarzına iistad kılınması, Resûlullah'ın insanları kazanmada takip ettiği ibretli sünneti anlama yönüyle mühim bir hadisedir. Vak'a'yı Ebû Mahzûra'nm kendi ağzından dinleyelim: Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'da kaydettiği bir rivayette Ebû Mahzîıra şöyle anlatır:

"Biz on kişilik bir grubtuk. Huneyn yolunda (Ci'irrâne'de) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a katıldık. Hz. Peygamber'in müezzini namaz için ezan okudu. Biz, müezzinle alay etmek gayesiyle söylediklerini tekrar etmeye başladık. Resûlullah, sesimizi işitmişti, bizi yanma çağırdı.

"Kulağıma gelen ses hanginizin?" diye sordu. Arkadaşlarım beni işaret ettiler. Bunun üzerine onlara gitmelerini söyledi. Bana da dönüp:

"Haydi, ezanı oku bana!" dedi. Ben boşa dikilmiştim, hiçbir şey bilmiyordum. (Öylesine mahçup oldum ki) o anda, nazarımda dünyanın en menfur insanı Resûlullah oluverdi. Bana emrettiğinden daha iğrenç bir şey de bilmiyordum.

(Gözlerimi öne eğip sustum). Bunun üzerine ezanın muhtevasını ve okunuş tarzını kelime kelime, cümle cümle tekrar ederek öğretti. Öğrenme işi tamamlanınca bana bir çıkın verdi, içinde para vardı. Sonra elini alnıma koydu, yüzümü, göğsümü okşadı.

"Bârekallah!" dedi. Ben cesarete geldim ve:

"Ey Allah'ın Resulü, emret Mekke'de müezzin olayım!" dedim.

"Haydi ol! izin verdim" dedi. O anda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı içimden geçirmiş olduğum bütün kötü düşünceler kayboldu ve sevgiye dönüştü."

Üsdü'l-Gâbe'nin rivayeti Ebû Mahzûra'nm o gün müsliiman olduğunu tasrih eder. Der ki: "Resûlullah onu, ezanı yansılarken işitmişti, sesi hoşuna gitti, yanma getirilmesini emretti. Ebû Mahzîıra o gün müslüman oldu. Huneyn'den dönünce Mekke'de ezan okumasını emretti. Bilahare bu işe aralıksız devam etti."

Aynı rivayetin devamından anlıyoruz ki, Mekke'de müezzinlik işi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şahsi taliminden geçerek ezan üstadı olan Ebû Mahzûra'nm oğlundan sonra nesli kesilince amcasının oğlu, amcasının oğlunun oğlu şeklinde yakınları arasında devam eder. Bunların nesillerinin de inkıtaya uğramasıyla, aynı kabileden bir başkasına geçer.

Onun ezân-ı Muhammedi'nin makâm-ı Muhammedi üzere tesbit ve intikalindeki yerini üçüncü göbekten torunu İbrahim tarafından (İbrahim İbnu Abdilaziz İbnu Abdilmelik İbnu Ebî Mahzîıra) rivayet edilen şu hadis açık olarak ortaya kor: "Ebû Mahzîıra dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni oturttu. Bana ezanı harf harf

söyledi." İbrahim der ki: "Tıpkı bizim ezanımız gibi." (Hadisi İbrahim'den nakleden) Bişr İbnu Muâz der ki: "O'na: "Bana tekrar et!" dedim. O, ezanı bana terci ile (makamı üzere) tavsif etti."

Ebû Mahzûra'nm sesçe insanların en güzeli ve en gürü olduğu rivayet edilmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir seferinde onunu ezanını dinlemiş ve "kendimden geçeyazdım" demiştir.

Ebû Mahzûra, hep Mekke'de kalmış, başka yere hiç ayrılmamıştır. Orada hem ezan okumuş, hem de dileyenlere ezan okumasını öğretmiştir. Ebû Mahzûra 59 hicri yılında Mekk'de vefat etmiştir (radıyallâhu anh).

Ebû Mahzfıra'dan İbnu Abdi'l-Melik, İbnu Muhayrız, İbnu Ebî Müleyke, Atâ, Abdiilaziz İbnu Refi vs. hadis rivayet etmiştir.

3- BİLÂL-İ HABEŞİ:

Resûlullah'ın müezzinlik ve hazinedarlık gibi iki mühim hizmetini yürütmüştür. Adı, Bilâl İbnu Rabâh'tır. Künyesi, Ebû Abdi'l-Kerîm'dir; Ebû Abdillah, Ebû Amr da denmiştir. Annesi, Hamâme olup, Mekke'nin Benî Cıımâh hanedanı müvelledlerindendir. (Müvelled= köle asıllı demektir.)

Hz. Bilâl, Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anhiimâ) 'nin azadlısıdır. Beş -veya yedi veya dokuz-okiyye'ye 12031 satır almış ve Allah yolunda azad etmiştir.

Hz. Bilâl ilk müsliimanlaradandır. Bu sebeple Allah'ın dini için en çok işkence çekenlerden biridir. Umeyye İbnu Halef onu yüzü üzerine güneşe yatırır, üzerine değirmen taşı koyar, altta kızgın kum, üstte cehennemi güneş yakıncaya kadar öylece bırakıp kıvrandırır ve bu sırada: "Muhammed'in Rabbi'ni inkar et!" diye telkinde bulunurdu. Bilâl (radıyallâhu anh) bütün işkencelere sabreder ve Umeyye İbnu Halefe:

"Ahad Ahad! yani Allah bir, Allah bir" diye cevap verirdi.

Bir seferinde, o bu şekilde işkence altında Ahad! Ahad! diye bağırırken, Varaka İbnu Nevfel yanından geçer. Ve: "Ey Bilâl! Ahad! Ahad! Allah'a yemin olsun bu hale dayanamayıp ölürsen, kabrini dilek makamı yapacağım" 12041 der.

Bilâl, Benî Cumâh'a ait köle idi. En ziyade Ümeyye İbnu Halef işkence yapar, aralıksız buna devam ederdi. Ne var ki, Cenâb-ı Hakk Bedir savaşında Ümeyye'nin Bilal'in eliyle öldürülmesini müyesser kılacaktır. Bilâl, İslam'ı ilk izhar eden yedi kişiden (Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekr, Habbâb, Siiheyb, Ammar, Bilâl, Sümeyye) biri olması hasebiyle işkencenin her çeşidine, en haysiyet kırıcılarına hedef olmuştur. Ellerini arkadan bağlayıp boynuna ip takıyorlar, sonra eğlenmeleri için çocuklara teslim ediyorlar, çocuklar da onunla Mekke'nin Ahşaban denen tepelerinde yoruluncaya, bıkıncaya kadar eğlenip, sonunda bırakıyorlardı.

Bilâl son derece dindar ve dîni hususunda titiz ve kıskançtı. Müşrikler kendilerine kazanmaya çalıştıkları vakit: "Allah! Alah!" diya pervasızca cevap verir, kızacaklarına, işkence yapacaklarına hiç aldırmazdı. Onun bu salabetine hayran kalan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e rastlar ve: "Keşke biraz bir şeylerimiz olsa da Bilâl'i satın alsak! buyurur. Hz. Ebû Bekr, Abbâs İbnu Abdilmuttalip'e rastlar ve:

"Bilâl'i benim için satın alıver!" der. Abbâs gidip, efendisi kadına:

"Şu kölen Bilâl'i sana olan faydası tükenmeden bana satar mısın?" diye sorar. Kadın:

"Onu ne yapacaksın? O, habisin tekidir... O şöyledir. O böyledir.." diye sayar döker, reddeder. Abbâs (radıyallâhu anh) bir başka sefer ona rastlayınca önceki taklifîni aynen yeniler. Kadın bu sefer itiraz etmez. Satın alıp, Hz. Ebû Bekr'e gönderir.

Bir başka rivayete göre Bilâl, taşın altına gömülmüş halde işkence çekerken bizzat Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)

tarafından satın alınmıştır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh ile kardeşlemiştir.

Bilâl hayatı boyunca Resûlullah'tan ayrılmamış, O'na müezzinlik yapmıştır. Resûlullah'ın katıldığı bütün gazvelerde O'nunla birlikte olmuştur.

Bilâl'in mümtaz yönü, Hz. Peygamber'e müezzinlik yapmış olmasıydı. İslam'da ilk ezanı okuyan odur. Daha önce belirttiğimiz üzere Abdullah İbnu Zeyd, ezan rüyasını görünce Resûlullah: "Bunu Bilâl'e öğret, bununla namaz için ezan okusun, o, sesçe senden daha güzel, daha gür" demiştir.

Yine daha önce kaydettiğimiz üzere bazı rivayetler, sabah ezanındaki "essalâtu hayrun mine'nnevm" cümlesinin ezana girmesinde Hz. Bilâl'in rolü olmuştur: Bir gün Resûlullah'a namaz vaktini haber vermek üzere gelince Aleyhissalâtu Vesselâm'ın uyumakta olduğu haber verilir. Bunun üzerine Hz. Bilâl "essalâtu hayrun mine'nnevm" cümlesini irticai buyurarak vazifeyi ifâ eder. Bundan hoşnud olan Şâri-i mübîn Fahr-i Kâinat Efendimiz, sabah ezanlarında bunun da söylenmesini teşri ve ferman buyururlar.

Medine'de Resûlullah'a ve ashâb-ı giızîn hazerâtına ezan şakıyan İslâm'ın bu ilk bülbülü, andelib-i Muhammedi, Resûlullah'ın baş âşıklarmdandı. Tıpkı her bülbülün güle olan aşkı gibi, o da Medine'de açan ve kokusu kıyâmete kadar bâki kalacak olan o İlâhî güle, Muhammed adındaki hakkın, hakikatin, Allah'ın gülüne âşıktı.

Resûlullah'ın ölümüne dayanamıyordu. Medine'nin her taşı, her ağacı, her insanı, esen rüzgarı, öten kuşu O'na sevgilisini hatırlatıyordu. Sevgilisiz Medine'de kalmak ona çok ağır geliyordu.

Oradan ayrılmak, uzaklara gitmek istiyordu. Allah yolunda cihad ederek, kendini meşgul ederek ızdırabım, kederini azaltmayı, hasretini unutmayı deneyecekti.

Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'den Şam'a gitmek üzere izin istedi.

"Hayır yanımda kalacaksın!" dedi. Ayrılmasını istemiyor, izin vermedi. Ama Bilâl kesin kararlıydı, ağır bastırdı: "Eğer beni nefsin için âzad ettiysen burada hapset. Yok Allah için azad etti isen bırak Allah'a gideyim!"

Hz. Ebû Bekr, Bilâl (radıyallâhu anhümâ)'in karalılığım anlamıştı.

"Git!" dedi. Bilâl Şam'a gitti. [205] Ölünceye kadar orada kaldı. Artık ezan da okumuyordu. Gülsüz bülbül öter mi? Kudus'iin fethi sırasında Hz. Ömer Şam'a uğramıştır. O'nun gelişi şerefine Hz. Bilâl Şam'da bir kere ezan okur, başta Hz. Ömer, bütün müsliimanları ağlatır.

Bir seferde rüyasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görür. Efendimiz:

"Bu vefasızlık da ne? Niye ziyaretime gelmiyorsun ey Bilâl!" der. Üzüntü içinde uyanan Bilâl bineğine atlayıp Medine'ye gelir. Resûlullah'm makber-i şeriflerine uğrar. Orada ağlar, kabrin üzerine kapanır. Hz. Haşan ve Hüseyin (radıyallâhu anhümâ) yanma gelirler. Onları öper, kucaklar. Kendisinden bir sabah ezanı okumasını rica ederler. Kabul eder. Mescidin damına çıkarak ezan okur. Medînelilere sunulan bu sabah ziyafeti Medine'de bir hadise olur. Allahu ekber, Allahu ekber dediği zaman Medine ihtizaza gelir (ve adeta yerinde oynar). Eşhedu enlâ ilâhe illallah deyince titremesi artar ve herkesi yerinden kaldırır. Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah deyince kadınlar husûsî çadırlarından dışarı

fırlarlar. Kadın ve erkek herkesin ağladığı böyle bir gün Medine'de hiç görülmez."

Bir gün Hz. Peygamber sabahleyin kalkınca Hz. Bilâl'i çağırtır. Gelince:

"Ey Bilâl! Cennette seni benim önüme geçiren şey nedir? Her ne zaman cennete girdi isem, her seferinde önümde senin hışırtını duydum" der.

Bilâl'in Resûlullah'la menkıbesi çoktur.

İbnu Sa'd, Şam-ı Şerifte (Dımeşk) hicri 20 yılında altmış küsur yaşında olduğu halde vefat ettiğini, Bâbu'sSağir'e defnedildiğini belirtir. Ölüm tarihi hususunda başka rakamlar da söylenmiştir. 17, 18, 21, 15 gibi. Hatta bir rivayette de Halep'te ölüp Bâbu'l-Erba'în'e defnedildiği söylenmiştir. Öldüğü zaman yaşının 70'e ulaştığını söyleyen de olmuştur.

Hz. Bilâl koyu esmer, zayıf uzun boylu, gövdesi öne eğik (kamburca), yanakları zayıf idi. Hâlid isminde erkek, Gufeyre isiminde de bir kız kardeşi vardı.

Kendisinden birçok sahâbe ve tabiîn hadis rivayet etmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Üsâme, Abdullah İbnu Ömer, Ka'b İbnu Ucre, Berâ İbnu Azib, es-Sanâbehî, Ebû Osman en Nehdî, Ebû İdrîs el-Havlânî, İbnu Ebî Leylâ, Tarık İbnu Şihâb vs. [206]

ÜÇÜRCÜ FER'

EZAN VE İKÂMETLE İLGİLİ HÜKÜMLER

. I .JjlÌ I wü«j ji ÖÌl Alil -£■ -1

1. (2464)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bir müezzini geceleyin ezan

okumuştu. Ezanı iade etmişini emretti." [207]

.]fli Jj AJtil Ol I !(_j! İ-j- Jl öü o O S-» 01 [IAAP <3 2.

2. (2465)- Tirmizî'nin yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ)'dan kaydettiği bir diğer rivayet şöyledir: "Hz. Bilâl güneş doğmazdan önce ezan okumuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: "Haberiniz olsun kul uyudu" diye nidâ etmesini emretti." 12081

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisleri Tirmizî, "Geceleyin Okunan Ezan" adında bir babta kaydeder. Ebû Dâvud ise: "Vaktinden Önce Okunan Ezan" adını verdiği bir babta kaydeder.

2- Tirmizî ve bir kısım hadisciler, ikinci hadisin Hz. Peygamber'den rivayet edilmesini, senette yer alan Hammâd İbnu Seleme'nin bir hatası olduğunda ittifak ederler. Onlara göre, ezanı vaktinden önce okuyan müezzine, iade etme emrini veren Hz. Ömer'dir. Ebû Dâvud'un rivayetinde bu müezzinin ismi de tasrih edilmiştir: Mesrıih... Bunlara göre ezanı iade etme (yeniden okuma) emrin merfıı değil, mevkuftur, bu emrin muhatabı Bilâl değil Mesrıih'tur. Tirmizî bu mesele üzerine uzun açıklamada bulunur. Hadis merfıı da olsa, mevkuf da olsa mesele üzerine tarettiip edecek hükümde bir değişiklik yoktur. Bu meselede âlimlerin düştüğü ihtilaf -ki belirteceğizdaha çok yoruma dayanmaktadır.

3- Birinci hadis, Hz. Ömer'in, vaktinden önce sabah ezam okuyan bir müezzine vakti girince yeniden ezanı okuttuğunu haber vermektedir. Görüldüğü üzere, ikinci hadis de bu mânayı te'yid eden merfû bir örnek olmaktadır. Yani Hz. Peygamber zamanında Bilâl-i Habeşî, bir keresinde sabah ezanını yanlışlıkla vaktinden önce okumuştur ve

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), Hz. Bilâl'e: "Bana uyku galebe çaldı, bu sebeple gaflet edip yanlışlıkla vaktinden önce okudum" mânasında -ve özür beyan etmek maksadıyla- olmak üzere "Haberiniz olsun kul uyudu" [2091 diye nidâ etmesini emretmiştir.

Vaktinden önce okunan ezan mevzuunda ulema ihtilaf etmiş, farklı hükümlere varmıştır:

1- İmam Şâfiî, Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel, Evzâî- İshak İbnu Râhûye sabah ezanının şafak sökmezden yani fecr-i sâdık doğmazadan önce okunmasına hükmederler. Hz. Câbir (radıyallâhu anh) de bu görüştedir. Bu görüş cumhurun görüşü olmaktadır.

2- Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed, diğer vakitlere kıyas ederek vakit girmedikçe sabah ezanının da vakti girmeden okunamayacağına hükmederler. İmam Yûsuf da Ebû Hanîfe gibi hükmetmiş ise de sonradan, rivayetlerde gelen örneği esas alarak "sabah ezanının vaktinden önce okunmasında bir beis yoktur" demiştir.

3- Bazı hadisciler, şayet bir mescidde iki müezzin varsa, sabah vakti girmeden sabah ezanını okumanın câiz olduğunu söylemişlerdir. Bunlar şöyle düşünürler: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bidayette tek müezzini vardı. Bilâl-i Habeşî (radıyallâhu anh). O zaman sabah ezanı, vakti girince okunuyordu. Ne zaman İbnu Ümmü Mektum da ikinci müezzin olarak devreye girdi, Bilâl, ezanı vaktinden önce okumaya başladı. Nitekim

sahih rivayetlerde geldiği üzere, Resûlullah fj öijj ljlxi JJLL j

jt "Bilâl

ezanı geceleyin okur. Siz, İbnu Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyin için" tembihinde bulunmuştu. Bu

haberin muahhar olduğu açıktır.Öyle ise vaktinden evvel okununca iade etmeyi emreden rivayet -ki sadedinde olduğumuz 2465 numaralı hadistir- Resûlullahhn tek müezzini bulunduğu zamanla ilgilidir. Bunu, İbnu Ömer'in rivayeti de te'yid etmektedir."

Bunlara göre, vaktinden önce okunan sabah ezanı yeterli değildir. Vakti girince ikinci bir ezan daha okumak gerekir. 12101

ajJj cl-iSüfc jjJl di-S ’ıJü İ~f- .‘UP kül

c c

. jjİ i

3. (2466)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sabah vakti iyice belirinceye kadar ezan okuma!" dedi ve ellerini yanlara doğru açarak: "Şöyle!"diye gösterdi." [211]

AÇIKLAMA:

Bu hadise göre, fecr doğmazdan önce ezan okunması câiz değildir. Ancak hadis munkatı'dır. Zaten yukarıda açıklama sırasında kaydettiğimiz Buhârî hadisi, Peygamberimizi müezzini Hz.Bilâl (radıyallâhu anh)'in oruç tutacaklara henüz yeme-içmenin helâl olduğu bir vakitte yani daha şafak sökmezden önce ezan okuduğunu göstermektedir. Sahih hadisin olduğu yerde zayıf hadisle amel edilemeyeceği bedihî bir husustur. 12121

çSib jil! öö*—j İ4- Jüb aJJİ 0^3 -4.

^L-Jı 4^>-î .]a£aJI cjj d» : JlI f . jb* JlTü f . oaJi & ois'ıill

4. (2467)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kimse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sabah namazının vaktini sormuştu. O da Hz. Bilâl'e emretti. Şafak sökerken ezan okudu. Ertesi gün ortalık ağarmcaya kadar sabah ezanını tehir etti. Sonra ikâmet okumasını emretti ve namazı kıldı. Sonra da adama:

"İşte bu, (sabah) namazının vaktidir" dedi." 12131

U-l oj ! İ~t~ (J(JLaİ .jt-JiJ Oİ (Jö *—J jLâ ?Lsİ?j-3 4jI>c-s^l j>00 Jİj cl3^2 j! JJ_İ9

4 . . . t c T^o £ c < "*✓ ^✓ ijc o ^✓ S' fi

. ijta ^ JüJjlj ^b ^>1 A>-j>-\ .Jculîli : Jli .ÜJL jg i j^l br^J tl -).ii

5. (2468)- Ziyâd İbnu'l-Hâris es-Sudâî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Sabah ezanının ilk vakti girince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana emretti, ben de ezan okudum ve:

"İkâmet de getireyim mi ey Allah'ın Residir?" diye sordum. (Soruma hemen cevap vermeyip) doğu tarafına, fecre bakmaya başladı ve:

"Hayır!" dedi. Ne zaman ki şafak söktü Hz. Peygamber (bineğinden) indi, abdest bozdu. Sonra bana doğru geldi. (Bu ara Ashabı da toplandı. Abdestini aldı. Bilâl ikâmet okumak istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sudâ'nm kardeşi ezan okudu, ezanı okuyan ikâmeti getirsin!" dedi. Ben de ikâmet getirdim." [214]

AÇIKLAMA:

1- Sudâ: Yemen'de San'a ya kırkiki fersah mesafede bir yer adıdır. Bu yer, adını bir kabileden almıştır.

2- Hadiste ezan okuyan kimsenin ikâmet de okuması gerektiği ifade edilmektedir.

Bu meseleyi başka hadisler muvacehesinde değerlendiren âlimler farklı neticelere gitmişlerdir:

Tirmizî'nin kaydettiğine göre ulema çoğunluk itibariyle ezanı kim okudu ise ikâmeti de o yapmalıdır demiştir. Hâfız el-Hâzimî, Kitâbu'l- İ'tibâr'da der ki: "Ulema şu hususta ittifak etmiştir: "Bir kimsenin ezan, bir başkasının da ikâmet okuması câizdir. Ancak "ikisini de aynı şahsın yapması mı, yoksa ayrı ayrı şahısların yapması mı evladır?" meselesinde ihtilaf edilmiştir. Çoğunluk: "Arada fark yoktur, esas olan bu hususta genişlik ve ruhsattır" demiştir. Bu görüşte olanlar arasında İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe ile Hicaz ve Kıife ulemasının ekseriyeti vardır." İmam Şâfıî ve Ahmed İbnu Hanbel'in bunu mekruh addettiği rivayet edilmiştir. 12151

^ bu ■# yi J*- 63 ı yJİS\ 0^3 b! ölp. joy Oir[: Jli jj 2 İU- jpj .6.

6 . (2469)- Simak İbnu Harb anlatıyor: "Bilâl, güneş (öğlede, batı cihetine) kayınca ezan okurdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) odasından çıkıncaya kadar ikâmet getirmezdi. Odasından çıkınca, O'nu görür görmez ikâmet getirirdi." 12161

4 ^-p-l I JJj Jos-> ıjljiji İ 4 - aUİ J yst jlS"[: Jli İüjI bıJ -”7

7. (2470)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki müezzini vardı: Biri Bilâl diğeri İbnu Ümmi Mektîım el-A'mâ." [2171

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, bir mescidde iki müezzinin istihdam edilebileceğini ifade eder. Mamafih cami ve cemaatin

durumuna ve duyulan ihtiyaca göre daha fazla sayıda müezzin istihdamı da câizdir. Nitekim Hz. Osman ihtiyaç artınca dört adet müezzin tayin etmiştir. Şâfiîlere göre, müezzinlerden biri tanyeri ağarmadan ezan okur, tıpkı Bilâl gibi, diğeri de tanyeri ağardıktan sonra okur, tıpkı İbnu Ümmi Mektûm gibi.

Nevevî'ye göre müezzinin birden fazla olması halinde hepsinin bir defada değil, ayrı ayrı okuması efdaldir. Cami büyükse her biri bir köşede okur, küçükse hepsi beraber, aynı anda okuyabilirler. Vakit olduğu takdirde sıra ile hepsinin ayrı ayrı okuması müstehabtır. Beraber okumak cemaate hoş gelmeyecek olursa bir tanesi okur. İhtilaflar kur'a ile halledilir.

İkâmet'e gelince, bunu bir tanesi yapar. İkâmet, ezanı ilk okuyanın hakkıdır. Müezzinler hep bir ağızdan ezan okumuşsa ikâmeti biri getirir. İhtilaf olursa kur'a çekerler. Cami büyük olur, ihtiyaç da duyulursa iki müezzin ikâmet okuyabilir. Bu cevaz hem Şâfiî ve hem de Hanefî mezhebi için mevzubahistir. Vazifeli müezzin varsa onun öncelik hakkı vardır. Cemaatten biri erken davranıp ikâmet getirecek olsa da yeterlidir.

2- İbnu Ümmi Mektûm âmâ bir zattır. Şu halde âmânın müezzinlik yapması câizdir.

3- Hz. Âişe, İbnu Ümmi Mektûm'u âmâ diyerek tavsif etmiştir. Âlimler bu tavsiften hareketle, kişiyi tarif etmek gibi meşru bir maksadla, kusuruyla zikretmenin câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Şu halde, böylesi bir tavsif, haramdan "gıybet"e girmez. [218]

cjOİ-Ü 'Mj cJiî ÂI : Jc-sJ # &\ JIî[: JIS AİP SI jV# ^ .8.

Oj ;(JIi . H a 1 ÂI J-Sûşi-IJ cAjJÖj d/ 4 Ş’jLJaJU caİS^I IS JJj 2S»IJ[j 2ÂISI dtH

U- ç.L,<ga 1 JajUsJl ^JLi Oİ .(_£JL«jfdl 4j>-^>-l .](3İH ı_?^”

. <u?

8. (2471)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bilâl (radıyallâhu anh)'e: "Ezan okuduğun zaman ağır ağır oku. İkâmet getirdiğin zaman da peş peşe serî oku. Ezanla ikâmetin arasına, yemek yiyenin yemeğinden, içenini içmesinden, üzerine sıkışarak helaya girmiş olanın heladan fariğ olacağı bir zaman fasılası koy " diye talimat verdi. Şunu da ilave etti: "Beni görünceye kadar da (ikâmet için) kalkmayın." 12191

AÇIKLAMA:

1- Ezan okunurken, riayeti tavsiye edilen teressiil, ezanın kelimelerini birbirinden keserek teker teker söylemek mânasına gelir. İbnu Kudâme teressülü, yavaşlık ve teenni diye açıklar. Böylece ezanın acele edilmeden, her kelimeye müstakil bir nefes tahsis ederek okunmasını ve mesela, baştaki dört tekbirin dört ayrı nefeste okunmasını tavsiye etmiş olmaktadır. Ancak Nevevî: "Ashabımız her iki tekbiri bir nefeste okumayı, yani bidayette Allahu ekber Allahu ekber' bir nefeste, sonra Allahu ekber Allahu ekber'i bir ikinci nefeste okumayı müstehab addetmişlerdir" der. Nevevî'nin bu açıklaması Efendimizin, müezzinin söylediklerini tekrar etmeyi tavsiye ettiği -ki 2439 numarada kaydettik- hadiste belirtilen ezan okunuş tarzına uygundur.

2- İkâmette tavsiye edilen hadr ise teressül'ün zıddıdır. Aslen inmek, düşmek mânasına gelse de kıraatte siir'at, çabukluk demektir. Şârihler, sadedinde olduğumuz nebevi tavsiyeden, ikâmet okurken cümlelerin birbirini hazlıca takib etmesi, araya -ezanda olduğu gibi- fasıla girmemesi gerektiğini

anlarlar. İbnu Kudâme: "Ezan gaib olana hitaptır, onun vurgulanarak söylenmesi uygundur. İkâmet ise hazır olana hitaptır, vurgulamaya gerek yoktur" der. Hz. Ömer, Beytu'l-Makdis'e müezzin tayin ettiği zaman: "Ezan okurken ağır ağır oku, ikâmet getirirken seri ol" tembihinde bulunmuştur.

3- Mu'tasır: Dilimizdeki "üzerine sıkışmak" tabirinin karşılığıdır. Büyük veya küçük abdesti sıkışıp, sıkıntısını hisseden, karnını veya fercini sıkan, dolayısiyle helaya girme ihtiyacında olan kimse mânasına gelir.

4- "Beni görünceye kadar kalkmayın" sözü müezzine tembihtir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mescid'in avlu kısmında inşa edilmiş olan hücrelerde ikâmet ediyordu. Namaz vakitlerinde, ihtiyaç anlarında mescide geçiyorlardı. Bu rivayet, Efendimizin sünnetleri hane-i saadetlerinde eda ettiklerini, farzı kılmak üzere mescide teşrif buyurduklarını göstermektedir: "Benim girdiğimi görmeden ikâmet getirmeyin, ben ne zaman kapıdan içeriye adımı mı atarsam ikâmet getirin, böylece farzın edasına hemen başlarız.." demiş olmaktadır. [220]

sahih olduğu belirtilen rivayet merfû'dur [Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözü]; diğeri mevkuf (Hz. Ebû Hüreyre'nin sözü). Bir vecihten mevkuf, bir başka vecihten merfıı gelen rivayetler vardır. Kaideten merfıı olması esastır.

2- Hadis, abdestsiz olarak ezan okumanın mekruh olduğuna delâlet etmektedir. Bazı kaynaklar, seleften birçoğunun ezan olsun, ikâmet olsun her ikisinin de abdestsiz olarak okunmasının câiz olmayacağına hükmettiklerini belirtir ise de, bu meselede Aynî, el -Hidâye'den naklen şu hükmü kaydeder: "Müezzinin ezan ve ikâmeti abdestli olarak okuması gerekir, zira ezan ve ikâmet şerefli zikirlerdir. Dolayısıyla bu zikirde taharet müstehabtır. Ancak, abdestsiz olarak ezan okumuş ise bu da câizdir. Şâfiî, Ahmed ve ilim

ehlinin tamama yakını böyle hükmetmiştir. İmam Mâlik, ezanda değil, ikâmette taharetin şart olduğunu söylemişir. Atâ, Evzâî ve bazı Şâfiîler her ikisinde de şart olduğunu söylemişlerdir."

Başta Kûfîler olmak üzere abdestsiz olarak okunan ezanın câiz olduğuna hükmedenler şöyle bir mülahaza dermeyan ederler: "Ezan, namazın erkanlarından biri değildir, bu sebeple namaz için şart koşulan temizlik, burada şart olamaz, nitekim istikbâl-i kıble ve huşû da ezanda müstehab değildir, ezan sırasında elin kulaklara konması, muhtelif istikametlere yönelmeler huşûya zıddır." [221]

JJ4İ Ol aMİ JIS j >-I 0|[<up SI (jA’faJl (_^l 0U4 p .12.

tt.lt • t S * t *

12. (2475)- Osman İbnu Ebî'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m bana en son vasiyetlerinden biri de, ezanına mukabil ücret almayan bir müezzin tutmamdı." 12221

AÇIKLAMA:

1- Osman İbnu Ebî'l-As, [2231 Sakîflilerin Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gönderdikleri murahhas içerisinde yer almış birisi idi. Hey'etin yaşça en küçüğü, İslam'ı öğrenme hususunda da en hevesli ve gayretlisi idi. Hey'et mensupları müzâkerelerle meşgulken o, gizli gizli gelip İslâm'ı tederriıs ediyordu. Samimiyetle müslıiman oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onu Tâife veli tâyin ederek, gayretini miikafaatlandırdı. Vali olarak birinci ve mühim vazifesi namazları kıldırmaktı. Vazifesi ile igili verdiği talimatlardın birinin müezzin tutmasıyla ilgili olduğunu sadedinde olduğumuz rivâyet göstermektedir.

2- Hadis sarih bir ifade ile müezzinin, ezan mukabilinde ücret almasının mekruh olduğunu göstermektedir. Bu meselede farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları, "Müezzinliği kabul sırasında ücret olarak bu hizmeti yürütecek kimse arar, bulamazsa, humsu'lhumustan vermesinde beis yoktur" vs.demişlerdir.

İbnu'l-Arabî der ki: "Sahih olan şudur: Ezan, namaz, kaza ve her çeşit dînî hizmetlere mukabil ücret alınması câizdir. Çünkü, halife bütün bu hizmetlere mukabil kendisi ücret almaktadır. Öyle ise onun bütün bu hizmetlerdeki naibleri de ücret alırlar... Bu meselede asıl, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözüdür: "Kadınlarımın nafakalarından ve âmilimin ihtiyacından sonra her ne bıraktı isem o sadakadır."

İbnu'l-Arabî, bu sözüyle, müezzini âmil'e kıyas etmiş olmaktadır, sadedinde olduğumuz hadis sahihtir, bu durumda İbnu'l-Arabî'nin kıyası, nassla çatışma halindedir. Ayrıca bu mevzu üzerine, İbnu Ömer'den rivayet edilen bir fetva mevcuttur ve onun fetvasına Ashâb'tan kimsenin itirazı vârid olmamıştır. İbnu Ömer'e: "Seni Allah için seviyorum" diyen bir" zata: Sana Allah için buğzediyorum" diye karşılık verir. Adam sebebini sorunca "Evet, çünkü sen ezana mukabil ücret istiyorsun" der. İbnu Mes'ııd (radıyallâhu anh)'dan da: "Dört hizmet mukabili ücret alınmaz. Ezan, kırâatu'l-Kur'ân, mukâsım (şerik) ve kaza" hadisi rivayet edilmişir. [224]

Tirmizî de sadedinde olduğumuz hadis hakkında şu notu düşer: "Ehl-i ilm indinde amel şöyledir: "Müezzinin, ezan hizmetine mukabil ücret almasını mekruh buldular ve müezzinin ezan hizmetini Allah rızası için yürütmesini müstehab addettiler."

Mezkûr hizmetlerin ve bâhusus müezzinliğin ücretsiz yapılması ideal ise de fiiliyatta müezzinlik hizmetini hasbî olarak yürütecek kimseleri bulmak imkânsızlık arzedebilir ve din hizmeti aksar. Böyle durumlarda İmam Mâlik

o

s

(rahimehulla)'in °^y >t 6 "Bunda bir mahzur yoktur" fetvası esas alınmalıdır. Dört mezhebin dördü de haktır. [2251

OİSİJ \ e I* jISvJ SÖjjAİ İî Atıl J: JIS <UP aJIİ ^ İ>j ojSy .13.

jj! .]aWjİ JI 00/U2İİ

13. (2476)- Ebû Bekr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte sabah namazı için beraber çıktık. Uğradığı her adama namaz için sesleniyor veya ayağı ile dürtüyordu." 12261

AÇIKLAMA:

Hadis, sabah için hücre-i saâdetlerinden çıkan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidin Suffe bölümünden geçerek namazgâh'a geldiğini ifade etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm, Suffe ashabından henüz kalkmamış olanları seslenerek uyandırmakta, seslenmekle uyanmayanları da ayağının ucuyla dürterek kımıldatmak süreriyle uyandırmaktadır. Alimler, bu hadisten hareket ederek; "Namaza uyanan kimselerin, uyanamıyanları uyandırması gerekir" diye hükmetmişlerdir. [227]

Âj »il I y\I» (JŞ î

. ijb y\ I ^JjLü23 (Jj jjS'Sİ. 1 <UP aUİ

14. (2477)- Ebû Umâme (radıyallâhu anh) veya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ashabından bir diğeri tarafından rivayet edildiğine göre, (bir seferinde) Bilâl (radıyallâhu anh) ikâmete başlamıştır. Kad kâmeti'ssalât deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Allah onu (namazı) ikâme etsin ve dâim kılsın!" buyurdu. İkâmetin geri kısmında, ezanın faziletleri bahsinden mezkûr olan Hz. Ömer hadisinde olduğu gibi (müezzinin söylediklerini tekrar şeklinde) hareket ediyordu. " [2281 12291

14 i OlS” aJU <3 | ÂJ>[j I d) IS"aJJİ ı^ili .15.

. viJJö ^Idl <»li J l) 1S I li) 015^ l 3

15. (2478)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh) sefer sırasında ikâmete sadece sabah namazından hem ezan, hem de ikâmet her ikisini okurdu. Derdi ki: "(Seferde ezana hacet yok, çünkü) ezan, kendisine cemaat gelecek olan imama mahsustur." [230]

AÇIKLAMA:

Bu hadise göre, İbnu Ömer, ezanın cemaat toplamak maksadıyla okunduğuna inanmakta, sefer sırasında cıımâ ve cemaat sâkıt olduğu için ezanın bir mâna ve gereği kalmadığına hükmetmektedir. O'nun sabah ezanını ihmal etmeyişini Zürkânî şöyle açıklar: "Ezanı, sabaleyin okumak İslam'ın şiarını izhâr etmek içindir. Bir de o vakit küffâra saldırma vaktidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sefere çıkıp bir yere gelince bu vakitte ezan işitmezse saldırır, işitirse saldırmazdı."

İbnu Ömer'in sabah ezanını okuması; "Fecrin doğduğunu, beraberindekilerden uyuyanlara ve bihaber olanlara duyurmak içindir, diğer vakitler ise zaten kimseye gizli kalmaz" şeklinde de açıklanmıştır.

Abdurrezzak'm sahih bir rivayetinde İbnu Ömer şöyle der: "Ezan, başlarında komutanları olan ordu veya kafile içindir. Bu durumda namaz için toplanmaları maksadıyla namaz

ezanı okunurken, böyle olmayanlara sadece ikâmet yeterlidir."

Sadedinde olduğumuz bu hadise rağmen, Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ)'den meşhur olan ve üç imam ve diğer pek çok âlimlerce de benimsenen görüşe göre, her namazda ezanın meşruiyyetidir. Atâ, bu hususta mübalâğa bile etmiş ve : "Eğer seferde iken ezan okunmamış, ikâmet getirilmemiş ise, namazı iade et" demiştir. Atâ'ya göre, ezan namazın sıhhati için şart kabul edilmiş olabilir.İbnu Abdilberr bu görüşe "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hazerde ve seferde ezanı terketmemiş olması"nı delil gösterir.

Sözün kısası, ulema, seferde olanın da ezan okumasının câiz olduğu, okuduğu takdirde sevap elde edeceği hususunda icmâ eder. Keza her müslüman beldede ezanın gereğinde de icma edlmiştir. Öyle ise bu sünnet yolcu üzerinden düşmez, zaten düşeceği hususunda icma yoktur. Bu söylenen hususlar, Ztirkânî'ye göre, "Ezanın insanları toplamaktan başka bir mânası yoktur" diyenlerin zanlarmın bâtıl olduğunu göstermeye yeterlidir. Ezanın insanları toplamadan öte pek çok faziletleri rivayetlerde beyan edilmiştir, bir kısmı daha önce zikredildi. 12311

.J OİS lı 11* laj Lala oli ıjli iOSJj 00 <—> iaap aUİ <3' . 16 .

i _ s

.»a-jSÎ 3 ilj. la &i lA&j I

16. (2479)- Ebû Cuhayfe (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, Hz. Bilâl (radıyallâhu anh)'i ezan okurken görmüştür. Der ki: "Ben, ezan okurken, onun ağzını şu tarafa, bu tarafa (sağa sola) dönerken takibe koyuldum." Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "İki parmağı kulaklarını üzerinde olduğu halde..." [232]

. JjJjlLj ljy3 Lp. aJLp illi Jupj .17.

17. (2480)- Ebû Dâvud'da şu ifadeye yer verilmiştir: "(Bilâl), hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh cümlesine gelince boynunu sağa ve sola çevirdi, bizzat kendi dönmedi." [2331

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, Hz. Bilâl'in ezan okuyuş şeklini kısmen tasvir etmektedir. Önceki rivayet, hayye ala'ssalât, hayye ala'lfelâh derken, Hz. Bilâl'in başım sağa ve sola çevirdiğini ifade edeken; ikinci rivayet, bu çevirme keyfiyetinin boyundan yapıldığını belirtmektedir. Yani Hz. Bilâl, bulunduğu yerde sâbit kalarak başını önce sağa çevirip hayye ala'ssalât demekte, sonra da sola çevirip hayye ala'lfelâh demektedir. Ezan sırasında Hz. Bilâl'in dönmesiyle ilgili rivayetler ihtilaflıdır. Bazıları döndüğünü beyan ederken bazıları dönmediğini ifade eder. İbnu Hacer, her iki görüşıide te'lif eder: "Döndü diyenler başın dönmesini, dönmedi diyenler vücudun dönmesini kasdetmiş olmalıdır." der.

Birinci rivayette Müslim'den kaydedilen ziyadeden Bilâl hazretleri'ni ezan okurken ellerini kulaklarının üzerine koyduğunu öğrenmekteyiz.

2- Hadis aslında uzundur, buraya son derece özetlenerek alınmıştır. [2341 EZAN BAHSİNE BİR TETİMME

EZANIN TARİHÇESİ

Ezan bahsi, mevzu üzerine kaydedilen rivayetlerin çokluğundan ve aralarındaki farklılıklardan da anlaşılacağı üzere, pekçok teferruâtı olan, ihtilaflı bir bahistir. Biz burada, münâkaşaya, farklı görüşlerin delillerine girmeden, muhtelif

meselelerine ve cumhurca benimsenmiş olan kavillere kısa kısa işaretler koyacağız.

1- Ezan Mekke'de mi teşri edilmiş, Medine'de mi? diye farklı rivayetler olmuştur. Mekke'de başlatan rivayetlerin hepsi zayıftır. Ulema Medine'de teşri edildiğinde ittifak eder.

Medine'de hangi yılda teşri edilmiştir? Bu da çok kesin olmamakla beraber umumiyetle benimsenen kavi, hicretin birinci yılıdır. Mescidin inşasından sonra olmuştur

2- Bazı rivayetlerde ezanın Resûlullah'a vahyen geldiği, Mi'râc sırasında vahyedildiği ifade edilmiştir. Bu rivayetler zayıftır. Ezan Ashâbtan bazılarına rüyalarında öğretilmiştir.

3- Rüyada ezanı görmüş ve öğrenmiş olan sahâbelerin sayısıyla ilgili, muhtelif kitaplarda farklı rakamlar gelmiştir. On küsur, ondört, yedi gibi. Sahih rivayetler bunları reddeder. Ezanı rüyasında iki kişi görmüştir. Hz. Ömer ve Abdullah İbnu Zeyd (radıyallâhu anhümâ). Şu halde: "Namaz ezanını dünya semasında ilk okuyan Cibril (aleyhisselâm)'dir. O'ndan Hz. Ömer ve Hz. Bilâl işitti. Hz. Ömer, Resûlullah'a haber vermede önce davrandı..." şeklindeki rivayet de bir kıymet taşımaz.

4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ezan okumuş mudur? Bu da münâkaşa edilmiştir. Ancak bunu te'yid eden sahih bir rivayet yoktur.

5- İhticaca elverişli olmayan bazı rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'in ezanından aldığı, Hz. Adem yeryüzüne indiği zaman Cibril (aleyhisselâm)'in Adem için ezan okuduğu beyan edilmiştir. İbnu Hacer bu rivayetleri "garib" olarak değerlendirir.

6- Ezanın okunuş tarzı bizzat Resûlullah tarafından Ebû Mahzıira'ya ta'lim edilmiş, onun muallimliğinde günümüze intikal etmiştir. Ezan sırasında, ellerin kulaklara konmasından, hay'aleteyn'de başın sağa sola çevrilmesine, minarede muhtelif cihetlere dönülmesine kadar, bilinen pekçok teferruât Resûlullah'm ilk müezzinlerinden rivayet edilmiştir, yani hepsi Efendimizin ta'limine dayanmaktadır.

7- Ezanın hükmü husûsunda da ihtilaf edilmiştir. Bunun sebebi, menşeinin meşverete dayanmış olmasıdır. Zira, rivayetlerden anlaşılacağı üzere, namaz vaktini duyurma ihtiyacı zuhur edince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "ne suretle duyurma yapalım?" diye istişâre açmış, muhtelif teklifleri dinlemiş, hiç biri kabul edilmeden dağılınmıştır. Sonra rüyada bazı sahâbîlere ezan öğretilmiş, ilk defa Abdullah İbnu Zeyd gelip gördüğünü anlatmış, Resûlullah bunu Bilâl (radıyallâhu anh)'e öğretmesini ve bununla ezan okumasını söylemiş, ezanı duyan Hz. Ömer, rüyada bunun kendisine, de öğretildiğini beyan edince mesele iyice kuvvet kazanmış, hak kiiya olduğu tebeyyün etmiştir. Zira Sekine Hz. Ömer'in diliyle konuşmaktadır.

Görüldüğü üzere, ezanın menşei müşâvereye dayanır. Müşâvere ise mendub bir fiilidir. Öyle ise ezan daha ziyade mendubâta yakın gözükmektedir. Acaba mendub denebilir mi? Bu, hatıra gelebilecek bir som ise de Resûlullah'm tatbikatı açısından bakınca vâcib olduğu anlaşılır. Çünkü, Aleyhissalâtu Vesselâm onu takrir etmiş, takririnde devam etmiş, hiç terketmemiş, terkini emretmemiş, terkine ruhsat da vermemiştir. Şu halde bu açıdan vâcibata daha yakındır. Ve bir kere daha tekrar edelim: "Dînimizin bir kısım vâcib , farz ve haramları Resûlullah tarafından va'z ve teşri edilmiştir." 12351

İSTİKBÂLÜ'L-KIBLE

(_£ l 4>- y >-1 . âL^ ûy. öi aJü 1 (J 13 [; (J15 «ui- İD 1 S^j ^ l ^s- .1.

1. (2481)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Doğu ile batı arasında tek bir kıble vardır. " [2361

AÇIKLAMA:

Bu hadisin ifade ettiği mâna hususunda ilim adamları ihtilaf etmiştir. Beyhakî, Irakî, Nevevî gibi meseleye eğilen miidakkik alimler bu hadisin her memlekete şâmil âmm bir hüküm taşımadığını, hadisteki hükmün Medine'ye ve kıble itibariyle Medine'ye tâbi olan bölgelere ait olduğunu, bulunulan yere göre kıblenin kuzey ve güney ortasında vesair durumlarda da olabileceğini belirtmişlerdir. Nitekim her nerede olunursa olunsun kıble Ka'be istikâmetinde olacağına göre, Ka'be'nin tam doğusunda yer alan bölgelerde kıble kuzeygiiney ortasıdır. Yani kişi, kuzeyi sağma, güneyi de soluna alarak durur. Burada bir başka kıble câiz olamaz. Keza, Ka'be'nin batı istikâmetindeki bölgelerde yer alan kimseler de kuzeyi soluna, güneyi sağma alarak durur. Burada da kıble tek istikâmetedir ve doğuyadır. 12371

aJLî Li : Jli kul *.-zllaiM öl[~~ Jm

. , *İ£-l

2. (2482)- Nâfı (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) dedi ki: "Kişi Beytullah istikâmetine yöneldi mi doğu ile batı arasında tek bir kıble vardır." 12381

BEŞİNCİ BÂB

NAMAZIN MAHİYETİ VE RÜKÜNLERİ

^ jjj>- 1 jIS| # (J:ju kul Cj*' 3

^y> aJa\J (jp- Oj tkÜJi £»j '^13 01

. yy- ^ !(_£y>-l (3^.4U~«Jl 4j>-^>-l .] .ijJkjİ-Jl

1. (2483)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza kalktığı zaman, ellerini iki omuzunun hizasına kadar kaldırır sonra tekbir getirirdi. Rükû yapmak isteyince de (ellerini iki omuzu hizasına kaldırmak suretiyle) aynı şeyi yapardı. Riikûdan başını kaldırınca da aynı şeyi yapardı. Ancak bunu, secdeden başını kaldırırken yapmazdı."

Bir başka rivayette: "Bunu, secde ederken yapmazdı" denmiştir. 12391

Jg.aJ İJjkj ,]_Lk3-l lir) jJi kul ijlij LS-^j ti) '^yA 1 c3j -2.

2. (2484)- Bir diğer rivayette: "Başını riikûdan kaldırınca, ellerini aynı şekilde kaldırır ve: "Semi'allâhu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'lhamd. (Allah kendine hamdedeni işitir. Rabbimiz, hamd sanadır)" derdi" şeklinde gelmiştir. 12401

. ^33 jjoj/aJi <3 öis""kul 3 ^ öi[<3 -3.

3. (2485)- Buhârî'nin diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) namaza girince tekbir getirir ve ellerini kaldırırdı." 12411

jjjS- ajJj ^tJL3İ 01 S""L»_^p aül J-«-£ 3^1 d)l[;.sjl.s ^lj viöJL* alc-j .4.

.]diii u4jtij ^yşpı cyt

4. (2486)- Muvatta ve Ebû Dâvud'da gelen bir rivayette de şöyle denmiştir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) namaz için iftitah tekbiri getirince (namaza başlayınca), ellerini iki omuzu hizasına kadar kaldırırdı, rükûdan kalkınca daha aşağı kaldırırdı." 12421

Jli Jj l ölS"l cJj : 0 >_p- L y z '^~ ö 4 ^" jSi ölS^[:(jrp-l <j dülij . 5 .

- **]vü-!i jp Jl juüll (J,| jlili ?(4 J-il icuii tflj-î»**

5. (2487)- Muvatta'nın bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: " (İbnu Ömer) eğilip doğruldukça her seferinde tekbir getirirdi."

İbnu Cüreyc der ki: "Nâfı'e (Yani İbnu Ömer ellerini) ilk kaldırmada öbürlerinden daha mı yukarı kaldırıyordu?" diye sordum. Bana:

"Hayır! eşitti" dedi. Ben tekrar:

"Öyleyse bana işaret et (göster)" talebinde bulundum. Göğsüne hatta daha aşağıya işaret etti." 1243]

jös"" f j-ü>- lj^s3j (4 i iii i~t~ aui J 0 öi5^[^ ». 6 .

(3 AjÜj ÇçJ Oj co-Lâö *Ül! ^ 01 ^131 '4 ^ . Çîıp

t^Spl 34) '4j • (J’p-l <3 4 j.]ajÖ (J’ < 5 jp- 5)>»Ssî 3“^ (3 l-*4*-^p3 c^j4^~4l

. (jyjJ-tJCvJl (jG L«4^_p 6j c^pt-öJİl Ji JaS^l lilj

6. (2488)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) namaza kalktığı zaman ellerini iki omuzunun hizasına kadar kaldırırdı. Sonra eller o halde iken tekbir getirirdi, riikûa giderdi. Sonra belini doğrultmak isteyince ellerini tekrar iki omuz hizasına kadar kaldırır ve, "Semi'allâhu limen hamideh" derdi.

Secdede ellerini kaldırmazdı. Rükûdan önce getirdiği her bir tekbirde ellerini kaldırırdı ve bu hal namazın bitimine kadar devam ederdi."

Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Rükûdan doğrulunca, secdeye eğilince (kaldırır), iki secde arasında kaldırmazdı" denmiştir. 12441

(jöîis^J! (jjj ^ıJ Ü 13 ca^i j Ü 13 01 3fji Ü 13 cöc'jj^ı <3 '4 4*4 A 34 öir[.7.

.](jŞ4%i.l jl>- djJjct a^jü gy.

7. (2489)- Nesâî'nin rivayetinde şöyle gelmiştir: [Resîılulah (aleyhissalâtu vesselâm)] namaza girdiği zaman ellerini kaldırırdı. Rükîıya gitmek istediği zaman, başını rükûdan kaldırdığı ve iki rek'at arasında kalktığı zaman aynı şekilde ellerini iki omuzunun hizasına kaldırırdı." 12451

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydettiğimiz hadisler, iftitah tekbiri sırasında olsun, rıikûya eğilirken veya rükûdan doğrulurken ve secdeye giderken olsun ellerin kaldırılmasıyla ilgilidir. İbnu Ömer'den farklı vecihlerde gelmiş olan bu rivayetlerin hepsi ref ulyedeyn tabir edilen iki elin omuz hizasına kadar kaldırılmasını te'yid etmektedir.

Bu mesele ulema arasında miinâkaşalı bir husustur. Çoğunluk, sadece iftitah tekbirinde değil, diğer rıikûya giderken, rükûdan kalkarken,secdeye giderken çekilen tekbirler sırasında da ellerin kaldırılacağı hususunda ittifak ederler. Muhammed İbnu'n-Nasr el-Mervezî Kîıfe elhi (Hanefiler) dışında, ulemanın refulyedeyn'in

meşrıiiyyetinde "icma" ettiğini söyler. Buhârî refu'lyedeyn'den bahseden hadisleri müstakil bir cüz'de toplamıştır.

Hülâsa, mesele üzerinde dermeyan edilen münâkaşaya girmeden şunu söyleyeceğiz: Hanefiler dışında kalan diğer mezhepler ref iilyedeyn'de ittifak ederler.

Hanefiler ise sadece iftitah tekbiri sırasında ellerin kaldırılacağına inanırlar. Hanefîleri bu hükme sevkeden rivayet İbnu Mes'ııd'dan gelir. Mezkûr rivayete göre Resûlullah ellerini sadece iftitah tekbirinde kaldırmış, diğer tekbirlerde hiç kaldırmamıştır. Hanefîlerin dayandıkları usûl kaideleri açısından bu rivayet daha sıhhatlidir ve amel etmeye elyaktır. Refu'lyedeyn'den bahseden İbnu Ömer rivayeti ise zayıftır, İbnu Mes'ud rivayeti varken onunla amel edilmez. Hanefî kitaplarının ve mesela Serahsî'nin kaydettiği - müteakiben kaydedilecek olandan başka bu meseleye giren- bir başka rivayete göre, bu mevzu üzerine Ebû Hanife (radıyallâhu anh) ile Evzâî arasında Mekke'de ilmi bir münâzara dahi vukua gelmiş, Ebû Hanife kendi görüşündeki haklılığı müdafaa edince, Evzâî merhum sükût buyurmuş ve böylece hak vermiştir. Hanefî mezhebi açısından ehemmiyet taşıyan bu münâzara ile ilgili rivayeti aynen kaydediyoruz:

<3 i)yıiy E» fjOG- 3 l 3 i jli <3 o| 3 3* “d}

f. ’ft- aUİ 333 ^ <>6 y) 3^-® ^ÇJl jllpj -Up 003^1

£_y^il Jupj So>Jl ti} ölS”" 4j} İ-t- aUİ J y^j 3-^ ^

3öl aJJİ -Lp 3^ 2 y* o|3 4 -»-ÂÎp 33 3^ IİjJjS- ajLçj>- jjI 3 Laİ ac* ^js^Jl Aip 3

3^ &^ijj| jp 3 İI^t :3^13361 3 & öJJi 3^ >yu f bo3^l ç-lsal % 6} £% ÖIS' # 4 &I

£u. 3^ illi 3^13 ^ijjı 3^ illi oıs'ii^ jîî :3ıli ^yı 3^ lıS- &IU- ıjjijj oi 3^ 310 aui -tipj 3^ ii Âiit.piı 3M^ 4J3 Ü c-öis" jfj aâaJi <3 3-^311 öj-b AÖİİP3

•^ 3 ‘

"Ebû Hanîfe, Evzâî ile Mekke'de Dâru'l-Hmnâtîn'de (Buğdaycılar evi) toplanırlar. Evzâî, Ebû Hanîfe'ye: "Niye namazda rükûya gider ve rükûdan doğrulurken ellerinizi kaldırmazsınız" der. Ebû Hanîfe de: "Zira bu konuda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sahih bir rivayet yoktur" cevabını verir.

Evzâî: "Nasıl olmaz? Zührî bana Sâlim'den, o da babasından, babası da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivayet ettiğine göre, Hz. Pegamber (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başlarken, rükûya doğrulurken ellerini kaldırıyordu" der. Ebû Hanîfe de: "Hammâd'ın İbrahim'den, o da Alkame ve Esved'den, onlar da Abdullah İbnu Mes'ıid'dan bize Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sadece namaza başlarken iftitah tekbiri sırasında ellerini kaldırdığını, bundan sonra namaz bitinceye kadar hiç kaldırmadığını rivayet etmiştir" der.

Evzâî de şöyle mukabelede bulunur: "Ben sana Zührî, Sâlim ve babası tarikinden rivayet ediyorum, sen bana Hammâd, İbrahim tarikinden rivayet ediyorsun (yani benim tarikim daha kısa ve âli bir tariktir). Ebû Hanîfe cevaben: "Hammâd, Ziihrî'den daha fakih (efkah) dir. İbrahim de Sâlim'den daha fakihtir. Alkame'ye gelince: "O fıkıh yönüyle İbnu Ömer' den geri değildir. Eğer İbnu Ömer'in Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le sohbeti varsa, öbürünün de sohbet faziletinden nasibi var. Esved ise, O da büyük bir fazîlet sahibidir. Abdullah İbnu Mes'ud'a gelince O herkesçe malum, fazla söze ne hacet" der. Ebû Hanîfe'nin bu sözleri karşısında Evzâî sükût eder. 12461

Görüldüğü gibi, münâzara fevkalade İlmî ölçü ve kaideler çerçevesinde cereyan etmiştir. Evzâî hazretleri refu'lyedeyn'i isbat eden rivayetin ulvî bir senedle geldiğini söyler, yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e öbürüne nazaran daha kısa(üç kişi) bir senetle ulaştığını söyler. Bu noktada Evzâî haklıdır, çünkü ulemanın müştereken kabul ettiği bir prensip şudur: Diğer yönleriyle eşit olan müteârız iki hadisten senedce ulvî olan, olana müreccahtır. Ama Ebû Hanîfe de kendi açısından haklıdır. Çünkü ona göre râviler fakih ise, fakih olmayanlara müreccahtır. Evzâî'nin zikrettiği râviler sika ise de fıkıh yönüyle Ebû Hanîfe'nin râvileriyle kıyaslanamaz.Onlar fakih olmaktan çok muhaddistir. Ebû Hanîfe'nin râvileri muhaddis olduğu kadar da fakihtirler.

Evzâî hazretleri, Ebû Hanîfe'nin bu açıklaması karşısında sükût buyurur. Allah her ikisinden de razı olsun.

2- İftitah tekbiri sırasında el kaldırmanın hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir. Zâhirîler farz demiş ise de ulemanın ekseriyeti buna katılmamıştır. Vâcib diyen de olmuştur. Müstehap oluğunda icma'dan bahseden de vardır.

Keza tekbir getirmenin hükmü de münâkaşa edilmiş ise de ulema bunun da farziyyetine kâil değildir. Allah'ı ta'zim ifade eden bir tâbir vâcib ise de Allahu ekber tâbiri müstehabtır.

3- Alimler, iftitah sırasında "el mi önce", "tekbir mi önce", "ikisi beraber mi?" diye münâkaşa etmişlerdir. Bu meseledeki ihtilaf, esas itibariyle rivayetlerden kaynaklanır. Zira, bazısı önce elin kaldırılıp sonra tekbir getirildiğini ifade eder.Bazı Hanefilerle Şâfiîler, ikisinin berabe olmasını (mukarene) esahh bulurken, Hanefilerden bir kısmı önce elin kaldırılıp, sonra tekbir getirilmesini esas almışlardır. el-Hidâye'de bu görüş şöyle açıklanır: "Doğrusu önce elleri kaldırıp, sonra tekbir getirmektir. Zira elleri kaldırmak,

büyüklük sıfatım Allah dışındaki mahlukattan nefyetmektir, tekbir ise bu sıfatı Allah'a has kılmaktır. Bilindiği üzere nefyetmek kelime-i şehadette de önce zikredilmiştir. İsbat sonra zikredilmiştir.

Bu bâbta rivayetlerin ihtilafı, mesele üzerine Resûlulla'ın genişlik ve ruhsat teşri ettiğini, hepsinin de sahih ve câiz olduğunu ifade eder. "Elleri kaldırma tekbirle beraber olmalıdır" diyenlerin bir kısmı, bunun hikmetini, "namazın başlamış olduğunu sağır duyar, kör de görür, ânında niyet ederler" şeklinde açıklamıştır.

Eli kaldırmanın hikmeti zımnında muhtelif açıklamalar yapılmıştır. Bazıları: "Dünyayı geriye atıp, bütün varlığı ile ibadete teveccüh etmektir." Bazıları: "Namaza ta'zimdir", bazıları: "Allahu ekber sözüne fiilini de uydurarak tam teslimiyet ve tam inkıyaddır", bazıları: "Kıyâmın kemaline işarettir", bazıları "Kul ve ma'bud arasındaki hicâbm kalkmasına işarettir." Bazıları: "Bütün bedeniyle kıbleye yönelmektir" vs. demiştir. Kurtubî, son kaydettiğimiz te'vili "en münasibi" diye değerlendirmiştir. İmam Şâfiî'ye, "Elleri kaldırmanın mânası nedir?" diye sorulunca: "Allah'a ta' zim, Resûlünün sünnetine ittibadır" şeklinde cevap vermiştir. İbnu Abdilberr, Abdullah İbnu Ömer'in: "Elleri kaldırmak namazın zînetlerindendir" dediğini rivayet eder. Ukbe İbnu Amir (radıyallâhu anh): "Her kaldırmada on sevap vardır, her bir parmak için bir sevap vardır" buyurmuştur.

4- Ellerin nereye kadar kaldırılacağı da rivayetlerde farklıdır. Fukaha da bu hususta ihtilaf etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Şâfiî ve İmam Mâlik omuzlara kadar kalkacağına hükmetmişlerdir. Hanefîlere göre kulakların yumuşağına kadar kalkmalıdır. Yani baş parmak kulak yumuşağına değmeli, diğerleri kulakla yan yana gelmelidir. [24?I

ay> \ c ıJ^ . AÜİ <JI ^Jİ UÜ jli[I(JIİ İLp -8.

8 . (2490)- Alkame (rahimehullah) anlatıyor: "Size Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namazıyla namaz kıldırayım mı?" dedi ve namaz kıldı. Bu namazda ellerini bir kere iftitah tekbiri sırasında kaldırdı, başka kaldırmadı." [248]

lal <3 jSs. ^ ^ I 3j -9

t c c

9. (2491)- Bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her eğilip doğrulmalarda, kıyâm ve oturmalarda tekbir getirirdi. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhiimâ) de aynı şekilde tekbir getirirlerdi. " [249]

AÇIKLAMA:

Önceki açıklamada belirttiğimiz üzere Haneliler, "Namazda ellerin sadece iftitah tekbiri sırasında kaldırılması gerekir, rıikûya giderken veya rükîıdan doğrulurken veya secdeye giderken eller kaldırılmaz" diye hükmederken, bu rivayetle bu mânada birkaç başka rivayeti esas almışlardır. Müteakiben kaydedilecek olan da aynı hükmü te'yid eder.

Şerh kitaplarında hadisin sıhhati üzerine açıklamalar, münâkaşalar dermeyan edilmiştir, burada teferruât faidesizdir. [250]

jr £İj öÖjjaİI ISI İ-t aUİ c^>Ij[-10.

. jjl 4j>- y>- \

10. (2492)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam)) iftitah tekbiri alırken gördüm. Ellerini kulaklarına yakın kaldırmıştı. Sonra (namazdan çkıncaya kadar) başka kaldırmadı." [251]

; jUıi Üjs L» ; aJ .(^33 O İS""aJ I ;aac- aüI " a ji (_^I 3 1

ISI ölS""« ijü (jI . (jy^cjJÜI la a] ijjsj iax^«JI .J^ aüI LgJl

■ »LİySŞ >*3 3IS""« :(_JwUjdJ (JTy>-I (3j ,»A*jIü>I

11. (2493)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den yapılan rivayete göre, halka namaz kıldırdığı zaman, her eğilip doğrulmada tekbir getirirdi. Kendisine:

"Bu tekbirler de ne?" dendiği vakit:

"Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazıdır!" diye cevap verirdi."

Bu hadis, Sahiheyn'in rivayetine lafzen uygundur. Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin bir rivayetinde: "(Ebû Hüreyre) tekbir getirince parmaklarını açardı" denmiştir.

Tirmizî'nin bir diğer rivayetinde "O eğilirken tekbir getirirdi" denmiştir. 12521

.] <ukl # zJ}\ jj ÜS'jJf a ‘ .12.

12. (2494)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Şayet Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ön cihetinde olsaydım koltuk altlarını görürdüm (kollarını öylesine yüksek kaldırırdı)." 12531

Atıl J \y»j 6ir ooo (3 Îjj ^

2J Ali- İDİ “Ar* ^ 0l[ı£_f -1 -13.

.] ISI jjSvjj .aî^ajs İa» So^aİI (3 AjJâ ÇçJ dili" :^>Ul 3$-^

13. (2495)- Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Beni Züreyk Mescidi'ne geldi ve dedi ki: "Üç şey var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları yapıyordu, halk ise terketmiş durumda... Namazda ellerini uzatarak kaldırırdı, (Fatihayı okuyunca kırâate geçmezden önce) bir miktar sükût buyurdu, secdeye varınca (ve secdeden kalkınca) tekbir getirirdi." 12541

AÇIKLAMA:

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin bu hadisi çok farklı vecihlerde rivayet edilmiştir. Yukarıda 2493-2495 numaralı hadisler arasında bu vecihlerden bazıları kaydedilmiş olmaktadır. Bu rivayetlerden şu hususlar anlaşılmaktadır:

1- Namaz sırasında gerek rükû ve gerekse secdelere, hep eğilip doğrulamalarda telaffuz edilen tekbirler -ki bunlara intikal tekbiri de denir- sünnettir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunlara, namazda yer vermiş, Ebû Hüreyre hazretleri de, namaz kılarken bu tekbirleri getirmiş ve bunun sünnet olduğunu ayrıca belirtmiştir.

2- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin: "Halk bunu bıraktı" diye yakınması, tarihî bir vak'aya işaret eder. Şârihlerimiz Benî Ümeyye'nin intikal tekbirlerini terkettiğini belirtir. Tekbiri terk edenler arasında Hz. Mııâviye, Ziyâd, Ömer İbnu Abdilaziz'in de ismi geçer. İbrahim Nehâî, "Tekbirleri ilk noksan bırakanın Ziyâd olduğunu", "Ebû Hüreyre ise -som üzerine- Hz. Mııâviye olduğunu" söylemiştir. Bir başka rivayet bu meselede ilk şahsın Velîd İbnu Ukbe olduğunu zikreder.

Görüldüğü üzere, seleften bazıları intikal tekbirlerini getirmezlermiş. Bazı alimler intikal tekbirlerinin cemaat namazına ait olduğunu bile söylemiştir. Abdurrahman İbnu Ebzâ'dan gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de intikal tekbirlerini getirmediği söylenmiştir. Şu halde tekbirin alınmadığına dair rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e kadar dayanmaktadır. Demek oluyor ki, Resûlullah, bunun farz olmadığını göstermek için zaman zaman terketmiştir. Ulema, bu sebepten olacak ki intikal tekbirlerinin "sünnet" olduğunu söylemiş, farz ve vâcib olmadığını belirtmiştir. İmam Ebû Hanîfe, Şâfiî, Mâlik hazerâtı bu kanaattedir. İmamlardan sadece Ahmed İbnu Hanbel bu tekbirlerin vâcib olduğuna hükmetmiştir. Bazıları: "Bu

tekbirler namazın süsüdür, terkinde bir beis yoktur, bunlar daha çok cemaat namazında intikalleri cemaate duyurmak içindir" demiştir.

İntikal tekbirleri uzatılabilir de kısa da tutulabilir. Sözgelimi riikûdan secdeye giderken, secdeye varıncaya kadar uzatılması câizdir. Uzatma bilhassa Şâfıîler nezdinde efdaldir. Ayrıca bu tekbirler Hanefîlere göre tam eğilirken, tam doğrulurken alınmalıdır, daha önce veya daha sonra alınması câiz değildir. 12551

• uy: ^ ^ <-s'3 ^'[:a ^ o* -14.

ajJj bl ^ 13 ' L3İ® . °45 f ‘^3-^ 1 —Adetli «uJil Ju

A??j>~\ .JaIjİS^ ıtis .Ajdş ’J^® ISJLs ^ ı—- 3 ^

. caJ bolllj c*JLv„4

14. (2496)- Vail İbnu Hucr (radıyallâhu anh)'un anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, namaza girdiği sırada ellerini kaldırıp tekbir getirirken görmüştür.

[Râvilerden Hemmâm Resûlullah'ın ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdığını gösterdi.] (41) Sonra elbisesine gömüldü, sonra sağ elini sol elinin üstüne koydu. Rükûya gitmek isteyince, ellerini elbiseden çıkardı. Sonra onları kaldırdı, sonra tekbir getirdi ve rükûya gitti, semi'allâhu limen hamideh dediği zaman ellerini kaldırdı, secdeye gittiğinde ellerinin arasına secde etti." 12561

â6(j^' 4? eli 6 _j*-® 35 İr* 4ij c-4j 1 :Jls <3 i}b ^ j .15.

~\ ■>* '

15. (2497)- Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivayette şöyle denir: "...Sonra Medine'ye geldim, gördüm ki (halk, namazı) üzerlerinde biirnuz ve kisalar(42) olduğu halde kılıyor ve namaza başlarken ellerini göğüslerine kadar kaldırıyor. " [257]

İJIp? Â>-I ^ ^ 4j Jj çij ISI jIS-j (.İ-f- aUİ J[' JI® (_£y>-I Jjj .16.

AjSİj aU\j û)I ISIj Aj4j ^^>-1 (^4/^ 01 4İ)I bli .<ujj ajO)

"|.<r o 1 _ ^ ✓ 0 'ı' \ • °f ^ ^ fi ✓ * s \s s \ s ° J ‘ < 0 ✓ 0 /

. J 4j O l Jj- a w2j' Ojj C<Lo2j> (j\J

16. (2498)- Bir diğer rivayette der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte namaz kıldım. Tekbir getirdiği zaman ellerini kaldırıyor, sonra (elbisesine) gömülüyordu. Sonra sol elini sağ eliyle tutuyor, ellerini elbisesine sokuyordu, rükû yapmak istediği zaman ellerini çıkarıp sonra kaldırıyordu. Rükfıdan başını kaldırmak isteyince de ellerini kaldırıyor, sonra secde ediyordu. (Secdede) yüzünü elleri arasına koyuyor idi. Keza başını secdeden kaldırınca da ellerini kaldırıyordu. Namaz bitinceye kadar (her rek'atte böyle yapıyordu)." 12581

»-:•* f

4^01

‘Uy»L^jL> (_$ili>-j UlİIS""

4j4j çJj 4jl|_ jj

.17.

17. (2499)- Bir diğer rivayette şöyle der: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerini, omuzları hizasına kadar kaldırdı. Baş parmaklarını da kulaklarıyla, hizaladı, sonra tekbir getirdi." 12591

. jU -' ^4j İ~j- (3j .18.

18. (2500)- Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)) iftitah tekbiriyle birlikte ellerini kaldırırken görmüştür." [260]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın namazı nasıl kıldığını bize bütün teferruatıyla rivayet eden bu yüce sahâbî Vâil İbnu Hucr, Hadramevtlidir. Babası oranın şeflerindendir (Melik). Kavminin elçisi olarak Resûlullah'a biat etmek üzere Medine'ye hareket eder etmez, Aleyhissalâtu Vesselam, onun geleceğini Ashâb-ı güzîn'e birkaç gün önceden haber vermiş ve şöyle demiştir: "Size uzak bir diyardan, Hadramevt'ten Vâil İbnu Hucr geliyor. Mûti, Allah ve Resûliinun aşkı ile dolu olarak geliyor. O, melikler hanedanının son evladıdır."

Efendimiz, Vâil yanma girince ziyade iltifat ve ikramda bulunur. Kendi yakınma çağırır. Ridâsım yere serer, bir kısmına onu oturtur, geri kalan kısmına kendisi oturur. Bu tavır, Resûlullah'ın nâdir talihlilere bahşettiği mühim

ikramlardandır. Ayrıca Vâil (radıyallâhu anh)'e oAİjİ <j —jjÇ i*4-^

"Allahım Vâil ve evladlarını mübârek kıl" diye duâ eder.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Vâil'i Hadramevt'in mahallî şeflerine 12611 âmil (genel vâli) tâyin eder, bazı arazilerin tasarrufunu bağışlar. Beraberinde (İslam'ın tebliği v.s. danışmanlık hizmetleri için) Hz. Muaviye'yi gönderir.

Vâil bilahare Kûfe'ye yerleşecek ve Hz. Muâviye'nin hilafetine kadar orada yaşıyacaktır. Muâviye ile karşılaşmış ve ondan ikram görmüştür.

Vâil, Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin yanında olarak savaşta yer almış, Hadramevt'in bayraktarlığını yapmıştır. Kendisinden oğulları Alkame ve Abdulcebbar rivayette bulunmuştur. Vâil'in, Resûlullah'tan sadedinde olduğumuz namazla ilgili hadislerin dışında rivayetleri vardır.

Vâil (radıyallâhu anh), Hz. Muâviye'nin hilafeti yıllarında vefat etmiştir. Rivayete göre, Hadramevt'e Hz. Muâviye ile giderken yolda kendisi deve üzerinde, Hz. Muâviye yaya olarak yol alırlar. Hz. Muâviye, kumların sıcaklığından şikayet eder ve devenin terkisine almasını söyler.

"Sen meliklerin terkisine binemezsin" cevabını verir. Ayakkabısını bari emaneten vermesini rica eder.

"Devenin gölgesinden istifade et!" karşılığında bulunur. Hz. Muâviye'nin ikramına mazhar olunca: "Keşke o yolculuk sırasında devemin önüne alsaymışım!" diye hayıflanır.

2- Vâil (radıyallâhu anh)'in Ebû Dâvud'da yer alan bir ifadesi, Resûlullah'ın namazını kasdî bir nazarla tedkik ettiğini göstermektedir. Der ki: "(Kendi kendime): "Resûlullah namazı nasıl kılıyor iyice bir bakayım dedim... " Bu sebeple onun rivayetlerinde ince teferruâtlara rastlanır. Oturma sırasında ellerin, parmakların, ayakların durumu gibi. Yukarıda kaydedilen rivayetlerde yer verilen mühim hususlar şöyle özetlenebilir:

* Namaz sırasında elbise boldur. Tekbirden sonra "gömülme" olarak ifade ettiği müşahade bunu ifade eder. Bidayette rahatça sarkan biirnuz, eller bağlanınca ve vücud huşîı ile sabit kalınca, elbisenin daralarak kolları örtmesi, -veya elbisenin bol ve uzun olan yenleri içerisinde- kolların kaybolması gibi durumlar bunu ifade eder.

* Eller sadece ittitah tekbirinde değil, her intikalde kaldırılmaktadır. Kaldırma, bazan "göğüs", bazan da "kulak" hizasına kadar diye ifade edilmiştir.

* Sağ el sol elin üstünde olacak şekilde eller önde bağlanmaktadır. Ebû Dâvud'un bir rivayetinde bu bağlama daha teferruâtlı tasvir edilir: "Sağ elini sol avcunun sırtı, bileği ve kolu üzerine gelecek şekilde koydu."

* Secdede eller aralıklı olarak konmakta, baş ikisi arasına secde etmektedir. Rivayette eller omuza göre daha mı ilerde, daha mı geride yoksa aynı hizada mı belli değildir. Bazı şârihler: "Omuzların hizasına koydu" şeklinde açıklama getirmiş ise de, metinde buna hükmetmeye imkan tanıyan bir karine mevcut değildir."

* Oturuş sırasında ayak ve ellerin vaziyeti de tasvir edilmiştir. Hz. Vâil'in bu tasviri 2644 numaralı hadiste kısmen gelecektir.

* Secdeden başını kaldırınca ellerini kaldırması, alimlerin büyük çoğunluğunca rivayet hatası olarak değerlendirilmiştir. Bu ziyade, hadisin diğer vecihlerinde mevcut değildir. Bâbın başında İbnu Ömer'den kaydedilen rivayetler (2483, 2488) secdede ellerin kaldırılmasını reddederler. Bu hadisler sıhhatçe üstündür. Ulemanın kâhir çoğunluğunca reddedilse de Ebû Bekr el-Miinzir, Ebû Ali et-Taberî ve bazı hadisciler secdeden kalkarken elleri kaldırmanın müstehap olduğunu söylemiştir. 12621

çij aJJİ jj ! U ^1_^[!(Jlî ^ -19.

. ^gI)l S--OİJ \j

19. (2501)- Saîd İbnu Haris el-Muallâ (rahimehullah) anlatıyor: "Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) bize namaz kıldırdı. Secdelerden başını kaldırırken, secdeye giderken, iki(nci)rek'atten kalkarken, tekbirlerini cehri (sesli) olarak getirdi ve sonunda:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yapar gördüm!" diye açıklamada bulundu." 12631

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer Buhârî Şerhi'nde hadisin bir başka vechini kaydeder. Buna göre, Medine'de imamet vazifesini yürüten Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) bir ara hastalanır. O'nun yerine imamete geçen Ebû Saîdi'l-Hudrî namazı kıldırır. İftitah ve rükû tekbirlerini cehri yapar. Namaz bitince kendisine: "Halk kıldırdığın namaz hususunda ihtilafa düştü" denilir. Bunun üzerine minberin yanma giderek:

"Vallahi, ben namaz hususunda ihtilaf etmiş veya etmemişsiniz ona karışmam. Ancak ben Resûlullah'ın namazı böyle kıldırdığını gördüm!" açıklamasında bulunur.

İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Görünen o ki, aralarında çıkan ihtilaf, tekbirlerin cehri veya sırrî olmasıyla ilgilidir. Emevîlerden Mervân ve diğerleri, daha önce açıkladığımız üzere 12641 tekbirleri sırrî (sessiz) okuyorlardı. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), Mervân'in Medine valiliği sırasında imamet yapıyordu."

Yeri gelmişken şu hususu bir kere daha belirtelim: "Muvatta'da kaydedilen rivayete göre, Ebû Hüreyre'den meşhur olan tarz şöyledir: "O, secdeden kalkma esnasında tekbir getirir, -bazılarının yaptığı üzere- belini tam doğrultuncaya kadar te'hir etmezdi." 12651

jISvi .,j^y, ĞI <UP i»| -JÜs ^1 ^y i_aİ>- jli ^y -20.

JjS-y .(_£Âajfdl | 4j*-^>-l jjyİifÇJl ^y> £ i ISfj £-9) Üjj 1İI

20. (2502)- Mutarrif İbnu Abdillah (rahimehullah) anlatıyor: "Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'in arkasında ben ve İmrân İbnu Husayn beraber namaz kıldık. Ali (radıyallâhu anh) secde edince tekbir getiriyor, başını kaldırınca tekbir getiriyor, iki(nci) rek'atten kalkınca yine tekbir getiriyordu." 12661

Nesâî'nin rivayetinde şöyle denmiştir: "Her eğilme ve her kalkmada tekbir getirir, rükûyu tamamlardı." 12671

AÇIKLAMA:

1- Gerek önceki hadiste ve gerekse burada "iki rekatte tekbir..." tâbirini âlimler iki surette anlamışlardır:

a) Her iki rek'atte, ikinci secdeden sonra kıyâma kalkarken tekbir getirdi...

b) İkinci rek'atte teşehhiid'den sonra üçüncü rek'ate kalkış esnasında tekbir getirdi...

Biz tercümeyi, iki mânayı da muhtemil olsun diye iki(nci) rek'at şeklinde yaptık.

2- Bu rivayet de İbnu Hacer'in te'viline göre, zâhiren yeterince sarih olmasa da, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin tekbiri kalkma sırasında çektiğini ifade etmektedir. 12681

jjj>- ajJj Âj^SsJ.1 öo^vüJl ^1 İS! olS"" : İ4- 4ii! 0l[l'Clc- Atıl -21.

4j/v jP ^y° (3 AjJj ÇçJ Qy C^-^S^İl LkSb (1)1 Sl)lj İSİ vÜJS J-İ-4

. ijli yi I 1 ^li ISlj cJplİ

21. (2503)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) farz namaza kalkınca tekbir getirir, ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Kıraatini tamamlayıp riikîıya gitmek isteyince aynı şeyi yapardı. Rükûdan kalkınca da aynı şeyi yapardı. Oturur vaziyette iken ellerini hiçbir surette kaldırmazdı. İki(nci) secdeden de kalkınca ellerini aynı şekilde kaldırır ve tekbir getirirdi." 12691

AÇIKLAMA:

Şârihler burada geçen secdeteyn (iki secde) kelimesiyle rek'ateyn (iki rek'at) kasdedildiğini belirtirler. Çünkü, hadisin diğer vecihlerinde secdeteyn yerine rek'ateyn gelmiştir. İki(nci) rek'atten sonraki kalkışla, teşehhüdden sonraki kalkışın kastedildiğini önceki açıklamamızda belirtmiştik. Şu halde, teşehhiid'den sonraki kalkışta ellerin kaldırılması müstehab olmaktadır.

Şunu da kaydedelim ki, sadece Hattâbi, burada geçen secdeteyn (iki secde) kelimesiyle, her rek'atte yapılan

malum iki secdenin kastedildiğini söylemiş, ancak secde sırasında ellerin kaldırılacağını hiçbir fakihin

söylemediğini belirterek kendisi gereksiz bir çıkmaza girmiştir. İbnu Raslân der ki: "Hattâbî, hadisin başka vecihlerinde secdeteyn kelimesinin yerine rek'ateyn kelimesinin kullanıldığını görmemiş olmalıdır. Görseydi, bıı kelimeyi rek'ateyn'e hamlederdi." [270]

'Mj aü Ol[ÂJi (_^I ^ s-j .22.

lilj ISIj« :' <3 .>jj.(_£Â«jrîJI | a>-^>-I .Ja-jSI *J-2j dr 4

22. (2504)- Ebû Kılâbe anlatıyor: "İbnu Hüveyris (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (namaza başlarken) tekbir getirdiği, rükûya gittiği, rıikûdan başını kaldırdığı zaman, kulağının üst kısmına ulaşıncaya kadar ellerini kaldırdığını görmüştür." 12711

Nesâî, bir diğer rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "...secde ettiği ve secdeden başını kaldırdığı (zaman da ellerini kaldırırdı)." 12721

AÇIKLAMA:

Bu rivayet namazda tekbirler sırasında ellerin nereye kadar kaldırılacağı hususunda açıklamada bulunuyor. Hadiste geçen fıırû' kelimesi fer'in cem'idir, bir şeyin üst kısmı demektir. Kulağın üst kısmı olarak anlaşılmıştır. Ancak bazılarınca kulak memesi diye izah edilmiştir. Müslim'in bir rivayetinde "kulaklarının hizasına kadar" tabiri geçer. Nevevî, bu hadislere dayanarak el kaldırma işi'ni şöyle tavsif eder: "Mezhebimizde (Şafiî) ve cemâhir'in mezhebinde meşhur şekli şöyledir: Mıısalli, ellerini omuzları hizasında kaldırır, şöyle ki: Parmaklarının kenarları kulaklarının üst hizasında, başparmakları kulak memelerinin hizasında,

avuçları omuzlarının hizasında olur. Şafiî merhum, bu babta gelen farklılıkları böylece cem'etti ve diğer âlimler onun bu izahını yerinde buldu."

Aliyyü'l-Kârî de Mirkât'ta meseleyi Kadı İyâz'dan naklen şöyle açıklar: "İmamlar, iftitah tekbiri (tahrim) sırasında ellerin kaldırılmasına sünnet demekte müttefiktirler, ancak bunun nasıl olması gerektiğinde ihtilaf ederler. Mâlik ve Şâfiî, musallinin ellerini omuz hizasına kadar kaldıracağını, Ebû Hanîfe kulak hizasına kadar kaldıracağını söyler." 12731

İSI OlSsİ ı_J l3-l 3 ıji aJlİ-Çp l _g3“ 3i [lıjü j-ialil .23.

:34*j :aJ> j, ilil .İUİ ijİTl! ilil* " ' * ‘ ‘ " ' ‘ .

i j%-3-l Oj OjI j l(_^l Jlij (_^l Cjİ 3

4jwÇ çij 3j I oJj>tJİl

J cJÎ; jlli ?AİÎ^ U-î JJ J ki

. jjî # yı ^ '»'î ^

23. (2505)- Nadr İbnu Kesir es-Sa'dî anlatıyor: "Abdullah İbnu Tâvus, Mescidü'l-Hayfda yambaşımda namaz kıldı. İlk secdeyi yapıp secdeden başını kaldırdığı zaman ellerini yüzünün hizasına kadar kaldırmıştı. Ben bunu hoş bulmadım ve Viiheyb İbnu Hâlid'e söyledim. Viiheyb ona:

"Sen hiç kimsede görmediğin birşey mi yapıyorsun?" dedi. Ancak Tâvus cevaben:

"Babamın onu yaptığını gördüm. Üstelik babam şunu da söylemişti:

"İbnu Abbâs (radıyallâhu anh) böyle yaptığını gördüm. Üstelik onun: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu

yapıyordu" demiş olmasından başka bir şey de bilmiyorum." 12741

AÇIKLAMA:

Bu hadiste sarih olarak, secdelerde baş, yerden kalkarken ellerin yüzün hizasına kadar kaldırılacağı ifade edilmektedir. Bu meseleye 2500 numaralı hadisin açıklamasının sonunda genişçe yer vererek ulemanın secdeden kalkarken ellerin kaldırılmaması gerektiğinde ittifak ettiğini belirttik. Burada şunu da ilave edelim ki, sadedinde olduğumuz hadisin râvilerinden olan Nadr İbnu Kesir, kendisiyle amel edilemeyecek kadar zayıf addedilmiştir. Kütüb-i Sitte'de böyle hadisler yer alır mı? sorusuna cevabımız şudur: Kütüb-i Sitte'de yer alan hadislerin durumlarını açıklarken zıddiyet hadisleri'nden bahsetmiş, müellifler bir bâbta gelen ve bazı âlimlerce amel edilmiş olan zayıf hadisleri de -zaafına dikkat çekmek maksadıyla- bilerek almışlardır. (Bu mevzu ileride

tafsilatiyla ele alınacaktır). Bıı çeşit hadislerin varlığı o kitaplara olan itimadımızı sarsmaz, bilâkis âlimlere olan saygı ve güvenimizi artırır. Onlar, kendisi açılarından, amel edilmeyecek kadar zayıf olan hadisleri de -onlarla amel eden bazı fakihler bulunduğu için- göstermiş olmakla ilmi bîtaraflıklarını ortaya koymuş olmaktadırlar. [275]

44^; J-ÇlTL (4'* 5 5 îy- 4' -'4^' <S\j ‘^41^ 0j^~* ü^j -24.

c-JJU İsıl y'^ £ ' o4 <4i ‘—*ÂİlgJlj JU tAjJÇj jyiuLı ^ jja .gri yy~i

(ÖO4i (1)1 C^y~\ 01 ijLaâ ıo)Lİ I oA* 4i 3ui-0?ji . ifaLyj j\ °1 »OyP jy jjil ^4

..İjU jjl 4>-y>-l .JjjjjJl jjJİ 4İ1İ _Lİ- So^A; aUU İ~l~ 4İ1İ

24. (2506)- Meymûn el-Mekkî, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallâhu anh)'i gördüğünü ve kendilerine namaz kıldırdığını anlatmıştır. Devamla der ki: "Abdullah namazda kıyâm, rükû, secde ve secdeden kıyâma kalkma esnalarında elleriyle işaret yapıyordu (ellerini kaldırıyordu). İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiımâ)'a gittim. Ve:

"İbnu Zübeyr'i hiç kimsede görmediğim bir tarzda namaz kılıyor gördüm" deyip onun namazda yaptığı işareti anlattım. Bana:

"Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namazını görmekten hoşlanırsan, Abdullah İbnu Zübeyr'in namazına uy!" dedi." [2761

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen işaret yapıyor ifadesinden maksad, elini kaldırmasıdır. Önceki hadiste olduğu gibi bu hadiste de, secdeden kalkarken elin kaldırılması meselesi, 2500 numaralı hadiste açıklandığı üzere, 2483 numarada kaydedilen müttefekun aleyh, İbnu Ömer hadisine muhalif olduğu için amel ve istidlale salih bulunmamıştır. 12771

lıjlai .)l4Jl l ji- İ~t~ ^ |JU Ls- 4 -^ İsıl OtA^O 0^ 0Ç«-£- .25.

. \ c ^ 0li ozLJ ^ 0|j LOU

25. (2507)- İmrân İbnu'l-Hıısayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bende basur vardı. Namazı nasıl kılacağım diye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordum.

"Ayakta kıl, muktedir olmazsan oturarak kıl, buna da muktedir olmazsan yan üzeri (yatarak) kıl" buyurdu." 12781

lapü o 4i ‘ılP 2 -^ 54® öoıı o| : Ju J4-4 K’4 34 ^ 34^ Joo kı[ ) (j>_p-i <3j -26.

LaJij ^Jg.aJ ^ o| 'm(ioj -1 Ju.] aklilı o^ı Ju lolj 4^ 345 ^4^4^ ^>-1 ı—i-ı'g 1 4 ^

OU ^4^ J-'Âi ^ Ul LOİj jypl jl Ap-ULİl < 1*2 UJ-U ^Uj cölj4^ jp ci-jjJ-l (3

(aOU-J (4^ 14 ’y^r j^LâU l«•>-U.s?a

JlSJal JSJa ajjtaJl 0 İac-lİ 01 J 5^5: L»U"" 1 «•>- U .s?a 01 ® ^LJiJl op L*u

. Â.,fgSl JlSJâl (j cÂ.ıfgll

26. (2508)- Diğer bir rivayette geldiğine göre, İmrân Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişinin oturarak kılacağı namaz hususunda sordu. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ayakta kılarsa bu efdaldir. Kim de oturarak kılarsa, ona ayakta kılanın ecrinin yarısı verilir. Kim de yatarak kılarsa ona da oturarak kılanın ecrinin yarısı verilir" buyurdu." [279]

cJli ?J»p 1İ jij ^U<2 j ^ ^21 015 iL^jlp İn! İs^J . Ai^Jl 4_>-y>~l .J^JCvJl <Jli Jl c^Lül li J-stj**

4_*xj l*J C-^İİ[; Jli j^JLx <oM.~Lp 27

27. (2509)- Abdullah İbnu Şakîk anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ye:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) oturarak namaz kılar mıydı?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:

"Evet! Halk -veya yaş demişti- O'nun dermanını kesince (yani insanların meseleleriyle ömrünü tüketince, dermandan kesilince demektir)." 12801

Jl l jyö<L> J-» aJç.1 ^jCls İSli Jaj JiLlî l—Jli»- jlS"" -0- aUİ 01 [K £j>~\ -28.

cJİS"jli £ : - '\y> lit» .OJJi Jl* ÂSililI ÂjJ^ll J J*li ^ p pil jAj l&îjJü ÂjT

1 ,, ^ "t °. t c ı'. Ji ° 1. t,

. J *J>r Jg I <Uju cpx5 l)Jj C^Üj2j

28. (2510)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak namaz kılar, oturduğu halde kıraat buyurur, kırâatinden takriben otuzkırk âyet kalınca kalkar, kırâatma ayakta devam eder, sonra riikûya ve secdeye giderdi. İkinci rek'atte aynen bunun gibi yapardı. Namazı bitince, ben uyanıksam benimle konuşurdu, uyuyor isem yatardı." 12811

Lkj - | c-oJjM IJus j ;^Jlc«jJl ı_jli.]l*j)jç° İ-İ- Jpl c-ol)[(_£y>-l 3 ® - 29 .

29. (2511)- Nesâî'de gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (oturarak namaz kılarken) bağdaş kurma şeklinde oturmuş gördüm."

Nesâî der ki: "Bu hadisin hatalı olduğu kanaatindeyim." 12821

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen on beş rivayet, oturarak namaz kılma ile alakalıdır. Oturarak namaz kılmanın hükmünde ulema fazla ihtilaf etmez. Sıhhati yerinde olan kimse için farzlarda câiz değildir, nafilelerde câizdir. 2508 numaralı hadis nafileye hamledilerek sevabının yarıya düşeceği belirtilir. Özrü olan kimsenin oturarak namaz kılması farzda da, nafilede de caizdir ve sevabından da eksilme olmaz. Sıhhati yerinde olanın oturarak namaz kılması caiz değildir, günaha sebeptir. Bunun helâl olduğuna îtikad eden küfre düşer. Böyle bir îtikadla, bir farzı yani "kıyâm"ı inkar etmiş olur. Hanefî mezhebine göre, hakkında, miirted (yani dinden çıkmış) ahkâmı uygulanır.

2 - Yatarak namaz meselesine gelince bunun cevazında biraz ihtilaf vardır:

* Özre binaen yatarak farz namaz kılmabilir, bu hususta ihtilaf yoktur.

* Nafileye gelince, bazı âlimler yatarak nafile kılınmayacağım hükmetmiştir. Hattâbî: "Yatarken nafile kılmaya cevaz veren tek alim bilmiyorum" der ve devamla şunları söyler: "Yatarak nafile kılmanın cevazını ifade eden ibare -râvilerden biri tarafından dere edilmeyip- Resûlullah tarafından söylenmiş ise, oturarak kılman namazla kıyaslanmış veya muktedir olamayanın yatarak kılacağı namaza itibar etmiştir. Böylece bu hadise göre, oturmaya muktedir olanın yatarak kılacağı nafile câizdir, tıpkı yolcunun binek üzerinde nafile kılmasının cevazı gibi. Fakat bu kıyas söz götürür. Çünkü, oturma (kuud), namazın şekillerinden biri olduğu halde, yatma namaz şekli değildir. Öyle ise yatarak namaz kılmaya cevaz veren İmrân hadisi (2507-2508) farz kılacak olan hasta ile ilgilidir. Şöyle ki: -Yatarak kılmaya cevaz veren bir hastalığına rağmen-meşakkate katlanarak bu farzı oturarak kılmayı tercih edecek olursa, onun sevabı iki kat olur... Şu halde bu hadiste, meşakkate tahammül etmeye teşvik edilmektedir. Kişinin özrü sebebiyle oturarak kılması caiz ise de bazı sıkıntılara katlanarak ayakta kılması efdaldir ve daha sevaplıdır."

Kısaca Hattâbî, yatarak namaz kılma ruhsatını farza tahsis eder, nafile hakkında câiz görmez.

Haşan Basrî gibi bazı alimler, yatarak namazı nafilede de câiz görmüşlerdir. Tirmizî'nin kaydına göre Haşan Basrî: "Kişi dilerse ayakta, oturarak, yatarak nafile namaz kılabilir" demiştir. Bu görüşte Haşan Basrî yalnız değildir, âlimlerden bazıları kendisine katılmıştır. Müteahhirûn da bu görüşü sahih bulmuştur.

3- Oturarak veya yatarak kılınacak namazlarla ilgili ahkâm, kadın hakkında da, erkek hakkında da câridir, aralarında farklılık yoktur.

4- Oturarak namaz tecviz edilmiş ise de nasıl, ne şekilde oturulacağı hususunda hadiste kesin bir sarahat gelmemiştir. Hadisin ıtlakından her çeşit oturuş tarzının cevazına hükmedilmiş, bununla beraber efdal şekil hangisidir? aranmıştır. Eimme-i selâseye göre bağdaş kurmaktır. Başka şekiller de söylenmiştir. Mamafih, zayıf da olsa bağdaş kurma (müterebbi) ile ilgili bir hadis de gelmiştir. 12831

OlSj \ c LJU- aJo y 2 JpS""I jlS" jği- İ-t Alil ;c-JlS L^ap aüI aI ^jpj 30.

. ^LvJl aj >-\ .J^jJ Olj aOJH aJI JlÜİl

30. (2512)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölümüne yakın, farzlar dışındaki namazlarının çoğu oturarak idi. Ona göre, amellerin en güzeli, az da olsa devamlı olanı idi." [284]

ajIİj ıjş>- \xzXs 3 "'*& # aNİ (Jc-ojj ıcJlS 31.

.J 3® ^1X^5 ûlSjj c!wLp 1J 4j X? ûlSo

/ o o

.1^3 yj L^J »oçlJJLİl 3^33^* ^ iLla

31. (2513)- Hz. Hafsa (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, nafile namazlarını kılarken, ölümüne bir yıl kalıncaya kadar hiç oturduğunu görmedim. Bundan sonra hep oturarak kıldı. Namazda sûreyi

hep tertîl üzere okurdu. Bundan dolayı o sûre, aslında ondan daha uzun olan sûreden daha uzun görünürdü." 12851

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de nafileleri oturarak kılmanın cevazını ifade eder. Hadisin bir başka vechinde "...ölümüne bir veya iki yıl kalıncaya kadar..." denmiştir. Yukarıdaki hadis, böylece zaman yönüyle biraz daha açıklık kazanmış olmaktadır.

2- Hadiste geçen "sübha" Mecma'u'l-Bihâr'da açıklandığı üzere, öncelikle mutlak olarak "namaz" ve "zikir" mânasına geler. Bu durumda farzlar da hükme dahil olur. Ancak, hadislerde sübha'nm hasseten nafileler için kullanıldığı olmuştur. Nitekim burada da öyledir. Lügaten sübha, tesbîh'ten gelir. Farz namazlardaki teşbihler de nafiledir. Bu sebeple bütün nafile namazlara sübha denmiştir.

3- Tertîl, Kur'ân'ı ağır ağır okumaktır. Sûre, ağır ağır yani tertîl üzere okununca daha fazla zaman alacağı için, tertilsiz okumada daha kısa olan bir sûre tertîl üzere okununca daha uzun olmaktadır.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ömrünün son senesinde mazeret sayılacak derecede bir rahatsızlığı bilinmediğine göre, hadis oturarak nafile namazı kılmanın cevazına delâlet eder ki, ulemanın bunda icma ettiğini az yukarıda belirttik. Nafile namazlarda tertîl üzere Kıır'ân okumak da miistehabtır. 12861

UpIİ J3c> y> 01 : jli İî aüI J yjtj 01 : Jli L«^ap kul yfj y j y>s- ^1 y&j 32.

y AİIl Jy b (JLİİ .A _^\j ^İP (_£A> LJU- AjJJ>-jj AALuli ijlS .ı_ju£j ^P

; Jli .UpU yyl cOij ı_a aı ^İp '\js-\j öo y> c-Jli 0J-b aüI J^ ;c2i ? j^0p

32. (2514)- İbnu Amr İbni'I-Âs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Bana Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kişinin oturarak kıldığı (nafile) namaz, normal şekilde kıldığı namazın (sevapça) yarısına denktir" buyurduğu söylenmişti. (Kendisinden sormak üzere) derhal yanma gittim. Varınca, Efendimizi oturarak namaz kılıyor buldum. Elimi başının üzerine koydum. Bana:

"Ey Abdullah İbnu Amr! Meselen nedir?" dedi. Ben:

"Ey Allah'ın Resûlü, bana "Kişinin oturarak kıldığı namaz, normal namazın yarısına denktir" buyurduğunuz söylendi. Halbuki siz de oturarak kılıyorsunuz?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Evet öyledir. Ancak ben sizlerden biri gibi değilim" cevabını verdi." 12871

AÇIKLAMA:

1- Az yukarıda (2511. hadis) açıklandığı üzere, oturarak kılınan namaz sahihtir, ancak bir mazerete mebni olmadığı taktirde ayakta kılınan namazın sevabca yarısına denktir ve bu cevaz da nafileye hastır. Farz namazlar, mazeretsiz oturularak kılınamaz, zira "kıyam" yani ayakta durmak namazın farzlarından biridir.

2- Hadiste geçen, "Ben sizlerden biri gibi değilim" sözü, Resûlullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu meselede de hususiyet arzettiğini ifade eder. Alimler, bu hususiyete binaen, Aleyhissalâtu vesselâm'm, oturarak kıldığı nafilenin diğer mü'minlerin kıyâm halinde kıldıkları gibi olduğunu söylerler. Bunun en açık izahı şöyledir: Efendimiz,

öğretmekle vazifelidir. Bu vazifesi icabı yaptıkları O'nun sevabına eksiklik getirmemelidir. Nitekim, oturarak kılmış olmasını ashabın görmesi ve bunun rivayeti nice hükümlerin teşriîne sebep olmuştur. Bu sebeple elbette ki, Aleyhissalâtu vesselam diğer mü'minler gibi olmayacak, vazifesi icabı yaptıklarından nisbî bir sevab eksikliğine maruz kalmayacaktır.

3- Hadisin bir başka vechinde: "Elimi başımın üzerine koydum" denmiştir. Bu durumda, hayrete düşülünce takınılan tavır mevzubahistir. Resûlullah' ummadığı şekilde bulmuş, hayrete düşmüştür. Öbür durum, yani elini Hz. Peygamber'in başına koymuş olması, Efendimizle aralarındaki samimiyeti ifade eder. [288]

:aJ jli lil i . p-Jjj o • ^^4 J4-j (Ji aJJİ ÂİjwL?- : Jli jlo ^ 33.

■ Jijj **->*-î .]# 4ÎJİ 4İdJ ? 1* İkil*. oJ jJ l&l : Ju . ‘•jlî ?üj$.

L» aJ JU 4jitli .oSjİlI öj ^ (_£ \j [JüJj 3 cuii

. aij c# Li2 aı jU jSı üjkijı 31 jîj

33. (2515)- Muhârib İbnu Disâr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallâhu anh), namaz kılmakta olan ve bu sırada belini tam doğrultamayan bir adam görmüştü. Namazdan çıkınca:

"Sırtında bir rahatsızlığın mı var?" diye adama sordu.

"Hayır!" cevabını alınca:

"Şayet, bu halin üzere ölecek olsan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine muhalefet üzere ölürsün" dedi."

Rezin ilavesidir.

Derim ki: "Bu rivayet Buhârî'de şu şekilde gelmiştir: "Huzeyfe, (namazda) rükû ve secdesini tamamlayan bir adam görmüştü. Namazını kılıp bitirince Huzeyfe (radıyallâhu anh) ona:

"Sen namaz kılmadın. Eğer ölecek olsan, Allah'ın Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, yarattığı fıtrattan başka bir fıtrat üzere ölürsün" dedi. Gerçeği Allah bilir." [289]

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetlerde: "... Adam gagalıyor secdeyi tamamlamıyordu." ziyadesi mevcuttur. Ahmet İbnu

Hanbel'in rivayetinde Huzeyfe (radıyallâhu anh)'nin adama: "Kaç yıldan beri namaz kılıyorsun?" diye sorup "kırk yıldan beri!" cevabını aldığı belirtilir. Bu durumda, adamın yuvarlak hesap veya mübâlağa olarak böyle söylediği anlaşılır. Çünkü, Huzeyfe'nin vefatı 36 hicri yılı olduğu düşünülürse, namazın henüz farz olmadığı bir tarihe kadar gidilme ihtimali oluyor.

2- Hadisle istidlal eden âlimler, secde ve rükû vaziyetlerinde turna' nîne denen bir miktar durmanın vâcib olduğuna, bunun ihlalinin namazı iptal edeceğine hükmetmişlerdir. Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm, namazı terkedenin küfrüne hükmetmektir. Çünkü Huzeyfe (radıyallâhu anh), hadisin zâhirine göre, namazın bazı erkânını ihlal edenden İslâm'ı nefyetmektedir. "O, bazı erkanı ihlal edenin İslam'ını nefyederse, tamamen bırakandan İslâm'ı nefyetmek evlâ olur" denmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, bu istidlal, "fıtrat" kelimesi ile "dîn" kastedilmiş olma faraziyesine dayanır. Nitekim, Müslim'de de geldiği üzere, namaz kılmayana küfr ıtlak olunmuştur. Bu ıtlakı bazı âlimler hakikati üzere, namazı kabul ederken, bazıları "zecr" de mübâlağa "olarak anlamıştır. Hattâbî der ki: "fıtrat" millet

veya dîn demektir. Ancak burada "fıtat'la sünnet kastedilmiş olma

ihtimali vardır. ö^ajul ^ "Fıtrattan olan beş şey ...." hadisinde olduğu gibi. 12901 Şu halde Huzeyfe

hazretlerinin adam gelecekte kendine çeki düzen versin diye onu azarlama gayesi gütmüş olabilir, tekfir gayesi

değil. Nitekim, hadisin bir başka vechinde " 2J "... Muhammed'in sünneti..." tabirinin yer almasıda tekfiri

kasdetmiş olduğuna bir karine olabilir. 12911

33 I ^jj| OI Oj^Jj ^*>ÛI 015 " :L-$-ip iuI ^ J»g_^ jis[' JIS ^ji>- 13I - 34

OJJL«^ (_^jL>sOI A^-y>-I .]# a»I J|j3»j 3i 335 ^»-ü! i 4 -*If'I j7 J u -öOjjAİI <3 4^-155 L^ f ’

34. (2516)- Ebû Hazım (rahimehullah) anlatıyor: "Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anhümâ) demişti ki: "İnsanlara, namazda sağ elini sol kolu üzerine koysun" diye emredilmişti. " Ebû Hazım devamla der ki: "Ben onun (Sehl'in), bu hadisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ettiğini biliyorum." 12921

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namazda kıyâm esnasında sağ elin sol kol üzerine konulacağına dair Resûlullah'tan emir çıktığını gösteriyor. Gerçi emri veren, rivayette, şârih değil ise de, böyle dînî bir emri Resûlullah'tan başka kimse veremeyceğine göre emrin kaynağı Aleyhissalâtu vesselâm'dır.

2- Nesâî ve Ebû Dâvud'da gelen Vâil hadisinde biraz daha teferruat yer alır: "(Resûlullah), sonra sağ elini, sol avucunun ve kol (kısmın)'dan bileğin üstüne koydu."

3- Eller bu şekilde bağlandıktan sonra konmuş olduğu yer hususunda rivayetler ihtilaflıdır:Bazıları: "Göğsün üzerine" der.

Bazıları: "Göğsün yanma" der. Bazıları: "Göbeğin altına" der.

Şârihler bu tarzın huşû haline en uygun olduğunu, gereksiz şeylerle (abesle) meşguliyeti önleyeceğini, keza bunun zelil bir taleb sahibinin hali olduğunu, dolayısiyle ibadetinin makbuliyetine müessir olacağını belirtirler. Bazıları da şöyle demiştir: "Kalb niyet mahallidir, kişinin elini onun üstüne koyması kalbi koruma azmini ifade eder, zira bir şeyi korumak isteyenin onun üzerine elini koyması adettendir."

İbnu Abdilberr, elin önde bağlanması hilafına Resûlullah'tan rivayet vârid olmadığını söyler. Sahabe ve Tabiîn'in cumhuru bu görüştedir. Ancak İbnu'l-Kâsım, İmam Mâlik'ten ellerin yana salınmasını rivayet etmiş, ashabının çoğunluğu onu benimsemiştir.

4- Hadisin sonunda, râvi Ebû Hazım, eli önde bağlama emriyle ilgili haberi anlatan Sa'd'm bunu -sarih olarak zikretmemiş bile olsa- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ettiğini, yani merfıı bir hadis rivayet etmiş olduğunu belirtir. Rivayet zahirde merfû değil gibi gözükse de merfûdur. Çünkü hadiscilerin ıstılahında. Ashabın

"bize emredilir" gibi sözü refe hamledilmiştir. Mesela Hz. Âişe'nin "Biz orucu kaza

etmekle emrolunduk" sözü merfû kabul edilmiştir. Zira, Ashâb'a bu emri verecek kaynak ancak Şâri'nin kendisi olabilir. [293]

İ-İ- (J jLtj oTji .^«3)1 s- il oJj jlS"4 ’.tcs- 4ül ^1 35.

. c 3 jgjâJUlj jj\

35. (2517)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un anlattığına göre, namaz kılarken sol elini sağ eline koymuştur. Bunu gören Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bizzat elleriyle tutarak) sağ elini sol elinin üzerine koymuştur." 12941

ŞOjj^l <3 L4 0İS" I5| İ-t~ ’JlS ‘VLt- luI (y. 36.

. 4j>- j>-\ .JaJü^

36. (2518)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı namazda kıyâmda iken, sağ eliyle sol elinin üstünden tutmuş gördüm." 12951

^1 c-JLc* : Jlli 3 İ 3 4^4 J44I 4 ^4 İJU» Jli[: Jli S^>î jj 37.

. :sjb jjI ^rj >-1 .Jıİ-^4 «6 3J3 : J jSj U-4^p 3)1 yyj

j-plj J-&J L 5^5 3^ L5^" O^j l£^j ^ 4 ^ ^ L5^^ J-*-^ 0^ ^ ['û~)j AjIj)j (3j

. üL$ İjSok !aJ 3^-^ . oo^^Ji

37. (2519)- İsmâil İbnu Ümeyye anlatıyor: "Nâfı merhuma namazda ellerinin parmaklarını kenetleyen kimse hakkında sormuştum. Bana: "Bu hususta Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'i işittim: "Bu, Allah'ın gadabına uğrayanların namazıdır" demişti diye cevap verdi." 12961

Rezîn'in ilave ettiği bir rivayette de şöyle denmiştir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh), namazda kuıid halinde (otururken) sol elini kabası üzerine dayanan bir adam görmüştü, hemen müdahale ederek:

"Böyle oturma, zira azaba uğrayanlar bu şekilde otururlar!" dedi. [297]

AÇIKLAMA:

1- Rezîn'in ilavesi, Ebû Dâvud'da gösterilen rivayetten lafzen biraz farklı ise de ifade ettiği mâna ve hüküm itibariyle aralarında fark yoktur.

2- Kenetleme diye tercüme ettiğimiz teşbîk Arapçada bir elin parmaklarını diğer elin parmak aralarına sokmak, tek yumruk haline getirmektir. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis bunu yasaklamaktadır. Kenetleme işinin hangi durumunda olduğu zikredilmemiştir. Bu durumda yasak mutlaktır; kıyâm halinde de câridir, kuııd (oturma) halinde de.

Bu rivayet daha önceki hadiste (2518) beyan edilen adabı takviye eder. Yani kıyâm halinde eller kenetlenmez; sağ el, sol eli üst kısmından kavrar.

3- Rezîn ilavesinde, kuud'da elin yere dayanması yasaklanmaktadır. Dayanarak oturmayı yasaklayan hadis aynı mahreçten (yani İbnu Ömer' den) çıkmasına rağmen değişik vecihlerden gelmiştir, aralarında bazı farklılıklar da

vardır. 12981 Ahnıed İbnu Hanbel'in rivayetinde: -U jAj Oşö <j ^ ^ ^ 3 *

oJj L ^İP"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin namazda eline dayanarak oturmasını yasakladı" şeklindedir.

İbnu Abd'l-Melik'in rivayetinde: öo^Jl <j ISI oAj jl ^

"(Resûlullah) namazda kişinin (kuuddan) kalkarken elinin üzerine dayanmasını yasakladı" şeklindedir.

İbnu Şebbüveyh'in rivayetinde: öÖ(jaİI ıj o-Çİ ^Js- -Uİ*j j'\ ^

"(Resûlullah) kişinin namazda eli üzerine dayanmasını yasakladı" şeklindedir.

Fakihler bu farklılıklardan farklı yorum ve hükümlere ulaşmışlardır. Aliyyü'l-Kârî'nin el-Ezhâr’dan naklen kaydettiğine göre "Kişinin namazda dayanmasını, bazıları: "Teşehhiidde elini yere koyarak eline dayanmasıdır" diye; bazıları: "Kişinin namazda oturup, ellerini dizlerinin üzerine koymayıp yanlara salmasıdır" diye; bazıları: "Secdeye giderken elleri yere, dizlerden önce koymaktır" diye, bazıları: "Kalkma sırasında ellerini yere koyarak dayanmaktır" diye açıklamışlardır. Aliyyü'l-Kârî, hadisin metnine en uygun te'vili Ebû Hanîfe'nin yaptığını belirtir. Ebû Hanîfe'ye göre hadis, "Kişinin namazda kıyâma kalkarken ellerine dayanmasını yasaklamaktadır; yani kişi yere dayanmadan ayaklarının sırtı üzerinde doğrulmalıdır."

Görüldüğü üzere, Ebû Hanîfe kıyâma kalkarken elini yere dayamama hükmünde, hadisin Abdi'l-Melik tarafından rivayet edilen vechine; ayakların sırt kısmı üzerine dayanma hükmünde de Tirmizî'de gelen bir

rivayete dayanmıştır: 4ÖJİ 3^JI ^ ^

"(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda (kıyâma kalkarken) ayaklarının sırtları üzerinde kalkardı." 12991 (47)

Ji <3 oıSsJi ^s- oıSvJi öl[«up öl 3 i 38.

• (j ijj .]ö^ 4 Jl 14 4« -a'ı>ı

38. (2520)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Namazın) sünnetlerinden biri namazda (sağ) avucu (sol)

avuç üzerine koyup, her ikisini birlikte göbeğin altına yerleştirmektir." 13001

. 4^-3-! .]â 6 ^ 3 l <3 jlö~>-l °^s- # ^gJl L? ^[: JlS öl tj.y* 13' 3^-3 39 .

39. (2521)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselam) namazda ihtisarı (elleri böğre koymayı) yasakladı." [301]

JjJİJj c‘Ujv’lik (3 oAj öl C-JlS"" LgJ'[it^AP 4İ1İ “öiolp l y£- (_£jbköJ f£j >-1 <_)j .40.

.]Ü*jLj s^-öi Öl

40. (2522)- Buhârî'de Hz. Âişe'den yapılan bir diğer rivayette geldiğine göre: "Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ), kişinin ellerini (ihtisar yaparak) böğrüne koymasını mekruh addeder ve: Bunu yahudiler yapar" derdi." [302]

• 4 ef ^ 4' (_s^[oOj ^-*44 <3j .41.

41. (2523)- Rezîn'in rivayet ettiği diğer bir hadiste: "Resîılullah ihtisarı (eli böğre koymayı) namazda ve namaz dışında yasakladı" demiştir." 13031

{ J^ ıll t ■j* s ' ^ı l? aöİ-i ey ej^î -42.

. ^jK«uJIj c aİ igjîJJlj OJİ.S y\ .Ja^P £gÖI ölSj ‘ ^ |j_® > ijli

42. (2524)- Ziyâd İbnu Siibeyh el-Hanefî anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in yanı başında namaz kıldım.

Ellerimi de böğürlerime koydum. Namazı bitirince: "Bu, namazda haç(a benzemek)dir, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yasaklamıştı" buyurdu." 13041

AÇIKLAMA:

1- Son dört hadiste ihtisâr'm namaz içinde -ve hatta namazın dışında- yasaklandığını görmekteyiz.

İhtisâr nedir? Kısaca "elleri böğre koymak" diye tercüme ettiğimiz bu kelime bir çok mânada kullanılmıştır:

Hasr, haşire liigaten insan koltuğunun alt kısmı ki böğür (veya bel dahi) denir. Tahassür, ihtisâr, elini beline koyma, deyneğe dayanmaz, özetleme gibi çeşitli mânalar taşır. Rivayetlerde kelime bu farklı mânalarda kullanıldığı gibi âlimler de bu kökten kelimelerin geçtiği rivayetlerde farklı mânalar üzerinde durmuşlardır. Şöyle ki:

* Elleri böğre koymak ki sadedinde olduğumuz hadislerde bu mâna esastır, çünkü, bu mânada açıklama yapılmıştır. Bilhassa 2524 numaralı hadiste bu mâna pek sarihtir.

* Sözü kısa tutmak. Namazda ihtisâr deyince bazı âlimler bu mâna üzerinde de durmuşlardır, namazda Kur'ân'dan bir kaç âyet okuyarak, kırâati yerine getirerek kıyâmı kısa tutmak, keza diğer tesbihatları da az yaparak rükû, secde ve kaideleri kısaltmaktır. Herevî, Garîbeyn'de bu mâna üzerinde durarak namazın bu şekilde hafif kılınmasının mekruh olduğunu, hadiste bunun yasaklanmış olduğunu söyler. Herevî'nin kaydettiği diğer bir açıklamaya göre, sûrelerin sonlarından birer ikişer âyet okuyup geri kısmını terkederek yapılan bir ihtisâr mevzubahistir. Şu halde bu tarz kıraat yasaklanmış olmaktadır.

* Namazda, kırâat sırasında secde âyetlerini atlamak. Bu da bazı sûrelerde geçen ve okununca secde etmeyi

gerektiren âyetleri, -secdeden kaçınmak için okumadan müteakip âyete geçmekle olur. ^ aJİ

öJAİJlhadisinde Resîılullah bu "atlama"yı yasaklamış olmaktadır.

& o y p

* Dayanmak, İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de deynek mânasına gelen mihsara'dan hareketle öl ^

* y°*

\hadisinde olduğu üzere "Kişinin deyneğe dayanarak namaz kılması yasaklanmıştır" diyerek hadisin mânasına bir başka buud kazandırır.

Kelimenin hadislerde başka kullanışları da var, yeri geldikçe belirtilecektir.

2- Ibnu Ömer -2524 numaralı- hadiste eli böğre koyma yasağının bir hikmetini açıklamaktadır: "Kişinin haça benzemesi. Elleri böğre konunca, yanlara çıkan kollar, hıristiyanlığm alemi olan salîb manzarası hâsıl eder." Ancak eli böğre koymanın yasaklanmasında başka mânalar üzerinde de durulmuştur.

* Şeytana benzemek,

* Yahudilere benzemek,

* Cehennem ehlinin istirahat bulma halidir,

* Kibir ve büyüklük taslayanların amelidir.

* Felâkete uğrayanların çaresizlik halinde başvurdukları bir haldir, ümitsizlik tezahürüdür.

Şu halde bu menfî mânaları mutazammın olduğu için elin böğre konması namaz içinde olsun, namaz dışında olsun dînen hoş karşılanmamıştır.

3- Tahassür'iin (veya ihtisâr'm) hükmüne gelince, Zâhirîler buna haram demiş ise de cumhur mekruh olduğunu kabul etmiştir. İmam-ı Âzam, İmâm Mâlik, Şâfıî ve Evzâî hazerâtı (rahimehumullah) cumhur'a dâhildirler.

4- Bir hadiste gelen, "ihtisâr yapmak cehennemliklerin rahatıdır" ifadesi şöyle te'vil edilmiştir. "Onlar belki bir parça rahat ederiz ümidiyle ellerini bellerine koyarlarsa da neticede halinde bir değişiklik olmaz. " [305]

‘UA'Jl i_aİL>- Ji (JUİ® .A^yoJİ (jjj ı_Jw? Jj Oq (_ ’.ASS- dili /jl 1 .43.

LJl

j>-\

43. (2525)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan nakledildiğine göre, ayaklarının arasını bitiştirerek namaz kılan bir adam görmüştü. Şöyle söylendi:"

(Bu adam) sünnete muhalefet etti. Ayaklarını sırayla dinlendirse daha iyidir. " [306]

AÇIKLAMA:

Burada İbnu Mes'ud'un hoş görmediği duruş, kıyâmda ayaklarını yan yana getirip ikisine birden eşit şeklinde dayanmış olmasıdır. Temenni ettiği duruş tarzı da, biraz bir

ayağı üzerinde ağırlık verip öbürünü dinlendirmek, bir müddet sonra dinlenmiş olana dayanarak, diğerini dinlendirmektir. Böylesi bir duruş ayaklarının yan yana aynı vaziyette saf halinde olmalarını bozar. 13071

bjlÂ jü£| 'jJ, Jl lfJ\

ı A it

44. (2526)- Ümmii Kays Bintu Mihsan (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yaşlanıp biraz şişmanlayınca, namaz kıldığı yerde bir sütun bulundurdu namazda ona dayandı." [308]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bir özre mebni olarak namazda sütun veya deynek gibi bir şeye dayanmanın câiz olduğunu ifade etmektedir. Hadisin Ebû Dâvud' daki aslı deynek ve sütun kelimelerinin her ikisine de yer vermektedir.

Şevkâni, Neylii'l-Evtâr'da der ki: "Ulema'dan bir grup, bir özür sebebiyle, kıyâm için bir deynek, kazık, duvar gibi bir şeye dayanmak veya yanında bulunan kimseye abanmak zorunda kalan kimseye bunu yapmasının câiz olduğuna hükmetmiştir." Şâfıîlerden bir grup da dayanarak kıyâm imkanı olan kimsenin oturarak kılmasını câiz görmemiştir.

Ashâb'tan da bazılarının kırâatı uzun olan terâvih namazında deyneğe dayandıkları hususunda rivayet gelmiştir. İmam Mâlik'in Muvatta'da kaydettiğine göre, Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Übey İbnu Ka'b ve Temîmü'd-Dârî'ye ramazanda onbir rek'at kıldırmalarını emreder. Bunlar namazda, miîn denen ve uzunluğu yüz âyeti geçen sûrelerden okudukları için, kıyâmın uzaması sebebiyle cemaatten dayanamayanlar deyneklere dayanırlar. Râvi Sâib

İbnu Yezîd der ki: "Biz terâvih namazından şafak sökünce ayrılırdık." [309]

KIRÂAT

a>-j£~\ aİlİ 4Jf.\jî çyZÂj İ-j- aJJİ JjIS^[!(Jlî L«_^p aUİ ^Lp EP^ Cj^ ■!■

. wC«jÜ!

1. (2527)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kıraatim bismillâhirrahmânirrahîm ile başlatıyordu." 13101

l*İî ajjI jUipj y-^5 lİ>)3 ^ '^4^ 5 [’J^ ^ ^ <_r^ -2

. 4j>-^>-1 Aiil İA>-!

2. (2528)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman (radıyallahu anhüm) ile birlikte namaz kıldım. Onlardan hiçbirinin bismillâhirrahmânirrahîm'i okuduklarını işitmedim. " [3111

ÜtSI

tp. j ^ !/' ^b l $ ^ -3

4\)1 <J-Aİj ! Jlİ . 4JL* OJİI JUi-I jl jij ! Jlİ

c^i-v^ c^Jl lij 6<3 ^-4-^ İNİ £-*5 ç^l £-*3

4j ot ji cioUM I »o_Nİ-l«.4.Jg a) Ijj^j 4j>-y>-l .Jj^uJlaJl c-jJ 4N.x*iLl [JJLi

. 4İVÜ

3. (2529)- İbnu Abdillah İbnu Muğaffel (rahimehullah) anlatıyor: "Ben (namazda) bismillâhirrahmânirrahîm'i okumuştum. Babam işitti. Bana:

"Oğulcuğum, (bu yaptığın) bir bid'attir. bid'atten sakın!" dedi. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashâbmdan her kimle karşılaştı isem, hepsinin de bid'atten nefret ettiği kadar bir başka şeyden nefret etmediğini gördüm. Babam sözlerine şöyle devam etmişti:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la, Hz. Ebû Bekr'le, Hz. Ömer'le, Hz. Osman'la (radıyallâhu anhüm) namaz kıldım. Onlardan hiç birinin bunu (besmelenin okunacağını) okuduklarını işitmedim. Onu sen de okuma. Sadece "Elhamdülillahi rabbi'l-âlemîn" de." [312]

AÇIKLAMA:

1- Namaza başlarken Fatiha'nın evvelinde besmelenin okunup okunamayacağı hususu rivayetler açısından ihtilaflıdır. Bazı rivayetler okunduğunu söylerken, diğer bir kısım rivayetler okunmadığını söyler. Leh ve aleyhteki rivayetler öylesine dengeli ki, bir kısım âlimler bu rivayetlerin muzdarib olduğunu söylemişlerdir. 13131 Şüphesiz biz burada meselenin münâkaşasını nakledecek değiliz. 2527 numaralı İbnu Abbâs hadisinde görüldüğü üzere bazı rivayetler. Hz. Peygamber'in besmeleyi okuduğunu te'yid ediyor, müteakip iki rivayet ise bunu kesin bir üslubla reddediyor. Meseleye temas eden rivayetler burada kaydedilenden ibaret değildir.

Hemen şunu belirtelim ki, Resûlullah'ın ve ismi geçen Ashâb'ın besmeleyi âşikâr okumayışları sırrı yani sessiz okumuş olmalarına mâni değildir. Birçok İslâm âlimi bu nokta üzerinde durarak, şu mânada mülâhaza yürütmüşlerdir: "Gerçek şu ki, Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm) ve ondan gördüğünü tekrar eden Ashâb, Kırâatin cehri yapıldığı akşam yatsı ve sabah namazlarında miittarid olarak her seferinde besmeleyi cehren okumamıştır. Okusaydı, rivayetlerde bir ihtilaf olmazdı. İhtilaf olduğuna göre çoğu kere okumadığı âşikârdır. Ancak, cehri okumadığı sırada sırrî olarak sesizce okumamış olduğu da söylenemez..."

Besmele'nin Fatiha suresinin ilk âyeti olduğu görüşünde olan âlimler, bu hadisi esas alınca, Resûlullah'ın besmeleyi mutlaka okuduğuna, ancak sırrî okuduğu için işitilmemiş bulunduğuna hükmederler. Hanefîler böyle söylemişlerdir. Ahmed İbnu Hanbel, Sevrî, İshak İbnu Râhîıye gibi başka selef büyükleri de böyle hükmeder. Bunlara göre besmele, her rek'atte Fatiha'dan evvel okunur.

Şafiî hazretlerine göre, besmele Fatiha'nm ilk âyetidir, dolayısıyle okunuşta ona tâbidir- onun gizli okunduğu yerlerde gizli, cehri okunduğu yerde cehri okunur. Şâfıî'den gelen bir rivayete göre, besmele her sûrenin ilk âyetidir, diğer bir rivayete göre sadece Fatiha'nm birinci âyetidir, diğerlerinin değil.

İmam Mâlik, farz namazlarda besmelenin hiç çekilmeyeceğini söyler. Ona göre, nafile namazlarda dileyen çeker, dileyen çekmez. Taberî dahi böyle hükmetmiştir.

Hâzimî'nin görüşü de kayda değer. Ona göre besmelenin cehri okunacağım beyan eden hadisler sahih olsalar bile mensuhturlar. Çünkü Saîd İbnu Cübeyr'den şu mürsel rivayet mevcuttur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) besmeleyi Mekke'de cehri okurdu. Müseylemetu'r-Rahmân adında bir puta tapan Mekkeliler: "Muhammed, Yemâme'nin ilahına tapıyor" dediler. Bunun üzerine Resûlullah besmeleyi sırrî okumaya başladı. Ölünceye kadar da cehri okumadı." Hadisi, mürsel diye amel dışı tutmak isteyeceklere de:

"Hiilafâ-i Raşidîn'in tatbikatıyla takviye görmüştür. Zira onlar Resûlullah'ın son durumunu herkesten iyi bilen kimselerdir..." cevabını verir.

2-Yeri gelmişken şunu da belirtelim: Bazı âlimler, besmeleyi Kur'ân' dan bir âyet saymamışlar, Nemi sûresindeki bir âyetten bir cüz kabul etmişlerdir. Bu görüşte olan Tahâvî "Eğer Kur'ân'dan bir âyet olsa Resûlullah namazda Fatiha ile birlikte cehri okurdu" der. Ona göre besmele sadece Nemi sûresinde Kur'an'dan bir parçadır, orada okunması vâcibtir, bunun dışında sûrelerin başına konmuş olması oralarda âyet olduğunu göstermez. İlk vahiy sırasında Cebrâil Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e: "Oku!" diye emretmiş,

c o

Resûlullah'ın: "Ben okuma bilmem" demesi ve bu taleb ve cevabın üç kere tekrarından sonra ilk vahiy: Jij

Jjlik püo"Yaratan Rabbinin adıyla oku!" diye başlamıştır. Burada besmele yoktur. Eğer bu

sûrenin başında hâlen mevcut olan besmele vahiy olsaydı, Resûlullah'a ilk âyet olarak besmele nâzil olurdu, öyle ise besmele vahiyden değildir.

Bu mülâhazada Tahâvî yalnız değildir. Evzâî, İbnu'l-Mübârek, Dâvud-ı Zâhirî, Ahmed İbnu Hanbel, buna yakın görüşler beyan etmişlerdir.

Tatbikî neticeye gelince, ilmihal bilgisi şöyledir:

* Namazların farz veya nafile ilk rek'atlerinde Fatiha'dan önce eûzübesmelenin okunması sünnettir.

* Müteâkib rek'atlerde Fatiha'dan önce besmelenin okunması da sünnettir.

* Fatiha'dan sonra okunacak sûrelerin evvelinde besmele okunmaz. İmam Muhammed sessiz kılman namazlarda zamm-ı sûrelerin başında da besmele çekileceğini söylemiştir. [314]

& h\^\ \ Ajiiüı ısı # &\ 6ıs"[: Ju alp ^ .4.

4. (2530)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikinci rek'atten kalktığı zaman kırâati Elhamdii lillâhi Rabilâlemîn ile başlatıyor ve sükût etmiyordu." [315]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ikinci rek'atin sonundaki oturuştan üçüncü rek'ate kalkıldığı zaman, hemen Fatiha okunacağını, bundan önce Sübhâneke ve benzeri birşey okunmayacağını belirtir. Bunun istisnası gayr-ı müekked olan nafilelerdir. İkindi ve yatsıdan önce kılman dörder rek'atli sünnetler böyledir. Bunlarda üçüncü rek'atin başında Sübhâneke okunur. Eûzubesmele çekilir, sonra Fatiha'ya geçilir. Bu namazlarda -ki terâvih de buraya dahildir- her iki rek'atin baş kısmında Sübhâneke Eûzubesmele mesnûndur. Zira gayr-ı müekked sünnetlerin ikişer rek'atler halinde olmaları esastır.

Sadedinde olduğumuz hadiste geçen "sükût etmiyordu" ibâresi, namaza başladığı zaman, cehri kılınan namazlarda bile iftitah tekbirinden sonra bir miktar sükût buyurarak sırrî şekilde duâ okuyup eûzubesmele çektiğini ifade eden açıklamalara binaendir, "...üçüncü rek'atte bunu yapmazdı" mânasında bir ifade. [316]

^43 Lfc? İJİİ ^ 36 {jP jr° •'lî *Mİ J \y»j J^[ijli ^ İMİ “Ar* -5

Ojtc - Jş \j£ YJi\ ;Jlii .^li I sOjSo lId \4ss- İMİ ıj> Ijocj

(4 jug. j j (4 j yjj ouJ jaİI O-İA -3 ! (Jl*J İMİ Jli . JjJLj aMİ J

;Jli ISIj jp İmI (Jli i(jy«JljtlI aM-LüM :JLotJl Jli İSli .JLM Li

üJj (Â® ! Jli .

: Jli .JjJ&Jl 6j L^İp <_yiiLl I^İP oUJu'î 5 .JJI j^5sij»l il^aJl ĞJiil : jli iSlj . jL. U . | ‘CUvJl 4 j>- ^>-! . J JLC* li iJLft

5. (2531)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Kim Fâtihâ-i şerife sûresini okumadan namaz kılarsa bilsin ki bu namaz nakıstır -bu sözü üç kere tekrarladıeksiktir."

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'ye:

"Biz imamın arkasında bulunuyorsak (ne yapalım)?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:

"Yine de içinden oku. Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:

"Allah Teâlâ hazretleri (bir hadîs-i kudsîde) buyurdu ki: "Ben kıraati 1 ’ 171 kulumla kendi aramda iki kısma böldüm, yarısı bana ait, yarısı da ona. Kuluma istediği verilmiştir: Kul: "Elhamdülillâhi Rabbi'l-âlemin. (Hamd alemlerin Rabbine aittir)" deyince. Azız ve Celîl olan Allah: "Kulum bana hamdetti!" der. "er-Rahmânirrahîm" deyince, Allah: "Kulum bana senâda bulundu" der. "Mâliki yevmiddîn (âhiretin sahibi)" deyince, Allah: "Kulum beni tebcil ve ta'zîz etti (büyiikledi)" der. "İyyâkena'budii ve iyyâkenesta'în (yalnız

sana ibâdet eder, yalnız senden yardım isteriz)" deyince, Allah: "Bu benimle kulum arasında bir (taahhüddür). Kuluma istediğini verdim" der. "İhdina'ssırâta'lmüstakîm sırâtallezîne en'amte aleyhim gayr'ilmağdfıbi aleyhim ve la'ddâllîn. (Bizi doğru yola şevket, o yol ki kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoludur, gadaba uğrayanların ve dalâlete düşenlerin değil)" dediği zaman, Allah: "Bu da kullunundur, kuluma istediği verilmiştir" buyurur." 13181

aj jJj tjTyL | oo 4jl (3 ^l4i '.İ4- aUİ j J li [;Jli ^ <3 j .6.

.]s|3 ui ^\£s\ jJj si; ui ı^\&l\

6. (2532)- Ebû Dâvud'da gelen bir rivâyette şöyle denmiştir: "...Bana Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm):

"Haydi git ve Medine'de ilan et ki: "Sadece Fatiha sûresi de olsa, Kur'ân'dan bir parça okumadıkça kıldığınız namaz namaz değildir" dedi ve başka bir şey ilave etmedi." 13191 13201

LSj ılSJ UİpI İ-î aUİ JUJ I to^ys :Jli İ-İ- aUİ Jj-^j jl[yj jj 3 jlj j Jij .7.

Uüi °Js> jii. âi :JlİI îûTjiiI j»t Ji- y J jl ^ Ç : J4j jlli .^Jp

^ 34i I4İP jlj ıJJjî-4-î I44JI C44İİİ j! : jlli # JjI J^J

. .l4 (J LaLI oç.JâJi

7. (2533)- Rezîn'in zikrettiği bir rivâyette şöyle gelmiştir: "...Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki:

"Kırâatsiz namaz sahih değildir." Bilesiniz, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) bize her ne duyurdu ise biz de size duyurduk. Bize gizli tuttuğunu biz de size gizli tuttuk."

Bu açıklama üzerine bir zât ona:

"Ey Ebû Hüreyre, Fatiha'ya herhangi bir ilavede bulunmazsam (yeterli midir) ne dersin?" diye sordu. Ebû Hüreyre dedi ki:

"Bu suâl Aleyhissalâtıı vesselâm'a da sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Bununla iktifâ edersen sana yeter, ilavede bulunursan senin için daha hayırlı ve efdal olur." 13211

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen hadisler, namaz için Fatiha'nın gereği üzerinde durmaktadır. Resûlullah mükerrer emirleriyle, uyarılarıyla namazda Fatiha okunmasını emir buyurmuşlardır. Bu hadislerden âlimler, büyük çoğunluğuyla, "Âciz kimse dışında herkese Fatiha okumasının vâcib olduğu, başka bir sûrenin okunması onun yerine tutamayacağı" hususunda ittifak etmiştir. Bu görüşü temsil eder cumhfır-u ulema meyanında İmam Şâfiî ve Mâlik'in de ismi geçer.

Ebû Hanîfe ve bazı âlimler ise, Fatiha'sız da namazın sahih olabileceği, zira sıhhat için sadece Kur'ân'dan âyet okumanın vâcib olduğuna hükmetmişlerdir. Bu hükme giderken 2532 numarada kaydedilen hadise dayanırlar. Zîra bu hadiste Fatiha değil, Kur'ân'dan bir parça şart koşulmaktadır. Ayrıca 2531 numaralı hadiste geçen noksan (hıdâc) tabirini de te'vil ederler: "Fatihasız namaz noksandır" demek, "Bâtıldır" demek değildir. Noksan namaz câizdir."

Hemen belirtelim ki bu görüş sahipleri de Fatiha'nın gereğini inkar etmiş olmuyorlar. İstisnaî de olsa bazı hallerde Fatiha'nın okunmadığı durumlarda namazın câiz olup olmayacağı meselesinde "câiz olur" demişlerdir. Onlar da normal durumda Fatiha'nın şart olduğunu söylerler.

2- Yukarıdaki hadislerde ve bilhassa 2533 numaralı hadiste bir başka husus daha problem olarak karşımıza çıkmaktadır: Sadece Fatiha yeterli midir, zammı sûre de vâcib midir? İşaret ettiğimiz hadiste Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) mesele üzerine Resûlullah'tan kaydettiği fetva ile Fatiha'dan başka bir şey okumanın vâcib olmadığını, dileyenin ihtiyarî olarak okuyabileceğini, okumasının faziletli, sevablı bir amel olduğunu ifade etmektedir. Zamm-ı sûre denen Fatiha dışı bir şey okumanın vâcib olmadığı hususunda âlimlerin icmamdan bile bahseden olmuştur. Ancak Kurtubî'nin bu iddiası, gerçeği ifade etmiyor. Zîra bir kısım başka rivâyetlere dayanan Hanefî âlimler, farz namazların ilk iki rek'atlarmda, Fatiha'dan sonra başka sûre veya onun yerine kâim olacak âyet(ler)in okunmasını vâcib addetmişlerdir. Teferruâtı müteâkiben zikredeceğiz. [322]

■SjO jj) As>-y>

i-l .Jo-ÂO Lij a5^1jL \'yû 01 lj y»\ ; Jli <up au! ^0 ’j ^1 -8.

8. (2534)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Namazda) Fatiha sûresi ile kolaya gelen bir miktar (Kur'ân âyetin)i okumakla emrolundıık." 13231

,]^»U I f.\jj OjSy OI l jUİ OIyÂİl 1$*» IjÂ) ^ I 5 Â0> :Jli <up Atıl -9.

. \» OJJü j>- 1

9. (2535)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Kim Fatiha'yı okumadan bir rek'at namaz kılarsa, imamın arkasında bulunmadığı takdirde, namaz kılmış sayılmaz. " [3241

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivâyetten birincisi, namazın sıhhati için Fatiha ile birlikte Kur'ân'dan bir miktar daha okunmasının gereğine dikkat çekerken, ikinci rivâyet imama uyan kimseyi kırâatten muaf tutmaktadır. Mevzu ile ilgili bazı teferruâtı şöyle sıralayabiliriz:

* Kırâat'i, âlimler "Kişinin kendi işiteceği kadar diliyle telaffuz etmesi" diye tarif ederler. Şu halde âyetin mânasını zihnen düşünmek, aklen tefekkür etmek kırâat sayılmaz. Kırâatte bulunması yasaklanmış olan cünüb, hayızlı veya nifaslı kadınların zihnen âyet tefekkürleri yasak olmadığı gibi, namaz kılan kimsenin fiilen telaffuz etmedikçe zihninden âyetin mânalarını mülahaza etmesi de kırâat sayılmamıştır, âlimlerin görüşü budur.

* Namazda Fatiha'nın okunması İmam Şâfıî, Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre farz Ebû Hanife'ye göre vâcibtir. Ebû Hanife Kur'ân'dan bir miktarın okunmasını farz anlamıştır. Bu miktar, ona göre kısa da olsa bir âyettir. Ebû Hanife'den bir ikinci kavil ile, İmameyn'e (İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf) göre, bu miktar kısa üç âyet veya böyle üç âyet miktarında uzun bir âyettir.

* Farz olan kırâat, Ebû Hanife'ye göre:

* Nafile namazların her rek'atinde,

* Vitir namazının her rek'atinde,

* İki rek'atli farzların her rek'atinde.

* Dört veya üç rek'atli namazların lalettâyin iki rek'atinde farzdır. Dört veya üç rek'atli namazlarda farz olan kırâatin ilk iki rek'atinde olması vâcibtir.

* Üç ve dört rek'atli farzların üçüncü ve dördüncü rek'atlerinde kırâat câizdir, teşbih veya üç teşbih miktarı sükût da câiz ise de kırâat efdaldir. Kırâatte bulunulduğu takdirde Fatihayı şerîfenin okunması sünnettir.

2- Sadedinde olduğumuz Ebû Saîd (radıyallâhu anh) hadisinde mevzubahis edilen Fatiha'ya ilave edilecek başka âyet(ler) meselesine gelince buna bazan zamm-ı sûre de denmektedir. Bu da vâcibtir. Şöyle ki:

* Farz namazların ilk iki rek'atinde,

* Vitir namazının her rek'atinde,

* Nafile namazların her rek'atinde, bir sûre veya sûreye muâdil bir miktar âyet-i kerîmenin Fatiha'ya ilaveten okunması Ebû Hanîfe'ye göre vâcibtir. Diğer üç imama [yani Şafiî, Mâlik, Ahmed (rahimehümullah) göre sünnettir.

3- NOT:

1) Bir harften veya bir kelimeden ibaret âyetlerin okunması, farz olan kırâat'in yerini tutmayacağı hususunda

ittifak edilmiştir. Bir harflik âyet'e örnek 0 (nûn); kelimeye örnek, (müdhâmmetân)'dır.

2) Bir âyetten başkasını okumaya müktedir olmayan âciz, 13251 İmâm-ı Âzam'a göre, o âyeti bir kere okursa yeterlidir.

Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre üç kere tekrar etmesi gerekir. Üç âyet okuyabilen kimsenin tek âyeti üç kere okuması İmameyn'e göre de câiz değildir. Eimme-i selâse, Fatiha'nm okunmasını "farz" kabul ettikleri için, bu mesele sadece Hanefiler arasında mevzubahistir. 13261

;JlİI oj jş- VjS Îî auI Sy^j c-• Jü <up AiiI -10

. Jlj y \ .^Ajy^> ^ £»j[

10 . (2536)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m gayri'lmağdûbi aleyhim ve lâ'ddâllîn'i okuyunca âmîn dediğini ve bunu söylerken sesini uzattığını işittim."

Bir başka rivâyette şöyle gelmiştir. "...Bunu söylerken sesini yükselttiğini işittim." 13271

. y 1 4j>- y>~ \

A» 1 3 yiuj \j 3 Aj I [; AUI J* .11.

11. (2537)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh)'in söylediğine göre, Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resûlü! âmîn'de beni geride bırakma!" demiştir." 13281

AÇIKLAMA:

1-Müteakip iki hadiste (2538 ve 2539) görüleceği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fatiha sûresini okuyunca, ister imama uymuş olalım, isterse münferiden namazımızı kılalım, âmîn demeyi emretmekte ve buna teşvik buyurmaktadır. Bu iki rivâyetten birincisinde bizzat Aleyhissalâtu vesselâm'ın âmîn dediğini görmekten başka bunun söyleniş âdabını da öğrenmekteyiz: Amîn derken ses biraz yükseltilecek ve uzatılacaktır.

Bundan, baştaki elifin uzatılması anlaşıldığı gibi sesin cehri olacak şekilde yükseltilmesi de anlaşılmıştır. Nitekim bazı rivâyetlerde ön saftakilerin duyacak şekilde yükseltildiğini ve bütün cemaatin buna iştirak ettiğini

iştirak ettiğini tasrîh eder:

f O ^ tl & -O s' 1 İ cr. I * * ^ tl \ ' ' s V ' % '

US yy I_a) I

Bu rivâyetleri esas alan bir kısım fakihler -ki Şâfiî, Ahmed ve İshak bunlardandır- âmîn derken musallinin sesini hafif yükseltmesinin sünnet olduğuna hükmetmiştir.

Ebû Hanîfe ve bir kavlinde İmam Mâlik, âmîn'in cehri değil, sırrı olmasına hükmetmişlerdir. Bunlar, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Ya'la ve Hâkim tarafından tahric edilen bir rivâyete dayanırlar. Yine Vâil İbnu Hucr mahreçli olan bu rivâyetler üzerine, hadis ulemasının münâkaşaları mevsubahis ise de, teferruat gayemizin dışında kalır. 2-İkinci hadiste (2537) geçen Hz. Bilâl'in sözüne gelince, şârihler bunu açıklamada biraz zorlanmaktadır. Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Derim ki, hadisin mânası muhtemelen şöyledir: Bilâl de, (Resîılullah'a uymuş olmasına rağmen namazda) Fatiha suresini, -rek'atteki- iki sekteden birincisinde okumakta idi. Ancak, Fatiha'nm kırâatini tamamlamadan Aleyhissalâtu vesselâm Fatiha'yı tamamlayıp âmîn demekte idi. Bu sebeple Bilâl Resîılullah'a rica ederek, kendi kırâatini tamamlayacak kadar bir tehir taleb etmiştir, ta ki kendi âmîn'i, Resûlullah'ın âmîn'i ile aynı zamana rastlasın ve böylece Aleyhissalâtu vesselâm'ın mazhar olacağı berekete kendisi de mazhar olsun. Doğruyu Allah bilir."

Hattâbî, bazı âlimlerin de şu te'vilde bulunduklarını kaydeder: "Bilâl, ezan okuduğu aynı yerden ikâmet okumakta idi. Burası da safların gerisindeydi. Kad kâmeti's-Salât der demez, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hemen iftitah tekbirini alarak namaza başlamakta, böylece Bilâl kıraate yetişmekte gecekmekte idi. Bunun üzerine Resîılullah'a başvurarak kırâat ve âmîn'e yetişecek kadar mühlet tanıması talebinde bulundu."

Beyhakî'nin bir rivâyetine göre, Ebû Hüreyre benzer bir teklifi Mervân'a yapmıştır. Zira Ebû Hüreyre, Mervân'a müezzinlik yapmakta idi. Bu hadis, daha veciz olarak Buhârî'nin tâlikleri arasında y)

JyÂı l"Bana âmîn'i kaçırtma" şeklinde yer alır. İbnu Hacer'in Beyhakî'den naklettiği daha açık

rivâyete göre, Ebû Hüreyre'nin bu talebten gayesi namazda imamla birlikte âmîn diyebilmektir: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Mervân'a müezzinlik yapıyordu. Ona, kendisinin safa girmiş olduğundan emin oluncaya kadar ve lâ'ddâllîn demekte acele etmemesini şart koştu." İbnu Hacer devam eder: "Sanki Ebû Hüreyre ikâmet okumak ve safların düzeltmesiyle meşguldür, Mervân da, Ebû Hüreyre'nin "âmîn'de beni geride bırakma" mânasında "âmîn'i bana kaçırtma" diye tembih etmesi buna binaendir."

Ebû Hüreyre'nin, Bahreyn'de müezzinlik ettiği sırada aynı tembîh'i imamlık yapan el-Alâ İbnu'l-Hadramî'ye de yaptığına dair ıivâyetler gelmiştir.

3-Hanefîler, sadedinde olduğumuz hadisten hareket ederek, müezzin daha ikâmeti tamamlamadan, imamın namaza başlaması gerektiğine hükmetmiştir. 13291

ÂMÎN DEMENİN FAZİLETİ

o^İ! aa^lj Jjilj aJU t İdeali I £y>\ ISI ıjli aJJİ 0l["a_lp au! ^1 rj£- .1.

. Aj>- \ ■]üy^ (JjÜj :# AliI JjISj ; i_a ^ I <JIS .aJİ ^jJjJ L» aJ Jİp

1. (2538)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam âmîn deyince siz de âmîn deyin. Zira kimin âmîn'i

meleklerin âmîn'ine tevâfuk ederse geçmiş günahları affedilir."

İbnu Şihâb der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âmîn derdi." 13301

Li aJ y&f- aXj 0^11 AA^lS JiiU aSsjO jll O İS ^jLaİl ISl[^ i j>-\ (JŞj .—.

1 0< 0 ^ S» /JZ

. Ja^jİ

2. (2539)- Buhârî'de diğer bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Kârî (okuyucu) âmîn deyince siz de âmîn deyin. Zîra melekler "âmîn" der. Kimin âmîn'i meleklerin âmîn'ine tevâfuk ederse geçmiş günahları affedilir." 13311

AÇIKLAMA:

1- Âmîn, duâdan sonra cumhura göre "Kabul et Allah'ım" mânasında söylenen bir kelimedir. Âmin'in mânası hususunda çeşitli başka yorumlar da yapılmıştır. "Böyle olsun", "Cennetten bir derecedir, söyleyene verilmesi vacib olur", "Allah'ın isimlerinden biridir" vs.

Bu kelimenin Arapçaya İbrânîceden ve Sıiryânîceden geçtiği de söylenmiştir.

2- "İmam'ın te'minde bulunması"nm (âmîn demesinin) mânası için şunlar söylenmiştir:

* İmam da "âmîn" der, hadisin zâhiri bunu ifade eder.

* İmam duâ edince yani "Fatiha'yı İhdinâ'dan sonuna kadar okuyunca" demektir, zira te'min duâdır.

* "İmam, âmîn'i dileme yerine gelince" demektir. Bu yer ve lâ'ddâllîn kelimesidir, yani Fatiha'nın sonu.

Birinci olarak kaydedilen mâna zahire uygun olduğu için öncelikle bu esas alınmıştır ve bundan hareketle, imamın da âmîn demesinin meşruiyetine istidlal edilmiştir. Ancak İmam Mâlik iki kavlinden birinde: "İmam cehri kırâatta âmîn demez" demiştir. Bir başka rivâyette cehri ve sırrî ayırımı yapmadan mutlak bir ifade ile "İmam demez" demiştir.

Görüldüğü üzere bu hususta teferruâta müteallik bazı münâkaşalar vardır, ancak mevzumuz açısından ehemmiyetsiz.

3- Şurası kesin ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mükerrer hadislerinde mü'minleri Fatiha okuyunca namaz içinde olsun, namaz dışında olsun- âmîn demeye teşvik etmiştir. Şu hadislerde olduğu gibi: Jü Gj

^ Ol iJyLî âSv^UJI jll ,jj^l jOl^l 6 • ^LSol "İmam ve lâ'ddâllîn deyince

siz de âmîn deyin zira imam âmîn derse, melekler de âmîn derler." U IS

o ^ y}

l5 İp Çx 3'_U~A-dcmcıii/ için kıskandıkları kadar başka hiçbir şey için kıskanmazlar." 6

i 1 ^ > -* ı i <. t o -* A a ^ ^ ° o>>. a ^ ^; 6 ^ •* 1°^

adi O) ç*-4-v2j«j (»-4-^v f 3-î^

"Bir grup bir araya gelir, bir kısmı dııâ eder, diğer kısmı da âmîn derse Allah Teâla, mutlaka onlara icâbet eder." 4- İkinci hadiste (2539) geçen kâri, "imam" demektir. Ancak kâri ile daha umumî mânada herhangi bir Fatiha suresini okuyan kimsenin kastedilmiş olabileceği de kabul edilmiştir. Çünkü, mutlak olarak âmîn demeye teşvik eden hadisler mevcuttur. Nitekim yukarıda kaydettiğimiz ikinci ve üçüncü hadis buna bir örnektir. 13321

NAMAZDA OKUNAN SÛRE

A^-y>-l .JâjU. 1 ,jyj L» oİJjsJl ÖO<3 İ~l~ AÜİ J01S^[ijli ‘CLP Alil P .1.

1. (2540)- Ebû Biirde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazında altmışyüz arasında âyet okurdu." 13331

31 İ-t~ aüI J y^'j ıjli aip Alil ^ ~ Jm

. aJ WallIj jj\j

2. (2541)- Amr İbnu Hureys (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sabah namazında İza'şşemsıı küvviret sûresini okuduğunu işittim." 13341

(Jli>- (jyC«jJ.l â)^3 ^CiÂSL^\j ASot İ~i- Alil J3J [iJlS AAP Alil s •uL—Jl AÜİ-ÇP jjP’J 3.

3o 1 ijjfcj | a^J-l 4>-^>-l ÂÎ*A< aJ-İİM i Jl ^ 2 ç.li>- 31

. Ll>1xj aj >-\ aaS 3 i(_$jL>s3l

3. (2542)- Abdullah İbnu Sâib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize Mekke'de sabah namazı kıldırdı. Mü' minîın sûresini kırâat buyurarak namaza başladı. Hz. Musa ve Harun'un zikrine gelince -veya Hz.

İsâ'nın zikrine, râvi burada tereddüt etti. Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir öksürük tuttu, hemen rükûya gitti." [3351

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namaz esnasında sûreyi yarıda kestiğini ifade etmektedir. Bunu esas alan bir kısım âlimler: Hadiste kırâati yarıda kesmeye ve sûrenin sadece bir kısmını okumaya cevaz vardır" demiştir. İmam Mâlik'e göre bu mekruhtur. Bazı âlimler sûre içerisinde Hz. Musa ve Hz. Harun'la ilgili zikir, âyet ortasında olması sebebiyle, namazda âyetin de kesilebileceğini söylemiştir. Bunun mekruh olduğunu da söyleyenler olmuş ise de kerâhete delâlet edecek bir karine gösterememişlerdir. Buna karşılık cevaz ifade eden deliller çoktur. Ancak şunu ada kaydedelim ki -Nevevî'nin belirttiğine göre- uzun bir sûreden yarım okumaktansa kısa bir sureyi tam okumak efdaldir. Çünkü, okuyan için müstehab olanı, birbiriyle irtibatlı olan kelâmın başından başlayıp sonunda durmasıdır. Uzun sûrelerden irtibatlı kısımları herkes bilemez. Öyle ise irtibatsız bir yerde durmaktan kaçınabilmek için kısa bir sureyi tam okumak mendubtur.

2- Hadisten, ayrıcagalebe çalması halinde- öksürüğün namazı bozmayacağı hükmü de çıkarılmıştır. İbnu Hacer: "Öksürük geldiği zaman kırâati terketmek, öksürerek kırâate devam etmekten evlâdır, hatta uzun okunması efdal olan namazlarda kırâat hafifletilmiş bile olsa" der. [3361

C-ölSj jTyiilJ ' 3liL (3 d)İS”3^ Alil 'AlP ilil fji Çj-Ç) -4.

. 3—Aj>- \ .] l 3^ 4jQ^y>

4. (2543)- Câbir İbnu Semiire (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazında Kâf

ve'l-Kurâni'l-Mecîd ve benzeri bir sûre okurdu. Aleyhissalâtu vesselâm diğer namazları hafif kıldırırdı." [337]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sabah namazlarında kırâatı uzun tuttuğunu, diğer vakitleri ise kısa tuttuğunu ifade eden rivâyetler sayıca çoktur. Bu rivâyetler onlardan birkaçıdır. Son rivâyette geçen kıraati hafif tutma tabiri, az miktarda âyet okunarak kırâatin uzatılmaması, kısa tutulması mânasına gelir.

2- Bu konuda vârid olan - ki bir kısmı daha, müteakiben kaydedilecektir- hadisler gözöniine alınınca Hz. Peygamber'in şartlara göre namazların kıraatini uzun veya kısa tuttuğu anlaşılır. Buna binâen Haneliler cemaatte ağır gelmeyeceğini bildiği takdirde imamın, kırâatı uzatılmasını "sünnet" kabul etmişlerdir.

Şâfiîlere göre, kırâatin uzamasına razı olduğunu cemaat açıkça bildirirse imamın uzatması sünnettir. Sadece cuma sabahı, cemaatın rızasına bağlı olmadan kırâatin uzaması sünnettir.

Mâlikîler, bazı şartlarla kırâatin uzatılmasını mendub addederler: Cemaat sınırlı olacak, çok kalabalık olmayacak, cemaat uzun kırâata rızasını söylemeli veya halinden anlaşılmalı; kıraatin uzamasına tahammül edecekleri anlaşılmalı, cemaatte özürlü hiçbir kimsenin olmadığı bilinmeli veya tahmin edilmelidir. Bu şartlardan biri eksik olursa kısa tutulması efdaldir.

3- Beş vakit namazda okunacak miktar her vakte göre farklı kabul edilmiştir. Alimler şöyle derler: "Sünnet olan şudur:

* Sabah ve öğle namazlarında tıvâlu'lmufassal (uzun) sureler okunur. Sabah öğleden daha uzun tutulur.

* İkindi ve yatsıda evsat (orta uzunlukta) sûreler okunur.

* Akşamda kısa sûreler okunur.

* Yolculuk, hastalık gibi bir özür olursa, sabah ve öğlede de kısa okunabilir. Hiçbir özür yokken sabahı kısa okumak mekruhtur."

Bunun hikmeti de şöyle açıklanmıştır: "Sabahın ve öğlenin uzun olması bu iki namazın uyku sebebiyle gaflet vakitlerinde bulunmasından ileri gelir: Sabah gecenin sonuna rastlar, öğle de kaylûle denen gündüz uykusu anma rastlar. Bunlarda kırâat uzun yapılır, tâ ki, gaflet ve benzeri bir sebeple geciken kimse böylece namaza yetişsin. İkindi böyle değildir. Çalışanların yorgunluk anında kılınmaktadır, bu sebeple daha kısa tutulur. Akşam dar vakte rastlar, bu sebeple daha da hafif olmasına ihtiyaç duyulur. Ayrıca oruçluların iftarlarını bir an önce açma ihtiyaçları da mevzubahistir. Yatsı ise, uyku ve uyuklamanın galebe çaldığı bir âna rastlar, ancak vakti geniştir, bir bakıma ikindiye benzer."

4- Uzun ve kısa sûreler hakkında ulemâ ihtilaflıdır. Hanefîler Hucurât suresinden Bürûc sûresine kadar olanlara "uzun", Bürûc'tan Beyyine'ye kadar olanlara "orta"; Beyyine'den Nâs suresine kadar olanlara "kısa" demiştir. Şâfiîler Hucurât - Amme arasındakilere "uzun"; Amme - Vedduha arasmdakilere "orta", Vedduha-Nâs arasındakilere "kısa" derler.

Mâlikîler ve Hanbelîler başka sûreler üzerinde dururlar.

5- Son olarak şu noktayı da belirtelim: Sahiheyn'de 13381 gelen bazı rivâyetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın

namazı hafif tutmaya özen gösterdiğini ifade eder. Efendimiz'in namazı en hafif kılan kimse

olduğu, Ol5 belirtilir. Nitekim bir hadislerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle

buyurur:

İ5I tjJü j'\ 2^1^ JİP^jP <3 jjJİHâ il^y -AjjI âö <3 <3İ "Ben uzun

okumak arzusuyla namaza başlarım. Ancak kulağıma bir çocuk ağlaması gelince annesini huzursuz etmemek için uzun okumaktan vazgeçerim." Nitekim rivâyetler, birinci rek'atte 50-60 âyet okuduğu halde, ikinci rek'atte kulağına gelen çocuk ağlaması sebebiyle en kısa bir sûreyi okuduğuna dair örnekler sunar.

Şu halde belli vakitlerde uzun okumak prensip ise de, içinde bulunulan şartlara göre kısa okumak da efdal olmaktadır. [3391

cj \ıyö tjjJl 36 ^jP <3 0l£~ ’.İî Atıl J0l[iiil ^l^ -5

(3 015"" # Olj l ^y> fjıy*- 01x0 I J\ 3)^3

5. (2544)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) cıima günü, sabah namazında Eliflâmmim Tenzil es-Secde, ve Hel etâ alâ'l-insânî hînun mine’ddehr sûrelerini okurdu. Yine Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) cuma namazında Cuma ve Münafıktın surelerini okurdu." 13401

,]u^jOc-İS "3 ;aip Atıl 3^3 jSy ûl[-0

**. viJJL* 4j>- j>- **

6. (2545)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh) sabah namazını kıldırdı. Namazın her iki rek’atinde Bakara sûresini okudu." 13411

L&IÂ aip 3 -AO C)\pS' Cr 4 i d-’APİ 3 ? a -p$\j âJI ~

. j>-\ jlS"Li So ^jP 3

7. (2546)- Fürâfısa İbnu Umeyr el-Hanefî der ki: "Ben Yûsuf sûresini, Osman İbnu Affân (radıyallâhu anh)'m sabah namazlarındaki kırâatinden öğrendim. Çünkü o, bu sûreyi çok sık okurdu." 13421

3* 33*4 Â^ıilı 3» iJlaj ı 3* pT 3 » 3j ı 3 13 • ‘Ap a^i 3*3 3 i - 8 .

■ jijj -]j^'

8. (2547)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan anlatıldığına göre, sabah namazının birinci rekatinde Enfâl'den kırk âyet kadar, ikinci rek'atinde ise mufassal sûrelerden birini okumuştur." 13431

’ojjlvj 143 I jÂi aip 4 iil 33, I 3 yLf- «.IU_wU<2 [; <Jlî aip İsıI 3^3 3 33} -0

. Ap-y>-\ . 3^® ?jlS""-üLl İSI :aJ .AiJaj oç.|3

9. (2548)- Âmir İbnu Rebî'a (radıyallâhu anh) demiş ki: "Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh)'ın arkasında sabahı kıldık. Namazda Yusuf ve Hacc surelerini ağır bir kırâatle okudu.

Bunun üzerine Âmir'e: "Öyleyse fecir doğarken namaza başlamış olmalıdır" dendi. O da: "Evet!" diye cevap

verdi." 13441

3 c-JjJj £c^Zp}\ 3 3® ^ aSİİ J3^ Âl o^»>-l Âpp-Â 3* 6^5 öl[34ÎM aüI-Lp 3 Sl*^» 33^ -10.

ijb 3! A33-I ,]İJÂÂ iiJÜİ 35 3

,V~il <_spl

ö3 ı

الرَّكْعَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا

10. (2549)- Muâz İbnu Abdillah el-Cühenî anlatıyor: "Cüheyne kabilesine mensup bir zât bana: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın sabah namazının her iki rek'atinde de İzâ ziilzilet sûresini okuduğunu işittim, bilmiyorum unutarak mı böyle yaptı, bilerek mi okudu" dedi." 13451

AÇIKLAMA:

Sonuncu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın sabah namazının her iki rek'atinde de aynı sûreyi okuduğunu haber vermektedir. Hadiseyi rivâyet eden sahâbî tereddüt etmektedir: "Resûlullah bunu bilerek mi yaptı, unutarak mı?" Çünkü Aleyhissalâtıı vesselam mûtad olarak her rek'atte ayrı bir sûre okumaktadır. Tabiî ki unutarak yaptı ise, onu yapmak ümmete câiz olmaz, bilerek yaptı ise ümete de caiz ve meşrû olur.

Âlimler bıı çeşit durumlar için yani Efendimizin bir fiili hakkında meşrûluk ve gayr-ı meşrûluk hususunda tereddüt hâsıl olursa: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m fiilinin meşrûluğa hamledilmesi evlâdır" diye kaide koymuşlardır. "Çünkü derler, onun efalinde asıl olan teşrîdir, unutma ise bu asl'ın dışında kalır." Bu hususta usulciiler benzer bir durum

daha zikrederler: Resûlullah'm yaptığı bir iş hakkında bu, cibillî, fıtrî bir davranış mı yoksa şer'î bir beyan mı? diye tereddüde düşülecek olursa, ulemanın ekseriyeti bu fiilin uyulması gereken bir sünnet olduğuna hükmetmiştir. [346]

ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARI

<3j t(jı—ıliSvJl j»L) t (3 ^gJâJl <3 6 IS" İî jl['Up Sl (_jl .1.

ı li_jUîSsJi i»L) (jyj j * j >- ıCE uJi 3 iÂ£i cSüiiiSi 3 3 j ı 3 â

• ^ AİtSjJI ^LÜ! Üjâj (1)1 vÜ-ljj JAİl l3ki« (3 ijli ^lj.(_$Â«jdI I 4^^3-l

1. (2550)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğlede ilk iki rek'atte Fatiha ile iki sûre okurdu. Son iki rek'atte de Fatiha'yı okur, bazan da âyeti bize işittirirdi. Birinci rek'atte (kıraati) uzun tutar ikinci de o kadar uzatmazdı. İkindi ve sabah namazlarında da böyle yapardı." 13471 Ebû Dâvud, bir rivâyette şu ziyadeye şâmildir: "O'nun (aleyhissalâtu vesselâm), halk birinci rek'ata yetişebilsin diye böyle yaptığını zannederdik. " [348]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, bütün namazlarda Aleyhissalâtu vesselâm'ın birinci rek'atleri daha uzun tuttuğunu görmekteyiz. Âlimler, bunu cemaate daha çok kimsenin iştirakine imkan sağlamak için yaptığını söylerler. Dolayısıyle tek başına kılan kimsenin her iki rek'ati de eşit tutmasının efdal olacağını belirtirler. Ancak bazı âlimler, sabah namazının birinci rek'atini her hal u kârda daha uzun tutmanın müstehab olduğuna hükmetmiştir. Diğer vakitlerde cemaatin artma ihtimali bulunma hallerinde birinciyi uzatmak efdaldir, böyle bir

ihtimal olmayan hallerde her ikisini eşit tutmak efdaldir. İbnu Flacer sabahta kırâatm uzatılmasındaki ısrarın sebebini şöyle açıklar: "Zira sabah namazı, uyku ve istirahati tâkib eden bir âna rastlar. Ayrıca bu vakitte kalb, geçim ve şâir meselelerine henüz bulaşmayıp boş bulunması sebebiyle, dil ve kulağa uyum sağlar." 13491

_^;! .]? ^»1 \j J- 6 İ 2 Jl 3 J5 IS”! (jljÂ f : j!i b- 4 -iP 2)1 ÇÂ3 -2

2. (2551)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiımâ) demiştir ki: "Resûlullah'm öğle ve ikindi namazlarında kırâatte bulunup bulunmadığını bilmiyorum." 13501

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'a has bir tereddüde parmak basmaktadır. Kırâati cehri olmayan öğle ve ikindi namazlarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân okur muydu, hemen belirtelim ki bu mesele üzerine İbnu Abbâs'tan üç ayrı rivâyet gelmiştir: "Bir rivâyete göre okurdu, bir rivâyete göre okumazdı, burada kaydedilen rivâyete göre de İbnu Abbâs bu meselede kararsızdır, şekk içerisindedir. Red rivâyeti Ebû Dâvud'da gelir. Kendisine, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğle ve ikindide kıraatte bulunur muydu? diye sorulunca: "Hayır!" cevabını verir. "Belki içinden okuyordu" denince: "Sizin bu sözünüz önceki söylediğinizden de fena. O memur bir kuldu, kendisine emredileni tebliğ etti" der. İbnu Abbâs'ın bu iki namazda kırâati te'yid eden görüşünü Ebû'l-Âliye-el Berrâ rivâyet eder: "İbnu Abbâs'a göre ikindide okuyayım mı? diye sordum. Bana: "O önündedir, ondan az veya çok bir miktar oku" dedi." (Rivâyeti İbnu'l-Münzîr ve Tahâvî kaydetmiştir.)

Öğle ve ikindide kıraatin varlığı hususunda ulemanın bir tereddüdü mevcut değildir. Ebû Katâde Habbâb ve başkalarından gelen çeşitli rivâyetler, hiçbir şekk ifade

etmeden Resûlullah'm öğle ve ikindi namazlarında kırâatte bulunduğu hususunda cezmederler, kesin konuşurlar. Nitekim müteakiben kaydedilecek olanlardan başka, bir önceki hadise bir kere daha bakılabilir. Ayrıca şekk ile yakın zâil olmaz kaidesince, bu rivâyetteki tereddüt, öbür rivâyetlerin kesin ifadesini zedeleyemez, bilakis onlar buradaki tereddüdü bertaraf eder. 13511

<3j ISI JIJJL lyk! İ-î aUİ jiS^[; JIS <up dili (3^’J ö/C" jji __^b-û^-?

jj i j 4 j >-■ y>- i .]dl!S ^4^' <3j t ili! i

3. (2552)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğlede Velleyli izâ yağşâ sûresini okur, ikindide dahi aynısını yapar, sabah namazında bundan daha uzun bir kıraatte bulunurdu. " [352]

I ‘Ue» igJI İ~t~ d»I LS^ dii- dili sijjJI 4 CF. I 4*j d X H o>IŞ

. JI^i\ 4j>-^>-I .JotjlJJlj OLkaJ

4. (2553)- el-Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m arkasında öğleyi kılmıştık. Kendisinden Lokmân ve Zâriyat sûrelerinin âyetlerini peş peşe işitiyorduk." 13531

,]öJj>tL~JI ^il I 'ji dil IJI 3 S j? öo <3 İî ^gJI jl[;L>_£_p dili j*p ^1 -5.

c c

. ijb jjI d>-^>-I

5. (2554)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir namazda secde

edip sonra kıyâma kalktı ve rükû yaptı. Cemaat onun, Elf-Lâm-Mim Tenzile's-Secdetii'yü okuduğunu gördü." 13541

AÇIKLAMA:

1- Hadis burada biraz ihtisâr edilmiş gözüküyor. Ebû Dâvud'daki aslında: "...öğle namazında.." diye sarahat var. Secde'den maksad "tilâvet secdesi'dir. Şârihler, hadisten Resûlullah'ın tilâvet secdesinden kalkınca surenin devamını hiç okumadan rükûya gittiğinin anlaşıldığını belirtirler. Aliyyü'l-Kârî'ye göre, "Kırâat caiz ve hatta efdaldir. Buna rağmen terki ya namazın yeterince ıızamasmdandır, ya da bunun câiz olduğunu beyan etmek içindir. Bununla beraber Resûlullah'ın kıraati terkettiğine dair, rivâyette kesin ve sarih bir ifade mevcut değildir." Ayrıca Aliyyıı'l-Kârî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mezhebimizde (Hanefî) caiz olduğu üzere, rükû, kırâat secdesi yerine geçtiği halde, rükû ile iktifa etmeyip tilâvet için hususi secde yapmıştır, böyle davranışı, amelde efdal olanı tercih içindir." 13551

AKŞAM NAMAZI

jjj t^jtgaj .1 j 4 < 2 jsj >jik\ (3 |^-Sj 3 JJU :<up itti c-ulj wÇj (3 jli[:<Jlî j*^J-l ^ olj^ ^ -1

Uj« :cuiî . ijb jjİ ^jlj (_$jL>tJl 4 j>-y>-1 - J I 3jİ2j 325 # 3^!

. Jp! Aillj I ?(j^l!^Ja!I

1. (2555)- Mervân İbnu'l-Hakem anlatıyor: "Bana Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) dedi ki: "Sen niye akşam namazında (kısânı'lmufassal denilen) kısa sûrelerden okuyorsun? Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Tûlâ't-Tûleyeyn'i okuduğunu işittim." 13561

Ebû Dâvud'un rivâyetinde şu ziyade var: "...Dedim ki: Tûlâ't-Tûleyeyn nedir? Bana "el-A'râf", öbürü de "elEn'âm" diye cevap verdi." 13571

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen kısânı'lmufassal "kısa olan mufassal sûreler" demektir. Mufassal sûreler hangileridir? hususunda ihtilaf edilmiştir. Gerçi sonuncu mufassal'ın Nâs sûresi olduğunda ihtilaf edilmez. İhtilaf hangi

sûreden itibaren mufassaldır sorusunu cevabında düğümlenir: Saffât, Câsiye, Kıtal, Feth, Hucurât, Kâf, Saff, Tebâreke, Sebbehâ ve son olarak da Duhâ suresinin mufassaların ilki olduğu ileri sürülmüştür. Râcih görüşe göre ilk mufassal Hucurât'tır. Cumhur Lem yekün'ü kabul eder. Bu sûrelere mufassal denmesi, besmele ile sık sık aralarının ayrılmış olmasına binaendir. Tıvâl'a gelince bunlar Hucurât'tan Bürûc'a kadar olanlardır. Biirûc'tan Lem yekiin'e kadar olanlar da vasat'tır.

2- Tûla't-Tûleyeyn en uzun iki sûrenin en uzunu demektir [35SI Bu en uzun iki sureden maksad nedir?

İbnu Hacer, bu tâbir üzerine ulema arasında cereyan eden ihtilafları kaydeder. Buna göre eliflâmmîmsâd; elA’râf; el-Mâide, el-A’râf; el-Enâm, el-A’râf; el-Bakara, el-A'râf. İbnu Hacer, iki en uzundan en uzun tabiriyle A'râfın kastedildiği hususunda ittifak hâsıl olduğunu belirtir. Kur'an-ı Kerim'de en uzun surenin Bakara olmasına rağmen A'râfta ittifak hâsıl olması meselesini açıklama sadedinde İbnu Battâl'm şu izahını kaydeder: 'Bakara yedi uzunun (es-Seb"uttıvâl) en uzunudur. Eğer (râvi Zeyd İbnu Sâbit) bunu kasdetseydi uzunların en uzunu (tula't-Tıvâl) derdi. Onu kasdetmemiş olması A'râfı kastettiğine delâlet eder, çünkü o Bakara'dan sonra sûrelerin en uzunudur." Bu yorum Nisâ sûresi, A'raftan

daha uzun denilerek tenkid edilmiştir, ancak bu tenkid maksada muvafık bir tenkid değildir, zira (Zeyd İbnu Sâbit) âyet sayısına itibar etmiştir. A'râf sûresinin âyet sayısı, Nisâ sûresinin ve yedi uzuna giren Bakara'dan sonraki sûrelerin âyet sayısından daha fazladır. Tenkidci ise, sûrelerdeki kelime sayısını esas almıştır, zira Nisâ sûresinin kelimeleri A'râfm kelimelerinden yüz kelime fazladır."

3- İbnu'l-Münîr, bu hadise dayanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nadiren de olsa akşam namazında uzun sûre okuduğunu istidlal eder.

4- Yine bu hadisle istidlal edilerek akşam vaktinin uzadığına ve akşam namazında kısa olmayan sûrelerin okunmasının da müstehab olduğuna hükmedilmiştir. [359]

Laa*j Uü L* ç <3 ^ £<31 [:cJli aül (*l ~ Jm

2. (2556)- Ümmü'1-Fadl (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın akşam namazında ve'lmürselâti urfen suresini okuduğunu işittim. Bundan sonra artık bize, ruhu kabzedilinceye kadar hiç namaz kıldırmadı." [360]

AÇIKLAMA:

1- Burada Ümmü'1-Fadl diye künyesi ile zikredilen râviye kadın İbnu Abbâs'ın annesidir (radıyallâhu anhüm). İsmi Lübâbe Bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'dir. Hz. Hatice validemizden sonra ilk müslüman olan kadın olduğu söylenir (radıyallâhu anhLimâ). Ne var ki, Saîd İbnu Zeyd'in muhterem zevceleri -ki Hz. Ömer'in kız kardeşidirFâtıma Bintul-Hattâb'm ikinci sırada yer alması daha sahihtir.

2- Bu rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından önce kıldırdığı son namazın akşam namazı olduğunu haber vermektedir. Halbuki Hz. Aişe'den gelen bir

rivâyette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbma kıldırdığı en son namazın öğle namazı olduğu" ifade edilir. İbnu Hacer, delillere dayanarak, Hz. Aişe hadisi'nin Mescid'de kıldırılan son namazı Ümmü'1-Fadl hadisinin de evde kıldırılan son namazı kasdettiğini belirterek iki rivâyeti te'lif eder. 13611

(3 i-fi-îj-* I J*-, J»I ^ 3J-öj Öl [\ Lg-lP 4Üİ Â-İJlp 3.

3. (2557)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), A'râf sûresiyle akşamı kıldırdı. Sûreyi ikiye bölerek her iki rek'atte bir parçasını okudu." [362]

Ji jı

\ e .](3 I yu İ-j- aUİ 3j-öj : Jli <up aJJİ -4

4. (2558)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı akşam namazında et-Tûr sûresini okurken işittim." 13631

ijli ^)\ A>-y>-\ aJJİ jj& Ji ; IyL® C-jj>k 1 2 [: Jli (_£J_£_ül oL»Jt£- 3 Cj^"3

5. (2559)- Ebû Osmân en-Nehdî anlatıyor: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'m arkasında akşam namazı kılmıştım. Namazda Kulhüvallahü ahad'i okudu." [364!

. y >-1 .] (_j^j,ı Şo {jp 3 jj® ^ 3 <3j~v 01 [<UXP aJJİ^LP -6.

6. (2560)- Abdullah İbnu Utbe İbni Mes'îıd anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam namazında Hâmîm-ed-Duhân sûresini okudu." 13651

3 \'Jâ& 3*y*J*l c3l39 adI 3^3 3 i Jli aül-lp (_J -"7

01 ilSJj ^10 01 l _3~ 4ji>« oJJas ÂiJliSl 3 3 ^ (J3alı jl3i 3* OlJüll ^»0 o>Jjl I

l oA4j 0"Jj3 3 Ji . ajlO 3 *^"^-^ vULil < 0 ?-) 0 J->jJ 3 * Lü 1133* 13jli 3 ? I“ 4 j

. oJJL« ^>-^>-1 si-dl

7. (2561)- Ebû Abdillah es-Sunâbihî anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'in hilafeti sırasında Medine'ye geldim, arkasında akşam namazını kıldım. İlk iki rek'atinde Fatiha ile (kısâm'lmufassal denen) kısa sûrelerden birer sûre okudu. Sonra üçüncü rek'ate kalktı. Ben (ne okuyacağını işitmek için) hemen kendisine -elbisem elbisesine değecek kadar- yaklaştım. Fatiha ve beraberinde "Rabbenâ lâ tuziğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ veheb lenâ min ledünke rahmeten inneke ente'l-Vehhâb. (Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra kalblerimizi saptırma. Katından bize bir rahmet lütfet, sen çok lutfedenlerdensin)" âyetini okuduğunu işittim." [366]

AÇIKLAMA:

1- Burada üçüncü rek'atte Fatiha'dan sonra âyet kırâati mevzubahistir. Ebû'l-Velîd el-Bâcî bunu bir nev'i kunût ve duâ olarak değerlendirir ve bazı âlimlerin, bunu akşam namazında -ve hatta bütün namazlarda- tecviz ederken diğer bazılarının tamamen reddettiklerini söyler.

2- Buraya kadar kaydedilen rivâyetler, akşam namazında illâ da şu şu sûreler okunacak diye bir sınır olmadığını göstermektedir. Resûlullah'tan kısa sûrelerin okunmasına dair tavsiyeler var ise de cemaatin durumuna hamledilmiştir. Gerek Resûlullah ve gerekse Ashâb ve diğer selef büyüklerinden, akşam namazında uzun sûrelerin de okunduğuna dair rivâyetler gelmiştir. 13671

YATSI NAMAZI I ş-Liodl 3 I 'jÂ-i Atıl ıj 01 T[; Jli aJJİ ^33 L j*' -1 - CE 3 * L 03

. 3 I-—4j>3'l

1. (2562)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsı namazında Veşşemsi ve duhâhâ ve benzeri sûreleri okurdu." 13681

AÇIKLAMA:

Bu rivâyetten Resûlullah'm yatsı namazında fazla uzun sûrelerden okumayıp, uzunlukça Veşşemsi ve duhâhâ'ya benzeyen sûreleri okuduğu anlaşılmaktadır. Sahiheyn'de gelen bir riyavet yatsının uzatılmaması için bazı uyarılarda bulunduğunu da göstermektedir: Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'m yatsı namazında uzun sûre okuduğunu

o ^ . c o p

işitince çağırıp şunu söyler: p—3 £*33} L&lA^ij (_ r ~LeuJlj Ijili

ü*

ÜI

ISI Ijlıi Slit* İŞ O^SvJ d)I 331

'M J^ool di^

"Ey Muâz, fitne mi çıkarmak istiyorsun! Halka imam olunca Veşşemsi ve duhâhâ'yı, Ve Sebbih isme Rabbike'lA'lâyı, Velleyli izâ yağşâ'yı oku!"

Şu halde bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yatsıda bu ve benzeri sûreleri okuduğunu ifade etmektedir.

[3691

I jLiotil ^1-/3* j&I» 3 S) IS": İ~I~ 1) 1 [ )4_Ip auI 3^3 3jş^I -2.CE ç^otILı (j 3 *- 5 JI (_£A>-I 3 I 3 S-®

. ap» bç.35 JI \h°yp jX^\ 1wb>-I Ldi[;djIbr^eüI ■iljj-^-A-JI .Jo^üjJIJ

2. (2563)- el-Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bir yolculuk sırasında yatsıyı kılmıştı. İki Tek’atin birinde Vettîni ve’z-Zeytûni'yi okudu." [370]

Sahiheyn'de şu ziyade yer alır: "Sesçe ve kırâatçe O'ndan daha güzel kimseye rastlamadım." [371]

.OlyUI ÂİS 3 ^JS"" 3 1*3^* $ ^ <3 I 3 Â 4 o3b>-J ^13 ISI S) IS" ;L»-^ip 3)1 3 ^ 5) 3 *-^ S)I[3^3 -3.

. Ja32JjÜI İO^jP ^y> bJj>-IjJI AjtSÇJI 3 C-cJIj 0333'"""^ IjIŞo-I IJÂİj e)ISj . jTyiJI 3 ^

3. (2564)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) tek başına namaz kılınca dört rek'atin her birinde Fatiha'yı ve Kur'ân'dan bir sûreyi okurdu. Bazan da farz namazın bir rek'atinde iki ve üç sûre birden okurdu. Akşam namazının iki rek'atinde aynı şekilde Fatiha ve birer sûre okurdu." 13721

İ-f- aDİ JC-otC - Aİ \ Sjş-S"" ÖJ OjdtÇ’ Sjjd 3^3.1 3“^“[®A>- 3 P A^uI ^j£- (_^ot-İ

. L_£j>- j>-\ JâŞ^SC].! ş 0(>JI 3 3-ÛI Lb

■* İS'*'

4. (2565)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihi anlatıyor: "Mufassal sûrelerden -uzunu olsun, kısası olsunhiçbiri yoktur ki, ben onu Resûlullah'ın namaz kıldırırken okuduğunu işitmemiş olayım." [3731

. 11 (j

. ı-g-ı»'

%ÂJj\p 3 AjL>w 5 ly 4 ölSj Âjj-d 6^3 __ _ _

;3lSS ,ojJ1a»İ ?3US Ç'3~" (-5 iojL -3^® c# Aiil 3US ljıJS"S ljAi»-) . a>-l Aiil 3 * OlA^cül 4j>- ^>-l .J a^ 3 jLtf an! d)l ojjj^-l • a))l 3j-Sj**

İ P „ . . « f / u A < , , popoca P P O ., j! ^ {

01 '.tt JJLaİ ! İJJl Üİ tli 'tJup l4J

^L^İİJ

5. (2566)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) askerî bir birliğin başına bir adamı komutan yapmıştı. Bu zât arkadaşlarına namaz kıldırırken, her seferinde kırâatını kul hüvallahu ahad ile tamamlıyordu. Döndükleri zaman durumu Hz. Peygamber'e söylediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sorun ona niçin öyle yapıyormuş?" buyurdu. Dediği gibi kendisine sorulmuştu.

"Çünkü O, Rahmân'ın sıfatıdır, ben onu okumayı seviyorum!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ona bildirin, Allah onu seviyor!" müjdesini verdi." [3741

AÇIKLAMA:

Bu hadiste birkaç mes'ele dikkatimizi çekmektedir:

* Namazda zamm-ı sûre makamında iki ve daha fazla sûrenin okunması. Rivâyette bu husus açıktır. Zira komutan normal kıraatini yapınca en sonda İhlas suresini her rek'atte okumaktadır. Bu hususu te'yid eden başka rivâyetler İbnu Abbâs ve Enes (radıyallâhu anhüm)'den yapılmıştır. 2564 numaralı Nâfî hadisi de bunu te'yid eder. Buhârî'de gelen Enes hadisi, sadedinde olduğumuz hadisin bir farklı rivâyeti olabileceği gibi, ayrı bir vak'a da olabilir, hatta bu ihtimal daha kuvvetli. 13751 Şöyle der: "Ensar'dan bir zat, Kıiba mescidinde onlara imamlık yapıyordu. Namazın her rekatinde okuduğu sûreyi kulhiivallahu ahad'i okuyarak başlatıyor, namazdan çıkıncaya kadar böyle yapıyor, asıl sûreyi ondan sonra okuyordu.

Arkadaşları bu durumu kendisine açarak:

"Sen namazı İhlas sûresiyle başlatıyor, sonra da onu yeterli bulmayıp bir başka sûre ilave ediyorsun. Ya sadece onu oku veya onu terket, bir başka sure oku (aynı rek'atte ikisini birden okuma)!" dediler. İmam onlara:

"Ben onu terketmem. Bu şekilde imamlık yapmamı dilerseniz yaparım, bundan hoşlanmıyorsanız ben imamlığı terkederim" dedi. Cemaat onu aralarında en faziletli kimse biliyorlardı, başkasının imamlık yapmasına gönülleri razı olmadı. Resıılullah (aleyhisallâtu vesselâm) kendilerine uğrayınca durumu açtılar. Bunun üzerine (imamı çağırarak):

"Ey falan! Arkadaşlarının söylediklerini niye yapmıyorsun! Her rek'atte bu sûreyi okumaya seni sevkeden sebep nedir?" diye sordu. Adam:

"Ben onu seviyorum!" cevabını verince, Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ona olan sevgin seni cennete sokacaktır!" müjdesini verdi."

Bu zâtın Külsum İbnu'l-Hidam olduğu belirtilir. Şu halde bu rivâyet, bir rek'atte iki ayrı sûrenin, zamm-ı sûre makamında okunacağını te'yid etmektedir. Ve buna delâlet eden rivâyetler birden fazladır.

* Bu rivâyette dikkat çeken ikinci bir husus, namazın bütün rek'atlerinde aynı sûrenin tekrarı'dır.

* Bir diğer mesele: Namazda okunan sûreler arasında Kur'ân-ı Kerîm'deki tertibin dışına çıkmak. Görüldüğü üzere İhlas sûresi her rek'atte sonda (veya başta) okunmak suretiyle Kur'ân'daki tertibe okumada riâyet edilmemiş olmaktadır. Bunun rivâyette başka örnekleri de gelmiştir. İbnu Hacer onlara dikkat çeker. Fukaha, Kur'ân'daki sûre tertibinin tevkifi olmayıp ıstılahı olduğuna, yani vahye müstenid olmayıp, Ashâbm içtihadına binaen olduğuna dikkat çekerek bu tertibin kırâatle bozulmasını büyütmezler. Sözgelimi Şâfiîler ve Mâlikîler, sıranın bozulmasını sadece evlâ olana muhalif bulurlar. Hanefiler ve Hanbelîler ise mekruh addederler. 13761

IJLaI (Jlü . (3 ^(3 İ ■ - 6

j 2&2\ ifa 'o\t# Ji #3

3 oipjUJij ^JjLc* (3 ojjj 3 cjIjjI(3

3 6 J ^ <3 1^3 <3 Cf^3 j fhi li

Jlij .Ig-Aİ 3 ^ 33 ^ lijj 3

»JCİLj« .jjJüJI jyUl *j 3 4_»JiİP

6. (2567)- Şakîk İbnu Seleme (rahimehullah) anlatıyor: "Bir adam İbnu Mes'ud'a gelerek:

"Ben bir rek'atte mufassal sûrelerin tamamını okudum" dedi. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) da:

"Şiir mırıldar gibi mırıldar, meyve döküştürür gibi döküştürür müsün? Olmaz öyle şey! Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek rek'atte birbirine denk iki sûre okurdu. Bir rek'atte, İkterebet ve el-Hâkka sûrelerini, bir rek'atte Vettûr ve Vezzâriyât sûrelerini; bir rek'atte Ve izâ vaka'at ve Nûn sûrelerini; bir rek'atta Seele sâîlun ve ve'nNâzi'ât sûrelerini; bir rek'atte Veyltin li'l-Mutaffifîn ve Abese sûrelerini, bir rek'atte el-Müddessir ve, elMüzzemmil sûrelerini; bir rek'atte Hel Etâ ve Lâ Uksimu biyevmi'l-Kıyâme sûrelerini, bir rek'atte Amme yetesâelûn ve Ve'l-Mürselât sûrelerini; bir rek'atte de ed-Duhân ve İzâ'ş-Şemsü Küvvirat sûrelerini okurdu." 13771 Bu rivâyet, metin olarak Ebû Dâvud'un ıivâyetidir. Ebû Dâvud: "Bu İbnu Mes'ud'ıın telifidir" demiştir. Bunu Alkame ve Esved'den kaydeder. Diğerleri, sûreleri zikretmezler. 13781

AÇIKLAMA:

1- İbnu Mes'ud'a gelip bir rek'atte mufassal sûreleri okuduğunu söyleyen kimsenin Nehîk İbnu Sinân el-Becelî olduğu Müslim'in bir rivâyetinde tasrîh edilmiştir.

2- Daha önce de belirtildiği gibi mufassal sûrelerin hangi sûreden başladığı ihtilaflıdır. (2555. hadisin açıklamasına bakılsın.)

3- Müslim'in bir rivâyetinde İbnu Mes'ııd'a gelen Nehîk, bir harfin okunuşunu sorarak söze başlar:

"Ey Ebû Abdirrahman şu harfi nasıl okursun? Elif mi, yâ mı? Yani yş- s-b» yy mi yoksa yy s-L*

j-bmi?" dedi."

İbnu Abbâs, bu soruyu iyi karşılamaz ve adamı azarlayıcı bir üslubla cevaplar:

"Sen bu harf dışında bütün Kur'ân'ı araştırıp (kavradınmı) ki bunu soruyorsun!"

Adam bu soru üzerine bir rek'atte bütün mafassal sûreleri okuduğunu söyler. İbnu Abbâs, rivâyetin sadedinde olduğumuz vechinde de görüldüğü gibi, adamı kınamaya devam eder ve Kur'ân'm şiir mırıldanırcasma hızlı okunmayacağını belirtir.

Mırıldanmak diye çevirdiğimiz hezze kelimesi sür'atle çok çabuk söylemek mânasına gelir. İbnu Mes'ud hızlı tilâveti, sallanan hurma ağaçlarından, âdi çürük meyvelerin patır patır dökülmesini de benzetir. Maksad, Kur'ân'm hızlı şekilde okunarak tefekkür ve taakkul edilmeden, mânası ve maneviyatı yaşanmadan, lafzan telaffuz edilmesini takbihtir. Esâsen Kur' an'ın bu şekilde anlaşılmadan okunması başka rivâyetlerde de takbîh edilmiştir: "Bazı insanlar Kur'an okurlar ama, okudukları gırtlaklarından öte geçmez, ama kalbe varır, orada yerleşirse faydalı olur."

4- Birbirine denk iki sûre tabirinde kasdedilen denklik nedir? Bazı âlimler mâna denkliği demiştir: Mev'ize ve hikmet gibi. Bazıları da âyet sayısı denkliği demiştir. İbnu Hacer'e göre mânaca denkliğin kastedilmiş olması daha kavidir.

5- Namazda birden fazla sûre aynı rek'atte okunabilir, câizdir. Zira iki sûrenin birleştirilmesi -rivâyette görüldüğü üzere- câiz olunca, ikiden fazlasının birleştirilmesi de câizdir. Hz. Peygamber'in mufassal sûreleri birleştirdiğine dair rivâyet geldiği gibi -nadiren de olsa- Bakara gibi uzun sûreleri birleştirdiği de rivâyet edilmiştir.

6- Kur'ân acele okunmamalıdır, bu mekruhtur. Ağır ağır, tefekkür edilerek okunmalıdır.

7- İki rek'atli namazlarda her iki rek'atin kıraatlerini birbirine denk tutmak efdaldir. Sabah namazında birinci rek'atin daha uzun tutulmasının efdal olacağı daha önce geçmişti : [379]

İâjL ! İ~f- a»! 30l[Atıl ü>) -7-CE OİJ .Ü-îIIp 01

. c-3l iÜüU yyü

7. (2568)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece namazına kalktı ve sabah vakti girinceye kadar namaza devam etti. Namazda tek âyet okudu. O da şu (meâldeki) âyettir: "Onlara azab edersen, doğrusu onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan, güçlü olan, Hakim olan şüphesiz ancak sensin" (Mâide 118). 13801

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet aynı âyetin her rek'atte okunabileceğini, bunun câiz olduğunu ifade etmektedir. Ancak efdal olan her rek'atte farklı âyetlerin (veya sûrelerin) okunmasıdır, daha önce belirttik (2535. Hadis). 13811

Li aJ Etli \jAj iJLs tljyıll kul 0l[.8.

• üi)j *>.■ -]'M 3 15 ^0\ oıs' Jufıjıs

8. (2569)- Ebû Seleme anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), halka akşam namazı kıldırmıştı. Namazda kırâatte bulunmadı. Namazdan çıkınca kendisine:

"Kur'ân okumadın!" dendi.

"Rükû ve secdeler nasıl oldu?" diye sordu.

"İyi oldu!" dediler.

"Öyleyse, tamamdır!" dedi." 13821

AÇIKLAMA:

Bıı hadisi Beyhakî, "Kırâati unutandan kıraat sakıt olur diyenle sakıt olmaz diyenler" adını verdiği bir bâbta zikreder. Hadis zayıftır. Ayrıca hadisin bir başka vechinde Hz. Ömer'in bu namazı iade ettiği tasrîh edilmiştir. Ulema, Resûlullah'ın "Fatiha okunmayan namaz eksiktir" hadisine dayanarak bununla amel etmemişlerdir. Bu rivâyet hakkında İmam Mâlik'e sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Ben Ömer'in böyle bir şey yapacağını kabul edemiyorum. Hadisi de kabul edemiyorum. Halk, Ömer'in akşam namazında böyle yaptığını görecek, onu uyarıp haber vermeyecekler... Bu olacak şey değil. Kanaatimce kim böyle bir fiil işlese, ne kendi namazı ne de ona uyanların namazı sahihtir. " [383]

CEHRİ OKUMA

luip j£.\ Uj Uİ \Ji oö^l $ j[alp ai îjij* J ^ .1.

. JJİ . JiS'Llp LLoL>-l

1. (2570)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) demiştir ki: "(Kur'ân) her bir namazda okunur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bize hangilerini işittirmişse biz de size işittiriyoruz. Hangilerini de gizlemişse biz de size gizliyoruz." [384]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen "işittirme"den maksad cehri olan kıraatlerdir. İslâm ümmeti cuma namazı, sabah namazı, akşam ve yatsı namazlarının ilk rek'atlerinde cehri olacağı, akşamın son rek'ati ile yatsının son iki rek'ati, öğle ve ikindinin bütün rek'atlerinde gizli okunacağı hususunda icma etmiştir.

* Bayram ve istiska (yağmur) namazlarında da ihtilaf edilmiştir. Hanefî mezhebi bunların ikisinde de cehri okumaya hükmeder.

* Gece nafileleri gizli de olabilir, cehrî de. Gündüz nafilelerinde gizli okunur.

* Küsûf namazı gece olursa cehrî, gündüz olursa gizli olur.

* Cenaze namazı gecegündüz gizli olur. Geceleyin cehri olacağı da söylenmiştir.

* Yatsı gibi bir gece namazını, vaktinde kılamasa da ertesi gece kaza edince cehrî yapar. Gündüz kaza ederse esahh olanı sırrî yapmasıdır, cehrî de yapabilir.

* Öğle gibi bir gündüz namazı kazaya kalsa, giindüzleyin kaza etse gizli yapar, gece kaza ederse esahh olanı cehrî yapmasıdır. Gizli de yapabilir.

Bu meselede "gizli yapar" ve "cehrî yapar" sözleri vecîbe ifade etmez, sünnet ifade eder. Aksini yapması, namazın sıhhatini bozmadığı gibi secde-i sehiv de gerektirmez. 13851

^y> i»I ıjX’ Üt* <U-J OİS ûI[4Üİ -2

jSsj t! t :# Jli # -Up L»JLî ;Jli .<up 4ül

iİJj 3^*5 -3t* .4Üİ 3t cuyŞ-t Jİ c-JlJ

JajjJJtj jj ! 4j>- j>~\ .J lii al |4Üİ t 3^® I *i\j c-dlj

\ 3^ .Lça ^ijI ti t [’.İ-İ- 4ül J(jLHi (3 *•J-I ^Ij ^

.]ULİ C/t

2. (2571)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gece (evinden) çıkmıştı. Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e uğradı. Alçak sesle namaz kılıyordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'e uğradı, o da yüksek sesle namaz kılıyordu."

Râvi der ki: "Resûlullah'ın yanında toplanınca Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Ey Ebû Bekr sana uğradım sen sessizce namaz kılıyordun." Ebû Bekr:

"Ben konuştuğum Zât-ı Zülcelâl'e sesimi işittirdim ey Allah'ın Resûlü!" cevabını verdi.

Hz. Ömer'e de:

"Sana da uğradım. Sen yüksek sesle namaz kılıyordun!" dedi. O da şu cevabı verdi:

"Ey Allah'ın Resûlü! Uyuklayanı uyandırıyor, şeytanı da uzaklaştırıyordum." 13861

Haşan Basrî rivâyetinde der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) Hz. Ebû Bekr'e: "Ey Ebû Bekr sen sesini biraz yükselt!" dedi. Hz. Ömer'e de: "Sesini sen de biraz alçalt!" buyurdu." 13871

i ysâ^-\ Oj elçi £-çl jlJü c^S"Aj °^j oÂa JiU \&ss- dili ıj ,l

di/2jtj dili diajs^ ^oii .ojjJüJl oA& ojjJüvJl ojji IjÂJ oJU £jj Ç wüsj[üljj.Jltöt

. ijb jjl dj>-y>-l .Joii^l Jİ ^SvAS""# ^Jl jüu

3. (2572)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den yapılan rivâyette, bu kıssa aynen zikredilir, ancak Hz. Ebû Bekr'e:

"Sesini biraz yükselt", Hz. Ömer'e de: "Sesini biraz alçalt" dedi" cümleleri zikredilmez."

Fakat şu ziyadede bulunur: "Ey Bilâl seni, şu sûreden ve şu sûreden okurken işittim" dedi. (Bilâl) cevaben: "(Kur'ân) tatlı bir kelam, Allah onu kısım kısım yapıp bir araya getirdi" dedi. Sonunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hepiniz isâbet ettiniz!" buyurdu." 13881

AÇIKLAMA:

1- Ebû Hüreyre'den yapılan bu rivâyeti Ebû Dâvud özetleyerek kaydetmektedir. Yani Ebû Hüreyre'nin de, bir önceki hadiste yani Ebû Katâde rivâyetinde tafsilatlı olarak kaydedilen -kıssayı aynen anlattığını belirttikten sonra, onda yer almadığı halde Ebû Hüreyre'nin rivâyetinde mevcut olan ziyadeyi kaydeder. Ebû Dâvud, kitabının hacmini artırmamak için rivâyetlerinde bu usluba sıkça başvurmaktadır. Birinci ciltte Ebû Dâvud'un kitabını tertipte takip ettiği metodu açıklarken bu hususu belirtmiş idik.

2- Ziyade kısımda kasdedilen hususa gelince: Orada şu mâna ifade edilmektedir: "Kur'ân baştan sona güzel, tatlı bir kelâmdır. Allah onu sûre sûre, âyet âyet ihtiyaca göre beyân buyurup bir araya getirmiştir. Biz ondan hoşumuza giden, gönlümüzün arzu ettiği miktarı, kısmı okuruz." Allahu a'lem.

Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm), en sonda alçak sesle okuyan Ebû Bekr'e, yüksek sesle okuyan Hz. Ömer'e, değişik sûrelerden okuyan Bilâl'e böyle okuyuşlarının gerekçesini dinledikten sonra, gayeye göre Kur'ân'ın alçak sesle de yüksek sesle de kıraat edilebileceğini, şu veya bu sûresinden okunabileceğini belirtmek sadedinde: "Hepiniz isâbet ettiniz, (doğru ve uygun hareket etmektesiniz") buyurur. 13891

^U^i-l (1)1 !(Jl-ai .öç-l^âJLı ^jlj^sl culp Jjj ^Aj ^llil ^ öl[l^iUJl - 4 .

4. (2573)- el-Beyâzî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılmakta olan insanların yanma geldi. Kırâatte sesleri yüksekti. Hemen: "Namaz kılan kimse Rabbine münâcaatta (hususi konuşmada) bulunuyor demektir. Öyleyse ne şekilde münâcaatta bulunduğuna dikkat etsin. Kur'ân'ı birbirinize cehren okumasın!" dedi." 13901

AÇIKLAMA:

1- el-Beyâzî: Ferve İbnu Amr İbnu Vedka'dır. Beyâz, Hazrec kabilesine bağlı bir kolun adıdır. Ferve (radıyallâhu anh) Akabe ve Bedr'e ve daha sonraki gazvelere katılan ilklerden biridir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine bahçelerinin meyvelerini ona tahmin ettirir, onun tahminine göre zekat tarhederdi. Tahminlerinde hiç yanılmadığı belirtilir.

İmam Mâlik'in, bu rivâyette ismini zikretmeyişinin sebebi, bazılarına göre, onun Hz. Osmân'ı şehid edenlere yardım etmiş olmasıdır. Cemel savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Allah yolunda çokça tasadduk edenlerdendir, (radıyallâhu anh).

2- Hadisin başka vecihlerinde, hadisenin ramazanda geçtiği, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kapısı hasır olan yuvarlak bir çadırda itikâfa çekilmiş bulunduğu belirtilir.

3- Hz. Peygamber çadırdan çıkıp halkın yanma gelince, herkesin namazda yüksek sesle kırâatte bulunduğunu görüyor ve rivâyette belirtildiği üzere, müdâhale ederek seslerini kısmalarını irşâd buyuruyor. Yani namaz bir münâcaat, kişinin Rabbine husûsî konuşması, kalbini, içini

açması olduğuna göre, bunu sesli yapmasına gerek yoktur. Başkası duymayacak şekilde, kendisinin ne dediğini tefrik edebilecek kadar alçak bir sesle yapması yeterlidir. Çünkü Rabb Teâlâ münâcaatlan işitmek için insanlar gibi yüksek sese muhtaç değildir.

İbnu Abdilberr, musallinin Rabbine yaptığı miinâcaatı: "Namazda huşû ve kalbin ihzarı" olarak tarif eder. Kadı İyâz ise: "Bıı, kalbin ihlâsı; ve sırr'ın; namazda Allah'ın zikri ve hamdi ve Kitabının okunması yoluyla başka şeylerden boşaltılması" diye tarif eder.

Kulun Rabbine münâcaatı'nı: "Namazda yapması ve söylemesi matlub olanları yerine getirmesi, yasaklanan söz ve fiillerden de kaçınması" olarak tarif edenler de olmuştur.

Rabb Teâlâ'nm kula olan miinâcaatı ise ona rahmet ve rıza ile teveccüh buyurması, bir kısım marifete ulaştırıp sırrlara erdirmesidir.

Bu hadiste, Ebû'l-Velîd el-Bâcî'nin dikkat çektiği üzere, namazın taşıdığı mânaya ve ondaki maksada dikkat çekilmektedir, tâ ki kul, namaza girebilecek mekruhlardan kaçınma hususunda daha çok gayrete gelsin, namazın kemalini arttıracak tâate müteallik işlere daha fazla yönelsin.

3- "Öyleyse ne şekilde miinâcaatta bulunduğuna dikkat etsin" ifadesi, Kur'ân'ı mekruh olan bir tarzda münâcaatta kullanmamaya bir uyarıdır. Yani, her ne kadar Kur'ân'ın tilâveti baştan sona bütün âyetleriyle bir tâat ve vesile-i kurbet ise de, okunuş tarzı itibariyle gayeden uzaklaşılabilecektir, onu sadece okumak yeterli değildir, usûle de dikkat etmek gerekir... vs. denmek istenmiştir. Nitekim, müteakip cümle mekruh olan tarzı beyan etmekte

ve yasak koymaktadır: "Birbirinize karşı Kur'ân'ı cehren okumayın."

Bazı şârihler bu yasağı şöyle açıklar: "Çünkü böyle yapınca (başkasının yanında cehri okuyunca) diğer kimseler rahatsız edilir ve kâmil bir ihlasla namaza girmesine, kalbinin kendini tam olarak namaza verebilmesi için başka meşguliyetlerden boşaltmasına, Rabbine münâcaat sırasında okuduğu Kur'ân âyetlerini teemmül ve tefekkür etmesine mâni olunur. Musalliye verdiği ezâ sebebiyle yüksek sesle Kur'ân okumak yasaklanırsa hadis ve diğer şeylerin yasaklanması evlâdır."

İbnu Abdilberr der ki: "Müslüman, bir başka müslümâna iyi bir amel yaparken ve Kur'ân okurken ezâ vermekten yasaklanırsa, başka şekillerde verdiği ezânın ne kadar şiddetli bir haram olduğu anlaşılır."

Son olarak şunu da belirtelim: Resûlullah'ın yanındakileri rahatsız edecek şekilde yüksek sesle münâcaat ve tilavet-i Kur'ân'da bulunanlara müdâhalesini haber veren başka rivâyetler de vardır. 13911

. Ijjia ç&jî ^ ; JlS *up aJJİ -5.

5. (2574)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geceleyin kırâatı bazan yüksek sesle, bazan da alçak sesle olurdu." [392]

AÇIKLAMA:

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) bu rivâyette Resûlullah'ın gece tilâvetlerini nasıl yaptığını ifade ediyor: Bazan yüksek, bazan alçak sesle yaptığını haber vermektedir. Yani odada yalnız olduğu, yanında rahatsız olacak uyanık veya uyuyan biri olmadığı zamanlarda yüksek sesle okuduğu- yalnız olmadığı hallerde de alçak sesle okuduğu anlaşılmaktadır.

Yine Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde, Resûlullah hücresinde iken (geceleyin) odanın içerisinde bulunan kimsenin işiteceği kadar (mütavassıt) bir sesle kırâatte bulunduğunu belirtir. Şârihler, mescidde olduğu takdirde sesini daha yüksek tuttuğuna dikkat çekerler. [393]

^Lı İjSCcüI :\jâj ı_1 (jş (j ass- auI :JU H-üi

. Jlj JjiSU (j .'''‘Z'

Al ı

6. (2575)- Abdullah İbnu Şeddâd anlatıyor: "Ben Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in: "Ben üzüntü ve hüznümü yalnız Allah'a açarım..." meâlindeki âyeti (Yûsuf 86) okurken (boğuk boğuk çıkan) sesini en arka safta olduğum halde işittim..." 13941

AÇIKLAMA:

1- Neşîc boğazla göğüs arasında gidip gelerek çıkan sese denir. Normal çıkan sesde bu hal olmaz. Şu halde ağlamaklı bir sestir. Yani kişinin içinden tabiî olarak ağlamak gelir, o ise iradî olarak mâni olmak veya ağlamanın şiddetini asgariye düşürmek ister, işte bu halde, dilimizdeki boğuk boğuk diye ifade edilen bir ses çıkar, Araplar bunu neşîc olarak ifade etmiştir.

2- Rivâyetten Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in bu âyeti okurken -imâmeti esnasında- kendini tutamayıp ağladığını anlıyoruz. Esasen Buhârî, hadisi şöyle bir bâb başlığı altında kaydeder: "İmâm namazda ağlarsa..."

Namazda ağlamanın hükmü nedir, namazı bozar mı, bozmaz mı? Buhârî, münakaşalı meselelere girerken, hükme delâlet eden kesin bir başlık atmaz, sadece meseleye dikkat çekici bir ifadeye yer verir. Burada da öyle yapmıştır. Nitekim:

* Şa'bî, Nehâî, Sevrî gibi bazılarına göre namazda ağlamak namazı bozar.

* Hanefîlere ve Mâlikîlere göre, cehennemi hatırlayıp, uhrevî istikbalden hâsıl olan korku sebebiyle ağlamışsa, bu namazı bozmaz.

* Şâfiîler'de üç ayrı durum mevzu bahistir:

* Ağlamaktan iki yabancı harf zuhur ederse namazı bozar, değilse bozmaz. Esahh görüş budur.

* Mutlak olarak bozmaz, çünkü ağlamak kelâm cinsine girmez. Ağlamaktan hiçbir gerçek harf hasıl olmaz, sadece bir ses benzerliği ortaya çıkar.

* Ağzı kapalı ise bozulmaz. Aksi takdirde iki harf zâhir olacak kadar ses çıkarsa bozulur.

3- Namazda ağlamayı tecviz ederek namazı bozmayacağını söyleyenlerin başka delilleri de var: Hz. Ebû Bekr ve Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da namaz sırasında yanındakiler işitecek kadar ağladıklarına dair kavi

senetli rivâyetler gelmiştir. Resûhıllah'la ilgili olan bir rivâyet şöyle: aÜ jjAIJÜI y aUİ-Lp

jISviiI yo JjjIS"" J4)1 (3j Üj ^

"Abdullah İbnu'ş-Şıhhîr (radıyallâhu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, ağlamaktan göğsünde, kaynayan tencerenin çıkardığı uğultu gibi uğultu olduğu halde bize namaz kıldırmıştı." 13951

. \yû y- l ISI :Jli klil y -7.

3JJS (3 y OVyS- aJÎP jSvjlI ; Jli lyo

yo iaJ JaÂİJlj (3i ÂAjAM 3i

. »öçJjiJl y fy* lİİ3 1 j>i«

7. (2576)- Sernüre İbnu Cündiib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Namazda iki sekte hatırımda kaldı. Biri, imam "Allahuekber" dedikten kırâata başladığı âna kadar geçen sektedir. Diğeri de Fatiha ve zamm-ı sûreyi okuyup bitirince rükıiya gitme sırasındaki sektedir."

(Hadisi rivâyet eden Haşan Basrî) der ki: "Bunun üzerine İmrân İbnu Hıısayn ona karşı çıktı (ve tek sekte olduğunu söyledi). Sonunda Medine'ye Übeyy (İbnu Ka'b)'e yazıp sordular. (Übeyy verdiği cevapta) Semüre'yi tasdik etti." [3%1

Bir diğer rivâyette, "...Kırâatten çıkınca bir sekte" denmiştir. Bir diğer rivâyette: "...İftitah tekbiri alınca ve kırâatten çıkınca" denmiştir. [397]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, birkaç farklı tarikten rivâyet edilmiştir. Namazda sekte (durak) yerlerini belirtmektedir. Sekte, imamın, cemaatin işiteceği şekilde kırâatte bulunmaması, bir müddet sessiz kalmasıdır.

2- Görüldüğü üzere Semüre İbnu Ciindiib, birinci rek'atte iki ayrı yerde Resûlullah'm sekte yaptığını hatırlayıp bunu söyleyince, İmrân İbnu Hıısayn adında bir diğer sahâbî, "namazda tek sekte var" iddiasıyla Semüre'ye karşı çıkmıştır. Birbirlerini bu hususta ikna edemeyince, birçok meselede otorite durumunda olan Übeyy İbnu Ka'b'e ki Medine'dedir- yazarak meseleyi sorarlar. O, Semiire'nin doğru hatırladığını bildirir. [3981

Hadisin Tirmizî'de gelen vechinde şu ziyade var: "Katâde'ye: "Bu iki sekte nedir?" diye sorduk. Şöyle dedi: "Namaza girdiği zaman (biri), kırâatten çıktığı zaman (da diğeri)." Bunu söyledikten sonra dedi ki: "Veladdâllîn'i okuyunca." Der ki: "Kırâatı bitirince, nefsinde tefekkür için bir miktar sükût etmekten hoşlanırdı."

3- Sekte'nin mahiyetine gelince, Ebû Hüreyre'den Ebû Dâvud'da kaydedilen bir hadis bu meseleyi daha iyi açıklamaktadır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için (iftitah) tekbiri alınca, tekbirle kırâat arasında bir miktar sükût eder. (Bir gün kendisine): "(Ey Allah'ın Resîılii) annem babam sana feda olsun. Tekbirle kırâat

arasındaki sükûtta ne söylüyorsun bana haber ver!" dedim. Bunun üzerine şunu okuduğunu bildirdi: Apt «4^

.^jJl yo y2-z 3 L»5"" [c Ij l \o■>- 3* ^ 3^ 3^-ü! y~j o-ApIj LiS"" (c 1 j 1 \o■>

O O 0£ o O s * s

. «rUJlj yLy-\ ^4-Uİ"Allahım, benimle hatalarımın arasını, doğu ile batıyı uzak kıldığın gibi uzak

kıl. Allah'ım, hatalarımı beyaz elbisenin kirden temizlenmesi gibi temizle. Allah'ım beni karla, sıı ile, soğukla temizle."

Şu halde, birinci sekte, iftitah tekbirinden sonra, kıraate geçmeden, imamın cemaatin işitmeyeceği şekilde dua etmesidir.

İkinci sekte'de bir ihtilaf sözkonusudur: Fatiha'nın bitiminde mi, zamm-ı sûrenin bitiminde mi? Ancak Tirmizî'nin Katâde'den kaydettiği açıklamadan bu ikinci sekte'nin Fatiha'nın bitiminde olduğu sarahat kazanmaktadır. Bu hususu te'yid eden başka rivâyetler de mevcuttur.

TADÎL-1 ERKÂN

(3 jvSA’-l “C't / 3 33 i ^ 3 Jj—'j 3l[•‘ttp aUİ 3 jp . 1 .

1. (2577)- Ebû Mes'ûd el-Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Sizden biri, rükû ve secdelerde belini (tam olarak) doğrultmadıkça namazı yeterli olmaz." 13991

AÇIKLAMA:

Namazda ta'dîl-i erkân, bir bakıma rükünlerin hakkını vermek mânasına gelir. Bu maksadla kıyâm, rükû ve secdeyi yaparken her uzvun belli bir sükûnete ermesi, sübhânallâhi'l-azîm diyecek kadar o halde kalması gerekmektedir. Şu halde riikû'nun kemâli, secdeye gitmezden önce beli tam olarak doğrultup kıyam vaziyetini almakla gerçekleşecektir. Keza secdenin kemâli de birinci secdeden sonra beli tam olarak doğrultup oturur vaziyetini almakla gerçekleşecektir. Gerek rıikû'daki ve gerekse secdedeki bu tam doğrulma haline tuma'nîne de denmiştir.

Tirmizî'nin açıklamasına göre, İmam Şâfıî, Ahmed ve İshak turna' nîne'yi farz görerek: "Rükû ve secdede belini (yeterince) kaldırmayanın namazı fasiddir." demişlerdir. Onlar bıı hükme giderken sadedinde olduğumuz hadise dayanırlar.

Hanefîlerden Ebû Yûsuf da farz demiş ise de mezhep görüşü, ta'dîl-i erkânın vâcib olmasıdır. Buna riâyet edilmemesi halinde sehiv secdesi gerekir. Cumhurun farz demiş olmasını da nazar-ı dikkate alan bazı Hanefî âlimler, ta'dîl'iıı terki halinde namazın iadesini tavsiye ederler. Esasen Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in de ta'dîl için - Tahâvî'nin nakline göre - "farz" dedikleri rivâyet olunmuştur. Mamafih onlardan "sünnet" Cürcânî’nin tahricine göre- ve vâcib -Kerhî’nin

tahricine göre- gibi başka hükümler de rivâyet edilmiştir. Müteahhir ulemanın tahkikine göre Hanefî görüş vâcib olduğu merkezindedir. 14001

J yi 0! eLUij ı-PjLiJl 3 3 ■ ^ 3 Jj—'j -2

l_juSj lljJU Jl cÂj yâs- 3* -3^ .jîJLpI 3 ^ • 3 İİ

. .] IAS Qj [4*3% *3 : J\{1 Jt 4J03 0 333

2. (2578)- Nu'mân İbnu Miirre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İçki içen, zinâ yapan ve hırsızlıkta bulunan kimse hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Bu sual, bunlar hakkında henüz hadd cezası gelmezden önce sorulmuştu.

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" diye cevap verdiler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Bu fiiller ağır suçtur, onlar hakkında ceza vardır. Hırsızlığın en kötüsü de namazını çalmaktır" buyurdu. Bunun üzerine:

"Ya Resûlullah, kişi namazını nasıl çalar?" diye sordular. Şu cevabı verdi:

"Rtikûsunu ve secdelerini tamamlamaz." 14011

AÇIKLAMA:

1- Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste, namazdaki ta'dîl-i erkânın ehemmiyetini zihinlerde tesbit maksadıyla teşbihe başvurmaktadır. Bu maksadla, herkes nazarında çirkinliği açık ve belli olan üç cürüm hakkında sual sorar. Ashâb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tebliğ sırasında umumiyetle bir soru sorarak

dikkatleri çekmekle işe başladığım bildiği için, sualden maksadın kendilerinden cevap beklemek olmadığını mtidrikdiler. Bu sebeple: "Allah ve Resûlii daha iyi bilir" diye cevapla yetindiler.

Resûlullah, hırsızlığın kötülüğünü hatırlattıktan sonra, onun dereceleri bulunduğunu telmîhan, en kötü derecesinin kişinin namazında yaptığı hırsızlık olduğunu söyler. Bu, merak uyandıran bir teşbihtir. Ashâb ister istemez soracaktır:

"Ya Resûlullah kişi namazını nasıl çalar?"

Tîbî der ki: "Resûlullah hırsızlığı ikiye ayırdı: Bilinen hırsızlık, bilinmeyen hırsızlık. Bilinmeyeni, namazdaki tuma'nîne ve huşû'nun eksiltilmesi olarak tarif etti. Sonra bilinmeyen hırsızlığın bilinenden kötü olduğunu belirtti."

2- Ta'dîl-i erkâna riâyet etmemenin nasıl hırsızlığın en kötüsü olduğu şöyle açıklanır: "Hırsız, başkasının malını alınca dünyada bazan ondan faydalanır. Yahut sahibinden helallik ister, yahud da hadd cezasını çekerek ahiret azabından kurtulur. Ama öbürü böyle değil. Zira nefsinin sevab hakkını çalmış ve onu ahirette cezaya tebdil etmiştir."

3- Ebû'l-Velîd el-Bâcî namazda başkaca hatalara rağmen Resûlullah 1 m hassaten secde ve rükû üzerinde durmasını, ihlallerin çoklukla bu ikisinde vukîıa gelmesiyle izah eder ve devamla der ki: "Bu ihlali hırsızlık olarak isimlendirmesi, edası emanet edilmiş olan bir şeyi yapmanın ihanet mânası taşımasmdandır."

4- Ahmed İbnu Hanbel ve Tayâlesî'nin Ebû Saîdi'l-Hudrî'den kaydettikleri bir başka rivâyet de sadedinde

olduğumuz hadisi te'yid eder: :jl-S aDİ ^ k>o^y> j (_£İJl ^UJl Ij-l’l

6 ; 6j

Efendimiz: "Hırsızlıkta insanların en kötüsü namazını çalan kimsedir" buyurmuştu: "Ey Allah'ın Resûlii bu nasıl olur?" diye sordular da: "Namazda rükûyu, secdeleri ve huşûyu tamamlamaz" diye cevap verdi." [4021

ÜLİâ ,'yAi UÛJjI (jju iİ-j- aİIİ aJ UIJLi i ti IjLjI^ ıjli iI^JI * - 3 .

^ ,AJJ> dtH ^JjLojI AtıI^>\ AAAj £0

^ »âlâL>tJ.I«. ijli jjI 4j >-\ (Jş>~ yA İDİ

O

. I 4 â.ıfgIj j 4^?

3. (2579)- Sâlim el-Berrâd anlatıyor: "Ebû Mes'ud'a gelerek:

"Bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazından anlat!" dedik. Hemen önümüzde kalktı, tekbir getirdi. Rükîıya varınca ellerinin ayalarını dizlerinin üzerine koydu. Parmaklarını dizinin alt kısmına getirdi. Dirseklerini yan taraflarına uzattı. Bu halde her uzvu hareketsiz sâbit durdu. Sonra semi'allâhu limen hamideh dedi ve her uzvu düz oluncaya kadar doğruldu." 14031

ilcJI &.Î 6 • d : jl» # 4ÎJİ 5î[SI A.

’ £ ”1 ® ^

4>- y>- \ .Jı_^i>jl

4. (2580)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Secdede ta'dile riâyet edin, kimse kollarını köpeklerin yayışı gibi yaymasın." 14041

y* Jli lijj ^5T\j ^1 Aüljj ilj lj-»-^l ! A& İ~t~ ^çdl jl[I44İ- İDİ ‘tıpj .5.

5. (2581)- Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rükû ve secdeleri yerine getirin. Allah'a yemin olsun siz secde rükû ettikçe ben arkamda olanları da görüyorum." -Belki "sırtımın gerisini" demişti-" 14051

:4jÖ(İ JJİ (Jli ŞÖ (jA; ^ !4 jI>s_* 2 JIâ 4jl[I^Uİ- 4İ1İ j^'ri’j viJJLa ^-^Pj .6.

İJplİ <_£^ı~ü AiJliJU jJj I AjtS^JI âjj>- I oJj>tJCvJI £y> 4 JL»\j çJ&j ISI Jjjj jjI OISvj .Jjjj (_^I ao^jP li

. ^îL^vjJlj ijli (_£jb>t^JI 4^-y>

UJI

r

6. (2582)-Mâlik İbnıı'l-Huveyris (radıyallâhu anh)'ten ıivâyete göre, arkadaşlarına: "Size Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın namazını haber vereyim mi?" diye sormuştur. Ebû Kilâbe der ki: "(Böyle söyledikten sonra), bize şeyhimiz Ebû Yezîd'in namazı (gibi) namaz kıldırdı. Ebû Yezîd, başını birince ve üçüncü rek'atin ikinci secdesinden kaldırınca oturarcasına doğrulur sonra kalkardı." [406]

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen son dört hadis, namazda riâyet edilmesi gereken bazı hususları beyan ediyor. Onları sırayla şöyle açıklayabiliriz.

1- 2579 numaralı hadise göre rükû sırasında el ve parmakların vaziyeti: El ayası dizkapağının tam üzerine

gelecek, bu sırada parmakla bacağın dizkapağına bitişen kısmını kavrayacak, dirsekler de yana doğru açılarak birbirinden uzaklaşacak. Bu esnada dirseklerin karna yapıştırılması, karınla bacaklar arasına sıkıştırılması mekruhtur.

Riikûda bel ve baş yere paralel, düz bir istikâmet teşkil edecek şekilde olmalıdır.

Rükîıdan kalkınca vücut tabii dikliğini alacak, baş tam olarak doğrulacaktır. İşte bu vaziyette bir miktar -yani Rabbenâ ve leke'lhamd diyecek kadar- sâbit durulacaktır.

2- 2580 numaralı hadiste, secdede ta'dîle riâyet emredilmekte, kolların yere yayılmaması istenmektedir. Secdede ta'dîl, Resûlullah'ın tarif ettiği hususlara uymakla yerine getirilir. Bu hadiste mezkur hususlardan bir zikredilmiştir: Kolların yere yayılmaması... Rivâyetlerde başka teferruât da istenmiştir. Ellerin aralıklı olarak yere konması; baş eller arasında alın ve burun yere değecek şekilde secde mahalline bırakılması, kolların dirsekler havada olacak şekilde yan taraflara çıkarılması, karınla dizlerin birbirine yapışmaması ve arada bir mesafenin bulunması. Sadedinde olduğumuz hadis, kolların yere değecek şekide bırakılmasını, köpeklerin yatma sırasında bacaklarını yere sermesine benzetmektedir. Maksad bu tarzın terkini telkindir. Zira, bir tavrın hasis bir şeye benzetilmesi onun terkini emretme mânası taşır.

3- 2581 numaralı hadiste, rükû ve secdelerin ta'dîl-i erkâna uygun olarak yapılması emredilmekte ve te'kîden (İlâhî bir mûcize olarak) arkasında namaz kılanların da kendisine gösterildiğini, kimin ta'dîle uygun şekilde, kimin aykırı şekilde namaz kıldığını bildiğini ifade etmektedir.

Bu mesele ulema arasında farklı yorumlara sebep olmuştur. Çünkü Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) sarih bir şekilde arkada kalan cemaatini namaz sırasında gördüğünü ifade etmektedir. Bu ne demektir? Bir mecaz mı söz konusudur, kelamın zâhiri, hakikati mı muraddır?

* Bazıları: "Bundan maksad bilmektir, yani cemaatin ahvalini gerek vahiy yoluyla bilmesi ve gerekse ilham yoluyla bilmesidir" demiştir. Ancak hadiste arka cihet söz konusu olduğuna göre, maksad "bilmek" değildir denmiştir.

* Bazıları: Bundan maksad, nadir de olsa arada sırada göz atmakla sağ ve solunda gözüne ilişenleri de görmesidir, buradakiler de "arkasındakiler" olarak tavsif edilebilir" demiştir. Bu te'vilde de açık bir tekelliif, gereksiz olarak hadisin zâhirinden uzaklaşma var.

* Cumhur -ki doğrusu da budur- hadisi zâhirine hamletmiştir. Burada Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'a has fiilî bir görme durumu mevzubahistir. Bu meselede âdet ve âdiyât ortadan kalkmakta, bir mûcize olarak, hasâis'ten bir imtiyaz olarak Fahr-ı Kainat arka cihetini de görebilmektedir. Ehl-i Sünnet'in telakki ve kabulüne göre gerçek şudur: "Görmek için, aklen, husûsî bir uzvun varlığı, görülecek eşyanın önde olması, yakın olması da şart. Bunlar âdi umurlardır, bunların yokluğu halinde de idrak, aklen câizdir." Bu görüşten hareketle ehl-i sünnet, âhirette Allah'ın görüleceğine hükmetmişlerdir. Ehl-i bid'at "görme" hadisesini anlamada beşerî âdetin dışına çıkamadıkları için, (mekandan, cihetten, şekilden münezzeh olan) Allah'ın görülmesini reddetmişlerdir.

* Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m arkasındakileri görmesiyle ilgili olarak fazla değeri olmayan başka görüşler de ileri sürülmüştür:

* O'nun sırtının arka kısmında bir gözü vardı. Onunla gerisindekileri daima görürdü.

* Arkadakilerin sîıretleri kıble cihetindeki duvarda, eşyanın aynadaki tecellîsi gibi tecellî ederdi. Efendimiz onların timsallerine burada bakar, fiillerini böylece görürdü.

* İki omuzu arasında iğnenin yurdusu büyüklüğünde iki gözü vardı, onlarla görürdü. Bunlara elbise vs. perde olmazdı.

* Resûlullah,önünü gördüğü kadar arkayı da gördüğünü muhtelif hadislerinde ifade etmiştir. Hadisler arkayı da görme vak'âsmın sadece namaz haliyle kayıtlı olduğunu ifade etmektedir. Ancak, bütün ahvaline şâmil olması da

ihtimalden ıızak değildir. Mücâhid bu kanaattedir. Takîyyüddin İbnu Muhalled, Aleyhissalâtu vesselâm'ın karanlıkta da aydınlıktaki gibi gördüğünü hikaye etmiştir.

4- 2582 numaralı hadiste, Resîılullah'ın namazı nasıl kıldığı tarif edilmektedir. Hatta Ebû Davud'un bir rivâyeti şöyle başlar: "Mâlik İbnu'l-Huveyris mescidimize geldi ve dedi ki: "Vallahi namaz kılacağım. Aslında (burada) namaz çılmak heveslisi olduğum için kılmıyorum. Ancak size Resûlullah namaz kılarken onu nasıl gördüğümü göstermek istiyorum."

Bu ifade onun edâ, kaza, nafile nev'inden muayyen bir namazı kılmak için değil, Resîılullah'ın namaz tarzını

öğretmek maksadıyla o namazı kıldığını anlatmaktadır. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm:

..);•!/

L5 İÇ'I"Beni namaz kılarken nasıl gördüyseniz siz de öyle kılın" buyurmuştur. Bu hadisin de râvisi olan Mâlik İbnu'l-

Huveyris, gördüğünü göstermeyi vazife bilmiştir.

Ancak onun namazı, mescidin imamı bulunan Ebû Yezîd künyesiyle mâruf Amr İbnu Seleme'nin namazına benzemektedir. Rivâyete göre Resûlullah onu kavmine imam tayin ettiğinde 6-7 yaşlarında çocuk idi. 14071 Kavminden Resûlullah'a gelen heyet içerisinde Kur'an'ı en çok bilen O olduğu için Aleyhissalâtu vesselâm onu imam tayin etmişti. 14081

Bu rivayette dikkat çekilen bir husus, birinci ve üçüncü rek'atlerin ikinci secdesinden sonra yani kıyama kalkma durumlarında önce oturma vaziyetine girilmiş olmasıdır. Hadisin Buhârî ve Ebû Dâvud'da kaydedilen bazı vecihleri bu meselede daha açık ifadelere yer verirler. Mesela Ebû Dâvud'da: "...birinci rek'atin ikinci secdesinden başını kaldırınca oturdu, sonra kalktı" denir. Buhârî'nin rivâyetinde: "...başını ikinci secdeden kaldırınca oturdu ve yere dayandı, sonra kalktı" denir. Fakihler buna celsetü'l-istirâha derler ve bazıları bu hadisten hareketle bu geçici oturmanın (celsetii'l-istirâha'mn) meşruluğuna hükmeder. Şâfiî ve bir grup ehl-i hadis bu görüştedir. Ahmed İbnu Hanbel de bu görüşü esas almıştır.

Ancak çoğunluk bu celsetü'l-istirâha'yı kabul etmez. Mesela Tahâvî hadisin bundan bahsetmeyen vechini esas alarak Mâlik İbnu'l-Huveyris'in bir rahatsızlık sebebiyle böyle bir oturmaya yer vermiş olabileceğini söyler. Öyle ise onun oturması, bu oturuş sünnet olduğu için değil, rahatsızlığı sebebiyledir.

Tahâvî'ye itiraz edenler olmuş- Mâlik İbnu'l-Huveyris'in hasta olmadığını, onun Resîılullah'ın namazıyla ilgili bu tasvirinin, kendi rivâyeti olan "Beni namaz kılarken nasıl gördü iseniz siz de öyle kılın" emrini yerine getirmeye yönelik olduğunu söylemişlerdir. Ancak Tahâvî'nin esas aldığı vecihle de

istidlal ederek, celsetü'l-istirâha'nm vâcib olmadığını, terketmenin de câiz olduğunu göstermek için terkettiğini söyleyen olmuştur.

Celsetü'l-istirâha'nm müstehap olmadığını söyleyenlere gelince, bunlar şu hadisle istidlâl etmişlerdir:

0 55 ^ o ^ * s j, 1 °, ? £

JJj ı3jL>^'-y"Gerek oturmada

ve gerekse kıyamda benden evvel davranmayın. Ben

artık yaşlandım (bunları yapmakta gecikebilirim)." Öyle ise Resîılullah'ın gecikmesi bu sebepten ileri gelmekteydi. Bu durumda aynı şekilde mazereti olmayanın celsetü'l-istirâha'da bulunması meşrîı olmaz. Şu halde çok kısa bir müddete şâmil olan bu oturuş, kıyâmlarda meşrîı olan yeni bir tekbiri gerektirmez, zaten o da kıyâma geçiş safhalarına dahildir.

Görüldüğü üzere, bu hadis muhtelif yorumlara, münâkaşalara sebep olmuştur. Daha fazla teferruâta girmeyi gereksiz görüyoruz. 14091

RÜKÛ VE SECDELERİN MİKTARI

aUİ (J JS-\ f]IS aJJİ viJJLS IL5 jy>- .1.

APjSj (3 ijü . wUp ılr 4 ^ ^ öö (j’ <5

. Jlj ijb o.' ' .JaİİU

1. (2583)- Saîd İbnu Cübeyr (rahimehullah) anlatıyor: "Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'i dinledim şöyle diyordu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra, namazı Resûlullah 'in namazına bu derece benzeyen, şu gençten

yani Ömer İbnu Abdilaziz'den başka birinin ardında namaz kılmadım."

Enes (devamla) dedi ki: "Rükûsunda on tesbihât, secdelerinde de o kadar tesbihat tahmin ettik." [410]

AÇIKLAMA:

Hz. Enes, Ömer Ibnu Abdilaziz'in rükû ve secdelerinde on kadar tesbihât tahmin ettiklerini söyler. Bu ifadeden Resûlullah (aleyhissalâttı vesselâm)'n rükû ve secdelerde tesbihâtı onar aded tekrar ettiği anlaşılır. Böylece bıı rivâyet, rükû ve secdenin kemâli için tesbihâtı onar aded tekrar etmek gerekir hükmünde olanları te'yid eder.

Bıı hususta esas olan şudur: Namazını yalnız kılan kimse tesbihâtı ne kadar çok tutarsa evlâdır. Resîılullah'ın tesbihâtı uzun tuttuğunu beyan eden rivâyetler Aleyhissalâttı Vesselâm'm tek başına kıldığı namazlarla ilgilidir. Cemaati sıkmadığından emin olan imam için de hüküm böyledir. Resîılullah'ın bazı rivâyetlerde "Rükû yaptığınız zaman en az üç kere Sübhâne Rabbiye'l-Azîm deyin, secde yapınca da en az üç kere Subhâne Rabbiye'l-a'lâ deyin" buyurmuştur. 14111

AP^Sj OV^^ Aj OyA> ^ ~l~l~ 4İÜ Lİ A^P yS' I y^ i S

jj \ 4^p-l . | i o o o JjJLj 10

2. (2584)- es-Sa'dî babasından veya amcasından naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâttı vesselâm)'a namazını kılarken dikkatle baktım, rüku ve secdelerinde üçer kere subhânallâhi ve bihamdihi diyecek kadar duruyordu." 14121

AÇIKLAMA:

Bu hadise göre musalli, rükû ve secdelerde tesbihât yaparken üçten az söylerse sünneti terketmiş olmaktadır. Mâverdi, rükû ve secdelerin mükemmel olması için tesbihât sayısının onbir veya dokuz veya bunun ortası olan beş olmasını tavsiye eder, "Bir kere söylemek de kâfidir" der. Tirmizî'nin İbnu'l-Mubârek, İshâk İbnu Râhûye'den yaptığı rivayete göre, "imamın beş kere tesbihâtta bulunması müstehabtır." Şu da bir gerçek ki, tesbihâtm kemalini gösteren rakam ileri sürmek delile dayanmaz. Namazın uzunluğuna göre tesbihâtın sayısı artırılabilir, bunun rakamla kayıdlanması gerekmez. Neylii'l Evtâr'da tesbihât dokuzdan fazla olursa sehiv secdesi gerekir, üçten fazla yapıldığı takdirde çift olmayıp tek olması müstehabtır" gibi hükümlerin de delile dayanmadığı belirtilir. 14131

jI aDİ -ÇP yı o_LOp 0! y>\i aCj >-{j ’y C-ot-i I ^1 y*j Âİ^SsJI ^İP ÇO»İp[jJJJA- J_IPj 3.

(jOj I oJJj Ij2j :Jy' 10 jAs ^S^JI y° t Aİ*\j Ii| OIS\i .^UJb

-OM IS Oj UJ * S Oj 11 _ 3 aPİ IoJ *Jİ 0 10

aOyS «_AjIP y\ ç.I^ŞjI [iJIJÜ . ^LJ u)I y y^^ OJJS IJ VS . J —

;ÂŞ*0t JU .jI^OJI Lj ,jU İ0J .ijSkjOJIj ^-^S^II aOİJ IS|j ap^S^j a^»Uî iİ-i- a»I J“j

. A^-^sJİ-I As*. j>- \ .] I JJ>3 AjfjyS ^1 J^p-'I C-oV) -S : 3 I_Si . yJLxJ Aj^S""S o i_î

3. (2585)- Gunder'in bir rivayetinde denir ki: "İbnu'l-Eş'as zamanında Kûfe'ye Mataru'bnu Nâciye (adında biri) galebe çaldı. (İbnu Abbâs'ın oğlu) Ebû Ubeyde İbnu Abdillah'a halk'ın önüne geçip namaz kıldırmasını emretti. Ebû Ubeyde, (namaz kıldırırken) başını rüktıdan kaldırdığı zaman ben: "Allahiimme Rabbenâ ve leke'lhamdti mil'e'ssemâvât ve mil'e'l-ardı ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du. Ehle'ssenâi

ve'lmecdi, Lâ mâni'a limâ a'tayte ve lâ mu'tiye limâ mena'te. Ve lâ yenfe'u zâ'lceddi minke'lceddü" duâsını okuyuncaya kadar kıyamda dururdu." 14141 el-Hakem der ki: "Bunu ben Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ'ya zikrettim. Dedi ki: "Berâ İbnul-Azib (radıyallâhu anh)'i işittim: "Resûlullah (aleyhissalâttı vesselâm)'ın kıldığı namazın rtikûsu, secdesi, rükû ve secdeden başını kaldırdığı zamanki ve iki secde arasındaki (fasılaları) birbirine yakın uzunlukta idi" demişti."

Şu'be der ki: "Ben bunu Amr İbnu Mürre'ye söyledim. O da: "Ben, İbnu Ebî Leylâ'yı gördüm, onun namazı böyle değildi" dedi." 14151

10 y° aOİj ^İj ISJj l jyj0tJ0Jl OtHj ^ -4.

4. (2586)- Sahiheyn'in diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m rükû ve secdesi ve iki secde arasındaki (fasıla ile), rükıidan başını kaldırdığı zamanki (fasıla) -kıyam ve ku'ûd (oturma) hariç- birbirine yakın miktardaydı." 14161

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler rükû ve secde ile bunlar arasındaki fasılaların uzunluk miktarını tesbite mahsus rivayetlerdir. Bunlar, namazda kıraat ve teşehhiid'ün hafif; rükû, sücûd ve onlar arasındaki tume'nîne denen fasılaları uzunca tutmaya delildir. 14171

2- Hadiste geçen "birbirine yakın miktardaydı" tabiri, rıikû ve secde ve arasındaki tuma'nîne fasılalarının uzunlukça tam eşit olmayıp bazılarının azçok kısa, bazılarının da azçok uzun olduğunu gösterir. Ancak, pek bariz farklılık yoktur. Bu ifade açık şekilde kırâat ve teşehhüdün uzatılmadığını, ama rükû ve secdelerin de aceleye getirilmeyip ta'dîle uygun şekilde ağır ağır yapıldığını gösterir.

Ancak, daha önce kaydettiğimiz üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m uzun sûreler okuması (2540, 2550 vs.) da mevzubahistir. Bu rivayetlerle onlar arasında bir tearuz mevcut değildir. Alimler Resûlullah'm bazan öyle, bazan böyle kıldığını, şartlara göre hem uzun hem de kısa sûreler okuduğunu belirtmişlerdir. 14181

!4jLw\j>- 4J (JLA3

: Jli oÂa

yŞ- oÂ a odU jJj ,o (jOe» colo LS .AO* -O»

5. (2587)- Zeyd İbnu Vehb anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallâhu anh) bir adamın namaz kılarken hile yaptığını görmüştü.

"Sen bu namazı ne zamandan beri kılıyorsun?" diye sordu. Adamcağız:

"Kırk yıldan beri!" dedi. Huzeyfe? "Öyleyse kırk yıldan beri namaz kılmadın (bütün kıldıkların boşa gitmiş). Şâyet bu şekilde namaz kılarak ölecek olursan Muhammed'in fıtratından başka bir fıtrat üzere öleceksin!" dedi ve ilave etti:

"Kişi namazı hafif kılar (ama buna rağmen) tam kılar, güzel kılar!" 14191

AÇIKLAMA:

1- Hile diye çevirdiğimiz kelimenin aslı tatfîfdir ve ölçüde, tartıda eksik yaparak hile yapmak mânasına gelir. Burada namazı eksik bırakmak, rükünlerin hakkını vermemek mânasına gelir. Buhârî, hadisi iki ayrı bâbta kaydeder. Bir bâbm ismi "musalli riikûyu tamamlamazsa"; diğer bâbın ismi "musalli sücûdu tamamlamazsa" dır. Şu halde hîle'den maksad rükû ve secdeleri alelacele yapıp eksik bırakmaktır.

Huzeyfe (radıyallâhu anh) bu şekilde kılman namazı "sanki kılınmamış" olarak tavsif etmektedir. Nitekim Resûlullah da rükû ve sücûdu

gerekli şekilde yapıp, tamamlamadan eksik bırakan Hallâd İbnu Râfı'e:

silili (^?ji "Dön,

yeniden kıl, zira sen namaz kılmadın" demiştir.

Gerek Resulûlullah'm ve gerekse Huzeyfe'nin namazı inkarları, bir rüknünün eksikliği sebebiyledir. Bazı âlimler, bu hadisten hareketle "namazı terkeden kâfir olur" hükmüne varmıştır. Ayrıca, hadiste geçen "Muhammed'in fıtratından başka bir fıtrat üzerine öleceksin" tabiri de dikkat çekmiştir. Fıtrat kelimesi dîn mânasını da taşır. Bu duruma göre, namazın şartlarına uymadan kılınması "Muhammed'in dininden başka bir din üzere ölmek" gibi bir mâna ifade etmiş olmaktadır. Bu mâna da namazı terkeden kimseyi tekfir edenlere bir delil olmaktadır.

Ancak bir kısım âlimler bunu zecrde mübâlağa olarak değerlendirmiş, tekfire taraftar olmamıştır. Bunlar, fıtrat'm sünnet mânasını da hatırlatarak "Muhammed'in sünnetinden başka bir sünnet üzere ölmek" diye te'vili daha muvâfık bulmuşlardır. Bazı âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hurdaki nefyini kemalin nefyi olarak

anlarlar ve misal olarak:

cyy ^

t# $>.

"Zânî, mü'min olarak zinâ etmez" hadisinde zinâ

edenden îman nefyedilmiş gibi görünürse de "kâmil mânada imanın nefyedildiği tahkik sonucu ortaya konmuştur. Öyle ise burada da namazın aslı değil, kemâli nefyedilmiş olmalıdır demişlerdir. Hattâbî der ki: "Burada fıtrat'ın mânası milletdir (din). Aleyhissalâtu vesselâm, bu sözüyle adamı kötü davranışı sebebiyle tevbîh etmek istemiştir, tâki gelecekte bu davranıştan vazgeçsin. Bununla dinden çıktığını kastetmemiştir." etTeymî de: "Namaz, fıtrat olarak tesmiye edilmiştir, çünkü îman bağlarının en büyüğü odur" der.

Hadisin sonunda namazın mükemmel olması için mutlaka uzun kılınması gerekmediğine de dikkat çekilmiştir: "Kişi hafif bile kılsa tam ve güzel yapabilir namazını" denmektedir. 14201

jlSsj.li #/*-* jr^ ^ J4~" jH -6

^ fi fi ~| ® ^ s ^

yS* y* 4*jllLl »k_3İ^xJl oyîj«. jjl Aj^p-Î .JjytJl L*J Jptj-3 (3 (_£AİI

;aJ^Sj.oj\Pj t_3S\Jl5"" 3 (jA’j ^ 3))j*-^vJl ^İijâİIj^.L»^-^ a^oLÜs

ojJj«j a3 ^jL^zj Jj>ts~3.l jlS3 <_j3 Lj j! oLot* »3*3 jj^jj L»3" jlS3l> 343 ^

. o.sHp-1 jJ jlS3 (3| I 3^ I jr^ 2 ^ jr 4 l£)^ jy3iS""

6. (2588)- Abdurrahman İbnu Şibl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselam) karga gagalamasından, vahşi hayvanlar gibi kolları yaymaktan, kişinin mescidde deve gibi mekân tutmasından nehyetti" [421]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste namazla ilgili üç âdâb beyan etmektedir:

* İki secde arasında bir miktar oturmaya (tuma'nîne) yer vermeden çabucak ikinci secdeye gitmeyi karga gagalaması olarak tavsif etmiştir. Çünkü karga da bir leşe rastlayınca gagalarını peş peşe aralıksız saplar.

* Musalli'nin secde sırasında kollarını yere yaymasını da vahşi hayvanların yatma sırasında (ön ve arka) bacaklarını yere yaymasına benzetmiştir. Halbuki kollar yana doğru çıkmış ve dirsekler havada olmalıdır.

* Namaz kılan kimse mescidde aynı yere alışıp, her gelişinde orada namaz kılmamalıdır. Bu davranış hadiste "deve gibi mekan tutmak" tabiriyle yasaklanmıştır. Çünkü develer ağıllarda her seferinde aynı alıştıkları yere ıharak yatmayı tercih ederler. [422]

RÜKÛ VE SUCÛDUN ŞEKLİ

(jryj AjJj JjJs ^-Sj U*ii . Aj3 £^33 o O 1 aJJİ U3Lp[ijli ‘Ctj aDİ ^J *—^ .1.

.]j&Ş® jl J* Ülc3“l y l\m â°J\ f IİA yâ \ît y 31> : Jlli .U3- jJJS jkl :ju

t s s

1. (2589)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize namazı şöyle öğretti: "Önce tekbir getirdi iki elini kaldırdı. Rükûya gittiği zaman ellerini dizlerinin arasında kavuşturdu."

Râvi der ki: "Sa'd'a bu haber ulaşınca:

"Kardeşim doğru söyledi. Biz böyle yapardık, sonra şununla emredildik dedi ve bununla diz kapaklarını kavrayıp avuçlamayı kastetti." [4231

AÇIKLAMA:

Burada, rükû sırasında elleri, tatbik denen bir şekilde koymak mevzubahis olmaktadır. "Tatbik", ellerin avuçlarını -parmakların arasını açmaksızın- birbiri üzerine kapamaktır. Şu halde İbnu Mes'ûd rükûda ve teşehhiidde birbirine kapanmış vaziyetteki elleri dizlerinin arasına koymuştur. Nevevî der ki: "Bizim ve bütün ulemanın bu meseledeki mezhebi şudur: Sünnet ellerin diz kapakları üzerine konmasıdır. "Tatbik" ise mekruhtur. Sadece İbnu Mes'ûd ve onun iki arkadaşı Alkame ve Esved bu meselede istisnâdırlar. Bunlar "tatbîk"in sünnet olduğunu söylerlerdi. Zira onlara bunun neshedildiği ulaşmamış idi. Halbuki Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallâhu anh)'ın rivayeti neshi ifade etmektedir. Doğrusu, cumhurun benimsemiş olduğu sarih nesihtir." [424]

[:JU <3- kul Cs^J jrÇ)

2. (2590)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Diz kapağı(nı tutmak) sizin için sünnet kılınmıştır. Öyle ise rükûda diz kapaklarını kavrayın. " [425]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer de rükû sırasında ellerle diz kapaklarının kavranacağını rivayet etmektedir. Bir başka rivayette: "(Rtikûda) sünnet, diz kapaklarından yakalamaktır" demiştir. Tirmizî'deki rivayette ise şöyle buyurmuştur: "Diz kapakları peygamberinizin sünnetidir, öyleyse (riikûda) diz kapaklarını yakalayın." Rivayet Beyhakî'de şöyle gelmiştir: "Biz riikûya gittiğimiz zaman ellerimizi dizlerimizin arasına koyardık. Hz.

Ömer: "(Namaz) sünnetlerinden biri de dizlerden tutmaktır" dedi." İbnu Hacer bu rivayetin merfû olduğunu belirtir ve: "Çünkü der, Sahâbî, şu sünnettir, şöyle yapmak sünnettir dedi mi bu refe delâlet eder." Merfü demek Hz. Peygamber'e nisbet edilen demektir. 14261

ijli jjI .y>ç^S- liI aUİ e)^ JölS" IjJL* ijbüj

• Ji» IjL^İ 4^ÇL>- |AL>- (Jİ

3. (2591)- Ebû İshak anlatıyor: "Berâ İbnu Âzib (radıyallâhu anh) bize secdeyi şöyle vasfeyledi: Ellerini (yere) koydu, dizleri üzerine dayandı, kalçasını (havaya) kaldırdı ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) böyle secde yaparlardı" buyurdu."

Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılınca kollarını kanat gibi yanlarına açardı" denmiştir. " [427]

Aj>- y>- \ OAkI* ISI '.İ~I- dili (JJUî[ijbî <UP dili çljjJl .4.

4. (2592)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Secde ettiğin zaman ellerini yere koy, dirseklerini (havaya) kaldır." [42SI

. Jd^jiS^ jjyj ! Jlİ ISI jIS" j^;l Iş-ljdJ : Jlİ (_£Â«ydJ Âjljj <3 _j -5.

5. (2593)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Berâ'ya: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde edince yüzünü nereye koyardı?" diye sordum.

"Ellerinin arasına" diye cevap verdi." [429]

d>- j>~\ ajJj (jju ^ji : Jlİ diiI-Lp s-j . 6 .

. ^ L-J 3 0 Jl

6. (2594)- Abdullah İbnu Mâlik İbni Buhayne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda secdeye gidince ellerinin arasını, koltukaltı beyazlıkları göriinünceye kadar açardı." [430]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen ellerinin arasını açmaktan maksad ellerini yan taraflarından uzaklaştırmak mânasına gelir. Kurtûbî, secde sırasında ellerin arasını açmanın hikmetini, secdeyi rahat yapmakla izah eder: "Yüz, yere hafifçe dayanmış olur, ne alm ne de burnu secde sırasında (çöken ağırlıktan) müteessir olmaz ve böylece yere değme sırasında rahatsızlık hissetmez." Başka âlimler de: "Bu şekildeki secde ile, hem a'zâmi ölçüde tevâzu izhâr etmiş olur; hem de alm ve burun tembellerin durumuna zıdlık içerisinde yere en iyi şekilde konmuş olur" demiştir. Nâsıruddin İbnu'l-Münîr bu tarz secdede bir başka hikmet görür: "Her uzuv secdede kendini müstakillen izhâr eder ve (diğerlerinden) ayrılır. Böylece tek bir insan, secdesi esnasında, birçok imiş gibi olur. Bunu icâb ettiren

husus her bir uzvun tek başına müstakil olması, secdesinde de bir diğerine dayanmama gereğidir. Bu hal, safta birbirine değerek bütünleşmeye zıddır. Çünkü saf hali, musallilerin tek bir vücût gibi, aralarında birlik izhâr etmeleri gereken haldir." 14311

,]ı_ÂS0l Jd/il «upI^S oı_* 1 S"a>-I AikA* ISI ıjdi ^g-til öl[:<up kul -7.

. 4j>- y>-\

7. (2595)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz

secde edince kollarını, köpeğin yayması gibi yere yaymasın." 14321

AÇIKLAMA:

Secde sırasında kollar havaya kaldırılacak, yere değdirilmeyecektir. Resûlullah yere bırakmanın mekruh olduğunu, yatan köpeklerin bacaklarını yere sermelerine teşbih buyurarak ifade etmiş olmaktadır. 14331

4 j>- y>~\ .J^jyajJîJl y*\ jl[^ !<UP kül “Çul

8. (2596)- Âmir İbnu Sa'd babasından (Sa'd'dan) (radıyallâhu anh) naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (secdede) ellerin yere konulmasını, ayakların da dikilmesini emretti." 14341

Âkfj JjSpi £0 ısı ’.i-j- ^gjı oır[i(Jii küi (_£üpl^ji ^i ^jpj -9.

. 1 ^jlk^l 4-İ2 jJ ^p 4jAd2P lA^-lA I (J>| I ISfj ^1 p 4jA)

9. (2597)- Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rükû yapınca itidali muhafaza eder, başını (yukarı) dikmez, (aşağı da) eğmezdi. Ellerini dizkapaklarmın üzerine koyardı. Secde için yere eğilince adalelerini koltuk kısmından yana açardı. Ayaklarının parmaklarını da aralardı." 14351

AÇIKLAMA:

1- Teysîr, Nesâî'de iki ayrı bâbta geçen hadisi birleştirmiştir.

2- Rükûda itidalden maksad -Sindî'nin açıklamasına göre- vücûdun ne fazla yüksek tutulması ne de fazla eğilmesidir. Nitekim arkadan gelen şu ifade, itidalden maksadı

açıklamaktadır: "Başını (yukarı) dikmez, (aşağı da) eğmezdi." 14361

ajJŞ ı^~'i (jk’j ^ kr 4 4 jÜİ AikA* ISI jIS" -.İ4- ^gi!l öl[;<up kül Lslajl <upj .10.

. (_£JL«jfdl 4j>- j>~\ .JaASsA» jÂ>- 4-jiS^

10. (2598)- Yine Ebû Humeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde ettiği zaman, burnunu ve alnını yere koyardı. Ellerini yanlarından aralardı, avuçlarını omuzları hizasına koyardı." 14371

11. (2599)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) secde edince, yere, dizkapaklarını ellerinden önce koyardı. Kalkınca da ellerini dizkapaklarmdan önce kaldırırdı." 14381

-Uİplj 00) 0^ 00 00 'Mj ûy. 00 0*0 * 0^ LIls[lijb (Jj .12.

.] 0 jj>si

12. (2600)- Ebû Dâvııd'un diğer bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) secdeye gidince alnını ellerinin arasına koydu, kalkınca da dizkapaklarının üzerine kalktı ve dizlerine dayandı." 14391

AÇIKLAMA:

Son iki hadis, secdeye giderken önce dizlerin sonra ellerin yere konacağını, secdeden kıyâma kalkarken de önce ellerin, sonra da dizlerin yerden kaldırılacağını, ifade ediyor. Bu şekilde hareket edilmesi cumhurun müşterek görüşüne göre sünnet kabul edilmiştir. 14401

00 uf 00 60 1İ0\ Sİ0, bl :# ajjI S0J JU[:6jli aIp öl J .13.

. t- t

. 4_>- j>- l .

4j wO

13. (2601)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz secde edince, devenin çöküşü şeklinde yere çökmesin, yani ellerini dizlerinden önce yere koymasın." 14411

AÇIKLAMA:

Bu hadis, önceki hadisi te'yid eder mahiyettedir. Orada, secde sırasında önce dizlerin sonra ellerin konulması emredilirken, burada ellerin dizlerden önce yere konması yasaklanmakta ve bu hal devenin yere çöküşüne benzetilmektedir. 14421

.IH.

U 0 J ijSİj <.^00 00\ U 0S L0\ 0 G 0 0# jl[:<Jp &! Js.

0jy> çJzJ 0‘_İ £

4>JLp ^1p aiJl l)1 $.1^ iLaJl Jjp j . ajL>- ^^

oy

14. (2602)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şunu söyledi: "Ey Ali! Ben, kendim için sevdiğimi senin için de seviyorum, kendim için hoşlanmadığımı senin için de hoşlanmıyorum, öyleyse iki secde arasında ik'âda bulunma." 14431

AÇIKLAMA:

İk'âyı açıklama hususunda âlimler fazlaca ihtilaf ederler. Nevevî der ki: "Gözardı edilemeyecek gerçek şu ki ik'â iki çeşittir: Biri, kişinin kabalarını yere yapıştırıp bacaklarını dikmesi ve ellerini de yere koymasıdır, tıpkı köpeklerin ik'âsı gibi. Lügatcilerden bir çoğu ve bu meyanda Ebû Ubeyd Ma'mer İbnu'l-Müsennâ ve arkadaşı Ebû Ubeyde el-Kâsım İbnu Sellâm kelimeyi böyle açıkladılar. Yasaklama bu çeşit ik'â ile ilgili ve bu mekruhtur. İkinci çeşit ik'â'ya gelince, bu iki secde arasında kabalarını, ökçeleri üzerine koymaktır." Şu halde yasaklanan ve mekruh addedilen ik'â birincisidir. 14441

-UjÛ3 jAj SÖ^ﬂJl (3 £j4-jj|
3 ~L£ Üİ aJJİ Jj-^J ls 4-’[:
Lo-4-"^ 3^3 y£- 3 I 33 .15.

. »ÖÖ 32 JI 3 'M LS ^ -'3*3 O' 'c^r^' 3j"3^ 3 I

15. (2603)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) (namazda) kişinin, elleriyle yere dayanarak oturmasını yasakladı." 14451

Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)] namazdan kalkarken kişinin ellerine dayanmasını yasakladı." 14461

AÇIKLAMA:

Namazın teşehhiid kısmında otururken eller dizlerin üzerine konmalıdır, sünnet olan oturuş budur. Sadedinde olduğumuz rivayetler hiçbir mazeret olmadan, teşehhiid sırasında ellerin dizlerin üzerinden kaldırılıp yere dayanarak oturmayı yasaklamaktadır. Hatta son rivayet, teşehhıidden kalkış sırasında da ellerin yere dayanmasını yasaklamaktadır. Ebû Hanîfe, kalkarken yere dayanmaksızın ayakların sırtı üzerinde kalkmak gerektiğini söylemiştir.

Bu hadisin geniş açıklaması daha önce geçti (2519 numaralı hadis) 14471

2 j I ^ I As>-y>

>-I ^Js- âo^jA il 3 ol 4 [: Jü <up İsıl Cs^J bir* < 4 ^ 33 - 16

16. (2604)- Ebû Hiireyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda ayaklarının

sırtı üzerinde kalkardı." 14481

AÇIKLAMA:

Tirmizî şârihi Mübârekfûrî, "ayaklarının sırtı üzere kalkma" tabirini, "Oturmaksızın kalkardı" diye açıklar ve devamla der ki: "Bu hadisle, celsetü'l-istirâha'nm 14491 sünnet olmadığını söyleyenler istidlâl ederler. Ancak hadis zayıftır, istidlâl edilmez."

Tirmizî bu hadisi değerlendirirken "Ehl-i ilm bununla amel etmiştir" der. Ancak, Mubârekfîırî bu ifadeyi de tenkid ederek: "Tirmizî şâyet: "Bu hadisle bazı ehl-i ilim amel etmiştir" deseydi daha iyi olurdu" der. Hadisle ilgili bazı münâkaşaları aktarmayı gereksiz görüyoruz. 14501

jj>- 3244 f 3 _/5 <3 5 l 4 " 15 li ^^44 İ-t aji[:<up kul 33*3 43^4 3 4İJU 33 . 17 .

17. (2605)- Mâlik İbnu'l-Huveyris (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) namaz kılarken görmüştür. Efendimiz, tek rekatte iken, tam bir oturuş vaziyeti almadan kalkmamıştır." 14511

AÇIKLAMA:

Bu hadis, tek rekatların sonunda kıyâma kalkmazdan önce yapılması -Şâfıî gibi bazı fakih ve muhaddislerce benimsenen- celsetü'l-istirâha'nm meşruiyyetine delildir. Mâlik İbnu'l-Huveyris'ten yapılan bazı rivayetlerde buna yer verildiği halde bazı rivayetlerde yer verilmemiş olması, celsetü'l- istirâha'nın meşruiyyetini inkar edenlere delil olmuştur. Bu görüşte olan Tahâvî bazı rivayetlerde yer verilen celsetü'l-istirâha'nm yaşlılık, hastalık gibi bir mazeretten ileri geldiğini söyler ve "şâyet dinde böyle bir şey olsaydı hususi bir beyanla teşri edilirdi- böyle bir beyan yoktur" der.

Bu konuda bazı mütâlâaları 2582 numaralı hadisin izahında kaydettik, burada tekrar etmeyeceğiz. 14521

3 4jtj|j jJiJj c44 £- 4 : £33 ‘- 4 '-“*’ 4i 014" aİlİ 33 ; y*-*' 3 ! 01 [l^ilj ^33 -18.

18. (2606)- Nâfî (rahimehullah) anlatıyor: "Ibnıı Ömer (radıyallâhu anhiimâ) secde ettiği zaman ellerini, yüzünü koyduğu şeyin üzerine koyardı. Ben O'nu çok soğuk bir günde gördüm, ellerini (giymekte olduğu) biirnusunun altında çıkarmış çakılların üzerine koymuştur." 14531

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ellerin de aynen yüz gibi secdede yere değmesinin sünnet olduğunu ifade etmektedir. Secde edilen mahal her ne ise, eller de alın gibi, araya herhangi bir hâil (mâni) girmeden değmelidir. İbnu Ömer çok soğuk bir günde bu maksadla elini cübbesinin içerisinden çıkararak soğuk olduğu anlaşılan çakıllarının üzerine başı ile birlikte koymuştur. Böyle yapmak sünnet olmasaydı cübbesinin gerisinden de ellerini yere koyabilirdi.

Şunu da belirtelim ki, İbnu Ömer bunu amelin efdalini tahsil için yapıyordu, vecîbe olarak değil. Nitekim Tâbiînden birçok kimsenin elleri elbiselerinin içinde olduğu halde secde ettikleri rivayet edilmiştir. 14541

(il jlSvi jlSj[• yty y öl^*l ajt'I öy^cül ı_->L>sw2İ y öl \j£- .19.

,(_£jL>tıJl 4j>-^>-l .JöSLö^j

19. (2607)- Mecze'e İbnu Zâhir, Ashâbu Şecere'den Uhbân İbnu Evs'ten naklettiğine göre, Uhbân "Diz kapaklarından rahatsızdı, secde ettiği zaman dizkapağının altına minder koyardı." 14551

LSji s^4tjiüı 9*ı 1 oıs"" kui öi[yy * 20.

. 4zyy>- 1 .Jlt2

20. (2608)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) şöyle derdi: "Hasta kimse secde etmeye muktedir olamazsa başıyla ima eder, alnına herhangi bir şey kaldırmaz." [456]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet, mazereti olanların namaz esnasında bazı kolaylıklardan istifade edebileceğini göstermektedir. Birincide diz kapağının altına, gereğinde yumuşak birşeyler koymaya cevaz verilmektedir. İkincide secde edemeyecek durumda olanların yere ima ederek secde yapacağını ve fakat eliyle bir şey kaldırarak secde yerine geçmek üzere alnına değdirmeyeceğini ifade etmektedir. Ulemanın çoğu bunu mekruh addetmiştir. Ancak İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) ile Urve'nin câiz addettiği bilinir. İbnu Abdilberr, Ümmü Seleme'nin rahatsızlığı sebebiyle koluna secde ettiğini kaydeder.

İma'dan maksad, namazda rükû ve secde'ye işaret olmak üzere başı eğmektir. İma ayakta da yapılabilir, oturarak

da. 14571

SECDE ÂZÂLARI

Oj \ yjsi oj H .‘<rsc\ öl £<21 ; Jli kül <^hI y*' -1.

. 4^^2-l 4j>- y>- \ . ,jölj>-^Jlj

1. (2609)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize yedi âzâ üzerine secde etmemizi, saçımızı ve elbisemizi toplamamamızı emretti. Bu âzâlar şunlardır: "Alın, eller, diz kapakları, ayaklar." 14581

jjjJLı I Jg.gJ Ijjs oj kl^Liil t_jıSsj Oj t îl^islj tjjyiLiS^Jlj

. ^I Ap

2. (2610)- Bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Alın, -ve eliyle burnunu işaret etti- eller, diz kapaklan, ayakların etrafları. Ne elbiseleri ne de saçı (secde sırasında) toplamayız." 14591 İkinci rivayet Sahiheyn rivayetidir. 14601

İSli 4 ^-jJl jJy-L j L»S” oIjJ^Lü ^jaJI ijli aJJİ ^1 0^3 - 3

.^îL^aJlj ijli jjI A^p-l 4 j«jj ISIj c lk^j«-sigJj

3. (2611)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ederek buyurdu ki: "Eller de secde eder, tıpkı alnın secde etmesi gibi. Öyleyse, biriniz alnını secdeye koyunca ellerini de koysun. Alm secdeden kaldırdımı onları da kaldırsın." 14611

KUNUT

^y> jIIS- j*İ (ji’ir*-® İÇâJ' JIa! 3^'^' 6^3 ÛIf4^ ^ sİU*j[: Jlİ <UP kul ^Jl jP .1.

£uJl jüt-U- j OjjI£4 y Ul 6Sjî ^ÇI U 4İİJ :£pil 3ili .Îîjii jij d Jlli ^ aIp öl^Sj ^

^p L*Jİ 3^3 JIAÂ .c-aüJ US” Uj tOj^ÂİI «.-U düSj t öl jüt öö^y’ <J ^ yJl IpAİ

ÂjIjj J <u>y>-I .Joç.I^âJI ^Ij-® Ap 3^ • "Jli ?öç.IyiJl Ap Jl ^-^S^Il A*jl toytöJl

. »£^)I a*j« 1

1. (2612)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ihtiyaç sebebiyle, kendilerine Kurrâ denilen yetmiş kişiyi yola çıkardı. Siileym aşiretinden Ri'l ve Zekvân adında iki kabile, Bi'r-i Ma'ıne (Ma'ûne Kuyusu) denilen bir suyun yanında bunların önünü kesti.

Hey'et bunlara: "Biz size gelmedik. Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir ihtiyacı için gidiyoruz" dediler. Ancak öbürleri bunları dinlemeyip öldürdüler.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (duruma muttali olduktan sonra) sabah namazlarından sonra bir ay boyu onlara bedduâ etti. Bu hadise namazda kunût okumanın başlangıcı oldu. Biz kunut yapmıyorduk."

Abdıilaziz İbnu Siiheyb der ki: "Bir zât Enes (radıyallâhu anh)'e Kunût'dan sorarak:

"Bu, rükûdan sonra mı yoksa kırâatın tamamlanmasından sonra mı?" dedi. Enes:

"Hayır, kırâatin bitiminde" diye cevap verdi."

Bir başka rivayette (Enes şöyle) dedi: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ay boyu] rükûdan sonra (kunût yaparak bazı Arap kabilelerine bedduâ etti.)" 14621

. ŞCA-P (3 Av ^ J y^j CAa['.ıSj>-\ 32.

2. (2613)- Bir başka rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazından sonra bir ay boyu kunût yaptı" denmiştir." 14631

jlT« :JlS jpJj S6 (j^' t) 33 ^ a*j c^ti İ-t~ auI Ol[!j%-L»J.j 3.

. »a5^J jr IcuJ« ijb (_^l ÂjIjj <jj->>3^3 3 '3 ^üJi

3. (2614)- Müslim'in bir rivayetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), bir ay boyu sabah namazında rükûdan sonra kunût yaparak Useyye (kabîlesi)ne bedduâ etti" denir."

Buhârî'nin bir rivayetinde: "Kunût, akşam ve sabah namazındaydı" denir."

Ebû Dâvud ve Nesâî'nin bir rivayetinde: "Bir ay kunût yaptı sonra terketti" denir." 14641

AÇIKLAMA:

Burada Kunût duasının teşri sebebiyle ilgili rivayetler gözükmektedir. Bu rivayetlerden çıkan neticeyi şöyle hülâsa edebiliriz:

1- Hanefîlerce Vitr namazının üçüncü rek'atinde okunan Kunût, du-âsı, tarih kitaplarına Bi'r-i Ma'ııne Vak'âsı diye geçen hadiseden sonra teşri edilmiştir. Bu hadisenin özeti

şudur: Hicretin dördüncü yılında Ebû Berâ Amir İbnu Mâlik, Medine'ye gelip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den Necid'e İslâm'ı yayacak bir hey'et göndermesini ister. Resûlullah gidecek heyetin can emniyetinden emin olmadığını söyleyerek müsbet cevap vermek istemezse de Ebû Berâ'nm garanti vermesi üzerine, Kurrâ tabir edilen Ehl-i Suffe'ye mensup 70 kişilik bir hey'eti gönderir.

Ancak, bu he'yet Bi'r-i Maîıne nam mevkide pusuya düşürülür. Sadece Amr İbnu Umeyye ed-Damri hariç hepsi bu ihânetin kurbanları olarak şehid edilirler.

2- Bu ihânete son derece üzülen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ay boyu, bu ihâneti tezgahlayan Ri'l ve Zekvân kabilelerine namazda bedduâ eder.

3- Rivayetler, görüldüğü üzere kunût denen bu bedduânm hangi vakitte, hangi rek'atte, re'katin neresinde olduğuna dair bazı farklılıklar ihtiva etmektedir.

Müteakip rivayetler bu mevzuyu tamamlayıcı mahiyettedir. 14651

ş.L 2 u*J|j Jlj JgJl (3 ^ 3 ıj!(Jli aüI ^Lp ^1 ,jpj -4

p 3 * ^ 34! 3 ^ S 03 0 3 ^"" J 3 .^ (3 1 aC'3^5

. jj\ A>-y>-\ . JajSİP- ^y> 3*5^3 C'U^Pj

4. (2615)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tam bir ay boyu, hiç aralık vermeden her namazın peşinde, öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarında Kunût yaptı. Şöyle ki: Son rek'at'te semi'allahu limen hamideh deyince Siileym aşiretinden Ri'l, Zekvân, Useyye kabilelerine bedduâ ediyor, namazda kendine uyanlar da âmîn diyorlardı." 14661

(t 4 aUİ yas- tjlip ıjlisi 3*) ^ Alil ^*p ini (33u ç.Lçj ^ >_îLL>- ^jpj - 5 .

.Jİjjv-LCu 3*3 f 1 3313 cöi 3 -i 3J1 ^3 1 :333? c-z^p iaül 143u» 3-3

. <C>- y>- 1

5. (2616)- Hufâf İbnu İmâ el-Gıfârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) riikû'ya gitti, sonra başını kaldırdı ve "Gıfâr kabilesini Allah mağfiret etsin, Eşlem kabilesine Allah selâmet versin, Useyye Allah'a ve Resûlüne isyan etmiştir. Allahım, Benî Lihyân'a lânet et. Ri'l ve Zekvân'a da lânet et" deyip secdeye gitti." 14671

^y> oy>-\ a*5^Ji (3 34 ^ 3*

-4* aı <3j& ^3

3 3*3 liI # 4 JJİ 3 ^ ^ [• L«-4^p aJÜ _^*p ^1 jjpj

oj3- 33 ^ 3^“ Jj-âj JjG ctjö >—îj t)6c3 3ÜI ıjj-âj

. 3jbkJl |r4-^ 3

لَكَ مِنَ الأمْرِ شَيْءٌ أوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أ

6. (2617)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sabah namazının son rekatinin rükûsundan başını kaldırınca semi'allâhu limenhamideh Rabbena ve leke'lhamd dedikten sonra şöyle söylediğini işitmiştir: "Allahım falancaya falancaya lanet et." Allah Teâlâ Hazretleri bunun üzerine şu mealdeki âyeti indirdi: "(Kullarımın) işinden hiçbir şey sana ait değildir. (Allah) ya onların tevbesini kabul eder, yahud onları, kendileri zâlim (kimse)ler oldukları için, azablaıdırır" 14681 (Al-i İmrân 128).

AÇIKLAMA:

Bu hadisi Nesâî: "Kunîıtta münâfıkların lanetlenmesi" başlığını taşıyan bir bâbta verir. Hadisin başka vecihlerinde kaydedilen sarâhat, burada lânetlenen kimselerin Bi'r-i Maîıne vak'âsı ile alakası olmadığını gösterir. Çünkü, diğer rivayetlerde bu şahısların ismi kaydedilmiştir: Saffân İbnu Ümeyye, Süheyl İbnu Umeyr, Hâris İbnu Hişâm, Amr İbnu'l-As. Allah bilahere bunların hepsine de hidayet vermiştir. 14691

aLJ jU 3 cî' 3’'-^' 33-5 3 öl[13***^-! 3 s-j . 7 .

,]3' 3' ; ÖjİJ-ûj 3 ı_ÜÜ- I c-J IS"" İSli .^SIŞİl ı_a Jl 3 \ *3 oj

e- e

. ijta y\ 1

7. (2618)- Haşan Basri (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh), halkı, Übeyy İbnu Ka'b üzerinde topladı. O, bunlara ramazanda yirmi gece namaz kıldırdı. Bu esnada (vitirlerde) sadece son yarıda kunııt yaptı, daha önce hiç kunııt yapmadı. Son on kalınca cemaate gelmedi, teravihi evinde kıldı. Halk: "Übeyy (cemaatten) kaçtı" dedi." [4701

AÇIKLAMA:

Başka rivayetlerin tasrihine göre Hz. Ömer erkeklere ve kadınlara ayrı ayrı imam tayin etmişti. Erkeklerin imamı Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh), kadınların da imamı Siileymân İbnu Ebî Hasme idi.

Rivayet Übeyy İbnu Ka'b'ın ramazanın ilk on gecesinde vitir namazlarında Kunııt duâsı okumadığını, ikinci on gecede okuduğunu bildirmektedir. Son onunda mescidde kılmadığı

için evinde okuyup okumadığı belirtilmiyor. Bu esnada namazı Hz. Muâz kıldırmıştır.

Halk Übeyy İbnu Ka'b'ın teravih kıldırmak üzere mescide gelmeyişini hoş karşılamamış olacak ki, hakkında

£

"kaçtı" kelimesini kullanmışlardır. Arapçada 3i' aslında kölenin efendisinden kaçmasıdır.

Übeyy İbnu Ka'b'ın son onda vitri evde kılmasının sebebiyle ilgili muhtelif tahminlerde bulunulmuştur. Bunlardan birine göre radıyallâhu anh, Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünnetine uymak için böyle yapmıştır.

Kunût'un ramazının tamamında mı yoksa yarısında mı okunduğu da ihtilaflıdır. Umumiyetle ikinci yarısında okunduğu te'yid edilir. [471]

jtfİJl :d 5^3' oUlS'# 4&I j 3 Üp[:Jli U«Ip Sil 33) UU* j y. J* y. 3 ^I 33 . 8 . tc-3 2 -® 3 ı_??3 '-3? ıj> -8^3 1C-J3 3*3 3İ35 3ü" 3*3 3*3 33*'

jı

8. (2619)- Haşan İbnu Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana vitirde okuduğum bir duâ öğretti. Şöyle ki: "Allahım! Beni hidayet verdiklerinden kıl, âfıyet verdiklerinden eyle, Beni, işlerini üzerine aldıkların arasına koy. (Ömür, mal, ilim, v.s.'den) verdiklerini hakkımda mübârek kıl. Vukûuna hükmettiğin şerlerden beni koru. Sen dilediğin hükmü verirsin, kimse seni mahkum edemez. Sen kimin işini üzerine aldıysan o zelil olmaz. Rabbimiz! Sen münezzehsin, muallâsm." [472]

^ ÜUijj S^pl (3 İ fP :°/j <3 JjAİ 53 "^ ^ jj- 3) 3 l[: ‘ u ^ 3 h c .313 (_jl ^ { Js - jpj . 9 .

33 i^pij t33ojjLf- 3-* 33iUtç s^pij ' ■- ^3^- -"-»ı

. ı_->L>»w 2 Î a>-^>-l . 33 ^aj ^ 1 p cpa?Î U 5 cAl c 33 İp s-3 j ^«^>-1 c 33 «

9. (2620)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) vitrinin sonunda şunu okurdu: "Allahım! Senin gadabmdan rızana sığınırım, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım. Sana (layık olduğun) senayı saymaya gücüm yetmez. Sen, kendini senâ ettiğin gibisin." 14731

AÇIKLAMA:

Bazı şârihler bu duanın selamdan sonra okunduğunu söylerler. Nitekim Nesâî'nin rivayetlerinin birinde: "(Aleyhissalâtu vesselâm) namazından çıkıp, yatmaya hazırlanırken okurdu" denmiştir. Bu te'vil, duanın vitir namazında da okunmasına mâni değildir. Esasen rivayetin zâhiri bunu ifade eder. [474]

aj jpüj L ((jpjdlj 3-—^ Ap-p>-l . | clj 1 J ^3 ocri 3 i t : 3 li aap kul ö*j -10

10. (2621)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) demiştir ki: "En efdal namaz, kunîıtu uzun olandır." 14751 AÇIKLAMA:

1- Son üç hadis namazda okunan kunût üzerinedir. Son rivayet, Teysîr’de Hz. Câbir’in kendi sözü gibi nakledilmiş. Tirmizî'de ise merfû olduğu açıktır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi namaz efdaldir?" diye sorulunca: "Kunîıtu uzun olandır!" diye cevap vermiştir. Ancak ulema buradaki kunût'tan maksadın kıyâm olduğunu

belirtir. Hadis, böylece namazda kırâatı mümkün mertebe uzun kılmaya teşvik etmiş olmaktadır.

Hadis ayrıca, kıyam'ın rükû ve sücûddan efdal olduğunu da ifade etmektedir. Başta Şâfiî, bazı âlimler bu görüştedir.

2- Vitir dııâsı olarak farklı rivayetlerin varlığı, Resûlullah'ın bunların hepsini okuduğunu ifade eder. 14761

TEŞEHHÜD

3* ijj.1~S\ ^İİ*j U5" <33 jjyt İ4- Aiil ıj^ c3p[!(Jli aap ajjl -.1.

^Up Ji-j l3ip io^J' cAjlSp^ 3! a%j l^}\ I 4 JÎ 333- İ63J' coldkilj oljitaJlj 3 olSJ-Jl : jT^Jl

1 S 1 ddu« oJ-uji âjljj 3 İİ 3 J 4 S 11 6 î &ı] aJi oî j^\ ^33331 3u

. 3 ap ^1p Asi 33i jjjdi-î

1. (2622)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, avucum avuçlarının içinde olduğu halde, Kur' ân'dan sûre öğretir gibi teşehhiid'ü öğretti." "Tahiyyât, tayyibât ve salavât 14771 Allah içindir. Ey Nebi, selam, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Selam bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kulları üzerine de olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Resûludıir."

Bir rivayette "Allah'ın sâlih kulları" ibaresinden sonra şöyle denmiştir: "Siz bu teşehhüdü yaptınız mı semâ ve arzdaki bütün sâlih kullara selam vermiş olursunuz." 14781

2. (2623)- Bir diğer rivayette: "(Teşehhiidden) sonra dilediği senayı yapmakta muhayyerdir" denmiştir. [479]

.Jaj <tJl «cOOpl j-li-jJl ^y> OS"Lti>-l f 0-Lp Ol ı^jli ^1 ÂjIjj (3j 3.

3. (2624)- Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir" (dersiniz). Sonra her biriniz hoşuna giden duayı seçip onunla duâ etsin." 14801

di Jâ & u § * 4 Î)1 :d| 0 uxJl lliî*î uf oljpİJ! eJms :^/-î d ^ dfj - 4 .

U iJjljj c^İ2j L«j L^jl« ^4^ ^ cjjJl Ji ^

cİJİjjül cJI kiioj LlAp" cII jĞjİj <Jş

.]H0Lp l^jj l^LÜ

4. (2625)-Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "...bize onları öğretirdi veya şu duaları bize teşehhüdü öğrettiği gibi öğretirdi: "Allah'ım! Kalplerimizi birleştir, aramızdaki geçimsizliği düzelt. Bizi selâmet yollarına şevket, zulümâttan nûra kavuştur. Bizi, çirkinliklerin açık ve gizli olanlarından uzak tut. Kulaklarımızı, gözlerimizi, kalplerimizi, zevcelerimizi ve çocuklarımızı hakkımızda mübârek ve hayırlı kıl. Tevbelerimizi kabul et, sen rahimsin, tevbeleri kabul edersin. Bizleri verdiğin nimetlere şâkir, onlarla senâ edici, onları kabul edici kıl, onları (ahirette de nasib ederek) hakkımızda tamamla." [481]

01 cOJjo cu~02 İ jJ Li lOjs °>j\ lâa c-JU IS! :aü1 Jj-İjj İj_»^ 01 a*j I «uijj t3 aJj . 5 .

. J Jjtjli Jjojj 01 cuî-i Olj 01 cuî-i

5. (2626)- Yine Ebû Dâvud'un bir diğer rivayetinde: "Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir" cümlesinden sonra şöyle denir: "Bunu söyledin veya şehadeti ifa ettin mi, namazını ifa ettin demektir. Kalkmak istersen kalk, oturmak istersen otur." 14821

p fo^Jl tAül ^6(j4l ıjjü İî ^Jl ^0 lil Lf [(j^>-l <3j -6.

.«iojü-l .]olŞşJ)l IjJy jfJj -f6(j3l ji &l OU aSj! ifJl IjJjİj :# İıl JlJi

6. (2627)- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la namaz kılınca: "Selam Allah'ın üzerine, selam Cibril ve Mikâil üzerine olsun" derdik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Selam Allah'ın üzerine olsun demeyin. Zira Allah selam'ın kendisidir. Ancak şöyle deyin: "Tahiyyât... Allah içindir..." 14831

AÇIKLAMA:

1- Teşehhiid, lügat olarak şehadet getirme demektir. Şehadet getirmeden maksad "Eşhedti en lâilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhii ve Resûliihu" şeklinde kalıplaşmış olan kelime-i şehadeti telaffuz etmektir. Bu cümlede Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul ve ilan vardır. Kişi bunu samimiyetle söyledimi İslâmî îmanı ifade etmiş olur. İslâm akidesini özetleyen bu kelime-i şehadetin dinde mümtaz bir yeri ve üstün bir değeri vardır. Bunun sıkça telaffuzu tavsiye edilmiş, en kıymetli zikirlerden biri addedilmiştir. Bıı sebeple, namaz gibi İslâm'ın en mühim alâmet ve ibadetinde bunun yer alması gerekmiştir.

2- Bir de teşehhiid, namaz ıstılahı olarak ka'delerde okunan ve içerisinde şehadetin de yer aldığı hususi zikrin adıdır. Bu zikre tağlîb tarikiyle teşehhiid denmiştir.

3- Teşehhiid kelimesi, duâ adı olduğu gibi namazda bu duanın okunduğu bölümün de adıdır. Bu kısım, içinde başka ezkârlar da okunmasına rağmen teşehhiid adını alır. Çünkü diğer okunanlar tâli, teşehhiid asildir ve bunun diğerlerine nazaran ehemmiyet ve şerefi üstündür.

Şu halde bir başka ifadeyle teşehhiid, namazın her iki rek'atten sonra oturulan kısmıdır. Bu mânada celse ve ka'de kelimeleri de kullanılmıştır. Üç ve dört rek'atli namazlarda birinci ve ikinci teşehhiid olmak üzere iki ayrı teşehhiid mevzubahistir. İki rek'atli namazlarda ise ikinci rekatin sonunda olmak üzere tek teşehhiid vardır. Üç ve dört rek'atli namazların birinci teşehhüdüne ka'de-i ûlâ veya celse-i ıılâ dendiği gibi ikinci ve son teşehhüde de ka'de-i uhrâ, ka'de-i âhire veya celse-i uhrâ, celse-i âhire gibi değişik tabirler kullanılmıştır.

4- Sadedince olduğumuz rivayetler bu ka'delerde okunacak teşehhiid ve duâları tanıtmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yapılan rivayetlere göre, teşehhiidlerin elfâzı farklılıklar arzeder. Bu sebeple Şâfiîlerin benimsediği rivayetle, Hanefîlerin benimsediği rivayet değişince elfazda da bazı farklılıklar araya girer. Ancak birinci ka'dede okunacak teşehhiidle ikinci ka'dede okunacak teşehhüdün farklı olması diye bir mesele mevzubahis değildir. Buhârî'nin: "Birinci (ka'de)de teşehhiid" diye iki ayrı bâb tanzim etmesi, okunacak elfazın farklılığından ileri gelmez, iki teşehhüde terettüp eden hükmün farklılığından ileri gelir. Zira bazı âlimler ikinci ka'dede teşehhiid okumaya vacib derken birincideki teşehhüde vacib dememiştir. Seleften Ömer İbnu'lHattâb, Haşan Basrî, Şâfiî, bir rivayette Ahmed İbnu Hanbel, Leys, İshâk, Taberî (rahimehumullah) vâcib diyen cumhur meyanında yer alırlar. Ehl-i rey de denen Hanefîler: "Teşehhiid ve ondan sonra okunan salât müstehabtır, vacib değildir, teşehhiid miktarı oturmak vâcibdir" demiştir.

Hanefîler İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un rivayet ettiği teşehhüdü esas alırken Şâfiîler 2628 numarada kaydedeceğimiz İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'ın teşehhiid duâsını esas alırlar. İbnu Mes'ud, bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ağzından kelime kelime öğrendiğini, Resûlullah'ın bunu insanlara öğretmesini kendisine emrettiğini belirtir. Ahmed İbnu Hanbel de İbnu Mes'ud rivayetini benimsemiştir. İmam Mâlik, İbnu Ömer'den rivayet edilen teşehhüdü esas almıştır.

Ulema rivayet edilen teşehhiidlerden herhangi birinin okunmasının cevazında ittifak etmiştir.

5- Teşehhiid duâsı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Mi'râc hadisesinin Cenâb-ı Hakk'la miilâkat sahnesini aksettirir. Şöyle ki: Fahr-i Kâinât, ubudiyet dairesinin Rububiyet dairesindeki halktan Hakk'a bir elçi olarak kurbiyet-i İlâhiyyeye mazhar olunca, temsil ettiği ibâdullah adına Cenâb-ı Hakk'a bir nevi selam olarak hitapta bulunuyor:

"Tahiyyât, tayyibât ve salavât Allah içindir." Cenâb-ı Hakk, huzuruna gelip selam (ve hediye) makamında Habîb-i Kibriyâsının sunduğu bu hitaba şöyle cevap verir:

"Ey Nebi, selam, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun!"

Rasul-i Ekrem, Cenab-ı Hakk’ın bu selamını, kendisi ve o sırada mümessili olduğu ibadullah adına şöyle alır: “Selam bizim üzerimize ve Allah’ın salih kullları üzerine olsun!”

Hakk ile halkın temsilcisi arasında cereyan eden bu miikâlemeye şahid olan Cebrâil (aleyhisselâm) şehâdetini beyan eder:

"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!"

Şu halde, mü'minin mırâcı olarak tavsif edilen namazdaki teşehhiid, ruhen ve kalben hüşyâr olan mii'minlere, günde beş vakit, Resûlullah'ın kulluk hayatındaki en zirve, en miintehâ makam olan Mi'râc safhasını yaşatmaktadır.

6- Teşehhiid'de geçen bazı tâbirler:

* et-Tahiyyât, tahiyye'nin cem'idir, selam mânasmadır. Bazı âlimler bekâ, azâmet, âfetlerden ve noksanlıklardan selâmet, melik gibi başka mânalar da ileri sürmüşlerdir. Ebû Saîd ed-Darîr der ki: "Tahiyye, Melik'in kendisi değil, Melik'e selamda kullanılan kelamdır. Hattâbî: "Arapların meliklerini selamladıkları hususi kelimelerdir..." der. İbnu Kuteybe: "Onunla sadece Melik selamlanır, her bir melik'in kendine has bir tahiyyesi vardır, bu sebeple kelime cemi halde gelmiştir. Sanki mâna şöyledir: "Miilûk'un selamlanmasında kullanılan tahiyyelerin hepsi Allah'a layıktır." Hattâbî ve sonra da Bagavî şöyle der: "Onların tahiyyelerinde Allah'ı senâya sâlih olan hiçbir şey yoktur. Bu sebeple, onların meliklerini selamlamada kullandıkları tâbirlerin kendileri terkedildi, bu tahiyyeden sadece ta'zim mânası alınıp kullanıldı ve şöyle denilmesi emredildi: "Tahiyyât Allah içindir." Yani "Ta'zimin bütün envai ve çeşitleri Allah'a mahsustur..."

Muhibbu't Taberî tahiyye için yapılan açıklamaları te'lif edici bir üslubla şöyle der:

"Tahiyye lafzının, zikri geçen bütün mânalarda müşterek olması da ihtimalden uzak değildir."

Bedilizzaman merhum, tahiyyât'la hayat sahiplerinin hayatlarıyla ortaya koydukları tesbihatların kastedildiğini ifade eder: "Resûl-ü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) o

gecede (Mi'râc gecesinde) Cenâb-ı Hakk'a karşı selam yerinde et-Tahiyyâtu lillah demiş. Yani: "Bütün zîhayatlarm hayatlarıyla gösterdikleri tesbîhât-ı hayatiyye ve Sânilerine (yaratıcılarına) takdim ettikleri fıtrî hediyeler, "Ey Rabbim sana mahsustur. Ben dahi bütün onları tasavvurumla ve imanımla sana takdim ediyorum."

* es-Salavât, salât'ın cem'idir. Duâ mânasına geldiği gibi, cemi haliyle beş vakit namazın kastedildiği, ayrıca daha umumî olarak bütün şeriatlerde gelmiş bulunan farzlar, nafileler nev'inden her çeşit ibadetin kastedildiği de

söylenmiştir. Bazı âlimler: "Bütün ibadetlerdir." Bazı âlimler: "et-Tahiyyât, kavlî ibadetlerdir; es-Salavât ise fiilî ibadetlerdir, et-Tayyibât da mâlî sadakalardır" demiştir.

Bedi'üzzaman, es-Salavât'ı: "Zîhayatm hülasası olan bütün zîruhun ibâdât-ı mahsıısaları" olarak açıklar.

* et-Tayyibât tayyibe'nin cem'idir. Güzel, tâhir (temiz), hoşa giden şey gibi mânalara gelir. İbnu Hacer: "Kelamdan güzel olanı" diye açıklar. Sadedinde olduğumuz hadiste Allah'ı senâ etmede kullanılması güzel ve muvafık olan kelam olarak açıklar, bu kelama melikleri selamlamada kullanılmış olsa bile Allah'ın sıfatlarına da uygun düşmeyenlerin girmemesi gerektiğini belirtir. Tayyibâtla ilgili olarak farklı âlimlerce şu tefsirler de teklif edilmiştir:

* Zikrullahtır.

* Sâlih sözlerdir, duâ ve senâ gibi...

* Sâlih amellerdir, bu daha âmmdır, yani efal, ekvâl, evsâf buna dahildir.

İbnu Dakîku'l-Îd der ki: "Tahiyye, selama hamledilirse, mâna şöyle takdir edilir: "Meliklerin ta'zim edildiği tahiyyeler

daimi olarak Allah'a aittir; eğer bekâ'ya hamledilirse onun Allah'a ait olacağında zaten şüphe yok (çünkü yalnız O bâkidir). Hakiki mülk, gerçek ve tam büyüklük de öyle. Eğer salât "ahd" veya "cins"e hamledilecek olursa mâna şöyle takdir edilir: "Salât'ın Allah'a ait olması vacibtir, onunla Allah'tan başkasının kastedilmesi câiz değildir. Eğer rahmete hamledilecek olursa "Allah'a âittir (veya Allah içindir)" sözünün mânası şöyle olur: "Allah bununla mütefeddil (gayrından üstün)dür, çünkü tam rahmet Allah'a aittir onu dilediğine verir." Eğer duâ'ya hamledilirse, mâna açıktır. et-Tayyibât'a gelince, onu akvâl ile tefsir ettim. Belki onun daha âmm bir şeyle tefsiri daha uygundur (evlâdır), böylece hem efale hem akvâle ve hem de evsâfa şâmil olur."

Kurtubî de şunları söyler: "Allah'a âittir. (4») kavlinde ibadete ihlâsa (yani ibadetin sadece Allah için

yapılmasına) tembih ve uyarı var. Yani bu (ibadet) sadece Allah için yapılır. Mamafih bununla: "Meliklerin mülkünün ve zikri geçenlerin hepsinin hakikatte Allah'a ait olduğunu" itiraf etmek murad edilmiş olması da muhtemeldir."

* es-Selâm: Alimlerin açıkladığı üzere selam, "Selâmet" mânasına masdardır, her çeşit ayıp, âfet, noksanlık ve fesaddan azade olmak beri olmak mânasmadır. Allah'ın isimlerinden biridir ve noksanlardan salim demektir. Burada masdar isim yerine kullanılmıştır, böylece mâna daha da kuvvetlenmiş, mübâlağa kazanmıştır. Esselâmu aleyke (selam üzerine olsun) sözümüzün mânası duâdır yani, kötülüklerden selamette olasın demektir. Şu da denmiştir: "Bunun mânası: Selam ismi üzerine olsun demektir, sanki Azız ve Çelil olan Allah'ın ismi ile ona hayır temenni etmiştir."

Selam kelimesinin başına eliflâm gelmesiyle kelime es-Selâm diye ma'rife kılınmıştır. Marifelik ahd-i takdiri olarak

alınırsa mâna şöyle olur: "Geçmiş nebi ve resûllere tevcih edilen bu selam, "Ey nebi, sana olsun. Keza önceki ümmetlere tercih edilen selam bize ve kardeşlerimize olsun."

Sözkonusu ma'rifelik cins için olursa mâna şöyle olur: "Herkesin ne olduğunu, kimden sâdır olup kime indiğini iyi bildiği selam hakikati, senin ve bizim üzerimize olsun."

Hakimu't-Tirmizî der ki: "Bütün halkın namazlarında yaptıkları bu selam (ateşten selâmette olma) duâsında hisse sahibi olmak isteyen sâlih olmalıdır, aksi takdirde bu büyük faziletten mahrum kalır." Fâkihâni de şunu der: "Musalli, bunu okurken bütün peygamberleri, melekleri ve mü'minleri hatırlamalıdır, tâki sözü maksadına tevafuk edip uygun düşsün." Alimler, tahiyyatm mânası, tahiyyatla ilgili akla gelecek bazı sorular ve cevaplarıyla ilgili geniş açıklamalara yer vermişlerdir. Bazı teferruâtı burada keserek, bahsin sonunda (2635. hadisin arkasından) Bediüzzaman'm kıymetli bir açıklamasını kaydedeceğiz.

7-Teşehhiid'den Sonra Duâ:

2623 ve 2624 numaralı rivayetlerde (ka'de-i âhire'de) teşehhiid okunduktan sonra istenen senâ ve duâların yapılabileceği belirtilmiş, müteakip rivayetlerde de okunacak duâlardan örnekler verilmiştir. 2626 numaralı rivayette ise teşehhiidle birlikte kalkılabileceği belirtilmiştir. Bu rivayetlerden çıkan hüküm şudur:

* Teşehhiidden sonra ka'de-i âhirede bir kısım senâ ve duâlar okunabilir, okunacak duâlar belli ölçüde ihtiyâridir. Dileyen duâ okumayabilir de.Hanefi kaynaklar teşehhiidde okunacak duâların Kur'ân'da gelmesi veya hadislerde sâbit olması şartını koşarlar. [484]

^ ijji üJi ıiiîii uf jfel iı Hiîsi # aı 5 ıf [:Jıs fti iv# ^ ^ . 7 .

^o^Jl C^j 4b! £ 5 $ Jl l*3î ^ .4b odaJI ol§g.l olŞİİl :

JLw JiiJ iJüfcj I 2 L~J-I 4^>-î .]<&! jjij Sî ai t OÎ

7. (2628)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Kur'ân'dan sûre öğrettiği gibi teşehhüdü öğretirdi. Şöyle derdi: "Tahiyyât, mübârekât, salavât, tayyibât Allah içindir. Ey Nebi selam, Allah'ın rahmet ve bereketi sana olsun. Selam bize, Allah'ın sâlih kullarına olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Resûlüdür." 14851

8. (2629)- Tirmizî'de şöyle gelmiştir: "...Selam sana olsun, selam bize olsun." Yani her iki "selam" kelimesi de eliflamsızdır." [4861

AÇIKLAMA:

Teşehhiidde Şâfıîlerin esas aldığı İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) rivayetini görmekteyiz. İbnu Mes'ud rivayetiyle karşılaştırınca iki küçük fark var:

1) Burada mübârekât ziyadesi.

2) Hadisin Tirmizî'deki vechinde selam kelimeleri eliflamsız olarak gelmiştir. Halbuki İbnu Mes'ud rivayetinde es-Selâmıı şeklinde eliflamlı idi.

el-Mübârekât, "bereket" kelimesinden gelir. Lügat olarak devenin yere çöküp orada kalmasını ifade eder. Kelime bu asıldan "devamlı" mânasında kullanılmıştır. Sözgelimi salavatlarda "Allahümme bârik alâ Muhammedin"

deyince: -ÜOsi [Js- İİjL "Allahım, Muhammed'e verdiğin şeref, kerâmet, hayır vs.'yi dâim kıl" demiş

oluyoruz. Yine aynı asıldan bereket, "ziyâde" mânasında kullanılır. Şârihler, sadedinde olduğumuz hadiste geçen mübârekât'ı nâmiyât diye açıklar. Nâmiyât, "artanlar", "büyüyenler" demektir. Artan, büyüyen şeyin ne olduğu hadiste tasrih edilmemiştir, yani mutlak bırakılmıştır. Anlaşılmaya en yakın "çok hayır" diyebiliriz. Mübârekât ile Beditizzaman, "Bütün medar-ı bereket ve tebrik ve bârekallah dediren ve "mübârek" denilen ve hayatın ve zîhayatm hülasası olan mahluklar, husıısan tohumların ve çekirdeklerin, danelerin, yumurtaların fıtrî ibâdetlerini..." anlar, böylece, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mi'râc'ta, bunları da Cenâb-ı Hakk'a takdim ederek: "...Bu mübârek canlıların ibâdetleri de Allah'a aittir" demiş olmaktadır.

Selam kelimesinin İbnu Abbâs rivayetinde eliflamsız gelmiş olması dikkat çekecek bir incelik taşımaz. Nevevî, elflam'lı da olabileceğini eliflamsız da olabileceğini, Arap dili yönünden her ikisinin de câiz olduğunu, mânada değişiklik olmadığını ancak eliflamlı olmasının efdal olduğunu söyler. İbnu Hacer, İbnu Mes'ud rivayetinde hep eliflamlı olduğunu, ihtilafın İbnu Abbâs rivayetinde bulunduğunu belirtir. 14871

. o-Lp OIj cdJ dili | dJ| 01 ;<up 4»!

9. (2630)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh)'dan Nesâî'nin yaptığı bir rivayette şöyle gelmiştir: "...Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, şeriki yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve Resûlüdiir." [488]

dIlOj cdlll cOİjÂİl ojjl *Jl LcÜjtJ LiS""ıjli dd£- dili Or^ <3 aJj .10.

. »jllll 4 j S^pİs cajjl- l dili (jLw*ıl : 0 ûA-j a o-Lp JjO« ; . 0-o-i3-l

10. (2631)- Yine Nesâî'de Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivayette şöyle denmiştir: "Teşehhüdü, Kıır'an'dan bir sureyi öğrendiğimiz gibi öğrendik. Şöyle ki: "Bismillah ve billah ettahiyyâtu..."

Bu rivayette, abduhu ve resîılühü ibaresinden sonra şu ziyade mevcuttur: "Es-elu'llâhe'lcennete ve e'ûzü bihi mine’nnâri. (Allah'tan cenneti istiyor, ateşten O'na sığınıyorum.)" 14891

AÇIKLAMA:

Süyûtî'nin Zehrti’r-Rübâ'da kaydettiği üzere, bu hadisle amel ederek, teşehhiid duâsı olarak bunu okuyan fakih çıkmamıştır. Bu hadiste bir hata olduğu kabul edilmiştir. 14901

fo/Jl .oldUj ol/Jl) 2) ol/2Jl d # / /[:L/p Si ^>j ^p / .11.

aJl oî /2Î coJ-U^İl 2)1 ^Up Jj>j l/p IfJl CAJIŞ^İ ^ 2/ :>* & 3^ •/ &-jj /:' ıiH*

c^jl^ ^2j 222 4>-y>-l .JaJ/jJj o-Lp İj2^ 01 j_£_c2j c aJ o/^ oJp>-j L^O o.>j i^Op 3^ .2)1 |

. JâjjlJlj

11. (2632)- İbnıı Ömer (radıyallâhu anhümâ) Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'dan teşehhiid olarak şunu rivayet

etmiştir: "et-Tahiyyâtu lillâhi vessalavâtu ve't-Tayyibâtu. es-Selâmu aleyke eyytihennebiyyu ve rahmetullâhi."

İbnıı Ömer der ki: "Ben buna şunu ilave ettim: "Ve berekâtuhu es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-Sâlihin. Eşhedü en Lâ-ilâhe illallah..."

İbnıı Ömer der ki: "Ben buna şunu ilave ettim: "Vahdehu lâşerîke lehu ve eşhedıi enne Muhammeden abduhu ve Resûltihu." [491]

AÇIKLAMA:

Burada İbnu Ömer'den iki ayrı rivayet kaydedilerek farklı ziyadelerde bulunduğu belirtilmektedir. "Berekâtuhu ziyadesi Sahiheyn ve diğer kitaplarda merfû olarak, vahdehu lâ şerike leh ziyadesi de Müslim'de kaydedilen Ebîı Mûsa rivayetinde merfû olarak gelmiştir. 14921

* ? İAÜ

c2) ı2) ol2>>2l 2)1 jlS"" L»_£jp 2)1 J-»-p 01 [ )Üs>/l . 12 .

OÎ oi/j 2)1 t / OÎ AÎıl J&j 12 İp fö/Jl lAJlS^j 2)1 £u)l fö/Jl

y>-~\ Jş 0r“2f 2li İSl l^pJjj ^ 0ı2*-Çil <3 ^-2* 3_/j 14))! J/jj

/j| iö/i> : JU OÎ SI 3 Î 3 âj4iî ^3 iSlj İjç 2 1/1 ı/llll f/j t\ t U2Î İJUJif ı C u“l /p Sj 5 Jr 15/jp fö/Jt :j/j Jr lû/lU! 2)1 i/ /pj 2/ fo/Jt t &Şjîj 2)1 İ/j •]ıilil /! İ-İ- aUİ 30|[ij/ yijj İİj.JaJÎp -c

^ •i kP İİ.Î «iîlp ıL. •■"

12. (2633)- Muvatta'da şöyle gelmiştir: "(Nâfî der ki:) "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) şöyle teşehhiid okurdu: "Bismillâhi, ettahiyyâtu lillâhi, ve'ssalavâtu lillâhi, ez-Zâkiyâtu lillâhi, es-Selâmu ale’n-Nebiyyi ve Rahmetullahi ve berekâtuhu, es-Selâmu aleynâ ve ala ibâdillâhi's-Sâlihin. Şehidtü en lâ-ilâhe illallâhu ve şehidtii enne Muhammeden Resûlullâhi."

Bunu ilk iki rek'at(in ka'desin)de okur ve teşehhüdünü tamamlayınca duâ ederdi. Namazın sonunda oturunca da yine böyle teşehhiidde bulunur ve teşehhiid'ü öne alırdı. Sonra dilediği duâyı okuyarak duâ ederdi. Teşehhüdünü tamamlayıp selamı vermek isteyince şöyle derdi: "Esselâmu ale'n, Nebiyyi ve rahmetullâhi ve berekâtuhu esselâmu aleynâ ve alâ ibadillâhi'ssâlihîn."

Sonra sağma, esselâmu aleykiim derdi. Sonra mukâbeleten imama selam verirdi. Solundan biri kendisine selam verirse mukâbeleten ona da selam verirdi."

Rezîn şunu ilave etti: "Ve dedi ki: "Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm) böyle yapmayı emretti." [493]

AÇIKLAMA:

1- Son iki rivayet, namazın ka'delerinde Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in okuduğu teşehhüdü göstermektedir. Bu teşehhiid'iin Mâlikîlerce esas alındığını daha önce belirtmiştik.

2- Burada metin yakından tedkik edilecek olursa, muhtevâ yönüyle öncekilerden birkaç noktada farklıdır. Şöyle ki:

1) Bu teşehhiid "Bismillah" kelimesiyle başlamaktadır. Ancak, muhaddisler bunu bir hata olarak kabul etmişlerdir. İmam Mâlik'in de bu ziyadeyi sahih, merfû bir rivayette görmediği belirtilmiştir. Ebû Mûsa' dan gelen merfû sâbit bir rivayete: "Sizden biri oturunca ilk sözü, ettahiyyâtu lillah olsun" buyurulmuştur. İmam Mâlik burada, sadedinde olduğumuz hadisi mevkuf bir rivayet olarak sunmaktadır.

2) Öncekilerde mevcut olan ettayyibât yerine, hadisin Muvatta'daki vechinde ez-Zâkiyât kelimesinin bulunmasıdır. Bu tabir diğer teşehhiidlere nazaran rivayete çok farklı bir mâna kazandırmaz. Şöyle ki: Kelime kök olarak zekât'tan gelir. en-Nihâye’ye göre, lügat yönüyle tahâret (temizlik), nemâ (artma, büyüme), bereket (hayırda devamlılık) ve medih mânalarına gelir. Kur'an ve hadiste kelime bu mânalarda kullanılmıştır.

Şu halde, burada zâkiyât'ın bir bakıma tayyibât'a müteradif olarak kullanıldığı söylenebilir. Zira tayyib, "tâhir" mânasına da sıkça kullanılmıştır. Ancak İbnu Habîb'in bir te'vilini hemen kaydetmek isteriz. Der ki: "Bu, sahibinin âhiret sevabını artıran sâlih amellerdir."

3) Bu rivayette esselâmu aleyke eyytihennebiyyu yerine "esselâmu ale'n-Nebiyyi" denmektedir. Şârihler bunu normal karşılarlar ve bazı rivayetlerde Ashâb'm Resûlullah sağken, "esselâmu aleyke" yani "selam sana olsun" dediği halde, vefatından sonra, muhataptan gayba geçerek, "es-Selâmu ale'n-Nebiyyi" dediklerini belirtirler. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayette bunun bir örneğini görmüş olmaktayız.

4) İbnu Ömer'in Ebû Dâvud'daki rivayette: "Ben ilave ettim" dediği kısımlar zâhiren mevkuf ise de teşehhüdün İbnu Ömer dışındaki sahâbeler tarafından yapılan bazı rivayetlerinde merfû olarak gelmiştir.

5) Bu rivayetin daha dikkat çeken bir yönü, birinci ka'de'de teşehhiidden sonra duâ okumaktan bahsetmesidir. Halbuki birinci ka'de'de matlub olan onun kısa olmasıdır, bu sebeple İmam Mâlik de bunu te'yid etmemiştir.

6) Diğer teşehhiidlerden farklı bir diğer husus, selam vermezden önce İbnu Ömer'in "esselâmu ale'n-Nebiyyi ve rahmetullâhi ve berekâtuhu..." diye salât okumasıdır. Bununla İbnu Ömer Resûlullah'a ve sâlihlere selamla teşehhüdü tamamlamayı düşünmüş olmalıdır.

7) Rivayetin sonunda, imama uyan kimsenin (me'mûm) solunda biri bulunduğu takdirde üç selam vermesi mevzubahistir. Zürkânî, İmam Mâlik'ten de üç selam meşhur olduğunu, muhtevada yer alan bir kısım farklılıklara katılmadığı halde bu mevkuf hadise Muvatta'da yer vermiş olmasının bu üç selam'dan ileri gelmiş olabileceğini söyler. Zürkânî devamla, bu hadisin İmam Mâlik nazarındaki yerini şöyle tesbit eder:"

Eimme-i selâse (Ebû Hanîfe, Şâfıî, Ahmed) ve diğerleri "İmama da uysa her musalliye iki selam terettüp eder" demiştir. İmam Mâlik, İbnu Ömer'in bu rivayetindeki:

a) Besmele ile başlamaya,

b) Eşhedü yerine şehidtü demeye,

c) Birinci ka'de'de duâ okumaya,

d) Duâ ettikten sonra selamdan önce Nebi (aleyhissalâtu vesselâm)'ye ve sâlihlere selamı tekrara,

e) Esselâmu aleyke eyytihennebiyyu yerine esselâmu ale'n-Nebiyyi demeye katılmaz."

Şu halde, İbnu Ömer'den rivayet edilen teşehhüdü İmam Mâlik bazı kayıdlarla benimsemiştir.

Teşehhıid duâsınm okunmasıyla ilgili hükmü şöyle özetleyebiliriz:

* Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve bir cemaate göre sünnettir.

* Ahmed İbnu Hanbel ve bir cemaate göre her iki ka'de de vâcibtir.

* İmam Şâfiî'ye göre son ka'dede vâcibtir. [4941

151 Sil ÂİdIb jl[jj ^LâJI <_ $j>~\ .13.

lud- caJ IjL.% sjûp Li£ Sîj caI ııp, aı \ û ûî ipî t a oigijjı oij&Ji oidLiı

.]^3 Ip JoaJ' ^i^ji aı ^ İöaJ' aı 14lı

13. (2634)- İmam Mâlik'in, Kâsım, İbnu Muhammed'den yaptığı diğer bir rivayette şöyle gelmiştir:

"Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) teşehhfıdde iken şunu okurdu: "Et-Tahiyyâtu ettayyibâtu es-Salavâtü, ezzâkiyâtu lillâhi, eşhedu en lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerike lehu ve enne Muhammeden abduhîı ve Resûlühü. Esselâmu aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtuhu, esselâmu aleynâ ve alâ ibâdillâhi'ssâlihîn, esellâmu aleyküm." [495]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette geçen vahdehu lâ şerike leh ziyâdesi, Ebû Mûsa'dan Müslim'in kaydettiği bir vecihte merfû olarak geçer.

2- En son kaydedilen "esselâmu aleykiim" ibâresi namazdan çıkma selamıdır. 14961

y\ A^î ,]4^1 ife-l ÂİLll 'ja ; (JjJİj j 15" 4jl [; <up Sil ^1 .14.

14. (2635)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'dan yapdan rivayete göre şunu demiştir: "Teşehhiid'iin sessiz okunması sünnettir." 14971

AÇIKLAMA:

Burada teşehhiid'iin cehri okunmayacağı, sessiz okunacağı teşri edilmektedir. Rivayet zahiren mevkuf (sahâbî sözü) gözükmekte ise de hükmen merfıTdur. Muhaddisler ve fakihler: "Sahabenin "şu sünnettendir" diye haber verdiği

şey merfu sünnettir" prensibinde ittifak ederler. Ayrıca Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ)'den gelen bir rivayet,

bu hususun âyetle tesbit edildiğini belirtir: "Şu ayet teşehhiid hakkında nâzil oldu: 6j j

"Namaz kılarken sesini yükseltme, gizli de okuma ikisi ortasında bir yol tut!" (İsrâ 110). [498]

TEŞEHHÜD'ÜN MÂNA VE EHEMMİYETİ

Şerh kitaplarımız, teşehhüdün ehemmiyetini, ifade ettiği mânaları, teşehhiidle ilgili hatıra gelen soru ve cevapları açıklamaya geniş yer verirler. Biz bunlardan en çok gerekli olanları özetlemeye çalıştık.

Aşağıya, Bediüzzaman'dan alacağımız bir parça meselenin en ziyade can alıcı noktalarının sorucevap tarzında açıklamasını yapmaktadır. Başlıca şu somlara cevaplar bulacağız:

* Teşehhiid, Resîılullah'ın Mi'râc sırasında Cenâb-ı Hakk'la olan konuşması olduğu halde namazda niçin okunmaktadır?

* Teşehhüdün sonunda okunan salli bârik duâsında Hz. İbrahim'e kıyâsen Hz. Muhammed'e Allah'tan rahmet talebi miinâsib görünmüyor, çünkü, Hz. Muhammed'in makamı Hz. İbrahim'in makamından yücedir, bunun izahı nasıl olur?

"Namazdaki teşehhiidde bulunan a» 0 LJ 2 JI 0 İJİV 2 JI olSjLil ilâ âhirenin iki noktasına gelen iki

suale, iki cevaptır. Teşehhüdün sair hakikatlarmın beyanı başka vakta tâlik edilerek, bu "Altınca Şûa"da yüzer nüktesinden yalnız iki "nükte"si muhtasar bir sûrette beyan edilecek.

Birinci Sual: Teşehhüdün mübârek kelimâtı, Mi'râc gecesinde Cenâb-ı Hakk ile Resûlüniin bir mükalemeleri olduğu halde, namazda okunmasının hikmeti nedir?

EL-CEVAP: Her mü'minin namazı, onun bir nevi mi'râcı hükmündedir. Ve O huzura layık olan kelimeler ise, Mi'râc -1 Ekber-i Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'da söyleyen sözlerdir. Onları zikretmekle, o kudsî sohbet tahattur edilir, (hatırlanır). O tahatturla o mübârek kelimelerin mânaları cüz'iyyetten kiilliyete çıkar ve o kudsî ve ihatalı mânalar tasavvur edilir, veya edilebilir. Ve o tasavvur ile kıymeti ve nııru teâli edip genişlenir.

Mesela: "Resûl-ü Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, o gecede Cenâb-ı Hakk'a karşı, selam yerinde

demiş; yani "Bütün zîhayatların, hayatlarıyla gösterdikleri tesbihât-ı hayatiye ve Sânilerine (yaratıcılarına) takdim ettikleri fıtrî hediyeler, Ey Rabbim sana mahsusdur. Ben dahi bütün onları tasavvurumla ve îmanımla sana takdim ediyorum." Evet nasıl ki Resûl-ü Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) kelimesiyle, bütün

zîhayatm ibâdât-ı fıtrîyelerini niyyet edip takdim ediyor.

Öyle de: Tahiyyâtm hülasası olan olS^LİI kelimesiyle de bütün medâr-ı bereket ve tebrik ve bârekallah ve

mübârek denilen ve hayatın ve zîhayatmhülasası olan mahluklar, hususen tohumların ve çekirdeklerin, danelerin, yumurtaların, fıtrî mübârekiyetlerini ve bereketlerini ve ubûdiyetlerini, temsil ederek, o geniş mâna ile söylüyor.

Ve mübârekâtın hülasası olan kelimesiyle de zîhayatm hülasası olan bütün zîruhun ibâdât-ı

mahsûsalarını tasavvur edip dergâh-ı İlâhiye o ihatalı mânasıyla arzediyor: oLJaJlj kelimesiyle de, zîrûhun

hülasaları olan kâmil insanların ve melâike-i mukarrebînin 14991 salavâtm hülasası olan 0 LJ 2 de nûrânî ve yüksek ibadetlerini irâde ederek mâbûduna tahsis ve takdim eder.

Hem nasıl ki: O gecede Cenâb-ı Hakk tarafından demesi, istikbalde yüzer milyon

insanların (herbiri) her gün hiç olmazsa on defa demelerini âmirâne i'şâr eder. Ve o

selam-ı İlâhi, o kelimeye geniş bir nur ve yüksek bir mâna verir. Öyle de: Resûl-ü Ekrem Aleyhissalâtu

Vesselâm'ın, O selama mııkâbil dili .sLp lS İp-j \jAe- a^Jl demesi, istikbalde muazzam ümmeti ve

ümmetinin sâlihleri, selâm-ı İlâhîyi temsil eden İslamiyet'e mazhar olmasını ve İslâmiyet'in umumi bir şiarı olan

mü'minler ortasındaki »~Jl jjJ-Pj dljp Jl umum ümmet demesini râcîyâne (rica ederek), dâîyâne (taleb

ederek) halikından istediğini ifade ve ihtar eder. Ve o sohbette hissedâr olan Hazret-i Cebrâil (aleyhisselâm),

emr-i İlâhî ile o gece aUİ jl AgJtlj dili I dJl jl AgJtl demesi bütün ümmet Kıyâmete kadar

böyle şehâdet edeceğini ve böyle diyeceklerini mübeşşirâne haber verir. Ve bu miikâleme-i kudsiyeyi tahattur ile kelimelerin mânaları parlar, genişlenir.

Bir zaman karanlıklı bir gurbette, karanlık bir gecede, zulmetli bir gaflet içinde, hâl-i hazırda olan bu koca kâinât,

hayalime câmid, ruhsuz, meyyit, boş, hâli, müthiş bir cenaze göründü. Geçmiş zaman dahi, bütün bütün ölü, boş, meyyit, müthiş tehayyül edildi. O hadsiz mekan ve hududsuz zaman, karanlıklı bir vahşetgâh sûretini

aldı. Ben o hâletten, kurtulmak için namaza ilticâ ettim. Teşehhiidde oLstiiI dediğim zaman, birden kâinât

canlandı: hayattar, nıırânî bir şekil aldı, dirildi. Hatta, Kayyum'un parlak bir âyinesi oldu. Bütün hayattar eczasiyle beraber, hayatlarının tahiyyelerini ve hedâyâyı hayatiyelerini dâimi bir sûrette Zât-ı Hayy-ı Kayyuma takdim ettiklerini ilmelyakîn, belki Hakkalyakîn ile bildim ve gördüm.

Sonra ^g-Jİ L$jI b jJ-İP *-~JI dediğim vakit, o hududsuz ve hâlî zaman, birden Resûl-ü Ekrem (aleyhissalâtu

vesselâm)'m riyaseti altında, zîhayat ruhlar ile vahşetzâr (yabanî-ıssız) sûretinden iinsiyetli bir seyrangâh stıretine inkılâb etti.

İkinci Sual:

— —

JI lS 1pj l J-p UjT JI l J-p_j j*-gül 'deki teşehhiid âhirinde

teşbihlerin kaidesine uygun gelmiyor, çünkü: Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm), İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm)'dan daha ziyade rahmete mazhardır ve daha büyüktür. Bunun sırrı nedir? Hem bu tarzdaki salavâtın teşehhiidde tahsisinin hikmeti nedir?

Aynı duâ, eski zamandan beri ve bütün namazda tekrar etmeleri; halbuki bir dııâ bir defa kabûle mazhar olsa yeter.

Milyonlarca duâları makbıil olan zatlar musırrâne duâ etmesi ve bilhassa o şey vâ'ad-i İlâhîye iktiran etmiş

ise. Mesela UIJj> dlbtu jl dbj Cenâb-ı Hakk vâ'adettiği halde, her ezan ve kâmetten sonra

edilen mervi duâda aAlpj <j;jJl bUUL> 4 İ*jl_j deniliyor; bütün ümmet o vâ'adi ifa etmek için duâ

ederler. Bunun sırr-ı hikmeti nedir?

EL-CEVAP: Bu sualde üç cihet ve üç sual var.

Birinci Cihet: Hazret-i İbrahim (aleyhisselâm), gerçi Hazret-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'a yetişmiyor. Fakat onun Ali, Enbiyâdırlar. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ali evliyâdırlar. Evliyâ ise Enbiyaya yetişemezler. Al hakkında olan bu duânın parlak bir sûrette kabul olduğuna delil şudur ki:

Üçyüzellimilyon içinde Al-i Muhammed (aleyhissalâtii vesselâm)'dan yalnız iki zatın, yani Haşan (r.a.), Hüseyin (r.a.)'in neslinden gelen evliya, ekser mutlak hakikat mesleklerinin ve tarikatlarının pirleri ve mürşidleri onlar

olmaları (S* ç-LJ-P hadisinin mazharları olduklarıdır. Başta Câfer-i Sâdık (r.a.) ve Gavs-i

Azam (r.a.) ve Şâh-ı Nakşibend (r.a.) olarak her bir ümmetin bir kısm-ı âzâmını tarîk-i hakikâta ve hakikat-ı İslâmiyet'e irşad edenler, bu Al hakkındaki duânın makbuliyetinin meyveleridir.

İkinci Cihet: Bu tarzdaki Salavâtın namaza tahsisinin hikmeti ise, meşâhir-i insaniyenin en nûrânisi, en mükemmeli, en müstakimi olan enbiyâ ve evliyanın kâfile-i kübrâsınm gittikleri ve açtıkları yolda, kendisi dahi o yüzer

icmâ ve yüzer tevatür kuvvetinde bulunan ve şaşırmaları mümkün olmayan o cemaat-i uzmâya, o sırât-ı müstakimde iltihak ve refakât ettiğini tahattur etmektir. Ve o tahattur ile, şübehât-ı şeytânîyeden ve evhâm-ı seyyieden kurtulmaktır. Ve bu kafile, bu kainat sahibinin dostları ve makbul masnuları ve onların muârızları, onun düşmanları ve merdfıd mahlukları olduğuna delil ise zaman-ı Adem'den beri o kafdeye daima muâvenet-i gaybiye gelmesi; ve muârızlarına her vakit musîbet-i semavî'ye inmesidir.

Evet Kavm-i Nûh ve Semîıd ve Ad ve Firavn ve Nemrud gibi bütün muârızlar, gadâb-ı İlâhîyi ve azabını ihsas edecek bir tarzda gaybî tokatlar yedikleri gibi... Kafile-i Kübrânın Nûh (aleyhisselâm), İbrahim (aleyhisselâm), Musa (aleyhisselâm), Muhammed (aleyhissalâtii vesselâm) gibi bütün kudsî kahramanları dahi, hârika ve mûcizane ve gaybî bir sûrette mucizelere ve ihsânât-ı Rabbaniyeye mazhar olmuşlar. Bir tek tokat hiddeti, bir tek ikram muhabbeti gösterdiği halde, binler tokat muârızlara, ve binler ikram ve muâvenet kafileye gelmesi, bedâhet derecesinde ve gündüz gibi zahir bir tarzda o kafilenin hakkaniyetine ve sırât-ı müstakimde gittiğine

şehadet ve delâlet eder. Fatiha'da « |*-fcİP s-’j^AİİI j3 o kafileye ve CP-«-*JI ^iJI d\j^s

♦ ^J^muârızlarına bakıyor. Burada beyan ettiğimiz nükte ise Fatiha'nm âhirinde daha zâhirdir.

Üçüncü Cihet: Bu kadar tekrar ile kat'î verilecek olan bir şeyin vermesini istemesinin sırr-ı hikmeti şudur: İstenilen şey mesela; makam-ı Mahmfıd bir ucudur. Pek büyük ve binler makam-ı Mahmûd gibi mühim hakikatları ihtivâ eden bir hakikati âzâm'm bir dalıdır ve hilkât-ı kâinatın en büyük neticesinin bir meyvesidir. Ve ucu ve dalı ve o meyveyi duâ ile istemek ise; dolayısiyle o hakikat-ı umumîye-i uzmânın

tahakkukunu ve vücîıd bulmasını ve o şecere-i hilkatin en büyük dalı olan Âlem-i Bâkî'nin gelmesini ve tahakkukunu ve kâinâtın en büyük neticesi olan haşir ve kıyâmetin tahakkukunu ve dâr-ı Saadetin açılmasını istemektedir. Ve o istemekle, dâr-ı Saâdetin ve cennetin en mühim bir sebeb-i vücûdu olan ubudiyet-i beşeriyeye de da'avât-ı insaniyeye kendisi dahi iştirak etmektir. Ve bu kadar hadsiz derecede azîm bir maksad için bu hadsiz duâlar dahi azdır. Flem Hazret-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'a makam-ı Mahmud verilmesi, umum ümmete şefaât-ı kübrâsma işarettir. Hem o bütün ümmetinin saâdetiyle alâkadardır. Onun için hadsiz salavât ve rahmet duâlarım bütün

ümmetten istemesi ayn-i hikmettir." *33-1 *JjJ| dJ->I Iculf- U I td 3 p [500)

CULÛS (KÂ'DE) = OTURMA

IIL Jl 3 c3p! Cdj L- 4 -tP a »1 df'j j 3 44 <313[^ 3 İP ^p . 1 .

lil # auI J:c-JJLi I ^ aJü JölS”" L3""

I jLİlj c.LgJS' İ*jL3 'Jadş o3>>J p 3 * 4 ^ İİS" 3 3"^

. 3o' Ijj&j | (^p 34*4 35"" ç-y'y

1. (2636)- Ali İbnu Abdirrahmân el-Mıı'âvî (rahimehullah) anlatıyor: "Ben namazda çakıl taşlarını kurcalarken İbnu Ömer (radıyallâhu anh) beni gördü. Namazdan çıkınca beni bundan nehyetti ve:

"Sen de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı gibi yap!" dedi. Ben:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne yapmıştı?" diye sordum. Ben:

"Namazda oturduğu zaman, efendimiz sağ avucunu sağ dizinin üzerine koyarak, bütün parmaklarını yumar, başparmağını takip eden parmağıyla da işarette bulunurdu. Sol avucunu da sol uyluğunun üstüne koyardı." [501]

•]d^-dp 34*4 ajji <j4 cd 34~^ 3j -2

2. (2637)- Nâfî'nin İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ)'den yaptığı bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "...Sol eli de sol dizinin üstüne açmış olarak koydu." 15021

. JâşL3»Jlj jLİlj Jppj ddj ,_jİp sdâ ;<up ıSy>-\ 3j -3.

3. (2638)- Yine İbnu Ömer'den bir başka rivayet şöyledir: "Sağ elini sağ dizi üzerine koydu. Elliüç akdi yapıp şehadet parmağıyla işarette bulundu." 15031

: J cdhj jip c_-3- 3i 4313 [:Jü {Js- jp 34"' 3j -4.

i_a jSj • d»İS 4 aüI 34 “j cpjİ) LiS"" 313-31 3 * ^Oli 3 -laj

oJjj ^3 l _4'4 03 1 344^ £-33İj 4 3-4^ cddş cljSİp : Jli ^

J 143 i 3 3 1 . ^ 3 ^ jiiij 4 34"4 344^

4. (2639)- Nesâî'nin Ali İbnu Abdirrahmân'dan kaydettiği bir rivayette der ki: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'nın yanında namaz kıldım ve namazda çakılları alt üst ettim. Bana:

"Çakılları alt üst etme. Zira çakılların çevrilmesi şeytan işidir. Sen de Resîılullah'm yaptığı gibi yap. Ben O'nun ne yaptığını gördüm" dedi. Ben:

"Resûlullah'ın ne yaptığını gördün?" diye sordum.

"Şöyle 1 dedi ve sağ ayağını dikti, solunu yatırdı. Sağ elini sağ uyluğu üzerine, sol elini de sol uyluğu üzerine koydu. Şehadet parmağıyla da işaret etti."

Bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Baş parmağı takip eden parmağı ile kıbleye işaret etti, nazarlarını da ona dikti." 15041

toAAıi A»Jİ oOjjaİI (3 A*i liI İ-î aUİ J ystj jlT[: JlS L»_£LP aJİİ ü^3 -5.

. a»aS laSLAj

5. (2640)- İbnu'z-Zübeyr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) namazda oturunca, sol ayağını (sağ) uyluğunun ve bacağının altına koyar, sağ ayağını da yere döşerdi." 15051

Ji oAA ÇJJÂT jP-Aj 1 ^r-A Aj Ip3 ISI a*İvsLi İ~t~ ^giIl 3)l[;alp dili alp » .6 .

. oAAj ^İP

.]aj)Iİİİİ ojğAİ f 3)

a! kAİJU ^jî A>-y>-î

6. (2641)- Yine İbnu'z-Zübeyr (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazda oturur vaziyette iken), duâ edince, hareket ettirmeksizin parmağıyla işaret yapar, bu vaziyette duâ (teşehhiid) okurdu. Sol eliyle de sol uyluğunun üzerine dayanırdı."

Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Gözü de işaretinden ayrılmazdı." 15061

oAAJ ^^İP aJj çjjj AU-J # aUİ JjTj)Jl5 ALP dili igf'j CJ- jT? -7.

aLİJLi jLİIj cAjAAJ ^jip AjPİjİ IoALPj.^LvJIj Ap-^p-^/P ^ A>-y>-l L(_IçA3J|

.]^PÂ)

7. (2642)- Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sol ayağını yere yaydı, elini sol uyluğunun üzerine koydu, sağ ayağını da dikti."

Nesâî'nin bir rivayetinde: "Kollarını, uyluklarının üzerine koydu. Şehadet parmağıyla işaret ederek duâ ediyordu (teşehhüdü okuyordu)." 15071

J>) (J) cuİ4 :JjJLj ^y. A*-5 y :Jli alp a))I <4^ Cj^3

^jİp üÛAjI jI IjJ-üj alp aLüJ lir ! JIİj ^1 3aaj Aîh la4jI*-A'jj (* ? lr uT a-JIILj

. (_£A«jLj| | A_^»4-| Appyp-\ .Jk_3^Jl

8. (2643)- Ebû Ya'fîır (radıyallâhu anh) diyor ki: "Mıııs'ab İbnu Sa'd İbnu Ebî Vakkâs'm şöyle söylediğini işittim: "Babamın yanında namaz kılmış, namazda avuçlarımı iç içe kavuşturup uyluklarımın arasına koymuştum. Babam bu tarzdan beni men' etti ve:

"Biz de bir ara böyle yapmıştık. Ondan nehyedildik ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymakla emrolunduk' dedi." [508]

OJİ : JIS .OjXÂ\ ı—jLğ-O S- 4^ul (jp ı_ ^JS' -9.

ajvL^>\ o-İAj ^1p oAİ £^33 t(_£j22Jl o-İAj ^1p oOj '^°3 oSj 3^3

. (_£wL«jdl j>-\ .JoJ^A ^1 p c~j cPjiüJl 1 j ; JjJL; 3^3 ^5W2^l ^•-3j

9. (2644)- Asım İbnu Küleyb el-Cermî an ebîhi an ceddihî -ki ismi de Şihâb İbnu'l-Mecnûn'dur- der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m huzuruna girdim, namaz kılıyordu. Sol elini sol uyluğunun üzerine koymuş, sağ elini de sağ uyluğunun üzerine koymuş idi. (Sağ elin) parmaklan hep yumuk, sadece işaret parmağı açıktı. Şöyle duâ ediyordu:

"Ey kalbleri döndüren Allah'ım, kalbimi dînin üzerine sâbit kıl." [509]

jJJ&j ^yt'jXiVz ;j_£2edJ !(_£JpL~«J| ^1 ^jp <3 aJj .10.

•]«^î J*

10. (2645)- Ebû Humeyd es-Sâidî'den yine Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) teşehhiid için oturdu, sol ayağını yayıp sağ göğsünü kıbleye çevirdi..." [510]

^ aJLİ ^1p a] c>-j ^p-l sOjjaİl 2 O ^jdl aüSJJ 1 <3 OİS"" !Sl[.11.

. »U^o L*ll?-l Jj ÂŞLfJl AiLLv^l L*3İ3« !(_£jO-l <3

11. (2646)- Nesâî'deki rivayette şu ziyade var: "Namazın sona erdiği rek'atte sol ayağını geride bırakmış ve uyluk kemiğine dayanarak oturmuş, sonra da selam vermişti."

Yine Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şu ziyade var: "Şehadet parmağını kaldırmış ve onu hafif eğmiş (vaziyette teşehhüdü okuyordu)." [5111

IS| öo^aJl <3 £jyi ^1 is^J Orl y^ y. ^JlİAp OlİAp s -3 .12.

3Jj| ; culü 3 ol öOjjaİI Soİj Lc| co^oi»- Ijij

. ^SL^-uJIj ri\bo\ ıjjsj c(_£jLa2I 4s?-j>-\ .](30 (<^- Cso^j oj : 3 ili 3 *-^

12. (2647)- Abdullah İbnu Abdillah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "İbnu Ömer namazda oturunca bağdaş kurardı. Aynı şeyi ben de yaptım. O sırada yaşım gençti. Beni bundan nehyetti. Ve dedi ki:

"Namazın sünneti sağ ayağını dikmen, solu da bükmendir." Ben kendisine:

"Ama sen bunu yapıyorsun!" dedim. Bunun üzerine:

"Ayaklarım beni taşımıyor" diye açıklamada bulundu." [512]

°â i!)î[ı^JL-Jı vUj .13.

13. (2648)- Nesâî'nin rivayetinde şöyle denmiştir: "... (Namazın sünneti) sağ ayağını dikmen, parmaklarını kıbleye yöneltmen ve sol (ayak) üzerine de oturmandır." [513]

%\İ£r ivJS \j\ :aJ lllii cAİUl ^ :jlJi j'UjJJl ^İp $.Uİ 66 | <j ^llp <j? ’J^ -14.

~ı*j -IgAİ ^jİj 4j>-y>-l •J"^’ ıS^j âİİ. Jş :Jlli <- c J4- ^W>

c 3 ls ^'«

14. (2649)- Tavus (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a (namaz'da) iki ayak üzerine ik'â hakkında sordum.

"Bu sünnettir" dedi. Kendisine:

"Biz bunu erkeğe eziyet görüyoruz!" dedik. O tekrar:

"Bilakis, o. Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetidir!" dedi." [5141 Ebû Dâvud'da, "iki ayak üzerine" tabirinden sonra "secdede" ziyadesi mevcuttur. 15151

bj Jl ^s- <GlS"ıjy^ij I (3 ^ Jj-iuj jl5^[;Jli <up aül ^1 .15.

. SI^I

15. (2650)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resıilullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilk iki rek'atte oturunca, (çabuk) kalkmak için sanki kızgın taş üzerine oturmuş gibiydi." [516]

AÇIKLAMA:

Bu kısımda yer alan onbeş kadar rivayet namazın celselerinde sünnete uygun oturuş tarzını beyan etmektedir. Bu rivayetlerden ortaya çıkan hükümleri şöyle tesbit edebiliriz:

1- İlk iki rek'atteki oturuş ile son rek'atteki oturuş, şekil olarak aynı olsa bile müddet olarak farklıdır. Birinci oturuş kısadır. Bundaki kısalık 2650 numaralı hadiste latif bir teşbihle ifade edilmiştir: "Kızgın taş üzerine oturmuş gibi oturmak." Şârihler, bu teşbihten maksadın ciilûsun hafifliğini ifade olduğunu belirtirler. Yani sadece teşehhiid okunup kalkılacak, salavât ve duâ ilave edilmeyecek demektir. Hanefilere göre ilave bir şey okunursa sehiv secdesi gerekir. Şâfiîler salavât da okunabilir demiştir.

2- Namazda oturuşun kendine has bir şekli var. Bu şekil, ayakların vaziyetinden, ellerin ve hatta parmakların vaziyetine kadar bazı teferru-âta şâmildir. Şöyle ki:

* Sağ ayak, parmaklar, kıble istikâmetinde olacak şekilde dikilecek; sol ayak, sırtı üzerine yere döşenecek ve sol ayak üzerine oturulacak, sağ el sağ uyluk, sol el de sol uyluk üzerine dize yakın olarak konulacaktır, diz üzerine de konulabilir.

Ancak 2640 numarada İbnu'z-Zübeyr'den gelen rivayet sol ayağı sağ uylukla baldırın altına koyup sağ ayağı da yere döşeyip onun üzerine oturmayı tarif etmektedir. Bu rivayette sağ ayağın yere döşenmesi epeyce bir ihtilaf konusu olmuştur, zira oturuşta sağ ayağın dikileceği hususunda ulema ittifak eder. Ancak Kadı İyâz sağ ayağı döşemenin mânası onu parmaklar üzerine dikmeyip ayağını yatırmak diye bir açıklama yapar. Bu muhtar kavildir. Öyle ise meşrîı olan iki sûret ortaya çıkmaktadır:

a) Sağ ayağı dikerek oturmak,

b) Yatırarak oturmak. Her ikisi de sahih rivayetlerde geldiği için ulema: "Dikmek miistehab ise de terki de câizdir, Resıilullah cevazı göstermek için her ikisine de yer vermiştir" demiştir.

Ancak, bazı âlimler daha ileri giderek teverrük denen, ayakları yatırarak 15171 oturmanın son oturuşa, iftirâş denen ve sağ ayağı dikip, sol ayağı da yatırarak üzerine oturmaktan ibaret şeklin birinci oturuşa ait olduğunu söylemiştir. Şâfiî ve bazı fakihler bu görüştedir.

Ebû Hanîfe ve fakihler her iki cülûsta da erkeklerin iftirâş kadınların teverrük sûretinde oturmasını efdal kabul eder.

Mâlikîlere göre her iki cülûsta teverrük efdaldir.

* Sağ elin parmakları şu şekilde yumulacak: Baş parmakla orta parmak bir halka yapacak şekilde bir araya gelecek şehadet parmağı kıble istikametini işaret eder şekilde

yumulmayıp düz kalacak. 2638 numaralı rivayette geçen elliiıç akdini, Nevevî şöyle izah eder: "Hesap ilmi mensuplarına göre, bu tabirle, serçe parmağının kenarının yüzük parmağı üzerinde konması ifade edilir. Ancak burada murad o değildir. Sadedinde olduğumuz hadiste bu tabirle serçe parmağının el ayası üzerine konarak hesapçıların ellidokuz dedikleri şekli vermektir."

* 2643 numaralı hadiste geçen avuçları iç içe kavuşturarak bacaklar arasına koyarak oturma tarzı hakkında daha önce açıklama geçmiştir (2590 numaralı hadis).

* Sağ el parmaklarının yumulup, şehadet parmağıyla işaret verilmesi ile ilgili olarak da bir kısım teferruat üzerinde ihtilaf edilmiştir. Mesela parmakların yumulma zamanı, baş parmağın vaziyeti diz üzerinde sâbit mi, hareket edecek mi?... gibi. Bu mevzuya giren hadislerin hepsine Teysîr yer vermez. Sözgelimi 2641 numaralı hadiste şehadet parmağıyla ilgili olarak geçen "hareket ettirmeksizin" tabiri ile 2646 numaralı hadiste geçen, "hafif eğmiş" tabiri, şehadet parmağının vaziyetiyle ilgili ihtilaflı rivayetlerin varlığına delâlet ederler.

Âlimler, bu ihtilaflı rivayetleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)' m değişik zamanlarda bu farklı tarzların hepsine yer vermiş olduğunu belirterek te'vil ederler. Teferruata girmeden mezhebimizce de benimsenmiş olan şehadet parmağıyla işaret verme tarzını belirtelim:

Teşehhüd duâsı okunurken, sıra tevhide gelince, tevhid'in Lâilâhe kısmı söylenirken sağ elin diğer parmakları yumulurken şehadet parmağı yukarıya kaldırılır, illallah denilirken indirilir. Bazı rivayetler şehadet getirirken şehadet parmağını kaldırmaktan başka hareket de ettirilebileceğini söyler. Hanefî fakihlerden İmam Muhammed bu yumma işinin, şehadet parmağı kalkarken sağ elin baş parmağı ile

orta parmağının halka olacak şekilde bir araya getirilip diğer iki parmağın da yumulmasıyla gerçekleştirileceğini söyler. Bazı fakihler parmakların yumulmadan şehadet parmağıyla işaret verileceğini; diğer bazıları da baş parmağı diğer parmakların altına getirerek şehadet parmağının kaldırılacağım söylemiştir. Şehadet parmağının kaldırılmasını gereksiz gören de olmuştur. Ancak bu sahih rivayete aykırıdır. Parmak kaldırmaya Keydânî "haram" demiştir, ancak bu görüş, tekfire varacak şiddette ciddî tenkidle karşılaşmıştır.

Şehadet parmağını kaldırmak sahih rivayetlerle sâbit bir sünnet olmaktan başka kuûd sırasında gözün vaziyetini de yönlendirmektedir. Çünkü 2639-2641 numaralı rivayetlerde de geçtiği üzere, göz, kuûd sırasında kalkmış vaziyetteki şehadet parmağını takib edecektir. Ayrıca, şehadet parmağı kaldırılırken, tevhid yani Allah'ın bir olduğu niyet edilip hatırlanacaktır.

3-Yukarıda kaydedilen hadiste iki farklı oturuş şekli üzerinde daha durulmuştur: Bağdaş kurma ve ik'â. Daha önce de geçtiği üzere bazı rivayetler, selefin bağdaş kurarak namaz kıldığını mevzubahis eder. 2647 numaralı rivayet bunun bir özre binaen tecviz edildiğini göstermektedir. Normal şartlarda bağdaş kurarak namaz kılmaya ulema cevaz vermemiştir. İbnu Abdilberr sağlam kimsenin bağdaş kurarak farz namaz kılmasının câiz olmadığında icma edildiğini belirtir. Nafile namazlarla, hasta kimsenin farzlarda bağdaş kurarak kılacağı namaz hususunda ihtilaf olmuştur. İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayet O'nun bunu haram telakki ettiğini ifade ederse de âlimler çoğunluk itibariyle teşehhiidde oturuş şeklinin sünnet olduğunda ittifak etmişlerdir.

İk'â'ya gelince buna 2649 numaralı hadiste temas edilmekte ve sünnet olduğu belirtilmektedir. İk'â'yı tarif eden âlimler

onu tavsifte ihtilaf ettikleri için dilimizdeki bir karşılığı ile tercüme etmeyi uygun görmeyip, ne olduğunu burada açıklamaya bıraktık.

Evet ik'â $.1*5 [denilen oturuş şekli nedir? Nevevî bu somya şöyle cevap verir: "Bil ki, ik'â hakkında iki

(çeşit) hadis vârid olmuştur. Biri sadendinde olduğumuz bu hadistir. Ve bunda ik'â'nm sünnet olduğunu söylemektedir. Tirmizî ve başkaları tarafından rivayet edilen diğer bir hadiste ise ik'â yasaklanmaktadır."

Nevevî hadislerin kaynaklarını belirttikten sonra der ki: "Ulema ik'â'nm hükmü ve tefsiri hususlarında pek çok ihtilaflara düşmüştür. Gerçek olan şu ki, ik'â iki çeşittir: Biri "köpeğin ik'âsı gibi, kabalarını yere dayayıp bacaklarını dikmesi, ellerini de yere dayamasıdır." Ebû Ubeyde Ma'mer İbnu Müsennâ ve arkadaşı Ebû Ubeyd el-Kâsım İbnu Sellâm ve diğer liigatçiler ik'âyı böyle tarif ederler. İşte, bu ik'â mekruhtur. Yasaklayıcı rivayetler bu ik'â hakkında vârid olmuştur.

İkinci çeşit ik'â, kişinin kabalarım iki secde arasında ökçelerinin üzerine koymasıdır. Sadedinde olduğumuz hadiste İbnu Abbâs'ın "Peygamberimizin sünnetidir" dediği ik'â budur. İbnu Abbâs'tan hadis: "Ökçelerinin kabalarına değmesi sünnettir" diye açıklanmış olarak da rivayet edilmiştir.

Mezheplere göre sünnet olan oturuş şeklini yukarıda belirttik. Burada, daha önce geçmiş olan bir teferruâtı tekrar hatırlatıyoruz: Şâfiî hazretleri iki secde arasında bir miktarcık oturmayı sünnet addetmişti. İşte o oturuş, İbnu Abbâs'ın bu hadiste sünnet dediği ik'â tarzında olacaktır. 15181

SELAM

i t OjLtavj // idil 4ap aİÜ ^ \ 4^1 ÇÂ" A*—** - 1

. 4j>- y>~\ .JoJjk

1. (2651)- Âmir İbnu Sa'd, babasından (radıyallâhu anh) naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (namazını tamamlayınca) sağma ve soluna selam verirdi, öyle ki ben (geride olduğum halde) yanağının beyazlığını görürdüm." 15191

ajjI ^-^53 i ^f.. °^- jî-LcJ O IS"" İ-j- £glit jl[;4 -lp aül ^y\ ^jpj .2.

^tjj.»oJj>- l5_/ ^« aJ^5 Jj«j ^1 iijj. 4>-^>-I .JaJlİ >^2lp

. »LlaU oJj>- J^sUŞj cLlaLa oJjS- (_5^J ^ğ>-« ı^jJL^vjJl

2. (2652)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) (namazı bitince) sağma ve soluna selam verir, şöyle derdi: "Esselâmu aleykiim ve rahmetullah, esselâmu aleykiim ve rahmetullah." 15201 Ebû Dâvud'da "soluna" tabirinden sonra şu ziyade yer alır: "...Öyle ki yanağının beyazını gördük."

Nesâî'de ise şu ziyade vardır: "...Öyle ki, şıı taraftan yanağının beyazlığını görürdük." 15211

caJIS^Şj ^

LS^ f« {j>.

4^- â* o* -3.

öy^ c£>>d <3 aJj.JajjI 4^-33 »6 :aJL»o^

أنفسكم».

3. (2653)- Ebû Dâvud'un Vâil İbnu Hucr (radıyallâhu anh)'dan yaptığı bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] sağma, "esselâmu aleykiim ve rahmetullah ve berekâtuhu" diyerek, soluna da "esselâmu aleyküm ve rahmetullah" diyerek selam verirdi."

Yine Ebû Dâvud'da Semüre İbnu Cündeb'ten gelen bir rivayette: "...sonra imamınıza ve kendinize selam verin" buyurulmuştur." [522]

AÇIKLAMA:

Semüre'den rivayet edilen hadisin Ebû Dâvud'daki aslı ile Teysîr'de kaydedilen şekli arasında fark var. Teysîr'de JxjjUI ^Js- denmiş iken, asılda j*SÖ>UJ ^Js- denmektedir. Kâri, okuyucu demek ise de hadislerde imam mânasında geçmektedir. Burada da imam demektir. Biz tercümeyi buna göre yaptık. 15231

^4İP ^6£Jl :lLaît dİ .# &\ Jj-j ^ idb liI : Jlî 2bl q> yW .4.

J<JUîi C(joXu cani

^ co^ıp ^^5 oi jî-s*i\^-ı dj coö^^Ji <3

£3** ^ *'<o j ;jjlj

. L^wL>-j LAjjjLlS o jdl c«JİjwÜI ûjjjLÜI

4. (2654)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber namaz kılınca, ellerimizle (işaret ederek): "Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi" demiştik -ve eliyle de iki tarafına işaret etti. -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine:

"Ellerinizle neye işaret ediyorsunuz? Niye ellerinizi hırçın atların kuyruğu gibi (kıpırdak) görüyorum? Namazda sakin olun. Herbirinizin ellerini dizlerine koyup, sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir!" [5241

f 6 £Jl cdî %&\ : Jjd U jlJjiL 1 UJb İ jJL iSl # 41 [:oJlS 1 *!p 2bl aJuIlp 5.

. A>- y>- 1 . J lj Jö£l IİIj C^SjUj

5. (2655)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince: "Allahümme ente'sselâm ve minke'sselâm. Tebârekte yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm" diyecek kadar otururdu."

Bu cümlenin mânası: "Ey Allah'ım! Sen selamsın (her çeşit ayıp, kusur ve âfetlerden uzaksın). İnsanların mazhar olduğu selâmet şendendir. Ey Celâl ve ikram sahibi Rabbimiz! Senin şâmn yücedir" demektir." [525]

OİJ ct—jlAcü jlj I t- jl i-t- ;Jü ial s- fj{

. ijb y\ 4^-î .]jak> J*

6. (2656)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) imamın selamına selamla mııkâbele etmemizi, birbirimizi sevmemizi, birbirimize selam vermemizi emretti." [52Ğ]

AÇIKLAMA:

Bu kısımda kaydedilen altı aded hadis, namazın bitiminde verilecek selamla ilgilidir. Bu hadislerde ortaya çıkan ahkâmı şöyle özetleyebiliriz:

1) Namazın bitiminde (teşehhiid, salât ve dualardan sonra) baş sağa ve sola çevrilerek selam verilecektir (2651).

2) Selam verirken sağ ve sol cephelere ayrı ayrı esselâmıı aleyküm ve rahmetullah denecektir (2652, 2653). Sağdan başlamak efdaldir. Nevevî, "her iki selamda sola veya sağa veya öne verilse, veya önce soldan başlansa selam sahih olur, fakat fazilet kaçırılır" der. Sağa ve sola dönüş mübâlağalı olacaktır. Hadiste geçen "... yanağının beyazlığı göriilünceye kadar sağa (sola) döndü..." sözü bu mübâlağa ile te'vil edilmiştir.

3) Selam verirken, imamın selamına mııkâbele etmeye niyet edilecektir (2653, 2656). Aliyyü'l-Kârî'nin Mirkât'da belirttiği üzere, imamın sağında olanlar ikinci selamla, solunda olanlar ise birinci selamla, tam geri hizasında olanlar da her iki selamla imama selam vermeyi niyet edecektir. Bu, Hanefîlere göre yapılmış bir te'vildir. Neylü’l-Evtâr'da Şâfıîlerin şöyle te'vil ettiği belirtilir: "İmamın sağındaki kimse, ikinci selamında imama mııkâbele etmeyi niyet eder. Solundaki, birinci selamda imama mııkâbeleye niyet eder, hizasında olan kimse istediği selamda imama mııkâbele etmeyi niyet eder, ancak birincideki niyet daha iyidir." İbnu Mâce'nin rivayeti şöyledir: "Resûlullah bize imamlarımıza ve birbirimize selam vermemizi emretti."

Mâlikîlere göre mıısallinin imama mukabelesi imamın söylediğini aynen söylemekle olur. Onlara göre imama uyan (me'mûm) üç selamda bulunur: Birincisi ile namazdan çıkar, bunu hafif sağa dönerek karşısına verir. İkinci selamı imamadır, üçüncü selamı da solundakileredir.

4) Kendine selam verilecektir (2653). İlk nazarda garib de gelse, Resûlullah, kişinin kendine selam vermeyi de niyet etmesini emretmektedir. Esasen bir âyette: "... Evlere girdiğiniz zaman kendinize, ehlinize Allah katından bereket, esenlik ve güzellik dileyerek selam verin" (Nûr 61) buyrularak nefsimize selam vermek Allah tarafından emredilmiştir. Şu halde Resûlullah'ın emri, namazdaki

selamda da kendimizi niyet etmemizin gereğini irşad etmektedir. Selamın mahiyeti açısından bu tabiîdir. Çünkü, selam bir duâdır, bir teavvüz duâsıdır, yani Allah'tan sığınma talebi ve O'na ilticâdır. Yani selam, Allah'ın bir ismi olması haysiyetiyle esselâmıı aleyküm demek: "Allah üzerine hafız ve vekil olsun" demektir. Şu mânaya geldiği de söylenmiştir: "Selâmet ve necât (kurtuluş) bulasınız." Kişi namaz selamı sırasında kendini de niyetine almakla bıı temennilere şahsını da dahil etmiş olmaktadır. Bazı âlimler sağa verilen selamla sadece sağındaki melekleri ve diğer mevcut emsalini değil, Hz. Adem devrinden beri geçmiş emsalini; sola selamla da soldaki melekleri ve emsalini ve Kıyâmete kadar gelecek ehl-i îman emsalini kastedeceğini söylemişlerdir. Tirmizî'de ve Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned' inde gelen bir rivayette Hz. Peygamber'in selamı bu şekilde geniş tuttuğu belirtilir. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğleden önce dört, öğleden sonra dört, ikindiden sonra dört rek'at kılar, her iki rek'atin arasını mukarreb meleklere, peygamberlere ve onlarla olan mü'min kimselere selamla ayırırdı." Bazı âlimler burada teşehhiiddeki selamın kastedildiğini söylemiştir. Ancak hemen belirtileceği üzere teşehhiid selamı ile tahlil selamı arasında irtibat olmadığını söylemek zor ve çok tekellüflıı olur. Tahlil selamı imam'm cemaate, cemaatin imam'a ve etrafındakilere selamıdır diye kesip atacak olsak tek başına kılanların selamını nasıl değerlendireceğiz?

Sırf selam vesilesiyle mü'minin ulaştığı bu hayal gücü ve tefekkür derinliği, namazın rıhî hayatımıza kazandırdığı müstesnâ zenginliklerden sadece biridir. Rabbimizin namaz nimetine şükrümüzü edadan gerçekten ne kadar âciziz!

NOT: Alimler, selam'ın eliflâmlı olup olmaması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları eliflâmsız olabileceğini söylemiş ise de esselam şeklinde eliflâmlı olmasının efdal olduğunu belirtmiştir. Ancak diğer bir kısım âlimler eliflâm olmasının

vâcib olduğunda ısrar etmiştir. "Çünkü derler, bütün rivayetler eliflâmlıdır, zaten teşehhiidde de geçmiştir, öyle ise tekrar edilirken mutlaka eliflâm'la mârife yapılması gerekir."

5) Namazda sağ ve sola selam verilirken eller uylukların üzerinde olacak. Sözle verilen selama elkol, parmak hareketi refakat etmeyecek (2654). Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) namazın sonunda selam sırasında eliyle işaret ve imada bulunanlara müdâhale etmiş ve bu davranışı huysuz atların mânâsız ve yersiz kuyruk sallamalarına benzetmiştir.

Ashâbm bu davranışı, namazda huşû ve sükûnetle ilgili ahkâmın ve teferruâta inen bir kısım ahkâm ve âdâbın teşriînden önceye rastlar. Bu müdahale de işaret ettiğimiz bir teşriât olmaktadır. Rivayetler, bidayette namaz içinde mü'minlerin yürüdüklerini, selâmlaştıklarını ve hatta konuştuklarını belirtir. Zaman içerisinde ve bilhassa huşû ile ilgili âyet geldikten sonra namazla ilgili âdâb tamamlanmış, son şeklini almıştır.

6) Namazdan selamla çıkınca, namaz hali üzere kalınmayacaktır. Namaz hali üzere kalmanın miktarı Allahümme ente'sselam ve minke'sselam, tebârekte yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm deme müddeti kadardır (2655). Esasen selam'a tahlil selamı denmiştir. Yani namaz halinde uyulması gereken yasakların kalkması, helal olması selamı. Öyle ise, selamdan sonra o hal fazla uzatılmayacaktır. Konuşmak, sağa sola dönmek, vaziyetini değiştirmek, kalkıp gitmek artık helaldir. [52?I

NAMAZIN EVSAFINI BİLDİREN BAZI HADİSLER

bO^jP # aJJİ (JjO»—A 3* jjL İJpIS jI 5 j[;aap aJIİ (_£ApLw»J! ^p .1.

aJ La* iJİl Oj AAj aJ L L» <>Sı\yi İ~t~ ajoJ^alj ^S_Up! IjI iJLaİ lİ~ t~ aJJİ <J

p caAS^p» Lij» aj4j AK): 3i a IS ISI jIS" Va»^>s_«p

4*jıZ-)j f ca-Ş^İa» LkA ^ ^ a(3 n~lap 3 ^""irA

A,;l: cSjtf pJ sı p : Jpi f 6j i/pi 6) jj&5 jr J*

aAİ) cAAaİ»- 3 ^ ^ 3 i 3 j) ^ t A>Ü ^ (JjJL; f tOA**i* aA$3«

Aİ>-_) 34Üİ aAİj çyy.Ş ^ ^ cJiALŞ ^ cJJkJk IA aİÜ-j A*jLi aL>-j

p*S®JI 3 ^ IA ^ cviiJi 3 ^ ISJp - ' <3 f 3 i ^JiP çyzjI Lg-3îp A*jLlî

liI cAiO^a 5 4pL <3 3JJS ^ Jap L»3 aA$ 3* Li-4 ajJj 3 ^""

jIS" Ij3\j& ccpSaS? 1 aJLS ^1p ISjjjç» Jüj aJL>-j L^_j ^JI öJj>tJCvJI

g ^ £ -| I f £ ***

A 2Tj>~\ .J tt AÜİ ^L(a 2 J

1. (2657)- Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kendisi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâbmdan on kişilik bir grupla oturuyor idi. Resîılullah'ın namazını zikrettiler. Bunun üzerine:

"Ben içinizde Aleyhissalâtu vesselâm'ın namazını en iyi bilen kimseyim!" dedi. Yanındakiler:

"Nasıl olur. Allah'a yemin olsun, sen O'na bizden daha çok tâbi olmuş bizden önce onun sohbetine katılmış değilsin!" dediler. O:

"Herşeye rağmen!" deyip (ısrar edince):

"Peki (Efendimizin nasıl namaz kıldığını) arzet görelim" dediler. O da anlattı:

"Aleyhissalâtu vesselâm, namaza kalkınca kollarını omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Bütün kemikleri mûtedil şekilde yerlerinde istikrarını bulunca tekbir getirir, sonra kırâatte bulunur, sonra tekrar tekbir getirir, ellerini omuzları hizasına kadar kaldırır, sonra rükûya gider ve el ayalarını dizlerinin üzerine koyar, sonra o durumda mûtedil bir vaziyet alır, başım ne aşağı kırar ne de yukarı kaldırır, sonra başını kaldırıp: "Semi'allâhu limen hamideh (Allah kendisine hamdedeni işitir)!" der, sonra ellerini tekrar omuzlarının hizasına kadar mutedil şekilde kaldırır, sonra: "Allahu ekber!" deyip yere eğilir, ellerini yanlarına açar, sonra başını kaldırır, sol ayağını büker, üzerine oturur, secde edince ayaklarının parmaklarını açar, sonra secde eder, sonra: "Allahu ekber!" der, başını kaldırır, sol ayağını büker, her kemik yerine gelinceye kadar sol ayağının üzerine oturur. Sonra aynı şeyleri diğer (rek'at)de yapardı.

Sonra iki rek'ati (tamamlayıp) kalkınca, iftitah tekbirinde olduğu gibi tekbir getirir, ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır. Sonra aynı şeyleri namazın geri kalan kısmında da yapardı.

Selam vereceği son rek'atin secdesi olunca sol ayağını (mak'admın altından sağ tarafına) çıkarır ve sol tarafı üzerine yere çökerek otururdu."

(Onun bu açıklamasını dinleyince yanındakiler:) "Doğru söyledin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle namaz kılardı!" dediler." 15281

AÇIKLAMA:

1- Hadisin râvisi Ebû Humeyd es-Sâidî'nin ismi ihtilaflıdır: "Abdurrahman İbnu Amr İbni Sa'd, Abdurrahman İbnu Sa'd, Miinzir İbnu Sa'd İbni Mâlik. Annesi Ümâme Bintu Sa'lebe'dir. Medîneli addedilir, Hz. Mıiâviye'nin hilafetinin sonunda vefat etmiştir.

2- Hadiste geçen oturuş tarzı 2650. hadiste yeterince açıklandığı için tekrar etmeyeceğiz. [5291

c4jc;

ıs-Ür- lHj[: Jli kül “IpÜj ^jpj

ç.li>- ^ f 1 ccLüIpj '.İî ^Jl JIai tİ-İ- iI ^

p>-jl :J yû OJJS IjCO J! Ot!-Lr° 4 US JAİ 5 4“'‘ 23 viÜU :JlÜ caİİp ^

:d)JS 4-T (3 ^ 4-4 Jl^® ‘^ 1^4 ^ «joüp cJ^-l 4* ol c^* 2 ^ 0J->U JO 2 - 8

Jr cjl 4 " SI %sî Uİ'lSpl So^Jl Jl cSİ ISI :jlli c^ki-îj 4^1 44 Ibî Uü> 3 jÜ

jJ^\ Jr cLJil JjİpI Jr cUSİj ^Jb\l ç$\ f ilUj Şg kİ Jl£li Ij pli OTp OlS' 0 li cpîl ULi İ4 0S2İIJİ OU cOJüC' 4 3 Aİi diji cul*i UU p ^ cLJU- jZZjb\l 3JJOI ^ cİJj^lO jpplj jüj 464^ S? ^ Or^ or* ^ 6 l^" 63 : JU .kilo /* 5 4? 44

. jiJl ı_->L>>w 3 İ 4 j>-y>-l .jlpS"" ıSJiOj

2. (2658)- Rifâa İbnu Rafı 1 (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz mescidde iken bedevi kılıklı bir adam çıkageldi. Namaza durup, hafif bir şekilde (yani rükünleri, teşbihleri kısa tutarak) namaz kıldı. Sonra namazı tamamlayıp Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam verdi: Efendimiz:

"Üzerine olsun. Ancak git namaz kıl, sen namaz kılmadın!" buyurdu. Adam döndü (tekrar) namaz kılıp geldi, Resûlullah'a selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm selamına mukabele etti ve:

"Dön namaz kıl, zira sen namaz kılmadın!" dedi. Adam bu şekilde iki veya üç sefer aynı şeyi yaptı, her seferinde Aleyhissalâtu vesselâm:

"Dön namaz kıl, zira sen namaz kılmadın!" dedi. Halk korktu ve namazı hafif kılan kimsenin namaz kılmamış sayılması herkese pek ağır geldi.

Adam sonuncu sefer:

"Ben bir insanım isabet de ederim, hata da yaparım. Bana (hatamı) göster, doğruyu öğret!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Tamam. Namaza kalkınca önce Allah'ın sana emrettiği şekilde abdest al. Sonra (ezan okuyarak) şehadet getir. İkâmet getir (namaza dur). Ezberinde Kur'ân varsa oku, yoksa Allah'a hamdet, tekbir getir, tehlîl getir, sonra rükuya git. Rükû halinde itmi'nâna er (âzâların rıikûda mûtedil halde bir müddet dursun). Sonra kalk ve kıyam halinde itidâle er, sonra secdeye git ve secde halinde itidale er, sonra otur ve bir müddet oturuş vaziyetinde dur, sonra kalk.

İşte bu söylenenleri yaparsan namazını mükemmel (kılmış olursun). (Bundan bir şey) eksik bırakırsan namazını eksilttin demektir."

Râvi der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sonuncu sözü Ashâb'a önceki: (Dön, namaz kıl, zira sen namaz kılmadın!) sözünden daha kolay (ve rahatlatıcı) oldu. Zira (bu söze göre), sayılanlardan bir eksiklik yapan

kimsenin namazında eksiklik oluyor ve fakat tamamı hebâ olmuyordu." 15301

.JpLOcül Lppj tjj|lgil böjj* 2 -^ pllO» ’.İ-İ- aUİ JJü[ijli <up SI 345 p-p jjpj - 3

* t *

. joi 4_>- y>- 1

3. (2659)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Namazın anahtarı temizliktir. (Namaz dışı şeylerle meşguliyeti) haram kılan şey iftitah tekbiridir, (namaz dışı meşguliyeti) helal kılan şey (de sondaki) selamdır." [531]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, namaza mâni olduğu için Hz. Peygamber mecaz olarak temizliği anahtar diye tesmiye buyurmuştur. Nevevî der ki: "Ümmet, su veya toprakla temizlik olmaksızın namaz kılmanın haramlığı hususunda icma etmiştir, farz ve nafile, tilâvet ve şükür secdesi, cenaze namazı arasında fark yoktur. Sadece cenaze namazı hususunda Şâbî ile Muhammed İbnu Cerîr et-Taberî'den istisnâî bir kavil mevcuttur: "Cenaze namazı, taharetsiz caizdir" demişlerdir. Ancak bu bâtıl bir görüştür. Ulema bunun hilafında icma etmiştir. Abdestsiz biri, bilerek özürsüz namaz kılacak olsa günahkâr olur, mezhebimizce (Şâfiî) tekfir edilmez. Cumhur da tekfir etmez. Ancak Ebû Hanîfe'den rivayete göre, şeriatle oynadığı için tekfir edilir."

2- Namaza başlarken söylenen iftitah tekbirine tahrim denmiştir. Çünkü, onun söylenmesinden itibaren namaz başlar ve namaz edebine girmeyen şeyler haram olur; konuşmak, gülmek, yemek-içmek, dünyevî bir iş yapmak v.s.

Keza namazın en sonunda selam vermek de tahlil diye isimlenmiştir. Çünkü selâm'dan sonra her çeşit namaz

yasağı kalkmış olur. Böylece namazın dışına çıkılır. Hadiste

وإحلالها التسليم

"Namazın ihramı

tekbîr, ihlâli selam" buyrulmuş, böylece iftitah tekbiri hacc yasaklarını başlatan ihrâm'a benzetilmiştir. İftitah tekbirine tahrime de denmiştir. [532]

NAMAZIN UZUNLUĞU VE KISALIĞI HAKKINDA

c j £ü i l (Jş İ-j- aUİ JAlil -Ç*-'"*’ -1

£

I <3 j-& 3r? 0^5 iCEl <• .]k2»Ui 3r? ûy^

. J LJİJ ijb jjlj

1. (2660)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öğle ve ikinci namazındaki kıyamlarının uzunluğunu tahmin ve) takdir ederdik. Öğledeki ilk iki rek'atin uzunluğunu Eliflâmmîm Tenzîlti's-Secde sûresi(ni okuyacak) kadar tahmin ettik. Sonra iki rek'atin uzunluğunu da bunun yarısı kadar takdir ettik.

İkindinin ilk iki rek'atinin kıyamının uzunluğunu, öğlenin son iki rek'atinin uzunluğu kadar takdir ettik. İkindinin son iki rek'atinin uzunluğunu da bunun yarısı kadar. " [5331

y jr*'* â «j t j güil c-JlS"" jJsJ[: Jli <up au! *upj . 2 .

. 1 (3j ^ (3 ^ adi 3 ^

2. (2661)- Yine Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Öğle namazı başlardı, bu anda bir kimse Bakî'ye gider, ihtiyacını görür, sonra abdest alır, gelir ve uzunluğu sebebiyle Resûlullah'm birinci rek'atine yetişirdi." [534]

lÛJ İ-t~ AÜİ 3Cub-P [ )3ü <UP itti ^jpj 3.

. aj>- \ .JapSIj O-ÜA !(Jü o-bA ISJ (jU>- 3^^

3. (2662)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kıldım. Öylesine namazı uzattı ki, içimden çirkin bir şey yapmak geçti.

"Ne yapmak istemiştin?" diye sordular. Dedi ki:

"Oturup O (aleyhissalâtu vesselâm)'nu terketmeyi düşündüm." 15351

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Resûlullah'ın teheccüd namazlarının uzunluğu hakkında tatminkâr bir bilgi vermektedir. İbnu Hacer bu hadisle ilgili olarak özetle şu bilgileri dermeyan eder:

"Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m gece namazlarını uzun kılmayı tercih ettiğini gösterir." İbnu

s s

Mes'ud (radıyallâhu anh) Resûlullah'a ittihada kavi bir zât idi. Müslim, Câbir rivayeti olarak: ^P 2 -^

OjUSl "Namazın en efdali kunûtu uzun olanıdır" hadisini kaydeder. Bununla namazın uzunluğunun

faziletine delil getirir. Ancak burada kunût'la huşû'yu kastetmiş olması da muhtemeldir. Sahâbe'den ve diğer seleften pekçoğu rükû ve secdenin sayıca çokluğu efdaldir diye hükmettiler. Müslim'de gelen bir Sevbân

(radıyallâhu anh) hadisinde JtkPCÜ "Amellerin en hayırlısı çokça secdedir"

buyrulmuştur. Görünen o ki, uzunluktan kasdedilen şey şahıslara ve ahvale göre değişmektedir.

Sadedinde olduğumuz hadiste imamın hareketlerine muhalefet etmek çirkin amel sınıfına girmektedir.

Hadiste, birbirleri arasındaki durumları bilmenin faydalı olacağına bir tembih var. Zira İbnu Mes'ud'un ashâbı, onun "çirkin bir iş yapacaktım" sözünü anlamamışlar ve kendinden sormuşlardır. O da arkadaşlarının bu davranışını tenkid etmeyip cevap vermiştir.

Müslim, Huzeyfe hadisi olarak şunu kaydeder: Aleyhissalâtu vesselâm' la birlikte Huzeyfe bir gece namaz kılmıştır. Efendimiz, o gece bir rek'atte Bakara, Al-i İmrân ve Nisâ sûrelerini okudu. Kırâat sırasında içinde teşbih olan bir âyet geçince tesbih'te bulunuyor, sual geçince istiyor, teavvüz geçince istiâze ediyordu. Sonra rükûyu geçti ve rükûya kıyam kadar uzun tuttu. Sonra kalktı, rükûsu kadar kıyamda kaldı. Sonra secde yaptı, secdesi de kıyamı kadar uzun oldu."

Bu iş, takriben iki saat alır. Muhtemelen Aleyhissalâtu vesselâm o geceyi tam olarak ihyâ etmiştir.

Ancak, bu gece dışındaki halinin gereğine gelince, onu Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) haber vermektedir: "Aleyhissalâtu vesselâm mûtad olarak gecenin üçte birinde namaz kılardı ve bu müddette kıldığı namazların sayısı onbir rek'ati

tecavüz etmezdi. Bu hal, rek'atlerin uzun tutulmuş olmasını gerektirir." 15361

<3 ApiJ ScpAil :# JJli[kül -4.

ij .t :ös—^ P * Ç “ ’ıJpj c/P—j-5 c

4. (2663)- Fadl İbnu'l-Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaz ikişer ikişer kılınır. Her iki rek'atte bir teşehhiid vardır. Namazda huşû duyulur (tazarrıida bulunulur), temeskiin (tezelliil) izhâr edilir. Ellerini kaldırırsın." Şöyle de dedi: "Ellerini, içleri kendi yüzüne dönük olarak Rabbine kaldırır, isteklerini (ısrarla tekrarla söyleyerek) istersin:

"Ya Rabbi! ya Rabbi! ya Rabbi!." Kim bunu yapmazsa namazı eksiktir." 15371

AÇIKLAMA:

Burada namazda takınılacak edep halinin mühimleri sayılmaktadır.

* Tehaşşû, huşû duymak ma'nâsına gelir. Hudıı'ya yakın bir ma'nâ taşır. Ancak hudu göz, kulak, beden, ses gibi zâhire akseden ahvaldeki saygı tavrıdır, huşû ise daha ziyade kalbteki saygı halidir. Şunu da belirtelim ki, "hudfı bedendedir, huşû ise göz, beden ve sestedir" diye de açıklanmıştır.

Tehaşşû'yu sükûn ve tezelliil olarak anlayan ve hudfı ile ma'nâ yakınlığı içinde gören şârihler buna delil olarak

' 0 , '

|

Resûlullah'ın hadisini gösterirler:

p "...eğer onun kalbinde huşû olsaydı, dış

organlarında da huşû (sükûnet, saygı hali) olurdu."

* Tazarrû; tezelliil, taleb ve rağbette mübalağa olarak tarif edilir.

* Temeskiin: Kişinin kendinden meskenet (fakirlik) izhar etmesi; bu da tezelliil ve hudfı ma'nâsı taşır.

* Eller dııâ edenin yüzüne dönük vaziyette kaldırılıp, talepler ısrarla takrarla, yalvaryakar vaziyette Allah'tan istenecektir.

* Son olarak namaz edebiyle ilgili olarak sayılan hususlar yapılmazsa o namazın nakıs olacağı belirtilmiştir. Şu halde namaz, sadece farz ve vâciblerin edasıyla kemâlini bulmuyor. Onu tamamlayan âdâblar da var, onlara da riayet gerekmektedir. Aksi takdirde ihmal edilen âdâb sayısınca namazda eksiklikler artacaktır. 15381

iî 4j I) 1 4İ1İ J(Jti[<up 4İ)I -5.

. ijli y \ . J l^ e .,fg i . Lg-İİj ,t_£_xjj . . Lg_i jjJiı ,lg2 . L^jLLJ . |

5. (2664)- Ammâr İbnu Yâsir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kişi vardır, namazını kılar bitirir de, kendisine namazın sevabının onda biri yazılır. Kişi vardır, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri yarısı yazılır." 15391

AÇIKLAMA:

Bu hadis, muasillinin namaz kılarken, namazın riikun ve şartlarından, huşıı ve huzû gibi diğer gereklerinden ihlal ve ihmâl ettikleri sebebiyle uğrayacağı ziyanı dile getirmektedir. Önceki hadisle, bu beraber mütâlaa edilence musallinin namazla ilgili edeplere son derece dikkat ve riayet etmesinin ehemmiyeti anlaşılır. Sorumsuzluk, gereksiz bir gevşeklik yüzünden hergiin manevi ziyanlara uğramak akıl kârı mıdır? Muhakkak ki hiçbir sevabın yazılmadığı haller de mevcuttur. 15401

NAMAZIN SEKİZ ŞARTI BİRİNCİSİ: HADESTEN TAHÂRET

■* oj t <ü)t ^ “j Jti[ )(Jü aül

* Jlf o O O * c

) »(JjİAİtjtK tj \jSj < j-1./?]»t ç. ila Jt))•> 4j>-y>-t

. L^-c» J»l« (_j SJLjLl

1. (2665)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah temizlik olmayan namazı kabul etmez, hıyânetle kazanılan paradan verilen sadakayı da kabul etmez." 15411

أَحَدِكُمْ إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ].

y>\ 4j>- y>-\

56> JjI :# aSjI Jli[:JlS «p at

“JİT*

2 .

2. (2666)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, sizlerin namazını hades vâki olunca yeniden abdest almadıkça kabul etmez." 15421

.]alİp at pı J 6 j cî3 52 «o^ •# at jıs[: ju 4 İp at ^ 3.

« s

. jjl l

3. (2667)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Abdesti olmayanın namazı da yoktur. Üzerine besmele çekmeyenin abdesti yoktur." 15431

AÇIKLAMA:

Bu hadis tek başına ele alındıkta, zâhiriyle besmele çekilmeden alman abdestin sahih olmadığını ifade etmektedir. Zâhirîler ve İshâk İbnu Râhûye buna hükmetmişlerdir. Ancak ekseriyet burada nefyedilenin fazilet

ve kemâl olduğuna, dolayısıyla besmelesiz abdestin mükemmel bir abdest olmayacağına, sevabının az olacağına hükmetmiştir. Nitekim Resîılullah'tan şu hadis rivayet edilmiştir:

A .'/7 c-q jlS" aJLp aUİ i i LjsU 333 aİüj ^-< 3- jlU"" *u 1 p aü! 0i?3 0^

"Kim besmele ile abdest alırsa, bu bütün bedenine (günahlardan) temizlik olur. Kim de besmele çekmeden abdest alırsa bu da ona, abdest uzuvlarının (maddî) temizliği olur."

Bazı âlimler, besmeleyi niyetle te'vil etmiş, "Kalbin zikridir" demiştir. Bunlara göre: "Eşya zıddıyla bilinir. Öyle ise unutmanın mahalli kalb olduğuna binaen, onun zıddı olan zikrin mahalli de kalbtir. Kalbin zikri ise niyettir, azmetmedir." Ebû Dâvud, bir rivayetinde er-Rebî'a'nm hadisle ilgili şu tefsirini kaydeder: "Bir kimse abdest alsa, gusletse, fakat ne namaz için abdeste, ne de cenâbetten temizlik için gusle niyat etmese, onun abdesti abdest, guslti de gusiil olmaz hadis bunu demek ister, (abdest ve gusül için niyet şarttır)."

Her hâl u kârda abdest ve gusiilde besmelenin hükmü, görüldüğü üzere ihtilaflıdır. Hanbelîler abdeste başlarken besmelenin vâcib olduğunu söyler, âmden terkedilirse abdest bâtıl olur, sehven ve cehlen terki abdesti ibtal etmez. Hanefîler "Başta besmele çekilmezse sevab az olur" derse de bunun sünnet olduğunu kabul eder. 15441

CıJjS-l l£j£ :jli puS""ı_j ■lŞ' öo^ ^gOl jl3[;Jü kül

. \ c <u>-y>-l L L»

4. (2668)- Hz. Enes (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her namaz için abdest aldığını söylemişti, kendisine:

"Siz nasıl yapıyordunuz?" diye soruldu. Şu cevabı verdi:

"Aldığımız abdest bozuluncaya kadar bize yetiyordu." 15451

! aJ (JLa 5 IgJif dy “j Ol[’.ajs- kül yp'j -5.

.(_£jU>s0l | A^vw«jkl As^-y>-\ İJ ‘Ulij jIl ?Aİ)tûj 1 4Üİ Jj-Oj lj C-Jjtİ

5. (2669)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü bütün namazları tek abdestle kıldı. Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallâhu anh) kendisine:

"Ey Allah'ın Resûlü, bugün şimdiye kadar hiç yapmadığın şeyi yapmış olmalısın?" demişti, şu cevapta bulundu: "Ey Ömer, bunu bilerek yaptım." 15461

boy> <3 01 ^”OU cı_-îjk^-Uİ-9 Qy> <3 30 4üI e)j-Oj :cu!li kül yf-j . 6 .

S* İ . t • • î • î * • s « 1 8 • / 0 I .Ofi . C °-x✓ IX"'

jJkj cLİlpj 4 j l)l üi OJJİ . J j 4 İjlj 4 -plî^

6. (2670)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Namaz kılarken kimin abdesti kozulacak olursa hemen namazdan çıksın. Eğer cemaatle kılınan bir namazda ise burnunu tutarak ayrılsın." 15471

Burnunu tutmasını emretmesi, cemaate burnu kanamış zannını vermek içindir. Bu davranış, avretin örtülmesi ve kabîhin gizlenmesi hususunda bir nevî edebe riayettir. 15481

(3 >—0^3^ OlS" kül 3^ 01 k*iş 4Jİ[ivkJJL» -7.

. aJüu I yS' j>- 1 (3 4-ij . J ^-0? jJ Li

7. (2671)- İmam Mâlik merhuma ulaştığına göre, Ibnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) namazda iken burnu kanardı, o da çıkar burnunun kanını yıkar, geri döner ve önceki kıldığı namazını (kaldığı yerden) tamamlardı."

Yine Muvatta'nın İbnu'l-Müseyyeb'den kaydettiği bunun aynısı olan bir başka rivayet daha vardır." 15491

:# 4&I jy-j JIS[: JU U 4 IP at ^ ^ - 8 .

û^>-l lijCE 6j>- j>- i

OjLŞ- jJb X_LC-o (1)1 3İ4- 8 ‘tJOjy 3

8. (2672)- İbnu Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse son rek'atte oturmuşken daha selam vermeden hades vâki olsa namazı caizdir." 15501

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen sekiz aded hadis, hadesten tahâretle ilgilidir. Hades, manevî kirlilik demektir. Abdesti bozan hallerden biriyle meydana gelir. Bu manevî kirden yani hadesten temizlenmedikçe bazı ibadetleri yapmak caiz olmaz. Bir Buhârî rivayetinde geldiği üzere, "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Resîılullah'tan: "Hades vâki olan kimse abdest almadıkça kıldığı namaz makbul olmaz" hadisini nakledince Hadramevtli bir zat: "Hades nedir?" diye sorar. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh): "Sesli veya sessiz yellenmedir" diye cevap verir. Ebû Hüreyre bıı cevabıyla namaz sırasında vukûu en ziyade muhtemel olan sebeple hadesi tarif etmiş olmaktadır. Değilse, hadesin, bir kısmı icma ile bir kısmı ittifakla ve bir kısmı da ihtilafla sâbit olan başka sebepleri de vardır. Hades, dediğimiz hükmî kirlilikleri abdestsizlik, cünübliik, hayız ve nifas halleri olarak da tarif etmek mümkündür. Böyle bir tariften sonra, bunları meydana getiren her hali hadesin sebebi olarak belirlemiş oluruz. Sözgelimi arka ve ön yollardan bir şeyin çıkması, vücuddan kan çıkması, uyumak, ağız dolusu kusmak, hayız kanının gelmesi, doğum, kadına değmek veya temas etmek gibi, bunların her biri hadesin sebebidir.

Hadesin bir kısmı sadece abdest alarak giderilir: "Arka ve ön yollardan birşey gelmesi, kanama, uyuma, kusma, namazda gülme... gibi. Bir kısmı boy abdesti ile temizlenir: İhtilâm, kadına temas, hayız ve nifas hali gibi. Neticeye gelmek gerekirse, dinimizin temel prensiplerinden biri, namaz ve sair bazı ibâdetlerin makbul olması için temizlik şartının konmuş olmasıdır. 2665, 2666, 2667 numaralı hadisler

abdestsiz namazın makbul olmayacağını kesin bir iislubla ifade etmektedir.

2- Her namaz için ayrı bir abdest almak efdaldir. Resûlullah'm mûtad olan âdeti ve sünnet budur (2667. hadis). Ancak, abdesti bozan bir hal vukû bulmadıkça abdest devam ediyor demektir ve abdest bozulmadığı müddetçe de müteakip namazları kılmak mümkündür. 2668 numaralı hadis ashâb'tan bir kısmmmböyle yaptığını gösterir.

İbnu Mâce'de gelen bir rivayette bu hal.

I4İS'

"Biz bütün namazları

tek abdestle kılardık." diye daha açık ifade edilmiştir. Tahâvî, her vakti ayrı bir abdestle kılmak sadece Efendimize has bir vacip olabileceğini söylemiştir. 2669 numaralı hadis de Resûlullah'm Mekke'nin fethedildiği gün sabah abdesti ile yatsı namazını da kıldığını haber vermektedir. Resûlullah'm bir kere de olsa yaptığı bir şey meşrûdur, en azından benzer şartlarda, istisnâî durumlarda meşrîıdur.

Resûlullah'm her namaz için abdest almayı emrettiğine dair sahih rivayet dahi mevcut ise de bunun neshedilmiş olabileceği belirtilmiş ve böyle bir vecîbenin olmadığı hususunda icma hâsıl olmuştur.

3- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ)'nin rivayet ettiği 2670 numaralı hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namaz sırasında abdest bozulacak olursa, namazın derhal terkedilmesini emretmektedir. Hadis mutlak geldiği için, âlimler bu hadesin iradî, gayr-ı iradî veya bir zarûrete mebni, her ne sûrede vâki olursa olsun hükmün aynı olacağını belirtir.

Ayrıca bu hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumda takip edilecek mühim bir edep vaz'ediyor: "Burnu tutarak çıkmak..." Hatta burna bir de mendil konması, gayeyi daha iyi hâsd eder. Çünkü Hattâbî gibi bazı şârihler burnu tutmanın, cemaate "burnu kanamış" zannını verme gayesine yönelik olduğunu belirtirler: "Bu hadis der, setrü'l-avret ve kabîh bir durumun gizlenmesinde edebe riayet dersi de vermektedir. Benzer hallerde bu çeşit tevriye'ye başvurmak günâh ve merdud olan riya ve yalan sınıfına girmez. Tam aksine bıı, nezâkettir, hayanın kullanılmasıdır ve halkın sıı-i zan ve kuşkusundan sâlim kalma yollarına başvurmadır."

4- 2671 numaralı hadis İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan verdiği örnekle namazın bir kısmını kılmışken, abdesti bozulan kimsenin namazını tamamlama şeklini aydınlatmaktadır: İbnu Abbâs abdest aldıktan sonra önceki kıldığı kısmın üzerine geri kalanı bina ediyor. Yani namazı bozulmakla kıldığı kısımlar iptal olmuyor. Sözgelimi dördüncü rek'atte namazdan ayrılmış ise, abdesti alıp dönünce tek rek'at kılarak namazını tamamlıyor, önceki üçü yenilemiyor. Muvatta'nın Abdullah İbnu Ömer'den kaydettiği bir başka örnekte "(bıı sırada hiç) konuşmadı" ziyadesiyle önceki kılınan kısmın muteber olma şartını da beyan eder. Zürkânî: "Bu kimselerin

ameli, onlar nazarında burnu kanaması abdest bozucu olmadığını, kanı yıkamak için çıkıp konuşmadığı ve namaz kılınan yere en yakın mekandan öte geçmediği takdirde önceki kıldığının üzerine tamamlayabileceğini ifade eder" der.

Bu mesele ilmihâl kitaplarında Lâhik adını taşıyan bahislerde teferruatlı olarak açıklanır. Şöyle özetleyebiliriz: İmama uyan kimse, namaz sırasında uyku, gaflet, cemaatin çokluğundan dolayı bir zahmet veya vâki olan bir hades sebebiyle

namazın tamamını veya bir kısmını imamla kılamazsa, bunu sonradan bazı kayıtlarla tamamlar. Bu durum başına gelen kimse muktedi gibidir. Öyle ise, kendisi tamamlayacağı kısımları imamın arkasında imiş gibi yaparak tamamlar, mesela Kur'ân okumaz.

Lâhik mümkünse, kaçırdığı kısımları kaza ederek, imama uyar. Kaza edemeyeceğini anlarsa imama uyar, imam selam verdikten sonra tamamlar.

Mesela bir muktedi, dördüncü rek'atte burnu kanasa, gider abdest tazeler, bu esnada namaza mâni bir söz ve davranıştan kaçınır. Dönüşte nerede yakalayabilirse imama uyar, rek'ate yetişemedi ise imam selam verdikten sonra kalkıp tamamlar. Eğer imama yetişemezse tek başına, kılamadığı dördüncü rek'ati imamın arkasında imiş gibi hiçbir şey okumadan kılıp selam verir. Bu hâdise ücıincü rek'atte vâki olsa, abdest alan lâhik, önce üçüncü rek'ati kırâatsiz olarak kılar ve imama uyar, onunla dördüncü rek'ati kılar. Ancak imama bu şekilde kavuşamamaktan korkarsa hemen imama uyar, eksik kısmı imam selam verdikten sonra kırâ-atsiz tamamlar. İmam sehiv secdesi yapsa imamla sehiv secdesi yapmaz, sehiv secdesini en sonda yapar.

Bu tarza uymayanlar namazlarını yeniden kılarlar.

5- Sadedinde olduğumuz hadislerin sonuncusu (2672), son rek'ati tamamlayıp oturduğumuz zaman selam vermezden önce hades vukûu halinde namazın mûteber olacağını ifade etmektedir.

Hadiste oturma müddeti belirtilmemiş ise de Hanefîler bunu, teşehhiid okuma müddeti ile kayıdlarlar. Daha az olursa câiz olmaz, çünkü teşehhiid miktarı oturmak farzdır. Selam aranmıyor, çünkü bu, namazın farzlarından değildir. İmam

Şâfıî'ye göre bu durumda namaz iade edilir. Çünkü ona göre teşehhiid de, selam da farzdır.

Ahmed İbnu Hanbel'e göre teşehhiid okumadan selam verse namaz câizdir. 15511

NAMAZIN İKİNCİ ŞARTI: ELBİSE TEMİZLİĞİ

(3 ^ ıjd)li” :İ4- çrjj aJJİ âLü- ^ kul Çr 4 " -1

>>(_£İ Ç« İjİİ jj! .]ı3^ ‘Ç® ji jlS"

1. (2673)- Hz. Mu'âviye (radıyallâhu anh)'nin dediğine göre, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe'ye -ki kızkardeşidir- sormuştur:

"Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm), içerisinde kendisiyle temasta bulunduğu elbise sırtında olduğu halde namaz kılar mıydı?" Ümmii Habîbe (radıyallâhu anhâ) şu cevabı vermiştir:

"Evet, yeter ki elbisede bir ezâ (meni bulaşığı) görmemiş olsun !" [552]

AÇIKLAMA:

Burada ezâ ile gözle görülen pislik kastedilmiştir. Bazı âlimler bu hadise dayanarak meni, mezi, kadının fercinden hasıl olan rutubetin necis olduğuna hükmetmiştir. Zira Resîılullah ezâ ile bu söylenenlerin bulaşığını kastetmiş olmalıdır. Meninin necis olup olmadığı ihtilaflıdır. Şâfıî ve Ahmed temiz olduğunu söyler. Ebû Hanîfe ve Mâlik necis olduğunu söyler. Mâlik'e göre kurusu da yaşı da yıkanarak temizlenir. Ebû Hanîfe'ye göre yaşı su ile de temizlenebilir. 15531

. s

‘ —-1 i— ^ Üt-»/? 1

2. (2674)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm), bizim (kadınların) çamaşırları içerisinde namaz kılmazdı." 15541

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kadın çamaşırı içerisinde namaz kılmadığı belirtiliyor. Kadın çamaşırı diye tercüme ettiğimiz melâhif kelimesi rivayetlerde lııhuf diye de gelmiştir. Bir rivayette şuur

kelimesiyle beraber gelir, yani râvi şuur mu derdi luhuf mu derdi şekke düşer. Luhuf, "lihâf'ın cem'idir. Lihâf, milhafe, milhaf vücudu örten, vücuda giyilen her şey olarak açıklanır. [555] Şuur ise "şi'âr"ın cem'idir. Bu ise vücuda giyilen ilk çamaşırdır. Öyle ise lihâf da şi'âr da aynı ma'nâda yani iç çamaşırı manasında kullanılmış olmalıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) sadedinde olduğumuz rivayete göre namazda kadınların iç çamaşırlarını kullanmaktan sakınmıştır. Şârihler bunu: "Kadının iç çamaşırına hayız kanı bulaşmış olma ihtimaline binaen" diye açıklarlar. Namazda bütün giysilerin temiz olması şarttır. Halbuki kan bulaşığı temizliğe mânidir. [556]

. .J'cj Ç tc—■»jil c3 cîysi ûlTiîl ;<Jlî İni y^s- ^1 y&j 3.

3. (2675)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ)'in anlattığına göre, cıinübken içinde terlediği elbise sırtında olduğu halde namaz kılardı." 15571

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) burada cünüb kimsenin temiz olduğunu ifade etmektedir.

Terin temizliğine hükmetmeye ulemayı sevkeden delillerden biri, ehl-i kitap olan kadınla müslümanların evlenmelerinin caiz olmasıdır. Cumhur der ki: "Kadınların terinden onlarla beraber yatan kimse korunamaz. Eğer ehl-i kitap kadının teri necis olsaydı, kocasına namaz kılabilmesi için bu teri yıkaması emredilirdi. Halbuki bu meselede mü'min kadınla ehl-i kitap kadın arasında tefrik yapılmamıştır. Öyle ise diri olan insan-oğlu necîsu'l-ayn değildir. Çünkü, kadınla erkek arasında fark yoktur." 155 * 1

cojLJ aJLcj *3- il # aİlİ JL«JLJ[ijli <up aJJİ (_Jİ -4.

;ljJU .lisJUti Li ıjli aJo İ-i- aJJİ <J y^j kiLs IjÂİl ^iül vÜJi ktii

S.U- 1İU ^İÎ jî ÎjJİ U^j Sî jĞÎ ^ö^Jl 3İp h : dIJUJ JLUİİJ c^SİÎ Ü£Î)

. jj ' (JlS jl aJL«j <3 öli

4. (2676)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbiyle namaz kılarken âniden nalınlarını çıkarıp sol tarafına koydu. Bunu gören cemaat de derhal nalınlarını attılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı tamamlayınca:

"Nalınlarınızı niye attınız?" diye sordu.

"Seni nalınlarını atarken gördük, biz de kendi nalınlarımızı attık!" cevabını verdiler.

"Cebrâil (aleyhisselâm) bana gelip pislik olduğunu haber verdi (onun için attım). Öyleyse sizler mescide gelirken dikkat edin, nalınlarınızda bir pislik (kazurat) -veya ezâ

demişti- görürseniz onu silin; o, ayağınızda olduğu halde namazınızı kılın. " [559]

AÇIKLAMA:

1- Râvi burada kazr kelimesi ile ezâ kelimesini şekk içinde kullanır. Kazr dilimizde kazurat olarak kullandığımız pislik demektir. Ezâ aslında temiz bile olsa pis addedilen, istikrah duyulan şeydir. Ezâ'nm daha değişik ma'nâları, daha geniş kullanım sahaları vardır.

2- Hadis ayakkabı ile birlikte namaz kılınabileceğine delildir.

3- Hadis ayrıca ayakkabıda gözle görülen necâsetin silinip atılmasıyla ayakkabıyla namaz kılınabilecek tahâretin hâsıl olduğuna delâlet eder.

4- Hattâbî bu hadisten: "Bir kimse elbisesinde necâset olduğunu farketmeden namaz kılıp sonra farkedecek olsa, namazı sahihtir, iade gerekmez" hükmünü çıkarır.

5- Resûlullah'm sözlerine uymak vacib olduğu gibi fiillerine uymak da vâcibtir. Zira Ashâb, O'nun ayakkabısını çıkardığını görünce derhal ayakkabılarını çıkarıp atmışlardır.

6- Bir kimse tek başına namaz kılınca ayakkabısını çıkarırsa sol tarafına koymalıdır. Safta başkalarıyla namaz kılar, sağında solunda adamlar bulunursa ayakkabısını bacaklarının arasına koyar.

7- Amel-i yesir (azıcık amel) namazı bozmaz. [5601

NAMAZIN ÜÇÜNCÜ ŞARTI: SETRÜ'L-AVRET

?j*İ3 L* aJJİ ^ ;<up aüI o-ü>- ^-^p 4_ol ^^p |^Sv>- ^ jA ^jp .1.

01 ?3^~3 £° Oj^j 33/^ !aUİ J^ c-J-i .dJ-çj?. cpSJ^â L» Jl tklJj^-Jj 3® \ e (ÜJjjP JüJ-l

?LJL?- OjSsj ^yi :cJi .JjLîli Jj>-I LaI^j 01 (jp*İ2X^I . jjI 4j>-^>~i .Ja^» oı jp-' inli ıju

1. (2677)- Behz İbnıı Hakim (radıyallâhu anh) anlatıyor: "(Bir gün Hz. Peygamber'e sorarak) dedim ki:

"Ey Allah'ın Resûlü! Hangi avretimizi açıp, hangi avretimizi örtelim?"

"Zevcen ve sağ elinin sahip oldukları dışında herkese karşı avretini koru!" cevabını verdi. Ben tekrar:

"Ey Allah'ın Resûlü, erkekle olursa?" dedim,

"Gücün yeterse avretini kimseye gösterme!" dedi.

"Kişi tek başına olursa?" dedim.

"Kendisine karşı haya edilmeye Allah daha lâyıktır" dedi." [561]

AÇIKLAMA:

1- Avret, en-Nihâye'de "Göründüğü takdirde istihyâ edilen (utanılan) her şey" diye tarif edilmiştir. Şer'i nokta-i nazardan örtülmesi gereken yani avret olan yerler hakkında da şu bilgi verilir: "Avret, erkeklerde göbekle dizkapağı arasındadır. Hür kadınlarda yüz, bileklere kadar eller hariç bütün bedendir, ayakları ihtilaflıdır. Câriyede erkekteki gibidir, hizmet sırasında açılan baş, boyun, kollar gibi yerler avret değildir. Avretin örtülmesi gerek namaz içinde ve gerekse dışında vâcibtir. Yalnız olma halinde bu meselede ihtilaf vardır." Kadınlarda yüz ve eller hariç bütün bedenin

avret olması sebebiyle kadınlara avret denmiştir. Dilimizdeki kadın ma'nâsına kullanılan avrat kelimesi, şu halde avret'den bozmadır.

2- Fakihler bu hadisten hareketle, hadiste belirtilen kimselerin dışındakilere avret mahallini açmanın haram olduğunu belirtirler. Haramlık sadece erkeğin avreti kadına karşı, kadınmki de erkeğe karşı değildir, söylenenler dışında kadının kadına, erkeğin erkeğe bakması haramdır. Ulema bu hususta icma eder.

Hadisin son fıkrası tek başına bile olsa çıplak durulmasını yasaklamakta, Allah'a karşı da haya duygusu içinde olunmasını emretmektedir.

Tesettürü emreden yegane hadis bu değildir. Müteakip rivayetler başka teferruata yer verecekler. Esasen kadın olsun, erken olsun, her iki cinsi de gözlerini yabancı avret'e (haram edilen şeylere) bakmaktan Kıır'ân âyetleri yasaklamıştır: "(Ey Muhammed), mü'min erkeklere söyle, gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler. Mahrem yerlerini korusunlar... mü'min kadınlara da söyle:

Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar, süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesnâ açmasınlar..." (Nûr 30-31). Ayette hem "gözü korumak" hem de "mahrem yerlerin (fercler) korunması" birlikte emredilmektedir. 15621

3i öljJ-l 6j ‘333 Ji 333 '■'H 1 'dil J \yj Jlî['■ Jl* 4tP AÜİ yfj (_jl jPj .2.

3 03U 2 i ® i 3 6 j (j 333 (3 i 333 ğj 03® -^ jjp

P- 3 -V 2 L (_£İ \'U « aJjİj 3 ?'^ 3^3

2. (2678)- Ebû Saîd el'Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir erkek başka bir erkeğin avretine bakmasın, kadın da kadının avretine. Bir erkek aynı örtünün içinde bir başka erkeğe sokulmasın. Kadın da aynı örtünün içinde bir başka kadına sokulmasın." 15631

-Up \ Oli ^ 03 i ^ L»_g^P in!

. ı—jLiSl y» ÇjSli (aJL&I 3i 333 3 OtPy)

3. (2679)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "ResCılullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Çıplaklıktan sakının! Zîra sizin yanınızda sadece helaya girdiğiniz zaman ve erkek hanımına sokulunca ayrılan melekler var. Onlardan utanın ve onlara karşı saygılı olun." [564]

J! co-Lp jl tAİa! ’.İ-İ- aüI J ystj ! ı_A aDİ i jP btil -4.

jj ' 4j>-y>-I . | ÜÇÇp y : i Qı_J*

4. (2680)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "ResCılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri câriyesini veya kölesini veya ücretlisini evlendirdi mi, artık onun avretine bakmasın. " [565]

AÇIKLAMA:

1- İkinci hadiste (2678) ResCılullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının kadınla, erkeğin erkekle aynı örtü altında birbirine sokulmasını yasaklamaktadır. Sokulmak diye tercüme ettiğimiz kelimenin hadisteki aslı efdâ'dır. Teysîr müellifi İbnu Deybe kelimeyi cesedin cesede değmesi diye açıklamış. Efdâ, yerine göre elle değmek, yerine göre mübâşeret de denen bedenin bedene değmesi ve hatta cima ma'nâsmda da kullanılmıştır.

Hadisten: "Erkeğin erkekle aynı örtünün altında yatması, keza kadının da kadınla -aralarında bir hâil (perde engel) olsun olmasın- çıplak vaziyette yatmasının yasaklanmış olduğu" hükmü çıkarılmıştır. Tîbî: "İki erkeğin, çıplak olarak aynı örtü altında yatmaları câiz değildir, kadınlar için de hüküm aynıdır, bu yasağa riayet etmeyenler ta'zîr cezasına çarptırılırlar" der.

Nevevî, bu nehyin, "tahrim nehyi" olduğunu, yani "haram" ifade ettiğini belirtir, "şayet aralarında bir hâil yoksa" der. Nevevî devamla der ki: "Bu hadisle, başkasının avretine -vücudunun hangi noktasında olursa olsun- elle değmenin haram olduğuna delil var. Bu hususta ulema ittifak eder. Maalesef bu meselede umumi belva var, bilhassa hamamlarda gevşeklik gösterilmektedir. Hamama gidenlerin, gözünü, elini veya başka bir yerine gayrın avretinden koruması gerekir. Keza kendi avretini de oradaki hizmetçi ve benzeri yabancının göz, el vesairesinden koruması gerekir. Bu yasaklardan birini ihlal eden bir kimse görülünce o da azarlanmalıdır. Ulemamız demiştir ki: "Bu ihlâlle karşılaşan kimseden azarlama vazifesi, saygısız herifin söz dinlemeyeceğini zannetmesiyle üzerinden düşmez. Ancak kendinin veya bir başkasının hayatına mal olacak bir fitneden korkarsa o zaman azarlama vazifesi düşer."

Kişi yalnız olduğu zaman bir ihtiyaca mebni avretini açabileceği söylenmiştir. Helâda, hamamda olduğu gibi.

2- 2679 numaralı hadiste, ResCılullah (aleyhissalâtu vesselâm) insandan nâdir birkaç hal dışında hiç ayrılmayan hafaza meleklerine (el-Kirâmu'l-Kâtibûn) karşı da tesettür emretmektedir. Hadiste onlara ikram (hürmet) tavsiye edilmektedir. Onlara hürmet, saygının gereklerini yerine getirmekle olur. Beşerî münâsebetlerde bunun bir gereği de örtünmektir. Alimler mücâma'a, kazayı hâcet, temizlik gibi zaruri haller dışında yalnız başına bile olsa, kişiye çıplak vaziyette durmasının câiz olmayacağını belirtmişlerdir. [5661

.]cÇÜ oj 6 • cÜüaj jyj ti :# J, Jli[:Jli iııl {yf 'j -5

c s

5. (2681)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Ey Ali, dizini çıkarma, ne canlı, ne ölü, başkasının dizine de bakma" buyurdu. " [567]

. (Ja I 4I . J \ ~I~I~ I JUî -L£~ I

. 6 .

6. (2682)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyluğu avret addetti." [568]

AÇIKLAMA:

1- 2681 numaralı hadis avret meselesinde ölü ile canlı arasında fark olmadığını belirtiyor.

2- Bu hadis ııyluk'a avret diyen cumhurun delillerindendir. Ebû Hanîfe de bu kavildedir. Yalnız halvet halinde kadınların -câriye dahil- avreti dizkapağı göbek arası, erkeğinki arka ve ön fercidir. [5691

Jl caJJ lf- I (j auI J(Jli[:ju aap kül ijtj* <_3 ^~

. (_£j_«jdI | c<uJLÜ ^İP JlÎ

7. (2683)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Omuzunuzu da örtmeyen -veya şöyle demişti bir parçası iki omuzunuzu da örtmeyen- tek parçadan müteşekkil kumaş içerisinde kimse namaz kılmasın. " [570]

(jjj ı_jJL><4ii .-b-lj ^yi <3 ^ ^ J. y^j Jlî[’Jb <up İliI <upj .8.

.]aİJIp ^^İP 4 İÇİ 2 J [:owUPj.^jb _^lj

8. (2684)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılarsa onu iki omuzu arasında çaprazlasın." 15711 Ebû Dâvud'un metninde: "(Kumaşın) iki ucuyla omuzunda çapraz yapsın" denmiştir. 15721

.] jtjI :jIli jükIjÎI yjliI d ?6yJl jp # Jıl : Jlî a!p SI yy U,î <upj .9.

. (_£>öjuI | ai^vJİ A^y>-I

9. (2685)- Yine Ebû Hüreyre'nin rivayeti de şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a tekbir kumaş içinde kılınacak namazdan sorulmuştu şu cevabı verdi:

"Hepinizin iki parçası var mı?" [573]

lS İp a^çls ûyı bjJl^ Jj>-lj y’y <3 öl[;aap aUİ yyj yİ y ^^p ,_jpj - 10 .

. (_^jydl | ‘CU-Jl A>-y>-l

10. (2686)- Ömer İbnu Ebî Seleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek parça kumaşa sarınmış olarak namaz kıldı. İki ucu omuzlardan çaprazlama geçmişti." 15741

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen son dört hadis (2683-2686) tek parçalı giysi ile namaz kılma meselesi ile ilgilidir. Burada kaydedilen rivayetler bunun bazı kayıdlarla cevazını ifade etmektedir:

2- 2685 numarada kaydedilen Ebû Hüreyre hadisinde görüyoruz ki, bu hususta soru soran kimseye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hepinizin iki parçası varmı?" diye istifhâm-ı inkâri ile cevap veriyor. Bu cevapla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şunu söylemek istediği beyan edilmiştir: "Biliyorsunuz ki, setrü'l-avret farzdır, namaz da gereklidir. Hepiniz de ikişer elbiseye sahip değilsiniz. Öyleyse setrü'l-avret yerine getirildikten sonra tek parçalı elbise ile namazın caiz olacağını nasıl bilemezsiniz?"

Tahâvî bu hadisi şöyle yorumlar: "Hadisin ma'nâsı şudur: "Eğer tek parça elbise içerisinde namaz mekruh olsaydı, tek parçadan başka elbise bulamayana da mekruh olurdu."

Şu halde muktedir olanla olamayan ayırımı yapılmadan mutlak ma'-nâda bir kerâhet mevzubahis olsaydı, İslâm zorluk getirmiş olacaktı. Halbuki dînimiz imkanları zorlamaz. Zorlaştırma yok, kolaylık esastır. Öyleyse, burada mesele tek

elbise ile namazın caiz olup olmadığı noktasındadır, kerâheti hususunda değildir.

3- Diğer bazı hadisler (2683, 2684) ise tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılacak olana bunu imkan nisbetinde omuzlardan itibaren bağlamayı tavsiye etmektedir. 2686 numaraları hadiste ise, Resîılullah'm da tek parçalı kumaş içerisinde namaz kılmış olduğunu, ancak bunu omuzlarından çaprazlama bağladığını görmekteyiz.

Cumhur, tek parçalı kumaşın omuzdan bağlanma emrini istihbâba hamletmiştir. Öyleyse belden bağlamaya müteveccih nehiy de tenzihidir, tahrimî değil. Ancak âlimler bu hususu yorumlamada ihtilaf ederler.

Ahmed İbnu Hanbel cumhurdan ayrılarak: "Omuzdan bağlamaya muktedir olan bunu yapmazsa namazı sahih olmaz" demiş, bunu namazın şartlarından biri yapmıştır. Mamafih yine Ahmed'den birçok meselede olduğu gibi bunda da farklı bir görüş daha rivayet edilmiştir: "Namazı sahihtir, ancak günahkâr olur." Böylece bunu, müstakil bir şart yapmış olmaktadır.

4- Buhârî'nin Câbir İbnu Abdillah'tan kaydettiği bir hadis, tek parçalı giyeceğin omuz veya belden bağlanması hususunda bir açıklık getirmektedir:

& z z z, O q z ^ z O . < £

,4j jjîli 0 o 4j i jlS OU (Jli ...

"Tek parçanız genişse omuzdan bürünün, darsa belden bağlayın."

Hattâbî gibi bazı âlimler, tek parçalı elbiseye sarınmış vaziyette gördüğü Hz. Câbir'e Resûlullah'ı bu sözlerle müdahaleye sevkeden sebebin, onun kollarını bile hareket

ettirmeyecek şekilde vücudunu dıştan sımsıkı sarmış ki buna sammâ denmektedir 15751 olmasını gösterirler. Ancak, Müslim'in bir rivayetinde de beyan edildiği üzere, Resûlullah'ın müdahalesi başka bir sebebe dayanmaktadır: Câbir'in kumaşı dar idi. Bunu omuzdan çaprazvari sarınca, setrü'l-avreti sağlayamamış, Hz. Câbir biraz eğilerek eksiği tamamlama zorunda kalmıştı.

Şu halde, omuzdan sarınmak esas ise de kumaş, darlığı, azlığı sebebiyle yeterince setrü'l avrete imkan tanımayacaksa bunu belden bağlayarak, örtünmesi gereken yerlere tam örtmek gerekmektedir.

5- Mevzûnun daha iyi anlaşılması için iki noktanın ek bilgi olarak bilinmesi gerekmektedir:

*Tek parça ile tesettür bahislerinde örtünmek, sarınmak, bağlamak, çaprazlamak gibi farklı kelimelerle ifade ettiğimiz "giyinme" şekilleri, hadis metinlerinde de farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Bunlar yerine göre değişik ma'nâlara gelir ise de sadedinde olduğumuz bâbta aynı ma'nâda kullanılmıştır. Sözgelimi müştemil, müteveşşih, muhalif kelimelerinin Nevevî, aynı ma'nâyı taşıdıklarını belirtir. Yani bunlar müttezir'in aksine omuzdan itibaren örtünmeyi ifade ederler. Müttezir ise belden aşağıyı örten ma'nâsına gelir. Tercümede çaprazlama bağlama diye ifade ettiğimiz bağlama tarzını -ki böyle bağlayana muhâlif denmektedir- şârihler şöyle tarif ederler: "Sağ omuza atılmış olan kumaşın ucunu sol kolun altından geçirir, sol omuz üzerine atılmış olan diğer uç da sağ kolun altından geçirilir ve bu iki uç, göğüs üzerinde düğümlenir..."

Şevkânî bu meselede esasın, kumaşı sadece bele bağlayarak omuzları açık bırakmamak bilakis aynı kumaşı hem ridâ olarak bel-omuz arasını, hem de izar olarak beldiz arasını örtecek tarzda bağlamanın teşkil ettiğini belirtir.

* Mevzumuzu tamamlayacak son nokta şudur: İslâm bir musalli için normal olarak üç parçalı bir kiyafet derpiş eder:

* Serpuş; başörtüsü. Burada sünnete uyanı, sarıktır.

* Ridâ: Omuzdan bele kadar olan giyecektir.

* İzar: Belden aşağıyı örtecek giyecek. Bunun vücud hatlarını dışarı vurmayacak genişlikte olması esastır, sünnete uyan şalvardır.

İslam teferruâtta ısrar etmez, esas olan farz'ın yerine gelmesidir. Buna riayet edildikten sonra, millîmahallî gereklere, ferdî imkân ve zevklere göre teferruâta müsâmaha gösterir.

İslâm'ın kıyafet telakkisini Libas'la ilgili bölümün UMUMÎ AÇIKLAMA kısmında geniş şekilde tahlil edeceğiz. [576]

jjb y \ a>-/-Î jtiĞA SĞftl :# aSj! Jli[1$1 p &! ÂJuRp .11.

11. (2687)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah hayız görenin (kadının) namazını başörtiisüz kabul etmez. " [57?I

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen hâiz (hayız gören) kelimesiyle bfılûğ yaşma ermiş kadın kastedilmiştir, hayız görmekte olan değil. Bu açıklamaya gerek duyulmuştur, çünkü hâiz kelimesi normalde namazdan menedilmiş olan hayız halindeki kadın için kullanılır. Aliyyü'l-Kârî'nin Mirkat'daki kaydına göre: "Daha doğrusu, bu kelime ile hayız görme tabiatında olanlar kastedilmiştir, tâ ki, kız çocukları da hükme dahil olsun. Zira kız çocuklarının kıldığı namazların muteber olması için başlarını örtmeleri şarttır."

2- Hımâr, başı örten her şeydir. Cinsi, şekli, uzunluğu mühim değildir, yeterki şer'in derpiş ettiği örtünmeyi sağlasın.

"Avret" meselesinde hür ve köle ayırımı yapmayıp, ikisini aynı hükme tâbi tutan Ehl-i zâhir için bu hadis delil olmuştur, çünkü hüküm hiçbir kaydı şâmil olmaksızın mutlak gelmiştir. Ebû Hanîfe, Şâfıî vs. ulemanın da dahil

olduğu cumhur, hür ile köle kadın arasında tefriki esas alır ve câriyenin avretini, erkeklerde olduğu üzere göbekle diz arası olarak belirlerler. İbnu Abdiberr el-İstizkâr'da belirttiği üzere İmam Mâlik: "Câriyenin avreti saç hariç hürre'ninki gibidir" der. Ancak Irakî Şerhu't-Tirmizî'de: İmam Mâlik'ten meşhur olan rivayete göre, câriyenin avreti erkeklerin avreti gibidir demiştir. 15781

3J c-Jl5"[:JU İ-İ- Lg-if- ilil ^<3 OlSj 13 ^^ I a»I .12.

12. (2688)- Ubeydullah İbnu'l-Esved el-Havlânî -ki Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevce-i pâkleri Meymûne (radıyallahu anhâ)'nin terbiyesinde idi anlatıyor: "Meymûne (radıyallâhu anhâ) üzerinde izar olmaksızın tek entari (dır') ile başörtüsü giyinmiş olduğu halde namaz kılardı." 15791

AÇIKLAMA:

1- Mücâhid, kadınların normal olarak dört parça giysi içerisinde namaz kılması gerektiğini söylemiştir:

* Entari(dır' = kadınlarda omuzdan bele kadar olan kısmı örten giysi). 15801

* Başörtüsü (hımâr).

* Cübbe (Milhafe = en üste giyilen şey).

* Etek (izar = Belden aşağıya giyilen şey).

Ancak bu ferdî bir görüştür. Cumhur kadınların en az iki parça giyerek namaz kılmasını vâcib olduğunu söyler: Entari ve başörtüsü, yeter ki entari topukları da örtecek kadar uzun olsun. Hatta, tepeden tırnağa kadar örtecek genişlikte tek bir parçanın içinde kılınacak namazın caiz olacağı belirtilmiştir, yeter ki şeriât-ı garrâmızın derpiş ettiği tesettür sağlanmış olsun.

Ancak çoğunluk, kadınlarda da normal namaz kıyafetinin üç parçadan ibaret olduğunu söylemiştir: "Başörtüsü (hımâr), entari (dır'), ve etek (izar).

2- Sadedinde olduğumuz rivayet, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri muhterem validemiz Meymûne (radıyallâhu anhâ)' nin uzunca bir entari ve başörtüsü ile namaz kıldığını belirtmektedir. Böylece, "kadınların dört parça giyerek" veya "üç parça giyerek" namaz kılması gerekir" şeklindeki hükümlerin vecîbeyi değil, istihbâbı ifade ettiği görülmüş olmaktadır. 15811

^gU,g" İSli 2)1 Â-lİS

? ı». fi,.// J-Î

13. (2689)- Muhammed İbnu Zeyd, İbnu Kunfuz'un annesinden yaptığı nakle göre, annesi Ümmii Seleme (radıyallâhu anhâ)'ye

"Kadın, hangi giysiler içerisinde namaz kılmalı?" diye sormuştur. O da:

"Başörtüsü ve ayağın üzerini örtecek kadar uzun entari içerisinde!" diye cevap vermiştir." 15821

AÇIKLAMA:

1- Daha önceki hadisten fazla olarak burada kadın entarisi ile ilgili bir açıklamaya yer verilmiştir. Entarinin (yani dır'm) ayağın sırtını örtecek kadar uzunlukta olması gerekmektedir. Bu kadar uzun entariye sâbiğ dendiği rivayette belirtilmiştir.

2- Bu rivayete göre, kadın, namazda ayaklarını da örtmelidir. Nitekim İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed hazretleri böyle hükmetmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe hazretleri kadınlarda ayağın sırtını avret kabul etmez, namazda açık olması namazın sıhhatine mâni değildir.

3- Namazda kadınların kapanması gereken yerleri hususunda âlimler arasında bazı ihtilaflar olmuştur. Bunu Hattâbî, Ebû Dâvud Şerhi'nde şöyle özetler:

"...Evzâî ve Şâfiî: "Eller ve yüz hariç her tarafını örter" demiştir." Bu hüküm İbnu Abbâs ve Atâ'dan da mervîdir. Ebû Bekr İbnu Abdirrahmân İbni'l-Hâris İbni Hişâm der ki: "Kadının her tarafı avrettir, tırnakları bile.

"Mâlik İbnu Enes der ki: "Kadın namaz kılarken saçı veya ayaklarının sırtı açılacak olursa, vakti içinde namazı iade eder."

Ashâb-ı Re'y (Hanefîler): "Kadın namaz kılarken başının dörtte biri veya üçte biri açılacak olursa veya uyluğunun dörtte veya üçte biri açılacak olursa, veya karnının dörtte biri veya üçte biri açılacak olursa namazı

bozulur. Bu söylenen miktardan daha az bir kısım açılırsa bozulmaz. Bunu tahdidde, aralarında ihtilaf mevcuttur. Bazısı yarısı demiştir. Ancak tahdidi koyarken, ileri sürdükleri miktarı dayandırdıkları (rivayetten gelen) bir asıl bilmiyorum. Sadedinde olduğumuz hadiste "kadının bedeninden bir şey açılırsa kıldığı namaz sahih olmaz."

diyenlere delil vardır. Zira hadiste, "ayağın üzerini örtecek kadar uzun olursa..." denmektedir. Yani açık bir ifade ile kadının namazının caiz olması için, âzâlarmdan hiçbir şeyin görülmemesi şartı koşulmuş olmaktadır." [583]

Aİhj 14 ^ 0^1 33 c ?o ^^ 3 auI Jkul y.s-j .14.

A^vJl A^p-l .l L< jO,> EL T 3İİl ;1 4 tlAt-jL> ajLa>- ^1 (j|l o-ü* ı^û^sı

aJ ;»<EjÜ 4 ?j l«.J^etAj ol 1_Jİ 4 -lİ 3 o yd l 3 tlj 14-J| jh>\ !^jl^ 3^3 OJ-İL* ÂjIjj 3_3-l£Â*j : ^

I l$I :»lüT« :»^iil« JiJAİl 5 * J-33 tJo*-CE. 4

14. (2690)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), üzerinde çizgiler olan hamîsa kumaşı üzerinde namaz kılmıştı. (Namazdan sonra) çizgilere bir göz attı ve:

"Bu hamîsa'yı Ebû Cehm İbnu Huzeyfe'ye götürün, onun enbicâniye'sini getirin. Zîra bu beni az önce namazda meşgul etti" buyurdu. " [584]

Muvatta ve Ebû Davud'un bir rivayetinde (Resûlulah) şöyle buyurmuştur: "Ben namazda iken (dikkatimi çekti) ona baktım, bende fitne hasıl edeceğinden korktum." 15851

AÇIKLAMA:

1- Hamîsa üzeri çizgili dört köşe bir kumaş, ibrişim veya yünden mamuldür.

2- Enbicâniyye: Sert, çizgisiz sade bir kumaş. Bu ismi, kumaşa, Suriye'deki Enbicân adındaki beldeye nisbeten

vermişlerdir. Çünkü kumaş orada imal ediliyordu.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kumaşı Ebû Cehm'e göndermesi, onun hediye etmiş olmasındandır. Hadisin Muvatta'daki rivayetinde bu husus belirtilmiştir. İbnu Battal, Resûlullah'ın Ebû Cehm'den hamîsa'ya mukabil enbicâniyye kumaşı istemesini, hediyyesini beğenmeme sebebiyle iade ettiği zannına düşerek üzülmesini önlemek için yaptığını belirtir. Namazda meşgul edici bir kumaşı ona göndermesi, bunu ona muvafık bulduğu için değildir. Ebû Cehm'in bu kumaşı seccade olarak değil, başka maksadlarla kullanacağını bildiği içindir. Nitekim Utârid'in gönderdiği bir elbiseyi giymeyi mahzurlu bulduğu için Hz. Ömer'e göndermiş, sonra da "Ben onu sana giyesin diye göndermedim" açıklamasını yapmıştır.

4- HADİSTEN ÇIKARILAN FEVÂİD VE HÜKÜMLER

* Resûlullah namaz meselesine çok ehemmiyet vermiştir.

* Namazda zihni meşgul eden herşey mekruhtur.

* Sûretlerin ve görünen eşyaların sadece sıradan insanlara değil, temiz kalplere, yüce ve pâk ruhlara bile tesiri vardır.

* Çizgili kumaştan mamul elbise giyilebilir, içinde namaz kılmabilir.

* Kalbi tâat ve tefekkürden alıkoyacak dünyevî, gereksiz meşguliyetler terkedilmelidir.

* Mescidleri ve bilhassa kıble cihetini, zihni dağıtacak şekilde tezyin mekruhtur.

* Dostlar arasında hediyeleşmek meşrfıdur.

* Namazda zihnin başka bir şeyle meşguliyeti, namaz sıhhatim kaldırmaz, çünkü çizgiler Resûlullah'ı meşgul etmiş, buna rağmen namazı iade etmemiştir.

* Zihni meşgul edip huşû ve huzûdan uzaklaştırıcı şeylere de fitne denebilir. [586]

^ ca 4 aO^JJ o r* ^ 4^ 4 IP ilil 3^3 y \yts- 3Ç9 - 15 .

aJ (_£üJl Ç.LJLİl :»^jıjiJl«. LS îLvJl aj>- y ~I . lÂa Jlij aJ Lpjj a4j_4

15. (2691)- Ukbe İbnu Amir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ipekten mamul bir kaftan hediye edildi. Kaftanı giyip içinde namaz kıldı. Sonra namazdan ayrılıp hemen kaftanı şiddetle çıkarıp attı, sanki kaftandan gayr-ı memnundu:

"Bu, muttakîlere muvafık düşmüyor!" dedi." [587]

AÇIKLAMA:

1- Ferrûc arkadan veya önden yırtmaçlı giyecek; kaftan diye tercüme ettik. Resûlullah'ın bunu bidayeten giymesi, hadisenin ipeğin tahriminden önceye ait olma ihtimalini doğurmuştur. Bununla beraber, tahrimden sonra olma ihtimaline binaen kumaşın saf ipek değil, ipek karışımı bir dokuma olabileceği söylenmiştir. Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'m yasaktan sonra ipek giyeceği düşünülemez. Tahrimden önce olması halinde, çıkarıp atması, Efendimizin mizâcen ipekten hoşlanmadığını gösterir ki bu fıtrî istikrah, İlâhî yasaklamaya tam bir uyum ifade eder. Ancak tahrimden önceye ait olduğunu te'yid eden bir rivayet'i Müslim,

Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydeder: - StP JlÎj Sf-jJ ç ^llo jIS) <3 "Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) ipek bir kaftan içinde namaz kıldı, sonra çıkardı ve: "Cebrâil bundan beni menetti" dedi. Ayrıca: "Bu, muttakîlere muvafık düşmüyor" sözü de tahrimden önceye ait olduğuna delildir, çünkü İlâhî haram karşısında muttaki olanla olmayan arasında fark kalmaz, kimseye muvafık düşmez.

Muttaki ile müslümanın kastedilmesi de muhtemeldir. Bu durumda, nehiy sebebiyle çıkarmış olabilir ve bu hadise ipekle ilgili nehyin başlangıcını teşkil eder. Bu yorum takarrür ettiği takdirde "ipeklinin içinde namaz câizdir" diye verilen fetvanın hükmü kalkar.

Hadisenin tahrimden sonra olması halinde cumhura göre namaz câizdir, ancak tahrimen mekruhtur. İmam Mâlik "vaktinde iade edilmeli" demiştir. 15881

ys- jj\ A^p-1 ‘■yy ^ ^t- y\ J y»j ’c-Jü L$-ip Ssl yt-j .16.

16. (2692)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ucu beni örtmekte olan bir kumaşın diğer ucuyla örtünerek, içinde namaz kıldı." 15891

AÇIKLAMA:

Bu rivayeti açıklayıcı bir hadis Müslim'de kaydedilmiştir. Hz. Aişe orada şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin, ben yanı başında hayızlı halde dururken namaz kılardı. Bu sırada üzerimde bir örtü bulunurdu ki bu örtünün bir ucu da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın üzerinde olurdu."

Fukaha, bu hadiste hayızlınm yanında namaz kılmanın câiz olduğuna, hayızlınm elbisesinde kan veya necâset lekesi

olmadığı takdirde bu elbisenin temiz olduğuna delil görmüştür.

Keza, hadisten, bir kumaşın bir kısmı birinin üstünde olduğu halde, diğer kısmını üzerinde taşıyan kimsenin namaz kılmasının câiz olduğu hükmü çıkarılmıştır. 15901

NAMAZIN DÖRDÜNCÜ ŞARTI: NAMAZ KILINAN YERLER

(^ s ISslS \y>y : Jü İ4- Sil J \y*j c-So âSŞU asjS- jl[Sil yf'j y*' -1

p-JİÎlj IjI aJÎp İl3i c ç. ÜÇ 2-S yy* Li y° 2jmi\ Jj UÜ oSJÜ ’-yj\ 3^® .

1. (2693)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, büyükannesi Müleyke (radıyallâhu anhâ) hazırladığı bir yemeğe Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı davet etti. (Efendimiz şeref vererek) yemekten yediler. Sonra: "Kalkın size namaz kıldırayım!" buyurdular. Enes (radıyallâhu anh) der ki:

"Ben uzun müddettir kullanılmaktan kararmış olan hasırımızı getirdim, üzerine su çiledim. Aleyhissalâtu vesselâm üzerinde namaza durdu. Ben ve yetim, arkasında saf yaptık, yaşlı (annem) de bizim arkamızda durdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize iki rek'at (nafile namaz) kıldırıp, sonra ayrıldı." 15911

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer'in hadisle ilgili uzunca bir açıklamasının neticesini kaydetmek isteriz: Burada Hz. Enes'in büyük

annesi olarak gözüken Müleyke, annesi Ümmü Siileym'in adıdır. 4JJ S- kelimesinin sonundaki zamirin mercii

Enes değil, hadisin râvisi ve aynı zamanda Enes'in yeğeni olan İshâk'dır. (Enes'in anne bir kardeşi Abdullah'ın oğlu İshâk; İshâk İbnu Abdillah İbnu Ebî Talha. Ebû Talha, Ümmü Siileym'in ikinci kocası ve Enes'in babalığıdır.) 15921

2- Buhârî, hadisi önce hasır üzerinde namaz başlığı taşıyan bir bâbta kaydeder. Hadiste yer alan fıkhın çokluğu sebebiyle başka bâblarda da kaydeder. Müellifimiz İbnu Deybe de bu hadisi namaz kılman yerlerle ilgili bir bâbta kaydederek, hasır üzerinde namaz kılınabileceğini belirtmiş olmaktadır. Hasır, hurma lifi ve benzeri şeylerden yapılan yaygıya denmektedir. Tabir dilimizde aynen mevcuttur. Humra denen bir başka yaygı daha var, o da hasır gibi hurma lifi ve benzeri şeylerden dokunmaktadır. Ancak, bu küçüktür, namaz kılan kimsenin daha ziyade secde mahalline, yüz ve elleri sıcak ve soğuğa karşı korumak maksadıyla konmaktadır. Eğer bu örgü insan boyunda ve daha büyük olursa ona hasır denmektedir. Hattâbî'nin ifadesiyle, bunların her ikisi de dilimizde seccâde dediğimiz şeyin bir nev'idir.

3- Hasır, hurma vs. üzerinde namaz kılınacağını te'yid eden rivayetlere sadedinde olduğumuz bâblarda yer verilmesi, seleften bazılarında görülmüş olan ferdî titizliklere karşı delil getirmek gayesini gütmelidir. Nitekim İbnu Battâl, Ömer İbnu Abdilaziz (rahimehullah)'in humra üzerine toprak yayıp onun üstüne secde ettiğini belirtmektedir. Onun bu davranışı, tevâzıı ve huşıida mübâlağaya hamledilmiş ve hasır, humra gibi başka eşyaların -temiz olmaları kaydıyla- üzerinde namaz kılınabileceğine hiikmedilmiştir. Urve İbnu Zübeyr ve başka bazılarının da yerden başka bir şey üzerine secde etmeyi mekruh addettikleri rivayet edilmiştir. Bu rivayetlere Mescid-i Nebevî'nin içerisine Resûlullah zamanında hiçbir sergi konmamış olması ilave edilince, herhangi bir yaygının üzerinde namaz kılınabileceği, yeryüzü cinsinden başka bir şey üzerine de secde edileceği

hususunda Resûlullah'tan örneklerin rivayet edilme gereği anlaşılır.

4- Hasıra su çilenmesini âlimler onu yumuşatmak, sertliğini azaltmak için diye izah ederler. "Temizlemek için" diyen de olmuşsa da muteber addedilmemiştir. Zira "Hasır aslen temizdir, temizlenmeye muhtaç necâseti olsa su serpmekle temizlik hâsıl olmaz" denmiştir.

5- Enes'in beraberindeki yetimin Dümeyre olduğu kabul edilmiştir. Hüseyn İbnu Abdillah İbnu Dümeyre'nin dedesi.

6- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVÂİD

* Düğün için bile olsa hatta bir kadın bile yapsa davete icabet gerekir, yeter ki fitneden emin olunsun.

* Davet yemeğinden yenmelidir.

* Evlerde cemaatle nafile namaz kılınır.

* Resûlullah namazın fiillerini bizzat gösterip ev halkına öğretmek istemiş gibidir. Bu gereklidir, çünkü, kadınlar mescidde geri tarafta oldukları için bir kısım teferruâtı göremezler.

* Namaz kılınacak yerin temizlenmesi gerekir.

* Çocuk, büyüklerle yan yana saf yapabilir.

* Kadınlar, erkeklerin safının gerisinde yer alır.

* Kadın yalnız ise tek başına müstakil saf yapar.

* Gündüz nafilesi iki rek'at olabilir.

* Mümeyyiz çocuğun abdesti ve namazı sahihtir.

* Nafile namazda miinferid kılmanın efdal olacağına dair gelen rivayetler; bunda ta'lim maksadı olmama durumuna mahsustur. Öğretme maksadı işin içine girerse cemaat halinde efdaldir, hususan Resûl-i Ekrem hakkında. 15931

IS) LçJj oç.\jj>- İjlJ # 4ül (J:cJli I -2.

J ^ İp ^1X2 j

2. (2694)- Hz. Meymûne (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ben hayızlı halde tam hizasında dururken, namaz kılardı. Secde ettiği vakit bazan elbisesi bana değerdi. Humra üzerinde namaz kılardı." 15941

AÇIKLAMA:

1- Hadisle ilgili bazı açıklamalar önceki rivayetin açıklamasında geçmiştir, humra kelimesiyle ilgili olan gibi.

2- Bu rivayet öncelikle, hayızlı kadının yanında namaz kılınabileceğini, namaz kılarken elbisenin hayızlıya değmesinde herhangi bir kerahet bulunmadığını belirtmektedir. [595]

Ol ^ lili 3 İ~l~ £glil ;<Jlî <up aill ^-ol -3

. 4j>-^>-l .]aJ[p JaC-u I 3 ^

3. (2695)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz çok sıcak günlerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte namaz kılardık. Birimiz alnını sıcak sebebiyle yere koyamayacak olsa, giysisini serer onun üzerine secde ederdi. " [596]

AÇIKLAMA:

Hadis, sıcak veya soğuğa karşı namaz kılanla yer arasına bir hâil kullanılmasının cevazına delil olmaktadır. Hattâbî hadisle ilgili şu açıklamayı sunar: Bu meselede ulema ihtilaf etmiştir. Fukaha'nın büyük ekseriyeti bunun câiz olduğuna hükmetmiştir. 15971

Şâfiî ise: "Elbisenin kenarına secde kifayet etmez, tıpkı sarığın kıvrımı üzerine yapılacak secdenin kifayet etmemesi gibi. Hz. Enes'in rivayetinde, giymediği bir şeyin yere serilmiş olması muhtemel gözükmektedir" demiştir.

Şu halde Şâfiî hazretleri, hadiste kastedilen giysinin "namaz kılan kimsenin üzerindeki elbise olmayıp, musalliden ayrı bir kumaş" olduğuna kânidir. Beyhakî, bu te'vili bir başka rivayetle te'yid eder. İsmâilî'nin kaydettiği bu rivayette: "...Birimiz çakılı eline alır, sağına bırakıp üzerine secde ederdi" denmektedir. Beyhakî bu rivayeti kaydettikten sonra: "Musalliye bitişik olan bir şeyin üzerine secde caiz olsaydı uzun zamana mal olan çakıl soğutma işine tevessüle ihtiyaç duyulmazdı" der. Beyhakî'nin bu açıklamasına: "Çakıl soğutan kişinin üzerindeki elbisede tesettürü sağladıktan sonra, bir de secdeye imkan sağlayacak fazlalık bulunmamış olabileceği ihtimali" ileri sürülerek cevap verilmiştir.

Hadisten, namaz sırasında az bir amelle huşûya riayet edilebileceği hükmü çıkarılmıştır. Çünkü, elbisenin ucuna secde etmeleri, yerin harareti sebebiyle ârız olacak teşvişi önlemek içindi. Hadisin zâhirinden anlaşılan budur. [598]

^jiaP 3 I_j-UaJ oj LgJlî j3*Jl 3 dili (Jj-Oj jli[: JlS ajs- dili s-ljJl -4

. ijli y \ 4j>- j>- \ . J LgJli I

4. (2696)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Koyun ağıllarında namaz kılın. Zira koyunlar mııbârek (hayvanlar)dır. Deve damlarında namaz kılmayın, zira onlar şeytanlardandır." [5991

câljjJ-l 3 öo^aİl İî dili J \j**j \ : Jli liil ^1 jpj -5.

. (_jÂajdl .]ç*l3^l ^1 Jjjij ‘J-! l Cf^-l c l4Ş^lÂj.lj

5. (2697)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yedi yerde namaz kılmayı yasakladı: "Mezbele (çöplük), meczere (hayvan kesilen yer), makbere (mezarlık), yol geçeği, hammâm, deve damı, Beytullâhi'l-Haram'ın damının iistü." [6001

AÇIKLAMA:

1- Mü'minler için yeryüzü baştan sona mescid kılınmıştır, dilediği yerde Rabbine ibâdet yapabilir. Bununla beraber Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hâiz olduğu bazı mahzurlar sebebiyle bir kısım yerlerde ibâdet yapmayı yasaklamıştır. Yukarıda kaydedilen iki hadiste bu yerler belirtilmektedir.

* Deve damları: Hadiste me'âtm (ma'tm'm cem'i) diye geçer. Su kenarlarında develerin ıhıp yattıkları yerlere denir. Ancak hadiste deve damı diye çevirdiğimiz develer için hazırlanan ahırlar kastedilmiştir. Resûlullah deve ağılllarmda namaz kılma yasağını develerin "şeytanlardan olma" sebebine bağlamıştır. Öyle anlaşılıyor ki; deve

damlan, izahı uzun kaçacak bazı mahzurlar taşımaktadır. Çünkü; Hz. Peygamber, bu çeşit durumlarda meseleyi şeytana nisbetle ifadeye dökerdi.

* Mezbele, çöplerin, pisliklerin atıldığı yerlerdir. Böylesi yerlerin pis olacağı mâlumdur. Halbuki ibâdet yapılacak makamın temiz olması gerekir.

* Meczere: Sığır, deve, koyun gibi hayvanların kesildiği yerlerdir. Buralar da kan ve fışkı pisliklerinden halî değildir.

* Makbere, insan cenazelerinin gömüldüğü yerlere denir. Dilimizde mezarlık da denir. Mezarlıkta namaz meselesinde âlimler ihtilaf eder. Ahmed İbnu Hanbel, "Mutlak olarak haramdır" der. Mezar açılmış olsun olmasın, mezarlığa bir şey serilsin serilmesin, kabir üzeri olsun, münferid ev gibi bir yer olsun, kâfir mezarlığı olsun müslüman mezarlığı olsun birdir, namaz haramdır. Zâhirîler de böyle hükmeder, Şâfiî, temiz bir yerde kılınacak namazın câiz olacağını söyler. Ebû Hanîfe, Evzâî, Sevrî, "kabristanda namaz mekruhtur" derler. İmam Mâlik'e göre kerâhetsiz caizdir.

* Yol geçeği diye tercüme ettiğimiz kâri'atu'ttarîk, yol ortası, daha doğrusu yol demektir. Yolda namaz kılanın kalbi, gelip geçenlerle meşgul olacağından huzur bulamaz, ayrıca gelip geçenlere de yolu daraltarak ezâ vermiş olur. Bu sebeple yolda kılınacak namaz mekruh kılınmıştır.

* Hammâm: Bu kelime hamîm'den gelir. Hamim sıcak su demektir. Hammâm sıcak su ile yıkanılan yere denir ise de zamanla sıcak veya soğuk olsun su ile yıkanılan her yere ıtlak olunmuştur. Buralar pislikten halî olmayacağı için hadisin zâhirine göre, mutlak olarak namaz yasaklanmıştır. Ancak ulema çoğunluk olarak, başka karinelerden hareketle temizlik şartıyla hammâmda kılınacak namazın sıhhatine hükmeder, ancak "mekruhtur" der.

* Beytullâhi'l-Haram'ın damının üstü: Burada namaz kılanın önünde onu örten sâbit bir sütre yoksa namazı sahih olmaz, çünkü o, Beyt'e doğru değil, beyt'in üzerinde namaz

kılmıştır. Şâfiî (rahimehullah), Ka'be'nin binasından üçte iki zirâ boyunda bir parçaya yönelenin kıldığı namazın sahih olduğuna hükmeder. Bu görüşe uyan bazı âlimler: Çünkü böyle birisi, bu durumda Allah korusun Ka'be'nin yıkılması halinde arsasına yönelmiş kimse durumundadır, der.

2- Sadedinde olduğumuz Berâ hadisinde: "Koyun ağıllarında namaz kılın" denmekte, sebep olarak koyunların mübârek oldukları gösterilmektedir. Bazı rivayetlerde koyunun bereket yani bereket sahibi olduğu ifade edilmiştir. Bazı şârihler, hadisi şöyle açıklamıştır: "Bunun ma'nâsı şudur: "Koyunda temerriid yoktur, zayıf bir mahluktur. Cennet hayvanlarındandır. Onda sekine vardır. Musalliyi rahatsız etmez, namazını da kesmez. Bereketli bir hayvandır, öyle ise onun kaldığı ağıllarda namaz kılın."

Buradaki emir, vücûb ifade etmez, cevaz ve ruhsat ifade ederi 6011

,]jj>^LCvwo IjJ&I kul İ-t- aUİ <Jlü[<up ilil -6

. viAJi o^Ji« L^-p aUİ Ip SjIjj (3 j^p | 4j>- y>~\

6. (2698)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dediler:

"Allah yahudilere ve hıristiyanlara lânet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirdiler. " [602]

Ebû Dâvud'un dışındaki bir rivayette Hz. Aişe'den şu ziyadeye yer verilmiştir: "Eğer bu (endişe) olmasaydı, (Resûlullah'm) kabri açıkta bulundurulacaktı. Ancak mescid ittihaz edilmesinden korkuldu." [603]

AÇIKLAMA:

1- Burada yahudiler ve hıristiyanlar peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirmekten dolayı lânetlenmektedirler. Lânet, Allah'ın rahmetinden uzak kalmalarını dilemektir. Hadisin bazı vecihlerinde beddua: "Kâtele...", "Allah canlarını alsın..." diye ifade edilmiştir. Bu da aynı ma'-nâya gelir.

2- Hadisin bazı vecihlerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece yahudilere lânet etmiştir. Çünkü tarihte ilk defa onlar peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirmişlerdir.

3- Hıristiyanların peygamberi olan Hz. İsa'nın göğe çekilmiş olması sebebiyle kabri bulunmadığı için, onların kabri mescide çevirmeleri mevzubahis olamayacağı belirtilerek hadiste müşkil olduğu ileri sürülmüştür. Ancak, hıristiyanlar, Tevrat'ı miinzel bir kitap olarak benimseyip ona inandıkları için, onda zikri geçen peygamberleri, yahudi an'anesine tâbi olarak tebcil etmişlerdir. Nitekim müslümanlar da Hz. Muhammed'den önce gelip geçen bütün peygamberleri benimser, ta'zim'de bulunur. Ne var ki, bizim onlara ta'zimimiz belli bir âdâb ve ölçüye tâbidir, onların peygamberler ve kabirleri hakkında düştükleri ifrad ve tefride yer vermeyiz.

4- Bu hadiste beyan edilen yasağın asıl sebebi, müslümanları, peygamberleri hakkında, önceki milletlerin düştüğü bir kısım aşırılıklardan korumaktır. Nevevî şu açıklamayı sunar: "Ulema der ki: "Efendimiz gerek kendi ve gerekse başkasının kabrini mescid ittihaz etmeyi yasaklamıştır. Çünkü, ta'zimde ifrat ve mübâlağaya düşülerek fitneye giriftâr olunmasından korkmuştur." Bu durum, küfre bile götürebilirdi. Nitekim geçmiş

ümmetlerde örneği çokça görülmüştür. Sahâbe-i Kiram (radıyallâhıı anhiim) ve Tâbiîn, müslümanların sayıca artması

üzerine Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m mescidini genişletme ihtiyacı hissettiği vakit, ilave edilen kısma Ümmühâtıı'l- Mü'minîn hazerâtının (radıyallahu anhiinne) hücreleri ve bu meyanda Resûlii Ekrem'in ve iki arkadaşı Hz. Ebû Bekr ve Ömer (radıyallâhıı anhümâ)'in kabirlerini de ihtivâ eden Hz. Âişe'nin hücresi de dahil edildi. Bu kısım, Mescid'in içinde açıkta kaldığı takdirde avam ona karşı namaz kılabilir, yanlış iş yapabilirdi. İşte bu mahzurları önlemek için kabirlerin etrafına yüksek yuvarlak duvarlar inşa ettiler. Sonra da daha dıştan kuzeydeki köşelerinden itibaren başlayıp uçları birleşecek iki miinharif duvar çektiler, böylece kimsenin bunları kıblegâh yapmasına imkan verilmemiş oldu. İşte bu ameleye kabri halkın kıblegâh yapma korkusundan tevessül edildiğini, hadis metninde yer alan Hz. Âişe (radıyallâhıı anhâ)'nin: "Eğer bu endişe olmasaydı Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kabri açıkta bırakılacaktı, fakat onun da mescide çevrilmesinden korkuldu" sözü göstermektedir." 16041

4ÜÎ çL- 02 p -Ucıl Lüj (_f^-Ul ’auI ıj(Jli[«up kul jl —j ^^pj -7.

. OJ-Jb ^oİi UjjUl ^lp

7. (2699)- Atâ İbnu Yesâr (rahimehullah) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle duâ buyurdular: "Allahım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma" (ve devamla dedi ki): "Nebilerinin kabirlerini mescidler haline getiren bir kavme Allah'ın öfkesi artmıştır." 16051

AÇIKLAMA:

Bu hadisten hareketle, İmam Mâlik mescidlerin içine cenâze defnini mekruh addetmiştir.

Alimlerden bazıları: "Bu hadis peygamberlerin kabirleri üzerinde secde etmeyi yasaklamaktadır" derken, diğer

bazıları da: "Peygamber kabirlerinin, ibâdette yönelinen bir kıble yapılması yasaklanmaktadır" demiştir. Zîırkânî: "Bu davranış, kabirleri hakkında yasaklanırsa, diğer hatıraları hakkında daha açık bir yasak olacağı açıktır" der. İmam Mâlik ve birçok başka âlimler, yahudi ve hıristiyanlara muhalefet için, Bey'atu'r-Rıdvan'ın icra edildiği ağacın yerini aramayı mekruh addetmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'de olsun, hadislerde olsun, dünyevî ve uhrevî kurtuluşumuz için daima, Resûlullah'ın getirdiği şeriata ve sünnete ittiba emredilmiştir. Her davranışında rıza-ı İlâhiyi aramak endişesinde olması gereken müsliiman için bu irşad yeterlidir. Kendinden istenmeyen şeylere iltifat etmesi, istenip istenmediği meşkûk şeyler hususunda ihtiyatlı davranıp ifrata düşmemesi mü'minlik edebine girer.

Elbette Resfılullah'tan bize intikâl eden maddî hatıralar ve âsâr da nazarımızda muhteremdir, saygımızı eksik etmeyeceğiz. Fakat tâli olan, asl'ın yerini almamalıdır. Herşeye dindeki yerini vermeli, ifrattan ve tefritten kaçınmalıyız. 16061

fci^ı lüjjij o&g jJ?dı lyjij İpl 5ı ılljjij tU- jiı t) *4ifi

4JU d Olj tö^-^l <3 LS Ö^>l öl # aüI (34j[:JU <up kul igf'j orÇ?

Jjb A^Jl ç.L«-L*Jl l-t>-l r»-lpl _j c-o-4-| IJus ^ Ua-Ll Jli.ijb I .JâJjÜS

I ■* C 3-9L) Lç ‘Clâ IjlÂ’I <UP kili j ./ıİ-\ ^İP ^5 OU cJjlj

■ J*

8. (2700). Hz. Ali (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm), beni mezarlıkta namaz kılmaktan

menetti. Beni Bâbil toprağında da namaz kılmaktan menetti (ve şöyle dedi:) "Zira orası mel' undur." 16071

Hattâbî der ki: "Bu hadisin senedinde zayıflık olduğu söylenmiştir. Ben âlimlerden kimseyi bilmem ki Bâbil toprağında namaz kılmayı yasaklamış olsun. Hadis(in Resûlullah'a nisbeti) sahih ise, bu yasak sadece Hz. Ali'nin şahsıyla ilgilidir; böylece, onu Kûfe'de maruz kaldığı mihnete (sıkıntılı hadislere) karşı uyarmak istemiştir. (Malum olduğu üzere) Küfe, Bâbil diyarındadır." 16081

AÇIKLAMA:

1- Hadisle ilgili Hattâbî'nin mühim bir açıklamasını müellifimiz İbnıı Deybe hadisin akabine hemen koymak ihtiyacını duymuştur. Biz de, açıklama kısmında kaydedebileceğimiz bu metni, müellifimizin tertibine uyarak, hadisin arkasından hemen kaydettik. İbnu Deybe'nin açıklamayı koyma ihtiyacı, kanaatimizce, hadiste dinimizin umumi bir prensibine ters düşen bir hükmün yer almasıdır. Şöyle ki İslâm dîni, temiz olmak kaydıyla

yeryüzünün her tarafını mescid ilan etmiştir. Resûlullah:

(J, cJjt4- "Küre -i arz benim

için mescid ve temiz kılındı." buyurmuştur. Daha önceki hadislerde hammâm ve makbere gibi bazı noktaların istisnâ edilmesi, bu umumî hükmü zedelemez. Zira oralar, pis olmaları sebebiyle yasaklanmıştır. Halbuki sadedinde olduğumuz hadiste Bâbil diyarı'nın tamamı namazdan yasaklanmış olmaktadır. Mu'cemu'l-Büldân Bâbil denince Kıfe civarının ve hatta İrak diyarının kastedildiğini belirtir. Şu halde burası, mahdud bir nokta olmaktan ziyâde Tîıfan'dan sonra Hz. Nıh'un ateş aramak üzere gemiden inip yerleştiği, ahfadının da köyler, şehirler kurarak imar edip,

hâkimiyet kurduğu geniş bir sahadır. Sihirle meşguliyetleri şöhret bulan bu yerin Kur'ân'da zikri geçer.

Yani İbnu Deybe, bu geniş diyarda namaz kılmanın yasaklanmayacağını belirtmek ister. Nitekim Ashâb'ın sağlığında Bâbil diyarı fethedilmiş, pek çok sahâbî oralara cihad, tedris, ticâret, me'muriyet gibi çeşitli maksadlarla gitmiş, yerleşmiş ve namaz kılmıştır.

Hattâbî, İbnu Deybe'nin iktibas ettiği ve tercümesini kaydettiğimiz açıklamasını Ebû Dâvud, Şerhi'nde şöyle devam ettirir "...Bu hadise, ondan daha sahih olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şu sözü muâraza eder: "Kiire-i arz bana mescid ve temiz kılındı." Sadedinde olduğumuz rivayet -şayet sâbitse- şu ma'nâyı ifade etmektedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bâbil diyarını ikâmet etmek üzere vatan ve yerleşim yeri seçmeyi yasaklamış olmalıdır. Yani orada yerleşmesi halinde, oradaki namazı mevzubahis olacak(ına göre namazın yasaklanması orada ikâmetin yasaklanması olur.) Üstelik bu yasak sadece Hz. Ali hakkında vârid

olmuştur. Nitekim hadis metninde <3^ "...beni yasakladı" demekte (ve herkese şâmil bir yasak olmadığını

ifade etmekte)dir. Belki de bu, Resûlullah'tan kendisine (Hz. Ali'ye), Kûfe'de maruz kaldığı mihnet'e (fitnelere, belalara) karşı bir inzar (ve uyarı)dır. Kıife ise, Bâbil toprağıdır. Hulefâ'-i Râşidîn'den hiç biri, O'ndan önce, Medine'yi terkedip oraya intikal etmemişti."

İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivayetinde Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin Bâbil harabeleriyle karşılaşınca orayı geride

bırakıncaya kadar namaz kılmadığı belirtilir. Ayrıca Hz. Ali'nin

U »1

^ > j,

<3 culfT U "Ben

Allah'ın yere batırdığı bir yerde namaz kılmam" dediği ve bunu üç kere tekrar ettiği rivayet edilmiştir. Buradaki "yere batırma (hasf)"tan murad Cenâb-ı Hakk'ın Nahl sûresi'nde haber verdiği semavî musibettir: "Kendilerinden evvelkiler de fasid planlar kurmuşlardı. Sonunda Allah, onların binalarını tâ temellerinden (yıkmayı) diledi de üstlerindeki tavan tepelerine göçdü..." (Nahl 26). Müfessirler bu âyette Bâbil'deki pek sağlam ve mu'azzam binalar kuran Nemrud İbnu Ken'ân'm başına gelen belanın kastedildiğini belirtirler. Yapılan binalar beşbin zirâ yüksekliğine ulaştığı halde Cenâb-ı Hakk tepelerine yıkarak yerle bir etmiştir. 16091

aİ -13 ı^' ^ ^ Jj—‘j lal -9.

yyş 4İ>-İjJ! ölS"”« S- c£y*~^ ı3 ^>-y>-\ .J y±£- OlS^ u^ı\y

. i ifrlz- l5 1ü 4 in

9. (2701)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) bineğinin üzerinde iken yönü hangi istikâmette olursa olsun teşbih ediyor, (nafile namaz kılıyor, rükû ve secde içinde) başıyla imada bulunuyordu. İbnu Ömer de böyle yapıyordu. " [610]

Müslim'de gelen diğer bir rivayette İbnu Ömer şu ziyadeyi yapar: "Aleyhissalâtu vesselâm, bineğin sırtında teşbihte (nafile namazda) bulunur ve vitir kılardı, fakat farz namaz kılmazdı." 16111

44$ Jb f ıjŞ'Jr i £$as3 öî SI j\ ISI # Öir[d y} il) .10.

. 3li Ul Ll&L* :»^İ^J|«.]aİ15^

10. (2702)- Ebû Dâvud bir diğer rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "Aleyhissalâtu vesselâm nafile namaz kılmak isteyince, devesini kıbleye çevirir, sonra iftitah tekbiri getir(erek) namaza başlar, sonra bineği nereye yöneltirse yöneltsin, namazını kılardı. " [612]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki hadis, Resûlullah'ın yolculuk sırasında takip ettiği namaz âdabından bazılarına yer vermektedir. Şöyle ki:

* Aleyhissalâtu vesselâm bineğin üzerinde nafile ve vitir namazlarını kılmıştır.

* Farz namazları kılmamıştır.

* Bu namazlara başlarken bineğini kıbleye çevirmiş ise de, iftitah tekbirinden sonra yolun durumuna göre, hayvan hangi istikamete dönerse dönsün, onun yürüyüş istikametine yönelmiş olarak namazını devam ettirmiş, yönün kıbleye gelmesi için herhangi bir gayrete girmemiştir.

* Binek üstündeki namazların rükû ve secdelerinde başıyla imayı esas almıştır.

* Hadis İbnu Ömer'in de böyle yaptığını haber verir.

2- Başla ima'dan maksad şudur: Namazda rıikû'ya ve secdeye işaret etmek üzere başı eğmektir. Bu ayakta yapılabileceği gibi, oturarak da yapılabilir. Ulema bunun cevazında ittifak eder. Fakihler secdeye delâlet eden ima'da başın, riikû'ya delâlet eden imaya nazarın daha fazla eğilmesi gerektiğini belirtirler. Böylece bedel'in asl'a muvafık olacağını söylerler.

İma ile alakalı olarak şunu da belirtelim: Hastalık, korku gibi özür halinde yatarak da ima caiz görülmüştür, ancak bir şeye dayanarak ayakta yapılması mümkün olan bir ima, yatarak yapılamaz, caiz değildir.

3- İbnu Battâl, farz namazın özür hali olmadan hayvan üzerinde kılınamayacağı, hayvandan inmenin şart olduğu hususunda ulemanın icma ettiğini belirtir.

4- Sadedinde olduğumuz hadiste tesbih'le nafile namaz kastedilmiştir. Aslında teşbih sübhânallah demektir. Namazda bu kelimenin çokça zikri sebebiyle namaz teşbih olarak isimlendirilmiştir. Bu bir şeyin, onun bir kısmı ile isimlendirilmesine bir örnektir. Mamafih bu isimleme için şu yorum da yapılmıştır: "Musalli Allah Teâlâ'ya ibâdeti O'na tahsis etmek sûretiyle tenzih edici olduğu içindir, zaten "teşbih" tenzih demektir."

Tesbih'le farzların değil nafile namazların kastedilmesi şer'i bir örftür.

5- Hayvan üzerinde kılman nafile namaza başlarken kıbleye yönelme, bütün rivayetlerde gelmemiştir. Bu sebeple, ulema bunu bir vecibe olarak hükme bağlamamıştır. Sadece Ahmed İbnu Hanbel ve Ebû Sevr, Enes'ten gelen rivayet (2702) sebebiyle iftitah tekbiri sırasında kıbleye yönelmeyi müstehab addetmişlerdir.

6- Namazın kısaltılması câiz olmayan yolculuk sırasında hayvan üzerinde namaz kılmanın câiz olup olmadığı hususunda ulema ihtilaf etmiştir. Cumhur caiz olduğuna hükmetmiştir. İmam Mâlik, Sadece namazın kısaltıldığı yolculuklarda caiz olduğuna kânidir. Taberî: "Mâlik'e bu görüşünde uyan bir başkasını bilmem" der. [6131

byt t JJü[ajjI byfb yb^r -11

. aobjA Jl

11. (2703)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Küre-i arz bana bir mescid ve temiz kılındı. Ümmetimden her kim bir namaz vaktine ulaştımı nerede olursa namazını kılsın. " [614]

cJlâi oJjkjjJl CjVjİ İSli töAHJl 3 jtyül ^1 p \ys\ ijli J jy ^ (jpj -12.

Jjî jp # &\ cJL : j yû İÎP ai jS tî cJİ- 3İ : jIlâ j £ çbî t

: Jli jl5"" jtf' iculi I ıjli f ’oJJü L^y^j I ^1p

jli fgi öOjjaİl 31xS).sl jJJ {jPj I f cL«lp öjkjj\

12. (2704)- İbrahim İbnu Yezîd et-Teymî (rahimehullah) anlatıyor: "Babamdan mescidin avlusunun kenarında Kur'an öğreniyordum. Bu sırada secde âyeti okumuşsam babam hemen secdeye kapanıyordu. Kendisine: "Babacığım yolda niye secde ediyorsun?" diye sordum... Dedi ki: "Ben Ebû Zerr (radıyallahu anh)'in şöyle söylediğini işittim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yeryüzünde inşa edilen ilk mescidin hangisi olduğunu sordum: "Mescid-i Haram" olduğunu söyledi. Ben: "Sonra hangisi?" dedim, "Mescid-i Aksa!" diye cevap verdi. Ben: "İkisi arasında kaç yıl fark var?" dedim. "Kırk yıl!" dedi ve ilave etti: "Arz sana (baştan ayağa) bir

mesciddir, öyleyse nerede namaz vaktine ulaşırsan namazım (orada) kıl, çünkü fazilet ondadır (namaz vaktinin girdiği ilk andadır)." 16151

AÇIKLAMA:

Bu hadis bir kısım meselelere dikkat çekmektedir:

1- Namaz, daha önceki hadislerde belirtilen hammâm, kabristan, deve damı gibi bazı istisnaî yerler hariç her yerde kılmabilir, yol da namaz kılınabilecek yerlere dahildir, yeter ki temiz olsun. Başkalarını rahatsız etme durumunda mekruh olduğunu daha önce belirttik (2697 hadis).

2- Muallimle talebe, öğrenme, öğretme sırasında secde âyetlerini okuyacak olurlarsa ilk defa okuyunca secde etmeleri gerekir, müteakip tekrarlarda gerekmez. Bazı âlimler böyle durumda okunan secde âyetleri için hiç secde gerekmeyeceğini söylemiştir.

3- Yeryüzünde ilk inşa edilen mescid Ka'be olmaktadır. Bu hadis şu âyeti tefsir eder: k-Js« oJo JjS' 01

i L^ÂlrŞurası muhakkak ki, insanlar için yapılan ilk beyt (ev) Mekke'dekidir (Ka'be)" (Âl-i İmrân 96). Bu

âyette, ilk yapılan evle Mekke'deki Ka'be'ye ima olunur ise de, Ka'be olduğu sarahatle söylenmez. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, âyette zikredilen "ev"den maksadın Mekke'deki mescid olduğunu tasrih eder. Yani ilk inşa edilen mabed Ka'be olmaktadır.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: "Acaba âyet-i kerime, Ka'be'nin aynı zamanda ilk inşa edilen bina olduğunu da imâ etmiyor mu? Bir başka deyişle barınak ma'nâsmda beyt (ev) inşâatı Ka'be'den sonra başlamış olamaz mı?" Bunun cevabını, İshâk İbnu Râhıiye, İbnu Ebî Hatim ve başkalarının Hz. Ali'den sahih senetle kaydettikleri

şu rivayette görmekteyiz: AliI öSU*J j CÂ-Î Jjİ 015" aİlî Ojipi cuil5" "Ka'be'den önce de evler

vardı. Lâkin, Allah'a ibâdet için ilk yapılan o oldu."

4- Hadiste, ilk yapılan mescid'in Ka'be olduğu, ikinci yapılan mescidin de Mescidü'l-Aksâ olduğu, bu ikisi arasında zaman olarak kırk yıl fark bulunduğu beyan edilmektedir.

Bazı âlimler -ve bu meyanda İbnu'l-Cevzi- Ka'be'yî Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'in inşa ettiğini belirten nâssla (Bakara 127), Mescid-i Aksâ'yı da Hz. Süleyman'ın inşa ettiğini belirten nâssları tarihi açıdan, sadedinde olduğumuz hadisle değerlendirip ortaya çıkan bir müşkile dikkat çeker: "Hz. İbrahim'le, Hz. Süleyman arasında bin yıldan fazla bir zaman farkı olduğu halde hadiste kırk yıl gösterilmektedir.

Bu müşkil, İbnu Hacer'in kaydettiği üzere şöyle cevaplandırılmıştır: "Nâsslarda Ka'be'nin ilk inşa olduğuna ve temelinin atılışına dikkat çekilmiş ise de ne Hz. İbrahim'in Ka'be'yi ilk inşa eden kimse olduğu, ne de Hz. Süleyman'ın Beytu'l-Makdis'i ilk inşa eden kimse olduğu söylenmemiştir. Bilakis, Ka'be'yi ilk defa Hz. Âdem'in inşa ettiğine, sonra onun çocuklarının yeryüzüne dağıldığına dair rivayetler gelmiştir. Öyleyse, bunlardan bazılarımı Beytu'l-Makdis'i yapmış olmaları mümkündür. Soma Hz. İbrahim, -Kur'ân'ın nâssı ile- Ka'be'yi bina etmiştir." Kurtubî de aynı izaha katılarak: "Hadis Hz. İbrahim ve Hz. Süleyman (aleyhisselâm)'m adı geçen iki mescidi inşa ettikleri zaman bunları ilk defa inşa ettiklerini ifade etmez. Öyle ise bunların yaptıkları, önceden başkaları tarafından temeli atılmış olan binayı bir yenilemekten ibarettir" der.

Hattâbî de buna yakın bir görüş dermeyan eder: "...Mescid-i Aksâ'nın inşasını ilk yapanların, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman'dan önce yaşamış bazı evliyâullah olması muhtemeldir. Bilâhare Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman da onu bazı ilavelerle genişletmiş olmalılar. Bundan dolayı da onun inşası bunlara izafe edilmiştir." İbnu Hacer bu görüşün haklılığına dikkat çeker ve te'yid zımnında, Mescid-i Aksâ'yı Hz. Âdem (aleyhisselâm)' in inşa ettiğine, meleklerin inşa

ettiğine, Hz. Nuh (aleyhisselâm)'un oğlu Sâm'ın, Hz. Ya'kûb (aleyhisselâm)'un inşa ettiğine dair rivayetler gördüğünü belirtir. Der ki: "Hz. Âdem veya meleklerin inşa etmiş olmaları halinde diğerlerinin inşası bir yenilemeden ibarettir, tıpkı, Ka'be'de olduğu gibi. Son iki ihtimalin (Sâm ve Ya'kûb'un inşa etmiş olması) doğru olmaları halinde, İbrahim ve Ya'kîıb'dan vâki olan asildir ve te'sisdir, Dâvud'dan vâki olan da bunun yenilenmesidir. Dâvud'un yenileme işi de bir başlama olup, onu Hz. Süleyman ikmâl etmiştir" [616]

Bu görüşü de kaydeden İbnu Hacer, mesele üzerinde İbnu'l-Cevzî'nin tahminini daha makûl görür ve der ki: "Onun görüşüne şehadet eden ve: "Her iki mescidi de inşa eden bâni Hz. Âdem'dir" diye hükmeden kimseyi te'yid eden rivayeti buldum. İbnu Hişâm, Kitâbu't-Tîcân'da der ki: "Hz. Âdem (aleyhisselâm) Ka'be'yi inşa edince Cenâb-ı Hakk Beytu'l-Makdis'e gitmesini ve onu da inşa etmesini emretti. O da gidip onu yaptı ve içinde ibâdet etti. Ka'be'yi Hz. Âdem'in inşa etmiş olması meşhurdur." İbnu Hacer bundan sonra Ka'be'nin Hz. Âdem zamanında Allah tarafından indirildiğini ifade eden bir başka rivayet kaydeder. Katâde'den gelen bu rivayeti de kaydediyoruz: "Allah, Hz. Âdem'in yeryüzüne inmesiyle birlikte Beyt'i de vaz'etti. Hz. Âdem meleklerin seslerini ve teşbihlerini kaydetmişti. Allah Teâlâ kendisine:

"Ey Âdem ben, tıpkı arşımın etrafında tavaf edildiği gibi etrafında tavaf edilecek bir Beyt indirdim, ona sen de git!" dedi. Âdem Hind'e indirilmiş idi. Mekke'ye müteveccihen yola çıktı. Kendisinin adımları -taraf-ı ilâhîdenuzatıldı. Çabucak beyt'e ulaştı ve onu tavaf etti. "Denir ki: Kabe'ye müteveccihen namaz kılınca Allah kendisine

Beytu'l-Makdis'e teveccüh etmesini emretti. (Derhal gelip) orada bir mescid edindi. Zürriyetinden bazılarının kıblesi olması için, içinde namaz kıldı..."

5- Mescidü'l-Aksâ, uzak mescid demektir. Bununla bugün Kudüs şehrindeki Beytu'l-Makdis de denen meşhur Mescid-i Aksa kastedilir. Buna Aksa, yani uzak denmesi farklı sebeplerle izah edilmiştir:

* Bir görüşe göre, Ka'be ile onun arasındaki mesafenin uzaklığı sebebiyle bu ismi almıştır.

* Bir başka görüşe göre, onun ötesinde ibâdet mahalli olmayışından böyle denmiştir.

* Bazıları onun her çeşit pisliklerden ve kirlerden uzaklığı sebebiyle bu adı aldığını söylemiştir. Nitekim Makdis pisliklerden temizlenmiş (pâk) demektir. 16171

L&jAAjO oj c y rj <3 (3*^ ■ ~t~f~ aSJİ JıJ^[ijü aJJİ y^ -13.

.

13. (2705)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) şöyle buyurdular: "Namazlarınızdan bir kısmını evlerinizde kılın, sakın onları kabirlere çevirmeyin!" [618]

33 3*^^ 3 Jl ISI İ-İ- Aiil (Jju[:ju

•]Ij3- y 3 dr 4 3 31 Oü L^öy? 3^

yfj cr

14. (2706)- Müslim'in Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm şöyle emretmiştir:

"Sizden kim namazını mescidde kılarsa namazından bir pay da evi için ayırsın. Zira Allah, evinde kılacağı namaz için dahi bir hayır takdir etmiştir." 16191

.] l jyLc3)l yy.)öl33-l 3 2633 i İ-İ- ^31 ıjli 3)1 y. Sl*^» y^j .15.

. 4j>- y>- \

15. (2707)- Mu'âz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bağ ve bahçelerde namaz kılmayı da mtistehab (sevimli ve hoş) addederdi." 16201

AÇIKLAMA:

1- Son üç hadis, mescidler dışında da namaz kılmanın meşruiyyetini ve hatta gerekliliğini belirtmektedir. İlk iki rivayet bilhassa evlerde namaz kılmaya ısrarla teşvik ederken, son rivayet, iş yerlerinde de namazın müstehab olduğunu tebâriiz ettirmektedir. Bağ ve bahçe tabirini işyeri olarak anlıyoruz, zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bağ ve bahçelerin günlük iktisâdı hayattaki ağırlığını bugün, başka meşguliyetler almıştır. Hatta bağbahçe meşguliyetleri gün geçtikçe daha az sayıda insanların günlük hayatlarını doldurmaktadır.

2- Irakî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bağ ve bahçelerde kılınacak namazları istihbâb etmesinde bazı ma'nâlar bulur. Ezcümle:

* Buralarda halktan uzak kalmayı kastetmiş olabilir. Ebû Bekr İbnu'l-Arabî bu ihtimale cezmeder.

* Bağ ve bahçenin meyvelerine namazın bereketinden bereket sirâyetini kastetmiş olabilir. Zira namaz rızkı celbedicidir.

* Üzerinde namaz kılınması, ziyaret edilen şeyi tekrim'dir.

* Namaz, inilen veya terkedilen her menzilin tahiyyesidir (selamı).

Bu te'villerin ekserisini "iş yerleri"ne tatbik etmek mümkündür.

3- Resûlullah 2705 numaralı hadiste evlerde namaz kılmamayı onları kabirlere çevirmek olarak değerlendirmektedir. Çiinkii bulunduğu yerde namaz kılmayanlar ölülerdir.

4- Kurtubî evde kılınacak namazla nafile namazın kastedildiğini söylemiştir. Görüşüne delil olarak 2706 numarada kaydedilen Hz. Câbir hadisini zikreder. Der ki: "Sizden her kim namazını mescidde kılarsa..." ifadesinde, farzını mescid de kılan kimse ev için de bir pay ayırmaya davet edilince bu payın nafileden olacağı açıktır."

5- Ancak başka bazı âlimler hadiste: "Farzlarınızdan bir kısmını evlerinizde kılın, tâ ki kadın, çocuk gibi mescide çıkmayanlar size uysunlar" dendiğini ileri sürmüşlerdir. İbnu Hacer, bu ma'nânm da muhtemel olduğunu kabul etmekle birlikte Kurtubî'nin istinbatım râcih bulur.

6- Buhârî bu hadisi (2705), kabristanda namaz kılmanın meknıhluğu adını taşıyan bir bâbta zikretmekle, hadisten bir başka hüküm çıkarmış olmaktadır: Kabirlerde namaz kılmanın mekruh olması...

7- İbnu't-Tîn der ki: "Bir cemaat, bu hadisten hareketle, evlerde namaz kılmanın mendubiyetine hükmetmiştir, zira ölüler namaz kılmazlar. Sanki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: "Sakın evleri mesabesinde olan kabirlerinde namaz kılmayan ölüler gibi olmayın." İbnu't-Tîn Buhârî'nin istinbatım uzak bularak: "Kabristanda

namazın caiz olup olmaması ayrı bir konudur, bu hadiste o meseleye temas edilmemektedir" der ve bazı münâkaşalar kaydeder.

8- Biz hadisin Buhârî tarafından yapılan yorumu üzerine ulemanın red ve kabul sadedindeki münâkaşasına bu kısa işaretten sonra bazı âlimlerin şu mânayı da anladıklarını kaydetmek isteriz:"Hadisten murâd şudur: "Evlerinizi içinde namaz kılınmayan, sadece uyunulan bir yer kılmayın. Zira uyku ölümün kardeşidir, ölü de hiç namaz kılmaz."

9- Türbüştî bu istanbatların hepsine katılır ve kendisi bir yeni ma'nâ ilave eder: "Hadisten şunun kastedilmesi muhtemeldir: "Kim evinde namaz kılmazsa, kendini ölü, evini de kabir kılmış olur." Bu tevili beğenen İbnu Hacer, te'yiden şu hadisi zikreder: "İçinde Allah zikredilen evle, zikredilmeyen evin misali, diri ile ölünün misali gibidir."

10- Hadisten, ölüleri evlere defnetme yasağı istinbat edenler de olmuş ise de, Hz. Peygamberin hayatı boyunca

3/ & s

yaşadığı evine gömüldüğü söylenerek bu istinbatm zayıflığına dikkat çekilmiştir. Fakat Kirmânî: s.U~' 01

< i *' Oy 0 *

öyjA. jyjJj "Peygamberler öldükleri yere gömülürler."

J 3 - oi &

U "Her

peygamber mutlaka öldüğü yere defnedilmiştir" gibi hadisleri delil göstererek, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm)'in evine gömülmüş olmasını hasâisten sayar ve ümmete örnek olmayacağına dikkat çeker. 16211

NAMAZIN BEŞİNCİ ŞARTI: NAMAZDA KONUŞMAMAK

Jj>- (Jj. jA? L‘Cs>-\lp it* ^)\ <3 llr[: Jli aJJİ -UJ {jZ- -1

. 4j>- y>-\ S- AAj ^ c

1. (2708)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, namaz kılarken konuşurduk. Öyle ki herkes kendi yanındakine birşeyler söyleyebilirdi. Derken şu âyet nâzil oldu: aU '3*3*3 "Allah'ın divanına tam huşû ve

tâatle durun" (Bakara 238). Böylece sükût etmekle emrolunduk ve konuşmaktan menedildik." 16221

AÇIKLAMA:

1- İslam dîni, yirmiüç vahiy yılı esnasında kemâlini bulmuş bir dîndir. Birçok meseleleri, belli bir tedriç vetiresinden sonra nihâî şeklini almıştır. Gelen ahkâmın, insanlar tarafından yavaş yavaş daha içtenlikle benimsenmesinde, eski alışkanlıklardan birden bire değil peyder pey ve fakat daha emin şekilde uzaklaşılmasmda bu vetirenin büyük rolü olmuştur. Sadedinde olduğumuz hadis, bu tedricî tekâmülün namazda da câri olduğunu ifade etmektedir: İlk yıllarda namaz sırasında her musallî, yanındaki arkadaşı ile konuşabilmektedir. Sonradan huşû âyeti'nin nüzûlüyle bu ruhsat neshedilmiştir. Ayetin hangi yılda nâzil olduğu belli değildir. Ulema bu nesh hadisesinin Mekke'de mi, Medine'de mi vâki olduğunda ihtilaf etmiştir. Ancak, ittifak edilen husus mezkûr âyetin Medine'de nâzil olduğudur. Bu durumda neshin de hicretten sonra vukııa gelmesi icâb eder. Müteakiben göreceğimiz İbnu Mes'ud rivayeti de mevzû ile alakalı olmakla beraber, İbnu Mes'ud'un Habeşistan'dan

dönüş meselesi de mevzûun zorlaşmasına sebep olmuştur. Çünkü, onun, biri hicretten önce diğeri hicretten sonra olmak üzere iki ayrı Habeşistan dönüşü mevzûbahistir. Birinci dönüş, Habeşistan'a ilk muhâcir kafilesinin gitmesinden sonra, müşriklerin müslüman olduklarına dair orada şâyi olan bir yanlış haber üzerine meydana gelir. Muhâcirlerin pek çoğu Mekke'ye döner, ancak, gerçek duydukları gibi değildir, evvelkinden şiddetli bir işkenceye maruz kalırlar. Bunun üzerine daha kalabalık bir kafile tekrar Habeşistan yolunu tutar. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) her iki kafilede de yer alanlardandır.

Şu halde müteakip hadiste, İbnu Mes'ud'un bahsettiği "dönüş"ün hangisi olduğu sarih değildir. Bazı âlimler, birinci dönüş olduğunu kabul ederken, bazıları ikinci dönüş olduğunu ileri sürmüştür. Bunları te'yid eden rivayetlerden bazıları, İbnu Mes'ud'un Habeşistan'dan, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir'e çıkma

hazırlığı içerisinde iken döndüğünü belirtmektedir. Müstedrek'in kaydettiği bir İbnu Mes'ud rivayeti

s* } s '

)?rj ıjûH L>tJl (J,l XLpS\ <C\s- 4ÜÎ JjÂ) "Resûlullah bizi Necâşî'ye seksen kişi olarak gönderdi.

diye başlar ve şu ibare ile sona erer: jjA; syy aUI-Up "...Abdullah İbnu Mes'ud (dönüşte)

acele davrandı ve Bedir gazvesinde hazır bulundu."

Bu hususu te'yid eden başka rivayetler de var, ancak teferruata girmeyeceğiz. Şu halde bazı âlimler bu rivayetleri esas alarak İbnu Mes'ud' un Resûlullah'la mülakatını hicretten sonra Medine'de kabul etmişlerdir.

2- Şârihler, bidayette, namaz esnasındaki konuşmaların mâlâyânî dünyevî konuşma olmayıp selam alıp verme gibi, namaza sonradan katılanın kaç rek'at kılındığını sorması gibi gerekli şeyler olduğunu belirtirler.

3- Âlimler namazdaki konuşmanın hükmü üzerinde bazı teferruata yer verirler.

* Namazda konuşmanın haram olduğunu bilen bir kimseden, namazın maslahatına müteallik olmayan veya bir müsliiman kurtarmaya müteallik olmayan kasdî bir kelâmın namazı bozacağında ulema icma eder.

* Hata ve cehalet sebebiyle vâki olan kelamda ihtilaf edilmiştir:

* Cumhur'a göre az miktardaki kelam namazı bozmaz.

* Hanefîler mutlak olarak namaz bozar diye hükmetmişlerdir. Yani namaza münâfi söz iki harften de ibaret olsa söyleyenin işiteceği kadar telaffuz edildi mi namaz bozulur. Bu hususta kast, sehiv, unutma, uyuklama, hata halleri musâvidir.

* Bir kimsenin dilinden kasıdsız olarak çıkan veya imama ârız olan bir hatayı haber verme gibi namazın ıslahı kasdma yönelik bir müdahalede bulunma, felakete düşecek bir müslümanı tehlikeden kurtarma veya imamın tıkanıklığını açma gibi maksatlarla müdahale veya kendisine uğrayan kimseye namazda olduğunu bildirmek için sübhanallah dese veya verilen selama mukâbele etse veya anne babasından birinin çağırmasına cevap verse veya konuşmaya icbâr edilse veya "Kölemi Allah için azad ettim" demesi gibi Allah'a yakınlık kazandıran bir kelamda bulunsa... verilecek hüküm hususunda ihtilaf edilmiştir. Fıkıh kitapları geniş olarak yer verirler. Şu kadarını söyleyebiliriz: Ah, of gibi enînler, ağlamalar uhrevî korkudan gelmezse namazı bozar, aksıran kimseye yerhamukallah, rahimekallah demesi,

namazı bozar, kendi aksırmasına yerhamukallah demesi bozmaz. Şeytanın uhrevî vesvesesine Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah demesi namazı bozmaz, dünyevî vesveseye derse bozar. Kur'ân ve sünnette gelen duâları okuması namazı bozmaz, diğerleri bozar. Selam alıp vermek de bozar.

* Namazda el, göz, baş işaretiyle selama mukâbele edilse, sorulan veya istenilen bir şey için baş ile, göz ile veya kaş ile işarette bulunulsa namaz bozulmaz. Ancak musalliye yapılan "ileri git", "yer ver" gibi emirlere musalli uyarak hareket etse namazı bozulur. Fakat ihtiyaç hâsıl olduğunu görerek, kendi kendisine geri çekilse, yer verse namaz bozulmaz. Peşinde namaz kıldığı değil de bir başka imamın yanlışını düzeltse, tıkanıklığını açsa namazı bozulur. Keza bir musalli aynı namazda olmayan bir başkasının irşadıyla hatasını düzeltse, tıkanıklığını giderse namazı bozulur. [6231

y* Utii cLcJLf- ■ijÂ® *0<3 :ju aUİ ^1 -2.

J 01 : jllS İP aja j ^lJ ££ \&\ Ç ilil! aİâ HlL

. 1 4j>- y~ \

2. (2709)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam verirdik, O da bize mukâbele ederdi. Necâşî' nin yanından döndüğümüz zaman O'na yine (namazda) selam vermiştik, bize mukabeleten selam vermedi.

"Ey Allah'ın Resîılü, dedik, biz sana vaktiyle namazda selam verirdik, sen de selamımızı alırdın (şimdi niye almıyorsun)?" dedik. Bizi şöyle cevapladı:

"Namazda meşguliyet var!" [624]

AÇIKLAMA: için önceki hadisin açıklamasına bakın..

. y* Si İ-İ- aJJİ (J yAj İjI LLj [\4js- aJJİ y «LjIu* -3

Oj^ ı âlj u coi^î aı

ı^ÛI ^ 6 Ü ^4s? ^35 5öj3l oj-* d)l : Jli JjSsJj 6 3 l ^'t £> 6 • 13) 4 -*"" aSiIjİ 13»

aüI Ijç.l-Ş- jJj caİL&I^ J_£p jpjjj- 3 I :aİ 1 İ J^Aj ^ c-JJLi ıjIjüJI öç.l^5j ^e^AcJI üh

(3 Ajj-Lş^ 5 . 3 ^ ilil i : Jli ? 0 ^J_>İ 2 Xj J li*-j lc*J !C-Ji . O*_i ;Jli ?jL$^Jl j^ît Ü*-j lc» jkj ı^ojp* L>

:cuii . ÜIÂİ ikA- 3®I3 J-«-9 1-34 j.UJ I ^y> ^gj jli" : Jli ?jj3s4 JI >-j lc»J IcJi 63

bIj cL^-cp 3* 2Lİ2 j-Jîo Jİ j-jJJl ISU oli c-otUsli tÂjIjIîl-lj cA' J3 Lcp ^'y <J üli" aJİj

oı_il ıcJüi 3Jii 33 4ül Jj-i“j jJi*i :Jli .aSJp L^3iJv^i ıj^ülj Ui" ı_jcjT ^iT ^gŞ 3 * J| 3)

. 4 ÜI J^j cJÎ :cJli Vüî 3 ; :Jli .jUİJI 3 :3JIS «İl 3 _î :d JlİÌ d^ && ı3 ^Jl :Jll ? 1 «İşpÎ

^jlicil ;»^laxJlj«.^iJlj ^jJl ;»3-^Jhc33c-llj ijli y U jL«^« 4j>- y>-l .Jâc«Jİ Lğjli L^JLpI ;Jli . jy>. jajl 4j cJp AjeLpL) J^Jl 3 j»-!^âİ»I AİJtaj (_£ÂJl y& ‘ »J3-U« «^JÜLı

. jJaJJlj cÇj-iJl :>>JLLj 2 Jlj<<. s _^ 2 A)l :»oLj lj«

3. (2710)- Mu'âviye İbnu'l-Hakem es-Siilemî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile birlikte namaz kılıyordum. Derken cemaatten bir şahıs hapşırdı. Ben:

"Yerhamtikallah" dedim. Cemaattakiler bana bed bed baktılar. Bunun üzerine (kızıp):

"Vay başıma gelen, niye bana böyle bakıyorsunuz?" dedim. Bu sefer ellerini dizlerine vurarak beni susturmak istediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) namazı bitirince (bana iyi davrandı), annem babam O'na fedâ olsun, ben O'ndan, ne önce ne de sonra, ondan daha iyi öğreten bir muallim görmedim. Allah'a yemin olsun O beni ne azarladı, ne dövdü, ne de betimi yıktı; sadece:

"Namazda insan kelamından (dünyevî) bir söz miinasib değildir, ona uygun olan söz, tesbîh, tekbîr ve Kur'an kıraatidir!" dedi, ben:

"Ey Allah'ın Resûlii, dedim, ben cahiliyeden daha yeni çıkmış birisiyim. Allah bize İslam'ı lütfetti ama bizde öyleleri var ki, hâlâ kâhinlere geliyorlar, (bu hususta ne tavsiye edersiniz?)"dedim.

"Sen onlara gitme!" buyurdu. Ben tekrar:

"Bizde (kuşun uçuşuna vs'ye bakarak) uğursuzluk çıkaranlar da var?" dedim. Cevaben:

"Bu (uğursuzluk zannı) kalplerinde mevcut olan bir (kuruntu)dur. Sakın onları (gayelerine gitmekten) alıkoymasın!" dedi. Ben:

"Bizde, kuma hatlar çizerek fala bakanlar da var?" dedim. Şu açıklamayı yaptı:

"Peygamberlerden biri de (kuma) çizgi çizerdi. Kim çizgisini onun çizgisine uygun düşürürse isabet eder!" buyurdu. Ben:

"Benim bir câriyem vardı. Uhud ve Cevâniyye taraflarında koyun otlatırdı. Bir gün öğrendim ki 16251 bir kurt peyda

olmuş ve sürüden bir koyun götürmüş. Ben bir insanoğluyum, herkes gibi bende öfkelenirim. (Bu hadise yüzünden kızıp) câriyeye bir tokat aşkettim. (Râvi der ki: Bu sözümü işitince) Resûlullah tokadımı fazla buldu, (yakıştıramadı).

"O halde onu âzad etmiyeyim mi?" dedim.

"Bana bir getir hele!" dedi. Ben de câriyeyi ona getirdim. Ona:

"Allah nerde?" diye sordu. Câriye:

"Semâda!" diye cevap verdi. Bu sefer:

"Ben kimim?"diye sordu. O da:

"Sen Resûlullah'sm" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Onu âzad et, çünkü mü'mine'dir"buyurdu." [6261

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de hidâyette namazda konuşulduğunu aksettirmektedir. Râvi Hz. Mııâviye, konuşma yasağının geldiğinden habersiz olduğu için hapşırana yerhamukallah demiştir. Cemaat, bu davranışın uygunsuzluğunu bakışlarıyla ihsâs etmiş, bu durumdan rahatsız olan Mııâviye (radıyallâhu anh) birden kızıp bazı gereksiz sözler sarfetmiştir. Cemaat bu sefer ellerini dizlerine vurarak akstilamel gösterip susmasını işâret etmişlerdir.

Hemen kaydedelim ki, namaz esnasında meşrû olan bir ikâz "sübhânallah!" denilerek yapılmalıdır, elleri vurarak değil. Âlimler buradaki el vurma hadisesini, bu vak'ânm, mezkur

edebin teşriînden önceye ait olmasıyla izah ederler. Zîra Resûlullah namazda ikaz edebini: "Erkekler sübhânallah! diyerek, kadınlar da el çırparak yapmalıdır!" diyerek teşri buyurmuştur.

2- Hadiseyi rivâyet eden sahâbîye, en ziyade te'sir eden ve kalbini fetheden husus, namazdan sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m onu ikaz tarzı olmuştur. O belki de, hatası sebebiyle en azından bir azarlama ile karşılama endişesi içinde idi. Fahr-i Kainat'ın tatlı ve müşfik ikazı bedeviyi mest etmiş olmalı ki: "Ondan ne önce, nede sonra onun kadar iyi öğreten bir muallim görmedim" demiştir.

Resûlullah'm bu davranışı Mu'âviye İbnu'l-Hakem (radıyallâhu anh)'e bazı husûsî meraklarını sorma cesareti veriyor. Uğursuzluk (tetayyur), kâhine başvurma ve kum üzerine çizgi çekerek fala bakma (remil atma da denir) ile ilgili sorularını sorar ve cevaplar alır:

* Resûlullah kâhin'e gitmeyi yasaklamıştır. Kâhin, gizli şeyleri bildiğini iddia eden kimsedir. Tîbî der ki: "Kâhin'le arrâf arasında fark vardır. Kâhin, gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi iddiasında bulunur. Arrâf ise, çalınan şeyler ve yitiklerin yeri vs. hakkında bilgi iddiasında bulunur." Âlimler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kâhine gitmeyi yasaklamıştır, çünkü onlar gâibden haber verirler. Bazen söyledikleri tesâdüfen gerçek çıkar, bunlar sebebiyle insanların fitneye düşmesinden ve (gaybı kimsenin bilemeyeceğine dair şer'î hüküm gibi) bir kısım dînî meselelerde îtikadlarmın bozulacağından korkulur" demişlerdir. Dinimiz, kâhine gitmeyi, kâhinin sözüne inanmayı kesinlikle yasaklamıştır. Ayrıca kâhine verilecek ücreti de haram kılmıştır. Bu hususta müslüman ulemasının icmaı vardır. Mevzu üzerine vârid olan sahih hadislerden bir kaçını kaydediyoruz:

"Kim bir arrâfa bir şey sorarsa namazı kırk gün kabul edilmez."

"Kim bir arrâfa ve bir kâhine gider ve onun söylediğini tasdik ederse Muhammed'e ineni i nk âr etmiş olur."

* Sadedinde olduğumuz hadis uğursuzluk addetmeyi de yasaklar. Hadiste tetayyur diye ifade edilir. Tetayyur, kuş ma'nâsma gelen tuyûr kelimesinden gelir. Eski Araplar kuşun hareketinden şu veya bu cihete uçmasından bir kısım ma'nâlar çıkarırlardı. Gerek hayır (tefaül=uğur) ve gerek şer ma'nâsı (teşâüm=uğursuzluk) çıkarılmış olsun hepsine tetayyur veya tıyara [62?I dendiğini İbnu'l-Esîr, en-Nihâye'de belirtir. Araplar, cahiliye döneminde kuş ve ceylan gibi av hayvanlarından ma'nâ çıkarırlardı. Bunlardan bevârih (kişinin sağ tarafından sol tarafına geçenler) onların uğursuzluk getireceğine, sevânih olanların (yani sol taraftan sağ tarafa doğru geçenlerin) uğur getireceğine inanırlardı. Böylece bevârihle karşılaşan gitmek (veya yapmak üzere) çıktığı işinden vazgeçer, hedefine gitmezdi. Şeriatımız bunu kesinlikle yasaklamıştır. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen Resûlullah'm "Bu (uğursuzluk zannı) kalplerinde mevcut bir (kuruntu)dur, sakın onları (gayelerine gitmekten) alıkoymasın" sözü, açıkladığımız bu vak'âya parmak basar.

Yeri gelişken hemen belirtelim ki Fahr-i Kâinât Efendimiz, vahy-i İlâhiye mazhariyetin pek bâriz bir delili olarak, bu cümlede, bütün insanlığa şâmil belki de fıtrî diyebileceğimiz beşeri bir zaafı dile getirmektedir: Uğursuzluk duygusu hârici bir hakikata dayanmaktan ziyade kalplerde bulunan bir vehimdir, kişi imanının müdahalesi ile iradî olarak onunla mücadele etmezse, insanda galebe çalabilecek, hükmünü icrâ edebilecektir. Bir başka hadis bu duygunun, insanlığın tamamına şâmil bir zaaf olduğunu daha açık bir üslubla belirtir:

"Üç şey vardır, hiç kimse onlardan kurtulamaz:

"Uğursuzluk, hased, zan. Denildi ki: "Pekiyi ne yapalım?" Dedi ki: "Uğursuzluk içinden geçince (aldırma, planladığın, kararlaştırdığın işini) icra et. Hased edince (bu duygunun peşine düşüp gereğini) yapma. Zanna düşünce de tahkik etme ve kalkma (peşine düşme)."

Kehânetle meşguliyet gibi, uğursuzluk inancının da, medenî seviyesi ne olursa olsun bütün insan cemiyetlerinde, her sınıf halkta rastlanan cihanşümul hurafelerden olduğu bilinen bir husustur. Münâvi, buna bütün semâvî kitaplarda yer verilip yasaklandığını kaydeder. Hiçbir etnolojik çalışmaya dayanmayan Resûlullah'm o devirde bunun cihanşümullüğünü belirtmesi, O'nun mûcizelerinden bir mûcizedir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hârici bir hakikata dayanmaksızın, insanların kalbinde bir vehim olarak bulunan bu duygunun ne bir hayrın celbine, ne de bir şerrin define hiçbir tesiri bulunmadığını açık olarak ifade etmiş ve kalbe gelen bu vehmi hakikat rengiyle boyayarak, inanıp sonrada mucibiyle amelden kesinlikle menetmiştir. Şu hadis, tetayyuru şirk ilân etmektedir: "Tıyara şirk'tir. Ancak bizden kimse yoktur ki (ona uğursuzluk duygusu ârız olup, kalbine bazı şeylerden nefret hâkim olmasın). Ancak Cenâb-ı Hakk bu duyguyu tevekkülle giderir."

»t

Dikkat edersek, hadiste 6) diye istisnâ edatı konmuş, istisnâ edilen şeyi muhatabın zihnine bırakmıştır. Âlimler

bunu fÇÂ® ei' -^3 6} diye tamamlamışlardır. Biz âlimlerin bu tamamlayıcı

ilavelerini tercümede parantez içerisinde gösterdik. Şunu da belirtelimki Tirmizî' nin kaydına göre Süleymân İbnu Harb hadisin u) dan sonra gelen kısmının İbnu Mes'ıid'a ait bir

dere olduğunu söylemiştir. Ancak, İbnu'l-Kattân bu iddiayı "Dere iddiası bir delil ile kabul edilir" diyerek reddetmiştir.

Uğursuzluk inancıyla amel etmenin (tıyare), bu hadiste şirk ilan edilmesinin izahı açıktır: Her çeşit hayr ve şerrin Allah'ın meşiet ve yaratmasıyla olduğuna inanmak, İslâm akidesinin temel prensiplerinden biri olan tevhidin gereği olduğu halde, tetayyur inancıyla kişi, bunu, önüne çıkacak bir hayvana veya uçan kuşa vs'ye izafe etmiş olmakta, Allah'ı aradan çıkarmaktadır. Elbette bu, şirktir.

Hadisin sonunda çare de gösterilmektedir: Bu nevî fıtrî olan bu duygu kimin içinden geçecek olursa, herşeyin Allah'ın takdir ve yaratmasıyla olduğunu düşünüp, O'nun takdirine tevekkül ederek işine devam edecektir, içine şeytanın attığı bu uğursuzluk düşüncesiyle yolundan, kararından geri dönmeyecektir. Bir başka ifade ile, içinden ihtiyarsız olarak geçen bu düşünceyi ameline aksettirmeyecek. Bu takdirde o düşünce ona zarar vermez, Allah'ın mağfiretine mazhar olur.

Nevevî der ki: "Alimler demiştir ki: "Tıyare, (ihtiyarınız dışında) kalbinizde zorunlu olarak hissettiğiniz bir duygudur. Bu duygu sebebiyle kusur işlemiş sayılmaz, ayıplanmazsınız. Zira bu, irade ile kazanılan bir hal değildir. Buna İlâhî teklif (sorumluluk) da terettüp etmez. Yeter ki, onun sebebiyle, kendinizi yapacağınız işlerden, tasarruflardan alıkoymayın. Bu inanç amelinize tesir ederse, bu sizin iktibasınız olur ve buna sorumluluk terettüp eder. İşte Resûlullah'ın yasaklaması buraya yani uğursuzluk duygusunun gereği ile amel etmeye, onun sebebiyle yapılacak işlerden vazgeçmeye girer."

Şu halde hadisteki nehiy, zâhiren,kalbe gelen vehme karşı gibi olsa da aslında, vehme değil, vehim mûcibince amele taalluk etmektedir.

* Çizgi ile fal'a gelince, İbnu'l-Arâbî'nin açıklamasına göre, kişi arrâfa gelir. Arrâfın önünde bir oğlan vardır. Arrâf, kişinin müracaatı üzerine, oğlan çocuğuna bazı tılsımlı sözlerle emrederek kum üzerine çok sayıda çizgiler çizmesini söyler. Sonra da bu çizgilerin ikişer ikişer silinmesini emreder. Eğer en sona kalan çizgi çiftse kurtuluş ve başarıya delildir. Tek çizgi kalmış ise bu da kayba ve ye'se delildir.

Geçmiş peygamberlerden birinin bu sûretle fala bakması, onun bu çizgileri vasıta yaparak, ferasetiyle, merak edilen hususu bilmesini ifade eder. Bu peygamberin İdris veya Danyal (aleyhimasselâm) olduğu söylenmiştir. Hadiste: "Kim çizgisini o peygamberin çizgisine muvafık düşürürse, bu takdirde isabet eder, yani tıpkı o peygamber gibi o da ferasetiyle hâli bilir" denmek istenmiştir.

Hadisten, remil falına fetva var gibi bir yanılgıya düşmek mümkündür, sathî bir bakış, hadisin zâhirinden böyle bir ma'nâya ulaşabilir. Ancak im'ân-ı nazar dediğimiz dikkatli bakış, remil falmmda yasak olduğunu gösterir. Şöyle ki: "Hadiste cevaz, muhal olan bir şeye bağlanmaktadır. Yani: "Kini çizgisini o peygamberin çizgisine uygun kılabilirse..." sözünde ortaya konan şart, muhaldir. Çünkü hiç kimse, çizgisinin -hadiste isabetlilik için şart kılınmış olan- o uygunluğa sahip olduğunu bilemez. Bu şartla isabetlilik şansı olduğuna ve o şart da meçhul olduğuna göre, onunla iştigal yasaktır. Kadı İyâz'ın belirttiği üzere, bütün ulema bu hususta ittifak eder. Nevevî, bahsi şöyle özetler: Âlimler bu ibarenin ma'nâsında ihtilaf eder. Sahîh olan şudur: Hadisin ma'nâsı: "Kim çizgisini uygun düşürürse bu ona mübahtır, ancak, uygun düştüğünü bilme imkanımız yoktur, öyleyse mübah değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "kim çizgisini ona uygun düşürürse mübahtır" demiş fakat: "Uygun düşüremezse haramdır" dememiştir. Tâ ki biri çıkıp da bu yasağın, çizgiye yer veren o peygambere de şâmil olduğu vehmine düşmesin. Böylece Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm), remil falıyla meşgul olmayı bize yasaklarken, o peygamberin hürmetini korumuş oldu. Şu halde, hadis, remil falının o peygamber ha kk ında yasak olmadığını ifade eder ve: "Ona uygunluğu bilebilirseniz size de mübahtır, ancak siz onu bilemezsiniz" demek ister.

Âlimler, remil falı'nın mezkûr peygambere mübah kılınmış olsa bile, bizim şeriatımızda neshedilerek yasaklandığım da ifade ederler.

* Hadisin câriye ile alakalı kısmına gelince câriyeyi, müslüman olmasını şart kılan bazı kefaret borçlarına mııkâbil âzad etmesi gerekmektedir. Bu sebeple câriyenin müslüman olup olmadığının tesbiti gerekmektedir. Bıı maksadla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, câriyenin müslüman olup olmadığını kabaca öğrenmek için bazı sualler sorduğunu görmekteyiz. Sorulan suallere alman cevapların sonunda câriyenin mti'mine olduğuna hükmediliyor. Bir kimsenin îmanına hükmetmede ölçü olması sebebiyle bu sorular ve bilhassa alman cevaplar son derece ehemmiyetlidir. Bu meselede Resûlullah'ın teferruâta hiç inmeyip, çok kaba hatlar üzerinde durduğunu görmekteyiz. Hattâbî, Mâlik de şu açıklamayı yapar: "Resûlullah'ın: "Onu âzad et, çünkü o mü'minedir" sözü şayân-ı dikkattir, zira Efendimize câriye'den, onun imanına delâlet zımnında, suallerine aldığı cevaplardan maâda hiçbir şey zâhir olmamıştır. Resûlullah : "Allah nerede?" demiş; o: "Gökte!" diye cevap vermiştir, keza: "Ben kimim?" diye sormuş, "Resûlullah'sm!" diye cevaplamıştır. Bu sualler imanın emarelerine ve mü'minin şiârına mütealliktir, imanın aslına ve hakikatına müteveccih değildir. Sözgelimi bize bir kâfir gelip küfürden İslâm'a geçmek istese, bu esnada O, imanı, bu câriyenin söyledikleri miktarınca vasfeylese, bu kadarıyla müslüman olamaz. Müslüman olması için Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resiîlü olduğuna şehadette bulunması ve daha önce yaşamakta olduğu

dininden de teberrî etmesi gerekir. Bu hal şuna benzer: Bir evde bir kadınla bir erkek beraber görülür. Erkeğe: "Bu kadın da kim?" denince: "Karımdır" der, kadın da onu te'yid ederse, bize de onları tasdik etmek düşer. Artık durumlarını karıştırmaz, nikah için gerekli olan şartları araştırmayız. Ancak bu ikisi bize yabancı iki kişi olarak gelip, aralarında nikâhlanmak

isteseler o vakit biz onlardan, evlenme akdi için gerekli olan ve velilerinin getirilmesi şahidlerin hazırlanması, mehıin beyânı gibi şartları talep ederiz. İşte kâfir de böyledir, kendisine İslâm arz edilince "ben müsliimamm"demesi ile iktifa edilmez, imanı kemâliyle ve şartlarıyla tavsif etmesi istenir. Öyleyse îman ve küfür yönüyle halini bilmediğimiz birisi bize gelerek: "Ben müslümamm" diyecek olsa onu, dediği şekilde kabul ediniz. Keza üzerinde kılık kıyâfet, görünüş vesairesiyle müsliimanlarm emaresini gördüğümüz birisi için de müsliiman olduğuna hükmeder, bize aksi zâhir oluncaya kadar öyle bilmeye devam ederiz.

Bu hadisle ilgili olarak Nevevî de şu durumu demıeyan eder: "Bu, sıfat hadislerindendir. Bu hadisler hakkında iki görüş vardır:

1- Ma'nâsına hiç girmeden -Allah'ın hiçbir benzeri olmadığına, O'nun mahlukâta ait vasıflardan münezzeh olduğuna itikad ile birlikte- îman etmek.

2- Hadîse, olduğu gibi değil, (iman esaslarına) uygun şekilde te'vil ederek iman etmek. Kim bu şekilde söylerse sadedinde olduğumuz hadis hakkında şunu demiş olur: "Bundan murad câriyeyi imtihandır. Bıı câriye tevhid akidesinde midir, yaratıcı, tedbir edici, faal olan tek bir Allah'a olan itikadı ikrâr ediyor mu? Bu ilah, duâ eden kimsenin, semâya yöneldiği zaman müracaat ettiği ilah mıdır; Bu yöneliş, O'nun için namaz kılan kimsenin de Ka'beye yönelmesi

mahiyetinde midir? Aslında bu yöneliş, O'nun münhasıran semâda olmasından ileri gelmez, aynen Ka'be cihetine yönelmesi de münhasıran o cihette bulunmasından ileri gelmediği gibi. Böyle yapılması, semanın duâ edenlerin kıblesi olmasındandır, tıpkı Kabe'nin de musallilerin kıblesi olması gibi."

Kadı İyâz da şunları söylemiştir: "Fakih, muhaddis, mütekellim, mütefekkir, mukallid, hangi ihtisasa mensup olursa olsun bütün müsltimanlar şunu söylemekte müttefiktirler: "Semâda olandan eminmisiniz?" (Mülk 16) âyetinde olduğu üzere Allah'ın semada olduğunu zikretme sadedinde vârid olan bütün nasslar zâhir ma'nâsı üzere değildirler, bunları, hepsi te'vil ederek anlamıştır. Sözgelimi muhaddislerden, fakihlerden, mütekellimlerden her

kim, tahdîd ve keyfiyet beyan etmeksizin üst (fevk) cihetinden varlığından söz etmişse "semânın içinde <j(

ibâresini, semanın üstünde ls İp(şeklinde te'vil etmiştir.

Kim de Allah hakkında hadd'i nefyedip, cihetin müstahîlliğine (akla aykırılığına) hükmetmişse onu (cihet'i) muktezâsına göre farklı te'villere tâbi tutmuştur." Sindî'nin kaydettiği te'vil şöyle: "Allah nerede?"nin ma'nâsı hakkında âlimler şöyle demiştir: "Allah'a yönelenler hangi cihete yönelirler?" Semâ'da sözü de şu ma'nâyı ifade eder: "(Allah'a yönelenler) semâ cihetine yönelirler." Bu sorudan maksad câriye'nin Allah'ın varlığını itiraf etmesidir, Allah hakkında cihet'in varlığını isbat etmek değildir." [628]

ıjlİ f J# aUİ Jıjli a-lp- .4.

°f. ki J yâ ü&tf* :&\ Jt lü öö^il ^ y LÜ eki JjUİ ijtf oJj ÜJj kok aÎJİ j&L

(3 j't ı ^1 g■-1 aul jj-ip :JU aİjââ ÖJ-*köo

kök (Ü k kkJÎ :kii f (oÇi kök kk kl> S/î :kiÜ

4j>- y>-\ JjsI ÛİJÜJ 4j kotlj jUkö ^>-1 hjpo -OjJ cok>-l b)l C-Ojli

4. (2711)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza kalktı.Şunu okuduğunu işittik: "Senden Allah'a sığınırım." Sonra da üç kere: "Seni Allah'ın lânetiyle lânetliyorum" dedi ve sanki birşey yakalıyormuşcasına elini uzattı. Namazı bitirince:

"Ey Allah'ın Resûlii! dedik, senden bugün daha önce hiç söylemediğin bir şey işittik. Ayrıca ellerini de açtığını gördük? Şu cevabı verdi:

"Allah'ın düşmanı olan iblis, yüzüme koymak için ateşten bir alev getirdi. Bende ona, üç kere: "Eûzu billâhi"dedim. Sonra da: "Seni Allah'ın eksiksiz lânetiyle lânetliyorum"dedim, geri çekilmedi, üç kere tekrarladım. Sonunda onu yakalamak istedim. Vallâhi kardeşim Siileymân'm duası olmasa idi, bağlı olarak sabaha erecek ve Medine'nin çocukları onunla oynayacaklardı." 16291

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, Hz. Süleyman (aleyhisselâm)'m bir duasına atıf yapılmaktadır. Bu duâ Sâd sûresinin 35. âyetidir (meâlen): "Stileymân: "Rabbim beni bağışla, bana, benden sonra

kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver... dedi." Âyette geçen hükümranlık'ta cinlerin teshir ve inkıyadları (boyun eğmeleri) de mevcuttur.

2- Hadisle ilgili olarak Nevevi hazretlerinin kaydettiği bazı açıklamalar şöyle:

* (Hadiste Resûlullah'ın elini uzatmış olmasından hareketle) "namazda az amel namazı bozmaz" hükmü çıkarılmıştır.

* Cinler mevcuttur ve bazı insanlar onları görebilir. Âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hakk'm: "Ey Âdemoğulları... O da (şeytan) ve kabilesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler..." (A'râf 27) buyurması gâlip durumu ifade eder. Zira, onların görülmesi muhal olsa idi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun görülmesi üzerine söylediklerini söylemezdi. Hadiste, gündüz onu herkesin görmesi, Medîneli çocukların onunla oynaması için, şeytanı bağlamak istediğini söylemiştir. Ancak Kadı İyâz şöyle söyleyenler de olduğunu kaydeder: "Âyet-i kerimenin zahirine göre, cin ve şeytanları, onların hilkatleri üzere ve aslî sûretleri ile görmek sadece Peygamberler (aleyhimüsselâm) ve hârikulâde mûcizelere mazhar olan kimselere mümkündür, onun dışındakilere mümkün değildir, insanlar onları rivâyetlerde de geldiği üzere aslî sûretlerinden başka bir sıırette görebilirler." Nevevi bu söze şöyle cevap verir: "Bunlar delili olmayan mücerred iddialardır, sahih bir dayanağı da yoksa merduddur."

Şunu da kaydedelim ki, İslâm âlimleri cinlerin muhtelif şekillere girebileceğini; insan, yılan, kuş, akrep, deve, sığır, at vs. sûretlerini alabileceğini kabul ederler. Hadislerde bunu te'yid eden örnekler gelmiştir.

* Cinlerin mahiyeti hakkında İmam Ebû Abdillah el-Mâzirî der ki: "Cin, ruhânî, latif cisimlerdir, bağlanabilecek bir sıırette olup, bağlandıktan sonra eski hâline dönemeyecekleri, öyle ki, onlarla oynamak imkanının hâsıl olacağı bir kıvamda olmaları ihtimal dahilindedir..."

* Kadı İyâz, "Resûlullah'ın: "...Kardeşim Süleymân'ın duâsı olmasaydı..." sözünden şunu anlamıştır: "Bunun ma'nâsı şudur: "Cinlere tasarruf Hz. Süleymân'a has bir imtiyazdır. Bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu bağlamaktan imtina etti. Bu imtina, söylenen sebeple bağlamaya muktedir olamayışından ileri gelebileceği gibi, Hz. Süleymân'a karşı duyduğu tevâzu ve teeddiibten de ileri gelebilir."

* Hadiste (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Vallâhi kardeşim Süleymân' ın..." diye ettiği yeminden hareketle, kişinin, yemin taleb edilmemiş olduğu halde, haber verdiği şeyin ehemmiyetini artırmak, ona saygıyı celbetmek, sıhhati hususunda mübâlağa yapıp dikkatleri çekmek için yemin etmesinin câiz olduğuna hükmedilmiştir.

* İslâm âlimleri mîıteber delillere dayanarak namazda muhatap sigasıyla yapılacak dua ve bedduâlarm namazı

bozacağına hükmetmiştir. Şöyle ki, sözgelimi hapşırana namazda Âli "Allah "sana" rahmet kılsın

demek namazı bozar, halbuki muhatap sigasıyla yapılmayan duâ namazı bozmaz. Âli ÂS-Jj Allah rahmet kılsın

duâsmda olduğu gibi. Bu hadiste ise Peygamberimiz şeytana muhatap sigasıyla beddua etmektedir: "Seni .

lânetliyorum."

Aradaki müşkil şöyle söylenerek halledilmiştir. "Bu hadis, namazda kelâmın haram kılınmasından önceye ait olabilir." [630]

NAMAZIN ALTINCI ŞARTI BAŞKA MEŞGULİYETLERİ TERK

حَيْثُ يَسْجُدُ المُصَلِّى] .

jfpJl İ-j- ajjI JjÂJ Âli -1

1. (2712)- Mu'aykîb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, musalli'nin secde edeceği yerdeki toprağın düzlenmesinden sual edildi.,." [6311

2. (2713)- Tirmizî'nin bir rivâyetinde hadis şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazda çakıllara dokunup (diizlemekten) sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Mutlaka yapmak zorunda isen bâri bir kere yap !" [632]

.]a 4-^IJJ Â^Jl jU I 63 öö<j3l (Ji ^SÂj-I IŞj[:ji (_jl ^j£- âj yj J âjIjj (3j 3.

3. (2714)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'den Dört İmam'ın kaydettiği bir rivâyette şöyle buyrulmuştur: "Sizden kim namaza durursa, sakın çakıllara değmesin. Zira rahmet, ona karşıdan gelir." [633]

jlu j alil» aı :# aı jıs[: jıs W ^ aı > J ^ .4.

4. (2715)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, kula namazda sağa sola iltifat etmedikçe rahmetiyle yaklaşmaya devam eder. İltifat etti mi ondan yüz çevirir. " [634!

ji : Jlii ?S6<ydl j ol%Jl cJb[:cJlS 1$lp Sbl lAîlp 5.

4j>-y>-l oQ^y?

5. (2716)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah'a namazda sağa sola bakmak (iltifat) hususunda sordum. Şu cevabı verdi:

"Bu bir kapıp kaçırmadır. Şeytan kulun namazından kapar kaçırır." [Ğ35]

ÎSĞ^âJl j ^UJLSl Jl ^jU^Î jt u :# jli[:Jli alp .6.

6. (2717)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlara ne oluyor da namaz kılarken gözlerini semâya kaldırıyorlar?" dedi ve bu hususta sert sözler söyledi. Sonra konuşmasını şöyle tamamladı:

"Ya bundan vazgeçerler ya da gözleri çıkarılır." 16361

Jj d)li"Olâ câSsI* aJU cöo^ aİI t3 otUtj 2İLI £<3 t ’.İ-i- aUİ JLî[ )(JlS aip 4i)l

aaa a .7.

. (_£ JLajfül . J A^İ2 j yl!l

7. (2718)- Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şöyle nasihat etti: "Ey oğulcuğum, namazda sağa sola bakmaktan sakın. Zira o helak olmaktır. Eğer mutlaka yapacaksan bâri nafilelerde olsun, farzlarda değil." [63?l

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen hadisler, namaz kılan kimsenin, namaza başladıktan sonra selam verinceye kadar namazla ilgisi olmayan hareketlerden sakınmasını tembihlemektedir. Mevzumuzun "Başka Meşguliyetleri Terk" şeklindeki başlığından da anlaşılacağı üzere, burada kaydedilen bütün hadisler namazdan olmayan bütün bedenî hareketleri, vücut azalanınızdan herhangi biriyle yapılacak davranışları yasaklamayı hedeflerlerse de başlıca iki husûsun üzerine ehemmiyetle ve tekrarla durulduğunu görmekteyiz:

1- Secde edeceğimiz yerdeki toprak, çakıl vesairenin rahatsızlık vermemesi, alnımıza batmaması gibi mülâhazalarla düzenlenmesi, ellenmesi vs. Bundan ashâb sual ettiği gibi, sual sorulmadan da Efendimiz temas etmiştir. Bundan kaçınmak gerekir, mutlaka mecbur kalınsa, bir kere ile yetinilmelidir.

En doğrusu, musalli, daha namaza durmadan gerekli düzeltmeleri yapmalı, namaz sırasında secde mahallini düzeltme ihtiyacı duymamalıdır.

Hadislerde umumiyetle çakıl ve topraktan söz edilmesi, Resûlullah devrinde mescidin (çakıllı) toprakla kaplı olmasındandır. Âlimler, yerden alna yapışacak kum, çerçöp,

toz vs. her şeyin aynı hükme dahil olduğunu belirtirler. Nevevî, namazda çakıla dokunmanın kerahetinde ulemânın ittifak ettiğini söylemişse de, Hattâbî, İmâm Mâlik'in bunda bir beis görmediğini ve hatta bizzat yaptığını kaydetmiştir. İbnu Hacer bu husustaki haberin İmam Mâlik'e ulaşmamış olabileceğini not eder.

Zâhirîlerden bazıları bu meselede ifrât ederek, nehiy beyan eden hadisin (2713) zâhirini esas alıp, çakıla birden fazla değmenin haram olduğunu söylemişlerdir.

İbnu Hacer der ki: "Görünen o ki, buradaki kerâhetin sebebi namazda huşûnun korunma emridir, ya da namazda amel-i kesirden kaçınma emridir." Bununla beraber Ebû Zerr hadisi (2714 numaralı hadis), buradaki sebebin musalli ile ona karşıdan gelmekte olan rahmet arasına bir engel koymamak olduğunu ifade eder. İbnu Ebî Şeybe'nin rivâyeti, bir başka sebebi nazarlara arzetmektedir: "(Efendimiz buyurdular ki): "Secde ettiğin zaman çakıllara dokunma, zira her bir çakıl, üzerine secde edilmesini sever."

Âlimler secde edilen yer kadar, secde eden alm da hükme dahil ederler. Kadı İyâz der ki: "Selef, namazda iken selâm vermezden önce alnın meshedilip (silinmesini) mekruh addetmiştir."

2- Namaz sırasında iltifat: Kaydettiğimiz hadislerde ısrarla üzerinde durulan ikinci husus iltifattır. Bu, bakışlarımızı, namazda bakılması meşrû olan yerlerin dışına kaydırmaktır. İltifat lügat olarak, "yüzünü sağa sola çevirmek" demektir.

Zâhirîler namazda iltifat için dahi, zaruretten gelmediği takdirde haram hükmünü vermişlerdir. Ancak ehl-i sünnet ulemâsı mekruhluğunda icma etmiş ve çoğunluk da tenzihi olduğuna meyletmiştir.

İltifat'm mekruh kılınma sebebi, huşûnun noksanlaşması veya bedenden bir kısmının kıbleye yönelmeyi terki'dir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), musallinin sağa sola bakmakla kaybettiği sevabı, bir şeytan ihtilâsı olarak tavsif etmiştir. İhtilâs, göz göre göre kapıp kaçmadır. Sözgelimi bir satıcının malını, gafletine getirip görmez tarafından kaçıran kimseye hırsız denir; ama satıcı gördüğü halde bir açıkgözün, malı alıp âniden fırlayıp gitmesi ihtilâs'tır ve bu kimseye hırsız değil, muhtelis denir. "İhtilâs"ı kapıpkaçırma diye tercüme ettik. Resûlullah, musalliyi şeytanın namazla ilgisi olmayan bir şeyle iltifat sûretiyle meşgul etmesini ihtilâs'a benzetmiş olmaktadır. Çünkü, musalli, Allah'ın huzurunda olduğunu bile bile sağa sola bakmış olmakla bu zarara maruz kalmıştır. Bu davranış şeytana izafe edilmiştir, çünkü onda Allah'a müteveccih olunduğu düşüncesine bir inkıta ve kopukluk ârız olmaktadır. Tîbî der ki: "Namazdaki iltifat, ihtilâs olarak isimlendirilmiştir, bundan maksad bu davranışın çirkinliğini, muhtelis örneğiyle tasvir etmektir. Zira Rabb Teâlâ, musalliye rahmetiyle gelirken, şeytan onu gözetlemekte ve onun bazı kaçırmalarını dört gözle beklemektedir. Musalli, sağa sola bakındı mı şeytan fırsatı ganimet bilmekte ve o hali yağmalamaktadır."

Bazı âlimler 2690 numaradaki Hz. Âişe hadisinde belirtildiği üzere, namazda dikkat çekici şekiller ihtiva eden elbise sebebiyle, huzur bozulmuşsa -alemli elbise omuzda bile olsa- buna ihtilâs'a yakın bir amel telakki etmiştir. Nitekim Resûlullah mezkûr hadiste, "beni namaz dışı şeyle meşgul ediyor" diyerek öfkeyle alemli elbiseyi çıkarıp atmıştır.

2717 numaralı hadiste namaz kılanın gözlerini semâya kaldırması yasaklanmaktadır. Bunun kerâhetinde icma edilmiştir. Namaz dışında, duâ ederken kaldırmada ihtilaf edilmiştir. Şureyh ve bazıları duâda da mekruh addetmiş ise de, ekseriyet: "Nasıl ki Ka'be namaz kıblesidir, öyle de semâ dahi dua kıblesidir" diyerek bunu câiz görmüşlerdir.

Kadı İyâz: "Namazda gözü semâya kaldırmada bir nevî kıbleden yüz çevirme,

namaz hey'etinden uzaklaşma vardır" demiştir. İbnu Hazm yasaklamadaki şiddetten hareketle namazda semâya bakmanın namazı iptal edeceğine hükmetmiştir. Ehl-i sünnet uleması buna katılmaz.

İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivâyeti, hidâyette müslümanlarm namazda iken sağa sola baktıklarını, bu âyetin nâzil olması üzerine vazgeçtiklerini belirtir: "Mü'minler namazlarında sağa sola bakarlardı.

Bu hal, "Mü' minler saadete ermişlerdir, onlar namazda huşû içindedirler.." (Mü'minûn 1-2) âyeti nâzil oluncaya kadar devam etti. Bunun üzerine namaza başlayınca önlerine baktılar. Artık, herkes gözlerinin secde mahallinden dışarı kaymamasına dikkat ediyordu."

2718 numaralı hadiste iltifat, "helâk olmak" diye tasvir edilmiştir. Helâk olmayı bazı âlimler üçe ayırmıştır.

1- Yanındaki bir şeyi kaybetmek. Artık o başkasının yanında olduğu halde, sahibi için helâk olmuştur.

2- Bir şeyin istihâleye uğrayarak yani bir başka şeye dönüşerek helâk olması.

3- Bir canlının ölmesi, onun helâkıdır.

Şu halde Resûlullah namazda sağa sola bakmayı (iltifatı) helâk olarak tavsif etmektedir. Çünkü bu, şeytana uymaktır, dolayısıyla, zarara (helâke) sebebtir. İltifatla namaz kemal mertebesinden istihâleye uğrayarak Hz. Âişe hadisinde (2716) ifade edilen ihtilâs'a dönüşür.

Nafilede iltifata göz yumulması, nafilelerin kolaylık esasına dayanmasındandır. Nitekim ayakta kılmaya kâdir olan kimsenin dahi oturarak kılmasına müsaade edilmiştir, bunun gibi nafilede iltifata da cevaz verilmiş olmaktadır. Halbuki, farzda her ikisi de yasaktır. [638]

(J,| jAj ^L^2j ^ ^ ıj ^y^]\j Ojj[: JIS «Uİ- aJJİ ÂjJiJ-l ^ jj-Çj "^"

. jj \ A^-y>-l •]t^* , -/ s ^ JsUl ^—■L^jll ^üıjl OIS^

8. (2719)- Sehl İbnu'l-Hanzaliyye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Sabah namazı için ikâmet okundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başladı. Namazda Şi'b istikametine bakıyordu. Geceden Şib'a korunması için bir atlı göndermişti. " [639]

AÇIKLAMA:

Şî'b: Dağ yolu, geçit mânasına gelir. Hadis namazda iltifata cevaz verir. Bazı rivâyetlerde Resûlullah'ın namazda başını geri bükmeden sağa sola çevirdiği ifade edilmiştir. Buhârî'nin bir rivâyetinde ise başını hiç çevirmeksizin gözlerinin ucuyla sağa sola baktığı ifade edilir. Bunlara dayanarak bir kısım âlimler, başı bükmedikçe namazda sağa sola bakmanın zarar vermeyeceğine hükmetmiştir. Atâ, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ashâbı, Evzâî, Ehl-i Küfe hep bu görüştedirler.

Hâzimî, söz konusu Şî'b'in kıble istikâmetinde bulunmasının muhtemel olduğunu belirterek, Resûlullah'ın oraya başını çevirmeden bakmış olacağını tebârüz ettirir.

Bazı âlimler, bu hadiste ifade edilen iltifat ruhsatının az yukarıda kaydettiğimiz Mü'minûn sûresinin ilk âyetlerinde ifade edilen huşû emri ile neshedilmiş olduğunu söylerler. 16401

Ût ÜJj dIü : JIS jij jjiLs \J\? ^İp Sjs İ3îj Jû? :JJ İÜS c jü jij

9. (2720)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mescid-i Kubâ'ya namaz kılmaya gitti. Ensar (radıyallahu anhüm) gelip, namaz kılarken kendisine selam verdiler. Ben Bilâl'e sordum:

"Namaz kılarken onların selamına nasıl mukabele ettiğini gördün?" Bana bizzat göstererek:

"Şöyle!"dedi ve avucunu açıp iç kısmını aşağıya, sırtını yukarıya getirdi." 16411

AÇIKLAMA:

1- Kubâ, Mescid-i Nebevî'ye iki-üç mil mesafede bir köyün adıdır. Günümüzde Medine ile arası kapanmış ve tamamen Medine'nin bir mahallesi haline gelmiş durumdadır.

2- Azîmâbadî, Avnu'l-Ma'bud'da, namaz esnasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kendisine verilen selama yaptığı mukabele ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Bil ki, bu hadiste selama mukabele olarak avucun tamamıyla işaret verilmesi mevzubahistir, Câbir (radıyallâhu anh)'in hadisinde el ile, İbnu Ömer'in Siiheyb'den yaptığı rivâyette parmak ile selama mukabele ettiği mevzubahistir. Beyhakî'de gelen İbnu Mes'ud hadisinde: "Başı ile ima etti" denir. Yine Beyhakî'nin bir başka rivâyetinde de: "Başıyla mukabele etti" denir.

Bu farklı rivâyetlerin arası şöyle cem edilir: "Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz bir seferinde şöyle, bir seferinde böyle yapmıştır. Dolayısıyla hepsi de câizdir. Allâhu a'lem." 16421

. aj >-\ Jl^JU il : # aUİ J® 'jij -10

10. (2721)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Teşbih erkeklere, el çırpma kadınlara mahsustur." 16431

AÇIKLAMA:

1-Teşbihten maksad sübhânallah demektir. Tasfik de elleri birbirine vurmaktır. Arapçada alkış da tastık kelimesiyle ifade edilir. Ancak burada tasfik'i "alkış"la tercüme etmek uygun olmaz. Zira hadisteki tasfik, uyarı maksadıyla başvurulan ellerle ses çıkarma davranışıdır ki elleri birbirine vurarak yapılır. Dilimizde buna el

çırpma deriz. Tasfîk bazı rivâyetlerde tasfîh imlasıyla gelmiştir. Umumiyetle aynı ma'nâda oldukları kabul edilmiştir. Şer'î ıstılah olarak namaz kılan kimsenin meşrû olan bir uyarıda bulunmak için başvurduğu çaredir. Sözgelimi musalli, imamına yanıldığını haber vermek istese, erkekse sübhânallah der, kadınsa el çırpar. Keza yine musalli namaz dışında birisine bir mesaj vermek, mesela bir tehlikeyi haber vermek durumunda olsa, ayni şeyi yapar.

2- Hadis, namaz esnasında musallinin herhangi bir uyarıda bulunmak zorunda kalması halinde başvurması gereken çareyi göstermektedir. Buna göre erkek musalli sübhânallah diyecektir, kadın musalliye de sağ elinin içini sol elinin sırtına vuracaktır. Oyun ve eğlencede yapıldığı üzere avuçların içlerini birbirine vurmak caiz görülmemiştir. Böyle yapıldığı takdirde namazın bozulacağına hiikmedilmiştir. Kadınların teşbihten men edilmesi, namazda mutlak sûrette seslerini kısmakla emredilmiş oldukları içindir. Çünkü sesleri avrettir, fitneden korkulur. Erkekler de el çırpmadan men edilmiştir. Çünkü bu, kadınların işidir. İmam Mâlik ve bazıları: "El çırpma kadınlara mahsustur" ibâresi için, "Bu namaz haricinde kadınların işidir" demektir ve kötülemek maksadıyla beyan buyrulmuştur, binaenaleyh namazda el

çırpmak ne erkeğe ne kadına uygun olmaz" demiş ise de bu hususta vârid olan daha sarih rivâyet gösterilerek bu görüş reddedilmiştir. Kurtubî: "Namazda el çırpmanın kadınlar hakkındaki meşruiyyeti hem rivâyeten hem de aklen sahihtir" diye hükmeder. 16441

.] (_£‘CLjiji # aJJİ J; JIS aUİ jy aüI-Up ^ 1

11. (2722)- Abdullah İbnu'ş-Şıhhîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kıldım. Namazda onu öksürerek boğazını temizleyip (yere attığını ve) sol ayağıyla sürttüğünü gördüm." 16451

4İjt_u Jjli Üjli (Jİ -Upj .12.

12. (2723)- Ebû Dâvud'un rivâyetinde şöyle gelmiştir: "...Sol ayağının altına tükürdü, ayakkabısıyla sürttü." 16461

İSİ :» jIcJ I

İ 2 jÇ JJj-j <3 (Jjj[\lyİ2j 3 I ^ 3 .13.

13. (2724)- Ebû Dâvud'un Ebû Nadra'dan kaydettiği bir rivâyette: "Elbisesine tükürdü, kıvrımları arasında ovaladı" denmiştir. 16471

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Mescide tükürmek günahtır, kefareti de tükrüğün

kapatılmasıdır" buyurmuş ve mabedlere tükürmeyi yasaklamıştır. İbnu Hacer, bu yasağa muhatap olmak için mescidin içinde olmanın şart olmadığını, dışardaki kişiye de yasağın şâmil olduğunu belirtir. "Çünkü der, "mescid", yasaklanan tükürme fiilinin zarfıdır, öyleyse hariçte olan birisi mescide tükürecek olsa yasak ona da şâmil olur."

Bu günahı işleyene, kefaret olarak onu "örtmek" veya "ortadan kaldırmak" suretiyle bertaraf etmesi gerekir.

2- Mescide tükürme meselesini sadece yukarıda kaydedilen hadislerin zâhirine bakarak değerlendirmek eksik veya fazla bir kanaate götürebilir. Her şeyden önce, hadislerin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m şartlarında değerlendirilmesi gerekir.

a) Herşeyden önce o devirde mescidler çakıl ve toprakla kaplı idi. Hasır, hah, kilim gibi sergi mevcut değildi; beton, taş döşeme gibi bir kaplama da yoktur.

b) Tükürme ruhsatı bir kısım hadislerde "defnetme" şartıyla verilmiştir. Defnetme emrini yorumlayan İbnu Ebî Cemre der ki: "Resûlullah "tükürmenin kefareti tükrüğün örtülmesidir" demiyor. Çünkü örtmenin zararları devam eder. Çünkü, bir başkasının, üzerine oturarak rahatsız olmayacağından emin olunamaz. Ama defnetmek öyle değildir. Çünkü, defin deyince yerin altına derinlere gömmek anlaşılır."

c) Gömmenin mahiyeti nedir? Bunu âlimler farklı anlarlar. Cumhura göre: "Tükrüğün mescidin toprağına veya kum, çakıl gibi örtüsünün derinliklerine gömmektir, bu yapılamıyorsa dışarı çıkarmaktır. Şâyet mescidlerin

zemini toprak değil de hasır vs. ise, mala hürmeten tükürmek caiz değildir." Şu halde, gömme kaydını bilhassa günümüzün mescid şartlarında değerlendirecek olursak, hadislerde gelen cevazın zamanımızda kalkmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu kadar kesin hükmetmede Müslim'de gelen şu hadis de bize yardımcı olmuştur: "Ümmetimin kötü amelleri arasında defnedilmeden mescide bırakılmış tükrüğü de gördüm."

d) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), devrinin şartlarında tükürmeyi caiz kılan gerekleri belirtirken, tükriikle ilgili

mühim bir hükmü de dile getirmiş olmaktadır: İnsan tükrüğü esas itibariyle temizdir. Onun bir şeye, mesela elbiseye bulaşması, ibâdete mâni olacak kirlenme hâsıl etmez. Nitekim 2724 numaralı hadiste, elbise kıvrımlarına tükürme hâdisesi bu hususu tesbit eder.

e) Hadislerde tükürme zorunda kalacak kimseye "defnetme" şartıyla yere, sürterek yoketme kaydıyla sol ayağın altına ve hatta elbise kıvrımına tükürme ruhsatlarını sayarken, mendilden söz edilmemesi, o devirde mendil taşıma âdetinin olmadığını gösterir. Aksi takdirde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetine kolay olanı tavsiye ederdi.

f) Şunu da belirtelim: Âlimler, mezkûr hadislerle mescidde tükürme fiilinin yasak olmadığının ifade edildiğini belirtirler. Yasaklanan husus, başkasını rahatsız edecek şekilde tükürmektir, açıkta bırakmaktır. Öyle ise hastalar, tükürme ihtiyacı içinde olanlar, başkasına eza vermeyecek şekilde -söz gelimi mendiline, beraberinde taşıyacağı hokkasına-tükürebilir, bu memnu değildir.

Bazı âlimler, "tükürme cevazını" özür sahiplerine tükürmek için dışarı çıkamıyacaklara; "yasaklamayı"da özrü olmayanlara hamletmişlerdir. Bu nokta-i nazardan bakınca elbise kıvrımına, sol ayağın altına tükürme örneklerinin, -gömme imkânı tanımayan mescidlerde bulunan mendilsiz özür sahiplerine- başkalarına asgarî derecede rahatsız edecek tükürme tarzlarına irşadlar teşkil ettiklerini görürüz. r<548]

aJÎp cu*üJl (3 aüI (JO" 4 kül ÂJ-jLp .14.

A^î ,]âİ 3JI J ûir^ül Sî JI

. £

, l l l

14. (2725)- Hz. Âişe, (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bir gün dışardan geldim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) odada namaz kılıyordu, kapı da üzerine kapalı idi. Açmasını istedim, ilerleyip bana açtı. Sonra gerisin geriye namazgâhına döndü."

Hz. Âişe kapının kıble cihetinde olduğunu belirtti." [649]

AÇIKLAMA:

1- Burada, nafile namazı kılmakta olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazdan çıkmadan Hz. Âişe'ye kapı açması söz konusudur. Hemen belirtelim ki, Nesâî'nin rivâyetinden bu namazın nafile namaz olduğu tasrîh edilmiştir.

2- Ulemâ, bu hadis üzerine farklı yorumlarda bulunmuştur:

* Kapı kıble cihetinde ise, namaz sırasında, gelip geçene karşı siitre olması için kapatılması efdaldir.

* İbnu Raslân, kapıyı açmak üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir veya iki adımlık veya fasılalı olarak daha fazla adımlık bir yürüyüşle kapıyı açmış olacağını, aksi takdirde amel-i kesir olup namazı bozacağını söylemiştir. Şevkânî, bu kayıtlamaların mezhep görüşüne binâen yapıldığını (rivâyette kayıtlara götürecek hiç bir delil olmaması sebebiyle) iddianın fâsid olduğunu söyler.

* Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ), kapının kıble cihetinde olduğunu söylemek ve Hz. Peygamber'in kapıyı açmak için gelince yönünü hiç değiştirmediğini, keza arka arka giderek namazgâhına döndüğünü belirtmek sûretiyle yönünü kıble cihetinden çevirmediğini ifâde etmiş olmaktadır. Bu tasvirleri, bazı âlimler, bu hareketlerin amel-i kesir olacak

şekilde peş peşe olmadığı, dolayısıyla namazın bozulmasına müncer olmadığı şeklinde değerlendirirler. Ancak Aliyyu'l-Kârî: "Atılan adım iki bile olsa, kapıyı açıp dönme buna inzimâm edince yine de namazı bozan amel-i kesir mevzubahis olur ve müşkilat devam eder" der ve "En doğrusu, bu hareketlerin peş peşe olmadığını söylemektir" diye hükme bağlar.

İbnu Melek daha değişik bir görüş ileri sürerek: "Resûlullah'm kapıya gelişi, kapıyı açışı, sonra namazgâhına dönüşü, amel-i kesir peşpeşe olunca namazı bozmayacağına delildir' der. Ancak Aliyyu'l-Kârî, Hanefî mezhebince bu görüşe itimad edilmeyeceğini belirtir. Zira, mezhebimizce amel-i kesir yani aynı rekât içerisinde yapılan üç hareket namazı bozar. İbnu Melek'in hükmü hadisin zâhirine uygundur. Bu sebeple, bazı âlimler mutlak olarak reddetmeyip: "Nafilelerde hîn-i hâcette yapılan amel-i kesir, namazı bozmaz" diye kayıtlayarak kabûlünü uygun bulmuşlardır. 16501

15. (2726)- Ebû Hüreyre (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam): "Namazda iki siyahı yani yılan ve akrebi öldürün" buyurdu. " 16511

AÇIKLAMA:

1- Yılan ve akrebe iki siyah denmesi, tağlib tarîkiyledir. Aslında sadece yılana siyah (esved) denmektedir.

2- Hattâbî der ki: "Burada az amelin (amel-i yesîr) namazda caiz olduğuna ve bir fiilin aynı hal içerisinde peş peşe iki kere yapılması, namazı bozmayacağına delildir. Zira yılan bir veya iki darbe ile öldürülebilir. Ancak amel peş peşe olur ve amel-i kesir hududuna girerse (üçlerse) o zaman namaz bozulur. Ancak yılanı öldürme emri bir veya iki vuruşla kayıtlı değildir, mutlaktır."

3- Hadiste geçen yılana, öldürülmesi mubah olan bütün zararlılar dahildir: Eşek arıları, çiyanlar vs. gibi. Yılan ve akrebin namazda öldürülmesini, İbrahim Nehâî hâriç bütün ulemâ tecviz etmiştir. 16521

iJLsl lj ıjuI® ^ (JLHj U Lo£_ İ~I~ (_£İ)[^ . 16 .

16. (2727)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizim Eflah adındaki kölemizin, secde sırasında (ağzıyla) üfürdüğünü görmüştü: "Ey Eflâh, yüzünü toprakla!" dedi. [653]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kölesini, secdeye giderken secde edeceği yerdeki toztoprağı-almna bulaşmasın diye- üfıirürken görmüş ve böyle yapmaması için müdâhalede bulunmuştur. "Yüzünü toprakla!" emri ile, "Alnını yere değdir, yer üzerine normal şekilde koy, üflemek sûretiyle onu alnını koyacağın yerden uzaklaştırma" demek istemiştir. Zira bu, tevâzuya daha muvafıktır. Zira âzâların en efdali olan alna toprağın yapışması tevâzuun nihâî derecesidir.

2- Üflemeyi, İbnu Abbâs kelam addederek namazda mekruh olduğuna hükmetmiştir. Ancak, çoğunlukla âlimler: "Kelam, mahreçlere dayanan harflerden teşekkül eder. Üflemede harf yoktur" diyerek bu görüşe katılmamışlardır. Bunu ifade eden rivâyetlerin zayıflığına da dikkat çekilmiştir. Her hâl u kârda, namazda üflemek mekruh olsa da namazı bozmaz, çünkü Resûlullah, Eflah'a namazını iade etmesini emretmiştir. İbnu Hacer, "Yüzünü toprakla!" sözünden, toprak üzerine secde etmenin müstehab olduğu hükmünün çıkarıldığını belirtir." 16541

,]oli (J J-UDI jp İî aUİ J:Ju <up a»I .17.

AjJj >—Oİ 4_w^Jl (JŞ <UP >> !<<.(_£-L«jdlj ijli ^;l j>-\

^1p «JU! l _g j v 7* I Oİj« aJ^S.aap cALtat cdJJoS"" jPj

. <Uİ $.L>- jJLs colİ JajtJU ^La2İl L-Jf-lZS OÜ c4_v^Jl (3 4AP
Ij^-Ü caJjoÛ C-olSj t*pJl

17. (2728)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda sedl'i,
(sarınmayı) ve erkeğin ağzını örtmesini yasakladı." 16551

AÇIKLAMA:

1- Hadiste yasaklanan sedl, vücûdun kollar da içeride
kalacak şekilde giysi ile sarılması; kıyâm, rükû ve sücûdda
da böyle kalınmasıdır. Bunu yahudiler yaptığı için
müslümanlara yasaklanmıştır.

Bazı âlimler sedl'i izarın ortasını başa koyup iki ucunu -
omuzlara koymadan ve önde bağlamadan- sarkıtmak diye
tarif etmiştir. Hattâbî "Sedl'i" "Yere değecek kadar elbisenin
salınmasıdır" diye tarif eder. Bu ma'nâda sedl'e namazda
cevaz verilmiş, namaz dışında verilmemiştir. Çünkü
namazda sâbit olduğu halde namaz dışında dolaşır; elbiseyi
yeri değdirerek dolaşmak, kibir alâmetidir. Sevrî namazda,
Şâfiî ise hem namazda hem namaz dışında bunu mekruh
addetmiştir. Irakî, sedl'i "saçın sarkıtılması" diye tarif
etmiştir. Başka tarifler de yapılmıştır.

Şevkânî, sedl'i bütün bu ma'nâlarda anlayıp hadisi o
ma'nâlarm hepsine hamletmenin câiz olacağını belirtir ve
"müşterek"i, bütün ma'nâlarına hamletmek kavi bir
görüştür" der.

Ağzın örtülmesine gelince, Hattâbî der ki: "Arapların,
sarıklarıyla ağızlarını sarma âdetleri vardı. Resûlullah
(aleyhissalâtu vesselâm) bunu namazda yasakladı.

Efendimiz, musalliye esneme ârız olduğu takdirde ağzını kapamaya cevaz vermiş, onun dışında kapamayı yasaklamıştır." 16561

NAMAZIN YEDİNCİ ŞARTI: KIBLE

lTîlüJl Ğîj cjill JA # &\ j6lT[:cuSli L$1 p Sl 2LîjIp .1.

. J As>-y>-\ .JoJJjli 1 yy. ûl iljl cojLd-l

1. (2729)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), geceleyin ben önünde, kıbleyle arasında bir cenaze gibi uzanmış yatarken, namaz kılardı. Vitir kılacağı zaman bana da haber verirdi, ben de vitir kılardım." 16571

JLiÂlj İÂSOl A LS I4AP itti ^5-^) Alp -2

AİlSJl ĞÎj j^î # iuîj JuJ Slj cyoJJlj yİb jJJ :cJlli

2. (2730)- Salîheyn'in diğer bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin yanında namazı bozan şeylerden söz açılmıştı. Bu meyanda köpek, eşek ve kadının da zikri geçti. Âişe (radıyallahu anhâ):

"Bizi yine eşeklere ve köpeklere benzettiniz. Vallahi, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kıblesiyle arasında yatakta yatar olduğum halde namaz kılarken gördüm. Benim için ihtiyaç hâsıl olunca oturup onu rahatsız etmek istemezdim, (yatağın) ayak tarafından sıyrılıp çıkardım." 16581

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, değişik vecihlerden gelmiştir. Bazı rivâyetlerde burada gözükmeyen ziyadeler mevcuttur.

2- 2729 numarada Hz. Âişe Resûlullah'ın kıble cihetinde nasıl yattığını tasvir ediyor: Baş tarafı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sağ tarafında, ayakları da sol tarafında olacak şekilde uzanmıştır. Çünkü cenaze namazı esnasında ölü, imama nazaran öyle konur.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kıldığı namaz teheccüd namazıdır, nafiledir. Bu sebeple uyumakta olan Hz. Âişe'yi namaza çağırmamaktadır. Ama sıra vitre gelince onu da çağırmaktadır. Bu hadisde, vitir namazının vacib olmasına delil bulunmuştur.

4- Vitir namazının gecenin sonuna bırakılmasının müstehab olduğu anlaşılıyor. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) en sonda onu kılmakta ve henüz kılmamış olan Hz. Âişe'yi de kaldırmaktadır. Ancak âlimler bu te'hiıi bir kayda bağlarlar: Gecenin sonunda uyanabilecekse veya bir başkası tarafından uyandırılacağmdan emin ise... Aksi takdirde te'hiri câiz olmaz. Bu sebeple Hanefiler, yatsının peşinden kılmayı tercih ederler.

5- Uyuyan kimseyi namaz için uyandırmak müstehabtır.

6- İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'dan uyuyan ve konuşan kimseye karşı namaz kılınmayacağım dair bir rivâyet varsa da, bu hadis kılınacağını göstermektedir. Sadedinde olduğumuz hadis sıhhatçe üstün olduğu için hükümde cevaz esas alınmıştır.

7- Hadisin bazı vecihlerinde, Hz. Peygamber'in secde sırasında Hz. Âişe'ye dürttüğü, Âişe'nin de ayaklarının topladığı belirtilir. Bu ifadeyi değerlendiren Hanefiler, hadisten kadına değmenin abdesti bozmayacağına delil

çıkarmışlardır; Ancak Şâfıî'ler, Hz Âişe'nin bedeni ile Resûlullah'ın eli arasında bir hâil olma ihtimalini belirterek buna itiraz ederler.

8- Hadis , yatak üzerinde namaz kılınabileceğini ifade etmektedir. 16591

iS 1 - lyt j*o6 i

ı_»iy.İAjP jlijLŞ- Oç.lj>-6j cot L«j jl*J-l L5)öo • t

.]DJ> Jlâ Uİ Û^aJl lxU-03

d? -3

cJjjj Jjls lS İw 2 j # 4İ1İ

3. (2731)- Ebû Dâvııd'da İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan gelen diğer bir rivâyette şöyle denmiştir: "Ben ve Abdulmuttaliboğullarından bir oğlan (veya köle) bir eşeğin üzerinde beraber geldik. Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) bıı sırada namaz kılıyordu. Eşeğe aldırma(yıp namaza devam et)ti. Derken yine Abdulmuttaliboğullarından iki kız çocuğu gelip safın arasına dâhil oldu, buna da aldırmadı." 16601

aJU yş- ^1 li| '■ jli İ4- 4üI 01 [’aJ (_£^p-l ı3j -4

öo^aJl *İ 2 jİj« :<j;_yAl 3 } ■] âİİİ 44i OtH jjfr*

. »O-Ji^Jlj ^İ2 jÜ-I

4. (2732)- Diğer bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz sütresiz olarak namaz kılarsa (önünden geçtiği takdirde) şunlar namazını bozar: Eşek, domuz, yahudi, mecûsi, kadın...

Namazın bozulmaması için onun önünden, bunların bir taş atımlık uzaktan geçmesi kifâyet eder." 16611 Bir diğer rivâyette şöyle denmişti: "Namazı, (önden geçen) hayızlı kadın ve köpek bozar." 16621

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda namaz kılanın önünden bazı nesnelerin geçmesi halinde namazın bozulup bozulmayacağı meselesine temas edilmektedir. Bu hususta rivâyet çoktur. Bir kısmı, burada yer almayan başka teferruâtlara da şâmildir. Mesela:

Bir rivâyette namazı bozanlar arasında "siyah köpek" bir başka rivâyette "hayızlı kadın" zikredilir.

2- Hadislerin ihtilafına bağlı olarak ulema da bu meselede ihtilaf eder: Bazıları bu sayılan şeylerin mıısallinin önünden geçmesi namazı bozar derken, bazıları bozmaz demiştir.

* Ahmed İbnu Hanbel: "Siyah köpek bozar. Ancak kadın ve eşeğin bozması hususunda içimde bir şüphe var" der.

* İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfıî (rahimehiimullah) ve Cumhûr: "Bu sayılanlardan veya başka şeylerden hiçbirinin geçmesiyle namaz bozulmaz" demiştir. Bunlar, bozulacağını ifade eden hadisleri: "Buradaki bozulmadan murad "noksanlık"tır, zira bunlar önden geçmekle mıısallinin kalbini meşgul eder" diye te'vil ederler, hakiki bozulmanın kastedilmediğini söylerler.

3- Taş atımlık tâbirini, âlimler üç zir'alık mesafe olarak yorumlarlar. Yani namaz kılan kimsenin üç zir'a uzağından bu sayılanlar geçecek olsa namaza bir eksiklik getirmeyecektir, bu miktar mesafe sütre yerine geçebilecektir. 16631

İ-j- ^~dI ^4^I-İJj OJ «çolâ (Jş İ-fc ^gJI 6j!j[;JIS Lkili ^0*JI iji

. ijli yj l AjJj ,jyj

5. (2733)- el-Fadl İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi köyümüzde ziyaret etti. O sırada bizim bir küçük köpekle bir dişi eşeğimiz vardı. Bu ikisi önünde bulundukları halde ikindi namazı kıldı. Hayvanları ne azarladı ne de geriye kovaladı." 16641

l£| 5 4l[:<up aJJİ oJj>- ^ 4İaI J&*j. ^ 4taj <_jl çjş ^ j4"-6.

. ^îL^vjJlj .SjI. 2 ^;l ^-y>-\ .JoJJlO A^jtSOl ijyjj <U_u (^pJj c4jİOc£ û4 f ■> g f*

6 . (2734)- Kesîr İbnu Kesîr İbn-i Ebî Vedâ'a, an bazı ehlihi an ceddihi (radıyallâhu anh) anlatmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Beni Sehm kapısını takip eden yerde, önünden halk gelip geçerken namaz kılar görmüştür. Bu sırada Resûlullah'la Ka'be arasında bir sütre de mevcut değildir. " [665]

AÇIKLAMA:

1- Rivâyetin İbnu Mâce ve Nesâî'deki vecihlerinde sözkonusu namazın, tavafı takip eden iki rek'atlik tavaf namazı olduğu belirtilir.

2- Sadedinde olduğumuz hadise dayanarak bazı fakihler, Mekke'de kılınacak namazlar için "sütreye hacet yok" hükmünü çıkarmışlardır. Ancak, Ebû Dâvud'un da dikkat çektiği üzere hadis, zayıftır. Sütrenin Mekke' de de gerekli olduğunu ifade eden daha kuvvetli hadisler karşısında, başta Buhârî olmak üzere ulemâ büyük çoğunluğu ile bu rivâyetle ameli uygun görmemişlerdir. Sütrenin meşruiyyeti ve namaz kılanın önünden geçmeyi yasaklama hususunda Mekke ile başka yerler arasında fark yoktur. Ancak bazı

fakihler, sadedinde olduğumuz hadisteki cevâzın zaruret sebebiyle sâdece tavaf edenlere mahsus olduğunu söylemiştir. İbnu Hacer, tavaf mahalline has olarak tecviz edilmiş olan bu durumu, bir kısım Hanbelî âlimlerinin Mekke'nin tamamına teşmil ettiklerini belirtir. 16661

ja LcB L» a j : İ-f- AliI :(Jli kül ^ m

7. (2735)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazı hiçbir (hârici) şey bozamaz. İmkanınız nisbetinde defetmeye çalışın. Çünkü (bozmak isteyen) şeytandır. " [667]

JJ>-1 cÂİlaJl 4* 3_4 01 üj 1

. 8 .

8. (2736)- Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Kim, kıblesi ile kendi arasına bir başkasının girmemesine muktedir olursa, bunu sağlasın." 16681

ajJ j i jyj jl 4 01 A>-l Stjli c^UJl ^y> oJjcüJ Ji (44-1 ^İ 4 li) 3 ^[- 9 .

.] jUaJLi LcB AİJlİlli jB tüiJÇjli

9. (2737)- Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, halka karşı sütre olacak bir şeyin gerisinde namaz kılarken, biri önünden geçmeye kalkarsa ona mâni olsun, (beriki haddini bilmeyip) ısrar ederse onunla mücâdele etsin. Zira o, (bu haliyle) şeytandır." [669]

AÇIKLAMA:

1-Yukarıdaki üç rivâyet, namaz kılan kimseye, namaz kılarken önünden geçmeye kalkan şahsa mâni olma yetkisi

tanımaktadır.Normal olarak, namaz kılan kimsenin başka bir şeyle meşguliyeti namazı bozan bir fiildir. Ancak şârî, namaz esnasında önünden geçmek isteyen kimseye müdahale hakkı tanımış bunu "namazı bozan fiiller"den istisnâ kılmıştır. 2737 numarada özetle kaydedilen Buhârî rivâyetini, aslından esbâb-ı vürûduyla takip edersek mevzu daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Ebû Sâlih es-Semmân anlatıyor: "Ebû Saîdi'l-Hudrî'yi bir cuma günü halka karşı bir sütrenin gerisinde namaz kılarken gördüm. Benî Ebû Mu'ayt'a mensup bir genç, önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onu göğsünden iterek

mâni oldu. Genç, etrafına bakındı, onun önünden başka geçebilecek bir yer göremedi. Oradan geçmek için tekrar geri döndü. Ebû Saîd genci daha da şiddetli bir şekilde itti. Genç, Ebû Saîd'e kızdı. Sonra (Medine valisi) Mervân'ın huzuruna girerek, Ebû Saîd'in yaptıklarını şikâyet etti. Ebû Saîd de ardından Mervân'm yanma girdi. Mervân:

"Ey Ebû Saîd! Kardeşinin oğluyla alıp veremediğin de ne?" dedi. Ebû Saîd şu cevabı verdi:

"Ben Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Sizden biri, halka karşı sütre olan bir şeyin gerisinde namaz kılarken, biri önünden geçmeye kalkarsa ona mâni olsun. (Beriki haddini bilmeyip) geçmek için ısrar ederse onunla mücâdele etsin. Zira o, (bu haliye) bir şeytandır."

Bir rivâyette: "Eğer ısrar ederse eliyle göğsünden tutup onu itsin" diyerek mücâdele şekli de belirtilir.

Şu hususu da bilmeliyiz: Namazda önünden geçmek isteyenle mücâdele meşrîı kılınmış ise de, ulemâ ittifakla: Geçene mâni olmak, onunla mücâdele etmek için yerinden ayrılıp yürümemesi ve müdâfaa sırasında amel-i kesîre yer

vermemesi gerektiği"ni söylemiştir. Zira, "namazda bu, önünden birisinin geçmesinden daha fenadır" derler.

Cumhur, ayrıca şöyle hükmetmede de ittifak etmiştir: "Her kim, namazda iken önünden geçene müdahale etmemişse, artık namazı iade etmesi gerekmez."

Nevevî: "Önden geçene mâni olmanın vâcib olduğunu söyleyen tek fakih bilmiyorum. Ashâbımız bunun mendup olduğunu tasrîh eder" der. Zâhirîler bunun vâcib olduğunu söylemiştir.

2- Hadisten İstin bat Edilen Faideler:

* İbnu Battâl der ki: "Bu hadis, dinde fitne çıkaran kimseye "şeytan" demenin caiz olduğunu gösterir. Hüküm, ma'nâlara göredir, isimlere göre değil, çünkü önden geçen kimsenin sırf geçmesi sebesiyle şeytana dönüşmesi muhâldir. Bu cevaz da, şeytan kelimesinin hakiki ma'nâda cinnîlere, mecâzî olarak da insanlara ıtlak olunmasına dayanır. Mamafih bu işe onu şeytanın sevketmesi sebebiyle de ma'nâ doğruluk kazanabilir. Nitekim başka bir rivâyette: "...zira onunla birlikte şeytan vardır" denmiştir.

* İbnu Ebî Cemre, "Zira o, (bu haliyle) şeytandır" cümlesinden şu ma'nâyı istinbat etmiştir: "Onunla mücadele etsin" sözünden murad tatlı bir müdâfaadır, hakiki bir mücâdele değildir. Zira şeytanla mücâdele, istiâze ve besmele ve benzeri zikirleri okumak sııretiyle ona karşı tesettürde bulunmakla olur. Zaten namazda, zaruret halinde az amele cevaz verilmiştir. Gerçek ma'nâda mücâdele yapacak olsa,namazı için önünden geçenin vereceğinden daha büyük zarar mevzubahis olur."

* İbnu Ebî Cemre bir başka soruyu cevaplar: "Önden geçenle yapılacak mücâdele, onun geçmesiyle musallinin namazına gelecek halel (zarar) sebebiyle midir, yoksa geçecek

kimseye bu fiilinden dolayı gelecek günahı defetmek için midir? Görünüşe göre, İkincisi içindir." Ancak başkaları "Birincisi içindir" demiştir. Bunlara göre, "Musallinin kendi namazına yönelmesi, kendisi için başkasından günahı defetmeye kalkmasından evlâdır."

* İbnu Mes'ııd'dan yapılan bir rivâyet şöyledir: "Musallinin önünden geçmek, onun namazının yarısını keser atar." Ebû Nu'aym da Hz. Ömer'den şunu rivâyet eder: "Musalli, önünden geçilmekle namazından ne kadar eksildiğini bilseydi, mutlaka kendini insanlara karşı sütre teşkil edecek bir şeyin gerisinde kılardı."Bu iki rivâyet, musallinin önünden geçene müdahalesinin, namazında meydana gelecek halel sebebiyle olduğunu ifade eder. Bu rivâyetler zâhirde mevkuf gözüküyorlarsa da hakikatte merfııdurlar. Zîra bunlar içtihadla söylenebilecek, tecrübeyle bilinebilecek meseleler değildir, ancak vahyen bilinebilir, öyle ise hükmen merfüdurlar. Şu halde musalli de namaza durduğu yeri iyi seçmekle mükelleftir. Herkesin geçeceği yere durması, ona sorumluluk getirecektir.

j (jG jy.1 (3 # :aJLüü AİU- Jjj s-j .10.

tltH öl 3* aJ ı— aJŞ ü! jlSİJ alİp İSli ,jG jlJ.1 ^

. ajk-Jl 1 jl

10. (2738)- Bişr İbnu Saîd (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, kendisini Zeyd İbnu Hâlid Ebû Cüheym'in yanma gönderip: "Musallinin önünden geçen hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ne işittiğini sordurmuştur. Ebû Cüheym (radıyallâhu anh) demiştir ki:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer musallinin önünden geçen kimse, bu geçişi sebebiyle kendisine gelen günahı bilseydi orada kırk... kalması onun için, musallinin önünden geçmesinden daha hayırlı

olurdu."Ebû'n-Nadr der ki:"Bilemiyorum! Efendimiz "kırk gün mü" dedi, kırk ay mı dedi, kırk sene mi dedi?" [670]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namaz kılanın önünden geçen kimsenin maruz kalacağı kayba dikkat çekmektedir. Önceki hadiste, önünden geçilen kimsenin maruz kalacağı kayba dikkat çekilmiştir.

2- Hadiste yasaklanan "ön"iin miktarı ihtilaflıdır.

* Bazısı: "Musallî ile secde edeceği yer arasıdır"demiştir.

* Bazısı: "Musallî ile üç zir'alık mesafe arasıdır" demiştir.

* Bazısı: "Bir taş atımlık mesafe..." demiştir.

3- Hadiste kırk rakamının, hususi bir adedi göstermekten ziyade, namaz kılanın önünden geçmemenin ehemmiyetini tesbit maksadıyla mübalağa için kullanıldığını belirten İbnu Hacer, bu değerlendirmesine İbnu Mâce'nin Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir rivâyeti gösterir: "...Yüz yıl yerinde kalması, attığı adımlardan birini atmaktan kendisi için daha hayırlı olurdu."

4- Hadisin zahiri, beyan edilen "vaîd"in musallînin önünden geçenle ilgili olduğunu; duran, oturan ve yatanla ilgili olmadığını ifade eder. Ancak, vaîd'in illeti musallînin maruz kalacağı teşviş ise, diğerleri de "geçen" ma'nâsmda olabilir.

5- Hadisin zahiri, nehyin her bir namaz kılanla ilgili olduğunu ifade eder. Yani kadın, erkek, miinferid, imam, me'mum hepsinin önünden geçmek yasaklanmıştır. Ancak bazı Mâlikîler bu yasağın miinferid ve imamla ilgili olduğunu söylemiştir. Onlara göre, önünden geçmek me' mum'a (imama uyana) zarar vermez. Çünkü imamın sütresi onun da

sütresidir ve imamı ona sütredir. Bu iddia tatminkâr bulunmamıştır. "Çünkü denmiştir, siıtre musallîden zorluğu kaldırmaya yöneliktir, önden geçenden değil; önden geçenin verdiği teşvişte imam, me'mum ve miinferid müsâvidir."

6- Bazı Mâliki âlimleri musallî ve önden geçeni günah işleyip işlememekte dört gruba ayrılırlar:

1) Önden geçen günaha girer, musallî girmez.

2) Musallî günaha girer, geçen girmez.

3) Her ikisi de günaha girer.

4) Her ikisi de günaha girmez.

* Birinci grup: Musalli yol dışında sütre gerisinde namaza durmuştur, geçen kimse için de geçme imkânları vardır. Bu durumda musallînin önünden geçen günahkâr olur, musallî olmaz.

* İkinci grup: İşlek yol üzerinde sütresiz veya siitreden uzak namaza durur, geçen de başka bir imkân bulamaz, önünden geçer. Bu durumda musallî günaha girer, geçen değil.

* Üçüncü grup: İkincide olduğu gibi, ancak geçen başka geçme imkanına sahiptir, ama önünden geçer, her ikisi de günahkâr olur.

* Dördüncü grup: Birinci gibidir, ancak geçen başka imkan bulamaz, ikisi de günahkâr olmaz. İbnu Hacer'e göre, hadisin zâhiri geçmeyi mutlak olarak yasakladığı için geçen yol bulamasa bile beklemekle mükelleftir, musallî selam verir, ondan sonra geçer. Ebû Saîd kıssası da bunu te'yid eder. 16711

Üılj t İ-t CîH 0^3 oojj[iVS jlyr ^ Jjjj .11.

Lkâ :jli .ojJl jî-â-Ut ;<JVli ^-*3 jV-^

. A>- jp-\

11. (2739)- Yezîd İbnu Nimrân (rahimehullah) anlatıyor: "Tebük'de yatalak bir adam gördüm. Dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken, ben eşeğin üzerinde olduğum halde önünden geçtim. Bana: "Allah'ım, izini kes!" diye bedduada bulundu. Artık ondan sonra eşek üzerinde (bile) yol alamadım.

"Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dedi:) "O bizim namazımızı kesti, Allah da onun izini kessin. " [672]

AÇIKLAMA:

1- Tebük, Suriye'de bir yer adıdır.

2- İzini kes, yürümesini kes demektir. "Allah izini kessin", Allah kötürüm etsin, yürüyemez hale gelsin demektir. Bu hadis, namaz kılanın önünden geçmenin nasıl ciddi bir hata olduğunu anlamada canlı bir örnektir. [6731

Oj ı i lL>- IjUySJ ; İ-j- Aİ1İ J \jyj jli[I (_j VS L>_gPP 4İ)1 ^v£>J ^Lp 0^3 -12.

* £

. y-y-\

12. (2740)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Uyuyanın gerisinde namaz kılmayın, konuşanın gerisinde de!" buyurdular." [674]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihtiva ettiği hükmün birinden sahih hadîslere muhalefet etmektedir. Zîra 2729 ve 2730 numaralarda kaydedilen Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) rivâyetinde, kıble cihetinde uyumakta olan Hz. Aişe'nin arka kısmında Aleyhissalâtu vesselâm efendimizin namaz kıldığı ifade edilmektedir.

Konuşanın arkasında namaz meselesine gelince: İmam Şâfıî, Ahmed İbnu Hanbel bunu mekruh addetmişlerdir. Zîra, konuşanların sözleri namaz kılan kimseyi meşgul eder, namazını fesada verir. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ)in cuma günleri dışında konuşan kimsenin arkasında namaz kılmadığı rivâyet edilmiştir. Hattâbî der ki: "Bu hadis, senedindeki zayıflık sebebiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sahih olamaz. " [675]

^ O O, J| / ^ ^ y I I / r O £ yâ ^

«.lal? ISİlS- 1 lij ; Tt Atıl JlS[:JUs <up aü! { j£-ş .13.

Ji öVâ tLyfiP 1° . ./a: 3Li Aşt Ji öVâ

tjJjJfiJV) ;ljJVİ Jvij ..İJi.İ ^Jİ y-y-\ "y [3> OjL lla-P Ly2P 4jk«

•]Jö^t $3 öjJVSj

13. (2741)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biriniz namaz kılınca yüzünün karşısına bir şey koysun. Bulamazsa bir değnek koysun. Beraberinde bir değnek de yoksa bir çizgi çizsin. Böyle yaparsa önünden geçen kendisine zarar vermez."

Ebû Dâvud der ki: "Alimlerden bazısı, çizginin uzunlamasına olacağını, bazısı da hilâl gibi enlemesine olacağını söylemiştir." 16761

AÇIKLAMA:

Bu hadis, musallînin siitre olarak kullanacağı şeyin muayyen bir şey olmadığını; şartlara, imkana göre her şeyin bu maksadla dikilebileceğini ifade eder.

Sütre olarak kullanılacak değnek hakkında ifade mutlaktır, ince veya kalın olması diye bir tefrik yapılmamıştır. Nitekim bir başka hadiste "Bir okla da olsa namazda sütre kullanın" ve "Sütre olarak, semerin arka kaşı boyunda birşey kifayet eder, saç kadar ince de olsa..." buyrulmuş, siitrenin ince veya kaim olması diye bir ayırıma yer verilmemiştir. 16771

4jJj (jyj AİlI J(Jli[1 <JIS <UP 4İ)1 AİlİJ-çjP y 4>tlİ2 y Pj .14.

. .îjli 4->- ^y-\ y Öâ (J,V3 Öj İy-ji

14. (2742)- Talha İbnu Ubeydillah (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namaz kılarken, önüne semerin arka kaşı boyunda bir şey koydu mu, namazını rahat kılsın, bunun gerisinden geçene aldırmasın." 16781

AÇIKLAMA:

Semerin arka kaşı diye tercüme ettiğimiz muahharatu'rrahl, daha ziyade deve semerleri için kullanılmıştır. Binenin tutunmasına mahsustur. "Kol kemiği kadar" olduğu ve bir zira'nm üçte ikisi büyüklüğüne denk bulunduğu belirtilir. Sütrenin boyunu tesbitte âlimler bunu esas alırlar. Bazı âlimler bunu bir zirâ olarak ifade etmiştir. İbnu Ömer'in semerinin kaşının bir zirâ olduğunu Abdurrezzak'm bir rivâyetinde görmekteyiz."

Hadis, böyle bir sütre koymakla musallinin şeriatın emrini yerine getirdiğini, gelip geçenlere de namazda olduğunu gösteren bir işaret vermiş olduğunu; dolayısıyla huzûr-u kalble namazını kılabileceğini ifade etmektedir. [6791

'M :# jlî[: Jlî alp tt! ji 3 Î .15.

dr 4 ^ dr 4 ^ Jl> l* 4 "İP <_£ J3 t ^JlSJSl Aj-O^a JkpJİl

4^1 .]5lki dJsdl : Jllî C# aİ)I j^j İJb Uİ'jSJL. :^î £31 Ç jlî Ç^‘1

15. (2743)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kişi, önüne semer kaşı kadar bir şey bırakmadan namaz kılarsa; (önünden geçtiği takdirde) siyah köpek, kadın, eşek namazını bozar..."

Ebû Zerr’e dendi ki:

"Siyahın kırmızıdan, beyazdan farkı nedir?" Şu cevabı verdi:

"Ey kardeşimin oğlu! Sen bana, benim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sorduğum şeyi sordun. Efendimiz: "Siyah köpek şeytandır" buyurmuştu." 16801

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki sevk üslûbundan anlaşılacağı üzere hadis, bazı rivâyetlerinde mevkuftur (yani Ebû Zerr'in kendi sözüdür). Sadedinde olduğumuz vechinde görüldüğü üzere merfııdur [yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözüdür].

2- Hadiste zikri geçen şeylerin namazı bozup bozmayacağı ulema arasında ihtilâf mevzuudur. Bir kısmı bunların musallinin önünden geçmesiyle namazın bozulup iptal olacağını söylemiştir. Ahmed İbnu Hanbel bu gruptandır. Siyah köpeğin bozacağında cezmeder, fakat eşek ve kadının geçmesiyle bozulup bozulmayacağında tereddüdü vardır. Ahmed İbnu Hanbel'in kadınla, eşeğin geçmesi ile namazın bozulacağı hususundaki tereddüdü, bunlarla ilgili başka rivâyetlerin mevcudiyetinden ileri gelir. O rivâyetlerde bunların geçmesiyle namazın bozulmayacağı ifade edilir. Halbuki siyah köpek hakkında aksi ıivâyet yoktur. Bir kısım âlimler de başka rivâyetlere dayanarak bunların namazı bozmayacağını söylemiştir. Ebû Hanîfe, Şâfıî, İmam Mâlik bunlardandır. Bazıları, "Namazı hiç bir şey bozmaz" (2735) hadisiyle sadedinde olduğumuz rivâyetin neshedildiğine kâildirler.

Hadisin buraya kadar olan kısmı 2732 numarada izah edildi. Orada yer almayan bir husus, "siyah köpeğin şeytan olması" meselesidir. Fethu'l-Vedûd'da denir ki: "Bazı âlimler bu tabiri zâhirine hamlederek: "Şeytan, siyah köpek şeklinde tasavvur edilir" dediler.

Ancak: "Siyah köpek, diğerlerinden daha muzırdır, bu sebeple şeytan demiştir" şeklinde te'vil yapan da olmuştur. Hadisle ilgili ulemanın teferruâta kaçan bütün yorumlarını aktarmada fayda görmüyoruz. Bu ve benzeri hadisleri, namazgâhımızı seçerken, dikkatimizi çekecek şekilde hayvan ve insanların gelip geçeceği, onlar tarafından rahatsız edileceğimiz veya rahatsız edeceğimiz yerlerden uzak olanları aramanın gereğine irşad olarak anlamamız en uygun yoldur. [681]

£^3^3 y>\ -L*Jl iI İ-İ- aİ)I 6tr[:Jlî İm! 0^3 . 16 .

I laÂ^-I ^ t jüZ .Jl (3 JJJi JdtAJ OlSj J^UJlj I4JI 4 jjj (jyj

16. (2744)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bayram günü (namaz) için çıkınca bir harbe alınmasını emrederdi. Harbe, (namaz sırasında) Aleyhissalâtu vesselam'm önüne konur, O da halk arasında olduğu halde harbeye doğru namaz kılardı. Efendimiz sefer sırasında da böyle yapardı. Bu sünnete ittibâen ümerâ da harbe kullanır oldu." [682]

AÇIKLAMA:

1- İbnu Mâce'deki rivâyet, bayram namazı kılman musallanın boş bir arazi olduğunu, siitre olabilecek hiçbir şey bulunmadığını belirterek: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bayram günü musallaya giderdi. Yanında harbe de taşınırdı. Musallaya varınca harbe önüne dikilirdi, ona doğru namaz kılardı. Bu, musallanın boş bir arazi olmasmdandı, orada siitre yapılabilecek hiçbir şey yoktu" der.

2- Ümerânın harbe ittihazıyla ilgili son cümlenin Nâfı tarafından yapılan bir dere olduğu belirtilmiştir. Bu cümle ile, ümerânın da, bayram ve benzeri fırsatlarda musallaya çıkınca beraberlerinde harbe taşıttıklarını haber vermektedir.

3- İbnu Hacer: "Hadiste, namaz için ihtiyatlı (ve hazırlıklı) olma gereği, bilhassa seferde olmak üzere, düşmanı defedici âlet almanın lüzumu, istihdâmın cevazı vs. gözükmektedir" der.

4- Resûlullah'ın bayramlarda taşıdığı harbenin Necâşî tarafından hediye edilen harbe olduğu bazı rivâyetlerde

tasrîh edilmiştir. Bir başka rivâyette bunun, Uhud Savaşı sırasında Zübeyr İbnu'l-Avvâm tarafından öldürülen bir müşrike ait olduğu belirtilmiştir. Âlimler: "Aleyhissalâtu vesselâm önce Zübeyr'in harbesini, sonra da Necâşî'nin harbesini kullanmış olabilir" diyerek iki rivâyeti te'lif ederler. [683]

Â)l« :âj !ijj ^ : Jli aü! .17.

. 'iji jij I AJ—Jl .»s ij^xj Jl

17. (2745)- Yine İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (hazan) bineğini (sütre) olarak öne koyar, ona doğru namazını kılardı.

Bir diğer rivâyette: "Aleyhissalâtu vesselâm devesine doğru namaz kılardı" denmiştir. 16841

AÇIKLAMA:

Râhile, üzerine rahl (semer) konan deve demektir. Daha ziyade binek devesine râhile denir.

Kurtubî: "Bu hadiste, duran hayvanların sütre olarak kullanılmasına cevaz vardır" der ve deve ağıllarında namaz kılmayı yasaklayan hadisle (2696) bu hadis arasında teânız (zıtlık) olmadığını söyler." Çünkü der, o hadiste deve ağılı zikredilmiştir. Ağıl, suyun yakınında yer alan deve damlarıdır. Orada namazın mekruh kılınması, pis kokmalarından yahut da orada tesettür ederek aralarında halvet hâsıl etmelerindendir." 16851

6» ci y Lp öj oji- J! JL? # 0JÎ5 u[:Jli aSjI

\^ ^ . .1 . -o i? 11 ».t a ./? 1 İr , J1 4 J .. 0 * ^ ^1 ^ 1

. إليه

j) İIJİİI . 18 .

4 \ s jj

18. (2746)- Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallâhu anh) diyor ki: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı çubuğa, direğe ve ağaca karşı namaz kılar vaziyette ne zaman görmüşsem, her seferinde onları sağ kaşının veya sol kaşının karşısına almış görmüşümdiir. Hiçbir zaman sütresini tam karşısına almadı." 16861

AÇIKLAMA

Bu rivâyetten, namaz kılarken sütreyi tam karşıya değil, hafif sağ veya sol tarafa almanın müstehab olduğu hükmü çıkarılmıştır. 16871

jJlL l'yiri J! JLî[:Jli aİlİ <4' CJ- J'4-~‘ J 4*4 - 19 .

. ijli .] 4joJ^ a4p OLla^^iJ^ | *1 Jfl j d^- 4

19. (2747)- Sehl İbnu Ebî Hasme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Biriniz sütreye karşı namaz kılınca ona yakın olsun, ta ki şeytan namazını bozmasın. " [688] AÇIKLAMA:

Hadis, sütre ile musalli arasında fazla mesafe olmamasını âmirdir. Şârihler, hadislerde gelen tasrîhata dayanarak normal mesafenin üç zirâ -veya daha az- uzunluğunda olması gerektiğini söylerler. Bazı hadislerde bir keçinin geçeceği kadar denmiştir. Bu rakamı tesbitte, daha ziyade Resûlullah'ın Ka'be'yi ziyareti sırasında içerisinde namaz kılınca, ön duvarla arasında üç zirâlık mesafe bırakmış olması esas alınmıştır (1400, 1413 numaralı hadisler).

Şu halde bu mesafeyi, baş sütreye değmeden secde edilebilecek bir uzaklık olarak ifade edebiliriz. Bu mesafe aynı zamanda saflar arasında bulunması gereken uzaklığı da ifade eder. 16891

NAMAZIN ŞARTLARI ÜZERİNE MUHTELİF HADİSLER

* ÇOCUK TAŞIMAK

0^0 ÜaÇâl ^«4- 4*3 İ4- Aİ)I JI (_5 \-5 AÜİ Ö.s4î 4 ^ .1.

. I «cu-Jl liLâ r, 1 g» Jpj 4li ^ aİlİ 04

1. (2748)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızı Zeyneb'in kerîmesi olan torunu Ümâme'yi omuzunda taşıdığı halde halka namaz kıldırırdı. Secdeye varınca çocuğu (yana) bırakır, kıyâm için doğrulunca tekrar omuzuna alırdı." [690]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, bir yönüyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın torunu Ümâme'ye gösterdiği şefkati yansıtmaktadır. Ümâme'nin annesi, Resûlullah'ın Hz. Hatice'den doğan kızlarından biridir. Babası da Ebû'l-As İbnu Rebî'a'dır (radıyallâhu anh).

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bütün çocuklara karşı gösterdiği yakın ilgi dikkat çekicidir. Hz. Haşan ve Hz. Hüseyin (radıyallahu anhümâ)'i de omuzlarına bindirdiği, değişik şekillerde onlarla şakalaştığı, onları eğlendirdiği rivâyet edilmiştir. Kız çocuklarını hakir gören bir cemiyette, kız torununu Resûlullah'ın sırtında taşıması, bahusus namazda sırtına alması, rükû ve secde sırasında yere bırakıp, kıyâma kalkarken tekrar sırta alması ayrı bir ehemmiyet taşır.

2- Ancak, bu hal namazda câiz olur mu? Bu, namazı bozan amel-i kesir olmaz mı? Bu ihtimale binaen İslâm ulemâsı hadisi yorumda çok müşkilata, tekelliifâta düşmüştür:

* "Bunun cevazı mensuhtur" denmiştir.

* "Resûlullah'ın hasâisindendir" denmiştir.

* "Çocuk Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ülfet ettiği için kendisi O'nun boynuna atılıp asılmıştır. Resûlullah onu almış değildir..." denmiştir.

* "Zarûreten almıştır, değilse ağlayacak, sırta almaktan daha fazla sıkıntı verecekti..." denmiştir.

* "Farzda değil, nafilede aldı.." denmiştir. Halbuki farzda olduğu rivâyetlerde pek sarihtir.

Nevevî, bütün bu tekellüflü yorumları reddeder ve der ki: "Bütün bunlar bâtıl ve merdud iddialardır, delilden yoksundurlar. Hadiste şeriat-ı garrânın temel prensiplerine muhalif bir durum da yoktur. Zira insanoğlu temizdir ve karnmdakilerde ma'füvdür. Çocukların elbisesi ve bedenleri ise pislik gözükmedikçe, temiz kabul edilir. Namazdaki fiiller amel-i kesir olmadıkça veya birbirinden (rek'atlerle) ayrı olduğu müddetçe namazı bozmaz. Şeriatın delilleri bu söylenenlere uygundur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu davranışa, cevazı göstermek için yer vermiştir."

Fakihânî: "Umâme'yi namazda taşımasının sırrı, sanki Arapların kızlarla ülfet etmekten hoşlanmama âdetlerini reddetmektir. Onlara muhalefet için kızı taşıdı, hatta onları reddetmekte mübalağa için namazda da taşıdı. Fiille beyan, sözden daha kavidir" der.

3- Rivâyet, çocukları mescide sokmanın caiz olduğunu da gösterir.

4- Küçük çocuklara değmek (Şâfiîler açısından) abdesti bozmaz.

5- Temiz olan insanı -ve hatta hayvanı- taşımak namaza mâni değildir.

6- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in tevazu haline, çocuklara şefkatine örnek mevcuttur. 16911

*NAMAZDA UYUKLAMAK

^İv2j jAj 1 IİI '.TT aDİ (J IoJIİ Lg-LP aDİ ^UİoLf- ^j£- .1.

JjjJccİvo aİ*J j j^pIj

1. (2749)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri namaz kılarken uyuklayacak olursa, uykusu gidinceye kadar hemen yatsın. Zira, uyuklayarak namaz kılanınız, istiğfar ederken kendi nefsine sebbetmeye kalkar da farkında olmaz." [692]

AÇIKLAMA:

1- Uyuklama, uykudan biraz farklıdır ve onun hafif perdesidir. Etrafında konuşulanları işitip, anlayamayacak durumda olan veya başı öne sallanmaya başlayan kimse uyukluyor demektir. Uyku ise bu hâlin artması ile çevresindeki sesleri hiç duyamayacak hale gelme ile başlar, az veya çok rüya görmekle galebe çalar.

2- Resûlullah'ın, uyuklayınca namazı kesme emrinden bazı âlimler uyku sebebiyle abdestin bozulduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bu husus ayrı bir teferruât mevzuudur, ilgili bahiste tahlil edilecektir.

3- Sebb: Küfretmek, hakâret etmek, bedduâ etmek, lânetlemek, kaba söylemek, sövmek gibi her çeşit kötü sözü ifade eder. Hadis, kişinin kendi kendine sebbetme ihtimaline binaen, uyuklayınca, namazın terkedilmesini emretmiş olmaktadır. "Belki de denmiştir, yasaklamanın illeti, sebb'in duâların icâbet saatine rastlama korkusudur." Bu hadis, böylece ihtiyatlı hareket etme prensibi vermiş olmaktadır.

Zira, böylece ibâdetin terkediliş sebebi kesin değil, muhtemel bir durum olmaktadır. Hadiste ayrıca, ibâdetin huşû ve kalp huzuruyla yapılmasına ve tâatlarda mekruh şeylerden ictinâb etmeye teşvik vardır.

4- Bazıları uyku sebebiyle namazı bırakma emrinin gece namazıyla (tehecciidle) ilgili olduğunu -zîra farz namazlar uyku vakitlerine rastlamaz- söylemiş ise de umumî kabul görmemiştir, çünkü hadiste öyle bir sarahat olmadığı gibi, farz namazlarda da uyuklamak her zaman mümkündür. 16931

* SAÇIN ÖRÜLÜP BAĞLANMASI

tAjj33 lft ^ c*Jl[:IİDİ ^1 -1

I aJ icÜ-İLa : JUâ t^lİP ^ <• j>

4>-y>-\ . Ji_ iy&ji J&J Jİfij Ç_$JÜI Ijjfc lij IjJjjLj aDİ (J

. APİ 43jb jjXsZS\ yufi y>^yOAx. Jl«. ijİJ

1. (2750)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ)'m anlattığına göre, Abdullah İbnu'l-Hâris'i,-saçını arkadan topuz yapmış imkân tanımıştır. İbnu'l-Hâris namazını bitirince, İbnu Abbâs'a gelip: "Benim saçımla niye ilgilendin?" diye sormuş, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) şu cevabı vermiştir. "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki:

"Böylesinin misâli, kolları arkasından bağlı olduğu halde namazını kılan kimsenin misâlidir." [694]

AÇIKLAMA:

Saçı topuz yapmak diye çevirdiğimiz aksu'şşa'r, saçı başın arkasında örüp bağlayıp üç tarafını tepesine tutturmaktır.

Hadis, bu halde namaz kılmanın mekruh olduğunu ifade eder. Nevevî der ki: "Ulemâ, elbisenin kolları çemrenmiş, saçı tepesinde topuz yapılmış veya sarığının altına kıvrılmış ve benzeri bir şekilde namaz kılmanın mekruh olduğunda ittifak eder. Bütün bu haller, ulemânın ittifakıyla tenzihi olarak mekruhtur. Bu halde namaz kılsa namazı sahihtir fakat günah işlemiştir. Cumhur, nehyin mutlak olduğunu belirtir. Yani, kerâhet yalnızca namaz maksadıyla bu kıyafete bürünmekle ilgili değildir. Kişi önceden bir başka gaye ile bu kıyafete bürünmüş olsa da kerâhet câridir. ed-Dâvudî, "nehyin, bunu namaz vaktinde bu maksadla yapanla ilgili olduğunu söyler. Ancak sahih olan önceki görüştür. Ashâb ve diğer selef büyüklerinden menkul rivâyetler bu görüşü destekler." Sadedinde olduğumuz rivâyetteki İbnu Abbâs'ın davranışı da bunu destekler. Müteakip rivâyette de Ebû Râfi'nin aynı gerekçe ile, namaz kılmakta olan Haşan İbnu Ali'nin saçını çözdüğünü göreceğiz. [695]

l yC^~[ı y> İ4- aİIİ (J01 01 [Ia_lp <ü!İ J,\ -2.

r,[..j}9A aJI 4£j1 J jj\ LoLai (3 j'Jf- Aİj jJfcj cL»-g-tP 4İ1İ

^ a&I aaİp" ü>\? 6« JIJÎ jŞI aJ jüsi

2. (2751)- Ebû Saîd el-Makberî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın âzadlısı Ebû Râfi, Haşan İbnu Ali (radıyallâhu anhümâ)'ye uğradı. Haşan, örgülerini ensesinde topuz yapmış olduğu halde kalkmış (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Bu, şeytan'm minderi [696] , yani oturma yeridir" dediğini işitmiştim (de onun için çözdüm)" dedi." [697]

* İKİ HABİSİN (BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST) SIKIŞMASI

£0 ai il^p aİiI 2_0jIp OIp :J1i J>i jj <3iljup ^ .1.

aAjIOj o » So {jP : İ~j- aİJİ j j-Oj ıcOUsi ajİ^- jO-^OaJI

. JgiUJIj JjOl »00O>- 1 «.aJ Jğ.aiIlj I

1. (2752)- Abdullah İbnu Muhammed İbni Ebî Bekr (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nin yanında idik. Yemeği getirildi. Derken Kâsım İbnu Muhammed namaza kalktı. Hz. Âişe: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim" dedi.

"Yemeğin yanında namaz kılınmaz, iki habisin (yani büyük ve küçük abdestin) sıkışmasında da kılınmaz." 16981

cJl? : JISj ÎİJiZj JJrj

iJu&j cAjtı ij 1 1 .JaJc

. 1 JâaJ

Al; jO-ll 0İ^[!-»i; 1 aİlİAjP /^Pj

3^ JOâ aj IaIlİj f.o^1 ^Sjâ-1 jâ-jj 16 ^\ oA-jl lil : Jjjij İ-t- ^glil

2. (2753)-Abdullah İbnu'l-Erkam (radıyallâhu anh)'m anlattığına göre: "...Halka imamlık yapıyordu. (Bir seferinde) ikâmet getirilmişti. Bir adamın elinden tutup öne sürdü ve: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Namaz başlarken birinizin helâ ihtiyacı gelirse, önce helâya gitsin!" dediğini işittim dedi." [699]

AÇIKLAMA:

1- Bu iki rivâyet, namazı tam bir gönül huzuru içinde kılma gayreti göstermek gerektiğini ifade etmektedir. Zira, bu huzuru bozan ve en ziyade rastlanan hallerden üçü zikredilerek, bunlardan biri arız olunca, önce o hâlin giderilmesi, sonra namazın kılınması emredilmektedir.

Hadisle ilgili olarak Hattâbî'nin sunduğu açıklama şöyle: "Resîılullah önce yemeği emretmektedir, tâ ki nefis ihtiyacını görsün de musallî sâkin olarak namaza girsin, içindeki yemek arzusu, namazı çabuk bitirmeye sevkederek rükû, sticûd gibi rükünlerin hakkını vermeye engel olmasın. Küçük (veya büyük) abdest de böyledir. O da kişiye aynı şeyi yaptırır. Bu söylediğimiz, yeterli vaktin bulunması durumundadır. Şâyet böyle hareket etmeye yetecek bol vakit yok ise, namazı önce kılar, bu durumda hiçbir şeyi ona takdim etmez."

2- Bu emir âmm'dır; farz, vâcib, nafile her çeşit namaza şâmildir. Kezâ, kalbin huzurunu bozacak başkaca haller de

aynı hükme tâbidir. Hadiste, en çok rastlanan üç tanesi zikredilmiştir.

3- Yemek konmuşken, kılınacak namaz hususunda hükümler farklıdır. Bazı âlimler yemeğin takdimini (öne alınmasını) vâcib görmüştür, bazısı da mendub. 17001

SEHİV VE TİLÂVET SECDELERİ

* SEHİV SECDESİ

ji L y» lyt f'-® ^ J \aas- aİiI isi’j

£ ~ı ^ _ ^ o s s s ^ s

JajjiJlj j>-\ .JtUJi JjÇ ^ Aj O

dJJU ^ y* .1. y Llii cU4^5

1. (2754)- Abdullah İbnu Mâlik İbnu Biiheyne (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)öğle namazının ilk iki rekatini tamamlamıştı (oturması gerektiği halde oturmadan) kalktı. Namazı bitirince iki (ziyade) secde daha yaptı, ondan sonra selam verdi." 17011

AÇIKLAMA:

1- Sehv (dilimizde sehiv diye de telaffuz olunur), birşeyden gaflet etmek kalbin bir başka şeye kayması demektir. Alimlerin bir kısmı sehv ile nisyan (unutma) arasında fark görür.

2- Namazda sehv'in hükmü ihtilâflıdır.

* Şâfiîler her neden olursa olsun, sehiv secdesini sünnet kabûl eder.

* Mâlikîler, "sehvimiz namazda noksanlığa sebep oldu ise sehiv secdesine vâcib, ziyâdeye sebep oldu ise sünnettir" der.

Hanbelîler, "erkâna girmeyen vâcibler sehven terkedilirse secde-i sehv'in vâcib olduğuna, kavli sünnetlerin terkinde ise vâcib olmadığına" hükmederler. Kasden yapıldığı takdirde namazı iptal eden bir söz veya fiil ziyadesi halinde sehiv secdesi yine vâcib olur.

* Hanefîler: "Sehiv secdesi, ne sebeple yapılırsa yapılsın, hepsi vâcibtir" der.

3- Sadedinde olduğumuz vak'a, Buhârî'nin bir rivâyetinde biraz daha tafsilatlı gelmiştir:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namazlardan birinin iki rek'atini kıldırmıştı, oturmadan kalktı, halk da onunla birlikte kalktı. Namazı tamamlayınca selamına baktık. Selamdan önce tekbir getirdi, (yerinden hiç kalkmaksızın) oturduğu yerde secde yaptı, sonra selam verdi."

4- Âlimler der ki: "Sehiv secdesi makamında meşrîı olan iki secdedir. Unutarak tek secde yapacak olsa hiçbir şey gerekmez, bilerek tek secde yapacak olursa namaz iptal olur, çünkü namaza, meşrîı olmayan bir secde ilave etmiş olmaktadır."

5- Hadisten cumhur şu hükmü de çıkarır: Sehiv secdesiyle telafisi şart olan bir hatayı sehven yapan için bu secde meşrûdur: Böyle bir hatayı âmmden irtikab ederse ona secde gerekmez.

6- İmam, yaptığı hata için secde edince, me'mûm, imamın hatasını yapmamış bile olsa, imamla birlikte sehiv secdesi yapmalıdır.

İbnu Hazm bu hususta icmadan bahseder; ancak ulemâ: "İmamın sehiv yaptım zannıyla secde yapması halinde, cemaat onun sehiv yapmadığına kâni olunca, sehiv secdesine katılması gerekmez" demiştir.

7- Bu hadis ilk iki rek'atten sonraki teşehhüdün farz olmadığını gösterir. Aksi takdirde terki, sehiv secdesi ile telafi edilmezdi.

8- İkinci rek'atten sonraki teşehhiid için oturmadan, unutarak üçüncü rek'ate kalksa ve hatırlasa ki teşehhüdü unuttu, artık dönüş yapmaz, namaza devam eder. Üçüncü rek'atin kıyamına geçtikten sonra geri dönecek olsa, cumhura muhalif olarak- Şafiî, namazın iptal olacağını söyler.

9- Hadis, sehiv ve unutmanın peygamberler hakkında caiz olduğunu gösterir.

10- Sehiv secdesinin yeri, namazın sonudur. Yanılarak teşehhiidden önce sehiv secdesi yapsa, -sehiv secdesinin vâcib olduğuna hükmeden cumhura göre- bunu iade eder. [7021

J! eÜJ (3 oO {jP 3 b| ! AİIt JjÂJ Jb[ijb <UP İMİ 0^3

JI o ytijj jij <up Jij :Jlij ojb

2. (2755)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Namaz kılarken üç mü kıldım dört mü kıldım diye şüpheye düşersen, eğer zann-ı gâlibin dört ise hemen teşehhüd yap, sonra sen daha otururken ve selam vermemişken iki secde daha yap, sonra aynı şekilde teşehhüd oku, sonra selam ver." [7031

Ebû Dâvud der ki: "Bu, İbnu Mes'ud'dan rivâyet edilmiştir. Âlimlerden kimse bunu Resûlullah'a nisbet etmedi. " [704]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, namaz esnasında kılınan rekatlerin miktarında şüpheye düşen kimsenin durumuna açıklık getirilmektedir. Bu mevzu ihtilaflıdır:

* Hanefîler ve Mâlikîler bu rivâyeti esas alarak, "Zann-ı gâlibe göre hareket eder" demiştir. Zann-ı gâlib hâsıl olmazsa yakîn'i (kesin bilgisini) esas alır.

* Şâfiîler: "Bütün durumlarda yakîn esas alınır" demiştir. Bunlar arkadan kaydedilecek olan Ebû Saîdi'l-Hudrî hadisini esas alırlar/ 7051

aJo3^ 3 bl aMİ Jb[: Jlî «up İmI 3^ Cj ^3

jl ^ U» ^İp (jy/Jj ^JalJL s eljt lüöö jlSjAÎ

ib lis . .AİÎ b^pjj bjls" blÜ OIj 0J.J iAÎO3^ 3*-®-'-“ ÛIj öb

. i i_jljtJl c^LâJJIj aSjI *»ûÜa^ül I

3. (2756)- Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namazında, iki mi kıldım, üç mü kıldım diye şekke düşerse, şekki atsın, yakîn kesbettiği hususu esas alsın, sonra da selam vermezden önce iki secdede bulunsun. Eğer (bu kıldığı ile) beş rek'at kılmışsa, namazını onunla (sehiv secdesiyle) çift yapmış olur. Dördü tam kılmış idiyse, o iki secdesi, şeytanın burnunu sürtme olur." 17061

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, "sehiv secdesi selamdan öncedir" diyenlerin delilidir.

2- Sehiv secdesinin bir rek'at yerine kâim olduğu ifade edilmektedir. Düştüğü şekk sebebiyle kıldığı rek'at beşince rek'at olmuşsa, secde-i sehvi altıncı rek'at olarak namazı çift rekatlı kılmış olmaktadır.

3- Sehiv secdesinin "şeytanın burnunu sürtme" olması, musallînin kalbine şekk sîiretinde vesvese vererek namazını iptal ettirmek istemesindendir. Bu ifade sehiv secdesinin sevaplı bir amel olduğunu ifade eder.

4- Bu hadis ayrıca şekk'de zann-ı gâlibi değil yakîni esas almayı irşad etmektedir. Çünkü "şekkin atılıp yakîn kesbedilen hususun esas alınması" emredilmektedir. İbnu Mâce'de gelen rivâyet "yakînin esas alınmasını" daha

sarih ifade eder: "Biriniz bir mi iki mi diye şekke düşerse, biri esas alsın; iki mi üç mü diye şekke düşerse ikiyi esas alsın; üç mü dört mü diye şekke düşerse üçü esas alsın; sonra namazının gerisini buna göre tamamlasın, böylece vehim ziyadede kalsın, sonra da otururken, daha selam vermeden iki secde yapsın." Hadisin Hâkim'deki vechinden şu ilaveye yer verilmiştir: "...Zira fazlalık noksanlıktan hayırlıdır." Müteakiben kaydedilecek Tirmizî hadisi de bazı eksikliklerle bunun aynıdır."(4)

5- Hanefîlerin esas aldığı İbnu Mes'ud hadisi (2760) ile bunun arasında iki mühim fark var:

a) İbnu Mes'ud hadisinde taharri, yani zann-ı galibi arama var. Burada yakîn esas alınmakta, ihtiyatlı davranılarak eksik tamamlanmaktadır.

b) İbnu Mes'ud, hadisinde secde-i sehvin selamdan sonra yapılmasını ifade ederken, bu selamdan önce yapılmasını

emretmektedir.

Şunu da belirtelim ki, Hanefîlerin zann-ı galibi kendisine sık sık vesvese gelen kimse hakkındadır. Böyle bir vesvese ile ilk karşılaşan, namazını yeni baştan kılmalıdır.

Bu mevzû üzerine bazı açıklamalar 2760 numaralı hadiste gelecek. [707]

jUi (3 ^ A&t jjis[: JlS aSil CJ- Cj s '3 -4

® ® ^ £ & 0 o ' O O ^ O £ ^ ş

^İP (Jyjl-î IjOÖ jÂj ölî ^İP jl jJj

jJu f ÛIâ

• e. -| * ^ o * p o ^ ^ s

. .Jli-C-o jî (jyJJbjsö» OOO ^İP (j-öi-â İJOÖ

4. (2757)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz namazında yanılır da bir mi iki mi kıldığını bilemezse, namazını bir üzerine bina etsin; iki mi üç mü kıldığını bilemezse iki üzerine bina etsin; üç mü dört mü kıldığını bilemezse üç üzerine bina etsin, sonra da selam vermezden önce iki (ziyade) secde yapsın..." 17081

OjiaJİ ji aJ JüîÎ aMİ ö^[IAAP AİlI Cj^3

£ —i s / ^ P O £ £ ^ ^ ^ ^

. 4JU-J1 .Jijj ^ t JjIsî J1 ^JjL» CjtJ-ö

5. (2758)- Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazın ikinci

rek'atında selam verip bitirdi. Zülyedeyn (radıyallâhu anh) kendisine:

"Ey Allah'ın Resûlü, namaz kısaldı mı yoksa unuttunuz mu?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselam:

"Zülyedeyn doğru mu söylüyor?" diye sordu. Herkes:

"Evet!" diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) de iki rek'at daha kıldı, sonra selam verdi, sonra tekbir getirip iki secde daha yaptı. Bu iki secde diğer secdelerinin uzunluğunda idi veya biraz daha uzundu. Sonra namazdan kalktı." [7091

f Iplö çr (.tjÇjtSŞ) Jli I c<3j -6

y\ ^ g . 3j Lg-jİP oJj (JŞ JI >IÜ

AİlI (JojPJj ÖjJLaİ ı^lül OIp^ ^r*“3 öl ofcl*» Jö-fj

aS jö : jIlâ ı^Ö2İJ jij jöl jI : jIlâ :ajo) t jIlâ ^

^ ^ ^ ^ s O £ £ Oy s s s z ^ ^ O & y y y

^İj jI İ^^ILj iIvIj

6. (2759)- Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğle ve ikindi namazlarından birini iki rek'at kılmıştı. -Mıhammed İbnu Şîrîn der ki: "Zann-ı galibime göre bu, ikindi namazı idi. Sonra selam verdi. Sonra mescidin ön kısmındaki kütüğe gitti. Elini üzerine koydu, (yüzünde öfke okunuyordu). Cemaatte Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer de vardı. Bunlar (namazda yapılan eksiklikten) Efendimize söz etmekten (hicab edip) korktular. Cemaatin çabuk çıkanları:

"(Ey Allah'ın Resûlü!) namaz kısaldı mı?" diye sordular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Zülyedeyn dediği bir zât da:

"Ey Allah'ın Resûlü! Namaz mı kısaldı, siz mi unuttunuz?" dedi.

"Ne ben unuttum, ne de namaz kısaldı" cevabını verdi. Ama Zülyedeyn tekrar:

"Hayır (farkında değilsiniz), unuttunuz!" (dedi). Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm) kaltı iki rek'at daha kıldı, sonra selam verdi. Sonra tekbir getirdi, tıpkı diğer secdeleri gibi -veya biraz daha uzun olmak üzere- (sehiv için) secde yaptı, sonra başını kaldırdı tekbir getirdi, sonra başını koydu tekbir getirdi, peşinden önceki secdesi gibi -veya daha uzun- (sehiv için ikinci defa) secde etti, sonra başını kaldırdı ve tekbir getirdi, (oturup teşehhiid okudu ve selam vererek namazı tamamladı)." 17101

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in namazında yanılarak iki rek'atte selam vermesine temas eden muhtelif rivâyetler var. Bu rivâyetler tek vak'âya parmak basıyor gibiyse de, rivâyetlerdeki farklılıkları tahlil eden âlimler farklı hâdiselerin mevzubahis edildiği hükmüne varmışlardır. Yani, bu rivâyetler Resûlullah'm birkaç sefer unutarak dört rek'atli namazı iki rek'at olarak kıldığını ve cemaatin ikazı üzerine dörde tamamladığını göstermektedir. Şöyle ki:

a) Bir kere, hangi namazda iki kıldığı ihtilaflıdır. Bazılarında öğle, bazılarında ikindi namazı olduğu söyleniyor, bazılarında da tereddütlü bir ifade kullanılıyor. Nitekim sadedinde olduğumuz 2759 numaralı hadiste tereddüt mevzubahistir.

b) Resûlullah'ı ikaz eden şahsın ismi de rivâyetlerde farklıdır. Bazı rivâyetlerde Zülyedeyn lakabında Benî Siileymli el-Hırbak'ın adı geçer. Elleri uzun olduğu için kendisine Zülyedeyn lakabının takıldığı belirtilir. Bazı rivâyetlerde Züşşimâleyn lakabını taşıyan birinin zikri geçer. Ziihri, Züşşimâleyn ile Zülyedeyn'in aynı şahıs olduğuna hükmetmiş ise de bu hükümde yanıldığı belirtilmiştir. Diğer ulemâ bilittifak bunların iki ayrı şahıs olduğunu söyler. Züşşimâleyn, Huza'a kabilesindendir ve Benî Zühre'nin halîfıdir (müttefiki). İsmi de Umayr İbnu Abdi Amr'dir. Bedir savaşma katılmış ve orada şehid oluştur.

2- Hadiste geçen aşiyy liigatçilerin açıklamasına göre zevâlgıin batımı arasındaki vakittir. İki aşiyy, öğle ile ikindi namazları demektir.

3- Hadiste, Hz. Peygamber'i namazı eksik kılmasına sevkeden psikolojik duruma işaret edilir: Namazdan sonra öne geçiyor ve ellerini öndeki kütüğün üzerine koyuyor, bu sırada yüzünde öfke hâli var, bunu cemaat görebiliyor. Şârihler, bu öfkenin tesiriyle şekke düşmüş olabileceği tahmini yürütürler. Mamafih, kaç rek'at kıldığında tereddüde ve şekke düştüğü için öfkelenmiş olabileceği de söylenmiştir.

4- İbnu Abbâs, İbnuz-Zübeyr, Urve, Atâ, Haşan Basrî, İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve bütün hadis imamları bu hadise dayanarak şu hükme varmışlardır: "Namazın tamam olduğunu zannederek namazdan çıkma ve namazı kesme niyyeti, namazın iptalini gerektirmez, sağa ve sola selam vermiş bile olsa. Keza unutarak konuşan kimsenin veya namaz bitti zannıyla konuşan kimsenin kelamı namazı bozmaz. Selef ve haleften cumhur-u ulemânın görüşü budur."

NOT: Hanefîler bu meselede başka türlü düşünürler. Onlara göre bu hadis mensuhtur. Namazda unutarak olsun, cehaletle olsun bitirdim zannıyla olsun, her ne sîiretle konuşulursa konuşulsun namaz bozulur. Hanefîler bu meselede, namazda konuşma yasağıyla ilgili olarak İbnu Mes'ud ve Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anhiimâ) tarafından rivâyet edilen hadislere dayanırlar. Mezkûr hadislerin sadedinde olduğumuz hadisi neshettiğine hükmederler 17111

Diğer görüş sahipleri Hanelilere cevap vermiş, hadislerden hangisinin evvel, hangisinin sonra vürûd ettiği noktasında düğümlenen bazı teknik münâkaşalar olmuş ise de teferruâtı gereksiz görüyoruz. Hak olan dört mezhebin görüşlerine ihtilaflı da olsa saygı esastır.

5- Hadisin sonunda secde-i sehvi anlatan paragrafın daha açık olması için bazı ilavelerde bulunduk ve ilavelerimizi parantez içerisine aldık. Bu rivâyette sehiv secdesinden sonra teşehhiid ve selam zikredilmemiştir. Ebû Dâvud bu hususun varlığını, açıklamasında nakleder. Biz parantez içerisinde gösterdik.

6- Bazı âlimler bu hadisten şu hükümleri de çıkarmışlardır.

* Selamdan sonra, eksik kısmın ilavesi için aradan az zaman geçmelidir. "Bir rek'atlık", "bir namazlık" vakitten fazla olmamalıdır" da denmiştir.

* Böyle durumlarda secde-i sehivde bulunmak vâcibtir, çünkü efendimiz: "Beni nasıl namaz kılıyor gördüyseniz öyle namaz kılın" buyurmuştur.

* Namazda birden fazla secde-i sehvi gerektiren hata da yapılsa, sonda bir defa sehiv secdesi yapılır.

* Sehiv secdesi selamdan sonradır.

NOT: Hadisle ilgili hükümleri değerlendirirken, hadisin mensuh olup olmaması hususunda Hanelilerle diğer ulemânın ihtilâfını hatırdan çıkarmamak gerekir. [712]

M j^j t jî SIjj # jb[: Jlî alp .7.

tÂJLojJl İÂS"" ijLâi (3

JlSsJj iAj Sö^l (3 JJ 4Jİ :Jlai ^ ^

, - ü . .o l ı^, 1 33*^-’ C c 0 ^-^——w’ ^ 1

£ -ı Q s S Jl Jjj'» ^

. . J J_>ıA3! 3 l*UİP7.

7. (2760)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) namaz kılmıştı. Namazda (unutarak) ziyade veya noksanda bulundu. Kendisine:

"Ey Allah'ın Resûlü! Namazda (yeni bir durum mu) hâsıl oldu?" diye soruldu.

"Bunu niye sordunuz?" diye O da merak etti.

"Şöyle şöyle kıldınız" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hemen dizlerini bükerek kıbleye yöneldi ve iki adet sehiv secdesinde bulundu, sonra selam verdi ve yüzünü bize çevirerek:

"Şâyet namazda yeni bir şey hâsıl olsaydı ben size haber verirdim. Ancak ben bir beşerim, sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Öyleyse bir şey unutursam bana haber verin. Biriniz namazında şekke düşecek olursa doğruyu araştırsın ve onun üzerine, kalanı bina etsin, sonra da iki (sehiv) secdesi yapsın" dedi." [713]

AÇIKLAMA:

1- Burada da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmfın unutarak namazda rek'atlerin miktarında yanlışlık yaptığı belirtilmektedir. Kaynaklarda gösterilen bazı vecihlerinde yanılmanın öğle vaktinde olduğu, namazı beş rek'at kıldırdığı tasrîh edilmiştir. Keza bazı rivâyetlerde, sehiv secdesini, selam ve kelamdan (yani konuşmalardan) sonra yaptığı belirtilmiştir.

2- "Namazda (yeni bir durum mu) hâsıl oldu?" sorusu, "Namazla ilgili yeni bir vahiy mi geldi, rek'at sayısı artırıldı mı?" demektir. Çünkü som, bazı rivâyetlerde, "Namazda artırma mı oldu?" şeklinde gelmiştir.

3- Hadiste geçen taharriden (araştırma) muradın ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Şöyle ki:

* Şâfıî'ye göre: "Bu, yakın üzerine binadır, zann-ı gâlibe değil. Zira namaz zimmette yakın ile sâbittir, ancak yakın ile düşer."

* İbnu Hazm'a göre İbnu Mes'ud hadisindeki taharriyi, Müslim'de gelen Ebû Saîd hadisi tefsir etmiştir: "...Eğer üç mü dört mü kıldığını bilemezse, şekki atsın, yakın hâsıl ettiği miktara bina etsin" (2756). Bu açıklama Şâfıî'nin görüşünü farklı kelimelerle ifade eder.

* Taharri için "zann-ı gâlible ameldir" diyen de olmuştur. Müslim' deki rivâyetlerin zahiri bunu ifade eder.

* İbnu Hibbân'a göre bina, taharri değildir. Bina, meselâ üç mü dört mü diye şekke düşmek ve şekki bertaraf etmektir. Taharri ise, namazında şekke düşüp ne kıldığını bilmemektedir. Bu durumda zann-ı gâlibi esas alması

* Şöyle diyen de olmuştur: "Taharri, kendisine birçok kereler şekk hâsıl olan için mevzubahistir. Bu kimseye zann-ı gâlibe göre hareket etmek terettüp eder." İmam Mâlik ve İmam Ahmed (rahimehümâllah) böyle hükmederler.

* İmam Ahmed'den meşhur görüşe göre taharri, imamla ilgili bir keyfiyettir, zann-ı gâlibine göre namazın gerisini tamamlar. Ancak münferid kılan, dâima yakın üzerine namazını bina etmelidir. Ahmed İbnu Hanbel'den bu meselede başka görüşler de rivâyet edilmiştir.

* Ebû Hanîfe'ye göre, kişiye şekk birinci sefer ârız olunca namazı yeniden kılmalı, çokça vâki olunca zann-ı gâlibe bina etmeli, aksi halde yakîni esas almalıdır.

4- Hadisin Resûlullah'm yanlışlıkla beş rek'at kıldırdığını ifade eden vechini esas alan bazı âlimler, bu hadiste, Hanefîlerin bir hükmüne aykırılık bulmuşlardır. Mezkûr Hanefî hükmüne göre, "Bir kimse, dördüncü rek'ate

oturmadan yanlışlıkla beşinci rek'ate kalkacak olursa namazı iptal olur." Sadedinde olduğumuz hadise göre bu durumda namaz bozulmaz.

5- Peygamberden fiil hususunda hata sâdır olabilir. Ulemâ bu hususta müttefiktir. Bir grup da hatayı peygamber hakkında caiz görmez. Ancak, sadedinde olduğumuz hadis ve emsali bu görüşü reddeder. Şunu da ilave edelim ki, Resûlullah'a hatayı câiz görmeyenler, daha ziyade ahkâmın tebliğine ait fiillerde bunu reddederler. Bu iddiada olan âlimler Resûl-i Ekrem'in yanıldığını ifade eden rivâyetleri şöyle izah ederler: Yanılmak peygamberliğe aykırı değildir, yanılır ama hata üzerine bırakılmaz. Hatası üzerine bırakılmayınca o hatadan dine bir zarar gelmez, bilakis fayda hasıl olur, bu vesileyle yeni ahkâmlar tebliğ edilmiş olur. Hata yaptığı takdirde

uyarılması hemen mi olur, zaman içinde mi olur, bunda da ihtilaf edilmiştir.

Kâdı İyâz, "ahkâm beyan eden sözlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanılmasının câiz olmayacağını, kasden yanlış söylemesinin de câiz olmayacağını, ulemânın bu hususta ittifak ettiğini" söyler. [7I4]

(Jş a I fil lil ; İ-İ- aül i aül

e- e- ~\ o° ^ * s a s * s

ijlj y>\ J j A, İt C')ı_ö Löli OLâ Löli

8. (2761)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam, (yanılarak ikinci rek'atte oturacağı yerde müteakip) rek'ate kalkmaya teşebbüs eder ve tam doğrulmadan hatırlarsa, hemen otursun. Tam kalkıp doğrulmuşsa artık (geri dönüp) oturmasın, namazın sonunda sehiv secdesi yapsın." 17151

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki aslında değil j?C) gelmiştir, yani "ikinci rek'atte

oturmayıp kalkarsa..." şeklindedir; daha sarihtir.

2- İkinci rek'atte unutarak kalkan kimse, oturması gerektiğini hatırlayınca, ister kuîıda yakın halde, isterse kıyâma yakın halde bulunsun, yeter ki tam kalkmamış olsun hemen geri dönüp oturmalıdır. Tam kıyâm hâlini aldıktan sonra hatırlarsa artık geri dönmez.

3- Kalktıktan sonra, hatırlayarak yerine geri dönen kimseye sehiv secdesi gerekir mi gerekmez mi? meselesinde âlimler ihtilaf eder. Hanefîler vâcib olmadığı kanaatindedir, çünkü onun fiili zaten kuîıd'a dahildir. Şâfiîlerin cumhuruna göre sehiv secdesi, kuûda yakın olarak kalkmış bile olsa gerekmez. Sehiv secdesi hadisin ikinci kısmı için, yani teşehhiid okumadan kalkma halinde yapılır. Ahmed İbnu Hanbel "kalktığı için sehiv secdesi yapar" demiştir. Şâfiîlerin ve Ahmed İbnu Hanbel'in kendilerine has başka delilleri

mevcuttur. Şâfiîler şu hadisi zikrederler: "Namazda bir sıçrayış sehiv değildir; sehiv, oturma yerine kalkmak veya kalkma yerine oturmaktır."

Ahmed (rahimehullah) de şu hadise dayanır:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikindi namazının ikinci rekatinde iken sehven kalkmak üzere kımıldamıştı, cemaat subhânallah diyerek uyardı. Hemen oturdu. Sonra sehiv secdesi yaptı."

4- Bu hadis, sehiv secdesi, kıyam fiili için değil teşehhüdün kaçırılması sebebiyledir diyenlerin delilidir.

5- Hadis, namazda vâcib olan bırakılıp farz olana başlandığı takdirde vâcibe dönıılmeyeceğine delildir. Burada unutulan vâcib kuûd ve teşehhiiddür, başlayan farz kıyâmdır. 17161

9. (2762)- İmam Mâlik (rahimehullah)'a ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ben de unuturum veya sünnet koymak için unutturulurum" buyurmuştur." 17171

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Muvatta'da yer aldığı halde senedi bulunmayan dört muallâk (belâğat) hadisten biridir. İbnu Abdilberr, hadis senet yönüyle zayıf da olsa, ma'nâsınm sahih olduğunu belirtir.

İbnu Hacer de senet yönüyle "aslı yoktur" demiş ancak ma'nâsıyla ihticac edildiğini söylemiştir. "Belağ, zayıf hadislerden ise de ma'nâsı mevzu değildir" der.

Stifyân-ı Sevrî: "Mâlik'in, "Bana ulaştı" demesi sahih bir isnaddır" demiştir.

2- Hadisin ma'nâsı: "Ben unutmaya itilirim, tâ ki insanları hidâyetle doğru yola sevkedeyim, bu sûretle, onlara unutma ârız olduğu zaman nasıl hareket edeceklerini beyan edeyim" demektir.

Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bu hadisleriyle ona arız olan unutma sebebiyle şeriatın sıhhati hususunda bizlerin endişeye düşmemesini irşad etmekte, bilakis, şeriatın unutmaya müteallik ahkâmının teşri edilerek, kemâlinin sağlanması için bunun gerekli olduğuna dikkat çekmiş olmaktadır.

3- Burada dikkat çekmemiz gereken bir husus şudur: Hadis iki ayrı "unutma" hâdisesinden bahseder. Bunlardan birini Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) kendine nisbet ediyor, diğerini ise Allah'a. Halbuki biliyoruz ki, Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi de unutsa, bu da Allah'tandır. Allah unutturmuştur. Öyleyse iki ma'nâ muhtemeldir.

* Birincisine göre: "Uyanık halde unuturum, uykuda unutturulurum" demek istemiştir. Böylece uyanık haldeki unutmayı kendisine nisbet etmiştir, çünkü uyanıklık (yakaza) hali, insanların çoğunlukla sakınabilecekleri bir haldir. Uykudaki unutmayı başkasına izâfe etmiştir, çünkü o öyle bir haldir ki ondan sakınma pek nâdirdir ve uyanıkken mümkün olan, uyku halinde mümkün değildir.

* İkincisine göre: "Ben, normal olarak beşeri işlerde cereyan eden unutma, hata, zuhûl nevinden unutmalara mâruzum" veya "ben işleri tezekkür etmeme, onların üzerine gitmeme ve kendimi onlara vermeme rağmen unutturulurum" demek

istemiştir ve böylece iki unutmadan birini, sanki ona mecbur gibi olduğu için kendine nisbet etmiştir.

Kâdı İyâz'm açıklamasına göre, nisyanın (unutma) Resûlullah'ın şahsına izâfesi, kelimenin lügat ma'nâsı itibariyledir, Allah'a nisbeti de Resûlullah'ta gerçek unutmanın olmadığını belirtmek içindir. Zira gerçekten unutturan Allah'tır. Öyleyse nerede kendisinde unutma olduğunu söyledi ise, bu sıfatın kendinde bulunduğunu belirtmek içindir; nerede bunu Allah'a nisbet etmiş ve dolayısıyle kendinden unutmayı nefyetmiş ise, bu da, unutma vasfının, tabiatından,kendiliğinden hâsıl olmayıp Allah'ın iradesiyle olduğunu belirtmek içindir. Bir başka ifadeyle O bir elçidir, İlâhî bir şeriatın tebliğcisidir, tebliğ vazifesinin sıhhatli, eksiksiz olması için bütün işleri İlâhî murâkabe altındadır, unutma vasfı da... Bu vasıf, Aleyhissalâtu vesselâmda insan olarak mevcuttur, ancak İlâhî iradenin murâkabesindedir. O irade, şeriatın konmasında, unutması gereken şeyler olunca unutturmaktadır. [71SI

TİLÂVET SECDESİ

UMUMÎ AÇIKLAMA:

1- Kur'ân-ı Kerîm'de bazı âyetler okunurken secde etmek gerekir. Bu âyetler mahiyet itibariyle şu üç muhtevadan birini taşır:

* Ya secdeyi emretmektedir, bu emri yerine getirmek için secde edilir.

* Yahut secdeye teşvik ve secde edene övgü ifade edilmektedir, bu âyetler de de secde edilir ki fazilete erilsin.

* Yahut secdeyi medhedici bir sîga ile bahsedilir. Kâfirlerin secde etmediği ifade edilir. Kâfirlere muhalefet etmek için de bu âyetlerde secde edilir.

2- Kur'ân'da secde âyetlerinin sayısı ihtilaflıdır. İbnu Hacer "On tanesinde ulemâ icma etmiştir" der. İmâm-ı Mâlik'e nisbet edilen bir açıklamaya göre secde âyetleri onbeş adeddir. Haneliler ondört yerde secde kabul ederler. Secde âyetleri şunlardır:

1- A'raf sûresinin son âyeti (206. âyet) "Doğrusu Rabbinin katında olanlar, O'na kulluk etmekten büyüklenmezler, O'nu tenzîh ederler ve yalnız O'na secde ederler."

2- Ra'd sûresinin 15. âyeti: "Yerde ve göktekiler ve onların gölgeleri sabah, akşam ister istemez Allah için secde ederler."

3- Nahl sûresinin 49. âyeti "Göklerde ve yerde bulunan her canlı ve melekler büyüklük taslamaksızın Allah'a secde ederler."

4 - İsrâ sûresinin 107. âyeti: "De ki: "Kur'ân'a ister inanın ister inanmayın. Ondan önceki ilim verilenlere o okunduğu zaman, yüzleri üzerine secdeye varırlar."

5 - Meryem sûresinin 58. âyeti: "Rahmân'ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı."

6- Hacc sûresinin 19. âyeti "Göklerde ve yerlerde olanların, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanların ve insanların birçoğunun Allah'a secde ettiklerini görmüyor musun?"

7 - Yine Hacc sûresinde 77. âyet: "Ey iman edenler! Rükû edin secdeye varın, Rabbinize kulluk edin, iyilik yapın ki saadete erişesiniz."

8- Furkân sûresinin 60. âyeti: "Onlara: "Rahmân'a secdeye varın!" dendiği zaman "Rahman da nedir?." derler."

9- Nemi sûresinde 25. âyet: "Göklerde ve yerde gizli olanları ortaya koyan, gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a secde etmemeleri için, şeytan, kendilerine yaptıklarını güzel göstermiş.."

10 - Secde sûresi 15. âyet: "Âyetlerimize ancak, kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamıyarak Rablerini överek yüceltenler... inanırlar."

11- Sâd sûresi 24. âyet: "Dâvud kendisini denediğimizi sanmışdı da Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti."

Burada Hanelilere göre secde yoktur. Ancak Şâfiîlere ve Mâlikîlere göre vardır.

12 - Fussilet sûresinin 37. âyeti: Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin, eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin."

13 - Necm sûresinin 62. âyeti: "Artık secdeye varın Allah'a kulluk edin."

14 - İnşikak sûresinin 21. âyeti: "Onlara Kur'ân okunduğu zaman neden secde etmiyorlar?"

15 - Alak sûresinin 19. âyeti: "Sakın ona uyma, sen secde et, Rabbine yaklaş." 17191

İHTİLAFLAR:

Ulemâ, secde âyetlerinin sayısı hakkında ihtilaf eder. Bu hususta 12 farklı görüş ortaya çıkmıştır. Teferruâta girmeden bazılarına dikkat çekeceğiz:

1- Nemi sûresmde gösterilen âyet Hanefîlerin görüşüdür. İmam Mâlik ve Şâfıî'nin görüşüne göre secde

âyeti ^ (tO 3 ^ 'den itibaren başlar.

2 - Sâd sûresindeki secde âyeti, Mâlikîlere ve Şâfıîlere göredir. Hanefîlere göre, burada secde gerekmez. İmam

ı* T ^ ■* O }

Mâlik'ten yapılan bir diğer rivâyete göre secde mahalli, bir âyet sonra kJ * "V J

'dır.

3- Fussilet sûresinde gösterilen âyet İmam Mâlik ve kavl-i kadîminde Şâfıî'nin görüşüdür. Hanefîlere ve kavl

icedîdinde Şâfıî'ye göre, bir âyet daha okuyup 'dan sonraki âyete kadardır.

4 - İnşikak sûresinde Mâlikîlerden İbnu Habîb'e göre sûrenin sonudur.

5- Hanefîlere göre Hacc sûresindeki ikinci secde yoktur, böylece onlara göre secde âyetinin sayısı 14'dır.

6- İmam Şâfıî'nin yeni görüşüne, İmam Ahmed'in esahh olan kavline göre Sâd sûresindeki secde âyetinde secde yoktur ve onlara göre de secde sayısı 14'dür.

7 - Ebû Sevr'e göre Ve'n-Necm'deki secde sâkıttır ve sayı yine 14'dür.

8- Atâyı Horasânî'ye göre Hacc'daki ikinci secde ile İnşikâk'taki secde sâkıttır, sayı 13'dür.

* Hanefîlere göre tilâvet secdesinin sebebi: Secde âyetlerinin okunması, dinlenmesi ve okuyana iktida (uyma)dır. Dolayısıyla okuyan secde edeceği gibi, dinleyende eder. Cemaate dahil olup imama uyan kimse imamın sessizce okuduğu secde âyeti için bile imamla birlikte secde yapar.

Okumanın secdeye sebep olduğunda ittifak edilmiştir. İşitme de secdeye sebep olur mu? Bunda ihtilaf edilmiştir, aşağıda açıklayacağız. 17201

TİLÂVET SECDESİNİN HÜKMÜ

* Ebû Hanîfe merhuma göre, okuyan ve dinleyen üzerine vâcibtir, işiten dinlemeyi kastetmemiş, âyet kulağına tesadüfen ulaşmış bile olsa.

Hanefîler bu hükme varırken şu âyetleri delil kılarlar: "Onlara ne oluyor ki iman etmiyor, kendilerine Kur'ân okunduğu vakit de secde etmiyorlar" (İnşikâk 20-21). Bir diğer âyet "Artık Allah'a secde edip ibâdet edin" (Necm 62).

Hanefîler bazı hadislerden de vücûb ma'nâsı çıkarırlar:

"Secde, secde âyetini işitene gerekir." Keza:

"Secde, secde âyetini dinleyenedir." Birinci hadis ihtiyarsız da olsa, işiteni ifade ederken ikinci hadis, kasıdla dinleyeni ifade eder.

* İmam Şâfiîye göre tilâvet secdesi sünnet-i müekkededir. Ancak mezheb mensupları dinleme kasdı olmadan, secde

âyeti kulağına geldiği için işiten hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

a) Kasıdsız olarak işiten kimsenin secde yapması müstehabtır, sünnet-i müekkede değildir.

b) Böyle birinin kasden dinleyenden farkı yoktur, yani ona da sünnet-i müekkededir.

c) Böyle biri hakkında sünnet de değildir. Gazâlî bu kanaattedir.

İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre sünnettir. Aynî'nin kaydına göre, İshâk İbnu Râhûye, Evzâî, Leys İbnu Sa'd, Dâvud-ı Zâhiriî de tilâvet secdesine sünnet demişlerdir. Hz. Ömer, Selman İbnu Abbâs, İmrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhiim) da aynı görüştedirler. Mâlikîlerden bazılarının buna fazilet yani mendub dediği de bilinmektedir.

Tilâvet secdesine sünnet deyip vâcib olduğunu reddedenler, 2764 numarada kaydedilen hadise ve benzer başka rivâyetlere dayanırlar. Bunlardan biri Buhârî'de tahric edilen Zeyd İbnu Sâbit hadisidir. Zeyd (radıyallâhu anh) bu rivâyette, Resûlullah'a, içerisinde secde âyeti bulunan Ve'nnecmi sûresini okuduğunu, Resûlullah'ın secde etmediğini anlatır. 17211

BAZI HÜKÜMLER:

* Tilâvet secdesi, aynen namaz gibi, hadesten ve necâsetten tahâreti, setrü'l-avreti ve istikbâl-i kıbleyi gerektirir. Abdestsiz tilâvet secdesini sadece İbnu Ömeryapmış, kendisine sadece Şa'bî muvafakat etmiştir. Mamafih İbnu

Ömer'in, "Kişi temiz olmadıkça secde edemez" dediği de ıivâyet edilmiştir. Âlimler bu iki rivâyeti "cünüb olmamalı"

demek istemiştir diye te'lif ederler.

* Namazı bozan şeyler tilâvet secdesini de bozar.

* Secde âyeti okunur okunmaz secde vâcib değildir, sonra da yapılabilir.

* Secde âyetinin secdeye delâlet eden kelimesi bir önceki veya bir sonraki kelimeyle okunursa secde vâcib olur, âyetin tamamını okumak gerekmez.

* Secde âyetinin tercümesini dinleyen, anlarsa secde vâcibtir. Anlamaz ve fakat âyetin tercümesi olduğu bildirilirse vâcib olmaz. Bu tercümeyi okuyana, anlasa da anlamasa da vâcibtir.

* Bir secde âyeti hakikaten veya hükmen müttehid olan bir mecliste birkaç kere okunsa tek secde yeterlidir. Başka başka secde âyetleri okunursa her biri için ayrı secde gerekir, meclisler değişirse de hüküm böyledir.

* Secde âyeti namazda kıyâm halinde okunmuşsa hemen secdeye gidebileceği gibi, bundan sonra üç âyetten az okunarak secdeye gidilirse, rükû tilâvet secdesinin yerine geçer, tekrar etmek gerekmez. 17221

o1 lyij ~i~l~ iü. 1 <_]öir f , (Jö Lo. ^ .lp aüI ^*-p öH^ 3

^ ^ "i ^ ^ O ^ ^ ^ ^ z j| y

■İjl.5 4^- j>-\ .JöO (j^Jİ yŞ- (3 bJÂ-1 lö (Jb>

1. (2763)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),içerisinde secde âyeti olan sûreyi okur, (âyetler geldikçe) secde ederdi, biz de secde ederdik. Öyle ki (izdiham sebebiyle) namaz dışı

vakitlerde aklimızı koyacak secde yeri bulamadığımız olurdu.” 17231

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, secde âyetini okuyan kimse secde edince, dinleyenlerin de edeceğini gösterir. Okuyan secde etmezse, dinleyen de etmez. Bu meselede önceliğin çocuk bile olsa okuyana ait olduğu, okuyana "imam" dendiği merfîı rivâyetlerde de gelmiştir. Secde yeri bulamama halinde âlimlerden bir kısmı, "kardeşinin sırtına secde eder" diye, bir kısmı da "secdeyi te'hir eder, miinâsib fırsatta secdesini yapar" diye fetva vermiştir. 17241

jfÂlLI ÇjJ İJİ 4bP 4İj! (3'Â’j j*-£' 4jI|^ ^ -2

lö> İJİ ÂLLaJt I oJIS”" JÂtÂvj Jjjb-â (JjÂ

Oı_3 jJLî Iij, ^öJI L^jI t <Jli öA>tÂJI s-L>- ISj (jb>

4İ1İ ö}« ÂjIjj (JŞj.cİİ-İLaj .]aIP AİIt Jö-P A^ip

. »«.Lebi jI I LIIİp

2. (2764)- Rebî'a İbnu Abdillah (rahimehullah)'ın anlattığına göre: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) cuma günü, minber üzerinde (hutbe verirken) Nahl sûresini okumuş, secde âyetine gelince, minberden inip secde yapmış, halk da onunla birlikte secdeye kapanmıştır. Müteakip cumada da (aynı şekilde) aynı sûreyi okumuş, secde âyetine gelince:

"Ey insanlar, biz secde âyetlerine uymuyoruz. (Bunlar okununca) kim secde ederse isabet eder, kim de secde etmezse üzerine günah yoktur" der ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) secde etmez. " [7251 Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Allah, secdeyi dilemezsek farz etmemiştir." 17261

AÇIKLAMA:

Hadisin son kısmından, âlimler tilâvet secdesinin farz olmadığı hükmünü çıkarmış ise de Haneliler: "Vâcib olmasına mâni değil" diye cevap vermişlerdir. Hanefîler "dilemezsek" kaydını "okumazsak vâcib olmaz, ama okuduk mu vâcib olur"diye açıklayarak, bu ifadeye dayanarak "vâcib değildir" diyenlere cevap verirler.

Hadisten şu hükümler de çıkarılmıştır:

* Hatip hutbede Kur'ân okuyabilir, secde âyetine gelince minberi secdeye müsaid değilse yere inebilir. Bu, hutbeyi bozmaz. Hz. Ömer, Ashâbın huzurunda bunu yapmış, kimse onu kınamamıştır.

* Hz. Ömer'in, "Kim secde etmezse üzerine günah yoktur" sözünden, bazı âlimler tilâvet secdesinin vâcib olmadığına delil çıkarmışlardır. 17271

r ST & y '4 :# JJlî[:Jlî &st 3.

النَّارُ].

. *

3. (2765)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Âdemoğlu secde âyeti okur ve secde ederse şeytan ağlayarak ayrılır ve:

"Yazık bana, insanoğlu secdeyle emredildi ve secde etti, mukabilinde ona cennet var. Ben de secdeyle emrolundum ama ben itiraz ettim, benim için de ateş var" der." 17281

İ-t Aiil (3İ ^ oöo Aİit L»-gup İMİ

. 4j>-y>-1 İDİ öLâİPj

4. (2766)- Ebû Temîmeti'l-Hüceymî anlatıyor: "Ben sabah namazından sonra vaaz u nasihat ediyordum, bu esnada secde (âyeti okuyor ve secde) ediyordum. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) beni yasakladı. Ama ben O'nu dinlemedim. O üç sefer yasaklamayı tekrarladı. Sonra dönüp:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m arkasında namaz kıldım. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallâhu anhüm) ile de namaz kıldım. Onların hiçbiri güneş doğuncaya kadar secde yapmazlardı" dedi. 17291

AÇIKLAMA:

1- Vaaz u nasihat diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı kıssa anlatmak ma'nâsma gelen dır. Bu, o

devirde halkı irşad maksadıyla camilerde konuşmayı ifade eder. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıssayı ya emir, ya me'mur ya da (kendini satmak isteyen) kibirli kimse anlatır" buyurarak, bu hizmetin emîrin yetkisi ve kontrolü altında bir hizmet olduğunu beyan ediyor. Bu hizmet, emîrin gıyâbmda kazanç te'min etmek için icra edilemez (en-Nihâye).

2- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), el-Hüceymî'yi kerâhet vaktinde secde yapmaktan men etmiştir. Yani sabah namazından sonra güneşin doğmasından önce İbnu Ömer, mekruh saatte tilâvet secdesi yapmaması için üç kere ihtar etmiş, dördüncüde Resûlullah, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'den delil getirerek mekruh vakitte tilâvet secdesi yapılmayacağı hususunda iknâ etmiştir.

3- Şevkânî der ki: "Bazı sahâbelerden, mekruh vakitlerde tilâvet secdesi yapmanın mekruh addedildiğine dair rivâyet gelmiştir. Ancak, zâhir, mekruh olmadığıdır, zira mezkûr secde namaz değildir, yasaklayıcı rivâyetler namaza has olarak vârid olmuştur. 17301

TİLAVET SECDESİNİN FAZİLETİ

C d) (3 ~l~l~ 4İ1İ ı^y^j >3^ *tÂP 4İ1İ ^j £>\^.Jl ^jJ ^j&£* C2* "^"

. Jjli jj\ 4j>- j>- \ .J j^}-\ Sjy^ <3j t (JJ*g-flJ»l (3 ÖOO L$-^°

1. (2767)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bana Kur'ân'dan onbeş

secde âyeti okuttu. Bunlardan üçü Mufassal sûrelerdedir. Hacc sûresinde de iki secde âyeti var." 17311

AÇIKLAMA:

s o

Hadis rivâyetiyle ilgili metinlerde, okuttu)lj3l(

tâbiri hususî bir ma'nâ taşır. Bir kimse Kur'ân veya hadisi

bir şeyhe kontrol ettirmek veya icâzet almak gibi bir maksadla okursa (Jc- 'j*(o

kimse Cj'-J 1 '—® ı^lj» "Falanca bana Kur'ân okuttu" diye ifade eder, ma'nâsı şöyledir: "Falanca şeyh Kur' ân'ı (veya hadisi) kendisine kontrol (veya icazet için) okumama imkan tanıdı." Şu halde hadis, Amr (radıyallâhu anh)hn, Aleyhissalâtu vesselâm'a onbeş secde âyeti okuyup dinlettiğini ifade eder. [732]

&\ liJÎj % 0 , ^ ^ ^ 4 [: Jli U*1 p 5S)I ^-Lp 2 .

2. (2768)-İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) demiştir ki: "Sâd sûresi azâim-i sücûd'dan değildir.Nitekim ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı o sûrede secde edip:

"Dâvud (aleyhisselâm) bu secdeyi tevbe secdesi olarak yaptı, biz ise şükür olarak yapıyoruz!" dediğini işittim. " [733]

AÇIKLAMA:

o

1- Azâim, "azîmet"in cem'idir. Azîmet, azm)?>(kelimesinden gelir. Dilimize azim olarak girmiş olan "azm" kelimesi ciddiyet sabır, sebat gayret gibi ma'nâlara gelir. Ayet-i kerîmede: "Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettikleri gibi sen de sabret." (Ahkâf 35) denmiştir.

İbnu Hacer, azâim'i, kelimenin belirtilen kök ma'nâsına uygun olarak "yapılması için azim gösterilen şeyler" diye açıklar. Devamla: Mesela emr sigası gibi, nitekim bazı mendublar vardır ki, te'kîdli olarak gelmiştir, böyle mendublara, "vâcib" demeyenler bile müekked mendub diyerek diğerlerinden ayırırlar ma'nâsmda izah sunar.

Şu halde Sâd sûresinin azâimu'ssücûd'dan olmaması demek, bu sûredeki secde âyetinin, te'kidli secdelerden, bütün ulemânın, secde edilmesi gerektiğine hükmettikleri secde âyetlerinden olmadığını ifade eder.

Öyle ise azâimu'ssücûd yani okununca secde edilmesi şart olan, secde etmekten vazgeçilemiyecek olan, secde edilmesi gerektiği te'kidle belirtilmiş bulunanlar hangileridir? İbnu Hacer bu soruyu cevaplama sadedinde şu bilgiyi verir:"

İbnu'l-Münzîr ve başkaları Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)' ten hasen senedle şunu rivâyet etmiştir: "Azâim olanlar Hâmîm (Fııssilet), Ve'nnecmi, İkra' ve Elif-Lâm-Tenzîl'dir." Keza İbnu Abbâs'tan da son üçü hakkında rivâyet sâbit olmuştur. İbnu Ebî Şeybe'nin tahricine göre: A'râf, Sübhân, Hâmîm ve Elif-Lâm'm azâim olduğunu söyleyende olmuştur.

İbnu Ebî Şeybe'nin bir diğer rivâyetinde bunlar beştir: Benû İsrâil, İsrâ, Ve'nnecmi, İnşikâk, İkrâ bismi Rabbike'dir. Abd İbnu Umeyr'in görüşüne göre de azâim dörttür, ancak bazıları farklıdır. Necm ile İkrâ bismi Rabbike'ye bedel A'râf ve Benû İsrâil'dir.

Görüldüğü üzere, sadedinde olduğumuz rivâyet ulemâ arasındaki bir ihtilafa parmak basmış olmakta, Sâd sûresinin azâimden olmadığını belirtmektedir.

2- Buhârî, Sâd sûresinin tefsirinde şu rivâyeti kaydeder: "Mücâhid, İbnu Abbâs'a soruyor: "Sâd sûresindeki secde âyetinde niye secde etmiyorsun?" O da, "En'âm sûresindeki 84-90 arası âdetleri okumuyor musun?"diye cevap

verir: AUİ ... <j*J

Özet olarak meali: "Nuh'un zürriyetinden gelen Dâvud ve Süleyman ile bunları takib eden peygamberleri Allahu Teâlâ nübüvvetle ve ezaya tahammül ile mazhâr-ı hidâyet etmiştir. Sen de habîbim! Bunların hidâyetine uy, bunlar gibi ezâya sabret!"

3- Sadedinde olduğumuz rivâyette -ki hadisin Nesâi'deki vechidir- Sâd sûresindeki secdeyi Hz. Dâvud’un tevbe secdesi olarak yaptığı, Resûlullah'ın da şükür secdesi olarak yaptığı belirtilmektedir. Bunun ma'nâsım anlamak için bu sûredeki secde âyetinin ma'nâ ve mahiyetini gözönüne almak gerekir.

Önce şunu bilmeliyiz: Sâd sûresi Mekkî'dir ve Resûlullah'ın tebliğe başlamasından sonra Mekke müşrikleri tarafından çeşitli iftirâlar, yakıştırmalarla alaya alındığı, değişik işkence tarzlarıyla rahatsız edildiği, huzursuz edildiği bir zamanda teselli edilmek, sabra dâvet edilmek üzere nâzil omuştur. İlk âyetlerde Resûlullah'a ve Kur'ân'a karşı aldıkları menfî tavır belirtilir (1-11. âyetler). Sonra kendisinden önce gelen peygamberlerin de aynı hakaretlere mâruz kaldıkları, ama o peygamberlerin sabrettiği, zâlim kavinılerin helâk olduğu belirtilir, bazı peygamberler ismen zikredilir: Nûh, Ad, Firavun, Semûd, Lût (12-16). Daha sonra Hz. Dâvud ve O'na yapılanlar ve Allah'ın Dâvud'a olan desteği zi kr edilir (17-23). Secde âyeti olan 24. âyette Hz. Dâvud'un niçin secde ettiği belirtilir: Bir zellede (farkında olmadığı hatada) bulunmuştur ve bu yüzden azaba uğramaktan korkmuştur...

"..Dâvud sandı ki biz kendisine mutlaka bir azab (suikasd) hazırladık. Bunun üzerine o, Rabbinden setr (ve himâye) edilmesini istedi, rükû ile yere kapanıp (Allah'a) döndü. Biz de O'nu salih (bir zât olarak) intihab ettik. Nezdimizde O'nun muhakkak bir yakınlığı ve bir akibet güzelliği vardır" (Sâd 24-25).

Ayetin meâlinden de anlaşılacağı üzere Hz. Dâvud, zellesine tevbe ve istiğfar ile secde ederek Cenâb-ı Hakk'a yöneldiği için Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) O'nun secdesini tevbe secdesi olarak tavsif etmiştir. Hz. Dâvud'un affa ve mağfirete mazhar olması ve Cenâb-ı Hakk' tan kendisine -İlâhî yakınlık ve akibet

güzelliği 3 ^ şeklinde- yüce menziller vaadedilmiş olması

sebebiyle secdeye kapanan Hz. Peygamber, bu secdesine şükür secdesi demiştir.

İşte, bu ma'nâya binâen Hanefiler, Sâd sûresindeki secdeyi J J kavl-i şerifinden sonra

t , o •»

değil, müteakip âyette yer alan ^ J kavl-i şerifinden sonra yaparlar.

4 - Şarihler şunu da belirtirler: Sad suresinde secdenin sübutu hakkında Hanefılerle Şafıiler arasında ihtilaf yoktur. İhtilaf, bu secdenin “azaim”den olup olmaması hususundadır. Şafıiler, sadedinde olduğumuz hadiste geçen İbnu Abbas (radıyallahu anhümâfm: "Sâd azâimden değildir" sözüyle amel ederek, mezkûr âyetin okunmasında secdeyi vacib görmezler. Şâfiî ve etbaı: "Sâd secdesi vâcib değildir, bu bir şükür secdesidir, namaz haricinde müstehab olarak secde edilir, namazda haramdır" demiştir. İmam Âzam ve Ashâb'ı ise Buhârî'nin Sâd sûresinin tefsirinde kaydedilen ve nassa dayanan rivâyetini esas alarak mezkûr secdeye azâimden kabul etmiş, okununca secde etmenin vacib olduğuna hükmetmiştir. Nesâî'nin rivâyetinde Sâd secdesi için tevbe secdesi denmiş olması da Hanefîlere bir delil olabilir. Zira onun tevbe secdesi olması, vacib olmasına mâni değildir. Gerçi İbnu Abbâs'm rivâyetinde Sâd'ın okunması sırasında Resûlullah'ın da secde etmiş olduğu söylenmektedir, bu da Hanelilerin lehine bir delil olabilir.

İmam Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel'den gelen ıivâyet onların iki farklı görüşte olduklarını te'yid eder: Bir görüşlerinde Hanefîlere, bir görüşlerinde de Şâfiîlere uyarlar. 17341

ülf y* ’.İ-f- Atıl ;<JIS aDİ yj -3

y\ Jlİ Jl ı_ Ay ya Li5"" ÂS-l (jİojJî ya lM 'j*Ş- cAÂA

(■ ' } \ ' A s- '

JiaJ lÂAj t I ‘^>-y>-\ . J y <LÂİ jJ&j \ji\S~ ^JıXİ JjLj AljIj J_aLî ! .5

3. (2769)- İbnu Mes'ııd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ve'nnecmi sûresini okudu ve secde-i tilâvette bulundu, beraberindekiler de secde ettiler. Ancak, aralarında bulunan Kureyşli bir ihtiyar yerden bir avuç toprak alarak alnına götürdü ve: "Bu bana yeter" dedi.

İbnu Mes'ııd der ki: "Ben sonra bu herifin kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm. Bu Ümeyye İbnu Halef di. 17351

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'nin bir rivâyetinde, bu sûrenin , secde âyeti ihtiva eden ilk sûre olduğu belirtilir. Yine belirtilir ki, âyet okunduğu zaman, Resıîlullah'la birlikte orada bulunan müslümanmüşrik, inscin herkes secdeye kapanmıştır. Müşriklerin de secde etmeleri, bazı âlimlerin açıklamasına göre, âyette Lât ve Uzza gibi putların da zikredilmesi sebebiyledir.

2- Bu rivâyette, secdeden imtina eden kimsenin Ümeyye İbnu Halef olduğu tasrîh edilir. Ancak başka rivâyetlerde, bazan isim zikredilmez, bazan da Velid İbnu'l-Muğîre, Utbe İbnu Rebî'a ve Saîd İbnu'l-As'ın da isimleri geçer. İbnu Hacer, Necm sûresindeki açıklamasında, İbnu Mes'-ud'un secdeden tek kişiyi istisna etmesini, "kendi gördüğü kadarıyla" diyerek kayıtlar. Yani başka rivâyetler, Ümeyye İbnu Haleften başka secdeye katılmayanları da zikretmektedir. Aslında dört kişinin secdeye katılmamış olması daha kavı ihtimaldir.

3- Hadise, Vâkidî'nin cezmen beyanına göre, nübüvvetin beşinci yılında Ramazan ayında cereyan eder. Aynı yılın Receb ayında da Habeşistan'a birinci göç vukîıa gelmişti. Bu secde haberi Habeşistan'dakilere "müşrikler müslıiman oldu" şeklinde ulaşır ve geri dönerler. Ancak gelince onları eski halleri üzere kâfir bulurlar, ikinci sefer göçerler. [736]

GARÂNÎK HADİSESİ

Necm sûresindeki secde âyeti okunduğu zaman müslümanlarla birlikte müşriklerin de secde etmeleri vakâsı, İslâmî kaynaklarda Garânîk hâdisesi olarak geçer. Bu hâdise zaman zaman İslâm düşmanları tarafından İslâm aleyhine istismar edilmiştir. Öyle ki bu hadiseyi ters yönde tamamen şahsî yorumlarla romanlaştırarak İslâmî mukaddesâta saldıran bir kitap, 1988-1989 yıllarında, dünyanın her tarafında sert aksülamellere sebep olmuş, birçok insanların ölümleriyle sonuçlanan kanlı hâdiselere yolaçmıştır.

Hâdisenin iç yüzünü bilmenin gereğine inanıyoruz. Bu sebeple vakayı kısaca özetleyecek, sonra da konu üzerine derinlemesine bir tahlil yazısını Prof. Dr. Suat Yıldırım'dan iktibas edeceğiz. Vak'âyı özetlemede, birçok mevzuda olduğu gibi, İbnu Hacer el-Askalânî'nin Buhârî Şerhi Fethu'l-Bâri'yi esas alıyoruz.

İbnu Hacer, Garânîk hâdisesi'ni Necm sûresinde değil Hacc sûresinde açıklar. Çünkü, bu hâdiseyi istismar edenler Hacc sûresinin 52. âyetini kendilerine delil yaparlar. Bu âyette bahsedilen meseleye Necm sûresiyle ilgili rivâyeti delil gösterirler ve hatta Hacc sûresindeki mezkûr âyetin, Necm sûresinin tilâveti sırasında şeytanın oyununa karşı Resûlullah'ı teselli maksadıyla nâzil olduğunu söylerler. Öyle ise iki ayrı âyetin yorumu birleştirilerek tek bir neticeye varılmaktadır.

a) Hacc sûresinde şeytanın peygamberlere vesvese atacağı ifade edilmektedir.

b) Necm sûresine şeytan vesvese atmış, âyet telkin etmiştir. Sonradan bu âyet çıkarılmıştır. [737]

NETİCE:

Kur'an muharreftir, iddia edildiği kadar mazbut değildir. İslâm düşmanlarının kısaca demek istedikleri bu..

1- Hacc sûresindeki âyetin meâli: "(Ey Muhammedi! Biz, senden evvel hiçbir resul, hiçbir nebi göndermedik ki o, (birşey) arzu ettiği zaman şeytan onun dileği hakkında illâ (bir fitne) meydana atmış olmasın. Nihâyet Allah, şeytanın ilkâ edeceği (o fitneyi) giderir, iptal eder. Yine Allah, âyetlerini sâbit (ve mahfuz) kılar. Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir" (Hacc 52).

2- Burada şeytanın peygamberlerin hepsine verdiği fitneden, Peygamberimize vermiş olduğu iddia edilen fitne, Necm sûresinin okunması sırasında 20. âyetle 21. âyet arasında telkin edilen bir cümle olmalıdır.

19-20. âyet: "(Allah'ı bırakıp taptığınız) Lât'ın, Uzzânın ve (bunların) üçüncüsü olan diğer Menât'ın herhangi bir şey hakkında zerrece kudretleri var mı? Bize haber verin?" (19-20. âyetler).

3- Şeytanın araya ilkâ ettiği söylenen cümle: "Bunlar yüce kuğu kuşları (yani tanrıçalardır ve elbette onların şefaatleri umulur."

4 - Necm sûresinin mevzumuzu ilgilendiren âyetlerinden bir kısmı (21-29. âyetler).

"Erkek sizin de dişi O'nun mu? O takdirde bu, insafsızca bir taksim! Bu (putlar) sizin ve atalarınızın taktığınız adlardan başkası değildir. Allah onlara hiçbir hüccet indirmedi. Onlar, kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği hevâ ve hevesden başkasına tâbi olmuyorlar. Halbuki andolsun, kendilerine Rabblerinden o hidâyet (rehberi) gelmiştir. Yoksa insana her umduğu şeye nâil olma imkanı mı var? İşte âhiret de dünya da Allah'ındır. Göklerde nice melek vardır ki, onların şefaatleri bile hiçbir şeye yaramaz. Meğer ki o şefaat Allah'ın dileyeceği ve razı olacağı kimseler için ve ancak O'nun izin vermesinden sonra ola... Hakikaten, onlar âhirete îman etmezler, meleklere alabildiğine dişi adı takarlar. Halbuki onların buna dair de bilgisi yoktur. Onlar kuruntudan başkasına tâbi olmazlar. Kuruntu ise, hiç şüphesiz haktan hiçbir şeyi ifade etmez.

Onun için sen (Habîbim) bizim zikrimize arka çeviren, dünya hayatından başkasını arzu etmeyen kimselerden yüz çevirir" (Necm, 21-29). [73SI

RİVAYET

Garânîk hâdisesi'ni anlatan rivâyet, -İbnu Hacer'in açıklamasına göre- bir çok tarikten rivâyet edilmiştir. Bıı rivâyetlerden bir tanesinin senedi sahih, diğerleri zayıftır. Sahih sened Saîd İbnu Cübeyr'e aittir. [739]

Rivâyet şöyle:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'de Ve'nnecmi sûresini okudu.

"Lâfın, Uzzâ'nm ve üçüncüsü olan diğer Menât'ın herhangi bir şey hakkında zerrece kudretleri var mı? Bize haber verin" âyetine gelince şeytan lisanına: "Bunlar yüce tanrıçalardır ve elbette şefaatleri umulur" cümlesini attı. Bunun üzerine

müşrikler: "Bugüne kadar ilahlarımızı hiç hayırla yad etmemişti" dediler. (Sûrenin sonundaki secde emri üzerine) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) secde etti, onlar da secde ettiler.

Görüldüğü üzere rivâyetin zâhiri, başta Resûlullah'm ismet'i (İlâhî korunma altında bulunması) olmak üzere pekçok İslâmî esasa zıddır. Bu sebeple birçok âlimler bu rivâyeti batıl addetmiş ve reddetmiştir.

İbnu Hacer, bunu "Hiçbir muteber aslı yok" diye mutlak olarak reddeden Ebû Bekr İbnu'l-Arabî başta olmak üzere, hadisi sened yönünden zayıflığı sebebiyle reddedenlerin görüşlerini kaydettikten sonra, bu yaklaşıma katılmadığını belirtir. Der ki: "Bütün bu mülâhazalar kaidelerimizle uyuşmaz. Zira, bir rivâyetin senetleri sayıca artar ve mahreçleri (ilk râvileri) de farklı olursa bu durum, rivâyetin muteber bir asla dayandığına delil olur. Nitekim, onun üç senedinin es-Sahîh'in şartına uyan mürseller olduğunu 17401 bu durumdaki hadislerin, mürsellerle amel edenler açısından delil olduğunu, keza bunlar birbirlerini desteklediği için mürsel'le amel etmeyenlerin de amel edeceği durumda olduklarını belirttim. Durum böyle olunca rivâyette kabul edilemiyecek hususu te'vil etmek gerekir. Bu rivâyette kabul edilmeyecek etimle, "Şeytan Resûlullah'm lisansına: "Bunlar yüce tanrıçalardır ve elbette şefaatleri umulur" cümlesidir. Zira bu cümlenin zahirine hamledilmesi câiz değildir. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Kur'ân-ı Kerîm'e ondan olmayan bir şeyi âmmden veya sehven ilave etmesi muhaldir, mümkün değildir. Zira bu, hem onun getirmiş olduğu tevhide aykırıdır, hem de sahip olduğu ismete (İlâhî korunma garantisine) aykırıdır."

İbnu Hacer, bundan sonra ulemânın bu rivâyetle ilgili çok farklı te'villerini ve bu te'villere arkadan gelenlerin kabul

veya red yönünden gösterdikleri aksülamelleri (tepkileri) kaydeder.

Bu tevillerden birine göre: "Dendi ki: "Muhtemelen bunu, Resûlullah kâfirleri tevbîh (yani hiç bu tanrıçaların şefaati olur mu? ma'nâsmda) için söylemiştir." Kadı İyâz: "Bu câizdir, yeter ki bu maksadla söylendiğine bir karine olsun, husûsen o zamanlarda namaz esnasında (Kur'an dan olmayan) kelam caiz idi" der. Bakıllânî de bu te'vile meyletmiştir."

* Bir diğer te'vil: Yüce tanrıçalardan (Garânîk) mıırad, meleklerdir. Kâfirler meleklere Allah'ın kızları diyorlar ve onlara tapıyorlardı. Bu sebeple arkadan gelecek olan "Erkek sizin de dişi onun mu?" O takdirde bu, insafsızca bir taksim" âyetiyle reddedilmeleri için hepsi birden "şefaatleri umulan melekler..." ma'nâsmda zikredilmiştir.(7) Müşrikler bunu işitince, (sadece tapındıkları meleklere değil) hepsine yani putlarına da hamlettiler ve: "Bizim ilahlarımıza tâzîmde bulundu.." dediler ve bundan razı oldular. Allah Teâlâ hazretleri bilahare (onların bu ters anlayışları üzerine o iki kelimeyi) neshederek âyetlerini tahkim etti (yanlış anlamalara karşı sağlam kıldı.)"

* Bir diğer te'vil: "Dendi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kur'ân-ı Kerîm'i tilâvet buyuruyordu. Şeytan da O'nun uygun bir sektesini (âyet sonlarındaki durmalarını) gözetliyordu. Mezkûr cümleyi, Aleyhissalâtu vesselâm'ın nağmesini taklid ederek, yakınında bulunanın işitip ondan zannedip yayacağı şekilde telaffuz edip söyledi. "Kadı İyâz buna: "Te'villerin en güzeli" der ve ilave eder: "Bunun doğruluğunu, Buhârî'nin, İbnu Abbâs'tan kaydettiği temenni kelimesinin tefsiriyle ilgili açıklama te'yid eder.(8) İbnu Hacer devamla bu te'vili İbnu'l-Arabî'nin de güzel bulduğunu, ayrıca âyet hakkında: "Bu âyet (Hacc 52) bizim mezhebimizde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın

kendisine nisbet edilen yakışıksız isnadlardan tebriesinde nassdır" dediğini belirtir.

Yine İbnu Hacer'in iktibasına göre İbnu'l-Arabî şöyle der: 7 JJ } A 1 ibâresinin âyetteki ma'nâsı "kıraatinde"

demektir. Böylece Allah Teâlâ hazretleri bu âyette haber veriyor ki, peygamberleri hakkında sünneti şudur: "Peygamberler bir söz söylediği zaman şeytan kendi nefsinden bir şey ilave edecek olursa, Allah bunu iptal edecektir." 17411 Bu şeytanın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kavline birşeyler sokuşturduğuna delildir, Resûlullah'm onu söylemiş olduğuna değil."

* Meseleye İslâm Peygamberi adlı kitabında temas eden Muhammed Hamidullah'ın açıklaması da kayda değer. Yukarıda İbnu Hacer'den kaydettiğimiz ilk te'vile uygun bir yorum yapar. Yani, müşriklerin benimseyerek secde etmelerine sebep olan cümle, istifhâm-ı inkâri tarzında söylenmiş, ancak soru eki olmadığı için müşrikler müsbet ma'nâda anlayarak, putlarına da bir mevki verildiğini zannetmişler, memnun olmuşlardır. Metin aynen şöyle: "Müslüman tefsirciler, umumiyetle, bu son iki "âyet" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tilâvet buyurduğu metinde yok idi. Ancak şeytan onu sokuşturdu ve sadece müşriklere işittirdi. Resûlullah'm tilâvet ettiği metinde, bu şeytânî âyetin de bulunduğu kabul edilecek olsa bile, bunun izahı bir zorluk getirmez.

Öyle anlaşılıyor ki, bu "âyetler" tanınıyordu ve dendiğine göre bu son iki âyeti, birisi sese soru üslûbu katmaksızın, şaşırtıcı şekilde müsbet ve te'yid edici bir tonla tilâvet etti." Metinde soru edatı olmadığı için ma'nâ, "Bunlar yüce tanrıçalardır ve elbette şefaatleri umulur" şeklinde anlaşılmıştır. Halbuki sesin tonu ile "Bunlar yüce tanrıçalar olur mu? Hiç bunların şefaatleri umulur mu?" şeklinde

denmesi gerekirdi. Orada hazır olan putperestler, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendi putları lehine bir tâviz verdiğini zannederek fevkalâde sevindiler. O kadar ki, Hz. Peygamber ibâdetini icra ederken secde ettiği zaman Ka'be'nin önünde onlar da secde ettiler. Hz. Peygamber'in bu olup bitenlerden haberi yoktu. Fakat bu yanlış anlamadan sonra bir

yumuşama hâkim oldu. Dedikodu Habeşistan'a kadar ulaştı ve oradaki göçmenlerden bir kısmını geri dönmeye tahrik etti. Bu sırada sis kalktı, mesele ortaya çıktı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), vak'aya muttali oldu ve son derece üzüldü. Yeni bir âyet, durumu tashih ederek işkâli kaldırdı: "(Allah'ı bırakıp taptığınız) Lât'ın, Uzzâ'nm ve (bunların) iiçüncüsü olan diğer Menât'm herhangi bir şey hakkında zerrece kudretleri var mı? Bize haber verin: Erkek sizin de dişi O'nun mu? O takdirde bu, insafsızca bir taksim... Bu (putlar) sizin ve atalarınızın taktığınız adlardan başkası değildir. Allah onlara hiçbir hüccet indirmedi. Onlar, kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği hevâ ve hevesten başkasına tâbi olmuyorlar. Halbuki andolsun kendilerine Rabblerinden o hidâyet (rehberi) gelmiştir" (Necm 19-23).

Tâvizin neshedilmesi zaten istikrarsız olan Mekke müslümanlarmm vaziyetini daha da ağırlaştırdı. Bunlardan büyük bir bölümünün, yaban diyarlara gitmek üzere şehri terketmek gerektiği kanaatine varmış olmaları bizi şaşırtmaz.

Kaydedilen bu birkaç te'vilden anlaşılacağı üzere, İslâm âlimleri, meseleye farklı yorumlarla yaklaşmışlardır. Mevzuun şahsî yorumla değil, başka âyet ve hadislerden elde edilecek delil ve karinelerin aydınlığında yapılacak yorumla açıklanması gerekir. İslâm ulemâsı böyle hareket etmiştir.

[Meselenin günümüzde dünya çapında bir polemik konusu yapılmış olması sebebiyle, bu polemiklere cevap sadedinde, günümüzün bir yetkilisi tarafından yapılan tahlili aynen kaydediyoruz. Meseleye ilgi duyanların bununla mutmain olacaklarını umarız. [742]

ŞEYTAN KUR'ÂNA MÜDAHALE EDEMEDİ"

1- Hacc sûresinin 52. âyet-i kerimesini bazıları yanlış anlayıp, şeytanın vahye müdahale ederek, peygamberlerin, vahye aykırı söz ilave etmelerine sebep olduğu ma'nâsım çıkarmış, ayrıca uydurulmuş bir hadise ile de irtibat kurarak meseleye, İslâm'ın vahy itikadına uymayan bir mahiyet kazandırmışlardır. Bazı müsteşrikler ise, bu asılsız rivâyeti, Kur'ân âyeti derecesine çıkarmak süreriyle, vahyin, öyle müsliimanlarm inandığı kadar kesin olmadığı, Kur'ân'dan çıkarılan âyetler de bulunabildiği, dolayısıyla tahriften büsbütün mâsun olmayabileceği şüphesini uyandırmak istemişlerdir. Biz, önce bu âyetin normal olarak ifade ettiği ma'nâyı açıklayacağız. Fakat âyetlerin çoğu gibi, bu âyetin de ma'nâsım daha iyi anlamak için sibak ve siyâkı ile beraber mütalaa etmek, yani onu vârid olduğu muhtevaya yerleştirmek gerekli olduğundan Hacc sûresinin, bir bütün teşkil eden (42-55. âyetler) kısmını gözöniinde bulunduracağız." 17431

KALPLERİ KÖR...

"Bu pasaj, tevhid tarihine seri bir resm-i geçit yaptırarak, peygamberlerin (aleyhimusselâm) tebliğleri karşısında, inkârcı güruhların her devirde görülen ve herkese mâlum olan tutumlarını nakleder. Bundan ibret alınması lüzumunu vurgular. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın İlâhî emirleri tebliğ etmesi karşısında müşriklerin çeşitli mugâlatalar ile mücadele edip, onun maksadına uymayan birtakım şeyler yayarak, ahaliyi kendisinden uzaklaştırmak

istediklerine işaret eder. Sonra sözü Mekke müşriklerine getirerek onların Hz. Peygambere: "İşte inanmıyoruz, doğru isen bizi derhal imha ediver bakalım!" demelerine karşı, Allah'ın kendilerine mühlet verdiğini, îman edip makbûl işler yaparlarsa kendilerini ebedî mükâfaatm beklediğini, yoksa hak dîni yok etme gayretlerinin faydasız olup kendilerini cehenneme sürükleyeceğini bildirdikten hemen sonra bu âyete yer verir. Gönderilen o peygamberlerin bildirdikleri İlâhî buyrukları, cin ve ins şeytanlarının tepki ile karşıladıklarını, onları saptırmaya çalıştıklarını, fakat Allah Teâlâ'nın onların bu karartma ve engelleme teşebbüslerini giderip âyetlerinin tesirlerini sağlamca yerleştirdiğini, bunun da imtihan hikmetiyle yapılıp, Allah'ın gerçek mü'minlerle münafıkları ortaya çıkarmak istediğini bildirir. Bu kısmın meâli şöyledir:

42- "Eğer bunlar seni yalanlıyorlarsa (bil ki) bunlardan önce Nuh, Ad ve Semud kavmi de yalanlamıştı. 43İbrahim'in kavmi, Lût'un kavmi de (yalanlamıştı). 44- Medyen halkı da (yalanlamıştı); Mûsa da (yalanlanmıştı) Bende kâfirlere (yola gelirler diye) mühlet verdim, sonra onları yakaladım. (Bak), benim onları reddim nasıl oldu! 45- Halkı zulmederken helâk ettiğimiz nice memleketler vardır ki duvarları (alta yıkılan) tavanlarının üstüne çökmüştür. Nice kullanılmaz olan kuyu ve nice ıssız kalmış sağlam köşk vardır! 46- Hiç yeryüzünde gezmediler mi ki (kendilerinden önce mahvolanlarm yerlerini görsünler de) düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun (akılları başlarına gelsin, hak sözü işitsinler). Zira gözler kör olmaz (çünkü gözlerin körlüğü geçici bir görme yetersizliğidir) fakat asıl sinelerdeki kalpler kör olur. 47- Senden azabı çabucak istiyorlar. Allah sözünden caymaz (bir süre gecektirse de mutlaka dediğini yapar, acele etmez). Rabb'ın yanında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir. 48- Nice ülke var ki zulmederken ona biraz mühlet vermişiz, sonra onu yakalamışızdır. (Sonunda) dönüş ancak banadır. 49- De ki: "Ey insanlar ben sizin için ancak apaçık

bir uyarıcıyım." 50- İnanıp iyi işler yapanlar için mağfiret ve bol rızık vardır. 51- Ayetlerimizi red ve iptal etmek için onları kabul edenlere karşı yarışa girenlere gelince, onlar da cehennemin halkıdır. 52- Senden önce hiçbir resûl ve nebi göndermemiştik ki o, (birşey) arzu ettiği zaman, şeytan onun arzusuna (karşı çıkıp, onu meşgul ve me'yus edecek bir düşünce) atmış olmasın. Fakat Allah bilendir, hikmet sahibidir. 53- Allah böyle yapar ki

şeytanın attığını, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşmışlar için bir imtihan yapsın. Zalimler gerçekten, haktan uzak bir ayrılık içindedirler. 54- Ve kendilerine ilim verilmiş olanlar da onun (Kıır'ân 1 m) Rabbi'nden gelen hakikat olduğunu bilsinler de O'na inansınlar, böylece kalpleri ona saygı duysun. Şüphesiz ki Allah, mü'minleri mutlaka doğru bir yola iletir. 55- İnkâr edenler ise, ansızın o saat (kıyamet veya ölüm) kendilerine gelinceye, yahut o kısır (hayrı dokunmaz) günün azabı kendilerine gelinceye kadar o Kıır'ân dan yana kuşku içinde devam edeceklerdir" (Hacc, 42-55).

Hacc sûresinin 52. âyetinde geçen temennâ, "Takdir etmek, içinden kurmak (Alusî, 17/33)" demektir. Kamus sahibi: "Bir şeyi dilemek, ummak, muhayyilede takdir ve tasvir etmektir" der. Bu isim Rağıp elİsfehânî'nin bildirdiğine göre iimniyye olup (Müfredat, s. 476). "Temenniden ötürü hayalde (nefste) hâsıl olan sûret" ma'nâsına gelir. Temennî'nin ikinci ma'nâsı: "Okumak, kıraat etmek" olup; iimniyye ise kırâat ma'nâsına gelir. Ebû Müslim bu iki ma'nâyı şöyle irtibatlandırıyor: "Zira okuyan kimse, içinden harfleri takdir eder (ölçüp biçer), zihninde canlandırır (tasavvur eder) ve derken yavaş yavaş telaffuz eder" (Alusî 17/33). [744]

Temennî'nin Birinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:

Tiirkçemizde de bulunan ilk ma'nâya alınırsa âyet şöyle tefsir edilir: Her peygamber, kavminin İlâhî hidâyete tâbi olup, kötülüklerden kurtularak dünya ve âhiret saadetine erişmelerini şiddetle arzu eder. Hatemu'l-Enbiya (s.a.s.) bütün insanlığa gönderilen mutlak resûl olduğundan, bütün insanların hak yola girmelerini, kendisini yiyip tüketecek derecede arzu ediyordu. ("Onlar îman etmiyor diye sen, her halde kendini yiyip tüketeceksin" Şuara 3). Onun bu yönde ilerlemesine karşı şeytanda birtakım engeller koymak ister durur. Cinnî şeytan, ins şeytanlarına telkinatta bulunup bu hususta müşterek hareket ederler. En'âm 121: "Şeytanlar, siz mü'minlerle mücadele etmelerini sağlamak için dostarı (ins şeytanlarına telkinatta bulunurlar." Buradan, Nadr İbnu el-Hâris gibi ins şeytanları da anlaşılabilir. Zira o da vahiy ile bildirilen şeylere benzer şeyler uydurup vahye şüpheler atmak, böylece kavmini İslâm'dan alıkoymak istiyordu (Âlusî, 17/175).

Böylece şeytan, insanların kalplerine şüphe atarak, halkı, resfıllere karşı koymaya çağırır. Yahut resul, kavminin hidâyetini temenni edip hırsla çalışırken, şeytan O'nu ümitsizliğe düşürmek için vesvese verir. O'nu maksadından caydırmaya çalışır. Kur'ân-ı Kerîm, şeytanlara uyanların yaptıkları işleri bazan şeytanlara izâfe eder. Zira sebebiyyet münasebeti vardır.

Dine davetinin başlangıcında Peygambere inananlar az, küfür tarafı ise sayı ve maddî imkan bakımından çok güçlü olduğundan şeytan, haklı olanların, sayıca çok olanlar olduğu telkininde bulunur, hatta "haklı olsa Allah onu üstün kılardı" diye Allah Teâlâ'nın da kendi tarafında olduğu vesvesesini verir. Bu durum, bir taraftan müşrikler, bir taraftan mü'minler hakkında bir fitne (yani imtihan) olur,. Fakat neticede Cenâb-ı Allah, sabreden îman ehlini te'yid ederek, peygamberlerin arzularına karşı şeytanların ortaya attıklarını giderip, peygamberlerin tebligâtınm hak ve

hakikat olduğunu izhar eder. Şeytanın ye'se düşürmek üzere vesvese verdiği peygamber, ilk anda vesveseye maruz kalsa da, "ismet" vasfı vesvesesinin karşısına çıkar, yani Allah'ın verdiği "günahtan korunmuşluk" vasfı ile şeytanın vesvesesini iptal edip boşa çıkarır (M. T. İbn Âşur, Tefsîru't-Tahrîr, 17/299300). Mü'minlerin kalplerinden şeytanın şüphelerini nesh edip, vahdâniyet ve risâletin hakkâniyetini bildiren âyetleri onların kalblerinde muhkem kılar, kâfirler ve miinâfıklar ise küfür ve şüpheleri içinde kalırlar.

Ayet-i Kerime, bu vetirenin bütün tevhid tarihinde, istisnasız olarak tekrarlandığını bildirerek Hz. Peygamberi ve mü'minleri teselli etmektedir (Krş. A.H. Aksekili, Hatemu'l-Enbiya Hazretlerine İsnad Olunan En Çirkin İftirânm Reddiyesi, s. 61-67; İbn Âşur, Tefsiru't-Tahrir, 17/300-301).

Âyetlerin ma'nâsmı tevcih hususunda birkaç görüş daha varsa da bu âyetteki umum ta'lil, risâlete hakkını vermek gibi üç husus dikkate alınınca, isabetli tefsirin ancak bunlar olduğu tezâhiir eder (Aksekili, s. 69). Bu îzahda ne lisan kaidelerine, ne de itikad esaslarına aykırı bir taraf yoktur. Bu ma'nâ zorlamasız, miinsecim olarak âyetin fasih ifadesinden ortaya çıkan ma'nâ olup, ayrıca bir hikâye uydurmak süreriyle boşluk tamamlama ihtiyacı göstermez (İbn Âşur, 17/303). [745]

Temennî'nin İkinci Ma'nâsına Göre Âyetin Ma'nâsı:

Temennî'nin ikinci ma'nâsı okumaktır (İbn Âşur, bu ma'nâdan ve bunun şahidi olarak Hassan İbn Sâbit (r.a)'e nisbet edilen beytin ona nıensub olduğundan şüphesini izhar eder). Elka, "birşeyi elinden atmak" demek olup, bozmak kasdıyla halk içine bir şey atmak ma'nâsıyla vesvese ha kk ında istiâre olunmuştur. Nitekim "elkaytü fı hadîsi fülânin" deyimi, "söylenenin maksadına aykırı olmakla beraber lafzın az çok muhtemel olduğu şeyi sözüne

karıştırdım" yahut "netice itibariyle bu demektir" diyerek, "söylemediği bir şeyi ona mal ettim" demektir. (Hak yolun karşısına çıkanlar, insanları saptırmayı kendilerine iş edinirler, onlar şüpheye uyup, şüphe uyandırmak için çabalar dururlar. Sapkınların kalplerine bunları atanlar (ilkâ edenler) şeytanlar olduğu için bu sebebiyyet alâkasından ötürü onların yaptığı iş, şeytanlara izafe edilebilir.)

Mesela şeytanların kulaklarına üflemeleriyle müşrikler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)

Kur'ân âyetlerini tebliğ ettikçe, bâtıl bir şekilde onu redde çalışıyorlardı.

2 - Şimdi meselenin diğer tarafına geçelim:

Cenâb-ı Allah Necm sûresinde putları tahkir etmek üzere şöyle buyurur: 19- "Baksanıza şu Lât ve Uzzâ'ya. 20Ve üçüncüleri olan öteki (put) Menât'a. 21- Demek erkek size, kadın Allah'a öyle mi? 22- O halde bu insafsızca bir taksim! 23- Onlar (o putlar) sizin ve babalarınızın (tanrı) diye isimlendirdiğiniz (boş, medlûlstiz) isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar(ın tanrılığı hakkında) hiçbir delil indirmemiştir. O putlara tapanlar sırf zanna ve nefislerinin alçak hevesine uyuyorlar. Halbuki onlara, Rabb tarafından yol gösterici gelmiştir. 24- Yoksa her arzu ettiği şey, insanın kendisinin mi olacaktır? 25- Son da, ilk de (âhiret de dünya da) Allah'ındır. 26- Göklerde nice melek var ki onların şefaati hiç bir şeye yaramaz, meğer Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimseye izin verdikten sonra olsun (ancak o zaman şefaatin faydası olur). 27- Ahirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar. 28- Onların bu hususta bir bilgileri yoktur, sadece zanna uyuyorlar, zann ise hak olan (ilmin) yerini tutmaz" (Necm, 19-27).

Bu pasaj, sadece putları ve putperestliği tahkir eden, bütünlük arzeden, unsurları arasında kopukluk olmayan insicamlı bir metindir. Kısaca söyleyecek olursak burada putlar ve putperestler, putların kız sûretinde tasvir edildiğide tasrih edilerek, yedi yerde açıkça ta hk ir edilmiştir. Şöyle ki:

a) Efe raeytüm 17461 ile yapılan tahkir. Zira bu tâbir, peşinden gelen şeyi reddetmek için yapılan bir girizgâhtır.

b) Esmâtin semmeytiimûhâ ile kuru isimler, medlûlii olmayan sadece müşriklerin vehimlerinde varlığı bulunan putlar kastedilir.

c) Allah, onları tanrılaştırmaya hak verdirecek hiçbir delil bildirmemiş, hiç bir yetki vermemiştir.

d) " Demek erkek size, kadın Allah'a öyle mi?" istihzası.

e) Sırf zanna ve alçak hevese uydukları ittihamı.

f) Makbul varlıklar olan meleklerin bile, Allah'ın izni olmadıkça, şefaatlerinin fayda vermediği.

g) Meleklerin dişi olduğunu söyleyenlerin âhirete inanmadıkları.

Efe raeytüm ile, müşriklerin mâbudlarınm hakirliği, akidelerinin sakimliği gösteriliyor. Hitap Kureyş'e yapılmaktadır. Yani "Sırf İlahî vahy olan bu kelamı dinledikten, sahibinizin (arkadaşınızın) Mi'râc'ta gördüklerini duyduktan sonra, şimdi söyleyin gördünüz o Lât ve Uzzâ'yı, hem üçüncü put Menât'ı (Elmalılı H. Yazır, 6/4591). ".Bu beyandan sonra, siz de o taptığınız muhtelif putları ve geriliklerini gördünüz değil mi? Şimdi haber verin bakalım, size erkek, O'na dişi öyle mi!" Müşrikler putlarına mtiennes (dişi) isim takarlardı. Onlar "putlar, İlâhî kuvvetlerin,

melâikenin sûretleridir, melâike ise Tanrı'nın kızlarıdır, biz onların sûretlerini yapıp dişi isimleri vererek onlara perestiş etmekle kendilerini Allah indinde şefaatçi ediniriz" sanıyorlardı.

"O halde bu, insafsızca bir taksim!" Allah'a çocuk isnad etmek, haddi zatında büyük bir zulümdür. Fakat müşrikler, kendilerinin kız babası olmalarını eksiklik sayarak, kız istemedikleri, hatta öldürdükleri halde, kızları Allah'a tahsis etmekle, kendi vicdanlarına karşı, tâzim eylemek istedikleri Mabud'u tahkir etmiş, O'na karşı büyük haksızlık etmiş oluyorlardı" 17471

3- Aslında ilgisi olmadığı halde, bu Garânîk meselesi ile ilgisi kurulan sahih bir rivâyet vardır Buhârî'de İbnu Abbâs (radıyallâhu anh)'m şöyle dediği nakledilir: "Necm sûresini okuyunca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) secde etti, onunla beraber müslümanlar ve müşrikler, cinler ve insanlar da secdeye vardılar" [748] , başka bir tarikten buna benzer bir rivâyette bulunur, fakat mazmûnu Necm sûresinin okunmuş olup, orada bulunan herkesin secde ettiğidir.

Bu secde şöyle izah edilir: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Allah'ın, sûrenin son âyetindeki emrini tutarak secde edince, müşrikler de kendi mabudlarma ta'zîmen secde etmişlerdir (İzmirli İsmail Hakkı'dan naklen Aksekili, s. 46-47). Secdeye kapanmaları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir mûcizesi de olabilir. Yahut, Kur'ân-ı Kerîm'in müessir üslûbu, yüce hakikatleri, hele Resûlullah'ın miibârek ağızlarından okununca, muazzam bir tesir gücü kazanmış olmasıdır.

4 - Garânîk Kıssası Haberi, M. İbn Kâb el-Kurazî, Ebû'l-Aliye, Saîd İbn Cübeyr, İbn Abbâs, Dahhâk, İbn Şihab'dan özeti şu

olan bir kıssa nakleder 17491 . Biz, el Kurazî'den gelen nakli ana hatlarıyla zikredelim:

Resûlullah, kavminin yüz çevirdiğini görünce bu, O'na çok ağır geldi. Allah'dan kavmi ile kendisini birbirine

yaklaştıracak bir şey inmesini temenni etti. Cenâb-ı Allah Necm sûresini indirdi. O da okudu ûltJ

- î M

LSJ^O I âyetine gelince, şeytan, gönlünden geçirip de kavmine getirmek istediği şeyi onun lisanına

atıverdi

(Bunlar yüce kuğu kuşları

(tanrıçalardır) ve

elbette onların şefaatleri umulur.) Kureyşliler bunu işitince sevindiler ve onu dinlemek üzere yaklaştılar. Mü'minler de Rab Teâlâ'dan gelen şeyi tasdik ettiler. Peygamberi bir hata veya vehimden ötürü ittiham etmediler. O, sûreyi bitirince secde etti. O'nun secde ettiğini gören müminler de O'nun getirdiğini tasdik ederek secde ettiler. Mesciddeki müşrikler de secde ettiler. Velîd İbn Muğîre hariç, herkes secde etti. Secde haberi Habeşistan'a hicret etmiş müslümanlara da ulaştı. Bir kısmı orada kalıp, bir kısmı Mekke'ye hareket ettiler. Sonra

Cibril gelip: "Ya Muhammed, ne yaptın. Benim Allah'dan getirmediğim şeyi söyledin!". Resûlullah üzüldü. Allah'tan korktu. Allah bıı âyeti (Hacc, 52) indirerek onu teselli etti, şeytanın ilkâ ettiğini neshetti" |75n| .

5- Rivayetlerin Tenkidi:

A) Muhteva yönünden tenkidi (dahilî tenkit). Bu rivâyeti, ihtiva ettiği tenakuzlardan ötürü kabul etmek mümkün değildir. Zira:

a) Daha önce gerek Hacc, gerekse Necm sûrelerinde geçen mezkûr iki âyetin tefsirini nakletmiştik. Bu hâdise, onların muhtevaları, sibaksiyakları ile uyuşmaz. Özellikle Necm sûresi, naklettiğmiz pasajında belirtmiş olduğumuz yedi unsuru ile şirki iptal etmişti. Bu ortam içinde, putları yücelten bir söz, girecek yer bulamaz, kabulü mümkün olamaz.

Faraza söylense bile, müşrikler nasıl olur da buna kanardı? Hakaret üstüne hakaret yağdırırken, öven bir cümle ne ifade ederdi ki? [751] Hiç merak etmeyelim, Peygamberimizin muhatabı şedid müşrikler, böyle bir sözle havalanmaycak kadar davalarmabağlı, şüpheci ve radikal idiler. Böyle bir sözün burada söylendiği farzedilirse, asıl düşünülecek tevcih, diğer yedi unsura ilaveten, onu sekizinci bir hakaret ifadesi saymaktır. ^Yani, başta bir

istifham hemzesi takdir edilerek: "O dişiler

(tanrıçalar), onların şefaatleri umulacak ha! Yuh olsun sizin aklınıza!" (Razî, Mefâtihu'l-Gayb, Hacc 52 Tefsiri, 6/249'da bu ihtimali bildirmekle beraber isabetli bulmaz).

b) Cenâb-ı Allah, bu kısa Necm sûresinde, şeytanın sözünün âyet olarak girdiği iddia edilen kısmın önünde ve sonunda, bu hikayeyi tam iptal edecek hakikatleri yerleştirmiştir. Red ve iptal edici yedi unsuru, daha önce zikretmiştik. Şimdi de, vahy hakkındaki şu kuvvetli teminatı hatırlatalım: Bu sûrenin baş tarafından (Necm, 2

I JjA (j\ Üf" L3^ LS 3 ^" ^3 OcjLia ^

4)

t

Şaşırmadı sahibiniz, azıtmadı da. Ve hevâdan söylemiyor. O, sade bir vahiydir, ancak vahyolunur." Ne aldanır, ne aldatır, o kendi re'y, arzu ve temennisinden söylemez.

c) Hz. Peygamber tarafından böyle bir şey söylenmesi, risâlete aykırıdır. Zira böyle bir sözü kasden, cebren veya sehven söylemiş olabilir, başka bir ihtimal yoktur. Kasden söylemek küfürdür, câiz değildir. Peygamberin gönderilmesinin sebebi putları övmek değil, kötülemektir. Şeytanın cebren söyletmesi de mümkün değildir. Zira Cenâb-ı Allah, şeytana: "Benim kullarım üzerinde senin bir yetkin yoktur" (Hicr, 42) âyetinde mü'minler üzerinde sultası olmadığını bildirmiştir. Şeytan mü'min kulları bile icbar edemezse Peygamberi hiç edemez. Sehiv ve gafletle söylemiş olması ihtimali de merduttur; zira tebliğ halinde O'nun hakkında gaflet caiz değildir. Câiz olsaydı, O'nun söylediklerine itimad kalmazdı. Ve çünkü vahyedilen Kur'ân hakkında Cenâb-ı Allah:

"Kur'ân'a bâtıl, ne önünden ne ardından yol bulamaz" (Fıissilet, 42); keza "Kur'ân'ı ben indirdim ve onu ben muhafaza edeceğim" (Hicr 9) buyurmuştur.

Diğer taraftan, daha birçok âyet, Hz. Peygamberin risâlet ve tevhid hususunda son derece kararlı olup, müşriklere azıcık bir meyil dahi göstermediğini bildirmektedir. 17521

6- Rivâyet Cihetinden Tenkidi:

Rivâyet yönünden bu vakâ uydurmadır. Bir çok muhakkik bu kıssayı reddetmişlerdir. El-Beyhakî: "Bu kıssa, nakil bakımından sâbit değildir" demiştir. 17531 Kadı İyâz: "Sahih hadisleri rivâyet eden hiç bir kitabın bunu nakletmemesi,

hiçbir sıkanın bunu sahih ve muttasıl bir senetle rivâyet etmemesi, çürüklüğünü göstermeye kâfidir. Nakledenler sadece tuhaf şeylerle oyalanmayı âdet edinen bazı tefsirciler ile tarihçilerdir" 17541 . EsSüheylî: "Bu hadis, sâbit değildir" diyor 17551 . Beydavî, Neysabûrî, Ebû's-Suûd, Ebû Mansur el-Maturidî, İbn Kesir, Nevevî, Bedreddin Aynî, el-Hazîn, Hatîb Şirbinî, Ebû's-Suûb, Alusî tefsirlerinin Hacc, 52 âyetinde dair yaptıkları açıklamalara). Rivâyetin bir aslı olabileceğini düşünenler arasında İbnu Hacer ile İbrahim el-Gürânî bulunmaktadır.

Bazı rivâyet ehlinin bu kıssaya inanmasını nazil izah etmeli? Secde gerçeğine sebep arama, Kureyş'in Hz. Peygamberin kıraatinin etkisi ve Kur'ân'ın büyüleyici üslûbunun tesiri altında yaptığı secdeye bahane olarak ileri atmış olabilecekleri sözün şâyialanması, keza Hz. Peygamberin kavminin hidâyete gelme arzusu, şeytanın işi karıştırıp Hz. Peygambere vesvese vermesi, Habeşistan'a gidenlerin dönmeleri, gibi olaylar Hicrî asır başlarında bir araya gelerek bir kıssa halinde birleştirildiği, bazı tarihçiler ve tefsirciler de, boş bulunup araştırmaksızın kabul psikolojisi içine girdiler denilebilir. 17561 Bu konuda daha başka tevcihler de yapılmıştır: 17571 A.H. Aksekili, rivâyeti tenkid ederken şeytanın sözünün onbeş ayrı şekilde rivâyet edildiğini bildirip bunları ayrı ayrı sıralar 17581 . Rivâyetlerdeki bu ızdırabı, uydurma olduğunun delili sayar. Daha sonra ise râvilerdeki ızdırabı ele alır. Râvilerin, bu sözün gâh Resûlullah'm namazda olduğu, gâh Kureyş'in nâdilerinde olduğu sırada, veya namaz kılarken uyuklamış, uyurken ağzından kaçıvemiış tarzlarında onbir çeşit anlatım ile naklettiklerini, birinin bir türlü, öbürünün başka türlü söylemesinin de meselenin uydurma olduğunu göstereceğini ifade eder (s. 22). Ona göre bu, Tâbiun devrinden sonra uydurulmuştur. Keza Aksekili, İbn Abbâs'a mal edilen bu konudaki sekiz sebeb-i nüzûl rivâyetini inceleyerek, bu ızdırabm da rivayeti çürüttüğünü beyan eder (s. 26).

Konuyu dikkatli şekilde inceleyen muasır müellif Mevdûdî ise tarihî bakımdan şu tenkidleri öne sürer:

1- Muteber tarihi kayıtlara göre, Habeşistan'a ilk hicret bîsetin 5. yılında Receb ayında olmuştur. Hikâyeye göre, sulh haberini öğrenip dönenler, gittikten sadece üç ay sonra, yani aynı yılın şevval ayında dönmüş oluyorlar.

2 - Hikâyeye göre bu sözü söylediğinden ötürü Resûlullah'ı itab eden İsrâ 73-75 âyeti inmişti. Halbuki İsrâ sûresi Mi'râc'ı müteakip inmiştir. Mi'râc ise bîsetin 11 veya 12. yılında vâki olmuştur. Buna göre uyarmanın 5-6 sene bekledikten sonra yapılmasını kabul etmek tuhaflığına düşülür.

3 - Teselli etmek üzere indiği bildiren Hacc, 52. âyeti Hicrî birinci yılda inmiştir. Buna göre teselli de, uyarma ve tekzibten 2-2.5 yıl, olayın üzerinden ise 9 yıl kadar zaman sonra olmuş olur. Bunu kim kabul edebilir?

4 - Hem niçin tekzîb ve teselli için gelen âyetler, bizzat Necm sûresine ilave edilmeyip ayrı ayrı sûrelere yama olarak eklensin? Halbuki bu âyetler, -daha önce gördüğümüz üzere- muhtevâlarıyla tam insicamlı olup, yama intibaı uyandırmazlar.

5 - Muâsır Tunuslu müfessir M. Tahir İbn Aşur, bu garânîk kıssasını maharetle reddettikten sonra hülasa ederken der ki: "Bu kıssayı, müşriklerin Necm sûresini dinledikten sonra secde ettiklerini bildiren sahih haberle birleştirmek, bazı müelliflerin karıştırmalarından ibarettir. Keza bu kıssayı Hacc sûresi ile birleştirmek de öyledir; Mekke'de ilk nâzil olan sûrelerden bulunan Necm sûresi ile, bir kısmı Medine döneminin başlangıcında, bir kısmı Mekke döneminin sonlarında inen Hacc sûresi arasında pek uzun bir zaman vardır. Keza Habeşistan'a hicret edenlerin dönmesi ile birleştirmek de fantaziden ibarettir. Necm sûresinin inmesi

ile Habeşistan'dan dönme arasında nice seneler vardır. [759] Hâdise şöyle olmuş olabilir: İslâm'ın başlangıcında müşrikler arasında yayılmış bir şâyia, Mekke'de İbnuz Ziba'râ gibi 17601 cahil alaycıların uydurmalarındandır. Necm sûresinde Lât, Uzzâ ve Menâfin anılmasını halk içine fitne sokmak için fırsat bilmişlerdi. Necm sûresini seçmelerinin sebebi şu idi: Zira Kâbe'de okunduğu sıralar onlar da orada bulunuyorlardı ve secde etmişlerdi. Allah Teâlâ'nm, nebisi için mûcize yaptığı o secdelerine mazeret olsun diye, bu sözü uydurmuşlardı" 17611 .

6- İbnu'l-Kelbî (Ö. 204) Kitâb'ul-Asnâm (Putlar kitabı) adlı kitabında, cerh ve ta'dil kaidelerini de tatbik etmeksizin, putlarla ilgili her türlü haberi toplayıp naklettiği halde bunu zikretmez. Buna mukabil cahiliyye Araplarmm Ka'beyi tavaf ederken "Lât hakkı için, Uzzâ hakkı için! üçüncüleri Menât hakkı için! Onlar yüksek kuğular (dişi tanrıçalardır), onların şefaatlerine ümit bağlanabilir" derler 17621 .

Yakut el-Hamevî de Mu'cemu'l-Büldân adlı ansiklopedik coğrafya liigatında Uzzâ'yı anlatırken (4/116-118) müşriklerin bu sözlerini nakleder. Bu son iki cümle, Garânîk rivâyetinde, şeytanın Peygamberimize söylettiği iddia edilen sözün aynısıdır. Büyük ihtimal Garânîk kıssasının menşei, müşriklerin bu sözleridir. 17631 "Demek ki Garânîk teşbihi. Peygamberden evvel söylenegelmiş bir sözdür. Muhtelif şekillerde söylenmiş olması da buna delâlet eder. O halde bu söz, esas itibariyle müşriklere bir ilkâ-i şeytânîdir."

7 - Bunca tutarsızlığına rağmen, bu Garânîk kıssasını, vahy ve nübüvvet akidesine gölge düşürmeye elverişli bulmaları sebebiyle gerçek kabul eden müsteşrikler, gerçekten acınacak bir ilmi sefalet sergilemektedirler. W. Muir, R. Dozy, Brockelmann, Nöldeke, Blachere, M. Gadefroy-Demombynes, M. Watt bunlar arasındadır. İşte peşin hüküm, aleyhtarlık irtikab etmeyeceği tenâkuzlara düşmekten, zekâları ve ilmi

maharetleri kendilerini koruyamamıştır.(14) Bununla beraber müşteşriklerin ele aldıkları hemen her meselede olduğu gibi, bu mevzuda da, içlerinden bu hususta hakkı teslim edenleri çıkmamış değildir. Ezcümle -bir çok mevzuda garazkâr ve peşin hükümlü- olan L. Caetani, isabetli tahlille bu hikayenin uydurma olduğunu açıklamıştır: "(...) Çünkü bunu uyduranlar, iki büyük gayri tabiîliği ve tezadı bertaraf edememişlerdir. Yalanın bacağı kısadır. Yukarıki hadislerin hepsi isbat etti ki Muhammed ile Kureyşliler arasındaki ihtilaf, Kureyşlilerin düşmanlığı karşısında müslümanlar muhacerete mecbur olacak kadar şiddetlidir. Şimdi tetkik etmekte olduğumuz hikayeyi bize nakleden mühaddislerin sözlerine inanırsak, müslümanlar birkaç Kur'ân âyetini alenen okurlarsa gâyet şiddetli fena muameleye maruz kalıyorlardı. O halde Muhammed'in bütün Kureyşliler önünde koca bir sûreyi baştan aşağı okuması, Kureyşlilerin de ne söyleyeceğini bilmeden dînî bir dikkat ile kendisini dinlemeleri ma'nâsız olmaz mı? Bundan başka, bu hikaye iyi düşünülmüş de değildir. Muhammed şeytanın talim ettiği âyetleri okuyor ve bunların ma'nâlarmı anlamıyor, yahut başka âyet bilmiyor gibi görünmektedir." (Caetani, İslâm tarihi, 2/264-265). Keza şöyle der: "Muhammed hakiki bir devlet adamı idi, kendisinde gâyet ince bir fıkr-i siyasi vardı. İnsanlarla müzâkerede, insanları idarede fevkalade maharet sahibi idi. Üç puta karşı ibadeti muvakkaten kabul etmek gibi, kaba hataların O'ndan sâdır olması gayri kâbildir. Çünkü bu hareket, geçmiş senelerin cesur çalışmalarını bir an içinde birden bire yıkmaya ve kendi kendisini mahvetmeye müsâvi idi" (A.g.e., s. 265-266). Fakat müsteşriklerden, üstelik ciddi tanınan (Arap Dil Akademisi azalığı ile taltif edilen) R. Blachere'in irtikab ettiği, ciddiyetsizlikten de öte, haysiyetsizliği kimse yapmamıştır. Zira bütün dünyada bir kelimesi bile farklı olmayan Kur'ân-ı Kerîm'i Fransızca'ya tercümesinde "sözüm ona iki âyet" ilave etmiştir. Yaptığı ilaveler Necm sûresinin 20. âyetinden sonra 20 bis, 20 ter diye yazıp tercüme ettiği bu şeytânî sözlerdir.

Bu tahrifi yaparken dipnotta bir gerekçe (!) yazmaya veya kitabının önsözünde bir açıklamaya bile teşebbüs etmemiştir.

Blachere, daha önce yayınladığı ve nüzûl sırasına göre sûreleri sıralayarak tercüme ettiği Kur'ân meâlinde ise (Le Coran, Traduction selon un essai de reclassement des sourates, Paris, 1949) bu şeytânî sözleri yine âyet diye dere etmekle beraber, buradaki âyetlerin nüzûl tarihi konusunda bir iddia ileri sürer. Az önce Necm sûresinden iktibas ettiğimiz pasajda (s. 5) 19-23 kısmını yine gözöniine getirelim: Kur'ân'ın üslûbunu az çok bilen bir kimse burada hiç bir ma'nâ boşluğu bulamaz, fikirler teselsül halindedir, kopukluk yoktur. Kelamın gelişmesinde

muhatap 20. âyetten sonra, yani putları tahkire yapılan girizgâh'tan sonra "Demek erkek size, kadın Allah'a, öyle mi? O halde bu, insafsızca bir taksim!" kısmını bekler, Blachere bu putları daha ayrıntılı tarzda reddeden 23. âyetin "muahhar" olduğunu iddia etmektedir. Bunun tek sebebi bu âyetin, putları metheden o uydurma söze imkan bırakmamasıdır. Blachere'in gösterdiği gerekçe de 23. âyetin "arythmique" yani öbürlerine göre uzun olmasıdır. Kur'ân'ın şiir gibi her zaman rythmique olduğunu kim görmüş? Bunu iddia eden mi var? En açık misallerinden biri Fatiha sûresidir. Bu sûrenin 7. âyeti diğerlerine göre açıkça uzun diye, sonradan eklendiğini mi söylemek gerekir? Kitâb-ı Mukaddes kritiğinde formgeshictliche adıyla bilinen Alman metodunu Kur'ân'a uygulamak isteyen bu şahıs, mezkûr tercümesinde çok tuhaf ve zor durumlara düşmüştür. Mesela ona göre Asr sûresi, önce "Asra andolsun ki insanlar ziyandadır" şeklinde idi. Kalan kısmı sonradan ilave edilmiştir. Ona kalsa bu nevi istisnalar Medine dönemine ait olmalıdır.

Necm sûresinde, 23. âyeti, şimdilik bir tarafa bıraksak bile 21 ve 22. âyetler de bulunmakta ve onlar da putları açıkça

reddetmektedir. Müşrikler erkek evlat ister, kız çocuklara hiç değer vermezlerdi. Burada onların bu telakkilerine işaret olunarak, Allah'ı kendilerinden daha dûn bir mevkiye düşürmelerindeki saçmalık belirtilmiş olmaktadır. Blachere, bunların sonra ilave edildiğini söylemiyor, aksine bu metinlerin "eski" olduğunu tasrih ediyor. Diğer taraftan o, Tfır sûresini nüzûl bakımından 22. sıraya koyar. Necm sûresi ise ona göre 30. sıradadır. Tür sûresinin 39. âyeti "Demek oğullar sizin de kızlar O'nun öyle mi?" diyerek, aynı şekilde bir taraftan putların, bir taraftan puta tapanların hakirliklerini ortaya koymaktadır. Blachere'in dediği gibi: "Kur'ân dişi tanrıları red delilini tekrar ele almıştır." Öyleyse, bu daha önce yapılmış iken, Necm sûresinde de aynı kelam içinde tekrar edilmiş iken, bu bâtıl tanrıların hak olduklarının, üstelik övülmelerinin ma'nâsı kalır mı? Sonra gelen 26. âyet, Allah isteyip razı olmadıkça, meleklerin bile şefaatlerinin muteber olmayacağını bildiriyor. Yani putların şefaatlerinin asla mevcut olmadığını anlatmak istiyor. Bütün bunlar, müşriklere ait olan bu uydurma sözün, bu muhtevaya ne derece zıt olduğunu göstermeye kâfidir.

Garânîk meselesine sarılarak İslâm aleyhinde şüphe uyandırmaya çalışan müsteşrikler dürüst davranmamaktadırlar.

Davranışlar, İslam incelemelerinde, müslümanlarm "bizim malımızdır" diye sahip çıktıkları hususları tetkik edip onlar hakkında değerlendirme yapmaları gerekirdi. Onların "bu sâbit değildir, bizim malımız değildir" dedikleri şeyleri ise, bir tarafa bırakmaları gerekirdi. Dürüstlük bunu gerektirir.

Fakat onların çoğu, Buhârî'nin kitabı gibi müslümanlarm ittifakla kabul ettiği kitaptaki hadisleri kabul etmez de, tarihî usûle, müslüman hadiscilerinin koydukları cerh ve ta'dil kaidelerine uymayan rastgele bir kitaba girmiş (mesela el-Egâni gibi bir edebiyat kitabında bulunan) rivâyetleri

hakkmdaki hükümlerine esas alırlar. Fakat bu, onlar farkında olmaksızın İslâm'ın hakkâniyetine ayrı bir delil oluşturmaktadır. Çünkü böylece, onlar tarihen sâbit kat'î nâsslarda aleyhde kullanacak tutamak bulunmadığını tasdik etmiş olmaktadırlar. " [764]

,]l^J jÇLi İ4- AİÜ J jLjj ^1P : JlS üjj -4

. y>-\

4 . (2770)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ve'nnecmi sûresini okudum, bunda secde etmedi." [765]

AÇIKLAMA:

Bu bahsin baş kısmındaki açıklamada da belirtildiği üzere, secde gereken âyetler bahsi ihtilaflı bir mevzudur. Sadedinde olduğumuz rivâyet, Necm sûresinde secde olmadığını ifade etmektedir. Mâlikîler bu rivâyetle amel ederek "Mufassal sûrelerde secde yoktur" demişlerdir. Ebû Sevr gibi değerlendirenler de "Necm sûresinde secde yoktur" demiştir. İbnu Hacer: "Bu halde Necm sûresinde secdenin terki, mutlak olarak o sûrede secdeyi terketmek ma'nâsına gelmez" der ve ilave eder: "O sırada secdenin terkedilmiş olması, Efendimizin abdestsiz olmasından veya vaktin mekruh vakitlerinden biri olmasından ileri gelebilir. Bu, ihtimalden uzak değildir. Yahut okuyanın secde etmemiş olmasındandır. Mamafih, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), secdeyi terketmenin cevazını göstermek için de secde etmeyi terketmiş olabilir"der.

Meseleye eğilen imamlar bu sonuncu ihtimali en kuvvetli ihtimal olarak değerlendirirler. Şâfıî bu hususta cezmeder, yani kesin kanaat beyan eder. Ona göre, "Necm sûresinde

secde vâcib olsaydı bilahare de olsa secde etmeyi emrederdi." 17661

ı. Ojy^J \y A_ii |^ . AÂP 4İ1İ 3_<^) O Cj^* il- ' li “^-''*’ Cj^3 ’^’

I Âx~Jl a^Î ,]A4^Î jl jî jl jj :jlİ Çoj^j Üjî Jî :5&i ÇÎ Ç oİÜ

5. (2771)- Ebû Seleme, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den naklettiğine göre, Ebû Hüreyre İzâ's-Semâunşakkat sûresini okudu ve secde etti. Ben kendisine:

"Ey Ebû Hüreyre seni secde eder görmüyor muyum!" dedim. Bana:

“Resûlullah'ı secde eder görmemiş olsaydım, bende secde etmezdim!" cevabım verdi. 17671

tlJjj 'jS'j coJLjJl £Ls_LJl li| i(3 -ti- ^glil ıjli aip Aiit -6.

. A^p-1

6. (2772)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la İzâ'sSemâun-Şakkat sûresinde ve İkra' bismi Rabbikellezî halaka sûresinde secde ettik." 17681

AÇIKLAMA:

Bu hadis de mufassal sûrelerde secde olduğuna delil olmaktadır. Bu sûrelerde secde etmek gereğine inanan Ebû Davud, hadis hakkında şu açıklamayı yapar: "Ebû Hüreyre hicretin altıncı yılında Hayber Fethi' nde müslüman olduğuna göre, bu secde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m son fiilidir." 17691

J! jj2 İÜ J^ı ^ d # tjtt ^4 û }[:Jü 5S)I ^ .7.

. y\ A>- y-\ .JâAjAU

7. (2773)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye (hicretle) geldiği günden beri mufassal sûrelerden hiç birinde secde etmemiştir" dedi. 17701

AÇIKLAMA:

Bu hadis, görüldüğü üzere, bir önceki Ebû Hüreyre hadisiyle müte-ârızdır. Ancak bunun zayıf, öncekinin sahih olduğu belirtilir. Üstelik Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) "mufassallarda Resûlullah'la secde ettik" buyuruyor, cezmediyor. Ebû Htireyre'nin Ebû Dâvud tarafından da dikkat çekildiği üzere, altıncı hicri yılda İslâm'a girdiği gözöniine alınırsa Resûlullah' m mufassallarda secde ettiği kesinlik kazanır. İbnu'l-Melek der ki: "Sahâbeden bir çoğu secde hususunda rivâyette bulunmuştur, kabul hususunda isbat nefiyden evlâdır." Nevevî de benzer mülahazalar beyanıyla önceki hadisin amelde esas olduğunu belirttikten başka "Bu hadiste mevzubahis olan secdeyi terk, "sebeplerden bir sebeple" olmuştur. 17711

ûTjjl d Jj ik # & üy*j 6lT[:oJlS L^Ip js> 3 .8.

. ı_ Aİjpj (.ijyaj A_lL>- (_£ÂJJ

8. (2774)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), geceleyin yaptığı tilâvet secdelerinde şöyle derdi: "Yüzüm, kendisini yaratan (maddî ve manevî çeşitli cihazlarla teçhîz, tezyîn ve) tasvîr eden,

İlâhî güç ve kudretiyle onda işitme ve görme duyguları açan Zât'a secde etti." 17721

AÇIKLAMA:

1- Burada "yüz"le zât kastedilmiştir, yani "yüzüm secde ediyor" demek "zâtım secde ediyor" , "ben secde ediyorum" demektir. Yüz, çoğu kere kişiyi temsil eder. Sözgelimi yüzün ak olması şahsiyetin beri olması demektir.

2- Aliyyu'l-Kârî'nin de belirttiği üzere, tilâvet secdesinde okunacak tesbîh, namaz secdesinde okunan teşbihtir, esahh görüş budur. Ancak bazı âlimler, yine de sübhâne Rabbenâ in kâne va'ade Rabbenâ lemefûlâ demenin müstehap olduğunu söylemişlerdir. Çünkü âyet-i kerime'de Cenâb-ı Hakk evliyalardan bahsederken: "Yüzleri üzerine secdeye varırlar ve "Rabbimiz münezzehtir, Rabbimizin sözü şüphesiz yerine gelecektir" derler" (İsrâ 107-108) diye haber vermektedir. Şu halde âyette gelen bu teşbihin secde sırasında söylenmesi, bazılarınca müstehab addedilmiş olmaktadır.

Aliyyu'l-Kârî, mevzu ile ilgili olarak der ki: "Secdelerde, okunacak teşbihin, bu hususta sahih rivâyetlerde gelmiş olan teşbihlerin dışına çıkmaması uygun olur. Sözgelimi tilâvet secdesi namazda yapılacak ise, namaz secdesinde okunan tesbîh okunmalıdır, namaz farz namazsa Sübhâne rabbiye'l-a'lâ demeli, veya nafile bir namazsa, secdede söylenmesi hususunda rivâyetlerde gelmiş olan bir tesbîh okunmalı, "secde vechi" gibi, "Allahümme Üktüb lî.." gibi [773] Tilâvet secdesi namaz dışında ise, bu hususta gelen teşbihlerden herhangi biri okunabilir. " [774]

Ç <-prj L_$Ip 4&I 'pfj p ıj& Âjtjj (J ijj -9

oikJ ıpp jJj~ Jp\ Cîj aHjı

\) # &\ jjiçs ’-PP p Jü .SjlS P \plpj lS p ppj Lpl

9. (2775)- Tirmizî'nin İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'dan yaptığı bir rivâyette şu ziyade gelmiştir. İbnu Abbâs der ki: "Bir adam gelerek dedi ki, "Ey Allah'ın Resûlü! gece uyurken rüyamda kendimi gördüm. Sanki ben bir ağacın arkasında secde yapıyorum. Ben secde yaptım, secdem üzerine ağaç da secde yaptı. Onun şöyle söylediğini işittim: "Allah'ım, secdem sebebiyle bana sevab yaz, onun hürmetine günahımı dök, onu senin nezdinde bana azık yap. Kulun Dâvud'dan kabul ettiğin gibi, onu benden kabul et."

İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) der ki: "Bundan sonra, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın secde âyeti okuduğunu, (tilâvet secdesi sırasında) o adamın kendisine, ağacın sözü olarak haber verdiği duânm aynısıyla duâ ettiğini işittim." 17751

AÇIKLAMA:

Tilâvet secdesiyle ilgili olarak dokuz rivâyet kaydedilmiş oldu. Bazılarıyla ilgili açıklamalar sunduk. Ayrıca bahse girerken kaydettiğimiz uzunca açıklamada derli toplu bilgiler kaydettik. Burada mevzuyu bir kere daha özetleyeceğiz.

* Tilâvet secdesi Kur'ân-ı Kerîm'de secde etmeye irşad eden bazı âyetler okuyunca veya dinleyince veya okuyan imama uyulunca yapılan bir secdedir, rükûu, kuûdu yoktur.

* Alimler tilâvet secdesinin meşrû olduğunda icma ederlerse de vücûbunda ihtilaf ederler:

** Cumhur sünnet olduğuna hükmeder.

** Ebû Hanîfe, "vâcibtir fakat farz değildir" der.

* (Cumhura göre), bu secde âyetini okuyana sünnettir, okuyan secde ederse dinleyene de sünnettir. "Okuyan secde etmese de dinleyene sünnettir" diyen de olmuştur.

* Secde yerleri de ihtilaflıdır:

** Şâfiî'ye göre mufassal dışındaki âyetlerde secde edilir. Böylece onbir yerde secde edilir.

** Hanelilere göre ondört yerde secde edilir. Haneliler, Hacc sûresinde bir secde kabul ederler, ancak Sâd sûresinde de secde yaparlar.

** Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullah) ve bir grup âlim: "Onbeş yerde secde var" derler ve hem Hacc sûresindeki iki secdeyi hem de Sâd sûresindeki bir secdeyi kabul ederler.

* Namazda aranan temizlik vb. gibi şartların bunda da aranıp aranmayacağında da ihtilaf edilir. Bir cemaat, bunların aranmasını şart koşar, bir grup da şart koşmaz. Buhârî'nin bir rivâyeti İbnu Ömer'in abdestsiz secde ettiğini kaydetmiştir.

* Tilâvet secdesi yapılırken, namaz secdesinde okunan teşbihin okunması esastır. Sünnette gelen (me'sûr) teşbihlerden biri de okunabilir. 17761

ŞÜKÜR SECDESİ

İJj>-LCv y>- 4j yA. oç-ü*- İ-fc aüI ;<JLî «up aü! -1

1. (2776)- Hz. Ebû Bekre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) sürûrlu bir hadiseyle veya sürür veren bir hadiseyle karşılaşınca Allah'a şükretmek üzere secde ederdi." 17771

Llii coaJ.1 yy âSvJ» y» İ-t 4ÜÎ ;JIS «up amI ^ -2.

* '' ' '*• 's > y * s s $ >

y>- 3" cApLC* 4 jJj £jî^j 3^ 3" P Lpjj 4 jJj ^İj uS

^üapii (jü> ^ (3İ ^ cIjöö tU-ii

jC İJ_>-LA (Jjj (JÜ>I A-Jo /ı ila p Ii (JÜİ oJLi-J t ^ İJ-a-LA

t ^ Ugp Ii (jül a^-î^CE İJ-a-LA cjjjii

2. (2777)- Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Mekke'den çıktık. Medine'ye gitmeyi arzu ediyorduk. Yolun bir yerine (Azvera'ya) [7781 ulaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm ellerini kaldırıp Allah'a duâ etti ve secdeye kapandı. Uzun müddet öyle kaldı. Sonra kalkıp yeniden ellerini kaldırdı, bir müddet (öyle kaldı). Sonra tekrar secdeye kapandı. Bu şekilde üç kere secde yaptı. Sonra dedi ki: "Ben Rabbimden talepte bulundum ve ümmetime şefaat ettim. Rabbim, ümmetimin üçte birini bana verdi. Ben de Rabbim için şükür secdesine kapandım. Sonra başımı yerden kaldırıp, ümmetim lehinde tekrar (mağfiret için) talepte bulundum, bana ümmetimin üçte birini daha verdi, ben de Rabbime şükür secdesinde bulundum. Sonra başımı kaldırdım ümmetim için tekrar talepte bulundum, bana ümmetimin son üçte birini de verdi, ben de Rabbime şükür secdesine kapandım." 17791

AÇIKLAMA:

1- İslâm dîninde, bir nimete kavuşma veya bir musibetten kurtulma anlarında, Cenâb-ı Hakk'a şükür ifade etmek için tekbîr alarak secdeye varıp secdede mîıtad namaz teşbihiyle teşbih okuduktan sonra tekbir getirerek kalkmaktan ibaret secde yapılması meşrû kılınmıştır. Bu, yukarıda kaydedilen hadislerden de anlaşılacağı üzere, sünnetle sâbit bir ibâdettir. Ashâbtan birçoğunun şükür secdesi yaptığına dair

rivâyetler gelmiştir. Ebû Cehl'in başı kesilip getirilince Efendimizin beş kere secde yaptığı rivâyet edilir.

2- Sübiilü's-Selâm'da belirtildiği üzere, İmam Ahmed ve Şâfıî hazretleri, şükür secdesinin meşrıiiyyetine kâildir. İmam Mâlik bu meselede muhalif kalmıştır. Ebû Hanîfe hazretlerinin "bunda kerahet yok, mendub da değil" dediği rivâyet edilmiştir.

3- Şükür secdesinde temizlik şart mıdır? İhtilafıdır. Namaza kıyasla "şarttır" denildiği gibi, "şart değildir" de denmiştir. Bu ikinci hüküm esahh kabul edilmiştir.

4 - Neylti'l-Evtâr'da şükür secdesiyle ilgili hadislerde tekbir getirileceğine dair delil olmadığına dikkat çekilir. Tebiik seferine mâzereti olmadığı halde katılmadığı için cezalandırılan Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh)'in affıyla ilgili âyetin nüzîıl haberi geldiği zaman, şükür secdesi yapmış olması 17801 bunun ashâb arasında şâyi bir âdet olduğunu ifade eder. Hz.Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e de Müseylime'nin öldürülme haberi gelince şükür

secdesine kapanmıştır. Hz. Ali (radıyallâhu anh) de Haricîlerden zü's-Stideyye'yi Nehrevân'da öldürülmüş görünce secde etmiştir. [781]

5- İkinci rivâyette Resûlullah'a her defasında ümmetinin üçte birinin bağışlandığı, üç duasının sonunda ümmetinin tamamının Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şefaatine mazhar kılındığı ifade edilmektedir. Aliyyu'l-Kârî'nin Mirkât'da kaydına göre, Türbüştî, hadisi şu ma'nâda yorumlar: Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ümmeti önceki ümmetler gibi değildir, günahı miktarınca yandıktan sonra cehennemden çıkacaktır. Muhammed ümmetine ebedî cehennem yoktur. Eski ümmetlerden azaba uğrayanların azabları ebedî kılınmıştır. Onlardan pekçoğu,

peygamberlerine isyanları sebebiyle Allah'ın lanetine uğramış, şefaatten mahrum kalmışlardır. Bu ümmetin âsîlerinden cezalandırılanlar, günahlarından temizlenmiş olurlar. Şehâdet üzere (imanla) ölenler, isyâm sebebiyle azaba mâruz kalsa da ateşten çıkarılacaklardır. Resûlullah'm şefaati onlara da ulaşacaktır, kebâir işlemiş olsalar bile, Cenâb-ı Hakk, bu ümmetin peygamberlerinin makamının yüceliğine ikram olarak müsliimanları bazı imtiyazlarla mümtaz kılmıştır bu cümleden olarak, içlerinden geçen vesveseleri, konuşmadıkları veya yapmadıkları müddetçe affedecektir.

6- Hadis, ayrıca hakkında rivâyet gelen hususlar dışında duâ ederken ellerin kaldırılması gerektiğine delildir. [7821

ALTINCI BÂB CEMAATLE NAMAZ (Bu bâbta beş fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL CEMAATİN FAZİLETİ

*

İKİNCİ FASIL

CEMAATE DEVAM VACİBTİR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

CEMAATİ ÖZRÜ OLAN TERKEDER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL İMAMIN VASFI

*

BEŞİNCİ FASIL

İMAMA UYANLARLA İLGİLİ AHKÂM VE ÂDÂB BİRİNCİ FASIL

CEMAAT NAMAZININ FAZİLETİ UMUMİ AÇIKLAMA

Dinimiz cemaate çok ehemmiyet vermiş ve müslümanlarm cemaat ve birlik olmalarım teşvik etmiştir. Ümmeti birliğe ulaşmada en müessir vasıta namazdır. Günde beş vakit câmide birleşen müslıimanlar, aralarında mevcut

olan çeşitli farklılıkların ortaya çıkaracağı tefrikayı ortadan kaldırabileceklerdir. Tefrikaya götürecek farklıklar neler olabilir.

* Dil farkı,

* Renk farkı

* İktisâdi farklılık,

* Mevki makam farkı,

* Siyâsi görüş farkı vs.

Günde beş vakit câmi çatısında birleşen, cemaatleşen mii'minler, Resûllerinin başkanlığı altında kaynaşacaklardır. Her mescide geliş, kimisi fıtrî, kimisi sunî olan ve fakat başıboş bırakıldığı takdirde her biri tefrikaya, fitneye götürebilecek bu farklılıkları bir törpüleme ameliyesi bir kaynaşma temrini (antrenman) ve bütünleşme cehdidir.

Bu sebeple Resûlullah pek çok hadislerinde namazların cemaatle kılınmasını emretmiş, münferid kılmak için ruhsat isteyenlere sıkı şartlar altında ruhsat vermiştir. Sözgelimi iki gözü de kör olan âmâ Abdullah İbnu Ümmi Mektfım evinde kılma ruhsatı isteyince önce vermiş, sonra geri çağırıp ezanı

işitip işitmediğini sormuş, işittiğini öğrenince ruhsatı kaldırmıştır. Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde: "Üç kişinin bulunduğu bir köy veya kırda namaz cemaatle kılınmazsa şeytan onlara mutlaka galebe çalmıştır. Cemaate iyi tutun. Zira kurt, sürüden ayrılanı kapar" buyrulmuştur.

Bu ve benzeri bazı nasslardan hareket eden bir kısım âlimler cemaate katılmanın farz-ı ayn olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Ebû Sevr, âyetten de delil çıkarıp: "Allah, Resulüne "korku namazı"nda bile cemaati emretmektedir, öylesi ağır şartlar altında bile terki için özür tanımazsa, emniyet halinde daha şiddetli bir vâcib olduğu anlaşılır" der. [783] Atâ İbnu Ebî Rebâh: Hazerde ve köyde, ezanı işiten hiçbir mahlûka namazı cemaatle kılmayı terketmeye ruhsat yoktur!" der. Evzâî de: "Ezanı işitsin işitmesin, hiçbir evladın cuma ve cemaatleri terk hususunda babasına itaat etmesi caiz değildir" demiştir.

Şâfiîlerin çoğu namazı cemaatle kılmanın farz-ı kifâye olduğuna hükmeder.

Cemaat nedir? Hadisler namaz mevzuunda iki kişiyi bir cemaat olarak tavsif eder. Ancak cemaatin sayısı ne

kadar fazla olursa o kadar makbuldür "Bir kimsenin bir başkasıyla kıldığı namaz, tek başına kıldığından (sevapça) daha bereketlidir. İki kişi ile olan namazı da bir kişi ile beraber kıldığından daha bereketlidir. Beraber kılanlar ne kadar çok olursa Allah indinde o kadar makbuldür."

Bir mescidde bir kere cemaat yapıldıktan sonra başka cemaat yapılmayacağını söyleyenler omuştur. Ancak Seleften gelen bazı örneklere müsteniden birçok âlim bu görüşe katılmaz. Buhârî'nin kaydına göre, Tâbiînden Esved İbnu Yezîd, cemaati kaçırınca başka camiye giderek cemaat faziletinden istifadeye çalışmıştır. Enes (radıyallâhu anh) bir

seferinde, mescide geldiğinde cemaati kaçırdığını görür. Ezan okuyup, yanındaki yirmi kadar kendi yakınlarından gençle cemaat teşkil eder. İbnu Mes'ud, Atâ, bir kavle göre Haşan Basrî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhııye, Mâlikîlerden Eşheb, camide ikinci, üçüncü cemaatin olabileceği kanaatindedirler.

Bir mescidde namaz kılındıktan sonra bir daha vakit namazı kılınmaz diyenler meyanında Hz. Ömer'in torunu Sâlim İbnu Abdillah, Hz. Ebû Bekr'in torunu Kâsım İbnu Muhammed ve Ebû Kılâbe'nin ismi geçer. Metbu imamlardan Mâlik, Leys, Abdullah İbnu'l-Mübârek, Stifyân-ı Sevrî, Evzâî, Ebû Hanîfe, Şâfiî' de aynı görüştedirler.

Bunların müsliimanlar arasındaki birliğin bozulmaması endişesiyle böyle fetva verdikleri belirtilir. Kıife fukahası ile, bir rivâyete göre Mâlik: "Cemaati kaçıran kimse ister münferiden kılar, ister cemaat aramak niyetiyle diğer mescide gider" demiştir. Ancak İmam Mâlik, Mescid-i Haramda Mescid-i Nebevî'yi bu kaideden istisnâ eder. Çünkü onlara münferiden kılman namaz, faziletçe, başka mescidlerde cemaatle kılınanlardan üstündür. 117841

l-İjUü XsX^r (J Jst-jJl Söy :# aüI J \y*j Aiit ^ y- -1

Jl f 1 ts-jv’jJl liI 4jI jJJij 4İ>j_öj Ajo^a

ji lİlî l CLP- \j£ ı" -la4 -j (,4İ>-)5 \j£ aJ I Öj. ^ OOjjtfJl I

u say (j ,p£j£-\ Jıjj öj u alİp Jjj

1. (2778)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin cemaatle kıldığı namazın sevabı evinde ve çarşıda (iş yerinde) kıldığı namazından yirmibeş kat fazladır. Şöyle ki, abdest alınca güzel bir abdest alır, sonra mescide gider, evinden çıkarken sadece mescid gâyesiyle çıkmıştır. Bu sırada attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir, bir günahı affedilir. Namazı kıldı mı, namazgahında olduğu müddetçe melekler ona rahmet okumaya devam ederler ve şöyle derler:

"Ey Rabbimiz buna rahmet et, merhamet buyur."

Sizden herkes, namaz beklediği müddetçe namaz kılıyor gibidir." 17851

3*14-' Sö<> :# 4

£ ^ o

jIi[:Jü aİJİ -2.

ı ^ Q ^ O O £

2. (2779)- Sahîheyn'in İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir diğer rivâyette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cemaatle kılman namaz, ayrı kılman namazdan yirmiyedi derece üstündür." 17861

Sö^I J :# 4 j^j ju[: J15 4- J) 3.

Jfua f (4 Lr3 1 I 4 P 2 J. (j4 oöjjı^^

. j*İPİ aÜj ^f > ^ s> 3 IdJU

3. (2780)- Ebû Mûsa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namazda en çok sevap alan kimse, en uzak olanlarıdır, yürüme yönüyle en uzaktan gelenler, imamla kılmcaya kadar namazı bekleyen kimse, hemen kılıp sonra da uyuyandan daha çok sevaba mazhardır." 17871

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namazları cemaatle kılmaya teşvik sadedinde beyan buyurduğu en mühim hadislerden üç tanesi kaydedilmiş durumda: Cemaatle kılman namaz ayrı kılmandan 25 veya 27 kat fazla sevaba vesile olmaktadır. Camiye gitmek için ne kadar fazla yol katedilirse sevab da o nisbette artmaktadır. Namaza gitmek için atılan her adım, sayıya girmekte, manevî kazanca vesîle olmaktadır.

2- Yirmibeş Mi, Yirmiyedi Mi?

Cemaat sevabı, rivâyetlerin bir kısmında 25, bir kısmında 27 kat fazla olacağı ifade edilmiştir. İbnu Hacer bu teâruzu, tercih yoluyla gidermenin mümkün olmadığını, her iki rivâyetin de sahih senetlere dayandığım belirtir; bunları muhtelif şekillerde cem'etme imkânını gösterir.

* "Azı zikretmek çoğu nefyetmez." Bu, kesin sayı mefhumuna itibar etmeyenlerin sözüdür. Ve Şâfıî'nin ashâbmdan bazıları bu görüştedir, bizzat Şâfıî hazretlerinin nassı olarak da rivâyet edilmiştir.

* Belki de Resûlullah 25 diye ilan etti,fakat sonradan Cenâb-ı Hakk, cemaatteki faziletin daha da fazla olduğunu bildirdi,

bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm 27 olarak haber verdi. Bu görüşe "hangisinin önce söylendiğini belirten açıklama gerekir" diye itiraz edilmiştir. Keza bu görüşe, "fezâile neshin girmesi ihtilaflı bir husustur" diye de itiraz edilmiştir.

* Fark, mescidin uzaklık ve yakınlığına göredir.

* Fark, musallinin halinden ileri gelir; İlimde ileri olması veya huşûda ileri olması gibi.

* Fark cemaatin mescidde veya başka yerde yapılmasından ileri gelir.

* Fark, namazı bekleyenle beklemeyen arasındadır.

* Fark cemaatin tamamına veya bir kısmına yetişmekten ileri gelir.

* Fark cemaate katılanlarm azlığı veya çokluğuyladır.

* Yirmiyedi, sabah ve yatsı namazlarına hasdır (Bazıları sabah ve ikindiye hasdır demiştir). Yirmibeş, diğer namazlara hasdır.

* Yirmiyedi, cehri namazlara hasdır, yirmibeş, sırrî namazlara hasdır.İbnu Flacer, bu sonuncu görüşe "en muvâfık görüş" der. Müteakiben kaydedeceğimiz açıklamasıyla sanki bunu isbat eder.

3- Cemaatin Fazileti Nerden Geliyor?

Hadislerde cemaatle kılınan namazın faziletiyle ilgili olarak zikredilen sayının hikmeti nedir? Bazı âlimler bu hususta kesin konuşmaktan kaçınırlar. "Bu reyle anlaşılmaz. Onun mercii, insan aklının hakikatini tam olarak idrakten âciz kaldığı nübüvvet ilmine girer" derler. Ancak, yine de: "Bunun

gayesi müslümanların, meleklerin safları gibi saflar halinde toplanmalarıdır. İmama iktidadır. İslam'ın şiârını izhardır" gibi açıklamalardan da geri durulmamıştır. Bu meselede cesur davranan İbnu Hacer cemaatle kılınan namazın sevabının miinferid kılınan namaza nisbetle yirmibeş kat artışının sebebini, cemaate katılmaktan hâsıl olan yirmibeş ayrı faziletle izah eder ve bu faziletleri bir bir sayar. Cemaatle kılman namazın kadrini anlamanıza yardımcı olacağı ümidiyle aynen kaydediyoruz. Kaydedilen her husus, rivâyetlerden alınmadır. Bu sebeple açıklama fevkalade isabetlidir:

1- Namazı cemaatle kılma niyetiyle müezzine icâbet etmek.

2- Vaktin evvelinde, erkenden gitmek.

3- Sükûnetle mescide yürümek.

4- Mescide duâ ederek girmek.

5- Girince tahiyyetii'Imescid namazı kılmak (Hanefîlerde sünnetler bunun yerini tutar).

6- Cemaati beklemek.

7- Meleklerin, musallî için rahmet duâları ve istiğfarları,

8- Meleklerin musalli lehine şehadetleri.

9- İkâmete icâbet.

10- İkâmet sırasında kaçtığı için şeytandan selâmette kalmak.

11- İmamın iftitah tekbirini bekleyerek durmak veya imamı hangi halde bulduysa hemen dahil olmak.

12- İmamın iftitah tekbirine yetişmek.

13- Safların düzeltilip, aradaki açıklıkların giderilmesi.

14- İmam semi'allâhu limen hamideh deyince ona (Rabbenâ ve leke'lhamd diyerek) cevap vermek.

15- Umumiyetle sehivden emniyette kalmak ve hata halinde imamın, teşbih veya açma (feth) yoluyla uyarılması.

16- Münferid kılanı meşgul eden birçok şeyden uzak kalarak huşûya kavuşma.

17- Daha düzgün bir kıyafette olmak.

18- Meleklerin kanatlarıyla kuşatması.

19- Kıraatin güzelleşmesi ve namazın erkân ve âdâbının öğrenilmesi antrenmanı. (Cemaate gitmekle bunlar hâsıl olur.)

20- İslâm'ın mühim bir şiarını izhâr etmek.

21- İbâdet için toplanmaya şeytan burnunun sürtülmesi, kulluğa boyun eğme, tembelin gayrete gelmesi vardır.

22- Münafıklara has bir sıfattan ve "namazı terketti" şeklinde, hakkında düşülecek bir sûizandan selamet bulmak (uzakta kalmak).

23- İmamın selamına mukâbele.

24- Zikir ve duâ için teşkil edilen cemaatten ve kâmillerin bereketinin nâkıslara sirâyetinden istifade.

25- Komşular arasında ülfet ve kaynaşma nizamının kurulması ve namaz vakitlerinde dayanışma husûlü."

Bu yirmibeş hasletten her biri hakkında hadislerde ya bir emir, ya bir teşvik gelmiştir. Geriye kalan iki haslet de cehrî

namazlarla ilgilidir."

1- İmam okurken susup dinlemek.

2- İmam (Fatiha'yı okuyup velâ'd-Dâllîn deyince meleklerin "âmîn" ine tevâfuk etmek maksadıyla âmîn demektir. Böylece, yirmiyedinin cehrî namazla ilgili olduğu görüşü terecciih eder (üstünlük kazanır)."

4- Cemaat Camide Mi Olmalıdır?

İbnu Hacer yukarıda sunduğumuz açıklamayı yaptıktan sonra şu neticeye dikkat çeker: "Zikrettiğimiz hasletler'in muktezası şudur: "Cemaat için vaadedilen sevap katlanması, kanaatimce mescit cemaatine mahsustur, bunu az ileride açıklayacağım. Mescid cemaatine münhasır olmayıp evlerde yapılan cemaatlere de şâmil olma takdirinde (çıkacak pürüzün halli mümkündür. Şöyle ki) bu durumda zikrettiklerimden üç tanesi düşer: Yürümek, girmek, tahiyyetu'lmescid namazı. Bu takdirde düşen bu üç şeyin boşluğunu, zikrettiklerimiz içinde birbirine yakın olduğu için bir maddede gösterdiğimiz bazı hasletleri ikiye ayırmakla doldurmamız mümkündür. Nitekim son iki haslet, söylediğimiz gibidir. Çünkü, zikir ve duâ için bir araya gelme menfaati ile kâmil olanların bereketinden nâkıs olanlara sirâyet etmesi, fayda itibariyle aynı şey değildir. Keza komşular arasında ülfet ve kaynaşma nizamını te'sis menfaati ile, dayanışmadan hâsıl olacak menfaat bir değildir. Aynı şekilde imama uyanların umumiyetle, sehivden sâlim olma faidesi ile, imam hata yaptığı takdirde uyarılmasından hâsıl olacak faide de bir değildir. Şu halde bu üç hasleti, zikrettiğimiz üç haslete bedel koyabiliriz. Böylece matlîıb (mescidden başka yerde teşkil edilecek cemaat için de) hâsıl olur."

İbnu Hacer, hadiste cemaat için vaadedilen yirmibeş kat sevabın cami dışında teşkil edilen cemaatler için de mevzubahis olma ihtimaline binaen yukarıda kaydedilen açıklamanın ortaya çıkaracağı işkâli böylece bertaraf eder. Ancak onun asıl kanaati, camide teşkil edilen cemaatle, başka yerlerde teşkil edilen cemaatin aynı olmayacağı istikametindedir. Bu kanaatini, sadedinde olduğumuz bahsin birinci hadisini (2778) açıklarken ortaya koyar. Hadiste geçen: "Kişinin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evinde ve çarşıda (iş yerinde) kıldığı namazından yirmibeş kat fazladır" cümlesini şöyle anlar: Bu ifadenin gereği şudur: "Mescidde cemaatle kılman

namaz, sevabca evde ve çarşıda cemaatle ve ayrı kılman namazı geçer." Bu hükme İbnu Dakîku'l-Îd'in vardığını belirttikten sonra ondan nakle devam eder: "Görünen şu ki, camide teşkil edilen cemaatin mukabilinden kastedilen şey, cami dışında münferiden kılman namazdır. Ancak hadisin hükmü gâlib duruma bakar. Çünkü normal olarak, mescidde cemaate katılmayan, namazını yalnız kılar. Bu yorumla, evde ve çarşıda kılınacak her iki namazı da aynı ayarda gören kimsenin düştüğü işkâl de bertaraf olur."

İbnu Hacer der ki: "Hadisi zahirine hamletmekten, illâ da evde ve çarşıda kılman namazın eşit olacağı hükmüne ulaşmak gerekmez. Zira onların, mescidde kılınan namaz karşısında mefdıul (daha aşağı) olmada beraber olmaları, kendi aralarında da eşit olmalarını gerektirmez, biri diğerine karşı üstün olabilir. Aynı şekilde hadisin zâhirine hamlinden, evde veya çarşıda kılınacak namazın, münferid kılınacak namaza nazaran efdal olmayacağı ma'nâsı da çıkmaz. Bilâkis zâhir o ki, sevabca mezkûr katlanma, mescidde kılınacak cemaate hastır ve evdeki namaz da çarşıda kılınacak namazdan mutlak olarak evlâdır, zira hadiste geldiği üzere, çarşılar şeytanların kaynaşma mahallidir. Dolayısıyla evde ve çarşıda cemaatle kılınacak namaz

münferid kılınacak namazdan evlâdır." Saîd İbnu Mansurun bir rivâyetine göre, Evs el-Meğâfırî, Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anh)'a: "Bir kimse güzel bir abdest alıp sonra evinde namazını kılsa ne dersin?" diye sorar.

"Güzeldir, hoşdur!" cevabını alınca tekrar sorar:

"Yakınlarının mescidinde kılarsa?"

"Onbeş kat sevaba ulaşır."

"Ya (umumî) cemaat mescidine kadar yürür orada namaz kılarsa?"

"Yirmibeş katı."

Bu ömektede görüldüğü gibi, Sahâbelerden gelen bazı rivâyetler herkese açık umumî mescidler varken daha husûsî daha dar sınırlı cemaatler teşkilini tafdîl etmiyor; daha mütecânis, daha husûsî mescidlerde kılman namazın cemaatle bile olsa, sevabca düşük olacağım ifade ediyor. Suyûtî, el-Hâvi li'l-Fetâvâ'da ulemânın, cemaati böler gerekçesi ile, bir mahallede mescid varken, ihtiyaç olmadan ikinci bir mescid açmanın câiz olmadığına hükmettiğini belirtir. Şu halde teşrîatımızm özü cemaatleşmeye kaynaşmaya yöneliktir. Cemaatle kılman namazın faziletçe üstünlüğü, bu esprinin bir gereğidir.

5- Hadiste Niçin "Derece" Kelimesi Kullanılmış?

Cemaatle kılman namazın, münferid kılınan namazdan üstünlüğü ifade edilirken.

(dı'f = kat), (cüz) kısım; = salât gibi farklı

hadislerde (derece): ^

kelimelerin kullanıldığı görülür.

İbnu Hacer, bunun, zâhiren râvilerin tasarrufu olduğunu belirtir ve ifade sanatının gereği de olabileceğini söyler. Ancak çoğunlukla derece kelimesinin kullanılmış olmasını gözöniine alan İbnu'l-Esîr: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) cüz, nasib, haz vs. gibi kısım ifade eden kelimeler yerine derece kelimesini kullanmıştır. Zira, yücelme ve yükselme cihetinden sevabı kasdetmiştir, çünkü bu (cemaatle namaz) şu şu kadar derece, diğerinin (münferid namazın) üstündedir. Çünkü dereceler, yukarı cihete doğrudur" der. Bu ifade İbnu'l-Esîr'in, hadisin aslında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m derece kelimesini kullandığı, bunun dışındaki kelimelerin râvi tasarrufu olduğuna hükmettiğini gösterir. İbnu Hacer, İbnu'l-Esîr'in bu açıklaması için şunu söyler: "Hadisin

aslında farklı kelimelerin, bâhusus cüz kelimesinin kullanılmış olmasını nefyi merduddur, kabul

edilemez, zira bu sâbittir: dı'f da öyledir." 17881

ili Lcl ^İî 3 ^ ^ aüI öb<jLf- -4.

■İJİ.5 CoJJLaj 4->- y>-\ .J 4 İS"" 3 t is i

4. (2781)- Hz. Osman (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle diyordu: "Kim yatsıyı bir cemaat içinde kılarsa sanki gecenin yarısını ihya etmiş gibi olur, kim de sabah namazım bir cemaat içinde kılarsa sanki gecenin tamamını namazla geçirmiş gibi olur." [789]

AÇIKLAMA:

1- Bazı âlimler, bu hadisi zâhiri üzere anlamış ve "yatsıyı cemaatle kılmanın fazileti, gecenin yarısında kılınacak nafile ibâdete denktir" demiştir. Keza cemaatle kılınacak sabah namazının da faziletçe bütün gece boyu kılınacak nafile namaza denk olduğu belirtilmiştir.

Bu yorum hadisin Müslim'deki vechine uygundur. Ebû Dâvud'daki vechine göre hadis şöyledir: "Yatsıyı kim bir cemaat içinde kılarsa sanki gecenin yarısını ihya etmiş gibi olur. Kim de yatsıyı ve sabahı bir cemaat içinde kılarsa geceyi ihya etmiş gibi olur."

Bazı âlimler ma'nâyı şöyle tercih etmiştir: "Kim yatsıyı bir cemaat içerisinde kılarsa gecenin yarısını ihya etmiş olur" ifadesinden maksat: "Kim yatsıyı bir cemaat içinde kılarsa elde edeceği sevabı, yatsıyı cemaatle kılmadığı zaman, gece yarısına kadar namaz kılmakla kazanacağı sevaba müsavidir" demektir.

2- Cemaat kelimesi nekre gelmiştir. "Herhangi bir cemaat" demektir. Bu "camideki cemaat" ma'nâsım taşıdığı gibi, "evdaki cemaat" ma'nâsım da taşıyabilir. Ancak, önceki açıklamamızda bu çeşit hadislerde öncelikle "cami cemaati"nin maksud olduğunu belirttik. [790]

urrJ

tA>ı_öJ.I 4^/3 JjtjI İJ_>-I İIpI ıjli 4 ip AI

öî U : JIlâ j jî ^UlAJl j A^l cJ/ÂI jj

't . .. .of ı , a „ . , , . , , ^ „ 0 f f

^ _ - .. ^ ^ ^ , £I jJ !4İ ıoQ^y>

AI j^j JUİ t JUtf Jl A^AÂI Jl J 4J& öî ijî Ji

.Jilffvliji öJJ Al Âl '.İ4

s- . *

ojlo ^jIj 4>-y-l

5. (2782)- Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam vardı Mescide ondan daha uzakta oturan birini bilmiyordum. Namazları da hiç kaçırmıyordu. Kendisine:

"Bir eşek alsan da karanlık veya sıcak zamanlarda binsen!" denilmişti, şu cevapta bulundu:

"Evimin mescide yakın olması beni memnun etmez. Ben mescide kadar yürümelerimin, sonra da aileme dönüşlerimin sevab olarak yazılmasını diliyorum.

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (Adamın bu sözünü işitince): "Allah Teâlâ hazretleri bu isteklerinin hepsini yerine getirdi" buyurdu." 17911

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mescidden uzaklığı birçok hadislerinde ele almıştır. Bazı hadislerde ezanı işitmeye imkân tanımayacak kadar uzaklığı tasvib etmez ve bunu "evin uğursuzlukları" meyanında zikreder. Ancak sadedinde olduğumuz hadiste de görüldüğü üzere beş vakit mescide gelmeye mâni olmayacak bir uzaklıkta oturmayı tasvib ve hatta takdir etmiştir. Mescide uzaklığı sebebiyle evlerini terkederek daha yakma gelmek isteyen Benî Selime'ye müsaade etmemiş, "Attığınız adımların sevabını düşünmüyor musunuz?" demiştir. 1792117931

İKİNCİ FASIL

CEMAATİN VÜCÛBU VE CEMAATE DEVAM

(J, 4Üİ t : jl-li £)4-j ^ Aiil (^if ıjA Al 3 -öj 3 ! 3 ^ - 1

^JlA ;aJ <jI _âi İ-t- oIpS (J,j IJİİâ c aJ öI İ-İ- aüI JjAj <JLöj cA>t_öJ.I (J,Ĩ 3-^j-^ Aîll

. ^L-Jlj 4>-y-1 ,]ö_^>-ll : JlS .yJ : Jll ?«.IJjJI

1. (2783)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a âmâ bir zât gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! Beni mescide kadar getirecek bir rehberim yok!" diyerek Aleyhissalâtu vesselâm'dan [namazı evinde kılmak için] ruhsat istedi. [O da izin verdi.] Adam geri dönünce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu çağırtarak:

"Ezanı işitiyor musun?" diye sordu. Adam: "Evet!" deyince:

"Öyleyse icâbet et" dedi (ve evde kılmaya izin vermedi.) 17941

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin, gerek Müslim'deki ve gerekse Nesâi'deki aslında bazı ziyadeler var, onları köşeli parantezle tercümede gösterdik.

2- Nevevî der ki: "Bu hadiste "cemaat farz-ı ayndır" diyenlere delil mevcuttur. Ancak cumhur bu iddiaya: "Adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan "namazı evinde kıldığı halde özrü sebebiyle cemaat sevabını da kazanmasına ruhsat var mı? diye sormuştur" şeklinde te'vil ederek cevap vermiştir. Çünkü bilindiği üzere, özür sebebiyle cemaate gelme gereğinin sakıt olduğu hususunda icma var. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm'm önce ruhsat verip

sonra bu ruhsatı kaldırması, o anda gelmiş olan yeni bir vahiy sebebiyle olabilir veya Resûlullah'ın içtihadından rücû etmesinden de ileri gelebilir. Zira, ulemânın ekseriyetine göre peygamberler hakkında içtihad câizdir. Öyle ise önce ona ruhsat verdi ve -gerek özrü sebebiyle ve gerekse cemaatin, başkasının gelmesiyle ifâ edilen bir farz-ı kifâye olması sebebiyle, ya da her iki sebepten dolayı- "cemaate gelmek sana vâcib değil"

demek istedi, sonra onun ha kk ında efdal olana -farz değil, mendub ma'nâsmda hükmederek: "Senin için efdal ve sevab yönüyle daha büyük olanı, müezzine icâbet ederek cemaate gelmendir" demek kasdıyla: "Öyleyse icâbet et!" buyurmuştur.

3- Hadiste zikri geçen âmâ Abdullah İbnu Ümmi MektCım'dur. Bu husus, Ebû Dâvud'un rivâyetinde sarih olarak gelmiştir.

Yeri gelmişken âmâ olan Abdullah İbnu Ümmi Mektîım'la ilgili rivâyetlerde gelen bazı farklılıkları belirtmede fayda umuyoruz. Bu bize cemaate devam meselesinin ehemmiyetini kavramamıza yardımcı olacaktır. İbnu Hacer'in nakline göre, "Resûlullah bir gün, yatsı namazında cemaate yönelerek: "Namaza gelmeyenlere gidip evlerini tepelerine yıkmayı arzu ettim" der. İbnu Ümmi Mektûm:

"Ey Allah'ın Resûlti! benim durumumu biliyorsun, benim rehberim de yok!" der. Ahmed İbnu Hanbel'deki rivâyette şu ziyade var: "Benimle mescid arasında ağaçlar, hurmalar var, her zaman rehberde bulamıyorum" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ezanı işitiyor musun?" diye sorar:

"Evet!" deyince:

"Öyle ise cemaate gel!" der ve ruhsat vermez." İbnu Hibbân'ın rivâyetinde, ezanı işittiğini öğrenince: "Emekleyerek de olsa cemaate gel!" dediği belirtilir.

İbnu Hacer devam eder: "Ulemâ bunu Ümmü Mektûm'a âmâ da olsa, tek başına yürümek zor değildi, nitekim birçok âmâlar öyledir diye te'vil etmiştir. İbnu Huzeyme ve bazı âlimler "Bütün namazlarda cemaate gelmek farzdır" derken bu hadise dayandılar ve bunu, cemaate gelmeme hususunda ruhsata delâlet eden başkaca rivâyetlere tercih ettiler. Dediler ki: "Zîra ruhsat, sadece vâcib olan için mevzubahistir.

Ancak bu iddia, olduğu gibi kabul edilemez. İbnu Dakiku'l-îd bunun arkasında başka bir durum görmüştür. O durumu, hadisin zahirine tutunup ma'nâyı kayıtlamak istemeyenlere uygular. Der ki: "Hadis muayyen, belli bir namaz hakkında vârid olmuştur, böylece başka bir namaza değil sadece o namaza katılmanın vâcib olduğuna delâlet eder."

İbnu Dakiku'l-îd, hadislerde sabah namazı ile yatsı namazının üzerinde durulmuş olmasından hareketle, diğer namazların kazanç vs. meşguliyetleri ile kişinin dolu olduğu, mezkûr iki vaktin ise böyle olmadığı, hususan akşam namazının vaktin darlığından başka evlere dönme ve akşam yemeğini yeme ve bilhassa oruçlular için iftar etme vakti olduğunu, halbuki sabah ve yatsı vakitlerinin böyle olmadığını, bu namazlara gelmeme için mezmûm olan tembellikten başka bir özür olmadığını belirtir. Ayrıca ilave eder ki, bu iki namazı cemaatle kılmaya devam etmede, komşular arasındaki ülfeti günün her iki ucundan tesis etme, biten günü tâat üzere toplanarak kapama ve başlamakta olan yeni günü de taat için toplanarak başlatma durumları mevcuttur. Nitekim, Ebû Hüreyre'den Aclân'm yaptığı Ahmed İbnu Hanbeldeki rivâyette, hadislerdeki tehdîd, mescide yakın olup da cemaate gelmeyenlere tahsis

edilmiştir. Daha önce de kaydedilmiş olan yatsı ve sabah namazlarının başkalarına değil, münafıklara en ağır geldiğini beyan eden hadis bu te'vili te’yidcdcr. 17951

aXx£, pl t ^ Jli[: JIS 4Wİ Cf'i -2

. jjl 4 jt c:<Jiâ Uâj .L&oöc-JysJt il* üüJ ^ jÂp

2. (2784)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, müezzini işitir ve kendini engelleyen bir özrü olmadığı halde cemaate katılmazsa, kıldığı namaz (kâmil bir sevapla) kabul edilmez."

"(Ey Allah'ın Resûlii!) denildi, meşrîı özür nedir?"

"Korku veya hastalıktır!" buyurdu." 17961

AÇIKLAMA:

Hadisin zâhiri, cemaatin farz olduğu, namazın sıhhatinin şartlarından biri olduğu hükmünü ifade eder. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi cumhur-u ulemâ, bu mevzuda gelen bütün nassları değerlendirerek, namazın sıhhati için cemaatin şart olmadığına hükmetmiştir. Nitekim cemaat bahsisin ilk hadisinde de (2778) miinferid kılınan namazın -sevabca öbüründen yirmibeş (veya yirmiyedi) defa düşük de olsanamaz olarak makbul olduğu ifade edilmiştir. Âlimler bu hadisteki makbuliyeti, kemâle hamlederek kâmil bir makbûliyete mazhar olmaz diye değerlendirirler. Biz bu ma'nâyı parantez içerisinde belirttik. 17971

S o^y> £JJLjÎ iti- <up Atıl ypj 3.

'J*\ ç söjjıûJiı 'J3\ ol o-öa iâ öjö-Lö <. lı s

. t »j-^l«.ÂX~Jl .]^4-yn

3. (2785)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Münafıklara en ağır gelen namaz yatsı namazıyla sabah namazıdır. Eğer bu iki namazdaki hayrın ne olduğunu bilselerdi, emekleyerek de olsa onları kılmaya gelirlerdi. [Nefsimi kudret eliyle tutan Zât'a kasem olsun!] Ezan okutup namaza başlamayı, sonra halkın namazını kıldırması için yerime birini bırakmayı, sonra da beraberlerinde odun desteleri olan bir grup erkekle namaza gelmeyenlere gitmeyi ve evlerini üzerlerine yıkmayı düşündüm. " [798]

AÇIKLAMA:

1- Buna benzer bir rivâyetin sonunda şöyle bir ziyade var: "...Muktedir olduğu halde namaza gelmeyenin üzerine evini yıkayım."

2- Hadis muhtelif vecihlerden farklı ziyadelerle gelmiştir. Bazı vechinde namaza gelmeyenlerin evini yakma arzusunu kasemle ifade eder. Tercümede bu kaseme köşeli parantez içerisinde yer verdik.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cemaat kaçkını münafıkları aşağılayıcı ifadelere de yer vermiştir. Nitekim hadisin bir vechinde şöyle buyurur: "... Onlardan herhangi biri, mescidde biraz etlice bir kemik bulacağını bilseydi mutlaka cemaate gelirdi."

4- Bazı âlimler bu hadisten hareketle cemaatin farz-ı ayn olduğu hükmüne varmışlardır. Derler ki: "Eğer cemaat sünnet olsaydı, onu terkeden kimse yakılmakla tehdid edilmezdi. Farz-ı kifaye olsaydı Resûlullahia kılanlar onların yerine bunu eda etmiş olurlardı." Atâ, Evzâî, Ahmed Şâfıî, muhaddislerden Ebû Sevr, İbnu Huzeyme, İbnui-Münzir, İbnu Hibbân gibi bir grup bu görüştedirler. Bunları destekleyen bir görüşü Buhârî, Haşan Basrî'den kaydeder: "Bir kimseyi annesi, şefkat duygusuyla cemaatle yatsı namazı kılmaktan menedecek olsa, ona itaat etmez."

Bu hüküm cemaatin farz addedildiğinin ifadesidir. Çünkü, ulemâ nafilelere giren yasaklamalarda annebabaya itaat gerektiği, farzlarda gerekmediği prensibini koymuştur. Meselenin anlaşılması için, yine Haşan Basrî merhumdan İbnu Hacer'in kaydettiği bir rivayeti koymada fayda umuyoruz:

"Haşan Basrî'ye: "Nafile oruç tutan bir kimseye annesi orucunu açmasını emrederse?" diye sorulmuştu. "Orucunu açar, kendisine kaza da gerekmez. Bu kimse, hem oruç tutma, hem de anneye itaat etme sevabını kazanır" dedi. Bu sözü üzerine tekrar: "Annesi, yatsıyı cemaatle kılmaktan menederse?" diye soruldu da: "Bunu yasaklamaya ha kk ı yok, zira bu farzdır" cevabını verdi.

Cemaatın hükmü meselesinde ifrata kaçıp "namazın sıhhati için şart" olduğunu söyleyen de çıkmıştır. Fakat bu görüş rağbet bulmamıştır.

Şâfiî ve onun mütekaddim ashâbı, Hanefî ve Mâlikîlerden bir çok ulemâ, farz-ı kifâye demiştir. Geri kalanlar -ki ekseriyeti teşkil ederler- sünnet-i müekkede olduğunu kabûl eder. [799]

Cemaate Sünnet-İ Müekkede Diyenlerin Açıklaması:

Sadedinde olduğumuz hadislerden, cemaatin farz olduğu hükmünü çıkaranlardan başka, sünnet-i müekkede olduğu hükmünü çıkaranlar da olmuş ve görüşlerini teyid eden farklı yorumlar, deliller getirmişlerdir. Bazılarını şöyle kaydedebiliriz:

1- Sadedinde olduğumuz hadisin kendisi, cemaatin vacib olmadığına delildir, çünkü Aleyhissalâtu vesselam bizzat kendisi, namaza gelmeyenlere gitmek istemiştir. Cemaat farz-ı ayn olsaydı, cemaati terkederek onlara gitmeye azmetmezdi.

Buna: "Vacibin terki, ondan daha vacib için câizdir" diye cevap verilmiştir.

2- Eğer farz olsaydı, cemaate gelmeyenleri yakmakla tehdit ettiği zaman, namazı kifayet etmezdi. Çünkü beyanı zamanla sınırladı.

Buna: "Beyan, bazan nass koymak sîıretiyle, hazanda delâletle yapılır. Efendimizin "Evlerini yakmayı diledim" sözü cemaate gelmenin vacib olduğuna delalet eder, beyan için bu kâfidir!" diye cevap verilmiştir.

3- Haber zecr makamında vârid olmuştur, hakikati murad değildir. Asıl gâye mübalağadır. Bunu, Resûlullah'ın kâfirlere mahsus ceza ile tehdit etmesi gösterir. Nitekim icma ile kesinleşmiştir ki, bu çeşit ceza ile müslümanlar cezalandırılmaz.

Buna: "Yasak, ateşle ceza vermenin neshedilmesinden sonra vâki oldu. Bundan önce câizdi, delili de ateşle yakmanın önce cevazına, sonra da neshedildiğine delalet eden Ebu Hüreyre hadisidir" diye cevap verilmiştir.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tehdîd etmiş olmasına rağmen yakmayı terketmiş olmasıdır. "Eğer vâcib

olsaydı onları affetmezdi."

Buna: "Bu zayıftır, zira (aleyhissalâtu vesselâm), yaptığı takdirde, yapılması kendine caiz olan şeyi diler, terk ise, o şeyin vâcib olmadığına delil olmaz, çünkü onların bununla caydırılma ve zemmedilmelerine sebep olan namaza gelmeme işinden vazgeçmiş olma ihtimalleri var. Nitekim, hadisin bazı vechinde, Resûlullah'ın yakmayı terk sebebi beyan edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in Ebû Hüreyre'den bir rivâyetinde şöyle buyrulur: "...Eğer evlerde kadınlar, çocuklar olmasaydı, yatsı namazına başlar ve gençlere, namaza gelmeyenlerin evlerini yakmalarını söylerdim..."

5- Tehdidde kastedilenler, mücerred cemaati değil, bizzat namazı terkedenlerdir.

Buna da, Müslim'in bir rivâyeti gösterilerek cevap verilmiştir: namazda hazır olmazlar yani cemaate gelmezler demektir. Ahmed İbnu Hanbel'in rivâyetinde daha açık olarak "cemaat içinde yatsıya gelmezler." [İbnu Mâce'de Usâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'in rivâyetinde de şöyle buyurulmuştur: "Şu erkekler ya cemaatleri terketmeye son verirler ya da evlerini (tepelerine) yıkacağım."

6- Hadis, nifak ehlinin fiiline muhalefete teşvik ve onlara benzemekten sakındırmak sadedinde vârid olmuştur, sırf cemaati terketme hususunda değil, bu sebeple yeterli bir delil olamaz.

Bu, üçüncü maddede söylenene yakındır.

7- Hadis, münâfıklar hakkında vârid olmuştur. Dolayısıyla hadisteki tehdid cemaati terketmeye has değildir, dolayısıyla cemaat meselesine yeterli delil olamaz.

Bu görüş de, "Münâfıkların gerçek namazlarının olmadığını bile bile cemaati terketmeleri sebebiyle onları te'dîb etmeye

itina göstermenin akla uzak düşeceği" söylenerek tenkid edilmiştir. Yine denmiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların niyyetlerini bildiği halde onlardan yüz çevirmiş, onları cezalandırmaktan kaçınmıştır, nitekim şu sözü onlar hakkında söylemiştir: "Ben insanlara, "Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor" dedirtmem."

Bu iddiaya da karşı çıkarak, tenkidi tenkid sadedinde şöyle diyen de olmuştur: "Bu söylenenin doğru olması için, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Münâfıkları cezalandırmayı terketmek bana vâcibtir" demiş olması lazımdır. Halbuki böyle söylediğini gösteren bir delil mevcut değildir. Öyleyse onları tecziyede muhayyerdir. Bu sâbit olunca, O'nun münâfıkları cezalandırmaktan yüz çevirmiş olması, onlara ceza vermeyi terketmenin vâcib olduğuna delil olamaz."

İbnu Hacer, mesele üzerine cereyan eden karşılıklı münâkaşayı bu şekilde kaydettikten sonra der ki: "Benim anladığım kadarıyla, bu hadis, münâfıklar hakkında vârid olmuştur. Zira, bir başka hadislerinde Resûlullah: "Münâfıklara yatsı ve sabah namazı kadar ağır gelen başka namaz yoktur" "..Onlardan biri bu iki namazdaki hayrın ne olduğunu bilseydi emekliyerek de olsa onları kılmayagelirdi" buyurmuştur (2785). Bu vasıf münâfıklara layıktır, kâmil mü'mine değil; ancak buradaki nifaktan murad küfrü mücib nifak değil, günahı mûcib nifaktır. Bu hususa hadiste onlar hakkında kullanılan şu ifade delildir: "Yatsıya cemaat içinde katılmazlar" veya Üsâme hadisinde olduğu üzere "Cemaate katılmazlar" Ebû Hüreyre'den Yezîd İbnu Esam'm yaptığı ve Ebû Dâvud'da yer alan şu rivâyet daha ikna edici bir delildir: "...Sonra, hastalıkları olmadığı halde namazlarını evde kılanlara geleyim.." Bu ifade, açık olarak hadislerde kastedilen nifakın küfür nifakı olmayıp, günaha sebep olan nifak olduğunu gösterir. Zira münâfık evinde namaz kılmaz, halka gösteriş olsun diye mescidde kılar. Onlar evlerine

çekildikleri zaman, Allahu Teâlâ'nın haber verdiği şekilde küfür ve istihzâlarına dönerler. Bu nifaktan maksadın günaha sebep olan nifak (nifaku'lma'siyet) olduğunu ifade eden hadisin el-Makberî rivâyetindeki şu ziyâdedir: "...Eğer evlerde kadınlar ve çocuklar olmasaydı..." Bu da onların kâfir olmadıklarına delildir. Çünkü, kâfirin evinin yakılması, ona galebe etmenin yegâne yolu olarak ortaya çıkarsa evde kadın ve çocuğun varlığı buna mâni olmaz."

8- Bazıları: "Cemaate devam İslâm'ın başında, münâfikların namazdan geri kalmalarını önlemek için farz kılınmıştı, sonradan neshedildi" demiştir. Bıı söz ateşte yakmak olan mezkur vaîd'in onlar hakkında neshinin sübîıt bulmasıyla kuvvet kazanır.

9- Namazdan maksad cuma namazıdır, diğer namazlar değildir.

Bu görüşe de: "Hadiste yatsı zikredilerek tasrih edilmiştir, cuma kastedilmiş demek yanlıştır" denilerek itiraz edilmiştir.

Ancak İbnu Hacer: "Burada meseleyi tedkik etmek gerekir, zira hadisler hakkında tehdid gelen namaz cuma mıdır, yoksa sabah ve yatsı mıdır ihtilaflıdır" der. Arkadan meseleyi tahkik ederek gösterir ki: Mesele üzerine Ebû Hüreyre İbnu Ümmi Mektîım ve İbnu Mes'ud'dan gelen rivâyetler, vakti tayin etmektedir.

Bu, Ebû Hüreyre hadisinin bazı vecihlerinde yatsı, bazı vecihlerinde sabahtır, bazan her ikisi... Bazılarında da mübhemdir. Bazılarında ise cumadır.

Rivâyetleri tahlilden sonra İbnu Hacer: "Bu namazın Ebû Hüreyre ıivâyetinde cumaya mahsus olması söz konusu değildir" neticesine varır. Abdullah İbnu Ümmi Mektûm hadisinin de Ebû Hüreyre hadisi gibi olduğunu söyler. İbnu Mes'ud hadisinin mezkûr namazın cuma namazı olduğunda

cezmettiğini, bu hadisin de müstakil bir rivâyet olduğunu belirtir. İbnu Hacer'in vardığı neticeye göre: "Bu meseleye temas eden hadisler iki ayrı vak'ayı anlatmaktadır. İmam Nevevî ve Muhibbu't-Taberî de bu hususa işaret etmişlerdir. " [800]

J! Aİlij Jİ I ■LyoJl Laj \ i(Jl3 <up aİJİ -4.

UAİP # aÎlİ .ÖQ^ai\ J3- (jjl(jyj ‘tj&ir*

.ijii 4->- -jp-\ 3 ûOjjıâJi { j^ j ^r 4

4. (2786)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben (cemaatimizi tedkik edince) gördüm ki, namaz(ı beraber kılmak)tan, sadece herkesçe malum münafıklarla hastalar geri kalmaktaydı. Öyle ki iki kişinin arasında yürüyebilecek durumda olan hastalar bile namaz için (mescide) geliyordu."

İbnu Mes'ud devamla dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) bize sünen-i Hûda'yı göstermişti. Sünen-i Hûda'dan biri de içerisinde ezan okunan mescidde namaz kılmaktı." 18011

3 3 4 J 3 i dr 4 ilj .5.

5. (2787)- Ebû Dâvud'daki rivâyette şu ziyade var "...Sizden her birinizin evinde mutlaka bir mescid var. Eğer namazı evlerinizde kılıp mescidlerinizi terkederseniz Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkedince de ktifrân-ı nimete düşmüş olursunuz." 18021

AÇIKLAMA:

1- Müellifimiz İbnu Deybe, Ebû Dâvud'da tek bir hadis halinde gelen rivâyeti ikiye bölerek kaydetmiş durumda. Aslında Ebû Davud'daki rivâyetin bir kısmı da hazfedilmiş.

Tam olarak tercümesi şöyle: "İbnu Mes'ud diyorki: "Şu beş vakit namazı, onlar için ezanın okunduğu yerlerde (mescidlerde) kılın. Zira onlar(ın cemaatle kılınması) Sünenü'l-Hüdâ'dandır. Azız ve Çelil olan Allah, Nebisi (aleyhissalâtu vesselâm) için sünenü'l-Hüdâ'yı şeriat kıldı. Ben kendimizi, nifakı açık olan münâfık dışında, herbirimizi, namazı mescidde kılar gördüm. Ben kendimizi öyle gördüm ki, (hasta) kişi, iki adamın koltuğunda gelir, safta yerini alır. Şurası muhakkak ki herbirinizin evinde mutlaka bir mescid var. Eğer namazlarınızı evlerinizde kılıp, mescidleri terkederseniz Peygamberiniz (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkederseniz ktifran (-ı nimet)e düşmüş olursunuz."

2- Sünenü'l-Hüdâ, "Senenü'l-Hüdâ" şeklinde de rivâyet edilmiştir. Mâna birbirine yakındır: "Hidâyet yolları, doğru yollar" demektir.

3- Hasta kimsenin iki kişi arasında mescide gelmesi, cemaate verilen ehemmiyeti ifade eder.

4- Hadisteki münâfıkla, küfrünü içinde saklayıp müslüman görünen kimse kastedilmiyor. Aksi takdirde cemaat farz addolunurdu. Çünkü küfrünü gizleyen kâfirdir ve bu durumda hadisin sonu baş tarafına ters düşerdi. Aliyyu'l-Kârî'ye göre, hadiste "Nifâk'ın cemaate gelmemeye sebep olduğu ifâde edilmektedir, aksi değil.. Cemaatin vacib olduğu da gözükmektedir, zannî delille farz sübût bulmaz.."

Nevevî burada -daha önceki hadiste (2786)- Resûlullah'm evlerini yakmakla tehdid ettiği kimselerin münafıklar olduğuna (yani o hadiste münafıkların kastedildiğine) delil olduğunu söyler.

5- Hadiste cemaate gelmenin "peygamberinizin sünneti" olarak tavsifi, cemaati vâcib görenler açısından, onun sünnet

olduğuna delil olmaz. Çünkü bu tâbir, onun vâcib olmasına mâni olmaz. Nitekim Sünenü'l-Hüdâ tâbiri lıığat olarak vâcibten de âmmdır, farz da içine dahildir. Ayrıca bu vacibe, sünnetle yani hadisle sâbit olduğu için de sünnet denmesi normaldir.

6- Cemaati terk, hadiste küfür olarak ifade edilmiştir. Biz bunu kıifrân-ı nimet olarak anladık. Yani cemaatte mevcut olan sevab ve liitf-u İlâhîyi görememek, inkar etmek ma'nâsmda bir davranış. Ancak Hattâbî, gibi bir kısım âlimler "cemaati terk, sizi yavaş yavaş küfre götürür. Çünkü böyle yapmakla İslâm halatını iplik iplik terkeder, sonunda dinden çıkarsınız" şeklinde anlar.

Bazı âlimler cemaatin vâcib olduğuna bu hadiste delil görmüşlerdir. 18031

o; O'4^' c/' Cyfj ch ')

6. (2788)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ)'dan gündüz oruç tutan, gece de namaz kılan ve fakat cemaate ve cumaya gelmeyen bir kimse hakkında sorulmuştu: "Bu, ateş ehlindendir!" diye cevap verdi." [804]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cemaat için "farz-ı ayn" diyenlerin delillerinden biridir. "Çünkü, demişlerdir, eğer cemaate iştirak sünnet olmuş olsaydı, terkeden kimsenin ateşle tehdid edilmemesi lazımdı. Farz-ı kifâye olsaydı Resûlullah'm ve beraberindekilerin cemaati, diğerlerinden farzı sâkıt kılardı, cemaate gelmeyenlerin ateşle tehdid edilmelerine hacet kalmazdı."

2- Hadisi açıklama sadedinde Tirmizî der ki, "Hadisin ma'nâsı şudur: "Cemaate ve cumaya onlardan nefret sebebiyle

katılmayan, onların hakkını vermeyi hafif alıp, onları değersiz addeden ateşle tehdid edilmektedir." 18051

U jJsj <3)1 «.ISJjJI y\ :oJli «.bjjJl .7.

S â S ' s

. Oj-U<2 j 44 J ' i Içb ^ yS y* ıLi <ü)lj ; <jLSi

7. (2789)- Ümmii'd-Derdâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anhiimâ) öfkeli halde yanıma geldi. Kendisine:

"Niye öfkelendin?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Vallâhi, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in işinden bir şey anlamıyorum. Bildiğim tek şey cemaat halinde namaz kılmalarıdır." 18061

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hidâyette müslümanlarm en çok dikkat çeken yönlerinin namazlarını cemaat hâlinde kılmaları olduğunu gösteriyor. Şârihler, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâmfın emrini harfıyyen tatbik eden müslümanlarm namazlarını hep cemaatle kıldıklarını belirtirler. İbnu Hacer şunu söyler: "...Resîılullah zamanında insanların hâli, O'ndan sonraki zamandakinden daha mükemmel idi. Sonra Şeyheyn (Ebû Bekr, Ömer (radıyallâhu anhiimâ) zamanında, bunlardan sonra gelenlerden daha mükemmel oldular. "Bu söz, Ebû'd-Derdâ'dan ömrünün sonlarında sâdır oldu. Bu da devre olarak Hz. Osman (radıyallâhu anh)'m hilafetinin sonlarına rastlar.

Heyhât! Bu faziletli asır, Ebû'd-Derdâ'nın dilinde böyle zikredilirse, onlardan sonra günümüze kadar gelen nesiller nasıl yadedilecektir!

Heyhât ki heyhât şimdilere!

2- Bu hadis, dînî ıımûrdan birşey değiştirildiği zaman, mii'minin, başkaca bir şey yapamıyorsa hiç olsun öfke izhar etmesinin câiz olduğunu göstermektedir. 18071

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖZÜR SEBEBİYLE CEMAATİN TERKİ

(jyüj J0 | IaMİ <Jt oJ-â[: Jü <up aüI öJ-İü* öUxp -1

: jli oĞ! Llii li-fi JL ai twbjtSJ^I (jöj jISCi (3 ^İÖ2X3 3?^ Öt C-O- ti C^aji

Süit 4 ^-^j-l .jyc&Sj il; Jl iÇai ı 4 _iLL>- 1 : a a 13 * j-f ^U&j cc^Jt J« c3ö>-lj jllili ?Jjy> 3^

J^'j

1. (2790)- Itbân İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlii dedim, seller benimle kabilemin mescidi arasına engel çıkarıyor. İstiyorum ki evime kadar şeref verip bir yerde namaz kılsanız da orayı mescit yapsam!"

"(İnşaallah bir ara) geleyim!" buyurdular. Beraberinde Hz. Ebû Bekr olduğu halde huzuruyla evimizi şereflendirip (izin isteyerek içeri girdiği) zaman ilk iş olarak, "Nerede namaz kılmamı istersin?" diye sordu. Evin bir köşesini işaret ederek (yer gösterdim. Orada) namaza durdu. Biz de arkasından saf yaptık. Bize iki rek'at (nafile) namaz kıldırdı." 18081

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Buhârî'deki bir vechinde mevcut olan bazı ziyadeleri parantez içerisinde gösterdik, çünkü hadisten çıkarılan bazı hükümler onlarla ilgili.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yağmur sebebiyle müracaat eden Itbân'ın kavmine imamlık yaptığı, müracaatı sırasında gözüne bir şeylerin isabet etmiş olması yüzünden sel de araya girince vazife yerine gelmekte zorluk çektiği, bu yüzden ruhsat istediği belirtilmektedir. Bazı rivâyetler Itbân'ın âmâ oluşundan bahsetmekte ise de farklı rivâyetleri tahlil eden İbnu Hacer, bu müracaat sırasında Itbân'ın âmâ olmadığı, âmâlığın ona sonradan ârız olduğu, o sırada gözüne bir şeyler isabet etmiş olabileceği ihtimali üzerinde durur.

3- Hadisin başka vecihlerinde, Resûlullah'm beraberinde Hz. Ebû Bekr (ve hatta) Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in de bulunduğu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m girer girmez -evde oturmadan- "Nerede namaz kılmamı istiyorsunuz?" dediği belirtilir.

İbnu Hacer, Resûlullah'm orada namazdan sonra oturmuş olacağını beliterek şöyle der: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın oturması namazdan sonra olmuştur. Bu davranışı Müleyke'nin evindeki davranışına aykırıdır, çünkü orada önce oturdu, yemek yedi, sonra namaz kıldırdı. Zira buraya yemeğe davet edilmişti, oraya ise namaz kılmaya çağrıldı, dolayısıyla burada yemekle, orada da namazla başladı."

4- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

* Âmâ'nın imâmeti câizdir.

* Kişinin mâruz kaldığı bazı musibetleri mevzubahis etmesi, mezmûm olan şekva sayılmaz.

* Medine'de, Resûlullah devrinde Mescid-i Nebevi dışında da mescidler mevcuttu.

* Yağmur, karanlık, sel gibi durumlarda cemaate katılmamaya ruhsat vardır.

* Evlerde namaz için muayyen yerlerin ittihâzı mendubtur. Mescidlerde belli yerlerde namaz kılmanın kerâheti, riya vs. maksadlarla yapılması haline râcidir.

* Ev sahibine imamlık yasağının istisnası vardır. Devlet reisi misafir olursa, onun imâmeti mekruh değildir. Keza ev sahibinin izniyle imâmete geçene de kerâhet yoktur.

* Resûlullah'm namaz kıldığı veya bastığı yerle teberrtik câizdir.

* Kendisiyle teberriik edilmek maksadıyla sâlihlerden biri çağrılırsa, onun, fitneden emin olduğu takdirde dâvete icâbet etmesi câizdir.

*** Mefdûlün dâvetine fâdıl icâbet eder.**

*** Fâdılın gelmesiyle tebürrük caizdir.**

* Verilen söze vefa gerekir.

* Dâvet sahibinin darılmayacağından emin olunduğu takdirde davet edene katılıp, onunla beraber gelmek câizdir. [809]

olS jî cöSj Û âJlJJl 3 öljl JŞ # M JJ-j öî[J 2.

« -2 ^

£ 1 \y ^ ^ Jl O £ y s

. I aj>- j>-\ 3 J-ö I ;<Jj-Âj jî Jl 3

2. (2791)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) sefer sırasında, soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine (ezan sırasında) şöyle söylemesini de emrederdi: "Dikkat! namazlarınızı yerlerinizde kılacaksınız!" [8101

AÇIKLAMA:

1- Cemaate gelmemeye ruhsat veren sebepler meyanmda, hadisin bazı vecihlerinde yağmur ve soğukla birlikte "rüzgar" da zikredilmiştir. Hadisin zahiri, bu üç şeyin geceleyin ruhsata medar olduğunu ifade etmektedir. İbnu Hacer, rüzgarın giindüzleyin de mazeret olacağına hiçbir rivâyette sarih bir delâlete rastlamadığını belirtir.

2- "Dikkat! namazı yerinizde kılın!" ilavesinin ezandan sonra söylendiği Buhârî'nin rivâyetinde sarihtir. Ancak bazı âlimler, bu cümlenin hayye ala's salât yerine söylenmiş olabileceğini ileri sürmüştür.

3- Rihâl "rahl"m cem'idir. Menzil (bulunan yer) ma'nâsına gelir. Bu yer taştan, ağaçtan, yünden, topraktan, deve yününden, keçi kılından v.s. olabilir. Hepsine rahl denir. [811]

DÖRDÜNCÜ FASIL

İMAMIN VASFI

4İ1 '.1 AİIt (J j3>j :JU *UP AİlI ^j£- .1.

IjjIS" OLâ L gjajjli ç .\ÂİnJl 3 OLâ ÂİüJU L ^ilpli 3 3*^"

^İP J ^^33’ 3 Oj lAlJ (3 Oj 3

. jij** jl Cj* .Jaİİlj i

1. (2792)- Ebû Mes'ud El-Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cemaate, Kitabullah'ı en iyi okuyan kimse imam olur. Eğer kırâatte (okumada) herkes eşitse, sünneti en iyi bilen; sünneti bilmede eşitseler, hicret etmede evvel olan; hicrette de eşitseler, yaşça büyük olan imam olur. Kişi misafir olduğu evin sahibine veya (emri altında çalıştığı) sultanına imamlık yapmasın, ev sahibinin baş köşesine izni olmadan da oturmasın" 18121

nı ill j .ı a a-v ' j) AjÇ)dJ Alil Jjluj (Jlâ[1(3^ AÂC- alil 3 ' -'"*_) ■ •' <^3 Cfi" J -2

2. (2793)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Namaz kılacaklar) üç kişi iseler içlerinden biri imam olsun. İmamlığa ehak olan akra' (Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi okur) olandır." [813]

AÇIKLAMA:

1- İmâmete ehak olanı, Resûlullah "akra'olan" diye tavsif eder. Bunu bazı âlimler "Kur'ân'ı güzel okuyan" diye anlarken, bazıları "hıfzı daha çok olan" diye anlamıştır. Herbirinin kendine has delili mevcuttur.

İmâmete ehak olanı beyan eden hadislerdeki bazı faklılıklar, mezhepleri bu meselede farklı hükümlere sevketmiştir. Hanefilere göre bir cemaat içerisinde imamlığa elyak olanlar şöyle sıralanır:

* Sünneti en iyi bilenler.

* Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi okuyanlar.

* En ziyade verâ ve takva sahibi olanlar.

* En yaşlı olanlar.

Bu hususlarda müsâvât halinde sırayla ahlâk üstünlüğü, yakışıklılık, nesebce, sesçe, kılık kıyafetçe güzellik esas alınır. Hepsinde eşitlik halinde kur'a çekilir. Ev sahibi veya vazifeli imam bu vasıflarda geri de olsa akdemdir.

Hadiste Kur'ân'ı en iyi okuyana öncelik verilmiş olmasına rağmen Hanelilerin farklı hükmetmeleri, yorum farkından ileri gelir. Onlar sahâbe zamanında Kur'ân'ı en iyi bilenin, sünneti de en iyi bilen kimseler olduğunu gözönüne alarak, zamanla ortaya çıkan değişmeleri değerlendirmiş ve namaz sırasında vukûa gelecek bazı durumlarda tâkib edilecek yolu, sünneti iyi bilenlerin bulabileceğini

düşünerek namazın daha sağlıklı olması mülahazasıyla "sünneti iyi bilen akdemdir" demişlerdir. Yine de Ebû Yusuf tan bir rivâyete göre Kur'ân'ı daha iyi okuyan imamlığa elyaktır. Şâfiî ve Mâlikîlere göre hükümdar veya onun nâibi, kendilerinden daha ehil olana rağmen imâmette takaddüm ha kk ına sahiptir, onların kıldırması mendubtur. Sonra vazifeli imam, ev sahibi gelir. Bunlar yoksa cemaat, en efdali seçer.

Fâsık veya bid'at sahibinin imâmeti tahrimen mekruhtur. İmam Muhammed ve İmam Mâlik'e göre hiç câiz değildir. Bid'at sahibi deyince Ehl-i Sünnet ve'l Cemaât itikadında olmayan fırak-ı dâlle denen sapık mezheplere mensup ehl-i kıble kimseler kastedilir. Bunlardan küfre götüren inanç sahiplerinin imamlığı hiç câiz olmaz.

Mezhepleri farklı olanlar, birbirlerine iktida edebilirler. Her mezheb sahibinin kendi mezhebinde bir imanım arkasında namaz kılması efdal ise de başka bir imama uymak, münferid kılmaktan efdaldir. [8141

öljl :# jlî[: Jli ^Lp ^ 3.

s- s

. Ojlo y\ y>-\

3. (2794)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizin için hayırlınız ezan okusun, kurrâ olanınız da imam olsun." 18151

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde ezanın en salih kimse tarafından okunmasını emir buyurmaktadır. Zira salih kişi, gözünü haramlardan sakınmada daha gayretlidir. Namazların vaktinde kılınma işi müezzinlere bağlıdır. Oruçların başlama ve bitme zamanlan da onlara bağlıdır. Öyle ise müezzinlerin, vakitleri iyi bilen ve emin kimselerden olması gerekir.

2- İmâmete de kurrâ yani Kur'ân-ı Kerîm'i iyi bilenler elyaktır. Böyle kırâati iyi olan kimse namazla ilgili meseleleri bildi mi imâmet için efdal olur. Zira namaz esnasında okunan zikirlerden en efdali, en uzunu, en zor olanı kıraattir. Hadis, iyi okuyana tekaddtim hakkı tanımakla Kelamullah'a tazim ifade etmiş, onun kıraatim güzel yapana imtiyaz tanımış olmaktadır. Resûlullah'ın hadislerinde geldiğine göre, Uhud şehidlerinin defninde de Kur'ân'ı iyi bilenleri takdim etmiştir. Bu da onların her iki dünyada da efdaliyete sahip olduklarını ifade eder. 18161

O P Ol *

* <

tjlj :JlS 4 up Atıl ^ ^^pj .4.

4. (2795)- Amr İbnu Seleme (radıyallâhu anh) anlatıyor "Ben altı veya yedi yaşında iken kendi kavmime imamlık yaptım. O zaman ben, aralarında Kur'ân'ı en çok bilen kimseydim." 18171

AÇIKLAMA:

1- Burada adı geçen Amr İbnu Seleme'nin Buhârî'de gelen hikayesi uzuncadır. Şöyle anlatır: "Biz yolcuların uğrak yeri olan bir su başında oturuyorduk. Bize sıkça yolcular uğrardı. Gelenlere:

"İnsanlar nasıllar nelerle karşılaşıyorlar. Şu (adı kulağımıza gelen) adam da ne?" diye sorardık. Bize:

"O, kendisini Allah'ın gönderdiğini zannediyor, O'na şu şu vahiyler geldi" diyorlardı. Ben o kelamı derhal ezberliyordum. Bunlar hafızamda sanki yapışıp kalıyorlardı. Araplar, müslüman olmak izin Mekke'nin fethini bekliyorlardı. Diyorlardı ki:

"Onu kendi kavmiyle başbaşa bırakın. Eğer kavmine galebe çalarsa gerçekten sâdık bir peygamberdir."

Mekke fethedilince, her kabile müslüman olmakta acele etti. Babam da bizim kabilenin müslüman olmasını tâcil etti. (Resûlullah'ın yanına gidip) gelince:

"Vallahi hak olan Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın yanından geliyorum. Dedi ki: "Şu vakitte şu namazı, şu vakitte şu namazı kılın! Namaz vakti girince biriniz ezan okusun. Kur'ân'ı en çok bileniniz de imam olsun!"

Bunun üzerine baktılar. Benden başka Kur'ân'ı daha çok bilen yoktu. Çünkü ben yolculardan (gelip geçtikçe sorup) öğrenmiştim. Beni öne geçirdiler, o sırada altı veya yedi yaşımda idim. Üzerimde (kısa) bir bürde vardı. Secdeye varınca toparlanıp kalıyordu. Mahallemizden bir kadın:

"İmamınızın kıçını bari bize karşı örtün" dedi. Bunun üzerine kumaş satın alıp bana (uzun) bir gömlek (kamîs) biçtiler. Bu gömlek kadar hiçbir şey beni sevindirmemişti."

Hadisin Ebû Dâvud'taki vechi mâna olarak aynı ise de bazı tâbirlerde farklılıklar mevcuttur. Bunlardan biri, akrâ kelimesini açıklayıcı mahiyette ve akrâ'ı "Kur'ân'ı çok bilen" diye anlayanlara hak verdirecek mahiyette

"Ben ezberi kavi bir çocuktum. Bu sûretle Kur'ân'dan çok şey ezberledim. Size akrâ' olanınız imamlık yapsın dedi. Ben, ezberlemiş olduklarım sebebiyle hepsinden akrâ' idim.."

Görüldüğü üzere burada "akrâ" "Kur'ân'ı en çok bilen" mânasında kullanılmaktadır.

2-Bu hadis, mümeyyiz olan çocukların imametini câiz görenlere delil olmuştur. Haşan Basrî, Şâfi'î, [818] İshak (rahimehullah) bu görüştedirler. Ancak İmam Mâlik, Atâ, Şa'bî, Evzâ'î ve Sevri'ye göre bu mekruhtur. Ahmed ve Ebû Hanîfe (rahimehumâllah)'den iki farklı rivâyet gelmiştir: Meşhur görüşe göre, bu nafilelerde caizdir, farzlarda değildir. Derler ki: "Bu rivâyet, çocuğun imametine hüccet olamaz. Çünkü, Amr bu işi Peygamberin emriyle yaptığını tasrih etmediği gibi O'nun tahrîrini de tasrih etmiyor." Amr'm biiluğa ermemiş olmasına rağmen imametinden Resûlullah'ın haberdar olmaması ihtimaline: "Vahyin niizûlü sırasında, hiçbir sahâbe'nin câiz olmayan bir fiiline takrir vâki olmamıştır" diye cevap verilmiştir. 18191 Mevzu üzerine ulemânın bazı münâkaşası olmuştur. Bazı âlimler

Amr ibnu Seleme'nin de babasıyla birlikte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kadar gelmiş olduğunu ileri sürmüştür. Teferruât konumuzun dışında kalır. 18201

ç-LJL OjJJj I UJ[:JlS Laü! ’j -5

.ajla .]çTji (j,\ (J \y> ^

5. (2796)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "İlk muhacirler geldiği zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gelmezden önce, Küba'da (Usbe adında) bir menzile indiler. Onlara Ebû Huzeyfe'nin âzadlısı Sâlim imamlık yapıyor idi. O, Kur'ân'ı ezbere bilmede herkesten ileriydi." 18211

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'nin rivâyetinde, ilk gelen muhacirlerin Küba'da Usbe denen bir yere indikleri tasrîh edilir, tercümede gösterdik.

2- Bazı rivâyetlerde, Huzeyfe'nin âzadlısı Sâlim'in imamlık yaptığı ve ilk muhacir grubun içerisinde Ebû Bekr, Ömer, Ebû Seleme, İbnu Abdi'l-Esed, Zeyd İbnu Hârise, Amir İbnu Rebî'a (radıyallâhu anhüm)'nın da bulunduğu belirtilir. Bunlar Kureyş'in büyükleridir. Bu rivâyette Hz. Ebû Bekr'in de zikri müşkilat çıkarır. Çünkü, Sâlim'in imâmetinin Hz. Peygamber'in hicretinden önce olduğu söylenmiştir, halbuki Hz. Ebû Bekr, Resîılullah'la birlikte hicret etmiştir. Mamafih, Sâlim'in imâmetinin, O'nun gelmesinden sonra da devam etmiş olabileceğine dikkat çekilerek müşkil giderilmiştir.

3- Bu rivâyet kölenin imâm olabileceğini ifade eder. Zira Sâlim, Huzeyfe adında Ensârî bir kadının (radıyallahu anhâ) âzadlısıdır. Burada belirtilen imâmeti sırasında henüz âzad edilmemiştir. Kur'ân'a olan hâkimiyet ve ihtisasıyla meşhur olan bu Sâlim, Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anhiimâ) zamanında yalancı peygamberlerle savaş sırasında Yemâme'de şehîd edilecektir.

Sadedinde olduğumuz rivâyet Sâlim'in köle olmasına rağmen, imam oluşunun sebebini de açıklar: "O herkesten çok Kur'ân biliyordu."

İslâm âlimleri imamda aranması gereken vasıfları sayarken, kölenin de imam olabileceğini belirtir, yeter ki cehâlet galebe çalmasın. Gerekli malumata sahipse, köleliği imâmete mâni değildir, değilse mekruhtur. Alimler imamet için İslâm, büluğ, akıl, erkeklik, kırâat ve özürlerden selâmetin şart olduğunu söylemişlerdir. Amânm imâmetinde beis yoktur, ancak göreninki efdaldir. 18221

3 aj>- y>-\ .]3* I aaIp 015 ""aÜ 3^3 .6.

6. (2797)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâfnin anlattığına göre: "Kendisine kölesi Zekvân, Mushafm yüzünden okuyarak imamlık yapıyordu." 18231

AÇIKLAMA:

1- Buhârî bu hadisi "Köle ve Âzadlının İmâmeti" adını verdiği bir bâbta senetsiz olarak kaydeder. Ancak rivâyeti, İbnu Ebî Dâvud Mesahifinde, İbnu Ebî Şeybe, Şafiî ve Abdurrezzak eserlerinde mevsul olarak kaydetmişlerdir.

2- Önceki rivâyette de açıkladığımız üzere cumhur, kölenin imâmetinin câiz olduğuna hükmetmiştir. Sadece İmâm Mâlik, kölenin hürlere normalde imamlık edemeyeceğini, ancak cemaat kırâati bilmez, sadece köle bilirse o zaman cuma dışında imam olabileceğini söylemiştir. Cumaya karşı çıkışı da onun köleye farz olmaması sebebiyledir.

3- Mushaftan okuyarak namaz kılmayı câiz görenler (İbnu Şîrîn, Haşan, Hakem, Atâ) bu hadisle amel ederler. Ancak, cumhur bunu amel-i kesir kabul ederek caiz görmemiştir. Aynî şu açıklamayı sunar: "Hadisin zâhiri, Mushafın

yüzünden namaz sırasında kırâati yürütmenin câiz olduğuna delâlet eder." İbnu Şîrîn, Haşan Basrî, elHakem ve Atâ böyle hükmetmiştir. Hz. Enes (radıyallâhu anh), namaz kılar, arkadaki bir köle onun için Mushaf ı tutardı. Eğer bir âyette yanılacak olsa Mushafı onun için açıverirdi. İmam Mâlik ramazandaki (terâvih) namazında bunun caiz olduğuna hükmetti. Nehâî, Saîd İbnu'l-Müseyyeb ve Şa'bî bunu mekruh addettiler. Bu aynı zamanda Hasan'dan yapılan bir rivâyettir. Der ki: "Hristiyanlar da böyle yapar." İbnu Hazm der ki: "Namazda, musalliye ister, imam olsun ister olmasın, hiçbir sûrette Mushafın yüzünden kırâat câiz olmaz. Böyle bir şeyi âmmden yapsa namazı bozulur. İbnu'l-Müseyyeb, Haşan, Şa'bî, Ebû Abdirrahman es-Sülemî de böyle hükmetmiştir. Bu görüş İmam Azam'ın ve Şâfiî'nin de mezhepleridir."

Aynî, bahsi şöyle bağlar: "Derim ki: Namazda mushafın yüzünden kırâat, Ebû Hanîfe nezdinde namazı bozar, çünkü amel-i kesirdir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre câizdir, çünkü mushafa bakmak da ibadettir, ancak yine de mekruhtur, çünkü bu davranışta Ehl-i Kitab'a benzeme var. Şâfiî ve Ahmed (rahimehumâllah) de böyle hükmetmişlerdir. İmam Mâlik ve Ahmed'den gelen bir rivâyete göre onlar nazarında, bu sadece nafile namazlarda namazı bozmaz." 18241

.]^a-Pİ ^UJl İ*J4 £y.\ <up 4İ1İ { j~j\ 0^3 -7

t■ e

. y\ A>-y>-\

7. (2798)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), İbnu Ümmi Mektıım'u âmâ olduğu halde, halka imamlık etmesi için (sefere çıkarken) yerine halef tâyin etti." [825]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah, gazveye çıkarken mükerrer seferler, yerine Abdullah İbnu Ümmi Mektıım'u halef bırakmıştır, yani Mescid-i Nebevî'de imamlık yapmakla tavzif etmiştir.

2- Bu hadis, âmâların imâmetinde kerahet olmadığını gösterir. Gazâlî ve Ebû İshâk el-Mervezî gibi bazı âlimler, âmâ, görene nazaran daha çok huşû içinde olacağı için, onun imâmeti efdaldir demiştir. Ancak, diğer bazı âlimler de âmânın temizliğe gereken itinayı gösteremeyeceği, üzerine bulaşan necaseti göremeyeceği gerekçesiyle, gören kimsenin imâmetine efdal demiştir. Şâfiî hazretleri her ikisinin faziletli yönleri bulunduğu için aralarında fark görmemiş "ikisinin de imâmeti caizdir, faziletçe eşittirler" demiştir. Ancak "Görenin imâmeti efdaldir, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), çoğunlukla gören kimseleri imam yapmıştır, gazveye çıkışlarda İbnu Ümmi Mektıım'u istihlaf etmiş olmalıdır" diyenler de olmuştur. 18261

t ç.L2u*Jl İî ûir <up liüüo 4 ;<up ihl y.^ .S.CE ^ Cay>

8. (2799)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Muaz (radıyallâhu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile yatsıyı kılar, sonra kavmine döner, bu namazı onlara kıldırırdı" [827]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu rivâyette, farz namaz kılacak kimsenin nafile namaz kılana uyabileceğinin cevazı vardır. Zira Hz. Muâz'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte kıldığı namaz farz namazdı. Öyleyse kavmiyle birlikte kıldığı namaz nafile idi. Bu hadiste ayrıca, namazın iadesini câiz kılan bir sebeb olduğu takdirde bir namazı aynı gün içerisinde iki kere iade etmenin caiz olduğuna da delil vardır"

Ulemâ, farz kılan kimsenin, nafile kılanın arkasında namazını kılıp kılamıyacağı hususunda ihtilâf etmiştir:

* İmam Âzam ve Ashâb-ı Re'y: "Eğer imam nâfıle kılıyorsa, onun arkasında farz kılınmaz" diye hükmetmiştir. "Eğer derler, imâm farz kılıyorsa, arkasında nafile kılınabilir." Bunlar mukîm'in müsafir arkasında namaz kılmasını da câiz görürler.

* Şâfiî, Ahmed ve Evzâî hazretleri: "Farz namazını kılacak kimse nafile namaz kılana uyabilir. Bu câizdir" demiştir. Atâ ve Tâvus da aynı görüştedir.

*İmam Mâlik: "İmamla me'mîımun niyyetleri herhangi bir namazda ihtilaf ederse bu caiz olmaz, me'mûmun yeniden kılması gerekir." Zührî ve Rebî'a da bu görüştedir.

* "Nafile kılanın arkasında farza niyet edilemez" diyenler, sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen Hz. Muâz'ın Resûlullah'ın arkasında kıldığı namazın nafile, kavmine kıldırdığının da farz olduğunu söylerler. Ancak buna itirazla denilmiştir ki: "Bu, fasid bir iddiadır. Zira Hz. Muâz'a en efdal namaz olan farza yetiştiği zaman bunu insanların en hayırlısı olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'in arkasında kılmak varken terkederek oradaki büyük nasibini zâyî edip, ona bedel fazla değeri olmayan nafile ile yetinmesi muvafık düşmez. Bu te'vilin fâsidliğine, hadisi rivâyet eden râvinin: "Yatsıyı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile kılardı" sözü de delil olur. Çünkü "yatsı" farz namazdır. Nitekim Resûl-i Ekrem buyurmuştur ki: "Namaz başlayınca farzdan başkası kılınmaz." Öyleyse farz başladıktan sonra orada hazır olan Muâz (radıyallâhu anh)ın farzı terketmesi mümkün değildir. Muaz ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hakkında "Sizin en fakîhiniz Muaz'"dır" diyerek, onu fıkhıyla, ilmiyle takdir etmiştir.

Şârihler Hz. Muâz'ın Resîılullah'la birlikte kıldığı namazın farz namaz olduğunu göstermek için Şâfıî, Tahâvî, Dârakutnî ve Abdurezzak tarafından rivâyet edilen aynı hadisin ziyâdeli bir vechini gösterirler. Hz. Câbir bu ziyadede şöyle der: "(Muâz'ın kavminde kıldığı) namaz, kendisi için nafile, kavmi için farzdı. İbnu Hacer: "Bu meselede en doğrusu bu ziyâdeyi esas almaktır" der.

Mevzu üzerine münâkaşa uzundur. 18281

Aiil Sjoö :# Aiil JJis[: Jlî U-g-iP iut <jp ^ <y. -9

jI Öt jIjAJIj IIjto ^ cM'Jj tö d LajJî L^JO '^j2

c « « w c ^ s so c ; "ijı ^ ^ 0

. 4_âXpt Ot Ast) 4Üjw’l

9 . (2800)- İbnu Amr İbnu'I-Âs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi vardır, Allah onların namazını kabul etmez:

1) Kendisini sevmeyen kimselere imam olan;

2) Namaza arkadan gelen, yani vakti çıktıktan sonra gelen;

3) Köleyi âzad ettikten sonra tekrar köle kılan" 18291

AÇIKLAMA:

1- Hadisin ıtlakından, her ne sebeple olursa olsun, imam cemaat tarafından sevilmediği takdirde imâmette kalmamasını âmirdir. Ancak bazı âlimler, bu ıtlakı kayıtlayarak: "Dini bir sebebe binâen..." demişlerdir. Yâni halkın imama karşı nefreti onun dinî bir kusurundan ileri geliyorsa artık o kimsenin orada imamlığı câiz değildir. Halk, imamı dinî olmayan bir başka sebeple sevmiyor ise,

imamlığa devam etmesinde bir beis yoktur. Ayrıca, sevmeyenlerin cemaatin çoğunluğunu teşkil etmesi gerekir, aksi takdirde, cemaat kalabalık ise üçbeş kişinin sevmemiş olmasına itibar edilmez, çoğunluğun nefreti hesaba alınır ve dahi bu meselede dindarların sevip sevmemesi muteberdir, öbürlerinin değil" denmiştir.

Hattâbî der ki: "Burada, imâmete ehil olmadığı halde zorla onu ele geçiren kimseye halkın duyduğu nefret mevzubahis gibidir. Şayet imamlığa layık ise, ondan nefret edenin kınanması gerekir. İmamlık ettiği halk tarafından sevilmeyen bir kimse Hz. Ali'ye şikayet edilmişti. O'na: "Sen fiilinde yolsuzluk eden biri olmayı isteyen bir arsızsın" dedi ve işine iade etmedi." Tirmizî, bu hususta şu açıklamayı kaydeder: "İlim ehlinden bir grup, kişinin kendisini sevmeyen bir cemaate imam olmasını mekruh addetmiştir. Eğer imam haklı ise (zâlim değilse), günah, ona nefret edene terettüp eder."

2- Arkadan gelen diye tercüme ettiğimiz dibâr kelimesi diibür'den gelir. Dübiir, arka geri ma'nâsına gelir. Dibâr, en-Nihâye'de belirtildiği üzere, bir şeyin vakitlerinin sonu ma'nâsına gelmektedir. Hadiste namazın sona erdiği

vakti ifade ediyor: Hattâbî: "Kişinin bunıı âdet haline getirmesi, herkes namazdan çıkarken namaza gelmesidir" diye açıklar. Ona göre, burada kaçırılandan maksad cemaattir. Ancak en-Nihâye'ye göre, vaktin çıkmasıdır.

3- Âzadlıktan sonra tekrar köle kılmakla ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Âzad edilmiş olanın tekrar köleleştirilmesi iki sûrede olur: Birine göre, köleyi âzad eder, ama bunu îlân etmeyip, gizler veya inkâr eder. Bu davranış, iki tarzın en kötüsüdür. İkincisi de şöyledir: Âzad ettikten sonra alıkoyar; âzadlı istemediği halde, kerhen hizmetlenir." [830]

p4j o ^ y > 4j6ö :# aü! Jjüî[aip aü! ^.10.

(CE 1 .] aJ ^

10. (2801)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi vardır ki, onların namazları kulaklardan öte geçmez:

1) Döntinceye kadar, kaçan köle.

2) Geceyi, kocası kendisine dargın olarak geçiren kadın.

3) Kavminin nefret ettiği imam." [831!

AÇIKLAMA:

1- Namazların kulaklardan öte geçmemesi, tam bir kabulle kabul edilmeyeceğini veya salih ameller gibi Allah'a yüselmeyeceğini ifade eder. Türbüştî: "Kulak, yükselmede en aşağı seviyeyi ifade eder, bilhassa kulağın zikredilmesi, namazda kulağa gelen tilâvet ve duâlarm icrası sebebiyledir. Namazın, Allah'a makbııl olarak, icâbet görerek ulaşmayacağı ifade edilmiştir" der. İlâveten der ki: "Bu, Resûlullah'm Kur'ân'ı okudukları halde gırtlaklarından öte geçmeyeceğini haber verdiği Hâricîlerin durumunu andırır. Hadiste kabul görmeme durumu, "kulakları geçmeme" ile ifade edilmiştir.

Suyûtî de: "Namaz semaya yükselmez" diye anlamış ve İbnu Mâce'de gelen İbnu Abbâs hadisiyle aynı mânâda bulmuştur: "Onların namazları başlarından bir karış yukarı yükselmez." Bu, kabul edilmemeden kinâyedir, nitekim Taberânî'de kaydedilen bir İbnu Abbâs rivâyetinde: "Allah onların hiçbir namazını kabul etmez" buyurulmuştur.

2- Kaçan köle câriye de olsa, erkek gibi aynı hükme tâbi olacağı belirtilmiştir.

3- Geceyi, kocasını darıltmış olarak geçiren kadınla ilgili vaîd, İslâm'ın karı koca arasını tanzim eden umumî bir prensibinin ifadesidir: "Erkek, nefsini taleb ettiği taktirde kadın buna icâbet etmelidir. Erkeğin kadın üzerindeki kaçınılmaz haklarından biri budur." Bir Buhârî hadisi aynen şöyle: "Erkek hanımını yatağa çağırdığı zaman, kadın gelmekten imtina ederse, sabaha kadar melekler lânet okur." Âyet-i Kerîme (meâlen): "İyi kadınlar itaatkâr olanlardır" (Nisâ 34) diyerek kadınlar hususunda umumî bir istikâmet çizmiştir. "Kocanın dargın sabahlaması"nm ana sebebi, âyetin irşâdı çerçevesinde aranabilir. 18321

® ^ ^ O / y ^ S ^ ^ ® 11 ^ / Z ^ ^ y

tSjjIdJt AjoJj* f Cf-LİocSl TT <lLJ ^L/23 cAajJî

^ / Jl Jl O y S £ 3 y y y Q ^ & y y ^ ^ .. — ^ /

j iaülj ;<JLE ?üc)ı—® İd oJLîİjI ;aJ IjJULâ ci_3j42Âj a~L>-j ^113 f a

1iI*3 Iâ 4İJİ <Jt oĞII ,&jys- 43 İ-t- au(

O S 0# < / / A O#/ ^ ° y ? ^ ı ^

od! ûIxâ! :Jli tiUİ W (1/*^ ^ ^ OjJLaJ 1 U U 1 £. LjU^J I

.IJlp t 4JÂ) lil J4ÜİJ U

. aÂp jyıtJt ; |

11 . (2802)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Muâz İbnıı Cebel (radıyallâhu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte namaz kılar, sonra gelir, kavmine imamlık yapardı. Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yatsıyı kıldı. Sonra kavmine geldi ve onlara imamlık yaptı ve Bakara sûresiyle kıraate başladı. Bir

adam cemaatten ayrılarak selam verdi. Namazını tek başına kılarak çekip gitti. Adama:

"Ey filan, nifak mı çıkarıyorsun?" dediler. Adam:

"Vallahi hayır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip (Muâz'ın yaptığını) haber vereceğim." dedi. Yanına varıp:

"Ey Allah'ın Resûlii, biz sulama devesi besleyen insanlarız. Gündüz çalışırız. Muâz sizinle yatsıyı kıldı. Sonra bize gelip bakara sûresi ile namaz kıldırmaya başladı" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mu-âz'a yönelerek:

"Ey Muâz, sen fitneci misin? Veşşemsi ve duhâhâ'yı, Vedduhâ'yı, Velleyli izâ yağşa'yı, Sebbihi'sme Rabbike'la'lâ'yı oku" buyurdu." 18331

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, Hz. Muâz yatsı namazını geciktirdiği için cemaati terkeden bir sahâbînin hikayesini görmekteyiz. Rivâyetten anlaşıldığı üzere namazın gecikmesi iki ayrı sebeple katmerlenmektedir:

1) Hz Muâz yatsıyı Resîılullah'la kılıyor ve gecikmiş olarak kavmine gelip namaza başlatıyor.

2) Namaza Bakara gibi uzun bir sûre ile başlıyor. İmamı terkedip ayrı kılmaya sevkeden asıl husus da ikinci uzatma durumu. Ancak bunda birinci gecikmenin tesiri inkâr edilemez.

2- Bu hadis muhtelif vecihlerde rivâyet edilmiştir. Rivâyetler arasında noksan ziyade farklarından öte daha ciddî farklar da var. Bu sebeple âlimler, iki ayrı vak'anın mevzubahis olduğu üzerinde dururlar. Mesela sadedinde olduğumuz rivâyette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şikâyet

edilen Hz. Muâz'dır. Halbuki Nesâi'nin rivâyetinde Hz. Muâz, namazı terkeden adamı şikâyet etmiştir ve Resûlullah, adamı çağırtarak niye böyle yaptın? diye sebeb sormuştur.

3- Bazı ıivâyetlerde Resûlullah, Hz. Muâz'a: "Sen fitneci misin?" [834] diye üst üste üç kere sorar, bazılarında "Sen fitneci mi olmak istiyorsun?" bazılarında "Ey Muâz fitneci olma!" demiştir. Bir ziyadeye göre: "Halka namazı uzatma!" buyurmuştur. Dâvudî, fettân kelimesinin hadiste "muazzib" yani azab veren mânasında anlaşılabileceğine dikkat çeker. Çünkü, fitne kelimesi azab vermek mânasına da gelmektedir. Nitekim "...erkek ve kadın mü'minleri belaya atanlar" (BürCıc 10) âyetinde bu mânada kullanılmıştır. Yani namazı uzatmak sûretiyle cemaate azab verici olmak...

4- Burada fitneden maksad, namazı uzatma sebebiyle, namaza karşı kalblerde hâsıl edilecek hoşnutsuzluktur. Beyhakî'nin bir rivâyetinde Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle der: "Allah'ı, kullarına buğza sevketmeyin. (Şöyle ki) sizden biri imam olur, namazı halka uzatır, öyle ki onlara içinde bulundukları şeyi (namazı) nefret ettirir, (Allah da namazdan nefret edenlere buğzeder)."

5- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

* Önceki hadis (2799) gibi, bununla da farz kılacak olanın nafile kılana iktidâ edebileceğine istidlâl edilmiştir. Zira bunda da Hz. Muâz'ın birincide Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile farza, İkincide de nafileye niyet ettiği görülmektedir. Bu mânayı önceki hadisin (2799) açıklamasında Arapça metnini de kaydettiğimiz Hz. Câbir'den gelen rivâyetteki: "(Muâz'ın kavminde kıldığı) namaz kendisi için nafile, kavmi için farzdı" ziyadesi de te'yid etmektedir.

* İmam, cemaatin durumunu gözöniine alarak namazı fazla uzatmamalıdır. Bazıları, "cemaatin rızası olursa uzatmak mekruh değildir" demiş ise de, imam, namaza katılacak herkesin rızasını bilemeyeceğinden, asıl olan tahfıfdir. Yani, namazı kısa tutmak... Öyle ise uzun tutmanın kerâheti mutlaktır. Sadece durumu iyice bilinen, sonradan başkasının girme ihtimali olmayan yerlerdeki sınırlı cemaat için uzun tutmak (tatvîl) müstehab olabilir.

* Dünyevî işler sebebiyle duyulan ihtiyaç, namazın kısa tutulması için meşrû bir özürdür.

* Bir namazı, aynı gün içerisinde iki sefer kılmak caizdir.

* Bir özür sebebiyle me'mûm cemaatten çıkabilir, bu caizdir. Özürsüz çıkmada ihtilaf edilmiştir.

* Cemaatle namaz kılınan mescidde, özür halinde mıinferid namaz kılınabilir.

* Vukîıa gelen menfî bir durum, tatlılıkla reddedilmelidir. Nitekim hadiste Resûlullah sual tarzında reddetmiştir. Buradan hareketle herkesin kendi durumuna uygun bir usulle ta'zir edilmesi (azarlanması) gerektiği, hoş olmayan şeyleri (mekruhât) ta'zirde yani kötüleyip yasaklamada sözle ve reddetmekle iktifa etmenin uygun olacağı söylenmiştir. Ta'ziri üç kere tekrar te'kid içindir. Mamafih bazı rivâyetler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in, iyi anlaşılması için sözlerini üç kere tekrar ettiğini belirtir.

* Kendisinden zâhiren hata sâdır olan kimsenin özür dilemesine hadiste örnek var. Böyle zâhiren yasak olan bir şeyi -başkasınca görünmeyen bir sebeple mazur bile olsa- işleyen kimsenin, o şeyi yapmaktan diğerlerini

caydırmak maksadıyla özür beyan etmesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim namazı terkeden sahâbî, haklı

olduğu halde, Resûlullah'a gelerek sebebini açıklamıştır.

* Hadisten şu da anlaşılmaktadır: Söylenen bu "zahiren hatalı" davranışı bir te'vile dayanarak yapan kınanmamalıdır. Zira Resûlullah namazı terkedeni ayıplamamıştır.

* Cemaatten geri kalmak münafık alâmetidir. 18351

Ölâ L ı_jÇb»vJlî

12. (2803)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kim halka namaz kıldırırsa namazı hafif (kısa) tutsun. Zira cemaatte zayıf, sakat hasta ve ihtiyaç sahibi vardır. Müstakil kılınca dilediği kadar uzatsın. " [836]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, namazı kısa (hafif) tutma emrinin sadece imamları ilgilendirdiğini ifade etmekte ve bunun sebebini belirtmektedir. Bu sebep de teke irca edilmiş durumda: Cemaate katılanlarm durumu... Bu, farklı rivâyetlerde hastalık, fıtrî zayıflık, ihtiyaç (yolcudur, vakte bağlı âcil işi vardır vs.) ihtiyarlık, sakatlık, çocukluk, yaşlılık, hamilelik, emziklilik vs. Münferid için sınır konmamış. Ancakvaktin çıkmasına kadar kırâatı uzatanın durumu münâkaşa edilmiştir. Bazıları bu hadisin ıtlakmdan, ikinci vaktin girmesine kadar kırâatı uzatmanın cevazına istidlal etmiştir. Ancak Müslim'de gelen Ebû Katâde hadisindeki "...(memnû olan) tefrit, kişinin namazını ikinci vakit girinceye kadar te'hir etmesidir" ifadesine dayanılarak bu istidlal tenkid edilmiştir. İbnu Hacer el-Askalânî, "Namazda en mükemmeli elde etmek için uzatma sîiretiyle mübâlağaya kaçmanın sağlayacağı maslahat, namazın vakti dışına çıkması

mahzuruyla teâruz edecek olursa, takip edilmesi gereken evlâ yol mahzuru terketmektir" der.

2- Hadisin âmm olan ifadesinden, namazda gerek ta'dil-i erkanlarda ve gerekse iki secde aralarında fasılaya yer vermenin caiz olduğu istidlal edilmiştir) 8371

lUlkî ûî Ajjt Lîj tŞÖ^J! 3 :# &\ jjli[: Jli .13.

.İJİİ Ll I Çal Jjş-j ^Js-\ L«J 3

13 . (2804)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben, uzun tutmak arzusuyla namaza başlarım. (Namazı kıldırırken) bir çocuk ağlaması kulağıma gelir. Çocuğun ağlamasından annesinin duyacağı elemi bildiğim için namazı uzatmaktan vazgeçerim." 18381

AÇIKLAMA:

Bu hadisten ulemâ şu hükümleri çıkarmıştır:

* Çocukların mescide sokulması caizdir. Buna, "ses yakın evlerin birinden de gelmiş olabilir" diye itiraz da edilmiştir.

* Kadınlar, mescitdeki erkeklerle birlikte cemaate katılabilirler.

* Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m cemaate katılan büyük ve küçük, kadın ve erkek hepsinin durumunu gözöniine aldığını, hepsine şefkat duyduğunu gösterir.

* Resûlullah'ın çocuk sesi işitince ikinci rek'ati ne kadar kısalttığıyla ilgili açıklayıcı bir rivâyet İbnu Ebî Şeybe'de kaydedilmiştir: "Resûlullah birinci rekatte uzun bir sûre okumuştu, bir çocuğun ağladığını işitince ikinci rek'atte üç âyet okudu."

* Namazda müstehab olan bir şeyi yapmaya azmeden kimsenin, bu niyetine uyması vacib değildir. Sözgelimi ayakta nafile kılmak isteyen, başladıktan sonra oturarak tamamlayabilir.

* Rivâyette annenin zikri, ekseriyetin gözöniine alınmış olması sebebiyledir. Aynı mânaya giren başkaları için de tahfif caizdir.

* Ibnu Battal der ki: "İmam, rükûda iken, namaza katılanları hissedecek olursa, onların o rek'ata yetişmeleri için rükûyu uzatması caizdir" diyenler bu hadisle istidlal etmiştir. "Ancak buna: "Hadiste tahfif var, bu tatvîl'in (uzatma) zıddıdır, tahfiften tatvîl istidlal edilemez" diye itiraz etmiştir. "Ahmed, İshak ve Ebû Sevr, cemaate meşakkat vermeyecek kadar uzatmaya fetva vermişlerdir. Hattâbî: "Dünyevî bir maslahat için tahfif caiz olursa dînî ihtiyaçlar için tatvîl (uzatma) daha çok caiz olur" diye hadisten delil çıkarmış: Kurtubî: "Buradaki tatvîlde, namazda matlub olmayan amelin ziyade kılınması var, halbuki tahfif matlub bir durumdur" diye itiraz etmiştir. Bu hususta değişik kaviller ileri sürülmüş ise de Şafiî'nin yeni görüşü, Evzâî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsufun görüşleri, sonradan gelenleri rek'ate yetişmesi için rükûyu uzatmanın kerahetinde ittifak eder. Muhammed İbnu'l-Hasan: "Ben bunun şirk olmasından korkarım" demiştir. 18391

iyi <J çyu İ4- &\ J \y*j Oli"[:Jti U-frlp aS)1 3 -öj 3 j' 3 Î ^ jz-j -14.

| f -f 1 'i" s * s a ' 6 '

. JJİ 4j>- j>- \ (J*>

14. (2805)- İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğlenin birinci rek'atinin kıyamını, kulağına ayak sesi gelmeyinceye kadar uzatırdı." 18401

AÇIKLAMA:

Daha önceki bahislerde geçtiği üzere cemaatin namaza yetişmesi için ilk rek'atleri uzatmak efdaldir. 18411 Hatta bu sabah namazında vacibtir. Bu rivâyet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, öğle namazında, sonradan katılanların ayak sesleri kesilinceye kadar kırâatı uzatarak herkesin katılmasına imkân sağlamak sûretiyle, bazılarının birinci rek'ate katılma sevabından mahrum kalmamalarına dikkat ettiğini gösterir. 18421

ti} 3 SĞ^aJl (j jl5"[^t ^
jİL* ^ t£j >-1 3 4? -15.

^'3 '43

15. (2806)- Yine Ebû Dâvud'un Sâlim İbnu Ebî'n-Nadr'dan bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Mescidde namaz için ikâmet okununca, (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemaati az görürse oturur, (bekler)di. Kalabalık görürse kıldırırdı." 18431

AÇIKLAMA:

1- Ebû'n-Nadr, Tâbiîdir, hadis mürseldir. Ancak aynı mânada Hz. Ali'den gelen bir başka rivâyet mevsuldiir.

2- İkâmet okunmasından sonra Resûlullah'ın beklemesini, şârihler nâdiren vukûu bulan bir hadise olarak değerlendirirler. 18441

Ç_£ÂJt 3 ^tö ' ! # AİIt Ju[: Jlİ 4UP AİIt öjytLl .16.

jt ISAİ-I Jr>t_*jt« ’.İjIjZ 1 j^t ö/^t 3 ^Uj.^jtçı ^)t Aj>- y>-\
.JJjptJÜ (JÖ- ÂjjİSşöl <ui (4 a 5

4 ö4 j' ö4 3^^ Jt

16 . (2807)- Mugîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam, farz kıldığı yeri değiştirmeden aynı yerde nafile namaz kılmamalıdır." 18451

AÇIKLAMA:

Hadis, imamın farz kıldırdıktan sonra yerini değiştirerek nafile kılmasını âmirdir. Bu hadis musallinin, namaz kıldığı

yeri her seferinde değiştirerek nafileye başlamasının meşrûluğuna delildir. Bıı hüküm, imam hakkında hadisin nassıyla sâbit iken, imama uyan ve münferid kılan hakkında Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yaptığı şu rivâyetle sabittir:

"Sizden biri, namazı kılınca biraz ilerlemeye veya geri çekilmeye ya da sağa sola kaymaya muktedir değil mi?" Bundan maksad, daha fazla yerde namaz kılmış olmaktır. Zira Buhârî ve Bagavî'nin dedikleri gibi, secde mahalli, kılman namaza şehadet edecektir. Nitekim âyet-i kerime "O gün arz bütün haberlerini söyler" (Zilzâl 4)

yani üzerinde yapılanları anlatır buyurmaktadır. Ayrıca bazı âlimler: t——

* - ° t

O"* 3 ^) J(l)uhân 29) âyetinin tefsirinde: "Mü'min ölünce, arzda namaz kıldığı yer, gökte de namazın yükseldiği kapı onun üzerine ağlar" açıklamasında bulunurlar. Bu sebeple, nafile kıldığı yeri değiştirerek farza intikal etmesi ve başladığı her bir nafile için bir başka yere intikal etmesi gerekir. İntikal etmezse, namazları bir sözle ayırması gerekir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişinin kıldığı namazları konuşuncaya veya namazdan çıkıncaya kadar birbirine eklemesini yasaklamıştır. 18461

.SjI.5 jI Cj 01 jtipt Aİ1İJ

L-Jl.

17. (2808)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verince yerinde bir miktar kalırdı. Allah bilir ya, bizim görüşümüze göre

O'nun kalışı, kadınların erkeklerden önce çıkmalarını sağlamak içindi." 18471

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın farz namazı kılıp selam verince yerinde bir miktar kaldığını haber vermekten başka, bu kalışın sebebini de açıklamaktadır: Kadınların erkekler kalkmazdan önce çıkmasını sağlamak... Bu husus bir başka rivâyette daha açık gözükmektedir: "Kadınlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında farzı kılıp selam verince hemen kalkarlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve onunla namaz kılan erkekler Allah'ın dilediğince yerlerinde sâbit kalırlardı. Resûlullah kalkınca erkekler de kalkardı."

Bu kalkışın sebebi, önceki rivâyette görüldüğü üzere kadınların çıkmasına imkan tanımak içindi.

2- İbnu Hacer der ki: "Bu mevzuya giren hadislerin mecmuundan çıkan netice şudur: "İmam'ın muhtelif durumları var: Zira, farzlardan bazıları var ki peşinden tetavvu namaz kılınır, bazıları var kılınmaz. Arkasından tetavvu kılınan farzdan çıkınca aradaki bekleme sırasında tetavvuya başlamadan önce me'sur zikirle meşgul olunur mu olunmaz mı münakaşa edilmiştir. Çoğunluk zikirle meşgul olunur" demiştir. Hanelilere göre, zikir olmaz hemen tetavvuya başlanır. Ekseriyetini yani cumhurun delili (yukarıda dipnotta metnini kaydettiğimiz) Hz. Muâviye hadisidir. Bazı âlimler: "Farzla nafilenin arası sadece zikirle belirgin kılınamaz, yerinden sağa sola kımıldayıp meyletti mi bu kâfidir" demiştir. "Meyletmenin yeteceğine dair rivâyet yok" diyene şu cevap verilir: "Hz. Muâviyenin rivâyetinde "veya çıkarsın" ifadesi sabittir. Me'sur zikrin takdimi, sahih haberlerde "namazın arkasında" diye kayıtlanarak öncelik

kazanmıştır. Bazı Hanbelîler, "namazın arkası" tabirinden muradın

"selamdan öncesi" olduğunu zannetmiştir. Bu diye başlayan hadisin yardımıyla tenkid

edilmiştir. Zira o hadiste "Her namazın arkasından teşbih ederler" ifadesi mevcuttur. Bu da kesin olarak selamdan sonradır.

Arkasında nafile bulunmayan farz namaza gelince, imam ve cemaati namazdan sonra me'sur zikirle meşgul olur. Bunun için mekan tâyini yoktur. Dilerlerse dağılıp zikrederler, dilerlerse yerlerinde kalıp zikrederler. Bu sonuncu durumda, imamın cemaate ta'lim veya vaaz etme âdeti varsa tamam olarak cemaate yönelmesi müstehabtır. Me'sur zikre, başka bir ilavede bulunmayacaksa cemaate tam mı dönmeli, yoksa sağ tarafı cemaate, sol tarafı kıbleye gelecek şekilde yarım mı dönmeli ve dua etmeli? sorusu mevzubahistir. Şâfiîler çoğunlukla yarım dönmesi uygundur demiştir. Ancak bu müddet kısa ise, yüzünü kıbleden çevirmemesi de uygundur, çünkü duaya bu hal daha muvafıktır. Birinci hâl, dua ve zikrin uzun olması halinde hamledilir." 18481

Ol o o ö :# 4iiI jlö[:Jli 4 -lp aü! öö^î .18.

löiIÂöo ÖI 0<ü 7*-® (3 j^ü Oj tj» \ iI P- jJLâ ^Jiti ÖÜ £.lpjJb 4.C-ÖJ ^ûrKİâ LojJî

:>> (^^l<<.^£Â^jdlj :>jb jjI A^>-I .J^İÜJü JLS- ^y6~ jij ^J^A. Oj ı^4->L>- -İli Jâî öb . ^Jjj ^İIJj (_£ÖJI c^jîI^-I

18. (2809)- Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Üç şey vardır, onları yapmak kimseye helal olmaz: "Kişi bir kavme imamlık yapar, sonra da sadece kendisi için dua eder, cemaatini dua dışı bırakır; bunu yapan onlara ihanet eder. Kişi, izin almazdan

önce bir evin içine bakamaz, bunu yapan ev halkına ihanet eder. Kişi küçük abdestine sıkışmış iken hafifleyinceye kadar namaz kılamaz." [849]

AÇIKLAMA:

Hadis üç mühim İslâmî edebi takrir etmektedir:

* İmam dua ederken kendisi için değil, imamlık yaptığı cemaat için dua edecektir. Cemaat içinde de herhangi bir ayırım yapmayacaktır. Böylece hadis, imamın herkese karşı hayırhâh olması gerektiğini, kendisi için istediği hayırların hepsini cemaattekiler için de istemesi, kendisinin sakınmak istediği şerlerden cemaatini de sakındırmak talebinde bulunması gerektiği anlaşılmaktadır. Öyleyse imam cemaatinden bir kimse hakkında kötülük düşünmeme mecburiyetindedir; hadisin ıtlakından bu mâna çıkmaktadır.

* Hadiste ikinci olarak, idrarına sıkışanın o halde namaza durmaması, sıkışıklığını gidererek namaza durması emrediliyor. Bu hadiste sadece idrar sıkışması mevzubahis edilmiş ise de, başka hadislerde büyük abdest sıkışması da mevzubahis edilmiştir. Öyleyse, bundan her iki sıkışmayı beraber anlayacağız. Bazan yel sıkışması da mevzubahis olabilir. Öyleyse bunlardan biri dikkatlerimizi dağıtacak, kalb huzurunu ve huşûsunu bozacak derecede sıkışma yaptı mı, helaya gitmeden, abdest tazelemeden namaza başlanmamalıdır. Ebû Dâvud'un bir başka rivâyeti her üçüne de şâmil daha âmm bir ifadeye sahiptir: "Birinizin helâya gitme ihtiyacı olur, namaza da durulursa, önce helâya gitsin."

* Üçüncü husus: İnsanların mahremiyetine riâyeti takrir etmektedir. Vücudun bazı kısımları avret olduğu gibi, evler de avrettir, mahremdir, buna saygı gerekmektedir. İzinsiz kimsenin evine girilmemelidir. Beşeri hayatta

bunun da mühim bir yeri olmalı ki, meseleye bizzat Cenâb-ı Hakk Kur'ân'da yer vermiştir "Ey îman edenler! Kendinizinkinden başka evlere izin almadan, seslenip sahibine selam vermeden girmeyiniz..." (Nûr 27).

İsti'zân mevzuu 3366- 3372 numaraları hadislerde geniş olarak ele alınacaktır. Burada şimdiden iki hadis daha kaydedeceğiz: "Kim bir başkasının evine ıttılâ peyda ederken gözü çıkarılır da diyet için müracaat etmeye kalkarsa bilsin ki, hiçbir hak taleb etmeye hakkı yoktur." Hz. Peygamber, kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama elindeki tarağı göstererek: "Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı gözüne sokardım" der. 18501

BEŞİNCİ FASIL

ME'MUMLA (İMAMA UYAN) İLGİLİ HÜKÜMLER

SAFLARIN TERTİBİ, İKTİDANIN ŞARTLARI VE ME'MÛMUN ÂDABI HAKKINDA

. 1 .]tiÖOe>ü JÖÜ y\ ;<JUs

1. (2810)- Ebû Mes'ûd el-Bedrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda omuzlarımıza eliyle dokunur ve:

"Düzgün olun, karışık durmayın, sonra kalblerinize de karışıklık ve ihtilaf girer. Hemen arkama, sizden akıl ve dirâyet sahibi olanlar dursun. Sonra tedricen bunları takibedenler, sonra da onları takıbedenler dursun" derdi."

Ebû Mes'ud ilave eder: "Bugün sizler ihtilafta çok ilerisiniz." [851]

AÇIKLAMA:

Dinimiz namazda safların düzgün olmasına çokça ehemmiyet vermiştir. Bu rivâyet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaza başlarken cemaati kontrol edip, eliyle uyarı ve düzeltmelerde bulunduğunu göstermektedir. Dahası, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) saflardaki karışıklığın kalplere de intikal edip, ihtilaflara sebep olacağına dikkat çekiyor; fikrî ve manevî insicâmın, maddî intizam ve düzenden geçtiğine irşad buyuruyor. Tîbî der ki: "Hadis, kalbin âzâlara bağlı olduğunu, âzâlar karışıklığa düşünce kalplerin de karışacağını, karışan kalplerin fesada uğrayıp reis olması haysiyetiyle hepsini fesada sevkedeceğini ifade eder." Resûlullah bu maddî tertipde, riâyet edilmesi gereken içtimâi hiyerarşiyi de gösteriyor: Ön safa ve hemen imamın arkasına akılca, dirâyetce mevkice, itibarca ileri olanlar durmalıdır; buna tedricen diğer saflarda da riâyet edilmelidir.

Nevevî der ki: "Bu hadiste, efdal olanın daha az efdale takdimi görülmektedir. Çünkü onlar ikrâma (yani kıymet verilmeye, hürmet edilmeye) daha layıktırlar. Ayrıca, ola ki imam (ztıhtır eden bir özrü sebebiyle) yerine birini getirme ihtiyacı duyar; bu durumda da efdal olan evlâdır. Ve keza imamın hata, unutma gibi hallerinde onu ikâz etme işini de efdal olan daha iyi yapar, gayrisi yapamaz..."

Başka rivâyetler de gözöniiine alınınca, "büyük" lerin sadece namazlarda değil her çeşit içtimâi tezâhürlerde, cemiyet ve cemaatlerde "daima öne" alınmasının sünnet olduğu görülür. Resûlullah "Küçüklerimize merhamet, büyüklerimize hürmet etmeyen bizden değildir" buyurur. "Bereket büytiklerimizdedir." "Büyüğü büyükle" nevinden Efendimizin tavsiyesi çoktur. [8521

f t IjJy ^ ^ !4-tP Aİ1İ -2.

2. (2811)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Benim hemen arkama sizden akıl ve dirâyet sahipleri dursun. Sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenler dursun. Çarşıların karışıklığından sakının." [853]

AÇIKLAMA:

1- Ahlâm ve nühâ aynı mânaya gelir, bu da akıllar demektir. Ancak bazı âlimler, ulu'l-Ahlâm'la büluğa erenlerin kastedildiğini, ulu'n-Nühâ ile de ukalâ yani akıllıların kastedildiğini söylemiştir. Dilimizde bunu, yerine göre aklı başında olanlar, yaşını başını alanlar gibi tabirlerle karşılamak mümkündür. Biz hadiste akıl ve dirâyet sahipleri diye çevirmeyi daha muvafık bulduk. Şüphesiz bununla ilimce, tecrübe, mevki ve makamca ve hatta yaşça daha ileri olanlar, kısaca müslümanlarca "büyük" addedilenler kastedilmektedir. Hemen belirtelim ki sırf yaşça büyüklük bu meselede mutlak bir öncelik sağlamaz. İlimce, yetkice, makamca önde olan yaşça küçük de olsa "büyük" sayılmıştır.

"Onu takip edenler den maksad, belirtilen vasıflarda akıl ve dirâyet sahiplerine yakın olanlar demektir. Resûlullah bu derecelemenin ehemmiyetini takrir için "onu takip edenler" tabirini üç kere tekrar buyurmuştur. Yani büyüklük sıralamasına tedricen riâyet edilecektir.

2- Heyşâtu'l-evsâk, çarşıların kargaşası diye çevirdiğimiz bu tabirle Nevevî'ye göre, çarşılardaki düzensizlikler, bağırıp çağırmalar, münâkaşa ve ihtilaflar, fitneler, aldatmacalar vs. hepsi kastedilmiş olmaktadır. Bazı âlimler: "Bu tabirle, çarşıdaki ihtilâfın yani büyükküçük, aklı başında olan-olmayan, kadın-erkek herkesin karışıklığı kastedilmiş, namazda böyle olunmaması irşad edilmiştir" demiştir.

Gerçekten de ilk safları erkekler, arka safı çocuklar, en son kısmı da kadınlar tutar. Namazda bunların karışması mevzubahis olmaz. Erkekler de kendi aralarında akıl ve dirâyet sahipleri ve ondan sonra da tekrar üç mertebe zikredilen derecelenme içerisinde yerlerini alacaklardır. Şârih Tîbî, bu sakınma emrinde, "nefislerinizi namaz esnasında çarşıpazarın meseleleriyle meşgul etmekten koruyun. Zira bu beni takib etmenize mâni olur" mânasını görmenin de câiz olduğunu söyler. [854]

ojLc-J 3jp İ-İ- ^gJl :Jli L»_g^p aüI Cs^J ^Ljp 0^3 -3

. 4JU-Jl 4j>-y>-l . J 4-ÇjT ^p

3. (2812)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) ile birlikte (bir gece) namaz kıldım. Soluna duruvermiştim, perçemimden tutarak sağma koydu." 18551

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivâyetlerde daha sarih geldiği üzere, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) bir gece teyzesi Meymîıne'nin ki Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın zevceleridir- yanında geceler. Resûlullah mûtadı üzere gece kalkıp abdest alır ve namaza durur. Aynı odada misafir edilen çocuk İbnu Abbâs da kalkıp abdest alarak Resûlullah'a iktida eder. Ancak Efendimizin sol tarafında yer alır. Rivâyette görüldüğü üzere, perçeminden (bazı rivâyette "eli"nden, bazısında "başı"'ndan, "kulağı"ndan) tutup arkasından dolaştırarak sağ tarafına alır.

2- Rivâyet pek çok hüküm ihtiva etmektedir. Buhârî'de hadisin yirmiye yakın yerde tekerrür etmiş olması, hadisin ihtiva ettiği fıkhın çokluğunu göstermeye yeterlidir. Bazıları şöyle:

* İmam cemaatle kıldırmaya niyet etmese de ona uymak mümkündür. Sonradan cemaate niyet edilebilir. Sadece Ahmed İbnu Hanbel bunu nafdede caiz görür, farzda görmez.

* Me'mûm tekse imamın sağma, imama yakın ve hizasında bulunur. Alimler, me'mûm imamın tam hizasında mı durmalı, yoksa az gerisinde mi durmalı? İhtilaf etmişlerdir. Bu rivâyette bu husus sarih değilse de bazı vecihlerinden "tam hizası" hükmüne delil çıkarılmıştır. İbrahim Nehâî: "İmama uyan tek kişi, arkasına durur, rükûya gittikten sonra, kavuşursa sağma durur" demiştir. Nehâî'nin bıı hükme "ikinci bir şahıs da gelebilir" düşüncesiyle gittiği tahmin edilmiştir.

* Namazda iken imamın, sol tarafına duran kimseyi sağma alması, namazını bozan bir amel değildir, amel-i yesirdir. 18561

flî p jili «up 4İ1İ £ 5^3 ^1 p ;li L^l $ 4^ÂİP jPj .4.

. 4^ c-ojj : Jli ^ tiıAj

4 . (2813)- Alkame ve el-Esved dediler ki: "İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) un yanma girmek için kendisinden müsaade istedik. Bize izin verdi. Sonra kalkıp ikimizin arasında namaz kıldı. Sonra da: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m böyle yaptığını gördüm" dedi." 18571

AÇIKLAMA:

Hadisi Ebû Dâvud, üç kişi beraber namaz kılarsa ne şekilde durmaları gerektiğine dair başlık attığı bir bâbta

3 ' o s- ^ , o ^ *

kaydeder. Hadiste geçen ibaresini ikimizin arasında namaz kıldı diye tercüme ettik.

Daha açık mâna şudur: "İbnu Mes'ud, Alkame ile Esved'in arasına durarak namaz kılmıştır." Yani üçü de yan yana durmuş, İbnu Mes'ud ortada yer almıştır, öne geçmemiştir. İbnu Şîrîn bu şekilde duruşlarını yer darlığı ile izah etmiştir. Nevevî bu tarzın bütün imamlara aykırı düştüğünü söyler. Zira der, sahâbe devrinden bu güne kadar, bütün fakihler, imamdan maada iki kişi cemaat olursa onların arkada saf yapacaklarını söylemiş, Alkame ve Esved'e bu görüşlerinde muhalefet etmiştir.

Hadisin Müslim'deki vechinde, Alkame ve Esved'in İbnu Mes'ııd'a ittibâen riikîıda avuçlarını üst üste koyarak uyluklarının arasına yerleştirip, kollarını da dizlerine yapıştırdıkları belirtilir. Ulemâ bu tarza da muhalefet etmiştir (2589 numarada geçti). 18581

ıdjî ^ :# &\ j^j jli[:Jli alp 5^ J .5.

. I lL

5. (2814)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Erkeklerin teşkil ettiği safların en hayırlısı birinci saftır. En kötüsü de en son saftır. Kadınların teşkil ettikleri safların en hayırlısı en son saftır, en kötüsü de en öndekidir." [8591

AÇIKLAMA:

1- Ön safın erkekler için hayırlı olması, imama yakınlığı ve kadınlara uzaklığı sebebiyledir. Üstelik ön safta olanlar camiye daha erken gelmiş olma durumundadırlar. Son safın kötülüğü, kadınlar safına yakınlığı ve imamdan uzaklığı

sebebiyledir. Ayrıca burada yer alanların mescide daha geç gelme durumları vardır.

Nevevî meseleye şöyle bir vuzuh getirir: "Erkeklere ait ön saflar her hâl ii kârda her zaman en hayırlıdır, arka saflar da daima kötüdür. Fakat kadın safları hakkında durum böyle değildir. Onların ön safı, erkeklerle aynı yerde namaz kılma durumuna bağlıdır. Eğer onlar erkeklerden tamamen ayrı bir şekilde namaz kılıyorlarsa, onların safları da erkeklerin saflarının hükmüne tâbidir: Ön saf en hayırlı saftır, arka saf en kötü saftır."

2- Saflar için şerli veya kötü kelimelerinin kullanılması mecazidir, yani sevabca daha azdır demektir. Hakiki mânada şerli olması mevzubahis olamaz. [8601

< 1 ; ' s« A ** - o * * ' 'A' o‘ * A * t *' * A A „ » „ *

AajİI :'Jİ ji öyj iııI (jiiIAjf ji ^£2_$iua :# <üiI ıjI2| :JI2 I ic aüI jjAi öi Cfij-6

6. (2815)- Nu'man İbnu Beşîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allah kalplerinize muhalefet atar -veya yüzlerinize..." demişti." 18611

AÇIKLAMA:

1- Safları tesviye etmek (düzeltmek)ten maksad, saf tutanların aynı şekilde düzgün durmalarıdır veya safda mevcut açıklıkları kapamaktır. Bu da omuzlar değecek şekilde sık durmakla olur. Bu husus 2817 numaralı hadiste biraz daha açıklanacak.

2- Hadiste ifade edilen vaîd (tehdid) hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı âlimler "Hadisi, zâhiri üzere anlamak gerekir, maksad yüzü ense tarafına koyarak veya buna benzer bir

şekilde tabiî yaratılış yerinin değiştirilmesi yoluyla yüzün diizeltilmesidir" demiş ve başka bir hadis örnek verilmiştir: "İmamdan önce secdeden başını kaldıranların başlarını, Allah Kıyâmet günü eşek başına tahvil edecektir." Buradaki vaîdle önceki vaîd mahiyetçe birbirine benzetilmiştir.

Burada dikkat çekilecek bir incelik, beyan edilen vaîdin, işlenen cinâyet cinsinden olmasıdır. Burada muhalefet mevcuttur. Bazı âlimler bu noktadan hareketle cemaatle kılman namazda tesviyenin vacib olduğunu söylemiştir. Hadisin zâhire hamlini te'yid eden bir rivâyet Ahmed İbnu Hanbel'de gelmiştir: "Ya safları düzeltirsiniz ya da yüzleriniz silinir (yok edilir)." Bu meseleye şu âyetten de delil getirerek hadis de zâhirin esas alınmasını söyleyen âlim olmuştur: "Yüzleri silip arkaya çevirerek enseler gibi dümdüz yapmadan.." (Nisâ 47).

Hadisi mecaza hamledenler de olmuştur. Nevevî der ki: "Hadisin mânası şudur: "Aranızda düşmanlık ve buğz ve kalplerinize ihtilaf konulur." Nitekim"falanm yüzü bana karşı değişti"deyince "Onun yüzünde, bana nefret zâhir oldu" anlaşılır. Zira saflardaki muhalefetleri, zevâhirdeki muhalefeti ifade eder, zahirdeki ihtilaf da batında ihtilâflara sebep olur."

Nevevî, bu te'vili Ebû Dâvud ve başka kaynaklarda gelen şu rivâyetin te'yid ettiğini söyler: "Ya da Allah kalplerinize muhalefet atar."

Kurtubî de hadisi "İftiraka (ayrılığa) düşersiniz" diye anlamıştır.

Görüldüğü üzere her görüşün bir haklı yönü var. Birine doğru derken diğerini reddetmek mümkün değildir. İbnu Hacer'in belirtiltiği üzere "safta birinin diğerinden öne

geçmesi, kibir zannı uyandırır, bu ise kalbi ifsad eder ve kopmaya dâvet çıkarır. " [862]

ûlâ jLys Ijjiv Aiil Jj-'-Çj ijlî *up İ1)I

7. (2816)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Saflarınızı düzgün kılın, zira safların düzeltilmesi namazın kemalin(i sağlayan şartlardandır." 18631

c^vSİIİ.1 (jjj cû-ijjîXaJI Ij-Ljt ’.İ-t aİJİ Jj-^j JL®[ijL* L»-gup çO Cj^3 '^'

tAiJİ 4İI^5 j LâI^> (1^3 olij-Jİ Ijjjj öj i^Jİ^-l IjAİij

oU-Jİ«.op-T JI (j- 4 I^jjS ,j^ ^L^ÜIj c^JjJoj 3j Ii ^Jİ Aj>-j^-\ .]fc| 4jtİ23 OjtisJı

. t_>jj.ygiI (3 (j^L/SİI Oj^J jÜI JJii-I I»ÖLİ*^İdt

8 . (2817)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Saflan düz kılın, omuzları bir hizaya getirin, aradaki boşlukları kapatın, kardeşlerinizini (sizi düzeltmeye çalışan) ellerine arşı nezâketli olun. Arada şeytan gedikleri bırakmayın. Kim safa kavuşursa Allah ona kavuşur. Kim de saftan koparsa Allah da ondan kopar." 18641

AÇIKLAMA:

1- Safların düz tutulmasından anlaşılan husus burada açıklık kazanıyor: Omuzlar bir hizada olacak, öne arkaya kaçan olmayacak, saftaki şahıslar arasında boşluk olmayacak yani kollar aşağı salınmış vaziyette durunca sağ ve soldaki kimselerin kollarına değecek.

2- Kardeşlerin ellerine yumuşak (veya nezâketli) davranmak demek, safı düzeltmek için, bizi ileri veya geri iten bir el olursa hemen itaat edip ileri veya geri kaymak demektir.

Bundan şu da anlaşılmıştır. Saf dolmuşken, arkadan gelen biri, safda boş yer bulamazsa, tek başına durmaması için ön saftan birini çekip, arkada iki kişilik bir saf teşkil eder. Bu, Peygamberimizin emridir. Öyleyse hadis demek istiyor ki: "Siz safta iken arkadan bir el sizi geri çekiyorsa ona hemen inkıyad edin, geride saf yapmak üzere arkaya çekilin, bu meselede zorluk çıkarmayın."

3- "Saffa kavuşursa" tâbiri, saftaki açıklığı sağa sola kaymak sîıretiyle kapatırsa demektir. Saftan kopmak, saftaki açıklığı kapamamak veya öne, arkaya veya bir yana kayarak açıklık meydana gelmesine sebep olmaktır. Alimlerimiz safa kavuşmayı sadece açıklığı kapamak olarak anlamamış, safa girmek, safda hazır olmak, yer almak olarak da anlamıştır. Saftan kopmayı da yine safa gelmemek olarak anlamışlardır.

Allah'ın kavuşması veya kopması, rahmetiyle muamele etmesi veya rahmetini esirgemesidir (el-iyâzu billah). 18651

.]o6>!> j :# Atıl J^j Jlif :JlS SSj! ^Lp ^ .9.

s- s

. jjl

9 . (2818)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizin en hayırlınız, namazda omuzları en yumuşak olandır." [866]

AÇIKLAMA:

Omuzu yumuşak olmak, safta iken birisi safı düzeltmek için sözle veya elini omuzuna koyarak müdahale edecek olsa

gerekene hemen uymaktır. Hattâbî, bu tabiri şöyle anlamıştır: "Namazda sükûnet ve itmi'nânda olmak, sağa sola bakmayıp, omuzunu başkasının omuzuna sıirtmemektir. Bir diğer vecih de şu olabilir: Gedikleri kapamak için yer darlığı sebebiyle safların arasına girmek isteyene mâni olmamak, bilakis bu gayesinde ona imkân tanımak, safların sağlamlaşması ve kalabalığın daha da sıklaşması için onu omuzuyla itmemek.." 18671

1_ S ^ il ^Ly2J Aİjt (J ijlî AtP AİIl -K*- 4 4 _v£2j(j -10.

jj 1 .Joöjjı^ öSIpL

فأمره

10. (2819)- Vâbisa İbnu Ma'bed (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah bir adam gördü, safın gerisinde tek başına namaz kılıyordu. Ona namazını yeniden kılmayı emretti." [868]

AÇIKLAMA:

Safın arkasında tek başına namaz kılan me'mûmun durumu hakkında selef ihtilaf etmiştir. Bazıları: "Ne caizdir ne de sahihtir" demiştir. Böyle diyenler meyanmda Nehâî, Haşan İbnu Salih, Ahmed, İshak, Hammâd, İbnu Ebî Leylâ, Vekî sayılabilir.

Bazıları da, bunu caiz görmüştür. Haşan Basrî, Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ashâbu'r-Rey bunlardandır.

"Caiz değil" diyenler, sadedinde olduğumuz hadise dayanırlar.

Keza Ahmed ve İbnu Mâce'nin tahric ettiği bir başka hadiste geçen şu ibare de bu görüşe delil kılınmıştır: "Namazına yönel, safın arkasında miinferid namaz kılınmaz."

Safın gerisinde münferidin kılacağı namaza "sahihtir" diyenlerin delili, Ebû Dâvud'da, Ebû Bekre (radıyallâhu anhfden yapılan bir rivâyettir. Orada Ebû Bekre mescide girdiği zaman Resûlullah'ın rükû yapmakta olduğunu, (riikuda yetişebilmek için) safa varmadan hemen rükûya vardığını, sonra durumu Resûlullah'a açınca, Aleyhissalâtu Vesselâm'm: "Allah senin hırsını artırsın, artık iade etme.." dediğini görmekteyiz.

Alimler, bu durumda verilen iade emrini, evla olana devamda mübâlağa için menduba hamletmişlerdir. İbnu Hacer der ki: "Ahmed ve başka bazısı bu iki hadisin arasını bir başka tarzda te'lif ettiler. Şöyle ki: "Ebû Bekre'nin hadisi âmm olan Vâbisa hadisini tahsis eder. Öyleyse, kim safın gerisinde miinferid olarak namaza başlar sonra da rükû'dan kalkmazdan önce safa dahil olursa ona iade gerekmez, tıpkı Ebû Bekre hadisinde olduğu gibi... Aksi takdirde Vâbisa hadisinin âmm olan hükmü gereğince iade vacib olur." 18691

:Jlai 4 jU^ 3İ (jj İ-İ- ç_£İj[.<J^ aüI CJ^3 -11

,]aİi1 .^5İUj

11. (2820)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ashâbında bir gerileme görmüştü:

"İlerleyin bana uyun. Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir kavm gerilemeye devam eder eder de Allah da onları geriletiverir" buyurdu." 18701

AÇIKLAMA:

"Sizden sonrakiler de size uysun" demek, beni göremeyecek olanlar sizden görüp size uysunlar demektir. Hadisten, imamı göremeyen cemaatin, gördükleri cemaate bakarak

imama iktida edebileceği hükmü çıkarılmıştır. Şa'bî gibi bazıları cemaatin cemaate uymasını câiz görmüştür. Her saf, arkasındaki safın imamıdır. Bu görüşü çoğunluk reddeder. Hadis, imamdan geri kalmayı zemmetmektedir.

Hadisin sonunda ifade edilen "Allah'ın, gerileyenleri geriletmesi", onları cemaat feyzinden ve sevabından mahrum bırakması demektir. [x711

Alp âSsİCİİİI >_,a laî LkS"" jj kİ/s" 1 ! Ali ijlâ 4İlt d/ 1 Cf'i -12.

1 ^ |a -,/3 j| (JŞ ci^Aa^l t" a ./a İl : Jli ?4 SsjÇ)'|İI A ;LIIS

12. (2821)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Meleklerin Rabbleri indinde saf tutmaları gibi siz de saf tutmaz mısınız?" Biz:

"Melekler nasıl saf tutarlar?" dedik.

"Onlar dedi, ön saflan tamamlarlar ve safda muntazam dururlar." 18721

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, meleklerin Cenâb-ı Hakk'a ibadetlerini yaparken veya Arş-ı Rahmân'ın çevresinde kıyam ederken saflar şeklinde durduklarım ifade etmekte ve saf şekillerini açıklamaktadır: Ön saflarda boşluk yok ve saflar düzgün.

2- Ön safların doluluğu demek, bir saf tam olarak dolmadan diğer bir saf başlatılmaz demektir.

3- Safın düzgün olması, arada boşluk bulunmaması, safta yer alanların birbirine değmesi demektir. 3"^

o * j o > • j

"birbirlerine değmek" mânasına gelir. Hadiste geçen bu kelime âyette de geçmektedir:

L)** 3 3 Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda, birbirine kenetlenmiş (yekpâre ve müstahkem) bir

bina gibi, saflar bağlayarak çarpışanları sever" (Safif 4). Marsûs birbirine değen, yekpâreleşen demektir; kenetlenme diye de ifade edilmiştir. 18731

L» Jjj I (3 aü! i Jlâ İm! 3^3 - 13 .

. 1 .Jipjs |

13. (2822)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer birinci safta ne olduğunu bilseydiniz, mutlaka kur'a çekilirdi." 18741

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler, birinci saftan maksadın son safta bulunsa bile mescide ilk gelen olduğunu söylemiştir. İbnu Abdilberr: "İlk gelen, ön safta yer almasa bile sonradan gelip de zorla öne geçenden efdaldir" demişse de delilsiz iddiada bulunduğu söylenmiştir. Hadislerde geçen ilk saf ile imamı takip eden birinci saf kastedilmiştir. Bazı âlimler "imamı takip eden eksiği olmayan ilk tam saf kastedilmekte" demiştir. Şu halde esas olan birinci kaydettiğimizdir.

Alimler ilk safa teşvikte şu maslahatları zikreder:

* Borçtan kurtulma yarışı vardır.

* Mescide erken girme vardır.

* İmama yakın olup onu dinleme, ondan öğrenme vardır.

* İmam takılırsa onu açma vardır.

* Önden geçenlerin vereceği rahatsızlıktan selamet vardır.

* Önünde olanı görmekten zihnin selamette kalması vardır.

* Secde mahallinin, öndekilerin vereceği bazı rahatsız edici şeylerden selameti vardır.

* Secde mahalli daha az çiğnendiği için daha pâktır. 18751

1 S 1 j gr ikâ i4i fjii fu“l Ğ\ :# M j ^ ju[:JlS AÎP &! .14.

Ij 1 - /g t UJü !Sj,J i-! 3U lüj j^JLİl jJLâ İMİ JlS üjj cl^ASjli ^5^

jt ^

o & & s & ^ ^

. (_£Â/»j^jl I li^stî 'j 1 * lAPİİ Iİlj cLaÇS

14. (2823)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İmam, kendisine uyulmak için meşrû kılınmıştır. Öyleyse o tekbir getirdi mi siz de tekbir getirin. Rükûya gidince siz de rükûya gidin." "Semi'allâhu limen hamideh" (Allah kendisine hamdedeni işitir) deyince "Allahümme Rabbenâ leke'lhamd" (Ey Rabbimiz hamdler sanadır) deyin. O ayakta namaz kılarsa siz de ayakta kılın, oturarak kılarsa siz de hepiniz oturarak namaz kılın." 18761

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namazda imama uyan kimsenin namazla ilgili hususlarda imamı takip etmesi gerektiğini beyan ediyor. Bu cümleden olarak:

* Tekbirlerde,

* Rükûlarda,

* Secdelerde,

* Kuûd ve ka'delerde,

* Selamlarda, imama uyulacaktır... Bunlar icra edilirken daima imam takip edilecek, bu sayılanlar daima imamın peşinden yapılacak ve imamdan önce yapılmamaya dikkat edilecektir. Çünkü "imam kendisine uyulmak için meşru kılınmıştır." Bu fiilleri imamdan önce yapanları, Resûlullah'ın şiddetle tevbih edip azarladığını müteakiben kaydedeceğimiz iki hadiste (2824-2825) göreceğiz.

* Rükîıdan kalkarken imam semi'allâhu limen hamideh deyince, cemaat aynı şeyi tekrar etmeyip, Rabbena ve leke'lhamd diyecektir.

2- Hadiste temas edilen mühim bir husus, imam herhangi bir mazeretle oturarak namaz kıldırdığı takdirde, cemaatin de oturarak namazını kılması meselesidir.

Bu mesele ulemâ arasında oldukça fazla münâkaşa edilmiştir. Çünkü bu mevzuya müteallik hadisler çoktur ve aralarında teâruz vardır. Bazı rivâyetler, Hz. Peygamber'in oturarak namaz kılarken, cemaatin de ayakta O'na uyduğunu ifade etmektedir. Sadedinde olduğumuz rivâyette olduğu üzere, bazı rivâyetler, imam hangi hal üzere kılıyorsa, cemaatin de o hal üzere uyması gerektiğini ifade etmektedir.

İmamların ihtilafı sadece rivâyet farklılığından ileri gelmez. Vak'aların ne zaman olduğu hususundaki mübhemlik de mevzubahistir. Ayrıca bazı rivâyetlerde diğerlerinde olmayan ziyade mevcuttur. Farklılıkların, mübhemliklerin sağladığı

yorum ve değerlendirme imkânı, âlimleri ihtilaflı neticelere sevketmiştir.

İbnu Hacer'in kaydına göre Ashabtan bir kısmı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatından sonra oturduğu yerde namaz kıldırmış, cemaati ise ayakta kılmışlardır. Üseyd İbnu Hudayr, Hz. Câbir, Kays İbnu Kahd, Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anhiim) bunlardandır. İbnu Hibbân ve bazıları, ayakta kılan cemaatin oturarak kılan (özür sahibi) imama uyabilecekleri hususunda Ashabın icma ettiğini bile söylemiştir.

Rivâyetler arasındaki ihtilafı giderme hususunda âlimlerden bazıları, oturan imamın arkasında oturarak kılmayı emreden hadisin mensuh olduğunu söylemiş, bazıları da rivâyetleri cem'etmiştir. Cem'edenler, farklı hükümler ihtiva eden hadislerin farklı hallerle ilgili olarak vârid olduğuna dikkat çekerler, "her hadis ayrı bir durumla ilglidir" derler.

Buna göre, Hz. Peygamberin oturarak namaz kıldırma hadisesi, bir seferinde Efendimizin attan düşerek ayağının çıkmasına bağlıdır: Ebû Dâvud'da Hz. Câbir'in anlattığına göre, Efendimiz Medine'de bir ata biner, ancak at, Aleyhissalâtu vesselâm'ı bir hurma kütüğünün üzerine atar ve ayağı çıkar. Müslim'in yine Câbir'den kaydettiği şu rivayet, mezkur hadise ile ilgili olmalıdır.: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rahatsızlandı, biz de arkasında namaz kıldık. Efendimiz oturarak kılıyor. Ebû Bekir de O'nun tekbirlerini yüksek sesle tekrar ederek cemaate duyuruyordu. Bir ara (Resûlullah) bize baktı, kendisine ayakta uyduğumuzu gördü. Bunun üzerine oturmamızı işaret buyurdu. Biz de oturduk. Selam verince dedi ki:

"Siz nerdeyse İranlılarm ve Bizanslıların işini yapayazdınız. Onların kralları otururken, kendileri ayakta dururlar. Sakın

öyle yapmayın. İmamlarınıza uyun, onlar ayakta kılarlarsa siz de ayakta kılın, oturarak kılarlarsa siz de oturun."

Bazı âlimlere göre bu hadise vefatıne yakın hastalandığı sırada oturarak namaz kıldırma hadisesi değildir. Resûlullah'ın vefatıne yakın oturarak kıldırdığı namazla ilgili rivâyet, cemaatin Resûlullah'a ayakta iktida ettiğini, Resûlullah'ın da bu hali gördüğü halde "oturun!" diye müdahale etmediğini ve böylece oturarak kıldıran imamın arkasında ayakta namaz kılmayı takrir ettiğini belirtir. Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İmam Şâfıî ve Evzâî gibi bir kısım âlimler bu rivâyetle öncekinin mensuh olduğuna hükmetmişlerdir. Velîd İbnu Müslim'in rivâyetine göre İmam Mâlik'in görüşü de budur.

Ahmed İbnu Hanbel, neshi i nk ar eder. Ona göre, her iki hadisin de ayrı bir tatbik yeri vardır, yani hadisler iki ayrı halle ilgilidir. O iki halde onlarla amel edilir. Şöyle ki:

1) Vazifeli imam, namazı şifası umulan bir hastalık sebebiyle oturarak kıldırmaya durmaya başlarsa, bu durumda cemaat de oturarak kılar.

2) Vazifeli imam, namaza ayakta başlarsa cemaatinde onun arkasında namazı ayakta kılmaları gerekir, imama oturarak kılmayı icab ettiren bir hal ârız olmuş olmamış farketmez; cemaat namazı başladığı gibi (ayakta) devam ettirir. Nitekim rivâyetler, Resûlullah'ın ölüm sırasında hastalanınca, bu şekilde yaptığını, cemaatin ayakta kıldığını gördüğü halde müdahale etmemesi, bunu takrir ettiğini gösterir. Efendimizin takriri, bu halde cemaate, oturmanın gerekmediğine delil olur. Nitekim Hz. Ebû Bekr cemaate namazı ayakta kıldırmaya başladı, onlar da önceki haldekine muhalif olarak ayakta devam ettiler. Zira zikredildiği üzere, öncekinde Hz. Peygamber namaza oturarak başlamış, arkadakiler ayakta devam edince, bunu doğru bulmamıştı.

İbnu Hacer, Ahmed İbnu Hanbel'e bu görüşünde bazı Şâfıîlerin de iştirak ettiğini belirtir. İbnu Huzeyme, İbnu'lMiinzîr, İbnu Hibbân gibi.

Son olarak şunu da belirtelim: İmam Muhammed ve İmam Malık'in meşhur kavline göre, Resûlullah oturarak kılarken cemaatin ayakta uyması ümmete delil olamaz. Zira bu, Efendimizin hasâisine girer. Onun için tanınan

bir ruhsattır, hasâisten olan, başkasına delil olamaz. Bıı görüşü Hz. Câbir'den mürsel olarak rivayet edilen şu hadis de te'yîd eder: "Benden sonra kimse oturarak namaz kıldırmasın." Ancak ulemâ hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir.

DİKKAT: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, hastalığı sırasında Hz. Ebû Bekr'e uymasını esas alan bazı âlimler: "Vazifeli imam hastalığı sebebiyle cemaate oturarak namaz kıldırmaktansa, bir başkasını imâmete geçirmesi evladır" demiştir. [877]

Jl ı^Sj lil l %\ \İ-İ- Aiil JıJiS <up İm! aipj .15.

. i *

15. (2824)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, rükû ve secdede başını imamdan önce kaldırdığı zaman Cenâb-ı Hakk'ın, (Kıyâmet günü) başını, eşek başına veya sûretine çevire(rek diriltececeğinden korkmaz mı." [8781

. oJJL«

jC Lcj t 4^2; jü aüI aipj .16.

16. (2825)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) şunu söylemiştir: "Başını imamdan önce kaldırıp indiren kimsenin alm şeytanın elindedir. 18791

JS-\ J 4İ1İ s* JU lilâ İ-t- £giSI ^ aip aü! s-^jî^ Cf^3 -17.

. 4 j>- yi~\ I AX^_ç>- İ 4 - £-d2J 0J4İ2 Il*

17. (2826)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kılarken, o "semi'allâhu limen hamideh" deyince, bizden kimse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) alnını yere koyunca ya kadar, sırtını eğmezdi. " [880]

AÇIKLAMA:

1- Son üç rivâyet imama uyan kimsenin imamdan önce hareket etmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Gerçi

2824 numaralı hadiste öncelikle rükû ve secdeden, başı imamdan önce kaldırmak mevzubahis edilmiş ise de

2825 numaralı hadiste imamdan önce secdeye gitmek de kaldırmaya dahil edilerek her ikisinden de zecr edilmiştir.

2- Başı imamdan önce kaldırmanın mesh gibi şiddetli bir ceza ile müeyyideye bağlanmasından, âlimler bu fiilin haram olduğunu istidlâl etmişlerdir. Nevevî buna dayanarak fiilin haram olduğunu söyler. Ancak cumhur böyle hareket eden musallinin günahkâr olduğuna ve fakat namazının yeterli olacağına, tekrar kılmak gerekmediğine hükmetmiştir. Yine de çoğunluk, böyle yapan kimsenin, başını geri koyup ne miktar erken kaldırmışsa bir o kadar imamdan sonra secdede kalması gerektiğini söyler. İbnu Ömer, "namaz bâtıl olur" kanaatindedir. Ehl-i zâhir ile Ahmed İbnu Hanbel (bir görüşünde) böyle hükmetmiştir.

3- Eşeğe benzetmenin hikmetini bazı âlimler şöyle izah ederler: "Burada meshle mânevi bir durum kastedilmiştir. Zira eşek aptallıkla mevsuftur. Bu mâna ile, namazın farzından ve imama uymaktan kendisine terettüp eden şeyleri bilmeyen câhil için istiâre edilmiştir." Esasen, imamdan önce başını kaldıranlar çok olmasına rağmen, başı eşek başına çevrilen görülmediği için, hadisi zâhiriyle değil bu şekilde mecaz mânada anlamak daha uygundur. Zaten hadiste, başın mutlaka değişeceğini, ifade eden bir delil mevcut değildir.

Bazı âlimler, hissi veya mânevi veya her iki meshin fiilen vukûunu muhtemel görmüştür.

Bazıları da hadisi zâhirine hamletmiş ve meshin vukûunu esas almıştır. Nitekim bazı hadîslerde, bu ümmette hasf ve mesh'in meydana geleceği mevzubahis edilmiştir.

4- Hadiste müsâbakamn (imamdan evvel rükû ve sücûd'a gitme) yasak olduğu da açık olarak anlaşılmakta ise de mukârene (beraberlik) hakkında bir sarahat yoktur. Bazı âlimler bunun da yasağa dahil olması kanaatindedir.

5- Sonuncu hadis (2826), imamla berâberliği (mukârene) yasaklamakta daha sarihtir. Bununla tuma'nînenin uzunca olmasına hükmedenler olmuştur. Hadiste, namaz sırasında, intikallerde imama uymak için ona bakmanın cevazı da mevcuttur. [8811

t çj* Ööjj/2J) Üjit İ~t Aİ1İ Jjli[ijlü 4İ1İ -18

. Jjb 4İxjl Üji I jJLî

18. (2827)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse, namazdan tek rek'ati imamla kılabilmişse, namazın tamamını beraber kılmış gibi olur." 18821

ÜjÇ ıl Jj-aj (IajJjLj Ğj 3-^Jl (J>| ^i[-19.

. ÜjiI Aİİ

19. (2828)- Ebû Dâvud'un bir diğer rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Siz namaza gelince biz secdede isek hemen secdeye katılın, fakat onu (rek'at veya başka) bir şey saymayın, tek rek'ate kavuşan namaza kavuşmuş sayılır. " [883]

jJLs Sç.ı^s °cy > '3 töujjsjüJi üjçıi jJLs «ütS^jı üjii iIİİJL 4 JiaJj 20.

20. (2829)- Muvatta'nın rivâyetinde şöyledir: "Rek'ate kavuşan secdeye kavuşur. Kim Fâtiha'ya yetişemezse, pek çok hayrı kaçırmış demektir." 18841

AÇIKLAMA:

Bu hadis 2391 ve 2392 numaralı hadislerde genişçe açıklanmıştır. Mühim olan iki noktayı özetleyeceğiz:

* İkindi namazında bir rek'ati, vakti içinde kılan, namazını vakti çıksa da tamamlar, bu namaz sahihtir, ulemâ bunda icma eder.

* Sabah namazı için de Eimme-i Selâse (Ahmed, Şâfiı̂, Mâlik) aynı şekilde hükmetmiş ise de Hanefîler güneşin doğması ile sabah namazının bâtıl olacağına hükmetmişlerdir. 18851

Ju~ Jlp fu“lj J\ b| # M Jlî[:lî L^Ip &\ ^J JLp 21.

فَلْيَصْنَعْ

21. (2830)- Hz. Ali ve Hz. Mu'âz (radıyallahu anhıimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz mescide geldiğinizde (cemaatle namaza başlanmış ise), imam (kıyâm, rükû, secde, kuîıd) hangi hâl üzere olursa olsun hemen uyun ve yapmakta olduğunu yapın." 18861

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cemaate uğrayan kimsenin hemen imama uymasını emreder. Avam, yanlış bir anlayışla imama kıyamda uymak için bekler. Halbuki bu hadis, böyle bir beklemeyi tecviz etmiyor. İmam hangi hal üzere olursa

olsun derhal uymayı emrediyor. Sözgelimi imama secde veya kuîıd (oturma) halinde uymuş olsak, her ne kedar iki rivâyet önce, 2828 numarada kaydedilen hadîse göre, rükûyu kaçırdığı için bu secde ve kuîıd rek'atten sayılmazsa da daha önce 2392 numaralı hadiste geçtiği üzere namazın bir secdesine bile yetişen kimse, cemaat sevabından nasibdâr olmaktadır. Öyle ise, imamı hangi hal üzere bulursa hemen uymak gereklidir.

2- Hadîsin arkasından Tirmizî, şu açıklamayı sunar: "Ehl-i ilim, amelde bunu esas almıştır. Derler ki: "Kişi gelince imam secdede ise, derhal secde etsin. Bu secde rek'at için kâfi değildir, çünkü rükûyu kaçırmıştır" İbnu'lMubârek imamla secdeyi tercih etmiştir. Bazı büyüklerden naklen demiştir ki: "(Bu secde rek'atten sayılmasa bile boşa yapılmış olmaz,)

kişinin, başını o secdeden kaldırmazdan önce mağfiret olunması mümkündür."

3- Cumhur-u ulemâ, imamla kılman kısmın rek'at sayılması için rükûda uymayı şart koşmuştur. Şu halde, rükûda yetişemeyip, secdede imama kavuşan bir kimse sevaba iştirak etse de o rek'ati kaçırmış sayılır, imam selam verdikten sonra kalkıp eksik kalan rekâtleri tamamlayacaktır.

4- Bazı âlimler, cumhura muhalif olarak, imamla kılman kısmın rek'at sayılması için Fâtiha'yı kıyamda okuyacak kadar kıyamda durup, Fâtiha'yı okumayı şart koşmuştur. Bu görüşte olan Zâhirîlere ve İbnu Hıızeyme'ye göre, bir kimse riikûya yetişse de, Fâtiha okuyacak kadar kıyama yetişemese o rek'ate yetişmiş sayılmaz. İmamın arkasında kırâatin vücûbuna hükmeden Şâfiî ulemâsından birçoğunun bu görüşte olduğu belirtilmiştir. Buhârî, el-Kırâatu Halfe'l-İmâm adlı kitabında bu şartları zikretmiş ve onların delil ittihaz ettikleri şu rivâyeti de kaydetmiştir: "Kim rükûda imama kavuşursa hemen riikûya giderek imama uysun, ancak sonra o rek'ati iâde etsin." İbnu Hacer, Ebû Hüreyre tarafından bu rivâyetin mevkuf olduğunu, merfîı olmadığını belirtir. İbnu

Hacer'e göre, bu görüşte olanlar öncelikle: "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur" hadisi ile "İmama yetiştiğinizi kılın kaçırdığınız kısmı tamamlayın" gibi daha sarih ve sahih merfîı hadisleri amellerine esas almışlardır.

Rek'atin sayılması için riikûya yetişmeyi kâfi gören cumhur, delil olarak Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) tarafından rivâyet edilen şu hadîse dayanır: "Kim cuma günü, namazın son rek'atinin rıikûsuna yetişirse, (imam selam verince) bir rek'at daha ilave etsin. " [887]

jjl 00-li ^1 p (jO-Jl ^ 4 -lp 01 [:öjÜ0 -22.

.^Jj : jll 0j4-0 °j\ : jll ^yi Olli

v £ 1 / q ^ O ^

. j >-1 . | Si

22. (2831)- Hemmâm İbnu'l-Hâris anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallâhu anh) Medâin şehrinde yüksekçe bir yerde durarak cemaate imam olmuştu. Ebû Mes'ud karnisinden tutarak onu çekti. Namazdan çıkınca, Ebû Mes'ud: "İnsanların bundan men edildiklerini bilmiyor musun?" dedi. Öbürü:

"Evet, ancak siz beni (gömleğimden tutup) çekince hatırladım!" dedi." 18881

AÇIKLAMA:

Burada, imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durarak namaz kıldırmasıyla ilgili nehy mevzubahistir. Hadiste geçen dükkân, dilimizdeki dükkân değildir. Bugün bu kelimeyi ticaret yapılan yer, ticâretevi mânasında kullanırız. Hadiste, oturmak için yapılan yüksekçe yer kastedilmektedir. Biz bunu divan, sedir gibi kelimelerle karşılamıyoruz, çünkü bunlar ev içi malzemesidir, müteharriktir. Dükkân, sâbittir. Belki peyke ile karşılamak mümkündür.

Ebû Dâvud'un aynı bâbta kaydettiği ikinci bir hadis, imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durmasını yasaklamada daha vâzıhtır. Aynen şöyle: "Ammâr İbnu Yâsir (radıyallâhu anh), Medâin şehrinde halka namaz kıldırmak üzere öne geçip bir "diikkân"ın üzerine çıktı. Halk kendisinden aşağıda kalıyordu. Huzeyfe (radıyallâhu anh) hemen öne ilerleyerek Ammâr'm elinden tuttu. Ammâr da ona uydu. Huzeyfe onu dükkandan aşağı indirdi.

Ammâr namazdan çıkınca Huzeyfe ona:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Bir kimse halka imamlık yapınca, halktan daha yüksek bir yerde durmasın" dediğini duymadın mı?" diye sordu. Ammâr:

"Bu sebepledir ki elimden tutup çekince sana uyarak aşağı indim!" cevabını verdi."

Neylü'l-Evtâr'da denir ki: "Mescidde veya başka yerde olsun, imamın cemaatten daha yüksek bir yerde durarak namaz kıldırması yasaklanmıştır. Burası ister insan boyunda ister daha alçak, ister daha yüksek olsun, birdir. Çünkü hadiste yüksekliğin miktarı belirtilmeden yasak vârid olmuştur." Resûlullah'm minberüzerinde namaz kılmış olmasına gelince, bu hususu izâh sadedinde, "öğretmek maksadıyla" denmiştir. Müteakip hadiste

görüleceği üzere yeni yapılan minberin üstünde namaza duran Efendimiz, namaz bitince yaptığı açıklamada "Namazımı bilmeniz için böyle yaptım" demiştir. Bu hadisten halka öğretmek gayesi güdüldüğü zaman imamın yüksekçe bir yerde namaz kılabileceğine cevaz da bulunmuştur. İbnu Dakîku'l-Îd: "Kim öğretme maksadı olmaksızın imamın yüksek yerde namaz kılabileceğine, bu sünnetten delil bulmaya kalkarsa yanlış iş yapmış olur" der ve bu istidlaldeki yanlışlığın mahiyetini açıklar.

Son olarak şunu belirtelim, İbnu Hacer'in de dikkat çektiği üzere, imamla cemaatin alçaklıkyiıkseklik bakımından farklı yerlerde durmaları câiz görülmüştür. İmam ve cemaatin aynı seviyede durmaları esas olmakla birlikte bir arşın miktarına kadar alçak veya yüksek bir yerde durulmasına maalkerâhe cevaz verilmiştir. Eğer imamın bulunduğu yükseklikte birkaç kişi cemaate dahil olursa kerahet kalmaz. [889]

lyt J^ 1 <3 öjjuö] 2 *^ 2i '/«-U- jî[ijUp jj -23.

M .aJp tş\ Ija i»?' UÎ : Jlli

Lg-jp j^Lül liljpl (J, j C)\ jULöl Ol t Siyi Si o,_ 2 2i

^1_ai .4 jL*J| {.lljls 2^ yg-* 10 j& öt İ~t 4İ)1 yi . oL>-jjj1 öodJl oÂ&

^ i jödt J^i (j jy- jj-Lâ ^ jul! ^2^- yj 33 ^3

« y

•]<

yöy 1j-«-b-0j İyili] lâa lil : jlli ylil jOil ^ yoy jrî

23. (2832)-Ebû Elâzım İbnu Dinar (rahimehullah) anlatıyor: "Sehl İbnu Sa'd'a bir grup insan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in minberinin hangi ağaçtan yapıldığı hususunda münâkaşa etmek üzere geldiler. Sehl:

"Ben onun hangi ağaçtan yapıldığını, kimin yaptığını. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'m hangi gün üzerine oturduğunu biliyorum!" dedi ve açıkladı:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ensârdan falanca kadına bir adam gönderdi: "Marangoz kölene söyle, bana ahşaptan miinasib bir şey yapsın da üzerine çıkıp halka hitabette bulunayım'" dedi. Köle de O'na şu üç basamaklı şeyi imâl ediverdi. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun şu yere konmasını emretti. Mezkur minber, el-Gâbe'nin ılgın ağacından yapılmıştır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberin üzerine çıkıp namaza durdu ve tekbir getirdi, cemaat de O'nunla birlikte arkasından tekbir getirdi. Sonra rükûya gitti, sonra geri geri gelerek minberden indi ve minberin dibinde secde yaptı,sonra namazdan çıktı, sonra halka yöneldi ve:

"Ben bunu, bana uymanız ve namazımı bilmeniz için yaptım" buyurdu. [890]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, birçok fıkhı ihtiva etmektedir:

* Herşeyden öce, duyulan ihtiyaç üzerine yeni bir teknik ortaya koyma örneği var: Hadisin başka vecihlerinde tasrîh edildiği üzere cemaatin artması üzerine arka kısımda kalan cemaat Resîılullah'ı yeterince işitemez hale gelir. Rivâyetler bazılarının Resîılullah'ı işitemeden geri döndüğünü belirtir. Hülasa değişen şartlar karşısında bazı rivâyetlerde halkın talebi üzerine, bazı rivâyetlerde Resîılullah'ın şahsen ihtiyaç duyması üzerine minber inşası işi konuşulur, tezekkür edilir. Neticede Aleyhissalâtu Vesselâm, herkesin görme ve işitmesine imkan tanıyacak bir yükseklikte konuşma çaresini minber inşasında bularak, bunun yapılmasına karar ve emir verir.

* Fen ve teknik gayr-ı müslimden alınabilir. Zira hadiste görüldüğü üzere, minberi yapan ısta, bir kadının kölesidir. Başka rivâyetlerde hıristiyan ve hatta Suriye menşe'li olduğu belirtilir.

* Örf, âdet ve mahallî görgüye uymayan bir şey yapan kimse, bunun sebep ve hikmetini etrafındakilere açıklamalıdır.

* Halife, imam veya bir başkası olsun, her hatibin, halka minberden hitabetmesi câizdir, meşrîıdur.

* İmam, namazdaki fiilleri halka öğretmeyi de niyet ederse bu câizdir.

* Namazda amel-i yesîr câizdir. Resîılullah'ın arka arka yürüyerek minberden inmesi amel-i yesîr (az iş)dir, namazı bozmaz.

* İmamın yüksekte durması câizdir.

* Cemaate daha iyi görme ve işitme imkânı sağlayacağı için imamın minber edinmesi müstehabtır.

* Şükür veya teberrük her ne maksadla olursa olsun, yeni bir şeyin açılışını namazla yapmak mtistehabdır.

2- el-Gâbe, kelime olarak "orman" demek ise de rivayette bir ormanın adıdır. Medine'nin dışında Şam yolu üzerinde bir ormanın adıdır. Bazı rivâyetler bu ormanın, cahiliye devrinden bir koruluk halinde intikal ettiğini, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri üzerine buraya ağaçlar dikilerek sıklaştırılıp orman haline getirildiğini ve Resûlullah'm ayrıca: "Kim buradan bir ağaç keserse yerine bir ağaç diksin" emrini vererek ormanlardan istifade usulünü vazettiğini belirtir. 18911

3- Minberi inşa eden ustanın şahsiyeti, üzerinde ayrıca durulmaya değer bir noktadır. Zira, onun hüviyeti çeşitli rivâyetlere göre farklıdır. Buhârî'nin Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir rivâyete göre Medîneli bir kadının, mesleği marangozluk olan Rûmî bir kölesidir. İbnu Sa'd'm bir rivâyetinde Abbâs İbnu Abdulmuttalib'in Kilab isminde bir kölesidir. Abd İbnu Humeyd'in Müsned'inde geçen bir ıivâyette ise, İbrahim isminde bir zattır. Hülasa en kavi rivâyet olan Buhârî'nin rivâyeti, sarih olarak mimarın Rûmî olduğunu ifade etmekten başka, İbnu Sa'd'daki rivâyette aslen hıristiyan olup sonradan müslüman olan Temîmü'd-Dârî' nin: "Ey Allah'ın Resûlıi! sana Şam'da inşâsını gördüğüm şekilde bir minber yapayım mı?" tarzındaki müracaatı da bu tekniğin daha çok hıristiyanlar tarafından

kullanıldığını ve oradan iktibas edildiğini göstermektedir. İbnu Hacer çeşitli rivâyet ve izahları nazar-ı dikkate olarak minberin inşasında birçok kimselerin işbirliği yapmış olabileceğine hükmeder. Minberin ne zaman inşâ edildiği ihtilaflıdır. Umumiyetle 7. veya 8. hicri yıl olduğu kabul edilir. 18921

J^iJl & aül : C-Jli Lg-tP İDİ âüJlp .24.

^ J» s ,

. l 4jQ^y2j OjIyaj J^ljl £giil ç£İJ-î J^-/ 3 *

tUJi aJ I4-Ls Oü”" laİİ cüioö lLUİ IjAA liüül

. ijİJ jjlj <_£jÜkJ| A>-jp-\ .JjJLUl ~sO\a l) 1 C-oâ>- :Jlaâ

24. (2833)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin duvarları alçak olan hücresinde namaz kılardı. Halk bu sebeple Aleyhissalâtu Vesselâm’ın karaltısını (silüetini) görürdü. Böylece onlar da kalkıp geceleyin, O’na uyarak O’nunki gibi namaz kıldılar. Sabah olunca bu durumu konuştular.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikinci gecede de kalktı, halk da aynı şekilde yaptı. Üçüncü gece de aynı şey tekerrür etti. Bundan sonra Resûlullah oturdu ve çıkmadı.

Sabah olunca durumu medâr-ı bahs ettiler, sebebini sordular. Efendimiz şu cevabı verdi:

"Gece namazının sizlere farz olmasından korktum." [893]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'm gece namazı kıldığı hücresinden maksad nedir? Farklı rivâyetlerin delâletiyle şu iki ihtimal üzerinde durulmuştur:

a) Mescidin avlusunda yer alan hücrelerden biridir. Çünkü Ebû Nuaym'ın bir rivâyetinde "Zevcelerin hücrelerinden birinde gece namazı kılardı" denmiştir.

b) Bundan maksad, mescidde hasırla teşkil ettiği hususi hücre olabilir, çünkü Efendimizin gündüzleri üzerine oturup, geceleri de bölme olarak kullanarak mecsidde hücre teşkil ettiği bir hasırından bahsedilmektedir. Bu hadis Sahîheyn'de Hz. Âişe ve Zeyd İbnu Sâbit tarafından rivâyet edilmiştir.

2- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gıyabında, duvar gerisinde cemaatin kendisine uyarak nafile kıldığını göstermektedir. Bu hususu te'yid eden başka rivâyetler de mevcuttur. İbnu Ebî Şeybe'nin Sâlih Mevla't Tev'eme'den kaydettiğine göre, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'le birlikte mescidin damında oldukları halde imama uyarak namaz kılmışlardır. Saîd İbnu Mansur, Haşan Basrî'nin imamın gerisinde veya çatının üzerinde imama uyarak namaz kılan kimse hakkında: "Bunda bir beis yok"dediğine dair rivâyet kaydetmiştir. Buhârî'nin kaydına göre Haşan Basrî hazretleri: "İmamla senin aranda nehir bile olsa zarar etmez" demiştir. Ebû Miclez: "Kişi, imamla arasında yol veya duvar da bulunsa ona uyulabilir, yeter ki imamın tekbirini işitsin" demiştir. İbnu Hacer, Mâlikîlerin de böyle hükmettiklerini belirtir.

Hanefîler, imamla cemaat arasında görmeye veya işitmeye mâni duvar bulunmamasını şart koşar, aksi halde iktida sahih olmaz. Keza imamla muktedi arasında veya önceki safla arkadaki saflar arasında fazla mesafe olursa bakılır: Cemaat mescid dışında ve aradaki mesafe bir saf bağlanacak miktardan az ise iktida sahihtir. Fazla ise

sahih değildir. Mescidin içinde çoğunlukla bunun aranmıyacağına, herhangi bir köşesinde imama

uyabileceğine hükmedilmiştir. Bu mevzu münakaşalıdır. İlmihal kitaplarına bakılmalıdır. 18941

tŞö^oJ! J! fi? bl .# M jJü[:J1i aIp S J>J* 25.

. As>-y>-\ . JljjCll Laj lj 1j L«_S Oj ijlJjJlj S-ÇjSOlJt

25. (2834)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkâmetin okunduğunu duydunuz mu namaza yürüyün. Sâkin ve vakur olmayı unutmayın. Sakın koşuşmayın. Yetiştiğiniz yerden kılın, kaçırdığınız kısmı tamamlayın." 18951

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza gelirken acele etmemeyi tavsiye etmektedir. Bunun sebebi Müslim'in Ebû Hüreyre'den kaydettiği bir ziyadede açıklanmaktadır: "...zira biriniz namaza niyetle yürüyünce artık namazda sayılır." Yani namaz için yürüyen, musalli hükmündedir. Öyleyse ona, musallinin itimad ettiği şeye itimad etmesi, musallinin kaçınması gereken şeyden kaçınması gerekir.

2- Resûlullah'ın tavsiye ettiği sekînet ile vekâr arasında bazı âlimlere göre fark yoktur ve te'kiden İkincisi de zikredilmiştir. Ancak Nevevî, fark görür ve der ki: "Zâhire göre ikisi arasında fark vardır. Sekînet, hareketlerde teenni ve alçaltmak, sağa sola bakmamak gibi." Hadisin devamından namaza giderken isti'cal gösterip koşmanın vekâr'a aykırı olduğu hükmü çıkarılmıştır. Nevevî der ki: "Acele etmemeyi irşad buyurmakla Efendimiz, cemaate giden kimse namaza yetişmese bile, sevab elde etme gayesine ulaşır, çünkü niyet anından itibaren zaten namazdadır, musallidir. Acele etmemek, ayrıca daha çok adım atma imkânı sağlar. Zaten çok adım atılması bizzat

istenen bir husustur." Bu mevzuda bir çok hadis vârid olmuştur. Hz. Câbir'in Müslim'deki rivâyetinde "...Her bir adımınız için bir derece verilir" denilmiştir. Keza Ebû Dâvud' daki:

"Biriniz güzel şekilde abdestini alır, sonra mescide müteveccihen çıkarsa sağ adımını attıkça Allah ona bir sevab yazar, sol adımını attıkça da bir günahını döker. Mescide gelip namazını cemaatle kıldı mı günahı affedilir. Geldiği vakit namazın bir kısmı kılınmışsa kalana uyar, geri kalanı da sonra tamamlarsa yine öyle olur. Mescide gelir, namazı kılınmış bulur, kendisi namazını kılar, yine öyle olur (yani tam kılmış gibi sevab verilir.)"

4- Bu rivâyetten, cemaatin azıcık bir cüzüne ulaşabilenin cemaat sevabını kazanacağı hükmü çıkarılmıştır.

Çünkü "yetiştiğiniz kısmı kılın" buyrulmuştur. Buradaki arapçada az veya çok bir cüz (parça) demektir. Bu hüküm cumhura aittir. Bazıları: "Bir rek'atten aza kavuşmakla cemaate kavuşulmuş olmaz" demiştir.

Bunlar l —^ hadisini cuma namazı ile kıyaslayarak bu hükme

varmışlardır. 18961 Ancak bazı âlimler, "cuma namazının kendine has hükmü vardır, diğer namazlara kıyaslanması caiz değildir" diye cevap vermişlerdir. 18971

CJİ Ç'JÂ ı^LcJJJ jjjb # 4İ1İ j:cJli U*lp Sfcl JL J\ j* 3 26.

l aİiL jl JÖ <— ' j>

•]J^'

26. (2835)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhi'ımâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, kadınlara diyordu ki:

"Sizden kim Allah'a ve âhiret gününe îman ediyorsa, erkekler başlarını kaldırmcaya kadar başını yerden kaldırmasın, böylece erkeklerin avretlerini görmekten korunmuş olur." 18981

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerde, kadınlara secdeden başlarını biraz geç kaldırmalarını tembihliyor. Bunun sebebi, hadisten de anlaşılacağı üzere, kadınların erkeklerin avretlerin görme tehlikesini bertaraf etmektir. Zira fakirlik sebebiyle yeterince ve uzunca giyinemeyen erkeklerin secde sırasında avretleri

açılabilmekte ve arka taraflarında saf tutup namaz kılan kadınlar tarafından görülebilmektedir. Efendimiz bu muhataranın (riskin) bertaraf edilmesi için kadınlara secdeden başlarını kaldırmada acele etmemelerini tavsiye ediyor. Ebû Hüreyre der ki: "Ashâb-ı Suffe'den yetmiş kişi gördüm, içlerinde öyle kimseler vardı ki, üzerinde ridâ olarak boyunlarına bağladıkları ya bir izar ya da bir kisâ vardı. Bu, bazılarında bacakların yarısına iniyor, bazılarında da topuklarına kadar iniyordu. Avretlerinin görünmemesi için bunu eliyle topluyorlardı." Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) da şu kıymetli açıklamayı yapmıştır: "[Resîılullah (aleyhissalâtu vesselam) zamanında] insanlar, Hz. Peygamberle namaz kılarken izarları küçük olduğu için uçlarını dizlerine bağlıyorlardı. Kadınlara, "Erkekler doğrulup

otunıncaya kadar başlarınızı secdeden kaldırmayın!" diye tembih edildi." 18 " 1

jül oV^L/2-Sl j/2*J 14 AİIl <Jli) ^ 4İ1İ ^ ÖiLp 4241.

b. 4 s - 4 ^ 4 ^ 4 bili . öç-lyül 42 p 1

o 2$?öT^âJl ^pjUj 42^ JjSI ^4 -o4J ;<Jli .tÜJi ^-y2j Jlü S*3

. t_jL>t_y5İ J>- i .JöTyiJt I CJ>°44t öTrâJt /,

• . A r !

27. (2836)- Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, içinde Kur'ân'ın cehren okunduğu bir namaz kıldırdı. Namazda kırâatta bir iltibasta bulundu. Namazdan çıkınca yüzünü bize çevirdi ve:

"Kırâatı cehren okuduğum zaman siz de okuyor musunuz?" diye sordu. Bazılarımız:

"Evet bunu yapıyoruz!" dediler. Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sakın ha! Ben kendi kendime: "Kim, ben okurken okuyarak benden okumayı kapmaya çalışıyor?" diyordum. Kur'ân'ı cehren okuduğum zaman, Kur'ândan Fatiha hariç hiçbir şeyi okumayın!" buyurdular." 1 " 01

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Ebû Dâvud'daki vechine göre, Resîılullah sabah namazını kıldırırken, cehri olarak kırâatte bulunur. Ancak kırâat, Resîılullah üzerinde bir ağırlık hâsıl eder. Bunun üzerine selam verince:

"İmamınızın arkasında Kur'ân okuyor musunuz?" diye sorar. "Evet!" cevabı üzerine: "Fatiha'dan başka bir şey okumayın!"diye tembihte bulunur. Bu rivâyetten, cemaatin okuması sebebiyle Resûlullah'ın kirâatmın, üzerinde ağırlık hâsıl ettiğini ve iltibas etmesine sebep olduğunu anlıyoruz.

2- Hadisin buradaki vechinde kıraatin iltibasa uğradığı ifade edilmiş iken başka vecihlerinde "Kırâat, üzerine ağırlık verdi" şeklinde de ifade edilmiştir. Bundan, telaffuzu ve kırâati cehren yapmanın meşakkatle ve sıkıntıyla yapıldığı ifade edilmektedir.

Şârihler, bu sözüyle Resûlullah'ın kendisi okurken başkasının okumasını yasakladığı hükmünü çıkarmışlardır. Nitekim Nesâî'nin bir rivâyeti şöyle tamamlanır: "...Halk bunu işitince, Resûlullah'ın Kur'ân'ı cehri okuduğu namazlarda kırâati terketti."

3- Hadisin zâhiri, cehri olsun, sırrî olsun, her rek'atte Fatiha okumanın me'mûma vacib olduğunu ifade eder. Şâfiî ve bir kısım selef buna hükmetmiştir. Bu görüşte olanlar me'mûm Fatiha'yı sektelerde mi okumalı, imamla birlikte mi okumalı? İhtilaf etmiştir. Alimlerden bir grup: "Me'mûm imamın sırrî okuduğu namazlarda kırâat yapar, cehri okuduklarında yapmaz" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel, Mâlik, İshâk, Ziihrî, İbnu'I-Mübârek bu görüştedir.

Ashâb-ı Re'y, (Hanefîler) ve Süfyân-ı Sevrî ise: "İmam cehri de okusa sırrî de okusa, me'mûm kırâat yapmaz" demiştir. 19011

\'J4 ^ ^ :Jü L-$Ip aSiI çp .28.

28. (2837)- Imrân Ibnu Husayn (radıyallâhıı anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğle namazına durdu. Bir adam da arkasında Sebbihisme

Rabbike'l-A'lâ sûresini okumaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca:

"Kimdi okuyan?" diye sordu. Adam:

"Bendim!" dedi. Bunun üzerine:

"Hakikaten anladım ki biriniz bunu benden cezbedip aldı." [9021

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de belirtildiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ifadeleriyle kendisi okurken cemaatin kırâatte bulunmasını hoş karşılamadığını izhâr etmiştir ve bu yüzden cemaat kırâatı terketmiştir. Yine önceki hadiste açıklandığı üzere, imamın arkasında kırâat meselesinde ulemâ üç ayrı görüşte ihtilaf etmiştir. [903]

jlli .5 \j6 °İ ki oö^l J \j6 # M jy-j 6ir[: Jü J^\i\ Jjjj ^

f »>

«

l 4j

■yjD <3 ■ 5 l

'il ÖAi : Jü lÂSj 1 ÂT fcT Û\ j

>3^J

نُسِخَتْ».

29. (2838)- Müsevver İbnu Yezîd el-Mâlikî (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazda (cehri olarak) kırâatte bulunuyordu. Bir kısmını okumayı terketti. (Namazdan sonra, cemaatten) bir adam:

"Ey Allah'ın Resûlü, şu şu âyetleri okumayı terkettiniz!" dedi. Resûlullah:

"Niye bana hatırlatmadın?" buyurdular.

"Bir rivâyette şıı ziyade gelmiştir: "(Adam)... ben onların neshedildiğini zannetmiştim." [9041

AÇIKLAMA:

1- Müsevver İbnu Yezîd el-Mâlikî, sahâbîdir. Mâliki nisbeti onun Benî Mâlik kabilesine mensub olmasından ileri gelir. Resûlullah'tan sadece sadedinde olduğumuz hadisi rivâyet etmiştir.

2- Bu rivâyet, namaz esnasında, imam kırâatı cehri yaparken unutma, atlama gibi hatalar yaptığı takdirde hatırlatma yapmanın meşrûiyyetini göstermektedir. Kırâat sırasındaki hataları hatırlatmaya ıstılahı olarak feth denir; açma demektir. Sadedinde olduğumuz hadisteki feth Resûlullah'ın bazı âyetleri atlamasıyla ilgili... Okurken müteakip âyetleri hatırlayamamak durumunda veya bir başka sûreye geçiverme gibi durumlarda da feth gerekebilir.

3- Sahâbînin "Bu âyetlerin neshedildiğini zannettim" sözü, mühim bir hususu hatırlatmaktadır: Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlü sırasında, Resûlullah'ın sağlığında, bazı vahiyler hükmen, bazı vahiyler lafzen, bazı vahiyler de hükmen ve lafzen neshedilmiştir. Burada nesih konusuna girecek değiliz. Ancak bu rivâyet, lafzen neshedilip Kur'ân'dan bazı âyetlerin Resûlullah'ın sağlığında çıkarıldığını gösteren rivâyetlerden

biridir. Esasen, her ramazanda yapılan arzalarda, o zamâna kadar gelen bütün vahiyler halkın huzurunda okunarak hataların tashihi sağlandığı gibi, bir de lafzan neshedilmiş bulunan âyetlerin çıkarıldığını daha önce belirtmiştik. [905]

İbnu Hibbân'ın rivâyetinde Müsevver'in nesh edilmiş olabileceği hususundaki zannını beyan edince, Aleyhissalâtu Vesselâm: "Hayır, onlar neshedilmedi" buyurmuştur. 19061

.]öĞ^1 j c u“l Jlp yp t :# M j^j jis[:J 1 i alp ^ Jlp 30.

s■ s

. .ijta y

30. (2839)- Hz. Ali (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey Ali, namazda (takılırsa) imamı açma!" 19071

AÇIKLAMA:

Bıı hadisi rivâyet ettikten sonra Ebû Dâvud zayıf olduğunu belirtir. İhtiva ettiği hüküm itibariyle önceki hadise zıddır. Önceki hadis sıhhatçe sahih olduğu için o amele esas alınmıştır. Ulemâ imamın takılması halinde açmanın meşruluğunda ittifak eder. Şafiî, Mâlik ve Ahmed hazerâtı takılan imamı açmada beis görmezler. İbnu Mes'ud, Şa'bî, Süfyân-ı Sevrî gibi bir kısmı da açmayı mekruh addetmiştir. Ebû Hanîfe kayıtlayarak meşruluğuna hükmeder: "İmam, takılmanın açılma arzusunu izhar ederse, açılmalıdır. Açma, hiç şüphe yok ki, namazda kelamdır."

Hz. Ali'nin açmaya teşvik sadedinde "İmamınız yemek isterse ona yemek verin" buyurmuştur. 19081

Aiil ; # Aiil 3 03"” 4Jl[j-Ao 31.

: Jis J \>-y, aa3Ji ji 3JA-A \j> : jilî ^3^ 3 ^

«633^ o a> 33^ 3i aaa>- 31 <J3j .a-3_A> aE ca3" (J3Jj . oiJLa . Jo3üA aS ca 3"ûjj

31. (2840)- Bişr İbnu Mihcan babasından anlattığına göre, babası (Mihcan) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın meclisinde idi. O sırada namaz için ezan okundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalktı, namaz kıldı ve döndü. Mihcan hâlâ yerindeydi.

"Herkesle beraber namaz kılmana mâni olan şey nedir, sen müsliiman değil misin?" diye sordu. Mihcan:

"Elbette müslümanım, ancak ben âilemle namazımı kılmıştım!"dedi. Efendimiz:

"Mescide geldiğin zaman namaza kalkılırsa kılmış bile olsan cemaatle birlikte sen de kıl" buyurdu." [909]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sorusu tevbih ve azarlama makamında bir sorudur. Değilse, cemaatle namaza katılmamak müsliiman olmamayı gerektiren bir durum değildir, bunu hiçbir âlim söylememiştir.

2- Hadis, önceden namaz kılınmış bile olsa, cemaate uğrayan kimsenin onlarla namaza katılmasının müstehab olduğunu gösterir: Bu ikinci namaz onun için nafile olur. [910]

^A sö3jSÎ ç 3 3İ <3^ £)4-j ^

S £ S £ ^ , S S ^ / /

33i Lcj 33ijl i(J3î 3 ^ '*!*)'* 33 .33 <jLaE ?a*a c^»lA t

. ^JJU ,]*IA U43.Î ^ 3ı(J!

32. (2841)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre, bir adam kendisine sordu:

"Ben evde namazımı kılıp sonrada imamla namaza yetişiyorum; onunla da namaz kılayım mı?"

"Evet!"deyince adam tekrar sordu:

"Peki, bunlardan hangisini (farz olan) namazım yapayım?"

"Bu senin elinde mi? dedi, bu Allah'a kalmıştır, dilediğini (asıl farz olan) namazın yerine sayar! " [911]

AÇIKLAMA:

Zürkânî, İbnu Habib ve Ebû'l-Velîd el-Bâcî'den şu açıklamayı kaydeder: "Hadisin mânası şudur: "Allah kabul edeceği namazı bilir. Ancak zahirde kabul edileni öncekidir. Bu hadise göre, her iki namazı da farz niyetiyle kılmak gerekir. Birini farz niyetiyle kılması halinde diğerinin nafile olacağından şüphe yoktur."

Bazı âlimler de şunu söylemiştir: "Kılman namazın kabulü meselesinde Allah'a tevekkül gerekir. Zîra Allah, niyyet ve ihlasa göre bazan farzı değil, nafileyi kabul eder: "Bu anlayışa göre, hadiste geçen "Bu, Allah'a kalmıştır" ibaresine rağmen "farz namaz öncekidir" diyenin sözü müdafaa edilemez." [912]

& ' * '

l. ~i~l~ iO. l 3^-'-*^ 3 Ls . 3 L$ Lu^-lp iO. l y*^* ^y ^ Cj^* ^yyy d y* O L^i-^ y -3 3.

£ i 1 B// ^

• ^j'- 1 >;' -Jûy^ (^ <3 ®0(j^

33. (2842)- Süleyman Mevlâ Meymûne'nin İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den naklettiğine göre, İbnu Ömer şunu anlatmıştır:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Bir günde aynı namazı iki sefer kılmayın." [913]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere bu hadis, görünüşte önceki hadise muhalefet etmektedir. Çiinkii önceki hadis, ikinci sefer namaz kılmaya ruhsat verirken bu vermemektedir. Ancak, Hattâbî aradaki ihtilâfı şöyle kaldırır: "Bu hadisteki yasak, hiçbir sebep yokken, şahsî tercih ve ihtiyarı ile aynı namazı ikinci bir kere daha kılmaya râcidir. Halbuki kişi bir sebebe binaen ikinci sefer kılabilir. Şöyle ki: "Namazını kıldıktan sonra namaz kılan bir cemaate uğrayan kimse -bu sebebe binaen -onlarla namazı tekrar kılar, tâ ki cemaat faziletine de erişsin. Böyle yapmakla, buna teşvik eden rivayetlere uymuş olur. Bu açıklama ihtilafı kaldırır."

Neylüi-Evtâr'ın kaydına göre, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhıiye, Aleyhissalâtu Vesselâm'ın: "Bir günde aynı namazı iki kere kılmayın" sözünden şu mânayı anlamakta ittifak etmişlerdir: "Bu, bir kimsenin üzerinde farz olan bir namazı kılıp bitirdikten sonra kalkıp bir kere daha farz niyetiyle iade etmesidir. Ancak ikinci sefer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu husustaki emrine ittibaen nafileye niyet ederek cemaatle kılabilir. Bu, namazı ikinci

sefer iade değildir, zira birincisi farz, İkincisi nafiledir, bu durumda iade yoktur." 19141

u4sjSı f 4-33 3° ^ Cyfy y^ 33 3[c^y -34.

. ı^JJLo .jLkJs JjLj o3 t

34. (2843)- Nâfi (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) diyordu ki: "Kim akşamla sabahı kılar sonra da bu namazlarda imama yetişirse, onlara dönmesin." 19151

AÇIKLAMA: İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), bu hadiste akşam ve sabah namazlarını kılan kimsenin, bunları imama yetişse de tekrar kılmamasını söylüyor. Bunun sebebi şöyle açıklanıyor:

a) Sabah namazından sonra nafile kılınması yasaktır.

b) Nafile namaz vitr (tek rek'atli) olamaz. Evzâî, Haşan Basrî ve Sevrî bu yorumdadırlar. İkindi namazından sonra -kılınacak namaz da mekruh olmasına rağmen- bu hususta nehiy vârid olmamıştır, çünkü İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), keraheti güneşin sararmasından sonraya hamlederdi.

Şunu da kaydedelim: İmam Mâlik (rahimehullah) sadedinde olduğumuz hadisi kaydettikten sonra şu notu ekler: "Ben evinde namazını kılan bir kimsenin tekrar imamla kılmasında sadece akşam namazı için mahzur görürüm, diğerleri için görmem. Zira, onu iade edecek olursa akşam namazı [tek olmaktan (vitr) çıkar], çift olur. 19161 Ziirkânî der ki: "Muhammed İbnu'l-Hasan akşam namazının iade edilme yasağını, iade edilen namaz nafiledir, nafile namaz vitr (tek) olamaz diye sebebe bağladı."

İbnu Abdilberr der ki: "Muhammed İbnu'l-Hasen'in beyan ettiği illet İmâm-ı Mâlik'in gösterdiği illetten daha güzeldir."

İmam Şâfi'î ve diğer bazıları: "Mihcan hadisi (2840) mutlak olması sebebiyle bütün namazlar iade edilebilir, hadiste hiçbir vaktin namazı diğerinden tefrik edilip hususîleştirilmemiştir" demiştir.

Ebû Hanîfe ise: "Ne ikindi, ne akşam ne de sabah, hiçbiri iade edilemez" der. Muhammed İbnu'l-Hasen de imamın bu hükmünün illet ve sebebini şöyle açıklar: "Çünkü sabah ve ikindiden sonra nafile caiz değildir, ve nafile namaz tek (vitr) kılınamaz." 19171

1 56^ 63 SĞ>İI oöJ 6| :# <jfcl j^j jlî[: Jl5 alp &! ^ 5^ J\ ^ 35.

. | <t>-^>-l .J4 j^x$s_U

35. (2844)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Namaz için ikâmet okununca farzdan başka namaz yoktur (kılınmaz)." 19181

jİj A>ı_öjl çLS- lil L»_g-LP Aiil JAp JJ öl^[: Jlî ^ ^p-j 36.

. ö-UL« .Jlt3 Lg-3 JiAj 4İ^x$Çi.lj 13 j^öJi

36. (2845)- Rebîa İbnu Ebî Abdirrahman (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhıı anhümâ), mescide geldiği vakit, cemaat namazı kılmış ise hemen farza başlardı, ondan önce başka namaz kılmazdı." 19191

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz iki hadisten birincisi, hiçbir kayda yer vermeksizin, mutlak bir ifade ile, ikâmet okunduktan sonra mescidde farzdan başka namaz kılınmayacağım ifade eder. Bu umumî yasağa sabah namazı da dahildir. Ancak sahâbe olsun tâbiîn olsun, daha sonrakiler olsun eslâf ulemâsı bu hususta ihtilaf etmiştir. İhtilafın mühim kısmı sabah namazının sünneti ile ilgilidir. Çünkü bazı rivâyetlerde "...sabah namazının sünneti hariç" istisnası kaydedilmiştir.

Netice itibariyle cumhur-u ulemâ sabahın sünnetini de dahil ederek, farza durulmuş ise, nafile kılınmayacağım söylemiştir.

Hanefîler sabahın sünnetini istisna ederler, farza durulmuş olsa bile, önce sünneti kılıp, sonra imama uymak gerektiğini söylerler.

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) hadisin zâhiriyle amel etmiştir. İbn Ömer, İbn Cübeyr, İbnu Şîrîn,

Urve, Nehâî, Atâ, Şâfıî, Ahmed gibi bir çok seleften, ikâmet okununca nafile kılmanın -sabah dahilmekruh addedildiğine dair rivâyet gelmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ikâmetten sonra sabahın sünnetini kılanlara kamçıyla vururmuş.

İbnu Mes'ud, Mesrûk, Hasen, Mücâhid, Mekhûl, Hammâd İbnu Süleyman gibi bir kısım âlimlerden de bu hususta ruhsat rivâyet edilmiştir.

Zâhirîler daha da ileri giderek: "Nafileye başlamışsa ikâmet okununca namazı hemen kesip farza uyar" demiştir. Kerâhet taraftarı diğer âlimler "başlanan kesilsin" demez.

2- "Namaz için ikâmet okununca farzdan başka namaz yoktur" sözü, kılınması halinde o namazın bâtıl olduğunu kasdetmez.Daha ziyade sevabı kasdeder. Yani "ikâmetten sonra kılınan nafile namazın sevabı yoktur" demektir. Bâtıl

olsaydı, bilâhere kaza edilmesini emrederdi. Şu halde namaz sahihtir, fakat sevabı yoktur.

3- 2845 numaralı hadiste, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâfin farklı bir anlayışı gözükmektedir: Farz cemaatle kılındıktan sonra mescide gelmişse, sünnetleri terkedip sadece farzı kılmak... İbnu Ömer'e göre bu, evlâdır. Halbuki cumhur, vakit olduğu takdirde dileyenin farzdan önceki nafileleri kılabileceğine hükmetmiştir, vakit daralmışsa sünnetler terkedilip farz kılınır. 19201

o O

أبو

>)! ftf“l Jü* 6i :# 3

.] S 6 63 İİİJ

Jli[: Jlî L»-$1p aİÜ ÇH jörÇ? 21 .

öoy^j jJLs JlSJcj öl J^-î

37. (2846)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki:

"İmam namazı kılıp teşehhüdü tamamladıktan sonra, selam vermezden önce hades vâki olsa (yani abdesti bozulsa), namazı tamamlanmıştır, namazını tamamlayan cemaatteki diğer kimselerin namazı da tamamlanmıştır." [921]

AÇIKLAMA:

Namazda teşehhıid miktarmca oturmak farz, sağa sola selâm sünnettir. Bu sebeple teşehhüd tamamlandıktan sonra hades

vâki olsa bile, farz yerine gelmiş olacağından namaz tamamlanmış olur, selamın eksikliği bütünlüğe zarar vermez.

Ebû Hanîfe, hades âmmden olursa diye kayıtlamıştır. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed böyle bir "kayd"a yer vermemişlerdir. Ebû Hanîfe'ye göre namazdan çıkış, kişinin fiiliyle olmalıdır, bu da niyetle, kasıtla gerçekleşir. Hadisin zâhiri Ebû Yusuf ve Muhammed (rahimehumâllah)'in görüşüne muvafıktır. 19221

j| J| ^ ^ jI ^ S

Ûjj .pjviî Oli İ4- 4İ)t <UP AİIl ÖjijA

.38.

38. (2847)- Hz. Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "(İmamlar) sizin için kılarlar. Doğru kılarlarsa (sevabı) sizedir. Hatalı kılarlarsa (sizin namazınızın sevabı) sizedir, hata onların aleyhlerinedir." [923]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste meful mahzuftur, yani imamın neye isabet edeceği miibhem bırakılmıştır. Alimler bunu başka hadislerin yardımıyla açıklığa kavuşturmuşlarsa da ihtilafa düşmüşlerdir. Çünkü bazı hadislerden namazın mükemmelliğine isabet "kıyâm, kırâat, rükû ve sücûdun şer'î ölçülere uygunluğu" anlaşılmıştır. Bazı hadislerden de vakte isabet'in kastedildiği anlaşılmıştır. Mesela Ukbe İbnu Amir'in rivâyetinde Aleyhissalâtıı Vesselâm: "Kim halka namaz kıldırır, vaktine de isabet ederse, sevabı hem kendine hem de cemaatedir" buyurmuştur. Hadisin Ahmed İbnu Hanbel'de gelen bir vechinde şöyle denmiştir: "(İmamlar) namazı

vaktinde kdar, rükû ve sücûdu tam yaparlarsa (sevabı) hem size hem onlaradır." Bu rivâyet "isabet"ten maksadın sadece "vakfe veya sadece "rükünlerin tamlık"ına olmadığını, bilakis daha şümullü olduğunu gösterir.

2- İbnıı'l-Münzîr: "Bu hadis, imamın namazı bozulunca cemaatin namazı da bozulur" diyenleri reddeder" der.

3- Bazı âlimler: "Bu hadiste hem müttakinin arkasında ve hem de kendisinden korkulan facirin arkasında namaz kdmaya cevaz var" demiştir. Kendisinden korkulandan maksad, iktidar sahibi kimsedir. Yetki ve güç sahibidir, fâcirdir, namaz kıldırmak ister. Şu halde böylelerinin ardında kılınan namaz sahihtir.

4- Bağavî der ki: "Bu hadisten şu da anlaşılmaktadır: Halka namaz kıldıran kimse sonradan abdestsiz olduğunu anlarsa cemaatin namazı sahihtir, kendisi iade eder."

5- Bazıları bu hadise dayanarak daha umumî bir hükümle şöyle demiştir: "Bir imam namazda riikun veya başka bir şeyi ihlal eden bir hata yapacak olsa, ona uyanlar bu eksikliğe yer vermedi iseler bu imamet sahihtir." Şâfiî bu hükme: "İmam halife veya nâibi ise" kaydıyla katılır. Şâfiîlere göre, "cemaat, bir vacibin imam tarafından terkedildiğini bilmediği müddetçe o namaz sahihtir" bu esahh görüştür, ancak: "Hata, amd'in mukâbilidir" diyerek mutlak cevaza hükmedenler de olmuştur. 19241

YEDİNCİ BÂB

CUMA NAMAZI

(Beş Fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

CUMA NAMAZININ FAZİLETİ, VÜCÛBU, AHKÂMI

İKİNCİ FASIL

CUMANIN VAKTİ VE EZANI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HUTBE VE HUTBE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

*

DÖRDÜNCÜ FASIL NAMAZVE HUTBEDE KIRÂAT

*

BEŞİNCİ FASIL

CAMİYE GİRME VE CÂMİDE OTURMA ÂDÂBI UMUMÎ AÇIKLAMA

İbnu Hacer, cuma ile ilgili şıı umumî bilgileri dermeyan eder:

1- Cuma İsminin Tarihçesi:

Cuma kelime olarak toplamak, bir araya getirmek mânasına gelen "cem" kökünden gelir. Cahiliye devrinde haftanın altıncı gününe cum'a değil arûbe denilirdi. Bu gün, İslam'dan sonra cuma ismini almıştır.

Bu ismin veriliş sebebiyle ilgili muhtelif görüşler var:

* Mahlukâtın mükemmel şekli o gün cem olundu, tamamlandı.

* Hz. Âdem'in yaratılışı o gün cem oldu, tamamlandı.

* Ensar, Es'ad İbnu Zürâre ile birlikte bir araya gelince, cemaatle namaz kılarlar ve o günü cuma diye isimlendirirler. [9251

* Ka'b İbnu Lüey, kavmini o gün toplar, haramlara ta'zîm göstermelerini emreder, kendi neslinden bir peygamber geleceğini haber verirdi. Bu sebeple cuma adı verildi.

* Bu toplanma işini yapanın Kusayy olduğu da söylenmiştir.

* Cuma isminin verilişi, o günde halkın namaz için toplanması sebebiyledir. İbnu Huzeyme bu görüşte ısrar eder, "çünkü der, bu İslâmî bir isimdir. Cahiliye devrinde yoktur, daha önce arûbe deniyordu"der.

İbnu Hacer, bu görüşe itiraz eder ve der ki: "Lügattiler der ki: "Arûbe cahiliye devrine ait eski bir isimdir." Cuma için de şunu derler: "Bu arûbe denen gündür. Görünen şu ki: Araplar haftanın yedi gününün isimlerini zamanla değiştirdiler. Önceki isimler şöyle idi: Evvel (birinci gün, pazar) Ehven (pazartesi), Cebbâr (salı), Debbâr (çarşamba), Mü'nis (perşembe), Arûbe (cuma), Sebbâr (Cumartesi), Cevheri der ki: "Araplar, kadîm isimlendirmede pazartesi gününe ehven diyorlardı." Bu da gösterir ki onlar haftanın günlerine yeni isimler verdiler. Bunlar hâlen herkesçe bilinip kullanılan isimlerdir: es-Sebt (cumartesi), (el-Ehad) (pazar), el-İsneyn (pazartesi) vs. gibi...

* Arûbe'yi cuma olarak ilk isimlendirenin Ka'b İbnu Lüey'in olduğu da söylenmiştir. (Ferrâ bu görüştedir). İbnu Hacer der ki: "Bu durumda, arûbe'yi "cuma"ya cahiliye Araplarmın çevirip, arûbe şeklindeki ismini de ibkâ ettiklerini söyleyenlerin, bunu te'yîd eden hususi rivâyete ihtiyaçları vardır (aksi takdirde desteksiz iddiada bulunmuş olurlar.)"

2- Cuma Gününün FazîletkCuma gününü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "mü'minlerin bayramı" olarak tavsif buyurur. Bayram, bir kısım imtiyazları ve hususiyetleri sebebiyle bir günün diğer günlerde olmayan, o güne has bazı umumi merasimlerle kutlanmasıdır. Her bayramda mutlaka bir kutlama ve merasim ve bunun da bir sebebi vardır. O halde, cum'a gününü kutlamaya sevkeden hususiyetleri nelerdir? Şeriat kitapları, bu günün hususiyetleri üzerine otuzdan fazla kerâmet ve fazilet zikrederler. Bazılarını şöylece kaydediyoruz:

* Bayram günüdür, münferid oruç tutulmaz.

* O günün sabahında eliflâmmîm tenzil ile Hel Etâ sûreleri, gündüz de Cuma ve Münâfıkîn sûreleri okunur.

* Cuma günü gusledilir, koku sürülür, misvak kullanılır, en güzel elbiseler giyilir.

* Mescidler buhurlanır.

* Mescide erken gidilir.

* Hatip hutbeye çıkıncaya kadar ibadetle meşgul olunur.

* Sessiz durulur, hutbe dinlenir.

* Kehf sûresi okunur.

* İstiva vaktinde nafile kılma keraheti kalkar.

* Namazdan önce yola çıkmak mekruhtur.

* Cuma namazına gidenin her adımına bir yıllık sevap katlanmıştır.

* Cehennem o gün kabarmaktan yasaklanmıştır.

* Duâların kabul edildiği icabet saati vardır.

* Günahlar o gün örtülür.

* Bu, ümmet için hayrı artırılmış bir gündür.

* Haftanın en hayırlı günüdür.

* Hayır o günde sâbitleşir, yüce ruhlar o gün toplanır. [926]

BİRİNCİ FASIL

CUMA NAMAZININ FAZİLETİ, VÜCÛBU VE AHKÂMI

w*

Üül «Lf-LÎ-Jt (Jj çA j ÂİjliSl âpIİLJİ çj ^-\j iSJJj

t Oj-ât li

ı4_>-L>-5 LclSsj V^Jl «Lc-Lf-Jl (Jş

I i li . d . ta .1 Cc

1. (2848)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cuma günü cenabet guslü ile gusiil yapar, sonra cumaya giderse sanki bir deve kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim ikinci saatte giderse bir sığır kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim üçüncü saat giderse boynuzlu bir davar kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim dördüncü saat giderse bir tavuk kurban etmiş gibi (sevaba nâil) olur. Kim beşinci saatte giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi (sevaba nâil) olur. İmam (hutbeye) çıkınca melekler hazır olur, zikri dinlerler." 19271

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis cuma namazının diğer namazlarda olmayan bir hususiyetini belirtiyor: Bu namaza erken gelme hususunda gösterilecek gayret, hem mâlî ve hem de bedenî ibadet değerindedir. Böylece cum'a namazı, mâlî ve bedenî ibadetin sevabını cem etmiş olmaktadır. Bu ise başka namazlara tanınmayan bir imtiyazdır.

2- "Kim... yıkanırsa" ifadesine kadın-erkek, yaşlıgenç, hürköle... herkes dahildir, çünkü ifade mutlaktır.

3- Cenâbet guslü ile yıkanmaktan murad cenâbetten temizlenirken yıkandığı şekilde yıkanmaktır. Yani burun ve boğaza da şâmil olacak şekilde, mükemmel şekilde yıkanmak... Ancak bazı âlimler bu ifadede cum'a günü cimaya bir işaret olduğunu söylemiştir. "Buradaki hikmet derler, nefsin meşru yoldan sükûnete ermesi, böylece namaza giderken gözü, gördüğü şeylere kaymaktan korunmasıdır." Böylece kadın da o gün yıkanmaya sevkedilmiş olur.

> a

4- Hadiste geçen < “r 1 ^P tabirini kurban etmek şeklinde tercüme ettik. Bundan maksad tasadduk'tur, yani Allah'ın yakınlık ve rızasını güderek deve (veya sığır veya koyun veya tavuk) kesip sadaka olarak dağıtmaktır. Hayvanlar hakkında kurban etmenin içinde kesmek de vardır. Yumurta bağışında kesme mânası olmadığı için "kurban" kelimesi dilimize uymaz, bu sebeple onu "tasadduk (bağış)" kelimesiyle ifade ettik. Keza tavuk için de kurban vasfı uygun düşmez. Şu halde kurbandan maksad tasadduktur.

Hadiste cumaya erken gelenlerin sevabını deve, sığır, davar, tavuk ve yumurta ile ifade edilmesini âlimlerden bazıları zâhirine hamlederek: Eğer kazanılan sevap cesed giyip

maddileşse belirtilen şekilde müşahhas bir hal alacağını söylemiş, bazı âlimler de: "Bundan maksad namaza erken gelenlerle geç gelenlerin aralarındaki farkı ve bu farkın büyüklüğünü göstermektir" demiştir. Mesela birincinin İkinciye kıymete nisbeti, deve ile sığır arasındaki nisbet gibidir vs.

5- Mâverdi, "imam (hutbeye) çıkınca melekler hazır olur" cümlesinden imamın erken çıkmasının müstehab olmadığı hükmünü çıkarmıştır. Ancak, "Camiye erken gelip, husûsî yerinde bekler, vakti gelince hutbe için çıkar" diye itiraza cevap verilip iki hüküm te'lif edilmiştir.

6- Hadiste cuma günü yıkanmaya teşvik mevcuttur.

7- Cuma'nın ve cıima namazına erken gelmenin fazileti beyan edilmiştir.

8- Hadis, fazilette insanların mertebelerinin amellerine göre olduğunu ifade etmektedir.

9- Sadaka, az da olsa şeriat nazarında hakir görülmez.

10- Deve kurban etmekle yapılan takarrüb, sığır kurban etmekten ileridir, efdaldir. Hedy (Mekke'de kesilecek kurban) hususunda ittifak edilmiş, dahâya (diğer kurbanlar) hususunda ihtilaf edilmiştir. Ancak dahâyada devenin efdal olduğu ekseriyetin görüşü olmuştur.

11- Saatin Beşe Taksimi:

Hadiste, camiye gidenler birinci saatle beşinci saat arasında olmak üzere beş mertebeye ayrılarak derecelendirilmiştir. Alimlerden bir kısmı bundan maksadın cumaya erken gelenle geç gelenler arasındaki farkı, müşahhas misallerle gösterip erken gelmeye teşvik diye açıklamış ise de, bazı âlimler, başka incelikler ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Bu

noktada yapılan münâkaşalara fazla girmek istemiyoruz. Ancak Resûlullah'ın hadislerinde ne gibi inceliklerin meknuz olduğunu, hadislere ilimle ve im'ân-ı nazarla bakınca ne büyük definelerin keşfedilebileceğini gösterme sadedinde ulemadan birkaç yorum kaydedeceğiz:

İbnu Hacer, bazı ihtilaflara dikkat çektikten sonra, hadisin bu vechinde, zamanın altı saate ayrılmış olma ihtimaline ve fakat râvinin, birini zikretmeyi ihmal etmiş olabileceğine dikkat çeker ve bu görüşünü te'yîden Nesâî'nin bir rivâyetinde tavukla yumurta arasında bir de serçe mertebesinin zikredildiğini hatırlatır. Bu ziyadeyi güçlendiren şâhidlerini de gösteren şârihimiz der ki: "Bu duruma göre, îmanın çıkışı altıncı derecenin sonundadır. Bütün bu yorumlar, saatlerden kastedilen şeyin, saat deyince, örf gereği zihne gelen şey olmasına bağlıdır. Ancak bu düşünce isabetli değildir, çünkü, murad bu olsaydı durum kış ve yaz günlerinde farklı olurdu. Çünkü gündüz vakti kısalıkta on saate uzunlukta ondört saate ulaşır." Bu işkâli Kaffâl dile getirmiştir.

Kadı Hüseyn buna şöyle cevap verir: "Saatler'den murad miktarı uzunluk ve kısalıkta değişmeyen (zaman dilimleredir. Gündüz oniki saattir, ancak bunlardan her biri artar ve eksilir, gece de böyle. "Vakit âlimleri bunlara "âfâkî saatler" derler.

Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Hz. Câbir'den yaptıkları bir rivâyette: "Cuma günü oniki saattir" denmiştir. Bu ibâre, tebkîr (cumaya erken gelmeye teşvik) hadisinde zikredilmiş olmasa da (Tebkîr hadisinde gelen) saatlerden muradı yakalamada istifade edilir. Bazıları: "Saatlerden murad, günün başından zeval vaktine kadar erken gelenlerin mertebelerini beyandır, bu da beş kısma ayrılır"demiştir.

Gazâlî, daha bir cesur davranarak şahsî re'yi ile bir taksimde bulunmuştur. Der ki:

"Brinci saat, fecrin doğmasından güneşin doğmasına kadardır.

İkinci saat, güneşin yükselmesine kadardır.

Üçüncü saat, güneşin genişlemesine kadardır.

Dördüncü saat, ayakların yanmasına kadardır.

Beşinci saat, zeval vaktine kadardır."

İbnu Dakîku'l-Îd, Gazâlî'nin bu taksimine itiraz etmiş: "Hadisteki saatleri, ma'ruf saatlerle te'vil evlâdır, aksi takdirde bu beş sayısını zikretmenin bir mânası kalmaz, çünkü mertebeler çok farklıdır" demiştir.

Bir kısım Şâfiî ve Mâlikîler meseleye bir başka yaklaşımla çözüm getirirler. Derler ki: "Saatlerden kastedilen şey beş kısa lahza'dır. Bunlardan birincisi güneşin zevalidir, sonuncusu da hatibin minbere oturmasıdır." Onlar bu açıklamayı yaparken iki delil ileri sürdüler:

1) Saat kelimesi, mahdut olmayan bir zaman parçasına ıtlak olunur. Söz gelimi "falanca saatte geldim" dediğin zaman herhangi bir vakitte geldim demek istersin.

2) Hadiste "gitme" fiili için kullanılmıştır. Bu kelime, cuma'ya gitme saatini zevalden başlatır. Çünkü

revâh lügat açısından zevalden başlayıp günün sonuna kadar olan yürüyüşü (gitmeyi) ifade eder. Gudüvv ise günün başından zevâle kadar yürüyüşü ifade eder.

Bu yoruma, revâh kelimesini Arapların "gitme" mânasında olmak üzere günün herhangi bir vaktindeki "gitmeler" için de kullandığı gösterilerek itiraz edilmiştir. Hatta İbnu Hacer, hadisin başka vecihlerinde revâh yerine gudüvv ve başka kelimelerin de kullanıldığını örneklerle gösterir.

Görüldüğü üzere, hadiste gelen "saatler" tâbirini anlamakta âlimler farklı yorumlara yer vermişler, ihtilaflara düşmüşlerdir. 19281

(Jjj t ı_ jIjjI t._ ->Ij ^J5” .^Ip -2.

.] jSjüi ‘ /s ^ ^ . <Jjj u

2. (2849)- Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Cuma günü olunca, mescidin her bir kapısında melekler vardır. İlk gelenleri sırayla yazarlar. İmam (minbere) oturunca defterleri kapatıp, zikri dinlenmeye giderler." 19291

AÇIKLAMA:

Burada geç kalmadan tahzir vardır. Zira melekler, imam minbere çıkıncaya kadar kapılarda durup gelenleri, geliş sırasına göre yazmakta, imam minbere çıkınca defterlerini kapayıp, hutbeyi dinlemeye gitmektedir. Böylece daha sonra gelenler kayıt dışında kalmaktadırlar.

Bazı rivayetlerde "defterlerin nurdan, kalemlerin nurdan" olduğu belirtilmiştir. Bu sarahate dayanan bir kısım âlimler bu meleklerin hafaza meleklerinden başka melekler olduğu hükmünü çıkarmışlardır.

"Sahifelerin (defterlerin) kapanması" ile, cumaya erken gelenlerin faziletlerini yazmaya mahsus defterlerin kapanması kastedilmiş olmalıdır. Zira hutbeyi dinlemek namaza dahil olmak, zikir ve duada hazır bulunmak, huşû,

insât gibi fiillerin sevaplarını yazma işi devam edecektir. Bunları hafaza meleklerinin yazacağı kesindir. Bu durum da öbür meleklerin başka melekler olduğunu ifade eder. 19301

JrNj Jİ-p °Ja :# aSi! JIS[: Jlî alp aSi! 3.

j>-\ öjjaj- aJ OlT . < *Jb t IjSj

s s O / ^ j / P P “1

3} (_£İ »Jj^p« J-Vp ^ J-utlv (Jli .0-LC«İ>-J AIvlj

»Jj^vP« Ij

Jjt JjI (J 4^11 3i oJjt; Jl^^pI p aLİ"1j

3. (2850)- Evs İbnu Evs es-Sakafî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (cuma günü) yıkar ve yıkanırsa, kim erkenden (mescide) gider ve hutbenin başına yetişirse, yürür ve binmezse, imama yakın durur, dinler, mâlâyâni söz etmezse ona her bir adım için bir yıllık amelin oruçları ve namazlarıyla sevabı yazılır." 19311

AÇIKLAMA:

1- Hadis, cuma günü yıkanması üzerine vârid olmuştur: "Cuma günü" tâbiri rivâyetin bazı vecihlerinde yok ise de bazılarında mevcuttur.

2- Yıkar diye tercüme ettiğimiz JioC

kelimesini âlimler, iki mânaya te'vil etmişlerdir:

Note 1

Note 2

Note 3

Note 4

Note 5

Note 6

Note 7

’.yü 3j6ö Âüii-I :# 4iil Jlî[:JL* L*-g-tP aül <j^ û^3 -4

o^so 0

0|j ollapı 5.1li 0} Aiit IpS ^|4-j j4 * <• L&^2 j>- ^|4^3j 4 j-^3 j-*-4l ^

Jl aJ ÖjLaS" 3 ÖA>-1 °ij AÖâj ^■•ÖA O^Ss-öj ol öa ılj 1 ^|4-Jj CAİOa ç.L3c

.JÜÜÖI JÖUP aİİ 5.L>- ^J-A iJj-Âj Aİ1İ Öt tI-Uij t^IjI ÂJOÖ öSIjjj Lg_Jj (Jj^

4. (2851)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhıı anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) buyurdular ki: "Cuma namazına üç (grup) insan katılır:

1) Kişi var, namaza katılır, boş konuşma yapar. Bunun namazdan hissesi, o konuşmasıdır.

2) Kişi var namaza gelir duâ eder. Bu kimse Allah'a duada bulunmuştur, Allah dilerse onun istediğini hemen verir, dilerse vermez.

3) Kişi vardır, namaza gelir sadece dinler ve sükut eder, mü'-minlerin arasından yararak geçmez, kimseye eza vermez. Onun bu namazı, daha önce geçen cumaya ve fazladan da üç güne kadar (günahlarına) kefarettir. Bu hal Cenâb-ı

Hakk'ın şu sözüne binaendir: "Kim bir hayır yaparsa bu kendisinden on misliyle kabul edilir" 19331 (En'âm 160).

AÇIKLAMA:

Resûlullah bu hadislerinde, cum'a namazına katılma âdabını belirtmektedir. Bunu belirtirken, katılanları başlıca üç gruba ayırır:

1) Namaza katılmakla birlikte boş laf edenler: Cumada boş laf edenler deyince öncelikle hutbe sırasında konuşanlar hatıra gelir. Ancak 2778-2782 ve 2834 numaralı hadislerde geçtiği üzere, kişinin namaz maksadıyla evinden çıktığı andan itibaren namazda olduğu nazar-ı dikkate alınınca cuma namazına gitme niyetiyle evini terkettiği andan itibaren boş sözleri terkedip, zikir veya sükûn halinde olması, hutbe sırasında insât kelimesiyle ifade edilen can kulağıyla dinlemeye ehemmiyet vermesi gerekir.

"Boş söz" diye tercüme ettiğimiz lağv'ı "cuma edebine uymayan her söz" diye tarif edebiliriz. Resûlullah'ın Ebû Dâvud'da gelen tarifine göre şöyledir: "İmamın hutbe verirken yamndakine "sus dinle!"diyecek olursan "boş söz"de bulunmuş olursun." Alimler, cemaati yarmak vs. sîırette cemaate verilen eziyeti de lağv'e dahil ederler. İbnu Hacer bu kelimeyi açıklama sadedinde şu izahları kaydeder: "Ahfeş: "Şüphe ve bâtıla giren asılsız sözlere

I * '

lağv" demiştir. İbnu Arefe der ki: Lağv, sözün düşüğüdür, doğrudan ayrılmaya da lağv denmiştir. 1 IJ İJ

^ ' JJ* J*%ây etine göre lağv günah demektir. Zeyn İbnu'l-Münîr: "Müfessirler sözü lağv "güzel

olmayan söz" olduğunda ittifak eder" demiştir.

Şu halde, namazda konuşmak -veya hadisin son kısmından da anlaşılacağı üzere- cemaatin omuzlarını yararak ilerlemek sûretiyle başkasını rahatsız edenin cuma'dan elde edeceği nasib, başkalarına verdiği bu eziyetten ibarettir. Efnedimiz bu ifadeleriyle, her ne sfıretle olursa olsun cemaate eziyet vermekten şiddetle zecretmiş olmaktadır. İbnu Hacer el-Mekkî, hadisin bu kısmını "(Hutbe sırasında) boş lakırdı eden kimsenin namaza katılmaktan alacağı hisse tam değildir, çünkü lağv, cuma sevabının kemâline mâni olur" diye anlar.

2) Cuma cemaatinin ikinci grubunu hutbe sırasında dua edenler teşkil etmektedir. Dua aslında zikir'dir, ibadet'dir. Ancak hutbe edebine aykırıdır. Hutbede takmılması gereken edeb olarak insât yani can kulağıyla dinlemek emredilmiştir. Öye ise dua, insât'a mânidir, terki evladır.

Şu halde hadis, Cenâb-ı Hakk'ın hutbe sırasında yapılan duayı aff, merhamet ve müsâmaha ile muamele ederek kabul buyurması da mümkündür. Emredilen edebe, yani sessiz durup can kulağı ile hutbeyi dinleme edebine aykırı hareket ettiği için ceza olarak, duasının kabul edilmemesi de mümkündür.

3) Cuma'ya katılan üçüncü grup kimseler, cemaati omuzlarından yarıp ilerlemek vs. sûretlerle rahatsız etmeksizin yerini alıp, hiç konuşmaksızm sükûnet içinde hutbeyi dinleyenlerdir. Alimler, rahatsızlık verici sebepler meyanmda yerinden doğrulmak yamndakine yaslanmak, bir âzâsının üzerine oturmak, seccâdesine rızasını almadan oturmak, pis koku neşretmek vs'yi de zikreder. Hadiste hem insât ve hem de sükût geçmektedir. Bunlar birbirine yakın mâna taşımaları sebebiyle umumiyetle, İkincisinin birinciyi te'kîden zikredildiği belirtilmiştir. Ancak insât'm can kulağıyla dinleme mânasında minbere yakın olanlar hakkında, sükût da daha ziyade sessiz olma mânasında uzakta olanlar hakkında yani imamı yeterince işitmese de,

hutbeyi anlayarak takip edemese de sükûnet içinde durmak mânasında kullanılmış olabileceğine dikkat çekilmiştir.

Biz, hadisin bu kısmında, cuma günü camiye erken gelmeye teşvik mânası da görmekteyiz. Çünkü erken gelenler ön saflarda, minbere yakın yerlerini alırken, başkalarının omuzlarını yararak eziyet verme durumuna düşmezler ve dahi insât yani "hutbeyi can kulağı ile dinleme" şansını da garantilerler.

4) "Onun bu namazı" diye tercüme ettiğimiz es* zamirine, belirtilen edebler, hutbe, namaz hepsi dahildir. İşte böyle mükemmel olarak kılman cuma namazı, kişinin on günlük küçük günahlarının kefaretine garanti olmaktadır.

Cuma'nın kefaret olduğu on gün, hadisin zahirine göre "müteakip on gün" olarak anlaşılmaya müsait ise de, başka rivâyetlerin nassıyla, geçmiş cumaya kadar ve ondan önceki üç güne yani kılınan cumadan önce geçen son on güne şâmildir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), âdabına uygun olarak kılınan bir cumanın on günü içine alan bir müddette işlenecek günahlara kefaret olacağı hususunda Kur'ân-ı Kerîm'in âyetinden delil getirmekte, mü'mini bu hususta iknâ etmek istemektedir. 19341

oAp çjj üir Jl 3 jul! ^ 1 p -5

^■jS' i^ ij<Jlİ Jl iıö^ljdlj (JİJ^ 1

ÇjejtpLCj câpLUm t_hJ-jl ^ 1 p âSCjcJİ!

Jj- 4 4 J ûlTjij ^İ2-Jlj ^Loje»’l ^y* liLs 1

ö}J co^J>-l ^iS"" ^ ûlS" °^J Ow 2 İİ-â Çj-JlŞ-J ç_£\j jlâ c ^>-1

LJbf öLî ’jjj tir 4 ûOc_aS"" 4^İp OlfT 1 - - -/» Ç; ^İJ lili jlaJlJ ^Ç 4 4^3 ^

^Jj 4^>-L^J (J li J^ 4 J c jjj Jj - 4 4-^P öir ‘ " - -./a Ç; jij iJtii ^laI!İJ ^LoJU»’ I ^Ç 4 4^3 ^

(JjJLj 4İ1İ <JOotP“ !o^?-T (Jş Jli jC . 5 . 3 -'-*’ (3 JJİ3 4_J^ 4jtÜİ-l

^Lg ^ 4 ^yf- jL-J 1 L y^z L 4 jl e^^ljc!l«. .SjI.5 I

.^«LJl öji/pj Lcj I^lj^ Jü.4İajdj Lg_tP 4jL*»eioj

. lÂa jJz- (Jş Lü IJÜ^

. ^MJ JiiIl ç t - > ÂJ*->â 2 Ji JJj »^JİSCJlj«

5. (2852)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) Kûfe'de hutbe verirken minberden şöyle seslenmiştir: "Cuma günü olunca şeytan çarşı ve pazara erkenden bayraklarıyla gider, insanlara binbir engel çıkararak mâni olmaya, onları cumadan (hiç olsun) geciktirmeye çalışır. Melekler de erkenden gidip mescidin kapılarına dururlar. Gelenleri birinci saatte gelenler, ikinci saatte gelenler diye yazarlar. Bu hâl imam (hutbeye) çıkıncaya kadar devam eder. Kişi mescidde, imamı görüp, dinleyebileceği bir yere oturup, can kulağıyla dinledi ve konuşmadı mı, kendisine iki kat sevap vardır. Kişi uzakta kalır ve imamı dinleyemeyeceği bir yere oturur, sessiz durur ve konuşmazsa bir hisse sevap alır. Eğer, imamı görüp dinleyebileceği bir yere oturur fakat boş konuşma yapar, sessiz kalmazsa, ona iki hisse vebal yazılır. Eğer, dileme ve görme imkânı olmayan bir yere oturur ve boş konuşur ve sessiz kalmazsa, ona bir hisse vebal vardır. Kimde yanındaki arkadaşına cuma günü "sus" derse "boş konuşmuş" olur. Kim de boş konuşur ise, o cumadaki sevaptan nasibsiz kalır."

(Hz. Ali) konuşmasının sonunda şunu söyledi: "Ben bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim." 19351

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, cumaya erkenden gitmeyi teşvik eden hadislerden biridir. Hadiste sadece erken gitme değil, hutbe verecek hatibi görmeye ve dinlemeye imkân tanıyacak bir yere oturmayı da teşvik etmektedir. Hadiste sadece dinleme değil "görme" kaydının da konmuş olması bilhassa günümüz şartlarında akla gelebilecek bazı sorulara peşin cevap olur: Çünkü hoparlörler sayesinde dışarıda bile hutbeler eksiksiz dinlenebilir. Şu halde hatibin görülebileceği bir yeri kapmak için acele davranmak, bunu niyete koyarak hareket etmek esastır. Buna rağmen dışarıda kalanların insât ve sükût şartına riâyet etmeleri halinde, hadiste vaadedilen çifte sevaba nail olacakları rahmet-i ilâhiyeden umulabilir, çünkü mü'minin niyyeti esastır.

2- Râvi, terâbîs kelimesinde şekke düşmüştür: "Terâbîs" mi işitti, rebâis mi işitti? Hattâbi terâbîs'in müstâmel bir kelime olmadığını söyler. Şârihler rebîse'nin cem'i olan rebâis olması gereğine dikkat çekerler. Rebîse kişiyi hedefinden alıkoyan mâni, engel demektir.

3- Boş konuşmak diye tercüme ettiğimiz lağv düşük, bâtıl, reddedilmiş, hükmünü yitirmiş söz demektir. Bazı âlimler, "doğru olmayan söz", "uygun olmayanın konuşulması" diye tarifler sunmuşlardır. Ancak sadedinde olduğumuz hadiste "Hutbe sırasındaki her çeşit söz"e lağv denmektedir, çünkü hutbede hazır olmanın edebi, hiçbir şey konuşmadan can kulağıyla dinlemektir. Hadis, hutbe sırasında konuşana "sus

o o-r

.♦ * ı

dinle!" mânasına 4 —demenin lağv olduğunu söyleyince geri kalan sözlerin kiilliyen lağv olacağı açıktır. Zira aslında yersiz konuşana "sus!" ihtarının , emr-i bil ma'ruf olduğu, dinin teşvik ettiği memduh ameller sırasına gireceği sarih bir durumdur. Önceki hadiste hutbe sırasında dua etmeye açıkça lağv denmemiş olsa bile o da yasaklanmaktadır, dolayısıyla duanın bile lağv'a nisbeti mümkündür. Nevevî, yanındakini konuşmaktan menetmek zorunda kalınca işaretle "sus" demenin uygun olacağını söyler, anlamadığı takdirde mümkün mertebe asgari bir kelamla susturmaya tevessül etmeyi tecviz eder.

Âlimler hutbe sırasındaki kelam haram mı, mekruh mu, mekruhsa tahrimî mekruh mu, tenzihi mekruh mu ihtilaf etmiştir. Şâfıî hazretleri bir kavlinde hutbeyi iki rek'at namaza bedel tutar. Bu açıdan hutbe sırasında konuşmak haramdır. Esahh olan kavline göre iki rek'ata bedel değildir, bu açıdan haram olmaz.

Keza ulemâ, hutbeyi işitmeyen kişiye işittiği durumdaki gibi can kulağı ile dinleme vaziyetinde (insât) durması gerekli midir? diye de münâkaşa etmiştir. Cumhur, gereklidir!" derken, Ahmed İbnu Hanbel, İbrahim Nehâî ve iki kavlinden birinde İmam Şâfıî: "Bu durumda gerekmez" demiştir. İbnu Hacer, hutbe sırasında kelam tecviz edenlerden de bahseder, ancak bunları hutbede yersiz konuşma yapılma durumuna hamleder. Emevî idarecilerinin bazı yersiz davranışları hutbe sırasında seleften bir kısmının aksiilameline sebep olmuştur.

Son olarak şunu da kaydedelim: el-Muğnî'de: "Namazda kelamı caiz kılan hallerin hutbede de caiz kılacağı hususunda ulemanın ittifak ettiğini" belirtir, gözleri kör olan kimseyi çukura düşmekten tahzîr gibi... İmam Şâfıî: "Birine fenalık geleceğinden korkan kimsenin, işaretle duyuramadı ise, sözle duyurmasında bir beis görmem" demiştir. [936]

Jlp İÜ3-1 :# &\ j jLj Jli[: JU alp SSjI s.

. s- s- s- 'f 0 '' O S

Jlij..Jj! 3' tiJjJuî -Çp ;

. Lla* 4i* j 4j L>I jâj # (_£->-! \ lj aS ; <3j ^

CS- Cj^3 - 6 ' I 2_pI, j

6. (2853)- Târik İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazı, dört kişi hariç geri kalan her müslüman üzerine cemaat içinde yapması gereken vacib bir hakk'dır. Cumadan istisna edilen bu dört kişi şunlardır: Köle, kadın, çocuk ve hasta. " [937]

AÇIKLAMA:

1- Tarık İbnu Şihâb (radıyallâhu anh) cahiliye devrini yaşamış, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görmüş sahâbîlerdendir. Ancak Hz. Peygamber'i hiç dinlemediği bilinmektedir. Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) zamanlarında otuzüç veya otuzdört adet gazveye iştirak etmiştir, 82 hicri yılında vefat etmiştir (radıyallâhu anh). Şu halde bu rivâyet sahâbî mürseli'ne bir örnek olmaktadır.

2- "Cuma hakk'tır" ibâresi, cuma namazınınn Kitap ve Siinnet'le sâbit kesin bir farz olduğunu ifade eder. "Allah'ın kulları üzerindeki farz olan haklarından biri" diye te'vîl etmek de mümkündür.

3- Hadiste geçen her müslüman üzerine tabiri, "cuma, farz-ı kifâyedir"

diyecekleri reddedecek bir cevap teşkil eder.

4- "Cemaat içinde tabiri, cuma namazının cemaat halinde kılınacağını, münferid

kılınamayacağını gösterir. Ulemâ bu hususta icma eder.

Ancak kaç kişinin burada istenen "cemaat"i sağlayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir.

* Ebû Hanîfe'ye göre imam hariç en az üç kişi cemaati teşkil eder. Bunların hutbeyi dinlemelerini de şart koşmaz. Hutbeyi imamdan başka iki kişi dinlese yeterlidir. Ehl-i Rey'den Evzâî'ye göre cuma günü için üç kişi de yeterlidir, yeter ki vali de olsun. Ebû Sevr, "Cuma için ayrı bir sayı aranmaz, diğer namazlar gibidir, iki kişiyle de kılınır" demiştir.

* Şâfiîler, "En az kırk kişi olursa cemaat teşekkül eder" derler. Şâfiîye göre bunlar hür ve mukîm olmalıdır.

* Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhîıye, Ömer İbnu Abdilaziz gibi bir kısım başka âlimler de cumanın farz olması için cemaatin en az kırk olmasını şart koşmuşlardır. Ömer İbnu Abdilaziz bunlardan birinin vâli olmasını şart koşar ise de Şâfiî böyle bir şart koşmamıştır.

* İmam Mâlik cemaat için rakam üzerinde durmamış: "Evleri birbirine muttasıl bir köyde bir araya gelinen bir mescid ve alışveriş mahalli (sûk) varsa oradaki cemaate cuma farz olur" demiştir. İmam Mâlik hazretleri de vali şartı koşmamıştır.

5- Cuma namazı kadınlara farz değildir. Ancak İmam Şâfiî yaşlı kadınların (acâiz) cemaate katılmasını müstehab görür.

6- Cumanın çocuklara vacib olmadığı hususunda ulemâ icma eder. Burada çocuktan maksad henüz biilûğa ermeyen kimsedir. Ancak miirâhik olduktan sonra, yani biilûğ çağına

yaklaşınca, alıştırılmaları maksadıyla götürülmeleri, tevşik edilmeleri İslâmi terbiyenin gereğidir.

7- Hastaya meşakkate sebep olacaksa, cuma farz olmaz. Hiçbir meşakkat ve zararın mevzubahis olmadığı hafif hastalıklar cumanın farziyyetini kaldırmaz. İmam-ı Azam, rehberi olsa bile, bunda meşakkat olduğu için, âmâya da cumanın farz olmayacağına hükmetmiştir. Ancak İmam Şâfiî, rehberi olan âmâya cumanın farz olduğunu söyler.

8- Köle hususunda ulema ihtilaflıdır. Haşan Basrî ve Katâde cumanın gidebilecek durumda olan kölelere de farz olduğunu söylemiştir. Evzâî ve Dâvud-ı Zâhirî'nin de bu görüşte olduğunu Suyûtî kaydeder.

9- Zührî, "Yolcu ezanı işitirse cumaya katılsın" demiştir. İbrahim Nehâî'nin de benzer bir fetvası mevzubahistir. Bu da gösterir ki cuma farz-ı ayn olan ibadetlerdendir. 19381

.]*&» U» ^ LS ^- 3ÜSU :Jli # Ö\[alıl Cf- 3y^ ö^3 -7.

t■ e

. y\

7. (2854)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanı her işitene cuma farzdır." 19391

AÇIKLAMA:

Burada, hadisin zahiri, cumanın farz olması için ezanın işitilmesini şart koşar. Ama âyet-i kerîmede "işitme" değil, "okunma" zikredilmiştir:

"Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşun" (Cuma 9). Ulemâ, bu sebeple hadisi: "Ezanı

işitme gücünde olan herkese cuma farzdır" diye anlamıştır. Cumhur şöyle der: "Ezanı işitene ve işitme gücünde olana cuma farzdır, kişinin beldenin içinde veya dışında olması farketmez. " Zeydii'd-Dîn el-Irakî'nin Şerhu't-Tirmizî'de kaydına göre, İmam Mâlik, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel, bir şehir ahalisinin tamamına, ezanı işitmemiş bile olsalar-, cumanın farz olduğunu söylemekte ittifak etmişlerdir. [940]

Jl ^jS' # Aiil Lg-tP Aiil -8.

8. (2855)- Hz.Hafsa (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her ihtilam olan erkeğe cumaya gitmek vacibtir. Cumaya her gidene de gusiil vacibtir." 19411

AÇIKLAMA:

1- Hadis, zahiri itibariyle âmmdır. Yani her büluğa erene cııma namazının farz olduğunu ifade etmektedir.Halbuki az yukarıda (2853) belirtildiği üzere kadına, köleye, yolcu ve hastaya cuma farz değildir, biiluğa ermiş bile olsalar.

2- Rivâyetin devamında Ebû Dâvud şu açıklamayı kaydeder. "Kişi, fecr doğduktan sonra yıkanmış ise, cünüblükten yıkanmış bile olsa cuma yıkanmasının yerine geçer."

Bu açıklama şunun için yapılmıştır. Ulemâ cuma günü başlamazdan önce, yani şafak sökmezden önce yapılacak gusliin "cuma guslü" olmayacağını söylemekte ittifak eder. Öyle ise, hadiste emredilen "cuma guslii" nün gerçekleşmesi için cuma günü şafak söktükten sonra gusletmek gerekmektedir. İşte şafak sökmesinden sonra yapılacak gıısül cünüplükten temizlenmek için dahi yapılmış olsa, bu "cuma guslü"nün yerine geçer, bir kere daha "cuma guslü" yapmak gerekmez. Ebû Katâde'nin çocuklarından birinden yapılan rivâyete göre, Ebû Katâde "Cuma günü cünüplükten

temizlenmek için yıkanan, cuma için yıkanmış sayılır" demiştir. 19421

.]aUÎ Jl ^JJl î\f\ ’JÂ Jlp İİİ3-I # M j Jİ.J Jlî[:Jlî alp ^ J ^ .9.

. y>-\

9. (2856)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Cum'a, geceleyin ailesine dönebilen herkese farzdır." 19431 , 19441

AÇIKLAMA:

Bu hadisi kaydettikten sonra Tirmizî zayıflığına dikkat çeker. Tirmizî'nin kaydına göre bu hadisi, Ahmed İbnu'lHasen cuma namazının kimlere farz olduğu münâkaşasında istişhâd olarak Ahmed İbnu Hanbel'e rivâyet eder. Ahmed İbnu Hanbel, senedinde yer alan üç zayıf râvi sebebiyle bunun rivâyet edilmesine öfkelenerek: "Rabbine istiğfar et, Rabbine istiğfar et" der.

Tirmizî'nin açıklamasına göre, Ahmed İbnu Hanbel bu sözü, sadedinde olduğumuz rivâyetin "senedindeki zayıflık sebebiyle hiçbir kıymet atfetmediği için" söylemiştir.

Hadisin yeterince anlaşılması için, ister istemez bunun Tirmizî'de kaydediliş sebebini bilmemiz gerekecektir. Orada hadise "Ne miktar mesafeden cuma namazına gidilir?" adını taşıyan bir bâbta yer verilmiştir. Bâbın birinci rivâyetinde, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Küba köyünden cumaya gelmemizi emrederdi" hadisi kaydedilir. 19451 Tirmizî: "Bu hadisi sadece bu vecihten biliyoruz, bu bâbta Resûlullah'tan sahih bir rivâyet yoktur" dedikten sonra ilave eder: "Ebû Htireyre'den naklen Resûlullah'tan şu rivâyet de yapılmıştır: "Cuma namazı, gece, kimi ailesine sığındırırsa ona farzdır." Yani mâna makam icabı şöyle olmalı: "Cuma

namazı, geceleyin ailesine dönebilecek mesafede olan kimseye farzdır, bu durumda olan kimse dağda da olsa cumaya gelmelidir." el-Müzhîr'in açıklamasına göre: "Cuma, oturduğu yerle cuma namazının kılındığı yer arasında, namazı edadan sonra oturduğu yere geceden önce dönmesine imkan tanıyacak bir mesafe bulunan kimseye farz olur." Keza İbnu Ömer'den de "Gusül, cuma farz olana, cuma da geceyi ehlinin yanında geçirene vacibtir" dediği belirtilir. İbnu Hacer "Cuma, geceyi ehlinin yanında geçirene vacibtir" ibâresini şöyle açıklar: "Cuma namazı İbnu Ömer'e göre (namazdan sonra) gece bastırmadan evine dönmesi mümkün olan kimseye farzdır. Bundan daha uzak mesafede olana farz değildir."

Bu açıklamalardan sonra Tirmizî'nin kaydettiği izâhı görebiliriz. Der ki: "Ehl-i ilim, cuma namazının kime farz olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Bazıları "Gece, kimi evine sığındırırsa ona farzdır" demiştir. Bazıları da: "Cuma sadece ezanı işitene farzdır" demiştir. Bu Şâfıî, Ahmed ve İshak'ın kavlidir.

Bu mesafeyi müşahhas hale getirme sadedinde zikri geçen Kıiba köyü Medine'ye iki üç mil mesafededir. 19461

jî 2AÜU ^ İİ53 üjSÎ :# 4&I jji-j Jli[:Jü ^pj .10.

o

JJLî

• M ^

10. (2857)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazından veya başkasından bir rek'ate yetişenin namazı tamam olmuştur." 19471

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, cuma dahil herhangi bir namazın rek'atini imamla kıldığı takdirde gerisini tek başına tamamlayınca, tamamını cemaatle kılmış hükmüne dahil olacağını yani cemaat sevabını kazanacağını ifade eder.

Bu bâbta daha geniş izah 2830 numaralı hadisin açıklamasında geçti, oraya bakılsın. [948]

AaJ ÂiSj 'îo'ys /jA ÜjiI yÂ :Jü # !4XP 4İ1İ -11

11. (2858)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Cuma namazından bir rek'ate yetişen, cuma namazına yetişmiştir." 19491

AÇIKLAMA:

Bu hadis cumanın birinci rek'atinde imama yetişenin, ikinci rek'atı tek başına tamamlayabileceğini, böylece farz olan cuma borcunu eda etmiş olacağını ifade eder. 19501

iiiü y # >ji\ : JIâ aJ OdISj AjJİ yS- J.LS Jj&I yA ^jpj . 12 . 2859 .

^ 1 jı y

. .J5.I2S yA

12. (2859)- Küba ahalisinden bir adam -Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sohbet etme şerefine ermiş bulunan- babasından naklen demiştir ki: "Resûlullah bize Küba'dan (gelerek Medine'de) cuma namazına katılmamızı emretti." 19511

AÇIKLAMA:

Bu hadis, az yukarıda 2856 numaralı hadisin açıklamasında geçti, oraya bakılsın. 19521

ö()ö Üjj yÂ İ-f- 4İ1İ ijli <UP AÜİ iSCj^~3 -15.2860.

. ı ->L>t_y5İ .JaJj ^İP AİlI tjjLgJ

13. (2860)- Ebû'l-Ca'd ed-Dumrî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim önemsemiyerek üç cumayı terkedecek olursa, Allah onun kalbini mühürler." 19531

jyp yA Aj LoiM ÜjJ yA 4İ1İ

Jıs[: Jıs «up 4 İ 1 I sp-u 4- SyP' .14. 2861.

p O < O P ^ 5 : ° *

-cj JjŞ; 1 OLâ cjIljJj ı3 jÂp

14. (2861)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cuma namazını özürsüz olarak kim terkedecek olursa bir dinâr para tasadduk etsin, (bu kadar) bulamazsa, yarım dinâr tasadduk etsin." 19541

■ftl

jA^S* yi A^o! ^jp Cj^3 - 15 . 2862 .

3 tj-Ly2J IİM ^3*1 £jİ> ^ ^İ2jâ ^jL^>1 jjjj <üL?- ^*Jj 3 3^-3 ^~f~ tsC^

. ijli jj) 4^-y?-l .J^LI^-j

15. (2862)- Ebû'l-Melîh, ismi Umayr İbnu Âmir el-Hüzelî (radıyallâhu anh) olan babasından naklen anlattığına göre, babası Hudeybiye seferi sırasında bir cuma günü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bulunmuştur. O gün, ayakkabılarının altını ıslatmayacak kadar yağmur yağmış, bunun üzerine Efendimiz, herkesin yerlerinde namaz kılmalarını emir buyurmuştur. " [955]

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen son üç hadis cıım'a namazını mâzeret olmaksızın terkedenlerle ilgilidir. Cuma namazı İlâhî bir emir olduğu için bunun özürsüz terki, gadab-ı İlâhîyi celbedecek bir isyan, bir cinâyettir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun müeyyidesini kalbin mühürlenmesi olarak ifade buyurmuştur. Alimler mühürlenmeyi kalbe hayrın ulaşmasının menedilmesi diye açıklar. Bir rivâyette de: "Münafıklar listesine kaydedilir" denmiştir.

2- Müteakip hadis, bu ağır cezaya hedef olmak istemeden, ihmalkârlığına pişman olanlara, hatayı telafi yolu göstermektedir: Maddîkefâret...

Ancak, İbnu Hacer el-Mekkî tasadduk edilecek bu meblağın, cumayı terketmekten mütevellit günaha tamamen kefâret olmayacağını belirtir ve bir haberde "Cumayı özürsüz terkedene kıyamet gününden önce kefaret yoktur" buyrulmuş olduğunu hatırlatır. Ona göre, bu tasaddukla günahın hafifleyeceği ümit edilir. Sindi tasadduk etme hükmünün Kur'ân'da gelen "Muhakkak ki güzellikler, kötülükleri giderir" (Hûd 114) âyetine dayandığım belirtir. Bu hadiste tasaddukta bulunmaya emir istihbâbî bir emirdir, vücubî değil.

Her günaha olduğu gibi, cumayı terk günahına da behemahal tevbe gerekir. Maddî kefarette bulunsa da bulunmasa da tevbenin ihmal edilmemesi gerekir, zira her çeşit günahı ortadan kaldıran en müessir çare tevbedir.

3- Tasaddukun istihbâbî oluşuna delil, bağışlanacak meblağın miktarındaki muhayyerliktir. Sadedinde olduğumuz hadis, bulamayana "yarım dinar" tecviz ederken, Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivâyet: "Bir dirhem yahut yarım dirhem, veya bir sa'y yahut yarım sa' buğday" arasında muhayyer bırakır) 9561

İKİNCİ FASIL

CUMANIN VAKTİ VE EZANI HAKKINDA

Chapter Notes

- 1) Başını yıkar, bu durumda ikinci kelime U** 1 2 3 'C . 1 "bedeninin geri kalan taraflarını yıkar." Yani "yıkanır" mânasına anlaşılmıştır.
- 2) Hanımının da yıkanmasına sebep olur, yani cuma günü, hanımıyla münâsebet-i cinsiyyede bulunarak, onu da yıkanmaya mecbur eder, kendisi yıkanmış, onu da yıkamış olur. Böylece bu hadiste de, 2848 numaralı hadiste geçen cimaya zimnî teşvik tekrar ele alınmış olmaktadır.
- Aynı mânada kullanılabilen bu iki kelimenin te'kîden yan yana kullanılmış olabileceği de söylenmiştir.
- Şunu da belirtelim, hadisin Buhârî ve Ebû Dâvud'da gelen vecihleri, yukarıda kaydedilen birinci tefsirin tercihine kanaat vermektedir. Zira Ebû Dâvud'da "Kim başını yıkar ve yıkanırsa..." denmekte, Buhârî'nin bir rivâyetinde "...yıkanın ve başınızı da yıkayın" ibaresi yer almaktadır.
- 3) ve kelimeleri de hem te'kîden yan yana gelimş, aynı mânada iki kelime olarak anlaşılmış,
- hem de biri erken çıkmak, diğeri de hutbenin başına yetişmek mânalarında te'vil edilmiştir.
- Gerek yıkanma ve gerekse erken olma kelimelerinin aynı mânada te'kîden tekrar edilmiş olmalarına, yine aynı hadiste gelen "yürür ve binmezse" ibaresi örnek gösterilmiştir. "Yürümek" ve "binmemek" aynı mânanın iki ayrı kelimeyle ifadesidir. 19321

M j5lT[: jli J* .1. 2863.

. Âajü .5j 1.5 L>t_J l 4j >-■ j>- \

1. (2863)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cumayı (öğleyin) güneş meyi edince kılardı. 19571

Sjji yi~\ -iLii liij cSoÂLil lii İ-fc 3j -2.2864.

.] 4j33-l

2. (2864)- Buhârî'nin bir diğer rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) soğuk şiddetlenince namazı erken (ilk vaktinde) kılardı. Sıcak şiddetlenince namazı-yani cum'a'yı- (öğleyin biraz) serinleyince kılardı." 19581

ö^Ssj p Âüil-i ; Jis <up 4üt “' jt ^ ^f. -^- 2865.

,»4jtİîi-l Jjtj l (_£A*JÜ Oj ÜS”" Ua« (j5^j.^îLwt«jdl i 4_>-^>-l .JaİjUlSI

Tirmizî ve Muvatta dışındaki diğer kitaplarda Seleme İbnu'l-Ekvâ'dan gelen bir rivâyette: "Sonra cumadan çıktığımızda duvarların diplerinde, gölgelenebileceğimiz bir gölge olmazdı" denmiştir. 19591

t (j-2^ - ül aJjI âjLÜM fjş {.İJjJI öl5"[: Jü <up i»! ^ıy, ^y. ^pj -4.2866.

sıj ^ılıı 5^3 oujp 5ıs” illi <âıi # 4İıi Jj-“j •^4-^ j2iı ^Jp

. I i^İ-I a^Î ,]iüi JLp ji‘I JLp .İJI!)! £ÜŞI

4. (2866)- es-Sâib İbnu Yezîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ) devirlerinde cuma namazının ilk ezanı, imam minbere oturunca okunurdu. Ancak Hz. Osman zamanı olup cemaat artınca, emri üzerine (Medine çarşısında) Zevrâ nâm yerde üçüncü bir ezan daha okundu. (Cıım'a ezanı işi) bu şekilde sâbitleşti." [960]

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivâyet cuma ezanının okunduğu vakti belirlemektedir. Birinci hadiste (2863), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) 'in cuma namazını, öğlede güneşin batıya kaymasından sora kıldırdığı sarih olarak ifade edilmiştir. Bu, cuma namazının kılınabileceği ilk vakit olmaktadır. Güneşin tam tepede olduğu anda her çeşit namaz mekruhtur. Batı cihetine meyline zevâl denir. Şu halde hadîs, zevalle birlikte cuma vaktinin başladığını ifade etmektedir. Cumhur-u ulemâ bunu esas almıştır. Ahmed İbnu Hanbel, zevâldan önce de kılınabileceğini, bunun câiz olduğunu söylemiştir. Mücâhid cumanın da bir nevi bayram olmasını nazar-ı dikkate alarak bayram namazı vaktinde de kılınabileceğin söylemiştir. Mâlikîlerden İbnu Kudâme'nin de buna uygun kavli rivâyet edilmiştir.

2- Şu halde cumanın vakti, cumhura göre öğlenin vaktidir. Öğle namazını da, -bütün namazlar gibi ilk vaktinde kılmak

(2378) esas ise de -sıcak günlerde sıcağın biraz kırılması için tehir etmenin efdal olduğunu görmüş idik (2393. hadis). 2864 numaralı hadis, cuma namazının da aynen öğle gibi, sıcak günlerde te'hîr edildiğini göstermektedir. Seleme İbnu'l-Ekvâ'dan kaydedilen rivâyet de cuma namazının tam zeval esnasında yani vaktin girdiği ilk anda kılındığını gösterir, çünkü işte o sıradadır ki duvarların gölgelenebilecek kadar gölgeleri olmaz. Bu ifâdeden "Duvarların hiç gölgesi yoktur" mânası çıkmaz. Bilakis güneş batıya döndüğü için gölge az da olsa vardır, ancak gölgelenebilecek yeterlilikte değildir.

3- Son rivâyet, cıım'a günü okunan ezanlar hakkında bilgi vermektedir. Hadisin başka vecihlerinin de yardımıyla anlaşılan şudur: "Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a gelinceye kadar, cuma günü bir ezan bir de ikâmet okunmaktadır. Nesâî'de Zührî'den kaydedilen bir rivâyet Hz. Bilâl'in ezanı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minbere oturunca, ikâmeti de hutbeyi tamamlayıp, minberden inince okuduğunu belirtir. Sadedinde olduğumuz rivâyet, Hz. Osman'ın üçüncü bir ezanı emrettiği belirtir. İbnu Ebî Zi'b'den Vekînin bir rivâyetinde Hz. Osman'ın "Birinci ezan"ı emrettiği belirtilir. Aslında bu ifadeler arasında tezad mevcut değildir. Çünkü, Hz. Osman üçüncü bir ezan daha emretmiştir, fakat bu, vaktin girmesi ânında Medine ahâlisine vaktin girdiğini duyurmak için çarşıda Zevrâ denen yerde okunacaktır. Şu halde Hz. Osman'ın emrettiği bu "üçüncü" ezan, okunuş sırası itibariyle birinci sırada yer almaktadır.

4- "Cuma ezanı işi bu şekilde sâbitleşti" sözü, bugün memleketimizde de uygulanan şeklin Hz. Osman'ın emri ile olduğunu ifâde eder. Yani vakit girince cuma vaktinin girdiğini belirten, minarelerden okunan ezan birinci ezandır. Bu, diğer vakitlerde okunan ezan gibidir. İşte Hz. Osman bunun okunmasını emretmiştir. Diğer iki ezandan biri imam

minbere çıkınca, hutbeden önce caminin içinde okunan ezandır. Üçüncüsü ise, hutbe bitince, imam minberden inince okunan ikâmettir. Buna ezan denmesi tağlib tarîkiyledir. Şu halde son ikisi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer zamanında mevcut olduğu halde birincisi mevcut değilmiş. Bu sebeple birinci ezana "sonradan konma" mânasına bid'at diyen de olmuştur. 19611

ÜÇÜNCÜ FASIL

HUTBE VE HUTBE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

ısı # *Si\ j^j 6ıT[: Jıs u^lp &ı .1.2867.

.Jd^a^Kİâ j»j-2 62i ^ j»j-2 ^ jSJ^.1 ^-ûŞ <J$*~ 3-2 3^ ^-*V 5

. JjİJ (Jİ JâaJ iJlAj 4_o*^3~l 4j>-y>-l

1. (2867)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) iki hutbe okurdu. Minbere çıkınca otururdu. (Bıı esnada müezzin ezan okurdu). Müezzin ezanı bitirince kalkar ve hutbeyi okur, sonra tekrar oturur ve (bu sırada) konuşmazdı. Sonra kalkar (ikince defa) hutbe okurdu." 19621

. U4 a) ö2j) Uilâ /w.r^iaj-1 i .la 14 # aMİ öl3[^ 2.2868.

2. (2868)- Nesâî'nin rivâyetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta iki hutbe verir, bunların arasını (kısa) bir oturuşla ayırırdı" denmiştir. [963]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyetler hutbenin belli bir âdâb çerçevesinde verildiğini göstermektedir.

* Minbere hutbe için çıkınca oturmakta, bu esnada müezzin ezan okumaktadır.

* Hutbe, ezanı müteakip iki parçalı olarak ayakta okunmaktadır.

* İki hutbenin arası kısa bir oturuşla ayrılmaktadır.

* Oturma esnasında konuşma yoktur.

2- İki hutbe arasında oturmaya İmam Şafiî vacib demiştir. İlk çıkıştaki oturmaya vâcib dememiş olması tenkid mevzuu edilmişse de bazı Şâfiîler: "Bu her rivâyette mezkûr değildir" diye cevap vermişlerdir. Bu rivâyette İmam Mâlik'in, meşhur rivâyette de Ahmet İbnu Hanbel'in bu meselede Şâfiî gibi hükmettiği belirtilmiştir. el-Muğnî'de âlimlerin çoğunlukla bu oturmaya vâcib demediği belirtilir. Bu oturma celsetü'listirâha (33) kadar veya bir ihlas okuyacak kadar kısadır. Bunun hikmeti husûsunda ihtilaf edilmiştir:

* "İki hutbe arasını ayırmak için" denmiştir.

* "İstirahat için" denmiştir.

* Tahâvî: "İki hutbe arasında oturmak vâcibtir diyenler, hutbelerin ayakta okunmasına da vacibtir demelidirler" demiştir. 19641

j»l *J>\ aIpj 2l[;öy>tp ^ 3. 2869.

'\jk jî Ijîj lilĞj : Jjİj JU: &lj ctopll 4324 4^3-1 IjLa 31 IjjSaJl : jllâ .Wli 4J34

. J L»jlJ 22} İJ -İ2. a i I

3. (2869)- Müslim ve Nesâî'nin Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) den yaptıkları bir rivâyete göre Ka'b, mescide girince Abdurrahmân İbnu Ümmi'l Hakem'i oturarak hutbe verir görmüş ve derhal miidâhele etmiştir:

"Şu habise bakın hele! Oturarak hutbe veriyor. Halbuki Cenâb-ı Hakk Kitab-ı Mübîn'inde (meâlen): "Onlar bir ticâret, yahud bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar ve seni ayakta bıraktılar" (Cuma 11) buyurmuştur. 19651

AÇIKLAMA:

1- Abdurrahman İbnu Ümmü'l-Hakem es-Sakafî Şam'da Emevî vâlilerindendir. Kendisini halife Abdii'l-Melik istihlâf etmiş idi. Rivâyetten Emevî idarecilerinin dinî an'aneye olan lâkaydlıklarından birine daha şahid olmaktayız. Ancak yüce sahâbî Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh), davranışının bizzat Kıır'ân'da tesbît edilen hutbe edebine uymadığını pervasızca vâlinin yüzüne vurmuştur.

2- Ka'b İbnu Ucre'nin okuduğu âyet, Resûlullah'ın hutbeyi ayakta verdiğini ifade etmektedir. &

;<JUiİ . 4 jJj L*İIj L5^" ^ 4jl[öjL»_P .4. 2870.

jLiij İİ^Ssj& o^i) ûi l5^ öis"" ^ ^ ^ Jj- ^3 ^vih a '' ^aiSi int

J!

. (_£jb»cJl | <L^«Jİ-1 4s^y>-\ 4jiİvslj

4. (2870)- Umâre İbnu Rüveybe (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, Bişr İbnu Mervân'ı, minberde ellerini kaldırarak hutbe verirken görmüş ve derhal müdahale etmiştir:

"Allah şu iki kısa elin belasını versin.(34) Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, eliyle şundan fazla kaldırmazdı" dedi ve şehâdet parmağıyla işaret etti." [9661

AÇIKLAMA:

1- Nevevî der ki: "Hadis, hutbe sırasında elleri kaldırmamanın sünnet olduğunu gösteriyor. Bu, İmam Mâlik, Ashabımız (Şâfiîler) ve başkalarının kavlidir. Ancak Kadı İyâz bir kısım selef ve bazı Mâlikîlerden eli hutbede kaldırmanın mübah olduğunu söylediklerini nakletmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), cuma hutbesinde yağmur taleb ettiği zaman ellerini kaldırmıştır. Öncekiler bu mütalaaya: "Mezkûr kaldırmanın bir sebebe binâen olduğunu" söyleyerek cevap vermişlerdir.

2- Umâre hadisinde, "elin kaldırılması"ndan murad nedir? Dua sırasındaki kaldırma mı, yoksa konuşma sırasındaki kaldırma mı? Bunun cevabında ihtilaf edilmiştir. İki duruma da ihtimal verilmiştir. Konuşma sırasında kaldırma diyenler, hatiplerin, dinleyenlerin dikkatlerini çekmek için konuşma esnasında elkol hareketi yaptıklarını misal vermişlerdir.

3- Hadiste el hakkında kullanılan >3* ÛjS tâbirini diy e yorumlamışlardır. Çünkü

Arapçada elin fiili "söz"le ifade edilebilmektedir. Yani el şöyle yapıyor, diyeceği yerde "el şöyle söylüyor" diyebilmektedirler. [967]

Ö£j colİlp lil İ-f- Aİ1İ ijlâ 41P aİlİ jj L>- -5. 2871.

İ / û , s

ıj c

(.İ-j- jJL.£- 43Jİ ûlâ L«t (JjJİjj

i 4Aj& Cj La ÜjJ lj>4 ^ I <J JjL f O^jP ÂP-Aj ^|Sj) jy> t

. a>- ■ ji~\ jl lip ÜjJ

5. (2871)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbe verdi mi gözleri kızarır, sesi yükselir, öfkesi artardı. Sanki bir orduya "Düşmanınız akşama veya sabaha size baskın yapacak!" diye tehlikeyi haber veren komutan gibi (fevkalde ciddî bir edâ ile):

"Ben size, Kıyâmet şu iki parmak kadar yakınlaşmış olduğu bir zamanda peygamber gönderildim" der ve şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yaklaştırarak gösterir, sözlerine şöyle devam ederdi:

"Emmâ bâd! Bilesiniz, sözlerin en hayırlısı Kitabullah'tır. En güzel yol da Muhammed'in yoludur,. İşlerin en şerlisi de sonradan ihdâs edilenlerdir. Her bid'at dalâlettir."

Ayrıca şunları da söylerdi:

"Ben her mü'mine kendi nefsinden daha yakınım. Nitekim, kim bir mal bırakırsa bu ailesi içindir. Kim bir borç veya (bakıma muhtaç) horanta bırakırsa bu bana aittir ve benim üzerimedir." [968]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, hutbe sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hutbede işlediği mevzuya göre tavır aldığını ifade etmektedir. Mevzu ciddi meseleleri ihtiva ediyor,

hatırlatmalarda bulunuyorsa akşama veya sabaha herşeyi mahvetmek, hayata son vermek üzere gelecek düşman baskınını haber veren bir komutanın ciddiyetini takmıyor, yüzü kızarıyor, sesinin tonu artıyor vs.

Şüphesiz, mevzuya uygun bir tavrın takmılması, zoraki, yapmacık bir hal değil, tabii bir durum, anlatılan meselelerin ehemmiyetini rıihen yaşamanın, yakînî bir imanla tasdikin neticesidir. Bu hal, muhakkak ki muhatap üzerinde hâsıl olması arzulanan te'sirin tahakkukunda rol oynar. Böylece (aleyhissalâtu vesselâm), hatiplik san'atınm esaslarını da vazetmiş olmaktadır.

2- Şurası muhakkak ki Resûlullah'ın hadiste tasvir edilen hali, her hutbesine mahsus değildir. İnzâr ve tehdîd mevzularını işleme zamanlarına mahsustur.

3- Resûlullah'ın şehadet parmağı ile orta parmağını yan yana getirerek göstermesi, bunların yakınlığına telmihan, Kıyametin yakınlığını ifade için olabileceği gibi, bu ikisi arasında üçüncü bir parmak bulunmaması sebebiyle, kendisi ile Kıyamet arasında başka bir peygamberin olmayacağına işaret maksadıyla da olabilir.

Resûlullah'tan günümüze kadar, şu kadar zamanın geçmesi, hadiste ifade edilen Kıyâmet yakınlığını cerhetmez, çünkü dünyanın ömrüne nisbet edilince bu müddet gerçekten çok az bir şey olur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kıyâmetin yakınlığını başka hadislerde de ele almıştır. Bunlardan biri şöyle: "Dünyanın ömrü yedi basamaktır, ben yedinci basamakta gönderildim." Bir diğeri de şöyle: "İsrâfıl (aleyhisselâm)'i gördüm, sûr'u kapmış, üflirmek için kendisine izin verilmesini bekliyor." Kur'ân-ı Kerîm'de de: "Kıyamet saati yaklaştı, ay ikiye ayrıldı" (Kamer 1) buyrulmuştur.

4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mü'minlere nefislerinden daha yakın olması Kur'ânî bir vecibedir. Her mü'min, Resûl-i Ekrem'i nefsinden malından, yakınlarından, ticaretinden vs. her şeyden daha çok sevmekle mükelleftir, İlâhî emirdir, mü'min ve müslüman olmanın bir gereğidir. Bir âyette meâlen şöyle buyurulur: Der ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşeriniz, eşleriniz, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korkageldiğiniz bir ticaret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'tan onun peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihaddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah fâsıklar gürûhunu hidâyete erdirmez" (Tevbe 24).

5- Ölen kimsenin borcunun Resûlullah üzerine olması, ihtilaf edilmiş bir husustur. Çünkü, bir kısım hadisler, Resûlullah'ın, bir ara borçlanmayı yasakladığını ve hatta borçlu ölenlerin cenaze namazına bile katılmadığını belirtir. Bu hadis ise, borçlunun borcunu üzerine aldığını beyan etmektedir. Alimler yasağın İktisâdi darlığın hakim olduğu fetihler öncesi devreye ait olduğunu, fetihlerden sonra servete kavuşulması ile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, fakirlerin borçlarını ödediğini belirtir.

Münakaşa edilen diğer bir kısım: Borçlu ölenin borcunu ödemek, Resûlullah'ın şahsıyla ilgili bir hususiyeti midir, yani hasâis'ten midir, yoksa devlet başkanlığı vasfının bir gereği midir? Eğer hasâisten ise Resûlullah' tan sonra, borçluların borcunu ödeyivermek devlete terettüp eden bir vazife olmaz. Bilakis, devlet başkanlığının gereği ise, İslâm devletine, borçluların borcunu ödeyivermek kaçınılması mümkün olmayan bir vecîbe olur.

Biz burada münâkaşanın detayına girmeden, devlet hâzinesinin harcama kalemlerini sayan âyet-i kerîmede,

birkalemi de gârimîn yani "borçlular" teşkil ettiğini belirtmek isteriz (Tevbe 60).

Şu halde hadis, rivâyetteki "ödeme işi"nin hasâisten addedilmediği takdirde, en azından imkan olduğu hallerde borçlunun borcunu ödeme işini devlete vecibe kılar. Hasâîs'ten addedilme halinde devlet, zengin bile olsa, borçluyu borçtan kurtarma işinden sorumlu olmaz. [9691

ÂSi JdJ~\ : jü j&j bl # Û\ 6ir[:Jü alp &1 ^1 .6. 2872.

öCj ^ Ol—i 4İJİ O^Lg-i cLI—ÖJİ jjJJi ÖT* iti bşjeJLj

(j-cj aJLOjI jÖjjj 0 öl 14İJİ | âjj 01 . 4 J

AİlI 2J Oj I ÖLg-yfiJtJ jJLâ 4İ1İ . <kf-lJÖJl

. ıöoA^-1 lij (3 -sljj'^jI^ _^1 j>~ 1

6. (2872)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teşehhiid okuyunca şu meâlde zikirde, duada bulunuyordu: "Hamd Allah'adır, O'na sığınır, O'ndan mağrifet dileriz. Nefislerimizin

şerrinden de O'na sığınırız. Allah kime hidâyet verirse onu kimse sapıtamaz, kimi de sapıtırsa onu kimse hidâyete götüremez. Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür. O'nu hak ile, kıyametten önce miijdeleyici ve korkutucu olarak gönderdi. Kim Allah ve Resûliine itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim de o ikisine isyan ederse, (bilsin ki) sadece kendisine zarar verir, Allah'a hiçbir zarar veremez." 19701

Bir rivâyette hadîse şıı ziyadeyi yaptıktan sonra gerisini aynen rivâyet etmiştir. ".Cuma günü teşehhiid'den sonra." 1971

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet hutbede muttarıd olarak okunması gereken zikri belirtmektedir. Görüldüğü üzere Resûlullah, teşehhiid'den sonra elhamdülillah okumaktadır. Cumhur, hutbede bunun okunmasına vâcib demiştir. Keza hamdele'den sonra Resûlullah'a salavat okumak da aynı hükmü almıştır. Bilhassa Hanefî fakihler hutbeyi en az, tahiyyat kadar hamdele, salavat ve ümmete dua ihtiva eden zikir olarak anlarlar.

2- Hadisin son kısmında, "Kim Allah ve Resûliine itaat ederse doğru yolu (riişd) bulmuştur" dendikten sonra, "Kim de o ikisine isyan ederse." denmekte, Allah ve Resulü yerine "o ikisi" zamiri kullanılmaktadır. Bu kullanış, bir başka hadisin muhtevasına zıt düşmektedir. Şöyle ki "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanında bir hatip şöyle bir hitapta bulunur: "Kim Allah ve Resûliine itaat ederse hidâyeti bulur, kim de o ikisine isyân ederse sapıtır." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hatibe miıdahele ederek: "Sen ne kötü hatibsin. Şöyle söyle: "Kim Allah Teâlâ'ya ve Resûliine isyan ederse sapıtır" der.

Görüldüğü üzere Allah ve Resûlii tâbirinin yerine "o ikisi" tâbirinin konmasını Resûlullah hoş karşılamıyor ve ânında düzeltiyor.

Sadedinde olduğumuz hadisde ise, yasaklanan bu kullanış tarzına yer verilmektedir. Nevevî şöyle bir yorumla aradaki tezadı gidermeye çalışıyor: "Resûlullah'ın hatibe müdahelesinin sebebi, hatib'in fonksiyonudur. Yani hatibe düşen, hutbede meseleleri geniş tutmaktır, izahtır, riimûzdan, işâretten (kısaltmalardan) kaçınmaktır. Bundandır ki, Resûlullah'ın bir şey söylediği zaman onu üç kere tekrar ettiği ve anlaşılması için husûsi gayret gösterdiği rivâyetlerde sâbit bir durumdur. Öte yandan, "Allah ve

Resulü, kişiye o ikisi dışındaki herşeyden sevgili olması." örneğinde olduğu gibi bazı rivâyetlerde, Allah ve Resûlii yerine tesniye zamirinin kullanıldığı olmuştur. Ancak burada da sebep aynıdır. Hadis, bir vaaz hutbesi olarak viirûd etmiş değildir. Bilakis bir hükmün öğretilmesini gaye edinmektedir. Lafzı az olan her ibâre, daha kolay ezberlenme şansına sâhiptir. Vaaz hutbesi böyle değildir. Vaaz hutbesi ezberlensin diye yapılmaz; bilakis ibret alınması, öğüt alınması için yapılır." Ne var ki ahkâm tâliminden ziyâde hutbe olarak vürıid eden sadedinde olduğumuz hadiste bizzat Resûlullah tarafından Allah ve Resûliinü birleştiren ikili zamirin kullanılmış olması bu iddiayı reddeder.

Kadı İyâz ve bir grup âlim derler ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Allah ve Resûliinü) eşitliği gerektiren zamirde birleştirme işinden dolayı takbih etti ve Allah'a tâzim için atıfta bulunmayı (ayrı ayrı zikretmeyi) ve Cenâb-ı Hakk'ın ismini öne almayı emretti. Nitekim Aleyhissalâtu Vesselâm bir başka hadiste şöyle buyurmuştur: "Sizden kimse, "Allah'ın dilediği ve falanın dilediği" demesin, fakat "Allah'ın dilediği" sonra da "falanın dilediği" desin." Bu mülâhaza da daha önce Resûlullah' m, Allah'a ait zamirle, kendi şahsına ait zamiri birleştirmiş olma örneği gösterilerek reddedilir. Şöyle de denilebilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mezkûr hatib'in iki zamiri birleştirmesini takbih etmiştir, zira O, bundan eşitleme inancını anladı ve itikadının hilafına dikkati çekti ve ona

Allah'ın ismini, Resûlüniin isminin önüne koymasını emretti, tâ ki böylece itikadının bozukluğunu anlamış olsun."

3- Cuma hutbesinin hükmü nedir? Bu hususta ulemâ faklı görüşler ileri sürmüştür:

Şâfiî, Ebû Hanîfe ve Mâlik "vâcibtir" demiştir. Kadı İyâz bu hükmü ulemanın tamamına nisbet eder. Vâcib hükmünün delili, Resûlullah'ın her hafta cuma namazı kıldırıp arkasından hutbe okuduğunu te'yid eden sahih rivâyetlerdir. Keza Resûlullah'ın "Beni nasıl kılıyor görürseniz siz de öyle namaz kılın" hadisi de bir başka delildir.

Haşan Basrî ve Dâvud-ı Zâhirî cuma hutbesinin mendub olduğuna hükmederler. [972]

14 a)) 1 ;<Jıs a))1 ey- ş 4]. 28y3.

7. (2873)- Câbir İbnu Semüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazı vasattı, hutbesi de vasattı. " [973]

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaz ve hutbelerini ne çok uzun ne de çok kısa yapmayıp orta uzunlukta tuttuğunu ifade ediyor. Daha önce de gördüğümüz üzere (2803) cemaatle kılınan namazlarda Efendimiz namazın uzatılmamasını tavsiye buyurmuştur. Çünkü cemaate gelenler arasında yaşlılar, hastalar, acele işi olanlar v.s. bulunabilir. Öyle ise imamlar, hatipler cemaatte bu şekilde meşru mâzereti olanların bulunabileceklerini gözöniine alarak namaz ve hutbelerini fazla uzatmamaları gerekir. Hz. Muâz (radıyallâhu anh), cemaate namazı uzattığı için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), kendisine "fettan" yani "fitne çıkaran" diye hitabetmiştir. (2802).

f s *

Esasen Resûlullah'ın her işte takip ve tavsiye ettiği prensip evsat olmaktır: [974] l ^ J g^ jl jy>\

jJL! jUiiJı ti t :Lds (Jjj ullj jLİp ç [ıju ^Jjlj ^ı -8. 2874.

İ-İ- Aiil jj—-j ,3İ Jİ* .

î:- „ J ^

j -/a

* t . * . * 1 £ ^ jj» . . £ s ? Of t O ^

iaSjS <3 ^jIj 3-^4 .JSÖ^I I^JüiJİj Âlla>-I 4 JLî

. <üb ^4 ;İoAJu^ ûjjj öjj-»_g-4 Ç.LJI Jli?l

8. (2874)- Ebû Vâil (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ammâr bize hitabetmişti. (Konuşmasını) veciz ve beliğ yaptı. Minberden inince:

"Ey Ebû'l-Yakzân beliğ ve veciz konuştun! Keşke biraz daha nefesleseydiniz (uzatsaydınız)!" dedik. Bize şu cevabı verdi:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, şöyle buyurmuştu:

"Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı onun fıkhının (ilminin) alâmetidir. Öyle ise, hutbeyi kısa tutun, namazı uzun (zira, beyanda sihir var)." [9751

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın burada namazı uzun tutmayı tavsiyesi dikkat çekicidir. Çünkü daha önceki hadislerde kısa tutmayı tavsiye ettiğine şahid olduk.

Alimler, arada bir fark görmezler. Çünkü "uzunluk"la mutlak bir uzunluk değil, mukayyet ve nisbî bir uzunluğun kastedildiğine, kısa tutulacak hutbeye nisbetle uzun tutulacak hutbenin tavsiye edildiğine dikkat çekerler.

Hadisin Müslim'deki vechinin sonunda "Beyanda sihir var" ifadesine yer verilmiştir. Beyanda sihir olması ile alakalı

olarak Nevevî'nin benimsediği bir açıklamaya göre, sihir kelimesi "sarfetmek', "tasarrufda bulunmak" bir başka ifâde ile "değiştirmek", "yönlendirmek" ma'nâsına gelen bir kökten gelir. Şu halde beyan da kalplere tesir eder, değiştirir, davet ettiği tarafa çevirir, yönlendirir.

"Bu sözde beyân'ın zemmi vardır" diyen olmuştur. Ancak "övgü vardır" diyen de olmuştur. Şurası muhakkak ki beyân, bâtıl yolda kullanılırsa zemm'e, hak yolda kullanılırsa "övgü'ye layık olur. Mutlak olarak zemmi veya medhi hadisin rûhuna aykırı olur. Çünkü, ifade mutlak gelmiştir, elbette çeşitli vecihlere muhtemel olacaktır. Zâhirîler, hutbenin kısa olmasını vâcib addederler. İbnu Hazm, bir köy imamı hutbeyi uzattığı için, üzerine bevl eden bir yaşlının itirafını nakleder. [976]

1^5 ' ’.İ-t- Ai1İ JJli[ijli Aip İDİ SjJj-k < 4 ! i j£'J .9. 2875.

£ f “i ® O ^

9. (2875)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçerisinde teşehhiid bulunmayan her hutbe kesik bir el gibidir." [977]

.] ç jj>-(j^s AİJİ •iJLA a*3 IjJ ^6Ü l?j -10- 2876.

. c-jlo a j> t^c, 1

10 . (2876)- Ebû Davud'un diğer bir rivâyetinde: "Allah'a hamd ile başlamayan her kelâm kesiktir" denmiştir. [978]

AÇIKLAMA:

1- İslâmî âdâbtan biri, konuşmalara hamdele, salvele ve teşehhıidle başlamaktır. Bunu tesbit eden muhtelif hadisler mevcuttur: "Elhamdülillah ile başlamayan her hayırlı iş(in hayrı) kesiktir." "Bismillahirrahmânirrahîm ile başlamayan her hayırlı iş, güdüktür (hayrı kesiktir).

"Allah'a hamd, bana salâtla başlamayan bütün hayırlı işler güdüktür, her çeşit bereketten kesiktir."

Dikkat edersek bu hadisler hayırlı işlere "hamdele, "salâvat" ve "besmele" ile başlamaya teşvik etmektedir. Alimler "hayırlı iş" deyince "fiil" ve "söz" her ikisini de anlarlar.

Yine belirtelim ki ulemâ, bu hadislerde mevzubahis olan besmele, hamdele ve salvele'yi "zikir" olarak anlamışlardır. Yani hayırlı işlere Allah'ın zikri ile başlamak esastır. Bu zikir besmele de olabilir, hamdele veya salvele de. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis "teşehhiid"ü zikretmektedir. Bunların hepsini birleştirmek de caizdir ve hatta efdali budur. Nitekim,sadedinde olduğumuz hadisin yer aldığı bâbta Tirmizî'nin kaydetttiği bir hadiste pekçok hayırlı işlere başlarken okunması sünnet kılman bir "teşehhiid"de bazı zikir çeşidi birleştirilmiştir. Resûlullah önce teşehhüdün iki çeşit olduğunu, birincisinin "namaz teşehhüdü", İkincisinin de "hâcet teşehhüdü" olduğunu söyledikten ve namaz teşehhüdünü açıkladıktan sonra İkincisini açıklar:

"Hâcet teşehhüdü şöyledir: Hamdler Allah'adır. O'ndan yardım dileriz, O'ndan mağfiret isteriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin günahlarından Allah'a sığınırız. Allah kime hidâyet verirse onu sapıtacak yoktur, kimi de saptırmışsa hidâyet verecek yoktur. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve keza şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resûltidür."

Her hayırlı amelimize uzun teşehhıidle başlayamıyacağımıza göre, Resûlullah, önce kaydettiğimiz hadislerde sadece besmele veya hamdele. gibi kısa bir zikrullah ile başlamamızı tavsiye buyurmuş olmaktadır.

2- Teşehhiid esas itibariyle "Eşhedti en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah (Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şehâdet ederim ki Muhammed onun elçisidir)" demekten ibarettir. Fakat burada daha ziyade Allah'a senâ kastedilmiştir. Çünkü, şehâdet kesin haberi ifâde eder. Allah için ifâde edilen sena, şehâdetlerin en doğrusu ve en büyüğüdür.

Hadisi şöyle anlamamız mümkündür: Şer olmayan yani hayırlı olan bir amelimiz hatta bir âdetimiz, besmele veya zikrullahla yapılınca tam bir ibadete dönüşerek uhrevî sevaplara vesile olur, böylece hayrı devam eder. Besmelesiz olursa hayrı güdüktür veya kesilmiştir; çünkü bu amelimizden öbür dünyaya aksedecek bir nıır hâsıl olmaz, o hayırlı işin dünyevî hayrından sadece dünyada istifade ederiz. Böylece hayrı güdük kalmış, kesilmiş olur.

Bu hadislerden istifade ile âlimlerimiz, besmele, hamdele gibi, bir işe başlarken çekilen zikirleri âdetlerimizi, şer olmayan günlük işlerimizi ibâdetlere çeviren bir iksir, bir tılsım, bir sır olarak görmüşlerdir.

3- Hadislerde hep 3^ yani "hayırlı iş" kaydına yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Zîbâl şerefli,

meşrîı, mübah gibi mânalara gelir. Yemek, içmek,giy inmek, konuşmak, yazmak, uyumak, vaaz ve nasihat, İlmî meşguliyet vs. hep emr-i zîbâl'e dahildir. Şu halde bütün bunlara zikrullahla başlamak ve mübah işlerimizi ibadete çevirmek sûretiyle ebedî hayatımız için öbür dünyaya uzanacak bir nura sebep olacaktır. Aksi halde, o işlerin hayrı

dünyevî hayatımızla sınırlı kalacak veya pek bereketsiz olacak. Hadisteki güdüklük bu olsa gerektir -Allahu a'lem-. [979]

J* IjjSlj jSJÜI # AÎJİ j^j jis[: JIS aIp ^ .11. 2877.

»u

11. (2877)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Zikr (yani hutbe) sırasında hazır bulunun, imama yakın olun. Zira kişi, uzaklaşmaya devam ede ede, girse bile cennette de geri kalır." 19801

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisteki zikr'den murad hutbedir. Hutbenin içerisinde hamdele, teşehhiid, salvele, mev'ıze gibi çeşitli zikirler bulunduğu için zikr denmiş olmaktadır.

2- Hadis, hutbe sırasında mümkün mertebe imama yakın durmayı tavsiye etmektedir. Böylece hutbeyi daha iyi dinleme ve anlama imkânı elde edilmiş olacaktır. Kişi özürsüz olarak hayır odaklarından uzakta kalmayı tercih ede ede, cennete girse bile az hayırla gireceği için, geri mertebelerde yer alacaktır. Bilindiği üzere cennette de, cehennem gibi pekçok mertebe vardır. Herkes dünyada elde ettiği kazanç nisbetinde âlî veya alçak ileri veya geri bir mertebe elde edecektir. Tîbî şu açıklamayı yapar: "Kişi, mukarreblerin (Allah'a yakın kimselerin) makamı olan ön saf ile hutbeyi dinlemeden uzak dura dura aşağıyı tercih edenlerin safına itilir. Hadis, mescide geç gelenlerin davranışını kınamakta ve kendilerini, yücelerden aşağılara indiren düşüncelerinin bayağılığına dikkat çekmektedir."

"Girse bile" ifadesi cennetin yüce makamları varken, onlara tâlib olmayıp, sadece "girme" ile iktifa eden dûnhimmetlere târizde bulunmaktadır. Şu halde, mü'min dâima yücelere, en yüksek mertebelere tâlip olmalı, o mertebeyi kazandıracak amelleri yapma gayretine girmelidir (Mirkat'tan). Allah'ın rahmetine güvenerek, daima yüksekleri istemelidir. 19811

. 4 !^ j&j # 41 Jı :Jii alp aı J ^ .12. 2878.

^ aio jLLo ^ ^ ;oJJLj

aUİaiM Jl\ ^ 4İ-Lp Lî A*-S-î JjA>- IjJ tli

L-Jl.

12. (2878)- Ebû Rifâa el-Adevî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim. Hutbe veriyordu. Ben:

"Ey Allah'ın Resulü! Yabancı ve dinini bilmeyen bir kimseyim, sizden dinimin ne olduğunu soruyorum!" dedim. Bunun üzerine bana yöneldi, hutbesini bırakarak yanıma kadar geldi. Kendisine bir sandalye getirildi. Zannedersem ayakları demirdendi. Üzerine oturdu. Hemen Allah'ın kendisine öğrettiklerinden bana öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek, sonunu tamamladı." 19821

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Resûlullah'm ehem'le mühim karşısında ehemmi takdim ettiğini gösterir. Zira, cemaate hitap mühim idiyse de, dinini bilmediğini ve fakat öğrenmek istediğini beyan eden bir kimseye hemen din hususunda bilgi vermeyi daha mühim (ehem) görerek hutbeyi kesmiş ve o adamı

irşâd buyurmuştur. Şu halde imânî irşad her çeşit ta'lîmden daha çok ehemmiyet taşımaktadır. Ulemâ iman ve İslâm hususunda aydınlanmak isteyen insana öncelik tanımanın vücûbunda müttefiktir.

2- Hutbe cuma hutbesi midir başka bir hitâbet midir, rivâyette belli değildir. İkisi de olabilir. Öyle ise cuma hutbesi bile olsa, imama bir şey sormak mümkündür. İmam da bu soruya cevap vermelidir. 19831

ı ~ . . /a: ^ 11 ijivsJij \yîs^\ <3 Jjij 515"Aİıt oU-ip .13. 2879.

. 1 " . ./3 : £U La

13. (2879)- Hz. Osman (radıyallâhu anh) hutbelerine çoğu kere şu husûsu hatırlatarak başlardı: "İşitin, kulak verin. Zira işiterek, kulak verenle işitmeden kulak verenin sevaptan hissesi birdir. " 19841

AÇIKLAMA:

1- Hadisin aslı uzuncadır. İbnu Deybe özetleyerek almış. Aslında belirtildiğine göre, Hz. Osman buraya aktarılan sözleri hemen hemen her hutbesinde tekrar eder, çok az hutbede söylemezmiş.

2- Hz. Osman cemaate, hatipleri can kulağıyla dinlemenin ehemmiyetini belirtiyor. Hz. Osman "Sağırlık, uzaklık gibi bir sebeple hatibi işitemezseniz de sessiz olun, dinleme vaziyetinde kalın, böyle davrandığınız taktirde hatibin sözleri kulağınıza kadar ulaşmasa da, ulaşanların alacağı manevî ücret ve sevabı eksiksiz alacaksınız" demek istemektedir. 19851

yş cuis lîi ıi-j- Atıl Jı®[i Jıs kul öjjj-® 3 i -14.2880.

fu ı 3

. 4JU-J1 Ayy>-\ .Jojü -üLî Ow2j1 42^

14. (2880)- Hz. Ebîı Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Cuma günü, imam hutbe okurken, sen (yambaşmda konuşan) arkadaşına: "Sus!" desen boş laf etmiş olursun.” 19861

AÇIKLAMA

Hutbe sırasında yanındakine "sus, dinle!" mânasına 4 —İJ-pJİ demekle ilgili açıklama daha önce (2851 ve 2852 . hadisler) geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. 19871

DÖRDÜNCÜ FASIL

NAMAZ VE HUTBEDE KIRÂAT

oy) 4 Öİ3 °y [: JIâ ^1

J \y*j :Jlij ÂkiliSI (3 öjkâüJJ lijj t <3 <*-22

. ç^j-ajdlj ijli y\j 4yy>-\ IJÜj İ~t 4İ1İ

kiıi js- .1.2881. Jı2U JjÇ lojîj <*-2i-l

1. (2881)- Ubeydullah İbnu Ebî Râfi (rahimehullah) anlatıyor: "(Emevî halifelerinden) Mervân, Ebû Hüreyre, (radıyallâhu anh)'yi Medine'ye halef tayin etti. Ebû Hüreyre, cumayı kıldırdı ve birinci rek'atte, el-Hamd sûresini okuduktan sonra Cuma sûresini okudu. İkinci rek'atte Ve izâ câeke'l-Münâfıkûn'u okudu. Dedi ki:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunları okuduğunu işittim." 19881

fM\ &ÜL i j \jû # 41 6 ır[:Jü < 1 p kiıi ^3 ^ ^ 2.2882.

. ijli ^jl 4j>-y>-l ,J<kjtL*Jl ÜĞ1 J-*3 ^ 42)

2. (2882)- Semiire İbnu Cündiib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cum'ada Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ ve Hel etâke hadîsu'l-Gâşiye sûrelerini okurdu." 19891

j

Jl

,(_^jL>tJl I 1 . J jjyjLslJ.lj Ajtüi-l So ^jP (3j 3 a <3j i(Jj ^

3.(2883)- İbnu Abbâs (radıyallâhıı anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) cuma günü sabah namazında Eliflâm mîm Tenzîl'i birinci rek'atte; Hel Etâ'yı da ikinci rek'atte okurdu. Cuma namazında da Cuma ve Miinâfıkûn sûrelerini okurdu." 19901

jlcJ I 3 oÂ>l 0 L»_*a!I ^ ^LLa .4.2884.

. jjlj .JajLs^ - 35 ' (3 jv-2i ^ ^ Jj-^j

4. (2884)- Ümmü Hişâm Bintu Harise İbnu'n-Nu'mân (radıyallâhıı anhâ) anlatıyor: "Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd sûresini, cuma günü minber üzerinden her cum'ada okurken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kendi dillerinden aldım. " [991]

t ıjsijj jyd.ı 3*4 ; Jıs «up Aiii l5^43 4-^1 ey- l5^ (1/^3 -5. 2885.

. I .JıjJJlS

5. (2885)- Ya'lâ İbnu Ümeyye (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberde: lİÜU U lj5U(Zuhruf77) diye okurken işittim." 119921

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydedilen rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cuma namazında ve hutbe sırasında okuduğu bazı sûreleri göstermektedir. Gerek namazda ve gerekse hutbe sırasında okunmasını taayyün eden bir sûre mevcut değildir. Kur'ân-ı Kerim'in her sûresi, her namazda okunabilir. Ancak Ashâb (radıyallahu anhiim), Resîılullah'ın hangi vakitte ne okuduğu, cuma günü sabahında, cuma namazında ne okuduğu hususlarında itina göstermiş ve tesbitlerini rivâyet etmiştir.

2- Son iki sûre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hutbe sırasında da Kur'ân-ı Kerim'den bazı sûreleri okuduğunu gösteriyor. Bu da hutbede ne sûre okunacağı, ne de şu veya bu sûrenin okunacağı hususunda bir vecibe ifade etmez.

Azîmâbâdi, Ümmü Hişam hadisinin şerhinde şu açıklamayı dermeyan eder: "Hadiste, her cuma hutbe esnasında bir sûre okumanın meşruluğuna delil vardır." Ulema demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sûreyi okumayı tercih edişinin sebebi, sûrenin ölüm ve yeniden dirilme bahislerine şiddetli mev'ıze ve te'kidli zecri ere şâmil olmasıdır."

3- Hadis hutbede Kur'ân'dan bir parçanın okunmasına delildir. Ancak hemen belirtelim ki, hutbede bu sûrenin veya

bir kısmının okunmasının bir vecibe olmadığı hususunda ulemâ icma etmiştir. Aleyhissalâtu Vesselâm'm buna ısrarla yer vermesi şahsî bir tercihidir ve o da belirttiğimiz gibi mezkur sûrenin insanın akibetini hatırlatmada ve dolayısıyla nefisleri diyânete teşvikte en uygun bir muhtevada olmasından ileri gelmiştir.

4- Nevevî der ki: "Hadis, hutbede Kur'ân okumanın meşruiyyetine delildir, bu hususta ihtilaf yoktur. Ancak, bu kırâatm vacib olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Nezdimizde (Şâfıîler) vacibtir, en az miktarı da bir âyettir."Hanefî mezhebinde, hutbede Kur'ân'a da yer vermek sünnettir.

5- Kırâat hutbenin neresinde olmalıdır? Bu hususta dört ayrı görüş ileri sürülmüştür:

* İmam Şâfıî: "İki hutbeden birinde herhangi bir âyet okunur" der.

* Şâfıîlerden bazıları: "Birinci hutbede okunur, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer böyle yapardı..." demiştir.

* Şâfiî fukahasından İraklılar: "Her iki hutbede de caizdir" demiştir.

* Dördüncü bir görüşe göre, kıraat birinci hutbede değil ikinci hutbede olmalıdır. Bunların delili, Câbir İbnu Semüre'nin Nesâî'de yer alan bir rivayetidir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta hutbe okur, sonra oturur, sonra kalkar, âyetler okur, Allah Teâlâ hazretlerini zikrederdi."

Bu rivâyet de belli sûre ve âyetleri değil Kur'ân'dan, her seferinde farklı yerler okuduğuna işaret eder. 1 " 31

BEŞİNCİ FASIL

CAMİYE GİRME VE OTURMA ÂDÂBI

('^Ly2J O <jLi[AİP 4İ1İ bj .1. 2886

. ^İİ!(°^4 t IiI aİâj C)\ aJ

1. (2886)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Birinizin Harre'nin sırtında namaz kılması, onun için cuma günü oturup oturup da imam hutbeye başlayınca gelip cemaatin omuzlarını yararak cemaate katılmasından hayırlıdır. " [994]

AÇIKLAMA:

1- Hadis cuma günü mescide erken gelmeyi teşvik ediyor, sonradan gelip halkın omuzlarını yararak yer aramayı yasaklıyor.

2- Hadiste geçen Harre, Medine'nin dışındaki siyah kayalağın adıdır. Renginin hararet sebebiyle siyahlaştığı kabul edilir. "Harre'nin kavurucu sıcağında namaz kılmak elbette ki müşkilatlı, belki de imkansız bir iştir. Ama cuma günü hiçbir mazeret yokken bekleyip bekleyip tam hutbenin başlaması anında gelip, önlerde yer aramak maksadıyla cemaati yararak ilerlemek kötü bir iştir. Bu kötü işe tevessül etmektense, Harre sırtlarında namaz kılmak kişi için daha hayırlıdır" denmektedir.

Cuma gününün âdâbını Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde Aleyhissalâtu Vesselâm şöyle açıklamıştır: "Kim cuma günü yıkanır, dişlerini fırçalar, koku sürünür, en güzel elbisesini giyer, çıkıp doğru mescide gelir, insanların omuzlarını yararak ilerlemeden yerini alır, sonra da kalkıp Allah'ın dilediği kadar namaz kılar, sonra imam hutbeye çıktığı

zaman susup dinler, namazını bitirinceye kadar hiç konuşmazsa, o cuma ile diğer cuma arasındaki (küçük günahları) için kendisine kefaret olur." [9951

A xJ>Q-\ VjJ İL*- 4 P Jj 2. 2887.

جَهنَّمَ].

2. (2887)- Tirmizî'de Mu'az İbnu Enes'ten merfiı olarak şu rivâyet kaydedilmiştir: "Cuma günü kim cemaatin omuzlarını yararak ilerlerse cehenneme bir köprü ittihaz olunur. " [996]

AÇIKLAMA:

1- Hadisten, insanları yararak ön kısımlarda yer aramanın kerâheti cuma gününe has olup diğer günlerde bu yasak yokmuş ma'nâsı çıkmaktadır. Alimler, hadisi böyle anlamazlar. Bu ifadenin galip durumu esas aldığını, kerahetin diğer gün ve vakitlere de şâmil olduğunu belirterek, namaz için gelen cemaatin arkadan gelenlerce rahatsız edilmemesi gerektiğini belirtirler. Hatta âlimler, bunu sadece ibadet cemaatine değil, ilim vs. için teşkil edilen cemaatlere de teşmil ederler.

2- Resûlullah, cemaati yararak geçenlere ağır bir müeyyideyi haber veriyor: "Kendisi halkı çiğneyip geçtiği gibi, cehenneme giden yolda herkesçe çiğnenen bir köprü kılınmak..." Zira derler "ceza amel cinsindendir."

* • *)

3- Hadiste geçen " fiilini meçhul ve mâlûm her iki sûrette okumak mümkündür. Verilen mâna ve yorum meçhule göredir. Mâlûm okunursa mâna şöyle olur: "...cehenneme (götüren) bir köprü edinir." Yani "Halkı yararak öne geçme ameli sebebiyle, kendisi için cehenneme götüren bir köprü

edinir." Ancak önceki okunuşta ma'nâ daha açık ve daha muvafık bulunmuştur. Deylemî'nin Müsnedü'l-Firdevs'te kaydettiği ibare de bunu te'yîd eder: "...Allah onu kıyâmet günü cehenneme bir köprü yapar." 19971

^ 4jJQ\ oLS-I ’.İ-İ- aİJİ J yijj Jli[ıjli 41 O aüI {^p'j y^~ Cj^3 -2. 2888.

. 4>-^>-1 . | \y>^ite\ IjJjij . <Uâ JjtiIî oJJtJLa 3 } I _İJü 4

3. (2888)-Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Sizden kimse, cuma günü kardeşini kaldırıp sonra da yerine oturmasın. Lâkin: "Açılın" desin." [9981

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Müslim'de muhtelif vecihlerde gelmiştir. Mescide erkenden gelip oturan kimseyi kaldırıp yerine oturmak yasaklanmaktadır. Nevevî bu yasağın tahrim ifade ettiğini belirtir. Bir yere oturan, orada oturma hakkını elde etmiştir, arkadan gelen bu hakkı alamaz. Oturanın kendi iradesi ile -hürmeten veya merhameten- kalkıp yer vermesi başka. Sâlim'in rivâyetine göre, İbnu Ömer (radıyallâhu anh) kendisi için ayağı kalkıp yerini verenlerin yerine oturmazmış. Şârihler bunu, tam içinden gelerek değil de başka duygularla yer vermiş olabileceği ihtimâline binaen yaptığını söylerler.

2- Hadisin Müslim'deki diğer bir vechinde bu yasağın, cuma gününe mahsus olmayıp, haftanın her günü için muteber olduğu tasrih edilir (2889).

3- Nevevî bu meselede bir istisnaya yer verir: Eğer mescidde fetva vermek, ilim tedris etmek veya halka Kur'an okumak için, selâhiyetli kişi, belli bir yere oturmayı adet edinmişse

oraya başkası oturamaz. Oturduğu takdirde kaldırılması buradaki yasağa girmez. 19991

oı İ4- Aiii a&i cy) -4. 2889.

4. (2889)- Nâfı (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'i işittim, diyordu ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kişinin bir başkasını kaldırarak yerine oturmasını yasakladı." Nâfı'ye: "Bu yasak cuma'ya mı mahsus?" diye soruldu.

"Cum'a ve diğer günlerde!" diye cevap verdi." [1000]

\j Çjj 0yy^~\ İ~f- 4Üİ (JJ-'-aj [!<JIS <UP AİlI 3^43 C/- Cj^~3 2890.

. ç_£j_ajk!lj ijb y> \ ter j>- 1 .]3»İ2İ4

5. (2890) Mu'az İbnu Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cuma günü imam hutbe verirken hubve tarzında oturmayı yasakladı." 110011

AÇIKLAMA:

1- Hubve (veya hıbve) tarzında oturmak, dilimizde adı olmayan bir oturuş tarzıdır; şöyle ki: Kişi kabaları üzerine oturur, dizlerini havaya diker, bacaklarını karnına yapıştırarak üzerinden kollarını kenetler.

Hattâbî: "Bu oturuşun hutbe vaktinde yasaklanması, uyku getireceğinden abdestin bozulmasına zemin hazırlayacağmdandır" der. Bu çeşit oturma, cum'a vakti ve hutbe esnası diye kayıtlanmadan mutlak bir üslubla da yasaklanmıştır. Zira bu, tek parça elbise giyinen kimsenin avretinin açılması tehlikesini de taşımaktadır.

2- Ulemâ hubve tarzında oturmanın (ihtibâ) cuma günü mekruh olması hususunda ihtilaf etmiştir. İlim adamlarından bir kısmı mekruh olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud'un kaydına göre Übâde İbnu Nüsey bunlardandır. Yine Ebû Davud'un kaydına göre, İbnu Ömer, imam hutbe verirken ihtibâda bulunmuş, Enes İbnu Mâlik, Şureyh, Saîd İbnu'l-Müseyyeb, İbrahim Nehâî, Mekhııl vs. gibi bir kısmı da: "Bunda bir beis yoktur" demişlerdir. İbnu Ebî Şeybe de Musannafında, Mekhııl, Atâ ve Haşan Basrî'nin ihtibâ'yı mekruh addetmeyip, hutbe sırasında bu tarz oturduklarına dair rivâyet kaydetmiştir.

Hülasa, Ebû Dâvud bıı mevzudaki yasaklama hadisini sâbit bulmamışa benziyor. Sâbit bulsa da nazarında neshine dair bir kanaat mevcut. Zira ihtibâ'nm leh ve aleyhindeki rivâyetlere beraberce yer vermektedir.

Bazı âlimler: "İhtibâ'nm uykuyu celbetmesi bir vâkıadır, bu sebeple hutbe sırasında mekruh bilip, kaçınmak evladır" demiştir. [1002]

IL ‘-—'i? : Jis Aüt ^y. .6. 2891.

As>-J^\ ^JSsj İ-j- 4İ)1 ^|4- Ojiaü

ijb

6. (2891)- Şeddad İbnu Evs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallâhu anh) ile Beytu'lMakdis'te hazır oldum. Bize cuma kıldırdı. Baktım ki, mescidde bulunanların çoğu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashâbı idi ve imam hutbe verirken ihtibâ ederek oturmuşlardı." [1003]

AÇIKLAMA:

İhtibâ, "hubve" tarzında oturmaktır, bunun hükmü önceki hadiste açıklandı. 110041

Alil AiP Alil oA>- ^ CJ- 3j* s ' Cj^3 2892.

• CJ-jj .JoOjjtfJi

7. (2892)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhî an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cum'a günü namazdan önce cemaat teşkilini yasakladı." 110051

AÇIKLAMA:

1- Cuma günü namazdan önce cemaat teşkilini yasaklayan bu rivâyetin Ebû Dâvud'daki aslı daha uzundur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde alışverişi, yitik ilanını, şiir inşâdım yasakladı. Ve dahi namazdan önce tehalluk'u (halka teşkil etmeyi) yasakladı."

2- Mescidde şiir okunmasına ruhsat veren rivâyetler de mevcut. Bir kısmını daha önce zikrettik (2306).]

Irakî, şiiri yasaklayan rivâyetlerle tecviz eden rivâyetler arasındaki ihtilafı, iki açıdan te'lif eder:

1) Nehiy tenzihe, ruhsat da cevazın beyanına hamledilir.

2) Ruhsat hadisleri, izin verilmiş olan güzel şiirlere hamledilir: Müşrikleri hicveden, Resûlullah'ı medheden, zühde ve güzel ahlâka teşvik eden şiirler gibi. Nehiy de tefâhura, mü'minleri hicve, yalana, içki, kadın vs'ye teşvik eden şiirlere hamledilir.

3- Cemaat teşkili diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı tehalluk'dur, halkalanmak demektir. Daha ziyade bir vaiz veya muallimin etrafında halka halka toplanmak kastedilir.

Hattâbî der ki: "Namazdan önce, ilim ve müzakere için toplanmak mekruh görülmüş ve namazla meşgul olup, hutbe ve zikre kulak vermek emredilmiştir. Bunlardan çıkılınca sıra toplanma ve halkanmaya gelebilir."

Tahâvî demiştir ki: "Mescid çok kalabalık okusa namazdan önce halka teşkili mekruhtur, değilse bir beis olmamalıdır."

Şu hususa da dikkat çekilmiştir: Cuma günü mü'minler erken gelip ön saflarda ve minbere yakın yer almaya teşvik edilmişlerdir. Halbuki halka teşkili safları kesebilir, önlerde yer almaya mâni olabilir, öyleyse cemaatleşme yasağı bu sebeple konmuş olabilir.

Not: Tehalluk'ıın traş olmak ma'nâsı da mevcuttur. Bazı büyükler hadisten cuma günü namazdan önce saçın traş edilmesi yasaktır ma'nâsını da çıkarmıştır. Hattâbî bu te'vilin yanlışlığına dikkat çeker. 110061

: jli ,j ^İp aü! (Jj-^j UJ[: Jli <up aüI y.^~ Cj^"3 -8- 2893.

Ij <jL*J iJÜsİ İ~j~ AİJİ J y^Mj oîji A>t_4.1 s_->Ij (_g4 (j*Jli>-C
: <—.^ iytI^A JJ JJJi £-<AAi ,\jüA>-\ . İJİİ ^)1 4^p-l 4İJİ J^p

8. (2893)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cuma günü minbere çıkınca:

"Oturunuz!" dedi. Bunu İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) işitince olduğu yerde oturdu, tam mescidin giriş kapısının üstüydü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu bu halde gördü ve:

"Gel! Ey Abdullah İbnu Mes'ud!" buyurdu. 110071

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hutbe sırasında imamın hutbe dışı kelamda bulunabileceğine delâlet eder. Ancak Hanefî fukahası, hutbe harici söz söylemeye cevaz vermezler, "Sadece, emr-i bilma'rufda bulunabilir" derler.

2- Hadis, Ashab-ı Kiram hazerâtınm (radıyallâhu anhüm ecmâin) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin emirlerine uymada nasıl isti'cal gösterdiklerini ortaya koymaktadır. 110081

ÂÜiM çjj pSJjS-! ;Jli İ-t- jl[:L»_g_LP aü! Cj^3 -9-2894.

f T 0^ 0 // 0 '

. . JJJJi y* Jjp44®

9. (2884)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cum'a günü biriniz (mescitte) uyuklayacak olursa oturduğu yeri değiştirsin." 110091

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde cuma günü hutbe dinlerken uykusu gelen kimselere, bulundukları yeri değiştirmeyi tavsiye buyurmaktadır. Şârihler bunun hikmetini, "Hareket uykuyu kaçırır" diye izah ederler, Mamafih, uyku vasıtasıyla gaflet basmış olan yerin terkedilerek bir başka yere geçilmesi de bir başka hikmet olarak anlaşılmıştır. Nitekim Resûlullah sabah namazı sırasında uyuyup kaldıkları vâdinin acilen terkedilmesini emretmişti (2342, 2344). Keza hadisler, namazı intizâren oturmayı "namaz"dan saydığı gibi, namazda uyuklamayı da şeytandan saymıştır. Böyle olunca yer değiştirme emri mescidde oturduğu halde zikir ve hutbe veya diğer faydalı

bir şey dinlemekten gaflet gibi şeytana ait olan bir şeyin giderilmesi içindir.

2- Hadisin metninde "mescitte" tabiri geçmez. Ancak, rivâyetin Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'indeki vechinde bu tâbir yer alır. Oradan alarak parantez içerisinde kaydettik. 110101

jJu jjî 0}[: jli 14 İp ^-Lp .10. 2895.

10. (2895)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mescidinde kılınan cumadan sonra ilk kılınan cuma namazı, Bahreyn köylerinden olan Cuvâsâ'daki Abdü'l-Kays mescidinde kılınan namazdı." 110111

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, cıima namazının farz olmasından hemen sonra köylerde de cuma namazının kılındığına şehadet etmektedir. Böylece hadis, "Cuma namazı sadece şehirlerde kılınır, köylerde kılınmaz" diyenlere de bir cevap olmakta, onları tekzib etmektedir. Zira, İslâm'a ilk giren köylerden olan Abdü'l-Kays karyesi, cuma namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m emriyle kılmış olmalıdır. Çünkü sahâbe-i kiram'ın vahyin nüzûlu sırasındaki âdeti şerî meselelerde Resûlullah'ın emrinden, irşadından dışarı çıkmamak idi. Ayrıca sahâbenin şeriata uymayan tatbikatına vahiy müdahale etmekteydi. Şu halde, köylerde namaz caiz olmasaydı, bu hususu yasaklayan bir vahiy gelmeli idi. Nitekim Hz. Câbir ve Ebû Saîd (radıyallâhu anhiimâ) azl'in caiz olduğunu söylerken, "Resûlullah devrinde azl'e yer verirdik, caiz olmasaydı vahiy inerdi" meâlinde beyanda bulunarak bu delille istidlâl etmişlerdir.

2- Cüvâsâ, Bahreyn'de bir kale adıdır. Köylerde namaz kılınmayacağım kâni olanlar buranın şehir olduğunu söylemişlerdir. Ancak: "Oranın sonradan şehir haline gelmesi, hidâyette "köy" olduğunu yalanlayamaz" denilerek cevap verilmiştir. Gerçi aksi görüş sahipleri Hz. Ali ve Hz. Huzeyfe ve diğer bazılarından, "Cuma sadece şehirlerde kılınır, köylerde kılınmaz" meâlindeki bir kısım rivâyetleri göstermişlerdir. Bunların merfıı değil, mevkuf olduğu söylenmiştir. Ayrıca bunlarla amelde teenniyi gerektiren daha sahih başka rivâyetler de var. Nitekim, İbnu Ebî Şeybe, Hz. Ömer'in Bahreyn ahâlisine: "Nerede olursanız cuma kılın" diye emir gönderdiğini rivâyet eder. Bu emir köyleri de şehirleri de içine alır. Bu mevzuda Leys İbnu Sa'd bir soru üzerine şu fetvayı vermiştir: "Cemaati olan her şehir ve köyde cuma emredilir."

Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhiimâ) zamanında Mısır ve Mısır sahillerinde yaşayan ahali, aralarında birçok sahâbî olduğu halde bunların emri ile cuma namazı kılmışlardır. Abdurrezzak'ın İbnu Ömer'den bir tahrici, O'nun Mekke ile Medine arasındaki su başlarında yaşayan küçük cemaatlerin (ehl-i miyâh) cuma kıldıklarına ve kimsenin de onları ayıplamadığına şahid olduğunu tesbit eder. İbnu Hacer, ref hükmünde olan bu rivâyeti kaydettikten sonra: "Sahâbe ihtilaf edince, merfûya dönmek vacib olur" kaidesini hatırlatır. Merfû'dan maksad Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den yapılan rivâyettir? 10121

SEKİZİNCİ BÂB

YOLCU NAMAZI

(Bu babta üç fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

NAMAZIN KASRI (KISALTILMASI)

*

İKİNCİ FASIL

İKİ NAMAZIN BİRLEŞTİRİLMESİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

YOLCULUKTA NAFİLE NAMAZLAR

*

HAVF (KORKU) NAMAZI BÂBI UMUMİ AÇIKLAMA

Yolcuya şer'î ıstılahta müsâfır denir. Yolculuk'a da sefer veya müsâferet denir. Dinimiz kolaylığı esas prensip yaptığı için, yolculara bir kısım kolaylıklar, istisnâî hükümler getirmiştir. Yolcuyu ilgilendiren ahkâmların açıklanması ayrı bir mevzudur. Burada daha ziyade namazla ilgili hükümler mevzubahis olacaktır.

Yolcu (müsâfir) kime denir? Lügat olarak herhangi bir mesafeye gidene yolcu denirse de bir kimsenin şer'an yolcu sayılabilmesi için en az muayyen bir mesafeye gitmesi gerekir.

* Bu mesafe İmam-ı Âzam'a göre mutedil bir yürüyüş ile üç günlük yani onsekiz saatlik bir mesafedir. İmam-ı Âzam bu ölçüyü Sahîheyn'de gelen "Bir kadın, yanında bir mahremi

olmadıkça üç günden fazla süren yere yolculuk yapamaz" hadisinden almıştır.

* Bir kısım Zahirîler: "Üç millik mesafeye de gidilse namaz kasredilir" demişlerdir. Onlar bu hükümde şu âyetin zahirini esas alırlar: "Yolculuk ettiğinizde... namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur" (Nisâ 101). Müslim ve Ebû Dâvud'da gelen bir rivâyette de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç millik veya üç fersahlık mesafeye gitti mi namazı kısaltırdı" buyrulmuştur.

* Mâlik, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre dört berîdlik mesafeye giden kimse yolcu sayılır ve namazı kısaltabilir. Bunlar 2898 numaralı hadise dayanırlar.

Günümüzde yolculuğun tesbiti bazı ihtilaflara sebep olmuştur. Şöyle ki, yolcu sayılmak için gideceğimiz mesafeyi mi esas almalıyız, gidilecek yeri, katedeceğimiz müddeti mi? Birinci durumda fazla bir problem çıkmaz. Selef devrinde tesbit edilen yolculuk mesafesi bu gün de ölçü olarak alınır. Ama ikinci durumu, yani gideceğimiz hedefe varış müddetini esas alacak olursak, mesele biraz zorluk arzeder. Zira günümüzde taşıt vasıtaları hız bakımından çok farklıdır ve hızları da eskiye nazaran pek fazladır. O kadar ki üç gün devam edecek bir yolculuk bile pek nadir hale gelmiştir. Türkiyemiz dahilinde normal taşıt vasıtası olan otomobille hiçbir noktaya varmak için üç günden fazla zamâna ihtiyacımız olmaz. Kıtalararası uzun seferler de umumiyetle uçakla yapıldığı için o çeşit yolculuklar da nâdiren üç günü geçer. Bu durumda yolculuğun tesbitinde üç şık var:

1) Ya selef döneminde tesbit edilen mesafe esas olacak.

2) Ya herkesin seyahat sırasında bindiği vasıtaya itibar olunup, onunla üç gün devam edecek mesafe esas alınacak.

3) Ya da çoğunluğun bindiği vasıta esas alınarak, onun üç günde katedeceği mesafe esas alınacak. Elmalılı Hamdi Efendi bu son görüşü benimsemiştir. Şöyle der: "...ancak üç günlük yolun şer'an sefer-i sahih olduğunda ittifak edilmiştir ve her gün için mutedil yürüyüş altı saatlik mesafe mikyas ittihaz olunmuştur. Binaenaleyh bunun mâdununda (aşağısında) sefer ismi katiyyetle sâbit değildir. Merâkıb-i beriyye ve bahriyye (kara ve deniz binekleri) gibi vasıta ile gidenler için de adeten umumî ve mutavassıt olan vesâitin tabiî ve âdi seyri mikyastır. Fevkalade serî veya fevkalade bati (ağır) olan hususi vasıtalara itibar yoktur. Çünkü hükmü hikmet fertte değil cinste itibar olunur. Bunun için karada yaya veya kârban yürüyüşü ve denizde de mutedil rüzgarla gemi yürüyüşü mikyas olunmuştur."

Hülasa Elmalılı merhum, yolculuk için karada onsekiz saatte trenin katedeceği mesafeyi, denizde de vapurun aynı müddet içerisinde katedeceği mesafeyi esas almak gerektiğinde cezmeder.

Diğer taraftan Diyanet İşleri Başkanlığı bu hususta. Selef devrinde tesbit edilen üç günlük yaya yürüyüşüyle katedilen mesafeyi yolculuk için esas almıştır, takribi 90 km'lik bir mesafe yapmaktadır. Binaenaleyh bu miktar uzaklığa gitmek isteyen kimse, hangi vasıtaya binerse binsin yolcu sayılmalıdır. Bu görüşte olan Ömer Nasîıhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali nam eserinde şöyle der: "Tren ve uçak ile olan yolculuklarda katedilecek arazinin kaç fersah olduğu nazara alınır, en az onsekiz fersahlık bir mesafe katedilmiş olunca, sefer müddeti tahakkuk etmiş, sefer hükmü cereyan etmeye başlamış olur. Artık seyir vâsıtalarının halini nazara almaya ihtiyaç kalmaz. Filhakika eimme-i selâse [Şâfiî, Mâlik, Ahmed (rahimehumullah)] de bu fersah cihetini kabul etmişlerdir. Sefer müddeti, İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre "16" fersah, yani "48" mildir. Bir mil ise altıbin el arşındır. Bu halde müddet-i sefer, seksen buçuk kilometre ile yüz kırk

kilometreye müsâvi bulunmuş olur." İmam Şâfiînin kavl-i cedidine göre de "48" mildir. Kadîm kavline göre de bir gün bir gecedir.

Meseleye Bediüzzaman bir başka açıdan yaklaşır. Günümüzde nakil vasıtalarının sürat ve konforca ileri bir seviyeye ulaştığını göstererek, "yolculukta artık meşakkat kalmamıştır, yolculuğun getirdiği kolaylık ve ruhsatlara hacet kalmamıştır" şeklinde fikir yürütenlere cevap olabilecek mahiyette olmak üzere şöyle der: "Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise tercihe sebeptir, icaba, icada medar değildir. İllet ise, vücuduna medardır. Meselâ: "Sefer"de namaz kasredilir, iki rek'at kılınır. Şu ruhsat-ı şer'iyyenin illeti seferdir. Hikmeti ise meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç olmazsa da namaz kasredilir. Çünkü illet var. Fakat sefer bulunmasa, yüz meşakkat bulunsa, namazın kasredilmesine illet olamaz."

Bediüzzaman burada, yolculuk için "mesafe mi" "vâsıta mı" esas alınmalıdır? sorusuna cevap getiriyor, "yolculuk" tahakkuk edince rahatlığa bakılmaksızın yolculuk ahkâmına uyma gereğine dikkat çekiyor. 110131

Seferle İlgili Bazı Bilgiler:

* Bir yere hem deniz ve hem de karadan gidilse, yolcunun gideceği yola itibar olunur. Sözgelimi deniz yolu ile on saatte, kara yoluyla onsekiz saatte ulaşılıyorsa; karadan giden, yolcu sayılır, öbürü sayılmaz.

* Karayollarında mesafe esas alınır, vasıta değil. En az onsekiz fersahlık mesafeye giden kimse hangi vasıta ile giderse gitsin yolcu sayılır.

* Yolculuk, bulunduğu beldenin gidilen istikametteki son evlerinin de geçilmesiyle başlar. Şehrin dışındaki bağlar,

bostanlar, bekçilere, bostancılara ait kulübeler şehirden sayılmaz, yolculuğun başlaması için bunların da geçilmesi beklenmez.

* Yolcu, vatanına döner dönmez yolculuktan çıkar. Fakat gittiği yere ulaşınca hemen yolculuktan çıkmaz. Orada onbeş günden az kalmaya niyyet etmiş ise, yolculuk vasfı devam eder. En az onbeş gün kalmaya niyyet etmiş ise yolculuk varır varmaz sona erer. Onbeş gün ikâmete niyyet etmeyip bugiinyarın döneyim derken uzun müddet kalan kimse hep müsâfırdir.

* Komutana tabi olan er, kocasına tabi olan kadın, efendisine tabi olan köle gibi, bir başkasına tabi olan kimse, ne kadar kalacağı belirtilmediği müddetçe yolcu sayılır. [1014]

Yolculuğun Hükmü:

* Yolcu dört rek'atli namazlarını iki kılar, namazın nafilelerini terkedebilir. Şâfıî mezhebinde ise iki veya dört kılmakta muhayyerdir.

* Ramazan orucunu te'hîr edebilir.

* Ayaklarını mesh müddeti üç gün üç gece olur.

* Cuma namazı farziyyetten düşer.

Yolculukla ilgili teferruat ilmihal kitaplarında görülmelidir. 110151

BİRİNCİ FASIL

NAMAZIN KASRI (KISALTILMASI)

Kasr, taksir, iksâr gibi üç ayrı kelimeyle ifade edilebilen hal, yolculuk sırasında dört rek'atli namazların iki rek'at olarak kılınmasıdır. Üç kelime de caiz ise de kasr daha çok kullanılır. Ulemâ iki ve üç rek'atli namazlarda kasr olmayacağı hususunda icma eder. Nevevî der ki: "Her rnübah seferde kasrın caiz olmadığı hususunda cumhur ittifak eder." Seleften bir kısmı, kasrın caiz olması için seferde korkuyu, bir kısmı seferin hacc veya umre, veya cihad için olmasını, bazısı tâat seferi olmasını şart koşmuştur. Ebû Hanîfe ve Sevrî tâat veya mâsiyet, her çeşit seferin aynı hükme tâbi olduğunu, hepsinde kasrın bulunduğunu söylemiştir. 110161

jl ^

Jjjj “üjAiJu İ4- Aiii U-jivs: Ju Aiji -1- 2896.

. .Jjjyüij

1. (2896)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Medine'de öğle namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile dört rek'at kıldık. Mekke'ye gitmek üzere yola çıkıp Zülhuleyfe'ye gelince ikindiyi iki rek'at kıldı." 110171

AÇIKLAMA:

1- Buhârî bu hadisi birçok bâbta zikreder. Kasru's-Salât bölümünde hadisin ilk zikredildiği bâb, "(Kişi seyahat için hareket edince) bulunduğu yeri çıktı mı namazı kısaltır" adını taşır. Burada Aleyhissalâtu Vesselâm'ın Mekke'ye müteveccihen Medine'den ayrılıp Ziilhuleyfe nâm mevkiye gelmiş olması mevzubahistir. Medine'de öğle namazı kılındığına göre ikindi namazının kılındığı yer olan Ziilhuleyfe çok uzak olmamalıdır. Nitekim bu mevkinin Medine'ye uzaklığı altı mildir.

İbnu'l-Miınzîr der ki: "Ulema, sefere niyet eden kimsenin, bulunduğu yerin dış evlerini çıkar çıkmaz namazını kasredeceği hususunda icma eder."

Evleri tamamen çıkmadan önce kasretme hususunda ihtilaf edilmiştir. Cumhur, bütün evlerin çıkılması gereğine hükmetmiştir. Kûfîlerden bazıları: "Kişi sefere niyet eder etmez artık namazı iki kılar, evinde bile olsa" demiştir. Bunlardan bazısı: "Merkebine bindikten sonra dilerse kasreder" demiştir.

İbnu Hacer: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sefere niyet edince Medine'yi çıkmazdan önce namazı kasrettiğine dair örnek bilmiyorum" der.

2- Sadedinde olduğumuz hadisten hareketle: "Kısa mesafeye giden kimse de namazı kasredebilir, mübahtır" diye hüküm çıkaran olmuş ise de bu görüş şu mülâhaza ile reddedilmiştir: "Hz. Peygamber, Ziilhuleyfe' ye kadar olan mesafeyi kasdettiği için kasretmiş değildir. Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmıştır, yol üzerinde ilk menzil (mola yeri) Ziilhuleyfe' dir, buraya kadar geçen zaman içerisinde zaten başka bir namaz vakti girmiş değildir. Öyle ise, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz vaktinin girmesiyle ilk menzilde durmuş ve kasrederek namazını kılmıştır."

3- Bu hadiste, "Yolcu, geceye girmedikçe namazı kasretmez" diye hükmeden Mücâhid'e karşı da delil mevcuttur. 110181

^ aİJİ (Jo3" : JlÂ* .öo \ j-v^j •Aîj[;aip 31 Cs*°j -2- 2897.

. İJİİ ^ılj (_5^ 5))*Ujoİ _Jİ JIL 4 ^ OCJ OjI-'-“- 4

2. (2897)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre kendisinden kasrıı'ssalât yani namazın kısaltılması hakkında

sorulmuştu. Şöyle cevap verdi:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç millik mesafeyi veya -Şu'be' nin şekkine göre- üç fersah mesafeyi dışarı çıktı mı iki rek'at kılar." 110191

(jjj l» (3 J39 dis"İmi ^ 3Jj iî»[-<-9-3 (jpj 3.2898.

«LtJjl lİi-İij !i 3JL» JlS . ÖJs^-J 33 (jyj La Jj^a 3j tûLl^Pj 33 jjjj La Jj^a 3j ti_ûjliaJlj 33

•]*

• (JW^ 4X-*’ J^ S '

3. (2898)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) Mekke-Tâif arasındaki kadar, Mekke-Usfân arasındaki kadar ve keza Mekke-Cidde arasındaki kadar mesâfede namazı kasrediyordu."

Mâlik der ki: "Bu mesafeler dört berîd'dir." 110201

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis de İmam Mâlik'in belâgât denen muallak (senedsiz) hadislerinden biridir.

Ebû'l-Velîd el-Bâcî der ki: "Mâlik, sahâbenin fiilini aksettiren bu çeşit rivâyetleri çokça yapmıştır. Çünkü bunlar, onun nazarında, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'m fiilini aksettirmekten uzak değildir." İbnu Hacer bu hadisin İbnu Abbâs'tan Dârakutnî tarafından merfû olarak şu şekilde rivâyet edildiğini belirtir:

"Ey Mekkeliler, dört berîdden, yani Mekke-Usfân arasından daha kısa mesafeler için namazı kasretmeyin."

2- Bürüd, "berîd'in cem'idir. Berîd, bir mesafe ölçüsüdür. Bir berîdin dört fersah veya oniki mil tuttuğu belirtilir. 110211 Zürkânî namazın kısaltılma mesafesini belirleyici, yine İbnu Abbâs'tan başka rivâyetler kaydeder: "Namaz ancak bir günlük mesafede kasredilir, daha aşağıda kasredilmez", "Namaz bir gün ve gece yürüme mesafesinde kasredilir..."

Zürkânî bu rivâyetleri şöyle te'lif eder: "Dört berîdlik mesafeyi bir günde katetmek mümkündür."

Şu halde, İbnu Abbâs'a göre namazı kısaltma mesafesi onaltı fersah veya kırksekiz mil uzaklıktaki hedeftir. Bu miktar uzaktaki bir yere gitmek üzere evden çıkan kimse, bulunduğu şehrin dış evlerini terkeder etmez artık yolcudur, namazı kısaltabilir.

Zürkânî, İmam Şâfıînin, Ahmed İbnu Hanbel ve bir grup ulemânın bu görüşü benimsediklerini kaydettikten sonra İbnu'l-Kâsım'm, "İmam Mâlik, "Namazı kısaltma miktarı bir gece ve gündüz yürüme mesafesidir" sözünden rücû etmiştir" dediğini kaydeder. 110221

I C-3L4 <tS3 jı «lüaU 3* ^ ^ Jj3j \ i l< 33i 333 ^Lp l9 0^3 -4- 2899.

• * 1 O' 0 o ^ 0 ^ S ^ ^

. Ç_^Â«jdl 4j>- j>-\ (3j4.

4. (2899)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'den Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Rabbiilâlemîn'den başka hiç bir

şeyden korkmuyordu. Yolda namazı ikişer ikişer (yani kasrederek) kıldı. " [1023]

AÇIKLAMA:

Hadiste, namazı kısaltma hâdisesinin korku haline has olduğunu söyleyenlere cevap vardır ve o düşünce reddedilmektedir. Böyle düşünenler, namazın kısaltılmasına temas eden âyetin zâhirini esas almışlardır:

"Yolculuk ettiğinizde kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur..." (Nisâ 101). Halbuki Cumhur, meseleyi değerlendirirken "korku" mefhumunu nazar-ı dikkate almaz. Dolayısiyle sefer oldu mu korku olmasa da namaz kasredilir. Bu hususta Hz. Ömer Resûlullah'a sormuş, Efendimiz (aleyhissalâtu vesselam): "Yolculuk hali olunca namazın kasredilmesi Allah'ın size bir

sadakasıdır" mânasında v diye ceva p vermiştir. Netice itibariyle sahâbe,

bu âyetten, seferde korku kaydı olmaksızın mutlak olarak namazın kasrını anlamıştır.

Bir rivâyette Ebû Hanzala der ki: "İbnu Ömer'e sefer sırasında kılınacak namazdan sordum:

"İki rek'attir" dedi. Ben:

"Ama Cenâb-ı Hakk "...korkarsanız" diyor, halbuki biz emniyet içerisindeyiz!" dedim. Bana:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)hn sünneti böyledir" diye cevap verdi." [1024]

0 LSvj . aS2« J! İ-t- Aijt [:<JlS iıe- 4üt 5. 2900.

<k>-j >-1 \j£ Jli aSCç ;aJ .«ujAU 2i bstbj C(j2*5^ yjjtSj

5. (2900)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Mekke'ye gitmek üzere Medine'den çıktık. Efendimiz yolda namazları ikişer ikişer kılıyordu. Medine'ye döniinceye kadar hep böyle yaptı."

Enes'e:

"Mekke'de ne kadar kaldınız?" diye sorulmuştu:

"Orada on gün kaldık" dedi." 110251

bl LSji . öo^y2İ\ jifi&ı SjJup ^ u^3 -6. 2901.

*** I . £ 1 / / 0 O / i C z /- '**

. i 4j >-^-\ . J IbLCİ LOj SjJup çJL J Iba-âLi

t ~, / / °< 0 'A s ' £ / - c it c / x / fl 4 f

osj: fl5i« ı^yL-bl! £yi»« ibjb ^ (Jj

6. (2901)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (Mekke'de) ondokuz gün ikâmet etti ve namazları kasretti. Biz de (bundan böyle) sefer yapıp ondokuz gün ikâmet ettik mi namazları hep kasrederdik, ondokuzundan fazla kaldık mı artık dörde tamamlardık." 110261

Ebû Dâvııd'un bir diğer rivâyetinde "...Onyedi gün" denmiştir. Nesâî' nin bir diğer rivâyetinde: "Fetih senesinde

Mekke'de onbeş gün ikâmet etti ve namazları bu esnada kasretti." denmiştir. 110271

tüüCç İ-f- :JlS aü! y^j Cjy^~ y 09 «-£- y f> 3 2902.

B y,

jj\ A^-jp-\ bb l*jjt Ijllb aUl ^ • Jl fz?i aLJ o^Jup ^Lc ^bb

7. (2902)- İmrân İbnu Hıısayn (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Fetih günü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Mekke'de hazır bulundum. Mekke'de onsekiz gece kaldı, bu esnada namazları hep iki kıldı. Şöyle hitabediyordu:

"Ey bölge halkı! Siz bize bakmayın, dört kılın. Biz hep yolcuyuz (bıı sebeple hasrederek iki kılıyoruz)." 110281

.JsöjysJt ji/s a j fiji[ıjıs 4ip Aiit (j^_j -8- 2903.

* £

. ijti ^Jİ 4^-y?-l

8. (2903)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) Tebük'de yirmi gün ikâmet etti ve namazları hep kasretti." [1029]

AÇIKLAMA:

1- Son dört hadis, Resûlullah'ın farklı seferlerdeki ikâmetgâh müddetini belirtmektedir. Şöyle ki:

* Enes hadisi (2900) Veda haccı ile ilgilidir. On gün kalmıştır.

* İbnu Abbâs hadisi (2901) Mekke fethiyle ilgilidir. Ondokıız gün kalmıştır.

* İmrân İbnu Hıısayn hadisi, (2902) Fetih günüyle alakalı, onsekiz gün kalmıştır.

* Câbir hadisi (2903) Tebük seferiyle ilgili ve yirmi gün kalmıştır.

2- İbnu Abbâs hadisinin buradaki vechi Fetih sırasında Mekke'de ondokıız gün kalındığını belirtirken, bir başka vechinde 15 gün kalındığını söyler. İmrân hadisi ise 18 gün kalındığını söylüyor. Beyhakî bu ihtilâfı şöyle cem eder: "19 gün diyen, Mekke'ye giriş ve Mekke'den çıkış günlerini de sayıya dahil etmiş olmalı. 17 diyen şu halde bu iki günü hesaba katmamış oluyor. 18 diyen bu iki günden birini saymamış olmaktadır." 15 diyen rivâyeti ise Nevevî zayıf addetmiştir. Sahih olması halinde râvinin, aslı on yedi addedip, bundan giriş ve çıkış günlerini hazfettiğine hamledilir. Bu durumda bütün rivâyeti eri içine alması sebebiyle 19 diyen hadisi hepsine müreccah kabul edebiliriz.

3- Kıife âlimleri ve Sevrî 15 günden bahseden rivâyeti, "en az" miktarı ihtiva ettiği için esas alırlar. Ziyadelerin de tesadüfen vâki olduğuna hamlederler.

4- Şâfiî hazretleri İmrân İbnu Hıisayn hadisini esas alır. Ancak nezdinde o hadis, gittiği yerde ikâmet edeceği kesinlik kazanmayan kimse hakkında mûteberdir. Şâfiî'ye göre bir kimse, gittiği yerde girip çıkma günlerinden başka tam dört gün ikâmete niyet etti mi, artık namazları tam kılar. Mâlikîler de dört gün kalmaya niyet ettikleri takdirde namazı tam kılarlar.

5- Hanbelîlere göre, bir yerde mutlaka ikâmete niyet eden veya yirmi vakit namazdan ziyade farz olacak bir müddetle

ikâmete niyette bulunan kimse mukîm sayılır, namazını kasretmez.

6- Câbir hadisinde yirmi gün ikâmet etmelerine rağmen hep kasretmeleri, Tebiık'te kaç gün kalacakları, ne zaman dönecekleri önceden kararlaştırılmadığı içindir. Bu suretle uzun müddet kalınsa da yolculuk halinden çıkamaz. [10301

U ıls'u pH # 41 ıl J^[:ju Üp ji Âjjb- .9.2904.

9. (2904)- Hârise İbnu Vehb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm) Mina'da bize, sayıca en çok olduğumuz ve en ziyade güven içinde olduğumuz bir zamanda namazı iki rek'at kıldırdı." [1031]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, "namaz korku halinde kasredilebilir" diyenleri tekzib eder. Çünkü Resîılullah hacc sırasında Mina'da hiçbir korku olmadığı halde namazı iki rek'at kıldırmıştır.

Şu halde, namazın kasredilmesinin asıl sebebi yolculuk hâlidir. Korku, meşakkat gibi durumlar, maslahattır. Öyle ise, asıl sebep olunca namaz kasredilir. Maslahat olmasa yine kasredilir. Aksi halde, yolcu olmayan kimse korksa veya meşakkate düşse namazı kasredemez, tam kılar. 110321

^52 jjij ıjyiisj # aü\ J[:Ju Aİtıt yfj y>-£- <j4 -10. 2905.

f of J!.- • 1 ? i üi * ı . o f •/ -r , „ ;jı „ y , \ s >, > S A '.a s

A*j OEkiP 0} ^ içt-ğAP 4İ)ı 4i#O^ y* y A*j j-Apj ioA*j

g. ~ ç ^ O ^ % s ^ ^ ^ g O* £ £ ıM / ^ ^ y

^>-j >-1 . (joîSj ^LU sJj>-j ^LU -L*jjI (*^ t ^ ^LU y^ cy.^ ûl>-â

• e/-~%

10. (2905)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) Mina'da bize iki rek'at kıldırdı, arkasından Ebû Bekr de öyle kıldırdı. Ebû Bekr'den sonra Hz. Ömer ve hilafetinin başında Hz. Osman (radıyallâhu anhiim) da iki kıldırdılar. Sonra Hz. Osman dört rek'atli olarak kıldırdı. İbnu Ömer imamla kılarsa dört kılardı, yalnız kılınca da iki kılardı." 110331

AÇIKLAMA:

Mina'da taşlama günleri sırasında namaz kaç rek'at kılınacak? Bu, selef uleması arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Yolcu durumunda olanlar için iki rek'at kılacağı sâbittir. Ancak Mina'da mukîm olan kaç kılacaktır. Orada iki kılmak sefere binaense, miikîm dört kılar, ama nüsük'e binaen ise onun da iki kılması gerekir. Anlaşılacağı üzere Mina'da namazın iki kılınmış olması mistik yani hacc âdâbının bir gereğine binaen mi, yoksa sefere binaen mi bu hususta ihtilaf edilmiştir.

İmam Mâlik'e göre Mekkeliler, Mekke'de tam kılarsa da Mina'da kasreder. Mina'da mukîm olanlar orada tam kıldıkları halde Mekke ve Arafat'ta kasredip iki kılarlar. Halbuki Mekke ile Mina arası bir fersahtır ve arada müsâferet yoktur. Öyleyse burada iki kılınması, yolculuk sebebiyle değil, hacc menâsikine has bir hususiyetten dolayıdır. Nitekim Resüıl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Veda Haccı sırasında Mina'da namazı kasrederek iki rek'at kıldırırken, kendisine uyan müsâfır, miikîm bir tefrik yapmamış, Mekke ahalisine de: "Ey Mekkeliler biz yolcuyuz iki kılarız, siz mükîmsiniz dörde tamamlıyacaksınız!" diye bir uyarıda

bulunmamıştır. Halbuki, haccın her menâsikini tâlim buyuran Efendimiz bu hususu da beyan etmeli idi; makam beyan makamıydı. Böyle bir beyanda bulunmadığına göre Mina'da namazın kasrı nüsük'ten dolayıdır. Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallâhu anhiimâ) aynı sünneti devam ettirmişlerdir.

Hz. Osman'ın ve İbnu Ömer'in tutumundan şu yoruma gidilmiştir: Mukîm olanlar yani Mekke ve Mina'da oturanlar veya uzaktan gelmiş hacı olsa bile müsâfırlik vasfını kaldıracak bir müddet Mekke'de kalmaya niyet etmiş olan için Mina'da kasretmek de, tam kılmak da caizdir. Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın hilafetinin ilk altı veya sekiz senesinde kasrettiği halde, sonradan tam kılmaya başlaması iki sebeple izah edilmiştir.

1) Kasr da itmam da caizdir, ibadetin meşakkatli olanı efdal olduğu için sonradan dört kılmayı tercih etti, çünkü dört daha meşakkatlidir.

2) Hacc'dan sonra Mekke'de bir müddet daha kalmaya niyet etmiş olarak gelmiş bulunuyordu veya Tâifte mülk edinmişti, oraya yerleşmek istiyordu, dolayısıyle oranın mülkîmi sayılırdı (müteakip hadiste bunu göreceğiz).

Ne var ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uygun olanı, kasretmek olduğu için Osman (radıyallâhu anh) Efendimize Ashâb' tan bazıları târizde bulunmuştur.

Ancak, ehl-i ilmin çoğunluğu -ez cümle Atâ, Zührî, Süfyan-ı Sevrî, Küfe ulemâsı, Ebû Hanîfe ve Ashâbı, İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Sevr Mekke'nin Mina ve Arafat'a uzaklığı namazı kasretmeyi gerektiren mesafeye ulaşmadığı için, Mekkelilerin namazlarını kasredemiyeceklerine hükmetmişlerdir. Bunlar bu beldelerle yeryüzünün başka yerleri arasında bir fark gözetmezler.

Başta söylediğimiz gibi, -Hz. Osman'ın sonradan dört kılmasının sebebi dahil- mevzuya giren bir kısım teferruât üzerine ulemânın münâkaşası var, teferruâta girmeyeceğiz. Müteakip birkaç rivâyet, mevzu üzerindeki münâkaşalar hakkında fikir verecektir. 110341

öi sijij >_iijUfflJij <J \y» ı LU İmi öLoJlp .11.2906.

. .JoJjÇ 2JÜ I 4j aS-1 ^ ıLstijI

11. (2906)- Hz. Osman (radıyallâhu anhfdan anlatıldığına göre, Tâif de emvâl edinip orada ikâmet etmeyi arzu ettiği zaman Mina'da dört rek'at kıldı. Sonra imamlar bununla amel ettiler." 110351

AÇIKLAMA:

Hz. Osman'ın sonradan Mina'dan namazları tam kılışının sebebi olarak bu durum gösterilmiştir. Tâif de emvâl edinip orada yerleşmeye karar verince, kendini Tâif ve civarında müsâfır değil, mukîm addetmiş olmalıdır.

Müteakip rivâyette de görüleceği üzere Zührî bu görüştedir. İbnu Abbâs da: "Müsâfir, ehline veya sürüsüne döndü mü artık namazı tam kılar" kanaatindedir. Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir.

Bu rivâyet munkatî olduğu için birçok fakih bununla ameli reddetmiştir. 110361

Uj\ İ£)Ip '.ir 4İ66 j‘ J4-‘ ImjÎ Ğ\[:2o\ v j 3 .12. 2907.

. t ^Js- 4j1« .]^Jt SöjjıâJt 01 ^4-4*45

12. (2907)- Bir rivâyette de şöyle denmiştir: "Hz. Osman (sonradan) bedeviler sebebiyle dört kılmıştır. Çünkü o sene pek çok bedevi hacc'a gelmişti. Namazın dört rek'at olduğunu öğretmek için halka dört rek'at kıldırdı." [1037] Bir rivâyette de şöyle denmiştir: "(Hz. Osman Mina'da dört kıldı.) Çünkü o, Hacc'tan sonra ikâmete azmetmişti." [1038]

?L*5J1 OJİO* OUİp OuIp '.1 JJİi L*ij1 liI [^1 ^p aJj .13. 2908.

. £^oJl lS İp âOJIj ^j*İ 1 '«.] i-3o^1 :JIlS

13. (2908)- Yine Ebû Dâvud'un kaydına göre İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) (Mina'da) namazı dört kılmıştı. Kendisine:

"Sen, (daha önce dört kıldığı için) Osman'ı ayıplamıştın, şimdi ise dört kılıyorsun!" denilmişti. (Özür beyan ederek) şu cevabı verdi:

"Muhalefet zararlıdır." 110391

JJ&I \j : JIS Cjjvzj 1 illi dİlc liI [:liP üsl (ç r O>j yj- jpj .14. 2909.

s } & &

. oJJL. As>-y-\ İlâ IjiI âSc»

14. (2909)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'den anlatıldığına göre, Mekke'de namazı halka iki rek'at kıldırdı. Selam verince:

"Ey Mekkeliler" dedi. Namazlarınızı dörde tamamlayın. Biz yolcuyuz (bu sebeple iki kıldık)!." 110401

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer, Mekke'ye gelince, halife olması haysiyetiyle imam olmuştur. Müsâfir olduğu için namazı iki rek'at kıldırmıştır. İbnu Abdilberr "Resûlullah'm sünnetine ittibâen iki rek'at kıldırdı" der. 2902 numaralı İmrân İbnu Husayn hadisinde, Aleyhissalâtu Vesselâm'ın fetih senesinde Mekke'de onsekiz gün kalmasına rağmen namazları hep iki kıldığını ve Mekkelilere: "Siz dört kılın, biz yolcuyuz" dediğini gördük. Şu halde Hz. Ömer benzer bir hatırlatmada bulunmuştur. 110411

İKİNCİ FASIL

SEFERDE İKİ NAMAZIN CEMEDİLMESİ

'J1 ^villı £,j; oî jijı 1 S 1 # ^ı 6ır[: jıs &ı ^ ^p .1. 2910.

]&' f üh y -p ^ ki .U4İS t yâ çij J!

1. (2910)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), güneş batıya meyletmeden yola çıkınca, öğle namazını ikindi vaktine te'hir eder, ikindi olunca mola verir, ikisini cemederdi (beraber kılardı). Yola çıkmazdan önce güneş batıya meyletti (öğle vakti) girdi ise, hareketten önce her ikisini de (öğle ve ikindi) kılar sonra yola çıkardı." 110421

(jyjj i!t OJj Jl -2. 2911.

. l 1 jjy>- £.L2u*Jl

2. (2911)- Bir rivâyette de şöyle gelmiştir: "...Acele yürümek gerekirse öğleyi ikindiye te'hir eder, ikisini birleştirirdi, keza ufuktaki aydınlık kaybolunca da akşamla yatsıyı birleştirirdi." 110431

AÇIKLAMA:

1- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten iki farklı şekilde gelen bu rivâyete göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yolculuk sırasında öğle ile ikindiyi, "ikindi vaktinde" kılması mevzubahistir. Yani öğle vaktini te'hir ederek ikindi ile birlikte kılması...

Sadedinde olduğumuz iki rivâyetten birincisine göre, "öğle vakti tam girmeden yola çıkma" halinde öğle namazı te'hir edilmektedir, İkincisinde ise bu, "acele yürümek gerektiği" durumunda mevzubahistir.

Öğle namazının bu şekilde te'hir edilerek ikindi ile veya akşamın te'hir edilip yatsı ile birleştirilerek kılınmasına cem-i te'hir denir. İmam Şâfiî yolculukta bunu esas almıştır. Ebû Hanîfe bunu: "Akşamı son vaktinde, yatsıyı da ilk vaktinde kılmak olarak" izah ederek, iki ayrı namazın bir vakitte kılınmasını reddetmiştir.

2- Bu hadislere göre, iki namazı birleştirme işi ikinci vakitte mümkündür, önceki vakitte değil. Ulemâdan bir kısmı bunu esas alarak, iki namazı, cem-i takdim denen evvelki namazın vaktinde birleştirmeye karşı çıkmıştır. Ancak İbnu Râhûye'nin tahric ettiği bir rivâyette: "...Güneş batıya kaydığı zaman yola çıkacak olursa öğle ve ikindiyi (öğle vaktinde) beraberce kılar, ondan sonra yola çıkardı" buyrulmuştur. Cem-i takdîm mevzuunu tahkik eden İbnu Hacer, Tirmizî, Ebû Dâvud, Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Hibbân da Muaz İbnu Cebel'den kaydedilen rivâyetlerle, yine Ahmed İbnu Hanbel ve Ebû Dâvud'da (tâlik olarak) İbnu Abbâs'tan kaydedilen rivâyetleri zikreder ve bunların, zayıflıkları sebebiyle, büyük muhaddislerce itibar görmediklerini belirtir.

Seferde namazların cemedilmesi meselesine temas eden rivâyetlerin çokluğu, farklılığı ve değişik yorumlara kâbil oluşları gibi durumlar, ulemanın bu mevzuda değişik sonuçlara varmasına sebep olmuştur. Şöyle ki:

1) Bir kısım imamlar, yolculuk sırasında öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı, ikisinden birinin vaktinde kılmayı caiz görürler. Ashabtan birçoğundan bunun tatbikatıyla ilgili rivâyet gelmiştir: Hz. Ali, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, Muaz İbnu Cebel, Ebû Musa el-Eş'arî vs; Tâbiîn ve Etbaut tâbiînden Atâ, Tâvus, Mücâhid, Sevrî vs. İmam Şâfiî ile Ahmed İbnu Hanbel ve İshak'ın görüşleri de budur. Ancak İbnu Hacer, Şâfiî hazretlerinin "Cem'i terketmek daha iyidir" dediğini, İmam

Mâlik'in -bir rivâyette- daha da ileri giderek "cem"i mekruh addettiğini kaydeder.

2) İki namazın cem'i özür sahipleri için caizdir. Evzâî böyle söylemiştir.

3) İki ayrı vaktin namazını bir vakitte birleştirmek, sadece acelesi olan yolculuklarda caizdir. İmam Mâlik bu görüştedir. Ashabtan Abdullah İbnu Ömer, Üsâme, İbnu Zeyd (radıyallâhu anhüm) de bu görüşte idiler.

4) İki namazın cem'i, yol almak istendiğinde câizdir. Mâlikîlerden İbnu Habîb bu görüştedir.

5) İki namazın cem'i mekruhtur, bu görüş İmam Mâlik'ten rivâyet edilmiştir.

6) Cem-i te'hîr caizdir fakat cem-i takdîm caiz değildir. İbn Hazm bu görüştedir. Bu kavi İmâm-ı Ahmed ve Mâlik'ten de mervîdir.

7) Seferde cem etmek caiz değildir. Cem sadece Hacc sırasında Arafat'ta ve Müzdelife'de yapılır. Arafat'ta cem-i takdîm yapılarak öğle ile ikindi birleştirilir, Müzdelife'de ise akşam tehir edilerek yatsı ile birleştirilir. Hanefî iilemâsı bu görüştedir. Ashab'tan Abdullah İbnu Mes'ud, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs ve Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anh) gibi bazılarından da bu görüş rivâyet edilmiştir. Haşan Basrî, İbnu Şîrîn, İbrahim Nehâî, Esved gibi bir kısım Selef de bu görüştedir. Bu rivayette İmam Mâlik'in tercihi de budur.

Hanefî mezhebinin dayandığı İbnu Mes'ud ve İbnu Abbas (radıyallâhu anh) rivâyetleri müteakiben gelecektir (2914,2916).

8) Cem mevzuunda, fukahâca amel edilmeyen bir rivâyet İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dandır. "Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) mukîm iken hiçbir meşrû sebep de yokken, cem'e yer vermiş olmalıdır." Bu hadis bâbın son rivâyeti olarak (2918) gelecek. 110441

J^\ Jğ> & ^ # 4' jj^j 6ıT[:JlÎ u£lp &ı ^Lp ^ 3. 2912.

. A^-y>-\ ,]ç.L2u*Jlj (jjj . jw ^İp jlS"" li|

3. (2912)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yol halinde iken öğle ile ikindiyi birleştirirdi, akşam ile yatsıyı da birleştirdi." 110451

^jS' <LaJ5jJ.U «.L2u*Jlj İ-İ- [;<JlS L»_|_lp aü! Cj^3 -4- 2913.

. ÂX-3l .JöL^-LA oA>- \j jj\ S- Oj ÖLg-Pj jij SAs-lj

4. (2913)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam ve yatsıyı Müzdelife'de beraberce kıldı. Bunlardan herbiıi için ayrı bir ikâmet okudu. İki namaz arasında nafile kılmadı, bunlardan birinden sonra da nafile kılmadı." 110461

AÇIKLAMA:

Müzdelife, Mina ile Arafat arasında bir vakfe yeridir. Arefe günü, akşam vakti girer girmez daha namaz kılmadan Arafat'tan sökün eden hacılar Müzdelife'ye gelirler. Burada akşamla yatsıyı cem-i tehîr yaparak beraber kılarlar. Sadedinde olduğumuz hadis, bu namazların kılmışını anlatıyor.

a) Namazlar peş peşe kılınsa da her biri için ayrı bir ikâmet okunacaktır.

b) Nafileler terkedilecektir. Hadiste nafile kelimesi geçmez, teşbih kelimesi geçer, ancak şârihler teşbihle nafile namazının kastedildiğini belirtirler. Yani hem akşamın arkasından, hem de yatsının arkasından kılman nafileleri Resûlullah terkediyor. Ancak geceleyin nafileyi kılmış olması ihtimalden uzak değildir. Bu sebeple ulema: "Akşam ve yatsının nafileleri, onlardan geciktirilebilir" demiştir. İbnu'l-Münzir der ki: "Müzdelife'de akşamla yatsı arasında nafilenin terkinde ulemâ icma etmiştir. Çünkü derler ittifakla, Müzdelife'de akşamla yatsının arasını birleştirmek gerekir. Arada nafile kılan bu birleştirmeyi bozmuş olur." [1047]

I jy*J ^ AİIt <JC-oj j : Jli AtP aİlİ 2914.

£ —a ^ s S ^ S O 0 O ^

I 4j>- y>~\ . | iÂaJSJl (jö

5. (2914)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şu ikisi hariç, vakti dışında tek bir namazı kıldığını görmedim: Müzdelife'de akşamla yatsıyı birleştirdi. O gün sabahı da vaktinden önce kıldı." 110481

AÇIKLAMA:

Hanefîler, Arefe günü Arafat'ta ve sonra da Müzdelife'deki cem'ler dışında, namazların cem'edilmesine karşı çıkarken, İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) tarafından rivâyet edilen bu hadise dayanırlar. Namazların cem'edilmesine fetva verenler de: "Bir meselede rivâyet bilenler, bilmeyenlere karşı hüccettir" dedikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cem'ettine dair rivâyette bulunan İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Hz. Enes (radıyallâhu anh) vs'yi ve rivâyetlerini gösterirler. Bu rivâyetlerden bir kısmı yukarıda kaydedildi. 110491

Ji

°lj siyt; oiiu ^gJâJi # (_5^ 5 [-<J^ (jj 0^3 -6.2915.

ijİJ jj(4j>- 1 . JöLg-Lu £s_«X-o (jÇiilİlj A>-lj ölib ç-Liocilj C_J^JeİJ cLo-g-Lo

6. (2915)- Ca'fer İbnu Muhammed İbni Mesleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğle ve ikindi namazlarını, Arafat'ta tek bir ezan ve iki ayrı ikâmetle kıldı. İki namaz arasında nafile kılmadı. Mtizdelife'de de akşamla yatsıyı bir ezan ve iki ikâmetle kıldı ve aralarında nafile kılmadı." 110501

AÇIKLAMA için 2913 numaralı hadise bakınız.

LU jj\ H» jÂp jyp y» <jyö{j0 Oy. L»4-£ ^ -7. 2916.

. 4jİ*v5j

7. (2916)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Kim iki namazı özürsüz olarak cem'ederse büyük günah kapılarından bir kapıya gelmiş olur." 110511

AÇIKLAMA:

Tirmizî, ehl-i ilmin bu hadisle amel ettiğini; "Sefer ve Arafat" dışında namazları cemetmeye fetva vermediğini belirtir.

Ancak, Hanefîler seferin özür sayılmayacağını ileri sürüp bu hadisle amel ederler. Onlara göre seferde namaz birleştirilemez. Şâfiî hazretleri ise: "Sefer, özür sayılır" diyerek seferde iki namazın birleştirilmesine fetva verirler. Açıklaması daha önce geçti. 110521

Jl

ljLcj # *^llı <up ilil -8. 2917.

AjIjj (3 ■i'jj • 4j>-. J 4 jLJ JŞ | c_-> y\ jlâ . s.L2u*Jlj

: ju .çü^*Jı . 34 ^' ^

• k-- jk

8. (2917)- Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'de yedi ve sekiz (rek'at) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını (cemederek) kıldı. Eyyub (es-Sahtiyânî) der ki: "Belki de bu, yağmurlu bir gecedeydi." Öbürü (Ebû'ş-Şa'sâ): "Belki!" dedi." [1053] Sahîheyn'in bir rivâyetinde şu ziyade var: "Hadisi İbnu Abbâs'tan rivâyet eden râviye dendi ki: "Zannederim, öğleyi te'hîr, ikindiyi ta'cil, keza akşamı te'hir yatsıyı da ta'cil etmiş olmalı?" Cevaben: "Bunu ben de böyle zannediyorum!" dedi. [1054]

AÇIKLAMA:

1- "Yedi ve sekiz (rek'at)"m mânası şudur:

* Sekiz rek'at dört öğle dört ikindi farzlarıdır,

* Yedi rek'attan maksad da üç akşam, dört yatsı farzlarıdır.

2- Hadisin sonundaki açıklamada bu namazların cemedilerek kılındığı tasrih edilmektedir. Öğle ile ikindi, akşam ile yatsı birleştirilmiştir. Bu birleştirme de birinin te'hiri diğerinin ta'cili sûretinde olmuştur. Esasen öğlenin son vakti ile ikindinin ilk vakti, keza akşamın son vakti ile yatsının ilk vakti son derece kesin hatlarla

ayrılmış değildir, ihtilaflıdır. 110551 Bu açıdan bakınca Ebû Hanîfe'nin daha önce kaydettiğimiz yorumu fevkalede isabetli olmakta, Şâfiî hazretlerinin anladığı ma'nâda iki

vaktin mutlak birleştirilmesi mevzubahis olmamaktadır. 3- Resûlullah'ın Medine'de icra ettiği bu cem işinin tamamen normal şartlarda değil, özür şartlarında olma ihtimaline de yer verilip: "Yağmurlu bir günde" olabileceğine dikkat çekiliyor. Müteakip rivâyette, görüleceği üzere İmam Mâlik de "yağmur" ihtimali üzerinde duracaktır. Bazı âlimler de "hastalık" sebebiyle birleştirilmiş olabileceğini de söylemiştir. Bunun zayıf bir ihtimal olduğunu, öyle olsaydı Resûlullah'ın hasta olmayanlara normal kılmalarını emredeceğini belirten İbnu Hacer, bir başka yorum nakleder: "Hava belki de bulutluydu. Öğleyi kıldı, sonra bulut açıldı, anlaşıldı ki ikindi girmiş, derhal ikindiyi kıldı." Nevevî: "Bu bâtıl bir iddia, böyle bir durum öğle ile ikindi hakkında vârid olsa bile akşamla yatsı arasında asla olamaz" der. İbnu Hacer'in kaydettiği münâkaşalar, selef ve halef büyüklerinin ekseriyetle bir vaktin te'hiri, diğerinin ta'cili sıiretinde bu "cem"lerin yapıldığı merkezinde toplanmaktadır. Nitekim, bizzat râviler de o hususta zan beyan etmektedirler. 110561

jl

i j jâj *.Jij lSj -9. 2918.

. (J 2JJİ jlij .öj

9. (2918)- Müslim'de gelen bir başka rivâyette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) korku ve sefer hali olmaksızın öğle ve ikindiyi birleştirerek, akşam ve yatsıyı da birleştirerek kıldı."

İmam Mâlik: "Ben bunu, yağmurlu günde yapılmış olacağım zannediyorum" demiştir." 110571

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs'tan yapılan bu rivâyet bir öncekine rağmen daha sarih olarak, sefer hali, korku hali gibi namazların birleştirilerek kılınmasına (bazı hak mezheblerde olduğu üzere) cevaz veren herhangi meşrû bir sebep olmaksızın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazları cemettiğini ifade etmektedir. Bu ma'nâdaki rivâyet, değişik vecihlerde Kütüb-i Sitte'nin bütün kitaplarında rivâyet edilmiştir. Nitekim önceki rivâyette yerleri gösterildi.

Hadisin Müslim'de de kaydedilen bir vechinde şu ziyade var: "EbıTz-Zübeyr der ki: "Ben bu hadisi işitince Saîd İbnu Cübeyr'e: "(Resûlullah) bunu niye yapmış olabilir?" diye sordum. Bana dedi ki: "Aynen senin bana sorman gibi ben de İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a sordum,şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetinden kimseye meşakkat vermek istemedi."

Tirmizî, Sünen'in Kitabu'l-İlel bölümünde İbnu Abbâs'ın rivâyet ettiği bu hadisle ehl-i ilimden kimsenin amel etmediğini söyler. Yani iddiasına göre sefer yağmur, (korku, hastalık gibi) namazın birleştirilmesine ruhsat tanıyan bir mazeret olmadan namazın birleştirilmesine hiç bir âlim fetva vermemiş olmalı. Ancak, bu iddiasının gerçeği aksettirmediği söylenmiştir. Buna geçmeden şunu bilelim ki, Tirmizî, başka rivâyetlerle birlikte bu hadisin de yer aldığı, "Hazerde iki namazın arasım birleştirme hususunda gelenler" adlı bâbta, hadislerin peşlerinden şu bilgileri sunar:

* Ehl-i ilim, iki namazın sadece seferde ve Arafat'ta birleştirileceğine hükmetmiştir.

* Tâbiîn'den bazı âlimler, hastanın iki namazı birleştireceğine hükmetmiştir.

* Bazı âlimler de yağmur sırasında iki namazın arasının birleştirilebileceğini söylemiştir. Şâfıî, Ahmed ve İshak bu görüşte olanlardır. Ancak Şâfiî hastanın iki namazı birleştirmesini caiz görmez.

Tirmizî'nin İbnu Abbâs tarafından rivâyet edilen "Resûlullah korku ve sefer hali olmaksızın öğle ve ikindiyi birleştirerek, akşam ve yatsıyı da birleştirerek kıldı" hadisi için, "Bununla hiç bir fakih amel etmemiştir" iddiasına yapılan itiraza gelince: İbnu Hacer, Nevevî'den naklen bazı örnekler sunar: "İmamlardan bir cemaat, bu hadisin zâhirini esas alarak, mutlak bir ifade ile "ihtiyaç" sebebiyle bir şartla hazerde "cem"i tecviz ettiler. O şart da bu birleştirme işini bir âdet edinmemektir. Bu görüşte olanlar meyanında İbnu Şîrîn, Rebîa, Eşheb, İbnu'lMünzîr, el-Kaffâlu'l-Kebîr sayılabilir. Aynı görüşü Hattâbî Ashâbu'lhadis'ten bir gruptan da hikaye eder. Ve bu hadisin Müslim'de Said İbnu Cübeyr tarikinden zikredilen: "İbnu Abbâs'a sordum: "Bunu Resûlullah niçin yaptı?" Bana: "Ümmetinden kimseye meşakkat vermek istemedi" diye cevap verdi" vechiyle istidlâl eder. Keza Nesâî'nin bir rivâyetine göre İbnu Abbâs, Basra'da öğle ve ikindiyi aralarında hiç fasıla olmadan kılmıştır. Akşam ve yatsıyı dapeşpeşe aralarında fasıla olmadan kılmıştır. Bu birleştirmeyi meşguliyet sebebiyle yapmıştır. İşte bu rivâyette, aynı birleştirmeyi Resûlullah'ın yaptığını da söyler. Müslim'de gelen bir rivâyette, İbnu Abbâs'ın mezkûr meşguliyetinin hutbe olduğuikindi namazından sonra da yıldızlar doğuncaya kadar hutbesine devam ettiği sonra akşamla yatsıyı birleştirdiği belirtilir. Bu rivâyette İbnu Abbâs'ın iki namazı cemetme işini Resûlullah'a nisbetinin, Ebû Hüreyre tarafından te'yîdi de vardır. Taberânî'nin bir tahricinde, benzer merfû bir rivâyet İbnu Mes'ud'dan kaydedilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (hiçbir meşrû sebep yokken) öğleyle

ikindiyi, akşamla yatsıyı cemetti. Kendisine "Bunu niye yaptın?" diye sorulunca: "Ümmetimin meşakkatte kalmaması için" diye cevap verdi."

Görüldüğü üzere, gerek fukahâ ve gerekse muhaddisînden bazıları, bazı kayıtlarla sadedinde olduğumuz İbnu Abbâs hadisiyle amel etmiştir. [1058!

ÜÇÜNCÜ FASIL

YOLCULUKTA NAFİLE NAMAZLAR

jl5j C }LS\ j giJ âjî fi # o 4 ^[: Jlî 14 Ip m -1- 2919.

p ; jas- jüj aül <3 015"" jJL! aü(

• • l ■

1. (2919)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (Onsekiz defa) refakat ettim. Ancak, sefer sırasında nafile kıldığım hiç görmedim. Allah Teâlâ hazretleri şöyle buyurmuştur: "Resûlullah'tan sizin için güzel örnek vardır" (Ahzab 21), İbnu Ömer devamla der ki: "Eğer nafileyi kılsaydım namazı da tam kılardım. 110591

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, sünnete bağlılığıyla meşhur yüce sahâbî Abdullah İbnu Ömer'in sefer namazı kıldığı vakit, nafile kılmadığını, çünkü Resûlullah'ın da yolculukta farzdan önce veya sonra nafile namaz kılmadığını belirtiyor. Bu husustaki sünnete uymanın gereğini âyetle şâhidliyor.

2- Hadisin Ebû Dâvud'daki vechinde İbnu Ömer, Resûlullah'a onsekiz (18) kere refakat ettiğini tasrih eder. Tercümede bunu belirttik. Yine Ebû Dâvııd'un bir başka rivâyetinde,

İbnu Ömer, Hiilafâ-i Râşidîn'den üçüne (Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman'a) seyahatte refakat ettiğini, onların da iki rekatlık farza ilâvede bulunmadıklarını belirtir.

3- Nevevî "nafile namaz kılsaydım, namazı dörde tamamlardım" cümlesinden şu ma'nâyı anlar: "Eğer nafile kılmayı tercih etseydim, farzımı dörde tamamlamak bana daha hoş gelirdi, lâkin bunlardan her ikisini de uygun görmüyorum. Sünnet, namazı kasretmemektir ve nafileyi terktir."

Buradaki nafileden maksad revâtib denen namaza bağlı nafilelerdir. Bazısı namazın önünde, bazısı sonundadır. Mutlak nafilelere gelince, İbnu Ömer'in sefer sırasında bu çeşit nafile kıldığı hususunda rivâyet gelmiştir. Ulemâ seferde mutlak nafile kılmanın müstehab olduğu hususunda ittifak eder. Ancak revâtib nafilelerin müstehab olup olmadığı ihtilaflıdır. İbnu Ömer ve bazıları revâtibi terketmiştir. Şâfiî, ashâbı ve cumhur bunu müstehab addeder. 110601

(j2*5^ üy ül? «üjLc i~t~ [ıjıs Aüt ^40 0^3 -2- 2920.

- . Î

2. (2920)- Berâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmfa onsekiz seferde iştirak ettim. Onun, güneş meyledince öğleden önce kıldığı iki rek'ati terkettiğini görmedim" 110611

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer'in güneş meylinden önce kıldığı iki rek'at namazın abdest için kılman şükür namazı veya öğlede kılınan iki rek'atlik sünnet olabileceği söylenmiştir. Bu durumda hadis, sefer sırasında revâtib kılınabileceğini

söyleyenlere delil olur. "Resûlullah, seferde sabahın sünneti dışında hiçbir sünnet kılmamıştır" iddiasında bulunan bazılarına, İbnu Hacer sadedinde olduğumuz Berâ (radıyallâhu anh) rivâyetini gösterir. 110621

.Jalİp o<_ ' <3 aMİ aIlp oüJj iSy. :<JIS ^ilj -3. 2921.

3. (2921)- Nâfı anlatıyor: "Ibnu Ömer (radıyallâhu anh), oğlıı Ubeydullah'ı seferde nafile kılarken görürdü de bundan dolayı onu kınamazdı." [10631

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anh) sefer sırasında nafile kılınnıayacağı kanaatinde olmasına rağmen, oğlu Ubeydullah'm seferde nafile kılması dikkat çekici bir durumdur. Hatıra geldiği üzere, "niçin?" diye bir soru karşımıza çıkmaktadır. Ebû'l-Velîd el-Bâcî iki tahminde bulunur:

1) Belki de oğlunun geceleyin nafile kıldığını görmüştür. Bu durumda miidaheleye gerek kalmaz. Zîra bu onun kendi mezhebidir.

2) Mamafih oğlunun gündüz kılması muhtemeldir, müdahale etmemiştir, çünkü bu meselede kendisine muhalefet edenler çok olmuştur. Bu görüş daha makul gelmektedir. [10641

«tSC» b! ^JU>- ÂLjAU loJlİ Lg-tP AİJİ «Lülp -4- 2922.

Lâj «Lül p !j ıjli iaül t) d-Jl 10J-İ

. .] (^1p Olp

4. (2922)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile birlikte umre yapmak üzere

Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Mekke'ye gelince:

"Ey Allah'ın Resûlü, annem babam sana feda olsun. Sen kısa kıldın, ben tam kıldım, sen yedin ben oruç tuttum, (ne dersiniz?)" dedim. Şu cevabı verdi:

"Ey Âişe güzel yaptın!" buyurdu ve bu işimde beni kınamadı"dedi." [10Ğ51

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kısaltmanın bir vecîbe olmadığına delildir. Ancak vâcib olduğuna delâlet eden rivâyetler de vardır.

KORKU NAMAZI BÂBI UMUMÎ AÇIKLAMA:

Korku namazının diğer adı salât-ı havfdır. Bu düşman, sel, yangın, büyük bir canavar gibi ciddi bir tehlike karşısında bulunan bir müslüman cemaatin, farz namazlarını, başlarındaki idarecinin imamlığı altında nöbetle kılmalarıdır. Bu namaz, korkulu anlarda kılınan müstakil bir namaz çeşidi değildir, farz olan beş vakitten biridir. Ancak cemaat halinde kılınmasının kendine has âdâbı vardır. İmam Ebû Yusuf (rahimehullah) bu namazın sadece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrine ait olduğu kanaatindedir. Korku namazının nasıl kılınacağını târif eden âyet-i kerîme de mevcuttur:

"Yolculuk ettiğinizde kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur. Zîra kafirler size apaçık düşmandırlar.

"(Ey Muhammedi) Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırdığın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler; kılmayan öbür kısım gelsin, seninle

beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar. Kâfirler size ansızın bir baskın vermek için silah ve eşyanızdan ayrılmış bulunmanızı dilerler. Yağmurdan zarar görecekseniz veya hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanıza engel yoktur. Fakat dikkatli olun, Allah kâfirlere şüphesiz ağır bir azab hazırlamıştır. Namazı kıldıktan başka Allah'ı ayakta iken, otururken, yatarken de zikredin. Emniyete kavuştuğunuzda, namazı gereğince kılın. Namaz şüphesiz mti'minlere belirli vakitlerde farz kılınmıştır" (Nisâ 101-103).

Âyette görüldüğü üzere:

* Korku namazı, düşman karşısında bile namazın cemaatle kılınmasıdır.

* Silahlar musallinin -imkân nisbetinde- beraberinde olacak ve musalli her an düşmâna karşı tetikte bulunacak.

* Cemaatin bir yarısı imamın arkasında durur, iki rekatli bir namazın ilk rekatini; üç veya dört rek'atli bir namazın da ilk iki rek'atini imam ile beraber kılıp, ikinci secdeden veya birince ka'dede teşehhiidden sonra kalkıp düşman karşısındaki yerini alır. Namazın bu kısmına katılmayan zümre, derhal gelip imamın arkasında yer alır,

imamla birlikte namazın geri kalan kısmını kılarlar ve selam vermeden tekrar düşman karşısına giderler. İmam selam verir, namazdan çıkar. Birinci zümre döner gelir, namazın geri kalan kısmını kırâatsiz olarak tamamlar, selam verir, düşman karşısına gider. Sonra ikinci zümre gelir, namazlarını kıraatle ikmal edip düşmanın karşısında yerini alır. Bunlar namazlarını, cemaat teşkil edilen yere gelmeksizin bulundukları yerde de tamamlayabilirler.

NOT:

1- Birinci zümre lâhik, ikinci zümre de mesbûk hükmündedirler.

2- Bu namaz bütün cemaatin aynı şahsın arkasında namaz kılma arzusunu ortaya koyup niza etmeleri durumundadır, aksi takdirde farklı imamların arkasında grup grup normal şartlardaki şekilde kılınacak namazın efdal olduğu kabul edilmiştir.

3- Korku namazının sıhhatli olması için imama uyan zümrelerin namaz esnasında namaza uymayan davranışlarda bulunmaması gerekir. Harbetmek, mevki değiştirmek, gidip gelirken vasıtaya binmek, konuşmak vs. gibi. Aksi halde imamla kıldığı namaz bozulur, namazlarını yeniden kılmaları lazım gelir.

4- Durumun ciddiyeti artar, binilen atlardan inmeye fırsat bile olmazsa her asker biner vaziyette muktedir bulunduğu cihete doğru ima ile namazını kılar, bu da mümkün olmazsa namazını bilahare kılmak üzere te'hir eder. Nitekim Hendek Savaşı sırasında bazı vakit namazları kazaya bırakılmış, geceleyin kılınmıştır. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) Zâturrika, Batn-ı Nahl, Usfân, Zîkared gazvelerinde korku namazı kıldırmıştır. Resîılullah'tan sonra ashab da bazı cephelerde namazlarını bu şekilde kılmıştır. Müteakip rivâyetlerde bazı örnekler göreceğiz. Bunların her birinde farklı şartlar hâkim olduğu için, Resûlullah korunma ve namaz âdabına en uygun tarzı aramış, bunun sonunda ruh itibariyle aynı kalmakla beraber şeklen farklı olan tarzlarda namaz kıldırmıştır. Bu sebeple hadislerdeki korku namazı tavsifleri farklılıklar arzeder. Hanefi ulemâsınca yapılan târife uymayan tavsifler bundan ileri gelir. [1066]

ı»|<3 kp Sili i j& .1.2923.

JJLî ^ 4jLL>- 3*4^ ^1-4 ^ SivSj 4jjlj 's 3 * ıjvjj-v 5 4 jLL>

£ -i ^ o j: ^ ^ ^ ıM & ^ ^ ^ ^ O s s

, ^ 3*411 ^44 f" ^ 's 3 * |»g

1. (2923)- Sehl İbnu Ebî Hasme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbına korku namazı kıldırdı. Bu maksadla ashâbı arkasında iki saf yaptı. Hemen arkasında bulunan safa birinci rek'ati kıldırdı. Sonra ayağa kalktı ve arkasındakilere bir rek'at namaz kıldırmcaya kadar kıyâmda kaldı. Sonra gerideki safta bulunanlar ilerledi, ön safdakiler de geriledi. Bu şekilde ilerleyenlere de bir rek' at namaz kıldırdı. Sonra gerileyenler bir rek'at namaz kılıncaya kadar yerinde oturdu. Sonra da selam verdi." [1067]

«lîjÜsj 4jL>t_ysi «LîjÜs ajUj t ot 1 _s o 'jP [" ıdiJU» ls 3j 2. 2924.

Jl Q ^ £ S £ S S S ^ Jl ^ ^ JJ ^®J|44 S S / ^

jj" J Uili Iilâ 4 3*414 -44143 4 İS 3 t cjJJeJl

lj1v2j Jl 3*4!t ^ jAiJl oL>-j 3 l -\?t2 /3 ‘-3 4j4-Lc2 ^ 34S4JI «üS^ll

^ ÂiâllSl ^ g ■ -j.i ^ JJ 4143 (4^ 3-5^4 t 5.133

يُسَلِّمُونَ] .

2. (2924)- Muvatta'nın bir diğer rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Korku namazı şöyledir: "İmam, beraberinde arkadaşlarından bir grup olduğu halde namaza durur, bir grup da diişmâna karşı yerini alır. İmam bir rek'ati beraberindekilerle rükû ve secde ile kılar, ve ayağa (ikinci rek'ate) kalkar. Tam doğrulunca öyle kalır. Cemaat geri kalan rek'ati kendi başlarına tamamlayıp selam verirler ve oradan ayrılırlar. İmam yerinde ayakta durmaya devam eder. Namazını kılanlar düşmanın karşısında yerlerini alırlar. Namaz

kılmamış olan diğerleri gelip imamın arkasında dururlar,tekbir getirerek uyarlar. İmam onlara da bir rek'at namaz kıldırır, secdeden sonra

oturur ve selam verir. İmama uyan bu ikinci grup imam selam verince kalkıp, geri kalan rek'ati kılıp selam verirler. M[1068]

AÇIKLAMA:

1- Korkulu anlarda kılınacak vakit namazının âdâb yönüyle farklı olabileceğini ve o farklılığı yukarıda açıklamış idik. Sadedinde olduğumuz rivâyet, korku esnasında namaz, iki rek'at kılınacakmış gibi bir anlatış üslubuna sahip. Biz bunu, iki rek'atli bir namazın kılmış şeklinin tarifi olarak anlamalıyız. Mukîm şartlarına tâbi olunduğu hallerde kılınan namaz, iki, üç ve dört rek'atli olabilir. Şu halde asıl olan yukarıda sunulan tariftir.

2- Ancak şunu da belirtelim ki, İbnu Abbâs'tan gelen bir rivâyete göre, korku hali namazın rek'atine te'sîr eder ve bu durumda tek rek'at kılınır: "Allah namazı Peygamberimizin dilinden hazerd dört, seferde iki ve harpte bir rek'at olarak farz kılmıştır." Dahhâk, Mücâhid, Atâ, Katâde, İshak İbnu Râhûye gibi Tâbiînden bazıları da bu görüştedir.

Fakat Cumhur, harp durumunun rek'at sayısına tesir etmediği kanaatindedir. Tek rek'atli namazın caiz olmayacağını söyler. Namazın kısa kılınması harp halinde ileri gelmez, sefer halinden ileri gelir. Harp hali, cemaatle kılmış âdâbma te'sir eder. Ebû Hanîfe, Şâfıî, İmam Mâlik, Sevrî, Nehâî, İbnu Ömer gibi birçok Selef büyüğü hep böyle hükmetmişlerdir.

Muvatta'da gelen rivâyet, namazın kılınış tarzını, yukarıda sunduğumuz tariften biraz farklı yapmaktadır. Bu, birçok

meselede olduğu gibi, ulemânın yorum farklılığından ileri gelmektedir. [10691

s- 1 bil lİS^ <up illi 3. 2925.

;(jLai aJs 5 ^x?-lİ . Jb jjiii # L&bS^J

j, /

.İ-t .İm! ;Jli ÇJL» . :JÜsi l'^ğilb

.] jlliSj Çjllij # £gllJ jlbb (Jfp- i bÜÜaJlj ^ Âjîjllaj

& S £

. l Jö^l«

3. (2925)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Zâturrikâ'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Koyu gölgeli bir ağacın yanma gelmiştik. Bu ağacı, altında dinlenmesi için Aleyhissalâtu Vesselâm'a bıraktık. (Resûlullah kılınanı ağaca asıp istirahete çekilmişti ki, O'nu gizlice takip eden) müşriklerden biri gelip (asılı olan kılmcı kapıp) kınından sıyırarak (Resûlullah'a):

"Benden korkmuyor musun?" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm:

"Hayır!" deyince:

"Peki seni benden kim kurtaracak?"dedi. Efendimiz:

"Allah!" diye cevap verdi. (Duruma muttali olan) ashab adamı tehdid etti. (O da kılmcı kınına koydu ve ağaca astı).

Sonra namaz kılındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gruba iki rek'at kıldırdı. Bunlar geri çekildiler. Sonra ikinci grup geldi, onlara da iki rek'at namaz kıldırdı. Resîılullah'ın namazı dörde tamamlanmıştı, cemaatin namazı ise iki rek'atti." [1070]

AÇIKLAMA:

1- Bu gazvenin yılı hakkında ihtilaf edilmiştir. Hicretin dördüncü veya beşinci yılında cereyan etmiş olma ihtimali var. Buhârî, Hayber'in fethinden sonra olduğu kanaatindedir. Beyhakî ise, iki ayrı gazveye bu ismin verildiğine hükmetmiştir. İbnu'l-Esîr, el-Kâmil'de dördüncü yıl hâdiseleri arasında zikreder. Hayber'den sonra olması halinde yedinci yılda cereyan etmiş olması gerekir.

2- Zâtu'rrikâ' isminin nereden geldiği hususu da miinâkaşalıdır, ancak bu teferruâta girmeyeceğiz. Şu noktayı belirtelim ki, bu gazvenin bazı kaynaklarda Gazvetu Muhârib diye geçen gazve olduğunda megâzi sahiplerinin cumhuru ittifak eder.

3- Korku namazının ilk defa ne vakit kılındığı ihtilaflı ise de çoğunluk bu gazvede kılındığını kabul eder.

4 - Hadise farklı tariklerden rivâyet edilmiştir. Bazılarında burada olmayan teferruât vardır. Sözgelimi:

1) Resûlullah'a kılıç çeken zat, Muhârib kabilesinin reisidir, cesur bir kimsedir, adı Gavres İbnu Hars'dır.

2) Buhârî'nin bazı rivâyetlerinde hâdise bazı ziyadelerle anlatılır. Hz. Câbir'in rivâyeti şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m beraberinde Necd tarafına gazaya gittim. Resûlullah bu gazadan dönünce ben de beraber döndüm. Dönüşte büyük ağacı çok olan bir vadi içinde kafileye öğle sıcağı vurdu. Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) bineğinden inerek istirahat verdi. Askerler de ağaçların altında gölgelenmek üzere dağıldılar. Aleyhissalâtıı Vesselâm da bir sernüre (sakız) ağacı altına indi ve kılıcını ağaca astı." Câbir anlatmaya devam eder.

"Biz biraz uyumuştuk. Sonra bir de gördük ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizleri çağırıyor. Yanma gittik. Müşriklerden bir bedevi yanında oturuyordu. Bize Resûlullah şunu anlattı:

"Şu bedevi Arap ben uyurken gelip (gafletimden bil-istifade) kılıcımı alıp kınından sıyırmış. Bu sırada ben uyandım. Kılıç kınından sıyrılmış, elinde idi. Bana:

"Şu anda seni benden kim kurtarabilir?" dedi. Ben de:

"Allah korur!" dedim. İşte bu hâdisenin kahramanı şu oturan bedevidir."

3) Rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bıı bedeviyi cezalandırmayıp serbest bıraktığını, kabilesine dönen Gavres'in müsliiman olduğunu ve birçok kimsenin de müslüman olmasına vesile olduğunu belirtir. 11(1711

(jjS^Î.1 İP US""[: Jü Alp Alt -4- 2956.

?s o^yaS\ 3 uij uü*- ur p 4İip uiU'i -aü ; Jılâ j \asi ulUa» cy. aJispjzltvj» İP ^İİ oO (jı^^ 1" j' ./3A- UaJlâ (jyj aİİ 4jT oJj-Lâ

. Utjib" ^is^j İP Aüt Jj-Uj . p>-~\ -U 5 iUJs ccjs-A i &şg?

^ ^ 0 S s s A * ' < 'o' '

ljAlSj (jyJJjŞsJÜÜl f.QjJb LULî i ^ ij (_£jJt A ya 11 AjCa

^»LUa ^ l J! aAj (_£jJt ^ ı^iaL>- ljJLTO jıJA-t

435 c^ÂJt >_.aÇgiı ^ 3 * 3 ^ i^As^j İP Atıl (J^ Jj t >_,aÇgiı

ji ~i .JisLy?' çUs jUU«5 1 * 3 ^ ç aUj ç^uji a 3 Jij İP usJLâ < ^ g <

. jjt

4. (2926)- Ebû Ayyâş ez-Zürakî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Usfân'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Müşriklerin başında (henüz müslüman olmayan) Hâlid İbnu'l-Velîd vardı. Öğleyi kılmıştık. Müşrikler (kendi kendilerine aralarında şöyle) konuştular: "İyi bir fırsat elimize geçmişti, onlar namazda iken saldırsaydık ya!"

Bunun üzerine hemen kasr (namazı kısaltma) ile ilgili âyet öğle ile ikindi arasında nâzil oldu. İkindi vakti olunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp kıbleye karşı durdu. Müşrikler de önlerindeydi. Arka tarafına da bir saf yaptı. Bu safın arkasına da bir saf koydu. Resûlullah rükûya varınca hep birlikte rükû yaptılar. Resûlullah secde yaptı, hemen arkasındaki safdakiler de secde yaptı. Diğerleri (rükûdan) doğrulup onları korumak üzere kıyâmda kaldılar. Bunlar iki secdeyi tamamlayıp kalkınca arkalarında bulunanlar secdeye gittiler. Sonra Resûlullah'ın arkasındaki saftakiler diğerlerinin yerlerine gittiler, arkadaki saftakiler de öndekilerin yerine ilerlediler. Sonra Resûlullah rükûya gitti, hepsi O'nunla birlikte rükû yaptı. Sonra Resûlullah secde yaptı ve hemen arkasındaki safdakiler de secde yaptılar. Bu sırada arkadakiler bunları korumak üzere kıyamda kaldılar. Aleyhissalâtu Vesselâm ve arkasındakiler oturunca, en arkadakiler secdeye gittiler. Sonra hep beraber oturup hep beraber selam verdiler." 110721

AÇIKLAMA:

1- Usfan Mekke'ye iki merhale uzaklıkta bir yerin adıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oraya hicretin altıncı yılının başlarında gazâda bulunmuştur.

2- İndiği belirtilen kasr âyetinden maksad havf namazıdır.

3- Burada salâtu'lhavfın tavsifinde dikkat çeken husus şudur: Bu namaza bütün cemaat iki kısım halinde iştirak etmekte, namazın rükünleri müştereken icra edilmekte, en sonda selam müştereken verilmekte, sadece secde esnasında bir zümre secde ederken diğer zümre onları kollamakta, düşmanı gözetlemektedir.

Bu tavsif, umumî açıklama kısmında Hanefî mezhebinde esas alman şekle uygun olarak yapılan tarife uymamaktadır. Sebebini Hattâbî'nin açıklamasından takip edelim:

"Korku namazının çeşitleri var. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) onu farklı günlerde birbirine uymayan şartlarda kıldı. Bu farklı şartlar içinde kılman namaz esnasında hem "korunmayı" en iyi sağlayacak hem de normal şartlarda kılman "namazın âdabı"ııa en ziyade muvafık düşecek tarz aranmıştır. Bu tarz, dış görünüşü itibariyle farklı olsa da ma'nâ ve ruh itibariyle kaynaşma arzeder. Kaydedilen bu çeşit, düşmanın kıble ile müslüman askerlerin arasında yer alma durumunda tercih edilen tarzdır. Eğer düşman kıblenin gerisinde ise o zaman Resûlullah askerlere Zâtu'r-Rika'dâ kıldırdığı şekilde namaz kıldırmıştır." 11073)

(jOîîliajt İ~j~ ^ 2922.

Q £ _ ^ > 0 Jl ^ Q C S ^ ^ S ^ O

. Aj>- j >-1 . 4jiS) ç.Q JjSj £ O J-* i ^ C AjiS) ^

5. (2927)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) korku namazını iki gruptan birine tek rek'at olarak kıldırırken, diğer grup düşmana karşı durmuştur. Kılanlar kalkıp, düşmana dönük vaziyette, (bekleyen) arkadaşlarının yerine geçtiler, onlar da gelip (Resûlullah'm arkasına geçtiler), O da bunlara bir rek'at namaz kıldırdı, sonra da bu iki gruptan her biri birer rek'at namazlarını kaza ettiler." [10741

jLad^pj dîH ^ ^ <J yjij (JjJ [;<JlS <ip aül ö^j.6. 2928.

oı ojöç\l i-fc ^ 0^21 «ulp dLd |d& 2 p 99 ^

Ûy2aj

H 'gİJJj 2iı5) SJtS) İ4- ^ ^ jyxxi 2iı5) iiD is >r .1*5)

6. (2928)-Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Dacnân ile Usfân arasında, müşriklerle sarılmış bir yere indi. Müşrikler (aralarında):

"Bu müsliimanlarm bir namazları var (topluca kılarlar), bu onlara evlatlarından da, bâkirelerinden de kıymetlidir, işte bu, ikindi namazlarıdır. Hazırlığınızı yapın, üzerlerine toptan bir kerede çullanın!" dediler. Cebrâil (aleyhisselam), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek ashabını iki kısma ayırmasını, onlardan bir grupla namaz kılarken diğer grubun geri tarafta ayakta beklemesini, tedbirli olmalarını ve silahlarını beraberlerine almalarını, birinci gruba bir rek'at kıldırmasını, bu kısmın birinci rekatten sonra geri çekilmesini, arkadaki grubun öne ilerlemesini, bu yeni gruba da bir rek'at kıldırmasını, böylece her bir grubun Resûlullah'la birlikte birer rek'atlerinin olmasını, Resûlullah'm da böylece iki rek'at kılmış olmasını emretti." [10751

Oliâi*’ rj> jJL>- İ-fc adi [
ıjti 4 ip adi Cf- 1 ■ 2929.

jl D lıZj üj 5 ç! jl ı_3LS- (3 |
:oJ-«-â oo^a o^Ça^-j Aijfji
. AJülsVVS L_-J&SI

^ j » 34 -j :cJL* ?oJt : Jli 41* 0J-0 Llii .«.Lçj ^İÇsI tjlJ c^JjügJlI .Sö^j^Jl

«ce-LG 4 Ü o^-üjLs .tU-!i ^iJ ,3! ; jlÂi .ı^JJi (Jş i3-L-i>t-â ^Jl^- ^J^ (Âi ıjjj\ ^ğjJj <_jy«Jl

. İJİJ ^Jİ 4>-y>-(,]S^j ^JtL- lJlJLJL 4jjlf- lil

7. (2929)- Abdullah İbnıı Üneys (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), beni, Hâlid İbnıı Süfyân el-Hüzelî'yi öldürmem için bulunduğu yere gönderdi. O, Urane [1076] ve Arafat taraflarında idi.

"Git onu öldür!" dedi. Ben onu gördüğümde ikindi namazının vakti girmişti. Kendi kendime: "(Bu herifi öldürme işi) onunla benim arama girip namazımı geciktirmesinden korkarım" dedim. (Ara vermeden) ilerledim. Hem yürüyor hem de ima ile namazımı kılıyordum. Herife tam yaklaşmıştım ki:

"Sen kimsin?" dedi.

"Araplardan biriyim. Duydum ki, şu adam için asker topluyormuşsun, onun için sana katılmaya geldim!" dedim. "Evet ben bu işin içindeyim" dedi. Onunla bir müddet yürüdüm, öldürmeme imkân sağlayacak bir fırsat doğunca kılıçla tepesine bindim ve geberttim." 110771

AÇIKLAMA:

Bu hadis, çok tehlikeli hallerde, ima ile namazın kılınacağına delildir. Bu istidlâlin sıhhatinde âlimler herhangi bir şüpheye

düşmezler. Çünkü Abdullah İbnu Üneys, bu işi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m sağlığında yapmıştır. Yani vahyin inmekte olduğu bir devrede... Resûlullah'm buna muttali olmamış bulunması muhaldir. Öyle ise dinin ruhuna uymasaydı müdahale eder, tashih ederdi. Bunu reddeden bir hadis mevcut değildir. Sahâbenin fiili de dinde bir hüccettir, yeter ki merfû bir hadis ona muhalefet etmesin.

İbnu'l-Münzîr der ki: "Abdullah İbnu Üneys'ten hadis alan her râvi: "Düşman önünden kaçan herkes bineğinin üzerinde ima ile namaz kılar." demiştir.

Şafiî hazretleri: "Ancak, arkadaşlarından kopacaksa ve kovaladığı kimsenin üzerine geri geleceğinden korkarsa o da ima ile kılar"demiştir. Böylece o da, kovalayanla kovalanan arasında fark olduğuna dikkat çekmiş olmaktadır. İkisi arasındaki fark açıktır: Kaçan daha şiddetli bir korku içindedir. Kovalayan ise, düşmanın yakalaması korkusunu yaşamaz, düşmanı kaçırma endişesi yaşar.

İbnu Hacer der ki: İbnu'l-Münzîr'in naklettiği husus, Evzâî'nin sözüyle tenkid edilir. Zira Evzâî îma ile namazın cevazını sadece "şiddetli korku" şartıyla kayıdlamıştır, kovalayanla kovalanan arasında tefrik yapmamıştır. Mâlikîlerden İbnu Habîb de bu görüştedir. Ebû İshak el-Fezârî, Kitabu's-Sünen'inde Evzâî'nin şu sözünü nakleder: "Kovalayanlar, yere indikleri takdirde, düşmanı kaçıracağından korkarsa, her ne hal üzere olursa olsun, o halde namazını kılar."

Görünen o ki, bu ihtilafın kaynağı âyet-i kerîmede zikri geçen "korku"dur. Bu korkuyu "düşmandan cana ve mala gelecek zarar korkusu" diye kayıtlayanlar için kovalayanla kovalanan arasında fark vardır. Böyle bir kayda yer vermeyip daha umumî anlayan için ikisi arasında fark yoktur.

Ayrıca, bu cevaz yaya için de, atlı için de mevzubahistir, yeter ki korku hali hakim olsun.

Aynî şu özetlemeyi yapar: "Bu meselede fakihlerin görüşleri şöyledir:

* Ebû Hanîfe'ye göre kişi kovalanıyor ise yürürken namazını kılmasında bir beis yoktur, kovalıyor ise, yürürken namaz kılamaz.

* İmam Mâlik ve ashâbmdan bir gruba göre, kovalayan da kovalananda eşittir, bineğinin üzerinde namaz kılabilirler.

* Evzâî ve Şâfıî, sonuncular hakkında Ebû Hanîfe gibi hükmederler. Bu aynı zamanda Atâ, Elasan, Sevrî, Ahmed ve Ebû Sevr'in kavilleridir.

Şâfıî'den şu söz de rivâyet edilmiştir: "Kovalayan, düşmanı kaçıracağından korkarsa îma ile kılar, korkmazsa îma caiz değildir ." 110781

İKİNCİ KISIM

NAFİLE NAMAZLAR

(Bu kısım iki bâbtıı)

*

BİRİNCİ BÂB

VAKTE MAKRÛN OLAN NAFİLELER (Altı Fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

BEŞ VAKİT NAMAZA BAĞLI (REVÂTİB) NAFİLELER

ÖĞLE NAMAZININ NAFİLESİ

İKİNDİ NAMAZININ NAFİLESİ

AKŞAM NAMAZININ NAFİLESİ

YATSI NAMAZININ NAFİLESİ

CUMA NAMAZININ NAFİLESİ

*

İKİNCİ FASIL VİTİR NAMAZI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL GECE NAMAZI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL KUŞLUK NAMAZI BEŞİNCİ FASIL

RAMAZAN KIYÂMI VE TERÂVÎH

*

ALTINCI FASIL BAYRAM NAMAZLARI

BAYRAM VE CUMANIN BİR GÜNDE BİRLEŞMESİ

*

İ

KİNCİ BÂB

SEBEPLERE MAKRÛN OLAN NAFİLELER

(Dört fasıldır)

BİRİNCİ FASIL KÜSÛF NAMAZI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİSKA (YAĞMUR İSTEME) NAMAZI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL CENAZE NAMAZI

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK NAMAZLAR TAHİYYETÜ'L-MESCİD İSTİHÂRE NAMAZI HÂCET NAMAZI TEŞBİH NAMAZI

NAMAZA MÜTEALLİK MA'NÂ TAŞIYAN HADİSLER BİRİNCİ FASIL

BEŞ VAKİT NAMAZA BAĞLI (RÂTİP) NAFİLELER UMUMÎ AÇIKLAMA

Farzın dışında kılman namazlara toptan nafile denir. Bunların çeşitleri var. Bir kısmı beş vakit namaza bağlı olarak kılınır. Onlardan önce veya sonradır veya öğle ve yatsıda olduğu gibi hem önce hem de sonradır. İşte bu çeşit namaza râtib (râtibe) cemi olarak revâtıb denir. Şu halde bu fasılda râtibe olanlar görülecektir. [1079]

JaJl (jyliSj İ-j- 4İ)t İMİ y>S- .1. 2930.

Lj yıj.1 JjÇ JjtŞ (.SjLoii-l JjÇ cLaJjÇ

. . J4JÇ0 S.L 2 u*Jlj

1. (2930)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile birlikte iki rek'at öğleden evvel, iki rek'at sonra, keza iki rek'at cum'adan sonra, iki rek'at akşamdan sonra, iki rek'at yatsıdan sonra namaz kıldım. Akşam ve yatsı(dan sonrakiler) evinde idi." [1080]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyetle, müteakiben Hz. Âişe'den kaydedeceğimiz 2931 numaralı hadis arasında bir meselede farklılık mevcuttur. Burada öğleden evvel iki rek'atten bahsedilirken orada dört rek'atten bahsedilmektedir. Bu farklılık üzerine farklı yorumlar yapılmıştır. İbnu Hacer: "Daha doğru olanı, bunu iki ayrı duruma hamletmektir. Yani Efendimizin bazan iki, bazan da dört rek'at kılmış olabileceğini söylemektir" der. Bazıları: "Mescidde iki, evde dört kılmış da olabilir" derken, bazıları da: "Evde olduğu zaman iki kılıp mescide çıkınca iki daha kılması da mümkün. İbnu Ömer sadece mescidde kıldığını görmüş, Hz. Aişe ise her ikisine de muttali olmuştur" demiştir. Evde dört kıldığını te'yid eden başka rivâyetler de gelmiştir. Ebû Cafer, Taberî çoğu durumda dört, nadiren de olsa iki kılmıştır, der. [1081]

ÂiSj SjJup ^!p :# Jti[:c3\i Lg-tP aüI 4-JIolp .2. 2931.

%

1 Jj kj l (j-cdîSjıj JgJl oÜSj £-{2 • (3 ^

(Jl « î] ^ o ® ^

2. (2931)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sünnette gelen

oniki rek'ate kim devam ederse Allah ona cennette bir ev bina eder. Bu oniki rek'atin:

* Dördü öğleden önce,

* İkisi öğleden sonra,

*İkisi akşamdan sonra,

* İkisi yatsıdan sonra,

*İkisi de sabahtan önce." 110821

yu» (3 Âöcp oj aİ)I ^ 1^-2^ Lğ-tp

£ -1 o o ^ ^ o

. j A>-j>- 1 J j - / J«] t JjÇ

tjfj 4-pj -3- 2932.

3. (2932)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İki namaz var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları ne gizli ne de alenî olarak seferde ve hazerde hiç terketmedi: Sabahtan önce iki rek'at, ikindiden sonra iki rek'at." 1110831

AÇIKLAMA:

Bu rivâyette, hal-i hazır tatbikatımıza da uymayan bir hususa temas edilmektedir: "İkindiden sonra kılman iki rek'at..." Müteakiben kaydedilen Hz. Ali rivâyeti de buna ters düşmektedir. Zira orada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ikindi ve sabahtan sonra namaz kılmadığına dikkat çekmektedir.

Hemen şunu belirtelim ki bu husus hidâyetten beri Selef arasında ihtilaflı bir mevzu olmuştur. Ebû Dâvud'un bir rivâyeti de bu hususu açık bir şekilde aksettirir:

İbnu Abbas'ın âzadlısı Kureyb anlatıyor: "İbnu Abbâs, Abdurrahman İbnu Ezher ve Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anhüm) Kureyb'i Hz. Aişe'ye göndererek: "Bizden ona selam söyle ve ikindiden sonraki iki rek'at hakkında sor ve de ki:

"Bize gelen habere göre sen bu iki rek'ati kılıyormuşsun. Halbuki bize ulaştığına göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun kılınmasını yasaklamıştır!"

Bunun üzerine ben de gittim, benimle gönderdikleri mesajı tebliğ ettim. Hz. Aişe:

"Ümmü Seleme'ye git, ondan sor!" dedi. Ben geri döndüm ve Hz. Aişe'nin söylediklerini kendilerine ulaştırdım. Onlar beni bu sefer Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Hz. Aişe'ye sorduklarını aynıyla ondan soruyorlardı. Ümmü Seleme:

"Ben Resûlullah'ın o iki rek'ati yasakladığını işittim. Sonra kendisini, onları kılarken gördüm. İkindiyi kıldıktan sonra kıldığı iki rek'atin hikayesi şudur: (Bir keresindejyanımda Ensâr'a mensup Beni Haram'dan bazı kadınlar olduğu halde içeri girdi, mezkur iki rek'ati kılmaya başladı. Ben kendisine hemen câriyemi gönderip dedim ki: "Kızım kalk, yanında dur ve de ki: "Ümmü Seleme diyor ki: "Ey Allah'ın Resulü! şu iki rek'ati yasakladığını bizzat senden işittim, şimdi ise kıldığını görüyorum. (Dikkat et), eğer eliyle "çekil!" işaretini yaparsa hemen dön!"

Ummü Seleme der ki: "Cariye söylediğimi aynen yaptı. O (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle işaret buyurdu, câriye de geri döndü. Resûlullah namazdan çıkınca:

"Ey Ebû Ümeyye'nin kızı, ikindiden sonraki iki rek'atten sordun. Bana Abdulkays kabilesinden müslüman olmak üzere bir heyet geldi. Öğleden sonra kılmakta olduğum iki rek'ati onlarla meşguliyetim sebebiyle kılamadım. Bu iki rek'at o iki rek'attir" buyurdu.

Bu rivayet, Resûlullah'ın ikindiden sonra kıldığı iki rek'atin ne olduğunu açıkladığı gibi, vaktinde kılınamayan râtib namazlarının bilahare kaza edilmelerinin müstehab olduğunu, namaz esnasında elle yapılan hafif bir işaretin namazı bozmadığını da gösterir. Âlimler, bu rivâyetten, sünnete dayanan bir sebebi bulunan nafilenin yasak vakitte kılınmasında kerahet olmadığı, sebepsiz kılman namazın mekruh olduğu hükmünü çıkarmışlardır.

Bu halin Resûlullah'a has olduğunu söyleyen olmuşsa da: "Dinde asıl Resûlullah'a ittibâdır, açık bir delil olmadıkça da fıil-i Nebî'nin hususîliği iddia edilemez" diye cevaplandırılmıştır. Ayrıca bu hadiste Resûlullah'ın "Bu bana ait bir ruhsattır" şeklinde tavzihte bulunmadığına dikkat çekilmiştir (Nevevî).

İbnu Abdi'l-Berr, "Sabah ve ikindiden sonraki yasak, nafile ve tetavvu olarak kılınacaklarla ilgilidir. Farz namazlar, sünnet namazlar veya Resûlullah'ın devam ettiği nafileler bu yasağa girmez" der. [1084]

ijS' J>\ (3 ^ : Jli Âtp L5^ -4- 2933.

4. (2933)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah ve ikindi hariç her namazın arkasında iki rek'at (nafile) namaz kılardı." 110851

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ikindi ve sabah namazlarından sonra nafile namaz kılmadığını ifade eder. Bu ma'nâyı te'yîd eden başka rivâyetler de mevcuttur. Ancak güneş henüz yüksek ve parlakken kılınabileceğine dair ruhsat da gelmiştir.

İbnu Abdi'l-Berr der ki: "Âlimlerden bir grup, sabah ve ikindi namazlarından sonra nafile namazı kılmada bir beis olmadığını söylemiştir. Zira, bu husustaki nehiy, güneşin tam doğma ve batma anlarında namazın terkedilmesini kasteder. Bu meselede, mezkûr vakitlerde namazı nehyeden hadisleri rivâyet eden ashabtan bir cemaatin hadisleriyle ihticac ederler." Keza Resûlullah'ın şu sözü de bu istidlâlde hüccet kılınmıştır: "İkindi namazından sonra, güneş yüksekte değilse nafile kılmayın." Keza şu hadis de hüccet kılınmıştır: "Namazınızı güneşin doğuş ve batışında kılmayın." Keza müslümanlar, güneşin tam doğma ve batma anları dışında sabah ve ikindi namazlarından sonra cenaze namazı kılınacağı hususunda icma ederler. Derler ki: "Sabah ve ikindi namazlarından sonra namazın yasaklanmasının ma'nâsı ve hakikati işte budur."

Âlimler bu hususta şunu da söylerler: "Bu meselede gelen yasağın gayesi kat-ı zerî'a'dır. Yani zarara götüren sebebi de

ortadan kaldırmak... Zira, sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz, mubah kılınsaydı, asıl yasaklanmış olan güneşin doğma ve batma anlarına kadar namaz kılmaya devam edileceğinden korkulurdu."

Bu söylediğimiz görüş, İbnu Ömer'e aittir. Ancak bir grup ulemâ bunu benimsemiştir. Abdurrezzâk'ın bir rivâyetine göre İbnu Ömer demiştir ki: "Ben güneşin doğma ve batma anlarını araması dışında kimseyi gece ve gündüzün her vaktinde namaz kılmaktan men etmem. O iki vakitten men ederim, çünkü onlardan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da men etti.

"Şunu da belirtelim ki, bu hususta İbnu Ömer'in görüşü babası Hz. Ömer'in görüşüne zıddır. Hz. Âişe de İbnu Ömer gibi düşünmektedir. Zira der ki: "Ömer bu meselede yanılmıştır, çünkü Resûlullah'ın namaz yasağı güneşin doğma ve batma anlarında kılınanlarla ilgilidir."

İbnu Hacer der ki: "Ebû'l-Feth el-Ya'merî bir grup Selefin şöyle söylediğini nakleder: İkindi ve sabah namazlarından sonra namaz kılma yasağı şu hususu duyurmak içindir: "Bu iki namazdan sonra nafile kılınmaz. Bu nehiyle (ikindi ve sabah namazlarının kılındığından itibaren geçen bütün) vakit kastedilmemiş, güneşin doğuş ve batış ânları kastedilmiştir. Bu hususu Ebû Dâvud'un Hz. Ali'den hasen senetle rivâyet ettiği şu hadis te'yîd eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikindiden "sonra" güneş yüksekte değilse namaz kılmayı yasakladı." Öyle ise hadiste geçen "sonra"lıkla kastedilen müddet umum vakte şâmil olmayıp, sadece doğuş ve batış anlarıyla, bu ânlara yakın olan vakitlere şâmildir." 110861

İİÎ J j$\ JA ^ JLP # Aİı! 3 S 0 °If :cJü Ulp âJUIp ^pj .5. 2934.

5. (2934)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) nafilelerden hiçbirine, sabah namazının iki rek'atlik nafilesi kadar aşırı ilgi göstermemiştir." 110871

.]£)Ş-l jJj 1 >^p3öo [: Jli alp aSjI (yfj öjij* jî jp ojb bljj <jj
.6.2935.

6. (2935)- Ebû Davud'un, Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den kaydettiği bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Sizi, atlılar tardedecek (kovalayacak) bile olsa o iki rek'ati terketmeyin." 110881

.]LöjJi /jA 3 JLâ (3 j .7.2936.

7. (2936)- Nesâî'nin bir rivâyetinde: "Sabah namazından önce kılınacak iki rek'at nafile namaz dünyanın tamamından daha hayırlıdır." denmiştir. 110891

AÇIKLAMA:

Sabah namazının sünnetine teşvik sadedinde beyan buyrulan hadis çoktur, 2935 numarada geçen Ebû Dâvud hadisi iki sûrette te'vil edilmiştir:

1- Atlılar ve binekliler harekete geçerek sizi bırakacak da olsalar, ordudan geri kalma tehlikesine rağmen bu iki rek'ati terketmeyin.

2- Düşman atları sizi saf dışı edecekse, yani siz düşman atlarının takibinde iken, onlar sizi öldürmek için üzerinize gelirken de o iki rek'ati bırakmayın, yani yönünüz, istikametiniz ne olursa olsun, at üzerinde kaçarken dahi imâ ile namazı kılın, sakın terketmeyin.

Dediğimiz gibi bu ifade namaza teşvikte mübalağalı bir iislubtür. 110901

(jyj (^CCjLa>- ölb"[ioJli Lg-tP Aİlt 'j Lg->Pj -8- 2937.

. I 4JU-J1 J ../s\\ oÇi^ys Aa\j> \j

8. (2937)- Yine Hz. Âişe(radıyallahu anhâ anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) sabah namazında ezanla ikâmet arasında hafif iki rek'at namaz kılardı."
110911

. JolyUt JlA : JjSt JL>- U-l- îa-b öl5^[(jj .9.2938.

9. (2938)- Diğer bir rivâyette şu ibare var: "O iki rek'ati öyle hafif tutardı ki, ben "bunlarda Fatiha'yı okudu mu?" derdim."
110921

3 * Jj t jii u lii 40.2939.

10. (2939)- Nesâî'nin bir başka rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Müezzin sabah ezanının birincisini bitirip sükût ettimi kalkar, sabah namazından önce ve ufukta fecrin açılmasından sonra iki rek'at hafif namaz kılar, sonra da sağ yanının üzerine uyurdu." 110931

J U tjûf # &\ Olff :J1i L4 İp &! ^ ^Lp .11. 2940.

يةَ. وفي الثَّانِيَةِ بِالَّتِي فِي آلِ عِمْرَانَ: قُلْ يَا Œالْفَجْرِ، فِي ا'ولى مِنْهُمَا: قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا

t uiLj 1 4-^EE. ^31^-34 . Jâj

11. (2940)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) sabahın iki rek'atında çoğunlukla şunları okurdu: Birinci rek'atte (meâlen): "(Ey müminler) deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'ân'a, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakîıb'a ve torunlarına (esbâta) indirilenlere, Musa'ya, İsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabbleri katından verilen (Kitap ve âyetlere) iman ettik. Onlardan hiç birini (kimine inanmak, kimini inkâr etmek sîıretiyle) diğerinden ayırd etmeyiz. Biz, (Allah'a) teslim olmuş (müsliimanlar)ız" (Bakara 136). İkinci rek'atte de, Al-i İmrân sûresindeki şu âyet (meâlen): "De ki: "Ey Ehl-i kitap (Yahudiler, Hıristiyanlar) hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi (ve âdil) bir kelimeye gelin. (Şöyle) diyerek: "Allah'tan başkasına tapmayalım, Ona hiçbir şeyi eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler (diye) tanımayalım. (Buna rağmen) eğer yine yüz çevirirlerse (o halde) deyin ki: "Şâhid olun, biz muhakkak müslümanlarız" (64. âyet). [10941

3 ^>«31 3 ^ ^ <Jj-4j ıjıs
aîp Alil (3 ^’j <4
-12.2941.

t 1_LJ| aİ)U L3 4 J 4 * • ^- *• ^ 4j ' EE l ,4 jCE (J33 l3j

12. (2941)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'atında çoğunlukla şunları okurdu: "(Ey mü'minler) deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene (Kur' an'a), İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya'kîıb'a ve torunlarına (esbât) indirilenlere, Mûsa'ya, İsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabbleri katından verilen (Kitap ve âyetlere) iman ettik. Onlardan hiç birini (kimine imanmak, kimini inkâr etmek suretiyle) diğerinden ayıd etmeyiz. Biz, (Allah'a) teslim olmuş (müslümanlar)ız." (Bakara 136). İkinci rek'atte de: "Ey Rabbimiz, senin indirdiğin (o Kitab'a) inandık,o peygambere de tâbi olduk. Artık bizi (birliğini ve peygamberlerini tanıyan) şâhidlerle beraber yaz"(Al-i İmrân 53) [1095] âyetini okurdu." 110961

14 JÎ İJ 4 I : jJ&j 3 V} :# 41 Sî[:&■ <upj . 13 . 2942 .

. P . P “I Tİ» P J

. İjİİ 4İ)1 jJ& jİj

13. (2942)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'atinde şunları okudu: "Kul yâ eyyuhe'l-Kâfirûn" ve "Kul hüvallâhu ahad." 110971

14. (2943)- Tirmizî'nin İbnu Mes'ud'dan kaydettiği bir ıivâyette şöyle gelmiştir: "Ben bir ay kadar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı göz ucuyla tâkib ettim, sabahın farzdan önce kılman iki rek'atinde şu sureleri okuyordu:"Kul yâ eyyühe'l-Kâfirûn" ve "Kulhtivallâhıı ahad." [1098]

İ.I (3 (JÂj ~6y» İ-f- 4İ1İ JO.15. 2944.

■ Aiit j.* LgjI \j Ji

15. (2944)- Bu rivayet Nesâî'de biraz farkla şöyle gelmiştir: "Ben Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yirmi kere göz ucuyla tâkib ettim, akşamın farzından sonra kılınan iki rek'atle sabahın farzından önce kılınan iki rek'atte Kâfirim ve İhlâs sûrelerini okuyordu. " [1099]

OU <.^ ^ ; oJiî Lg-tp ajü 3^43 -16. 2945.

. l 1 . J o O 5”^ V alo C-CtS”"

16. (2945)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabahın iki rek'at nafilesini kıldı mı, uyanıksam benimle konuşurdu, değilsem, müezzin namaz için (ikâmet okuyuncaya kadar yatardı)."
111001

AÇIKLAMA:

Cumhûr bu hadisten, sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra konuşmanın caiz olduğu hükmünü çıkarmıştır. Şâfıî ve Mâlik bu görüştedir. Ancak İbnu Mes'ııd, Said İbnu Cübeyr, Atâ İbnu Ebî Rebâh, Saîd İbnu'l-Müseyyeb bu esnada konuşmayı mekruh addetmişlerdir. Kufilerin de benimsediği bu görüş mensupları mezkur vakti tevbe ve istiğfar vakti kabul edip konuşmayı mekruh addederler.

Kastalânî, İrşâdu's-Sârî'de: "Hadise göre, sabahın iki rekatli sünnetinden sonra mübah söz etmekte bir beis yoktur" der. İbnu'l-Arâbî de şu açıklamayı yapmıştır: Bu vakitte sükut etmekte me'sûr (Resûlullah'tan mervî) bir fazilet yoktur. Me'sûr fazilet, sabahın farzından sonra güneş doğuncaya kadarki zaman için mevcuttur.

Kerahetle ilgili rivâyet İbnu Mes'ııd (radıyallâhu anh)'dan Taberânî'de yapılmıştır. Atâ der ki: "İbnu Mes'ıId, sabahtan sonra konuşan bir cemaate rastlamıştı, onları konuşmaktan nehyetti ve onlara, "Siz namaza icâbet ettiniz ister kılın ister

sükût edin" dedi. Ulemâ bu rivâyetin zayıflığına dikkat çeker, "sahih olduğu takdirde mezkûr konuşmanın mâlâyânî olduğuna hamledilir" der. Bizzat Şâriden mübah kelamla konuşma sâbittir. Sahâbenin sözü Resûlullah'm sözü ile muvazeneye gelmez. 111011

^ ^^2 ıs| ; 14 - aül Jj—“j ad t 3 V 5) .17. 2946.

. 4^- y>-\ . ^İP .1 î '1

17. (2946)- Hz.Ebîı Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz, sabahın farzından önce iki rek'atlik sünneti kılınca sağı üzerine yatsın..." 111021

AÇIKLAMA:

Sabah namazının sünnetinden sonra yatma meselesi ulemâ arasında farklı görüşlere sebep olmuştur. Mesele üzerinde muhtelif rivâyet mevcuttur. Mübârekfûrî Tirmizî Şerhi'nde bu görüşleri delilleriyle kaydeder. Özet olarak bu meselede beş farklı görüşten bahsedilmektedir:

1) Müstehab vasfıyla meşrııdur. Nitekim Tirmizî, seleften bir kısmının tatbikatını rivâyet etmiştir.

2) Bu yatma vacibtir, mutlaka yerine getirilmelidir, sabahın farzının makbuliyet şartlarmdandır. Bu görüş Zâhirîlerden İbnu Hazm'a aittir.

3) Bu yatma bid'attir, mekruhtur. İbnu Mes'ııd ve İbnu Ömer (radıyallâhu anh) bu kanaattedir.

4) Birinci görüşün muhalifidir. Haşan Basrî hazretleri sabahın sünnetinden sonra yatmaktan hoşlanmazmış.

5) Gece namazına kalkanlarla kalkmayanlar hakkında bu yatmanın hükmü farklıdır. Gece namazına kalkanlar için

istirahattir, meşrûdur, kalkmayanlara meşrû değildir.

Evlâ olan görüş birinci görüştür; sabahın sünnetini kıldıktan sonra yatmak meşrûdur, müstehabtır. 1 " 031

aİJİ [; Jli çh .18. 2947.

U Ü . JUöl 1’jij'/i'A ^ Aj>ji ı~..1 #

. . J lij ol-j ;<JlS İl (3*^3 •°43 J4"”■ ^ (3İ

18. (2947)- Muhammed İbnu İbrahim, ceddi Kays İbnu Amr'dan anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) geldi ve namaza duruldu. Onunla birlikte sabah namazını kıldım. Sonra namaz bitince beni namaz kılar buldu.

"Ağır ol ey Kays! dedi. Bir namaz daha mı kılıyorsun?"

"Ben sabahın sünnetini kılmamıştım (onu kılıyorum)" deyince:

"Öyleyse hayır, (bunda bir beis yok)" buyurdu." 111041

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki metin Tirmizî'ye aittir. Ebû Davud'un rivâyeti biraz farklıdır:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazından sonra iki rek'at kılan bir adam görmüştü:

"Sabah namazı iki rek'attir" buyurdu. Adam:

"Ben farzdan önce iki rek'ati kılmamıştım, şimdi onları kılıyorum" dedi. Resûlullah sükût buyurdu."

2- "Bir namaz daha mı?" yani aynı vakitte iki farz mı kılıyorsun? ma'nâsında inkâri bir sorudur.

3- "Öyleyse hayır" ifadesi de sünneti kılmanda bir beis yok, yasaklamıyorum ma'nâsında anlaşılmıştır. Rivâyetin Ebû Dâvud'da gelen vechinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adamın açıklamasına sükûtla cevap veriyor, yani sabahın sünnetini kılmasına itiraz etmiyor. 111051

^İv2j oQ^jal\ aİj 4iil (J ylj ^ .19. 2948.

j>-\ I :aJ (Jlli 4j ö İ-t aü! Il^y^ ->t Llii

19. (2948)- Abdullah İbnu Mâlik İbnu Buhayne (radıyallâhu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikâmet başladıktan sonra namaz kılmakta olan bir adam gördü. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca halk adamın etrafını sardı ve (Resûlullah ona):

"Sabahı dört mü (kılıyorsun)? Sabahı dört mü (kılıyorsun)?" dedi. 111061

AÇIKLAMA:

1- Hadis farklı vecihlerde gelmiştir. Müslim'deki vechi daha açık bir mahiyettedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sabah namazının farzım kılmak üzere ikâmet getirilmiş iken sünnet kılan bir adamın yanından geçti. (Durarak) adama bir şeyler söyledi. Biz ne söylediğini bilmiyorduk. Namazdan çıkınca (ne söylediğini öğrenmek için) adamın etrafını sardık:

"Sana Resûlullah ne dedi?" diye sorduk. Adam:

Bana: "Sizden biri, nerdeyse sabah namazını dört rek'at kılacak" dedi" cevabını verdi."

Hadisin sadedinde olduğumuz vechine göre Resûlullah adama istifham-ı inkâri yoluyla "Sabah namazını dört mü kıldın?" demiştir ve aynı soruyu tekrarlayarak bu hareketi hoş karşılamadığını te'kîd etmiştir.

2- Burada sabah namazında ikâmet sırasında sünnet kılmanın yasaklandığı görülmektedir. Ulema, Resûlullah'ın namazı bozdurmayıp sadece hoşnutsuzluk (inkâr) ifade etmesinden hareketle kerâhetin tahrîmî değil, tenzihi olduğunu istidlâl etmiştir. Ancak, sabahın farzına başlandığı zaman sünnet kılmanın hükmü hususunda ulemânın farklı hükümlere giderek ihtilaf ettiğini belirtmek isteriz. Çünkü, bazı hadislerde de her ne pahasına olursa olsun

sabahın sünnetini bırakmamayı tavsiye eden hadisler de gelmiştir. Nitekim 2935 numaralı hadiste "Sizi atlılar kovalamakta olsa bile sabahın sünnetini terketmeyin" mânasında irşâd-ı Nebevi vârid olmuştur.

Sabah namazı için müezzin kamete başlamış veya imam namaza durmuş olsa sünnet kılınmalı mı kılınmamak mı? meselesi üzerine ileri sürülen görüşleri şöyle özetleyebiliriz:

1) Hanefîlere göre farzda imama yetişmeyi -tahiyatta bile olsa- kestiren bir kimse, sünneti safa dahil olmadan kılmalıdır. Mümkünse mescidin namaz kılman sahan kısmında değil, kapının yanında kılmalıdır. Böyle müsait bir yer yoksa bir direğin arkasında veya imkân nisbetinde cemaatin dışında kılmalıdır. Aslında sabahın sünnetini evde kılmak efdaldir.

Önce sünneti kılıp sonra imama da yetişmek sûretiyle hem sünnet ve hem de cemaat sevabını elde etmiş olur. Sünnet kılmayı tecviz edenler "amellerinizi iptal etmeyin

(bozmayın)" (Muhammed 33) âyetini delil gösterirler. Ayrıca Beyhakî'nin rivâyet ettiği: "Namaz için müezzin ikâmete başladı mı, sabahın iki rek'atlik sünneti hariç, farz namazdan başka namaz kılınmaz" hadisi de delil yapılmıştır.

2) İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel başta olmak üzere İbnu Ömer, Ebû Hüreyre, İbnu Cübeyr, İbnu Şîrîn gibi bir kısım selef büyüklerinin inanç ve tatbikatına göre, imam farza durmuşken sünnet kılınamaz. Bu görüşte olanlar sadedinde olduğumuz hadisin zâhirini esas almışlardır.

3) Zâhirîler bu meselede daha ileri giderek "Bir kimse sünnet kılarken farz için ikâmet başlarsa, namazı orada kesip cemaate katılması gerekir, yoksa kıldığı namaz bâtıl olur" derler.

4) Stifyân-ı Sevrî: "İlk rek'atte imama yetişeceğini kestiren sünneti tamamlar, değilse hemen kesip imama uyar" demiştir.

Mescidde sabah namazının sünnetini kılmayı mekruh addedenler müteâkiben kaydedeceğimiz Abdullah ibnu Sercis hadisini delil gösterirler. [11071

<3 : l : l : 4' JjAjİİ ;

AÎP 5SI

.20- 2949.

"■ o

SİjJul ÖQ,

s s s o // ı ı O & s

\j Jlİ ^3^231 Llii tt aMİ f • 3

A>- -j£-\ .] <LX>ö^y2-> C-OJİCPİ

f.

20. (2949)- Abdullah İbnu Sercis (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazını kılarken bir adam mescide girdi. Mescidin yan tarafında sünneti kıldı. Sonra Resûlullah'a dahil olup O'nunla da farzı kıldı. Aleyhissalâtu Vesselâm namazı bitirince:

"Ey falan, şu iki namazdan hangisini sayıyorsun? Tek başına kıldığını mı, bizimle kıldığını mı!" buyurdular. " [U08]

AÇIKLAMA:

Alimler farz kılınırken nafile kılmanın yasaklanış sebebi hususunda da bazı farklı yorumlarda bulunmuşlardır: Nevevî hidâyetten itibaren cemaat sevabına nâil olmak diye ifade eder. Ona göre, cemaatten hasıl olan sevap, ayrı kılınan nafıleninkinden üstündür, öyleyse farzı ikmal eden şeyleri muhafaza etmek, nafile ile meşgul olmaktan evladır.

Bazı âlimler farz sırasında nafileden men etmeyi sedd-i zerâyı (yani çıkacak kötülüğü önceden önlemek) kâbilinden bilirler. "Böyle yapıla yapıla, zamanla sabah namazı dört rek'at sanılabilir, bu endişeyle farz sırasında sünnet yasaklanmıştır" diyen olmuştur. Nitekim bizzat Resûlullah'ın hadislerinde (2948): "Neredeyse sizden biri sabah namazını dört rek'at kılacak" endişesi sâdır olmuştur.

Resûlullah'ın bu meseledeki hassasiyetinde "farz"m ve cemaatin ehemmiyetini mü'minlerin zihinlerine nakşetme endişesini görmek de mümkündür. 111091

:(Jüîi # ^Dji-ygj ijiLaj t j,\ pj 2 1. 2950.

. | (2 ö'£)Q^y>\ ö'GQ^y>\

21. (2950)- Ebû Seleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ashabtan bir cemaat ikâmeti işitmişti, hemen (sünnet) namaza kalktılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara:

"iki namazı beraber mi kılıyorsunuz? iki namazı beraber mi kılıyorsunuz?" diye çıkıştı. Bu (hâdise) sabah namazı sırasında cereyan etmişti." [U10]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "İki namazı beraber mi?" şeklindeki sözünü şârihler hep tevbih ve zecr olarak değerlendiririrler. Bu sebeple Ö"çıkıştı" diye çevirdik.

2- Resûlullah'm çıkışması, ikâmet okunduktan sonra, artık nafile kılmmayacağı içindir. Çünkü ikâmetle birlikte, nafile kılmak üzere kalkmışlardır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, ikâmet farz içindir ve farz başlayınca artık mescidde hiçbir nafilenin kılınması caiz değildir.

3- Hâdise sabah namazı esnasında cereyan etmiş ise de, ikâmet okunduktan sonra farzdan başka namazın caiz olmayacağı hükmü sabaha has değildir, bütün namazlar için mîıteberdir. Zira Müslim ve diğer hadis kitaplarında geldiği üzere Efendimiz: "ikâmet okununca sadece farz kılınır" buyurmuştur. Bu hadisin İbnu Adiyy rivâyetinde şu ziyade yer almıştır: "Ey Allah'ın Resulü dendi, sabahın sünneti de mi kılınmaz?" "Evet, buyurdular, sabahın sünneti de!" Bunu

esas alan İmâm Mâlik şöyle demiştir: "Kim mescide girdiği zaman farza başlanmış ise, artık sünnet kılmaz. Mescide girmemiş ise ve bir rek'ati kaçırmayacağı hususunda kanaat getirirse dışarıda -yani cumanın kılındığı avlunun haricinde- sünneti kılar. Eğer birinci rek'ati kaçırmaktan korkarsa mescide girer, imama uyar, sünneti güneş doğduktan sonra kaza eder." 111111

J^a Jl ^ U* •'tt ^ JJL*[iJ'j öjjj* < 4 ' Cj^3 -22. 2951.

(£ “1 Jjj ^ ^ O* o ^

22. (2951)- Ebû Hiireyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabahın iki rek'atini vaktinde kılamazsa güneş doğduktan sonra kılsın. " [11121

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî, bu hadisin arkasından şunu ilave eder: "Bazı ehl-i ilim bununla amel etmiştir. Süfyân-ı Sevrî, Şâfiî, Ahmed, İshak, İbnu'l-Mubârek bu hadisle hükmettiler."

2- Şevkânî şu açıklamayı kaydeder: "Irakî, "Şâfiî mezhebinde sahih görüşe göre bu iki rek'at sabah namazından sonra eda olarak kılınır" der ve ilave eder: "Hadis bu sünneti farzdan önce kılamayan kimsenin, mutlaka güneş doğduktan sonra kılacağı hususunda sarih değildir. Hadiste, bunu mutlak olarak kılamayana illa da güneş doğduktan sonra kılması için bir emir de yok. Şurası şüpheden arîdir: Bu iki rek'at, eda vaktinde terke uğramış ise kaza vaktinde kılınır, ancak, hadiste sabah namazını kıldıktan sonra (daha güneşin doğmasını beklemeden) kılmayı men eden bir açıklık da mevcut değildir. Söylenen bu hususa (yani imamla farzı kıldıktan sonra vakit olduğu takdirde daha güneş doğmadan sabahın sünnetinin edaen kılınabileceğine), Dârakutnî, el-Hakîm ve elBeyhakî'nin bir rivâyetleri de delalet etmektedir: "Kim sabahın iki rek'atini (sünneti) güneş doğuncaya kadar kılmamış ise onları kılsın." 111131 , 111141

oLtlb (j \ jjt; LM ./a a * 4jl[* 1 ^ Alil -23. 2952.

. lIl; oJJL»

23. (2952)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)den anlatıldığına göre, sabah namazının sünnetini kaçırdığı olmuştur. Ancak güneş doğduktan sonra onu kaza etmiştir." 111151

AÇIKLAMA:

İbnu Abdi'l-Berr der ki: "Bu rivâyet, sabah namazının sünnetinin müekked sünnetlerden olduğuna delildir. Şâfıî, Atâ ve Amr ibnu Dinar bu iki rek'atin imam selam verip sabah namazından çıktıktan sonra kılınabileceğini söylemişlerdir. Ancak İmam Mâlik buna itiraz eder. Ülemânın ekserisi, bu namazın imamdan sonra kılınmasını yasaklamış, güneş doğduktan sonra kılınması gerektiğini söylemiştir."

Zürkânî der ki: "İmamın arkasından sabahın sünnetinin kılınabileceğini söyleyen İmam Şâfıî bu hükmünde Amr İbnu Kays'ın şu rivâyetine dayanır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün, sabah namazından sonra iki rek'at sabah sünnetini kılan bir adam görmüştü: Adama:

"Sabah namazı iki rek'attir!" ikazında bulundu. Adam:

"Ben farzdan önce sünnet kılmamıştım, şimdi kılıyorum" deyince, Efendimiz sükût buyurdular." 111161 ÖĞLENİN SÜNNETLERİ

^ ^ <JAtp ^1 p .1. 2953.

1. (2953)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğleden önce dört, öğleden sonra da iki rek'at kılardı. 111171

AÇIKLAMA:

Tirmizî'nin hadis hakkında verdiği bilgilerden biri şudur "Ashâb ve arkadan gelen ulemanın çoğu bununla amel etmiştir.." Arkadan kaydedilen Hz. Aişe'nin ıivâyeti bunu takviye eder ve Resûlullah'ın öğleden önce kıldığı dört rek'ati hiç bırakmadığını belirterek bunun müekked bir sünnet olduğunu dile getirir. 111181

Ljî ^4 i ıSı # M Jj-oj 5ıT[:cJiî uIp 5Sji üjIp jp j aJj 2. 2954.

.]IaJjÇ Iaö {jP

2. (2954)- Yine Tirmizî'nin bir diğer rivayetinde Hz. Aişe şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) öğlenin farzdan önceki dört rek'atli sünneti, namazdan önce kılamazsa sonra kılardı." 111191

Uj Î J 4 S Jb & :# 41 j^j jıs[:cJis ulp aı ^>j ^ r î 3. 2955.

. ı_->L>t_ySİ 1 .JjIlll ^İP AİJİ IjtjjI LaJjÇj

3. (2955)- Ümmü Habîbe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim öğleden önce dört, öğleden sonra da dört (rek'at nafile) kılarsa, Allah onu ateşe haram eder." 111201

.]النَّارِ

4. (2956)- Bir rivâyette de şöyle gelmiştir: "Kim öğleden evvel dört, öğleden sonra da dört (rek'at nâfıle) kılmaya devam ederse Allah onu ateşe haram eder." 111211

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler öğleden önce kılman dört rek'atli sünneti tekid eder. Öğleden sonra kılman dörde gelince Aliyyü'lKârî bununla ilgili olarak der ki: "Öğleden sonra kılınan iki de te'kid edilmiş olmaktadır. Diğer iki rek'at de müstehab kılınmış olmaktadır. Evla olanı bu dört rek'ati ikişer ikişer kılmak, farzdan önceki dört gibi tek bir selamla tamamlamamaktır."

2- Hadis şöyle bir soruya imkan sağlar: "Buna bir sefer yapan da vaadedilen mükafaata mazhar olacak mıdır?" Hadisin önceki (2955) vechi "bir kere yapana da mükafaat" vardır" ihtimalini taşır ise de ikinci vecihte "devam ederse" kaydı

yer almıştır. Şu halde öğleden önce ve sonra "dört" rek'at nafile kılmaya devam etmek gerekmektedir.

3- Şârihler, şu soruya da cevap aramışlardır: "Hadis bu kimsenin hiç ateşe girmeyeceğini mi, yoksa girme mukadder olsa da , girdiği takdirde ateşin değmiyeceğini mi ifade ediyor?" veya: "Ateş ona değse bile tamamını

kuşatması mı ateşe haram edilmiştir?" Hadisin Nesâî'deki bir vechinde gelen "Ateş ebediyyen yüzüne değmez" ifadesinde olduğu gibi, bu ifade Resûlullah'ın bir başka hadislerinde "secde mahallerini yakması ateşe haram edilmiştir" hükmüne de uygun gelmektedir.

Şu halde bu rivâyetler nazar-ı dikkate alınınca sadedinde olduğumuz hadiste cüz'iin kastedilip küllün (bütünün) zikredilmiş olduğu söylenebilir. Her şeye rağmen hadisin te'vile gidilmeyip, hakikate hamledilmesi de mümkündür, zîra Cenâb-ı Hakk rahmetiyle bu kimsenin bedeninin tamamını da ateşe haram kılmış olabilir. Allah'ın fazlı ve rahmeti bundan da geniştir. 111221

< 1 rfj iA

t■ e

. y\

33 çj\ :# m Jıs[:jıs alp J\ ^ 5. 2957.

5. (2957)- Hz. Ebû Eyyub (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğlenin farzından önce tek bir selamla kılman dört rek'at nafile var ya bunların önünde sema kapıları açılır." [1123]

AÇIKLAMA:

Burada kastedilen namaz, Gazâlî'nin açıklamasına göre öğlenin sünneti değildir.

Zevâl vaktinde öğlenin girmesine yakın kılman dört rek'atli bir namazdır, Siinnetii'z-Zevâl denmektedir.

Namazın önünde sema kapılarının açılması, onun makbûliyetinden, hedefe sürat-i vüsûlunden kinayedir. 111241

(Jjjj ot ^!v2j 14 Aiji ıjıs <_ ^ .6. 2958.

* * & s

. Â/OjkSI ji~- 1 . J LyS

6. (2958)- Abdullah İbnu's-Sâib (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneşin zevâlinden sonra ve öğleden önce dört rek'at namaz kılardı ve derdi ki: "Şimdi semâ kapılarının açıldığı bir vakittir. Bu anda sâlih bir amelinin oraya yükselmesini isterim" 111251

AÇIKLAMA:

Irakî, burada zikri geçen dört rek'atin, öğlenin dört rek'ati olmadığını söyler. Bu ve önceki hadis, sünnet-i zevâl denen aynı namazı mevzubahis etmektedirler. Resûlullah o saatte sâlih bir amelinin yükselmesi arzusunu ifade etmekle, şu âyete telmihte bulunmaktadır: "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de sâlih ameller yükseltir." (Fâtır 10). 11126]

pA Jı# J&j A gî :# Jü[aIp aı ^p jpj .7.2959.

p- 4J0Jj> \ 3 Lg ; iji ^ . 2 p 13 Ji 3 3 i i dr 4 i 3

7. (2959)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğleden önce zevâlden sonra dört rek'at vardır ki bunlar seherde kılanan emsalleri değerindedirler. Her ne varsa, bu saatte mutlaka Allah'ı teşbih eder."

Resûlullah, sonra şu âyeti okudular: "Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri sağa sola vurarak, Allah'a boyun eğerek secde etmekte olduklarını görmüyorlar mı?" (Nahl 48). 111271

İKİNDİNİN SÜNNETİ

jj\ 4j >-\ jt}\ ^laı # aİJİ ö^" [i<_]L5 <up Atıl <j & -1- 2960.

1. (2960)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ikindiden önce iki rek'at kılardı." [U28]

AÇIKLAMA:

Şârihler, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin burada, ikindiden önce kılman dört rek'atli sünneti kasdettiğini söylerler ve bu rivâyetten Resıılullah'ın zaman zaman bu sünneti iki rek'at olarak kılmış olduğunu anlarlar. Şu halde, kişi bunu iki veya dört kılmada muhayyerdir, dört kılması efdaldir. [11291

ju* î>ı aı ^ :# &\ Ju[: Jü
u*1p ^ ^ 2 . 2961.

y \ •]W

2. (2961)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkindiden önce dört rek'at nafile kılan kimseye Allah rahmetini bol kılsın." [U30]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bazı rivâyetlerde ".arasını selamla ayırdığı dört rek'atı kılan." şeklinde gelmiştir. Yani ikindinin dört rek'atli sünneti ikişer ikişer kılınabilecektir. Mamafih selamı teşehhiid olarak anlayan da olmuştur. Böyle anlayanlar için ikindi namazında dördüncü rek'atın sonunda olmak üzere bir kere selam vardır.

Resûlullah bu sünnete çeşitli ifadeleriyle teşvik etmiştir: "Kim ikindiden önce dört rek'at nafile kılarsa ona ateş değmez"; "Kim ikindiden önce dört rek'at kılarsa Allah ona mağfiret eder"; "Kim ikindiden önce dört rek'ati devam ettirirse Allah ona cennette bir bina yapar"; "Kim ikindiden önce dört rek'at kılarsa Allah onun bedenini ateşe haram eder."

Resîılullah'm tergib ve teşvik edici ifadelerle ehemmiyetini dile getirdiği dört rek'atli ikindi sünneti müstehabtır. 111311

ibjjl Jt 14 AİIt (Jj— “J : JIS 4AP AİIl -2. 2962.

3. (2962)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi namazından önce dört rek'at nafile kılardı. Bunların arasını (İkinci rek'atin teşehhüdünde)mukarreb meleklerle müslüman ve mü' minlerden onlara tâbi olanlara selam ile ayırırdı." [1132]

AÇIKLAMA:

Tirmizî, hadisin sonunda, hadiste geçen Ö"teslim"le Resîılullah'm teşehhüdü kasdettiğinin anlaşıldığım belirtir. İshâk İbnu İbrahim, böyle anlar ve dört rek'atli bu sünneti selamla ikiye bölmezmiş. Ancak, yine Tirmizî'nin kaydına göre Ahmed ve Şâfıî hazretleri gece ve gündüz nafilelerinin hep ikişer ikişer olacağına hükmetmişlerdir ve dörtlüleri böylece selamla ortadan bölerek ikişer ikişer kılmışlardır.

Bu vesileyle şunu da kaydedelim: Nafilelerin ikişer ikişer veya dördü birden kılınmasının efdaliyeti hususunda Selef ihtilaf etmiştir:

* Bir ıivâyette Ahmed İbnu Hanbel gece namazlarının ikişer ikişer olmasını üstün görmüş, "giindüzleyin kılarsa dördü beraber kılmasında beis yok" demiştir.

* Hanefîler de gündüz dört kılmanın efdal olacağını söylemiştir. Onlar bu hükme giderken, Tirmizî'de gelen: "Gece namazı ikiçer ikişer kılınır. Sabahın girivermesinden korkarsan tek rek'at kılarak vitir yap, namazın tekle tamamlansın" hadisine dayanır. Ayrıca Hanefîler, "Teslimden maksad tahlil teslimi değil, teşehhüddür." diye te'vilde bulunurlar. 111331

I JjL; ^yi l? ^ İDİ Âdolp .4. 2963.

4. (2963)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, günümde ikindi namazından sonra iki rek'at nafile kılarak gelirdi." 111341

£ O

. Jjai (_£AlP Jtit JjÇ ÜjJ La [iâjIjj jj .5.2964.

. ^ C, 1 | 1

5. (2964)- Hz. Âişe bir başka rivâyette şöyle demiştir "İkindi namazından sonra kıldığı iki rek'ati, yanımda hiç terketmedi." [1135]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyetler Selefin bazı ihtilaflarına sebeptir:

* Bazı âlimler bunlara dayanarak ikindi namazından sonra -kerahet vaktine kalmamak şartıyla -nafile kılmayı mutlak olarak mübah addetmişlerdir. (Bu hususta mezheplerin görüşlerini daha önce kaydettik (2932. hadis). Mekruh addedenler, onlara şu cevabı verirler: "Bu hadis, revâtibten kaçırılmış olanları kerahetsiz olarak kılmaya delâlet eder. Resûlullah'ın kesintisiz devâm etmiş olması, O'nun hasâisindendir. Bunun delili de Ebû Dâvud'da gelen Zekvân Mevlâ Âişe'nin şu rivâyetidir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)ikindiden sonra namaz kılardı; fakat bize men ederdi. (Oruçta birkaç gün hiç iftar yapmadan) visâlde bulunurdu, fakat bize visâli (iftar yapmadan bir kaç gün oruç tutmayı) yasaklardı."

Müteakip rivâyet Resûlullah'ın ikindiden sonra kıldığı iki rek'ate bir başka açıklama (ve sebep) kaydedecektir. [11361

4j i-t- ^it i jLî L»_g_Lp ad t -6.2965.

^>rj >-1 ,]LLİs Aİj jI ^ JjÇ İs iI Jj kj (j-LLUt (jo\jl 3 La 4A-L-Jİ)

. J-ajkSt

6. (2965)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikindi namazından sonra iki rek'at nafile kılmıştır, çünkü kendisine gelen bir malın taksimini yapmış, bu meşguliyet O'nun öğle namazından sonra kılmakta olduğu iki rek'ati kılmasına mâni olmuştu. Bunun üzerine onları ikindiden sonra kıldı. Sonra bir daha bu iki rek'ati kılmadı." 111371

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet daha önce kaydettiğimiz Hz. Âişe rivâyetine ters düşmektedir. Zira orada Hz. Âişe'nin yanına ikindilerden sonraki her gelişinde mutlaka iki rek'at kıldığı ifade edilmektedir. Aradaki teânız, râvinin Hz. Âişe'nin yanında kıldığı bu namazı bilmemesi ile izah edilmiştir. Öyle ise Hz. İbnu Abbâs'ın nefyi, Hz. Âişe'nin te'yidini cerhedemez. İsbat eden, nefyedene mukaddemdir."

Keza Ummü Seleme'nin bir ıivâyetinde de, ikindiden sonra, Resûlullah'ın bir keresinde iki rek'at kılmış oluğu belirtilmektedir. Bu rivayete de İbnu Abbâs'ın rivâyeti için söylenen şey cevap olur: Demek ki Resûlullah, ikindiden sonra kıldığı iki rekati sadece Hz. Âişe'nin evinde kılmaktaydı, işte hasâisten olan da budur. Diğer iki şehadet, belirtilen sebeplerle, Resûlullah'ın vakti içinde kılamadığı öğlenin iki rek'atlik sünnetinin ikindiden sonra "kaza"sı

olmaktadır. Nitekim Buhârî'nin kaydettiği bir rivâyette Hz. Âişe, bu namazı Resûlullah'ın, "ümmetine ağırlık olur korkusuyla" mescidde kılmadığını belirtir. 111381

ijJOLâ .j^x]\ aMİ i(Jlî yt y^~3 -2- 2966.

14 AİIl (JAgP ^4^ ^3 4 İÇl^yP Ip t Lj <UP 4İ)1 Ûl^"

j*iî Lög-J-yfij IjÎ^j Oi^j)

7. (2966)- Muhtar İbnu Fulfıılanlatıyor: "Hz. Enes'ten ikindiden sonra kılınacak nafile namaz hakkında sordum" dedi ki:

"Hz.Ömer, ikindiden sonra nafile kılanların ellerine (sopayla) vururdu. Biz iki rek'ati, Resûlullah devrinde güneş battıktan sonra akşam namazından önce kılardık. Bizi bunu kılarken Efendimiz görürdü de ne emrederdi ne de nehyederdi." 111391

AÇIKLAMA:

Hadisin Müslim'deki aslında Enes'in akşamdan önce iki rek'at kıldıklarını söylemesi üzerine Muhtar sorar:

"Bu iki rek'ati Resûlullah(aleyhissalâtu vesselam) da kılar mıydı?" Enes: "Bizi kılarken görürdü de ne kılmamızı emreder ne de kılmaktan nehyederdi" cevabını verir.

Bu konuda gelen farklı rivâyetler hakkında Nevevî şöyle bir açıklama sunar: "Bu hususta ulemânın iki farklı görüşü var. Meşhur olan kavle göre, güneş battıktan sonra, hemen akşam kılınır, nafile müstehap değildir. İkinci görüşe göre bu, müstehabtır. Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhııye bu

görüştedir. İmam Mâlik ve ekseri fukahâya, Ashab'tan Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (radıyallahu anhiim)'e göre müstehab değildir. İbrahim Nehâî kesinlikle "bid'at" olduğunu söyler:

Nevevî, sadedinde olduğumuz hadise ve emsâline dayanarak bu namazın müstehab olacağını söyler, neshten bahsedenleri reddeder. 111401

AKŞAMIN SÜNNETİ

söDîjj»! oît lîi oıs""[Jıs Aiii y^ 2 - 296 y.

Jl

Öj-Ly2 j ijJJjS' yAj 14 14

Jİ öoJ^Jl Âli ^\jj. 0L>t^-öJl

. (صَلَّيْتُ مِنْ كَثْرَةِ مِنْ يُصَلِّيهِمَا

1. (2967)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor"Müezzin akşam ezanını okuduğu zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashâbından bir grup kalkıp mescidin sütunlarına doğru koşup Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (evinden) çıkıncaya kadar akşamdan önce ikişer rek'at nafile kılıyordu." 111411 Müslim'in rivâyetinde şu ziyade var: "Bazan bir yabancı gelip mescide girecek olsa, namaz kılanların çokluğunu görünce, akşamın farzını kılınmış zannederdi." 111421

AÇIKLAMA:

1- Sütunlara koşmanın sebebi, onların arkasında durup sütre yapmaktır. Böylece önlerinden kimse geçmemiş olur.

2- Hadisle ilgili ziyade açıklama önceki rivâyette geçti. 111431

; İ-İ- aİJİ Aiit ^ aİJia^p 2. 2968.

.ijI .5 .J41Ö ^lİ!l Ot 4İJu^- ç.Li ^vâ Ijiüö I<Jl£ ^

. Jiiül 1Â4

2. (2968)- Abdullah İbnu Mugaffel el-Müzenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) dediler ki:

"Akşamdan önce iki rek'at namaz kılın!" (Efendimiz) sonra, insanların bunu bir sünnet yapmasından korkarak "Dileyen kılsın" dediler." 111441

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis Ebû Dâvud'dan başka Buhârî ve Müslim'de de bazı küçük farklılıklarla gelmiştir. Yukarıdaki metin Ebû Dâvud'daki vechidir. Buhârî'nin rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Akşamdan önce iki rek'at kılın!" emrini üç kere tekrar ettiği, üçiincüde, "Dileyen" dediği belirtilir.

Müslim'deki rivâyet şöyledir: "Resûlullah: "Herbir iki ezan 111451 arasında namaz vardır" dedi ve üç kere tekrar etti, üçüncü seferde, "Dileyen için" ibâresini ilave etti."

2- Görüldüğü üzere buradaki teşvik akşamdan önce kılınacak iki rek'ate has değil. Beş vaktin hepsine şâmildir. Bazı âlimler, bu ıtlaktan hareketle, ezanla ikâmet arasında dileyenin başka namaz kılabileceğine hükmetmiştir.

3- Hadiste gelen "Dileyen" tâbiri bu namazın derece itibariyle farzla mukârin olarak kılınan revâtib sünnetlerden düşük olduğunu belirtmektedir. Nitekim ulemâ çoğunluk itibariyle bu namazı revâtib arasında zikretmez. 111461

Âl&ijS""«.ili (3 Jlj oo'ja llî : jü 2.2969.

. [ajjJû öî

3. (2969)- Sahîheyn'in kaydettiği bir başka rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Akşam namazından önce namaz kılın" dediler ve (bunu üç kere tekrar ettiler), üçiincüde ise, halk bunu bir sünnet edinir korkusuyla, "Dileyen" buyurdular." 111471

AÇIKLAMA:

Burada "sünnet edinmek"ten murad devamlı uyulan şeriat, bir yol edinmektir. Peygamberimiz, bu namazı tavsiye etmekte ama ısrarla yapılmasını dilememektedir. Hatta bazı âlimler: "Ezan okunduktan sonra başka namaz kılınmaz" beyanını, Resîılullah'm burada tavzih ettiğini, bu yasaklamadan maksadın farz namaz olduğunu belirttiğini söylemiştir. Şu halde hadis, ezan okununca, ikâmet okununcaya kadar nafile kılınabileceğine bir cevaz getirmiş olmaktadır. 111481

.Jailş (j İ4- £-2 oö-U^[12Aiji ,0^3 -4- 2970.

. y>-\

4. (2970)- İbnu Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte, akşam namazından sonra hâne-i saadetlerinde iki rek'at (nafileyi) kıldım." 111491

AÇIKLAMA:

1- Hadis Ibnu Ömer'in Resûlullah'a iktida ettiğini ifade etmez. Şârihler, ayrı ayrı kılmış olacaklarını belirtir.

2- Bu hadis akşamın sünnetini evde kılmanın efdal olduğunu gösterir. 111501

^ (J # ^ .5. 2971.

y\ "oO^jP oj-& ijLSi LaA*j jî-Aİj \°yPt .Cyj*. i*l

. i» '

. »Ojiiil (3 SOjjtfJl o-öf 1 xJlp« !o-Lpj

5. (2971)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Benî Abdi'l-Eşhed mescidinde akşam namazını kılmıştı. Cemaat, farzı bitirince nafileyi kılmaya başladı. Bunu gören Resûlullah: "Bu, evlerin namazıdır" buyurdular." 111511

Nesâî'de şu ifade vardır: "Size, bu namazı evlerde kılmanız gerekir." 111521

AÇIKLAMA:

1- Burada teşbihten maksad nafile namazdır.

2- Akşamın sünnetinin evde kılınması efdaldir, çünkü riyadan, gösterişten uzak ve ihlaslıdır. Ayrıca aile efradından küçüklerin vs. namaz kılındığını görmesi, onların terbiseyi için gereklidir. Farz, nafile bütün namazların mescidde kılınması evdeki zikri azaltır. Halbuki bazı hadislerde evlerin kabirlere çevrilmemesi, evlerin zikirle nurlandırılması emredilmiştir. "Nafile namazlarınızı evlerinizde kılın, onları kabirlere çevirmeyin"; "Kişinin evindeki namazı nurdur. Öyle ise evlerinizi (namazla) nurlandırın"; "Mescidde namazınızı eda edince eviniz için de bir nasib ayırın, zira Allah bu namazdan dolayı eve (hususî) bir hayır yapar", "Farzdan sonra en hayırlı namazınız evlerinizde kıldığınız namazdır." İbnu Ömer'den gelen bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşamın sünnetini evinde kılardı" buyurarak bu husustaki sünneti te'kîd eder. Ancak bu bir vecîbe değildir. Sözgelimi mu'tekif namazını mescitte kılar. 111531

Ojtî

o ı ı Tr 4 [• J.6.2972.

J

6. (2972)- Mekhııl merfîı olarak rivâyet etmiştir: [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki]: "Kim akşam namazından sonra hiç konuşmadan iki rek'at -bir rivâyette dört- kılarsa namazı ılliyyûna yükseltilir." 111541

AÇIKLAMA:

1- Mekhııl, bu hadisi merffı (Resûlullah'm sözü) olarak rivâyet etmiştir. Hangi sahâbîden işittiğini belirtmediği için hadis mürseldir.

2- Akşam namazı ile iki rek'atlik nafile arasında dünyevî bir şey konuşulmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Mamafih hadis "dünyevî" kaydını ihtiva etmez, binaenaleyh bunun ıtlakı üzere yani dünyevî ve uhrevî hiçbir şeyin konuşulmaması gereği de maksud olabilir.

3- Hadisin Câmiu's-Sağîr'de kaydedilen vechind 1 yerine ' denmiştir, yani "iki rekat namazı ılliyyîne yazılır."

4- Illiyyûn: meleklerin ve cin ve ins sâlihlerin işlediği her çeşit hayırların yazıldığı divanın adıdır. Buna ılliyyîın denmesi, cennetin en yüksek yerine yükselmesi sebebiyledir veya yedince semâda mukarrebûn denen Allah'a yakın olan meleklerin yanında bulunması sebebiyledir. 111551

Lo_|_)Lâ JjÇ IjJbjtP I(JjjL) ÜİJj AİP aü! Ajjjjo- .7. 2973.

. öl*İJ j

7. (2973)- Huzeyfe (radıyallâhu anh) de benzer bir rivâyette bulunmuş ve şu ziyadeyi yapmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) derdi ki: "Akşamın farzından sonraki iki rek'ati kılmada acele edin, çünkü onlar farz namazla birlikte yükselirler." 111561

AÇIKLAMA:

Alimler, akşamın farzından sonra kılman iki rek'atlik nafileye de mriekked sünnet demişlerdir. Çünkü, görüldüğü üzere bu nafilenin "farz"la birlikte yükseleceği ifade edilmektedir. 111571

YATSININ NAFİLESİ

M Jöo s- Lg-tP aİJİ [yfj aJlJIp : JlS p -1- 2974.

a

^ ^ ^ Q / / £ O £ ;j3 P s s & s & O ' S '

y» oy> \Jj\oa J_aJj t o l*S^

AjISj J^?j t LJîJ» ACjlj Dj ls.li.1 Ala AjS 2i J^jl ^l^siî UtJgJ aJ lis-Jai JJiJl

i

. y\ .]is

1. (2974)- Şureyh İbnu Hâni anlatıyor: Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) 1 ye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazından sordum. Dedi ki:

"Yatsıyı her kılışında yanıma gelince mutlaka dört veya altı rek'at nafile kılardı. Bir gece yağmura yakalandık. Aleyhissalâtu Vesselâm'a bir post yaydık, postta suyun akmakta olduğu bir deliğe hala bakar gibiyim. Efendimizin, elbisesini hiçbir surette yerden sakındığını görmedim. 111581

AÇIKLAMA:

Başka rivâyetler de gözöniine alınınca yatsıdan sonra Resûlullah, Hz. Aişe'nin yanında 2-6 rek'at arasında değişen miktarda namaz kılmıştır. Aliyyü'l-Kârî, bunu Resûlullah'm bazan iki, bazan dört ve bazanda altı rekat kılmış olmasıyla izah eder. İlk iki mriekkeddir, diğerleri müstehab ve nafiledir der. 111591

CUMANIN NAFİLELERİ

:# a] jlll 4 I 4 # lJ}\j J4j J^S[:Jtf ^ CrfJ ü* -1- 2975.

£ 0 / / 9 1 ı 0 s s

. .»ıj£01 » fi« :âljj

1. (2975)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hutbe verirken bir adam girdi. Resûlullah adama:

"Namaz kıldın mı?" dedi. Adam:

"Hayır!" dedi. Efendimiz:

"Öyleyse iki rek'atini kıl!" diye emretti." 111601

Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "...Kalk, iki rek'at kıl." 111611

244İ1 2 jc^r\ Jı^ ISI :# 41 j^j jli[: JlS aIp s^a js > 3 2. 2976.

2. (2976)- Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri cumayı kıldı mı, ondan sonra da dört rek'at kılsın" [U62]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet cumadan sonra dört rek'at kılmanın meşruiyyetini göstermektedir. Bazı rivâyetler Resûlullah'ın cumadan sonra eve gelerek iki rek'at kıldığını ifade eder. Sadedinde olduğumuz rivâyetle, evde iki kıldığını haber veren rivâyetin arası şöyle te'lif edilmiştir: Efendimiz cumadan sonra namazı mescidde kılınca dört rek'at kılmıştır, evde kılınca da iki rek'at kılmıştır.

Efendimiz bu namazı bazan evde, bazan mecsidde kıldığına göre, evde de mescidde de kılınabilecektir. [11631

(jyüifr) 2J-> içdjj 3j 3. 2977.

'Senin acele etmen gereken bir şeyin olursa mescidde hemen iki

U^Ip ftıl {yfj 5Î[.4. 2978.

. JiiJJlj .aİlİ

f 1 / o

j >-1 lil 3

3. (2977)- Bir rivayette şöyle buyrulmuştur: rek'atı kıl, iki rek'at de dönünce kıl." [11641

4_«üL£ 3 Ajtüi-i 335 o 43

Jv-Ö " L*j I ; J aij« 4x0 3 ÇjödîSı

4. (2978)- Nâfı merhum anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), cuma günü bir adamın cumayı kılarken durduğu yerden hiç kımıldamaksızm iki rek'at daha kılmaya devam ettiğini görmüştü, adamı bundan menetti. "Cumayı dört mü

kılıyorsun?" dedi. İbnu Ömer, Cuma günü evinde iki rekat kılar ve etrafındakilere:

"Resûlullah böyle kılardı!" dedi. [1165]

^1-4 (i(öl4[^ 5 .Ü 2 P 3. 2979.

. 4JUj 3i £j43 ^ ülT" (İlâ . L*jJ(

. yı\ a>- j ?-1 # ^£-J(Dli^iJlÂâ

ركعتين

5. (2979)- Atâ anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke'de cumayı kıldı mı ilerler iki rek'at daha kılardı; sonra biraz daha ilerler ve dört rekat daha kılardı. Medine'de olunca da cumayı kılar sonra evine döner, iki rekat daha kılardı, bunu mescidde kılmazdı. Bu durumun sebebi nedir? diye kendisinden sorulmuştu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapardı" dedi." [1166]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet İbnu Ömer'in cumadan sonra Mekke'de farklı, Medine'de farklı şekilde nafile kıldığını ifade ediyor:

1- Mekke'de iki bir, dört de bir olmak üzere altı rek'at kılar; Medine'de iken cumadan sonra evine gidip iki rekat kılardı.

2- İbnu Ömer'den sorulunca, Resûlullah'ın böyle yaptığını haber verir. İbu Ömer'in Resûlullah'a nisbet ettiği kısım Medine'deki tatbikatı olmalıdır. Çünkü, bazı şârihlerin de belirttiği üzere Resûlullah'ın Mekke' de, İbnu

Ömer'in söylediği şekilde cuma kıldığına dair hiçbir bilgi mevcut değildir, bilgiyi bırakalım, bir zanna da yer verilmemiştir. Hatta Resûlullah'ın Mekke'de cuma kıldığı da

sahih değildir. Resîılullah'tan bunun Mekke'de vıkııu kabul edilme takdirinde, bunun çoğunlukla yaptığı durumu aksettirmediğine, bilakis nadir bir ameli olduğuna hamledilir. Veya şu da söylenebilir: Bazı zamanlarda namazda tahfif Resûlullah'ın hasâisindendir. Şöyle ki: Hutbe veriş tarzı ile gelen tavsifler, hutbe sırasında Aleyhissalâtu Vesselâm'ın gözlerinin kızardığını, öfkesinin arttığını, sesinin yükseldiğini, askerlere hitab eden bir ordu komutanı ciddiyetinde hitabta bulunduğunu ifade eder. Şu halde bu tarzın bazı kereler Efendimizin yorulmasına sebep olması, bu yüzden cum'adan sonra evinde iki rek'atla yetinmesi mümkündür. Ama normalde, Resûlullah cuma'-dan sonra dört rek'at kılınmasını emretmiştir. Ayrıca bu dört rekatin evde veya mescidde olmasını belirtmemiş, mutlak bırakmıştır. Sadedinde olduğumuz hadiste görüldüğü şekilde, Resûlullah'ın bazan iki rekat kılmış olması, dört rek'at kılmanın meşruiyyetine mâni teşkil etmez, zira aralarında bir tearuz mevcut değildir. Şu halde iki kılmak da dört kılmak da meşrudur. Ancak çoğunlukla dört kılmış olduğu için efdal olan dört kılmaktır. 111671

İKİNCİ FASIL

VİTİR NAMAZI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Vitr kelime olarak şefin (çift'in) zıddıdır, yani "tek" demektir. Yatsıdan sonra kılman bir namazın adıdır. Bu namaz hususunda ulemâ çeşitli meselelerde ihtilaf eder:

1- Vacib mi, değil mi?

2- Kaç rek'at?

3- Niyet şart mı, değil mi?

4- Hususi kıraat var mı?

5- Bundan önceki namaz çift olmalı mı?

6- Son vakti ne zaman?

7- Seferde hayvan üzerinde kılınır mı?

8- Kazası gerekir mi?

9- Kunutu nedir, okunacağı yer neresidir? Kunutta ne söylenecektir, kunut ayrı mı okunur, vasledilerek mi okunur?

10- Vitirden sonra iki rek'at daha kılmak sünnet midir?

11- İlk vakti ne zamandır?

12- En faziletli nafile bu mudur, yoksa revâtibler bundan efdal midir? vs.Müteakiben kaydedilecek hadislerde ihtilafların bir kısmı görülecektir. 111681

,ll« yy* ^ (İr**-® yy ^ AtP Aiil y. -1- 2980.

. ,]Uj ÜlI

1. (2980)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitr namazı haktır. Kim bunu kılmazsa bizden değildir." Bunu Efendimiz üç kere tekrar etti." 111691

AÇIKLAMA:

1- "Vitir haktır" sözü vitir kılmaya teşvik içindir. Bu hususta gelen sahih rivâyetler "hak"la farzın kastedilmediğini gösterir. Sözgelimi Ubâde İbnu Sâmit'e, Ensar'dan Ebû Muhammed'in "Vitir haktır" dediği kulağına gelince: "Ebû Muhammed hata etti" der ve Resûlullah'ın namazların

sayısını beş olarak ifade eden hadislerini rivâyet eder. Keza Talha İbnu Ubeydillah da bir Arâbinin sualine verdiği cevapta namazın beş olduğunu belirtir. Enes de Mi'râc hadisinde farz namazın beş olduğunu ifade eder. Hülasa ulemâ vitrin farz olmadığı hususunda icma etmiştir. Sadece Haşan İbnu Ziyad, Ebû Hanîfe'nin farz dediğini rivâyet etmiştir. Ancak imamın ashâbı bunu kabul etmemiştir. Şâyet bu rivâyet sahihse, şunu bilmek gerekir imamdan önce bu meselede icma vâki olmuştur.

2- "Kılmayan bizden değildir" ifadesini, "sünnetten nefret ederek kılmayan bizden değildir" şeklinde anlamak gerekmektedir. 111701

4i)! j^j 133^1 Sö^ıs^ ^ ^ıf :j!i aÎp aı Jlp ^pj 2. 2981.

. c_->L>t_y5İ 4^-^>-! .Jö^fiJ! Jj&! !j IjJj'JIl .JJjJ! 3j 2^ û!)<JlS

2. (2981)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Vitir namazı farz namaz gibi kesin değildir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allahu Teâlâ hazretleri tektir, tek'i sever, öyleyse ey ehl-i Kur'an vitri kılın!" buyurmuştur." 111711

AÇIKLAMA:

1- Hatm, farz ve vacib ma'nâsma gelir. Biz vitr hususundaki mezhebimizin hükmüne uygun düşmek için "kesin" tâbirini tercih ettik.

2- Cumhur vitir namazının vacib olmadığı, sünnet olduğu hususunda icma eder. Ebû Hanîfe merhum bu meselede cumhura muhalefet eder, vacib olduğunu söyler.. "Farzdır" dediği de rivâyet edilmiştir. İbnu Hacer, İmam Muhammed ve İmam Yusuf bu meselede Ebû Hanîfe'ye muhalefet etmiş

olsalar da Ebû Hanîfe'nin bu hükmünde yalnız olmadığını, Saîd İbnu Öl-Müseyyeb, Ebû Ubeyde, Abdillah İbnu Mes'ud ve Dahhâk'ın da vitrin vücubûna hükmettiklerine dair İbnu Ebî Şeybe'nin rivâyet kaydettiğini belirtir. 111721

ly* 5çj 5Î[: yj ^ ^j! 3.2982.

o-«lv2J! öSllc- oJLas Jli ,eLe>-!j JJjJ! iJj-Sj a<>-^- !j! ı^A. ^3JIj o q ç-g*

^İp 2^ aü! ^ aü! J. AJ<L^- jj! OÂ2 ıjLai aap a))!

câ. 3-1 4İ>-jj o! a^p a))! aap 2 2 ^ â'A ^3 3^ 3 *-® .

! Ajt)j ! 4^p-! . Ja3~1 aL?-^! 5.12 öjj AjÂp s.Ui öj iAg-P 4İ)1 AlP aJ 3^ -1İJ ^

Oj f, i la 1 ç£İ »A<L^- ^j! c_>Aj « loiL^P AJ^Sj. A^>t_y5 AJ jLyfij I İAA ^j_«jd!

. 4))! jjP ^ Çr 4 (Jş c_jAS 2 j!

3. (2982)- İbnu Muhayrîz anlatıyor: "Benî Kinâne'den el-Muhdicî denen bir adam, Şam'da Ebû Muhammed diye künyesi olan bir adamın:

"Vitir namazı vacibtir" dediğini işitti. Kinânî dedi ki:

"Ben bunu Ubâde İbnu's-Sâmit (radıyallâhu anh)'e sordum da:

"Ebû Muhammed hata etmiş. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim şöyle demişti:

"Allah'ın kullar üzerine yazıp farz kıldığı beş namaz mevcuttur. Kim onları eda eder, istihfafla herhangi bir eksikliğe meydan vermeden tam yaparsa Allah indinde ona verilmiş bir söz vardır: Onu cennete koyacaktır. Onları

kılmayana ise Allah'ın bir vaadi yoktur. Dilerse azab eder dilerse cennete koyar" der. 111731

AÇIKLAMA:

1- Beş vakti Allah'ın yazması, farz kılması demektir.

2- Bu hadisten, bazı âlimler vitir namazının vacib olmadığı hükmünü çıkarmışlardır.

3- Hadis "istihfafla (=hafıfe alarak, ehemmmiyet vermeyerek) demek sûretiyle; unutarak, sehven, kasıtsız olarak yapılan hataları istisna tutmuş olmaktadır.

4- Hadis, namazı terkedenlerin de mü'min olduklarına, bu yüzden tekfir edilemeyeceklerine delildir.

5- "..Dilerse azâb eder" ifadesi "günahı miktarınca azâb çeker" demektir.

6- Hadiste geçen "Ebû Muhammed hatâ etmiş" ifadesinin aslı Ebû Muhammed kizb (yalan) etmiş şeklindedir. Şârihler buradaki kizb kelimesinin dilimizdeki yalan'ı kasdetmediğini, bilakis hata etti demek olduğunu belirtirler. Kizb Arapçada hata ma'nâsma da kullanılmaktadır. Çünkü, hatanın zıddı sıdk'dır. Yalanın zıddı da sıdktır. Şu halde hata da sıdk'm zıddı olması sebebiyle "kizb" kelimesiyle ifade edilebilir. Bunun örneğine, yani hata etmiş demek için kizb etmiş sözünün kullanılmış olmasına hadislerde sıkça rastlarız. Ashâbın hiçbir şeyde yalan söylemesi mevzubahis değildir. Birbirlerini yalanla da itham vâki olmamıştır. 111741

JlÎJL j >;T Jj-“j Jki[:Jl5 L«_$1 p aSj! (sfı j* s ' Cf-^ 0^3 -4- 2983.

. A^-j>- ' -İV?

4. (2983)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gece namazının sonu tek olsun." 111751

.][/j JöDi d/ 4 ys- tiJJilj .5.2984.

5. (2984)- İmam Mâlik, İbnu Mes'uddan naklediyor: "İbnu Mes'ud demiştir ki: "Geceleyin kılacağınız namazın sonunu tek kılın." 111761

jij :# 41 j^j Jü[:Jli aIp J\ y* 3 .6. 2985.

yyı Öl töö-1 ,3^^ C^JüöJl® öücÖo jl ö-ö-l i^JjLÂöL® JJi Öt ö-ö-l

lÖjîsj ojG ^jl 4^-^>-l

. i; 4 li al

6. (2985)- Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitir her müslüman üzerine bir haktır (vazifedir). Kim beş ile vitir kılmayı severse yapsın. Kimde üç ile vitir kılmak isterse yapsın. Kim tek rek'atli vitr kılmayı dilerse kılsın." 111771

AÇIKLAMA:

1- Hak Şâri'nin örfünde vacib ma'nâsmda kullanılmıştır. Vacib de haber-i vahidle si'ıbût bulan demektir. Hak kelimesinin kullanılışı sebebiyle bu hadis vitr namazına vacib diyenlere delildir, ancak cumhur bunun vacib değil; sünnet olduğuna hükmetmiştir. Ebû Hanîfe bu hususta muhaliftir ve vacib olduğunu söylemiştir. İbnu Ömer bir rivâyette, Resûlullah'm devenin sırtında vitir kıldığını bildirir. Bu rivâyet vitrin vacib olmadığını söyleyenlere delil olmuştur, çünkü Aleyhissalâtu Vesselâm binek üzerinde farz kılmamıştır.

2- Sadedinde olduğumuz hadis, vitrin miktarında da bir muhayyerlik getirmiş bulunmaktadır. Bu husus da onun farz ve vacib olmadığına delil kılınmıştır. Keza Necid

taraflarından gelen bir bedevinin Resûlullah'a soru sormasıyla ilgili rivâyet de vitrin sünnet olduğuna delil gösterilmiş, mezkûr rivâyette Resûlullah: "Gece ve gündüzde toplam beş vakit namaz var!" der. Bedevi "daha fazla var mı?" diye tekrar sorar. Resûlullah, "Nafile olarak isteyen kılabilir" der. [11781

kili .ö^Jup ooöj ^ 0l^[Lgup aü! *'--‘0-'-*’ ^ ö^3 -2 1 - 2986.

iI/- !(Jkûİ (_£Â«ydI .İİjj . A>-y>-\ JjjI

7. (2986)- Ummü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oniiç rek'at kılarak vitir yapardı. İhtiyarlayıp zayıflayınca yedi rek'atte vitir yaptı." 111791

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın 13 ve 7 rek'at kılarak vitir yaptığı belirtilir. Tirmizî bu rivâyetin sonunda, Resûlullah'm muhtelif rivâyetlere göre oniiç rekatte, onbir rekatte, dokuz, yedi, beş, üç ve tek rekatte vitir yaptığını belirtir.

2- Yine Tirmizî'nin İshak İbnu İbrahim'den kaydettiği bir açıklamaya göre, oniiç rekatte vitir kılmasının ma'nâsı şudur: Efendimiz, geceleyin, vitirle birlikte oniiç rekat namaz kılardı. Rivâyette geçen namazı "vitr"e nisbet edilmiştir. Şu halde, bu rakamı yatsı namazının buna tevafuk eden rakamlarıyla karıştırmamak gerekir. 111801

.] JIUl JA jjjJl :# &\ Jli[: JlS U*1 p ^ .8. 2987.

. JâûJ IÂAj _) 1 |

8. (2987)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitir gecenin sonunda kılınır." 111811

فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ فَارْكَعْ رَكْعَةً تُوتِرُ لَكَ

مَا قَدْ صَلَّيْتَ] .

Jiuı öc^l âjljj ,j j .9.2988.

9. (2988)- Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle denmiştir: "Gece namazı ikişer ikişerdir. Gece namazından ayrılacağın zaman, tek rekat daha kıl, bu sana kıldığın namazların tek olmasını sağlar." 111821

AÇIKLAMA:

Bu iki rivâyette Resûlullah gece namazlarının nasıl kılınacağını ve vitir namazının vaktini beyan ediyor. Buhârî'nin rivâyetinde bu husus bir soruya cevap olarak beyan edilmiştir.

Başta da belirttiğimiz gibi, vitrin zamanı ihtilaflı olduğu gibi, kaç rek' at kılınacağı, rek'atlerin ikişer ikişer mi kılınacağı, bunların selamla ayrılıp ayrılmayacağı da ihtilaflı hususlardır. Bu rivâyetler vitrin gecenin sonunda olacağını, ikişer ikişer kılınıp selamla fasledileceğini söyleyenlere delildir.

Hanefiler, "ikişer ikişer" tâbirini, "her iki rekatte teşehhiid okunur" diye anlamış, "selam verilir" dememiştir. Ama ekseriyet: "Her iki rekatte selam verilir" diye anlamıştır. İbnu Hacer: "Resûlullah'tan ikişer ikişer ayırarak kıldığı, dörder dörder vaslederek de kıldığı hususunda sahih rivâyetler vardır" der.

Keza Hz. Aişe'den gelen bir ıivâyete göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsıdan sonra güneş doğuncaya kadar onbir rekat namaz kılar, her iki rekatte selam verir (son rekati de müstakil kılar)dı."

Diğer taraftan bir kısım hadisler, gece namazının tek rekatle tamamlanmasını emreder. 111831

2 jy. ajulp [!(Jiî .10.2989.

t £pL ÂGliiI t^ p-ö (J>j ^ 2 ^İ-İ- aüI

. ı_AİJİ ^°JJL 4x!I2t

10. (2989)- Abdiilazîz İbnu Cüreyc anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya Resûlullah ne ile vitir namazı kılardı? diye sorduk. Dedi ki: "Birinci rek'atte Sebbih isme Rabbike'l-a'lâyı ikinci rek'atte Kulyâ eyyühâ'lkâfirûn sûresini, üçüncü rekatte de Kulhüvallâhü ahad ve Muavvizateyn'i okurdu." 111841

öo^jOj İMİ aUİ <JJIî[!<JlS <up İMİ >j Sil«i>- ^y> <b>-jL>- . 11 . 2990 .

.J^t'-öl ^jJö 3 2i £.L2u*Jl (jju L«_vâ j^5sJ aJjI (^*3 tjööJl

. «La-S L^p-Ij I jLa ijIj jj \ as >- j £-\

11. (2990)- Hârice İbnu Huzâfe (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah size (öyle) bir namazla imdâd etti ki, O sizin için kızıl deve sürülerinden daha hayırlıdır. İşte bu namaz vitirdir. Allah onu, sizin için yatsı namazı ile şafağın sökmesi arasına koydu." 111851

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen ö-ol kelimesi ziyade etti, imdad etti (yardım etti) ma'nâlarına gelir. Yani: "Allah beş vakte vitri de ziyade etmekle size büyük bir imdadda bulundu, onu kıldınız mı âhiret hazırlığınız daha güçlü olacak" demektir. Hadisin devamı, âhiret için büyük sevaba vesile olacağı için bu namazın "dünya mallarının en kıymetlileri"nden daha hayırlı olacağını belirtmiştir. Humru'nneam, kızıl develer demek ise de en kıymetli mal ma'nâsına deyim olmuştur. 111861

jiil Jjî lja # 4 S 1 I j y*j jJjî As jill 2^2? t :oJlS L$1p JLiJU .12.2991.

12. (2991)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her gece vitir kılardı. Gecenin evvelinde de kıldı, ortasında da kıldı; sonunda da kıldı (ölümü sırasında) gecenin sonunda kıldı." 111871

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud'un rivâyetinde Hz. Âişe bu açıklamayı, Mesrûk'un: "Resûlullah vitri ne zaman kılardı?" sorusu üzerine yapar.

2- Bu rivâyet, Resûlullah'm vitri, yatsının bitiminden fecrin doğuşuna kadar gecenin her vaktinde kıldığım ifade etmektedir. Ömrünün sonunda her seher vaktinde kılmış olmasından, "Müstehab vakit budur" diye hüküm çıkaran âlim olmuştur.

3- Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde "öldüğü zaman" açıklaması vardır. Yani vitri, sadedinde olduğumuz hadiste belirtildiği şekilde kılma işi, Resûlullah'm ömrünün sonlarında cereyan etmiş olmalıdır. Şu halde, vitrin vaktiyle ilgili ihtilaflar ahvâlin ihtilafından ileri gelmektedir.

4- Seher'i âlimler farklı şekillerde tarif eder:

* Sabahtan az önceki vakittir.

* Maverdî: "Gecenin son altıda biridir" demiştir.

* Başlangıcının ilk fecir (fecr-i kâzib) olduğu da söylenmiştir. 11188]

JöJl j >-T 2* öl v_SL?- ^jA İ-t- aMİ Jj-öj Jli[: JlS <up İmI .13.2992.

ÂJJij öSj4-öA JöUl ®COlS (JöUl j >-T Jjjölâ öl yAj tdJj 1 j ıjILâ

13. (2992)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim gecenin sonunda kalkamamaktan korkarsa vitrini gecenin başında kılsm.Kim gecenin sonunda kalkmayı umuyorsa gecenin sonunda vitrini kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılman namaz (gece ve gündüz meleklerinin huzurlarında ve şehadetleri altında kılındığı için) meşhûd ve mahzûrdur. Bu yüzden (gecenin başında kılınana nazaran) daha faziletlidir." [1189]

AÇIKLAMA:

Gecenin her bölümünde kılınması caiz olan vitir namazını, Resûlullah bu hadislerinde, gecenin sonunda kılmayı tavsiye buyurmakta ve sonda kılmanın efdal olacağını belirtmektedir. Efendimiz sebeb olarak, gecenin sonunda kılman namazın meşhûd ve mahzûr olduğunu söylemektedir.

Meşhûd, şahidlenmiş, şâhidlerin nazarı altında yapılmış demektir.

Mahzûr da aynen şâhid gibi, huzurda yapılmış şey demektir. Yani gece ve gündüz melekleri namaz kılanın yanında hazır bulunup, namaza şâhid olurlar, böylece namaz meşhûd (şahidlenmiş) ve mahzûr (huzurlanmış) olur demektir. [1190]

4 İ 11 ^ # aİjİ JJü[: Jis «up S)! iblis y,\ .14. 2993.

^ jIlâ .JılUI yÂ jJjî : JIlâ ^yy AtıI yfj Jj' Iy y^ ’• ?yy

t- ıt c 1 ^ ° j. 0 < 's * < ? ' t ^^

. 'y>-\ .JöjüÇ JAp y*-t A>-lj Üj& A>-l y^>.

14. (2993)- Ebû Katâde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekr (radıyallâhu anh)'e:

"Vitri ne zaman kılıyorsun?"diye sordu. Hz. Ebû Bekr:

"Geceninbaşında kılıyorum!" dedi. Aynı şekilde:

"Vitri ne zaman kılıyorsun?" diye Hz. Ömer'e de sordu:

"Gecenin sonunda kılıyorum!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu Vesselâm, Hz. Ebû Bekr'e:

"Sen ihtiyatla amel ediyorsun!" dedi. Hz. Ömer'e de:

"Sen de kuvvetdi olan, takvaya uygun olan) ile amel ediyorsun!" buyurdu." [1191]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebû Bekr'e, Resûlullah "sen ihtiyatla amel ediyorsun!" demekle şunu kastetmiştir: "Vitir'i gecenin başında, daha uyumadan kılıp garantiye alıyorsun, gecenin sonuna bıraktığın takdirde uyanamama ve kaçırma ihtimali var, önceden kılınca bu ihtimale karşı ihtiyatlı davranmış oluyorsun."

Hz. Ömer'e "Kuvvetle amel ediyorsun!" demekle de, "aslında daha kâvi daha muteber sevabca daha üstün olan gece kıyâmına kalkma azmini ortaya koyan bir amel yapıyorsun" demeyi kastetmiş olmaktadır.

Bu hadiste, gecenin sonunda kılmanın üstünlüğü ifade edilmiş ise de başında kılan da kınanmamıştır. İsteyen istediği şekilde amel eder) 11921

jy> SĞ^ 4' J y*j (yfj y} y&j 45. 2994.

15. (2994)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir." 11193

AÇIKLAMA:

Hadis mutlak ise de ulemâ umumiyetle nafile namazlara hamlederek onların ikişer ikişer kılınmasının efdal olacağını söylemiştir. Şevkânî, Neylii'l-Evtâr'da der ki: "Bu hadis, gece ve gündüz kılınacak tetavvu namazlarını

ikişer ikişer kılmanın müstehab olduğuna delâlet eder. Ancak ister ziyade isterse noksan kılınması hususunda istisna edilerek zikredilenler hariç."

Nafilelerin ikişer ikişer kılınacağı hususunda İmam Mâlik, Şâfıî ve Ahmed İbnu Hanbel ittifak ederler. Nitekim Resûlullah Fetih günü sekiz rek'at kuşluk namazı kılmış, ikişer ikişer selam vermiştir. Keza bayram namazı, yağmur namazı -ki hepsi de gündüz kılınır- iki rck’attir. 111941

jl ojî j ^jS' ; İ-İ- Aiil J: Jlî aip aü(-16. 2995.

16. (2995)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vitir namazını kılmadan kim uyur veya unutursa hatırladığı veya uyandığı zaman hemen kılsın. " [11951

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, vaktinde kılınmadığı takdirde vitrin kaza edilmesinin meşruluğuna delil olduğu gibi vitre vacib diyenlere de bir delil olmaktadır. Ancak, cumhur vitrin kazasına mendub demiştir. Vaktinde kılınmadığı takdirde kaza edilmesine hükmedenler arasında Ashâb'tan Hz. Ali, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, Abdullah İbnu Ömer, Ubâde İbnu's-Sâmit, Ebû'd-Derdâ, Amir İbnu Rebî'a, Mıaz İbnu Cebel, İbnu Abbâs zikredilebilir. Tâbiînden Amr İbnu Şurahbil, İbrahim Nehâî, Ebû'l-Aliye, Hammâd İbnu Ebî Sıileymân; imamlardan Süfyân-ı Sevrî, Ebû Hanîfe, Evzâî, Mâlik, Şâfıî, Ahmed, İshak vs. var. Ancak bunlar ne zaman kaza edileceği hususunda ihtilaf ederler. Sekiz ayrı görüş ortaya çıkmıştır:

* Sabahı kılmazdan önce.

* Güneş doğmazdan önce, sabahı kıldıktan sonra bile olsa.

* Sabah namazından ve güneşin de doğmasından sonra, zevâle kadar vs. [11961

Aiii i^ £> j y. ıjis -12. 2996.

jijj lyt yy cJ aJjÎ o/jî bl : jli ^

. »âLJ AİIt <JaDİ

17. (2996)- Ebû Cemre anlatıyor: "Ashâb-ı Şecere (radıyallahu anhüm)'den olan Âiz İbnu Arnr'a sordum:

"Vitir namazı nakzedilir mi?"

"Eğer, evvelinde vitir kıldıysan âhirinde vitir kılma" dedi." [11971

Rezîn merhum şunu ilave eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Bir gecede iki vitir kıhnmaz." [1198]

AÇIKLAMA:

Vitir namazının nakzından (bozulmasından) maksad şudur: Kişi vitrini kılıp yatar ve uyur, sonra uyanır ve nafile namaz kılmak ister. Bu durumda adam bir rek'at daha kılıp vitr'i çift yaptıktan sonra dilediği kadar kılar. Sonra "Gecenizin son namazını tek yapm"hadisi mucibince yeniden vitir kılar mı, yoksa bıı hususu hiç düşünmeksizin önce kıldığı vitri bozmadan dilediği kadar nafile kılabilir mi?

İşte hadis, ikinci sıfatın tercihi istikametinde soruyu cevaplar: "Gecenin evvelinde vitir kıldıysan (bu yeterlidir), sonunda tekrar vitir yapma."

Ancak bu mesele Selef arasında ihtilaflıdır. İbnu Ömer, bu durumda vitrin nakzedilmesinin gereğine inanır. Şâfıîlere göre, hadiste olduğu üzere, vitir nakzedilmez (bozulmaz) Mâlikîler de bu kanaattedir? 11991

jjjtl çyA

^öp*- L«J-â öyx*S^ ^jyüÇ ^l_ö> ^ SA>-Ijj £_«Jui o°J, ^uLp jl <_£Î^İ ^-Jüt L_i2ösJl jP . öA^-ly . 0JJL 4 4yy-l ,JöJj>-1jj Jjj\ ^zj./s\\

18. (2997)- Nâfı anlatıyor: "Ben İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'le Melekedeydim. Hava bulutlu olduğu için sabah namazım kaçırmaktan korkuyordu. Tek rekat kılarak vitir yaptı. Sonra bulutlar açıldı. Gördü ki daha üzerinde gece var. Bir rek'at daha kılarak (önceki tek'i) çiftledi, sonra iki rek'at (bir miktar) namaz kıldı. Sabahın geçmesinden korkunca bir rekat daha kılarak vitir yaptı." 112001

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallâhu anh) geceleyin kılınacak namazın tek rek'atle sona ermesi gereğine inananlardandı. Bu sebeple vitirle (tekle) sona erdirdiği nafile namazından sonra, gecenin devam ettiğini görünce, tekrar nafileye devam edebilmek için önceki tek rek'ata müstakil bir rekat daha ilave edip, onu çift kıldıktan sonra bir miktar daha nafile kılıp, en sonda tek kılarak gece namazını bitiriyor. 112011

.JyjJl (3*^3 ^ Jöl5^[Lg-tp aü! <LİJLp ypj .19.2998.

. J\~A\

19. (2998)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) vitrin ilk iki rek'atinde

selam vermezdi." 112021

yjjı & j fkş # ai j^j öir[: jıs U 4 IP aı ^ 20.2999.

. Öİ-!L«j ,j4JÖ-L>- yajcö y>\j Jş>

20. (2999)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vitrin ilk iki rek'atinde selam verirdi, öyle ki (o sırada) bazı ihtiyaçları için emirde bulunurdu." [12ü31

AÇIKLAMA:

Bu sonuncu rivâyetin zahiri, Hz. Peygamber'in üç rek'atini mevsul yani tek selamla kıldığını ifade eder. Çünkü, bir ihtiyacı zuhur edince ikinci rekatte selam verip ihtiyacını söylemekte, geri kalan tek rekati de arkadan tamamlamaktadır. Bu durum, "iki ayrı parça (mevsul) olmadıkça vitir sahih olmaz" diyenlere cevaptır. Bu hususta gelen farklı rivâyetler vitir namazını ikinci rek'ate bölerek kılmanın da, bölmeksizin sadece teşehhiidde bulunup üçüncü rek'ati de kıldıktan sonra selam vermek sûretiyle kılmanın da caiz olduğunu ifade eder. Nitekim Hanefîler üçünü birlikte kılarken, Şâfiîler iki rek'atte selam verir ve üçüncü rek'ati müstakilen kılarlar. 112041

.]j&\ yj yo Ö^jfi I# J<3 -21- 3000.

21. (3000)- Muvatta'nm bir rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Akşam namazı gündüzün vitridir." 112051

AÇIKLAMA:

Gündüz kılınan namazlar hep çifttir. Akşam namazı üç rek'at olması sebebiyle tektir. Akşam, gündüzleri kılınanlar

arasında mütalaa edilince, gündüz namazlarının vitri (teki) olmuş olur. [12061

< 3 İ ’.o/j (J Jj-âj ^ ^ J:JL£ <up 4 S 1 l Cj^3 22. 3001.

Lk5”" odl ı^LJlp tU-L/9 tlJj İjptj itİJjdjJİp Ç j ^y* ÜlvS^J

. t._->L>ı_ySİ .JıU-^Aİ ^İP

22. (3001)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) vitrini kılarken şıı duayı okurdu:

"Allahım gadabından rızana sığınırım. Cezandan affına sığınırım. Seden sana sığınırım. Sana (yapılması gereken) senayı sayamam. Sen, kendi nefsine yaptığın övgüdeki gibisin." [12071

ÜÇÜNCÜ FASIL

GECE NAMAZI

oJr&M i/fe % ıjllsi ﬁ# ^Jlp :# aSil j^j Jli[:J1i «Jp J* ^ .1. 3002.

.J-UktîM ^P ^IaU öS^laJaj jyâSOj c^Ğl v^P öLg-üâj 3i ^ 0^3

1. (3002)- Hz. Bilâl (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size geceleyin kalkmayı tavsiye ederim. Çünkü o, sizden önce yaşayan sâlihlerin adetidir; Rabbinize yakınlık (vesilesi)dir; günahlardan koruyucudur; kötülüklere kefarettir, bedenden hastalığı kovucudur." [1208]

AÇIKLAMA:

Hadiste teşvik edilen gece kalkması (kıyâmu'lleyl) öncelikle teheccüd namazını da içine alan bir kalkmadır. Bahsin sonunda açıklayacağımız üzere, teheccüd mükerrer âyetlerde ele alınmış Kur'ânî bir ibadettir. Resûlullah'a farz, ümmete müstehabtır. Resûlullah da pek çok hadislerinde tehecciide teşvik etmiştir. Bazı hadis kitaplarımızda ilgili hadisleri toplayan müstakil bölümler mevcuttur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadedinde olduğumuz hadiste kıyâmu'lleyl'in şu neticelerini hatırlatıyor:

* Allah'a yaklaştırır. Yine O'nun rahmetini celbe vesile olur.

* Günahlardan uzaklaştırır, yani günah işletmez. Cenâb-ı Hakk "Namazın kötü ve çirkin işlerden koruyacağı" (Ankebut 45); "İyi amellerin kötü amelleri gidereceği" (Hud 114) garantisini vermektedir.

* Günahlara kefâret ve örtü olur.

* Bedenden hastalıkları çıkarır, sıhhate vesile olur. 112091

ﬁ :# Jj—’j J'-sf :Jlî aSiI (yfj Cf- 3j*^ 0^3 2- 3003.

4j I oJb 'ﬁ ijjyöLaJt C*xS” 4 j I 4jLç 'ﬁ CjjyLâlül £y» °i otl

jj\ 4j>- y>-\

2. (3003)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim geceyi on âyet okuyarak ihya ederse gafiller arasına yazılmaz. Kim de yüz âyetle gecesini ihya ederse "kânitîn" zümresine yazılır. Kim de bin âyet okuyarak geceyi ihya ederse mukantırîn arasında yazılır." 112101

AÇIKLAMA:

Gecenin ihyası namaz kılarak olabileceği gibi, Kur'an tilaveti, zikir, ilim vs. ile de olabilir. Sadedinde olduğumuz hadis, az miktarda tilavetle de gece ihya edilebileceğini müjdeliyor. Sözgelimi bu maksadla on âyet tilavet eden kimse "gâfiller" zümresine dahil edilmeyecektir. Ama yüz âyet okuyarak ihya ederse kânitîn'e dahil edilecektir. Kânitîn birçok ma'nâ ifade eden bir tabirdir. Kunût'dan gelir; bu ise tâat, huşû, dua, namaz, ibadet, kıyâm, sükût ma'nâlarmın hepsini ifade eder. Bunlardan hangisinin öncelikle kastedilmiş olduğunu hadis metninden anlamak icabeder. Sadedinde olduğumuz hadiste kıyâmu'lleyl yani "gece kalkışı" olduğu anlaşılmaktadır.

Mukantır, çok mal sahibi, aşırı zengin demektir. Öyle ise, hadiste bin âyet okuyana çok sevap verileceği ifade edilmiş olmaktadır. 112111

Jlî :# &\ : Jlî j, ^ j aİj 3. 3004.

.] C WJ!

3. (3004)- Yine Ebû Dâvud'da Abdullah İbnu Habeşî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi amel efdaldir?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:

"Kıyâmı uzun olan." 112121

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz hadis, en efdal amelin uzun kıyâm olduğunu gösteriyor. Halbuki bazı hadislerde, Allah'a en yakın halin secde hali olduğu söylenmiş ve secdede çok dua edilmesi tavsiye edilmiştir OjS* u

JLiLaı jA j Ajj (ja JLlkJl ve keza qa l J 2 ^ J Sadedinde

olduğumuz hadisle bunlar arasında ortaya çıkan teârıız bazı âlimlerin dikkatini çekmiştir. Şeyh İzzeddin İbnu Abdisselam'm getirdiği bir izahı çok tatminkâr olmasa da ufak bir-iki tasarrufla kaydediyoruz: "Kişinin Allah'a yakınlığı, ona yapacağı ihsana tâbidir. Bu da sevap çokluğuyla olur. Şu halde kıyam uzadıkça (zikir ve dolayısıyle sevap çok olacağına göre) uzun kıyam efdal olacak demektir.

Namazda her ikisi de namazın efdal kısmı olan iki rüknün bulunması mümkün değildir. Öte yandan secde kıyâmdan vacibiyle, nafilesiyle efdaldir, çünkü şeriat, mesbûk'a (namaza sonradan dahil olana) kıyâm hususunda müsâmaha

göstermiş, secdede bunu göstermemiştir. Yani, riikûya yetişmiş ise o rek'ate yetişmiş sayılır. Bu, secdenin vacibinin, kıyâmın vacibinden efdal olduğuna delil olur. Vacibi efdal olan her şeyin nafilesi de efdal olur. Böylece sücîıdun farz ve nafilesi kıyâma üstün gelir."

Şârih devamla der ki: "Bu iki hadisten murad kıyâmın sünneti ve sücûdun sünnetidir. Birincisi, hadisteki kıyâmı uzun olan (4-iâİI Jıjla sözünden anlaşılır, kıyamın uzunluğu ise bil-icma vacib değilir. İkincisi ise

hadisteki Ç-\A3\ ^ja "secdede duayı çok yapın" sözünden anlaşılır, dua da secdenin

vacibleri arasında yer almaz. Soru sahibinin hangi namaz efdaldir? sözünde geçen namaz kelimesinden murad, namazdır. Çünkü ondaki eliflâm mânayı âmm kılmak içindir. Bu durumda takdir edilecek ma'nâ şöyle olur: "Namazın hangi sünnetleri efdaldir?" Suyûtî bu açıklamaya rağmen işkâlin devam ettiğini söyler. 112131

JJÜÜ1 İ-İ- Aiû JJl® [:Jlî AtP İm! ^ .4. 3005.

tAi) cJjJJ J5” ^1p aJj dJJJt a! t aJ oA>-j aü! l SJj ; Jliti

OU .4] lpS jî i(^İPİ J 4 ÎJ! : jli f .^U t Sjİ öj öj tjİl ftlj

t- • t * 1 £ fi ^ O ^ t ^

. İp a.r .^1 »jl*j«.OÇK^JuJl 4^-^j-l .J4J0Ö/? öi«J J_ö>j

4. (3005)- Ubâdetu'bnu's-Sâmit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Geceleyin kim uyanırsa şunu söylesin:

"Allah'tan başka ilah yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd de O'na aittir, O herşeye kadirdir. Hamd Allah'a aittir, Allah münezzehtir, Allah büyüktür, bütün amel ve ibadetler için gereken güç ve kuvvet Allah'tandır.

Sonra Aleyhissalâtu Vesselâm buyurdular: "Rabbim beni affet!" desin veya dua ederse duasına cevap verilir. Eğer abdest alır ve namaz kılarsa namazı kabul edilir. " [1214]

AÇIKLAMA:

Geceleyin uyanma olarak tercüme ettiğimiz te'ârre kelimesi çeşitli ma'nâlara gelir: Uyanmak, intibaha gelmek, konuşmak, bilmek, yürümek gibi. Çoğunluk "sesli olarak uyanmak" olduğunu söylemiştir. Gece uyanışlarında ses çıkarılır ama zikir yapılmaz. Resûlullah böyle fırsatlarda zikir yapılmasını teşvik buyurmaktadır. Bu sebeple mezkûr uyanışlarda söylenen zikirleri okumaya teşvik sadedinde hususi bir sevap vaad edilmektedir. İbnu Hacer, doğrudan

uyanmak intibaha gelmek ma'nâlarmı taşıyan istikâz ve intibah kelimeleri varken sesli uyanmak ma'nâsma gelen te'ârr kelimesinin kullanılmasında söylenen sırrı görür. Ve ilave eder: Bu işte zikre ahşan, zikirle ünsiyet edip yaşayışına zikir galebe çalan kimseler muvaffak olur. Böylelerinin uykuda ve uyanıklıkta içlerinden geçen sözleri bile zikir olur. Nefsini terbiye edip bu vasıfları kazandıran kimse "duasına icâbet" ve "namazın makbuliyeti" gibi müstesna imtiyazlarla ikram görür. Bu hadisin şerhinde İbnu Battâl'm demıeyân ettiği açıklama da burada kayda değer:

"Cenâb-ı Hakk, peygamberinin diliyle şu vaadde bulunmaktadır: "Kim uykusundan uyanırken Rabbinin tevhidini söyler, mülkün O'na ait olduğunu iz'an eder, nimetini itirafla hamdeder, teşbih okuyarak O'nu layık olmadığı sıfatlardan tenzih eder, tekbir getirerek saygısını izhâr eder. Allah'ın yardımı olmadıkça hiçbir şeye kudreti olmadığını beyanla teslim olursa, dua ettiği takdirde icâbet görecek, namaz kıldığı takdirde kabul edilecektir." Öyle ise bu hadis kendisine ulaşan herkesin mucibiyle amel ederek ondan istifadesi, Rabbi karşısında ihlaslı bir niyyete girmesi gerekir."

Sözlerin en doğrusunu söyleyen haberlerin en hakikatlisini konuşan, beyanları, müjdeleri her çeşit mübalağa ve mücazefeden uzak olan Resûlullah (aleyhissalâtu vessclâmj'ın bu hadiste haber verdiği büyük avantajın kıymetini takdir etmenin ehemmiyetini anlayan büyüklerimizden bazıları, "Allah kimin tek bir hasenesini (hayırlı işini) kabul etse, artık ona azab etmez. Çünkü Allah Teâlâ işlerin neticelerini bildiği için sonra iptal edeceği bir şeyi önceden kabul etmez. Kişi yaptığı hayrın boşa gitmeyeceğinden emin oldu mu azab görmeyeceğinden de emin olmalıdır."

Bu gerçeğe binaen Haşan Basrî Hazretleri şöyle demiştir:

"Allah'ın tek bir secdemi kabul ettiğini bilmeyi ne kadar isterdim." [1215]

.oUaJjj # AİÜ Jjöj [ijli 4TP 4 JJİ Sjyılt 0^3 3006

jii- jj :aJ

t■ . c ~l # ^ s ^ t-** / . « ' \ 0 ' ' 1

.ijli Ç1 j \ jls - o* 2 ! L«j L* ı^JJ

5. (3006)- Muğîre İbnu Şu'be (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakları kabarıncaya kadar geceleri kalkıp namaz kılardı. Kendisine: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetti (niye kendini bu kadar hırpalıyorsun?)" denildi.

"Şükredici bir kul olmayayım mı?" cevabını verdi." [1216]

AÇIKLAMA:

1- Resululah'ın ubudiyette en ileri mertebede olduğu bilinen bir husustur. Cenab-ı Hakk'a ibadette gerek kemmiyet ve gerek keyfıyyet cihetiyle hiç kimse Aleyhissalâtu Vesselâm'a yetişemez. Sadedinde olduğumuz hadis bunu kısmen akssettirmektedir. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)' nin rivâyetinde "Allah'a şükreden bir kul olmamı istemiyeyim mi?" buyrulmuştur. İbnu Hacer, "Olmayayım mı?" ibaresinin sebep ifade ettiğini belirterek, ma'nânm "Teheccüd kılmayı bırakayım mı? O takdirde şükreden bir kul olamam"demeye geldiğini söyler. Yani, Resûlullah'ın mağfirete mazhar olarak geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş olması, teheccüdün şükür olmasına sebeptir. Öyleyse Efendimiz: "Allah'ın bana lütfettiği mağfiret nimetine karşı nasıl olur da

teheccüd şükrüyle mukabele etmem, bu şükrü terkederim?" buyurmuş olmaktadır.

İbnu Battal der ki: "Bu hadisten şu husus anlaşılmaktadır: "Kişi, ibadet meselesinde meşakkati göze almalıdır, bedenin zarar verse bile. Zira, Aleyhissalâtu Vesselam, günahlarının affedilmiş olduğunu bilmesine rağmen ayakları şişinceye kadar ibadet eder, zahmetlere girerse, cehenneme müstehak olup olmadığından emin olmak şöyle dursun, affa mazhar olup olmadığını bilmeyen başkalarının nasıl davranması gerekeceği açıktır."

İbnu Hacer bu noktada ihtirazî bir kayıd koyar: "Kişinin ibadette zahmeti tercihi bıkkınlık derecesine varmamalıdır. Resûlullah için böyle bir hal mevzubahis değildir, çünkü O en mükemmel ahvâle sahipti. Rabbine ibadetten asla usanmıyordu, bu bedenine zarar verse bile. Nitekim "Gözümün nuru namazda kılındı" buyurmuştur. Öyleyse başkaları bıkmaktan veya usanmaktan korkarlarsa, nefislerini fazla ibadete zorlamamaları gerekir. Bu kimseler şu hadisle amel etmeyi esas almalıdırlar: "Amellerden, tâkat getireceğiniz miktarı esas alın, zira Allah, sizin şevkle yaptığınızdan hoşnut olur."

Bediüzzaman da, günümüz şartlarında en müstakim kulluk yolunu, bu ikinci hadisin ruhuna uygun olarak sünnete uymak, farzları işlemek, büyük günahları terketmek ve bilhassa namazları tadil-i erkanıyla kılmak, namazların arkasındaki tesbihatı yapmak olarak tarif eder, açıklar.

2- Hadis, şükür için namaz kılmanın meşrû olduğunu göstermektedir.

3- Şükür, lisanla olduğu gibi amelle de olmaktadır. Tıpkı şu âyette ifade edildiği üzere: "Ey Dâvud hanedânı, şükür için çalışın" (Sebe' 13).

4- Hadis, Resûlullah'ın Allah karşısında duyduğu haşyetin büyüklüğünü ve ibadet husussundaki gayretini de göstermektedir. Ülemâ der ki: Peygamberler (aleyhimüsselâm), Allah'ın nimetinin büyüklüğünü yeterince bildikleri için, Allah'tan fevkalade korku hissetmişlerdir. Onlar biliyorlardı ki, Allah onlara haketmedikleri pek çok nimeti peşinen vermiştir. Bu yüzden onlar, her ne yapsa insanoğlunun ödeyemeyeceği kadar fazla olduğunu bildikleri nimetler mukabilinde kendilerine düşen şükrün bir kısmını da olsa yerine getirmek için büyük gayret sarfetmişlerdir.

5- Kurtubî bu hadis vesilesiyle, bir yanılgıya dikkat çeker: Bu soruyu Resûlullah'a soran kimse, yani günahının affedilmiş olmasına rağmen ibadet yapmak için meşakkate girişinin sebebini soran kimse zannetmiştir ki: "Allah'a günahlardan korkulduğu için, mağfiret, merhamet taleb etmek gayesiyle ibadet edilir, öyle ise kim mağfirete mazhar olduğu kanaatine varırsa artık ibadete muhtaç değildir." İşte Resullah'm cevabı bu inancın yanlışlığına dikkat çekmekte, ibadet yapmaya bir başka sebep göstermektedir: Bu sebep, bir kimsenin hiç de müstehak olmadığı bir nimete kavuşması, mağfirete mazhar olmasıdır. Bu hal, herkese çokça şükür etmek gerektiğini ortaya koyar. Çünkü:

Şükür, nimeti itiraftır ve nimete mukabil hizmet etmektir. Yani, kişi kendisine gelen iyiliğin hakkı olmadığı halde verildiğini bilirse işte bu şükürdür. Teşekkür etmek, bu durumda iyilik yapana: "Sen bana hakkım olmayan iyilikte bulundun, ben bunun idrakindeyim, sana memnuniyetimi; iyiliğini, lütfunu anladığımı ifâde ediyorum" demektir. Arapçada bunu çokça yapana Şekûr denmiştir. Şu halde yukarıda kaydettiğimiz Dâvud hânedânım

şiikretmeye çağıran âyetin sonunda "Kullarım arasında şekûr olan (yani istifade ettiği nimetlerin tarafımdan verildiğini

hakkıyla bilen) azdır" âyeti mühim bir gerçeğe dikkatimizi çekmektedir. İnsanlar arasında pek az kimse nimetlerin Allah'tan olduğunun idrakiyle şükür için ibadet yapmaktadır. İbadetini yapmayanlar bir yana, "Ey nefis! Ubudiyet, mukaddeme-i mükâfât-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sâbıkadır. Yani "ibadet gelecekte mazhar olacağımız nimetlerin bir ön sebebi değildir, aksine geçmişte mazhar olduğumuz nimetlerin neticesidir, onların şükrüdür." Üstad şöyle devam eder: "Evet, biz ücretimizi almışız. Ona göre hizmetle ve ubudiyetle muvazzafız.

"Kendisini fakir, başkasına muhtaç durumda hisseden bir kimse bu ifadeye itirazla: "Ne nimetine mazhar olmuşum, herkesin şusu busu varken ben hepsinden mahrumum... vs." diyebilir. Bu düşüncede olanlara Bediüzzaman şu cevabı verir ve mazhar olduğu nimetleri hatırlatır:

"Ey nefis! Hayr-ı mahz (tam bir hayır) olan vücudu sana giydiren Hâlık-ı Ziilcelâl, sana iştahlı bir mide verdiğinden Rezzâk ismiyle bütün mâtumâtı (yiyecekleri) bir sofra-i nimet içinde senin önüne koymuştur.

* Sonra sana hassasiyetli bir hayat verdiğinden, o hayat dahi mide gibi rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların eller gibidir ki, ruy-i zemin kadar geniş bir sofra-i nimeti o ellerin önüne koymuştur.

* Sonra manevî çok rızık ve nimetler isteyen insaniyeti sana verdiğinden, âlem-i mülk ve melekût (görülen ve görülmeyen alemler) gibi geniş bir sofra-i nimet, o mide-i insaniyettin önüne ve akim eli yetişecek nisbette sana açmıştır.

* Sonra nihayetsiz nimetleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tegaddi eden (gıdalanan) ve insaniyet-i kıibrâ (en büyük insanlık) olan İslâmiyet'i ve imam sana

verdiğinden, daire-i mümkinât ile beraber esma-i hüsnâ ve sıfat-ı mukaddesenin dairesine şâmil bir sofra-i nimet ve saadet ve lezzet sana fethetmiştir (açmıştır).

* Sonra îmanın bir nuru olan muhabbeti sana vermekle, gayr-ı miitenâhi bir sofra-i nimet ve saadet ve lezzet sana ihsan etmiştir.

Yani cismâniyyetin itibariyle küçük, zaif, aciz, zelil, mukayyed (çok sınırlı) mahdut bir cüzsün. O'nun ihsaniyle cüz'i bir cüzden ktillî bir ktill-i nuranî hükmüne geçtin. Zira hayatı sana vermekle cüz'iyyetten bir nevi külliyete; ve insaniyyeti vermekle hakiki külliyete ve İslamiyet'i vermekle ulvî ve nuranî bir külliyete ve marifet ve muhabbeti vermekle muhit bir nura seni çıkarmış.

İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubudiyyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir hizmetle mükellefsin! Halbuki buna da tembellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da güyâ eski ücretler kâfi geliyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimâne istiyorsun. Ve hem, "Niçin duam kabul olmadı?" diye nazlanıyorsun. Evet senin hakkın naz değil, niyazdır. Cenâb-ı Hakk cenneti ve saadet-i ebediyyeyi mahz-ı fazl ve keremiyle ihsan eder.Sen daima rahmet ve keremine iltica et..." [121?l

iSl OlSj cjijl fUi # &\ jj^j OlT[:cJlî 1 *!p &! .6.3007.

. İJİİ JJİ 4j>- y>- \ .JİAPİİ jl

6. (3007)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gece namazını hiç terketmezdi. Öyle ki hastalanacak veya ağırlık hissedecek olsa oturarak kılardı." [1218!

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, teheccüd namazını Resîılullah'm bırakmadığını göstermektedir. Namaz kılabilecek dermanı bulundukça hasta bile olsa kılmıştır.

2- Ağırlık hissedince de oturarak kılması manidardır. Yani bu durumda Efendimizin kendisini zorlaması halinde ayakta kılması mümkündür, fakat zorlamayıp oturarak kılıyor. Bu durumdan hareket eden âlimler nafile namazların oturarak kılınabileceğine hükmederler. Hatta Nevevî: "Bu hususta ulemâ icma etmiştir"der.

İbnu Hacer el-Mekkî de şunu söyler: "Resûlullah'm oturarak kıldığı nafile namazın sevabının, ayakta kıldığı namazın sevabına eşit olması, O'nun hasâisindendir. Çünkü, oturarak kılman namazın ayakta kılmana nisbetle sevabının yarım olmasını gerektiren ağırlıktan, Resûlullah -sahih rivâyetle bildirildiği üzere- emin kılınmıştır. [1219]

3- Aliyyu'l-Kârî, İbnu Hacer el-Mekkî'ye itirazen der ki: "Bir kimse "zaruret sebebiyle" farz veya nafile namazını oturarak kıldığı takdirde sevabı tam olur. Bu, hasâisten sayılmaz.

Şâyet hadis, bu oturuşun zaruretle mi, zaruretsiz mi olduğunu belirtmeyip mutlak bırakmış olsaydı hüküm doğru olabilirdi." [1220]

Jİ1 ^ fli ög ai :# j jLj jli[:Jli alp ^ 5^ J ^ .7. 3008.

c<Iğı aj\j Zy* ö\y»\ İm! «s-U»! 3 jli Aü\y»\ .1 b&>\ 3

• c <3 3 ^ OU

7. (3008)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, geceleyin kalkıp namaz kılan ve hanımını da uyandıran, hanımı imtina ettiği takdirde yüzüne su döken kula rahmetini bol kılsın. Allah, geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, kocası imtina edince yüzüne su döken kadına da rahmetini bol kılsın. " [1221]

AÇIKLAMA:

1- Burada kadın ve erkek, gece namazına teşvik edilmekte, ayrıca birbirlerini gece namazına kaldırmalarının fazileti belirtilmektedir. Alimler bu işin sadece karıkocaya mahsus olmadığını, aynı mânada olan diğer yakınların (mehârim) da bu hükme dahil olduğunu belirtirler.

2- İkaz ve uyandırmanın öncelikle tembih, mev'ize ile yapılması gereğine de dikkat çekilmiştir.

3- Kaldırılmak istenen kimse uykunun veya tembelliğin galebesiyle imtina gösterirse uyandırılmaları için imkan dahilinde olan uygun çarelere başvurulmalıdır. Yüzüne su dökme cevabı bunu ifade eder. İbnu'l-Melek bu hadisten hareketle, bir kimsenin hayra icbar edilmesinin caiz ve hatta müstehab olacağını söyler . 112221

tat ^Slta-1 j&ti Ollal^Jt aJL*j [İ4- 4 İ 1 I Jti[: Jti <up aSiI -upj .8.3009.

a»l \oo.~.n\ jlâ . Jijjli t oJ_aP .^İP * '•—•o

^ o jj s & ,, s & } ?• / y, * ^ o s 0 jı 6^ ® .jj s 0 ö e

jj (^Ut Ctalls Ua^Jui IgJS'" oJJİP Oti . ö-LûP cJl^l Ld?jJ Ota .öjJp cJoM

i ^scCtJl 4talS 4C/«j Cü 2tata«. O^ajdt I 4X^-Jt 4j>-y>-t . J il) (')

•

8. (3009)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz uyuyunca ensesine şeytan üç düğüm atar. Her düğümü atarken, düğüm yerine eliyle vurarak "üzerine uzun bir gece olsun, yat" dilediğinde bulunur. Adam uyanır ve Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür, abdest alacak olursa bir düğüm daha çözülür, namaz kılarsa bütün düğümler çözülür ve böylece canlı ve hoş bir halet-i ruhiye ile sabaha erer. Aksi halde habis ruhlu (içi kararmış) ve uyuşuk bir halde sabaha erer." [1223]

AÇIKLAMA:

1- Şeytanın enseye düğüm vurması ile ifade edilmek istenen ma'nâ, ulemâ arasında ihtilafa sebep olmuştur:

* Bundan murad tembelliktir, şeytan tembelleşmeye sevkeder denmiştir. Buradaki tembelliği uyuşukluk, ağırlık, hantallık gibi kelimelerle ifade etmek de uygundur.

* Bundan murad, şeytanın şaşırtması, uykuyu, rehaveti ve istirahati sevdirmesidir. Düğümün üçle kayıtlanması durumu te'kîd içindir. Veya bu halin ortadan kalkması üç şeyle

tamamlanacağı içindir; zikir, abdest ve namaz... Sanki şeytan enseye attığı düğümle bu şeylerin her birinden kişiyi men etmektedir.

* Düğüm mahalli olarak ensenin tahsisi, insandaki kuvve-i vâhime' nin ve onu kullanma mahallinin ense olması sebebiyledir. Vehim kuvveti, şeytana en ziyade itaat eden, en çabuk icâbet eden kuvvettir.

* Eliyle vurması, düğümü sağlamlaştırmak içindir. "Vurma"nm perde çekme mânasına geldiği de söylenmiştir; yani uyuyanın uyanmaması için hissine perde çekilir.

2- Düğüm meselesinde mecaz mı var, hakikat mı? İhtilafı da yapılmıştır. Bazı âlimler: "Bu hakikattir, tıpkı sihirbazın sihir yaptığı kimse için düğüm vurması gibi şeytan da yatana uyuması için düğüm vurur" demiş; bu görüşü te'yîden hadisin şu vechini göstermiştir: "Her insanoğlunun başı üzerinde üç düğümlü bir ip vardır." Buna "mecaz" diyen de olmuştur. Onlara göre, şeytanın uyuyana yaptığı zikir ve namazına mâni olma işi, sihirbazın, sihirlediği kimseyi istediğini yapmaktan engelleme işine benzemektedir.

Bu düğümlere bazıları yemek, içmek ve uyku demiştir. Zira çok yeyip içen çok uyur.

3- Düğümlerin açılmasına gelince:

* Zikredince gaflet düğümü çözülmektedir.

* Abdest alınca necâset düğümü çözülmektedir.

* Namaz kılınca tembellik, ağırlık düğümü çözülmektedir.

4- Kişinin canlı ve hoş bir hâlet-i ruhiye ile sabaha ermesi, abdest alıp namaz kılmanın verdiği hafiflik, zindelik içinde olması, Rabbine ibadet etmiş olmanın, O'nun rızasını

kazanmış olmanın rahatlığı, neşesi ve hazzını duymasıdır. Ayrıca şeytanın üzerine vurmuş olduğu düğümlerden ve ağırlıklardan halâs olmanın hafifliği de vardır.

5- Burada kastedilen namaz hangisidir? Teheccüd namazı mı, sabah namazı mı? Alimler bu hususta da ihtilaf eder. Hadis mutlak gelmiştir, sabah veya teheccüd diye bir kayda yer vermez. Buhârî, buradaki namazın farz namaz olduğu ve hatta yatsı namazı olduğu kanaatini iş'ar etmiştir. Yani hadis, yatsıyı kılmadan uyuyanları kastetmelidir.

Bazı âlimler, bununla teheccüd kastedildiğini ve hadisteki vaîd'in şiddetinden de "teheccüd'ün vacib olduğu" hükmünü çıkarmıştır. [1224] İbnu Hacer bu namazın teheccüd olmayacağı kanaatini te'yiden şu

hadisi kaydeder: "Kim yatsıyı cemaatle kılarsa gecenin yarısında kalkmış demektir." Şu halde cemaatle yatsıyı kılan gece namazına kalkmış sayılacak, dolayısiyle bu kimse geceleyin teheccüd için kalkmasa da bu hadisin tehdidine girmemektedir. Hatta ashabtan Hz. EbCı Bekr ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anhümâ)' nin vitir namazını yatsıdan sonra ve yatmazdan önce kılıp yattıkları, gece namazına kalkmadıkları rivâyet olunmuştur. İbnu Abdilberr, gerek farzları ve gerekse bir nafileyi muntazaman eda etmeyi âdet haline getirmiş bir kimsenin, namazını bazan istemeyerek kaçırsa bile bu tehdide dahil olmayacağını söyler: "Bu zemm namazı kılmayıp terkedenlere hastır. Farz namazını veya gece namazını kılmayı adet edinmiş kimseye gelince, bu kimseye uyku galebesiyle uyuyakalsa (ve namazını kaçırsa, rivâyette (3011'de gelecek) sabittir ki, Allah ona namazının ecrini verir ve uykusu ona (İlâhî) bir sadakadır."

İbnu Abdilberr şunu da ilave eder: "Bazıları bu hadisin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in:

"Sizden kimse nefsim habîs oldu demesin" hadisine zıt düştüğünü söyler. Böyle bir şey mevcut değildir, zira buradaki yasaklama, habisliği kişinin nefsine izafe etmesidir. Halbuki öbür hadis bunun yapılmasını zemmetmektedir, her ikisinin de muteber olduğu durumlar ayrıdır."

6- İbnu Hacer hadisle ilgili olarak birkaç noktaya dikkat çeker. Özetle kaydediyoruz:

* Hadisteki uykuda gece uykusu mezkûr ise de ona terettüp eden hüküm gündüz uykusuna da râcidir. Hususan kasdedilen namaz farz namaz olunca, bu daha açıktır. Gündüz uykusu da bazı namazların geçmesine sebep olabilir.

* Bazı âlimler bu hadisten de istifade ederek, "Bir keçi sağma miiddetince de olsa gece namazı vacibtir" demişlerdir. Ancak cumhur bunun mendub olduğuna hükmetmiştir.

* "Uyurken Ayete'l-Kürsî'yi okuyana şeytan yaklaşamaz" hadisiyle bu hadisin mütearız olduğunu söyleyen olmuştur. Bu iddia yanlıştır, çünkü sadedinde olduğumuz hadisin, namaza kalkmak niyetinde olmaksızın yatanları kastettiği veya yatarken şeytanı defetmek üzere Ayete'l-Kürsî'yi okumadan yatanları kastetmiş olduğu söylenebilir.

* Gece namazına -bazı hadislerde geldiği üzere (3015)- iki hafif rek'at kılınarak başlamasının sırrı, şeytanın attığı düğümü çözmede acele etmek içindir. Çünkü, hadisin ifadesine göre, namaz tamamlanmadıkça, çözülme tamam olmaz. Kısacık iki rek'at çözülmeyi hemen tamamlar.

* Hadiste tahsis ile abdestin zikri, gâlib duruma göredir. Cenabetten temizliği zikir de buna dahildir. Cünüp kimse gusletmeksizin şeytanın düğümünden kurtulamaz. Cünüp olan kimseye teyemmüm abdest ve gusltin yerini tutar mı?

sorusu akla gelir. Şüphesiz "yerini tutar" ancak abdestin uykuyu defetmedeki yeri ayrıdır.

* Zikir hususunda belli bir şey belirtilmemiş. Zikrullah'a müteallik herşey caizdir. Kıır'an tilâveti, hadis kırâati, şer'î ilimle iştigal gibi. [12251

ljL Jİ 3 La aip £J 4 -j : Jıs 4 -lp Aiji -9- 3010.

Jl

(3 <JL> \İ4- JUsİ Jl ç\j> La L

9. (3010)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir adamın zikri geçti ve sabaha kadar uyuduğu namaza kalkmadığı söylendi. Aleyhissalâtu Vesselâm:

"Bu adamın kulağına şeytan işemiştir" buyurdu." [1226]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste zikredilen şahsın ismi açıklanmamıştır. Ancak İbnu Hacer, hadisin başka vecihlerinden elde ettiği karineye dayanarak bu şahsın Abdullah İbnu Mes'ıid'un kendisi olduğunu, bir gece namaza kalkamaması üzerine durumu Resûlullah'a "bir adam" diye hikaye edince Efendimizin "Allah'a yemin olsun, geceleyin şeytan arkadaşınızın kulağına işemiş" dediğini belirtir.

Namaz vaktinde uyumanın fenalığı bu suretle ifade edilmiştir: İbnu Mes'ud şöyle der: "Zarar ve şer olarak kişiye, sabaha kadar uyuması yeter, şeytan onun kulağına işemiş demektir."

2- Burada kalkılamayan namaz gece namazı mı, farz namaz mı? açık değil, ikisinin de olabileceği belirtilmiştir.

3- Şeytanın bevl'i hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazısı bunun hakikate hamli gerekir demiştir. Kurtubî ve bazıları: "Hakikate hamline bir mâni yok, çünkü şeytan da yer içer, nikah yapar, öyleyse akıtmasına bir mâni yok."

* Bazı âlimler: "Bundan maksad, şeytanın uyuyan kimsenin kulağını namaza kapaması, zikri dinlemesine mâni olmasıdır" demiştir.

* Bazıları: "Şeytan kişinin kulağını bâtıl şeylerle doldurup, zikri dinlemesine engel olmasından kinâyedir" demiştir.

* Bazıları: "Şeytanın onu alçaltmasından kinâyedir" demiştir.

* Bazıları: "Bunun mânası: Şeytan onu istila eder; öylesine alçaltır ki, kendisine bevl için hazırlanmış bir kenef yapar. Çünkü başkasını alçaltanların âdeti hakaret ettiği kimsenin üstüne bevl etmektir" demiştir.

* Bazıları: "Bu bir temsildir, uykunun ağırlığı sebebiyle namaza kalkamayanlar için getirilir, tıpkı kulağına bevl kaçıp da ağırlık basan ve işitme hissi fesada uğrayan kimse gibi. Araplar, "fesad"ı ifâde için bevl kelimesini kinâye ederler" demiştir.

4- Tîbî der ki: "Hadiste, gözün zikri daha uygun olduğu halde "kulak"ın zikredilmiş olması, uykunun ağırlığına işaret etmek içindir. Çünkü işitme organları uyanma vasıtalarıdır. "BcvT'in zikri de, çukurlara çabucak girmesi, damarlara hemen nüfuz ederek bütün âzâlarda tembellik hâsıl etmesi sebebiyledir." 112271

I .jAÜ.iLa 4 jİ£ (jI£j ^ ‘ A 3* 9 çJûL SOtJ" 0 ÇjjSj 'M ^ (Jlâ[IgJC. 4-kijIc. (j&j -10- 301 1

. jjİI

10. (3011)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Mûtad olarak) geceleyin namaz kılan bir kimse, uykunun galebe çalmasıyla (bir gece uyuyakalsa ve namazını kılamasa) Allah Teâlâ hazretleri onun namazının sevabını yine de yazar, onun uykusu (Allah'ın ona yaptığı bir ikram) bir sadaka olur." [1228]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, insanın başına her zaman gelebilecek tabiî bir aksama mevzubahis edilmektedir: Uyku... Uyku sebebiyle müslümanlar namazlarını kaçırabilirler.

Bu, farz da olabilir, mûtad kıldığı nafile ve mesela teheccüd de olabilir. Resîılullah muntazaman namazını kılanlara, uyku sebebiyle vukûa gelen aksamalar hususunda mü'mini ciddi bir müjde ile teselli etmektedir: Namazı aynen kılınmış gibi Cenâb-ı Hakk sevabını yazmaktadır.

Burada: "Bu sîıretle kaçırılan namaz öyleyse niye kaza ediliyor?" diye bir soru akla gelmektedir. Ulemânın verdiği cevap şu: "Adetin devamını sağlamak ve ecrin katlanmasını sağlamak içindir."

2- Uykunun sadaka olması, Allah'ın bir ikramı ma'nâsındadır. Resîılullah, seferde namazın kısaltılmasını da "Allah'ın sana yaptığı bir sadakadır..." diye ifade buyurmuştur. Keza oruçlunun, unutarak yemesi de rivâyetlerde İlâhî bir ikram olarak tavsif edilmiştir. 112291

ui jİji 'ja ju: aı üaîjiJ # 4$si oıs'ûif :cJiî i*Ip aı ^ .11. 3012.

. ijb y\ îA

11. (3012), Yine Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Allah Teâlâ Hazretleri geceleyin uyandırmışsa seher vakti girinceye kadar, hizbini tamamlardı." [1230]

AÇIKLAMA:

Seher vaktini, âlimler gecenin son altıda biri olarak tavsif ederler. Şu halde Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) o vakte kadar gece zikrini tamamlamakta ve o esnada yatmaktadır. Kastalânî, "gece ibadet için kalkınca arkadan (bir miktar) uyumak vücudu dinlendirir, sabaha kadar uyanık kalmaktan hâsıl olacak zararı ve bedene gelecek gevşemeyi giderir" der. Çünkü arkadan şafak sökecek ve o zaman sabah namazı için kalkılacaktır. Şu halde sünnete uygun gece kalkması, gecenin son altıda birine kadar sürecektir. Son altıda birde yatılacak, şafakla birlikte tekrar kalkılacaktır. 112311

M J! LS-\ ûI^JiiJI 4' :1«1 p 5SjI ÜJIp oJbf : Jli .12. 3013.

t^jLvaJt £.3 liI ^j-^î ö4~ ıcıJli 3* \y^- 4^3" Oy^ ts^y ic3lS .^j\j^\ ;c3IJ

. «Â^jaJ I | \

12. (3013)- Mesrîık (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'ye sordum:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a göre hangi amel efdaldi?" Bana:

"Devamlı olan!" diye cevap verdi. Ben tekrar:

"Gecenin hangi vaktinde kalkardı?" dedim.

"Bağıranı -yani horozu- işittiği zaman kalkardı!" diye cevap verdi." [1232]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gece namazı hakkında bilgi verilmektedir. Gerçi hayırlı amelin devamlı yani belli bir sisteme ve periyoda göre yapılan olduğu belirtilirken namaz mevzubahis olmuyor. Ancak arkasından gelen sual, mevzunun öncelikle namazla ilgili olduğunu göstermekte ve Efendimizin gece namazlarına muntazaman devam ettiğini göstermektedir. Devamdan maksad, aralıksız devam etmek değil, belli bir düzene uygun olarak devam etmektir.

2- Resûlullah'm gece kalkış vakti, horozun ötüşüyle tayin ediliyor. İslâm âlimleri bu hadisi açıklarken horozun umumiyet itibariyle gecenin yarısında öttüğünü söylerler. İbnu't- Tîn bu açıklamanın İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın meselemizi ilgilendiren bir beyanına muvafık düştüğünü belirtir. Bu beyanda (radıyallâhu anh): "Horozun ötmesi, gecenin yarısında veya az evvelinde veya az sonrasındadır" demektedir. Ancak İbnu Battâl: "Horoz gecenin üçte birinde öter" demiştir.

Hz. Âişe'nin Buhârî'de gelen bir diğer rivâyeti de Resûlullah'm seher vaktinde uyuduğunu te'yîd eder: "Seher

vakti, Resûlullah'ı benim yanımda her seferinde uyurken yakalamıştır."

Resûlullah'm takdir ettiği gece kalkışını açıklayan bir diğer rivâyeti Abdullah ibnu Amr İbni'l-As nakleder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açıklamıştır ki: "Allah Teâlâ Hazretleri'ne en sevimli namaz Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'un namazıdır, Allah'a en sevimli oruç da yine Hz. Dâvud'un orucudur. O, gecenin yarısında uyur, üçte birinde kalkar, altıda birinde uyurdu, bir gün oruç tutar, bir gün yerdi."

Şu halde bu rivâyet de gecenin son altıda birinde uyuduğunu ifâde etmektedir. Bu mevzuya giren başka hadisleri de gözöniine alan şârihler, Resûlullah'm ramazan geceleri dışında seher vaktinde uyuduğunu belirtirler. Çünkü ramazan ayında seherde sahfır dediğimiz gece yemeğini yerlermiş.

Dilimizdeki seherle karıştırılmaması için bir kere daha belirtelim, bu hadislerde geçen seherden maksad şafak sökmezden önceki gecenin son altıda biridir. Dilimizde seher deyince daha çok şafağın sökmesiyle başlayan sabahın alacakaranlık vaktine denir, o vakit, sabah namazının kılındığı vakittir.

Özetlemek gerekirse: Horoz ötiişüyleki gece yarısına tesadüf etmektedirkalkıp ibadete başlayan Resûlullah, gecenin son altıda birinde tekrar yatmakta ve namaz vaktine kadar istirahat buyurmaktadır. 112331

jJup y* ^ öojy 5 :cJlü Lg-tp İMİ âJuJIp .13. 3014.

JiaJ (jjîsj .JaİSj ojJup jJÜbs . .S'Btûo yy 1

s

13. (3014)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m gece namazı on rek'atti. Bir rek'at de tek kılardı. Sabahın sünnetini iki rek'at kılardı. Böylece hepsi onüç rek'at olurdu." 1 ' 2341

AÇIKLAMA:

Bıı hadis kaynaklarda muhtelif şekillerde gelmiştir. Teysîr'in kaydettiği metin Müslim ve Ebû Davud'un birer rivâyetine uymaktadır. Mesela bir rivâyette: "Resûlullah'rn gece namazı onüç rek'atti, bir rek'atlik vitir ile sabahın iki rek'ati de buna dahildi" denmektedir.

Bir rivâyette de şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsı namazını -ki halk buna ateme derdikıldıktan sonra şafağın sökmesine kadar on bir rek'at namaz kılardı. Her iki rek'atte bir selam verirdi, bir rek'ati de tek kılardı. Müezzin sabah ezanını tamamlayıp, fecir vakti kesinlik kazanınca, müezzin kendisine gelirdi. Resûlullah kalkar iki rek'at hafif namaz kılar, sağ tarafı üzerine yatar, müezzin O'na ikâmet okuyuncaya kadar öyle kalırdı."

Önceki rivâyetlerde Resûlullah'rn gece ibadeti açıklandığı için burada tekrar etmeyeceğiz. [1235]

jıJJi 'ry> ç\i lii ’.i-f- 4isi <Jivs Aüt ifa* ^ -14. 3015.

^ ^ ^ £ £ ^1 ^ ^ ^ O Jl ^ ^ ^ ^

.S.LÂLa JjÇ (Jjİ2İ] ^ 4j>- y>~\ ,jyXİS^j AjO^yO

14. (3015)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Biriniz gece namazına kalkınca ilk önce iki hafif rek'atle namaza başlasın." [1236]

Ebû Dâvud'da şu ziyade var: ".... Sonrada dilediğin kadar uzat." 112371

AÇIKLAMA:

Bu hadis, teheccüd namazı kılmak üzere gece kalkınca, evvela iki hafif rek'atle namaza başlamanın meşruiyetine delildir. Burada hafiften maksat kısa demektir. Yani kısa sûrelerden okunmak suretiyle rek'atlerin uzunluğu kısa tutulacaktır. Böylece, geri kalan rek'atlerin daha şevkli kılınacağı şöylenmiştir. 3009 numaralı hadisin açıklamasında kaydettiğimiz üzere bazı âlimler, bu ilk iki rek'atin kısa tutulmasının hikmetini, o hadiste, zikri geçen ve namazı kılmakla zâil olacağı belirtilen şeytanın uyuyan kimsenin ensesine vurduğu üçüncü düğümün bir an önce çözülmesi için acele edilir diye açıklamışlardır.

Aliyyü'l-Kârî bu hadisle ilgili olarak şu açıklamayı kaydeder: "El-Ezkâr'da denir ki: "Bu iki rek'atten murad abdest üzerine kılınan iki rek'attir. Bu iki rek'atta tahfif (kısa sûrelerin okunması)müstehabtır. Çünkü, bunların hafif olacağına dair hem kavli ve hem de fiilî rivâyetler gelmiştir. Bu hususta zâhir olan şudur: Bu iki rek'at teheccüdiin bir parçasıdır, bunlar abdest namazı yerine geçerler. Çünkü abdestin tek başına kılınan bir namazı mevcut değildir. Böylece rivâyette şu hususa da bir işaret vardır: Kim bir iş yapmak isterse ona hafiften başlamalıdır, tedricen ağırlaştırmalıdır."

Tîbî der ki: "Bu iki rekatın hafif olması namaza şevkle başlaması içindir. Bunlarla alışır, sonra artırır." [12381

KIYÂMU'L-LEYL VE EHEMMİYETİ

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hayatında fevkalâde mühim bir yer tutan kıyâmu'lleyl ile ilgili olarak, buraya kadar kaydettiğimiz hadisler ve onların açıklamalarıyla yetinmeyip, bu konuda "zaman" üzerine yapmış bulunduğumuz bir çalışmadan bir pasaj sunacağız: 112391

KIYÂMU'L-LEYL (GECE KALKIŞI):

Gece zamanının değerlendirilmesinde mühim bir husus olan kıyâmu'lleyl üzerinde müstakillen durmak gerekiyor. Zira dinin bu emri, bugün nerdeyse unutulacak derecede çoğunluğun hayatından çıkmış durumdadır.Halbuki, İslâm medeniyetinin parlama dönemlerini hazırlayan büyük medeniyet ustalarının hayatında gece kalkışı mühim yer tutmakta, onların verimli ve başarılı olmalarının âmillerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün kıyâmu'Heyl'in ana gayesi olan teheccüd namazı "Peygamber'e farzdır, ümmete nafiledir" diye değerlendirip geçiliyor. Bu hüküm fıkhen doğru da olabilir. Ancak, bu nafilenin "yaparsak sevabı var yapmazsak günahı yok"diye ifade edilen diğer dinî âdâb ve sünnetlerle bir tutulması, bizleri çok hatalı neticelere götürmektedir. Şöyle ki:

1- Bu "sünnet" bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in emridir. Ve Kur'ân bu emri, mükerrer sûre ve âyetlerde tekrar ele almıştır. Birkaç örnek:

"Rabbinin adını sabah-akşam an (zikret). Geceleyin O'na secde et. O'nu geceleri uzun uzun teşbih et" (İnsan 26). Bir diğer âyet: "Onların dediklerine sabret; güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile teşbih

et; gece saatlerinde ve gündüzleri de teşbih et ki, Rabbinin rızasına eresin" (Tâhâ 130).

Şu âyette gece kalkanların kalkmayanlara üstünlüğü açıklanır: "Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu?" (Zümer 9).

Sûre-i Secde'de gerçek îmân ehlinin bazı vasıfları sayılırken, "vücudlarım yataklardan uzak tutup korkarak ve umarak Rablerine yalvaranlar.." vasfı da ilave edilir (Secde 16).

Şu âyette ehl-i Kitap'tan kıyâmu'lleyl'de bulunanlar da övülür: "Kitap ehlinin hepsi bir değildir; onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır, bunlar Allah'a, âhiret gününe inanır, kötülükten men eder, iyiliklere koşarlar. İşte onlar iyilerdir" (Âl-i İmrân 113).

Şu âyet, kıyâmu'lleyl'i, Allah'ın vaadettiği fazl'a, kurtuluşa ve üstünlüğe erecek "kamil mü'min'in tamamlayıcı vasıflarından biri olarak dikkatlerimize arzeder: "Müttakiler Rablerinin kendilerine verdiğini almış olarak bahçelerde ve pınar başlatandadırlar. Çünkü onlar bundan önce iyi davranan kimselerdi. Onlar geceleri az uyuyanlardı. Seher vaktinde bağışlanma dilerlerdi...” (Zâriyât 16-18).

2- Kur'ân-ı Kerîm, gece kıyâmından, yukarıdaki âyetlerde görüldüğü şekilde teşvikkâr bir tislûbla bahsetmekle kalmaz, onun âdâbıyla ilgili bazı teferruâtı da belirtir. Nitekim, Müzzemmil sûresinde bu meseleye, çok farklı zaman aralıklarında nâzil olmuş iki ayrı pasajda temas edilir. Her ikisinde de kıyâmu'lleyl'in ehemmiyeti ve müddeti üzerinde durulur.

Birinci vahiy, gece kalkmayı emreder ve "farz" telâkki edilecek bir kesinlik taşır. İkincisi, kıyâmu'lleyl'den akşam ve yatsı namazlarının anlaşılmasına bile imkân sağlayacak bir

tahfif ve kolaylık getirir, yapamayacak durumda olanlar için istisna zikreder.

Birinci vahiy: "Ey örtünüp bürünen, gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce kalk ve ağır ağır Kur'ân oku. Doğrusu biz, sana taşıması ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece kalkışı daha te'sirli ve o zaman okumak daha elverişlidir. Çünkü gündüz, seni uzun uzun alıkoyacak işler vardır" (Müzzemmil 1-7).

Ayet-i kerîmenin icazı, kıyâmu'lleyl'in miktarı hususunda, âlimleri şu rakamlara ulaşmaya sevketmiştir:

1- Gece müddetinin yarısı,

2- Dörtte üçü,

3- Üçte ikisi,

4- Dörtte biri...

Bazı rivâyetlerin tasrihine göre, emri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hidâyette farz olarak anlar. Harfiyyen tatbik eder. Müsliimanlardan bir kısmı da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uyar. Hatta, âyette ifade edilen zaman nisbetini koruyamama endişesiyle bütün gece "kıyâmu'lleyl" yapanlar olur. Öyle ki bir çoğunun ayaklan ve bacakları şişer.

Sûrenin başında gelen bu emrin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve diğer müsliimanlar tarafından nasıl anlaşıldığını, tatbikatının nasıl yapıldığını açıklayan ve mes'ele üzerine başka teferruât getiren müteakip vahye nazar edelim:

"(Ey Muhammed), şüphesiz Rabbin biliyor ki, sen ve beraberinde bulunanlardan bir grup, gecenin üçte ikisine

yakın ve yarısı ve üçte biri kalkıyorsunuz. Halbuki, geceyi ve gündüzü Allah takdir eder, (Allah) bildi ki, siz onu bundan öte başaramazsınız. Onun için size lütûf ile baktı. Bundan böyle, Kur'ân'dan ne kolay gelirse okuyun. Allah bildi ki, içinizden hastalar olacak, diğer bir kısımları Allah'ın fazlından bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler. Diğer bir kısımları da Allah yolunda çarpışacaklar. O halde ondan ne kolay gelirse okuyun ve namazı kılın ve zekâtı verin.." (Müzzemmil 20).

Rivâyetler, buraya kadar bir kısmını kaydettiğimiz son âyetin, kıyâmu'lleyl'i emreden, sûrenin başındaki ilk âyetten -8 ayla 10 yıl arasında değişen bir miiddetsonra geldiğini belirtirler. Burada gece kalkışıyla ilgili hafifletmeler ifâde edilmiştir. Ayrıca hastalar, cihada çıkanlar gibi bir kısım mazeret sahipleri "gece kalkışı"ndan muaf tutulmaktadır.

Ayetle ilgili olarak müfessirlerin ortaya koyduğu bazan ittifaklı, bazan ihtilaflı bir kısım teferruâta girmeksizin mevzîımuz açısından ehemmiyet arzeden birkaç nokta tesbit edebiliriz:

1- Kıyâmu'l-Leyl hidâyette, en azından Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) için kesin bir emir olmuştur. Bir grup müslüman da Hz. Peygamber'e uyarak "kesin emir" telâkki etmiş ve tatbik etmiştir.

2- Bu emir sonradan tamamen neshedilmemiş, fakat vücubtan nedb'e çevrilmiştir. Yani farz olmaktan çıkarılmış, nafile kılınmıştır, artık isteyen yapacaktır.

3- Kıyâmu'lleyl için ifade edilen faydalar şunlardır:

* Gece kalkışı daha tesirlidir.

* Gece okumak daha uygundur, gündüz fazla meşguliyet vardır.

* Gece kalkışı, ağır olan ertesi günkü vazifenin hakkıyla yürütülmesinde bir nevi hazırlık safhası olmaktadır.

4- Kur'ân-ı Kerim, her asra hitap ettiği için, bu emre en az mendup (ihtiyarî) mânasında, her müslüman muhatap olmaya devam etmektedir.

5- Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünnetine uymak dinin tatbikatında yüce bir mertebe olması yönüyle, bu mertebeyi elde etmek isteyen mü'minler için de kıyâmu'lleyl gerekmektedir.Zira, her hüşyâr (manevî uyanıklığa sahip) mü'minin en büyük ideali olan "Allah'ın muhabbet ve rızasını elde

etmek" hedefi Cenâb-ı Hakk tarafından sünnete uymaya bağlanmıştır: "(Ey Resûlüm, inananlara şöyle) söyle: "Eğer sizler Allah'ı seviyorsanız bana uyun, tâ ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın" (Âl-i İrnrân 31).

6 - Ciddî ve ağır bir vazife olan dinin neşri açısından kıyâmu'lleyl, kendisini din hizmetine adayanlar için ayrı bir ma'nâ taşımaktadır. Ayette görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "taşıması ağır bir vahy"e, bir vazifeye hazırlanması maksadıyla gece kalkışma çağrılmıştır. Din hizmetini gaye edinenler bu şartı aynen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi yerine getirmeli, kendisini disipline etmeli, vazifesine hazırlanmalıdır.

7- Kıyâmu'lleyl esas itibariyle, namaz ve Kur'ân tilâveti ifade ederse de, başka meşguliyete ve hususan ilmi tetebbuya mâni değildir. Nitekim az ileride görüleceği üzere, eser bırakan büyük âlimlerimiz, gecelerini ibadetle birlikte İlmî müzâkere ve araştırmalarla geçirmişlerdir.

Şu halde, en azından müessir şekilde İslâm'a hizmet etmek isteyenler ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünetine uymak arzu edenler için ehemmiyetli bir "sünnet-i

İlâhî", "bir nedb-i Kur'ânî” olan kıyâmu'lleyl'in vakti ve müddeti hususunda biraz durmada fayda var: [1240]

KIYÂMU'L-LEYL'İN MÜDDETİ:

Gece kalkılacak müddetin yukarıda gecenin asgari dörtte biri, azâmi dörtte üçü olması gerektiğini belirtmiştik. Miktardaki bu büyük farklılık, temelde gece ve gündüz arasında mevsime veya üzerinde bulunulan coğrafî duruma bağlı olarak devamlı değişen uzunluk kısalıktan ileri gelir. Ferdin içinde bulunduğu İçtimaî şartların değişikliği de göz önüne alınmış olmalıdır.

Kaba bir fikir verebilmek için ,belli bir yere göre, yılın en uzun gecesi ile en kısa gecesini alıp, verilen nisbetlere uygulayabiliriz: Azamî kalkış miktarını en uzun geceye, asgarî kalkış miktarını da en kısa geceye uygulayalım ve diyagramlarla şekle dökelim:

Yılın en uzun gecesi (İstanbul esas alındıkta) 21 Aralık'ta 13 saattir. [12411 Bunun dörtte üçü 9 saat 45 dakika yapar. Şu halde istirahat ve uykuya 3 saat 15 dakika kalmaktadır.

Yılın en kısa gecesi 21 Haziran'da 6 saat 39 dakikadır. Bunun dörtte biri 1 saat 40 dakika yapar. Bu durumda istirahat için gözüken miktar 5 saat 3 dakikadır (Bak: Şema 1-2)

Bulunulan yerin ekvatora veya kutuplara yakınlığı, gece ile gündüz arasındaki müddet farkını son derece değiştirir. Öyle ki, kutuplara yaklaştıkça fark büyüyerek bir hafta, bir ay, altı ay süren "gündüzler" e yer verir. Ayet-i kerimede gelen kıyâmu'lleyl ile ilgili miktarları, daha ziyade gece ile gündüz arasında çok büyük farklar bulunmayan bölgeler için düşünmek gerekecek. Dünyanın insanlarla meskun olan büyük kısmı böyledir. Hüküm ise daima ekseriyete göre verilir.

Kıyâmu'lleyl'den maksad: Gece kalkışı, öncelikle ibadet içindir. Yani namaz ve tilâvet-i Kur'ân. Nitekim kıyâm kelimesi Kur'ân'da bazı kereler namazı ifade etmek için kullanılmıştır (Bakara 238). Böye olunca, kıyâmu'lleyl gece namazı ma'nâsma da gelir.

Ancak, kıyâmu'lleyl'den yalnızca ibadet anlamamak gerekir. Nitekim, şu âyet secde ve kıyâmı beraber zikreder: "Onlar gecelerini Rabbleri için secde ve kıyâmla geçirirler" (Furkân 64). Burada "secde" ile namaz ifade edildiğine göre, kıyâm kelimesinde daha başka bir ma'nâ arayabiliriz, mesela "uyanıklık" gibi. Öyle ise geceleyin kalkan kişi, namaz ve tilavetle birlikte ilmi tetebbuâtla da meşgul olacaktır. Nitekim Buhârî, bu hususa delâlet eden rivâyetlere dayanarak, geceleyin ilmi teâti üzerine iki bâb açmıştır.

Hz. Ömer (radıyallâhu anhfden gelen bir rivâyet, onun gecedeki İlmî müzakereyi "namaz" olarak isimlendirip ona tercih ettiğini görmekteyiz.

İbnu Hacer'in belirttiğine göre, bir kısım âlimler bu rivâyetlerden hareketle: "İlim için geceleyin uyanık kalmak, nafile namaz için uyanık kalma yerine geçer" hükmünü çıkarmışlardır.

Büyük âlimlerimiz gecelerini üçe ayırmışlardır:

1- İstirahat,

2- İbâdet,

3- Müzakere (ilmi çalışma).

Müzakere bölümüne daha çok yer verilen bu prensibin tatbikatıyla ilgili, ibretâmiz bir menkıbeyi hadis ilminin büyük şahsiyetlerinden olan Tâbiîn'e mensup Muhammed İbnu Şihâbu'z-Ziihrî'den kaydedeceğiz:

Zührî (v. 124/741), gündüzleydi hocalarından öğrendiği yeni hadisleri, gece eve döndüğü vakit câriyesine tekrar ederek müzakere ederdi. Bir gün her zamankinden daha geç eve dönen Zührî, câriyesini uyumuş bulur. Uyandırıp, yine de: "Bana falan rivâyet etti, o da falancadan dinlemiş, onun da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmfdan dinlediğine göre şöyle buyurmuştur.." diye ezberden hadis okumaya başlayınca, gözlerini oğuşturan câriye: "Bu rivâyetten bana ne?" diyerek hoşnudsuzluk ifâde eder. Zührî şu cevabı verir: "Bilmiyorum, bu senin işine pek yaramaz. Ancak bu hadisi ben yeni işittim, bir kimseye okuyarak müzakere etmem gerek."

İlmî tetebbuâtın umumiyetle gecenin son kısmında yani sabahtan önce olması da yapılan tavsiyeler arasındadır. "Zira denir, kişiye uyanıklık gecenin sonunda gelir. Çünkü o vakit, hizmetlerin ve ihsanların taksim vaktidir. Bir grubun nasibi az, bir grubun çoktur, bir grup da mahrumdur..."

Kıyâmu'lleyl ve Aile: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) zaman mevzuunda ferde bir başka sorumluluk hatırlatmaktadır: Mü'min kişi, zaman meselesinde, ferdî planda problemini çözmekle yetinemez. Ailesini de bu hususta şuurlandırmalı, zamanla ilgili bir kısım alışkanlıkları onlara da aynen kazandırmalıdır. Bu meseleyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde gece kalkışıyla ilgili olarak, Hz. Dâvud (aleyhisselâm) örnek vererek tesbit eder: "Allah'ın Peygamberi Dâvud (aleyhisselâm)'un, ailesini de kaldırdığı bir saati vardı. O saatte âilesini uyandırır ve şöyle dedi: "Ey Dâvud ailesi, kalkın ve namaz kılın. Zira bu saatte Allah, sihirbaz ve (cahiliye küfrü üzerine olduğu halde) öşür alan kimselerin duası hariç, bütün duaları kabul eder."

Resûlullah'ın da ramazanın son on gününde, âilesini geceleyin kaldırdığını, Hz. Aişe rivâyet etmektedir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âileden bilhassa karı veya kocanın kalkması durumunda, diğerlerini de kıyâmu'lleyl'e alıştırmaya teşvik eder: "Allah şu kişiye rahmetini bol kılsın: Geceleyin kalkar, namazını kılar, sonra da karısını uyandırır, o da namazını kılar. Şâyet kadın kalkmazsa yüzüne su serper. Allah şu kadına da rahmet etsin; geceleyin kalkar, namaz kılar. Sonra kocasını uyandırır. O da namaz kılar. Şâyet kalkmaktan imtina ederse yüzüne su serper (ve bu sûretle kaldırır.)"

Rivâyetlerden aile ferdleri arasındaki gece kaldırma işinin karıkoca arasında sınırlanmaması gerektiğini anlamaktayız. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), damadı olan Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin kapısını geceleyin çalarak onu ve kızı Fâtıma'yı uyandırarak namaz kılmalarını emretmiştir.

Burada şu noktayı da açıklamamız gereklidir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in âilesini kıyâmu'lleyl için uyandırması, her gece yaptığı mîıtad bir prensibi değildir. Hadiseyi rivâyet eden Hz. Aişe, bunun ramazan ayının son on gününde olduğunu belirtir.Keza kızı Fâtıma ve damadı Hz. Ali'yi kaldırması da öyle. Rivâyet mîıtad bir prensibi ifade etmiyor. Keza bir keresinde yanında geceleyen İbnu Abbas'ın müşâhedeleri de bunu te'yîd etmektedir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi kalkıyor, fakat âilesini uyandırmıyor.

Gece Üzerinde Niçin Israr? Buraya kadar kaydedilen nâsslardan iki husus bilhassa dikkatimizi çekmektedir:

1- "Gece" ile ilgili âyetler "gündüz" ile ilgili âyetlerden sayıca daha çok (leyi = gece kelimesi 92, nehâr = gündüz kelimesi 57 adet).

2- Kıyâmuileyl ile, yani gecenin değerlendirilmesiyle alakalı İlâhî emir Hz. Peygamber'e peygamberliğin ilk yıllarında

geliyor. Yani gecenin tanzimi üzerine gelen ve dötte üç miktarına varıncaya kadar büyük bir bölümünün uyanık geçirilmesini emreden Müzzemmil sûresi, geliş (nüzûl) sırası itibariyle 3. sırada yer almaktadır. Demek ki, ilk İlâhî emirlerden biri gecenin değerlendirilmesi ve tanzimi olmuştur. Halbuki gündüz vaktinin tanzimini böylesine teferruâtla ele alan bir âyet hiçbir zaman nâzil olmamıştır.

Bu durumu, gecenin beşerî hayattaki ehemmiyetiyle izah edebiliriz. Gerek başarıda ve gerekse başarısızlıkta olsun, insana hayatı boyunca derin ve kesin te'sir icrâ eden hususlardan biri, gece hayatıdır. Gece, insan hayatının yarısını teşkil ettiği halde, ihmal edilme, gafletle geçirilme tehlikesine maruzdur. Şu halde, ikaz ve uyarıların, ciddi dikkat çekmelerin bu hususta daha çok olması gerekmektedir. Kur'ân bunu yapmıştır.

İlâhî emirle geceyi tanzim edip değerlendirecek olan insan, gündüz vaktini de azami şekilde değerlendirecek demektir. Zira gece mes'elesinde muvaffakiyet bir azim, gayret ve irade işidir, şuur işidir.

Zor olanı halleden, kolay olanda takılır mı? Geceyi ihyâ eden, gündüzü öldürür mü? Bu hikmete binaen, daha peygamberliğin başında Cenâb-ı Hakk, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a zamanı iyi kullanma dersini vermek için kıyâmu'lleyl'i emretmiştir.

Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in mûcizevi başarısında, gecenin değerlendirilmesi olan kıyamu'lleyl'in mühim payını görmemek mümkün mü?

Gerek uhrevî kurtuluşunu ve gerekse İslâm'ın tekrar teâlisini gaye edinenlerin, rahmet-i Rahman'ın celb ve tecellisinde böylesine müessir bir vasıtayı şevkle tutmaları, kıyâmu'lleyl kapısından vecdle girmeleri gerekmez mi? [1242]

DÖRDÜNCÜ FASIL KUŞLUK NAMAZI

tU u[:cJl5 ulp aü 1 ÂJuîlp .1. 3016.

1. (3016)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuşluk namazını her kılışında mutlaka ben de kıldım." [1243]

AÇIKLAMA:

1- Kuşluk namazının vakti, sabahleyin mekruh olan vaktin çıkmasıyla başlar. Mekruh vakit, güneşin doğmasından bir mızrak boyu, yani beş derece yükselmesine kadar olan vakittir. Türkiye'de kırk-elli dakikalık bir müddettir. Mekruh vaktin çıktığını anlama hususunda şu basit usûlden de istifade edilebilir: Çeneyi göğse dayayarak güneşe doğru bakınca, eğer güneş ufukta görülemeyecek kadar yükselmişse artık kerahet vakti çıkmıştır.

2- Hadiste kuşluk namazı sübhatu'd-Duhâ yani kuşluk sübha'sı diye ifâde edilmiş, namaz ma'nâsma gelen salât kelimesi kullanılmamıştır. Burada namaza teşbih kökünden gelen siibha denmesi namazın nafile olmasındandır. Çünkü burada nafile ma'nâsınadır. Nafile namazın teşbih aslından gelen sübha ile tesmiyesi farz namazlarda teşbihin nafile olması sebebiyledir.

Şöyle de denmiştir: "Nafile namaz için sübha denmiştir, çünkü o farz namazdaki teşbih gibidir." [1244]

3 kı jl>-I u[:Jıs ^JLJ ^ .2. 3017.

j\ 3^' <^^3 Aiil LgJls . ^

jı

2. (3017)- Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ (rahimehullah) anlatıyor: "Bize, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kuşluk namazı kıldığını Ümmü Hânî'den başka kimse anlatmadı. O dedi ki:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, benim eve geldi, yıkandı ve sekiz rek'at namaz kıldı. Ben bundan daha hafif bir namazı hiç görmedim. Ancak rükû ve secdeleri tam yapıyordu. " [1245!

AÇIKLAMA:

1- Kuşluk namazı en az iki en fazla sekiz rekat olarak kılınır. Sadedinde olduğumuz rivâyet, Fetih günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)hn Mekke'de sekiz rekat kuşluk kıldığını ifade etmektedir.

2- İbnu Ebî Leylâ'nın ifadesinde de görüldüğü üzere, bu sünnet son derece yaygınlık kazanmamış olmalıdır. Bazı sahâbîler Hz. Peygamber'in kuşluk kıldığını görmemişler bile. Nitekim Abdullah İbnu Ömer bu namaza bid'a diyenlerdendir. Ancak "Ne güzel bid'a", "Bu, bid'aların en güzelidir" gibi tasvipkâr, takdirkâr ifadelerde bulunmuştur.

Buhârî'nin bir rivâyetinde Müverrik der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e sordum: "Kuşluk namazı kılar

mısın?" Bana "Hayır!" dedi. Ben tekrar sordum: "Ya Ömer?", "Hayır!" dedi. Ben: "Ya Ebû Bekr?" dedim. O: "Hayır!" demeye devam etti. "Pekala, dedim ya Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)?"

"Onun da kıldığını zannetmiyorum" cevabını verdi.

"Hz. İbnu Ömer, Resûlullah hakkında kesin bir redde yer vermiyor, "zannetmiyorum" diyor. Bunun sebebi, Resûlullah'ın kuşluk kıldığım işitmiş olmasıdır.

Alimler, İbnu Ömer'in inkârını "görmemiş" olmasıyla izah ederler. Efendimizi kuşluk kılarken görmüş olsaydı, sünnete bağlılığı ile meşhur olan İbnu Ömer'in bunu inkâr edeceğini akıl kabul etmez. İbnu Ömer'in Küba'da ve Mekke'ye gelişinde kuşluk namazı kıldığına dair rivâyetler mevcut ise de bunların kuşluk vaktine rastlayan tahiyyetu'lmescid ve tavaf namazı oldukları söylenmiştir. Nitekim İbnu Ömer'den rivâyet edilen bir hadiste: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece seferden döndüğü zaman kuşluk kılardı" der. Yani sefer dönüşünü hep gündüze rastlatan Aleyhissalâtu Vesselâm, ilk iş olarak mescide gider, namaz kılar sonra evine giderdi. Hz. Abdullah İbnu Ömer bunu görmüş olmalı, Resûlullah'ın evde kılmış olduğu kuşlukları görmemiş olmalıdır. Öyleyse onun inkârı. Efendimizin bu namazı nefsülemirde kılmadığını ifâde etmez. İbnu Ömer'in kuşluğu kıldığını görmediğini ifâde eder. Nitekim İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivâyette, O'nun, kuşluk kılan bir cemaati görünce onları azarladığı ve "mutlaka kılacaksınız evlerinizde kılın" dediği belirtilir. Yani, bunun kılınmasında esas, evde kılınmış olmasıdır.

3- Fetih günü yaptığı gusülle ilgili rivâyetler de ihtilaflıdır. Sadedinde olduğumuz rivâyette Efendimiz Ümmü Hânî'nin evinde gusletmiştir. Halbuki bir rivâyette Ümmü Hânî, fetih günü Resûlullah'a gider ve O'nun Mekke'nin yukarı kısmında

yıkanır bulur. Bir rivâyette Resûlullah'a bu sırada Ebû Zerr (radıyallâhu anh) perde tutmaktadır, bir başka rivâyette ise kızı Fâtıma perde tutmaktadır. Alimler bu farklı durumları te'lif ederler.

* Ümmü Hânî, iki ayrı hadiseyi rivayet etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki ayrı yıkanma hadisesi mevzubahistir. Biri Mekke' ye ilk geldiği sırada Mekke'nin yukarı kısmında, diğeri Ümmü Hânî'nin

evinde, Mekke'nin yukarı kısmındaki yıkanması sırasında Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ) ile Ebû Zerr hazretleri sırayla perde tutmuşlardır.

4- Bu namazın hafif olduğu belirtilir. Öyle ki bir rivâyette râvi: "Bilmiyorum, kıyamı mı daha uzun çekmişti, yoksa rükû veya secdesi mi?" der. Buradan hareketle kuşluk namazını hafif tutmanın müstehab olduğuna hükmedilmiş ise de, uzun da olabileceği, Resûlullah'ın o giin fetih işleriyle ziyade meşgul bulunduğu için rek'atleri kısa tutmuş olabileceği söylenmiştir.

5- Kuşluk Namazı Kaç Rek'at? Fetih günü, Resûlullah'ın kılmış olduğu namazla ilgili olarak da rivâyetler farklıdır. Bazısı her iki rek'atte selam verdiğini tasrih ederken, bazısı da bu sarahate yer vermez. Ümmii Hâni sekiz rek'at kıldığını söylerken, İbnu Ebî Evfa'nm rivâyetinde iki rek'at kılmış olması mevzubahistir. Bu durumda: "İbnu Ebî Evfa sadece iki rek'ati görmüş olabilir, sekiz diyen Ümrnü Hâni ise tamamını görmüş olabilir" diye cevap verilmiştir. Diğer taraftan Resûlullah'ın kıldığı kuşluk namazının miktarıyla ilgili farklı rivâyetlerde farklı rakamlar gelmiştir. Hz. Âişe'nin bir rivâyetinde "dört rek'at", "Hz. Câbir'in bir rivâyetinde "altı rekat" zikredilir. Tirmizî'nin bir rivâyetinde Efendimiz: "Kim kuşluk namazını oniki rek'at kılarsa Allah ona cennette bir köşk bina eder" buyurur. Taberânî'nin bir rivâyetinde kuşluk

namazının oniki rek'at olmasına teşvik olduğu gibi, iki rek'at olabileceğini de ifade eder: "Kuşluğu kim iki rek'at kılarsa gâfıllerden yazılmaz. Kim dört kılarsa tevbe edenler arasına yazılır. Kim altı kılarsa, bu ona o gün kâfidir. Kim sekiz kılarsa âbidlerden biri olarak yazılır. Kim oniki kılarsa, Allah ona cennette bir köşk yapar." Nevevî bu mevzuda gelen muhtelif hadisleri ve sıhhat durumlarını gözöniine alarak: "Kuşluk namazının efdali sekiz rek'attir, en çoğu da oniki rek'attir" der. [1246]

L^jS~ 3jC)ö '<-A ^ -3- 3018.

t C \ ' t o* ® * | 0 « S O £ . Q £ S ® £ ^ ^ ^ ®,

. .JjİJI j! Hİi jI Aİi jJjI jIj <.y>SSpy\

3. (3018)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Dostum Aleyhissalâtu Vesselâm, bana her ay üç gün oruç tutmamı, iki rek'at kuşluk, yatmazdan önce de vitir namazı kılmamı tavsiye etti." 112471

AÇIKLAMA:

Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)' ye üç şey vasiyet ediyor:

1- Her ay üç gün oruç: Bu üç gün eyyâmu'lbîz denen ayın ortasındaki 13, 14 ve 15. günleridir. Bu üç gün için ayın başından, ortasından ve sonundan birer gün dahi denmiştir. Keza "Her on günün evvelindeki birinci gündür" diyen de olmuştur. "Her hangi bir kayıt olmaksızın mutlak olarak üç gündür" diyen de olmuştur.

2- İki rek'at kuşluk namazı: Bununla ilgili açıklama önceki hadiste geçti.

3- Yatmazdan önce vitir kılmak: Bu namazın vacib olduğunu belirttik. Ancak gece de kılmabilir. Zira vakti, yatsının bitiminden itibaren şafak sökmesine kadardır. Resûlullah'ın yatmazdan önce kılınmasını tavsiye etmesi, uyuduktan sonra uyanamama tehlikesine binâendir. Uyanmaktan emin

olan, uyanmak için müessir tedbir almış olan için, gece kılmasının efdal olacağı söylenmiştir. 112481

■JA :# Jlif :Jii ^ aı J) A 3019.

OyyJ “'lSi "jSi D Si L Âİ-Lyö

O ^ q ^ jj q s "&• s , ®

y» ajlsi l »4*Sji viJJi y» £sj£ 3 iâs-iüs

.ijli 4j>- y-\ .

e

4. (3019)- Ebû Zerr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her gün, sizin her bir mafsalınız için bir sadaka terettüp etmektedir. Her teşbih bir sadakadır. Her tahmid bir sadakadır, her bir tehlîl bir sadakadır. Emr-i bi'lma'ruf bir sadakadır. Nehy-i ani'lmiinker de bir sadakadır. Bütün bunlara kişinin kuşlukta kılacağı iki rek'at namaz kafi gelir." 112491

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet kuşluk namazının ehemmiyetine parmak basmakta, sağlığımız için hergün vermemiz gereken, sadakaların yerini tek başına tutacağını belirterek, iki rekat kuşluk kılmaya teşvik etmektedir.

Müteâkiben kaydedilecek olan bir Müslim hadisi, insanda üçyüz altmış mafsal olduğunu belirtir. Buna göre iradî olarak her bir mafsal için verilmesi gereken günlük sadaka 360 adedi bulmaktadır. Bu maddî sadakayı karşılayabilen iki rek'atlik namaz kıymetli bir ibadet olmalıdır.

Ne mutlu bunu yerine getirenlere ! [1250]

SJlİoö t (3 Aiit :JlS <up aü! 3^3 **^4^

3 332. 3 -* .2İJ3 5 <u^« 0 "

^ £ Jj / y ® X 1 O s ’*» O ^

j3 i ölıiS^İ Jjk; °i jlâ . 34 ^ 2 -! ^ 3 P 4033;

.5. 3020.

o * s 4 s o

öt 4ÖİJ o o* 0 A

5. (3020)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanda iiçyüzaltmış mafsal vardır. Her bir mafsal için bir sadakada bulunması gerekir." (Bunu işitenler): "Buna kimin gücü yeter?" dediler. Aleyhissalâtu Vesselâm:

"Mescidde toprağa gömeceği bir balgam, yoldan bertaraf edeceği bir engel... Bunları bulamazsa, kuşluk vakti kılacağı iki rekat namaz!" 112511

30 :ju; at jıs :# at 333 jıs[:ju at 3^3 ^tijjJt J\ 3 ji 3 Î .6.3021.

r sî

ai-âs3 jL^lsı jjt ^4jt 3 (*^;t

6. (3021)- Ebû Zerr ve Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resullullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ hazretleri dedi ki: "Ey Ademoğlu! Günün evvelinden benim için dört rek'at namaz kıl, ben de sana günün sonunu garantileyeyim. " [1252]

AÇIKLAMA:

Alimler hadisten şu mânayı çıkarmışlardır: "Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmaktadır: "Ey insanoğlu, günün başında kalbini ibadetim için dünyevî meşguliyetlerden uzak tut, bana yönel. Ben de günün sonunda senin ihtiyaçlarını yerine getirerek senin zihnini o dünya meşgalesinden uzak tutayım." Böylece kuşluk namazından itibaren günün sonuna kadar, kişinin ihtiyaçlarının karşılanması, hoşuna gitmeyen şeylerden onun korunması gibi dünyevî sıkıntılara karşı İlâhî bir garanti vaadedilmiş olmaktadır. [1253]

Jjj ö' 1 * cuJIVO)) 4)^^ C4ÂP ,3^ Ailr*. ö* : ^ 4iil (J3"j : Jtî iul Çi/* 3 .7. 3022.

7. (3022)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kuşluğun bir çift (namaz)ma devam ederse, deniz köpüğü kadar çok da olsa, Allah günahlarını affeder." [1254]

ot

ökl B b b:' öjjup 3 ^ 3* 33b 3ti *up iıl

a*}

.8.3023.

8. (3023)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kuşluk namazını oniki rek'at kılarsa Allah Teâlâ Hazretleri cennette onun için altından bir köşk bina eder." [1255]

. JaüI ç.u. u ^3' «/g iı i~f~ aw! oi^[’. c3is ı^p au^ Cs^j -9.3024.

9. (3024)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) kuşluğu dört kılar, (bazan) dilediğince de artırırdı." 112561

o (...) . (/■ Aii ı J ü (. 3 u -j. ı j ı jjj j -10.3025.

. Jürili ö>=: i)«!5 1

10. (3025)- Zeyd İbnu Erkanı (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kuşluk namazı, boduğun (yani deve yavrusunun) ayağı kumdan yanmaya başladığı andan itibaren kılınır. " [1257]

AÇIKLAMA:

Yerdeki kumlar ısındıkça ayakları yakmaya başlar. Deve yavrusunun ayağı yanmaya başladı mı, kuşluk namazının vakti girmiştir. 112581

BEŞİNCİ FASIL

RAMAZANDA GECE KALKIŞI VE TERAVİH TERAVİH NAMAZI

lilcj a ^y» :^yCj öl yş- D ^ ötS~[ıjli <up lıı! .1. 302(3.

. Jyöt- dJJi y* ı 0(5"^ dJJi ^Lp y® ^ aüI 3^-0 c<uö t* d yip blx«*>-ly

1. (3026)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları, kesin bir emirde bulunmaksızın ramazan gecelerini ihyaya teşvik ederdi. (Bu maksadla) derdi ki: "Kim ramazan gecesini, sevabına inanarak ve bunu elde etmek niyetiyle namazla ihya ederse geçmiş günahları affedilir. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) -bu tavsiyesi herhangi bir değişikliğe uğramadan- vefat etti. Bu durum (terâvihin ferden kılınması) Hz. Ebû Bekr'in hilafeti zamanında da böylece devam etti, Hz. Ömer'in hilafetinin başında da böyle devam etti." 112591

01 Ö 2 J»; D L*

. »jUÂjI aLJ

.Joi ajJîj ö. ü yâp

2. (3027)- Bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Kadir gecesini, kim sevabına inanıp onu kazanmak ümidiyle ihya ederse, geçmiş günahları affedilir." 112601

AÇIKLAMA:

1- Ramazan gecelerini ihya etmek demek o geceleri namaz kılarak geçirmek demektir. Ancak Nevevî, ramazandaki kıyâmu'lleylin, ramazan ayındaki terâvih namazını kılmakla hâsıl olacağını anlamıştır. Yani, terâvihi kılan kimse, kıyamdan matlub olan sevaba nâil olur, ancak bu, kıyâmu'rramazan teravihsiz olmaz ma'nâsma gelmez.

2- Ramazan gecesini ihya edenin uğrayacağı mağfiret büyük günahtan mıdır, küçüklerden midir, her ikisinden midir? İbnu'l-Münzir'e göre hadis mutlak geldiğine göre her ikisindendir. Ancak Nevevî, bu gibi ifadelerle küçük günahların kastedildiğni söylemiştir. İmamu'l-Haremeyn de bu hususta cezmeder (= kesin kanaat ifade eder.)

3- Hadiste terâvih namazının kılınmasıyla ilgili Nebevî tavsiye bunun evlerde ferdî olarak kılınmasını ifade eder. Resûlullah ve Hz. Ebû Bekr devrinde terâvihler böyle yani ferdî olarak kılınmış ve durum Hz. Ömer' in hilafetinin başlarına kadar bu minval üzere devam etmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in emriyle teravihler,

Ubeyy Ibnu Ka'b'ın imamlığında cemaatle kılınmaya başlanmıştır. Bazı rivâyetlerde: "Bıı, ramazanda halkın bir kimsenin arkasında tek bir cemaat teşkil etmesi ilk defa vukııa gelen bir hâdiseydi" denmiştir. Hz. Ömer, bir Buhârî, hadisinde, bu cemaatin daha önce olmayışına telmihte bulunarak: "Bu ne güzel bid'at" der. [12611

C 1 Cû^ftP (J b» öl '.AAj JŞ ^

. Lsjd! t\ Jjkl • ,p = ^.L«uJl ._ -.p » tUİl

3. (3028)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) Ramazan ayında, diğer aylarda görülmeyen bir gayrete girerdi. Ramazanın son on gününde ise çok daha şiddetli bir gayrete geçerdi. Son on günde geceyi ihya eder, ailesini de (gecenin ihyası için) uyandırırdı, izarım da bağlardı." [12621

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah'ın ramazan ayında daha çok zikrullah yapma gayretine girdiğini göstermektedir. Bu ayda

artan fevkalâde gayret son on gününde daha da artmaktadır; zikir, ibadet, tevbe vs. şeklinde... Ramazandan artan gayret O aym kudsiyetinden, yapılan ibadetlerin sevaben üstünlüğünden ileri gelir. Husûsan bin aydan hayırlı olduğu nâss-ı Kur'ân ile te'yîd edilen Kadir gecesi bu aym içerisindedir. Hangi gün olduğu belirtilmediği için her gecenin Kadir gecesi olma ihtimali var. Efendimiz ona isabet etmek için de gayreti artırmış olabilir. Bu kıymetli gecenin son on günde olma ihtimali daha fazladır. Öyle ise bu günlerde daha çok gayrete gelerek her geceyi "Kadir gecesi olabilir" heyecanıyla karşılamak gerekir. Resûlullah'ın yaptığı işte budur.

2- Şeddiil-Mi'zer=İzarın bağlanması: Alimler bununla, Resûlullah'ın son on günde hanımlarım terketmiş olduğunun kinâye edildiğini belirtirler. Böylece ibadete daha çok vakit ayırma imkânı aramış olmaktadır. [1263]

.ur102O ^üLî ğlAj 0O23 :Jii *up ' <0^? - 4 - 3039 .

:Jü lû ■".:U^' a! .lj-Lp l^Lpaj oo^y? ^ 1 aL>-j f 3 aaLp ljl lÂb

. ajLu&j U> ^1p lLÛS

4. (3029)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ramazanda geceleyin namaz kılardı. (Bir gece) gelip yanında ben de namaza uydum. Sonra bir erkek daha geldi, o da namaza uydu, derken (sayımız arttı ve) bir cemaat olduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizim arkasında olduğumuzu hissedince namazı hızlandırdı. Sonra (selam verip) ayrıldı ve evine girdi. Orada bizim yanımızda kılmadığı bir namaz kıldı. Sabah olunca kendisine:

"Bizim arkanıza durduğumuzu geceleyin farketmiş miydiniz?" diye sordum. Bana:

"Evet. Ve işte bu, beni o yaptığıma sevkeden şeydir. (Yani sizi arkamda hissedince namazı hızlı kılarak yanınızdan ayrıldım)" buyurdu." [1264]

âLIaJI 0 ^ ah' ^ : oâli L^ap aüI ÂaİpIp ^p^ 5.3030.

.] 3 d-bjy c^IÂÛp j' 3' i kû Â : Jt) ^oÇw3İ lüb aÛIÛ' aLJJI

5. (3030)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gece) mescidde (nafile) namaz kılmıştı. Birçok kimse de (ona iktida ederek) namaz kıldı. (Sabah olunca "Resûlullah geceleyin mescidde namaz kıldı" diye konuştular.) Ertesi gece de Efendimiz namaz kıldı. (Halk yine olanları konuştu, katılacakların) sayısı iyice arttı. Üçüncü (veya dördüncü) gece halk yine toplandı. (Öyle ki mescid, insanları alamayacak hâle gelmişti.) Ancak aleyhissalâtu vesselâm (bu dördüncü gecede) yanlarına çıkmadı. Sabah olunca Efendimiz:

"Yaptığınızı gördüm. Size çıkmamdan beni alıkoyan şey, namazın sizlere farz oluvermesinden korkmamdır" dedi. İşte bu hadise ramazanda cereyan etmişti." 112651

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise çeşitli tariklerden farklı ifadelerle gelmiştir. Parantez içerisindeki ilavelerimiz rivâyetin başka vecihlerinden alınmadır.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Size farz oluvermesinden kortıığum için namaza inmedim" sözü bazı âlimler tarafından müşkil bulunmuştu. Çünkii Resûlullah farz namazlarla kılman ve revâtib denen nafilelere devam etmiş, ashâb da devam etmiş ama yine de farz hükmünü

almamışlardır. Bu sebeple, Resûlullah'ın o sözü bazı yorumlara tâbi tutulmuştur:

* Muhibbu't-Taberî der ki: "Muhtemeldir ki Cenâb-ı Hakk, Peygamberine: "Eğer sen bu namaza onlarla birlikte devam edersen, bu onların üzerine farz oluverir" diye vahyetmiştir de bu sebeple Resûlullah, ashâbma tahfifi tercih etmiş ve devamdan vazgeçmiştir. Mamafih bu vahiy değildir de içinden bu düşünce geçmiştir, nitekim Allah'a yaklaştıran bazı amellere Efendimiz devam etmiş, bıı da O'nun şahsı için farz oluvermiştir."

* "Ümmetinden birinin, kendisinin devamlı kılmış olmasından hareketle bu namazın vacib olduğunu zannetmesinden korktu" diyen de olmuştur. Bu görüşe meyi eden Kurtubî der ki: "Namazın size farz oluvermesinden korktum" sözü, "Sizin onu farz zannetmenizden, böylece o zanna düşene farz oluvermesinden korktum" demektir. Nitekim bir müçtehid bir şeyin helal veya haram olduğunu zannetse, onun, bu zannıyla amel etmesi gerekir."

* Şöyle de denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m burada ifade ettiği hüküm şu idi: Kendisi hayırlı bir amele devam eder, o amelde halk da O'na uyarsa bu amel onlara farz olur."

* İbnu Battâl der ki: "Resûlullah'ın bu sözü, gece namazı kendisine farz olduğu halde ümmetine farz olmadığı bir zamanda söylemiş olması da mümkündür. Bu sebeple, onlara çıktığı takdirde, onlar da uymaya devam edecek ve sonunda hüküm yönüyle onlarla kendisi arasında fark kalmayacak ve hepsine farz durumuna geçecek diye korkmuştur. Çünkü dinde asıl olan müsâvaattır: İbadet meselelerinde ümmeti ile Resûlullah arasında müsâvaat vardır."

* Şu da söylenmiştir: "Efendimizin, Ashâb'ın namaza devam etmeleriyle vacib olmasından, bilahare de devam etmekten acze düşüp, Resîılullah'a uymayı bırakmak sebebiyle âsi duruma düşmelerinden korkmuş olması da muhtemeldir."

* Hattâbî de, hadiste geldiği üzere, M'irâc'ta namazın farz olması sırasında Cenab-ı Hakk'ın: "Namaz (günde) beş vakittir ve (aynı zamanda) elli (vakit değerinde)dir, bu söz artık benim nezdimde değişmez" sözü gözönüne alınınca, sadedinde olduğumuz hadis müşkildir. Çünkü, Allah'ın "beş" hükmünün değişmeyeceğinden emin olduktan sonra nasıl olur da artmasından Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) korkuya düşer? der.

Hattâbî bu müşkili şöyle halleder: "Gece namazı Aleyhissalâtu Vesselâm'a farz idi. Şer'î amellerinde O'na uymak ümmetine farzdır. Yani, Resûlullah'ın bu farza aralıksız devam etmesi halinde ümmetine farz idi. İşte bu sebeple, bu namazın vacibler arasında girmemesi için (dördüncü gece) onların yanma gidip onlarla bu namazı kılmayı terketti. Tâ ki, kendisine iktida yoluyla husule gelecek vücub'la, beşe, ziyade yeni bir farz hâsıl olmasın. Burada inşa (müstakil bir emir) yoluyla değil, iktida yoluyla hasıl olacak bir farz melhuzdur. Tıpkı, kişinin nezr ederek bir namazı nefsine vacib kılması gibi. Nezir namazı ona ziyâde bir vacibtir, ama bu, şeriatın aslından gelmez." Hattâbî sözüne devamla bir başka ihtimâl daha beyan eder:

"Allah namazı elli vakit olarak farz kıldı. Sonra peygamberinin şefaatiyle çoğunu kaldırdı. Eğer ümmet, kendisine bağışlanan kısma dönüp, peygamberlerinin kendileri için affedilmesini taleb ettiği kısmı iltizam edecek olursa bunun onların üzerine farz olması normal karşılanır, yadırganmaz. Nitekim onlardan önce bir kısım insanlar ruhbanlığı iltizam etmişler, Allah da, onda düştükleri kusur sebebiyle onları şöyle diyerek kınamıştı: "...Üzerlerine bizim

gerekli kılmadığımız fakat kendilerinin güya Allah'ın rızasını kazanmak için ortaya attıkları ruhbaniyete bile gereği gibi riâyet etmediler..." (Hadîd 27). Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ümmetinin de bu âyette zikredilenlerin durumuna düşmelerinden korkmuş olarak, onlara olan şefkatin şevkiyle bu amelden vazgeçmiştir."

Bu yorumlar üzerine de bazı münakaşalar devam eder, ancak biz bu kadarıyla yetiniyoruz.

3- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:

* Kıyâmu'l-Leyl cemaatle mendubtur, husıısen ramazanda olursa... Çünkü Efendimizin vefatından sonra, farz olma endişesi mevcut değildir. Bu sebeple Hz. Ömer, terâvihlerin Übeyy İbnu Kab'ın arkasında cemaatle kılınmasını emretmiştir.

* Bu hadiste Allah'ın kaderinden Allah'ın kaderine kaçmanın cevazı vardır.

* Büyük, etbaının alışkanlıklarına ters düşen bir şey yapınca sebebini açıklamalı: hükmünü, hikmetini belirtmelidir.

* Resûlullah'ın dünyaya karşı zühdüne, dünyadan az şeyle iktifa etmesine, ümmetine karşı duyduğu şefkate ve re'fete örnek mevcuttur.

* Fesada meydan vermemek için bazı maslahatı terketmeye örnek var.

* İki maslahattan daha mühim olanı öne alınmıştır.

* İmam olmaya niyet etmeksizin namaz kılmaya başlamış bulunan kimseye iktida edilebilir. Ancak bazı âlimler: "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in böyle bir niyette bulunmadığını kesinlikle iddia edemeyiz, bu hususta bir

sarahat nakledilmemiştir, zanla O'na muttali olunamaz" demiştir.

*** Cemaatle de kılınsa, nafile için ezan ve ikâmet okunması terkedilir.l 1266]**

t i2 j,

^.ül Ja La :JLaİ tÇ^-Lı 3 öLÖaaj <3 ^r-Ü' ^Lc- İ - f - AliI ^y* - 1 !(J^ aap Ali' I^' Ç^y -6- 3031.

. (_£yâJL> öuj-i4ö '-X* lıJ^j ^jl aa?-^>-' .JlyLu^ La î^^ 3 ' :Jla® aa^ aö *—*5^^ £^İ3 • 0(3 ^_£*a jyü

6. (3031)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhıı anh) buyurdular ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazarida, mescidin bir kenarında namaz kılmakta olan bir gruba uğramıştı.

"Bunlar ne yapıyorlar?" diye sordu. "Bunlar, yanlarında (ezberlenmiş fazla) Kur'ân bulunmayan kimselerdir. Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhıı anh) bunlara namaz kıldırıyor!" dediler. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "İsabet etmişler, bu davranış ne kadar iyi!" buyurdular." 112671

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın sağlığında, Übeyy İbnu Ka'b'm ramazan ayında cemaatle (terâvih) namazı kıldırdığı fikrini zihne getirebilmektedir. Bu meselede, İbnu Hacer'in de belirttiği gibi, esas olan terâvih namazının Hz. Ömer zamanında resmen cemaatle kıldırmış olmasıdır. Meseleyi ilgilendiren bazı teferruâtı, sadedinde olduğumuz bâbm 1. ve 2. hadislerinde (3026-3027) açıkladık. Burada mevzubahis olan hâdise, terâvih dışındaki bir namaz da olabilir, kısmî bir cemaat de olabilir. 112681

öJö iI '{j* IçA Il (âj (F® ^ aü' I^[: JIî aap ah' J3 < 3 ! 0^3 3033.

L_ÇLaaj 1 aü : JUs LhLJ aoö LLLLaj 3I :aJ UİJLj -jJA 11 j 1,0 • ^ at-- ai~aIS 4 ü? 3^®) aöoLöJI ü? Il 11: ^ f

L»3 IâJ^âj öl LLjua»- Il ^lij os.ü-03 aİaI LL03 ÂİIII B Ö ^1 ^^■ -JI öia o öa Il ^âj (^ .aLJ a) ö-^S^

.jâ.> ^JjtaJI ' 1 ■ â>'' i . 1 ° caj L« »j^AiJİk.(_£. I»jiJI ^ı«JI *_ jL>s^i .Jj^AIJI :Jli

7. (3032)- Hz. Ebû Zerr (radıyallâhıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile (bir ramazan) ayında beraber oruç tuttuk. Ay boyunca bize son yedi güne kadar hiç (ziyade) namaz kıldırmadı. Ayın son yedinci gününde gecenin üçte biri geçinceye kadar bize namaz kıldırdı. Altıncı gününde yine bir şey kıldırmadı. Beşinci gününde gecenin yarısı geçinceye kadar namaz kıldırdı. Kendisine: "Bu gecemizin geri kalan kısmında da bize nafile kıldırırsanız!" dedik. Talebimize karşı:

"Kim imamla namaza başlar, sonuna kadar devam ederse, kendisine gecenin tamamını namazla geçirmiş (sevabı) yazılır" buyurdular. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), aydan son üç gece kalıncaya kadar başka namaz kıldırmadılar. Üçüncü gece bize namaz kıldırdılar. Ehline ve kadınlarına dua ettiler. Bize (o kadar uzun) namaz kıldırdılar ki "Felâh"ı kaçırmaktan korktuk.

(Ebû Zerr'e): "Felâh" nedir? diye soruldu:

"Sahûr!" cevabını verdi. (Sonra ayın geri kalan kısmında bize namaz kıldırmadı.)" [1269]

AÇIKLAMA:

1- Ebû Zerr (radıyallâhıı anh), bu rivâyette Resûlullah'ın ramazan ayında terâvihi nasıl kıldırdığı hususunda bilgi vermektedir. Hangi seneye ait olduğunu tasrih etmediği ramazan gecelerinde son haftanın birkaç günü dışında farzdan başka namaz kıldırmamıştır. Farzları kılan Efendimiz odasına çekilmektedir.

2- Şu halde cemaate nafile namaz kıldırdığı günlerin tesbitine gelince: Eğer ramazanın 29 olmasını esas alırsak:

* Sondan yedinci gün, 23 ramazandır.

* Sondan altıncı gün, 24 ramazandır.

* Sondan beşinci gün, 25 ramazandır.

Ramazan ayının otuz olması esas alınırsa hadiste geçen günleri tesbit için yukarıdaki rakamlara birer ilave etmemiz gerekecek: 24, 25, 26... Hadisin sonunda, parantez içerisinde kaydettiğimiz kısım, bazı rivâyetlerde mevcuttur. Ayın son iki gününde 28 ve 29. günlerinde oruç tutulmadığını ifade eder.

3- Hattâbî, Felâhla ilgili şu açıklamayı yapar: "Felâh'ın aslî mânası bekâdır. Sahûr yemeğine felâh denmesi, onun orucun bekâsına sebep ve yardımcı olmasından dolayıdır. Nitekim £ 0 <—»1! <^-1^ "felâh'a gelin" denir, "yani "sizi cennette bâki kılacak amele gelin" demektir. Bazı âlimler, "Felâh'a götüren orucun itmâmına (tamamlanmasına) yardımcı olduğu için felâh denmiştir" der.

4 - Sâhur kelimesi suhıır şeklinde de gelmiştir. İki okunuş da caizdir. Sahûr geceleyin yenen ve içilen şeylerdir. Suhıır ise, masdardır, fiilin kendisidir. Rivâyetlerde umumiyet itibariyle sahur şeklinde gelmiştir. Ancak enNihâye'nin kaydına göre: "Doğrusu suhıır olmalıdır, çünkü sahûr yiyecek, bereket ve ecr ma'nâsına gelir, sevab fiildedir, ta'amda değil" de denmiştir."

5- Aliyyu'l-Kârî: Hadis, Ashâb'm sahûr'a verdikleri ehemmiyeti göstermektedir, çünkü kaçırmaktan korktuklarını belirtmektedir.

6- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu gecelerde kıldırdığı namazların kaç rek'at olduğuna dair rakam Muhammed İbnu Nasri'l-Mervezî'nin Kıyâmıı'l-Leyl'deki bir rivâyetinde gelmiştir. O rivâyette Hz. Câbir der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) Ramazan ayında bize sekiz rek'at ve vitr kıldırdı. Müteakip gece gelince mescidde toplandık, gelip bize namaz kıldırmasını rica ettik. (Geldi) o gece sabaha kadar bize namaz kıldırdı. Kendisine:

"Ey Allah'ın Resulü, şu namazı bize kıldırmanız için size ricada bulunduk (da öyle geldiniz, kendi kendinize gelip bunu bize kıldırmadınız, bunun sebebi nedir?)" dedik. Bunun üzerine:

"Ben vitrin size farz oluvermesinden korktum!" buyurdu.

"Huzeyfe (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivâyette, namazla ilgili bazı teferruât yer almaktan başka "...Resûlullah'm ramazanın bir gecesinde kendilerine dört rek'atlik namaz kıldırdığını, bunun tamamlanması sırasında Hz. Bilâl'in gelip sabahı haber verdiğini belirtir.

"Yine Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydedilen bir rivâyette: "Bir ramazan günü Übeyy İbnu Ka'b'm Resûlullah'a gelerek: "Ya Resûlullah bu gece benden bir hâdise vâki oldu (...)

Mahallemden bazı kadınlar evime uğrayarak "biz Kur'an okuyamıyoruz, senin arkanda namaz kılmak istiyoruz" dediler. Ben de onlara sekiz rek'at ve vitr kıldırdım" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm sesini çıkarmadı, fakat rıza izhar etti" dendiğini görmekteyiz.

Hz. Ömer'in emri üzerine Übeyy İbnu Ka'b'm halka onbir, -ve bazı rivâyetlerde onüç- rek'at kıldırdığını daha önce kaydetmiştik. Ramazanda halka cemaatle namaz kıldırma işini Hz. Ömer'in, Übeyy İbnu Ka'b'la birlikte Temîmü'd-Dârî'ye de verdiği, ikisinin birlikte bu vazifeyi üzerlerine aldıkları belirtilir. 112701

Çjji 5jüt j»l;

8. (3033)- Abdullah İbnu Ebî Bekr anlatıyor: "Übeyy (radıyallâhu anh)'i dinledim, diyordu ki: "Ramazanda (teravih) namazından ayrılıp, hizmetçilerden alelacele sahûr yemeği getirmelerini isterdik, çünkü vaktin çıkmasından korkardık." 112711

ALTINCI FASIL

BAYRAM NAMAZLARI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Arapçada bayram, 4JÇ- (id) kelimesiyle ifade edilir. Aslı, dönmek mânasına gelen “Ajc- avdet kelimesinde gelir. Peş peşe tekrar etmek, her sene gelmek ma'nâsından, id dendiği söylenmiştir. 112721

q a - Y ı jjdiS) [: Jıs at ^Lp ji\ jt- .1.3034.

1. (3034)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bayram günü çıkıp iki rekat namaz kıldırdı. Ne bunlardan önce ne de bunlardan sonra başka namaz kıldırmadı." 112731

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, musallada iki rekatlik bayram namazından başka nafile namazı kılınmadığım ifade etmektedir. Ebû Saîd'il-Hudrî'den gelen bir rivâyet, Resûlullah'm, evine dönünce iki rekat daha kıldığını ifade eder.

İbnu Kudâme, musallâda bayram namazından önce veya sonra nafile namazı kılmanın mekruh olduğu hususunda ulemânın icma ettiğini kaydeder. Ancak, Tirmizî'nin bir rivâyeti, Ashâbtan bazılarının bayram namazından önce ve sonra nafileyi tecviz ettiklerini kaydeder. Böyle olunca icma iddiası muallel hale düşmektedir.

Irakî de bir kısım Sahâbe ve Tâbiîn'in bunu caiz gördüklerini rivâyet eder. İbnu Ebî Şeybe, Tâbiîn'in bu husustaki görüşlerini kaydeder. Ahmed İbnu Hanbel'den gelen bir rivâyete göre: "Kûfiler (Ebû Hanîfe, Evzâî, Sevrî) bayram namazından sonra, Basrîler (Haşan Basrî ve bir grup), bayram namazından önce namaz kılmışlardır. Medineliler ise (Zührî, İbnu Cüreyc, Ahmed) ne önce, ne sonra kılmamışlardır." İmam Mâlik bunu musallâda yasaklar. Ona göre mescidde kılınması hususunda iki rivâyet mevcuttur. 112741

ÂJÜJI (JŞj

2.(3035)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam), fıtr (ramazan) ve kurban bayramlarının namazlarında, birinci rekatte yedi (ziyade) tekbir getirirdi, ikinci rekatte ise, iki rükû tekbirinden başka beş (ziyade) tekbir getirirdi." 112751

AÇIKLAMA:

1- Bu tekbirlerin tavsifinde fakihler arasında bazı yorum farklılıkları mevcuttur. Nevevî'nin açıklamasına göre:

* Şâfıî'ye göre, birinci rekatte iftitah tekbirinden başka yedi tekbir vardır, ikinci rekatte kıyâm tekbirinden başka beş ziyade tekbir vardır.

* İmam Mâlik, Ahmed ve Ebû Sevr'e göre de rakam aynıdır, ancak birincideki "yedi"nin biri iftitah tekbiridir.

* Ebû Hanîfe ve Sevrî'ye göre birincide beş, İkincide dört tekbir vardır, iftitah ve kıyâm tekbirleri bu rakamlara dâhildir.

2- Cumhur-u ulemâ bu ziyade tekbirlerin ard arda söylenmesi gereğini belirtir. Atâ, Şâfiî ve Ahmed ise her iki tekbirin arasına zikrullah girmesine miistehab derler. Bu görüş İbnu Mes'ud'dan da rivâyet edilmiştir. 112761

D) cûçyül ti)"- - * 1 D İt aül : Jli ^p a^i ^p aül -Up ^ ^p-^ 13 . 303 (3 .

3. (3036)- Kesir İbnu Abdillah an ebîhi an ceddihî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bayramlarda birinci rek'atte kıraatten önce yedi kere tekbir getiriyordu. İkinci rek'atte de kırâatten önce beş kere tekbir getiriyordu." 112771

AÇIKLAMA:

1- Senedde geçen Kesir İbnu Abdillah'm babası, Abdullah İbnu Amr İbni Avftır. Dedesi de Amr İbnu Avf elMüzenî (radıyallâhu anh)'dir. Bedir savaşı'na katılmış yüce sahâbîlerden, bahtiyârândan biridir. Hadisin mahreci budur (Amr İbnu Avf).

2- Burada, önceki rivâyette olduğu üzere, rakamlara birinci rek'atte iftitah tekbiri, ikinci rekatte kıyâm tekbiri dâhil değildir.

Tirmizî, hadisin sonuna şu bilgiyi ekler: "Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin Medine'de (yaptığı imamlık sırasında) bu hadiste târif edilene uygun şekilde bayram namazı kıldırdığı rivâyet edilmiştir. Bu aynı zamanda Medine Ehli'nin de kavlidir. İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye de buna hükmetmişlerdir."

3- Hadiste dikkat çekmemiz gereken bir diğer husus, tekbirlerin yeridir: Her iki rekatte de kırâatten önce

olduğunu söyler. Bu, Hanefi tatbikata uymaz. Çünkü Hanefiler, tekbirleri ikinci rekatte kırâatten sonra okurlar. Bu, İbnu Mes'ııdun rivâyetine dayanır. Tirmizî aynı babta, az önce kaydettiğimiz açıklamasının devamında, İbnu Mesüd'un bu rivâyetini verir. Şöyle buyurmuştur:

"Birinci rek'atte dokuz tekbir vardır. Bunun beşi kırâatten öncedir. 112781 İkinci rekatte kırâatle başlanır. Kıraat bitince rükû tekbiriyle birlikte dört tekbir getirilir."

Görüldüğü üzere, burada ikinci rekatte ziyade tekbirlerin kırâatten sonra riikûya gitmezden önce okunacağı, dödtincü tekbir olarak da rükû tekbirinin okunacağı açık olarak ifade edilmiştir.

İbnu Mes'ııd (radıyallâhu anh)'un bu mevkuf rivâyetini Abdurrezzak ve Ebû Davud tahric etmiştir. Bazılarına göre sened sahihtir. Rivâyetin aslına bakıldığı zaman, İbnu Mes'ııd bu açıklamayı yaptığı zaman yanında Hüzeyfe İbnu'l-Yeman, Ebû Musa el-Eş'arî, Saîd İbnu'l-Âs gibi başka sahâbeler var (radıyallahu anhüm ecmaîn). Saîd İbnu'l-Âs, bayram tekbirleri hakkında som tevcih eder. Huzeyfe (radıyallâhu anh): "Bunu Eş'arî'ye sor" der. Eş'arî de: "Abdullah'a sor, çünkü o bizim en eskimiz, en âlimimiz" der. Saîd soruyu ona tevcih eder. O şu cevabı verir: "Dört tekbir getirilir, sonra kırâate geçilir, sonra tekbir getirilip riikûya gidilir, ikinci rek'ate kalkınca kırâat yapılır, kırâatten sonra dört tekbir getirilir (dördüncüsü ile riikûya gidilir.)"

Hanefiler, başka ıivâyetlerle de takviye edilmiş olan bu hadisle ameli esas almışlardır: İkinci rek'atte ziyade tekbirleri -ki zevâid tekbirleri denir- kırâatten sonra, riikîıden önce okurlar. 112791

a>-^-I .JaalÎI Oj ûBl jytJ y~P İ-t- AliI J[:tjli aap AliI ö/P" j>\>-^Pj . 4 .

OUO/.

4. (3037)- Câbir İbnu Sernüre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte, birçok kereler bayram namazını ezansız ve ikâmetsiz kıldım." 112801

AÇIKLAMA:

Bagavî, Şerhu's-Siinne'de, hadisin sahih olduğunu belirttikten sonra: "Sahâbe ve sahabe olmayan ilim ehlinin tamamı bununla amel etmiştir. Bayram namazlarında ne ezan ne de ikâmet her ikisi de okunmaz. Diğer nafilelerde de okunmaz" der. [1281]

a o S of

j >- 1 .JcdajM 3^ l^pp ilil j ■ y 3 ^ alil 3^—3 0B~[:Jti L»^pp iıılyn' 01 -5- 303B.

. ^Jİ^ Lıl l

5. (3038)- Nâfı (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anhümâ), bayram namazlarını hutbeden önce kılarlardı." 11282]

AÇIKLAMA:

Bayram hutbeleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında namazdan sonra okunmuştur. Halbuki cuma hutbeleri namazdan öncedir. Emevîler devrinde ilk defa Hz. Muâviye'nin Medine vâlisi Mervân tarafından hutbelerin muhtevasını, medhe layık olmayanları medhetmek, sebbe müstehak olmayanları da sebbetmek sûretiyle siyasî ağırlıklı yaptıkları için cemaat bayram namazını kılar kılmaz camiyi terkederek hutbeleri dinlememeye başlamış, bunun üzerine hutbe dinlemeyi halka mecbur etmek için hutbe namazdan önceye alınmıştır. Ancak bu durum cemaat tarafından hoş karşılanmamış, bazı hâdiselere sebep olmuştur. Bununla ilgili bir vak'aya daha önce temas etmiştik. 112831 Ancak, Mervân'dan önce Hz. Osman'ın "Cemaat namaza yetişsin" mülahazasıyla hutbeyi namazdan öne aldığı da söylenmiştir. İbnu Hacer, Hz. Osman'ın buna bazan, Mervân'm ise her zaman başvurmuş olması sebebiyle hâdisenin Mervan'a nisbet edilmiş olabileceğini söyleyerek ihtilafı çözmeye çalışır. Ancak, Kadı İyâz'm yorumunu da bilmemizde fayda

var. İyâz bu bâbtaki rivâyetleri değerlendirerek hutbeyi öne alma işini ilk defa Hz. Muâviye'nin yaptığını, ona uyarak Medine'de Mervân, Basra'da Ziyad'm yaptığını söyler. [1284]

^!p üSyj- 4 f\j 0 ,üt)l ûlîl Q<y - ■ O 1 3 ^ I-Uj İ-t- aül oy~o 3 ° -Op o 31 [:3li *up tüil yyj ySy w rP“ .6. 3039.

0 -\o-y- l jls :Jl)y 3c 3 c ~i Çü~dl ^jl ^ 3-ldl âipyy ‘UpIL? 3 *üll *up tüll 3-^3 3 o*-p

3foB- 3^ 3^ ■'s'ı .Şwodl öJjtSvjy SlSöül öy&s 3-^ :3^ ?*üil 3l? ^ :oJdb .^j-d-l fl*jîp ^Looll 3^ ö3: .34-r

Ç^odl çy-AJ »olS3iJly<VOyill D ^ly*- LcOp- ^y^isU^yl)>^L«oJl Aİa^^.^ûyjdl 1 .]3o‘_ ■> 0

. py3' »jyljdly«. <J yS3iJl

6. (3039)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bayrama katıldım. Efendimiz hutbeden önce, ezansız ve ikâmetsiz namaz kılardı. Sonra Bilâl (radıyallâhu anh)'e dayanarak kalktı. Allah'tan korkmayı emretti ve O'na itâate teşvik etti. İnsanlara vaaz edip (ölümü, âhireti, cenneti, cehennemi) hatırlattı.

Sonra kadınlar bölümüne geçti. Onlara da aynı şekilde vaaz etti, hatırlatmalarda bulundu. Ve:

"Allah için tasadduk edin, zira sizin ekseriyetiniz cehennem odunusunuz!" buyurdu. Yanakları kararmış itibarlı kadınlardan biri kalkarak:

"Niçin ey Allah'ın Resûlü? dedi (niye cehennem odunlarıyız?)" Resûlullah açıkladı:

"Zira siz kadınlar çok şikâyette bulunuyor, kocalarınıza nankörlük ediyorsunuz.

"Bunun üzerine kadınlar takılarından tasadduk etmeye başladılar. Hz. Bilâl'in eteğine atıyorlardı." [1285]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise birçok sahâbe tarafından farklı ziyadelerle rivâyet edilmiştir. Burada kaydetmeye değer farklılıklar ihtiva eden bir vechi, Buhârî'nin Kitâbu'l-Hayz'da, Ebû Saîdi'l-Hudrî tarafından rivâyet edilmiştir. Aynen şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kurban veya ramazan bayramında (namaz için) musallâya çıktı. (Namazdan sonra) kadınlar kısmına geçti ve:

"Ey kadınlar cemaati! Sadaka verin, zira bana, sîzler cehennem ehlinin ekseriyeti olarak gösterildiniz!" buyurdular. Kadınlar:

"Niye ey Allah'ın Resulü?" dediler.

"Lâneti çok yapıyorsunuz, kocalarınıza nankörlük ediyorsunuz. Ben aklı ve dini noksan olanlar arasında, iradesi kavi erkeklerin aklını sizin kadar çelen birini görmedim!" buyurdu. Kadınlar yine sordular:

"Ey Allah'ın Resulü! Dinimizin ve aklımızın noksanlığı nedir?"

"Kadının şehadeti erkeğinin şehadetinin yarısı değil mi?"

"Evet!" dediler.

"İşte bu, dedi. Kadınların akimın noksanlığıdır. Kadınlar hayız oldukları zaman namaz kılmazlar, oruç tutmazlar öyle değil

mi?" diye sordu. Onlar:

"Evet!" dediler. Aleyhissalâtu Vesselâm:

"İşte bu, dedi, onların dinlerinin noksanıdır."

2- Buradaki ifadeler ilk bakışta kadınları istiskal ediyor gibi gelebilir. Aslında öyle değildir. Çünkü dinimiz, kadın ve erkek her iki cinsi aynı değerde mütalaa eder. Ancak kadın ve erkek iki ayrı cinstir her ikisinin hayattaki farklı olan rolleri gereği aralarında fıtrattan yani yaratılıştan gelen bazı farklar vardır. Kadın anne olacaktır, şefkate muhtaç yavruları yetiştirecektir, bu sebeple onlar daha müşfik, daha mülayim, daha hissi bir mizaca sahiptirler. Bazı tabiblerin ifadesiyle, kadın-erkek farkı her bir beden hücresinden kendini göktermektedir. İşte İslâm bu fıtrî farkı esas alarak, bir kısım hukukun zayi olmaması için, onların şehâdetini nakıs addetmiştir. Şahidlik bir hak olmayıp bir vazifedir. Bu sebeple şahidliğin noksan addedilmesi onların hukukunu zedelemez. Şahidliklerine başvurulacak dâvalarda hukukun korunmasına yönelik bir tedbirdir. Yarattığını en iyi bilen Yaratıcımız (Mülk 14), kadınların fıtratlarından gelen hissiliğin verdiği zaaf sebebiyle, iki kadının şehâdetinin bir sayılmasına biri unuttuğunda diğerinin ona hatırlatması gerekçesini göstermiştir. Resûlullah, sadedinde olduğumuz hadiste onların. Yaratıcı tarafından beyan edilen bu fıtrî durumlarını aklen noksanlık olarak ifâde buyurmuştur. Yine aynı fıtrî zaafın bir başka tezâhürü olan lâneti çok yapma, hissiyata kapılarak çabuk parlama ve bunun neticesi olarak kocayla geçimsizlik çıkarma vs.'ye parmak basıyor.

Biz, kadınlara yapılan hususî bir hitabede, onların dikkatlerini fıtrî zaaflarına çekmeyi, onların lehine bir davranış olarak görüyoruz. Böylece zaafının şuuruna eren bir kimse, kendisini zayıf olduğu yerde hususi bir kollamaya

tabi tutar ve kontrol altına alarak o cihetten gelecek zararı asgariye indirebilir.

Bu noktanın anlaşılması için Resûlullah'ın ı>? ş-jÛc-oJ Jîj uyarısını hatırlatmak isteriz. Abdest sırasında

abdest uzuvlarında kuru yer bırakılmaması gerekmektedir. Resûlullah bu hususu zihinlerde tesbit ederken, yüz veya kolu zikretmiyor. Ökçeyi zikrediyor ve: "Yazık ateşte yanacak o ökçelere!" diyor. Ökçeyi zikredişinin sebebi, onun ihmale uğraması ihtimalinin fazlalığındandır. Aslında yüz veya kol iyi yıkanmayarak kuru yer bırakılsa yine aynı şey söylenebilir: "Yazık ateşte yanacak o yüze -veya kola-!" Abdest uzvu olarak hangisi kuru kalırsa kalsın, hepsinin değeri ve hükmü aynıdır. Ancak ayağın tam yıkanabilmesi için hususi itina gösterilmesi gereklidir. İşte bu sebeple Efendimiz o hususa ayrı bir ağırlık vermiş, oraya dikkat çekmiştir.

Kadınlar içinde durum böyledir. Resûlullah onların bu zayıf noktalarına dikkatlerini çekerek o cihette her an maruz kalacakları tehlikeye karşı her an uyanık olmalarını sağlamak istemiştir.

3- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:

* Kadınlara vaaz etmek, onlara dinin ahkâmını öğretmek, vazifelerini hatırlatmak müstehabtır.

* Kadınları sadaka vermeye teşvik etmek müstehabtır.

* Kadınların ta'lîmi için ayrı bir gün, ayrı bir zaman ayırmak, müstakil bir mecliste onlara hitab etmek de müstehabtır, yeter ki fitne ve fesaddan emin olunsun.

* Kadınlar bayramlarda musallâya çıkabilirler.

* Kadının kendi malından kocasının izni olmadan tasarruf ha kk ı vardır, sadaka vermesi caizdir.

Bu tasarruf belli bir miktarla da kayıtlı değildir. Mâlikîler "Üçte bir çerçevesinde yetkilidir, fazlasında değil..." demiştir.

* Sadaka, azabı uzaklaştıran sebeplerden biridir. Zira Aleyhissalâtu Vesselâm kadınlara sadaka emretti. Sebep olarak cehennem ehlinin ekseriyetini teşkil ettiklerini söyledi, yani ondan kurtulmak için sadaka vermelerini hatırlatmış oldu.

* Nasihati çok yapmak, muhataba göre sert çıkışmak müstehabtır.

* Muhtaçlar için zenginlerden sadaka taleb etmek caizdir, tâlib muhtaç olmasa da.

* Rivâyet, sahâbe hanımların cömertliğini, Resûlullah'ın emirlerine icâbette acele ettiklerini de göstermektedir. Zira takılarından herkes yüzük, küpe, bilezik her ne varsa tasaddukta bulunmuşlardır.

* Nankörlük haramdır.

* Kötü sözleri çok kullanmak, lânet, sebb, şetm vs. haramdır. Nevevî bunları kebâirdan saymıştır.

* Lânet köttilenmiştir, yani Allah'ın rahmetinden uzak kılınmasını taleb etmek dinimizde mezmumdur, dili alıştırmamalıdır.

* Dinden çıkarmayan günahlara, tağliz maksadıyla küfür denmesi caizdir.

* Akıl, ziyade ve noksan olabilir, îman da böyle.

* Kadınlardaki noksanlığı zikretmek onları levm etme gayesi gütmez, çünkü bu, yaratılıştan gelmektedir. Bu noksanlar sebebiyle fitneye düşmelerini önlemek için bir uyarıdır. Nitekim hadiste azabın, noksanlıkları sebebiyle değil, kiifran vs.'leri sebebiyle olacağı söylenmiştir.

* Din noksanlığı sadece günah hâsıl eden şeylerle olmaz, daha umumi şeylerden de ileri gelebilir, zira bu nisbi, izafi bir durumdur. Sözgelimi kâmil, ekmelden nâkıstır. Bu sebeple hayızlı kadın, bu esnada namazı terketmekle günaha girmez, fakat namaz kılana nisbetle nâkıstır.

* Hadiste talebenin hocasına, tâbi olanın tâbi olduğu kimseye anlamadığı hususlarda başvurmasının caiz olduğu ifade edilmektedir.

* Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yüce ahlâklarına, müsâmaha, rıfk ve re'fet gibi sâmî sıfatlarına da delâlet etmektedir. [1286]

, //■ Alil j l^Aj OtS""" La l ^ ■ S' Alil \ .Aâlj Lıl ı_]t —a yj 4 — yj AİlIkC^" yi AİİI.C—f - y&^ .7. 3040.

. (_£^L>sdl 1 4X—Jl tj>-y>-\ .JjlÂjdl yjLj\j Âplj^Jl 0—^445 U , û 1 y^'j a31jL 1 - çy lyÂj a\\j

7. (3040)- Ubeydullah İbnu Abdillah İbni Utbe İbni Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh), Ebû Vâkid el-Leysî (radıyallahu anhümâ)'ye sordu:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurban ve ramazan bayramlarında ne kırâat buyururdu?"

"Resûlullah bu namazlarda Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecid, İkterebeti'ssâatu ve'n-Şakka'l-Kameru sûrelerini okurdu" diye cevap verdi." 112871

c—üûı 1 db) j»—' 1 ç—jşy Ji b ^ adI :Jii aui ^4) ^ öLaj*aJi -8-3041.

. (_£^L>sdl 1 44—Jl Aj>-y>-\ Vyıjı -Ls-lj ÇyJ B Ka—>- l LÇjJ C4İ—'idi

8. (3041)- Nu'mân İbnu Beşîr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bayramlarda ve cumada Sebbihi'sme Rabbike'l-A'lâ, Hel etâke hadîsu'lğâşiye okurdu. Bazan cuma ve bayram bir günde birleşirlerdi. Resûlullah bu sûrelerin her ikisini de (cuma ve bayram) namazlarında birlikte okurdu." [1288]

AÇIKLAMA:

Son iki rivâyet Resûlullah'm cuma ve bayram namazlarında Fatiha'dan sonra zamm-ı sûre olarak neleri okuduğunu göstermektedir. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un rivayetine göre, birinci rek'atte Kâf ve'l-Kur'âni'lMecid'i; ikinci rek'atte ise İkterebeti's-Sâatü Ve'n-Şakka'l-Kameru sûrelerini okumaktadır. Nu'man İbnu Beşîr'in rivâyetine göre birinci rekatte Sebbihi'sme rabbike'l-A'lâ'yı, ikinci rek'atte de Hel etâke hadîsu'lğâşiye'yi okumaktadır.

İki ayrı rivâyetin varlığı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunlardan birini seçmede musir olmadığını, bazan birini bazan ötekini ve hatta daha başka sûreleri de okumuş olabileceğini, ama yine de çoğunlukla bunları kırâat buyurduğunu ortaya kor. Nitekim, cumanın birinci rek'atinde Cuma sûresi'ni,ikinci rek'atte de Münâfıkûn Sûresi'ni okuduğu da rivâyet edilmiştir (2881, 2883. hadisler).

Hasan-ı Basrî'nin, imamın bu namazlarda dilediği herhangi bir sûreyi de okuyabileceğine dair beyânını Ebû Hanîfe ve ashâbından İbnu Ebî Şeybe rivâyet etmiştir. İbnu Uyeyne, cumalarda sadece bu rivâyetlerde gelenleri okumanın

mekruh olduğunu söylemiştir. İbnu Mes'ud, Hz. Ebû Bekr'in Bakara'yı okuduğunu rivâyet etmiştir. Bu hususta başka rivâyetler de mevcuttur. [1289]

CUMA VE BAYRAMIN AYNI GÜNE RASTLAMASI

y\ ^i>-y>-\ . Ijlj 4jaaİ(-1 y° . ü -4 .\ (_]Ü ^ , (_)Ü 44C- Ali 1 'y~£ j oyjA ^1 y£- .1. 304—..

. Jjta

1. (3042)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu gününüzde iki bayram bir araya geldi. Dileyene (bayram namazı) cuma için de yeterlidir. Biz her ikisini birleştiriyoruz." 112901

AÇIKLAMA:

Muhtelif rivâyetler, gerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde ve gerekse daha sonra, bayram namazının cumaya rastladığını belirtir. Bu durumda iki bayramın bir günde içtima etmesi mevzubahistir:

1- Cum'a bayramı,

2- Kurban (veya Ramazan) bayramı.

Sadedinde olduğumuz rivâyet, bu durumda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bayram namazını kıldırdığını, cumayı da kılıp kılmama hususunda cemaati muhayyer bıraktığını göstermektedir. Öyle ise, bayram namazı

kılınması halinde, cıma namazını kılmanın da, kılmamanmda caiz olması gerekir. Ancak bayramı

kılamayana, cumayı kılmak muhayyer olmaz, farz olmaya devam eder. Bir grup âlim, imam ile üç kişiyi bu hükümden hariç tutmak kaydıyla buna hükmeder. Müteakiben kaydedilecek olan İbnu'z-Zübeyr hadisi (3044) meseleyi ashâbın da buna yakın anladığını göstermektedir.

İmam Şafiî ve bir grup âlim ise, bu ruhsatı kabul etmezler. Onlara göre "cumanın vacib olma delili bütün cuma günlerine şâmildir, bayramın rastladığı gün de bu âmm hükme dahildir; tahsis ifade eden rivâyetler, sened yönüyle, bu hükmü değiştirecek güçte değildir."

Atâ'ya göre bu bâbta gelen hadis sahihtir ve ruhsat âmmdır, herkesi içine alır. İbnu'z-Zübeyr de böyle tatbik etmiştir. Görüleceği üzere İbnu'z-Zübeyr, bayramı kıldığı gün sadece cumayı değil, öğleyi de kıldırmamıştır. Bu hususu bazıları şöyle izah etmiştir: "Cuma günü cuma namazı asildir, öğle namazı ona bedeldir. Bu görüşten şu netice çıkar: Aslın vücubu, eda imkânına rağmen düşerse, bedel de düşer." Ancak, cuma gününde öğle namazının asıl, cumanın bedel olduğunu, zira ilk defa öğlenin farz kılındığını, cuma namazının ise müteahhiren farz kılındığını söyleyerek bu görüşe itiraz eden de olmuştur. Bunlara göre cumayı kaçırana öğlenin icmâen farz olması da öğlenin asıl olduğuna bir delildir.

İbnu'z-Zübeyr hadîsinde bazı açıklama daha sonra gelecek.
112911

İ-t- ö) :jLiî ^y-lül öA-». ç? * 4-^ Al 'fa A*!' -CA" *11^ :- Ap yj a*—" ~fa^ 043.

^1 1 ölöX£- \XyS- jj I jlİ fa» fal 1*1^ tj*3Ulw2 fa» lö .^A^ll ç»lw2 fa&

.Jaİ hil -Hî 4İAİ ö' öl CA^-1 Jtiî .ajaât fa Adi ıö Jajsj öl fa^

. öü^aJi

2. (3043)- Ebû Ubeyd Saîd İbnu Ubeyd'in anlattığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) ile bir bayramda beraber olmuştur. Hz. Ömer önce namaz kıldırmış, sonra hutbe okuyup halka şöyle hitab etmiştir:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizleri bu iki bayram gününde oruç tutmaktan men etti. Bu iki bayramdan biri oruç tuttuğunuz aydaki ramazan bayramınızdır. Diğeri de kurbanlarınızdan yediğiniz günün bayramıdır!"

Ebû Ubeyd der ki: "Ben Hz. Osman (radıyallâhu anh) ile de bayram geçirdim. O da hutbeden önce namaz kıldırdı. Hatta bu bir cuma günüydü. Avâli halkına şöyle dediler:

"Kim cumayı beklemek isterse beklesin, kimde ailesine dönmek isterse dönsün kendisine izin verdik. " [12921

AÇIKLAMA:

1- Avâli, "Aliye"nin cem'idir, Medine'ye yakın köylerin müşterek adıdır.

2- Bu hadis, bayramlardan biri cum'aya rastladığı takdirde, bayramnamazını kıldığı takdirde cumanın farziyyetinin düşeceğine hükmedenlere delil olmuştur. Bu hüküm, Ahmed İbnu Hanbel'den nakledilmiştir. Ancak, "izin verdik" ifadesinin "geri dönüşü olmayan bir izn"e delâlet etmede sarih olmadığı söylenerek hükme itiraz edilmiştir. Ayrıca, burada izin verilenlerin Avâli ahalisi olması üzerinde de durulmuştur. Çünkü onlar Medine'ye olan uzaklıkları sebebiyle cuma onlara farz değildi denilmiştir:

3- Bu hadis, iki bayram günlerinde oruç tutmayı tahrim etmektedir. Haram edilen oruç nafile, nezir, kefâret.kaza her çeşit oruçtur. Bu hususta ülemâ icma etmiştir.

Yasağa rağmen tutmuş olan kimsenin hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir.

* Ebû Hanîfe'ye göre bu, oruç sayılır.

* Cumhur, Ebû Hanîfe'ye muhalefet eder. Şöyle ki: Bir kimse "Onbeş gün sonra bir gün oruç tutacağım"dese ve o gün bayrama rastlaşa, cumhura göre bu nezri tutmak gerekmez, Ebû Hanîfe'ye göre nezir sahihtir, orucu o gün tutmaz, bir başka gün kaza eder. Evzâî: "Kaza eder, ancak bayramı istisna etmeye niyetlenmiş idiyse kaza etmez" der. İmam Mâlik, -bir rivâyette-: "Kazaya da niyet etmiş idiyse kaza gerekir, değilse gerekmez" demiştir. Buhârî'nin bir rivâyetine göre, bir adam Abdullah İbnu Ömer'e gelerek sorar:

"Bir kimse pazartesi günü oruç tutmaya niyet eder, bu da bayrama rastlarsa ne yapmalıdır?

"İbnu Ömer:

"Allah nezirlere uymayı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, bayram günü oruç tutmamayı emretti" diye cevap verir ve kesin bir fetvadan kaçınır.

Ülemâ, İbnu Ömer'in davranışını yorumlamada ihtilaf eder. Burada teferruata girmeyeceğiz. Şu kadar söyleyelim ki İbnu Ömer (radıyallâhu anh), sünnete bağlılığından neş'et eden verâsı sebebiyle kesin hükümden kaçınmasıyla meşhurdur, hele bu, ihtilâflı hadislerden ise. [1293]

illi) çjÂ ^1 IİA) f .jl^ill fa fa far fa Aa^ A' fafa fa) A :Jd fa3 fa y 3. 3044.

. JiiiJl CJ\fa\ Jlli i! ^jj illi

3. (3044)- Atâ Ibnu Ebî Rebâh merhum anlatıyor: "Ibnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ), bize bir cuma günü gündüzün başında (bayram) namazı kıldırdı. Sonra biz (öğle vakti) cuma namazı kılmak üzere (mescide) gittik. İbnu'z-Zübeyr, bize (namaz kıldırmak üzere mescide) gelmedi. Biz de tek başımıza (öğle namazlarımızı) kıldık. O sırada İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) Tâifte idi. Medine'ye döner dönmez durumu ona açtık.

"Siinnet'e uygun hareket etmiş!" dedi. [12941

u*o0 ıjL33)3 *yt j Oj -4. 3045.

4. (3045)- Bir başka rivâyette şöyle gelmiştir: "İbnu'z-Zübeyr zamanında ramazan bayramı cum'a gününe rastlamıştı."

"İki bayram, aynı günde bir araya geldiler!"dedi. Sonra ikisini birleştirip iki rek'at halinde sabah erkenden kıldırdı. Artık, ikindiyi kılıncaya kadar başka bir şey kılmadı." [1295]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de belirttiğmiz gibi bu mesele ihtilaflıdır. İmam Şafiî'den rivâyet edilen iki kavlinden birine ve iilemânm ekseriyetinin görüşüne göre, bayramı kılan kimseye cum'ayı terketme ruhsatı verilmez. Çünkü vücııb ifade eden delil

mufassal değildir; yani istisnaî duruma yer vermez. Sadedinde olduğumuz hadisler ise, su götürür; aksi istikamette yoruma elverişlidir. Nitekim İmâm Şâfiî'den: "Ruhsat şehrin dışında oturanlara verilmiştir" diye kısıtlayıcı açıklama yaptığı da rivâyet edilmiştir.Bu hususa, Hz. Osman'ın şu sözü ile de istidlâl edilmiştir: "Avâli ahâlisinden kim bizimle cuma kılmak isterse (burada kalıp) kılsın, gitmek isteyen de gitsin." Bu hükme: "Hz. Osman'ın sözü ile Resûlullah'm sözü tahsis edilemez" diyerek karşı çıkmak isteyen de olmuştur.

* Hanefi mezhebine göre, bayram cumaya rastladığı takdirde, belde ahalisine cuma vacibtir, bayram kılmakla sâkıt olmaz.

* Şâfiî mezhebine göre, belde ahâlisinden, bayramın kılınması ile cum'a sakıt olmaz, köylerden gelenlerden sâkıt olur. Bayramı kılan, dilerse cumayı beklemeden geri dönebilir, cumayı terkedebilir.

* Ahmed İbnu Hanbel: "Bu durumda bayram kılan kimse, bölge halkından da olsa, köyden de gelse farketmez, cuma üzerlerinden düşer, sadece öğle namazı kılarlar" demiştir.

* Atâ: "Hem cuma hem de öğle namazı her ikisi de düşer" demiştir.

2- Sadedinde olduğumuz hadis, İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)' in öğleyi de kılmadığını ifade etmektedir. Bu hadise göre, cuma namazı meşrîı olan sebeplerden biriyle kişinin üzerinden düştüğü takdirde öğleyi kılması da ona vacib olmaz. Atâ işte bu görüştedir. Bunlar görüşlerini, önce de temas ettiğimiz üzere, öğle namazını asıl kabul edip cumanın ona bedel olduğuna hükmetmelerine bina etmişlerdir. Ancak, çoğunluk bu yorumu muvafık

bulmamıştır. Cumayı herhangi bir sebeple kılamayana öğleyi kılmak vacib olur. [1296]

j-UÇi ^ :Jti *up tül çAj -5- 3046.

5. (3046)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ramazan bayramında, sayıca tek olan birkaç hurma yemedikçe namaza gitmezdi. " [1297]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'm Ramazan bayramı namazına giderken birşeyler yemesinin hikmetini, bazı şârihler: "Kimse namaz kılıncaya kadar oruca devam ediliyor zannetmesin diyedir, sanki bu yanlışlığın yolunu kapamak istemiştir" şeklinde açıklamışlardır. Keza: "Oruç tutma vücûbundan sonra orucu açma vücûbu gelince, bunda da Allah'ın emrine uymada acele ve sür'at gerektiği içindir" diyen de olmuştur. Başka te'viller de yapılmıştır.

İbnu Kudâme, namazdan önce birşeyler yemenin müstehab olması hususunda bir ihtilâf bilmediğini belirtir.

2- Hurmanın tercihi, oruç sebebiyle zayıflayan basarın tatlı ile kuvvetlenmesi diye izah edilmiştir. Tâbiîn'den bazısı tatlı, şeylerin (hazımca) kolaylığı, kalbe kazandırdığı rikkat, imâna muvafık olması gibi çeşitli faziletleri sebebiyle, bayram günü mezkûr iftarı, hurma yoksa bal gibi tatlı bir şeyle yapmanın müstehab olduğuna hükmetmiştir. Tatlının, bevli tuttuğu da söylenen faziletleri arasındadır.

Esas olan, sade su ile de olsa iftar yapmaktır. Kurban bayramında ise, namaza kadar bir şeyler yenmemesi esastır.

3- Hurmanın tek kılınması Allah'ın birliğine işaret içindir. Resûlullah "tek" ile teberriik için imkân olan her şeyi tek

yapardı: "Allah tek'tir teki sever" buyurmuştur. 112981

6. (3047)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Bayram namazına yaya gitmen, çıkmazdan önce birşeyler yemen sünnettendir." 112991

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bayram namazına yaya gitmenin müstehab olduğunu ifade ediyor.

Hadis zayıf ise de aynı hükmü ifâde eden başka hadislerle takviye edilmiştir. Namazdan önce yeme, ramazan bayramına hastır. Kurban bayramında namazdan döniinceye kadar bir şey yenmez. Nitekim önceki hadiste geçti. t 130 °]

I jfikj oj jöüaj jlaail gyÂ İ~t~ 4Üİ J y*j ötÜ[:Jti *up tül öJjjj ^Pj -7. 3048.

7. (3048)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ramazan bayramı namazına bir şeyler yemeden çıkmazdı. Kurban bayramında ise, namazdan döniinceye kadar bir şey yemezdi. " [1301]

. .JyU f ö \ a y- i-t- *üii öb~[ıjıt l^üp tul ^*p ^jI ^p^ .8.3049.

8. (3049)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bayram namazına giderken bir yoldan gider, dönerken başka bir yoldan dönerdi." 113021

AÇIKLAMA:

Hadis, bayram namazına gidiş ve gelişi başka başka yollardan yapmanın müstehab olduğunu ifade etmektedir. Bu, hem imam ve hem de me'mûm için böyledir. Ulemâ çoğunluk itibariyle böyle hükmetmekte müttefiktir. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m gidiş ve gelişi ayrı ayrı yollardan yapmasının hikmeti hususunda ihtilaf etmiştir. [1303]

ÂP i-l L«ll.^ !oJl5 Cs*^J aJ^p (*■

.9. 3050.

9. (3050)- Ümmü Atiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah bize, bayram namazlarına genç kızları, çadırda kalan genç bâkireleri, ve hayızlı kadınları da çıkarmamızı emretti. Hayızlıların da katılmaları müsliimanlarm cemaatlerini görmeleri, dualarında hazır bulunmaları içindi, bunlar namazgâhlarm dışında kalacaklardı." 113041

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet ve benzerleri, bayram namazlarına mümkün mertebe herkesin katılmasının teşvik edildiğini göstermektedir. Muhaddar denen ve çadırda kalan genç kızların ve hatta namaz kılmayan hayızlı kadınların, küçük çocukların dahi katılmalarının taleb edilmesi rivâyetlerde gelmiştir.

2- Hadise rağmen Selef büyükleri kadınların bayrama çıkmaları hususunda ihtilaf etmiştir. Bir grup, bunu kadınların bir hakkı görür. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ali, İbnu Ömer vs. bu görüştedir. Bazıları da buna karşıdır. Urve, Kâsım, Yahya El-Ensârî, İmam Mâlik, Ebû Yusuf bu görüştedir. Ebû Hanîfe bir defasında "caiz" derken, bir başka defasında "caiz değil" demiştir.

Hattâbî der ki: "Resûlullah bütün kadınların bayram günü musallâya gelmelerini emretmiştir, tâ ki özrü olmayanlar namaz kılsın, özrü olanlar da yapılan duaların bereketinden müstefîd olsun. Hadiste, herkesin namazlara, zikir meclislerine katılması, sâlihlerin yakınlığını elde etmesine teşvik vardır, tâ ki onların bereketine nâil olsunlar."

Ümmü Atiyye'nin Ebû Dâvud'da gelen bir diğer rivâyetinde bu teşvikin neticesini görmekteyiz: "Hayızlı kadınlar insanların gerisinde durup herkesle birlikte tekbir getiriyorlardı." 113051

as>- j^~\ .]4J» ^>w? ı ^jj
jİ2^Ji ^ ^ ^^""[ıjii ı^.ıg-
İmi o^j .10.3051.

10. (3051)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ve Kurban bayramlarında yanında bir mızrak olduğu halde musallaya çıkıyor, (namaz sırasında kıble cihetine) sütre olarak dikiyor, ona doğru namazını kılıyordu." 113061

C/~^ Lg_>l b : JUL* -Up ^1p ^^ bl .*up aul Çlp ^ ^ypy -11- 3052.

11. (3052)- Sa'lebe İbnu Zehdem anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh) Ebû Mes'ud (radıyallahu anh)'u halkın başına koyup kendisi bayram günü namaza gitti ve: "Ey insanlar! dedi, imamdan önce namaz kılmak sünnette yoktur!" 113071

AÇIKLAMA:

Hz. Ali (radıyallahu anh) burada, imamdan önce namaz kılmanın kerâhetine dikkat çekiyor. Yasaklama musallaya has gözükmüyor, mutlak olarak geldiğine göre evde de, mescidde de olsa imamdan ayrı olarak ondan önce namaz kılınmamalıdır. 113081

İKİNCİ BÂB

BAZI SEBEPLERE BAĞLI NAFİLELER (Bu babta dört fasd vardır)

*

BİRİNCİ FASIL KÜSÛF NAMAZI

*

İKİNCİ FASIL

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL CENAZE NAMAZI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK NAMAZLAR TAHİYYETÜ'L-MESCİD İSTİHÂRE NAMAZI HÂCET (DİLEK) NAMAZI TEŞBİH NAMAZI

NAMAZA MÜTEALLİK BAZI HADİSLER

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam dinine göre, cin ve insanların yaratılışı ibadet içindir. İbadet kulla Allah arasındaki en yüce irtibattır. İbadetin zekât, oruç, hacc sadaka gibi değişik tezahürleri ve çeşitleri vardır. Bütün ibadet çeşitleri arasında en yücesi, en ulvî ve en kıymetlisi namazdır. Bu sebeple namaz, İslâm'ın direği ve alemi olmuştur.

Namaz İslâm'ın en ziyade üzerinde durduğu, en fazla ehemmiyet verdiği ibadettir. Büluğdan ölüme aklı başında her insana şâmildir; yaşı, cinsiyeti, içinde bulunduğu şartları ne olursa olsun namazı bırakması, muaf sayılması mümkün değildir. Adetâ mü'min, namaz için yaratılmıştır; namaz kılmak için müslümandır.

Bu kıymetli, ehemmiyetli ibâdetin farz, vacib ve nafile nev'inden çeşitleri var. Bunlardan farzları ve farzlarla birlikte

kılman nafileleri (revâtib) gördük.

Burada, din tarafından tesbit edilen bazı vesilelerle kılınması gereken namazları göreceğiz. Bunlar vacib değildir, kılmayanlar günahkâr olmaz. Ancak yapan büyük fazilete erer, mii'minlik edebine kâmil mânada uymanın bazı adımlarını daha atmış olur. Bunlar da Resûlullah'm irşadıyla belirlenmiştir. Onlar sayesinde, ibadet yapmamız gereken mühim vakitleri öğrenir ve anlarız ki, farz ve vacibler dışında bazı hârici durumlara, mevsimlere, coğrafî ve kevnî şartlara göre ortaya çıkan ibadet ve namaz vakitleri vardır.O vakitler gelince kulluğumuzu izhara, Resul-ü Ekrem'e ve sünnetine bağlılığımızı göstermeye koşmamız istenmektedir.

Evet hâlikımız mâbudumuzdur,

Bizleri âbidler.

Dünyayı da bir mâbet Olarak yaratmıştır.

Farz dışı namazlar mâbedde âbidin edebidir.

Sadedinde olduğumuz bâbta göreceğimiz tahiyyetü'l-mescid, istihâre, hâcet, teşbih, cenaze... namazları, bu açıdan değerlendirilmeli ve bilinmelidir ki, güneşin batması akşam namazının vakti olduğu gibi, kuraklık da istiska (yağmur) namazının vaktidir. Diğerleri de öyle... [13091

BİRİNCİ FASIL

KÜSÛF NAMAZI

Küsîıf ve hiisûf namazları güneş ve ayın tutulmaları zamanında kılman namazların adıdır. Bazı âlimler küsûf güneş tutulması için, husûf da ay tutulması için kullanılır demiştir. Aksini söyleyen de vardır. Ancak esas olan şudur:

Küsûf ve hiisûf kelimeleri müteradif gibidir, her ikisi de hem güneş ve hem de ay tutulması için kullanılır. Bunların tutulmaları sırasında cemaatle olsun, münferiden olsun iki veya dört rek'at namaz kılmak müstehabtır. Bu namazlar mıısallâ denen sahrada da kılınabilir. Bu namaz ay ve güneşi tutulma halinden kurtarmak gaysiyle yapılan bir dua ma'nâsına gelmez. Herhangi bir kimsenin ölümü veya doğumuyla da bir alakası yoktur. Allah'ın tecellî eden âyeti karşısında duyulan haşyeti ibadetle ifâdeden, sünneti ifâ etmekten ibarettir.

Şiddetli rüzgar, fazla karanlık, yer sarsıntıları, gece vakti görülen fazla aydınlık, umumî salgın hastalıklar, büyük musibetler gibi mûtadın dışında vukîıa gelen, hissiyat üzerinde müessir olup dikkatleri kendine çeken hadiseler hengâmmda böylii küsûf ve hiisûf namazları nev'inden ibadetler yapılır, bu hadiselerin gerçek faili Allah hatırlanır, sükûnete erilir, kendine gelinir. 113101

f l£§ f JÜ»li İ ~ t ~ .c^p ^1p o.:oJli L^p tüil ^OOlp ^p -1-3053.

D ^lİ ^ ^ ^ t1 4py>j ûyJ jÜslI ^5^ ^ i ûy.® /Ü 11

Oli T c aj ÇA- öj Jl 01 :JlJh 0 ^\j ^ ^ tdJJi ÂOlJÜl

. IjPjİlİ dJJİ ÜÜ CûSUp

1. (3053)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında güneş tutulmuştu. Hemen kalkıp halka namaz kıldırdı. Namazda kırâatı uzun tuttu. Sonra rükûya gitti, rükûyu da uzun tuttu.Sonra başını kaldırdı, bu sırada uzun okudu, ancak bu okuyuşu öncekinden daha kısa idi. Sonra tekrar rükû yaptı ve rükûyu uzattı, ancak önceki riikûdan kısa idi. Sonra başını kaldırdı, sonra secdeye gidip iki secde yaptı. Sonra kalkıp, birinci rek'atte yaptıklarını aynen yaptı. Sonra selam verdi. Artık giineşde açıldı.

Sonra kalkıp halka hitab etti. Dedi ki: "Bilesiniz, güneş ve ay bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmaz. Onlar Allah'ın âyetlerinden iki âyetidir, kullarına gösterir. Bunların tutulduğunu görünce namaza koşun." [1311]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis Resûlullah'ın halka cemaatle kiisûf namazı kıldırdığım ifâde ediyor. Bu namazın meşruiyyetinde ulemâ ittifak eder. Ancak hükmü hususunda ihtilaf edilmiştir:

* Cumhur, müekked sünnet olduğunu söyler.

* Ebû Avâne, Sahih'inde vacib olduğunu tasrih eder, İmâm Mâlik'in de bunu aynen cuma gibi değerlendirdiği belirtilmiştir.

* Ebû Hanîfe'nin de vacib addettiğini Zeyn İbnu'I-Münîr nakletmiştir. Hanefîlerden bazıları vacib derse de, çoğunluk sünnet olduğuna hükmetmiştir.

2- Küsûf namazının keyfiyeti: Bu husus ihtilâflıdır. Bazıları dört rükû, dört secde ile iki rek'at olarak tarif eder. Sadedinde olduğumuz rivâyet, birinci rek'atte iki uzun rükû ile iki uzun kıyamdan bahseder. Kıraatlerin ve riikûlarm her biri, bir öncekine nazaran biraz kısa da olsa, normalde uzundur.

Bazı rivâyetler iki rükû ve dört secde ile iki rek'at, bazılarında altı rükû ve dört secde ile iki rek'at, bazılarında on rükû ve dört secde ile iki rek'at olarak kılındığı belirtilir. Başka şekillerinin varlığına da Ebû Dâvud'da dikkat çekilir. Buhârî şârihi Aynî bu ihtilaflı tavsif ve târifleri, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu namazı farklı şekillerde birçok defalar kılmış olmasıyla izah eder. Rivâyetler, Efendimizin küsûf namazını güneş açılıncaya kadar devam ettirip açılmadan sonra selam verdiğini belirtir. Aynî küsuf namazının uzunluk ve kısalığını bu açılma müddetinin uzun sürmesi veya kısa çekmesi ile de irtibatlandırır. Aynî'ye göre, yerine ve ihtiyaca göre, hadislerde gelen şekillerden biri ile küsûf namazı kılınabilir; hepsi de caizdir.

* Hanefiler, İmam Mâlik, İmam Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Sevr ve Leys İbnu Sad'a göre küsuf namazı iki rekattir.

* Hanefiler, İbrahim Nehâî ve Süfyan-ı Sevrî'ye göre küsûf namazı diğer nafileler gibi kılınır, yani her rek'atte bir rükû, iki secde yapılır. İmam-ı Âzam'ın: "Dileyenin dört rek'at ve hatta daha fazla rekat kılabileceğini" söylediği rivâyet edilmiştir.

* Şâfiî'lerle diğer fakihler, küsûf namazının her rek'atinde iki rükû ve iki secde yapılarak kılınacağını söylemişlerdir. Böylece iki rek'atli bir küsûf namazında dört rükû, dört secde yapılmış olur.

* Tâvus, İbnu Cüreyc ve Hubeyd İbnu Ebî Sâbit, küsûf namazının, her rek'atte dört rükû ve iki secde yaparak kılanacağım söylemişlerdir. Bu tarz, Hz. Ali ile İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan rivâyet edilmiştir.

* Katâde, Atâ İbnu Ebî Rebâh, İshak İbnu Râhûye ve İbnu Münzîr'e göre her rekatte üç rükû ve iki secde yapılmalıdır.

3- Sadedinde olduğumuz hadis, küsûf namazından sonra Resûlullah'ın halka hitabettiğini belirtir ise de, Ebû Hanîfe, İmam Ahmed'e göre bu namazdan sonra hutbe okunmaz. Çünkü, çoğunluk itibariyle rivâyetlerde Resûlullah küsûf meydana gelince namaz kılmayı, dua etmeyi, sadaka vermeyi tavsiye buyurmuş, hutbe okunmasını emretmemiştir. Ancak İmam Şâfiî ve bir kısım muhaddislere göre namazdan sonra hutbe okumak müstehabtıı. 113121

İKİNCİ FASIL

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI

ÜAla :»üil û il İ-t- Alil ^ -i- 3054.

s s s t y s 4 s O __ 'i.

\j JlÎ3 CO^P î dJU* ^ (Jş>- tJjtJl Jjtj t-üül 0^3 .^İP

l \ J» oJJj cLlJp Oj cLd Jîjpj laJjl

l ^1p £ .Ll*1p Oj ojJ. 1 y^jCE l caİoJ l

1. (3054)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İnsanlar kıtlığa manız kaldılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cuma günü hutbe verirken bir bedevi kalkıp:

"Ey Allah'ın Resûlii, malımız helâk oldu, horantamız aç kaldı, bizim için Allah'a dua ediver!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu Vesselâm ellerini kaldırdı. Biz gökte bir bulut göremiyorduk. Nefsim elinde olan Zât'a yemin olsun, daha ellerini geri çekmeden semâda dağlar gibi bulutlar peydah oldu. Derken daha minberden inmemişti bile ki, sakalından yağmur damlaları dökülmeye başladı. O gün, ertesi güne kadar yağmur yağdı. Daha sonraki günde de yağdı, onu takib eden günde de yağdı, hatta müteakip cumaya kadar yağış devam etti.

Öyle ki, o bedevi veya bir başkası kalkıp:

"Ey Allah'ın Resûlii, binalarımız yıkıldı, mallarımız suda boğuldu, bizim için Allah'a dua ediver (artık yağmur kesilsin)" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm ellerini kaldırıp:

"Allahım etrafımıza yağdır, üzerimize olmasın!" diye dua ettiler. Eliyle bulutlara doğru hangi istikametteki buluta işaret etti ise, bulutlar orada açıldı. Bütün Medine buluttan temizlendi."

Bir rivâyette de de şöyle denmiştir: "Allahım, (yağmur) etrafımıza yağsın, üzerimize değil! Allahım,dağların ve tepelerin üzerine, vadilerin içine, ağaç biten yerlere olsun!" Hz. Enes der ki: "Bulut hemen çekildi, biz de çıkıp güneşte yürüdük." 113131

.İP33 ,3 -'A-' (3 3 3*^ tjbb İ-t- Aiii jı :oJu 4 Ip aı ütü- jpj 2 . 3055 .

OM ^ A33 yÂi -UA* :oûli

t* ai 1 Û! ûı2liû *_3 »aı -L*Al :Jli ^ âl j*5Ypj^ to^p-ü 01 ai US3 ^^t-ûp

^(3 D 33 ‘ÇÂ Aj ^ 3i !p , 0‘A3 ^ c 3 pl A f *~ —*lı u 3 p A (AA a 53 3Â 11 cA 1 üı aı cA ..yy!

2j 1AA ai lAjll c^râiS^ A * j_P3 ^üJl ^İp AÂ 3* ^33 3*3 bs-Bj J3A3 ' ’3 î ^ ^tül eii J3*" 3* ^3131 jâlâ la)

:Jl3 3 * toâj^-lyi oüj Ât>sA ı yxJ! 3 i 1 i vc (133 cJ^AJı oâA laa o(j 30 A ojbtl 3 * tc^yy) e^üpyi . ^jl Alıl -up ^33 cJjA 3^l 3^" âl .ı^A

2. (3055)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yağmur

kıtlığından şikâyet edildi. Bunun üzerine bir minber getirilmesini söyledi. Musallaya minber kuruldu. Halka, oraya gidilecek gün tesbit edildi."

Hz. Âişe devamla der ki: "Güneşin kızıllığı ufukta görülür, görülmez yola çıktı. Musallaya varıp minbere oturdu. Tekbir getirdi. Allah'a hamdetti. Sonra:

"Sizler memleketinizin kuraklığa uğradığından, yağmurun normal yağma zamanında gelmeyip gecikmesinden şikâyetlendiniz. Allah (celle celâluhu) kendisine dua etmenizi emrediyor. Duanıza icâbet edeceğini vaadetti" buyurdular ve sonra şöyle dediler:

"Hamd âlemlerin Rabbine aittir ve Rahim'dir, âhiret gününün sâhibidir. Allah'tan başka ilâh yoktur. O dilediğini yapar. Ey Rabbimiz kendisinden başka ilah olmayan Allah'sın. Sen zenginsin, biz fakiriz. Üzerimize yağmur indir. İndirdiğini bize kuvvet ve güç kıl. Ecel zamanımıza kadar yetecek kıl!

"Bunu söyledikten sonra ellerini kaldırdı. O kadar yukarı kaldırdı ki, koltuk altı beyazlığı göründü. Sonra sırtını halka dönderdi, elbisesini ters çevirdi, elleri bu sırada hep kalkmış vaziyette idi. Sonra tekrar halka yöneldi. Minberden indi ve

iki rek'at namaz kıldı. Anında Allah bulut hâsıl etti. Gök gürledi. Şimşek çaktı. Allah'ın izniyle yağmur başladı.

Resûlullah daha mescidine dönmeden seller aktı. Aleyhissalâtu Vesselam, cemaatin sığınağa dönmekteki acelelerini görünce azı dişleri göriinünceye kadar güldü. Ve: "Şehadet ederim ki, Allah her şeye kâdirdir ve ben de Allah'ın kulu ve Resulüyüm" buyurdular." 113141

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, kuraklık olduğu takdirde imamın halkı duaya çağırmasının müstehab olduğunu göstermektedir. İbnu Hibbân, Resûlullah'm burada mezkûr yağmur namazını, hicretin altıncı yılında kıldırdığını zikreder.

2- İkinci hadis, istiska namazının hutbesinde minberin üzerine çıkmanın müstehab olduğuna delildir.

3- İstiska namazı şehrin haricinde kılınmalıdır.

4 - Yağmur namazına güneş doğarken gitmek müstehabdır. İbnu Abbâs'tan gelen rivâyetler, Resûlullah'm yağmur namazında, bayram namazındaki gibi yaptığını, bayram namazı vaktinde yağmur namazı kıldırdığını söyler. Ancak şârihler vakit hususunda ülemânm ihtilaf ettiğini belirtir. İbnu Hacer: "Râcih görüş şudur: "Yağmur namazı için muayyen bir vakit yoktur. Birçok hükmüyle bayrama benzese bile bunun muayyen bir günü olmaması sebebiyle ondan ayrılır" der. İbnu Kudâme, kerâhet vaktinde kılmmayacağı hususunda ulemânın icmâından bahseder.

5- Hadiste temas edilen: "Allah'ın dua etmemizi emretmesi" meselesi Kur'anda geçen A '•> ud 23"Dıia edin icabet edeyim" (Gâfır 60) âyetindedir.

6- Resûlullah, hutbeye hamdele ile başlıyor, besmele çekmiyor. Aleyhissalâtu Vesselâm'm tahmid'den başka bir şeyle hutbeye başladığını söyleyen hiçbir rivâyet mevcut değildir.

7- Yağmur namazında duâda eller mübâlağalı şekilde kaldırılmalıdır, bu müstehabtır.

8- Hatib elbisesini ters çevirirken kıbleye yönelmelidir.
113151

:JlS ClÛa oji : LdJLs tjlai.1 aj^j y~>r^ İ~t~ aüİ (Jj^«j tı^~3 IIjU^'[lıJli <up İülI t_r°' 3j^3 -3. 3056.

. ^j' 4 ^-^>-' . J<cy ■ ^ ^ c^j-c>

3. (3056)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) ile beraberken bize yağmur isabet etti. Efendimiz elbisesini açtı, bedenine yağmur isâbet etti.

"Bunu niye yaptınız?" diye sorduk.

"O Rabbinden yeni geliyor" buyurdular." 113161

AÇIKLAMA:

1- Yağmurun Rabbinden yeni geldiğini söylemesi: "Yağmur bir rahmettir, Allah Teâlâ onu yeni yaratmıştır, onunla teberriik olunmaya değer" demektir.

2- Yağmur suyundan teberriiken bedene sürünmek müstehabtır. Nevevî'ye göre avret yerleri dışında bedenin her tarafı yağmur sırasında açılıp ıslatılabilir. Bu hadise dayanarak bazı âlimler bu şekilde hükmetmiştir.

3- Bu hadise göre, mertebece, ilimce üstün olan bir kimse, sebebi anlaşılmayan bir şey yaptığı takdirde onunla amel etmek ve başkasını da o amele sevketmek için, mahiyetinin ne olduğunu o şahsa sormak müstehabtır.

4 - Yağmur suyu kuyu suyundan efdaldir. [131?I

ÜÇÜNCÜ FASIL CENAZE NAMAZI

's s O t * ', ' *

. Jiii lâjkj 4 j>- y>-\ .

oj 1 ^ 3 Ls £ . 3 l® aU 1

ûr^J °j*j* d>] ü*

. 1 . 3057 .

1. (3057)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim üzerine namaz kılıncaya kadar cenazede hazır bulunursa kendisi için bir kîrat sevab vardır. Kim de cenaze gömülünceye kadar hazır bulunursa iki kîratlık sevab vardır. Bir kîrat'ın miktarı Uhud dağı kadardır." [1318]

y 3i 143 ol a 3 ^ ^ *3^ 4lp- ^ < upj 2j. 305B.

. AoJl 4>- j>- \ . J O^uSvJ

2. (3058)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Necâşî rahimehullah'ın vefatını, ölümünün aynı gününde haber verdi. Ashâbıyla musallâya gitti, orada saf bağlatıp dört tekbir getirerek namaz kıldırdı." [1319]

]şjj l) By - 3 - 3059 .

3. (3059)- Sahiheyn ve Nesâi'de gelen bir diğer rivâyette şöyle denir: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] Necâşî'nin ölüm haberini öldüğü günde haber verdi ve:

"Kardeşiniz için (Allah'tan) mağfiret taleb edin" dedi ve başka bir şey söylemedi. " [1320]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min kardeşinin cenazesine katılmayı, ona karşı olan vazifelerinden biri olarat teşri etmiş, birçok hadislerinde bunu tekrar etmiştir. Bu dinî vazifenin yerine getirilmesi büyük sevabı mucibtir. Ancak sevab, cenazeye katılma nisbetinde artmaktadır. En büyük sevab, namaz ve define varıncaya kadar, cenaze ile ilgili hizmetlerin hepsine katılana verilecektir.

Şu halde en azından komşu ve yakınların cenazesine, defnedilinceye kadar iştirak etmek, yardımcı olmak dîn-i mübîn-i İslâm'ın vazettiği güzel âdâbtan biridir.

2- Son iki hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bir mûcizesine şâhid olmaktayız: Habeşistan'da vefat eden Habeş kralı Necâşî'nin vefatını, aradaki bunca mesafeye rağmen öldüğü gün haber veriyor, gıyabında cenâze namazı kıldırıyor. Bilâhare gelen haber, Resûlullah'ın namaz kıldırdığı aynı günde Necâşî'nin ölümünü bildiriyor ve önceki ihbarı doğruluyor.

3- Necâşî, aslında Habeş kralının ismi değil lakabıdır. Tıpkı Türk hükümdarlarına hakan, İran krallarına kisra, Bizans

krallarına kayser denmesi gibi. Asıl adı Ashame'dir (Arapçada Atiyye demektir).

Resûlullah Hudeybiye sulhti üzerine civar meliklere elçiler göndererek İslâm'a davet etmişti. Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî'yi de bir mektupla Necâşî'ye göndermişti. Necâşî, Resûlullah'm mektubunu alınca büyük bir saygı ile yüzüne sürer ve müsliiman olur. Müslümanlığını Resûlullah'a yazarak bildirir. Kendisine sığman müsliimanlara himayekâr olur, güzel muâmelede bulunur.

Necâşî öldüğü zaman Resûlullah, Ashâbına: "Bugün, kendisine Ashame denen sâlih bir kul vefat etti. Kalkın Ashame üzerine namaz kılın..." der. Al-i İmrân'ın 199. âyetinin Necâşî hakkında indiği belirtilmiştir: "Hakikat, ehl-i kitap içinde Allah'a, ve hem size indirilene, hem kendilerine indirilene -Allah'a büyük saygı gösteren kimseler olarak-inananlar da vardır...

Şunu da belirtelim: Resûlullah'm cenaze namazım kıldırdığı Necâşî ile, mektup yazdığı Necâşî'nin başka başka şahıslar olduğu da rivâyetlerde gelmiştir. Mamafih Aleyhissalâtu vesselâm'ın, müsliiman olan Necâşî'nin vefatından sonra yerine geçen Necâşî'ye de mektup yazmış olması ihtimali üzerinde de durulmuştur.

4- Bir kimse öldüğü zaman bunu ilân etmek mübahtır. Bu sûrede halkın cenazeye iştirakleri sağlanır. Bazı âlimler ve Hanefîlerin ekseriyeti bunu müstahsen ve gerekli bulurlar. Böylece çok sayıda kimsenin cenaze namazına iştirâki ve dua etmeleri sağlanmış olur.

Şâfiîlerle, Ahmed İbnu Hanbel ölüm haberini ilân etmeyi mekruh addederler, sadece ölenin dost ve yakınlarına duyurmayı uygun görürler.

Nevevî, mekruh addedilen ölüm ilânının cahiliye âdetlerine uygun tarzda yapılan ilân olduğunu söyler. Belirttiğine göre cahiliye devrinde şerefli bir kimse ölünce bütün kabilelere atlı haberci gönderip: "Falanın ölmesiyle bütün Araplar helâk olmuştur" şeklinde ifadelerle bağırıp çağırmaya, feryad u figân etmeye yer verirlerdi. İslâm bu tarzı yasaklamıştır.

5- Hz. Peygamber'in, ölüm haberini mescidde verdiği hâlde namaz için müsallâya çıkmasından, cenaze namazının mescidde kılınmayacağı hükmünün çıkarılmasına sebep olmuştur.

6- Cenâze namazını saf teşkil ederek kılmak sünnettir.

7- Hadis gâib üzerine namaz kılınabileceğini gösterir. İmam Şâfiî ile İmam Ahmed gâib üzerine cenaze namazı kılınabileceğine kail olmuşlardır.

8- Cenâze namazında alınacak tedbirlerin sayısı ihtilaf konusudur. Râviler, üçten yediye kadar muhtelif sayıda rakamlar söylerler. İbnu Mes'ud: "Cenaze namazında imam kaç tekbir alırsa, cemaat de o kadar tekbir alır" demiştir. 113211

İ-t- JÜİî Ijjt lliç Âj 1 y A) ^LJ 3 1 y ^ ÇrA -4- 30(30.

4. (3060)- Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ anlatıyor: "Zeyd İbnu Ebî Erkam cenazelerimiz üzerine dört tekbir getirirdi. Bir ara bir cenaze üzerine de beş tekbir getirmişti. Sebebini kendisinden sordum, dedi ki: "Resûlullah o tekbirleri getirirdi." 113221

^ caKül :<d y l ^ :,Jli y -5- 30(31.

5. (3061)- Humeyd İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) (cenaze) namazı kıldı. Yanılıp üç sefer tekbir getirdi ve selâm verdi. Kendisine (üç sefer tekbir getirdiği) söylendi. Bunun üzerine kıbleye yönelerek dördüncü bir tekbir daha getirdi ve sonra selam verdi." 113231

AÇIKLAMA:

1-Cenaze namazında getirilecek tekbirlerin sayısı hususunda ihtilâflı rivâyetler gelmiştir. Teysîr'in yukarıda kaydettiği iki rivâyet, çoğunluğun benimsediği görüşü aksettirmektedir. Yani cenaze namazında tekbir sayısı dörttür.

İbnu Hacer'in kaydettiği açıklama şöyle: Selef bu tekbirlerin sayısında ihtilâf eder. Müslim'in Zeyd İbnu Erkam'dan rivâyetine göre beştir. Ve bunu Resûlullah'a nisbet eder.

İbnu'l-Münzîr'in İbnu Mes'ud'dan rivâyetine göre, Benî Esed'den bir cenazeye namaz kıldırmış, beş tekbir getirmiştir.

Yine İbnu'l-Münzir ve başkalarının Hz. Ali'den rivâyetine göre, (radıyallâhu anh) Bedir ashâbına altı tekbir, sahâbeye beş tekbir, bir başka cenazeye dört tekbir alırdı.

Ebû Mâbed der ki: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın arkasında bir cenazenin namazını kıldım Üç kere tekbir getirmişti.."

Bu hususta başka görüşler de vardır.

Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in dediğine göre, cenaze namazında tekbir sayısı dört ve beştir, Hz. Ömer, halkı dörtte birleştirdi.

Beyhakî'nin Ebû Vâil'den kaydettiğine göre, Resûlullah zamanında tekbir sayısı yedi, altı, beş ve dört idi. Hz. Ömer, halkı dörtte birleştirdi.

Hülasa, büyük çoğunluk cenaze tekbirinin dört olduğunu söyler. İbnu Hacer, üç olduğunu söyleyen rivâyetler için: "İftitah tekbirini hesaba katmayanlara göre üç olmalıdır" diyerek üç diyenlerle dört diyenleri te'vil ve te'lif eder. 113241

\ : Jliî tdJJi D d 'jJLî SjlliÇ 4jl^ *'-tüi' ^j' ÇAj -(3. 30(32.

. lâ -' '-Lfcj cl4İ~~«

6. (3062)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre bir cenaze üzerine namaz kılmış ve namazda Fâtiha'yı okumuştur. Bu hususta kendisine (niye onu okuduğu) sorulunca: "Bu, sünnettendir!" diye cevap vermiştir." 113251

AÇIKLAMA:

Fatiha'nın cenaze namazında okunmasının sünnetten olması demek, onun okunmasının meşruiyyetine delil var demektir. Nitekim İbnu'l-Münzir, İbnu Abbâs, Haşan İbnu Ali, İbnu'z-Zübeyr, Misver İbnu Mahreme' den bunun meşruiyyetini nakletmiştir. Ancak sahâbenin: "...Sünnettendir" dediği şeyin hükmen merfu sayıldığı, çoğunluğun görüşüdür.

İmam Şâfıî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye de böyle hükmetmiştir. Ebû Hüreyre ve İbnu Ömer "cenâze namazında kırâat yok" demişlerdir. 113261

. j >-1 .Jöjldi-' B öIS^L^pp 4ü' ûl[:^ilj çAj 30(33.

7. (3063)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer, cenâze için kılman namazda kırâata yer vermezdi." 113271

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallahu anhi'ımâ) cenaze namazında Fâtiha sûresini okumaz, dua ve senâ ile yetinirdi. Ebû Hüreyre ile Tâbiînden birçokları bu görüştedir, Ebû Hanîfe, İmam Mâlik de bu görüşte olmuşlardır.

Daha önceki rivâyette de görüldüğü üzere İbnu Abbâs, İbnu Mes'ud, Haşan İbnu Ali, İbnu'z-Zübeyr, Misver İbnu Mahreme Fâtiha okumanın meşruluğuna hükmetmişlerdir. İmam Şâfıî ve Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir. Bunlar Fâtiha'yı okumanın vacib olduğunu iddia etmezler müstehabtır derler. Fatiha'nın namazın neresinde okunacağı da tasrih edilmez. Ancak ilk tekbirden sonra okunacağına dair zayıf rivâyetler gelmiştir. Beyhakî'de zayıf bir senetle Hz. Câbir'den gelen bir rivâyete göre, ilk tekbirden sonra Fâtiha'nın okunması meşrûdur. Nesâî'nin Ebû Ümâme'den kaydettiği bir rivâyette şöyle denir: "Cenaze namazında sünnet şudur: "Tekbir getirilir, sonra Fâtiha okunur, sonra Resûlullah'a salât okunur, sonra ölüye dua edilir; kırâat sadece ilk tekbirdedir." [1328]

. ^ .Jt.lp.jJ' d ^1 p 4ü' <_]:,Jli *up 4ü' ^ 30(34.

8. (3064)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ölü

üzerine namaz kıldınız mı ona ihlasla dua edin." [13291

AÇIKLAMA:

Cenâze için yapılan duanın hâlisâne olması gerekir. Yani ölünün istifade edeceğine inanarak samimi hislerle dua etmelidir. Hadis mutlak geldiğine göre, cenaze sâlih bir kişi de olsa gayr-ı sâlih bir kişi de olsa hüküm aynıdır, ayırım yapılmaksızın hayırlı dualarda bulunulmalıdır. Şârihler: "Çünkü günahlara bulaşan kimse, mü'min kardeşlerinin dua ve şefaatlarma daha çok muhtaçtır. Bu sebeple onlara getirilmiş, önlerine çıkarılmıştır." 113301

^İP lill cL^İJk' l *-^H J/ 4 L^-*-h' -3^-^ ?ojl^-l ^İP Lir*^ < —^ m ^' (J^^jl- •.vs- at '^şj vsj .9.3065.

U~~^- öl5~Ot jÇ^Ul caj iIpl oOtj dJJ^Aj) Ü-Up Î-\C^- Otj coOt 1 aJ) 0' OtP .dA*l tÛ-Up yjJj t2.Up Ait jÇ^Ul : Jyl f ^ A~u

. eJJt« aj>-j^-\ .JûJjO UxâJ oj toy*-' llç^ jtjut .aJl^O ^p jJliÂJü t~~~« jlS'0^ t4jliJ-t ^3 -j^

9. (3065)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, kendisine: "Cenaze üzerine nasıl namaz kılarsın?" diye sorulmuştu. Dedi ki:

"Ailesinin evinden tâkibe başlarım, yere kondu mu tekbir getirir, Allah'a hamd. Resulüne salât eder, sonra şu duayı okurum:

"Ya Rabbi o senin abdindir, abdinin oğludur, câriyenin oğludur. O, senden başka ilah olmayıp sadece senin ilâh olduğuna, Muhammed'in senin kulun ve elçin olduğuna şehadet ederdi, sen onu (bizden) daha iyi bilirsin. Ey Allahım, eğer o muhsin ise ona yapacağın ihsanı artır. Eğer

kötülerden ise, günahlarını affet. Ey Allahım, bizi (ona kılman namazın) ecrinden mahrum etme, ondan sonra bize fitne verme." [13311

AÇIKLAMA:

Hadis, cenazeye katılan kimsenin, cenaze namazında kendisi için de dua etmesinin meşrîı olduğunu göstermektedir. Zira sondaki iki talep ölü için değil, musalli içindir. 113321

tAAP ±_js\j AİlpJ aJ yîpt X-4-üt . AjIp.0 yA t :Io â->. * öjIljÇ ^Ip ^ :,JIİ VS lült yS-j UflİA yS ySş .10. 3066.

CAİ*fc' yA O0D CûjU yA \jŞ- aJÇj'j yA t 1 ^AAj [aS~ tjIja^-t yA t-^ydt J ^tUtJ 4İa*s\j cAİS-Ua Ay -a a cAİğ

v>-j >-1 . | o——J*' dili tjt ÇySÜ 0' : aap Ali t ^iyp jlI . jUt ,_jIlp -ş\js yA ûlptj cAİl-t a1o*-.o' 3 cA>-jıj yA W"jû)

10. (3066)- Avf İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cenazenin namazını kıldırdı. Okuduğu duadan şunları ezberledik:

"Allahım, şunu mağfiret et ve şuna rahmet eyle. Afiyet ver, affeyle, vardığı yerde ikramda bulun, girdiği yeri genişlet. Onun (günahlarım) kar ve buzla yıka, hatalardan pâk eyle, tıpkı elbisenin kirden pâk edilmesi gibi. Onu dünyadaki evinden daha iyi bir eve, ailesinden daha hayırlı bir âileye koy, eşinden daha hayırlı bir eşe ulaştır. Onu kabir âzabmdan, ateş âzabmdan sakındır."

Avf (radıyallâhu anh) der ki: "(Resûlullah'ın bu dualarını işitince) o ölünün yerinde kendimin olmasını temenni

ettim." 113331

. AÂyj D .JC>-U Uoyij Lâk* Lü Aİio*-' '.(Jyajj c*- aILS 3 ' ^JâkJ' ^Js 'yâj[:Jti aJ' ySj . 11 . 3067 .

11. (3067)- Haşan Basrî (rahimehullah): "Çocuk üzerine Fâtiha okunur" der ve şöyle dua ederdi: "Ey Allahım, bunu bize öncü yap, karşılayıcı kıl, (âhiret) azığı ve ücret yap." [13341

AÇIKLAMA:

1- Cenâze namazında Fâtiha okunup okunmayacağının ihtilaflı bir mesele olduğu daha önce geçti (3063).

2- Ölen küçük çocukların, âilesi için karşılayıcı ve Allah indinde mağfiret vesilesi, âhiret azığı olacağı hadisten anlaşılmaktadır. 113351

. y\ JÂ-\ ,]aL) ^t\JVaa yj\ yS\y\ AAj' ^lp ^ [: Jtİ AAP Aİl' o-U2P ^pj .12. 3068.

12. (3068)- Atâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oğlu İbrahim (ölünce) üzerine namaz kıldırdı. O zaman çocuk yetmişinci gününde idi." [1336]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, oğlu İbrahim üzerine namaz kılıp kılmadığı rivâyetlerde ihtilaflıdır. Hz. Aişe'nin bir rivâyetinde (3070), İbrahim'in 18 aylıkken öldüğü Resûlullah'ın onun üzerine namaz kılmadığı belirtilir.

Senet yönüyle Hz. Âişe'nin rivâyeti akvâ'dır, ancak bazı âlimler "İsbat nefye tercih edilir" esasım iltizam ederler. Diğer taraftan İbrahim'in öldüğü gün, güneş tutulması da

olmuştur. O gün Resûlullah küsûf namazı kıldığı için, İbrahim'in cenazesiyle meşguliyet aksadığı için "namaz kılmadı" diye şüyû bulmuş olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.

Namaz kıldırdı veya "kıldırmadı" diyen başka rivâyetler de var. [1337]

‘Ur/-'

öjjj Oj öjj oj cAjİp Qû\a\\ ; ^_LC«3 ^ 13. 3069.

13. (3069)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Çocuk (doğumunda) ağlamadan ölürse üzerine namaz kılınmaz, vâris olmaz, ona da vâris olunmaz." [1338]

AÇIKLAMA:

Ağlamak diye tercüme ettiğimiz kelime, istihlal'dir. Doğduğu zaman çocuğun çıkardığı ses ve ilk ağlamalardır. Bu ses onun canlı doğduğunun delilidir. Bir kısım hukuki ahkâm bu ağlamaya terettüp eder. Bu ses yoksa çocuk ölü doğmuş demektir. Buna namaz kılınmaz, vâris olamaz, kendisine de kimse vâris olamaz. Ancak, ağlama dışında diğer hayat belirtileri de muteber addedilir. Hapşırması, kımıldaması, hareket etmesi gibi...

Hattâbi der ki: "Düşük (ölü doğan) hakkında ulemâ ihtilâf etmiştir, namaz kılınır mı, kılınmaz mı? İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in: "Düşük üzerine, ağlamasa bile namaz kılınır" dediği rivâyet edilmiştir. İbnu Şîrîn ve İbnu'lMüseyyeb bu görüştedir. Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhfıye: "Dört ay on günlük yani kendisine her ruh üflenen çocuğa namaz kılınır" demiştir. İshak der 'Miras ağlamakla tahakkuk eder, fakat namaz öyle değil, çünkü

(dört ay on gün) geçen cenin, artık tam bir nefistir, kendisi hakkında şaki, said olacağı yazılmıştır. Namaz ondan hangi sebeple terkedilecektir?"

İbnu Abbas'tan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: "Ağladı mı vâris olur, üzerine namaz da kılınır."

Hz. Câbir: "Ağladı mı namazı kılınır, ağlamamışsa namaz kılınmaz" demiştir. Ashab-ı Re'y, Mâlik, Evzâ'î ve Şâfi'î de bu görüştedir. [1339]

jjl As>-y>-\

1 İ 3 \ ÂijU» £j)\ y&j -^3 *ulp •cuJii ^pj— 14. 3070.

14. (3070)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oğlu İbrahim onsekiz aylık iken öldü; Aleyhissalâtu vesselam, üzerine namaz kılmadı." [1340]

AÇIKLAMA için 3068 numaralı hadise bak.

jiliî ^1 p ^^3 ‘U.lj .Vp Jp-jSiüp- ^1 p ap (yjli 1 _dtp ^ ^ ^pj — 15. 3071.

. 1 İ~t~ aü! : aJ -UP

15. (3071)- Nâfı İbnu Ebi Gâlib anlatıyor: "Hz. Enes (radıyallahu anh) bir erkeğin cenâze namazını kıldırmıştı. Başının yanında durdu. Dört kere tekbir getirdi. Bir kadın üzerine de namaz kıldırdı. Kadının arka tarafında durdu, dört kere tekbir getirdi. Kendisine, "Resûlullah böyle mi yapardı?" dendi. "Evet!" cevabını verdi." [1341]

AÇIKLAMA:

Tirmizî hadisle ilgili olarak şu bilgiyi verir: "Ehl-i ilimden bir kısmı bununla amel etti, yani cenaze namazı kıldıran imam, namaz sırasında erkeğin baş hizasında, kadının da arka (bel) hizasında durur."

Ahmed İbnu Hanbel, Şâfıî, İshâk, bir rivâyette Ebu Hanîfe bu görüştedirler.

Hanefılerin iltizam ettiği Ebu Hanîfe'nin meşhur görüşüne göre, imam ölünün göğsü hizasında durur, erkekkadm ayırımı yapmaz.

İmâm Mâlik: "Kadın da olsa erkek de olsa ölünün başı hizasında durur" der. Ancak erkeğin orta hizasında, kadının da omuzları hizasında duracağına dair bir görüş daha nakledilmiştir.

Bazıları: "Kadının göğsü, erkeğin başı hizasında durur";

Bazıları: "Kadının göğsü, erkeğin de göğüsle göbeği arasında durur" demiştir. 143421

16. (3072)- Hz. Osman, Hz. Ebu Hüreyre, İbnıı Ömer (radıyallahu anhümâ) hazerâtı erkek ve kadınların cenazeleri için namaz kılarlardı. Erkekleri imamın yanma, kadınları da kıble cihetine koyarlardı." [1343]

AÇIKLAMA:

Bu hadis de, ölünün namaz sırasında konduğu yerle ilgilidir. Sahâbe ve Tâbi'inden pek çoklarının benimsediği ve İbnu Abbas, Ebu Hüreyre ve Ebu Katâde'nin "Sünnet bu" dedikleri mezkur tarza muhalif rivayet de mevcuttur. Haşan Basri, Salim ve Kâsım: "Kadınlar imamın yanına, erkekler kıble cihetine konur" demişlerdir. Atâ'nın bu meseledeki görüşü ihtilaflıdır.

Bu farklılıklar, Resûlullah'ın farklı amelinden ileri gelmiş olmalıdır. [1344]

015^ Lı li 0.0*7 ı3jli?y OOj y y — 17. 3073.

i jjKjjlliÇ ö'ü») :tül y~& y} (JÜLî JjliCE. <ı >-y-^ ö' tö

17. (3073)- Muhammed İbnu Ebî Harmele anlatıyor: "Zeyneb Bintu Ebî Seleme ölmüştü, o sırada Medine valisi Târik idi. Sabah namazından sonra cenazesi getirildi ve Bakî mezarlığına konuldu. Târik, sabah namazını alaca karanlıkta kılardı. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) cenâzenin sahibine:

"Cenâzenizi namazı ister hemen kılın, isterseniz güneşin yükselmesine kadar te'hir edin" dedi." [1345]

AÇIKLAMA:

Bu hadîste, cenâze namazının kılınabileceği vakitle ilgili sarahat görmekteyiz. Sabah namazını vali ilk vaktinde kıldırdığı için, ortalığın iyice ağarmasından önce cenâze namazı kılmaya vakit var demektir. İbnu Ömer bu sebeple, ortalık ağarmadan cenâzelerine namaz kıldırabileceklerini söylemiştir. Ancak hemen kıldırmayıp, ortalığın ağarmasına kadar gecikecek olurlarsa kerâhet vakti gireceği için, artık güneşin doğup, bir miktar yükselmesine yani kuşluk vaktinin girmesine kadar cenâzelerine namaz kıldıramayacaklarmı söylemiş oluyor. Ulemâ ikindi namazından sonra güneşin sararma vaktine kadar, sabah namazından sonra da ortalığın aydınlanmasına kadar cenâze namazının kerahetsiz olarak kılınacağını söylemiştir. Şâfiî hazretlerine göre, her vakit cenaze kılmabilir, zira mekruh vakitlerdeki nehiy nafile namazlarla ilgilidir, vacible değil. [1346]

^ .^JJU . J yİ 1 ü) H Jj*j 7*-^ 3d 18. 3074.

. 3 öj 3 ol y*^ 3ü öUTı ykj *_>Lı O

18. (3074)- Nâfı anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), sabah ve ikindi namazları vaktinde kılınmış ise bunlardan sonra cenaze namazı kılardı." [1347]

Buharî'nin bab başlığında, senetsiz olarak şu rivâyet kaydedilmiştir: "İbnu Ömer mutlaka tâhir olarak cenaze namazı kılardı. Güneş doğarken ve batarken cenaze namazı kılmazdı. Ellerini (de her tekbirde) kaldırırdı." [13481

AÇIKLAMA:

1- Önceki hadiste açıklandığı üzere ikindi ve sabah namazının kılınmasından sonra başka namaz kılınıp kılınamayacağı hususunda bazı teferruat ve münâkaşa vardır. İbnu Ömer (radıyallahu anh) kerahet vakti girmemişse mezkur iki namazdan sonra da cenâze namazı kılınacağı görüşündedir.

2- İbnu Ömer'in sözü, cenâze namazının bâzı farklılıklarını hatırlatıyor. Resûlullah cenâze namazına namaz yani salât ismini vermiştir, ama diğer namazlardan farklıdır: Rükû yok, secde yok, kıraat yok. Kıraat yerine tekbîr, teşbih ve duâ okunur. Normal olarak, bu namazın abdestli kılınması gerekmektedir. Ancak bu hususta da bir farklılığı mevzubahis. Şöyle ki: Bir kimse cenazeye abdestsiz olarak iştirak etse, abdest almakla meşgul olmaya kalksa, namazı yetiştiremiyecek olsa bulunduğu yerde hemencecik teyemmüm yaparak namaza katılması tecviz edilmiştir.

Hasan-ı Basrî'den gelen iki farklı rivâyetin birinde, zikrettiğimiz durum sorulunca: "Teyemmüm eder, namazı

kılar" der. Diğer bir rivâyette: "Teyemmüm etmez, abdestsiz namaz kılmaz" der.

Seleften birçoğu, abdest almaya gittiği takdirde namaza yetişememekten korkan kimseye teyemmümün kifayet edeceğini söylemiştir: Atâ, Salim, Zührî, Neha'î, Rebî'a, Leys ve Kûfeliler (Hanefîler) hep bu görüştedir. Ahmed İbnu Hanbel'den de bu hususta bir rivâyet vardır. İbnu Abbâs'tan merfu rivâyet de kaydedilmiştir.

3- Hadisin en son fıkrası, İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in cenaze namazı esnasında her tekbirde ellerini kaldırdığını ifade etmektedir. Bu hususta zayıf bir senetle merfu rivâyet de gelmiştir. [13491

dJJi caÜp ^ 1 X 2 ' ^>- aj ilil (j) cjL* IXJ kü\ aJlJü- — 19. 3075.

1 diil^ cedidi L» ö lodflî cl^A

19. (3075)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den anlatıldığına göre, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) vefat ettiği zaman, Hz. Aişe:

"Onu mescide sokun da ben de üzerine namaz kılayım" dedi. Ancak onun bu teklifi yadırgandı ve hüsn-ü kabul görmedi. Bunun üzerine Hz. Aişe:

"İnsanlar ne çabuk unutuyorlar, Allah'a yemin olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beyzâ'nm iki oğlu Süheyl ve kardeşinin namazlarını mescidin içinde kıldırdı" dedi." [1350]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, namazı kılınması için, cenâze mescide sokulabilir mi, sokulamaz mı meselesiyle ilgilidir. Bu hususta görüldüğü üzere tereddüt vâki olmuştur.

2- Sa'd İbnu Ebi Vakkâs, hicri 55 yılında Akik'de vefat etmiş, Medine'ye getirilmiştir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Sa'd (radıyallahu anh)'a karşı duyduğu takdir ve şefkat sebebiyle cenaze namazına katılıp dua etmek istemiştir. Resûlullah'm zevceleri, cenâze namazlarına erkeklerle katılmadıkları için, evinden dışarı çıkması mümkün değildi. Cenaze mescide alındığı takdirde katılabilecekti, çünkü ikâmetgâhı mescidin avlusunda idi. Hâdise, Müslim'in bir rivâyetinde biraz daha açık şekilde rivâyet edilmiştir:

"Abbâd İbnu Abdillah İbni'z-Zübeyr anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebi Vakkâs vefat edince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevceleri, cenazenin mescide getirilmesini, kendilerinin de cenaze namazını kılacakları haberini gönderdiler. Öyle yapıldı. Cenâze getirilip, hücrelerin önünde durduruldu. Sonra da peykelere bakan cenâzeler kapısından çıkarıldı.

Halkın, bu tatbikat sebebiyle kendilerini kınadığı, Ümmühâtu'l- Mü'minîn'in kulaklarına geldi: "Cenazeler mescide sokulmamalıydı!" deniliyordu.

Hz. Aişe bu dedikoduyu işitince şu açıklamayı yaptı:

"İnsanlar bilmedikleri şeyi kınamada ne kadar da aceleciler! Cenâzeler mescide sokulduğu için bizi kınıyorlar. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Süheyl İbnu Beyda'nın namazını mescidin içinde kıldırdı."

3- Bu hadis, mescidde cenaze namazı kılınır diyen cumhûr'un delilidir. Bunlar, ölmüş insanın temiz olduğunu kabfıl ederler, cenâzenin mescidin içine alınmasında beis görmezler. Nevevî, Şâfiî mezhebinde sahih görüşün bu olduğunu belirtir.

Ebu Hanîfe, İbnu Ebî Zi'b'ye meşhur kavline göre İmam Mâlik, "mescidde cenaze namazı kılınmayacağım" söylemişlerdir. Ölünün necis olduğunu söyleyenler de bu görüştedirler: Temiz olduğunu söyleyenlerden de, mescide sokulmasını uygun görmeyenler vardır. Onlar mescidi kirletme endişesini ileri sürerler. Bunlar, Süheyl'e kılınan namazı, "Cenaze mescidin dışında, musalliler mescidin içerisindeydi" diye te'vil ederler. Cenâze dışarıda olduğu takdirde, cemaatin içerde olması ittifâkla câizdir. Şiddetli yağmur gibi bir özür halinde içeri alınabilir. Özürsüz almak tenzihen mekruhtur, ulemâ Hz. Aişe'ye itiraz edenlerin sahabî olması sebebiyle, cenâzelerin dışarı konulmasını esas almıştır.

4 - Hadiste geçen Beyda, Süheyl'in annesinin vasfıdır. Kadının asıl adı Da'd'dır. Beyaz renkli olduğu için bu vasıf, lakab kılınmıştır. Süheyl'in kardeşleri Sehl ve Safvân'dır. Kocası Vehb İbnu Rabîa'dır. Kureyşlidir. [1351]

- **I (jş ass- Alıl — 20.3076.**

20. (3076)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "(Babam) Ömer İbnu'l-Hattâb'ın cenâze namazı mescidde kılındı." [1352]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in cenaze namazıyla ilgili daha teferruatlı bir rivâyet İbnu Ebî Şeybe'de gelmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ebıı Bekir'in namazını mescidde kıldırdı, Siiheyb de Hz. Ömer'in cenaze namazını mescidde kıldırdı, cenazeyi minberin karşısına koydu."

İbnu Abdilberr der ki: "Bu hâdise, sahâbîlerin huzurunda herhangi bir itiraz olmaksızın cereyan etti, yani (cenazenin

mescidin içine alınabileceğinde) sükûtî bir icma hasıl olmuştur."

İbnu Abdilberr devamla der ki: "Bazılarının, Resûlullah'ın Necâşî için cenaze namazı kıldırmak üzere musallaya çıkmış olmalarını, cenaze namazının mescidde kılınmasının câiz olmadığına hükmetmesi gafletten başka bir şey değildir. Çünkü cenaze namazının veya bayram namazının bir yerde kılınmış olması, bunların başka yerde kılınmasının mekruh olduğuna delil olmaz. " [1353]

1 , J 4*1p ç. °ç** o c—9 t .fp ı 4*1p aüI aüI .Jû 4*p aü! : • ,p . 21. 3077.

.Jjb y\

21. (3077) - Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cenaze namazını mescidin içinde kılarsa kendisine (bir sevap) yoktur" -bir nüshada"aleyhinde bir şey yoktur." 113541

AÇIKLAMA:

1- Hadis muhtelif rivâyetlerde ihtilaflı gelmiştir: Bazılarında 4 - 1 *-Lş^ O 1 —syani "lehine bir şey (bir sevap) yoktur" şeklinde gelirken, bazı nüshalarda ■‘öle- «-(^“"Aleyhinde bir şey yoktur";^ jkl Ç'<—i"ona bir ücret yoktur" şeklinde de gelmiştir.

Hatîbu'l-Bağdadi "lehinde bir şey yoktur" şeklindeki rivâyetin mahfuz olduğunu belirtir.

İbnu Abdilberr "Ona bir ücret yoktur" rivâyetinde fahiş hata olduğunu söyler. Hattâbî, bu babta bu hadisin değil Hz. Aişe'nin rivayet ettiği 3075 numaralı hadisinin esahh

olduğunu belirtir ve sadedinde olduğumuz hadisin zayıf olduğunu söyler. Der ki: "Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in cenaze namazlarını mescidde kıldırdıkları sabittir. Bilindiği üzere, Muhacir ve Ensâr'ın tamamı onların namazına şâhid oldular. Mescidde kılınmış olmasını tenkid etmeyip kabûl etmeleri, bunun câiz olduğuna delildir."

Sadedinde olduğumuz hadisi bazı âlimler, "muhtemelen ecrin az olacağı kastedilmiştir" diyerek te'vil cihetine gitmiştir: "Sevabı az olur, çünkü içeride kılan, namazı bitirince evine çekip gider ve defne katılmayabilir. Ama cenazenin yanında namaz kılan defne de katılır, böylece iki kıratlık ücreti alır" [1355] (3057. Hadis).

L^pp A-k") p tüil (çl-a 3 aü! JLauJLjÎî i. öly»l el [:44 p 4i)l cAj — 22.3078.

oüi jl cl^ip ^gl ^ UÇj ^İp :jLî* tay»l al Liye o*_11 .caLa :)^JLkî caap

,*p l v la öllu 4^-^pı .jl^Jp 4^ojÇf Li jClj Alıl 0(5 ^ 1 p 4*âlİ?

22. (3078)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Siyahı bir kadın - veya bir genç - mescidin kayyumluk hizmetini yürütüyor (süpürüp temizliyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ara onu göremez oldu. "Kadın - veya genç - hakkında (ne oldu? Diye) bilgi sordu.

"O öldü!" dediler. Bunun üzerine

"Bana niye haber vermediniz?" buyurdular. Ashab sanki kadıncağızın - veya gencin - ölümünü (mühim addetmeyip) kriçümsemişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kabrini bana gösterin!" diye emrettiler. Kabir gösterildi. Resûl-i Ekrem kadının kabri üzerine cenaze namazı kıldı. Sonra:

"Bu kabirler, sâhiplerine karanlıkla doludur. Allah, onlar için kıldığınız namazla kabirleri onlara aydınlatır" buyurdular. 113561

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, câminin temizlik işlerini yürüten kimsenin siyahı bir kadın mı, yoksa siyahı genç bir erkek mi olduğuna râvi şekke düşmüştür. Muahhar hadisçiler (Hammâd, İbnu Huzeyme, Beyhâkî) kesinlikle kadın olduğuna hükmederler ve isminin de Ümmü Mihcen olduğunu söylerler. Hattâ Resûlullah'a bilgi veren de Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'dir. İbnu Hibbân'm rivâyetinde ashab: "Oruçlu olduğunuzu söylemiştiniz de sizi rahatsız etmek istemedik (biz defnettik)" ziyadesi gelmiştir. Ayrıca şu ziyade de mevcuttur: "Sonra kabre geldi, biz de arkasında saf tuttuk, dört kere tekbir getirerek namaz kıldık." İbnu Hibbân der ki: "Kendisiyle kılanlara müsaade etmiş olması, bunun başkaları için de caiz olduğunu, gömülmüş olan kimsenin üzerine namaz kılmanın Resûlullah'ın hasaisinden olmadığını gösterir."

2- Cenazenin defnedilmesinden sonra onun için cenaze namazı kılınıp kılınmayacağı ihtilaflı bir mevzudur. İbnu'I Münzir'in nakline göre, cumhur bunun meşru olduğunu söylemiştir.

Ebıı Hanife, İmam Mâlik, Nehâî ise caiz görmezler. Ancak bunlar: "Namaz kılınmadan defnedilmiş ise cenaze namazı kılınır, aksi halde câiz değil" derler.

3- Cenâze için namaz kılmayanların namaz kılmalarının meşruluğu da münakaşa edilmiştir:

* Bazıları: "Namaz kılmayanın da kılabilmesi için defin tehir edilir" demiştir.

* Bazıları: "Defin geciktirilmez, kılmamış olan kabrin üzerinde kılar" demiştir.

Sonradan kılma müddeti de münakaşa edilmiştir. Bu husustaki görüşleri mıitakip açıklamada kaydedeceğiz.

4- Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1- Mescidi temizleme işini bir kimse üzerine almalıdır, bu mühim bir hizmettir.

2- Bu hizmet kadına da erkeğe de verilebilir.

3- Mescidi temizleme işi faziletli, sevaplı bir hizmettir. Resîılullah, bu hizmetten kazandığı şeref ve yücelik sebebiyle siyahı kadını aramış, kabri üzerinde namaz kılmıştır.

4- Eş-dost, tanıdık-hizmetçi bile olsa, arayıp sormak gerekir.

5- Müslümanlara hizmet edenlere husûsî ilgi göstermek, hayır dua ederek iltifatta bulunmak gerekir.

6- Kabir üzerinde cenaze namazı bazı şartlar dahilinde kılmabilir, caizdir.

7- Bir kimsenin ölümü müslümanlara duyurulmalıdır. 113571

..] ^ ^ 23.3079.

23. (3079)- Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselam) bir kabrin üzerinde namaz kıldı" buyurmuştur." 113581

dilil siy ^Id* iÇLî tddli tüil ^Id> ^ ;Cı tüil Cs^3 -i*-- 24. 3080.

24. (3080)- İbnu'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Ümmü Sa'd (radıyallahu anh), Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm) yokken vefat etti. Gelince üzerine namaz kıldı. Bıı esnada bir ay geçmişti." 113591

yj I 1 . J oÇ* 3 9 dİ* Uj*J S^- 1 j*lÇ) ‘B'Â ^ld ^lll tjl [: İlil ^$^3 {J. ^SÂS- 9 ^y— 25.3081.

25. (3081)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm) Uhud şehidleri için sekiz yıl sonra, sanki dirilerle (de) ölülerle (de) vedalaşıyormuşçasına cenaze namazı kıldı." 113601

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, definden sonra kabir üzerinde namaz kılmakla ilgilidir. Her üçü de definden sonra kabir üzerinde Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m namaz kıldığını göstermektedir:

2- Yukarda da belirttiğimiz gibi, Ebıı Hanife, İmam Mâlik, Nehâî gibi bir kısım ulemâ dışında büyük çoğunluk bu hadislere dayanarak definden sonra cenaze namazının cevazına hükmederler. Bunların ihtilaf ettiği husııs, müddetle ilgilidir. Yâni, definden en fazla ne kadar zaman içinde ölmüş olan kimsenin arkasından namaz kılmabilir? Yukarıda kaydedilen Enes hadisinde müddet belli değil. İbnu'l-Müseyyeb rivâyetinde bir ay, Ukbe İbnu Âmir rivayetinde sekiz yıl mevzubahis olmaktadır. Ulemânın ihtilafı bunlara göredir.

* Bazıları, "üç güne kadar" demiştir.

* Bazıları, "bir ay" demiştir.

* Bazıları, "ceset çürümedikçe" demiştir. Çürüyüp çürümediğine zann-ı gâliple hükmedilir.

* Bazıları, "öldüğü zaman cenazeye namaz kılmaya ehil olanlara mahsustur" demiştir.

* Bazıları, "her zaman câizdir" demiştir.

* Bazıları, "seferden gelen, bir aya kadar, evinde olan üç güne kadar cenaze namazı kılabilir" demiştir.

* "Kabir üzerinde cenaze namazı kılınmaz" diyen de olmuştur.

3- Resûlullah'm Uhud şehidlerine sekiz yıl sonra namaz kılması meselesine gelince, İbnu Hacer, Uhud savaşının üçüncü hicri senenin şevval ayında cereyan ettiğini ve Resûlullah'm hicretin onbirinci yılının rebiyytilevvel ayında vefat ettiğini hatırlatarak yedibuçuk yıldan daha az bir zaman tuttuğunu hesaplayıp, sekiz rakamının "yuvarlak hesap"la dile getirildiğine dikkat çeker.

Bazı âlimler cesedin çürümesinden sonra namazın caiz olmadığını gözöniine alarak "onlar şehiddir, şehidlerin cesetleri çürümez" derler. Nitekim Mıvatta'nm bir rivâyetine göre, Uhud şehidlerinden Amr İbnu Cemııh ile Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ)'m kabirlerini vefatlarından 46 yıl kadar sonra sel açmış ve sanki yeni vefat etmiş gibi vücudlarmda hiçbir değişiklik görülmemiştir. Mamafih, Resûlullah'ın bu namazını efendimizin "hasais"iyle îzâh edenler, Uhud günü şehidlere namazı terketmesini, o zaman meşguliyetinin çokluğu ve buna ayıracak zamanın azlığı ile izah edenler, sekiz yıl sonra kılman bu namazı istılâhî mânâda "namaz değil, liigavi mânâda dua ile izah edenler de olmuştur. Hasais diyenler: Çünkü aleyhissalâtu vesselâm bununla vedâlaşmayı kasdetmiştir. Onlara göre vedalaşma hayatta olanlarla yapılırsa veda ânında tezkir ve hayır

duadan ibarettir, ölüler hakkında olunca onlar için Allah'tan mağrifet taleb etmektir, demiştir. 113611

s , b * o , 6 , 4 '

l Jü .aIİp \jL&.9 ljJsLLg-9 ^ ^ 3082.

26. (3082)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bugün Habeşli sâlih bir kimse öldü, haydi üzerine namaz kılın."

Râvi der ki: "Hemen saf yaptık (namaza durduk), ben ikinci safta -veya üçüncüde- idim. Aleyhissalâtu vesselâm onun üzerine (gıyabında) namaz kıldı." [1362]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "saf yaptık" ibâresi, cenaze namazında da diğer farzlarda olduğu gibi saflar halinde durulup, tesviyeye yani safların düzgün olması gereğine bir işarettir. Cenâze namazında saf yapma gereğine sadece Atâ hükmetmiştir. Abdurrezzak'ın, İbnu Cüreyc'ten rivâyetine göre, Atâ'ya: "Cenâze namazında da halka saf yapması gerekir mi?" diye sorunca: "Hayır, halk bu namazda sadece tekbir getirir ve istiğfarda bulunur" diye cevap vermiştir.

Cenâze namazında da kadınlar en arkada yer alır. Herhangi bir sebeple kadının erkeklerin yanında yer alması hâlinde cenaze namazı iptal olmaz. Çünkü bu namaz, diğerleri gibi tam mânasıyla bir namaz sayılmamıştır. Nitekim rükûsu, sücûdu yoktur.

2- Gıyapta namaz meselesine gelince, sadedinde olduğumuz hadîse göre bu caizdir. İmam Şâfi'î ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedirler. Nevevî, "cenaze şehirde ise, yanma gitmeden namaz kılınmaz" der. Uzakta ölenler için,

cenâzenin huzuru şart kılınmamıştır. Hanbelîler "ölünün üzerinden bir ay geçmemiş olma" şartıyla gıyabında namaza cevaz verirler.

Mezhebimize (Hanefî) göre gaib bir ölü üzerine namaz câiz değildir. Çünkü kıble cihetinde sapma olur. Cenaze namazında ölü, namaz kılanlarla kıble arasında olması gerekir. Bu durumda ölü doğu tarafında olsa, namazda kıbleye dönülünce ölü arka tarafta kalır, ölü cihetine yönelecek olunsa, kıble arka cihette kalır.

Mâlikîlere göre de ölünün huzuru, namaz için şarttır. 113631

.JcUÜU yfU . .df (jü— aü! .‘Uf- 4Üİ . ^ Oj \ji Ç/f? 27. 3083.

27. (3083)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)

Mâiz İbnu Mâlik'in cenazesine namaz kılmadı. Ancak ona namaz kılınmasını yasaklamadı da." 113641

AÇIKLAMA:

1- Mâiz, daha önce geçtiği üzere (1605. hadis) zina îtirâfıyla hadden öldürülen kimsedir.

2- Burada Resûlullah'ın, namazını kılmadığı, yasaklamadığı da belirtilir. Müslim'in bir rivâyetinde, "Ona istiğfarda bulunmadı, kötü söz de söylemedi" denir. Ancak bir başka rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashab'ın mağfiret dilemelerini emreder ve onlar da bunu yaparlar: "Mâiz için mağfiret dileyin" diye emretti, Ashab da: "Allah Mâiz'i mağfiret buyursun" dedi." Buharî'de gelen bir Câbir hadisi ise:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona hayır söyledi ve namaz kıldı" der.

Ebu Dâvud şârihi Azîmâbâdî'nin gösterdiği üzere, hadisçiler, Resûlullah'ın Mâiz üzerine namaz kılmadığını ifade eden rivâyetleri zayıf addederek "namaz kılmasını" esas almışlardır. Husûsen bir diğer zâniye olan Ciiheyniye ile ilgili rivâyet bu şıkkı te'yid eder. Kadın, recmen öldürüldükten sonra Resûlullah'ın, namazını kıldırdığı sahih rivâyetlerde sarâhatle gelmiştir. Hatta bir rivâyette Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü!" bu kadın zina etmiş olduğu

halde namazını mı kılıyorsun?" itirazında bulunmuş, Resûlullah: "Öyle bir tevbe etti ki, Medine halkından yetmiş kişiye taksim edilse kâfi gelirdi..." cevabını vermiştir (1607. hadise bakın).

Bazı âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

* Siihrî: "Had sebebiyle kısasen öldürülenin namazı kılınır, recmen öldürülenlerin kılınmaz" demiştir.

* Hz. Ali'nin, recmettirdiği Şerrâhe'nin namazının kılınmasını emrettiği rivayet edilmiştir. Ülemânm ekserisi bu görüştedir.

* Şâfi'î hazretleri: "Ehl-İ kıbleden, iyi olsun kötü olsun, hiç kimsenin namazı terkedilmez" demiştir.

Ashab-ı Rey ve Evzâî: "Recmen öldürülen yıkanır, namazı kılınır" demiştir.

İmam Mâlik: "Herhangi bir had sebebiyle imam tarafından öldürülen kimsenin namazını imam (devlet reisi) kıldırmaz, dilerse ailesi ve başkaları kıldırır" demiştir.

Ahmed İbnu Hanbel: "İntihar edenin, devlet malından çalanın namazını devlet reisi kıldırmaz" demiştir.

Ebu Hanife: “Muhariblerden (devlete isyan edenler) öldürülenler veya asılanlar için cenaze namazı kılınmaz” demiştir.

* Bazı Şâfiî'ler: "Kişi namazı terkettiği için öldürülecek olursa namazı kılınmaz, onun dışında had veya kısas sebebiyle öldürülenin namazı kılınır" demiştir.

3- Namazı Kılınmayanlar:

* İrtidad ettiği için öldürülenin namazı kılınmayacağı gibi, cenazesi müslüman mezarlığına da konmaz. Boş bir yerde bir çukur açılarak defnedilir.

* İmam-ı Azam'a göre İslam devletine karşı muharebe edenle, âsî çetecilere namaz kılınmaz.

* Anasını veya babasını haksız yere âmmden öldürenin namazı da kılınmaz.

* Bir müslümanla evli olan gayr-ı mıislimenin cenazesine -gebe olarak ölse bile- namaz kılınmaz, cenazesi müslüman mezarlığına konmaz. Ancak bir kavle göre, çocuğa tâbi olarak İslam mezarlığına defnedilir. Fakat, çocuk da henüz anneden bir cüz sayılacağından annenin tâbi olduğu milletin mezarlığına gömülür.

* Kiiffâr ile veya devlete isyan edenlerle savaşırken şehid olanların durumları ihtilâfıdır. İmam Azam'a göre şehid, şehidler yıkanmadığı gibi, namaz da kılınmaz. Hasan-ı Basrî: "Yıkanır ve namaz kılınır" demiştir. [1365]

üyı ^ ^ :<Jl5 İni çy* 38. 3084.

iOj ilyı 4ji jU ciKiî

S } o e 0 a - 's. ,'e. * S *'f. * s s 4 s ü - s' S'' -Ç s & ' „

bl l y >-1 U dr°3 J L ^3 3' 3' cb_p

28. (3084)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üzerinde borç olan bir ölü getirildiği zaman:

"Borcunu ödeyecek bir mal bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer yeterli mal bıraktığı söylenirse namazını kılardı. Aksi taktirde:

"Arkadaşınızın namazını kılın!" derdi. Ancak Allahu Teâla Hazretleri, Resûliine fetihler müyesser ettiği zaman (her getirilenin) namazını kıldı ve (borcu var mı? Diye) sormadı. Şöyle derdi:

"Ben mü'minlere nefislerinde evlâyım. Öyleyse, kim borç veya ağır bir yük veya horanta bırakırsa o banadır, benim üzerimedir. Kim de mal bırakırsa o da kendi vârislerinedir." [1366]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), müslümanların, maddî imkânlarının dar olduğu dönemlerde borçtan kaçınmalarını sağlamak için cenaze namazlarına katılmamak gibi mânevi bir baskıya başvurmuştur. Ecel ne zaman geleceği belli olmadığı için, bıı tedbirin herkes üzerinde müessir olduğu söylenebilir. Hangi sahâbenin gönlü, cenazesine veya yakınının cenâzesine Resûlullah'ın katılmamış olmasına razı olabilir?

Borçlanmama hususundaki tedbirin bir kısım lüks ve israf harcamalarını engelleyeceği söylenebilir. Günümüzde taksitli satışların yasaklandığını veya en azından sınırlandırıldığını düşünsek, lüksü artıran, hayatı pahalı kılan pek çok lüks sanayiinin gerileyeceğini söyleyebiliriz.

Şu halde Fahr-İ Kâinat'ın, kuruluş ve tekevvün halindeki iktisaden pek mütevazi ve kıt imkanlı İslam cemaati için almış olduğu borçlanmayı önleme tedbirini günlük hayata fevkalâde müessir, İktisadî bir ameliye olarak değerlendirebiliriz.

Ancak borçtan mutlak kaçınmak, sâbit bir prensip olamaz, İktisâdi gelişmeleri önler. Bu sebeple Resûlullah, cemiyetin hamleye geçme safhasında bu yasağı kaldırmıştır. Bu yasağın kalkışını noktalayan durumu İbnu Abbâs rivâyet etmektedir:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) borçlu olarak ölen bir kimsenin namazını kılmıyordu. Bir gün Ensar'dan bir zat vefat etti. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Bunun borcu var mı?" diye sordu. "Evet!" dediler.

"Öyleyse cenazenizin namazını kılın!" buyurdu. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm gelerek şunları söyledi:

"Allah Teâla Hazretleri buyuruyor ki: "Benim nezdimde zâlim, ancak zulüm, israf ve isyân husûsunda borçlanandır. Horanta (çocuk-çoluk) sâhibi namuslu insana gelince, onun namına ben ödeyeceğim, kefiliyim.

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları işitince, hemen o zâtın cenaze namazını kıldı ve bundan sonra:

"Her kim yoksulluk veya borç bırakırsa bu, bana yahut benim üzerime kalır; kim miras bırakırsa ailesi efradına kalır" buyurdu. Bundan böyle bu gibilerin namazlarını kıldı."

2 - Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu borç ödeme işini nasıl, nereden yapıyordu? meselesi âlimleri farklı yorumlara, tahminlere sevketmiştir:

* "Devlet reisi olarak müslümanlarm mâlî mesâlihinden yani amme harcamalarından yapmıştır" denmiştir.

* "Kendi öz malından yapmıştır" denmiştir.

* "Bu ödeme, Aleyhissalâtu vessalâm'a vacibti" denmiştir.

* "Bu ödemeyi vecibe olarak değil, teberru olarak yapıyordu" denmiştir.

Nevevî, "İhtilâf bizim mezhebimiz mensupları (Şafiî) ve başkaları için iki yönlüdür" dedikten sonra Şâfiîlerin, borçlu olarak ölen kimsenin borcunun beytü'l-malden yani devlet hâzinesinden ödenmesi hususunda ihtilâf ettiklerini, bir kısmının "gerekmez!" dediğini kaydeder ve hadisin sonunda geçen: "Ben mü'minlere nefislerinden evlâyım, öyleyse kim borç veya ağır bir yük veya horanta bırakırsa o banadır, benim üzerimedir, kim de mal bırakırsa o da kendi vârislerinedir" ibaresini şöyle anlar: "Resûlullah, burada buyurmuştur ki: "Sizin mesalihinizi (faydalı işlerinizi), her biriniz için sağlığında da ölümünde de tanzim eden benim. Ben her iki halinizde de velinizim. Üzerinde borcu varsa ve bir mal da bırakmamışsa ben kendi malımdan öderim. Eğer mal bırakmışsa bu mal vârislerinindir, ondan bir şey almam. Eğer muhtaç, yoksul horanta bırakmışsa bana getirsinler, onların nafakası, bakımı bana aittir."

3- Resûlullah'm borç ödeme işini devlet malından yaptığını söyleyen alimler, bu hadisten hareketle, "fakirlerin borçlarının İslâm devletince ödenmesi gerekir" demiştir. Çünkü Resûlullah'tan sonra O'nun vecibeleri devlete kalmıştır.

4 - Hadisten, kişinin borçlarını sağlığında ödeyip temizlemesi gereği de anlaşılmaktadır.

5- Hadiste geçen: "Ben mü'minlere nefislerinden evlâyım" ibâresi, şu âyetten muktebestir: "Peygamber, mü'minlere nefislerinden evlâdır, hanımları da anneleridir" (Ahzâb 6). [1367]

j>- I . Jâdp ÜA; ÜLî

âd ‘uü hıi hı' c/- ^cy— 29. 3085.

29. (3085)- Câbir İbnu Semtire (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, kendisini öldüren bir adam getirilmişti, üzerine namaz, kılmadı. " [1368]

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, intihar ederek kendi canına kıyan kimsenin cenaze namazını kılmadığını ifade ediyor. Burada da görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ashabı intihar eden şahsa namazı kılmaktan men etmemiştir. Üstelik bazı rivâyetlerde "Arkadaşınızın cenaze namazını kılın" dediği de görülmektedir. Resûlullah'm, böylelerinin cenaze namazına katılmaması, intihar ve benzeri fiillerden müslümanları menetmek içindir.

Her hâl u kârda miintehirin namazı kılınır mı, kılınmaz mı diye ulemâ da ihtilâfa düşmüştür. Hanefilerden Ebu Yusuf, Ömer İbnu Abdilaziz, ve Evza'i gibi bir kısım müçtehitler "kılınmaz" derken; Haşan Basri, Nehâ'î, Katâde, Ebu Hanîfe, Şâfıî, Mâlik gibi büyüklerin de yer aldığı cumhur-u ulemâ miintehirin namazının kılınacağını söylemiştir. ri369]

C® i Çj** ^ '" - - j ü® , âd^. âli 1 i d -£ âlı i (_] tî ^ ,." ■ J tî âli 1 \ Lc. Çd” y 30. 308Ö.

. ^dâjÛly *1~^® . J âd ÇâjiJü \ âl öyjti-Jâj

30. (3086)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üzerine müslümanlardan, kendisine şefaat taleb eden yüz kişinin namaz kıldığı her ölüye mutlaka şefaat edilir. " [1370]

AÇIKLAMA:

Hadis, cenaze namazına katılan mü'minlerin, yaptıkları dua sebebiyle ölü lehinde, Allah nezdinde şefaatçi vaziyetini aldıklarını, bu şefaatin ölü hakkında kabul göreceğini ifade ediyor. Hadiste cemaate katılanlar yüz kişiyi bulursa denmiştir. Ancak ulemâ, bu babta gelen başka hadisleri de nazar-ı dikkate alarak şefaatin makbuliyeti için yüz rakamını şart görmemiş, rakam üzerinde ısrar etmemiştir. Nitekim, müteakip iki hadisten biri, cemaatin sayısını "kırk" olarak ifâde ederken, İkincisi "üç saf' demekte ve saflarda kaçar kişi bulunacağını belirtmemektedir.

Mütemmim açıklamayı orada kaydedeceğiz. [1371]

^ L>- U Jjjİj aÜp I I ^ : JIS 1 I ÇAJ — 31. 3087.

^L*j İdil i g * ° ■ * oj

>rj

31. (3087)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki:

"Bir müslüman ölür, cenaze namazına Allah'a şirk koşmayan kırk kişi katılırsa, Allah, bunların onun hakkındaki şefaatini mutlaka kabûl eder." [1372]

i <u1p L» ‘Uİp aUI *^I I)I^[:Jti *up İdil 32. 3088.

. djId y I .Jcoj-Cİ-I I.X^J * s şjua 4j o *jb\yy öjüAI BI <up aJO \ dil» ölSo C-aÇ Jl Oİ Ç^uaÜ-AİI

32. (3088)- Mâlik İbnu Hübeyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir müslüman ölür ve üzerine, müsliimanlardan üç saf namaz kılarsa, (Allah şefaati) mutlaka vâcib kılar." (Hadisin râvisi) Mâlik (radıyallahu anh), cenazeye katılanlar az olursa, bu hadis sebebiyle cemaati üç safa taksim ederdi." 113731

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, cenaze namazına çoklukla iştirake teşvik etmektedir. Cemaate iştirak hem ölenin lehine hem de katılanın lehine bir hâdisedir. Çünkü, katılan da Uhud dağı azametinde sevâba nâil olmaktadır. Bu kimse, ayrıca ölümü, hayatın faniliğini hatırlayacak, öbür âlemi, oradaki hesap, mizan, sırat, cennet, cehennem, ebediyyet gibi insanı ziyadesiyle alâkadar eden meseleleri tezekkür edecek, kendini yenileme, İslâmiyet'ini tazeleme, daldığı dünyevî meşgalelerden bir müddet olsun kaçma fırsatı bulacaktır. Böylesi fırsatlarla hayatının yönünü değiştirenlere, büyük bir uyanışla uyananlara bile çevremizde şahit olmaktayız. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vaadettiği Uhud azemetindeki -define de katıldığı takdirde iki Uhud azemetindeki (3057)- sevab vaadinin neticesini böylece daha dünyada iken görenler çoktur.

2- Dikkat edince, ölünün namazdan istifâdesinin iki şarta bağlandığı görülür:

1) Namaza iştirak edenler, ölü hakkında şefaatçi olmalıdırlar, yâni Allah'tan samimiyetle mağfiret taleb edip hayır duada bulunmaları...

2) Hepsinin müslüman olması, aralarında müşrik bulunmaması, herhangi bir şeyi Allah'a şirk koşmaktan kaçınmaları... Nevevî, Kâdı İyaz'dan da naklen bu hadislerle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: [1374] "Dendi ki bu

hadisler, (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a farklı zamanlarda sorulmuş bulunan) suallere cevap olarak vârid olmuştur. Herbirinin sualine bunlardan biri cevap olarak söylenmiştir. Muhtemeldir ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yüz kişinin şefaatinin makbul olacağı haber verilmiştir, O da bunu ümmetine bildirmiştir, sonra da kırk kişinin şefaatinin makbul olacağı, en sonunda da; sayıları az bile olsa üç safın şefaatinin makbul olduğu... O da bunu haber vermiştir. Yine muhtemeldir ki, burada kastedilen, muayyen sayı değildir, mefhum-u aded'dir. Usulcü cumhurlar 113751 , sayı mefhumuna delalet eden rakamlarla amel etmemişlerdir. Dolayısıyla yüz kişilik cemaatin şefaatinin makbul olduğunu bildiren ihbardan, daha az sayıdaki cemaatin şefaati makbul değildir hükmü çıkarılmaz. Keza kırk Kişilik cemaat, de üç saflık cemaatten bahseden hadîsle değerlendirilmeli, bu rakamlara bağlanıp kalınmamalıdır. Şu halde her bir hadis, kendisiyle amel edilmeye elverişlidir, sayıca kırktan ve üç saftan daha az bir cemaatin şefaatinin de makbul olacağı neticesine varılır."

Türbüştî der ki: "Bu hadisler arasında tezad yoktur. Çünkü, bu gibi rakamlarda takip edilen usûle göre, iki sayıdan küçük olanı büyük olandan sonraya aittir. (Yani önce büyük sayıya yer veren hüküm gelmiştir, arkadan da küçük sayıya yer veren hüküm.) Çünkü Allah Teâla Hazretleri, bir mâna için mağfiret vaadetmişse, bundan sonra artık vaadedilen fazilette noksanlaşma O'nun sünnetinde yoktur, aksine faziletçe artma vardır. Bu, Allah'ın kullarına fazlının çokluğuna delalet eder." Türbüşti'nin bu açıklamasından şunu anlıyoruz: Hadis'e göre, cenaze namazına iştirak eden "üç saf olabilecek cemaat" mânasındaki bir kalabalığın ihlasla yapacakları dua Allah indinde makbûl bir şefaattir. Bu asgari cemaat mânası için vaadedilen İlahî fazl, sayı arttıkça artabilir, ama

sayının eksilmesi -mânânın altına düşmemek kaydıyla- vaadedilen fazlı iptal etmez. Asgari miktar üç saf olarak ifade edilmiş, rakam verilmemiştir. Her safı üçer kişi tutarsak on kişilik cemaat bile bu mânanın tezâhüriine yeterli sayılabilir. 113761

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK NAMAZLAR
TAHİYYETÜ'L-MESCİD

Aj>-y >-1 öl J-J 1 ^(>0 :-d —" J f (Jtl(,U1İ — 1. 3089.

1. (3089)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz mescide girince oturmazdan önce iki rek'at kılıversin."
113771

1-b A— 1 Ç/ 4 tül ;^-Jl ölÜ(: Jli <up tul öJJt« — 2.3090.

2. (3090)- Ka'b İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir seferden dönünce önce mescide uğrar, orada iki rek'at namaz kılar, sonra insanlar-(ile görüşmek için) otururdu." 113781

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bizzat yaptığı ve ümmetine de tavsiye ettiği sünnetlerden biri tahiyyetu'l-mescid'dir. Yani bir mescide girildiği zaman iki rek'at namaz kılınmalıdır. Mescide, vakit namazı kılmak veya herhangi bir namaz kılmak gibi bir maksadla girmek kaydı yoktur. Emir mutlak geldiğine göre, turistik bir gezi, mescidin san'atım seyretmek, serinlemek vs. gibi herhangi bir maksadla girilince bu namaz kılınmalıdır. Ancak mekruh vakitlerde kılmamak bilhassa Hanefıler için ehemmiyet taşır.

2- Şunu da belirtelim ki, bu çeşit nâfılelerde kılınacak namazın âzami miktarı yoktur. Ulemâ bu hususta ittifâk eder. Asgari miktar ihtilaflıdır. İki rek'atten daha azı ile bu sünnet yerine getirilmiş olmaz.

3- Tahiyyetü'l-Mescid'le ilgili emirvücub ifade eden bir emir değildir, nedb ifâde eder. İbnu Battâl, Zâhirîlerin buna "vâcib" dediklerini rivâyet etmiştir.

Hanefıler, bu emrin mekruh vakitler dışındaki zamanla ilgili olduğunu söylerler. İbnu Hacer, "Burada müteârız iki âmm hüküm var, tahiyyetü'l- mescid emri her mescide girenedir,

zaman hususunda tafsil yoktur; diğer taraftan belli vakitlerde de namazdan nehiy vardır, ikisi de âmmdır, öyleyse bu iki âmm ifadenin biri tahsis edilmelidir" der ve devamla, "bazılarının emri âmm kılıp, nehyi tahsise meyi ettiğini" söyler. Şâfiîler bunu iltizam ederek her vakitte tahiyyetüi-mescidin kılınabileceğini söylemişlerdir. Bir kısmı da aksini söylemiş, nehyi âmm kılmış, emri tahsis etmiştir. Hanefıler ve Malikiler bu görüştedirler.

4- Bazı âlimler, hadiste geçen "oturmazdan önce" kaydını esas alarak, unutarak kılmadan oturan, artık tahiyyetü'l-mescid' kılamaz demiştir. Ancak İbnu Hacer, İbnu Hibban'm kaydettiği bir rivâyete dayanarak bu görüşü isabetli bulmaz. Orada Resûlullah oturmuş olan Ebu Zerr'e, iki rek'at tahiyyetü'l-mescid kılıp kılmadığını sorar, "hayır!" cevabını alınca,

"Kalk iki rek'ati kıl!" diye emreder. Şu halde oturmakla tahiyyetü'l-mescid sâkıt olmaz, hatırlayan kalkıp kılmalıdır. Muhibbu't-Taberi, "Şu söylenebilir: Tahiyyetü'l- mescid'in oturmazdan önceki vakti fazilet vaktidir, oturduktan sonraki vakti cevâz akti'dir" der.

5- Alimler, bir mescide herhangi bir namazı kılmak veya farzı eda ve imama uymak için giren kimseye tahiyyetü'l-mescidin gerekmeyeceğini, kılınacak namazın bunun yerine geçeceğini söylerler.

6- Müslim'de gelen bir rivâyet, sadedinde olduğumuz Ebu Katâde hadîsinin viirud sebebiyle ilgili vak'ayı anlatır: "Ebu Katâde mescide girmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ashabının arasında oturmuş buldu. O da onlarla oturdu. Resûlullah:

"Namaz kılmaktan seni alıkoyan nedir?" diye sordu.

"Sizi oturmuş, etrafınızı da insanlar çevirmiş gördüm" cevabı üzerine; Aleyhissalâtu vesselâm:

"Biriniz mescide girdi mi iki rek'at kılmadıkça oturmasın!" buyurdu:" Hadisin İbnu Ebî Şeybe'de gelen veçhinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Mescidlere hakkını verin!" Ashab sorar: "Mescidlerin hakkı nedir?" "Oturmazdan önce kılacağınız iki rek'attir" buyurur.

7- Kâ'b İbnu Mâlik'in rivayeti mevsul olarak daha önce geçmiştir. Orada (652. hadis), Tebük seferine katılmayışının hikâyesini uzunca bir rivâyette anlatırken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sefer dönüşü,

önce mescide uğrayıp iki rek'at tahiyyetii'l- mescid kıldıktan sonra diğer beşeri münasebet ve içtimai faaliyetlerine geçtiğini belirtir.

Sefer dönüşü önce mescide uğrayıp iki rek'at namaz kılma sünneti Resûlullah'ın hasaisinden değildir. Buhârî, bu durumu belirtmek için sadedinde olduğumuz babta, Hz. Câbir'e de bunu emreden bir rivayet kaydederek, fiilini ve emrini bir arada göstermiştir. Ancak bu, Resûlullah'ın şahsi hayatında müste'mir bir sünnetidir. Ebu Dâvud'daki rivâyette, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Medine'ye dönüşleri, hep gündüze rastlattığını, gece girmediğini, gelince de doğruca mescide gittiğini tasrih eder. [13791

İSTİHARE NAMAZI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

İstihare, "hayır" veya "hıyare" aslından gelir. Hayır taleb etmek demektir. Daha doğrusu, iki şeyden birine muhtaç olana onların hayırlısını taleb etmek mânâsına gelir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir iş yapmaya karar verenlere istiharede bulunmayı tavsiye etmiştir. Bu muayyen âdâba uyarak rüyada o işin hayırlı olup olmayacağı hususunda Allah'tan bir işaret taleb etmek ve bu işarete göre hareket etmektir.

İstihârede bulunmaya teşvik eden, ehemmiyetini haber veren birçok hadis vârid olmuştur. Bazıları zayıf ise de başta Buharî olmak üzere pek çok muteber hadis kitaplarında yer alacak sıhhatte olanları da mevcuttur. Bazıları şöyledir: Allah'a istihâre, kişinin saadet vesilelerinden biridir." "İstihâre eden zarara düşmez." 'Resûlullah bir iş yapacağı zaman şöyle dua ederdi: "Allahım, bana hayır ver ve benim için hayırlı olanı seç." [13801

Bj : ö 1 jjı] 1 \ Lcdjtj BaB" ^ D \ Lcdjtj ^ «uIp - aü \ . »uı1 0tS" ^ J ü *uı \ j j> L>- — 1. 3091.

o x , iı s 0 s a ' s K 'ı s o * ' o , t s 0 < e ü - > 0 x x ^.o * * e

Qj j<XÂ j çİljIs ^ C f 4A*İ2j^a)I yS- (jOtSj çSyAj jA L)

al^-"^ cs-j- 4 ' 5' '• i Sy s ı —^ j* ^ ol ^^JJı c^Up' oj

JoSIj ca^p JIp caİ^-Tj Jb>-Ip ijl$ jl AliIPj (j (J, J- 4 1 1^-* 0' c^S"" jlj ca^ (J> f li o^OİlI

cOITİ^ j&I J

.UL^* 1 a^vw«jİ- 1 A>-y>-' .Jax>-L>- :JlS aj f

1. (3091)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Kur'an'dan bir sûre öğrettiği gibi her işte istiharede bulunmamızı öğretirdi. Derdi ki: "Biriniz bir işi yapmaya arzu duyduğu zaman, farzlar dışında iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı okusun: "Allahım, senden hayır taleb ediyorum, zira sen bilirsin. Senden hayrı

yapmaya kudret taleb ediyorum, zira sen vermeye kadirsin, Rabbim yüce fazlını da taleb ediyorum. Sen her şeye kadirsin, ben âcizim. Sen bilirsin, ben câhilim. Sen gayıbları bilirsin.

Allahım, eğer biliyorsan ki bu işi bana dinim, hayatım ve sonum için -veya hal-i hazırda ve ileride demiştihayırlıdır, bunu bana takdir et ve yapmamı kolay kıl. Sonra da onu hakkımda mübarek kıl. Eğer bu işin, bana dinim, hayatım ve âkıbetim için -veya hal-i hazırda ve ileride dedi- zararlıdır; onu benden çevir, beni de ondan çevir. Hayır ne ise bana onu takdir et, sonra da bana onu sevdir!"

Hz. Câbir dedi ki: "Bu duadan sonra yapacağı işi zikrederdi." [13811

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istihâreye günlük hayatta ne kadar fazla yer verdiğini ifade etmektedir. Öyle ki Kur'an'dan sure öğrettiği ciddiyette istihâre öğretmekte, "her işte" yani büyük-küçük, basitmühim, yolculuk, evlenmek, ticâret vs. gibi her çeşit işte başvurulmasını tavsiye etmektedir.

Burada Kur'an öğretimi ile istihâre öğretimi arasında bir benzetme mevzuu bahistir. Bu iki öğretim arasındaki benzerliğin mahiyeti -teknik tâbiriyle vechü't teşbih- nedir? Yeterince açık değildir. Her ne kadar "ciddiyet" diye kısmen kayıtlamış -isek de bu, hadisin ilk nazarda anlaşılması içindir. Hadîsin aslında bu kayıt yoktur. Alimler, bu hususta muhtelif tahminlerde bulunmuşlardır. Şöyle ki;

* Bazıları: "Bütün işlerde istihâreye olan umumî ihtiyaçtır, tıpkı namazda Kur'an'a olan umumî ihtiyaç gibi. . ." demiştir.

* Bazıları der ki: "Burada murad, teşehhiidle ilgili olarak İbnu Mes'ud hadisinde vâki olan alış tarzıdır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), elim ellerinin arasında olduğu halde bana teşehhüdü öğretti, veya Tahâvî'nin rivâyetinde: "Teşehhüdü Resûlullah'ın ağzından kelime kelime alırım" veya Teberânî'nin rivâyetinde: "...harf harf aldım" denir.

* İbnu Ebî Cemre: "Aradaki benzetme, istihâne duasının harf ve kelimelerinin yerli yerinde ezberlenmesi, ondan ziyade ve noksanın uzak tutulması, onun öğrenilmesi ve ona devam edilmesidir" der.

* "Bu, ona gösterilecek ihtimam, bereketinin tahakkuku ve onun için izhar edilecek ihtiramdır" diyen de olmuştur.

* "Her ikisinin de vahiy yoluyla bilinmiş olmaları cihetinden, aralarındaki benzerlik mevzubahis olabilir" de denmiştir.

2- İbnu Ebî Cemre'nin de belirttiği üzere "her iş" tâbirinden miibah olan işleri anlayacağız. Çünkü farz, vacib, haram ve mekruh işler için "yapayım mı, yapmıyayım mı?" diye bir tereddüte, istihareye gerek yoktur. Mü'min farz ve vacibleri yapmakla mükellef olduğu gibi, haram ve mekruhlardan da kaçmakla mükelleftir. Dahası, müstehab olan, Resûlullah'm sünnetinde mevcut olan bir fiilin yapılması için de istihareye başvurulmaz, İslâmî edebe aykırıdır. İstihâre, rnübah işlerde olur. Bir de müstehab işlerden ikisi teâraz edecek olursa veya iş müstehab olmakla beraber yapılması muhayyerse birini tercih için veya yapmaya karar vermek, başlama zamanını tesbit için istihâre gerekli olabilir. Sözgelimi umreye gitmek isteyen kimse bu yıl mı gitsin gelecek yıl mı? Şu ayda mı bu ayda mı? gibi...

3- Burada kaydı gereken bir husûs, hadiste geçen "biriniz... arzu ettiği zaman" ibaresiyle ilgilidir. Tercümede arzu etmek olarak çevirdiğimiz yapılacak iş husûsunda akla düşen ilk

arzudur. Bu arzunun yapılmasına kadar zihinde geçen bir kısım ruhî-aklî safhalar, mertebeler vardır: İbnu Hacer bunları şöyle sıralar: Önce himmet gelir, bunu lümme, bunu da hatre tâkib eder. Sonra niyet, sonra irâde, sonra da, azimet gelir. Bunlardan ilk üç safhaya sorumluluk olmaz, ama son üçe (niyet, irade ve azimet) sorumluluk terettüp eder.

4- Hadiste ".. . zira sen bilirsin" diye tercüme ettiğimiz tabirini, "ilmin sebebiyle" diye de anlamanın mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu takdirde mâna şöyle olur: "Allahım, senden iki işten hayırlısına gönlümü açmanı taleb ediyorum; zira sen, büyük-küçük bütün işlerin mâhiyetini, ne olduğunu, ne olacağını bilirsin, işlerin en hayırlısını senden başka kimse bilemez."

5- Bazı âlimler, istihare namazını akşam ve sabahın sünnetleriyle kıyaslıyarak, birinci rek'atte Kâfirûn, ikinci rek'atte de İhlâs suresinin okunmasını uygun görürler. Namazın sonunda da sadedinde olduğumuz hadiste geçen dua okunur. Şunu da kaydedelim ki, Nevevî gibi bir kısım âlimler, istihare namazında Kâfırun ve İhlas surelerinin okunmasına "müstahab" derken, el-Irâkî: "Bu meseleye temas eden hadislerin hiçbirinde istihare namazında hangi surelerin okunacağına dair bir kayda rastlamadım" demiştir.

Sonra abdestli olarak kıbleye yönelerek yatar. Rüyada beyaz veya yeşil görmesi, niyetindeki şeyi yapmasının hayırlı olacağına; siyah veya kırmızı görmesi de hayır değil şer getireceğine delalet eder.

Yapılacak iş hususunda taleb edilen işâreti alamayan kimsenin, aynı iş için istihâre namazını yedi kere tekrar etmesi gerektiğini İbnu's-Sünnî'nin Hz. Enes'ten kaydettiği merfû' bir rivayet göstermektedir: j)

ûr 3 ^' p 4 j 2 t£Ijj jAjUi"Bir iş için istihâre edince yedi kere

tekrarla. Sonra kalbine ilk gelen hususa dikkat et, zira hayır ondadır." Bu hadisin zayıf olduğu belirtilmiştir.

6- "Farzlar dışında" tabiri, farz namazların arkasından istihâre duası'nın okunmasıyla, istihâre sünnetinin yerine gelmeyeceğini gösterir. Bu iki rek'at namaz müstakillen kılınmalıdır. 113821

HÂCET NAMAZI

. 3092.

JS-\ yİ t*UçL>- aüI d :oLpy aü.p ini aüI Jy-pj ini t3y' y*. aüI -Up ■

t 0 * ' ' A 0 gıi $'s t S 0 ' p^ o 0 o ' a ° S?- * 9 °*5!p 0 < p

c^jSol 4-JjLl 53 jI 6} f aIİp aÎiI ^S\ c^31

fppp® o p t p pO pO , "i pO } o s o

AX*ndI^ t,_jŞ d^ ,/3»Ila ; ^îljpy AÜLpI .ç^aJIjÜI *_ sj Ani u^Al < A«Il ^yuydl *_/j Ani

^>((. y A»yJ 1 Apy>-I .Jç/pffŞİ^Jl çi-jI L I ^ v - p ? ol tOy Ad AiÇL>- Oy tI 'A Oy tAyjtP ol Eli ^c*I Of üo^üly

. AAAjSİy jI^jüJI _OaÜ JÌ\ ı _I 1))SyjâjtJfcl

1. (3092)- Abdullah İbnu Ebi Evfâ (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin Allah'a veya herhangi bir insana ihtiyacı hâsıl olursa önce abdest alsın, abdesti de güzel yapsın, sonra iki rek'at namaz kılsın, sonra Allah Teâla Hazretlerine senâda bulunsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okusun, sonra şu duayı okusun:

"Halim, kerim olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Arş-ı Azam'ın Rabbi noksan sıfatlardan münezzehtir. Hamd âlemlerin Rabbine âittir. Rahmetine vesile olacak amelleri, mağfiretini celbedecek esbabı (hakkımda yaratmanı) taleb ediyor, her çeşit günahtan koruman için yalvarıyor, her çeşit iyilikten zenginlik, her çeşit günahtan selâmet diliyorum. Rabbim! Affetmediğin hiçbir günahımı, kaldırmadığın hiçbir sıkıntımı bırakma! Hangi amelden razı isen onu ver, ey rahim olan, bana en ziyade rahmet gösteren Rabbim! " [1383]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ilmihal kitaplarına "Hâcet namazı" diye giren namaz çeşidini teşri etmektedir. Hadîs, Allah'tan veya insanlardan herhangi bir talepte bulunacak olan kimsenin, talepte bulunmazdan önce, hâcet namazı kılmasının meşruluğunu belirtiyor ve bu namazın ne şekilde kılınacağını tarif ediyor:

* Farz ve sünnetlerine riayet ederek mükemmel şekilde abdest almak.

* İki rek'at namaz kılmak. (Bazı âlimler rek'at sayısının onikiye kadar çıkabileceğini söylemiştir.)

* Namazdan çıkınca, Allah'a hamd ve senâ, Resûlullah'a salât ve selamdan sonra, hadiste zikredilen duayı okumaktır.

* Sonra dünyevî ve uhrevî, ulaşmak istediği maksadı ne ise onu ister. Bu son teferruat, hadisin Teysir tarafından alman veçhinde yok ise de, İbnu Mâce'de gelen veçhinde mevcuttur."...sonra dünyevî veya uhrevî her ne dilerse taleb eder, çünkü Allah her şeye kadirdir." 113841

TEŞBİH NAMAZI

*üll .AaP ıjla aÜp *üil dl[! < up' *üJİ *Uil ^jl — 1. 3093.

coypTj üji ı^JJ aüI ytp dJJi o~ü-* o~j' â) < 31 . a.■>- yjup Af l cdT>x^ı ol AÜI^pl ol cûlXp ü ^^Üp U :<up

:o-li û^-lyÂİl 3 ^ lil! * jl£53i ceoliSj ^pı 01 J: ■ ^ jjup toa^py

A * o , i > A, p S s '*. * a o* A o , o< ®P - j, ®

^Syi 3* dJ-ay y coıy öjjup c 3~?- la'y ciıı! öl «dİ öj caüI -l*Aij £*uıi 01 ^x1^

* a l l,' , i 2 * *• 2 o {t** 2 *\ 2 a ît** ı , 2 2 2 2 a 2 o 2 * t 2 2

^JJâj C \j2mS- tf() yi ^C* £ \j2mS- -C>x«U Jp £ yjUp P^aJx00_Sl () ^ £İ^«P (j Lf ^ 1

jl jti £öy« öy» 3 i_^İP 2 j j' £oi*5) «jji (3 dJ-B B üA-AJ 3*^

.^İJ jJ ^yp c^A»jdlj ^Lp ^p 4>-^>-l *]°z* A^İp 3*^ * “-îU 3~" 3^"* ‘-îti c o4*“

1. (3093)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) ve Ebu Râfı (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh)'e dediler ki:

"Ey Abbâs, ey amcacığım! Sana bir iyilik yapmayayım mı?[1385] Sana bağışta bulunmayayım mı? Sana ikram etmeyeyim mi? Sana on haslet(in hatırlatmasını) yapmayayım mı? Eğer sen bunu yaparsan, Allah senin bütün günahlarını önceki-sonraki, eskisi-yenisi, hatâen yapılanı-kasden yapılanı, küçüğünü-büyüğünü, gizlisinialenîsini yâni hepsini affeder. Bu on haslet şunlardır: Dört rek'at namaz kılarsın, her bir rek'atte Fâtiha sûresi ve bir sûre okursun. Birinci rek'atte kıraati tamamladın mı, ayakta olduğun halde

onbeş kere "Subhanallahi velhamdülillahi ve lâilahe illallahu vallahu ekber" diyeceksin. Sonra rükû yapıp, rükûda iken aynı kelimeleri on kere söyleyeceksin, sonra başını riikûdan kaldıracaksın, aynı şeyleri onar kere söyleyeceksin. Sonra secde edip, secdede iken onları onar kere söyleyeceksin. Sonra başını secdeden kaldıracaksın, onları onar kere söyleyeceksin. Sonra tekrar secde edip aynı şeyleri onar kere söyleyeceksin. Sonra başını kaldırır, bunları on kere daha söylersin. Böylece her bir rek'atte bunları yetmişbeş defa söylemiş olursun.

Aynı şeyleri dört rek'atte yaparsın. Dilersen bu namazı her gün bir kere kıl. Her gün yapamazsan haftada bir kere yap, haftada yapamazsan her ayda bir kere yap. Ayda olmazsa yılda bir kere yap. Yılda da yapamazsan hiç olsun ömründe bir kere yap." [13861

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hadisleri tenkid etmekte aşırılığı ile tanınmış olan ve bu sebeple, değerlendirmelerine itibâr edilmeyen İbnu'l-Cevzî tarafından mevzû addedilmiştir. Ancak ulemâ, İbnu'l-Cevzî'ye bu hükmünde katılmadığı gibi, hatası sebebiyle ciddi tenkidlerde bulunmuşlardır. İbnu Hacer: "İbnu'l-Cevzî bu hadisi mevzfılar arasında zikretmekle kötü yaptı" der ve hadisin, Buhârî tarafından El-Kırâatu Halfe'l-İmâm adlı kitabına alındığını, Ebu Dâvud, İbnu Mace, İbnu Huzeyme ve Hâkim'in, kitaplarına "sahih" vasfıyla aldıklarını, Beyhâki gibi başka birçok muhakkik ulemânın, hadise "sahih" dediklerini kaydeder. Tirmizî: "İbnu'l-Mübarek ve daha pek çok ilim ehli teşbih namazını rivâyet edip faziletini beyan ettiler" der. Kaynaklarımız, başta İbnu'l-Mübarek olmak üzere, bazılarının ismini kaydederek bu namazı Selef büyüklerinin kıldığını belirtir. Hadis tenkidinde teşeddüdii ağır basan Dârakutnî de şöyle demiştir: "Kur'an

sûrelerinin fazileti üzerine gelen rivâyetleıin en sahihi İhlas sûresi hakkında gelendir. Namazın faziletiyle ilgili olarak gelen rivâyetlerin en sahihi de teşbih namazıyla, ilgili olan hadistir." Ebu Musa el-Medînî, hadisin sıhhatini göstermek için bir cüz te'lif etmiştir.

2- Teysir, hadisin Ebu Davud veçhini almıştır. Tirmizî'deki veçhi şöyle başlar: "Ey amcam, sana yakınlığımın hakkını vermeyeyim mi? sana ihsanda bulunmayayım mı? Sana faydalı olmayayım mı?..."

3- Namazın bir de İbnu'l-Mubarek tarafından yapılan tarifi rivâyet edilmiştir. Bu tarife göre, ilk rekatta Fatiha'dan önce onbeş defa sübhanâllahi velhamdülillahi ve lâilâhe illalla'hu vallâhu ekber diyecek, sonra eûzubesmele çekip Fatiha'yı, zamm-ı sûreyi, sonra on kere yukarıda kaydedilen teşbihi okuyup ru'kuya gidecek, riikuda on teşbih okuyup başını kaldıracak, o vaziyette on teşbih daha okuyup secdeye gidecek, secdede on

teşbih okuyup başını kaldıracak, on teşbih okuyup ikinci secde yapıp on teşbih okuyacak, böylece dört rekat kılacak, her rek'atte yetmiş beş teşbih okuyacak; her rek'ate onbeş teşbihle başlayacak, sonra Fatiha, sonra on teşbih okuyacak.

4- Tirmizî, bu namazın gece de gündüz de kılınabileceğini, gece kılındığı takdirde her iki rek'atte de selam verilmesinin daha iyi olacağını; gündüz kıldığı takdirde dilerse iki rekatte bir, dilerse dört rek'ati de kıldıktan sonra selam verilebileceğini belirtir. Bir kısım âlimler, bazı karineleri değerlendirerek, bu namazı, güneşin öğlede zevalinden sonra kılmayı efdal bulurlar.

5- Hanefıler ve cumhur, merfıı olması sebebiyle İbnu Abbâs ve Ebu Rafı rivâyeti üzere teşbih namazı kılmayı benimsemiştir. Ancak Aliyyu'l-Kârî, Mirkât'da der ki:

"Ubûdiyet yapan kimseye bazan İbnu Abbâs hadisine uyarak, bazan da İbnu'l-Mübarek hadisine uyarak teşbih namazı kılmalı, namazı zevâlden sonra ve öğleden önce kılmalı; namazda bazan Zıilzile, Adiyât, Feth ve İhlâs sûrelerini; bazan da Elhâkiim, Asr, Kâfirim ve İhlas sûrelerini okumalıdır. Yapacağı dua da teşehhiidden sonra selamdan önce olmalı, sonra selam vermeli, dilediği şey için de duada bulunmalıdır." Aliyyu'l-Kârî sözünü şöyle noktalar: "Bu söylediklerimin her biri üzerine sünnet vârid olmuştur." 113871

NAMAZLA İLGİLİ BAZI HADİSLER

‘ . 1 — 1 ^^p O 1

jl 4Üp jl iSjr

1 i_ 5 ‘ÇİP tüll AİJİ

1. (3094)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Hiçbirinizin; namazından şeytana bir pay kalmamalıdır. Herkes namazdân çıkarken, sağından kalkmanın üzerine bir vecibe olduğunu sanır. Halbuki ben Resûlullah'ın çok kere solu üzerinden kalktığını da gördüm." 113881

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, namazdan ayrılırken illa da sağdan kalkmak gerekir diye bir inanca saplanılmaması gerektiğine dikkat çekiyor. Hatta böyle bir saplantıyı "namazdan şeytana pay ayırmak" olarak tavsif ediyor. Burada görüldüğü gibi sadece İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan değil, Hz. Enes, Amr İbnu şu'ayb, dedesinden, Hz. Ali'den gelen rivâyetler de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bazan sağından bazan solundan kalktığını belirtir. Sadece Enes'in

rivâyetinde Efendimizin çoğunlukla sağdan kalktığı söylenmiştir.

Alimler, sağdan da soldan da kalkmanın mübah olduğunu bildikten sonra, sağdan kalkmanın efdâl olduğunu söylerler. 113891

^py tcîaplJj L*jIİ rij) *^1 *jI)[I_^p aüI ^p 3. 3095.

2: (3095)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ayakta ve otururken su içerken gördüm, yalınayak ve ayakkabılı olduğu halde namaz kılarken gördüm. Namazdan sağı ve solu üzerine ayrılırken de gördüm." 113901

aÜp t Alil -C^p . .Jp jlS""* ^-Lül i j ■ - jj . ^ Jl jl : 1 ^ ■ p aül j (_^-üp ^yl 5 — 3. 309(3.

3. (3096)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, farz namazlardan çıkarken insanlar yüksek sesle zikrederlerdi."
113911

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer: "Bu hadisten, namazdan sonra seslice zikretmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır" der. Namazdan sonra cehri olarak zikir meselesi münakaşa edilmiştir: Umumiyetle câiz olmadığına meyledilir. Nevevî der ki: "İmam Şafiî bu hadise dayanarak, sahabenin başlangıçta kısa bir müddet, zikrin şeklini ta'lim maksadıyla cebrî olarak zikretmiş olduğuna hükmeder, bunu devamlı yapmadıklarını söyler. Muhtar görüş şudur: Hem imam ve hem de cemaat zikirlerini sessiz yaparlar. Ancak, ta'lim için ihtiyaç duydukları takdirde sesli yapabilirler." 113921

tül! aüI oc>(_^ I SŞaAüI ^R«J <iÜp üşül ^(4-J ^J^'I :J^5 *up tuıl *ûaj (j) ö^J— 3097.

^aP <çjl C-Çyî t£jLxo dQ^&^\ ^y> I oj±£s .Jl 4jla ^]ji\ ^jjl ^JiÇ^jl ^la_î c^|^ja_>\ f t4j-l>- Jy?tp tLlj o^ÜPj

<S^"3 *UA ö^" jt-E (* ^ft-Ey û^aj *0^ ^ül A^j (j*i ^u çf) Ajl ol ol£53ı yjp' i^J-L^j) aü :3li ^ c‘uKû, -L>-ll *up El

. ijü jjl a>- j>- 1 j. j'UA' Ç dE El ÇplE' :jli)

ûrfû

4. (3097)- Ebıı Rimse (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, namazın ilk tekbirine yetişerek Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) ile birlikte namaz kıldı. Aleyhissalâtu vesselâm önce sağma sonra soluna selam verdi. (Başını öylesine evirdi ki, gerisinde olduğumuz halde) yanaklarının beyazlığını gördük. Sonra namazdan çıktı. Kendisiyle namazın ilk tekbire yetişen zat hemen kalkıp ilave namaza başladı. Hz. Ömer (radıyallahu anh), ona doğru fırlayarak adamı omuzundan yakalayıp sarstı ve:

"Otur! Ehl-i kitabı he lâk eden şey, namazları arasına bir fâsıla bırakmamalarından başka bir şey değildir!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nazarını çevirip:

"Ey İbnu'l-Hattab, Allah seni (doğruya) isabet ettirdi" buyurdu." [13931

AÇIKLAMA:

1- İbnu Deybe, bu hadisi biraz özetleyerek Teysir'e almış durumda.

2- Hz. Ömer'in müdahalesi, adamın selam verildikten sonra herhangi bir zikre yer vermeden hemen namaza kalkmasından dolayıdır.

Hadisler, araya fasıla koymadan peş peşe namaz kılınmasını hoş karşılamamıştır. Namaz kıldıktan sonra bir miktar ilerlemek veya gerilemek yani yer değiştirmek bir fasıla olduğu gibi, konuşmak, zikretmek de bir fasıladır. Sadedinde olduğumuz hadiste Hz. Ömer ilerlemek veya gerilemek suretiyle hâsıl edilecek fasılayı kasdetmemektedir. Zira "otur" demiştir, "ilerle!" veya "geri gel!" dememiştir, zamanla belirlemiştir. Müslim'de Hz. Muâviye'den gelen bir rivâyet şöyle: "Cıım'ayı kıldığın zaman, konuşmadıkça veya çıkmadıkça peşinden namaz kılma. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu bize emretti, konuşmadıkça veya çıkmadıkça namazın peşine namaz kılmamamızı söyledi." 113941

oyEj öyy* y} aâSjIİ t 3 JAy |»üLî öîiî <up aül öyyA .ç>e3*i 3 : Jlî t-üjtjüı ^p j— 5. 3098.

I a~^aAI 4 >-^ ^p ukî IÛJ& lj' : JliLi tU^EEI

5. (3098)- Ebıı şa'sâ (rahimehullah) anlatıyor: "Biz Ebıı Hüreyre (radıyallahu anh) ile birlikte mescidde oturuyorduk, Müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp yürümeye başladı. Ebıı

Hüreyre, adam mescidden çıkıncaya kadar gözleriyle onu takip etti ve:

"Şu adam Ebu'l Kâsım aleyhissalâtu vesselâm'a âsi oldu!" buyurdu." [1395]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ezan okunurken mâzeretsiz olarak mescidden çıkmanın mekruh olduğuna delildir.

2- Bazı alimler derler ki: İsyan, haram olan fi'ilin işlenmesi halinde hâsıl olur. Halbuki burada namaz henüz farz değilken adam çıkmış durumda; yani namaz ikâmetten sonra farz olur. Dolayısıyla bu davranışın "isyan"la ifâde edilmesi vak'aya mutabık düşmüyor. Ancak bazan ezân kelimesiyle ikamet de kasdedilir. Bir de o sıralarda, ikâmet ezânın hemen peşinden okunduğu için böyle hükmetmek uygundur.

3- Ebıı Hüreyre'ye ait olan bu söz hükmen merfu addedilmiştir. Çünkü, dini ilgilendiren değerlendirme şahsî içtihadla yapılamaz, hiçbir sahâbenin buna yetkisi yoktur. Öyle ise bıı çeşit sahâbe sözü, Resûlullah'tan öğrenilen bilgiye mebnidir. 113961

ûlS' tljı*S~ (j<j : jl) ‘şA - El ^ 3^*3 3*^^ ceEÜ :<up El : Jli yn ■Ütc* 1 ^p j— (S. 3099.

I C» X 5! * 0 * 6 ' ü Jlo p * *“ . £ f, P *

■ Elp ® E'

6. (3099)- Simâk İbnu Harb anlatıyor: "Câbir İbnu Semüre (radıyallahu anh)’ye dedim ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’la beraber oturdun mu?"

"Evet dedi, hem de çok. Sabah namazı kılınca, namaz kıldığı yerden güneş doğuncaya kadar kalkmazdı. Bu esnada (cemaat) birbirlerine cahiliye devri ile ilgili şeyler anlatırlar ve gülerlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) da tebessüm buyururlardı." 113971

AÇIKLAMA:

Muhtelif sahabe tarafından rivâyet edildiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) sabah namazlarından sonra mescidde kalarak, bağdaş kurup oturur ve ashabı ile sohbet ederlerdi. Bir rivâyette bu halin güneş iyice doğuncaya kadar devam ettiği belirtilir. Bu esnada rüyalar anlatılıp tâbir edildiği, eyyâmu'l Arap denen cahiliye devri hâdiseleri (tarih) tezekkür edildiği, israiliyât vs. başka şeylerin anlatıldığı rivâyetlerde açıktır. Yani ibâdet ve zikir meclisi belli bir müddette kültür halkasına dönüşmektedir.

Bu hâdisenin dikkat çekmemiz gereken bir yönü, devamlı oluşudur. Yani yılın herhangi bir mevsimine veya ayma veya haftanın herhangi bir gününe mahsus olmayıp, her gün yapılmaktadır. Resûlullah'm muttarıd olan günlük meşguliyetlerinden bir bölümünü teşkil etmektedir. Resûlullah'm bu tatbikatı bir kere terkettiği açık olarak belirtilmiştir: ilâ hâdisesi vâki olunca... Yani hanımlarıyla bir ay ayrı yaşamaya karar verdiği gün namazı kılar kılmaz Meşrübe denen husûsî odasına çekilmiş ve bu davranışı fevkalade şaşırtıcı olmuş, başta Hz. Ömer olmak üzere bütün Ashab (radıyallahu anhiim) mühim bir hadise var telâşına kapılmıştır. Gerçekten de hayat-ı Nebî'de bir kısım vahyin gelmesine de sebep olan mühim bir hâdise vukua gelmiştir: Fahr-ı Kainât, zevcelerinden bir ay boyu ayrı kalmaya karar vermiştir ki siyer-i Nebî'de ilâ Hâdisesi diye geçer.

Bazı rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kuşluk vaktine kadar mescitte kaldığını, kuşluk namazını kılarak

mescitten ayrıldığını tasrih eder. Hatta bu davranışı ümmete tavsiye buyurmuştur. Bir Ebu Dâvud rivâyeti şöyle: Sabah namazından çıkınca yerim de kalıp, kuşluk namazına kadar bekler ve iki rek'at kuşluk kılmaya kadar hayır olmayan sözlerden sakınırsa, denizin köpüğü kadar çok da olsa (küçük) günahları affedilir." 113981

a 4 , ' 0 i' A-ji o , 'i s i *

:Jlî ilil (yfj y^- y) yC

7.3100.

7. (3100)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bedeviler, sakın namazınızın isminde size galebe çalıp değiştirmesinler. Çünkü onun Kitabullah'taki ismi "işâ" (yatsı)dır. Bedeviler develerini sağarken karanlığa kalırlar da (yatsıya ateme derler)." 113991

AÇIKLAMA:

Akşam namazı ile yatsı namazlarının Arapça isimlerinde bir tedahül ve iltibas mevzubahistir: Her ikisine de İşâ denebilmektedir. Bazı rivâyetlerde akşam'a "İşâ-yı evvel", yatsıya da "İşâ-yı âhire" denmiştir. Her ikisi birden işâyeyn (iki işâ) diye de tesmiye edilmiştir.

Ayrıca, Bedevilerin akşama işâ, yatsıya da ateme dedikleri görülmüştür.

İşte sadedinde olduğumuz hadiste, Aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu karışıklıklara meydan verilmemesini irşad buyurduğunu görmekteyiz.

Şunu da belirtelim ki, bazı rivâyetler gösteriyor ki, yatsıyı ifâde için işâ yerine ateme kelimesini bazan Resûlullah da

kullanmıştır. Hz. Ebu Bekir ve İbnu Abbâs (radıyallahu anhiim) gibi bir kısım sahâbî de bu tesmiyenin caiz olduğu kanaatini izhâr etmişlerdir.

Nevevî bu durumu iki ihtimâle bağlar:

1- Yatsıya ateme denmesi de caizdir, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm ateme'yi kullanmıştır.

2- İşâ kelimesini bilmeyen bir muhatabına yatsıyı ifâde etmek için, bildiği kelime olan ateme'yi kullanmıştır. Nitekim Resûlullah, konuşurken muhatabının anlayacağı kelimeleri kullanmayı tercih ederdi. Hadisin müteakiben kaydedeceğimiz Buhârî'deki veçhi, Araplar arasında ateme kelimesinin daha yaygın ve akşama da işâ dediklerini göstermektedir: "Sakın Bedeviler akşam namazının ismi hususunda size galebe çalmasın!... Onlar akşama işâ derler."

İşâ, gece karanlığının başlangıcıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere batı ufkundaki gündüzün son izlerinin tamamen kaybolmasıyla başlar. Şu halde, akşama da işâ denmesinin hâsıl edeceği kargaşa açıktır.

İşte Resûlullah bu kargaşayı önlemek istemiş olmalıdır. Yasak tahrîmî değil, tenzihidir. 114001

i.! 1 _' 7 ^” 1 Öp ilil Alil [ijli *UP ilil O "**" 4 yi ‘lHİ-U^’ y^y~ 8 . 3101 .

,(_^jL>edl Of-^-l .JiLiodl _jlyp l

8. (3101)- Abdullah İbnu Muğaffel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Bedeviler, akşam namazınızın isminde sakın size galebe çalmasınlar!" (Resîılullah devamla) dedi ki: "Bedeviler ona (sâdece) işâ derler." [1401]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer'in açıkladığı üzere, Resûlullah'ın buradaki yasaklaması, önceki hadiste açıkladığımız iltibası önlemek maksadıyla, mutlak bir yasaklama değil. Bedevilerin galebesini yasaklamaktır. Yani Bedeviler akşama sâdece işâ derler, yatsıya da ateme. Halbuki Kur'an'da işâ kelimesiyle yatsı kastedilmiştir. Şu halde Bedevilerin galebesiyle yatsıya ateme, akşama da işâ demek mutlak bir hal alırsa, Kur'an yanlış anlaşılabilir.

Şu halde, Resûlullah'ın bu irşadından, kelimelerin bir dilde oturmuş, hitabete girmiş mânalarında tağyirat yapılmaması gereği de anlaşılabilir. Şârihler, ateme kelimesinin yatsı, işâ kelimesinin de akşam yerine kullanılmasının örfte bulunması sebebiyle, Efendimizin bu hususta kesin bir yasak koymadığını; ateme kelimesi işâ'nın yerine kesin şekilde ikâme edilmediği müddetçe arada sıra ateme'nin de yatsı mânasında kullanılmasının câiz olduğunu belirtirler. Resûlullah'ın da buna başvurduğunu önceki hadiste açıkladık. 114021

£.lAj dİ olf[:Jli 3103.

9. (3102)- Ebu Berze el-Eslemî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatsıdan önce uyumayı, sonra da konuşmayı mekruh addederdi." 114031

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m günlük hayat düzenini aksettiren rivâyetlerden biridir: Buna göre Efendimiz, yatsıyı kılmazdan önce yatmayı mekruh addetmiştir, çünkü gece kalkamayıp namazı kaçırma ihtimali vardır. Ayrıca yatsıdan sonra da oturup sohbet etmeyi hoş

karşdamamaktadır. Bu da gece ibadetine yani teheccüde mâni bir durumdur. Halbuki, Resîılullah gecenin bir bölümünde her gün kalkıp geceyi ihya etmekle, namazla, zikrullahla geçirmektedir.

Resûlullah'ın şahsî hayatında yaptığı, ümmetine de sünnettir. Kaldı ki pek çok hadislerinde gece namazını ümmetine tavsiye etmiştir (3002-3015 numaralı hadislerde geçti).

Ancak hemen belirtelim ki, bu söylenen, gâlib durumu ifâde eder. İhtiyaç hâlinde bazı gecelerde geç vakitlere kadar Efendimizin uyanık kaldığı olmuştur. Buharî'nin bir ıivâyetinde kadınlar ve çocuklar uyuyacak kadar Resûlullah'ın yatsıyı te'hir etmesi de mevzubahistir. Durum ümmet için de aynıdır, ulemâ yatsıyı müteakip yatmanın bir vecîbe olmadığını belirtmiştir. Tirmizî, ilim ehlinin çoğunluğunun yatsı namazından önce uyumayı mekruh addettiğini, bazılarının da bilhassa ramazanda buna ruhsat verdiklerini belirtir. Mekruh olmamanın şartı, namazın normal vaktinde kişiyi kaldıracak birinin olması veya o vakitte mutlaka uyanmak kişinin âdetleri arasında kesinlik kazanmasıdır. Bu durumda önceden uyumanın bir mahzuru, kerâheti yoktur.

Namazdan sonraki konuşma keraheti de, konuşmanın matlup, meşru bir mevzu üzerinde olmaması durumuyla kayıtlıdır. İlim tahsili, matlub mevzular üzerinde mübâhese maksadıyla yatsıdan sonra uyanık kalmanın mekruh olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca geç yatmanın, kıyamu'l-leyl'e engel olmasının da bu kerâhetin sebepleri arasında yer aldığı belirtilmiştir. 114041

î’') y> ' D jJ

Csi’J y* CA j

- 10.3103.

10. (3103)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) ve yanlarında ben de bulunduğum halde müslümanların meselelerini (konuşmak için) gece geç vakte kadar uyanık kalırlardı." 114051

AÇIKLAMA:

Aynî, yasak olan uyanıklığın hayırsız sohbete, yasak olmayan uyanıklığın ise hayırlı sohbete hamledildiğini söyleyerek önceki hadisle bunu te'vil eder. 114061

caJLp jjLp li f U^-3 ‘ç4p aüî ^U<2 a)İİ (Jj-v«j *—->L>s_*/?' aplj^»- Cj^3~ 11-3104.

.]u Üj>-j' 3 tjo*--* \j ööJ^Jl ;<J j-ûj j-Xp lwl AÜİ

11. (3104)- Ashab'tan Huzâ'alı birinin ıivâyet ettiğine göre, bir gün: "Keşke (yatsı) namazımı kılıp da istirahat etseydim" diye temennide bulunmuştu. Kendisini bu sözü sebebiyle ayıpladılar. Onlara şu cevabı verdi:

"Ben Resûlullah'ın şöyle söylediğini işittim: "Ey Bilal, ikamet oku da bizi rahatlat!" [14071

.] :li>-jl) J-oc^ ü aüp iııl aü! o-hjc' :iJLaj caüp dlJ3 y5oll *^1*1 âjüij 3 12. 3105.

. La rijdl ^*j))ü>-jl((y\ 4 >-^-l

12 . (3105)- Hz. Ali'ye ait bir başka rivâyette, Hz. Ali: "Namazımı kılar istirahat ederim" demişti. Kendisini ayıpladılar. O da şu cevabı verdi:

"Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Şöyle demişti:

"Ey Bilal kalk, bizi namazla istirahate kavuştur." 114081

AÇIKLAMA:

Burada namazı kılıp istirahat bulmak tâbirinden iki mâna anlaşılmıştır:

1- Namaz kılınca ibadet, zikir, teşbih gibi kalbin hoşuna giden şeylerle meşguliyet insanı dinlendirdiği içip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Bilâl'e: "Bizi namazla meşgul etmek sûretiyle bizi dinlerdir" mânâsında, "Bizi namazla istirahate kavuştur" buyurmuştur. Resûlullah, ibadet ve zikir dışındaki dünyevî meşguliyetleri bir fazlalık, bir yorgunluk addediyordu. Namazdaki miinâcaat sebebiyle dinleniyordu. Nitekim, "Gözümün nuru namazda kılındı" buyurmuştur.

2- Bir de şu mâna üzerinde durulmuştur: Namaz borcundan kurtulmak sûretiyle rahatlamak... Zira namaz vakti girip kişiye farz olduktan sonra, Rabbine karşı borçlu olma duygusu, mü'mini huzursuz eder; borcunu bir an önce eda etmek, bu sıkıntıdan kurtulmak demektir. 114091

ı. p ûh5 Oh) 33 Jb>- jlk-JÜI j) :*üü j1 1 o~lî[: Jli <up aüI yfj 3' y. 13 . 3106 .

e) 11 *-’ :JÛ İj oÛ jLc«j ^p 3i*- 1 '^y*^ cd Jlaj Û13 :3Lkî

13. (3106)- Osman İbnu Ebî'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resîılü dedim, şeytan benimle namazımın ve

kıraatimin arasına girip kıraatimi iltibas etmeme sebep oluyor, (ne yapayım?)"

Aleyhissalâtu vesselâm bana şu cevabı verdi: "Bu Hınzeb denen bir şeytandır. Bunun geldiğini hissettin mi ondan Allah'a sığın. Sol tarafına üç kere tükür!"

(Osman İbnu Ebî'l-As) der ki: "Ben bunu yaptım, Allah Teâla Hazretleri onu benden giderdi." 114101

AÇIKLAMA:

Hınzeb kelimesi Hanzeb, Hunzeb şekillerinde de okunmuştur. Şeytanın namazdaki vesvesesi, kaç rek'at kıldığı, neleri okuyup okumadığı hususunda sebep olduğu yanılmalar, tereddütlerdir. Bu durumlar kalbin huzurunu, huşîıunu bozar. Şu halde bu çeşit vesveselerde çare olarak Allah'a sığınılacaktır. 114111

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/207-208.

121 Buhârî, Mevâkît: 6; Müslim, Mesâcid: 282, (666); Tirmizî, Emsal: 5, (2872); Nesâî, Salât: 7, (1, 231); Muvatta, Sefer: 91, (1, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/212.

[31 Muvatta, Kasru's-Salât: 91,(1, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/213.

141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :8/213-214.

151 Buhârî, Hudûd: 27, Müslim, Tevbe: 44, 45, (2764, 2765); Ebû Davud, Hudûd: 9, (4381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/214-215.

[61 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/215-216.

171 Buhârî, Hudud: 17: Müslim, Tevbe: 44, 45, (2764, 2765), Hudûd: 24, (1696); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/217.

181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/217.

191 Nesâî, Taharet 108, (1, 90-91); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/218.

1101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/218-220.

1111 Ebû Dâvud, Salât: 272, (1203); Nesâî, Ezân: 26, (2, 20); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/220.

1121 Muvatta, Tahâret: 36, (1, 34); İbnu Mâce, Tahâret: 4, (277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/220.

[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/221.

1141 Ebû Dâvud, Salât: 312, (1319); Nesâî, Mevâkît: 46, (1, 289); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222.

1151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222.

1161 Ebû Dâvud, Cihâd: 180, (2785); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222.

1171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/222-223.

1181 Nesâî, İşretu'n-Nisâ: 1, (7, 61); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/223.

1191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/223.

1201 Müslim. Salât: 226, (489); Ebû Dâvud, Salât: 312, (1320).

İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/212.

[221 Müslim, Salât: 225, 226, (488, 489); Nesâî, Tatbik: 81; Tirmizî, Salât: 169, (388); İbnu Mâce, İkâmet: 201, (1422-1424).

[231 Müslim. îman: 10, (12); Tirmizî, Zekât: 2, (619); Nesâî, Salât: 4, (1, 228, 229) Bu metin Nesâî'dekidir.

[241 Hadisi Buharı de tahric etmiştir (Kitabu'l-İlm 6).

[251 Buhârî, Bed'ül-Halk: 6, Enbiya: 22, 43, Menâkıbu'l-Ensâr: 42; Müslim, îman: 259, (162); Tirmizî, Salât: 159, (213); Nesâî, Salât: 1, (1, 217-223).

[261 Müslim. Salât: 5, (687); Ebû Dâvud, Salât: 287, (1247); Nesâî, Taksir: 1, (3, 118, 119).

1271 Buhârî, Salât: 1, Taksîru's-Salât: 5, Menâkıbu'l-Ensâr: 47; Müslim, Salâtu’-Müsâfirîn: 2, (685); Muvatta, Kasru's-Salât: 8, (1, 146; Ebû Dâvud, Salât: 270, (1198); Nesâî, Salât: 3, (1, 225).

[2Sl Nesâî, Cum'a: 37, (3, 111), Taksir: 1, (3, 118), îdeyn: 11, (3, 183).

1291 Ebû Dâvud, Salât: 9, (428).

1301 Ebû Dâvud, Salât: 26, (494); Tirmizî, Salât: 299, (407).

[311 Ebû Dâvud, Salât: 25, (495, 496).

1321 Ebû Dâvud, Salât: 26, (497).

1331 Buhârî, Şehâdât: 18, Megazî: 29, Müslim, İmâret: 91, (1868); Tirmizî, Cihâd: 31,(1711); Ebû Dâvud, Hudud: 17, (4406, 4407); Nesâî, Talâk: 20, (6, 155).

[341 Kaynaklar müteakip rivayette.

1351 Buhârî, Mevakîtu's-Salât: 37; Müslim, Mesâcid: 314, (684); Tirmizî, Salât: 131, (178); Ebû Dâvud, Salât: 11, (442); Nesâî, Mevâkît: 52, 53, (2, 293, 294).

[361 Kaynak 2347. hadisten sonra toptan gelecek.

1371 Buhârî, Mevâkît: 35, Tevhîd: 31; Müslim, Mesâcid: 309-311; Muvatta, Vaktu's-Salât: 25; Ebû Dâvud, Salât: 11, (435-441); Tirmizî, Salât: 130, (177), Tefsir, Tâhâ (3162); Nesâî, Mevâkît: 53, 54, 55, (1, 294-298), İmâmet: 47, (2, 106).

[381 Nesâî, Mevâkît: 55, (1, 299).

1391 Muvatta, Vukûtu's-Salât: 26, (1. 14-15).

1401 Buhârî, Mevâkît: 36, 38, Ezân: 26, Salâtu'l-Havf: 4, Megâzî: 29; Müslim, Mesâcid: 209, (631); Tirmizî, Salât: 132, (180); Nesâî, Sehv: 105, (3, 84, 85).

1411 Tirmizi, Salât 132, (179); Nesâî, Mevâkît 55, (1, 297, 298).

[421 Muvatta, Vukût: 24, (1, 13).

[431 Muvatta, Kasru's-Salât: 77, (1, 168).

1441 Müslim, îman: 134, (82); Ebû Dâvud, Sünnet: 15, (4678); Tirmizî, îman: 9, (2622). Metin Müslim'in metnidir.

1451 Tirmizî, îman: 9, (2622); Ebû Dâvud, Sünnet: 15, (4678); İbnu Mâce, Salât: 77, (1078).

1461 Tirmizî, îman: 9, (2623); Nesâî, Salât: 8, (1, 231, 232); İbnu Mâce, Salât: 77, (1079).

I471 Tirmizî, îman: 9, (2624).

[4S| Buhârî, Mevâkît: 14; Müslim, Mesâcid: 200, (626); Muvatta, Vukûtu's-Salât: 21, (1, 11, 12); Ebû Dâvud, Salât: 5, (414, 415); Tinnizî, Salât: 128, (175); Nesâî, Salât: 17, (1, 238).

[491 Buhârî, Mevâkît: 15, 34; Nesâî, Salât: 15, (1, 236).

1501 Bu bahiste geçecek "boşa-gitme", "yoketme", "ibtal" tabirleri Arapça aslı olan ihbat'm -ki düşürme, ortadan kaldırma, yoketme manalarına gelir- karşılığında olarak aynı manada kullanılacaktır. İfadenin gelişine hangisi uygunsa tercih edeceğiz.

1511 Müslim. Mesâcid: 178, (614); Ebû Dâvud, Salât: 2, (395); Nesâî, Muvâkît: 15, (1. 260. 261). Metin Müslim'e aittir.

1521 Ebû Dâvud, Salât: 2, (396).

[531 Müslim. Mesâcid: 176, 177, (613); Tirmizî, Salât: 115, (152); Nesâî, Mevâkît: 12, (1, 258).

1541 Tirmizî, Salât: 1, (149); Ebû Dâvud, Salât: 2, (393).

[551 Fecr'in uzaması tabirini Sindi şöyle açıklar: "Belki de kıraati uzatmak için ortalığın tam olarak ağarmasını beklemedi, ağarma sırasında namazdan çıkacak şekilde namazı kıldı. Böylece, ikinci sefer namazdan çıkma anıyla vaktin sonunu tesbit etmiş oldu, tıpkı evvelini, birincide başlamakla tesbit ettiği gibi."

1561 Bu tabir 2369. Hadiste açıklanacaktır.

1571 Nesâî, Mevâkît: 10, (1, 256).

1581 Nesâî, Mevâkît: 15, 7, 10, 17, (1, 251, 255, 261, 263).

1591 Tirmizî, Salât :114, (151); Müslim, Mevâkît: 6, (1, 249, 250).

[6°ı zürkânî bu tabiri, "güneşin zevalinden (yani batıya yönelmesinden) hasıl olan gölge henüz mevcut değilkenki gölge" diye açıklar. Bu gölge, önceki hadiste ayakkabı bağı kadar diye ifade edilmişti. Bir diğer ifade ile güneşin öğlede tepe noktasına varıp da gölgenin batı cihetinden kesilip, henüz doğu cihetine doğru büyümeğe geçmediği andaki en kısa olan gölgedir. Bazı âlimler buna aslî gölge de demiştir.

1611 Seninle'den maksad akşamı kıldığın vakitle demektir. Yani akşamla yatsı arasına gecenin üçte biri girince kıl demek olur.

1621 Muvatta, Vukûtu's-Salât: 9, (1, 8).

1631 Muvatta, Mevâkît: 6, (1, 6-7).

1641 Muvatta, Mevâkît: 7, (1, 7).

1651 Muvatta: 8, (1, 7).

1661 Müslim, Mesâcid: 173, (612); Ebû Dâvud, Salât: 2, (396); Nesâî, Mevâkît: 15, (1, 260).

1671 Buhârî, Mevâkît: 11. 13, 39, Ezan: 104; Müslim, Mesâcid: 237, (647); Ebû Dâvud, Salât: 3, (398); Nesâî, Mevâkît: 2, (1, 246), 20, (1, 265).

1681 Buhârî, Mevâkît: 18, 21: Müslim, Mesâcid: 234, (646); Ebû Dâvud, Salât: 3, (397); Nesâî, Mevâkît: 18, (1, 264).

1691 Nesâî 29,(1,273).

[701 Ebû Dâvud, Salât: 4, (400); Nesâî, Mevâkît: 6, (1, 251).

1711 Buhârî, Mevâkît: 13, 27, Ezân: 162, 165; Müslim, Mesâcid: 231, (645); Muvatta, Vukût: 4, (1, 5); Ebû Dâvud, Salât: 8, (423); Tirmizî, Salât: 116, (153); Nesâî, Mevâkît: 25, (1, 271).

1721 Tirmizî, Salât: 118.

[731 Müslim, Mesâcid: 189, (619); Nesâî, Mevâkît: 2, (1, 247).

[741 Ebû Dâvud, Salât: 273, (1205); Nesâî, Mevâkît: 3, (1, 248).

[751 Buhârî, Mevâkît: 13, Humus: 4; Müslim, Mesâcid: 169, (611); Ebû Dâvud, Salât: 5, (407); Tirmizî, Salât: 120, (159); Nesâî, Mevâkît: 8, (1,252).

1761 Avâli, âliye'nin cem'idir. Medine'nin yüksek yerlaerindeki meskûn yerler böyle tesmiye edilmiştir. Günümüzde kullanılan banliyö, periferik kelimeleri bunu karşılar.

[771 Kaynaklar 2385'in sonunda müştereken gelecek.

[7SI Kaynaklar müteakip hadisin sonunda müştereken gelecek.

[791 Buhârî, Mevâkît: 13, İtisâm: 16; Müslim, Mesâcîd: 192-197, (621-624); Muvatta, Vukût: 11, (1, 8-9); Ebû Dâvud, Salât: 5, (404-405); Nesâî, Mevâkît: 8, (1, 252-254).

1801 Buhârî, Mevâkît: 18; Müslim, Mesâcid: 216, (636); Ebû Dâvud, Salât: 6, (417); Tirmizî, Salât: 122, (164.

1811 Buhârî, Mevâkît: 18; Müslim, Mesâcîd: 217, (637).

1821 Nesâî, Mevâkît: 13, (1, 259).

[831 Yıldızlarm cıvıldaşması tabiri daha önce de mükerreren geçti. Açıkladığımız üzere, ortalığın karararak küçük ve sönük yıldızların da görünür hale gelmesidir. Tabirin aslı "yıldızların kenetlenmesi" manasına gelir.

1841 Tirmizî, Salât: 127, (171).

[851 Buhârî, Mevâkît: 28, 17; Müslim, Mesâcid: 163, (608); Muvatta, Vukût: 5, (1, 6); Tirmizî, Salât: 137, (186); Ebû Dâvud, Salât: 5, (412); Nesâî, Mevâkît: 11, (1, 257, 258), 28, (1, 273).

1861 Bunlar, görüşlerini teyid eden rivayetler gösterirler. Aynî bunları kaydeder.

[871 Buhârî, Mevâkît: 9, Bed'üî-Halk: 10; Müslim, Mesâcid: 180, (615); Muvatta, Vükût: 28, (1, 16); Ebû Dâvud, Salât: 4, (402); Tirmizî, Salât: 7, (157); İbnu Mâce Salât: 4, (677); Nesâî, Mevâkit: 5 (1,248-249).

[8SI Buhârî, Mevâkît: 8; Muvatta, Vukût: 27, (1, 15).

1891 Buhârî, Mevâkît: 9, 10, Ezân 18; Bed'ü'l-Halk: 10; Müslim, Mesâcid 184, (616); Ebû Dâvud, Salât 4, (401); Tirmizî, Salât 119, (1, 58).

1901 Muvatta, Vukût 13, (1, 9).

1911 Nesâî, Mevâkît: 4, (1, 248).

[921 Ebû Dâvud, Salât: 5, (408).

[931 Buhârî, Et'ime: 58, Ezân: 42; Müslim, Mesâcid: 64, (557); Tirmizî, Salât: 262, (353); Nesâî, İmamet: 57, (2, 111).

1941 Buhârî, Et'ime: 58, Ezân: 42; Müslim, Mesâcid: 65, (558).

[951 Buhârî, Ezân: 42; Müslim, Mesâcid: 66, (559); Muvatta İsti'zân: 19, (2, 971); Ebû Dâvud, Et'ime: 10, (3757, 3759); Tirmizî, Salât: 262, (353, 354).

[961 Ebû Dâvud, Et'ime: 10, (3758).

1971 Buhârî, Mevâkît: 24; Müslim, Mesâcid: 225, (642); Nesâî, Mevâkît: 20, (1, 265).

[9Sl Bu hadis 2343 numarada geçti.

1991 Buhârî, Mevâkît: 25, 40, Ezân: 36, 156, Libâs: 48; Müslim, Mesâcid: 223, (640); Nesâî, Mevâkît: 21, (1, 268).

11001 Buhârî, Ezân: 27, 28, İstizân: 48; Müslim, Hayz: 126, (376); Ebû Dâvud, Salât: 46, (542); Tirmizî, Salât: 373, (517, 518); Nesâî, İmâmet: 13,(2,81).

11011 Ebû Dâvud, Salât: 7, (421).

11021 Bu hadis 2364 numarada kaydedildi.

11031 Buhârî, Mevâkît: 22; Müslim, Mesâcid: 224, (641).

11041 Buhârî, Mevâkît: 28, 17; Müslim, Mesâcid: 161, (607); Muvatta, Vukût: 16, (1, 10); Ebû Dâvud, Salât: 241, (1121); Tirmizî, Salât: 377, (524); Nesâî, Mevâkît: 30, (1, 274); İbnu Mâce, İkâmet: 91, (1122).

11051 Tirmizî, Salat: 117, (154); Ebû Dâvud, Salât: 8, (424); Nesâî, Mevâkît: 27, (1, 272).

11061 Muvatta, Vukût: 23, (1, 12).

11071 Ebû Dâvud, Salât: 9, (426); Tirmizî, Salât: 127, (170); Müslim, îman: 137, (85) Buhârî, Mevâkît: 5.

11081 2374-2375'inci hadislere bakılsın.

11091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:8 /300-302.

11101 Müslim, Müsâfirîn: 293, (831); Ebû Dâvud, Cenâiz: 55, (3192); Tirmizî, Cenâiz: 41, (1030); Nesâî, Mevâkît: 31, (1, 275, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/302.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/302-303.

11121 Buhârî, Mevâkît: 31, 30, Hacc: 73; Müslim, Müsâfirîn: 289, (838); Muvatta, Kur'ân: 47, (1, 220); Nesâî, Mevâkît: 33, (1, 277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/303.

11131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/303.

11141 Muvatta, Kur'ân: 44, (1, 219); Nesâî, Mevâkît: 31, (1, 275); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/303.

11151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/304.

11161 Ebû Dâvud, Salât: 299, (1277); Nesâî, Mevâkît: 35, (1, 279, 280); Müslim, Müsâfirîn: 294, (832); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:8/305.

11171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:8/306.

11181 Buhârî, Mevâkît: 31; Müslim, Müsâfirîn: 288, (827); Nesâî, Mevâkît: 35, (1, 277, 278); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:8/306.

11191 Buhârî, Mevâkît: 30; Müslim, Müsâfirîn: 286, (826); Ebû Dâvud, Salât: 299, (1276); Tirmizî, Salât: 134, (183); Nesâî, Mevâkît: 32, (1, 276, 277); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/307.

11201 Nesâî, Mevâkît: 11,(1, 258); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/307.

11211 Müslim, Müsâfirîn: 295, (833); Nesâî, Mevâkît: 35, (1, 279).

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/307-308.

11231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/308-309.

11241 Rezîn ilavesidir. Bu hadis, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inden tahric edilmiştir (5, 165); İbrahim Canan,

Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/310.

11251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/310.

11261 Ebû Dâvud, Salât: 299, (1274); Nesâî, Mevâkît: 36, (1, 280).

11271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/311.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/311.

112.1 Müslim, Müsâfirîn: 292, (830); Nesâî, Mevâkît: 14, (1, 259, 260); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/311.

11301 Mu'cemu'l-Büldân'da Mahmıs diye harekelenmiştir.

11311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/312.

11321 Muvatta, Kur'ân 50, (1, 221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/312.

11331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/312.

11341 Ebû Dâvud, Salât 223, (1083); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/313.

11351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/313.

11361 Müslim, Mesâcid: 195, (622); Muvatta, Kur'ân: 46, (1, 220); Ebû Dâvud, Salât: 5, (413); Tirmizî, Salât: 120, (160);

Nesâî, Mevâkît: 9, (1, 254); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/313-314.

11371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/314.

11381 Buhârî, Hacc: 97, 99; Müslim, Hacc: 292, (1289); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/314.

113.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/314-315.

11401 Buhârî, Hacc 99); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/316.

11411 Bu bahsin hacda ilgili teferruâtı için 1430-1441. hadisler görülebilir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/316.

11421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/317-318.

11431 Buhârî, Ezân: 9, 32, Şehâdât: 30; Müslim, Salât: 129, (437); Tirmizî, Salât: 166, (225); Nesâî, Mevâkît: 22, (1, 269), Ezân: 31, (2, 23); Muvatta, Nidâ: 3, (1, 68); Cemâat: 6, (1, 131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/319.

11441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/319.

11451 Buhârî, Ezân: 4, Amel fi's-Salât: 18, Sehv: 6, Bed'üî-Halk: 11; Müslim, Salât: 19, (389), Mesâcid: 83, (389); Ebû Dâvud, Salât: 31, (516); Muvatta, Nidâ: 6, (1, 69); Nesâî, Ezân: 30, (2, 21); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/320.

11461 2444-2449. hadisler; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/320-321.

11471 Müslim, Salât: 16, (389); Buhârî, Ezân: 4; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/321.

11481 Müslim, Salât: 15, (388); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.

114.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.

11501 Nesâî, Ezân; 34, (2, 24); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/322.

11521 Müslim, Salât: 11, (384); Ebû Dâvud, Salât: 36, (522); Nesâî, Ezan: 33, (2, 23); Tirmizî, Salât: 154, (208); İbnu Mâce, Ezân: 4, (720); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/323.

11531 Ezân: 7.

11541 Buhârî, Ezân: 8; Ebû Dâvud, Salât: 28, (529); Tirmizî, Salât: 157, (211); Nesâî, Ezân: 38, (2, 26); İbnu Mâce, Ezân: 4, (722); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/323.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/323-325.

11561 Cuma sabahları, kandil günleri, yatsı ezanlanndan sonra veya Erzurum ve çevresinde olduğu gibi beş vakit

ezandan sonra ilave edilen salât u selâm, menşeini bu emr-i nebeviden almış olabilir.

11571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/325.

11581 Hay'ale. hayye âla’s-salat'dır.

115.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/326-328.

11601 Müslim, Salât: 12, (385); Ebû Dâvud, Salât: 36, (527); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/328.

11611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/328.

11621 Müslim, Salât: 13, (386); Ebû Dâvud, Salât: 36, (525); Tirmizî, Salât: 156, (210); İbnu Mâce, Ezân: 4, (721); Nesâî, Ezân: 38, (2, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/329.

11631 Buhârî, Cuma:23; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/329.

11641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.

11661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/330.

11671 Buhârî, Ezân: 7; Müslim, Salât: 10, (383); Ebû Dâvud, Salât: 36, (522); Nesâî, Ezân: 33, (2, 23); Tirmizî, Salât: 154,

(208); İbnu Mâce, Ezân: 4, (720); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/330.

11681 Tirmizî, Salât 152, (206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/331.

116.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/331.

11701 Ebû Dâvud, Salât: 31, (515); Nesâî, Ezân: 14, (2, 13); İbnu Mâce, Ezân: 5, (724); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/331-332.

11711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/332-333.

11721 Nesâî, Ezân 14, (42, 13); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/334.

11731 Ebû Dâvud, 36, (524); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/334.

11741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/334.

11751 Buhârî, Ezân: 5, Bed'ü'l-Halk: 112, (Menâkîb 25; Nesâî, Ezân: 14, (2, 13); Muvatta, Nidâ: 5, (1, 69); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335.

11761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335.

11771 Müslim, Salât: 14, (387); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335.

11781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/335-336.

117.1 Rezîn ilavesidir. (Kaynağı bulunamamıştır); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/336.

11801 Buhârî, Ezân: 1; Müslim, Salât: 1, (377); Tirmizî, Salât: 139, (190); Nesâî, Ezân: 1, (2, 2-3); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/337.

11811 Ebû Dâvud, Salât: 27, (498); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/338.

11821 Ebû Dâvud, Salât: 28, (505-507); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/339.

11831 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/339-340.

11841 Ebû Dâvud, Salât: 28, (499); Tirmizî, Salât: 139, (189).

11851 Ebû Dâvud, Salât: 30, (512).

11861 Tirmizî, Salât: 139, (189).

11871 Tirmizî, Salât: 142, (194); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/341-342.

11881 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/342-343.

118,1 Buhârî, Ezan: 2, 3, Enbiya: 50; Müslim, Salât: 3, (378); Ebû Dâvud, Salât: 29, (508); Tirmizî, Salât: 141, (193); Nesâî, Ezan: 2, (2, 3); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/343.

11901 Müslim, Salât: 6. (379); Ebû Dâvud, Salât: 28, (500-505); Tirmizî, Salât: 140, (191); Nesâî, Ezân: 3, 4, 5, 6, (2, 4-8); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/344.

11911 Ebû Dâvud, Salât: 28, (501); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/345.

11921 Ebû Dâvud, Salât: 29, (510); Nesâî, Ezân: 2, (2, 3); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/345.

11931 Muvatta, Salât: 8, (1. 72); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/346.

11941 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/346.

11951 Ebû Dâvud, Salât: 45, (538); Tirmizî, Salât: 145, (198).

11961 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/347.

11971 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/347.

11981 Ebû Dâvud, Salât: 45. (538); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.

11991 Tirmizî, Salât: 145, (198); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.

12001 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.

12011 Nesâî, Ezân: 16. (2, 14); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/348.

12021 Bazı müellifler -ve mesela İbnu Abdilberr- Abdullah'ın ismini Abdullah İbnu Zeyd İbnu Abdi Rabbih İbni Sa'lebe diye tesbit ederler. Bunun hatalı olduğu kabul edilmiştir.

12031 Bir okiyye Nihaye'ye göre ritim altıda birisinin yarısına denktir, yani bir rıtl 12 okiyye'dir. Müncid'de bir nthn 2564 gram olduğu belirtilir. Öyleyse bir okiyye 213,6 gram eder.

12041 Dilek makamı diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı hanân'dır. Yani, "senin kabrini, Allah'ın rahmeti umulşan bir yer, bir ziyaret yapacağım, teberrüken toprağına yüz süreceğim" demektir.

12051 Hz. Bilâl'in, Hz. Ebu bekr devrinde de Medine'de kalıp ezan okuduğu da rivayet edilmiştir.

12061 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/349-354.

12071 Ebû Dâvud, Salât: 41, (532, 533); Tirmizî, Salât: 149, (203); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/355.

12081 Tirmizî, Salât: 149, (203); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/355.

12091 Hattâbî, bu ibarenin ikinci bir manaya daha muhtemel olduğunu belirtir: "Kul, geri kalan uykusunu almak üzere tekrar uyumaya gitti."

12101 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/355-356.

12111 Ebû Dâvud, Salât: 41 (534); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/356-357.

12121 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/357.

12131 Nesâî, Ezân: 12, (2, 11, 12); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/357.

12141 Ebû Dâvud, Salât: 30, (514); Tirmizî, Salât: 146, (199); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/357-358.

12151 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/358.

12161 Müslim, Mesâcid: 160- (606); Tirmizî, Salât: 148, (202); Ebû Dâvud, Salât: 44, (537); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/358.

12171 Müslim, Salat: 7, (380); Ebû Dâvud, Salât: 42, (535); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/359.

12181 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/359.

12191 Tirmizî; Salât: 143, (195); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/360.

12201 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/360.

12211 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/361-362.

12221 Ebû Dâvud. Salât: 40. (531); Tirmizî, Salât: 155, (209); Nesâî; Ezân: 32, (2, 23); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/362.

12231 Osman İbnu Ebî'l-As (radıyallahu anh) hakkında daha geniş bilgi için Birinci cildin 426. Sayfasına bakılsın.

12241 Mukasım (ortak, şerik) ortak olduğu işte çalışınca kâra katılır, işe iştiraki sebebiyle ayrıca ücret almaz.

12251 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/362-363.

12261 Ebû Dâvud, Salât: 293, (1264); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364.

12271 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364.

12281 Ebû Dâvud, Salât: 39. (528); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364.

12291 2439 numaralı hadise işaret edilmektedir.

12301 Muvatta, Salât: 11.(1, 73); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/364-365.

12311 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/365.

12321 Buhârî, Ezân: 18, 19, Vudû: 40, Salât: 17, Sütre: 90, 93, 94, Menâkıb: 23, Libas: 3, 42; Müslim, Salât: 249, (503); Ebû Dâvud, Salât: 34, (520); Tirmizî, Salât: 144, (197); Nesâî, Ezân: 13, (2, 12); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/366.

12331 Ebû Dâvud, Salât: 34, (520); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/366.

12341 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/366.

12351 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/367-368.

12361 Tirmizî, Salât 256, (342, 343. 344); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/369.

12371 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/369.

12381 Muvatta, Kıble: 8, (1, 196); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/369.

12391 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/370.

12401 Bu ibarenin elfazı Sahiheyn'e aittir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/370.

12411 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/370.

12421 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/371.

12431 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/371.

12441 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/371-372.

12451 Buhârî, Ezân: 83, 84, 85, 86; Müslim, Salât: 22, (390); Muvatta, Salât: 16, (1, 75, 76, 77); Ebû Dâvud, Salât: 117, (721, 722, 741. 743); Tirmizî, Salât: 190, (255); Nesâî, İftitah: 1, 2,3, (2, 121, 122); İbnu Mâce, İkâmet: 15, (858 - 868); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/372.

12461 Bu rivayet mütedavil Hanefi kitaplarında sanedsiz kaydedilir ise de, tahkik edilince şu senedle geldiği tesbit edilmiştir: y ^ uLL

ıSL jii

12471 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/373-375.

12481 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/375.

12491 Ebû Dâvud, Salât: 119, (748); Tirmizî, Salât: 191, (257), 188, (253); Nesâî, İftitah: 110, (2, 195), 124, (1, 204), Sehv: 70, (3, 62); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/375.

12501 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/375-376.

12511 Ebû Dâvud, Salât: 119, (752); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376.

12521 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376.

12531 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376.

12541 Buharî, Ezân: 115; Müslim, Salât: 27-32, (392); Muvatta, Salât: 19, (1, 76); Ebû Dâvud. Salât: 118, 119, (746, 753); Tirmizî, Salât: 177, 198, (239, 254); Nesâî, İftitah: 6, (2, 124), 84, (2, 181-182), 184, (2, 235); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/376-377.

12551 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/377.

12561 Kaynaklar 2500 numaralı hadiste toptan verilecektir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/378.

12571 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/378.

12581 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379.

12591 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379.

12601 Müslim, Salât: 54. (401); Ebû Dâvud, Salât: 117, (723-729, 736, 737); Nesâî, İftitah: 107, (2, 194), 139, (2, 211), 187, (2, 236), Sehv: 29. (3, 34-35); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/379.

12611 O bölgede mahalli şeflere kayl (cem'i; akyâl) denmektedir. Daha üst krala tabi olan mahalli kral; bir bakıma vâli veya derebey veya ağa manasında, nüfüzlu, sözü nâzif, otorite sahibi kimse demektir.

12621 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/379-381.

12631 Buhârî, Ezân: 144; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/381.

12641 Bu husus 2495 numaralı hadisin açıklamasında geçti.

12651 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/381-382.

12661 Buhârî Ezân: 144, 115. 116; Müslim, Salât: 33, (393); Ebû Dâvud, Salât: 140, (835); Nesâî, Sehv: 1, (3, 2).

12671 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/382.

12681 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/382.

12691 Ebû Dâvud, Salât: 118, (744); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/383.

12701 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/383.

12711 Buhârî, Ezân: 84; Müslim. Salât: 24-26 (391); Ebû Dâvud, Salât: 118, (745); Nesâî 85, (2, 182); İbnu Mace, İkâmetu's-Salât; 15, (859). 12721 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/383-384.

12731 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/384.

12741 Ebû Dâvud, Salât: 117, (740); Nesâî, İftitah: 177, (2, 232); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/384-385.

12751 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/385.

12761 Ebû Dâvud, Salât: 117, (739); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/386.

12771 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/386.

12781 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/386.

12791 Buhârî, Taksîru's-Salât: 18, 17. 19; Ebû Dâvud, Salât: 179, (951, 952); Tirmizî, Salât: 274, (372); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 21, (3, 223224); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/387.

12801 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/387.

12811 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/387.

12821 Buhârî, Taksîru's-Salât: 20. Teheccüd: 16; Müslim, Salatu'l-Müsâfirîn: 112, 115, (731, 732); Muvatta, Cum'a: 20, (1. 137, 138); Ebû Dâvud, Salât: 179, (953-956); Tirmizî, Salât: 257, (374, 375); Nesâî, Kıyâmu'l Leyi: 18, 22, (3, 219-224); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/388.

12831 2511. hadis; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/388-389.

12841 Nesâî, Kıyâmul-Leyl: 19, (3, 222); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/389.

12851 Müslim, müsâfırîn: 118, (733); Muvatta, Cum'a: 20, (1, 137); Tirmizî, Salât: 275, (373); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 19, (3. 223); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/390.

12861 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/390.

12871 Müslim, Müsâfirîn: 120, (735); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 20, (1, 136, 137); Ebû Dâvud, Salât: 179, (950); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 20, (3, 223); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/391.

12881 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/391.

12891 Buhârî, Ezân: 119, 132; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/392.

12901 Benzer hadisler daha önce geçti: 2133, 2147, 2148. hadisler gibi.

12911 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/392-393.

12921 Buhârî Ezân: 89; Muvatta. Kasru's-Salât: 47, (1, 859); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/393.

12931 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/393-394.

12941 Ebû Dâvud, Salât: 120, (755); Nesâî, İftitah: 10, (2, 126); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/394.

12951 Nesâî, İftitah: 9, (2, 125, 126); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/394.

12961 Ebû Dâvud, Salât: 187, (993).

12971 Ebû Dâvud, Salât: 187, (994); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/395.

12981 Ebu Dâvud rivayeti bu farklılıklan göstererek kaydeder.

12991 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/395-396.

13001 Rezîn ilavesidir. (Ebû Dâvud, Salât: 120, (756); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/396.

13011 Buhârî, Amel fı's-Salât: 17; Müslim, Mesâcid: 46, (545); Ebû Dâvud, Salât: 176, (947); Tirmizî, Salât: 281, (383); Nesâî, İftitah: 12, (2, 127); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/396.

13021 Buhârî, Enbiyâ: 50; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397.

13031 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397.

13041 Ebû Dâvud, Salât: 160, (903); Nesâî, İftitah: 12 (2, 127); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397.

13051 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/397-398.

13061 Nesâî, İftitah: 13, (2, 128); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.

13071 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.

13081 Ebû Dâvud, Salât: 177 (948); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.

13091 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/399.

13101 Tirmizî, Salât: 181, (245); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/400.

13111 Buhârî, Ezân: 89; Müslim, Salât: 50, (399); Muvatta, Salât: 30, (1, 81); Ebû Dâvud, Salât: 124, (782); Tirmizî, Salât: 182, (246); Nesâî, İftitah: 21, 22, (2, 133-135); İbnu Mâce, İkâmet: 4, (813-815); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/400.

13121 Tirmizî, Salât: 180, (244); Nesâî, İftitah: 22, (2, 135); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/401.

13131 Muzdarib hadis'in ne olduğunu daha önce açıkladık (2. cilt 122. sahife).

13141 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/401-402.

13131 Müslim, Mesâcid: 148, (599); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/403.

13161 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/403.

13171 Hadiste salât yani namaz kelimesi geçse de âlimler buradaki "salât'tan kıraat kastedilmiştir" derler. Hadisin devamı bunu teyîd eder. Salât (namaz) "kıraat" olarak isimlendirilmiştir, zira, namazda kıraat mevcuttur ve namazın ana parçalarından birini teşkil eder. Buna ayette de rastlarız: 6j iy: 5j (İsra 110).

13181 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/404.

13191 Teysir'de dizgi hatası olarak sondaki cümle tekrar edilmiştir. Ebu Dâvud'daki ibâre tekrarsız ve tercümede olduğu şekildedir.

13201 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/405.

13211 Müslim, Salât: 38, (395); Muvatta; Salât: 39, (1, 84-85); Ebû Dâvud, Salât: 136, (819, 820, 821); Tirmizî, Tefsîr: Fâtiha, (2954, 2955); Nesâî, İftitah: 23, (2, 135, 236); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/405-406.

13221 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/406.

13231 Ebû Dâvud, Salât: 136, (818): Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/406.

13241 Muvatta, Salât: 38, (1, 84); Tirmizî, Salât: 233, (313); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/407.

13251 İslâm'a yeni girmiş, henüz ezberi olmayan veya Arapça olarak ayeti henüz telaffuz edemeyen kimse gibi.

13261 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/407-408.

13271 Ebû Dâvud, Salât: 172, (932, 933); Tirmizî, Salât: 184, (248); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/408.

13281 Ebû Dâvud, Salât: 172, (937); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/408.

13291 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/409-410.

13301 Buhârî Ezan: 112; Müslim, Salât: 72, (410); Muvatta, Salât: 44, (1, 87); Ebû Dâvud, Salât: 172, (936); Tirmizî, Salât: 185 (250); Nesâî, İftitah: 34, 35, (2, 144); İbnu Mâce, İkâmet: 14, (851); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/411.

13311 Buhârî, Da'avât: 63; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/411.

13321 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/411-412.

13331 Nesâî, İftitah: 112, (2, 157); Buhârî, Mevâkît: 11, 13, 39, Ezân: 104; Müslim, Mesâcid: 2, (1, 246), 16, (1, 262); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/413.

13341 Müslim, Salât: 164, (456); Ebû Dâvud, Salât: 135, (817); Nesâî, İftitah: 44, (2, 157); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/413.

13351 Buhârî, Ezân: 106; Müslim. Salât: 163, (455); Ebû Dâvud, Salât: 89, (648, 649); Nesâî, İftitah: 76, (2, 176). Hadis Buhâri'de muallak olmuştur; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/413.

13361 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/414.

13371 Müslim, Salât: 168, (458); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/414.

13381 Sahiheyn, Buhârî ve Müslim'in Sahih'leridir.

13391 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/414-416.

13401 Müslim, Cuma: 64, (879); Ebû Dâvud, Salât: 218, (1074); Tirmizî, Salât: 375, (520); Nesâî, Cuma: 38, (3, 111), İftitah: 47, (2, 159); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/416.

13411 Muvatta, Salât: 33; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/417.

13421 Muvatta, Salât: 35, (1, 82); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/417.

13431 Rezîn ilavesidir. Buhârî muallak (senetsiz) olarak tahric etmiştir. (Ezan 106); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: 8/417.

13441 Muvatta, Salât: 34, (1, 82); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/417.

13451 Ebû Dâvud, Salât: 134, (816); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/418.

13461 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/418.

13471 Buhârî, Ezân: 107, 97. 109, 110; Müslim, Salât: 154, (451); Ebû Dâvud, Salât: 129, (798, 799, 800); Nesâî, İftitah: 56-60, (2, 164, 166). 13481 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/419.

13491 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/419.

13501 Ebû Dâvud, Salât: 131, (808); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/420.

13511 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/420.

13521 Buhârî, Ezân: 103, 95. 96; Müslim. Salât: 159, (453); Ebû Dâvud, Salât: 130, (804); Nesâî, İftitah: 74, (2, 174); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/420-421.

13531 Nesâî, İftitah: 55, (2, 163); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/421.

13541 Ebû Dâvud, Salât: 131, (807); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/421.

13551 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/421.

13561 Buhârî, Ezân: 98; Ebû Dâvud, Salât: 132, (812); Nesâî, İftitah: 67, (2, 169, 170).

13571 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/422.

13581 Arapçada Jjki en uzun demektir (ism-i tafdil). Bunun cem'i J-4'. (etâvil)'dir. (tûla) yine etval gibi tafdildir, müennestir, en büyük manasınadır. Buradan jjt (tuval) cem'i gelir, en büyükler demektir.

13591 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/422-423.

13601 Buhârî, Ezân: 98, Megâzi: 83; Müslim. Salât: 173, (462); Muvatta. Salât: 24, (1, 78); Ebû Dâvud, Salât: 132. (810); Tirmizî, Salât: 230. (308); Nesâî, İftitah: 64, (2, 168); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/423.

13611 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/423-424.

13621 Nesâî, İftitah: 67, (2, 170); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.

13631 Buhârî, Ezân: 99, Cihad: 172, Megâzi: 11, Tefsir. Tûr 1; Müslim. Salât: 174, (463); Muvatta, Salât: 23, (1, 78); Ebû Dâvud, Salât: 132. (811); Nesâî, İftitah: 65, (2, 169); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/424.

13641 Ebû Dâvud, Salât: 133, (815); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.

13651 Nesâî, İftitah: 66, (2, 169); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/424.

13661 Muvatta, Salât: 25. (1, 79); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/425.

13671 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/425.

13681 Tirmizî, Salât: 231, (309); Nesâî, İftitah: 71, (2, 173); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/426.

13691 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/426.

13701 Buhârî, Ezân: 100, 102, Tefsîr, Vettîn 1. Tevhîd: 52; Müslim. Salât: 175. (464); Muvatta, Salât: 27, (1. 79-80); Ebû Dâvud. Salât: 275. (1221); Tirmizî, Salât: 231, (310); Nesâî, İftitah: 72, (2, 173).

13711 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/426.

13721 Muvatta. Salât: 26. (1, 79); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/427.

13731 Ebû Dâvud, Salât: 133. (814). Bu rivâyet Muvatta'da mevcut değildir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/427.

13741 Buhârî, Ezan: 106, Tevhîd: 1; Müslim, Salât: 263, (813); Nesâî, İftitah: 69, (2. 171); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/427-428.

13751 İbnu Hacer, rivayetler arasındaki farklılıktan da nazar-ı dikkate alarak bunların iki ayrı şahıs olduğuna hükmeder: Biri İhlas'ı başta okurken diğeri sonda okumaktadır, biri cennetle müjdelenirken diğeri Allah'ın sevgisiyle .... gibi.

13761 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/428-429.

13771 Buhârî, Ezan: 106, Fedâilu'l-Kur'ân: 6, 28; Müslim, Müsâfırîn: 275, (822); Ebû Dâvud, Salât: 326, (1396); Nesâî, İftitah: 75, (2, 175, 176); Tirmizî, Salât: 422, (602).

13781 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/430.

137.1 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/430-431.

13801 Nesâî, İftitah: 79, (2, 177); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/431.

13811 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/431.

13821 Rezîn tahric etmiştir. Bu hadise Beyhakî Sünen'inde yer vermiştir (2,381); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/432.

13831 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/432.

13841 Ebû Dâvud, Salât: 129, (797); Nesâî, İftitah: 58, (2, 163); Buhârî, Ezân: 104; Müslim, Salât: 43, (396); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/433.

13851 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/432.

13861 Ebû Dâvud, Salât: 315, (1329); Tirmizî, Salât: 330, (447); Hadisin metni Ebû Dâvud'a ait.

13871 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/434.

13881 Ebû Dâvud, Salât: 310, (1330); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/435.

138.1 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/435.

13901 Muvatta, Salât: 29, (1, 80); Ebû Dâvud, Salât: 310, (1332); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/436.

13911 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/436-437.

13921 Ebû Dâvud, Salât: 310, (1328); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/

13931 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/438.

13941 Buhârî, Ezân: 70, (Bâb başlığında senetsiz olarak zikreder.); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/438.

13951 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/438-439.

13961 Ebû Dâvud, Salât: 123, (777, 778, 779); Tirmizî, Salât: 186, (251); İbnu Mâce, İkâmet: 12, (844, 845).

13971 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/439.

13981 Übey İbnu Ka'ab Ashâb'm büyüklerindendir. Vahiy kâtibidir. Seyyidü'l-Kurrâ bilinir. Cenâb-ı Hakk, Resûlüne Übey'e Kur'an'dan okuması için emretmiş, Aleyhissalatü

vasselâm da ona hususî kıraatte bulunmuştur. Übey Kur'an'ı cem'eden nadirlerdendir. Bedir dâhil, bütün gazvelere katılmıştır, (radıyallahu anh).

139.1 Ebû Dâvud, Salât: 148, (855); Tirmizî, Salât: 196, (265); Nesâî, İftitah: 88, (2, 183); İbnu Mâce, İkâmet: 21, 22, (891-893); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/441.

14001 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/441.

14011 Muvatta, Kasru's-Salât: 72, (1, 167); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/442.

14021 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/442-443.

14031 Ebû Dâvud, Salât: 148, (863); Nesâî, İftitah: 93, (2, 186); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/443.

14041 Buhârî, Ezân: 141; Müslim, Salât: 233, (493); Ebû Dâvud, Salât: 158, (897); Tirmizî, Salât: 205, (276); Nesâî, İftitah: 140, (2, 211, 212); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444.

14051 Buhârî, Eymân: 3, Ezân: 88; Müslim, Salât: 110; Nesâî, İftitah: 106. (2, 193-194).; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444.

14061 Buhârî, Ezân: 127, 140, 143, 45; Ebû Dâvud, Salât: 142, (342); Nesâî, İftitah: 182, (2, 234); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444.

14071 Sonradan, büluğa ermeyenlerin imamlığı neshedilecektir.

14081 Daha fazla bilgi için Birinci Cilt 425-426. Sayfaya bakın.

140.1 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/444-447.

14101 Ebû Dâvud, Salât: 154, (88); Nesâî, İftitah: 166, (2, 224-225); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/448.

14111 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/448.

14121 Ebû Dâvud, Salât: 154, (885); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/449.

14131 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/449.

14141 Bu duanın mânası şudur: "Ey Allah'ım, Ey Rabbimiz, semâvât ve arz dolusu ve bunlardan başka senin istediğin şeyler dolusu hamd sana aittir. Ta'zîm ve senaya layık olan Allah'ım, senin verdiğini önleyecek yoktur. Önlediğini de verecek yoktur. Hiçbir varlık sahibi faydalı olamaz. Varlık şendendir."

14151 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/449-450.

14161 Buhârî, Ezân: 120, 127,140; Müslim, Salât: 194, (471); Ebû Dâvud, Salât: 147, (852); Tirmizî, Salât: 207, (279); Nesâî, İftitah: 114, (2, 197-198); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/450.

14171 Adıgeçen tume'nîneler hakkında daha geniş bilgi için 2577, 2578, 2582numaralı hadislerin açıklamasına bakılsın.

14181 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/450-451.

141.1 Buhârî, Ezân: 119, 132,; Nesâî, Sehv: 66, (3, 58-59); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/451.

14201 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/451-452.

14211 Ebû Dâvud, Salât: 148, (862); Nesâî, İftitah: 145, (2, 214); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/453.

14221 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/453.

14231 Ebû Dâvud, Salât: 150, (868); Nesâî, İftitah: 90, (2, 184, 185); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/454.

14241 Sa'd'm rivayeti 2643 numaradadır, oraya bakılsın; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/454.

14251 Tirmizî, Salât: 192, (258); Nesâî, İftitah: 92, (2, 185); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.

14261 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.

14271 Ebû Dâvud, Salât: 158, (896); Nesâî, İftitah: 141, (2, 212); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.

14281 Müslim, Salât: 234, (494); Tirmizî, Salât: 202, (271); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/455.

142.1 Müslim. Salât: 234, (494); Tirmizî, Salât: 202, (271); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.

14301 Buhârî, Ezân: 130, Müslim, Salât: 235, (495); Nesâî, İftitah: 52, (2, 212); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.

14311 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.

14321 Tirmizî, Salât: 205, (275); Ebû Dâvud, Salât: 158, (901); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/456.

14331 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.

14341 Tirmizî, Salât: 206, (277, 278); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.

14351 Nesâî, İftitah: 96, (2, 137); 138, (2, 211); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.

14361 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.

14371 Tirmizî, Salât: 201, (270); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/457.

14381 Ebû Dâvud, Salât: 141, (838); Tirmizî, Salât: 199, (268); Nesâî, İftitah: 128, (2, 206); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/458.

14391 Ebû Dâvud, Salât: 141, (839); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.

14401 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.

14411 Ebû Dâvud, Salât: 141, (840, 841); Tirmizî, Salât: 200, (269); Nesâî, İftitah: 128, (2, 206-207); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.

14421 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/458.

14431 Tirmizî, Salât: 209, (282); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/459.

14441 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/459.

14451 Ebû Dâvud, Salât: 187, (992).

14461 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/459.

14471 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.

14481 Bu hadis, Ebû Dâvud'da mevcut değildir, ancak Tirmizî'de yer almaktadır, (Salât: 214, (288).); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.

14491 Celsetü'l-İstirâha: Birinci rekatle ikinci rekat, üçüncü rekatle dördüncü rekat arasında kıyama geçmeden kısa bir müddet oturma vaziyetinde kalmadır. 2582 numaralı hadisin açıklamasına -4numaralı kısım-bakılsın.

14501 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.

14511 Buhârî, Ezan: 142, Ebû Dâvud, Salât: 142, (844); Tirmizî, Salât: 213, (287); Nesâî, İftitah: 181, (2, 233-234); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/460.

14521 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/461.

14531 Muvatta, Kasru's-Salât: 59, (1, 163); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/461.

14541 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/461.

14551 Buhârî, Megâzi: 35; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/462.

14561 Muvatta, Kasru's-Salât: 74, (1, 168); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/462.

14571 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/462.

14581 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/463.

14591 Buhârî, Ezan: 133, 134, 137; Müslim, Salât: 227-231 (490); Ebû Dâvud, Salât: 155, (889, 890); Tirmizî, Salat: 203, (273); Nesâî, İftitah: 130, (2, 208); İbnu Mâce, İkâmet: 19, (883-885).

14601 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/463.

14611 Ebû Dâvud, Salât: 155, (892); Nesâî, İftitah: 129, (2, 207); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/464.

14621 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/465.

14631 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/466.

14641 Buhârî, Vitr: 7, Cenâiz: 41, Cizye: 8, Megâzi: 38, Da'avât: 59; Müslim, Mesâcid: 297-308, (677-679); Ebû Dâvud, Salât: 345, (14441445); Nesâî, İftitah: 116, (2, 200); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/466.

14651 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/466-467.

14661 Ebû Dâvud, Salât: 345, (1443); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/467.

14671 Müslim, Mesâcid: 308, (679); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/467.

14681 Buhârî, Tefsîr: Âl-i İmrân 9, Megâzi: 21, İ'tisâm: 17; Tirmizî, Tefsir: Âl-i İmrân (3007); Nesâî, İftitah: 121, (2, 203); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468.

14691 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468.

14701 Ebû Dâvud, Salât: 340, (1428, 1429); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468.

14711 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/468-469.

14721 Ebû Dâvud, Salât: 340, (1425, 1426); Tirmizî, Salât: 341, (464); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 51, (3, 248); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/469.

14731 Ebû Dâvud, Salât: 340, (1427); Tirmizî, Da'avât: 123, (3561); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 51, (3, 248-249); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.

14741 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.

14751 Müslim, Musâfirîn: 164, (756); Tirmizî, Salât: 285, (387); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.

14761 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/470.

14771 Bu kelimeler az ileride ayn ayrı açıklanacak.

14781 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/471.

14791 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/471.

14801 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/472.

14811 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/472.

14821 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/472.

14831 Buhârî, Ezân: 148, 150, el-Amel fi's-Salât: 4, İstizân: 3, 28, Da'avât: 17, Tevhid: 5; Müslim, Salât: 55-61, (402-403); Ebû Dâvud, Salât: 182, (968-969); Tirmizî, Salât: 215, (289); Nesâî, İftitah: 189, (2, 237); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/473.

14841 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/473-477.

14851 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/478.

14861 Müslim, Salât: 60, (403); Ebû Dâvud, Salât: 182, (974); Tirmizî, Salât: 216, (290); Nesâî, İftitah: 193, (2, 242-243); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/478.

14871 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/478.

14881 Nesâî, İftitah: 192, (2, 242); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/479.

14891 Nesâî, İftitah: 194, (2, 243); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/479.

14901 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/479.

14911 Ebû Dâvud, Salât: 182, (971); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/480.

14921 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/480.

14931 Muvatta, Salât: 54, (1, 91); Ebû Dâvud, Salât: 182, (971); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/480-481.

14941 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/481-482.

14951 Muvatta, Salât: 55, (1, 91-92); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.

14961 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.

14971 Ebû Dâvud, Salât: 185, (986); Tirmizî, Salât: 217, (291); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:

8/483.

14981 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/483.

14991 Melâke-i Mukarrebîn: Allah'a yakın olan büyük melekler: Cebrâli, Mikail, tsrâfıl_gibi.

15001 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/484-487.

15011 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 8/488.

15021 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/488.

15051 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/488.

15041 Müslim, Mesâcid: 114-116, (580); Muvatta, Salât: 48, (1, 88); Ebû Dâvud, Salât: 186, (987); Tirmizî, Salât: 220, (294); Nesâî, İftitah: 189, (2, 237), Sehv: 32-35, (3, 36-38); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/489.

15051 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/489.

15061 Ebû Dâvud, Salât: 186, (988, 989, 990); Nesâî, İftitah: 189, (2, 237); Sehv 35, 39, (3, 37, 39); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/490.

15071 Tirmizî, Salât: 218, (292); Nesâî, Sehv: 30, (3, 35); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/490.

15081 Buhârî, Ezân: 118; Müslim, Mesâcid: 29, (535); Ebû Dâvud, Salât: 150, (867); Nesâî, İftitah: 91, (2, 185); Kutub-i

Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/490-491.

15091 Tirmizî, Da'avât: 135, (3581); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/491.

15101 Tirmizî, Salât: 219, (293); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/491.

15111 Nesâî, Sehv: 29, 38, (3, 34, 39); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/491.

15121 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/492.

15151 Buhârî, Ezân: 145; Muvatta, Salât: 51, (1, 89, 90); Nesâî, İftitah: 189, 190, (2, 235, 236). Metin Buhârî'ye aittir; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/492.

15141 Müslim, Mesâcid: 32, (536); Ebû Dâvud, Salât: 143, (845); Tirmizî, Salât: 210, (283). Metin Müslim'e aittir.

15151 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/492-493.

15161 Ebû Dâvud, Salât: 188, (995); Tirmizî, Salât: 270, (366); Nesâî, İftitah: 195, (2, 243); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/493.

15171 Teverrük, kelime olarak uyluk'un üst kısmı manasına gelen verik'ten gelir. Teverrük'ün iki ayrı tarifi var:l) Kabalardan birini veya her ikisini sağ ayak üzerine koyarak oturma (çömelme).

2) Kabaları yere koyup ayakları da sağ tarafından çıkararak oturma.

15181 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/493-496.

15191 Müslim, Mesâcid: 119, (582); Nesâî, Sehiv: 68, (3, 61); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/497.

15201 Ebû Dâvud, Salât: 189, (996); Tinnizî, Salât: 221, (295); Nesâî, Sehiv: 71, (3, 63).

15211 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/497.

15221 Ebû Dâvud, Salât: 189, (997), 182, (875); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/498.

15251 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/498.

15241 Müslim, Salât: 119, (430); Ebû Dâvud, Salât: 189, (998, 999, 1000); Nesâî, Sehiv: 5, (3, 4, 5); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/498.

15251 Müslim, Mesâcid: 136, (592); Tirmizî, Salât: 224, (298); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/499.

15261 Ebû Dâvud, Salât: 190, (1001); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/499.

15271 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/499-501.

15281 Ebû Dâvud, Salât: 117, (730-735); Tirmizî, Salât: 227, (304, 305) Hadis Buhârî'de muhtasar olarak gelmiştir (Ezân 145); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/503.

15291 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/503-504.

15301 Tirmizî, Salât: 226, (302); Ebû Dâvud, Salât: 148, (857-861); Nesâî, İftitah: 105, (2, 193), 167, (2, 225); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/504-505.

15311 Ebû Dâvud, Tahâret: 31, (61); Tirmizî, Tahâret: 3, (3); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/505.

15321 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/505/506.

15351 Müslim, Salât: 156, (452); Ebû Dâvud, Salât: 130, (804); Nesâî, Salât: 16, (1, 237); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/507.

15341 Müslim, Salât: 161, (454); Nesâî, İftitah: 56, (2, 164); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/507.

15351 Buhârî, Teheccüd: 9; Müslim, Müsâfirîn: 204, (773); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/508.

15361 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/508-509.

15371 Tirmizî, Salât: 283, (385); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/509.

15381 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/509-510.

15391 Ebû Dâvud, Salât: 128, (796); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/510.

15401 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/510.

15411 Müslim, Tahâret: 1, (224); Tirmizî, Tahâret: 1, (1); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511.

15421 Ebû Dâvud, Tahâret: 31, (60); Tirmizî, Tahâret: 56, (76); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511.

15451 Ebû Dâvud, Tahâret: 48, (101, 102); İbnu Mâce, Tahâret: 41, (399); Tirmizî, Tahâret: 20, (25); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511.

15441 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/511-512.

15451 Buhârî, Vudû: 54; Ebû Dâvud, Tahâret: 66, (171); Tirmizî, Tahâret: 44, (58, 60); Nesâî, Tahâret: 101, (1, 85); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/512.

15461 Müslim, Tahâret: 86, (277); Ebû Dâvud, Tahâret: 66, (172); Tirmizî, Tahâret:45, (61); Nesâî, Tahâret: 101, (1, 86); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/513.

15471 Ebû Dâvud, Salât: 236, (1114).

15481 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/513.

15491 Muvatta, Tahâret: 74, (1, 38); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/513.

15501 Tirmizî, Salât: 300, (408); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/514.

15511 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/514-516.

15521 Ebû Dâvud, Tahâret: 133, (366); Nesâî, Tahâret: 186, (1, 155); Buhârî, Salât: 2, (Buhârî, bâb başlığı (tercüme)

olarak kaydeder; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517.

15551 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517.

15541 Ebû Dâvud, Tahâret: 134, (368); Tirmizî, Salât: 420, (600); Nesâî, Zînet: 116, (8, 217); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517.

15551 Liyâfı bazı lugatlar "vücudu dıştan örten giysi (cübbe, bürde gibi)" diye tarif ederken Cevheri gibi bazıları her çeşit giysiye de ıtlak olunduğunu belirtir. Şu halde, şi'âr ile lihâf bazı manalarda müteradiftir.

15561 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/517-518.

15571 Muvatta, Tahâret: 87, (1, 52); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/518.

15581 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/518.

15591 Ebû Dâvud, Salât: 89, (650); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/518-519.

[560] K U (U t,_i sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/519.

15611 Ebû Dâvud, Hamâm: 3, (4017); Tirmizî, Edeb: 22, , (2770), 39, (2795); İbnu Mâce, Nikâh: 28, (1920); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/520.

15621 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/520-521.

15631 Müslim, Elayz: 74, (338); Ebû Dâvud, Elamâm: 3, (4018); Tirmizî, Edeb: 39, (2794); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/521.

15641 Tirmizî, Edeb: 42, (2801); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/521.

15651 Ebû Dâvud, Libâs: 37, (4113, 4114); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/522.

15661 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/522.

15671 Ebû Dâvud, Cenâiz: 32, (3140); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.

15681 Tirmizî, Edeb: 40, (2798); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.

156.1 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.

15701 Buhârî, Salât: 5; Müslim, Salât: 277, (516); Ebû Dâvud, Salât: 78, (626); Nesâî, Kıble: 18, (2, 71); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523.

15711 Buhârî, Salât: 5; Ebû Dâvud, Salât: 78, (627).

15721 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/523-524.

15731 Buhârî, Salât: 4, 9; Müslim, Salât: 275, (515); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 30, (1, 140); Ebû Dâvud, Salât: 78, (625); Nesâî, Kıble: 14, (2, 69-70); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/524.

15741 Buhârî, Salât: 4; Müslim, Salât: 279, (517); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 29, (1, 140); Ebû Dâvud, Salât: 78, (628);

Tirmizî, Salât: 254, (339); Nesâî, Kıble: 14, (2, 70); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/524.

15751 Sammâ tarzında sannmak başka hadislerde kesinlikle yasaklanmıştır. (5245, 5246. hadislere bak.)

15761 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/524-526.

15771 Ebû Dâvud, Salât: 85, (641); Tirmizî, Salât: 277, (377); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/526.

15781 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/526-527.

157.1 Muvatta, Salâtu'l-Cema'a: 37, (1, 142); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/527.

15801 Dır' aslında zırh demektir. Kadının omuzundan ayağa kadar uzanan giysisine Araplar, dır' demişlerdir. Aynı manada olmak üzere kamîs de denir. Kamîs kelimesini dilimizde gömlekle karşılaşırız. Şu halde, burada kastedilen şey, -hangi kelime ile ifade edilirse edilsin-, vücudu omuzdan itibaren örten kollu giyecektir.

15811 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/527-528.

15821 Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 36, (1, 142); Ebû Dâvud, Salât: 84, (639, 640); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/528.

15831 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/528-529.

15841 Buhârî Salât: 14, Ezân: 93, Libâs: 19; Müslim, Mesâcid: 61, (556); Muvatta, Salât: 67, (1, 97, 98); Ebû Dâvud, Salât: 167, (914), Libâs: 11; Nesâî, Kıble: 20,(2,72).

15851 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/529-530.

15861 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/530.

15871 Nesâî, Kıble: 19, (2, 72); Buhârî, bu ma'nâda bir rivayette bulunmuştur. (Salât, 16, Libâs 12); Müslim, Libâs: 23, (2075); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/531.

15881 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/531.

158.1 Ebû Dâvud, Salât: 80, (631); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/532.

15901 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/532.

15,11 Buhârî, Salât: 20, Ezân: 78, 161, 164, Teheccüd: 25; Müslim, Mesâcid: 266-268, (658-660); Muvatta, Kasru's-Salât: 31, (1, 153); Ebû Dâvud, Salât: 71, (612, 658); Tirmizî, Salât: 173, (234); Nesâî, Mesâcid: 43, (2, 56, 57); İmâmet: 19, (2, 85-86); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/532-533.

15921 İbnu Elacer'i söylediğimiz neticeye ulaştıran delillerin serdini gereksiz görüyoruz, mevzumuz açısından tâli kalır.

15931 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/533-534.

15941 Buhârî, Salât: 21, 19, 107, Hayz: 29; Müslim, Mesâcid: 273, (513); Ebû Dâvud, Salât: 91, (656); Nesâî, Mesâcid: 44, (2, 57); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535.

15951 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535.

15961 Buhârî, Amel fı's-Salât: 9, Salât: 23, Mevâkît: 11; Müslim, Mesâcid: 191. (620); Ebû Dâvud, Salât: 93, (660); Tirmizî, Salât: 411, (584); Nesâî, İftitah: 149, (2, 216); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 64, (1033); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535.

15971 İmam Mâlik, Evzâî, Ahmed İbnu Hanbel, Ashâb-ı Re'y (Elanefîler), İshak İbnu Râhûye gibi.

15981 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/535-536.

159.1 Ebû Dâvud, Salât: 25, (493); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/536.

16001 Tirmizî, Salât: 255, (346); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/536.

16011 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/536-538.

16021 Buhârî, Salât: 54; Müslim, Mesâcid: 20, (530); Ebû Dâvud, Cenâiz: 76; Nesâî, Cenâiz: 106, (4, 95, 96).

16031 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/538.

16041 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/538-539.

16051 Muvatta, Kasru's-Salât: 85, (1, 172); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/539.

16061 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/539-540.

16071 Ebû Dâvud, Salât: 24, (490).

16081 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/540.

160.1 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/540-542.

16101 Buhârî, Taksîru's-Salât: 7, 8, 11. 12, Vitr: 5, 6; Müslim. Müsâfırîn: 39, (700); Muvatta, Kasru's-Salât: 22, (1, 150, 151); Ebû Dâvud,

Salât: 277, (1224, 1225); Tirmizî, Salât: 345, (472); Tefsir, Bakara: (2961); Nesâî, Kıble: 23, (243, 244). Kıyâmu'l-Leyl: 23, (3, 232).

16111 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/542.

16121 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/542.

16131 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/542-543.

16141 Nesâî, Mesâcid: 42, (2, 56); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/544.

16151 Buhârî, Enbiyâ: 8, 40; Müslim, Mesâcid: 2, (520); Nesâî, Mesâcid: 3, (2, 32); İbnu Mâce, İkâmet, Mesâcid: 7,

(753); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/544.

16161 Bu ifadenin tam anlaşılması için Mescid-i Aksa'nın inşası ile ilgili olan şu rivayetin bilinmesi gerekir: Dâvud (aleyhisselem) Beytu'lMakdis'in inşaatına başlamıştı. Sonra Allah Teâla ona şöyle vahyetti: "Ben, onun Süleyman'ın eliyle tamamlanmasına hükmettim...." Râfı İbnu Umeyre'den Taberâni'nin kaydettiği bu rivayete göre, Beyt-i Makdis'in inşatında Hz. Dâvud'un da katkısı vardır.

16171 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/544-547.

16181 Buhârî, Salât: 52, Teheccüd: 38; Müslim, Musâfirîn: 208, (777); Ebû Dâvud, Salât: 346, (1448); Tirmizî, Salât: 331, (451); Nesâî, Salâtu'l-Leyl: 1, (3, 197); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/547.

16191 Müslim, Musâfirîn: 210, (778); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/547.

16201 Tirmizî, Salât: 249, (334); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/548.

16211 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/548-549.

16221 Buhârî, Amel fi’s-Salât: 2, Tefsir, Bakara: 43; Müslim, Mesâcid: 35, (539); Ebû Dâvud, 178, (949); Tirmizî, Salât: 297 (405); Nesâî, Sehv: 20; Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/549-550.

16231 Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/550-551.

16241 Buhârî, Amel fis's-Salât; 2, 15, Fadâilu'l-Ashâb; 37, Müslim, Mesâcid; 34, (538); Ebû Dâvud, 170, (923, 924); Nesâî, Sehv: 20, (3, 19); Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 8/552.

16251 veya "bir gün yanına gittim...."

16261 Müslim, Mesâcid: 33, (537); Ebû Dâvud, Salât: 171, (930, 931); Nesâî, Sehv: 20, (3, 14-18); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/6-7.

16271 Münâvi, tıyara ile tetayyur arasında fark olduğunu kaydeder: Tetayyur, kalpde hissedilen kötülük (uğursuzluk hissidir); tıyara ise, onun mucibiyle ameldir.

16281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/7-12.

16291 Müslim, Mesâcid: 40, (542); Nesâî, Sehv: 19, (3, 13); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/13.

16301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/13-14.

16311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/15.

16321 Buhârî, Amel fi's-Salât: 8; Müslim, Mesâcid: 46, (545); Ebû Dâvud, Salât: 175, (946); Tirmizî, Salât: 279, (380); Nesâî, Sehv: 8 (3, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/15.

16331 Muvatta, Kasru's-Salât: 43, (1, 157); Ebû Dâvud, Salât: 175, (945); Tirmizî, Salât: 279, (379); Nesâî, Sehv: 7, (3, 6); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/15.

16341 Ebû Dâvud, Salât: 165, (909); Nesâî, Sehv: 10, (3, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/16.

16351 Buhârî, Ezân: 93, Bed'ü'l-Halk: 11; Ebû Dâvud, Salât: 165, (910); Nesâî, Sehv: 10, (3, 8). Bu rivâyet Müslim'de bulunamamıştır; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/16.

16361 Buhârî, Ezân: 91, Ebû Dâvud, Salât: 167, (913); Nesâî, Sehv: 9, (3, 7); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/16.

16371 Tirmizî, Salât: 413 (589); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/17.

16381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/17-19.

16391 Ebû Dâvud, Salât: 168, (916); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/19.

16401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/20.

16411 Ebû Dâvud, Salât: 170, (927); Tirmizî, Salât: 271, (368); Nesâî, Sehv: 6, (3, 5-6); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/20.

16421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/20-21.

16431 Buhârî, Amel fı's-Salât: 5; Müslim, Salât: 106, (422); Ebû Dâvud, Salât: 173, (939); Tirmizî, Salât: 272, (369); Nesâî, Sehv: 16, (3, 1112); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/21.

16441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/21-22.

16451 Buhârî, Mesâcid: 58, (554); Ebû Dâvud, Salât: 22, (482); Nesâî, Mesâcid: 34, (2, 52); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22.

16461 Ebû Dâvud, Salât: 22, (482); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22.

16471 Ebû Dâvud, Tahâret: 143, (389, 390); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22.

16481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/22-24.

16491 Ebû Dâvud, Salât: 169, (922); Tirmizî, Salât: 421, (601); Nesâî, Sehv: 14, (3, 11); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/24.

16501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/24-25.

16511 Ebû Dâvud, Salât: 169, (921); Tirmizî, Salât: 287, (390); Nesâî, Sehv: 12, (3, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/25.

16521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/25.

16531 Tirmizî, Salât: 280, (381); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/25-26.

16541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/26.

16551 Ebû Dâvud, Salât: 86, (643); Tirmizî, Salât: 278, (378); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/26.

16561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/26-27.

16571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/28.

16581 Buhârî, Salât: 22, 99, 102, 103, 104, 105, 108, Amel fi's-Salât: 10, Vitr: 3, İsti'zân: 37; Müslim, Salât: 267, (512); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 2, (1, 117); Ebû Dâvud, Salât: 112, (711, 712, 713, 714); Nesâî, Tahâret: 120, (1, 101, 102), Kıble: 10, (2, 67); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/28.

16591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/29.

16601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/30.

16611 Buhârî, Salât: 90, İlm: 18, Ezân: 161, Cezâu's-Sayd: 25; Müslim, Salât: 254, (504); Muvatta, Kasru's-Salât: 38, (1, 155); Ebû Dâvud, Salât: 110, 113 (703, 704, 715, 716, 717); Tirmizî, Salât: 252, (337); Nesâî, Kıble: 7, (2, 64, 65).

16621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/30.

16631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/30-31.

16641 Ebû Dâvud, Salât: 114, (718); Nesâî, Kıble: 7, (2, 65); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/31.

16651 Ebû Dâvud, Menâsik: 89, (2016); Nesâî, Kıble: 9, (2, 67) İbnu Mâce, Menâsik: 33, (2958); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/31.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/31-32.

16671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/32.

16681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/32.

16691 Buhârî, Salât: 100, Bed'ül-Halk: 11; Müslim,Salât: 259, (505); Muvatta, Kasru's-Salât: 33, (1, 154); Ebû Dâvud, Salât: 108, (697, 698, 699, 700); Nesâî, Kıble: 8, (2, 66); Kasâme: 45, (8, 61-62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/32.

16701 Buhârî, Salât: 101; Müslim, Salât: 261, (507); Muvatta, Kasru's-Salât: 34, (1, 154, 155); Ebû Dâvud, Salât: 109, (701); Tirmizî, Salât:

251, (336); Nesâî, Kıble: 8, (2, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/35.

16711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/35-36.

16721 Ebû Dâvud, Salât: 110, (705, 706); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/36-37.

[673] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/37.

16741 Ebû Dâvud, Salât: 106, (694); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/37.

16751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/37.

16761 Ebû Dâvud, Salât: 103, (689); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38.

16771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38.

16781 Müslim, Salât: 241, (499); Ebû Dâvud, Salât: 102, Tirmizî, Salât: 250, (335); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38.

16791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/38-39.

16801 Müslim, Salât: 265, (510); Ebû Dâvud, Salât: 110, (702); Tirmizî, Salât: 253, (338); Nesâî, Kıble: 7, (2, 63); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 38, (952); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/39.

16811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/39-40.

16821 Buhâri, Salât: 92, 90; Müslim, Salât: 245, (501); Ebû Dâvud, Salât: 102, (687); Nesâî, Kıble: 4, (2, 62); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 164, (1304, 1305); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/40.

16831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/40-41.

16841 Buhârî, Salât: 98. 50; Müslim. Salât: 247, (502); Muvatta, Kasru's-Salât: 41, (1, 157); Ebû Dâvud, Salât: 104, (692); Tirmizî, Salât: 261, (352); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/41.

16851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/41.

16861 Ebû Dâvud, Salât: 105, (693); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.

16871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.

16881 Ebû Dâvud, Salât: 107, (695); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.

16891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/42.

16901 Buhârî, Salât: 106. Edeb: 18; Müslim, Mesâcid: 41, (543); Muvatta, Kasru's-Salât: 81, (1, 170); Ebû Dâvud. Salât: 169, (917, 918, 919, 920); Nesâî, Mesâcid: 19, (2, 45), Sehv: 13, (3, 10); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/43.

16911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/43-44.

16921 Buhârî, Vudû: 53, Müslim, Müsâfırîn: 222, (786); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 3, (1, 118); Ebû Dâvud, Salât: 308. (1310); Tirmizî, Salât: 263, (355); Nesâî. Tahâret: 117, (1, 99-100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/44.

16931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/45.

16941 Müslim, Salât: 232, (492); Ebû Dâvud, Salât: 88, (647); Nesâî, İftitah: 147, (2, 215-216); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/45-46.

16951 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/46.

16961 Kifi: en-Nihaye'de açıklandığına göre, devenin hörgücünün etrafına bez sarılarak elde edilen oturma yerine denmektedir.

16971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/46-47.

16981 Müslim, Mesâcid: 67, (560); Ebû Dâvud. Tahâret: 43, (89); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/47.

16991 Muvatta. Kasru's-Salât: 49, (1. 159); Ebû Dâvud, Tahâret: 43, (88); Tirmizî, Tahâret: 108, (142); Nesâî, İmâmet: 51, (2, 110, 111); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 114, (616); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/47.

17001 (Açıklama daha önce geçti. Geniş açıklama 3999 ve 4000 numaralı hadislerde gelecek.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/48.

17011 Buhârî, Sehv: 1. 5; Ezân: 145. 147, Eymân: 15; Müslim. Mesâcid: 85, (570); Muvatta. Salât: 65, (1, 96); Ebû Dâvud. Salât: 200. (1034, 1035); Tirmizî, Salât: 288, (391); Nesâî, Sehv: 21, (3, 19, 20), 28, (3, 34), İftitâh: 196, (2, 244); İbnu Mâce, İkâmet: 131, (1206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/49.

17021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/49-50.

17031 Ebû Dâvud, Salât: 198, (1028)

17041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/51.

17051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/51.

17061 Müslim, Mesâcid: 88, (571); Muvatta, Salat: 62, (1, 95); Ebu Dâvud, Salat: 197, (1024, 1026, 1027, 1029); Tirmizi, Salat: 291, (396); Nesai, Sehv: 24, (3, 27); İbnu Mace, İkamet: 132, (1210); 133, (1212); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/51.

17071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/52.

17081 Tirmizî, Salât: 291, (398); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/53.

17091 Buhârî, Sehv: 3, 4, 5, Mesâcid: 88. Cemâat: 69. Edeb: 45, Haberül-Vâhid: 1; Müslim, Mesâcid: 97, (573); Muvatta, Salât: 58, (1, 93); Ebû Dâvud, Salât: 195, (1008, 1009, 1010, 1011, 1012); Tirmizî, Salât: 289, (394); 292, (399); Nesâî, Sehv: 22-23, (3, 20, 26); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/53.

17101 Ebû Dâvud, Salât: 195, (1008); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/54.

17111 (Bu hadisleri 2708, 2709 numarada açıkladık).

17121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/54-56.

17131 Buhârî, Sehiv: 2. Salât: 31, 32, Eymân: 15, Haberu'l-Vâhid: 1; Müslim. Mesâcid: 89, (572); Ebû Dâvud, Salât: 196, (1019, 1020, 1021, 1022); Nesâî, Sehv: 26, (3, 31-36);

Tirmizî, Salât: 289, (392, 393); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/5657.

17141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/57-58.

17151 Ebû Dâvud, Salât: 201, (1036); Tirmizî, Salât: 269, (365); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/58-59.

17161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/59.

17171 Muvatta, Sehv: 2,(1, 100); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/60.

17181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/60-61.

17191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/62-64.

17201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/64.

17211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/65.

17221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/65-66.

17231 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 9, 8, 12; Müslim, Mesâcid: 103, (575); Ebû Dâvud, Salât: 333, (1411, 1412, 1413); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/66.

17241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/66.

17251 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 10, Muvatta, Kur'ân: 16, (1, 206).

17261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/67.

17271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/67.

17281 Müslim, imân: 133, (81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/68.

17291 Ebû Dâvud, Salât: 335, (1415); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/68.

17301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/68.

17311 Ebû Dâvud, Salât: 328, (1401); İbnu Mâce, İkâmet: 71, (1057); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/69. [7321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/69.

17331 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 3, Enbiya 39; Ebû Dâvud, Salât: 332, (1409); Tirmizî, Salât: 405, (577); Nesâî, İftitah: 48, (2, 159); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/69-70.

17341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/70-72.

17351 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 4, 1, Menâkıbu'l-Ensâr: 29, Meğâzî: 7, Tefsir, Necm; Müslim, Mesâcid: 105, (576); Ebû Dâvud Salât: 330, (1406); Nesâî, İftitah: 49, (2, 160). Metin,

Buhârî'deki metindir.; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/72.

17361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/72-73.

17371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/73.

17381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/73-74.

17391 Elemen belirtelim ki: Garânik hâdisesiyle ilgili rivayetin saçmalığı sebebiyle pek çok âlim -görüleceği üzere- vak'ayı reddetmiş, rivayetin

uydurma olduğunu söylemiştir. Rivayeti reddetmeyip ifade ettiği sakatlık ve yanlışlığı açıklayan, te'vil eden âlimler de var. Ibııu Elacer'in açıklaması bu ikinci grubu temsil edecektir.

17401 Mürsel, senesinde kopukluk olan (çoğu kere de sahabe ismi düşen) hadislere denir. Mürsel hadis zayıftır, ancak bazı alimler mürselle amel etmiştir (2. cilt 112. sayfaya bakın). Bir mevzuda gelen birkaç zayıf, birbirini destekleyeceği için çok tarikten gelen zayıfla amel, Ulemâca benimsenen bir prensiptir.

17411 Yani mana şöyle olur: "... Şu şefaatleri umulan meleklerin erkekleri sizin de dişileri Allah'ın mı, bu ne insafsız bir taksim..."

(8) Bundan maksad şudur: Bahsin başında Elacc suresinden kaydettiğimiz ayette, "Biz senden evvel hiçbir Resul göndermedik ki o, (birşey)

£ -

arzu ettiği zaman şeytan) onun dilediği hakkında illa bir fitne meydana atmasın..." ayetinde geçen "arzu ettiği zaman" kelimesini

İbnu Abbas,

* o i ** 1 ^

^ yani "tilâvet ettiği zaman" diye açıklar. Keza aynı âyette geçen ^ JJJ ^ ■ dileği kelimesine de ^

"Kur'an okuması"diye açıklar.

(9) Bu yorumu esas alınca, başta kaydettiğimiz meali şöyle anlamanız gerekecek: "(Ey Muhammed)! Biz, senden evvel hiçbir resul, hiçbir nebi göndermedik ki, o (bir vahiy) kıraatte bulunduğu zaman şeytan O'nun kıraati hususunda illa (bir fitne) meydana atmış olmasın. Nihayet Allah şeytanın ilkâ edeceği (o fitneyi) giderir, iptal eder..."

17421 Bu tahlil, Zaman Gazetesi tarafından 12 Mart 1989 günü Ankara Kocatepe Camiinde düzenlenen Kur'an Sempozyumu'nda Prof. Dr. Suat Yıldırım tarafından tebliğ olarak sunulmuştur; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/74-78.

17431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/78.

17441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/78-79.

17451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/79-80.

17461 Arapçada reâ fiili, som cümlesi olarak, sözün başında geldiği zaman, peşinden, merdud bir şeye dikkat

çekileceğini gösterir. "Araplar, bir kimsenin reddettikleri bir işinden dolayı, bir başkalarının da tuhaf karşılamalarını sağlamak istediklerinde bu tabiri kullanırlar" (Taberî, Bakara 158). Kur'an'da da bu şekilde kullanılmıştır (Ferra, Meanî, 1/170). Efe raeytellezî tevellâ (Baksana o yüz çevirene!) (53/33. Keza 26/75, 35/40).

17471 Taberî, 27/58; Elmalılı 6/4596.

17481 Sahih, Necm sûresinin tefsiri), İmam Ahmed (Müsned), 6/399-400) ve Nesâî (İftitah, 2/160).

17491 Tefsiru't-Taberî, 27/186-189.

17501 Taberî. 27 (187-188).

17511 M.H. Heykel, s. 96; Seyyid Kutup, Necm sûresinin tefsiri. 27/73.

17521 Bkz. Hakka, 46; Yunus 15; İsrâ 74; Furkan 32, A'lâ 6).

17531 Razî Mefâtihu'l-Gayb: 6/245.

17541 eş-Şifa: 2/11.

17551 er-Ravdu'l-Unûf: 1/229.

17561 bkz. Mevdûdî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber. 1/487.

17571 Mevlânâ Şiblî, Asr-ı Saadet, c. 1; A.H. Berkî-O. Keskioğlu, Hatemu'l-Enbiya, s. 96-106.

17581 s. 16-17.

17591 (12) Habeşistan'a hicret eden müslümanlann bir kısmı Hicret-i Nebeviye'ye yakın, bir kısmı ise hicreti

müteakip; bir kısmı ise çok sonra dönmüşlerdir. (A. H. Berkî-O, Keskioğlu, Hatemu'l-Enbiya, s. 96).

17601 (13) Abdullah İbnu'z-Ziba'râ, başlangıçta İslâm'ın en şiddetli aleyhdarlarmdan biri idi. Mekke'nin fethinden sonra Necran'a kaçtı. Daha sonra dönüp özür diledi. 15/636'da vefat etti (Zirikli, A'lâm).

17611 İbn Âşûr, Tefsîm't-Tahrîr, 17/305.

17621 Kitabu'l-Asnâm, trc. B. Bilgin, metin s. 13; trc s. 32.

17631 Elmalılı Hz. Yazır, 6/4597."

17641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/81-89.

17651 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 6; Müslim, Mesâcid: 106, (577); Ebû Dâvud. Salât: 329, (1404); Tirmizî, Salât: 404, (576); Nesâî, İftitah: 50, (2, 160); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/89.

17661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/89.

17671 Buhârî, Sücûdu'l-Kur'ân: 7, 6. Ezân: 100, 102; Müslim, Mesâcid: 107; Muvatta, Kur'ân: 12, (1, 205); Ebû Dâvud, Salât: 331. (1407); Nesâî, İftitâh: 51, (2, 161); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.

17681 Müslim, Mesâcid: 108. (578); Ebû Dâvud, Salât: 331, (1407); Tirmizî, Salât: 402,(573, 574); Nesâî, İftitâh: 51, 52, (2. 161,162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/90.

17691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.

17701 Ebû Dâvud, Salât: 329, (1403); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.

17711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/90.

17721 Ebû Dâvud, Salât: 334, (1414); Tirmizî, Salât: 407, (508); Nesâî, İftitah: 71, (2, 222); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/91.

17731 Bu secde teşbihi müteakip rivayette gelecektir.

17741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/91.

17751 Tirmizî, Da'avât: 33. (3420); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/92.

17761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/92-93.

17771 Ebû Dâvud, Cihâd: 174, (2774); Tirmizî, Siyer: 25, (1578); İbnu Mâce, İkâmet: 192, (1394); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/94.

17781 Ebu Dâvud'un rivâyetinde bu mevki Azvera diye açıklanır. Burası Cuhfe tepesi olup üzerinden Mekke-Medine yolunun geçtiği, Mekke'ye yakın bir yer olduğu belirtilir.

17791 Ebû Dâvud, Cihâd: 174, (2775); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/94-95.

17801 Bu hadise 654.hadiste geçmiştir, (4, 19).

17811 Hz. Ali, daha Haricîler çıkmazdan önce, arkadaşlarına dinden çarçabuk çıkacak bir cemaatin çıkacağını, onların delilinin içlerinde birinin çolak olacağını söylemişti. Bunu çok kereler; ashabı ondan dinlemişti. Nehravân'a Haricilerle savaşmak üzere çıkınca bu çolağın aranmasını söyledi. Bidayette "yok, bulamadık" diyenlere Hz. Ali: "Vallahi o, bunlann arasında, aranan çolak bulunur. Kolunda kadın memesi iriliğinde bir et topağı görülür. Hz. Ali "Allahuekber" Ne yalan söyledim ne de bana yalan söylendi" der ve Resûlullah'm bunu haber verdiğini açıklar. 17821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/95-96.

17831 Ebu Sevr'in kasteddiği âyet meâlen şöyledir: "(Ey Muhammed)! Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırdığın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler, kılmayan öbür kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar..." (Nisa).

17841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/99-100.

17851 Buhâri, Ezân: 30, Cuma: 2; Müslim, Salât: 272 (649); Ebû Dâvud, Salât: 49, (559); Tirmizî, Salât: 245, (330); İbnu Mâce, Mesâcid: 16, (788); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/101.

17861 Buhâri, Ezân: 30, Müslim, Salât: 272; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/101.

17871 Rezîn ilavesidir. Derim ki bu rivâyet Buhâri' nin Sahîh'inde mevcuttur. Buhâri, Ezân 31; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/102.

17881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/102-106.

17891 Müslim, Mesâcid: 260, (656), Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 7, (1, 132); Ebû Dâvud, Salât: 48, (555); Tirmizî, Salât: 165. (221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/107.

17901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/107.

17911 Müslim, Mesâcid: 278, (663); Ebû Dâvud, Salât: 49, (586); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/107-108. 17921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/108.

17931 Mescidlerle ilgili daha geniş bilgiyi kitabımızın Mescid bölümünde bulacaksınız (5504-5525).

17941 Müslim, Mesâcid: 255, (653); Nesâî, İmâmet: 50, (2, 109); Ebû Dâvud, Salât: 47, (552); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/109.

17951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/109-111.

17961 Ebû Dâvud, Salât: 47 (551); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/111.

17971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/111.

17981 Buhâri, Ezân: 29, Husûmât: 5, Ahkâm: 52; Müslim, Mesâcid: 252, (651); Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 3, (1, 129-130); Ebû Dâvud, Salât: 47, (548, 549); Tirmizî, Salât: 162, (217); Nesâî, İmâmet: 49, (2, 107); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/112.

17991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/112-113.

18001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/113-115.

18011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/116.

18021 Müslim, Mesâcid: 256, (654); Ebû Dâvud, 47, (550); Nesâî, İmâmet: 50, (2, 108, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: 9/116.

18031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/116-117.

18041 Tirmizî, Salât: 162, (218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/117.

18051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/118.

18061 Buhâri, Ezân: 31; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/118.

18071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/118.

18081 Buhâri, Ezân: 40, 50, 153, 154, Salât: 45, 46, Teheccüd: 36, Megâzî: 11, Et'ime: 15, Rikâk: 6, İstitâbe: 9; Müslim, İman: 54, (33); Muvatta, Kasru's-Salât: 86, (1, 172); Nesâî, İmâmet: 10, (2, 80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/119.

18091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/119-120.

18101 Buhâri, Ezân: 18, 40; Müslim, Misâfirîn: 22, (697); Muvatta, Salât: 10, (1, 73); Ebû Dâvud, Salât: 214, (1060-1064); Nesâi, Ezân: 17, (2, 15); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/120-121.

18111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/121.

18121 Müslim, Mesâcid: 290, (673); Tirmizî, Salât: 174, (235); Edeb: 24 (2773); Ebû Dâvud, Salât: 61, (582, 583, 584); Nesâî, İmâmet: 3, 6, (2, 76-77); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/122.

18131 Müslim, Mesâcid: 289, (672); Nesâî, İmâmet: 5, (2, 77); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/122.

18141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/122-123.

18151 Ebû Dâvud, Salât: 61, (590); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/123.

18161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/124.

18171 Buhâri, Megâzî: 52; Ebû Dâvud, Salât: 61, (585-587); Nesâî, Ezan: 8, (2, 9-10); Kıble: 16, (2, 70). İmâmet: 11, (2, 80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/124.

18181 Şâfi'î de cum'a namazını istisna tutar ve caiz görmez.

18191 Ashab nezdinde bu husus mühim bir prensip olmalıdır. Çünkü, Resûlullah'tan sonra azl'in cevazı münakaşa edildiği vakit, Ebu Sa'îd ve Câbir (radıyallahu anhümâ), "Biz azil yaparken Kur'an nâzil oluyordu, bizi yasaklayıcı bir vahiy gelmedi" diye istidlal ederek, "azl"in cevazına hükmetmişlerdir.

18201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/124-125.

18211 Buhâri, Ezân: 54, Ahkâm: 25; Ebû Dâvud, Salât: 61, (588); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126.

18221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126.

18231 Buhâri, Ezan: 54, (Bâb başlığında (senetsiz) kaydetmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126.

18241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/126-127.

18251 Ebû Dâvud, Salât: 65, (595); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/127.

18261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/127-128.

18271 Buhâri, Ezân: 60, 63, 66, Edeb: 74; Müslim, Salât: 180, (465); Ebû Dâvud, Salât: 68, (599, 600) Tirmizî, Salât: 410, (583); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/128.

18281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/128-129.

18291 Ebû Dâvud, Salât: 63, (593); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/129-130.

18301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/130.

18311 Tirmizî, Salât: 266, (360); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/131.

18321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/131.

18331 Buhâri, Ezân: 60, 63, 66, 74; Müslim, Salât: 178, (465); Ebû Dâvud, Salât: 127, (790, 791, 793,); Nesâî, İmâmet: 39, 41 (2, 97-98); İftitâh: 63, 70, (2, 168, 172); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/132.

18341 Fitne kelimesinin taşıdığı manalar üzerinde kitabımızın Fitne Bölümü'nün umumi açıklama kısmında duracağız. (4759hadis).

[835] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/132-134.

18361 Buhârî, Ezan: 62; Müslim, Salât: 186, (467); Muvatta, Cemâat: 13, (1, 134); Ebû Dâvud, Salât: 127, (794-795); Nesâî, İmamet: 35, (2, 94); Tirmizî, Salât: 175, (236); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/134.

[837] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/134-135.

18381 Buhârî, Ezân: 65; Müslim, Salât: 189, (469, 470), 196, (473); Tirmizî, Salât: 175, (237), 276, (376); Nesâî,

İmâmet: 35, (2, 94-95); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/135.

18391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/135-136.

18401 Ebû Dâvud, Salât: 129, (802); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/136.

18411 2550numaralı hadise bakın.

18421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/136.

18431 Ebû Dâvud, Salât: 46, (545); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137.

18441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137.

18451 Ebû Dâvud, Salât: 73, (616); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137.

18461 Hz. Muâviye dedi ki: "Cum'ayı kılınca konuşmadıkça veya çıkmadıkça başka namaz ekleme. Çünkü Resûlullah bize böyle emretti."; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/137-138.

18471 Buhârî, Ezân: 157, 152, 162, 164; Nesâî, Sehv: 77, (3, 67); Ebû Dâvud, Salât: 203, (1040); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/138.

18481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/138-139.

18491 Ebû Dâvud, Tahâret: 43, (90); Tirmizî, Salât: 265, (357); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ

Yayınlan: 9/139.

18501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/139-140.

18511 Müslim, Salât: 122, (432); Nesâî, İmâmet: 26, (2, 90); Ebû Dâvud, Salât: 96, (674); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/141.

18521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/141-142.

18531 Müslim, Salât: 123, (432); Ebû Dâvud, Salât: 96, (675); Tirmizî, Salât: 168, (228); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/142.

18541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/142-143.

18551 Buhârî, Ezân: 57, 58, 59, 77, 79, İlm: 41, Vudû: 5, 36, Ezân: 161, Vitr 1, Amel fı's-Salât: 1, Tefsir Âl-i Imrân: 17, 18, 19, 20, Libâs: 71, Edeb: 118, Da'avât: 10, Tevhid: 27; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 181, (763); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 11, (1, 121, 122); Ebû Dâvud, Salât: 70, (610, 611); Tirmizî, Salât: 171, (232); Nesâî, İmâmet: 45, (2, 104); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât: 44, (973); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/143.

18561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/143-144.

18571 Müslim, Mesâcid: 26, (534); Ebû Dâvud, Salât: 71; (613); Nesâî, Mesâcid: 27, (2, 49-50); İftitah: 90, (2, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/144.

18581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/144.

18591 Müslim, Salât: 132, (440); Ebû Dâvud, Salât: 98, (678); Tirmizî, Salât: 166, (224); Nesâî, İmâmet: 32, (2, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145.

18601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145.

18611 Buhârî, Ezân: 71, Müslim, Salât: 127, (436); Ebû Dâvud, Salât: 94, (662, 663); Tirmizî,Salât: 167, (227); Nesâî, İmâmet: 25, (2, 89); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145.

18621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/145-146.

18631 Buhârî, Ezân: 132, 72, 74, 76; Müslim, Salât: 124, (433, 434); Ebû Dâvud, Salât: 94, (667-671); Nesâî, İmâmet: 27, 28, 30, (2, 91); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/146.

18641 Ebû Dâvud, Salât: 94, (666); Nesâî, İmâmet: 31, (2, 93); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/147.

18651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/147.

18661 Ebû Dâvud, Salât: 94, (672); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148.

18671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148.

18681 Ebû Dâvud, Salât: 100, (682); Tirmizî, Salât: 170, (230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148.

18691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/148-149.

18701 Müslim, Salât 130, (438); Ebû Dâvud, Salât 98, (680); Nesâî, İmâmet 17, (2, 83); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/149.

18711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/149.

18721 Müslim, Salât: 119, (430); Ebû Dâvud, Salât: 94, (661); Nesâî, İmâmet: 28, (2, 92); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150.

18731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150.

18741 Müslim, Salât: 131, (439); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150.

18751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/150-151.

18761 Buhârî, Ezân: 74, 82; Müslim, Salât: 86-89, (414-417); Ebû Dâvud, Salât: 69, (603, 604); Nesâî, İftitâh: 30, (2, 141-142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/151.

18771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/151-154.

18781 Buhârî, Ezân: 53; Müslim, Salât: 114, (427); Ebû Dâvud, Salât: 76, (623); Tirmizî, Salât: 409, (582); Nesâî,

İmâmet: 38, (2, 96); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/154.

18791 Muvatta, Salât: 57,(1, 92); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154.

18801 Buhârî, Ezân: 52, 91, 133; Müslim, Salât: 198, (474); Ebû Dâvud, Salât: 75, (620, 621, 622); Tirmizî, Salât: 208, (281); Nesâî, İmâmet: 38, (2, 96); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/154-155.

18821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/155.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.

18841 Buhârî, Mevâkîtu's-Salât: 29; Müslim, Mesâcid: 162, (607); Muvatta, Vukûtu's-Salât: 18, (1, 11); Ebû Dâvud, Salât: 156, (893); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/156.

18851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.

18861 Tirmizî, Salât: 414, (591); Ebû Dâvud, Salât: 28, (506); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156.

18871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/156-157.

18881 Ebû Dâvud, Salât: 67, (597); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/158.

18891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/158-159.

18901 Buhârî, Salât: 64, 18, Cuma: 36, İ'tikaf: 32, Hibe: 3; Müslim, Mesâcid: 44, (544), Ebû Dâvud, Salât: 221, (1080); Nesâî, Mesâcid: 45, (2, 57-59); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/159-160.

18911 İslam'da Çevre Sağlığı kitabımızda bu mevzuda geniş tahliller mevcuttur. Bilhassa 59-62.sayfalar.

[8921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/160-161.

18951 Buhârî, Ezan: 80, Libâs: 43; Ebû Dâvud, Salât: 243, (1126); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/161 162.

18941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/162.

18951 Buhârî, Ezân: 23, Cuma: 18; Müslim, Mesâcid: 151, (602); Muvatta, Salât: 4, (1, 68-69); Ebû Dâvud, Salât: 55, (572-573); Tirmizî, Salât: 244, (327); Nesâî, İmâmet: 57, (2, 114-115); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/163.

18961 Çünkü hadis.cum'aya yetişmiş olmak için birinci rek'ate yetişmeyi şart koşmuştur.

18971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/163-164.

18981 Ebû Dâvud, Salât: 146, (851); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/164.

18991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/164.

19001 Ebû Dâvud, Salât: 136, (823, 824); Tirmizî, Salât: 232, (311); Nesâî, İftitâh: 29, (2, 141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/165.

19011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/165-166.

19021 Müslim, Salât: 47, (398); Ebû Dâvud, Salât: 138, (828); Nesâî, İftitah: 27, 28, (2, 140-141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/166.

19051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/166.

19041 Ebû Dâvud, Salât: 163, (907); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/167.

19051 Bu mevzuyu 947numaralı hadiste uzunca açıkladık. Arza bahsi 4.cilt 483.sayfada geçti.

19061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/167.

19071 Ebû Dâvud, Salât: 164, (903); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/167.

19081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/168.

19091 Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 8, (1, 132); Nesâî, İmâmet: 53, (2, 112); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/168.

19101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/168-169.

19111 Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 9, (1, 133); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/169.

19121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/169.

19151 Ebû Dâvud, Salât: 58, (579); Nesâî, İmâmet: 56, (2, 114); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/169-170. 19141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/170.

19151 Muvatta, Salâtu'l-Cemâ'a: 12, (1, 133); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/170.

19161 Akşam üç rek'attir, dolayısiyle tekdir. İki sefer kılınca altıya çıkar ve çift olur. Halbuki akşam gündüzün teklisidir, vitir namazı da gecenin teklisi olduğu gibi.

19171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/170-171.

19181 Müslim, Müsâfirîn: 63, (710); Ebû Dâvud, Salât: 294, (1266); Tirmizî, Salât: 312, (421); Nesâî, İmâmet: 60, (2, 126); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/171.

19191 Muvatta. Kasru's-Salât: 75, (1, 168); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/171.

19201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/171-172.

19211 Ebû Dâvud, Salât: 74, (617); Tirmizî, Salât: 300 (408); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/172-173.

19221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/173.

19251 Buhârî, Ezân: 55; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/173.

19241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/173-174.

19251 Rivayet meâlen şöyle: Medine ahâlisi, Resûlullah'ın hicretle gelmesinden ve Cuma ile ilgili farz inmesinden önce toplamdılar. Ensar dedi ki: "Yahudilerin bir günü var her yedi günde bir kere toplanırlar. Hıristiyanlar da böyle. Gelin biz de bir gün tesbit edelim, o gün toplanalım, Allah'ı zikredip ibadet yapalım, şükredelim." Arûbe gününü bu toplanma günü yaptılar. Es'ad İbnu Zürare'de o gün toplandılar. Es'ad onlara o gün namaz kıldırdı. Bundan sonra Allah, cum'â sûresini indirdi: "Ey iman edenler, Cuma günü ezan okunduğu vakit Allah'ın zikrine koşun" (Cum'a 9). Bu rivayet o sahabîlerin içtihadla o günü seçtiklerini ve isminin böylece cum'a olduğunu ifade eder.

19261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/176-177.

19271 Buhârî Cuma: 4, 19; Müslim, Cum'a: 10, (850); Muvatta, Cuma: 1, (1, 101); Ebû Dâvud, Tahâret: 129, (351); Tirmizî, Salât: 358, (499); Nesâî, Cuma: 14, (3, 99); İbnu Mâce, İkâmet: 82, (1092); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/178.

19281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/178-181.

19291 Müslim, Cuma: 24, (850); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/181.

19301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/181.

19311 Ebû Dâvud, Tahâret: 129, (345, 346); Tirmizî, Salât: 356, (496); Nesâî,Cuma: 12, (3, 97); İbnu Mâce, İkâmet: 80, (1027); Buhârî, Cuma: 6; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/182.

19321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/183.

19351 Ebû Dâvud, Salât: 235, (1113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/184.

19341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/184-185.

19351 Ebû Dâvud, Salât: 209, (1051); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/186-187.

19361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/187-188.

19371 Ebû Dâvud, Salât: 215, (1067); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/188.

19381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/188-190.

19391 Ebû Dâvud, Salât: 212, (1056); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190.

19401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190.

19411 Ebû Dâvud, Tahâret: 129, (342); Nesâî, Cuma: 2, (3, 89); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190.

19421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/190-191.

19451 Tirmizî, Salât 360, (502); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/191.

19441 Kelimeye bağlı tercümesi: "Gece, kimi âilesine sığmdırırsa Cuma ona farzdır" şeklinde olmalıdır.

19451 Bu hadis, iki rivayet sonra, 2859 numarada kaydedilen rivayettir.

19461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/191-192.

19471 Nesâî, Mevâkît: 30, (1, 274, 275); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/192.

19481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/192.

19491 Nesâî, Cuma: 41, (3, 112, 113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/192.

19501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.

19511 Tirmizî, Salât: 360, (501); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.

19521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.

19531 Ebû Dâvud,Salât: 210, (1052).; Tirmizî, Salât: 359, (500); Nesâî, Cuma: 2, (3, 88); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.

19541 Ebû Dâvud, Salât: 211, (1053-1054); Nesâî, Keffâret: 3, (3, 89); İbnu Mâce, İkâmet: 93, (1128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/193.

19551 Ebû Dâvud, Salât: 213, (1058, 1059); Nesâî, İmâmet: 51, (2, 111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/194.

19561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/194.

19571 Buhârî, Cuma: 16, Ebû Dâvud, Cuma: 224, (1084); Tirmizî, Salât: 361, (503); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/195.

19581 Buhârî, Cum'a: 16; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/195.

19591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/195-196.

19601 Buhârî, Cuma: 21, 22, 24, 25; Ebû Dâvud, Salât: 225; Tirmizî, Salât: 372, (516); Nesâî, Cuma: 15, (3, 100, 101); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/196.

19611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/196-197.

19621 Buhârî, Cuma: 30, 27; Müslim, Cuma: 33, Ebû Dâvud, Salât: 227, (1092); Tirmizî, Salât: 363, (506); Nesâî, Cum'a: 33, (3, 109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/198.

19651 Nesâî, Cuma: (3,109); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/198.

19641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/198-199.

19651 Müslim Cuma: 39, (864); Nesâî, Cuma: 18, (3, 102); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/199.

19661 Müslim, Cuma: 53, (874); Ebû Dâvud, Salât: 230, (1104); Tirmizî, Salât: 371, (515); Nesâî, Cuma: 29, (3, 108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/200.

19671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/200.

19681 Müslim, Cuma: 43, (867); Nesâî, İydeyn: 22, (3, 188, 189); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/201.

19691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/201-203.

19701 Ebû Dâvud, Salât: 229, (1097, 1098).

19711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/203.

19721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/203-205.

19751 Müslim, Cuma: 41, (866), Ebû Dâvud, Salât: 229, (1101); Nesâî, Cuma: 35, (3, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/205.

19741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/205.

19751 Müslim, Cuma: 47, (869); Ebû Dâvud, Salât: 231. (1106); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/206.

19761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/206.

19771 Tirmizî, Nikâh: 16, (1106); Ebû Dâvud, Edeb: 22, (4841); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/207.

19781 Ebû Dâvud, Edeb: 21, (4840); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/207.

19791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/207-208.

19801 Ebû Dâvud, Salât: 232, (1108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/209.

19811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/209.

19821 Müslim, Cuma: 60, (876); Nesâî, Zînet: 123, (8, 220); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/209-210.

19851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210.

19841 Müslim, Cuma: 8, (1, 104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210.

19851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210.

19861 Buhârî, Cuma: 36, Müslim, Cuma: 11, (851); Muvatta, Cuma: 6, (1. 103); Ebû Dâvud, Salât: 235, (1112); Tirmizî, Salât: 368, (512); Nesâî, Cuma: 22, (3 103, 104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/210-211.

19871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/211.

19881 Müslim, Cuma: 61, (877); Ebû Dâvud, Salât: 242, (112); Tirmizî, Salât: 374, (519); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/212.

19891 Ebû Dâvud, Salât: 242, (519); Nesâî, Cum'a: 39, (3, 111. 112); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/212. 19901 Müslim, Cuma: 64, (879); Ebû Dâvud, Salât: 218, (1074); Tirmizî, Salât: 375, (520); Nesâî, Cuma: 38, (3, 111); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213.

19911 Müslim, Cuma: 52, (873); Ebû Dâvud, Salât: 229, (1100); Nesâî, Cuma: 28, (3, 107.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213.

19921 Buhârî, Tefsir:, Zuhmf: 2, Bed'ü"l-Halk: 6, 10; Müslim, Cuma: 49, (871); Ebû Dâvud, Hurûf: 1, (3992); Tirmizî, Salât: 365,

(508); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213.

19951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/213-214.

19941 Muvatta, Cuma: 18, (1, 110); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/215.

19951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/215.

19961 Tirmizî, Salât: 369, (513); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216.

19971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216.

19981 Müslim, Selâm: 27-30, (2178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216.

19991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/216-217.

110001 Buhârî, Cuma: 20, İsti'zân: 31, 32; Müslim, Selam: 28, (2177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/217. 110011 Ebû Dâvud, Salât: 234, (1110); Tirmizî, Salât: 370, (514); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/217.

110021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/217-218.

110031 Ebû Dâvud, Salât: 234, (111 T); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218.

110041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218.

110051 Rezîn ilavesidir. Ebû Dâvud'da gelen bir hadisin parçasıdır. Salât: 220, (1079); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218.

[ioo6i İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/218-219.

110071 Ebû Dâvud, Salât: 226, (1091); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/219-220.

[ioo8] jb ra bim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/220.

110091 Ebû Dâvud, Salât: 239, (1119); Tirmizî, Salât: 379, (526); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/220.

110101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/220.

110111 Buhârî, Cuma: 11; Ebû Dâvud, Salât: 216, (1068); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/221.

110121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/221.

110131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/223-225.

110141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/225.

110151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/225.

110161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/226.

110171 Buhârî, Taksîrû's-Salât: 5, Hacc 24, 25, 27, 117, 119, Cihâd: 104, 126; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 11, (690); Ebû

Dâvud, Salât: 271, (1202); Tirmizî, Salât: 391, (546); Nesâî, Salât: 17, (1, 237); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/226.

110181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/226-227.

110191 Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 12, (691); Ebû Dâvud, Salât: 271, (1201); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/227.

110201 Muvatta, Kasru's-Salât: 15, (1, 148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/227-228.

110211 Bir mil dörtbin zirâdır. Bir zirâ 50-70 cm'lik bir uzunluktur. Şu halde bir berîd 64 zirâ yapar, bu da asgari 32 km'dir.

110221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/228.

[1023] $ a lât: 391. (547); Nesâî, Taksîru's-Salât: 1, (3, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/228.

110241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/229.

110251 Buhârî, Taksir: 1, Megâzî: 52; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 15, (693); Ebû Dâvud, Salât: 279, (1233); Tirmizî, Salât: 392, (548); Nesâî, Taksîru's-Salât: 4, (3, 121); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/229.

110261 Buhârî, Taksir: 1, Megâzî: 52, Ebû Dâvud, Salât: 279, (1230, 1231. 1232); Tirmizî, Salât: 392, (549); Nesâî,

Taksîru's-Salât: 4, (3, 121). 110271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230.

110281 Ebû Dâvud, Salât: 270, (1229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230.

110291 Ebû Dâvud, Salât: 280, (1235); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230.

110301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/230-231.

110311 Buhârî, Taksîr: 2, Hacc: 84; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 21, (696); Ebû Dâvud, Hacc: 77, (1965); Tirmizî, Hacc: 52, (882); Nesâî, Taksîru's-Salât: 3, (3, 119, 120); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/231.

110321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/232.

110331 Buhârî, Taksîru's-Salât: 2, Hacc: 84; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 17, (694); Nesâî, Taksîru's-Salât: 3, (3, 121); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/232.

110341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/232-233.

110351 Ebû Dâvud, Menâsik: 76, (1961-1964); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/233.

110361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/233-234.

110371 Ebû Dâvud, Menâsik: 76, (1962).

110381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/234.

110391 Ebû Dâvud, Menâsik: 76, (1960); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/234.

110401 Muvatta, Kasru's-Salât: 19, (1, 149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/234-235.

110411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/235.

110421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/236.

110431 Buhârî, Taksîru's-Salât: 16,15; Müslim, Müsâfirîn: 46, (704); Ebû Dâvud, Salât: 274, (1218, 1219); Nesâî, Mevâkît: 42, (1, 284-285); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/236.

110441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/236-238.

110451 Buhârî, Taksîru's-Salât: 13; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/238.

110461 Buhârî, Hacc: 93, 96; Müslim, Hacc: 286, (703); 987, (1288); Muvatta, Hacc: 196, (1, 400); Ebû Dâvud, Menâsik: 65, (1926-1933); Tirmizî, Hacc: 56, (887, 888); Nesâî, Mevâkît: 49, (1, 291); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/238.

110471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/238-239.

110481 Buhârî, Hacc: 99, 97; Müslim, Hacc: 292, (1289); Ebû Dâvud, Menâsik: 65, (1934); Nesâî, 49, (1, 291-292);

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/239.

lı°4 9 l 2910-2913; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/239.

110501 Ebû Dâvud, Menâsik: 57, (1906); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/239.

[105li Tirmizî Salât: 138, (188); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240.

[1052] 2911 numaralı hadis; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240.

110531 Buhârî, Mevâkît: 12, Teheccüd: 30; Müslim, Müsâfirîn: 49, (705); Ebû Dâvud, Salât: 274, (1210, 1211, 1214); Tirmizî, Salât: 138, (187); Nesâî, Mevâkît: 47, (1, 290).

110541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240.

110551 İmam Şâfıî'nin : "Öğle vakti ile ikindi vakti arasında ne öğleye ne de ikindiye ait olmayan bir fasıla (ara ve tampon bir vakit) vardır" dediği rivayet edilmişse de İbnu Hacer bunu reddeder ve "Mezheb kitaplarında Şâfiî'den böyle bir söze rastlanmaz, ondan menkûl lan, öğlenin son vaktinin, ikindinin ilk vaktine kadar devam ettiği görüşüdür" der.

110561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/240-241.

110571 Muvatta, Kasru's-Salât: 4, (1, 144); Müslim, Müsâfirîn: 49, (705); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/241.

110581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/241-243.

110591 Buhârî, Taksîru's-Salât: 11; Müslim. Müsâfirîn: 9, (689); Muvatta, Kasru's-Salât: 22, (1, 150); Ebû Dâvud, Salât: 276, (1223); Tirmizî, Salât: 391, Nesâî, Taksîru's-Salât: 5, (3, 122, 123); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/244.

[1060] jbj-ahinj Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/244-245.

110611 Ebû Dâvud, Salât: 276, (1222); Tirmizî, Salât: 393, (550); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.

110621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.

110631 Muvatta, Kasru's-Salât: 24, (1, 150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/245.

110641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/245.

110651 Nesâî, Taksîru's-Salât: 4, (3, 122); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/246.

[1066] jbj-ahinj Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/247-248.

110671 Buhârî, Megâzî: 31; Müslim, Müsâfirîn: 309, (841): Muvatta, Salâtu'l-Havf: 1, (1, 183); Tirmizî, Salât: 398, (565); Ebû Dâvud, Salât: 282, (1337, 1338, 1339); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 170-171); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/248-249.

[ıo6S] M uva tta, Salâtu'l-Havf: 2, (1, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/249.

110691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/249-250.

110701 Buhârî, Megâzi: 31, 84, 87; Müslim, Müsâfirîn: 307-311,(840, 843); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1,(3, 175, 176, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/250-251.

110711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/251-252.

110721 Ebû Dâvud, Salât: 281, (1236); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 176-177; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/252-253.

110731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/253.

110741 Buhârî, Salâtu'l-Havf: 2, Megâzî: 31, Tefsir:, Bakara 44; Müslim, Müsâfirîn: 205, (839); Muvatta, Salâtu'l-Havf: 3, (1, 184); Ebû Dâvud, Salât: 285, (1243); Tirmizî, Salât: 398, (564); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 171-173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/253-254.

110751 Ebû Dâvud, Salât: 284, (1240, 1241); Tirmizî, Tefsîr:, Nisa, (3038); Nesâî, Salâtu'l-Havf: 1, (3, 173, 174); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/254.

[1016] Urane, Arafat'ın hizasında bir vadinin adıdır.

110771 Ebû Dâvud, Salât: 289, (1249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/255.

110781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/255-256.

110791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/259.

110801 Buhârî, Teheccüd: 29, 25, 34; Cuma: 39; Müslim, Müsâfirîn: 291, (729), Cuma: 71, (882); Muvatta, 69, (1, 166); Ebû Dâvud, Salât: 290, (1252); Nesâî, İkâmet: 64, (2, 119), Cuma: 43, (3, 113); Tirmizî, Salât: 220, (433, 434); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/259.

110811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/259.

110821 Tirmizî, Salât: 206, (414); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 66, (3, 260); İbnu Mâce, İkâmet: 100, (1142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/260.

110831 Buhârî, Mevâkîtu's-Salât: 33, 73; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 300, (835); Ebû Dâvud, Salât: 290, (1253); Nesâî, Mevâkîtu's-Salât: 36, (1,281), Kıyâmu'l-Leyl: 56, (3, 251, 252); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/260.

110841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/260-261.

[1085] Etjû Dâvud, Salât: 299, (1275); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/262.

110861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/262-263.

110871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263.

[1088] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263.

110891 Buhârî, Teheccüd: 27; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 96, (725); Ebû Dâvud, Salât: 291, 292, (1254, 1258); Tirmizî, Salât: 307, (416); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 56, (252); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263.

110901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/263-264.

110911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264.

110921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264.

110931 Buhârî, Teheccüd: 28, 12; Müslim, Müsâfirîn: 90, (724); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 29, (1, 127); Ebû Dâvud, Salât: 292, (1255); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 60, (3, 256); 58, (3, 252-253); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264.

110941 Müslim, Müsâfirîn: 99, (727); Ebû Dâvud, Salât: 292, (1259); Nesâî, İftitah: 38, (2, 155); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/264-265.

110951 Ebu Dâvud'daki aslı ile biraz farkediyor ise de burayı esas aldık.

110961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/265.

110971 Müslim, Müsâfirîn: 98, (726); Ebû Dâvud, Salât: 98, (1256); Nesâî, İftitah: 39, (2, 155, 156); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/265.

[1098] jjrmizî, Salât: 308, (417); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266.

110991 Nesâî, Salât: 68, (2, 1 70); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266.

111001 Buhârî, Teheccüd: 24, 26; Müslim, Müsâfirîn: 133, (743); Ebû Dâvud, Salât: 293, (1262, 1263); Tirmizî, Salât: 309, (418); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266.

111011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/266-267.

111021 Ebû Dâvud, Salât: 203, (1261); Tirmizî, Salât: 311, (420); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/267. 111031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/267.

111041 Ebû Dâvud, Salât: 295, (1 267); Tirmizî, Salât: 313, (422); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ

Yayınları: 9/268. 111051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/268.

111061 Buhârî, Ezan: 38; Müslim, Müsâfirîn: 65, (711); Nesâî, imâmet: 60, (2, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/268-269.

111071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/269-270.

111081 Müslim, Müsâfirîn: 67, (712); Ebû Dâvud, Salât: 294, (1265); Nesâî, İmâmet: 61, (2, 117); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/270.

111091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/270-271.

111101 Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 31, (1, 128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/271.

111111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/271.

111121 Tirmizî, Salât: 314, (423); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272.

111131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272.

111141 Burada ifade mutlaktır. Münferid kılan önce sünneti kılacağı için bu mevzubahis olamaz. Öyle ise şu mana da hadiste var: "Kim farzı imama yetişir, sünneti kılamaz, imamdan sonra da güneş doğuncaya kadar kılamamış ve böylece sünneti kazaya bırakmış ise, bunu güneş doğduktan sonra (kazâen) kılsın."

111151 Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 32, (1 , 128); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272.

111161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/272-273.

111171 Tirmizî, Salât: 315, (424); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.

111181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.

111191 Tirmizî, Salât: 317, (426); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.

111201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/274.

111211 Ebû Dâvud, Salât: 296, (1269); Tirmizî, Salât: 317, (427, 428); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 67, (3, 265); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275.

111221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275.

111231 Ebû Dâvud, Salât: 296, (1270); ibnu Mâce, ikâmet: 105, (1157); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275.

111241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/275-276.

111251 Tirmizî, Salât: 347, (478); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/276.

111261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/276.

111271 Tirmizî, Tefsir, Nahl; (3127); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/276.

111281 Ebû Dâvud, Salât: 297, (1272); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.

111291 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.

111301 Ebû Dâvud, Salât: 297, (1271)); Tirmizî, Salât: 318, (430); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.

111311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/277.

111321 Tirmizî, Salât: 318, (2129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/278.

111331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/278.

111341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/278.

111351 Buhârî, Mevâkîtu's-Salât: 33, Hacc 75; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn: 296-298, (833-835); Ebû Dâvud, Salât: 299, (1279, 1280); Nesâî, Mevâkît: 36, (1, 280, 281); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279.

111361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279.

111371 Tirmizî, Salât: 1 35, (1 84); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279.

111381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/279-280.

111391 Müslim, Müsâfirîn: 302, (836); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/280.

111401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/280.

111411 Buhârî, Ezân: 14, Salât 95; Müslim, Müsâfirîn: 303, (837); Nesâî, Ezân: 39, (2, 28, 29).

111421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/281.

111431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/281.

111441 Ebû Dâvud, Salât: 300, (1281); Buhârî, Teheccüd: 35, İ'tisâm: 27; Müslim, Müsâfirîn: 304, (838); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/281-282.

111451 İki ezandan maksad ezan ve ikâmettir.

111461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282.

111471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282.

111481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282.

111491 Tirmizî, Salât: 320, (432); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/282-283.

111501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/283.

111511 Ebû Dâvud, Salât: 304, (1300); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 1, (3, 198, 199).

111521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/283.

111531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/283.

111541 Rezîn tahriç etmiştir. (FeyzuTKadîr 6, 167); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.

111551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.

111561 Rezîn ilavesidir. (FeyzuTKadîr 4, 307); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.

111571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/284.

111581 Ebû Dâvud, Salât: 305, (1303); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/285.

111591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/285.

111601 Buhârî, Cuma: 32,33, Teheccüd: 25; Müslim, Cuma: 55, Ebû Dâvud, Cuma: 237; Tirmizî, Salât: 367, (510); Nesâî, Cuma:

21,27, (3, 103, 107).

111611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/286.

111621 Müslim, Cuma: 67, (881); Ebû Dâvud, Salât: 244, (1131); Tirmizî, Salât: 376; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/286.

111631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.

111641 Müslim, Cuma: 67, (881); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.

111651 Buhârî, Cuma: 39, Teheccüd: 25, 29; Müslim, Cuma: 70, (882); Ebû Dâvud, Salât: 244, (1127, 1128); Tirmizî, Salât: 376, (521,522); Nesâî, Cuma: 42, 44, (3, 113); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.

[ii66] Ebû Dâvud, Salât: 244, (1130, 1131); Tirmizî, Salât: 376, (523); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/287.

111671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/288.

111681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/289.

111691 Ebû Dâvud, Salât: 337, (1419); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/289.

111701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/290.

111711 Tirmizî, Salât: 333, (453, 454); Ebû Dâvud, Salât: 336, (1416); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 27, (3, 228, 229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/290.

111721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/290.

111731 Mu vatta, Salâtu'l-Leyl: 14, (1, 123); Ebû Dâvud, Salât: 9, (425); 337, (1420); Nesâî, Salât: 6, (1, 230);

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/291.

111741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/291-292.

111751 Buhârî, Vitr: 4; Müslim, Müsâfirîn: 149, (751); Ebû Dâvud, Salât: 343, (1438); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, (3, 230, 231); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/292.

111761 Muvatta'da bulunamadı; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/292.

111771 Ebû Dâvud, Salât: 338, (1422); Nesâî, Salâtu'l-Leyl: 40, (3, 238, 239); İbnu Mâce, İkâmet: 123, (1190); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/292-293.

111781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/293.

111791 Tirmizî, Salât: 336, (458); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, 40, 45, (3, 237, 243); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/293.

111801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/293-294.

111811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/294.

111821 Buhârî, Vitr: 1. Salât: 24, Teheccüd: 10; Müslim, Müsâfirîn: 155-147, (749, 753); Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 13, (1, 123); Tirmizî, Salât:

323, (437); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 26, (3, 227, 228), 35, (3, 233); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/294.

111831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/294.

111841 Ebû Dâvud, Salât: 339, (1424); Tirmizî, Salât: 340, (463), Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 47, 48, (3, 244, 245); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/295.

111851 Ebû Dâvud, Salât: 336, (1418); Tirmizî, Salât: 332, (452); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/295.

111861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/295.

111871 Buhârî, Vitr: 2, Müslim, Müsâfirîn: 137, (745); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, (3, 230); Tirmizî, Salât: 334,(456), SevâbuTKur'an: 23, (2925); Ebû Dâvud, Salât: 343, (1435, 1437); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/296.

111881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296.

111891 Müslim, Müsâfirîn: 162, (755); Tirmizî, Salât: 334, (455); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296.

111901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/296-297.

111911 Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 16, (1, 124); Ebû Dâvud, Salât: 342, (1434); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve

Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/297.

111921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/297.

111931 Ebû Dâvud, Salât: 302, (1295); Tirmizî, Cuma: 418, (597); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 26, (3, 227); ibnu Mace, İkâmet: 172, (1322); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298.

111941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298.

111951 Ebû Dâvud, Salât: 341 , (1431); Tirmizî, Salât: 342, (465); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298. 111961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/298-299.

111971 Buhârî, Megâzî: 35.

111981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/299.

111991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/299.

112001 Muvatta, SalâtuTLeyl: 19,(1, 125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/299-300.

112011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.

112021 Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 36, (3, 235); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.

112031 Buhârî, Vitr: 1, Muvatta, Salâtu'l-Leyl: 20, (1, 125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ

Yayınları: 9/300.

112041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/300.

112051 Muvatta, SalâtuTLeyl: 22, (1, 125); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/301.

112061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/301.

112071 Tirmizî, Da'avât: 123, (3561); Ebû Dâvud, Salât: 340, (1427); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 51, (3, 249); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/301.

[i 2 os] Tirmizî, Da'avât: 112, (3543, 3544); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/302.

112091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/302.

112101 Ebû Dâvud, Salât: 326, (1398); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303.

112111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303.

112121 Ebû Dâvud, Salât: 313, (1325); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303.

112131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/303-304.

112141 Buhârî, Teheccüd: 21; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/304.

112151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/305.

112161 Buhârî, Teheccüd: 16, Tefsir, Feth: 1, Rikâk: 20; Müslim, Sıfâtu'l-Münâfikîn: 79, (2819); Tirmizî, Salât: 304, (412); Nesâî, Kıyâmu'lLeyl: 17, (3, 219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/306.

112171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/306-308.

112181 Ebû Dâvud, Salât: 307, (1307); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/309.

112191 Burada kastedilen sahih rivayet Müslim'de gelir: "Resûlullah'ı oturarak namaz kılarken gören Abdullah ibnu Amr; "Oturarak kılınan namazın ayakta kılınana nisbetle sevabının yarım olacağını söylemiştiniz" demesi üzerine efendimiz; "Evet, ama ben sizler gibi değilim" cevabını verir.

112201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/309.

112211 Ebû Dâvud, Salât: 307, (1308); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 5, (3, 205); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/309-310.

112221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/310.

112231 Buhârî, Teheccüd: 12, Bed'ü'l-Halk: 11: Müslim, Müsâfirîn: 207, (776); Muvatta, Kasru's-Salât: 95, (1, 176); Ebû Dâvud, Salât: 307, (1306); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 5, (3, 203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/310.

112241 Vaîd'in şiddetinden "vücub" a hükmedilmesinin manası: Dinin, küçük günahlara gösterdiği caza hafiftir, büyük günahlara ise ağırdır. Büyük günah vacibin terki, haramın işlenmesine terettüp eder. Öyleyse bir fiilin terkine şiddetli va'îd (tehdid) zikredilmişse o fiil vâciptir. işlenmesine şiddetli vâ'id varsa o da haramdır.

112251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/311-313.

112261 Buhârî, Teheccüd: 13, Bed"ü’l-Halk: 11; Müslim, Müsâfirîn: 205, (774); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 5,(3, 204); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/313.

112271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/313-314.

112281 Muvatta, Salâtu’l-Leyl: 1, (1, 117); Ebû Dâvud, Salât: 310, (1314); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 61, (3, 257); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/314.

112291 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/314-315.

112301 Ebû Dâvud, Salât: 312, (1316); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/315.

112311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/315.

112321 Buhârî, Teheccüd: 7, Rikâk: 18; Müslim, Müsâfirîn: 131, (741); Ebû Dâvud, Salât: 312, (1317); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 8, (3, 208); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/315-316.

112331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/316-317.

112341 Buhârî, Teheccüd: 10, Müslim, Müsâfirîn: 121, 124, (736, 737); Muvatta, Salâtu'l-Müsâfirîn: 8 (1, 120); Ebû Dâvud, Salât: 316, (1334-1341-1361); Tirmizî, Salât: 325, (439-445); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 30, 35, 36, 44, 53, (3, 230, 233, 234, 239). Bu metin Müslim ve Ebû Dâvud'da gelmiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/317.

112351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/317.

112361 Müslim, Müsâfirîn: 198, (768); Ebû Dâvud, Salât: 313 , (1323, 1324).

112371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318.

112381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318.

112391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318.

112401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/318-321.

112411 Bugünkü resmi takvimde bu, 15 saat 21 dakikadır. Fark şuradan ileri gelir: Gündüz, dinî esaslara göre, fecr-i sâdıkla yani imsak saatiyle başlar, güneşin batışına kadar, (akşam namazı vakti veya iftar vakti) devam eder. Gece ise, akşamla başlar, imsak vaktine kadar devam eder. Nitekim Kadr sûresinda gecenin hududu fecr ânıyla sınırlandırılır (3-5. âyetler). Yeni hesaplamada gündüz, güneşin doğuşundan

batışına (akşam vaktine) kadar edvam eder; sabahın ve akşamın alacakaranlıkları geceye dahildir.

112421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/321-325.

112431 Buhârî, Teheccüd: 5, 32; Müslim, Müsâfirîn: 75, 77, (717, 718); Muvatta, Kasru's-Salât: 29, (152-153); Ebû Dâvud, Salât:

301, (1292, 1293); Nesâî, Savm: 35, (4, 152); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/326.

112441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/326.

112451 Buhârî, Teheccüd: 31, Teksîru's-Salât: 12, Megâzî: 50; Müslim, Elayz: 71, (336); Müsâfirîn: 80, (336); Muvatta, Kasru's-Salât: 28, (1, 152); Ebû Dâvud, Salât: 301, (1290, 1291); Tirmizî, Salât: 346, (474); Nesâî, Tahâret: 143, (1, 126); Gusl: 11,(1,202); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/326-327.

112461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/327-329.

112471 Buharî, Teheccüd: 33, Savm: 60; Müslim, Müsâfirîn: 85, (721); Ebû Dâvud, Salât: 342, (1432); Tirmizî, Savm: 54, (760); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 28, (3, 229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/329.

112481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/329.

112491 Müslim, Müsâfirîn: 84, (720); Ebû Dâvud, Salât: 301, (1286); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: 9/330.

112501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/330.

112511 Ebû Dâvud, Edeb: 172, (5242); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/330.

112521 Tirmizî, Salât: 346, (475); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.

112531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.

112541 Tirmizî, Salât: 346, (476); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.

112551 Tirmizî, Salât: 346, (473); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.

112561 Müslim, Müsâfirîn: 78, 79, (719); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/331.

112571 Müslim, Müsâfirîn: 43, (748); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/332.

112581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/332.

112591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/333.

112601 Buharî, Teravih: 1, Müslim, Müsâfirîn: 174, (759); Ebû Dâvud, Salât: 318, (1371); Tirmizî, Savm: 83, (808) Nesâî, Siyam: 39, (4, 154, 155); Muvatta, Salât fi Ramazan: 2,(1, 119). Buhârî, Ramazan kıyamı ile. Kadir gecesi kıyamı

üzerine ondan merfû rivâyet kaydeder; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/333.

112611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/333-334.

112621 Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadir: 5, Müslim, İ'tikâf: 8, (1175); Ebû Dâvud, Salât: 318, (1376); Tirmizî, Savm: 73, (796); Nesâî, Kıyâmu'lLeyl: 17, (3, 218); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/334.

112631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/334-335.

112641 Müslim, Siyam: 59, (1104); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/335.

112651 Buhârî, Salâtu't-Teravih: 1, Cuma: 29, 5; Müslim, Müsâfirîn: 177, (761); Muvatta, Salâtfı'r Ramazan: 1, (1, 113); Ebû Dâvud, Salât: 318, (1373, 1374); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl: 4, (3, 202); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/336.

112661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/336-338.

112671 Ebû Dâvud, Salât: 318, (1377); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/338.

112681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/339.

112691 Ebû Dâvud, Salât: 318, (1375); Tirmizî, Savm: 81, (805); Nesâî, Sehv: 103, (3, 83, 84), Kıyâmu'l-Leyl: 4, (3, 202); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/339-340.

112701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/340-341.

112711 Muvatta, es-Salât fi'r-Ramazân: 7 (1, 116); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/341.

112721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/342.

112731 Buhârî, Iydeyn: 8, 16, 18, 26, 32, Ezân: 161, Zekât: 21, 33, Tefsir, Mümtahine: 1, Nikâh: 124, libâs: 56, 57, 59, İ'tisâm: 16; Müslim, Iydeyn: 13, (884); Ebû Dâvud, Salât: 256, (1159); Tirmizî, Salât: 387, (537); Nesâî, Iydeyn: 29, (3, 193); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/342.

112741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/342.

112751 Ebû Dâvud, Salât: 252, (1 149, 1 150); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343.

112761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343.

[1277] s a iât: 386, (536); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343.

112781 Birinci rek'atteki dokuz tekbirin hepsi ziyâde tekbirler değildir. Biri iftitah tekbiri, üçü ziyade tekbiri, beşincisi rüku'ya giderken çekilen tekbir, altmcısı secdeye giderken, yedincisi birinci secdeye, sekizincisi ikinci secdeye giderken, dokuzuncusu secdeden ikinci rek'ate kalkarken çekilen tekbirlerdir.

112791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/343-344.

112801 Müslim, Iydeyn: 7, (887); Ebû Dâvud, Salât: 250, (1148); Tirmizî, Salât: 384, (532); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.

112811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.

112821 Buharî, Iydeyn: 7, 8; Müslim, Iydeyn: 8, (888), Tirmizî, Salât: 383, (531) Nesâî, Iydeyn: 9, (3, 183); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.

112831 89. Hadîse ve açıklamasına bakılsın. Cilt 2, s. 375-376.

112841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/345.

112851 Buhârî, Iydeyn: 7; Müslim, Iydeyn: 4, (885); Ebû Dâvud, Salât: 248, (1141); Nesâî, Iydeyn: 19, (3, 186, 187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/346.

112861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/347-349.

112871 Müslim, Iydeyn: 14, (891); Muvatta, Iydeyn: 8, (1, 180); Ebû Dâvud, Salât: 252, (1154), Tirmizî, Salât: 385, (534); Nesâî, Iydeyn: 12, (3, 183, 184); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/349-350.

112881 Müslim, Cum'a: 62, (878); Muvatta, Cuma: 19, (1, 111); Ebû Dâvud, Salât: 242, (1122, 1123); Tirmizî, Salât: 385, (533); Nesâî, Iydeyn: 13, (3, 184); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/350.

112891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/350.

112901 Ebû Dâvud, Salât: 217, (1074); ibnu Mâce, ikâmet: 166, (1311); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/351.

112911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/351-352.

112921 Buhârî, Edâhi: 16 , Savm: 66, 67; Müslim, Siyâm: 138, (1137); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/352.

112931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/352-353.

112941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/353.

112951 Ebû Dâvud, Salât: 217, (1071, 1072); Nesâî Iydeyn: 32, (3, 194); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/354.

112961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/354-355.

112971 Buhârî, Iydeyn: 4, Tirmizî, Salât: 390, (543): İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355.

112981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355.

112991 Tirmizî, Salât: 382, (530); İbnu Mâce, İkâmet: 161, (1296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355.

113001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/355-356.

113011 Tirmizî, Salât: 390, (542); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.

[1302] Ebû Dâvud, Salat: 254, (1 1 56); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.

113031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.

113041 Buhârî, Iydeyn: 15, 20, Hayz: 23, Salât: 2, Hacc: 81; Müslim, Iydeyn: 10, (890); Ebû Dâvud, Salât: 247, (1136-1139); Tirmizî, Salât: 388, (539, 540); Nesâî, Iydeyn: 3, 4, (3, 180, 181); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/356.

[I305 l İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/357.

113061 Nesâî, Iydeyn: 1 0, (3, 1 83); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/357.

113071 Nesâî Iydeyn: 6 , (3, 181,182); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/357-358.

113081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/358.

113091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/360.

113101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/361.

113111 Buhârî, Küsûf: 2, 4, 5, 13, 19, el-Amel fi's-Salât: 11, Bed'ü'l-Halk: 4, Tefsir, Maide: 13; Müslim, Küsûf: 1, 8, (901, 902, 903); Muvatta, Küsûf: 1,(1, 186); Ebû Dâvud, 261, 263, 264, 265, (1177, 1180, 1187, 1188, 1190, 1191); Tirmizî, Salât: 396, (561, 563); Nesâî, Küsûf: 6, 7, 10, 11, (3, 127, 128, 129, 130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/361-362.

113121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/362-363.

113131 Buhârî, istiskâ: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 24, Menâkıb: 25, Cum'a: 34, 35, Edeb: 68, Da'avât: 24; Müslim, istiskâ: 9, (897); Muvatta, istiskâ: 3, (1, 191); Ebû Dâvud, Salât: 260, (1174, 1175); Nesâî, İstiskâ: 1, 9, 10, 17, 18, (3, 154, 155, 158, 166, 165,

177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/364-365.

113141 Ebû Dâvud, Salât: 260, (1 173); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/366.

113151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/366-367.

113161 Ebû Dâvud, Edeb: 114, (5100), Müslim, istiskâ: 13, (898); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/367.

113171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/367-368.

113181 Buhârî.Cenâiz: 59; Müslim, Cenâiz: 57, (946); Ebû Dâvud, Cenâiz: 45, (3168); Nesâî, Cenâiz: 54, 59, (4, 54-55, 76, 77); Tirmizî, Cenâiz: 49, (1040); İbnu Mâce, Cenâiz: 34, (1539); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/369.

113191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/369.

113201 Buhârî, Cenâiz: 4, 55, 61, 65; Menâkibuî-Ensâr: 38; Müslim, Cenâiz: 62, 63, (951); Muvatta, Cenâiz: 14, (1, 226, 227); Ebû Dâvud, Cenâiz: 62,(3204); Tirmizî, Cenâiz: 37, (1022); Nesâî, Cenâiz: 76, (4, 72); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/369370.

113211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/370-371.

113221 Müslim, Cenâiz: 72, (957); Ebû Dâvud, Cenâiz: 58, (3197); Tirmizî, Cenâiz: 37, (1023); Nesâî, Cenâiz: 76, (4, 72); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/371.

113231 Buhârî, Cenâiz: 65, (Bunu ta'lik olarak, bâb başlığında zikretmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/371-372.

113241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/372.

113251 Buhârî, Cenâiz: 66, Ebû Dâvud, Cenâiz: 59, (3198); Tirmizî, Cenâiz: 39, (1026); Nesâî, Cenâiz: 77, (4, 74, 75); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/372.

113261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.

113271 Muvatta, Cenâiz: 19, (1,225); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.

113281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.

113291 Ebû Dâvud, Cenâiz: 60, (3199); ibnu Mâce, Cenâiz: 23, (1497); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/373.

113301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/374.

113311 Muvatta, Cenâiz: 17, (228); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/374.

113321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/374.

113331 Müslim, Cenâiz: 85, (963); Tirmizî, Cenâiz: 38, (1025); Nesâî, Cenâiz: 77, (4, 73); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.

113341 Buhârî, Cenâiz: 66, (Bâb başlığında senetsiz olarak geçmiştir.); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.

113351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/375.

113361 Ebû Dâvud, Cenâiz: 53, (3188); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376.

113371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376.

113381 Tirmizî, Cenâiz: 43, 032); ibnu Mâce, Cenâiz: 26, (1508); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376. 113391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/376-377.

113401 Ebu Dâvud, Cenâiz: 53, (3187); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/377.

113411 Ebu Dâvud, Cenâiz: 57, (3194); Tirmizî, Cenâiz: 45, (1034); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/377.

113421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/377-378.

113431 Muvatta; Cenâiz: 24, (1 , 230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378.

113441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378.

113451 Muvatta, Cenâiz: 20, (1 , 229); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378.

113461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/378-379.

113471 Muvatta, Cenâiz: 21, (1,229).

113481 Buhârî, Cenâiz: 57; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/379.

113491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/379-380.

113501 Müslim, Cenâiz: 99, (973), Muvatta, 22, (1, 229); Ebu Dâvud, Cenâiz: 54, (3189, 3190); Tirmizî, Cenâiz: 44, (1033); Nesâî, Cenâiz: 70, (4, 68); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/380.

113511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/380-381.

113521 Muvatta, Cenâiz: 23, (1 , 230); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/381.

113531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/381-382.

113541 Ebu Dâvud, Cenâiz: 54, (3191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/382.

113551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/382.

113561 Buhârî, Cenâiz: 67, Salât: 72, 74; Müslim, Cenâiz: 71, (956); Ebu Dâvud, Cenâiz: 67, (3203): İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/383.

113571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/383-384.

113581 Müslim, Cenâiz: 70, (955); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/384.

113591 Tirmizî, Cenâiz: 47, (1 038); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/384.

[1360] Ei-jy Dâvud, Cenâiz: 75, (3223, 3224); Nesâî, Cenâiz: 61, (3, 61,62); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/385.

113611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/385-386.

113621 Buharı, Cenâiz: S5, 54, Menâkibu'l Ensâr: 38; Müslim, Cenâiz: 64, (952); Nesâî, Cenâiz: 72, (4, 69, 70); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/386.

113631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/386-387.

113641 Ebu Dâvud, Cenâiz: 52, (3186); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/387.

113651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/387-388.

113661 Buharî, Ferâiz: 4, 15, 25, Kefalet: 5, İstikraz: 11, Tefsir, ahzâb: 1, Nafakât: 15; Müslim, Ferâiz: 14, (1619); Tinnizî, Cenâiz: 69, (1070); Nesaî, Cenâiz: 67, (4, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/389.

113671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/389-391.

113681 Müslim; Cenâiz: 107, (978); Tinnizî, Cenâiz: 68, (1068); Nesâî, (68, (4, 66); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi. Akçağ Yayınlan: 9/391.

113691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391.

113701 Müslim Cenâiz: 58, (947), Tirmizî, Cenâiz: 40, (1029); Nesâî, Cenâiz: 78, (4, 75); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391.

113711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/391-392.

113721 Müslim, Cenâiz: 59, (948); Ebü Dâvud, Cenâiz: 45, (3170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/392.

113731 Ebu Dâvud, Cenâiz: 43; (3166); Tirmizî, Cenâiz: 40 (1028); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/392.

113741 Tercümeyi yaparken daha anlaşılır kılmak için serbest hareket ettik.

113751 Cemâhîr-u Usuliyyûn, fıkıh, tefsir, kelam gibi farklı ilim dallarından her birinin usul âlimlerinin cumhurları (ekseriyeti teşkil eden kısmı) demektir.

113761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/392-394.

113771 Buharî, Salât: 60, Teheccüd: 25; Müslim, Müsafirîn: 69, (714); Muvatta, Kasm's- Salât: 57, (1, 162); Ebu Dâvud, Salât: 19, (367; 368); Tinnizî, Salât: 235; (316); Nesâî, 37, (2, 53); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/395.

113781 Ebu Dâvud, Cihâd: 178, (2781); Buharî, Salât: 59 (bab başlığında muallak olarak); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/395.

113791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/395-397.

113801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/398.

113811 Buharî, Da'avât: 48; Teheccüd: 25, Tevhîd: 10; Ebu Dâvud, Salât: 366, (1538); Tilmizi, Salât: 394, (480); Nesâî, Nikâh: 27, (6, 80, 81); İbnu Mâce, İkâmet: 188, (1383); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/399.

113821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/399-401.

113831 Tirmizî, Salât: 348, (479); ibnu Mâce, ikamet: 189, (1384); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/402.

113841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/403.

[1385]]] lnat ı ü sayılanlar, birbirine yakın ifadeler, te'kiden tekrar gibidir. "Sana ihsanda bulunmayayım mı?"

şeklinde tercüme daha uygun olabilecekti Mantıkî teselsüle, ve Tirnıizî'deki veçlıiite uygunluk bakımından "sana iyilik yapm ayayım mı?" diye tercüme ettik.

Ayrıca şunu belirtelim: Teysir, halden jMlli-i O j diye dizmiş, iolacak. Arapcada ela eksik

113861 Ebu Dâvud, Salât: 303, (1297, 1299); Tirmizî, Salât: 350, (482); İbnu Mâce, İkamet: 190, (1386, 1387) ; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/404-405.

113871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/405-406.

113881 Buharî, Ezân: 159; Müslim, Müsâfirîn: 59, (707); Ebu Dâvud, Salât: 204, (1042); Nesaî, Sehv: 100, (3, 81); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/407.

113891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/407.

113901 Nesâî, Sehv: 100, (3, 82); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/407.

113911 Buharî, Ezan: 155; Müslim, Mesâcid: 120, (583); Ebu Dâvud, Salât: 191, (1002, 1003); Nesâî, Sehv: 39, (3, 67); İbrahim Canan, Kutubi Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/408.

113921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/408.

113931 Ebü Dâvud, Salât: 194, (1007); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/408-409.

113941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/409.

113951 Müslim, Mesâcid: 258, (655); Ebu Dâvud, Salât: 43, (536); Tirmizî, Salât: 150, (204); Nesâî, Ezân: 40, (2, 29); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/409.

113961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/409-410.

113971 Müslim, Mesâcid: 286, (670); Ebu Dâvud, Salât: 301, (1294); Tinnizî, Salât: 412, (585); Nesâî, Sehv: 99, (3, 80); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/410.

113981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/410-411.

113991 Müslim, Mesâcid: 228, (644); Ebu Dâvud, Edeb: 86, (4984); Nesâî, Mevâkit: 23, (1, 270); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/411.

114001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/411-412.

114011 Buharî, Mevâkît: 1 9; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/412.

114021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/412-413.

114031 Buharî, Mevâkît: 23; Müslim, Mesâcid: 237, (647); Ebu Dâvud, Salât: 3, (398); Tirmizî, Salât: 125; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/413.

114041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/413.

[Koş] ji rm j z î ; Salât: 1 26; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.

114061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.

114071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.

[1408] ej-ju oâ VÜC | Edeb: 86, (4985, 4986); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/414.

114091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/415.

114101 Müslim, Selâm: 68 , (2203); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/415.

114111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/415.

ZEKÂT BÖLÜMÜ

Arapcada ela eksik

UMUMÎ AÇIKLAMA

1- ZEKÂT NEDİR?

2- ZEKÂTIN ÖNEMİ:

3- ZEKÂTIN FARZ OLUSU

4- ZEKÂTA TEŞVİK:

5- ZEKÂT YERCİ MİDİR?

6- ZEKÂTA TÂBİ MALLAR BİRİNCİ BAB

ZEKATIN FARZİYETİ, TERKEDENİN GÜNAHI İRTİDATIN ÇEŞİTLERİ:

RAFİZÎLERE BİR CEVAP İSLÂM'IN HAKKI NAMAZLA ZEKÂTI AYIRMA:

ZEKAT MALIN HAKKIDIR OĞLAK:

HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER: BİR SUAL VE CEVABI:

İKİNCİ BAB

MALDAKİ ZEKÂTLA İLGİLİ HÜKÜMLER BİRİNCİ FASIL MÜŞTEREK HADİSLER İKİNCİ FASIL HAYVANLARIN ZEKÂTI ÜÇÜNCÜ FASIL ZİNETLERİN ZEKÂTI DÖRDÜNCÜ FASIL MEYVE VE SEBZELERİN ZEKÂTI UMUMÎ AÇIKLAMA:

TAHMİN-TAKDİR NEDİR, NASIL OLUR? ZİRAÎ ÜRÜNLERDE ÖŞÜR DURUMU BESİNCİ FASIL

MADEN VE DEFİNELERİN ZEKÂTI UMUMÎ AÇIKLAMA:

ALTINCI FASIL

AT VE KÖLELERİN ZEKÂTI

YEDİNCİ FASIL

BALIN ZEKÂTI

SEKİZİNCİ FASIL

YETİM MALININ ZEKÂTI

DOKUZUNCU FASIL

ZEKÂTI VERMEDE ACELE ETMEK

ONUNCU FASIL

ZEKÂTLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER ÜÇÜNCÜ BÂB FITIR SADAKASI DÖRDÜNCÜ BAB

ZEKAT TAHSİLDARININ HAK VE VAZİFELERİ RÜŞVET NEDİR, NE DEĞİLDİR? HÂKİMLERCE ALINAN RÜŞVET:

MEMUR VE HEDİYE:

DEVLET MALINDAN ÇALMAK (Gulûl) RÜŞVET VE SELEF:

MEMURUN MAİŞETİ BİR SUAL VE CEVABI:

İÇTİMÂİ EMNİYET VE RÜŞVET:

ZULÜM VE ANARŞİ BİRİNCİ FASIL ZEKÂT KİMLERE HARAM?

ZENGİN KİME NEDİR?

HAKÎKİ FAKİR KİMDİR?

ZEKÂT BÖLÜMÜ

(Bu bölümde beş bâb vardır)

BİRİNCİ BÂB

ZEKÂTIN FARZİYYETİ, TERKEDENİN GÜNAHI

*

İKİNCİ BÂB

MALDAKİ ZEKÂTIN AHKÂMI

(Bu bâb on fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL MÜŞTEREK HADİSLER

*

İKİNCİ FASIL

HAYVANLARIN ZEKÂTI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL ZÎNETLERİN ZEKÂTI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

MEYVE VE SEBZELERİN ZEKÂTI

*

BEŞİNCİ FASIL

MADEN VE DEFİNELERİN ZEKÂTI

ALTINCI FASILAT VE KÖLELERİN ZEKÂTI

*

YEDİNCİ FASIL BALIN ZEKÂTI

ONUNCU FASIL

ZEKÂTLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

*

ÜÇÜNCÜ BÂB SADAKA-İ FITR

*

DÖRDÜNCÜ BÂB

ZEKAT TAHSİLDÂRININ HAK VE VAZİFELERİ

*

BEŞİNCİ BÂB

ZEKÂT KİMLERE HELÂL, KİMLERE HARAM? (Bu bâb iki fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

ZEKÂTIN HELÂL OLMADIĞI KİMSELER

*

İKİNCİ FASIL

SADAKANIN HELÂL OLDUĞU KİMSELER

UMUMİ AÇIKLAMA

1-ZEKÂT NEDİR?

Zekât, lügatte nemâ (büyüme, artma) mânasına gelir. 15) "Ekin büyüdü" demektir. Sadece

bitki için değil mal için de kullanılır. Zekât ayrıca, temizlenme mânasına da kullanılmıştır. Şer'an her iki mâna da mûteberdir. Birinci mânaya göre, zekâtın verilmesi, malın artmasına sebeptir. Veya kişinin sevabı, zekât sebebiyle artar demektir. Veya zekâtın mütealliki olan mallar, ticâret, ziraat gibi artmaya mazhar şeylerdir demektir. Bu mânaları

te'yîd eden âyet ve hadisler mevcuttur. Temizlik mânasına gelince: Hadisler zekâtın insan nefsini cimrilik kirlerinden temizleyeceğini, günahlardan paklayıp arıtacağını ifâde etmiştir. Bazılarını kaydedeceğiz.

Âlimler Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen vâcib ve mendub sadakalara nafaka, hak, afv gibi kelimelerle ifâde edilen sadaka çeşitlerine zekât ıtlak edildiğini belirtirler. Şöyle tarif edilmiştir: "Üzerinden bir yıl geçmiş nisab miktarı maldan bir cüz'ünü Hâşimî ve Muttalibî olmayan bir fakire ve benzerine vermektir." Zekâtın rüknü ihlas; şart ve sebebi, üzerinden bir yıl geçen mala sâhip olmaktır. Bu mala sahip olanın da Müslüman, âkil, bâliğ ve hür olması lâzım gelir. İhlas, Allah rızası için vermektir. 111

2- ZEKÂTIN ÖNEMİ:

İslâm deyince imandan sonra ilk akla gelen iki rüknünden birincisi namaz farzı ise, İkincisi de zekât farzıdır. Bu sebeple ulemâ "Zekât İslâm' m üçüncü rüknüdür" demiştir. Kur'ân-ı Kerîm baştan sona, namazla zekâtı hep yan yana zikreder. "Namaz kılın!" derken, arkadan da "Zekâtı verin!" diye emreder.

Zekâtın namazla aynı ehemmiyet çerçevesinde emredilmesi, İslâm dîninin, sadece ııhicvi hayat ve ibâdetle meşgul olan bir din olmayıp bir medeniyet dîni olduğunun, dünya hayatını âhiret hayatından, âhiret hayatını dünya hayatından ayırmayan, ikisini bir mütâlaa eden bir hayat ve devlet dîni olduğunun te'vili mümkün olmayan delili olmaktadır.

Evet zekât verilerek hem maddî ve dünyevî hayatımız tanzîm edilecek, müstakil bir ümmet olmanın fiilî ve maddî ifâdesi olan devletin hayat damarı kana kavuşacak, hem de Allah'ın rızası elde edilerek ebedî hayat kazanılacak.

Görüldüğü üzere zekât ne sırf lâik bir vergi, ne de sırf uhrevî maksadlı bir ibâdettir. Ama her iksidir de: Hem devletin hayatiyeti olan vergi, hem de âhiretin şartı olan ibâdet.

Şu halde zekât, Resûlullah'm ifâdesiyle İslâm'ın köprüsüdür: Âhiret yakası ile dünya yakası arasına atılmış, ikisini birleştiren bir köprü; fâni ile bâkiyi, ümmetle devletini, fakirle zengini, madde ile mânayı, Allah'la kulu birleştiren bir köprüdür. Zekâtla zenginin malı kirden, ruhu cimrilikten temizlendiği gibi, fakirin de gönlü kinden temizlenir. Böylece cemiyetin iki zümresi sulha kavuşur, Zekât farizasına uyarak yardım elini uzattığı fakir zümreye zenginin merhamet hisleri uyanır, fakir de zengine hürmet ve muhabbetle dolar, müteşekkir olur. Bu, bir cemiyetin huzuru ve saâdeti için şartı olan içtimâi barıştır. Batı cemiyetinde böyle bir müessesenin yokluğu, cemiyette proleter ve burjuva olmak üzere birbirine düşman iki zümre ortaya çıkarmış, Fransız ihtilâl-i kebiri ile kavgaya dönüşen bu sürtüşme ve hizipleşmeler, en sonunda işçipatron ikiliğine yani beşerin müebbed kavgası demek olan komünistkapitalist dünyalar safhasına ulaşmıştır. Zekât müessesesi sâyesinde İslâm dünyası binbeşyüz yıldır böyle bir kavgadan uzak yaşamıştır. Müslümanlar bu müesseseyi canlı tuttukları müddetçe ihtilâlci ve komünist fikirler İslâm cemiyetinde gelişemeyecek ve tutunamayacaktır. 121

3- ZEKÂTIN FARZ OLUŞU

Zekâtın ne zaman farz kılındığı hususu münâkaşalıdır. Hicretten önce farz kılındığını iddia edenler olduğu gibi, hicretin birinci yılından dokuzuncu yılma kadar çok farklı yıllarda farz kılındığı iddiasında bulunan olmuştur. Hepsini te'yîd eden rivâyetler mevcuttur. Münakaşaları veren İbnu Hacer dokozuncu yılda farz olduğu iddiasını mâkul bulmadığını belirtir. Beşinci yıldan önceye ait olabileceğini îmâ eder, kesin iddiadan kaçınır. 111

4-ZEKÂTA TEŞVİK:

Kur'ân-ı Kerîm, "Ey îman edenler! Kâfir olanlar bile birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesad olur!" (Enfal 73) buyurarak Müslümanları yardımlaşmaya teşvik eder ve bunun terki hâlinde cemiyetin huzurunu bozacak fitne, kargaşa ve ihtilâllerin olacağını haber verir. Şu halde zekât, bu yardımlaşmayı gerçekleştirerecek en mühim vasıta olarak, Kur'an'da otuzdan fazla âyette emredilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu İlâhî emrin yerine getirilmesi için pek çok beyanlarıyla, Müslümanları zekâta teşvik buyurmuştur. Bazılarını kaydediyoruz:

öjsJ SISpI "Zekât, İslâm'ın küprüsüdür";

*İPİJ| *6çJü IjİpÎj aİAAdb jJ&JZ !jj!3j

"Mallarınızı zekâtla koruyun, hastalarınızı sadaka ile tedâvi edin. Belaya dua ile karşı koyun"; 13)

vULİp \j> jjü dJJbo olS^

"Malının zekâtını eda ettin mi, üzerindeki borcu ödedin demektir"; duÜoi Ali AAU 5l5j cJol 131

"Malının zekâtını ödedin mi kendinden onun şerrini def ettin demektir"; ojiS ı JuJI UjjJ J]

"Sadaka malın miktarını eksiltmez, artırır";

"Zekâtı ödenen mal "kenz (hazine)" değildir, toprağa gömülmüş olsa bile." 141 "Zekâtı verilmeyen her

mal, kenzdir, açıkta (yani yere gömülmemiş) bile olsa"; 3lj alİp jil <^3İ Ali ÜISj ^3I U

^p2İ I

"Zekâtını ödeyen, üzerinde bulunan (fakirin) ha kk ını ödemiş olur, fazla vermek efdaldir"; "Farz zekâtı öde. Zira o seni temizler. Sıla-i rahmi eda et, dilenci, komşu ve fakirin ha kk ını gözet"; jl

0IS3 ijSj; 5ı

'O* 4

"Malınızın zekâtını vermeniz, İslâm'ınızı tamamlar"; SlSpl £I3İ i A

"İslâm'ınızın kemâli zekâtın ödenmesiyledir"; <3 lAA! öbSj-fi j-*

i 'j*, 33

"Zekâtı ödeyen, misâfire ikram eden, musibete uğrayanlara veren cimrilikten kurtulur";

“Allah, zekâtını ödemeyen kimsenin namazını kabûl etmez, ikisini birlikte yapıncaya kadar. Zira Allahu Teâla Hazretleri namazla zekâtı (Kur’an’da yanyana birlikte zikretmek sûretiyle) birleştirmiştir, siz aralarını açmayın!”;

“Allah îmânı ve namazı ancak zikâtla kabul eder”;

"Kimin zekât verecek malı yoksa: "Allahümme salli alâ Muhammedin abdike ve Resûlike ve alâ'lmüminine ve'lmü'minât ve'lmüslimîne ve'lmüslimât. (Allah'ım, kulun ve elçin Muhammed'e, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, Müslüman erkeklere, Müslüman kadınlara salât (rahmet et!)" desin. Bu söz onun için zekât yerine geçer."

"Eğer zekâtını verirsen, üzerindeki borcu ödemiş olursun. Kim haram malı toplasa, sonra da tamamen tasadduk etmiş bile olsa, o maldan kendisine bir sevap ulaşmaz. Üstelik vebali üzerindedir. ,,ıa

5-ZEKÂT VERGİ MİDİR?

Kur'ân-ı Kerîm'de, zekât, sadaka, nafaka ve hak gibi kelimelerin birbirine yakın mânalarda kullanıldığını, hepsinin vergi mânasında zekâtla ifade edildiğini söyledik. Hemen belirtelim ki, tefurruâta inince bunlar arasında bazı farkların olduğu da görülür. Nitekim zekâtı tarif ederken, üzerinden bir yıl geçmiş maldan alınma kaydı, Hâşimî ve Muttalibîlere haram kaydı geçti. Öte yandan devletin humus, öşür, haraç gibi değişik adlar altında başka gelirleri, yani "vergi"leri de var. İslâm devletinde bunların toplanma ve harcanma şekli az çok farkeder. Sözgelimi humus Al-i Beyt'e helal

olduğu halde zekât haramdır. Şu halde İslâm'ın ayırdığı bu gelir çeşitlerini gönümüz lâik espirisi içerisinde "vergi" adı altında mütâlaa ederek zekât vergidir diye bir hükme gitmek ve bu meşkûk hükme dayanarak devlete ödenen vergiyi zekâta mahsub edip zekat vermekten kaçınmak, dînen tehlikeli bir durum ortaya çıkarabilir. Müslüman böyle şüpheli durumlardan kaçmakla mükelleftir. Bu meselede tereddüdü izale etmek için iki nokta bilinmelidir:

1) Bugünkü vergilendirme şer'î esasa uygun mu? Yani, dinen vermemiz gereken zekâtın tamamını veriyor muyuz? Meselâ devlet bugün öşür almıyor. Keza devlet ticâret yapanlardan belli şartlarla vergi aldığı halde emvâl-i bâtma'ya giren tasarruflardan, altın ve gümüş nev'indeki zinetlerden vergi almıyor. Ama Müslüman kimse, dinin bu mallarda emrettiği zekâtı vermesi gerekir. 1 ^ 1

2) Vergiler, dinin istediği yerlere harcanıyor mu? Az sonra belirtileceği üzere zekâtın, Kur'an'la tesbit edilen belli harcama kalemleri var. Bugün lâik devlet onu düşünmüyor. Müslüman, bu noktadan da zekat gibi mühim bir rüknü değerlendirmek zorundadır. Şüpheden emin olmak için, şeriatın emrettiği üzere zekâtını hesaplayıp zâhir şartlara ve vicdanına uygun şeklide çevresindeki fakirlere vermek çıkar yol gözükmektedir.

Bu meselede iyice bilinmesi gereken husus şudur: Zekât, herşeyden önce bir ibadettir ve öncelikle fakirin hakkıdır. Bu ibâdet de dinin emrettiği şekilde yapılmalıdır.Din, zekâtın zenginlerden alınıp o bölgenin fakirlerine dağıtılmasını emretmiştir. Artan miktar Beytu'l-Mâle (Devlet Hâzinesine) gönderilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususu -müteakip ilk hadiste görüleceği üzere Yemen'e irşâd, vergi ve kadılık işlerini yürütmek üzere gönderdiği Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'e açık bir şekilde emretmiştir: "Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun... Onlara haber ver ki, Allah malları üzerine zekâtı farz kılmıştır. Zenginlerinden alınarak fakirlerine iâde edilir..."

İslâm ulemâsı zekâtın, alındığı bölgeden dışarı çıkarılıp çıkarılmayacağı hususunda farklı görüşler ileri sürmüş, bu meyanda Hanefîler çıkarılabileceğini söylemiş ise de Şafiîler, Mâlikîler ve "cumhur" çıkarılmaması gerektiği görüşünde ittifak etmişlerdir. Şâfiîler çıkarıldığı takdirde -orada muhtaç kimse varsa- bunun te'diye edilmesi, gerisin geriye gönderilmesi gerektiğine hükmeder. Mâlikîler ise muhtaç olup olmadığına bakılmaksızın iâdesine hükmeder.

Mahallî ihtiyâç fazlası ve başka şekillerde hazînede toplanan paralar da öncelikle yardıma muhtaç durumda olan "beşer unsuru"na harcanacaktır. İlgili âyet şöyle: "Sadakalar (yani fukaraya temlik edilmek üzere çıkarılan vergiler) Allah'tan bir fariza olarak, ancak:

1- Fakirlere,

2- Miskinlere,

3- (Toplanması ve sarfında sadakalar) üzerine me'mur olanlara,

4- Kalpleri (Müslümanlığa) alıştırılmak istenenlere,

5- Kölelere,

6- Esirlere,

7- (Borcundan fazla nisâbı olmayan) borçlulara,

8- Allah yolunda (harcamaya),

9- Ve yol oğluna (yani memleketinde zengin bile olsa, meşru bir maksadla seyr-ii sefer ederken muhtaç kalmış olan yolculara) mahsustur..." (Tevbe 60).

Burada 3, 4 ve 8. maddeleri istisna edersek, diğer altı kalemin muhtaç olan kimseler olduğu görülür. Yani hazîne parasının sarfında önce insan unsurunun durumunu düzeltmek emredilmektedir. Bugün vergilerin sarfında bu inceliklere yeterince riâyet edilmediğine göre, Cenâb-ı Hakk' m hitâbma doğrudan muhatap olan bu hitaba uyup uymama ölçüsünden hesabını verecek olan Müslümanın, zekâtını, İlâhi irâdeye uygun miktarda çıkarması gerekir. Bilhassa emvâl-i bâtmanm zekâtı ferdin vicdanına bırakılmıştır. Hiç olmazsa bunların çevredeki fakirlere sarfı... m

6-ZEKÂTA TÂBİ MALLAR

Bu mevzuyu Ömer Nasuhî Bilmen merhum şöyle özetlemiştir: "Mallar, emvâl-i bâtına (görülmeyen) ve emvâl-i zâhire (görülen) adıyla iki kısımdır. Nakit paralar ile, evlerde,

mağazalarda bulunan ticâret malları, emvâl-i bâtma'dır. Sâime denilen hayvanlar ile bir kısım arazi muhsûlâtı ve mâdenler ile yer altındaki hazîneler ve "gümrüklere uğrayan ticâret malları ile nukud" da emvâl-i zâhiredendir. Bunların hepsi de birer muayyen nisbette zekâta tâbidirler.

Bâtınî malların zekâtlarını vermek, sâhiplerinin diyânetine havâle edilmiştir. Bunlar, bu malların zekâtlarını diledikleri fakirlere, muhtaçlara bizzat verebilirler.

Zâhirî malların zekâtlarını, muayyen nisbetteki vergilerini ise, veliyyü'l-emir, hususî memurlar vâsıtasıyla tahsil ederek şer'an muayyen yerlere sarfeder..."

Bugünün şartlarında, zekât deyince sadece emvâl-i batma'dan verilecek kırkta biri anlayanların hatası açıktır. Dinin hassasiyetle durduğu bir meselede mü'minlerin de hassas olmaları gerekir. Kabirde hesap İlâhî ölçülere göre olacaktır. 121

BİRİNCİ BAB

ZEKATIN FARZİYETİ, TERKEDENİN GÜNAHI

p diil : jllsi tilki İ-j- 4İJİ J[:Jli LaüI ^I^

oisj OI 4İ1İ liB 4İ1İ bilip IS

t^jJJaJ.1 öj^-i (Jjlj jOI^"" 1*4-*-? Akj dJJJJ OB ^Js- zyj ÂS-Jj

. a»I OkJ I-4-4 h ıir^ aJB o^f-i jplj

1 . (2010)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'ı Yemen'e gönderdi. (Giderken) ona dedi ki:

"Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey Allah'a ibâdet olsun. Allah'ı tanıdılar mı, kendilerine Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını onlara haber ver. Onlar buna da ittaat ederlerse kendilerinden zekâtı al. Zekât alırken halkın (nazarlarında) kıymetli olan mallarından sakın. Mazlumun bedduasını almaktan kork. Zîra Allah'la bu beddua arasında perde mevcut değildir." [Buhârî, Zekât 1,41, Sadaka 1, 63, Mezâlim 9, Megâzî 60, Tevhid 1; Müslim, îmân 31, (19); Tirmizî, Zekât 6, (625); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1584); Nesâî, Zekât 46, (5, 55).] m

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste öncelikle, Ehl-i Kitap'tan olanları İslâm'a çağırırken hangi tertibe riâyet edeceğimiz belirtilmektedir. Hadisin yine Buhârî'de gelen bir başka vechinde sırayla ele alınacak meseleler daha vâzıhtır: "Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Yanlarına varınca, onları, önce Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmeye dâvet et. Bu meselede onlar sana itaat ederlerse, onlara Allah'ın, her gece ve gündüzde beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Eğer onlar bu meselede de sana itaat ederlerse, kendilerine Allah'ın sadakayı farz ettiğini, bunun zenginlerinden alınıp fakirlerine iâde edileceğini onlara haber ver. Onlar sana bu meselede de itaat ederlerse (zekâtlarını alırken) mallarının kıymetlilerinden sakınasın..."

Şu halde Ehl-i kitâb'a şu sırayla dâvet yapılacak:

* Önce kelime-i şehâdet,

* Sonra beş vakit namaz,

* Sonra zekât.

2- Dikkatimizi çeken bir husus, bu hadiste oruç, hacc gibi diğer farzların zikredilmemiş olmasıdır. Halbuki Hz. Muâz'm Yemen'e gönderilmesi Resûlullâh'm hayatının sonlarında (hicrî onuncu yılda hacc'dan önce) vukûa gelmiştir. 1121 İbnu Salâh, bu eksikliğin râvilerden kaynaklanmış olabileceğini söyler. Kirmânî ise, Şâri'in namaz ve zekâta daha çok ehemmiyet vermesinden ileri geldiğini, bu sebeple bu ikisinin Kur' an'da çok tekrar edildiğini, bu yüzden oruç ve hacc, dînin rükünlerinden olmasına rağmen bu hadiste zikredilmediğini söyler. Ayrıca der ki: "Buradaki sır şudur: Namaz ve zekât mükellefe bir kere vâcib oldu mu onun boyundan asla sâkıt olmaz. Oruç ise böyle değil, başkası tarafından da niyâbeten yerine getirilebilir, âcizlerde olduğu gibi..." Bazıları da şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), dinin erkânını beyan etmek maksadıyla konuşunca hepsini teker teker sayardı. Nitekim İbnu Ömer'in rivayet ettiği: "İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir..." hadisi böyledir. Ancak burada davet maksadıyla konuşmaktadır. Üç erkânın zikriyle yetindi: Şehâdet, namaz, zekât... Ayrıca şu hikmet de unutulmamalı: "Beş rükün ya îtikâdîdir, şehâdet gibi; ya bedenîdir namaz gibi; ya da mâlîdir zekât gibi. Bu sebeple Resûlullah İslâm'a dâvette bu üç şeyle iktifa etti, diğerleri

zâten bunlardan birine girer. Nitekim oruç mutlak sûrette bedenîdir, hacc ise bedenîmâlîdir. Esasen asıl olan, İslâm kelimesidir. Kâfire en zor gelen budur, namaz da tekerrürü sebebiyle çok zor gelmektedir. Zekât ise, insan fıtratındaki mal düşkünlüğü sebebiyle o da çok zor bir ibâdettir. Öyleyse kişi bu üç zor şeyi benimsedi mi geri kalanlar bunlara nisbetle ona kolay gelir."

3- Zekâtın bir başka yere nakli meselesinde âlimler ihtilâf eder. Ebû Hanîfe ve Leys nakli câiz görür. Bunlara göre "fakirlerine iâde edilir" ibâresindeki zamir Müslümanlara râcidir. Mâna şöyle olur: "...Müslümanların fakirlerine iade

edilir." Cumhur ise zamiri, Hz. Muâz'm muhataplarına hamlederek, "Bölge halkının fakirlerine iâde edilir" demişlerdir. Mâlikîler, muhalefet vs. şeklinde başka bölgeye çıkması durumunda "iâde şarttır" dememiş ise de, Şâfıîler "fakir olduğu takdirde geri gelmesi şarttır" demişlerdir.

4- Hz. Muâz'm, Yemen'de karşısına çıkacak olanlar sâdece Ehl-i Kitap değildi. Puta tapanlar da vardı. Ehl-i Kitâb'm zikri, onların tafdili içindir.

5- Ehl-i Kitap, Allah'a inandığı halde, onların Allah'a inanmaya dâvet edilmeleri, İslâm'ın belirttiği ölçüde bir tevhid inancına sahip olmamalarından dolayıdır. Hatta bazı rivayetlerde: "Onları önce Allah'ın birliğine çağır" denmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, yahudîlerin Hz. Üzeyr'e, hıristiyanlarm da Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu" dediklerini (Tevbe 30) haber verir. Sadedinde olduğumuz rivayette öncelikle Allah'a ibâdete davet mevzubahistir. Alimler "Bundan tevhid kastedilmiştir" derler. Öyleyse onlardan ilk istenen şey, insana benzetilen bir Allah inancından (ki teşbih denir), tevhide gelmeleri olmuştur. Tevhid, onların inançlarında mevcut teşbîh'in gerektirdiği her çeşit şirkin reddi demektir

6- Bu hadisten hareketle, Müslüman olmak için sâdece Allah'ın birliğini itiraf etmenin yetmeyeceği, Hz. Muhammed'in risâletinin de te'yid edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. Cumhur böyle demiştir. Bazıları: "Berinciyle Müslüman olur, İkincisi de taleb edilir" demiştir. Bir kimsenin itikadına hükmetmede bu ihtilafın önemi vardır.

7- İbnu'l Arabi Timizi şerhinde (Arızatu'l-Ahvazî) der ki: "Günümüzde yahudîler Hz. Üzeyr'e Allah'ın oğlu demekdiklerini söylerler. Bu olabilir, böyle bir inanca sahip olmayabilirler. Ancak, günümüzde o inanca sahip olmamaları, Hz. peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, Medine veya başka bir yerde yaşayan yahudîler

arasında böyle bir inancın olmadığı mânasına gelmez. Nitekim, onların hiçbirinden Kur'an'daki bu ithamı reddettiklerine, itiraz ettiklerine dair rivayet gelmemiştir."

İbnu Hacer, bunu pek mâkul bulur ve o inaçta olan yahudî grubunun inkiraz etmiş olabileceğini söyler ve: "Nitekim Yahudîlerden ekseriyetinin itikadı teşbîh'ten ta'tîle dönmüştür. (Yani Allah'ı insana benzetmeyi bırakıp, daha da ileri giderek Allah'a isim ve sıfat izâfesini reddetme noktasına gelmişlerdir. Sıfattan, isimden mücerred bir ilâh anlaşılmayacağı için ta'tîl ile küfr-ü mutlaka yakın bir noktaya gelinmiş olur.) Keza hıristiyanlarm inançları da "oğul", "baba" mevzularında değişerek,

bunların maddî değil, mânevi meseleler olduğu noktasına gelmiştir. ^ CIAÇLİ

fi jO

c-jjJİJl "Kalpleri çeviren Allah'ı teşbih ederiz."

8- Hadiste geçen "...Allah'ı tanıdılar mı?..." tâbiri, ehl-i kitâbm -her ne kadar ibâdet yapıp Allah'ı bildiklerini söyleseler de- gerçek mânada Allah'ı tanımadıklarını göstermektedir. Kelam ilminin hâzıkları: "Allah'ı mahlûkâta benzetenler, O'na "el", "çocuk" izâfe edenler Allah'ı tanımamışlardır. Onların tapındıkları ma'budları Allah değildir, Allah diye isimlendirseler de" demişlerdir.

9- Dînî emirlerin toptan değil de tedricen taleb edilmesindeki bir hikmet, muhatabı usandırmamak içindir. Hepsi birden istenseydi nefret etmeyeceğinden emin olunamazdı.

10- Hadiste gelen "... (zekât) zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını..." ibâresinden zekât toplama ve sarfetme işinin imâma ait olduğu, imâmın, bunu şahsen

veya memuru vasıtasıyla yapabileceği hükmü çıkarılmıştır. Keza, vermek istemeyen olursa, zorla alınacaktır.

11- Hadiste geçen "... fakirlerine dağıtılır..." ibâresinden, zekâtın tamamının, harcanması meşrû olan yerlerden sadece birine verilmesinin câiz olacağı hükmüne varılmıştır. İbnu Dakîku'l-Id, hadiste sadece fakirlerin zikredilmiş olmasını, zekâtın masraf denen harcama kalemleri içinde en çoğunu fakirlerin teşkil etmiş olmasıyla ve bir de zenginlerle fakirler arasında bir mutâbakat sağlama gayesiyle îzâh eder. Keza: "Bir kimse borçlu ise, elindeki parayı alacaklısına verdiği takdirde artan kısım zekât vermeyi vâcib kılan nisabı bulmadığı takdirde, bu adama zekât farz olmaz" diyenler de bu ibareye dayanırlar. Çünkü "Bu adam, borçlularına haklarını verdiği takdirde geride kalacak parayla zengin sayılmaz."

12- "Kıymetli mallarından sakın" ibâresinde zikri geçen kıymetli maldan maksad, zekat düşecek mallar arasında şu veya bu sebeple mal sahibi tarafından daha çok sevilen maldır. Bunlara "nefis" de denmiştir, kişinin nefsi çektiği için. Kırk koyundan birini seçerken en göze geleni seçmek gibi veya mal sâhibinin husûsi İtinâ gösterdiğini seçmek gibi... Bu yasaklanmakta, mal sâhibinin gözü gönlü kalmayacak vasat bir şey alınması emredilmektedir.

13- "Mazlumun bedduasını almaktan kork" ibâresi, vergi alırken zulümden kaçınmayı emretmektedir. Gerçi, hadis mutlaktır, her çeşit zulümden kaçınmak muraddır ama, zekat toplama ile ilgili tavsiyelerden ve bilhassa "halkın kıymetli malını almaktan sakın” tenbîhinden sonra "mazlumun bedduasından sakın" denmiş olması bilhassa zekât toplamada hassasiyetin ehemmiyetine dikkat çeker. Şu halde "kıymetli malların alınması zulümdür" mânası çıkmaktadır.

14- "Allah'la beddua arasında perde yoktur" ibâresi, bedduânm Allah'a ulaşmasını önleyecek hiçbir engel yoktur, yani "mazlumun duası makbûldür" demektir. Başka rivâyetler, mazlum âsi de olsa, fâcir ve hatta fakir de olsa duasının makbul olduğunu tasrîh eder. Ahmed İbnu Hanbel'in bir

rivây etinde:

ALp li jo ÂŞIAbA* gyJÜJİ Sjpo

"Mazlumun duası makbuldür,

facir bile olsa, zira onun fücûru kendini ilgilendirir" buyrulmuştur.

İbnu'l-Arabî der ki: "Bu hadis, mazlumun duasına icâbet edileceği hususunda mutlak gözüküyor ise de, aslında bir başka hadisle mukayyeddir. O hadis şudur: "Duâ edenler üç kı s ımdır: Ya talebine hemen cevap verilir, ya bekletilip daha iyisi verilir, ya da kendisinden duaya bedel, misliyle günah affedilir. "Nitekim, benzer bir durum bir iislûbla Zât-ı İlâhîlerini, "darda kalana kendisine dua ettiği zaman icâbet edip sıkıntısını alan..." olarak tanıtırken, bir başka âyette ise, "Dua ettiğiniz şeyi, dilerse giderir" buyurarak "meşîetiyle" kayıtlamaktadır" (En'âm 41). 1111

15- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

* Savaşmadan önce tevhide davet uygundur.

* İmâm âmiline, yapacağı işle ilgili tâlimat vermelidir.

* Zekât toplamak için maddî durumu iyi olanlar gönderilmelidir.

* Haber-i vâhid makbûldür, onunla amel vâcibtir.

* Bâzı âlimler, "zenginlerinden" tabirinden hareketle çocuk ve delinin de malından zekât alınacağını söylemiştir.

* "Fakirlerine" tâbirindeki zamir Müslümanlara gittiği için kâfirlere zekât verilemiyeceğine hükmcdilmiştir. 1 ' 21

ciyy! öj yi) 6» JjI y* U :# yıl Jyyj Jli[:1i ü)l y-Aj yü-j bir* a' yÇj -2.

aAİ lysLA-U LyAljA yİP yiAJ yG ÇJL lİJjtilj yi j 4ÜI ÂiIALİl Oç.lA) lyy aüI yA

yA L*jl “tüp c-blA L^jy-1 «uİp Oy Lüü IyJÇi çü- Lyi y*A LyoJslj oJİsjj lÂjyJL

C jl S6Î bli âli UIS AİÜ) ^sî UlAİ yolAJl fjŞ âjlf AA 1 ÜA yi JiiŞ öj .J&-I yÜ

A 2 İ 14 -LûaÂi yi j oÜj viiLü o İJ â) 2 r ' j 1 bli <up £>Ü ÜÇA Üyb" jJ- :<çolÜi . öyy^ yİ yP oy>*y yyLJUj ö* ^

»^IA2Ü1«j .yyU yÜ-lTölAb .£-MyJl Joj\ y^ <jyX~J.I »£UJl«

. VÇû jAIj cyAİ j^i oytCi t3yl (JÜs bl 4j . ^»j«Jl (Jyİ2j aJ aJup »£yi l«j.4yk|

2. (2011)- Hz. Ebû Hüreyre ve Hz. Câbir (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Deve, sığır veya davar sâhibi olup da, bunlardaki Allah'ın ha kk ını eda etmeyen herkese Kıyamet günü, bu mallar, olduğundan daha çok ve mümkün olduğunca iri ve şişman olarak geleceklerdir. Adam, onlar için, düz ve geniş bir yere oturtulacak, hayvanlar bacakları ve tabanlarıyla onun üzerinden geçecekler. Geçiş sırasında boynuzlarıyla tosluyacaklar ve ayaklarıyla ezecekler. İçlerinde boynuzsuz veya boynuzu kırık biri bulunmayacak. Bu şekilde sonuncusu da onun

üzerinden geçince, birincisi aynı geçişe tekrar başlayacak. Mahlûkatm hesabı tamamlanıp hüküm verilinceye kadar bu hâl devam edecek.

Keza "kenz"e (hazine) sâhip olup da ondaki (Allah'ın) hakkını ödemeyen herkese, Kıyamet günü hâzinesi, dazlak başlı bir yılan olarak gelecek, ağzını açıp peşine düşecektir. Yilan yaklaştıkça adam ondan kaçacak. Sonunda yılan ona:

"Gizlediğin hazîneni al! Ben ondan müstağniyim!" diye bağırır. A-dam, neticede yılandan kaçma çaresinin olmadığını anlaşınca, elini ağzına sokar. Yılan da onu, aygırın (alafı) kemirmesi gibi kemiriverecek." [Buhârî, Zekât 3, Tefsir, Al-i İrnrân 14, Berâet 6, Hiyel 3; Müslim, Zekât 26, (987); Muvatta, Cihâd 3, (2, 444); Ebû Dâvud, Zekât 32, (1658, 1659, 1660); Nesâî, Zekât 2, 6, (5, 12

14).]U3i

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Kur'ân-ı Kerîm'de, "kenz" yapanların Kıyamet gününde karşılaşacakları fecî âkibetleri üzerine gelen âyeti açıklayan bir hadistir. Ayet-i kerîme meâlen şöyledir: "...Altını ve gümüşü biriktirip yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu? İşte bunlara pek acıklı bir azâbı muştula. O gün bunlar, üzerlerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınlan, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak. İşte bu, (denilecek), nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifçilik ettiğiniz bu nesnelerin acısını haydi tadın!" (Tevbe 34-35). Ayet-i kerîme "kenz" edilen, yâni biriktirilip yığılan ve fakat Allah yolunda harcanmayan altın ve gümüşlerin âhiretteki korkunç âkibetini haber veriyor: Kıyamet günü bu mallar, sâhibine verilecek ezada, azab vâsıtası olarak kullanılacaktır. Yani altın ve gümüşler ateşte kızdırılmış

olarak vücudlar dağlanacaktır. Ayet, her devirde ve her yerde en mûteber servet yığma vâsıtası olan altın ve gümüşü misal vermektedir.

Sadedinde olduğumuz hadis at, deve,sığır, davar gibi hayvan nev'inden "kenz" edilen malların nasıl azab vâsıtası kılınacağını açıklamaktadır: "Bu hayvanlar, sâhiplerini mahlûkâtm hesabı görüldüğü müddetçe ayaklarıyla tekmeleyip çiğneyecek boynuzlarıyla toslayacak, ağızlarıyla dişleyip kemirecek. Müslim'in bir rivâyetinde, bu azâbm sâdece mahşerdeki hesap sırasında olacağı ve müddeten de dünya ölçüleriyle elli bin yıllık bir zamanı içine alacağı, ondan sonra da çok daha berbat bir âkibet olan

cehenneme atılabileceği belirtilir. <3 'CtA JjA oSj la 1^>-1 <Ûİp

UİT

"...Herifin üzerinden (hayvanların) sonuncuları geçince öncekiler tekrar geçmeye başlar. Bu hâl, Allah kullarının arasında miktarı sizin senelerinizle ellibin sene olan bir günde hükmedinceye kadar böyle devam eder. Sonra ya cennete veya cehennneme giden yol kendisine göstirilir."

2- Sadedinde olduğumuz hadis, meâlini verdiğimiz âyet-i kerîmede sözü edilen "kenz” yapma, yani biriktirip yığma meselesine de açıklık getirmektedir. Bu mal veya üzerindeki Allah'ın hakkı'nı vermemek, o maldan Allah yolunda harcamamaktır.

Müslim'in bir rivâyetinde, Ashabtan biri: "Devenin ha kk ı nedir?" diye sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir: "Onu su başında (herkesin uğradığı yerde) sağmak, süt kovasını (üzerinden almak üzere ihtiyaç sâhibine) iâreten vermek, erkek develeri emâneten vermek

(sütünden istifade etmeleri için dişi develeri karşılıksız olarak) menîha sûretinde vermek, Allah yolunda üzerlerinde yük taşımaktır."

Esâsen kenz, "mal ve serveti toplamak", biriktirmek, yığmak veya toprağa gömmek mânalarına gelir.

3- Selef ulemâsı, zikri geçen âyet ve hadisi değerledirmede ihtilâf ederler. Ekseriyet, bir kısım başka hadislere dayanarak kenz'den muradın zekâtı verilmeyen mal olduğunu söylemiş, zekât verilen mala kenz denemeyeceğini belirtmiştir. İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Câbir, Ebû Hüreyre, Hz. Ömer vs. bu görüştedir.

Hz.Ali'nin bir fetvâsma göre 4000 dirhemden fazla mal, zekâtı verilsin verilmesin kenz'dir. Bazıları ihtiyaçtan fazla mala kenz demiştir. Kenz'le bunun lügat mânasını anlayan bazıları, zikri geçen âyetin, zekâtın farziyetiyle neshedildiğini ileri sürmüştür. Yarıdan itibaren meâlini kaydettiğimiz âyetin baş kısmında Ehl-i Kitâbm medâr-ı bahs edilmiş olmasını nazar-ı itibâra alan bazıları da kenz âyetinin ehli kitaba baktığını söylemiştir. (Süddî gibi).

Elmalık Hamdi Efendi, âyetle ilgili yaptığı kısa açıklamada, âyetin kâfir, Müslüman herkese baktığını belirtmekten başka hangi sûretle olursa olsun, paranın tedâvülden çekilmesine de kenz diyecek bir yorumla karşımıza çıkmaktadır. Şöyle der: "..altın ve gümüşün hakkı, insanlığın menâfii nokta-i nazarından, hikmet-i hilkati vâsıta-i mübâdele, yani semen olarak, ibâdullah'm hakîki ihtiyaçlarına sarfolunup tedavül etmek... olduğu halde bir takımları tutarlar, bunları toplar, meydan-ı tedâvülden çeker, gerek gömerek , gerek hazînelerde, sandıklarda veya herhangi bir yerde gizleyerek yığıp sımsıkı saklarlar ve bunları Allah yolunda sarfetmezler... nukûdun ha kk ını ta'til ve iptal eyleyenler, yok mu? Her kim olursa olsun gerek, o Ahbâr (yahudî

âlimleri) ve ruhbandan ve onlara uyan gayr-i müslimlerden olsun ve gerekse zekâtlarını veremeyerek nakidlerini saklayan Müslümanlardan bulunsun artık bunları elîm bir azab ile tebşir et... "

Elmalılı, ifâdesinin baş kısmında, altın ve gümüşün yaratılış hikmetinden alıkonmasım kenz'e dahil edecek bir ifâdeye yer verirken, cümleyi uzatarak, sonlarına doğru, tefsirlerde takarrür etmiş görüşle bağlar. Ve böylece açık seçik yeni bir fetva ortaya koymaktan kaçınır. Ancak ayet, tek başına alındıkta o mânada anlaşılmaktan uzak değildir. 1 ^ 1 4-EBÛ ZERR-İ GİFÂRİ (radıyallâhu anh)'NİN GÖRÜŞÜ

Kenz mevzuunda selefin ihtilâf ettiğini belirttik. İbnu Ömer'in sözlerinde hülâsa edilen ve büyük ekseriyetçe benimsenen "zekâtı verilen mal, yedi kat yerin altına da gömülse, kenz değildir, zekâtı verilmeyen mal, meydanda da olsa kenzdir" görüşüne mukabil, "Ailenin nafakasından (zarûrî ihtiyaçlarından) fazlasına kenz" diyen görüş de vardır. Bu görüşü dahi bir kısım sahâbîler benimsemiş ise de, en ziyâde Ebû Zerr'e nisbet edilir. O, bunu âdeta siyasi bir doktrin yapmış, bu kanaati için mücâdele vermiştir. İbnu Kesîr şöyle der: "Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'in mezhebine göre, "(Bakımına mecbur olunan) iyâlin nafakasından arta kalanı iddihâr etmek (biriktirmek) haramdır. O, bu istikâmette fetva veriyor, insanları bu tatbikâta teşvik ediyor, (teşvikle de kalmayıp) bunu emrediyor, buna uymayanlara karşı çok galiz ve sert davranıyordu. Hz. Muâviye onu faaliyetlerden men etti ise de, o bundan vazgeçmedi. Hz. Muâviye (radıyallâhu anh), onun fitne çıkararak halka zarar vermesinden korktu. E mî ru'l-mü'minîn Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a durumu yazarak şikayette bulundu. Mektupta Ebû Zerr'i yanma (Medine'ye) çağırmasını taleb etmişti. Bunun üzerine Hz. Osman onu Medine'ye davet etti. Tek başına Rebeze'de ikâmet ettirdi.

Ebû Zerr (radıyallâhu anh) Hz. Osman'ın hilâfeti sırasında orada vefat etti."

İbnu'l-Esîr, bu meselede Ebû Zerr hazretlerinin ne derece samimi olduğunu anlamak için Hz. Muâviye'nin onu imtahan edişiyle alâkalı bir de vak'a kaydeder: "Hz. Muâviye, Ebû Zerr yanında (Şam'da) iken, sözüyle ameli birbirine uyuyor mu diye bir denemek istedi. Bu maksadla, bir gün, kendisine bin dinar parayı gönderdiği aynı adamı ona tekrar yollayarak şöyle dedirtti:

"Hz. Muâviye beni başkasına göndermişti, ben yanlışlıkla sana geldim, parayı bana geri getir!"

Ebû Zerr, bu durum karşısında şu cevabı verir:

"Yazık oldu! O para çoktan elimden çıktı. Ancak, bana tahsisatım gelince, onu sana öderim!"

Abdullah İbnu's-Sâmit (radıyallâhu anh), Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde şunu anlatır: "Ebû Zerr'le berâberdik. Tahsisâtı getirildi. Beraberinde câriyesi de vardı. Cariye, ihtiyaçları için o parayı harcadı, geriye yedi (dirhem) kaldı. Cariyeye emrederek onu fülûsa çevirmesini (bozdurmasını) söyledi. Ben: "Evin ihtiyaçları, gelecek misafirler için biriktirsen!" dedim. Bana: "Dostum (Resûlullah) şunu söyledi: "Keseye konup üzeri bağlanan her altın ve gümüş, -onu Allah yolunda dağıtmcaya kadar- sahibi üzerinde bir ateştir" diye cevap verdi."

Hz. Ebû Zerr'i, âyeti öyle anlayıp, herkes tarafından kendi anladığı şekilde anlaşılması için eyleme bile şevke zorlayan Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Uhud dağı kadar altınım olsa, bunu hemen dağıtırım. Yanımda, borcum için saklayacağım tek dinardan fazlası olduğu halde üzerimden üç gece geçmesi beni rahatsız eder." İbnu'l-Esîr, Ebû Zerr'i bu hadisin tahrik etmiş olabileceğini söyler.

Ebû Saîd (radıyallâhu anh) der ki: "Resûlullah: "Allah'a fakir olarak kavuş, zengin olarak kavuşma" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, benim için nasıl mümkün olur?" dedim. Bana: "İstenince ver. Rızık olarak geleni gizleme!" dedi. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü, bunu nasıl yapabilirim?" dedim. "Bu böyledir. Aksi takdirde ateş" buyurdu."

Bir başka rivâyette, iki dinar (veya iki dirhem) bırakarak ölen kimsenin cenazesi gelince Resûlullah: "Bu iki, dağlamadır, arkadaşınızın namazını siz kılın" diyerek namaza katılmaz, memnuniyetsizliğini izhâr eder.

Bir defasında Ehl-i Suffe'den biri vefat edince çıkınında bir dinar çıkar. Resûlullah: "Bu bir dağlama yarası" buyurur. Birkaç gün sonra bir başkası vefat eder, onun çıkınında iki dinar çıkar. Bu sefer: "İki dağlama yarası" buyurur.

İbnu Kesîr'in Abdurrezzak'tan iktibâsen kaydettiği bir rivâyete göre, altın ve gümüşü Allah yolunda

£ ° * .s , ^ , s* ^

harcamadan biriktirenleri tehdîd eden âyet geldiği zaman, Resûlullah: Çi-LJ L? ^A-Uj lJ "Altın

ve gümüş (Biriktirenler) kahrolsunlar!" buyurur ve bunu üç kere tekrar eder. Bu hal, Ashâba çok ağır gelir ve aralarında: "Hangi maldan edinmeliyiz?" diye birbirlerine sorarlar. Hz. Ömer atılarak: "Ben sizin için bunu öğrenceğim" der ve durumu Resûlullah'a arzeder. Ashâb'm, "Hangi maldan

edineceklerini sormakta olduklarını söyler. Aleyhissalâtu vesselâm'm cevabı şudur: Lilj I^SİS blcJ ‘U.o lSoAl jyv ÂA-j ,jj \$Li "Zikreden bir dil, şükreden bir kalb, dînine yardımcı olacak bir

zevce.

"Ebû Zerr Hazretleri, kendisini Rebeze'de bulup: Burada ikâmet etmenizin sebebi nedir?" diye soran Zeyd İbnu Vehb'e şu açıklamada bulunur:

"Biz Şam'da idik. Ben: "Altın ve gümüşü biriktirip yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar (yok mu) işte bunlara pek açıklı bir azâbı muştula!.." meâlindeki âyeti okumuştum. Hz. Muâviye: "Bu bizim hakkımızda değil, sadece ehl-i Kitap hakkındadır" dedi. Ben: "Hayır hem bizim, hem de onların hakkında" dedim... Derken bu hususta benimle Muâviye arasında ihtilâf büyüdü. Muâviye Hz. Osman'a yazarak beni şikâyet etti. Osman da bana yazarak yanma çağırdı. Ben de gittim. Medîne'ye gelince (meseleyi işitip, fazlaca büyütmüş olan) halk etrafıma üşüştü. Sanki beni önceden hiç görmemişlerdi. (Bu yersiz alâkadan rahatsız olup) durumu Hz. Osman'a şikâyet ettim. "Yakın bir yere çekil!" dedi. Ben, söylediğimden asla vazgeçmeyeceğim dedim."

Bu rivâyet, Hz. Ebû Zerr'in Rebeze'ye sürgün olarak değil, kendi isteği ile gittiğini göstermesi bakımından ehemmiyetlidir.

NETİCE olarak, âlimler, Selefde görülen âyetle ilgili farklı yorumların temelde Resûlullah'tan gelen farklı rivâyetlere dayandığını belirtirler. Resûlullah'taki farklı davranışlar da İslâm'ın ve ilk İslâm cemiyetinin terakki vetiresinden ileri gelmektedir. Başlangıçta umumî olan fakirlik sebebiyle, para biriktirmeyi yasaklamış ve bu hususta ısrar etmiş, titiz davranmıştır. Bilâhare, şahsi hayatında önceki titizliği devam ettirdiği halde, Ashâb'm -maldaki zekât, sadaka gibi İlâhî hakları ödemek kaydıylatasarrufta bulunmasına izin vermiştir.

Ashab arasında ihtilaflı meselelerde, ümmete rehber olacak esas, ekseriyetin görüşüdür. Ferdî anlayışlarda ısrar etmek, İslâmî espiriye uymaz. Hz. Ebû Zerr'in görüşüne saygı

duyulur, ama "İslam budur" denemez. Belki, "İslâm'a aykırı değil, dileyen tatbik edebilir, onu tatbik etmeyen ittiham edilemez" denebilir. Zîra, Ashab olsun, Tâbiîn olsun, zekâtını vermek kaydıyla para biriktirmenin câiz olduğunda ittifak ederler. Aralarında büyük zenginler bile çıkmıştır.^

5-HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

* Cenâb-ı Hakk, zekâtını vermeyenleri cezalandırmak üzere, hayvanları kıyâmet günü diriltecektir. Zekât vermeyenin karşılaşacağı bu durum, kasdınm zıddıyla muamele gömlekten başkabir şey değildir. Çünkü, adam malında mevcut olan Allah'ın ha kk ını vermeyerek, vermediği bu "hak"tan istifade etmeyi kasdetmişti. Ahiretteki bu mal cezâ olarak karşısına çıkmakla, kendisine fayda değil, tam aksine zarar verecektir. Maldaki Allah'ın hakkı, onun bir cüz'ü olduğu halde, malın tamamının buna saldırmasındaki hikmet, mezkur hakkın, malın tamamında mündemiç olup, temyizi mümkün belli bir kısmı olmamasından dolayıdır. Ayrıca mal, zekâtı çıkarılmayınca tamamı kirli durumdadır.

* Hadis, malda zekâttan başka bir "hak" daha bulunduğunu göstermektedir. Ancak, ulema hükme iki açıdan cevap vermiştir:

1) Bu tehdid zekâtın farz olmasından önceye aittir.

2) Hakdan murad, vâcib olan miktarı aşan kısımdır, bunun terki azab gerektirmez. Muhtemelen bu tehdîd, devenin sütünü içmek zorunda kalan bir fakir olduğu halde, ondan bunu sakınanla ilgilidir. İbnu Battâl: "Malda iki hak vardır. Farz-ı ayn olan ve farz-ı ayn olmayan. Sütü vermek, mekârimu'lahlâk olan hukuktandır" der. 1 ^ 1

liU L^JLıS cLa^>-l aLî aJL» olSj ^lsc -\ ’.İ-I- aJJİ ıjli[: JlS <clp aUİ ^v?) SI -3.**

(j~J üû) oLÇp ÂAyp caJU UJ^TCE (_gl »1 ^st^o« -^y.jj a>-^>-! •]s- l ^5~“ J

<UİP 3*^ ıjj’V J^~“3 E*) • (J>j^~\ (JIS »aJU Lftj jj>-1 tU« :Aİj}j.y>-\

.a■/?•>-; i »Â^jjtil«., î <c*jL L* L*li . hlŞpl Ajtil Âj jJLp ^j^lacuil jy>- ÂSj^gJl j^Lj

3 . (2012)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim malının zekâtını sevab umarak verirse, ona sevap verilir. Kim de zekâtını vermezse biz zekâtı ve malın yarısını (cezâlı olarak, zorla) alırız. Bu, Rabbimizin kesin kararlarından biridir. Âl-i Muhammed'e ondan bir hak yoktur." [Rezîn tahric etmiştir. (Ebû Dâvud, Zekât 4, (1575); Nesâî, Zekât

4, (5, 15, 16).]™

AÇIKLAMA:

1- Burada, zekâtını vermeyenlerden, onu cezalı olarak zorla almak mevzubahistir. Cezalı alış şekli de şöyle olmaktadır: Zekât alınır, ayrıca ceza olarak mal ikiye bölünür. Zekât memuru dilediği parçayı tercih edip onu da alır.

2- Mâna bu olmakla birlikte, hükmün üzerinde ihtilâflar olmuştur. Bazıları, İslâm'ın başında zekâtını zamanında ödemeyenlerden maddi bir cezanın alındığını, ancak sonradan bu tatbikatın neshedildiğini söylemiştir. İmâm Şâfiî kavl-i kadîminde: "Kim zekâtını vermezse, hem zekâtı hem de malının yarısı ceza olarak alınır" demiş ve bu hadisle istidlal etmiştir. Kavl-i cedidinde ise: "Böyle birinden sadece zekâtı alınır, başka bir şey alınmaz" demiş ve bu hadisin mensûh olduğunu söylemiştir.

Fukahânm büyük çoğunluğunun mezhebi şudur: "Bir şeyi telef edene, onun mislinden ve kıymetinden fazla ceza verilmez." Nevevî, mal hususunda böyle bir cezanın İslâm'ın evvelinde bulunduğu iddiasını da sâbit, kesin bir durum görmez. "Bu ne sâbit, ne de mârufdur, nesh iddiası da, tarihen kesinlik kazanmayan bir meselede makbûl değildir" der.

Bu itiraza, hadis hakkında İbrahim Harbî'nin dermeyân ettiği mütâlaa ile cevap verilmiştir. İbrahim Harbî, İbnu'l-Esîr'in kaydına göre şöyle demiştir: "Râvî, rivâyetin lâfzında galat'a (hataya) düşmüştür. Doğrusu şöyle olmalıdır: "Adamın malı ikiye bölünür, zekât memuru muhayyer bırakılır, o zekatı ceza olarak iki parçadan hangisi daha iyi ise ondan alır."

Bu mütalaa esas alınınca, fakihleri nesh vs. ihtimallerini aramaya sevkeden durum kalmaz. Hadis hakkmdaki münakaşayı gereksiz gören bazıları, bunu, hadisi rivâyet eden râvilerden Behz İbnu Hakîm'in rivâyetine itibar edilemeyecek kadar zayıf bir râvi olduğu gerekçesine dayandırmıştır. Behz metruk olunca, bu rivâyeti de amele salih değildir. Ancak Ahmed ibnu Hanbel nazarında Behz mûteber bir ravidir. Esasen Ahmed, İshâk ve Evzâî bu hadisin zâhiriyle amel etmişlerdir. Hattâ bu ikisi: "İmam dilerse, ganimetten çalanın bineğini yaktırabilir" demişlerdir. Ah met. İbnu Hanbel: "Mahsulü, daha işlenip kabuğundan çıkarmadan çalan, kıymetinin iki misliyle borçlandırılmaktan başka bir de ibret dayağı atılır" der. Keza o: "Hadd tatbîkâtım uzaklaştırdığımız herkesi iki misli borçlandırırız" der. Bu hadisle ihticâcı esas alanlar, Hz. Ebû Hüreyre tarafından rivâyet edilmiş olan şu hadisten de kendilerine destek bulurlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "(Kurban olarak) işaretlenmiş deveyi yitiren kimse, deveyi ve bir mislini borçlanır birde ibret dayağı atılır" dedi. Ayrıca rivâyet edilir ki, "Hâtib İbnu Ebî Beltaa'nm kölesi, Müzeyneli birinin devesini çalınca, Hz. Ömer, Hâtib (radıyallâhu anhümâ)'i o

devenin bedelini iki misliyle ödemeye mahkûm etti." Bazı sahabeler, Harem bölgesinde katilde bulunanın diyetini üçte bir nisbetinde fazlaya hükmetmiştir... Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir.

Bu hadisten şu şekilde hüküm çıkaran da olmuştur: "Zekâtını ödemeyenden zekât tam olarak alınır, asla terkedilmez. Sözgelimi, böyle bir kimse malını telef etse, elinde yarısı kalsa, şöyle ki: "Yüz koyunu olan bir adam, koyunlarmı zâyi etse ve elinde sâdece yirmi koyun kalsa, bundan on koyun alınır. Bu, geri kalan malının yarısı eder."

2- Hadiste adı geçen Azme, ciddiyet ve emir mânasına gelir. Yani, zekât, Allah'ın olması husûsunda kesin hükmettiği veya farz kıldığı emirlerden biri olmaktadır. Azme'nin cem'i azâim kelimesi, lügat kitaplarında ferâiz olarak da mânalandırılmıştır. Şu halde zekâtın, Allah'ın azmelerinden bir azme

olduğunu söylemek, onun farzlarından bir farz, vâciblerinden bir vâcib, "haklarından bir hak olduğunu söylemektir. 11 ^ 1

Jli t y* y* \j İ-f- İ3y LU[! JlÎ iiP k\)l £j^3 ,

ck\il \ 4jj IjJjİj ol :# Jj^Ldl ^JjLaj iL«- 4 -iP ci

!4*LP 4\il JLİİ . 4\)I ^İP C^^-: J 4 »C*jîJj aJL« yPS* Jjiâ liIJ

^ibaj # 4 İI Jl 14 JİJ 5 IjJlf tsilp jJ 4 &I 5 . JUI oisjii 5u 5 I$Ij 56^1 üy. &} &

Ayy>~\ .] Jİ-I 4j i C^JıyJ JllAİJ ^S\j (j^ j^-v^ ^ Oİ C-o Ij Oİ J j-& L* 4\)İJ-9 |J^P . Lg-*-L« ^İP

. 4j^jj Üjp :kJj)j cjj cALwJl

-* X- 0 6 ^ 0

. ^Ip 2 Jj^> 4j il^il J^>- »Ju*J)j«. j*ll jJj ^Jj I »<jli*Jl«

4 . (2013)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edince, ondan sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) halife seçildi. Bunun üzerine bedevilerden bir kısmı "irtidât" etti. (Hz. Ebû Bekir halife olarak onlarla savaşmaya karar verince) Hz. Ömer, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İnsanlar lailaheillallah deyinceye kadar onlarla savaşmaya emrolundum. Bunu söylediler mi, benden mallarını ve nefislerini korurlar. (İslâm’ın) ha kk ı hâriç artık hesapları da Allah'a kalmıştır!" demiş iken, sen nasıl insanlarla savaşırsın?" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Allah'a yemin olsun, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zira zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vermekte oldukları bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım" dedi. Hz. Ömer sonradan demiştir ki: "Allah'a yemin ederim, anladım ki, Hz. Ebû Bekir'in bu görüşü,

Allah'ın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki, bu karar hakmiş." [Buhârî, İ'tisâm 2, Zekât 1, İstitâbe 3; Müslim, İmân 32, (20); Muvatta, Zekât 30, (1, 269); Timıizî, İmân 1, (2610); Ebû Dâvud, Zekât 1, (1556); Nesâî, Zekât 3, (5, 14).]U2l

AÇIKLAMA:

1 - Bu rivâyet, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'in hilafeti sırasında İslâm devletini ciddi şekilde meşgul eden Ridde savaşları'nm karar safhasında Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer arasında cereyan eden bir ihtilâfı aksettirmektedir.

Hz. Ebû Bekir, bir kısım kabilelerin: "Namaz kılarız, fakat zekât vermeyiz" diye itiraz etmeleri karşısında onlarla savaşmaya karar verir. Hz. Ömer, Resûlullah'm bir hadislerini delil göstererek, lâilâhe illallah diyenlerle savaşmanın meşrû olmayacağını söyler. Hz. Ebû Bekir kararında azimkârdır. Bilâhare Hz.Ömer bu kararında halîfe'nin haklı olduğunu te'yîd etmiştir.

Böylece bu hâdise ile, irtidad hâdiseleri karşısında Müslümanların alması gereken tavır, daha ilk halîfeler zamanında takarrür etmiş olmaktadır. İmam Mâlik der ki: "Allah Teâlâ Hazretlerinin farzlarından birinin (inkar etmeksizin) bir kimse men edecek olur, Müslümanlar da almaya muktedir olamazlarsa, ona karşı savaş hak olur." 1321 2- İrtidatm çeşitleri.

İRTİDATIN ÇEŞİTLERİ:

Kâdı İyaz ve bâzı âlimler Hz. Ebû Bekir'i uğraştıran mürtedleri üç sınıfa ayırmışlardır.

1) Tekrar putperestliğe dönenler.

2) Müseylime ve Esvedü'l-Ansî'ye tâbi olanlar. Bu iki şahıs Resûlullah'm sağlığında peygamberliklerini ilân etmişlerdi. Müseylime'yi Yemâme halkı ve başka cemaatler tasdik etti, elEsved'i San'a halkı ve başka cemaatler tasdik etti. el-Esved, Resûlullah'm vefatından az önce öldürüldü. Ancak ona inananlardan bir kısmı varlıklarını devam ettirdiler. Resûlullah'm âmilleri, Hz.

Ebû Bekir zamanında onları temizleyeceklerdir. Müseylime üzerine Hz. Ebû Bekir, Hâlid İbnu Velîd (radıyallâhu anhümâ) komutasında ordu teçhiz edip gönderecek, Hâlid bunları tepeliyecektir.

3) Bir kısım Araplar da zekât vermemek kaydıyla Müslümanlığı devam ettirmek istediler. Bunlar, zekâtın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanına kadar hâs bir emir olduğunu söyleyerek te'vilde bulundular. İşte sadedinde olduğumuz hadiste medâr-ı bahs edilen ihtilâfı Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer bunlar hakkında yapmışlardır: Böylesi kimselerle savaş câiz mi değil mi? diye.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m vefatından sonra Müslümanların durumunu, Ebû Muhammed İbnu Hazm, el-Milel ve'n-Nihal adlı kitabında ele alır. O da şu açıklamayı sunar:

"Hz. Peygamber'in vefatından sonra Araplar dört kısma ayrıldılar:

1) Resûlulah'm sağlığında olduğu gibi, dinlerinde sâbit kalanlar, bunlar ekseriyette idiler.

2) Sadece zekâta karşı gelip, onu vermemek kaydıyla İslâm'a bağlılıklarını devam ettirenler. Bunlar: "Şeriatın, zekât hâriç bütün emirlerini tatbik ederiz" diyorlardı. Bunlar da sayıca çoktu ancak birinci gruba nazaran azınlıkta idiler.

3) Bir grup, alenen küfürlerini ilan etmiş, irtidât etmişti. Tuleyha ve Secâh'm ashabları gibi. Bunlar öncekilere nisbeten az idiler. Şunu da kaydedelim ki, her kabilede İslâm'a sadâkatim devam ettirip bunlarla mücâdele eden kimseler de vardı.

4) Bir de hiçbir tarafa katılmayıp, teva kk ufu ihtiyar eden ve kim galebe çalacak diye vaziyeti gözetleyen takım vardı.

Hz. Ebû Bekir, isyankârların üzerine ordular gönderdi. Fîrûz ve maiyetindekiler el-Esved'in diyarında galebe çalıp onu katlettiler. Müseylime Yemâme'de öldürüldü. Tuleyha ve Secâh tekrar İslâm'a rücû ettiler. İrtidâd edenlerin çoğu tekrar İslâm'a döndüler. Yıl geçmeden hepsi, tekrar din-i mübîn-i İslâm'ın kanatları altına dönüp, irtidadı terkettiler.
1211 3- Rafizilere bir cevap

RAFİZÎLERE BİR CEVAP

Hattâbî, bu hadisle ilgili olarak Râfızîlerin bir tenâkuz iddiasını kaydeder ve cevap verir:

"Râfızîler sadedinde olduğumuz hadisin mütenâkız olduğunu iddia ettiler. Dediler ki: "Hadisin evvelinde (Arapların) küfre girdikleri, sonunda da İslam'da sabit kaldıkları, sadece zekat vermedikleri söyleniyor. Onlar Müslüman idiyseler nasıl öldürülmeleri helâl addedilir ve zürriyetleri köle yapılır? Yok kafir idiyseler Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e karşı, namazla zekâtın arasını ayırmış olmalarını delil olarak nasıl zi kr edebilir?"

Bu itiraza şöyle cevap verilir: "İrtidâd ettiklerini söyleyenler iki gruptur: Biri putperestliğe dönenler; biri de, "Ey Muhammed! malların bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et, senin duan onlar için bir sükûndur..." (Tevbe 103) âyetini te'vil ederek zekât vermekten imtina edenler. Bunlar zannettiler ki, zekât,

sâdece Hz. Peygamber'e verilir. Çünkü ondan başkası, onları temizleyemez ve üzerlerine dua edemez. Öyle ise başkasının duası kendileri için nasıl bir sükûnet (emniyet) olacak?"

Şu halde Hz. Ömer "...Sen nasıl insanlarla savaşırsın?" sözüyle ikinci grubu kastetmiştir. Çünkü o, birinci sınıfın öldürülmesinin cevazında müterreddid değildi, tıpkı putperest, ateşperest, yahudî ve hristiyanlarla savaşma husûsunda müterreddid olmadığı gibi.

Kâdı İyaz açıklamasına şöyle devam eder: "Hz. Ömer, bu mevzudaki hadisin, sanki sadece rivayette zikrettiği kısımmı hatırlamıştır. Halbuki başka sahabeler namaz ve zekatla ilgili kısımları da beraberce hıfzedip rivâyet etmişlerdir. Nitekim Ahdurrahman İbnu Ya'kub, bütün şeriatı içine alan bir muhtevâda rivâyet etmiştir. Rivâyetinde şu cümle de yer alır: "...Bana ve benim getirdiklerime de inanmeaya kadar..." savaşmakla emrolundum." Bu ifâdenin gereği şudur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m getirdiklerinden tek bir şeyi inkâr eden bir kimse, dâvet edildiği halde imtina eder ve savaşmaya kalkarsa, onunla savaşmak gerekir, daha da ısrar edecek olursa öldürülür.”

Kâdı İyaz der ki: "Hadiste vukûa gelen ihtisar (özetleme) sebebiyle hadis hakkında şüphe araya girdi. Sanki râvî, hadisin normal vechiyle şevkini düşünmemiş, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in münazarasını sevketmeyi düşünmüş ve dinleyicilerin hadisin aslını bildikleri husûsundaki kanaatine îtimad etmiştir." İbnu Hacer, bu cevabı beğenmez ve der ki: "Eğer Hz. Ömer'in yanında hadisteki "...namazı kılmcaya, zekatı verinceye kadar..." ibâresi olsaydı, zekât vermeyenlerle savaşı gayr-i meşru bulmazdı. Çünkü hadis bu muhtevâda olunca savaşmanın gayesi kelime-i şehadetin söylenmesini terkte olsun, namaz kılmayı ve zekat vermeyi terkte olsun eşittir. Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'e karşı ihticâcı ve Hz. Ebû

Bekir'in ona cevabı, her ikisinin de bu hadiste namaz ve zekât'm da zikredilmiş olduğunu duymadıklarını göstermektedir. Zira Hz. Ömer duymuş olsaydı Hz. Ebû Bekir'e karşı o hadisle ihticâc etmezdi. Onu Hz. Ebû Bekir işitmiş olsaydı, Hz, Ömer'i, onu zikrederek reddederdi ve ihticâc etmek için "(İslâm'ın) ha kk ı hâriç" ibâresinin âmm olan ifâdesiyle ihticâc etmeye muhtaç olmazdı." 1221

4- İslam'ın Hakkı.

İSLÂM'IN HAKKI

. ıV . . .

İbnu Hacer der ki: ibaresindeki zamir İslâm'a râci ise (mâna- İslâm'ın ha kk ı hâriç) "İslâm'ın

ha kk ı" olduğu kesinlik kazanan her şeyi hükmüne dâhil eder. Nitekim mânadaki bu umumîlik sebebiyle, Sahâbe, namazı inkâr eden kimse ile savaşma gerektiği husûsunda ittifak etmiştir." 1221

5- Namazla Zekatı Ayırma

NAMAZLA ZEKÂTI AYIRMA:

Hz. Ebû Bekir namazla zekâtı ayıranla savaşacağını söylemiştir. Bu ayırmadan maksad namazı ikrâr ederken zekâtı inkâr etmektir. Zekâtın inkârı, farziyetini ikrâr etmekle birlikte vermeyi reddetmek şeklinde olabileceği gibi, (te'vil yoluyla) farziyeti de inkâr şeklinde de olabilir, ikisi de bir addedilmiştir. Çünkü Hz. Ebû Bekir, bu İkincileri mâzur addetmeyip, savaş ilan etmiştir.

Mazin der ki: "Hadisin zâhirinden anlaşıldığı üzere, Hz. Ömer namazı inkar edenlerle savaşmaya muvafıktı. Hz. Ebû Bekir, onu aynı şekilde "zekât için" de savaşmak gerektiği hususunda ikna etti. Çünkü, her ikisi de Kitap'ta ve Sünnet'te beraber emredilmiş, birbirinden ayrı tellakki edilmemişlerdir. "Daha önce de belerttiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerîm namaz ve zekâtı her seferinde, "Namazı kılın, zekâtı verin" diye beraber emreder. 1221

6- Zekat malın hakkıdır.

ZEKÂT MALIN HAKKIDIR

Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'i ikna hususunda ve kendi haklılığını delillendirme sadedinde "... zîra zekât malın hakkıdır" diyor. Şu halde, bunu namazla ayırmama gereğinin delili yapmıştır. Yani şöyle bir mâna çıkmaktadır: "Nasıl ki ey Ömer sen de kabul ediyorsun ki nefsin ha kk ı olan namaz'ı inkar eden için savaşmak şarttır. Zekât için de şart olmalıdır, çünkü zekât da malın hakkıdır. Esasen Kur'ân ve sünnet bunları "İslâm'ın hakkı" olarak tesbit etmiş ve ayırmamıştır. Resûlullah da "İslâm'ın ha kk ı hariç" diye istisna koymuştur. Öyle ise, "İslâm'ın ha kk ı"na giren herhangi bir şeyin inkârı hâlinde, Resûlullah savaşma yetkisi vermiştir. Şu halde hadisi: "Kim namaz kılarsa nefsini koıııma altına almıştır, dokunmayız, kim de zekât verirse o da malını koruma altına almıştır, dokunmayız. Zekâtını vermezse zorla alırız, daha da direnirse savaşırız." şeklinde anlamak aslına uygundur.

Bu açıklama da, gösteriyor ki, Hz. Ebû Bekir, hadisin başka vecihlerinde yer alan "... namazlarını kılıp zekâtlarını verinceye kadar.... (savaşmakla emrolundum)" ibâresini duymuş olsaydı, İslâm'ın ha kk ı" ibâresindeki umumilikten istifade ederek ihticâc yapmaya ihtiyaç duymadan hadisi hatırlatıverecekti. Şârihler, Hz. Ebû Bekir'in de, Hz. Ömer'in de hadisi kısmî olarak hatırladıklarını söylerler. Mamafih, onların hatırlarında kalan, hadisi Resûlullah'm henüz namaz, zekat emredilmeden önce irad etmiş olması da gayet mümkündür. Çünkü başlangıçta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanları iki şeye çağırıyordu: Tevhîd ve kendi risâleti. 1251

7- Oğlak

OĞLAK:

Hz. Ebû Bekir'in, "Resûlullah'a verdikleri bir oğlağı vermekten vazgeçseler..." ibâresinde geçen anâk kelimesi de ihtilâflıdır. Rivâyetlerde, bunun yerine ikâl (deve bağlamaya

mahsus ip), kinaye olarak kezâ kelimesi ve cedyen ezvat (boynu kısa oğlak) kelimeleri de gelmiştir.

Bu farklılıklardan hareketle bazı alimler: "Anâk'ı (yani oğlak'ı) zikretmekten maksad, bizzat oğlağın kendisi değil azlığı ifadede mübâlağadır" demişlerdir. Mamafih, davarın zekâtını alırken, hepsi kuzu olan sürüden, davarın zekâtı olarak oğlak alınabileceği kanaatinde olanlar bu hadisle ihticâc

etmişlerdir. Mâlikîlerden bazı fakihler büyükbaş hayvanların çoğunlukla telef olması halinde oğlağın da zekât olarak alınabileceğini söylemiştir.

Ekseriyet, bununla mübalağa kastedildiğinde ittifak eder. Yâni "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e zekât olarak ödedikleri azıcık bir şeyi dahi vermekten imtina ederlerse almak için savaşacağım" demektir. 120

8- Hesapları Allah'a kalmıştır cümlesi, "Ben zâhirlerine bakarım, iç âlemlerinde samîmi olup olmadıklarını araştırmam" demektir. 1221

9- Hadisten çıkarılan bazı hükümler HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER:

* Sonradan çıkan hâdiseler (nevâzil) karşısında içtihada gidilir, ancak öncelikle bunların usûl'e (aslî kaynaklara) göre yapılması gerekir.

* Nevâzil'in çözümünde münazara, yani değişik görüşlerin münakaşa edilmesi esastır. Sonunda râcih olan benimsenir, zayıf olan üzerinde ısrar edilmez.

* Münâzarada belli bir edebe uyulmalıdır: Ak si görüşte olanı hata ile itham etmemek, mültefıt olmak, gerçek karşı taraf nazarında zuhûr gedinceye kadar delil getirmek, ha kk ın

zuhurundan sonra da inadlaşırsa duruma göre sertleşmek... gibi.

* Bir şeyi te'kîd için yemin câizdir.

* Bir kimse sâdece Lâilâheillallah deyip orada kalsa gerisini getirmese, katli câiz değildir. Ancak sâdece tevhidin i kr arı ile Müslüman olunur mu? Bu, münâkaşalıdır. Râcih (üstün) görüşe göre hayır! Bununla öldürülmekten vazgeçilir. Bilâhare, denenir; şâyet, risâlete de şehâdet eder ve İslâmî a hk âmı iltizam ederse Müslüman olduğuna hükmedilir.

Bağavî bu hususta der ki: Kâfir eğer putçu veya ikici ise, vahdaniyeti ikrâr etmez. Bu durumda Lâilâheillallah dedi mi Müslümanlığına hükmedilir. Sonra İslâm'ın diğer hükümlerini kabûle icbar edilir ve İslâm'a muhalif olan bütün dinlerden müberra kılınır.

Ama kâfir, vahdaniyeti ikrar edip risâleti inkâr eden cinsten ise, onun Lâilâheillallah demesiyle müslüman olduğuna hükmedilmez, Muhammedun Resûlullah demesi aranır. Şâyet herif, Muhammed'in peygamberliği sâdece Araplara mahsus diye îtikad ederse, bunun müslüman olduğuna hükmetmek için, risâlet-i Muhammedîye'nin bütün insanlığa şâmil olduğunu söylemesi gerekir.

Adam şayet, bir vâcibi inkâr veya bir haramı helal addetmek sûretiyle küfre düştü ise, onun müslüman addedilmesi için itikadından dönmesi gerekir. Onun sarfettiği bu küfür sözü, İslâm'ı tekrar iltizam etmemesi hâlinde, kendisine mürtedlerle ilgili a hk âmın icrasını gerektirir.

* Zekâtı vermeyenle savaşılır. Ancak, İslâm'ı benimsediği halde, yukarıda belirtildiği üzere te'vile dayanarak zekât vermeyi reddedenin küfrüne, delil ikâme etmeden hükmedilmez. Sahâbe onlara galebe çaldıktan sonra, malları ganimet, zürriyetleri köle yapılıp yapılamayacağı husûsunda

ihtilâf etmiştir. Yani bunlara kâfir muâmelesi mi yapılmalıdır, bâğî (isyankâr) muamelesi mi yapılmalıdır? Hz. Ebû Bekir küffâr muamelesi yapmış ve öyle amel etmiştir. Hz. Ömer bu meselede de Hz. Ebû Bekir'le ihtilâfa düşmüştür. O, ikinci görüşü benimsemiş, hilafeti sırasında başkaları da bu görüşü benimsemiş ve bir şüphe ile İslâm'ın farzlarından birini inkar edene kâfir muâmelesi yapılmayıp âsi muâmelesi yapılması hususunda icma hâsıl olmuştur. Şöyle ki: Böyle birisine inkârdan rücû etmesi taleb edilir, direnip kıtâle azmederse kendisiyle savaşılır, hüccet ikâme edilir. Bu durumda dönerse, döner; dönmezse artık kâfir muamelesi yapılır. (Daha geniş bilgi için 1585-1588 numaralı hadislere bakın.)

* Kâdı İyaz der ki: "Bu kıssadan şu hüküm çıkmaktadır: Hâkim (lider), hakkında nass olmayan bir meselede içtihadda bulunursa vardığı neticeye itaat edilir, müçtehidlerden biri bunun hilâfına hükmetse bile. Eğer bu muhalif kanaatte olan müçtehid, sonradan hâkim olursa, o zaman onun da kendi içtihâdmm ortaya koyduğu hükme uyması gerekir. Onun, kendinden önceki hâkimin bu meselede verdiği hükme muhâlefet etmesi câizdir. Çünkü Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'in zekât vermeyenler hakkmdaki görüşüne, şahsen farklı düşünmesine rağmen, itaat etti. Sonra, halîfe olunca, kendi içtihadının gerektirdiği hükme uydu. Onun bu içtihadına sahâbe ve başkaları da muvâfakat gösterdi."

Hattâbî der ki: "Hadiste şu hüküm de gelmiştir: "Kim İslâm'ı izhâr ederse, kendisine İslâm'ın zâhirî a hk âmı icra edilir, içindeki küfrünü saklamış bile olsa. İhtilâf edilen husûs şudur: Bir kimsenin fâsid îtikâdma muttali olunduğu halde, ondan dönmüş olmayı izhâr ederse, onun İslâm'ı kabûl edilmeli mi? edilmemeli mi? Şüphesiz durumunu bilmeyenin ona ahkâm-ı zâhireyi icra edeceği husûsunda ihtilâf yoktur."

* Bu kıssada bir kısım sünnetin, sahâbenin büyüklerine bile gizli kalabileceği gözükmektedir. Onların bâzı hadisleri duymamış, sonradan işitmiş olmaları büyüklüklerine mâni değildir.

* Nevevî: "Bu hadise göre namazı âmden terkeden öldürülür" diye hükmetmiştir. Ancak İbnu Dakîku'l-Îd, namaz sebebiyle öldürmenin, bu hadise göre câiz olmadığını açıklar. Der ki: "Mukâtelenin mübah olmasından katlin de mübah olduğu hükmü çıkarılamaz, çünkü "mukâtele", "müfâale babmdandır, bu bab bir işte karşılıklı iki tarafın bulunmasını gerektirir." Yani mukâtele karşılıklı olarak birbirini öldürme kavgası yapmaktır. -Türkçemizdeki vuruşmak, savaşmak mânasında- halbuki kati öyle değil, birinin diğerini öldürmesidir.

Bu görüşte olanlar, Hz. Ebû Bekir'in bu savaşın sonunda bir kimseyi sabran öldürttüğüne dair rivâyet olmadığını da söylerler. Sabran öldürmek, idama mahkum ederek, bağlayarak öldürmek demektir. Şimdilerde kurşuna dizme tabiri kullanılır. Farzı yerine getirmekten imtina edenler icbar edildiği zaman mukabelede bulunurlarsa mukavemetleri kırılmcaya kadar savaşılır. Savaş sırasında öldürülür, mukavemetleri kırılınca muhâriblere veya bâğîlere tatbik edilen a hk âm uygulanır. Öyle ise, herhangi bir farzı terkeden kimse, işi savaşmaya dökmedikçe öldürülmez. Savaşmaya dökerse mukâtele edilir. Öyle ise, hadisteki mukâtele'ye verilen cevâz, katle verilen cevaz sayılmamalıdır. Nitekim İmam Şâfiî de: "Kıtâlden katle yol yoktur bazen adamla kıtâl helal olur, fakat katli helâl olmaz" demiştir.

* Hadis zâhirî amelin kabul edilmesi gereğine delildir. İnsanlar hakkında zâhire akseden amellerine göre hüküm verilir. Bir kimsenin, mü'min olduğuna hükmetmek için kesin bir dille ifâde ettiği itikadıyla iktifa edilir.

* Tevhidi ikrâr edip, şeriatle amel eden ehl-i bid'a tekfir edilemez.

* Kâfirin küfründen tevbesi, zâhirî küfürbâtınî küfür ayırımı yapılmadan kabûl edilir. 1331

10- Bir sual ve cevabı BİR SUAL VE CEVABI:

Bu hadis, tevhîd'e gelmeyen herkesle kıtâl (savaş) yapmayı emrettiği halde, cizye veren veya muâhede (antlaşma) yapanlarla kıtâl nasıl terkedilir?

Bu sorunun cevabı birkaç açıdan verilebilir:

1) Nesh sebebiyle olabilir: Yani cizye almak ve muâhede yapmak yoluyla tevhid taleb etmeme izni, Resûlullah'm bu hadisi beyanından sonraya âittir. Bunun delili, iznin, jüÇjuil JjüI "Haram ayları

çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün..." (Tevbe 5) âyetinden sonraya ait olmasıdır.

2) Bu, kendisinden bir kısmın hâss kılındığı âmm bir hükümdür. Zira emirden maksad, matlûbun hâsıl olmasıdır, bir delil sebebiyle bir kısmın tehallüf edip istisna teşkil etmesi âmm hükme zarar vermez.

3) Bu, kendisiyle hâss'm murad edildiği âmm olabilir. Böylece "... insanlarla savaşmaya..." ibâresinde geçen insanlarla kelimesiyle kastedilen, ehl-i kitap dışında kalan müşrikler olmuş olur. Bu söyleneni,

hadisin Nesâî'deki vechi te'yîd eder. Orada:

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ الْمُشْرِكِينَ

"...müşriklerle savaşmaya

emredildim.." denmiştir.

4) Şehadet ve diğer zikredilen şeylerden maksad Allah'ın kelâmının yüceltilmesini ve muhâliflere iyice duyurulmasını ifâde etmektir. Bu, bazan öldürmekle, bazan cizye ile, bazan da muâhede ile olur.

5) Kıtâlden murâd, bazan bizzat kıtâldir, bazan da onun yerine geçecek olan bir başka şeydir: cizye veya gayri...

6) Cizye koymaktan maksad onları İslâm'a zorlamaktar, sebebin sebebi, sebep sayılır. Bu açıdan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sanki şöyle söylemiş olmaktadır: "...müslüman olmalarına veya onları İslâm'da karar kıldıracak şeyi benimsemelerine kadar savaşmakla emrolundum..." 1331

İKİNCİ BAB

MALDAKİ ZEKÂTLA İLGİLİ HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL

MÜŞTEREK HADİSLER

^JS""ÂîjJI âSj^j IjjLgj jjJş^JIj JIJİ-I fj-c~>jJıs- Jİ ’.İ-İ- aUİ ıjJIî[:ju ü kul -1

ı_->L>»w5İ 4 j>-^>-I .Ju_&t)3 4_C~A La 4 ■ fl İ jj^JuL« cJtL loB ,'t-^Sı ÂjL«J (3 LAp

. »j&IjjJI »ÂS^k.j^JI

1 . (2014)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizi (ticarî olmayan) atm ve kölenin zekâtından affettim. Öyle ise gümüş paralarınızın zekâtını verin. Bunun her kırk dirhemine bir dirhem vereceksiniz. Ancak yüz doksan dirheme zekât düşmez. İkiyüz dirheme ulaştı mı beş dirhem verilecektir." [Tirmizî, Zekât 3, (620); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1574); Nesâî, Zekât 18, (5, S?).] 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Metinde geçen rika, ”varak"tan gelir. İddie ve diyet kelimelerinde olduğu gibi baştaki "v" düşmüş, onun yerine sona yuvarlak "t" gelmiş ve rika olmuş. "Varak" madrûb (basılmış) dirhem demektir. Arapçada dinar altın paranın ismidir, dirhem de gümüş paranın ismi. Şu halde bazı alimlere göre bunların madrûb olanına rika denmektedir. Ancak İbnu Hacer rika'yı, "hâlis gümüştür, madrûb olmuş olmamış farketmez" diye açıklar.

2- Resûlullah, ticarî maksadla olmayıp, binmek, yük taşımak gibi aile ihtiyacını görmek üzere beslenen at ve benzeri hayvanlarla, yine şahsî hizmetlerde istihdâm edilmek üzere

bulundurulan köle için zekât alınmayacağını beyân etmektedir.

3- Resûlullah'm "Affettim" demesi, aslında her şeyin zekâta tâbi olduğuna işaret etmektedir. Yani normalde her mal için zekât verilecektir, zekâtın verilmemesi bir günahtır, amma hizmetinizde kullandığınız at ve kölenin zekâtını vermeme günâhı affedilmiştir mânasında bir ifâde.

4- Hadis 200 dirheme ulaşmayan miktardaki servete zekât düşmeyeceğini ifâde ediyor. 199 yerine 190 rakamının verilişi, küsura yer vermemek içindir. Nitekim "200 dirheme ulaştı mı..." tâbiri hududun 190 değil, 200 olduğunu ifâde etmektedir.

Başka rivâyetler, bu nisaba ulaşan servetin üzerinden bir yıl geçme şartını tasrîh edecektir.^ 11

OlSsJl lÂa ^1 ^ CLccS"" Lkul 3^43 ^ L)I[CS'İ ~~‘ m

o-L* aUİ pAo : kulj r*lo\ ~-£c>JLj lİÎ £glll

3 ^ L^luk» i# aJjAj Lâ> ^1*1 kul y*\ (j^İAj.1 ^1 p İ-t- kul J1 4 Arî ^jdl ÂS_L^Jl â 32 j ji (3 ryı lppp LLİ I £pl j ö3 lpİji cL^kiils L^p-j

Jl / ot • • -fl 0 Si S • s * > O =* 0 < O ^ f '♦ • «• ^ °< I

4JLj\ ^Su > <jIs jjruÖ^J di 13li . oL3»

di üy*-i)3 di . Oji!

oJtlj 1 İU . 4pJj>- di y^3 aİjJİ? 4jL>

^ip C-OİJ d)LliL>- 1^43 4 jL*j (jyıJLJj oJeJj . O^i!

1 ^ ♦ 0 ^ oT< I 66 ı „ 1 * ^ o f I 1// o/'/ ot o < °< ^ • M ^ 0 < ^of ^1^ .< ^ ^ °.

Jj I 1 4^9 C4ji>- (Jj . ÜC^J ^ 5 ^ ^^3 (JrJ**?

IİI o 33 IiIi . L3-33 o ç%3Jl 43-3?3 .oLİ L$Jj I '^y* 3o^- c03 IiI3 . L^jJ £.30 ûl i

0 , S 1* ^ ^ ^ 0

c-olj I^Ii coLi 33 ajL«j

C*Oİj IİU . ol3 3*03* 4 jLC; 0^ J^CoL« ^ip COİj Üjj CüĞLİ I^*AS J^CoL® 4jI»j ^/3p L 5 ^"

l)I I 43.03 ûJj>-lj ûIİ (jyuj\ ^jS' A^2j\j 43j3 C3 15" IİI 3 .oLİ 4 jL« L5^ AjL^O^ ^İP

l) 1 ^>-Ijo L^JIi olS"”" L^j . 4İo3Jl 433>- Oh Oj3| oj Oy35 Oh oj . L^jj î-Lio

cjJtoUl 4 S 3 Jl 3 j . 3 o 3 j»I Il 3 o ol j ^33 63 CJİ 3 P c 3 Söö 3 4 İwL^Jl 3 ^34 63 ^ 4 j^oİL Lo^j 3

3^3 4303 Jj I 3 ^ oOjp c-3-o^jj J/^3 ^W^3 i-3o ol I 4333 L^3 3*3-^ 4jL*j Oh*-^ i o^5 ^ 0 I 2

c33 0 r ^3 ^>jJ^p j' ^ 630 * 3^1 0 } o^y3 133 £jj 3 sj ^-3-1 3« ^Joo 3 li 4JL>- 0 wLpJ as^jS- oJjp

off^o °. 4. * ^ t . t O s «^ I ı 0 I^'fı* ^ < « , ^ 0 t Z \ , } ' a o o"» _ ^ | . t~'s f ' 0

ji 3^/3 p <03331 3 2 -*^3 4i* /j32-J Lg-îli 4P33M oOpj 4J3 ~i oJjp c^O*3j 4 J 2 J-I 430-3 oOjp

jI ıj-uli Jktjj OjdJ ^IjI O Ok Ojİ) ÂİÂI oJlipj ®4İP C-^Oj SJbU ÂjjOs oJİf- 3 *İj jUj .jIjIİ 0-33' 3^33 3?-! 4»I« 3) 3 ^ 3 ^c *-&>- Û-UP 3 ûwUp 00*33 0^-1 o-o 4 jIsj3 c3lü o 33 oX/3 p

1 ^ 0 l-^ - CO oO âp^ 0^3 l~^-L} oOâp l**-^ >^3^ 0^3 ^jioj 430_*^ oO âp t-**^-*-i-j t lJ ^^3 0 ^ ^

> '.° 0 s o3 . 1<1 0 ^ ^ ^ 0 0 <3 0 " " .»il'i offo ^ °. i s s s 1 o } s . ,"" -S -S ° «l^-i

û JJP C«-Oj ^jP\>- C4j 430/? û JJP OO-j O^J C Oy ’-O jı '-®J^ ^JjOP L^-sc« J2 ajj ^j/?LP COj 4J^« LAj

^ıSi O «ilp ^3 ^ ou .o^l^ jî <?“OM 0 *^-i 3 3 O J3 3 3 ® 3 i

ojii jji o-up-j 14 0 ^

U :Jj l >> t y5l54-' ^jl_j ^Uki.1 ^^«.^L-uJlj ^jb <_$jUkJl 4 j>-^>-l 1*0 o33

L« »Âi4l«.ÂillilI (3 ÂOlilI L« »O^liil ^jU 0_jlUl c-^o«j.ÂOLi!t <3 <J >0 ^

L^iji 2 ^ cO' aJ^Sj.^^Uİ-l (3 4*jl;i ^JuoUCı^l L« »â/OsO|«.aj«j 3 İl 3 ÂiiliIt

»ÂSJİ^Jl ‘uOO- ,j\j 300 j o 3 c3y*"“° iOh İO- 0 ; « aJ^Sj.S ijl*^ j >0 ‘UP^Jl »ÂOOL£vJ |«3 . L^S^jj

l4 j*_»j>sU oLi ^lyOb jt-^« (JU^ C-®Ui OjJtjjl (jOi o-« jOJ Âiî Oj^y Ol

oLij oLi ÂjL« ^jOaOiLl Jj>-lj .^»3-1 (3 14a tOJJi ^£■ oLi O^Slxs

j.ÂSJw 2 Jl 'M 'oO L*-^* JT ^İp 015" L&Uy I5U collO tiO »^OLp ı—^U

^p 2 j jJj Oîi-*^))j 10 ^^^ J’O^^' <3 il »ÂOjİ^j^- <_3U>tx31^ .kilidi »^lk-l^dUK

.UajI ^p-L~vJlj ÂiJ^kl ijlkl ^Lkl ı_A 40 tjö »33-^Ol^

Ol Jjj »Jj^-O-l «-l-İ5 Ol l« ‘d^j.

j^iirOîOkkı -xu" ojj o ^L^x>-l aJ

2 . (2015)- Hz. Enes (radıyallâhu anh)'in anlattığına göre, Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh), kendisini Bahreyn'e gönderdiği zaman, ona şu gelecek talimatı yazılı olarak vermiş ve altını da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m mührü ile mühürlemişti. Mühüre nakşedilen yazı üç satır halinde idi. Bir satırda Muhammed, bir satırda Resûl, bir satırda da Allah yazılı idi. Mektup şöyle idi: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m müslümanlara farz kıldığı ve

Allah'ın da Resûlüne emretmiş olduğu zekât farizasıdır. Müslümanlardan her kimden bu, üşülünce taleb edilirse, derhal vermelidir. Kimden de belirtilenden fazlası istenirse vermesin:

1) 24 ve daha aşağı miktardaki deve için koyun olarak vâcib zekât, her beş devede bir koyundur.

2) 25'e ulaştı mı, 35'e kadar, dişi bir bintu mehâz (ikinci seneye basan dişi deve); eğer bintu mehâz yoksa, bir ibnu lebun (ikisine basan erkek deve).

3) 36'ya ulaştı mı 45'e kadar, bir dişi bintu lebun (üç yaşma basan dişi deve).

4) 46'ya ulaştı mı 60'a kadar, erkek devenin aşacağı bir dişi deve Tarûkatu'lfahl).

5) 61 'e ulaştı mı 75'e kadar, bir ceza'a (beş yaşma basan bir deve).

6) 7l'e ulaştı mı 90'a kadar iki bintu lebun.

7) 91 'e ulaştı mı 120'ye kadar, erkek devenin aşacağı iki hıkka (dördüne basan deve).

8) 120'yi aşınca, her kırk için bir bintu lebun.

9) Her 50'de, bir hıkka.

10) Sâdece 4 devesi olana zekât düşmez, sahibi nâfıle olarak verirse o başka.

11) 5 devesi olana bir koyun düşer.

12) Koyunun zekâtı sâime olanlardan alınır. (Sâime kırda otlatılan hayvana denir.) Sâime koyun 40'a ulaştı mı 120'ye kadar, bir koyun alınır.

13) 120'yi geçti mi 200'e kadar, iki koyun alınır.

14) 200'ü geçti mi 300'e kadar, üç koyun alınır.

15) 300'ü geçti mi her yüz koyunda bir koyun alınır.

16) Adamın sâime koyunları 40'tan bir eksik olsa ona zekât düşmez. Sahibi (nafile olarak) kendiliğinden verirse o başka.

17) Zekât korkusuyla, müteferriklerin araları birleştirilmez, birleşik olanlar da ayrılmazlar.

18) İki ortağın malından alman zekâtta her ikisi de ,adalet üzere birbirlerine müracaat ederler.

19) Zekât olarak çok yaşlı, ayıplı ve (koç, teke gibi) döl hayvanı verilmez, zekât memuru kabûl ederse o başka.

20) (İki yüz dirhemlik) gümüşte, onda birin dörtte biri (yani kırkta bir miktarı) zekât vâcibtir.

21) Gümüş miktarı 190 dirhemse, 200 dirhemden az olursa zekât yoktur. Sâhibi verirse o başka.

22) Kimin deve sayısı, zekât olarak bir ceza'a vermeyi gerektiren miktarı bulur ve fakat sürüsünde ceza'a olmaz da hı kk a olursa, bu kimseden hı kk a kabul edilir ve buna, adama kolay geldiği takdirde iki koyun eklenir veya yirmi dirhem eklenir.

23) Kimin zekât olarak hı kk a vermesi gerekir ve fakat sürüsünde hı kk a olmaz ceza'a olursa, adamdan ceza'a kabul edilir, zekât memuru ona yirmi dirhem veya iki koyun verir.

24) Kimin zekât olarak hı kk a vermesi gerekir, fakat sürüde hıkka değil bintu lebun olursa adamdan bintu lebun kabul edilir, kendisine iki koyun veya yirmi dirhem verilir.

25) Kimin zekât olarak bintu lebun vermesi gerekir, ancak bintu lebun'u yok, hıkka'sı varsa kendisinden hı kk a kabul edilir, zekât memuru kendisine ayrıca yirmi dirhem veya iki koyun öder.

26) Kimin zekât olarak bintu lebun ödemesi gerekir, fakat bintu lebûn'u olmaz, bintu mehâz'ı olursa, ondan bintu mehâz kabul edilir, ancak yirmi dirhem veya iki koyun daha verir.

27) Kimin zekât olarak bintu mehâz vermesi gerekir, fakat bintu mehâz'ı olmaz, bintu lebûn'u olursa kendisinden bintu lebûn kabul edilir, zekât memuru yirmi dirhem veya iki koyun verir.

28) Eğer adamın münasip şekilde bintu mehâzı yoksa, ibnu lebûn'u varsa, bu ondan kabûl edilir, beraberinde bir ödeme gerekmez." [Buhârî, Zekât 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, Şirket

2, Hiyel 3; Ebû Dâvud, Zekât 4, (1567); Nesâî, Zekât 5, (5, 18-23).] 1221

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, Hz. Ebû Bekir, zekât toplamak üzere Bahreyn'e musaddık (zekât toplama memuru) olarak gönderdiği Hz. Enes'e yazılı bir vesika veriyor ve altını da resmî mühürle mühürlüyor. Bu rivâyetten hareketle, bütün zekât me'murlarma böyle bir vesikanın verildiği sonucunu çıkarabiliriz. Bu vesika, başlangıç kısmındaki takdim paragrafından da anlaşılacağı üzere, sadece karışık olan hesaplamada unutma ve iltibası önlemeye mâtuf değil, aynı zamanda halka itminân vermek ve suistimalleri önleme kasdma da yöneliktir. Halk icabında, zekât memurunu kontrol edebilecektir.

2- Hadisi tercüme ederken metni madde madde paragraflara ayırdık ve her paragrafa madde numarası verdik. Bazı maddeler izaha muhtaçtır. Gerekli açıklamaları, aşağıda sırayla parağraf numaralarının karşısına kaydediyoruz.

3- Sâdece bu hadiste değil, zekât bahsinin müteakip bir kısım hadîslerinde de sıkça geçecek olan deve çeşitleriyle ilgili açıklamaları toptan ve öncelikli olarak veriyoruz:

Bintu Mehâz: Bir yaşını doldurup ikisine basan dişi deve.

İbnu Mehâz: Bir yaşını doldurup ikisine basan erkek deve.

Bintu Lebûn: İki yaşını doldurup üçüne basan dişi deve.

İbnu Lebûn: İki yaşını doldurup üçüne basan erkek deve.

Hıkka: Üç yaşını doldurup dördüne basan dişi deve.

Tarûkatu'1-Fahl: Erkek devenin aşacağı (dölleyeceği) deve demektir. Bir bakıma hıkka'dır. Esâsen hıkka, erkek devenin aşmasına hak kazanmış mânasına gelir.

Ceza'a: Dördünü tamamlayıp beş yaşma basan dişi devedir.

Ceza': Dördünü tamamlayıp beş yaşma basan erkek devedir.

Sâime: Yemle değil, otlakta beslenen koyun. 1221

4- Bazı muğlak (kapalı) maddeler:

17. Madde: "Müteferriklerin araları birleştirilmez, birleşik olanlar ayrılmaz" hükmünde mütefemk'ten maksad, ayrı ayrı mala sahip olanlardır. Sözgelimi üç ayrı kişiden herbiri kırkar koyuna sahip olsalar, herbirine zekât düşer ve birer koyun vermeleri gerekir. Bunlar zekât olarak tek bir koyun vermek için, zekât memuru gelince birleştirebilirler. (Üçü bir kişide birleşse 120 yapar. 12. maddede geçtiği üzere 40-120 arasında bir koyun ödenir.) İşte zekât verme endişesiyle başvurulabilen bu hîle yasaklanmıştır. Birleşik (müctemi) olanlar ayrılmaz, cümlesinde birleşik'ten maksad, ortak maldır. Mesela iki ortak kabul edelim, bunlardan her birine 101 koyun düşecek şekilde ortak iseler, 202 adet koyunları vardır. Bu müşterek koyuna, 13. maddeye göre 3 koyun zekât düşmektedir. Zekât memuru gelince, koyunları hemen bölüştükleri takdirde, 12. maddeye göre herbirine birer koyunluk zekât düşecek ve böylece bir koyun zekât olarak verilmekten kaçırılmış olacak, "Birleşik olanlar ayrılamaz" hükmüyle bu da yasaklanmış olmaktadır.

Yine 17. maddede geçen yasaklama emri ile ilgili olarak Şafiî hazretlerinden şu açıklama kaydedilir: Burada hitap hem mal sâhibinedir, hem de zekât memuruna. Çünkü korku iki çeşittir:

1 - Memur, zekât azalacak diye korkar, mal sâhibi de malının azalmasından korkar. Öyle ise her ikisine birden hitap edilerek zekât korkusu ile "birleştirme" ve "ayırma" işlemlerine tevessül etmemeleri emredilmiştir. Bu açıklamadan anlıyoruz ki, bazı durumlarda birleştirme ve ayırmalar daha çok zekât vermeyi gerektirebilecektir. Bizim verdiğimiz misâller zekâtı azaltacak durumlara örnek olmuştur.

18. Madde: Bu maddede, iki ortağın alman zekâtta eşit şekilde birbirine müracaatı şu demektir: Mesela birinin 40 sığırı var, diğerinin de 30. Bu mallar, aralarında müşterektir. Zekât memuru kırk için bir müsinne (3 yaşında sığır), otuzdan da tebî (buzağı) alsa, müsinne veren, kıymetinin yedide üçünü ortağından alır, tebî veren de yedide dördünü ortağından alır. Çünkü her iki yaştaki hayvanda her ortağın ortaklığı nisbetinde hakları var, ve mal tek bir kimsenin mülkü gibi zekât aynı nisbette her iki yaşa da vâcibtir. Kastalânî bunu şöyle açar: Ortak bir sürüden, zekât memuru, sürünün zekâtını alırken, ortaklardan birinden almışsa, veren ortak diğerinden adâlet üzere payını ister.

Adalet üzere müracaattan şu mâna da çıkarılmıştır: Eğer memur, zekât alırken ortaklardan birine zulmetti ve alması gerekenden fazla zekât aldı ise, bu ortak, bu fazla kısmı diğer ortağından isteyemez, ondan sadece normal olarak vermeleri gereken zekât miktarından payına düşeni ister.

Müracaat çeşitlerinden biri de şudur: İki kişi arasında kırk ortak koyun bulunsa, her ikisi de kendine düşen koyunları belirlese, memur bunlardan birinden bir koyun alır. Koyun veren taraf ortağından, koyununun bedeli üzerinden yarı fiyatını ister. Bu açıklamadan şu netice de çıkmaktadır: Bazılarına göre, malların ayrılmış olmasına rağmen ortaklık olabilmektedir. 1221

İKİNCİ FASIL HAYVANLARIN ZEKÂTI

y4 & ^ Ji fj 4 , 1 ^ # £uJl çif[: Jli ilp SI OÎ ^L. . 1 .

*» , • '•. l P**s ' • " s } 0 ' f't. 1 . X } ' ^ s 1 '' ^ ♦ • x- . •* «*• ✓ -* 1 .X- X- ff l /"• .0^

J .*U3 Jl5j iS^~ ^ ^c/ 2 ^ (3^ ^ j-N J"ü ^ 4-^“^

C^J *J&* (jjj .oll*>> £pl ^jij^Z' (jj . ûu-J* ÛC5Û cfpJtS' c 3 J • ÜuUj j-u^P (3 j • û '-*^ ' 3 /*

4JL>- l.^.a-3 oJj>-lj c-olj liL® .j^vajjlj çil ^j-r oJj>-!j c^olj ÜU . u**^ l>İ

l)L$. L)jij UujI 1^43 ûJj>-lj C^Oİj (jlâ APjj>- L^A3 ûJ^-lj C-OİJ l) 1 $

(3j c4^>- tjry*^- ^iJi j_xS^I ^Jj I CxJİ5^ ol^ .4 jL«J lİİ ^^ j>-o^b»-lj c-olj

.(j^JoLLl oJl^-lj C^Oİj liU . 4 jL«j l)>İ Üy^.J^ c3 çı-**^ c3j CÜ^P 4-uI ^jy6j\

4jL* ^jS”" l 5 ^ 6 İxUi y£\ oJlS^ ül^ .ajLcoo olli* ^ 6 ö l^.ag j^colU ^İp oSlj lili

5ı^uj cAiiksı &&■ o^: ^4 6 j o^: ^ Jj JJ4 ^ ıy cA t ^ l A

$.!_>“ lij oli Oj 4 ^a aİjJ^JI 03 cAjj-JJb L^_lJ oL^-ljo Lo^JIl j^İ 2 Jj>- ^y*

AjLp- ÎîÌÎj et;!,* tîÜ :kî ilil! c^-wJ JJUâil

. (.^Â^jfdlj jjI <^>-y>- 1 .j-öJl jij cJ^»jJl (3-^v2-S*^ Jj>-L 3 .Lla-w*»j liİJj

1 . (2016)- Sâlim, babası Abdullah İbnu Ömer'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (mallardan alınması gereken) zekâtların miktarını belirten bir kitap yazmıştı. Âmillerine göndermeden vefat etti. Resûlullah onu kılınana yakın olarak asmıştı. Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), ölünceye kadar onunla amel etti. Sonra Hz. Ömer (radıyallâhu anh) de ölünceye kadar onunla amel etti. Bu kitapta şunlar yazılı idi:

DEVELER:

1) 5 devenin zekâtı 1 koyundur.

2) 10 devenin zekâtı 2 koyundur.

3) 15 devenin zekâtı 3 koyundur.

4) 20 devenin zekâtı 4 koyundur.

5) 25'e ulaştı mı 35'e kadar, zekât bir bintu mehâz'dır.

6) 36'ya ulaştı mı 45'e kadar, zekât bir ibnu lebûn'dur.

7) 46'ya ulaştı mı 60'a kadar, zekât bir hıkka'dır.

8) 61 'e ulaştı mı 75'e kadar, zekât bir ceza'a'dır.

9) 76'ya ulaştı mı 90'a kadar, zekât 2 ibnetu lebûn'dur.

10) 91 'e ulaştı mı 120'ye kadar, zekât 2 hıkka'dır.

11) Deve 120'den fazla ise zekât her elliye bir hıkka; her kırka bir ibnetu lebûn zekât gerekir. KOYUNA GELİNCE

12) 40'a ulaşınca 120 koyuna kadar zekâtı 1 koyundur.

13) 121'e ulaşınca 200 koyuna kadar zekâtı 2 koyundur.

14) 201 'e ulaşınca 300 koyuna kadar zekâtı 3 koyundur.

15) 300'ü aştı mı her 100 koyuna bir koyun zekât düşer, yüzden aşağıda kalan küsûrata zekât düşmez.

16) Zekât korkusuyla müctemi (birleşik) olanlar ayrılmaz, müteferrik (ayrı) olanlar da birleştirilmez.

17) İki ortağın malından alman zekâtta, her ikisi de adalet üzere birbirlerine müracaat ederler.

18) Zekât olarak, çok yaşlı ve ayıplı olan hayvan alınmaz.

19) Zührî der ki: "Zekâtı almak üzere memur geldiği vakit, koyunlar üç sınıfa ayrılır: Üçte biri kötü, üçte biri iyi, üçte biri de vasat. Zekât memuru, zekât payını vasat kısmından alır." Zühri, sığırdan bahsetmez." [Tirmizî, Zekât 4, (621); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1568, 1569, 1570); İbnu Mâce, Zekât 9, (1798).] 1351

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) rivâyeti, ahkâm beyan eden kısımlarıyla, bir önceki Enes rivâyetiyle hemen hemen aynı muhtevadadır. Bu hadiste geçen bazı muğlak maddeler, önceki hadiste açıklanmıştır, tekrar etmeyeceğiz oraya bakılsın.

2- Burada dikkatimizi çeken husûs, zekâtla ilgili tâlimatm, taşradaki ilgili memurlara tamim edilmek üzere bizzat Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) tarafından yazılı olarak hazırlanmış olma keyfiyetidir. Önceki rivâyette belirtilmeyen bu tasrihata dayanarak şunu söylemek mümkündür: Hz. Ebû Bekir'in yazılı ve mühürlü olarak Hz. Enes'e verdiği nüsha, Resûlullah'm hazırladığı metnin bir tıpkı istinsahından başka

bir şey değildir. Zekât toplamak üzere taşraya gönderilen her bir zekât tahsildarına bir nebevi asıldan bir nüsha istinsah edilip verilmiş olmalıdır.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zekât olarak alınacak malın evsafıyla ilgili direktiflerinin, tatbikata intikalinde takip edilen yolun adilâne oluşu dikkat çekicidir. Mallar üç sınıfa ayrılıyor: İyiler, vasatlar ve âdiler. Kerâimu'l-emvâl denen kıymetlilerin alınmasını yasakladığını daha önce (2010. hadis) kaydetmiştik. Son iki hadiste, kör, sakat gibi âdilerin verilmesi de yasaklanıyor.

Tahsildar, zekât payını vasat olanlar arasından seçmelidir ve öyle yapılmıştır. 12 ®

(Jj cÂAvJ jl yLdl ^y> {jĞQt±j (3 '.İ4- 4>Jİ J yAj Jli[:JlÎ İLP 4İJİ ■^>j ^1 jPj .2.

. (_£Ü_*ydl

2 . (2017)- İbnu Mes'ûd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her otuz sığır için erkek veya dişi bir tebî' zekât verilir. Her kırk sığır için de bir müsinne zekât verilir." [Tirmizî, Zekât 5, (622).i* 2 ®

AÇIKLAMA:

Tebî' sığırın yaşını doldurmayan yavrusudur, Türkçemizde buzağı denir. Dişisine de tebi'a denir. Müsinne: Üçüncü senede dişleri çıkan sığırdır. 1221

jl ojij ^jS"" y* İpT jl 3^lj 2i ^ 1 ‘Clp kul tjÇ? -3.

y\ s\y • -üydJ la âl I j c (j^«Jl i_pL>w?I y -1 .Jİj aJ-Lp jl jjLo jrö lac^» jrytjl

jjSü l^lj

3 . (2018)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) beni Yemen'e gönderdi ve bana: "Her otuz sığırdan bir erkek veya dişi buzağı (tebi'a), her kırktan bir müsinne, her bir bülûğa eren şahıstan bir dinar veya o değerde muâfıri (adındaki bir giyecek) almamı" emretti." [Tirmizî, Zekât 5, (623); Ebû Dâvud, Zekât 4, (1576, 1577, 1578); Nesâî, Zekât 8, (5, 25, 26). Metnin lafzı Tirmizî'ye aittir.] 1221

^LJl aİ*j . aap kul _)4 -p [.‘Clp kul 3 ^ 4) aUİ-Lp jLi- *- ® .4.

2 alp ftl ^llaü-l ^ ys. ^1p jul Uİi ap JJ-lj 6j JpJLllj llllp jJüÎ : jJlÜ .JpJLHj

6 j cjjjl 6 j c%r‘l Ai-l 6 j cil ^.1 Jj~b 6 i c^pÇJl 141^ aUjSJl j_* 2 p İA; p :>P Jlli .jJJi A^-y>-i j4*li jidp (JlÌi Jwtp jülij cAuilij âpüsM üpbj t|4*li oj

jl jl £j-«3-l jPj (_£Üp »JIj.1
i!A pj«. jjJJaJl LÇ-d® lil J^lJ-
l >>^2^l^»lj<<.^lxdl

. ^Jl A>-Lı bhj ilpj j ıj^ jÇ>

4 . (2019)- Süfyân İbnu Abdillah es-Sakafı (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kendisini zekât tahsildarı olarak göndermişti. Gittiği yerde kuzuları halkın addedip, sayıya dâhil etmedi. Kendisine: "Kuzuları bizden sayıp, onlardan bir şey almıyor musun?" dediler. (Medine'ye geri dönüp) Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'e uğrayınca, durumu ona anlattı. Hz. Ömer: "Evet kuzuyu onlara iade edersin, çoban onu götürür, tahsildar almaz. Ekûle (denen hususi şekilde kesip, yemek için beslenmiş) olanı, Rübbâ (denip sütü için evde beslenmekte) olanı, Mâhız (denen hâmile) olanı, (teke koç gibi) döl alman davarı zekât olarak almaz. Ceza'a'yı (beş yaşma basmış deve), seniyye'yi (altı yaşma basmış deve) alır. Bu, davarın iyisi ile düşüğü arasında orta halli olanıdır." [Muvatta, Zekât 26, (1,265).]^

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen son rivâyetler, Resûlullah'm zekât tahsildarı olarak gönderdiği zatlara, sadece çeşitli mallardan alınacak zekât miktarları huşunda tâlimat vermeyip, bunları nasıl alacağı, hangi vasıftaki malları alıp, hangi vasıftaki malları almayacağı husûsunda da bilgi verdiğini, tenbihatta bulunduğunu göstermektedir.

2- Son rivâyet, zekât olarak alınmaması gereken mallardan bazılarını sayıyor:

* Sahi: Yeni doğan yavru, bilhassa koyun yavrusu ki, kuzu diyoruz.

* Ekûle: Kişinin etini yemek üzere husûsî beslediği hayvan.

* Rübbâ: İki mânaya gelmektedir: Sütünden istifâde için evde beslenen sağmal hayvan; yeni yavru doğurmuş, onun yetişmesinde gerekli olan anaç hayvan.

* Mâhız: Hâmile hayvan.

* Fahl: Döl almak üzere husûsi beslenen erkek hayvan, koç ve teke gibi.

3- Şu mallar da zekât olarak alınabilecek orta halli hayvanlardır:

* Ceza'a: Ceza 1 , esas itibariyle genç demektir. Deve için kullanılınca beşinci yaşma basan kastedilir. Sığır ve davar için kullanılınca ikinci yaşma basan kasdedilir. Mamâfıh sığır için "üç yaşma basan", davar için "birinci yaşını tamamlayan" ceza'dır diyen de olmuştur, daha farklı görüşler ileri süren de olmuştur.

* Seniyye de davar, sığır ve deve için müştereken kullanılan bir tabirdir. Davar ve sığırdan üç yaşma basana, deveden ise altı yaşma basana ıtlak olunmaktadır. Erkeğine ise seniyye denmektedir. Ahmed İbnu Hanbel iki yaşındaki davar ile, üç yaşındaki sığıra seniyye demiştir. 1 ^

i <3 oj aül “j Jli[: Ju o-l>- jp o! jP y ^«p -5.

• â

Jju <j\ »C-uA <J>! ealSj^Ji y -e>_£ (Jlî

. jjl A^-y -1 ,4j yA 3 y°

5 . (2020)- Anır İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî tarikiyle anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekâtta ne ayağa getirtme, ne uzağa gitme vardır. Zekâtlar evlerinde alınır." Muhammed İbnu İshak bunu şöyle

açıklamıştır: "Zekât mükellefi, zekâtını tahsildarın ayağına getirmez. Tahsildar da mükellefin uzaktaki (tarla, ağıl, yayla vs. gibi) yerlerine gitmez. Zekâtlar mükelleflerin ikâmet mahallerinde alınır." [Ebû Dâvud, Zekât 8, (1591, 1592).] 1431

AÇIKLAMA:

Hadiste yasaklanmış olan celeb ve ceneb, aslında at yarışlarıyla ilgili iki tâbirdir. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) bunlarla, zekât toplama sırasında ortaya çıkacak meşakkati asgariye

düşürecek bir tarz vaz'etmiş olmaktadır. Şöyle ki: Zekât toplama işinde celeb, tahsildarın bir bölgeye gidince, sürülerden uzakça bir yere inerek sürüleri oraya celbettirip zekâtını hesaplayıp almasıdır. Tabii ki bu tarzda, sürü sahipleri için büyük meşakkat vardır. Öyleyse uygun olanı, tahsildarın sürülerin bulunduğu su başlarına veya kaldıkları yerlere kadar gitmesi, bizzat yerinde almasıdır. Bu davranışta sürü sahiplerine kolaylık vardır. Resûlullah, celeb yoktur demekle, tahsildarın sürülerden uzak bir yere konaklamasını yasaklamış olmaktadır.

Ceneb yoktur emliyle de, mal sahibinin tahsildara zahmet getirecek ferdî şekilde uzaklaşmalarını yasaklamış olmaktadır.

Sadaka, evlerinde alınır cümlesindeki ev kelimesinin aslı olan dür, dâr'ın cem'idir. Dâr, münferid evden ziyade, yakınlarla beraber oturulan evdir. Şöyle ki: Sözgelimi bir baba kendine mahsus bir ev (beyt) inşa eder. Sonra evlatları için, evlendikçe, bunun bitişiğinde ikinci, üçüncü beytier yapılır. Böylece zaman içerisinde bir avlunun etrafında bir beytier kümesi meydana gelir. İşte bu kümeye dâr denir. Klasik Arap evleri bu plân üzre inşa olunurdu (üçüncü

cildimizin 187. sayfasına bakılsın). Şu halde, zekât memuru, mal sahibinin mûtad, normal ikâmetgâhına kadar gidecektir. Şârihler, evleri diye tercüme ettiğimiz dür kelimesini menzilleri, mekânları, suları, kabileleri diyerek tafsil eder. 1 ^

tço I <3 oj oj : ~(~I~ 3lü [’ıjB B»_£-iP AliI yyj -6.

BÂuh OL—j I <3 >>jIxBaJIj<<.^jK«aJI I .JIc» ^»ÇB aJİ^J

. jbtAj jlS" jB

6. (2021)- İrnrân İbnu Husayn (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "İslâm'da ne (zekâtı) ayağa getirme, ne (zekât için uzağa gitme, ne de şiğar (mehre bedel nikahlama) vardır." [Nesâî, Nikâh 60, (6, 111).] |44)

AÇIKLAMA:

1- Hadisin baş kısmı önceki hadiste açıklandı.

2- Son kısmında şiğar yasaklanmaktadır. Şiğar, mehir vermekten kaçmak için başvurulan bir evlenme şekli idi. Buna göre bir erkek, evlenmek istediği kızın babasına müracaat ederek: "Sen kızın (veya kızkardeşini) bana nikâhla, ben de mehre bedel kızımı (veya kız kardeşimi) sana nikâhlayayım" diye teklifte bulunur. Her iki taraf birbirlerinden mehir istemezler. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) bu câhiliye evliliğini yasaklamıştır. Çünkü alman veya verilen mehir, ne kardeşin, ne babanın hakkıdır. Mehir kızın hakkıdır. Bu haktan ne babanın, ne kardeşin vazgeçme veya bağışlama ha kk ı yoktur. Şiğar yoluyla evlenmede iki kız mağdur ediliyor demektir. Dînimiz, kızların mağduriyetini önleyecek tedbirlere yer vermiştir. Mehirsiz nikâh sahîh olmaz. Mehir husûsunda kesin bir miktar da tayin etmemiştir, kız dilediği kadar isteyebilecektir.

Yukarıda belirtilen karşılıklı kız alıp vermede muayyen bir mehir araya girerse, buna şiğar denmez ve câiz olur. 1 ^

ÜÇÜNCÜ FASIL ZİNETLERİN ZEKÂTI

jIdidp 35 <3j 3Â Sajİ İ~t~ c-Jl 'aVy >I oJj>- y& a_â y£- yı üA' -1

yA yı^'y* '\°y aNİ d)I ' :JB . :cdB blSj y\^n~\ ;I3 Jlai . (_2îo yA

»ÂSdcvd-ht j>-\ ad LÂ :c3lij . İ~f~ 3>i :JB

:ı_)ULÜ dJ-B ys- yA ISB i^Lp yA \

. t- s

. Jİ Jİ

1 . (2022)- Anır İbnu Şuayb, an ebîhi an ceddihî tarîkinden anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm)'a bir kadın, beraberinde bir kızı olduğu halde geldi. Kızın elinde, altından kaim iki bilezik vardı.

"Bunların zekâtını verdin mi?" diye (Resûlullah aleyhissâlatu vesselâm) kadına sordu. Kadın:

"Hayır!" diye cevap verdi. Resûlullah:

"Kıyamet günü Allah'ın, onları sana ateşten iki bilezik yapması seni memnûn eder mi?" dedi. Bunun üzerine kadın, bilezikleri derhal çıkarıp Resûlullah'm önüne bıraktı ve:

"Bunlar Allah ve Resûlüne aittir!" dedi." [Ebû Dâvud, Zekât 3, (1563); Nesâî, Zekât 19, (5, 38); Tirmizî, Zekât 12, (637).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadiste ismi mübhem olan kadın, Esmâ Bintu Yezîd'dir.

2- Resûlullah'ın kadına söylediği, "Kıyamet günü Allah'ın, onları sana ateşten iki bilezik yapması seni

memnûn eder mi?" sözü Hattâbî'ye göre,

نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ

d l& &

*4j^4-j"Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak.

"Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın" denecek" (Tevbe 35) âyetinin te'vili olmaktadır.

3- Hadisi kaydeden Tirmizî, "bu bâbta Resûlullah'tan hiçbir sahih rivâyet yoktur" demiş ise de, hadis münekkidleri hadisin başka tariklerden sahih senedle geldiği, dolayısıyla sahih olduğu husûsunda ittifak ederler. 1 ^

3jAj t c-dJLî .ı_J*o :cJli kul ’j 4ÂÜ-*' ^1 jl ı ap .2.

.]j-^y Âl5j öl U :Jlli :kûl

2 . (2023)- Atâ (rahimehullah) der ki: "Bana ulaştı ki, Ümrnü Seleme (radıyallâhu anhâ) şöyle demiştir: "Ben altından zinetler takmıyordum. Bir gün: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, (Kur'an'da yasaklanan) kenz sayılır mı?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi:

"Zekâtı verilecek miktara ulaşan şeyin zekâtı verilirse kenz sayılmaz." [Ebû Dâvud, Zekât 3, (1564). Teysîr, hadisi Muvatta kaynaklı olarak zikretmiştir. Bir galat yoksa, Muvatta'nm mütedâvil olmayan bir nüshasında görülmüş olabilir.] 1 ^

(3 L^^-l olüj c-olS""kul ‘UİJLp jl[^ .3.

‘Çpjj u

Ol-î

3 . (2024)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) kardeşi Muhammed'in yetim kızlarını terbiyesine almış, onları hacr devrelerinde himâye ediyordu. Kızların (kendi mülkleri olan) zînetleri vardı. Hz. Âişe bu zinetler için zekât vermiyordu." [Muvatta, Zekât 10, (1, 250).] 1491

^y>-l ,]siSy!l aJİİj jlS"" Ukül ^1 jl[.4.

.ali ^L>^Jl ^jA [3İÂ l«.dJJb« Aüil

4 . (2025)- Nâfı, İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den anlatıyor: "İbnu Ömer, kızlarını ve câriyelerini altınla tezyin eder, fakat bu zinetler için zekât vermezdi." [Muvatta, Zekât 11,(1, 250).]®*

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen dört hadis, kadınların zînet olarak kullandıkları altın ve gümüş takılara zekât düşüp düşmediği meselesine temas etmektedir. Görüldüğü üzere ilk iki rivayete göre zinet için de olsa altın ve gümüşe zekât düşmektedir. Son iki rivâyete göre, zînet olarak kullanılan altın ve gümüş için zekât ödemeye gerek yoktur.

Ulemâ bu mevzuda ihtilâf etmiştir. İbnu Abdilberr, üç imamın (Şafiî, Ahmed, Mâlik) ve Medînelilerin çoğunluğunun "takılar için zekât olmadığı"na hükmettiğini, Ebû Hanîfe başta olmak üzere bir kısım fukahanm da, "takılar için de zekât vardır" dediklerini belirtir. Zekâtın vâcib olduğunu

söyleyenler, Hz. Aişe ve Hz. İbnu Ömer (radıyallâhu anhüm)' den kaydedilen rivâyetleri te'vîl ederler, derler ki: "Hz. Aişe ve İbnu Ömer, zekât vermediler, çünkü çocuğun ve yetimin malına zekât düşmez." Cariyeler için de zekât verilmemiş olmasını şöyle te'vil etmişlerdir: "İbnu Ömer (radıyallâhu anh) "Köle mülk edinebilir fakat, köleye zekât düşmez" görüşünde idi."

Ebû Hanîfe'nin görüşüne katılmayanlar şu cevabı verirler: "Yapılan te'vil, gerçeği aksettirmekten uzaktır. İbnu Ömer, kendi kızlarına taktığı altınlar için de zekât vermiyordu. Bunlar ne yetim ne de köle idiler. İbnu Ömer, bin dinar mukabilinde kızı nikâhlar, bunun dörtyüz dinarını zînet olarak takar ve bundan zekât vermezdi."

Zînet için zekât verilmeyeceği kanaatinde olan İmâm Mâlik şunu söyler: "Kimin yanında işlenmemiş altın veya zînet olarak takılıp, istifade edilmeyen altın ve gümüşten mâmul zînet eşyası varsa, bu adam, bu şeyler için her yıl zekât vermesi gerekir. Bunlar tartılır, onda birinin dörtte biri (yani kırkta biri) zekât olarak alınır. Ancak, bunların ağırlığı yirmi dinardan veya ikiyüz dirhemden az olursa zekât gerekmez, Zînet eşyalarından, bunları takınma dışında bir maksadla tuttuğu takdirde zekât gerekir. İşlenmemiş altın (tibr) ve hurda takıları sâhibi ıslah edip takınmak maksadıyla bulunduruyorsa, bunlar ehlinin yanında bulunan eşya durumundadır, buna da zekât düşmez."

İmam Şâfiî (rahimehullah) buna zekât düşeceğini söylemiştir.

2- Altın ve gümüşten olmayan süs eşyaları için zekât verilmeyeceği husûsunda ulema ittifak etmiştir: İnci, misk, anber vs. gibi.

Ulemâ, inci ve anber gibi denizden çıkan maddelerin, çıkarıldığı zaman zekâta tâbi olup olmadığında ihtilâf eder. Cumhur bu iki maddede, çıkış anında da zekât olmadığına hükmeder. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) rikâz denen ve topraktan çıkarılan cevherlerden humus (beşte bir) zekât alınacağını söylemiş ise de, denizden çıkarılanlar hakkında bir şey söylememiştir.

Ebû Yûsuf, denizden çıkarılanlardan da humus alınacağına hükmetmiştir. 1511

DÖRDÜNCÜ FASIL

MEYVE VE SEBZELERİN ZEKÂTI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Arâzî, mahsûlâtmdan alınacak vergi, arâzinin bağlı olduğu hukûkî statüye tabidir. Bütün İslâm arâzisinden aynı isim altında, aynı tarzda vergi alınmaz. Şu halde mükellefler, öncelikle işlediği arâzînin çeşidini bilmesi gerekir. Bu nokta-i nazardan İslâm şeriatında arâzî başlıca dört kısma ayrılır ve bunların vergisi de dört ayrı isim altında alınır: Zekât, sadaka, haraç veya bedel-i icâre, bunlan Ömer Nasuhi Bilmen merhumun Büyük İslâm İlmihali'nden takip edelim:

“1-Arâzi-i öşriyye: Bu, fethedilip, kendi rızaları ile müslüman olan ahalisine veya kahren (zorla) fethedilip İslâm mücâhidlerine mülkiyet üzere verilmiş olan topraklardır. Cezîretülarap (Arap Yarımadası) arazisi bu kabildendir. Bu toprakların mahsûlâtmdan onda veya yirmide bir nisbetinde öşür nâmiyle zekât alındığı için bunlara Arâzi-i öşriyye denilmiştir.

2- Arâzi-i harâciye: Bu, sulh veya kahir yoluyla fethedilip, eski gayr-i müslim ahâlisine veya şâir gayri müslimlere

temlik edilmiş olan topraklardır. İrak köyleri ve havâlisi bu kabildendir.

Bu nevi arâzîden ya mahsûlatma göre veya münâsip görülecek muayyen bir miktarda haraç nâmıyla bir vergi alınır. Bu, zekât kabilinden değildir.

3- Sırf Arâzi-i memlûke: Bu, memleket arazisinden olup, Beytülmale ait iken bilahare bir bedel mukabilinde bazı kimselere satılmış olan topraklardır. Bunların mahsûlâtı da, mâlikleri müslüman bulununca zekât hususundaki arâzi-i öşriyye mahsûlâtı gibidir.Yalnız mülk, evlerin etrafındaki mülk, bahçeler, bu evlere tâbi olduğundan bunların mahsûlâtmdan ve ağaçlarının meyvelerinden öşür vesâire alınmaz.

4-Arâzi-i memleket: Bu, vaktiyle müslümanlar tarafından fethedilip bir kimseye temlik edilmeksizin, umumu müslümanlar için ibka edilmiş olan topraklardır. 1521 Bunlar, amme namına hükümete ait olup, tasarrufu, âileye tapu ile tefviz edilegelmiştir. Bunların yalnız tasarrufları, muayyen kimselere aittir. Bunların mutasarrıfları, müstecir (kiracı) mesabesindedir. Hükümete verecekleri muayyen hisseler veya vergiler de bedel-i icâre hükmündedir.

Binaenaleyh bu nevî arâzînin mahsûlâtmdan öşür vesaire namıyla zekât lâzım gelmez. Çünkü öşür ile haraç veya öşür ile bu hükümde bulunan bedel-i icâre bir arazide içtima etmez.

Türkiye’de arazi başlıca bu kabildendir.” 1521

ÂülfvJL)

L A-üj .jjJiJLSl EjJlj I c-JLO : İ~t~ au! JL5 aap a»! oA

JL Jlj I aÜp jjb »ÂbI£vJl«.

* . o .

1 . (2026)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "Nehir ve yağmur sularının suladığı şeylerden (zekât olarak) öşür (onda bir) alınır. Hayvanla sulananlardan öşrün yarısı (yirmide bir) zekât alınır." [Müslim, Zekât 7, (981); Ebû Dâvud, Zekât 11, (1597); Nesâî, Zekât 25, (5, 42).] 1541

AÇIKLAMA:

1- Öşür kelimesi Arapçada onda bir demektir. Bunun cem'i üşür gelir. Bazıları aşûr diye de okumuştur.

Öşür de, farz olan zekâtın bir parçasıdır. Ancak sebze ve meyve gibi, yıllık olarak elde edilen zirâi mahsûllerden alman zekâta isim ve alem olmuştur.

2- Hadis, sulanması için masraf yapılmayan, yâni dere, nehir, yağmur suyu gibi herhangi bir ödeme ve zahmete girmeden elde edilen su ile sulanarak kaldırılan mahsûlden onda bir nisbetinde zekât verileceğini; para ödeyerek, hayvan kullanarak temin edilen su ile sulanan tarla ve bahçelerden elde edilecek mahsûllerden ise yirmide bir nisbetinde zekât verileceğini bildiriyor

Bu husûsta ittifak edildiğini söyleyen Nevevî, hem yağmur suyu, hem de masraflı su ile sulanan tarlalar husûsunda şunu söyler: "Eğer bunlar eşit olurlarsa zekât, öşrün dörtte üçü kadardır, Ehl-i ilm böyle söylemiştir."

İbnu Kudâme: "Bu hususta ihtilâf bilmiyorum" der. Eğer biriyle yapılan sulama daha çok olursa onun hükmü esas alınır, diğeri buna tâbi kılınır. Ahmed, Sevrî, Ebû Hanîfe ve iki kavlinden biriyle Şâfiî (rahimehümullah) böyle hükmetmişlerdir. Bâzı âlimler: "Bu durumda imkân

ölçüsünde sulama nisbetlerine göre zekât nisbetleri hesaplanmalıdır" demiştir.

3- Zirâi yoldan elde edilen her mahsûl zekâta tâbi midir? Mevzuunda âlimler ihtilaf etmiş, farklı görüşler ileri sürmüştür. Üç hadis sonra, yani bu faslın sonunda bu ihtilafları kaydedeceğiz. 1551

IjjJb c-ZİÜj cjJujdi c-JLO 14 .ü-I 01 İ-t- aUİ ; <_)L5 aaO kul ürü?

. a^-^-I

2 . (2027)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, sema(dan inen suyun) suladığı mahsûlden tam öşür, âletle çıkarılan suyun suladığı mahsûlden yarım öşür almamı emretti." [Nesâî, Zekât 25, (5, 42).j 1551

j LOS"" 0-u*Jl 01 İ4- aül Jy-Ç) *44 A-A (J. ‘-4^' orÇ? -3

01 Jli .jjAl aS-LÜ? A?-Ij LiS"" L^jj

Or 4 I ■ , t ^' A I jS' y ajJl . IÜS"" 0r*

jj! (JISj.jLoJı!I liIs .L» jl^jJl ıjyj ^İJ4 ^ j%-^İp aiJlİ^ t^JJi

. oÜgjîJl (JIS LiSj : Jli .4İy>sJJ cJjJl ^Jj >>^?jÖ-I«

3 . (2028)- Attâb İbnu Üseyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, hurmaya tahmin biçtiğimiz gibi, üzüme de tahmin biçmemizi ve zekâtını kuru üzüm olarak almamızı emretti, tıpkı hurmanın zekâtını kuru hurma olarak aldığımız gibi." [Tirmizî, Zekât 17, (644); Ebû Dâvud, Zekât 13, (1603); Nesâî, Zekât 100, (5, 109); İbnu Mâce, Zekât 18, (1819).]

"Hars" hazr, tahmin ve takdir demektir. Tirmizî, şöyle açıklamıştır: "Hars, bu işi anlayanın ağaca bakıp: "Bu üzümden şu kadar mahsûl, bu hurmadan şu kadar hurma çıkar" demesidir. Bunun zekâtı adamlara borç yazılır. Yahud takdirci bu mahsulün öşrüne bakar ve bunu sahiplerine borç olarak tesbit eder, sonra mal sahibi ile meyveyi başbaşa bırakır, onlar diledikleri tasarrufu yaparlar. Meyva olgunlaştı mı onlardan öşrünü alır." 1511

AÇIKLAMA:

TAHMİN-TAKDİR NEDİR, NASIL OLUR?

Burada, zekâta tabi bazı meyve ağaçlarının meyvesi dalında iken, ne miktar mahsul vereceğinin önceden tahmin edilerek, zekât miktarının tesbit edildiği görülmektedir. Tahmin ve takdir işi, meyve, ağacın başında tatlanmaya başladığı sahfada yapılır. Bu hale ulaşan ağaç artık şartlar normal gidince mahsûl verecek, alınacak muhsulün miktarı kesinleşmiş demektir. Bu tahmin işini yapanlara hâris denmiştir. İbnu Melek: "Hurma ve üzüm tatlandı mı hâris gelip, bu ağaçların (veya bağın) hurmasından ve üzümünden kuruduğu zaman ne miktar kuru hurma ve kuru üzüm hâsıl olacaktır bunu takdir eder" der. Tahmin ameliyesi Sübülü's-Selâm'da şöyle târif edilmiştir: "Tahminci gelir, ağacın etrafında dolaşarak bütün meyvelerini görür ve: "Bunun tahmini ölçüsü taze olarak şu miktar, kuru olarak bu miktar" der."

es-Sübül takdirle ilgili açıklamasına şöyle devam eder: "Önceden takdir etme işi, nasslarda hurma ve üzüm ha kk ında vârîd olmuştur. Bazı âlimler: "Buna kıyasla, zabtı ve nazarla ihtası mümkün olanlar için de önceden takdire başvurulabilir" demiştir. Bazıları: "Nassla gelenlerin dışında takdire gidilmez" demiştir.

Takdirde âdil tek bir kişi yeterlidir. Adalet vasfı şarttır, çünkü fâsıkm haberi kabûl edilmez. Adaletten başka ârif (yani takdir işinden anlar) olma şartı da aranır, çünkü bir meselede câhil olan o meselede ictihâda yetkili değildir. Resûlullah Hayber'in mahsulâtını takdir etmek için Abdullah ibnu Revâha'yı tek başına yollamıştı.

Takdirci, tıpkı hâkim gibi, o meselede ictihad eder ve içtihadıyla amel edilir.

Hakkında tahmin yürütülen bahçenin meyvesi toplanmazdan önce âfete uğrarsa alınacak zekât tazmin ettirilmez. Önceden takdir mal sahibinin hıyânetini önlemek içindir. Tahminden sonra, noksanlık iddiası yapılırsa, sebebi sorulur ve beyyine istenir. Fakirlerin ha kk ını tutmak mülk sâhibine aittir. Tahsildar takdir edilen miktarı taleb etme ha kk ına sahiptir. Mülk sahibinin, daha meyve toplanmadan yeme hakkı vardır." 1551

'ali-c-Aİ .3^44 ûy.j j-ZA J,] ÂAIjjj :Jli jICvj -4

jiSsj] 2 1 j. a -İl t : 4Uİ (JLİi . <3 bi >—? 3 JJ IÂa : ûr* 4

L» 14 U .^SCjL & IİÜ -^4 LSJ ’t}>I jJÜ Jİ4

Jl«j . «JJâJl »i_aüL 1«.ı_3JL« I f) Jt-Jl c-AlÎ IA 4 . LgISTÜ bf)

• ﬁ 4 "'

4 . (2029)- Süleymân İbnu Yesâr anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Abdullah İbnu Revâha’yı Hayber’e yahudîlerle kendi arasında mahsûlün takdiri için gönderiyordu. Yahudîler,

hanımlarının zînetlerinden ona bazı takılar verip: "Bu sanadır (al, karşılığında) bize yükümüzü hafiflet, taksimde lehimize olarak biraz göz yumuver!" dediler. Abdullah (radıyallâhu anh) onlara şu cevabı verdi:

"Ey yahudîler toplumu! Sizler, bana Allah Teâlâ'nm en menfur mahlûklarısınız. Bu, beni size karşı zûlme sevketmeyecektir. Bana teklif ettiğiniz rüşvete gelince, o haramdır ve biz bu haramı yemeyiz." Yahudîler:

"Arz ve semâvâtı ayakta tutan işte bu (dürüstlüktür!" dediler." [Muvatta, Müsâkât 2, (2, 703, 704); Ebû Dâvud, Büyü 36, (3413, 3414).] 1521

AÇIKLAMA:

1- Müslümanlar Hayber'i fethedince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yahudîlerle "arazilerin, altın ve gümüş servetin müslümanlara verilmesi" şartıyla sulh yapmıştı. Hayberliler: "Araziyi işletmeyi biz sizden daha iyi biliriz, araziyi bize verin, biz işleyelim, mahsûlün yarısı sizin yarısı bizim olsun" diye müracaatta bulundular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu teklifi kabul buyurdular.

Sadedinde olduğumuz rivâyetten de anlaşıldığı üzere, meyveler, ağaçların başında olgunlaşmaya yöneldiği zaman, ne kadar mahsûl çıkacağını takdir etmek üzere, Hayber'e

Abdullah İbnu Revâha gönderilir. Alimler, Abdullah (radıyallâhu anh)'m, alınacak vergiyi mi tahmin ettiği, yoksa çıkacak mahsulde müslümanlara düşecek hisseyi mi tahmin ettiği husûsunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Rüşvet teklifini reddeden Abdullah, hurmalardan bir rivâyete göre 40 bin vask mahsûl takdir ve tahmin eder. Yahudîler bunu çok bulurlar. Abdullah o zaman: "Öyleyse mahsûlü ben kaldırayım, size söylediğim miktarın yarısını ödeyeyim" der. Samimiyetle ve mertçe yapılan bu teklif üzerine:

"Sizin taksiminiz adaletlidir. Semavat başlar üzerinde, arz ayaklarımız altında işte bu hak ve adâlet sâyesinde kıyamdadır, (nizamını devam ettirmektedir), biz, senin söylediğine razıyız" derler.

2- Cumhur, bu meseleye temas eden rivâyetlere dayanarak hurma, asma ve bunlar gibi meyve verme husûsusiyetinde olan bütün ağaçlarda, muayyen bir cüzünü, muhsûlün yetişmesinde hizmet veren kimseye vermek şartı ile ortaklık antlaşması (müsâkât) yapmanın câiz olduğuna hükmetmiştir. İmâm-ı Azam ve Züfer (rahimehümullah) bunu meşrû görmezler ve: "Hiçbir sûrette caiz olmaz, çünkü bu muamele, ma'dûm yani henüz yok olan veya meçhûl olan bir mahsûl karşılığında yapılmış bir icâredir" derler. Tecviz edenler, reddedenlere şöyle cevap verirler: "Elde edilecek nemânm bir miktarı karşılığında malda çalışma üzerine yapılan bir akiddir; bu, sermaye birinden, bunu çalıştırma bir başkasından ve kâr ortak olacak şekilde yapılan müdârebe akdi gibidir. Müdârebe de mudârib, işin başında mâdum ve meçhul olan nemânm bir cüzü karşılığında malda çalışma olmaktadır; icâre akdi, menfaatler meçhûl olduğu halde sahîhdir, burada da durum aynıdır. Ayrıca nassı veya icmayı iptale giden kıyas merduddur."

Bu akdin, bütün meyvelere şâmil olacağına hükmedenler, Buhârî'de gelen şu ibâreye dayanırlar: ...

JA- k* "Hurmadan ve ağaçlardan çıkan mahsûlün yarısı karşılığında

antlaşma yapıldı." Bir rivâyette de şöyle gelmiştir: jA-j Ap flY A* j'\ ^Js- ...

yAAj "Her ekinin, hurmanın ve ağacın yarısı kendilerinin olması şartıyla...

Hadiste gelen "Çıkacak mahsûlün yarısı karşılığında" tabirine dayanarak müsâkât da denen akdin, meçhûl değil, mâlum bir cüz'ü ile yapılmasının câiz olacağına da hükmedilmiştir.Hadiste tohumu kimin vereceği sarih olmadığı için, mülk sahibi veya ortak, her iki taraftan birinin vermesinin câiz olacağına hükmedilmiştir.

Hadisten, şu kadar yıl diye müddet belirtmeden hurmanın müsâkât, arazinin de müzâraat suretinde ortaklığa verilebileceği hükmü çıkarılmıştır. Mal sahibi, ortaklığı dilediği zaman bozabilir.^

ZİRÂÎ ÜRÜNLERDE ÖŞÜR DURUMU

İslam âlimleri, yerden çıkan zirâi muhsûllerin hepsine zekât düşüp düşmeyeceği husûsunda farklı görüşlere ulaşmışlardır. Şöyle ki:

1- İmâm-ı Âzam: Nisab aranmaksızın az veya çok, yerden çıkan her mahsule zekât düşeceği kanaatindedir. Ancak, tabiatta kendiliğinden yetişen kamış, odun, ot gibi şeyler istisna tutulmuştur. Şayet bunların ziraati yapılır, kasden ot, kamış yetiştirilirse bunlara da zekât düşer. Zâhirîler, Nehaî, Mücâhid, Hammâd, Züfer, Ömer İbnu Abdilaziz'in de bu görüşte oldukları bilinmektedir.

2- Dayanıklı olan mahsûllerin miktarı beş vask'ı bulursa öşür vâcib olur. Ebû Yusuf ve Muhammed bu görüştedir. Bunlara

göre sebzelerde kavun, karpuz, hıyar gibi mahsûllerde öşür yoktur. İmam Muhammed ayva, incir, elma, armut, şeftali, kayısı, erik gibi meyveleri dayanıklı olmayanlar arasında gördüğü için bunlarda da zekât olmayacağını söyler.

el-Yenâbî de bir yıl devam edebilecek durumda olan ceviz, bâdem, fındık, fıstık gibi meyvelere öşür vâcib olduğu belirtilirken, el-Mebsût'ta Ebû Yûsuf'a göre ceviz, badem ve fıstık'da öşürün vâcib olduğu, Muhammed'e göre vâcib olmadığı kaydedilmiştir.

Üzüm ve yaş hurma gibi kurutulduğu takdirde bir yıl dayanan meyvelere öşür vâcibtir.

3- Şâfıî ve Mâlik'e göre buğday, arpa, mısır, pirinç, mercimek, nohut, bakla, fasulye, bezelye gibi biriktirilip yiyecek yapılan şeylerde öşür vâcibtir.

4- İmam Ahmed'e göre dayanıklı olan, kurutulan ve ölçekle ölçülen hububat ve meyvelerde öşür vâcibtir.

5- Hammâd İbnu Süleyman hububât, sebze ve meyvelerde öşür vâcibtir demiştir.

6- Evzâî, Sevrî, ibnu Ebî Leylâ gibi bâzıları, ziraat yoluyla elde edilenlerden sadece buğday ve arpa ile, meyvelerden sadece kuru hurma ve kuru üzüm için öşür vâcibtir demiştir. Ancak Evzâî zeytinde de öşür olduğunu söylemiştir.

7- Haşan Basrî ve Zührî hazretleri, ikiyüz dirhem kıymetine ulaşan sebzede öşür vardır demiştir.

8- Zâhirîler vask'la ölçülen şeylerin beş vask'a ulaşan miktarına, vask'la ölçülmeyenlerin ise azma çoğuna zekât vardır demişlerdir. 1 ® 1

BEŞİNCİ FASIL

MADEN VE DEFİNELERİN ZEKÂTI

UMUMÎ AÇIKLAMA:

Bu bahiste, birbiri içine giren üç kelimenin önceden iyi bilinmesi gerekir:

MADEN: Yeraltında mahlûk ve medfun (gömülü) olan ve altın, gümüş gibi kıymetli bir cevheri muhtevi bulunan topraktır. Bunlar, açılıp işletilirse fey'e yani haraca tâbi olur. 1 ® 1 HAZİNE: Eski milletler tarafından, yeraltına saklanmış olan altın, gümüş gibi kıymeti hâiz paralara, levhalara, mâdeni eşyalara denir. Dilimizde bunlara daha ziyâde define denir. Hazîneye kenz de denilir. Bunları bulanlar da vergiye (haraç) tâbi diri er. 1631

RİKAZ: Mâden, define ve hazîneye şâmil ânım bir lafızdır. Fasıl başlığında define diye tercüme ettiğimiz bu kelime hakkında en-Nihâye şu açıklamayı yapar: "Hicazlılara göre rikâz, câhiliye devrinde toprağa gömülmüş olan hazînelerdir. İraklılara göre mâdenler mânasına gelir. Rikâz kelimesi lügat açısından iki mânaya da gelir. Çünkü her ikisi de toprakta gömülü durmaktadır. Hadiste, kelime câhiliye devri gömüleri mânasında kullanılmıştır. Bunun faydasının çokluğu ve elde edilişinin kolaylığı sebebiyle, zekâtı yüksek tutulmuştur: Beşte biridir (humus)."

Hemen kaydedelim ki, Ebû Hanîfe (rahimehullah) rikâz'la, yerde gömülü mâdenleri de anlamıştır. Çünkü Aynî'nin, kaynaklarını da göstererek kaydettiği üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bazı

6 iZ * s

hadislerinde, rikâzı maden mânasında kullanmıştır. Bu hadislerden biri şudur: I£ÂJ| AA-iJl jlSyl "Rikâz küre-i arz ile birlikte yaratılan altın mâdenidir." Bir diğeri de şudur: jÜyl

__ o * s / 0

Jp °)I aAj cuÇj Âli jJÂÜI "Rikâz yeryüzünde yaratılan madendir."

Sadece Ebû Hanîfe değil, Hz. Ali, Zührî, Hz. Ömer gibi seleften bir kısmı da rikâz'ı mâden anlamıştır. Beyhakî'nin Mekhûl'den rivâyetine göre, Hz. Ömer maden işletmelerinden beşte bir (humus) vergi almıştır.

İmam Mâlik ve Şâfıî (rahimehullah), rikâz deyince sâdece keşfedilen hâzineyi (cahiliyeden kalma defineleri) anlamışlardır. Dolayısiyle, madenlerin rikâz olup olmaması ihtilâf konusu olmuş, buna tâbi olarak da madenlerden ne sûretle vergi alınacağı meselesinde ihtilâf edilmiştir.

Müteâkiben hadislerde görüleceği üzere, madenler rikâz sayılınca ondan humus yani beşte bir nisbetinde vergi alınacak demektir. Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî ve Evzâî böyle hükmetmişlerdir.

Mâlik ve Şâfıî'ye göre rikâz, yer altından çıkarılan definelerdir. Bunların vergisi humustur. Ama bu iki imâma göre, madenler rikâz olmadığına göre, bunun vergisi kırkta birdir. Bu görüşte olduğunu imâ eden Buhârî, Ömer İbnu Abdilaziz'in, madenlerden elde edilen cevherlerin her ikiyüz dirheminden beş dirhemlik vergi aldığını kaydeder.

NOT: Buhârî'nin, İmâm-ı Âzam'a "İnsanlardan biri de dedi ki" diyerek çattığı

meselelerden biri, mâdenler de rikâz sayılır mı sayılmaz mı meselesiyle ilgilidir. Buhârî, bu meselede mâdeni rikâz saymaz, bu muhalefetini kırıcı bir üslûpla dile getirir. Aynî, gerekli cevabî açıklamayı yapmıştır. Kâmil Mîras merhum da dilimize yeterince aktarmıştır. Meseleye ilgi duyanlar Tecrid-i Sarîh’ten takip edebilirler (5, 315-319). Buhârî'nin İmâm-ı

Âzam'a muhâlefetlerinin mahiyetini birinci ciltte açıkladık (S. 193-194).^

jl^Jl ’.İ-İ- JjÂj Jli[:Jli ı_^ ÖÂ ■

I lİJJLa 131 »jjdlj OJjÂUK .jJİl 4j >-\

. dJlk jİA İJjJ,

1 . (2030)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hayvan(m sebep olduğu mağduriyet) hederdir, kuyu(nun sebep olduğu mağduriyet) hederdir. Maden(in sebep olduğu mağduriyet) hederdir. Defineye humus (beşte bir nisbetinde zekât) vardır." [Buhârî, Zekât 66, Şirb 3, Diyât 28, 39; Müslim, Hudûd 45, (1710); Muvatta, Zekât 9; Tirmizî, Zekât 16, (642); Ahkâm 37, (1377); Ebû Dâvud, İmâret 40, (3085); Nesâî, Zekât 28, (5, 45); İbnu Mâce, Diyât 27, (2673-2676).]^

AÇIKLAMA:

Acmâ, a'cem'in müennesidir. Fasîh şekilde ifâde-i merâm edemeyen mânasına gelir. İnsan dışındaki bütün hayvanları ifâde etmek için kullanılan bir tâbirdir. Cübâr da heder demektir. Yani birşey yok, boşa mânasına gelir. Hadis, hayvan tarafından öldürülene diyet ödenmez, sâhibi cezalandırılmaz demek istemektedir.

Tirmizî'nin kaydettiği bir açıklamaya göre, "Bazı ehl-i ilim: "Acmâ, sahibinden boşanıp kaçan hayvandır, bu hayvan birine çaıpacak olursa sâhibine bir borç tahakkuk ettirilmez" diye yorum getirmiştir. Keza Ebû Dâvud da, hadise şu açıklamayı ilâve etmiştir: "Acmâ sahibinden boşanmış, yanında kimsesi olmayan hayvandır, gece de olabilir,

gündüz de." Bu kelime İbnu Mâce'de, Ubâde İbnu Sâmit'in rivâyetinin ardından acmâ; herçeşit hayvan diye açıklanmıştır.

Yapılan açıklamalar gözönüne alınınca hadis şöyle bir mânaya kavuşmaktadır: "Sahibi tarafından bağlanan veya bir yere kapatılan hayvan buradan boşanıp bir kısım zarar ve cinâyetlere sebep olursa, zarar görene herhangi bir ödeme yapılmaz, zararı hederdir (karşılıksız), hayvan sahibi tazminde bulunmaz." Fukaha, hayvan sahibini tazmine mahkûm etmeyi bazı şartlara bağlar: Hayvanın yanında bulunması, men edecek durumda olması gibi. Hanefîler, binicisi olan hayvan, başı ve ön ayaklarıyla zarar verirse tazmin eder, arka ayaklarıyla verirse, etmez, çünkü arka ayak ve kuyruğa hâkim olunamaz" derler. Hanbelîler de bu görüştedir. Şâfı'îler: "Hayvanla birlikte birisi varsa zararı tazmin eder, bu sürücü olmuş, binici olmuş, yedici olmuş, mâlik olmuş, ücretli olmuş, kirâcı olmuş, emânet almış veya gâsıb olmuş farketmez, hayvan da ön ayaklarıyla veya arka ayaklarıyla kuyruk veya başıyla zarar vermiş olsun birdir; gece olmuş, gündüz olmuş, tazmin eder" der. Bazı istisnalarla Mâlikîlerin görüşü de böyledir. Zâhirîlere gelince: "Hayvan yalnız da olsa, yanında adam da bulunsa, adam biner vaziyette veya sevkeder veya yeder vaziyette de olsa farketmez, hayvanın zararı tazmîn edilmez" derler.

Kuyu için de hüküm böyledir. Âlimler, hadiste zikredilen kuyunun eskiden kalma kuyularla, kişinin kendi mülkünde veya izinli olarak hâlî bir arazide kazdırdığı kuyuya insan veya hayvan düşerek ölme, yaralanma, sakatlanma gibi bir zarara sebep olsa, kuyu sahibine bir tazmin terettüp etmeyeceğini

belirtirler. Ancak, kişi habersiz olarak başkasının mülkünde veya yol üzerinde kuyu, çukur vs. açar bu da hayvan veya insana zarar verirse, bu takdirde tazmin eder. Bâzı âlimler

kasdî bir tesebbüb, bir aldatma ile kuyuya düşürüleni istisna kılarlar.

Maden kuyusu da böyledir. Devletin izni ile işletilen maden kuyularına hayvan, insan düşecek olursa, maden sâhibi tazmin etmez.

İbnu Hacer, kaydettiği açıklamalarda, kuyu kazdırmak üzere tutulan işçi, çalışırken üzerine toprak göçse, buna da tazmin gerekmeyeceğini belirtir.

İbnu Hacer kıyas yolayla, bütün cansızların da hayvan gibi mütâlaa edileceğine hükmeder ve der ki: "Bir şahıs tökezleyerek düşse, başına bir duvara çarpsa ve ölse veya bir yerleri kırılsa, duvar sahibine tazmin gerekmez... Kuyu ve madene bu meselede, bir iş için tutulan bütün işçiler dâhildir. Meselâ bir hurma ağacına çıkmak için tutulan bir adam, düşüp ölecek olsa, tazmin gerekmez."

Mâdenlerle ilgili hükümler, umumî açıklama kısmında kısaca özetledik. Tafsilat için fıkıh kitaplarına müracaat etmek gerekir. 1 ®

yS jj& Lc) jlSpl jl (J-A y> ı_!o^ (_£ÜJl b-LP y ’ıjlü a>jl dJJL* y^3 -2.

Jlç tlBB LS Lal! lAj y* Qj tjBp AlC qj caJLjJ aB ^pLxB Jür L_Bİ2 j İL» aBaBM ^B- y* LB-jj

. J ^»LLs ay ay JBp aB

2. (2031)- Mâlik (rahimehullah) der ki: "Bizim nazarımızda ihtilâfsız makbul olan ve ehl-i ilimden işitmiş olduğumuz görüş (şu)dur: Derler ki: "Rikâz, câhiliye devri insanlarının

gömdüklerinden, bir mal sarfını gerektirmeden, nafaka harcamadan, fazla yorgunluk olmadan, yük altına girmeden ele geçirilen şeydir. Mal taleb edilen, çok fazla çalışmayı gerektiren, bazan rastlanıp bazan rastlanmayan şey rikâz değildir." [Muvatta, Zekât 9.] 1671

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik, Kitâbu'l-Ukûl'da tam olarak kaydettiği hadisi taktî yaparak burada son kısmını kaydetmektedir.

İmam'a göre, bir şeyin rikâz sayılması için yerden harcama, zahmet, yorulma gerektirmeden çıkarılması lâzımdır. Bu şartlarla çıkarılan define rikâz sayılır ve humus alınır. Aksi takdirde masraf, yorgunluk, harcamalar gerektiren bir çıkarma olursa bu rikâz sayılmaz, yani ödenecek vergi humus değil, zekâttır, yani kırkta birdir, beşte bir değil.

İmam Şâfiî, bir şeyin rikâz sayılıp humus verilebilmesi için çıkarılan şeyin değerce nisâb miktarına ulaşma şartını koymuştur. Cumhur ise, hadisdeki ıtlâka bakarak "az da olsa, çok da olsa" deyip miktarla tahdîd etmemiştir. 1 ®

BjJLU c_B*o [:cJli L^-p aDİ B-diJ»! c-P- cBIBj u -Lp y cpI> âpILB 2

^ .l^Iço jJBp ‘di-A" '-d <J>İ b^IA biço ^ f ÎIjLIo y* 3 j^~ .aBAJİ-I ^JLL

: Jlij . oLL- li # aUİ (J3i IL oA-L . Llço yLp aLî La -o C-j cBIS""o>_ * İCo L^_L y&j J.1 Âjy- ^

3 * ’.İ-fc aJ Jlli . I 4 -B A>

İJj -L» ş.ytJ\ 3i .İjİİ y I Ayy-\ .jl^B vUU aUİ ÜjI j : Jli : JlÎ y^a i-| 3i

i Uü aB ı_^>>B aB ~B aJ15" OlSsJ dJJi 3 B 3 aJİ . ABBl . aBI

. aU alil J jLp

3. (2032)- Zubâ'a Bintu'z-Zübeyr İbnu Abdi'l-Muttalib -ki bu kadın el-Mikdâd İbnu Amr (radıyallâhu anhümâ)'ın nikâhı altında idi- anlatıyor: "Mikdâd, hâcetini kaza etmek üzere Bakîu'l-Habhabe'ye gitti.

Orada bir fâre, bir delikten bir dinar çıkarıyordu. Sonra birer birer dinarlar çıkarmaya devam etti. Tam on yedi dinar çıkardı. Sonra da kırmızı bir bez çıkardı. Bu, dinarların içine konmuş olduğu bez olmalıydı. Bezin içinden bir dinar daha çıktı. Tamamı onsekiz dinardı. Mikdâd bunları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürüp durumu haber verdi ve: "Bunun sadakasını alm!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona sordu:

"Sen deliğe eğildin mi?"

"Hayır."

"Öyleyse Allah bunu sana mübârek kılsın!" dedi." [Ebû Dâvud, İmâret 40, (3087); İbnu Mâce, Lukata 3, (2508).J 1621

AÇIKLAMA:

1- Bakî'u'l-Habhabe Medine civarında bir yer adıdır. Kazâ-i hacet için gidilen kabirler ve harabelerin bulunduğu tenha bir yerdir. Hadisin İbnu Mâce'deki vechi daha teferruâtlıdır ve vak'anm kazâ-i hâcet sırasında cereyan ettiğini belirtir.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Eğildin mi ?" diye sorması, deliğe elini uzatıp uzatmadığını, dinarları delikten eliyle alıp almadığını öğrenmek içindir. Çünkü, bu durumda delikten kendisi çıkarmış olacaktı. Yer altından çıkarılan para

rikâz sayılacak ve bundan humus alması gerekecekti. Halbuki, bu durumda rikâz değil, lukata yani buluntu hükmüne geçtiği için Resûlullah ondan vergi almadı. 1221

t^ ji Û .j[İji İl (3 4[at ^ .4.

»0^Co« .

4 . (2033)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) şöyle demiştir: "Anber, rikâz değildir. Bunu deniz atmıştır." [Buhârî, Zekât 36 (Bâb başlığında senetsiz gelmiştir).] 1211

AÇIKLAMA:

1- Anber, bir koku çeşididir. Büyük Lügat'te "Adabalığı ve kaşalar denilen büyük balıkların barsaklarmda teşekkül eden güzel kokulu madde" diye tarif edilirse de eski kaynaklarımızda, bunun açıklanmasında farklı görüşlere rastlanmaktadır. İbnu Hacer şu açıklamayı kaydeder: "Anber hakkında ihtilaf edilmiştir. Şâfiî merhum el-Ümnı adlı kitabının es-Selem bölümünde der ki: "Haberine îtimad ettiğim bir kısım âlimler, bana haber verdiler ki bu, Allah'ın deniz kenarlarında bitirdiği bir bitkidir." Devamla der ki: "Ancak şu da söylendi: "Bu bitkiyi bir balık yer ve ölür. Deniz, balığı dışarı atar, insanlar onu alır, kamını yarar ve ondan çıkarırlar." İbnu Rüstem, Muhammed İbnu'l-Hasan'dan rivâyet eder ki: "Anber, karada biten afyona mukabil denizde biten bir bitkidir." Şu da söylendi: "O denizde biten bir ağaçtır, kendi kendine parçalanır, dalgalar da kıyıya atar." Şu da söylendi: "O bir kaynaktan çıkar." Bu söz, İbnu Sînâ'ya aittir. İlâveten der ki: "Anberin bir hayvanın mayısı veya kusmuğu veya deniz köpüğü olduğuna dair söylenenler gerçekten uzaktır." İbnu'l-Baytar da el-Câmi' adlı eserinde: "Anber bir deniz hayvanının mayısıdır" der. Yine dendi ki: "Anber denizin derinliklerinde biten bir şeydir." Sonra Şâfiî'den kaydettiklerimizin bir mislini hikâye eder.

2- İbnu Abbâs'm, Buhârî'de muallâk (senetsiz) olarak kaydedilmiş olan "Anber rikâz değildir" hükmü, muhtelif kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. Bu rivâyette kesin bir kanaat ifâde eden İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ)'dan İbnu Ebî Şeybe'nin kaydettiği bir rivâyette tereddüt mevzubahistir: "Tâvus dedi ki: İbnu Abbâs'a anber ha kk ında soruldu da şu cevabı verdi: "Onun hakkında (vergi nev'înden) bir şey olursa bu humus olur." İbnu Hacer bu iki kavli şöyle cemeder: "İbnu Abbâs, anber ha kk ında verilecek hüküm husûsunda önce mütereddid idi, sonradan nazarında mesele tevazzuh edip, aydınlandı ve kesin bir kanaate vararak: "Anber rikâz değildir (ondan humus alınmaz)" diye hükmetti." 1221

ALTINCI FASIL

AT VE KÖLELERİN ZEKÂTI

<3 6 • 5^4^ <3 ÂSSo^y 5 cr~P •'& Jj-3j J^[-J^ ^p kili ö^j^a ^1 jP .1.

. 4X^vJl 4j>-y>-î

1 . (2034)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman üzerine, atı ve kölesi için zekât mükellefiyeti yoktur." [Buhârî, Zekât 45, 46; Müslim, Zekât 10, (982); Muvatta, Zekât 37, (1, 277); Tirmizî, Zekât 8, (628); Ebû Dâvud, Zekât 10, (1594, 1595); Nesâî Zekât 16, (5, 35).]^

ç.L4j ^1 p âSjöa I âSjöa ,XJdl Jş

2 . (2035)- Sahîheyn'de gelen diğer bir rivâyette şöyle buyurulmuştur: "(Kadın veya erkek köle için) sâdece sadaka-i fıtr'dan başka bir zekât ödenmez." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Eladisle ilgili olarak Timizi merhum şu açıklamayı kaydeder: "Ulemâ, Ebû Hüreyre hadisiyle amel etmiş, sâime olan (merada otlayan) atlar için zekât olmayacağına hükmetmiştir. Keza hizmette kullanılan köle için de zekât yoktur derler. Ancak bunlar ticâret için besleniyorlarsa, o takdirde üzerlerinden bir yıl geçince semenleri (fiyatları) esas alınarak zekât ödemek gerekir."

2- Bu hükmü te'yîd eden başka rivâyetler de mevcuttur. Hattâ bazılarında "merkeb"e de zekât olmayacağı tasrîh edilir.

3- Tirmizî'nin kaydettiği hükme iştirak eden cumhur meyânmda İmâm Mâlik, İmam Şâfıî, Hanefîler'den Ebû Yûsuf ve Muhammed, Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) vs. zikredilebilir. İmâm-ı Azam, hocası Hamnıâd, İbrahim, Nehâî, Züfer bir istisna koyarlar ve derler ki: "Damızlık olarak beslenen atlar için zekât verilir. Her bir ata bir dinar ödenir veya değeri üzerinden hesaplanarak ödeme yapılır. Değeri üzerinden hesaplanacaksa kırkta bir esas alınır."

Zâhirîler hadiste ticaret kaydı olmadığı için, "At ve kölede mutlak olarak zekât borcu yoktur" diye hükmetmişlerdir.

el-Bedâyi bu bahsi şöyle hükme bağlar: "Atlar binmek yahut yük taşımak, yahud da hak yolunda cihad için alafla (yemle) beslenirse, onlar için bi'l-icma zekât yoktur. Ticâret için beslenirse, bi'l icmâ zekât vardır. Damızlık olarak beslenirse erkek ve dişi her ikisi de olduğu takdirde İmâm-ı Azam'a göre zekât farzdır. Yalnız erkekler ve yalnız dişiler hakkında ise iki rivâyetten meşhur olanına göre, bunlarda zekât yoktur" denilmiştir."

Hanefî mezhebinde fetva İmam Muhammed ve Yûsuf a göre verilmiştir. Yani "Damızlık için beslenen atlar için de zekât yoktur. ,,l2a

YEDİNCİ FASIL

BALIN ZEKÂTI

^ .]c3j °)2 -p (3 ■ ^l (Jaiil öz^ üz 4 ”

• İ4a <3 ^ ÖZ 4 '

1 . (2036)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Balda on tuluk için bir tuluk zekât vardır." [Timıizî, Zekât 9, (629).J 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1 -Bu hadis, baldan öşür vermek gerektiğini ifâde ediyor. Hadiste geçen zıkk, tuluk demektir. Deriden yapılır. İçerisine yağ, bal, yerine göre ayran ve yoğurt gibi akıcı yiyecekler konur. Kuru yiyecekler konana da dağarcık denir.

2- Tirmizî, bu hadisi kaydettikten sonra, bu bâbta Ebû Hüreyre, Ebû Seyyâre el-Mütaî ve Abdullah İbnu Amr'dan da rivâyetler olduğunu belirtir. Sonra şu açıklamayı yapar: Sadedinde olduğumuz İbnu Ömer hadisinin senedi, zayıftır. Bu mesele üzerine Hz. Peygamber'den sağlam bir rivâyet gelmemiştir. Ehl-i İlmin çoğu bu hadisle amel etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak bununla hükmedenlerdendir. Bazı ilim adamları da: "Bal için zekât gerekmez" demiştir.

3- Tirmizî'nin açıkladığı üzere, bala zekât düşeceğine dair, sıhhatinde ittifak edilen, amel etmeye elverişli rivâyet gelmemiştir. Buhârî Tarihi'nde "Bala zekât düşeceği husûsunda hiçbir sahih rivâyet yoktur" denmiştir. İbnu'l-Münzir der ki: "Bal mevzuunda ne sâbit bir haber, ne de icma vardır. Cumhur zekât yok diye hükmetmiştir. Ancak Ebû Hanife, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye,

"Haraç arazisi dışında elde edilen baldan (ve kudret helvalarından) öşür vermek vâcibtir" diye hükmetmişlerdir." Hanelilerde fetva buna göre verilmiştir. Şevkânî de Neylü'l-Evtâr'da Şâfıî, Mâlik ve Sevrî'nin baldan zekât vermenin adem-i vücûbuna hükmettiğini, İbnu Abdilberr'in bu görüşü cumhur'a nisbet ettiğini belirtir.® 1

SEKİZİNCİ FASIL

YETİM MALININ ZEKÂTI

(jLo aJ I İ4- aUİ JJli[: JIS Alp aJIİ 0-t>- ^yp <ud j^P

. A.JsiÂİaJl AİS'Ğ JL>- ıSpj o • aJ

Cf- İS** ü*

. 1 .

1 . (2037)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, mal sâhibi bir yetime veli olursa, bu malla ticaret yapsın, malın zekâtını yiyip bitirmesine terketmesin." [Timıizî, Zekât 15, (641).

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yetimin malı olduğu takdirde ondan zekât verilmesi gerektiğini ifâde etmektedir. Zira, görüldüğü üzere, alış veriş yoluyla bu mal nemâlandırılmadığı takdirde her yıl kırkta bir nisbetinde azalacaktır. Bunu Resûlullah "malı zekâtın yemesi" olarak ifâde buyurmaktadır. Nitekim, Ahmed İbnu Hanbel, İmam Mâlik ve Şâfıî bu hadisle amel ederek yetim malından da zekât verileceğine hükmetmiştir.

Ebû Hanîfe, Süfyân Sevrî ve Abdullah İbnu Mübârek hazretlerine göre, yetim malından şu hadisi delil

yaparlar: JİA ^JUJI ... âjocuJI jp jJİÜI ks>j "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: ...biiluğa

erinceye kadar çocuktan." "Kalemin kalkması"yla her çeşit teklifin yokluğu kastedilmiştir. Bu alimlere göre, velî yetimin malında, çocuğun aleyhine olan hiçbir tasarrufta bulunamaz, lehine olan tasarruflarda bulunabilir. Sözgelimi çocuğa yapılan hibeleri, hediyeleri kabul eder, ama çocuğun malından hediye veremez, hibede, sadakada, hediyede bulunamaz, çünkü bunlar malını eksiltir, aleyhine olur. Bu açıdan zekât da aleyhine bir tasarruf olur.® 1

DOKUZUNCU FASIL

ZEKÂTI VERMEDE ACELE ETMEK

JjSM jjl <3 ’tt’ Ali! Jy—'j Alp AÜİ Jl4ı[: JIS Alp Aİ1İ ^jp .1.

. lyll jjl A>-y>-l .]vÂU5 ü aJ OİlÎ I ÂPjll«wi

1 . (2038)- Hz. Ali (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Abbâs (radıyallâhu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hayırda acele etmek maksadıyla daha senesi dolmadan, erken vakitte zekâtın verilmesi husûsunda sormuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta ona müsâade etti." [Ebû Dâvud, Zekât 21, (1624); Tirmizî, Zekât 38, (678, 679).]™

AÇIKLAMA:

Şârihler, "senesi dolmadan" tâbirini "zekât ödemek henüz farz olmadan", "malın üzerinden bir yıl geçmeden", "zekât ödemek kişinin üzerine borç olmadan" gibi aynı neticeye çıkan farklı tâbirlerle açıklarlar.

Görüldüğü üzere rivâyet, zekâtın önceden verilebileceğini te'yîd etmektedir. Ancak şunu da belirtelim ki, bu ruhsatı

tanıyan rivâyetler teker teker alındıkça, hiç birinin tek başına hüküm çıkarmaya yeterli sıhhatte olmadığı görülür. Fakat birbirlerini takviye etmeleri sebebiyle, âlimler çoğunluk itibariyle bu cevâza hükmetmişlerdir. Hanefîler, Şâfiî, Ahmed, İshak hep bu görüştedirler.

Ancak hemen belirtelim ki, bunu tecviz etmeyen âlimler de mecvuttur: İmâm Mâlik ve Süfyân-ı Sevrî gibi.

Hatta İmam Mâlik, şöyle bir mülahaza yürütmüştür: "Zekât vâcibin iskâtıdır, yani kişinin üzerindeki borcu ortadan kaldıran şey. Öyle ise, borç tahakkuk etmezden önce onun iskâtı olamaz. Farz olmazdan önce zekât vermek , vakti girmezden önce câmide namaz kılmak gibidir. Şu halde bu, sebepten önce ödemektir. Zekâtın sebebi senenin geçmesi, nisâbıdır, vakit dolmayınca bu nisab yoktur. "Aksi kanaatte olan İbnu'l-Hümâm şu cevabı verir: "Biz, mücerred nisâb'a ilâve edilen itibârî fazlalığı sebebin bir cüz'ü kabûletmeyiz. Zekâtın sebebi sâdece nisab ve havi (yılın geçmesi)dir. Vâcib'in aslı olan şey (nisab) mevcut olduktan sonra ödemedeki gecikme, tıpkı gecikmiş bir borç gibidir; üstelik, borcun vaktinden önce ödenmesi de sahihdir. Öyle ise, nisabın mevcûdiyetinden sonra (zekâtını) ödemek, namazı, ilk vaktinde kılmak gibidir, vaktinden önce kılınması gibi değil.

Mamafih ulemâ bu mülâhazayı, Ebû Dâvud veTimıizî'de Hz. Ali'den gelen bir rivâyetin te'yîd ettiğini belirtirler. Farklı vecihlerden gelen rivâyet, sadedinde olduğumuz hadistir. İbnu Mes'ud'un bir rivâyetinde Resûlullah'm, Hz. Abbâs'tan iki senelik zekâtı peşin aldığı ifâde edilmiştir. İbnu Hacer: "Bu bâbta gelen hadislerin tamamı nazar-ı dikkate alınınca, Resûlulah'm Hz. Abbâs'tan zekâtını önceden aldığı hususunda gelen kıssanın, hakikaten uzak olmadığına hükmedilir" der.™

aJ İp Jj* Jli a*1sU :JJİ^ J ^ J G** ^ i ^ -2

îjU-ıü’ı ju . jjsu aİp Syk Ja sis] ju Ija jJ-b °pb J aIp »i p tî 5ı :fa\£\ JlS» ?sısj

?ol5y!l aU oAAj Ju ^ Üülp JA J4JJl otiapî alp öl p y\ OlSG

. dJJG A^^p-I ac* oj.ll ıs- aJ] iJLu . :JU . JJ.1 olS^ Aİ llap Ijtl JU jU

2 . (2039)- Zübeyr'in azadlısı Muhanmıed İbnu Ukbe'den yapılan rivâyete göre, Kâsım İbnu Muhanmıed'e, mukâtebe akdi yaptığı köle (sin)den aldığı para sebebiyle kendisine zekât düşüp düşmeyeceğini sormuştu. Kâsım, kendisine şu cevâbı verdi: "Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) üzerinden bir yıl geçmeyen maldan zekât almazdı. " Kâsım ilâveten der ki: "Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), halk kendisine bağışlarda bulunurken onlardan her birine: "Sana zekâtı vâcib kılacak miktarda malın var mı?" diye sorardı. Adam: "Evet!" derse, onun getirdiği bağıştan, malına düşecek miktarda zekât alırdı, adam: "Hayır!" diyecek olursa, bağışını adama teslim eder ve hiçbir şey almazdı. " [Muvatta, Zekât 4, (245).]™

AÇIKLAMA:

1 - Muvatta'nm bu rivâyeti munkatı'dır. Çünkü Kâsım dedesi Hz. Ebû Bekir'le karşılaşmamıştır. Ancak, başka mevsul rivâyerler bunu te'yid etmektedir.

2- Mükâteb, belli bir para ödeyerek hürriyetine kavuşmak üzere efendisiyle antlaşma yapan köle demektir. Mukâta'a , İbnu Abdilberr'in açıklamasına göre, hürriyetin ta'cîli için, antlaşma ile tesbît

edilen paranın dışında, peşin alman meblağdır. İşte rivâyette Muhammed İbnu Ukbe, Kâsım'a böyle bir kitâbet antlaşmasında, zekât nisâbım aşan bir meblağ alınmış olsa buna zekât düşüp düşmeyeceğini sormaktadır. Kâsım, dedesi Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'den yaptığı bir rivâyette, üzerinden bir yıl geçmedikçe zekât düşmeyeceğini belirtmektedir. Zürkânî: "Mukâta'a (peşin alman para) bir fâideden ibârettir. Mukâta'adan istifâde edenin yanında bir yıl kalmadıkça bunda zekât yoktur. Ulemâ, öşre tâbi olanlar dışında kalan mâşiyeden (deve, sığır, koyun) ve nakidden zekât alınması için bir yıl geçme şartını aramada icmâ ederler" der.® 1

ONUNCU FASIL

ZEKÂTLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

ç.Üülj cdZU CL2- I (J,) tZS'OC-J <d <Jli İ~t~ ^uil 01 [<up kül .1.

yt ‘J- 1

وَالْبَعِيرَ

نَ الْغَنَم،

الْبَقَرِ] .

1 . (2040)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Yemen'e gönderirken kendisine demiştir ki: "Zekât olarak hububâttan hububât al, davardan koyun al, deveden erkek veya dişi bir deve (baîr) al, sığırdan da bir sığır al." [Ebû Dâvud, Zekât 11, (1599); İbnu Mâce, Zekât 15, (1814).]® 1

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, zekât toplamada, tahsildarların uyması gereken bir prensibi, bir "asl"ı beyan etmektedir: Hangi mal zekâta

tâbi ise, zekât o cinsten alınmalıdır. Koyundan koyun, deveden deve, sığırdan sığır, buğdaydan buğday vs. Ancak, bu bir vecîbe değildir. Aynı değerde bir başka şey de alınabilir. Ancak, cinsinden başkasını alma hususunda tahsildâr ısrar ederek zorluk çıkarmayacağı gibi, mal sahibi de bir başka şey vermede ısrar edemez.® 1

slij oî tyb # sı j6ır[: ju üo sı ^ ^ ^ ^ 2.

e■ c

. jji y>-\

2. (2041)- Semüre İbnu Cündüb (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) satmak üzere hazırladığımız şeyden zekât vermemizi emrederdi." [Ebû Dâvud, Zekât 2, (1562).]

AÇIKLAMA:

Ebû Dâvud, bu hadisi "Urûz, ticâret için olursa ona zekât düşer mi?" başlığını taşıyan bir bâbta kaydeder. Urûz arz'm cem'idir. Arz, "ayn" diye yadedilen dirhem ve dinâr dışında kalan her çeşit metâa ıtlak olunur. Ebû Ubeyd, uruz'u, "içerisine keyl, vezn girmeyen hayvan ve akâr da olmayan emti'a" diye târif etmiştir.

Hadiste geçen "satmak"tan maksad ticârettir. Alimler, bu rivâyete dayanarak ticâret malından zekât verileceği hükmünü çıkarmışlardır.

Tîbî bu hadisten, süt almak, yavru almak maksadıyla, ev için beslenen hayvanlara zekât düşmeyeceği hükmünü çıkarmıştır.

İbnu Ömer (radıyallâhu anh): öjb?SlJ 0I5”U 6[cSIS) I <j "Ticâret için hazırlanmamış

olan urûz'a zekât düşmez" demiştir. Abdurrezzâk, bu hükmü Urvetu'bnu'z-Zübeyr, Saîd İbnu'lMüseyyib, Kâsım gibi

başkalarından da kaydeder. Sübülü's-Selâm'da: "Bu hadis ticâret malına zekât

düşeceği husûsunda delildir" der. Sübül, bu hükme delîl meyanmda, o EŞ* 'jÂâJI

"...Kazandıklarınızın temizlerinden infak edin..." (Bakara 267) âyetini de kaydededer. Hattâ

Mücâhid, bu âyetin ticâret hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.

İbnu'l-Münzir: "Ticâret malına zekât düşeceği husûsunda icmâ vardır" der. Fukahâ-i Seb'a da ticaret malına zekât düşer diyenlerdendir. 1 ®®

jj>- b (1)1 : <uİp Jj j ~I~î aü I 3 I • ^ ^ 3 I I - 3

oSuIJ Jjj lil ?aüI b 13bâ-® . ÂSU-Ü? 3* -4 EA L>-I b :3b*2 . UA 3-*l 3^* Soı3-U^Jl

34-p AA ^jS' .1 jj jIIj AAi 3 İ-t aüI 3 j~"j .ı_^jbç 33^ i (33 bA*

LtXi .AIA- <up kül j3 viUi . İ~f~ aüI J j-'j IyJljk >jbç AA 3-* bs3

. .İJİ.S jjI <C>-y>-I ,]âSJ_^J|)g.ak 3 -p OjU^İ 3JÜS J 4 2 ^ ’b ' JjI ^bi

3. (2042)- Saîd İbnu Ebyaz, babası Ebyaz İbnu Hammâl (radıyallâhu anh)'dan naklettiğine göre, "O (Ebyaz) kavminin, murahhası olarak Hz. Peyamber (aleyhissalâtu vesselâm) 'a geldiği vakit, Resûlullah'la konuşup Sebe halkında zekât almamasını söylemiştir. Hz. Peygamber, ona:

"Ey Sebe'nin kardeşi, demiştir, zekât şart."

"Ey Allah'ın Resûlü, bizim ektiğimiz şey sadece pamuk. Sebe halkı dağıldı, onlardan halkı dağıldı, onlardan Me'rib'de az bir halk kaldı" dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Me'rib'de kalan Sebeliler için her yıl, Meâfırî kumaşın değerine denk, yetmiş takım kumaş elbise vermeleri şartıyla sulh antlaşması yaptı. Onlar bu zekâtı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edinceye kadar ödemeye devam ettiler. Sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) de hayatı boyunca bu antlaşmayı te'yîd etti. Hz. Ebû Bekir vefat edince bu antlaşma sona erdi, onlardan zekâtın muktezasma göre vergi alındı." [Ebû Dâvud, İmâret 27, (3028).J 1 ® 21

AÇIKLAMA:

Me'rib, Yemen'de bir yer adıdır, Ezd kabilesinin yurdudur. Bunun onlara mahsus bir saray da olduğu, hattâ, Sebe kralının adı olduğu da söylenmiştir. Hadramevt ile Sanâ arasında kalan mıntıka diye açıklanmıştır. Meâfîr, Yemen'de bir kabile adıdır. Bir kumaş çeşidi oraya nisbet edilerek meâfıriyye diye isimlendirilir. 1 ®® 1

jj 't o t

ojjJlj jocJÜI j! 3* 3b>[:3^ (^jbio .4.

. <_A (3 L^jb 3 *^! 1 .]Aj-L«Jb # 4ÜÎ 3_3*J j-y *~3 c)yA I

4 . (2043)- Tâvûs (rahimehumullah) anlatıyor: "Hz. Muâz (radıyallâhu anh), Yemen ahâlisine dedi ki: "Bana arpa ve mısır yerine size daha kolay gelen Medine'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ashâbı için de daha muvafık olan arz getirin, giyecek getirin." [Buhârî, Zekât 33, Buhârî, bu rivayeti senetsiz olarak, bâb başlığında kaydeder.] 1 ®®

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zekâtın herhangi bir maldan alınabileceğini ifâde etmektedir. Nitekim, daha önce de açıklandığı üzere arz, altın ve gümüş dışında kalan bütün eşyaları ifâde etmektedir. Yemen'de zekât toplayan Hz. Muâz, arpa ve mısıra bedel, para değil arz taleb etmiş, Yemen ahâlisi için de daha kolay olan giyecek istemiştir. Aslında bir giyecek cinsini ifâde eden hamîs'in, bu rivâyette mutlak mânada

giyecek mânasında kullanıldığı şârihlerce belirtilmiştir. 'sık dokunmuş kumaş, hamîsa

mânasında olduğu gibi, ipek çizgili veya siyah çizgili kumaş mânasına da gelir. Ancak bazı

rivâyetlerde şeklinde sinle gelmiştir. Bu da, beş zirâ boyunda kumaş parçası (kupon)

mânasmdadır.

Dediğimiz gibi, asıl kastedilen şey "kumaş" dır, giyecektir, cinsi değil. Çünkü arkadan ilâve edilen "veya lebîs" tâbiri de bunu te'yîd eder. Lebîs de melbûs, yâni giyilen şey demektir.

Bu hadis, zekâtın bir yerden bir başka yere götürülebileceği kanaatinde olanlara delil olmaktadır. Çünkü, "Medine'de Resûlullah'm Ashâbı için daha muvâfık" tâbiri, alman bu zekât mallarının Medine'ye götürüleceğini ifâde etmektedir. Bunun, Resûlullah'm emri olmayıp Hz. Mu-âz'm bir ictihâdı olduğunu, zekâtın alındığı mahalden dışarı çıkarılmaması gerektiği hükmünü nakzetmiyeceğini ileri süren olmuşsa da, "Haram ve helâli bilmede, Hz. Muâz'm insanların en âlimi" olduğuna dikkat çekilerek bu iddiaya cevap verilmiştir.® 1

ÜÇÜNCÜ BÂB

FITIR SADAKASI

'\s\lp Jİ J \s\lp j\s a Ii İ-İ- dr*" -1

. ^İjI jI JzS jI y- jI -Lp ^jS"”

1 . (2044)- İbnu Ömer (radıyaIIâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadaka-i fıtri müslümanlardan büyükküçük, kadm-erkek, her bir hür ve köle üzerine bir sa' hurma veya bir sa' arpa olarak farz kıldı." [Buhârî, Zekât 70, 71, 73, 74, 76, 78; Müslim, Zekât 13, (984); Muvatta, Zekât 51, 53, 55, (1, 283); Tirmizî, Zekât, 35, (676); Ebû Dâvud, Zekât 19, (1611, 1612, 1613, 1614, 1615); Nesâî, Zekât 30, 31, 32, 33, 34, 41, (5, 47); İbnu Mâce Zekât 21, (1926).]® 1

0 -Lp1 İ jjpli cj^ıiI JaÇ; dr)! OI 5 j ty ^ 4 -^ ı_ju^J y ^ÇIlII ’NİJj -2

•]W^

2. (2045)- Bir başka rivâyette de şöyle gelmiştir: "Halk (Hz. Muâviye' nin bir hitabesi üzerine) yarım sa' buğdayı bir sa' hurmaya denk kıldılar. İbnu Ömer Hazretleri (radıyallâhu anhümâ) fıtır sadakasını hurmadan verirdi. (Bir sene) Medine halkı hurmaya muhtaç oldu. İbnu Ömer (o yıl) sadaka-i fıtrini arpadan verdi." [Buhârî, Zekât 77.]® 1

JA IpU* Jl °JA Jl cçUk Zja ÎpU* JhJ Jl o 15; \lt\ : Jlî ÜP SI J 3.

Jjjtj \jJ& I.Aİ (j! ç£jl : Jli ç,\y!LZ~S\ Oç.L>-J çL>- LİÌi . Jy \s\lp Jl Ç Jg-il ya \s\l& Jl c

. Al^Jl 4j>-y>

3. (2046)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz sadaka-i fıtri bir sa' yiyecek veya bir sa' arpa veya bir sa' hurma veya bir sa' ekıt (denen yoğurt kurusu) veya bir sa' kuru üzümden çıkarırdık." [Buhârî, Zekât 72, 73, 75, 76; Müslim, ZekâT 18, (985); Muvatta, Zekât 53, (1, 284); Tirmizî, Zekât 35, (673); Ebû Dâvud, Zekât 19, (1616, 1617, 1618); Nesâî, Zekât 37, 38, 39, 42, 43, (5, 51); İbnu Mâce, Zekât 21, (1829).]® 1

2)1 I (3 LolÜ İ~t~ ^gIIl c»»j[:jli <up kul o-t>- -4.

Çdp olj—■ jl çcJLı jİJİ . yS’ jl jyt-P _Lp jl y~ y .Jl jl Jp Sdp-lj jh ali

. 4J^_J“I »^t^-dJlj J/J »Jfflj I«.(- £X*j\Jl

4. (2047)- Anır İbnu Şuayb, an ebîhi an ceddihî (radıyallâhu anh) tarikinden anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke caddelerinde dellâl çıkararak şöyle ilan ettirdi:"

Duyduk duymadık demeyin! Sadaka-i fıtr her müslümana, erkekkadm, hürköle, küçükbüyük olsun vâcibtir. Bu, ya iki müdd buday veya onun dışında bir sa' yiyecektir." [Tirmizî, Zekât 35, (674).

iİ-j- ^glll 4-4 olSj İlil :Jli

5. (2048)- Nâfı (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) ramazan zekâtını müdd-i Nebî (aleyhisselâm) ile verirdi. Kefâret-i yemini de müdd-i Nebî ile öderdi." [Buharî, Keffârâtu'lEymân 5.] 1251

i cJjj bili .ölSyil 01 ^İ2 aİI âSjO^j İ~l~ aİİİ (Jbt4'[: Jli bSll p ^ . ^L-Ji aj>- j >~\ .]lklj ^3 04i ^3

6. (2049)- Kays İbnu Sa'd İbnu Ubâde anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), zekât cmı i gelmezden önce, bize sadaka-i fıtr'ı emretmişti. Zekât farz kılınınca, fıtır sadakasını ne emretti ne de nehyetti. Biz onu yerine getirmeye devam ettik..." [Nesâî, Zekât 35, (5, 49); İbnu Mâce, Zekât 21, (1828).] 120

AÇIKLAMA:

1- Fıtır sadakası, İbnu Kuteybe'ye göre "sadaka-i nüfus" yani nefislerin sadakası demektir. Çünkü fıtr, "fıtrat" kelimesinden gelmedir, bu ise, yaratılışın aslıdır. Ancak daha makbûl addedilen bir görüşe

O O _j| ^

göre, fıtr kelimesi ramazan iftarı ile alâkalıdır. Mevzu üzerine gelen bazı rivâyetlerde A*) £L ^

OUü) (ramazan orucundan çıkma zekâtı) tabirinin geçmesi de bu ikinci görüşü te'yîd eder.

Birinci görüşü benimseyenlere göre sadaka-i fıtır, sevap için verilen yaratılış atiyyesi; ikinci görüşe göre, ramazanın sonuna ulaşmış olmanın şükür atiyyesidir. Nitekim bu, ramazanın sonuna erişenlere vecîbe kılınmıştır. Demek ki her iki görüşün de bir haklılık yönü vardır.

2- Bâbımızm altıncı hadisinde görüldüğü üzere, sadaka-i fıtır, zekâttan önce ve oruçla aynı senede farz kılınmıştır. Bazı âlimler, sadaka-i fıtrin, orucun kabûlüne, kişinin sekerât ânındaki sıkıntı ve kabirdeki azabtan kurtuluşuna bir vesile olacağını belirtmişlerdir. Fakirlerin de daha iyi şartlarla bayrama girmelerine vesile olması sebebiyle içtimâi yönü de bulunan dînî bir vecîbe olmaktadır.

3- Sadaka-i fıtır, nisab miktarı malı bulunan herkese vâcibtir. Nisabtan maksad, zekât bahsinde geçtiği üzere 20 dinar altın ve 200 dirhem gümüş veya bunların kıymetine muâdil maldır. Mesken, binek, giyecek ve ailesinin bir aylık -bir kavle göre bir yıllık- yiyeceği gibi aslî ihtiyaçları ile, zarurî ev eşyası ve silâhından artan, belirtilen miktar malı olana sadaka-i fıtır vâcib olur. Bu malın üzerinden zekâtta olduğu gibi bir yıl geçmesi gerekmez.

Birinci hadiste de belirtildiği üzere sadaka-i fıtır ailenin her bir ferdi için vâcibtir: Büyükküçük, kadmerkek, yaşlıgenç, âkilmecnûn, kölehür ayırımı yapılmaz, fıtır sadakaları ödenir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsufa göre mecnûn ve çocuğun sadaka-i fıtrini, velîsi, onların malından öder. Ödemediği takdirde, bunlar üzerine borç olur, çocuk büyüyünce, mecnûn tedâvi olunca borcunu öder. İmam Muhammed ve Züfer: "Bunlara

sadaka-i fıtır vâcib olmaz" derler. Ailede bulunsa bile yaşlı annebaba'nın sadaka-i fıtri evlada terettüp etmez, hasta ve fakir iseler eder. Aile büyüğü izinli veya izinsiz hepsinini yerine ödeyebilir.

Bir kısım Ulemâ, sadaka-i fıtrin farziyyetinde icma'dan bahseder. Flanefîler farz demezlerse de vâcib tâbirini kullanırlar. Onların ıstılâhmda vâcib de farz kadar kesin olmasa bile, yine de behemahal ödenmesi gereken bir borcu ifâde eder. Hanefîlerin vâcib hükmünden başka, İbrahim İbnu Uleyye ve Ebû Bekr İbnu Keysân'm sadak-i fıtrin farziyetinin neshedildiğine dair beyânları da icma iddiasını

zedeleyen durumlardır. Bâbımızm altıncı hadisi de (2049), dördüncü rivâyette beyân edilen farziyyetin zedelendiğine bir delil sayılabilir. Esasen Mâlikîlerve bazı Zâhirîler de bunun müekked sünnet olduğunu rivâyet etmişlerdir. Farz olduğuna inananlar zekâtu'lfıtr diye zekât kelimesiyle tesmiyesini

zv _ ^ ' 8/ o p

de farziyetine bir delil kılarlar. Ayet-i kerîme'de gelen, AB! -B "Tezekkî eden kurtuluşa

ermiştir" (A'lâ 14) ifâdesinin de zekât-ı fıtr ile ilgili olduğu söylenmiştir. Tezekkî etmek şu mânalara gelir: "(Küfürden, mâsiyetten kaçınarak) nefsini temiz tutan, namaz için temizlik yapan, zekâtını veren, sadaka-i fıtrini veren."

4- Sadaka-i fıtır dört cins şeyden verilebilir. Bâbm ilk üç hadisinde bunların zikri geçmektedir: Buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma. Bazı rivâyetlerde buğdayla ilgili sâbit merfu bir rivâyet olmadığı, bunun, ikinci rivâyette de kısmen görüldüğü üzere, bilâhare Ashab tarafından diğerlerine dahil edildiği belirtilmiştir. Bunların miktarı şöyledir: Buğdaydan yarım sa'^arpadan, kuru üzümden veya kuru hurmadan bir

sa' yani 1040 dirhemdir. Fakirin ihtiyacı bunların aynlarma daha fazla bulunmadığı müddetçe, bunlara bedel değerlerini nakid olarak vermek efdaldir.

5- Beşinci hadiste geçen müdd-i Nebi tâbirine gelince, bu bir sa'm dörtte birine denk bir hacim ölçüsüdür. Medîne-i Münevvere'de kullanılan ölçeğe fukahâ müdd-i Nebi demiştir. İbnu Flacer, bu müdd'ün miktarının, Medine'de alışılmış sabit bir hal aldığını belirtir. Ancak Ömer İbnu Abdülaziz devrinde artırılmıştır.

Müdd, sa', ntl, dirhem, miskal gibi ölçü birimleri sıkça geçer. Bunların günümüzdeki birimlerle olan münasebet ve muâdeleti bilinmesi gerekli ise de kesin rakamlar vermek biraz zordur. Çünkü miktarları az çok farkeden farklı müdd'ler vardır: Müdd-ü Şâmî, müdd-ü örfî, miidd-ii Irâkî gibi. Bu sebeple yapılan tahkikleri kayıtlayarak vermek gerekecektir.

1 müdd-ü Nebevi = 1.1/3 rıtlı istiâb eden bir hacim ölçüsüdür. 4 müdd, 1 sa'dır.

Şu halde müdd ve sa'ı hesapta ritim miktarını bilmek gerekecektir. Rıtl ise rıtl-ı Bağdâdî, rıtl-ı Şâmî olmak üzere iki kısımdır.

Rıtl-ı Bağdâdî, Nevevî'nin hesaplamasına göre 128.4/7 dirhemdir. Yuvarlak hesap 130 dirhem kabûl edilmiştir. Bu durumda bir dirhem 3, 0898 gram ettiğinden bir müdd= 530 gr. veya yarım litreden biraz fazla eder. 1 sa' = 4 müdd olduğuna göre, 2120 cm3 yani 2 litreden biraz fazla bir hacim tutar. 12 ® 1 İrak fakihleri müddü 2 rıtl tuttukları için, o hesaptan elde edilecek hesaplamalarda farklı sonuçlara ulaşılacağı tabiîdir. 1221

DÖRDÜNCÜ BAB

ZEKAT TAHSİLDARININ HAK VE VAZİFELERİ

p :â!jj CÂİ-U 2 JI ^İp 6çj & Atı! (J[: JB ap kil! (_$ApL-Ü! -1

. aİp 4u! # ah! (Jli . 3? (_£j_&! |jj&j !A& :<JB i-B 12LU oBu-B

(SjX\ Ul *5 lİA : J&3 jp at Ur Jiiil J* f&L. Jİ-jJl ^B jJu l2î : JB f

jJu BjUi jS-\ -B-2 aUİj ?Uo!_B jlS"" 2)1 aûjA aJİj i jc>- ol cu -4 J! 4-0! cu -4 <3 o<—Bl ! (3

çij p ! JiLJ öU. j! U> ûÇaj jl aJ jlS" 2)! ollâJl AiB) ^1 p au!) aJLS

»$lpjJ!«. .sjl.2 OBA-uJ! a>-^>-! j*-^b! iJjAı olajl çB- NA

. oLiJ! i)^ aJ! :A<A>t*i! $.14-2 .j^J!

1 . (2050)- Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zekât toplama işinde bir adam istihdâm etti. -Bir rivâyette "Benî Süleym'in zekâtını toplama işinde" denmiştir- Adam vazifeden dönünce:"Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (öfkeyle) minbere çıkıp, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şunları söyledi:"Emmâ ba'd. Ben sizden birini, Allah'ın bana tevdî ettiği bir işte istihdam ederim. Sonra o gelir:

"Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler!" der. Bu adama, babasının veya anasının evinde otursaydı da, eğer doğru sözlüyse hediyesi ayağına gelseydi ya! Vallahi sizden kim haksız bir şey alırsa mutlaka onu boynunda taşır olduğu halde Kıyâmet günü Allah'la karşılacaktır. Eğer bu haksız aldığı şey deve ise böğürecek, sığırsa möleyecek, koyunsa meleyecek!"

Sonra Resûlullah ellerini kaldırdı, o kadar ki koltuk altındaki beyazlık gözüktü:

"Allah'ım tebliğ ettim mi?" dedi ve bu sözünü üç kere tekrar etti." [Buharî, Hiyel 15, Cum'a 29, Zekât 67, Hibe 17, Eymân 3, Ahkâm 24, 41; Müslim, İmâret 26, (1832); Ebû Dâvud, İmâret 11, (2946).l 1 ' 001

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyette zikri geçen memurun ismi bazı rivayetlerde belirtilmiştir: Abdullah İbnu'lÜtebiyye'dir. (Bazan İbnu'l-Lütebiyye ve İbnu'l-Lütbiyye şeklinde okunmuştur.)

2- Hadis memuriyet âdâbma giren bir çok a hk âmı beyân etmektedir. Öncelikle şu anlaşılmaktadır ki, memuriyeti vesilesiyle hediye edilen şeyler helâl değildir. Resûlullah " An nenin veya babanın evinde otursaydm sana hediye edilir miydi?" dediğine göre, evinde oturması halinde hediye getirmeyeceklerin hediyeleri memura haramdır. Muhalleb şöyle demiştir: "Kendine hediye gelmesi için memurun başvurduğu hile, üzerine terettüp eden vazifelerden bir kısmına müsâmahadır. İbnu Battâl, bu hâli bir başka uslûbla açıklamıştır: "Hadis, memura gelen hediyenin, onun yaptığı iyiliğe teşekkür veya ona olan sevgi veya üzerine düşen vazifelerden bir kısmını terketmesi gayeleriyle yapıldığına delildir. Resûlullah beyanlarıyla, memurun hiçbir surette hediyeye müstehak olmadığını, onun da diğer insanlardan biri gibi bulunduğunu, memuriyeti vesilesiyle gelen şeylerden hiçbirini kendisine seçmeye ha kk ı bulunmadığını belirtmiş olmaktadır."

3- Bu hadis, memurların muhasebe edilmesinin meşrûiyetine delil kılınmıştır. Yani vazife dönüşü, imâm veya onun tâyin edeceği kimse, memurdan hesap sorar; topladığı nedir, sarffettiği nedir? Bu hususta ulemâ ittifak etmiştir.

4- Memura verilmiş olan hediyyenin müsâdere edilip beytü'lmâl'e teslim edileceği belirtilmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste bu sarih değildir, ancak siyâktan anlaşılmaktadır. İbnu Kadâme, rüşvetin sahibine iâdesi gerekir demiştir. Hediyenin beytü'lmâl'e tesliminde ihtilâf yok. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'i Yemen'e gönderirken: Uli

J üA (3^! Jdu "İznim hâricinde hiçbir şey almayacaksın. Zira bu gulûldür (ihânet)" emretmiştir.

Bu tenbîhi de gözönüne alan ulemâ, "İmam'm (devletin) bilgisi dışında memurun hiçbir şey alamayacağını, getirilen her şeyi beyan edeceğini hükme bağlamış, meşrû yoldan devletin izniyle alacağı şeylerin helal olacağını" belirtmiştir."

5- İbnu'l-Münîr, bu hadisten, memuriyetten önce gelen hediyeyi kabul etmenin câiz olacağı hükmünü de çıkarmıştır. "Ancak der, bu cevâz, gelen hediyenin âdetten ziyâde olmaması şartıyla kayıtlıdır" der. Rüşvetle ilgili uzunca bir tahlili bu babın sonuna yani 2055. hadisten sonra dcrccdcccğiz. 11011

E-SJjl LcJLp :4»i b Qi[: Jli <up kul y 3 . jAA -2

. jAl »ftrtup- jjI a^-jAİ .] : Jli Li jjJ ı

2 . (2051)- Beşîr İbnu'l-Hasâsiye (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedik, zekât toplayanlar, bize haksızlık edip borcumuzdan fazlasını alıyorlar, biz malımızdan haksızlıkları kadarını gizleyelim mi?""Hayır!" cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Zekât 5, (1586, 1587).J 11 ®

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîs bazı rivâyetlerde vakfına hükmedilecek yani sahâbeden birine nisbet edilebilecek bir uslubla rivâyet edilmiştir. Nitekim Ebû Dâvud'da öyledir.

2- Hadis, tahsildarların haddi aşarak, verilmesi gerekenden fazla vergi almaları hâlinde bile hileye müsaade etmemektedir. Böyle bir cevaz pek çok suistimallere yol açabilir, zekâtı verilmesi gereken malları beyan etmemeye sevkedebilirdi. Bu yasağı ifâde eden başka rivayetler de mevcuttur. Alimler

kesin bir uslûbla: "Tahsildar zulme bile düşse, ondan hiçbir malın gizlenmesi câiz değildir" demişlerdir. 11021

y I 4j>- y>- I . | Lj-v- :0L»b"" Âîö-LaJI <3 o-'-"***' • ’ff' aNİ e) . :>jb

JIi[: JIi 3i İDİ dJJb ^ (j* 1 1 3.

3 . (2052)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekâtta haddi aşan, vermeyen gibidir." [Ebû Dâvud, Zekât 4, (1585); Tirmizî, Zekât 19, (646); İbnu Mâce, Zekât 14, (1908).] LLÛfiI

AÇIKLAMA:

1 - Haddi aşanla "zekâtı müstehakma vermeyen" in kastedildiği belirtilmiştir. Ancak şu mâna üzerinde de durulmuştur: Haddi aşmaktan maksat, zekât mükellefinden malın iyisini almak, vermesi gereken miktardan daha fazla vergi tahakkuk ettirmek. Bu durumda mükellef, müteakip sene zekâta tâbi mallarından bir kısmını beyan etmez ve gizler. Böylece, fazla zekât alan tahsildar, zekâtın verilmesine mâni olmuş olur.

Şu halde her ikisi de günah ve vebâlde eşit duruma düşer. Bagavî der ki: "Zekâtta haddi aşan kimse günah yönüyle, tıpkı zekâtı vermeyen gibidir. Öyle ise, mal sahibine, tahsildar kendisine haksızlık yapsa da malını gizlememesi düşer." 11221

|bU . 0 j-iki cu-Sj İ-İ- aDİ <J:JlS İDİ -4.

OU ljüla 0b 30 (jJji OU .OjjidO IS OtHJ ly-3-S

,ÂSwU^J| (3 ol*JtvJl ^l_)l Cl_b""lj JJİ IjpjJj

. JlLl aJp C^L>- LL (3 (1)

4 . (2053)- Câbir İbnu Atik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size bir grup sevimsiz atlılar gelecek. Geldikleri zaman, onları iyi karşılayın. Onlarla talep ettikleri şeylerin arasından çekilin. Adalet ederlerse bu kendi lehlerinedir. Zulmederlerse bu da onların aleyhlerindedir. Siz onları râzı edin. Zekâtınızın kemâli onların rızâsına bağlıdır. (Öyle ise onları râzı edin ki) sizlere dua etsinler. " [Ebû Dâvud, Zekât 5, (1588).i 11221

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissaâtu vesselâm) zekât memurlarının geleceğini haber vermiştir. Onları "sevimsiz" diye tanıtması, onların şeriat nazamda kötü oluşlarından ileri gelmez. İnsanlardan mevcut, fıtrî para sevgisi sebebiyle , kendilerinden zekât, vergi isteyecek kimseleri sevmezler. Bu beşeri zaafa binaen onları "sevimsiz" diye tavsif etmiştir.

2- Resûlullah, tahsildarlara "Hoşgeldiniz, merhaba! gibi sözler söyleyerek onların güler yüzle karışlanmalarmı, gelişlerinde sürür izhâr edilmesini" emretmektedir.

3- "Onlarla taleb ettikleri şeylerin arasından çekilin!" demek, "Taleb ettikler zekâtı verin!" demektir. İbnu'l- Melek der ki: " Bunun mânası şudur: "Onlar size zulmetse bile zekâtı vermekten kaçınmayın. Çünkü onlara muhalefet sultâna muhâlefettir. Zîra bunlar onun memurlarıdırlar. Sultana muhâlefet de fitne getirir."

4- "...Zulmederlerse aleyMerinedir..." sözü, "sizden vermeniz gerekenden fazla alırlarsa, bu zulüm olduğu için, günaha girmiş olurlar, siz de bu zulme sabrettiğiniz için sevaba girersiniz " demektir.

5- "Onları râzı edin.." sözü, "Borcunuzu geciktirmeden peşin ödemek, hîle yapmamak, hıyânette bulunmamak gibi adaletli ve mürüvvete uygun davranışlarda gayret göstermek, hatta mübâlağa yapmak sûretiyle tahsildarları memnun edin" demektir.

6- Sondaki "Sizlere dua etsinler" cümlesi, tahsildarlara iyi davranma husûsunda nebevi ısrar ve teşvikin sonuncu ifâdesidir. Mü'min onların duasını almak için, onları razı edecek, onları güncendirecek davranışlardan kaçınacaktır.

Şârihler, "Size (yani zekât verenlere) dua etsinler!" emrinin hem tahsildarlara, hem de zekâttan istifâde edenlere müteveccih olduğunu belirtirler.

Şu halde, hadis, dua etmelerinde ve zekâtın makbûliyetinde en mühim sebeplerden birinin onları râzı etmek olduğunu göstermektedir.

Tîbî hadisten şu mânayı çıkarır: "(Resûlullah demektedir ki): "Sizden mallarınızın zekâtını talebetmek üzere memurlarım gelecek; ancak, nefisler fıtrî olarak mal sevgisine müptela oldukları için sizler ister istemez, onlardan hoşlanmayacak ve onların zulmettikleri zannma düşeceksiniz. Ama gerçek böyle değil. "Adalet ederlerse", "zulmederlerse" sözlerine, bu

zanna binâen yer verilmiştir. Hakikatte ve vâkide onlar zâlimler olsalar, nasıl onlara "size dua etsinler!" diye emreder?" 11 ®

dili (3 lÂ iuJ^Jl p J,*l*Jl ’.İ-î dili (JJli[: Jli ü diıl jy. £İJ ^

. ç^Aajfdlj ijli

5 . (2054)- Râfı' İbnu Hadîc (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zekâtı hakkaniyetle toplayan tahsildar, evine dönünceye kadar, Allah Teâlâ yolunda cihâd yapan asker gibidir." [Ebû Dâvud, İmâret 7, (2936); Tirmizî, Zekât 18, (645); İbnu Mâce, Zekât 14, (1809).] 11 ®

AÇIKLAMA:

1- Zekâtı hakkaniyetle toplamaktan maksad adalet üzere, dürüstlükle veya ihlâsla ve sevap kazanmak ümidiyle toplamaktır.

2- Allah yolunda gazi gibi olması, beytüimâl için zekâtı tahsil etmesinden ileri gelir. Bu, Allah yolunda yapılan bir amel olduğu için, Allah yolunda yapılan gazâya (cihâda) benzetilmiştir. İbnu'lArabî, Arızatu'l-Ahvazî'de der ki: "Mâna sahihtir. Zîra Allah büyük lütuflarm sâhibidir. (Resûlullah) buyurdular ki: "Kim bir gâziyi teçhiz etmiş ise o da gazveye katılmış (gibi sevaba iştirak etmiş)tir. Kim de hayırla ailesine nezâret etmişse o da gazveye katılmış (gibi sevaba iştirak etmiş)tir." Zekât toplayan tahsildar da cihad yapanın halîfesidir. Çünkü, Allah yolunda (cihad için gerekli) malı toplamaktadır. Öyle ise bu kimse ameliyle cihâd yapmış olmaktadır, niyyetiyle de cihâd yapmaktadır. Nitekim aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Medine'de özrü

sebebiyle kalan bir grup vardır ki, onlar, siz hangi vâdiyi geçseniz, hangi beli aşsanız, sevapda sizinle birliktedirler." Öyle ise cihad edenler için çalışmak, onlara bedel iş görmek, Allah yolunda harcanacak malı toplamak özrüyle cihada katılamayanlar nasıl cihad sevabından mahrum kalırlar? Nasıl cihâd zarûrî ise, cihad için gerekli olan malın toplanması da zarûrîdir. Yani bu iki şey niyette de ortaktır, amelde de ortaktır, öyle ise sevapta da ortak olmaları gerekir." 11 ®

fjl S6T iSl # s Ji\ JlSj SjiÜÜl J 5ir[: Jli L4İ Sl 'şfj Jjî SLlp .6.

4^y>-l Jjjl Jl JT (_jl oljli ,ûö<-i JT j^JÜI :Jli

. (y, A^yJ I) I

6 . (2055)- Abdullah İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Babam ashabu'şşecereden idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisine bir kavm zekâtlarını getirince şöyle dua buyururlardı: "Allahım şu aile'ye rahmet buyur." Babam zekatını getirince onun için de

"Allah'ım Ebû Evfâ'nm ailesine rahmet buyur" diye dua etti." [Buhârî, Zekât 64, Meğâzî 35, Daavât 19, 33; Müslim, Zekât 176, (1078); Ebû Dâvud, Zekât 6, (1590); Nesâî, Zekât 13, (5, 31).i 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, önceki hadîsin sonundaki dua meselesine açıklık getirmekte ve zekât verenle alan (imam, imanım memuru- fakir) arasında bu dua müessesesinin ehemmiyetini mü'min vicdanlarda perçinlemektedir.

Bu hadisi, Buhârî hazretleri, imanım zekât verenlere dua etmesi gereğine dikkat çektiği ve ayrıca, "Onların

mallarından sadaka al ki bununla kendilerini günahlarından temizlemiş, bununla onların hasenâtım bereketlendirmiş olasın. Onlara dua et, çünkü senin duan onlar için sükûnettir..." (Tevbe 103) âyetini de kaydettiği bir bâb başlığının altında kaydeder.

Âlimler, âyet-i kerîmede, Resûlullah'a "Zekâtlarını al" dedikten sonra ilaveten "onlara dua et!" emrinin verilmiş olmasını, Resûlullah'tan sonra bütün devlet reislerine müteveccih İlâhî bir talimat olarak değerlendirmişlerdir. Hattâ, Hz. Ebû Bekir'e zekât vermemek için isyân eden bedeviler bu âyeti te'vil ederek: "Âyette zekâtın Resûlullah'a verilmesi emredilmektedir, başkasına değil. Namaz kılarız, ama zekât vermeyiz..." demişlerdi. Ulemâ bu emrin Resûlullah'tan sonra onun yerine kâim olacak bütün devlet reislerine müteveccih olduğunu anlayınca, bu meselede isyankâr bedevilere ve öylesi bir düşünceye sapacak olan muahhar sapıklara söz ha kk ı kalmamakta, delilsiz iddiaları iptal edilmiş olmaktadır.

Rivâyetler, zekâtını verenlere Resûlullah'm âyet-i kerîmenin emri mûcibince, sistemli olarak dua

0 £ ,

ettiğini, zekât malları meyanmda "güzel bir deve" gönderen bir zâta da Jj aJ iijt X4^l

4İü "Allah'ım, devesini de kendisini de mübarek kıl!" diye duada bulunduğunu belirtirler.

2- Sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen İbnu Ebî Evfâ'nm ismi Alkame İbnu Hâlid İbni'l-Hâris elEslemî'dir. Bu zât, oğlu Abdullah (radıyallâhu anhümâ) ile birlikte Bey'atu'r-Rıdvân diye bilinen ve Hudeybiye'deki ağaç altında akdedilen biat hâdisesine katılmışlardır. Bu Abdullah, muammerin denen uzun müddet yaşayanlardandır. Kûfe'de

en son vefat eden sahâbi olup 87 hicride rahmet-i Rahmân'a kavuşmuştur, (radıyallâhu anh).

3- Ebû Evfâ'ya rahmet buyur diye yaptığımız tercümenin lügavî asla sadık kalınca, "Ebû Evfa âilesine..." şeklinde olması gerekirdi. Ancak şârihlerin açıkladığına göre, burada görüldüğü üzere, bazı

kullanışlarda "âl" kelimesi zâtın kendisine ıtlak olunmaktadır. JT JiJ

3j!3 "Bana Hz. Dâvud'a verilen mizrnarlardan bir mizmar verilmiştir" hadisinde olduğu gibi. Bu

hadiste de Âl-i Dâvud'la Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'un başına getirilerek kullanılması, kadri, şâm yüce şahıslar için câridir demişlerdir. Dilimizde hazret kelimesi de böyle bir kullanışa sâhiptir.

4- Yeri gelmişken bir kere daha belirtelim ki Resûlullah'm: Jj' Jl LS ü jî-gJLİl "Yâ Rabbi

Ebû Evfâ'ya rahmet buyur" duası, salât kelimesi ile ifâde edilmiştir. Asla uygun tercümenin "Yâ Rabbi Ebû Evfâ'ya "salât" buyur" şeklinde olması gerekirdi. Ulemâ salât kelimesini Resûlullah'tan başka kimseler ha kk ında kullanmanın câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmiştir.

Bu hadîsten hareket edenler, salatla duanın peygamberlerden başka insanlar hakkında da câiz olduğuna hükmederler. Ancak İmam Mâlik ve Cumhûr bunu mekruh addederler. Ulemâdan bir grup: "Zekâtı

alan kimse, veren kimseye, bu hadîs sebebiyle, bu dua ile dua eder. 06cÂ şeklinde."

Ancak Hattâbî, salât kelimesinin lügavî mânasına inerek bu şekilde düşünenler (yani salât kelimesinin sadece peygamberlere yapılan duada kullanılmasının caiz olduğunu söyleyenlere) şöyle cevap verir: "Salât asıl itibâriyle "dua" demektir, ancak, lehine dua edilecek kimseye göre mânası farklılıklar arzeder. Sözgelimi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ümmetine salât'ı, onlar için bir mağfiret duasıdır. Ümmetinin onun üzerine salâtı, O'nun Allah'a olan yakınlık ve kurbiyyetinin artması için bir duadır. Bu sebeple bu mânadaki salât bir başkası ha kk ında uygun değildir."

5- Bu hadisle istidlâl edilerek, zekâtı alan kimsenin veren kimseye dua etmesinin müstehab olduğuna hükmedilmiştir. Bazı zâhirîler bunun vâcib olduğunu söylemişlerdir. el-Hannâtî, bazı Şâfiîlerin de buna yakın bir hükme vardığını hikâye etmiştir. Ancak bu iddiaya şöyle cevap verilmiştir: "Eğer dua, bir vecîbe olsaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tahsildarlara bunu öğretirdi. İmâma, keza kefâretler, borçlar vs. nevinden aldığı diğer şeyler için dua vâcib olmadığına göre, zekât için de vâcib değildir. Dua emreden âyete gelince, muhtemeldir ki, buradaki vücûb, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu

vesselâm)'e has bir vecîbedir, zîra onun duası, başkalarının yaptığı duaların hilâfına, ümmet için bir sükûnettir." 11111

RÜŞVET NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Tarih boyunca, rüşvet hâdiseleri, medenî milletlerin siyasî ve ictimâî hayatlarında ciddî bir çıkmaz olagelmiştir. Günümüzde dünya devletlerinde vukua gelen ve bütün dünya efkar-ı umumiyesini meşgul eden rüşvet skandallarma pek sık şâhid olmaktayız.

Rüşvet Hâdisesi, birçok içtimâi marazların baş sorumlusu olması sebebiyle küçümsenip geçilecek bir mesele değildir.

Kânunların bitaraf ve âdilâne tatbikatını önlediği için, adalet mekanizmasına, dolayısıyle devlete karşı güveni sarsmaktadır. Adaletten emîn olmayan insanlar, kendileri ihkâk-ı hak peşine düşmekte ve kanun hâkimiyetini zedelemekte, anarşiye sebep olmaktadırlar. Liyakat sâhipleri, hakettiğini meşru yoldan alamayınca kabiliyet ve gayret sahipleri atâlete itilmekte, terakkinin zenbereği durumunda olan ictimâî rekabet sönmektedir.

Hülasa hangi nokta-i nazardan ele alırsak alalım, rüşvetin ümmet ve millet hayatında müthiş bir öldürücü zehir olduğunu, içtimâi huzurun, millî terakkinin en mühim engellerinden birini teşkil ettiğini görürüz. Bu sebeple olacaktır ki, dinimiz rüşvet hâdiselerine şiddetle karşı çıkmış, bütün imkânlarıyla onu tel'in etmiş, İslâm cemiyetinden tard etmek için gerekeni yapmıştır.

Hemen hemen bütün hadis kitaplarına girmiş bulunan ve Tirmizî tarafından sahîh olduğu te'yîd edilen bir hadiste Hz. Peygamber'in rüşvet alana, rüşvet verene (ve hatta verenle alan arasında aracılık yapana) lânet ettiğini görmekteyiz.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh)'i Yemen'e tâyin ederken, meselenin ehemmiyetini tebârüz ettirecek bir tarzda, rüşvetle alâkalı olarak verdiği talimat, memur tâyinlerinde bu husûsun muttarıdan hatırlatılmış olacağını ifâde etmektedir. Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'m anlattığına göre Yemen'e kadı olarak tavzîf edildikten sonra, (daha yola çıkmadan) arkasından geri çağırtır. Huzûra girince: "Seni niye geri getirttim biliyor musun?" diye sorar ve ilâve eder: "Benim iznim olmadıkça hiçbir şeye dokunmayacaksın. Zîra, bu gülûldür (devlet malından çalmak ve ihânet). Kim gulûlde bulunursa Kıyâmet günü çaldığı şeyle birlikte gelir. İşte bunu hatırlatmak için çağırdım. Haydi işine git."

Rivâyette belirtilen geri çağrılma hâdisesi, memuru tavzîf ederken yapılan birçok tenbîhler, verilen tâlimatlar arasıda rüşvet meselesinin dikkatten kaçmış olması ihtimaline binâen, bunun ehemmiyetinin zihinde iyice yerleşmesi, bu noktaya dikkati çekme gâyesine mâtuftur.

Buhârî'de gelen bir rivâyetten de, âmil olarak tavzîf edilen memurların dönüşlerinde (aldıkları ve sarfettikleri hakkında "muhasebe" edildiklerini anlamaktayız. 11111

HÂKİMLERCE ALINAN RÜŞVET:

Rüşveti alan veren kim olursa olsun büyük bir haram işlemiş olmakla berâber, bilhassa insanlara adâlet dağıtma mevkiinde olan kadıların hükümlerine te'sîr edecek şekilde alacakları rüşvetin fezâhetine husûsan dikkat çekilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Ateşte yanmaya en lâyık olan şey "suht" yoluyla elde edilen kazancın hâsıl ettiği ettir." Huzûrda bulunanlar: "Ey Allah'ın Resûlü suht da nedir?" diye sorarlar. Hz. Peygamber: "Hüküm vermede alman rüşvettir" cevabını verir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), hâkimlerin alacakları rüşvetin kötülüğüne bu rivâyette muzaaf şekilde dikkat çekmektedir:

a) Diğer muhtelif memurların alacakları rüşvet umûmî bir ifâde ile yasaklanırken, burada "hükümdeki rüşvet" ayrıca zikre dökülmüştür.

b) Bir başka çalışmamızda belirttiğimiz üzere muhâtaplarm dikkatini çekmek maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in başvurduğu metodlardan biri, anlatacağı şeyi muhâtabda hayret uyandıracak, sual sorduracak bir muhtevada ve müphemlikte sormaktır. Nitekim burada herkesin tam anlayamayacağı bir kelime olan "suht"un

takbihi mevzubahis olmuştur. Şârihlerce "yenmesinden ar duyulan her şey" olarak açıklanan suht'un, mânayı Hz. Peygamber'in muhâtapları zamanında taşıyıp taşımaması mühim değil.

Hükümde alman rüşvete hadiste gelen bu husûsî dikkate paralel olarak, âlimlerin şu hususta icma ettikleri belirtilir: "Bir kadı rüşvet almışsa, rüşvet aldığı meselede vermiş olduğu hüküm infaz edilmez.

Kezâ kadılık makamını rüşvetle elde eden bir kimse ebediyen kadı olamaz ve şâyet vermiş olduğu hüküm varsa infaz edilmez." 11 ^ 1

MEMUR VE HEDİYE:

İslâm dininin rüşvet karşısındaki hassasiyetini anlamak için, rüşvet mefhûmuna dahil edilen şeyleri görmemizde fayda var. Bunu kavramak için önce rüşvet nedir? Onu belirtelim: Rüşvet, bazı âlimlerce "bir hakkın iptâli veya ha kk ı olmayan bir şeyin (bâtılın) elde edilmesi (ihkâkı) için verilen şey" olarak; diğer bazılarınca "mevki sâhibinden câiz olmayan (gayr-i meşrû) bir şey için yardım satın almak maksadıyla verilen mal", "karşılık verilmeksizin alman ve alanın da ayıplanmasına sebep olan şey" vs. olarak târif edilmektedir.

Şu halde hakkımız olmayan bir menfaatin elde edilmesi için verilen her şey rüşvet olmalıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), birçok hadisleriyle teşvik ettiği "hediye"yi, memûrlar hakkında yasaklamıştır: "Memurlara (ummâl) verilen hediyeler gulûldür (ihânettir), (her çeşidiyle haramdır)."

Burada gulûl yani hırsızlık ve ihânet olarak vasıflandırılan, memura verilen hediye, başka birçok hadislerde mevzubahis edilerek haramlığma dikkat çekilmiştir. Bu hususta vârid

olan mühim ve meşhûr bir vak'ayı aynen kaydedeceğiz: Ebû Humeydi's-Sâidî anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Esed kabilesinde İbnul'l-Lütbiyye adında birisini (Benû Siileym'in zekâtını toplamak üzere vazîfelendirmişti. Dönüşte, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ne topladın, nerelere harcadın diye hesap sorunca adam: "Şu sizinki, şu da benimki, bu bana hediye edildi" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) minbere çıkarak Allah'a hamd ve senâdan sonra şu hitâbede bulundu: "Vazifelendirdiğimiz bazı memurlara ne oluyor ki, dönüşlerinde getirdiklerini ikiye ayırıp: "Şu kısım sizin, bu kısım da benim, bu bana hediye edildi" diyor. Hele söyleyin, bu adam annesinin veya babasının evinde otursaydı buna hediye gelir miydi? Muhammed'in nefisini elinde tutan Allah'a kasem ederim ki, sizden her kim bu (bu devlet malı)ndan her ne alırsa mutlaka Kıyâmet günü onu koynunda taşıyarak gelecek. Çaldığı şey deve ise böğürdüğü, sığır ise mölediği, davar ise beğirdiği halde sırtında taşıyacak." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) böyle söyledikten sonra, koltuk altlarındaki beyazlık görülünceye kadar kollarını kaldırarak: "Yâ Rabbi tebliğ ettim mi? Ya rabbi tebliğ ettim mi?" dedi."

Hadislerde alelıtlak hediyeye ve hediyeleşmeye harâretle teşvik edilmiş olmasına rağmen 11 ^ memurların hediyyeden men edilişindeki sebebi anlamak için İbnu'l-Arabî tarafından sunulan ve İbnu Hacer tarafından aynen benimsenen bir îzâhı hülâsaten sunmayı uygun gördük. Der ki:

"Bir hediyede bulunan kimse, bu hediyeyi vermekle şu üç maksaddan birini güder; bunun dışında kalması mümkün değildir:

1 -Hediye verdiği kimsenin muhabbetini kazanma.

2- Hediye verdiği kimsenin yardımını te'min etmek.

3- Hediye verdiği kimsenin malını elde etmek.

Hediye ile bir kimsenin malı veya sevgisi kastedilse bu câizdir. Ancak, bunlardan sevgi kazanmak için verilen hediye, öbüründen efdaldir.

Bir arzusunun yerine gelmesinde yardımını elde etmek için verilen hediyeye gelince, bakılır, eğer (peşinde koştuğu şey) mâsiyet nevinden ise, bu hediye câiz değildir, haramdır; bu (şeriatın meşru kıldığı) hediye değil, rüşvettir. Bu, taatle alâkalı ise bu da câizdir. Eğer bu, bir zulmün, mâruz kalman bir haksızlığın defi içinse ve (hediye verilen kimse) vereceğiz ve emretme ile (hediye verenden) bu zulmü bertaraf edecek güç (ve selâhiyet ve makam)da ise bu hediye de rüşvettir. Eğer, hediye verilen kimse bu vaziyette değil de, mevzubahis olan zulmü ve haksızlığı husûsî bir gayret ve şahsî bir hile, tedbir ve teşvik ile bertaraf edecekse yine câizdir. Zîra insanlardan zulmü defetmek, ulû'l-emre yani makam sahiplerine farz-ı ayndır, makam sâhibi olmayanlara ise, farz-ı kifâyedir..."

Bu açıklamalardan anlaşılan şudur: Bir memur yapmakla mükellef olduğu vazifeyi yapması için, veya yaptığı için verilen mal rüşvettir. Keza yapmaması, terketmesi gereken bir şeyi de bıraktırmak, terkettimıek için verilen mal da rüşvettir.

Burada kaydı gereken rüşvetle alâkalı bir nokta da, Hattâbî başta olmak üzere, bazı âlimlerin görüşüdür. Hattâbî, daha önce Ebû Dâvud'dan kaydettiğimiz, rüşvetin haram olduğunu belirten hadisi açıklarken şöyle der: "Rüşveti veren, ha kk ı olmayan bir şeyi elde etmek için verirse bu rüşvettir. Fakat

ha kk ını elde etmek veya nefsini zulümden korumak için verirse, bu davranış, hadiste ifâde edilen vaîd ve yasağa dâhil olmaz." Hattâbî bu görüşüne delil olarak, herhangi bir sebeple Habeşistan'da tevkife mâruz kalan İbnu Mes'ûd'un, iki dirhem vererek, kendisini kurtarma hadisesini zikretmekten başka, Hasan-ı Basrî, Şa'bî, Câbir İbnu Zeyd ve Atâ'nm şöyle dediklerini kaydeder: "Kişinin, zulümden korktuğu takdirde nefsini ve malını rüşvet vererek korumasında bir beis yoktur."

Yukarıda İbnu Arabi'den kaydedildiği üzere, -kadı, vâli gibi bizzat vazifeliler dışında olmak şartıylahak sâhibine, ha kk ını elde etmesi için yardımcı olan, çalışan kimse için de alacağı ücretin rüşvet sayılmayacağı ifâde edilmektedir.

Birçok suistimallere kapı açabilecek olan bu ruhsattan istifâde ederken son derece dikkatli olunması gerekecektir. Aliyyü'l-Kâri bu fetvanın zâhirini, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet edilen şu hadise muhâlefet ettiğini söylemek sûretiyle fetvayı yerinde bulmadığını ifâde ediyor gibi... "Kim, bir kardeşine şefâatte bulunur da kendisine, bu şefaati için hediye verildikte hediyeyi kabûl ederse riba kapılarından büyük bir kapıya gelmiş olur."

Bu ruhsat reddedilse, ihtiyatla da karşılansa şurası kesin ki, âlimlerimizin tamâmı "memurun -değil rüşvet- hediye almalarının haram olduğu" husûsunda tam bir icmaları vardır, herhangi bir ihtilâf mevzubahs değildir. 11151

DEVLET MALINDAN ÇALMAK (Gulûl)

Rüşvet bahsinde sıkça geçen tâbirlerden biri gulûl'dür. Hadislerde rüşvetin bazı nevlerinin fenalığını belirtmede gulûle teşbih edilmiş olmasına bakılırsa bu kelimenin ifâde ettiği mânanın, o zamanın Araplarmca daha iyi bilindiği,

herkesin takbihine mazhar birşey olduğu anlaşılmaktadır. Gulûl, lügat oyarak hıyânet mânasını taşırsa da, şer'î örfte ganimet gibi (devlete, ammeye ait mala karşı yapılan hırsızlık ve) ihânete isim olmuştur. Rivâyetlerden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sık sık, husûsî şekilde gulûl meselesini el alıp, bunun din açısından ehemmiyetini zihinlerde tesbît etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Bu söylediklerimizi, gulûlden men edici hadislerin çokluğu te'yîd ettiği gibi, Müslim'de gelmiş olan şu rivâyet de açık olarak ifâde etmektedir. Ebû Hüreyre anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda ayağa kalkarak gulûlü andı. Onun (din nazarındaki ehemmiyetini) büyüttü. Onun hâsıl edeceği, sebep olacağı neticeleri de büyüttü, sonra şöyle buyurdu:

"Sakın sizden birinizi Kıyâmet günü, boynunda böğürmesi olan bir deve olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken, kendimi de: "Senin için bir şeye mâlik değilim; ben sana tebliğ ettim" diye cevap verirken bulmayayım! Sakın sizden birinizi Kıyamet günü boynunda kişneyişi olan bir at olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken, kendimi de "senin için hiçbir şeye mâlik değilim, ben sana tebliğ ettim" derken bulmayayım! Sakın sizden birinizi boynunda meleyişi olan bir koyun olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken, kendimi de "senin için bir şeye mâlik değilim, ben sana tebliğ ettim" diye cevap verirken, bulmayayım! Sakın sizden birinizi Kıyâmet günü boynunda çığlığı olan bir kimse olduğu halde gelerek "Yâ Resûlallâh! beni kurtar" derken, kendimi de: "Senin için hiçbir şeye mâlik değilim, ben sana tebliğ ettim!" diye cevap verirken bulmayayım. Sakın sizden birisi boynunda dalgalanan elbiseler olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar" derken, kendimi de: "Senin için hiç bir şeye mâlik değilim, ben sana tebliğ ettim" diye cevap

verirken bulmayayım. Sakın sizden birinizi Kıyâmet günü boynunda altın, gümüş olduğu halde gelerek: "Yâ Resûlallâh beni kurtar!" derken kendimi de: "Senin için hiçbir şeye mâlik değilim, ben sana tebliğ ettim" diye cevap verirken bulmayayım!"

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir cümle ile ifâde edilecek bir mefhûmu, hemen hemen aynı kelimeleri taşıyan altı ayrı cümle ile altı defa tekrar ederek ifâde buyurması gulûlün (hıyânet) ehemmiyetini büyütmek ve zihinlerde tesbît etmek maksadına râcidir.

Bu rivâyette at, sığır, koyun, gibi değeri yüksek olan hayvanlar zi kr edilerek gulûlden men edilirse de, başka rivâyetlerde ayakkabı bağı, iğne, iplik ve hattâ bunlardan da değersiz devlete ait şeyleri çalmanın aynı şekilde gulûl olduğu, ganimetten böyle değersiz bir şey çalmış olarak cephede ölen bir askerin şehitlik mertebesini kaybedeceği belirtilir.

Başta Müslim'in Sahîh'i olmak üzere, hemen hemen bütün hadis kitaplarında rivâyet edilen bir vak'a üzerinde durduğumuz mevzuyu aydınlatacağı için aynen kaydedeceğiz: "Adiyy İbnu Amire el-Kindî anlatıyor: "Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini işittim: "(Ey insanlar) sizden kimi bir iş için tâyin ettiğimizde, o bizden bir iğneyi veya iğneden daha değersiz bir şeyi gizleyecek olsa bu bir gulûldür

(hıyânettir). Kıyâmet günü onunla gelecek (ve onunla rüsvay olacak)." Bu sözü işiten Ensârdan siyah bir adam (memuriyetin helâk edici mes'ûliyetinden korkarak) ayağa kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü bana verdiğin memuriyeti geri al" dedi. Elz. Peygamber:

"Bu da ne demek?" diye sordu. Adam: "Senin şöyle şöyle söylediğini işittim" deyince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meselenin ehemmiyetini te'kîden şu cevabı verdi: "Ben aynı şeyleri şimdi bir kere daha tekrar ediyorum: "Sizden kimi bir vazifeye tâyin edersek, az çok ne elde etti ise getirsin. Ondan kendisine tarafımızdan verileni alsın, men edilenden kaçınsın."

Bir başka hadiste bu mâna şöyle te'kîd edilir: "Bir iğne, bir parça iplik de olsa ganimet malını getirin. Kim ganimetten bir iğne veya iplik çalacak olsa, Kıyamet günü, o kimse getirecek durumda olmamakla berâber getirmeye mecbûr edilir (yani devamlı azâb edilir)."

Bu mevzûda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in başka emri de şöyle: "Bir iğne bir iplik de olsa ganimet malını getirin. Zira gulûl, Kıyâmet günü buna tevessül eden kimse için rüsvaylıktır, ateştir, yüz karasıdır."

Devlet malından çalmakla (gulûl) alâkalı olarak hadiste gelenleri hülâsa eden mâhiyette Kur'ân-ı Kerîm'de de şu âyet mevcuttur: "Bir Peygamber için emânete (yâhut ganimet malına) hâinlik etmek? Bu olur şey değil. Kim böyle bir hâinlik eder (ganimet ve ammeye âit hâsılattan bir şey aşırır, gizler)se Kıyâmet günü hâinlik ettiği o şeyi yüklenerek gelir..." (Âl-i İmrân 161 f 1 ' 161

RÜŞVET VE SELEF:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in devlet ve mülkün esası, içtimâi huzur ve medenî terakkinin temeli olan adaletin eksiksiz ve tarafsız olarak tevziini ihlâle sevkeden rüşvet almak, memuriyeti şahsî menfaatlere alet etmek gibi hususlara karşı tebligatında verdiği bu ehemmiyet sonucu ilk devir müslümanlarmda fevkalade bir adalet ve titizlik örneğine rastlanmaktadır.

Devlet işlerini gördüğü esnâda kabul ettiği ziyaretçisi ile husûsî sohbetine geçerken devlet mumunu söndürüp şahsî mumunu yakacak kadar titizliği ileri götüren Hz. Ömer'in bu mevzuu ile alâkalı menkîbesi çoktur. Burada herkesçe bilinmeyen bir tanesine temas edeceğiz:

Rivâyete göre, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (radıyallâhu anhümâ) bir deve satın alarak koruluğa salar ve orada deve semirir. Hz. Ömer çarşıda gördüğü bu semiz devenin kime ait olduğunu sorar. Oğlu Abdullah'ın olduğunu öğrenince onu çağırtır. Oğlunu dinledikten sonra: "Emîru'l-Mü'minîn' in oğlunun devesini güdün, sulayın, semirtin... olmaz böyle şey! Ey Abdullah deveyi sat, sermayeni al, fazlasını beytü'lmâle koy" der ve öyle yapılır.

İbnu Mes'ûd, hükümle alakalı rüşveti küfür, halk arasındaki rüşveti suht (haram) olarak vasıflandırmıştır.

Tâbiîn'den Mesrûk: "Hediye yiyen kadı, suht (rüşvet) yemiştir, rüşvet alan da bu davranışıyla küfre düşmüştür." Sindi, bu sözde Mesrûk'un kadılarca alman hediyeyi haram telâkki ettiğini, rüşveti ise, küfür mesâbesinde tuttuğunu, bu telakkilerden maksadının da bunlardan kaçmak olduğunu, bütün vera (ve takva) sahiplerince böyle anlaşıldığını belirtir.

İslâm târihinde, müddet-i saltanatı kısa olmakla berâber, âlim, câhil bütün raiyyetince asrının "mehdisi, müceddidi" telâkki edilecek kadar fevkalade müdebbir bir idare örneği sunan Ömer İbnu Abdilaziz (radıyallâhu anh)'in bu mevzudaki tellakîsi de burada kaydı değer: Bizzat Buhârî tarafından kaydedilen görüşü şudur: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Râşid Halîfelerden sonra devlet memurlarına verilen hediyeler rüşvettir." Hadis kitaplarında, bu kanaatini ifade etmeye vasile olan vak'a kısaca şöyle anlatılır: "Bir gün Ömer İbnu Abdillaziz'in canı meyve yemek

ister, ancak sarayda ne meyve var, ne de meyve alacak para. (Belki de bu durumun şüyû bulması üzerine) Halîfe'ye hediye olarak meyve gelir. Fakat Halife, meyveden bir tanesini alıp kokladıktan sonra hediye tabağına tekrar bırakarak geri çevirir. Yanındakiler: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer hediye kabûl ederlerdi, sen niye etmiyorsun?" (diye sorarlar, O şu cevabı verir: "Hediye, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında hediye idi, fakat onlardan sonra memurlar hakkında rüşvettir."

Kur'ân-ı Kerîm'de rüşveti yasaklayan âyetler çoktur. [Bakınız: Nisâ 29: Mâide 63-64.] Bunlardan birinde meâlen şöyle denir: "Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeplerle yemeyin ve kendinizi bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günah(ı mûcib sûretler)le yemeniz için onları (o malları) hâkimlere aktarmayın" (Bakara 188). 1 ' I7]

MEMURUN MAİŞETİ

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) içtimâi hayatın düzen, istikrar ve terakkisinde ana temellerden biri olan adâletin bozulmasında mühim âmillerden bir olan rüşveti bütün çeşitleriyle yasaklarken, memuru rüşvet almaya sevkeden ve zorlayan mühim bir sebebe parmak basmıştır. Bu da, memurun maddî ihtiyâcıdır. "Fakirlik küfür olayazdı" hadisinde Hz. Peygamber maddî ihtiyacın ve ekonomik hayatın insan üzerindeki büyük tesirini te'yîd ve tesbît etmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tavzif ve tayinlerde me'mûrlarma yetecek kadar ücret verdiğini görmekteyiz. Hattâ hizmet mukabili terettiib edecek maddi ücrete "mal elde etmek için müslüman olmadım" diyenlere "sâlih mal sâlih kişi için ne iyi" diyerek menfî cevap verdiği gibi, hakkında tahakkuk eden ücrete "benden daha fakirine ver" gerekçesiyle istiğna gösterenlere de, "ücretni al, kendi malın yap, sonra tasadduk

et" diyerek zorla vermiştir. İnsan hayatında maddenin ehemmiyetini herkesten çok takdir eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) "İşçi tutan kimse, vereceği ücreti işçiye önceden bildirsin" demekle kalmaz, bu ücretin "işçinin teri kurumadan" verilmesini emreder ve çalıştırdığı işçinin ücretini ödemeyen kimseyi "hür kimseyi köleleştirme esâbesinde tutarak" "Allah'ın üç büyük düşmanından biri" ilan eder.

Anır İbnu'l-As'la alakalı rivâyette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) askerî bir birliğin başına koyarak sefere göndermek istediği Amr'a şöyle der: "Ben seni bir ordunun başında gazveye göndermek istiyorum. Allah seni muzaffer kılacak ve ganimet nasîb edecek. Senin mala kavuşmanı da çok arzu ediyorum." Amr'm: "Ey Allah'ın Resûlü, ben mal için müslüman olmadım, İslâm'ı arzulayarak ve Allah'ın Resûlü'yle berâber olmak için müslüman oldum" deyince de: "Ey Anır, (niye maldan istiğna ediyorsun) helâl mal, sâlih kimse için ne iyidir!" der.

Hz. Peygamber, her me'murun zarûrî ihtiyaçlarını karşılayacak kadar malı devlet hazînesinden almayı helal kılmıştır. Hadis şöyle: "Kim bize me'mur olursa, kendisine bir zevce edinsin, hizmetçisi yoksa bir de hizmetçi edinsin, meskeni yoksa bir de mesken edinsin."

Şârihler bu hadise dayanarak, memura, tasarrufunda bulunan devlet malından zevcesinin mihri, giyeceği gibi lüzumlu şeyleri, israfa kaçmaksızm almasının helâl olduğu, zarûrî olarak muhtaç olunandan fazlasını aldığı takdirde bunun haram olduğunu belirtirler. Esâsen bizzat Resûlullah, aynı hadîsin bir başka vechinde: "Bu söylenenler dışında bir şey alan kimse hâindir, hırsızdır" buyurmaktadır.

Yukarıdaki hadis, zarûrî ihtiyaçlar için takdir edilecek miktarı memura bırakmaktan ziyâde, memurun maaşı hesaplanırken

devletin gözönüne alması gereken temel ihtiyaçları belirtmektedir: Zevce, mesken ve hizmetçi ve bunlar için yapılacak zarûrî masraflar. Şu hadîs bu temel ihtiyaçlar muvâcehesinde takdir edilecek maaş miktarını devlete bırakmaktadır: "Biz kimi bir vazifeye tâyin edersek ona (münâsip, yetecek) bir rızk (her ay verilen maaş) takdir ederiz. Bu takdir dışında kim ne alırsa bu aldığı gulûldür (hıyânettir). 111 ^ 1

BİR SUAL VE CEVABI:

Zamanımızın şartlarının tedâisi ile burada şöyle bir itiraz akla gelebilir: "Bir devlet bütün memurlarına hizmetçi, mesken dahil bütün ihtiyaçlarına kifayet edecek maaş verebilirmiş, hele zamanımız Türkiye' sinde memurların aldığı maaş, normal gıda ve libas ihtiyacını karşılayacak durumda değil. Kirası, yakacağı, hele hizmetçi ücreti tâkatm fevkinde şeyler?" Cevabımız şudur: "Hz. Peygamber'in devlet sisteminde me'mur sayısı azdır. İslâm âlimleri, temel kazanç vâsıtaları hususunda hadislerde gelmiş olan nasslara dayanarak, başlıca üç kalem mesleği; ziraat, ticâret, sanat (zanaat) diye sayarken bunlar arasına memuriyet diye bir şey koymamışlardır. Bugünün bürokratik sistemi bir kişinin yapacağı işe, bazı durumlarda on, yirmi ve hatta daha fazla sayıda insan tâyin ederek, hem istihsâlin (üretimin) düşmesine hem de çok sayıda insan arasında mes'ûliyetin kaybolarak işlerin iyice aksamasına sebep olmaktadır. Bu arada devletin maddî gücü de bu kadar memur kitlesine normal maaş vermeye kâfi gelmediği için memurlar hem sıkıntı içinde yaşamaya ve hem de, çoğu kere gayr-ı meşru olan bir kısım yan gelirler teminine itilmektedir. Birçok rüşvet hâdiselerinin temeli burada aranabilir. Çok adam istihdamını gerektiren bu bürokrasi sistemi İktisâdi hayatı, dünyayı sömürmeye dayanan Batı cemiyetleri için ne kadar mâkul ise bizim için de o nisbette gayr-i mâkuldür ve ızdırap kaynağıdır." 1 ^

İÇTİMÂÎ EMNİYET VE RÜŞVET:

Rüşvetin bir cemiyette alıp yürümesinin çeşitli içtimâi neticelerinden biri, ferdlerdeki güven ve emniyet duygusunu, devlet dâirelerindeki istikrârı alıp götürmesidir. Haksızlıkla bir makama gelen kimse, aynı şekilde oradan gitmenin mütemâdi endîşesini yaşayacaktır. Dilimizde atasözü şeklinde vecîzeleşen "Hâin, hâif ve korkak olur" sözü, rüşvetle, hıyânetle bir kısım imkânlar, menfaatler elde eden insanın ruh hâletini beyân etmektedir. Aynı fıtrî ve içtimâi gerçeği, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de ifâde etmeyi ihmâl etmemiştir: "Rüşvetin yaygınlaştığı bir cemiyeti korku sarar."

İbnu Abbâs'tan rivâyet edilen bir mevkuf hadîs, bu durumun cemiyette ulaşacağı nihâî safha olan anarşi ve yıkımı beyân ederek, evvelki hadisi tamamlar: "...Bir kavimde haksız ve adâletsiz hüküm arttıkça orada mutlaka kan dökülmesi yaygınlaşır."

Bütün bu izâhlardan sonra beşeriyetteki nizâmın, medeniyetteki devâm ve terakkinin ancak adâletle kaim olduğunu ifâde kasdıyla Resûlullah'm fem-i miibâreklerinden dökülen: "Semâvât adâletle kâimdir, ayaktadır" sözünün ne derece hikmetli, hakikatli olduğu daha vâzıh olarak anlaşılmış olmalıdır. 11201

ZULÜM VE ANARŞİ

Adâlet meselesinin, Kur'ân ve Hadis'te -kısmen belirtmeye çalıştığımız gibi- çok geniş ve şümullü bir şekilde ele alınıp, ısrarla nazara arzedilmesinin mühim sebeplerinden biri, adâletsizliğin ve cemiyet ferdleri arasında tefrike yer veren tutumun en küçük daire olan aileden, en büyük daire olan ümmet dâiresine kadar her bir içtimâi muhitte hâsıl edeceği fitne ve fesâddır. Şimdi, âile dâiresi ile alâkalı olarak

yukarıda sunmuş bulunduğumuz tefiırruâth ve tatminkâr açıklamalara dayanarak, daha kesin bir dille, içtimâi kargaşaların temelinde büyük ölçüde adâletsizliğin yattığını söyleyebiliriz.

Gayr-i âdil davranış, sadece âile dairesinde annebabaya karşı kin ve hürmetsizlik, kardeşler arasında da hased ve buğz gibi hisleri uyandırmakla kalmıyor, farklı muameleye uğrayan veya uğradığı zannma düşen bütün insanlarda, bu muâmeleyi yapanlara karşı kin ve intikam, kayırılanlara karşı da hased ve buğz hislerini tahrik eder.

Yine Kur'ân'm dersiyle hased hissi ve bu hissin doğramasına müncer olacak muamele ve davranışlar ehemmiyetsiz addedilmemelidir. Gerek Hz. Adem'in iki oğlu arasında cereyan eden beşeriyetin ilk cinây etinin (Mâide 27-30) ve gerekse Hz. Yûsuf un, kardeşleri tarafından kuyuya atılması hâdisesinin (Yûsuf 4-10) asıl sebebini kardeşler arasında hâsıl olan hased duygusunun teşkil etmesi gerçekten düşündürücüdür. Bunlara ilâveten Felak Sûresi'nde gelmiş bulunan, "Hâsid kişinin hased ettiği zamanki şerrinden Allah'a sığınmak" (Felak 5) emri de gözönüne alınınca, hased yani çekememezilik duygusunun cemiyet içerisinde yapacağı tahribâtm ciddiyeti daha iyi anlaşılır. Bugün bütün dünyaya bir kâbus gibi çöken ve milyonlarca insanın hayatına kıyan ve hâlâ da her gün kıymakta olan komünizm vak'ası temelde bu hased duygusuna yani fakirin zengine karşı olan kin ve hasedine dayandığı gözönüne alınırsa, Kur'ân'da dikkat çekilen bu meselenin ne büyük bir hakikati dile getirdiği anlaşılır.

Kur'an'da mevzubahis olan vak'alarm kardeşler arasında cereyan etmiş olması ayrı ehemmiyet taşır. Yani, hased duygusu kardeşi kardeşe öldürtebilir, kuyuya attırabilirse, başka insanlara neler yaptırmaz?

Yukarıda sunulan nassî tahlillerin ışığında, her geçen gün şiddetini artırarak ilerleyen ve memleketimizi yaşanmaz hâle getiren anarşiye göz atacak olursak, bunun da temelinde, yurdumuza dışarıdan giren çeşitli fikir ve düşüncelerin şevkiyle hâkim zümrelerin millete karşı uyguladıkları muhtelif ayırım ve kayırmaları, bunun sonucu -varlığını değişik tabiî sebeplere borçlu olan- değişik gruplarda birbirlerine karşı uyanmış olan kin ve hased duygularını görebiliriz. Daha açık bir ifâde ile, bugünkü anarşi, bir geçen zamandan beri bu memleketin insanlarına yapılan mürtecimünevver, inkılabcıyobaz, ilercigerici, faşistdevrimci, Türkgayr-i Türk, sünnî-Şiî vs. ayırımlarının, bu ayırımlara tâbi olarak hâkim zümrelerin uyguladıkları kayırmaların vicdanlarda doğurduğu kin, nefret, hased ve intikam gibi menfî hislerin birikimlerinden hâsıl olan bir patlamadır.

Son zamanların siyâsi dalgalanmaları, kalblerde çoktandır neşvünemâ bulmuş olan bu ayırım ve kayırımları daha da artırmış, devlet bir nevi ayırmakayırma âleti olarak kullanılmıştır. Anarşi de bu ayırmalara tâbi olarak şiddet kazanmaktadır.

Mesele böylece temelden kavrandığı takdirde, anarşinin silahla, zorla bastırılamayacağı, bunun ancak bütün vatandaşlara şâmil olan gerçek bir adâlet, insana insanlık haysiyet ve şerefini veren, inancından

dolayı, vicdânî kanaatleri, dîni yaşayışı sebebiyle vatandaşları horlamayı terkeden adâlet ve bîtaraflığına her vatandaşı inandıran ciddî bir devlet idâresini getirmekle önlenebileceği kabûl edilir. 1 ^

BEŞİNCİ BÂB

ZEKÂT KİMLERE HARAM? KİMLERE HELÂL?

(Bu bâbta iki fasıl var)

*

BİRİNCİ FASIL

ZEKÂT KİMLERE HARAM?

*

İKİNCİ FASIL

ZEKÂT KİMLERE HELÂLDİR?

BİRİNCİ FASIL

ZEKÂT KİMLERE HARAM?

•A? ^-4-^ (ÂÂ5 t) 1 ' İliI -1

. jb^jjı a^î d Bî jî l\ duiip uî .13 pjî :# yjı jıü

1. (2056)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Haşan İbnu Ali (radıyallâhu anhümâ) zekât hurmasından bir tanesini alıp, hemen ağzına attı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hişt, hişt at onu! Bilmiyor musun, biz zekât yemiyoruz!" -veya: "Bize zekât helâl değildir!-" diye müdâhale etti." [Buhârî, Zekât 60, 57, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161, (1069).] 11521

AÇIKLAMA:

1- Burada zekâtın Âl-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e haram olduğu belirtilmektedir. Ancak bu meselede üç hususta ihtilaf edilmiştir:

1) Âl-i Muhammed'e kimler dahildir? Ulemâ arasında en ziyâde kabûl gören (ercâh) görüşe göre, Benî Hâşim ve Benî Muttalib'tir. İmam Şâfıî merhum der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları, zevi'lkurbâ sehmine iştirak ettirdi, onlar dışında kalan diğer Kureyş kabilelerinden hiçbirine bu sehimden vermedi. Resûlullah bunu, onlara haram ettiği zekât sehmine mukabil vermişti."

Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre Âl'den murad sâdece Benî Hâşim'dir. Ahmed İbnu Hanbel'den Benî Muttalib ha kk ında iki rivâyet var:

Bazı âlimler: "Âl-i Muhammed'den murad bütün kureyş'tir" derken, Mâlikîlerden Esbağ, "Benî Kusayy'dır" demiştir. Bazı hadislere göre de müttakî mü'minler'dir.

Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Benî Hâşim şu kollara ayrılır: Âl-i Ali, Âl-i Abbâs, Âl-i Cafer, Âl-i Akîl, Âl-i Hâris İbnu Abdi lımıttalib. 11231

2) Haram olan sadakanın şümûlü:

"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e farz olan zekât ile tetavvu olan sadaka haram idi. Hattâbî bu hususta icmâ edildiğini söyler. Ancak, İmam Ahmed ve İmam Şâfıî'den tetavvu olan sadaka hakkında iki farklı kavi rivâyet edilmiştir. Mâverdi: "Mütekavvim (satılabilir) olan her çeşit sadakanın Resûlullah'a haram olduğunu" söylemiştir. Başkaları: "Kuyuların suyu gibi, ammeye bağışlanan sadakaların haram olmadığını" söylemiştir.

Kezâ sadaka sâdece Resûlullah'a has bir haram mı, yoksa bütün peygamberlere de haram mı idi? Bu da münâkaşa edilmiştir. 11211

3) Sadakanın haram olması meselesinde Âl-i Beyt aynen Resûlullah gibi midir, arada bir fark var mıdır?

İbnu Kudâme: "Benî Hâşim'e farz olan zekâtın helâl olmadığı husûsunda ihtilâf bilmiyoruz" der. Taberî ise, Ebû Hanîfe'den cevâz rivayet etmiştir. Dendiğine göre Ebû Elanîfe: "Zevi'l-Kurbâ sehminden mahrum bırakılırlarsa farz sadakadan almaları câiz olur" demiştir. Mâlikîlerden ElEbherî'den de böyle bir görüş rivâyet edilmiştir. Bazı Şâfıî fakihlerinden de böyle bir görüş nakledilmiştir.

Ebû Yûsuf: "Onların birbirlerine verecekleri sadaka helâldir, ama başkasının sadakası helâl olmaz" demiştir. Mâlikîlerden bu meselede dört farklı görüş meşhûr olmuştur:

1 -Cevâz,

2- Men,

3- Tetavuu sadaka câiz, farz zekât haram,

4- Farz zekât câiz, tetavvu sadaka haram. Evlâ olanı onlara sadaka verilmesidir.

İbnu Hacer bu görüşlerin delillerini kaydeder.

2- Eladis, muhtelif tariklerden bazı farklarla rivâyet edilmiştir. Bir vechinde, hurmaların mescidde yığıldığı, Hz. Haşan ve Hüseyin (radıyallâhu anhümâ)'in o sırada orada oynamakta oldukları ifâde edilmiştir. Rivâyetlerdeki farklılıklar vak'anm bir kere Hz. Hasan'la bir kere de Hz. Hüseyin (radıyallâhu anhümâ)'le ayrı ayrı mekânlarda cereyan ettiği kanaatine de sevketmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), onların sadaka (zekât) hurmasından ağızlarına attıklarını fark eder etmez, parmağını ağızlarına atarak, hurmaya bulaşan tükrükleriyle birlikte hurmaları dışarı çıkartır.

Âl-i Beyt'e zekâtı yasaklamayla ilgili hadisler birçok kereler vârid olmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisine bir yiyecek gelince, bu hediye mi, sadaka mı? diye sorup, "Hediyedir!" denirse kabûl edip, "sadakadır!" denirse kabûl etmediği; kabûl etse bile, kendisi istifâde etmeyip Ashâb-ı Suffe'ye gönderdiği herkesçe bilinen bir husustur. Resûlullah'm bu husustaki titizliğini gösteren bir rivâyeti Ahmed İbnu Hanbel kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gece yatağının altında bir hurma bularak yedi. Fakat o gece uyuyamadı. (Sabah olunca) zevcelerinden biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Sen bu gece neden uyumadın? diye sordu. Resûlullah "(Geceleyin) bir hurma bulmuş ve yemiştim. (Sonra hatırladım ki,) bizde zekât hurması vardı. Yediğim hurma ondan olmasın diye vehme kapılarak korktum!" buyurdular."

3- Hadiste geçen ve "hişt! hişt!" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı kih! kihî'dir. Bu kelimenin farklı okunuşları vardır. Aslen Farsça olup Arapçalaştığı söylenmiştir. Çocukları pis bir şeye dokunmaktan men etmek için söylenir. Bazı yörelerimizde bir mânada sırf çocuklar için söylenen cıss! cıss! kelimesi vardır, hişt daha yaygın, edebî lisanımızın kelimesi olduğu için tercih ettik. Ancak hişt dilimizde büyükler için de kullanılır.

Bir rivâyette, çocuğun hurma çiğnediğini görünce Resûlullah'm: "Oğulcuğum at onu, oğulcuğum at onu!" dediği rivâyet edilmiştir. Sadedinde olduğumuz vechinde ise hişt! hişt! denmektedir. Bu iki farklı rivâyet şöyle te'lîf edilmiştir: "Resûlullah çocuğun sadaka hurmasını yemekte olduğunu görünce önce "oğulcuğum at onu..." dedi. Fakat çocuğun aldırmayıp yemeye devam etmesi üzerine de, hişt! hişt! diye sertleşerek müdâhale etmiş olmalıdır." Mamafih aksi de söylenmiştir. 11251

4- BAZI HÜKÜMLER:

* Zekâtlar imama verilir, onda toplanır.

* Amme ile ilgili hizmetler mescidde icrâ edilebilir, zekâtların oraya yığılması gibi.

* Çocukların mescide sokulması câizdir.

* Çocuklar hayırlı ve faydalı şeylere alıştırılır, zararlı şeylerden men edilirler.

* Mükellef olmasalar bile çocuklar, alıştırmak maksadıyla haramdan yasaklanırlar.

* Henüz temyiz yaşında olmasa bile çocuğa hitâb ederek yasaklamak câizdir, çünkü o sırada Haşan çocuktu. 11251

((J>) cülaJ (^1 ıjli İ-î 01 [.(jry>4 üj -2

2. (2057)- Yine Sahîheyn'de gelen bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûullulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben bâzan evime dönüyor, yatağımda veya odamda yere düşmüş bir hurma buluyorum. Onu yemek üzere kaldırdığım vakit, "bu, sadaka hurması olmasın?" diye aklıma geliyor,

korkup (tekrar yere) atıyorum." [Buhârî, Lukata 6; Müslim, Zekât 162, 163, (1070); Ebû Dâvud, Zekât 29, (1651, 1652).] tlâZL

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zekât malından ne kadar çekindiğini gömlekteyiz. Buhârî'nin aynı bâbta, Hz. Enes'ten kaydettiği bir başka rivayet, Efendimizin, yolda giderken yere düştüğünü gördüğü bir hurma tânesi hakkında da: "Zekât hurmasından düşmüş olabileceğinden korkmasaydım bunu alıp yerdim" dediğini haber vermektedir. Şârihler bu habere dayanarak, yolda bulunan hurmanın alınıp yenilebileceğini ifâde ederler. Resûlullah'm çekinmesi sadece kendine has olan husûsî bir duruma dayanmaktadır.

Muvatta'da gelen bir rivâyet, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in, içtiği sütün sadaka develerinden sağıldığım öğrenince, boğazına parmak atarak kustuğunu haber verir.* 1281

jı

^ ÂS.İÖ Jö ülj âjjA J-î Ot* .öp JU» {J\ 131 İİ- jl5" [:JlS öp öl <upj 3. . jbk^JÜI j>~ I .] IjAS""Jlij

3. (2058)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, kendisine bir yiyecek getirilince, mahiyeti hakkında sorardı. Eğer "hediye olduğu" söylenirse ondan yerdi, "sadaka olduğu" söylenirse yemeyip Ashabına, "Siz yiyin!" derdi." [Buhârî, Hibe 5; Müslim, Zekât 175, (1077); Tirmizî, Zekât 25, (656); Nesâî, Zekât 98, (5, 107).]^

41*J ;Jllâ . 4 SJÖ 2 JI ^s- ?'y£- ry> 6çj İ~fc aUİ J:Jli Öp ÖI (_Jİ ^jpj -4.

UJ # faj C^İJÎ JA ç$\ Jji : jLâi isİLi # jji-j jbî :ciİ3 I 4 L

. Lo-i .IgiJJlj jjİ .J4İwI4J1

„ £ c 6 ^İp <j5j olSjJl ^ Cr* I !jli

(_$JJl ç.Lixj^ tr ölgj.lj ^1 p \j^~ N l£ 3l ı_^~«Jl ç.Lü "l-A't-4 ^jtsLiJl

JlS Iil aJİ ^Âj öîhj cpj-Ö-I jjn £-4-1 .cpjjJ-I Ud> tölSpI ^jp L^? jp ^4 3*^”

4. (2059)- (Peygamberimizin azadlısı) Ebû Râfı' (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm). Benî Mahzûm'dan bir adamı zekât toplamak üzere gönderdi. Adam bana: "Benimle sen de gel, zekâttan sana da bir pay düşsün" dedi. Kendisine "Hele Resûlullah'a bir sorayım" cevabını verdim ve sordum. Efendimiz: "Bir kavmin âzadlısı o kavimden sayılır, bize sadaka helâl değildir" buyurdu." [Tirmizî, Zekât 25, (657); Ebû Dâvud, Zekât 29, (1650); Nesâî, Zekât 97, (5, 107). Hadisin metni Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin metnidir.]

İbnu'l-Esîr der ki: "Bütün mezheplerce meşhur olan görüşe göre, Benî Hâşim ve Benî Muttalib'in âzadlılarma zekât haram değildir. Bu meselede Şâfiî mezhebinde iki görüş mevcuttur: Birine göre, Benî Hâşim ve Benî Muttalib'e zekâtı haram kılan sebebin sona ermesi ve zekâta bedel pay aldıkları humus hissesinin ortadan kalkmış olmasından dolayı zekât haram olmaz.

Diğerine göre, bu hadis sebebiyle haramdır.

Ortadaki bu ihtilafın -yani sadaka Benî Hâşim ve Muttalib âzadlılarma haram değil diyen görüşle haram olduğunu söyleyen bu hadisin- te'lîfine gelince: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözü, Ebû Râfı'e, tenzîhen ve kendilerine benzemeye ve sünnetine uymaya teşvîken söylemiş olmalıdır (gerçek mânada haram etmek ve kesin bir hükümle yasaklamak maksadıyla değil.)" 11301

AÇIKLAMA:

1- Hadisin anlaşılması için öncelikle şunu bilmeliyiz: Hadisin râvisi Ebû Râfı', Hz. Peygamber

^ o

(aleyhissalâtu vesselâm)'in âzadlısıdır. Hadiste görüldüğü üzere Resûlullah J,jA

o J» o

I^-^j'"Bir âilenin âzadlısı o âileden bir ferd sayılır" kaidesini vaz'etmiştir.

Âzad edilmiş olan kölenin, âzad eden aileden (veya kavmden) sayılması hukûkî bir durumdur. Buna velayı itâk da denir. Âzâd edilen köle ile efendisi arasında teessüs eden hükmî bir akrabalık vardır. Bu hükmî akrabalık tevârüs ve diyete iştirak gibi karşılıklı bir kısım hak ve mes'ûliyetler getirir. Şu halde Resûlullah'm "Bir kavmin âzadlısı onlardan biridir" sözü, bu hukûkî, bağın te'yîdi olmaktadır.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tahsildar tayin ettiği Benî Mahzûmlu zât bazı rivâyetlerde belirtildiği üzere el-Erkâm İbnu Ebî'l-Erkâm'dır.

3- Hadis, zekâttan alınacak pay, memurluk gibi bir hizmete karşılık olarak verilecek bile olsa,

* Hz. Peygamber'e,

* Âl-i Muhammed'e,

* Âl-i Benî Hâşim ve Âli Benî Muttalib'e haram olduğunu ifâde etmektedir. Ahmed İbnu Hanbel, Ebû Hanîfe, İbnu'l-Mâceşûn gibi bazı Mâlikîler ve Şâfıîler nezdinde bu hüküm sahihtir. Ancak Cumhûr-u ulemâ, İbnu'l-Esîr'den kaydedilen açıklamada da görüldüğü üzere, âzadlılarm hakikaten değil, hükmen Âli-Beyt-i Nebevî'den sayılmaları sebebiyle, zekâtın onlara câiz olacağına, haram olmayacağına hükmetmiştir. Âl-i Beyt'e mensup âzadlılara zekâtın haram olduğuna kânî olan Ebû Hanîfe, Ahmed... vs. ulemâ ile, câiz olduğunu söyleyen cumhur arasındaki ihtilâfın menşei, Resûlullah'm "...âzadlısı o kavimden'dir" sözüdür. Yani buradaki müsâvât (veya sayılma), acaba her meseleye ve meselâ, "zekâtın haram olması" meselesine de şâmil midir, değil midir? Cumhur "şâmil değildir!" derken, hüccet olarak, "bu, bütün hükümlere şâmil değildir, sadakanın haram olduğuna dâir vâzıh bir delil mevcut değildir" demiştir. Cumhûr'a hak veremeyen bazı müteahhir ulemâ: "Ancak, bu hadis sadaka vesilesiyle vürûd etmiştir, ayrıca, ulemâ, zekâtın haramlığı Resûlullâh'a mı mahsus, yoksa başkasına da şâmil mi diye ihtilâf etmiş olsa bile, hadisin bu sebeple vürud ettiğinde ittifak etmiştir" demiştir. Rivâyetin zâhiri, Ahmed, Ebû Hanîfe ve bunlar gibi hükmedenleri haklı çıkarmaktadır, gerçeği Allah bilir.

2- İbnu'l-Esîr'in îzâhatmda geçen "humus'a iştirak ettirilme" meselesinin anlaşılması için, meseleyle ilgili İmam Şâfıî hazretlerinin şu açıklamasını kaydedelim: "Sadaka Benî Abdilmuttalib'e helâl değildir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara zevi'lkurbâ seliminden

11311 verdi ve onları Benî Hâşim'le birlikte bu sehme iştirak ettirdi. Fakat, Kureyş'e mensup kabilelerden onlar dışında hiçbirine bu sehimden vermedi. Bu atiyye onlara haram ettiği sadaka atiyyesine bedeldi. Benî Hâşim âzadlılarma gelince, onların zevi'lkurbâ (yakınlar) sehminde payları yoktur. Öyle ise onların zekâttan da mahrûm edilmeleri câiz değildir. Bu durumda, Ebû Râfı'i zekât malından almaktan yasaklaması tenzîhî bir yasaklamadır, tahrîmî değildir. "Bir kavmin azadlısı onlardandır" demekle; "onların sünnetine uymak, onların hallerine tâbi olmak ve mesela o da onlar gibi "insanların kiri zekâdan ictinab etmekte onlara benzemek sûretiyle onlardandır" demek istemiştir. Kezâ Ebû Râfı' Resûlullah'm âzadlısıdır, ihtiyaçlar ve hizmetler müştereken Resûlullah' ça karşılanmaktadır. Bu durumda ona, bu mânaya telmîhen: "Benim sana verdiğimi yeterli buluyorsan insanların kiri olan zekâtın tâlibi olma. Zira sen bizim azâdlımızsm ve bizden bir ferdsin" buyurdu. Şâfiî, buradaki emrin bir tavsiye mahiyetinde olduğunu ifâde etmektedir.

Mevzunun tam anlaşılması için bu bâbm ilk hadisi (2056) vesilesiyle kaydedilen açıklamaya tekrar bakılmalıdır. 1 -^

ay> (jjJ o J 2 İUÂ 2 J! 4Uİ JJli[: JlÎ L -$JS- İNİ yı şyS- .5.

^ O jl Ji f 0 } £ £

. I jÜ-l .ûjjLi! »o^ ; Ll«.ç ı £

5. (2060)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka, ne zengine ne de sakatlığı olmayan güçlüye helâl değildir." [Timıizî, Zekât 23, (652); Ebû Dâvud, Zekât 23, (1634); Nesâî, Zekât 90, (5, 99); İbnu Mâce, Zekât 26, (1839).]^

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadiste Âl-i beyt dışında sadakanın helâl olmayacağı kimseleri beyân etmektedir:

1) Zengin,

2) Sıhhati yerinde, güçlü. 11241 ZENGİN KİME NEDİR?

Şu halde din açısından kim zengindir, kim değildir, onun bilinmesi gerekmektedir. Zenginlik ve fakirlik oldukça izâfî değerlerdir. Bu sebeple ulemânın târifleri farklı olagelmiştir.

* Başta İm am-ı Azam olmak üzere ehl-i rey'e göre, "Nisab miktarı mala (yani 200 dirheme) sahip olan kimse zengindir. Bu kimsenin zekât alması haramdır." Ebû Hanîfe bu târifmde daha önce kaydettiğimiz İbnu Abbâs hadisine (2010 hadis) dayanır: "Hz. Muaz'ı Yemen'e gönderirken Resûlullah: "Zekâtı zenginlerinden alacak, fakirlerine vereceksin." "Öyleyse der, bu hadiste kendisinden zekât alman yani zekât verecek nisâba sâhip olan kimse zengin olarak tavsif edilmiştir. Zenginlik sebebiyle ondan zekât alınır. Dolayısıyla, "Zengine sadaka helâl olmaz" der.

* İmam Şâfıîye göre, kesbi, (kazancı) olan kimse tek dirhemle de zengin sayılırken, çalışacak durumda olmayan zayıf kimse, çok horanta sahibi ise bin dirhemi de olsa fakirdir.

* Diğer bir görüşe göre, sabah ve akşam yiyeceği olan kimse zengindir. Sehl İbnu Hanzaliye'nin Ebû Dâvud'daki bir rivâyetinin zâhiri hükmü te'yîd etmektedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan

zenginliği belirleyen miktar sorulunca, "Sabah ve akşam yemeğine yeten

miktardır" diye cevap verir. Tîbî bu hadisle ilgili olarak der ki: "Bu iki vakitte yetecek yiyeceği olanın tetavvû sadakası istemesi (dilenmesi) haramdır. Ancak "müstehak olan'hn farz zekâttan, kendine ve ailesine bir yıl yetecek yiyecek ve giyecek istemesi câizdir. Çünkü bunun (hazîneden) dağıtımı senede bir kere yapılmaktadır. " Bâzı âlimler, hadisin zahirini esas alıp, "Bir günlük ihtiyacını karşılayacak yiyeceği olana dilenmek haramdır" demiştir. Bazıları da, "Bunu devamlı olarak bulabilene haramdır" demiş, bazıları da bunun mensuh olduğunu söylemiştir.

* Tirmizî'nin kaydettiğine göre, bir kısım âlimler, "50 dirhemi olan kimsenin zengin sayılacağına hükmetmiştir. Süfyân-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed, İshâk bu görüşte olanlardandır.

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m:

îf O x , O s s a"» îs S "j C

"Sizden kim

bir okiyye miktarında serveti veya o değerde malı olduğu halde dilenirse, israf (zaruretsiz) olarak dilenmiştir" hadisini esas alanlar 40 dirhemi olanı zengin addetmişlerdir. Çünkü bir okiyyye 40 dirhemdir.

Görüldüğü üzere, dînen fakir ve zengini kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Fukaha zekât taleb edilecek kimseleri tesbit zarûretiyle objektif bir ölçü ortaya koymaya çalışsa da Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) bunun ölçüsünü inanan kişinin vicdanına havâle eder:

اَلْغِنَى الْيَأْسُ مِمَّا فِي

6 . 0 c

(jJj\ "(Hakikî zenginlik mal çokluğu ile değildir), gerçek zenginlik insanların elindekine karşı gönlünü tok tutmakta, tamahkârlık göstermemektedir." 12221

HAKÎKİ FAKİR KİMDİR?

Cenâb-ı Hak gerçek fakirlerin dilenciler olmayıp edebleri sebebiyle halktan bir şey isteyemeyenler olduğunu belirtir ve bunların bilinip, sadakanın öncelikle bunlara verilmesi gereğine dikkat çeker. "(Sadakalar) Allah yoluna kendilerini vakfetmiş fakirler içindir. Ki onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. (Hallerini) bilmeyen, iffet ve istiğnalarından dolayı onları zengin kimseler sanır. Sen (Habibim) o gibileri simalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de bir şey istemezler..." (Bakara 173). Resûlullah da Ebû Dâvud'un kaydettiği bir rivâyette şöyle buyurur: "(Hakîki) fakir, kendisine bir iki hurma veya bir iki lokma yiyecek verdiğin kimse değildir. Gerçek fakir odur ki, halka ihtiyacını açıp dilenmez, halk da onun ihtiyaç içinde olduğunu bilip yardım

edemez." Yani, örfen fakir bilinen, kapı kapı dolaşıp az da olsa birşeyler alabilenler var ya! Onlar kendilerine zekât verilmesi gereken, şer'î ölçülerin dilenci saydığı kimseler değildir. Çünkü o, rızkını te'mîne muktedirdir. Tîbî bunların zekâta müstehak olmadığını söyler. Ancak hadisin asıl gayesinin muzdar kalmadıkça böyle dilenmeyi zemmetmek olduğu belirtilmiştir. Öylelerine de zekâtın verilebileceği kabul edilmiştir. 11 ^ 1

DİLENMEK HARAMDIR

"Kişiye, ancak çalışarak kazandığı şey helâldir" (Necm 39) diyen dinimiz, gerçek fakirin dilenmesine ruhsat vermiş ise de, çok kayıtlı olarak vermiştir. Şer'î ölçülerle fakir sayılmayacak kimsenin

dilenmesini yasaklamıştır. Bir hadiste:

j\ & yh Jüj ^llil Jb

dr*

"Kim (zarurî) ihtiyacını defetmek için değil de malını) çoğaltmak için insanların mallarından isterse, cehennem korunu istemiş olur. Haydi buyursun (bunu bile bile dileyen) azla yetinsin, dileyen de malını çoğaltsın!" Bazı rivayetlerde, dilenmeyi haram kılacak miktar yukarıda kaydettiğimiz gibi sabah ve akşam yemeğine yetecek miktardır. Bazan bu gece ve gündüz bir günlük yiyecek olarak ifâde edilirken, "sabah veya akşama yetecek" diye tek öğünlük miktarla da ifâde edildiği olmuştur. Şu halde, dilenmek kesinlikle bir geçim vâsıtası, zengin olma yolu kılınmamıştır. Resûlullah bir başka hadiste dilenmesi caiz olmayan kimse, malını artırmak için dilenecek olursa, "Kıyamet günü bu mal, yüzünde bir yırtık, elinde yemekte olduğu cehennemden koparılmış kızgın bir taş parçası olacak..." diye tehdîd eder. 1 ' 371

SIHHATİ YERİNDE GÜÇLÜ

Dilenmeyi haram kılan şartlardan biri "sağlıklı ve güçlü olmak"tır. Hadiste <£y* lS i diye ifâde

edilmiştir. Zî-Mirrc kuvvetli, şiddetli mânasına gelir. Seviyy de "sakat olmayan", "âzâları tam" manasına gelir. Şu halde

"zengin" e olduğu gibi "çalışabilecek durumda olan"a da dilenmek yasaklanmış olmaktadır. lüa

j! &au! d i- | ’.İ-l- au! ı_jü[^ »llap .6.

(jj5s j\j>- aJ jli”JJÇjJ J! aJÇç JJkjJ Jl Jl

ş 4jl.il Ajlp J^jjSsJl dJJL»

6 . (2061)- Atâ İbnu Yesâr merhum anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka şu beş kişi dışında zengine helâl değildir:

1 -Allah yolunda gazveye çıkan,

2- Sadakayı toplamak için çalışan,

3- Borçlanan,

4- Sadaka malını kendi parasıyla satın alan,

5- Komşusu fakir olan kimse. Şöyle ki: Bu fakire sadaka verilir, o da bundan zengin komşusuna hediyede bulunur." [Muvatta, Zekât 29, (1, 268); Ebû Dâvud, Zekât 22, (1635, 1636); İbnu Mâce, Zekât 27, (1841).] 11121

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abdilberr, bu hadisin bir önceki rivâyette (2060) kaydettiğimiz, zengine ve çalışabilecek durumda olan sağlıklı kimseye zekâtın haram olduğunu beyan eden mücmel hadisi tefsir ettiğini belirtir. Orada zekât, ânım bir ifâde ile bütün zengin ve sağlıklı kimselere haram edilirken, burada sağlıklı ve zengin olduğu halde zekâttan istifâde edebilecek istisnaî kimseler açıklanmaktadır.

2- Esasen, bu hadisin sadakaların nerelere harcanacağını açıklayan âyet-i kerîme ile de alakalı olduğu söylenebilir.

Çünkü mezkûr âyette de, sadakalar olarak ifâde edilen devlet hâzinesinin öncelikle nerelere harcanabileceği beyan edilmektedir."

1- Fakirlere, miskinlere,

2- (sadaka) üzerine memur olanlara (toplayan, dağıtan, muhâfaza eden vs.),

3- Kalpleri (müslümanlığa) ısındırılacak olanlara,

4- Kölelere,

5- Esirlere,

5-Borçlulara,

7- Allah yolunda,

8- Yolculara..." (Tevbe 60).Hadiste sayılanlardan ilk üçü âyet-i kerîmede aynen zikredilmektedir: Gâzi, sadaka üzerine çalışan ve borçlanan. Diğer ikisi ise yani satın alma ve hediye yoluyla intikal, sadakanın Kur'an'da belirtilen hedefine ulaştıktan sonra tedâvülüyle ilgili ruhsatı ifâde etmektedir.

3- Yine şunu da belirtelim ki, hadiste zikredilen bu istisnaî durumlarda da bazı teferruat, bazı kayıtlar mevcuttur. Meselâ zekât üzerine çalışan zengin de olsa, zekât malından ücret alabilecek ise de, bu kimsenin Hâşimî ve Muttalibî olmaması gerekir, nitekim bu husus daha önce belirtildi (2056 hadis). Keza zengin borçlu için de bazı kayıtlar mevcuttur. Bunun borçlanması, bir hayır işini yürütmek veya iki kişinin arasını bulmak gayesiyle olur, neticede fakir düşerse, bunun durumunu kurtarmak, borcunu ödemek için sadakadan verilebilir. Değilse kendi işi için borçlanan bu "zengin borçlu" sınıfına girmez, fakir sınıfında mütâlaa edilir.

Zekât malının hediye olunca helâl oluşunun hadislerde şöyle bir örneği var. Hz. Âişe'nin âzadlısı Berîre'ye sadaka olarak gelen eti o da Hz. Âişe'ye hediye ederdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm): âŞa* U> jk "Bu, ona sadakadır, bize ise hediyedir" buyurarak yemiştir"

(Bak: 2065). Bir başka örnek 2063 numaralı hadiste gelecek.

4- Ulemâ, farz olan sadakanın yani zekâtın, belirtilen bu beş durumun dışında zengine helâl olmayacağı hususunda icma etmiştir. Ebû'l-Velîd el-Bâcî: "Bir kimse, zengin olduğunu bilerek, bu beş sınıf dışında kalan bir zengine zekât verecek olsa câiz olmaz, bu meselede hiçbir hilâf da mevcut değildir" der. İbnu'l-Kâsım: "Zekatını zengin veya kâfire vermiş ise tazmin eder (yani tekrar zekât verir)" demiştir.

Ancak, nâfile olan sadaka hediye gibidir, zengine de fakire de helâldir, verilebilir.

5- Hattâbî der ki: "Hadis, Allah yolunda gazve yapan kimsenin zengin bile olsa, sadakadan alıp, gazve sırasında onu kullanmasının câiz olacağını beyân etmektedir." Bu, âyet-i kerîmede geçen "Allah yolunda" kısmına girer. İmam Mâlik, Şâfıî, Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhûye böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ve ashâbı ise: "Gâziye, gazveden ayrılmadıkça sadakadan verilmez" demiştir. 11 ^

İKİNCİ FASIL

ZEKAT KİMLERE HELÂLDİR?

JA : JIİi «Ğli .isktâ # iZJÎ[: Jli Üp &! öjU-l ^ alj y- . 1 .

. jj! 4j>- y>-\ ,]dJ2b>- ■ jjjcJaPİ ^ ddIj* c-uS"" jli .ş.ÇŞ-1
ÂûIİ: L&IjAj

1. (2062)- Ziyâd İbnu'l-Hâris es-Sudâî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip biat ettim. O sırada bir adam gelerek: "Bana sadakadan ver!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama: "Allah, sadakalar husûsunda, ne herhangi bir peygambere ne de bir başkasına hüküm verme yetkisi tanımadı, hükmü bizzat kendisi verdi. Ve, sadakaları sekiz hisseye ayırdı. Eğer sen bunlardan birine girersen senin hakkını derhal sana veririm" buyurdu." [Ebû Dâvud, Zekât 23, (1630).]^

AÇIKLAMA:

1- Hattâbî, zekâtı, Kur'an'da belirtilen sekiz sınıftan sadece birine vermenin caiz olmayacağı, hisse sahiplerine göre ayırmak gerektiği hususuna bu hadiste delil bulunduğunu söyler. Bu hükme, hadiste geçen: "...senin hakkını derhal sana verirdim" ifadesi delil kılınmış, "Bu cümle ile, her bir kısmın tek başına sadakada bir ha kk ının bulunduğu beyan edildi" denmiştir. Şâfıî ve bir kısım ulemâ bu görüştedir.

İbrahim Nehaî: "Eğer mal çoksa ve bütün kısımların her birine pay edilmesine müsaitse, her kısma bir pay ayrılır, azsa tek bir kısma da verilebilir" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel de görüşe uygun olarak: "Kısımlara ayrılması evladır, ancak tek bir sınıfa verilmesi de câizdir" demiştir. Ebû Sevr: "İmam taksim ederse bütün sınıflara verir, mal sahibi verirse bir sınıfa vermesi câizdir" der. İmam Mâlik: "Mal sahibi bu sınıflardan en ziyâde muhtaç olanı araştırır, ihtiyacı fazla olanı başa almak sûretiyle sıraya kor. Bir yıl yolcuları daha çok muhtaç, ertesi yıl fakirleri daha muhtaç görebilir" der.

Ebû Hanîfe ve ashabı ise şöyle söylerler: "Mal sâhibi muhayyerdir, zekâtını bu sekiz sınıftan dilediğine verir."

Süfyân-ı Sevrî, İbnu Abbâs, Haşan Basrî, Atâ İbnu Ebî Rebâh gibi Selef-i Sâlihîn'in başka büyüklerinin fetvalarının da bu merkezde olduğu rivayet edilmiştir.

2- Hattâbî, hadisi açıklarken rivâyette ortaya çıkan mevzu dışı bir inceliğe dikkat çeker: "Resûlullah'm: "Allah sadakalar husûsunda, ne herhangi bir peygambere ne de bir başkasına hüküm verme yetkisi tanımadı, hükmü bizzat kendisi verdi" sözü gösteriyor ki, şer'î beyanlar iki şekilde vukûa gelmektedir:

1) Bazıları var ki, Kitabullah'ta bizzat Allah tarafından vaz'edilmiştir, bu hususta bir de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ilâve beyan getirmesine, usûl (denen bir kısım aklî ve naklî delillerin) şehâdetine ihtiyaç yoktur.

2) İkinci bir kısım var ki, onların Kitap'ta zikri, mücmel olarak gelmiştir, açıklanmaları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bırakılmıştır. O bunları ya bizzat, fiil ve sözleriyle tefsir eder, açıklar ya da mücmel olarak bırakarak, ümmetinin fakihlerine havale eder. Onlar usûl'e uygun delillerle bunları kıyasa ve istinbata tâbi kılarak açıklarlar.

3- Ulemâ, zekâtın verilmesi gereken altı kısımda ittifak eder. İhtilâfları, müellefe-i kulûb denen kalpleri İslâm için kazanılacak olanlar ile âmiline aleyh denen zekâtın toplanması ve dağıtılması işlerinde çalışanlar üzerinedir. Şöyle ki:

1) Müellefe-i kulûb: Bu, zekât parasından ayrılacak payla müslümanlara yakınlık ve taraftarlığı kazanılacak kimseleri ifade eder... Yani maddî avantajla ısındırılıp, sonra da müslüman olması sağlanacak olan kimselerdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Huneyn savaşında elde edilen ganimetten şâir, edip, kabile reisi gibi, halk arasında müessiriyet ve nüfuzu olan itibar ve mevki sahibi kimselere

bol bol vererek muhalefetlerini önlemiş, yakınlıklarını sağlamıştı. Sonradan bunların samîmi birer müslüman oldukları görülmüştür.

İşte bu maksadla zekâttan ayrılacak pay husûsunda, İslâm'ın şaşaalı bir şekilde hakimiyet kurmuş olduğu dönemlerde yaşamış olan müctehîd imamlar, bazı tereddütler ifade etmişlerdir:

* Haşan Basrî, Ahmet İbnu Hanbel gibi bazıları: "Bu sâbit, değişmez bir paydır, müslümanlar buna ihtiyaç duyarlarsa, bu maksadla zekâttan pay ayırırlar" demiştir.

* Ebû Hanîfe, Ashâbı ve Şa'bî gibi bir kısmı, "Müellefe-i kulûb, Resûlullah'la birlikte sona ermiştir, artık bu kısma pay ayrılmaz" demiştir.

* İmam Mâlik: "Müellefe-i kulûb hissesi diğer hisselere rücû eder" demiştir.

İmam Şâfıî: "İslâm'a kazanılması için, müşrike sadakadan pay ayrılması câiz değildir" demiştir. Görüldüğü üzere çoğunluk, bu hisseye pay ayrılmaması istikametinde görüş beyân etmiştir.

2) Amiline aleyh- yani zekât üzerine çalışanlar: Bunlar zekâtın toplanması, merkeze getirilmesi, merkezde korunması, müstehaklarma dağıtılması gibi zekâtla ilgili hizmetlerde çalışan memurlar sınıfını teşkil eder: Tahsildarlar, kâtipler, muhâsipler, müfettişler, bekçiler, çobanlar vs. pek çok çeşitleri mevzubahistir. Bu işlerde, parasız çalışacak insanlar çıkarsa da bütün hizmetleri parasız yürütmek mümkün olmaz, bunlara, toplanan zekâttan ücret-i misil 1 ^ 21 denen belli bir ücret ödenir. İşte sadedinde olduğumuz hadis ve dahi ayet-i kerîme bu hizmetlerde çalışan kimselere zengin dahi olsalar zekâttan pay ayrılacağını tasrîh etmişlerdir. Ancak, bir malın zekâtını

çıkarıp ehline dağıtma işini adam kendisi yapıyor ise maldan âmiline aleyh payı ayrılmaz.

Al-i Beyt'e mensup olan kimseye bu kısımdan da pay ayrılamayacağı önceki hadiste açıklanmıştır. 11 ^ 1

I$lp öl SöJlp Jl cJLjjti ölio Jİp :cJli 4ÖCJ Igpdj djp öl (^?j 4 J 2 P -*1 jpj -2

.bUül jJ-h J» ÂlIc«J ^ C-Jl^jl L» | c ;I 4 -P öl «Lifi p c-JLai ^S"Lup ’.İ-î JİIl jUıi .

. jEk^cuil A^p-I .] LgJ^ c-JtJ-j -ili coU 3 ^-^

2. (2063)- İsmi Nüseybe olan Ümmü Atiyye (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Bana bir koyun tasadduk edilmişti. Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)' ye bir miktar et gönderdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o sırada Hz. Âişe'ye:

"Yiyecek birşeyler var mı?" diye sormuş, Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) de:

"Hayır! Ancak, Nüseybe'nin şu (kendisine tasadduk edilen) koyundan gönderdiği bir miktar et var" cevabını vermiş. Resûlullah:

"Getir onu, o koyun yerini bulmuş (bize hediye olarak gelen zekât olmaktan çıkmış)tır" demiş." [Buhârî, Zekât 31, 62, Hibe 5; Müslim, Zekât 174, (KHö).] 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

Müstehak olana sadaka olarak gelen bir malın, onun tarafından bir başkasına hediye edilmesi veya satılması hâlinde "sadakalık" vasfını kaybedeceği; bu durumda, sadaka yemesi haram olan kimselere o malın helâl olacağı daha önce açıklandı (2061. hadis). 11:151

öJjjb l? 1p # JJl ^Jl[:Jli Öp Öl (jAl jp ^ ^ LÂ <jj 3 .

. Jâj-L* lIJj âSj_ö L^-Jİp â* . I 4 AP öl

3. (2064)-Yine Sahîheyn'de ve ayrıca Ebû Dâvud ve Nesâî'de Hz. Enes (radıyallâhu anh)'den rivâyet edilen bir hadiste denmiştir ki:

"Berîre (radıyallâhu anhâ)'ye tasadduk edilen bir etten Resûlullah'a ikrâm edilmişti. (Etin menşeini öğrenen Resûlullah: "Bu ona sadakadır, bize ise hediyedir" buyurdu." [Buhârî, Zekât 62, Hibe 5; Müslim, Zekât 170, (1074); Ebû Dâvud, Zekât 30, (1655).] 11401

AÇIKLAMA için 2061. hadise bakılmalıdır. 11111

°^y> ÂjU ol3j # ^gJl jl sJ?-l Â44S- ^1 Jj Ö JLûj jlöJ I ^y> Oçj jl pp)[Cf- jrÇ? -4.

. y\ 4j>- y>- I ,]^LJ4 Jü (jjÂl jjjl-öj I £0 ı_j*4 câSj_ÖJl Jj[

4. (2065)- Beşîr İbnu Yesâr (rahimehullah)'dan nakledildiğine göre, Sehl İbnu Ebî Hasme denen Ensâr'dan bir zât ona şunu haber vermiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine (Sehl'e) zekât develerinden yüz tanesini diyet olarak ödemiştir. Yâni, Hayber'de öldürülen Ensârî'nin diyeti olarak." [Ebû Dâvud, Diyât 8, 9, (4521, 4523); Buhârî, Diyât 22.] 11181

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin Ebû Dâvud'daki aslı uzundur. Teysîr müellifi özetleyerek burada nakletmiş. Rivâyetin aslı şöyle: "Sehl İbnu Ebî Hasme anlatmıştır ki: Kavminden bir grup Hayber'e gitmiş, orada (iş icabı) birbirlerinden ayrılmışlar. Sonra arkadaşlarından birini öldürülmüş bulurlar. Ölünün yakınında bulunanlara: "Arkadaşımızı siz mi öldürdünüz?"

diye sorarlar. Onlar: "Hayır, biz öldürmedik, öldüreni de bilmiyoruz!" diye cevap verirler. Oradan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip durumu anlatırlar. O:

"Bunu öldüren hakkında bana beyyine (şâhid) getirin!" der. Onlar, bu meselede beyyineleri olmadığını söylerler.

"Öyleyse, der, ora halkı size yemin etsinler."

"Biz derler, yahudilerin yemimine râzı olmayız."

Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kanın karşılıksız kalmasını istemez ve sadaka develerinden yüz deve ile fidye öder."

2- Teysîr müellifi, bu hadisi buraya kaydetmekle şu hükme dikkat çekmek istiyor: Kişi, devletin kendisine ödemesi gereken bazı tazminâtı, sadaka malından ödeyecek olursa, zengin bile olsa, bunu alabilir. Burada görüldüğü üzere, devlet, fâili meçhul cinâyetin diyetini, zekât develerinden kendisi ödemiştir. 11421

Aillj <3 yA? ^ jl[c3j -5.

•

5. (2066)- Rezîn'in kaydettiği bir rivâyette, Ebû Lâs el-Huzaî demiştir ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), (bizi hacca giderken) sadaka develerine bindirdi." [Buhârî, Zekât 49, Ahmed İbnu Hanbel 4, 221. (Bu rivayeti Rezîn ilâve etmiştir. Buhârî muallak olarak kaydeder. Ahmed İbnu Hanbel de Müsncd’dc.] 1 ' 501

AÇIKLAMA:

Bu rivâyette de zekât malından istifâdenin bir başka çeşidine örnek görüyoruz: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm), hacc yolunda, sadakaya ait develere bir kısım hacıların binmesine izin vermiştir. Rivâyetin, Ahmed İbnu Hanbel'deki aslında bu develerin zayıf olduğu ve hatta Ashâb'm, "Bizi taşıyamayacağından korktuğumuz bu develere binmemizi mi emrediyorsunuz?" dediği belirtilir. 11511

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/321.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/321-322.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/322.

111 Bıı hadîste, altın ve gümüşü Allah yolunda harcamayarak toplayıp "kenz" yapanları, cehennemin elîm azabıyla tehdit eden âyete (Tevbe 34) açıklık getirilmektedir: "Zekâtını veren kimse o âyette tehdîd edilenlerin dışında kalacaktır" denmiş olmaktadır.

51 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/322-324.

111 Bugün bir kısım müslümanlar, laik devlete verilen verginin meşru olmadığı, zekâtın yerine geçmediği inancındadır. Buna evet veya hayır demek ciddi bir fetva işidir. Şu kadarını söyleyebiliriz ki; kil u kâl ile ahkâm sâbit olmaz.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/324-326.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/326.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/327.

1121 Hz. Mu'âz'ın Yemen'e gönderilişi hususunda 9.ve 8.hicri yıllar da söylenmiştir. Hz. Ebu Bekir zamanına kadar orada kalıp, sonra döndüğü ve Şam'a gidip orada öldüğünde ittifak edilir.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/327-331.

11=1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/331.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/332.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/332-334.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/334-337.

1141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/337.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/338.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/338-339.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/340.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/340.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/340-341.

1111 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/340-343.

3=23 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/343.

3H3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/343.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/343-344.

3=21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/344.

32H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/344.

3=23 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/344-346.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/346-347.

3232 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/348.

3233 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/348-349.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/352-353.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/353-354.

32H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/354-355.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/357-358b 3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/358.

32H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/358.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/358.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/359.

313H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/359-360.

3-13 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/360.

3123 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/361.

3123 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/361.

3H3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/362.

3H3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/362.

3 3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/363.

3H3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/363-364.

3123 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/364.

3-21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/364.

3232 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/365.

3213 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/365-366.

3^3 Mahiyetinin anlaşılması için 825 numaralı hadis ve açıklama okunmalıdır (4.cilt, S. 312-315).

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/367-368.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/368.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/368-369.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/369.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/369-370.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/370.

3231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/371.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/371-372.

3233 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/373.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/374.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/374.

3231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/373-374.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/375.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/375-377.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/377.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/377.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/378.

32331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/378.

3133 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/379.

31=3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/379.

3123 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/380.

3213 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/380.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/380-381.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/382.

3221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/382.

3223 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/383.

3121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/383.

333333 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/384.

3233 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/384-385.

32=3 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/385.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/385-386. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/387. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/387. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/387-388. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/388-389. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/389. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/389. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/389-390. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/391.

^=1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/391. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/301-392. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/392. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/392. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/392.

1221 Bir sa' 1040 dirhem-i şer'îdir, bu da 2,917 kg'dır.

198 Bu hesaplaşma Tecrîd-i Sarih'ten alınmadır (1, 166-167).

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/393-394.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/395-396.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/396-397.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/397.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/397.

^ 101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/397.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/397-398.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/398.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/398-399.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/399.

1-^1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/399-400.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/400.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/400-402.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/402-403.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/403-404.

Hediyeleşme üzerine müstakil bir bölüm gelecek (5781-5788.hadisler).

ttt51 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/404-406. ttthl İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/406-408. ttt21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/408-409.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/409-410.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/410-411.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/411.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/411-413.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/415.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/415.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/415-416.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/416-417.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/417.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/418.

^ 33 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/418.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/418.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/419.

1l3lJ Zevi'l-Kıırbâ sehmi, düşmandan elde edilen ganimetin humusu (beşte biri) Enfâl sûresinin 41 .âyetine göre beşe ayrılacaktır. Bu beşten biri zevi'l-Kurbâ'ya (Resûlullah'm yakınları) aittir: "...ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri: 1 - Allahın, Peygamberin,2- Yakınlarınm,3- Yetimlerin,4- Düşkünlerin, 5- Yolcularındır."

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/419-421.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/421.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/421.

^221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/421-422.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/423.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/423.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/423-424.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/424.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/424-425.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/426.

Ücret-i misil, emsaline verilen ücret miktarınca demektir. Emsalin aldığından ne az ne de çok. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/426-428.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/428.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/428-429.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/429.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/429.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/429.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/429-430.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/430.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/430.

ORUÇ BÖLÜMÜ BİRİNCİ BAB

ORUCUN VE RAMAZAN AYININ FAZİLETİ UMUMİ AÇIKLAMA;

İKİNCİ BÂB

ORUCUN FARZLARI, SÜNNETLERİ VE AHKÂMI FASIL

ORUCUN RÜKÜNLERİ NİYYET

NAFİLE ORUCUN NİYYETİ

ORUCU BOZAN ŞEYLERDEN KAÇINMAK

ÖPME VE MÜBAŞERET

UNUTARAK ORUCU BOZMA

ORUCUN ZAMANI

AŞÛRA ORUCU

RECEB ORUCU

ŞÂBAN ORUCU

ŞEVVAL'DEN ALTI GÜN

ZİLHİCCE DEN ON GÜN

HAFTANIN GÜNLERİ

EYYÂMU'L-BÎ'Z

ORUCUN HARAM OLDUĞU GÜNLER ORUCUN SÜNNETLERİ İFTAR VAKTİ İFTARDA TA’CİL ÜÇÜNCÜ BAB

ORUCU AÇMANIN MÜBAH OLMA ŞARTLARI ORUCU YEMEYİ GEREKTİREN ŞEYLER KEFARET

ORUÇ BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç bab var)

BİRİNCİ BAB

ORUCUN VE RAMAZAN AYININ FAZİLETİ

İKİNCİ BAB

ORUCUN FARZLARI, SÜNNETLERİ VE AHKÂMI

*

FASIL

ORUCUN RÜKÜNLERİ

*

NİYYET

*

NAFİLE ORUCUN NİYYET İ*

ORUCU BOZAN ŞEYLERDEN KAÇINMAK

*

ORUÇLUNUN ÖPMESİ VE MÜBAŞERET İ*

UNUTARAK ORUCU BOZMA

*

ORUCUN ZAMANI

*

AŞURE ORUCU

*

RECEB ORUCU

*

ŞABAN ORUCU

*

ŞEVVALDEN ALTI GÜN

*

ZİLHİCCEDEN ON GÜN ORUCU

*

HAFTANIN GÜNLERİ

*

EYYAMÜ'L-BÎZ

*

ORUCUN HARAM OLDUĞU GÜNLER

ORUCUN SÜNNETLERİ

*

İFTAR VAKTİ

*

İFTARDA TÂCİL

*

ÜÇÜNCÜ BAB

ORUCU AÇMANIN MÜBAH OLMA ŞARTLARI

*

ORUCU YEMEYİ GEREKTİREN ŞEYLER

*

KEFÂRET

BİRİNCİ BAB

ORUCUN VE RAMAZAN AYININ FAZİLETİ UMUMÎ AÇIKLAMA:

Oruc'un Kur'ânî karşılığı savm ve sıyâm'dır. Lügat olarak masdar olup (yemek, içmek, konuşmak, yürümek gibi şeylerden) kendini tutmak mânasına gelir. Şer'î bir ıstılah olarak, hususî bir zamanda hususî şeylerden, hususî şartlarla hususî bir tutmak diye tarif edilmiştir. Râgıb el-İsfehânî: "Savm, aslında fiilden kendini tutmaktır, bu sebeple yürümekten kaçman ata sâim (oruçlu) denmiştir" der. Şerîatte ise, mükellef kimsenin, şafağın sökme anından (fecr), güneşin batma anma kadar, niyete mukarin olarak yemekten ve içmekten vazgeçip, meni getirmek ve kusmaktan imtina etmesine savm denmiştir.

Oruç, Hüseyin Kâzım Kadri'nin açıklamasına göre Azeri lehçesi'nden bize geçmiştir ve Farsça bize kelimesinden bozmadır.

Dinimiz, orucu İslâm'ın ana rükünlerinden biri yapmıştır. Bedenle yerine getirilen bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim, eski milletlere de orucun farz edildiğini bildirir: "Ey iman edenler oruç sizden öncekilere farz edildiği gibi., size de farz edildi." Ayette işaret edilen "sizden öncekiler"den maksad sadece yahudi ve hıristiyanlar değildir. Belki Hz. Adem'den beri yeryüzüne gelen bütün insanlar kastedilmektedir, zira dinler tarihi, hemen hemen bütün dinlerde bir nevi orucun varlığını ortaya çıkarmıştır.

* Resîılullah orucun bedene sıhhat, eve bereket getireceğini haber verir: "Oruç tutun, sıhhat bulun."

* Birçok hadiste, orucun insanda ruhî terbiye vasıtası olan, en mühim erdemlerden "sabr"a alıştıracağı belirtilir. Bir hadis şöyle: '"Oruç sabrın yarısıdır."

* Oruç günahlara karşı bir perde, bir siperdir: "Oruç bir perdedir, mü'minin sığınacağı kalelerden bir'kaledir..."

* Oruç cehenneme karşı da bir perdedir: "Oruç ateşe karşı bir perde, müstahkem bir kaledir"; "Oruç ateşe karşı (sağlam) bir perdedir, yeter ki yalanla, gıybetle kişi onu yırtmamış olsun."

* Oruç en makbul, en sevaplı bir ibadettir: "Oruçlunun uykusu ibadettir, susması teşbihtir, amelleri misliyle kabul edilir, duası makbuldür, günahı affedilir." "Oruçta riya yoktur. Allah Teâla Hazretleri buyurur ki: "Oruç benim içindir, onun mükâfaatım ben vereceğim, oruçlu yiyecek ve içeceğini benim için bıraktı." "Oruçlunun yanında birisi yemek yiyince melekler ona rahmet okurlar, bu hal, öbürü yemesini bitirinceye kadar devam eder."^

J! tiüUl cı^JipU/2j ^3 T jjl a-İp aü! l5^ Jj-^j J^[• >up İSI ö^jy» j) js-- 1.3107.

tAjj ç\jıS -Up A>.yij to^J^î -Up A>-)i cüÜAJj jpLviU :^U-l Atyg^A ^-Uj ^ AJ-A bly 3 ^ k''' o) !Aiâ Jl) .

.J^fAAÜ çj j °^jA 4Üİ -Up talisi ^UaJl j^İ i_

1. (3107)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlunun her ameli katlanır. (Zira Cenab-ı Hakk'm bu husustaki sünneti şudur:) Hayır ameller en az on misliyle yazılır, bu yediyüz misline kadar çıkar. Allah Teâla Hazretleri (bir hadis-kudsîde) şöyle buyurmuştur: "Oruç bu kaideden hariçtir. Çünkü o sırf benim içindir, ben de onu (dilediğim

gibi) mükâfaatlandıracağım. Kulum benim için şehvetini, yiyeceğini terketti."

"Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri, orucu açtığı zamanki sevincidir, diğeri de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. Oruçlunun ağzından çıkan koku (halîıf), Allah indinde misk kokusundan daha hoştur." 121

Lı iL-t) jı tJA' apIA jl) öj c iyj öl3”ül) caü* - 2. 3108.

j-li Ar^"' IjIi jLâSİJI L^j ca-Cp Ui jjL** öü t(_£^p -Cp j tJp-l aA ^aSjLİo > (_£İ »3 1 <■(

jAjU J5~ 1 Üy j\âj : ç.üM y«a ; »ı—î^H-|^«.c5jiP 3i J aÜp apLvûiA!

i_9 SÇ»! 1 ^i O aaO: Aij ^1 p O 3&pL«3ü ^^ ^ t "° °A^: A öÇ*'

. aÜ3-)j a->- .Al : »2 pAİAIJ« . ASy

2. (3108)- Bir rivayette de şöyle buyrulmuştur: "Oruç perdedir. Biriniz birgiin oruç tutacak olursa kötü söz sarfetmesin, bağırıp çağırmasın. Birisi kendisine yakışıksız laf edecek veya kavga edecek olursa "ben oruçluyum!" desin (ve ona bulaşmasın)." 111

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, gösterilen kaynaklarda, gerek temas edilen meselelerin miktarı ve gerekse bu meselelerin tertibi yönünden farklı şekillerde gelmiştir. Buharî'nin 9. babtaki rivayeti Teysir'in rivayetiyle daha fazla uygunluk arzeder.

2- Cenab-ı Hakk'm her bir hayır ameli en az on misliyle kabul etmesine dâir sünneti Kur'an-ı Kerim'le sabittir: "Kim bir hayır yaparsa ona on katı (sevap) verilir..." (En'am 160).

Resûlullah bu âyete atıf yapmış olmalıdır. Hadisin devamında bunun, yediyüz katma kadar çıkacağı belirtilmiştir. Bu rakam da Kur'an'da gelmiştir, ancak bu, "Allah'ın dilemesi" şartına bağlanmıştır: "Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir, Allah'ın lütfü geniştir..." (Bakara 261).

Hadis, orucun Allah nezdindeki hayır amelleri on misli ile yediyüz misli arasında değişen katlarıyla kabul etme sünnetine girmediğini, yani yediyüz mislinden daha fazla katlarıyla kabul edilecek bir amel olduğunu belirtiyor. Kaf suresinde bu ziyadeye de temas edildiğini söyleyebiliriz: "...Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır..." (Kadr 3). Burada yapılan bir hayrın Allah tarafından otuzbin katıyla da kabul edileceğinin Kur'anî bir delili mevcuttur. Hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenâb-ı Hakk'm oruçlu hakkında, "Oruç bu kaideden hariçtir... Ben onu dilediğim gibi mükâfatlandıracağım..." dediğini belirttiğine göre, kulun ihlası nisbetinde orucu sebebiyle otuzbin mislinden fazla bir mükâfaata bile mazhar olabileceği söylenebilir, İlahî rahmetten bu umulabilir.

3- Orucun "perde" olmasına gelince: Bazı rivayetlerde "ateşe karşı perdedir" şeklinde daha sarih gelmiştir. Bazı rivayetlerde ise: "Oruç, birinizin savaştaki zırhınız gibi ateşe karşı zırhınızdır" veya: "Oruç, ateşe karşı kalkandır ve müstahkem bir kaledir." Bazı rivayetlerde, "Oruç, gıybetle yırtmadığı müddetçe, kişiye bir kalkan, bir sığınaktır" buyrulmuştur.

Hadislerin bazılarında orucun, sahibi için ateşe karşı bir sığınak, (bir perde, bir zırhlı, bir kalkan) olduğu tasrih edilmiş ise de bir kısmında mutlak gelmiştir. Şârihler bu ıtlaktan, başka yorumlara da ulaşmışlardır: İbnu'l-Esir, en-

Nihâye'de, orucun sâhibini eza veren şehvetlerden koruduğunu belirterek, oruç tutan kimsede, nefsi kötülüklere sevkeden şehvetlerin kırılacağına dikkat çeker.

Kurtubi'ye göre oruç birkaç açıdan örtüdür:

* Orucun perdeye örtü olması, meşruluğu yöniiyledir. Öyle ise oruçluya, orucunu ifsad eden ve sevabını azaltan şeylerden koruması gerekir. Bu hususa, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözü işaret eder: "Biriniz bir gün oruç tutacak olursa kötü söz sarfetmesin, bağırıp çağırmasın..."

* Orucun (hâsıl ettiği) fâide yönüyle de ona örtü denmesi murad edilmiş olabilir, bu da sahihtir. Çünkü oruç, nefsin şehvetlerini zayıflatır. Buna Aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözü işaret eder: "...Kulum benim için şehvetini... terketti."

* Hâsıl olan sevap ve hasenatın katlanması sebebiyle de orucun örtü olması murad edilmiş olabilir, bu da sahihtir.

Kadı İyaz, el-İkmâi'de: "Bunun mânası şudur: "Oruç, günahlara karşı perdedir veya ateşe karşı perdedir veya bunların hepsine karşı perdedir" der.

Nevevî, hepsine karşı perde olmasında cezmeder.

İbnu'l Arabi der ki: "Oruç, ateşe karşı perdedir, çünkü o, şehvetlerden kişinin kendisini tutmasıdır, ateş ise şehvetlerle kuşatılmıştır. Hâsılı, kişi dünyada şehvetlerden kendini tutarsa, bu onun için âhirette ateşe karşı bir perde olur."

Şunu da belirtelim ki, Ebu Ubeyde'den gelen bir rivayette, gıybetin oruca zarar vereceği belirtilmiştir. Hz. Aişe'den gelen bir rivayette ise gıybetin orucu bozacağı ifâde edilmiştir. İmam Evzâî bu hadisi esas alarak gıybetle orucun

bozulacağına, o gün tutulan orucun kaza edilmesinin gerektiğine hükmetmiştir. Zâhirî fakihlerden İbnu Hazm daha da ileri giderek oruçlu olduğunu bilerek fiilî veya kavli herhangi bir günaha âmmden tevessül eden oruçlunun orucunun bozulacağına hükmetmiştir. İbnu Hazm'ı bu hükme sevkeden hususun, hadiste gelen "Kötü söz sarfetmesin, (bağırıp çağırmak gibi) cahillik yapmasın" emrinin mutlak olmasıdır. Bir başka hadiste gelmiş olan. Kim yalan söylemeyi, yalanla iş yapmayı bırakmazsa, Allah'ın onun yemesini içmesini terketmesine ihtiyacı yoktur" ifadesi de İbnu Hazm'a delil olmuştur.

Bu meselede cumhur, nehyi tahrime hamletmiş olmakla birlikte, orucun bozulması meselesinde farklı düşünmüştür: Evet cumhura göre, orucun bozulması üç sebepten biri ile meydana gelir: Yemek, içmek ve cima. İbnu Abdilberr, orucun diğer ibadetlere üstünlüğünü beyan sadedinde şöyle der: "O'nun faziletini anlamada, ateşe karşı örtü olması sana kâfidir."

Nesâî'nin sahih bir senedle Ebu Ümâme'den kaydına göre:

"Ey Allah'ın Resıılü! dedim, senden alacağım müstesna bir amel emret!" Bana:

"Sana orucu tavsiye ederim, çünkü onun emsâli yoktur!" buyurdu." Cumhûrün nezdinde meşhur olan, başka delile binaen namazın tercihidir.

4- Oruçlunun ağız kokusunun, Allah'a misk kokusundan daha hoş gelmesi ifadesi de üzerinde durmaya değer. Halûf, oruç sebebiyle oruçlunun ağzından çıkan kokuya denmiştir. Allah nezdinde kokunun iyiliği kötülüğü mevzubahis olamayacağına göre, bu ifâde ne demektir? İhtilaf edilmiş, farklı izahlar ileri sürülmüştür. Bazıları şöyle:

* Bu bir mecazdır, güzel kokuların bize yakınlığını ifâde için böyle bir mecaza başvurulması adet olmuştur. Orucun Allah'a yakınlığını ifâde için, bundan bir istiâre yapılmıştır. Öyleyse mânâ şöyledir: "Oruç Allah nezdinde, misk'in sizin nezdinizdeki iyiliğinden daha iyidir" veya "misk'in size yakınlığından daha çok oruç Allah'a yakındır."

* Bu ifadeden maksad, bu melekler hakkındadır; yani onlar, oruçlunun ağız kokusundan, sizin misk kokusundan hoşlandığınızdan daha çok hoşlanırlar.

* Misk ve halûf un Allah nezdindeki hükmü, sizin nezdinizdeki hükümlerinin zıddıdır.

* Allah ona âhirette öyle bir mükâfaat verir ki, o sayede ağzının kokusu misk kokusundan daha hoş bir hâl alır.

* Oruçlu öyle bir mükâfaata nail olur ki, bu misk kokusundan daha hoştur

* Oruçlunun ağız kokusu, zikir ve ilim meclislerinde mîıtad olan misk kokusundan daha sevaplıdır.

Bu altı vecihten ortaya çıkan netice, "hoş" mânasının kabul ve rızaya hamlidir. Yani "daha hoş" demekle "Allah'ın kabûliine ve rızasına daha uygun" denmiş olmaktadır. el-Kâdı Hüseyn'in Ta'lîk'ında naklettiğine göre, "Kıyamet günü, bütün ibadetlerin kendilerine has bir kokuları olacaktır. İşte orada orucun kokusu, diğer ibadetlere nazaran misk kokusu gibi olacaktır."

Söylenen son üç hususu te'yid eden Kıyâmet günü..." Ziyâdesi, bazı rivayetlerde gelmiştir. Müslim'in rivayeti şöyle: "Oruçlunun ağız kokusu "Kıyamet günü" Allah yanında misk kokusundan daha hoştur."

Son olarak şunu da kaydedelim: Bazı tabipler bu kokuyu, sıhhat alâmeti görerek hayra yorarlar. Onlara göre vücuddaki fazla maddeler, zayıflamış hücreler, zararlı birikimler açlık sebebiyle vücut tarafından yakılarak temizlenirler Burna hoş gelmeyen bu koku, tabir câizse ileride, kanser dahil çeşitli hastalıklara sebep olabilecek zararlı maddelerin yakılmasından hâsıl olan dumanın kokusudur. Bunların oruçla yakılıp vücuttan atılması, sıhhat kaynağıdır.

5- Hadiste Cenab-ı Hakk'm, "Oruç benim içindir..." buyurmasındaki maksad nedir? Bu hususta münakaşa edilmiş, farklı görüşler ileri sürülmüştür:

* Bazıları: "Oruçta riya olmaz, diğer ibadetlerde olabilir" demiştir. Ebu Ubeyd'in Garib'indeki sözü şöyle: "Biliyoruz ki, hayır amellerin hepsi Allah içindir ve bunların mükâfatını da O verecektir. Allah bilir ya, Rab Teâla, orucu kendine has kıldı, çünkü İbnu Adem oruç tutunca, hâriçte görülen bir fiilde bulunmaz, oruç daha çok içte kalan bir fiildir. Resûlullah, (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Oruçta riya yoktur" hadisleri de bu hususu te'yid eder. Bu böyledir, çünkü oruç hâriç bütün ameller hareketle vukûa gelir. Oruç ise,

insanlara saklı kalan niyyetle yapılır..."

* Bazıları: "... Orucun sevabını ben veririm..." sözünden maksad "Onun sevabını, ecrinin ne kadar katlanacağını ben bilirim" demektir" diye açıklamıştır. Diğer ibadetlerin sevabına bazı kimselerin muttali olması mümkündür;

nitekim âyetlerde haber vermiştir ki on mislinden yediyüz misline kadar ücret verilmektedir. Oruç, bu takdirin dışında tutulmuştur.

* Bazıları: "... Oruç benim içindir..." sözünün manası: "Bana en sevgili, nezdimde en mûteber ibâdet" demektir" demiştir,

(bu husus yukarıda açıklandı).

* Bazıları: "Orucun Allah'a izafesi onu teşrif ve tazim gayesini güder, tıpkı Beytullah tabirinde olduğu gibi..." demiştir.

* Bazıları: "şehvetlerden olan yemek vs.'den istiğna Allah'a ait vasıflardandır. Şu halde oruçlu, O'na muvafık sıfatlarla Allah'a yakınlık kazanınca, Allah o sıfatı kendine izafe etmiştir."Kurtubi der ki: "Kulların amelleri, onların hallerine uygundur, oruç hâriç... Oruç, Hakk'm sıfatlarına uygun bir sıfattır. Sanki şöyle demiştir: "Oruçlu bana uygun bir sıfatla bana yaklaşmaktadır."

* Bazıları: "Mâna böyledir. Ancak meleklere izafesi şartıyla... Zira bu mâna meleklerin sıfatıdır" demiştir.

* Bazıları: "Bu, Allah'a hastır, kulların bunda hiçbir nasibleri, hazları yoktur" demiştir.

* Bazıları: "Orucun Allah'a nisbet edilişinin sebebi, oruçla başka şeylere ibadet edilmediği içindir. Halbuki namaz, sadaka, tavaf vs. ile başka şeylere ibadet edile gelmiştir" demiştir. Ancak bazı yıldıza ve heykellere tapanların oruçla da tapındıkları gösterilerek bu iddiaya itiraz edilmiştir.

* Bazıları: "Oruç hâriç, kulların bütün ibadetleri, üzerindeki kul haklarına verilir, oruç hâriç, o verilmez" demiştir. Bu mevzuya giren bir rivayet şöyledir: "Kıyamet günü olunca, Allah kullarını hesaba çeker, üzerindeki kul haklarını amellerinden karşılar, öyle ki oruç hâriç hiçbir şeyi kalmaz. Allah bâki kalan hakları kendinden öder ve orucuna dokunmaz, onunla da kulunu cennete koyar."

Bu açıklamaya Kurtîıbî, bazı karinelere dayanarak itiraz ederse de İbnu Hacer, daha başka karineler göstererek itiraza hak vermez. 151

LaCİİJaS- jUl ûy.j aju ilil Alil O Ajj a La? ‘lK Aıl aap ilil 425 . 3 .

,(_^ÜajâJl a^-^-I !y £.tiAJl

3. (3109)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah Teâla yolunda bir gün oruç tutsa, Allah onunla ateş arasına, genişliği sema ile arz arasını tutan bir hendek kılar."
1 ® 1

.JaJ Jui- ajÜ a ı. ^ İl dAü- : ÜLs caj ilil Jt cAi [:Jli aap ilil aalal 4. 3110.

■J

L-Jl

4. (3110)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, bana öyle bir amel emret ki (yaptığım takdirde) Allah beni mükâfatlandırsın."

"Sana dedi, orucu tavsiye ederim, zira onun bir eşi yoktur." 1 ® 1

q. j jipi IjlAS Ijl) c Lij) i ilİl I aK-Jj öLjJI aJ JLaj LL Alt-l (3 Ol :aiil aap iııl -La--? ^ 5. 3111.

. »iJuI 11lâj aLS- 5 Ic^AjüI jljj .Jjlj Ll I a^uA-l j >-I Ca

5. (3111)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette Reyyân denilen bir kapı vardır. Oradan sadece oruçlular girer. Oruçlular girdiler mi artık kapanır, kimse oradan giremez." 1 ® 1

Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyâde var: "Oraya kim girerse ebediyyen susamaz." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde "Cennetin sekiz kapısı vardır. Bunlardan biri, oruçluların girdiği Reyyân kapısıdır..." şeklinde gelmiştir. Reyyân kelimesinin kökü reyy'dir, kana kana içmek, suya doymak mânasına gelir. Reyyân, suya kanmış, susuzluğu olmayan gibi mânalara gelir. 151

jbi ^A , aş aAp AliI . AÜİ ı _)^~aj Jls[,(_Jü Alp AÜİ ^*3 j ^1 ^Pj 6- 31 12.

. I a>-^-I .J UA ,ıl n Il j>-\ ^a sAji yO- aJ

6. (3112)- Hz. Ebıı Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir

oruçluya iftar ettirirse, kendisine onun sevabı kadar sevap yazılır. Üstelik bu sebeple oruçlunun sevabından hiçbir eksiltme olmaz." 11111

tjLdt . jty) jI c. 0 LÇ 2 jij k:' 7. 3113.

. Lıl 1

7. (3113)- Yine Hz. Ebıı Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur."! 111

AÇIKLAMA:

1- Ramazanda "şeytanların bağlanması", "Cennet kapılarının açılması", "Cehennem kapılarının kapanması" gibi mefhumlar çeşitli yorumlara mevzu olmuştur. Biz burada sadece birkaç tanesini kaydedeceğiz:

Kâdı İyaz der ki: "Bunların, zâhirî mânalarında olması, kelimelerin ilk ifâde ettiği hakikat üzere olmaları ihtimalden uzak değildir. Bütün bunlar, ramazan ayının girmesine ve hürmetinin büyüklüğüne ve mü'minlere eziyetten şeytanın men edildiğine bir alâmet, bir işarettir. Keza, sevabın ve affın çokluğuna bir işaret olması da ve şeytanın iğvalarım azaltmasına ve onların zincire vurulmuşa döndüklerine bir işaret olması da muhtemeldir." Kâdı İyaz sözlerine devamla der ki: "Bu ikinci ihtimali Müslim'de gelen İbnu şihâb rivayetindeki bir ziyade teyid eder: "...Rahmet kapıları açılır."

İyaz der ki: "Cennet kapılarının açılmasından maksadın; cennete girmenin sebepleri olan ibadetleri, Allah'ın kullarına açması olması da muhtemeldir. Keza cehennem kapılarının kapanmasından murad da himmetlerin, sahiplerini ateşe

atan isyanlardan çevrilmesidir. Şeytanların bağlanmasından murad da onların mü'minleri şaşırtma ve şehvetleri tezyin gibi işlerden âciz bırakılmasıdır."

Zeyn İbnu'l-Münir der ki: "Birinci görüş (yani zâhirin esas alınması) evladır. Zira sözün zahirî mânasını bırakıp, te'vile gitmeye zorlayan bir zaruret mevcut değildir."

2- Bazı rivayetlerde sema kapılarının açılması mevzubahistir. Türbüşti, bundan maksadın rahmetin inmesi olduğunu, kapanma halinin giderilmesinden maksadın da kulların amellerinin, bazan ilahi yardımla, bazan da hüsn-ü kabîıl ile yükselmesi olduğunu söyler. Devamla der ki: "Cehennem kapılarının kapanması ile de, oruçluların nefislerinin çeşitli kötülüklerin kirlerinden temizlenmesi ve şehvetlerin kırılması sonucu günaha sevkeden sebeplerden kurtulması ifade edilmiştir."

Kurtubi de, hadisin zahire hamlini tercih ettikten sonra der ki: "şayet: "Nasıl olur da ramazanda şerlerin ve isyanların çokça vukîıunu görmekteyiz, eğer şeytanlar bağlansaydı bunlar meydana gelmezdi?" denilecek olursa cevabımız şöyle olur: "Evet, orucu şartlarına uyarak ve âdabına riâyet ederek tutanlarda bu söylenen kötülükler çok az görülür. Bağlananlar ise şeytanların bir kısmıdır, hepsi değildir. Nitekim bu husus bazı rivayetlerde gelmiştir. Mamafih hadisten maksad, ramazanda kötülüklerin azalmasını ifadedir. Bu azalma ise miişâhede ile tesbit edilen bir gerçektir. Zira şerler bu ayda diğer aylara nazaran çok azalır. Esasen, hepsinin bağlanmasından şer veya günahın zuhur etmeyeceği neticesi de çıkarılamaz. Çünkü bunların şeytanlardan başka sebepleri de var: Kötü nefisler, çirkin âdetler, insi şeytanlar gibi..."

Bazı âlimler, ramazanda şeytanların bağlanmasını şu şekilde te'vil etmiştir: "Bu, mükelleften özrün kaldırıldığına bir

işarettir. Sanki ona şöyle denmektedir: "şeytanlar sana artık zarar yapamayacaklar, ne ibâdetleri terk, ne de kötülükleri işlemede onları bahane edip kendine sebep gösteremezsin." 1111

• J yjüt 1 3 ^ 333 8. 3114.

8. (3114)- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Bir miinâdi, her gece şöyle nida edip bağırır: "Ey hayır isteyen, gel! Ey şer isteyen kendini şerden tut!" 1111

AÇIKLAMA:

1- Hadisin baş kısmı Teysîr'de hazfedilmiş. Aslı şöyle: "Ramazan ayında sema kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, her bir âsi (mârid) şeytan zincire vurulur ve bir miinadi her gece şöyle nida edip bağırır: "Ey hayır arayan gel! Ey şer arayan, kendini şerden tut!"

2- "Ey hayır arayan gel!..." cümlesinin mânası: "Ey hayır arayan, hayırlı işi yapmaya koş, işte sana hayır yapacak an. Zira bu vakitte az bir amel sebebiyle sana çok mükâfat verilecektir. Ey bâtıl arayan kişi, sen de bu işten vazgeç, kendini tut, zira şu anlar tevbe zamanıdır." 11 ^

öÜ*~Ş : Jl) Ç Jj*j tUail 3a ^'''. (j;\ Il-öy <ulp iill ıj 3*^J Jl) l}~^ i- • l!^ *up aUİ 3 115.

. (_£X»j^jl .J jl ~'c 3j 3 Jt) V/L^al ÂiujaJ'

9. (3115)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam): "Ramazandan sonra hangi oruç efdaldir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Ramazanı ta'zim için şa'bân!" Tekrar soruldu:

"Hangi sadaka efdaldir?"

"Ramazanda verilen!" cevabını verdi.

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, ramazandan sonra en faziletli orucun şa'ban ayında tutulacak nafile orucu olduğu ifâde edilmiştir, çünkü başlanmış olan oruca mutabakat (uygunluk) taşır.

Irakî der ki: "Müslim'de gelen Ebıı Hüreyre hadisi buna muâraza eder: "Ramazandan sonra en hayırlı oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayındaki oruçtur." Ancak (sadedinde olduğumuz) Enes hadisi zayıftır, Ebıı Hüreyre hadisi sahihtir, dolayısıyla bu, öncekine takdim edilir."

Ebu't-Tayyib es-Sindî, bir başka nokta-i nazardan hareket ederek bu iki hadis arasında tearuz görmez: "Mutlak olarak söylenince, ramazandan sonra muharremin efdal olması, ramazan orucuna ta'zim kasdadilince şa'ban ayında tutulan orucun efdal olması caizdir." 1 ^ 1

İKİNCİ BÂB

ORUCUN FARZLARI, SÜNNETLERİ VE AHKÂMI

toj {y Oy :jLa) Jliüj yiŞ çÖ “ ~lp ^ (Jjl[:L^XP tül! Çil' i- 16

^p _oC p *^İ~1p Xp öt)« : -*"! •] ü Uj-üli iSİÜp £p öt)

e e c K- ' s * t '

. j, Û3 û^p ~p ûLlaP (_£' .»iSHp İp« a . p ı İp

1. (3116)- İbnu Ömer (radıyallahu anhi'ımâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ramazanı zikrederek buyurdular ki: "Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın, yine (müteakip) hilâli görünceye kadar da yemeyin. Bulut araya girerse ayı takdir edin." 1 ^ 1

Buharî'nin bir rivayetinde: "Bulut, görmenize mâni olursa sayıyı otuza tamamlayın" denmiştir.

Müslim ve Nesâî'nin Ebu Htireyre'den kaydettikleri bir rivayette: "Hava bulutlu ise otuz gün oruç tutun" denmiştir. 1 -^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadisin zâhiri, ramazan hilâli gündüz veya gece her ne zaman görülürse oruca başlamayı âmirdir. Ancak âlimler, gece görülmesi halinde ertesi gündüz oruca başlanması gereğine hamlederler.

Bazı âlimler zevâlden önce görülmesi ile sonra görülmesi arasını tefrik ederler.

2- Hadis ramazan orucunu başlatmada da, sona erdirmede de hilâlin görülmesinin vâcib olduğuna hükmetmektedir. Hilâlin şu veya bu sebeple göriilememesi halinde takip edilecek yol hakkında bazı farklı görüşler ileri sürülmüştür:

Hilâlin görülmesi beklendiği halde, görülmemesi durumunda tereddiid ortaya çıkar. Şâban ayından mı Ramazan ayından mı olduğu tam kestirilemeyen bugüne yevm-i şekk denir. Resûlullah oruca başlamak için "hilâli görme" yi şart koştuğu için yevm-i şekk'te oruç tutulması mekruh addedilmiştir. Bununla birlikte Ashab'tan bazılarının yevm-i şekk'te oruç tuttuğu da rivayet edilmiştir, Hz. Aişe, kızkardeşi Esmâ, Hz. Ebu Hüreyre, Hz. Amr İbnu'lAs, Hz. Muâviye (radıyallahu anhiim) bunlardandır.

Hava bulutlu olur da hilâl görülmezse Kıife ulemâsı, İmam Mâlik, Şâfı'î, Evzâî ve Sevrî ve bir kavlinde Ahmed İbnu Hambel'e göre o gün oruç tutmak vacib olmaz.

Ashab'tan İbnu Ömer, bir kavlinde Ahmed İbnu Hanbel ve başka bir kısım âlimlere göre yevm-i şekk'te hava açık olursa -hilâl görülmediği için- oruç tutulmaz, bulutlu olursa tutmak vâcib olur.

Haşan Basri, İbnu Şîrîn, bir rivayette Şa'bî ve bir kavlinde Ahmad İbnu Hanbel ve diğer bazı alimlere göre yevm-i şekk'te oruç tutup tutmamak, imamın kararma bağlıdır: İmam oruç tutarsa halk da tutar, tutmazsa halk da tutmaz. İmam Şâfı'î, yevm-i şekk'te oruca niyet etmeden sabahlamayı, ancak öğleye kadar yememeyi tavsiye

eder: "Zevalden önce ramazan olduğu tebeyyiin ederse, kişi oruca niyet eder ve devam ettirir, tebeyyiin etmezse yer."

Yevm-i şekk'te nâfde niyetiyle tutulacak oruç hususunda câiz mi, değil mi ihtilaf edilmiştir.

Bazdan kişinin âdeti olan orucu, o güne rastlarsa oruç tutmasında bir beis yoktur demiş, aksi halde nafile bile olsa tutmaması efdaldir demiştir. Bu hüküm ramazandan önceki ilk iki gün hakkında mûteberdir. Ancak ramazandan üç ve daha fazla gün önceden nafile oruca niyet etmede kerahet görülmemiştir. Ancak Şâfı'î hazretleri, bu babta yasaklayıcı bir hadise dayanarak " Şâbanm yarısından sonra oruç tutmayı mekruh addetmiştir. Şafiî hazretlerine göre ramazan üç yolla sübut bulur:

1- Bizzat hilâli görmek,

2- Adil şehâdet (bir kişi de olabilir),

3- Şâbân ayını otuz güne tamamlamak...

Ebu Hanife, İmam Mâlik, Evzâî, Sevrî gibi cumhuru teşkil eden pek çok âlimin görüşü bu noktada birleşir. 1 ^

a-1p tüil ^ : JU *up ini — 2. 3117.

jjI .] .ÖJjdl \’ } 'j \y>y& jC* cöJjdl ^ i

2. (3117)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ramazan ayını, hilâli görmedikçe veya sayıyı ikmal etmedikçe öne alıp başlatmayın. (Hilâli görüp veya sayıyı tamamladıktan; sonra müteakip hilâli görünceye veya sayıyı tamamlayıncaya kadar orucu tutun." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadis, ramazan ayının girdiği kesinlik kazanmadan, ayın başladığına hükmederek oruca başlamamayı emretmektedir. "Sayıyı tamamlama", bulut vs. sebebiyle hilâlin görülmemesi durumuyla ilgilidir. Şu halde ramazan hilâli görülemezse Şâban ayı otuza tamamlanıp, ramazana başlanacaktır.

Keza ramazan ayının sonu da hilâlin görülmesi ile tâyin edilecektir. Hilâl bulut vs. bir sebeple görülemezse ramazan ayı da otuza tamamlanacaktır. Sadedinde olduğumuz hadisten çıkan hüküm bu... Bazı ihtilaflı durumları bahsin sonunda göreceğiz. 12 ^

j, ^ tojA <3^ >- ° a ‘ > ~
^3 laâ-»-jo a-İp ini aüI
ûlS~[: o-Jli L^ap aü! âJ«jIp
^pj— 3. 3118.

. y\ ^ yĞ ocp -İp a-İp £p öt)

3. (3118)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayının günlerini hesapladığı kadar başka bir ayın günlerini hesaplamazdı. Sonra ramazan hilâlini görünce oruca başlardı. Eğer bulut araya girer (hilâli göremez) ise (Şâbanı) otuz gün olarak hesaplar, sonra ramazan orucuna başlardı." 1 ^ 1

: JlD öUBpj Jö-? . Jödl o4|) 3İ alİp a&' a^>-[:JB ü^^ap tûıl Çrd ÇA.5 - 4- 3119.

Jl ı_.J 1-ip :,-. ö' öâ' : Joı _a !j JlÎ .jtAAj :Jl) ?au 1 ö' -i^.io' :jü ^-*j :3i) Vdiâ o) aJl ö' .aj'

4. (3119)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Bir Bedevi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben hilâli yani ramazan hilâlini gördüm!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet getirir misin?" diye sordu. Adam "evet" deyince:

"Muhammed'in Allah Resûlü olduğuna da şehâdet eder misin?" dedi. Adam buna da, "evet!" diye cevap verince, Efendimiz:

"Ey Bilâl! dedi, halka yarın oruç tutmalarını ilân et!" 1 ^!

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, bedevinin havanın bulutlu olduğu bir günde müracaat etmiş olacağına dikkat çekerler. Bedevi, çölde

yaşayan kimse demektir.

2- Aliyyü'l-Kârî: "Hadiste, rü'yetin sübûtu için ihbarın kifâyet ettiğine ve şehâdet lafzına hâcet olmadığına delil vardır" der.

Hattâbî de şöyle söylemiştir: "Hadiste, ramazan hilâlini görme işini icra eden kimseye, "şehadet"le ilgili hükümlere ııymak mecburiyetinde olmayıp ihbar'la ilgili hükümlere uymasının kâfi geleceğine delil vardır" der. Ayrıca ilave eder: "Hadiste keza, "müslüman hakkında aslolan onun adâlet sahibi olmasıdır" diyenlerin görüşlerine de delil mevcuttur. Çünkü Aleyhissalatu vesselam, bedevinin müslüman olup olmadığından başka bir şey sormadı. Onun müslüman olduğunu öğrendikten sonra adalet sahibi midir, doğru sözlü müdür, araştırmadı." Hemen belirtelim ki, kişinin getirdiği haberin makbul olması için, şehadetinin kabul edilmesi için adalet sahibi olması gerekir. Bu da onun sıdkı (doğru sözlülüğü), mürüvveti (insani, ahlâkî, örfi değerlere bağlılığı) ve ehl-i sünnet akidesinde olmasıyla tahakkuk eder. 12 ^ 1 , 12 ^ 1

. ^y-Lül y»ly >' ^ 3 t<uj \j ^1 aül (J(Jodl ^-Lül :3li aül is** 1 '-] Çrf?

)2A^l 5 2.(

5.312ü.

5. (3120)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Halk hilâli görmek için gayret sarfetti. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gördüğümü (tek başıma) söyledim. Sözüm üzerine oruç tuttu ve halka da oruç tutmalarını emretti." 12 ^

^ od dJ-Ojj oı ûji a 1 2^-3 ÇA \ a*p ini ı •^ oAj— 6. 3121.

. >,.^))oü«2l((,ı ,J [jçjb l s&Smj 3-Ap IÛaLJû

6. (3121)- Hüseyin İbnu'l-Hâris el-Cedelî, Hâris İbnu Hâtîb (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Hâris dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hilali, görünce oruç tutmamızı emretti, eğer biz göremez de iki âdil şâhid gördükleri hususunda şehâdet ederlerse, onların şehâdetlerine uyarak tutacaktık." 1221

AÇIKLAMA:

1- Hadiste "oruç" diye tercüme ettiğimiz kelime nüsük'tiir. Nüsiik ise ibadet demektir, daha ziyade hacc'la ilgili ibâdetlerde kullanılır. Ancak, sadedin olduğumuz bahis oruç üzerine olduğu ve Ebu Dâvud da, hadisi oruçla ilgili bölüme koyduğu için nüsük'ten muradın oruç olduğu söylenebilir. Mamafih bunu, Hacc olarak da anlayıp: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (zilhicce) hilâlini görünce haccetmemizi emretti..." diye de tercüme etmemiz uygundur.

2- Hadis, hilalin görülmesinin kesinlik kazanması için iki âdil şâhidin gerektiğini beyan etmektedir. Önceki hadisle bunun arasında teâruz mevcuttur. Çünkü orada tek kişinin şehâdetinin hilalin rii'yetinde yeterli olacağı ifade edilmektedir.

Hattâbî der ki: "şevvâl hilâlinin rii'yetinin sübut bulması için iki âdil kişinin şehadetinin makbuliyeti hususunda ihtilaf bilmiyorum. Ancak bir tek kişinin şehadetinde ihtilaf edilmiştir. Çoğunlukla âlimler "iki âdil kişiden azının şehâdeti makbul değildir" derler. Ancak Hz. Ömer'den yapılan rivayete göre o, kurban ve ramazan bayramlarını ilanda tek kişinin şehâdetini kabul etmiştir. Bazı hadisçiler buna meyi ederek "hilalin rii'yeti meselesini, ihbar meselesi zımnında görüp, bu şehâdet meselesine girmez, (şehâdetteki şartlar bunda aranmaz)" demeye meyi etmişlerdir. Öyleyse ramazan ayının hilalini görmede tek kişinin şehâdeti makbul olunca şevvâl ayının hilâlini görmede de makbul olur."

Bu istidlâle şöyle cevap verilmiştir: "Eğer bu, ihbâr nev'inden olsa idi, o meselede şöyle söylemek câiz olurdu: "Falanca bana haber verdi ki, hilali görmüştür." Hilalin rıı'yetini isbatta başkasından yapılan bu hikâye tarzı câiz olmaz. Şu halde, bu isbat işi ihbâr nev'inden değildir. Buna delili de şudur: Hilali gören kimsenin ihbarının makbul olması için: "şehâdet ederim ki, ramazan hilâlini şahsen gördüm" demelidir. Bu muteberdir, çünkü bu meselede âdil olan tek kişi, bir grup âlim nezdinde, yeterlidir. Bu âlimler, İbnu Ömer'in rivayetiyle de ihticac ederler" (3120. hadise bak).

Rü'yet-i hilâl'in sübîıtunda tek şâhidin beyanına itibar edenler nezdinde kadın ve erkek müsâvidir. 12111

0^aüI ıJ^Oj İpi üS) 0'[ıj aÛp İliI aUİ 1 _aJ \ajaS- ^p jI o) ûA 3

. . |ÇO? 1 i_)l (jajO 0' li^j jl ‘^r~Â ü Jöûl Ijî;

433. /.

7. (3122)- Ebu Umayr İbnu Enes, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashabından olan amcalarından naklettiğine göre, bir grup kimse Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a binekleriyle gelip: "Dün hilâli gördük" diye şehâdette bulundular. Bunun üzerine, Efendimiz onlara oruçlarını açmalarını, sabah olunca da musallaya (bayram namazına) gelmelerini emretti." 1221

AÇIKLAMA:

Bıı rivayetin başka vecihlerinden anlaşıldığı üzere, ramazanın otuzuncu günü, Medine'yi kaplayan bulut sebebiyle, hiç kimse hilâli göremez. Bu sebeple herkes oruca niyet eder. Ancak öğleden sonra günün sonlarına doğru gelen bir grup yolcu, bir gün önceden hilâli görmüş olduklarına şehâdette bulunurlar. Resûlullah, bu şehadet üzerine o günü bayram ilan eder ve oruçlarını yemelerini emreder. Ertesi sabah musallaya gelmelerini söylemesi, bayram namazını kılmaları içindir. Yani ramazanın otuzbirinci sabahında namaz kılınmış olacaktır. Böylece bu hadis, bayramın girdiği, namaz vakti içinde belli olmadığı durumlarda bayram namazının, bayramın ikinci gününde de kılınabileceğine delil olmaktadır. Evzâî, Sevrî, Ahmed, İshak, Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf ve Muhammed bu görüştedirler. Bu aynı zamanda Şâfı'î merhumun da kavlidir.

Hadisin zahirine göre, ikinci günde kılman bu namaz kaza değil, edâdır.

Hattâbî'nin İmam Şâfı'î'den nakline göre, bazı âlimler: "Bayramın girdiği, zevâlden önce bilinirse bayram namazı kılınır, aksi halde ne o gün ne de ertesi günü nâmaz

kılınmaz. Çünkü bayram namazı, vakti içinde kılınır, başka vakitte kılınmaz" demiştir.

İmam Mâlik ve Ebu Sevr'in de bu görüşte olduğu belirtilir.

Hattâbî bu görüşleri naklettikten sonra: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uymak başkasının sünnetine uymaktan evlâdır. Ebu Umayr hadisi sahihtir, ona uymak vâcibtir" der. Bu sözüyle Hattâbî, "Bayramın, zevalden az önce bilinmesiyle zevalden sonra bilinmesi arasında, Şâfı'î, Mâlik ve Ebu Sevr'in aksine olarak fark yoktur" demek ister. Zira hadiste, onların hilâli sonra gördüklerine delâlet eden bir karine yoktur. 1221

o, _i :JfLî

'yi ^LjüL> b'j : Jli ÇıY? - 31 23.

Tyy :o~İaj : Jba) :oüi V J oaJ'

I aüp ân' J>ij Ijyi' 'âSbfc :(JlLî Âj^Lio. i' :oâi o'yjj' Ç ^

8. (3123)- Küreyb (rahimehullah) anlatıyor: "Ben Şam'da iken ramazan hilali beklenmişti. Hilali bir cum'a günü ben de gördüm. Sonra ayın sonunda Medine'ye geldim. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ):

"Hilali ne zaman görmüştünüz?" diye sordu. Ben "Cıım'a günü!" dedim. İbnu Abbâs tekrar:

"Sen de hilali gördün mü?" dedi. Ben:

"Evet, hem ben, hem de halk gördü ve herkes oruç tuttu. Hz. Muâviye (radıyallahu anh) de oruç tuttu!" dedim. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ):

"Ama biz hilâli cumartesi gecesi gördük. Öyleyse otuza tamamlayıncaya veya hilali görünceye kadar tutmalıyız!" dedi. Ben:

"Hz. Muâviye'nin görmesiyle ve onun orucuyla iktifa etmiyor musun?" dedim. Cevaben:

"Hayır! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize böyle emretti" dedi." 12 ^

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, bir iş için Şam'a giden Küreyb, orada ramazan ayma girmiş ve herkesle birlikte hilali cum'a günü görerek oruca başlamıştır. Medine'ye döndüğü zaman ramazan devam etmektedir ve burada oruca bir gün sonra başlanmıştır.

Şam'da bir gün önce başlanmış olan ramazan meselesinde İbnu Abbâs, Şam'a uymaya taraftar olmayıp, "hilali görünceye kadar"; görülmemesi halinde "ramazanı otuza tamamlayıncaya kadar" oruca devam kararı veriyor. "Şam'a niye uymuyorsun?" diye vâki olan suâle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bu çeşit durumlarda, kendi rii'yetimize uymamızı) böyle amel etmemizi emretti!" şeklinde cevap veriyor.

2- Bu hadis, "Ramazanı başlatma ve sona erdirmede her belde kendi rii'yetine tâbidir, bir başka beldenin rü'yeti onu bağlamaz" diyen âlimlerin dayanağı olmuştur. İbnu Abbâs, Kâsım İbnu Muhammed, Sâlim İbnu Abdillah İbni Ömer, İkrime, İshâk İbnu Râhîıye bu hadisin zahiriyle hükmederek "Her beldenin rü'yeti kendine hastır" demişlerdir.

Ancak cumhur denen büyük ekseriyet: "Beldelerden birinde daha önceden hilalin görülüp oruca başlandığına dair haber geldiği takdirde, oraya uyulur, önceden yenen oruç da kaza edilir" hükmüne varmıştır. Ebu Hanîfe ve ashabı, İmam Mâlik, Şâfı'î, Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedirler.

3- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize böyle emretti" sözü ile İbnu Abbâs'ın: "Resûlullah bize, iftar hakkında bir kişinin şehâdetini kabul etmemiz emretti" demek istediği muhtemel olduğu gibi: "...beldemiz ehlinin rii'yetine itimad etmemizi, başka beldelerin rii'yetine itibar etmememizi emretti" demiş olması da muhtemeldir. İhtimal, istidlali bozacağı için, bunlardan biriyle cezmetmeyip kesin hükme gitmek mümkün

olmaz. Bu sebeple, bu mevzuda Resûlullah'tan rivayet edilen ve 3116 numarada kaydedilen Buhârî hadisidir: "Hilâli görmedikçe oruca başlamayın, tekrar hilâl görmedikçe de oruca son vermeyin. Bulut görmenize mâni olursa sayıyı otuza tamamlayın." 1331

9. (3124)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Muteber) oruç, (hep beraber) tuttuğunuz giindekidir. (Muteber) iftar, (hep beraber) ettiğiniz gtindekidir. (Muteber) kurban (hep beraber) kur'ban kestiğiniz gtindekidir." 1331

AÇIKLAMA:

Tirmizî, hadisin mânasını, bazı ilim ehlinin: "Ramazan orucunun başlama ve bitme günlerinin cemaatle ve insanların çoğunluğu ile yapılması gerekir" diye anladığını belirtir. Mübârekfûrî, Tirmîzi şerhi'nde hadis hakkında şu açıklamaları sunar: "Hattabî bu hadisin mânasını şöyle açar: "İçtihada dayanılarak varılan hükümlerde düşülen hatanın sorumluluğu halktan kaldırılmıştır. Sözgelimi bir kavm, hilâli görme hususunda gayret sarfetmelerine (içtihad) rağmen hilâli göremeseler, bu durumda orucu otuza tamamlamadan bayram yapmazlar. Sonradan ramazanın yirmidokuz gün olduğu nazarlarında kesinlik kazansa, artık onlara ne günah, ne ayıplama hiçbir şey gerekmez, oruçları da iftarları da olmuş bitmiştir.

Arafat'ta vakfe gününde hata yapılsa da hüküm aynıdır, vakfenin iâdesi gerekmez.

Münzirî, Telhîsü's-Stinen'de der ki: "Dendi ki, bu hadiste yevm-i şekkte ihtiyaten oruç tutulmayıp, herkesin oruç tutuğu günde oruç tutmanın gereğine de işâret vardır."

Yine dendi ki: "Bu hadiste: "Hilâlin doğuşunu, ayın menzillerinin hesabı yoluyla bilen kimseye, bilmeyenlerden

ayrı olarak, bu bilgisine göre oruca başlaması ve ramazanını sona erdirmesi câizdir" diyene red vardır."

Yine dendi ki: "Tek bir şâhid, hilâli görecek olsa, hâkim de onun şehâdetini muteber addetmese, onun bu şehâdetiyle tutulan oruç ne kendi hakkında muteberdir, ne de onu esas alarak tutan halk hakkında muteberdir." Şevkânî der ki: "Bu sonuncu görüşü İmam Muhammed eş-Şeybânî benimseyip dedi ki: "Bir kimsenin kendi yakînine muhalif bile olsa, halkın hükmü ile, ayın hilâlinin görülmesi, o ferd için de, ister oruç ister hacc hususlarında kesinlik kazanır." Atâ ve Haşan Basri'den de aynı görüş rivayet edilmiştir. Ancak cumhur, bu noktada farklı hükmetmiştir. Derler ki: "Yakın kesbettiği hususta, kendisine şahsî hükmü ne ise o tahakkuk eder." Hadisi cumhur, Hattâbi gibi tefsir eder."

Hadisin mânası hususunda şöyle diyen de olmuştur: "Bu, insanların hiziplere ayrılıp Resûlullah'ın getirdiği hidâyete muhalefet edeceklerini ihbar etmektedir. Bir kısmı hesapla amel edecek ve halktan bir grup bunu benimseyecek; bir grup da onu ve Arafat'ta vakfeyi öne alacaklar ve bunu kendilerine bir şiar kılacaklar ki, Bâtinîler böyle yapmışlardır. Açıktan açığa hakkı iltizam eden bir grup da Resûlullah'ın hidayeti üzerine devam eder. Hadisteki halk (nâs) kelimesinden de murad bunlardır. Bunlar sayıca az bile olsalar sevâd-ı azam'ı (yani uyulması gereken çoğunluğu teşkil ederler." 1311

CjÇy* ‘V.-Çj jçj t \jS^ lâSy a~Lp ini ^»uıl İüil çy 1 — 10.3125.

AİİLilI aûo ./ q \\ jJŞ 'jşş a ı j

10. (3125)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ramazan ayı şöyle, şöyle şöyledir -bu sırada iki elini bütün parmaklarıyla iki sefer çırptı, üçüncü çırpışta sağ veya sol başparmağını yumdu.-" 1331

ö[: b\jj ,jj- 11.3126.

11. (3126)- Müslim ve Nesâî'de gelen bir rivayette: "Biz ümmî bir milletiz, ne yazı ne de hesap biliriz. Ay, şöyle şöyledir" dedi. Yani bir defasında yirmidokuz, bir defasında otuz gösterdi" denmiştir." 1331

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah bu iki hadiste, ramazan ayının bazan 29, bazan 30 olduğunu parmaklarıyla göstererek tebliğ buyurmaktadır. Parmaklarıyla göstermenin gerekçesini de ifâde etmiştir: "Biz ümmî bir milletiz, okuma yazma bilmeyiz.

"Ümmî, hadisin de açıkladığı üzere okuma bilmeyen, yazı bilmeyen mânalarına gelir. Kelimenin, "annesinden doğduğu gibi duran, doğduktan sonra okuma yazma öğrenmemiş, doğduğu şekilde câhil kalmış" mânasına geldiği de belirtilmiştir.

İbnu Hacer, hadiste geçen "Biz ümmî bir ümmetiz" sözü ile, bu hadisin söylendiği andaki muhatapların veya Resûlullah'ın kendisinin kastedilmiş olabileceğini belirtir. Ancak bazı âlimler: "Bundan maksad, Arap kavmidir, çünkü yazı bilmezler" demiştir. Nitekim ayet-i kerime'de: "Ümmîler arasından kendilerine ayetlerini okuyan... onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur" (Cum'a 2). Ayet-i kerime'de Arapların Ümmîler olarak tavsifi, onlarda okuma yazma bilenlerin nâdir olmasından dolayıdır. 1221

2- İbnu Hacer oruç, bayram, hacc gibi takvime müteallik işlerde hesaba değil, rü'yete itibar edilmesi gerektiğini, hadislerin zâhirlerinden bunun anlaşıldığını belirtir. Ve: "Oruç hakkındaki bu hüküm, -sonradan hesabı bilenler

çıkmış olsa bile- devam etmiştir" der. Bu kanaatine delil olarak 3116'da kaydettiğimiz Buhârî hadisinde geçen "Eğer bulut mânî olursa orucunuzu otuza tamamlayın" ibâresini zikreder. "Bulut halinde Resûlullah, "hesap bilenlere sorun!" demiyor" der. Ona göre bundaki hikmet, bulut halinde, mükelleflerin sayı hususunda eşit durumda olmasından ve otuza tamamlama ile herkesten aynı şekilde ihtilafın ve anlaşmazlıkların kalkacağındandır.

Biz İbnu Hacer'in sözünden, onun: "Eğer, havanın bulutlu olması halinde sayıyı değil hesabı esas aldığımız takdirde mü'minler arasında ihtilaf çıkar, çünkü hesap işinde ittifak sağlanmaz" demek istediğini anlamaktayız ki, hal-i hazırda, rü'yet-i hilâl meselesinde İslâm âlemindeki kargaşayı ifade etmektedir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hilâlin doğuşunun, başta güneş, diğer bir kısım yıldızların rağmına olarak, önceden, herkesin ittifak edeceği, şaşmaz bir şekilde hesap edilemeyip takvime bağlanamayacağını gâyb-âşinâ nübüvvet nazarıyla görmüş, mucizâne bir surette bildirmiştir. 1221

1 .JaAAI ' 11 ‘A 3 ilil Â-v et 1 — 12. 3127.

.0O2çA 1 _v yi - 1 O ı O şy

12. (3127)- Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki bayram ayı eksilmezler: Bunlar Ramazan ve Zü'l-Hicce aylarıdır." 1221

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisi anlamada âlimler ihtilaf etmiştir. Bir kısmı Ramazan ve Zilhicce aylarının daima otuz gün olduğunu iddia etmiştir. İbnu Hacer: "Bu mevcut müşahedemize de terstir, binaenaleyh merduddur" der. Ayrıca Resûlullah'ın 3116 numarada kaydedilen: "Hilâli görerek (ramazan) orucuna başlayın, hilâli görerek bayram edin, eğer bulut araya girerse otuza tamamlayın" hadisinin de bu merdıid görüşe muhâlefet ettiğini belirtir. "Çünkü der, şayet ramazan ebediyyen otuz olsaydı bu açıklamaya ihtiyaç kalmazdı."

Ebu'l-Hasen'in anlamasına göre, "Bu aylar, yirmidokuz veya otuz olmasıyla faziletçe bir artışa veya eksikliğe uğramaz."

* Bazıları: "Bu iki ay birlikte artıp eksilmez. Yani biri yirmidokuzsa diğeri otuzdur, bu muvâzene ebediyyen böyledir" demiştir.

* Bazıları; "Bunlarda yapılan amellerin sevabı yönüyle bunlar noksan olmaz" demiştir.

Bu son iki görüş Seleften meşhurdur. Buhari nüshalarında çoğunlukla aynen nakledilmiştir. Buhari: "İkisi de (bir yıl içinde) nâkıs olarak bir araya gelmezler" demiştir. Tirmizî, bunu: "Biri nâkıs ise yani 29 gün ise diğeri otuzdur" diye daha açık olarak ifade eder. Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye böyle anlamışlardır.

* Ahmed İbnu Hanbel: "Ramazan eksikse (29 ise), Zilhicce tamdır, zilhicce eksikse ramazan tamdır (30 giin)" der.

* İshak İbnu Râhuye: "Ay yirmidokuz da olsa tamdır" demiştir: İshak'ın anlayışına göre, her iki ay da aynı yıl içerisinde eksik yani 29'ar gün olarak gelebilir.

* Bazıları: "Otuz veya yirmidokuz olmasında ahkâm yönüyle bir eksiklik hâsıl etmez" demiştir.

* Bazıları: "Nefsülemirde eksiklik yoktur, ancak hilâli görmede mâni çıkar" demiştir.

* Bazıları: "Bunun mânası, kahir ekseriyete göre, bu iki ay aynı yıl içerisinde eksik olarak gelmezler, ikisinin de eksik olmaları hâli pek nâdirdir" demiştir. İbnu Hacer bu görüşün en doğru görüş olduğunu belirtir. Nitekim Tahâvî der ki: "Hadisi zahiriyle almak veya ikisinden birinin noksanlanmasına hamletmek tatminkâr olmaz, müşahedemiz bunu reddeder, çünkü zaman zaman her iki ayın da aynı yıl içerisinde noksan geldiğini görmekteyiz."

* Zeyn İbnu'l- Münir şöyle demiştir: "Bu söylenenlerin hiç biri itirazdan paçayı kurtaramaz. Bunlardan gerçeğe en yakın olanı şöyle demektir. "Murad şudur: Müşâhede edilen sayı noksanlığı, her iki ayın da büyük bir bayram

ayı olması sebebiyle, telâfi olunur. Öyle ise bunların, diğer aylar gibi noksan diye tavsifleri caiz olmaz." Bu söz de netice itibâriyle İshâk'ın sözünü te'yid eder.

* Beyhâkî der ki: "Resîılullah (aleyhissalâtıı vesselâm) bu iki ayı diğerlerinden ayrı olarak zikretmiştir zira oruç ve hac ahkâmı bunlarla ilgilidir." Nevevî de buna cezmeder. Ve: "Doğru ve mûtemed görüş budur" der. Bunun mânası şudur: Bu iki ayla ilgili olarak beyan edilen her bir fazilet ve ahkâm, ramazan otuz veya yirmidokuz gün olsa da aynen hâsıl olacaktır, vakfeler dokuzuncu veya bir başka güne tesâdüf etse de aynıdır. Şurası da açıktır ki, bunun şartı, hilâlin aranmasında bir kusur olmamaya bağlıdır.

2- Bu hadisin hâsıl ettiği faide, orucu yirmidokuz gün tutanla, Arafat vakfesini arafe günü dışında yapan kimselerin içine gelen şekli izâle etmesidir. İbnu Hacer der ki: "Bâzıları, sekiz zilhiccede vakfe imkanını müşkil addettiler. Aslında müşkilat mevcut değildir, zira, bazı hallerde iki şâhidin müşâhedesiyle mesela zilhiccenin başı perşembeye rastlamıştır, buna binaen cuma günü vakfeye dururlar. Ancak sonradan bunların yalan şehâdette bulundukları ortaya çıkabilir."

Tîbî bu mânayı daha açık olarak şöyle beyan eder: "Hadisin zâhiri, bu iki ayın diğer aylarda bulunmayan meziyetle donatıldığını beyan etmektedir. Burada maksat diğer aylarda yapılan ibadetin sevabının eksildiğini bildirmek değildir. Bilakis burada kastedilen şey, bu iki ayda iki bayram bulunması sebebiyle, bunlara terettüp edecek hükümde vukua gelecek hatalarda zorluğu kaldırmaktır, çünkü bayramların günleri hakkında verilecek hükümde hataya düşmek daima mümkündür. Bundan dolayı, Resûlullah "eksilmeyen iki ay" dedikten sonra, "İki bayram ayı" dedi. Bunlar yerine "Ramazan ve Zilhicce" demekle yetinmedi."

3- Hadiste ramazan ayma "bayram ayı" denmektedir. Halbuki bayram, ramazanın içinde değildir. Bu, bayramın ramazana yakınlığı veya bayram hilâlinin, bazan ramazanın

sonunda görülmesi sebebiyledir. Ancak önceki ihtimal kuvvetlidir, Nitekim, Resûlullah bir hadislerinde: "Akşam namazı, gündüzün vitridir" buyurur. Halbuki akşam namazı cehridir ve gece namazlarına dahildir, ve şer'î örfte güneşin batması ile gece başlar. Şu halde Resûlullah'm, akşamı bu hadiste gündüze dahil etmesi ona yakınlığı sebebiyledir.

4- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler:

* Bu hadiste, "sevap" daima meşakkatin varlığına bağlı değildir, Allah dilerse, nâkıs ibadeti, tam olana sevapta dâhil edebilir.

* Bazı âlimler buna dayanarak "Ramazanda tek niyet kâfidir, çünkü hadis, ayı bir bütün olarak tek bir ibadet kılmaktadır, öyleyse tek niyet yeterlidir" demişlerdir.

* Bu hadis, yirmidokuz da olsa otuz da olsa, ramazan ayının sevapça eşit olmasını, ay içerisinde işlenen sevaba bir bütün olarak bakılması ile olduğunu, teker teker günlerin tafsiline nazarla olmadığını iktiza eder. 1 ^

FASIL

ORUCUN RÜKÜNLERİ NİYYET

j>-\

.jiJ 6*3 jAjiJ' üli ^ 3 * • 6^3 Çİp Sili ^3 3 :cüli s- Sil'

- 1.3128.

1. (3128)- Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim orucu fecirden önce niyetle (kesin kılmazsa) onun orucu yoktur." 1 ^ 11

. i ^[:ldu ^ 2.3129.

2. (3129)-Hz. Aişe ve Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ) buyurdular ki: "Sadece şafaktan önce niyet edenlerin orucu muteberdir." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hafsa'nın rivayeti, görüldüğü üzere mevkîıf veya merfu olma hususunda muzdariptir. Ancak sikanın ziyadesi makbuldür kaidesi esas alınarak ref ine hükmedilmiştir.

2- Kaydettiğimiz iki hadis, orucun muteber olması için niyetin şart olduğunu göstermektedir. Hadis mutlak geldiği için, zâhiri, farz veya nâfile her çeşit namazı içine alır ve fecr-i sâdıktan önce niyet edilmediği takdirde orucun muteber olmayacağını ifade eder. Nitekim İbnu Ömer, Câbir İbnu Zeyd, İmam Mâlik, Müzeni, Dâvud-ı Zâhiri bu görüştedirler. Ancak, geri kalan âlim ve imamlar, nafile orucun, gündiizleyin yapılacak niyetle sahih olacağına hükmetmişlerdir. Onlar bu hükme giderken sadedinde olduğumuz hadisi Hz.Aişe (radıyallahu anhâ)'nm şu rivayeti ile tahsis edip hükmün şümûlünü tahsis ederler. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana

(giindiizleyin) gelir: "Yanında yiyecek bir şey var mı?" diye sorardı. Ben, "yok!" diye cevap verince: "Öyleyse ben oruç tutuyorum!" derdi."

3- Tirmizî şu açıklamayı kaydeder: "Bir kısım ilim ehline göre ramazan orucunda, veya bunun kazasında veya nezir orucunda geceden niyetini kesin şekilde yapmazsa orucu muteber değildir."

Hanefılere göre oruca niyetin vakti, güneşin batmasından ertesi günü istîvâ anma (kaba kuşluk) kadar devam eder. İstîvâ anından sonra niyet sahih değildir. Ancak namazın çeşidine göre, bazı tefrikte bulunurlar:

* Farz orucun niyeti güneşin batmasından kaba kuşluğa kadar devam eder.

* Kaza, kefâret ve mutlak nezir oruçları için niyet, güneşin batmasından fecr-i sâdık'a kadardır, daha sonra yapılamaz.

* Nafile oruçlar için de güneşin batmasından ertesi günü istîvâ zamanına kadar caizdir.

4- Şâfiîlere göre kişi, orucu bozan bir amelde bulunmadığı müddetçe güneşin batmasına kadar nafile oruca niyette bulunabilir.

5- Mâlikîlere göre, nafile orucun da niyet vakti Nısfu'n-Nehâr'a kadar uzatılamaz. 1 ^ 1

NAFİLE ORUCUN NİYYETİ

^Iî , aap aü^) t_]ü , ^t V ç .° Aap aTp aü^ aü^ * -.!'i L^ap aü^ j aJ-jIp ^p 1- 3130.

tjJ j ^ İAİ 044-*' :AİI' ^ 0~Iİ AÜP tüII (J£A>-J La-Lj CjJIj IjaL>-^ tÂjAjt tü IX-0 tjpIö?

LcI : aü! a^-^ -caIA <Jl3 ,J LajUa’ :JIJ ^ aj tA^li :o~li Vy* 15 : (JIS dJJ caLA

.) A~^0ö AaÜa cLaLa 2^' Ç.L5 Ç)tâ cAİIa ÂjjâJj

1. (3130)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün bana:

"Yanında (yiyecek), bir şey var mı?" diye sordu.

"Hayır!" demem üzerine: "Ben oruç tutacağım!" buyurdu. Yanımdan çıkınca bize bir hediye geldi -veya bize bir grup misafir geldi.- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) eve geri dönünce:

"Ey Allah'ın Resulü bize bir hediye geldi -veya bize ziyaretçiler geldi- sana yiyecek bir şey hazırladım!" dedim. "Nedir o?" diye sordu. Ben:

"Hays! (un, yağ, hurmadan yapılan bir yemek)" dedim.

"Getir onu!" buyurdu. Ben de getirdim. Aleyhissalâtu vesselâm onu yedi, sonra:

"Oruçlu olarak sabahlamıştım" buyurdu."

Mücâhid (rahimehullah) der ki: "Bu, malından sadaka çıkaran adam gibidir, o, dilerse çıkardığı sadakayı verir (yani kararını icra eder), isterse vermekten vazgeçer." 1 ^

ü-Li \j . illi öl) Ç ç»l*İ5 15 ”"jap : Ll* t ^ aap iüil ^5 jj.Jl jj 1 015"^ : ddli jaJl 3- 3131.

. AÂŞy (JŞ A>-^>-l] G ■ & Aİlt C^-üp 5^1) 5^') tAsüj^ ' AİİJıJ

2. (3131)- Ümmü'd-Derdâ anlatıyor: "Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) giindiizleyin gelir: "Yanınızda yiyecek var mı?" diye sorardı. Şâyet biz: "Hayır, yok!" diyecek olsak: "Öyleyse bugiin ben oruçluyum!" derdi. Ebu Talha, Ebu Hüreyre, İbnu Abbâs, Huzeyfe (radıyallahu anhiim) hep böyle yaptılar." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Yukarıda kaydettiğimiz iki hadis, nâfıle oruç için giindiizleyin niyet edilebileceğini ifâde etmektedir, yeter ki

imsak vaktinden itibâren yeme, içme, ilaç alma gibi oruca mâni bir amelde bulunulmamış olsun.

Ancak giindiizleyin oruca niyet hususu âlimler arasında ihtilaf edilmiştir. Yukarıdaki Ümmiı'd-Derdâ rivayeti İbnu Ebî Şeybe'de senetli olarak gelmiştir ve orada: "Ebu'd-Derdâ, bazan kuşluk vakti bize gelir ve yiyecek bir şey sorardı" denilir. Böylece bu uğrama ve taleplerin öğleden önce olduğunu anlamaktayız. Devamında: "Bazen olurdu bir şey veremezdik. O zaman: "Öyleyse ben bugün oruç tutacağım derdi" denmektedir.

Yine İbnu Ebî Şeybe'de Hz. Enes, Ebu Talha ile ilgili olarak şunu anlatır: "Ebu Talha, ehline gelip: "Yiyecek bir şey var mı?" diye sorar, eğer "hayır!" derlerse o gününü oruçla geçirirdi."

Hz. Muâz, Hz. İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre gibi başka bir kısım sahâbilerden de yemek arayıp bulamayınca oruca niyet ettiklerine dair rivayetler gelmiştir.

Önceki hadis (3130), bizzat Resûlullah'ın da aynı şekilde, yiyecek bulamayınca oruca niyetlendiğini göstermektedir. Nevevî der ki: "Bu hadiste, güneşin zevalinden öncesine kadar nâfıle oruca niyet edilebileceğini söyleyen cumhura delil mevcuttur."

Şâfiîler bu cevazı mutlak görürler. Yani öğleden önce de olur, sonra da.

imam Mâlik, Leys ve İbnu Ebi Zî'b'e göre ise geceden niyet olmayınca tetavvû oruç caiz olmaz.

2- Önceki hadiste bazı ziyaretçilerin gelmesinin zikrinden maksad, o ziyaretçilerin yiyecek hediye getirmiş olmasını söylemektir. Hz. Peygamber'in, "Yiyecek bir şey var mı?"

diye sorması orucunu bozmak istemesi olarak te'vil edilmiştir. Ancak Nevevî bu te'vili tekellüflü bulur.

3- İmam Şafiî ile ona muvafakat eden ulemâya göre, nâfile oruç bozulabilir, herhangi bir telâfi de gerekmez. Bazı sahabelerle, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhûye'nin görüşleri de buna muvafıktır. Ancak tamamlanması müstehabtır.

Ebu Hanîfe'ye göre, nafile de olsa niyetten sonra oruç bozulmamalıdır, bozacak olursa kaza etmesi gerekir. Mâlik, Haşan Basrî, İbrahim Nehâî ve Mekhfıl gibi başka bir kısım âlimler de bu görüştedirler.

İmam-ı Azam'a göre ziyafete çağırılmak, nafile orucu bozmaya meşru bir özürdür. 1 ^

ORUCU BOZAN ŞEYLERDEN KAÇINMAK

. j : . 5 ■ 1 b ^ ^ J 4-İP t 4- ^ AÜ^ ,(_]B 4A£" AÜ^ . — 1- 3132.

1. (3132)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kendiliğinden kusacak olursa, üzerine kaza gerekmez. Kim de isteyerek kusarsa orucunu kaza etsin." 147J

AÇIKLAMA:

1- Hadis kendiliğinden kusan kimsenin, orucunu kaza etmeyeceğini ifade ediyor. Kendiliğinden vııkîıa gelen kusma hâdisesinde ferdin bir taksiri olmadığı için kaza etmek terettüp etmediği halde, iradî olarak kusana kaza terettüp etmektedir. İbnu'l-Münzir "Bu hususta icma var" der.

Alimler büyük çoğunlukla bu hadisin zahirini esas almıştır. İradî olarak kusana kefaret gerekip gerekmeyeceği münakaşa edilmiştir. Burada da ekseriyet "Kefaret gerekmez" diye hükmetmiştir.

İbnu Abbâs ve İkrime, vücuda giren şeyin orucu iptal edeceğini, çıkanın hiç bir zarar vermeyeceğini söylemişlerdir. 1 ^ 1

, ^ aÜ^ - aü l . g 1 —^ aü l (_J B , 3 B aa^ - Ali 1 t ^ ^ l Çıf? 2. 3133.

2. (3133)- Ebu Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey vardır orucu bozmaz: Hacamat olmak (kan aldırmak), kusmak, ihtilam olmak." 1491

»üll OBy JtB aJİJ t jlasB i\j AİBJ a^I ^4*2 Alil (Jö' : Aj-B- aap aİlİ ^.BjjJl Bl öl[:a> 4İ? yj 3134.

ıjJuB> : Jul dili rf - -up . AjB yJ I . J aJ O—Ül

3. (3134)- Ma'dân İbnu Talha, kendisine Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh)'nın şunu anlattığını söylemiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kustu ve orucunu açtı. Sevbân (radıyallahu anhâ) bu meseleyi sordu. Sevbân:

"Doğru söylemiş, o zaman abdest suyunu ben döktüm" dedi." 1221

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Tirmizî'deki veçhi daha vâzıh olarak şöyle gelmiştir: "Ebu'd-Derdâ anlatıyor: "Resûlullah kustu ve orucunu açtı. Sonra da abdest aldı. Bilahare Dimeşk mescidinde, (Resûlullah'ın azadlısı olan) Sevbân'a rastladım. Bu hâdiseyi ona anlattım. Sevbân:

"Doğru söylemiş, (hâdise öyle cereyan etti ve hattâ) abdest suyunu ben döktüm" dedi."

2- Hadis, kusmanın abdesti bozacağına delil kılınmıştır. Ancak bazı âlimler, hadisin bu hususta sarih bir delil teşkil edemiyeceğini söylemiştir. Onlara göre, kusmadan sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m abdesti istihbâben veya tesâdüfen alma ihtimali de vardır. Keza tabirinde geçen

fe'nin sebep bildiren fe olması muhtemel ise de tâkip yani sıra bildiren fe olma ihtimali de vardır.

Her hâl u kârda Seleften bir çok büyük, kusmanın abdesti bozacağına hükmetmiştir: Zührî, Alkame, Esved, Şâbî, Urve İbnıı'z-Zübeyr, Neha'î, Katâde, Hammad, Sevrî, Haşan İbnu Sâlih, Evzâ'î vs. Hanefi görüşe göre ağız dolusu kusulacak olursa abdest bozulur, yeniden alınmalıdır.

İmam Şâfıî ve İmam Mâlik'e göre, kusmak abdesti bozmaz. Cumhur, "kusma kasda makrun olursa orucu bozar" demekte ittifak eder. 15 ' 1

I ,]pUs yj&j ^ 4dp A 1 ö»-^p lıır ^üp ^jI ÇAJ

4.3135.

4. (3135)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı olduğu halde hacamat oldu. Keza oruçlu iken de hacamat oldu." 1521

AÇIKLAMA:

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) bu rivayetle hacamat olmanın yani kan aldırmanın orucu bozmayacağına işaret etmektedir. Bu meselede ulemâ ihtilaf etmiş ise de cumhur, mutlak surette kan vermekle orucun bozulmayacağına hükmetmiştir.

Hz. Ali, Atâ, Evzâî, Ahmed, İshak ve Ebu Sevr (rahimehullah): "Hacamat yaptıran da yapan da orucunu bozar" diye hükmetmişlerdir. Bunlara göre oruç bozulursa da kaza gerekir; Atâ ise, "kefaret gerekir" demiştir. Ancak kefarete hükmetmede Atâ yalnız kalır.

Şu hususu da belirtelim ki, iki hadis sonra kaydedileceği üzere, Hz. Peygamber'den sahih bir senedle "Hacamat yapan da yaptıran da orucunu bozmuştur" hadisi de rivayet edilmiştir. Şarihler bu sonuncu hadisin mensuh olduğuna hükmederler. "Zira derler, bu hadisin bazı tariklerinde, Resûlullah'ın bu hadisi Veda Haccı sırasında irâd buyurduğu tasrih edilmiştir. Diğeri ise daha önce yani Mekke fethi sırasında irâd edilmiştir. Öyle ise bunun mensuh olacağı açıktır." 1 ^!

4Air^J \ LAU[: Jli *up tüll — 5. 313(S.

5. (3136)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz oruçlunun hacamat olmasını, sâdece bitap düşmesinden

korkarak ter kettik." 1541

AÇIKLAMA:

Bu rivayet dahi, hacamat olmanın orucu bozmayacağını ifade eder. Zira Hz. Enes, oruçlunun "Orucum bozulur" diye değil, "bitap düşerim" korkusuyla hacamat olmaktan kaçındığını belirtmektedir. Oruçlunun kan aldırmasına Resûlullah'ın ruhsatını ifade eden başka rivayetler de mevcuttur.

Kan aldırmanın orucu bozmayacağı esas olmakla beraber, hacamat sebebiyle zayıf düşeceğinden korkulan kimseler hakkında mekruh olduğu belirtilmiştir. Böylece sadedinde olduğumuz hadisle, diğer ruhsat hadisleri cem edilmiş olmaktadır. Bazı âlimlerimiz: "Eğer zayıflama orucun açılmasına sebep olacak bir dereceye ulaşırsa kerâhet artar" demiştir. Şevkânî, "her hâl u kârda oruçlunun hacamat olmaktan kaçınmasının evlâ olacağını..." söyler. 15 ^

6. (3137)- İbnu Ebî Leylâ, Sahâbî bir zâttan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacamat olmaktan, muvâsaladan (üst üste bir-kaç gün oruç açmamaktan) yasakladı. Ancak bunları Ashâbına haram kılmadı. (Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü, sen sahîıra kadar orucu devam ettiriyorsun" denildi de şu cevabı verdi:

"Ben sahîıra kadar uzatıyorum, zira Rabbim bana yedirip içirmektedir." 11 ^ 1

c ^ jliî' ; ‘Öp <up ilil ^ ^~ 3138.

L«ı jlKaJ L«jû1 Jhju *LaL>A-l 01 j_)l -Up yW^ı<:< ^*-*3 ı - p ini cO 1 öA 3 öL^ ^ 4 ^ 4>-^>-l

.öJJi oAİ5 cAiÇj ajsB- ^1 ^«L . ' L»)j coAf? tliB (_£ÛJl

7. (3138)- Râfı’ İbnu Hadîc (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Hacamat ettiren de, hacamat eden de orucunu açmıştır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bıı hadisin zahirine göre hacamat olan da hacamat yapan da orucunu açmış sayılmaktadır. Ahmed İbnu Hanbel gibi bazı âlimler hadisi zahirine göre anlayarak, kan aldıranın orucunun bozulacağına hükmetmiştir.

Ancak diğer bir kısım âlimler, bu hadisi şöyle anlamışlardır: "Kan aldırmak orucu bozmaz. Hadisin mânası şudur: Kan alan da aldıran da oruçlarının bozulmasına mâruzdurlar. Yani kan aldıran (mahcüm), bu sebeple zaafa düşer ve orucu bozmak zorunda kalır. Kan alan da, kan aldıranın kanından boğazına bir şeyler kaçabilir, o da yutar veya tadından bir şey boğazına ulaşır. Şu halde her ikisi de oruçlarının bozulması tehlikesiyle başbaşadırlar. Nitekim nefsini tehlikeye atan için "kendini helak etti" denilir. Keza: "Kadı olan bıçaksız olarak kesilmiştir" sözü de kadılığın muhatarası (riski) için söylenir. Öyle ise hadis, kan aldırmanın muhtemel riskine dikkat çekmek için "kan alan da aldıran da orucunu bozmuştur" diye mübalağalı olarak ifadede bulunmuştur" denmiştir. 1 ^ 1

. :ıjü ? ^~p 3a üç[: Jü *up aü' 3139.

8. (3139)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, gözüm ağrıyor, oruçlu olduğum halde sürme çekiyorum (bu, orucumu bozar mı?)" diye sordu. Resûlullah: "Hayır (bozmaz)" dedi." 1151

-Up js L> aüp iüil 3 y^'j \ :Jli o-L>- ^p au' ^p ^ ^ -Up 9. 3140.

.^EALı ı*: aL^û aD-U ^ a>- ^-' J aâlJ :3^j

9. (3140)- Abdurrahman İbnu Nu'man İbni Ma'bed İbni Hevze an ebîhi an ceddihi anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyku sırasında gözlere miskle karıştırılmış ismid (sürmesi) çekilmesini emir buyurdu ve:

"Oruçlu bundan sakınsın!" dedi." 1151

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis sürmenin orucu bozacağını ifade eder. İbnu Şübrüme ve Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ bununla ameli esas almışlardır. Ancak diğer fukahâ ve muhaddisler bunlara muhalefet etmiş ve sürmenin orucu bozmayacağına hükmetmiştir. Çoğunluk, bu hadisin ihticac edilemeyecek kadar zayıf olduğunu söyler. İbnu Ebî Leylâ ve İbnu şübrüme şu hadisi de görüşlerinin delilleri meyanında zikrederler: "Oruç, giren şey için, abdest de çıkan şey için bozulur." Bu hadis, Buharî'de muallak olarak gelmiştir.

Diğer taraftan, sürmenin orucu bozmayacağına hükmeden cumhur, sadedinde olduğumuz hadisin zayıf olduğunu söylemekle kalmaz, İbnu Mâce de Hz. Aişe'den gelen ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın ramazanda oruçlu iken sürme çektiğini ifade eden hadisi delil olarak gösterir.

2- Hadiste geçen ismid, sürme yapılan taşın ismidir. Mürevvah, misk katılarak kokulandırılmış demektir. Şu halde ismid yalnız sürülmüyor, misk katılarak onun içerisinde kokulu hale getiriliyor. 1111

ÖPME VE MÜBAŞERET

aûp aül ûts"oı[^ :oâii l^ap ahi âj«jlp ^p— 1.3141.

1. (3141)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oruçlu olduğu halde hanımlarından birini öperdi" (Hz. Aişe bunu söyleyip sonra güldü.) 1111

0 a)} >_-j 1« İğ al l-L&j t 1 .Jajj ıJlSj c 3 A 3 14^43 [• 2.3142.

L ’jt La> i j cLkA jS"LLll !

2. (3142)- Bir başka rivayette şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), oruçlu iken mübaşerette bulunurdu. O, nefsine hepinizden çok hâkim idi." 1631

AÇIKLAMA:

Mübâşeret: Derinin deriye değmesi demektir. El ele tutuşmak bir mübaşerettir. Hadisler, toptan en sonda açıklanacak.® 1

:3i) \ı>\j oüös i t Ap yil 4ıl J ^ :Jl) aap SSıl ü'[:<up Stil 454.3.

. o~wJJ caÜp üLaj .J *eLî ıjli .jyü : o4i ?^.L«Jlj

3. (3143)- Hz. Câbir anlatıyor: "Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anhümâ) (bir gün telâşla gelerek):

"Ey Allah'ın Resulü! Bugün ben büyük bir hatada bulundum, oruçlu iken (hanımımı) öptüm!" dedi. Resûlullah da şöyle cevapladı:

"Sen oruçlu iken mazmaza yapmaz mısın? (Bu orucunu bozar mı?)"

(Ravilerden İsa İbnu Hammâd rivayetinde) der ki: "Dedim ki: "Bunda bir beis yok!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Öyleyse niye (öpmeden telaşa düşüyorsun?)"® 1

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Ömer'in oruçlu iken hanımını öptüğünü, sonra da büyük bir hata işlemiş olmanın zan ve telâşına düşerek Hz. Peygamber aleyhissalâtu vessalâm'a müracaat ettiğini göstermektedir. Resûlullah, Hz. Ömer'i ikna için, oruçlu iken abdest sırasında ağzına su alıp almadığını sorar ve ağza alınıp sonra geri atılan suyun orucu bozmaması gibi, öpmenin de orucu bozmayacağını belirtir. Bu cevapla Efendimiz: "Ağza su almak, içmenin başlangıcıdır, ama içme demek değildir, öyle de öpmek, cimanm başlangıcıdır, ama cima değildir" demiş olmaktadır.® 1

tolj-LÎ aJL oĞli caJ pjlydJ alp- 2ı! iıiA ıjj öA _ 4.3144.

. .^ü jı 1 ,]l,Li oLjj ^ öl5y

4. (3144)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a oruçlunun hanımıyla mübaşeretinden sordu. Aleyhissalâtu vesselâm ruhsat verdi.

Arkadan bir başkası geldi, o da aynı şeyi sordu. Buna mübâşereti yasakladı.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ruhsat tanıdığı kimse yaşlı birisiydi, yasakladığı kimse de gençti."® 1

. öJJU j >-1 .JaEâJI ^p :K^^p toıl Js-^b 'y^ y 4^ -up öl [: ^p^— 5. 3145.

5. (3145)- Nâfî merhum anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) oruçluyu öpme ve mübaşeretten men ederdi."® 1

AÇIKLAMA:

1- Öpme orucu bozar mı, bozmaz mı? Bu husus âlimler arasında münâkaşa edilmiştir. Hz. Aişe'den kaydedilen ilk iki rivayette (3141, 3142) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in oruçlu iken hanımlarını öptüğü belirtilmektedir. Ancak Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) ikinci rivayette, Resûlullah'ın nefsine herkesten ziyâde hâkim olduğunu belirterek, oruçlu iken öpmenin riskine dikkat çekmektedir. İbnu Ömer'in bu meseledeki tutumunu aksettiren son rivayet (3145) de öpme ruhsatını kayıtlamaktadır: Yaşlıya câiz, gence değil...

Alimler rivayetlerdeki bu ihtiyatî kayıtları da nazara alarak meseleyi yumuşak bir üslupla hükme bağlamışlardır. Nevevî şöyle der: "Oruçlunun öpmesi, şehvetini tahrik etmeyene haram değildir. Ancak evlâ olanı, terketmesidir. Mamafih bu ona mekruhtur da denemez. Şâfiî hazretleri: "Oruçlunun öpmesi, hakkında evlâ olana muhâliftir. Gerçi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu yaptığı sâbittir, ancak onun, öpme hududunu aşmayacağı hususunda emin olunduğu halde, başkasının aşacağından korkulur. Nitekim Hz. Aişe, BöÇâö "O nefsine en çok hâkim olanınız idi" demiştir. Şehveti harekete geçen hakkında öpmek, sahih kavle göre haramdır" der.

Kadı İyaz da şöyle demiştir: "Sahabe ve Tâbiînden bazıları öpmenin oruçluya mutlak olarak mübah olduğunu söylemiştir. Ahmed, İshâk ve Dâvud bunlardandır. Mutlak olarak mekruh addedenler de olmuştur, İmam Mâlik bunlardandır. İbnu Abbâs, Ebu Hanîfe, Sevrî, Evzâî ve Şâfiî (rahimehiimullah): "Gence mekruh, yaşlıya değil" demişlerdir. Bu, İmam-ı Mâlik'in de bir görüşüdür. İbnu Vehb, İmam Mâlik'in: "Nâfıle oruçta mubah, nâfıle olmayanda değil" dediğini de nakleder.

Alimler, öpme, meninin gelmesine sebep olmadıkça orucu bozmayacağı hususunda ihtilaf etmezler. Bu görüşe 3143 numarada kaydedilen hadisle varırlar. Orada görüldüğü üzere Resûlullah, öpmenin orucu bozup

bozmayacağı sorulunca: "Abdest sırasında mazmaza yapman (ağzını yıkaman) orucu bozar mı?.." buyurarak: "Hep bilirsiniz ki, içmenin mukaddimesi olan mazmaza orucu bozmaz, bunun gibi, cimanın mukaddimesi olan öpme de orucu bozmaz" demek istemiştir.

Son olarak şunu da kaydedelim: Hattâbî'nin nakline göre, İbnu Mes'ud ve Sa'îd İbnu Müseyyeb, öpene, öptüğü güne mukabil bir gün kaza etmesini söylemişlerdir. 1 ® 1

UNUTARAK ORUCU BOZMA

»uıl isi ül) t yİ (jU? ç/ 4 çi-Oy *^l ^ 1 dyÇ) [: (J15 dul Uİ i - 314(3.

. 1 <0^0-1 .Jûljîöay

1. (3146)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim

oruçlu olduğu halde unutur ve yerse veya içerse orucunu tamamlasın. Çünkü ona Allah yedirip içirmiştir."™

AÇIKLAMA:

1- Unutularak yendiği takdirde oruçluya terettüp edecek ahkâm hususu, ulemâ arasında ihtilaflıdır. Cumhûr kaza gerekmeyeceğine hükmetmiştir. İmam Mâlik, orucun bozulacağına ve kazanın vâcib olacağına hükmeder. İmam Mâlik'ten meşhur olan görüş bu ise de Mâlikîler arasında mesele üzerine farklı görüşler olmuştur. Bazıları farz ve nâfıle orucu tefrik etmiştir. Dâvudî, bu görüşünde imama katılmaz ve hatta: "Mâlik'e bu hadis ulaşmamış olabilir, yahut da hadisi "giinah'm kalkmasıyla" te'vil etmiştir" der. İbnu Dakiku'l-îd ise imamın kıyasla bu hükme vardığını söyler. "Zira der, burada orucun bir rüknü fevt olmuştur. Bu ise emredilenler durumundadır. Kâideten unutmak, emredilenlerde müessir olmaz. Kazanın vacib olmadığını söyleyenlerin dayanağı Ebu Hüreyre hadisidir. O hadis ise, orucun tamamlanmasını emretmektedir. Şu halde hadis, tamamlananı "oruç" olarak isimlendirmektedir... "İbnu'l-Arabi ise, İmam Mâlik'in, nezdinde muteber bir prensipten hareketle bu hükme vardığını söyler. Prensibine göre: "Haber-i vahid, kaidelere aykırı şekilde gelirse onunla amel edilmez. Hadis, unutanın günaha girmeyeceğini beyan eden veçhiyle ma'mûlûn bih'dir. Ama kaza edilmeyeceği hükmünde amele elverişli olmaz, çünkü orucun rüknünü ihlal etmektedir. Nitekim namazın bir rek'ati unutulsa namaz yenilenir, rüknün eksikliği sıhhate mânidir..." İbnu Hacer, bu mütalâaya katılmaz. Şâri'in, oruca mahsus kaide koyduğunu, bunu namazla kıyaslamaya kalkmanın kaide içinden kaide çıkarmak olacağını, bu yola gidildiği takdirde amele sâlih çok az hadis kalacağını söyler.

2- Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın hadislerinde "unuturak yiyip içme"nin orucu bozmayacağı tasrih

edilmiştir. Haşan Basrî ve Mücâhid, "Unuturak hanımıyla cima etmenin" de orucu bozmayacağı tasrih edilmiştir. Hasan-ı Basrî (rahimehullah): "Bu, unutarak yiyip içenin durumundadır" demiştir. Ancak Atâ'nın, soru üzerine: "Bu tamamen unutulamaz, ona kaza gerekir" dediği rivayet edilmiştir. Bu görüşünde Atâ'ya Evzâ'î, Leys, Mâlik ve Ahmed'in (rahimehullah) katıldıkları belirtilir. Şâfiî'nin bir görüşü de budur. Görüldüğü üzere bu zikri geçenler yeme-içme ile cima'yı bir tutmamışlardır. Ahmed İbnu Hanbel'den meşhur görüşe göre, unutarak cima edene kefaret de gerekir.

Şunu da kaydedelim ki, cimâ için de orucun kazası gerekmeyeceğine hükmeden bazı Şâfiîler, bu hükme, hadisin bir veçhindeki ıtlakı delil gösterirler: "Kim ramazan ayında unutarak orucunu açarsa..." Burada orucun "yeme, içme" sebebiyle açılması kayıtlanmamış, orucu bozan bütün sebepler kastedilmiş olmaktadır. Şu halde bazı hadislerde yeme-içme'nin zikri, çoğunlukla bu iki şeyin vukua gelmesinden ve ağlebî durumda bunlardan istiğnanın mümkün olmamasından dolayıdır.

3- Hadiste, Cenab-ı Hakk'ın kullarına olan lütfü, onlara tanıdığı kolaylık görülmektedir. Meşakkat ve zorluğun kullar üzerinden kaldırılmasının örneği de hadiste mevcuttur.

4- Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde hadisin viirûd sebebi de açıklanmaktadır: "Ümmü İshâk adında azadlı bir cariyenin anlatmasına göre, câriye Resûlullah'ın yanında iken, Efendimize getirilen bir kap yemeği beraberce yerler. Kadıncağız oruçlu olduğunu hatırlar. Zülyedeyn, kadına: "Karnın doyduktan sonra mı?" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm câriyeye:

"Orucunu tamamla, bu Allah'ın sana gönderdiği bir rızıktır" buyurur:"

İbnu Hacer der ki: "Bir rivayette, az yiyenle çok yiyen arasında fark görmek isteyenlere red vardır." 1 ® 1

ORUCUN ZAMANI

4jl ‘Ud a. Qy a dj1 j £ İl a \ a-Laıy ^1 ^4-2 d ^ 1 Lİyy) :ıjl5 dili i- 3147.

.^.Uydly o) Ujb oly ol fLâo oy t<ujl j I Jdll öl füiJ öB^ tÇoâ o j &.ju

1. (3147)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), bazan olurdu bir ay boyu oruç tutmazdı ve o aydan hiç oruç tutmayacağını zannederdik. Bazan da (öylesine ara vermeden) tutardı ki, o aydan hiç bir günü onıçsuz geçirmeyecek zannederdik. Sen onu, geceleyin namaz kılarken görmek istesen mutlaka görürdün. Geceleyin uyur görmek istesen mutlaka görürdün."^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın nafile oruçları nasıl tuttuğunu açıklıyor. Hadiste, bir ay boyu ara vermeden nafile oruç tutmadığı görülmektedir. Ancak bazı aylar da sanki hiç ara vermiyormuşçasma sıkı şekilde nafile tutmaktadır. Müteakip hadiste görüleceği üzere, bir ayı tam olarak oruçlu geçirme hali ramazana mahsustur, onun dışındaki aylarda bu vâki olmamıştır.

2- Hadisin ikinci kısmında, Resîılullah'm gece namazlarını ve nâfıle oruçlarını belli ve değişmez bir programa göre, gecenin hiç değişmeyen muayyen vaktinde, ve ayin muayyen günlerinde icra etmediğini ifade etmektedir. İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Yani, Aleyhissalâtu vesselâm'm nâfıle oruç ve nâfıle namazdaki hali muhtelifti. Bazan gecenin evvelinde namaza kalkardı, bazan ortasında, bazan

da sonunda; tıpkı, bazen ayın başında, bazan ortasında, bazan da âhirinde oruç tuttuğu gibi. Kim onu, gecenin herhangi bir vaktinde namaz kılarken veya ayın herhangi bir vaktinde oruç tutarken görmek istese ve onu peş peşe tâkip etse, muhakkak ki, gece namazında veya nâfıle orucunda görmek istediği şekilde görürdü. Hadis, Efendimizin orucu peş peşe tuttuğunu veya bütün gece namaz kıldığını ifade etmez.

•et

^ S , £ >

C)\ . J 01 aj o ^ lT I '^~^3 aJJİ Jaü!

3*4) 0 “^ üt' c/'i 3148.

2. (3148)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ramazan dışında hiçbir ayı tam olarak oruçlu geçirmedi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Nesâi'deki veçhi hadisi daha anlaşılır kılmaktadır. Şöyle ki: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah öyle (ısrarla peş peşe) oruç tutardı ki (orucu hiç) açmayacak derdik. (Bâzan da öylesine peş peşe) yerdi ki "oruç tutmak istemiyor" derdik. Medine'ye geleliden beri bir ay boyu tam olarak peş peşe hiç oruç tutmadı."

Bazı Fevâid:

Yukarıda kaydedilen iki hadiste şu hususlar gözükmektedir:

* Her ay nafile oruç tutmak müstehabtır.

* Nâfile orucun belli bir günü yoktur. Yasaklanan günler dışında her gün oruç tutulabilir.

* Resûlullah savm-ı dehr (yıl orucu) hiç tutmamıştır.

* Hiç bir gece, gece boyu namaz kılmamıştır. Böyle yapışı, daha önce de geçtiği üzere, sonradan gelenler bunu farz zannetmesinler gayesine dayanıyordu. Aksi halde ümmete meşakkat verecek bir sünnet bırakmış olacaktı. Halbuki, kendisine bu meşakkate tahammül edebilecek güç verilmiş idi. Örnek olmak maksadıyla ibâdetlerde vasat bir yol tâkip etmiştir: Hem oruç tuttu, hem yedi, hem gece namazı kıldı, hem de uyudu. 12 ^

AŞÛRA ORUCU

.J aLj Jı 'j&j aüI ^İp •' • • ""•*-' 3! (4 - ") ‘Uİp adi 3-^) 1 - 3149 .

1. (3149)- Katâde (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aşûra orucunun önceki yılın günahlarına kefaret olacağını Allah(ın rahmetin)den umarım." 12 ^

AÇIKLAMA:

Aşûra günü, İbnu Düreyd'e göre İslâmî bir isimdir ve câhiliye devrinde bilinmemektedir. Ancak İbnu Dıhye bu iddiayı reddeder, bunun câhiliye devrinde mevcudiyetini gösteren deliller zikreder. Bunlardan biri Hz. Aişe'nin rivayetidir. Müteakiben kaydedileceği üzere, Hz. Aişe câhiliye halkının Aşûra orucu tuttuğunu belirtir.

Aşûre günü hangi güne tekabül eder? Bu da münâkaşa edilmiştir. Ekseriyete göre, Muharrem'in onuncu günüdür.

Kurtubi der ki: "Aşûra, "âşire"den (onuncu) alınmadır, mübalağa ve ta'zim ifade eder. Aslında bu, onuncu gece için bir sıfattır. Çünkü o kelime, akd'in ismi olan 'uşr'dan me'huzdur (alınmadır), gün (yevm) kelimesi ona muzaf olmuştur. Yevm-i aşûra denince sanki onuncu gecenin günü kastedilir. Şu kadar ki, bu bir sıfata bedel olunca isim olma hâli ona galebe çaldı, bir de mevsufunu zikretme zahmetine gidilmeyip Leyi kelimesi atıldı ve sadece Aşûra dendi. Bu kelime böylece aşûra günü'ne alem oldu..."

Zeyn İbnu'l-Miinîr der ki: "Alimlerin çoğu, "aşûra" yı Muharrem ayının onuncu günü bilir. Bu aynı zamanda iştikak ve tesmiyenin de gereğidir. Aşure'ye, Muharrem'in dokuzuncu günü diyen de olmuştur. Birinci durumda gün, giden geceye muzaftır. İkinci durumda ise, gelecek geceye muzaftır."

Bazıları: "Dokuzuncu güne aşûra denmesi, develerin içeri almmasındandır" demiştir. Deveyi sekiz gün boyu otlatıp sonra dokuzuncu gün içeri alırlardı.

Hakem İbnu'l-A'rac anlatıyor: "İbnu Abbâs'a uğradım. O ridasına dayanmış duruyordu.

"Bana Aşûra gününden haber ver!" dedim. Şu cevabı verdi:

"Muharrem hilâlini gördün mü, saymaya başla ve dokuzuncu günü oruçlu olarak sabahla."

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o gün oruç tutar mıydı?" dedim.

"Evet!" cevabını verdi."

Bu rivayetin zâhirine göre, Aşûre günü dokuzuncu gündür.

Müslim'in bir başka rivayeti de bunu te'yid eder: "İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayete göre Aleyhissalâtu vesselâm "Önümüzdeki seneye kadar yaşarsam Muharrem'in dokuzuncu gününde oruç tutacağım." Ve Resûlullah bundan önce vefat etti."

Bu rivayetin zâhiri, Resûlullah'ın Muharrem'in onunda oruç tuttuğunu, önümüzdeki seneye ulaşırsa dokuzunda tutmaya azmettiğini gösterir. Bunun şu mânaya gelmesi muhtemeldir: Efendimiz sâdece dokuzla yetinmemiş, aksine onu, onuncu güne de izafe etmiştir. Bu izâfe, ihtiyaten olabileceği gibi hıristiyan ve yahudilere muhalefet olsun diye de olabilir. Bu ikinci ihtimal ercah'tır. Müslim'in bazı rivayetleri de bunu te'yid eder. İbnu Abbâs'tan merfu bir rivayette Efendimiz şöyle der: "Aşûra günü oruç tutun, yahudilere muhalefet edin: Aşûradan bir gün önce veya bir gün sonra oruç tutun."

İbnu Hacer der ki: "Bu Resûlullah'ın son zamanlarda verdiği bir emirdir. Aleyhissalâtu vesselâm, vahiy gelmeyen hususlarda ehl-i kitaba muvafakat etmeyi severdi. Bu, bilhassa putperetslere muhalefet eden hususlarda böyleydi. Ne zaman ki Mekke fethedildi, İslâm dini her yerde şöhret ve üstünlük elde etti, derhal ehl-i kitaba muhalefeti de ilân etti. Bu meselede de öyle oldu. Önce: "Biz, Hz. Musa'ya sizden daha layık ve ehakkız" diyerek onlara benzemeyi tercih etti. Sonra onlara muhalefeti uygun buldu ve Aşûra'ya bir gün önceden, bir gün de sonradan ilave yapılmasını emretti."

Bu hususu, Tirmizî'nin bir rivayeti te'yid eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize, Muharrem'in onunda aşûra orucu tutmamızı emretti."

Bazı âlimler demiştir ki: "Resûlullah'ın Müslim'deki: "Eğer önümüzdeki seneye kadar yaşarsam Muharrem'in dokuzunda oruç tutacağım" hadisi iki hususa muhtemeldir:

1- Resûlullah bununla, dokuzuncu geceyi onuncu geceye nakletmeyi düşünmüş olabilir.

2- Dokuzuncu günü, oruçta onuncu güne ilave etmeyi düşünmüş olabilir.

Resûlullah'ın, bunu beyan etmezden önce ölmüş olması sebebiyle, iki günü oruçlu geçirmek ihtiyata muvafık düşer. Durum böyle olunca Aşura orucu üç mertebede olmuş olmaktadır:

* En aşağısı: Sadece Aşure günü oruç tutmak.

* Bir üst derecesi: Aşûra ile birlikte dokuzuncu günde de oruç tutmak.

* En üstünü: "Dokuz ve onbirinci günlerde de oruç tutmak... Doğruyu Allah bilir." 3158 ve 3259 numaralı hadiste bazı ilave açıklama gelecek. 1 ^ 11

• 1

- 2.3150.

2. (3150)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ramazan (farz olmazdan) önce Aşûra orucu tutuluyordu. Ramazanın farziyeti indikten sonra onu dileyen tuttu, dileyen de tutmadı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Buharî'nin bir rivayetinde daha sarih olarak şöyle yer alır: "Hz. Aişe dedi ki: "Kureyş câhiliye devrinde Aşûra orucu tutuyordu. Bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) da tutuyordu. Medine'ye (hicrete) gelince, Aşûra'yı tuttu ve oradaki müslümanlara da tutmalarını

emretti. Ramazan orucu farz edilince, Aşûra'yı terketti. Artık dileyen tuttu dileyen tutmadı."

Bu rivayette üç husus açıkça gözükmektedir:

* Aşûra orucu Mekkelilerce bilinmekte ve tutulmakta ise de Medine'deki Araplarca tutulmamaktadır. Resûlullah'ın emretmesi bu mânaya gelir.

* Resûlullah, ramazan farz edilmezden önce Aşûra'yı nafile bir amel olarak değil, vâcib olarak tutmaktadır.

* Ramazan orucu farz olunca Aşûra yasaklanmıyor; dileyen nafile olarak tutmaya devam ediyor.

Başka rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m buna devam edenler arasında yer aldığını göstermektedir.

2- Bazı âlimler, bu rivayetten Resûlullah'ın Aşûre'yi emrettiği zamanı da tahmin ederler. Buna göre, hicret rebiyyiilevvel ayında vukua geldiğine göre, Aşûra'yı tutma emri, hicretin ikinci senesinin başında sâdır olmuş olmalıdır. Zaten ikinci sene içerisinde Ramazan orucu farz kılınmıştır. Bu duruma göre, Aşûra'yı tutma emri sadece bir seneye mahsus olmaktadır. Ondan sonra dileyenin tutmasına havale edilmiştir. Şu halde, farz edildiğine dair rivayetlerin nefsülemirde sıhhati halinde, bu hadis, mezkur farzın neshedildiğini gösterir. Kadı İyaz, Seleften Bazılarının Aşûra'mn farziyyetinin devam etmekte olduğu kanaatini taşıdıklarını kaydeder. Ancak bu görüşü devam ettiren âlim kalmamıştır.

İbnu Abdilberr, Aşûra'mn artık farz sayılmadığı hususunda ülemânm icma ettiğini belirtir. İcma, onun müstehab olduğu merkezindedir.

Kureyş'in Aşûra orucu tutmasını İbnu Hacer şöyle izah eder: "Onlar bunu, geçmiş bir şeriatten almış olabilirler. Nitekim onlar, o günde ve başka günlerde Ka'be'nin örtüsüne tâzimde bulunuyorlardı."

İbnu Hacer, İkrime'den nakledilen şu rivayeti işittiğini kaydeder: "İkrime'ye bu hususta sorulunca demiştir ki: "Kıreyş, cahiliye devrinde bir günah işledi. Bu onların çok ağırlarına gitti. Onlara, "Aşûra orucu tutun, bu günahınıza kefaret olur" denmiş, (onlar da tutmaya başlamışlar)."®

Lc- ^ ^• 11 l * ^. £■ Alil '^3 j — 3. 3151.

3. (3151)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince, yahudileri Aşûra günü oruç tutar gördü. Onlara:

"Bu da ne, (niçin oruç tutuyorsunuz)?" diye sordu.

"Bu, sâlih (hayırlı) bir gündür. Allah, o günde Benî İsrâil'i düşmanlarından kurtardı. (Şükür olarak) Hz. Musa o gün oruç tuttu" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ben Musa'ya sizden daha layığım" buyurup o gün oruç tuttu ve müsliimanlara da tutmalarını emretti."®

AÇIKLAMA:

Müslim'in bir rivayetinde, Aşûra gününün yahudilerin hangi kurtuluşuna tekabül ettiği belirtilmiştir: Yahudiler Resûlullah'ın suâlini şöyle cevaplandırırlar: "Bu, büyük bir gündür. O günde Allah Hz. Musa ve kavmini kurtardı. Firavun ve kavmini de garkedip suda boğdu." Bir başka rivayette: "... Biz Allah'a şükür olsun diye bu orucu tutuyoruz" derler.

Ahmed İbnu Hanbel'in, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den bir rivayetinde şu ziyâde yer alır: "...Bu gün, Hz. Nuh'un

gemisinin Cûdi dağına oturduğu gündür. Hz. Nuh, o gün şükür orucu tuttu."

Bu rivayet, Resûlullah'ın Medine'ye Aşura esnasında gelmiş olmasını gerektirdiği için zahirde bir müşkilat gözükmektedir. Halbuki Aleyhissalâtu vesselâm, rebiyyiilevvel ayında gelmiştir.

Bu müşkili İbnu Hacer şöyle açar: "Burada murad olan, Resûlullah'ın onların Aşûra orucunu tuttuklarını ilk defa bilmesi zamanıdır. Suâl sorma vak'ası ise hicretten sonra olmalıdır. Bu, hicretten önce bunu bildiğini de ifade etmez. Rivayette mahzuf bazı kelimeler var. Şöyle takdir edilebilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldi. Aşûra gününe kadar ikamet etti. O gün yahudileri oruç tutar buldu..."

Bir başka te'vil de şöyle: "Şu da muhtemeldir: O Yahudiler, Aşûra gününü şemsî takvime göre hesab ediyorlardı. Onların hesabınca Aşûra günü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Medine'ye geldiği güne tesadüf etmiş olabilir." İbnu Hacer devamla der ki: "Bu, te'vil, müslümanların Hz. Musa aleyhisselâm'a daha evlâ ve daha lâyık olduğunu ortaya koyan hususlardan biridir. Çünkü buna göre, mezkur günü kaybetmiş olmaktadırlar, müslümanlar ise o meselede Allah'ın irşadına mazhardırlar. Ne var ki, hadislerin siy âkı bu te'vili reddeder, önceki te'vile itimad gerekir."

İbnu Hacer, bu değerlendirmesini, sonradan bulduğu bir rivayetle şöyle cerheder: "Sonra Taberâni'nin elMu'cemu'l-Kebîr'inde, önce mezkur ihtimali te'yid eden bir rivayet buldum: Bu rivayet, Zeyd İbnu Sâbit'in tercüme-i hâl'i esnasında geçmektedir. Ebu'z-Zinâd babasından, o da Hârice İbnu Zeyd İbni Sabit'den, o da babası Zeyd'den rivayet ediyor: "Aşura günü, insanların Aşûra dedikleri gün değildir. O gün, Ka'be'nin örtüldüğü gündür. O gün, sene

içerisinde dönmekte idi. Bunun gününü (tesbit için) falanca yahudiye gidip soruyorlardı. Tâ ki, o bunlara hesab ediversin. Yahudi ölünce Zeyd İbnu Sâbit'e gelip ondan sordular. "Bu rivayetin senedi hasendir. Şeyhimiz (Nureddin) el-Heysemî, Zevâidu'l-Mesânid'de der ki: "Ben bunun mânasını bilmiyorum."

Derim ki: "Ben onun mânasını Ebıı'r-Reyhân el-Bîrunî'nin, Kitâbu'l-Âsârı'l-Kadîme'sinde buldum. Orada zikrettiği şeyin özeti şudur. "Câhil yahudiler, oruçlarında ve bayramlarında yıldızların hesabına dayanıyorlardı. Onların senesi şemsî idi, kamerî değil."

Derim ki: "İşte bundan ötürü, Aşûra meselesinde kendisine itimad edecekleri hesap bilen birisine muhtaç oldular."(50)

İbnu Hacer, İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ)'ın rivayeti ile Hz. Aişe'nin rivayeti arasında ihtilaf görmez. Ona göre, cahiliye Arapları ile yahudilerin Aşûra gününde farklı sebeplerle oruç tutmada birleşmeleri mümkündür. Nitekim Kurtubi der ki: "Kureyş, Aşûra orucunu tutmada geçmiş bir şeriata -mesela Hz. İbrahim'in şerîatmadayanmış olabilir. Resûlııllah'ın orucu da onlara muvafakat icabı olabilir. Nitekim, Haccda böyle olmuştur. Veya, bu hayırlı bir amel olması sebebiyle, Allah o gün oruç tutmasına izin vermiş olabilir. Hicret edince yahudileri de o gün oruç tutar bulunca, bunun sebebini onlara sormuş, kendisi tutup, müslümanlara da tutmaları için emretmiş olabilir. Böyle hareket etmesi, yahudileri kazanmak gayesini de güdebilir, nitekim onları kazanmak maksadıyla bidayette onların kıblelerine yönelmiştir. Başka ihtimaller de vardır."

İbnu Hacer der ki: "Her hâl u kârda, Aşûra'yı yahudilere uymak için tutmuş değildir. Zira o günün orucunu eskiden beri tutuyordu. Ancak bu ameli, yasaklanmayan hususlarda Ehl-i Kitab'a uygun olmayı sevdiği devreye rastlar."

Şunu da belirtelim ki, Müslim'in bir rivayetinde Aşûra günü "Yahudi ve Hıristiyanların kutladıkları büyük bir gün" olarak ifade edilir. Bunun hıristiyanlarca da kutlanmasını, âlimler Hz. İsa'nın da o gün oruç tutmuş olabileceği ve bunun Hz. Musa'nın şeriatından neshedilmeyen hükümlerden olabileceği ihtimaliyle izah ederler. 11111

i SISJJI (J \y IİÎj tali Sisj ^ş^jy lp >. ^ ilil ^ ^*«3 ^p y

. ^jl«uJl ‘U^pl . J üjtaj USj c^ip *Uj ^y

4.3152.

4. (3152)- Kays İbnu Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz Aşura günü oruç tutuyor ve sadaka-ı fıtri ödüyorduk. Ramazan orucunun farziyyeti ve zekat emri inince artık onunla emredilmedik, ondan yâsaklanmadık da, biz onu yapıyorduk. "021,1231

RECEB ORUCU

<üIp İlil :JjİJ U4pp Sil ^pÜp jŞI oAp" JlD y cJ ^ [• J ^ ju> SiLp js-— 1.3153.

. yj\y jl>*~jujl j&Ju'y Syû

1. (3153)- Abbâd İbnu Hanîf anlatıyor: "Sa'îd İbnu Cübeyr (rahimehullah)'e Receb ayındaki oruçtan sordum. Bana şu cevabı verdi:

"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ı dinledim, şöyle demişti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Receb ayında bazı yıllarda öyle oruç tutardı ki biz, "(Gâliba) hiç yemeyecek (ayın her gününde tutacak)" derdik. (Bazı yıllarda da öyle) yerdi ki biz, "Gâliba) hiç tutmayacak" derdik." 15 ^ 11

AÇIKLAMA:

1- Burada hadis Abbâd İbnu Haniften naklediliyor. Bunda bir yanlışlık olsa gerek. Çünkü Müslim ve Ebu Dâvud'daki rivayetlerde Said İbnu Cübeyr'e soruyu yönelten Osman İbnu Hakim el-Ensâri'dir. Hadis Buhari'de biraz vecizdir, receb'in zikri geçmez.

2- Bu hadisle ilgili olarak İmam Nevevî şu açıklamayı sunar: "Zâhir şu ki, Said İbnu Cübeyr bu açıklaması ile şunu istidlâl etmeyi murad etmektedir: "Receb ayında oruç tutmak yasaklanmamıştır, ayrı bir hususiyetle mendub da kılınmamıştır. Aksine o, diğer aylar gibidir. Receb ayında tutulacak oruç için ne yasak ne de teşvik (nedb) edici bir rivayet sâbit değildir. Ancak oruç asıl itibariyle (bütün aylarda) mendub kılınmıştır." Sünen-i Ebu Dâvud'un bir rivayetinde ise: "Haram aylarında oruç tutmak mendub kılınmıştır. Receb de haram aylarından biridir" denilmiştir. 11151

ŞÂBAN ORUCU

a^jlj \j>y ‘<.‘Öp ini ^4-*^ ^uıi 3^4) :oüii i§-p ini Â^ijip ç^p — 1. 3154.

„ ' s & O

1. (3154)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bazan) omca öyle devam ederdi ki, "(Bu ay) hiç yemiyecek" derdik. Bazan da öyle devamlı yerdi ki, "(Bıı ay) hiç tutmayacak" derdik. Ben, onun ramazan dışında bir ayı tam olarak tuttuğunu görmedim. Herhangi bir ayda Şâban ayında tuttuğundan daha fazla tuttuğunu da görmedim." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ramazan dışında başka bir ayı tam olarak oruç tutarak geçirmediğini beyanla birlikte, Şâban ayında diğer aylardan daha çok oruç tuttuğunu belirtmektedir.

Öte yandan, müteakip hadiste (3155) görüleceği üzere, Ebu Dâvud'un, Tirmizî'nin Sünen'lerinde Ümmii Seleme'den kaydedilen rivayette, Resûlullah'm Şâban ayını da tam tuttuğunu ifade etmektedir. Bu durumun telifinde âlimler ihtilaf eder:

* İbnu Hacer "Yani, Şâban'ın büyük kısmını oruçla geçirirdi" diye anlar. Nitekim, Tirmizî'nin nakline göre İbnu'l-Mübârek: "Bir kimse, ayın yarısından fazlasını oruçlu geçirdiği takdirde: "Ayın tamamını oruçla geçirdi" demek Arapça açısından caizdir; nitekim: "Falan kişi, gecesinin tamamında namaz kıldı" denebilir; halbuki yemek de yemiş ve başka bazı işleriyle de meşgul olmuştur. (Burada verilen hüküm gâlib duruma bakar)" demiştir. Tirmizî der ki: "Sanki, İbnu'l-Mübarek bu açıklamasıyla iki hadisi cem etmiştir."

* "Hepsi" diyerek "ekseriyef'i kastetme işini -nâdir kullanılması sebebiyle - Tîbî kabul etmek istemez. Der ki: "Hepsi (ktill) kelimesi, şümûlü irade ve azla iktifayı defetmede başvurulan bir te'kiddir. Öyle ise, bunun "bir kısmı (bâzısı)" ile tefsiri buna aykırıdır." Tîbî devamla der ki: "Hadisi şu mânaya hamletmek gerekir: "Efendimiz, Şâban ayını bazan tam olarak oruçlu geçirirdi, bazan da ekseriyetini. Böyle yapardı, tâ ki insanlar bunun da Ramazan gibi farz olduğu vehmine kapılmasınlar."

* Şöyle anlayan da olmuştur: "Hepsi" kelimesinden murad, Resûlullah'm bazan ayın başından, bazan ortasından, bazan

da sonundan tuttuğunu beyandır. Böylece ayın hiç bir kısmı oruçtan hâli kalmamış ve keza oruç da, hiçbir kısmına mahsus kılınmamış olmaktadır."

* Zeyn İbnu'l-Münir de: "Hz. Aişe'nin sözü ya mübâlağaya hamledilip maksadın "ekseriyet" olduğu söylenecek, ya da ikinci sözünün birincisine nazaran müteahhir olduğunu, böylece Resûlullah'm başlangıçta Şâban'ın çoğu kısmında oruç tuttuğu halde sonradan tamamını oruçla geçirdiğini haber vermiştir" der.

İbnu Hacer, bu te'vilin bir zorlama olduğunu, en doğrusunun birinci te'vil olduğunu ve bunu Hz. Aişe'nin Müslim'de gelen (ve 3154 numarada kaydettiğimiz) şu rivayetinin desteklediğini söyler: "Medine'ye geleliden beri ramazan dışında hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirmedi."

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayında niçin daha çok oruç tutmakta idi? Bu husus farklı yorumlara sebep olmuştur:

* İbnu Battâl'a göre Efendimiz, her ayda tutmakta olduğu üç günlük oruçları sefer gibi bazı sebeplerle zamanında tutamıyor ve bunlar birikiyordu. İşte bunları toptan Şâban ayında tutuyordu. Bu te'vil de, Taberânî'de gelen bir Hz. Aişe rivayetine dayanmıştır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ayda üç gün oruç tutardı. Bazan bunları te'hir eder ve böylece üzerinde bir yıllık oruç birikir, o da Şâbanı oruçlu geçirirdi." Bu hadis zayıf bulunmuştur.

* Şöyle diyen de olmuştur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu, Ramazan ayma tazim için yapardı." Bununla ilgili bir hadis, Tirmizî'de gelmiştir: "Resûlullah'a Ramazandan sonra hangi orucun daha efdal olduğu soruldu da şu cevabı verdi: "Ramazanı ta'zim sebebiyle Şâban." Bu hadis de zayıftır ve ayrıca Müslim'de gelen bir Ebu Hüreyre

hadisine muhaliftir: "Ramazandan sonra en efdal oruç, Muharrem'dir."

* Şâban'da daha çok oruç tutmasının hikmeti hakkında şu da söylenmiştir: "Resûlullah'm hanımları. Ramazan ayında tutamadıkları borçlarını Şâban ayında kaza ediyorlardı..." İbnu Hacer bunu da muvafık bulmaz.

* Bundaki hikmet için şu açıklama da yapılmıştır: "Bu ayı, Ramazan ayı takib etmektedir. Ramazan orucu farzdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayındaki orucunu iki ayda tutulan nafile miktarmca artırmakta idi. Sebebi, Ramazan ayında tutamayacağı nâfıleleri de böylece telâfi etmek istiyordu."

* İbnu Hacer, bu babta söylenecek en evlâ sözün şu olduğunu kaydeder: "Bu babda Ebu Dâvud ve Nesâî'de kaydedilen şu hadis, öncekilerden daha sahihtir: "Üsame İbnu Zeyd dedi ki:

"Ey Allah'ın Resulü! dedim, ben sizi hiçbir ayda Şâban'da tuttuğunuz kadar çok oruç tutar göremiyorum (bunun sebebi nedir?.)" Aleyhissalâtu vesselâm şöyle açıkladılar:

"Bu, halkın Ramazanla Receb arasında gaflet ettiği bir aydır. Halbuki bu ay, amellerin Rabbülâlemin'e yükseldiği bir aydır. Ben amelimin, oruçlu olduğum halde yükselmesini istiyorum." (Bu hadisin metni 3156 numarada gelecek.)

3- Hadiste, Şâban'da oruç tutmanın fazileti anlatılmaktadır. Nevevi, hadiste en hayırlı ayın Muharrem olduğu ifade edildiği halde, Resûlullah'm bu ayda orucu daha da artırmayışmın sebebini şöyle açıklar: "Muhtemelen, Aleyhissalâtu vesselâm bu hususu ömrünün sonunda öğrendi, böylece Muharrem ayında daha çok oruç tutma

imkânı bulamadı. Veya, Muharrem aylarında, mesela yolculuk, hastalık gibi özürler arız olmuş, fazla oruç tutmasına mâni olmuş olabilir." 1 ® 1

j >-1 ,J Cil â a4p aüI aü! üî> l« :odü i_^ap aül « >\ ^— 3. 3155.

. la âl İU t^A**Jl ı

2. (3155)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Şâban ve Ramazan dışında iki ayı peş peşe tam olarak oruçla geçirdiğini görmedim." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Tirmizî bu hadisi, "Şâban ayını Ramazan ayı ile birleştirme hususunda gelen rivayet(ler)" adını taşıyan bir babta kaydeder. Hadisin Ebu Dâvııd'daki veçhi de şöyle: "Resûlullah, sene içerisinde, Ramazandan başka Şâban hariç hiçbir ayı tam olarak oruçla geçirmezdi. Şâban'ı tam tutar ve Ramazanla birleştirirdi."

Böylece Resûlullah'm üst üste iki ayı oruçlu geçirmiş olduğu bu rivayetlerle kesinlik kazanmaktadır. Tirmizî, aynı hükmü ifade etmek üzere Ebu Seleme ve Hz. Aişe'nin de rivayetlerine dikkat çeker ve Hz. Aişe'nin, "Resûlullah'm Şâban'da tuttuğundan daha fazla orucu bir başka ayda tuttuğunu görmedim, O, Şâban'm çok azı hariç hepsini, hatta tamamını tutardı" dediğini kaydeder.

Daha fazla açıklama önceki hadiste geçti. 1 ® 1

aap ÜJJi : 3l) ? ^ La jjC 11 Çr* ti/ 4 fÜjl ^ aüI dl (j oüi ^ : Jli aap aüI 315(S.

.^L^Öl Aj^-^â-l .]pJİX2 f l) C^^LaP öl Jj (3' J^-a-P ' J V-* 1 >*j 4 ÇaPj (jy. ğr-Ö'

3. (3156)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, Şâban ayında tuttuğun kadar başka aylarda oruç tuttuğunu göremiyorum (sebebi nedir?)" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Bu, Receb'le Ramazan arasında insanların gaflet ettikleri bir aydır. Halbuki O, amellerin Rabbülâlemin'e yükseltildiği bir aydır. Ben, oruçlu olduğum halde amelimin yükseltilmesini istiyorum." 1 ® 1

AÇIKLAMA için 3154 numaralı hadisin izahına bakılsın.
ŞEVVAL'DEN ALTI GÜN

. a>-^-l

i jUü'

^ Çr 4 * ç*~ 1 ~' , j a*1p aü ı t j .a ı (J ü , J ü aap aü ı *^3 j ı ^p 1. 3157.

1. (3157)- Eyıib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Ramazan orucunu tutar ve ona şevval ayından altı gün ilave ederse, sanki yıl orucu tutmuş olur." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ramazan orucundan sonra şevval ayında altı gün daha nâfile tutmayı teşvik etmektedir. Böylece, bir yıllık oruç tutmanın sevabı vaad edilmektedir. Şarihler bunun izahını şöyle yaparlar: "Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de her bir hayır ameli on misliyle kabul edeceğini bildirmektedir (En'âm 160). Öyle ise Ramazan ayında tutulan oruç on ay yerine geçer. Altı gün on misliyle altmış gün eder. Bu da iki ay

demektir, neticede Ramazan ve altı günlük şevvâl orucu tam bir yıla denk gelmektedir." 1 ® 1

ZİLHİCCE'DEN ON GÜN

^ A~[p Alil Alil : dJlJ “UİP Alil (jjdl plojl y P AjI^Aİ ^p jjL>- yj ö-ÇAAfc ^p— 3158 .

. a^-^-1 j -~. il Ç^-Ui J31 j*iji Aİ)y*-ıip ^333 caA 4 -i

1. (3158)- Hüneyde İbnu Hâlid hanımından, o da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden birinden anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zilhicce'den dokuz günle Aşûra günü oruç tutardı. Bir de her aydan üç gün, ayın ilk pazartesi ile perşembe günü oruç tutardı." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, zilhiccenin ilk dokuz gününde oruç tutmanın faziletli ameller arasında olduğunu belirtmektedir. Bazı rivayetlerde "dokuz" değil, "on" denmişti. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Zilhicce'den) on günü, her aydan üç günü: Pazartesi ve iki perşembeyi oruçlu geçirirdi."

Diğer taraftan Müslim'de Hz.Aişe'den rivayet edilen bir hadiste, mezkur on günde Resûlullah'ın hiç oruç tutmadığı ifade edilmiştir: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (Zilhicce'nin ilk) on gününde hiç oruçlu görmedim."

Nevevî'nin açıklamasına göre, ulemâ şöyle demiştir: "Bu hadis, Zilhicce'nin on gününde oruç tutmanın mekruh olduğunu ilham etmektedir. Buradaki "on"dan murad, Zilhicce'nin evvelinden itibaren dokuz gündür. Bu günlerde oruca teşvik eden rivayetler vardır, öyle ise sadedinde olduğumuz hadis te'vile muhtaçtır. Zira, Zilhicce'nin ilk dokuz gününde oruç tutmak mekruh değil, bilakis şiddetle müstehabtır. Bilhassa dokuzuncu gün, ki Arafe'dir. O gün

oruç tutmanın faziletiyle ilgili pekçok hadis var. Buharî'deki bir rivayet şöyle: "Bunlardan yani Zilhicce'nin ilk on gününden daha faziletli sâlih amel günü yoktur."

Öyle ise Hz. Aişe'nin "Bu on günde oruç tutmadı" sözü te'vile muhtaçtır. Resûlullah'ın ya hastalık, sefer gibi bir sebeple oruç tutmadığına veya oruç tuttuğu halde Hz. Aişe'nin görmediğine hamlolunur. Hz. Aişe'nin görmemesi, Aleyhissalâtu vesselâm'ın oruç tutmadığına delil olmaz. Az ileride 3 numaralı paragrafta Ahmed İbnu Hanbel'den kaydedeceğimiz rivayet de bu te'vili destekler.

2- Aşûra'nın hangi güne tekâbiil ettiği ve oruçla karşılanmasının sebebi hususunda ulemanın ihtilafından daha önce bahsettik (3149. hadis). Sahâbî ve Tâbiîn'in cumhuruna göre bu, Zilhicce'nin onuncu günüdür. Ancak dokuz ve onbirinci günü olduğunu söyleyenler de olmuştur. Eba İshâk, bu ihtilafı göz önüne alarak, Aşûra orucunu kaçırmamak için bir evvelinden bir de sonrasından olmak üzere üç gün oruç tutarmış...

Bu güne Aşûre denmesinin sebebi, onun Muharrern'in onuncu günü olmasındandır, zâhir de bunu gösterir. Ancak: "Allah Teâlâ Hazretleri o günde peygamberlerinden on tanesine ikramda bulunduğu için böyle tesmiye edilmiştir" diyen de olmuştur.

3- Rivayetin Nesâî'deki bir veçhinde, Resûlullah'ın her ay tuttuğu üç oruç şöyle açıklanır: "...Her ayın ilk pazartesi ve iki perşembesi..."

Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde Hafsa validemizden rivayet edilen şu hadis, sadedinde olduğumuz hadisi takviye eder:

"Dört şey var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (yaşadığı müddetçe) hiç bırakmadı:

1- Aşûra orucu,

2- (Zilhicce'den) on gün,

3- Her aydan üç gün,

4- Sabah namazından önce iki rek'at.."

Aşûra'yı kutlamayı bid'at telâkki edenler de var. Münâvî şu bilgileri dermeyan eder: "El-Mücellid el-Lügavi der ki: "Aşûra gününde tutulan oruç, o gün kılınan namaz, o günkü infak, kına, sürünme, sürmelenme üzerindeki rivayetler bid'attır. Bunları Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'i katledenler ihdas ettiler. Hanefılerin el-Kunye adlı kitaplarında denir ki: "Aşûra günü sürme çekmeyi terketmek gerekir, çünkü, Ehl-i Beyt'e buğz alâmeti vardır." 1241

B {S* - 1 AaJup Igjolj UjLSj fjj 3 ^ 474. 7.

.^JJD J jJaÂjLs._ ^ ^ tir*

2. (3159)- Kâsım İbnu Muhammed (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Arefe günü oruç tutardı. Ben Arefe akşamı imamın (hacc emîrinin, Müzdelife'ye gitmek üzere) hareket ettiği sırada Hz. Aişe'nin yerinde kalarak, halkla kendi arasında bir boşluk açılana kadar bekleyip sonra içecek birşeyler isteyerek iftar yaptığını gördüm." 1241

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Aişe'nin Arafat vakfesi sırasında oruç tuttuğunu göstermektedir.

İmam Mâlik, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin hacıların hareket etmesini beklemekten maksadının, halkla arasında bir boşluğun hâsıl olması, ve halk tarafından iftardan başka bir şeyinin görülmemesi olduğunu belirtir ve ilave eder: "Bu teehhüründe, ay veya yıldız gibi bir şeyin doğmasını beklemek mevzubahis değildir."

Abdullah İbnu Zübeyr, Osman İbnu Ebî'l-As ve İbnu Râhîıye'nin de Arafat'ta oruç tuttukları rivayet edilmiştir. Katâde: "Duaya mâni olacak zayıflığa meydan vermiyorsa bunda bir beis yoktur" demiştir.

Atâ da: "Arefe kışa rastlayınca oruç tutarım, yaza rastlayınca tutmam" demiştir. Bu sözüyle, yaz sıcağında duaya mâni olacak zayıflık olursa oruç tutmamayı tercih ettiğini kastediyor.

Ibnu Abdilberr, İbnıı Ömer (radıyallahu anh)'den şunu nakleder: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), Ebu

Bekir, Ömer ve Osman (radıyallahu anhümâ) ile birlikte hacc yaptım. Hiç biri de (o giin) oruç tutmuyordu, ben de tutmuyorum." 1551

^1p ü^p :*JA3 <el p ad! :3li *up aUİ ^ 3160.

3. (3160)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Arafat günü tutulan orucun, geçen yılın ve gelecek yılın günahlarına kefaret olacağına Allah'ın rahmetinden ümidim

var." 153

AÇIKLAMA:

1- Nevevî'nin kaydettiğine göre âlimler, burada "Arafat orucu ile affı ümid edilen günahların seğâir (küçük günahlar) olduğunu belirtmiş, "Kişinin seğâiri

yoksa kebâirinin hafifletileceği umulur, kebairi de yoksa derecesi yükseltilir" demişlerdir.

Aliyyü'l-Kârî: Mirkât'ta İmâmul-Harameyn'in: "Bu, seğâir için kefaret olur" dediğini. Kadı İyaz'm da: "Bu, Ehli's-Stinne ve'l-Cemâat'in görüşüdür, kebaire ancak tevbe veya Allah'ın rahmeti keffâret olur" dediğini kaydeder.

2- Hadis şöyle bir soruya açıktır: "Kişinin gelecek seneden şimdilik bir günahı yokken, bu oruç ona nasıl kefaret olabilir?.." Bu soruya şöyle bir cevap verilmiştir: "Bunun manası, "Kişiyi, gelecek yıl Allah giinah'tan korur" demektir." Şu da söylenmiştir: "Yeni sene gelince günah işlerse geçmiş senenin kefareti kadar sevab ve rahmet verilir" demektir."
153

HAFTANIN GÜNLERİ

1.3161.

1. (3161)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç (la sevap) arardı." 1551

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah'ın haftanın iki gününde kasıd ve azimle oruç tuttuğunu göstermektedir. Kasıdla, azimle diyoruz, zira hadiste taharri kelimesine yer verilmiştir. Bu, daha iyiyi araştırma, ona yönelme, kastetme mânalarına gelir. Bazı âlimler "taharri, sevap taleb etmek, mübalağa ile ısrarla istemek manasına da gelir" demiştir.

Bu babta Hz. Hafsa, Ebu Katâde ve Üsame İbnu Zeyd'den de rivayetler mevcuttur. 11551

Jü*p ' ‘ U P Ail' jJ t yP y— 3. 3162.

2. (3162)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameller Allah Teâla hazretlerine pazartesi ve perşembe günleri arzedilir. Ben, amelimin oruçlu olduğum halde arzedilmesini severim." 11511

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Melek der ki: "Bu hadis, şu hadise muhalif değildir. "Gece ameli, gündüz amelinden önce, gündüz ameli de gece amelinden önce yükseltilir." Çünkü arzetme ile yükseltme arasında fark mevcuttur. Zira ameller haftalık olarak toplanıp bu iki günde arzedilmektedir. Bir Müslim hadisinde denir ki: İnsanların amelleri, haftada iki sefer, pazartesi ve perşembe günleri arzedilir. Kardeşi ile arasında husumet bulunan kul hâriç her mii'min mağfiret görür. Bunlar sulh yapıncaya kadar, "şu iki (zavallıya) bakın!" denilir."

İbnu Hacer bu rivayetin, amellerin Şâban ayında yükseltileceğini haber veren hadisle de (3156. hadis) ihtilafa düşmediğini belirtir ve ilaveten der ki: "Çünkü haftalık amellerin ayrıca yükseltilmesi ve yıllık amellerin de toptan yükseltilmesi caizdir." 1 ' 021

EYYÂMU'L-BÎ'Z

I >y/s * öl j a^İp iııl aüI Jti L«^ap ilil I ^p OI^tE yj 5 .ilü ^ aül .a^p ^p— 1- 3163.

. Aı^Ij ^Jİ .J^AjJI töJJUp t ÖJJUp £jj öjjup öp o öp

1 . (3163)- Abdullah İbnu Katâde İbni Milhân el-Kaysî, babası (radıyallahu anh)'ndan anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bize eyyam-ı bî'z'de yani ayın oniiç, ondört ve onbeşinci günlerinde oruç tutmamızı emrederdi ve "Bunlar yıl orucu vaziyetindedir" derdi.

AÇIKLAMA:

Bî'z kelimesi dilimize de girmiş bulunan beyaz'dan gelir. Kamerî ayın 13. 14. ve 15. geceleri ayın en parlak, en beyaz olduğu safhadır. Ay akşamdan sabaha kadar gökyüzünden ayrılmaz, dünyayı aydınlatır. Bu sebeple o günlere, aym en aydınlık geceleri mânasında eyyâm-ı bî'z denmiştir. Daha doğru şekliyle geceleri aydınlık olan günler denmesi gerekirken aydınlık, güne izafe edilerek "eyyâmu'l-bî'z" (aydınlık günler) denilmiştir.

İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu günlerde oruç tutmayı müstehab addetmiştir. "Bu günlerde tutulacak oruçlar yıl orucu vaziyetindedir" demek de, o günlerde oruç tutulduğu takdirde sanki bütün yıl boyu oruç tutulmuş gibi sevap olur demektir. Bunun da hesabı, daha önce yaptığımız gibidir. Ayet-i kerime (En'am 160) hayırlı amellerin on misliyle mükâfatlandırılacağım haber verdiğine göre, ayda üç gün tutulan oruç, bir ay yerine geçer. Her ayda üç gün tutulunca toplamı yıl orucu olur.L^ü

•Lî 1

:l«ajl .] yu* Oy tD ^ı^Dl a4p Alil :Jli L»-^xp tüll ^jI ^p y

2.3164.

2 . (3164)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) eyyâmu'l- bî'z'de oruç tutmayı hazerde de seferde de bırakmazdı." 1 ^ 1

Çjö ' ajö».

. (_^üyjdly ^yl^ y\j

O ti/ 4 n l “CİP Alil ûlS? l^AP Alil aöö

Apyd ç*lj l : öoJlİ jtf” Jl

ip odlöö : odli AjyJjdl y^p y—

yÇ £%\ yy : oAî

3.3165.

3 . (3165)- Muâzetu'l-Adeviyye anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den sordum: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her ay üç gün oruç tutar mıydı?"

"Evet!" diye cevap verdi. Ben tekrar:

"Aym hangi günlerinde tutardı?" dedim.

"Hangi günde oruç tuttuğuna ehemmiyet vermezdi" diye cevap verdi.

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ay içerisinde üç gün oruç tutmada ısrar ettiğini, ancak bu üç günün muayyen günlerde olmamasına da şuurla dikkat ettiğini göstermektedir. Alimler, aym belli günlerinde ısrar etmemesini, farz telakki edilmesi endişesiyle izah ederler: "Eğer hep aynı günlerde oruç tutsaydı halk bu günlerde oruç tutmayı farz telâkki ederdi" derler.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın her ay farklı günlerde nafile oruçlar tutmuş olması Ashab ve sonrakilerde farklı telakkiler hâsıl etmiştir:

* Bazı rivayetler bu üç günü eyyâm-ı bî'z olarak tarif eder. Bu günler kamerî aym 13, 14 ve 15. günleridir.

* Bazılarına göre bunlar 12, 13 ve 14. günleridir.

* Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den gelen bir rivayette eyyâm-ı bî'z'den murad aym 12. günü ile ondan

sonra gelen iki perşembedir.

* Bu nafile oruçlar, Haşan Basrî'ye göre aym başında, İbrahim Nehâî'ye göre sonunda tutulmalıdır.

* Hz. Aişe'ye göre bir ay cumartesi, pazar ve pazartesi günleri; müteakip ay salı, çarşamba ve perşembe günleri oruç tutulmalıdır.

* Ümmü Seleme'ye göre müstehab vakit, aym ilk perşembesi ile onu takip eden pazartesi günleridir.

* Bazılarına göre pazartesi ve perşembe günleri tutmak müstehabtır.

* Her ayın ilk günü ile onuncu ve yirminci günleri oruç tutmanın müstehab olduğunu söyleyen de olmuştur.

* Bir başka görüşe göre her ayın ilk günü ile onbir ve yirmibirinci günlerindeki oruç müstehabtır. 1 -™

(Jyjü cyâuji dJJûl ^\j\ ^y° ^y° ‘Çİp tüll ! (Jti *up »ı ji jej- 4.3166.

(*34^ • JJUp üj *ux4-Lı t-L>- :4 jÜS"B ÛÛB ^l*j

4. (3166)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim her ayda üç gün oruç tutarsa işte bu, yıl orucu olur. Allah Teâlâ hazretleri bu hususu te'yiden kitabında şu ayeti indirdi: "Kim bir hayır işlerse o kendisinden on misliyle kabul edilir" (En'am 160). Bir gün on misliyle kabul ediliyor." 1 ™

y >-1 .J b ç*3 -k 1iu! 3[: Jii <up adi y»\s' — 5.3167.

5. (3167)- Âmir İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zahmetsiz ganimet kışta tutulan oruçtur." 1 ™

AÇIKLAMA:

Kışta tutulan oruç zahmetsiz ganimet'e benzetilmiştir. Çünkü kışta susuzluk duyulmaz. Ayrıca günler kısa olduğu için açlık da çekilmez. Hadis; kelimesi kelimesine tercüme edilince zahmetsiz ganimet değil, soğuk ganimet demek gerekir. Bundan maksad savaşmadan, mukâtele ateşine maruz kalmadan elde edilen ganimettir. Ayrıca Arapçada bârid (soğuk) kelimesi rahatlık, hoşluk gibi mânalarda kullanılır. Soğuk su, soğuk hava bilhassa sıcağın şiddetli olduğu memleketlerde hoşa giden, aranan şeylerdir. Bundan hareketle hoş ve âsûde hayat manasına ayşun bârid (soğuk hayat) tabiri şâyi olmuştur. 1 ™

öl3 L« aHp- öl3 . : odd

. A./> a\\ jLa-P I B ,ÖL>t~Jud y>-\ ‘ÇİP AÜİ

6. (3168)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) herhangi bir güne ayrı bir ehemmiyet verir miydi?" diye sordum.

"Hayır!" dedi ve ilave etti: "O'nun ameli hafif ve devamlı yağan yağmur gibiydi. Hanginiz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tahammül ettiği şeye dayanabilir?" 1 ™

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hafta veya ayın herhangi bir gününe hususi bir ehemmiyet atfetmediğini, bütün günleri

aynı şekilde değerlendirdiğini ifade ediyor. Halbuki, yine bazı sahâbelerden ve hatta bizzat Hz. Aişe'den rivayet edilen bir kısım hadislerde Resûlullah'ın bazan çok oruç tuttuğunu, bazan az oruç tuttuğunu görmekteyiz. Nitekim 3154 numarada kaydettiğimiz hadiste: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazan oruca öyle devam ederdi ki, bu ay hiç yemiyecek derdik, bazan da öyle devamlı yerdi ki bu ay hiç tutmayacak derdik" demiştir.

Aradaki ihtilafı kaldırmak için: "Resûlullah'ın, orucu bazan az, bazan çok tutma hali devamlı idi" denmiştir. Şu şekilde bir te'lif de yapılmıştır: "Resûlullah nefsine ibadeti bir vazife yapmış idi, ancak zaman zaman araya bazı sebepler girerek O'nu meşgul etmiş, ibadetinden alıkoymuştur. Fakat meşguliyet kalkınca ibadetine devam etmiştir. Resûlullah'ı farklı durumlarda gören kimseler, farklı rivayetlerde bulunmuşlardır."

2- Aİac. jIStâbiri, üzerine durmaya değer. Dîme, asıl itibariyle sakin sakin devamlı yağan yağmura denmektedir. Sağanak dediğimiz çok yağan yağmur fazla devam etmez. Bol yağmur çoğu kere esintili de olur, sükûnetten uzaktır. Ama hafif yağmur, sâkindir ve devamlıdır. İşte Resûlullah'ın ameli buna benzetilmiştir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm (3 j)j 144 jj4! jjA

"İşlerin ve amellerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır" diyerek sistemli ve devamlı olan hayırlı amelleri övmüştür. Bir işin az da olsa devamlı olması bir sistemin ifadesidir. Sistem güven verir, netice hasıl eder. Bu sebeple geçici olan çok amele itibar edilmemiş, tavsiye edilmemiştir. 1 ™

ORUCUN HARAM OLDUĞU GÜNLER

aj>- j >-1 jlgfllı (3 ^««ı^H âJLp ^Lv? Aüi jii[’c)^ â^p 3 J û"^" — ^-* 3169.

1. (3169)- Ebu Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "İki günde oruç câiz olmaz: Fıtır günü (Ramazan bayramının birinci günü) ve Nahr günü."M3

AÇIKLAMA:

Resûlullah iki dînî bayramın birinci günlerinde oruç tutmayı yasaklamıştır.

Ancak, bir kimse oruç tutmaya nezretse bu da bayram gününe tesadüf etse, bu nezri yerine getirmesi şart mı? diye münakaşa edilmiştir.

Ulemâ bu iki bayram gününde nezir, kefâret, tetavvû, kaza, temettü... her çeşit orucun haram olduğunu söylemekte icmâ etmiştir. İhtilaf edilen husus, bu yasağa rağmen bayram günü oruç tutan kimsenin durumudur:

* Ebu Hanîfe bu orucun "oruç" olduğuna hükmeder ve nezrin miin'akid olduğunu söyler.

Cumhur muhalefet ederek: "Zeyd, "geldiğim gün oruç tutacağım" diye nezretse ve bayram günü gelse bu nezir miin'akid olmaz" der. Hanefıler: "Nezir miin'akid olur, orucu kaza etmesi gerekir" der; bir rivayette "oruç tutması değil, fakir doyurması gerekir" denmiştir. Evzâ'î'ye göre de kaza gerekir, ancak niyyeten bayramı istisna etmişse kaza

gerekmez. İmam Mâlik'ten bir rivayete göre kazaya niyet etmişse kaza eder, değilse etmez dediği rivayet edilmiştir.

İbnu Ömer bu meselede sorulunca cevap vermemiş, tevakkuf etmiştir.

Bu meselede ihtilafın aslı: "Nehiy, kendisinden yasaklanan şeyin sıhhatini iktiza eder mi?" sualine dayanır. Ekseriyet: "Hayır!" demiştir. Muhammed İbnu'l-Hasan, "Evet!" der ve: "Bayram günü oruç tutmanın mümkün olacağını, mümkün olunca da sıhhatinin sâbit olacağını" söyler. Ancak, kendisine: "Bu imkân aklîdir, ihtilaf ise şer'î bir şeydedir, şer'an yasaklanan şeyin yapılması şer'an mümkün değildir" diye cevap verilmiştir.

Caiz görmeyenler şöyle bir delil daha getirirler: "Mutlak olarak nâfıle olan bir şey, yapılmaktan men edilirse, o artık miin'akid olmaz, çünkü nehyedilen şeyin -tenzihen veya tahrimen haram olmasına bakılmadan- terki madub olur, nâfıle ise yapılması matlubtur, öyle ise iki zıd bir araya gelemez."

Nevevî, bahsi şöyle hıılâsâ eder: "ulemâ, bu iki günde nezir, tetavvu, kefâret vs. gibi herhangi bir maksadla oruç tutmanın haram, olduğunu söylemekte icma eder. Bir kimse, o iki günde, müteammiden oruç tutmaya nezredecek olsa, Şâfıî ve cumhur: "Nezri miin'akid olmaz (yani bu nezr yerine getirilmesi gereken bir nezir değildir), kazası da gerekmez" derler. Ebu Hanîfe ise, "nezir miin'akiddir, kazası gerekir" der ve ilave eder: "şayet o iki günde oruç tutarsa, nezrini yerine getirmiş olur." Ancak biitiin ulemâ bu meselede Ebu Hanîfe'ye muhalefet etmiştir,

li-Lp Jl t s ‘Çjh - hil alp Alil y aJLp j— 3. 3170.

1 .J öf" 1 fö ^ c 6 <> ' 3'

2. (3170)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Arefe günü, kurban günü ve teşrik günleri, biz müslümanların bayramıdır. Bu günler yeme-içme günleridir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, burada kısmen bayram tarifi sunmaktadır: Bayram, yeme ve içme günleridir. Bu sebeple de o iki günde oruç tutmak yasaklanmıştır.

2- Bu hadiste teşrik günleri de bayram olarak tavsif edilmektedir. Teşrik günlerine "eyyâmu'l Ma'dııdat" ve "eyyâmu'l-Minâ" da denir. Zilhicce'nin 11, 12 ve 13. günlerine tekâbiil eder. Eyyâmu't-Teşrîk'in ta'yininde bazı ihtilaflar olmuş ise de esahh olan yevm-i nahr'i tâkib eden üç gündür. Teşrik, kurbanların etlerini güneşte kurutmak, sermek mânasına gelir.

Eyyâmu't-teşrik'de oruç tutma meselesi ihtilaflıdır. Nevevî der ki: "O günlerde, hiçbir suretle oruç helal olmaz diyenlere bu hadiste delil vardır." Şâfiî mezhebi'nin iki görüşünden muteber olanı da budur. Ebu Hanîfe, İbnu'lMiinzîr vs. de bu görüştedir. Bir kısım ulemâ: "Herkes için, nafile ve diğer çeşit oruç tutmak câizdir" demiştir. Zübeyr İbnu'l-Avvâm, İbnu Ömer ve İbnu Sîrîn'in de bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir. İmam Mâlik, Evzâî, İshâk İbnu Râhuye ve bir görüşünde Şâfı'î: "Teşrik günlerinde oruç, hacc-ı temettü

yapanlara -kurbanlık bulamadıkları takdirde- câizdir, başkalarına değildir" demişlerdir. Adı geçenler mezkur hükme giderken Buharî'de Hz. Aişe ve İbnu Ömer'den mevkuf olarak gelen şu hadise istinâd ederler: "Teşrik günlerinde sadece kurbanlık bulamayanlara oruç tutma ruhsatı verilir." 11 ^ 1

.] Juj c*—jjjjJuılı jt -^3 l 5 ^ ? 3^*3 <J^[ıjıs aip aül Cs *^-3 (J>-^-$-^ 4^*0 (3 ^ j — 3. 3171.

>»iJi (3 1 ç*^J- ü^5)~-j lyirc j>^i\ >Axj j*Ul Aij ; »^^j^JLÜI ^Çl«

3. (3171)- Nübeyşe el-Hüzelî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Teşrik günleri, yeme-içme ve Allah'a zikretme günleridir." 33

AÇIKLAMA:

Burada İslâmî bayramın bir vasfını daha görüyoruz: Allah Teâlâ'ya zikir... Bunu İslâmî telâkkide bayram ve tatil anlayışını tesbitte ehemmiyetli bir nokta olarak görüyoruz. Bayram sadece yeme, içme -ve günümüzün telâkkisinde olduğu üzere eğlence- demek değil, aynı zamanda Allah'ın daha ziyâde zikredileceği bir gündür. Bayram, gününü, farz olan mîıtad sabah namazının dışında bir ibadetle yani bayram namazı ile başlatmak bu açıdan mânidardır. Nitekim, mü'minin haftalık bayramı olan cum'a günü de hususi bir namaz ve hutbe ile başlar. Öyle ise mü'min Allah'a zikirle başlattığı bayram ve tatil gününü dinî bir muhteva içerisinde geçirmelidir. Yeme, içme, ziyaret gibi diğer davranışları dinî havayı bozmayacak şekilde yürütülmelidir. 133

^>wLî oüio tçjü jl öLot^j ü? aül (-lıc- lİS^ :Jti jİj 485. 4.

.(_£X»jÜl j ^«Jl A>- -jj>-\ .]p~*lUl Ül p YaJ '- 1 * f 1 ^ l/ 1 *J ^1 :JlD t^Ul

4. (3172)- Sıla İbnu Züfer anlatıyor: "Biz, şabandan mı, Ramazandan mı olduğu şüphe edilen günde Ammâr (radıyallahu anh)'m yanında idik. Bize kızartılmış bir koyun getirildi. Cemaatten biri: "Ben oruçluyum" diyerek geri çekildi. Ammâr: "Kim bugün oruç tutarsa, muhakkak olarak Ebu'l-Kâsım aleyhissalâtıı vesselâm'a isyan etmiştir" dedi". 1351

AÇIKLAMA:

1- Buharî bu hadisi muallak olarak kaydetmiştir.

2- Daha önce de kaydedildiği üzere, ulemâ yevm-i şekk'de oruç tutmayı haram olarak tavsif etmiştir. İbnu Hacer, hadisten bu hükme giderken, ulemânın: "Sahâbe kendi hevâsma göre böyle davranmaz, bu hüküm Resûlullah'tan olmalıdır" dediğini belirtir. Şu halde hadis, lafzen mevkuf ise de hükmen merfudur. 321

.Jjlaâl oj o ._ 2 Jj I 1^ : Aj ^ji E-g-p iul çA 3- 3173.

5. (3173)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Kim ebed orucu tutarsa, ne oruç tutmuş, ne iftar etmiştir." 311

AÇIKLAMA:

Hadiste savmu'l-ebed tabiriyle ifade edilen ebed orucu ile, Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın bayram ve teşrik günleri dahil, yılın her gününde tutulan orucu kastetmiş

olacağını belirtirler. "Çünkü derler, bu günlerde yedikten sonra yılın geri kalan günlerinde fasılasız oruç tutmak câizdir."

Ebed orucu tutan hakkında, "orucu da iftarı da yoktur" ifadesi, sevabın düşeceğini ifade eder. Bazı şârihler hadisi şöyle izah ederler: "Sevabının azlığı sebebiyle hiç tutmamış gibidir, açlık ve susuzluğa tahammülü sebebiyle de hiç iftar etmemiş gibidir." Bazıları: "Hadis, bu oruçtan men etmek gayesini güden bir bedduadır" derken, bazıları da: "Böyle oruç tutan kimseye oruçtan bir nasib kalmaz, çünkü artık onun için oruç bir âdet hâlini almıştır. Yemesi de gerçek bir iftar sayılmaz, o yönden de bir hazzı, nasibi yoktur" demiştir.

Bazıları: "Nehiy, sünnete muhalefet sebebiyle varid olmuştur" demiştir. 33

A lâ û lüjfcj I j lj aj ■ /s 1 -Q(_ S İŞ) A^lptÜll ^1^2 4Üİ *UP 4Üİ 6.3174.

. <_£-ü*jûb

6. (3174)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Şaban ayı yarılandı mı artık oruç tutmayın." 33

jl5"" öçj öj£j j' 6 } 3 ' • ^*"3 <uip <üii ^Lç? 3 ^3 3 l5 [: 3^* aap tüji A ^'^~ 7. 3175.**

,A««U4 Aj>-j?-\

7. (3175)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden Kimse, ramazanı bir veya iki gün önceden oruç tutarak karşılamasın. Eğer bir kimse, önceden oruç tutmakta idiyse, orucunu tutsun." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis ramazan ayının bir-iki gün öncesinden oruca başlamayı yasaklamaktadır. Alimler hadisten, yasaklamanın, ramazan olabilir endişesine düşerek "ihtiyat düşüncesiyle" tutulacak oruca râci olduğunu anlarlar. Nitekim hadisin devamında, o günlerde ikiden fazla oruç tutmaya azmetmiş kimsenin önceden başladığı oruçlarını devam ettirerek Ramazan'dan bir-iki gün öncesini de oruçlu geçirebileceğini belirtir. Tirmizî de hadisi kaydettikten sonra: "Ehl-i ilm nezdinde amel bu hadise göredir, kişinin, ramazan olabilir düşüncesiyle, daha ramazan girmeden orucu önceden başlatmasını mekruh addettiler" der. Ayrıca şunu ilave eder: "Ancak, bir kimsenin tutmakta olduğu orucu o günlere denk gelirse, bunu tutmasında âlimler bir beis görmezler."

Bazıları: "Bir-iki gün önceden oruç tutma yasağındaki hikmet'i: "Yemek suretiyle ramazan için kuvvet kazanmak, böylece oruç ayma daha güçlü, daha canlı girmektir" diye açıklamış ise de İbnu Hacer: "Bu, su götüren bir iddiadır, çünkü hadîse göre, kişi üç veya dört gün önceden oruca başlayacak olsa bu, caizdir" der. Mezkur yasağı: "Farz ile nafilenin karışma korkusu var" diye izah eden de olmuş ise de: "Nafileyi adet edinene de cevaz verilmiştir" diyerek buna da itiraz edilmiştir. Bazıları yasağı: "Ramazana hükmetmek, rü'yete yani hilâlin görülmesine bağlanmıştır, kim bir-iki gün önceden başlarsa bu prensibe ta'n etmiş, (aykırı hareket etmiş olur)" diye izah etmiştir. İbnu Hacer: "İtimad edilecek görüş budur" der. Devamla der ki:

"Hadiste beyan edilen istisnanın mânası şudur: Kimin virdi var ise ona ramazanda izin verilmiştir, çünkü ona alışmış ve ülfet peyda etmiştir. Kişinin alıştığı şeyi terketmesi ağır gelir. Şu halde bu, hiç bir şekilde ramazanı karşılamalı demek değildir. Vâcib oldukları için kaza ve nezir oruçları da buna dahil edilir. Bazı âlimler: "Kaza ve nezir oruçları, bunlara vefa

göstermenin vâcib olduğunu gösteren kat'i delillerle istisna edilir, kat'î olan zorla iptal olmaz" demiştir. 1 -^

jj ı a?-1 .J j ah' ahi 3 y^j t : 3^* 8-3176.

8. (3176)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arefe günü Arafât'da oruç tutmayı yasakladı." 1 -^ 1

AÇIKLAMA:

Hattabî, "bu nehyin, vücub ifade eden bir yasaklama olmayıp istihbâb ifade eden yani uyulması müstehab olan bir yasaklama olduğunu" söyler. "Çünkü der, muhrimi (ihramlı kimseyi) bundan nehyetti, tâ ki oruç sebebiyle zayıf düşüp, bu mübarek makamda dua ve tazarrudan geri kalmasın."

Kim de kuvvetli olur, oruç sebebiyle zaafa düşeceğinden korkulmazsa o gün onun oruç tutmasının efdal olduğu umulur. Nitekim -daha önce de geçtiği üzere- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Arefe gününde tutulan oruç, geçen ve gelecek sene olmak üzere iki yılın günahına kefaret olur" buyurmuştur.

Ulemâ, hacc yapan kimsenin Arefe günü tutacağı oruç hususunda ihtilaf etmiştir. Osman İbnu Ebi'l-As ve İbnu'z-Zübeyr'in bu orucu tuttuğu rivayet edilmiştir. Ahmed İbnu Hanbel: "Buna gücü yetip yapabilen tutar; eğer yerse, o gün kuvvete ihtiyacı vardır" demiştir. İshak da bunu hacıya müstehab bilirdi. Atâ "Kışta tutarım, yazda tutmam" demiştir. İmam Mâlik, Stifyânu's-Sevri ve Şafı'î, hacının Arafat'ta yemesini tercih ederler. 1 ^ 21

J' CaKî Ujj 3. ■ ^ 01 1 AjtUkl a J AÜp Alil Alil 3^~"J 3^[:3^ AÂP ı9.3177.

. -Kal '

9. (3177)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden hiç kimse, cum'a günü oruç tutmasın. Ancak bir gün önceden veya sonradan oruç tutuyorsa bu takdirde cum'a günü de oruç tutabilir." 11 ^ 1

ö' \ t AjtUM İJ ./3-£ Qj Ç£j ^o ^Ü&j AjtfiU Aİü \j ./)'■£■ [^ | ^ü«â. Ajü \j — 10. 3178.

,]^î

10. (3178)- Müslim'in bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Cum'a gecesini, diğer geceler arasında gece namazına tahsis etmeyin, cıım'a gününü de diğer günler arasında oruç günü olarak tayin etmeyin, ancak birinizin tutmakta olduğu oruç arasına denk gelirse o hâriç.

AÇIKLAMA:

Yukarıdaki iki hadis, cum'a günü oruç tutmaya yasak getirmektedir. Yasak mûtlak olmayıp kayıtlıdır: Tutulacak bir oruç için cum'anm seçilmemesi esastır. Aksi takdirde kaza, nezir veya nafile niyetiyle başlanmış bulunan muayyen miktar bir oruca devam edilirken cum'aya rastladığı takdirde cum'ayı adamak suretiyle programın bölünmesi gerekmez, bu takdirde cum'a günü de oruç tutulabilir. Cum'ayâ konan oruç yasağı, o günün de mü'minin haftalık bayramı olmasındandır. Bayram, yeme-içme ve ibadet günüdür. Bu hususu Nevevî şöyle açıklar: "Ulemâ dedi ki: "Bu yasaktaki hikmet şudur: Cıım'a günü dua, zikir ve ibadet günüdür. Gusûl ve namaza erkenden gidip onu bekleme, hutbeyi dinleme, namazdan sonra "Namazı bitirince yeryüzüne dağılın, Allah'ın fazlından arayın ve Allah'ı çok zikredin" (Cıım'a 10) ayeti gereğince Allah'ı çok zikretme gibi cum'aya mahsus işler var. Öyle ise bunların canlılık ve şevk içinde yapılması, usanma ve yorgunluk hissedilmemesi için cuma günü yemek müstehabtır."

İbnu Hacer de şu açıklamayı yapar: "Hadisin yer verdiği istisnadan, cum'a gününden önce ve sonra oruç tutacak kimseye veya eyyam'l bî'z gibi, oruç tutulması müstehab olan günler cum'aya rastlarsa veya arefe gibi bazı günlerde

oruç tutmayı adet edinen kimse, o günün cum'aya rastladığını görürse cum'a günü oruç tutmaya cevaz çıkmaktadır. Keza bir kimse: "Zeyd'in geldiği gün oruç tutacağım" dese, Zeyd de cum'a günü gelse bu durumda da cevaz mevcuttur." 1 ^ 21

ı"..... \ \ V j ^ ^ 1 . jd—^ ^ t d* aüI j d t) [" . oÜLî aİlİ j d „. 1 L i' aü! 11. 3179.

il* 'tos <4, t' ' 4

. LAjI (JlİJ C İJİİ y>\ . J C Aİ1P

11. (3179)- Abdullah İbnu Büsr es-Siilemî, kızkardeşi es-Sammâ (radıyallahu anhâ)'dan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cumartesi günü oruç tutmayın, ancak Allah'ın size farzettiği şeyde o gün oruç tutarsınız. Biriniz yiyecek nev'inden bir şey bulamaz da sadece üzüm (asması) kabuğu veya bir ağaç çöpü bulacak olsa onu ağzında çiğnesin (ve yine de cumartesi günü oruçlu olmasın)." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Burada da cumartesinin tek başına tutulması yasaklanmaktadır. Alimler, cum'ada olduğu gibi bunun da münferiden oruçlu geçirilmesinin yasaklanmasındaki hikmeti "yahudilere muhalefet"le açıklarlar. Cumhur, buradaki yasağın da tahrîmî değil tenzihi olduğuna hükmetmiştir. "Allah'ın farzettiği" istisnasına farzlar, nezirler, borçların kazası, kefaret gibi oruçların dâhil olduğu belirtilmiştir. Keza Arefe, Aşûra, eyyâmu'l- bî'z gibi sünnet oruçların, vird dediğimiz ferdî nafile oruçlarımızın rastlaması halinde yine cumartesi günü oruç tutulabileceği âlimi erce belirtilmiş, bunların da mezkur istisnaya dâhil olduğu gösterilmiştir. İbnu'l-Melek zilhicce'nin onu'nu, Dâvudî orucu

da bunlara dahil eder ve ilaveten der ki: "Yasaklanan şey, yahudilerin yaptığı üzere, cumartesi günü oruç tutmayı vâcib bilircesine ona ziyâde bir itina ve alâka göstermektir." Bazı âlimler, bu söylenen tarzda tutulacak cumartesi orucunun tenzihi bir yasak olmakla kalmayıp tahrimî olacağını söylemiştir.

2- Hadiste geçen 3 a? «•^tâbiri, bir üzüm tanesinin kabuğu mânasına gelir ise de âlimler umumiyetle asma denen üzüm ağacının kabuğundan bir istiâre olduğunu belirtirler. Zaten arkadan da herhangi bir ağacın çöpü zikredilerek, gayenin o gün oruç tutmama gereğini te'kid etmek olduğu belirtilmiştir. Yani: "Yiyecek hiç bir şey bulunmasa bile, ağaç çöpü çiğneyerek oruç bozulmalıdır" denmekte, cumartesi orucundan sakındırılmaktadır. 11321

ORUCUN SÜNNETLERİ

L>l I «Jl d? ûti illi aü! :Jli tüll

İSİ’J O- 1 ÇAT

1.3180.

1 . (3180)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sahur yemeği yiyin, zira sahurda bereket var." 11331

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada sahura kalkmayı emretmektedir. Alimler, başka rivayetleri de gözöniine alarak bu emrin vâcib ifade etmediğini, nedb ifade ettiğini söylerler. Hatta, İbnu Hacer'in kaydına göre

İbnu'l-Münzir "sahurun mendub oluşunda ulemânın icmâmı" nakletmiştir.

Sahura kalkmak veya sahur yemeği yemek, oruç tutacak kimsenin, orucun başlama (imsak) vakti olan fecirden önce bir şeyler yemesidir. Bundan murad çok şeyler yemek değildir. Resûlullah: Bir yudum su ile de olsa sahur yapın" buyurmuştur. İbnu Hacer: "Az miktardaki yiyecek ve içecekle de sahur yapılmış olur" der. Ahmed İbnu Hanbel'in Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Sahur berekettir, sakın onu bırakmayın. Bir yudumluk su ile de olsa sahur yapın. Zira Allah ve melekleri, sahur yapanlara rahmet okurlar" buyurmuştur.

2- İbnu Hacer, hadiste, sahur için vaadedilen bereketten muradın ecr ve sevap olduğunu söyler. Sahurun vereceği güçle orucun daha canlı, daha şevkli tutulacağını belirtir. Bazı âlimler bereketten maksadın sahur'un sebep olduğu seher vakti uyanması ve duası olduğunu söylemiştir. Bazı âlimler sahura kalkmakla çok cihetten bereket hâsıl olacağını söyler:

* Sünnete uymak.

* Ehl-i Kitab'a muhâlefet.

* İbadet etmeye sahur yemeği ile güç kazanmak.

* Şevk ve canlılıkta artış.

* Açlığın sebep olacağı ahlâkî düşüklüğün atılması.

* O sırada isteyeceklere, sadaka verme imkânına kavuşmak.

* Dua ve ibadetlerin kabul edilme vakti olan seher vaktinde dua ve zikre sebebiyet.

* Uykudan önce ihmal edenlere oruca niyet etme imkanı... vs. 1 ' 341

*US? * lB ^kıl Jjkj jl![: Jli kıl y 1 . y^i~ 3- 3181.

2. (3181)- Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bizim orucumuzla Ehl-i Kitab'ın orucunu ayıran fark sahur yemeğidir." 11351

AÇIKLAMA:

Hadiste ehl-i kitapdan yahudi ve hıristiyanlarla müslümanların oruçları arasındaki farkın sahur yemeği olduğu söylenmektedir. Hadisin açıklanması sadedinde Şârih Türbüştî der ki: "Mâna şudur: Sahur yemeği, bizim orucumuzla ehl-i kitab'ın orucu arasında ayırdedici farktır. Çünkü Allah Teâlâ hazretleri İslam'ın başında bize de haram iken sonradan helal kılmış ve sabatı vakti girinceye kadar mübah saymıştır. Halbuki bunu onlara, uyuduktan sonra veya mutlak olarak haram kılmış idi. Şu halde bizim onlara muhalefetimiz, bu nimete karşı şükür yerine geçer." Aliyyu'l-Kârî, İbnu Hümâm'ın sahur hakkındaki: "Bu, geçmiş peygamberlerin sünnetidir" sözünü, "sahih değildir" diye reddeder.

Hattâbî, hadiste sahura teşvikten başka, İslam dininin kolaylık olup, onda zorluğun bulunmadığına dair delil olduğunu belirtir. 11351

: jll yu f ^ :Jli cujlj y -Uj y^y~ 3. 3183.

. Lıl) .J^jT Ça- jUİ

3. (3182)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte sahur yemeği

yedik, sonra namaza kalktık." Kendisine: "(Yemekle sahur) arasında ne kadar zaman geçti?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Elli âyet (okuyacak) kadar!" 11311

AÇIKLAMA:

1- Burada sahur vaktinin sonu ile, sabah namazı vaktinin başı hakkında soru sorulmuş olmaktadır.

2- Zeyd İbnu Sâbit'in "elli âyet (okuyacak) kadar" şeklindeki tarifini İbnu Hacer şöyle açıklar: "Yani ne uzun ne kısa olmayan orta uzunluktaki (mutavassıt) âyetlerden, ne çok hızlı ne de çok yavaş olmayan orta hızla okunmak kaydıyla..."

Mıihelleb ve diğer bazı âlimler der ki: "Bu hadiste bedenî amellerle zaman takdiri vardır. Araplar vakti bu tarzda takdir ederlerdi: "Bir keçi sağımı müddeti", "Bir deve kesimi müddeti..." gibi. Zeyd İbnu Sâbit bu tarzı bırakarak Kur'an kıraatiyle takdire yer vermiş bulunmakta ve böylece, o vaktin tilâvet yoluyla ibadet yapma vakti olduğuna da dikkat çekmiş olmaktadır..."

İbnu Ebî Cemre bu ifadeyi değerlendirerek, Ashab'ın, zamanlarını hep ibâdetle geçirdiklerine delil bulur.

Hadis, sahurun te'hirine de delildir. Geciktirmede sahur yemeğinin gayesine ulaşması açısından fayda vardır. Alimler, Resûlullah'ın her işte ümmetine en kolay, en muvafık olanı seçtiği gibi burada da aynı şeyi yaptığını belirtirler: "Sözgelimi derler, hiç sahura kalkmasaydı bu, ümmetinin bir kısmına zor olurdu. Gece yarısında sahura kalksaydı bu da en azından uykunun galebe çaldığı kimselere zor gelir ve sabah namazının terkine götürebilir veya seher vaktinde kalkmak için hususi bir gayret gerektirebilirdi."

Kurtubî: "Hadiste, yemeği fecir vakti girmezden önce kesmeye delil var" der. 11381

aÜp aül A 1 56,j^ 0' :Jli *up tüll 0Aö — 4.■ H3.

4. (3183)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ailem içerisinde sahur yemeği yiyordum. Sonra ben, sabah namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte kılmak için sür'atli yiyordum." 11121

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, sahur yemeğinin şafak sökme anma yakın olarak yenmesine Ashab'tan bir delil olmaktadır. Önceki rivayette de sahurun fecir vaktine kadar uzamamak kaydıyla imkan nisbetinde te'hirinin müstehab olduğu belirtilmişti.

Bu rivâyet sabah namazını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m karanlıkta ve vaktin başında kıldığına da delil olmaktadır. 11111

^ 01 öl alİp İül LI ^ cjJAuj apUO iul üis[:Jli ^ Jj çAö - 31S4.

5. (3184)- Ziır İbnu Hubeyş anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallahu anh)'ye: "Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte hangi vakitte sahur yedin?" diye sorduk. Şu cevabı verdi: "Gündüzdü, ancak güneş doğmamıştı." 11111

AÇIKLAMA:

Sindi, buradaki nehâr (gündüz) kelimesi ile şer'î nehâr'm kastedilmiş olacağını, 11111 şems (güneş) kelimesi ile de fecr'in kastedilmiş olacağını belirtir. Ve der ki: "(Huzeyfe (radıyallahu anh)'nin maksadı, fecrin doğmasına yakın sahur yediklerini belirtmektir."

Kurtubî, bir önceki hadisle bu hadis arasında teâruz görür. Çünkü orada fecrin doğmasından önce sahur yemeye son verildiği belirtilirken, burada farklı kelimelere yer verilmektedir. İbnu Hacer şöyle bir açıklama getirir: "Bu iki hadis arasında muâraza yoktur. Hadisler, farklı hallere hamledilir. Bu rivayetlerden birinde (Resûlullah'ın sahura hep böyle) muntazam şekilde devamını gösteren husus yoktur. Böylece anlaşılır ki, Hz. Huzeyfe'nin anlattığı hâdise daha önce vukîıa gelmiştir."

Aynî böylesi bir cevabı tatminkâr bulmaz ve der ki: "Bu cevap yeterli değildir. Kesin cevap, Hâfız Ebu Câfer etTahâvî'nin verdiği cevaptır. O, Huzeyfe hadisini rivayetten sonra der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan Huzeyfe'nin yaptığı rivayete muhalif rivayet de gelmiştir. Bunlardan bazılarında Buharı ve Müslim ittifak eder. Mesela biri şudur: 0"Bilâl'in ezanı yeyip içmenize mani olmasın, çünkü o, geceleyin okur, ta ki (sabahın yakın olduğunu bildirerek) namaz kılmakta olanı istirahata göndersin, uyuyanızı da uyandırsın." Bilâl hadisin şu âyetin nüzûliinden önceye ait olması muhtemeldir: "Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırd edilinceye kadar yiyin için" (Bakara 187). Ebu Bekr er-Râzi, hadisle ilgili olarak özetle şöyle der: "Bu rivayet, âhad hadislerden olmaktan başka, Hz. Huzeyfe'den sübûtu da kesin değildir. Bi'n-netice buna dayanarak Kur'ân'a itiraz etmek câiz olmaz. Ayette "tan yerinde beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırd edilinceye kadar yiyin için" dendiğine göre, fecrin beyazlığı kastedilmiş olan beyaz iplik'in ufuktan zuhurundan itibaren oruç vâcib olur, öyleyse, Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da bu şekilde haram kılması varken, fecir doğduktan sonra yeyip içmek nasıl câiz olur?" 11111

. ^ÂajâJI^ .İ^İJ I Aa^a»-' •]a^' 1

6. (3185)- Talk İbnu Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Fecr-i kâzib size mâni olmasın, fecr-i sadık karşınıza çıkıncaya kadar yiyin için." 11111

AÇIKLAMA:

Bu hadis, geceleyin ufukta zuhur eden ilk aydınlığa aldanmamaya dikkat çekmektedir. Zira, bu ilk aydınlık sabahın başlangıcı değil, belki habercisidir. Bu ilk aydınlığa fecr-i kâzib (yalancı fecir) denmektedir. Hadiste bu, Sâtı'u'l-mus'ıd diye ifade edilmiştir.

Fecr-i sâdık denen sabahın başlangıcı olan hakiki fecr, hadiste ahmer kelimesiyle ifade edilmiştir. Ahmer, lügat olarak kızıl, kırmızı mânâlarına gelir. Hadiste, başlangıcı kırmızı olan beyazlık kastedilir. Araplar bazı durumlarda ahmer (kızıl) kelimesini beyaz mânasında kullanmışlardır. Mesela hadiste Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben kızıllara ve siyahlara peygamber olarak gönderildim" buyurmuştur. Burada kızıl diye çevirdiğimiz ahmer kelimesi "beyaz" mânasında kullanılmıştır. Mâna: "Ben beyazlara da siyahlara da peygamber olarak gönderildim" demek olur. Keza Araplar ü »!_>«!

"kırmızı bir kadın" tabiriyle beyaz bir kadın kastederler.Öyleyse hadis bize, sabahın beyazlığı yani fecr-i sâdık ufukta göriilünceye kadar yeyip içmeye devamı irşâd buyurmaktadır. 11111

AiU At... U ■ji <_£İ :»

. i ^p Aj i_9 ı_JİÛSdl

j aA aüI ^p 495. 7.

7. (3186)- Buhari ve Müslim'in İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'dan rivayetlerine göre, Resûlullah, fecr-i sâdık'ı tarif ederken: "O, enlemesine görülen aydınlıktır, uzunlamasına görülen değil" buyurdu." 11111

AÇIKLAMA:

Bu hadis, fecr-i kâzib ile fecr-i sâdık'ı tarif etmektedir. Anlaşılacağı üzere fecr-i kâzib, ufukta yukarıdan aşağıya şâkûlî (dikey) şekilde inen bir aydınlıktır. Bu, kaybolmakta ve yerine doğu ufkunda ufkî (yatay) şekilde, ufuk boyunca uzanan bir aydınlık çıkmaktadır, işte bu fecr-i sâdık'tır. Bu, gittikçe genişler ve aydınlık artar.

Şu halde, yukarıdan aşağı uzanan aydınlığın zuhur vakti geceye dâhildir. O sırada yenilip içilebilir, henüz sabah vakti girmemiştir. 11111

^a2j4j Aaa2j CK 1 ûUa ^İP A 1 I) AjÛ Aûp AİII AİI' :Jtİ AAP tüll Çi/* (j) ÇAj— 8- 3187.

. jj ' A>-^>-' ,]aA-IA AU

8. (3187)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz ezanı işitince (yiyip-içtiği) kap elinde ise, ihtiyacını görünceye kadar onu bırakmasın." 111111

AÇIKLAMA:

Hattabî der ki: "Bu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Bilâl geceleyin ezân okur, siz İbnu Ümmi Mektum da ezân okuyuncaya kadar yiyin için" sözüne racidir. Veya mânası

şöyledir: "Kişi ezanı işitir de sabah olup olmadığında şüpheye düşerse.." şöyle ki: Mesela sema bulutlu olur, ezanı işitse de fecre delalet eden alametlerin yokluğu sebebiyle fecrin doğduğu hususunda kesin bir bilgiye ulaşamaz; burada müezzine de giivenememekte haklıdır. Çünkü, mezkur alâmetler müezzine görünse ona da görünecekti. Kendisi bu alâmetleri göremediğine göre müezzin de görememiş, dolayısıyla ezanı yakın değil, tahmin üzerine okumuş demektir. Ancak, sabahın doğduğu hususunda yakın elde ederse, artık onun sabah vaktini bilmek için müezzinin ezanına ihtiyacı kalmaz. Zira, ona göre beyaz iplik siyah iplikten ayrıldı mı, artık yiyip içmekten uzak durmakla mükelleftir."

Beyhâkî der ki: "Bu rivayet sahih ise, cumhura göre bunu, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ezânın fecrin doğmasından önce okunduğu vakte hamletmek gerekir, tâ ki kişinin yiyip içmesi fecrin doğuşundan evvelde kalsın."

Azîmâbâdî der ki: "Kim, bu hadisi ve: "Size İbnu Ümmi Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyin için çünkü o şafak sökiinceye kadar ezan okumazdı" hadisini ve keza "Beyaz iplik siyah iplikten, yanınızda ayrılıncaya kadar yiyin için..." mealindeki ayet-i kerimeyi düşünecek olursa görür ki, bütün bu nasslarda mesele sabah vaktinin

vuzuh kazanmasında düğümleniyor, bu da, fecrin ilk anlarından bir miktar gecikir, müezzin ise, beklemesi sebebiyle fecrin ilk anlarına tesadüf eder, işte bu anda yiyip içmek, fecrin vuzuh kazanma ânına kadar câiz olur. Ancak bu söylenen, ulemâ arasında meşhur olana muhaliftir. Onlar bu çeşit bir açıklamaya itimad etmezler." Aliyyu'l-Kâri der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm'ın hadiste geçen: "İhtiyacını görünceye kadar onu (kabı) elinden bırakmasın," sözü, fecrin henüz doğmadığı husundaki bilgi veya zannının bulunma haline bağlıdır." İbnu Melek de aynı şekilde: "Bu,

sabahın tulûunu bilmemesine bağlıdır. Şayet, doğduğunu bilir veya doğdu mu diye şekke düşerse, bu câiz olmaz" der.

Hülasa etmek gerekirse, ulemâ ve hususan dört imâm, fecr'in doğuş anında yemek ve içmekten sakınmak gerektiğine hükmetmişlerdir. Bu mâna İbnu Abbâs ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'den de rivayet edilmiştir. 11121

İFTAR VAKTİ

cÜaLa cÜaLa .(Jü t } ^»-P — i- 3188.

. A 1 **- 11 ! j?-\ j,ı'A' jliîi

1. (3188)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gece şu taraftan (doğudan) gelince, gündüz de şu taraftan (batıdan) gidince, güneş de batınca oruçlu orucunu açmıştır." 11521

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iftar anını tarif ederken üç ayrı vasfın tahakkukunu zikretmektedir:

* Gecenin gelmesi.

* Gündüzün gitmesi.

* Güneşin gitmesi...

Alimler, bu üç şeyden her birinin diğerlerini gerektirdiğini, buna rağmen üçünü de ayrı ayrı zikrettiğini, çünkü bazı şartlarda sâdece biri tahakkuk ettiği halde akşamın gelmediğini belirtir. Mesela kişi bir vadi içerisinde ise güneşin batmasını göremez, bu durumda karanlığın gelmesini ve aydınlığın gitmesini esas alır.

2- "Oruçlu orucunu açmıştır" ifâdesini, Hattâbî: "Oruçlu orucunu açmış hükmündedir, yemese bile..." diye anlar. Bazıları: "Bu ifadenin mânası: "Oruçlu orucunu bozma vaktine girmiştir, bozması câizdir" demiştir.

Hadiste, visâl denen hiç açmadan üst üste birkaç gün oruç tutmanın bâtıl olduğuna delil vardır.

Aynî, Resûlullah'ın "oruçlu orucunu açmıştır" sözünün tazammun ettiği mânayı şöyle açıklar: "Bu söz, kişinin iftar vaktine girdiğini ifâde eder, orucu bozan bir şey almadıkça, güneşin kaybolmasıyla orucun açıldığını değil..." 11511

c ı - ■ ji 1 t_il ''''j^ : ölAA; ûir :At öAxpj 11 [:,AA^ A^ 1 ^y. A^* '~ j ~ 3189.

.] j':ri aj ^ -A AyAA

2. (3189)- Humeyd İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ), akşam namazını, gecenin karanlığını (ufukta) görür görmez daha iftarı açmadan kılarlar, namazdan sonra da oruçlarını açarlardı. Bunu ramazanda yaparlardı." 11551

AÇIKLAMA:

1- "Gecenin karanlığı"ndan maksad, güneş batarken doğu ufkunda görülen siyahlıktır. Bu siyahlığın belirmesi gecenin başlangıcı olmaktadır. Tam ufukta beliren siyahlık gittikçe büyüyerek bütün semayı kaplar. Gündüzle ilgili izler (aydınlık) batı ufkunda daralır ve tamamen kaybolunca yatsı vakti girer.

2- Hz. Osman ve Hz. Ömer'in iftarı tehirleri, bunun meşru olmasından ileri gelir. Eğer mekruh olsaydı bir yudum su ile de olsa acele açarlar, sonra namaza dururlardı. Ebu'l-Velid el-Bâci, "iftarın yıldızların cıvıldaşmasına kadar te'hir

edilmesinin mekruh olduğunu" söyler. Ancak şunu da belirtelim ki, Enes (radıyallahu anh)'in İbnu Ebî Şeybe'de kaydedilen bir rivayetine göre, Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, bir yudum su ile de olsa iftar etmeden namaz kılmazmış. İbnu Abbâs (radıyallahu anh) ve bir grup Selefin de iftardan önce namaz kılmadıkları rivayet edilmiştir.

Görüldüğü üzere mesele ihtilaflıdır. Müteakip hadisler meseleye daha da açıklık getirecektir. 11551

İFTARDA TA'CİL

. <üxJl .JjlgaS' l* ^ıLJl (J|<u1p 4 ^ <JcJ^[• aüî ^y l _J-$-*-*’ Cj^~ 1-3190.

1. (3190)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar iftarda ta'cile yer verdikleri müddetçe hayır üzere devam ederler.

. İJ t j^ 3 5 ^ c3j^*d.l ^ _l_p 4jî ,şjju 2.3191.

2. (3191)- İmam Mâlik'ten anlatıldığına göre, Abdulkerim İbnu Ebî'l-Muhârik'in şöyle söylediğini işitmiştir: "Nübüvvet (peygamberlik) amellerinden biri de iftarın ta'cili (öne alınması), sahurun da te'hir edilmesidir." 11111

°) od oÇc y* 2 ^ üt) cc^uls) o' jlgıji a^ 1 oır[:Ji 5 aA aü' ^03 3192.

. aJ laŞijU . J^La 3^ *—OyA—>- JjşŞ

3. (3192)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namaz kılmazdan önce birkaç taze hurma ile orucunu açardı. Eğer taze hurma yoksa kuru hurma ile açardı. Eğer kuru hurma da bulamazsa birkaç yudum su yudumlardı." 11111

dJJ : jli jk' ışı ots~jtE-y a*Lp ini jnt Ol :ı_k çş ^ 193.

4. (3193)- Mu'âz İbnu Zühre anlatıyor: "Bana ulaştı ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iftar ettiği zaman şu duayı okurdu: "Allahiimme leke sumtü ve alâ rızkıke eftartü. (Ey Allahım senin rızan için oruç tuttum ve senin rızkınla orucumu açıyorum.)" 11111

tı3jı)U' cOjoU cLttJaJl 0-~*Ş : jk' İŞİ Jjâj A~k a^ 1 îsc^ k 11 ilil y} (t— 1 y. O'jîjA 3194.

. »Ali -oD-k< :aJ^ 1 ^3 ^jl a^-^»-' .J 3 1 * 2 a^ 1 şüş 01 3ı - 1 - :"j

5. (3194)- Mervân İbnu Sâlim, Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)’den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orucunu açınca şöyle derdi: "Susuzluk gitti, damarlar ıslandı, inşallah Teâlâ sevap kesinleşti." 11111

il) >x« yJ kou dJJş aaL^î ajL. 3 - 1, A"l a) a-ü-) aüp iıııi L k 11 a*p iıııi oAi — b- 3195.

01 :)>ÂEi? 3 i,l«.(^Ü ajÜlj 0 t>tj«Jl a>-^>-' (jij ^k Oti o~c«J a^l ^ 3 '’ oyUJijA lAİOsjyl 3 ■'••''’

ç»ljdfiJl Âİyj» OİİŞ 0^-İJ caÜp <_^l .. y 1 3 uAt öjy[y-y tAjdüIl :)) L yü0l«^.L^5 j * 3 Âij ^1

. 3 < — 3 u

6. (3195)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ayının sonunda oruçları vasletti (yani hiç bozmadan birkaç gün ardarda devam ettirdi). Onunla birlikte halk da vasletti. Durum Resîılullah'a ulaşınca:

"Eğer Ramazan ayı bizim için uzatılsaydı biz onu öyle bir vaslederdik ki derine dalanlar (aşırılar) bundan (aşırdıklarından) vazgeçmek zorunda kalırlardı. Ben sizin gibi değilim. Ben gölgelenirim. Rabbim bana hem yedirir hem de içirir.

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, visâl'le ilgilidir. Oruçta visâl: Birkaç gün üst üste hiç iftar yapmadan orucu devam ettirmektir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yapmış, fakat ümmetine tavsiye etmemiştir. Kendisi istemediği halde visâl yapmada ısrar edenlere, yapamıyacaklarmı göstermek için izin vermiş, ancak Ramazan bitivermiştir. Bu husustaki adem-i rızasını ifade için: "Eğer ay uzasaydı, (ceza olarak) öylesine müsaade edecektim ki, bu meselede aşın gidenler tâkat getiremeyip hafifletilmesi için talepde bulunacaklardı" mânasında beyanda bulunur.

İbnu Hacer, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu davranışım, Taif Kuşatması sırasındaki davranışına benzetir. Bu kuşatmada Taifliler pek müstahkem olan kalelerine çekilince, Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam, kuşatmayı bırakıp geri çekilmeyi işaret buyurmuşlardı. Ancak askerler bundan hoşnud olmadılar, kuşatmayı devam ettirmek istediler. Resîılullah da ertesi günü erkenden savaşmayı emretti. Birçoğu yaralandı ve çeşitli meşakkatlerle karşılaştılar. Bunun üzerine geri dönmeyi arzuladılar. Resîılullah bu arzuya uygun olarak rücû emri verince hepsi de memnun kaldı.

2- Bu rivayette visal yapmanın kesinlikle yasaklanmadığı anlaşılmaktadır. Tahammül edebileceklere, tahammül

edebilecekleri kadar visâl yapmalarına ruhsat verilmiş gibi... Ancak JL-ajIlj JLüajlI 3 f£ü)"Visâlden

kaçının, visâlden kaçının..." gibi daha sert ifadelerle visâl'i yasaklayan hadisler de var. İbnu'l-Arabî, "Resûlullah'ın Ashabına visâl orucu tutma izni onlara bir cezadır, ceza tarikiyle verilen müsaade şeriatten değildir, câiz değildir" der.

3- Hadiste geçen ta'ammuk, lügatte derine dalmak mânasına gelir; aşırı gitmek, mübalağa etmek, ölçünün dışına çıkmak gibi manalara gelir . 1 ^ 21

öl ^ t '- 1 *' *^1 Cs^-£ 01 033^ yA 1 oLl öi[çAj— 7

/.diVb.

7. (3196)- Ebu Bekr İbnu Abdirrahman'ın anlattığına göre, babası, Mervan'a "Hz. Aişe ve Ümmü Seleme (radıyallahu anhiimâ)'nin kendisine şunu haber verdiklerini söylemiştir: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan ayında, rüya sebebiyle olmaksızın ciinüb olarak fecir vaktine ulaştığı olurdu da, kalkıp yıkanır ve orucunu tutardı ." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadis, ciinüb olarak sabaha eren kimsenin orucu meselesine temas etmektedir. Selef ulemâsı bu mevzuda ihtilaf etmiştir: Cünübiin orucu sahih mi, değil mi? Kasden olanla, unutarak olan veya farz oruçla nâfıle oruç arasında fark var mı yok mu?

Cumhur, bu meselede mutlak cevaza hükmetmiştir.

2- Hadiste geçen, rüya sebebiyle olmaksızın kaydını Ümmü Seleme'nin bir başka rivayeti açıklığa kavuşturur: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) benden ciinüb olarak

sabaha erer, oruç tutar, bana da tutmamı emrederdi."
Kurtubî bu rivayette iki fâide vardır der:

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazanda cinsî temasta bulunmuş ve yıkanma işini âmmden fecrden sonraya bırakmıştır, gayesi bunun câiz olduğunu ümmete göstermektir.

* Ciinüb sabaha erme hâdisesi ihtilam sebebiyle değil, temas sebebiyledir. Çiinkii Aleyhissalâtu vesselâm ihtilâm olmazdı, çünkü ihtilâm şeytandandır, O ise şeytana karşı ma'sumdur (korunmuştur).

Bazı âlimler "ihtilâmdan olmaksızın" kaydından hareketle, "Bu ibârede Resûlullah'ın da ihtilâm olmasının caiz olduğuna işaret vardır, aksi takdirde bu istisnanın mânası olmazdı" demiştir. Kurtubî bunu: "İhtilâm şeytandandır. O, şeytana karşı masumdur" diye reddetmiştir. Fakat kendisine şu cevap verilmiştir: "İhtilâm kelimesi inzâl'e ıtlak olunur, nitekim inzâl rüyada hiçbir şey görmeksizin de vukua gelir. Hz. Ümmü Seleme'nin cima ile kayıdlamaktan kasdı, bunu Ramazanda âmmden yapanın ertesi günkü orucunu bozar diye inananları reddetmede mübâlağa içindir ." 1 ^ 1

İ4Î5 [: Jü ALP AÜ \ Ajco

o* y

,lp jry- 8. 3197.

8 . (3197)- Âmir İbnu Rebî'a (radıyallahu anh) anlatıyor;
"Ben Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)), oruçlu iken misvaklandığım sayamayacağım kadar çok gördüm ." 1 ^ 1

3 I .J ay>-\^ Jjl ijKaJl üLAjf :3li ı La_^ıp tüil lAj— 9.3198.

9. (3198)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) şöyle demiştir "Oruçlu, günün başında ve sonunda misvak kullanır ." 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu iki rivayet, oruçlunun misvak kullanmasının caiz olduğunu gösterir. Hattâbî, bazı âlimlerin günün sonuna doğru misvak kullanmanın mekruh olduğuna hükmettiğini belirtir. Onların mekruh demedeki maksadları, oruçlunun halıif denen ağız kokusunun iftar ânına kadar devamını temenni etmelerinden ileri gelmektedir. İmam Şâfıî ve Evzâî'nin bu görüşte olduğu belirtilir. Ebu Hüreyre'den yapılan şu rivayet, bu görüş sahiplerinin delili olmalıdır: "(Radıyallahu anh) Atâ'ya demiştir ki: "Misvak sana ikindiye kadardır. İkindiyi kıldın mı, artık onu bırak. Zira ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan şunu işittim: "Oruçlunun halûfu (ağzındaki koku) Allah indinde, misk kokusundan daha hoştur."

Mevzu üzerinde sıhhatçe üstün başka rivâyetler de mevcuttur. Bu sebeple ulemâ ekseriyet itibâriyle oruçlunun misvak kullanmasını mekruh addetmemiştir. 1 ^ 1

0' B Aii j A' dy^j : Jli çAj - İÜ- 3199.

10. (3199)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim yalanı ve onunla ameli terketmezse (bilsin ki) onun yiyip içmesini bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Hadis, zâhirde yalan, gıybet gibi dînen yasaklanmış sözleri bırakmayan kişinin orucu bırakmasını emrediyor

gibidir. Ancak ulemâ bunu, yalandan zecr ve yasaklama olarak anlamıştır.

İbnu Battâl der ki: "Hadisin mânası, öylesi kişilere oruçlarını terketmeyi emretmek değildir. Asıl gayesi, yalandan ve onunla birlikte zikredilenlerden sakındırmaktır."

"Birlikte zikredilenler"den maksad, hadisin başka vecihlerinde gelen ziyadelerdir. Bazı rivayetlerde cehl, bazılarında hıyânet ve kizb (yalan) ziyade olarak zikredilmiştir. Öyleyse hadisi: "Kim oruçlu iken yalan, hıyânet ve cehalet gibi halleri bırakmaz, bunların mucibleriyle amel ederse..." demek olur.

2- Hadiste geçen zûr'dan murad İbnu Hacer'e göre, kizb (yalan), cehl ve sefeh'dir.

İbnu Hacer der ki: "Allah'ın... ihtiyacı yoktur" cümlesi (kullanıldığı gâyede anlaşılmazsa) mânasızdır. Çünkü Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. Öyleyse onun mânası: "Allah, onun orucunu istemez" demektir. Şu halde ihtiyaç kelimesi isteme (irade) kelimesi yerine konmuş olmaktadır."

İbnu'l-Münir, bununla adem-i kabıilün kinâye edildiğini, dolayısıyla o çeşit orucun makbul olmayacağını söyler. İbnu'l-Arabî de: "Bu hadisin muktezası şudur: "Kim bu söylenenleri yaparsa orucundan sevap elde edemez, öyleyse mânası: "Orucun sevabı yalan ve beraberinde zikredilenlerin günahıyla terazide tartılamaz" demiştir. Beyzâvî daha farklı bir yaklaşıma yer verir: "Orucun emredilmesinden maksad sâdece açlık değildir. Bilakis ona bağlı olarak şehvetlerin (nefsânî arzuların) kırılması, nefs-i emmârenin nefs-i mutmainne'ye itaat ettirilmesidir. Öyleyse bu söylenenler hâsıl olmazsa, Allah oruca kabul nazarıyla bakmaz. "Allah'ın ihtiyacı yoktur" sözü adem-i kabul'den mecazdır. Sebebi nefyederek müsebbebi kastetmiştir."

İbnu Hacer der ki: "Beyzâvî, böyle diyerek sevabın azalacağına istidlal etmiştir. Ancak, büyük günahlardan içtinabla küçük günahlar örtülür" denilerek tenkid edilmiştir." es-Sübkî el-Kebir bu itiraza şu cevabı vermiştir: "Sadedinde olduğumuz hadiste -ve başkasında- önceki görüşe kuvvetli delalet vardır. Zira müstehcen söz (nefes), bağırıp çağırma, yalan ve yalanın gereğiyle amel mutlak olarak yasaklandığı bilinen şeylerdendir. Oruç da mutlak olarak emredilen şeylerdendir. Eğer bu yasaklananlar oruç esnasında yapıldığında oruç onlardan müteessir olmasaydı onların hadiste "oruçta şartıyla" zikredilmelerinin anlaşılabilecek bir mânası olmazdı. Bu hadislerde zikredilmeleri bizi iki hususta uyarmaktadır:

Biri: Bunların oruçta, diğer şeylere nazaran daha çirkin oldukları;

Diğeri: Orucun bunlardan selâmetini aramak... Orucun bunlardan selâmeti, oruçtaki mükemmelliğin artmasıdır. Öyle ise kelam, bütün gücüyle bunun, oruç için çirkinliğini belirtmelidir. Bunun muhtevasına göre oruç, onlardan sâlim kaldıkça mükemmelleşir." Sübkî devamla der ki: "Öyleyse, oruç onlardan sâlim kalmazsa noksanlaşır." Sübkî sözüne şöyle devam eder: "Şurası muhakkak ki teklifler muhtelif şekillerde ortaya çıkar ve işaret yoluyla onlarla başkalarına da dikkat çekilir. Oruçtan maksad -menhiyatta olduğu üzere - mutlak yokluk (el-ademu'l-mahz) değildir. Çünkü, bi'l-icma, oruç için niyet şart kılınmıştır. Öyleyse, esas itibariyle oruçtan kastedilen şey her çeşit muhâlif şeylerden uzak durmaktır. Ancak bu çok zor olduğu için Allah Teâlâ hazretleri bu şartı hafifleştirecek orucu bozan şeylerden kaçınmayı emretti, bunda gafil olanı da, oruca muhâlif olan şeylere uzak durması için uyardı. Buna, Allah'ın muradını açıklayan hadislerin tazammun ettiği muhteva irşadda bulunmaktadır. Böylece, orucu bozan şeylerden içtinâb

vâcib; oruca muhâlif şeylerden içtinâb da, orucu tamamlayıcı şeyler olur. Doğruyu Allah bilir."

İbnu Hacer, başka nakillerle hadisin tahliline şöyle devam eder: "Şeyhimiz, Şeıhu't- Tirmizî'de der ki: "Tirmizî hazretleri bu hadisi tahriç ettikten sonra şöyle bir bab başlığı koydu: "Oruçlunun gıybet etmesinin şiddetle yasaklanması hususunda gelen hadîsler babı." Bu ifâde müşkilat, getirmektedir. Çünkü gıybet, ne yalan sözdür, ne de onunla ameldir. Çünkü gıybet, başkasını, hoşuna gitmeyecek şekilde zikretmektir. Halbuki yalan söz

kizbtir. Tirmizî, (bu davranışında) diğer Sünen sahiplerine muvafakat etmiştir, onlar da gıybet diye başlık atıp, başlıktan sonra bu hadisi zikretmişlerdir. Sanki bunlar, "yalan söz ve onunla amef'in zikrinden "konuşma"nın yalandan korunmasının emredildiğini anladılar. Mamafih, bunda, hadisin bazı tariklerinde gelen ziyadeye işaret etmek de düşünülmüş olabilir. Bu ziyade cehl'dir. Cehl (cehalet, bilgisizlik) kelimesinin bütün günahlara ıtlakı uygun düşer.

"Onunla amel" kelimesine gelince, bu "yalan" kelimesine râcidir, "cehl" kelimesine dönmesi de muhtemeldir. Mamafih her ikisine dönmesi de makuldür." 111111

j >-1 . i ^ öj 1 ^ .üji .üii — 11.3200.

11. (3200)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz yemeğe davet edilince, oruçlu ise: "Ben oruçluyum" desin. 1,111111

AÇIKLAMA:

Nevevî der ki: "Bu hadis, özrünü beyan etmek, durumunu belirtmek maksadıyla böyle söylemesi gerektiğine

hamledilir. Bu cevaptan sonra, müsamaha gösterilir, davette hazır bulunması için ısrar edilmezse, gitme gereği, üzerinden düşer. Müsamaha edilmez ve ısrar edilirse davette hazır bulunması gerekir. Oruç, davete icabet etmemekte bir mâzeret değildir. Ancak davete katıldıktan sonra yemesi gerekmez, yememeye orucu bir mâzeret olur. Oruç tutmayan kimse bilâkistir, ona yemeğe iştirak gerekir. Oruç tutanla tutmayan arasında söylenen bu fark sahih hadislerde gelmiştir. Dâvetle ilgili bahiste bu husus açıkça belirtilmiştir. Oruçlu hakkında efdal olanı, eğer onun orucu- ziyafet verene ağır gelecekse, orucunu açması müstehabtır, değilse açmamalıdır. Tabii ki bu hüküm, tutulan orucun nafile olması haliyle ilgilidir. Eğer orucu farz ise, açması haramdır."

Bu hadis, ihtiyaç hâlinde oruç, namaz vesair nevden nâfıle ibâdetlerin izharında bir beis olmadığını da göstermektedir. Ancak şunu da bilelim ki, bir gerçek olmadan nâfılelerin izharı mahzurludur, gizlenmesi müstehabtır.

Hadis ayrıca, insanlarla iyi davranışa sevketmekte ve aradaki dargınlıkların düzeltilmesine, gönül alıcı olmaya, makul sebep bulunduğu takdirde en güzel şekilde özür beyanına irşadda bulunmaktadır. 11 ^ 21

c 1 .] - 4 Öt 6Ü3 JjO :*İOj -4

.öjı jyÂ e^Lâxlt ot. ıj * Çju

12. (3201)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir kavme misafir olursa, onlar müsaade etmedikçe (nâfıle) oruç tutmasın." 11221

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, misafir olan kimsenin, ev sahibinden izin aldıktan sonra oruç tutması tavsiye edilmektedir. Bazı şârihler, yasağın tenzihi bir nehiy olduğunu belirtirler. Nafile oruç için ev sâhibinden izin istemek onların gönlünü almak içindir. Ebu't-Tayyib, yasakla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Oruç sebebiyle eve zahmet vermemek içindir. Çünkü oruç tutan bazı kayıtlar getirir: Sahurda, iftar vaktinde kendisine hususi yemek hazırlanır, oruçlu olmazsa ev sahibiyle birlikte yer içer ve onlara vereceği zahmet kalmaz. Misâfırliğin âdabı ev sâhibine uymaktır, muhâlefet halinde bu edebi terketmiş olur." 11 - 11 - 1

i A JZVZ.

: oJUL* c *Çt - S ,3-43 aZs- auI *^dt öt[: Aut ^-^3 o .4 of?

Aaİp oY -2 ûJpp I IŞI Z d 1 « ^>■ ^öjyJt iSCîOjlt <uİp o-Lus 'ZZ I İŞİ jÇjL^Jl 01 :3üLs 3 I

13. (3202)- Ümmü Ammâre Bintu Ka'b (radıyallahu anhâ)'m anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanma girmiştir. Ammâre yemek ikram edince, Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sen de ye!" demiş, kadın: "Ben oruç tutuyorum" deyince Resûlullah şöyle buyurmuştur:

"Oruçlu kimse, başkasına ikramda bulunur ve yemeğinden başkaları yerse yedikleri müddetçe melaike aleyhimüsselam oruçluya rahmet duasında bulunurlar.

"Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Oruçlunun yanında oruçsuzlar yemek yiyecek olurlarsa, melekler oruçluya rahmet okurlar." 1 ^ 1

I a^-^>-' .Jalİü I -UfcUû 51^AÜP tül! aüI :3li aap ah' ç^I ^p^ — 14. 3303.

. JpI <3ıt_j .»OUüj J« :jljj itjj

14. (3203)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kadın, kocası varken izin almadan (nafile) oruç tutmasın." 1 ^!

AÇIKLAMA:

Hadis, kadın nafile oruç tutmak isteyince, beraber oldukları takdirde, kocasından izin almasını şart koşmaktadır. Ramazan orucu için böyle bir izin mevzubahis değildir. Bu husus bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir: f _y^ O ıjU-iıij jje. SIj-âh"Kadın ramazan orucu dışında... oruç tutamaz." Vaktin darlığı hâlinde, ramazan dışındaki vâcibleri tutmak için de izin istemeyeceği şârihlerce belirtilmiştir.

Cumhûr-u ulemâ, bu hadisten hareketle, kocanın rağmına tutulacak nâfıle orucun haram olacağı hükmünde ittifak eder. Nevevî, Şâfiî Ulemâlarının bazısının mekruh" dediğini kaydettikten sonra sahih olan kavlin "tahrim" olduğunu belirtir.

Nevevî, Müslim şerhi'nde, bu tahrimin sebebini şöyle açıklar: "Erkeğin; kadın üzerinde her an istimtâ hakkı vardır. Bu hak, fevri olarak (yani anında) ifası gereken bir haktır. Ne nâfıle ibâdet sebebiyle ne de bilâhare yapılabilecek bir vâcib sebebiyle bu hak fevt olmaz, ortadan kalkmaz. Oruç, kocanın izni olmadan câiz olmaz. Eğer kendisinden istimtâ taleb ederse bu câiz olur ve orucu bozulur. Adet olarak, müslüman erkek, orucu ifsad ederek bozmaktan çekinir. Şurası da kesindir: Kendisi için evlâ olanı (oruç tutmasını) istemediğini ifade eden sâbit bir delil yoksa bunun hilafına hareket etmesidir. Sözgelimi koca yolcu idiyse, hadiste "kocası varken" kaydı, kadına nâfıle oruç tutmasını câiz kılar. Yoldan dönen erkek, kadınını oruçlu bulsa, orucu bozdurma hakkına sahiptir, bu mekruh da değildir. Erkeğin cimaya

muktedir olamayacak şekilde hasta olması da onun yokluğu mânasına dâhildir."

Hadisteki yasağı tenzihi kerâhet anlayan Miihelleb, hadisin zâhirine ve dolayısıyla cumhura da ters düşen görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Bu yasak karı-koca arasındaki dirlik için vazedilmiştir. Kadın, farz dışında da, erkeğe zamanı olmayan ve vazifelerini aksatmayan ibadetleri izin almaksızın yapma hakkına sâhiptir. Erkeğin, kadının başladığı ibadetlerden hiçbirini, izin almamış bile olsa, bozmaya hakkı yoktur."

Rivâyet, erkeğin kadın üzerindeki hakkını te'kid etmekte, bunun yerine getirilmesinin, hayır yönüyle nâfıle ibadetten üstün olduğunu ifade etmektedir. Çünkü erkeğin hakkı vâcib olan bir haktır. Vacibi yerine getirmek, nâfileyi yerine getirmekten önce gelir. [l74)

ÜÇÜNCÜ BAB

ORUCU AÇMANIN MÜBAH OLMA ŞARTLARI

1. (3204)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fetih yılında Mekke'ye müteveccihen Ramazan ayında yola çıkmıştı. Kürâ'ıı'l-Gamîm nam mevkiye gelinceye kadar kendisi de, beraberindekiler de oruç tuttular. Sonra orada bir bardak su istedi ve bardağı kaldırdı. Herkes bardağa baktı. Sonra sudan içti. Bundan sonra bazıları kendisine: "Halkın bir kısmı oruç tuttu" diye haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Onlar âsilerdir! Onlar âsilerdir!" buyurdular." 1 ' 751

AÇIKLAMA:

1- Küraü'l-Gamîm, Usfân yakınlarında bir vâdinin adıdır.

2- Burada yol sırasında başlanan ramazan orucunun bozulmasına nebevi bir örnek görülmektedir. Nevevî, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m orucu bozmayanlar hakkında "Asiler! Asiler!" diye söylenerek memnuniyetsizlik izhar etmiş olmasını iki ihtimalle izah eder:

. ^ güp au ^ f çü^ aü ^ . 3 ü au ı ' ^ \ U- 1 . 3304 .

s ' s ' s A 4 ' , s , , s A 5 !

Jjtj aJ (.C-JjsZ* ^ Jİ2J f

* Oruç tutanlar, oruçları sebebiyle zarar görmüş olabilirler.

* Resûlullah onlara belli bir maslahata binaen kesin bir dille orucu açmalarını emretmiştir de onlar bu emre rağmen oruçlarını açmamakta direnmişlerdir. Elbette vâcib bir emre muhalefet isyandır ve Resûlullah'ın, âsiler demesi yerindedir.

Her iki takdirde de, günümüzde yolcu, orucunu tuttuğu takdirde âsi sayılmaz, yeter ki bundan zarar görmesin. Nevevî'nin birinci te'vilini te'yid eden bir ziyade Tirmizî'nin rivayetinde yer alır: "Resûlullah'a denildi ki: "Oruç halka zahmet verir oldu."

3- Tirmizî, sefer sırasında tutulacak oruç hakkında ihtilaf edildiğini, Ashab'tan ve sonrakilerden bir kısmının sefer sırasında yemenin efdal olduğu kanaatinde olduklarını, öyle ki, tutanlara orucu iâde etmek gerekeceğine hükmettiklerini, yine Ashab'tan ve sonrakilerden bir kısmının da, kendinde güç bulanların yolculuk sırasında oruç tutmalarının efdal olduğuna, yemelerinin de câiz olduğuna hükmettiklerini belirtir.

Ahmed ve İshak birinci görüşü, Süfyan-ı Sevri, İmam Mâlik ve İbnu'l-Mubârek, Ebu Hanife, Şafiî de ikinci görüşü iltizam edenlerdendir.

Ömer İbnu Abdilaziz, 3^' ^ AJJ^Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez" (Bakara 185) âyetinden

hareketle: "Bu meselede efdali, kişiye kolay gelenidir, eğer yemek kolaysa hakkında efdal olanı yemektir, oruç kolaysa o efdaldir; nitekim, bazılarına yolculuk da olsa ayı içinde tutmak kolaydır, sonradan kaza etmek zor olur, bunun hakkında da tutmak efdaldir" demiştir. 1 ^ 1

] tjL>- 0 o yd lliyLî J^f- 1 ' Luj A"* 1 0 'Çİp ini ini 3205.

,J j>- t> 3' :JLaî tÖjlSpl İ^î^jj caöj i 33 ^ 1 'A ^iy^Ji - 1 ■ 1 3°

, i^ O i i

2. (3205)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz bir seferde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Aramızda bir kısmı oruç tutuyor, bir kısmı da tutmuyordu. Sıcak bir günde bir yerde konakladık. Gölgelenenlerin çoğu elbisesi olanlardı. Bir kısmımız güneşe karşı eliyle korunuyordu. Derken oruçlular yığılıp kaldılar, oruçsuzlar kalkıp çadırları kurdular, hayvanları suladılar. Bunun üzerine, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm:

"Bugün sevabı oruçsuzlar kazandı!" buyurdular." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Hadis, bir sefer sırasında karşılaşılan bir durumu aktarmaktadır: Sıcağın tesiriyle çalışamaz hale gelen oruçlulara bedel, çadır kurmak, develeri sulayıp yemlerini vermek, ordunun yemeğini hazırlamak gibi her çeşit hizmetleri oruçsuzların görmesi ve buna karşılık sevâbı onların kazanması...

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumu "Bugün sevâbı oruçsuzlar kazandı" cümlesi ile ifade buyurmuştur. Şârihler, "Bu cümleyle diğerlerinin sevap kazanmadığı kastedilmemiş, aksine oruçsuzların daha çok kazandığı belirtilmiştir" derler. Oruçsuzlar, hem hizmet sevabını ve hem de öbürlerinin oruçtan kazandıklarının bir mislini kazandıkları için onlar sevapça üstündürler.

* Bazı âlimler, bu hadise dayanarak: "Gazve sırasındaki hizmetin nafile oruçtan üstün olduğunu" söylemiştir.

* Hadis, cihad sırasında yardımlaşmaya teşvik etmektedir.

* Seferde yemek, oruç tutmaktan evlâdır.

* Seferde oruç câizdir. Bu hadis "sefer sırasında tutulan oruç, oruç sayılmaz" diyenleri yalanlar. 1 ^ 1

jlü iÇŞi- Jili alj a) o

A 1 O < up *uıi 3- 3206.**

Dj 'Ja- 2 1 O (3öl yjl aü! ^ JLa-*

3. (3206)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferdeydi. Etrafına insanların toplandığı bir adam gördü, ona gölge yapıyorlardı.

"Nesi var?" diye sordu.

"Oruçlu biri!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Seferde oruç birr (Allah'ı memnun edecek dindarlık) değildir!" buyurdular."

Bir rivayette: "Seferde oruç birr'den değildir" denmiştir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadisin başka vecihlerinde bıı seferin Fetih Seferi olduğu belirtilir. Oruç ağır geldiği için Hz. Peygamber adama bozmasını emreder. Bu kıssada ihtiyaç olunca ruhsatla amel etmenin müstehab olduğu gözükmektedir. Haliyle ruhsatın terki de mekruh olmaktadır. Nitekim hadisin bir veçhinde Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Allah'ın size tanıdığı ruhsata uyun" buyurmuştur. 1 -® 1

AİlI j I Jt—— _ ‘ " ' 11 * Al)' 'j ip ^ 4. 3_07.

. . J ‘J&sVb ö)) r i 3 c ö 1 ^) tjÂJOJi B a2p ad' aD' *up

4. (3207)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hamza İbnu Amr el-Eslemi (radıyallahu anh), Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan yolculuk sırasında tutulan orucu sordu. Kendisi çok oruç tutan birisi idi. Resîılullah şöyle cevap verdiler:

"Dilersen tut, dilersen tutma. 1,111111

AÇIKLAMA:

Yukarıda geçen iki hadis, sefer sırasında tutulan oruçla ilgilidir. Birinci rivayet, sefer sırasında tuttuğu orucu kendisine dokunan kimse ile ilgilidir. Resîılullah ona orucu tecviz etmemiş ve bozmasını emretmiş, "seferde oruç, Allah'ı razı edecek amel (birr) değildir" buyurmuştur. İkinci hadis, herhangi bir vak'a olmaksızın, yolculuk sırasında tutulacak orucun hükmü hakkında soran kimseye cevabı ihtiva ediyor. Bu cevap kişiye ruhsattır: "Dileyen tutar, dileyen tutmaz."

Ancak hemen belirtelim ki, bu meselede selef ulemâsı ihtilaf etmiştir. Bazıları sefer sırasında tutulan oruç farzın yerine geçmez, mutlaka kazası gerekir diyecek kadar ifrat etmiştir. Bunlar Kur'an-ı Kerim'de gelen, gyl t>?

J*•

"Hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun.." (Bakara 185) âyetinin zâhiri ile önceki rivayette kaydedilen, Resûlullah'ın ^ jJl ^ L y^

"seferde oruç "birr"den değildir" hükmünü esas alırlar. Bunlara göre, "Birr'in mukabili ism yani günahtır. Öyleyse, seferde oruç tutan günahkârsa, tuttuğu oruç oruç sayılmaz, farzı ödemez, kaza edilmesi gerekir." Ehl-i Zâhir'in bir kısmı bu kanaattedir.

Bu meseledeki farklı görüşleri 3204 numaralı hadisin açıklamasında özet olarak kaydettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz, oraya bakılsın. 1 ® 1

t -j»' 1, ^4^ oı_> Luj (4-") fil' < up' in' 11 ^pj— 5. 3208.

. y U ^İP ’ Ci_J

5. (3208)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber (seferde) idik. Bir kısmımız oruçlu bir kısmımız oruçsıız idi. Ne oruçlu oruçsuzu ayıplıyor, ne de oruçsıız, oruçluyu kınıyordu." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Dâvud'daki veçhinde, bu seferin Ramazan'da cereyan ettiği tasrih edilir. Şu halde sefer sırasında tutulduğu belirtilen oruç, farz oruçtur. Bu rivâyet de, yol sırasında dileyenin ramazan orucunu tutabileceğini göstermektedir. Şu halde, Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "seferide oruç birr'den değildir" sözü (3206), oruca tahammül edemeyecekler, bitap düşecekler hakkındadır. Bu durumda olmayanların oruç tutmalarına

kimsenin bir diyeceği yoktur. İbnu Hacer der ki: "Alimlerin kanaati şudur: "Kim kendinde oruç tutma gücü görürse tutar, zira bu, müstahsendir, kim kendini zayıf hissederse o da yer, zira bu da müstahsendir." Sefer sırasındaki oruç hakkında yapılan bu açıklama da daha önce belirtildiği üzere itimada şayandır ve münâkaşayı kaldırıcı mahiyettedir." 1 ® 1

oUj ■} ÎiJjp) ö' UjuA y >- B 3^4) a-a l:Jli aap ad' a-ü juJl 3209.

. yİ ıjLÂtjAuJ' A>-. JaAP Al)' 3^4) O) îLi Îa) CjA' Ö-U« A^«'j

6 . (3209)- Ebu’d-Derdâ,(radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz çok şiddetli sıcak bir mevsimde, Ramazan ayında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte sefere çıktık. Hararetin şiddetinden herkes elini başına koyuyordu. Aramızda oruçlu olarak sadece Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile İbnu Ravâha vardı." 1 ® 1

tjl 15 jJâjOİ I JÜLî ~-l~«J < Ü^' 4İl' 4İ1İ J^ip O—^Uİ^ :JlÎ 4AP 4İ)I ^*A>j ■ Yi yj j y »-P l y£'J— 7. 3210.

, -. ^ o „ y , , şî ^ t °t " \

4^-y>-t .JöĞjazJ' aap £-*03 ^Jlij aü! öl c^il«ZJl ^p 2ŞıA' lit I Jl) .^iüp I 4ÜÎ J^Aj tj o~ü ,a~U

7. (3210)- Amr İbnu Ümeyye ed-Damri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir sefer dönüşü Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uğradım. Bana: "Ey Ebıı Ümeyye, sabah yemeğini bekle (beraber yiyelim)" buyurdular. Ben "Oruçluyum" dedim.

"Öyleyse gel yaklaş, sana yolcudan haber vereyim (de dinle!" dedi ve devamla:) "Allah Teâla Hazretleri yolcudan orucu ve namazın yarısını kaldırdı" buyurdu. 1,11861

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Nesâî'de birkaç veçhi zikredilmiştir. Mâna aynı olsa da bazı ziyade ve noksanlar var.

2- Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) "orucu... kaldırdı" demekle, "yolcuyu, yol esnasında oruç tutup tutmamak arasında muhayyer bıraktı, yolculuk esnasında tutma mecburiyetini kaldırdı" demiştir. Bu husus daha önceki hadislerde açıklandı. Değilse "yolcudan orucun farziyyeti kaldırıldı" demek istenmiyor, zira bizzât ayet-i kerime sonradan aynı miktarın tutulacağını belirtmiştir (Bakara 185). Namazın yarısının kaldırılması, dört rek'atli farz namazların iki rek'at olarak kısaltılması demektir. 11 ^ 1

(Jîij 0) a2p ad! J^[:Jî* ZİJî° yj ziJL« yj ^ ad! -Up ^ y* ÇAJ

1 ^İP ÜİL>- liI ^0ytS J 4~İ jÜa3 I (3 aJ L jİt«Z^P ö C) '

ö. JZ 1 1 .

8 . (3211)- Abudullah İbnu Ka'b İbni Mâlikoğullarmdan ismi Enes İbnu Mâlik olan bir adamdan anlatıldığına göre, demiştir ki: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri, yolcudan namazın yarısını kaldırdı, oruca da yeme hususunda ruhsat tanıdı. Ayrıca çocuk emziren ve hamile kadınlara, çocukları hususunda endişe ettikleri takdirde, orucu yeme ruhsatı tanıdı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ramazan ayında oruç yemelerine ruhsat verilenlerden bazılarını açıklamaktadır:

1- Yolcular: Bunlar hakkmdaki teferruat daha önceki rivayetlerde geçti.

2- Çocuk emziren kadınlar,

3- Hâmile kadınlar...

Emzikli ve hâmile kadınların ramazan orucunu yemelerine bu hadis ruhsat tanımaktadır. Ancak, âlimler bunlar hakkında bazı farklı sonuçlara ulaşırlar. Şöyle ki:

* Bazıları: "Bunlar oruçlarını kaza ederler ve fakir doyururlar, çünkü yemeleri kendi nefisleri için değil" demiştir. Bunların, kazadan başka fakir de doyurmaları gereğine hükmedenler arasında Mücâhid, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) hazerâtı vardır.

* İmam Mâlik: "Hamile kadın orucunu kaza eder, kefarette bulunmaz, çünkü hasta mesâbesindedir, emzikli kadın ise hem kaza eder, hem de kefarette bulunur" demiştir.

* Hasan-ı Basrî ve Atâ: "Hâmile ve emzikli kadınlar kaza ederler, fakir doyurmazlar, tıpkı hastada olduğu gibi" derler.

Ebıı Hanife ve ashabı ile Evzâî ve Süfyan-ı Sevrî'nin görüşü de böyledir. 1 ^ 51

Ipâi CpÎa caL^IJ aJ Ui) jlİ* -bj öUZaJ B aap aü' ZÜÎa C-Z' [: Jli yj -ua£ ,jpj— 9.3212. . .JczJ jp t pju : Jli ?aAj aJ :odZî

9. (3212)- Muhammed İbnu Ka'b anlatıyor: "Ramazan'da Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'in yanma geldim. Sefer hazırlığı yapıyordu. Devesi hazırlandı, yolculuk elbisesini giydi. Yemek getirtip yedi. Ben kendisine: "(Yola çıkarken orucu bozmak) sünnet midir?" diye sordum,

"Evet!" dedi ve bineğine atlayıp yola çıktı.

AÇIKLAMA:

Bu hadis, öncelikle Ramazanda sefere çıkan kimsenin daha evini terketmeden orucunu açabileceğine delil olmaktadır. Nitekim, yolcunun ne zaman müsâferet ahkâmına tâbi olacağı hususu münakaşalıdır ve "daha evinde iken yolculuğu başlar" diyenlerin delillerinden biri de bu hadistir.

İbnu'l-Ârabî, Tirmizî şerhi el-Ârıza'da: "Hadis sahihtir ve Ahmed İbnu Hanbel bununla amel etmiştir" dedikten sonra Mâlikîlerin buna katılmadıklarını ve fakat daha evinde iken yiyen kimseye kefaret gerekip gerekmiyeceğinde ihtilaf ettiklerini belirtir. İmam Mâlik: "Kefaret gerekmez" demiştir. İbnu'l-Arabî, "gerekir" diyenleri de belirttikten sonra: "Hadisin sahih olması sebebiyle gerekmemelidiı" der. Yolculuk, ekseriyete göre, ikamet edilen beldenin dış evlerini çıktıktan sonra başlar. 1 ^ 1

10. (3213)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) Ramazan ayında yolcu ise ve Medine'ye günün başında gireceğini tahmin etmişse, oruçlu olarak şehre girerdi."^^ 1

AjÇ)<Lj c <CjÌ£- jJÌ AjLvL* - A ^r > ~$ Ü^[! ^ 1* 3214.

ji • *2ı-o iy jJU aİjİj \ JıI . <, o' (3

11. (3214)- Mansûr el-Kelbî anlatıyor: "Dıhye İbnu Halife (radıyallahu anh), Ramazan'da Dımeşk'e bağlı köylerden (Mizze adındaki) birinden çıkıp Fustat'tan Akabe köyüne olan mesafe kadar bir yol aldı. Bu mesafe üç millik bir uzaklıktı. Dıhye ve beraberindekilerden bir kısmı (o gün) orucu yediler. Bir kısmı ise orucu yemeyi uygun görmediler. Dıhye, köyüne dönünce;

"Vallahi bugün, vukûa geleceği hiç aklımdan geçmeyen bir hadîse ile karşılaştım: Bir kısım kimseler Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ve ashâbı'nm sünnetini beğenmediler" dedi. Bunu o gün orucu açmayanlar için

söylemişti. Dıhye (radıyallahu anh) bu hayıflanmasını şöyle noktaladı:

"Allahım artık beni yanma al!

AÇIKLAMA:

Hadis, Dıhye (radıyallahu anh)'nin üç millik bir mesafede orucu yediğini, bazılarının da bu mesafeyi, oruç yemeyi meşru kılan bir uzaklık kabul etmeyerek yemediklerini göstermektedir. Mevzu, münakaşa edilmiştir. Bazıları gerek âyet ve gerekse hadiste "şer'î sefer"i tahdid eden mesafe ile sınırlayan bir kaydın olmadığını iddia eder. Bu rivayeti de bir bakıma delil gösterirler.

Hattabî der ki: "Bu rivayette, orucu yemenin câiz olduğu seferi, muayyen bir mesafe ile smırlandırmayanlara delil var. Bunlar sadece "sefer" ismini esas alırlar ve zâhire dayanırlar. Bu görüşün Davud-ı Zâhirî ile diğer Zâhirîlere ait olduğunu zannediyorum. Fakat fakihler, orucu yeme ruhsatını sadece namazın kasredilmesini câiz kılan mesafedeki yolculuk için tanırlar. Bu mesafe İrak ulemâsına göre üç günlük mesafedir. Hicaz ulemâsınca iki gece veya buna yakın müddettir."

Hattâbî devamla der ki: "...Dıhye, hadiste Resûlullah'm kısa mesafede oruç açtığını zikretmiyor, "Bazı insanlar Resûlullah'ın sünnetinden hoşlanmadılar" diyor; belki de bunlar aslında, orucu yemekle ilgili ruhsatı kabul etmekten hoşlanmadılar. Ayrıca, Dıhye (radıyallahu anh)'nin burada, "sefer (yolculuk)" kelimesinin lügat manasını esas almış olması da muhtemeldir. Nitekim, pek çok sahâbe ona bu meselede muhâlefet etmiştir. İbnu Ömer, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) dört berîd'den daha kısa mesafeye yapılan yolculuklarla namazı kasretme ve orucu yeme hususunda ruhsat görmezlerdi. Bu iki sahabi, fıkıhça ve ilimce Dıhye (radıyallahu anh)'den çok ileri idiler." 1 ^ 1

Bu hadisle ilgili olarak Beyhaki merhum da şunu söylemiştir: "Bize Dıhyetii'l-Kelbî'den rivayet edilen hadise gelince, sanki o, bu hadiste seferde ruhsat tanıyan ayetin zahirini esas almış gibi. Dolayısıyla, "Resûlullah'm ve ashabının sünnetinden yüz çevirdiler" sözüyle de, orucun yendiği sefer müddetinin takdirinde değil, âyetin tanıdığı ruhsatı kabul etmede sünnetten ayrıldıklarını kasdetmiş olmalıdır." 1 ^ 1

lalU, a ..âj| D 4 âp aİlİ <UİP 4Üİ ^1^2 d.*>■ V 2 [^ : (Jlİ -Ç~P — 12. 3215.

‘CİP tüjl «üll *" J '' • cıûi :iJljLî tojlûp CpyLs 0Uİ2 aj D

12. (3215)- Ubeyd İbnu Cübeyr rahimehullah anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından olan Ebu Basra el-Gıfarî (radıyallahu anh) ile Fıistât'tan yola çıkan bir gemide Ramazan'da beraberdik. (İskenderiye'ye gitmek istiyordu. Ebu Basra ve beraberindekiler) gemiye çıkarıldı. (Daha evleri tamamen geçmemişti ki sofra emretti.) Sabah yemeği getirildi. Bana da: "Yaklaş (beraber yiyelim!) "dedi. Ben:

"Evleri hâlâ görmüyor musun?" dedim. Bana

"Yoksa sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetinden hoşlanmıyor musun?" dedi. Bunun üzerine o yedi, ben de yedim." 3551

AÇIKLAMA:

Bu hadîste yola çıkan oruçlunun orucunu daha şehri tamamen terketmeden açabileceğine delil var. Rivayetin Ebu Dâvud'daki aslında yer alan -ve mevzuumuz açısından ehemmiyetli olan- bir ziyadeyi köşeli parantez içerisine aldık. Rivayet gösteriyor ki, Ashab'tan bir kısmına göre

oruçlu olan kimse yola çıkacak olursa, daha evleri tamamen geride bırakmadan orucunu açması sünnettir.

Hattâbî der ki: "Bu hadiste, oruçlu mukîm yola çıkacak olsa aynı gün içinde orucunu açmalı" diyenlere delil var. Bu, şa'bî'nin sözüdür. Ahmed İbnu Hanbel de bunu benimsemiştir. Haşan Basri hazretleri: "Bu kimse dilerse, çıkmak istediği gün evinde iken orucunu açar" der. İshak İbnu Râhûye: "Ayağını bineğine koyar koymaz açabilir" demiştir.

Ebu Hanife ve Ashâbı: "Yola çıkan aynı gün yemez" demiştir. İmam Mâlik, Evzâî ve Şâfi'î de aynı görüştedir. Nehâî, Mekhııl ve Zührî'den de bu görüş rivayet edilmiştir." 3551

^ Âj(JŞ 4-lp tül! Alil (J 3 [Alil — 13. 3216.

13. (3216)- Seleme İbnu'l- Muhabbak (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sefer sırasında Ramazan'a erer ve beraberinde kendisini karnını doyuracak yere götürecek bir bineği varsa nerede olursa olsun orucunu tutsun." 3551

AÇIKLAMA:

Burada, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bineği olan yolcuları, oruç tutmaya teşvik etmektedir. Yani kim biniti olduğu halde seyahat yapmakta ve biniti de onu akşama evine ulaştırabilecek durumda ise ramazan orucunu tutmalıdır. Ancak Tîbî, bu emrin, evlâ ve efdal olanı yapmaya bir teşvik olduğunu söyler. "Çiinkii der, seferde orucun yenmesine mutlak olarak delalet eden nasslar var." Bazı âlimler, sefer müddeti her ne olursa olsun, orucun yenmesine câiz olduğunu söylerler. 3551

ORUCU YEMEYİ GEREKTİREN ŞEYLER

. J jl j ^ : ıJ^Âj tüil j -3-p ' oî [: 1-3217.

1. (3217)- Nâfî anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) diyor ki: "Ramazanı, hastalık ve sefer sebebiyle yiyenler, onu peş peşe tutarlar." 3551

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ), Ramazan orucu meşru bir mazeretle yenmişse, bunun kazasının peş peşe yapılmasının vâcib olduğu kanaatinde idi. Hz. Ali, Haşan Basri ve Şâbî de aynı kanaati ileri sürmüşlerdir. Bu aynı zamanda Ehl-i Zâhir'in görüşüdür.

Eimme-i Erba'a (İmam-ı A'zam, Şâfi'î, Mâlik ve Ahmed İbnu Hanbel) ve cumhûr bunun müstehab olduğuna inanırlar. Birçok sahabe de bu kanaattedir. Her ne kadar kıyasa göre, edanın sıfatını kazanın sıfatına katmak ve borçtan bir an önce kurtulmak için peş peşe tutmak icab ederse de... 3511

\ (Jlij c JUL* CÖÜİ 2 - ^ 3 ^ lalüM l 3,^ 3 oö :> 321 B (1

. .İÜE -6 Jl) 03 Jl) t_£j 3

2. (3218)- İbnu Şihâb anlatıyor: "Ebu Hüreyre ve Ibnu Abbâs (radıyallahu anhüm) Ramazan orucunun kazası hususunda ihtilaf ettiler. Biri: "Araları açılabilir" dedi. Diğeri, "açılamaz!" dedi. Ben hangisinin "açılabilir" dediğini bilmiyorum." 12321

AÇIKLAMA:

Ramazan orucu kaza edilirken peş peşe mi tutulacak, yoksa bazan tutup bazan yemek suretiyle araları açılabilecek mi ihtilaf edilmiştir. Bu rivayette İbnu Şihâb, Ebu Hüreyre ile İbnu Abbâs arasındaki ihtilafı hatırlıyor, ancak hangisinin hangi görüşü ileri sürdüklerini hatırlayamıyor. İbnu Abdilberr, İbnu Abbâs ve Ebu Hüreyre, her ikisinin de,

Ramazan'ın kazasında ayırmayı câiz gördüklerini, bu hususun sahih ıivâyetle geldiğini belirtir. Onlar, j 2 - 1 ^ C >? “-^(Bakara 185) âyetine dayanarak ayırmada bir beis görmemişlerdir. Hz. Aişe, bu âyetin önce şlslijku* ^ U-? “-^şeklinde, yani: "Hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde "peş peşe" tutsun" şeklinde "peş peşe" kelimesiyle indiğini sonradan "peş peşe" kelimesinin düştüğünü belirtir. Zürkani, rivayetteki "düştü" 'kelimesinin muhtemelen 222 - J aıj''neshedildi" mânasında

kullanıldığını söyler. Nitekim Ramazandan borç kalan oruçların ayrı ayrı kaza edilmeleri esas olmuştur. 1202 !

»uıl öt5üJ ^3 ol Ol öt *p- 3 '''' ^lp ölA[^ :odti <up aül lp ^p^— 3. 3319.

. aÜp tül!

3. (3219)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Üzerimde Ramazan orucu bulunurdu da ben onları ancak Şâban ayında kaza edebilirdim. Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mevkii sebebiyle idi." 121111

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe, her kadın gibi Ramazanda tutamadığı oruçları Şâban'da kaza ettiğini belirtiyor. Bu kaza işinin niçin Şâban ayma kaldığını farklı rivayetlerde gelen ziyadeler aydınlatır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şâban ayının hemen hemen tamamını oruçla geçirmektedir. Resûlullah'ın zevceleri, borçlarını, böylece Resûlullah'la birlikte Şâban ayında kaza etmektedirler. Müslim'in bir rivayetinde Hz. Aişe: "Bizden (Resûlullah'ın zevcelerinden) biri, Resûlullah'ın zamanında Ramazan'da orucunu yeyince, Resûlullah'la birlikte (yani o hayatta iken), Şaban ayı gelinceye kadar orucunu kaza etmeye muktedir olamazdı"

demektedir. Tirmizî'nin rivayetinde bu hâlin Resûlullah vefat edinceye kadar devam ettiği ifade edilmiştir.

İbnu Hacer, bazı âlimlerin, bu hadisten hareketle Hz. Aişe'nin Şâban'dan önce hiç nafile oruç tutamadığını söylediklerini belirtir. "Zira demişlerdir, üzerinde farz var iken nâfıle tutması câiz değildi."

Bu hadisten, Ramazan'dan kalan borcun kazasının te'hir edilmesi câiz görüştür. Te'hir için özürün olması olmaması farketmez. Câiz olmasaydı Hz. Aişe te'hir etmezdi. Üstelik bu te'hirin Resûlullah'ın ittılâınm dışında olması da mümkün değildir. Hz. Aişe şer'î ruhsatın varlığını bilmese yapmazdı. Mutlaka bunu biliyordu da öyle yaptı... şeklinde açıklama yapılmıştır. 12321

öt^oül *up <uipy o 1 !! aŞs- !üi! *üil :c3lS L^ap ^ül t^py— 4. 3330.

sl ^ Soll yA' ‘uKy oölAil >L^ap SjLâSİJl aj jl^Ll ^1 p <up

4. (3220)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, velîsi ona bedel tutar." 12331

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, oruç borcu olduğu halde ölen kimseye bedel, velîsinin oruç tutabileceği beyan edilmektedir. Ancak âlimler, bu mevzuda gelen diğer rivayetleri de göz önüne alarak aralarında ihtilaf etmişlerdir. Çünkü şu çeşit sorular mevzubahis olmaktadır: Bütün oruçlar oruçla mı ödenir, bazısı yemekle olabilir mi, hepsi yemekle olamaz mı, mutlaka veli mi orucunu tutmalı, bir başkası tutamaz mı? vs...

Bu sorulara cevap sadedinde Haşan Basrî: "Onun oruç borcunu ödemek niyetiyle otuz kişi bir gün oruç tutsa bütün borcu ödenir, bu câizdir" demiştir. Ashâbu'l-hadis, ölenin yerine oruç tutmanın câiz olduğunu söyler.

İmam Şâfıî, kavl-i kadîminde "hadis sahihse câizdir" der. Beyhâkî, bunun sahih olduğunu, bu hadisle amelin vacib olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre, ölüye bedel oruç tutmak, velîsine müstehabtır ve bu, ölüyü borçtan

kurtarır. Nevevî, sadedinde olduğumuz hadisle müteakiben kaydedeceğimiz hadislere dayanarak bu görüşü tercih eder.

Ebu Hanife, Mâlik ve kavl-i cedidinde Şafiî hazerâtı: "Ölüye bedel oruç tutulamaz" demişlerdir.

Ahmed, İshâk, Ebu Ubeyd ve kavl-i kadîminde Şâfıî: "Ölüye bedel sadece nezir orucu tutulabilir" derler.

Bunu caiz görenler "velî"den murad nedir? Bu hususu araştırmışlardır. "Her bir yakın", "vâris", "asabe" gibi değişik şeyler söylemişlerdir. Birinci görüşe "ercah" denmiştir.

Ayrıca: Bedenî ibâdette niyabetin olmayacağı esasından hareketle bu, velilere mi has? diye sorulmuştur. Hayatta niyabet olmayınca ölünce de olmaması esastır. Ancak rivayette sâbit delil vârid olan hususta bu prensip geçersizdir. Öyle ise oruçta niyabet olabileceği hususunda bu rivayet geldiğine göre, bu sınır içinde kalmak şartıyla câiz olacağına bazı âlimler hükmetmiştir. Bunlar, velî bu hususta bir yabancıya başvurarak ölüsü adına oruç tutuvermesini söylese, o da tutsa, haccda olduğu gibi oruçta da caiz olacağına hükmederler. Müteakip hadis de bu görüşte olanları te'yid eder. 12221

t".ıı.o t 01 *" . !ı 4 Üp Aiii Aiii ^ı o ç ,(_]ü ı ^. p adi ~ i | .Ju l.»^~p »uıi üp i' rp^ 5. 3__1. 4 ^-1 .J öX«ı yp : Ju .pjtj :odü

ÖÜB iS Ols l o » yo öX*ı ^İp öl5 yİ o-j tjl: odü ^ ^yi^Ül tjâj ^L^üpy

. ac^^aAl

5. (3221)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Annem vefat etti, üzerinde de nezir orucu borcu var, kendisine bedel oruç tutabilir miyim?" dedi. Resûlullah: "Annen üzerinde borç olsaydı da sen ödeyiverseydin, bu borç onun yerine ödenmiş olur muydu?" diye sordu. Kadın:

"Evet!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:

"Öyleyse annene bedel oruç tut!" buyurdu." 12221

AÇIKLAMA:

Buna benzer muhtelif rivayetler vârid olmuştur.

Bazılarında soru soran bir kadındır. Bazılarında bir erkek. Bazılarında annenin yerine, Bazılarında kız kardeşin yerine oruç tutmaktan sorulmuştur. Bazılarında nezir borcu mevzubahistir. Nezri, bir kısım âlimler "oruç", bir kısım âlimler de "hacc" diye tefsir etmiştir vs...

Bir kısım âlimler bu farklılıklara bakarak haberin muzdarib olduğuna hükmetmiştir. Ancak İbnu Hacer, yaptığı tahkikle bu benzer rivayetlerde farklı vak'aların mevzubahis olduğunu, aynı hükmün çıkarılacağı değişik rivayetlerin yapılmış olduğunu söyler. Öyle ki kaynaklarını zikrederek nezir orucundan soranla, nezir haccmdan soranın isimlerini ayrı ayrı belirtir ve ızdırab iddiasını reddeder. Rivayetlerden çıkan hükümde ihtilaf olmadıktan sonra soru soranların erkek mi kadın mı olduğu, soruların anneyle ilgili olarak mı, kız kardeşle ilgili olarak mı sorulduğu hususlarında ihtilaf olmasının menfi bir değer taşımayacağını da ayrıca belirtir.

Hülasa, İbnu Hacer'e göre ölen adına oruç tutulabilir, ancak bu bir vecibe değildir, mendubtur. 12251

. Ju^-i yp yi İ.JS- 1 j öl öB~y 2 öl ütij 1 ^ :öJJE ypy — 6. 3223.

6 . (3222)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre İbnu Ömer (radıyallahu anh), bir kimsenin diğer bir kimse yerine oruç tutmasını veya bir kimsenin başka bir kimse yerine namaz kılmasını münker addederdi." 12121

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer, hayatta olanların birbirlerine bedel ne namaz ne de oruç ibadetlerini eda edemeyecekleri görüşündedir. Çünkü bu iki ibadet bedenî amellerdir, şahsen icra edilmesi gerekir. Namazın, nâfıleden bile olsa ne ölü ne de diri adına kılınamayacağında icma edilmiştir. Diri adına oruç tutulabilir mi bunda ihtilaf var. Ölü adına oruç tutulabilir mi? 3220 numaralı rivayette kaydettiğimiz üzere cumhur, "Hayır!" demiştir. Ancak tutulabileceğini söyleyenler de olmuştur. 12111

o-Jtaj (p 12) ‘Çİp iııl (çK 5 ^9*1! lIIS'I) lil yu^öîUö iâ>-j b! :oüli I^pp iıı! iöuilp ypy— 2. 3223.

iııl t _2 l2? JÜL 3 caÜp Lü yenili*? auiolpy ûı op-ö^i yİ :aijI yyiy b I^uI o .pj oJIS^ yyJjy :

. yâyyJly yjly töJJD y>-\ .Jy>-T L«yj ^ 1K3 ÜÖ25I :*Jö«y «cip

7. (3223)- Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ve Hafsa oruçlu idik. Bize yiyecek hediye edildi. Ondan yedik. Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) yanımıza girdi. Hafsa (cür'ette) babası gibiydi, sözde benden evvel davranıp:

"Ey Allah'ın Resulü, biz, Aişe ve ben nafile oruca niyet etmiş, bu niyetle sabaha kavuşmuştuk. Bize bir yemek hediye

edildi. Biz de ondan yedik" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Bunun yerine bir başka gün, kaza orucu tutun!" buyurdu." 11111

AÇIKLAMA:

Ziirkânî, hadisin şerhinde şunu belirtir: "Buradaki emir vücûb ifade eder.Yani, nafile niyetiyle tutulan oruç bozulacak olursa bilahare kazası vâcibtir." Ebu Hanîfe, Ebu Sevr, Mâlik böyle hükmetmişlerdir. İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhûye: "Kaza gerekmez, ancak başlanan nâfılenin bozulmayıp tamamlanması müstehabtır" demişlerdir. "Vacib olur" diyenler, bu hadisten başka, Sonra orucu geceye kadar tamamlayın" (Bakara 187); "Allah'ın yasaklarına kim saygı gösterirse bu Rabb'inin katında onun hayrınadır" (Hacc 30) âyetlerini de hüccet göstermişlerdir. Onların bu görüşlerini destekleyen başka hadisler de mevcuttur. Biri şöyle: "Biriniz, yemeğe çağırılmca icâbet etsin, oruç tutmuyor ise yemekten yesin." Birinci âyette, orucu tamamlama emri âmmdır; farza da, nâfıleye de şâmildir. İkinci ayette Allah'ın haramlarına saygı emredilmektedir, "Orucun yenmesi saygı değildir" denmiştir.

"Nâfileyi yiyene kaza gerekmez" diyenler, Ümmü Hâni tarafından rivayet edilen şu hadisle ihticâc etmişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma girdi. Ben o sırada oruçluydum. Yanımda bir süt kabı vardı. Ondan içti ve bana uzattı. Ben de içtim. "Ben oruçluydum, ancak sizden gelen artığın reddi hoşuma gitmedi" dedim. Bana şu cevabı verdi: "Orucun eğer ramazan kazası ise, sonra yerine bir gün oruç tutarak kaza et. Başka bir oruçsa, dilersen kaza et, dilersen kaza etme."

Ziirkânî bu bahsin açıklamasını geniş tutmuştur, 11111

‘". * 1 ^ .vf—y dili dili 'j ■ ı ^ t ' V I *- 1 '' | ‘" ■ İl i dili ' ^ I ,"t.U"l 8. 3__4.

. .iyB yjly d>-^>-l J^1 *p. * Uj ıjl) ? aJlj ly^ü :^L«4

8 . (3224)- Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah zamanında bulutlu bir günde orucumuzu açtık. Sonra güneş doğdu. Hişâm'a: "Kaza emredildi mi?" diye soruldu. "Kazasız olur mu?" diye cevap verdi. " 11111

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bulut sebebiyle güneş battı zannıyla orucunu açtığı halde, sonradan güneşin batmamış olduğu anlaşılan durumda terettüp edecek hükmü belirtmektedir. Bu mesele ulemâ arasında ihtilaf konusu olmuş ise de Eimme-i Erbaa' da yer aldığı cumhûr, bu şekilde hata ile erken açılan orucun bilahare kazası vâcib olduğuna hükmetmiştir. 11111

. OÖully j* I .Jlj-C^jd>-1 uiy d JajkI < ilaJl i 24E "4) [:,Jl5 3225.

9. (3225)- Eşlem rahimehullah anlatıyor: "Ömer bunu, yani kazayı yerine getirdi ve dedi ki: "Bu iş basittir, içtihadda bulunduk. ,,llıa

AÇIKLAMA:

Burada, hadis özetlenerek kaydedilmiştir. Aslı şöyle: "Bir gün Ramazanda, Hz. Ömer bulutlu bir günde orucunu açtı. Akşam oldu, güneş battı biliyordu. Bir adam gelerek:

"Ey mü'minlerin emîri, güneş çıktı!" diye haber getirdi. Hz. Ömer:

"Mesele basittir, (güneş battı diye) içtihad etmiştik" diye cevap verdi."

İmam Mâlik şu açıklamayı yapar. "Hz. Ömer, mesele basittir!" sözüyle, doğruyu Allah bilir ya, anladığımız kadarıyla, bu orucun kazasını ve bunun hafif bir külfet olduğunu kastetmiş: "Bunun yerine bir gün tutarız" demek istemiştir."

Bir başka rivayette Hz. Ömer şöyle demiştir: "Ey muhataplarım! Kim orucunu açmış ise, bilsin ki bir günlük kaza kolaydır, kim de henüz açmadı ise, orucunu tamamlasın."

Görüldüğü üzere, Hz. Ömer'den yapılan bu rivayette, Resûlullah'tan yapılan önceki rivayet muhteva ve hüküm itibariyle farklı değiller. 11111

i 63 c

^y>y> jl■', !<? Cj3 j aüI ^3^J Jl^[^ :Jl5 <up aİlİ Ojjjj& o^ - 3 10- 3226.

jjlj cLûJjtJ (_^)L>s-Jl 4s>-j>-\ . Ja^«L*2 0 ^ caİS”" jj&jJl ^3^ ^«/g â 'ı

10. (3226)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Ramazan ayında, hasta veya ruhsat sahibi olmaksızın kim bir günlük orucunu yerse, bütün zaman boyu oruç tutsa bu orucu kaza edemez." 12121

AÇIKLAMA:

Hadis, Ramazanda meşru bir mazareti olmaksızın kasıtlı olarak oruç yiyen kimsenin davranışının Allah indindeki kötülüğünü belirtmektedir: Ramazanda yenen bir günlük orucu bütün dehir boyu (dehir sınırsız zaman demektir)

tutulacak oruçlar kaza edemiyor. İbnu'l-Münîr, bunu: "Yani, orucu zamanında eda etmenin faziletini kaza suretiyle telâfi etmenin imkânı yok" diye açıklar. İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivayette şöyle denmiştir: "Ramazan ayında sebepsiz olarak bir gün yiyen Allah'a kavuşuncaya kadar dehir orucu da tutsa onu karşılayamaz. Allah dilerse affeder, dilerse azablandırır." Bu rivayet, görüldüğü üzere İbnu'l-Münir'in açıklamasından biraz farklıdır, vakti içinde tutulamayacak Ramazan orucunun Allah'ın affı ile telafi edilebileceğini ifade ederek, ümîd ve tevbe kapısını açık bırakmaktadır. 12121

KEFARET

p cJÜj :Jti U : jlS .cuSvli :*Ssl jjij jlll, alİp 23li ^2)1 jl JPj il>-[: Jlî 23ıl j) 1. 3227.

i4 . : jli ^ :3l^ • • 3^ ?I^ûz*J JJ& aJp aül Jj 2«J 3lü c|%jIX^ VI >(3

j_>- :3l^ . IjI :3l^ :3lÜ ılc*>3 alİp a^I c 3' l~ü :Jl^ • :3l^ ^lü?l

I A^jtL’i : JlS ^ 3_jü) 2i->s-^23 cIl* JJLs' c^u J-*' 14-^ U ^IpI : JlJ .aj '\âa

.Lg^JL>- L&IjJj»- :Âüw\i,I Lüj oy^~\ jAj ojjiSJl o b I alİp İSli 2Ç63 »«.J«îjH . ^ C ü ı 4 mmJI

1. (3227)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, helâk oldum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Seni helak eden şey nedir?" diye sorunca:

"Oruçlu iken hanımıma temas ettim" dedi: Bunun üzerine Resûlullah'la aralarında şu konuşma geçti:

"Azad edecek bir köle bulabilir misin?"

"Hayır!"

"Üst üste iki ay oruç tutabilir misin?"

"Hayır!"

"Altmış fakiri doyurabilir misin?"

"Hayır!"

"Öyleyse otur!" Biz bu minval üzere beklerken, Aleyhissalâtu vesselâm'a içerisinde hurma bulunan bir büyük sepet getirildi.

"Soru sahibi nerede?" diyerek adamı aradı. Adam:

"Benim! Buradayım!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:

"Şu sepeti al, tasadduk et!" dedi. Adam:

"Benden fakirine mi? Allah'a yemin ediyorum, Medine'nin şu iki kayalığı arasında benden fakiri yok!" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah güldüler ve:

"Öyleyse bunu ehline yedir!" buyurdular.” 12221

AÇIKLAMA:

1- Hadis Ramazan ayında oruçlu iken cimâ edene kefaret gerektiğini ifade etmektedir. Alimler kıyasla yeme ve içmenin de aynı hükme girdiğini belirtmişlerdir.

Kefaret kelimesi, giymek, örtmek mânasına gelen ke-fe-re kökünden gelir. Çiftçi, tohumu toprakla örttüğü; gece, eşyaları; bulut da güneşi örttüğü için her üçüne de kâfir (örten) denir. Mesela "Güneş yıldızları örttü" cümlesi,

kelimenin kök mânasını anlamamıza yardımcı olur. Şu halde kefaret, işlenen bazı günahların örtülmesini sağlayan ibâdet mânasına gelir. Ancak bu, bir nevi cezadır. Sözgelimi, ramazanda tutmaya niyet ettiğimiz bir orucu meşru bir mâzeret olmadan bozarsak bu bir günahtır, bunun cezası, yukarıdaki hadiste de görüldüğü üzere ya bir köle azad etmek, ya altmış gün ard arda oruç tutmak, ya da altmış fakirin bir günlük yiyeceğini

karşılamaktır. Bunlardan birini yerine getirmek suretiyle ramazanda niyetli orucunu bozma günahını örtmüş olur. İşte bu cezaya kefaret denir.

Yemini bozmanın, zıhâr yemini yapmanın, hataen katlin de kendilerine has kefaretleri var. Kefareti yerine getiren kimse, o günahı işlememiş gibi olur.

2- Resûlullah (Aleyhissalâtu vesselâm)'a durumunu arzedip sıal soran zâtın şahsiyeti kesinlikle bilinmemekle beraber bazı müellifler Süleyman -veya Seleme- İbnu Sahr olduğunu söylemiştir.

3- Hadis farklı vecihlerden rivayet edilmiştir. Rivayetlerde ziyade ve noksanlar olsa da, hadisten çıkarılacak hükme te'sir edecek değişiklik yok, hepsi de ramazanda kasden oruç bozana kefaret gerektiğinde ittifak eder.

4- Burada kaydedeceğimiz bir husus, adamın cevapları karşısında Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm'm gülmeleridir. Rivayetler bu gülüşü "kesici dişleri göriilünceye kadar", "azı dişleri göriilünceye kadar" gibi farklı şekillerde ifade ederler. Hatta bir rivayette, "ön dişleri görüldü" tabiri kullanılmıştır.

Bu hadis vesilesiyle İbnu Hacer'in Resûlullah'ın gülmesi üzerine dermayan ettiği bazı açıklamaları kaydetmeyi faydalı buluyoruz: «ULıi" dişleri görüldü" ifadesi bir rivayet hatası olabilir. Bunun doğrusu kesici dişler 'Ç'Ç'olması daha,

muvafıktır. Çünkü ön dişler umumiyetle tebessümle de ortaya çıkar. Halbuki hâdisenin siyâkı, tebessümün arttığını ifade etmeyi kasdetmektedir. Öte yandan Resûlullah'ın çoğunlukla tebessüm tarzında güldükleri, O'nun umumî vasıfları arasında bilinmektedir. Hatta: "Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm sadece âhirete müteallik şeylerde gülerdi, dünyevî olan meselelerde sadece tebessüm ederdi" denmiştir... Bazı âlimler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu hâdisede gülüşünün sebebi, adamın halindeki mübâyenet (zıtlık) dır. Yaptığının neticesinden korkmuş ve elinden gelebilecek bütün imkanları seferber ederek hatasını telafi etmek arzusuyla geldiği halde Resûlullah'ta bulduğu ruhsat karşısında, cinayetinin kefâreti için tasadduk etmesi maksadıyla kendisine verilen şeyi bizzat yeme hususunda tamahkârlık gösterdi" demiştir. Bazı âlimler: "Resûlullah adamın sözlerindeki tatlılık, ağırbaşlılık ve hitaplarındaki gönül alıcılıkla, gayeye ulaşmadaki musırrâne tavrına gülmüş olmalıdır" demiştir.

5- HADİSTEN ÇIKARILAN İSTİFADELER:

* Hududa girmeyip, içtihada giren meselelerde fetva sormak üzere gelen kimseye ta'zir ve ceza verilmez. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm Ramazan'ın hürmetini ihlâl eden bedeviyi cezalandırmamıştır. İyâz der ki: "Çünkü gelişinde, fetva soruşunda onun yaptığından pişmanlığı ve vazgeçtiği gözükmektedir. Üstelik, fetva için her gelene ceza verilecek olsa bunun korkusuyla kimse fetva sormaya gelmez. Hududa giren bir fiille gelecek olursa o ayrı."

Buharî, bu hususla ilgili olarak Kitâbu'l-Muhâribin'de şu manada bir bab açmıştır: "Had dışında bir günah işleyen, gelir imama haber verirse, fetva sormak için geldikten sonra ceza verilmez babı."

* Kefaret mertebelidir. Yani imkânı olan köle azad eder, olmayan iki ay ard arda oruç tutar, bunu yapamayacak durumda olan altmış fakiri doyurur.

Sadece İmam Mâlik, bu üçten biriyle kefaretini yerine getirmede ferdin muhayyer olduğunu söylemiştir. Diğerleri "Bu sıraya riayet vacibtir" der.

* Kefarette fakire yardım edilir.

* Kefâretten yakınlara vermek câizdir.

* Hibe ve sadaka (akdinin gerçekleşmesinde) kabzetmek kâfidir, dille "aldım kabul ettim" demeye gerek yoktur.

* Kefaret, nafakasını karşılamak mecburiyetinde olduğu horantanın nafakasından artandan verilir. Bu kadar imkânı olmayana gerekmez.

* İnsan bir şeye taaccüb edince gülmede mübalağa edebilir.

* Yemin taleb edilmeden Allah'ın adına veya sıfatlarına yemin etmek caizdir.

* Fakirlik iddiasında fakir ve miskinin sözüne itimad esastır, tahkik yapılmaz. Nitekim adam: "Medine'nin iki kayalığı arasında benden fakiri yok" deyince Resûlullah delil istemedi, tahkik yapmadı.

* Zann-ı galib üzerine yemin câizdir, kesin delillere dayalı bilgisi olmasa bile. Çünkü hadiste adam, kendilerinden daha muhtaç kimse olmadığı hususunda yemin etmiştir, halbuki daha fakir birinin olması mümkündür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu yemin sebebiyle adama müdahale etmemiştir.

* Çirkin işleri ifade ederken kinayeye başvurulmalıdır. Adam fiilini, "Hanıma temas ettim" diye kinaye yolunu tercih etmiştir.

* Talebeye rıfkla muamele ve tâlimde tatlılık müstehabtır. Teklif ediciler dine ısındırmak, günaha pişman kılmak, korku hissi duyurmak hususunda titiz davranmalıdır.

* Mescidde, namazdan başka dînî maslahatlar için oturmak câizdir, ilim neşri gibi...

* İbadette yardımlaşmak müstehabtır.

* Dara düşen müslümanm kurtuluşu için çalışmalıdır.

* Bir kişiye günlük ihtiyacından fazlası verilebilir.

* Kefâreti bir aileye vermek câizdir.

6- Hadisten Çıkan Hükümler:

Aynî, bu babta gelen hadislerden bazı farklı hükümlere gidildiğini belirtir: 1 ^ 1

1- Bir kısım âlimler, hadisin bazı vecihlerinde yer alan . ^ ı_3- lk - £ >J"Bunu tasadduk et!" ifadesini esas almış ve Ramazanda giindüzleyin bilerek temasta bulunan kimseye, "kefaret değil, sadece sadaka gerekir" demiştir. Bir rivayette İmam Mâlik, Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î, Abdullah İbnu Rihem bu görüştedirler. Aynî, rivayetin Ebu Hüreyre'nin bazı ziyadelerle kaydettiği veçhini esas alarak bunların isabetsizliğini belirtir.

Bazılarına göre, sadakanın tamamını ödemekten âciz olan kişinin borcu, zenginlik anma kadar te'hir edilir. Bazıları, Resıılullah'ın bedeviye emrini tetavvu olarak yaptığını, fakirliği sebebiyle o anda ödemesi gereken bir vecibe

kılmadığını; bu sebeple, verdiği hurmayı nefsi ve âilesi için sarfetmesine izin verdiğini belirtirler.

Şâfiîler bu hususta iki görüşe yer vermiştir: Bir kısmı, "Resûlullah'm bu adama fakirliği sebebiyle kefaret hurmasını yeme izni vermesi, ona mahsus bir ruhsattır, umumi bir kaide değildir" der. Bu görüşe binâen İbnu'şŞihâb der ki: "Zamanımızda bir adam böyle bir iş yapsa, bunun mutlaka kefaret ödemesi gerekir. Resûlullah'm bu davranışına "mensuhtur", "sadece o zata mahsustur" diyenler de olmuştur. Ashabımızdan bazıları: "Bu adam kendine tanınan üç kolaylıkla hususi bir imtiyaza mazhar kılınmıştır" der. O imtiyazlar şunlardır.

* Oruca gücü yettiği halde fakir doyurma ruhsatı,

* Kefâreti kendine sarfetmek,

* Onbeş sâ miktarıyla yetinme. 1 ^ 1

2- Öncekiler, mezkur sadakanın miktarı hususunda ihtilaf etseler de İmam Şâfıî ve Mâlik demişlerdir ki: "Bu husustaki vâcib miktar her fakir için bir müdd'dür. Bir miidd ise bir sâ'ın dörtte biridir. Nitekim, Ebu Dâvud'un Hişâm İbnu Sa'd'dan kaydettiği rivayette sepette. 15 sâ' olduğu belirtilmiştir."

Şâfiîler bu açıklamayı, kefaret miktarının tesbitinde esas yaparlar. Böylece 15 sâ', 60 miidd yapar. Halbuki Hanefılerde bir sadaka-i fıtır miktarı, buğdaydan yarım sâ', hurmadan bir sâ'dır. Bunu tasrih eden rivayetler mevcuttur. Darakutnî'nin İbnu Abbâs (radıyallahu anhiimâ)'dan kaydettiği bir rivayette kefâret-i zıhâr için şöyle denir: "Hergiin, bir fakire bir sâ' miktarında buğday verin."

3- Şâfıî, Dâvud-u Zâhirî ve diğer Zâhiriler bu hadisten hareketle "cimâ sebebiyle kadın ve erkeğe ayrı ayrı birer

kefaret gerekmez, her ikisine bir kefaret yeterlidir, çünkü hadiste aleyhissalâtu vesselâm, kadını hiç mevzubahis yapmamıştır, onun hakkında hükümde bulunmamıştır" demiştir. Ebu Hanîfe, Mâlik, Ebu Sevr ise: "Kadına da kefâret gerekir, çünkü kocanın teklifine itaat etti" demişlerdir. Evzâî, rıza gösterenle, rızası hilafına mecbur kalan kadın arasında fark görmezken; İmam Mâlik -mezhepteki meşhur görüşüne göre- "Erkek onun adına oruç dışındaki kefaretlerden birini öder" der. Bazıları, "Zorlanan kadın için, erkeğe de kadına da bir şey terettüp etmez" demiştir.

4 - Kefaretin miktarı, altmış fakirin doyurulmasıdır. Haşan Basrî'den yapılan bir rivayete göre kırk fakirin yirmi sâ' ile doyrulması yeterlidir.

Ebu Hanife, altmış fakire verilecek miktarın bir fakire verilmesini tecviz etmiştir. Ancak bu veriş defaten olmamalı, altmış ayrı günde olmalıdır. Çünkü bunları ayrı ayrı vermek vâcibtir.

5- Kefârette tertip vâcibtir: Önce köle azad eder, bulamazsa iki ay oruç tutar, gücü yetmezse altmış fakir doyurur. Ebu Hanîfe ve Şâfiî bu görüştedir. İmam Mâlik bu meselede tahyîr'i esas alır.

6- Hadiste "köle azadı" derken, "köle" kelimesinin mutlak gelmesi, azâd edilecek kölenin müslüman-kâfir, kadm-erkek, büyük-küçük herhangi birinin olabileceğini ifade eder.

7- İki ayı üst üste tutmak şarttır. Arada Ramazan olmamalıdır. Oruç tutulması haram olan bayram ve teşrik günleri de olmamalıdır. İbnu Ebî Leyla dışında bütün âlimler bu görüştedir.

8- Yenen gün için iki aylık kefâret orucuna ilâveten, o günü ayrıca kaza da etmek gerekir mi? ihtilaf edilmiştir: Ebu Hanîfe ve Ashabı, İmam Mâlik, Süfyan-ı Sevrî, Ebu Sevr,

Ahmed, İshâk (rahimehümullah), "Kaza da gerekir" demişlerdir. Evzaî: "Köle azad ederek veya yemek vererek kefâreti yerine getirmişse, yediği güne bedel bir gün oruç tutar, iki ay oruç tutarak kefâret ödemişse, yediği gün buraya dahil olur, ayrıca bir de yediği günün orucuna gerek yok" demiştir. Kaza gerekir diyenler, sadedinde olduğumuz hadisin İbnu Mâce'de Ebu Htireyre'den kaydedilen bir veçhinde yer alan "Bozduğu güne bedel de bir gün oruç tutar" ziyadesini esas alırlar.

9- Bir ramazanda birkaç kere cimâda bulunan kimseye her defası için ayrı kefâret gerekmez. Hatta, önceki ramazandan kefâret borcu olan kimse, bunu ödemeden müteakip ramazanda tekrar kefâreti gerektiren fiilde bulunsa hepsi için tek kefaret yeterlidir. Ancak Mâlik, Şâfiî ve Ahmed: "Her biri için ayrı kefâret gerekir" derler. Hanefıler: "Bir kefâret borcu ödendikten sonra tekrar kefâreti gerektiren bir fiil işlenmişse yeniden kefâret gerekir" demiştir.

10 - Sadedinde olduğumuz hadiste zımnî temlikin cevazına delil var. j^-^"Sepetlerini tasadduk et!" sözü bunu göstermektedir. Kurtubî der ki: "Bu sözden, sepettekini, -kefaretine bedel- tasadduk etmesi için o adama temlik etmiş olması lâzım gelir." 1 ^!

.](_£a£aj l)15o ^Ç^Jl jAAi ÂltS" a-p Alil üJlü* yj y—ıl 5i a iç aİÎ[: düu jej- 533.2.

2. (3228)- imam Mâlik'e ulaştığına göre, Enes Ibnu Mâlik (radıyallahu anh), yaşlanınca oruç tutamaz oldu. O zaman orucu yedi ve oruca bedel fidye ödedi. "İ2M

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın hizmetçisi olan Enes İbnu Mâlik, Muâmmerîn denen uzun müddet yaşayan sahâbîlerden biridir. Yaşı hususunda kaynaklar 99 ile 110 arasında farklı rakamlar verirler. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Enes'in ömrünün sonlarında oruç tutamayacak kadar tâkattan kesildiğini, bu sırada orucu yeyip fidye verdiğini belirtir. İmam Mâlik aynı rivayetin devamında, her bir gün yerine miidd-ü Nebî aleyhissalâtu vesselâm ile bir müdd verdiğini tasrih eder.

Ancak, İmam Mâlik, Hz. Enes'in, tutamadığı oruç için verdiği fidyenin vacib olmadığını, yani bunu vermenin Enes'e vâcib olmadığını söyler ve "Bunu güçlü iken yapması bana daha uygun geliyor" der.

İmam Mâlik'e göre, oruca tahammül edemiyecek durumda olan kimseye oruç farz olmaz, dolayısıyla fidye de gerekmez. Onun nazarında Hz. Enes'in verdiği fidye, bir müstehabı yerine getirmek içindir. Cenab-ı Hak, tâkat getiremiyecek olana orucu vâcib kılmamıştır.

İbnu Abdilberr: "Oruç fidyesi, ne kitap, ne sahih sünnet ne de icmâ ile sabit değildir. Farzlar ise, bu üç yoldan biriyle sübut bulur" der. 1 ^ 1

Jh a t ıjLia L^_üp JiLüj cLiuJj ^İp cjD- ül ^p L^^ap tüil y^-p ^ u~p 0' a*Ij :<upj— 3.3229.

, J ıj AİP Aİ1 1 ^ 1 ^ ~ pA 1 A ^ (S (_)

3. (3229)- Yine İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e "Hâmile kadın, karnındaki çocuk için endişeye düşecek olur ve oruç da kendisine ağır gelmeye başlarsa ne yapmalı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:

"Orucu yer, her gün için bir fakire, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m müddii ile bir müdd buğday verir."

AÇIKLAMA:

İmam Mâlik, hadisin devamında, ilim ehlinin, hâmile kadın için: "Bilahare kaza eder" diye hükmettiklerini belirtir. Delil olarak: Kim de hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun" (Bakara 185) âyetini gösterir ve çocuğu hakkında korkan kadının âyette geçen "hasta" grubundan sayılacağını söyler.

Hâmile ve hatta emzikli kadın için fukahâ "kaza" ya hükmeder, "fidye gerekmez" der. Yukarıda kaydedilen âyetten çıkarılan hükme göre, yolculuk ve hastalık gibi dinen meşru bir özürle orucunu yiyen kimse, kaza edecek vakit bulamadan vefat edecek olsa fidye de gerekmez. Fidye

verilmesini vasiyet etmiş ise, terikesinin üçte birinden verilir. Aynı kimse, bunu tamamen veya kısmen kaza edebilecek fırsat bulduğu halde kaza etmeden vefat edecek olsa, malı varsa tutamadığı gün adedince fidye vermeyi vasiyet etmesi gerekir. Bu da malının üçte birinden ödenir. 1 ^ 1

.ı ? t jl ./? aj ^ ı ~~ aJp^ yyy* : (Jü aJp aİlİ f A-^ ç^p : t ^ ı ■ p yy j yı i — 4.3230.

. jAS- yı\ ^İP Ajiîj Aı>-yÂ-\ .J

4. (3230)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, üzerinde Ramazan ayının orucu olduğu halde ölecek olursa, (ölünün velisi) her bir gün yerine, bir fakire yiyecek versin." 1 ^

AÇIKLAMA:

Tirmizî, bu hadisi kaydettikten sonra şu açıklamaya yer verir: "Bu meselede âlimler ihtilaf etmiştir. Bir kısmı, "ölenin yerine oruç tutulur" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhûye bu görüştedirler. Bunlar derler ki: "Ölü üzerinde şâyet nezir orucu varsa, bu onun adına tutulur, eğer Ramazan orucundan borç varsa, bu ona bedel fidye verilerek ödenir." İmam Mâlik, Süfyân ve İmam Şâfiî de: "Kimse, kimsenin yerine oruç tutamaz" demişlerdir."

Hanefıler de hiç kimsenin bir başkasının yerine oruç tutamıyacağına hükmetmiştir, ulemâ namaz, oruç gibi bedenî ibadetlerin, ölü olsun, sağ olsun bir başkası adına yapılamayacağına hükmetmiştir. Ancak şu kadar var ki, kişi kendisi için tuttuğu orucun veya kıldığı namazın sevabından bir başkasına da bağışlayabilir, sırf onun adına niyet ederek oruç tutamaz, namaz kılamaz.

Ancak, ölünün yerine oruç tutulacağım söyleyen âlimler de, bu hususta vârid olan rivayetlere dayanırlar. Nitekim bunlardan birkaçını daha önce kaydettik (3220, 3221). Gerekli açıklamaları orada yaptık. 12221

a i çiÜ Ötv2 .Aj ’A .'/Ti AİJ- yA ! jIS” <jl yj 5- 3231.

. ıZİJL* J frLÇajdl dili ,*A alÜ-J c yA İjd Lu5w^« ^J5”” ölSü 4jlİ t^>-T ÖLL 2 A) 4^14*2 ^İP

5. (3231)- Kâsım İbnu Muhammed rahimehullah'tan anlatıldığına göre şöyle diyordu: "Üzerinde Ramazan borcu olan kimse, kaza edecek güç ve kuvvette olduğu halde, müteakip Ramazan gelinceye kadar bunu tutmamış ise, her bir gün yerine bir fakire bir miidd buğday vermeli ve orucu ayrıca kaza etmelidir." 12221

AÇIKLAMA:

1- Ziirkânî hadisi açıklarken, Ebu Hanîfe ve iki ashabı (Ebu Yusuf ve Muhammed) hariç, cumhûrun bu hadîsin hükmüne uygun şekilde, kazaya kalan oruç için fidye olarak her bir güne bedel bir miidd buğday verilmesinde ittifak ettiğini belirtir. Ebu Hanîfe ve ashabı ise, daha önce de belirttiğimiz gibi, yarım sa' miktarı buğday demiştir. Eşheb ise "Medine'de bir miidd, başka taraflarda bir tam ve iiçte bir müd (1 1/3)" demiştir. Mekke'de ödenecek miktar hakkmdaki görüşte ihtilâf edilmiştir: Medine'deki miktarda mı, başka taraflardaki miktarda mı?

2- Fidye ile birlikte kaza gerektiği meselesinde ihtilaf edilmemiştir. Eimme-i Erbaa ve cumhîır, sıhhatli olduğu halde önceden oruç borcuyla yeni Ramazan'a giren kimse için: "İkinci Ramazan'ı tutar, sonra öncekini kaza eder, ayrıca fidye gerekmez" derler. Ancak cumhîıra muhalefetle

"Sıhhatli olarak kavuşmuş olduğu İkinciyi tutar. Önceki borcu için fidye verir, kaza gerekmez" diyen de olmuştur.

I»* '

Ebu Hanîfe ve Ashabı: "Bu kimseye sadece kaza gerekir, ayrıca fidye gerekmez, zira Allah Teâlâ Hazretleri, jAl j»IjI ÜHHasta veya yolcu olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun" (Bakara 185) buyurmuş, kazanın gecikmesi sebebiyle- fidye ödeme hususunda sükût etmiştir" derler. Bu mütâlaaya şöyle cevap verilmiştir: "Kur'an'da zikredilmemiş olması, sünnette sabit olmamasını, o meseleyle ilgili olarak Resûlullah'tan hiçbir şeyin bulunmamasını gerektirmez." Nitekim Dârakutnî ve başkaları Ebu Hüreyre'den, Saîd İbnu Mansur ve Dârakutnî İbnu Abbâs'tan, Abdurrezzâk, Ömer İbnu'l-Hattâb'tan bu durumdaki kimseye "fidye de gerekir" diye rivayette bulunmuşlardır. İbnu Abdilberr: "Bu meselede altı sahâbiden rivayet mevcuttur ve bunların hiç birinden mevzuyla ilgili bir muhalefet bilinmemektedir" der.

Ulemâ, şu âyet hakkında da ihtilaf etmiştir: 42 AjK) LS ^j"Oruca dayanamayanlar bir fakiri doyuracak

kadar fidye verir" (Bakara) 12221

m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/418-419.

H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/419.

121 Buharî, Savm: 2, 9, Libas: 78; Müslim, Sıyâm: 164 (1151); Muvatta, Sıyâm: 58, (1, 310); Ebu Dâvud, Savm: 25 (2363);

Tirmizî, Savm: 55, (764); Nesâî, Sıyâm: 41, (2, 160-161); ibnu Mâce, Siyam: 1, (1638), Edeb: 58, (3823); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/420.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/420-424.

151 Tirmizî, Cihâd: 3, (1624); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.

121 Nesâî, Siyam: 43, (4, 165); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425. m Buharî, Savm: 4, Bed'ü'l- Halk: 9; Müslim, Sıyâm: 166, (1152); Nesâî, Siyam: 43, (4, 168); Tirmizî, Savm: 55, (765). m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/425.

021 Tirmizî, Savm: 82, (807); ibnu Mâce, Sıyâm: 45, (1746); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/426.

1111 Buhari, Savm: 5. Bed'ü'l- Halk: 11, Müslim, Sıyâm: 2, (1079); Nesâî, Sıyâm: 5, (4, 129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/426.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/426-427.

1121 Nesâî, Savm: 5, (4, 130); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/427.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/427-428.

1121 Tirmizî, Zekat: 28, (663); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/428.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/428.

1111 Buharî, Savm: 11, 5, 13, Talâk: 25; Müslim, Sıyâm: 9, (1080); Muvatta, Sıyâm: 1, (1,286); Ebu Dâvud, Savm: 4, (2320); Nesâî, Savm: 10, 11, (4, 134).

™ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/429.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/429-430.

1221 Ebu Dâvud, Savm: 6, (2362); Nesâî, Savm: 13, (4, 135, 136); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/431.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/431.

1221 Ebu Dâvud, Savm: 6, (2325); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/4321.

031 Ebu Dâvud, Sıyâm: 14, (2340, 2341); Tirmizî, Savm: 7, (691); Nesâî, Savm: 8, (4, 132); İbnu Mace, Sıyâm: 6, (1652); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/432.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/432-433.

133 Adaletle ilgili teferruat ikinci ciltte geçti (5, 6, 12. Sayfalarda). Şehâdet ve rivayet (ihbar) hakkında da yine ikinci cilt 26-29. Sayfalarda bilgi verilmiştir.

1341 Ebü Dâvud, Savm: 14, (2342); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/433.

ES Ebü Dâvud, Savm: 13, (2338); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/433.

1381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/433-434.

ES Ebu Davûd, Salât: 255, (1 1 57); Nesâi, lydeyn: 2, (3, 180); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/435. 1321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/435.

1311 Müslim, Sıyâm: 28, (1087); Ebu Dâvud, Savm: 9, (2332); Tirmizî, Savm: 9, (693); Nesâî, Savm: 7, (4, 131); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/436.

1321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/436-437.

1331 Tirmizî, Savm: 11, (697); Ebu Dâvud, Savm: 5, (2324); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/437.

M İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/437-438.

1331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/439.

ES Buharı, Savm: 13, 5. 11. Talâk: 29; Müslim. Savm: 13-15, (1080); Ebu Dâvud, Savm: 4, (2319, 2320, 2321); Nesâî, Savm: 17, (4, 139, 140); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/439.

e 21 Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) peygamber olduğu zaman Araplarda okuma yazma durumu ve Efendimizin bu hususta aldığı tedbirlerle ilgili geniş açıklamayı birinci ciltte sunduk: (S, 24-26 veya S, 402 ve devamı.)

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/439-440.

E 21 Buharı, Savm: 12; Müslim, Sıyâm: 31, (1089); Ebu Dâvud, Savm: 4, (2323); Tirmizî, Savm: 8, (692); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/440.

* İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/440-442.

1811 Ebu Dâvud, Savm: 71, (2454); Tirmizî, Savm: 33, (730); Nesâî, Savm: 68, (4, 196, 197); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/443.

1821 Nesâî, Savm: 68, (4, 197, 198); Muvatta, Sıyâm: 5, (1, 288); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/443.

E 31 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/443-444.

ES Müslim, Sıyâm: 169, (1154); Nesâî, Savm: 67. (4, 193-195); Tirmizî, Savm: 35, (733, 734); Ebu Dâvud, Savm: 72, (2455); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/445.

es Buharî, Savm: 21, (Tercümede, yani bir bab başlığında zikretmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/446.

EE İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/446-447.

ES Ebu Dâvud, Savm: 32, (2380); Tirmizî, Savm: 25, (720); İbnu Mâce, Savm: 16, (1676); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/448.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/448.

ES Tirmizî, Savm: 24, (719); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/448.

™ Ebü Dâvud, Savm: 32, (2381); Tirmizî, Tahâret: 64, (87); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/449.

E 21 Buharî, Savm: 32, Tıbb: 11; Müslim, Hacc: 87, (1202); Ebu Dâvud, Savm: 29, (2372, 2373); Tirmizî, Savm: 61, (775, 776, 777); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/449-450.

Eh Ebu Dâvud, Savm: 29, (2375); Buharî, Savm: 32; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/450.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/450.

ES Ebu Dâvud, Savm: 29, (2374); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/451.

ES Tirmizî, Savm: 60, (774); Ebu Dâvud, Savm: 28, (2367); İbnu Mâce, Savm: 18, (1679, 1680, 1681); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/451.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/451.

ES Tirmizî, Savm: 30, (726); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/452.

1621 Ebu Dâvud, Savm: 31, (2377); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/452.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/452.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/453.

ES Buharî, Savm: 24, 23; Müslim, Sıyâm: 62-65, (1106); Muvatta, Sıyâm: 14, (1, 292); Ebu Dâvud, Savm: 33, (2382-2386); Tirmizî, Savm: 31, (727-729); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/453.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/453.

ES Ebu Dâvud, Savm: 33, (2385); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/454.

ES Ebu Dâvud, Savm: 35, (2387); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.

ES Muvatta, Sıyâm: 20, (1 , 293); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/454.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/455.

™ Buhari, Savm: 26, Eyman: 15; Müslim, Sıyâm: 171, (1155); Tirmizî, Savm: 26, (721); Ebu Dâvud, Savm: 39, (2398); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/456.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/456-457.

es Buharî, Savm: 53, Teheccüd: 11; Müslim, Sıyâm: 180, (1158); Tirmizî, Savm: 57, (769); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/458.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/458.

ES Buhari, Savm: 53; Müslim, Savm: 178, (1157); Nesâî, Savm: 70, (4, 199); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/459.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/459.

™ Tirmizî, Savm: 48, (752); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/460.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/460-462.

™ Buharî, Savm: 69, Hacc: 1, 47, Menâkıbu'l-Ensâr: 26, Tefsir, Bakara: 24; Müslim, Sıyâm: 115; Muvatta, 33, Ebu Dâvud, Savm: 64, (2442, 2443); Tirmizî, Savm: 49, (753);

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/462.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/462-463.

ES Buharî, Savm: 69, Enbiya: 22. Fedâilu'l-Ashâb: 52, Tefsir. Yûnus: 1. Tâ-hâ: 1, Müslim, Sıyâm: 127, (1130); Ebu Dâvud, Savm: 64, (2444); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/463.

1811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/463-465.

1121 Nesâî, Zekât: 35, (5, 49); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/465.

101 ibnu Hacer'in tercihi olan önceki te'vil ile, bu rivayet sayesinde güçlenmiş olan ikinci te'vil arasında ortaya çıkan açıklık hakkında yoruma girmeyişi dikkatimizi çekiyor.

1821 Buharî, Savm: 53; Müslim, Sıyâm: 179, (1157); Ebu Dâvud, Savm: 55, (2430); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/466.

1151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/466.

«Buharî, Savm: 52; Müslim, Sıyâm: 175, (1156); Muvatta, Sıyâm: 56, (1, 309); Ebu Dâvud, Savm: 56, 59, (2431, 2434); Tirmizî, Savm: 37, (736); Nesâî, Savm: 70, (4, 199, 200); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/467.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/467-469.

«Tirmizî, Savm: 37, (736); Ebu Dâvud, Savm: 11, (2335); Nesâî, Savm: 70, (4, 200); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/469.

« İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/469-470.

1221 Nesâî, Savm: 70, (4, 201); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/470.

«Müslim, Sıyâm: 204, (1164); Tirmizî, Savm: 53, (759); Ebu Dâvud, Savm: 58, (2432); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/471.

« İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/471.

1831 Ebu Dâvud, Savm: 61, (2437); Nesâî, Savm: 83, (4, 220); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/472.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/472-473.

1221 Muvatta, Hacc: 133, (1, 375); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474.

«Tirmizî, Savm: 46, (749); İbnu Mâce, Sıyâm: 40, (1730); Müslim, Sıyâm: 196, (1162); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474.

« İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/474-475.

«Tirmizî, Savm: 44, (745); Nesâî, Savm: 70, (4, 202, 203); ibnu Mâce, Sıyâm: 42, (1739); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476.

11221 Tirmizî, Savm: 44, (747); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/476-477.

11221 Ebu Dâvud; Savm: 68, (2449); Nesâî, Savm: 83, (4, 220, 221); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/478.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/478.

11221 Nesâî, Savm: 70, (4, 1 98); brahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/478.

11221 Müslim, Sıyâm: 194, (1160); Ebu Dâvud, Savm: 70, (2453); Tirmizî, Savm: 54, (763); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/479.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/479-480.

11281 Tirmizî, Savm: 54, (761); Nesâî, Savm: 82, (4, 219); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/480.

11221 Tirmizî, Savm: 74, (797); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/480.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/480.

11111 Buhari, Savm: 64; Rikâk: 18; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirin: 217, (783); Ebu Dâvud, Salât: 317, (1370); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/481.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/481.

11111 Buharî, Savm: 67, Fadlu's- Salât: 6, Cezâu's- Sayd: 26; Müslim, Sıyâm: 288, (827); Ebu Dâvud, Savm: 48, (2417); Tirmizî, Savm: 58, (772); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/482.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/482-483.

11111 Ebu Dâvud, Savm: 49, (2419); Tirmizî; Savm: 59, (773); Nesâî, Menâsik: 195, (5, 252); Tirmizî, hadisin sahih olduğunu söylemiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/483.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/483-484.

11121 Müslim, Sıyâm: 144, (1141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/484.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/484.

11121 Ebu Dâvud, Savm: 10, (2334); Tirmizî, Savm: 3, (686); Nesâî, Savm: 37, (4, 153); İbnu Mâce, Sıyâm: 3, (1645); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.

11211 Nesâî, Savm: 71, (4, 205, 206); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/485.

11211 Ebu Dâvud, Savm: 12, (2337); Tirmizî, Savm: 38, (738); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/486. 11211 Buharî, Savm: 14; Müslim, Savm: 21, (1082); Ebu Dâvud, Savm: 11, (2335); Tirmizî, Savm: 2, (684); Nesâî, Savm: 31, 32 (4, 149); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/486.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/486-487.

11221 Ebu Dâvud, Savm: 63, (2440); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/487.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/487.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/488.

11221 Buharî, Savm: 63; Müslim, Sıyâm: 147, 148; Ebu Dâvud, Savm: 50, (2420); Tirmizî, Savm: 42, (743); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/488.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/488.

11111 Ebu Dâvud, Savm: 51, (2421); Tirmizî, Savm: 43, (7.44); İbnu Mâce, Sıyâm: 38, (1726); Ebu Dâvud hadisin mensuh olduğunu söylemiştir. Tirmizî de hasen demiştir; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/489.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/489.

11111 Buhari, Savm: 20, Müslim. Sıyâm: 45, (1095); Tirmizî, Savm: 17, (708); Nesâî, Savm: 18, (4, 141); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/490.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/490-491.

11351 Müslim, Sıyâm: 46, (1096); Ebu Dâvud, Savm: 15, (2343); Tirmizî, Savm: 17, (709); Nesâî, Savm: 27, (4, 146); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/491.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/491.

11311 Buharî, Savm: 19, Mevâkitu's-Salât: 27, Teheccüd: 8; Müslim, Sıyâm: 47, (1097); Tirmizî, Savm: 14, (703); Nesâî, Savm: 21, 22, (4, 143); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/491.

11381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/492.

11321 Buhari, Savm: 1.9, Mevâkît: 27; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/492.

11321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/492.

11311 Nesâi, Savm: 20, (4, 142); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/493.

11421 Şer'î örfde gündüz (nehar) fecirle başlar ve akşam vaktinin girmesiyle sona erer. Şu halde akşamdan yatsıya kadarki alaca karanlık, şer'an geceden sayıldığı gibi, fecirden güneşin doğmasına kadarki sabahın alaca karanlığı da gündüzden sayılır. Bu husus Kadr suresinde de görülür.

11321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/493-494.

11331 Ebü Dâvud, Savm: 17, (2348); Tirmizî, Savm: 15, (705); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/494. 11321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/494.

11321 Buhari, Ezan: 13, Talâk: 24, Haberu'l-Vâhid: 1; Müslim, Sıyâm: 40, (1093); Ebu Dâvud, Savm: 17, (2347); Nesâî, Savm: 30, (4, 148); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495.

11311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/495.

11381 Ebü Dâvud, Savm: 18, (2350); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495.

11321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/495-496.

11221 Buharî, Savm: 43; Müslim, Sıyâm: 51, (1100); Ebu Dâvud, Savm: 19, (2351); Tirmizî, Savm: 12, (698); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/497.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/497.

11221 Muvatta, Sıyâm: 8, (1, 289); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/498.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/498.

11231 Buharî, Savm: 45; Müslim, Sıyân: 48, (1098); Muvatta, Sıyâm: 6, (1, 288); Tirmizî, Savm: 13, (699); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/499.

11221 Muvatta, Kasru's-Salât: 46, (1 , 158); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/499.

11221 Ebu Dâvud, Savm: 22, (2556); Tirmizî, Savm: 10, (694); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/499. 13221 Ebu Dâvud, Savm: 22, (2358); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/500.

11281 Ebu Dâvud, Savm: 22, (2357). "Rezîn, duanın baş kısmına "Elhamdülillah" kelimesini ziyade etti."; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/500.

11221 Buharî, Savm: 48; Temennî: 9; Müslim, Savm: 57-60, (1103-1105); Tirmizî; Savm: 62, (778); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/500-501.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/501.

11211 Buharî, Savm: 22, 25; Müslim, Sıyâm: 76, (1109); Muvatta, Sıyâm: 12, (1, 291); Ebu Dâvud, Savm: 36, (2388,

2389); Tirmizî, Savm: 63, (779); Nesâî, Tahâret: 123, (1,108); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/501-502.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/502.

11221 Buharî, Savm: 27; Ebu Dâvud, Savm: 26, (2364); Tirmizî, Savm: 29, (725); (Buharî'nin rivayeti muallaktır); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/502.

11231 Buhari, Savm: 25 (bab başlığında (tercüme) kaydetmiştir); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:

9/503.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503.

11221 Buhari, Savm: 8, Edeb: 51; Ebu Dâvud, Savm: 25, (2326); Tirmizî, Savm: 16, (707); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/503-505.

11281 Müslim, Sıyâm: 159, (1150); Ebu Dâvud, Savm: 76, (2461); Tirmizî, Savm: 64, (780, 781); İbnu Mâce, Sıyâm: 47, (1750); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/505.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/505-506.

11221 Tirmizî, Savm: 70, (789); Tirmizî, hadis için: "Münkerdir, Hişam İbnu Urve dışında sâ biri tarafından rivayet edildiğini görmedik"der; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/506.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/506.

11221 Tirmizî, Savm: 67, (784, 785, 786); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/507.

11221 Buharî, Nikâh: 84, 86; Müslim, Zekât: 84, (1026); Ebu Dâvud, Savm: 74, (2485); Tirmizî, Savm: 65, (782); Ebu Dâvud'un rivayetinde, "Ramazan dışında" ziyadesi vardır; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/507.

11231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/507-508.

11221 Müslim, Sıyâm: 90, (1114); Tirmizî, Savm: 18, (710); Nesâî, Savm: 49, (4, 177); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/509.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/509-510.

11221 Buharî, Cihâd: 71; Müslim, Sıyâm: 100, (1119); Nesâî, Savm: 52, (4, 182): İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/510.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/510-511.

11221 Buharî, Savm: 36, Müslim, Siyam: 92, (1115); Ebu Dâvud, Savm: 43, (2407); Nesâî, Savm: 48, (4, 176); İbrahim

Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/511.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/511.

11811 Buharî, Savm: 33; Müslim, Sıyâm: 103, (1121); Muvatta, Sıyâm: 24, (1, 295); Tirmizî, Savm: 19, (711); Ebu Dâvud, Savm: 42, (2402); Nesâî, Savm: 56, (4, 185); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/512.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/512.

11821 Buharî, Savm: 37, Müslim, Sıyâm: 98, (1118); Muvatta, 23, (1, 295); Ebu Dâvud, Savm: 42, (2405); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/512.

11831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/513.

11821 Buharî, Savm: 35; Müslim, Savm: 108, (1122); Ebu Dâvud, Savm: 44, 2409); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/513.

11821 Nesâî, Savm: 50, (4, 178); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/513.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/514.

11881 Ebu Dâvud, Savm: 43, (2408); Tirmizî, Savm: 21, (715); Nesâî, Savm: 51, (4, 180-182), 62, (4, 190); ibnu Mâce, Sıyâm: 12,

(1668); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/514.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/514-515.

11221 Tirmizî, Savm: 76, (799, 800); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/515.

11211 Sefer namazı bahsi daha önce geçti (2896-2922); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/515.

11221 Muvatta, Sıyâm: 27, (1 , 296); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/515.

11281 Ebü Dâvud, Savm: 46, (241 3); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/516.

1101 Bir berîd dört fersah, bir fersah dört mil, bir mil dörtbin zirâdır. Yani bir berîd 64 bin zirâdır. (Nihaye 1, 116).

11251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/516-517.

11251 Ebü Dâvud, Savm: 45, (2412); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/517.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/517-518.

11281 Ebu Dâvud, Savm: 44, (2410, 2411); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/518.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/518.

12221 Muvatta, Sıyâm: 45, (1, 304); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519.

12211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519.

12221 Muvatta, Savm: 46, (1 ,304); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/519-520.

12211 Buharî, Savm: 40; Müslim, Sıyâm: 151, (1146); Muvatta, Sıyâm: 54, (1, 308); Ebu Dâvud, Savm: 40, (2399); Tirmizî, Savm: 66, (783); Nesâî, Savm: 64, (4, 191); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/520.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/520-521.

12221 Buharî, Savm: 42; Müslim, Sıyâm: 153, (1174); Ebu Dâvud, Savm: 41, (2400); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/521.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/521-522.

12281 Buharî, Savm: 42; Müslim, Savm: 156, (1148); Ebu Dâvud, Eymân: 25, (3307, 3308); Tirmizî, Savm: 22, (716); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/522.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/522-523.

12121 Muvatta, Sıyâm: 43, (1, 303); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/523.

12111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 9/523.

12121 Muvatta, Sıyâm: 50, (1, 306); Ebu Dâvud, Savm: 73, (2457); Tirmizî, Savm: 36, (735); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/523.

12181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/524.

12111 Buharî, Savm: 46; Ebu Dâvud, Savm: 23, (2359); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/524.

12181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/525.

12121 Muvatta, Sıyâm: 44, (1 ,303); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/525.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/525.

12181 Buharî, Savm: 29; Tirmizî, Savm: 27, (723); Ebu Dâvud, Savm: 38, (2396); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/526.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/526.

12221 Buhari, Savm: 29, 31, Hibe: 20, Nafakât: 13, Edeb: 68, 95, KefaretuT Eymân: 3, 4, Hudud: 26; Müslim, Sıyâm: 81, (1111); Muvatta, Sıyâm: 28, (1, 296, 297); Ebu Dâvud, Savm: 37, (2390, 2391, 2392, 2393); Tirmizî, Savm: 28,

(724); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/528.

12211 Mühim noktalarını özetleyerek kaydediyoruz.

^Sepetteki hurmanın onbeş sâ' miktarında olduğu bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/528-532.

12211 Muvatta, Sıyâm: 51,(1, 307); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533.

12251 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533.

12221 Muvatta, Sıyâm: 52, (1, 308); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/533-534.

12281 Tirmizî, Savm: 23, (718); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/534.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/534.

12821 Muvatta, Sıyâm: 53, (1, 308); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/535.

12811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 9/535.

HACC VE UMRE BÖLÜMÜ HACC HACC

BİRİNCİ BAB HACCIN FAZİLETLERİ ÜÇÜNCÜ BAB

M İKA T VE İHRAM HAKKINDA BİRİNCİ FASIL MÎKÂTLAR MÎKAT:

11 İHRAMA MÎKATTA GİRMEK ŞART MI?

2- İHRAMI NİÇİN, NEREDE, KİMLER GİYER?

İKİNCİ FASIL İHRAM VE HARAMLARI BİRİNCİ FER TELBİYE HAKKINDADIR İKİNCİ FER

İHRAMINI İFŞA D EDENLER HAKKINDA ÜÇÜNCÜ FER SAYD IN CEZASI DÖRDÜNCÜ BAB

HACCIN CEŞİTLERÜİFRAD, KIRAN, TEMETTÜ

İKİNCİ FASIL HACC-I KIRAN ÜÇÜNCÜ FASIL

HACC-I TEMETTÜ VE HACCİN FESHİ BESİNCİ BAB TAVAF VE SA'Y BİRİNCİ FASIL

TAVAF VE SA’V’İN MAHİYETİ

İSTİLÂM

İKİNCİ FASIL

TAVAF VE SA'Y AHKÂMI

ZİYARET TAVAFI

VEDA TAVAFI

ERKEKLERİN KADINLARLA KARIŞIK TAVAFLARI

İKİNCİ FASIL

REMY'İN (TAŞLAMANIN) VAKTİ ÜÇÜNCÜ FASIL

BİNEREK VE YÜRÜYEREK TASLAMA

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

SEKİZİNCİ BÂB

HALK VE TAKSİR HAKKINDA

DOKUZUNCU B AB

BİRİNCİ FASIL:

İHRAMDAN ÇIKMA (TAHALLÜL)

İKİNCİ FASIL İHRAMDAN ÇIKMA VAKTİ ONUNCU BÂB

KURBANLAR (HEDY VE FDAHİI BİRİNCİ FASIL

KURBANINVACİB OLUSU VE SEBEPLERİ UMUMÎ BİLGİLER BAYRAM TELÂKKİSİ:

Bayramda Yeme ve İçme:

İKİNCİ FASIL

HACC-I KIRAN

HACC-I TEMETTÜ VE HACCIN FESHİ

BESİNCİ BAB

TAVAF VE SA'Y

BİRİNCİ FASIL

ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE

Bayramda Eğlence:

DİNLENME VE İSTİRAHATIN VASITA, YER VE ZAMANLARI
İKİNCİ FASIL

KURBANIN KEMİYETİ VE MİKTARI ÜÇÜNCÜ FASIL

KURBAN OLABİLECEK HAYVANLAR DÖRDÜNCÜ FASIL

KURBAN OLAMAYACAK HAYVANLAR BESİNCİ FASIL

KURBANLIĞIN İŞARETLENMESİ ALTINCI FASIL

KURBAN KESMENİN VERİ VE ZAMANI

YEDİNCİ FASIL

KURBAN KESMENİN ÂDABI

SEKİZİNCİ FASIL

KURBANDAN YEMEYE DÂİR

DOKUZUNCU FASIL

HELAK OLAN KURBANLIK HAKKINDA

ONUNCU FASIL

KURBANLIK DEVEYE BİNMEK

ONBİRİNCİ FASIL

K ABE'YE KURBAN HEDİYE EDEN MUKİM İHRAM GİYER Mİ?
ONİKİNCİ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER ONBİRİNCİ BÂB I E\ ,
I. İHSAR VE FİDYE UMUMİ AÇIKLAMALAR BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE EZA SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR FİDYEDE MUHAYYERLİK:

FİDYENİN YERİ:

SADAKA:

İKİNCİ FASIL

DÜŞMAN TARAFINDAN MÂNİ OLUNAN KİMSE ÜÇÜNCÜ FASIL

MÜDDETTE YANILANLAR VEYA YOLU KAYBEDENLER DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER ONİKİNCİ BÂB

MEKKE'YE GİRİŞ, KONAKLAMA VE ORADAN ÇIKIŞ ÂDÂBI ONÜCÜNCÜ BÂB HACCDA NİYÂBET NİYÂBET:

ONDÖRDÜNCÜBÂB

HACCLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER BİRİNCİ FASIL

TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR İKİNCİ FASIL MİNA'DA HUTBE ÜÇÜNCÜ FASIL ÇOCUĞUN HACCI DÖRDÜNCÜ FASIL ŞARTLI HACC BESİNCİ FASIL

HAREM'DE SİLAH TAŞIMA HAKKINDA ALTINCI FASIL ZEMZEM SUYU HAKKINDA YEDİNCİ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER ONBEŞİNCİ BÂB

BESİNCİ FASIL

KURBANLIGIN İSARETLENMESİ

ALTINCI FASIL

KURBAN KESMENİN YERİ VE ZAMANI

YEDİNCİ FASIL

KURBAN KESMENİN ÂDÂBI

SEKİZİNCİ FASIL

KURBANDAN YEMEYE DÂİR

DOKUZUNCU FASIL

HELÂK OLAN KURBANLIK HAKKINDA

ONBİRİNCİ FASIL

FİDYEDE MUHAYYERLİK:

FİDYENİN YERİ:

MÜTEFERRİK HADİSLER

ONİKİNCİ BÂB

TESRİK GÜNLERİNDE TEKBİR

İKİNCİ FASIL

ARTLI HACC

BESİNCİ FASIL

HAREM'DE SİLAH TASIMA HAKKINDA

ALTINCI FASIL

ZEMZEM SUYU HAKKINDA

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

ONBESİNCİ BÂB

IIZ. PEYGAMBERİN HACC VE UMRESİ BAZI HÜKÜMLER

HACC VE UMRE BÖLÜMÜ Bu bölümde 15 bab vardır BİRİNCİ BAB HACCİN FAZİLETLERİ İKİNCİ BAB HACCİN FARZİYYETİ ÜÇÜNCÜ BAB

MÎKAT İHRAM VE BUNLARLA İLGİLİ MESELELER DÖRDÜNCÜ BAB

HACCİN ÇEŞİTLERİ İFRÂD, KİRÂN, TEMETTÜ BEŞİNCİ BAB TAVAF VE SA'Y ALTINCI BAB VAKFELER VE İFADA YEDİNCİ BAB REMY (TAŞLAMA)

SEKİZİNCİ BAB HALK VE TAKSİR (TRAŞ) DOKUZUNCU BAB TAHALLÜL (İHRAMDAN ÇIKMA) ONUNCU BAB KURBANLAR ON BİRİNCİ BAB

FEVTLER (AKSAMALAR), İHSAR VE FİDYE ON İKİNCİ BAB

MEKKE'YE GİRİŞ İKAMET VE ÇIKIŞ ÂDÂBI ON ÜÇÜNCÜ BAB
HACDA NİYABET ON DÖRDÜNCÜ BAB

HACCLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HADİSLER ON BEŞİNCİ BAB

RESULULLAH'IN HACC VE UMRESİ

HACC

"Hacc, kasdetme ve yönelme ma'nalarma gelir. Ancak, onu, mutlak kasd ve mücerret yöneliş ma'nalarma hamletmek de doğru değildir. Hac, hususî bir zaman diliminde, hususî bir kısım yerleri, yine bir kısım hususî usullerle ziyaret etmeğe denir ki; senenin belli günlerinde, hac niyetiyle ihrama girip, Arafat'ta vakfede bulunmak ve Kâbe'yi tavaf etmekten ibaret sayılmıştır. İhram haccm şartı, vakfe ve tavaf ise onun rükünleridir.Her sene, dünyanın dört bir yanından yüz binlerce insan, "Beytullah"a teveccüh edip, mübarek bir zaman dilimi içinde, Sahib-i Şeriat tarafından belirlenmiş bazı mekânları... hususî bir kısım usullerle ziyaret eder... vazifelerini yerine getirir ve günahlarından arınırlar -ki böyle bir vazife "Ona varmaya gücü yeten kimsenin Kâbe'yi tavaf etmesi Allah'ın insanlar üzerindeki ha kk ıdır."- fermânıyla, İslâm'ın beş esasından biri olarak gücü yeten herkese farz kılmmıştır.Hac, Müslümanlar arasında içtimâi birliği te'sis ve tecelli ettiren öyle büyük ve öyle şümullü bir İslâm şiârıdır ki, onun enginlik ve vüs'atini. küre-i arz üzerinde bir başka mekân ve bir başka cemaatte bulup göstermek mümkün değildir. Kâbe, o derin ma'na ve kudsiyetiyle, tâ Hz. Adem ve onun yaratılışından önceki zamanlara gidip dayanan., ve daha sonra Hz. İbrahim'le, bilmem kaçıncı kez ortaya çıkarılıp îmar edilen, millet-i İbrâhimiye ile irtibatlı, hakikat-ı Ahmediye'nin amânm bağrında eşi, nûr-u Muhammedi aleyhisselâm'm dölyatağı ve bütün semâvî dinlerin kıblegâhı, eşsiz öyle bir tevhid ocağıdır ki, bu

hususiyetleriyle ona denk. Allah evi denebilecek ikinci bir bina

yoktur.Her yıl, yüz binlerce insan, Allah'a karşı kulluk sorumluluklarını yerine getirmek için, Hakk'a en yakın olacakları bir zaman diliminde, bir zirve mekânda, edâ edecekleri ibadetlerin menfezleriyle duygularını, düşüncelerini soluklar., ahd u peymanlarım yeniler., günahlarından arınır.. birbirlerine karşı sorumluluklarını hatırlar ve hatırlatır, içtimâi, İktisâdi, idâri ve siyâsî işlerini, her yanıyla Hakk'a kulluğu çağrıştıran bir ibadet zemininde, kalplerin rikkati, duyguların enginliği ve İslâm şuurunun med vaktinde, bir kere daha gözden geçirip pekiştirir; sonra da yepyeni bir güç, yepyeni bir azim, yepyeni bir şevkle ülkelerine dönerler.Hepimiz hacca, biraz da, ruh ve duygularımızın kirlenmiş olması mülâhazasıyla gider ve o güne kadar tanımadığımız farklı bir kapıdan, ayrı bir ma'na âlemine açılıyor gibi yola revân olur ve geçeceğimiz yollara sıralanmış şeâiri bir bir görür, duyar, enginliklerine iner., ve ulu dağların mehâbeti içinde gözümüzü, gönlümüzü dolduran bunca İslâm alâmeti karşısında, daha yolda iken Kâbe ve haccetme ruhunun perde perde sıcak ve derin esintilerini duymaya başlarız. Sonra da, gidip tâ en son noktaya ulaşıncaya kadar, otobüs kanepelerinde, tren kompartımanlarında, gemi kamaralarında, uçak koltuklarında, otel odalarında, misafir salonlarında, hatta çarşı ve pazarda hep o sımsıcak meltemlerin te'sirini hissederiz. Bu vasıtalara, bu yollara ne kadar alışmış ve ne kadar kanıksamış olursak olalım; vasıtasına göre, saatler, günler ve haftalar süren bu mavi, bu ruhânî, bu âhenkli, bu vâridatlı yolculuktan bir kurbet, bir vuslat, bir güzellik, bir şiir, bir romantizmi banyosu ala ala, ruhlarımıza, asıl kaynağından gelen gücü kazandırmış, gönüllerimizi itmi'nân arzusuyla şahlandırmış ve hususî bir âlemin namzedi olmuş gibi kendimizi, bütün bu büyülü güzelliklere ulaştıracak sırlı bir kapının önünde sanırız. Bu kudsî yolculuk ve yol

mülâhazası, her zaman his dünyamıza öyle esbab üstü bir duyuş ve bir seziş kabiliyeti bahşeder ki; bazen neşeyle tüten, bazen murâkebe ve muhâsebe duygusuyla buruklaşan bir ruh hâletiyle, adeta kendimizi âhiretin koridorlarında yürüyormuşçasma hep tedbirli ve temkinli hissederiz.Hac yolcusu, evinden ayrıldığı andan itibaren, yol boyu, nefis ve enâniyeti hesabına iplik iplik çözülür; kalbî ve ruhî hayatı adına da bir dantela gibi ibrişim ibrişim örülür. Evet, insan bu ışıktan yolculuğundan en eski fakat eskimeyen, en ezelî ama taptâze gerçeklerle tanışır ve hâlleşir.. ve hiçbir zaman unutamayacağı edalara ulaşır. Hele, yapılan işin şuurunda olanlar için bu arzî fakat semâvî yolculuk, ihtivâ ettiği vâridat ve hatıralarla daha bir derinleşir ve ebediyet gamzetmeye başlar., başlar ve güya semânın renkleri, hacıların sesleri gelir hülyalarımıza dolar, ruhlarımızı sarar ve ömür boyu gönül gözlerimizde tüllenir durur.Dünyada, Kâbe ve çevresi kadar, biraz hüzünlü de olsa, ama mutlaka füsunlu daha câzip bir başka yer göstermek mümkün değildir. İnsan, onun haliminde her zaman efsânevî bir güzelliğe şâhit olur ve herşeyi en olgun, en tatlı bir meyve gibi koparır ve yer. Oralara yüz sürme tâliliğini paylaşan ruhlar, ebediyen başka bir ibadet mahalli arama vehminden kurtulurlar., ve oraların öteler buudlu câzibesini ömürlerinin gurûbuna kadar da asla unutmazlar."

HACC

Hacc, lügatte, (ziyarete) kastedmek mânasına gelir. Şeriat-ı garrâda: Beytui-Haramin muayyen âdâba uygun olarak ziyaretine kasdetmektir. Daha sarih tarifiyle: "Belirlenmiş vakitte Arafat'ta bir mikdar durduktan sonra, Kâbe-i Muazzama'yı usûl-ü dairesinde tavaf suretiyle ziyaret etmekten ibarettir." Hacc, İslâm'ın beş rüknünden biridir. İçtimâi ve siyasî yönü ümmet hayatında son derece ehemmiyet arzeden bir ibadettir. İslâmiyet'in beynelmilellik hüviyetini en yüksek mertebede ifade eden yegâne fırsattır.

Hacc vesilesiyle dünyanın dört bir tarafında yaşayan, dilleri, renkleri, örf, âdet ve kıyafetleri farklı Müslümanlar, aralarındaki mekân uzaklığını, Allah'ın emrine uyarak kaldırıp biraraya gelirler, tanışırlar, kaynaşırlar, sevişirler, birbirlerini öğrenerek fikir birliğine ererler. Hakkıyla ifa edilen hacc ibâdeti Müslüman milletler arasında tanışmayı sağlar, tanışma sevgiyi doğurur, sevgi ise dayanışma ve yardımlaşmayı hâsıl eder.

Birinci Cihan Harbi sırasında çeşitli cephelerde Müslüman milletlerin, birbirlerine silah çekmelerini, bâhusus İslâm'ın bayraktarı olarak küffârm önünde cihad veren Osmanlılar'a karşı savaşmalarını, haccm terkedilmesi sebebiyle aralarında zarurî olan tanışma ve dayanışmanın ihmâle uğramasında gören Bediüzzaman, haccm ihmali "Düşmana milyonlarla İslâm'ı, İslâm aleyhinde istihdama zemin ihzâr etti" dedikten sonra bu feci neticeyi şöyle tasvir eder:"

İşte Hind, düşman zannederek, hakikî pederini öldürmüş, başında oturmuş ağlıyor.

o ^

İşte Tatar, Kafkas, öldürülmesine yardım ettiği şahıs, biçâre valideleri olduğunu (iş

işten geçtikten sonra) anlıyor, ayak ucunda ağlıyorlar.

İşte Arap, yanlışlıkla kahraman kardeşini öldürüp, hayretinden ağlamayı da bilmiyor.

İşte Afrika, biraderini tanımayarak öldürdü, şimdi vâveylâ ediyor.

İşte Alem-i İslâm, bayraktar oğlunu gafletle bilmeyerek öldürmesine yardım etti, vâlide gibi saçlarını çekip âh-ı fîzar ediyor.

Milyonlarla ehl-i İslâm, hayr-ı mahz olan sefer-i hacca şedd-i rahl (yolculuk) etmek yerine, şerr-i mahz olan düşman bayrağı altında dünyada uzun seyahatler ettirildi, tI jjUpU (Bundan ibret alın ey akıl sâhipleri)."

Umre lügat olara ziyaret demektir. Istılahda muayyen âdab çerçevesinde, Kâbe'nin ziyaretine denir. Umreye Haccu'l-Asgar da denmiştir. Bu sebeple hacc'a da "el-Haccu'l-Ekber" denmiştir. Haccm yıl içerisinde, belli bir zamanı vardır. Ayrıca Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe, şeytan taşlama gibi başka levâzımatı da bulunduğu halde, umre sâdedir: Yılın her ayında yapılabilir. İhram, tavaf ve sa'ydan ibarettir.

Umrenin hükmü hususunda, mezhepler farklı hükümlerde bulunmuştur. Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel gibi ehl-i eser denen ulemaya göre vacibtir. Buharî de bu kanaate tâbi olmuştur. Hanefî ve Malikîlere göre, nâfıle bir ibadettir. Her görüş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan menkul rivayetlere dayanır. Ebu Hanife hazretleri Timıizî'de gelen bir rivayeti esas alır:

dJJ

"Bir bedevi gelerek Hz. Peygamber'e sordu: "Ey Allah'ın Resûlü, bana umreden haber ver, o vâcib midir?" Resûlullah: "Hayır, ancak umre yaparsan senin için hayırlıdır" buyurdu." Ayrıca Cibril hadisinde: "İslâm beş şey üzerine kuruldu" dendikten sonra beş esas sayılırken "hacc" da zikredildiği halde umrenin zikredilmemiş olması da, umreye sünnet diyenlere delil olmuştur.

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Atâ, Ahmed İbnu Hanbel (rahimehümallah): "Başkalarına vacib olsa bile Mekke halkına vacib değildir" demişlerdir. İbnu Abbâs Kur'ân'da umrenin hacca mukârin

0 s 0 ji,

olarak zikredildiğini söyler: " A çĞ-\ Ijilj "Başladığınız hacc ve umreyi Allah için

tamamlayın" (Bakara 196). Burada hacc ve umre yan yana birlikte zi kr edilir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Bir kere hacc, bir kere umre herkese vacibtir" demiştir. Tahâvî, bu sözü "kifâye olan bir vacib" diye te'vil eder.

Umrenin sünnet olduğuna kâil olan İmam-ı Azam, senenin beş gününde umre yapmak mekruhtur der: 1- Arafe günü, 2- Nahir (kurban bayarmmm ilk) günü, 3, 4, 5- Eyyam-ı teşrik (bayramın ikinci, üçüncü, dördüncü günleri). Bu mesele ile ilgili bazı ilâve bilgileri 1165 numaralı hadisin açıklamasında kaydedeceğiz. 111

BİRİNCİ BAB

HACCIN FAZİLETLERİ

:Jll ö3Î {pzlî 3:AI İÜ[:cJU L$Ip A! UüU .1. Uy I Jl Ayy-Î .]\İA cJy 31 çs!-\ £SÎ 3 :AJll .JjalA 0 f yp JÜAİÎ

. UjJaj yLAlj »

1 . (1163)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, cihâdı amellerin en faziletlisi görüyoruz, biz de cihâd etmiyelim mi?" Şu cevabı verdi:

"Ancak, cihâdın en efdal ve en güzeli hacc-ı mebrûrdur. Sonra şehirde kalmaktır." Hz. Aişe der ki: "Bunu işittikten sonra haccı hiç bırakmadım." [Buhârî, Hacc 4, Cezâu's-Sayd 26, Cihâd 1; Nesâî, Hacc 4, (5, 113). "Sonra şehirde kalmak" cümlesi Buhârî'de yok.] 111

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'de olmadığı belirtilen cümle Nesâî'de de mevcut değildir. Nesâî'deki rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Hz. Peygamber'e şöyle der: "Ey Allah'ın Resûlü, seninle cihad etmek üzere biz de sefere çıkmayalım mı? Zira ben Kur'ân'da cihaddan efdal bir amel göremiyorum." Resûlullah şu cevabı verir: "Hayır, ancak cihadın en iyisi, en güzeli Kâbe'ye haccetmektir, hacc-ı mebrûrdur."

2- Hadiste haccm cihad olarak tavsifi, haccda karşılaşılan meşakkatler sebebiyle bir nevi nefis mücadelesi yapılmasmdandır. Nitekim hadislerde nefisle yapılan mücadele de "cihad" ve hatta "efdal"

ve "ekber" yani "en faziletli", "en büyük cihad" olarak ifade edilmiştir: Ü4- jil -UIA 2' il4-22'

3- Hacca "cihad'm en iyisi" denirken muhatabın kadın olması da mühim bir husustur. Sözleri değerlendirirken muhatap unsurunu da nazar-ı dikkate almak gerekir. Hattâ hadisin sonunda gelen "sonra şehirde kalmak" tâbiri de bu açıdan değerlendirilmelidir. "Şehir" olarak tercüme ettiğimiz hadar kelimesi köy, kasaba gibi yerleşilen, sabit olunan yere ıtlak olunur. "Sonra evinde kalmak" şeklindeki bir tercüme daha açık olabilirdi. Asla sadakat için şehir dedik. Ancak burada "şehir"in, dilimizdeki şehir mânasına tam muvafık düşmediğini de bilmeliyiz. Bu cümle, Kur'ân-ı Kerim'de Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'m zevce-i pâkleri hakkında gelmiş olan: j 2°2j "Evlerinizde

oturun" (Ahzâb 33) âyetini hatırlatmaktadır.

4- Hacc-ı Mebrûr: "Menâsikine uygun olarak yapılan ve hiçbir günahın karışmadığı hacc demektir. "Hacc-ı Mebrûr", Hacc-ı

Makbûl olarak da anlaşılmıştır. Mamafih iki anlayış da aynı mânaya te'vil edilebilir: Hiçbir eksiğin, hiçbir günahın karışmadığı hacc makbuldür, mebrurdur.

5- Hadiste bir incelik âlimlerin dikkatini çekmiştir: Rivâyet, kadınların cihada katılmasını reddetmiyor, ancak haccm onlar için daha sevablı bir cihad olduğunu ifade ediyor. Öyle ise sevabca az da olsa onlara da cihad var demektir. Bu, hükmü çıkarmada, hadisin İbnu Mâce'de gelen vechi daha

açıktır: jlii pLi : jlİ JjA) b idi

"Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, kadınlara da cihad var mı?" Şu cevabı verdi: "Evet, içinde kıtâl olmayan bir cihâd var: "Hacc ve umre..." İbnu Battâl der ki: "Hz. Aişe'nin Cemel Vak'ası'na katılıp kıtâlde bulunması sebebiyle onun kadrini düşürmek isteyenler: "Evlerinizde oturun" (Ahzâb 33) meâlindeki âyetle savaş kadınlara haram edildiği halde, (âyetin emrine muhalefet ederek) savaşmıştır" derler. Halbuki bu hadis böylelerinin iddiasını reddeder. Zira Resûlullah, "cihadın efdali..." tâbirini kullanmıştır, bu tâbir, kadınlara hacc dışında da cihad olduğuna, ancak haccm o cihaddan efdal bir cihad olduğuna delâlet eder."

Böylece bu hadisten, kadınların evlerinde kalmalarıyla ilgili emr-i Kur'ânî'nin vücub ifade etmediği anlaşılır.

D ıjp i (*4-“'“° ^ Jy—'j Jü[-Jlâ ^p aDİ -2

2 . (1164)- Sehl İbnu Sa’d (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Telbiyede bulunan hiç bir Müslüman yoktur ki, onun sağında ve solunda bulunan taş, ağaç, sert toprak onunla birlikte telbiyede bulunmasın, bu iştirak (sağ ve solunu göstererek) şu ve şu istikâmette arzın son hududuna kadar devam eder." [Tirmizî, Hacc 14, (828).] |4

AÇIKLAMA:

Telbiye, hacc sırasında ihrama girildiği andan itibaren bayramın birinci günü (Zilhicce'nin 10. günü) Cemre-i Akabe'de ilk taşın atılmasına kadar yüksek sesle okunan şu duadır:

dJJ JJLÛJI j ILU UÜIj Jûil 21 cdJûI!

"Buyur Allahım buyur! Davetine bütün samimiyetimle icabet ettim! Buyur Allahım buyur! Senin eşin, ortağın yoktur. Buyur Allah'ım buyur! Hamd senin, nimet senin, mülk senin. Bunların hiçbirinde eşin, ortağın yoktur!"

itilip jjd * 41 !l 2jd

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) binbir sıkıntıya katlanarak, pekçok müşkilleri hallederek mübârek beldelere gelmekle Allah'ın emrine fiilen uymuş bulunan insanların icâbet hallerinin kavlî ifadesi olan telbiyeyi, sözdeki samimiyete binaen hâsıl olan ihlâs sebebiye, kişinin sağ ve solunda yer alan taş, ağaç, toprak bütün mevcudatın, arzın nihâî hududuna varıncaya kadar tekrar edeceğini haber vermektedir.

Bu hadisle haccm haşmetini, mânevi değerinin de içtimâi ve siyâsî yönlerine muvazi şekilde müstesna bir azamet taşıdığını anlamaktayız.

Ümmet-i merhumeye Rabbimizin lütfü ne kadar büyük! Cenab-ı Hakk'tan, buna liyakatle de merzuk kılmasını diliyoruz. 151

LiS"" oRaij (jjj : İ~I~ aUİ -3.

. .JjjUSU

يَنْفِى الْكِيرُ خَبَثَ

3. (1165)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haccla umrenin arasını birleştirin. Zîra bunlar günahı, tıpkı körüğün demirdeki pislikleri temizlemesi gibi temizler." [Nesâî, Menâsik 6, (5, 115); İbnu Mâce, Menâsik 3, (2886).J 151

AÇIKLAMA:

1- Burada, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), haccla umreyi ard arda yapmayı tavsiye etmektedir. Yani hacc yapılınca peşinden umre de yapılmalıdır. Umre yapıldı mı, ardından hacc yapılmalıdır. Münâvî, haccla umrenin yan yana zikrinden, umrenin de hacc gibi vâcib olduğu hükmünün

çıkarıldığını, Muhibbu't-Taberî'den naklen kaydeder. Yani "Nasıl ki Kur'ân-ı Kerim'in,

^ayetinde "tetâbu" tâbiri, kefaret halinde, ard arda iki ay oruç tutmayı vacib kılmıştır, öyle ise

u mr e ile haccm da ard arda olması gerekir" denmiştir. Böylece araya fâsıla girmeden her ikisinin de peş peşe yapılması gerekir.

Ancak şu mâna da çıkarılmıştır: "Araya fasıla girse bile, biri yapıldıktan sonra diğeri de mutlaka yapıldı mı, hadisteki tetâbu (birbirini tâkip) emri yerine gelir, zîra Arap dili açısından bu mâna da sahihtir."

2- Hadisin Nesâî'deki aslında hacc ve umrenin "fakirlik" ve "günahı" temizleyeceği ifade edilir. Kitabımızdaki metinde "fakirlik" kelimesi düşmüş durumda. Tabiî ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadaka ve zekâtın mala bereket ve ziyâde getirdiğini ifade ettiği gibi, hacc ve umre için

yapılacak harcamaların fakirlik getireceği korkusunu kırmak için, bu yoldaki maddî fedakârlıkların sâdece mânevî değil, maddî berekete de sebep olacağını ifade etmiş olmaktadır.

3- Mânevî kazanç, körüğün demirdeki -bir rivayette altın ve gümüş de zikredilir- pisliği temizlediği şekilde hacc ve umrenin günahları temizleyeceği şeklinde ifade edilmiştir. Buradaki teşbih hakikaten dikkat çekicidir. Körük demirdeki pisliği basit bir üfürme ile değil, ciddi bir yakma ile temizlemektedir. Hacc ibâdetinde, gerçekten nefsi alev alev yakan, temizleyen çeşitli ateşler, sıkıntılar var: Maldan harcamalar, açlık, susuzluk, yorgunluk, uykusuzluk, yolculuğun muhtemel olduğu çeşitli tehlikelerin göze alınması ve aşılması, vatandan, eşdosttan, işten ayrılık, alışkanlıkların terki vs. vs. Ve bunlar 1500 senelik ağır şartların hüküm sürdüğü asırlar için düşünülürse, ne derece yakıcı bir körük alevi olduğu ve bunların hepsine sırf Allah rızası için sabırla katlanmış olan ihlâslı bir hacıyı tertemiz ettiği daha kolay anlaşılır. Mü'min bütün bu alevlerde kendisini bir şey için yakıyor: "Rabbinin emrini yerine getirerek rızasını kazanmak." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kulun bu fedakârlığına karşı Rabbi Teâlâ'nm mukabil muamelesini -müteakip hadiste görüleceği üzere- "Hacc-ı Mebrûr'un karşılığı cennetten başka bir şey olamaz" diyerek ifade etmektedir. Yani, hacc ve umre, körüğün demiri temizlediği gibi, mü'mini günahlardan temizlemekle kalmaz, fazlasını da kazandırır: Cennet!.. m

J ö^JLİ! Sj^JLİI '.İ-t- aUİ J L5 ü aüI -4.

4. (1166)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir umre, diğer umreye arada işlenenler için kefarettir. Hacc-ı Mebrûr'un karşılığı cennetten başka bir şey olamaz!" [Buharî, Umre 1; Müslim, Hacc 437, (1349); Tirmizî, Hacc 90, (933); Nesâî, Menâsik 3, (5, 112), 5, (5, 115); İbnu Mâce, Menâsik 3, (2887); Muvatta, Hacc 65, (2, 346).]®

AÇIKLAMA:

1- İbnu Abdi'l-Berr, hadiste umrenin kefaret olacağı belirtilen günahların küçük günahlar olduğunu söylemiş, büyük günahlara da şamil olacağını söyleyenlere şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak, hadis mutlak geldiği için bazı âlimler "Büyüklere de şâmil olabilir" demiştir.

2- Bazı âlimler, "Büyük günahlardan ictinab, küçükleri affettirdiğine göre, umrenin küçüklerin affına vesile olması ne demektir." diye bir işkal ileri sürmüştür. Buna: "Umrenin kefâret olması zamanla mukayyeddir, büyük günahtan içtinabın kefâret olması mukayyed değil, âmmdır, kulun bütün ömrünü içine alır, öyle ise bu açıdan ikisi farklıdır" diye açıklama sunulmuştur.

3- Bu hadis, çokça umre yapmanın müstehab olduğuna delil teşkil etmektedir, zîra buna teşvik var. Halbuki Mâlikîler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın seneden seneye yapmış olmasını delil kılarak "Yılda birden fazla umre yapmak mekruhtur" demişlerdir. "Ayda birden fazla umre yapmak mekruhtur" diyen de olmuştur. Ancak: "Mendub olan fiillerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ameli şart değildir. Nitekim, bir çok müstehab ve mendub işi, ümmete zorluk olmasın diye, zaman zaman terketmiştir..." diye cevap verilmiştir. Ulemâ hacc elbisesi giymeyen bir kimse için, senenin her gününde umre yapabileceğinde ittifak etmiştir. Sadece Haneliler, -daha önce temas ettiğimiz üzere arafe ve kurban günleri ile eyyâm-ı teşrikde mekruh addetmişlerdir. Ahmed İbnu Hanbel'den yapılan bir rivayete göre: "Kişi umre yaptı mı traş olması veya saçlarını kasretmesi (kısaltması) vacibtir, öyle ise, her umrede bunu yapacağına göre ikinci bir umre için, saçın büyümesi ve dolayısıyla on gün geçmesi gerekir" demiştir.

4- Hadiste geçen "Bir umre, diğer umreye" tâbiri ile "Bir umre diğer bir umre ile birlikte..." şeklinde anlaşılmıştır. Yani mâna: "Bir umreden sonra bir umre daha yapılırsa, bu ikisi arasında işlenmiş olan (günah)lara kefaret olur" diye anlaşılmıştır. Böylece, müteakip bir umre daha yapılmasının gereği daha iyi anlaşılır.

5- Sadedinde olduğumuz hadisten, hacc farizasını yapmazdan önce de umre yapılabileceği hükmü çıkarılmıştır.®

cu-4İlj ı—îÜs '.İ-j- Aid

. Jsl yj* I ıjji O ^ I J>-\ .Ja^oI 4jjJj

5. (1167)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beyt'i (Kâbe-i Muazzama'yı) kim elli defa tavaf ederse, günahlarından çıkar ve tıpkı annesinden doğduğu gündeki gibi olur." [Tirmizî, Hacc 41, (866).]

Buradaki tavaftan maksad, şavtlar olmayıp, elli tam tavaftır. 1 ®

AÇIKLAMA:

Bu hadis Kâbe'yi elli defa tavaf etmedeki sevabın büyüklüğünü ifade etmektedir. Ancak buradaki "tavaftan maksad nedir? Yani tavaf, lügat olarak, bir şeyin etrafında dönmek demektir. Öyle ise, hadis, Kâbe'nin etrafında elli kere dönmeyi mi ifade etmektedir? Yoksa, hacc ıstılahı olarak, yedi şavttan (şavt, Kâbe'nin etrafında yapılan bir ziyaret devridir) ibaret olan bir tavaf mıdır?

İki mâna üzerinde de durulmuştur.

Muhibbu't-Taberî'nin bazı âlimlerden kaydına göre buradaki bir "tavaftan kastedilen şey bir şavttır. Ancak kendisi bu görüşü reddederek: "Burada elli tane "yedi" kastedilmektedir" der. Taberânî'nin Mu'cemu'l-Evsat'mda gelen bir açıklamaya göre demiştir ki: "Elli tavaftan maksad, bunun bir anda peş peşe yapılması demek değildir. Burada istenen, kişinin defter-i hanesinde, (her biri yedi şavt olan) elli tavafın bulunmasıdır. Bunu bir ömür içinde de tamamlamış olsa fark etmez." 011

3) ^1^) 1 £y> ö^Ap Jl ^JAI
^y> \İ-î a»I (J y^j Jl)[:cJU
L^ap a)4 İs^° 3 ^\ m ^ m

. ijli ^jl 4s>-y>-\ .] Jl) L»_^öl (_£jlySl dJ-)“ tÂÜÖ aJ jl Jp-lj lij Ayİ 3-* 4jjjJ 14 aJ JAp ^İJ)M wb>tL^vıJ.l

6. (1168)- Ümnıü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, hacc veya umre için Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a (kadar) ihrâma girerse, geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilir veya cennet kendisine vâcib olur." -Râvi, Resûlullah'm hangisini dediği hususunda şekke düştü-" [Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1741)ş İbnu Mâce, Menâsik 49, (3001-3002).j 1221

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste ihrâma girme mahalli ne kadar uzak kılınırsa o kadar sevab olacağına işaret edilmektedir. Zira, umre veya hacc için, Kudüs'te ihrâma girilmesi halinde geçmiş ve gelecek günahların affedileceği ifade edilmiştir. Halbuki normal mîkat (ihrama girme) mahallerinin Mekke'ye yakınlığı Kudüs'e nazaran çok fazladır.

Hattabî, şu açıklamayı sunar: "Hadiste, mîkat mahallinden önce, çok uzaklarda ihrama girmeye cevaz ve teşvik vardır. Nitekim birçok sahâbe böyle yapmıştır. Ancak, Hz. Ömer (radıyallahu anh), Basra'da ihrâma girmiş olan İmrân İbnu Husayn'ı bu davranışı sebebiyle takbih etmiştir. Haşan Basrî, Atâ İbnu Ebî Rebâh, Mâlik İbnu Enes de uzakta ihrama girmeyi kerih bulurlar. Ahmed İbnu Hanbel de: "Uygun olanı mîkatlarda ihrama girmektir" der. İshak İbnu Râhûye de

böyle söylemiştir. Ben derim ki: Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bunu mekruh addetmesi, ümmete şefkati sebebiyledir. Zîra mesafe uzadıkça, ihramlıya, ihramda iken yapılması bir kısım cezayı gerektiren âfetlerin ârız olma ihtimali artar. Hal böyle olunca, en selâmetli davranış en kısa ihram mesafesinde ihrama girmektir." 1221

2)1 vÜ-*-C» 14 : jUL* li JULj jII^j I o\y» İ-t- aüI (Jj-^j ol[. U^ap aJü djppj jj^Up pj .7.

I OlSj EÇJ4-I ^İp A* ’tS- ^ liir oL4w?İj VI1*4

aü a'jXs- ol) (_^«jIpIİ olli24j ç.U- 131) . ^y«4 aj> 0>- Jl ca a T olli24J 3 SJ4JL) : JLS . lIJ L0>JI . aÜp jytJl .a^L»jö ^JUvUİlj 3i oLa^caJl a>-^>-I .Jaj>&4

7. (1169)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ensâr'dan Ümnıü Sinân adındaki bir kadına:

"Bizimle haccetmekten seni ne alıkoydu?" diye sordu. Kadın:

"Ebû fülânm (kocasını kasteder) sadece iki sulama devesi var. Biriyle o ve oğlu haca gitti. Öbürü (ile de ben kaldım) arâzimizi suluyor(um)" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Öyleyse Ramazan'da (yapacağın) umre, (kaçırdığın) bir haccın veya benimle (yapmış olacağın) bir haccm kazasıdır. Ramazan gelince umre yap. Zîra Ramazan'daki bir umre hacca muâdil olur." [Buhârî, Umre 4, Cezâu's-Sayd 26; Müslim, Hacc 222; Nisâî, Sıyâm 6, (4, 130).] 1121

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer, Buhârî'nin "Ramazan'da Umre" adlı babında, hadisi muhtelif vecihleri içerisinde tahlil ederek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kendisiyle hacca katılmayış

sebebini sormuş olduğu iki ayrı kadın olabileceği ihtimalini belirtir. Bunlardan biri Ümnıü Ma'kıl el-Esediyye, diğeri Ümmü Sinan el-Ensâriyye'dir. Bunların hikâyeleri de hadislerde farklıdır. Hatta, bazı rivayetlerde Ümmü Sinân değil, Ümmü Süleym ismi mezkurdur.

2- İsmi mübhem kılman koca, bâzı rivayetlerde Ebu Sinân diye tesmiye edilmiştir. Bu durumdan, kadının oğlunun isminin Sinân olduğu anlaşılmaktadır.

3- İbnu Huzeyme der ki: "Bu hadise göre, bir şey diğer bir şeye bazı yönleriyle benzerlik arzederse, biri diğerine benzetilerek ona muadil kılmabilir. Zîra, aslında "umre" ile ne farz olan ne de nezredilmiş olan "hacc" ifa edilemez." İbnu Battâl da şunu söylemiştir: "Bu hadiste, kişinin nâfıle olarak yapmaya

azmettiği haccm tatavvu bir hacc olduğuna delil vardır. Zira, "umre"nin hiç bir surette "farz olan hacc"m yerini tutmayacağı hususunda icma-ı ümmet vardır." Ancak, İbnu'l-Münir, İbnu Battâl'ı ten ki d ederek der ki: "Buradaki mezkûr hacc, Vedâ Haccı'dır. Vedâ Haccı, İslâm'da farz olarak eda edilen ilk haccdır. Zira, daha evvel Hz.Ebu Bekir'in emirliği altında ifâ edilen hacc bir inzar idi. Hal böyle olunca, hadiste zikri geçen kadının daha önce farz olan hacc borcunu eda etmiş bulunması müstahildir (yani akla aykırıdır)."

İbnu Hacer de İbnu'l-Münir'i reddederek şöyle der: "Onun söylediği, herkesçe benimsenmiş (müsellem) bir görüş değildir. Zira, kadının Ebû Bekir (radıyallahu anh)'le birlikte haccederek, bu hacda farzdan kurtulmuş olmasına bir mâni yoktur. Üstelik İbnu'l-Münir, iddiasını, haccm hicri onuncu yılda farz kılındığı ihtimâline dayandırmaktadır. Bu ihtimali esas alması, haccm bidayetten beri farz olduğu 11 ^ 1 söylenerek şahsî görüşüne karşı ileri sürülecek tenkitlerden kurtulmak içindir." İbnu Hacer, İbnu Huzeyme'nin görüşü

hususunda, İbnu Battâl'm yaptığı tarzda bir tahlile gerek olmadığını belirtir. Ve şöyle bir neticeye varır: Ramazan'da yapılacak umre sevab itibariyle hacca muâdil olur, bu yönüyle hacda müştereklik arzeder. Ancak farz olan haccm borçtan düşmesi hususunda umre, haccm yerine geçmez, bu husus icmâ ile sabittir. Tirmizî'nin bir kaydına göre, sadedinde olduğumuz hadiste umre ile hacc arasında kurulmuş olan irtibatı İshâk İbnu Râhuye, İhlâs sûresinin Kur'ân-ı Kerim'in üçte birine muâdil olduğunu beyan eden hadisteki İhlâsla, Kur'ân arasındaki irtibata benzetmiştir.

İbnu'l-Arabî demişti ki: "Bu umre hadisi sahihdir. Rabbimizin bir lütfiı ve nimeti olarak umre, ona Ramazan'm da inzimamıyla (hâsıl olan sevâb itibâriyle) hacc derecesine ulaşmaktadır." İbnu'l-Cevzî de şu yorumu yapmıştır: "Bu hadisten öğreniyoruz ki, amelin sevabı, ona zamanın şerefi de ilave edilince ziyadeleşmekte ve artmaktadır, tıpkı huzur-u kalb ve hulus-i niyetle de arttığı gibi." 11 ^

C-UÜ İ4- AİJİ yy jSsj -8.

£ 1 f £ ”1 £ ^ ^ ' S y, x*0 • t

. j>-\ jlâ ; JLûi .

8. (1170)- Ebu Beki - İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Bir kadın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:

"Ben haccetmek için hazırlık yapmıştım. Bana (bir mâni) ârız oldu ne yapayım?"

"Ramazan'da umre yap, zira o ayda umre tıpkı hacc gibidir" buyurdu." [Muvatta, Hacc 66, (1, 347); Ebu Dâvud, Hacc 79, Timıizî, Hacc 95, (939); Nesâî, Sıyâm 6, (4, 130); İbnu Mâce, Hacc (Menâsik) 45, (2991-2995).] 1111

AÇIKLAMA:

Burada ismi belirtilmeyen kadının, Ebû Dâvud'un rivayetinde Ümmü Ma'kıl olduğu anlaşılmaktadır. Arız olan mâni, bir rivayette kocasına ve kenisine gelen hastalıktır. Kocası ölmüş, kendisi sıhhate kavuşmuştur. Tek develeri de kocası Ebu Ma'kıl tarafından Allah yolunda vakfedilmiştir. Abdurrezzak'm rivayetinde kadın, hacc hazırlığı yaptığını ancak devesini kaybettiğini söyler.

Zürkânî: "Deveyi bulmuş, sonra da hastalanmış veya hastalıktan kurtulmuş, bu sefer de deveyi kaybetmiş olabilir" diyerek, iki rivayeti te'lif eder.

Hülâsa Resûlullah kadına: "Ramazan'da umre yap, bu, (sevapça nafile olan) hacca eşittir" diyerek cevap verir.

Alimler: "Hayırlı ameller, onun işlendiği vakitlere göre birbirlerinden üstün olur, bazı vakitlerde yapılan, diğer vakitlerde yapılana nazaran daha faziletlidir. Ramazan ayı, hayırlı amellerin katlanması açısından diğerlerinden üstündür, bu onun faziletinin büyüklüğüne delildir. Hac, içerisindeki meşakkatin ve amelin fazlalığı sebebiyle umreden üstündür" diyerek hadisin anlaşılması için açıklama yapmışlardır. ^

j* JbJ AÎıl J! fjj ofi' l ^}T u :# aSjI Jis[:cJli L$1 p ftI AüU .9.

4j>-y>-\ .]L^j \j£ ^ L? l)İ 4\)1 ^Jî-lS ^jJl l))j cl^-ŞO-k 5 ^

. 4*LC**J>- OycJİ» £jS\J I lw^-lv2j (jj,J

9 . (1171)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hiç bir kul, kurban günü, Allah indinde kan akıtmaktan daha sevimli bir iş yapamaz. Zira, kesilen hayvan, kıyamet günü boynuzlarıyla, kıllarıyla, sumaklarıyla 1 ' 91 gelecektir. Hayvanın kanı yere düşmezden önce Allah indinde yüce bir

mevkiye ulaşır. Öyle ise, onu gönül hoşluğu ile ifâ edin." [Timıizî, Edâhî 1, (1493); İbnu Mâce, Edâhî 3, (3126).]

Rezîn şunu ilave etmiştir: "Kurban sahibine, hayvanın her bir tüyü için sevap vardır."® 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kurban bayramı gününde yapılabilecek en kıymetli, en makbul ibâdetin kurban kesmek olduğunu belirtmektedir. Aliyyü'l-Kârî'nin belirttiği üzere hadiste, kurbanın boynuz, kıl, smnak gibi işe yaramaz gibi gözüken kısımlarının bile kıyamet günü ortaya çıkacağının zikri, kurbandan hâsıl olacak sevâbm büyüklüğünü belirtmektedir. Kesilen kurban eksiksiz olarak kıyamet günü geleceğine, yani her bir parçasından sevap hâsıl olacağına göre, onun, imkân nisbetinde eksiksiz ve mükemmel olması ve gönül hoşluğu ile, sevinerek kesilmesi gerekir.

Kanın yere düşmeden indallah bir mevkiye ulaşması, Allah'ın kurban ibadetinden râzı olacağını, kurbanın indallah makbul bir ibadet bulunduğunu ifade eder.

Öyle ise kulun, böylesine kıymetli bir ibadeti, istemeyerek, cimrice düşüncelerle değil, gönül hoşluğu ile, sevinçle yapması, kurban emrini yerine getirmek hususunda iştiyak ve heyecan duyması, bayram yapması gerekir. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) bu noktaya irşad buyurmaktadır. Rezîn'in ilâvesinden, imkân nisbetinde büyük hayvan kesmenin daha sevaplı olduğu anlaşılmaktadır.® 1

AÎJİ J: JU 4İP SI jjJUaJl JL j .10.

_(32) 1

. L) L>uy? j£.L o aSIj)

10 . (1172)- Ebu Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hangi hacc daha efdaldir?" diye sorulmuştu."

Yüksek sesle telbiye getirilip, kurban kesilerek yapılan hacc!" diye cevap verdi." [Timıizî, Hacc 14, (827), Tefsir, Âl-i İmrân (3001).]®

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, hacc nasıl yapılırsa en efdal olacağı sorulmuştur. Resûlullah da yüksek sesle mümkün mertebe çok sayıda telbiye çekilen ve kurban kesilen hacc! diye cevap verir. Telbiyelerin imkân nisbetinde çokluğu, hacc esnasında vaktin boş geçmediğine, en sevablı zikirle doldurulduğuna delildir. Telbiyenin azlığı ise, zikrin azlığına -ve daha fenası- mâlayânî ve günaha bâis konuşmalarla hacc müddetinin heder edildiğine delil olur. Telbiyenin yüksek sesle olması, hacc âdâbma uymaktır. Elbette âdâbma uyarak yüksek sesle okunan telbiyeler, âdâbm terkiyle alçak sesle okunandan efdaldir. Kan akıtılmasına gelince, haccda kurban kesmek mutlak bir vecibe değildir. Hacc-ı ifradda olduğu üzere kurban kesmeden de haccı eksiksiz eda etmek mümkündür. Hacc-ı kıran veya hacc-ı temetuda kesilen kurban, şükrân kurbanıdır. İmkânsızlık halinde bunun da on gün oruçla telâfi imkânı mevcuttur.

Hanefî mezhebine göre en efdal hacc da mezkur kurbanın vâcib olduğu hacc-ı kıran'dır.

Şu halde Resûlullah, bu kurbanın îfa edileceği haccm efdaliyetini belirtmektedir.

Hadisin, yine Tirmizî'nin Tefsir bölümünde kaydedilmiş olan diğer bir vechinde şu ziyade var:

"Başka bir adam kalkarak:

:Jli ?£p*Sî M

Ey Allah'ın Resûlü, buna yol nedir?” diye sordu ve şu cevabı aldı: 'Azık ve binek." 1331

Jlj ^L^>- 4İ1İ (J <Jli[:JlS <up kul ı_^ ^j-pj -11

^îLvJl

11 . (1173)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Küçüğün, büyüğün, zayıfın, kadının cihadı hacc ve umredir." [Nesâî, Hacc 4, (5, 114); İbnu Mâce, Menâsik 8, (2902).] 1341

AÇIKLAMA:

Hacc ve umrenin cihada benzetilmesi, daha önce (1169 numaralı hadisin izahında) belirttiğimiz gibi bu iki amelde mevcut meşakkat ve zahmetler sebebiyledir. Cihad da meşakkat ve zahmet yönü ağır basan bir ibadettir. İnsan nefsi, her üç amelle de aynı terbiyeleri alabilecektir. Bu sebeple, sevap yönüyle bunların aralarında benzerlik, yakınlık ve hattâ -şartlara göre- ayniyet olduğu Resûl-i Ekrem tarafından bildirilmektedir. Öyleyse cihada muktedir olamayan -söz gelimi çocuk, kadın veya yaşlı birisi- hacc veya umreyi yaparak aynı sevabı kazanabilecektir. 1351

İKİNCİ BAB HACCIN VÜCÛBU

îJ-l jJ ^ıtdl L^jl \j ıjliLî İ~f~ aUİ (J:Jli <up kul öjjjA (_^l -1

c-J-î jJ k» ^ .iii lilJ (jc?- V^uI m j k ^Lp JşI

U C l/u jL lİU JLp ^iöçj-lj ojH' diUÎ Lcl Üj

. A^p-I ,]oykx>-li (^P lilj

1 . (1174)- Ebu Hüreyre hazretleri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize şöyle hitab etti:

"Ey insanlar, size hacc farz kılınmıştır. Şu halde haccı edâ edin!"

Cemaatte bulunan bir adam:

"Her sene mi, Ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cevap vermedi. Adam sorusunu üç kere tekrar etti. Bunun üzerine:

"Ben sizi bıraktıkça siz de beni bırakın. (Madem ki sükût ettim, niye somada ısrar ediyorsunuz?) Şayet (sorunuza) "Evet!" deseydim, her yıl haccetmek vacib oluverirdi ve buna güç yetiremezdiniz. Şunu bilin ki, sizden öncekileri helak eden şey, çok sual sormaları ve peygamberleri hakkında ihtilâflarıdır. Size bir iş emrettiğim zaman, bunu gücünüz yettiğince îfa edin, bir yasaklamada bulunduğum vakit de ondan kaçının (bu emir ve yasakla ilgili olarak aklınıza gelen her şeyi sormaya kalkmayın!)" [Buhârî,İ'tisam 4; Müslim, Hacc 412, (1337), Fedâil 130, (1337); Nesâî, Hacc 1, (5, 110-1 İl).] 130

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bu suali soran sahâbinin Ak ra' İbnu Hâbis (radıyallahu anh) olduğu rivayetin bazı vecihlerinde tasrih edilir.

2- Fazla sual sorma yasağı ile alâkalı geniş açıklamayı 581 numaralı hadis vesilesiyle yaptığımız için burada teferruata girmeden birkaç noktaya kısaca dikkat çekeceğiz:

3- Emir tekrarı gerektirir mi?

Bu hadisi izah sadedine Nevevî, usulcülerin münakaşa ettikleri bir meseleye temas eder. Kur'ân veya hadiste gelen bir emri bir kere yapmak yeterli mi, yoksa o emrin tekrar tekrar yapılması gerekir mi? Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür:

1) Şafıilere göre, emir tekrar iktiza etmez, tekrara ihtimali vardır.

2) İkinci bir görüşe göre tekrarı iktiza eder.

3) Birden fazlası hakkında tevakkuf edilir. Şayet bir şarta bağlı veya bir vasfın sübutuyla mukayyed ise o durumlarda tekrar ifade eder. Yani, birden fazlası için bir beyan aranır. Bazı Hanefîler bu görüştedir. Yukarıdaki hadis bu görüşte olanlara delil olmuştur. Zira Akra', tekrar hususunda bir beyan aramıştır.

4) Mutlak emir, ne tekrar ne de umum iktiza etmez. Onlara ihtimali de yoktur. Namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerin tekerrür etmesi, sebeplerinin tekerrür etmesi sebebiyledir. Haccm sebebi olan Beytu'lHaram tekerrür etmediği için ömürde bir defa emre uymakla farz düşer. Hanefîler'in ekseriyetince benimsenen görüş budur.

4- Sual yasağı nelere racidir?

Sahâbe ve Tâbiin'den bazı âlimler, yasağın, vukua gelen olsun,vukua gelmeyen olsun her meseleye şâmil olduğunu ileri sürmüştür. Ancak, bu görüşe bir çok fukahâ karşı çıkmıştır. Bu görüşte olan Ebu Bekr İbnu'l-Arabî şöyle der: "Gafillerden bir kısmı, sual sormayı yasaklayan âyetten (Mâide 101) hareketle, nevâzil'e giren (yani âyet ve hadiste zikri geçmeyen) şeylerden -bunlar fiilen vukua gelmedikçe- sual sormanın yasak olduğu zannma kapıldılar. Halbuki işin

aslı böyle değildir. Zîra âyetin verilecek cevap sebebiyle kötülük hasıl olacak soruları yasakladığı pek sarihtir. Nevâzil ile alâkalı sorular bu gruba girmez."

İbnu Hacer bu görüşü te'yid eder, ancak İbnu'l-Arâbî'nin kendisi gibi düşünmeyen ulemâ ha kk ında gafiller tâbirini kullanmış olmasını takbih eder. Mamafih, ondan önce Kurtubî de onu takbih etmiş, ilâveten böylesi davranışların İbnu'l-Arâbî'de sıkça görülen sabit bir huy olduğuna da dikkat çekmiştir.

5- Yasak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrine mi ait?

Sual sorma yasağının daha ziyade Resûlullah devriyle ilgili olduğunu söyleyen âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra sorulacak suallerden âyette beyan edilen kötülük ihtimalinin kalktığını ileri sürmüşlerdir. Şu hadisleri delil olarak ileri sürerler:

1 tül! 0B ‘CcüLp- aUİ IjJLsli yas- ^4-® ■‘UP LiJ fİA - e)o^ j \ ajIİcS"" <3 aü! LS

I ojj& o cj f ütA 5&.CEL-J .jtf"Gj

"Allah'ın, kitabında helâl kıldıkları helal, haram kıldıkları da haramdır, sükût buyurdukları da affa mazhardır. Öyleyse Allah'ın affettiğini kabul edin, zîra Allah hiçbir şeyi unutmamıştır." Resûlullah şu âyeti okur, (meâlen): "...Rabbin unutkan değildir" (Meryem 64).Bir başka hadis de şöyledir:

;;t î jllLo y*P cuSLüJ o> * A a Jj>- _u>-j 1_YA-A2 j o* ' 1 ^ aUİ 0)

I 4 İP

"Allah bir kısım farzlar koydu. Sakın bunları terketmeyin, bir kısım da yasaklar koydu. Sakın onları çiğnemeyin. Bir kısım

şeylerde de unutarak değil, size merhameten sükût buyurdu, sakın onları kurcalamayın!"

Bir hadis de şöyle: J44 İ ji- JlA

aJlüA"Müslüman]ar'a karşı en büyük cürmü işleyen o kimsedir ki, haram edilmemiş olan bir şeyden

sual eder de, onun sebebiyle haram ediliverir."

6- Yasak Medineliler'e mi mahsus?Mezkûr yasağın bedevilere şâmil olmayıp daha ziyade Medine'de kalan Muhacir ve Ensâr'la ilgili olduğunu gösteren rivayetler de var. Bunlar, yasağın sınırlı oluşuna ve daha ziyade vahiyle ilgili oluşuna destek sayılabilir. Enes'in bir rivayeti şöyle: "Bizler Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e herhangi bir hususta sual sormaktan men edilmiş idik. Bu yasaktan gafil bir bedevinin gelip Resûlullah'a birşeyler sorması ve bu vesileyle Efendimiz'i dinlemek çok hoşumuza giderdi." Müslim'de Nevvâs İbnu Sem'ân'm bir rivayeti bu mevzuda daha dikkat çekici: "Hicret etmeksizin Medine'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselânffla birlikte bir yıl ikâmet ettim.

Hicret etmeme sadece "sual meselesi" mâni olmuştu. Zira birimiz kesinlikle hicret edip "Muhacir" oldu mu, artık Resûlullah'a sual soramazdı." Nevvâs hazretleri (radıyallahu anh) sırf soru sorabilme ha kk ını yitirmeden Medine'de ikamet edebilmek için "Muhacir" statüsüne girmeye yanaşmıyor. Ahmet İbnu Hanbel'in bir rivayetinde soru yasağıyla ilgili âyetin nüzûlünden sonra Ashab'm Medine'ye gelen bedevilere zaman zaman bahşiş vererek Hz. Peygamber'e soru sormaya teşvik ettiklerini belirtir:

يَةَ كُنَّا قَدْ اتَّقَيْنَا اَنْ نَسْاَلَهُ # فَاَتَيْنَا اعْرَابِيّاً فَرَشَوْنَاهُ بُرْداً Œ لَمَّا نَزَلَتْ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ امَنُوا تَسْاَلُوا عَنْ اَشْيَاءَ

ı^\ Jz- :dâj

Bu mevzu üzerine rivayet çoktur:

7- Ashab'tan vârid olan soruların izâhı:

Hemen belirtelim ki, hadis kitaplarında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ashab'm sorduğu birçok sualler rivayet edilmiştir. İster istemez, yasağa rağmen bu sualler nasıl soruldu diye bir müşkil hatıra gelebilmektedir. Alimler üç ihtimal üzerinde dururlar:

a) Bu sualler, yasak koyan âyetin inmesinden önce sorulmuş olabilir.

b) Ayette gelen sual yasağı umumî değil, hususîdir. Yani, hükmü kesinlik kazanmış meselelerle ilgili olarak duyulan ihtiyaçta soru yasağı yoktur.

e) Yasak, mutlaka bilinmesi gereken şeylere şâmil değildir. Kamışla kesilen hayvanın etine terettüp edecek hükümle ilgili sual, ümerâ Allah'a itaatin dışına çıkan emir verecek olursa, onlara itaat edilip edilmeyeceğine dair sual, kıyâmet ahvâli ve âhirzaman fitnesi ile ilgili sualler, keza bizzat Kur'ân'da zikredilen, kelâle, içki, kumar, haram aylardaki savaş, yetimler, hayız zamanı, kadın, sayd vs. üzerine gelen sualler gibi. Bu sualler gerçek ihtiyaçtan geldiği için yasak bunlara şâmil olmamıştır.

8- Yasak vukû bulmayana da şâmildir.

Sual sormaya yasak koyan âyetin, vukû bulmayan hâdiselerle de ilgili olduğunu söyleyenler, bu kanaate, "vukû bulan hâdiseyle ilgili sual, meşakkat getiren teklife sebep

olduğuna göre, olmayan şeyden sormamak daha iyidir" mülâhazasıyla varırlar. Dârimî, Sünen'inin Mukaddime kısmında bu mevzuya tahsis ettiği bir babta, bir çok selefin görüşünü kaydeder.

İbnu Ömer: "Vukûa gelmeyen şeyden sormayın, zîra ben olmayan şeyden soran kimseye babam Ömer (radıyallahu anhümâ)'in lânet ettiğini işittim" der.

Zeyd İbnu Sâbit kendisine birşey sorulunca önce, bunun vukû bulup bulmadığını sorar, "evet!" derlerse, o konuda bildiği bir şey varsa söylerdi. Şâyet "Hayır, henüz vukû bulmadı!" derlerse: "Bırakın vukûa gelsin, o zaman sorarsınız!" deyip cevap vermediği belirtilir.

Hz. Ömer de, "Vukuâ gelen hâdiseler bizi yeterince meşgul etmekte" diyerek, vukûa gelmeyen şeylerden sormayı yasaklamıştır.

Alimler, hakkında nass gelmeyen şeylerle ilgili olarak yapılan araştırmayı iki kısma ayırmışlardır:

1) Hâdiseyi bütün yönleriyle, nassm delaleti içerisine dâhil etme araştırması. Böyle bir araştırma makbuldür, mekruh değildir. Bilâkis, yetkili müctehidlere, bunu yapmak farzdır.

2) Rivayetler arasında ihmali mümkün veya cem'edilmesi kabil küçük farklılıkların üzerinde fazlaca durup, dine, şeriata hiçbir faydası olmayan ince tahlillere girişmek; benzer şeyler arasında yoktan ayrılıklar, farklılıklar çıkarmak gibi gayretler, tahliller, araştırmalar ortaya koymak; veya aksine farklılıkları zâhir olan muhtelif şeyleri aynı şeymiş gibi göstermek için tekellüflü te'lif çalışmaları yapmak; delilleri, vechi olmayacak şekilde zorlamak. Selefin mekrûh addettiği İlmî gayretler bu kısma girenlerdir. Bu çeşit boş gayretlerin zaman kaybından başka, kişiyi, şu hadisin tehdidine maruz

^ ^ o s

kılacağı da belirtilir: dJl* "A-şırılar helâk olmuştur". Hadiste geçen mütenattiûn'u aşırılar

olarak tercüme ettik.

Zemahşerî, hadisin gayesi, doğruluk ve güzellikte tek veçhe ulaşan muhtelif kıraatlarda münakaşa ve inadlaşmayı yasaklamaktır demiştir.

Nevevî hadisten: "Kelâmda çeşitli edebiyat oyunları yaparak derinleşmenin, halka hitab ederken fesahat yapacağım diye zorlamalara, yapmacıklara gitmenin, lügat parçalamanın, irab inceliklerine inmenin kastedilip, kötülendiğini, ayrıca faydasız, mâlayâni mevzulara dalmanın... vukûu nâdir meselelerin inceliklerinden sual somanın vs..." kastedildiğini söylemiştir.

İbnu Hacer, kitap, sünnet, icma gibi ana kaynaklardaki bir asla dayanmayan meselelerde teferruata inmede aşırı gitmeyi de buraya dâhil eder. Başka şeylerde harcanması çok daha iyi olacak kıymetli vakitlerin, vukûu pek nadir şeylerde harcandığına esefle parmak bastıktan sonra der ki: "Bunların en fenası, şeriatça keyfiyetini araştırmadan sadece inanılması istenen şeyleri didiklemek maksadıyla çokça sual sormaktır. Sözgelimi, bazı meseleler vardır ki, meşhûd âlemde hiçbir hissi delili yoktur: Kıyametin vakti, ruhun mahiyeti, bu ümmetin ömrünün müddeti gibi. Bunlar sadece ve sadece nakil yoluyla bilinebilecek meseleler olduğu halde bunlardan sorular da sorulur. Halbuki bunların çoğu hakkında nakille gelen bilgi yoktur, bunlara araştırma yapmadan iman gerekir. Daha da fenası, bazı mevzular var ki, fazla didiklemek, kişiyi şekke ve şaşkınlığa atar. Ebu Hüreyre tafmdan rivayet edilen: "İnsanlar birbirlerine şundan bundan sora sora, şöyle sorma noktasına gelirler:

"Bu mahlûkatı Allah yarattı, öyleyse Allah'ı kim yarattı?" hadisi bu durumu haber vermektedir."

Şu halde sual sorma yasağı pek çok teferruata şâmil ber mevzudur. Biz bazı meselelerini özetleyerek sunmaya çalıştık. 1221

^ bj3 ’.İ-t- ajjI JJli[: JIS İcp kul dAj -2

<cJ[A•:.I ^3 • clyA kül 01 vUUij Jl 01 <uİp o> —-î

I i E . (_£JLajfd I 4j>- y >-1 . J

2 . (1175)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz şöyle buyurdular:

"Kim kendisini Beytullahi'lharam'a ulaştıracak kadar azık ve bineğe sahip olduğu halde haccetmemişse onun Yahudi veya Hıristiyan olarak ölmesi arasında fark yoktur. Zira, Cenab-ı Hakk şöyle buyurmuştur: "Oraya yol bulabilen insana, Allah için Kâbe'yi haccetmesi gerekir" (Al-i İmrân 97). [Tirmizî, Hacc 3, (812).] 1221

AÇIKLAMA:

Hadiste, hacc yapmaya yetecek maddî imkânı olup da hacca gitmeyenler çok ağır bir üslubla tehdid edilmektedir: Hıristiyan veya Yahudi olarak ölme tehlikesi, yani küfür üzere ölmek. Alimler, bu ifadenin tağliz yani "terhib ve korkutmada şiddete başvurma" güttüğünü belirttikten sonra şu açıklamayı da yaparlar: Maddî imkâna rağmen farz olan haccı terketmek, ya bunun vacib olduğunu inkâr ve istihfafdan gelir, bu ise küfürdür; ya da emr-i İlâhî'ye isyandan gelir. Öyle ise küfre düşerek Yahudi veya Hıristiyan mertebesine inme tehlikesi ile haşhaşadır.

Haccı terkedenlerin betahsîs Ehl-i Kitab'a benzetilmeleri, onların da kitaplarıyla amel etmemelerinden ileri gelir. Zira haccı yapmayan Müslüman da, kitabının emrini terketmiş olmakla aralarında bir müştereklik hasıl olmaktadır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), haccı emreden âyeti okuyarak, haccetmeyenin bu emr-i İlâhî'yi inkâr veya ona isyan ettiğine ve dolayısıyla beyan ettiği vaîde delil getirmiş olmaktadır. 1221

ay> jl AeO [jif İ~t~ JbO lA I 01 [.Lo^js

Jjb-ls : j&

»l

Cs& OH 1 0Aj -3

O- 1 „

3 . (1176)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hazretleri anlatıyor: " Ak ra 1 İbnu'l-Hâbis (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:

"Hacc her sene midir, ömürde bir kere midir?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bir keredir, fazla yapan nafile olarak yapmış olur!" diye cevap verdi." [Ebu Dâvud, Hacc 1, (1721); Nesâî, Hacc 1, (5, 111); İbnu Mâce, Menâsik 2, (2886).i 1221

c5wl!ı

JJİ U^-y-î • |>6 %« I d ~ a j3r^

: ~l~l~ aü I Jli[: (_jLî aap aü 1 j '^S'j .4.

4 . (1177)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İslâm'da hacc yapmamak (saruret) yoktur." [Ebu Dâvud, Hacc 3, (1729).

AÇIKLAMA:

Saruret iki mâna taşır:

1 - Hiç hacc yapmayan kimseye denir.

2- Ruhbanlarda olduğu şekilde evlenmeyip, bekâr kalan kimseye denir. Tâbir, açıklanan bu iki mânasıyla cahiliye devrinde câri iki âdeti de dile getirmiş olmaktadır. İmam Mâlik Muvatta'da, kadın saruret'i şöyle açıklamıştır: "Kadınlardan hiç haccetmeyendir, kendisini hacca götürecek bir mahremi bulunmayan -veya böyle bir mahremi olsa da kadını hacca götürmeye muktedir olmayan- kadına, saruret denir." İmam Mâlik devamla, "İslâm'da saruret yoktur" prensibi için: "Böyle bir kadın, bir grup kadına dâhil olarak hacca giderek, farz olan haccını yine de terketmez, (din haccm terkine (sarûrete) cevâz vermez" buyurur.

Görüldüğü üzere, İslâm'da sarûret yoktur hadisi, hacc yapabilecek güçte olan kimseye, kadın olsun, erkek olsun hacc etmemek için ileri sürebileceği her çeşit mâzeret kapısını kapamaya müteveccihtir. Hadisten, "ruhbanlarınki tarzında" bekârlığın reddi de anlaşılabilir. Zira İslâm, başkaca mazeret olmadıkça, dindarlık ve zühd mülâhazalarıyla bekâr kalmayı tecviz etmemiş, meşrû addetmemiştir. 1321

. -şjcSM s\j\ JjA \İ-I- Ju[:hi2jl aap aJj .5.

5 . (1178)- Yine İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü rivayet

etmiştir: "Hacc yapmak isteyen acele davransın." [Ebu Dâvud, Menâsik 6, (1732).i 1331

AÇIKLAMA:

Bu hadis hacc hususunda acele davranmanın gereğine dikkat çekmektedir. Haccm arzuya bağlı nafile bir ibadet olmayıp, şartlara bağlı bir farz olduğu gözönüne alınınca "hacc yapmak isteyen..." tâbirini, "hacc kime farz olmuş ise" şeklinde anlayıp şöyle ifade etmemiz gerekir: "Bir kimseye hacc farz oldu mu, bunu yerine getirmede acele etsin.”

Öyle ise, haccda esas olan ta'cildir. Bilhassa yurdumuzda kökleşmiş olduğu üzere ileriki yaşlara, yaşlılığa bırakmak câiz değildir. Bu hadisin Beyhakî'deki ziyadesi meseleye daha da açıklık getirir:

ÂjŞ-U- Jl aJ yu U j jls

"Zira sizden kimse, başına ne gelecek bilmez; hastalanacak mı, fakir duruma mı düşecek?"

Bu hadise dayanan Ebu Hanife, İmam Mâlik ve bir kısım Şafiî ulemâsı, haccm fevrî bir vecibe olduğuna, yani vâcib olur olmaz, tehir edilmeden getirilmesi gereğine hükmetmişlerdir. Ancak İmam Şafiî, Evzâî, Ebû Yusuf ve Muhammed eş-Şeybânî (rahimehumullah), haccm beşinci veya altıncı hicret yılında farz kılınmış olmasına rağmen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m onuncu yılda haccetmiş olmasını nazar-ı dikkate alarak, hacc farizasının fevrî bir vecibe olmayıp geciktirilebileceğini söylemişlerdir.

Ancak hemen belirtelim ki, bu görüşe katılmayanlar:

a) Haccm farz kılınma zamanının münâkaşalı ve hattâ bazılarınca 10. hicrî yıl kabûl edildiğini, bu durumda te'hir olmadığını,

b) 10. yıldan önce farzedilmiş olsa bile, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, haccda çırılçıplak vaziyette hacc yapan müşriklerle karışık olarak hacc yapmak istemediği için tehir ettiğini ve dolayısiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m te'hirinde meşru bir özür bulunduğunu söyleyerek görüşlerinin isabetliliğini müdâfaa etmişlerdir.

Hacc yapanlar, günümüz şartlarında dahi, hacc ibadetinin gençlikte yapılması gereken meşakkatli bir ibadet olduğunu te'yid etmektedir. 1221

3* jlj . ;âjü*-IJİ S^iül İ-İ- aü! ijü ü kul - 6 .

6 . (1179)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan:

"Umre vacib midir?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Hayır! Ancak, umre yapmanız faziletli bir ameldir." [Tirmizî, Hacc 88. (931).] 123

AÇIKLAMA:

Umre hakkında, mevzuun başında ve ayrıca 1165 numaralı hadisin açıklamasında yeterince durulmuştur. Oralarda kaydettiğimiz üzere bir kısım âlimler (Şafiî, Ahmed vs.), umrenin vacib olduğunu söylerken, diğer bazıları (İmam Mâlik, Ebû Hanife vs.) nafile olduğuna hükmetmişlerdir. (Önceki bahislere bakılmalıdır.) 1221

. L o . ^ > --j>~ I :(Jtî aü! ^*>Lp ^jp^ .7.

7 . (1180)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'m: "Umre vacibtir" dediği rivayet olunmuştur. [Tirmizî, Hacc 88, (931).] 03

AÇIKLAMA:

İmam-ı Şafiî'nin bir rivayetine göre, kendisine İbnu Abbâs'm umre ha kk ında "vacibtir" diye hükmettiği ulaşmıştır. Buharî'nin muallak olarak kaydettiği bir rivayet de bunu destekler: y\ JUj

kül cpliS" <3 IgJl :L>4 -p- ^ıl

"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Umre, Allah'ın kitabında hacda birlikte zikredilmiştir" demiştir." Bunu te'yid eden bir başka rivayeti Hâkim, Atâ'dan kaydetmiştir. Atâ'nm bildirdiğine göre İbnu Abbâs

p 0 Jı 0 p

(radıyallahu anhümâ): Oli^ajy SjÜJlJ ^*-1 "Hacc ve umre iki farz ibadettir" buyurmuştur.

Hacc ve umre hakkında bu mevzuun giriş kısmında gerekli tahlili yaptığımız için tekrar ctmiycccğiz. 1381

£>l ^ ^lj ojJ : JjJL jlSj ccuAİl (J,[ö^külj -^Uİ-l Ijütj :[r 5j \$j***-» j^jl ^jp .8.

■ "^3"^ .Jâûç-lj öjj^jdl c-ÜJLİ ^ aül Jy-pj

8 . (1181)- Yukarıdaki rivayetin bir benzeri İbnu Mes'ud'dan yapılmıştır. İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)

o ^ o ^ o i

hazretleri şöyle kıraat ederdi: J>! öA-iJu Ijilj ve derdi ki: "Eğer günah olmasaydı

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bu mevzuda hiç bir şey işitmemiş olmama rağmen- umre vaciptir derdim." [Rezîn ilavesi.] 1221

AÇIKLAMA:

1 - Anlaşıldığı üzere, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) da umrenin vacib olduğu görüşündedir, tıpkı İbnu

p o p o ji

Abbas gibi., kü öUÜJls -0-1 İyiU "Başladığınız haccve umreyi Allah için tamamlayın" (Bakara 196)

s_

âyetini, -Ebu Hayyân'm el-Bahru'l-Mühit'de dediği üzere- tefsir mâhiyetinde şöyle okumuştur: Ijilj

o ^ o o

C-4r' Jl SjLülj £^-l"Beytullah'a olan hacc ve umreyi Allah için tamamlayın." Şu halde bu, farklı bir kıraatten ziyade, tefsiri bir ziyade olmaktadır.

2- İbnu Mes'ud, umrenin vacib olduğuna öylesine inanmıştır ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan onun vacib olduğuna dair hiçbir şey işitmemiş olduğunu belirttikten sonra: "Günaha girmiş olmaktan korkmasaydım umre vâcibtir diyecektim" der.

Şu halde İbnu Mes'ud, umrenin vâcib olduğuna dair, Resûlullah'tan hiç bir şey işitmediğini alçıklamış olmaktadır. Fetvalarında hep İbnu Mes'ud'u esas alan Ebu Hanife (rahimehullah), "Umre vâcib değildir" derken de İbnu Mes'ud'un bu riayetine muhalefet etmemiş olmaktadır. 1421

ÜÇÜNCÜ BAB

MÎKAT VE İHRAM HAKKINDA Bu babta İKİ FASIL ile ÜÇ FER' vardır.

BİRİNCİ FASIL MÎKAT HAKKINDADIR

*

İKİNCİ FASIL

İHRAM VE HARAMLAR HAKKINDADIR

*

BİRİNCİ FER’

TELBİYE

*

İKİNCİ FER’

İHRAM YASAĞI İHLALİ

*

ÜÇÜNCÜ FER

CEZÂU’S-SAYD (AVLANMANIN HÜKMÜ)

BİRİNCİ FASIL

MÎKÂTLAR

MÎKAT:

Hacc ve umre ibadetlerinin kendine has menâsiki vardır. 1421 Bunlardan biri ihramdır. İşte, Mekke dışından hacc için gelenlerin ihram giymeleri şart olan yerlerden her birine mîkat denir. Mekke'ye gelinen istikâmete göre mîkat yerleri farklıdır ve toplam beş adet mîkat vardır: Zülhuleyfe, Zat-ı Irk, Cuhfe, Kam, Yelemlem.

Mekke'de bulunanların hacc için mîkatı Mekke'dir. Umre için, Mekke'nin Harem bölgesinin dışında ihram giymesi gerekir. Bu maksadla Mekke'ye en yakın Ten'im mevkii vardır, oraya gidip ihram giymesi gerekir.

İhram giyme vaktine de mîkat denir. Mîkat mahallerinden önce de ihrame girilebilir.

İhramla ilgili yasaklar ihramın giyildiği yerden itibâren başlar. Mecburi ihram giyme yerleri, gelinen istikametlere göre şöyledir:

1- Zülhuleyfe: Medine istikametinden gelenlerin mîkatıdır. Mekke' ye en uzak mîkattır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccmda burada ihrama girmiştir. Şimdilerde Abâr-ı Ali veya Ebyâr-ı Ali denilmektedir. Mekke'ye 450 km uzaklıktadır.

2- Cuhfe: Şam yönünden gelenlerin mîkatıdır. Mekke'ye 187 km. mesafededir.

3- Zat-ı Irk: Irak istikâmetinden gelenlerin mîkatıdır.

4- Karn: Necid bölgesi cihetinden gelenlerin mîkatı olup Mekke'ye 54 km. mesafededir.

5- Yelemlem: Yemen tarafından gelenlerin mikatıdır. Mekke'ye uzaklığı 54 km'dir, en yakın olanı budur.

Kızıl Deniz'in Süveyş cihetinden gelenler, Cuhfe yakınındaki Râbiğ hizasında, Cidde tarafından gelenler Cidde'de ihrama girmektedirler, buralar da mîkat sayılmaktadır. 1431

1 . (1182)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Hacc ayları Şevvâl, Zülkade ve Zilhicce'den de on gündür." [Buharî, Hacc 33 (Tercüme, yani bâb başlığı olarak senetsiz kaydetmiştir.)] 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Haccm menâsikini îfa edebilmek için muayyen zamanlar vardır. Bu zamanlar dâhilinde yapıldıkları takdirde menâsik muteber olur. Sadedinde olduğumuz rivayet bu vakitleri bildirmektedir. Bu aylara eşhür-i hacc veya mevsim-i hacc denir. Bunlar Şevval, Zilkade aylarıyla Zilhicce'nin ilk on günüdür. Bunlar dışında menâsik îfa edilemez. Bu husus âyet-i kerime ile de tavzih edilmiştir. (Meâlen): "Hacc bilinen aylardandır. O aylarda hacca girişen kimse bilmelidir ki, haccda kadına yaklaşmak, sövüşmek, döğüşmek yoktur..." (Bakara 197).

İbnu Abbâs, İbnu Ömer, İbrahim Nehâî, Şa'bî, Mücâhid, Haşan Basrî, Ahmed İbnu Hanbel hazerâtı Zilhicce'nin onuncu gününün de hac mevsimine dahil olduğunu söylemişlerdir. Hanefi mezhebi de bu görüştedir. Haccm son rüknü olan tavaf-ı ziyâret bu günde yapılır.

İmam Şafiî Zilhicce'nin dokuzunu sayar, onuncu gününü saymaz.

İmam Mâlik bütün Zilhicce ayını hacc mevsimine dâhil addeder. Ona göre ayette geçen eşhür şehr'in cem'idir. Arapça'da cem'in en azı üçtür. Ayette eşhür dendiğine göre bu üç ay tam olarak hacc aylarıdır. Ancak Şâfiî ve Mâlik hazretlerinin sözleri mütearif malûmata aykırıdır.

Hacc mevsimi, belirtilen bu vakitlerin dışına çıkarılamaz. Hanefî ve Mâlikîler haccm şerâit-i mütekaddimesinden olan ihrama bu aylar dışında da girilebileceğini kabul ederler, ancak sünnete aykırı olduğu için mekruh addederler. Şafiî hazretler i ise hiç câiz görmez ve "Bu, hacc değil umre olur" der.

Gerek temettü, gerek kıran ve gerekse ifrad haccınm geri kalan menâsikinin sahih olması için bu sayılan aylar içinde yapılmasının şart olduğunu söylemekte hepsi ittifak eder.

Buharî'nin kaydettiğine göre, Horasan fâtihi Abdullah İbnu Amir, Horasan'ı fethedince, bu lütf-i İlâhi'ye şükür olarak, Horasan'dan Medine'ye kadar ihramlı gitmeye ahdeder ve Nisâbur'da ihrama girer. Medine'ye varıp Hz. Osman'ın huzuruna çıkınca, Hz. Osman (radıyallahu anh) onu bu davranışı sebebiyle ayıplar. Ayıplama sebebini, bazı âlimler Mekke ile Horasan arasındaki uzaklığın eşhürüîhacc mesafesinden fazla olmasıyla yani, hacc mevsimi dışında ihrâma girmiş olmasıyla izah ederler. Dolayısiyle Hz. Osman bunu hoş karşılamamış ve ayıplamıştır. 1441

ıJo^J âSoç ;LaJJİ jGjJI ^ -Çf- jl[Sj^p -2

. c4jŞj-l

2 . (1183)- Hişâm İbnu Urve (merhum) anlatıyor: "Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) Mekke'de dokuz yıl ikâmet etti. Bu esnada Zilhicce'nin hilâli ile yüksek sesle telbiyeye başladı. (Kardeşi) Urve de onunla aynı şeyi yapardı" [Muvatta, Hacc 50, (1, SSO).]^ 51

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Abdullah İbnu Zübeyr'in Mekke'de geçirdiği hilâfet yılları esnasında hacc mevsiminin başlamasıyla, diğer hacılar gibi bulunduğu yerde telbiyeye başladığını anlatmaktadır. Daha önce de söylendiği üzere, Mekke'de oturanlar -ister yerli ister dışardan gelen (âfakî) olsun- hacc mevsimi başlar başlamaz bulundukları yerde ihrâma girerek telbiyeye başlarlar. (Telbiye: yüksek sesle Lebbeyk Allahümme lebbeyk... duasını okumaktır.) Me kk e'nin dışında olan Mekkeliler hacc yapmak diledikleri takdirde Mekke'ye dönerken geçtikler yerdeki mîkatta âfakî ler gibi ihrama girerler.

Hacc için Mekke'de ihram giymiş olanlar, Kâbe tavafını ve Safâ ile Merve arasındaki sa'yi Mina dönüşüne te'hir ederler. İmam Mâlik, Abdullah İbnu Ömer'in böyle yaptığını belirtir.^
51

I^İPİ aJİj^** üJl ö U AS3 k : t Jl5 Alp Alil kl[^ y&y- ^liJl ^p^ 3.

. aLvP_j jjtJÜl J^jdl -LoıJl »cp*-uJl«. dJJL* .] JoaJl jJj iı\j 13)

3 . (1184)- Kasım İbnu Muhammed anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Mekkelilere şöyle hitab etti: "Ey Mekkeliler! Ne oluyor da uzak diyardan gelenler saçları dağınık vaziyette iken sizler yağlanıyorsunuz? (Zilhicce) hilâlini görünce siz de telbiyede bulunun." [Muvatta, Hacc 49, (1, 339).] Ka

AÇIKLAMA:

Mekke'ye dışardan hacc için gelenler (âfakiler) ihramları sebebiyle saçlarına yağ sürüp taramadıkları için, Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara kasden "saçları dağınık" tâbirini kullanmıştır.

Şa's, bakımsız, taranmamış ve kirli saça denir. Mekkeliler ihramsız olmaları sebebiyle saçlarını yağlayıp taradıkları için Hz. Ömer onlara, "Sizler yağlanıyorsunuz" demiştir.

Hz. Ömer sanki şöyle demektedir: "Buraya uzaktan gelenlerin, tâzimen saçları karışık olunca buranın yerlileri olan sizlerin bu tâzim vaziyetine girmesi evla ve ensebtir."

Nitekim, bu maksadını daha açık olarak şöyle dile getirmiştir: "(Zilhicce ayma girip) hilâli görünce siz de ihrama girin ve telbiyeye başlayın."

Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) ise terviye günü 1551 (yani Zilhicce'nin 8. günü) telbiyede bulunmakla babasına muhalefet etmiştir. Her iki görüşü de benimseyen fukahâ mevcuttur. 1 ^ 1

^gjl 13) L*_|jp aUİ _)4p ^jj\ jir : Jlpj lAj .1 ^jp 5İ» a!|[ç. 1 Lp ^jpj -4.

. aJ Ç.lİl ^

4 . (1185)- Atâ'ya: "Mücâvir (Mekke'de ikâmet eden) hacc için ne zaman telbiyede bulunur?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) mütemetti olarak gelince, terviye günü, öğleyi kılıp, devesine bindi mi hacc için telbiyede bulunurdu.” [Buharî, Hacc 82, (Tercüme yani bab başlığı olarak kaydedilmiştir. Senetsizdir.] 1521

AÇIKLAMA:

1- Önceki rivayetin açıklamasında da kaydettiğimiz üzere İbnu Ömer, Zilhicce'nin sekizinci günü, yevm-i terviyede ihrama girmektedir. Buharî'nin kaydına göre, kendisine: "Herkes Zilhicce hilâli görülünce ibrama girdiği halde sen terviye gününe kadar girmiyorsun?" diye sorulunca: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bineği yola çıkarmcaya kadar telbiye yapar görmedim" diye cevap verir.

2- Mütemetti, umre ve haccını ayrı ayrı ihram giyerek eda eden demektir. Yani önce uıure için ihram giyer, umreyi tamamlayınca ihramdan çıkar. Bir müddet ihramsız, yasaksız yaşadıktan sonra, hacc için yeniden ihrama girer. Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, Adullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in, temettü haccı yaptığını, haccetmek üzere ihrama, Zilhicce'nin sekizinde girdiğini, öğle namazını kıldıktan sonra Mina'ya gitmek üzere devesine binince telbiye getirmeye başladığını ifade etmektedir. İbnu Ömer

(radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı haccı böyle eda ederken gördüğü için bu tarzda hareket etmiştir. 1511

5 . (1186)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şunu söylemiştir: "Hacc için, sadece hacc aylarında ihrama girmek sünnettendir." [Buharî, Hacc 33 (tercüme yani bab başlığı olarak kaydetmiştir).] 1531

AÇIKLAMA:

1- Hacc ayları (eşhürü'lhacc) Şevvâl, Zilkade ve Zilhicce'dir. Hacc menâsiki bu aylarda başlatılabilir. 1182 numaralı hadiste açıklandığı üzere hacc menâsikinden olan ihrama, bu ayların dışında da girilmesinin câiz olduğu bir kısım ulemâca kabul edilmiş, ancak mekruh addedilmiştir. Sünnete uygun olanı, İbnu Abbas (radıyallahu anh) hazretlerinin belirttiği üzere bütün menâsikin mezkur üç ay içerisinde başlatılmasıdır. 1531

ç lli! ^ Zja âLjlJi :# AİI j

. y>-\ . J 0^5 y*

Jli [: Jli L»-g-iP i»I ^

6 . (1187)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Medineliler Zülhuleyfe'de, Şamlılar Cuhfe'de, Necidliler Kam'da ihrama girer, telbiyeye başlar." [Buharî, Hacc 8, 5, 10, İlm 52, İ'tisam 16; Müslim, Hacc 1347, (1182); Muvatta, Hacc 22, (1,330); Tirmizî, Hacc 17, (831); EbCı Dâvud, Menâsik9, (1737); Nesâî, Hacc 17, 18, 21, (5,122-125).] 1541

• . lyt ür®^' . Jli İî 4İ1İ Joî J j** üh' -7.

7 . (1188)- Bir rivayette İbnu Ömer der ki: "Bizzat işitmemekle beraber, bana söylendiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurmuştur ki: "Yemenliler de Yelemlem'de ihrâma girerler." [Buharî, Hacc 8, İlm 52, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 13-18 (1182).] 1551

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer, Resûlullah'tan rivayet hususundaki hassâsiyetinin bir ifadesi olarak, Yahudilerin ihrama girme yeri ile ilgili haberi "Resûlullah'tan bizzat işitmedim ama, söylendiğine göre Yemenliler'in de Yelemlem'de ihrama gireceklerini söylemiş" diyerek rivayet etmiştir. Buharî ve Müslim'de muhtelif vecihlerden kaydedilmiş olan bu haberin, Buharî' nin Kitâbu'l-İlm'deki vechi hepsinden farklı bir mahiyet taşır:

İ4- 4İJİ (JjAj ajjt aJLîİ 0I5j : JIİ İ-İ- aJJİ Jj-Oj 01 Oj-Of-yjj

"...Bazılarının zu'muna göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yemenliler de Yelemlem'de ihrâma girerler" buyurmuştur. Ben bunu, Resûlullah'm nasıl söylediğini anlamadım."

İbnu Ömer dışında pek çok sahâbî, Yemenliler'in mîkatının Yelemlem olduğunu kesin bir şekilde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan rivayet ederler. 1551

tljji :# Alil J:Jlli ■yy £ '\ 01 <_], {J>\ aJL* Qq 01 [-8.

.]Sj3 fj c lli! Ji‘j 15 Ji‘j

8 . (1189)- Buharî'de gelen bir diğer rivayette belirtildiği üzere, bir zât (Abdullah İbnu Ömer'e) gelerek: "Umre için nerede ihrama girmem câiz olur?" diye sorunca: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)

mîkat yerleri olarak Necidliler için Kam'ı, Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi belirledi" demiş, başka bir mîkat yeri zikretmemiştir." [Buharî, Hacc 3.]™

i»ÜüI j cajcJÖ-I i3 Jjk İ-i- auI dili i -9.

ir 1 - İr*- İrj^ ürAj yA y4-* j (.JjUJ-I 0)5 Jâ j

j» £ j»

. OjÎ-^ a5_* I ı*U-SÂSj) 4İAİ °rjA A^JLb

9 . (1190)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karnu’l-Mcnâzil’i 1581 , Yemenliler için Yelemlem'i mîkat yerleri olarak ta'yin etmiştir. Bu yerler, ora ahalileri ve oraya başka yerlerden hacc ve umre yapmak maksadıyla gelenler için mîkat yerleridir. Bu söylenen mîkat yerlerinin berisinde (yani mîkatlarla Me kk e arasında) bulunanlar için mîkat, bulunduğu yerdir. Daha yakın yerde olanlar da böyledir. Nitekim Mekkeliler de Mekke'de ihrama girerler." [Buharî, Hacc 7, 9, 11, 12, Cezâu's-Sayd 18; Müslim, Hacc 11, (1181); Ebû Dâvud, Menâsik 9, (1737); Nesaî, Hac 20, 23, (5, 123-125).]™

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet mîkatlarla ilgili bilinmesi gereken yer isimlerini belirtmekten başka iki umumî prensibi açıklıyor:

a) Resûlullah tarafından belirlenen mîkatlar, sadece ora halkı için değil, oradan geçen her bir Müslüman içindir. Söz gelimi Yemen cihetine bir iş için giden Suriyeli bir Müslüman hac mevsimi içinde dönüş yapıp haccetmeyi arzu ederse

Yelemlem'de ihrama girer. Suriyelilerin aslî mîkatı olan Cuhfe'ye gitmesi gerekmez.

b) Belirlenen mîkatlann iç kısmında kalan yerlerde ikâmet eden kimseler, bulundukları yerlerde hacc ve umre ihramını giyebilirler. Harem dahilinde (Mekke'de) bulunan bir kimse (Mekke'nin yerlisi veya Mekke'de bulunan bir âfâkî) umre için ihrama girecekse Harem'in dışına çıkması gerekir. Harem'in Mekke'ye en yakın hududu Ten'im'dir. Günümüzde Ten'im Camiî bu maksadla en güzel şekilde tanzim edilmiş durumdadır.™

1) İHRAMA MÎKATTA GİRMEK ŞART MI?

İhram için, Hz. Peygamber'in zikrettiği bu yerlere gelmek vecibe midir, oralara gelmeden ihrama girilemez mi?Bunun cevabı âlimlerce farklı şekillerde verilmiştir:

a) İmam-ı Azam ve İmam Şafiî, Sevrî (rahimehumullah) gibi bir kısım ulemâya göre Mîkat'tan daha uzak yerde ihrama girmek kerâhetsiz caizdir. Çoğunlukla Şâfıîler, mîkatta giyinmeyi sünnete uyduğu için efdal bulurlar. Daha yakın yerde caiz değildir. Mîkatı ihramsız olarak geçip, sonradan ihram giyerse bu koyun kesmeyi gerektiren bir cinayet olur. Ancak geri dönüp, mîkatda ihramı giyerse ceza düşer. İmam-ı Azam ve Şâfıî hazretleri, ihram yasaklarına gücü yetecek olan kimselerin mîkattan önce ihrama girmesini daha faziletli bulmuşlardır. İbnu Mes'ud, Hz. Ali, İmrân İbnu Husayn, İbnu Abbâs, İbnu Ömer ve Abdullah İbnu Amir (radıyallahu anhiim ecmaîn) gibi Ashab'tan bir kısmı bu şekilde hareket etmiştir. 1168 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, buna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m teşvikini bile zikretmek mümkündür.

Mîkattan önce ihrama girmek efdal diyenler herkesin evinde ihrama girmesinin daha muvafık olduğunu, mîkata kadar

girmemenin bir ruhsat olduğunu da söylerler.

Öyle ise, ihrama, zikredilen mîkatlann hizasında başka noktalarda da girilebilir, caizdir. (1193. hadisde açıklanacak).

b) İmam Mâlik, Haşan Basrî, Atâ gibi bazıları mîkattan evvel ihrama girmenin mekruh olduğuna hükmederler. Bunların delili Ashab'tan Hz. Ömer, Hz. Osman (radıyallahu anhümâ) gibi bazılarının bunu hoş karşılamamış olmasıdır. Nitekim Hz. Ömer, İmrân İbnu Husayn'm Basra'dan ihrama girmesini, Hz. Osman da Abdullah İbnu Amir'm Nisabur'dan ihrama girmesini iyi karşılamayıp ayıplamışlardır.

c) Zâhirîler'den İbnu Hazm, mîkat dışında ihrama girmenin haram olduğunu söyler. Ona göre, mîkattan evvel ihrama girip mîkatı geçen kimsenin ne haccı ne de umresi câiz değildir. Ancak, mîkata vardığında ihramını yenilemeye niyet etmişse o zaman bu ihramı sahih olur. 1011

2- İHRAMI NİÇİN, NEREDE, KİMLER GİYER?

Hanefîlere göre, ihram esas itibariyle Harem bölgesine hürmet için giyilir. Yani, sadece umre veya hacc niyetiyle değil, ticâret, ziyaret, ilim gibi bir başka maksadla Mekke'ye gitmek isteyen mü'min bu mukaddes beldeye hürmeten ihramlı olarak girmesi gerekir. Mîkatları ibramlı geçmek vâcibtir. Şâfîîlere göre, hacc ve umre kasdı yoksa Harem’e ve Mekke’ye ihramsız girilebilir, caizdir.

* Mîkat sınırları ile Harem bölgesi arasında kalan -ki Hıll denir- yerlerde bulunanlar, hacc ve umre dışında Mekke'ye girmek için ihram giymek mecburiyetinde değildirler.

* Mîkat sınırları dışına çıkmadıkça, Harem bölgesinin dışına çıkan Mekkeliler, tekrar Mekke'ye girerken ihram giymek zorunda değildir.

* Doğrudan Harem bölgesi veya Mekke'ye girmek kasdı olmadan Hıll bölgesine girmek isteyen âfakilerin mîkatta ihram giymesi gerekmez. Bu şekilde Hıll dahiline ihramsız girmiş bulunan bir âfakî, bilahere, Harem'e veya Mekke'ye girip çıkmak istese, Hıll bölgesinde ikâmet edenlerin hükmüne tâbi olurlar. Hacc ve umre için bulundukları yerde ihrama girerler, ticaret, ziyaret gibi maksadlarla girecek olurlarsa ihram gerekmez. İhram olmaksızın Kâbe'yi de tavaf edebilirler.

* Hacc veya umresini tamamlayan hacı ihramdan çıktıktan sonra, Hıll bölgesi hududundan çıkmadıkça Mekke'ye girişlerinde ihram giymez. Mesela Mîkat mahalli olan Cidde'ye gidecek olsa, ihrama girmeden tekrar Mekke'ye dönebilir.

* Hıll bölgesinin dışına çıkıldığı takdirde, ister âfakî olsun, isterse Mekkeli olsun, tekrar girerken mîkatta ihrama girmesi gerekir.

* İbramlı kimsenin uyması gereken bir kısım yasaklar vardır. 1193-1261 numaralar arasındaki hadisler, ihram ve yasaklarıyla ilgilidir.

* Harem bölgesinin sınırları Hz. İbrahim (aleyhisselam) tarafından çizilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ise, bu yerleri hususî şahıslar göndererek işarctlctmiştir 1621 . 1631

. A^Jjkl

dr~

lio!

dJJi 015” ’Âdjj .10.

10. (1191)- Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Kim (mîkatlerin) berisinde ise, (niyeti) başlattığı yerde ihram giyer, öyle ki, Mekkeliler Mekke'de (ihrama girerler). [Buharî, Hacc 7; Ebu Dâvud, Menâsik 9,

(1737)_]i64i

AÇIKLAMA:

t , o e- fi 0 s

Bu rivayet, aslında önceki rivayetin devamı ve bir parçasıdır. IdJI cümlesinin mefûIü

takdire kalmıştır. Şârihlerin bazısı "Hacc veya umre için seferi başlattığı yer" diye takdir ettiği gibi "hacc veya umre için niyetini başlattığı yer" olarak da takdir etmişlerdir.

Hıll bölgesine hacc ve umre kasdı olmadan giren ve dolayısıyla ihramsız olan âfakilerin, bilahare hacc veya umreye niyet etmeleri halinde, ihram giymek için mîkata dönmeden bulundukları yerde ihram

giyebilme ruhsatlan, hadiste gelmiş olan: uîJI cuA- "Nerede başlattı ise orada" ibaresinden

çıkarılmıştır. Başlatılan şey âfakî için "niyet" denmesi, Hıll bölgesi sakinleri için "sefer" denmesi daha muvafık gözüküyor. 1651

âujJJ Jj&I : JjJLj # AliI jy—'j : JIli ^ i/i/) ^>4- jiiO <4^ 0 1.

I JjjjIaJlj tÂiIÖ-l (j;3 Jj&I jji)J- J^al C/t Ç?LJ-*>I cÂa>J-l j>

. a.J jUiJj Jiî

11 . (1192)- Ebu'z-Zübeyr anlatıyor: "Hz. Câbir (radıyallahu anh)'e ihrama girme yerinden sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu hususta şöyle söylediğini işittim. "Medineliler'in ihrama girme yeri Zülhuleyfe'dir. Diğer yol Cuhfe'dir. Iraklılar'm ihrama girme yeri Zât-ı Irk'dır. Necidliler'in ihrama girme yeri Kamı'l-Menâzil'dir. Yemenliler'in ihrama girme yerleri Yelemlem'dir." [Müslim, Hacc 18, (1183) /F 1

jyo\ İj IjJlâi ,«up dil! J-kP 1JJİ jljjk U*J[ıjli L»^up aü! ^jpj -12.

IÇJgJli . RÜp jj-s tjjj c)! lioj! 01 ^p j^i>- ~ti>- ^ "j 0!

. ÂİjSİİ! :Ll* L»j£ tdUjJ.1 »Jv2İ-!«.“-ihi ^-1 Jj>>j Uj

12 . (1193)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu iki memleket (Basra ve Küfe) fethedildiği zaman Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e halk gelip:

"Ey mü'minlerin emîri! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Necidliler için Kam'ı (nıîkat olarak) tesbit etti. Orası bizim yolumuza sapa düşer. (Buradan) Kam'e gitmeye kalksak, bize zor olur!" dediler. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onlara:

"Öyleyse onun kendi yolunuzdaki hizasına bakın" dedi ve onlar için Zât-ı Irk'ı tesbit etti." [Buhârî, Hacc 13.] 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Hadis metninde geçen Mısr, şehir demektir. Mısrân ile Küfe ve Basra muraddır. Ancak Küfe ve Basra şehirleri

Müslümanlar tarafından kurulmuş olduğu için, hadiste esas kastedilen bu iki şehrin arazisidir.

2- Hadisin zâhirine göre Zât-ı Irk'ı nıîkat olarak Hz. Ömer (radıyallahu anh) şahsî re'yi tesbit etmiş olmalıdır. İmam Şâfiî'den: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Meşrık ahalisi için hiçbir mîkat belirlememiştir. Halk, Zât-ı İrk dağlarını ittihaz etti" dediği rivayet edilmiştir.

Ahmed İbnu Hanbel de bu mevzuya giren bir rivayette İbnu Ömer' in : lS 1p JRp o IS ^lÜ! 'y\î

jti"İnsanlar Zât-ı Irk'ı Kam'a tercih etti" dediği kaydedilir.

Bir başka rivayette Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) mîkatları sayınca, bir adamın: "Irak'm mîkatı nerede?" diye sorduğu, İbnu Ömer'in de: "O gün Irak yoktu (yani henüz fethedilmiş değildi)" diye cevap verdiği belirtilir.

Irak'm mîkatmm Hz. Peygamber tarafından tesbit edilmemiş olduğunu ifade eden başka rivayetler de var. Bunların hepsini kaydettikten sonra İbnu Hacer: "Bu rivayetlerin hepsi, Zât-ı İrk mîkatmm mansûs olmadığına (Hz. Peygamber tarafından tesbit edilmediğine) delâlet eder" der ve hemen ilâve eder: "Gazâlî ve er-Râfiî, Şerhu'l-Müsned'de, Nevevî, Şerhu Müslim'de buna hükmederler. İmam Mâlik'in Miidevvene'sinde de böyle geldi."

Ancak İbnu Hacer, Zat-ı Irk'm mîkat olmasının mansûs olduğuna hükmeden âlimleri de zikreder: "Haneliler, Hanbelîler ve Şâfîlerin cumhûru, Şerhu's-Sağir'de Râfiî, Şerhu'l-Mühezzeb'de Nevevî bunun mansûs olduğunu söylediler." İbnu Hacer ayrıca Müslim'de Hz. Câbir'den kaydedilen bir rivayetin de bu hükmü te'yid ettiğini, ancak rivayetin merfu oluşunda şek bulunduğunu belirtir.

Hülâsa Zat-ı lrk'm, Resûlullah tarafından mı, Hz. Ömer tarafından mı mîkat kılındığı hususundaki birbirine zıt delilleri serdettikten sonra bir tarafın rüchaniyeti hususunda tavır takınmaz. Ancak Zat-ı lrk'm mîkat kılmışını Hz. Ömer'e nisbet eden rivayetin esas alınması sonunda, mîkatı olmayan kimselerin meselesinin çözüme kavuştuğunu belirtir. Der ki:

"Mîkatı olmayan kimseler hakkında hüküm şudur: Böyle birisi, kendine en yakın mîkatm hizasında ihrama girer. Ancak, Hz. Ömer (radıyallahu anh), Zât-ı Irk'ı mîkat kılmış olup, sahâbelerin de bu işte ona uymuş olması ve bu hükümle amelin devam kazanmış bulunması sebebiyle ona uymak evlâ oldu ve mîkatı olmayanlara, bu beş mîkattan birinin hizasında ihrama girmesi gerektiği hususunda bununla istidlal edildi. Şurası muha kk ak ki bu beş mîkat Harem'i her cihetten kuşatmaktadır: Zülhuleyfe Şam tarafını, (kuzey), Yelemlem, Yemen tarafını (güney) kuşatır. Bu ikinci, diğerinin mukabil tarafını

teşkil eder. Gerçi bunlardan biri diğerine nazaran Mekke'ye daha yakındır. Kam şark cihetini kuşatır. Cuhfe ise garb cihetini kuşatır ve ötekinin mukâbilidir. Bunların uzaklıkları da farklıdır. Zât-ı İrk, Kam'm hizasmdadır. Bu durumda Küre-i Arz'dan hiçbir köşe bu mîkatl ardan birinin hizasının dışında kalamaz."

Bu meselede Kirmânî daha net bir tavırla: "Zât-ı Irk'ı, Hz. Ömer mîkat kıldı" der. Aynî ise uzun tahlillerle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mîkat kıldığına hükmeder. Teferruatı gereksiz görüyoruz.®

3^ iddlî AAuLp .13.

jj l 4j>- y>- î .]c3l^Jl

13 . (1194)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) İraklılar için Zât-ı Irk'ı mîkat kıldı." [Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1739); Nesâî, Hacc 22, (5, 125).]®

.ijb jjl . j^JL*Jl (iO 1 4ül Jkül 44.

. (_£.MjfUİj

14 . (1195)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Meşrikliler için Akîk'i mîkat kıldı." [Ebu Dâvud, Menâsik 9, (1740); Timizi, Hacc 17, (832).]®

AÇIKLAMA:

Akik ile Zât-ı Irk birbirine oldukça yakındır. İbnu Hacer bu hadisin senedde yer alan Zeyd İbnu Ebî Ziyâd sebebiyle zayıf olduğunu belirttikten sonra, sıhhatini kabul edecek bile olsak öbürleriyle birkaç yönden cemedilmesi mümkün der ve açıklar."

a) Zat-ı Irk vacib olan mîkatdır, akik ise müstehab olan mîkat; zîra Akik daha uzaktır.

b) Ak ik bir kısım İraklıların mîkatıdır. Medâinliler gibi. Diğeri ise Basralılar'm mîkatıdır..

c) Zât-ı Irk önceleri, bugünkü Akîk'in yerinde idi, sonradan (isim) değişikliğine maruz kalarak Mekke'ye daha yakın bir

duruma geldi. Bu hale göre, Zât-ı Irk ve Akik aynı şey olmalıdır..."

Şâfiî hazretleri İraklıların Akîk'de ihrama girmelerini müstehab addetmiş. "Zât-ı Irk'da girecek olurlarsa bu da kâfi gelir" demiştir.

Zât-ı Irk'm, Hz. Ömer tarafından mîkat kılındığı görüşünde olan Hattâbî: "Bu meselede halk günümüze kadar Ömer (radıyallahu anh)'e tabi oldu" der.®

J]s^ sj^J-i & 3*1 # -^ı 5Î tiu C \[: JJU ^ .15.

15 . (1196)- İmam Mâlik: "Bana ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ci'râne'de umre için ihrâma girdi" demiştir. [Muvatta, Hacc 27, (1, 331); Ebu Dâvud, Hacc 81, (1996); Tirmizî, Hacc 96, (935); Nesâî, Hacc 104, (5, 199).]®

AÇIKLAMA:

Muvatta'da, belâğ (senetsiz) ve muhtasar olarak gelen bu rivayet, başka kaynaklarda daha uzun ve senetli olarak gelmiştir.

Ciirrâne (veya Ci'râne) Tâifle Mekke arasında yer alır. Mekke'ye daha yakın bir mesafededir. Huneyn Savaşı'nda elde edilen ganimetin dağıtımı burada yapılmıştır. Rivayette belirtilen umre de bu ganimet dağıtımı işi bittiği zaman icra edilmiştir, yani sekizinci hicrî senenin Zilkade ayında.

Tirmizî'nin rivâyeti hâdiseyi teferruatlı olarak şöyle anlatır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ci'râne'den geceleyin umre yapmak üzere ayrıldı. Mekke'ye gece vakti indi. Umresini yaptı, sonra aynı gece geri döndü ve geceyi sanki Ci'râne'de geçirmiş gibi orada sabahladı. Ertesi gün, güneş zeval

noktasını terkedince (Ci'râne'den ayrılıp) Batn-ı Şeref yolunu tuttu. Orada (Medine'ye giden) yol kavşağına kadar geldi. Bu sebeple, u mr esi diğer insanlara gizli kaldı."

Bu vak'ayı anlatan rivayetler arasında ihtilaf vardır. Bazısına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'de

sabahlamış olmalıdır. Muhaddisler umumiyetle Timıizî'de gelen vechi sahih kabul ederler. Parantez içerisine aldığımız ziyadeler Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen rivayetten alınmıştır. 1221

o i.dJJL* ^jjîi oı[■ a '^' . 16 .

. J2İİ.I

16 . (1197)- Yine İmam Mâlik'in, nazarında güvenilir (sika) bir kimseden rivayet ettiğine göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) îliyâ'da hacc ihramı giymiştir." [Muvatta, Hacc 26, (1, 331).i 1211

AÇIKLAMA:

1- Buradaki sika (güvenilir) kişi ile Mâlik'in, Nâfı'yi kastettiği tahmin edilmiştir. Önceki rivayet gibi bu da Muvatta'nm senetsiz (muallak) hadislerindendir.

"Bana bâliğ oldu" diyerek rivayet ettiği için bunlara belâğ (cenı'i belâgât) denir.

2- Iliyâ, Beytu'l-Makdis'in adıdır. Bu hacc, Zürkânî'nin açıkladığı üzere, Hakemeyn hâdisesinin cereyan ettiği senede icra edilmiştir. Meşhur iki hakem: Ebû Musa ve Anır İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) hazretleri, Devmetu'l-Cendel'den, ittifak hasıl etmeden ayrılınca, İbnu Ömer (radıyallahu anh) Beytu'l-Makdis'e gider, orada ihrama girer.

Halbuki 1187,1188, 1193 numaralı hadislerde olduğu üzere, ihram mahalleri yani inikatlarla ilgili rivayetleri yapan Abdullah İbnu Ömer'dir ve o rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kudüs'ü mîkat olarak zikretmediğini görürüz. Bu durumu değerlendiren bir kısım âlimler, Abdullah İbnu Ömer'in mîkatle ilgili nebevi açıklamalardan, belirtilen yerlerde ihramı giymenin vâcib

olmadığı, sadece oraları ihramsız geçmenin yasaklandığı, binâenaleyh daha önce de ihram giyilebileceği hükmüne vardığı neticesini çıkarmışlardır. Bu vesile ile tekrar belirtelim ki, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ) gibi bazı sahabilerin uzakta ihram giymeyi hoş karşılamadıklarına dair rivayetlerde dile getirilen kerahetin, bir başka sebebe dayandığı, bu sebebin de, mesafenin uzaklığı yüzünden, muhrime ihramı bozucu yasakların ârız olma endişesinin olduğu belirtilmiştir.

İbnu Abdilber, bu kerâhete bir başka sebep daha ilave eder: "Kişi nefsine, Allah'ın kolaylık ihsan ettiği şeyde zorluk yüklemektedir." 1221

OLüıtp- 01 o/ <dl[dili (^0^) OLdif- .17.

17 . (1198)- Hz. Osman (radıyallahu anh)'m: "Bir kimsenin Horasan veya Kirmân'da ihrama girmesini mekruh addettiği" rivayet edilmiştir. [Buharî, Hacc 33, (Bab başlığında, senetsiz olarak kaydedilmiştir).] 1221

AÇIKLAMA:

Mîkatlar dışında ihrama girmenin mekruh olduğunu söyleyen âlimlerin dayandığı rivayetlerden biri budur. Bu rivayeti Buharî hazretleri Sahîh'inde bâb başlığı meyanmda kaydedip, senedini vermemiş ise de, İbnu Hacer'in belirttiği üzere, Said İbnu Mansur'un Müsned'inde, Abdurrezzak'm Musannafmda ve diğer bir kısım kaynaklarda senetli olarak gelmiştir. (Hâdise, 1182 numaralı hadisin açıklama kısmında izah edilmiştir.) 1221

İKİNCİ FASIL

İHRAM VE HARAMLARI

6 • l ye t Js\ \J4 -1 '■ <3u> <>£ u # 4İıi J^j Jo^l :Jii u 4 İp sı ^ ^ .1.

^j>- L».^xlg.alli ol | ^jruii-l oj olj-s^j Oj tj^J oj ^jjjl^vJl Oj oj 4-*L^-*Jl

^Oİj Oj 4_^y>cJ*l SI>l cL^J^LLJ Oj !ç£jl>tJl J^jiJ ijjkj cALwJl 4j>-y>-l .Jj^v0x5sJl £jA ^JjL>>! İJjSsj

^İP L4 jjJJ jljjl 4-! OjSsjj ^ ^ s; jjOJU ! e-LöJl Jj-LİJj i îLâJl 1 -^; >>j14jül<< .^jLaJül

. L^jJj (3 53H 4 ^«Şj İjJ| jjJpLJl

1 . (1199)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) muhrimin giyeceği şeylerden sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Muhrim ne kamis (gömlek), ne sarık, ne bürnus 1 ^, ne şalvar ne de vcrs 1791 veya zaferân bulaşmış bir giysi taşımaz. Ayağında da mest (ve benzeri ayakkabı) yoktur. Ancak nalın bulamazsa, mestlerin topuktan aşağı kısmını kesmelidir."

Buharî'de şu ziyade var: "İhramlı kadın yüzünü örtmez, eldiven de giymez." [Buharî,Hacc 21, Cezâu'sSayd 13, 15, İlm 53, Sâlât 9; Müslim, Hacc 1, (1177); Muvatta, Hacc 8, (1, 324-328); Tirmizî, Hacc 18, (833); Ebu Dâvud, Menâsik 32, (1824, 1825, 1826); Nesâî, Hacc 28, (5, 129).]™

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet ihrâma giren kimsenin, giyeceği parçalar hakkında bilgi vermektedir. İhram kelime olarak yasaklamak mânasına geldiği halde, ihramlmm giydiği hususî "giysi"ye de ihram denilmiştir. Öyle ise muhrim; ihramlı, ihram giymiş kimse demektir.

2- Sadedinde olduğumuz hadis ihrama giren kimseye gömlek ve şalvar, bümus gibi vücudun üst veya alt kısmını veya tepeden tırnağa tamamını örtmek maksadıyla hazırlanmış olan normal zamana âit giyecekleri yasaklamaktadır. Normal zamanda baş ve ayağa giyilen şeyler de yasaktır: Sarık, ayakkabı gibi... ayağa zeminin menfi tesirlerinden koruyan, üstü açık, dikişsiz nalın ve benzeri terlikler giyilebilir. Nalın bulamayanlara, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), diğer ayakkabıların, ayağın üst tarafını örten kısımlarının kesilmesi şartıyla giyilmesine izin vermektedir.

Kadı İyaz'm bu hadisle ilgili olarak yaptığı yorum daha vazıhtır. Der ki: "Müslümanlar, ihrâma giren kimsenin bu hadiste zikri geçen şeyleri giymemesi gerektiğinde icma etmişlerdir. Kamîs ve şalvarla her çeşit dikilmiş giyecekler, sarık ve bümus ile de başı örten dikişli, dikişsiz her şey; keza mest kelimesiyle de ayağı örten giyeceklerin tamamı kastedilmiştir."

İbnu'l-Münzir bu husustaki bir başka icmâdan bahseder: "Kadın bu sayılanların hepsini giyebilir. Giyecekle ilgili yasakların birinde erkeklerle müşterekleri vardır: Vers veya za'ferân sürülmüş giysi yasağı." Bunlar o devrin boya sürünme yani koku maddeleridir. Hadisten bunlar dışında kalan maddelerin helâl olacağı anlaşılmakta ise de, ulemâ, her çeşit koku maddesini hükümdeki müştereklik sebebiyle bunlara dahil etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bunları zikretmekle, -ne kadar hafif bile olsa - ihramlıya, her çeşit kokuyu yasaklamış olduğunda tam bir icma mevcuttur.

Bazı âlimler daha da ileri giderek, kıyasla, za'feran kokan şeyin yenmesinin de yasak olduğuna hükmetmişse de, Hanefîler, yasağın giymek ve sürünmekle ilgili olduğunu, yemenin, giymek ve sürünmek sayılamayacağını belirterek, Şâfiîlerin bu hükmünü reddetmişlerdir.

Hanefîler, yıkanıp silindiği zaman kaybolmayacak şekilde boyalı elbise ihramda giyilebilir der. Şafiî'ye göre, ıslanınca koku salan elbise ihram olamaz. Asıl olan, lekenin, yıkanınca çıkmasa bile koku salmamasıdır. Kokusuz olduğu takdirde giyilmesinde beis yoktur.

3- İhramlıya ayakkabı giymek de yasaklanmakta, nalın giymesi emredilmektedir. Ancak nalın bulamayanlara, topukları kapayacak kısımların kesilmesi şartıyla ayakkabı (huffeyn) giymeye izin

verilmektedir. Buharî'nin kaydettiği İbnu Abbâs'tan mervi bir rivayette

u 4& J

uyüLfEğer nalın bulamazsa huffeyn (bir çift mest = ayakkabı) giysin" denmektedir. Bunu esas alan Ahmed İbnu Hanbel'e göre ayakkabı kesilmeden giyilebilir.

Cumhur, hadisten, nalın bulabilene, kesilmiş de olsa huffeyn giymenin câiz olmadığına hükmetmiştir. Ancak bazı Şâfiîler ile Hanefîler "ca-izdir!" demiştir. Şunu da belirtelim ki "bulamamak"tan maksad "te'minine muktedir olamamak"dır. Bu da, ya onun mevcut olmayışından veya kişinin satın almaya

güç yetiremeyişinden hasıl olur. Satışında aldatma mevcut ise, kişiye onu satın alması gerekmez. Kezâ hibe edilecek olsa kabul etmeyebilir. İâre ise almalıdır.

Nalın bulamadığı için ayakkabı giyen kimseye, Şâfıîlere göre fidye ödemek gerekmez. Hanefîlere göre gerekir. Cumhur, ayakkabı giyme halinde, ayakkabıyı ayağa tutturacak kadar bir bağ haricinde kalan kısımların kesilerek, ayağın sırtı ve topukların açılmasını şart koştuğu halde, Ahmed İbnu Hanbel az yukarıda İbnu Abbas'tan kaydettiğimiz rivayete dayanarak, kesilmeden giyilmesini câiz görmüştür. "Mutlak, mukayyede hamledilir" kaidesiyle tenkid edilmişse de Hanbelîler, muhtelif yollardan cevap vermişlerdir, teferruata gerek görmüyoruz.

4- Buharî'de kaydedilen "ihramlı kadın yüzünü örtmez, eldiven de giymez" ibaresinden ulemâ, kadınların hacc sırasında yüzlerini örtmeyecekleri kesin hükmünü çıkarmışlardır. Yüzü örtmenin onlar için haram olduğunda ihtilâf etmezler. Ellerin örtülmesi de esas itibariyle haram olmakla birlikte bu hususta bazı ihtilâflar olmuştur. Eldiven giyme yasağı kadınlarla ilgili olarak beyan edilmiş olmakla birlikte, bunun erkeklere de şamil olduğuna hükmcdilmiştir. 1811

JlCvJl İ-İ- aUİ :<Jlî külI .2.

j! y>- ı_jÇx]l lT* ‘—•4^ D Jj«j ^y> OlyiP-jJlj

l î . f 1 * . 4 of

. 4j>- j>- \ .Jı_AJ“ y

2. (1200)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den rivayete göre demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınları ihrâma girdikleri vakit eldiven kullanmaktan, yüzlerini örtmekten ve vers ve za'ferân değmiş elbise giymekten yasakladı ve: "Bunlardan gayrı, hoşuna giden elbise çeşitlerinden safranla boyanmış veya ipekli veya zinet veya şalvar veya kamis veya mest giysin" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 32, (1827).] 1 ® 21

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, ihrama giren kadınların kıyafetle ilgili üç hususa dikkat etmeleri gerektiğini, bunun dışında serbest olduklarını göstermektedir:

1- Yüzlerinin açık olması gerekmektedir.

2- Eldiven kullanmalıdırlar.

3- Kokulu elbiselerden kaçınmalıdırlar.

Hadiste vers ve za'ferân dışındaki maddelerle boyanmış elbiselerin serbest olduğu belirtilmekte, safranla boyananların serbest olduğu betahsis zikredilmektedir. Ancak Aliyyu'l-Kârî, hadiste za'ferânla boyanan ile safranla boyanan arasında yapılan tefrike, Hanefî mezhebinin ihtiyat kaydı koyduğunu belirtir: "Birçok âlimler: Bir kimse versle veya za'ferânla veya safranla boyanmış elbiseyi bir tam gün veya daha fazla sırtında taşıyacak olursa bir dem (koyun kesme) cezası çekeceğine, bir günden az bir müddet taşırsa sadaka cezası ödeyeceğine hükmetmişlerdir" der ve şu açıklamayı yapar: "Bu durumda, hadisteki ruhsatı safranla boyanmış olmakla beraber, yıkanıp kokusu giderilmiş elbiseye hamletmek gerekir, veya sarı boyalı elbisenin, (kokusuz) Ermeni toprağı ile boyanmış olanıyla tefsir edilir. İbnu Hacer'in "safran koku değildir" sözünü onun kokusu tekzib eder."

Aliyyul-Kârî, kadınların, altın vs.den mamul küpe, halhal, bilezik gibi her çeşit zinet eşyasını ihramlı iken takabileceklerini belirtir. Bagavî'nin Şerhu's-Sünne'de kaydettiği bir rivayete göre, Hz. Aişe'den ihrama giren kadınların giyecekleri şeyler hakkında sorulunca: "İpekli, ibrişimli, boyalı giyebileceğini, zinetlerini takabileceğini" söyler. 1 ® 21

,'s olnfîl]

3 . (1201)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den gelen bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken mest giymede kadınlara ruhsat tanıdı" denmiştir. [Ebu Dâvud, Menâsik 33, (1831).] 1 ® 21

AÇIKLAMA:

Ebu Dâvud'dan alman bu rivayet eksik alınmış olmalı, zira aslı şöylcdir 1851 : dJJi LLA Sİ jIp jl

: JlÎ # aüI jl(L^up kül <c4JIp ji -L_p ^jl c-uj â- jLA 4Xj-G- ^ . :G^*sAJl bljHJ

,aU> %2l)> >V #I j jiiuU 6ıf Ak

Bu rivayette Abdullah İbnu Ömer'den az yukarıda 1199 numarada kaydettiğimiz rivayete atıf yapılarak, orada, mest giydikleri takdirde ihramlı erkeklerin mesti kesmeleriyle ilgili hükme kıyâsen ihramlı kadınların da mest giydikleri zaman mesti kesmeleri gerektiğine dair fetva verdiği belirtiliyor. Ancak bilâhare Abdullah'a Safıyye Bintu Ebî Ubeyd, Elz. Aişe'den işittiği şu rivayeti haber verince Abdullah İbnu Ömer, bu fetvadan vazgeçiyor. Elz. Aişe Resûlullah'm ihramlı kadınların mest giymesine ruhsat verdiğini belirtmiştir.

Ay- 3/i ibaresi, Azîmâbâdî'nin açıkladığı üzere: "Bunu işittikten sonra Abdullah İbnu Ömer

(radıyallahu anhümâ), kadınların da mestleri kesmesi gerektiğine dair fetvasını terketti" demektir.

Yani, kadınlar ihramlı iken ayaklarını örten mest vs. giyebilirler.

İbnui-Münzir: "İhramlı kadınların dikişli elbisesinin her çeşidini ve her türlü mesti giyebilecekleri, başlarını, saçlarını örtebilecekleri, yabancı erkeklerin bakışından korumak için yüzlerine hafif bir örtü sallandırabilecekleri hususunda icma edilmiştir" der. 120

Ü£İ*-j ApÎ İ1İ3İ f İr" OJİ 3Jü[: Jü U-4-"^ ^ jr^ jrÇ? -4.

. 4^-k-l 4j>- j>-\ .] jrul>

4 . (1202)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hazretleri buyurdular ki: "Kim izar bulamazsa şalvar giysin, kim de nalın bulamazsa mest giysin." [Buharî, Libâs 14, 37, Hacc 132, Cezâu's-Sayd 15, 16; Müslim, Hacc 4,(1178); Tirmizî, Hacc 19, (834); Ebu Dâvud, Hacc 32, (1829); Nesâî, Hacc 32, (5, 132).]^

AÇIKLAMA:

İzar, belden aşağıyı örtmek için bağlanan giysinin adıdır. İhramlmm normal olarak bunu giymesi gerekir. Bunun temiz ve beyaz renkli olması efdaldir. Hadis, izar bulunmadığı takdirde şalvarın giyilebileceğini belirtmektedir. Ancak, âlimler, daha önce de açıklandığı üzere bazı farklı hükümlere gider:

1- Ahmed İbnu Hanbel, hadisin zâhiriyle hükmetmiş, nalın ve izar bulamayanın mest ve şalvar giyebileceğini söylemiştir.

2- Cumhur mestin üst kısmının kesilmesi, şalvarın yırtılması şartını koşmuştur. Bunları özürsüz giyene fidye gerekir.

3- Şafîler ve ekseriyet nezdinde esahh olan şalvarı yırtmadan giymektir.

4- İmam Muhammed, şalvarın yırtılmasını şart koşar.

5- İmam-ı Azam ve İmam Mâlik mutlak şekilde şalvara fetva vermez.

6- Hanefîler'den Râzi: "Giyebilir, ancak fidye gerekir" der. Nitekim, Haneliler mest hakkında da böyle söylemişlerdir. M

JpJ lÂAJJs kul A'4’3 L J4p y :JjAj yS- (JJ4 ji-LLI Ajl[.^ib ^ypj -5.

ooU- Ogj ol JL .^bJl âjUI JaP^İl I | :JlJ-G Jl öyG jj& ti) lA& G 3lA®

J^LiÜI ojji Jj-o JapJJl Lg_)l JA-Jj oı î ı^ly>- ^ ı3 "*:OİY" aUİ-lOp y Us j) 3lAJ lA&

5 . (1203)- Nâfı'nin anlattığına göre, Eşlem Mevlâ Ömer'in, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e şöyle söylediğini işitmiştir: "Ömer (radıyallahu anh), Hz. Talha (radıyallahu anh)'nm üzerinde, ihramlı iken boyalı bir giysi görmüştü."

(Ey Talha) bu boyalı giysi de ne?" diye sordu. (Talha cevaben):

"Ey mü'minlerin emîri, bu kızıl toprakla boyanmıştır!" dedi. Ömer (radıyallahu anh):

"Ey azizler, sizler halkın imamlarısınız, halk sizlere uymaktadır. Eğer câhil biri bu elbiseyi görse: "Talha İbnu Ubeydillah, ihramda boyalı elbise giymiş" diyecek. Ey azizler, bu boyalı elbiselerden hiçbirini giymeyin!" dedi" [Muvatta, Hac 10, (1, 326).] 1221

AÇIKLAMA:

1- Hadisin yukardaki metninde, Muvatta'daki metnine nazaran birkaç kelimelik eksiklik var. Tercümede eksik kelimeleri parantez içerisinde gösterdik.

2- Hz. Ömer, Talha (radıyallahu anhümâ)'nm üzerinde açıkça yasaklanmış olan za'ferân ve vers dışında bir başka boya ile boyanmış bir elbise gördüğü için "Bu nedir?" diye sormuştur. Tabiî ki bu soruş, Hz. Ömer'in memnuniyetsizliğinden ileri

gelmektedir. Zîra O (radıyallahu anh), büyüklere uyan câhil halkın, bu renkliyi za'ferân veya vers ile boyanmış zannederek, hatâen bunlarla boyanmış giysileri ihram olarak giymede beis görmeyebilir diye kaygılanmıştır.

3- Talha İbnu Ubeydillah (radıyallahu anh) için Hz. Ömer: "Sizler imamsınız" diye hitab etmiştir. Çünkü Talha (radıyallahu anh), Ashab'm büyüklerindendi. Şöyle ki: O, ilk sekiz Müslümandan biridir ve Hz. Ebu Bekir vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Aşere-i Mübeşşere'dendir. Hz. Ömer'in tesbit ettiği altılı şûrada üye idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Suriye taraflarına "casus"luk vazifesiyle gönderdiği için Bedr'e katılamamıştır, ancak Bedir ganimetinden pay ayrılmış "Bedir'e katılma sevabı"na iştirak ettiği müjdelenmiştir. Uhud ve diğer gazvelere katılmış, Bey'atu'r-Rıdvan'da hazır bulunmuştur. Uhud Savaşı'nda çok kritik anlar geçirmiş, Resûlullah'a kendini siper etmiş, elleriyle oklara karşı koymuş, elinden, başından yaralar almış, Resûlullah'ı sırtlayarak kayanın üstüne, kuytuya çıkarmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) O'nu Uhud'da Talhatu'l-Hayr, Usre gününde Talhatu'lFeyyâz, Huneyn gününde de Talhatu'l-Cûd diye tesmiye etmiş, iltifatta bulunmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselânfl'm "Talha ve Zübeyr, cennette benim iki komşum olacaklar!" sözü de meşhurdur.

Resûlullah onun şehid olarak öleceğini de ihbâren şöyle buyurmuştur: "İki ayağı üzerinde yürüyen bir şehid görmek isteyen, Talha'ya baksın!" Gerçekten Talha (radıyallahu anh), Cemel Vak'ası'nda, Hz.Ali (radıyallahu anh)'nin yanında savaşırken Mervan İbnu'l-Hakem'in attığı bir okla şehid düşmüştü. Rivayete göre, bir kimse üç gün üst üste Talha İbnu Ubeydillah (radıyallahu anh)'ı rüyasında görür. Her defasında: "Kabrimin yerini değiştirin, sudan rahatsız oluyorum!" der. Üçüncü defa aynı şeyi görünce adam, İbnu Abbas (radıyallahu anh)'a gelerek rüyasını anlatır. Baktıkları

zaman, yere gelen tarafın su sızıntısından yeşerdiğini görürler. Yeri değiştirilir. 1221

. dJİU .] jlylpj cuu ıjli öji^p -6.

6 . (1204)- Urve anlatıyor: "Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ), ihramlı olduğu halde, sarı renkli giysiler giyerdi. Ancak bunlarda za'ferân olmazdı." [Muvatta, Hacc 11, (1, 326).J 1211

AÇIKLAMA:

Bu boyanın su değince dağılacak, ıslanınca silinecek şekilde olmaması gerektiği şârihlerce belirtilir. Su ile dağılan boya, tîb'i yani koku maddesini andıracağı için hem erkek ve hem de kadınlar ha kk ında tecviz edilmemiştir. Esmâ (radıyallahu anhâ)'nm elbiselerinde za'ferân yoktu denmesi, sürünme maddesinin bulunmadığını tasrih eder. 1221

d ^

LS £Xj'jXs- (3 .sljj.lag] ljj&j cA^Ji

7 . (1205)- Ya'lâ İbnu Umeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ciirrâne'de iken, umre için ihrama girmiş bir adam geldi. Adamın sakal ve saçları sarıya boyanmış, sırtında da za'ferân lekeleri bulunan bir cübbe vardı.

"Ey Allah'ın Resûlü, dedi, şu gördüğün vaziyette, umre için ihrâma girdim!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Şu cübbeyi çıkar, sarı boyayı da yıka!" diye emretti." [Buharî, Umre 10, Cezâu's-Sayd 16, 17, Megâzî, 56, Fedailu'l,Kur'ân 2; Müslim, Hacc 6, (1180); Muvatta, Hacc

18, (1, 328-329); Tirmizî,Hacc 20, (835, 836); Ebu Dâvud, Menâsik 31, (1819-1822); Nesâî, Hacc 43, (5, 142.-143).]

Bu metin, Sahiheyn'deki metindir. Ebu Dâvud'un rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Umrede iken, hacda yaptığını yap." 1221

AÇIKLAMA:

Hadisin muhtelif vecihleri var. Bazı vecihlerinde burada yer almayan ve başka mevzuları ilgilendiren teferruat var. Nesâî'nin bir rivayetindeki ziyadede bu zat Resûlullah'a:

"Ben umre için ihrama girdim, ne yapayım?" diye sorar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sen haccederken ne yapardın?" der. Adam:

"Ben şu (tîb)den kaçınır ve yıkardım" deyince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Haccda ne yapıyorsan umrede de onu yap!" diye emreder.

Müslim'in bir rivayetinde, Resûlullah: "Şu cübbeyi çıkar, üzerindeki za'ferânı yıka!" der. Sahiheyn'in bir ziyadesinde bu emrin üç kere tekrarı mevzubahistir.

Kadı lyaz der ki: "Bu tekrarın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' tan olması muhtemeldir, bu durumda yıkamayı tekrar etmede hadis nassdır. Bunun sahâbî sözü olması, Resûlullah'm "yıka!" emrini, iyi anlaşılmak için âdeti üzere yaptığı gibi, ard arda üç kere tekrar etmiş olması da muhtemeldir."

Bu rivayet gösteriyor ki, hacda ilgili bir kısım menâsik cahiliye devrinde de bilinmekte idi. İslâm onların hepsini ilga etmiş değildir. 1221

SJLkJ.1 jdi OlS" aJÎ[,L4lp 2)1 ^4 j&j .8.

8. (1206)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in: "İhramlının mıntıka takmasını mekruh addettiği" rivayet edilmiştir. [Muvatta, Hacc 12, (1, 326).J 1221

AÇIKLAMA:

1 - Mıntıka; bele, elbisenin üzerine bağlanan şeydir, yerine göre kuşak veya kemer diyebiliriz.

2- Yukarıdaki rivayet İbnu Ömer'in bunu mekruh addettiğini ifade eder. Ancak, Zürkânî, İbnu Ömer'den bunun cevazıyla ilgili rivayetin de geldiğini, dolayısıyla, sonradan bu görüşünden rücû etmiş olabileceğini belirtir. 12 ^ 1

2ip c)L»4p aJİ : Jli .9.

•]}/- 3*3

9 . (1207)- Kasım İbnu Muhammed anlatıyor: "Bana, el-Ferâfısa İbnu Umeyr el-Hanefî haber verdi ki, O, Hz.Osman (radıyallahu anh)'ı, ihramlı iken yüzünü örter görmüş." [Muvatta, Hacc 13, (1, 327).J 1221

AÇIKLAMA:

Hadis Muvatta'da muhtelif vecihten kaydedilmiştir. Bazı vecihlerinde, Hz. Osman'ın, Medine'ye üç merhale uzaklıktaki Arc karyesinde yüzünü, erguvan bir kadife parçasıyla örttüğü tasrih edilir. Yüzün bu şekilde örtülebileceğinin câiz olduğu görüşünde başka sahabeler de vardı: İbnu Abbâs, İbnu Avf, İbnu'z-Zübeyr, Zeyd İbnu Sâbit, Saîd, Câbir gibi (radıyallahu anhüm ecmaîn)... Şâfiî de buna hükmetmiştir.

Ancak, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bunun haram olduğuna hükmeder. Mâlik, Ebu Hanife, Muhammed İbnu'l-Hasan da aynı kanaati beyan ederler. Bunlar yüzü örtene fidye gerekir derler. Sâdece elle örtmede bir beis görmezler.

Şu hususu bir kere daha belirtelim. Başı örtmekle yüzü örtmek aynı şey değildir. İhramlı iken başı örtmenin erkekler için haram olduğu hususunda ulemâ icmâ eder. 1251

^j*-! o 3 y» ^ySjJl JjL» : JjJL L«3^ 3 .10.

. Aüll cooL>- I

10 . (1208)- Nafı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Başın çeneden yukarısını ihramlı kimse örtemez." [Muvatta, Hacc 13, (1, 327).]™

lu IJ31A liB ol a»! O^ 0OUSjJl :c2lS L^ap Alil AöjIp ^jPj -11

. jj! 4j>- \ İjjjjLŞ- I3B ^1 p 3 3:3^ bİJj>4 caJ-LÛi

11 . (1209)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz (kadınlar) ihramlı olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber iken, binekliler bize uğrardı. Onlar tam hizamıza gelince, herbirimiz cilbabım başından yüzünün üzerine sarkıtıverirdi. Bizi geçtiler mi tekrar kaldırırdık." [Ebû Dâvud, Menâsik 34, (1833).]™

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, Hz. Aişe, ihramlı iken kadınların yüzlerinin açık olduğunu, yabancı erkeklerle karşılaştıkları zaman, onların bakışlarından kendilerini korumak için örtülerini baştan aşağı yüzlerinin üzerine sarkıttıklarını belirtmektedir. Şârihler bu sarkıtmada, örtünün yüze değmeyecek şekilde yapılmış olması gerektiğine dikkat çekerler ve "yüz derisine değmiyecek şekilde..." diye kayıt

koyarlar. Aksi takdirde, 1199 numaralı rivayete kaydettiğimiz

6 » "İhramlı

kadın yüzünü örtmesin" emrine muhalif düşer der.

Şevkâni, Neylü'l-Evtâr'da şunu kaydeder: "Bu hadisle şu husus istidlâl edildi: "Kadın, erkeklerin yanından geçmesi anında ihtiyaç duyduğu taktirde, başın üstünden bir giysiyi yüzüne sarkıtması câizdir. Zira kadın, yüzünü örtmeye muhtaç olması haysiyetiyle örtü ona, avret gibi mutlak şekilde haram olamaz. Ancak örtü derisine değmeyecek şekilde yüzünden mesâfeli olmalıdır. Şâfıîler ve başkaları da böyle hükmetmiştir. Ancak, hadisin zâhiri bu hükme muhalefet eder. Çünkü yüzüne örtü sarkıtan, derisine değmeyi önleyemez. Sarkıtılan örtünün mesafeli olması şart olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu belirtirdi." 1 ™

,]L»_£AP Alil jŞy (jj! cou jLc* 1 ! jAd.1 co a_3>1 i pj .12.

. 3-3 Aj>- y- \

12. (1210)- Fâtıma Bintu'l-Münzir anlatıyor: "Biz, bir kısım kadınlar, ihramlı iken, yanımızda Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) olduğu halde, yüzlerimizi sıkıca örtüyorduk" 1 ™ [Muvatta, Hacc 16,(1,328).]™

AÇIKLAMA:

Sahâbî olan Esma, Ebu Bekir'in kızıdır. Ayrıca Fatıma'nm ve kocasının da büyükannesidir. Bir başka rivayette, Fatıma ilave eder: "...Esmâ, yüzümüzü sıkıca örtmemize müdâhale etmezdi." Zürkânî müdahale etmeyişini: "Çünkü başkasının gözüne karşı, kadının kendisini örtmesi câizdir" diye izah eder ve ilâve eder: "Sadece câiz değil, bilakis vâcibdir de,

yeter ki fitne olacağını bilsin veya zannı hasıl olsun veya erkek, kendisine lezzet kasdıyla bakmış bulunsun."

İbnu'l-Münzir, bu hadisi açıklama sadedinde "Kadının her çeşit dikişli giysileri ve mesti giyebileceği, yüzü hâriç başını ve saçlarını örtebileceği, yüzünü erkeklerin nazarından koruyacak bir örtüyü hafifçe başından sarkıtabileceği fakat sıkıca saramayacağı hususlarında ulemâ -şu kaydettiğimiz Fatıma Bintu'l-Münzir rivayeti hariç- icma etmiştir" der ve ilâve eder: "Fatıma Bintu'l-Münzir'in rivayetinde zikredilen sıkıca örtme (tahmîr) tâbiri ile, sarkıtma suretiyle örtme (sedl) kasdedilmiş olması muhtemeldir. Nitekim Hz. Aişe de, kadınların yabancı erkeklere karşı örtündüğünü belirtir, ancak "sıkıca örtünme" (tahmir) tâbiriyle değil, örtünme (sedl) tâbiriyle ifade eder: "Biz (kadınlar) ihramlı olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber iken, binekliler bize uğrardı. Onlar tam hizamıza gelince, herbirimiz cilbabım (örtüsünü) başından yüzünün üzerine sarkıtıverirdi. Bizi geçtiler mi tekrar kaldırırdık."

Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, İmam-ı Azam hazretleri bu çeşit tearuz durumlarında, hadisler arasında sıhhat yönüyle tercihe müessir zâhir bir sebep yoksa, râvileri fakih olan hadisi tercih eder. 1 ' 041 Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin kullandığı tâbirlerin fıkhî inceliklerini en iyi bilen büyük fakihlerden biri olduğu nazar-ı dikkate alınacak olursa, İbnu'l-Münzir'in pek isâbetli bir yorum yapmış olduğu anlaşılır. 122 ®

d)l ûy~ ^41* l5Ah ajjI (JL^-ip kül .13.

L« f ^ 3j• 3 I

3 Jl * (S 3 u^d3 J->-l

I \jj aSj S”L\i c-ojJlj yt) 3 3^3

. 3 . c-aJöJI l)»İ 4_*Xol_P

13 . (1211)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, ihrama gir(ece)ği zaman (ihramı için), keza ihramdan çıktığı zaman da Kâbe'yi tavaftan önce hıll'i için, içinde misk bulunan sürünme maddesini şu iki elimle sürdüm." [Buharî, Hacc 18, 143, Libâs 73, 89, 91; Müslim, Hacc 31, 33, (1189); Muvatta, Hacc 17, (1, 328); Tnrnizî, Hacc 77, (917); Ebu Dâvud, Menâsik 11, (1745, 1746); Nesâî, Hacc, 41, (5, 136-141).]

Bir rivayette şu ibare de var: "...Veda haccmda zerire denilen koku ile..." 112 ®

Bir başka rivayette: "...ihrama girmezden önce, sonra ihrama girerdi."

Bir diğer rivayette: "...bulabildiğim kokunun en iyisi ile başında ve sakalında koku maddesinin parıltısını görünceye kadar (sürerdim)."

Bir diğer rivayette: "...Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken (sürülen) koku maddesinin saç ayırımlarındaki parlaklığına (şu anda) bakıyor gibiyim."

Bir rivayette şu ziyade var: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) zeytinyağıyla yağlanırdı. Bunu İbrahim (Nehâî)'ye zikretmiştim, bana: "Pekâlâ, şu rivayeti ne yapacaksın: "Esved, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)' den onun şöyle söylediğini rivayet etti: "...(Sürülen koku maddesinin saç ayrımlarındaki parlaklığına bakıyor gibiyim."

Bir rivayette de şu ziyade var: "...Bu, ihram(a girmezden önce süründüğü) koku idi." 11221

AÇIKLAMA:

1- Daha önce kaydedilen hadislerin bir kısmında geçtiği üzere, ihramlı bir kimse, ihramdan çıkıncaya kadar koku sürünemez. Kokulu sabun dahi kullanamaz.

2- Sadedinde olduğumuz hadis, ihrama girmezden önce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bedenine, bahusus saç ve sakalına koku maddesi sürüldüğünü belirtiyor. Hadisin râvisi olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) tîb denilen kokulu sürünme maddesini Resûlullah'a kendi elleriyle sürdüğünü belirtiyor. Hadisin bir vechinde, bu tîb'i, bulabildiği en güzel, en iyi maddeden seçtiğini belirtirken, sadedinde olduğumuz vechinde bunun misk olduğunu belirtiyor. Misk, bir nevi keçinin göbeğinden elde edilen, en güzel, en pahalı koku çeşididir.

3- Rivâyet, şu hususu da belirtmektedir: Hz. Aişe hacc sırasında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihramdan çıkar çıkmaz, yani şeytan taşlamaları bitip, kurban kesilince, daha tavafa gidilmezden önce koku sürmüştür. Şu halde bu rivayet koku yasağının ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini açık şekilde belirtmektedir: Bu yasak, hacc veya umre müddetiyle ilgili bir yasak değil, hacc ve umrenin ihram nüsük'ü ile alâkalı bir yasaktır: Koku sürünmek, niyet edip ihramı giyme anından, saçların kesilip ihramdan çıkma anma kadar devam eder.

4- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in, zeytinyağı sürmüş olmasıyla ilgili ziyadeye gelince; bu ziyade Buhârî'nin 18. babında geçer. Burada İbnu Ömer'in ihram giyeceği sırada tîb değil, zeytinyağı sürdüğü ifade edilmektedir. Şârihlerin belirttiği üzere, ihrama girmezden önce koku sürünme meselesinde Hz. Aişe ile, İbnu Ömer (radıyallahu anhiim ecmaîn) arasında ihtilâf mevcuttur. Sadedinde olduğumuz hadiste Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), kesin bir dille Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ihrama girmezden önce bedenine koku sürdüğünü, saçını, sakalını koku

maddesi ile ovduğunu ifade ediyor. Hatta bu hususu çok iyi hatırladığını, bu meselede zerre kadar şüphesi olmadığını ifade için: "Sürdüğüm koku maddesinin Resûlullah'm saç ayırımlarında hasıl ettiği parlaklığa (şu anda) bakıyor gibiyim" der. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ise, ihram öncesi sürülen kokunun ibramdan sonra devam etmemesi gereğine inanmaktadır. Yani, ihram giymeye yakın, kokulu madde sürülmelidir. İbnu Ömer de bu konuda kesin kanaat sahibidir. Öyle ki: "Koku sürünmektense katrana bulanmayı tercih ederim" bile demiştir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in bu meselede babası Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e uyduğu babasının, ihramlı üzerinde, önceden intikal eden koku bulunmaması inancında olduğu belirtilir. Tirmizî'nin bir rivayetinde (Hacc 114, (962) İbnu Ömer, Hz. Peygamberin ihramlı iken, tîbsiz olduğunu, zeytinyağı süründüğünü rivayet eder. Şu halde İbnu Ömer, ihramlı iken zeytinyağını hoş kukusu olmadığı ve bir de Resûlullah'm süründüğünü bildiği için sürmüştür. Müteakip hadis de konuya açıklık getirecektir. 11 ®

LJ? iyi yyt OÎ U : jlJi fiyi Ay4 f JAjJl yp yp ^1 :yyî .14. İ4Ş 6Î :cJilâ ,yp ^1 Jy I^Ip Sil yy L&Ip i/y-U .ÜJS Jülî ö\ y* £)! L^\ öljjy yllî û‘

. y^ycül JâlâJl o jjt .JlJö p tAtlCvj (Jş ı_îli ^ jcp İ-t- «od jyy

14 . (1212)- Bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "Önce koku sürünüp sonra ihrama giren kimse hakkında soruldu. Şu cevabı verdi: "Ben (tîb sürünerek) ihrama girip koku neşretmeyi sevmem. Katrana bulanmam bunu yapmaktan daha iyidir." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye, İbnu Ömer'in, bu sözü haber verilince: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihrama (gireceği) sırada tîb sürdüm. Bu halde hanımlarına uğradı. Sonra da ibrama girdi, koku

neşrediyordu" dedi. [Buharî, Gusl 14; Müslim, Hacc 47, (1192); Nesâî, Hacc 42, (5, 139), Gusl 13, (1, 203).]°®

AÇIKLAMA:

Bir önceki hadisin açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, ihrama girecek kimsenin, ihramdan önce kokulanması ve dolayısıyla ihramlmın koku neşretmesi hususunda, Hz. Aişe ile, Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhiim ecmaîn) arasında ihtilâf mevcuttur ve her ikisi de birbirlerinin düşüncelerini bilmektedirler. Yukarıda, İbnu Ömer'in görüşü Hz.Aişe'ye haber verilince, onun görüşünde ısrar ettiğini gördük. Saîd İbnu Mansûr'un, İbnu Ömer'in oğlu Abdullah'tan kaydettiği bir rivayet, Hz. Aişe' nin görüşünü işiten İbnu Ömer'in sükût ettiğini, kendi görüşünde ısrar etmediğini ifade eder. Sâlim

İbnu Abdillah, İbnu Ömer'in de bu meselede Hz. Aişe'nin hadisine dayanarak babasına ve dedesine muhâlefet ettiğini belirtir.

Cumhûr da, bunu esas alıp, ihramdan önce kokulanmayı müstehab addetmiştir. Hanefî mezhebi de bu görüştedir.

Mâlikîler, İbnu Ömer'in görüşünü esas alır ve Hz. Aişe'nin hadisini şöyle te'vil ederler: "Rivayette koku süründükten sonra Hz. Peygamber'in kadınlarına uğradığı, sonra ihrama girdiği belirtilir. Bu uğramadan kasıt cimâ'dır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerinden herbirine uğradıkça her seferinde yıkanmak âdeti idi. Böylece, süründüğü tîb yıkanmış olmaktadır ki kokudan eser kalmaz." Keza "Saç ayırımında görülen tîbin parlaklığı, ondan bâki kalan renktir, yıkanınca kokusu gitmiştir, kokusu olmayan tîb lekesidir" şeklinde te'vil edilmiştir.

Ulemâ bu konuda lehte, aleyhte deliller getirir, izahlar, te'viller yapar. Teferruata girmeyeceğiz. Ancak bu vesile ile

hadiste gözüken bir kaç noktaya dikkat çekeceğiz:

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevceleri, Resûlullah'm hizmetine koşmuşlardır. Burada koku sürme hizmeti gözükmektedir.

* Münâsebet-i cinsiyede kadın ve erkeğin güzel koku sürünmesi müstehabdır.

* Ashab'm büyükleri bile, Resûlullah'm bazı sünnetini, zevceleri kadar iyi bilememekte ve bu sebeple aralarında ihtilaf çıkmaktadır.

* Ulemâ, çoğunluk itibariyle, zevcelerinin daha iyi bilme durumunda olduğu hususlarda -ihtilâf vâki olursa- zevcelerinin rivâyetini tercih etmiştir, bu meselede olduğu gibi. 111111

\j <3 *—Oİsb 3*^^ ^ ^ ^ ^ 3j -15.

15 . (1213)- Nesâî'nin kaydettiği bir diğer rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ihrama girmeyi arzu ettiği zaman bulabildiği en güzel yağla yağlanırdı. Öyle ki, yağın parlaklığını başında ve sakalında görürdüm." (Râvi Hz. Aişe'dir). [Nesâî, Hacc 42, (5, 139-140).

cuAb <_01 ■'Li

16 . (1214)- Yine Nesâî'nin bir başka rivayetinde, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle buyurmuştur: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihrama gireceği zaman ihramı için, şeytan taşlamasını yaptıktan sonra ve Beytullah'a yapacağı tavaf (-ı ziyaret)ten önce ihramdan çıkınca da hıll'i (ihramsız hâli) için tîbini sürdüm." [Nesâî, Hacc 41, (5, 137).] 11121

AÇIKLAMA

: 1218 numaralı hadiste yapılmıştır. 11 ^

£ ji ^ ^ -i / L

.JaAl /jA <^>^0 JJl«. çLöJ Aİ - JlÂj&

o 0 0 0

LA[: 3/^' 3j-17.

17 . (1215)- Bir diğer rivayette şöyle denir: "Resûlullah'm tîb'i (sürdüğü koku) sizin şu tîbinize benzemez." Yani (sizin kullandığınız tîb), uzun müddet koku neşretmeye devam etmez, demektir. [Nesâî, Hacc 41, (5, 137).]^

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de Hz. Aişe'ye aittir. Bütünü içinde şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ihramsız iken de, ihrama gireceği zaman da tîbini sürdüm. Sizin bu tîbiniz onun tîbine benzemez." Hz. Aişe bu sözü ile, "(Sizin tîbinizin) bekâsı yoktur (kokusu devam etmez)" demek istemiştir.

Sindî bu ifadeyi şöyle açıklar: "İhrama girmezden önce kullandığınız tîbin kokusu, ihramdan sonra devam etmez, hemen kaybolur. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) en iyi kokudan kullanırdı ve ihramdan sonra da koku neşretmeye devam ederdi." Sindî bu te'vili Hz. Aişe'den gelen diğer rivayetlerin ruhuna uygun olarak yaptığını belirtir. Aksi takdirde: "Hz. Peygamberin kullandığı tîbin kokusu devam etmezdi" şeklinde te'vil dahi mümkündür. 0 ^ 1

ı dAtkiLı likit?- .ı * ■/?:» aSo» İ-î aUİ J:c-Jli I^up kül ÂOJlp ^jpj .18.

a.- a' - jjl a>-^>-l o*_l İ-t aüI (J"j oi^-3 lgg^l p ıJbk bU>-l c—
Çp lil) I -tip

. ı—-JaJl ı »ıdJ-tlJl«j ^1 »-Ut Ai«

18 . (1216)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile (hacc ve u mr e için ihrama girip) Mekke'ye giderdik. İhram sırasında almlarımıza sükk denen bir tîb sürerdik. Birimiz terleyecek olsa, yüzüne akardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu gördüğü halde (bize) onu(n sürülmesini) yasaklamazdı." [Ebu Dâvud, Menâsik 32, (1830).]^-LUUi

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen sükk, Lisânu'l-Arab'a göre bir tîb çeşididir. Misk ve râmek kokularının karıştırılmasıyla elde edilir. Başka çeşit tîbe karıştırılarak kullanılır.

2- Bu rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sükk denen tîbi ihramlı iken hanımlarının süründüklerini gördüğü halde sesini çıkarmadığı ifâde edilmektedir. Resûlullah'm gördüğü şeye sükût buyurması takrîrî sünnet addedilir ve bu, sükût edilen şeyin Resûlullah tarafından kabul edildiğine delil sayılır.

Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ihramlı iken koku maddesiyle kaynatılmamış saf zeytinyağı ile yağlandığı rivayet edilmiştir. Bu rivayette, ihramlı iken saf zeytinyağı ile yağlanılabileceğine dair delil çıkarılmıştır. 1211 numaralı hadiste açıkladığımız Hz. Aişe ile Hz. İbnu Ömer ihtilâfının aslı, bir kere daha görülüyor ki, Resûlullah'tan görülen farklı tatbikata dayanmaktadır.

3- Yanlış anlaşılmaması için tekrar belirtelim, Hz. Aişe'nin belirttiği sükk sürme işi, ihrama girmezden önce cereyan etmiştir. Ebu Dâvud, Hz. Aişe'nin bu hadisini ihramdan sonra da devam eden kokunun önceden sürülebileceğine delil yapmak kasdıyla kaydetmiştir. İhram sırasında kadın ve erkek hiç kimseye koku sürmenin helâl olmadığı hususunda ulemâ ihtilaf etmez, icma eder. Ancak zeytinyağı tîb değildir, kokusu için sürülmez, başka maksadla sürülür. Bu sebeple saç ve sakal hariç zeytinyağının, ihramlı iken sürülmesi câiz addedilmiştir. 1 ^ 21

(_|l tl—ftil ’jAp (Jüii . jE. dJJD a^Î ,]dJJ> <LLJj İJÜSli

l Ol OljIj L ^~* , l

19 . (1217)- Salt İbnu Zübeyd (rahimehullah), ailesinin bazı fertlerinden naklen şunu rivayet etmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Şecere nâm mevkide iken, bir tîb kokusu hissetti.

"Bu koku kimden geliyor?" diye sordu: Kesîr İbnu's-Salt:

"Bendendir, (saçımın dağılmaması için) süründüm ve tıraş olmamaya karar verdim" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Su birikintilerinden birine git, başını koku gidinceye kadar ovuştur!" diye emretti. Kesir İbnu's-Salt öyle yaptı." [Muvatta, Hacc 20, (1, 329).i 111 ^

Âjjliâ Jlûi 3-4. ; *—-^~3 2)1 [j-«^" (J>j^ jvi—d (j-^ (_£y>4 3 .20.

OA}^ • 3^-^® -ÛA^j^ JV*^ ^ 4AA- ^ b2["3^® ?AÜİ J^Jti 3J-C* 3^® -ÛA^J^ jya' Ij lOLjLİ»!

3 OotAjj a 1 3)^3 £-4-v 2 UA“ O"*^-? t ^~* J b j Jt ~“ 3/~”^ 2)1 »JL2LÜI«. J «uJL^Jcdİ '. AİAi"

. ^-[S* aJj>ijJi J^- ç-ii.1 i ^l 3 b 2 a-~-^))Ç/42 3 ^ ^

20 .(1218)- Muvatta’nm bir diğer rivayeti, Eşlem Mevlâ Ömer'den: "Ömer (radıyallahu anh), bir tîb kokusu hissetmişti.

"Bu koku kimden?" diye sordu. Muâviye İbnu Ebî Süfyan (radıyallahu anh):

"Ey mü'minlerin emîri! Bendendir!" diye cevap verdi. (Hz. Ömer kızgın bir eda ile):

"Allah Allah! Senden mi?" diye çıkıştı. Hz. Muâviye:

"Bana Ümmü Habibe sürdü, ey mü'minlerin emîri!" (diye özür) beyan etti. Hz. Ömer:

"Allah aşkına geri dön ve şu sürdüğün şeyi yıka!" diye emretti." [Muvatta, Hacc 19.3 11121

AÇIKLAMA:

1- Yukarıdaki iki rivayet, birbirine ziyadesiyle benzerlik arzeden iki ayrı hâdiseyi anlatmaktadır. Saçma koku saçıcı bir madde sürdüğü için Hz. Ömer'in müdahalesine mâruz kalan şahıs, birinci hadiste Kesîr İbnu's-Salt, ikinci hadiste ise Muâviye İbnu Ebî Süfyan (radıyallahu anhümâ)'dır.

2- Hz. Ömer'in kokuyu hissettiği yer Şecere'dir. Zülhuleyfe'de, Esma Bintu Muhammed İbni Ebî Bekr'in doğum yaptığı yerdir. Medine'ye altı mil mesafededir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye giderken, Medine'den oraya gelir, ihrama orada girerdi.

3- Su birikintisi diye tercüme ettiğimiz şerbet'i İmam Mâlik hurmanın dibindeki çukurluk diye târif eder. Diğer açıklamalardan, suyun birikmesi için, ağaçların etrafında, hâlen teşkil edilen havuzlama çukurları olduğu anlaşılıyor.

4- İkinci rivayetin bir başka vechinde, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Hz. Muâviye'ye öfkelendiği kaydedilir. Şârihler, Hz. Ömer'in, Hz. Muâviye'yi refaha düşkünlükle itham edip Arab'ın Kisrası diye isimlendirdiğini belirtirler.

5- İbnu Ebî Şeybe'nin rivayetinde: "...Herkes ihramını giyince, Hz. Ömer bir tîb kokusu hissetti ve: "Bu kimdendir?" diye sordu..." denir. "Bendendir ey mü'minlerin emîri!" diyen, bu rivayette Berâ İbnu Azib'tir.6- Bu rivayetler, Hz.Ömer'in ihramlıya hiçbir surette kokuyu câiz görmeyen fetvasını aksettirmektedir. Zürkânî, bu meselede -az yukarıda kaydettiğimiz, Hz. Aişe ile olan ihtilâfa parmak basarak der ki: "Hz. Ömer, ihrama girecek kimsenin, önceden koku sürünmüş olmasını, bu kadar büyük sahâbi ve tâbiin huzurunda reddettiği halde, onlardan hiçbiri ona itiraz etmedi. Şu halde bu durum, Hz. Aişe'nin buna muhalif rivayetin te'vil edilmesi gerektiğine en kuvvetli bir delildir."
11321

t! o ^ 1 • Jlij 4 ^j>33 44 »\j j >3 \aj£- oL«3 İUİİ 3 3 .iS""<4 kul -21.

. dJ-İD . joUlfLj

21 . (1219)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre: "İhramlı iken Cuhfe'de ölmüş olan oğlu Vâkid'i kefenlemiş, bu arada başını ve yüzünü örttükten sonra şöyle demiştir: "Eğer ihramlı olmasaydık, cenâzeye tîb de sürerdik." [Muvatta, Hacc 14, (1, 327).j 13311

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, ihramlı iken kokulu nesneye değilmemesi gereğine bir delil olduğu gibi, ihram sırasında ölen kimsenin normal şekilde kefenlenmesi gereğine de delil olmaktadır. Zîra, ihramlı halde, ölen oğlunun başını ve yüzünü örtmüştür. Halbuki, ihramlmm başı ve yüzü açıktır. İhramlı koku sürünmez, ama cenazeye mûtad üzere sürülmelidir. İbnu Ömer (radıyallahu anh) oğlunun cenazesine sürmüyor, fakat özrünü beyan ediyor: Tekfine katılan hepimiz ihramlıyız, ihramlı olanların kokuya değmemeleri gerekir, böyle olmasaydık, ihramlı iken ölmüş bulunan cenazeye mutad üzere koku da sürerdik."

Bu hadiste, İmam-ı Âzam, İmam Mâlik ve Evzâî Sahiheyn'de kaydedilen bir İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) rivayetine cevap bulurlar: "İhramlı bir kimseyi, devesi sırtından atarak ölümüne sebep

olmuştu. Durum Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intikal ettirilince: ÂÂ Cj

اغْسِلُوه

يُبْعَثُ مُلَبِّياً

4j

*>< \ t Jl Jl

j ı o y.y 2 - 3

s

u 5

“Onu yıkayın, kefenleyin, sakın başını örtmeyin ve koku da yaklaştırmayın. Zira o, (kıyamet günü) telbiye getirerek diriltilecektir" buyurdu.

İmam Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel, İshâk İbnu Râhuye ve Zâhirîler, bu sonuncu rivayetten hareketle, ihramlı iken ölen bir kimsenin, öldükten sonra da ihramlı sayılacağını söylerler. Hadiste ifade edilen: "Başını örtmeyin, koku da sürmeyin" emri bunu ifade eder. Hatta, hadisin bazı vecihlerinde "iki parça içerisine kefenleyin" ziyâdesi de vardır. Yani, kefeni de, ihram gibi iki parçadan ibaret olmalıdır.

Bu görüşe katılmayan âlimler (Mâlik, Ebu Hanife..) ihram halinde ölen kimseye ihramsız gibi muâmele yapılması gerektiğini söylerler. Onlara göre ihram, diğer ibadetler gibi bir ibadettir. N amaz, oruç vs. ibadetler ölümle iptal olduğu gibi, bu da ölümle iptal olur. Ölümle ihram devam edecek olsa, cenazesinin tavaf ettirilmesi ve diğer menâsikin de tamamlattırılması gerekirdi. Halbuki hiçbir âlim bunu söylememiştir.

Ayrıca İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) hadisi, hadiste geçen şahısla ilgili hususî bir hüküm ifade etmektedir. Onu umumileştirmek mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber, "Zira o telbiye getirerek diriltilecek" buyurmuştur... Halbuki, şehidlerle ilgili hüküm ifâde edilirken tahsis değil ta’mim

ifade eden bir üslub kullanılmıştır: "Şehid (kıyamet günü), yarasından kan akıyor olduğu halde dirilir." Bu mülâhazaya göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İhramlı halde ölen kimse kıyamet günü telbiye getirerek dirilir" buyurmuş olsaydı hüküm umumiyet kazanmış olacaktı. 11321

ekli 4£r5\j aJ Jj ÂI Â aUİ jÂ jir[:Ju .22.

İ4- ÂI JcJlj lwV5ÂiS> : JjİJ "ç kkîlJ Axd>-1) İSli . Ç-2)\ “jr kÂİÖ-l (ji

. (_£jI3t2l 43 - y>-\

22. (1220)- Nâfı anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ihram giyerek Mekke'ye müteveccihen yola çıktığı zaman, güzel kokusu olmayan bir yağ ile yağlanırdı. Sonra Zülhuleyfe mecsidine gelir, orada (ihram için iki rek'at) namaz kılar, sonra hayvanına binerdi. Devesi (ayağa kalkıp) onu doğrultunca telbiyeye başlar ve şöyle derdi: "Ben Resûlullah'm böyle yaptığını gördüm." [Buharî, Hacc 28; Muvatta, Hacc 32, (1, 333).] 11221

AÇIKLAMA:

Burada ibram, telbiye getirmek mânasına gelir. İbnu Ömer, ihramını giydikten sonra kılınması sünnet olan iki rek'at ihram namazını kılınca hemen telbiyeye başlamıyor, devesine binip, devesi ayağa kalkınca, tam binme halini aldıktan sonra telbiyeye başlıyor. Sözgelimi ayağını atarken veya, deve kalkarken değil, tam binmiş vaziyete geçince telbiyeyi getiriyor. Böylece ihram yasakları fiilen başlatılmış oluyor. 11211

JjfcjjI »C3fiJl«.] yS- yŞ- OIS^[: Jli 4jlj)j (JŞj -23.

23 . (1221)- Timıizî'nin bir rivayetinde şöyle denir: "(İbnu Ömer) reyhanlanmamış bir yağla yağlanırdı." Yani kokulandırılmamış. [Tirmizî, Hacc 114, (962); İbnu Mâce, Menâsik 88, (3083).i 11211

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen mukattat, reyhanla kaynatılmak suretiyle koku sindirilmiş demektir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ihramlının mutlak surette kokudan uzak kalması kanaatinde olduğu için, ibram

öncesi yağlanırken kokulu kılınmamış, tabiî yağla yağlanmıştır. Bu te'vili esas alanların ibram giydiği takdirde izi devam ederek koku salmayı sürdürecek olan kokulu krem kullanmaması gerekir. Hanelilerin ihram öncesi kokulanmayı müstehab addettiklerini bir kere daha hatırlatalım. 11 ^

C-Şjil İJt <3 ü-4-^ DÜ? —4.

24. (1222)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "İhramlı reyhan koklayabilir, aynaya bakabilir. Yediği zeytinyağı ve tereyağı ile tedâvi olabilir." [Buharî, Hacc 18, (Bab başlığında, senetsiz olarak kaydetmiştir).] 11121

AÇIKLAMA:

İhramlmın reyhan koklaması ihtilâftı bir mevzudur. Sadedinde olduğumuz rivayetde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m bunda bir beis görmediği ifade ediliyor. Ancak, İshâk da mübah derken, Ahmed İbnu Hanbel, tevakkuf etmiş, Şafiî hazretleri haramdır demiş, İmam Mâlik ve Ebû Hanife (rahimehumullah) "mekruh" addetmişlerdir.

Aynaya bakma hususunda Sevrî'nin Câmi'inde kaydedilen rivayete göre İbnu Abbâs "Muhrim olanın aynaya

bakmasında bir beis yoktur" demiştir. Kasım İbnu Muhammed'den gelen rivayette mekruh addedilmiştir.

, % o

Ebû Bekir İbnu Ebî Şeybe'nin kaydettiği rivayette İbnu Abbâs, ÜcftLc

"Muhrim yediği şey ile tedavi olur" demiştir. Bir başka rivayette ise: "Muhrimin eli veya ayakları çatlayacak olursa, zeytinyağı veya tereyağı sürebilir" demiştir.

Bu ifadede Mücâhid'in: "Tereyağı ve zeytinyağı ile tedavi olamaz, aksi halde dem (koyun kurban etmesi) gerekir" şeklindeki görüşüne cevap verilmiş olmaktadır. J 11 ^ 1

\y>\ .jİjj b Lâlbi-I .L«4-^ jI[’.yyj aüI^Up y&y -25.

<up aJ)I I Cyy\ yj\ .aAÎj çy>*X\ JI JIİj 3^44

yy>- y> OAiiI-tIp Ü : cüJLî ÇIJLa yi :JIai aIİp yly jAj yyyii\ yy aJjA-jİ

yjiJI oJd 4.JÎ / Ffjğ. jij İAÎ) ^45 # $ ûir ûûf diJLho ^iŞp jJbj'

U4 JİB İAÎ) 4^1 44^1 ObcJ“ jlii> 4 İJb Ja âtuluI

yi ÂjIjj c 3 ^]). ^ 4JL)tj IuS4î> ıjîîj

.ö^JI A ^. 1 c- 4*^ (Jjil b*bSLi2P » 44 i .!.th 44jb«I ’.^yVs

25. (1223)- Abdullah İbnu Huneyn anlatıyor: "İbnu Abbas ile Misver İbnu Mahreme (radıyallahu anhümâ) Ebvâ'da ihtilâf ettiler. İbnu Abbas: "Muhrim başını yıkar" dedi. Misver ise: "Hayır, yıkayamaz!" dedi. İbnu Abbâs, beni Ebu Eyyûb el-Ensârî (radıyallahu anh)'ye gönderdi. Ben onu iki direk arasına gerilmiş bir perde gerisinde yıkanıyor buldum. Kendisine selam verdim.

"Kim o?" dedi.

"Abdullah İbnu Huneyn'im. Beni, size İbnu Abbas gönderdi. Sizden, ihramlı iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m başını nasıl yıkadığını soruyor" dedim. Bunun üzerine Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) elini perde (ipinin) üzerine koyup aşağı doğru bastı ve başı göründü. Üzerine su döken birisine: "Dök!" dedi. O da döktü. Ebu Eyyûb (radıyallahu anh) başını elleriyle ileri geri ovalayıp:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yapar gördüm" dedi." [Buharî, Cezâu's-Sayd 14; Müslim, Hacc 91, (1205); Muvatta, Hacc 4, (1, 323); Ebu Dâvud, Menâsik 38, (1840); Nesâî, Hacc 27, (5, 128129); İbnu Mâce, Menâsik 22, (2934).]

Muvatta dışındaki rivayetlerde şu ziyade mevcuttur: "Misver, İbnu Abbâs'a şunu söyledi: "Seninle bir daha münakaşa etmiyeceğim (ne dersen kabûlüm). 1,11221

AÇIKLAMA:

1 - Buharî bu hadisi, "Muhrimin yıkanması" adlı bir babta kaydeder. Yıkanma ile ferahlık, paklık ve cenâbetten temizlenmek gibi çeşitli maksatlarla yapılan yıkanmaların hepsini kasteder. Muhrimin cenâbetten temizlenmek için yıkanması gereğinde ulemâ icma eder. Başka maksatlarla yapılacak yıkanmalarda ihtilâf edilmiştir.

İmam Mâlik, muhrimin su ile başını örtmesini mekruh addetmiştir. Nitekim Muvatta'da, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in ihramh iken sadece ihtilâm halinde yıkandığı rivayet edilmiştir.

İbnu Abbas: "Muhrim hamama gider, tırnağı kırılırsa koparıp atar" demiştir.

Haşan Basri ve Atâ da yıkanmayı mekruh addetmiştir.

Hz. Aişe başını veya vücudunu kaşımakta beis görmemiştir.

2- Başın yıkanıp yıkanmaması ihtilafı, daha ziyade saçın dökülme ihtimalinden doğmaktadır. Çünkü, baş yıkanırken parmaklarla kaşımak gerekmektedir.

Halbuki ihramhnm vücudundan kıl yolunması yasaktır. Yukarda kaydettiğimiz ihtilâflar bu temel espriden kaynaklanır.

Abdullah İbnu Huneyn, Ebu Eyyub'e "başın yıkanıp yıkanmadığını" sormak üzere geldiği halde, soruyu biraz değiştirerek: "Baş nasıl yıkanır?" diye sormuştur. Zîra Ebu Eyyub hazretlerini yıkanır vaziyette bulunca, soruyu "Baş yıkanır mı?" şeklinde somanın mânası kalmamıştır. Fetânet eseri olarak, saçın yolunma ihtimalini asgarîye düşürecek bir tarzda mı yıkandığını anlamayı tercih etmiş, bu maksadla "İhramh iken Resûlullah başını nasıl yıkardı?" diye sormuştur. Ebu Eyyûb (radıyallahu anh) ellerini başından ileri geri kaydırarak ovalamış ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ihramh iken, normal bir yıkayışla baş yıkadığını ifade etmiştir.

3- Bu rivayet, bir kısım meselelerde Ashab'm kendi aralarında münâkaşa ettiklerini gösterdiği gibi, münakaşa âdablarmı da göstermektedir. Meseleyi, nassa başvurarak tahkik ediyorlar, nass ortaya çıkınca kendi fikirlerinden vazgeçiyorlar.

4- Misver (radıyallahu anh)'in, İbnu Abbâs'a: "Seninle artık bir daha münakaşa etmeyeceğim" demesi, birbirlerinin faziletini kabuldeki mümtaz ahlâklarını göstermesi bakımından mânidardır. Bu söz, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m fıkhî meselelerde de üstünlüğünü, nassa dayanmayı esas aldığını gösterir.

5- Ebu Eyyûb'tan açıklayıcı haberi getiren tek kişidir: Abdullah İbnu Huneyn. Şu halde Misver (radıyallahu anh), haber-i vahidi, hem de Tâbiin'den olan bir kimsenin haber-i vâhidini kabul etmiş olmaktadır ki, bu, Ashab'm haber-i vâhidle amel etmelerine de bir delil olmaktadır.

6- Ashab'tan birinin sözü, diğerini bağlayıcı değildir. Bu sebeple münâkaşa edilebiliyor ve tahkike

başvurabiliyorlar. İbnu Abdilberr demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m:

8

^ fi. s*

^>cdl5 "Ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uysanız doğru yolda olursunuz" sözündeki

iktidâ ile fetvalarına uymak kastedilmiş olsaydı, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) iddiasına hüccet aramaya ihtiyaç duymaz, bilakis Misver'e: "Ben yıldızım, sen de yıldızsın, bizden sonrakiler hangimize uyarlarsa bu onlar için yeterlidir" derdi. Öyle ise o hadisin mânası, ehl-i ilimden el-Müzenî ve başkasının da söylediği üzere, "Ashab nakil meselesinde yıldız gibidir" demektir, çünkü hepsi udûl'dür.

7- Hadiste, yıkanırken perde çekmenin gereğine, temizlenmede yardım istemenin cevazına delil var.

8- Keza tahâret halinde selam alıp verme, konuşma caizdir.

9- Muhrimin yıkanması câizdir, saçını bol su ile doyurması, yolunmasından emin olduğu takdirde ovalaması caizdir. Hatta, Kurtubî, bu hadisten hareketle, yıkanırken başı ovmanın vâcib olduğuna hükmetmiştir. Der ki: "Eğer ovmadan yıkanmak tamam olsaydı muhrimin bunu

terketmeye daha çok ha kk ı olurdu, ovmada mahzur açıktır (saç yolunması)."

Kurtubî, "Abdest sırasında müstehab olan sakal tüylerinin arasından parmakların geçirilmesi (hilalleme), ihramlı için de müstehablığım devam ettirir" diyerek Şafiîlerden bazılarının, - yolunma endişesiyle - "İhramlı, abdest alırken sakalını hilallemez, mekruhtur" sözünü de reddetmiş olmaktadır. Kurtubî, bu hükmünde de sadedinde olduğumuz hadise dayanır ve der ki: "Baştaki tüyleri ovmakla, sakaldaki tüyleri ovmak arasında fark yoktur...". 12321

j.(_£I ,]^JıX^ptj aJ-OJS s ûI[. 4İP aUİ ^jp Jjj -i ^jpj .— (S.

. Âİyu AİljIsJj A^o\y>- ,J»PjpI İ~I~ ^jJI jI 4jUj

26 . (1224)- Hârice İbnu Zeyd, babası Zeyd (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihrama girmek çin soyundu ve yıkandı." [Tirmizî, Hacc 16, (830).]Rezin de şu rivayeti kaydetti: "Aleyhussalatu vesselam, ihramını giymek, Kabeyi tavaf etmek ve Arafat'da vakfe içi yıkandı" 12321

AÇIKLAMA:

1- Aliyyu'l-Kârî, "soyunma"yı, "dikişli elbiselerini çıkarıp izâr ve ridâsma büründü" diye açıklar.

2- Bu hadis, ihrama girecek kimsenin, ihramdan önce yıkanmasının müstehab olduğuna delil olmuştur. Ulemâ çoğunlukla böyle hükmetmiştir. Vâcibtir diyen de olmuştur. 12321

.JâÇjc ^ y^*^ j4p y) ^jpj 27.

• ' 2/? i ^Î3 y^-0 fjp-' 'M 0I5j :Vt Jj j

27 . (1225)- Nâfı anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) ihrama giımezden önce ihram için, Mekke'ye girmek için, Arafat'ta vakfe için yıkanırdı." [Muvatta, Hacc 3, (1, 322); Buharî, Hacc 38.]

Bir rivayette şu ziyade vardır: "İhrama girdi mi, başını sadece ihtilâm olduğu zaman yıkardı." 11231

AÇIKLAMA:

Sünnete bağlılığıyla meşhur İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in hacc ve umre ile alâkalı olarak üç yerde yıkandığı belirtilmektedir:

1- İhrama girmezden önce, dikişli elbiseleri çıkarınca, izâr ve ridasmı giymek için yıkanıyor,

2- Mekke'ye girmezden önce. Buharî'nin bu rivayetinde: "Harem'in en yakın yerine geldiği zaman telbiyeyi bırakır, Zu-Tuvâ nam mevkide geceler, sonra orada sabah namazını kılar ve yıkanırdı. Sonra: "Resûlullah böyle yapmıştı" derdi."diye bu hususa açıklık getirilir.

3- Arafat'ta vakfe için: Bu yıkanmayı arefe akşamı yaptığını Muvatta'daki rivayet tasrih eder. 12321

İ~t~ ASjtP o-UPj. As^-y>-\ i^\j 4 # 'J}\ 5î[. 14 P sı ^ ^1 ^ 28.

■ '-4

28 . (1226)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yıkandığı su ile saçlarını (dağılmayacak şekilde) tarayıp nizama soktu." [Ebu Dâvud, Menâsik 12,(1747, 1748) Nesâî, Hacc 40, (5, 136);

Buhârî, Hacc 19; Müslim 21, (1184); İbnu Mâce, Menâsik 72, (3047).J 12331

AÇIKLAMA:

1- Telbid: Saça hususî şekilde hazırlanmış yapışkan bir şeyler sürerek saçların birbirine yapışmasını sağlamak, düzene koymak demektir. Telbid yapılınca toz toprağın, bazı haşerelerin saçlar arasına nüfuz etmesi ve saçın fazlaca kabarıp dağılması önlenmiş olmaktadır. Rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m saçlarına telbid yaptırarak ihrama girdiğini belirtmektedir.

2- Rivayette geçen JA3 kelimesi şeklinde de gelmiştir. Yani gasl olursa yıkanmak için

hususî surette hazırlanmış su mânasına gelir. Asel ise "bal" demektir. Şu halde saçları yapıştırmak için, saç kremi yerine o devirde bal sürülmüş olması mevzubahistir. Bu hususta şârihler açıklama sunmazlar. 11 ® 21

• ^y 4 -=r'3"' .]ö^L»3-| f ^ JB ılsY'J 3 ' 2/3 -29.

29. (1227)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "İhramlı kimse hamama girer." [Buharî, Cezâu's-Sayd 14 (Tercüme bab başlığı olarak, senedsiz şekilde) kaydedilmiştir.] 11 ® 11

AÇIKLAMA:

1- Buharî, bu rivayeti,

"Muhlim hamama girer..." diye müsbet bir mânada

kaydederken, Teysir, yukarıda görüldüğü üzere cümlenin başına getirerek mânayı nefy (olumsuz) yapmıştır. Hata

olduğu açık.

2- Bu rivayet Buharî'de muallak ise de Beyhakî ve Dârekutnî'de mevsul olarak gelmiştir. Hadisin bir başka vechi İbnu Abbas'm Cuhfe'de ihramlı iken hamama gittiğini ve: "(Temizlenin) Allah sizin kirinize itibar edecek değildir" dediğini belirtir. Keza bir başka rivayette de: "Muhrim hamama gider, gerekirse dişini çeker, kırılacak olursa tırnağını atar... Ezâ verici şeyleri atın, size eza veren şeyler Allah'ın işine yaramaz" buyurmuştur. 11 ®® 1

JijjJ ljjsj c4^^3-l 3*3 ^ aül oj : JB 4ss- kül ‘Cif-j 30.

^~»l) 3 j*A^Al 1 3 3*3 '<33"' <3 3^ ^

. 3 3^" 2 O'a: $-3 ^ a2L23

• a • /^.-i.1 'i « i ı <us

30. (1228)-Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken hacamat oldu (kan aldırdı)." [Buharî, Cezâu's-Sayd 11, Tıbb 12, 15; Müslim, Hacc 88., (1203); Ebıı Davud, Menâsik 36, (1835-1836); Tirmizî, Hacc 22, (839); Nesâî, Hacc 92, (5, 193); İbnu Mâce, Menâsik 87, (3081).] Bu metin Sahiheyn'in metnidir.

Buharî merhumun bir diğer rivayetinde: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] oruçlu iken hacamat oldu" denir. Yine Buharî'nin bir diğer rivayetinde: "[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] ihramlı iken çektiği ağrı sebebiyle başından hacamat oldu" denir.

Bir diğer rivayette: "Şakîka denen (başının ön kısmındaki) bir ağrı sebebiye, Lahyu Cemel adında Mekke yolu

üzerindeki bir su başında, başının ortasından hacamat oldu" denir. 11 ® 21

AÇIKLAMA:

Çeşitli vecihlerde gelmiş olan bu rivayetten şu hükümler çıkarılmıştır:

1- Nevevî der ki: Muhrim, zaruret olmaksızın hacamat olmak ister de, bu iş saçın kesilmesini gerektirirse, saçın kesilmesi sebebiyle bu haramdır. Saç kesilmesini gerektirmezse Cumhur'a göre câizdir. İmam Mâlik mekruh demiştir.

Haşan Basrî: "Saç kesilmese de fidye ödemek gerekir, ancak zaruret icabı hacamat olmuş ise, saç kesilmesi de caizdir, fakat fidye gerekir" der.

2- Bu hadisle, saç kesme ve koku sürünme gibi ihram yasağına yer vermeyen kan aldırma, yara açma, damar kesme, diş çektirme vs. tedavilerinin hepsinin câiz olduğu istidlâl edilmiştir. Bu tedavilerin hiçbiri sebebiyle fidye de gerekmez. 11 ® 21

ap-^p-I .]<; jbT^ ^^Ip jPj # aüI ap- AİI! (j-öI jpj 31.

> o s

^JLj i_~w£j 2)1 >* »i^!3« • 4 -! 9^"" ^3 oJ^Pj.^yL^Jlj ^jb jjÎ

31. (1229)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlı iken ayağının sırtından çektiği bir ağrı sebebiyle hacamat oldu." [Ebu Dâvud, Menâsik 36, (1837); Nesâî, Hacc 94, (5, 194).]

Nesâî'nin rivayetinde "...Maruz kaldığı incinme sebebiyle (ayağının sırtından hacamat oldu)" denmiştir. 11 ^

.JaP wd [£ <cJl \ j] q./oa j^Sy (jI [I [:JU La^_P aUİ j^»P /^I (1)1 ^jb ^jpj 32 .

. jJJD

32. (1230)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "İhramlı kimse kaçınılmaz bir sebepten dolayı mecbur kalmadıkça hacamat olamaz." [Muvatta, Hacc 75, (1, 350).

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, İbnu Ömer de, saçın dökülmesine müncer olacak hacamatı, "zaruret olmaksızın" haram addeder. Kıl dökülmeyecek bir yerde olursa, ayak gibi, ulema câiz derken İbnu Ömer mekruh addeder. İmam Mâlik de zaruret olmadıkça kan aldırmayı mekruh addetmiştir. Çünkü bu, muhlimi zayıf düşürecektir. Aynı mülahaza ile hacmin arafe günü oruç tutmasını da mekruh addeder. 1 ^ 1

jtl oL^jLî jI iljU > <cu_p <ü)I.Xjp ^ .(—4jJ ^jpj 33.

4^3 .]ıkh oır ajî # ^tiı jp ilp aı 6 u1p ^ *&»-j «.j^Jb tfıpaj oî 5ulp ^

. jy* I jbl jl5j ^1 ^lj.(_^jb>tjl [

33. (1231)- Nübeyh İbnu Vehb (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbnu Ubeydillah İbni Ma'mer, ihramlı iken gözünden hastalandı. Bunun üzerine gözlerine sürme çekmek istedi. Ancak Ebân İbnu Osman onu bundan men etti ve gözlerine sabır basmasını tavsiye etti. İlâveten: Hz. Osman (radıyallahu anh)in Resûlullahin böyle yaptığını rivayet ettiğini söyledi." [Müslim, Hacc 89, (1204); Ebu Dâvud, Menâsik 37, (1838); Tirmizî, Hacc 106, (952); Nesâî, Hacc 45, (5, 143).]

Ebu Dâvud'un rivayetinde şu ziyade var: "Ebân hacc emîri idi." 1 ' 441

AÇIKLAMA:

Sabır, tîb olarak kullanılmayan bir tedavi maddesidir. Bu sebeple ihramlımn kullanmasına ruhsat verilmiştir. Sürmeye gelince, içerisinde koku maddesi yoksa, "Onun da kullanılması caizdir" denmiştir. Şâfiî hazretleri: "Sürme, bana göre, kadınlar için erkeklere nazaran daha ziyâde mekruhtur, ancak gerek beriki ve gerekse öteki ha kk ında fidyeye hükmedildiğini bilmiyorum" der.

Muhrimin sürme (kohl) kullanmasında Ebu Hanife ve ashabı, Süfyan-ı Sevri, Ahmed, İshak bir beis görmezler. Ancak ismid

denen sürmeyi Süfyân ve İshak mekruh addederler. 11 ^

jJJba 4j>- yi- \ (3 JİÎ j 4j I [.ba^-P AÜİ j3 jrÇ? 34.

34. (1232)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den rivayet edilmiştir ki, ihramlı iken, gözüne gelen bir rahatsızlık sebebiyle aynaya bakmıştır. [Muvatta, Hacc 93, (1, 358.

AÇIKLAMA:

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) gözüne gelen bir ağrı sebebiyle aynaya bakmış olmaktadır. Süslenmek, saçını düzeltmek, tereffühte bulunmak gibi gayr-ı zarurî bir maksada mebnî bakış sözkonusu değildir. İmam Mâlik, bu rivayetten hareketle zarûrî bir maksadla muhrimin aynaya bakabileceğini söylemiş ise de, zarûrî olmaksızın bakmayı mekruh addetmiştir. "Çünkü der, saçının dağınıklığını görüp düzeltmeye kalkar." 11 ^

İğfli IÂaj ijiji İ-t AliI JtJLi İliI -35.

. ı a \j£ ^ I - o İI 3 I

ı^L^dJ tsj >-1 c3j-çr^ 5 '®î 5 <3 kul j*-®3 c/.* 1 jd Jüj

. i^Ip SiI ^53 3^ fy 1 ^

35. (1233)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Meymune validemizle (radıyallahu anhâ) ihramlı iken tezevvüc buyurdular." [Buharî, Cezâu's-Sayd 12, Meğâzi 43, Nikâh 30; Müslim, Nikâh 46, (1410); Ebu Dâvud, Menasik 39, (1844, 1845); Tirmizî, Hacc 24, (842); Nesâî, Hacc 90, (1, 191, 192).]

Buhârî'nin bir rivayetinde şu ziyâde var: "Umretü'lkazâ sırasında, ihramsız olarak Meymûne ile gerdek yaptı.

Meymûne Şerefte vefat etti."

Ebu Dâvud der ki: İbnu Müseyyeb demiştir ki: "ihramlı iken Resûlullah'm Meymûne ile evlenmesi meselesinde İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) vehme düşmüştür."

Nesâî'ye ait bir başka rivayette: "İhramlı iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) evlendi" denir. Meymûne ile evlendiği zikredilmez. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1 - İhramlı iken nikâhlanma bahsi ihtilâftı bir mevzudur. Bu hadisi esas alan bir kısım ulemâ, ihramlı kimsenin nikâh akdi yapmasında bir beis görmez. Ancak, derler, ihramdan çıkmadıkça, cinsî münâsebette bulunamaz." Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Hamtnâd İbnu Ebî Süleyman, İkrime, Mesrûk, Nehâî, Sevrî, Atâ vs. bazıları (rahimehumullah) bu görüştedir.

2- Cumhûr, Müslim'in kaydettiği Ebân İbnu Osman'ın Hz. Osman'dan yaptığı bir rivayete -ki 1237 numarada gelecek- dayanarak ihramlı bir kimsenin nikâhlanamayacağma, başkalarını da nikâh edemiyeceğine hükmetmişlerdir. Şafiî, Mâlik, Ahmed, Evzâî, İshak, Leys, Said İbnu'l-Müseyyeb, Sâlim, Kasım, Süleyman İbnu Yesâr vs. bu görüştedir. Ashab'tan Hz. Ali ve Hz.Ömer de bu görüştedir. Bunlara göre ihramlmın kendisi veya başkası için yapacağı nikâh batıldır, dünür bile gönderemez. Ashâb'tan Ebu Râfı ile, yukarıda adı geçen Meymûnevalidemizden (radıyallahu anhümâ) gelen rivayetlerde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Meymûne (radıyallahu anhâ) ile evlendiği zaman ihramsız idi. Üsdü'l-Gâbe'de kaydedilen bir rivayette, Hz. Peygamber umretu'lkaza sırasında üç gün Mekke'de kalınca, Mekkeliler'e düğün ziyafeti teklif eder, kabul etmezler.

Resûlullah oradan ayrılıp, dönüşte Şerefe gelir, orada Meymûne ile gerdek yapar.

İhramlı iken nikâh caizdir diyenlerle caiz değildir diyenler, lehte delilller ileri sürerken, mukabil tarafın delillerini de cerhetme husûsunda açıklamalar getirirler. Biz burada teferruata girmiyeceğiz. Her iki tarafın dayandığı rivayetler, müteakiben gelecek. 11 ^

JjA^Jl IjI cuYs w JcA ^4 d£3 Jo4- İ4- ^gJl 4«jJ \ : Jli aap aüI ^3 c/'i -36.

I-^j- p J-i ^ lS 1 - : LÇr*j4~l Jl3j ^«-L^-ha/tlI A>-^>-I ,]U4 u2j

36. (1234)- Ebû Râfı' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramsız iken Meymûne (radıyallahu anhâ) ile evlendi. İhramsız olduğu halde onunla gerdek yaptı. İkisinin evlenmesinde aralarında ben elçilik yapmıştım." [Tirmizî, Hacc 23, (841).J 11521

^>rj >-1 .]ıUçC--! 066 ^ ^ ^ t*$^~Jj~'[!C-Jli I4JP aİJİ “0j-«-r s 37 .

""t ^ ^ fi

jdl>- c^ISj "i*^ 3 ^ Aji Jü . Jo^- 3-^3 Jjs-j.ij li la a) |jj&j

ö &£ ^

öj^j »üçC*«.l4-i h£ jjjj ^4 3iâJl (3 L&Uj3j lJîjC~j cAb»3 OO^ ! (_£.L*jdl ^1 3 JL>-j

. jJ.i *<—as"

37. (1235)- Meymûne (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Her ikimiz de Şerefte ihramsız iken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benimle evlendi.” [Müslim, Nikâh 48, (1411); Ebu Dâvud, Menâsik 39, (1843); Tirmizî, Hacc 24, (845).] Bu metin Ebu Dâvud'dakidir.

Müslim'de şöyle denmiştir: "Kendisi ihramsız olduğu halde O'nunla (Meymûne) evlendi, Râvi -ki Yezîd İbnu'l-Esamm'dır- der ki: "Meymûne hem benim teyzemdi, hem de İbnu Abbâs'm teyzesi idi." Tirmizî'de şu ziyade vardır: "Meymûne (radıyallahu anhâ) ile gerdek yaptığında ihramsız idi. Meymûne Şerefte öldü. Onu, Resûlullah'm kendisiyle gerdek yaptığı çadırda defnettik. 11 ^ 1

uİjjIsM cui; ÂJjEA i 3r* 3 J>op IjI İî ^gliI cp*j[: JIS jL-j ^ 38.

. dJJL* Ol *4ll

38. (1236)- Süleymân İbnu Yesâr anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), azadlısı Ebu Râfı'yi Ensâr'dan bir başkasıyla birlikte (Meymûne'ye) gönderdi. Onlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Meymûne bintu'l-Hâris (radıyallahu anhâ) ile evlendirdiler. (O vakit) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) henüz Medine'de idi (ve umretuikaza için yola) çıkmamıştı." [Muvatta, Hacc 69, (1,

348).]Iİ52 1

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ebu Râfı' ile gönderdiği ikinci şahıs, İbnu Sa'd'm belirttiği üzere Evs İbnu Havlî'dir. Bunların evlendirmesinden maksat Resûlullah adına istemeleridir.Bazı rivayette, Meymûne (radıyallahu anhâ) meselesini, Abbas İbnu Abdilmuttalib'e havâle eder, evlendirme işini o tamamlar. 11 ^ 1

[A^vjl As^-y>-\ J d .A A

39. (1237)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İhramlı ne evlenir, ne evlendirir, ne de dünür gönderir." [Müslim, Nikâh 41, (1409); Muvatta, Hacc 70, (1, 348, 349); Ebu Dâvud, Menâsik 37, (1841); Tirmizî, Hacc 23, (840); Nesâî, Hacc 91, (5,

192).]U54l

^Tp o 3 p—A 3 Ap

■]?J4

6 3 ^^-9 63 ^33 :U4-^ aü! <J^[■ ^3 .40.

40. (1238)- Nâfı anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle hükmetmiştir: "İhramlı evlenmez, evlendirmez, ne kendisi için kız ister, ne de başkası için." [Muvatta, Hacc 72, (1, 349).] 11551

41. (1239)- Ebu Gatafân el-Mürrî'min anlattığına göre, babası Tarif, ihramlı iken bir kadınla evlenmeş ise de Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu nikâhı reddetmiştir. [Muvatta, Hacc 71,(1, 349).

3 3 ^ ü 23^ 2üj üJü»- : Jli ü ajjl 34’j 3 ! .42.

2 bij la>-) 2^7 24^^ ^ 13 43 bt«L«ı # ajji 2 caS 4 jjj 42

İ455 %2ÎS 31 Ü2Ü sî^şti iüfo .Sî^şî 3Î jj ı^îj 3ji^ jUİ ^ 2i^î

345) Jr L4İJ3.Ü £Jj3 3442 İİ 33 3)14 413 Mjîlli 34 U! 34 / ^ 3İÜ ij£Jl

jı

jUj iÇl f-$Kİ 3 lyüi 443 j£ .Sjjî^ 43 1413 OU ula 3 3İ^ j£ ^üi jU4ı 2Ü4Ü djü !p2 3lll î^ı Ji :2Ü 2JJS 24 »3tü # ^Ji Ogiti 4üdı 24) 14-jl

jij V 4 İTU üaiîl

2 bli :^ y -' 3_9' s 44" s Jo£ 4 * "(Ü 3 *c>- 3 -' .JajjI L*44ü*2I âUjÜ 4) : 2 Ü 3

jı 442 2 ^ " 44 ”^ 3 ®• '4>4 : 2 u . IjJü ?üı jLiı ji <ulp 2 ^ü; 21 oj 4 ^ -4-1 üÜ4 '.i~î aüI 2 >-j <*4

•b« 1 f .ivf

42. (1240)- Ebu Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye Sulhu yapıldığı sene, bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından bir grupla birlikte,

Mekke yolu üzerinde bir yerde oturuyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bizden ileride (konaklamış) idi. Ben hâriç herkes ihramlıydı. Halk vahşî bir eşek gördü, ben o sırada meşguldüm, ayakkabımı tamir ediyordum. Gördüklerinden beni haberdar etmediler, onu kendiliğimden görmüş olmamı istiyorlardı. Bir ara aralarında bir gülüşme oldu. Birden etrafıma bakındım (ve bu esnada) hayvanı gördüm. Hemen (Cerâde adındaki) atıma gidip eğerledim ve bindim. (Acelemden) kamçıyı ve mızrağı unutmuştum. "Kamçı ve mızrağımı bana verin!" diye seslendim.

"Hayır, dediler, vallahi bu işte sana yardımcı olmak istemeyiz." Öfkelendim. İnip onları aldım. Tekrar binip, eşeğe doğru hızla gittim, (yetişip) avladım. Beraberimde getirdim, ölmüştü. Arkadaşlarım etinden yediler. Ancak sonradan ihramlı iken yeyip yememe hususunda şekke düşüp (yediklerine pişman oldular). Yürüdük, ben bir parça ayırdım. Resûlullah'a kavuşunca, bu meseleyi sorduk. "Beraberinizde birşeyler kaldı mı?" dedi. Ben: "Evet!" diyerek parçayı uzattım, ihramlı olduğu halde, ondan yedi. Ve:

"Bu bir taamdır. Onunla Allah size ikramda bulunmuştur!" dedi." [Buharî, Cezâu's-Sayd 2, 3, 4, 5, Hibe 3, Cihâd 46, 88, Megâzi 35, Et'ime 19, Zebâih 10, 11; Müslim, Hacc 56, (1196); Muvatta, Hacc 76, (1, 350); Timizi, Hacc 25, (847); Ebu Dâvud, Menâsik 41, (1852); Nesâî, Hacc 78, (5, 182); İbnu Mâce, Menâsik 93, (3093).]

Bunlarda gelen bir ziyade şöyledir: "(Resûlullah:) "O helaldir, yiyin (dedi).

" Bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şunu söyledi: "Sizden biri (hayvanı yakalamak üzere) saldırmasını emretmedi, veya ona hayvanı göstermedi mi?" Onlar: "Hayır!" diye cevap verince, (Resûlullah:)

"Öyleyse yiyin!" buyurdu.

"Bir diğer rivayette: "(Resûlullah): İşaret ettiniz veya yardım ettiniz veya saldırmasını sağladınız mı?" (diye sordu)." 11511

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, ihramlı iken hayvan avlamak mevzuuna girer. Hadis çeşitli vecihlerden gelmiştir. Her vecih, diğerlerine göre bazı farklı teferruat ihtiva edebilmektedir.

2- Yukarıda kaydedilen vechinin daha vâzıh hale gelebilmesi için, başka vecihlerde gelen bazı açıklayıcı ziyadeleri parantez içerisinde kaydettik.

3- Av (sayd)'dan murad, etinin yenmesi ihramsıza helâl olan vahşî hayvandır.

4- Anlaşıldığı üzere Abdullah İbnu Ebî Katâde, herkes umre için ihramlı olduğu bir sırada ihramsızdır. Ebû Katâde'nin ihramsız oluşu, onun orduya somadan yolda katılmış olmasından ileri gelmektedir. Ashab bir av hayvanı (vahşî eşek = zebra) gördükleri halde onu uyarmazlar, o da ayakkabı tamiriyle meşguldür, hemen göremez. Bir ara gülüşmeler sebebiyle irkilip şöyle bir etrafına bakınır. Av hayvanını görünce, avlamak için alelacele atma koşar, hazırlar ve biner. Ne var ki acelesinden hem kamçısını hem de mızrağını unutur. Arkadaşlarından istese de vermezler. Çünkü hepsi ihramlı dır ve ihramlıya av yasağı vardır. Avcıya ve avlanmaya yardım etmek de yasağa girdiği için, ihramsız olan Abdullah'ı arkadaşları ne başlangıçta uyarmışlar, ne de kamçı ve silahını eline vermişlerdir.

5- Abdullah hayvanı avlar, etini beraberce yerler. Ama, bunu yemekle bir yasak mı işledik diye içlerine tereddüt gelir.

Önde ilerlemiş olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yetiştikleri zaman vak'ayı anlatıp, durumlarını sorarlar.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ihramlı olanların, bu avlama işine işaret edip gösterivermek suretiyle bile olsa yardımcı olup olmadıklarını tahkik edip, hiçbir yardımları olmadığını anlayınca av etinin hepsine helâl olduğunu beyan buyurur ve kendisi de yer.

6 - Mevzu ile alâkalı bazı hükümler:

1) Avlanmaya yardım etmemek şartıyla ihramlı av eti yiyebilir.Ancak bu meselede bazı farklı görüşler vardır:

a) İhramlı için, avlansın avlanmasın av eti mutlak surette haramdır. Bu hükme gidenler 1241 numaralı hadisi esas alırlar.

b) İhramlının izniyle olsun olmasın, onun namına avlanan, avdan yemesi haramdır. İmam Şafiî ve İmam Mâlik bu görüştedir.

e) İhramlı bir kimse kendisi avlanır veya başkası onun izni veya delâletiyle avlarsa, o avdan yemesi haramdır. Başka surette avlanan av etlerini yiyebilir. İmam-ı Azam bu görüştedir. Ekseriyet, "İhramlının avladığı sadece kendisine değil, başkasına da haramdır" demiştir. Elasan Basrî, Ebu Sevr, Süfyan-ı Sevrî ve diğer bazıları: "Elırsızm kestiği gibidir, başkası yiyebilir" demiştir. Ancak sahih olan,"muhrimin sayd nevinden kestiği meyte" hükmünde olmasıdır.

2) İhramlı, av hayvanını kasden veya hatâen de öldürse cezâ gerekir. Bu hususta Hicâz ve Irak ulemâsı ve başkaları ittifak ederler. Sadece Ehl-i Zâhir, Ebu Sevr, Şafiîlerden İbnu Münzir itiraz ederek hatâen öldürene ceza gerekmez derler. İki rivayetten birinde Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedir.

Haşan Basrî ve Mücâhid: "Cezâ hata için vâcibtir, ancak, âmden olursa buna ceza değil, nikmet yani İlâhî ukubet vâcib olur" demişlerdir.

3) Ulemânın ekserisi: "İhramlı, avlandığı takdirde, ödemesi gereken ceza, avladığı hayvanın benzerini ve dengini ödemesidir" diye hükmetmiştir. Ebu Hanife onun kıymetini ödemesi vâcibtir, mislini sarfetmesi de câizdir" der.

Ekseri ulema: "Büyük hayvan avlamışsa büyük hayvan öder, küçük hayvan avlamışsa küçük hayvan öder" demiştir. İmam Mâlik bu görüşe muhalefet ederek: "Öldürülen büyük de olsa, küçük de olsa cezası büyük hayvandır, öldürülen sağlam da olsa, sakat da olsa cezası sağlam hayvandır" der.
1 ' 581

.43.

alİp oSçs b\sy. j! ç}I jj \j J-&J \j\j^ İ~I- (JJI 4j \ . <UP .jj Jl

. bî I 4 _>- y>-\ İ\\ JJuI^ İÎJ

43. (1241)- Sa'b İbnu Cessâme (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, kendisi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselânffa, Ebvâ veya Vehdân'da (canlı) bir yaban eşeği hediye etmiştir. Ancak Resûlullah bunu kendisine iâde etmiş, Sa'b'm üzüldüğünü yüzünden anlayınca: "Bunu sana iade edişimizin sebebi ihramlı oluşumuzdur" demiştir. [Buharî, Cezâu's-Sayd 6, Hibe 5, 17; Müslim, Hacc 50, (1193), Muvatta, Hacc 83, (1, 353); Tbmizî, Hacc 26, (849); Nesâî, Hacc 79, (5, 183-185); İbnu Mâce, Menâsik 92, (3090).]
11521

AÇIKLAMA:

1- Rivayette hediye edildiği belirtilen "vahşî eşek"ten murad nedir? Vahşî eşek eti mi, yoksa canlısı mı? Bu husus münâkaşalıdır. Rivayetin Buharî'deki vechi, yukarıda olduğu gibi çok açık değildir. Ancak, Buharî başka rivayetlerin karinesine dayanarak "canlı" olduğuna hükmetmiş ve bunu bab başlığına koyduğu kayıtla belirtmiştir. Müslim'deki bir vechinde "vahşi eşek eti" olduğu tasrih edilir. Bazı rivayetlerde "vahşî eşek budu", "ucundan kan damlayan bir yaban eşeği budu", "av etinden bir parça" gibi farklı tâbirler kullanılmıştır.

Rivayetlerdeki bu farklılıklar sebebiyle, ulemâ bu meselede ihtilâflı yorumlar yapmışlardır.

Tahavî, İbnu Abbâs'tan gelen bütün rivayetlerde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, Sa'b'a iade ettiği hediyenin diri olmayan av eti olduğunda müttefiktir. Bu da: "İhramlıya av eti haramdır" diyenlere delildir der.

İbnu Battal, hadislerdeki ihtilâflı durumu, hâdisenin bir değil birden fazla olmasıyla izah eder. İbnu Hacer de bu görüşe meyleder. Ona göre, Sa'b, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir defasında yaban eşeğini bütün olarak hediye etmiş, başka seferlerde de parçalarını hediye etmiştir.

Kurtubî de önce hayvanın bütün olarak hediye edilmiş olabileceğini, reddedilince, Sa'b'm "bütün oluş sebebiyle reddedildiğine" yorup, sonra da parça halinde hediye ettiğine hamlederek te'life çalışır.

2- Ulemânın bir kısmı (Şa'bî, Tâvus, Mücâhid, Sevrî vs. bu rivayette İmam Mâlik) bu rivayetten istidlâl ederek ihramlı olmayan kimsenin kestiği "av hayvanı"nm ihramlıya haram olduğuna hükmetmiştir. Hz.Ali, İbnu Abbâs ve İbnu Ömer de bu kanaattedir.

3- Diğer bir kısım âlimler (Said İbnu Cübeyr, Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Ahmed İbnu Hanbel ve Atâ) ihramlı olmayan bir kimsenin öldürdüğü avın ihramlıya helâl olduğunu söylerler. 1240 numaralı hadisi delil gösterirler. 11 ® 1

^ Alil J! <j;LaI V4İA jl[1*4-^ a14 ^Lp ^jp ıSy>-\ .44.

. La jL4-I y .]aJÎp IaJjJJL >*>- jAj Lo jIqq~ jLy

44. (1242)- Nesâî'nin kaydettiği diğer bir rivayette İbnu Abbâs (radıyallahu anh) şöyle anlatmıştır: "Sa'b İbnu Cessâme (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, ihramlı iken, Kudeyd'de ucundan kan damlayan bir vahşî eşek budu hediye etti. Resûlullah, bu hediyeyi Sa'b'a iade etti (kabul etmedi)." [Nesâî, Hacc 79, (5, 183-185). 11 ® 1

Jl çy>- Jö^ J2İI LL' : Jli İî 4ÜÎ jl[Lp külI y\>- ^jPj .45.

5. (1243)- Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz ihramlı iken, bizzat avlamamış iseniz veya (sizin arzunuzla) sizin için avlanmamış ise kara av hayvanlarının eti) size helâldir." [Ebu Dâvud, Menâsik 41, (1851); Timıizî, Hacc 25, (846); Nesâî, Hacc 81, (5, 187).] 11 ® 1

AÇIKLAMA:

Bu hadis av hayvanını "muhrim"in avlaması ile "muhrim olmayan"m avlaması arasındaki farkı açık bir şekilde ifade etmektedir: thramhmn öldürdüğü haram, ihramsızmki değildir. İhramlı bizzat öldürmüş veya emrederek başkasına

öldürtmüş farketmiyor. Hadis, emretmemiş bile olsa, ihramlıya niyetle öldürüleni de dâhil etmektedir.

İhramsızm kestiği avm, ihramlıya helâl olduğunu kabul eden ulemâyı daha önce (1241 numaralı hadiste) belirttik. 11 ® 1

J5"l Ll^- 5 ^ ^J_>- 4j>tÜ? US^[! Jlî oLip /^j /^ö^JlJ-^ ^j-^j

isi ^ jijj iijü* iikü ji'fc jtf» gjj ^

A^^p-l .]# 4üI ıj»LİSİ (JIİj caİSÛ ^4 Jjijj . to\j <j 4 »İISÛ ıjK 5 «-eyL^Jlj

.46.

ıLj

46. (1244)- Abdurrahman İbnu Osman anlatıyor: "Biz ihramlı iken Talha ile beraberdik. Bize bir kuş hediye edildi. Bu sırada Talha yatıyordu. Kuş etinden bazılarımız yedi, bazılarımız çekinip yemedi. Talha uyanınca yiyenleri te'yid etti ve: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte onu yedik" dedi." [Müslim, Hacc 65, (1197); Nesâî, Hacc 78, (5, İSI).] 11 ^ 1

(J Ü23 .^*Jb jJkj 4^P 4)0)

47. (1245)- Abdullah İbnu Amir İbni Rebîa anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'a Arc'ta iken bir av eti getirildi. Arkadaşlarına:

"Yiyiniz!" dedi. Onlar:

"Sen yemiyor musun?" diye sordular.

"Ben, dedi, sizin durumunuzda değilim, bu hayvan benim için avlandı." [Muvatta, Hacc 84, (1,

354)]li65i

AÇIKLAMA:

Rivayetin Muvatta'daki aslında Hz.Osman'm ihramlı olduğu belirtilir. İbnu Abdilberr bu hadisle amel eden fakîhin çıkmadığını belirtir. 1 ^ 1

^ji\ iş :aü-I Aij 4 c-Jli L^-p İüjI 44Jlp . ojjp -48.

.viJJho 4s>-y>-\ .JapAs viü-PJ <3 4^ (JlÎ İh

48. (1246)- Urve merhum anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)’ye:

"Bir av hayvanı benim için avlanmamışsa bu bana helâl mi, haram mı?" diye sormuştum, şu cevabı verdi:

"Ey kızkardeşimin oğlu, o (ihram müddeti) on gündür. İçinde bir seğrime (rahatsızlık, şüphe) hissedersen bırakıver (yeme)." [Muvatta, Hacc 85, (1, Söd).] 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), sorulan husus üzerine, nazarında kesin bir nass olmaması haysiyetiyle böyle cevap vermiştir. Ona göre, bu şüpheli bir durum arzetmektedir. Öyle ise, Hz. Aişe şüpheli

hususlarda Resûlullah’m koyduğu: dJ -kjfk* S\ 4aİ:J k* "Şüpheli şeylerden, kesinliğe ulaşıncaya

kadar kaçın" prensibine uyarak, yemeyi terketmelidir. Üstelik ihram müddeti on gündür, sabredilmesi zor değildir... mânasında cevap vermiştir.

Hz. Aişe, ayrıca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hükmü iyice bilinmeyen, şüpheli hususlarda tâkip edilecek yolu gösteren bir başka düsturunu daha hatırlatmış olmaktadır: JJ-13 jSJlU

apÛİ "Kalbin nefret ettiği şeyi bırak" veya ty JjLSi jIjA p I "Günah kalblerin titrediği şeydir."

Iİ681

ISI jş>- y&j âS 4 Jjjj ^ ^ <J y^j Ol[.'_^*S "^ji Jjj apÜj c 4 p kul l£/ 4-4 ^jpj . 49 .

lll ç.L?xi ,6İp-\lp Ol aJB ojp 5 # 4ül (Jjiı^J ^S9i 4

•li .jLiAl Il4 ı^SsiUi iaUİ Oy-'^j ^ JlÂS .İ-İ- 4Uİ 5) a!?-LO?

; ‘, <1^- ı< l « -• & -1 < ^ 11

4 -4“r'

oır ısı Ja 4*5

(jjj 42 AoJj jSy ti # 4Uİ (Jy~*j 'Jfki ,jL«-J

ISI ^itilj Âij^Jl (jO Âjt t O IS" ISI ^jj>

OH

j^î ^ ^İ!i ol ^.pji ^4-^ 5^3 l}^ c3 —

(3 «-D I))ı^J^liI«. jjJJL® 4j>-y>-l c/ 4 4İ>jO 0~Up ç_Juİo l)I Oçj

. 4^«

49. (1247)- el-Behzî (radıyallahu anh) -ki ismi Zeyd İbnu Ka'b'dır- anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye gitmek düşüncesiyle ihramlı olarak (Medine'den) çıktı. Ravhâ nam mevkiye varınca orada kesilmiş bir vahşî eşekle karşılaştılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bundan bahsedildi:

"Bırakın onu, dedi, sahibi hemen gelebilir!"

Derken hayvanın sahibi Behzî geldi ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bularak:

"Ey Allah'ın Resûlü, bu eşeği (size bıraktım) dilediğiniz gibi tasarruf edin!" dedi. Resûlullah derhal Hz. Ebu Bekir'e emrederek, "yol arkadaşları arasında taksim etmesini" söyledi.

Sonra yola devam edip İsâye nâm yere geldi. Burası Ruveyse ile Arc arasında bir yer idi. Sıcak bir gölgede kıvrılıp uyumakta olan bir ceylan vardı. -Râvi der ki- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir şahsa, herkes geçinceye kadar orada bekleyip kimseye hayvanı rahatsız ettirmemesini emretti." [Muvatta, Hacc 79, 1, (351); Nesâî, Hacc 78, (5, 182, 183), Sayd 32, (7, 205).] 11 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bir rivayette Medine-Mekke yolu üzerinde bulunan bazı yer isimleri geçmektedir: Ravhâ, İsâye, (veya Üsâye veya Esâye), Ruveyse, Arc. Bunlar yol boyu uğrak yerleridir.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in uyuyan ceylanı rahatsız ettirip, ürküttürmemesi, ihramlı oluşlarından ileri gelir. Zîra muhrime, sayd'ı (av hayvanını) ürkütmesi veya bu işte yardımcı olması, -sadedinde olduğumuz rivayetten anlaşılacağı üzere- yasaktır. 1 ^

oç 0 ^ 2 Jl<<.dJJL« I -]fZ^ 4*5 jlikjl JjJi CJlJup iyyO jlS"[4 p kül _) 2 jjJI Ol SjjP ^^pj 50 .

. t ‘ ~ ^ 2 j dj IjLoEp ^ y ** 1 ^ — 5 l i * t j LP? 4 *l ^jJU .1 ç^^OJl

50. (1248)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "Zübeyr (radıyallahu anh) ihramlı olduğu halde (yemek üzere yanma) güneşte kurutulmuş ceylan eti dizisini azık olarak alıyordu." [Muvatta, Hacc 77, (1, 350).| i:;:

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz.Zübeyr (radıyallahu anh)'in ihramlıya, ihramdan önce hazırlanmış av hayvanı eti yemesinin helâl olduğu inancında bulunduğunu göstermektedir. 11121

y* ö^Lp jl îtjS- Jş ^ ^1 <up kül Cj^İ -^1

y° . (_^A«jfdlj ijb y \ As^-y>- 1 ,J^>OJl J-Jp y° 0ylS”" ’.İ~I- . lu^Jîy IlijtAİ

. axj» AjtÎ 2 pJl : ~-4-l Ç. 3 İl 4sj ».iljSİ-l

51. (1249)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, hacc veya umre için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte yola çıkmıştık. Yol esnasında bir çekirge sürüsüne rastladık. Kamçı ve yaylarımızla vurmaya başladık. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunu yeyin, zîra o deniz avından (sayılır)" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 42, (1853); Timizi, Hacc 27, (850).i 0221

. U 2JJL* 4j >-\ [:ıJlS .52.

52. (1250)- Ka'bu'l-Ahbâr demiştir ki: "Çekirge deniz avı(ndan sayılmış)dır." [Ebu Dâvud, Menâsik 42, (1853); Muvatta, Hacc 82, (1, 352).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, çekirgenin deniz avına benzetilmesi, çekirgenin de ölüsünün yenmesi yönüyle arzettiği

benzerlikten ileri gelir.

2- Ancak, fukahâ muhrim'e çekirge öldürmeyi yasaklamıştır, Onu öldüren kıymetini tasaddukta bulunur.

Hidâye'de, çekirgenin kara avı olduğu belirtilmiştir. İbnu'l-Hümâm, ulemânın ekseriyetinin böyle hükmettiğini belirtir. Bu durumda sadedinde olduğumuz hadis müşkil bir durum ortaya koymaktadır. Hz. Ömer, kendisine, ihramlı iken çekirge öldürüp, hükmünü sormak için gelen kimseyi Ka'bu'lAhbâr'a gönderir. O: "Bir dirhem tasadduk etmeye" hükmeder.

Aliyyu'l-Kârî: "Bu hadis şayet sahih ise, iki çeşit çekirge, kara ve deniz çekirgeleri var demektir, her biri hakkında ayrı ayrı uygun hüküm yürütülür" diyerek ihtilâfı gidermeye çalışmıştır, (müteakip açıklamaya da bakınız.)

Ancak hemen kaydedelim ki, Ebu Dâvud, senette yer alan Ebu'l-Mühezzim'in zayıf olduğunu, çekirgenin "deniz avı" olduğunu söyleyen iki rivayetin de vehimden ibâret olduğunu belirtir. 122 ^

[Ol o-Çj ^ : Çini LSj :aJ jli <up aüI -53.

•jS* bUül JUL 1 4 o-Li As- <3 ojicç!

. I L4İJİ

53. (1251)- Muvatta'da şu ziyade var: Hz. Ömer (radıyallahu anh) Ka'b'a sordu: "Nereden biliyorsun (ki çekirge deniz avıdır)?" Ka'b şu cevabı verdi:

"Ey mü'minlerin emîri, nefsimi yed-i kudretinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, bu (bir nevi) balık hapşırmasıdır, her yıl iki sefer hapşırır." [Muvatta, Hacc 82, (1, 352).

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Ka'bu'l-Ahbar'mdır. Ka'b, Müslüman olan Yahudi âlimlerden biridir. Muhadramlardan kabul edilir. Hz. Ebu Bekir veya Hz. Ömer zamanında İslâm'la müşerref olmuştur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında Müslüman olduğu da söylenmiştir. İbnu Hacer: "Sahih olanı Hz. Ömer zamanında İslâm'a girmiş olmasıdır" der.

Ka'b, Yahudi âlimi olması itibariyle rivayetlerinde eski malumatının te'siri görülmüştür. Hatta İslâmî telîfâtâ giren pekçok isrâiliyâtm mühim kaynaklarından birinin Ka'b olduğu kabul edilmiştir. Çekirgenin deniz avından olduğunu ifade eden bu rivayetlerde isrâilî efsâne kokusunu hissetmemek mümkün değildir. Ebu Hüreyre'den gelen 1249 numaralı hadisin mâkul bir te'vili yapılmış, çekirgenin deniz avından sayılmasının bir vechi gösterilmiştir. Ama, çekirge sürüsünü balık hapşırığına benzeten ifâdenin te'vili zorluk arzetmektedir. Nitekim başta Şâfıî, ulemâmız çekirgeyi kara avı saymış ve çekirgeye taarruzu ihramlıya haram kılmış, öldürene de kıymetince tasadduk hükmetmede tereddüd etmemiştir.

Zürkânî, bizzat Ka'b'm yukarıda kaydedilen görüşünden rücû ettiğini gösteren delillerden bahseder. Aynen şöyle devam eder: "...Şâfıî hazretleri sahih veya hasen bir senedle Abdullah İbnu Ebî Ammâr'dan şunu rivayet etti: Muaz İbnu Cebel ve Ka'bu'l-Ahbâr (radıyallahu anh)ia birlikte, bir

ihramlı grup içinde, Beytu'l-Makdis'den umıc yapmak üzere hareket ettik. Yolda, bir mevkiye gelmiştik ki Ka'b bir ateş yakıp ısınmaya başladı. O sırada bir çekirge sürüsü geldi. İki çekirge yakalayıp öldürdü. İhramlı olduğunu unutmuştu, sonradan hatırladı ve çekirgeleri (yemeden) attı. Medine'ye gelince Hz. Ömer'e uğrayıp bu iki çekirgenin hikâyesini anlattı. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Kendi kendine nasıl bir

ceza verdin?" diye sordu. Ka'b: "İki dirhem ödeme cezası" dedi. Hz. Ömer: "Öyle mi! İki dirhem yüz çekirgeden daha kıymetlidir." Evet. Çekirgeler yolları istilâ etseler, geçebilmek için çiğnemekten başka çare kalmasa, bu sebeple bir ödeme gerekmez. Yine de ihramlı, çekirge öldürmekten sakınmalıdır. İbnu Abdilberr, çekirgenin balık hapşırığı olması meselesinde, müşahedeye ters düştüğü için tevakkuf etmiştir.

es-Sâcî, Ka'b'dan şunu rivayet eder: "İlk çekirge, balığın burun deliğinden çıkmıştır." Bununla ilk yaratılışının böyle olduğunu ifade etmiştir, ancak bunun sıhhati bilinmez. Hz. Ömer onu ne tekzib ne de tasdik etti. Zira onun, bunu, Tevrat'tan öğrenmiş olabileceğinden korktu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onların rivayet ettiği şeyler hususundaki sünneti şudur: "Ne tasdik ne de tekzib etmemek, böylece rivayet ettikleri şey haksa reddedilmemiş, ecdâdları tarafından uydurulmuş veya tahrif edilmiş bir şey ise tasdik edilmemiş olur."

Görüldüğü üzere, İslâm ulemâsı, rivayet olarak kitaplara giren isrâiliyâtı ihtiyatla karşılamış, reddi gerekince de ağırbaşlılık ve selef büyüklerine olan hürmeti rencide etmeyecek bir üslubla reddetmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Ehl-i Kitab'm söylediklerini ne red ne de tasdik edin, böylece ha kk ı tekzib, batılı tasdikten sâlim kalırsınız" mânasındaki irşadlarmm Ehl-i Kitapla olan münasebetlerde, muhatabın inancına saygıda nasıl mühim bir esas olduğu da anlaşılmış oluyor.

Dar kafalarına sığdıramadıkları herşeye safsata diyerek milyonlarca mü'minin inançlarına saygısızlık ilan eden modem barbarların kulakları çınlasın! 11 ^

t! İî ^glil öçk-JÜL ^1 c-y e-li^l jl[a» 1 jj-Çj 54.

. ojJj İS) i -A »SÇiI 01 ül jSy

54. (1252)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Esmâ Bintu Umeys, Muhammed İbnu Ebî Bekir'in doğumu sebebiyle Şecere nâm nevkide nifas olmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz.Ebu Bekir (radıyallahu anh)'i görüp, kadına yıkanıp ihrama girmesini emretmesini söyledi." [Müslim, Hacc 109, (1209); Ebu Dâvud, Menâsik 35, (1834); İbnu Mâce, Menâsik 12, (2911).]^

1 İ0JL^- odJj 1OO-U -55.

İ~t~ cd-OjI !4j I <J5 Ul i

S t X- ^ ^ S . ' 0 ^ s

Oj5o L> !4 jIwÜI yâJ y* L^jJL* y» L^JgLw»j <3 ySs oJiİPj X$y>

. L^_J3

55. (1253)- Esmâ Bintu Ümeys (radıyallahu anhâ) Muhammed'i Beydâ'da doğurduğunu söylemiş, önceki hadisteki durumu aynen zikretmiştir." [Muvatta, Hacc 1,(1, 322); Nesâî, Hacc 26,(5, 127.] Muvatta'nm bir başka rivayetinde şöyle denir: "(Esmâ..) Zülhuleyfe'de Muhammed'i doğurdu). Ebu Bekir (radıyallahu anh) ona yıkanmasını sonra da ihrâma girmesini emretti."

Nesâî, bir başka rivayette şu ziyadeyi ilâve eder: "...sonra hacc için ihrama girmesini, Ka'be'yi tavaf hâriç, herkesin yaptıklarını aynen yapmasını (emretti)."

Yine Nesâî'nin bir başka rivayetinde (Esma) şöyle demiştir: "Resûlullah'a (birisini) göndererek: "Ne yapayım?" diye sordurdum. Bana: "Yıkan, (kan gelen kısma) sargı bağla, sonra da ihrama gir" haberini gönderdi." 11 ^

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, hayızlı ve nifaslı kadınların ihrama girebileceklerini, tavaf ve tavafa bağlı olan iki rekât tavaf namazından başka, bütün hacc fiillerini yapabileceklerini göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), nifaslı halde neler yapabileceğini soran Esmâ'ya, "Tavaf hariç her şeyi" diye cevap vermiştir. Nifaslı ve hayızlı kadınların, ihram için yıkanmaları gerekir mi, gerekmez mi meselesinde ihtilâf edilmiştir. Hanefî ve Şâfiîlerin de dahil olduğu Cumhûr'a göre, yıkanmaları müstehabtır. Haşan Basrî ve Zâhirîler'e göre vâcibtir.

Bilindiği üzere, bir kadın doğumdan itibaren 40 gün nifaslı sayılır ve bu esnada, tıpkı hayızlı halde olduğu üzere, oruç tutamaz, namaz kılamaz. Kâ'be'yi tavaf edemez, câmiye giremez, Kur'ân'a el süremez. Bu durumlarda hacc yapabilir mi? Veya hacc menâsikinden hangilerini yapabilir, hangilerini yapamaz? İşte haccm başlatıldığı sırada doğum yapmış olan Esmâ (radıyallahu anhâ) bunu sormuştur. Esma, hacc niyetiyle yola çıkıp, ihram giyme mahalline gelince doğum yaparak nifas olmuştur. Zîra doğum yaptığı zikredilen yerler, Medinelilerin ihrama girdikleri yerlerdir: Şecere, Zülhuleyfe, Beyda. Aslında Şecere ve Beyda, Zülhuleyfe'de muayyen noktaların isimleridir. Zülhuleyfe ise, Medineliler için, bizzat Resûlullah tarafından tesbit edilen mîkat yani ihram giyme mahallidir. (1187 numaralı hadise bakın.)*™

jî 5 İ UJİ jî ^ 5 İ J\ 5Î>I j Jü Siî[»I .56.

oj La^3I c>(Jaj o j jI? j 2 \j I li)

56. (1254)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den yapılan bir rivayete göre, hacc veya umre için ihrama giren hayızlı

kadın hakkında, "Kadın dilerse umre veya haccı için ihrama girer, ancak Beytullah'ı tavaf edemez, Safa ile Merve arasındaki sa'yi de yapamaz. Bunlar dışındaki bütün menâsike insanlarla birlikte katılır. Temizleninceye kadar mescide yakın olamaz." [Muvatta, Hacc 45.]™

AÇIKLAMA:

Hayızlı kadının Safa ve Merve arasındaki sa'yi yapamayışı, sa'yin tavafa bağlı olmasından ileri gelir. Zîra sa'y, Beytullah'ı tavaftan sonra icrâ edilen bir nüsüktür. Böyle olunca, temizlik şart olan tavaf hayız ve nifasıyla yasak olunca, buna bağlı olarak yapılan sa'y da ister istemez yapılamaz. Tavaftan imtina eden sa'yden de imtina eder. Öyle ise hayızlmm sa'y yapamayışı, sa'y için temizliğin şart olmasından ileri gelmez. Gerçi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan yapılan bir rivayete göre,

o i

önce sa'y yapan bir kimse durumunu sorunca, Hz. Peygamber: çy- j "Tavafını da yap, bunda

bir mahzur yok" buyurmuştur. Ancak Cumhur bunun yeterli olmayacağını, tavaftan sonra yeniden sa'y yapması gerektiğini söylemiştir. Hadisi de: "Buradaki sa'y, kudüm tavafından sonra ve ziyâret (veya ifâza) tavafından önce yapılan sa'y olmalıdır" diye te'vil etmişlerdir.

Mescide yaklaşmayı meşru kılan temizlenmeden maksad "kanın kesilmesini takib edecek yıkanma"dır. Nifas veya hayız kanı tamamen kesilmeden alınacak boy abdesti şer'î temizliği sağlamaz.Veya kan kesildikten sonra boy abdesti alınmadığı takdirde yine "temiz olunmaz." 1 ™

ç.LUuLJI '.İ-f- dili JJU[: Jli Ldili yyj .57.

■ijG jjl ı iljb 11 yy llLl OloTj oj O od^ULlI l£5l lil

57. (1255)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nifaslı ve hayızlı kadınlar mîkata gelince guslederek ihrama girerler ve Beytullah'a olan tavaf hariç bütün menâsiki îfa ederler." [Ebu Dâvud, Menâsik 10, (1744); Tirmizî,Hacc 100, (945).] 1 ®

d ^ ir 4^ ^ J^[L»4-^ (yfj ^ -58.

y£İSD yi ı_J^ t 3 _J-L£Â*jftSl [A^vJl .Jjjütil ıLüSOlj cöjlUlj ii r Jyİx}\j cölJÂlj tikiydi

lS 1 p j4*j t^dJl aj ijb (jry>4 l_j ^»ykl 3

. 4ÜÎ ç.Li 01 1 _îLflJl ı_îy>- Jjûsjl c-aUS"" (3 ı~A

58. (1256)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beş hayvan vardır, bunların öldürülmesi ihramlıya günah değildir: Karga, çaylak, akrep, fâre, kelb-i akûr.” [Buharî, Cezau's-Sayd 7; Müslim, Hacc 72, (1199); Muvatta, Hacc 88, (1, 356); Ebu Dâvud, Menâsik40, (1846); Nesâî, Hacc 82, 83, 84, 86, 87, 88, (5, 187-190).]

Bir rivayette şöyle denmiştir: "Bunları, Harem'de ve ihramda iken öldürene günah yoktur."

Ebu Dâvud ve Tirmizî'nin, Ebu Saîdi'l-Hudrî'den kaydettikleri bir rivâyette: "Âdi yırtıcılar" da denmiştir. Bundan maksad insana saldırıp yaralayandır. Hayvanlardan öldürülmesi câiz olanları ayrıca zikredeceğiz (4939-4952. hadisler). 11 ^

AÇIKLAMA:

1 - İhramlıya öldürmesi helâl olan bu beş hayvan, ihramsıza evleviyetle helâldir. Bu hayvanların zararlı olduğu herkesçe bilinir. Bunların, namaz kılarken bile öldürülmesinin câiz olduğunu ifâde eden rivayetler mevcuttur.İn s ana zarar veremeyecek derecede küçük olan yavrularının da öldürülmesi câiz mi değil mi? ihtilâf edilmiştir

3- Farenin muhtelif cinsleri olmasına rağmen, hadiste mutlak geldiği için hepsinin öldürülmesi câizdir.

4- Kelb-i akûr, bilinen köpek değildir. Ulemâ kelb-i akur'dan insana saldırıp, yaralayan ve insanları korkutan bütün yırtıcı canavarları anlamışlardır. Arslan, kaplan, panter, kurt gibi... Bazı âlimler, sayılan bu beş hayvana, eti yenmeyen hayvanlardan öldürülmesi yasaklanmış olanlar dışındaki bütün vahşîlerin girdiğini söyler ve öldürülmelerinin câiz olduğuna hükmederler.

5- Kastalânî, bu hayvanların öldürülmelerinin câiz kılınmasını, bunların insanlara ve diğer hayvanlara zararlı oluşlarına bağlar ve der ki: "karga ile çaylak zayıf bulduğu sığırın ve diğer sağmal hayvanların arka kısmının etini gagasıyla yer, gözünü oyar, şaşkın insanın elinden ekmeğini bile kapabilir. Bunlar kuşların en âdisidir. Akrep de çok zehirli bir hayvandır. Öyle ki yılanı bile sokup öldürülebilir. Onun zehri, kocaman fili bile devirmeye yeterlidir." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de namazda akrep öldürdüğünü haber veren rivâyet mevcuttur.

6 - Bu hayvanların öldürülmesi bir vecibe değil bir cevazdır. Yani bunlar görülünce mutlak öldürülsün demek değildir. Öldüren, herhangi bir günah işlememiştir, herhangi bir ceza ödemez demektir.

7- Âlimler bu hadisten hareketle, öldürülmesi gereken bir mücrim Harem'e iltica ettiği takdirde, orada öldürülmesinin

câiz olduğu hükmünü çıkartmıştır. 1 ^

^ ^ üâ aı ^ c

JJL« .1 X>-\ I içi [e\J j cJs-m

59. (1257)- Alkame İbnu Ebî Alkame, annesinden rivayet etmiştir ki: "Annesi, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi ihramlı iken bedenini kaşıyan kimse ha kk ında soru sorulunca dinlemiştir. Hz. Aişe şu cevabı verir: "Evet, kaşınsın ve şiddetle kaşısın." Sonra Hz. Aişe ilâve eder: "Ellerimi bağlasalar, (kaşınmak için ayaklarımdan başka bir imkânını olmasa) ayaklarımla kaşınırım." [Muvatta, Hacc 93, (1, 358).]^

AÇIKLAMA:

Kaşıma, kıl dökme ihtimâlini getirdiği için ihramlı hakkında meşkuk bir durum hâsıl eder. Bu sebeple Hz. Aişe'ye, câiz mi, değil mi diye sorarlar. Hz. Aişe câiz olduğunu, hiçbir mahzur görmediğini ifade için mübâlağalı bir üslup ihtiyar eder. İmam Mâlik bedenin baş, sırt gibi görünmeyen kısımlarının dikkatli ve ihtiyatlı kaşınması gerektiğine dikkat çeker: "Olur ki, eli bir hayvancığa rastlar da göremez" dcr. [I86 I

j-J US""liI İ-j- aUİ çA [:cJli U^-ip küI ^2?) c-uj ç.Lc“I -60.

aİJİ JÂİilj cuilSvj ı_ui>- c-2UL>-j # (_}[S-iols- UJjjj ^ ^

^Jİ2İ aJIp ol c<up auI ı_ş^ ^

Ajps^j jod :^5 sj jjl JIU .â^-jUİl İxiIv3I : jliI ?üjyd cy~^ '■ j^y

. ijG I vÜ-Ü ^gİP U»J ~

✓ >0

1 < . ® l l *ı ^ \ 1 l 0. • 1

H ' '

Ojn*j 4_se«

60. (1258)- Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hacc yapmak üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’le birlikte çıktık. Arc nâm mevkiye kadar geldik. Orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) konakladı, biz de konakladık. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’m yanma oturdu. Ben de babam Ebu Bekir'in yanma oturdum. Resûlullah'm binek devesi ile, Hz.Ebu Bekir'in binek develeri tekdi ve o da Ebu Bekir'e ait bir köle ile birlikte (yolda) idi. Ebu Bekir (radıyallahu anh) oturup, kölenin gelmesini beklemeye başladı. Köle geldi ama beraberinde deve yoktu. Hz.Ebu Bekir (radıyallahu anh):

"- Deven nerde?" diye sordu. Köle:

"- Sabahleyin onu kaybettim!" dedi. Ebu Bekir (radıyallahu anh):

"- Tek bir deveyi kayıp mı ettin!" deyip köleye vurmaya başladı. Resûlullah bu sırada gülüyor ve şöyle diyordu:

Şu ihramlıya bakın neler de yapıyor!" (İbnu Ebi Rizme der ki: Resûlullah: "Şu ihramlıya bakın neler de yapıyor?" deyip gülüyor, (başka bir şey söylemiyordu)." [Ebu Dâvud, Menâsik 30, (1818); İbnu Mâce, Menâsik 21, (2933).] u ^ zı

AÇIKLAMA:

1- Teysîr'in metni, Ebu Davud'unkine nazaran -anlamayı zorlaştıracak- bazı eksiklikler ihtiva etmektedir. Tercümede,

aslından alarak parantez içerisinde gösterdik.

2- Görüldüğü üzere, ihramlının te'dibde bulunulmasına Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müdahale etmiş, fakat, kesin ve sert bir üslubla değil. Şu halde bu müdahale tahrim ifade etmektedir. Nitekim aynı hadisi Ebu Dâvud: "İhramlı kölesini te'dib eder" adını taşıyan bir bâb başlığı altında kaydederken, İbnu Mâce: "İhramda iken sakınma" adını taşıyan bir bâbda kaydeder. Şu halde ihramlı, ailesini te'dib edebilecek, ancak dikkat etmesi, aşırı gitmemesi gerekir, terki ise evladır.™ 1

,]yi a y aı ^5 yiku

. A- tlîr .ta t .

61. (1259)- Rebîa İbnu Abdillah: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i ihramlı iken (Mekke ile Medine arasındaki Sükyâ köyünde) devesinin kurtlarını alıp toprağa atarken gördüm." [Muvatta, Hac 92, (1, 357).]™

AÇIKLAMA:

1- Hadisin sonuna İmam Mâlik: "Ben bunu mekruh buluyorum" kaydını koyar.

2- İmam Mâlik'in mekruh addetmesi, devede yaşayan bu parazitlerin de hayvan olmasından ileri gelir. Yere atılınca öleceklerinden, ihram yasağı araya girmiş olmaktadır. Ancak Hz. Ömer'in bunu câiz gördüğü açıktır.

Zürkânî der ki: "Eğer bunlar deveye zarar veriyorlarsa, onları deveden temizler, kefâret olarak bir miktar taam yedirir" der. 11221

.Jojod y* bÇS »' a-üA- I l)I o^Ssj y~^ oLS^[:(Jli - 62 .

. ^ÇâJl , 4c- L« : 4İ^yiJl alp (_£İ »- tY)

62. (1260)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), ihramlmm, devesinden pire veya güve gibi haşereleri temizlemesini mekruh addederdi." [Muvatta, Hacc 95, (1, 358).] 11211

BİRİNCİ FER 11211

TELBIYE HAKKINDADIR

İ-î aUİ (Jj)J^l La : lyj İ-f- AliI J y^j ^Lp jjj-tSvJ ^jdl oA& 15jlYu[ijkü La^---^ kuI y^j y-^ -1

A ilâ (j y>- 5)i»t_uJl JAP) ^jjkl La ’ÂİJj (jj.AAvJl A>-y>-l .] AjS-öil— l (_£İ :A?t2vw«Jl JAP ^Ça)

jlS" İ-İ- aUİ Ll) : jli ?i£JaL>-L) 2J-; ojoc-Z4 15) 2Lul) -y^ y. 2^ i^L^UJ (_£^>-l

. aÜİ3

1. (1261)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şunu söyledi: "Sizin Beydâ'nız, hakkında Resûlullah'a iftira ettiğiniz şurasıdır. Ama, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece mescidin -yani Zülhuleyfe mescidinin- yanında ihrama girip telbiye getirdi." [Buharî, Hacc 20; Müslim, Hacc 23, (1186); Muvatta, Hacc 30, (1, 332); Tirmizî, Hacc 8,(818); Ebu Dâvud, Hacc 21, (1771); Nesâî, Hacc 56, (5, 162-164); İbnu Mâce, Menâsik 14, (2916).]

Bir rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Şecere nâm mevkide devesine bindiği zaman telbiye getirdi."

Nesâî'nin diğer bir rivayetinde denir ki: "İbnu Ömer'e: "Seni deven kaldırdığı zaman telbiye çeker gördüm" diye

sorulmuştu. Şu cevabı verdi: "Çünkü Resûlullah böyle yapmıştı." 11221

AÇIKLAMA:

1- Beydâ, lügat olarak çöl, boş arâzi mânasına gelir. Hadiste ise, belli bir yerin adıdır: Zülhuleyfe'nin Mekke tarafına düşen ve oraya yakın bulunan bir tepedir. Her çeşit inşaattan hali olduğu için Beydâ denmiştir.

2- İbnu Ömer (radıyallahu anh) bir ihtilâfa temas etmektedir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccı hangi noktada başlatmıştır? İbnu Abbâs'tan yapılan bir rivayette -ki Dârakutnî tahric etmiştirHz. Peygamber'in Beydâ'ya çıktıktan sonra hacca niyet edip telbiye getirmeye başladığı belirtilir. Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'m Ebu Davud'da gelen bir rivayeti, Resûlullah'm, Uhud yolunu tutacaksa, Beyda dağına tırmandığında telbiyede bulunduğunu, Fur' yolunu tutacaksa hayvanı kaldırır kaldırmaz telbiyede bulunduğunu ifade eder.

3- Sadedinde olduğumuz rivayette İbnu Ömer ise, Zülhuleyfe Mescidi'nin yanında telbiyeye başladığını söylemekte, diğer ifadeleri "kizb" olarak tavsif etmektedir. Hemen belirtelim ki, bu kizb dilimizdeki yalan ve iftira değildir, "hata" demektir. Yani İbnu Ömer hâdiseyi rivâyet eden ashabın hata ettiğini iddia etmektedir. İzah edileceği üzere, işin aslında hata da mevcut değil.

4- Görüldüğü üzere, ulemâ, Hz. Peygamber'in ihrama girdiği yer hususunda ihtilâf etmiştir: Zülhuleyfe Mescidi diyen olmuş, devesi onu kaldırınca diyen olmuş, Beyda tepesine çıkınca diyen olmuştur.

Bu meseleyi, müteakip rivâyette göreceğimiz üzere en güzel çözüme bağlayan İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tır. O,

"Bunu en iyi bileniniz benim"diyerek sözüne başlayacak, gerçekten hacc

âdâbma uygun şekilde izah edip, her iddia sahibine hak verecek şekilde mâkul bir izaha kavuşturacaktır.

Onun bu izahım nakleden Tahâvî benimsediğini belirtir. Ayrıca Ebu Hanîfe, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Şâfıî, Ahmed İbnu Elanbel (rahimehumullah) bunların mezheplerine tâbi olan diğer ulemânın bu açıklamayı benimsediklerini kaydeder.

Evzâî, Atâ ve Katâde'ye göre ise, Beydâ'da ihrama girmek müstchabtır. 11941

,]^î *ijdı J4^ 69 _ UiI 4İ3 f Sî[üp aı ^3 ^ 2 .

2. (1262)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) öğleyi kıldı. Sonra devesine bindi. Beydâ tepesine çıktığı zaman telbiye getirdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 21, (1774); Nesâî, Hacc 25, (5,127), 56, (5, 162).]

Nesâî, bir diğer rivayette şu ziyadeyi kaydetti: "Öğleyi kıldığı zaman hacc ve umre için ihrama girdi. 1

4 J 00 1 3 İ-İ- aUİ (J lJ$oc2- c-~^p kül Cs~^J j :Jl3 3 ! ^jpj -3

viyili ^ SjU-13 # 4İl Jj-j ^ l*J| uHJju ^lİSl jtfp‘ 5J :jl£* .CJrjî ^

<3 4İ>-jl lS'^ (3 bili

jl viiiij .j»lpl ic* dJJi ÜjSîj aİSIj N 22icl»\ Uİi 0 S 3 p ciıp aİİİİAİ pjil <Ll» dJJb 4 IİİS 3 'jir ax5Ij 4 j c-iliM 3 >>- ^Aİ Lcl IjJlli aiSL 4 j c-iliM 3 ç>- oUkjl jyL lylS" Lcl 3 -ÛI ÜJ aSj! Jtîj .jljdl _jî; 3 Lg lp Of 3 ^ Lcl Ijîlli fljSî C 3JJ5 Üjâîj *Ij£İ| JLp 6 f UİI JL5- l 2^ tf- 3^ .£İ~LLdl '-Y r 4 Oy" - J-Nj <u c-JLax2jl 3P - [jJ^lj 3 - v ak 3 [j^l-jl

. ijli jjl 4_>- 3-1 .Ja3*5) ^ 3 * 'M 3 (J-*I ^Lp /^1 (JjÂ

3. (1263)- Ebu Cübeyr anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)' a dedim ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, vâcib kıldığı zaman, getirdiği telbiye hususunda Ashab'm ihtilâfına doğrusu hayret ediyorum!" Bana şu cevabı verdi."

Bu meseleyi ben herkesten iyi biliyorum. Aslında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tek bir hacc yaptı. Bütün ihtilâflar bununla ilgili. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc maksadıyla (Medine'den) yola çıktı. Zülhuleyfe Mescidi'ne gelip iki rekatlık ihram namazını kılınca, haccı fiilen olduğu yerde başlattı. Namazı bitirince de hacc için telbiyede bulundu. İşte bu telbiyeyi bir kısım insanlar işitti. Bunu kendisinden ben de (işittim ve) hatırımda tuttum. Sonra hayvanına bindi. Devesi onu yerden kaldırınca tekrar telbiye getirdi. Bu ikinci telbiyeyi de işitenler oldu. (Her seferinde telbiyeleri) farklı kimselerin işitmesi, insanların dağınık ve hareket halinde olmalarmdandı. Böylece, devesi onu kaldırdığı zaman çektiği telbiyesini de yeni insanlar işitti. İşte bunlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), devesi kaldırdığı zaman telbiye getirdi" dediler.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yoluna devam etti. Beydâ tepesine çıkınca da telbiye getirdi. Bu telbiyeyi de işiten başkaları vardı. Bunlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beydâ'ya çıkınca telbiye getirdi" dediler. Allah'a kasem olsun! Resûlullah namazgâhmda haccı başlattı. Devesi kaldırdığı zaman telbiye getirdi, sonra Beydâ tepesine çıkınca orada da telbiye getirdi."

Said İbnu Cübeyr sözüne devamla dedi ki: "İbnu Abbas'm sözünü esas alanlar (Zülhuleyfe'deki) namazgâhta iki rek'atlık ihram namazını kılar kılmaz telbiye getirdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 21,

(1770).]ü96i

AÇIKLAMA'sı için önceki hadise bakın. 1197J

4. (1264)- Nâfi' diyor ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Harem, bölgesinin en yakın yerine geldi mi telbiyeyi artık bırakırdı. Sonra Zu-Tuva nâm mevkide geceyi geçirir, orada sabah namazını kılar, sonra yıkanırdı ve derdi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapmıştı." [Buharî, Hacc 38, 39; Müslim, Hacc 226, (1259); Muvatta, Hacc 32, (1, 333).]^

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Münzir: "Mekke'ye girerken yıkanmak, bütün âlimlere göre, müstehabtır, âmden terkinde fidye gerekmiyeceği hususunda da ihtilâf etmezler" demiştir. Ulemânın ekseriyeti: "Sadece abdest alınmış olsa bu da kifayet eder, müstehab yerine gelir" demiştir. İbnu Ömer bazan abdest alır, bazan yıkanırdı. Ancak daha önce kaydedildiği üzere (1223 ve 1225. hadisler) İbnu Ömer ihrama girdikten sonra başını, ihtilâm hâli araya girmedikçe yıkamazdı. Bunun su ile de olsa, başın örtülme yasağının ihlâl edilmemesi endişesinden ileri geldiğini kaydetmiştik. Şu halde, Mekke'ye girmezden önce onun yıkanması demek, yine başını hariç tutarak yıkanması demektir, tam bir boy abdesti alması değildir. Şâfıîler, "Mekke'ye girerken, ihramlı, yıkanmayacak olursa teyemmüm etmeli" demiştir.

İbnu't-Tîn'in açıklamasına göre, Mekke'ye giriş için hususî bir yıkanma mevzubahis değildir. Yıkanma tavaf içindir, Mekke'ye girişte mevzubahis edilen yıkanma da, aslında tavaf içindir, Mekke'ye giriş için değildir. Ama bazı âlimler: "Bu ihramlıya has değildir, Me kk e'nin hürmeti sebebiyledir, ihramsız olarak giren kimsenin yıkanması da müstehabtır" demiştir. Nitekim, Resûlullah, fetih sırasında ihramsız olduğu halde yıkanmıştı.

İbnu Nâfı'nin rivayetine göre, İmam Mâlik'e göre İbnu Ömer'in bu husustaki sözüyle amel müstehabtır. Yani, Zülhuleyfe'de ihrama girerken, Zu-Tuva'da Mekke'ye girerken ve bir de Arafat'a giderken bazan abdest almalı, bazan yıkanmalıdır, bir sebeple terkedene de herhangi bir şey gerekmez. Zâhirîler bu yıkanmaları vâcib addetseler de ümmet müstehab addetmede ittifak eder. Haşan Basrî hazretleri, "İhrama girerken unutarak yıkanmayı terkeden kimse, hatırlayınca yıkansın" demiştir. 11221

jvsijıii L gİ5 aÎlİ Jy—'j : L»4-^ aSjI Igfj -5.

5. (1265)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mukim olanlar veya umre yapanlar, Hacer-i Esved'i istilâm edinceye kadar telbiyeyi bırakmazlar." [Ebu Davud, Menâsik 29, (1817), Tirmizî, Hacc 79, (919).]

Hadis, Tirmizî'de şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), umrede iken, Hacer-i Esved'e istilâm yapınca telbiyeyi bırakırdı." 12221

AÇIKLAMA:

1- İstilâm, kelime olarak selâm'dan gelir. Selamlamak diye dilimize çevirebiliriz. Bu, Ka'be-i Muazzama'nm Rükn-i şarkî (veya Rükn-i Hacer-i Esved) denen köşesindeki Hacer-i Esved'e tekbir ve tahlil getirerek eller konup ve sonra öpülmek suretiyle gerçekleşir. Yaklaşılamadığı takdirde, uzaktan Hacer-i Esved'in hizasına gelindiği vakit Hacer'e dönülerek ellerin içi Ka'be'ye çevrilip, kulaklar hizasına kaldırılıp bismillahi Allahu ekber diyerek, eller Hacer'in üzerine konuluyormuş gibi işaret edilerek, karşıdan selamlanır ve sağ elin içi öpülür. Bu da, yakından öpmek yerine geçen bir istilâmdır. (İstilâmın daha geniş açıklaması için 1551 numaraya bakın).

2- Hadis ha kk ında Timizi merhum şu bilgiyi sunar: "İbnu Abbas'm bu rivayeti sahih bir hadistir. Ulemânın ekserisi bununla amel etmiş ve: "Umre yapan kimse, Hacer-i Esved'i istilâm etmedikçe,

telbiyeyi kesmez" demiştir. Bazıları da: "Mekke'nin dış evlerine ulaşır ulaşmaz telbiyeyi keser" demiştir. Amelde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan yapılan rivayetin esas kılındığını belirten Tirmizî, bununla hükmedenlerden Süfyan-ı Sevrî, Şâfıî, Ahmed ve İshak (rahimehumullah)'m isimlerini zikreder.® 1

djd : Jjjb .idi Sbljj ili ^ # aSj! cJd[:JU 14 ^ an ^1 . 6 .

.]ouKsı ojub ij,; '.iü diy yytj dü ddiij dil 5ı ddJ dJ 5jd diy

. A^^vJ I

6. (1266)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı telbiye çekerken -bir rivayette mülebbiyen değil, mülebbiden demiştir- işittim şöyle diyordu: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk. Lebbeyk lâ şerike leke lebbeyk. İnne'lhamde ve'nni'mete leke ve'lmülk, lâ şerike leke." Bu kelimelere başka ilâvede bulunmuyordu." [Buharî, Hacc 26, Libâs 89; Müslim, Hacc 19, (1184); Muvatta, Hacc 28, (1, 331-332); Tirmizî, Hacc 13, (825); Ebu Dâvud, Menâsik 27, (1812); Nesâî, Hacc, 54, (5, 159-160).]® 1

cöU Zja # an Joob ylkö :ijk Ji 0153 [d ^ - -7.

ijb jjÎ %.]^Aidi3 ddı iiijJij dd dul: j jş.15 dodLj didj dd) yıiı dd ouıdı

İ-I- ^g5Ij t^öıUJI ^jidI 13 3*^13 .j^-p b* yiii ^Lr- jp lS/’-I <3

t c » < f A

. _*Jİ ^ 0 *-Lv^ I »^)L*J-I !■>« .idi JjÂj O 3 £-«-L4

7. (1267)- Bir rivayette şu ziyade var: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) derdi ki: "(Babam) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bu kelimelerden ibâret olan Resûlullah'm

telbiyesi ile telbiye getirir ve şunu söylerdi: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk. Lebbeyk ve sa'deyk ve'lhayru fi yedeyk. Lebbeyk, ve'rrağbâu ileyk ve'l-amel." [Nesâî, Hacc 54, (5, 161).]

Ebu Dâvud'un diğer bir rivayetinde Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den şu ziyade vardır: "Resûlullah şöyle telbiye getirirdi..." dedikten sonra tıpkı İbnu Ömer'in hadisindeki gibi bir metin zikretti. Sonra Hz. Cabir'in şunu ilâve ettiğini kaydetti: "İnsanlar telbiyeye "...Züi-Meâric" ve benzeri kelimeler ilâve ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunları işitti ancak hiçbir müdahelede bulunmadı." Zü'l-Meâric, Allah'ın isimlerinden biri olup "yükselme yerlerinin sahibi" "yüksek dereceler sahibi" mânasına gelir® 1

L-Jl

4_>- y >-1

.]j3U aJi # an j ^ ıJj 'y. 5ır [: jiî üp an ^ J ^ .8.

8. (1268)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın telbiyesinde "Lebbeyk İlâhe'l-Hakk (Buyur! Hak olan İlâh!)" tâbiri de vardı" demiştir. [Nesâî, Hacc 54, (5, 161162).]®l

d)l '.İ-t aüI (J ystj Jli[: Jli AiP Aiil I s>- ^ t_4L3l .9.

. Ast ;ij I a>-^>-I b jI aLLxİIj ^^ ı IjJtiJj 2I 1 jI I ^o^Jl aJÎp

9. (1269)- Sâib İbnu Hallâd® 1 el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu söylediler: "Cibril (aleyhisselam) bana gelip, ashabıma ve beraberimde olanlara telbiye -veya ihlâl® 1 dedi- çekerken seslerini yükseltmelerini emretmemi emir buyurdu."

[Muvatta, Hacc 34, (1, 334); Ebu Dâvud, Menâsik 27, (1814); Tirmizî, Hacc 15, (829); Nesâî, Hacc 55, (5, 162); İbnu Mâce, Menâsik 16, (2922-2923).]® 1

İ4- JjJli :dJU D üji û^S^LI 6lS"[:Jlî u4-^ SI o^j .10.

İaJjİ.^L*^ . Jo^-j-Sb l)^İ^İ2j jJ-Aj Ijjfc OjJL «j A^llc dü j-& .- ^5-^5 ^J-dj

I 1j*j« ^•>/? SI û^-^j c jA I ~lS""IiİIj LajI^SOj cL^^j>- »oioi«CE o-Up jJ| oL

10. (1270)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Müşrikler (haccederken şu şekilde telbiyede bulunurlardı): "Lebbeyke lâ şerike leke." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Yazık size, yeter, yeter" buyururdu. Müşrikler (telbiyelerinin devamında): "Yalnız bir şerik müstesna, o senin şerikindir, sen ona da, onun mâlik olduğu şeylere de mâliksin" derlerdi. Onlar, bunu, Kâbe'yi tavaf ederken söylerlerdi." [Müslim, Hacc 22, (1185).]™

AÇIKLAMA :(1266-1270) numaralı hadisler için:

1 - Telbiye kelime olarak JJ den gelir l / 2 ^j den tezkiyenin gelmesi gibi. Üstten gelen bir emre,

bir dâvete aralıksız icâbet mânasını taşır. Lebbeyke, "icâbet sana!" demektir. Dilimizdeki "Buyur!" ve "Buyur efendim!" tâbirleri ile karşılamak uygun düşer. Böyle olunca Lebbeyke, Allahü mm e lebbeyk tâbirini, "Emrindeyim, ey Allahım emrindeyim" veya "Buyur Allahım buyur! Fasılasız icâbet sana ey Allahım" gibi değişik tâbirlerle karşılamamız mümkündür.

Lâ şerike leke: "Senin ortağın yoktur" demektir.

İnne'lhamde ve'nnimete leke ve'lmülk: "Hamd sanadır, nimet ve mülkün gerçek sahibi sensin" demektir.

1267 numaralı hadiste geçen sa'deyk: "Taatin için fasılasız müsaade", yani "her an itaatindeyim" mânasına gelir.

el-Hayru biyedeyk: "Hayır senin elinde, hayır dağıtan, veren sensin!" demektir.

"Ve'rrağbâu ileyk ve'l-amel" "Dilek sana arzedilir, amel de sanadır" demektir. Telbiyeyi metin ve tercümesiyle 1164 numaralı hadiste kaydettik.

2- Telbiye, sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere, cahiliye Araplarmda da mevcuttur. Baş kısmı, İslâmî telbiyeye benzediği için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orayı te'yid ve arka kısmını red mânasında: "Yazık size, yeter, yeter" demiştir. İbnu Abbâs Resûlullah'm bu sözünü araya sıkıştırdıktan sonra cahiliye telbiyesinin gerisini de kaydeder.

Ezrâkî, Tarih-i Me kk e adlı kitabında, Hz. Yunus, Hz. Musa, Hz. İsa (aleyhimüsselam) gibi bir kısım geçmiş peygamberlerin telbiyelerinden bahseder ve metinlerini kaydeder.

3- 1269 numaralı hadis, İslâmî telbiyenin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e, Cebrâil (aleyhisselam) tarafından öğretildiğini haber vermektedir.

1266 ve 1267 numaralı rivayetler, telbiyeye, umumiyetle bilinenin dışında bazı değişik kelimelerin ilâve edildiğini göstermektedir. Cumhur: "Efdal olanı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devamlı yaptığı merfu telbiyeyi okumaktır, ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bazı ziyadelere sükût buyurması sebebiyle, telbiyeye ilâvede

bulunmak câizdir" demiştir. Merfu telbiyeyi 1164 numarada tercümesiyle birlikte kaydettik.

4- 1269 numaralı hadiste telbiyenin yüksek sesle söylenmesi emredilmektedir. Bu erkeklere mahsustur. Kadınlar alçak sesle söylerler. Telbiyenin yüksek sesle söylenmesi, telbiyenin vâcib olduğuna hükmedenler için vâcibtir. Zâhirîler bu görüştedir. Öyle ki, onlara göre telbiyeyi terk, dem (koyun kurban etmek) gerektirir. Cumhur, hurdaki emrin nedb ifade ettiğine, dolayısiyle telbiyeyi yüksek sesle yapmanın müstehab olduğuna hükmetmiştir.

5- Telbiye her hal değişikliğinde tekrar edilir: İnişlerde, yokuşlarda, başkalarıyla karşılaşmalarda, gecenin veya gündüzün gelmesinde, oturmalarda, kalkmalarda, binmelerde, inmelerde, namazların ardından, mescidde vs.. Her tekrar peş peşe üç sefer yapılır. Üç tamamlanmadan kesilmez, mamafih selâm verilmişse alınır ve fakat selâm verilmez.

Telbiyeden sonra dua edilir. Bu duada kendisi, sevdikleri ve mü' minler için dilediğini taleb edebilir. Ancak en iyi istenecek şeylerin, Allah'ın rızası, cennet ve ateşten istiâze olduğu belirtilmiştir.

6 - Telbiyeye hacılar, şeytan taşlama anma kadar devam ederler. Umre yapanlar da tavafa başlayıncaya kadar devam ederler.

Telbiye, ihram giyen herkese; kadın, erkek, abdestli, abdestsiz, hayızlı, cünüb vs. herkese müstehab tır. 12221

İKİNCİ FER

İHRAMINI İFSAD EDENLER HAKKINDA

İhramlıya has bazı yasaklar vardır. Diğer zamanlarda helâl olduğu halde hacc veya umre için ihrama girenlerin bunlardan kaçınması gerekir. Bu yasaklara toptan cinayet denir. Cinayetin ağırlığna göre, cezası da farklıdır. Bu cinayet ve cezalar, umumiyetle yedi kısma ayrılır:

1- Hacc veya umrenin kaza edilmesini (yeniden yapılması) gerektirenler,

2- Bedene (deve veya sığır kesmek) gerektirenler,

3- Dem (koyun veya keçi kesmek) gerektirenler,

4- Sadaka (fıtır sadakası miktarında bağış) gerektirenler,

5- Tasadduk (miktarı belirlenmeyen bağış, fıtır sadakasından az da olabilir) gerektirenler,

6 - Oruç tutmayı gerektirenler,

7- Bedelini ödemeyi gerektirenler.

Bu cinayetlerin hepsi ihramı ifsad etmez. İfsâd edici cinayetin cezası öncelikle "kaza"dır, yani yeniden yapılması. Aşağıda bu mevzuya giren iki hadis göreceğiz. 12121

jij ili î oUsî JAj ^ Ijk, s£i bîj öî : JU ilp &ı dJJD .1.

O o I lilj : ial ^ I D g j OİJjLu

. J löUa.a) iJyiJ Jjli

1. (1271)- İmam Mâlik (rahimehumullah) anlatıyor: "Bana ulaştı ki, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anhıim ecmain)'ye haccetmek üzere ihrama girmiş bulunan birisi hanımı ile cinsî temasta bulunursa ne gerekir diye sual sorulmuştu. Şu cevabı verdiler: "Bunlar (başladıkları) haccı tamamlarlar. Sonra müteâkip sene yeniden hacc yaparlar ve

(ceza olarak da) kurban (hedy) keserler." Hz. Ali (radıyallahu anh) şunu söylemiştir: "Müteakip yıl, bunlar hacc için ihrama girince, haccı tamamlayıncaya kadar birbirlerinden ayrılırlar." [Muvatta, Hac 151, (1,381 -382).] (2111

öl oy>\l öl J4 3 jJtj 4İAÖ çjj J Jrj <44 O 1 ' 0^3 -2

. öJJD I öl aL*I <^JÜI : Ju âjI

2. (1272)- "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a, Minâ'da iken, ifâza tavafından önce, hanımına cinsî temasta bulunan bir kimse hakkında sorulmuştu, bir bedene kesmesini emretti."

Bir rivayette şöyle demiştir: "İfâzadan önce ehline temas eden kimse (ceza olarak) yeni bir umre yapar ve bir de kurban (hedy) keser." [Muvatta, Hacc 159, (1, 384).] 12121

AÇIKLAMA:

İhramını bozan kimseyle ilgili babta kaydedilen iki hadisten her ikisi de münâsebet-i cinsiye ile alâkalıdır. Bunlardan birincisi, fiilin, Arafat vakfesinden önce vukû bulması halindeki cezayı takdir etmektedir. Bu durumda, ihram bozulmuş olmaktadır. Ancak ihramın bozulması, menâsiki olduğu yerde bırakmayı gerektirmiyor. Başlandıktan sonra fâsid olan haccm tamamlanması esastır. Bu sebeple, haccm geri kalan menâsiki de eda edilir. Ancak bu hacc, borç olan haccm yerine geçmez. Öyle ise ilk müsâid fırsatta bu kaza edilmelidir. Ayrıca erkek ve kadının her birine, ayrı ayrı birer hedy (kurban) kesmeleri gerekir.

Kesilecek hedy kurbanı, Hanefîlere göre bir dem yani koyun veya keçi, Mâlikîlere göre bir bedene, yâni deve veya sığırdır. Bu hedy, cinâyetin cezasıdır. (Tamamlayıcı bilgi için 1321 numaralı hadise bakın.)

İkinci hadis, cinsî temas fiilinin, Arafat vakfesinden sonra, fakat henüz traş olup ihramdan çıkmamış iken vukûu halindeki cezayı tesbit etmektedir: Bu durumda haccm tekrarı gerekmiyor ancak, ceza olarak bedene, yani sığır veya deve kesilmesi gerekmektedir. 12221

ÜÇÜNCÜ FER

SAYD IN CEZASI

Sayd'ı lügat olarak dilimizdeki av kelimesiyle karşılarız. Ancak haccla ilgili bahislerde daha ziyâde mutlak mânada hayvan öldürmek demektir. Hayvan büyük de olabilir, sözgelimi çekirge gibi küçük de olabilir, hepsi sayd'la ifade edilir. İhramlı iken öldürülmesi helal olan beş çeşit zararlılar -ki 1256 numaralı hadiste açıklandı- dışında herhangi bir hayvanın öldürülmesi yasaktır. Öldürülmesi halinde, hayvanın cinsine göre değişen cezalar takdir edilmiştir. Şu halde aşağıda bu mevzuya giren beş hadis göreceğiz: 12121

cıjliij c-üj I <■ Jl)*Jl (Jj ^-rAJ 1 <3 kf- kül jÂs- : Ju küf- kül -1

. dJJL* .Joyuf: ^jj^İl

1. (1273)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) sırtlan öldüren için bir koç, geyik öldüren için bir keçi, tavşan öldüren için bir çebiş (küçük keçi), Arap tavşanı (denilen bir nevi tarla fâresi) için bir kuzuya hükmetti.” [Muvatta, Hacc 235, (1, 416).I 12121

UJ oJly>- aJÎp ojip 01 i 1^-1 <3 küf- kül)Af 0l[:j^jJl ^1 y* aJj .2.

|k*ksl :aJ Ijlj ö3 \^>- oA^I jyo I t JlS Oçj 01 ıj) A) jA

2. (1274)- Yine Muvatta'da mürsel (senetsiz) olarak Ebu'z-Zübeyr' den gelen rivayete göre, Hz. Ömer, çekirge ha kk ında: "Onu kim öldürürse -iki hakemin hükmüyle- onun karşılığını öder" diye hükmetmiştir. Şöyle ki: Zeyd İbnu Eslem'in rivayetine göre, bir adam gelerek Hz. Ömer'e: "Ey mü'minlerin emîri, ben ihramlı iken kamçımla birkaç çekirge öldürdüm, (ne yapmam gerekir?)" diye sormuş. Hz. Ömer ona bir avuç kadar taam yedir (tasadduk et) cevabını vermiştir." [Muvatta, Hacc 235, (1, 416).] 121 ®

AÇIKLAMA:

Teysir'deki bu rivayet metin olarak aslı olan Câmiu'l-Usûl'den farklıdır. Câmiu'l-Usul'deki de Muvatta'daki aslının aynısı değildir. Câmiu'1-Usûl'deki aslı şöyle başlar:

jjİAl UJ (jroklji»- aJÎp- i'yis- 3A 01 : Aj3-l J jll L»4-if kül (^0 >) OdJU

Jlİ oçj Oİ

Yani: Malik İbnu Enes (radıyallahu anhümâ) 12171 çekirge ha kk ında şöyle hükmetmiştir: "Onu öldürene -iki hakemin hükmüyle- karşılığını ödemesi gerekir. Bunun delili Zeyd İbnu Eslem'den yapılan rivayettir. Bu rivayete göre, bir adam gelerek Hz. Ömer'e...”

Başlangıçları itibariyle farklıdır. Çünkü, birincideki takdi cümlesinde hüküm sahibi Hz. Ömer göründüğü halde, İkincideki takdim cümlesinde, hüküm sahibi, İmâm Mâlik gözükmektedir. İmam

Mâlik, bu meselede Hz. Ömer'in hükmünü esas aldığı için netice aynı olmadığından, rivayetlerdeki farklılığı, üzerinde duracak mahiyette görmüyoruz.

Her iki rivayette de geçen: "iki hakemin hükmüyle" tâbirine gelince, bununla -müteakip rivayetlerde ve bilhassa 1276 numaralı rivayette anlaşılacağı üzere- mevzu ya müteallik bir âyette ve bu âyete uygun şekilde Hz. Ömer'in verdiği bir hükme atıf yapmaktadır.

Mezkûr âyet meâlen şöyledir: "Ey iman edenler, siz (hac veya umre için) ihramlı bulunurken av öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine), öldürdüğü o hayvanın benzeri bir ceza vardır ki, Kâbe'ye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere buna içinizden adalet sahibi iki adam hüküm (ve takdir) edecektir" (Mâide 95).

Hz. Ömer'in verdiği hüküm, hükmü veriş tarzı vs. 1276 numaralı hadiste gelecek. 122 ®

3 ilâ > J* S ' JlI® . [4 IİÎ öSl)i>- rj£- y>£- jLüi Qq jl[:aJ ÂjljJ (Jj 3.

.]âSl^ ^ yş. \yâ dJö) .a 3 &! >3 3ili ıCLAS'

3. (1275)- Muvatta’nm bir başka rivayetinde şöyle gelmiştir: "Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e, ihramda iken öldürdüğü çekirge hakkında sordu. Hz. Ömer, (yanında bulunan) Ka'bu'l-Ahbâr'a: "Gel beraber hükmedelim" dedi. Ka'b: "Bir dirhem tasadduk etmesi gerekir" diye hükmetti. Hz. Ömer ona: "Sen dirhemleri buluyorsun. Şurası muhakkak ki hurma, çekirgeden daha hayırlıdır" dedi. 122 ®

AÇIKLAMA:

1- Zürkânî, Hz. Ömer'in: "Hurma çekirgeden hayırlıdır" demekle, "Çekirge öldürmenin hükmü bir avuç yiyecek tasadduk etmektir" demek istediğini belirtir.

2- Zürkânî bu rivayetten, Ka'b'm -daha önce 1250 numarada kaydettiğimiz- "Çekirge balık hapşırmasıdır, ihramlıya yemesi câizdir" mânasındaki sözünden rücû ettiğine delil çıkarır. Zîra ihramlıya deniz hayvanı öldürmek veya deniz avı yemek helâldir, herhangi bir kefaret gerektirmez. Ka'b bu rivayete göre, çekirgeye "bir dirhemlik" ceza takdir etmiş, Hz. Ömer (radıyallahu anh) de bunu bir avuç yiyecek olarak pratik bir hükme tahvil etmiştir. Yani çekirge öldürene ceza takdir ettiğine göre, Ka'bu'l-Ahbâr'a göre çekirge deniz hayvanı sayılamaz. 12201

ÂÎd 3) 3 c-Şjy>-l :ı_ r ’lk)U 3 34) 3lî[:315 ,ji.4.

yjtj <uİp : 315 3 1 *j açl>■ 3) 343 alp ^ ^ 31*5 VO L*44 15

: 3 l *5 alp °l ^45 o£) lp 3 (jc?- 34 3 O! Y. ^ ,jyL«j 3 3*1 lÂft :Jl *5 344 34

Jr .l 33 ju4Aj‘ ujjj diî ji :Ji 5 . 3 i 5 il* 34 : 3 ıs t Jı* îsjjijj 3 *

. ı 5344 “4^ cl-tP a> ^od-3: :a>IxS”" 3 315 3Uî tül! ıl)| :Jl5

4. (1276)- İbnu Şîrîn (rahimehullah) anlatıyor: "Bir adam Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek: "Ben ve arkadaşım ihramlı olduğumuz halde Akabe'deki bir tepeye doğru atlarımızla yarış yaptık ve bu esnada bir ceylan öldürdük. Bu fiilimize hükmünüz nedir?" diye sordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh), yanında bulunan birine: "Gel beraber hükmedelim" dedi.

(İbnu Şîrîn) der ki: "İkisi birlikte bir keçiye hükmettiler. Bunun üzerine adam döndü ve (yanındakilere):

"Ömer'e bakın, mü'minlerin emîri ama, bir ceylan hakkında hüküm veremiyor, yardımcı olarak bir adam çağırıyor!" dedi. (Bu sözü işiten) Hz. Ömer (radıyallahu anh), adamı çağırtıp:

"Sen Mâide sûresini okudun mu?" diye sordu. Adam:

"Hayır!" deyince:

"Pekiyi (hüküm vermede yardımını istediğim) bu adamı tanıyor musun?" dedi. Adam bu soruya da: "Hayır!" deyince Hz. Ömer:

"Eğer, Mâide sûresini okuduğunu söyleseydin dayakla canını yakacaktım" dedi ve ilâve etti:

"Cenâb-ı Hakk Kitab-ı Mubîn'inde: "Ey iman edenler... İçinizden adalet sahibi iki adam hüküm (ve takdir) edecektir..." (Mâide 95) buyurmuştur. Ve şu da Abdurrahman İbnu Avftır." [Muvatta, Hacc 231,(1,414).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetten anlıyoruz ki, hacc veya umre sırasında ihramlınm işleyeceği bir kısım hacc yasaklarının cezasını tesbit işi, iki kişilik adalet sahibi bir heyete bırakılmıştır. Bu çeşit takdire bırakılan hükümlere ”hükümet-i adi" denir.

2- Günümüzün büyüklerinin bu çeşit tenkidlere göstereceği aksül-ameli düşünecek olursak, Hz. Ömer'in müsamahası, o devir insanlarının büyükleri tenkiddeki cesâret ve cür'etleri gibi, rivayetten ibret alınacak başka yönlerinin de bulunduğu anlaşılır.

3- Aynı hâdise, ufak bazı ifade farklarıyla Hâkim'in el-Müstedrek'inde Kubeysa tarafından rivayet edilmiştir. O rivayet şöyle tamamlanır: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), sonra adama şu (nasihati) söyledi: "İnsanda on huy vardır, dokuzu iyi, birisi kötü. O tek kötü öbürlerini de bozar. Dil sürçmelerinden sakının!" 12221

! .]ho bf aS^j Jl aS\AJ LAi • Jbs aUİ -5.

. dJJG LgJLS' IÂa

5. (1277)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Kim, haccm nüsükünden farzları dışında bir şey unutur veya terkederse bir kan (dem) akıtsın." [Muvatta, Hacc 240, (1, 419).J 12221

AÇIKLAMA:

1- "Nüsük", nesîke'nin cem'idir. Menâsik de mensek'in cem'idir. Bunlar aslında kesmek mânasına gelen AİA 'den gelir. Ayrıca nüsk ve nüsük Allah'a yaklaştıran her şey, tâat, ibâdet manalarına da gelir.

Istılahta, haccla ilgili ibadetlerin her biri için bu kelimeler kullanılır. Bu ibâdet farz, vacib, müstehab farketmez, hepsine menâsik veya nüsük denir.

2- Sadedinde olduğumuz hadisteki nüsük'ten haccm vâcibleri anlaşılacaktır. Zira sadece vaciblerinin unutulması veya terki, dem yani koyun veya keçi kurban etme cezasını gerektirir. Nitekim, haccm müstehablarma nüsük dendiği halde, terki ceza gerektirmez.

Şu halde Hanelilere göre dem gerektiren amelleri zi kr edebiliriz:

1 - Mîkatı ihramsız geçmek; geri döner, ihram giyerse ceza düşer.

2- Sa'yin tamamını veya çoğunu terketmek,

3- Müzdelife vakfesini özürsüz terketmek.

4- Şeytan taşlamanın tamamını terketmek,

5- Afakîlerin, veda tavafının tamamını veya çoğunu terketmesi,

6 - Ziyaret veya umre tavafının son üç şavtmı veya sadece birini terketmek.

7- Ziyaret veya umre tavafını abdestsiz, veda veya kudüm tavaflarını cünüb halde yapmak.

8 - Arafe günü, Arafat bölgesinden güneş batmadan önce ayrılmak.

9- Belirli zaman ve mekânda yapılması gereken menâsiki, zamanında ve mekânında yapmamak. Ziyaret tavafını bayram günlerinden sonra yapmak, tıraşı bayram günlerinden sonra olmak veya Harem bölgesinin dışında olmak gibi.

10- Sıra ile yapılması gereken menâsikte tertibe uymamak. 122 ^ 1

DÖRDÜNCÜ BAB

HACCIN ÇEŞİTLERLİFRAD, KIRAN, TEMETTÜ

Bu babta üç fasıl vardır

*

BİRİNCİ FASIL

HACC-1 İFRAD

*

İKİNCİ FASIL HACC-I KIRAN ÜÇÜNCÜ FASIL HACC-I TEMETTÜ

BİRİNCİ FASIL

HACC-I İFRÂD

.1 -ji* Uiuj | A>-y>-\ .J^Gİ-I S^il İ~i~ aUİ “j l)|[.I4-P İüI LüJlp .1.

. (_£wüjülj 1

1. (1278)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den rivayete göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hacc-ı ifrad yapmıştır." [Müslim, Hacc 122, (1211); Muvatta, Hacc 38, (1,335); Timizi, Hacc 10, (820); Ebû Dâvud, Menâsik23, (1777); Nesâî, Hacc 48, (5, 145).] 12251

AÇIKLAMA:

1- Hacc-ı ifrad, umresiz olarak yapılan hacca denir. Hacc-ı ifrad yapmak isteyen kimse ihrama girerken sadece hacc yapmak üzere niyet eder. Hacc menâsiki sona erinceye kadar ihramda kalır. Bu hacca niyet eden âfakiler şükür kurbanı kesmeyebilirler, vâcib değildir.

2- Bu rivayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc-ı ifrad yaptığını belirtiyor ise de, rivayetlerin tamamı nazar-ı dikkate alınınca bu mevzuun ihtilâftı olduğu anlaşılır. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hacc-ı kıran ve hatta hacc-ı temettü yaptığına dair de rivayetler var. Bazı âlimler, bu farklı rivayetleri cem'ederek aslında ihtilâf olmadığını göstermişlerdir. Bu meselede te'lifı mümkün olmayan ihtilaf olamaz, zira, hepsi de aynı sene içinde icrâ edilen hacc hâdisesine dayanmaktadır. Gerekli açıklama, bahsin sonunda yapılacaktır.

3- Hacc-ı ifrâdm efdal olduğunu söyleyenler, (İmam Şâfıî ve İmam Mâlik), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, haccını bu tarzda eda etmiş olduğunu beyan eden bu ve benzeri rivayetlere dayanırlar. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm)'ın hacc-ı ifrad yaptığına dair Hz. Câbir' den, ibnu Ömer'den, İbnu Abbâs'tan da (radıyallahu anhiim ecmâin) rivayetler mevcuttur. 1220

pU i -O \ dJJi OI) ûy. L-Ü 2 L kül -2

. dJİG <3 'y^-i 01

2. (1279)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) buyurmuştur ki: "[Babam Ömer (radıyallahu anh) dedi ki]: "Haccmızla umrenizin arasını ayırın. Zira böyle yapmak, sizden birinin haccınm daha mükemmel olmasını sağlar. Umrenizin mükemmel olması da, onu hacc ayları dışında yapmaya bağlıdır." [Muvatta, Hacc 67, (L 347).] 12221 .~

AÇIKLAMA:

1- Teysîr'de tayyedilen bazı kısımlar sebebiyle, hadis Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e ait gibi gözükmektedir. Halbuki İbnu Ömer, rivayeti, peder-i muhteremleri Ömer efendimizden nakletmektedir.

2- Hz. Ömer, rivayetten anlaşıldığı üzere, hacc ve umre için ayrı ayrı ihrama girmeyi tavsiye etmekte, böylece haccm da umrenin de daha rahat, daha mükemmel olacağını belirtmektedir. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Müslim'de, Hz. Câbir'in rivayetine göre, hacmin tereffühte bulunmasını hoş görmediği için temettü haccını tecviz etmiyordu. 12221

t IÛS^ IÛ5"" İ-j- ^gIiI II)I j jÂİaJ A»t J \j [: JIS <dI . 4DP İDİ -3

o J_a ISI IjJIJ (jjj 1)1 aJİ Oj-»X*dİI IjJIi ?jUJI İyi

. ijli y\ As>-j >-1 I4-Ü ISI ijI* .Oı *

3. (1280)- Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'den yapılan rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Ey Resûlullah'm ashabı!

Biliyor musunuz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu şunu yapmayı yasakladı, kaplan derilerine oturmayı yasakladı?" Dinleyenler: "Evet (biliyoruz!)" dediler. Hz. Muâviye (radıyallahu anh) tekrar sordu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hacc ile umrenin arasını birleştirmenizi (hacc-ı kıran yapmanızı) da yasakladığını biliyor musunuz?" Yanındakiler: "Hayır, bunu bilmiyoruz!" dediler. Hz. Muâviye (radıyallahu anh):

"Öyleyse bilin, bu da öbürleriyle birlikte (yasaklar arasında). Ne var ki, sizler unutmuşsunuz!" dedi. [Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1794).] 12221

AÇIKLAMA

1- Burada, hacc-ı ifradm tavsiye edilmesinden öte, hacc-ı kıranın yasaklanması mevzubahistir. Halbuki, Azîmâbadî'nin belirttiği üzere, Resûlullah'm hacc-ı kıran yaptığı hususunda 16 sahabe rivayette bulunmuş, hacc-ı kıranın cevazı hususunda Resûlullah'tan gelen fiilî ve kavlî rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır. Şu halde bu rivayet açık bir şekilde mütevâtir habere muhalefette bulunmaktadır. Esasen, Hz. Muâviye'ye bu meselede Ashab'tan hiç kimse muvafakat etmemiştir.

2- Hadis, sıhhat yönüyle çok cerhe mâruz kalmış, çeşitli sebeplerle zayıf addedilmiştir. Senette kopukluktan, meçhul şahsın varlığından söz edilmiş, bazı râvilerin hâfıza ve zabt yönüyle güven vermediği belirtilmiştir. Bilhassa senette yer alan Ebu Şeyh'in üzerinde çok durulmuş, adâlet ve hâfıza yönüyle zaafına dikkat çekilmiş, bu râviden gelen bazı rivayetlerdeki fahiş hatalar örneklerle gösterilmiştir. Meseleye dikkat çekip, açıklamaya girmeyeceğiz. Esasen hadis, dört başı mâmur sahih bile olsa, mütevâtir derecesini bulan sahih rivayetlere muhalefeti sebebiyle "şazz" sınıfına dahil edilir, yine de hükmüyle amel edilmez. 122 ^!

Aj^-y>-l îsSİ-l ^ ^ ıj y^j Il«Ji[:li U4_IP aDİ tj >(_} ürÇj -4.

4. (1281)- Hz. Câbir ve Ebu Saîd el-Hudrî (radıyallahu anhümâ) şöyle demişlerdir: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte hacc için avazımızın çıktığı kadar yüksek sesle telbiye getirerek (Mekke'ye) geldik." [Müslim, Hacc 212, (1248).] I2M1

AÇIKLAMA:

Daha önce de (1269 numaralı hadiste) geçtiği üzere, telbiye çekmede esas, onun cehren ve yüksek sesle olmasıdır. Peygamberimiz bunun, Cebrâil vasıtasiyle tebliğ edilen İlâhî bir emir olduğunu belirtmiştir. Bu rivayet, sesin imkân nisbetinde yükseltilebileceğini ifade eder. Ancak bu hal yine de kişiye zarar verecek dereceyi bulmamalıdır. Zîra çok fazla bağırılacak olursa ses bozulabilir ve normal halde bile çıkamayacak hale gelir. Telbiyenin ihram müddetince ve bir gün içerisinde pek çok kereler, her defasında da normalde üç defa söyleneceği gözönüne alınırsa, sesi ölçülü yükseltmenin gereği anlaşılır. Zaten kadınlara kendileri işitecek kadar söylemeleri tecviz edilmiştir.

Telbiye, Mescid-i Haram, Mina ve Arafat'ta ve hattâ mescid olmayan yerlerde hep yüksek sesle getirilir. Diğer mescidlerde de yüksek sesle telbiye getirilip getirilmeyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmiştir. İmam Mâlik ve İmam Şâfıî hazretlerinden bu hususta iki farklı görüş rivayet edilmiştir. Esah olana göre diğer mecsidlerde de telbiye yüksek sesle getirilmelidir. 12321

İKİNCİ FASIL

HACC-I KIRAN

Kıran, lügat olarak O'Ji kökünden gelir, iki şeyi bağlamak, birleştirmek demektir. İstılahta hacc ve

umreyi birleştirmek, aynı ihramla ikisini de ifa etmek demektir. İmam-ı Âzam'a göre en efdal hacc budur.

{^J.1 A&tJdp ^ jSb : jis .UJİ- 03ÜJ1ı$ £^b jdj # aSj| :JlS Üp »l ^3 ^p .1.

Li ijbâî AJuJAj b^jl cyyli İJiyL» iJULi ‘CLP dili jAp yil lİAJÂj C-J-UG

. (jyic^cül la A l ljjfcj 4 _^»jb| 4j>-yP l .Jb>&^-j o^P ’ıJyÂ Aİ1İ 'CPaJî'* 1 b^A*J

1. (1282)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)"ı hacc ve umre her ikisi için de (ihrama girip) telbiye çekerken işittim."

Beki - İbnu Abdillah el-Müzenî demiş ki: "Ben bunu Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e söyledim. Bana: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece hacc için telbiye getirdi" diye cevap verdi.

Sonra tekrar Enes (radıyallahu anh)'le karşılaştım ve İbnu Ömer'in sözünü kendisine aktardım. Bana (kızarak):

"Galiba bizi çocuk yerine koyuyorsunuz. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı: "Umre ve hacc için lebbeyk!" derken işittim"dedi." [Buhârî, Taksîru's-Salât 5, Hacc 24, 25, 27, 117, 119, Cihâd 104, 126; Müslim, Hacc 185, (1232); Ebu Dâvud, Hacc 24, (1795); Tirmizî, Hacc 11, (821); Nesâî, Hacc 49, (5, 150); İbnu Mâce, Hacc 38, (2968, 2969).] 12331

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, 1278 numarada keydedilen Hz.Aişe rivâyetine ters düşmektedir. Zira orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc-ı ifrad yaptığı belirtilirken, bu rivayette hacc-ı kıran yaptığı ifade edilmektedir. Ulemâ bu teâruzu şöyle giderir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc-ı ifrada niyet etmiş, haccı öyle başlatmış, ancak sonradan umreyi de ilâve ederek kıran yapmıştır. Öyle ise Hz. Aişe'nin rivâyeti, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m haccmın başını, Hz. Enes'in rivayeti de haccınm sonunu yahut ihram esnasını anlatıyor olmalıdır. Ulemâ: "Bu durumda, Hz. Enes (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in hacc-ı ifrada niyet ettiğini duymamış olmalı" der. Müslim şârihi Nevevî hazretleri, Enes hadisinin diğer bir çok rivayetlerle arzettiği teâruzu kaldırmak için söylenen te'vilin yapılmasının şart olduğunu belirtir.

2- Hacc-ı kıranın efdal olduğunu söyleyenler, sadedinde olduğumuz rivâyete dayanırlar. Çünkü buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hayatında yaptığı yegâne hacc, hacc-ı kırandır. 123 ^ 1

^ Oq cuZİJ IpÇvflJ bbljjpl cubT ^ kul J4lj brÇ? ~ J

^jlp jjrÖJjÜJlj obg-4"l ^jfp I3İ olİAİJ . Sİiy $ aJ (JIbj ^jyİLS'

CAjA*JI cp^jI bUj L»j £ C-JİpIİ .(_^JİI Jbıi Vbi_£_Co ^J^-I ci *—

(J b^Ji>-I (JbâÎ bü> btj b)bS-jw2 Jjjj ‘btuj ObbbbCE bcISsi : Jli . Ojyı ı AjLİb IjjS b» \ j>

:^İP jlii U4 ^1 6ÎJ 2^dJI ojlpÎİ .İip SI ulî^I 5? >s£ İZjÎ J>- ^İP ^ut

. ^L-Jlj ijli jj I 4j>-^>-I .J^ dŞy AİSJ

2 . (1283)- Ebıı Vâil (radıyallahu anh) anlatıyor: "es-Subeyy İbnu Ma’bed dedi ki: "Ben Hıristiyan bir bedevi idim.

Sonradan Müslüman oldum. Kabilemden Hüzeym İbnu Sürmüle adında bir kimseye gelerek:

"Hey adamım, ben cihâd hususunda hırslıyım. Hacc ve umre yapmayı da üzerime vecibe buldum. Ben bu ikisini nasıl birleştirebilirim?" diye sordum. Bana:

"İkisini birleştir ve kolayına gelen bir kurban kes" dedi. Ben de ikisine birden (niyet edip) ihrama girdim. (Kûfe'ye bir merhale mesafedeki) Uzeybe nam mevkiye geldiğim zaman Selmân İbnu Rebîa ve Zeyd İbnu Sûhan ile karşılaştım. Ben hacc ve umre her ikisi için ihramdaydım. Biri diğerine benim ha kk ımda:

"Bu adam devesi kadar da bilgili değil" dedi. Bunu işitince tepeme dağ yıkıldı zannettim. Doğru Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a gittim. Ben, hac ve umre her ikisi için de ihramımı devam ettirerek, hikâyemi anlattım. Hz. Ömer bana:

"Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sünnetine irşâd edilmişsin" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1799); Nesâî-Hacc 49, (5, 146, 147); İbnu Mace, Menâsik 38, (2970).] 12251

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet hacc-ı kıranın cevâzma Hz. Ömer'in de katıldığını göstermektedir. Hz. Ömer'in hacc-ı kıran yapmayı yasaklayıp hacc ve umreyi ayrı ayrı yapmayı emrettiğini 1279 numaralı rivayette görmüştük. Burada ise tecviz etmektedir. Zira, kendisine bu hususta mürâcaat eden, soru soran Subeyy'e: "Peygamberinin sünnetine irşad edilmişsin" diye hacda umreyi bileştirmesini te'yid etmiştir. Bu cümle daha açık bir ifade ile şu mânaya kullanılmıştır: "Sana fetva veren kimse vasıtasıyla Allah seni doğruya, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetine irşad buyurmuş."

2- Önceki rivayetle bu rivayetin arasındaki tearuzu âlimler şu te'vili yaparak bertaraf ederler: "Hz. Ömer, bu birleştirmeyi bazı maslahatlar için caiz görmüş olmalı ve Hz. Peygamber'in de bu maslahatlara binâen tecviz ettiğini bilmiş olmalıdır. Bu sebeple, her kime hacc ve umreyi birleştirmeyi gerektiren maslahatlar ârız olursa birleştirmenin onun hakkında sünnet olacağı düşüncesini benimsemiş olduğu söylenebilir."

3- Rivayette, Subeyy'e söylenen, "Bu adam devesi kadar da bilgili değil" sözünün mânası şudur: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), hacda umreyi birleştirmeyi yasakladı, bunu herkes bildiği halde bu adam hâlâ bilmiyor. Anlayışsızlıkta ve bilgisizlikte bu adam deve seviyesinde kalmış!" Nesâî'nin rivayetinde: "Sen şu devenden daha şaşkınsın" derler.

.EÜJlı L4_£ Sil d' d?' 2İjJll jl[.«Çul jP JJ jPj 3.

. ö)S*Jlj OjdJ 2)1 ^ 4-4 aua Sil 2)2 âp 2)L»4p |j_®> .I ^.->-* ULîi aJ oljSy ^44-4 jAj

i^d-l _ î c-Sd-lj jj2*3I yİ S Aİ aip Sil

*Js- j,\j viiji :aS Sl üUip Jl ti 0^1 b'y& 2)1 L? 4-4 cdl : jll) .5 UİP [Js

2j 4.A- £y>cJl L^jİİjc cd .dJJd aj>- \ îS) jJ-^JÜI dJ-S y&'ş ŞSA»

. ı_AİjjJl t_jdp y&j 12) oy^cdl ı ^y> yIcö c5jj »Ja»^-lj«. yryj ^SIj

3 . (1284)- Câfer İbnu Muhammed babasından naklediyor: "Mikdâd İbnui-Esved, (Mekke yolu üzerindeki Sükya nam karyede) Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin yanma girdi. Hz. Ali, bu sırada develerine un ve ağaç yaprağı karışımı yemlerini veriyordu. Mikdâd:"

Şu Osman İbnu Affân (radıyallahu anh) hacc ve umrenin arasım birleştirmeyi yasaklıyor" dedi. Hz. Ali (radıyallahu anh), ellerinde un ve yaprak bulaşığı olduğu halde dışarı çıktı. -Kollarındaki un ve yaprak bulaşığını hiç unutmayacağım- doğru Hz. Osman'ın yanma girdi.

"Sen, dedi haccla umrenin arasını birleştirmeyi yasaklıyormuşsun, doğru mu?" Hz. Osman (radıyallahu anh) şu cevabı verdi:

"Bu benim reyimdir!"

Hz. Ali: "Umre ve hacc için lebbeyk!" diyerek, öfkelenmiş olarak çıktı." [Muvatta, Hacc 40,(1, 336).]l2221

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali'nin develere yedirdiği yem ha kk ında Zürkânî şu açıklamayı yapar: "Habat: Ağaçtan değnekle düşürüldükten sonra kurutulup öğütülen yaprağa denir. Bu, un vs. ile karıştırılır, suya katılıp hayvana içirilir."

2- Müslim'de Saîd İbnu'l-Müseyyib tarafından yapılan bu rivayette Hz. Ali, Hz. Osman (radıyallahu anhümâ)'a şöyle çıkışmıştır: "Resûlullah'm yaptığı bir şeyi yasaklamaktan maksadın ne?" Hz. Osman "Bizi bırak!" derse de, Hz. Ali: "Seni bırakamam" cevabını verir.

3. SATIR ATLAMA

Hz. Ali’nin kızması, Hz. Osman’ın şahsî re’yi ile nassa muhalefeti sebebiyledir. Ashab nazarında bu, büyük hadisedir.

Nesâî'deki rivayette, Hz. Osman'ın re'yinden rücû ettiği anlaşılmaktadır. Şöyle denir: ^İp Jjj

.(JlS İ 4 - ^İp JlİÏ jIkiP ^-4-4—U ^_Ls

"Hz. Ali ve arkadaşları umre için telbiye getirdiler. Hz. Osman onları bundan men etmedi. Bunun üzerine Ali: "Resûlullah (a.s.)'m temettuda bulunduğunu işitmedin mi?" diye sordu. Hz. Osman: "Evet işittim" dedi.

lİUL iLİ >_ i lig, i öjLülj İ~î (J!(Jl5 <UP aUİ ^jPj

4 . (1285)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc ve umreyi birleştirip, her ikisi için de tek bir tavaf yaptı." [Tirmizî, Hacc

102, (947); Nesâî, Hacc 144, (5, 226); İbnu Mâce, Menâsik 39, (2973).] 12221

AÇIKLAMA:

Bu hadis hacc-ı kıran yapan kimseye, umre ve hacc için tek tavafın kifayet edeceğini ifade etmektedir. Cumhur (Ahmed İbnu Hanbel, İmam Şâfiî ve İmam Mâlik) bu hadisle amel ederek kârin'e umre ve hacc için tek tavafın ve tek sa'yin kifayet edeceğini söylemiştir.

Evzâî, Sevrî, Şa'bî, İbrahim Nehaî, Ebu Hanife ve ashabı bu hadisle amel etmezler, bunlara göre umre için ayrı, hacc için ayrı tavaf ve sa'y gerekmektedir. Yani kârin iki tavaf ve iki sa'y yapmalıdır. Bu hususta hüccetleri Hz. Ali'den gelen bir rivayettir. Bu rivayette Hz. Ali'nin hacc ve umreyi birleştirerek hacc yaptığı, bunlar için iki tavafda ve iki sa'yde bulunduğu, sonra da: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu şekilde hacceder gördüm" dediği belirtilir.

Tek tavafa hükmeden Cumhur, Hz. Ali ve İbnu Mes'ud'dan rivayet edilen "çift tavafla ilgili rivayetleri "tavâfu'lkudüm ve tevâfu'l-ifâza"ya hamlederler. (1387 numaralı hadise de bakınız.) Doğruyu Allah bilir. 12421

^4 jA- Jj >-\j olİS"" j?J~\ ıjyj : JjJl jlS"" Ajl[L4-^

t t . t • * ^ . £ T* 5 ✓ ^ o

. . Jgüj İJj&j bl I y>~\ .

5 . (1286)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Hac ile umreyi birleştiren kimseye tek bir tavaf yeterlidir. İkisinin ihramından birlikte çıkar." [Buharî, Hacc 77, 105, Muhsar 1,3, 4, Megâzî 35; Müslim, Hacc 181, (1230); Tirmizî, Hacc 102, (947); Nesâî, Hacc 144, (5, 225-226); İbnu Mâce, Menâsik 39, (:2975).] IMİ1

.]ı_îljls o[y>-l O - * -Upj .6.

6 . (1287)- Tirmizî'de şöyle gelmiştir: "Kim hacc ve umre için ihrama girerse, her ikisinin de ihramından çıkıncaya kadar, tek tavaf, tek sa'y yeterlidir. [Tirmizî, Hacc 102, (948); İbnu Mâce, Menâsik 39, (2975).]^

NOT: 1286 ve 1287 numaralı hadislerin açıklaması 1285 numaralı hadiste yapılmıştır. 13 ^

JjJ '-4^ 'j& y. &\ Jdp Ulf ^ aSjIjJUp ^ û\'aŞ> 0Î[.7.

J&J

01 :Ju ut-jj 2-J-c4 ı_)Ui ctH 0_j^> 01

Jİ 3 ! ^S"LI£_ 4İ .cuIliI dtHj dtp - ^ 4Jİ dLiS"" oJjO culdil üy.j ı _$5

^p- 3 ‘®/-»-p ^^4-42J ı_s^“ 4[^ .5JİÜİJ I _gİ3 âaİÖ-I ^ jjA • S 3 İP cuN-Jl

OIS" ISI jIO . «UC-A- S_^I aUİ (J"j <3 OU”" -LâJ :0c- 1 ^ c İ~t~ aUİ tSyj JjO LbS"" c-Jj«İ ‘C_uj O-A- 3 ! -U d)' .^OU dtHJ ı_jP i}^~ dtHJ ı_$P ^p- 4[. 4>-lj I lA^I Li :jli jl-UdJl j £İq i

L04 [J»gj jjlİ2jl be <3_j .İ4 >-[j lil^is L«3 ı_illa 3 OjJUü jjjjL ^TLİ ‘P'U

^3 c^v^Üj (b (b ‘ 0_y^4j ^3 t3JJS ^jİp töjJ-iJij lit g ibj ccZOJb ı—MJ 33 f4i JA

tjj I 4İlj3aj ö^LiJl 3 ^A-l kIOljis ^423 01 l£İ) 3 0^3 3 ;>t 43 y^-*^ ^35 l ~) U"" jjA 5^ ﬁP - ls~“ ıSP

P P I İl $ s s ^ s

. !AoU)j (3 4\il

7. (1288)- Nâfı' alatıyor: "Haccâc-ı Zâlim, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh)'le savaşmak üzere Mekke'ye indiği zaman, Abdullah İbnu Abdillah ile Sâlim İbnu Abdillah geldiler ve Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'le konuştular: Kendisine:

"Bu yıl haccı terketmen sana bir zarar vermez. Zîra biz, halk arasında savaş çıkıp seninle Beytullah arasına girileceğinden korkmaktayız" dediler. Abdullah onlara:

"Benimle Beytullah arasına girilerek engel çıkarılırsa, ben de Kureyş'in Hz. Peygamberde Beytullah arasına girdiği zaman Resûlullah'm davrandığı şekilde davranırım. Şahid olun, şu anda umreye niyet ettim!" dedi ve derhal kalkıp Zülhuleyfe'ye gitti. Umreye niyet ederek ihram giydi, telbiye getirdi. Sonra şunu söyledi: "Yolumu serbest bırakırlarsa umremi tamamlarım. Beytullah'la aramda engel olurlarsa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yaptığı gibi yaparım." Ve şu âyeti tilâvet etti. (Meâlen): "Resûlullah'ta sizler için güzel örnek vardır" (Ahzâb 21).

Sonra yoluna devam etti ve Beydâ sırtına kadar geldi. Orada: "Bunların ikisinin hükmü de aynı. Eğer benimle umrem arasına girip mâni olurlarsa haccıma da mâni olmuşlar demektir. Sizleri şâhid kılıyorum, umre ile birlikte hacca da niyet ettim" dedi. Yoluna devam etti. Kadid'e geldiği zaman bir kurbanlık aldı. Sonra (Mekke'ye girip) hacc ve umre her ikisi için tek bir tavaf yaptı."

Bir rivayette şöyle denmiştir: "Her ikisi için de ihrama girdi ve böylece Mekke'ye geldi. Beytulah'ı tavaf etti. Safâ ve Merve arasında sa'y etti, buna bir ilâvede bulunmadı, ne kurban kesti, ne traş oldu, ne taksirde bulundu, ne de ihramla haram ettiği şeylerden birini nefsine helâl kıldı.

Kurban gününe kadar bu hâl üzere devam etti. O gün kurban kesti, traş oldu. İlk yaptığı tavafla hem haccm hem de umrenin tavafını yerine getirdiği kanaatinde idi.

Sonunda: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapmıştı" dedi." [Buharî, Hacc 77, 105, Muhsar 1, 3, 4, Meğâzî 35; Müslim, Hacc 180-183, (1230); Muvatta, Hacc 42, (1, 337); Nesâî, Hacc 53, (5, 158), 144, (5, 226).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Haccâc-ı Zâlim hâdisesinin kısaca mahiyeti şudur: Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anh) Emevî halifesi Abdülmelik İbnu Mervan'a biat etmeyip, Mekke'de halifeliğini ilân etmişti. Abdülmelik onun muhalefetini bertaraf etmek üzere Haccâc komutasında bir orduyu Mekke'ye gönderdi. Haccâc, Mekke'yi muhasara etti. Mancınıkla Harem-i Şerife taş atmaya başladı. Bu hâdise, hacc mevsimine rastlamıştı. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in ricasıyla, Haccâc muhasarayı hacc mevsimi boyunca kaldırdı. Hacc menâsiki tamamlanınca Haccâc, hacılara Mekke'yi çabuk terkedip, memleketlerine dönmelerini duyurdu. Kâ'be'nin bile isabet alarak yıkılmasına ebep olan mancınıkla taş atışlarına yeniden başladı.

Hz. Abdullah İbnu Zübeyr'in şehid edilmesiyle sonuçlanacak bu vak'a hicri 73.yılda cereyan etti.

2- Abdullah İbnu Ömer'e haccetmemesini tavsiye eden Sâlim ve Abdullah, İbnu Ömer'in oğullarıdır.

3- İbnu Ömer bu tavsiyeye uymaz. O, içinde bulunduğu muhtemel engelleme durumunu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in umre niyetiyle çıktığı ve fakat engellendiği Hudeybiye hâdisesine benzetmiştir. O zaman

Resûlullah ve Ashabı umre yapmadan dönmüşlerdi. Ancak Müslümanlar, umre yapmış gibi ihramdan çıkıp kurban kesmiş ve traş olmuşlardı.

4- Bu hadis, hacc-ı kıran için bir tavafla, bir sa'y kâfidir diyenlere hüccettir. Bu meseleyi 1285 numaralı hadiste yerince açıkladık.

5- Beydâ, Zülhuleyfe'de hâlî, boş bir yerin adıdır. Kudeyd dahi Mekke-Medine arasında bir yer adıdır. 13 ^

ÜÇÜNCÜ FASIL

HACC-I TEMETTÜ VE HACCIN FESHİ

iiP Sl ^fOj ’fji- Js* Sp Sl OUİp 015"[:Jli (jJLi jj SlJ^p jp- .1.

Sl JLlil o-LLp jJJ Sl ^p JlÎi .Â^İS" U>4 up Sİ j ,^1*) jUİP JlÎi .

. A^p-l ur uTJj ^

1 . (1289)- Abdullah İbnu Şakîk anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) hacc sırasında temettuda bulunmayı yasaklıyor, Hz. Ali de bunu emrediyordu. Hz. Osman, Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'ye bir kelâm söyledi. Hz. Ali (radıyallahu anh): "Sen de biliyorsun ki biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte haccederken temettü haccı yaptık” dedi. Hz. Osman da: "Evet, ama biz korkuyorduk" dedi." [Müslim, Hacc 158, (1223); Nesâî, Hacc 50, (5, 152).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen mut'a'dan maksad, temettü haccıdır. Yani umre ve hacca beraberce niyet edilip, önce umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkıp, ihram yasaklarından istifade ettikten sonra hacc için yeniden ihrama girmek suretiyle yapılan hacc çeşidi.

Şu halde Hz. Osman'ın yasaklayıp, Hz. Ali'nin de emrettiği mut'a' dan maksat budur. Hz. Ömer ve Hz. Osman, her ikisinin de hacc-ı temettü yapmayı yasakladıklarını başka rivayetlerden de bilmekteyiz. (1279 ve 1284 numaralı hadislere bakılsın). Ancak bu yasak tenzihi bir yasaktır, tahrimî değil.

2- Hz. Osman "Ama biz korkuyorduk!" sözü ile, fetihten önce 7. yılda yapılan umretü'lkaza'yı kastedmiş olabilir. Ancak o zaman sadece umre yapılmıştır, dolayısıyla temettudan söz edilemez. 13 ^ 1

Jjjlj kül jAf-j r^. jj| 3 ^ Ali Jy—'j £**[■ Jb* Lo- 4 -^ ^ 4AJ —■

. ^îl^vjJlj 4 j>-^>-I . J<ÇjUtk lg-ip

2 . (1290)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhiim ecmain) hacc-ı temettü yaptılar. Bunu ilk yasaklayan Hz. Muâviye (radıyallahu anh) oldu." [Timıizî, Hacc 12, (822); Nesâî, Hacc 50, (5, 153,

154)_]I2481

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayete göre, Hz. Osman ve Hz. Ömer de hacc-ı temettü yapmışlar, hacc-ı temettuya ilk yasak koyan da Hz. Muâviye'dir. Hadis, bu haliyle önce kaydettiğimiz rivayetle teâruza düşer, zira önceki rivayette Hz.Osman'm yasaklama koyduğu ifade edilmektedir. Bazı âlimler bu durumu şöyle te'vil ederler:

"Hz. Osman'ın ve Hz. Ömer'in nehiyleri tenzihidir. Hz. Muâviye'nin nehyi ise tahrimîdir. Öyle ise tahim mânasında ilk yasaklamayı yapan Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'dir." Nitekim Nevevî, Hz. Ömer ve Hz. Osman (radıyallahu anhümâ)'m nehiylerinin tenzihi olduğunu belirtir.

Tenzihi yasaklama, tavsiye mânasını taşır, kesin bir emir mânasına gelmez. 12 ^

15” ki Ia*J c İ~İ- 4Üİ JL ’jcs jJİ) [: JB <01 <up kül _) y a*—" dA’J -3.

. JâjiJ lÂ»j dJJOj .]<uL*Bİ-l d aSs-*

3 . (1291)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) demiştir ki: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile hacc-ı

temettü yaptığımız zaman bu adam -ki Muâviye'yi kasteder- Urş'ta -ki Urş'la cahiliye devrindeki Mekke evlerini kasteder- kâfirdi." [Müslim, Hacc 164, (1225); Muvatta, Hacc 60, (1, 344); Tirmizî, Hacc 12, (823); Nesâî, Hacc 50, (5, 152-153).] 12501

AÇIKLAMA:

1- Urş, "arîş"in cem'idir. Arîş, dikili ağaçlardan yapılan çardak dediğimiz şeydir. Mekke'nin evlerine urş denmesi, dikili ağaçlardan yapıldığı ve içlerinde gölgelenildiği içindir.

2- Hz. Muâviye'ye, Hz. Sa'd'm: "O gün kâfirdi" demesi, târihî bir gerçeğin ifadesidir. Zira Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin İslâm'la müşerref olması muahhardır ve sekizinci hicri yıldır. Sa'd'm bahsettiği temettü haccmdan maksadı 7. hicri yılda yapılan umretü'lkaza'dır. Daha önce de belirttik, Araplar, umreye de hacc derler. Hakikî hacda umreyi ayırmak için umreye hacc-ı asgar, öbürüne hacc-ı ekber derler. Hz. Muâviye, Müslüman olduktan sonra, hep Medine'de kalmış ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan ayrılmamıştır. Şu halde diğer umrelerde kâfir olması mevzubahis olamaz.

3- Bu hadis de hacc sırasında temettunun caiz olduğuna delil kabul edilmiştir. 12511

JîLaİ c(_£Aalj d) ^I5 jJ| âAA d İ-t- aüI :JB Lkül y-£- ^1 -4.

^UJI ol5j c^Bİ-I di 4 jCo ^B^I [J-*I ç [JAB lA!j t<üâkö4 IS- 1 y* k$4il aA»

^JjA <ulp y* ^JA <üB (_£Jjkl jlS” : (^UİJ (JB a 5A LSJLî . A^j ,1 (_£A*I ^y>

cA^-klj ^tSİ-lj ^ ^JİA^Jj j Çg a 11 j ojJAİlj İ\jj culîJb ■_(_£Jj&l ^ 0^3 ckAA

. (_^Â«jdl [4j>- j>-\ .JaL&I di ^i ^4k| d I aj'oAj (./o - 13 OA ^ d*-*

4 . (1292)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccmda u mr e ile hacca kadar temettuda bulundu ve kurban kesti. Kurbanını Zülhuleyfe'den itibaren

beraberinde götürdü. Menâsikin icrasına (umre için niyetli) başlayıp, umre telbiyesi getirdi. Sonra hacc için telbiye getirdi. Beraberindeki ashabı da umre ile hacca kadar temettuda (istifade) bulundu. Hacc kafilesi içerisinde kurbanı olanlar da vardı, olmayanlar da.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldiği zaman halka hitâben: "Kimin kurbanı varsa, haccını tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmasın, kimin kurbanı yoksa tavaf ve sa'yini yapsın, saçını kısaltarak ibramdan çıksın. Sonra hacc için tekrar ihrama girip kurbanını kessin, kim kurban bulamazsa hacc sırasında üç gün, evine dönünce de yedi gün olmak üzere (on gün) oruç tutsun" buyurdu.” [Buharî, Hacc 104; Müslim, Hacc 174, (1227); Ebu Dâvud, Hacc 24, (1805); Nesâî, Hacc 50, (5, 151-152).] J 252i

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis şu âyeti açıklayıcı mahiyettedir: "Haccı da, umreyi de Allah için tam yapın. Fakat (herhangi bir sebeple bunlardan) alıkonursanız o halde kolayınıza gelen kurban(ı gönderin. Bununla beraber) kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin. Artık içinizden kim

hasta olur, yahud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan, yahud da kurbandan biriyle fidye vâcib olur. Emniyette olduğunuz vakit ise, kim hacca kadar umre ile faidelenmek (sevaba girmek) isterse kolayına gelen bir kurban kesmek vacib olur. Fakat onu bulamazsa hacc günlerinde (ihramlı olarak) üç, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak vacib olur ki, bunlar tam on gün eder. Bu, âilesi, ikâmetgâhı Mescid-i Haram'da bulunmayanlara aittir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, cezası cidden çetin olandır." (Bakara 196).

2- Rivayetin baş kısmında geçen "Resûlullah Veda haccmda umre ile hacca kadar temettuda bulundu." cümlesini şöyle açmamız, anlaşılmasını kolaylaştıracaktır: Temettü, lügat olarak istifade etmek, faydalanmak demektir. Öyle ise, burada şu iki mâna mevcuttur:

1- Resûlullah umreyi hacda birleştirerek hacc-ı kıran yaptı, böylece umre sevabından da istifade (temettuda) bulundu.

2- Resûlullah, umreye de karar verip, umreyi tamamlayınca, ihramdan çıkıp hacc başlayıncaya kadar ihram yasaklarından istifade etti.

Aslında bu her iki te'vil aynı neticeye çıkar.

3- Muhaddisler, Resûlullah'm önce hacca mı, umreye mi niyet ettiği hususunda farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir:

1 - el-Mühelleb'e göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashabına önce umre yapmalarını, sonra da hacca niyet etmelerini söylemiştir.

2- Kadı İyaz'a göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) önce hacc-ı ifrada niyet etmiş, sonra da umre için ihrama girmiş ve neticede hacc-ı kıran yapmıştır.

Diğer rivayetleri de nazar-ı dikkate alan âlimler, başkaca farklı yorumlar yapmışlarsa da umumiyetle benimsenen ve te'lif edici mahiyette olanı Resûlullah ve ashabının önce hacc-ı ifrada niyetlenmiş olmakla birlikte sonradan umreye de niyet ederek hacc-ı kıran yapmış olmasıdır.

Nevevî şöyle der: "Bize göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc-ı kırandan başka şekilde haccetmiş olması mümkün değildir. Zira, Hz. Peygamber'in umresinden, tekrar ihram giymek üzere Harem bölgesinin dışına (hıll) çıkmadığı, kurban sebebiyle ihramda kaldığı hususunda ulemâ ihtilâf etmez. Nitekim hacc-ı kıranın hükmü de budur."

4- Yeri gelmişken şu hususu belirtelim: Sadedinde olduğumuz rivayet, önce sadece hacca niyet edildiği halde, sonradan umreye çevrildiğini, umreden sonra tekrar hacca geçildiğini göstermektedir. Ulemâ, haccı feshederek umre yapma keyfiyetinin sadece Resûlullah'm ashabına mahsus bir durum olduğunu ifade eder. Ayet-i kerimede hacca niyet edenlerin bunu tamamlamaları emredilmiş olması sebebiyle, artık haccdan umreye geçmek mümkün değildir. İbnu Abbas dışında bütün Ashab'm ve ulemânın kâhir ekseriyetinin görüşü budur. Hacılar, bugün, mîkat yerinde ne çeşit hacc yapacaklarsa niyeten belirtmeleri gerekir. Hacc-ı ifrada niyet etmiş ise, artık, hacc-ı kıran veya hacc-ı temettuya geçemez. 1308 numaralı hadiste gelecek olan "ebediyen temettü yapılacağı"na dair ifade hacc aylarında yapılacak umre veya hacc-ı kıranın cevazına hamledilmiştir. Bu iki ibadet kıyamete kadar caizdir. Fakat haccm umreye tahvili o yıla âittir.

5- Temettü yapan kimseye vacib olan kurban, Şâfiî hazretlerine göre, temettunun hacda hasıl ettiği eksikliği gidermek gayesine matuftur ve dem-i cebr'dir. Binaenaleyh kurban sahibi bundan yiyemez.

Şafiî hazretlerine göre, efdal olan hacc hacc-ı ifraddır. Haccla, umrenin birleştirilmesi haccda noksanlık hasıl eder, kurbanla bu noksanlık telâfi edilir.

İmam-ı Âzam'a göre bu kurban, iki ayrı ibadeti; hacc ve umreyi tamamlatmış olduğu için, Cenâb-ı Hakk'a bir şükran olarak ifa edilir. Öyleyse bu bir şükür kurbanıdır (dem-i şükran), sahibi etinden yiyebilir. Daha önce de belirtildiği üzere, İmam-ı Âzam'a göre haccm efdali hacc-ı kırandır, hem umre hem de hacc ifa edilmiş olmaktadır.

6 - Kurban bulunamadığı takdirde tutulacak orucun üçü Zilhicce'nin 7. 8. ve 9. günlerinde tutulacaktır. Bu orucu tutanlar, memleketlerine dönünce yedi gün daha tutarak orucu ona tamamlarlar. Şafiî hazretleri, âyetin zâhirini esas alarak, geri kalan yedinin mutlaka dönüşte tutulmasını şart koymuştur. Ebu Hanife hazretleri, "Dönüş'ten maksad hacc menâsikinin tamamlanmasıdır" diyerek, daha Mekke'de iken tutulabildiğini söylemiştir.

j^ 2 -* İ3 Jlas .^- 1 s-*-*"* 14 ^ kül .5.

H&j cs&\ oîs ja 1 :# JlS ^ liSaJ ilil ‘lilUîj ^ j

! Jlij LlJİj

^ Jjj l a ÂSlj cuZJb luilai lü>- Lp)ch J İSli jl ljj4l

1 14i ;3^ L»Â"LlJâjCE. .Jâj

5. (1293)- İki'ime anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a müt'atulhacc'dan sorulmuştu, şu cevabı verdi:

"Veda haccmda. Muhacirler, Ensarîler ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevceleri hep ibrama girdiler, biz

de girdik. Mekke'ye geldiğimiz zaman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Kurbanlık nişanlıyanlar hariç, herkes hacc için giydiği ihramı umreye çevirsin" diye emretti. Biz de Beytullah'ı tavaf etik. Safâ ve Merve'de sa'y yaptık. (İhramdan çıkarak) kadınlarımıza geldik, elbiselerimizi giydik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu da söylemişti:

"Kim kurbanlık nişanlamışsa, kurbanlığı mahalline varıncaya kadar ihramdan çıkmasın!"

Terviye akşamında (yani Zilhicce'nin 8. günü) bize hacc için ihrama girmemizi emretti. (Harem bölgesinin dışına çıkarak ihramlarımızı giyerek hacca başlayıp) menâsiki tamamladığımız zaman Mekke'ye geri gelip Beytullah'ı, Safâ ve Merve'yi tavaf ettik. Böylece haccımız tamamlanmış, âyet-i kerimenin buyurduğu üzere (Meâlen): "Haccı da umreyi de Allah için tam yapın. Fakat (herhangi bir sebeple bunlardan) alıkonursanız, o halde kolayınıza gelen kurban gönderin..." (Bakara 196) üzerimizde kurban borcu kalmıştı." [Buharî, Hacc 37. (Buharî bunu bab başlığında ta'lik (senetsiz) olarak kaydetmiştir.

AÇIKLAMA:

1 - Müt'atu'lhacc, haccda temettü demektir. Daha doğru tâbiriyle hacc-ı temettü demektir. Yani ihramı giyerken önce umreye niyet etmek, umreyi yaptıktan sonra, ihramdan çıkıp ihram yasaklarından istifade edip, hacc zamanında hacc için yeniden ihrama girmektir. Cumhûr, hacc-ı temettuyu bir şahsın, umre ve haccı bir seferde, aynı yılın hacc aylarında önce umreyi yapmak suretiyle ifa edebileceğini belirtir. Mekkî olanlar bunu yapamazlar. Sadedinde olduğumuz hadis, Veda haccı sırasında Ashab'tan bir kısmının bu şekilde hacc yaptığını ifade etmektedir.

2- Kurbanlık nişanlayan tâbiri, kesmek üzere kurban hazırlayanlar demektir. Çünkü, hayvanın kurban edilmek üzere ayrıldığını belirten birtakım eşya onun üzerine takılır, bu takılarla hayvan nişanlanmış ve işaretlenmiş olurdu.

3- Başlangıçta Ashab hep hacc-ı ifrad için ihram giymiş olduğu halde, sonradan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m emriyle umreye çevrilir. Bu çevirme işinin sadece Sahabe'ye ait bir keyfiyet olduğunu, sonradan neshedildiğini önceki hadiste izah ettik.

4- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) kesilen kurban hususunda, bunun bir şükran kurbanı olduğu kanaatinde olmayıp, haccdaki temettudan (istifade etmeden) hasıl olan noksanlığın telâfisi için teşri

edildiğine inandığı için, rivayetin sonunda "Haccımız tamamlanmış, âyet-i kerimenin buyurduğu üzere üzerimizde kurban borcu kalmıştı" der. 12551

\J~ İ~t~ <3 ^*4^ :JU <up IüjI j- 1 (_£İ -6

. ijli c 4J IgjilJU

6 . (1294)- Ebu Zer (radıyallahu anh) demiştir ki: "Haccda mut'a sadece Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashabına hastır." [Müslim, Hacc 189, (1224); Ebu Dâvud, Menâsik 25, (1808); Nesâî, Hacc 77, (5, 179-180); İbnu Mâce, Hacc 42, (2984).]^

AÇIKLAMA:

Ulemânın açıklamasına göre buradaki mut'a'nın mânası haccı bozarak umre yapmaktır. Bu hâl bir kereye mahsus olmak üzere Veda haccmda Ashab'a helâl kılınmıştır. Sonraki yıllarda câiz görülmemiştir. 12211

JIjJlT yû\ \ £JÜS °\ 'M f İM S fi* fi $ [.ajb J .7.

. jkvsl?- # aUİ

7 . (1295)- Ebu Dâvud'daki rivayette şöyle denmektedir: "Ebu Zer (radıyallahu anh), hacca niyetle ihram giyip sonradan bunu umreye çevirenler hakkında şöyle diyordu: "Bu, sadece Hz. Peygamberde haccedenlere has bir ruhsattı." [Ebu Dâvud, Menâsik 25, (1807); İbnu Mâce, (Hacc 42, (2985).i 122 ® 1

<_£rti>l s- (X&, AjUj.1 LkuI oj (_^l jj-Çj .8.

ÂİJLi» ~OjXs- :(J jjL o li ^Lj»! <3 c-^lji l/ 1 ^ 2U7 ;Jli ._jl öLi Jl öjJL Jl

. jU^iJl 4>-y>-î .]# ^ylİJl J kik jil »I : JUi> 5 ŞI İZjÜ :jjp

8 . (1296)- Ebû Cemre anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a mut'a'dan sordum; bana onu yapmamı emretti, haccda kesilen kurbandan sordum. "Bu hususta, dedi, deve veya sığır veya davar veya kana ortak olmak imkânları var (bunların hepsi meşrudur).

"Ebû Cemre der ki: "İnsanlar mut'ayı mekruh addediyorlardı. (Eve gelip) uyudum. Rüyamda birisini gördüm (bana gelip):

"Makbul umre, mebrûr hacc!" diye müjdeledi. Hemen İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'a gelip haber verdim. Bana:

"Allahu ekber! Ebu'l-Kâsım (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünneti!" dedi." [Buharî, Hacc 102; Müslim, Hacc 204, (1242).] 12521

AÇIKLAMA:

1- Buradaki mut'a, haccda temettuda bulunmak, yani önce umre yapıp ihramdan çıkmak, bir müddet ihram yasaklarından faydalanmak, sonra hacc için tekrar ihrama girmektir.

2- İbnu Abbâs (radıyallahu anh), kurban edilebilecek hayvanları saymıştır: Deve, sığır, davar, kana ortaklık. Bu hayvanlar mutlak sayıldığı için erkek veya dişi olabileceği belirtilmiştir.

Kan ortaklığı: Deve veya sığır için tecviz edilmiştir. Hz. Câbir'den gelen bir rivayete göre deve ve sığıra yedi kişi ortak olabilir. İmam Şâfiî ve Cumhûr'a göre ortaklıkla katılanlarm kurbanları tatavvu veya vâcib olabilir, ete iştirak de olabilir. Ebu Hanife'ye göre bütün ortaklar "kurban" niyetiyle kesmelidir, et ortağı makbûl değildir. İmam Züfer hepsinin aynı çeşit kurban olmasını şart koşar. Bazı Mâlikîler bir kısmı vacib, bir kısmı tatavvu kurbanı olsa ortak kesilebilir demiş, ancak İmam Mâlik, Züfer gibi "caiz olmaz" demiştir.

Davarı bir kimse kesebilir, ortaklık bilicma caiz olmaz

^3-1 a3j3 JL>- aSsIc JIİI ^3-1 3 'j£s\ ■ Jü aJİ L«4 -' f ' Alil ^B’öj y^ ^1 Cj^İ

A>-p-l .JaL&I 3i £2>-^ 'M ^3-1 (3 ^Çl kj-OC-J ^Lw 2İ JP?; jI OB (_£jil JpC-PUO La aJ[p-j £t>- oı J)I 4^' LS^Îj £3-1 JOİ jpocJI <I>‘ AÎılj :JB <_£p-î J aJ«.^A f ^3-1 Jî Ja ^llî Uüij : Jlij.dJJla . aA 3-I (3 £>31 -t*j _pppI Ol)p

9. (1297)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Kim hacc aylarında umre yapar, sonra Mekke'de hacc zamanı gelinceye kadar ikâmet ederse bu kimse, hacc da yaparsa mütemettidir. Bu durumda kolayına gelen bir kurban kesmesi vacib olur. Eğer kurban bulamazsa, üç günü hacc sırasında, yedi günü de döndüğü zaman olmak üzere (on gün) oruç tutar."

İmam Mâlik der ki: "Bu hüküm, o kimsenin hacc zamanına kadar orada ikamet etmesi ve aynı sene içinde hacc yapması halinde câridir." [Muvatta, Hacc 62, (1, 344).]

Muvatta'nm bir diğer rivayetinde der ki: "Allah'a yemin olsun, haccdan önce umre yapıp (bu sebeple) kurban kesmem, haccdan sonra Zilhicce ayında umre yapmamdan daha sevimlidir." 12011

AÇIKLAMA:

Muvatta'nm bir başka rivayetinde kaydedilen son cümle de Abdullah İbnu Ömer'e aittir. Bu cümle, kurbanın, temettü sebebiyle kesildiğini ifade eder. Haccdan sonraki umre için kurban kesilmez. Şu halde İbnu Ömer'e göre kurbanı vâcib

kılan durum, aynı senenin hacc ayları içerisinde umre yapıp temettuda bulunmak, sonra da hacc yapmaktır. 12 ^ 21

: (Ui :Jli ^^3-1 01 33 > y^s-\ :JB I ^ jpA JLB 0l[.^3~« I ÂÎ^p- ^ -10.

. 0Î # 3)1 al

10. (1298)- Abdurrahmân İbnu Harmele el-Eslemî anlatıyor: "Bir adam gelip Said İbnu'l-Müseyyib'e: "Haccdan önce umre yapayım mı?" diye sormuştu. Şöyle cevap verdi:

"Evet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccetmezden önce umre yaptı." [Muvatta, Hacc 57, (1,

343)_]i263i

JApB aJ 0ili ıjly-a 3 Ol ap aUİ ^^oCj j JAp 05L3I :a21b ^1 y y~& 01 [^^3.1 ^1 -11

.]£Ss «lit J ı-jJâf

11. (1299)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Ömer İbnu Ebî Seleme, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den, Şevvâl ayında umre yapmak için izin istedi. O da izin verdi. İbnu Ebî Seleme umre yapıp ailesine döndü, haccetmedi." [Muvatta, Hacc 58, (1, 343).] 12011

3§j 01 ıjyj U IjJA £j3-l (3i öp-*Jlj dr*l ^LU3l[: cJli L^-P aUİ djO’Oj Â4JİP ^jpj .12.

ajjts .]eüJ> JyA 0>4 pp aUİ JAp OIS 3 ,^jy> ^Çl ^L3> ^ 0B 2 İ)p 3i ^3^

. aLLİI cAol>- I

12. (1300)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle demiştir: "Oruç, umre yapıp hacca kadar temettuda bulunup da hacc için ihrama girmesinden arefe gününe kadar kurban bulamayan kimse içindir. Eğer

orucu tutmazsa, Minâ günlerinde tutar" İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de böyle hükmediyordu. [Muvatta, Hacc 255, (1, 426).]^

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, hacc için ihrama girmedikçe, temettü sebebiyle kurbanın vacib olmayacağını ifade ediyor. İhramla vacib olan kurban, arefe gününe kadar te'min edilemezse oruç tutması câiz olur. Daha önce tutmadı ise yevm-i nahr denen kurbanın birinci gününü takip eden üç günde -ki eyyam-ı Mina da denir- orucun ilk üçü tutulacak, geri kalan yedisi de memlekete dönünce tutulacaktır.

Rivayetten anlaşılan şu ki, muhtemelen, Hz. Aişe yevm-i nahrden, yani Zilhicce'nin 10. gününden önce tutulacak orucun borçtan kurtulmada daha üstün olduğu ve böyle emredilmiş bulunduğu kanaatinde idi. Bir başka ifade ile,

Hz. Aişe bu vacib orucun eda vaktinin yevm-i nahr'den önce olduğu, Mina günlerinin ise edâ değil kaza günleri olduğu, dolayısıyla, yevm-i nahrdan önce tutulacak oruçlar her dileyene intibah, Mina'da tutulacak oruçlar ise, zarurete mebni olarak sadece daha önce borcunu ödemeyen kimselere mübah olup, bu durumda olmayanlara memnu olduğu kanaatinde idi. Yine ona göre, Mina günlerinde üç gün oruç tutmanın cevazı, oruç vacib olanlarla ilgil olarak Kur'ân'da yer eden: "...(kurban) bulamazsa hacc günlerinde üç gün oruç tutmak" emrine ittiba etmiş olmak içindir.

Şafiîlerden bazıları, bu telakkiye uyarak, sonradan tutulan orucun kaza olduğuna hükmetmiştir. Mezheb görüşü, önceden tutmanın efdal olduğunu te'yid etmekle beraber, sonradan tutulan da kaza değil eda olduğudur (Zürkânî’dcn). 12661

A>-! £Jı İ-İ- a»1 ^*l[’JB kul y^^ (j-Çj -13.

4 j li C-Üİ.&I ıjüsi kjGj (jA 4 Jl ^y° kul . ü aül j İ-i

jı jiLl jÎ :ij& in b\t ijljkj ı%k4 5î t#

^ 5î ojjj .cJJLİÎ U ojşjsi.1 U ^/\ ÜdlM) : JUi # jU îjjaib jfij ^

ı.* j J g lg lkXi .culdb çjdgJ ^ ol l^JLS"küllili .l41P kili ••')'> ÂAJlc- cuO’l-S-j ccüJU- £$JİI

La_£_L£- kili J (_Jİ ^ ^jO^Jl-Lp jkB Jjlİ2jlJ ö J îlig .■ J İdili cdBj . C-jUö

. (j\>5^cÜl la aİ ljjfcj C(_£0_*jdl) .J^tSİ-| JjCj ji^jCLİİ! Oİ

13. (1301)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Veda haccmda), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı (radıyallahu anhüm), hacc için ihrama girdikleri vakit, Resûlullah ile Talha hariç, hiç kimsenin kurbanlığı yoktu. O

sırada Hz. Ali, beraberinde bir kurbanlık olduğu halde Yemen'den geldi. Ve derhal: "Ben de Resûlullah'm niyet ettiği şeye niyet ederek ihram giydim" deyip katıldı.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına bu hacclarım umreye çevirmelerini, tavaf yapmalarını, (sa'y yapmalarını), beraberinde kurbanlığı olanlar hariç saçlarını kısa keserek ihramdan çıkmalarını emretti.Bir kısmı itiraz ederek: "Yani henüz cenabetken Mina'ya mı gideceğiz?" dediler. Bu söz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ulaşmıştı: "Geride bıraktığım işlerimi tekrar bulsaydım kurban getirmezdim. Eğer, beraberimde kurbanlığım olmasaydı, ben de ihramdan çıkardım" dedi. 12 ® 1 Bu sırada Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) hayız oldu. Beytullah'ı tavaf hâriç, haccm bütün menâsikini yerine getirdi. Temizlenince de tavafı yaptı. Dedi ki:"Ey Allah'ın Resûlü! Sizler hem umre hem de hacc yapmış olarak burdan ayrılacaksınız, ben ise sadece hacda ayrılacağım! "Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oğlan kardeşi Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ)'e, Hz. Aişe'yi (Harem bölgesinin dışında yer alan) Ten'im'e götürmesini emretti. (Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) orada ihram giyerek) haccdan sonra umre yaptı." (45)

ı_JuS"" ıljJLûi .Ajtii b£ ^oS ^jdl (4d-!j X5dtp-! |4>-! :.A (_£y>-l t3j .14.

JA lr^i p&>î cff jj» jî* «iiiaî ^JûLl İÜ jî 6jli j^3 jyî U IjîiSl : jlli Î^Ll HŞ- Alj .]ljliij iU £s &l JJ45 J*. ^

14. (1302)- Buharî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir:"

(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'ye gelince ashabına: "İhramınızdan çıkın. Önceki niyetinizi miit'aya çevirin!" dedi. Ashab:

"Biz önce "hac" diye ismen belirterek niyet etmişken, şimdi nasıl müt'aya çevirebiliriz?" diye itiraz ettiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ben size ne söylüyorsam onu yapın. Eğer kurbanlık getirmemiş olsaydım, size emretmiş bulunduğumu ben de yapardım. Ancak, kurbanım (Mina'daki kesim) mahalline ulaşmadan ihramlıya haram olan şeylerden hiçbirisi bana helâl olmaz!" dedi. Bunun üzerine Ashab-ı Kiram Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m emrini yerine getirip ihramdan çıktılar." 12 ^ 1

. OjiA- dd lLoJj[-15.

15. (1303)- Yine Buharî'nin bir başka rivayetinde şu ziyade yer alır: "Biz Mekke'ye Zilhicce ayının 4'ünde gelmiştik.'' I ^l

: İ-t 4j LlJp kiJ-Si ol c3j -16.

U5" (_£OJl (^oİI oJİ3 L£jI U JUîİ ?^LüI ^.LkJLJl aİİj

. J-O-b dUî dd liiAj 3 ;/J)\ Yy. od'M Ja cjojı Jdb u Uliij îi dpi lilkj Ja dU-ü

16. (1304)- Müslim'in bir rivayetinde şu ibâreye de yer verilmiştir: "Bize ihramdan çıkmamız, hacc için yaptığımız niyyetin umreye çevrilmesi emredilmişti. Bu, bize çok imkânsız bir emir geldi ve hepimizin canını sıktı. Memnuniyetsizliğimiz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ulaştırıldı. Ona semâvî bir şey (haber) mi ulaştı, insanlardan mı bir şey ulaştı bilemiyoruz, her ne ise, bize şu hitabda bulundu:

"Ey nâs, ihramdan çıkın. Eğer beraberimde kurbanlığım olmasaydı, ben de sizin gibi yapardım!" (Resûlullah'm bu kesin emri üzerine) ihramdan çıktık. Hatta hanımlarımızla münasebet-i cinsiyede bile bulunduk. İhrama girmemiş olan bir kimsenin yaptığı her şeyi yaptık. Bu hal terviye gününe (Zilhicce'nin 8. günü) kadar devam etti. O gün gelip, Mekke'yi arkada bıraktığımız vakit, hacca niyet ederek ihrâma girdik." 12221

culAj ^ uyO* bd_Lîl[L$y~\ 4 7.

01 bCaJlıj AJodJb Laiis iLoJj IS! 0.d""IS! öjAjv L^_ip İMİ J S_JİuIp

udajj jiiujı .ik ja.i : jıl ? ku 5^ di iü J ^ id ^4 J j* id ^4

aı AiAi- jr c^ı f.35 duî Jr. jıo gjî t %p ıid jdij 4>d!i &J$

l O^dl; ^lÜlj cûdl $»-î ^dl dj dJd- :cJll ?odd U : jlİİ> .jŞd ^ .lgdCE 0

LgAS"" OJ^ljJ-l Ooüjj cditaj ^4-b f -’d 0^ bs 2 * 1 d -tJ4i . AA-! (4)

cdLı cJd! ^ (j :cJlls . dJbjA-PJ j/ 1 cdd Jİ : jLİs .dülk

lij 6^3 üLSjı Cj^cliİl *A^p t !(Jli . c^>c_>c_>- j^v_>

.] a^İp L^jlj lLoS> c-o

17. (1305)- Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle denir: "Biz, hacc-ı ifrad için ihram giyip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte ilerledik. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) de umre için ihrama girdi. Şerefe gelince Hz. Aişe hayız oldu. (Mekke'ye) gelince Kâbe'yi, Safâ ve Merve'yi tavaf ettik. Sonra, beraberinde kurbanlık olmayanların ihramdan çıkmaları emredildi.

"Neleri nefsimize helâl edeceğiz?" diye sorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"(İhramlıya yasak olan) her şeyi!" dedi. Bunun üzerine kadınlarımızla da yattık, kokular süründük, elbiselerimizi giydik. (Bunların hepsini yaparken) bizimle arefe (yani hacc

ihramı giyme) günü arasında sadece ve sadece dört gece vardı.

Sonra terviye günü (Zilhicce'nin 8'i) tekrar ihrama girdik. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanma girmişti, onu ağlıyor buldu.

"Neyin var?" diye sordu.

"Hayız oldum, herkes ihramdan çıktı, ben çıkamadım, tavafımı da yapamadım. Herkes artık (umresini tamamladı), hacc için (Arafat'a) çıkıyor!" diyerek yakındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bu hal, Cenab-ı Hakk tarafından Adem (aleyhisselam)'in kızlarına yazılmış bir kaderdir, (sana mahsus bir kusur değil). Sen de, (ihrama giren herkesin yaptığı gibi) yıkan ve hacc için ihrama gj r "l2zıı dedi. O da öyle yaptı. (Mina, Arafat ve Müzdelife'deki) vakfelerin hepsine katıldı. Hayızdan temizlenince de (ifâza) tavafını yaptı. (Bunlar bittikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye:

"Artık hem haccını hem de umreni yapmış, her ikisinin de ihramından çıkmış oldun!" dedi. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):

"Ancak benim içimden Beytullah'ı tavaf etmeden hacc yaptığım hissi geçiyor" dedi. Bunun üzerine (oğlan kardeşine seslenerek):

"Ey Abdurrahman (kızkardeşin) Aişe'yi Ten'îm'e götür, orada umre için ihrama girsin!" dedi. Bu vak'a Hasbe gecesi cereyan etmişti. 12221 Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mülâyim bir insandı. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) birşey arzu etti mi onun arkasını takip eder (yerine getirirdi)." 12221

]âJJu J iL j/‘l j üj&j 0 Î ^îj[:aJ âjljj j 3 . 18 .

18. (1306)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: "... Deve ve sığırda ortak olmamız emredildi. Bizden her yedi kişi bir deveye iştirak edecekti." 12221

.]jj‘l U>-!j

19. (1307)- Yine Müslim'in bir başka rivayetinde: "Ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ne de Ashab (radıyallahu anhüm), hiç kimse, Safâ ile Merve arasında ilk tavafın dışında başka bir tavaf yapmadı" denmiştir. 12221

(J o A* cuj \ j \ a»! (Jt ÂStjA .20.

- **]^‘J dİ**

20. (1308)- Ebu Dâvud ve Nesâî'de şu ziyade gelmiştir: "Sürâka İbnu Mâlik (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resûlü, bu sene (hacc sırasında) yaptığımız temettü bu yıla mı has, bundan sonra her haccda ebediyen yapılacak mı?" diye sormuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Elbette, ebediyen yapılacaktır!" cevabını verdi" 12221 . [Buharî, Hacc 81, 32, 34, 35, Umre 6, 15, Meğâzî 61, Temennî, 3, 27; Müslim, Hacc 1213-1216 arasındaki rivayetler); Ebu Dâvud, Menâsik 23, (17851789 arasındaki rivayetler); Nesâî, Hacc 77, (5, 178-179).] 12221

NOT: Bu kaynaklar 1301-1308 numaralar arasında kaydettiğimiz 8 adet rivayete aittir. 12221

AÇIKLAMA:

1- Bir kısmı uzunca bir hadisten sadece bir parça olarak kaydedilen yukardaki rivayetlerin hepsi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Veda haccı ile ilgilidir. Veda haccı 10. hicri senede, yâni Resûlullah'm hayatının son senesinde vuku bulmuştur. Bu hacc, Hz. Peygamber'in yaptığı ilk ve son hacctır.

2- Rivayetlerdeki farklılıklar, ulemâyı bazı farklı yorumlara sevketmiştir. Her şeyden önce haccm farz kılındığı zaman ihtilâflıdır. Hicretten sonra farz kılındığında ittifak edilse de, hangi yılda farz kılındığı ihtilâflıdır. 2. yıl diyen olduğu gibi, 10. yıl diyen de olmuştur. Aradaki diğer yılları söyleyenler de olmuştur. Hicretten önce farz oldu diyen rivayet şazzdır.

3- Veda haccı, büyük bir kalabalığın iştirakiyle yapılmış haşmetli bir tezâhürattır. Resûlullah Veda haccmda, İslâm'ın mühim bir rüknünün icra âdâbını ta'lim buyurmuştur. Hacc ibadeti, cahiliye devrinde de icra edilmekte bulunan bir ibadet olması sebebiyle, bunun İslâmî şeklinin öğretilmesi yönüyle Veda haccınm ayrı bir ehemmiyeti vardı. Belki de bu sebepten olacak, mezkur hacc pekçok sahabi tarafından birçok teferruatıyla rivayet edilmiştir.

Yukarıdaki rivayetleri şöyle özetleyebiliriz:

1) Veda haccı için, Zülhuleyfe'de herkes hacc için niyet ederek ihrama girer.

2) Zilhicce'nin 4'ünde Mekke'ye gelirler.

3) Mekke'ye gelince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) beraberinde kurbanlık getirmemiş olanlara da bu haccı umreye çevirmelerini yani Beytullah'ı tavaf edip Safâ-Merve arasında da sa'yde bulununca traş olup ihramdan çıkmayı emreder.

4) Ancak, hacc için ihrama girmiş olan Ashâb bu emir karşısında şoke olurlar ve emri icrâya yanaşmak istemezler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kurbanlık getirmemiş olsaydım, ben de ihramdan çıkardım, fakat, kurban kesilecek mahalle (Mina'ya) ulaşmadan ihramdan çıkmam helâl olmaz" der. Zîra âyet-i kerimenin hükmü öyledir. (Bakara 196). Resûlullah'm ısrarı karşısında Ashab, ihramdan çıkar. İhramlıya haram olan mübah işler yaparlar: Normal elbise giymek, koku sürünmek, hanımlarıyla cinsî münasebet vs. gibi.

İşte haccta temettü veya mut'a denen şey budur: İhram yasaklarının dışına çıkmak. Öyle ise hacc-ı temettü, umre yaptıktan sonra ihramdan çıkarak bir müddet normal hayat yaşayıp hacc için yeniden ihrama girmek ve hacc yapmaktır.

5) Ashab'm buna itirazı, rivayetlerden anlaşıldığı üzere üç sebepten ileri geliyordu:

a) Bidayette hacc için ihrama girmişlerdi, umreye niyet değiştirmek olur muydu?

b) Müteakip rivayette görüleceği üzere, cahiliye devrinde hacc aylarında umre yapmayı günah addediyorlardı.

e) Mekke'ye Zilhicce'nin 4'ünde gelmişlerdi. 8'inde tekrar hacc için ihrama gireceklerdi. 3-4 gün gibi kısa bir müddet için ihramdan çıkmaya, dinî havalarını terketmeye değer miydi; bu, henüz cenâbetken Mina'ya gitmek gibi bir mânaya gelmez miydi?

Bu sebeplerle Ashab ihramdan çıkmak istememişti.

6 - Hacc için yapılan niyeti herkesin, her zaman umreye tahvil etmesi câiz midir? meselesinde ulemâ büyük çoğunluğuyla "hayır!" demiştir. Bu tatbikat sadece Ashab'a mahsus kalmış, sonraki Müslümanlar hakkında neshedilmiş olduğu kabul edilmiştir.

7- Rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) umre tavafını yapmadan hayız olduğunu belirtir. Bu vesileyle Resûlullah, kadınları ilgilendiren mühim bir meselenin hükmünü teşri ediyor: Hayızlı kadın tavaf hariç, haccm bütün menâsikini eda eder. Temizlikten sonra da tavaf ve dilerse umre yaparak haccını eksiksiz ikmâl eder. Hz. Aişe, umre de yapabilmek için kardeşiyle Ten'im'e gidip yeniden ihram giyer. Veda haccı ile alâkalı teferruat bunlardan ibâret değildir. Ancak sadedinde olduğumuz sekiz kadar hadisin temas ettikleri başlıca meseleler bunlardır. 12221

jAjl d Öjlül OjJrt ’ıjlü aJJİ ^1 .21.

Jj 1 L 'oS'j JjJ. il Ijj İri :J 1 c3

^>\ Jdci 'ojXs- L&jijI İ-î *j\j İ~I~ aUİ J’ıJ^

Jjtj I JA j- 1!p ;^j5l~vwül -Upj.JaİS"" ^|4-l ıjli ? [JJ-I £^I ;a» 1 b [jJlüi .^a-Up viJJi

.’jiup JASj j' ^eL^JÎj

21. (1309)- Buharî, Müslim, Ebu Dâvud ve Nesâî'de kaydedilen bir rivayette İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "(Cahiliye Arapları) hacc aylarındaki umreyi yeryüzünde işlenebilen günahların en büyüğü biliyorlardı. Keza Muharrem ayını da Safer diye isimlenirip: "Bere iyileşip eser kalmadığı ve Safer ayı çıktığı vakit umre yapmak

isteyene umre helâl olur" diyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab-ı Güzin (radıyallahu anhüm)'i, hacc için ihrama girmiş olarak 4 Zilhicce sabahı (Mekke'ye) geldiler. (Gelir gelmez) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hacc niyetlerini umreye tahvil etmelerini emretti. Bu, Ashab nezdinde büyük bir hâdise oldu.

Ey Allah'ın Resûlü, neleri helal addedeceğiz?" diye sordular.

"Bütün (ihram haramları) helâl olacak!" diye cevap verdi.

"Nesâî'deki rivayette: Eser yerine veber (yün) denmiştir. Mâna: "Yün çoğalınca" olur.

Keza "Safer ayı çıkınca" tâbirinden sonra: "Veya şöyle dedi: Safer ayı girince" tâbiri ilâve edilmiştir. [Buharî, Hacc 34, Menâkıbu'l-Ensâr 26; Müslim 198, (1240, 1241); Ebu Dâvud, Hacc 80, (1987), Menâsik 23, (1792); Nesâî, Hacc 77, 108, (5, 180, 181, 201, 202.)® 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, eski bir cahiliye inancını aydınlatmaktadır: Hacc aylarında umre yasağı. Böylece, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc için giyilen ihramının umreye çevrilmesi hususundaki kesin ve ısrarlı emrinin gerçek sebebini daha iyi anlıyoruz: Hacda ilgili bir cahiliye geleneğini yıkmak. Hattâ, Hz. Aişe'nin umre yapması için Resûlullah (a.s.)'m gösterdiği husûsî alâkayı, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), İbnu Hibbân'm kaydettiği bir rivayette bu maksadla yorumlar:

|j_8> Ol! 2İJ2ÜI Jjki jA OjJjj iio a Ü q\ 4j>& 4-I (_£ Ol 2 ‘Uİ3İP dili JTipi 10 dillj

oojJ I y 15" ^ o 15 J

"Kasem olsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye Zilhicce ayında, sırf bir cahiliye âdetini kırmak için umre yaptırttı. Zira şu Kureyş cemaati ve onun yolundan gidenler "yeryüzündeki günahların en büyüğü hacc aylarında umre yapmaktır" diyorlardı.

2- Muharrem ayının Safer olarak isimlendirilmesi tâbiriyle, İbnu Abbâs, cahiliye devrinde, hacc aylarını panayır aylarıyla çakıştırmak için başvurdukları nesî hâdisesine temas etmektedir. Muharrem ayını Safer diye isimleyerek, Muharrem'i haram ayı olmaktan çıkarıyorlar, haram ayındaki yasakları işliyorlardı. Böylece, Muharremin haramlığını Safer ayma tehir ediyorlardı. Maksadları ard arda gelen üç haram ayı ikiye indirmek, üçüncüyü bir ay geriye bırakmaktı. Çünkü üç ay üst üste mukatele, yağma, öldürme gibi alışkanlıklardan uzak kalmak onlara zor geliyordu. Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerim'de onların bu nesî tatbikatlarını "küfürde artış" olarak değerlendirmiştir;

"Haram ayları geciktirmek (nesî), ancak küfürde bir artış (sebebi)dir. Onunla kâfirler şaşırtılır. Onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da (varsın) Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah o kâfirler gürûhunu hidayete erdirmez" (Tevbe 37).

Nâdanlarm zaman zaman Ramazan ayını senenin en uygun ayma almak şeklinde gündeme getirdikleri mesele Kur'ân-ı Kerim'in küfürde bir artış olarak tavsif buyurduğu nesî'den başka bir şey değildir. Dinî takvimin değiştirilmesini hiçbir mü'min taleb edemez.

3- Cahiliye devrinin sözlerinden olan "berenin iyileşmesinden maksat, develerin sırtında sefer ve yolculuk

meşakkatiyle hasıl olan yaraların iyileşmesidir. Hacc seferinden döndükten sonra iyileşirlerdi.

Eserin kalmamasına gelince: Eser iz demektir. Yani: "Deve vs. binek izlerinin kaybolması" kastedilmektedir. Yani hacc için yapılan seferde deve ve diğer binek hayvanlarının ve hatta yayaların yollarda hasıl ettiği izlerin kaybolması ifâde edilmektedir.

Ebu Dâvud'un rivayetinde y.y\ Up tâbiri yer alır. Yani yünlerin çıkması, artması, bitip büyümesi

gibi mânalar ifade eder. Yani hacc seferi sebebiyle aşınıp dökülmüş olan deve yünleri yeniden çıksın, artsın temennisi mevzubahistir.

Umreyi -Safer ayı haram aylardan olmadığı ve Muharrem'i de o hale getirdikleri halde- Safer'in çıkmasına tâlîk etmiş olmalarının sebebi şudur: Onlar Muharrem'i Safer yapınca, bu aylarda umumiyetle memleketlerinde kalmazlardı.

Develerin yarası da ancak Safer'in çıkmasıyla iyi leşirdi. Onu tebeiyyet yoluyla hacc aylarına ilhak ettiler ve aslında Safer olan Muharrem'i de umre aylarının başlangıcı yaptılar. Umre böylece, onlar nezdinde hacc aylarının dışında kaldı.

Aya, Safer denmesi şundan ileri gelir: Safer, lügat olarak boş demektir. Dilimizdeki Safer kelimesi de buradan gelir. Araplar bu ayda birbirlerine yağmada bulunurlar ve evlerini eşyadan hâli ve boş (safer) bırakırlardı. Bu sebeple yağma ayma Safer denmiştir. 12811

(_£İ »jJ I llf-« <3 L$kJl yi*Jl J-*Aİ <3 y>y.2\ \y.«

_ t

3 I4İ-İP 3 1 çy 3i 0^ d c 3 >o ’.İ-j- Jli[-22.

22. (1310)- Müslim ve Timıizî'de şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Umre, kıyamete kadar hacca dahil oldu: Yani, umre ameli, hacc-ı kıran yapmak isteyenin hacc ameline dahil oldu." [Müslim, Hacc 203, (1241); Tirmizî, Hacc 89, (932).] 12821

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste cahiliye devrinin umre anlayışını belirttik: Hacc aylarında umre yapmak büyük günah. Resûlullah, bu kanaati yıkmak gayesiyle açık bir ifade ile, kıyamete kadar umrenin hac aylarında da yapılabileceğini ifâde buyurmuştur. Hacc için ise, sâdece hacc aylarında (eşhürü'lhürum) ihrama girilebilir. Şu halde hadis:

a) Hacc-ı kıran yoluyla umre ile haccm birleşebileceğini,

b) Hacc aylarında umre yapılabileceğini tebliğ etmektedir. Şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hayatında hacc aylarında dört kere umre yaptığını, bunlardan üçünün Zilkade ayında birinin de Veda haccı sırasında cereyan ettiğini belirtirler. 12821

3 ^ ^ \2~y ~ [-c2U Lgup kul VİjIp 23.

3^j CAAli ‘9U 3^3 ^ 2 * .1_lüjjj ^ş3-l JboJj £jUk| YA-a

li :c 2 li .o>_î 3 - 4 İI oU^CE ajLAw 5 İ 3^ ^ *0 k* 1 -* .ajIAw^I 3^ bl> dljk^lJ Ap

U ;jLââ ,^$\jl IjlJ # 4 Uİ 3^ ’pAIİ .3^ Ijj4-U ik 3-kil ç*-4"*"* oUj 3^

-Jli . j^î cuii Uj jlü .ş^AİI İJL>3*‘ dJJy İAf :£Üi îâlsli t

.] 1^33)3 öl JUJ küI 3 U3^ 3^3^ D oJ-Ap kuI tOkcAJA coll) 3^ 03*1 c-Jl li)

23. (1311)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz hacc aylarında, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte, hacc için ihrama girmiş olarak 128 ^ 1 , hacc gecelerinde yola çlıkıp Şeref nâm yere indik. Orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kimin beraberinde kurbanlığı yoksa, haccını umre

yapmak isteyen umreye çevirsin. Beraberinde kurbanlığı olan bunu yapmasın" dedi. Hz. Aişe sözünde devamla der ki: "Ashab'tan bazısı umreye niyet etti, bazısı da terketti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile, gücü yerinde olan bazısının yanında kurbanlığı vardı.

(Bir ara) Resûlullah yanıma gelince beni ağlar buldu.

"Niye ağlıyorsun?" diye sordu.

"Ben ashabına söylediklerini işittim ve umre yapmaktan engel olundum!" dedim. Bunun üzerine: "Neyin var?" diye tekrar sordu.

"Namaz kılamıyorum (hayız oldum)" dedim.

"Bu sana zarar vermez. Sen Hz. Adem (aleyhisselam)'in kızlarından bir kadınsın. Allah öbürlerine yazdığı kaderi sana da takdir etti, bu bir kusur sayılmaz. Sen haccma devam et. Cenab-ı Hakk inşaallah, umreyi de sana nasib edecek" dedi.

(Kaynaklar 1315 numaralı hadisin sonunda toptan verilmiştir.) 13 ® 31

(jAAi! Ol i J4»! BU" La) \J~ Jjl ı£j>- 1 24.

. \j?br Ja ciilj Üjjîj ^4-L

24. (1312)- Bir diğer rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle der: "Hayız halim Arefe gününe kadar devam etti, o gün temizlendim. Ben de sadece umreye niyet etmiştim. Resûlullah saçımı çözüp taramamı, umreyi bırakıp, hacc niyetiyle ihrama girmemi emretti. Emrini yerine getirdim ve haccımı eda ettim." 13 ® 0

f coJLİL c-iajÎ1 JA (İ4-> f &JJ JA İÜ l%Ai[:cjis 25.

I jÂsS\ (3 iü dr 4 -LL lp-Jİ pjg aJ.I jjJ

ûiti ilâç. 2Mj2Jl ^ 13! Ja Ja ui^kiî l2l Jr lpjjl

25. (1313)- Hz. Aişe bir başka rivayette şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte çıktık, kurban günü Mina'ya geldik. Ben (orada) temizlendim. Sonra Mina'dan çıktım. Beytullah'a koştum. Sonra, Resûlullah'la birlikte nefr-i âhir (teşrik günlerinin üçüncüsü, yani bayramın 4. günü = 13 Zilhicce) günü çıktık, Musahhab'a 13 ® 31 indik. Abdurrahman (radıyallahu anh)'ı çağırdı ve: "Kızkardeşini Harem bölgesinden çıkar (Ten'm'e kadar götür. Orada) umre için ihram giysin. Umreyi yapınca buraya gelin, sizi dönünceye kadar burada bekliyorum!" dedi. Ben ayrılıp (Ten'im'e gidip ihram giydim, umre yaptım) tavaftan boşalınca, seherde yanma geldim. Yola çıkma emri verdi. Herkes göç yükleyip Medine'ye müteveccihen hareket etti." 1330

] <CL) jJ.1

T- J>

t 1

26. (1314)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'a uğrayıp sabah namazından önce tavaf etti, sonra Medine'ye hareket etti." 13 ® 21

ç jj jlS"" (jü- Jl i~t~

27. (1315)- Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yola çıktık. Bazılarımız umre niyetiyle ihrama girdi, bazılarımız hem hacc hem de umre niyetiyle ihrama

girdi, bazılarımız da sadece hacc niyetiyle ihrama girdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da sadece hacc için ihrama girmişti. Umre için ihrama girenler, (umreyi yapınca) ihramdan çıktılar. Hacc için ihrama girenler veya hacc ve umre için ihrama girenler, yevm-i nahr'e (kurbanın birinci gününe) kadar ihramdan çıkmadılar." [Buharî, Umre 6, 8, 9, Hayz 1, 7, Hacc 3, 33, 81, Edâhî 3, 10; Müslim, Hacc 111-135, (1211-1212); Muvatta, Hacc 223-224, (1,410-412); Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1778-1783); Nesâî, Hacc 77, (5, 177-178), Tirmizî, Hacc 91, (934).] 12221

aAS"" I \j£ ods-jk I3U 1 _ -Up \j ’.İ-j- Jli[Jcs-j .28.

* , ş

o jaS' 1 ^ ı Li

28. (1316)- Ebu Dâvud’un bir rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Ey Abdurrahman! Kızkardeşini devenin arkasına al, Ten’îm’den itibaren umre yaptır. Tepelikten inip oraya vardın mı ihrama girsin. Zira yapacağı, kabul görecek bir umredir.” [Ebu Dâvud, Menâsik 81,(1995).]^

ﬁ !(JLa 3 ^ !(JLİ j y* <3! -29.

ﬁ 0Lİ23 :JIS . oJ-İ ^Jj*> :<JI£ İ~I~ ^ Jöob :cJ-A 3

I (3 3*^ ^xİ 2-3^3 o 1^*1 cu-Ji ^

cüiiıi (3 -tisi M (3^ 6j 0LS3 ou uil^

ob-JL^I IİS"" :^Ul L^jI Ij :cJ-û^ <jL>> <3 L«

l)Lİ j c*JJb~l (_£wUl IAa ^jyL^jji.1 jyi\ t :aJ oT 5 LİÎ3 4^i ^Cûp ^15

lMj aü *^’İ • JaNİ ûli â>-Ij o\ Jl li

. 1 ,]££«aAI ^ :Jli jJL$ İ-t

29. (1317)- Ebu Mûsâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bathâ'da mola vermişken yanma uğradım. Bana:

"Neye niyetle ihrama girdin?" diye sordu: Ben:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m niyeti ile niyetlendim" dedim. Bana:

"Kurbanlığın var mı?" diye sordu. Ben:

"Hayır!" dedim:

"Öyleyse, dedi Beytullah'ı, Safâ ve Merve'yi tavaf et ve ihramdan çık!"

Resûlullah'm bu söylediklerini yaptım. Ailemden bir kadına uğradım. Saçlarımı tarayıp, başımı yıkayıverdi.

Ben Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in halifeliği sırasında, halka bu şekilde fetva veriyordum. O öldü, yerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) halife olu. Onun zamanında, bir hacc mevsimiydi. Ben (hacc için hazırlığa) kalkmış olduğum sırada bir adam gelip:

"Fetvalarında teennili ol. Emîrü'lmü'minînin hacc mevzuunda neler ihdas edeceğini bilemezsin!" dedi. Ben de:

"Ey insanlar, ben, kime hacda ilgili bir fetvâ vermiş idiysem, teennili olsun. İşte mü'minlerin emîri size geliyor. Onu imam edinin, ona uyun!" dedim. Hz. Ömer (radıyallahu anh) gelince kendisine:

"Ey mü'minlerin emîri, kulağıma gelen nedir? Hacc menâsikiyle alâkalı yeni şeyler mi ihdâs ettiniz?" diye sordum. Bana:

"Eğer Allah'ın kitabıyla amel edeceksek, bak Allah'ın kitabı ne diyor: "Haccı da, umreyi de Allah için tam yapın..." (Bakara 196) emrediyor. Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünneti ile amel edeceksek. O: "Menâsikinizi benden alm" diyor ve kurbanlığı, yerine (Mina'ya) ulaşıncaya kadar

ihramdan çıkmıyor." [Buharî, Umre 11, Hacc 32, 34 125, Megâzî 60, 77; Müslim, Hacc 154, (1221); Nesâî, Hacc 50, (5, 153).] 12221

AÇIKLAMA:

1- Rivayetten, Ebu Mûsa hazretlerinin (radıyallahu anh) hacc-ı temettuya fetva verdiği anlaşılmaktadır. Çünkü Resûlullah ona ve onun gibi kurbanlığı olmayanlara "ihramdan çıkın" diye emrederek temettuda bulunmalarını yani ibram yasaklarından istifade etmelerini sağlamıştır. Onun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gördüğü budur.

Öte yandan Hz. Ömer, âyet-i kerimeyi ve Resûlullah'm şahsî tatbikatını esas alarak hacc-ı ifrad'ı emretmiş ve haccm umreye tebdilini uygun bulmamıştır. Aslında, Resûlullah da, beraberinde kurbanlığı olduğu için kendisi şahsen öyle yapmış ve diğer kurbanlığı bulunan Hz. Ali ve Hz. Talha (radıyallahu anhümâ) gibi birkaç kişiye de öyle yapmalarını emretmiş ve böylece hacılardan bir kısmı haccm sonuna kadar ihramlarını terketmeyerek hacc-ı ifrad yapmışlardır.

2- Hz. Ömer'in, âyette geçen "tamam"dan muradı şöyle açıkladığı rivayet edilmiştir: "Hacc ve umreyi ayrı ayrı yapmak ve umreyi hacc aylarından başka zamana bırakmaktır." Bazı âlimler, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, umre ile hacc arasındaki temettuya kesin bir yasak koymadığını, bunu batıl ve haram ilân etmediğini söylemiştir. Nitekim bunu, müteakip rivayet açık bir şekilde göstermektedir. Onun mezkur davranışı, hacc-ı ifradın efdal olduğu hususundaki kanaat ve inancını gösterir. Öyle ise, öbürünü yasaklaması, nazarında efdal olana teşvik içindir. Nevevî'nin yorumu böyle.

3- Gerek Hz.Ali ve gerekse Ebû Mûsa, her ikisi de: "Resûlullah'm niyeti neye ise ona niyet ettim" demiş olmalarına rağmen, Ebu Mûsâ'ya ihramdan çıkmayı emretmiş, Hz. Ali'ye emretmemiştir. Bunun sebebi Hz. Ali'nin de kurbanlığı olmasıdır. Nitekim 1301 numaralı hadis

Hz.Ali'nin Yemen'den gelerek sonradan katıldığını ve beraberinde bir de kurbanlığının olduğunu belirtir.

4- Bazı âlimler, bu hadisten muallak ihramın câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Muallak ihram, niyyeti, bir başkasının niyetine tâlik etmek, bağlamak demektir: Yani: "Falan kimse neye niyet etti ise ben de ona niyet ediyorum: Hacca niyet ettiyse benim niyetim de haccadır, umreye niyet etmiş ise umreyedir." Hemen kaydedelim ki, Hanefîlere göre böyle bir niyet câiz olmaz, kişi haccda sahih şekilde niyetini ortaya koymalıdır.

5- Ahmed İbnu Hanbel ile Ebu Hanîfe hazretleri, "Umre yapan bir kimse kurban götürmüşse, bayram günü kurbanını kesmedikçe ihramdan çıkamaz" diye hükmederler. Delilleri, sadedinde olduğumuz hadistir.

6 - İmam Mâlik ve Şafiî (rahimehumallah)'ye göre, umreye niyet eden bir kimse tavaf ile sa'yini yaptı mı kurbanlığı olsun olmasın ihramdan çıkabilir.

7- Bu meselede esas olan şudur: Haccda temettü hiçbir kerâhet olmaksızın câizdir. Bu hususta icma-ı

ümmet vâki olmuştur. 1222 !

X # I£\ OÎ oi : ^ tî OÎ[^JLJ. 3/-Î Jj 30.

cioJjJlj y ol »wUİÜ_S« :aJjS.]^4-^Jİj ^2-iü (3 jy~jy jc ~i[) I j!

. jA I LÜI

30. (1318)- Müslim ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şöyle denir: "Ebû Mûsa hacc-ı temettuya fetva veriyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "Biliyorum ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı bunu yaptılar. Ancak ben, halkın Erâk 12222 denilen yerde kadınlarla cima

ederek, sonra başlarından su damlar bir halde hacc yapmaya gitmelerini uygun bulmadım" dedi." [Müslim, Hacc 157, (1222); Nesâî, Hacc 50, (5,159).] 12221

S- İî oy\ yy- Ui- AİJİ yf’öj :Jli AİP AİJİ

au! J y»j cuUJl JİJ Jali -U-j # 3^ UU

31. (1319)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ali'yi Yemen'e emir olarak gönderdiği zaman ben onun yanında idim. Onunla beraber ben de (altın) kaplar elde ettim. Hz. Ali (radıyallahu anh), (Yemen'den) Resûlullah'm yanma gelince, Hz. Fatıma'nm, (boyalı elbiseler giymiş), evi de (hâlâ kokmakta olan) bir tütsü ile tütsülemiş olduğunu gördü. (Bu kıyafet ve bu tütsünün yasak olduğu hacc döneminde karşılaştığı bu manzaraya Ali) kızdı. Hz. Fâtıma:

"Niye kızıyorsun? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına (ihramdan çıkmalarını emir buyurdu, onlar da ihramdan çıktılar" dedi. (Bunun üzerine Hz. Ali, zevcesine: "Ben zaten Resûlullah'm niyyeti ile ihrama girmiştim" dedi ve) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e uğradı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen ne yaptın?" diye sordu. Hz. Ali:

"Resûlullah'm niyeti ile niyetlendim" deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ben kurbanlık getirdim ve hacc-ı kırana niyet ettim" diye açıklamada bulundu ve Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye şu emri verdi:

"Altmış yedi -veya altmış altı- deve kes. Develerden otuz üç -veya otuz dört- tanesini kendin için ayır ve develerden her birinden bir parça da (benim için) ayır." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1797).] i ^

AÇIKLAMA:

1- Rivayet aslında Hz. Berâ (radıyallahu anh)'nm anlatmasıyla başladığı halde, sonradan Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin anlatması şeklinde devam eder. Muhakkak ki, Hz. Berâ hâdiseyi Hz. Ali'den naklen vermekte. Biz tercümede üslûbu, Berâ'nm anlatması şeklinde devam ettirdik. Ayrıca, hadisin Ebu Dâvud'daki aslında mevcut olan bazı ziyadeleri parantez içerisine alarak, mevzuyu daha anlaşılır bir hale koyduk.

2- Müslim'in bir rivayetinde, Yemen'den dönen Hz. Ali'nin, zevcesini ihramdan çıkarak boyalı elbiseler giyip sürme çekmiş bulduğu için, bu durumunu hoş karşılamayarak kızdığı belirtilir.

3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Ali efendimize (radıyallahu anh) 66 adet kurbanın kesimiyle ilgili emri şöyle açıklanmıştır: "Sanki bu emirden murad şudur: "Benim yerime sen benim için 66 deve kes, bundan sonrasını da kendin adına kes!" Böylece her bir devenin Hz. Ali'nin eliyle kesilmiş olduğu anlaşılır. Ancak, -1320 numaralı müteakip hadiste görüleceği üzere- bazı rivayetler, kendi kurbanlarının çoğunu, Resûlullah'm bizzat elleriyle kestiğini ifade etmektedir. Mamafih, Resûlullah'm mezkur emrini: "Ey Ali, kesmen için hazırlık yap, kesim yerine bu kadar deveyi götür, orada ben keseceğim. Sende kendi develerini ellerinle kesersin!" şeklinde anlamak da mümkündür. Müslim'in bir rivayeti şöyle:

o' ı ^ ^ ^ ı 35 l ^ \ 0 1 *4 . ' * , (i ■

o'yS* La LJ-P ^ û~uj u i.

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendi elleriyle 63 adedini kesti. Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi, böylece gerisini de

o kesti."

4- Yemen'den Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin getirdiği develerle Hz. Peygamber'in Medine'den getirdiği develerin toplamı yüz adetti.

5- Müslim'in bir rivayetinde Hz. Peygamber'in bir kurban etinden bir kapta pişirttği, Hz. Ali ile birlikte yediği ve suyundan da içtiği belirtilir.

6 - Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m haccma, "hacc-ı kırandı" diyenlere delildir. Zira neye niyet etmiş bulunduğunu "Ben kurbanlık getirdim, hacc-ı kırana niyet ettim" diyerek açık bir şekilde belirtmiştir. 12221

aj ISI *—^3 f ^aT^-l l$4-: ^ a))I Jj~"j o!j[:<JlS ap- aİ)I ^y^öj jjAİ ^jpj ■*^^

^jj>- l^lAi ^bJl ^«1 ^jJ UaJLd Lij» ? r * , 3l ^U ö^Lf-j [j-»' ^ ^J3 Laj j ^'3 £^~"3 a))Ij3- £İj*3I ^İp aSU-I] .]L»L3 oJŞj oljJj ç-y° j£- ^3-1 İ-t dili (J^4^5 . ^3-b lyipl ÂŞjJüll OIS"" ISI

32. (1320)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zülhuleyfe'de geceledi. Sabah olunca (devesine) bindi. Devesi onu Beydâ'da havaya kaldırınca, Allah'a hamdetti, teşbih etti, tekbir getirdi, tahlil getirdi. Sonra hacc ve umre için (niyet edip) telbiye getirdi. Halk da her ikisi için (niyet edip) telbiye getirdi. (Mekke'ye) gelince halka emretti, onlar da ihramdan çıktılar. Bu hal terviye gününe (Zilhicce'nin 8'i) kadar devam etti. Terviye günü hacc için ihrama girip telbiye getirdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccı îfa edince kendi eliyle ayakta olduğu halde, yedi deve kesti." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1796); Nesâî, Hacc 143, (5, 225).] J2SS1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ihram telbiyesini, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in devesine tam olarak bindikten sonra -yani daha ayağının birini atmış iken veya biner binmez değil, devesi kalktıktan sonragetirdiğini ifade eder.

2- Deveye, hayvan yatarken binildiği için, deve onu yükseltince, denmiştir. Yani deveye binildikten sonra deve ayağa kalkar. İşte bu kalkışla, binen kişiyi yükselterek tam binmiş vaziyetine geçirir.

3- Bu rivâyet, ihrama girmenin fiilî ilân ve işareti olan telbiyeden önce tahmid, teşbih, tekbir ve tehlil getirmenin sünnet olduğunu ifade eder. Tahmid elhamdülillah, teşbih sübhânallah, tekbir Allahü ekber, tehlil de lâilahe illallah demektir.

4- Rivâyet, önce baştaki büyüğün telbiye getirmesinin, sonra da etrafındaki cemaatin telbiye getirmesinin sünnet olduğunu göstermektedir.

5- Hadis, deveyi ayakta kesmenin müstehab olduğunu ifâde eder.

NOT: Hadisle ilgili diğer bazı teferruatın izahını 1263 numaralı hadiste yaptık, oraya bakılsın. 12221

: jli Jl 4-yslA üü :aü! JjZ/jb :ojU-l ys- âjljj Jşj 33.

jr ^sAl l Sy -ti ;SeSM t la 2* 4UM ;^gjE*cül ac* ^1 a>-^>-l .Ja^slA

j f Aİ*^

. A)

33. (1321)- Bilal İbnu'l-Hâris (radıyallahu anh)'in yaptığı bir rivayette şu ibare mevcuttur: "Ey Allah'ın Resûlu, hacc (için yapılan niyet)'ı umreye çevirmek sadece bize mi hastır, yoksa bizden sonrakiler için de câiz olacak mıdır?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:"

Bu sadece size hastır. (Sizden sonraki Müslümanlara câiz değildir)." [Ebu Dâvud, Menâsik 25, (1808); Nesâî, Hacc 77, (5, 179).]

Nesâî, Bilâl İbnu'l-Hâris'ten sadece (sadedinde olduğumuz) feshu'lhacc hadisini tahric etmiştir. Feshu'lhacc: Kişinin önce hacca niyet etmesi, fakat sonradan bunu umreye çevirmesi, umre yapınca ihramdan çıkması, tekrar hacc için ihrama girmesidir. 12221

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin hükmü hususunda âlimler farklı yorumlara gitmişlerdir. Hattâbî'nin açıklamasına göre bazı âlimler: "Cahiliye devrinde, hacc aylarında umre uygun görülmediği için, onların bu düşüncelerini kırmak maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hacc için yaptıkları

niyeti feshederek umreye çevirmelerini emretmiştir. Maksadı eski düşünceyi kaldırıp, İslâm'ın emrine bağlanmalarını sağlamaktı. Bu maksat hâsıl olduktan sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yeni bir emirle, hacc için ihrama girenlerin bunu feshedemeyeceğini bildirdi" demişlerdir.

2- Ulemâ, haccı fâsid olan (bozulan) bir kimsenin haccm geri kalan menâsikini tamamlamaya devam etmesi gereğinde ittifak etmiştir, (1271 nuaralı hadise bakın.)

3- Âlimler, iki hacca (hacc ve umreye) beraberce niyet eden kimseler hakkında ihtilâf ederler.

İmam Şâfıî, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye: "Böyle birisine bir hacc gerekir, çünkü, hacc ve umre her ikisi için niyet zaten gereksiz bir iştir, şayet yaptı ise bilicma sahih değildir" derler.

Ebu Hanîfe ve ashabı (yani ehl-i rey): "Biri gelecek seneye bırakılır, öbürü tamamlanır, ceza olarak bir dem (davar kurban etmek) gerekir" der. Süfyan-ı Sevrî: "Böyle birine hem hacc hem umreyi aynı yılda yapması vacib olur. Ceza olarak dem gerekir, gelecek yıl haccı yeniler" der. İmam Mâlik: "Hacc-ı kıran yapmış olur. Ceza olarak dem gerekir" der. Şâfıî'ye göre: "Ne dem, ne umre, ne de gelecek yıl kaza, hiçbir şey gerekmez."

4- Ulemâ temettü ruhsatının kıyamete kadar baki kalacağında ihtilâf etmez. Cumhûr, hacc için yapılan niyetin uıurcyc çevrilme ruhsatının Ashab'a has bir ruhsat olduğunda ittifak eder.Fesh ruhsatının da kıyamete kadar hâki olduğunu söyleyenler de olmuştur. Onlar: "Bu hadisle amel edilemez, kendisinden sahih olanlara muârızdır" derler.
12 ^

.Jjb y \ Sjü. # Â! £jjbî[: Jli L4 İp Sil ^Lp -34

34. (1322)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) umre için, ashabı da hacc için ihrama girdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1804); Müslim,Hacc 196, (1239); Nesâî, Hacc 77, (5, 178).] 12231

;<JLâi ^J-3 ö>£Jl p L4_lp kil! j _>p 3^ ıjli ^»^>3.! jJL>- 4^53- ^jpj 35.

. 4j>- y>-\ ,)oCAÂ : J4İ # >34 Jkj

35. (1323)- İklime İbnu Halid el-Mahzûmî diyor ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anh)'e haccdan önce yapılan umre ha kk ında (caiz mi, değil mi diye) sordum. Bana:

"Yapmakta bir beis yok. Bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haccdan önce umre yapmıştı" cevabını verdi." [Buharî, Umre 2.] 13031

(4^13 tî <13 # Sî[14 İP aı
»63 ^lp ^p ^>4 3 3 , 36 .

ıliiij 3 i 3 ^ 3^3 i_j>j |*i* jb> 3 ! J 3 3 ? Içp ijji J 3 - 14 ahi 3 ^ 4 ^* 4-553

.]^M Jl SjliJb 14»! IjJjSc J 4JÎ

36. (1324)- Yine Buharî'nin, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan kaydettiği bir rivayette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), insanlara (haccm İslâm'a uygun olan) âdâbını öğretmesi ve Resûlullah adına tebligatta bulunması için Hz. Ebu Bekir'i hacc emîri olarak gönderdi. Hac kafilesi Arafat'a Zülmecaz cihetinden vasıl olunca Kâbe'ye yaklaşmadı, fakat Zülmecaz'a doğru yöneldi. Böyle yapışı, hacca umre ile niyet etmemiş olmasından ileri geliyordu." 13041

AÇIKLAMA:

Buharî'de bu metne uygun bir rivayete rastlanmamıştır. 12021

£gj! 4-4 o-UP J» 4 *i <UP kül >P >1 14 4 >j! J ysaj U£J Ol[37 .

. jjb jj! <c>->-! .J^Â! ö>ül (jp 3 >3 ıs4 4-» 3 ^54-4 14

37. (1325)- İbnu'l-Müseyyeb anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashabından bir adam, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek, huzurunda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ölmüş bulunduğu hastalığı sırasında, haccdan önce yapılan umreyi yasaklarken Resûlullah'ı işittiğine dair şehâdette bulundu." [Ebu Dâvud, Menâsik 23, (1793.).] 12021

AÇIKLAMA:

Hattâbî, bu hadisin senedinde zaaf olduğunu belirttikten sonra şu açıklamayı yapar: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haccmdan önce iki sefer umre yapmıştır. Kaide şudur: Sâbit ve malum bir iş zannî bir emirle terkedilmez. Hacc yapmazdan önce umre yapmanın câiz olduğu ulemânın icmasıyla sabittir. Hatta bu konuda herhangi bir ihtilaf rivayet edilmemiştir. Nehyin ihtiyarî ve istihbâbî olması muhtemeldir. Resûlullah, haccm öncelikle yapılmasını emretmiş olabilir, çünkü umreden çok daha ehemmiyetlidir. Vakti de belli bir zamanla mukayyeddir. Umrenin belli bir zamanı yok, senenin

bütün günlerinde yapılabilir. Ayet-i kerime'de de nitekim Cenab-ı Hakk, haccı, umreden önce

£ ^

zikreder: aSs <Ç«-*İI« ^J~\

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın..." (Bakara 196.) 12211

BEŞİNCİ BAB TAVAF VE SA'Y

Bu babta üç fasıl var:

BİRİNCİ FASIL

TAVAF VE SA'YİN MAHİYETİ

*

İKİNCİ FASIL

TAVAF VE SA'YİN AHKÂMI

*

BİRİNCİ FER’

ZİYARET TAVAFI

*

İKİNCİ FER’

VEDA TAVAFI

*

ÜÇÜNCÜ FER’

ERKEKLERİN KADINLARLA BERABER TAVAFI

*

DÖRDÜNCÜ FER’

HACERU’L-ESVED'İN GERİSİNİ TAVAF

*

BEŞİNCİ FER’

SAFÂ İLE MERVE ARASINDAKİ SA’Y

*

ALTINCI FER'

TAVAF VE SA'YDE DUA

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

BEYTULLAH'A GİRME HAKKINDA BİRİNCİ FASIL

TAVAF VE SA’Y’İN MAHİYETİ

jUîi -tSj İî I : Jli kuI ^°ö j ÜÂ -1

Ijii)j jI İî Jj i£ IjivJÜtj âwLi IjüJj j Jİ İjLp kjJLj 4j|

ü J&.\ ÛÎ && tcU I .^'Asr ûîpj.1 -J0)\ & \jIZj £‘6&

.]^!p çIİj J L^-lS"" I l)I l)I 4*jjt . IÂS^ lwIS > jX>-I ^6jj^

o jl J / ^ J ö* I I ^ y S £

(jjS^îJ.1 l5ji^ ljJUjI :JlI <ui (_$JÜ1 a^I*J Tt aUİ (Jj-^j L»J "Â[j)j c3 L^jd^d! a>-^>-I

jIiilij J4â ^ pdjJ

1. (1326)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı (radıyallahu anhüm) Mekke'ye, Yesrib hummasından bitkin düşmüş bir halde geldiler. Müşrikler (şehirde menfi bir dedikodu yaparak): "Yarın buraya humma hastalığından dermanı kesilmiş ve ondan çok ızdırab çekmiş bir kavim gelecek" dediler ve (Müslümanların seyrine bakmak için) Hicr'in arkasına oturdular. (Onların hainliğinden vahyen haberdar olan) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), celâdetlerini müşriklere göstermeleri için, Müslümanlar'a tavafın ilk üç şavtmda remel yapmalarını, iki köşe arasında da adi yürüyüşle yürümelerini emretti.

Bu hali gören müşrikler: "Bunlar mı hummanın bitkin düşürdüğünü zannettiğiniz insanlar, bunlar falan ve falandan daha sağlammış!" dediler.

İbnu Abbâs (radıyallahu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ashabına (radıyallahu anhüm) bütün şavtlarda remel yapmalarını emretmekten alıkoyan şey onlara duyduğu merhametti." [Buharî, Hacc 55, Megâzî 43; Müslim, Hacc 240, (1266); Tirmizî, Hacc 39, (863); Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1886, 1889); Nesâî,Hacc 155, (5, 230).]

Buharî, bu rivayette şu ziyadeyi kaydeder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sulh antlaşması yaptığı sene (umre için) gelince müşriklere kuvvetlerini göstermeleri için "hızlı yürüyün!" diye emretti. Müşrikler bu sırada Kuaykıân dağı tarafına oturmuş (seyrediyor)lardı." 13081

AÇIKLAMA:

1- Yesrib Humması: Humma, ateşli hastalık demektir. Umumiyetle sıtma kastedilir. Medine, sulak ve rutubetli olması sebebiyle sıtma hastalığı, orada eskiden beri sıkça görülürdü. Sıtmasıyla tanınmış idi.

2- Şavt: Lügat olarak hedef ve hedefe yapılan bir kerecik koşuya denir. Hacc ıstılahı olarak iki ayrı yerde kullanılır:

1) Tavafta: Hacer-i Esved'den başlayıp tekrar aynı yere gelinceye kadar Beytullah'm etrafında yapılan bir devire denir. Böylece yapılan yedi şavta bir tavaf denir.

2) Sa'yde: Safâ'dan Merve'ye gidiş ve Merve'den Safâ'ya dönüşten her birine şavt denir. Bu şekilde Safâ'dan Merve'ye dört gidiş ve Merve'den Safâ'ya üç dönüşle yapılan toplam yedi şavtlık yürüyüşe Sa'y denir.

3- Tavaf: Lügat olarak bir şeyin etrafında dönmek mânasına gelir. Ancak ıstılah olarak Kâbe'nin etrafında usulüne uygun olarak yedi kere dolaşmaktır. Bir tavaf yedi şavttan ibarettir. Tavaf esas itibâriyle Beytullah'm etrafında icra edilen ziyaret için kullanılır ise de, rivayetlerde bazan, Safa ile Merve arasındaki sa'y içinde kullanılmaktadır.

4- Hicr: Kâbe'nin kuzeybatı duvarının karşısında, zeminden bir metre kadar yüksek, 1,5 metre kalınlığında yarım daire şeklinde bir duvar vardır. Bu duvara Hatim denir. Bu duvarla Beytullah arasındaki boşluğa Hicr denir. Hicr-i İsmâil,

Hicr-i Kâbe veya Hatîra da denmektedir. Burası aslında Hz. İbrahim'in inşa etmiş olduğu Kâbe'nin içerisine dahil idi. Resûlullah'a peygamberlik gelmezden önce yapılan bir tamir sırasında, inşaat malzemesi yetmediği için bu kısım dışarıda bırakılmıştır.

5- Kuaykıân: Mekke'de bir dağın adıdır. Kâbe'nin Hicr kısmına bakmaktadır. Yani Hicr'in Rükn-i Irakî ile Rükn-i Şâmî

arasında yer aldığı düşünülürse, bu dağdan Kâbe'ye yönelince, Kâbe'nin bu kısmına hakim bir tepe olduğu anlaşılır. Kuaykıân ismini taşıyan başka yerler de mevcut ise de, bu mevzumuzun dışında kalır.

6 - Yesrib: Medine-i Münevvere'nin cahiliye dönemindeki adıdır. Hicretten sonra şehir "Medinetü'rResûl" yani Medine olarak kısaltılarak devam etmiştir.

7- Remel: Hızlı yürümek demektir. Esas itibariyle, yürüyen kimsenin, yürüme sırasında omuzlarını çalımla oynatmasıdır. Hacc ıstılahı olarak, tavafın ilk üç şavtmda erkeklerin, kısa adımlarla hızlıca ve omuzları silkerek çalımlı ve sür'atli bir şekilde yürümeleridir. Arkadan sa'y yapılacak tavaflarda remel yapmak sünnettir. Sa'y yapılmayacak tavaflarda remel gerekmez. Kadınlar remel yapmaz.

Hadis, bu sünnetin nasıl ortaya çıktığını anlatmaktadır. Umretü'lkazada cereyan eder. Bir rivayette müşriklerin, Müslümanlar hakkında "Onları Yesrib'in sıtması dermandan kesmiştir, hallerini yarın görelim" diye yaptıkları dedikoduyu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vahiy yoluyla öğrenmiştir. Başka çeşit rivayetler de var.

Resûlullah, düşmanın şamatasına meydan vermemek için, ashabına remel yapmalarını, yani tavaf sırasında canlı ve hızlı yürümelerini tembih eder. Ashab da Kâbe'nin Hicr tarafında durup kendilerini seyreden müşriklerin önünden geçerken hızlıca ve omuzları sallayarak yürürler. Kâbe'nin öbür tarafında, yâni müşriklerin göremedikleri arka kısımda ise yine normal yürürler. Nitekim rivayette geçen "...İki köşe arasında da adi yürüyüşle yürümelerini emretti" tâbiri bunu ifade eder. Yani, Resûlullah iki üç şavtta remel emrederken, şavtlarm tamamını remel yaparak yürümeyi emretmiş olmuyor. Her şavtta sadece müşriklerin görebildikleri kısımlarda hızla yürüyecekler, arka kısımda normal, âdi

yürüyüşle yürüyecekler. Âlimler, bu şekilde yürüyüşün müşriklere kuvvetli görünmeyi hedeflediğini, sonradan bunun neshedildiğini söylemiştir.

Ancak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicretin onuncu yılında. Veda haccı sırasında, Hacerü'l-Esved'den başlayıp Hacerü'l-Esved'e kadar, şavtm tamamında remel yapmıştır. Öyle ise bugün haccda yapılan remel Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Veda haccı sırasında yapmış olduğu remelden kalma bir sünnettir ve ilk üç şavtm tamamında yapılır.

Remelin hükmü hususunda âlimler ihtilaf eder. İbnu Abbâs'a göre, remel yapmak, bilahare tekrarı gereken bir sünnet değildir. O zamandaki müşriklere kuvvetli görünmek için yapılmıştır. Binaenaleyh dileyene mübah bir ameldir. Tâbiînden Atâ, Kasım ve Sâlim de remeli İbnu Abbâs gibi değerlendirip "Dileyen yapar, dileyen yapmaz, mübah bir ameldir" demişlerdir. Ancak diğer Ashab ve Tâbiin ulemâsı, tavafın ilk üç turunda remelin sünnet olduğunda ittifak eder. Bu sünneti terkeden, faziletten mahrum kalır ise de tavafını zedelemez, kurban gerekmez.

Abdullah İbnu Zübeyr, remelin, tavafın yedi şavtmda da sünnet olduğunu söylemiştir.

Haşan Basrî, Süfyan-ı Sevrî, Mâlikîlerden İbnu Mâcişûn'a göre, remeli terkeden kurban kesmelidir. İmam Mâlik'in önceki hükmü de böyle imiş, ancak sonradan rücû etmiştir.

Remele sünnet diyen Cumhûr (Hz. Ömer, oğlu Abdullah, İbnu Mes' ud, dört mezhep imamı vs.) delil olarak Hz. Peygamber'in Veda haccmdaki tatbikatını gösterir: ilk üç devirde remel yapmış, son dörtte

yürümüş ve sonra: "Menâsikinizi benden alın" JÂ \jjJ~\si buyurmuştur.

9- Ulemâ bu hadise dayanarak: "küffara karşı kuvvetli ve silahlı görünerek onlara gözdağı vermenin caiz olduğunu, kavlen olduğu kadar fiilen de gövde gösterisi yapmanın bazan cevazın ötesinde, evlâ olduğunu" söylemiştir. 1222 !

.]Âj|j (j (SjiI Ifl./giI (jUj cuZJb aüI (J’I(jjj 2.

2. (1327)- Bir diğer rivayette (İbnu Abbas) şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'm etrafında, Safâ ile Merve arasında, müşriklere kuvvetini göstermek için sa'y etti." 12121

IİI ijiIÂi cı *Yy&\ 4jO Cs '2 a J ^ 3 ijis.h] 4İ1İ (J j-~*j ^ 1 3.

CUİISo JIi . OojkiI I)jİIJj jjüisj ç IJJL*

' 3LIo11 ij.\ 4j cJ cyS U« ^^; a « .,b I

s- I aİ2j) jI »‘_îIjJaJI .Âjjıyilj ^Aİ.1 AS'

. -İ2j I ç .\Jj dJJÂ I Jaj «jj I I aJİîL s

3. (1328)- Ebu Dâvud'un bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ızdıbâ yaptı, istilâmda bulundu, tekbir getirdi, sonra üç tavafta remel yaptı. Müslümanlar Rükn-i Yemânî'ye varınca Kureyş'in nazarından gizleniyor, gizlenince de normal yürüyüşe geçiyor, sonra tekrar karşılarına çıkınca bu sefer yeniden remele geçiyorlardı. Onları böyle remel (yaparken canlı ve kıvrak) gören Kureyş: "Bunlar ceylanlar gibiymiş" diyorlardı.

İbnu Abbâs: "Remel sünnettir" demiştir. [Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1889).] £iJJJ

AÇIKLAMA:

1- İzdıbâ: Ridanm (ihramın vücudun üst kısmını örten parçası) bir ucunu sağ koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atmak ve sağ omuz ve kolu ibramın dışında bırakmaktır. Bu hadise dayanan âlimler, remel yapılan şavtlarda ızdıbânm sünnet olduğunu söylemişlerdir. Diğer zamanlarda yapılmaz.

2- İstilâm: -1265 numaralı hadiste açıkladığımız üzere, kısaca- Hacerü'l-Esved'i öpmek veya selâmlamaktır.

3- İbnu Abbâs'm bu rivayette remele "sünnet" demesini bazı âlimler, remel mevzuundaki önceki kanaatinden rücû ederek cemaatin kavline geldiğine delil olarak değerlendirmiştir. 1326 numaralı hadiste açıkladığımız üzere, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) nazarında remel sünnet değil, mübah bir ameldir.

ÂjOÖ CUüJb $?)\ Ü-A C-ol)! " küI ^00 (ji CPİİ[:<JIî <UP küI j ^1 .4.

kiJJjj 0» :c-JJLi .IjjÜSj ıjuli .kıiı aJİ odJojj OB AuO :._il^lal a*jJI ^003 n _îljJsl

\jij3aj 2)1 d) ajLA^jIJ IjJL^ 01 :O^S^J^İ.1 JLaİ . aS\A i»Jj İ~t~ aüI 01 ıjlki ?IjjÜ5^ (jS-UO

Li^JI ^ JsljİJI idili ihüjî I^lia bo^ IjÎİJj OÎ ^ti IjjISj cjI^iI & çOOb

A iZ < ^ ^ / a?-* , < .* / < ı*>£ D a 51 * 1 •" a , . / i » V>5İ . * sf ^ .

Joj !JÜs i cJ-s .ljjwtjli . 4 ^» 4 jI 4 >u»! cLSTj

^ 6 I 5 j cojidI ^ Iİa İ£^ ili

dJli LioJ-İ oj jjİj J^jLİJİj Aj>-y>-\ .J^|v 23 İ cC-^S^ UıJ-iS"" 4 jİ>

^Jİ JOiJ .1 3 IOJI 3 -* IyA^ 01 ^jİp oj^-Lk? Ul» .i_aİaJ| OjA I^î^c (ju>- aŞLA^IJ İA 0 ^ I^pS IAkoUİİ-I 33) ıjjj ^ytdJI (3 (Jlij ‘ülkü (İpij bj cp-OO Ijkijl)4jL>t_v3 İ~t~ JL ai . öbtLjtS Jb? 3 * İ-t- aüI J

3»ı_Aİ_JI« .^O31 OLü* o j OlSd 3Oİ3 Oo-od I^stOOkJ joy 3P 1 Obi : 2 (3.030013 OkdJI

. »aaJlj Jj i 1—jjjî 3 OjSb

4. (1329)- Ebu't-Tufeyl (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) dedim ki: "Kâbe'nin etrafında (tavaf yaparken) ilk üç şavtmda remel, son dört şavtmda da normal yürüme yapmak sünnet midir, değil midir? Senin kavmin buna sünnet diyorlar?"

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bana şu cevabı verdi:

"Hem doğru söylemişler, hem de kizb etmişler."

"Yani hem doğru söylemişler, hem de kizb etmişler demekle neyi kastediyorsun?" diye açıklama istedim.

Anlattı:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye (umretü'lkaza için) gelmişti. Müşrikler: "Muhammed ve ashabı zayıflıktan Kâbe'yi tavaf edemez" dediler. Müşrikler onu kıskanıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına üç (şavtta) remel yaparak, dört şavtta da normal şekilde yürümelerini emretti."

Ben tekrar, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a:

"Bana Safâ ile Merve arasındaki tavafı binerek yapmanın sünnet olup olmadığını haber ver. Zira senin kavmin bunun sünnet olduğunu söylüyorlar!" dedim. Bana şu cevabı verdi:

"Hem doğru söylemişler, hem de kizb etmişler."

"Hem doğru söylemeleleri, hem de kizb etmeleri ne demektir?" diye ben tekrar sorunca açıkladı: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye umre için geldiği zaman (Mekkeli) ahali etrafını çokça sarmış: "İşte Muhammed! İşte Muhammed!" diye sıkıntı veriyorlardı. Hattâ, genç kızlar bile evlerden

çıkmışlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda (yol açmak için) halka vurulmazdı. Halk başına üşüşünce, bu sebeple o da hayvana bindi. Aslında sa'yi yayan yapmak (binerek yapmaktan) efdaldir." [Müslim, Hacc 237, (1264); Ebû Dâvud, Menâsik 51, (1885).]

Ebu Dâvud'un rivayetinde İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) -Müslim'deki rivayete ziyade olarakşunu söyler: "Hudeybiye müzakereleri sırasında Kureyşliler: "Muhammed'i ve arkadaşlarını bırakın, böcekler gibi ölsünler" dediler. Müteakip sene umre yapmak şartı üzerine sulh antlaşması yapılınca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldi. Müşrikler de Kuaykıân tepesi yönünden geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm Efendimiz ashabına: "Beytullah'ı üç şavtta remel yaparak tavaf edin" dedi. Bu (bütün ümmete şâmil) bir sünnet değildir.

Safâ ile Merve arasındaki sa'y ile ilgili olarak (Ebu Dâvud'da gelen açıklama, (yukarıda kaydedilen) Müslim rivayetindekinin aynıdır.)

Ancak Ebu Dâvud'da şu ziyâde dahi yer alır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), halk, sözlerini daha iyi işitsin,

yerini daha iyi görsün ve elleri ona ulaşmasın diye bir deveye bindi.

AÇIKLAMA:

1 - İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), soru üzerine birkaç noktaya tavzih getirmektedir:

* İbnu Abbâs'a göre ilk üç şavtta remel yapmak, diğer dört şavtta normal yürüyerek tavaf, hem sünnet, hem değil. Yani, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu yapmıştır, ama ilânihâye yapılsın diye bir hüküm taşımaz. Bir sefere mahsus müşriklere kuvvetli görünmek maksadıyla yapılmıştır. Sonraki yıllarda yapılması sünnet değildir.

Sünnet diyenler kizb etmiştir. Kizb, daha önceleri de temas edildiği üzere, Arapça'da her seferinde dilimizdeki "yalan" mânasına gelmez, "hata" mânasına kullanılır. Burada da öyle. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) remel için "sünnet" diyenleri hatâkarlıkla itham ediyor. Çünkü kendi değerlendirmesi, bunun ilânihâye devamı gereken bir sünnet olmadığı şeklindedir.

* Safâ ile Merve arasındaki sa'ym hayvan üzerinde yapılması sünnet mi diye sorulunca, bunun da Hz. Peygamberin fiiline uyduğunu, ancak Resûlullahin herkes böyle yapsın diye değil, belli bir maksadla, zarureten deve üzerinde yaptığını açıklamıştır. Binaenaleyh "Sa'ym efdali yürüyerek yapılanıdır, binek üzerinde olanı değil" demek istemiştir. Bu meselede ulemâ İbnu Abbâs gibi düşünmüştür. Mâzereti olmayan sa'yını yürüyerek yapmalıdır. Mâzereti olanlar binebilirler.

* Ebû Dâvud'daki: "Böcekler gibi ölsünler" tâbiri hakaret maksadı güder. Böcek diye tercüme ettiğimiz nağaf kelimesi hayvanların burunlarından düşen parazit bir kurtçuktur. 1 ^ 1

Uk i jJoj U Jjî Sp‘l Ip)\ jtf&l IS! # &\ £üîj[: Jli U+ Ip ai ^>öj ^
^ 5.

. ö)2JL!!j AA! Jş 1 il

5 . (1330)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ı, yedi şavttan üçünü hızlıca yaptığı ilk tavafta, Hacer-i Esved’e istilâm buyururken gördüm." [Buharî,Hacc 56; Müslim,Hacc 232, (1261); Muvatta, Hacc 108, (1,365); Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1891) 52, (1893); Nesâî,Hacc 152, (5, 229), 153, (5,230).]

Bir rivayette şöyle demiştir: "Safâ ile Merve arasında sa’y ederken sel çukurunda koşuyordu."

Buharî ve Müslim'in bir rivayetinde şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Haceru'lEsved'den Haceru'l-Esved'e üç tur remel yaptı, dört tur da yürüdü, sonra iki rekât namaz kıldı, yani tavaftan sonra. Sonra da, hem haccda hem de umrede Safâ ile Merve arasında tavaf yaptı." 11141

AÇIKLAMA:

Âlimler, İbnu Ömer'in bu müşahadesini Veda haccı ile ilgili kabul ederler. Dolayısıya, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'m umretu'lkaza ile alâkalı rivayetini bunun neshettiğine hükmederler. İbnu Abbâs'm rivayetinde temel ilk üç şavtta, her bir turun yarısında yapılmıştır. Halbuki burada, "Hacerü'l-Esved'den Haceru'l-Esved'e" remel yapılarak ilk üç turun tamamlandığı belirtilmektedir. 1 ^

aST» İ~l~ 4ÜÌ J:JU <up Âl Cs^ Oj

ijjjj fLİL* ^ : jLai . ^IİS.1 ^yl ^ t*jJl l5 2u4j Ijöo Jjjj

JUÂ ^ 3j£ÜI$ U&Jl jl : JlS dLî âj>lj liljdl Jl jj££- fr .idijli JalJpl jJu 'J £M Jî Jr oÂİl .^îEvjJlj (_$Â«jdlj jJJL«j »JE"-* I .Ja»l

6 . (1331)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldi. Doğru Mescid-i Haram'a girdi ve Haceru'l-Esved'i istilâm buyurdu. Sonra sağ kolu üzerinde

ilerleyerek üç tur remel yaptı, dört tur da yürüdü. Sonra Makam-ı İbrahim'e geldi ve j»E4 IjEElj

"Siz de İbrahim'in makamından bir namazgâh edinin..." (Bakara 125) âyetini okudu. Ardından makam, Beytullah'la kendi arasında olacak şekilde iki rek'at namaz kıldı. Bu namazı bitirince tekrar Haceru'lEsved'e geldi ve istilâmda bulundu.

Sonra Safâ ve Merve'ye gitti. Zannedersem orada: Âl JILi °y> SjJjJlj lÂEJl jl "Şüphe yok ki

Safâ ve Merve Allah'ın şeâirindendir" (Bakara 158) âyetini okudu." [Müslim, Hacc 147, (1218), 235 (1263); Muvatta, Hacc 107, (4, 364); Tirmizî, Hacc 33, (856), 34, (857); Nesâî, Hacc 149, (5, 228); İbnu Mâce, Menâsik 29, (2951).] 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bir umre tavafını tarif etmektedir.

1) Hacerü'l-Esved'e istilamla tavafa başlamak.

2) İlk üç şavtta remel.

3) Müteâkip dört turda normal yürüyüş.

4) Makam-ı İbrahim'de iki rek'at namaz. Bazı rivayetlerde bu namazların birinci rek'atmda Kafırûn, ikinci rek'atmda İhlâs suresinin okunduğu belirtilir.

5) Safâ ve Merve arasında sa'y. Bu sa'ye Safâ'dan başlamıştır.

ÂjIyıÂI y» ÂI İ;t-A_v2İj İ4- 4>Jİ J 'y^S- 1[:jLî LÂI £jÂÖj ^Ep y>\ y&J -7.

. i âb y\ 4j>-^>-l •]^â4Ji

7 . (1332)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabı (radıyallahu anhüm) Ciirrâne'den umre yaptılar. Bu umrede Beytullah'ı remel yaparak tavaf ettiler. Bu tavafta ri dal arının bir ucunu sağ koltuklarının altına koymuşlar, diğer ucunu da sol omuzlarının üzerine atarak (ızdıba yapmışlardı)." [Ebu Dâvud, Menâsik 50, (1884), 50, (1891).] msı

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Huneyn Savaşı'ndan sonra, ganimeti pay etmek üzere Ciirrâne'de mola verip, o sırada Mekke'ye geceleyin gidip umre yapmıştır. Bu umre, Resûlullah'm yapmış bulunduğu dört umreden biridir. Hudeybiye Sulhü'nü takip eden yıl yapılan umretu'lkaza'dan sonra yapılmıştır. Resûlullah'm bu umrede ridası ile ızdıba yaptığı belirtiliyor. Izdıba remel yapılan tavafların bütün şavtlarmda gereklidir, diğer tavaflarda gereksizdir.

Je!j-i I culd! jji- Sut) ^ °/4i; jijjpl <jt p -tip ^>-l[: Jli İap Sj! ^°Oj o_ji^p ^ypj -8.

.]£oİJl

8. (1333)- Urve (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu'z-Zübeyr, umre maksadıyla Ten'îm'de ihrama girdi. Sonra ben onu Beytullah'm etrafında, üç şavtta koşar gördüm." [Muvatta, Hacc 34, (1, 365).p° :

AÇIKLAMA:

Ten'îm, Ciirrâne gibi Hıll'de ihrama girenlerin önce umre yaparak tavaf ve sa'yde bulunmaları müstehabdır. Mekke'de ihrama giren Mina' dan dönünceye kadar tavaf ve sa'yde bulunmaz. Bu hususu müteakip rivayet de te'yid edecektir. 12211

(Jp li^il (jÇi oj cuAİb <—^ oJt p>-l 13) : 015"" 4 J'[Sil J -9.

. dJJb* A^ j>-\ .JaSJ» ^>-1 131 cuAİ! Jj>- 13) jli^ Jr*

9 . (1334)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den Nâfı'in anlattığına göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke'de ihrama girdiği zaman ne Beytullah'ı tavaf eder, ne de Safâ ve Merve arasında sa'yde bulunurdu. Bunları Mina dönüşü yapardı. Mekke'de ihrama girdiği zaman Beytullah'ı tavaf edecek olsa remel yapmazdı." [Muvatta, Hacc 34, (1, 365).] 12221

AÇIKLAMA:

Beytullah'ı tavaf etmekle, umre ayrı ayrı ibâdetlerdir. Tavaf, sa'ysiz yapılabilir. Tavaftan sonra traş da gerekmez. Şu halde, tavaftan sonra sa'y yapılmayacaksa remel yapmaya

gerek yoktur. Hanefî mezhebi de buna hükmeder. Mekke'de ihrama giren İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) sa'ysiz tavaf yapınca remel de yapmıyor. 12221

.]aJ J^liî (jJJ\ ç£J\ j J .# 41ı! J U[:L4İp Sı! ^

O P*

. 10 .

10 . (1335)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ifaza tavafının yedi şavtmda da remelde bulunmamıştır." [Ebu Dâvud, Menâsik 83, (2001).] 13241

AÇIKLAMA:

İfâza tavafı: Arafat'tan inildikten sonra yapılan tavaftır. Buna tavaf-ı ziyâret de denir. Haccm iki rüknünden biri bu tavaftır. İlk dört şavtı farzdır. Eyyâm-ı nahir'de yani kurban bayramının birinci, ikinci veya üçüncü günlerinden birinde yapılması gereklidir.

Şu halde, sadedinde olduğumuz rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, ifâza tavafında remelde bulunmadığını ifade etmektedir. Önceki rivayetlerde umumî kaideyi belirtmiştik: Remel, arkadan sa'y de yapılacak tavafların ilk üç şavtmda yer verilen bir durumdu. İfâza tavafını sa'y takib etmeyeceğine göre, onda remel yoktur. 12221

at £U jjj ^ öo$\ ^ J JJU 14 İp at ^öj >4 j>\ cJ^-[: Jli jJL-î .11.

JjL* jjI Aj>~y>-\ 4^1 (JAİsLaJ \jS* U4 AİAİj yâS sil ^4^3 I

**»

11 . (1336)- Eşlem mevlâ Ömer İbnu'l-Hattâb anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ı dinledim , diyordu ki: "Bugün Allah, İslâm'ı hakim ve güçlü kılmış, küfrü ve kâfirleri de bertaraf etmiş olduğuna göre remel yapmanın ve omuzu açmanın (ızdıba) ne gereği var. Ancak bununla beraber, bizler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yapmış olduğumuz şeylerden hiçbirini bırakmayız." [Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1887).] 12201

AÇIKLAMA:

Daha önce açıklandığı üzere (1326 numaralı hadise bakın), Mekke müşriklerine karşı kuvvetli görünmek maksadıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m emretmiş bulunduğu remel (tavafın ilk üç şavtmda omuzları sallayarak hızlıca yürümek) ve ızdıba (remel esnasında sağ omuzu açmak) Müslümanların kesin hakimiyeti ile artık gereksiz görülmüş ve hattâ Hz. Ömer (radıyallahu anh) bunu yasaklamayı bile düşünmüştür. Zira tavaf sırasında remel yapmanın sebebi ortadan kalkmıştı. Ancak, rivayetten anlaşılacağı üzere Hz. Ömer bu düşüncesinden hemen rücû ediyor. "Resûlullah'la birlikte yaptığımız hiçbir şeyi bırakmayız" demesi, sünnette vârid olan her şeyde, -biz anlamasak, keşfedememiş olsak bile- mutlaka bir hikmet vardır, onun korunması gerekir" demektir.

Hz.Ömer (radıyallahu anh) remel meselesinde, sünnete ittibanm evlâ olduğuna kanaat getirir, böylece Hz. Ömer de, İbnu Abbâs'm, Veda haccı sırasında remel yapıldığına -ve dolayısıyla remel sünnetini mutlak şekilde devam ettirmek gerektiğine- dair rivayeti te'yid etmiş olmaktadır. Mamafih, yukarıda, Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den kaydettiğimiz rivayetde remelin Veda haccmda tatbik edildiğini ifade eder.

Hattâbî, bu rivayetleri gözönüne alarak der ki: "Bu rivayetler gösteriyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) herhangi

bir sebeple bir sünnet ortaya koyar (yani bir davranışta bulunur), bu sebep sonradan ortadan kalkıp kaybolsa bile, sünnet, konduğu hâl üzere devam eder. Bazıları remeli sünnet-i miiekkede kabul etmiş, terkine dem (davar kurbanı) gerekir demiştir. Süfyân-ı Sevrî bunlardandır. Ancak, ulemânın kâhir ekseriyeti "Terki herhangi bir şey gerektirmeyen bir sünnet" demekte müttefiktir." 1322 !

as >-I e); Jli 4-12.

e■

12 . (1337)- Ya'lâ İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bürde ile ızdıba yapmış olarak tavaf etti." [Ebu Dâvud, Menâsik 50, (1983); Tirmizî, Hacc 36, (859).] Hadisin Ebû Dâvud'daki vechinde "yeşil bir bürde" denir. 1223 !

AÇIKLAMA:

Bürde, Araplarda vücudun üst kısmına giyilen bir giysidir, aba, hırka dediğimiz şeye tekâbül eder. Şu halde Resûlullah tavafta, bürdesinin bir ucunu sağ koltuğunun altından geçirip göğsü üzerinden sol omuzunun üstüne atmak suretiyle ızdıba yapmış olmaktadır. Ebu Dâvud' daki vechinde bu bürdenin yeşil olduğu da belirtilir. Demek ki ihramın renkli olmaması diye kesin bir hüküm yoktur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ızdıbaya, şecaat izhar etmek için yer verdiği belirtilmiştir. Ayrıca hızlı yürümeye yardımcı olduğu söylenmiştir. İmam Mâlik dışında ulema ızdıbâya müstehab demiştir. Şâfiîler: "Remel olan tavaflarda ızdıba sünnettir" demiştir. 1222 !

JÜj -ÜS İ~î ijlis ‘UP AİJİ j OljjLvS .13.

. yı\ 1 1 ^Jaj # aJJİ (J caJLp 3i C—ZİI

13 . (1338)- Abdurrahman İbnu Safvan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, ashabı ile birlikte Kâbe'den çıkarken gördüm. Beytullah'ı, kapısından Hatim'e kadar istilâm ettiler ve Beytullah'm üzerine yanaklarını koydular. Bu sırada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ortalarında idi." [Ebu Dâvud, Menâsik 55, (1898).]
122 !! 1

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin Ebıı Dâvud'daki aslı, hâdisenin fetih günü cereyan ettiğini belirtir.

2- Hatim: Hadiste geçen Hatim'in neresi olduğu hususunda farklı şeyler söylenmiştir:

* Muhibbuddin et-Taberî ve bazılarına göre Hatim: Rı’ikn (Rükn-i Haceru'l-Esved) ile kapı arasında kalan kısımdır.

* İmam Mâlik'e göre kapı ile Makam arasında kalan kısımdır.

* Bazıları Haceru'l-Esved'dir demiştir.

* Umumiyetle kabul edildiği üzere, Kâbe'nin kuzeybatı duvarının karşısında yerden bir metre kadar yüksek, 1,5 m. kalınlığındaki yarım daire şeklindeki duvardır. Bu duvarla Beytullah arasındaki boşluğa Hıcr denir. Bazı Hanefî kitaplarda Altunoluk'un (nıîzab) bulunduğu mevziye hatim denmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayette geçen Hatim'le Haceru'l-Esved'in kastedilmiş olması daha kavi gözükmektedir.

3- Hadis, Beytullah'm belirtilen kısmına yanak ve göğüs koymanın müstehab olduğunu ifade eder. Burası rükn ile

kapı arasıdır, Mültezem de denir.

Beyhâkî'nin bir rivayetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da burada yüzünü ve göğsünü Beytullah'a yaslamıştır. İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), rükn ile kapı arasında dua eden mültezim'e, Cenâb-ı Hakk'm, her dilediğini vereceğini müjde etmiştir. 12222

İSTİLÂM

į • i»' '

>3 (3İ ■ JjÂİj 'J^~\ ^ (yf 6j y**' yi y^S** y^ -1

ı3 .JvULlLj U vİJ-Çûj İ-t Alil 3' öylj ^j-4 22

. âjÜjJlj I (3 dU İ~i- aUİ J yj

1 . (1339)- Abis İbnu Rebîa (rahimehullah) anlatıyor: "Ben Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i Haceru'lEsved'i öperken gördüm. Onu hem öptü, hem de: "Biliyorum ki sen bir taşsın, ne bir faydan ne de zararın vardır. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı seni öper görmeseydim, seni asla öpmezdim" dedi." [Buharî, Hacc 50, 57, 60; Müslim Hacc, 248, 120; Muvatta, Hacc 36, (1367); Tirmizî, Hacc 37, (860); Ebu Dâvud, Menâsik 47, (1873); Nesâî, Hacc 147, (5, 227); İbnu Mâce, Menâsik, 27, (2943).j 12222

AÇIKLAMA:

Bu kısımda, Haceru'l-Esved'in istilâmı (selamlanması) ile alâkalı hadisler kaydedilecek. İlk hadis, görüldüğü üzere, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in Haceru'l-Esved karşısındaki davranışı ile alâkalıdır. Bu rivayetle ilgili, ulemânın farklı

yorumlarına geçmeden önce Haceru'l-Esved'le ilgili bazı rivayetleri kaydedeceğiz:

1 - Hacer, kelime olarak Arapça'da taş demektir. el-Haceru'l-Esved 12222 siyah taş demektir. İstılah olarak, Ka'be'de yer alan muayyen bir taşa denir. Hacc ibâdetinde mühim bir yeri vardır.

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bir rivayeti şöyledir: "Haceru'l-Esved, cennetten inmiştir. O, indiği zaman sütten de beyazdı. Ancak âdemoğullarmm hataları sebebiyle siyahlaştı."

Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ)'m merfu bir rivayeti şöyledir: "Haceru'l-Esved ve Makam, cennet yakutlarından iki yakuttur. Allah celle celâluhu, onların nurunu örtmüştür. Eğer örtülmemiş olsalardı, meşrikle mağrib arasını aydınlatırlardı."

Yine İbnu Abbâs'tan (merfu) olarak: "Bu taşın bir lisanı, iki de dudağı vardır. Kendisine hak üzere istilâmda bulunanlar lehinde kıyamet günü şahidlik yapacaktır."

Hz. Ali'den yapılan bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıyamet günü, Haceru'l-Esved getirilir. O zaman o, beliğ bir lisanla, kendisine tevhidle istilâmda bulunanlar lehine şehâdette bulunur."

Hz. Aişe'nin bir rivayeti şöyledir: "Bu siyah taş, yeryüzünden kaldırılmazdan önce ondan istifade edin. Çünkü cennetten çıkmıştır. Cennetten çıkan bir şeyin kıyamet gününden önce ona dönmemesi gerekir."

2. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu dinî mantığı izhâr eden davranışı hakkında Taberî'nin yorumu şöyledir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) böyle söyledi, çünkü insanlar, putlara

tapmaktan daha yeni uzaklaşmışlardı. O, bazı cahillerin, Haceru'l-Esved'e yapılan istilâmı, cahiliye devrinde Arapların yaptığı şekilde bazı taşlara gösterilen tâzimin bir devamı zannetmelerinden kortu. Bu sebeple insanlara, bu istilâmı, cahiliye devrinde zannedildiği üzere, taşın kendiliğinden bir fayda veya zarar vereceği için değil, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m fiiline ittiba (uymak) için yaptığını duyurmak istedi."

Mühelleb'in yorumu şöyle: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu hadisi, "Haceru'l-Esved Allah'ın yeryüzündeki sağ elidir. Onunla kullarıyla musafaha eder" diyenlere bir reddir. Zât-ı İlâhi'ye bir uzuv nisbet etmekten Allah'ı sığınırız. Haceru'l-Esved'in öpülmesi, mutîlerin itaatlerinin bilmüşahade görülmesi için teşrî edilmiştir. Tıpkı İblis'in, Hz. Adem'e secde ile emredilmesi gibi. İkisi de birer imtihandır."

Hattâbî de şöyle der: "Onun yeryüzünde Allah'ın eli olması, onunla yeryüzünde iken musâfaha edenin indallah bir ahdi bulunmasının mânası şudur: Adet olduğu üzere, melik (kral), kendisine dost olmak, hususiyet kazanmak isteyenlere biat akdini musafaha ederek gerçekleştirir ve onlara ahdettikleri şeyleri hatırlatarak hitab eder."

Muhibbu't-Taberî, Haceru'l-Esved'in öpülmesindeki mânayı şöyle açıklar: "Bir melik için uzaktan ziyarete gelenler onun elini öperler. Hacı da Kâbe'ye gelince Haceru'l-Esved'i öper. Şu halde bu, melikin elini öpmeye benzetilmiştir. Ve lillâhi'lmeselü'l-a'lâ."

İbnu Hacer de şunu söyler: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu sözünden, dinî meselelerde, mânasını, hikmetini yeterince anlamasa bile, kişinin şeriat sahibine hulûsla teslim olmak ve en güzel şekilde ittiba etmek gerektiği anlaşılmaktadır. Bu husus, Resûlullah'm fiillerine, hikmeti hiç bilinmese bile uymak hususunda muazzam bir kaidedir.

Kezâ bu söz, bazı cahillerden sâdır olan: "Haceru'l-Esved'de zâtına rücû eden bazı hassalar vardır" kabilinden sözleri de reddeder. Keza bu hadis, fiil ve kaville sünnetlerin açıklanmasına güzel bir örnektir, şöyle ki, imam, şayet bir davranışının yanlış anlaşılarak, itikadlarm bozulmasından korkacak olursa meseleyi vakit kaybetmeden ele alıp, durumu izah etmeli, açıklığa kavuşturmalıdır."

3- Bazıları: "Bu hadiste, şeriatte öpülmesi hususunda ruhsat gelmeyen bir şeyi öpmenin mekruh olduğu ifade edilmektedir" demiştir. Ancak İmam Şâfıî "Beytullah'm her neresi öpülürse hoştur (hasendir), (öpen kınanmaz)" demiştir.

Ahmed İbnu Hanbel'in de Resûlullah'm kabrini ve minberini öpmede bir beis görmediği rivayet edilmiştir.

4- Bu rivayet Haceru'l-Esved'i öpmenin sünnet olduğunu göstermektedir. Tirmizî, ulemânın böyle hükmettiğini belirtir. Şafiî'ye göre öpemeyen, eliyle istilâm edip elini öper. Hiç yanaşamayanlar, uzaktan ona yönelip tekbir getirir.

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), -1344 numaralı hadiste açıkladığımız üzere- Haceru'l-Esved'e, yaralanma pahasına da olsa, yaklaşmak için gayret gösterilmiş.

Cumhûr-u ulemâ, Haceru'l-Esved'e eliyle değip eli öpmeyi meşrû addetmiştir. İmam Mâlik hariç, dört imam böyle hükmeder. İmam Mâlik'e göre istilâmda el öpmek yoktur. 1 ^!

A^î .jjSldl JÇS*Jl I çj\ ^ # Sl jî °J[:JU U4-!^ Sl y\ 2.

2 . (1340)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle demiştir: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Kâbe'den sadece iki rüknü öperken gördüm, bunlar da iki rükn-i Yemânî'dir.”

[Buharî, Hacc 59; Müslim, Hacc 242, (1267); Ebu Dâvud, Menâsik 48, (1874); Nesâî, Hacc 156, (5, 231-232).] 12251

AÇIKLAMA:

1- Haiste geçen iki rükn-i Yemânî'den murad: Haceru'l-Esved'in konmuş olduğu köşe ile ondan önce gelen köşedir.

Haceru'l-Esved, Kâbe-i Muazzama'nm doğusunda ve kapıya yakın olan köşededir. Asıl rükn-i Yemânî -tavaf istikametini esas alırsak- Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşeden bir önceki köşedir. Araplar dil kaidesi olarak (tağlib tarikiyle) Ay ve Güneşi kamereyn, anne ve babayı ebeveyn diye tesmiye ettikleri gibi, bu iki köşeye de rükneyn-i Yemâniyeyn (= iki Yemânî köşe) demişlerdir. Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşeye Rükn-i Esved dendiği gibi bazan Rükn diye kısaca söylendiği de olur. Diğer iki rükne de Şâmiyeyn denir.

Bu rükünlerin faziletçe birbirinden farklı olduklarını belirteceğiz.

2- Bu riayet Kâbe’nin iki köşesinin istilâm edilmesi gerektiğini gösterir. Ashab’tan bazılarının

dört rüknünü de istilam ettiği rivayetlerde gelmiştir. Hz. Abdullah İbnu Zübeyr, Hz. Câbir, Hz. Enes, Hz. Haşan ve Hüseyin (radıyallahu anhüm), hatta İbnu'z Zübeyr'in bütün köşeleri meshedip, istiğrab edenlere: '6? ü-4^ "Beytullah'ta mühmel bırakılacak hiçbir şey

yoktur" diye cevap verdiği belirtilir.

Hz. Adem (aleyhisselam)'in de hacc yaptığı zaman bütün rükünleri istilâm ettiğine, keza Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (aleyhimâsselam) Kâbe'yi inşa ettikleri zaman yedi kere tavaf edip, her köşeyi istilâm ettiklerine dair rivayetler

gelmiştir. Abdullah İbnu Ömer'den gelen bir rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m diğer iki rüknü (rükneyeyn-i Şâmiyeyn) istilâm etmeyişinin sebebini şöyle açıklar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki Şâmî rüknü istilâm etmeyi terketmiştir, çünkü Beytullah, Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in koyduğu temeller üzerine tamamlanmamıştır." Bu rivayetten hareket eden bazı âlimler, İbnu Zübeyr'in bütün rükünleri istilâm etmesini, Kâbe, kendisi tarafından tâmir edilirken, Hz. Peygamberin bir hadisine dayanarak aslî temelleri üzerine oturtmuş olmasıyla izah etmiştir.

Bu hususta İbnu Hacer'in dermeyan ettiği teferruata girmeden, meseleye İmam Şâfıî hazretlerinin getirdiği bir açıklamayı kaydedeceğiz. Ona göre, iki rüknün istilâmı, sünnette vâzıh olarak gelmiştir, diğer iki rükünle ilgili rivayetler münâkaşalıdır ve su götürür.

"Beytullah'ta mühmel bırakılacak hiçbir şey yoktur" diyenlere de şöyle cevap verir: "Biz, diğer iki köşeyi istilâm etmeyi terketmişsek, bunu Kâbe'yi ihmal etmek için yapmıyoruz. Kâbe'yi tavaf eden, onu nasıl ihmal etmiş olur? Biz fiilde de terkde de "sünnet"e uyuyoruz. Eğer o iki rükne istilâmda bulunmayı terketmek, onları ihmâl etmek olsa, rükünler arasında kalan (duvar) kısımları terketmek de onları ihmal etmek olur. Ama bunu kimse söyleyemez."

İbnu Hacer bu mevzudaki tahlilini şöyle noktalar: "Bu mülâhazadan şu prensip ortaya çıkar: Merâtibin (hiyerarşinin) korunarak, her hak sâhibine hakkının verilmesi, her birinin kendi makamına oturtulması gerekir."

Bu noktada âlimler derler ki: "Beytullah'm dört rüknü vardır:

Birinci rüknün iki fazileti var:

1- Haceru'l-Esved'i taşıması.

2- Hz. İbrahim'in attığı temel üzerinde olması.

İkinci rükn tek fazilete sahip: Hz. İbrahim'in temeli üzerinde bulunması.

Diğer iki rükün bu faziletlerin ikisinden de mahrum. Bu sebeple birinci rükn öpülür, ikinci rükn sadece istilâm edilir. Diğer iki rükün ise ne öpülür, ne de istilâm edilir. Cumhurun görüşü budur. Sadece bir kısım âlimler, rükn-i Yemânî'nin öpülmesini müstehab addetmiştir."

Ebu Hanîfe, sadece Haceru'l-Esved'in istilâm edileceğini, rükn-ü Yemanî'yi istilâm etmenin sünnet olmadığını, kişi burayı istilâm ederse bir kusur sayılmayacağını söyler.

3- Kâbe'nin rükünlerini öpmenin meşrû olması prensibinden hareket eden bazı âlimler şu hükümlere ulaşmışlardır:

1) İnsan ve insan dışında tâzime müstehak olan her şey öpülebilir.

2) İnsan eli de prensip olarak öpülebilir, ancak bazı kayıtlar var.

3) Ahmed İbnu Hanbel, Resûlullah'm kabir ve minberinin öpülebileceğini söylemişse de bazı etbaı, bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir.

4) Bazı Şafiîler Mushafm, hadis kitaplarının, sulehâ kabirlerinin öpülebileceğini söylemiştir. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) Hz. Hasan'm göbeğini açarak "Resûlullah'm öptüğü yerden öpmesine müsaade etmesini" rica etmiş ve öpmüştür. Sabit Bünânî de Hz. Enes (radıyallahu anh)'in elini öpmeden bırakmaz ve: "Bu el, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m elini tutmuştur" dermiş. 13 ^

aJJİ JLlİ ş.L>-j o j b-Li 3 ^'OC«*“l c-dÇj 10[:Âüjj 3j -3

3 . (1341)- Bir rivayette, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in şöyle dediği belirtilmiştir: "Ben, şu iki Yemânî rükne ve Haceru'l-Esved'e Resûlullah'm istilâm ettiğini göreliden beri rahat halde de olsam, sıkışık halde de olsam istilâmda bulunmayı hiç terketmedim." [Buharî, Hacc 60; Müslim, Hacc 245, (1268) I ^ 1 .] I 238i

.]ojj ^ 3 ^ Ju -4.

4 . (1342)- Şeyheyn'in (Buharî ve Müslimümâ) bir diğer rivayetinde Nâfî der ki:

"Ben İbnu Ömer (radıyallahu anh)'i (tavaf yaparken gördüm. Haceru'l-Esved'i) eliyle istilâm ediyor, sonra da elini öpüyürdu." [Buharî, Hacc 60; Müslim, Hacc 246, (1268).] lâ ^ âl

. (3 3 ŞOİ-İJ ' 3 I 44 Ü 3 ^ 01 ^4 ^ 0l5~[^ j 5.

5 . (1343)- Ebû Dâvud ve Nesâî’deki bir rivayet şöyledir: "(İbnu Ömer) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (tavafın) her şavtmda rükn-i Yemânî ve Haceru’l-Esved’i istilâm etmeyi terketmezdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 48, (1876); Nesâî, Hacc 156, (5, 231).] 12 ® 1

iiIIüu İ-j- 4 ÜÎ J ysij C-otj yis- ^jj\ 4 -J (Jlo[(JîjIOsOİ 3 j - 6 .

AİJİ c 4 Îj İ 0 Î 3 Î £51 jll ? c3İp 0 ! cJÎjî «i>rj 01 dJÎjî jlli îihij

AJirld_®> b> a_1İ£üj

6 . (1344)- Buharî ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayet şöyle: "Bir adam İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e Haceru'l-Esved'i istilâm etme hususunda sormuştu. Şu cevabı aldı:

"Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, onu hem istilâm eder, hem de öper gördüm..."

Adam tekrar sordu:

"Pekâlâ, sıkışacak olsam, bana galebe çalacak olsalar, (ne yapayım)?"

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) kızgın bir eda ile:

"Sorusu Yemen'de batasıca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, onu hem istilâm eder, hem öper gördüm." [Buharî, Hacc 60; Nesâî, Hacc 155, (5, 231).] 12211

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Resûlullah'm sünnetine olduğu gibi teslimiyet ve bağlılığı ile tanınmış büyük sahabelerden biridir. Resûlullah'tan ne gördü, ne duydu ise onu ne pahasına olursa olsun aynen tatbik etmeye, nakletmeye itina gösterirdi. Resûlullah 'tan söylenen birşey hususunda hiçbir mütâlaa kabul etmezdi.

Bu yüce sahabinin mizacını sadedinde olduğumuz rivayette de görmek mümkündür. Haceru'l-Esved'i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hem istilâm etmiş, hem de öpmüştür. Öyleyse, hem istilâm edilecek, hem öpülecek. Muhatabı, "Sıkışıklıkla karşılaşıp, Hacerü'l-Esved'e yanaşamazsam ne yapayım?" mânasında sorusunu yenileyince İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Bırak soru sormayı, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetini haber verdim!" mânasında, eski cevabını olduğu gibi tekrar eder. Öfkesini ifade için de kelimesi kelimesine tercüme edersek: "Sualini Yemen'e koy" mânasında bir ifadede bulunur. İbnu Hacer, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in öfkelenmesini, adamın sualinde re'yi ile hadise muârazada bulunma kokusu

sezmiş olmasıyla izah eder. Böylece bunu reddetmiş ve adama bir hadis işitince şahsî re'yi bırakıp hadisin mûcibi ile amel etmesini ders vermiş olmaktadır.

2- Hadis, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in izdihamı, istilâmı terketmeye yeterli bir özür bulmadığını ifâde etmektedir. Saîd İbnu Mansûr 'un bir rivayetine göre, İbnu Ömer, Haceru'l-Esved'i öpebilmek için kalabalıkta zahmeti göze almış ve hatta yaralanmıştır. Bir başka rivayette bu

^ O / Jl Cş o'\ t ' ° ^ s

davranışının sebebi sorulunca şöyle demiştir: <S?\p 2 20 jl ttjjli Ol ö.O l p>p

"Gönüller hep ona aktı, benim gönlümün de onlarla beraber olmasını istedim."Ancak, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)’tan Haceru'l-Esved'i öpmek için müzâheme ve sıkışıklık yapmanın kerâheti

rivayet edilmiştir.

< Jıp.Oj jifb 5 "(Tavafta) ne ezâ verin, ne de ezâ görün" buyurmuştur.Hacerui

Esved'i öpme meselesinde esas budur: Başkasına ezâ vermeden öpmelidir. Ezâ vermek mekruhtur. Sıkışık hallerde uzaktan istilâm yapılır.

3- Şunu da kaydedelim: Haceru'l-Esved'i öpme sırasında gürültü yapmamak gerekir. 1 ^

otl AİSİY^ lıjli <tol t__^.* lSi (jA'J ^'

yülj & fliti Ja f ijĞ I <JA ipsi Ju fjjisî î İÜ aŞ&’l pi liL^ (İÜ

jjl A^p-I .JOtâj İ-j- 4Üİ C-ot) ^ UaAo A £ . "A j IttSü

7 . (1345)- Amr İbnu Şuayb babası tarikiyle bildiriyor: "Abdullah'la -ki babasıdır- tavafta bulundum.

Kâbe'nin arka kısmına gelince

"istiâzede (sığınmada) bulunmuyor musun?" dedim.

"Ateşten Allah'a sığınırım!" dedi ve yürüdü. Haceru'l-Esved'e kadar gelip istilâmda bulundu. Rükn ile kapı arasında (Miiltezem'de) durarak göğsünü, yüzünü, kollarını ve avuçlarını şöyle yamadı -onları iyice açarak gösterdi- ve sonra:

"İşte Resûlullah'ı aynen böyle yaparken gördüm!" dedi. [Ebu Dâvud, Menâsik 55, (1899).] 13431

jll 3 Jlli .OİOl) Cyfy- O :Jli JOÜI ^1 -8

ja ij* Jlli ^llj Sp‘l >sLı 1 lpt jl # Si :l4lp &l ^öj ^

8 . (1346)- Ebû't-Tufeyl anlatıyor: "Ben Hz. İbnu Abbas ve Hz. Muâviye (radıyallahu anhümâ) ile birlikte idim. Muâviye (radıyallahu anh) hazretleri her rükne uğradıkça istilâmda bulunuyordu. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) kendisine:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece Haceru'l-Esved ve rüknü’l-Yemânî'den başka yeri istilâm etmezdi" dedi. Hz. Muâviye şu cevabı verdi:

"Beytullah'tan hiçbir şey ihmal edilmez."

İbnu'z-Zübeyr bütün rükünlere (köşelere) istilâmda bulunurdu." [Buharî, Hacc 59; Müslim, Hacc 247, (1269); Tilmizi, Hacc 35, (858).]^

AÇIKLAMA için 1340 numaralı hadise bakın.

^ t O Oİ3 ÜU- olj ip-p p p GIA-j OLp jOj jli p_ :Jli OİO>- .9.

aUİ pföj JAp jiij .ılJJi JAs cujl) JAs J^jI c2|I) -3^

. ^îGOl 4 j>-^>-I ^ 3 c-jjj

9 . (1347)- Hanzala (İbnu Ebî Süfyân İbni Abdirrahman) (rahimehumullah) anlatıyor: "Tâvus merhumu (tavaf yaparken) gördüm. Rükne gelince (Haceru'l-Esved) üzerinde izdiham bulursa sıkışıklık yapmaz, geçer giderdi; boş ve müsait bulursa üç sefer öperdi. Sonra şunu söyledi:

"Ben İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ı aynen böyle yaparken gördüm." İbnu Abbas da:

"Hz. Ömer (radıyallahu anh)'i aynen böyle yaparken gördüm" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) de: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı böyle yaparken gördüm" dedi." [Nesâî, Hacc 148, (5, 227).]I34fl

:Jli d JÛS'jLİİ lşî b .yjp j, # aSjl J^ Jli[:JU jpj -10.

. dJJD :JlS !cuSyj c—

10 . (1348)- Urve İbnu'z-Zübeyr (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) İbnu Avf (radıyallahu anh)'a:

"Ey Ebû Muhammedi Rüknü'l-Esved'i nasıl istilâm ettin?" diye sordu.

"İstilâm ettim ve bıraktım!" deyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Doğru yapmışsın!" dedi." [Muvatta, Hacc 113, (1, 366).J 0421

AÇIKLAMA:

Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) şunu demek istemiştir: "Muktedir olunca istilâmda bulundum. Kalabalık sebebiyle âciz kalınca terkettim." Nitekim, Saîd İbnu Mansûr'un kaydettiği bir rivayette şöyle denir: "(İbnu Avf, tavaf yaparken) rükne geldiği vakit halkın izdiham ettiğini görürse, Haceru'l-Esved'e yönelir, tekbir getirir, dua eder sonra tavafına devam ederdi. Şayet boş bulursa istilâm ederdi."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Doğru yapmışsın" diye tasdik etmesi, tavaf sırasında Haceru'lEsved'e yakınlaşmak için sıkışıklık yapmanın mekruh olduğunu ifade eder.

Rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ömer'e şu tenbihte bulunmuştur: "Ey Ebu Hafs! Sen güçlü kuvvetli bir kimsesin. Sakın rükn'e yüklenip sıkışıklık yapma.

Bu durumda zayıf olana ezâ verirsin. Ancak boş bulursan yakından istilâm et. Aksi halde, tekbir getir ve geç!" 13481

0) aUİj :Jli 0) (JjJL kul ,_y4 Cf’j -11

U4J! t Jİ a iocuÂ' J ö\ Jli.* # Jıl Ja oJlT

11 . (1349)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Kendisine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin: "Hıcr'm bir kısmı Beytullah'tan değildir" dediği haber verilince şunu söyledi:

"Allah'a kasem olsun, şayet Aişe bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan işitmiş ise, kanaatim o ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu iki rüknün istilâmmı, bunlar Beyt'in temelleri üzerinde olmadıkları için terketmiş olmalıdır. Keza halk da bu sebeple tavafı Hıcr'm gerisinden yapmaktadır." [Ebu Dâvud, Menâsik 48, (1875).] 12421

AÇIKLAMA:

1- Hıcr: Kâbe'nin kuzeybatı duvarının karşısında yerden İm. kadar yüksek, yarım daire şeklinde bir duvar vardır. Bu duvarla Kâbe arasında kalan sahaya Hıcr denir. Burası Kâbe'nin içinden sayılır. İşte Hz. Aişe'den Abdullah İbnu Ömer'e Hıcr'in tamamının değil, bir kısmının Kâbe'den olduğuna dair sözü geliyor. Bu sözü işiten Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bir sünnetin sebebini anlamış, bir problemini çözmüş oluyor. Şöyle ki İbnu Ömer, Resûlullah'm iki rükne istilâmda bulunmadığını biliyordu, ama sebebini bilmiyordu. Bu haberi duyunca sanki sebebini kavramış gibi

oluyor. Şu halde bu iki rükün aslî temel üzerinde olmadıkları için Resûlullah onlara istilâmda bulunmamıştır.

2- Görüldüğü üzere, Hıcr üzerinde bâzı ihtilâflar mevcuttur. Sadedinde olduğumuz hadis Hıcr'm bir kısmının Beytullah'a

dahil olduğunu te'yid eder, ancak bir kısmının Beytullah'tan olmadığını belirtir. Bu mânada gelmiş olan başka rivayetleri de nazar-ı dikkate alan bir kısım âlimler (Râfiî, Bagâvî vs.) Hıcr'm Kâbe'ye muttasıl altı zira'lık kısmının Betullah'a dahil olduğunu, geri kısmın hariç olduğunu söylemişlerdir.

Öte yandan, Hıcr'm tamamının Beytullah'm içinden olduğunu te'yid eden rivayetler de vardır. Bu rivayetleri esas alan Abdullah İbnu Abbâs, Şâfiî, İbnu Salâh, Nevevî gibi bir çok âlim de Hıcr'm tamamının Kâbe'nin içinden sayıldığına hükmederler. Bu meseleye giren bir hadis Hz. Aişe'den rivayet edilir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elimden tutup beni Hıcr'a soktu ve: "Kâbe'ye girmeyi arzu edersen burada namaz kıl" dedi." 12221

bî b :cJii .UAj j 3 &)\ Jj> £>.153 :U4İp SI ^6j 5ŞI 2)î[j, .12.

JüI 0) Va^-Ijj İ~t~ Alil JluA-l 22 G2S-J 2b)

oU^Ali Lpjİ 2 j! cuUJl IÛA 2 îÜ 5 ax*j^“j b 1 b •>-1 j öjLİS^ 22_|A_Lwo 2)1 İ-İ- <üll

22 aJ ,_U52 AsJa^- 22 <up kul Ja2-) GjJ oj GjJ *22. oJ ILîUs c ajG) 2)15"

,^bI Âjtwu AİL«JIUi ^b I \ AA^j tOİ^< (_£-Ujdl a>-^>-I .JaİX«A

12 . (1350)- Ubeyd İbnu Umeyr anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) iki rükne geldiği zaman (öpmek için) bunlar üzerine abanır, sıkışıklık yapardı. Kendisine:

"Ey Ebu Abdirrahmân, dedim, sen Resûlullah'm diğer ashabının hiçbirinde görmediğim şekilde bu rükünlere abanıp sıkışıklık yapıyorsun (sebebi nedir)?"

Bana şu cevabı verdi:

"Ben böyle yapıyorsam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan şunu işittiğim içindir: "Bu iki rüknü meshetmek günahlara kefarettir." Keza Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan şunu da işittim: "Kim şu Beytullah'ı bir hafta boyu tavaf eder ve sayarsa bir köle âzad etmek gibidir." Keza şunu da söylediğini işittim: "Kişi tavaf için bir ayağını koyup diğerini kaldırdıkça her adımı sebebiyle Allah onun bir hatasını siler ve bir sevap yazar." [Tirmizî, Hacc 111, (959); Nesâî, Hacc 134, (5, 221).] 12222

AÇIKLAMA:

1- Tavaf sırasında Haceru'l-Esved'i öpmek, elle meshederek istilâmda bulunmak tavafın sünnetlerindendir. Kalabalık olmadığı, izdihama meydan verilmediği hal ve fırsatlarda bunun yapılması gerekir. Hacerü'l-Esved'in öpülmesini veya meshedilmesini normal şartlarda -şu veya bu mülâhaza ile- terketmek câiz değildir. Uzaktan istilâm bir tercih değil, bir cevazdır.

2- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), sünnete bağlılıkta tâviz vermeyen bir sahabidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Hacerü'l-Esved'in normal şartlarda öpülmesine teşvik için ehemmiyetini belirten hadislerini kulaklarıyla işitmiş, Hz. Peygamber'in bunu bizzat yaptığını gözleriyle görmüş olan İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bu sünneti tatbik etmek için hususî bir gayret göstermiş, müzâhameye, sıkışıklığa bile yer vermiştir. 1344 numaralı hadisin açıklamasında belirtildiği üzere yaralanmayı bile göze almıştır.

3- "Bir hafta boyu tavaf edip, saymak" ifadesi, "haftada hergün bir olmak üzere yedi kere tavaf etmek, ne fazla ne de eksik yapmamak" şeklinde anlaşılmıştır. Suyûtî "saymak"dan, "ne eksik ne de fazla yapılmasını, tam yedi tavaf yapılması"nı anlarken, Aliyyü'l-Kârî, tavafın şartlarına

ve âdâbma eksiksiz riâyet edilmesini, bilhassa şavtlarm yedi yapılmasına dikkat edilmesini anlamıştır.

Şunu da belirtelim ki, hafta mânasına gelen Usbu' kelimesi Tirmizî nüshalarında çoğunlukla

baştaki elifi düşmüş olarak Sübû şeklinde gelmiştir. Bu takdirde yedi mânası galebe çalar.

Nitekim bazı şârihler yedi kere diye anlamışlardır. Bu takdirde, mâna şöyle olur: "Kim şu Beytullah'ı

yedi sefer tavaf eder ve (şartlarını âdâblarmı eksiksiz) sayarak yerine getirirse, bu ona bir köle âzad etmiş sevabını kazandırır."

Kanaatimizce iki mâna da sahihtir. Şartları ve imkânları müsâid olanların, hafta esnasında yerine getirmeleri daha muvafık gözüken bu tavsiyeyi, şartları uygun olmayan âfakîler, bu niyetle bir iki günde yerine getirebilirler, Cenâb-ı Ha kk 'ın rahmetinden aynı mükâfatı umabilirler. 12221

. İJ.I ûy. • J yy Oli"kl[kül

J ÜH 1 Cfi

.13.

13 . (1351)- Abdullah İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Mültezem, rükn ile kapı arasıdır." [Muvatta, Hacc 81,(1, 424).] 12221

AÇIKLAMA:

Mültezem, Kâbe'nin kısımlarından bir yerin adıdır. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), sadedinde olduğumuz rivayette Mültezem'in yerini tarif etmektedir: Haceru'l-

Esved'in bulunduğu rükün (köşe) ile Kâbe' nin kapısı arasında kalan kısım. Bazı rivayetlerde, Mültezem'in yerinin daha değişik şekillerde tavsif edildiği görülür. Ancak, ümmetçe kabul edilen yer, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m belirttiği yerdir.

Mültezem, hacıların baş, göğüs, kol ve avuçlarını yapıştırarak dua edecekleri yerdir. Buradaki duanın

makbuliyeti hususunda merfu rivayet vardır:

»o, 1 /• /

* ' y ' jj * * Ol —yo C — _ o l

<up çj*

"Rükn ve kapı arası Mültezem'dir. İhtiyaç sahibi, sıkıntı veya gam sahibi her kim, onun önünde Allah'a dua ederse kabul edilir."

1345 numaralı hadiste, Mültezem'de Resûlullah ve Ashab'm ne şekilde dua ettikleri tarif edilmiştir. 12221

aül jli . JA. : Jli ^-İ_^p ^1 .14.

l^JL>- ^S^Jl c-ol \j 15) oçj'-iîJl o*_5 öj(i dJ-y ili] t)i b :<up kul l

L jijj .]didji :JJ-J Jjkb küP kül ^fö J JAp Jlİ ^ ^i^i jillkıli

14 . (1352)- Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adamın şöyle söylediğini işittim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)'a: "Ey Ebu Hafs, sende fazla kuvvet var. (Haceru'l-Esved'i öpeceğim diye) zayıfa eziyet vermeyesin. Rüknü boş görürsen yanaşarak istilâm et, değilse tekbir getirip geç"

dedi. Sonra adam şunu söyledi: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bir adama şunu söylediğini işittim: "İnsanlara fazla kuvvetinle eziyet verme." [Rezîn'in ilâvesidir. Bu rivayeti Şâfıî hazretleri Müsned'inde (2, 43) kaydetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde, hadisi bizzat Hz. Ömer rivayet eder (1, 23).] 12221

(_£jb>*Jl A^-y>-l .](_ycî*Sj l~*-4-- f ' kül ^k'Oj JJ 015"[: Jli ^*ib .15.

15 . (1353)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) her yedide iki rek'at namaz kılardı." [Buharî, Hacc 69; Muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir.] 12221

AÇIKLAMA:

1- Teysir'in metninde ve diğer bazı rivayetlerde şeklinde gelmiştir. Buharî

metninde şeklinde elifsizdir. Birinci şekilde hafta mânası esastır. Esasen hafta yedi gün olduğu için üsbû'da da "yedi" mânası mevcuttur. 1350 numaraya da bak.

2- Bu hadisi, Abdurrezzak, Musannafmda mevsul (senetli) olarak kaydetmiştir: 015" kh Aİ- Jt

ç l*IO CUİlib <_ İjla j

Yani: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Beytullah'ı tavaf eder, her yedide iki rek'at namaz kılardı."

Bir başka rivayette, "Tavafları, (araya iki rek'at namaz koymadan) birleştirmeyi kerih bulurdu" denir. Bir başka ifade ile, kişi tavafa başlayınca her biri yedi şavt olan tavaflardan peş peşe birkaç tane yapabilir. Sadedinde olduğumuz hadis, İbnu Ömer'in her yedi şavtta yâni tavaf tamamlanınca iki

rek'at namaz kıldıktan sonra bir diğer tavafa geçtiğini ifade ediyor.

Esasen Hz. Peygamber'in sünneti de budur: 12511

\J\ 1 4 -iP kül (Â-ijIO ^5 "IİŞj ^2uJ.I I (jju 0 j2j jOjJI £y\ 015"[:Jli âj j£- .16.

. 9 j^\ jsj f ilil ; İ 015 "

16 . (1354)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu'z-Zübeyr yedilerin arasını birleştirir ve

yürüyüşü hızlandırırdı ve Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin de böyle yaptığını söylerdi. Ancak en sonda her yedi için iki rek'at (tavaf) namazı kılardı." [Rezîn'in ilavesidir.] 12221

i > îUs 151 0l5^s j >»jdl UjO ı 5 jİ2j 015"4jl[^ -17.

17 . (1355)- Bir diğer rivayette: "İbnu Zübeyr'in "Fecirden sonra tavafta bulunduğu, iki rek'ât namaz kıldığı, tavaf edince hızlı yürüdüğü" belirtilir." [Rezîn ilavesidir.] 12521

c-A5) ^ ^jLOİ 4ÜjjI c-jlis LgJl[.kül ^O’Oj «uiJlp cOl5" oÇ«l ^jpj .18.

■ ûüt -]/j ^ı3 0 ^' fOıf-0l :cJlS . 0^53

18 . (1356)- Hz. Aişe'ye hizmet eden bir kadının rivayetine göre: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) kendisiyle birlikte kesintisiz, yedili dört tavaf yapmış, her bir yedinin ardından kılınması gereken iki rek'atlik tavaf namazlarını en sonda ard arda kılmıştır. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) ilâveten demiştir ki: "Her bir şavtm sonunda rükn-ü istilâm müstehabdır." [Rezîn ilâvesidir.] 12521

LUs ^t^s^Jl SoJ j«j <up kül l pÜaiM £j} JAp k-5 ı_5Üs> <ül[.(_£jUiJl-LP j^-jJlJ^p ^jpj .19.

. dJJL* A^p-l l jjA- 0_»5)5 jkk* jiâJ 4İlji> JAp

19 . (1357)- Abdurrahmân İbnu Abdi'l-Kâri anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) ile, sabah namazından sonra tavaf ettik. Hz. Ömer tavafı tamamlayınca güneşe baktı ve (doğduğunu) göremedi. Devesine binip Zu-Tavâ nam mevkiye kadar geldi. Orada devesini durdurarak iki rek'at (tavaf sünnetini) kıldı." [Muvatta, Hacc 38, (1, 369).J 12511

AÇIKLAMA:

1- Teysîr'in metninde, Muvatta metnine nazaran açıklayıcı mahiyette olan bir kaç kelime eksiktir. Tercümede parantez içerisinde gösterdik.

2- Zürkânî, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in yaptığı bu tavafın veda tavafı olduğunu belirtir.

Hz. Ömer (radıyallahu anh), sabah namazı kılındıktan sonra, güneş doğmadıkça, hiçbir nafile namazın kılmmayacağı kanaatinde olduğu için, güneşe bakıyor, henüz doğmamış görünce, kılması gereken iki rek'atlik tavaf namazını kılmadan yola çıkıyor ve Zu-Tavâ denen mevkide devesinden inip kılıyor. Hadisin bir başka vechi şöyle: "...Sonra Medine'ye hareket etti. Zu-Tavâ'ya gelince güneş doğmuştu, iki rek'at namaz kıldı."

3- Bu mevzû üzerine Muvatta'nm bir diğer rivayeti İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'la ilgili. Ebu'zZübeyr el-Mekkî diyor ki: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ı ikindi namazını kıldıktan sonra tavaf yapar gördüm. Tavafı bitirince odasına çekildi, orada ne yaptığını (tavaf namazını kılıp kılmadığını) bilmiyorum."

İmam Mâlik bu mevzuyu şöyle hükme bağlar: "Bir kimse tavafa başlar, yedi şavtını tamamlamadan sabah veya ikindi namazı kılınmaya başlarsa hemen imama uyar. Namaz

bitince tavafının diğer şavtlarmı yaparak yediye tamamlar. İki rek'atlik tavaf namazını hemen kılmaz, güneşin doğmasını veya batmasını bekler. Bu iki rek'ati akşam namazından sonraya da te'hir etse bir beis yoktur."

4- Şu hususu da belirtelim: İkindi ve sabah namazlarından sonra tavaf yapmayı bazı âlimler mekruh addetmişlerdir. Ancak büyük ekseriyet bunda bir beis görmemiştir.

Hanefî âlimlerden bazılarının da ikindi ve sabah namazından sonra tavafı mekruh addettiği rivayet edilmiştir. Ancak mezhepçe benimsenen asıl görüşe göre bunda bir beis yoktur, mekruh olan tavaf değil, tavaf namazıdır.

İbnu'l-Münzir der ki: "Sahabe veTâbiîn'in cumhuru, tavaftan sonra, her vakitte namaz kılmayı câiz addetmiştir. Ancak bazıları da sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmayı nehyeden hadisin âmm oluşunu nazar-ı dikkate alarak, bunu mekruh addetmiştir. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Sevrî, İmam Mâlik, Ebu Hanife ve bir tâife bu kanaattedir."

İmam Şâfiî ve bir kısım ashâbu'ssünen, Cübeyr İbnu Mut'im tarafından rivâyet edilen ve 1375 numarada gelecek olan şu hadisi esas alarak her vakitte tavaf namazının kılınabileceğini

söylemiştir: 331 ıLîÜs \JJ~\ ı yc lc 6>3 ULi ^Ûl

j! JIJ ^ ili 3İU

"Ey Abdumenâfoğulları, sizden kim, halkı idarede bir sorumluluk deruhte ederse, Beytullah'ı gündüz veya gece herhangi bir saatte ziyaret edip namaz kılanı sakın men etmesin." (1375 numarada fazla açıklama gelecek).

£131 :Jllâ .cJljiaJl jüd?} lyt J yû JÜaP jl ii :Jli 3l»l .20.

. buIxj 4İ i IpyiM 2 aUİ (J°Jgj ^ ı^y^ai\ AülJl

20 . (1358)- İsmâil İbnu Ümeyye (merhum) anlatıyor: "Zührî'ye, "Atâ: "Farz namaz, iki rek'atlik tavaf namazının yerini de tutar" diyor, (ne dersiniz)?" dedim. Şu cevabı verdi:

"Sünnete uymak daha iyidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yedi şavtlık bir tavaf yaptı. Mutlaka onun için iki rek'atlik bir tavaf namazı kılmıştır." [Buharî,Hacc 69.] 13631

AÇIKLAMA:

1- Tavafa bağlı olarak kılman iki rek'atlik namazın yerini, bir başka namazın tutamayacağı belirtilmektedir. Sözgelimi, ikindinin farzından sonra yapılan tavafın namazı, vakit mekruh olduğu için, akşam vaktine girilse, akşam namazı vaktin girmesiyle hemen cemaatle kılınmış olacağından, acaba kılman bu farz, tavaf namazının uhdeden düşmesini sağlar mı? Zührî merhuma bu mânada soru tevcih ediliyor. Zührî'nin cevabı: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tavaf için ayrı namaz kılmıştır, sünnete uymak gerekir" şeklinde olmuştur.

2- Yeri gelmişken, Aynî'nin kaydettiği bir açıklamaya dikkat çekelim: "Tavaftan sonra Makam'm gerisinde iki rek'at kılınır. Buna "sünnet" diyen, "vacib" diyen olmuştur. Bu tavafa tâbidir, tavaf sünnet ise namaz da sünnettir, vacibse namaz da vacibtir. 13641

IfrJİ ^ I d # ^ Jj-^j jp[ijlî 2 p dili ^föj y\>- <_y£-j 21.

. (_jj^jfdI d>-^>-l .J wL5— I dili 3* cOjJilSlil

21. (1359)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iki rek'atlik tavaf namazında iki İhlâs sûresini yani: Kul yâ eyyuhe'lkâfırûn ve Kul hüvallahü ehad sûrelerini okudu." [Tirmizî, Hacc 43, (869).] 063

AÇIKLAMA:

1- İki sûreye de "İhlâs" sûresi diye isim verilmesi, aradaki irtibat sebebiyle tağlib tarikiyledir. Anne (ümm) ve baba'ya (eb) ebeveyn, Güneş (şems) ve Ay'a (Kamer) kamereyn denmesi gibi. İkisi de tevhidden bahsettiği için aralarında benzerlik mevcuttur.

2- Bu rivayet sebebiyle tavaf namazının birinci rek'atinde Kâfırûn, ikinci rek'âtinde ise İhlâs sûresinin okunması müstehab addedilmiştir. Bunların okunmasındaki istihbabm sebebini sûrelerin tevhidden bahsetmesinde arayanlar olmuştur. Zira tavaf da sırf Allah için yapılmakta, ihlâs bulunmaktadır. 13 ® 1

? Is *A İ İ.I (J «Kel cuLjj <3 L4-^ dili ^föj jy\ c2[)[22.

.YjJ'fp' 6îj # 21 J \y,j 22 22u; ^ # 21 İ4îj 12 222. ^

t s s

22. (1360)- Kesir İbnu Cernhân anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'i, sa'y mahallinde (rnes'a) yürürken görüp kendisine: "Koşma mahallinde yürüyor musun?" dedim. Bana:

"Koşsaydım, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı koşuyor görmüşüm demektir. Yürüdüysem Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yürür gördüm demektir. Şimdi ben yaşlı bir insanım." [Tirmizî, Hacc 39, (864); Ebu Dâvud, Menâsik 56, (1904); Nesâî, Hacc 174, (5,241-242); İbnu Mâce Hacc 43, (2988).] 13 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen mes'a "koşma yeri" demektir. Sa'yden gelir. Bu kelime lügat olarak koşmak demektir. Mes'a ism-i

mekândır, yani koşulan yer. Bundan maksad Safâ ile Merve tepeleri arasındaki vâdidir. Ancak günümüzde vadiden bahsedilemez.

2- Tirmizî şu açıklamayı kaydeder: "Alimler Safâ ile Merve arasında koşmayı müstehab addetmişler, koşmaya gücü yetmeyenin yürümesi caizdir demişlerdir."

3- Sa'yin hükmü hususunda ihtilâf edilmiştir. Cumhûr farz olduğuna hükmeder, terki halinde hacc tamam olmaz, "dem"le de telâfî edilemez. Ebu Hanîfe'ye göre vâcibtir, terki hâlinde dem (kurban) telâfî eder.

Hz. Enes ve Atâ'dan: Sünnettir, terki hâlinde herhangi bir ceza gerekmez" mânasında rivayet yapılmıştır. 13 ® 1

(3 oGjİ c22h liI li22 Jjj 151 İ-t~ auI jI2[:JlI <up 21 23.

. ı _y^2.l (3 OjJ^-l »olo^5j cu~42jI« 2.2İJ dJ-İG I . ^K

23. (1361)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safâ'dan indiği zaman normal yürürdü. Ayakları vâdinin tabanına değince de koşardı. Koşması vâdi tabanının bitimine kadar devam ederdi." [Muvatta, Hacc 42, (1, 374); Nesâî, Hacc 178, (5, 243).] 13 ® 1

AÇIKLAMA:

Son iki hadis sa'yin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Anlaşılacağı üzere, Safâ ile Merve karşılıklı iki küçük tepedir. Bu tepelerin ikisini, arasında düzce bir vâdi tabanı ayırmaktadır. Tepelerin yamaçlarından aradaki düzlüğe inip çıkarken normal yürüyüşle yürünmekte, vâdi içerisindeki düz kısım koşarak geçilmektedir. Zamanımızda sâdece tepeler korunmuş, tepelerin arası hemen hemen düz bir koridorla birleştirilmiştir. Ancak, vâdi tabanına tekabül eden

kısım yeşil sütunlarla belirlenmiştir. Gerek Safâ cihetinden ve gerekse Merve cihetinden bu yeşil sütunlara kadar normal yürüyüşle yürünerek gelinir. Yeşil sütunlardan itibaren bu sütunların bitimine kadar hervele denen, hızlı, canlı ve çalımlı bir yürüyüş yapılır. Herveleyi erkekler yapar, kadınlara gerekmez.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kısımda koşmaya ehemmiyet vermiştir. Dârekutnî'nin Safıyye Bintu Şeybe'den yaptığı bir rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sa'y yaparken, izarı

A» / ^ s jI ^

koşunun şiddetinden dönermiş. Şöyle tavsiye buyurmuştur:
İ>4 Ip 44*4)

"Koşun, zira Allah size koşmayı emretti."

Herşeye rağmen vâdi tabanında koşmak Cumhur'a göre sünnettir, terkinde herhangi bir şey gerekmez. 12 ® 1

İJj Ii I-LJ :LLaİI Jjjj 4*5 ü .^ iju <up 41 .24.

LİIi ;<up 41 ijtj* 3A.jU dJ-İG .J1 İh \jSj <u 41

. ç.Li L» 41 JjtAj ‘çA çij cp 4I 2i

24. (1362)- Yine Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Mescid-i Haram'dan çıkıp Safâ'ya yönelirken: "Allah'ın başladığı ile başlayalım" deyip (sa'ye) Safâ' dan başladığm gördüm." [Muvatta, Hacc 42, (5, 374); Tirmizî, Hacc 38, (862); Nesâî, Hacc, 163 (5/235), 168 (5/237). Bu mânâda Müslim'de de gelmiştir: Hacc 147, (1218). Keza Ebû Dâvud’da Menâsik 57, (1905); ibnu Mâce, Menâsik 84, (3074).]

Rezîn, Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den naklen şu ilâvede bulundu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safâ'ya çıkınca oradan Beytullah'a baktı, ellerini kaldırıp dilediği şekilde Allah'ı zikretmeye koyuldu." 12211

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Veda haccını anlatırken, Tavaftan sonra "Sa'y" safhasına geçiş ânını tasvir etmektedir. Rivâyetin Tirmizî'deki vechi daha açıktır: "Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm), Mekke'ye gelince Beytullah'ı yedi kere tavaf etti. Sonra: ^44 4^14)

"Makam-ı İbrahim'den bir namazgah edinin." (Bakara 125) âyetini okudu. Makam'm gerisinde namaz kıldı. Sonra Haceru'l-Esved'e gelip istilâmda bulundu. Sonra da: "Allah'ın başladığı ile başlıyoruz"

dedi ve Safâ'dan başlayıp şu âyeti okudu: 41 İ/t “jjAİ'j 14421 5) "Şüphesiz Safâ ve Merve,

Allah'ın şeâirindendir" (Bakara 158)

* "Allah'ın başladığı" ifadesinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âyet-i kerimeye işaret buyurmuştur. Zira âyette önce "Safâ" zikredilmiştir.

* Şeâir, Şaire kelimesinin cem'idir. Alâmet mânasına gelir.

Allah'ın şeâiri: Allah'a ibadet etmeye vesile olan nişane ve alâmetler demektir. Mü'minler onlara gösterecekleri hürmetle kâfirlerden ayrılır. 12221

jIjT Lcl tVA (jG (_£3İjJl L»4 -p- 41 ^föj jj^Ep ^ -25.

■.Lğjt, »ş-lAJallLıtt .jJjtil »AİİI«) V■>.h111 4L&14-l

25. (1363)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Safâ ile Merve arasında, vâdinin dibinde koşmak sünnet değildir. Burada cahiliye ehli koşar ve şöyle derdi: Bathâ'yı (vadinin dibini) biz ancak koşarak geçeriz." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar 26.] |373]

AÇIKLAMA:

İlk bakışta, İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) burada, sa'yin sünnet olmadığını söylemektedir. İbnu'tTîn gibi bazı şârihler, bu ifadesiyle İbnu Abbâs'm Cumhur'a muhalefet ettiğini belirtirler. Nitekim 1360 numaralı hadisin açıklamasında da belirttiğimiz üzere sa'y Cumhu'ra göre farzdır. Vacibve sünnet diyen de olmuştur.

Ancak İbnu Hacer der ki: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) burada sa'yin aslını inkâr etmiyor, hızlı koşmanın olmadığını söylemek istiyor. Bu da zâten farz değildir....

Safâ ile Merve arasındaki sa'yin esası Hz. Hacer'e dayanır. Bununla ilgili rivayet de İbnu Abbâs'a ait. Öyle ise, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m, cahiliye devrine nisbet ettiği başlangıç, "hızlı koşma"nm başlangıcıdır. Eğer İbnu Abbâs, "Sünnet değildir" hükmüyle "Sa'y müstehab değildir" demek istemişse bu sözüyle Cumhur'un ittifak ettiği bir hususa muhalefet etmiştir, tıpkı tavafta remelin müstehab oluşunu inkâr etmesi gibi. İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'m sünnet'le, şer'î yolu (ettarikatu'şşer'iyye) kastedmiş olması da muhtemeldir. Nitekim "sünnet" kelimesi, sıkça farz kılman şeye (mefruz) ıtlak olunur. Öyle ise İbnu Abbâs usulcülerin ıstılahındaki "sünnet"i kasdetmiştir. Usulcüler sünnet deyince matlub olduğu bir delille sâbit olmakla birlikte terkeden kimseye günah terettüp etmeyen şeyi anlar.

) Ha o\ (_3 İ-İ- aJJİ cuj[) :c-JIİ i\y»\ 01 [-A 26

t ^ — l ^ ^ s

. .Jlwt0

26. (1364)- Safiyye Bintu Şeybe anlatıyor: "Bir kadın dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, Safâ ve Merve tepeleri arasındaki vâdinin dibinde "Vadi ancak koşularak katedilir" diyerek yürürken gördüm." [Nesâî, Hacc 177, (5, 242); İbnu Mâce, Menâsik 43, (2987).] 1223

Nvg!l (jO İ-t- (J ystj kül jAf- l ljJLo[:Jli 27.

. 1 UlOj LOs ^y> Âi-üş- öJ

27. (1365)- Zührî (merhum) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e sordular:

"Sen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Safâ ile Merve arasında remel yaparken (hızlı koşarken) gördün mü?"

"Evet, dedi. İnsanlardan bir cemaatle birlikteydi. Hep birlikte koşuyorlardı. Ben onları onun koşusuyla koşuyor görüyordum." [Nesâî, Hacc, 175, (5, 242).J 122 ®

İKİNCİ FASIL

TAVAF VE SA'Y AHKÂMI

ÛjİİScJ oö^l 94^1 sliljkl! : Jli # JjI b\[.L4İP ^öj .1.

1. (1366)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beytullah etrafındaki tavaf, namaz gibidir. Ancak bunda konuşabilirsiniz. Öyle ise, kim tavaf sırasında konuşursa sadece hayır konuşsun." [Timizi, Hacc 112, (960); Nesâî, Hacc 136, (5,

222).]öZH

AÇIKLAMA:

Tavaf birçok yönlerden namaz gibidir. Hadesten ve necasetten tahâret, setrü'l-avret, sevab, Beytullah'a bağlanmak vs. bunda da mevcut. Ancak, namazda konuşma yoktur. Tavafta buna müsaade edilmiştir. Fakat bunun imkân nisbetinde az olması ve hayırlı olması gerekmektedir: Zikrullah ve tavaf yapmakta olan diğer Müslümanları teşviş etmeyecek faydalı, anlamlı kelâm. 1,781

3 çodüı 3 ? 34'[■ ^ 3j -2

-ı o O £

• 3 pdl LcU

2. (1367)- Nesâî'nin bir başka rivayetinde şöyle buyurulmuştur: "Tavaf sırasında az kelâm edin. Zira sizler namazdasınız." 12221

3^ yyy. 3 ^ ^3 3îÜa[: Ju < 3 ' -2

.0wü 3 ‘çJ) jLiı 35^1 3j. 4 ^ 3-1 A^p-i

3. (1368)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccmda bir deve üzerinde tavaf yaptı. Rükn'e bir bastonla istilam buyurdu."

Bir rivayette: "Rükn'e her gelişinde, ona elindeki bir şeyle işâret buyurdu" denmiştir. [Buhârî, Hacc 58, 61, 62, 74, Salât 24, Müslim, Hacc 253, (1272); Ebu Dâvud, Menâsik 49, (1877); Nesâî, Hacc 15, (5, 233); Timıizî, Hacc 40, (865); İbnu Mâce, Menâsik 28, (2948).]

AÇIKLAMA:

1- Mihcen, baş tarafı eğri değnek demektir. Baston da denir.

2- İstilâm, selamlamak demektir.

3- Müslim'in bir rivayetinde "...ve değneği öptü" ziyâdesi mevcuttur. İstilâmdan sonra, ne ile istilâm edilmişse onun öpülmesi umumiyetle benimsenmiştir. El ile istilâm edilmişse elin öpülmesi, çubukla istilâm edilmişse çubuğun öpülmesi gibi... Cumhur şöyle demiştir: Bu hususta sünnet şudur: Rüknü elle istilâm eder ve elini öper. Eliyle istilâma muktedir olamazsa elinde bulunan bir şeyle istilâm eder ve bu şeyi öper. Buna da muktedir olamazsa rükne işaret eder ve bununla yetinir. İmam Mâlik "elini öpmez" demiştir. Bir rivayete göre Mâlikîler: "Elini, ağzın üzerine öpmeksizin kor" demiştir.

4- Deve üzerinde tavafa gelince, muhtelif rivayetler iki sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m deve üzerinde tavaf yaptığını belirtir:

1 - Hastalık, 2- Halkın, menâsikini öğrenmek için kendisini rahatça görmesi ve sual sorması.

Şu halde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m binerek tavaf etmiş olması, tavafın mazeretsiz binek üzerinde yapılacağına cevaz olmaz. Alimler bundan mâzereti olanlara ruhsat istinbat ederler. Fakihler: "Câiz olsa da, yayan evlâdır, binerek tavaf tenzihen mekruhtur" demişlerdir.

Bir kısım âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m binerek tavafını, "Halka menâsiki öğretmek içindi, bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hasâisindendi" diye de yorumlamışlardır."

Hayvanla tavafın birçok mahzurlarından biri de metafı telvis etmesidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hayvanı, İlâhî bir ikram olarak, telvisden alıkonmuştur. Öyle ise bu

yönüyle de, binek üzerinde tavaf kıyas dışıdır" şeklinde de izah getirilmiştir. 12 ® 21

^)\ ^ 1 p jı\ L3S"" s- JslİJ jÂj 33 İî 3 JI 0\[ıj, 3 j -4.

4. (1369)- Ebu Dâvud'da gelen bir diğer rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye geldiği vakit hasta idi. Bu sebeple bineği üzerinde tavaf etti. Tavaf sırasında Rüknün karşısına her gelişte onu bastonu ile selamladı. Tavafını bitirince, devesini ıhdı ve iki rek'at namaz kıldı." denir. [Ebû Dâvud, Menâsik 49, (1881).] 12 ® 11

5. (1370)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) halk kendinden uzaklaştırılır endişesiyle deve üzerinde tavaf etti ve Rükn'ü istilâm buyurdu." [Müslim, Hacc 256, (1274); Nesâî, Hacc 140, (5, 224).]^

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın binek üzerinde tavaf edişinin bir sebebi daha belirtilmiş olmaktadır: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m önünü açmak için balkın uzaklaştırılması. Nevevî,

bu mânayı ifâde eden kelimenin iki imlâ ile geldiğine dikkat çeker: 44 4Ç44 01 ve 4ü44 01

Ji °y ... .

^Birinci imlâya göre "kendinden uzaklaştırılması", ikinci imlâya göre, "kendisi için dövülmesi."

Yani "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yol açmak için halka vurulması endişesi." Her iki imlâ da sahih bir mâna vermekte ve tavafın binek üzerinde yapılışının bir gerekçesini daha ortaya koymaktadır. 12221

. oi4j4Ji4

4 Cjty (*^00 ■ c r* , W p - ^1 j*- .6.

6. (1371)- Müslim ve Ebû Dâvud'un İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan kaydettikleri bir diğer rivayette şöyle denir: " [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm).]

Rükn'e beraberinde bulunan bir bastonla istilâmda bulunuyor ve bastonu öpüyordu." 12221

^IİSI *!3İ esi $ # M Jj-j Jl :cuiis L$Ip ai ^6j 2uL- .7.

7. (1372)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hasta olduğumu söyledim. Bana:

Öyleyse, insanların gerisinden, bir hayvan üzerinde tavaf et!" dedi. Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'm yan tarafında namaz kılarken tavaf ettim. O namazda "Ve't-Tûr ve Kitâbi'nMestur" sûresini okuyordu." [Buhârî, Hacc 74, 64, 71, Salât 78; Müslim, Hacc 258, (1276); Muvatta, Hacc 40, (1, 371); Ebû Dâvud, Menâsik 49, (1882); Nesâî, Hac 138, (5, 223); İbnu Mâce, Menâsik 34, (2961).] 12221

d44lj 4 îj1s(Ol (J, ;Jlas 41 yyöj £j>\ ^j4-j jLo[:Jli ^ -8.

aUİ (JJj :JUü . d~4^r ı—’JyÂ ^4 04 :<Jlî "(40 (_<j! 01

.JtioUO 01 c^1 J 44 Â>-lj 01 jjO-1 İ~t~ 4ül JJJL 2 >—aîjJ»1 01 ^4 d->4^ ' ^ 14? İ-İ

8. (1373)- Vebre İbnu Abdirrahmân anlatıyor: "Bir adam, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e:

"Vakfe yerine gelmezden önce Beytullah'ı tavaf etmem uygun olur mu?" diye sordu. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) cevâben:

"Evet!" deyince, adam:

"Ama İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Vakfe yapmadan Beytullah'ı tavaf etme" dedi!" der. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc yaptı. O zaman, vakfe yapmadan Beytullah'ı tavaf etti. Ve dahi, şayet sözünde sâdık isen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözüyle amel mi daha doğrudur, İbnu Abbas'm kavliyle amel mi?" der." [Müslim, Hacc, 187, (1233); Nesâz, Hacc 141, (5, 224).i 12 ®®

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsî tatbikatını ifade etmektedir. Zîra, Veda haccmda ihrama girince önce umre yaparak tavaf ve sa'yi edâ etmiş, ihramdan çıkmadan hacc-ı kıran yapmak üzere Arafat'a hareket etmişti. Hacc-ı kıranda, hacılar umre sa'yinden sonra kudüm tavafını yapar; dilerse haccm sa'yini kudüm tavafından sonra yapar.

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) da gerçeği ifade etmiştir, zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yine Veda haccmda, yanında kurbanlığı olmayanlara, ihramdan çıkmalarını emrederek hacc-ı temettü yaptırmıştı. Hacc-ı temettü da yapılan tavaf, umrenin tavafıdır, haccm tavafı kurban kesildikten sonra yapılır. İbnu Abbâs'a göre, tavaftan sonra ihramdan çıkmak gerekir, öyle ise, ihramdan çıkmak istemeyen kimsenin tavafını yapmaması, vakfeden sonra ihramdan çıkıncaya kadar te'hir etmesi icabeder. Hülâsa,

İbnu Abbâs, Veda haccmda, yanında kurbanlığı olmayanlara emretmiş bulunduğu haccm umreye tahvilindeki tatbikatı esas almış olmaktadır. 12211

igygiı (jjj i-i- ıjkul 0^3 - 0

9. (1374)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Veda haccmda) Mekke'ye geldi, tavafını yaptı, Safâ ve Merve arasında sa'yetti. (Geldiği zaman yaptığı bu ilk) tavaftan sonra, Arafat'tan dönünceye kadar Kâbe'ye yaklaşmadı." [Buhârî, Hacc 70, 23, 127.J 12221

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, umre yaptıktan sonra tavaf yapmamış olması, vakfelerden önce, tavaf yapmak isteyenlere bunun yasak olması mânasına gelmez. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yapmayışı "nafile bir yapmayıştır." Belki de bunu kasden terketti. Yani, ümmetten herhangi biri, böyle bir tavafı vâcib telâkki edebilir endişesiyle terketti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmeti için zorluğu değil kolaylığı severdi. Bu sebeple,Kâbe'yi tavaf etmenin ehemmiyetini haber vermekle yetindi, fiilen yapmadı.

İmam Mâlik'ten rivayete göre "Hacı, haccını tamamladıkça, nâfıle tavaf yapmalıdır." Yine ondan rivâyete göre, "Beytullah'ı tavaf, uzak diyarlardan gelenler için, nafile namazdan daha hayırlıdır." 12221

cuZJl ı—iUo IjAİ \jjIx£ i _îlls : JlS # .‘ui- kul ^ ^"3 -10.

. jl JJ kbi Âİ-LC-j âjl

10. (1375)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey

Abdümenafoğulları, sizden kim halkı idârede bir sorumluluk deruhte ederse, Beytullah'ı gündüz veya gece herhangi bir saatte ziyaret edip namaz kılanı sakın menetmesin." [Tirmizî, Hacc 42, (868); Ebu Dâvud, Menâsik 53, (1894); Nesâî, Hacc 137, (5, 223); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 149, (1254).] 12221

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis hususen Abdiimenafoğulları'na hitab etmektedir. Çünkü, Cenab-ı Hakk'm vahyi ile bilmiştir ki, hilâfet ve idâri işler çoğunluk itibariyle o soydan gelenlerde kalacak, Mekke'deki hizmetler onlara terettüp edecektir. Nitekim sidâne, hicâbe, liva ve rifâde gibi hizmetler onlarda idi.

2- Daha önce, 1357 numaralı hadisin izahında belirttiğimiz gibi, tavaf namazının mekruh vakitlerde bile câiz olacağına hükmedenler bu hadise dayanırlar.

Aliyyu'l-Kârî der ki: "Burada tavaf namazı kastedildiği gibi mutlak da olabilir. Ancak hadis, mekruh vakitler dışında diye kayıtlanabilir de. Zira mekruh vakitlerde nehyin varlığı esastır, (bu çeşit durumlarda mutlak, mukayyede hamledilir). Veya, hadisteki salat (namaz), kelimenin lügat mânası olan dua ile te'vil edilir."

Bu hadise dayanarak, bazı âlimler: "Tavaf namazı mekruh vakitlerden istisna edilmiştir, o vakitlerde de kılmabilir" demiş; Şâfiî hazretleri gibi bazıları daha da ileri giderek: "Mekke'nin şerefi sebebiyle nâfile namazlar kerâhet vakitlerinde de mekruh olmaktan istisna tutulmuş, tâ ki insanlar onun her ânından istifâde etsinler" demiştir.

Ebu Hanife ise, illetin ânım ve şâmil olması sebebiyle, kerâhat meselesinde, "Mekke diğer beldeler gibidir, mekruh vakitler orada da mekruhtur" demiştir.

Sadedinde olduğumuz hadisi te'yid eden bir diğer rivayet Ebu Zerr (radıyallahu anh) tarafından rivayet edilmiştir.

Başka beldelerde mekruh olan vakitlerde Mekke'de nâfile namaz kılmanın mekruh olmadığını

söyleyenlerin ikinci bir delili olan bu hadisi kaydediyoruz: 6 j ^

'ik$ ol & o] o] 4» ji; Ja ^aill 34

"Güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra, güneş batıncaya kadar da ikindi namazından sonra namaz kılınmaz. Mekke hâriç, Mekke hâriç, Mekke hâriç.

O 43 ip jLl» I 0(j^y2 Jjtj t*3^İ2j !(JlÎ jOjJl

4 j L« Şo {jP Şo {jP -ÜlSj .^4425

. I .Jçpjjjdl Jjp JS~\

11. (1376)- Ebu'z-Zübeyr el Mekkî anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m ikindi namazından sonra yedi kere tavaf edip hücresine çekildiğini gördüm. Artık orada ne yaptığını (tavaf namazı kılıp kılmadığını) bilmiyorum."

Ebu'z-Zübeyr devamla dedi ki: "Ben Beytullah'm sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar boşaldığını, kimsenin tavaf etmediğini gördüm." [Muvatta, Hacc 117, (1, 369).] 12221

AÇIKLAMA:

1357 numaralı hadiste yapıldı. 12221 ZİYARET TAVAFI

.ijE jj\ A j>-\ Jl y>ıjS\ CJî\j]ai\ ’.İ-j- ■ Aid

. kjtjjJI 3-İUİs VIjj

1. (1377)- İbnu Abbâs ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüm) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yevm-i nahrde (Kurban'm birinci günü) tavafı geceye te'hir etti."

Bir başka rivayette: "....Ziyâret tavafını" denmiştir. "...Beyt-i Atik'i tavaf etsinler" (Hacc 29) âyetiyle emredilen tavaf bu tavaftır. [Ebu Dâvud, Menâsik 83, (2000); Tirmizî, Hacc 80, (920); İbnu Mâce, Menâsik 77, (3059). Bu hadisi Buhârî, ta'lik olarak kaydetmiştir (Hacc 129).J 12221

AÇIKLAMA:

1- Ziyaret tavafı, haccm farz olan tavafıdır. Arafat vakfesinden sonra yapılır. Buna ifâza tavafı da denir. Keza Tavâfu's-Sadr ve Tavâfu'r-Rükn de denmiştir.

2- Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tavafı yevm-i nahirde gündüzleyin yaptığına dair İbnu Ömer (ve Cabir) (radıyallahu anhüm)'den yapılan müteakip rivayete muhaliftir.

Buharî, bu ihtilâfı şöyle te'lif etmek ister: "İbnu Ömer ve Câbir hazretlerinin rivayetlerini ilk güne, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m hadisini de diğer günlere hamletmek lâzımdır. Çünkü İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Beytullah'ı eyyam-ı Minâda (Kurban günleri) ziyâret ettiğini belirtirken, bir başka rivayette "Mina'da kaldığı müddetçe her gece

ziyaret ederdi" diye tasrih eder:

fil! U aİÜ jjjj Olf İ.J 4 İp sı Jb» *Js\

Ol

Şu halde, İbnu Abbâs'm rivâyetini, müteâkip günlere hamletmek gerekmektedir. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ilk gün ziyâret tavafını gündüzleyin yaptığı, müteakip nâfıle tavaflarını da geceleyin yaptığı anlaşılır ve rivayetler arasındaki ihtilâf da kalkar. 12251

■]<!$£ f ^1 Ol[.U4-^ ai y>s- ^1 2j.

£ t C

. ijb jjlj 4j>- y>-\

2. (1378)- Nâfı, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den naklen diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yevm-i nahirde ifâza (ziyâret) tavafını yaptı, sonra dönüp öğleyi Mina'da kıldı." [Buhârî, Hacc 129, Müslim, Hacc 335, (1308); Ebu Dâvud, Menâsik 83, (1998.] 12251

AÇIKLAMA:

Veda haccı ile ilgli olarak, Hz. Aişe ve Hz. Câbir (radıyallahu anhümâ) tarafından rivayet edilen uzun hadiste, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ifâza tavafı sırasında öğle namazını Mekke'de kıldığı belirtilir, bu rivayette ise Mina'da kıldığı ifâde edilmektedir. Ulemâ bu iki hadisten birini tercihte ihtilâf eder ve hattâ, hadislerin sıhhati sebebiyle bâzıları teva kk ufu tercih eder.

Nevevî der ki: "Bu hadis, tavafu'l-ifâza'nm sübûtunu ifade eder. Ayrıca bu tavafı, yevm-i nahirde ve öğleden evvel yapmanın müstehab olduğunu gösterir. Ulemâ bu ifâza tavafının haccm rükünlerinden biri olduğu, bunsuz haccm câiz olmayacağı hususunda icmâ eder. Ulemâ, keza bu tavafın, yevm-i nahirde taşlama, kurban ve traşdan sonra yapılmasının müstehab olduğunda da ittifak eder, teşrik

günlerinden birinde yapmak şartıyla te'hirinin caiz olacağı, bu te'hir sebebiyle dem (kurban cezası) gerekmeyeceği hususunda da icma eder.

Eyyam-ı teşrikten sonraya tehir eder ve fakat ifa ederse, Şâfiîlere göre câizdir, herhangi bir ceza gerekmez. Cumhûr da bu görüştedir. Ebû Hanife, Mâlik hazretleri, "Çok gecikecek olursa bir dem (kurban) gerekir" diye hükmederler. 12221

VEDA TAVAFI

ju>- jj~\ °jkx j :# ^Jl Jl li . <3 ^itll JbT[:Jli L>4itil o* <jtl

1. (1379)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Halk (haccm bitmesiyle) her tarafa dağılıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"Sakm kimse, son vardığı yer Beytullah olmadıkça bir yere gitmesin" buyurdu." [Müslim, Hacc 379, (1327); Ebû Dâvud, Menâsik 84, (2002); İbnu Mâce, Menâsik 82, (3070).] 12221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, vedâ tavafının gereğini teşri etmektedir. Ulemânın ekserisine göre veda tavafı haccm vaciblerindendir, terkedene dem gerekir. Şafiî, Ebû Hanife, Ahmed İbnu Hanbel başta, pekçok âlim bunun vâcib olduğunda müttefiktir. İmam Mâlik, Davud-ı Zâhirî, İbnu Münzir: "Veda tavafı sünnettir, terkine bir şey terettüp etmez" derler.

Hanefîler uzaktan gelenlere "vâcib" derken, Mekkelilerle mîkat ve mîkatten içerde ikâmet edenlere vacib olmadığını söylerler.

Hayızlı ve nifaslı kadınlarla umre yapanlara tavaf-ı vedâ vâcib değildir. Zîra nassen bu tavaf umreye değil, hacca bağlıdır, haccm bir parçasıdır. Veda tavafını yapmadan

ayrılmış olanlar, gittikleri yer yakınsa bunu eda ederler, uzaksa kurban (dem) kesmekle, hacc menâsikinde hâsıl olan eksikliği telâfi ederler. Uzaklık ve yakınlığın ölçümü ihtilaflıdır. İmam-ı Âzam'a göre mîkata varmayan geri döner, İmam Şâfiî sefer meselesini esas almış, Sevrî, "Harem-i Şeriften çıkmadıkça" demiştir.

Veda tavafından sonra Me kk e'nin terkedilmesi gerekir. Bu tavaftan sonra bâzı alışveriş yapanların durumu da ihtilaflıdır. Atâ, Sevrî, İmam Şâfiî, İmam Ahmed, "Böylelerinin tekrar veda tavafı yapmaları gerekir, Mekke'de yaptıkları son şey tavaf olmalı" demişlerdir. İmam Mâlik'e göre, tavaftan sonra bazı alışveriş yapmanın mahzuru yoktur, birşey gerekmez. Ebu Hanife'ye göre veda tavafından sonra bir ay hatta daha fazla da kalsa ayrılırken veda tavafı gerekmez. 12221

^ o\ j ^JgJ i y* oçj y, aji ‘çüj ı_îi^lajı dJ-Uuiı ; Jls kul oı ’dJJu .2.

• ıp~ & ıM

2. (1380)- Muvatta'da geldiğine göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle buyurmuştur: "Hacc menâsikinin en sonuncusu Beytullah'ı tavaftır."

Muvatta'da kaydedilir ki, Hz. Ömer (radıyallahu anh) veda tavafı yapmadan ayrılan birisini Merrü'zZahrân denen yerden veda tavafı yapmak üzere geri çevirdi." [Muvatta, Hacc (1, 369).J 12221

AÇIKLAMA:

1 - Burada Muvatta'daki iki rivayet birleştirilmiştir.

2- İmam Mâlik, Hz. Ömer'i bu hükme götüren şeyin şu âyetle ilgili yorum olabileceğini söyler: "Kim Allah'ın şeâirini büyük tanırsa şüphesiz ki bu, kalblerin takvasmdandır" (Hacc 32).

3- Hz. Ömer tarafından veda tavafı yapmadığı için geri çevrilen kişinin bulunduğu yer olan Merrü'zZehrân, Mekke'ye 18 mil mesafede bir yerdir. Bu uzaklık İmam Mâlik ve ashabına göre, veda tavafı için geri dönülmemesi gereken uzaklıktır.

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in bu davranışından, onun veda tavafına "vacib" dediği hükmü çıkarılmıştır. 21211

4 _>- y >-1

y&j l)l !(JlS 4 j! LA)*}!

Cs-fJ <y- 1

3.

3. (1381)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Kadın hayızlı olduğu takdirde (veda tavafı yapmadan) yola çıkmasına ruhsat verildi" demiştir. [Buhârî, Hayz 27, Hacc 144; Müslim, Hacc 380, (1328).] 14221

AÇIKLAMA:

İfâza tavafını yapan bir kadın hayız olduğu takdirde, ona veda tavafı gerekmeyeceği hususunda ulemânın büyük çoğunluğu müttefiktir. Ancak aksine hükmeden de olmuştur: Ömer İbnu'l-Hattab ve İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhüm)'in, hayızlı olan kadını, veda tavafı yapması için Mekke'de hayız hâli geçinceye kadar ikâmete mecbur ettikleri rivayet edilmiştir. Bunlara göre, nasıl ifâza tavafı vacib ise, veda tavafı da vâcibtir, ifâzayı yerine getirmeden hayız olduğu takdirde üzerinden düşmezse veda tavafı da düşmez. İbnu Ömer ve Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhüm)'in bu görüşten rücû ettikleri de rivayet edilmiştir. Hz. Ömer'in, "Son ziyaret Beytullah'a olmalıdır"

hükmünden hayızlı kadınlar hakkında da vazgeçmediği rivayet edilmiştir.

Ancak fııkahâ, bu hükmün Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yapılan ve 1383 numarada kaydedeceğimiz rivayetle neshedildiğine kâni olmuştur.

. (_Juii- aJI l cu-Jb j >-1 OjSsj Ol y>\ ıjli • ‘Çdjıj .4.

4. (1382)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Halka, son varacakları yerin Beytullah olması emir buyuruldu. Ancak hayızlı kadına ruhsat verildi." [Müslim, Hacc 380, (1328).] 14031

AÇIKLAMA:

Ashab'tan bir kısmını, "hayızlı kadın veda tavafını yapmadan Mekke' den ayrılamaz" hükmüne sevkeden husus hadiste belirtilen emirdir. "Halka, son varacakları yerin Beytullah olması emir buyuruldu." Burada "Beytullah'm son varılacak yer olması" tâbiriyle vedâ tavafı kastedilmiştir.

Önceki hadiste belirtildiği gibi bir kısım sahabenin, aslında "Veda tavafı yapılmadan Me kk e terkedilmemeli, hayız olan kadın temizliğini bekler, tavafını yapıp öyle ayrılır" diye hükmederken, sonradan bu reyden vazgeçmiş olması ve hatta Hz. Ömer'in o ilk reyinden rücû etmemesi hayızlı kadınlar hakkmdaki ruhsatın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonradan vâki olduğunu, Hz. Ömer'in de bu ruhsatı duymadığını ifade eder.

Bu hususu müteâkip rivayet tevsik edecektir.

: jlli .# 4&I vLU> jdi çjj ^ Sî[.L$Ip SI 2LîJIp 5.

. .]b Aİ ijjkj .JlSI O

. ^ O . , *■

5. (1383)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevcelerinden Safıyye Bintu Huyey (radıyallahu anhâ) hayız oldu. Durum Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verilmişti.

"O bizi burada hapis mi edecek!" dedi. Kendisine, Safiyye'nin tavâf-ı ifâzayı yapmış olduğu söylenince:

"Öyleyse hayır, (beklemenize gerek yok, yola çıkınız)" açıklamasında bulundu." [Buhârî, Hacc 129, 145, Hayz 27, Megâzî 77; Müslim, Hacc, 382, (1211); Muvatta, Hacc 225-228, (1, 412-413); Nesâî, Hayz 23, (1, 194); Tirmizî, Hacc 99, (943); Ebu Davud, Menasik 85, (2003); Nesâî, Hayz 23 (1, 194); İbnu Mâce, Menâsik 83, (3072). Bu metin Şeyheyn (Buhârî ve Müslim) metnidir.] 1 ^

AÇIKLAMA:

İfâza tavafını yaptıktan sonra, hayız olan kadının veda tavafı yapmak için temizlenmeyi beklemeden yola çıkabileceğine, kendisinden veda tavafının affedileceğine dair hüküm vermeye ulemâyı sevkeden rivayet budur. Veda tavafını hayız sebebiyle yapmayan kadına herhangi bir ceza terettüp etmez. 1379 numaralı hadiste daha fazla bilgi verilmiştir. 1 ^

j>cS I jOÛJ 01 >_.2Ü4 ç.L-u LgjLij I3[c-OlS"" kul a-4Jlp 01 [,'aj^s- .6.

. dJ-İD 1 ^ Ol» j -Âasli

6. (1384)- Amre merhum anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) beraberinde kadınlar olduğu halde haccetse,

kadınların hayız oluvermelerinden korkardı: Bu sebeple yevm-i nahirde (kurbanın birinci günü) hemen onlara öncelik tanır ve derhal ifâza tavaflarını yaptırırdı. İfâza tavaflarını yaptılar mı, artık onları (temizlensinler de veda tavafı da yapsınlar diye) beklemez, kadınlar hayızlı iken hemen (Medine'ye dönmek üzere) yola çıkardı." [Muvatta, Hacc 227, (1, 413).] 1 ® 3

ERKEKLERİN KADINLARLA KARIŞIK TAVAFLARI

JÜJ jLlc ı_JuS"" Çîl^isJ! ç.lXvjJl <»Uijk 5] Ç.lİ2P :ı_)lS ür^ Cj*' - ^"

:«ii$ jll .yl^i-l j& A^jSÎ jLSÎ :Jll ?İİ3$ yUJ-l jlAJÎ :cÜ : jll ?Jl^!l £* # 'JS\ İLJ 3li JU-jJl ^ İykA .iijJaJ 1$1 p ai İiJlp cJlf . JU-jJl jSc„ : jlS .JU-jJl jk!lİ4 Ûûf

ol^S G$j .cJÎj dLlp ePDjP :cJli .ûüjjJJ fî Ç jl&J ^ŞlLil :SÎ^I çili

. ojı jix» <u?-lj (_j! :l»^o j»^L| o_ySwıj ^jdG^J.1 «.ÇJlj ç.CM ij »5)>tA-«.(_£jL>tıJ! 4 j>-^>~! .JjaJb

1. (1385)- İbnu Cüreyc anlatıyor: "Atâ, bana İbnu Hişâm'm kadınları erkeklerle karışık olarak tavaftan yasakladığı zaman dedi ki: "O bunu nasıl yasaklar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevceleri bile erkeklerle birlikte haccettiler!" Ben Atâ'ya sordum:

"Onların beraber hacdan örtünme emi'inden önce miydi, sonra mıydı?"

"(Evet, kasem olsun) buna, ben örtünme emrinden sonra şâhid oldum!" diye cevap verdi. Ben tekrar sordum:

"Pekâlâ erkeklere nasıl karışırlardı?" Şu cevabı verdi:

"Erkeklere karışmazlardı, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) erkeklerden ayrı olarak tavaf ederdi, onlara karışmazdı." Hatta bir kadın kendisine: "Ey mü'minlerin annesi, yürü (Hacerü'l-Esved'e elimizi değerek) istilâm edelim!" demişti de Hz. Aişe ona:

"Sen dilediğin şekilde git" deyip kendisi gitmekten imtina etmişti. Onlar geceleyin kim oldukları bilinmez halde çıkarlar, (erkeklerle beraber tavaf yaparlardı.)

[Beytullah'a girmek istedikleri zaman da, erkeklerin tamamen çıkarılmış olmalarına kadar durup beklerler, sonra girerlerdi.]

(Atâ devamla): "Ben (Mekke kadısı) Ubeyd İbnu Umeyr'le birlikte, Müzdelife'deki Sebir dağında mücâvir (yani ikamet eder) olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanma giderdim" dedi. Ben hemen sordum:

"Pekâlâ Hz. Aişe'nin örtüsü ne idi?"

"Keçeden yapılmış küçük bir Türk çadırının içindeydi. Çadırın bir perdesi vardı. Aişe (radıyallahu anhâ) ile bizim aramızda bu perdeden başka bir şey yoktu. Ben Hz. Aişe'nin üzerinde gül renginde bir zıbın gördüm." [Buhârî, Hacc 64.

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet İbnu Cüreyc ile Atâ arasında cereyan etmiştir. Anlaşıldığı üzere, hacc emiri olan Hişâm bir ara kadınlarla erkeklerin karışık olarak Beytullah'ı tavaf etmelerini yasaklayınca, böyle bir yasağın câiz olup olmayacağı üzerine Atâ ile İbnu Cüreyc, İlmî bir mübahesede bulunmuşlardır.

2- Rivayette adı geçen İbnu Hişam ha kk ında şârih Askalânî şu bilgiyi dermeyan eder: "Bu zâtın adı İbrahim'dir. Kardeşi

de Muhammed İbnu Hişâm İbni İsmâil'dir. Bunlar Emevî Halifesi Hişam İbnu Abdilmelik'in dayıları idiler. Hişâm bunlardan Muhammed'i Mekke emirliğine, kardeşi İbrahim'i de Medine emirliğine getirdi. Hişâm, halifeliği sırasında hacc emirliğini de İbrahim'e havâle etmişti. Binaenaleyh rivayette zikri geçen İbnu Hişam'dan murad "İbrahim" olabilir. Sonra bunları, Yusuf İbnu Ömer es-Sakafî (Haccâc-ı Zâlim) ölmelerine kadar işkenceye tâbi tuttu. Bu hâl, Velîd İbnu Yezid İbni Abdi'l-Melik'in hakimiyetinin ilk senesine, bunun emriyle 125 hicri yılında öldürülmelerine kadar devam etti."

3- Bu rivayet tavaf sırasında kadm-erkek ayırımını ilk defa ele alanın İbnu Hişâm olduğunu ifade eder ise de, bu işi daha önce Hz. Ömer'in ele aldığını ifâde eden rivayetler de var. Hatta, kadınlara karışarak hacceden bir erkeği görünce elindeki değnekle vurmuştur. Atâ, İbnu Hişâm'm tatbikatını kınamaktadır. Ancak Hz. Aişe'den naklettiği müşâhede Hz. Ömer'in tatbikatını andırmakta, benzerlik arzetmektedir. İbnu Uyeyne'nin bir rivayetinde tavafta kadm-erkek ayrımını ilk ele alan Hâlid İbnu Abdillah eKuşeyrî'dir. Bu zât da Abdülmelik İbnu Mervân zamanında hacc emirliği yapmıştır. Bir müddet yasak koyup sonradan kaldırmış olabilir. Bunun emirliği İbnu Hişâm'dan çok daha evvellere gider. Günümüzde maddî imkânların ve ulaşım vâsıtalarının artmasıyla milyonu taşan hacı kâfılesinin, tavaf esnasında nefesleri keser derecede meydana getirdiği izdiham ve sıkışıklık, her hacıya, kadın ve

erkeklerin ayrı ayrı tavaf yapmalarını ve hatta şeytan taşlamalarını sağlayacak bir formül bulunamaz mı? sorusunu sordurmaktadır. Daha Ashab devrinde duyulan bu ihtiyaç, gittikçe bir zaruret hâlini almaktadır. Meselenin üzerine ciddiyetle gidildiği takdirde bir çözüm bulunabileceği ümidindeyiz.

4- Sebir dağı, Müzdelife'de büyük bir dağın adıdır. Müzdelife'den Mina'ya giderken sol kol üzerindedir. Me kk e civarında yedi ayrı dağın ismi Sebir'dir.

5- Mücâvir, mükim demektir. Ancak, burada bir nevi i'tikaf demektir, iki çeşittir: Gece ve gündüz mücâvereti; sadece gündüz mücavereti. İbnu Battâl hadiste Harem bölgesinin her tarafında mücâveretin câiz olduğu hükmünü çıkarmıştır.6- Hadis, kadınların tavafta kendilerini belli etmeyecek bir kıyafete bürünmelerinin, geceleyin tavafı tercih etmelerinin, erkeklerden ayrı ve onların arkasından tavaf yapmalarının efdal olacağını göstermektedir.^ 221

HICR'IN GERİSİNDE TAVAF

U 1^1 \+ >\ t : j yu L^lp ai y\ :Jlî JUit Ji J jp .1.

öj •_ âla-1 » cullHj < Mis Jlİ IjJjÂıs O 3 cOjJjJiJ L»

1 . (1386)- Ebu's-Sefer Saîd İbnu Muhammed anlatıyor: "İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'ı işittim, diyordu ki: "Ey insanlar, size söyleyeceğimi benden dinleyin, (bilahare) söyleyeceklerinizi de bana dinletin." "İbnu Abbâs şöyle dedi, İbnu Abbâs böyle dedi" diye kafadan atmayın. Beytullah'ı kim tavaf edecekse Hıcr'm gerisinden tavaf etsin. Oraya "Hatim" demeyin. Zira cahiliye devrinde kişi yemin edip kamçısını veya ayakkabısının tekini yahut yayını atardı." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 26.] mflI

AÇIKLAMA:

1- İbnu Hacer'in açıklamasına göre, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ilk cümlesinde: "Beni dinleyip, anladığınızı bir tekrar edin, sözlerimden ne anladığınızı bir göreyim" demek istemiştir. Sanki İbnu Abbâs, halkın kendi söylediklerini eksik, fazla anlayıp sonra da bunu kendisine nisbet ederek - hiç söylemediği şeyleri- rivâyet etmelerinde endişe

duymaktadır. Ve: "İyi dinleyin, tam ve eksiksiz zaptedin, iyice kavramadan "İbnu Abbâs şöyle söyledi" demeye kalkmayın!" demek istediler.

2- İbnu Abbâs, Hıcr'ın gerisinden yürümelerini söylüyor. Hıcr, daha önceleri de belirtildiği üzere, Kâbe'nin rükn-i Irakî ile rükn-i Şâmî arasını teşkil eden kuzeybatı duvarının karşısında, yarım daire şeklinde, 1 metrekadar yüksekliğindeki duvarın içinde kalan kısımdır. Burası Kâbe'nin içinden sayılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nübüvvet gelmezden önce yapılan tâmir sırasında, malzeme yetmediği için duvarın dışında bırakılmıştır. Hıcr'ı ihâta eden yarım dâire şeklindeki duvara Hatim denir.

3- İbnu Abbâs, Hıcr'a, "hatim" denmemesini tenbih ederken -Saîd İbnu Mansûr'un rivayetine göre- bir zât: "Hatim nedir?" diye sorar. İbnu Abbâs: "O hatim değildir..."der. Ebu Nuaym'm Müstahrec'inde yer alan rivayette, İbnu Abbâs şöyle devam eder: "Cahiliye insanları onu (Hıcr'ı) hatim diye isimlendiriyorlardı. İçerisinde Kureyş'in putları vardı..."

Bir başka rivayette, "...Cahiliyeden biri yemin etmek isterse, değneğini koyar yemin ederdi, kim tavaf edecekse gerisinden etsin" der.

Hülâsa mâna şu oluyor: Cahiliye insanları birbirleriyle yeminleşecekleri zaman, yemin eden kimse bir kamçı veya ayakkabı teki veya yay veya bir değnek atar, bunu yeminine işâret kılardı. Bu sebeple oraya hatim adını verdiler, çünkü orada eşyalar çürürdü. Buraya "hatim" denmesi ile ilgili başka tahminler de yapılmıştır. Buna göre, zâlimlere orada beddua edilmesi, orada edilen duanın kabul görerek zâlimi helak etmesi sebebiyledir. Bir başka tahmine göre oraya "hatim" denmesi, buranın Beytullah'tan ayrılması, koparılması, duvarının yarım kalması sebebiyledir. Bir başka

görüşe göre, burada dua için, fazla izdiham yaparak insanların birbirlerini ezmelerinden dolayı "hatim" denmiştir. Başka tahminler de ileri sürülmüştür.

Hatim kelimesi kırma, ezmek, parçalamak mânasını taşıyan bir kökten gelir.İbnu Hacer der ki: "

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m yaptığı açıklama, bu söylenenlerin pekçoğunu reddetmede yeterli bir delildir." 1 ^

SAFA VE MERVE ARASINDA SA Y

■] Jj ^ İA>-lj liljis) L&aJl (jju 4j1Aw5İ o j # ^glil ■_ °Jgj ijli Üp kül -1

t # *

:>jb ^1 a^-^>-l

1 . (1387)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne de Ashabı Kirâm (radıyallahu anhüm)'ı Safâ ile M e it e arasında birden fazla tavafda bulunmadı, bu da ilk defa yaptıkları tavaf idi." [Ebu Dâvud, Menâsik 54, (1895); Nesâî, Hacc 182, (5, 244); Müslim, Hacc 140, (1215) İbnu Mâce, Menasik (2972).

AÇIKLAMA:

1- Burada Safâ ve Merve arasındaki "tavaftan maksad "sa'y"dir.

2- Görüldüğü üzere bu hadis, haccla birlikte umre de yapmak isteyenlerin, hem hacc ve hem de umre için bir kere sa'y etmelerinin yeterli olduğunu ifâde etmektedir. Daha önce de geçtiği üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm) ve ashabından bir kısmı hacc-ı kıran yapmış idi. Diğer bir kısmı da hacc-ı temettü yapmış idi. Hacc-ı kıran yapanlar, umre tavafından sonra sa'y yapınca, ifâza tavafı sırasında sa'y yapmazlar.

Nevevî sadedinde olduğumuz hadisin hacc-ı kıran yapanlarla ilgili olduğunu, hacc-ı temettü yapan Ashab'm iki sa'y yaptıklarını, birinci sa'y ilk gelindiği gün umre için, ikinci sa'y de hacc tavafıyla birlikte hacc için olduğunu ve bu İkincinin yevm-i nahirde edâ edildiğini belirtir. Ayrıca der ki: "Bu hadis hacc-ı kıran yapanlara İfâza için bir tavaf ve bir sa'y gerektiğine hükmeden Şâfıî ve etbama açık bir delildir, İbnu Ömer, Câbir, Hz. Aişe, Tâvus, Atâ, Haşan Basrî, Mücâhid, İmam Mâlik, İbnu'lMacesun, Ahmed, İshak, Dâvud ve İbn'l-Münzir de böyle hükmetmişlerdir."

Ulemâdan bir diğer grup hacc-ı kırân yapanlara da iki tavaf ve iki sa'y gerektiğine hükmetmiştir. Ebû Hanife, Şâ'bî, Nehâî, Câbir İbnu Zeyd, Abdurrahman İbnu'l-Esved, Sevrî, Haşan İbnu Sâlih, iki rivayetten birinde Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) bu görüştedir. Ashab'tan Hz. Ali ve İbnu Mes'ud (radıyallahu anhümâ)'un dahi bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.

Üçüncü bir görüşe göre, hacc-ı kıran yapsın, hacc-ı temettü yapsın, her iki çeşit hacıya da bir tavaf bir sa'y gerekir. Bu hadisin zâhiri de bunu ifâde etmektedir. Ahmed İbnu Hanbel'in, -oğlundan gelen bir rivâyette- böyle hükmettiği bilinir.

Bu mevzuya daha önce de temas edilmiştir (1285 numaralı hadise bak.) 1 ^ 1

4^-^>-l J A »Ü O Ojjp Jİ <U*_NJU 1_^ J L — o O" U -J

£ s °\ ' Z ? £ \ .° e . „ * 0 A Z . t C

LS »S^oljiM«.oJ4; j! ^ l g»W o ajLl Jş tjuC-Jj ijb jj ü (_£j

tı . .f •„

,UJI

4j

SLail aJLU-I S' jotJl i_ajI (3

2 . (1388)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kâbe'yi başına yular veya başka bir şey takılmış halde tavaf eden bir adam gömüştü. Hemen yuları koparıp attı." [Buhârî, Hacc, 65, 66, Eymân ve'n-Nüzûr 31; Ebu Dâvud, Eyman ve ’n-Nüzûr 23, (3302); Nesâî, Hacc 186, (5, 221-222), Eymân ve'n-Nüzûr 30, (7, 18).]

Bir başka rivayette şöyle denmiştir "...burnuna geçirilmiş bir halka ile birisini yeden bir adam görmüştü, derhal halkayı kopardı ve adama: "elinden tutarak yed!" diye emretti. 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Hadisin Nesâî'de gelen vechinde böyle eziyetle kendini yeddimıeye nezretmiş olduğu belirtilir.

2- Hadiste geçen zimâm kelimesi yular demektir ve kolayca yedmek için hayvana takılır. İnsanın yularlanması büyük hakâret olur, kişinin kendi kendine takması, nefsini alçaltmaya yönelik bir davranıştır.

Hadisin Buhârî'de gelen vechinde hizâme tâbiri geçer. Bu yulardan öte bir yedme vasıtasıdır. Huysuz hayvanların kolayca yedilebilmesi için hayvanlara, burun deliklerini ayıran zara takılan ip vs. halkadır. İnsana bunun takılarak yedilmesi daha büyük bir hakaret, daha büyük tezlil ve

tezellüldür. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu çeşit terbiyeyi, taabbiidü, tevazu ve tezellülü yasaklamıştır. 1 ^ 1

3 1 -*-) aü! kil \j : jul* ı î jlzJ bl^»Lı y kül 2)1 [^1 ^1 y^^ -3.

.‘ui- kül y^j oLi Li Jjij 34-j \j£ “yi cLgjrJ <3 o-kdiki tdJJ I2)15"" <3 3 İ c (3 , *’2ıJ!

. dJJL* I .jbcy» A^^plj Ç>- Ajtüs c-c5""U aülj :c-JÜu oLi Jj 2İl_£_ı l$ 3l 2)[ili J 1 -^

3 . (1389)- İbnu Ebî Müleyke anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Beytullah'ı tavaf eden cüzzamlı bir kadın görmüştü, hemen:

"Ey Allah Teâla'nm câriyesi, insanlara ezâ verme, sen evinde otursan kendin için daha hayırlı olurdu!" dedi. Kadın (söz tutup) evinde oturdu. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in vefatından sonra bir adam kadına uğrayarak:

"Seni haccdan yasaklayan kimse artık vefat etti, çık evinden!" dedi. Kadın adama şöyle cevap verdi: "Allah'a yemin olsun, ben ona sağken itaat edip, ölünce isyân edecek kimse değilim." [Muvatta, Hacc 250,(1,424).]^

AÇIKLAMA:

Cüzzam hastalığı, vücuddan deri ve et parçalarının kopup dökülmesine sebep olan bir hastalıktır. Cüzzamlı hem manzarası, hem pis kokusu ve hem de bulaşma durumuyla başkalarını rahatsız edecektir.

Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu davranışıyla, insanlara rahatsızık verecek bir hastalığa mübtelâ olanların haccdan yasaklanabileceği prensibini va'zetmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) soğan sarımsak kokanları mescide

almaz, Bakî'e kadar sürer çıkartırdı. Öyle ise, soğan sarmısakdan çok daha rahatsızlık verici ve umumî sağlığı tehdid edici durumlara haccda elbetteki müsaade edilemez. 1 ^ 1

jil aJ JjJEi . OIÜI & 2jÜlİ!I klüJl Jİp ÜJiii '.y& y\ 2)5"" İ3l[,t_JLJl y 4 üIwUp- yf*j . 4 . . ^jl ijJsJdO 1 _* • J2)15"" İ-i- Aül “j 2)1 c-ctJl \y\lş

4 . (1390)- Abdullah İbnu's-Sâib'in anlattığına göre, (yaşlanıp gözlerini kaybettiği vakit) İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a (tavaf sırasında) refakat edip, Hacerui-Esved'i takip eden (Haceru'l-Esved ile) kapı arasındaki kısımda (mültezem) durdurmuş bu sırada İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) kendisine: "Bana söylendiğine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) işte burada namaz kılarmış" demiştir. Abdullah İbnu Sâib de "evet" demiş, bunun üzerine İbnu Abbâs, kalkıp orada namaz kılmıştır." [Ebu Dâvud, Menâsik 55; Nesâî, Hacc 133, (5, 221).] 0151

2)1 34 ® (3i 4^3 3^“^ 'M 2)15"(_jl y Jjtb 2)1 aÜj a)|[.dJJL* -5.

03* 1 _‘ÜİP JjEb Jj (jl 2)1 4 *j < _ ^ SJ^AİIj EK2J1

. (_3 <

5 . (1391)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh), mürâhık (yani zaman bakımından daralmış, vakfeyi kaçırma endişesine düşmüş) olarak Mekke'ye gelince, Beytullah'la Safâ ve Merve'yi tavaftan önce, Arafat'a çıkar, Arafat'tan döndükten sonra tavafını îfa ederdi." [Muvatta, Hacc 125, (1,371).]^

AÇIKLAMA:

Burada, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs'm tatbikatından verilen örnekle şu hüküm belirtiliyor:

Bir kimse hacc için Mekke'ye geldiği zaman vakti daralmış ise, kudüm tavafını terkedip Arafat'taki vakfeye yetişir. Vakfe haccm farzıdır, onu kaçıran o yıl haccı kaçırmış olur. Ama kudüm tavafı farz değildir sünnettir, yapamayandan sâkıt olur ve herhangi bir şey gerekmez.

Arafat'tan sonra îfa edilen tavaf, artık kudüm tavafı olmaz, farz olan ifâza tavafı olur. Kudüm tavafı sâkıt olur. 1 ^

iîÇbJta LLyaJl ccu-Jb >_îljisJl ^*4“ Lcl Ali! J’C-Jli Alil ViJlp .6.

:>«b jjl dili ^Sb jL«-4-l

6. (1392)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beytullah'ı tavaf etmek, Safâ ve Merve arasında sa'yetmek ve şeytan taşlamak Allah'ı zikretmek için emredilmiştir." [Ebu Dâvud, Menâsik 51, (1888); Tirmizî, Hacc 64, (902).] |42l]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî, bu hadisi şöyle açıklar: "Yani bu sayılan mübarek yerlerde Allah'ı zikretmek için onlar menâsik kılınmıştır. Sakın ha gâfıl olunmaya! Beytullah'm etrafında tavaf ve vakfeler dua için emredilmiştir. Zira, bu iki yerde yapılan ibâdetler parlaktır. Şeytan taşlama ile Safâ ile Mere arasında sa'y de, Allah'ı zikretmek için sünnet kılınmıştır. Yâni atılan her taşla birlikte tekbir getirmek sünnettir, sa'y sırasında da dualar sünnettir." 1 ^ 1

TAVAF VE SA YDE DUA

EjjJl 3 EJİ l£jj (jr y_ LS ı iUbJl 3 aüI “j ; JLS t 4l~»Jl aUİwUp .1.

l 3 jCH. ' 4j>-^>-I .]jlIil b^ljb lîij ddi-b- 03 *

1. (1393)- Abdullah İbnu Sâib anlatıyor: "Safâ ile Merve arasındaki tavaf sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle dua ettiğini işittim:

"Rabbimiz bize dünyada hayır ver, ahirette de hayır ver ve bizi ateş azabından koru." [Ebu Dâvud, Menâsik 52, (1892).] 14231

AÇIKLAMA:

Bu dua Kur'ân'da gelen dualardandır (Bakara 201). Bu, câmî bir duadır. Zira Allah'tan hem dünyada hem ahirette hasen istenmektedir. Hasen güzel ve hayır mânalarına gelir. Yani istenen şey belli muayyen bir hasen olmadığı için, bunun içerisine bütün hasenler, hayırlar, iyi olan şeyler eksiksiz girer. Alimler "dünyadaki hasen"le ilim, amel, âfıyet, af, rızk, temiz hayat, kanaat, sâlih evlat vs. akla gelebilecek bütün hayırlı şeylerin kastedildiğini, "ahiretteki hasen"le de mağfiret, cennet, yüksek dereceler, peygamberlere mürâfakat, rıza, rü'yet (Allah'ın cemalini görmek), lika (Allah'a kavuşmak) vs. uhrevî füyûzâtm kastedildiğini söylerler.

"Ateşin azabından korunma" talebiyle de cehennemin yakması, dondurması, zehiri, açlığı, susuzluğu, pis kokusu, darlığı, akrebleri, yılanları gibi nasslarda gelen her çeşit azabından korunma taleb edilmiş olmaktadır.

Mü'min, duaların makbul olduğu o mübârek yerlerde bu çeşit câmi dualarla dua etmeli, dünyevî, maddî, müşahhas, fânî şeyleri taleb ederek vaktini heder etmemelidir. 1 ^

cuii ılJjl j»4-^ :LivaJ' L ^ f " JyÂ L^-4-^ *4Ü ,^4’j <1^ ^h[tIr^J -2

a^Aİ .]j4iJ 6îj ^U^İJ Ja JL* Âİ-yJ ûî »6>“4 (jsjJLi ui' dAJL-î jIj oUJ.1 «liisâ JJjlj

^s- wL»Jİ-1 aJj diliI aJ aJ vÜij-^ oÂAj aJJİ I aJ[oİj^Pj 060 j\S 3 ölS^ ’jjiJj

. Joj^S (3 dJ-J-tS" Öjjjj^ (3 ^-UAİj tOİ^ £-<A vÜJi £-C*2 j ^S""

2 . (1394)- Nâfi 1 (rahimehullah)’nin anlattığına göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'i Safâ tepesi üzerinde şöyle dua ederken işitmiştir:

"Ey Allah'ım, Kitab-ı Miibîn'inde: "Bana dua edin size icâbet edeyim!" (Gâfır 60) diyorsun, sen sözünden dönmezsin. Ben şimdi senden istiyorum: Bana hidayet verip İslâm'ı nasib ettin, onu geri alma. Son nefesimi Müslüman olarak vermemi nasib et" (Âmin). [Muvatta.Hacc 128, (1, 372-373).]

Ya Rabb, aynı duayı biz de yapıyoruz, kabûl et!

Rezîn şunu ilâve etmiştir: "(İbnu Ömer), üç kere tekbir getirir ve şöyle derdi: "Allah'tan başka ilâh yoktur, O tekdir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, bütün hamdler O'na âittir, O her şeye kâdirdir.” Bunu da yedi kere tekrarlardı.

Merve'de de, her şavtta aynı şeyleri tekrar ederdi. [Rezîn'in bu ilâvesi de Muvatta'nm aynı babmdadır (127. hadis) 14221

(3l*î Atıl ıJlAJ ^y> A1J5j[-3.

U ıjL 14 -İp ;j>! Js- j£\> JiA aL 34 J 2 Ş JA J~J.l jkü OlT 131 JLA .k^Jj

1,0/ o s* ' Öj ^ ^ *ö3 ^ ^ O ^ < I ti ■* C® " 1 <Sİ ti

£^JİJ *—■£--U^2j l A 1 t

3 . (1395)- Rezîn'in bir rivayetinde şöyle denir: "Bu yirmi bir tekbir, yedi tehlîl eder. Bunlar arasında da dua eder, Allah'tan ister, sonra (tepeden inmeye başlar), vadinin tabanına (şimdilerde Yeşil Sütunlara) varınca koşmaya başlar, buradan çıkıncaya kadar koşar, Merve yamacına varınca normal yürümeye devam eder. Tepeye, zirveye çıkar, orada durup, Safâ'da yaptıklarını aynen tekrâr ederdi. Bunu yedi kere tekrarlar ve böylece sa'yini tamamlamış olurdu." 14221

OwL>-j <ÜİI I ! (J jJL>J 1 x7 y&J ^İP ISI TT (J Ü^”|_ !(Jlî 4JP ^j-Pj * '■

JjU ojj^Il ^ip C-o cJj-Aİ ^İP ^•*■^"1 4_!j »jJJJ*l 4 J Ç 4 J

•]^A

4 . (1396)- Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safâ tepesinde durduğu zaman üç kere tekbir getirip sonra: Allah'tan başka ilah yoktur. O tekdir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir, O herşeye kadirdir" derdi. Ve bunu üç sefer tekrar eder, dua okurdu. Aynı şeyi Merve tepesinde de yapardı." [Muvatta, Hacc 127, (1, 372); Müslim, Hacc 147, (1218); Ebu Dâvud, Menâsik 57, (1908); İbnu Mâce, Menâsik 84, (3074).] 14221

. L^s^Aİ .JcU-Jb >_9jkj

5. (1397)- İbnu Şihâb anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Beytullah'ı tavaf ederken telbiye getirmezdi."

[Muvatta, Hacc 47, (1, 338).]

AÇIKLAMA

Zürkanî, bu hususta şu açıklamayı sunar: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in tavaf sırasında telbiye getirmemesi, bunun meşrû olmamasmdandır.

Bu sebeple oğlu Sâlim de tavafta telbiyeyi mekruh addetmiştir. İbnu Uyeyne der ki: "Kendisine ihtida edilip uyutanlardan Atâ İbnu's-Sâib hâriç hiç kimsenin Beytullah'm etrafında telbiye getirdiğini görmedim." Şâfıî hazretleri ve Ahmed İbnu Hanbel sessizce telbiye getirmeyi câiz bulmuşlardır. Ancak Rebîa tavaf edince telbiye getirirdi."

Hanelilere göre, telbiye, Zilhicce'nin 10'uncu günü (yâni bayramın birinci günü) şeytana ilk taşın atılmasına kadar

devam eder, o zaman bırakılır.

ÜÇÜNCÜ FASIL

BEYTULLAH'A GİRİŞ

: (Jlli . CL ^ ^jA İ-İ- üıl ^s^ > ^ -1

.]j5î illi il üjil oî İiİAS U İ^İÜI U a;/ & I ^ &£j| İİAS

• t * *

. ijta y\ Aj >-\

1 . (1398)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mesrûr bir halde yanımdan çıkmıştı, sonra üzüntülü olarak geri döndü. Dedi ki:

"Kâbe'ye girdim. Ancak pişman oldum, yaptığım bu işi geri getirebilseydim, girmezdim. Ümmetime meşakkat vermiş olmaktan korkuyorum." 1 ^ 21

1 „ p. c * ^ os- o s s o c « & t?'' ^ £ « o T

. Jİ Üİ i !OwLpJ 2.

2 . (1399)- Tirmizî'de şöyle denir: "...Yapmamış olmayı temenni ettim. Zira, kendimden sonra ümmetimi yormuş olmaktan korkuyorum." [Ebu Dâvud, Menâsik 95, (2029); Tirmizî, Hacc 45, (873); İbnu Mâce, Menâsik 79,(3063).i 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yaptığım bu işi geri getirebilseydim" cümlesiyle: "Bu işi yaptıktan sonra öğrendiğim şeyi, yapmazdan önce bilseydim kesinlikle

Kâbe'ye girmezdim" demek istemiş ve bu ifade ile pişmanlığını ortaya koymuştur.

Tirmizî'de bu endişe daha açık ifâde edilmiştir: Mesrûr çıktığı halde, yanma üzgün dönmüş olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan Hz. Aişe, bu kederin sebebini sorar ve şu cevabı alır: "Kâbe'ye girdim. Sonra girmemiş olmayı temenni ettim. Şimdi ben, kendimden sonra gelecek ümmeti yormuş olmaktan korkuyorum." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu üzüntüsü, ümmetin, Kâbe'yi hac menâsikinden zannederek, mâruz kalacağı imkânsızlıklar ve bunun ümmette hâsıl edeceği keder sebebiyledir, denmiştir.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kâbe'ye ne zaman girdiği ihtilâflıdır. Bir kısım âlimler, kesin bir üslûbla sâdece Fetih senesinde girdiğini söyler. Ancak Şevkânî, Neylü'l-Evtâr'da: "Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Fetih senesi dışında Beytullah'a girdiğinin delilidir, çünkü Fetih yılında Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) beraberinde değildi" der. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye dönünce Hz. Aişe'ye anlatmış olabilir" diye bu durum te'vil edilmişse de, bariz şekilde tekellüflü bulunduğu için kabul görmemiştir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m umre sırasında Kâbe'ye girmediği kesinlik kazanan bir husustur. Bazı âlimlere göre Veda haccı sırasında girmiş olması daha kuvvetle muhtemeldir. Beyhakî buna kânidir. 1408 numaralı hadiste daha fazla açıklama gelecek.

3- Cumhur bu hadisten şu hükmü çıkarmıştır: "Kâbe'ye girmek haccm menâsikinden değildir."

Ancak Kurtubî, Kâbe'ye girmeyi haccm menâsikinden addeden âlimlerden bahsetmektedir. Her hâl u kârda

Kâbe'ye girmenin müstehab olduğu kabûl edilmiştir. Buna delil olarak İbnu Huzeyme'nin

kaydettiği şu hadis gösterilir:

i)

d c-44l JA3 "Beytullah'a giren, bir

cennete girmiş olur ve mağfirete uğramış (günahlar affedilmiş) olarak çıkar." Kâbe'ye girmenin müstehablığma başka delil ve karineler de gösterilmiştir.

Not: Bu mevzu ile ilgili geniş açıklamayı 1408'de yapacağız. 1 ^

ÂAİls t yi jIüPJ (Jö>—-A jJ 4-»L4lJ curiJI İ4- J^S[: JIi aUİ j-»P ^jPj -3

? # Aİ) I (J<UÎ I_CvJ O ı__> C-ifL» 33 (J jjI CİPS"" IULİ.İ . ^.^Jp jjüp Ii jt-4-Tf- aUI

. aJLA d)I ıl-JbSj Çili

3. (1400)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), beraberinde Usâme İbnu Zeyd, Bilâl, Osman İbnu Talha (radıyallahu anhümâ) olduğu halde hep beraber girip kapıyı kapadılar. Açtıkları zaman içeri ilk giren ben oldum. Bilal'le karşılaştım ve hemen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'nin içerisinde namaz kılıp kılmadığını sordum.

"Evet" dedi, "iki Yemânî direk arasında." Kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum."

Not: 1400-1408 arasındaki hadislerin kaynaklarını 1408'nin sonunda toptan vereceğiz. 1 ^

ojLC-j °-Js' rijipj yS- cy Li ^o L4jÇ>- oou eri 1 l~ri[<3 _j -4.

.] ^ bJ-»Pİ Aiw«ı ^İP L)LSj oJ_»Pİ Aj

4 . (1401)- Bir rivayette geldiğine göre (İbnu Ömer) şöyle demiştir: "Çıktığı zaman Bilâl (radıyallahu anh)'e sordum:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içerde ne yaptı?" Cevaben:

"İki direği sağma, birini de soluna aldı, üç direği de arkasına aldı. -O zaman Beytullah'ta altı direk vardı- sonra namaz kıldı." I ^ 31

. (jrÂI*S\Jl 4 j>-j (3 f 4İ;Lc-d ıjdLU! û>AjL~-Jl ütH ûA*^) ı3j -5.

5 . (1402)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Beytullah'a girdiği zaman soluna gelen iki direk arasında iki rek'at namaz kıldı. Sonra çıktı ve Kâbe'nin önünde iki rek'at namaz kıldı." I ^ 1

Jâ^lüi i 3*3 rij aJ i A 3 L 1 ^ip ^ *j 3) 4 ^ [iSy ~' <_3j -6.

6 . (1403)- Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih senesi, devesi Kasvâ'nm üzerinde olduğu halde ilerledi, terkisinde de Üsâme (radıyallahu anh) vardı. ” [435]

^LıiJL ; JUi aAJJs jUip İp S jIpbj ^-IjI (_4^[<3j -7.

Ji ^ oij) isLpt* Ji» 3^ djçfJi ili 333^' jî Jıij : jıl» jî cjU <sî ji

1 ! o; 4-4.✓ < <

. J o

7 . (1404)- Bir diğer rivayette şöyle denmiştir:

"...Üsâme'ye ait bir devenin üzerinde (gelip) Kâbe'nin avlusunda deveyi ıhdı. Sonra, Osman İbnu Talha (radıyallahu anh)'yı çağırdı ve:

"Kâbe'nin anahtarını bana ver!" dedi. Osman annesine koştu. Ancak kadın vermekten imtina etti. Osman (radıyallahu anh):

"Allah'a kasem olsun ya derhal verirsin veya şu kılmcım belimden hemen çıkacaktır! "diye kükredi. Bunun üzerine kadın anahtarı Osman'a hemen verdi, o da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirip teslim etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'yi açtı..." Devamını önceki rivayetteki gibi zikretti. 1 ^

d)l 333?^ 1 Lc)[^ i<_3L5 ^-Lp ^p Lİ2jl <3j -8.

:JlJîi c.» alİl (J 4 ? <3 ^ ^ (b ^ 4 -^"" ‘kp-lyi <3 lpS cp^Jl l 3) ^

oJp

8 . (1405)- Yine Müslim'de kaydedilen bir rivayette, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şunu söyler: "Sizler Kâbe'yi tavafla emrolundunuz, içine girmekle değil." Ve der ki: "Üsâme (radıyallahu anh) bana, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, Beytullah'a girdiği zaman her tarafında dua ettiğini, dışarı çıkıncaya kadar namaz kılmadığını, çıkınca Beytullah'm önünde (kapısına yakın yerde) iki rek'at kılıp: "Bu (Beyt), kıbledir" dediğini haber verdi. "^221

. Ipjİ âjjLüj jjp ^\Ai 33-5[:(_gjL>tL3J ^ <3j -9.

9 . (1406)- Buhârî'nin bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye girdi. İçeride altı direk vardı. Her bir direğin yanında bir miktar durdu, dua etti, ama namaz

kılmadı." [438]

• (*^4^ ı—kU- 3^ <3 _upj .10.

10 . (1407)- Nesâî'de şöyle denmiştir: "Kâbe'ye girdi ve her tarafında tesbihde bulundu. Namaz kılmadan çıktı. Makâm'm gerisinde iki rek'at namaz kıldı.

3^*2 aüI-l*jxİ -JIŞ- üpIÜI ollb 03-0 Ot-9^ Oh <2l5"lil :aJ <Sj ^~l 3j -11

aIIp jjjÜJ aİİİY^-j < dI c " oJjS-j ÂOtSO 3^ 3^ O ^l ®/4ixOI3 aJLüjj aIİp

aUİ ş-OOj 3O4-O3 aX* 3 JI 015^1 3-* 3^"” 3i l —^ aJLOj

l jdI »çIw2pJl« J SJLaİI oA* >_Ç-3j! f cp-d! ^”3 jOOOİ o3*-0 ^3^* jLOccOJ < 003.3 3^"

. 13 LâJ l) 15"Lclj dJJÜS" İ-t- ^gJI ÂSIj (3 11331 -33* ^35

11 . (1408)- Nesâî'nin bir diğer rivâyeti şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] Kâbe'ye girdi, ilerledi. Kapıya yakın bulunan iki sütunun arasına gelince oturdu. Allah'a hamd ve senâda bulundu. Sonra kalkıp Kâbe'nin arka cihetinden karşısına gelen kısma kadar yürüdü. Alnını ve yanağını sürdü. Allah'a hamd u senâda bulundu, dua ve istiğfar etti. Sonra Kâbe'nin her bir köşesine gitti ve her birini tekbir, tehlil, teşbih ve Allah Teâla'ya senâ, dua ve istiğfarla karşıladı.Sonra çıkıp, Beytullah'm ön yüzünde iki

rek'at namaz kıldı. Namazdan çıkınca: "Bu (Beyt), kıbledir" dedi." [Buhârî, Hacc 51, 52, 54, Megâzî 77, 48, Salât 30,81, 96, Teheccüt 25, Cihâd 127; Müslim, Hacc 388-397 (1329-1332); Muvatta, Hacc 193, (1, 398); Ebu Dâvud, Menâsik 93, (2023); Nesâî, Mesâcid 5, (2, 33-34), Hacc 126, 127, 131, 139 (5, 216-221), Kıble 6, (5, 217).]^

AÇIKLAMA:

1- Son on bir hadisin hepsi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselânfl'm Kâbe'ye girişi, onu ziyaret şekli, içerisinde namaz kılıp kılmadığı, nerelerde hangi duaları nasıl yaptığı gibi birbirini tamamlayan

teferruat meselelerle ilgilidir. Bu meselelerin her birisiyle ilgili âlimlerin farklı değerlendirmeleri olmuştur. Burada mühimlerine muhtasaran temas edeceğiz. 1 ^

1) KÂBE'YE RESULULLAH (aleyhissalâtu vesselam) NE ZAMAN GİRDİ?

Bu meselede üç ihtimal mevzubahis olmuştur:

1 - Umretu'lkaza'da,

2- Fetih sırasında,

3- Veda haccı sırasında.

Umretü'lkaza'da girmiş olma ihtimali son derece zayıf kabûl edilerek bunun üzerinde fazla durulmamıştır. "Çünkü, denir, o zaman Kâbe putlarla dolu idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) putun olduğu yere girmez, zira putun bulunduğu yere melek girmeyeceğinden yalnız kalacaktı. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) meleklerden ayrı kalmaya tahammül edemezdi. Ayrıca, Mekke'de üç günlük kalma, Hudeybiye antlaşmasında yer alan şart gereği idi.

Kâbe'ye girme hususunda antlaşmada şart yoktur." Böyle bir şart koşsa müşrikler antlaşmaya yanaşmayabilirdi. Bu sebeple koymamış olabilir" denmiştir.

2- Fetih günü girmiş olma ihtimali: Bu kuvvetli bir ihtimaldir. Bunu tasrih eden sahih rivayetler var. İbnu Hacer, 1403 ve 1404 numarada kaydedilen hadislerin sarahatine dayanarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Fetih sırasında Kâbe'ye girdiğine hükmeder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'nin anahtarını istediği Osman İbnu Talha -ki hakkında genişçe bilgi sunacağız câhiliye devrinden beri Kâbe'nin perdedarlığım yapan kimsedir.

3- Veda haccmda girmiş olma ihtimâli: Beyhakî ve bir kısım âlimler buna hükmederler. 1398 numarada Hz. Aişe'den kaydedilen rivayet de buna delildir. Ancak Fetih günü girdiğini söyleyenler, bu hadisi şöyle te'vil ederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Aişe'ye, o durumu Medine'ye döndüğü vakit anlatmış olabilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'ye Veda haccmda girdiğini söyleyenlerden bir kısmı, "Kâbe'ye girme"nin hacc menâsikinden olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bu görüş pek taraftar bulmamıştır. Buhârî, İbnu Ömer'in çok hacc yaptığı halde Kâbe'ye girmediğine dair rivayeti kaydederek bunu reddedenler arasında yer alır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'ye girmesiyle ilgili hâdiseyi rivâyet edenlerin en meşhuru ve üstelik sünnete uymada titizliğiyle tanınmış olan İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)' in pekçok hacc yapmasına rağmen Kâbe'ye girmemiş olması, Buhârî için, bunun menâsikten olmadığı hususuna yeterli bir delil olmuştur.

4- Fetih ve hacc sırasında girme ihtimâli: Rivâyetlerdeki ihtilâfı te'lif edici bir grup âlim bu görüşü ileri sürmüştür. Bu te'vil az sonra temas edeceğimiz bir başka ihtilâfı da ortadan kaldıracaktır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'nin

içinde namaz kıldı mı, kılmadı mı? Buhârî şârihlerinden Mühelleb'in yorumuna göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye bir kere Fetih yılında girmiş ve iki rek'at namaz kılmıştır, bir kere de Veda haccı sırasında girmiştir ve bu girişte namaz kılmamıştır. İbnu Hibbân da: "Bana, bu iki rivayeti cem etme hususunda en uygun geleni, iki haberin iki ayrı vakitte cereyan eden vak'a ile ilgili olduğuna hükmetmektir" demiştir.

Bu te'life Nevevî itiraz ederek: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m Veda haccmda değil, Fetih sırasında Kâbe'ye girmiş bulunduğu hususunda ihtilâf yok" der.

Bu konuyla ilgili farklı görüşleri delilleriyle birlikte kaydeden İbnu Hacer, kesin bir tavır takınarak herhangi birini tercih etmez. Ancak hadisten çıkarılan fevâid kısmında: "Kâbe'ye girmek müstehabdır" der.^

2) KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZ

Üzerinde durduğumuz mevzuun teferruatlı ve ihtilâflı noktalarından biri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m içeride namaz kılıp kılmadığı meselesidir. Zîra, yukarıda kaydedilen hadislerden bir kısmında (1400-1401-1402) Bilal-i Habeşî (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m içeride iki rek'at namaz kıldığını söylerken, bir kısmında (1405-1406-1407-1408) Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ), Kâbe' nin içinde Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm)'m namaz kılmadığını söylemektedir.

Şârih İbnu Hacer'in dikkat çektiği daha enteresan bir duruma göre, Kâbe'nin içinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namaz kılmadığını söyleyen Üsâme (radıyallahu anh)'den İbnu Ömer'in

yaptığı bir rivâyette -ki bu rivayet Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelmiştir- Üsâme, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m içeride namaz kıldığını söylemiştir.

Görüldüğü üzere, sahih hadisler bu mevzuda ihtilaf ederler. İslâm âlimleri bu rivayetleri birkaç noktadan te'lif ve izaha kavuştururlar. Denir ki:

1) Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'in rivayeti isbat edici olması sebebiyle tercih edilme şansını elde tutar. Çünkü, umumî kâidedir, iki rivâyet nefy ve isbat hususlarında ihtilâflı olurlarsa isbat edicinin tercih edilmesi esastır.

2) Bilal'in rivayetlerinde ihtilâf olmadığı halde Üsâme'nin rivayetleri ihtilâflıdır. Belirtildiği üzere İbnu Ömer, Üsâme'nin: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'de namaz kıldı" dediğini rivayet etmiştir.

3) Nevevî her iki rivâyeti şöyle bir te'life kavuşturur: "Bunlar Kâbe'ye girdikleri zaman dua ile meşgul oldular. Bu esnâda Üsâme (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dua ederken gördü. Üsame kendisi dua ile bir köşede meşgul olurken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka yerde iki rek'at namaz kıldı. Bu esnada Bilal, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yakınında olduğu için gördü, Üsâme ise uzaklığı ve dua ile meşguliyeti sebebiyle görmedi. Zîra kapının kapalı oluşu, içeride karanlık hâsıl etmişti. Ayrıca Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le Üsâme arasına içerdeki sütunlar da perde yapmış olabilir. Bu sebeple zannma uyarak Hz. Üsame Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m namaz kıldığını inkâr etmiş olabilir. Muhibbu't-Taberî der ki: "Hz. Üsâme'nin, içeriye girdikten sonra, bir müddet için oradan ayrılmış olması, bu sebeple Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken orada bulunmaması da muhtemeldir."

Muhibbu't-Taberî'nin bu tevilini te'yid eden Ebu Dâvut et-Tayâlesi'nin kaydettiği bir rivayette, Hz. Üsame (radıyallahu anh) der ki: "Kâbe'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanma girdim. Orada bazı resimler gördü. Bir kova su istedi. Ben su getirdim. Onunla resimlerin üzerine vurup (onlar yıkadı)."

Bu hususu te'yid eden başka rivayetler de var.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'nin içinde namaz kılıp kılmaması ile ilgili ihtilâflı rivâyetleri, birini diğerine tercih etmeden te'lif eden de olmuştur:

a) "Namaz kıldı" diyen rivâyetlerdeki salât kelimesi lügat mânasında kullanılmıştır, yani dua etti demektir. "Namaz kılmadı" diyen rivayetlerde salât kelimesi ıstılahî mânadadır, yani "namaz" mânasmdadır. Bu te'vîli "Kâbe'nin içinde farz olsun nafile olsun her çeşit namaz mekruhtur" diyenler tercih etmiştir. Ancak, bu te'vili, kılman namazların rek'at sayısından bahseden rivayetler (1402 numaralı hadis böyledir) reddeder.

b) "Namaz kıldı" diyen rivayetlerde nâfıle namaz, "namaz kılmadı" diyen rivayetlerde farz namaz kastedilmiş olabilir. Kurtubî bunu benimser. Esasen İmam Mâlik'in mezhebi de bu te'vili esas almıştır.

c) "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye iki kere girmiş, birinde namaz kılmış diğerinde kılmamış olabilir" denmiştir. Yukarıda temas ettiğimiz, iki sefer girmiş olma ihtimali üzerinde duranlar, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadece Fetih günü Kâbe'ye girdi. Veda haccı sırasında girmedi" diyenlere: "Rivâyetler, Mekke fethi sırasında iki ayrı sefer girmiş olma ihtimâlini reddetmez" diye cevap vermişlerdir.^ 331

3) NAMAZIN YERİ VE ŞEKLİ

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe içinde namaz kıldığı umumiyetle kabul edilmiş, hatta, yeri ve şekli üzerinde bâzı teferruata bile inilmiştir. Hemen belirtelim ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m nerede namaz kıldığı hususunda daha ziyâde İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) soru sormuştur. Çünkü kendisi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte içeri girenler arasında yoktur. 1400 numaralı hadiste belirtildiği üzere Kâbe'ye Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte, Üsâme, Bilâl, Osman -bir başka rivayette el-Fadl İbnu Abbas- (radıyallahu anhüm) girmiştir.

Girince kapı örtülmüştür.

Ezrâkî'nin Me kk e üzerine yazdığı kitapta Hâlid İbnu Velid'in dışarıda kapının önünde bekleyerek halka karşı kapıyı koruduğu, tehâcümü önlediği belirtilir.

Şu halde, rivayetlerin umumî manası, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'den çıkınca, "Ben gençtim, üstelik güçlüydüm" diyen Abdullah İbnu Ömer'in, kalabalığı yararak en öne geçtiğini, böylece Kâbe'ye ilk giren olduğu belirtilir. İlk işi Hz. Bilal'e Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namaz kılıp kılmadığını, kıldığını öğrenince de nerede kıldığını sormak olmuş, ama heyecandan olacak, kaç rek'at kıldığını sormayı unutmuştur. Bazı rivayetlerde bunu unuttuğunu sarih olarak ifade

eder. Namaz kıldığı yeri sorması, hemen orada namaz kılmak düşüncesinden ileri gelir. Zira İbnu Ömer'in kanaatince

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namaz kıldığı nokta, Kâbe'nin en mukaddes yeridir, orada namaz kılmakla hem sünnete uyacak, hem de daha faziletli ve sevablı bir ibadet yapmış olacaktır.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m namaz kıldığı yeri belirleyen rivayetler, o sıradaki Kâbe'nin

içi hakkında bilgi verir: Kâbe'nin içinde üçerli iki dizi halinde altı sütün mevuttur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), öndeki dizide iki sütun arasında, karşı duvardan 3 zira' (kadar) mesafede duvarla kendi arasında herhangi bir sütre bulunmaksızın iki rek'at namaz kılmıştır. Namaz kıldığı yerde kırmızı mermer taşı mevcuttur.

İbnu Hacer, Kâbe'yle ilgili bu çeşit tasvirlerin, İbnu'z-Zübeyr zamanındaki tahribinden önceye ait olduğunu belirtir. Abdullah İbnu 'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in kuşatılması sırasında Şam askerlerine atılan mancınık taşlarının isâbetiyle tahrib olan Kâbe'yi, İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ), Hz.İbrahim zamanında atılmış olan temellere kadar yıktırarak yeniden yaptırmıştır. 1 ^ 1

4) KÂBE'DE NAMAZ CAİZ DEĞİL Mİ?

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kâbe'nin içinde namaz kılıp kılmadığı meselesi, âlimleri "Kâbe'de namaz caiz mi, değil mi" münâkaşasına götürmüştür. İbnu Abbâs'a göre Kâbe'nin dâhilinde namaz mutlak şekilde sahih değildir. Sebebi, insanların Kâbe'nin bâzı kısımlarına sırtlarını çevirmeleridir. Halbuki, O'na yüzleri çevirmek emredilmiştir. Bu emir, yüzü bir kısmına değil, tamamına çevirmek diye anlaşılmıştır. Mâlikîlerin bazıları, Ehl-i Zâhir ve Taberî bu görüştedir. el-Mâzirî: "Maliki mezhebinde meşhur olan, Kâbe'nin içinde farz namazın yasak olması ve kılındığı takdirde iâdesinin vâcib olmasıdır" der. Bazıları: "Aniden kılarsa iâde etmelidir" demiştir.

Tirmizî, İmam Mâlik'in nafile kılmanın caiz olduğuna hükmettiğini belirtir.

Nevevî, bazılarının Kâbe'nin içindeki namazın, dışmdakinden efdal olduğuna hükmettiğini nakleder. Ancak ulema, dışarda kılmanın efdaliyetinde ittifak ettiğine göre,

ihtilâftı bir efdaliyetin, ittifaklı efdaliyete üstünlüğü kabûle karin görünmez.

Cumhur, Kâbe'nin içinde namaz kılmayı müstehab addetmiştir. Bu hükme giderken dayanmış oldukları delili 1398 numaralı hadiste kaydettik. 1 ^

5) KÂBE'NİN KAPISI NİÇİN KAPATILMIŞTI?

Alimlerin ihtilâf ettiği bir husus da budur: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye girince kapısını niye kapattı? İbnu Battâl, "Buradaki hikmet, halkın bu ziyareti görerek sünnet zannetmesini önlemekti" demiştir. Bu zayıf bir yorumdur. Çünkü, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle bir şey düşünseydi yanındakilere de haber vermez, onlardan da gizli tutardı. Birkaç kişi için müstehap kılman bir amelin herkes hakkında müstehab olacağı açıktır.

Kapatılmasının hikmeti hususunda farklı yorumlar getirilmiştir:

* Kâbe'nin içerisinde her noktada namaz kılabilmek içindir. Çünkü kapıya yöneldiği zaman, karşısında Kâbe'den bir parça değil, semayı bulmuş olacaktı.

* Hanelilere göre, açık halde de namaz caizdir.

* Şafiîler Kâbe'nin kapısı açık olarak içinde namaz kılınabileceğini, ancak ne kadar alçak da olsa bir eşik bulunması gereğini söylemiştir.

* Musallî boyunda, bineğin arka kısmı boyunda bir perde şartı koşanlar da olmuştur.

* Kâbe'nin damında kılınacak namaz içinde de aynı farklı görüşler ileri sürülmüştür. 14461

6) BAZI FEVAİD

Bu rivâyetlerden, âlimler yukarıda söylenenlerden başka bazı faydalı inceliklere ve hükümlere dikkat çekerler:

1 - Sahâbinin sahabeden rivayeti var.

2- Efdâl olan varken, mefdûlün taleb edilmesi ve onunla yetinme var.

3- Haber-i vahid'in hüccet olması var.

4- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in sünneti öğrenme hususundaki hırsı ve bu husustaki fazileti var.

5- Sahâbe içerisinde faziletçe üstün olanların, her seferinde faziletçe üstün müşahedelere katılamadıkları görülüyor. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Talha gibi büyüklerden hiçbiri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe ziyaretinde mevcut değiller.

6- Münferid namazlarda mescidlerde sütunların gerisinde değil, aralarında da namaz kılmabilir.

7- Mescidlerde kapı meşrudur, kapatılması câizdir.

8- Önceden başkalarının geçme ihtimâli olma hallerinde sütre emri vardır. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki direk arasında durmuş, direklerden birinin gerisine geçerek sütre yapmamıştır. "Bunu, duvar yakın olduğu için (3 zira' kadar) yapmış olmalıdır" denmiştir.

9- Namaz kılanın sütre dikme mesâfesi üç zira'dır, daha fazla olmamalıdır. Bâzı âlimler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kâbe'de namaz kıldığı yerin kıble duvarından üç zira mesafede bulunduğunu haber veren rivâyeti bu meselede delil kılmıştır.

10- Ulemânın "Mescidü'l-Haram'm Ötahiyyetu'lmescid'i tavaftır" sözü Kâbe'nin içi hakkında değil, dışı hakkındadır. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devesiyle gelip, ıhtırıp doğrudan Kâbe'ye girmiş ve orada iki rek'at tahiyyetü'lmescid namazı kılmıştır. Bu namaz, umumî tahiyyetü'lmescid olabileceği gibi, Kâbe'nin müstakil bir mescid olmasından mütevellid de olabilir. (Yani Kâbe çevresinden ayrı düşünülünce kâmil mânada el-Mescidü'l-Haram değildir, müstakil bir mesciddir. Bir başka ifâde ile çevresini teşkil eden Metaf, Makam, Rükn, Hıcr, Zemzem Kuyusu müştemilâtı ile bilikte el-Mescidü'l-Haram olmaktadır.)

11 - Beytullah'm içinde namaz müstehabdır, ancak girmesi ile kimseye eziyet vermemek şartıyla. İbnu Abbâs'm: "Kâbe'ye girmenin hacda hiçbir ilgisi yoktur" dediği rivâyet edilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'ye Mekke'nin fethedildiği zaman girdiğini söyleyenler açısından, bunun hacda hiçbir irtibatı olmayacağı açıktır, zira o zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramsız idi.

12- Bu rivayetler, "Gündüz nâfılesi ikişer rek'at kılınır" diyenlere delildir.

13- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "Bu (Beyt) kıbledir" sözünü Hattâbî şöyle açıklamıştır: "Bu sözle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıble meselesi, bu Beyt'e karşı dönmek hususunda kesinlik kazanmıştır, binâenaleyh kıyamete kadar kıbleyi kimse değiştiremez, neshedilemez, namazı hep buna karşı kılacaksınız" demek istemiştir.

Bu sözle "Mescidü'l-Haram'da imamın yerini tayin etmiş olması da ihtimalden uzak değildir. İmam Kâbe'nin köşelerine ve etrafına değil, doğrudan doğruya cephesine

karşı duracaktır. Namaz bir tarafında makbul ise de sünnet olan budur."

Nevevî, üçüncü bir ihtimale daha dikkat çeker: Ona göre hadisin mânası, "Kıble, bütün Harem bölgesi yahut Me kk e veya Kâbe'nin etrafındaki mescid değil, bizzat Kâbe'nin kendisidir" demektir. 1401

7) OSMAN İBNU TALHA

1404 numaralı hadiste -ki Müslim hadisidir- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Fetih günü Hz. Üsâme (radıyallahu anh) ile birlikte gelip Kâbe'nin önüne devesini ıhıp, Osman İbnu Talha'dan Kâbe'nin anahtarını istettiği belirtilir.

Osman İbnu Talha Kimdir?

Bu zat, Osman İbnu Talha İbni Ebî Talha (radıyallahu anh)'dır. Kureyşî'dir. el-Hacebî lakabını taşır. Bu lakab onun Kâbe ile ilgili bir hizmetinden gelir. Kâbe'nin perdedarlığım (Hicabetu'l-Kâbe) yapmakta ve anahtarını taşımaktadır. İstediği zaman anahtarı vermekten imtina eden annesinin adı Sülâfe'dir, Ümmü Saîd de denir.

Babası Talha, amcası Osman İbnu Ebî Talha, her ikisi de Uhud Savaşı'nda kâfir olarak öldürülmüştür. Osman'ı Hamza (radıyallahu anh), Talha'yı da Hz. Ali (radıyallahu anh) öldürmüştür. Yine Uhud'da Osman'ın Müsâfı, Cülas, Hâris, Kilâb isminde başka kardeşleri de öldürülmüştür, hepsi de kâfir olarak. Osman İbnu Talha, Hudeybiye Sulhünden sonra Hz. Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh) ile birlikte Müslüman olmuş, hicret ederek Medine'ye gelmiştir. Rivayete göre, Necâşi'nin yanından dönen Amr İbnu'l-As hicret etme niyetinde iken Osman'la karşılaşıp arkadaş olurlar ve beraberce Medine'ye gelirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları görünce: "Mekke ciğerparelerini size atıyor"

diyerek bunların Mekke'nin en kıymetli eşhaslarından olduklarını ifade buyurur.

Osman (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte Medine'de ikamet eder, Mekke fethine katılır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, Kâbe'nin anahtarını Osman'la

amcasının oğlu Şeybe İbni Osman İbni Ebî Talha'ya verir ve: "Bunu ebedî olarak alm, sizden onu ancak zâlim geri alabilir" buyurur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m vefatından sonra Osman (radıyallahu anh) Mekke'ye gider. Hicrî 42 yılında vefat edinceye kadar orada kalır. Mamafih Ecnâdin Savaşı'nda şehid olduğu da söylenir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, buna tevdi ettiği hicâbet hizmeti (ki sidâne de denir) cahiliye devrinden beri bu ailenin üzerinde olan bir hizmetti. Ailesine Hacebiyyûn denir idi. Hicâbet perdedaıiık hizmetidir, temizliği, nezâreti, anahtarının taşınması hep buraya girer. Kâbe'nin anahtarını taşımak şerefli bir hizmetti. Hacibin izni olmadan kimse Beytullah'a giremezdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü, Kâbe ile ilgili bütün hizmetleri ilga ettiğini duyurmuş, sikâyetu'lhacc (hacılara su verme) ile sidânetu'l-Beyt'i istisna etmiştir.

Ulemâ demiştir ki: "Anahtarı onlardan almak hiç kimseye câiz olmaz. Bu hizmet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından onlara tevdi edilmiş Kâbe'nin mütevelliliğidir. Ebedî olarak onlarda kalacaktır, kendilerinden sonra evlâtları onu deruhte edecektir. Bu işte kimse onlarla niza edemez, ortak da olamaz, yeter ki o nesil var olmaya, bu işe sâlih olmaya devam etsinler." 1 ^®

\j£ yıSj, sil ‘Upj cuUJl 2)1 ujl Atıl (J i»ui lü[: JlS a))I -12.

فأخرجت

JLH AÎJİj UÎ ai 14İJIİ :# ai j ^ jIli .$‘1 j iojj' U^İP

41JJLİl y>çj Ut..]-çğ cuUJl I (j-LLp

يستقسمون بها .

12 . (1409)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Mekke'ye) geldiği vakit içerisinde put olduğu için, Beytullah'a girmekten imtina etti (kaçındı). Onların çıkarılmalarını emretti. Hepsi de çıkarıldı. Hz. İbrahim ve Hz. İsmâil (aleyhimâsselam)'in ellerinde fal okları bulunan heykelleri de çıkarıldı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bunu görünce): "Allah canlarını alsın! Allah'a kasem olsun, onlar da bilirler ki, Hz. İbrahim ve Hz. İsmâil (aleyhimâsselam) bu oklarla kısmet aramadılar." [Buhârî, Hacc 54, Enbiya 8, Megâzî 48; Ebu Dâvud, Hacc, 93, (2027).]^

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'ye girişi Mekke'nin fethinde mi oldu, Veda haccmda mı oldu, âlimlerce münâkaşa edildiğini, bazıları, "Sadece Fetih günü", bazıları, "Sadece Veda haccı sırasında" derken, bazılarının "Her ikisinde de olabilir" dediğini, önceki rivayetin (1408 numaralı hadis) açıklamasında izah etmiştik. Sadedinde olduğumuz rivayet, Fetih günü cereyan eden bir vak'ayı aksettirmiş olmalıdır. Zîra Veda haccma kadar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'de putların kalmasına müsâmaha etmesi kabûl edilemez.

2- Rivayetler, Kâbe'de 360 putun mevcudiyetinden bahseder. Bu putların hepsi bütün Araplarca eşit şekilde takdis edilmiyordu. Bazı müşterek putlarla birlikte, her

kabilenin kendine has putları da vardı. Kureyş' in en büyük putu Hübel adım taşıyor ve Kâbe'nin içinde bulunuyordu.

Şu halde bu putlar arasında Arapların ecdâdları ve Kâbe'nin bânisi bildikleri Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmâil (aleyhimâsselâm) de vardı.

Bunların elindeki oklara gelince, bu yapacakları işleri tayin veya aralarındaki ihtilafları çözmede kur'a çekmeye yarıyordu.

Şârihler bu mevzuda şu bilgileri verir: İbnu Cerîr der ki: "Cahiliye Arapları, bir iş yapacakları zaman üç okla çekim yaparlardı. Okun birinde "Yap!" birinde "Yapma!", birinde de "Boş!" yazıyordu.

Ferrâ ise şunu söyler: "Birinin üzerinde "Rabbim bana emretti." İkincide "Rabbim yasakladı!" üçüncüde de: "Boş!" yazıyordu." Bir kimse herhangi bir iş arzu edince, bu oklardan birini çeker, emreden ok çıkarsa yapar, yasaklayıcı olan çıkarsa terkeder, boş çıkarsa çekimi yenilerdi. İbnu İshâk,

bu okların, en büyük put olan Hübel'in yanında bulunduğunu, ihtilâfa düştükleri meselelerde, onun yanında kur'a çekerek muhâkeme olunup kur'a neyi gösterirse ona uyduklarını haber verir. Fal oklarına kuş tüyü takılmazdı.

Hemen kaydedelim ki, bu oklara mürâcaat sadece ihtilâflı hallere mahsus değildi. Kaynaklar hususî işlerde de ferdlerin başvurduklarını tasrih eder.

Saîd İbnu Cübeyr, bu okların beyaz çakıl taşı olduğunu; Mücâhid, üzeri yazılı "taş" olduğunu belirtir. Keza Mücâhid'in rivayetinde sefer, gazve, ticâret gibi her işlerinde bu fal taşlarına başvurup çekim yaptıkları belirtilir. Anlaşılan o ki, bu fal âletleri, Kâbe'de Hübel putunun yanında

bulunanlardan farklıdır. Hattâ Kâbe'deki oklar bile farklıdır; bazılarının üzerinde "Yap!" yazarken, bazılarında aynı mânaya gelen: "Rabbim bana emretti!" diye yazmaktadır. İbnu İshâk'm rivayetinde, bu okların Hübel'in yanında bulunduğu belirtilirken, sadedinde olduğumuz Buhârî rivayetinde, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (aleyhimâsselam)'in yanında da fal oklarının bulunduğu belirtilmektedir. Demek ki bu oklar, belki de başvurulacak meselenin vüs'atine, cinsine göre birçok çeşidi ihtiva etmektedir, her rivayet bunlardan birini aydınlatmaktadır. Nitekim İbnu Hacer, bu mevzuda gelen rivayetlerden şu neticeye varır: "Cahiliye Arapları üç çeşit fal oku kullanırlardı:

1 - Her ferdin kendisi için üç adet hususî ok,

2- Umumî meselelerin çözümünde hakem olarak başvurulan oklar. Bunlar Kâbe'de bulunurdu. Keza her bir Arap kâhin ve hâkimlerinin yanında da oklar vardı. Bunlar yedi adetti, üzerlerinde yazılar vardı. Meselâ biri: "Sizden", diğeri "Birleştirilmiş (nıülsak)", bir diğeri: "Buna diyet gerekir..." gibi, sıkça meydana gelen işlerle ilgili bir hüküm ihtiva ediyordu. Üçüncü kısım kumar oklarıydı. Bunların adedi ondu: Yedisinde yazı vardı, üçü de boş. Bunlara (mesele çözmek için değil), kumâr oynamak için başvururlardı, tıpkı tavla zarı vs. gibi..."

3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Onlar da bilirler ki, Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil bu oklarla kısmet aramadılar" buyurarak, okları, fal ve kumar gibi dinin reddettiği ahlâk dışı işlerde kullanma meselesinde o yüce peygamberlere iftira edildiğini, onların hiçbir surette bu kirli işleri başlatmadığını belirtiyor. Cahiliye an'anesi, Arabistan'a bu gibi işleri sokanları bilmektedir. Nitekim, oklarla kısmet arama işini ilk icad eden kişinin, Amr İbnu Lühey olduğunu bilmektedirler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bir rivayette "Cehenemde bağırsaklarını sürüyor gördüm"

dediği bu adam, Hz. İbrahim'in dini üzere olan Arap kavmini putperestliğe atmıştır. 1 ^

J : jli .JlS YÜü-63 jjÎ .] J^L!

İ4- Atıl JJJU Jll U ajjI igfj 0Uİ*J cJb[:cJlS ÂİÜ2ÜI .13. tj* ü OjSÜ ıl)î j *.£ ^4 4ju (jwji3ı yâ- ö\ liyJ d>î

13 . (1410)- Eslemiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) seni çağırdığı zaman sana ne söyledi."

Bana şu cevabı verdi:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sana iki boynuzu örtmeni söylemeyi unuttum. Zîra Beytullah'da namaz kılan kimseyi meşgul edecek herhangi bir şeyin bulunması doğru değildir" dedi." [Ebu Dâvud, Menâsik 95, (2030).] 14511

AÇIKLAMA:

1- Burada adı geçen Osman (radıyallahu anh) Kâbe'nin perdedârı Osman İbnu Talha'dır. 1408 numaralı hadisle ilgili açıklamanın sonunda hakkında bilgi verdik.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m örtülmesini emir buyurdukları "İki boynuz", Kâbe'nin içerisinde korunmakta olan ve Hz. İsmâil (aleyhisselam)'in yerine kesilen koçun boynuzlarıdır. Bu boynuzlar, Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) zamanına kadar Kâbe'de kalmıştır. Onu kuşatan Yezid'in askerleri tarafman atılan mancınık taşlarının çıkardığı kıvılcım Kâbe örtüsünü tutuşturmuş, hasıl olan yangında bu boynuzlar da yanmıştır. 1 ^ 21

‘.İ-fc 1 jj>-li ^ vüL^"! o-^[icJli a\Jİ C$*^J ^utolp ^pj .14.

I^J jj\>- IjJ-v2^3İ (^L«J_İ ojj C4*L« 4-*Jg_3 jjfc lİl$ C~a^S\ JjJ* 0 C-OjI (i)) 4*İ ^JL/2 JLaİ (3 ^U-^li

. 4*J

Jj I 4j>-^>-1

' ¡ * ' °

^ ûj^r

Ii AİiSİSI

14 . (1411)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Kâbe'ye girip içinde namaz kılmayı çok arzu ediyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerimden tutup beni Hıcr'a soktu ve: "Beytullah'a girmek istiyorsan burada namaz kıl. Zira burası ondan bir parçadır. Senin kavmin Kâbe'yi (tamir maksadıyla) yeniden inşa ederken, inşaatı kısa tutup onu Beytullah'tan hâriç bıraktılar" dedi." [Tirmizî, Hacc 48, (876); Ebu Dâvud, Menâsik 94, (2028); Nesâî, Hacc 129, (5, 219), Muvatta, Hacc 105, (1, 364). (Muvatta'nm rivayeti mânâ yönüyle mutabakat sağlar).] 1 ^ 221

AÇIKLAMA:

Mescid-i Haram'ın Hıcr kısmı ha kk ında yeterli bilgiyi 1386 numaralı hadiste kaydettik, oraya bakılsın. 1 ^

مِنَ الْبَيْتِ] .

4JU : JlS JJ-SÎ î aSü

t : L yL~üJ <£j>-\ (3_j .15.

15 . (1412)- Nesâî'de gelen bir diğer rivayet şöyle: "(Hz. Aişe der ki): "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, Beytullah'a girmeyeyim mi?"

Bana şu cevabı verdi:

Hıcr'a gir, çünkü o da Beytullah'tan bir parçadır." [Nesâî, Hacc 129.] 14551

üip - O5^3 [jA L4^p a))I İri ool5^[:JIS .16.

I 2jOO L jjS 5^7? AaM ctHİ aLJ OjSsj juS

<3 ^-4^ 4)1 ÖA 3*46 ^ ^ 4)1 <_£İJl

. J^2jdl 4>-_yA .]s.LS> cıAJl

16 . (1413)- Nâfı Oanlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Kâbe' ye girdi mi, girince yüzü istikâmetinde yürür, kapıyı arkasında tutar, karşı duvarla arasında üç zira'lık mesâfe kalıncaya kadar düz yürür, (orada durup) namaz kılar, böyle davranmakla, Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'in, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada kıldı" diye haber verdiği yerde namaz kılmayı kastederdi. Ancak (İbnu Ömer) şunu da söyledi:

"- Kişinin, Beytullah'm içerisinde, dilediği noktada namaz kılmasında bir beis yoktur!" [Buharî, Hacc 52, 51, Salât 30, 81, 96-J^ 221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, yukarıdaki metniyle Buhârî'nin Hacc bölümünde 52. babında geçmektedir. Diğer bablarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'de kıldığı namaz ve bu namazı kıldığı yeri târif eden rivayetler mevcuttur.

Hadisle ilgili açıklama 1408 numarada geçtiği için tekrar etmeyeceğiz. 1 ^ 221

ALTINCI BAB VAKFELER VE İFÂZA

Bu babta üç fasıl var

BİRİNCİ FASIL VAKFELER VE HÜKÜMLERİ

*

İKİNCİ FASIL İFÂZA

*

ÜÇÜNCÜ FASIL ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE BİRİNCİ FASIL

VAKFELER VE HÜKÜMLERİ (UMÛMÎ BİLGİLER)

Vakfe: Kelime olarak durmak demektir. Hacc ıstılahı olarak, haccm farz olan iki rüknünden birini ifâde eder. Zira haccm iki rüknü vardır. Arafat vakfesi ve ziyaret tavafı. Tavafla ilgili rivayetler ikinci fasılda (1366-1413 numaralar arasında kalan hadisler) gördük.

Bu fasılda vakfe ile ilgili hadisleri göreceğiz. Hemen belirtmek isteriz ki, hacc ibadetinin iki vakfesi vardır.

1- Arafat vakfesi: Bu rüköndür. Vakfe deyince ilk akla gelen budur. Bu, herhangi bir sebeple eksik olursa hac sahih olmaz, müteâkip yılda yenilenmesi gerekir.

2- Müzdelife vakfesi; Bu rükün değildir, vacibtir. Herhangi bir sebeple eksik olduğu takdirde, kurban keserek hacctaki eksiklik giderilebilir, haccm müteakip yılda iadesi gerekmeyebilir.

Arafat vakfesinin sahih olması için üç şart vardır:

a) İhramlı olmak,

b) Arafat sınırları içinde yapmak,

c) 9 Zilhicce günü zevâl vaktinde yani güneşin öğlede tepe noktasına ulaşma ânından 10 Zilhicce günü fecr-i sâdıkm zuhuruna, yani tan yerinin ağarmasına kadar olan vakittir.

* Bu vakit içinde Arafat'ta bulunmak esastır: Şuur, niyet, bilgi aranmaz.Yani baygın veya uyku hâlinde de bulunulsa vakfe yapılmış olur.

* Arefe günü Arafat'a varanların, güneşin batmasına kadar Arafat sınırları içerisinde orada kalması vâcibtir.

Müzdelife vakfesinin sahih olması da önce ihramlı olmaya bağlıdır. İkinci şartı Arafat vakfesini yapmış olmak, üçüncü şartı, bu vakfeyi Müzdelife hudutları içinde yapmak; son şartı da vakti içinde yapmaktır. Hanefî mezhebinde vakti bayram sabahı, yani 10 Zilhicce günü tan yerinin ağarmaya başlamasından güneşin doğmasına kadar olan müddettir. Bu vakfede de niyet, ilim, şuur aranmaz, söylenen zaman sınırı içinde az da olsa bir müddet Müzdelife hududlan dahilinde bulunmaktır. 1 ^ 1

OjoLtÇ I^ilSj ‘üJSyUIj jjjIaj L^jLo 013 kul VüJIp ys- .1.

. ^ys,f \j£ (_JdLi SjÇp (öl İ~t~ kul y>\ I LLü '.Âiyu Oyıyı ı_jytil jIS^

. A^w«ji-| 4j>- \ ,]^Ul JjpIİl ^ ÜjJ

1 . (1414)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Kureyş ve onun dinine mensub olanlar, (cahiliye devrinde) Müzdelife'de vakfe yapıyorlardı ve kendilerine hums

denilirdi. Diğer Araplar ise Arafat'da vakfe yapıyorlardı. İslâm dini gelince, Cenâb-ı Hakk, Peygamberine (aleyhissalâtu vesselâm), Arafat'a gidip orada vakfe yapmalarını, sonra da oradan topluca ayrılmalarını emretti. Şu âyet bu hususu beyan eder: "Sonra, insanların toplu olarak akm ettiği yerden siz de akm edin..." (Bakara 199). [Buhârî, Tefsir, Bakara 35, Hacc 91; Müslim, Hacc 152, (1219); Tirmizî, Hacc 53, (884); Ebû Dâvud, Menâsik 58, (1910); Nesâî, Hacc 202 (5, 255).]^

AÇIKLAMA:

1- Müzdelife: Hacc menâsikinin cereyan ettiği mühim âlemlerden biridir. Arafat'la Mina arasında yer alan dar bir bölgedir. "Muhassar vadisi ile Me'zemeyn arasında kalan yer" diye de tarif edilir.

Bu bölgeye Müzdelife denmesinin sebebi ihtilâflıdır. Bâzı âlimler, içtimâ (toplanma, biraraya gelme) mânasındaki izdilâftan geldiğini söylemiştir. İzdilâf için, iktirab yani "yakmlaşma"dır diyen de olmuştur. Orası Allah'a yaklaşma yeridir. Bazıları Arafat'tan sökün eden (ifâza yapan) hacıların Mina'da izdilâfı (birleşmeleri) sebebiyle bu ismin verildiğini, bâzıları Hz. Havva ile Hz. Adem'in burada birleşmeleri sebebiyle bu ismin verildiğini söylemiştir. Bu mânada olmak üzere, yani Hz. Havva ile Adem'in birleşme yeri mânasında Müzdelife'ye Cem' dahi denmiştir. Hadislerde sıkça Müzdelife'nin Cem' ismiyle zikredildiğine rastlarız.

Bir başka görüşe göre kelimenin kökü olan zülfet, "kurbet" yani yakınlık mânasına da gelir. Hacılar bu yerde Harem bölgesine yaklaştıkları için Müzdelife "yaklaşma yeri" denmiştir. Nitekim burası Haremle Arafat arasında hudud noktasındadır.

Şu da söylenmiştir: "Hz. Adem (aleyhisselam), cennetten yeryüzüne indiği zaman, Hz. Havvâ ile, Arafat'ta tanışmcaya kadar yakınlık kuramadı. Orada tanışıp, Müzdelife'de birleştiler. Bu sebeple oraya Müzdelife ve Cem' denmiştir."

Müzdelife, Arafat vakfesinden sonra orayı terkeden hacıların geceyi geçirecekleri ve namaz kılıp dua edecekleri yerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen Meş'ar-ı Haram da buradadır. Arafat vakfesinden sonra burada vakfe yapmak vâcibtir. Arafat'tan gelen hacılar akşamla yatsıyı burada cemi tehirle kılarlar. Bayramın birinci gününün sabah namazı da burada kılınır. Sabahtan sonra Mina'ya geçilir. Muhassir deresi, Müzdelife' den sayılmaz, bu sebeple orada yapılan vakfe makbul değildir.

2- Meş'aru'l-Harâm: Müzdelife hududu içerisinde yer alan Kuzeh dağında bir tepenin adıdır. Kur'ân-ı

Kerimde: I Jİp aSs! Ij olİ jp (iti "Arafat'tan (seller gibi) boşanıp

akdığmız zaman Meş'ar-i Haram'ın yanında Allah'ı zikredin..." şeklinde zikri geçen mübârek parçadır. Bazı âlimler Cem' ve Müzdelife diye isimlenen bölgenin tamamına Meş'aru'l-Harâm dendiğini kabul eder.

Kuzeh üzerindeki bu tepenin üzerinde üstüvânî (silindirik) taştan bir alâmet mevcuttur, buna Mikâde denir. Evvelleri, burada ocaklarda odunlar yakılarak, Harun Reşîd zamanında büyük mumlar, daha sonraları da iri kandiller yakılarak işâretleme işi yerine getirilmiştir. Günümüzde buralara bina yapılmıştır ve her çeşit işaretlemelerin yerini elektrik lambaları almıştır.

Müzdelife'de hacılar, Mina'da şeytan taşlamak üzere küçük çakıl taşları toplarlar.

3- Mina: Haccm mühim menasikinden bir kısmının icra edildiği bir yerdir. Müzdelife ile Mekke arasında yer alır, Harem bölgesine dahildir. Müzdelife vakfesinden sonra hacılar arefe günü, sabah namazından sonra buraya gelirler. Burada kurban kesip ihramdan çıkarlar ve traş olurlar. Şeytan taşlama yerleri de buradadır. Bunlar bâzı şartlarda haccm vâcib olan menâsikine girmesi sebebiyle Mina'nm haccdaki ehemmiyetini gösterirler.

Buraya Mina denmesi, kurban kesilerek kan akıtılmasmdandır. Hz. İsmail'e bedel koçun burada kesildiği kabul edilir. Zira Mina, kelime olarak, (kan) akıtmak mânasmdadır. Mamâfıh temenni kelimesi de aynı kökten gelir ve Mina'da temenni etmek (takdir etmek) mânası da mevcuttur. Hazreti Adem (aleyhisselam), cenneti burada temenni ettiği için bu ismi aldığı da söylenmiştir.

Terviye gününü arefe gününe bağlayan gece ile, bayram gecelerini burada da geçirmek sünnettir. 1 ^ 21

cJ- lııl JjJl ^JJl jî-fc l40 İliI ‘C-jIp oJli[’^ljj -2.

:oJjJ ili i .{îjöjM I a! tÜJSyl ^y> tolkjp ^UJl :^ r »lİJl

.]oli> Jl \y 6 rj ^ f

2. (1415)- Bir diğer rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) der ki: "Hums: Allahu Teâlâ hazretlerinin, haklarında: "Sonra, insanların toplu olarak akm ettiği yerden siz de akm edin" (Bakara 199) âyetini indirdiği kimselerdir."

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) devamla şu açıklamayı yaptı: "İnsanlar Arafat'ta (vakfe yaparak oradan) boşanırlardı. Hums olanlar ise, Müzdelife'de (vakfe yaparak oradan) boşanırlar ve: "Biz ancak Harem'den akm ederiz" derlerdi. Ancak, "Sonra, insanların toplu olarak akm ettiği yerden siz

de akın edin" (Bakara 199) meâlindeki âyet nâzil olunca, onlar da, (vakfe için) Arafat'a çıktılar." 1 ^ 1

LgJLo lj*3 :J^ .AjIjj ^jijj ^'^3 -3.

J^r ^İp ûjL^ c-JytiIj ^İJj y* C)<-3 c^Iaj üjji^T c£^ ! ^1 *j

. lj^ L>E_üwJ ^iJtoÂj L))^jM^^I((. j 4i^P

3 . (1416)- Rezîn de bir rivayet ilâve etmiştir: "Kureyş ve onun dininde olanlar -ki bunlar Hums denen zümredir- Müzdelife'de vakfe yapıyorlar ve: "Biz, Allahu Teâla'nm katîniyiz yani Beytullah'm komşularıyız, biz O'nun Harem'inden dışarı çıkmayız" derlerdi. Ebu Seyyâre, Arabi, (semeresiz) bir Arap eşeğinin üzerinde Arafat'tan indirdi. 1 ^" 1 ^

AÇIKLAMA:

Kaydedilen üç rivayet, müştereken bir hususu açıklıyorlar: "Cahiliye devrinde Kureyşliler ve Kureyş'e uyanlar, Arafat vakfesine çıkmayıp, Müzdelife vakfesiyle yetiniyorlardı. Bu davranışlarıyla diğer bir kısım Arap kabilelerinden ayrılıyorlardı. Bu meseledeki ayrılıklarını ifâde için kendilerine Hums diyorlardı. İslâm gelince bu ayrılık kaldırılıyor, Arafat vakfesi herkese farz kılmıyor.

Şu halde burada açıklanacak birkaç nokta var:

1- Hums: Lügat olarak ahmes'in cem'idir. Ahmes sert yer mânasına gelir. Dilimizdeki hamâset de bu kökten gelir. Sıkı bağlılık, salâbet mânasında bir kelimedir. Kureyş kabilesi, kendilerini daha dindar, dinlerine daha salâbetle bağlı bildikleri için kendisine hums demiştir.

Mücahid'in açıklamasına göre: "Hums Kureyş ve Kureyş'in yolunda giden kabilelerdir: Evs, Hazrec, Huzâa, Sakîf,

Gazevân, Benî Amir, Benî Sa'saa, Benî Kinâne."

Arapça'da hums, "şiddetli" demektir. Kureyşliler nefislerine şiddetli davrandıkları için kendilerini hums diye isimlendirdiler. Burada kastedilen şiddet şudur: Onlar hacc veya umre için ihrama girdikleri vakit et yemezler, yün ve kıldan yapılmış çadırlarda oturmazlar, Mekke'ye gelince üstlerindeki elbiseyi atarlardı.

İbnu İshak'm açıklamasına göre, Kureyş hums meselesini Fil Vak' ası sıralarında (önce veya sonra) ortaya atmıştır.

Kureyş'in Arafat vakfesi ile oradan yapılan ifâzayı (kitle halinde boşanma) terketmeleri de hums düşüncesiyle alâkalıdır. Çünkü, kaydettiğimiz rivayetlerde âyet-i kerimenin bile kendilerine hums deyip de Arafat'a çıkmayanlar ha kk ında geldiği belirtilmekte, onların da "herkesin ifâza yaptığı yerden ifâza yapmalarını" emrettiğini belirtmektedir. Herkesin ifâza yaptığı, yani vakfe biter bitmez toptan kitle halinde Müzdelife'ye akm ettikleri yer Arafat'tır. Şu halde, ikinci hadiste Hz. Aişe, mezkûr âyetten sonra kendilerine hums diyerek Arafat'a çıkmayanların, bu âyetten sonra vakfe için Arafat'a kadar çıktıklarını belirtir. Bunlar Kureyş ve ona uyanlardır.

2- İfâza: Kelime olarak, suyu taşıra taşıra dökmek mânasına gelir. Su taşkını mânasına kullandığımız feyezân da bu köktendir. Öyle ise Arafat vakfesi veya Müzdelife vakfesi biter bitmez binlerce, yüz binlerce hacmin bir anda sökün edivermesi hâdisesi ifâza ile ifâde edilmiştir. Sökün etmek, boşanmak, akın etmek, taşmak gibi değişik kelimelerle bu mânayı ifade edebiliriz.

3- Üçüncü rivayette geçen katîn, bir evin sâkini, evde oturan demektir. Katînullah, Beytullah'ta sâkin olan, Beytullah'm yerlileri demektir. Bu tâbir, câhiliye devrinde Mekkelilerin

kendilerini diğer Araplara nazaran üstün ve imtiyazlı gördüklerinin ifadesi olmaktadır. "Biz Allah'ın Harem'inden dışarı çıkmayız" tâbiri, Arafat'ı onların da Harem'in dışında saydıklarını göstermektedir.

Rezîn'in ilâve ettiği üçüncü rivâyet, aynı lafızlarla olmasa da, mâna cihetiyle Tirmizî'de rivâyet edilmiştir (883. hadis). Ancak, Rezîn, rivayetin sonuna Tirmizî'de yer almadığı halde Müslim'de (Hacc 148) kaydedilen -açıklayıcı- bir ilâvede bulunmuştur: "Ebu Seyyâre Arabi, (semersiz) bir Arap eşeğinin üzerinde Arafat'tan indirdi." Ebu Seyyare, darb-ı mesel olmuş bir şahıstır, kırk yıl çıplak eşeğinin üzerinde Arafat'tan Müzdelife'ye hacıların ifâzasmı sağladığı Meydânî'de belirtilir. Bundan maksad, muhtemelen vakfe müddeti tamamlanınca ilk defa Arafat'tan yola çıkarak, bütün hacı kâfılesinin ifâzaya (sökün etmeye) başlamasını sağlamaktır. Bu işi üst üste kırk yıl yapması, eşeğinin sıhhat yönüyle dikkat çekip ün yapmasına ve bir şeyin sıhhatinin sağlamlığını belirtmek için: "Ebu Seyyâre'nin eşeğinden de sıhhatli" şeklinde bir tâbirin atasözü hâline gelmesine vesîle olmuştur.

Meydânî'nin bir kaydı, Ebû Seyyâre'nin nüfuzlu, itibarlı, müessir bir şahıs olduğunu ifade eder. Der ki: "Ebu Seyyâre, diyetin yüz deve olmasını ilk sünnet kılan kimsedir."

4- Arafat: Arafe kelimesinin çoğuludur, Arafe olarak da kullanılır. Arafat hacc menâsikinde mühim yer tutan bir mevkiin adıdır. Daha önce belirtildiği üzere haccm iki ana rüknünden biri Arafat'da vakfedir. Arafat, Mekke'ye 12 mil mesafede bir dağın adıdır. Civarındaki diğer dağlara nazaran daha yüksektir. Elacılar arefe günü orada vakfeye dururlar. Zilhicce'nin sekizinci günü, hacıların Mekke'den hareket günüdür ve terviye (kana kana su içme) günü denir. Dokuzuncu günü ise Arafat'da vakfe günüdür ve arefe günü denir.

Arafat kelimesi arefe kelimesinin cem'idir, yani çoğul şekli. Ancak bu dağa nasıl isim olmuş, hangi kök kelimeden türetilmiş? bu hususlar münâkaşalıdır.

* Bazı âlimler, tanımak mânasına gelen ma'rifet'ten,

* Bazı âlimler, i'tiraftan,

* Bazı âlimler güzel koku mânasına arften geldiğini söylemiştir.

Ancak bu ihtimallerin herbiri, Arafat dağının bir hasletini, ehemmiyetini belirtme sadedinde hakkında vâki olan tavsifleri te'yid eder. Şöyle ki:

* Hz. Havva ile Hz. Adem, cennetten çıkarıldıktan sonra burada birleşip birbirlerini tanımışlardır.

* Hz. İbrahim (aleyhisselam) burayı görünce önceden kendisine yapılan tavsife uygun bularak derhal tanımıştır.

* Yine Hz. İbrahim, Cebrail'in öğretmesiyle hacc menâsikini ilk defa burada tanıyıp öğrenir.

* Hz. İsmâil, annesinden bir müddet ayrıldıktan sonra burada buluşup tanışırlar.

* Hacılar burada topluca biraraya gelip tanışırlar.* Hacılar hurda vakfe ile, Hakk Teâlâ'nm rububiyet ve celâlini tanıyıp kendi acz ve zaaflarını, meskenet ve hakirliklerini itirâf ederler.

* Hacılar, burada, makbul olan tevbeleri, istiğfar ve duaları sonunda geçmiş günahlarından arınarak cennete lâyık mânevi kokular kazanmaktadırlar.

Şu halde Rabb-ı Rahim'in, bir lütuf olara bu vasıflarla mümtaz kıldığı bu mübarek beldeye Arafat denmesi, bütün bu mânaları taşımasmdandır. Arafe günü bu dağın günü demektir. Bugüne, yevm-i iyâs-ı küffâr (kafirlerin ye'se düştükleri gün), yevm-i ikmâl-i din [dinin tamam olduğu gün 14641], yevm-i itmâm-ı nimet, yevm-i rıdvan (Allah'ın razı olduğu gün) de denmiştir. 1 ^

LiiU # ^uJI AİÜsl ıjli <up kül yi .4.

JüJ yyy VC4-* VLİ UOCH_î aüU ijjfc C-JJÜ Âijog ^bJI

. , lj ö J I

4 . (1417)- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir devemi kaybetmiştim. Arefe günü aramaya çıktım. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'da herkesle vakfe yaparken gördüm. (Hayretimden):"- Vallahi bu hums'tan biri, hurda ne işi var?" dedim. Kureyşliler, hums'tan addedilirdi." [Buhârî, Hacc 91; Müslim, Hacc 153, (1220); Nesâî, Hacc 202, (5, 255).] 14 ® 3

AÇIKLAMA:

1- Cübeyr İbnu Mut'im (radıyallahu anh)'in Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'ta vakfe yaparken görmesi onu hayrete düşürüyor. Çünkü, önceki hadiste belirttiğimiz üzere, Mekkeliler ve onlara tâbi olan bir kısım Arap kabileleri, hamâset-i diniyeleri sebebiyle kendilerine ehlullah, Harem'in hâdimleri, katînullah (Mekke'nin yerlileri) gibi bir kısım vasıflar izafe ederek, diğer hacılara tefevvuk etmek, üstünlük taslamak isterler, bu üstünlüklerini Harem'den dışarı çıkmamak, vakfe için Arafat'a gitmemek suretiyle fiile dökerler.

Şu halde Cübeyr İbnu Mut'im, Kureyş'den olması sebebiyle hums sayılan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Arafat'ta diğer insanlar gibi vakfe yapar olmasına hayret edip: "Vallahi bu hums'tan biridir. (Vakfe için Arafat'a gelmemesi gerekirdi), burda ne işi var?" demekten kendini alamamıştır.

2- Hadisin sonundaki "Kureyşliler, hums'tan addedilirdi" cümlesi, Buhârî'nin rivayetinde yoktur. Şârihler bu cümlenin Cübeyr'e ait olmadığını, râvilerden Süfyân'a ait olduğunu belirtirler.

3- Bazı şârihlerin yorumlarına göre, Cübeyr İbnu Mut'im'in, bu müşâhedesi câhiliye devriyle ilgilidir. Yâni, başka rivayetlerde sarih olarak belirtildiği üzere, henüz risâlet gelmezden önce Hz. Peygmaber (aleyhissalâtu vesselâm) vakfe için, hums'tan olmayanlar gibi Arafat'a çıkmıştır. Nitekim Cübeyr (radıyallahu anh)'in hayret etmiş olması da bu hususta mânidardır.

Cübeyr'in bir rivayeti şöyle tamamlanır "...Müslüman olduğum zaman anladım ki, Allah Teâlâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu işte ha kk a muvaffak kılmış."Cübeyr İbnu Mut'im'in, Resûlululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'ta vakfe yaparken İslâm döneminde görmüş olabileceğini söyleyenler de olmuştur. Kirmânî şöyle bir yorum yapar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Arafat'taki vakfesi onuncu hicri senede olmuştur. Bu sırada Cübeyr Müslümandı, zira Fetih günü

Müslüman oldu. Bu durumda onun suâli inkâr veya taaccüpten ileri gelmişse, ,V AAİI ?

^uJl culA âyetini duymamış olduğuna hükmedilir. Sual, hums'un uyageldiği âdete muhalefet

edişindeki hikmeti anlamak için sorulmuşsa işkâl kalkar. Mamâfıh, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hicretten önce de bir vakfe yapmış olması muhtemeldir."

İbnu Hacer, bu sonuncu ihtimâli daha itimada layık bulduğunu belirtir ve deliller kaydeder. 1 ^

i I £j°r? : Jli İCP 4Üİ I OÇAi (jt Aji ^ ^ ^jPj -5.

J* C^İÇJI # &\ Jjij 5i : jliâ jp jIp SapÇİ bITcf uJpJI j Üp öl

jPj i »JpLİJ.I« . J i ‘A'ji 5^ '— J j\ jİiÇpUA o

. 14 iI^İ»(j

5 . (1418)- Anır İbnu Abdillah İbni Safvân'm Yezid İbnu Şeyban el-Ezdî (radıyallahu anh)'den naklettiğine göre şöyle anlatmıştır: "Biz, vakfe mahallinde (Arafat'ta), Amr'm imamdan uzak tuttuğu bir yerde vakfe yaparken, İbnu Mirba' el-Ensârî yanımıza gelerek:

"Ben Allah Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'nün size gönderdiği elçiyim. Efendimiz hazretleri sizlere şu emri gönderdiler:

"Meşâirleriniz üzere olun. Zira sizler, babanız İbrahim'in mirası üzeresiniz." [Timıizî, Hacc 53, (883); Ebu Davud, Menâsik 63, (1919); Nesâî, Hacc 202, (5, 255); İbnu Mâce, Menâsik 55, (3011).] 1 ^

AÇIKLAMA:

1 - Açıklayıcı ibâreler hadisin başka vechinden alınmıştır.

2- Rivayet metninde geçen Amr, hadisi rivayet eden Anır İbnu Abdillah İbni Safvân (radıyallahu anh)'dır. Hâdiseyi

anlatırken, "ben" dememek için kendisini üçüncü bir şahıs gibi göstererek, Amr diye ismini zikrediyor.

3- İmamdan maksad, hacc emîridir. Burada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kastedildiği açıktır. Amr, imamdan uzak bir yerde bulunduğunu belirtmek istemiştir.

4- Hadiste gelen meşâir, meş'ar'm cem'idir. Meş'ar "âlem" demektir. Meşâir, hacla ilgili âlemler, yani hacc menâsikinin icra edildiği yerler demek olur. Burada vakfe yerleriniz diye anlayabiliriz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gönderdiği tâmimle, eskiden beri vakfe yerleri olarak bilinen hududlarm muteber olduğunu, haccm icrâsında bazı değişiklikler yapıldı ise de, mevâkıfda yapılmadığını, muteberliğini koruduğunu duyurmak istemiştir. Nitekim, "Sizler babanız İbrahim'in mirası üzeresiniz" cümlesi bu mânayı te'yid eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kendisinden uzaklarda vakfe yapanların içinden "burası vakfe mahallinin dışında olabilir mi?" diye geçecek tereddüdü izâle etmeyi düşünmüş olduğu da söylenebilir. "Atanız İbrahim'in izi ve sünneti üzerindesiniz" buyurarak, onların gönüllerini hoş etmek istemiştir. Öyle ise, câhiliye devlinden beri mevkıf bilinen hudud dahilindeki her yer imama yakın veya uzak, Hz. İbrahim'den mevrusdur, câhiliye devrinde, bu hususta bir tebdil veya tağyir olmamıştır denmek istenmiştir. 1 ^

yâ *-1 JAŞ ^^İP liSIy <ijö^ # 4Üİ CPjI)[-3^ kiP AÜİ ^A>j ^ - lsj^ ,jJ -İ2 Aj ^jPy -9.

.öOjjy^Jl wbtj • ^[)j • ^ Aolly jyli y>l a^-j>-\ J d^Jai4

6. (1419)- Nübeyt İbnu Şerît el-Eşcaî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı arafe günü, kızıl bir devenin üzerinde hutbe verirken gördüm." [Ebu Dâvud, Menâsik 62, (1916); Nesâî, Hacc 199 (5, 253). 14221

Si)^Ul Aill 3 c«jjj[ijli kili l SiyA ^ jJIA- ^jpy - 7 .

•]ûH^' <3 AAU y^4 lS ^

7. (1420)- el-Addâ İbnu Hâlid İbni Hevze el-Âmirî (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, arafe günü, bir devenin üzerinde üzengilere (basarak) doğrulmuş, halka hutbe verirken gördüm." [Ebû Dâvud, Menâsik 62, (1917).J 1 ^ 1

. Jsi^ij j5_dI ^İp jjt>j # £uJl cJj\j : Jü ySp yİ ol jp ^ ^ Jj>-j jp ^ Jj) ^pj

. 8 .

8. (1421)- Zeyd İbnu Eşlem, Benî Damureli bir adamdan, o da babası veya amcasından şunu nakletmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Arafat'ta bir minber üzerinde gördüm." [Ebû Dâvud, Menâsik 62, (1915).] 14221

AÇIKLAMA:

Son üç rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Arafat'ta hutbe verdiğini tevsik eder. Şüphesiz bu Vedâ hutbesidir. Nitekim haccm sünnetlerinden biri Arafat hutbesidir.

Ancak sonuncu rivâyet Arafat'ta minberden bahsetmektedir. Şârihler, Arafat'ta minberin varlığını kabul etmezler. Önceki rivayetlerin de te'yid ettiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat hutbesini devesinin üzerinde irad buyurmuştur. Bu hususu te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Burada ya deveden kinâye olabileceği veya hatâ olduğu belirtilmiştir. ASİ

J\ Jjp- 2İ_)P £yj ^y> İ4- aDİ Jy —<j İJp[! Jli kül ^ -9.

(jju \j>z.\ j* # j ^Jaİ l öoOIS"” ISI Siyt) <ui JjıJ (_£ÜJl ^l^k l Jjı_« y*y 3)-'-® ^Ap

yjl 4üJl I o A* ^yj>-l .] ^Ap 3/“ ı_İiyJ»l ^İP AkSyi p ^lIil d A 2 P- ^v^jtIly j £ h İ l

. ^3-1 0wLP ^Ay co^p-Lkl ^yp j^-Al A- 2 ^yç^t^pIltt.^yA

9. (1422)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) arefe günü sabahı, sabah namazını kılınca Mina'dan hareket ederek Arafat'a geldi, Nemire'ye indi. Burası, Arafat'a gelen ümerânın indikleri yerdir. Öğle namazı vakti olunca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sıcakta Nemire'den yürüdü. Öğle ile ikindiyi birleştirdi, sonra halka hitab etti. Sonra yürüyüp Arafat'taki vakfe yerinde durdu." [Ebıı Dâvud, Menâsik 60, (1913).

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, arafe günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Arafat'taki vakfesini açıklamaktadır. Sırayla şöyle hareket ettiği anlaşılmaktadır:

1) Sekiz Zilhicce'yi dokuz Zilhicce'ye bağlayan geceyi Mina'da geçiren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazını Mina'da kıldıktan sonra oradan yola çıkıp Arafat'a geliyor. Orada imanım (ümerânın) indiği yere iniyor. Şârihler, bu yere, Erâk dendiğini kaydederler. Hemen belirtelim ki, Hz.

Câbir (radıyallahu anh)'in Müslim'de haccı anlatan uzun rivayeti, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Mina'dan sabah namazını kılar kılmaz değil, güneş doğduktan sonra hareket ettiğini kaydeder. [Müslim, Hacc 147).]

2) Öğle olunca, sıcağın biraz hafiflemesini beklemeden harekete geçen Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), -Câbir hadisinde görüldüğü üzere- Ürene vâdisine geliyor, orada

öğle ile ikindi namazını cem'ederek kılıyor. Ürene vâdisi de Arafat'tan sayılmaz. Hadiste geçen müheccir, öğle sıcağında yürüyen kimse demektir.

3) Namazdan sonra hacılara hutbe irad ediyor.

4) Konuşmayı müteâkip vakfe yerinde haccm farz olan vakfesini yapıyor.Câbir hadisinde önce hutbe verip, sonra da -cem'ederek- öğle ve ikindi namazlarını beraberce kıldığı belirtilir.

2- Nemire, Harem'in dışında Arafat'a yakın, Arafat'la Harem arasında bir dağın adıdır. Harem bölgesini ayıran işâret oradadır. Rivâyet Veda haccı sırasında, Mina'dan yola çıkan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m önce bu hudud bölgesine indiğini belirtir. Hacc sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m indiği yerde konaklamak müstehabtır. Bu nokta, Arafât'a doğru giden yolcunun sağında, dağın dibine inen kayanın yanıdır.

3- Vakfe, durmak demektir. Arafât'da vakfe, sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere arefe günü, yâni Zilhicce'nin dokuzunda zevâl vaktinden itibaren Arafat hududu içerisinde bulunmak mânasına gelir. Vakfe zamanı ertesi sabah fecr-i sadıkma kadar devam eder. Bu iki vakit arasında eksiksiz bulunmak vâcib değildir. Belirlenen bu zaman diliminin bir cüzünde Arafat'ta bulunmak yeterlidir. Sünnet olanı zevâlden gün batınıma kadar geçen vakittir. Akşam vakti girince yola çıkıp, akşam ve yatsı namazını cem-i te'hirle yani birleştirerek Müzdelife hududu içerisinde kılmak esastır. 1 ^

^ ^ ç.L2u*Jlj JflJl ^ olS^[: Jlî .10.

10. (1423)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) öğleyi, ikindiyi, akşamı, yatsıyı ve sabahı Mina'da kılar,

sonra güneş doğunca Arafat'a hareket ederdi." [Muvatta, Hacc 195, (1, 400).

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in kıldığı bu namazlar -sabah hâriç- terviye gününün namazlarıdır. Çünkü o , terviye günü denen Zilhicce'nin sekizinde, güneş doğduktan sonra, öğleyi Mina'da kılacak şekilde Mekke'den ihramlı olarak yola çıkardı. Geceyi geçirmek üzere Mina'ya geldikten sonra öğle, ikindi, akşam, yatsı ve ertesi günün yâni Zilhicce'nin -ki arefe günüdürsabah namazını da orada kılıp, sonra da Arafat'a müteveccihen yola çıkardı. Müteakip hadiste göreceğimiz üzere, bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünneti idi. 1477

aSj! jj-j Jb[: JU L4İ SiI ^ .11.

. y\ jdlj

11. (1424)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah, terviye günü, Mina'da bize öğleyi, ikindiyi, akşamı, yatsıyı ve ertesi günü (Zilhicce'nin dokuzu) sabahı kıldırır, sonra Arafat'a hareket ederdi." [Tirmizî, Hacc 50, 879).

• \y 'J^ v 3 çy j& >] S} cfj -12

12. (1425)- Ebu Dâvud'da yine İbnu Abbâs: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), terviye günü öğleyi, arefe günü de sabahı Mina'da kıldırdı" demiştir. [Ebu Dâvud, Hacc 59, (1911).] 14221

cüJb . öOjjaİI (jj>- ÂİJSjüLı # aUİ c-LI[: (Jlî Lp 4)1 ^SlkJl ^ öj^p ^jPj .13.

i l/ 4 cuS^J U aUİ a))(j ‘-—^*-'3 *—3İS”"I 1/° '—^5" <3İ 2aJJİ 3_j~“j b

3^ La® 3 Jjj L*4 iJil p La La oLa LjO^ 5 LtS ^İL 5 ı3° ■ ^ ıJj-^j 3bs5 3* 3 3 4 8 oASj

. L*^>î 4j>-^>-l .]a3aj ^_p2^3 -IaÎ 1 , 14 j jl 63 Âiyu dJJi

13. (1426)- Urve İbnu Mudams et-Tâî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Müzdelife'de namazı kıldığı zaman geldim.

"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, ben Tayy dağlarından geliyorum. Hayvanım da kendim de yorgunum ve bitkin düştük. Allah'a kasem olsun, ey Allah'ın Resûlü, gelirken geçtiğim her dağın başında mutlaka durdum. Benim için hacc imkânı var mı?"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi:

"Bizimle birlikte şu namazı burada kılıp, bizimle kalan, bundan önce de Arafat'da geceleyin veya gündüzleyin kalmış olan, artık haccını tamamlamış, haramlardan kurtulmuş olur." [Timıizî, Hacc 57, (891); Ebu Dâvud, Menâsik 69, (1950); Nesâî, Hacc 211, (5, 263); İbnu Mâce, Menâsik 57, (3016).]^

AÇIKLAMA:

1- Rivayette "Tayy dağları" diye yaptığımız tercümenin asla sâdık şekli "İki Tayy dağı"dır. Bu dağlardan biri Selmâ dağı, diğeri Ecâ dağıdır.

2- Bazı rivayetlerde Müzdelife yerine Cem' denir. Cem'le de Müzdelife kastedilir.

3- "Bizimle birlikte şu namazı..." tâbirinde kastedilen namaz, Müzdelife'deki sabah namazıdır. "Bizimle birlikte şu namazı

burada kılan.." cümlesinin zâhirine göre, haccm sahih olması için, Müzdelife vakfesi şarttır. Nitekim bâzı büyük âlimler buna hükmetmiştir: Alkame, Şa'bî ve Nehâî gibi. Bunlara göre Müzdelife vakfesini kaçıran kimse o yıl haccı kaçırmış demektir, ihramını umreye çevirir. Ebu Abdirrahmân, eş-Şâfıî, İbnu Hüzeyme ve İbnu Cerîr et-Taberî de aynı şekilde

hükmederler. Bunlar ayrıca:

^3^4 wUp a

4)1

IjjSLli "Meş'ari'l-Haram'm yanında Allah'ı

zikredin" (Bakara 198) âyetini de delil getirirler. "Buradaki emr vücûb ifâde eder, terki hiçbir surette câiz değildir" derler. Ancak ulemânın ekserisi -ki Ebu Hanife de bu görüştedir- Müzdelife'de gecelemeyen, orada vakfe yapmayı kaçıran kimse, kurban keserek menâsikteki eksikliği telâfi eder" diye hükmetmiştir.

4- Arafat vakfesiyle ilgili olarak geçen "...Arafat'da geceleyin veya gündüzleyin kalmış olan..." tâbirine gelince: Ahmed İbnu Hanbel gece ve gündüz kelimelerinin mutlak gelmiş olmalarını esas alır ve vakfe için "zevalden sonra" şartını kabul etmez, "Arafe günü fecrin doğmasından bayram günü fecrin doğmasına kadar ki zamana kadar" der. Şu halde ona göre bu zaman içinde bir müddet için Arafat'ta bulunan kimse, vakfe şartını yerine getirir. Bu meselede İmam Mâlik'in ashabı bir başka yorum ileri sürmüştür. Onlara göre, vakfelerde "gündüz" geceye tâbidir. Böyle olunca, arefe günü güneş batmcaya kadar Arafat'ta hazır bulunmayan, o yıl haccı kaçırır, gelecek yıl haccı yenilemesi gerekir. Ancak Cumhûr, hem Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ve hem de Hulefâ-i Râşidin'in ittifakla aynı olan tatbikâtım esas alarak, hadisteki "gündüz" kelimesini "zevalden sonra" diye

te'vil etmiştir. Onlar hep öğleden sonra vakfe yapmışlardır. Öyle ise, Arafat'ta sadece öğleden evvel bulunmak vakfe için muteber değildir.

5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m son hükmüne gelince: Yani "Vakfe'yi yerine getirenin haccını tamamlamış olacağı" hükmü... Bu da açıklama gerektiren bir noktadır. Zira, haccm menâsiki henüz bitmiş değildir.

Hattâbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözüyle haccm büyük kısmını kastetmiştir. Yani "Haccm büyük kısmı bitti" demektir. Büyük kısmından murad vakfelerdir. Çünkü, (bunlar vakitle kayıtlı, vakit de dar olduğu için) kaçırılmasından korku duyulur. Haccm ikinci rüknü olan ziyâret tavafını kaçırmaktan korkulmaz. Aynı mânada olmak üzere Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm): ÂİJp ASM "Hacc Arafat(ta vakfe)dir" buyurmuştur, yani burada da "Haccm büyük kısmı

Arafat vakfesidir." denmektedir.

6- En sonda "...haramlardan kurtulmuş olur" şeklinde tercüme ettiğimiz cümledeki haramların aslî kelimesi tefesdir. Tefes, lügat olarak kir, pislik demektir, ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bununla, ihramlmm ihramdan çıktığı zaman yapması helâl olan şeylerin tamamını kastetmiştir: Saç traşı, etek traşı, tırnak kesmek gibi, kurban ve şeytan taşlama gibi, ihramdan çıkılınca yapılan geri kalan menâsik de tefese dahildir.

7- Arefe günü güneş batmcaya kadar Arafat'ta bulunmayan kimseye -yukarıda kaydedildiği üzere Mâlikîler "haccm yenilenmesi"ne hükmederken, Hasan-ı Basrî: "Haccı tamdır. Kurban (dem) keser" demiştir. Fukahânm ekseriyeti: "Arefe günü, güneş batmazdan önce, Arafat'tan ayrılanm haccı tamdır, ancak kurban (dem) kesmesi gerekir" diye

hükmetmiştir, Atâ, Sevrî, Ebû Hânife ve ashabı, İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel bu görüştedirler. İmam Malik ve İmam Şâfiî (rahimehumallah): "Arafat'dan güneş batmadan ayrılıp, sonra tekrar oraya dönmesi birşey gerektirmez" demişlerdir. Ebû Hanife ve ashabı ise: "Güneş battıktan sonra dönüp vakfe yapmış ise, ondan kurban (dem) düşmez" demişlerdir. 1 ^ 1

jŞfcSM 01 ÂiyL 3A? 0![kul .14.

alİp qİj .jjjeiM ÜjM J JLi ^4^ ^4^" “^4 s-U

.JaJÎp- o> _ * Jp-lj 343 'i^\ O ı _ * Jp-b

14. (1427)- Abdurrahmân İbnu Ya'mur ed-Dîlî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'da iken, münâdîsine (dellâlma) şöyle nidâ edip duyurmasını emretti: "Hacc Arafat'tır, kim Cem (Müzdelife) gecesi fecrin doğmasından önce (vakfeye) yetişirse, haccı idrak etmiş demektir. Eyyâm-ı Mina üç gündür. Kim ilk iki günde acele davranırsa, herhangi bir günah terettüp etmediği gibi, te'hir edene de bir günah terettüp etmez." [Tirmizî, Hacc 57, (889); Ebû Dâvud, Menâsik 69, (1949); Nesâî, Hacc 211, (5, 264); İbnu Mâce, Menâsik 37, (3015).]^

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m haccı Arafat olarak tarif etmesinin mânasını önceki hadiste açıkladık.

2- Hadiste geçen "Cem gecesi, fecrin doğmasından önce (vakfeye) yetişirse.." ifâdesiyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Arafat vakfesi, arefe günü güneşin batmasıyla sona erer" diyenlere veya bu zanna düşecek olanlara ve hatta "fecirden sonra güneşin doğmasına kadar devam eder"

diyenlere nebevi bir cevap ve açıklama olmaktadır. Şu halde, arefe gününden bayram sabahına kadar Arafat'a yetişebilen vakfesini yerine getirmiş olmaktadır. Vakfe yi kaçırmayan kimse vakfelerden önce cinsî temasta da bulunmuşsa, onun "haccım fesada mı uğradı?" veya "fesada uğrayacak mı?" diye endişesi yersizdir. Geri kalan menâsik, hem zamanla kayıtlı değil, hem de fevti hâlinde kefâretle telâfi edilecek mahiyette şeylerdir, haccm yenilenmesini gerektirmez.

Yeri gelmişken bir kere daha belirtelim ki, vakfeyi herhangi bir sebeple kaçıran kimse, müteâkip sene haccı yeniler, ancak o zamana kadar ihramda kalması gerekmez. Onun, haccım umreye çevirerek ihramdan çıkması vacib olur. İbramı gelecek yıla kadar uzatması haram olur. Ulemâ bu hususta icma eder.

3- "Eyyâm-u Mina üç gündür" tâbiriyle Mina'da kalman günler kastedilir. Bunlara Eyyâmi'l-Ma'dudât, Eyyâmu't-Teşrik ve Eyyâmu Remyi'l-Cimâr da denir. Bunlar, yevm-i nahrdan sonraki üç gündür, yevm-i nahr denilen bayramın birinci günü buraya girmez, çünkü ulemâ, nahrm ikinci günü, Mina'dan hareket etmenin câiz olmayacağı hususunda icma etmiştir. Yevm-i nahr, bu üçe dahil olsaydı, ikinci gün dileyenin hareket etmesi caiz olurdu." 11 ^

4- "Kim ilk iki günde acele davranırsa.." demek, "Mina'yı terketme hususunda acele davranırsa.." demektir. "İki gün"den maksad da teşrik günlerinin son ikisinde demektir. Yani Zilhicce'nin 12'nci

günü güneş batmazdan evvel yola çıkmıştır. Bu zaman içerisinde hareket edemeyen üçüncü güne kalarak, şeytan taşlamaya devam eder.

"Acele etmek"ten, ikinci günü akşam vakti girmeden Mina hududunu terketmek anlaşılmıştır. Bu vakit içerisinde terkedemeyen, üçüncü günü de Mina'da geçirmesi gerekir.

Sünnete uygun olan, acele etmek ve üçüncü güne kalmamaktır.

5- Âyet-i kerimede: aİLp 'jr\ 63 jp-lj alİp 'jr

(Mina'dan dönmek için) acele ederse üstüne günah yoktur. Kim de geri kalırsa ona da günah yoktur" (Bakara 203) buyurulması câhiliye devrinde hâkim bir yanlış düşünceyi yıkmak gâyesini güder. Tefsirlerde belirtildiği üzere câhiliye insanları iki gruptu: Bir kısmı, Mina'dan ayrılma hususunda acele davrananı günahkâr addederdi, diğer kısmı da te'hir edeni günahkâr addederdi. Âyet-i kerime, bu hususta ruhsat vaz'ederek, dileyene acele etmesini, dileyene te'hir etmesini, bu hususta hiç kimsenin günahkâr olmayacağını belirtmiştir. 1 ^

1 6ç3 Jy'y. <3 jAs "Kim iki günde

ÜS"" cı_AâjJ.I Jj&J A)S IÂa :(Jlli OjS p İ4- aüI ı_S3j[iJlS ülp kül orÇ? -15.

. ijU jjI 4j>- y>- 1 (3 LgJlS^3^5

15. (1428)- Hz.Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kuzah'ta vakfe yaptı ve: "Burası Kuzah'tır, vakfe mahallidir, Cem'in (Müzdelife'nin) tamamı vakfe mahallidir. Ben burada kurbanı kestim. Mina'nm her yanı kesim yeridir. Kurbanlarınızı evlerinizde kesin" buyurdu." [Ebu Dâvud, Menâsik 65, (1935).]^

AÇIKLAMA:

1- Kuzah, Müzdelife'de imama mahsus vakfe yerinin adıdır. Câhiliye devrinde Kureyşliler buraya ateş yakarlarmış. Ayrıca Kureyşliler, Arafat'a çıkmadıkları için, burayı kendilerine has vakfe yeri olarak seçmişlerdi.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu rivayette, Müzdelife'nin tamamını "vakfe yeri" olarak tavsif etmiştir. Ancak şârihler, başka rivayetleri gözönüne alarak: "Muhassır vâdisi hariç" derler.

3- Bu hadiste, Mina'nm her tarafında kurban kesmenin meşru olduğu belirtilmektedir. Ulemâ bunda ittifak eder. Ancak şârihler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kestiği yerde kesmenin efdal olacağını belirtirler. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), Mina Mescidi'ni takib eden Birinci Cemre'nin (şeytan taşlama yeri) yanında kurbanını kesmiştir. 1 ^

t_jI4 İS"SjsJ 3 jJ.Ij ^jS' IjjLüjjIj L^İS""Uo-[: Jli İ-j- 4Üİ (J01 ajiL aİİ OJJU ^ s-j . 16 .

•] cM 'j*£3!5

16. (1429)- İmam Mâlik (rahimehullah)'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Arafat'ın tamamı vakfe yeridir. Ürene vâdisinden çıkın (vakfe yeri değildir). Müzdelife'nin tamamı vakfe yeridir, Muhassır vâdisinden çıkın (vakfe yeri değildir)." [Muvatta, Hacc 166 (1, 388); Müslim, Hacc 149.]^

AÇIKLAMA:

Ürene vadisi, Mina ile Arafat arasında bir yer adıdır. Burası vakfe yeri değildir, vakfe için orada bulunulması gerekir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde, vakfe bölgelerinin hududunda yer almalarına rağmen vakfe yapılmayacak yerlere dikkat çekiyor. Bunlardan biri Miizdelife'deki Muhassır vâdisi, diğeri de Arafat'taki Ürene vâdisidir.

İKİNCİ FASIL

İFÂZA HAKKINDADIR

İfâza, hacıların Arafat vakfesinden sonra, kitle halinde Müzdelife'ye sökün etmeleridir. Keza Müzdelife'den de Mina'ya olan söküne ifâza denmiştir. Bu kelimeyi 1416 numaralı hadisle izah ettik,

oç. ~j~l~ b o . ^ iv' 4lü

) 4.^4-! Ap-jp-\ b J>İ! OB AuSsJüJb p5\2lp L^jl ı^][jiİ .Aİs^Cvü jbill

. plajdı

1 . (1430)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'tan yola çıkmıştı, arkasından birisinin (koşturmak için) devesine şiddetle bağırıp, vurduğunu işitti. Bunun üzerine kamçısıyla (etrafındakilere kulak verin diye) işaret edip, şöyle buyurdu:

"Sâkin olun. (Allah'ı razı edecek iyi davranış ve) birr acelede değildir." [Buharî, Hacc 94, Müslim, Hacc 268, (1282), 282, (1286); Ebu Dâvud, Menâsik 64, (1920); Nesâî, Hacc 204,(5, 257-258).] 0201

AÇIKLAMA:

Hacc menâsiki, bazı noktalarda gerçekten dikkat ve sükûnet gerektiriyor. Bunlardan biri, Arafat'ta ifâza anıdır. Yüz

binlerce hacı kâfılesi, bir anda muayyen ve mahdut yollarla aynı hedefe sökün ediyor. Keza şeytan taşlama anlarında da aynı kalabalık muayyen vakitlerde belli noktalara izdiham yapıyor. Böyle anlarda sükunetin ehemmiyeti açıktır. Gerek Arafat çıkışında ve gerekse cemrelerde çok sık panik ve telaş sebebiyle nice insanların ezilerek öldüğüne şâhid olunur. Bu vak'alar gözönüne alınınca Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hacc menâsikinin bilhassa ifâza safhasında sükunet tavsiye edip "Telaşta Allah'ın rızası yok!" mânasında ihtarda bulunması cidden mânidârdır, günümüzün şartlarına uygun mu'cizane bir mesajdır. İfâza dan sonra, yâni yola çıkıldığı zaman hızlı yürünebileceği 1432 numaralı hadiste görülecektir. 1 ^

jbf 13) (ju>- ûy"~ İ-t- 4Üİ (J£İ3[’Jbî kul AJ <1?. ~" m

bili CAyi üqY İl :(Jbsi VaUİ Jy—"jb ocA»/2j! c-JJü .(.j+ ppl i i bj? yj' £ 3 bi 3_y k_-otcuib

ÇAJl f jlcJl ^bî f C>}& Jal So^J! 44SÎ f ij&p\ JjJ UJSjJ.1 blA

. (^4>ydl I axAI a j>-y»-l .JlyA L4 _uj ç.Liodl 4i

2. (1431)- Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güneş battığı zaman Arafat'tan (ifâza yaparak) yola çıktı. Dağ geçidine geldiği zaman deveden inip bevletti. Sonra abdest aldı. Abdesti bol su kullanarak değil, hafifçe aldı. Ben:

"Namaz mı kılacağız ey Allah'ın Resûlü?" diye sordum.

"Hayır, namaz önümüzde!" dedi ve devesine bindi. Müzdelife'ye gelince hayvandan indi ve yeniden abdest aldı. Bu sefer bol su kullandı. Sonra namaz başladı. Akşam namazını kıldı. Sonra herkes devesini ıhdı. Yine namaza başlandı. Bu sefer de yatsıyı kıldı. İkisi arasında başka bir namaz kılmadı." [Buhârî, Vudû 6, 35, Hacc 93, 95; Müslim, Hacc 266, (1280); Muvatta, Hacc 197, (1, 400401); Ebu Dâvud, Menâsik 64, (1925); Nesâî, Mevâkît 56 (1, 292), Hacc 206, (5, 259).] 14231

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Veda haccmdan bir iki nokta aydınlatılmaktadır. Vakfeden Arafat'ın terkine ifâza dendiğine göre, bu ayrılış ifâzadır.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda küçük abdest bozuyor ve arkadan hafifçe bir abdest alıyor. Hafif abdestten murad az su ile abdest almaktır. Abdest uzuvlarını birer veya ikişer sefer

yıkamak, ovalama, delk gibi hususları asgarîye indirmek suretiyle alman abdest "hafiftir. Üçer sefer yıkayarak ovalama, hilalleme gibi âdaba riâyet edip, her uzvu üçer sefer yıkamak isbâğ'dır, yâni "tam abdest.” Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sefer sırasında zaman zaman abdest uzuvlarını birer veya ikişer sefer yıkayarak "hafif abdest" aldığı da vâkidir, muteber rivayetler bunu tevsik eder. Sadedinde olduğumuz rivayet mezkur abdestin "hafif' olduğunu belirtir ise de uzuvları kaçar sefer yıkadığını belirtmez.

3- Bu rivayet Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hep abdestli olduğuna, namaz kılmak maksadı olmaksızın da abdest almanın meşru bulunduğuna, bunun israf sayılamayacağına, müstehab olduğuna delildir. Arapça'da vüdû (abdest) kelimesinin herhangi bir yıkamak mânasına gelmesi hasebiyle, rivayette geçen vüdûnun namaz abdesti değil, istinca yıkaması veya istincadan sonra ellerin yıkanması olabileceği hatıra gelebilir. Ancak, hadisin başka vecihlerindeki tasrihattan başka, bizzat bu vechinde "namaz mı kılacağız?" diye sorulmuş olması bu ihtimali bertaraf eder.

4- Yol, vakit darlığı, su kıtlığı gibi durumlarda abdesti hafif tutmanın, müsaid durumlarda ise isbâğ yapmanın yani bol su ile bütün âdâbma riayet ederek abdest almanın müstehab olduğu görülmektedir.

5- Rivâyet Arafat ile Müzdelife arasında, ihtiyaç halinde durulabileceğini, kaza-i hâcet yapılabileceğini göstermektedir. Bu iki mevkıf arasını fâsılasız geçmek diye bir nüsük yoktur. 1 ^

& aJÜ J ysaj jlü ı_jcü c<up kül VolOl “Af of

. jpjd! Jî ji » (j^Jlj« ;^LJOa lili jjOdl OlSÜJbd® tjy>

3 . (1432)- Urve'den yapılan bir rivayet şöyledir: "Hz. Üsâme (radıyallahu anh)'ye:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccmdan, ifâzadan (Arafat'tan ayrıldıktan) sonra yolculuğu nasıl yaptı?" diye sorulmuştu. Şu cevabı verdi:

"Hızlı yürürdü. Ancak yolda bir düzlüğe rastlarsa daha hızlı yürürdü." [Buhârî, Hacc 92, Cihâd 136, Megâzî 77; Müslim, hacc 282, (1286); Muvatta, Hacc 176, (1, 392); Ebu Dâvud, Menâsik 64, (1923); Nesâî, Hacc 205, (5,259).]^

AÇIKLAMA:

1- Ashab (radıyallahu anhüm)'m Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le ilgili en küçük teferruata bile kıymet verdiklerini görmede bu hadis mânidârdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in nasıl yol aldığı merak edilmiş, sorulmuş ve de alman cevap rivayet edilmiştir.

2- Şu halde ifâzadan sonra, yolda hızlı yürümek esastır. Zîra, Üsâme'nin açıklaması, devenin normalde hızlı yürüdüğünü, müsâit düzlükler olunca, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in deveyi daha da hızlandırdığını göstermektedir.

Hemen şunu da belirtelim: Bu bâbm ilk hadisinde (1430 hadis) İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'ın sür'at değil sükunet tavsiye ettiğini belirtmekte, hatta hadisin bazı vecihlerinde, "Müzdelife'ye gelinceye kadar devesinin ön ayağını kaldırdığını (hızlandığını) görmedim" denmektedir. Bu iki rivayet arasında şârihler tezad görmezler. Sükûnet tavsiyesi ve sür'atten men etme durumu izdihâmlı yerlere hamledilmiştir. İbnu Hacer, İbnu Abbas'a ait rivayetin de kaynağının Hz. Üsâme olduğunu, İbnu Abbas'm hadisi ondan alarak rivayet ettiğini delilleriyle gösterir. 1 ^

I .JaİaI ‘üJSjJ.I aİLJ # yf bl ; Jli kül yy) yLp yİ yp-j .4.

4 . (1433)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Müzdelife gecesinde, ailesinden, erkenden taşlamaya gönderdiği zayıflar grubu arasında idim" demiştir. [Buhârî, Hacc 98; Müslim, Hacc 300, (1293); Tirmizî, Hacc 58, (892, 893); Ebu Dâvud, Menâsik 66, (1939, 1940); Nesâî, Hacc 208, (5, 261, 271, 272); İbnu Mâce, Menâsik 62, (3025).] &&

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Miizdelife'de vakfe yapılırke, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m âilesinden zayıfları yani kadın ve çocukları Mina'ya müteveccihen daha erken yola çıkardığını ifade etmektedir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın vefatında 7-8 yaşlarında bir çocuk olması haysiyetiyle, Veda haccı sırasında "zayıflar" arasında mütâlaa edilmesi tabiidir. Hadisin bazı vecihlerinde ağırlıkların, yani eşyaların da önceden gönderilenler arasında yer aldığı belirtilir.

2- Zayıfları geceleyin, önden göndermeyle ilgili Ashab'm tatbikatına ait rivayetler de mevcuttur. Fukahâdan bunun câiz olduğuna itiraz eden olmamıştır. Ancak, bu cevaz

"zayıfların dışına da çıkar mı?" "gecenin hangi saatinde çıkılabilir?" gibi sorulara farklı cevaplar verilmiştir.

* Alkame, Nehâî ve Şa'bî hazretleri: Müzdelife'de gecelemeyenin haccı fevt olur (batıl olur) demişlerdir.

* Atâ, Zührî, Katâde Şafiî, İshâk, Kûfîler: "Müzdelife'de gecelemeyene dem (kurban) gerekir" demişlerdir. Bunlara göre: "Gecelemiş olmak için gecenin yarısından evvel Müzdelife terkedilmelidir."

* İmam Mâlik: "İçinden mola vermeden geçmesi halinde dem gerekir, Müzdelife'ye inmişse, ne zaman terkederse terketsin vazife tamamdır, hiçbir ceza gerekmez" demiştir.

3- Hâdise ile ilgili bir başka rivayet mevzuya aydınlık getirecektir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), amcası Abbâs'a, Müzdelife vakfesi yapıldığı gece şunu söyledi: "Zayıflarımız ve kadınlarımızı götür, sabah namazını Mina'da kılsınlar. İnsanların sökün etmelerinden (ifâza) önce taşlarını atsınlar."

Yaşlanıp güçsüzleşince Atâ'nm da böyle yaptığı rivayet edilir. Keza Abdullah İbni Ömer'in, Esmâ Bintu Ebî Bekr'in bunu tatbik ettikleri belirtilir. Buhârî'nin Esmâ (radıyallahu anhâ) ile alâkalı rivayetinde, Esmâ'nm karanlıkta taşlamayı yapıp döndükten sonra, menzilinde sabah namazını kıldığı ayrıca tasrih edilir. Bundan hareketle bir kısım ulemâ, zayıfların ve onlara refâkat eden kimselerin önce şeytan taşlaması yapabileceğine hükmetmiştir.

Fakat Hanefîler: "Büyük şeytana güneş doğmadan taş atılamaz" demişlerdir. Ancak güneşin doğmasından güneş doğmazdan önce olmakla beraber, fecrin doğmasından sonra ise câiz olacağı, fecirden de önce taşlayanm bunu yenilemesi gerekeceği hükme bağlanmıştır.

Taşlama ile ilgili teferruat 1442-1449 numaralı hadislerde gelecek.^ 211

cJOL (01 # Alil kul âOJLp -5.

tiıOlSj .AİoliOI U5" aİoüLOI cuüT öl âOJlp cJli ,Ü= OiÜ kkü klAöi öŞJ^I cullij

£ / ^ £ | £ £ jjj ^ ^ /

. (^1 y>-\ I I ~ 4-dJlp

5 . (1434)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Şevde (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan Müzdelife'den geceleyin ifâza yapmak için izin istedi. Şevde iri, ağır yürüyen bir kadındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona izin verdi."

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Keşte ben de onun gibi izin istemiş olsaydım" diye hayıflanırdı. (Vaktiyle izin almamış olduğu için) O, hep imamla birlikte ifâzada bulunurdu." [Buhârî, Hacc 98; Müslim, Hacc 293-296, (1290); Nesâî,Hacc 209, (5, 262), 214 (5, 266).]^

AÇIKLAMA:

Rivayetin Müslim'de gelen bazı vecihleri Hz. Şevde (radıyallahu anhâ)'nin, Mina'ya izdiham olmadan dönmek maksadıyla izin istediği tasrih edilir. Keza, Hz. Aişe de izdihamdan önce Mina'ya varıp namazını kılamamış olduğu için pişmanlık duymuştur.

Bu vesile ile şunu belirtelim ki, cahiliye devrinde Araplar, Müzdelife vakfesini güneş doğuncaya kadar devam ettirirlerdi. "Güneş doğduğu zaman hacılar, tepelerin üzerinde vakfede olurdu, öyle ki (uzaktan bakınca) dağların

başında sarık manzarasını arzederlerdi, tıpkı insanların başındaki sarık gibi" diye tasvir edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu meselede müşriklere muhalefet vaz'etmiş, sabah vaktinin girmesinden sonra ortalık aydınlanmaya başlayınca, güneş daha doğmadan Mina'ya müteveccihen ifâzaya (sökün etmeye) müsâade etmiştir.

6 . (1435)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ümmü Seleme'yi kurban gecesi (Mina'ya) gönderdi. Ümmü Seleme, daha şafak sökmeden şeytan taşlamasını yaptı. Sonra gidip ifâza (tavafını) yaptı." [Ebu Dâvud, Menâsik 66, (1942); Nesâî, Hacc 223, (5,

272).]i5ooı

AÇIKLAMA:

1- İfâza tavafı, daha önce açıklandığı üzere tavaf-ı ziyarettir. Yani haccm farz olan ikinci rüknü, ifâza tavafından sonra tekrar Mina'ya dönecek ve geri kalan menâsiki tamamlayacaktır. Hattâ Ebu Dâvud'un rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber olma nöbeti o gün Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) validemizde olduğu (için, bu menâsikin icrasında) isti'câl gösterdiği belirtilmiştir.

2 - Zayıflara ve hususen kadınlara tanınan bu isti'câl (acele davranma) ruhsatının bir hikmeti de şu olabilir: Kadınlar için, bu menâsikin icrasında bir saat öncelik ehemmiyetlidir. Çünkü, hayız olma halinde farz olan ifâza tavafını yapamaz. Umumiyetle muntazam periyodlarla gelen hayız nöbetini bilen kadınlar, bir iki saatlik isti'câl ile temizlik devresi içerisinde ifâza tavafını da yaparak, bir haftalık bekleme müddetini kurtarabilirler.® 1

01 ajsJSj i.b j Ü c-uj ç.Lc“l jü-d.1 c-uj a_«JsL i ^jpj .7.

. OJJU 1 .Jı_jcİJ o t ^A jj,) ^ jjr

7 . (1436)- Fâtıma Bintu'l-Münzir anlatıyor: "Esmâ Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ) kendisi ve beraberindekilere Müzdelife'de sabah namazı kıldırıverecek olan kimseye, şafak söktüğü zaman kıldırmasını emredip, bineğine atlar ve Mina'ya hareket eder (yolda da) durmazdı." [Muvatta, Hacc 175,(1,392).]®!

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE

Telbiye, ihrama giren hacmin lebbeyk Allahümme lebbeyk diye başlayan duayı, belli bir âdâba göre, yüksek sesle okumasıdır. (Teferruat için 1164 numaralı hadise bak.)® 1

ıliSjl .2İJ3JJ.l Jl Si^p ja İ4- Alil Jj—j klîSj 015"[: Jli l«4_lp aİJİ ^Lp jj\ jp .1.

. 4j>- y>-\ . ^aj ^ Jy—<J \jî ^ lAoZÜ ^ğA jj,] 4pJ3yi ^a

1 . (1437)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Üsâme (radıyallahu anh) Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m terkisinde idi. Sonra Müzdelife'den Mina'ya kadar da Fadl İbnu Abbâs'ı terkisine aldı. Her ikisi de: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) büyük şeytanı (Cemretu'l-Akabe) taşlaymcaya kadar telbiyeyi bırakmadı" demiştir." [Buhârî, Hacc 86, Cihâd 126; Müslim, Hacc 266, (1281); Tirmizî, Hacc 78, (918); Ebu Dâvud, Menâsik 28, (1815); Nesâî, Hacc 216, (5, 268), 229, (Buhârî'de gösterilen bablarda rivayet mânâ yönüyle mevcuttur, lâfzan değil).]® 1

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihramın giyilme anından itibaren yüksek sesle söylenmeye başlayan ve haccm alemi durumunda olan telbiyenin ne zaman sona ereceğini belirlemektedir: Büyük şeytan diye bilinen cemretü'l-Akabe'ye taş atmcaya kadar, yani bayramın birinci günü sabahına kadar devam etmektedir. Büyük şeytana ilk taşın atılmasıyla mı, yoksa hepsinin atılmasıyla mı telbiye kesilmeli? sorusuna farklı cevap verilmiştir. Cumhur "ilk taşlama ile kesilmesi gerekir" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve bâzı Şâfiîler "İkinciye kadar devam eder" demiştir.

s ® _ x O s

Nevevî, bu konda Cumhur'un, Müslim'de tahric edilmiş olan, öAiÇ Çj JL>- jJj JC °i "Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) cemretü'l-Akabe'ye (büyük şeytan) varıncaya kadar telbiye getirdi" hadisini esas alarak: "Bayram sabahı büyük şeytana taş atmaya başlayıncaya kadar telbiye devam eder" dediğini belirtir. İmam Şâfıî, Sevrî, Ebû Hanife, Ebu Sevr, Sahâbe ve Tâbiîn'den birçok ulemâ grubu buna hükmetmiştir.

* Haşan Basrî: "Arefe günü sabah namazını kılmcaya kadar telbiyeye devam edilir" demiştir.

* Hz. Ali, İbnu Ömer, Hz. Aişe, Mâlik, Medine fükahâsmm cumhuru: "Arefe günü, güneşin zevâline kadar telbiye okunur, vakfeler başlayınca kesilir" demiştir.

* Ahmed İbnu Hanbel, İshak ve bazı selef: "Büyük şeytan taşlaması bitinceye kadar devam edilir" demiştir.

Nevevî bu bilgileri verdikten sonra der ki: "Şâfıî'nin ve Cumhur'un delili, sadedinde olunan sahih hadistir. Bunun dışındakilerin muhalefette delilleri yoktur, Cumhur'un bu görüşü sünnete uygundur. Ahmed İbnu Hanbel'in dayandığı rivayeti de Cumhur: "Ondan murad taşların atılmasına başlamaktır" diyerek iki rivayeti te'lif etmiştir.

A^î .)o6c^p J2İS Zj* ££Jl \p) jj djd dJûfl : j yu jij A^lküi ^ kAİ X^>

UJ!

• uf

2 . (1438)- Said İbnu Cübeyr anlatıyor: "Ben, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ile Arafat'ta beraberdim. Bir ara bana

:"Niye balkın telbiyesini işitmiyorum?" diye sordu, ben kendisine:

"Muâviye (radıyallahu anh)'den korkuyorlar!" dedim. Bunun üzerine:

"Lebbeyk Allahümme lebbeyk, bu insanlar Ali'ye buğuzları sebebiyle sünneti terketmişler!" diyerek çadırından çıktı." [Nesâî, Hacc 197 (5, 253).] 12221

AÇIKLAMA:

Sindî der ki: "Bu rivayetle, Arafat'ta telbiye okumak hususunda âlimler arasındaki ihtilâfın kaynağı ve iki fırkadan hangi tarafın haklı olduğu ortaya çıkmaktadır." Ancak rivayetler arasındaki irtibatı değerlendirmeden acele hükme gitmek tatminkâr olmamaktadır. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a

göre telbiye haccm şiârıdır jt-Li üJJl ve ihramdan çıkıncaya kadar devam etmelidir.

İhramdan çıkma da remyü'lcimarla (şeytan taşlamak) tahakkuk eder. Cumhur da bunu benimsiyor. Bu görüşün isabetliliğini kabul ederken, Ashab-ı Kiram (radıyallahu anhiim ecmaîn)'ı rencide etmenin hiçbir gereği yok.

Hz. Ali, Hz.Aişe, İbnu Ömer, İmam Mâlik ve Medine fükahâsmm çoğunluğunun: "Telbiye, arefe günü öğleye kadar, yani vakfelerin başlamasına kadar devam eder" dediklerini önceki rivayette belirtmiş idik.

Şu halde, arefe günü öğleden sonra telbiye getirmemek Hz.Ali'nin zaten mezhebi olmaktadır. Mâliki mezhebinden olan Zürkânî: "Hz. Ali ve Hz. Aişe gibi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığı ile bilinen iki sahâbenin, arefe günü öğleden itibaren telbiyeyi kesmeleri, Cumhur'un amel ettiği, Fadl İbnu Abbâs'm hadisinin -sahih olsa dahi- amel dışı tutulması gereğine en kuvvetli delildir" der. Bir kısım tâli meselelerde ulemâ ve Ashab arasında ihtilaf görüldüğü gibi burada da bir ihtilâf sözkonusudur. Rivayetler değerlendirilirken hepsinin birlikte gözönüne alınması gerekir. Sadedinde

olduğumuz rivâyet, siyasetle ilmi karıştıran istisnâî bir muhtevâ taşır ve Ashâb'a ta'm işmâm eder. Ulemâ, "Ashab'a ta'm mutazammm rivayet, öyle olmayanla teâruz ederse mercuh olur" prensibini va'zeder. Binaenaleyh bu rivayeti tahlil etmeden Sindî'nin acele hükme gitmesini İlmî bulmuyoruz. Sadece Nesâî'de yer almış olan rivayetin diğerlerine muhâlefeti zâhirdir.

İbnu Hacer, Tahâvî'den yaptığı bir naklin yorumunda, "meşru olmadığı için değil, başka zikirlerle meşgul oldukları için vakfe yerlerinde hacıların telbiyeyi terketmiş olduklarını belirterek: "Böylece ihtilâflar da birleştirilmiş olur" der.® 1

Âüil ^S- _b>-l c3od öj calİp q 3 ö3 jjSvjj

3 . (1439)- Muhamed İbnu Ebî Bekr es-Sakafî anlatıyor: "Arafat'tan Mina'ya gelirken, beraberindeki Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'e telbiyeden sorarak:

"Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile nasıl yapıyordunuz?" dedim. Bana:

"Dileyen telbiye getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale etmezdi. Dileyen tekbir getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona da müdâhale etmezdi! Dileyen de tehlil getirirdi, ona da müdâhale etmezdi. Bizden kimse, (farklı zikirler de bulunduğu için) arkadaşını ayıplamazdı." [Buhârî, Elacc 86, İydeyn 12; Müslim, Hacc 274, (1285); Nesâî, Elacc 192, (5, 250).

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihramlmm telbiye ile birlikte başka zikirler de yapabileceğine delildir. Telbiye ile birlikte tehlil, tekbir gibi diğer zikirler de meşru olmakla birlikte, hacc sırasında telbiye hepsinden efdaldir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhürnâ) telbiye için "Haccm şiârıdır" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da hacc sırasında okunacak telbiyelerin ehemmiyetini belirtmiş ve şahsen remy-i cimâr denen şeytan taşlamasına kadar aralıksız devam etmiştir (1437. hadis). İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Ben Hz.Ömer'le on bir kere haccettim. Ömer, remy-i cimâra kadar telbiye bırakmazdı" der. Şu halde yukarıdaki hadis, haccda tekbir veya tehlilin, telbiyenin yerini tutacağına, telbiyenin terkedileceğine delil olmayıp, hacda ara sıra telbiyeyi ile birlikte başka zikirlerin de olabileceğine bir ruhsattır, ulemâ böyle anlamıştır.

Nevevî: "Haccda telbiye, tekbirden efdaldir" der.

Aüll o t o*_ £

■

وَيُكَبِّرُ فَ

3 . (1439)- Muhamed İbnu Ebî Bekr es-Sakafî anlatıyor: "Arafat'tan Mina'ya gelirken, beraberindeki Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)'e telbiyeden sorarak:"Siz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile nasıl yapıyordunuz?" dedim. Bana: "Dileyen telbiye getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale etmezdi. Dileyen tekbir getirirdi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona da müdâhale etmezdi! Dileyen de tehlil getirirdi, ona da müdâhale etmezdi. Bizden kimse, (farklı zikirler de bulunduğu için) arkadaşını ayıplamazdı." [Buhârî, Hacc 86, İydeyn 12; Müslim, Hacc 274, (1285); Nesâî, Hacc 192, (5, 250).]

AÇIKLAMA:

Bu rivâyet, ihramlmm telbiye ile birlikte başka zikirler de yapabileceğine delildir. Telbiye ile birlikte tehlil, tekbir gibi diğer zikirler de meşru olmakla birlikte, hacc sırasında telbiye hepsinden efdaldir. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) telbiye için "Haccm şiârıdır" der. Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm) da hacc sırasında okunacak telbiyelerin ehemmiyetini belirtmiş ve şahsen remy-i cimâr denen şeytan taşlamasına kadar aralıksız devam etmiştir (1437. hadis). İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Ben Hz.Ömer'le on bir kere haccettim. Ömer, remy-i cimâra kadar telbiye bırakmazdı" der. Şu halde yukarıdaki hadis, haccda tekbir veya tehlilin, telbiyenin yerini tutacağına, telbiyenin terkedileceğine delil olmayıp, hacda ara sıra telbiyeyi ile birlikte başka zikirlerin de olabileceğine bir ruhsattır, ulemâ böyle anlamıştır.Nevevî: "Haccda telbiye, tekbirden efdaldir" der.

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAFAT VE MÜZDELİFE'DE TELBİYE

ı ıc

c.1 j İ4İ ^ LS u^[lJ'- a A-iı! (jc- (j .j jk *^ (jc-j -4

tiİİLo . j4 j ı\Ml Aâ^)C.

4 . (1440)- Ca'fer İbnu Muhammed babasından naklen anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh), haccda, arefe günü güneşin zeval noktasına gelmesine kadar telbiyeye devam eder, ondan sonra keserdi." [Muvatta,Hacc 44, (1, 338).] 12221

ClıİlÖ^â jC-4j Aj4j £İjâ Aâjij # <üll Jjajjj ;<JIÜ Aİc. AUİ 4-4^ Ü^J -5

^Luâll A^.^yk! İ-vk\l çjjUÎİâ Lg^âl J-rk

t 5

5 . (1441)- Hz. Üsâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Arafat'da ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m devesinin terkisinde idim. Bir ara dua için ellerini kaldırmıştı. (O esnada) deve, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı eğdi.Derken yuları düştü. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yuları elinin biriyle tutup, diğer elini kaldırarak duasına devam etti." [Nesâî, Hacc 202, (5,

254).]i5lffl

AÇIKLAMA:

İmam Nesâî bu hadisi, "Arafat'ta dua ederken elleri kaldırmak" başlığı altında kaydetmek suretiyle dua ederken Arafat'ta da ellerin kaldırılacağı hükmünü çıkarır.

Ayrıca, hayvanın üstünde giderken de dua edilebileceği, bir elle hayvanın yularını tutarken veya bir el meşgulken, diğer

tek elin dua için kaldırılabileceğini de hadisten anlamaktayız. 1 ^

YEDİNCİ BAB

REMY (ŞEYTAN TAŞLAMA) Bu babta dört fasıl vardır

BİRİNCİ FASIL REMYİN KEYFİYETİ

*

İKİNCİ FASIL

REMYİN VAKTİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

BİNEREK VE YÜRÜYEREK TAŞLAMA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER

REMY (ŞEYTAN TAŞLAMA)

Remy, lügat olarak atmak demektir. Hacc ıstılahı olarak remy, "şeytan taşlamak" mânasına gelen bir hacc menasikini ifade eder. Remyü'l-Cimâr tâbiri daha tamdır, taşların atılması demektir. Cimâr veya cemerât, "cemre"nin cem'idir. Cemre: Nohut büyüklüğünde ufacık taş, bu taşlardan müteşekkil yığın, ateş gibi daha başka mânalara da gelir. Dilimizdeki çakıl kelimesi tam olmasa da en yakın karşılık olabilir. Çünkü Türkçe'de kum kelimesi daha ufak taşlara ıtlak olnur. Taş ise büyük küçük her çeşidi için kullanılır. Şunu da kaydedelim; c.m.r. maddesi Arapça'da içtima

etmek, toplanmak mânasına da gelir. Bu sebeple, "insanlar yanlarında toplandığı için onlara cemre denmiştir"diye tahmin yürüten olduğu gibi "Hz. Âdem'e -veya İbrahim'e- şeytan ârız olunca ona burada taş attığı için bu ismi almıştır" da denmiştir.

Remyü'lcimâr, sâdece hacc menasikinde vardır, umrede yoktur. Haccm aslî vâciblerindendir. Taş atma mahalleri Mina'dadır. Birbirine yakın üç taş kümesidir:

1. Cemre-i Akabe: Buna balkımız "Büyük Şeytan" der.

2. Cemre-i Vusta: Halkımız buna "Orta Şeytan" der.

3. Cemre-i Ûlâ: Buna da balkımız "Küçük Şeytan" der.

Bayramın birinci günü cemre-i Akabe'ye 7 taş atılır.

Bayramın 2. 3. ve 4. günleri her birine 7'şer taş atılır.

Acele etmek isteyen üçüncü günü, güneş batmadan önce Mina'yı terkeder ve dördüncü günü kalmaz. 11121

BİRİNCİ FASIL

REMY'İN KEYFİYETİ (NASIL YAPILDIĞI)

0 0 o 0 ^ %

ıîni Çya 4Â»\I ÇjjI ;çjlâ -lıj Çjj Ç)C.

LuAj j! ;4J çjaââ .4 iioj Ç>c. tûjIluJ Ç>c. dinil i al çjfî An

f ° % ' O " V* ' % * Jj Ç ^ o* *

(jı^jjuıll Jâil IbAj c4. JOLA^Jl

1 . (1442)- Abdurrahman İbnu Zeyd anlatıyor: "İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), vadinin dibinden yedi çakıl atarak büyük şeytanı taşladı. Her taşı attıkça tekbir getriyordu. Bu sırada Beytullah sol tarafında, Mina da sağında olacak şekilde durmuştu. Kendisine:

"İnsanlar, taşları yukarısından atıyorlar!" denince şu cevabı verdi:

"Burası, kendinden başka ilâh olmayan Zat'a kasem olsun, Bakara sûresinin üzerine indiği makamdır." [Buhârî, Hacc 135, 136, 137, 138; Müslim, Hacc 305, (1296); Tirmizî, Hacc 64, (901); Ebu Dâvud, Menâsik 78, (1974); Nesâî, Hacc 226, (5, 273).] m31

AÇIKLAMA:

1- Şerh kitapları, üç cemrenin yani taşlama yerlerinin coğrafî vaziyetleri itibariyle az çok farklı olduğunu belirtir. Büyük şeytan denen cemretu'l-Akabe vâdinin dibinde, düzlüktedir, diğer ikisi meyilli inen bir mevzidedir. Şimdilerde inşaat ve tesviyeler sebebiyle üçü de aynı pozisyonu taşırlar. Hadislerden gelen bâzı ifadeleri anlamak için aradaki bu farkın zaman zaman hatırlanması gerekecektir. Nitekim burada büyük şeytanın taşlanması söz konusudur. Bu sebeple vadinin dibinden olduğu tasrih edilmektedir. Kadim dönemde öbürlerine taşları üstten, (herhalde yan yamaçlardan) atmak mümkünmüş.

2- Hemen belirtelim ki, cemretü'l-Akabe ile diğer iki cemre arasında şu farklara da dikkat çekilir:

a) Bayramın birinci günü sadece büyük cemreye taş atılır, diğerlerine atılmaz.

b) Büyük cemrenin yanında durulmaz, hemen terkedilir. Öbürlerinin yanında durulup dua edilir.

c) Kuşluk vaktinde taşlar atılır.

d) Aşağısından atılması müstehabdır.

3- Taşların adedi: Sadedinde olduğumuz rivayet İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un yedi taş attığını ifade eder. Her seferinde taşlama, yedi ayrı taşın ard arda atılmasıyla tamamlanır. Alimler taşın yedi olması gereğinde müttefiktirler. Altı da olabileceğine dâir zayıf bir rivâyet vardır. İmam Mâlik ve

Evzâî: "Bir kimse yediden az atar, tedarik de edemezse, dem (kurban) gerekir" demişlerdir. İmam Şâfıî: "Bir taşın terki bir müdd tasadduku gerektirir, iki taşın terki de iki miidd gerektirir, üç ve daha fazla için bir dem gerekir" demiştir. Hanefîler: "Üç cemrede de taşların yarıdan azı terkedilirse yarım sa' tasadduk edilir, fazla olursa dem gerekir" demiştir.

4- İbnu Hacer, cemretu'l-Akabe'nin yani büyük şeytanın Mina'da omayıp, Mina'nm Mekke hududunda olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hicret etmek için Ensar'dan burada biat aldığını belirtir.

5- Rivayet İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un taş atma sırasında Mina sağ, Beytullah sol cihetinde olacak şekilde durduğunu belirtir. Tirmizî'nin bir rivayetinde kıbleye yönelerek taş attığı belirtilir, Cumhur öncekini esas almıştır. Şâfıîlerden Râfıî kıbleyi arkaya alarak cemreye yönelmek gerektiğine kesin hükmeder. Cemre sağma gelecek şekilde kıbleye yönelerek taş atılmalı diyen de olmuştur. Ancak, ulemâ şu hususta icma etmiştir: "Esas olan taşın atılmasıdır, hangi istikametten kolayına gelirse oradan atar, câizdir." İhtilaf efdaliyettedir.

6- "Burası, Bakara sûresinin üzerine indiği makamdır" ifadesine gelince, İbnu Hacer şu açıklamayı yapar: "Haccla ilgili fiillerden çoğu Bakara sûresinde mezkurdur. Sanki şöyle demek istemiştir: "Burası öyle bir makamdır ki, ahkâmu'lmenâsik bunun üzerine indirilmiştir." İbnu Mesud, bu ifadesiyle, hacc a hk âmının tevkifi olduğuna, yâni vahiyle tesbit edildiğine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in içtihadına dayanmadığına dikkat çekmek istemiştir." Başka yorumlar da var.

7- Bu hadise dayanarak, âlimler, taşların teker teker atılması gereğine hükmetmişlerdir. Çünkü: "Her

taşı attıkça tekbir getiriyordu" denmektedir. Bu ancak teker teker atmakla olur. Nitekim Hz.

o . t >

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de: pSS >■ « li* lj-ia. "Hacc menâsikini benden alın"

buyurmuştur. Mamaafih Ebu Hanife ve Atâ: "Hepsini birden atsa da câizdir" demişlerdir.

8- Taşlama sırasında tekbir getirileceğine hükmedilmiştir, ancak tekbiri terkedene herhangi bir şey gerekmeyeceğinde ulemâ icma etmiştir.

9- Bazı rivayetlerde, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un büyük şeytanı taşlayıp tamamlayınca şu duâyı

yaptığı belirtilir: 1^4J

"Allah'ım haccımı makbul, günahımı mağfur kıl!" 1 ^ 1

" ^ a a ^ 0 ' ^ ^ ^ 0 s

çjTVnuIj ÇjiaJİUjjIl -A A»\I 4İC.J _2

oÇÇj.â'Şİ'

2. (1443)- Tirmizî ve Nesâî'de şöyle denmiştir: "(İbnu Mes'ud) Akabe cemresine geldi. Vâdinin dibinde durdu, kıbleye karşı yönelip, sağ kaşının üst hizasından yığma (taşları) atmaya başladı..." [Tirmizî, Hacc 64, (901).]^

ı~*'J * j 1 iib»j j $ \ i» ~>ü[Aİf

~| . O - . o ^ ^ 1 * , e ' , ,, \ ' '

t ua*j pg } V \)»j j u n>ıi U '.J

AİC. AüI 1

3. (1444)- Hz. Sâd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Veda haccmdan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber döndük. (Yolda konuşurken) bâzılarımız "Yedi taş attım" bazılarımız da: "Altı taş attım" diyordu, kimse kimseyi bu sebeple kınamıyordu." [Nesâî, Hacc 227, (5, 275).j 1 ^

NOT: Atılacak taşların miktarını, eksik olması halinde terettüp edecek mü-eyyideyi 1442 numaralı hadiste açıkladık. 1 ^

j ûİ4c. ^ .mİ Jjjjjj ;<Jla 1 ic. ÇjjI -4

c" ı3->q\°ı >C5 J Jaİll CjlÂ

^ j&'j r& 5 !

ç.Lkilj »t_s.ıkjl

A Ay* ,a\'

ç.Qy& JliûL *(Jla ejj ^jglât >>»j UJs .ı—s-iaJ! ^ dl)\jl.oK aJ

m*ı\l L«^_^.^kî J^jjdll J^lillj (jlfl (j-â tîİİA Laill

4. (1445)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Akabe (taşlaması) sabahı, bineğinin üzerindeyken:

"Bana (taş) toplayıver!" dedi. Ben de (şehadet ve başparmaklarla atılabilecek büyüklükte) ufak taşlardan onun için topladım. Avucuna koyduğum sırada:

"İşte bunlar gibi. Dinde aşırılıktan sakının. Sizden öncekileri, dinde aşırılıkları helâk etmiştir!" dedi." [Nesaî, Hacc 217, (5, 268).]^

AÇIKLAMA:

o „ o

Burada, öncelikle atılacak taşların büyüklüğü tebârüz ettirilmek istenmiştir.

"Parmakla veya sapanla atma taşı" demektir. Şehâdet parmağımıza koyup başparmağımızla fırlatmaya elverişli

büyüklükte taş. Umumiyetle nohut büyüklüğünde diye târif edilir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "İşte bunlar gibi!" demesi, kendisi için İbnu Abbâs'm toplamış olduğu belirtilen büyüklükteki taşları normal bulduğunu belirtmek içindir. "Dinde aşırılıktan kaçın..." nasihati umumî mânada anlaşılabileceği gibi, taşlama ile ilgili daha hususî mânada da anlaşılabilir. Taşlama ile ilgili olan mânası şudur: "Burada daha büyük taş atmaya, taşdan başka birşey atmaya kalkmayın, belirtilen sayıdan fazla da atmayın..."

Hacc yapanlar, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu tavsiyesine rağmen, taşlama sırasında Müslümanların ne denli cahilliklerine rastlamaz ki! İri taş atanlar, şemsiye, sopa, ayakkabı atanlar, taşlama mahalline fırlayıp ayaklarıyla ezmeye çalışanlar vs. Halbuki bütün menâsik, kulun imtihanına yönelik bir kısım sembollerden ibarettir. Onun sırrı, mânası, değeri, o menâsiki dinin koyduğu çerçeve içerisinde "Allah'ın rızasını tahsil" niyetiyle yapmakdır. Bir kısım aklî izahlar getirmek, icra edilen fiillerden müşahhas, maddî neticeler beklemek hacc farizasının mânasını anlamamak olur. İşte bu menâsikin, aklî îzahı hiç olmayan safhası şeytan taşlama safhasıdır. Attığımız cisimlerin "emri yerine getirerek Allah'ın rızasını kazanmak"tan başka hiçbir gayesi yoktur. Şeytan öncelikle herkesin kendi içindedir. Öyle ise mü'mine düşen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m vaz'ettiği edeb çerçevesinde bu menâsikin yerine getirilmesidir.

Alimler "Dinde aşırı olmayın" nasihatim daha umumî mânada anlayarak: "Hiçbir şeyde ifrat ve tefrite düşmeyin, sevdiğinizi fazla sevmek, sevmediğinize fazla buğzetmek yaraşmaz... Dinî meselelerin inceliklerine fazla inmeyin, sebep ve illetlerini aramada aşırı gitmeyin..." demişler, ifrat ve tefritin itikadda ve amelde olabileceğine dikkat

çekmişlerdir. Bizden öncekilerden Hıristiyanların Hz.İsâ'yı ifrat derecede sevme sonucu ilahlaştırarak sapıklığa düştükleri ve böylece helak oldukları da misal olarak verilmiştir. 15121

İKİNCİ FASIL

REMY'İN (TAŞLAMANIN) VAKTİ

Yevm-i nahr (Kurban kesme günü): Zilhicce'nin 10. günü.

Eyyâm-ı nahr (Kurban kesme günleri): Zilhicce'nin 10, 11, 12. günleri Eyyâm-ı teşrik (Teşrik günleri): Zilhicce'nin 11, 12,13. günleri.

Nefr-i evvel (Mina'dan birinci hareket günü): Zilhicce'nin 12. günü. Nefr-i âhir (Mina'dan sonuncu hareket günü): Zilhicce'nin 13. günü. Zeval: Güneşin öğle vakti, ikindi yönüne kayma ânı. 15221

dilli Uaİj !<-î^ AİC. <U1İ (j c ’ -1

(_£jl_âall I Aud^kll A_^.^yk! J(JjaÂ2o 1! çjljj hkla

1. (1446)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yevm-i nahrde kuşluk vakti taş atarken gördüm. Ama bundan sonraki günlerde, güneşin zevâlinden (öğle vaktinden) sonra taş attı." [Müslim, Hacc 313, (1299); Tirmizî, Hacc 59, (894); Ebu Dâvud, Menâsik 78, (1971); Nesâî, Hacc 221, (5, 270). Bu hadisi Buhârî, muallak olarak zikretmiştir, Hacc 134.i 12221

AÇIKLAMA:

Rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m cemretu'l-Akabe'ye bayramın birinci günü kuşluk vakti taş attığını,

diğer iki cemreye öğleden sonraları, güneş tepeden ikindi tarafına kaymasından itibâren taş attığını gösterir.

Bu meselede bâzı ihtilâflar olmuştur:

* Cumhur, bu hadisi esas alarak, bayramın ilk günü dışındaki taşlamaların öğleden sonra yapılmasının sünnete uygun olduğunu söylemiştir.

* Atâ ve Tâvus: "Öğleden evvel de câizdir" demiştir.

* Hanefîler, yevm-i nefr denilen bayramın ikinci gününde zevalden önce taş atmaya ruhsat vermiştir.

* İshak İbnu Râhuye: "Zevalden önce atan, bunu üçüncü günü iade eder" der. 15221

4İİ4jA]lj CuhVi yâL ^jjl au! Juc. öİ^ûÎ -ine. t

tiİlLo A^.^yk! .]LuAj 1 jlc. ULa4â

Jllri r-İ Aİ j! ^jİ[~ ;xâU (jc-j -2

4*J Lli! klsıj i."

2. (1447)- Nâfı' anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in zevcesi Safıyye Bintu Ebî Ubeyd'in oğlan kardeşinin kızı Müzdelife'de nifas oldu (doğum yaptı). Bu yüzden o da, Safıyye de geri kaldılar ve Mina' ya yevm-i nahrde güneş battıktan sonra geldiler. Hz. Abdulllah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) onlara geldikleri anda taş atmalarını emretti ve bu gecikmeden dolayı onların herhangi bir kefaret ödemesine hükmetmedi." [Muvatta, Hacc 220,(1, 409).] 12221

AÇIKLAMA:

Burada, bir özre mebni, vakti içerisinde taşlamayı yapmayanın durumu aydınlatılmış oluyor. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) yetiştikleri anda taşı atmalarına ruhsat veriyor ve özürleri sebebiyle herhangi bir kefaret gerekmeyeceğini söylüyor. Ancak İmâm Mâlik, bu durumda taş vakti içinde atılmadığından bir kurban kesilmesini müstehab addetmiştir.

İmam-ı Malik'in, taşlama günleri içerisinde taş atmayı akşama kadar unutan bir kimsenin akşamdan sonra hatırlaması halinde, gece veya gündüz, ne zaman hatırlayacak olursa hemen atması gerektiğine hükmeder. Ancak, "Mina'dan ayrılıp Mekke'ye geldikten sonra hatırlayacak olursa bir kurban kesmesi vacib olur" der. 1520

ç.[b.y $ Alt! (j![4-İC. AilI Aij! yc. -3

dh?j p cs-^ Cf- <J/ 4 '

^j\ ;^İc.S am!j L<uâ 2İİ4 ;ıiİlLa JIâj.Ajuj 4 ! J^juİ! p

Jj 4 ' 4İİI \j*j 4jL 'jii jaâlI fjJ

^ >>ı«a j Aile. I_İa.j IÂ_3 Aile- Ç vnj ^ ^ ^ Ai 4 tiİİ4 ^aijAİ p ^

(jjoUİI 4il! !_^laî j!j c^iil! !ju <jlâ .tillj 4 xj g.1 >Aql!

' f jj(E.

3. (1448)- Ebu'l-Beddâh Asım İbnu Adiyy, babası Adiyy (radıyallahu anh)'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) develerin çobanına, yevm-i nahrde taş atmışlarsa, ertesi gün taş atmayıp develerle kalmaya, sonra da iki günlük taş atmaya ve yevm-i nefrde atmaya ruhsat tanıdı." 12221

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, şeytan taşlama programında hacc yapan çobanlara mahsus olmak üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tanıdığı bir ruhsatı mevzubahis etmektedir. Ancak hemen belirtelim ki, hadisi âlimler birbirinden farklı değerlendirmelere tâbi tutmuşlardır. Mevzubahis olan farklılık, rivayetlerdeki ihtilâflar kadar, hadisin ifadesindeki kapalılık ve esneklikten de kaynaklanmaktadır.

1) Bazı yorumculara göre, hadiste çobanların şöyle taşlamasına cevaz verilmiştir: Zilhicce'nin 10'unda cemre-i Akabe taşlaması yapacak, ertesi günü, yani 11 Zilhicce günü, hem o günün taşlamasını, hem de bir gün sonrasının yani 12 Zilhicce'nin taşlamasını beraberce yapacaktır. Böylece bir sonrası günün taşlamalarını öne almış olacaktır. Hadisin, Tirmizî, Nesâî ve diğer bazı kitaplardaki vechi böyle bir yoruma daha uygun.

p jaall f Jj 1 J* Ji Q

2) İmam Mâlik, hadisi, zâhirine muhalif bir yoruma tâbi tutarak, farklı bir hükme gider. Muvatta'da şöyle der: "Bize göre hadisin tefsiri, doğruyu Allah bilir ya, şöyledir: "Çobanlar yevm-i nahrde yani 10 Zilhicce günü cemre-i Akabe'ye taşlarını atarlar. Sonra sürülerinin başına dönerler. Yevm-i nahri tâkip eden gün, yani 11 Zilhicce'de taşlamayı terkeder. Bayramın üçüncü günü yani 12 Zilhicce'de tekrar gelip taşlama yaparlar. Bu, acele edip, ilk iki günde gitmek isteyenleriçin nefr-i evvel (birinci hareket) günüdür. Bu günde, hem taşları atılmayan bir önceki günün, yani bayramın ikinci gününün taşlarını atar, hem de içinde bulunduğu günün yani bayramın üçüncü gününün taşlarını atar. İmam Mâlik'i bu yoruma sevkeden rivayet Süfyan-ı Sevrî tarafından yapılmıştır: Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm), çobanlara bir gün atıp bir gün bırakma ruhsatı tanıdı: ^

lj c '-^ j"İmam Mâlik der ki: "Hareket etmek (neff) dilerlerse artık iki günde acele etmişler grubunda olarak taşlama işini bitirmişler demektir. Acele etmeyip de Mina'da ertesi güne kalmak dilerlerse kalıp, diğer kalanlarla birlikte, sonuncu hareket (nefr-i âhir) günü taşlamalarını tamamlarlar ve hareket ederler."

3) Hadisle ilgili olarak Hattâbî de şu açıklamayı yapar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (hadisin sonunda geçen) yevm-i nefr ile, büyük nefri (yani bayramın dördüncü gününü) kasteder. Bu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m çobanlara tanıdığı bir ruhsattır. Onlara bunu tanıdı, çünkü çobanlar malların hıfzına mecburdurlar. Onlar da Mina'da yer edinip gecelemeye mecbur olsalar, halkın malları zâyi olur. Çobanlardan başkasının hükmü, onların hükmünden ayrıdır. Alimler, çobanların taş atacakları günü tayin ve tesbitte ihtilâf etmişlerdir." Hattâbî, böyle söyledikten sonra İmam Mâlik'in yukarıda kaydettiğimiz görüşünü aynen naklettikten sonra şunu söyler: "İmam Mâlik böyle hükmetmiştir, çünkü ona göre, hiç kimse, birşey üzerine vacib olmadan, önceden onu ödeyemez.”

Hattâbî sözüne devamla Şâfıî hazretlerinin de İmam Mâlik gibi hükmettiğini, bazı âlimlerin de taşlamayı takdim veya te'hir etme işinde çobanın muhayyer olduğuna hükmettiğini belirtir. 1520

•AjjlnI! ^2 (Jj“! ç-lc. ji ^İIjjj auI auI çJjjjjj j

JajjjJjİ jpa Aİ (Jlıı jc. j)I£ 1 3c- AUİ ».Aj (jjI (ji £âlj (jc. j -4

. tSİÎL# A^J^İ .]^J1 QA jU^Ji jâlj a uu jA j

4. (1449)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şöyle derdi: "Eyyam-ı teşrikin ortası günü, güneş batmazdan önce Mina'dan ayrılmayan kimse ertesi günü taşları atmadan ayrılmasın." [Muvatta, Hacc 214, (1, 407).]^

AÇIKLAMA:

1427 numaralı hadiste genişçe açıklandığı üzere, âyet-i kerimenin teşrî ettiği şekilde bayramın ikinci günü taşlamalarını öğleden sonra yapıp bitiren bir kimse dilerse, üçüncü günkü taşlamaya kalmadan Mina'dan ayrılabilir. Ancak, güneş batıp, akşam vakti girmeden Mina hududunu çıkmış olması şarttır. Bu şartı yerine getirmeyen o geceyi de Mina'da geçirip ertesi günkü taşlamaları da yaparak Mina'dan ayrılır.

UÇUNCU FASIL

BİNEREK VE YÜRÜYEREK TAŞLAMA

li&lj Ls *** Jİ «a ^11 ü- ü^[1 <ag ıc. <U)I ^yaC. <_jJİ ^jC. _J_

JjIû ^Jİ JI*_^.I jj

1. (1450)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) taşları atacağı zaman yaya gider, yaya dönerdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 78, (1969); Tirmizî, Hacc 63, (900). p’" 1

(> Üj'j ‘ÖP 1 tiüLa

44j

2. (1451)- Kâsım İbnu Muhammed anlatıyor: "İnsanlar (yani sahâbeler) taşlamaya yayan gider, yayan dönerdi. (Bu

safhada) ilk binen Hz. Muâviye (radıyallahu anh) oldu." [Muvatta, Hacc 215, (1,

407).]t53oı

?jî # ‘- y'jf :^ uf-j - 3

JjİJ 4 ju ■Aş-i.l .^SLujIla ^_gjc. IjAi

—iLuUİl

3. (1452)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yevm-i nahrde (kurban gününde) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, taşlamayı binerek yaparken gördüm. Taşlarını devesinin üzerinde iken atmış ve şöyle demişti:

"Menâsikinizi benden alın. Bilemiyorum, belki de bu haccdan sonra hacc yapamam." [Müslim, Hacc 310, (2197); Ebu Dâvud, 78 (1970); Nesâî, Hacc 220, (5, 270).] 15211

AÇIKLAMA:

1- Haccla ilgili her çeşit âdâbm Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den alınmış olduğunu ifade ediyor. Hacc bahsiyle ilgili pekçok rivayette tekrarla geçtiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hacc menâsikinin Müslümanlar tarafından, kendisinden görülerek alınması, sorularak öğrenilmesi için hususî bir alâka ve gayret göstermiştir. Tavaf ve sa'yleri de deve üzerinde yapmıştır ve âlimler, açıklamada "Halkın menâsiki kendisinden görerek öğrenmesi için, sorularını rahatça sorabilmesi için deveyi tercih etmiştir" diye açıklama getirmişlerdir.

Diğer ibadetler öyle değil mi? diye bir sual hatjra gelebilir. Elbette ki diğerleri ve bilhassa namaz

içinde de öyle: J IjİLa "Beni -nasıl namaz kılıyorum- görüyorsanız siz

de öyle kılın" buyurmuştur. Ancak, namazı uzun yıllar günde beş kere etrafındakilere gösterebilmiş ve öğretebilmiştir, hataları görüp müdâhale ve tashih etme imkânı bulabilmiştir. Halbuki hacc öyle değildir. Ömründe bir kere yapabilmiş ve sadedinde olduğumuz hadiste de belirttiği gibi, bir başka sefer hacc yapmaya imkân bulamayacağı endişesindedir ve nitekim öyle olmuş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikinci bir hacc mevsimine yetişmeden öbür dünyaya irtihal etmiştir. Demek ki, Rabbinin vahyi ile, ilk olan bu haccınm aynı zamanda son haccı olduğunu da biliyordu. Bu sebeple, her âdâbı, en küçük teferruatına kadar bizzat göstermek, eksiksiz öğretmek için hususî bir gayret ve tedbir içerisine idi. Ashab'm da müstesna bir öğrenme çabasına girmesini istiyordu. "Menâsikinizi benden alın" diye sıkça hatırlatması bunu ifade eder.

Hacc menâsikinin, câhiliyye devrinde de Araplar arasında mevcut ve büyük çoğunluk tarafından icrâ edilen bir ibâdet olduğu düşünülecek olursa bu "öğretme" ve "öğrenme"nin büyük bir dikkat içerisinde cereyan etmesinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bu fasılda kaydedilen üç hadisten ilk ikisine göre taşları yaya olarak atmıştır, üçüncüsüne göre de bineğinin üzerinde atmıştır. Âlimler arada bir teâruz görmezler. Üçüncü rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yevm-i nahrde yâni taşlamanın ilk gününde deve üzerinde yaptığını ifade etmektedir. Demek ki, o gün taşın atılış şeklini herkesin görmesi için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) deve üzerinde taşlama yapmıştır, diğer günlerde yaya gelmiştir. Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) taşlamaları

bâzan binekli bâzan bineksiz ve yaya olarak yapmış, Ashâb-ı Kiram da onu ne halde gördü ise öyle rivayet etmiştir.

3- Ashab'm tatbikatıyla ilgili rivayetlere gelince, 1451 numaralı rivayette, insanlar tâbiriyle Ashab kastedilmektedir, taşlamalara yayan gidipgeldikleri belirtilir. Rivayette istisna edilen Hz. Muâviye'nin şişmanlık gibi bir mâzeretle hayvana bindiğini şârihler kaydeder. Keza İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivayetinde, "Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) bir zaruret olmadan taşlamalara hep yaya gider gelirdi" denmektedir.

4- Muhtelif rivayetleri toptan gözönüne alarak nihâî hükmü belirleyen fukahânm değerlendirmesine gelince, bunu Müslim şârihi İmam Nevevî şöyle açıklar:

[H İmam Mâlik ve Şâfıî'nin ve diğer bazılarının mezhebine göre, Mina'ya binek üzerinde gelenlerin cemretü'l-Akabe'ye, yevm-i nahirde binek üzerinde taş atmaları müstehabdır. Ama böyle birisi yaya olarak atsa da câizdir.

* Mina'ya yaya olarak gelen de yaya olarak taşlama yapar.

Bu iki hüküm de yevm-i nahr içindir.

* Eyyam-ı teşrik'in ilk iki gününe gelince, bu iki günde bütün taşları yaya olarak atmak sünnettir. Üçüncü günde ise binek üzerinde atılır ve (Mina'yı terketmek üzere) yola çıkılır.

Bu söylenenler Şâfıî, Mâlik ve diğer bir kısım fukahânm mezhebidir.

* Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhuye: "Yevm-i nahrde yaya olarak taşlamak müstehabdır" demişlerdir.

* İbnui-Münzir: "İbnu Ömer, İbnu'z-Zübeyr ve Sâlim yaya olarak taşlama yaparlardı" der ve ilâve eder:

Ulemâ, yaya veya binek üstünde, hangi hal üzere olursa olsun yapılan taşlamanın câiz olduğunda icma eder."]

Günümüzde esas alınacak olan, Nevevî'nin İbnui-Müzir'den naklen kaydetmiş bulunduğu bu icmadır. Artık hayvan veya başka çeşit binme vasıtası üzerinde taşlama yapmak mümkün değildir. Cemerât denilen şeytan taşlama mevzileri, izdiham sebebiyle hacc menâsikinin en zahmetli ve -tâbir câizse- en tehlikeli yerleridir.

Yeri gelmişken kaydetmek isteriz: 1430-1436 numaralarda ve bâhusus 1433 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) taşlamaları, kadın, çocuk, yaşlı gibi "zayıfların"; çoban gibi "mazeretliler"in emniyet ve gönül huzuru içinde yapabilmeleri için hususî tedbirler almış, istisnâî ruhsatlar vaz'etmiştir. Her yıl birçok kazaların vuku bulduğu, ölümlerin hasıl olduğu bu izdihamlı noktalarda günümüzün şartlarına uygun yeni tedbirlere ihtiyaç vardır. Sözgelimi, taşlama mahallerine gidiş, hacc teşkilatlarına tanınacak belli bir programa göre yapılarak disiplin altına alınabilir, bu mevzilere giriş ve çıkış istikâmetleri tesbit edilip buna riâyetin tahakkuku için tedbirler alınabilir vs. 15331

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

Si t , (I , a - , Si JM - ° |

i j-i jIaşJI tj-i <aVni.il

.]j£) ^‘ü 1 * ^ak!

JJijî 1 »

<üi! J^[:Jla Aİo idil 0° -1

IİJ j tjjj (j-IJ

Mul

1. (1453)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz buyurdular ki: "(Taharet maksadıyla) taş kullanmak tektir. Şeytana atılan taş tektir. Safâ ile Merve arasında sa'y tektir, tavaf da tektir. Öyle ise sizden biri (tahâret için) taş kullanacaksa bunu da tek kılsın." [Müslim, Hacc 315, (1300).] 15331

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), belki de yapacağımız işlerde her an dikkatli olmak, rastgelelikten

kaçınmak, sayma, hesaplama alışkanlığını kazandırmak için olacak, sayıya ve bilhassa sayının "tek"le

-5. î> t * >«;. ı *• t

tamamlanmasına ehemmiyet vermiştir: c . J-'J O! "Allah tektir, teki sever" umumî

prensiptir. Öyleyse, yine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ifadesiyle: U^l ^ •••

"Ey Kur’ân dostları, her şeyde teke riâyet edin!"

Sadedinde olduğumuz rivayet, bu "tek" prensibini hâkim kılmamız gerekli bazı fiillerimizi bizzat saymaktadır:

1- Kırda, dağda, müsait yerlerde büyük abdest bozduktan sonra taşla istinca yapınca kullanacağımız taşların sayısını tek tutmak. Bu mevzuya 3574-3576 numaralı hadislerde

genişçe temas edeceğiz. Ancak şimdiden şu kadarını söyleyelim ki, bugünün hayat şartlarında kanalizasyon sistemine bağlanmış modem meskenlerde taş kullanmanın mahzurları var. Bunun yerini hıfzıssıhha kâğıtları almış durumda. Taşla ilgili prensiplerin kâğıt şartlarına adaptesi uygundur.

Yaptığımız işlerde "tek"e riâyet, o işleri yaparken sünnetin, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, Allah'ın sevgisinin hatırlanılmasma vesiledir, dinî bir telkindir, riâyetinde pek çok maslahatlar

mevcuttur 4 üxıK ı]^ pSİ / (tS Ys 1 15341

jLkşJl £â^)J Oj^[1 İC- <UJİ nliC. (jC-J -2

• **ÖÜJ .1(>?**

2. (1454)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m (anlattığına göre) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir: "Atılan taşlardan kabul edilenler kaldırılmasaydı, Sebîr dağından daha büyük bir yığın ortaya çıkardı." [Rezîn'in ilâvesidir. Hadis Münzirî'nin et-Tergib ve't-Terhib'inde kaydedilmiştir (2, 131).] 1051

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Ebu Saîdi'l-Hudrî tarafından rivayet edilmiştir. Aslı şöyle: "(Bir gün): "Ey Allah'ın Resûlü, her yıl atılan bu taşlar(a ne oluyor?) bize eksiliyor gibi geliyor!" dedik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m cevabı şu oldu:

"Onlardan kabul edilenler (Allah tarafından) kaldırılır. Eğer öyle olmasaydı, bunları dağlar gibi yığılmış görürüz."

Münzirî'nin verdiği bilgiye göre, hadisi Taberânî ve Hâkim de tahric etmişlerdir.

SEKİZİNCİ BÂB

HALK VE TAKSİR HAKKINDA

Halk (traş), umre veya hacc için ihrama girenlerin ihramdan çıkarken saçlarını dipten kestirmelerine denir. Taksîr de, makas veya benzeri bir âletle saçların uçtan kesilerek kısaltılmasıdır.

Halk ve taksîr, Hanefîler'e göre vacib, Şâfiîler'e göre rükündür. İhramldarın Harem bölgesi dahilinde traş olması gerekir. Aksi takdirde (kurban) cezası gerekir.

İhramdan çıkarak, ihram yasaklarından kurtulmanın şartlarından biri traş olmaktır. Traş olmadıkça ihramdan çıkılmış sayılmaz. Kadınlar saçlarının uçlarından bir miktar keserek kısaltırlar, dipten kesmeleri mekruhtur. Erkeklerin saçlarının uç kısmından parmak ucu kadar uzunlukta, abdest için meshi farz olan miktarca kesmeleri yeterlidir. Dipten keserek traş olmaları ise efdaldir. Traş veya taksîr haccda cemretu'l-Akabe'ye taş attıktan ve (temettü ve kıran haccı yapanlar için) kurban kestikten sonra yapılır, daha önce olursa dem gerekir. Umrede sa'y biter bitmez traş olur.® 3

(Jlâ «İJ JyKjj iş l&LaJjâ a jiâAH ^^gj! fj: [[gJUİI ğ)î[AİC. AUİ (JJ4Jİ (jC- _1_

ÇjjUJl C5 JLac-Î ;AjI jj gjlj.]c>ûl! a3mu J*K £j jJp \ p ğij‘1 AjjİK ^j jUİ'j il

. e^ 1 e 4 3^ 4 'j ^ (W 6^‘'

1. (1455)- Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cemretu’l-Akabe’ye geldi, taşlarını attı, sonra Mina'daki menziline (konakladığı yere) geldi ve

kurbanını kesti. Sonra berbere: "Al!" dedi ve sağ yanını işaret etti. Sonra sol tarafını işaret etti, sonra (kesilen saçları) halka vermeye başladı."

Bir rivayette şöyle denir: "Sağ yandan kesileni sağındakilere, sol yandan kesileni de Ümnıü Süleym'e verdi." [Buhârî, Vudû 33; Müslim, Hacc 323, (1305); Tirmizî, Hacc 73, (912); Ebu Dâvud, Menâsik 79.(1981).]^

AjjİaKİ! .JgjjAİl! (jjj AJLuıâl ” Aİ iJİ3j tAKİla JjjuojM Ajİ|^ ;Aj!jj (s^J -2

/ _jLuul! 1

2. (1456)- Bir rivayette şöyle denmiştir: "Sol taraftan kesilenleri Ebu Talha'ya verdi ve ona: "Bunu halka dağıt" diye emretti." 12321

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Hadisin Müslim' de de kaydedilen bir vechine göre, sağ ve solunu traş ettiren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Talha'yı çağırıp, kesilenleri ona vererek, halka dağıtmasını emreder.

2- Ulemânın hadisten çıkardığı hükümlerden bazıları şunlardır:

1) Hadis traşa sağ taraftan başlamanın sünnet olduğunu göstermektedir. Ebu Hanife berberin sağı esas alınmalı, başın solundan başlanmalı demiştir.

2) Büyüklerin saçıyla teberrük edilebilir.

3) Saç temizdir.

4) Başkasının saçını alıp taşımak câizdir. 15401

A^.^)A.! ûIj-ÜI C SİVI (j! $ AüI çJjjjjJ (_5^[1(3-3 AİC. AUİ ^g-İc, (jc.j -3

. Uj] ;<Jij ı>y*x \\j gJ içjjjj 4İ ,J3İ!

3. (1457)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadının saçını traş etmesini yasakladı." [Timıizî, Hacc 75, (914).]

Rezîn'in ilâvesinde: "...Haccda da, umrede de" ziyadesi vardır. Bu ziyadeden sonra (Rezîn ilaveten şunu) der: "Onlara sadece teksir (kısaltma) gereklidir." 12111

^kjI p]l\ ;# aUİ ; Jla 1 <a g \c . alıl is^ 'j (j4 -4

^Luâll ! AlLuJ! j ;çjls VauI

4. (1458)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allahım, traş olanlara rahmet et" diye dua etmişti. Yanındakiler:

"Kısaltanlara da ey Allahın Resûlü!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz:

"Ey Allahını traş olanlara rahmet et!" diye duasını tekrar etti. Yanındakiler tekrar:

"Kısaltanlara da Ey Allah'ın Resûlü!" dediler, bu sefer:

"Kısaltanlara da!" buyurdu." [Buhârî, Hacc 127; Müslim, Hacc 316, (1301); Muvatta, Hacc 184, (1, 395); Tirmizî, Hacc 74, (913); Ebu Dâvud, Menâsik 79, (1979).] 12121

5 ^' j ^ .û jM fp j u'[o.çs^' 0 ° û j^j^^ j -5

jâc.1 ^11! ;<Lîla ^(jj^LiakÂlİj <uıl Ojjjjjlj l^lla .ğjuiİKÂlİ ^)âc.l ^11! !<-l^ - Qj^LaİxIlj J(_jj^)LiakÂİlj ;çjla ;<üjl çJjjjj^lj l^llâ .ğ)jğ\Ka\\

5. (1459)- Sahiheyn'in Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'den kaydettiği bir rivayet şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allahım, traş olanlara mağfiret et!" demişti, yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Kısaltanlar için de (dua ediver!)" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine: "Ey Allahım, traş olanlara mağfiret et!" buyurdu. Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Kısaltanlar için de (dua ediver!)" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Allahım, traş olanlara mağfiret et!" dedi.Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resûlü! Kısaltanlara da (dua ediver)" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bu üçüncü talebte): "Kısaltanlara da!" dedi." [Buhârî, Elacc 127; Müslim, 320, (1302).] ıssa

lx.û aLk gÂ # ^5 -jİIl ;<21ıllİ lgic. idil p 1 . -a! Q _()_

. S> jjjLaâAÜJ clis Jjgk ill

6. (1460)- Müslim'de Ümmü'l Husayn (radıyallahu anhâ)'m bir rivayeti şöyledir: "Veda haccmda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, traş olanlara üç kere, kısaltanlara bir kere dua ettiğini işittim." 1 ^

AÇIKLAMA:

1- Cumhur, traş olmayı (halk) haccm menâsikinden yâni ibadet saymıştır."Çünkü, derler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) traş olana dua etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m duası, bu amelde sevab bulunduğuna delildir. Sevab da onun mübah bir amel değil, ibadet olduğunun delilidir. Zira mübah şeylerde değil, ibâdet olan şeylerde sevab vardır." Keza "halk'hn "taksir"e tafdil edilmesi de

bunun ibâdet olduğuna delildir. Çünkü mübah olan şeylerde birbirine üstünlük aranmaz.

2- Eladisin bazı vecihlerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), traş olanlara üç sefer duadan sonra dördüncü seferde "kısaltanlara da" demiş, traş olanları öbürlerine üstün tutmuştur.

3- Bu üç hadiste mevzubahis olan vak'a Hudeybiye'de mi cereyan etti, Veda haccmda mı vârid oldu? münâkaşa edilmiştir. Başta Nevevî, birçokları "iki ayrı vak'adır" demiştir. Hâdisenin Hudeybiye'de geçme ihtimali de kuvvetlidir. Çünkü orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m emrine rağmen Ashab'da -fiilen umre yapamadıkları için- ihramdan çıkma emrine uymada isteksizlik vardı. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),Ümmü Seleme'nin:

"Ey Allah'ın Resûlü, sen önce ihramdan çık, onlar sana uyacaklardır!" şeklindeki tavsiyesine uyarak, kendisi önce ihramdan çıkmış, sonra da diğer Ashab onu tâkib ederek traş olup ihramdan çıkmış idi. İşte bu isteksizliğin hâkim olduğu bir atmosferde taksir değil de traş olanlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ta daha ziyâde memnuniyet hasıl etmiş, bu durum onların daha içten gelen duygularla, rıza ile emre uyduklarının delili sayılmıştı. İbnu Mâce ve başka kaynaklarda İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan gelen bir rivayet bu hususa sarâhat kazandırır:

IjfLujj Jla dı^jÂLİâ ğyıiİKJJI çJIjLû <uıl

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’a öbürleri sordu: "Ey Allah'ın Resûlü, traş olanların farkı ne ki, onları rahmet temenni ederek te'yid ettiniz?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Çünkü onlar (verilen emre uymada) şekke ve tereddüde düşmediler" cevabını verdi.

Hâdisenin Veda haccmda cereyan etme ihtimalini gözönüne alan Hattâbî, Meâlim'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m traş olanlara üç sefer rahmet duasından sonra, "kısaltanlara" dördüncü seferde yer vermesinin sebebini şöyle izah eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la hacc yapanların büyük çoğunluğu, beraberinde kurbanlık getirmemişlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunlara hacca olan niyetlerini umreye çevirmelerini ve ihramdan çıkmalarını ve traş olmalarını emrettiği zaman, bu onlara ağır ve zor geldi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ısrarı üzerine, itaatten başka çıkar yol olmadığını anladılar, ancak kendilerine böyle bir emri taksirle (kısaltma) yerine getirmek daha hafif olduğu için, çoğunluk kısalttı, az bir miktar traş oldu. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) da, enire uymayı daha güzel ifade eden "traş"ı öbürüne üstün tutarak, onlara rahmet duasında bulundu."

Ancak, umre ile hacc birbirine yakın olma durumunda, umrenin ihramından çıkarken taksir, haccm ihramından çıkarken de traş olmanın daha muvafık olacağı hususunda Cumhur'un ittifakına dayanılarak bu izaha itiraz edilmiştir. Zira mezkûr durum böyle idi: Umre ile haccm arasında dört günlük bir tahallül zamanı vardı.

Âlimlerden bazısının -daha mâkul bulunan- bir izahına göre, "Arabların o zaman âdeti, saçı fazlaca uzatmaktı ve onlar uzun saçla süslenmeyi seviyorlardı. Bu sebeple nâdir kimseler saçlarını dipten kestirirdi. Çoğu kere saçı şöhret ve zinet vesilesi telâkki ederlerdi. Buna binaen traş olmayıp, kısaltmakla yetindiler."

Hadiste bulunan bazı fevaid ve ahkâm:

1- Taksir, traşm yerini tutar. Bu hususta ulemâ icma etmiştir. Mâliki ve Hanbelîlere göre, traşla taksir tercih işi olmakla birlikte bir yerde ayırdedilir. O da, ihramhnm saçının çok kısa olma durumuna bağlıdır. Elbette bu durumda taksir değil, traş mevzubahis olur. Şâfiî ve Ebu Hanife'ye göre ihramlı nezretmişse veya taksiri mümkün olmayacak derecede saçı hafifse "taksir" veya "traş" ayırımı yapılır. Hiç saçı yoksa ustura veya traş makinasmm başın üstünden geçirilmesi kifayet eder.

2- Bu hadis traşm taksirden efdal olduğuna delildir. Çünkü traşta daha üstün bir ibâdet, daha kavi bir itaat, niyetteki doğruluğa daha ziyade bir delâlet vardır. Zira, taksir yapanın nefsinde saçla süslenmeye karşı bir ilgi devam ediyor demektir, traş olan bu duyguyu Allah rızası için terketmiş demektir. Bundan hareket eden sülehâ, tevbe sırasında saçlarını traş ettirmişlerdir.

3) Hadiste geçen muhallikîn tâbirinden başın tamamının traş edilmesinin meşruiyeti anlaşılmıştr. Çünkü Arapça yönüyle kelimenin sigası bu mânaya işâret eder. Hatta, bundan hareketle İmam Ahmed ve Mâlik, başın tamamının traş edilmesinin vacib olacağına hükmetmiştir. Kûfîler ve Şâfiîler tamamını traşm müstehab olduğunu söylemekle birlikte bir kısmının traş edilmesinin yeterli olacağına hükmederler. Hanefîler'e göre dörtte birin traşı yeterlidir, sadece Ebû Yusuf "yarısı" demiştir. İmam Şâfiî merhum ise: "En az üç saç telinin kesilmesi yeterlidir" demiştir. Bazı Şâfiîlerin, "Tek bir kılın kesilmesi de yeterlidir" dediği de rivayet edilmiştir.

Taksir de halk gibidir, baştaki saçın tamamının kısaltılması efdaldir. Kesilen miktarın parmak ucu boyundan aşağı düşmemesi müstehabtır, daha kısa ile yetinse de, taksir yerine gelmiş olur.

4) Hadis, şeriatın bir emrini yerine getiren kimseye dua etmenin meşruiyetine de delildir.

5) İki işten râcih olanı yapan kimseye duanın tekrarla yapılması müstehabdır.

6) İki tarzda da yapılması câiz olan bir işin râcihi varken mercûhunu yapan için de dua talebinin ve dua etmenin cevâzı. [545)

DOKUZUNCU BAB

BİRİNCİ FASIL:

İHRAMDAN ÇIKMA (TAHALLÜL)

Tahallül, ihramdan çıkmayı yasaklardan kurtulmayı ifade eder. İhram, haccm mühim bir vecibesidir. Mîkatta hacc veya umreye niyetle başlar. Aslında ibram haram kılma demektir, bir kısım helâlleri yasak kılarak devam eder. Öyle ise tahallül de helâl kelimesinden gelir ve ihramın getirdiği yasakların kalkması mânasına gelir.

* Umre için ihram giymiş olan Safâ ile Merve arasında sa'yi tamamladı mı, traş olur ve ihramdan çıkar.

* Hacc için ibrama giren, temettü ve kıran haccma niyet etmişse, Mina'ya gelip, yevm-i nahirde cemretu'l-Akabe'ye taş atıp, kurbanını kestikten sonr traş olur ve ihramdan çıkar. Bu söylenen sıraya uymak Hanefîlerde vâcibtir, uymayana dem (kurban) gerekir.

* Traş safhasına gelen ihramlı kendi kendine traş olabilir veya başkasını traş edebilir.

* Traş olan bir hacıya cima dışında bütün ihram yasakları helâl olur. İfâza tavafını yapınca o da helâl olur. Umre

ihramından çıkmak üzere traş olana her şey helâl olur. 15 ^

A ^ A <UJİ Jjjjjj C_ââj[|(Jlâ 1 Ag İC- AUİ ^gjJaJ (j^alxJ! jj-aC. AUİ^JE. (jc-_ 1 _

OJ ;Jllâ jl <_Ji3 t."fğ\ A^ ji_ujl ;dJlaâ <J4.J ç.lAa AjjİLuü ^_jjjI_İ1İ ^Iaj ^tajl! (J^ujj (Jâljj Lal oj ;dJ^ û' 3^ cıjAûa j*-3 :J& jA.1 û$.Iaj .^-jk

^Luâll I 4iüJI 4_^.jA.I JA. Oj J*al Jla! JA.I oj Ls~^ Cf" -t^jOCs it <*ııl

1. (1461)- Abdullah İbnu Anır İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccmda Mina'da, balkın meselelerini kendisine sorması için durmuştu. Bir adam gelip:

"(Ben kurbanın traştan önce olacağını) bilemedim ve kurbandan önce traş oldum?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"(Şimdi de kurbanını) kes, burada bir beis yok" cevabını verdi. Bir başkası daha gelip:

"(Taşı kurbandan önce atmak gerektiğini) bilemedim ve taşlamayı yapmadan kurban kestim" dedi. Buna da:

"Şimdi taşını at, bunda bir mahzur yok!" diye cevap verdi. O gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Şunu önce, yaptık"; "Bunu sonra yaptık" şeklinde takdim te'hirle ilgili her ne soruldu ise hepsine: "Yap bunda bir mahzur yoktur!" diye cevap verdi." [Buhârî, Hacc 131, İlm 23, 46, Eymân 15; Müslim, Hacc 327, (1306); Muvatta, Hacc 242, (1, 421); Tirmizî, Hacc 76, (916); Ebu Dâvud, Menâsik 80, (2014); İbnu Mâce, Menâsik 74, (3051).

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Mina'da durduğu yer ve zamanla ilgili olarak ihtilâflar farklıdır. Bazıları öğleden sonra olduğunu ifade eder ki, bu durumda, haccm geri kalan menâsikinin hacılara açıklanması için imanım okuması teşri edilen mutad hutbe olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Ancak cemreler arasında durduğu, konuştuğu da bazı rivayetlerde belirtilmiştir. Bu durumda, rivayetlerin hem hutbeden, hem de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, problemi olanların sorularına cevap maksadıyla yapmış olduğu konuşmalardan bahsetmiş olma ihtimalleri mevcuttur. Soru sahiplerinin ismi açık değildir. Bunun sebebi, soru sahiplerinin bedeviler olmasından ileri

geliyor, zira bir rivayette AjjIlluj <-_ıl jc.qI "Bedeviler sorular soruyordu" açıklaması gelmiştir.

Rivâyetler pek çok meselenin sorulduğuna işâret ederler. Râvilerin zikrettikleri meseleleri şöyle hülâsa etmek mümkün:

1 - Kurbanın kesilmesinden önce traş,

2- Taşların atılmasından önce traş,

3- Taşların atılmasından önce kurbanın kesilmesi,

4- Taş atılmazdan önce ifâza tavafı,

5- Traşdan önce, taşlama ve ifâza tavafı,

6 - Kurbandan önce ifâza ziyareti,

7- Tavaftan önce sa'y.

Fazla teferruata girmeden neticeye gelmek gerekirse: "Ulemâ, Mina' da yevm-i nahirde dört vazife bulunduğunu,

bunların şu sırayla yapılmasının matlub olduğunu söylemekte icma eder:

1 - Akabe cemresine taş atmak,

2- Kurban kesmek,

3- Traş (veya taksir) olmak,

4- İfâza tavafı,

Bunlar arasında yapılacak takdim ve te'hirin de câiz olacağında, yani haccı ifsad etmeyeceğinde ulemâ ittifak ederse de, terettüp edecek hüküm hususunda ihtilâf ederler.

* İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Bu sıra bozulursa dem gerekir" der. Hane filer, Saîd İbnu Cübeyr, Katâde, Haşan Basrî, Nehâî de böyle hükmeder.

* Şâfıî ve selefin cumhûru ve ashâbu'lhadis: "Caizdir, dem gerekmez" der. Sadedinde olduğumuz rivâyetler de bu hükme uygundur. 15 ^

(JiIÜİI jIfiâ UkL». $ Aül çJjjjjJ £A (■" V%3^[IAİC. Alt! j-ıJa j C^Ljjuü jj A-ûLujI j C.J _2jIfîI ?4U(OİÌ ji lim dIji.îj CİjIai jî (jjâ ı"m * H I^I! jJjiujIj <Jj£Ȃ JjIâ (j^3 cAjjjİj . Jıîll&j (_£4^ ı^İliâ jİUâ jA j pU«A jIajc. jIajIiâ! çJLj CS^" j ^3^“

^Iaâllj tiİj Am cAjIac.1 »^Jjjaa (_yiajc. (_pajiâl« ^ i» a j .^.u>ı\l j ^j! ^j!

2. (1462)- Üsâme İbnu Şerîk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte ben de hacca çıktım. Halk kendisine mürâcaat ediyordu. Gelenlerden bazısı:

"Ey Allah'ın Resûlü, tavaftan önce sa'y yaptım, bazı şeyleri vaktinden sonraya bıraktım veya vaktinden önce aldım (ne buyurursunuz, hükmü nedir?)" şeklinde soruyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Bunda bir günah yok. Ancak bir kimse bir Müslümanm ırzını makaslarsa (gıybetini ederse) o zâlimdir. İşte günah işleyen ve kendini helâke atan odur.” buyurdu. [Ebu Dâvud, Menâsik 88, (2015).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen harec'den maksat günah denmiştir. Makaslama diye tercüme ettiğimiz tâbirden maksad da gıybettir. "Hacc menâsikinde takdimte'hir yapan günahkâr olmaz, ama gıybet eden günahkâr olur" denmek istenmiştir.

2- Mina'da kalındığı müddetçe yapılacak dört vazifenin icrasında tertibe riâyet edilmesi esas olmakla birlikte takdimte'hir gibi durumlarla tertibin bozulma hallerinde terettüp edecek hükümle ilgili olarak önceki hadiste açıklama yaptık, burada bir kere daha şöyle özetlemek mümkün:

* Şâfiî ve muhaddisler grubu hadisin zâhirini esas alarak takdimte'hirde bir şey gerekmez der.

* Ebu Hanife ve bazıları: "Takdimte'hir dem gerektirir" der.

* Bazıları "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), "harec yok" demekle, "takdimte'hirde günah yok" demek istemiştir, bu fidye ödenmesinin gereğini kaldırmaz" demiştir.

* Bazıları: "Taktim-te'hiri sehven yapana birşey gerekmez" demiştir. 1 ^ 1

3^ <3j Orj j jA. jj! jIİ[:JIÜ £İlj (jc.j -3

. ^3» Aa.JİJ .](j^âuâ çimil p yyp jl ji ûjlll Îİ 13

3. (1463)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), ifâza tavafını yapmış, fakat cehâletle henüz traş olmamış, kısaltma da yaptırmamış bir adama rastladı. Adama, dönüp traş olmasını veya saçını kısaltmasını, sonra da Beytullah'a yeniden ifâza tavafında bulunmasını emretti." [Muvatta, Hacc 189,(1,397).]^

İKİNCİ FASIL

İHRAMDAN ÇIKMA VAKTİ

jijJ j ısı 0 ! ji jia, ûjJmJl j<û ;Jla jAc. ji[;1 Ag ıc. AiJİ jjJaj jj| jc.

tilİLo A^.^ykİ JÇrnllj Ç j ç-Umll j Ajİc. ^3^ 3 3^ 4İİâ AxA jlS jl lj4A

1. (1464)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Babam) Hz. Ömer (radıyallahu anh) buyurdu ki:

"Kim cemretu'l-Akabe'ye taşını atar, sonra traş olur veya kısaltır ve de -yanında olduğu takdirde kurbanım keserse, kendisine ihramlı iken haram olanlardan -kadına temas ve koku hâriç- hepsi helâl olur. Bunların haramlığı Beytullah'a yapacağı ifâza tavafına kadar devam eder. İfâza yapınca onlar da helâl olur." [Muvatta, Hacc 221, (1, 410).]^

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetine uyarak, bu konuşmayı Arafat'ta yapar. Hz. Ömer, Mina'da taşlama, kurban ve traştan sonra ihram yasaklarından ikisi hariç, diğerlerinin kalkacağını hatırlatır. Traşla hâsıl olan bu duruma ilk tahallül denir. İfâza tavafından sonra kadına temas ve koku sürünme yasağının

da kalkmasına ikinci tahallül denir. Böylece ihramdan tamamen çıkılmış olur.

2 - İlk tahalliilden itibaren helâl olan veya haramlığı devam eden şeyler hususunda selef ihtilaf etmiştir:

* İbnu Ömer'e göre -yukarıda belirtildiği üzere- ilk tehallülden sonra koku ve cimânm haramlığı devam eder.

* İmam Mâlik: "Sayd (av) yasak" der.

* İbnu Abdilberr "İhramda iken av hayvanı öldürmeyin" âyetine

dayanarak: "Kendisine kadın haram olan kimsenin ihramı devam eder" der.

* Atâ ve bir grup âlim: "İlk tahallül ile kadın ve av dışındaki haramlar kalkar" demiştir.

* Şâfıî, Hanefî ve bir grup âlim: "İlk tahallül ile sadece kadına temas hâriç gerisi helâl olur" demiştir. 15551

Aİ 0^ & AİUJ1 i»J ojA’kİl !ij[Aj) .1 Ag jC- <UJİ (JjoljC. (jC- _2

diLiAİL # il! cilj İlâ uî Ul : Jiâ çdıjLili .2-2! j 2^

^Luâi! A^.^yk! 4 ()^> j!

2. (1465)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Bir kimse cemretü'l-Akabe'ye taşını attı mı kendisine -kadın dışında- haram olan her şey helâl olur."

Onun bu sözü üzerine:

"Ya koku? (o da mı helâl olur?)" diye soruldu. Dedi ki:

"Gerçekten ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı misk sürünürken gördüm. Yoksa o koku değil miydi?" [Nesâî, Hacc,231, (5, 277); İbnu Mâce, Menâsik 70, (3041).]^

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ilk tahallülden sonra sâdece kadına temasın haramlığını ifâza tavafına kadar devam ettirip geri kalanların helâl olduğunu belirtmektedir.

Koku ile alâkalı soru üzerine "...Misk koku değil mi?" demesi istifham-ı inkârî'dir. O hususta hiç şüphe olmadığını söylemek için böyle bir üslûba yer vermiştir. 15551

2il j lg-İ £J! J\ C5 JİI1 2jjI£[;silili Igİc. Aül <>3aj AaLj ^! JC.J _3_

I>^ıÂq'IA 4 _iaS çji 2^3 AslÂj Axa2 3 » ^gİc- 2^43 jI c^yaâl!

2)^»jAqI! 31İ b. ^2^-3 .2j! 2j2j U 2j!j ;21İ İ4İc. IjI U CıİÂaâî 2&

?au! 2_J jüJ D^Oç^ ^1j ,Ajjjİ2 İP 0 Aİoxa 3 Aı2—*a ^2^3 AjüüI 2 3b 0 Ac.2Û3

| aÖa U 2^ 3b 0 (j ,J 1'jIVı 3)î 1' p~(33 ^-2 Üj ^£1 3^»Aj İ4& 3)1 2^

^3^. û23Kİ! !jÂjj 3)1 2^3 ^ la 2£ ^2^> 2(2' !4gj I jâ^İ3ı 3 ' 2)3 ^IğuoÂİ üll ç-llıil!

s s i> ^

4jİ4 ^j! A^.^3.1 JAj Ijâjiaj

3. (1466)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "(Veda haccmda) yevm-i nahrm gecesinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)în beraber olma nöbeti bende idi. O akşam, Vehb İbnu Zem'a ve beraberinde Ebu Ümeyye ailesinden bir adam olduğu halde, kamislerini giymiş olarak yanımıza geldiler.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Vehb (radıyallahu anh)'e:

"Sen ifâza tavafını yaptın mı Ey Ebu Abdillah?" diye sordu. Vehb:

"Hayır! Vallahi ey Allah'ın Resûlü, yapmadım!" deyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Öyleyse şu karnisi çıkar!" dedi. Vehb, onu başından çıkardı. Arkadaşı da karnisini başından çıkardı. Sonra Vehb sordu:

"Niçin (çıkarıyoruz) Ey Allah'ın Resûlü?"

"Çünkü bugün, cemreye taş attığınız takdirde ihramdan çıkmanıza, yâni size haram edilen her şeyin kadın hariç-helâl olmasına ruhsat tanındı. Eğer siz, Beytullah'ı tavaf etmeden akşama girerseniz, cemretü'l-Akabe'ye taş atmazdan önceki gibi haram olursunuz, bu hal Beytullah'ı tavaf edinceye kadar devam eder" diye cevap verdi." [Ebu Dâvud, Menâsik 83, (1999).] 15501

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, bu rivayete göre, Mina'da ilk tahallül ile tanınan ruhsatlar (kadına temas hariç diğer ihram yasaklarının kalkma ruhsatı), yevm-i nahrde, güneş batmazdan önce Beytullah'a ifâza tavafını yapma şartına bağlanmış olmaktadır. Bu şart yerine getirilmediği takdirde, yevm-i nahrin akşamından itibaren ihram yasakları geri

gelmektedir. Sadedinde olduğumuz rivayet, kamis denen dikişli gömleğin çıkarılıp, dikişsiz ihram elbisesinin giyilmesinin emredildiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, bu hadis esas alındığı takdirde, bayramın birinci günü Mina'da büyük şeytanı taşlama, kurban kesme ve traş olmadan sonra başlayan ilk tahallül (yani kadına temas dışındaki haramların kalkması), aynı gün içinde, güneş batmazdan önce ifâza tavafı yapılmadığı takdirde akşamın girmesi ile sona ermektedir. Bu durumda, dikişli elbise giyme yasağı dahil bütün haramlar geri gelmekte ve ifâza tavafına kadar devam etmektedir.

Ancak, bu hadisle fukaha amel etmemiş, buradaki emri, tavafın, yevm-i nahirden başka güne te'hir edilmemesi için tağliz ve teşdid'e hamletmiştir. Ulemânın hükmüne göre, ifâza tavafı (ziyaret tavafı da denir) bayram günlerinden birinde (10, 11, 12 Zilhicce) yapılabilir. Ancak efdal ve sünnete uygun olanı bayramın birinci gününde (yevm-i nahr: 10 Zilhicce) yapılmasıdır. Bayram günlerinin dışına çıktığı takdirde dem gerekir. 15 ^ 11

çjjâ tçjK) O J Ç-S^laJ [; Jlâ 1 «ag ic. <UJİ ÇjjI Çjj c.j _4

ç>? üP <_9^' US * p ii)! Jjâ J1İ (jj'

^ Ai.Lı .aLsj ÇjjI ;çjlââ

4. (1467)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) şöyle demiştir: "Beytullah'ı hacc maksadıyla olsun, başka maksadla olsun, her kim tavaf ederse tahallül etmiş (ihram yasaklarından çıkmış) olur."

(İbnu Abbâs'm bu sözünü nakleden) Atâ'ya:

"Bunu neye dayanarak söylüyor?" diye soruldu. Şu cevabı verdi: $

"Cenab-ı Hakk'm şu sözüne dayanarak: "Sonra varacakları yer Beyt-i

Atik'a müntehidir" (Hacc 33). Kendisine şu cevap verildi:

"Ama bu, Arafat'ta vakfeye duruldduktan sonra olacaktır."

Atâ bu cevap üzerine açıkladı:

"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) bunun Arafat vakfesinden önce ve sonra olacağını söylerdi. Bu hükmü, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında Ashâb'a verdiği ihramdan çıkma emrinden istinbat ediyordu." [Buhârî, Megâzî 77; Müslim, Hacc 206-208, (1244, 1245). 15581

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, bir âyetten ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bir sünnetinden, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan fukahâya muhâlif bir istinbatım tevsik etmektedir. Hattâ rivâyetin Müslim'de gelen bir vechinde şu açıklayıcı ziyâde var:

"Benî Hüceym kabilesinden bir adam İbnu Abbâs'a:

"Halkın kalbine işleyen veya halkı fırkalara bölen şu fetva nedir? Beytullah'ı tavaf eden ibram yasaklarından çıkarmış?" diye sordu...”

Bu ziyade ibârenin de gösterdiği üzere, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) ümmetin tatbikatına muhalif bir istinbat, bir fetvada bulunmuş, bu da halk arasında bir kısım münâkaşalara sebep olmuştur. Meselenin tavzihi kendisinden sorulduğu gibi onun yakınlarından da sorulmuştur. Sadedinde olduğumuz rivâyette, açıklamayı Atâ yapmaktadır.

Meseleyi şöyle özetleyebiliriz: Şârihlerin açıkladığı üzere, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında -daha önce açıklandığı üzere- beraberinde kurbanlığı olmayanlara, umreden sonra ihramdan çıkmalarını emretmiş olma örneğinden hareketle, "Kâbe'yi tavaftan sonra ihramdan çıkmak gereğine" hükmetmiştir. Halbuki ulemâ büyük çoğunluğu ile -yine rivâyetlere müsteniden- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m o davranışının sonradan neshedildiğini kabul eder ve ihramdan ancak Arafat vakfesinden sonra Mina, taşlama, kurban ve traş menâsikinin ifâsından sonra çıkabileceğine hükmeder. İbnu Abâs'm görüşüne az sayıda selef iştirak etmiştir. İshâk İbnu Râhuye bu azlardan biridir. Üstelik bütün ulemâ, hacc-ı itfada niyet eden kimsenin Beytullah'ı tavaf etmekle ihramdan çıkması gerekmeyeceği hususunda hiçbir ihtilâfa düşmez.

Nevevî, kaydettiğimiz mâhiyette ulemânın ittifak ettiği durumu belirttikten sonra der ki:

"İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m âyetle ihticâcma gelince, âyette onun çıkardığı hükme hiçbir delil yok. Zira "Sonra varacakları yer Beytü'l-Atîk'e müntehidir" mealindeki âyetin mânası, "Kurban ancak Harem-i Şerifde kesilir" demektir. Kesinlikle âyette, ihramdan çıkma emri diye bir şey yoktur. Ayetin muradı ihramdan çıkma olsaydı Harem-i Şerife, kurbanlığın sadece gelişiyle, daha tavaf da yapmadan ihramdan çıkmak gerekirdi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Veda haccmda Ashab'a ihramdan çıkmalarını emretmiş olmasından hüccet çıkarmasına gelince, bunda da İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m hükmüne delil bulmak mümkün değildir, zira Nebi (aleyhissalâtu vesselâm) onlara sadece o yıl için haccı umreye çevirmelerini emretti. Bu, hacc yapmak üzere ihram

giymiş kimsenin (haccını tamamlamadan) ihramdan çıkmasına delil olamaz."

Kadı İyaz'm kaydına göre bâzı âlimler İbnu Abbâs'm bu sözünü te'vil ederek: "Bu söz, haccm (rükünlerinden birini kaçırarak o yıl haccmı) yerine getiremeyenlerle ilgilidir. Böyleleri tavaf ve sa'yi yerine getirince ihramdan çıkar" demişlerdir. Ancak bu te'vil ihtimalden uzak bir yorumdur, çünkü İbnu Abbâs -bu meseleyle ilgili rivayetlerin-sadedinde olduğumuz vechinde "Beytullah"ı hacc maksadıyla olsun, başka maksadla olsun, her kim tavaf ederse ihramdan çıkar" demektedir. 1 ^

(jl AKİjjî fj: i 1 —^-2 i g İC- <Uİİ A (jC- j -5

OCJa CjİlİJ clıâjl ^1 ;<JIÜ üİauiâj Lia ;dıİâ

l ALuJl

5. (1468)- Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zevcelerine, Veda haccı senesinde ihramdan çıkmalarını emretti. Ben:

"Siz niye ihramdan çıkmıyorsunuz?" diye sordum.

"Ben başımı telbid ettim, kurbanlığımı hazırladım, kurbanlığımı kesmeden ibramdan çıkamam" diye cevap verdi." [Buhârî, Hacc 34, 107, 126, Megâzî 77, Libâs 89; Müslim.Hacc 186, (1229); Muvatta, Hacc 180 (1, 394); Ebu Dâvud, Menâsik 24, (1806); Nesâî, Hacc 40, (5, 136) 67, (5, 172); İbnu Mâce, Menâsik 72, (3046).]^

AÇIKLAMA:

1- Telbid burada saçların dağılmasını önlemek için hususî maddelerle yapıştırmaktır. Hacc sırasında uzun müddet

ihramda kalacakların saçlarını bir şeyle yapıştırarak telbid yapmaları âdet idi.

2- Bu hadis, bir önceki hadiste İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m tavaftan sonra ihramdan çıkılır hükmünü cerheden rivayetlerden biridir. 1 ^ 11

çJKj 4jl_^2La! çj&İj t>l[1 «ag jç- <jjC.j _(Ş

çjKj 4 j1 ^ya Jjliu ^ya Q j ^

6. (1469)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Veda haccmda) umre için ihrama girdi. Ashabı ise (radıyallahu anhıim ecmain) hacc için ihrama girdi. (Mekke'ye varınca) ne Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ne de beraberinde kurbanlıkları olanlar ihramdan çıkmadılar. Geri kalanlar ihramdan çıktılar." [Müslim, Hacc 196, (1239).]

Not: Bu bahis 1278-1325 arasında işlenmiştir. 1288 ve 1292'de açıklanmıştır.

15621

A!i) içJjâj 1 «agjç. auI ^1 ^âlj <jc .j _7

JyKıa 1 \u'iı la^İjüü ı^ya yLu (jlj ,1 ^-ujlj Cy*

7. (1470- Nafı (rahimehullah) anlatıyor

"İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "İhramlı kadın, ihramdan çıkınca, saç örgülerinin ucundan bir miktar kesmedikçe taranmaz. Şâyet kurbanlığı varsa, kurbanı kesilinceye kadar saçından hiçbir şey kesemez.” [Muvatta, Hacc 163, (1, 387).

AÇIKLAMA:

İhramlınm vücudundan kıl koparması ihram yasaklarından biridir. Taranmak ise kıl koparmaya sebep olacak bir davranıştır.

Kurban kesilmezden önce traş olunmama emri, bizzat Kur'ân-ı Kerim'de tesbit edilen hacc menâsikinden biridir: "Kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin" (Bakara 196). (1461 numarada bu mevzu açıklandı.) 15 ^

ONUNCU BÂB

KURBANLAR (HEDY VE EDAHİ)

Bu babta on iki fasıl vardır

BİRİNCİ FASIL

KURBANLARIN VACİB OLUŞU VE SEBEPLERİ İKİNCİ FASIL KEMİYET VE MİKTARI ÜÇÜNCÜ FASIL

KURBAN OLABİLECEK HAYVANLAR DÖRDÜNCÜ FASIL

KURBAN OLMAYACAK HAYVANLAR BEŞİNCİ FASIL

KURBANLIKLARIN İŞARETLENMESİ

ALTINCI FASIL

KESME ZAMAN VE YERİ

YEDİNCİ FASIL

KESMENİN ÂDÂBI

SEKİZİNCİ FASIL

KURBANLARDAN YEME BAHSİ

DOKUZUNCU FASIL

HELAK OLAN KURBAN HAKKINDA

ONUNCU FASIL

KURBANLIĞA BİNMEK

ON BİRİNCİ FASIL

KURBAN KESEN MUKİM (MEKKELİ) İHRAM GİYER Mİ? ON İKİNCİ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

KURBANINVACİB OLUŞU VE SEBEPLERİ UMUMÎ BİLGİLER

»•

Kurban, kelime olarak S-’D 3 kökünden mastardır, yaklaşmak mânasına gelir. Dinî bir ıstılah olarak Allah Teâlâ'yı râzı ederek yakınlığını kazanmak için kesilen hayvana kurban denir.

İnançtan dolayı kurbanda bulunmak, hemen hemen bütün dinlerde vardır. Tarih boyunca her millet, inancına göre nazarında kıymetli olan bir şeyi, uluhiyet adına kurban etmeyi müesseseleştirmiştir. Kur'ân-ı Kerim, kurban müessesesinin Hz. Âdem (aleyhisselam)'in çocuklarıyla birlikte başladığını haber verir:

"Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Hani onlar (Allah'a) yaklaştıracak birer kurban takdim etmişlerdi ve ikisinden birininki kabul olunmuş, öbürününki kabul olunmamıştı..." (Maide 27). Böylece âyet, ulûhiyete yaklaşmak maksadıyla kurban sunma ibâdetinin insanlıkla birlikte başladığını gösterir.

Âyette kabul edildiği belirtilen kurban Hâbil'e aitti ve bir koçtu. Kabul edilmeyen de Kâbil'e aitti ve ekindi.

Şu halde, kurban deyince bunun mutlaka bir hayvan olması gerekmez, başka şey de kurban olabilir. Nitekim, ne zaman başladığı kesin olarak bilinmese de, insanın kurban edilmesi de târihin yaygın vakalarından biridir. Kur'ân-ı Kerim Hz. İbrahim (aleyhisselam)'le ilgili olarak buna da yer verir. Hz. İbrahim'e rüyasında, ilk olan oğlu İsmâil'i kurban etmesi emredilir (Saffat 102). Bazı rivayetlerde on üç yaşında olduğu belirtilen çocuğu kurban etme hazırlığı yapılır ve kesileceği sırada çocuğa bedel kesilmek üzere koç indirilir.

Bu âyet insan kurbanı meselesinde mânidardır. Zira insanlık tarihinde pek yaygın olan bu geleneğin İlâhî bir menşe'den kaynaklanmış olabileceğini ifade eder. Bunu söylemeye sevkeden husus, büyük müfessir Fahreddin Râzî hazretlerinin de kaydettiği üzere İslâm ulemâsının, "meşru olmayan bir şeyin peygamberlere rüyasında da olsa emredilmeyeceği"ni prensip olarak kabûl etmiş olmalarıdır. Bu prensipten hareketle, daha önce meşru olan bir prensibin Hz. İbrahim'den sonra neshedildiği söylenebilir.

Arapça'da Kurban kelimesinden ziyâde Udhiye kelimesi kullanılır, cem'i edâhîdir. Kurban kesilen güne yevmü'l-edhâ denir.

Kurbanın dindeki hükmü hususunda âlimler ihtilaf eder. Bir kısmı vâcib demiş ise de diğer bir kısmı buna karşı çıkmıştır. İbnu Hazm "Sahâbeden hiçbirisi buna vâcib dememiştir" der. Cumhur da "Kurban vâcib değildir" demiştir. Ancak dinin teşriatmdan olduğu da kesindir. Cumhur, "Kifaye bir sünnet-i müekkededir" der. Şafiî hazretleri de bu görüştedir.

Ebu Hanife hazretleri: "Zengin olan mukime vacibtir" diye hükmeder. İmam Mâlik "mukim" kaydı koymadan vâcib

hükmüne varır. Hanefîlerden Ebu Yusuf, Mâlikîlerden Eşheb vâcib hükmüne muhalefet ederek Cumhur'un görüşüne katılırlar.

Ahmed İbnu Hanbel: "Gücü olanın terketmesi mekruhtur" der ve vücûbuna hükmeder.

İmam Muhammed: "Terkine ruhsat olmayan sünnettir" der.

Tahâvî: "Biz de bu görüşteyiz, âsârda vâcib olduğunu te'yid eden bir delil yok" der.

Kurbanın vâcib olduğunu söyleyenleri te'yid eden en kavî delil Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'nin

ı<X < f e . ' - ' - • * '. * o \

rivayet ettiği şu hadistir: f-* 3 (_>* "Kurban kesecek güçte

olup da, kesmeyen namazgâhımıza yaklaşmasın."

Bu hadisteki vaîdin üslûbundaki şiddet, Hanefîler’i, kurbanın vâcib olduğu hükmüne sevketmiştir. Hatta Ebu Hanife (rahimehullah)'nin "farz" dediği de rivayetler arasındadır. Vâcib diyenlerin dayandığı başka hadisler de var.el-Hidâye'de Hanefî görüş şöyle özetlenmiştir: Kurban hür, mukim, zengin her Müslüman'a kurban gününde kendi nâmına ve küçük çocuğu namına vacibtir. Vâcib hükmü, Ebu Hanife ile ashabından İmam Muhammed, Züfer, Haşan ve bir rivayete göre Ebu Yusuf un içtihadlarıyla sübût bulmuştur. Ebu Yusufun "sünnet" demiş olduğunu da belirttik.

Son olarak şunu da belirtelim: Araplarda kurbanın birçok çeşitleri var ve her biri bir başka kelime ile ifâde edilmektedir. Mesela; -bir kısmı önümüzdeki hadislerde geleceği üzere- fara', atîre, akîka.

udhiye, hedy hep ayrı ayrı kurban çeşitleridir. İslâm dini bir kısmını yasaklamış, bir kısmını bazı kayıtlarla serbest bırakmış ve hattâ vâcib kılmıştır. Bazıları hakkmdaki hüküm ihtilâfhdır. Dilimizde hepsi kurban kelimesiyle kayıtlanarak ifade edilir. 15 ®

Udhiye Ve Hedy: İslâm devrinde intikal eden kurban çeşitlerinden iki tanesini biraz açıklamakta gerek var. Zira, önümüzdeki bahislerde gelecek hadisler bunlarla ilgili ve dolayısıyla bu tâbirler sıkça geçecek. İyice bilinmediği takdirde iltibaslar olabilir. 15 ®

Udhiye: Kurban bayramında, zengin, mukim ve hür olan Müslümanlar tarafından kesilmesi gereken kurbandır. Bunun kendine mahsus teferruatı vardır.

Hedy: Haccda kesilen kurbandır. Kâbe-i Muazzama veya Harem için hediye edilen kurbanlık hayvana hedy denir. Dilimizdeki hediye kelimesi de aynı kökten gelir.

Esasen hacılar müsafır sayıldıkları için onlara udhiye kesmek vâcib değildir, dilerlerse nâfıle olarak keserler. Temettü veya kıran haccı yapanlar, bir yıl içerisindeki iki ayrı ibadeti yapmış olmanın şükrü olarak bir kurban keserler. Haccda kesilmesi vâcib olan bu şükür kurbanı hedy sınıfına girer. Umre yapanlar veya hacc-ı ifrad yapanlar nâfıle olarak kurban kesmek isterlerse bu da hedy sınıfına grer. Ayrıca, hacc menasikinden vaciblerin terki veya vâcib olan sıranın bozulması gibi durumlarda hacca giren "eksiklik"lerin telâfisi için bazı ceza kurbanları vardır. Şu halde bu ceza kurbanları da hedy sınıfına girer.

Hedy kurbanlarının Harem dahilinde kesilmesi vâcibtir. Udhiyeler her yerde kesilebilir.® 21

j) IgjI \j ^ auI ;Jlâ Aic. au! ^ »Oıj 2» t_aük-a

Ş'âjj'i» \l U cJÂ .ûJ)-İİc.j ^alc. çjç'nj ç_Jaİ

1 . (1471)- Mihnef İbnu Süleym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle buyurmuştu: "Ey insanlar, her aile sâhibine her sene bir kurbanlık, bir de atîre borç olmuştur. Atîre'nin ne olduğunu biliyor musunuz? O, recebiye dediğiniz şeydir." [Tirmizî, Edâhi 18, (1518); Ebu Dâvud, Dahâya 1, (2788); Nesâî, Akîka 6, (7, 167-168); İbnu Mace, Menâsik 2, (3125).J 15 ®

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Arafat vakfesi sırasında yaptığı konuşmalardan biridir. Mina'da kurban kesmesi gereken hacılara, bu mevzuda bilgi vermiş olmaktadır.

2- Atîre, Receb ayında kesilen kurbanın adıdır.

3- Kurban kesmenin vâcib olduğuna hükmeden ulemâ bu hadisle istidlâl etmiştir. Ancak kurbanın vâcib olmadığına hükmedenler "siganm vücûb ifade etmede sarih olmadığını" ileri sürerek bu istidlâli reddederler.

4- Bu hadiste atîre denen Receb ayında kesilen kurbanın da gerekli olduğu ifade edilmektedir. Ancak

kurbanın vâcib olduğuna hükmeden âlimler atîrenin vâcib olmadığını söylerler.

0 ^ "

Hatta es-! * 3 0 "İlk doğan yavruyu kurban etmek, atîre kurbanı kesmek İslâm'da

yoktur" gibi câhiliye devri kurban çeşitlerini yasaklayan rivâyetleri de nazar-ı dikkate alan âlimlerden

bazıları kerâhetine de hükmetmişlerdir. Buharî’nin bir rivayetinde, Aj I

(‘SJJÇ ' '^^ziyâdesiyle, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) 1 m, bu kurbanlar putlar adına kesildiği için, yasak koyduğu anlaşılmaktadır.

İmam Şâfıî, Allah adına olduğu takdirde câhiliye devrindeki isimler altında kurban kesilebileceğine, câiz olduğuna hükmederek, sadedinde olduğumuz hadis gibi cevaz ifâde edenlerle, yukarıda kaydettiğimiz rivayette olduğu gibi yasaklayanları te'lif eder. 15 ®

s 4 ^ o *

I# Lİ^UJJ Jta[;<jli 1 Ag JÇ . Âli! ^jJaj (j-alstil (jj j^aC. ^jjl q C- j _2l 0(11 (j) <2jülj! au! dJjjjjjlj Aİ (JIİâ .aJû‘1 âaj! aİxş> laic.

■J)l Vı j cÜjjIli (_j-a JIKİj (j^J . !tJ^ ^ ~s t^ıİsi ^ÜjI A Rji4

" f f " ' ' \ ' '

^Luâllj JjIj ^^1*2 <ud 4ic. cÜn^uJa! ^Laîa tîüiâ tcÜİİjIc.

2 . (1472)- Abdullah İbnu Anır İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Kurban gününü bayram olarak kutlamakla cmrolundıım. Onu bu ümmet için Allah bayram kılmıştır" buyurmuştu. Bir adam kendisine:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben iâreten verilmiş bir hayvandan başka bir şeye sahip değilsem, onu kesebilir miyim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır, dedi, ancak saçını, tırnaklarını kısaltır, bıyıklarından alır, etek traşmı olursun. Bu da sana Allah indinde bir kurban yerine geçer." [Ebu Dâvud, Edâhî, 1 (2789); Nesâî, Dahâya 2, (7, 213).] mzm

ı/l 1

(j£j 1 *1 'ir - iüil clb 1 ' û'[ĞPj -3

3 . (1473)- Nâfı' (rahimehullah) anlatıyor: "(Ailenin her ferdi için kurban kesmek gerektiği görüşünde olan) Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), anne karnındaki çocuk adına kurban kesmezdi." [Muvatta, Dehâyâ 13, (2, 487).]^

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurban gününün, İslâm ümmetine Cenab-ı Hakk tarafından bayram kılındığını haber vermektedir. Her Müslüman bu bayrama imkânı nisbetinde katılacaktır. İmkânı olan kurban kesecektir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, imkânı olmayan, elinde sütünden ve yününden istifâde etmek üzere iâreten verilmiş bir dişi hayvandan başka bir şeyi bulunmayan kimsenin sorusu üzerine verdiği cevaptan anlıyoruz ki, bayrama katılmak için imkânları zorlamaya gerek yoktur. Bayram günü saç traşı olmak, uzamış olan bıyıkları, tırnakları kesmek, gerekiyorsa etek traşı da olup bedenen temizlenmek, yeni, temiz elbiseler giyinmek gibi, bayram gününün hürmetine uygun bir ahvâle bürünmek de, mânevi kazanç yönünden kurban kesmiş kadar Allah nazarında makbul olacağını belirtiyor.

2- Hadiste geçen menîha, bir kimsenin bir başkasına, sütünden ve yününden istifade etmesi için belli bir süre ile âriyet olarak bıraktığı bir hayvandır; deve, keçi, koyun olabilir. Bu temlik değildir, âriyettir, bir müddet sonra eski sâhibine iâde edilecektir. Bunun kurban edilmesi, imkânı

zorlamanın ötesinde, emânete ihânet mânasını da taşır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna müsâade etmiyor.

3- İslâmî bayram nasıl kutlanmalı?

Makina insanın hayatına girdikçe, insanın yaptığı işleri makinalar yapmaya başladıkça, insanın boş zamanı artmıştır. Günümüzde makina, geçmiş devirlerde olduğu gibi sadece insan adalelerinin yerini almakla kalmamış bizzat beynin de yerini almıştır. Otomasyon denen bu yeni hâdise, İktisadî hayatı, iş hayatını, çalışma ve istirahat sistemini buna bağlı olarak beşerî, içtimâi münâsebetleri allak bullak etmiştir ve bilgisayar dediğimiz bu yeni teknik geliştikçe tesirini daha da artıracaktır.

Mevzumuz açısından, meselenin bizi ilgilendiren bir yönü var: Gittikçe artan bu boş vakitleri nasıl değerlendirelim? Günümüzde, boş vaktin değerlendirilmesi problemine çözüm olarak eğlence gösterilmektedir. Piknik, gezi, müzik... bütün çeşitleriyle eğlence. Bu çözüm, başka problemler getirmede, içki, kumar, uyuşturucu, sefahat, serseriyâne bir hayat, cinayet., gibi başka problemler getirmektedir. Bir başka ifâde ile atâlet ve aylaklık, pek çok kötülüklerin yeşerdiği fidelik rolünü oynamaktadır.

Öyle ise Müslüman olarak bizler, boş vaktin değerlendirilmesi meselesinde Kur'ân ve hadis ne gibi çözümler getirmişler, neler teklif etmişler, bunu bilmek, araştırmak zorundayız. İşte böyle bir ihtiyacı duyduğumuz anda, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m haftalık bayramımız olan cuma gününün, yıllık bayramlarımız olan Ramazan ve Kurban bayramlarının nasıl geçirilmesini, ne şekilde kutlanmasını tavsiye ettiğini bilmemizde fayda var. Mezkûr günlerin geçirilmesinde vaz'edilen

prensipleri yakaladık mı, bunlar dışında karşımıza çıkacak bütün boş vakitlere aynı prensipleri uygulayıp, aynı ölçüler çerçevesinde değerlendirebiliriz.

Şu halde cuma ve bayramlarla ilgili prensipleri, bütün boş vakitlerin geçirilmesinde muhtaç olunan bir rehber olarak görebiliriz. 15521

BAYRAM TELÂKKİSİ:

İslâm'ın tatil anlayışını bütünüyle kavramada bilinmesi gereken bir diğer nokta "bayram telâ kk isi"dir. İslâm bu noktada da hususiyet arzeder. Çünkü İslâm'a göre bayram, tamamen muattal veya sırf eğlenceyle geçirilecek bir tatil müddeti değildir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bayramı "yeme, içme ve Allah'ı zikir günleri" olarak tavsif ve tarif etmiştir. Bayramın bütün Müslümanlarca böyle telâkki edilmesini sağlamak maksadıyla Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in fiilî tedbir aldığını da görmekteyiz. Muvatta'da kaydedilen bir rivayete göre, Abdullah İbnu Huzâfe'yi Kurban Bayramı sırasında Mina'da hacılar arasında dolaşarak: "Bu günler yeme, içme ve Allah'ı anma (zikrullah) günleridir" diye ilân etmek üzere vazifelendirmiştir. Büdeyl İbnu Verka da insanları devesine binmiş olarak takip edip: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizlere bugünlerde oruç tutmamayı emrediyor, bu günler yeme içme günleridir" diye ilânda bulunanlardandır.

Açıklanacağı üzere, İslâm'ın bayram telâkkisinde yeme, içme, eğlence ve zikrullah birlikte yer alır. Birini diğerinden ayırmak mümkün değildir.

Bayramda Zikr: Helâl kılman eğlence ve izhâr-ı sürür havasının, meşru hududu taşmayacak şekilde ileri götürülmesini önlemek maksadıyla bayramın dinî yönünü

belirtmeye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) husûsî bir ehemmiyet atfetmiştir. Buhârî'nin bir rivayetinde belirtildiği üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kurban Bayramı hutbesinde şunları söylemiştir: "Bugün bayramdır. Bayramımıza önce namaz kılarak başlıyoruz. Sonra evlerimize dönüp kurbanlarımızı keseceğiz. Kim bu şekilde hareket ederse bayramı sünnetimize uygun olarak kutlamış olur."

Haftalık bayram olan cuma için de aynı esas câridir. Çünkü, cumanın da kendine has namazı ve dinî telkinâtm yapıldığı hutbesi mevcuttur. Ayrıca hadisler, cuma namazına mümkün mertebe erken gelmeyi emreder. Şu halde bayrama has serbesti faaliyetlerin, namaz ve hutbe vâsıtasıyla mânevî bir hava ile dolduktan sonra başlatılıp, devam ettirilmesi esastır. Bu durum, bir kısım aşırılıkları frenleme âmili olacaktır. 15551

Bayramda Yeme ve İçme:

Bayram günleri oruç yasaklanmıştır. Bilhassa Kurban ve Ramazan bayramlarında oruç tutmak kesinlikle yasaktır ve "haram"dır. Cuma günü için de kerâhet esastır. Perşembeden başlamaksızm, sâdece cuma için oruç tutanlara Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) oruçlarını bozdurmuştur. Bayramlarda teşvik edilen "yeme" ve "içme"nin helâl dâiresinde olacağı açıktır. Zamanımızda, bir kısım gâfıl Müslümanların batıldan takliden bayramlarda, tatillerde yer verdikleri aşırılıkların hiçbir dinî ruhsatı yoktur.

Bayramda Eğlence:

Bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in tatbikâtı, bayram günlerinde eğlencenin de câiz olduğunu göstermektedir. Hattâ, âlimler nebevî tatbikâta dayanarak:

"Bayramlarda (eğlenerek) sürür izhâr etmek, dinin şeâirindendir" demişlerdir.

Bu mûteber kitaplarımızda gelen rivayetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bayram günlerinde, davula vurarak şarkı söyleyen câri yel eri 15511 dinlediğini, yine hem çalıp, hem oynayan Habeşîleri seyrettiğini ve zevcelerine seyretmeleri için müsaade ettiğini göstermektedir. Hazreti Aişe'den farklı şekillerde rivâyet edilen bir hâdise şöyle: "Bir bayram günü, kulağımıza gürültü ve çocukların bağrışmaları gelmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp (kapıdan dışarı baktı). Meğer, bu gelenler çalıp oynayan bir Habeşli gruptu, harbeleri (küçük kılmç) kalkanlarıyla oynuyorlardı. Çocuklar da etraflarında halka olmuş, onları seyrediyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Ey Aişe, sen de gel, seyret" dedi.

Bir başka rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Humeyra onlara bakmak istemez misin?" diye sorar. Hz.Âişe de: "Evet" deyince çağırır.

Oyunun, Mescid-i Nebevî'nin içinde kılıç (harbe) ve kalkanlarla oynandığını belirten rivayetler hâdisenin devamını Hz. Âişe'den şöyle naklederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kapıda durup beni arkasına aldı. (Başını ensesine koymuş) (..) halde duruyor ve oynayanları seyrediyordum. Bıkıncaya kadar böyle devam ettim. Bir ara "Yeter mi?" dedi. "Evet" dedim. "Öyleyse çekil" dedi." Başka rivayetler de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Hz. Aişe'nin kendi arzusuyla seyre son verinceye kadar bakmasına müsaade ettiğini belirtir.

Ebû Hüreyre'nin bir rivâyetine göre, bir seferinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m huzurunda Habeşliler harbeleriyle birlikte oynarken, Hz. Ömer (radıyallahu anh)

çıkagelir. Derhal yere eğilip, avuçladığı çakılları atacağı sırada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) müdâhale eder: "Ey Ömer, bırak onları, zira bunlar Benî Erfıde'dir (Habeşlilerdir)" 15251 der.

Başka bir vak'aya ait olması kuvvetle muhtemel bulunan bir diğer rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oynayan Habeşliler'e rastladığı zaman onlara takdirlerini ifâde ettikten sonra şunu da ilâve eder: "Yahudiler ve Hıristiyanlar bilsinler ki, bizim dinimizde genişlik vardır." Rivâyet, bu minval üzere devam eden oyuncuların, Hz. Ömer'in çıkagelmesiyle dağıldığını belirtir.

Bir kısım âlimler, yukarıdaki hadisten kadınların, yabancı erkeklerin fiillerini seyretmesinin câiz olacağı hükmünü çıkarmış, bazıları da bu cevazı "şehvet nazarıyla bakmamak" veya "fitne kokusu olmamak" şartlarıyla kayıtlamışlardır.

Şehvet duyma ve fitne çıkma ihtimali hâlinde, nazarın haram olduğunda ittifak vardır. Keza kadınların yabancı erkeklere karşı örtünmesi gereği de hadisten çıkarılan bir diğer hüküm olmuştur.

Bayram günü musikî dinlenmesini tecviz eden rivayet de mevcuttur. Buhârî ve diğer kaynaklarda gelen bir rivayet şöyle: Yine Hz.Aişe anlatıyor: "Yanımda iki câriye def çalıp Buas Harbi üzerine (düzülmüş hamâsî) türküler söylerken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) içeri girdi. Yatağın üzerine sırtüstü uzanarak yüzünü örttü. Az sonra (babam) Ebû Bekir girdi. Türkü okuyan câriyeleri görünce: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m huzurunda şeytan sazı ha!" diye bana kızdı ve câriyeleri azarladı. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karşı koyarak: "Ey Ebû Bekir, bırak onları söylesinler, her milletin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır" dedi. Onlar sohbete dalıp, ilgileri kesilince câriyelere göz ettim, hemen sıvışıp çıktılar."

Ahmed İbnu Hanbel: "Gücü olanın terketmesi mekruhdur" der ve vücûbuna hükmeder.

Bir kısım âlimler, bu rivayete dayanarak, köle olmasa bile câriycnin |S761 sesinden şarkı dinlemenin câiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır: "Zira derler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'in câriyeleri dinlemesini takbih etmedi, aksine, onun takbihini takbih etti ve câriyeler de Hz. Aişe'nin kendilerine işaret etmesine kadar şarkı söylemeye devam ettiler."

Mescidde Eğlence mi? Yukarıdaki hadis karşımıza şöyle bir soru çıkarmaktadır: "Mescidde çalgılı, türkülü eğlence câiz olur mu?"

Bu meselenin münâkaşasını âlimler yapmış, leh ve aleyhte görüşler beyân etmiştir. Esas olan, bazı şartlar ve kayıtlar altında cevazıdır.

İslâm'ın, eğlencede bile faydalılık -ve düşmana karşı kuvvet kazanma- imkânlarını arama esprisini göstermek maksadıyla, bu mevzuda Buharî şerhinde Aynî'nin yer verdiği bir pasajı özetleyeceğiz "El-Mühelleb der ki: "Mescid, Müslüman cemaatin emrine konulan bir müessesedir. Hangi amelde dinin ve din mensublarmm menfaati bir araya gelirse, mescidde o amelin icrası câizdir. Harbe oyununa gelince, bu insan uzuvlarının, savaşa karşı mahâret kazanması için yapılan bir idmandır. Bu idman (işi, düşmana karşı harp hazırlığı olduğu için, din ve ümmetin menfaatine olması hasebiyle) mescidde veya başka bir yerde yapılması câizdir."

Şârih, zikredilen bu şartlar tahtında mescidde bu ve benzeri oyunların câiz olması gerektiğine dâir şahsî kanaatini belirttikten sonra aleyhteki görüşü de kaydeder. Buna göre, Ebû'l-Hasen el-Lahmî şunları söylemiştir: "Mescidde harbe ile

oynamanın cevâzı, hem âyet ve hem de hadislerle neshedilmiştir. Kur'ân'da: "Allah'ın, yüce tutulmaları ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu teşbih ederler" (Nur 36) âyeti, sünnette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Mescidlerinizi çocuklarınıza ve delilerinize karşı koruyun" hadisi bu cevazı neshetmiştir. Ancak el-Lahmî'ye karşı çıkanlar:"

1 - Hadis zayıftır.

2- Ne hadiste, ne de mezkûr âyette iddia edilen neshe delâlet eden bir sarahat yoktur.

3- Ne de, cevaz ifâde eden hadisle, bunu neshettiği ileri sürülen âyet ve hadisin vürûd yönüyle önceliksonralığa sâhip olduklarına dâir tarihî bir ipucu vardır" demişlerdir. Şâfiî şârihlerinden İbnu Hacer de meseleyi aynı şekilde nakleder ve cevazın esas olduğunu belirtir. Mezkûr hadisi açıklarken, Bâbanzâde Ahmed Naim de şunları ilâve der: "Harbeler yani kısa mızraklarla oynanan oyun, âdi oyun değildir. Yakın vakitlere kadar seyrettiğimiz kılıçkalkan oyunu, cirit oyunu gibi düşmana karşı silâh istimâlinde idman peyda etmek için oynanır. Düşmana karşı hazırlık sayıldığı için mübah olmuş, hatta mescidde bile oynanması tecviz buyurulmuştur."

Buhârî, şârihlerinden el-Kirmânî, bu meyanda daha kesin, daha yakînî görüşünü şöyle dile getirir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevce-i pâkleri Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi Habeşîlerin oyunlarını seyretmeye terketmesi (tesâdüfî bir vak'a olmayıp) şuurlu bir hâdisedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu husustaki sünnetin zaptedilip, bu muhkem harekâtın, arkadan gelen nesillerin bir kısmına intikal etmesi ve onlar tarafından bunların öğrenilmesi için (kasden müsaade etmiş)tir."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünnetindeki bu kasıdlı olma hâlini te'yid eden bir rivayet de şöyle: "İyâz el-Eş'arî, Enbâr'da bir bayram geçirir. (Halkın eğlenceye yer vermediğini müşâhede ederek hayretini gizleyemez ve şöyle) der: "Niçin bunları, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sağlığında yapıldığı şekilde, def çalıp eğleniyor görmüyorum?" 15121

DİNLENME VE İSTİRAHATIN VASITA, YER VE ZAMANLARI

"İslâm boş zaman kabûl etmez" derken, istirahatı reddeder mânası çıkarılmamalıdır. Bizzat Kur'ân-ı Kerim'de dinlenme ve istirahata yer verilir. Hattâ en iyi dinlenmenin nerede ve ne zaman ve hangi şekilde yapılacağına dâir bir kısım teferruat bile açıklanır.

Dinlenme Vâsıtası UYKU: Kur'ân-ı Kerim'e göre, dinlenmenin en müessir vasıtası "uyku"dur. Uykunun, bir istirahat ve dinlenme vâsıtası olduğu iki ayrı âyette ifade edilir: "Size geceyi örtü, uykuyu dinlenme (vâsıtası), gündüzü de çalışma zamanı yapan Allah'tır" (Furkan 47; Nebe 9).

Kur'ân-ı Kerim, insan bedeninin muhtaç olduğu dinlenme için, öncelikle uykudan söz ettiğine göre, dinlenmede en mükemmel vâsıta uyku olmalıdır. Öyle ise dinlenmek maksadıyla tevessül edilen eğlence, oyun gibi başka vâsıtaların, her zaman gâyeye hizmet etmeyeceği gibi, uyku kadar müessir olmayacağı da anlaşılır..." 15251

İKİNCİ FASIL

KURBANIN KEMİYETİ VE MİKTARI

A». Hu (jc- İİJ)İUİ! $ AliI çJjjjjj ^'İ4Vi |(Jlâ AİC. Ati! (jC- -1

I A.*hn\I J 4, anîn ^jb. Aj4İİIj

1 . (1474)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte (Hudeybiye senesi) umrede temettü yaptık. O zaman yedi kişi adına bir sığır keserek iştirâk ettik. Keza deve de yedi kişi adına kesilmişti." [Müslim, Hacc 355, (1318); Muvatta, Dahâyâ 9, (2, 486); Timizi, Hacc 66, (904); Ebu Dâvud, Dahâya 7, (2807); Nesâî, Dahâyâ 16, (7, 222).] 15221

..o

|‘! J)İ2a^İ jÜjj jf- AliI çJjjjjj AJa ;çjIâ 1 jc. AliI (JjAjC- <_JJİ (jC-J -2

k . 1, " ç «S o. I. . A < ?,

^Luâll J JûJjaİc. jj» ı\l t A. ».un û^uII

2 . (1475)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bir seferde iken Kurban Bayramı geldi. Kurban için, sığırda yedi kişi, devede on kişi ortak olduk." [Tirmizî, Hacc 66, (905); Nesâî, Dahâya (7, 222).] 15501

AÇIKLAMA:

1- Birinci rivayet kurban, deve, sığır, manda gibi büyük baş hayvandan kesildiği takdirde âzami kaç kişinin iştirak edebileceğini belirtmektedir. Tıımizî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Ashabı ve diğerlerinden (Tâbiîn ve Etbauttâbiîn) ilim ehli bu hadisle amel etmiştir. Deveye de, sığıra da yedi kişinin ortak olacağına hükmetmişlerdir. Bu, aynı zamanda Süfyan Sevrî, Şâfıî ve Ahmed İbnu Hanbel’in de kavlidir..."

2- Hanefîler de bu ve bu mânada başka hadislerle ihticac ederek sığır ve deveye yedi kişinin iştirak edebileceklerini söylemişlerdir.

3- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'m deveye on kişinin iştirak ettiğine dair rivayeti te'yid eden bir sahiheyn rivayeti, buna Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ganimet taksiminde yer verdiğini tasrih eder. Yâni ganimet

taksiminde bir sığır yedi kişiye, bir deve on kişiye "eşit pay" lar olarak hesaplanmıştır.

4- Hanefî mezhebine göre ortakların Müslüman olması ve hepsinin de kurbana niyetle iştirak etmesi şarttır. Ama biri adak, diğeri akîka gibi farklı kurbanlara niyet edebilir. Paylaşmak isterlerse tartarak paylaşılır, göz kararı denen mücâzefe câiz değildir.

5- İmam Mâlik bir deve veya sığıra sayıca yediden fazla bile olsalar bir âile balkının iştirak edebileceğini söyler. Aynı âileden olmayanlar yediden az da olsalar iştirakleri câiz değildir. 15 ^

(jli .AjÛİjj (jc. ûjâjI! ;<İc. aü! cs-^J i Jlii (jc .j -3

;J1İ fjjâİ! ûjjlÂiâ rt'ıatlj Ijl ;çjlâ .1 g * a la3İj 75-jûI ;cJls

O * 't* % 0 * ' o ' * ^ f

1*İAİ âll((jl .c>4

1 «ag j Cb® i <ag‘i<at>ı çJJalîıiâ (jjMj

3 . (1476)- Huceyye İbnu Adiyy anlatıyor: "Hz. Ah (radıyallahu anh):

"Sığır yedi kişi adına kesilir" demişti. Kendisine:

"Ya doğurmuşsa?" diye soruldu.

"Öyleyse yavrusunu da beraber kes!" buyurdu. Kendisine:

"Ya topalsa?" diye soruldu.

"Kesim yerine ulaşabildiyse tamam" dedi.

"Ya boynuzu kırıksa?" dendi.

"Zarar etmez. Biz göz ve kulaklarının sağlamlığını kontrol etmekle emrolunduk!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Edâhî 9, (1503).] 15521

AÇIKLAMA:

1 -Bu rivayet, kurban edilmek üzere satın alman hayvan doğurduğu takdirde onun da hemen kesilmesi gerektiğini ifade eder. Âlimler "Satmışsa bedelini tasadduk eder" demiştir.

2- Ayrıca, kurbanlık hayvanın göz ve kulaklarının sağlam olması gerektiğini belirtir. Kör hayvan veya kulağı dipten kesilmiş hayvan kurban olarak kesilemez.

Bu hadis, kesim yerine yürüyerek gidebilecek kadar topal hayvanın, boynuzunda kırıklık olanın kurban edilebileceğini ifade etmektedir. Bu rivayet kırıklığa bir had tayin etmiyor. Hadis bu mutlak ifadesiyle Hz. Ali'nin, boynuzu dipten kopmuş olan bir hayvanın bile kurban edilebileceği kanaatinde olduğunu göstermektedir. Ancak, yine Tirmizî'nin Hz. Ah (radıyallahu anh)'den yaptığı bir diğer

rivayet boynuzu veya kulağı yarıya kadar kopmuş olan hayvanın kurban olmayacağını ifade eder:

نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ نُضَحِّى بِأَعْضَبِ الْقَرْنِ وَالأُذُنِ

Ebu Hanife, Şâfıî ve Cumhur boynuzu kırık hayvanın, kırık miktarına bakılmadan kurban olabileceğine hükmeder. İmam Mâlik, kan akar ve hayvana kusur sayılacak durumda ise mekruh olacağına hükmetmiştir.

Meseleyi muhtelif rivayetlerle değerlendiren fukaha şu hükme varmışlardır:

* Kurban kesilecek hayvanın şaşı, topal, uyuzlu ve deh olmasında, boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzun bir miktarı kırık bulunmasında, kulaklarının delinmiş veya eni yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azı düşmüş olmasında, tenasül uzvu bulunmayıp mecbub, burulmuş bir halde yaşamasında bir beis yoktur.

* İki gözü veya bir gözü kör olan, dişlerinin ekserisi düşmüş veya kulakları kesilmiş olan, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış olan, kulağının veya kuyruğunun yarısından ziyadesi veya memelerinin başları kopmuş bulunan, kulakları veya kuyruğu hilkaten bulunmayan bir hayvan, kurban olamaz. 12 ® 31

.jAÜjâ Laâ ^İİıI! (jAjI! |IjI ^ 1>>1' (JjiL 1 «ag ıc. AiIl £g_ıJaj jaC. (jI£|^ |(JIâ £âIj (jc-j -4çjKjLa C ‘s•yİ' djIjj Cy*j cAİiIliiİ! AjjjJI ; jâi-^-llj ı—âllall cjIji »£ 5 jiıll«

"JuüL-İ! AiuJI

4 . (1477)- Nâfı' (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) kurbanlıkların: "Tırnaklılar (yani sığırlar) hakkında üçüncü senesine girmiş, veya geçmiş, etli ayaklılar (develer) hakkında da altıncı yaşma girmiş veya geçmiş olmasını" şart koşardı." [Muvatta,Hacc 147, (1, 380).p v; ' . ..

AİC. I g ^ i4j ûA^IjİI ûLuaILı 1 ^ U[;çjls AİC. <U1İ (^_IjJİ (jc-j _5

(_£Âaj!İ]Ij tiİİLo jSI&LiÂ Cjj^-^J 4ju 4jjj Jaİ <jc.j

5 . (1478)- Ebu Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizden biri, kendisi ve ailesi halkı için tek bir koyun kurban eder, (etinden hem yerler hem de başkalarına yedirirlerdi). Sonra insanlar, övünmeye başladılar ve (kurbanlar) bir övünme

vâsıtası oldu." [Muvatta, Dahâya 10, (2, 486); Tirmizî, Dahâya 10, (1505);İbnuMâce,Dâhâya 10, (3147).] 12 ® 21

AÇIKLAMA:

1- Ebu Eyyub el-Ensârî (radıyallahu anh) hazretleri -Tirmizî'nin rivayetine göre- bir soru üzerine bu açıklamayı yapar.

2- Parantez içerisindeki ziyadeleri, hadisin Timıizî'deki vechinden aldık.

3- Ebu Eyyûb el-Ensârî hazretleri, kurbanın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında ihlâsla, sırf rızayı Bârî için kesildiğini, sonradan sünnet terkedilerek bir övünme ve iftihar vasıtası yapıldığını belirtmekte ve bu bozulmadan yakınmaktadır.

oj^Li ji SA^lj AjAj 1 Anı JaI Ûf'J Aûc. O- ^ çjj-^J jKj 3â[;çjla <jj! <jc.j -6

tiİlLa .JS-I^lj

6 . (1479)- İbnu Şihab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Veda haccı sırasında) kendisi ve âile halkı için sadece bir deve veya bir sığır kesmiştir." [Muvatta, Dâhâya 11, (2, 486).] 1220

Silili Oj j jUjül {jp. I Sjİd! ^cjÂİ ;<Jjİj Aiâl3 «ag ic- aUİ j-aC. <jj! (jc-j -7

Ujj tAc-Uo^cll tiLuûll J • A^.lj (jlJaül ıjp. I Aj-İ^I Oj 4 A^I j (jlJaül j

s o „„ **o" o oS ^ ^ jı

CfcOj .jJaûâ A^.1^11 OnjlI çJaI 4İİ4 (jjSL

7 . (1480)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: "Sığır, sadece (bir kimse için kesilir, koyun da bir kimse için kesilir, deve de bir kimse adına kesilir."

(Keza İbnu Ömer) derdi ki: "İbadet için kesilen hayvana cemaat iştirak edemez. İştirak olsa olsa aynı aile halkı arasında olur." [Rezîn ilâve etmiştir.] 12 ® 11

ÂiuaII ^ LaUa eJuj CjUju tt cs-^' 3^-j[; J13 ajc. ÜjI is^J o^' dF'j -8

(^c- Aİ^j £^=yj cr^4j J^J 6^ ‘ü^ 1 ' l£0*'

iOİjjjj (_j-a j&\ AjJaLlJ (jjj£ (_£4İI))^Iiâ‘ '«.A maAİl

8 . (1481)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ayakta olduğu halde yedi deveyi kendi eliyle kesti. Medine'de ise, boynuzlu ve alacalı iki koyun kurban etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) keserken tekbir getiriyor, besmele çekiyor ve ayağını hayvanların boyunlarının üzerine koyuyordu." [Buhârî, Hacc 117, 119, Cihâd 104, 126; Müslim, Edâhî 17, (1966); Tirmizî, Edâhî 2, (1494); Ebu Dâvud, Edâhî 4, (2793, 2794); Nesâî, Dahâyâ 28-31, (7, 219-230); İbnu Mâce, Edâhî 1,(3120).]™

jÂT (j.J^ ^ AUİ çJjjjjj (j^[; çjIâ AİC. <ÜJİ >>i -9

cjAq\' ^ çJslj j jIjjjj fî .ajj ^a

.4 qİA ^Jöc-j Aİij jI j'i-kI j i(jA R» ~ı\lj £g, ^Ic.

9 . (1482)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) boynuzlu erkek bir koçu kurban etti. Koç siyahın içinde bakar, siyahın içinde yürür, siyahın içinde yerdi." [Tirmizî, Edâhî 4, (1496); Ebu

Dâvud, Dahâyâ 4, (2796); Nesâî,Dahâyâ 14, (7, 221); Müslim, Edâhî 19, (1967).]™

AÇIKLAMA:

1- Koçun siyahta bakması gözünün etrafı siyah olmasıdır. Tasvirden anlaşılacağı üzere ağzının etrafı, bacakları siyah bir koyundu. Müslim'in rivayetinde "siyah içinde yatan" tâbiri geçer. Bu koçun önceki hadiste zikri geçen ve emlah olarak tasvir edilen koçdan ayrı bir hayvan olduğu söylenebilir. Çünkü emlah beyazı fazla olan siyahlı koyun mânasına gelir, alacalı diye tercüme etik. Bazı dilciler emlahı, saf beyaz olarak da açıklamışlardır. Bu ikinci hadisteki koyunun "siyah içinde yatması" siyahının fazla, belki de tamamen siyah olabileceğini gösterir.

2- Koçun, fahîl olduğu bilhassa belirtilmiştir. Fahîl, iğdiş edilmemiş, husyeleri burulmamış demektir. Mamafih, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, husyeleri burulmuş koç da kurban ettiği şârihlerce belirtilmiştir. 1 ™

JİKOJ jlk ;# Âli J J1İ[; Jlâ Ajc. Atıl Cs^J L Fj -10

C—Lal >^ıil J a^Uc. 4 jIjj JjİJ) 1 JaLsJ! (jİSİl

10 . (1483)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kurbanlığın en hayırlısı (boynuzlu) koçtur. Kefenin en hayırlısı da takımdır." [Tirmizî, Edâhî 18, (1517).]™

AÇIKLAMA:

1- Âlimler: "Boynuzlu koçun diğerlerine üstün tutulması, cüsse yönüyle iriliği ve umumiyetle fiyatça da yüksekliği sebebiyledir" demişlerdir.

2- Kefenin hayırlısı hülledir deniyor. Hülle Arapça'da biri alt, diğeri üst olmak üzere iki parçalı giysiye denir. Ancak, hülle denebilmesi için her iki parçanın da aynı cinsten olması gerekir. Bunu dilimizdeki takım(elbise) tâbiri ile karşılayabiliriz.

Kefen hususunda Cumhur'un ittifak ettiği üzere erkekler için efdal olanı üç parçadır. Bu sebeple bazı şârihler: "Bu hadisten maksad: "İki parçalı kefenin tek parçalıdan efdal" olduğunu belirtmektir" demişlerdir.

Hülle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında - bazılarına göre- pamuktan mâmul çizgili bir kumaştır. Yemen'de imal edilmektedir. Bu sebeple kefenlerin bundan yapılmasına hükmeden olmuşsa da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m:

1 Ijj juK ^jiaLnIl ^fLLıi 1 jluüll

"Elbiselerinizden beyaz olanı giyin, zira o giysilerinizin en hayırlısıdır, ölülerinizi de onunla kefenleyin" gibi hadislerde beyazı tavsiye ettiğini gözönüne alınarak: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m hülleyi tavsiyesi, o devirde onun te'mini daha kolay olduğu içindir" denmiştir. 12221

A O.a'k.â çjî (jC- $,^2]! i 1 —1 g jC- <Ü)I AaİjIc. (jC-J -11

11 . (1484)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccmda, Muhammed âilesi için tek bir sığır kesti" [Ebu Dâvud, Menâsik 14, (1750).] 15931

Lâ&oKİ ;<JIİj

1j(E .]^4 jÎ Ac-4İ QCÂ

.Yı Ajc. auI Lılc. :Jla (jlüa. <jıc.j -12

^ j' J' j .# °Cf

12 . (1485)- Haneş (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Ah (radıyallahu anh)’yi gördüm, iki koç kesmişti. Dedi ki:

"Biri kendim için, diğeri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) için"

Hz. Ali (radıyallahu anh) ilâve etti:

"[Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] böyle emretti -veya şöyle demişti: Böyle vasiyet etti- Ben (hayatta olduğum müddetçe ebediyyen terketmeyeceğim." [Tirmizî, Edâhi 1, (1495); Ebu Dâvud, Dahâya 2, (2790).] 12241

AÇIKLAMA:

Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin kestiği bu kurban Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m vefatından sonrası için mevzubahistir. Ebu Dâvud, hadisi "Ölü Adına Kurban" adını taşıyan bir babta kaydeder. Onun kaydettiği hadis, kesilen iki koçun da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) adına olmaya da yorumlanabilecek bir üslub taşımaktadır. Ancak Hâkim'in bir rivayeti, Hz.Ali'nin, iki kendi adına, iki de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adına olmak üzere dört koç kestiğini sarih olarak ifade

eder. .. .4-^ (jp # £_aİH çp ğ)İ2â

Tirmizî, ölü adına kurban kesmeye, bir kısım âlimlerin cevaz verirken bir kısım âlimlerin câiz bulmadığını kaydeder. İbnu'l-Miibarek: "Ölü adına tasaddukta bulunmak, kurban kesmekten daha iyidir; şâyet kesecek olursa, kesen hiçbir şey yememeli, ölü adına tamamıyla tasadduk etmelidir" der. Gunyetu'l-Elmaî'de: "Ölü adına kurban kesilebilir diyen âlimlerin sözü delillere uygundur. Bunu caiz görmeyenlerin iddialarını te'yid edecek herhangi bir delil yoktur. Kabul

edenlerinkinden daha kani delil getirmedikçe onların sözü makbul değildir" denir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, ümmetinden Allah'ın birliğine ve kendisinin peygamberliğine şehadet edenler adına da kurban kestiği muhtelif rivayetlerde gelmiştir.

İbnu Mâce'nin bir rivayeti şöyle:

LS J-M

c) 4iji q # iıi a û'

Aıa-jİllj lyl <p\ (_p UÂyKİ ğlkUl ğûjjâl Ç ppp* ğ jA^C

1 Jl (JC.J ■) 2 £jp

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kurban kesmek istediği vakit iri, şişman, boynuzlu, alaca, husyeleri burulmuş iki koç satın alırdı. Birini ümmetinden Allah'ın birliği ve kendi peygamberliği için şehâdet edenler adına keserdi. Diğerini de Muhammed ve Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ailesi adına keserdi."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde hayatta olan Ashab olduğu gibi, çok sayıda ölmüş olanlar da vardı. Öyleyse sağ ve ölü herkes "ümmeti"ne dahil idi. 15251

ûî ^ f Öijiî 'ls^ ^ Ûjf 3 Û°J -13

.liüLa JAİ JjjIİKİ (ja j ç.La^)£Jl ^ jli

13 . (1486)- Urve (rahimehullah)'den anlattığına göre, evladlarma şöyle demiştir: "Evlâtlarım, sakın biriniz, bir büyüğe hediye edince utanacağı bir şeyi Allah için kurban sunmasın. Zira Allah, büyüklerinin büyüğüdür ve O, en

seçkine herkesten ziyâde lâyıktır." [Muvatta, Hacc 147, (1, 380).| |y,< ’ :

AÇIKLAMA:

Muvatta'da rivayetin aslında: "Büyüğüne hediye edince utanacağı deveden Allah için kurban sunmasın" şeklinde bizzat deve zikredilir.

Burada kurbanlıkların haysiyetli, değerli ve makbul bir hayvandan seçilmesi istenmektedir. Boynuzu kırık, gözü kör, dişleri dökük, kulağı kesik, son derece cılız, hastalıklı hayvanın kurban olarak kesilmesi, dinî emirlere karşı kişinin saygısızlığının ifadesi olur. Onun için bâriz ve müsellem kusurları taşıyan hayvanların kurban edilmesi peşinen yasaklanmıştır. Bu mevzuda âyet-i

kerime şöyle: ^rr 3 L5 J^- 3 Lk? ^- 3 1^ ^ Ü^J (Hacc 32). "Allah'ın şeâirine kimler

saygı gösterirse bu onların kalplerindeki takvadan olur." Müfessirlerin bir kısmı: "Burada geçen şeâir'den maksad, kurban edilmek üzere işâretlenmiş hayvandır, bunlara tâzimden maksad da hayvanlarının kıymetlilerinden kurban kesmektir" demiştir. Keşşaf ve Fahreddin-i Râzî'nin açıklamasıyla bu onun irisini, semizini, güzelini, fiyatı yüksek olanını seçmekle, satmalırken pazarlığı terketmekle gerçekleşir. Selef üç şeyde pahalıyı seçer, pazarlık yapmazmış: Hacc kurbanı (hedy), kurban bayramında kesilen kurban (uhdiye) ve köle.

Allah'ın şeâiri deyince, bir kısım müfessirlerimiz de, dinimizin koyduğu her çeşit emir ve yasakları, farz ve vacibleri, ibadetleri, hukuku anlamış, bunlara ihlâsla riâyeti şeâire hürmet ve tâzim olarak değerlendirmiştir. Haccla ilgili menâsik ve kurban, bu nokta-i nazardan da âyet-i kerimenin mânasına dahil olur." 15221

ÜÇÜNCÜ FASIL

KURBAN OLABİLECEK HAYVANLAR

) 4.*nn<â I <uıl Jjjjjj ;çjlâ Aûc. çjc- -1

LgJ »4, AC..İÇ*. lj)~\ Q‘i°l

jlât Cini 1 1C5^' " b ji.

(1487)- Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yıllanmış (yaşını başını almış) hayvanlardan kurban kesin. Böylesini bulmakta zorluk çekerseniz o başka. Bu taktirde koyundan bir kuzu kesiverin" buyurdular." [Müslim, Hacc 13, (1963); Ebu Dâvud, Dahâya 5, (2797); Nesâî, Dahâya 13, (7, 218).] 15251

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) normalde kurbanlığın çok körpe, çok yaşlanmış olmasını temenni etmiyor. Önceki hadiste açıklandığı üzere, Allah için yapılacak bağışların kıymetli, gözde cinsten olması efdaldir. Ayette beyan edilen "Allah'ın şeâirini büyüklemek, tâzim etmek" emri, kurbanda, hayvanın her yönden mümtazını tercihle yerine gelir. Çok yaşlı hayvan kartlaşmıştır, çok körpesi fazla et vermez. Öyle ise biraz yaşını başını almış olanlardan tercih edilmesi esastır. Hadiste gelen müsinne tâbiri koyun, keçi gibi hayvanlarda bir yaşını doldurmuş, sığır nevinden olanlarda -ki

manda da buraya dahildir- iki yaşını, devenenin beş yaşını doldurmuş olanları için kullanılır. Yıllanmış veya yaşını başını almış tabirleri kısmen bu mânayı ifade eder.

Hadis-i şerif "bulmakta zorluk çekerseniz" diyerek istisnâî bir duruma dikkat çeker... Buradaki zorluk ideal vasıfta söylenen hayvanın yokluğu olabilir, veya fiyat yönüyle yüksekliği sebebiyle te'mini maddî zorluk çıkarır. Bu durumda koyun yavrusundan yaşını doldurmamış olsa bile kurban yapılabilecektir. Yavru, diğer koyunlardan tefrik edilemeyecek kadar iri olması halinde ise, yıllanmış koyunun bulunması halinde de kesilebilir, müsâvidir. Abdullah İbnu Ömer'den rivayete göre, müsinne olan koyun varken, yaşını doldurmayanın kesilmesi caiz değildir. Hattâ sadedinde olduğumuz hadis de bu hükmü te'yid eder. Ancak Cumhur-u fukahâ bu hükmü istihbâba hamlederek, gösterişli koyun yavrusunun, yıllanmış koyunun varlığına rağmen kesilebileceğini ifade etmiştir. Kuzunun yine de altı ayını doldurmuş olması şart koşulmuştur. Oğlaktan, yâni bir yaşını doldurmayan keçi yavrusundan kurban kesilmesi tecviz edilmemiştir. Müteâkib rivayette görüleceği üzere Ukbe İbnu Amir, Zeyd İbnu Hâlid ve Ebu Bürde gibi bazı sahabelerin oğlak kurban etmelerine dair gelen rivayet onlara mahsus cevaz olarak değerlendirilmiştir.

Vahşî sığırın yedi kişi için, geyiğin bir kişi için kurban kesilebileceğine de fetva verilmiştir. 15221

AıLaJLa! (juj 1 g \ a \ c . ûllac.! $ û'[.4-^ iııl Aile. <jc.j _2

çjIââ ;A)İJD LS^J M) Au^aAİ! .jAı (JIljİ ;dJIİ3 ^ djlic.

La ;ç.UÜI Aile.

Aua-ûl_âJ! çjÂJ 2b 0 «AjÎIjÎI çjAj La

2 . (1488)- Ukbe İbnu Amir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabı arasında

taksim edilmek üzere bir miktar davar vermişti. Dağıtım yapılınca geriye bir oğlak arttı. Ukbe durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a haber verince:

"Onu da sen kurban et!" buyurdu."

Bir rivayette (artık Ukbe'ye kalan) bir ceze'dir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(Sen de) onu kurban et!" demiştir. [Buhârî,Edâhî 7, 2; Vekâlet 1, Şirket 12; Müslim, Edâhî 15, (1965); Timizi, Edâhî 7, (1500); Nesâî, Dahâya 13, (7, 218); İbnu Mâce, Edâhî 7, (3138).] 22121

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette oğlaktan kurban kesilebileceği ifade edilmektedir, zira atûd, otlayacak derecede büyümüş olan keçi yavrusuna denir. Bir yıllık yavruya dendiğini söyleyen olmuşsa da, İbnu Battal beş aylığa da atûd dendiğini belirtir.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kayıtlı olarak ruhsat verdiğine göre, yaşma ulaşmamış olduğu açıktır. Önceki hadiste de belirttiğimiz üzere, oğlaktan kurban birkaç sahabeye tanınan hususî bir cevaz olarak değerlendirilmiş, ümmete tecviz edilmemiştir. Zira Buharî'de, kurbanını namaz kılınmazdan önce kesmiş olan Ebu Bürde'ye tekrar kesebilecek bir keçi yavrusuna sâhib olduğunu söyleyince, şöyle diyerek ruhsat verir: "Onu kes, ancak bundan böyle senden başkasına bu câiz değildir." Keza, sadedinde olduğumuz hadisin Beyhakî'de gelen

vechinde: 4 J Uj "Bunu yapmada senden sonra kimseye cevaz yok"

denmiştir.

2- Rivayet Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, ashabına, kurban edilmek üzere kendi mülkünden veya ganimetten kurbanlık davar dağıttığını ifade etmektedir.

Davar diye tercüme ettiğimiz ğanem, koyun, keçi, oğlak, kuzu hepsini ihtiva edebilir. Burada en azından keçi ve oğlakların bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ulemâ bu hadise dayanarak, imamın muhtaç halka beytulmal (hazine)den yardım edebileceği hükmüne varmıştır.

3- Ceze' şeklindeki ziyadeye gelince: Ceze', bir bakıma ehlî hayvanların yavrusuna denir. İbnu Hacer'in açıklamasına göre, bir yaşını dolduran veya doldurmayan yavruya denmektedir. Bazıları 6 aylık, 8 aylık, 10 aylık gibi farklı rakamlar ileri sürmüştür. İbnu'l-Arabî bu rakamları hayvanların cinsine göre takdir ederek: "Koyun yavrusu 6 aylıkken, keçi yavrusu yılını doldurarak, sığır üçüncü yılını, deve beşinci yılını doldurarak kendi cinslerinde ceze' seviyesine ulaşırlar." der. 15211

CS^J LSİ

j-âl! (jc- 4_ıı! ^jc- (■ _ nK (_jj (jc-j -3

& . n Jj . ıM . l . » o

<j! 4ÎE ft!_

. <^1^'J 4Ijb Jjî 4_^cAftî ü'-*^' (>?

3 . (1489)- Asım İbnu Küleyb babasından, o da Mücâşi' es-Sülemî (radıyallahu anh)'den haber veriyor. Onun rivayeti üzere: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Koyunun kuzusu, keçiden ikinci yaşma basanın gördüğü vazifeyi görür" buyurmuştur. [Ebu Dâvud, Dahâya 5, (2799); Nesâî, Dahâya 13, (7,219); İbnu Mâce, Edâhi 7, (3140).] 15221

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen seniyy, yaşını doldurmuş keçi yavrusuna denir. Bâzı yerlerde şişek tâbir edilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), koyun yavrusunun 6 ayını tecâvüz edenlerin keçi yavrusundan bir yıllık olanına bedel olabileceğini belirtir. Önceki hadiste ceze' neye dendiğini belirtmiştik. İbnu'lArabî, besi hayvanlarının en hızlı gelişeninin koyun olduğunu söyler. Bu sebeple koyunun altı aylığına ceze' denebileceği halde, keçinin bir yaşını dolduranına ceze' denebileceğine dikkat çeker. Mamafih sadedinde olduğumuz hadisin mefhumu bu açıklamaya muvafık gelmektedir.

Hadisin Ebu Dâvud'daki aslı, bu bahsin daha açık anlaşılmasına yardım eder. Küleyb (rahimehullah) der ki: "Biz Ashab-ı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan Benî Siileymli Mücâşî adında biriyle beraberdik. Koyun azalmış, kıymet kazanmıştı. Hemen bir münâdiye emrederek şöyle ilan ettirdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ceze' (denecek seviyeye gelmiş kuzu), yaşını doldurmuş keçinin îfa edeceği borcu îfa eder." 15221

DÖRDÜNCÜ FASIL

KURBAN OLAMAYACAK HAYVANLAR

ıj\j tçjûMj (jJİİl Cj^uuLaj (jî # auI (Jjajjj I3J)xî[;JIİ Aİc. au! 0° -1

^1 Oj 4 Oj Oj tAİılLoi ^>Aİ

I^ya t2İîû Igj »ö^JİAaİ! j 1^13 AİIi-a Aatİoâ

isLİ ^^3 I^_Oİ i." iStM 1 «ag ûAİaJI

Vi>>ı a e_jâj j&j <_j-a

1 . (1490)- Hz.Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (kurbanlık olarak keseceğimiz

hayvanın) göz ve kulaklarına dikkat etmemizi, "Kulağı önden delinmişi veya arkadan delinmişi veya ortadan yarılmışı, veya yuvarlak delinmişi kurban yapmayın" diye emretti." [Tirmizî, Edâhî 6, (1498); Ebu Dâvud, Dahâya 6, (2804, 2805, 2806), Nesâî, Edâhî 10, (7, 217); 11, 12, İbnu Mâce, Edâhî 8, (3142).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis kurban kesmeye mâni, hayvandaki bazı vasıfları belirtmektedir:

Mukâbele: Kulağının önünden bir parçası kesilip, kesilen parça sallanır vaziyette bırakılmış olan hayvana denmektedir.

Müdâbere: Belirtilen şekilde kulağın arka kısmından bir miktarı kesip, kesilen kısmı sallanmaya terkedilen hayvan.

Şarkâ': Kulağı ortadan boylamasına ikiye yarılan hayvan.

Harkâ': "Bu da kulağı yuvarlak şekilde oyularak delik açılan hayvandır.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu şekilde enlenmiş olan hayvanların kurbanlık olamayacağını duyurarak, hayvana eziyet verecek olan bu davranışlardan da onları korumuş olmaktadır.

3- Hadisin bazı vecihlerinde, "Gözünün biri (veya her ikisi) de kör olanı kurban etmeyin" ziyadesi vardır. 1 ® 51

gr* # İli Jta[:JlÎ Ajc. <3jJ! çjc. jjjaâ ^ Auc- (jc.J _2

İlişJtIlj cl^A.J)C. pLK^aİIj tl g k^-i^ya j tlÂjjC. (j4)

.<. <ı»t>»l'j »çjı^jı »s* \'«.ajuj‘' 4_^.^yAi > j t _ 5 iiı cs^

2 . (1491)- Ubeyd İbnu Fîrûz, Berâ (radıyallahu anh)'dan naklen, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Kurbanlıklarda körlüğü belli olan kör, hastalığı açıkça belli olan hasta, (yürümeye mâni olacak derecede) topallığı açık olan topal, iliği kurumuş zayıf hayvanın kurban edilmesi caiz değildir." [Muvatta, Dahâyâ 1, (2, 482); Tirmizî, Edâhî, 5, (1497); Ebu Dâvud, Dahâya 6, (2802); Nesâî, Dahâyâ 5,6,7, (7,214, 215).] 16061

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bazı vecihlerinde, Hz. Berâ (radıyallahu anh)'nm bu açıklamayı, "Kurban için hangi hayvanlar câiz olmaz?" diye vâki bir sual üzerine yaptığı belirtilir.

2- Rivayetin Ebu Davud'daki vechinde, "hayvanın (bacağında yürümesine manı olacak derecede) kırık bulunması" da zikredilir.

3- Hattâbî der ki: "Bu hadiste, kurbanlıklarda görülecek küçük ve hafif kusurların zarar vermeyeceğine delil vardır. Çünkü "körlüğü belli olan kör", "açıkça belli olan hasta", "iliği kurumuş zayıf' şeklinde kayıt konmuştur."

4- Nevevî de şunu söyler: "Hadiste mezkur olan dört kusurdan birinin hayvanda bulunması halinde kurbanın câiz olmayacağında ulemâ icma etmiştir. Keza onlar ayarındaki veya onlardan daha kötü kusurlar da aynı hükme tâbidir. Sözgelimi iki gözün körlüğü, ayağından birinin kopuk olması gibi..." 16071

?-l3jİl UÎ U ; C' ıVq°ı Yıc- Aj2c- eL ujI[; <JlI jJLa-a JUjj (jc-j -3

^ ıTi'N c-t—sî îçJjİj Liâ 1 g'i^ı ç.LaJyi ^ i _ı •ş.»j \ n k U\

çJjjjjj Ij!j fcdjij clıiİ ^Jü ;Jla O j cÜic. u« ;ddâ

çJl^atiLuıj AİJjuIaİlj ç-İAkglIj 4 j û^aj-^aAİl ıjf- AUİ

))ç.\qA çjl^atluıj »4 \>.ol*n),ı;â\l «a>^ı j4jü

jj! 4_^.^yA.İ »g.1 \ ^»‘ı» \l £jjj »4 ju2ö^]l j«.lg ijc, ^ A n

. 4

3 . (1492)- Yezid Zî-Mısr anlatıyor: "Utbe İbnu Abd es-Sülemî’ye gelip:

"Ey Ebu’l-Velid! Kurbanlık almak için çıkmıştım, hoşuma giden bir şey bulamadım. Azılan dökülmüş bir şey vardı, ona da gönlüm razı olmadı. Siz ne dersiniz?" diye sordum.

"Onu bana getirmedin mi?" demesin mi.?

"Sübhanallah, dedim, yani o, senin için câiz de benim için mi câiz değil?"

"Evet, öyledir, dedi. Sen şüphe ediyorsun, ben etmiyorum. Bilesin ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunları yasakladı: "Kulağı dibinden kesik, boynuzu dibinden çıkmış, gözünün biri oyulmuş, (zayıflığı, dermansızlığı sebebiyle sürüden kalıp) yatır olmuş, ayağı kırılmış." [Ebu Dâvud, Dahâya 6, (2803).] 16001

BEŞİNCİ FASIL

KURBANLIĞIN İŞARETLENMESİ

lc.4 jaJ <aoÜJl (_£4 j ^ (JjjjjJ (_gİLa[!<- î^ .1 «ag 1C- Alil (j jAjC- (jc- _J_

UJâ 4 ll^lj (jjl*j lajİ3j 1 g'ıc. ^4İ! cliLujj (j^ 4 ! l^alulu 4 Nğl,-> li^)i-ûjli Aiiâllj

Jjİ4 plt««al JâİİIlj i(_£ jl A ili J 4 _uİaAJ! 4_^.^yA.! (J&! ç-l-lnll (_5-lc. 4 j ClijlLuıl

1 . (1493)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zülhuleyfe'de öğle namazını kıldı, sonra kurbanlık devesini getirip hörgücünün sağ yanma nişan vurdu, kan akıttı, (boynuna) iki tane nalın taktı. Sonra binek devesine atladı. Beydâ düzlüğüne ulaşınca, hacca niyet ederek telbiye getirdi." [Müslim, Hacc 205, (1243); Timizi, Hacc 67, (906); Ebu Dâvud, Menâsik 15, (1752); Nesâî, Hacc 63, (5, 170-172); İbnu Mâce, Menâsik 96, (3097).] 1 ® 51

AÇIKLAMA:

1- Kurban olarak ayrılan hayvanın önceden işaretlenmesi, cahiliye devrinden beri Araplarda âdetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Veda haccı sırasında bu geleneğe uymuş, kurbanlık devesini, rivayette görüldüğü üzere nişanlamıştır.

Nişanlamaktan maksat, kurbanlık olduğunu gösteren işaretler vurmaktır. Rivayette iki işaret mevzubahistir:

a) İş'ar: Bu, devenin hörgücünü bıçakla çizip kanatmaktır. Böylece, hörgücünden sağ yan tarafa sızan kan, devenin

üstünde kuruyarak kurbanlık olduğunu gösteren bir işaret meydana getiriyordu.

b) Taklid: Taklid, kelime olarak takmak mânasına gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), âdet üzere devesinin boynuna iki adet nalın takıyor. Şârihler, kurbanlık olduğuna alâmet olmak üzere nalından başka şeylerin takılmasının caiz olduğunu belirtirler. Nalın iki değil bir de olabilir. "Nalın takmanın hikmeti, onda yolculuk işareti bulunmasıdır" denmiş, başka te'viller de yapılmıştır.

2- Nişanlamak, hayvanın kurbanlık olduğunu belirtmek, diğer hayvanlardan kolayca tefrik etmek içindir. Ayrıca dinî bir şeâirin ilânıdır. Bu bakımdan. Cumhur tarafından müstehab addedilmiştir. Ancak Ebû Hanife hazretleri hayvanın sırtını kanatmaya bid'at der.

İmam Malik'e göre devenin hörgücünü sol tarafından çizmelidir.

3- Kurban koyun ise, boynuna bir nişan takmak bütün ulemâca müstehabdır. Sadece İmam Mâlik, muhâlefet ederek "koyuna hiçbir şey takılmaz" demiştir. Bazı âlimler: "İmam Mâlik bu hadisi görmemiş olabilir" diye yorumlamıştır.

Koyunun sırtı çizilmez, ulemâ bunda da ittifak eder. Gerekçe olarak, koyunun yaraya tahammül edemeyeceği ve sırtı tüylü olması sebebiyle kanın görülmeyeceği söylenir.

4- Nişanlama meselesinde, umumiyetle sığırla deve aynı hükme tâbi tutulmuştur: Sırtı çizilebilir, boynuna bir şey takılabilir.

Lauc. # <ül! ICallİ I^Ic. Üil (jÇ- 4 4j!jj -2

A.a n mİ jjLlı 4jİ 4j IjAaj

4 t>ı a >>^4İ! ç" IltAİ jÜj .Aİ Cİ 4_iİ AIa çjj-uiJ ^4İ!j c4j^Luj^Jj

2 . (1494)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin bir rivayetine göre, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurban olarak davar şevketti ve koyunlara işaret taktı." [Buhârî, Hacc 110, Edâhî 15; Müslim, Hacc 359, (1321); Tirmizî, Hacc 70, (909); Ebu Dâvud, Menâsik 15, (1755); Nesâî, Hacc 69, (5, 173, 174); İbnu Mâce; Menâsik 95, (3096).i 1021

AÇIKLAMA:

Bu hadis Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Kâbe'ye kurban edilmek üzere koyun da sevkettiğini göstermektedir. Veda haccı ile alâkalı rivayetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m deve kurban ettiğini ifade ettiği için bu rivayeti vak'aya uygun görmeyerek ta'lîl etmek isteyen ve hatta: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) koyun sevketmemiştir ki, koyuna işaret takmış olsun" diyen olmuştur. İbnu Hacer: "Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m koyun kurban ettiğine yeterli bir delildir. Muhakkak ki, Veda haccmdan önce bu kurbanı sevketmiştir" diyerek cevap verir.

(jfc C_İAI ı^ya Aİ çjUlâ .AÛjjj l&.’ljlVij <j.l3! _jt*jûi][!(J-â Aj! (jc-j -3

('_ğj _j (Jjİjj cAûiu jAj Aj4j Jü\ Jjjjjj J)i_uj! ı2İİ çJjÜİ ;çjIâj cc_u2aia .aJİLû Jlâ Aj! ^A^âl! »aüI<3i«. L 5İûjj]i A_^.^ki ,ji3a (jc. ^ <3 j 4^ ^ t^osij

û^jjic-j t_âj‘l ajîLü! Aj^jjjjj ûj^Jl

3 . (1495)- Vekî' (rahimehullah): "Kurban olacak deveye nişan vurup, boynuna alâmet takmak sünnettir" demişti. Ehl-i reyden birisi kendisine:

"Nehâî'den, bunun müsle (eziyet) olduğu rivayet edilmiştir" dedi. Vekî Okızarak:

"Ben sana "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devesine işaret vurdu, bu sünnettir" diyorum, sen bana: "Falandan rivayet edildi" diyorsun. Sen hapse tıkılıp şu sözünden vazgeçinceye kadar salmmamayane kadar lâyıksın!" der. [Tirmizî, Hacc 67, (906).

AÇIKLAMA:

İşaret vurmak diye tercüme ettiğimiz tâbirin aslı iş'ar'dır. Az önce açıkladığımız üzere bu, devenin hörgücünü bıçakla çizip kanatmaktır. Müsle ise canlı için, işkence yapmak, eziyet etmek mânasında kullanılır. Aslında kulak kesmek, burun koparmak gibi yaratılışı çirkinleştirici kötü muâmelelerdir, hakaret olsun diye düşman ölülerine bu çeşit tecâvüzler, câhiliye devrinde yapılırdı.

İbrahim Nehâî'nin ve -Tirmizî'deki metinde kaydedildiği üzere- Ebu Hanife (rahimehumâllah)'nin iş'ar'a müsle demesi, bâriz bir şekilde sadedinde olduğumuz hadise muhaliftir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m istihsan ettiği, bizzat icra ettiği bir ameli, burada görüldüğü şekilde kötülemek, ne İmam-ı Azam'dan ne de İbrahim Nehâî'den beklenmez. Bunlar şeriat-ı garrânm en küçük meselesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en tâlî bir sünneti için bile hayatlarını verecek derecede dinin şeâirine bağlı büyüklerdir.

Ebu Yusuf (rahimehumullah)’dan rivayet edildiği üzere bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’m kabağı sevdiğini söyler. Yanında bulunan bir şahıs : “Ben kabağı sevmem” demesi üzerine, bunda sünnete bir saygısızlık cür’eti gören Ebu Yusuf hazretleri herifin katline fetva verir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’m sünnetine, hatirâtma bağlılık ve saygıda İmam-ı Azam, talebesi Ebû Yusuf tan kesinlikle geri değildir

O sözün İmâm-ı Azam'a nisbeti şayet doğruysa yüce imamın, sadedinde olduğumuz hadis-i şerifi işitmemiş olması mevzubahis olur. 10151

ALTINCI FASIL

KURBAN KESMENİN YERİ VE ZAMANI

A_^.^)A.İ . (jI£ \ff Alt! çJjjjjj Jtâ[;çjIâ Ajc. aİj! (jc. _ j _

h*m\I

1 . (1496)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Namazdan önce kurban kesmiş olan (bilsin ki, kestiği kurban değildir, ailesine et takdim etmiştir), yeniden kessin!" buyurdu." [Buhârî, Edâhî 1, 4, 12, Iydeyn 5, 23; Müslim, Edâhî 16, (1962); Nesâî, Iydeyn 30, (3, 193).]^

AÇIKLAMA:

İslâm dini, mü'mine zaman mefhumunu, zamanlı iş yapma alışkanlığını kazandırmayı ve yapılan işlerin zamanla irtibatlı olarak kıymet kazanacağı fikrini vermeyi de gâye edinmiş ve bunun tahakkukunda ibadetleri vasıta kılmıştır. Beş vakit namazın, mekruh vakitler telâkkisinin bu çeşit gayesi de var. Kurban da bu meselede mühim bir vâsıtadır. Kurban namaz kılındıktan sonra

kesilecektir, yarım saat hatta daha az bir zaman önce kesilecek olsa kesilen kurban değildir, kasaplık ettir.

Resûhıllah (aleyhissalâtu vesselâm), bu tebliği yapınca Ebu Bürde "Ben kesmiştim" diyor. 1487 ve 1488 numaralı hadislerde de temas ettiğimiz üzere, Ebu Bürde'ye telâfi için ona mahsus olmak üzere oğlak kesmeye izin veriyor, fakat affetmiyor. Şunu bilmekte fayda var: Şeriatın teşri döneminde, prensiplerin herkes tarafından yeterince duyulmamış ve hattâ anlaşılmamış olma durumları olabiliyordu. Bunun neticesi ortaya çıkan eksik, yanlış icraatları Elz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) suhûletle karşılıyordu. Ebu Bürde'ye de öyle davrandığını görmekteyiz. 1 ^ 1

çjlÜâ Soû-aiI AİC. AUİ jlii (jJ AİC. ç.1^2! (jc-j -2

1 ^ U # i)! U :JlSâ .4İ4Jİ #

AjjaaKJI 4K.İ ,_jC. (jlj 1 g 1» ^ I .A Hu a A&.1K

2 . (1497)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebu Bürde İbnu Niyâr (radıyallahu anh) namazdan önce kurbanını kesmişti. Resûhıllah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:

"Kurbanını yenile!" dedi. Ebu Bürde:

"Ey Allah'ın Resûlü, benim sadece bir oğlağım var. Ancak nazarımda yıllanmış olandan daha kıymetlidir!" deyince:

"Öbürünün yerine bunu kurban et. Ancak oğlak senden sonra, kimseye kurban için yeterli olmayacak!" dedi." [Buharî, Edâhî 1, 8, 11, 12, Iydeyn 3, 5, 8, 10, 17, 23; Müslim, Edâhî 4, (1961); Tirmizî, Edâhî 12, (1508); Ebû Dâvud, Dahâya 5, (2800); Nesâî, Dahâyâ 17, (7, 222, 223).^

AÇIKLAMA:

1487 ve 1488 numaralı hadislere bakın.

dJlÜj . \a J1İ # aJJİ (jî Kd-Oçjj Ajİ|^ .liüLa (jc-j -3

jj Ri 2 ^ ‘lat j İ4A

3. (1498)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'da şöyle demiştir: "İşte kurban kesilen yer. Mina'nm her tarafı kesim yeridir."

Umre sırasında da şöyle buyurmuştur: "Burası kurban kesme yeridir." "Burası" sözü ile Merve'yi kastedmiştir. Me kk e'nin bütün geçit ve yolları kurban kesme yeridir." [Muvatta, Hacc 178, (1, 393); Ebu Dâvud, Menâsik 65, (1937); İbnu Mâce, Menâsik 73, (3048).i 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Mina'daki Menher'i, yani kurbanını kestiği yer cemre-i ûlâ'nın yanındadır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hacc kurbanlarının kesilebileceği yerleri tarif etmiş bulunmaktadır: Mina hududuna giren her yerde kesim yapılabilir, meşrudur.

Günümüzde, kesim yerleri bu hudud dâhilinde belli bir nizama bağlanmıştır, buna uymak gerekir.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâbe'ye sunulacak kurbanların (hedy) Merve'de, Mekke'nin her tarafında kesilebileceğini söylemiştir. Geçit diye tercüme ettiğimiz fıcâc, fecc'in cem'idir. Fecc, iki dağ arasındaki geniş yol diye tarif edilir. Ancak bu yol tabiidir, insanlar tarafman açılmış değildir. Mekke'nin dağlık bir arâzi üzerinde kurulduğu düşünülecek olursa hadis daha iyi anlaşılır. Şârihler: "Evlere yakın olan yol ve geçitler kastedilmiştir. Uzak yerler menher olamaz" derler. 1 ^

(Jjfc i) IÂ4ÜJ Aj4j 1 Ag ıc- *U)I ^yAC. (jî £âlj C.j _4

Jj“l ^ IjjjK j4j (Jaj IgJ { j^ ^pall £gİA j jî ûijIl 4İC. UjKİj p

Jç.l2û l&^ya-iıla Jâ2lj4.

(1499)- Nafı' (rahimehullah) anlatıyor: "Kim bir bedene kesmeye nezrederse, artık devesine alâmet olarak iki nalın takar, (hörgücünü kanatarak) nişan vurur, sonra da onu Beytullah'm yanında veya Mina'da yevm-i nahrde (bayramın birinci günü) keser. Kurban için bir başka kesim yeri yoktur. Kim de deve veya sığırdan cezûr adamış ise onu dilediği yerde keser." [Muvatta, Hacc 182, (1, 394).J 12121

AÇIKLAMA:

Kâbe'ye ihdâen nezredilen deveden kurbana hedy veya bedene dendiği için onun, Harem bölgesi dâhilinde kesilmesi gerekmektedir: Mekke'nin içi (Kâbe'nin yanı) veya Mina... Mina da Harem'den sayılır.

Kâbe'ye olmaksızın yapılan adak kurbanları da dinimizde caizdir. Kişi bunu nerede adamış ise adadığı yerde kesebilir. Bunları Harem dahilinde kesme şartı yoktur. Tabii ki Harem'de kesme yasağı da yok. Kısacası bunları kolayına gelen yerde keser. Hadiste geçen cezûr, aslında deve demektir, cem'i cüzür'dür. Bu rivayette cezûr, Kâbe'de kesmeye niyet edilmemiş olan mutad nezir kurbanı mânasında kullanılmıştır. Her seferinde kelimenin bu mânada kullanılmayacağı tabiidir.

Birinci Fasl'ın umumî bilgiler kısmında belirttiğimiz üzere hacc menâsikine bağlı olarak kesilecek kurbanlar (hedy) Harem dâhilinde kesilmesi vacibdir. Udhiye denen diğer kurbanlar her yerde kesilebilir. 12321

£g!c. ıjp. i»Ijj (Jlâ 4 ju (jLâjj ;çjlâ (jl L>iajİ Alc. j -5

tiİİLa 4 jİİİ1 JAİİLû AİC. AUİ L_IILİa

5 . (1500)- Yine Nâfı'nin anlattığına göre İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şu açıklamayı yapmıştır: "Kurban günleri, yevm-i nahr'den sonra iki gündür."

İmam Mâlik der ki: "Bana, bunun aynısı Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'den de ulaştı." [Muvatta, Dahâya 12, (2, 487).] 12311

AÇIKLAMA:

Bu hadis kurban kesilebilecek günleri açıklar. Bâzı selef büyükleri Kur'ân-ı Kerim'de geçen eyyâmu ma'dudat (Bakara 203) ile bu belirtilen günlerin kastedildiğini söylemiştir. İmam Mâlik, Ebû Hanife, Ahmed İbnu Hanbel ve ekser-i ulemânın görüşü budur. İmam Şâfıî ve bir cemaate göre ise, kurban günleri yevm-i nahire ilâveten arkadan gelen üç gündür. Şâfıî hazretleri bu hükme giderken İbnu

Hibbân'dan gelen e* ^ "Eyyam-ı teşrikin hepsinde kurban caizdir" hadisini

esas almıştır.

Bu günlerin hepsinde hedy kurbanı caiz ise de yevm-i nahrde kesmek efdaldir.

Şunu da belirtelim ki, İbnu Şîrîn ve Davud-ı Zâhirî, "kurbanı yevm-i nahirde kesmek gerekir" diye hükmetmişlerdir. 12331

YEDİNCİ FASIL

KURBAN KESMENİN ÂDÂBI

$ Atıl çJjjjjj Aic. aül çjc- -1

L-Jj cJstj (_g\«aj (jj çj' 0 Lâj \

İ\I .4)^0 eÜla pgİ\I (Jjjî IjİJ Aİ

1 . (1501)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yevm-i nahr'de alacalı, boynuzlu ve iğdiş edilmiş iki koç kesti. Koçları kesmek üzere (yatırıp kıbleye) yöneltince: "Şüphesiz ki ben, bir muvahhid (Allah'ı bir tanıyıcı) olarak yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim" ve "Şüphesiz benim namazım da, menâsikim de, hayatım da, ölümüm de hiçbir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbi Allah'ındır. Ben böylece emrolundum. Ben (bu ümmette) Müslüman olanların ilkiyim" (En'âm 162) (âyetlerini okudu ve:)

"Ey Rabbim (bu kurban bize) şendendir, senin rızan için (kesiyoruz) ve sana (ulaşacak)tır. Ey Rabbim, Muhammed ve ümmetinden bunu kabul buyur. Bismillahi vallahu ekber!" deyip, sonra koçu kesti." [Ebu Dâvud, Dahâya 4, (2795); Timıizî, Edâhî 21, (1520); İbnu Mâce, Edâhî 1, (3121).] IĞ3âl

AÇIKLAMA:

1- Kurban keserken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m okuduğu âyette geçen nüsük'ten murad kesilen kurbandır. Böyle olunca namaz ve kurban, âyet-i kerimedeyan yana zikredilmiş olmaktadır,

tıpkı Kevser sûresinde olduğu gibi: j "Namaz kıl ve kurban kes."

2- Hattâbî, "Bu rivayette, iğdiş edilmiş hayvanın kurban edilebileceğine delil vardır" dedikten sonra bâzı ehl-i ilmin: "İğdiş edilmiş hayvanı kurban etmek mekruhtur, çünkü uzvunda noksanlık vardır" şeklindeki mülâhazasını reddeder

ve bunun, hayvanı kurban etmeye mâni bir kusur olmadığını söyler. 162 ^ 1

(jfr A'nl-vk ^UJâ ^ aUİ ;çjla Aâc. <Uil Aûc-j _2

.J^^üI cb 0 2İAj (jUj t _ 5 ÜC. İÜ .3>ÜI AUİJ AUİ ûÜ A_kjÜ qL\ fs\ ^gjlj û^)İLû

A_^.^)kl

2 . (1502)- Yine Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le musallâda hazır bulundum. Hutbesini tamamlayınca minberinden indi. Kurbanlık koçuna gelip kendi eliyle kesti. Keserken: "Bismillahi vallahu ekber. Bu benim adıma ve ümmetimden kurban kesmeyenlerin admadır!" dedi." [Timizi, Edâhî 22, (1522).J 12222

aLk ^ # duI ;Jlâ aü. diıl ^4û£ll UjjUUI (jc-j -3

^ -iklj tçjijaa Aj^ykll çJİjjjLj 4k ;çjÜiâ ^gIc. ^ .ğyuı^Jl liî ^ IjcOİ ;çjIââ j

Jykj Uda 1 g «aîl jÜ La C. AJulâ (_£^jjaUİl üll aJj£x-û 4^ U*da laO^-U

A'iU i L-ÜJ) Udâ ^ysâll li’ll.âj ^iajal ç.Ui ;3Jla 4-^J-4“ ‘•“03 JJ (j-lJI

4jU ji\ A_^.^ykI jAûc. aUİ Uİc- Cjûjij

3 . (1503)- Garafe İbnu'l-Hâris el-Kindî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Vedâ haccmda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şâhid oldum. Kendisine (kesmesi için) bir deve getirilmişti.

"Bana Ebu'l-Hasan'ı çağırın!" dedi. Hz. Ali (radıyallahu anh) çağırıldı.

"Harbenin aşağısından tut!" dedi. Hz. Ali tuttu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yukarısından yakaladı. İkisi birden deveye dürttüler. Deve sol ön ayağından bağlıydı. Diğer ayaklarının üstünde ayakta duruyordu. Deveyi kesip yere yıkınca:

"İsteyen parça alsın!" dedi. Bu müşâhedem Mina'da yevm-i nahrde idi.

Kesim işinden boşalınca, katırına bindi. Hz. Ali (radıyallahu anh)'yi de terkisine aldı."[Ebu Dâvud, Menâsik 19, 1766.]^

ı"nKj«.]^3->‘i5l ç.Uİ (> ;Jlâ C'ui'yj Uİ3[(Jy <üJİ4uc. aJ AjIjj lş^J -4

tj' »44^4

4 . (1504)- Yine Timizî'nin Abdullah İbnu Gurt'tan kaydettiği rivayette şöyle denir: "...Hayvan yere yıkılınca:

"Dileyen parça alsın!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Menâsik 19, (1765).j 1 ^

I aSju Âj4j ^jjjOtlı $ <üi! Ajc. Aül yjJaj ^Ic- (jc.j _5

jjlj _jjİj tiBLo .J^jjruı.1 ClülSj lAjpliii

5. (1505)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) elleriyle otuz deve kesti. Geri kalanı da bana söyledi, ben kestim. Bunlar yetmiş tâneydi." [Muvatta, Hacc 181, (1, 394); Ebu Dâvud, Menâsik 19, (1764).]^

^Jc. £aİl û jV^j û' 34^4 3^ ^'[cs^J cs4' ÂF-J -6

^slc.1 J c^jLkull AİIc-j ;<21ılâ .(jjjj .]^-)4İl -3c. 4 _iajjİiiIj 4Kj ÛİI

6. (1506)- Hz. Ebu Musa (radıyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre: "Kızlarına, kurbanlarını kendi elleriyle kesmelerini, ayağını kurbanın boynuna basmayı, keserken tekbir getirip besmele çekmeyi tenbih etmiştir." Rezîn, ilâvesidir. Buharî, senetsiz olarak bab başlığında kaydetmiştir. (Edâhî 10).] 1 ^

AÇIKLAMA:

1 - Bu son rivayet öncekileri te'yiden, kişinin kurbanını kendi eliyle kesmesinin müstehab olduğunu göstermektedir. Rivayetlerdeki emir vücuba değil, istihbaba hamledilmiştir.

2- İbnu't-Tîn: "Bu rivayet, kadınların da kurbanlarını kendilerinin kesmesini câiz olduğunu ifade eder" demiştir. İmam Mâlik'ten bunun mekruh olduğuna dair bir fetvası rivayet edilmiştir. İmam Şâfiî de kadının, birisine vekâlet vererek kestirmesini, kesme işine kendisinin mübâşeret etmemesini tavsiye etmiştir. Rivayetler, Ümmühâtu'lmü'minîn'in kurbanlarını, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın

kestiğini ifade etmektedir. Buhârî'de ^4% (İF $ 3^ UÜA^O > >» j "...Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) zevceleri adına bir sığır kesti" Müslim'de de Hz. Câbir: lF İ4 3;

0 ^ ' '

43- J -F"Rcsûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccmda hanımları için bir

sığır kesti" der. *^1

SEKİZİNCİ FASIL

KURBANDAN YEMEYE DAİR

;3-aâ 3 l3J* ^4^4 ;<JlÎ Âlc. ÜjI A4^ 0° -1

^gjLuûIlj AÎÎİi]l ;^Lua-û AjIjA ^3 2İ3.] 33533?

1. (1507)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz kurbanlarımızın etinden üç günden fazla yemezdik. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize ruhsat tanıdı ve:

"Yiyin ve azıklanm da!" buyurdu." [Buhârî, Hacc 124, Cihâd 123, Et'ime 27 Edâhî 16; Müslim, Edâhî 29, (1972); Nesâî, Edâhî 36, (7, 233).] 1011

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kurban etlerinin yenilmesi ile ilgili, bidayetlerde konan bir tahdidin bilâhere neshedildiğini göstermektedir.

Müteakiben kaydedilecek iki rivayet bu bahse açıklık getirecektir.

&£ <y $ <uıl (Jjajjj ;İ£İc. ÂuI c3 L 4 a 3 Clıİâ^ ;JIÜ Ajtdjj y q Pj -2

Jaj (j! 4İjIa 23-3! 4_ıa LK ,__3 aİx 3 L«j! ;ı2l2lâ ÇcLıOcLı 33^ <_5-^32a‘l

ıllIj Uj ;diIa .aJJ öJjjjİc. 4*j Aİ^lia û-J <_jjââİI

J^Uü auLi (j^Ü C5^ e ş aöi. ^jûLâ (İh 0 O^Aa (Jî ^JUİ La ;CIJlaj

aUI

2. (1508)- Abis İbnu Rebîa anlatıyor: "Hz.Aişe'ye: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurbanların etlerinden üç günden fazla yenilmesini yasakladı mı?" diye sordum.

"Evet, fakat bunu insanların (kıtlık çekip) acıktığı yılda yaptı. Böylece zenginlerin fakirleri doyurmasını arzu etmişti. Biz koyunun paçasını kaldırıp, on beş gece sonra yiyorduk" dedi. Ben:

"Sizi buna mecbur eden şey ne idi!" deyince güldü ve:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'a kavuşuncaya kadar, Muhammed âilesi üç gün üst üste doyuncaya kadar katıkla ekmek yememiştir" dedi." [Buhârî, Et'ime 27, Edâhî 16; Müslim,Edâhî 28, (1971); Muvatta, Edâhî 5; Tirmizî,

Edâhî 14, (1511); Ebu Dâvud, Edâhî 10, (2812); Nesâî, Edâhî 37, (7, 235, 236).] 1031

(jjâ U jİ£İj jî (jj p ng i û $ ^İll Jla[:Jlâ Aj b aJJİ İs^J ^ 0° J -3

fU û 4A (jjj I .AjujJLj aMİ ç-İA. 4ââ t>n ^5^ çlı-O 1 -—ı

jşÇl I^jAİa! »!j^yaûJİ« > 4jİ4 ^Jİ 4_^.^yAİ AU <_JSİ

3. (1509)- Nübeyşe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biz sizleri, kurbanların etinden üç günden fazla yemenizi, birçoğunuza kurban eti ulaşsın diye yasaklamıştık. Şimdi, Allah Teâla bolluk verdi. Artık yiyin, biriktirin ve ücret isteyin. Haberiniz olsun, bu bayram günleri yemek, içmek ve zikir günleridir." [Ebu Dâvud, Edâhî 10, (2813); İbnu Mâce, Edâhî 16 (3160).]^

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen hadislerden anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), İslâm'ın bidayetinde çekilen umumî maddî sıkıntı sebebiyle bazı tedbirler alma ihtiyacı duymuştur. Bunlardan biri, kurban etlerini üç günden fazla evlerde saklamamaktı. Darlık geçtikten sonra bu yasak kaldırılmış, kurban etinden yemek, yol azığı yapmak, biriktirip uzun müddet beklemek serbest bırakılmıştır.

Bu mevzu üzerine Müslim'in bir rivayeti daha açık bilgi sunmaktadır:

Ebû Saîdi'l-Hudrî(radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sizden kim kurban keserse, sakın üç geceden sonra evinde ondan bir miktar olduğu halde sabahlamasın" buyurmuştu. Ertesi yıl olunca Ashab:

"Ey Allah'ın Resûlü! Yine geçen yıl yaptığımız gibi mi yapacağız?" diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır! o, öyle bir seneydi ki, o zaman herkes sıkıntı çekiyordu. Ben de (kurban etlerinin) herkese ulaşmasını istemiştim" buyurdu."

Kadı İyaz şu açıklamayı sunar: "Ulemâ bu hadislerle amel hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmına göre, kurban etinin üzerinden üç gün geçtikten sonra artık ondan yenmemelidir." Bu hadislerin ifade ettiği haram hükmü hâkidir.

Cumhur'a göre nehiy tamamen mensuhtur, kurban eti üç günden sonra da yenilebilir ve herhangi bir zaman kaydı da konamaz.

Bazı âlimler: "İlk yasak da tahrim ifade etmezdi, kerâhet ifâde ediyordu. Şimdi de kerâhet mânası devam etmektedir" demiştir. Bir illete binâen konan yasak, illetin kalkmasıyla kaldırılmış ise de, illet tekrar zuhur etse, yasağın da aynen geri geleceğini söyleyen âlimler de olmuştur. Hz. Ali ve Abdullah İbnu Ömer böyle anlatıyorlardı. İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in kurban etini, hayatı boyunca üç günden fazla yemediği rivâyet edilir.

İbnu Mes'ud'dan yapılan bir rivayate göre kurban eti üçe ayrılmalıdır. Biri yenilir, bir tasadduk edilir, biri de hediye edilir. İmam-ı Azam, İmam Şâfiî, İmam Ahmed ve İshâk İbnu Râhuye bununla ameli esas almışlardır. Sevrî: "Kurban etinin ekserisi tasadduk edilmelidir" demiştir.

Adak kurbanının etinden, adak sâhibi yiyemez. Adamın fakir veya zenginliği bunda rol oynamaz. Dört mezhep bu meselede ittifak eder. Ahmed İbnu Hanbel'den gelen bir rivayete göre yiyebilir. Normal kurbanın etinden sahibinin yemesi müstehabtır. Zahirîlere göre vâcibtir. 16351

DOKUZUNCU FASIU

HEUÂK OUAN KURBANUIK HAKKINDA

•ıZuİaâ A jj AjdÂ ^ Alt! <«—üu|^ ;çjlâ AÂC. Alt! _ j _

^üll (Jajj 1 g jj .\ 1 g 1»i ^g k \hc- Lkı ^iL^a! C

^Liûl! j 4juj‘1 .]l$jJİ^L

1. (1510)- Nâciye el-Huzâî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hedy'ini Medine'den benimle gönderdi. Ben:

"Bunlardan yolda helak olan çıkarsa ben ne yapacağım?" diye sordum.

"Hemen kesersin, nalınını kanma batırırsın, sonra onunla insanlar arasından çekilirsin, yerler" dedi." [Muvatta, Hacc 148, (1, 380); Timizi, Hacc 72, (910); Ebu Dâvud, Menâsik 19, (1762); İbnu Mâce, Menâsik 101, (3105).

AÇIKLAMA:

1 - Atab N ^4c . helak olmak demektir. Hadiste hayvanın yolculuk, musibet gibi durumlar sebebiyle hedefe varamayacak hale gelmesi, ölme noktasına dayanmasıdır. Bunun hemen kesilmesi gerekir. Ancak hedy (Kâbe'ye bağışlanan kurbanın eti) sâhibine ve onu götürmekte olanlara haram olduğu için, yolda helâk olursa kesilip

bırakılır. Takısı kanma bulanıp üzerine konur. Tâ ki yoldan geçenler bunun hedy olduğnu bilsinler ve ondan zenginler değil, ihtiyaç sahipleri istifâde etsin.

"İnsanlarla onun arasından çekil" tâbiri, ihtiyaç sahiplerinin hedy' den istifade edebileceğini ifade eder. 2- Muvatta'daki rivayette helâk olan kurbanlığın "takısını kanının içine at!" buyurulmuştur. Mamafih nalınla takı aynı şeydir. Zîra kurbanlığın boynuna nişanlamak üzere nalın vs. takılır. Müslim'de İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayette helâk hâlinde, "sen ve arkadaşların yemeyin" buyurulmuştur. Bu yasaktan maksadın, himaye işinde gevşeklik yapmasını, kesilmesini gerektiren şartlar tam olarak tahakkuk etmeden kesmesini önlemek olduğu belirtilmiştir. Bu hadisin tam anlaşılması için Onuncu Bab'm Birinci Faslında açıklanan hedy ve udhiye arasındaki farkın bilinmesi gerekir.

Kadı İyâz der ki: "Nafile olan hedy kurbanı helâk olursa onun etinden ne sahibi, ne sevkedeni, ne sevkedenin arkadaşları yiyemez, çünkü hadisin hükmü budur." Tîbî merhum, arkadaşlar kelimesinin mutlak oluşuna bakarak "zengin de yiyemez, fakir de" der. Bu meselede Cumhur'un hükmü de böyledir. Ancak vacib olan hedy yolda helâk olsa, kesildiği takdirde sahibi yiyebilir, zengin de yiyebilir. Çünkü sâhibi onu, zimmetinde olduğu için tazmin edecektir."

Nafile hedy"den murad nezr kurbanıdır. Bilindiği üzere nezr kurbanından nezreden yiyemez. Vâcib olan, hacc-ı kıran ve hacc-ı temettuda kesilmesi gereken kurbandır. Hanefî mezhebine göre bu, şükür kurbanıdır, kesen etinden yer. Bu kurban önceden zâyi de olsa, yerine bir yenisi alınıp kesilmelidir. 1 ^

(jAJj 1 g *ı j j Ix.jİaj (Jjllu 4j! N (jc.j -2

.]4-® . jf- 4-4 ey j' 4-4' û'j .ls 454^ 64^ 4-444 q4İ1!

2. (1511)- İbnu'l-Müseyyeb der ki: "Nafile olarak sevkedilen bir deve yolda helâk olsa ve hemen kesilerek halka terkedilse, halk da bunu yese, bu nafile kurbanın sahibine bir şey gerekmez. Kendisi yese veya ondan yiyene emretse borçlanır." [Muvatta, Hacc 149, (1, 381).] |û381

AÇIKLAMA:

Hacı kâfılesinin hacc mahalline sevketmekte olduğu kurbanlara esas itibariyle hedy denir. Bunların yol esnasında, hemen kesilmesini gerektiren bir durumla karşılaşmaları halinde kesilip, hedy olduğunu gösteren işâretinin üzerine bırakılıp, yolda terkedilmesi emredilmektedir. Böyle bir hayvanın etinden sadece hedy sahibi veya hedyi bir başkası adına sevkeden kimsenin değil, kafileye dahil fakir, zengin herkesin istifadeden menedilmesinin sebebini Nevevî şöyle açıklar:"

Bu, kafile mensuplarının hedyi (yemek için), helâk olmaya zemin hazırlamalarından korkulduğu içindir. Bu hal (maalesef) bütün kâfilelerde görülen bir durumdur. Bu durumda, bütün kafile mensuplarına, onun etini yemenin câiz olmadığının teşri edilmesi gerekir. Ancak: "Onun terki demek, vahşî hayvandan yem olması demektir, bu ise malın zâyi olmasıdır, israftır" diye bir itiraz mümkündür. Bu itiraza cevabımız şudur: Burada malın zâyi olması diye bir şey yoktur. Zîra, gâlib âdet şudur: Çöllerde yaşayanlar hacıların konaklama yerlerini tâkip ederler, onların bıraktıklarını, terkedip attıklarını toplarlar. Ayrıca, hacc mevsiminde hacı kafilesi birbirlerini takip ederler, birinin peşinden bir başkası orada konaklar..."

Nevevî: "Arkadan gelen kafilenin zenginlerinin de bundan yememesi gerekir. Çünkü hedy kurbanı mutlak olarak fakirlere hastır, fakir dışındakilerin ondan yemeleri kesinlikle caiz değildir" der. Aliyyu'l-Kârî, nafile hedy mahalline varınca yani Harem dahilinde kesilince hem sâhibine hem de zengine helâl olur der ve onun mahalline varmazdan önce (yolda) kesilmesi halinde haram olacağını tasrih eder. 1 ^ 21

iIlilÎÎ j) Lg-ilİ (JliıLa Jl AjJj Ç><û[4İl 1 Ag jç. Aül ^aC. Çjj! (jc-j -3

liBLa 1 Ag ,J4^JP ç-Uİ ü)j 4^M ü* ellilik (jjj c4^-^

3. (1512)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) der ki: "Kim Kâbe'ye bir deve ihda eder, sonra (daha mahalline ulaşıp; kesilmeden) kaybederse veya hayvan ölürse, şâyet bu bir nezir idiyse, yerine yenisini alır. Nezir değil de tetavvu idiyse, dilerse yeniler, dilerse terkeder." [Muvatta, Hacc 150, (1, 138).]

Nezir, ferdin belli bir şarta bağlı olarak kendisine borç kıldığı kurbandır. O şart yerine geldi mi borç kesinleşir, yerine getirilmesi vacib olur. "Şu hastalıktan iyi olursam Kâbe'de bir kurban keseceğim" diyerek adakta bulunan kimse, sıhhate kavuştuğu takdirde onun bir koyun kesmesi ona vâcib olur. İşte bu şekilde nezredilen bir hedy kaybolursa bunun yerine yenisinin alınması gerekir. Herhangi bir şarta bağlı olmaksızın sırf sevaba nâil olmak düşüncesiyle Kâbe'de bir kurban kesmeye niyet edilmişse bu bir tetavvudur, nâfile bir kurbandır. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) böyle bir kurban hedefe varmadan kaybolursa sâhibi dilerse yeniler, dilemezse, kurbanı kesmekten vazgeçer diyor. 16401

ONUNCU FASIL

KURBANLIK DEVEYE BİNMEK

; Jüâ .4^Jİ ;Jllâ 4 jİj (JjÎai 6£j J\j # £_JİİI jîj .Ajc. au! <3^=0 SjjjA J -]_

4^.J&lSl! ^ j! Aklilı ^ Jllâ 42* \£\ jUâ .l^jl ;Jllâ ls* 4i)

j)\ 4j!jj L5^ ûl j^ûliJLAJ L y>j\ Ç>C. ûjlû 41) L5 j\ Ç>C. ^Âa^İİ!) 4iuJ!

1. (1513)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir deve sevkeden birisini gömüştü ki:

"Binsene ona!" dedi. Adam:

"O kurbanlıktır!" dediyse de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) emrini tekrarladı:

"Bin ona!" Adam tekrar:

"O kurbanlıktır" diye haykırdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bin ona" diye tekrarladı ve ikinci veya üçüncü seferde:

"Yazıklar olsun sana!" diye ilâvede bulundu." [Buhârî, Hacc 103, 112, Vesâya 12, Edeb 95, Müslim, Hacc 371, (1322); Muvatta, Hacc 139, (1, 337); Ebu Dâvud, Menâsik 18, (1760); Nesâî, Hacc 74, (5, 176); İbnu Mâce, Menâsik 100, (3103).]^

Buhârî'nin bir rivayetinde, Ebu Hüreyre'den naklen şu ziyade vardı: "(Râvi) der ki: "Ben o adamı, deveye binmiş Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber yürürken gördüm, devenin boynunda nalın takılı idi."

AÇIKLAMA:

1- Büdn (büdün de okunmuştur) lügat olarak deve demek ise de şer'î ıstılahta sığır da aynı hükme tabi olduğu için deve ve sığır her ikisine de büdn denmiştir.

2- Kurbanlık develerle ilgili âyette:

1 g jlc. au! 4^3 aÎil l&l il» ^

"Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık, onlarda sizin için hayır vardır..." (Hacc

36) âyetinde geçen t — 1 "Onlarda sizin için hayır vardır" ibâresindeki "hayır" mutlak oduğu için bir kısım âlimler, kurbanlık deveden, binmek, sütünü sağmak gibi yollarla da istifade etmenin caiz olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Yukarıda kaydedilen rivayette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kurbanlık deveye binmesi için deve sahibini ikaz etmekte, ısrar etmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m devenin ne çeşit bir kurbanlık olduğunu sormadan "Bin ona!" diye ısrar etmesinden her çeşit kurbanlığa, yani vâcib nev'ine de girse tetavvu nev'ine de girse, binilebileceği hükmü çıkarılmıştır.

Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde gelen bir rivayette de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a:

,L> 6

'Beis yok, binilebilir" diye

"Hedy'e (hacc kurbanına) binilebilir mi?" diye sorulunca: cevap vermiştir.

Netice olarak: "Bir kısım âlimler (Urve, Ahmed, İshak, ehl-i zâhir) mutlak olarak kurbanlığa binmenin cevazına hükmeder. Ancak Cumhur (Ebu Hanife, Malik, Şâfiî ve ekseri fukahâ) ihtiyaçla kayıtlarlar. Bunlara göre, ihtiyaç olmadan

binmek nassa muhaliftir, mekruhtur. Hanefîlerden Hidâye sâhibi, cevazı "ızdırâr"la kayıtlamıştır. Bunların hücceti İbnu Ebî Şeybe'de kaydedilen şu

hadistir: Aİa I O "Hedye (kurbanlığa), başka çare bulamayıp mecbur

kalandan başkası binmesin." Burada zarurete binâen câiz olunca, zaruretin kalkmasıyla binmenin de cevazı kalkacak demektir. Meselâ yorgunluktan binen, dinlenir dinlenmez iner. Müslim'de de gelen ve müteakiben kaydedeceğimiz (1514) şu meâldeki hadis de bunu te'yid eder: "Kurbanlığa, mecbur kaldıysan ma'ruf üzere bin. Bir başka sırt bulunca da in." Şu halde bu hadis de bir başka imkân bulunca kurbanlığı terketmeyi âmirdir. 1 ^

;Jlaâ çJiLu A3Î[.Aic. au! (jc. j -2

s e " & ' ^ — " o __

.^Luâl! J Jjİ4 Jlaû dıişJl !jj 4£jl

2. (1514)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'e; kurbanlığa binme hususunda sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim şöyle demişti: "Kurbanlığa, mecbur kaldıysan ma'ruf üzere bin. Bir başka sırt (binek) bulunca da in." [Müslim, Hacc 375, (1324); Ebu Dâvud, Menâsik 18, (1761); Nesâî, Hacc 76, (5, 177).] ^

ONBİRİNCİ FASIL

KÂBE'YE KURBAN HEDİYE EDEN MUKİM İHRAM GİYER Mİ?

Oj 4 j 6(J (jl^[;Cı]l3 4]c. AUİ dF - 1

■ALuJ!

f o - t * 1 e o f

Uö-û llLuI c

1. (1515)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'de iken Kâbe'ye kurban sunar, ben de kurbanının boynuna takılacak nişanlarını hazırlardım. Bu sırada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ihramlılarm sakındığı yasaklardan sakınmazdı." [Buhârî, Hacc 110, Edâhî 15; Müslim 359, (1321); Muvatta, Hacc

51, (1, 340); Tirmizî, Hacc 69 (908); Ebu Dâvud, Menâsik 17, (1757, 1758, 1759); Nesâî, Hacc 65, 66, 67, 68, 69, 72, (5, 171, 173); İbnu Mâce, Menâsik 94, (3094).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisi Medine'de olduğu halde, Beytullah'a kurban (hedy) ettiğini gösterir. Bunu, Veda haccmdan önce, 9. hicri yılda Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'le gönderdiği kabul edilir.

2- Hz. Aişe, Mekke'ye hedy göndermiş olan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ihrama girmediğini belirtmek istiyor.

3- Nevevî: "Bu hadis, hacca gitmese bile, kişinin Mekke'de kesilmek üzere kurbanlık göndermesinin müstehab olduğunu, hedy gönderene ihrama girmek gerekmeyeceğini göstermektedir" der ve bunda ulemânın kâhir ekseriyetinin ittifak ettiğini belirtir. Sadece İbnu Abbâs, İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) ile Atâ ve Said İbnu Cübeyr (rahimehumallah)'in böyle bir davranışta bulunan kimsenin,

ihram giymeksizin ihram yasaklarından kaçınması gerektiğini söyledikleri rivayet edilmiştir.

Bu mevzuda asıl olan, Hz. Aişe'nin hadisini esas alan Cumhur'un görüşüdür. Esasen, başka rivayetlerde teferruatlı olarak belirtildiği üzere Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'yi bu açıklamayı yapmaya zorlayan şey, kendisine bir kısım sahabelerin Mekke'ye hedy gönderenlerin, gönderdiği kurban kesilinceye kadar hacıya haram olan dikişli elbise giymek, traş olmak gibi bütün yasaklara riâyet etmesi gerektiğine dâir verdiği fetvaların intikal etmiş olmasıdır. O bu fetvaları duyunca, yukarıda kaydettiğimiz açıklamayı yapar. Muvatta'da gelen rivayet, bu meselede Hz. Aişe'yi konuşmaya sevkeden fetvanın İbnu Abbâs'a ait olduğunu belirtir. 1 ^

A n'ûİlj ^ <U1İ çJjjjjj .AİC- <Uİİ ^yıLa. (jC- J _2

^Luâll A^^ykl JdiİJp ç.l2û ^Jy3 ÖpâOd-i

2. (1516)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre: "Ashab'tan Medine'de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ile kalanlardan bir kısmı Kâbe'ye kurbanlıklar göndermiş, bunlardan dileyen ihrama girmiş, dileyen de girmemiştir." [Nesâî, Hacc 71, (5, 174).

^yal çJjİâ 3--^ Ajî[<_[y) aUİ4je. qc.j _3

Cjjj Ac-4j .liİİj al CjjfOâ 3l! 7jc- .43?^ (jî AjO^j

A u«\l 3^ »A&43!«.ıİİİLa A^.^ykİ < s\l

3. (1517)- Rebîa İbnu Abdillah İbni'l-Hüdeyr'in anlattığına göre: "Irak'ta elbiseden soyunmuş bir adam görür ve sebebini sorar. Kendisine, bu adamın Kâbe'ye kurbanlık gönderdiği, bu sebeple elbiseleri attığı belirtilir.

Rebîâ der ki: "Sonra ben Abdullah İbnu Zübeyr'le karşılaştım ve bu durumu ona anlattım. Bana: "Kâbe'nin Rabbine kasem olsun bu bid'attır" dedi." [Muvatta, Hacc 53, (1, 341 i.] 10 ®

AÇIKLAMA:

Zürkânî, Rebîa'nm gördüğü ihramlı şahsın İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) olduğunu belirtir. Çünkü İbnu Ebî Şeybe'nin bir rivayetine göre, İbnu Abbâs'ı, Hz. Ali zamanında, Basra vâlisi iken elbisesiz olarak Basra'da görenler olmuştur. Abdullah İbnu Zübeyr (radıyallahu anhümâ) o mevzuyu teyzesi olan Hz. Aişe'nin sözüne dayanarak kesin bir dille, yeminle ifadeye dökmekte ve kurbanlık gönderen kimsenin kendine ihram yasakları tatbik etmesine bid'at demektedir. Zürkânî'ye göre: "İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'in bu hususu kesin bir şekilde bilmeden yemin etmesi câiz olmadığına göre, bu davranışın sünnete muhalif olduğunu Hz. Aişe'den öğrenmiştir. İbnu Abbâs da kıyasa dayanmış olmalı, ancak sünnet varken kıyas yapılmaz."

Bid'atm, sünnete muhalif olan amel ve düşünceler olduğunu daha önce açıklamıştık.

ONİKİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

jlİ tlg » a JyKjj C5^ lÎ^J^ AjAİİ! ç'lVfı |jj[|(Jlâ 1 Ag jç. 4il! ^aC. (_jj! (jc- _{_

tiİlLa .JaJûS İc. (J-aL â a! .ıkjj

1. (1518)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Bedene (yolda) doğuracak olursa, yavrusu da götürülüp annesiyle birlikte kesilir. Yavruyu taşıyacak bir mahmel (taşıyıcı) bulunmazsa annesine yükletilir." [Muvatta, Hacc 143, (1, 378).] I ^ Î1

AÇIKLAMA:

Bedene, aslında deve demek ise de şer'î ıstılahta kurban olarak ayrılan büyük baş hayvan demektir: Deve ve sığır gibi. Şu halde Kâbe'ye sevkedilirken yolda doğuracak olsa, yavrusunun, kesim mahalline kadar nakledilerek, annesiyle birlikte kesilmesi gerekir. Hadis, yavruya öncelikle bir başka taşıyıcı aramak gerektiğini ihtar etmektedir. Çünkü "Eğer onun yükleneceği, uygun bir mahmel (taşıyıcı) bulamazsanız, annesine yükleyin" buyuruyor. Daha önce belirtildiği üzere (1513, 1514), kurbanlığın, şerefi ve hürmeti sebebiyle imkân nisbetinde onun binme, yükleme gibi işlerde kullanılmaması gerekir.

Böyle yavrusu olan bir kurbanlığın sütünden mecbur kalınırsa, yavrusundan artan kısmından istifade edilebilir. Normal şartlarda o sütten de istifade etmemek evlâdır. 1 ^ 1

i

jIjjJ AjLajOili 1$j ^

?bâj Igj Ig.au lal ‘

]UbI I&JyaJİ ; JIlâ

2. (1519)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in anlattığına göre: "Babası Hz.Ömer, necib (denen çok muteber cinsten bir deveyi) Kâbe'ye kurban olarak bağışlamıştı. (O ara necibe) üç yüz dinar verdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gidip sordu:

"Ben necibi Kâbe'ye bağışlamıştım. Bu ara bazıları gelip üç yüz dinar verip satın almak istediler. Bunu satıp yerine bir başka deve alayım mı?"

"Hayır, dedi. Başkasını değil, onu keseceksin!" [Ebu Dâvud, Menâsik 16, (1756).

Jili

Lıışj Aic. 4Uİ <j'[.L-iajî Aic.j _2

jLcai Igj ciuLolâ \ ıj\i ciıu&İ ^j) # Atıl

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste bir hayvanı kurbanlık olarak ta'yin ettikten sonra bunu bir başka hayvanla değiştirmenin caiz olup olmayacağı meselesine giren bir vak'a mevzubahistir.

Hadis, kurbanlığın misli ve hatta daha efdali ile de olsa değiştirilemeyeceğini ifade etmektedir.

2- Necib, devenin adı değildir, cinsini bildirmektedir. Aslında, her hayvanın en iyi cinsine necib denmektedir. Develerin kuvvetli ve sür'atli olanları bu ismi alır. 1 ^

cs/ îte 4^ 4'^ te # ete' cte'[ote- ÛFJ -3

1 Ag . Jgj-^^jjİAİI ei’İİYj İ->j* J 4-IAi (j-a JIâj .AjJaâ 4_u:İ

Ig^a juij e_âjİ AİÎ^. »öJ)2I« > 4jİ4 ^j!

3. (1520)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye senesinde, Kâbe'de kesilmek üzere birçok deveyi kurban kıldı. Bunlar arasında (vaktiyle) Ebu Cehl'e ait olan, başında gümüşten - bazı râviler altından der- mâmul bir büre bulunan deve de

vardı. Bununla, müşrikleri öfkelendiriyordu." [Ebu Dâvud, Menâsik 13, (1749).] IĞ ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hudeybiye'ye umre maksadıyla gelen Müslümanlar kurbanlık develeri de beraber getirmişlerdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m birçok kurbanlığı vardı. Bunların arasında. Bedir Savaşı'nda ganimet olarak ele geçirdiği Ebu Cehl'e ait bir deve de bulunuyordu.

2 - Büre, hayvanın burnuna takılan yuvarlak bir halkadır. "Başında" tâbiri burnunda demektir, çünkü büre burna takılır. İbnu Minhâl'in rivayetinde bu halkanın altından olduğu söylenmiştir. Halka burun yumuşağına (minhar) takıldığına göre iki aded olabileceği de şârihlerce belirtilmiştir.

Hadisin sonunda Mekkelilerin maktul şeflerinden Ebu Cehl'e ait devenin, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kurbanı olarak kesilmesi müşrikleri kızdırdığı belirtilmektedir.

Aliyyü'l-Kârî bu hadisle, Fetih sûresinde geçen "(Ashab hakkmdaki bu teşbih)

onlarla kâfirleri öfkelendirmek içindir" (29. âyet), âyeti arasında müşâbehet bulunduğuna, âyet-i kerimenin hadis-i şerife bir nazir olduğuna dikkat çeker.

Şu halde bâzı tezâhürlerle Müslümanların, küffârı öfkelendirip çatlatması caizdir. 1 ^ 1

JİÜIj JaLöiMj Aj4j çJİKj 1 Ag İC- ^aC. |(JIâ £â1_i (jC-J -4

(jIS ç" ntL aİ 3 .l&IjI 4 (■" \x n

iS 2 ^

(jujjli j J tAİL ^a - ^ »JkJ!j« .Joaİ J

4 . (1521)- Nafi' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kurbanlık devesine kabâtî ketenden, yünden mâmul renkli kilimlerden, iki parçalı takımlardan çul sarar, sonra bunu Kâbe'ye yollardı. Bunlarla orada Kâbe'ye örtü yapılırdı. Bunları Kabe'ye örttükten sonra hepsini tasadduk ederdi." [Muvatta, Hacc 146, (1, 379, 380).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, kurbanlık deveye çul olarak sarılan kumaşların cinsi ve bunların akibeti ha kk ında kıymetli bilgi vermektedir. Şöyle ki:

a) Kabâtî (veya kubâtî) kumaş: Mısır'da ketenden yapılan ince beyaz bir kumaştır. Kabt kelimesinden geldiği söylenir. Yani, Mısır'ın yerli ahalisinin adıdır. Dilimizde kıbtî diye biraz daha değişmiş haliyle kelime mevcuttur.

b) Enmât, nemât'm cem'idir. Renkli yünden mâmul bir nevi yaygıdır. Kilim kelimesi ile karşılayabiliriz.

c) Hulel, hülle’nin cem'idir. Hülle iki parçalı aynı cinsten giysidir, takım dediğimiz şey. Parçalar ayrı cinslerden olursa hülle denmez.

2- İbnu Ömer bu sayılan çeşitlere giren kıymetli kumaşlarla kurbanlık devesini sarıp çulladıktan sonra Mekke'ye sevkediyor. Maksadı, deve kesildikten sonra, bu kumaşların Kâbe örtüsünün imalinde kullanılmasıdır.

Ebu Ömer İbnu Abdilberr der ki: "... Çünkü Kâbe'nin örtüsü, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan bağış ve sadakaların kıymetlilerinden yapılırdı. Kâbe'ye Himyer meliklerinden Tübba zamanından beri örtü çekilirdi. Örtüyü ilk çekenin o olduğu söylenir. İbnu Ömer o zikredilen kumaşlarla kurbanlığını tezyin ediyordu. Zîra Allah'a ait olan bağışa gösterilen ta'zim ve onu tezyin etmek, Allah'ın şeâirini ta'zim ve tecmil cümlesindendi, ayrıca kurban kesildikten sonra da tezyinatla Kâbe örtüsü yapılıyordu. Böylece o iki faziletli amel birden işlenmiş oluyordu."

3- Mühelleb der ki: "Aslında kurbanlık deveye giydirilen tezyinatın tasadduk edilmesi bir vecibe değildir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) bunları Allah için bağışladığı, O'na izafe ettiği kurbanlıktan geri bir şey dönmemesi için tasadduk etmiştir."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da, Sahiheyn'de mezkur olan bir rivayette. Hz.Ali'ye kurbanın çul ve derilerini tasadduk etmesini emretmiştir: (j-^' (JjALaJİ <jI # ^^4

4 j Clı^pj"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana kestiğim develerin çullarını ve derilerini tasadduk etmemi emretti." Bu rivayet daha geniş veçhiyle müteakiben kaydedilecek.

4- Bu rivayet kurbanlıkların çullanmasınm ve bu çulların tasadduk edilmesinin müstehab olduğunu ifade eder. Müstehab denmiştir, çünkü buradaki emrin vücub ifade etmediğini ulemâ belirtmiştir. Mühim Not: Kurban, bir ibadettir. Onunla ilgili her çeşit bağışlar bir ibadettir. Kurbanın deri ve çulunun da ibadet mânasını taşıyacak yerlere bağışlanması gerekir. Günümüzde kurban derilerinin, bu mânayı taşıdığı son derece kuşkulu, Allah rızasından çok, beşerî gösterişleri hedefleyen ve aslında Allah rızasına, dinin, sünnetin ihyâsına yönelik faaliyetleri baltalamak gayesiyle tesis edilmiş vakıflar ve kurumlara çeşitli baskılarla kanalize edilmeye çaba sarfedilmektedir. Miislümanlar bu meselede de imtihandadır. Uyanık olmaları gerekir.

Ölçü şeriatımızın ölçüsüdür, her tasaddukun, sadakanın muteber olması için vaz'edilmiş şartlara uyması icabeder. Aksi halde fedakârlıklarımız sadaka olmaktan çıkar. 16571

jîj jî # aliI Jjlj ^ -5

Jlj-lic. Aıİakj j^sJ JlÌj .1 g i «a jl jşj! ^İaC-İ jîj gIİ^I j 1 g

jlH*«\l

5. (1522)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (beni göndererek), kurbanlık develeriyle ilgilenmemi, onların etlerini, derilerini, çullarını tasadduk etmemi, bunlardan kasaba bir (ücret) vermememi tenbih etti."

Hz. Ali (radıyallahu anh) der ki: "Kasaba ücretini kendimizden öderdik." [Buhârî, Hacc 122, 112, 120, 122, Vekâlet 1; Müslim, Hacc 348, (1317); Ebu Dâvud, Menâsik 20, (1769); İbnu Mâce, Menâsik 97,

(3099).]lö58i

AÇIKLAMA:

1- Ulemâ bu hadislerden kasabın kesme ücretinin kurban etinden veya derisinden verilemeyeceği hükmünü çıkarmıştır.

Bağâvî, Şerhu's-Sünne'de der ki: "Kasaba ücretini eksiksiz verdikten sonra, şâyet fakirse sadaka olarak, kurban etinden de verebilir, bu durumda kasaba vermekte bir beis kalmaz."

Keza başka bir kısım âlimler de: "Kasaba kurbandan ücret vermek kesinlikle yasaklanmıştır. Çünkü kurbanı ücret yapmak mevzubahistir, bu caiz değildir. Ancak sadaka, hediye veya ücretine ziyade olarak vermek caizdir, kıyasa göre bu caizdir. Ancak, hadisin ıtlakma bakılınca, her ne suretle olursa olsun kasaba kurbandan vermenin yasaklığına da hükmedilebilir. Bu anlamaya hak verdiren hikmet, kurbandan kasaba ücret verme müsamahasını önler, ola ki, ona verilen hizmetine mukabil olma mânasına gelir."

Kurtubî'nin kaydına göre, Haşan Basrî ve Abdullah İbnu Ubeyd İbni Ümeyr hariç bütün ulemâ, kasabın ücretinin kurbandan verilmeyeceği hususunda ittifak etmiştir.

2- Kurtubî'nin kaydına göre, ulemânın bir kısmı bu hadisten kurbanın eti, derisi ve çulunun satılamayacağına da hükmetmiştir.

Ancak Evzâî, Ahmed, İshak, Ebu Sevr'e göre "Kurbandan herhangi bir şey satılabilir, ancak alman para, kurban etinin verilmesi caiz olan yerlere verilir." Söz gelimi kurban derisi satılacak olsa parasının tasadduk edilmesi gerekir.

3- Ulemâ kurbandan, kurban sahibinin istifade edebileceği hususunda ittifak etmiştir. Ebu Sevr, bundan hareketle, istifadesi caiz olan her şeyin satılması da caizdir diye bir hükme varmıştır. Ancak kendisine ittifakla: "Tetavvu hedyinin (Kâbe'ye bağışlanan nâfıle kurbanın) etinden yemek caizdir; ama satılması caiz değildir, vacib olan kurbanda böyledir" diye itiraz edilmiştir.

İbnu Hacer kurbandan hiçbir kısmın satılamayacağı hususunda, kıyâsa, ferdin, fakihin mülâhazasına ihtiyaç bırakmayan Ahmed İbnu Hanbel de Katâde İbnu Nu'man tarafından rivayet edilen şu nassı gösterir:

■Ü û]j 'jpnn Oj 1Â j jİ •ş. _ı I j I ^ j O

pTu'iı jI I^İSLâ j^a

"Kurbanların ve hedyin (Kâbe'ye bağışlanan kurban) etlerini satmayın, (hayır yolunda) tasarruf edin ve yiyin. Derilerinden de istifade edin ama satmayın. Etlerinden başkalarına yedirseniz bile kendiniz de dilerseniz yiyin."

4- Kurban derisinden, kurbanı kesen kimsenin şahsen istifadesi caiz addedilmiştir. Ancak bu, satarak parasından

istifade şeklinde değil, ev eşyası olarak kullanma şartıyladır. Elek yapmak, post yapmak, tuluk, dağarcık yapmak gibi. Herhalde en isabetli davranış Allah rızası için bağışlamaktır.

5- Kadı İyaz kurbanlığı, bilhassa büyük baş olanları çullamanm sünnet olduğunu, örtülecek çulun nefâset ve değerinin, kurbanı kesen kimsenin maddî hâline göre değişebileceğini söyler.

Tabiî ki, çulun bağışlanması da sünnettir.

6- Hadisten kurbanla ilgili işlerin vekâleten bir başkasına devredilebileceği hükmü de çıkarılmıştır.

7- Bu vesile ile şunu da belirtelim: Kurban adı altında kesilen her etten sahibi yiyemez. Udhiye denen, yıllık olarak kurban bayramında kesilmesi vacib olan kurbanın etinden kesen yiyebilir. Keza hacc-ı kıran ve hacc-ı temettü yapan kimsenin Harem bölgesinde kestiği hedy (buna uhdiye denmez) Hanelilere göre yenebilir. Keza, Kâbe'ye bağışlanan hedyü'ttetavvu Harem bölgesinde kesilince etini kesen kimse yiyebilir. Amma:

* Hacc cinayetleri sebebiyle kesilen ceza kurbanlarının eti,

* Fukaraya bağışlanan nezir kurbanlarının eti,

* Fidye olarak kesilen kurbanların eti, kesen tarafından yenmez. Yediği takdirde o miktarda bağışta bulunur.

* Şafiîlere göre temettü ve kıran haccmda kesilen kurban etini sahibi yiyemez, çünkü ona göre bu kurban bir nevi ceza kurbanıdır. 1 ^

"t:* - -* { »i

CJ-l'û JAC* (JJ

6. (1523)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurbanlığını (Mekke ile Medine arasında bir mevki olan) Kudeyd'de satın almıştı. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) de aynen öyle yaptı." [Tirmizî, Hacc 68, (907).] |M ’" :

ONBİRİNCİ BÂB

FEVÂT, İHSAR VE FİDYE

Bu babta dört fasıl vardır.

*

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE EZA SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR

*

İKİNCİ FASIL

DÜŞMAN SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

SAYIDA HATAYA DÜŞENLER

*

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER

UMUMİ AÇIKLAMALAR

Bu babta, hacc menasikinde husule gelen aksamalar üzerinde durulacaktır. Bir başka ifade ile, aksama çeşitleri, bunlara terettüp eden hükümler, aksamaların telâfi yolları var mıdır? Varsa nelerdir?., vs. Bu konularla ilgili hadisler görülecektir. Başlıkta geçen ıstılahlar:

İhsar: İster umre ve isterse hacc için ihrama giren bir kimsenin, herhangi bir sebeple tavaf ve vakfe yapmaktan alıkonması demektir. Bu mani, düşmandır, hastalıktır, yılan veya akrep zehirlemesidir... vs.

(Jiij Çyû <_£jİlİİ <^111 <jî[.1 <ag \c. alil

,*)& 9

Kufiler bu sebepleri; "kırık, hastalık, korku" diye özetlemişlerdir. Aynî, Ebu Hanife ve ashabının: "İhsar, hacmin Beytullah'a ulaşmasına mani olan hastalık, düşman, kırık, nafakanın kaybı gibi şeylerin hepsidir" dediğini kaydeder. Leys İbnu Sa'd, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve İshâk'a göre ihsâr sadece düşmanla olur, hastalıkla olmaz. İhsâra uğrayan (muhsar), Mekke'ye hayvan veya bedelini gönderir. Tayin edilen vakit geçinceye kadar ihramda kalır. Hedy kesilince (Hanefîlerce) ihramdan çıkar. Şafiîler traş da olarak ihramdan çıkar. İmam Mâlik: "İhsar hacc için vardır, umre için yoktur, mu'temir, Beytullah'a varıncaya kadar ihramdan çıkmaz. Zîra onun için, haccda olduğu gibi zamanla kayıtlanmak yoktur, umreyi kaçıma gibi bir durum yoktur. Senenin her gününde umre yapabilir, öyle ise, engel kalkıncaya kadar bekler" demiştir.

Fevat: Hacc yapmak maksadıyla ihrama giren kimsenin Arafat vakfesine vakti içerisinde yetişemeyip kaçırmasıdır. Onun vakti, arefe günü öğleden sonrası ile bayram sabahı (10 Zilhicce) sabah vakti (fecri sadık) girmezden öncesine

kadarki zamandır. Bu zaman içinde Arafat'ta bulunamayan vakfeyi kaçırmış olur.

Fidye: Esas itibarıyla esiri esâretten kurtarmak için ödenen maddî karşılıktır, buna îfa da denir. Hacc bahsinde fidye hacc veya umre ile ilgili menasikte husule gelen aksaklıkları -ki bunlara cinayet de denir- telâfi için îfa edilen cezalardır. Kurban, sadaka, oruç hepsi de mezkur fidyenin çeşitleridir. 10011

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE EZA SEBEBİYLE MAHSUR KALANLAR

<JJâaİlj J ı"vVi lij # ^ic. ; <JIÜ AİC. ilil cs-^J * 3 e *•. 0° -1

jî Ajocİi p ^ j (jjkAi çıda îGLujIj GLjjj! ls -^ .jjGjj

oOİA Jij 3111 AfLluoJ AİtAİ 3 Ç-Aı (jjfLm-a J£1 ALjj

İ fF . jddlu-i j\ AâAL^a 4j.lİâ Aujİj CE 0 Aj jl L-iaJ^û çjAS

(_Uâll£ c_njJıll CıljI ^gAj tAİİA »j*l^^-ll« - A!hqıll

1. (1524)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Biz Hudeybiye'de iken), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma geldi. O sırada ben tenceremin altını yakıyordum. Yüzümde de bitler kaynaşıyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:

"Başındaki şu böcekler seni rahatsız etmiyor mu?" diye sordu. Ben:

"Evet! ediyor!" dedim.. Bana:

"Öyleyse traş ol ve üç gün oruç tut veya altı fakiri, her birine yarım sa' vermek suretiyle doyur veya bir kurban kes. (Bunlardan hangisini yaparsan olur)" dedi. Ancak bu saydıklarının önce hangisini zikretmişti bilemiyorum" diye cevap verdi. Tam o sırada şu âyet nazil oldu:

t m i jl Aj 1 > ^»S'ı^ (jliî (3^

"Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan, yahud da kurbandan biriyle fidye vacib olur..." (Bakara 196). [Buhârî, Muhsar 5, 6, 7, 8, Megâzî 35, Tefsir, Bakara 32, Merdâ 16, Tıbb 16; Müslim, Hac 80, (1201); Muvatta, Hacc 337,. (1, 417); Ebu Dâvud, Menâsik 43, (1856-1861); Tirmizî, Hacc 107 (953); Nesâî, Hacc 96, (5, 194, 195); İbnu Mâce, Menâsik 91, (3079).]^

AÇIKLAMA:

1- Teysir metninin baş kısmında hareke yanlıştır, şöyle olacak: ^ 'gic. ^gjî Mâna da

yukarıda verdiğimiz gibi.

2- Hadisin bazı vecihleri daha teferruatlı: "Biz Hudeybiye'de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte ihramlı idik. Müşrikler bize engel olmuşlar, umre yapamıyorduk. Kulaklarıma kadar inen (gür) saçlarım vardı. Yüzümde bitler kaynaşıyordu [öyle ki, başımdaki her tüyün tepeden tırnağa bit dolduğunu zannettim]. (Fakat ihramlı olduğum için dokunamıyordum) 1 ^ Bana:

"Başındaki şu böcekler seni rahatsız etmiyor mu?" diye sordu.

"Evet!" diye cevap verdim. Derken şu âyet nazil oldu...."

3- Burada, traş olma yasağına uymama hâlinde terettüp eden ceza gözükmektedir. Rivayetten anlaşılacağı üzere, ihrama girdikten sonra temizleyemediği için birden çoğalan bitler yüzüne dökülecek, her kılı tepeden tırnağa bit olmuş zannettirecek bir hâl alır ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intikal edecek derecede bunların verdiği rahatsızlık artar.

Bu durum üzerine nazil olan âyet, böyle durumlarda "fidye" ödemek kaydıyla yasağın ihlâl edilebileceğini bildirir. Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) traş olmak suretiyle bitten temizlenebilecek, ancak âyetin beyan ettiği fidyelerden biriyle aksamayı telâfi edecektir. Âyette fidye olarak şunlar zikredilir:

* Oruç.

* Sadaka.

* Kurban.Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadedinde olduğumuz hadiste bunların miktarını tayin etmektedir:

* Oruç: Üç gündür, âlimler bunun teşrik günlerinde tutulmasını ıuckmh addetmiştir

* Sadaka: Altı fakirin doyurulması. Burada bir fakire takdir edilecek miktar yarım sa'dır.

* Kurban: Bir koyun veya keçidir. Dileyen sığır veya deve kesebilir, koyundan fazlası teberrudur. 1 ^ 1

4- Fidyede muhayyerlik FİDYEDE MUHAYYERLİK:

Âyet ve hadis, ihramlı iken traş olan kimsenin oruç, sadaka ve kurban nev'inden bir fidyede bulunmasını emretmektedir. Ancak, hatıra şu soru gelmektedir: Kişi bunlardan birini seçmekte serbest mi yoksa âyette gelen sırayla gücü yeteni mi yapacaktır?

Âlimler bu meseleye farklı cevap vermiştir. Öncelikle şunu belirtelim: Bu meseleye temâs eden rivayet çok farklı vecihlerden gelmiştir ve hadislerde her seferinde oruç, sadaka, kurban sırası görülmez, bazıları önce kurbanı zi kr eder.

Hatta bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ka'b'a:

"Bir koyun bulabilir misin?" diye sorar. Ka'b bulamayacağını söyleyince:

"Öyle ise ya oruç tut, ya fakir doyur!" demiştir.

Ayrıca, hadisin bazı vechinde, "Bunlardan hangisini yaparsan olur" ziyadesi de mevcuttur.

Hülâsa bir kısım âlimler, bunlardan birini yapmakta ferdin muhayyer olduğunu söylemiştir. İbnu Abdilberr bütün beldelerdeki âlimlerin bu kanaatte olduğunu belirtir.

Ancak Ebu Hanife, İmam Şâfiî ve Ebu Sevr muhayyerliğin zaruret zamanına ait olduğunu söylemiştir. Yani traş olmaya mecbur olan kimse muhayyerdir, fidyesini dilediği şekilde yerine getirir. Fakat keyfî olarak traş olup, ihram yasağı işleyen günahkâr olur ve buna ihtiyar tanımaz. En ağırı olan kurban kesmeye mecburdur. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Ka'b'a önce kurban kesip kesemeyeceğini sormuştu.

Ebu Âvene bu hadisi esas alarak: "Hayvan kesmeye muktedir olanlar oruç tutmaz, fakir de doyuramaz" hükmüne ulaşır. Ancak bu görüş fazla taraftar bulmamıştır. 1 ^

5- Fidyenin yeri.

FİDYENİN YERİ:

Sadedinde olduğumuz hadis, ihram cinayeti sebebiyle ödenmesi vacib olan fidyenin ödeneceği yer hususunda bir tasrihde bulunmamıştır. Bu sebeple, fidyenin edâ edileceği yer hususunda ulemâ ihtilâf etmiştir.

* Ebu Hanife'den birkaç farklı fetva rivayet edilmiştir. Bir rivayete göre, hayvan kesme işi de, fakir doyurma işi de Mekke'de olmalıdır, başka yerde caiz değildir.

Bir başka rivayete göre kurban kesimi sadece Mekke'de caizdir, fakir doyurma işi başka yerde de olabilir.

* İmam Mâlik, hadisin mutlak gelmiş olmasına bakarak: "Fidyenin nerede olsa edâ edilebileceğine hükmetmiştir. Ona göre, bunun kurban kesmek, oruç tutmak veya fakir doyurmak şekillerinden biriyle yerine getirilmesi arasında fark yoktur, hangi şekilde olursa olsun, her yerde edâ edilebilir.

* İmam Şâfıî, hayvan kesmekle, fakir doyurma işinin sâdece Mekke'de veya Harem-i Şerifte câiz olacağına hükmetmiştir.

* Tâvus, Atâ, Mücâhid ve Hasan-ı Basrî'nin de kurban ve fakir doyurma işlerinin sadece Mekke'de câiz olacağını söylediklerini rivayet etmiştir.

Fidye, oruç tutmak şeklinde yerine getirilmesi halinde, her yerde tutulabileceği hususunda ulemânın ihtilâfı yoktur.

6- Sadaka.

SADAKA:

Fidye olarak ödenecek sadaka altı fakiri doyurmaktır. Bu, bir fakiri altı gün doyurmak şeklinde edâ edilebileceği gibi, altı fakiri -mutad üzere günde iki öğün hesabıyla- bir gün doyurmak şeklinde de edâ edilebilir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu maksadla yapılacak harcamanın asgarî miktarını da belirtir: Yarım sa'. İmâm Mâlik, Şâfıî, İshâk, Ebu Sevr ve Dâvud-u Zâhirî'ye göre

keffâret buğday, arpa ve kuru hurma gibi şeylerin hepsinden yarım sa' olarak verilir

İmam-ı Âzam'a göre bu fidye buğdaydan yarım sa', arpa veya kuru hurmadan bir sa' verilir. Süfyân-ı Sevrî de böyle hükmeder.

Bir sa' örfî dirhemle 2,120 kg'dır.

İbnu't-Tîn ve diğer bir kısım âlimler bu hadis vesilesiyle şöyle demişlerdir:

"Şârî, burada bir günlük orucu bir sa'lık sadakaya muâdil kıldı. Flalbuki, Ramazan orucunu yemede ise, bir günlük orucu bir müdd'lük sadakaya muâdil kıldı (Müdd, sa'm dörtte biri). Zıhâr ve Ramazan'da cima için de böyle kıldı. Yemin kefâretinde ise, bir gün orucu 3,3 miidde muâdil kıldı. Bu durum, hudud ve takdirâtta kıyasın câri olmadığına en kavi delildir. (Şârî ne beyan etmişse o esastır)."® 11

(İF 0 A-1İC.J (JK .lÜâ

2 . (1525)- el-Haccâc İbnu Anır el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini işittim: "Kimin (bir bacağı) kırılır veya sakatlanırsa ihramdan çıkar (ve memleketine döner ve müteâkip sene yeniden hacc yapar." [Tirmizî, Hacc 96, (940); Ebu Dâvud, Menâsik 44 (1862); Nesâî, Hacc 102, (5, 198, 199).]® 51

AÇIKLAMA:

1 - Kur'ân-ı Kerim, hacc için ihram giydikten sonra, meşru bir engelle karşılaşarak hacc yapamayanlar

hakkında şöyle der: LF? jlâ "..Fakat (herhangi bir sebeple hacc ve

umreden) alıkonursanız o halde kolayınıza gelen kurbanı (gönderin, bununla beraber) kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin.." (Bakara 196).

2- Sadedinde olduğumuz hadis-i şerif, kırık veya sakatlanmanın, âyette ruhsat verilen bir mazeret olduğunu, böyle bir kimsenin ibramdan hemen çıkıp memleketine dönebileceğini beyan buyurmaktadır.

Hattâbi der ki: "Hadiste "gelecek sene haccını yeniler" kaydı, farz olan hacca niyet eden içindir. Eğer nafile bir hacc yapıyor idiyse, bu ihsâr sebebiyle kesmesi gereken dışında kendisine bir şey gerekmez." İmam Malik ve Şâfiî'nin hükmü böyledir.

Hattâbî şunu da söylemiştir: "Bu hadis, düşman engellemesi olmadan, ihramlıya ârız olan hastalık ve diğer bir özür de ihsârdır diyen Ebu Hanife, onun ashabı ve Sevrî gibileri için hüccettir."

Ebu Hanife ve ashabı: "Bu engellemeye mâruz kalana, ihsâr kurbanı dışında, bilahere hem umre ve hem de hacc gerekir" derler.

Mücâhid, Şa'bî ve İkrime de: "Gelecek yıl hacc gerekir" demişlerdir.

3- Ulemâ, kırık ve sakatlanmanın ihsâra girmesi için ihrama girdikten sonra vukuunu şart koşarlar. 1 ® 21

Jc- â' CfA]l Jc. ! jjJi İöjÂ (jI£ 4jİ|^ . Jx_ş, j)J Aİ1İ.İİC. Jja ç-IaL ^A j)C.j -3i.''' 1» CİjjâİI U-âLL J» > (jj! *U1İ4JC. Aile. JİÌ ^İjLuJIj JaJ^)Â 3^J ^ 1C- AUİ

(j) .A-İİC. l-â4ââ 4 *n)Â\lj LaA j 1 Ag 1C. AUİ (_>iUÂC. c'Tn ç.Iajj:İ j JİC- (J)

AİC. cÜuıj .AjjJ JA _1 AİC. <Ü1İ ^gIc. jj! .AjjjĪj Jl jI2üI AİC. <UJİ ^gjJaj) \ ‘ijtı.i'N

ûJ i* J jiIe. j>j jjUuc. ^-û ^ jp. (jiiA (jI£j :Jjxüi (jj JIİ.]1 Aİc. UİLIIj

. ^İIU A^>î .İL Jj &&

3 . (1526)- Ebu Esmâ Mevlâ Abdillah İbni Ca'fer (rahimehullah)'in anlatığma göre: "Efendisi Abdullah İbnu Ca'fer'le beraber Medine'den çıktılar. Sükyâ'da hasta olan Hüseyin İbnu Ali (radıyallahu anhümâ)'ye uğradılar, Abdullah İbnu Ca'fer, Hz. Hüseyin'le ilgilenmek için yanında kaldı. Haccm fevte uğramasından (o sene kaçırmaktan) korkarak Medine'de mukim Hz. Ali ve (zevcesi) Esma Bintu Umeys (radıyallahu anhümâ)'e haber gönderdi, bunlar derhal yanma geldiler. Hz. Hüseyin (radıyallahu anh) (ağrıdan şikayet ederek) başına işaret etti. Hz. Ali (radıyallahu anh) başının traş edilmesini emretti. Sonra onun adına Sükyâ'da kurban kesilmesini emretti ve bir deve kesildi."

Yahya İbnu Said der ki: "Bu seferinde Hz. Hüseyin (hacc maksadıyla) Mekke'ye müteveccihen Hz. Osman (radıyallahu anh)'la birlikte yola çıkmıştı." [Muvatta, Hacc 165, (1, 388).i 1 ® 21

AılâLal ^ jyKâ (jjjâjoJ! (Jlllj ^iı Laİ3 û^aju (_Jaİ ,tja> >« (jj j^aC. (jc-j -4

i." ı» nl Jtfâ Aİc. <ü)l ^ >A j jj)»,tı.)A (jjLı ! jlJ .Aj J-uü j)A 1 JL lÂ L&* (_3^ (J)

JAjJ^c. ç.lJJa3 Aile.j Jsala |jll .Laji S_jLai Aİıij 'jl»j AİÂİıı ji

. âl JJ

4 . (1527)- Anır İbnu Saîd en-Nehaî (rahimehullah)'nin anlattığına göre: "(Umre yapmak üzere ihrama girdikten sonra) Zatu'ş-Şukûk denen yere varınca orada kendisini

yılan sokar. Arkadaşları, bu meseleyi sorabilecekleri bir kimseyle karşılaşmak üzere, (herkesin gelip geçtiği ana) yola çıkarlar. Derken İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) karşılarına çıkar. Onlara şu fetvayı verir:

"Hemen bir hedy (kurbanlık) veya onun değeri miktannea nakit parayı (Mekke'ye) gönderin. Onunla kendi aranıza bir günlük alâmet koyun, hedy kesildi mi ihramdan çıksın. Ayrıca, bu umreyi de bilâhere kaza etmen gerekir." [Rezîn tahriç etmiştir.] 16711

AÇIKLAMA:

İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un tavsiye ettiği bir günlük alâmetten maksad, kurbanın Harem bölgesine ulaşacağı tahmin edilen müddet olsa gerektir. Hedyin mahalline varmadan ihramdan çıkılmış olmaması için, bunun önceden tahmin edilmesi, vazifelendirilen şahsın bu takvime göre vazifeyi tamamlaması gerekir. Rivayette, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) Zâtu'ş-Şukuk'la Harem arasını bir günlük mesâfe olarak takdir etmiş olmalıdır.

Hanefîlere göre muhsar, Harem bölgesinde ise, bulunduğu yerde kurban kesip ihramdan çıkabilir. Harem bölgesinin dışında ise, belirtilen vakitte kesilmek üzere kurban veya bedelini Harem bölgesine gönderir. Sadedinde olduğumuz hadisteki vak'anm, Harem bölgesi dışında cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Kurban kesilmeden ihramdan çıkmamalıdır. Kesilmiştir zanniyle önceden çıkıldığı tebeyyün ederse veya bu müddet içerisinde ihram yasakları işlenecek olursa ihram cinayeti işlemiş sayılır, fidyeye hükmedilir.

Şafiîlere göre, bu durumda ihsâr kurbanını bulunduğu yerde keser, Harem'e göndermesi şart değildir. 12221

İKİNCİ FASIL

DÜŞMAN TARAFINDAN MÂNİ OLUNAN KİMSE

cA-i-ii tAIuIj (jjİKâ $■ AüI çJjjjjj ; Jla 1 <ag jç. AüI q. jjLic. ÇjjI (jC- _ j _

i_5 jLk_Jl A^^Kİ . JQl_j 13 Lale. j«a'ic. 1 j taç-llm ^JslKj

1 . (1528)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (Hudeybiye'de) engellenmişti. Başını traş etti, kurbanını kesti, hanımlarına temasta bulundu, müteâkip sene umresini yaptı." [Buhârî, Muhsar 1 ,] |67i

U Clılkâ (_£4gJl 4İ*a (j^ İ4- ^ <21mî[:Jlİ Ajc- İSli Ç» Amli (jc-j _2

Aj Aâ.1 ;ımlâ ?Aj ^ n^ı'ı C ;çjlâ pÇÇÜlj ûJ}Kj 4 ££4gJl ^La (Jluul ;aul çJjjjjj (_ y3 3 ^-ijl Aı ımij 3 (jlSj tpÇÇÜl ^^3 Alijmj Aj Clıallaill .Aile. Ç)jj-)3J AjÇjlj

. dyjj .]*jS^»â

2 . (1529)- Nâciye İbnu Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Hudeybiye'de) kurbanlıkların önü kesildiği zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! Kurbanlığı benimle gönder, onu Harem'de keseyim!" dedim. Bana:

"Bunu nasıl yapacaksın?" dedi. Ben:

"Onların göremeyecekleri yerlerden ve vâdilerden götürürüm" dedim. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)] müsaade etti. Ben de onu götürüp Harem'de kestim.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Harem'de kesilmesi için benimle göndermişti. Çünkü (Mekkeli müşrikler) kendisine mâni olmuşlardı." [Rezîn'in ilâvesidir (İbnu Hacer, bu rivayeti Nesâî'den naklen Fethu'l-Bâri'de kaydeder (4, 382).]® 11

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, "Muhsarm yani hac ve umre yapmasına engel çıkarılan kimsenin, ihramdan çıkabilmesi için kurbanının

Harem bölgesinde kesilmesi şarttır" diyen Hanefî görüşü te'yid eden rivayetlerden biri olmaktadır. Buna göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye yılında, Nâciye İbnu Cündüb'ü -müşriklerin göremeyeceği yollardan- hedyi ile göndererek Harem hududu içerisinde kesilmesini sağlamıştır. Mukabil görüşü benimseyenler, bunun vücub ifade etmediğini, zîra geri kalan kurbanların Hıll'de yani Harem dışında kesildiğini söylerler.

2- Bu rivayet, İmam Mâlik'e nisbet edilen ihsâr ahkâmı hacca mahsustur, umrede yoktur; umrede engelle karşılaşan kimse, Kâbe'ye ulaşmadan ihramdan çıkamaz, zîra haccda olduğu gibi, umre zamanla kayıtlı değildir, umrenin fevt olması diye bir şey mevzubahis değildir, senenin her gününde umre yapabilir görüşünü de reddeder. 1 ® 51

çj 4 tAjic. ç.tl2aâ O j JS £^1 li)[;çjlâ IiİİLa -3

çjj 3 Çya l^ikj I j Am.laJlj Ij^)^ pg İC- AUİ Aj\ İ^ıI j AUİ

^ jl I. 1 KÎ ^ AÂİ ^ ısı) pI pli .Çimil ^Jl UI^JI Çya çjlujî Lâ jl ç^jSj t—âI^ÇİaİI

l_i1j Aa^^Iİ A 31 A^.3^.1 .]a1 İjju jI oj IİLU13.

(1530)- İmam Mâlik (rahimehullah) demiştir ki: "Kişi (haccda) düşman sebebiyle engellenirse, her nerede engele maruz kaldı ise, orada traş olup ihramdan çıkar. Kendisine yeniden bunu kaza etmesi gerekmez. Zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab'ı (radıyallahu anhüm), kurbanlığı Hudeybiye'de kestiler. Beytullah'ta kesilmek üzere gönderilen kurbanlıklar mahalline varmazdan ve tavaf yapmazdan önce traş olup, her çeşit ihram yasaklarından çıktılar. Ve dahi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m birisine umre menâsikinden) bir şeyyapması veya (o anda yapmadığını) sonradan yapmasını emrettiği de sahih

değilir." [Muvatta, Hacc 98, (1, 360); Buhârî, Muhsar 4 (Bab başlığında).]® 51

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere, İmam Mâlik hazretleri, bir önceki rivayeti ve benzerlerini sahih kabul

■" ot î5 •* # , ot 5İ**

etmemektedir. Muvatta'daki rivayette ^ ^ şeklinde değil, ^ ^ yani "ve dahi...

bilinmiyor" şeklinde gelmiştir, mâna esasta farksızdır.

2- Engelleme (ihsâr) sebebiyle, umre yapılmadan kurbanların Hudeybiye'de kesilmesi kesinlik kazanınca İmam Mâlik (rahimehullah)'in: "Muhsar, kurbanlığını Harem'e göndermeden, bulunduğu yerde kesip traş olarak ihramdan çıkar" hükmüne varması tabiidir. Bu aynı zamanda Cumhur'un hükmüdür.

3- İmam Mâlik'i "her nerede olursa" hükmüne götüren husus Hudeybiye'nin Harem'in dışında olmasıdır. Ancak Atâ ve daha başkaları Hudeybiye'deki kesimin Harem'de olduğunu söylemiştir.

4- Yukarıdaki rivayetle ilgili olarak, İbnu Hacer'in İmam Şâfiî (rahimehullah)'den kaydettiği bir tahlili kaydetmede fayda görüyoruz:

İmam Şâfiî Hudeybiye'yi, bir rivayette Harem'in dışında, bir başka rivayette de yarısı Harem'de ve yarısı Hıll'de olarak değerlendirmiş ise de Müslümanların kurbanları Harem dışında, yani Hıll'de

kest ik lerine hükmetmiştir. Bu hükme varırken âyetten istidlâl eder. Zîra ayette: 0° j

U ^c£4$llj Onlar küfreden, sizi Mescid-i Haram'dan ve

alıkonulmuş kurbanlıkların mahalline ulaşmasından menedenlerdir..." (Feth 25) buyurulmaktadır. Şâfiî hazretleri der ki: "Ayette geçen kurbanlığın mahallinden murad âlimlere göre Harem'dir. Ayette, Cenab-ı Hakk müşriklerin buna mâni olduklarını Harem'e gidemediklerini haber vermektedir. Yine der ki: "Kesime nerede engel çıkarıldı ise orada ihramdan çıktı. Daha sonra bunun kazası da yok. Çünkü, âyet-i kerimede kaza edilmesinden söz edilmemiştir. Meğâzî yazarlarının haberlerinden tesbit ettiklerim bu söylediklerimi te'yid eder mahiyettedir. Zîra, onların rivayetlerini inceleyerek şu hususu öğrendik: Hudeybiye Seferi'nde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte tanınmış şahıslar vardı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) umretü'lkazayı îfa etti, ancak bu meşhurlardan bir kısmı ne mal, ne can yönünden hiç bir mâzeretleri olmadığı halde Medine'de kaldı. Şayet yapılmayan umreyi kaza etmek bir vecibe olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu şahıslara ondan geri kalmamalarını emrederdi."

Şâfiî hazretleri bir başka yerde şöyle der: "Bu umrenin Umretü'l-Kaza diye isimlenmesi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile Kureyş arasında cereyan eden mukâzât (= karşılıklı hükümleşme) (hükümleşme, muâhede) den ileri gelir, bu umrenin kaza edilmesinin vacib olmasından değil."

İbnu Hacer der ki: "Vakidî, Megâzî'de, Zührî ve Ebu Ma'şer tarikinden rivayet eder ki: "Dediler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına umreye katılmalarını emretti. Hayber'de şehid düşenlerle ölenler dışında hiç kimse geri kalmadı, hepsi katıldı. Katılanlarm sayısı iki bin kişi idi." Şâyet sahihse bu rivayetle, bundan önceki rivayetin

arasını te'lif etmek mümkündür, şöyle ki: "Buradaki "emir" vücub emri değil, istihbâb emridir. Zîra Şâfıî hazretleri umretü'lkaza ya özürsüz olarak bir grub Ashab'm katılmadığını cezmederek (kesin bir üslubla) ifade ediyor. Keza, yine Vâkidî, İbnu Ömer hadisi olarak rivayet eder ki, İbnu Ömer: "Bu umre, kaza u mr esi değildir, bilâkis Kureyş'le yapılan antlaşmada: "Müslümanlar gelecek sene engellendikleri ayda umre yapacaklar" diye bir şart vardı, bu madde gereği Kureyşliler, Müslümanlara müsaade ettiler."

ÜÇÜNCÜ FASIL

MÜDDETTE YANILANLAR VEYA YOLU KAYBEDENLER

İ4İ ^ is - L -* a 3 İS-3' 3^ (j^[3-^ ÖH (3 (jc- _|_

Ajc. 4-lÜakİl (j.Jİ jaC. ^ İC. ^43 4jİj (Jl2aî AfLa Aj411İLj

Qı_ılâ ^iül İ4İİ 43 Lâ ^iLal ;d)lâ3 Aİ (4İİ4 3^43

tiBLa Lâ 4AİJ

1 . (1531)- Siileymân İbnu Yesâr anlatıyor: "Ebu Eyyûb el-Ensârî (radıyallahu anh) hacc yapmak üzere yola çıktı. Mekke yolu üzerindeki Bâdiye'ye gelince develerini kaybetti. Yevm-i nahrde Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek, durumu ona anlattı. Hz. Ömer (radıyallahu anh) kendisine:

"Önce umre yapıyorsun gibi hareket et. Sonra ihramdan çık. Sonra müteâkip senenin haccma yetişirsen hacc yap, kolayına giden bir de kurban kes." [Muvatta, Hacc 153, (1, 383).]® 21

AÇIKLAMA:

1- Muvatta'nm rivayetinde Bâdiye değil, Nâziye geçer. Burası da Mekke yolu üzerinde bir yer adıdır, ama Bâdiye'nin bir başka adı değil, ayrı bir mevkidir.

2 - Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in: "Umre yapıyorsun gibi hareket et" sözü; "Haccını umreye çevir ve ihramdan çık" demektir. Zira yevm-i nahrde Mekke'ye gelen kimse vakfeleri kaçırmış demektir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) hacc niyetiyle girdiği ihramdan da umre yaparak çıkabileceğini söylemiş olmaktadır. 1 ® 21

AİC. <UİÎ ı_)\ yÂC.j ç.l_k (j.J jluA Jlf L-iajî AİC.J _2

U\ J-rki

lÜjUû slıjİ cLâlaj l_ia jI ;JÜiâ Aâ^Şc. û 04*J!

Ij^aİj ICjIİ Lale. ı^JS, lili 1 jî I2 q\S, ^j)

tiİlLo j IjI 4,*.nuj Ajİi ^Lu^aâ Jlau

2 . (1532)- Yine Süleyman İbnu Yesar'dan rivayet edildiğine göre: "Hebbâr İbnu'l-Esved, yevm-i nahrde kurban kesmekte olan Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e gelerek: "Ey mü'minlerin emîri, hesapta yanıldık. Biz bugünü arefe günü diye hesaplıyorduk" dedi. Hz. Ömer:

"Öyleyse Mekke'ye git, sen ve beraberindekiler tavaf edin, beraberinizde kurban getirdiyseniz bir kurban kesin. Sonra traş olun veya saçınızı kısa kesin ve (artık memleketinize) dönün. Gelecek yıl yeniden hacc yapın, kurban kesin. Kurbanlık bulamayan, üç gün hacc sırasında, yedi gün de dönüşte olmak üzere (on gün) oruç tutsun." [Muvatta, Hacc 154, (1, 383).]® 21

AÇIKLAMA:

1 - Zürkânî, Hebbâr'm, hacc için Şam'dan geldiğini belirtir.

2- Daha önce belirtildiği üzere, Arafat vakfesini kaçıran, haccını müteâkip sene yeniler. Burada mesele ihramdan çıkma ile ilgilidir. Zira ihrama girmiş olan birisi hacc veya umre yapmadan ihramdan çıkamaz. Şu halde Arafat vakfesini kaçıran kimse, haccı kaçırdığına göre, ihramdan çıkabilmek için umre yapacaktır. Şöyle ki:

Niyet ettiği haccm çeşidine göre:

1) Hac-ı İfrad’a niyet eden, umre yapar ve ihramdan çıkar, müteâkip yılların birinde haccını kaza eder.

2) Hacc-ı temettuya niyet etmiş idiyse, vakfeye yetişemediği için zaten temettü bâtıl olur, bu sebeple temettü kurbanı kesmesi gerekmez. Bir u mr e daha yaparak ihramdan çıkar. Haccını daha sonraki yıllarda kaza eder.

3) Hacc-ı kıran için niyetlenmiş olan, vakfenin fevtinden önce umre yaptı idiyse, ikinci bir umre daha yaparak ihramdan çıkar, hacc yapamadığı için kurban gerekmez. Eğer vakfenin fevtinden önce umre yapmamış ise, önce umre ihramından çıkmak için tavaf ve sa'y yapar. Sonra hacc ihramı için ikinci kere tavaf ve sa'y yapar, traş olup ihramdan çıkar. Müteâkip yıllarda haccını kaza eder.

Sadedinde olduğumuz rivayette, Arafat vakfesini fevt eden (kaçıran) kimseye Hz. Ömer kurban kesmesini de emreder, Hanefî mezhebinde, haccm hangi çeşidine niyet edilmiş olursa olsun, ceza kurbanı gerekmez. Çünkü ihramdan çıkmak için yapılan umreler, ihsârlı kimsenin kestiği kurban yerine geçer.

İmam Mâlik, hacc-ı kırana niyet eden kimsenin vakfeyi kaçırması halinde, ihramdan çıkabilmesi için iki kurban kesmesi gerektiğini söyler: Biri hacc-ı kırân için, biri de haccm fevti için. Bu ikinci kurban ceza kurbanıdır. Zürkânî der ki: Eğer haccı ifsad eden bir fiili varsa üçüncü bir kurban daha keser.

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

liüLa A^.^yk! .]SUü jA dh° jjIuJİUiiI 1 a|^ ;lâ ıc. AUİ ^gjÂaj) (JjAjC- (jJİj ^İC- (jC- -1

1. (1533)- Hz. Ali ve Hz. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) demişlerdir ki: "İhsarlıya âyet-i

kerimede dh? "...kolayınıza gelen kurbanı..." ifadesiyle emredilmiş bulunan

kurbandan (Bakara 196) maksad bir koyundur." [Muvatta. Hacc 158).]®*

AÇIKLAMA:

Hedy, hacc menasikine bağlı olarak kesilen kurbanlarla, Kâbe’ye hediye edilen kurbanlara denir. Hedy büyük baş havyandan da olabilir, küçük baş hayvandan da. Ayette ihsârlıya hedy emredilmekte fakat bunun cinsi belirtilmemektedir. Hz. Ali, burada deve, sığır gibi büyük baş hayvanın değil, koyun, keçi gibi -kurban olarak sunulması câiz olan- küçük baş hayvanın kastedildiğini açıklamaktadır.® 1

ji "â jÜı ji AjAj ; jjlââ jya jdıj*n«t lac. çJjjjj AjİT 1 Aglc- auI /_jÂa j ^jac. jyi! (jc-j -2

£ 3 f O f O Jt £ ^ "^ O^O f

tillLa 4_^.^ykl Jjj^yk ji <ji jya yj L_ia.l ölü j£ûAİ jjij CûI_Uİ £fLu

. öüj £ J=^j a 2 .

(1534)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)’den rivayet edilmiştir ki: (İh? İ-Ââ

o

"(İhsârlıya kolayına gelen bir hedy terettüp eder) âyetinden sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Bundan maksad ya bir

deve veya bir sığır veya yedi koyundur. Bir koyun kesmem, bana oruç tutmamdan veya bir deveye ortak olmamdan daha hoş gelir." [Muvatta, Hacc 160. (Muvatta'da hadisin, "sığır" kelimesine kadar olan kısmı mezkurdur. Geri kalan kısmını Rezîn zikretmiştir).] 16841

AÇIKLAMA:

Zürkânî, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in âyette ihsârlıya emredilen kurbanı deve veya sığır anlamış olmasını "istihbâb"a hamleder ve der ki: "İbnu Ömer şöyle demek istemiştir: "İhsârlı, şâyet bir sığır veya deve keserse bu daha iyidir, bunu yapmak müstehabdır." Binaenaleyh, Hz. Ali ve Hz. İbnu Abbâs'm âyette kastedilen kurbanın "bir koyun" olacağı hususundaki tefsirlerine aykırı değildir, aralarında ihtilâf yoktur. Bu söylediğimize bizzat İbnu Ömer'in (müteakip rivayette gelecek olan) sözü delâlet eder: "Sadece bir koyun bulabilsem, bunu kurban etmem, bana oruç tutmamdan daha hoş gelir" buyurmuştur. Mâlum olduğu üzere hedyin en üstünü devedir. Öyle ise deve kesmek nasıl âyette beyan edilen "kolayınıza gelen" olur?"® 1

I dtf' es-l' ^ dh«^' L&' (>? J (j'[d» AÜALâ dPj _3_

;Aic. <u)I auIAje. çjIaâ /ödjİÂ "âj)A*j CIiÂJıâ ; jyA^.j]I.İJC. idi id jjlaâ .Alul j

d&uıî j dh 0 jyjÜaj 1 a Ak ; jjlaâ ^2111 jId aa ; jjlaâ .ÖJ& d)î dİı jÂ' (^g-idli-Aj â <Jln£ ji

?4j.iâ 1â ;dI^ İ-A Al AjjiÂ 1a j ;(j}1j>*^1 (_Ja 1 d>A Si jÂİ lAdIİâ .^aÎj

iİÜIa 4_^.^ykî jI jya IgJI c_ıkİ dA^ ûUuü (jî j -IşJ ji ; j)AC. d)Jİ (3-^

3. (1535)- Sadaka İbnu Yesâr el-Mekkî anlatıyor: "Saçları örtülü Yemenli bir kimse İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e gelip:

"Ey Ebû Abdirrahmân, ben müstakil bir umre yapmak üzere geldim" dedi. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ):

"Ben seninle olsaydım da bana sormuş bulunsaydm, sana hacc-ı kıran yapmanı emrederdim" dedi. Adam:

"Bu zaten öyleydi (ancak kaçırdım)" dedi. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ):

"Başındaki saçlardan şu uçuşanları al (kes) ve kurban kes!" dedi. (Orada bulunan) Iraklı bir kadın söze karıştı:

"Kurbanı da neymiş ey Ebu Abdirrahman?"

"Kurbanıdır!" Kadın tekrar sordu.

"Kurbanı nedir?" İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) şu cevabı verdi:

"Sadece bir koyun bulabilsem, onu kurban etmem bana oruç tutmamdan daha hoş gelir." [Muvatta, Hacc 162, (1, 386-387).]™

AÇIKLAMA:

Yemenlinin: "Bu zaten öyleydi" diye tercüme ettiğimiz ^4 cevabını, Zürkânî: "Benim size

haber verdiğim, temettudan idi" diye anlar. Ebu Abdilmelik aynı cevabı şöyle anlamıştır: "Senin söylediğini kaçırdım. Zira artık ben, umre için tavaf ve sa'y yaptım. Şimdi bana ne lâzım: Traş mı, kısaltma mı?"

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in cevabından şu anlaşılmıştır:

"Başındaki saçlardan uzun olanları kısalt ve temettü için de kurban kes!"

İbnu Ömer, kadının "Kurbanı da neymiş?" sorusuna, iki ayrı sefer mücmel şekilde "kurbanıdır" diye cevap verir, açıklama yapmaz. Zira, adamın en iyisini keseceğini ümid etmektedir. Çünkü kurban kelimesine deve, sığır, koyun, keçi hepsi girer, en iyisini anlayarak deve kesmesini temenni etmektedir. Ancak, kadının ısrarlı sorusu karşısında İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) açıklamak mecburiyetinde kalıyor. Ve tek koyunu kurban etmenin, böylece kurbanın, oruca tercih edilmesinin nazarında daha hoş olduğunu belirtiyor. Zürkânî: "İbnu Ömer'in bu sözü, daha önceki "âyetteki hedy'den murat deve veya sığırdır" hükmüne iki açıdan muhalif düşmez:

1- Bu fetvasından rücû etmiş olabilir.

2 - Sığır ve deve bulamayanlara diyerek kayıtlı olarak koyuna ruhsat vermiş olabilir. Zîra kim sığır veya deve kesebilirse, kendisi için bu efdaldir" der.

ONİKİNCİ BÂB

MEKKE'YE GİRİŞ, KONAKLAMA VE ORADAN ÇIKIŞ ÂDÂBI

Ijİat\I AmI! ç.lhSÎ (jA AfLa çJa.2 ^ <UJİ jI[1 Agic. <U)I

Aaİlj ! AuaaAJI AmiI AİC.

4İİU.I 1 g , A» _ı j AfLa i

1 . (1536)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mekke'ye Kedâ'dan

Bathâ'nm yanındaki yukarı yoldan girdi ve aşağı yoldan da çıktı." [Buhârî, Hacc 41, 15; Müslim, Hacc 223 (1257); Ebu Dâvud, Menâsik 45, (1866, 1867); Nesâz, 105, (5, 200); İbnu Mâce, Menâsik 26, (2940).]™

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Mekke ve hatta Medine'ye girip çıkarken belli kaidelere uyduğu, bir nevi protokol uyguladığı görülmektedir. Sadedinde olduğumuz rivayet, Mekke'ye Kedâ mevkiinden girdiğini, buradaki Bathâ denen mevziden geçen yukarı yolu takiben şehre indiğini açıklamaktadır. "Seniyye; dağ yolu, geçit mânasına gelir.

2- İbnu Hacer, hadiste zikri geçen üst yolun, Mekke ahalisinin el-Muallâ adındaki kabristanına indiğini, bu yolun sarp, yokuş ve bozuk bulunduğunu, ilk defa Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin, sonra Abdülmelik Mehdi vs tarafından onarılıp düzlendiğini, hicrî 81 l'de tekrar tamir edildiğini, daha sonra Mısır Sultanı el-Meliku'l-Müeyyed tarafından 820 yılları civarında tamamen tamir edilip düzenlendiğini belirtir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Mekke'den çıkışta tâkip ettiği aşağı yola gelince, bu bazı rivayetlerde es-Seniyyetü's-Süflâ diye geçerken bâzılarmda Küdâ diye geçer. Burası Kuaykıân dağı tarafında Şi'bu'ş-Şâmiyyîn'e yakın Şebîke kapısı yanındadır.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye yukarıki yoldan girer, şehri bu aşağı yoldan terkedermiş. Girişte, yukarı yolun tercih edilişi sebebiyle ilgili olarak şârihler muhtelif yorum kaydederek hurdaki hikmeti belirtmeye çalışırlar:

1) Girişte yükseği tercih etmede mekâna ta'zim mevcuttur, aksi durumda ayrılığa işâret vardır.

2) Hz. İbrahim (aleyhisselam) Mekke'ye buradan girdiği için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da onun sünnetine uymuştur.

3) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hicret için ayrılırken, Mekke'den gizlice çıktı. Sonraki girişte zâhirdir ki herkesçe görülecek şekilde yüksekten girmeyi tercih etti.

4) Bu istikametten şehre giren, Beytullah'la yüz yüze gelir.

5) Fetih günü oradan girmişti, sonra bunu âdet hâline getirdi.

Başka yorumlar da yapılmıştır. Müteakip bazı rivayetler de bu mevzuyu tamamlayacaktır.® 1

p ğjŞmİ! c£2ü tLyjj tj\£ <jÎ[JAC. qA j -2

p JtŞkjjiÂİl l_jlj -He. 1 Aiâlj jî l^La. ^43 ! (jl£j İ _ 5 1 c-Lj

>» ^Al^aaâ 2_â^yL^aİJ p .Lfua-a IjujİJ L«-uj lİİİi

^ciül (jc- IjlİJ 1 qdijlaaâ ^1 (jl <2)3

1 ALuJl tf- AAiüJl ç.l_a2aillj

2. (1537)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre: "O, iki dağ yolu arasındaki ZuTuvâ nâm mevkide geceyi geçirir, sonra Me kk e'nin yukarı yolundan şehre girerdi. Hacc veya umre yapmak niyetiyle Mekke'ye geldiği vakit, devesini doğruca Beytullah'm kapısının yanında ıhdırırdı. Sonra (hayvandan iner) Mescid-i Harâm'a girer, Haceru'l-Esved rüknüne gelir, oradan başlayarak yedi kere Beyt'i tavaf eder, ilk üçünde koşar, dördünde de yürürdü. Sonra tavaftan çıkar, evine dönmezden önce iki rek'at namaz kılar, Safâ ile Merve arasında da tavafta (sa'y) bulunurdu.

Hacc ve umreden çıktığı zaman, Zülhuleyfe'deki Bathâ'da devesini ıhtırırdı. Orada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da devesini ıhtırırdı" [Buhârî, Hacc 38, 29, 148, 149; Müslim, Hacc 226 (1259); Muvatta, Hacc 6, (1, 324); Ebu Dâvud, Menâsik 45, (1865); Nesâî, Hacc 103, (5, 199).]™

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in Mekke'yi ve Kâbe'yi ziyaret âdâbını tanıtmaktadır. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünnetine kılı kılma riayet ettiği ve hiçbir şahsî katkı ve değiştirmede bulunmadığı için, muhaddisler onun

tarzını Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in tarzı olarak değerlendirirler.

2- Mekke'ye girerken yıkanma meselesi bütün ulemâca müstehab addedilmiştir. Bunun terki herhangi bir fidye gerektirmez. Bir kısım âlimler: "Abdest de kifayet eder" demiştir. İbnu Ömer'in ihramlı iken başını yıkamadığı 1227 numaralı hadiste belirtilmişti. Şu halde guslü başı dışında kalan bedenini yıkamasıdır.

Şâfiîler "Mekke'ye giren kimse yıkanmakdan âciz kalırsa teyemmüm eder" derler. Bazılan, Mekke'ye girerken müstehab olan yıkanmanın, mücerred giriş için değil tavaf için oluduğunu, tavaf yapayacaklara yıkanma terettüp etmeyeceğini söylemiştir.

3- Son paragrafta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ve Hz. Abdullah İbnu Ömer'in Mekke'den dönerken Medine'ye girmezden önce Zülhuleyfe mevkiinin Bathâ noktasında bir müddet durduklarını belirtmektedir. Bilindiği üzere Zülhuleyfe Medine'ye yakın bir yerdir ve Medinelilerin mîkatıdır. Hacca gidenler orada ihram giyerler. (Daha fazla bilgi için 1187 numaralı hadise bakın).

4- Bu rivayet Hz. Abdullah İbnu Ömer'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m konakladığı her noktada aynen konakladığını ifade eder.

jisy*\\j jg)\\\ n.->A 1 Ag jç. Alil ^4c. '(Jlâ £âlj <jitj -3

^Luâll I AlLuJI a^.^A.1 auI Jjjjjj (_jc- lillj cA*_şjk ^ A$jj tg.Luı»İlj Cj^jlâİlj

3 . (1538)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Muhassab'da öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarını kılar, bir miktar uyurdu. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m böyle yaptığını

söylerdi." [Buhârî, Hacc 149; Müslim, Hacc 337, (1310); Muvatta, Hacc 207; Tiımizî, Hacc 81, (921); Ebu Dâvud, Menâsik 87, (2012, 2013).]^

JAÂjjj i._ m^VıII i «og ic- AliI is J ~^ 3 (j^[^ Jaua 4 j1 -4

4 . (1539)- Müslim'in bir rivayetinde: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) tahsib'i (Muhassab'da konaklamayı) sünnet bilirdi" denir. 16231

3^ 3âjj £_ s -2kü A 6^[1(3-^ AÂİ 1 AgiC- Alt! (JjoIjC. <_JJİ (jc -j -5

(_£Âa^}!İİ!j jIAjfîıIl A^.^)A.! AtlI çJjjjjj

5 . (1540)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "Tahsib (menâsike dahil olan) bir şey değildir, o, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın konakladığı bir konaklama yeridir" derdi. [Buhârî, Hacc 147; Müslim, Hacc 341, (1312); Tirmizî, Hacc 81, (921).]^

Aİ^-j ÖaiJ[;dılla 1 g ic. AİJİ AaajIc. aü! 4jİ4 j -6

(jI^ Aj‘ ^ AUİ çJjjjjJ

6 . (1541)- Yine aynı kaynaklar Hz. Aişe'nin şu sözünü kaydederler: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), oraya inmiştir, çünkü orası, yola çıkmaya daha uygundur." [Buhârî, Hacc 147; Müslim, 339, (1311); Tirmizî, Hacc 82, (923); Ebu Dâvud, Menâsik 87, (2008).] 16231

£cJjp' û' # 4 1 ' f^[ajc. j 0 °j -7

Jjİ4 _j)lj pUn«a A^.^yA.1 .JJjjOCİ ç.Iş*â Aiâ Aa3 c’Tİ'n ^ iAI j £ 5 -^

7 . (1542)- Ebu Râfı 1 (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'dan ayrıldığı zaman Ebtah'a inmemi emretmedi. Fakat ben önceden gelip oraya bir çadır kurdum. Sonra O (aleyhissalâtu vesselâm) da gelip oraya indi." [Müslim, Hacc 342, (1313); Ebu Dâvud, Menâsik 87, (2009).]^

AÇIKLAMA:

1- Son kaydedilen beş hadis (1538-1542 arasındakiler) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, haccm bitiminde Muhassab'a inişiyle ilgili. Görüldüğü üzere, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu inişi menâsikten mi, değil mi, Ashab'm farklı yorumu mevzubahis olmuştur.

Muhassab: burası Mina ile Mekke arasında Mina'ya daha yakın bir yer adıdır. Düzlüktür, çakılla kaplı olduğu için bu adı aldığı söylenir. Çünkü haseb "küçük taş, çakıl" mânasına gelir. Buraya Ebtah da denir.

Tahsîb: Muhassab denen yere inmek orada konaklamak demektir.

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'da hacc menasikini tamamladıktan sonra Medine'ye dönüş esnasında orada bir müddet konakladığı için, burada konaklamayı menâsikten saymış, hacc yaptıkça her seferinde orada bir müddet konaklamıştır. Sadece O değil, Ashab'tan başta Hülefâ-i Raşidîn olmak üzere diğer bâzılarmm da bu sünneti devam ettirdikleri rivayetlerde gelmiştir (Müslim, Hacc 340).]

Ancak, yukarıda, İbnu Abbas, Hz. Aişe ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in âzadlısı ve hâdimi durumunda olan Ebu Râfi'nin rivayetleri nazar-ı dikkate alınınca, Muhassab'a inmek (veya

tahsîb) menâsikden değildir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Mina'yı terkedilmesi gereken müddeti içerisinde terketmiş Medine'ye yol hazırlıklarını ikmal için, düz bir yer olan Muhassab'da bir müddet daha kalarak oradan yola çıkmıştır. Şu halde Ashab'tan bazıları bunu, dönüş hazırlığına giren

bir amel saymıştır. Hattâ Hz. Aişe, Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde: c>? L>] ^

(^^■'"Oraya vallahi benim yüzümden indi" diye kesin ifadede bulunur. (1313 numaralı hadise bak.) Ancak İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) gibi sünnete son derece bağlı kimseler için, sünnet olarak benimsenmesi için fiilin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan suduru kâfidir.

Ulemâ büyük çoğunluğu ile tahsîbin yani hacc dönüşü Muhassab veya Ebtah denen vâdide bir müddet konaklayıp dinlenmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir. 12211

. db 1 ' û'[dPj -8

8. (1543)- Nâfı' anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke' ye girmek için guslederdi." [Tirmizî, Hacc 29, (852).^

AÇIKLAMA

1537 numaralı hadise bakın.

qÂûq 1İ]! 4_^.Qk! çjjkll ^ çj> Ac. l [;4j!jq ls^J -9

9. (1544)- Bir rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke' ye girmek için gusletti" denmiştir. [Timıizî, Hacc 29 (852).i 1 ® 1

dİjj ^Udl C5 JU1[:Jj% (jl£ Ajl U4 ic. İİjI j^ qj' qc-j -10

10. (1545)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ): "Mina gecelerinde, hiçbir hacı, Mina Akabesi'nin gerisinde geceyi geçirmemelidir."derdi. [Muvatta, Hacc 209, (1, 406).j™ 1

AÇIKLAMA:

Bayram günlerinde Mina'da kalmak ve geceyi orada geçirmek, İbnu Ömer'e göre vacibtir. Hatta Şâfıî, Ahmed İbnu Hanbel ve İmam Mâlik'in mezheplerinde vacibtir. Sâdece Ebu Hanife mezhebinde sünnettir. Öyle ise, bu vâcibin tam yerine gelmesi, Mina hududu dahilinde geceyi geçirmeye bağlıdır. Akabe denen yer Mina'dan sayılmaz. Mekke ile Medine arasında hudud noktasıdır. Bu sebeple hiçbir geceyi bu hududun dışında geçirmemelidir. Muvatta'dan kaydedeceğimiz müteakip rivayette Hz. Ömer (radıyallahu anh)'in, hususî adamlar göndererek hudud dışına kimsenin çıkmamasını sağladığını göreceğiz.

Diğer üç mezhebe göre bu yasağa uymayana dem gerekir. 12211

.Ja) q»\l ç.1 qj q^ qjiÛİl QjIk.ii Lkj

ı v» n

ü Aİ& üıl lM[s -İl

il. (1546)- Bir diğer rivayet şöyle: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), (eyyâm-ı Mina'da hususî) adamlar göndererek, halkın Akabe'nin gerisine (Mina cihetine) girmelerini sağlardı." [Muvatta, Hacc 208, (1/406).] 12231

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste geçti.

C5^? û' # C5^' û'[.W^- is^J L>^' cF-J -12

ûjIû j^j (jI•Çn'üI JaI (jjli 4 İILjj çj^ı

12. (1547)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Hz. Abbâs (radıyallahu anh) Kâbe ile ilgili sikâye vazifesi, kendi sorumluluğunda olduğu için, eyyâm-ı Mina'yı Mekke'de geçirmek için izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da ona izin verdi." [Buhârî, Hacc 133, 75; Müslim, Hacc 346, (1315); Ebu Dâvud, Menâsik 75, (1959).] 12221

AÇIKLAMA:

1- Eyyam-ı Mina (Mina günleri): Mina'da şeytan taşlanan günler, yani bayram günleri (Zilhicce'nin 10, 11 ve 12. günleri).

2- Sikâye: Câhiliye devrinden kalma haccla ilgili bir hizmetti. Kureyşliler hacılara kuru üzüm şerbeti sunarlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih'ten sonra Kâbe ile ilgili hizmetleri çoğunlukla lağvetmiş sadece birkaç tanesini korumuştur. İşte bu korunanlardan biri de sikâye hizmeti idi. Bu hizmet, câhiliye devrinde de Hz. Abbâs'm üzerinde idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) amcası Abbâs'm bu hizmette devam etmesine izin vermişti.

Bâzı rivayetler sikâye hizmetini "hacılara zemzem suyu dağıtmak" diye tarif eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ecdadından olan Abdümenaf, bu hizmet gereği tulumlarla su taşır, Kâbe'nin avlusundaki deriden kaplara doldurur, sonra da hacılara dağıtırmış. Bu vazife Abdumenaftan oğlu Hâşim'e, ondan da Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dedesi Abdulmuttalib'e geçmiş, Abdulmuttalib'ten oğlu Abbâs'a intikal etmiştir.

Bu hizmet, asırlarca Abbâs ahfâdmda devam etmiştir.

3- Mina'da gecelemeye vacib diyenler, bu hükmü, hadisin bazı vecihlerinde geçen ruhsat kelimesinden çıkarırlar. "Hz. Abbâs'm izin talebi üzerine Mekke'de kalmaya Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ruhsat veriyor. Ruhsatın zıddı azimettir, öyleyse Mina'da kalmak vacibtir, vacib olmasaydı, bu tâbirler kullanılmazdı..." vs. denmiştir. Üç mezhebten ayrı olarak, Hanefî mezhebinin Mina'da gecelemeye sünnet dediğini daha önce de belirttik. Ancak şunu da belirtelim ki, Mina gecelerinde orayı terketmek Hanefîlere göre de mekruhtur. Çünkü sünnete aykırıdır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve ondan sonra diğer halifeler, hacc esnasında eyyam-ı Mina'da hep orada gecelemişlerdir. Orada gecelememek diğer mezheplerde dem gerektirir; Hanefîlerde fidye gerekmez. 122 ^!

AfLaJ g a\\ Aül Jjjjjj ;çjIâ AİC. (3J <1^11 -13

AjjİaİÜ! .JIİİi AfLufî ç-U-iaâ

13. (1548)- Alâ İbnu'l-Hadramî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhacir olanlar, menâsiklerini tamamladıktan sonra Mekke'de üç gün kalırlar." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 47; Müslim, Hacc 441,(1352); Tirmizî, Hacc 103, (949); Ebu Dâvud, Menâsik 96, (2022); Nesâî, Taksiru's-Salât 4, (3, 122).] 1203

AÇIKLAMA:

1- Mekke fethinden önce, Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirlerin, tekrar Mekke'ye dönüp yerleşmeleri haram kılınmıştı. Sonraları, bunlardan Mekke'ye hacc ve umre niyetiyle gelenlere bu vazifeleri ifadan sonra Mekke'de üç güne kadar oturmaları mübah kılındı. Ulemânın cumhuru bu

hadislerden, Muhâcirler'in Mekke'ye gelip yerleşmelerinin haram kılındığı hükmünü çıkarmıştır.

Bazı âlimler ise bu yasağın hicretin her mü'mine vâcib kılındığı ilk devrelere ait olduğunu söylemiş, Muhâcirler'in de Mekke'de veya bir başka yerde ikâmet edebileceklerini, yerleşebileceklerini söylemiştir.

Bu yasak hükmü, Mekke'ye hacc için gelen herkese ait bir yasak değildir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında Medine'ye hicret etmiş olan "Muhacirler"e aittir.

Uç gün kalma izni, onları "misafir" vasfından çıkarıp "mukim" vasfına sokmayacağı içindir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu husustaki kararlılığını Muhacirler'den Sa'd İbnu Havle'nin, Veda haccı sırasında Mekke'de vefat edince, hicretle terkettiği yer olan Mekke'de vefat etmiş olmasından dolayı üzülmek suretiyle göstermiştir.

2- Bu hadisten bazı âlimler veda tavafının hacc menâsikinden olmayan müstakil bir ibadet olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Çünkü hadiste "....Menâsiklerini tamamladıktan sonra" denmektedir. Veda tavafı menâsikinin tamamlanmasından sonraki ikâmetin nihayetinde Mekke terkedilirken edâ edileceğine göre o ayrı bir ibadet olmalıdır..."denmiştir. 1220

1W R(Jlâ İ4İ 4 j4j (Juâ /üc. aUİ (jc-j -14

jlill Jâil IİAj Ç)luJ! L-ıLa^-^a! Usa $

14. (1549)- Hz. Câbir (radıyallahu anh)'den anlatıldığına göre, kendisine: "Kişi Beytullah'ı görünce ellerini kaldırır mı." diye sorulunca şu cevabı vermiştir:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la haccettik. O zaman biz bunu yapardık." [Tirmizî, Hacc 32, (955). Bu metin Tirmizî'ye aittir. Mevzu üzerine, Ebu Dâvud ve Nesâî'den gelen metin müteakip rivayettedir.] 12221

(jî c ı'ıÇ La ; Jllâ .ilip Ç)C. ûjb (jc.j -15

J4 * «T fj: <U1İ

15. (1550)- Ebu Dâvud ve Nesâî'de bu rivayet şu şekildedir: "Bu hususta soruldu, şu cevabı verdi:

"Yahudilerden başka birisinin yaptığını görmedim. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte haccettik, bunu yapmadık." [Ebu Dâvud, Menâsik 46, (1870); Nesâî, Hacc 122 (5, 212).j 12221

AÇIKLAMA:

1549 numaralı hadisi Tirmizî, "Beytullah'ı görme anında elleri kaldırmanın mekruh olduğu hususunda gelen rivayet" adlı bir bâb başlığı altında sunarken Ebu Dâvud 1550 numaralı hadisi "Beytullah'ı görünce elleri kaldırma" adı altında verir.

Yani rivayetin birisi, Beytullah'ı görünce dua için elleri kaldırmanın müstehab olduğunu ifade ederken, diğeri mekruh olduğunu, sadece Yahudilerin (Beytü'l-Makdis'i) gördükleri zaman dua için ellerini kaldırdıklarını ifade etmektedir.

Bu mesele üzerine, lehte ve aleyhte başka rivayetler de gelmiştir. Beyhakî: "Elleri kaldırmayı te'yid eden Câbir'den başkasının rivâyeti, ehl-i ilim nezdinde daha meşhurdur. Bu çeşit ihtilâftı durumlarda hüküm, te'yid edene (müsbit'e) göre verilir" der.

Bu iki rivayeti cem etmek de mümkündür. Şöyle ki: Elin kaldırılmasını te'yid eden rivayet ilk görmeye, reddeden rivayet de her görmeye hamledilir. Yani birinci görüşte elleri kaldırarak dua etmek müstehabdır, bilâhere her görmede el kaldırıp dua etmek gerekmez.

Hattâbî de şunu söylemiştir: "Bu meselede ulemâ ihtilaf etmiştir. Süfyan-ı Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed İbnu Hanbel, İshak İbnu Râhuye gibi bâzıları Beytullah'ı görünce ellerini kaldırıp dua etmişlerdir. Bunlar Câbir hadisini senette yer alan meçhul râvî sebebiyle zayıf addederler. Bunlara

göre bu babta gelen İbnu Abbâs hadisi muteberdir. ŞÖû-oİİ lş*

Ç*nı\l yfhu 'j

"Yedi yerde el kaldırılıp (dua edilir): Namaza başlarken, Beytullah'la karşılaşınca, Safâ ve Merve'de, Arafat ve Miizdelife vakfelerinde, orta ve küçük şeytan taşlanırken."

Keza İbnu Ömer'den de "Beytullah'ı görünce ellerini kaldırıp dua ettiği" rivayet edilmiştr.

Keza İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'tan da aynı davranış rivayet edilmiştir.

İbnu'l-Hümâm, senedli olarak Said İbnu'l-Müseyyeb'in şu sözünü kaydetmiştir:

"Ben Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den bir söz işitmiştim, insanlar arasında benden başka bunu işiten kimse kalmadı. Ben Beytullah'ı görünce onun şu duayı yaptığını işitmiştim: liiiaj Clı3l ^1

çOijAj Ulka Ey Rabbim! Sen selâmsın, selâmet şendendir. Bizi selâmet üzere yaşat."

İmam Şâfiî hazretleri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den Kâbe'yi görünce ellerini kaldırarak şu duayı okuduğunu kaydetmiştir:

]I3^j La-ilâ*jj o j«a'ic. 1 jİ 4 ^ ~s (3^° ^

\l U c^Luj cAjû e öjj' jfo İkil üLolj e c)jJU kj ^ föjk ^İi*j . e lJ^İJ Jögil

"Ey Rabbim, şu mübarek Beyt'in şeref, hürmet, azamet, mehâbet, yücelik ve güzelliğini artır. Ey Rabbim, ona hacc, umre gibi ibâdetler yaparak (kurbanlar sunarak) ona tâzim ve hürmet edenlerin şeref, itibar ve makamlarını yücelt, iyiliklerini artır. Ey Rabbim, sen selâmsın, selâmet şendendir. Rabbimiz bizi selâmet üzere yaşat. Bizi selâmet yurdu olan cennetine koy. Ey celâl ve ikram sâhibi Rabbim, sen her şeyden yüce ve her varlıktan üstünsün!" 12021

ûjajj' 1 (Jualâ 4 İLû (Jkilâ $ ^JİİI AİC- îütl J (jc-j -16

İUİİ k ^âojâ Ç \yiII J\ t —k I^k\l C' {nIIj Cilia Iklula

4jİ4 ^jİ jAİVı ^C.Jüj ûJjSAİ <jI AUİ ç.l2û La

16. (1551)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilerledi, Mekke'ye girdi. (Doğru Beytullah'a giderek) Haceru'l-Esved'e geldi, (ilk iş) onu istilâm buyurdu. Sonra Beytullah'ı (yedi şavtta) tavaf etti. (Tavaf tamamlanınca) Safâ tepesine geldi, oradan Beytullah'a baktı. Ellerini kaldırıp Allah'ı (tekbir, tehlil, tahrnid ve tevhidlerle) zikretmeye başladı ve Allah'ın zikretmesini dilediğince zikretti, dua etti. Bu sırada Ensâr (radıyallahu anhüm) da onun aşağısında (aynı şekilde zikir ve duada bulunuyordu)." Ebu Dâvud, Menâsik 46, (1872).] 17101

AÇIKLAMA:

1 - İstilâm, Hacer-i Esved'i selâmlamaktır. İki surette yapılır:

a) Yanaşmak mümkünse, yaklaşıp, Hacer'e yöneldikten sonra, namaz vaziyetinde olduğu üzere elleri kulak hizasına kadar kaldırıp: "Bismillahi Allahu ekber" diyerek eller aralıklı olarak Hacer'in üzerine konur, aradaki boşluktan Hacer öpülür

b) Uzaktan istilâm: Eğer kalabalık sebebiyle yaklaşmak mümkün değilse, Hacerü'l-Esved'in bulunduğu rüknün karşısına gelince -ki zeminde kırmızı mermerle çizgi atılarak işâretlenmiştir- ellerin iç kısmı Kâbe'ye gelecek şekilde, yine kulakların hizasına kadar kaldırılıp, üzerine konuluyormuş gibi işaret edilerek "Bismillahi Allahu ekber" diyerek Hacer selâmlanır ve sağ elin içi öpülür."

2- Şavt: Beytullah'm Haceru'l-Esved köşesinden başlayarak, tekrar oraya gelmek suretiyle yapılan bir turluk tavafa bir şavt denir. Bir tavaf, yedi şavttan meydana gelir.

3- Şârihler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Safâ ve Merve'de, "Allah'ın dilediğince zikir ve dua etmesi"ni burada, duada kişinin serbest olduğuna; dilediği şekilde, içinden geçtiği şekilde dua edebileceğine yorumlamışlardır. İmam Muhammed, hacc esnasında muayyen yerlerde yapılacak duaların belirlenemeyeceğine, dileyenin dilediği şekilde dua edebileceğine hükmetmiştir. Ona göre böyle davranmak, kişiye huşu verir.

İbnu'l-Hümâm da: "Bunların tesbiti kalpteki rikkati giderir, kişi ezberindekilerini otomatik şekilde tekrar eden bir vasıta durumuna düşer, ancak sünnette gelen (nıe'sur) dualarla teberrük ederse bu da güzeldir" der.

Sanki her ikisi de, ne istediğini bilerek, mânayı fikr en idrâk ederek dua etmenin daha uygun olduğunu, bu kayıtla nıe'sur duaların tercih edilebileceğini söylemektedirler. 12111

ûç-LK JU-İSU (jl£ Ijj 4iLa (_j-a çjaâ! ;l«ag jç. 4İ1İ jaZ. ^_jj! (jlj^ .^İU (jc.j -17

tillLa ^lâu 4İLa An)iâll qa

17. (1552)- Nâfı' (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Mekke'den (ayrılıp Medine'ye) yönelmişti. Kudeyd'e gelmişti ki, kendisine Medine'den bir haber ulaştı. Bunun üzerine, ihramsız olarak Mekke'ye döndü." [Muvatta, Hacc 248 (1, 423).

AÇIKLAMA:

1- Abdurrezzak'm rivayetine göre İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in yarı yoldan Mekke'ye dönmesine sebep olan haber, Medine'de çıkan bir fitne ile ilgilidir. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Ashab'tan fitneye bulaşmama hususunda gayret gösterenlerden biridir.

2- Bu rivayetle ihticâc eden İbnu Şihâb, Haşan Basrî, Dâvud-u Zâhirî ve etbaı Mekke'ye ihramsız girmenin câiz olduğuna hükmederler. Onlara göre, "İhramı gerektiren husus hacc veya umredir. Ne Allah, ne de Resûlü bunların dışında ihramı şart kılmamıştır..."

Ancak Cumhur bu görüşte değildir. İmam Mâlik "Taif gibi yakın yerlerden meyve veya odun satmak üzere Mekke'ye gelenler ihramsız girebilir" demiştir. Cumhur da böyle hükmeder. Mekke'den memleketine müteveccihen yola çıkıp, yarı yoldan dönenlerin de İbnu Ömer örneğinde olduğu gibi, Mekke'ye ihramsız girebileceğini söylemişlerdir.

Ancak hâriçten Mekke'ye ticaret, ziyaret her ne maksadla olursa olsun gelmek isteyen kimse şehre ihramlı olarak girmelidir, zîra Harem bölgesine girmektedir. Bu hususu teyid eden bir hüküm de şudur: "Kişi Mekke'ye yürümeye nezretmiş olsa, kendisine hacc veya umre niyetiyle ihram giymek vacib olur.”

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih günü hâriç, her seferinde Mekke'ye ihramlı olarak girmiştir.

3- Kudeyd: Mekke yakınlarında bir yer ismidir. Medine yolu üzerindedir. 12121

ONÜÇÜNCÜ BÂB HACCDA NİYÂBET

NİYÂBET:

Bir işi başkasının yerine yapmaktır. Buna vekâlet de denir. Dinimizde namaz, oruç, itikaf gibi münhasıran bedenî olan ibadetlerde niyabet câiz değildir. Bu ibadetleri ferdler bizzat yapmalıdır. Zekât, kurban, sadaka-ı fıtır gibi sırf malî olan ibadetlerde niyabet câizdir.

Hacc ise hem malî hem bedenî bir ibadettir. Bu sebeple mutlak olarak "câiz" veya "değil" denmemiş, bazı şartlarla câiz olduğu kabul edilmiştir. Bizzat yapabileceklerin kendileri yapması gerekir. Amma acz ve zaruret gibi şartlar bulunduğu takdirde, vekil, niyâbeten bir başkasının haccını yapabilir; bu câizdir.

Zenginlik sebebiyle hacc farz olduğu halde yaşlılık, hastalık gibi sebeplerle haccedemiyen kimsenin yerine bedel göndermesi gerekir. Veya hacc farz olduğu halde bu borcu edâ etmemiş olanın, yerine bedel gönderilmesini vasiyet ederek para ayırması gerekir. Ölen zengin vasiyet etmemişse, vârisler birini göndermekle mükellef tutulmaz. Ayrıca vasiyet etse bile, parasının üçte biri, bedel olarak

gidecek kimsenin hacc masraflarını karşılamayacak miktarda ise, vârisler yine de bedel göndermekle sorumlu tutulmazlar. 12111

4jç.l_2kâ AUİ çJjJaal! (jI^[[çjls 1 «ag İC- AliI (j joIjC- (jc. _ 1 _

4-^.j jIVîı j çjj-iaü]! çJ*-Kâ AİİÎÎLuû ^a ûî^al

I çJj-iaa]!Qî ad! 4<j! ;ad! ;dılla

A 4N dIljj (Jİ3 ?4âc. ^cAİâ! Aİ^İJİI i _ 5 İc. ûjI <j! ^jİaüjüjjÇ} \ ~vj tîı

.ALuJ! 4_^yk!

1. (1553)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Fadl İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m terkisinde idi. Has'ame'den bir kadın birşeyler sormak istiyordu. Fadl, kadına, kadın da Fadl'a bakmaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) eliyle Fadl'm başını öbür istikâmete çevirdi. Kadın:

"Ey Allah'ın Resûlü, Allah'ın kullarına yazdığı hacc farizası yaşlı ve ihtiyar babama ulaştı. Ancak o, bineğin üzerinde durabilecek halde bile değil. Ben ona bedel hacc yapabilir miyim?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet!" dedi. Bu hâdise, Veda haccmda cereyan etti.” [Buhârî, Hacc 1, Cezâ-u's-Sayd 23, 24, isti'zân 2; Müslim, Hacc, 407, 408, (1334, 1335); Muvatta, Hacc 97, (1, 359); Tirmizî, Hacc 85, (928); Ebû Dâvud, Menâsik 26, (1809); Nesâî, Hacc 9, 11,12, (5, 117, 118).] 1213

AÇIKLAMA:

1- Hadis, birçok farklı tariklerden farklı ziyadelerle rivayet edilmiştir. Öyle ki, soru soranlar bazen erkek, bazan

kadındır, bazan annesi, bazan babası, bazan da kardeşi namına hacc yapmanın câiz olup olmayacağı sorulmuştur. Bu farklılıkları değerlendiren âlimler, bu mesele ile ilgili olarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a değişik kimselerin soru sormuş olabileceğine hükmetmiştir. Erkeklerden soru sahiplerinin ismi belli ise de kadınlardan kimin sorduğu belirsizdir.

2- Hadis, bir kimsenin kadın bile olsa, hacc yapmaktan âciz olan bir başkasına bedel hacc yapmasının caiz olduğunu ifade eder. Hanefîler, Şâfıiler, Ahmed İbnu Hanbel, Sevrî ve İshak İbnu Râhuye böyle hükmeder.

* İmam Mâlik, Leys ve Haşan İbnu Sâlih'e göre hayatta olan bir kimseye bedel hacc yapılamaz, sadece haccetmeden ölen kimsenin adına haccetmek câiz olur. Ancak İmam Mâlik'ten, bu mevzuda farklı üç kavil daha rivayet edilmiştir:

Birine göre; ölen nâmına dahi bir başkası haccedemez. Diğerine göre; ölenin çocukları onun adına haccedebilir. Üçüncüye göre; ölenin vasiyeti varsa onun adına başkası haccedebilir.

Cumhûr-u ulemâya göre, vasiyet olsun olmasın, ölen bir kimsenin adına onun farz veya vâcib (nezir) haccı varsa başkası tarafından edâ edilebilir. Şafıilere göre nâfıle hacca dahi bedel gönderilebilir. Niyabeten yapılan hacc, kimin adına yapılmışsa onu borçtan kurtarır. İmam Muhammed: "Bedel olan hacc yapan kendisi hacı olur, gönderen de masrafını çektiği için sevab kazanır" demiştir.

İbnu Battâl'm beyânına göre, hasta iken bedel gönderen kimse sonradan sıhhate kavuşacak olsa hacc borcundan kurtulup kurtulmadığı meselesinde ihtilâf edilmiştir. Küfe ulemâsı ile İmam Şâfiî ve Ebu Sevr ve bu haccm sayılmayacağına hükmetmişlerdir. İyileştikten sonra tekrar

haccetmesi farz olur. Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Râhuye'ye göre bu hacc kâfidir.

3- Bazı âlimler, bu hadiste, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in niyabeten hacc yapma iznini, hayvana binemeyecek derecede yaşlı ve âciz olan baba için, onun evlâdına vermiştir. Üstelik, aczi sebebiyle mezkur babaya hacc farz değildir. Çünkü hacc yapabilecek olana farzdır. Öyle ise buna kıyasla, başkası için de niyâbeten hacc yapılabilir diye cevaz hükmü umumileştirilemez. Meseleyi İmam Mâlik ve diğer Mâliki âlimler böyle yorumlarlar. Onlara göre hacc bedenî ibadettir, bedenî ibadette, tıpkı namazda olduğu gibi, niyâbet caiz değildir.

4- Haccm farziyetinde gücü yetme şartı da farklı yorumlara sebep olmuştur. İbnu Tîn bunu: "Beytullah'a ulaşabilmeye muktedir olma" diye açıklar. Bunda da kişinin kendi âdeti esastır. Sözgelimi, bir kimsenin âdeti yolculuğu yayan yapmak ise, binek bulamasa bile yürüyerek gitmelidir. Başkasından dilenerek geçinmeyi âdet eden kimse, dilenerek Mekke'ye varabilecekse, yiyeceği olmasa bile hacca gitmesi gerekir. Dilenmeyen ve sefere hep hayvanla giden kimseye, binecek hayvan buluncaya kadar hacc farz olmaz.

İbnu Battâl, bu kavlin Abdullah İbnu Zübeyr, İklime ve Dahhâk'm mezhepleri olduğunu söyler.

İmam-ı Azam ve İmam Şâfıî'ye göre "muktedir olmak, zâd ve râhile bulmaya bağlıdır.

Zâd, hacca gidip dönünceye kadar kendisine ve bakmakla mükellef olduğu ailesine yetecek kadar nafakadır.

Râhile de binecektir. Haşan Basrî, Mücâhid, İbnui-Müseyyeb, İbnu Cübeyr, İmam Ahmed, İshâk vs. de bu görüştedir.

Kurtubî, Mâlikîlerin, sadedinde olduğumuz hadisi -yukarıda belirttiğimiz üzere- niyâbet meselesinde reddederken, "Allah için, yoluna gücü yetenlere Beytullah'ı haccetmek insanların boynuna borçtur"

(Âl-i İmrân 97) meâlindeki âyete muhalif olduğunu belirtir. Onlara göre güç yetme meselesinde esas olan beden kuvvetidir.

İmam Mâlik bu meselede Kur'ân'm zâhiriyle amel etmiştir.

Ancak Cumhur, bu hususta Mâlikîlere cevap vererek zâd ve râhileden bahseden hadisin, âyette geçen güç yetme mefhumu ile ne kastedildiğini açıklamış olduğunu söylemişlerdir.

5- Kendisi hacc yapmayan kimse bedel olarak hacca gidebilir mi? sorusuna Cumhur: "Evet!" diye cevap vermiştir. Çünkü, buna cevaz veren, sadedinde olduğumuz rivayet mutlaktır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) niyabet için izin isteyen kadına kendisinin hacc yapıp yapmadığını sormamıştır.

Ebu Hanife, İmam Mâlik, bir rivayette İmam Ahmed'in görüşü budur.

Haşan Basrî, Nehâî, Eyyub ve Câfer İbnu Muhammed'den de aynı görüş rivayet edilmiştir.

Ancak Evzâî, İshak ve Şâfıî'ye göre, kendisi haccetmemiş bulunan bir kimse başkası adına hacca gidemez. Giderse kendisi için haccetmiş olur. Ancak bunun, giden için de bâtıl olacağını söyleyen olmuştur. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan bunu te'yîd eden bir görüş rivâyet edilmiştir.

6- Bu hadisten, kadının vekâleten erkek adına hacca gidebileceğine hükmedilmiştir.

7- Hadisin bir diğer hükmüne göre evlad, anne ve babanın borçlarını ödemek, hizmetlerini yapmakla mükelleftir. 122 ® 1

û' u) #

*** &! ^lâ JU ?**

2. (1554)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:

"Kızkardeşim haccetmeye nezretti. Ancak bunu îfa etmeden öldü, (ne yapmak gerekmektedir?)" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):"

Üzerinde başka borcu var mıydı, sen bunu ödeyiverdin mi?" buyurdu. Adam:

"Evet!" deyince:

"Öyleyse Allah'a olan borcunu da ödeyiver. O, (celle şânuhu) borç ödenmeye daha lâyıktır" dedi." [Buhârî, Eymân 30, Cezâu's-Sayd 22, İtisâm 12; Nesâî, Hacc 7, 8, (5, 116); Müslim, Nezr 1, (1638).J 12121

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, nezir borcu olduğu halde edâ etmeden ölen kimsenin nezrini, varislerinin yerine getirebileceğini ifade eder. Bu meselede İbnu Abbâs'tan iki farklı rivayet gelmiştir. Birinde: "Kişi üzerinde nezr borcu olduğu halde ölürse velisi bunu kaza eder" demiştir.

Diğer bir rivayette de İbnu Ömer'le birlikte bunun aksine hükmettikleri belirtilmiştir. Nitekim

\ \ } 9- " T.. \ \ \

Muvatta'da İbnu Ömer'den, Nesâî'de İbnu Abbâs'tan: 0° -^.1 ^üJ (jc. ^ U

A^"Kimse kimsenin yerine ne namaz kılar, ne de oruç tutar" dedikleri rivayet edilmiştir.

İbnu Hacer, İbnu Abbâs'm bu zıt görüşlerini te'vil ederek şunu söyler: "Te'yid eden rivayet ölüler hakkındadır, yani ölenin nezri yerine getirilir. Reddeden rivayet, sağlar hakkındadır, yani hayatta olanın yerine oruç tutulamaz, namaz kılınamaz. Nitekim bu te'vili te'yid eden bir rivayet İbnu Ebî Şeybe'den gelmiştir: "Ölmüş bir kimsenin üzerinde nezir borcu olursa ne yapmalı?" diye İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'a sorulmuştu: "Onun adına orucu tutulur" diye cevap verdi."

İbnu'l-Münir'in de şu yorumu kayda değer: "Muhtemelen İbnu Ömer, Küba mescidinde namaz kılmaya nezredip kılmadan ölen bir kadının kızı bu durumu sorunca, kadının kızma: "Onun yerine sen kılıver!" derken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şu hadisiyle amel etmiş olmayı düşünmüştür: "Ademoğlu ölünce, ameli kesilir, ancak üç kişi hâriç..." Bu üç meyanda evlâd da zikredilmiştir. Çünkü evlâd kişinin kesbindendir. Bu sebeple evlâdın salih amelleri kişinin amel defterine de, evlâdmkinden eksiltme hâsıl etmeden- aynen yazılır. Öyle ise, "Onun yerine kılıver" sözünün mânası: "Senin namazın, kendi adına niyet etmiş olsan dahi onun adına da yazılır." Bu sözüyle İbnu'l-Münir, cevâzı evlâd' la sınırlandırmış, evlâd dışındakilerin, ölen kimsenin yerine borç ödeyemeyeceğini

<Ûr^' 340 cs^[dPj -2

Auialİ ı" nÇİ ÇjjJ Igjjç. jI JIlâ

söylemiş olmaktadır. Mamafih İmam Mâlik, Ebu Mus'ab, İbnu Vehb hep bu görüşü iltizam etmişlerdir.

İbnu'l-Münir bu yorumuyla, İbnu Battâl'ı da tenkid etmiş olmaktadır. Çünkü o: "Hiç kimsenin, ölmüş veya hayatta hiçbir kimsenin yerine ne farz ne de sünnet hiçbir namaz kılamayacağı hususunda icmâ var" demiştir.

Muhelleb de şöyle demiştir: "Eğer bu câiz olursa, bu (yani niyabet) bütün bedeni ibadetlerde caiz olur, Şâri' Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dahi bunu ebeveyni için yapmaya daha çok hak sahibi

bulunurdu ve amcası için istiğfarda bulunmaktan menedilmezdi ve) Ç j

Günahkâr hiç bir nefis diğerinin (günah) yükünü taşımaz" (En'âm 164) âyetinin mânası batıl

olurdu."

İbnu Hacer bu mütâlâanın, bilhassa Şâri' (Resûlullah) ile alâkalı kısımlarını tenkid etmenin çok kolay olduğunu söyler. Unutmayalım ki ebeveyne, yakınlara yapılan hayrın ulaşması, onların imanla gitmiş olmalarına bağlıdır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m amcasının küfür üzerine öldüğünü rivayetler te'yid eder. 17181

(jaj ;çjls Ç)C. i-Mj i\ *(J

jaİ ÜLhVi _ ;çjlâ

Ç)C.

3. (1555)- Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan rivayet edildiğine göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir adamın:

"Şübrüme adına lebbeyk!" dediğini işitir.

"Şübrüme de kim?" diye sorar. Adam:

"Bir kardeşim veya bir yakınım!" diye cevap verir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sen kendi hesabına hacc yapmış mısın?" diye sorar. "Hayır!" cevabını alınca:

"Öyleyse önce kendi adına hacc yap, sonra Şübrüme adına yaparsın!" der." [Ebu Dâvud, Menâsik 26, (1811); İbnu Mâce, Menâsik 9, (2903).] 12121

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, kendi adına hacc yapmamış olan kimsenin, muktedir olsun olmasın bir başkası adına hacc yapamayacağını ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Şübrüme adına telbiye getiren kimse hakkında tafsilat aramadı, böylece o, umum yerini tutmuş olur.

1551 numaralı hadisi açıklarken İmam Şâfiî'nin buna hükmettiğini belirtmiştik.

Sevrî: "Kendi adına haccetmeyenin yaptığı hacc, başkası adına muteberdir" der. (Mütemmim bilgi için önceki iki hadise de bakın.) 12221

ONDÖRDÜNCÜ BÂB

HACCLA İLGİLİ MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Bu babta yedi fasıl vardır BİRİNCİ FASIL

TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR

*

İKİNCİ FASIL MİNA'DA HUTBE

*

ÜÇÜNCÜ FASIL ÇOCUĞUN HACCETMESİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL ŞARTLI HACC

jSy 6£ j # :JIS Âic. auI L^jÎ Aioj _3_

BEŞİNCİ FASIL HAREM'DE SİLAH TAŞIMAK

*

ALTINCI FASIL ZEMZEM SUYU

*

YEDİNCİ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

TEŞRİK GÜNLERİNDE TEKBİR

Teşrik Günü (Eyyâm-ı Teşrik): Zilhicce'nin 11, 12 ve 13. günlerine teşrik günleri denir. Bu, bayramın 2, 3 ve 4. günlerine tekâbül eder. Beş vakit farz namazların arkasından teşrik tekbirlerinin getirildiği arefe sabahından bayramın dördüncü günü akşamına kadar olan 5 güne de teşrik günleri denir. 12211

j4İİ! ^Jİ i üiâ ûİ4*J! AİC. AUİ 1(3-2 ,tja> >>ı ^j'vj _ [_

3^2 3^.a 3-g-3' a-ojj cb 0 ^3^- 23-3' 33 J 33^ i\nlı

<3 ^- ° 4jLû 23-2' 33^ 3^ 23® j - 2' s—^3 ^3^ 3 •? j..3\ ı ^ 23-2'

.]ûjj 33 ^ 3ı' <>30 33 ûj^j^ 3 .^'3=3' 3) 3^3'

1. (1556)- Yahya İbnu Said anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) yevm-i nahrin sabahında gündüz biraz yükselince çıkıp tekbir getirdi. Onun tekbiriyle birlikte halk da tekbir getirdi. Aynı gün, gündüzün tamamen yükselmesinden sonra ikinci defa çıkıp tekbir getirdi, halk da onunla birlikte tekbir getirdi. Sonra güneşin zeval vaktinde çıkıp tekrar tekbir getirdi, halk da onunla birlikte tekbir getirdi. (Getirilen) bu tekbir Mescid-i Haram'a kadar ulaştı ve halk: "Hz. Ömer tekbir getirdi" deyip tekbir getirdiler." [Muvatta, Hacc 205, (1, 404).] 12221

^3 3-^-3' . jAİal)->> A (3 33^ 4ji[.1 «ag ÎC. <Ul' £ 5 _ıJa3 ^aC- >j' 3 c 'J -2

;Aİ3 3) tdîüa

2. (1557)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre, "O, çadırının içinde tekbir getirirdi." [Buhârî, İydeyn 12. (Tercüme'de muallak olarak kaydeder. Ancak Buhârî, bunu İbnu Ömer'e değil, Hz. Ömer'e nisbet eder.)] 12211

33 c jjÂı ç.liiûll <jlfîj '2-^ l$2[\ g ic- auI £ 5 - L ^ a 3 4-jj^o-iA 3 c, j -3

l_jlj Aa^ 3 <3 c£3-^-3' .]u'-2ic- Oi

3. (1558)- Meymûne (radıyallahu anhâ)'dan anlatıldığına göre, "Yevm-i nahrde tekbir getirir, kadınlar da Ebân İbnu Osmân'm arkasından tekbir getirirlerdi." [Buhârî, İydeyn 12.] 12211

AÇIKLAMA:

1- Kaydedilen bu üç hadis Mina'da hacıların getireceği teşrik tekbirleriyle ilgilidir. Birinci hadis, Hz. Ömer'in yevm-i nahirde teşrik tekbirlerini ne zaman ve nasıl başlattığını, halkın buna iştirakini vs. tanıtır. İkinci hadise göre Hz. Ömer, çadırının içinde tekbir getirmekte, halk da dışarıdan onu takip etmektedir. Üçüncü hadiste, kadınların da yüksek sesle tekbire iştirak ettiğini belirtmektedir.

2- İkinci ve üçüncü hadis, Buhârî'de muallak olarak, aynı babın başlığında bazı ilâve ve bilgilerle beraberce kaydedilmiştir:"

Hz. Ömer (radıyallahu anh) Mina'da çadırında tekbir getirir, onun tekbirini mescidde olanlar, sokaklarda olanlar işitir, onlar da tekbir getirirlerdi. (Hep birlikte getirilen bu tekbirlerin azametinden) Mina sarsılırdı. İbnu Ömer de o günlerde tekbir getirirdi, namazların arkasında, yatağında, çadırında, otururken, yürürken (bu Mina) günleri boyunca tekbir getirirdi. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevce-i pâkleri] Meymûne (radıyallahu anhâ) de yevm-i nahrde tekbir getirirdi. Kadınlar da, (Emevî Halifesi Abdülmelik İbnu Mervan zamanında Medine vâlisi olan) Ebân İbnu Osman İbni Affân'm arkasından tekbir getirirlerdi. Ömer İbnu Abdilaziz de teşrik gecelerinde erkeklerle mescidde tekbir getirirdi."

Görüldüğü üzere Buhârî hazretleri, birkaç tane rivayeti muallak olarak bir arada sunmuştur. İbnu Hacer, bunların mevsul olarak bulundukları kaynakları tanıtır.

Teşrik tekbirlerinin zamanı, yeri, muhtevası gibi bir kısım teferruatta ulemânın ihtilâf ettiğini belirterek ezcümle şu bilgiyi sunar:

* Bu tekbirlerin yeri hususunda bâzıları "namazların arkasında" demiş, bazıları, "nafilelerin arkasında değil, farzların arkasında" demiştir.

* Bazıları, "Bu tekbiri sadece erkekler getirir, kadınlar getirmez" der.

* Bazıları, "Teşrik tekbiri cemaatle getirilir, münferiden getirilmez".

* Eda edilenlerde olur, kazaya kalanlarda olmaz.

* Mukime vacibtir, müsafıre değil.

* Şehirde oturana gerekir, köyde oturanlara gerekmez, demiştir. Buhârî, bütün bu ihtimallerin hepsine yer verecek rivayetleri seçmiştir.

Keza ulemâ, teşrik tekbirlerinin başlama ve bitme zamanlarında da ihtilâf etmiştir:

* Arefe günü sabahından başlar, diyen olmuş;

* Arefe öğle namazıyla başlar, diyen olmuş;

* İkindi namazıyla başlar, diyen olmuş;

* Yevm-i nahrin sabah namazıyla başlar, diyen olmuş;

* Yevm-i nahrin öğlesinde başlar, diyen olmuş;

Biteceği zamanla ilgili olarak da:

* Yevm-i nahrin öğlesine kadardır, diyen olmuş;

* Yevm-i nahrin ikindisine kadardır, diyen olmuş;

* İkinci günün öğlesine kadardır, diyen olmuş;

* Eyyam-ı teşrikin son gününün sabah vaktine kadardır, diyen olmuş;

* Eyyam-ı teşrikin son gününün öğle vaktine kadardır, diyen olmuş;

* Eyyam-ı teşrikin son gününün ikindi vaktine kadardır diyen olmuş.

Beyhakî, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un ashabından bunları rivayet etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bu mevzuda hiçbir sâbit rivayet mevcut değildir.

Bu hususta Ashab'tan gelen rivayetlerin en sahihi, Hz. Ali ve İbnu Mes'ud (radıyallahu anhümâ)'un sözleridir. Buna göre teşrik tekbirleri, arefe günü sabahından eyyam-ı Mina'nm son gününe kadar devam eder.

Tekbirin muhtevasına gelince, bu hususta en sahih rivayeti Abdurrezzak kaydetmiştir. Ona göre tekbir şöyledir:

* Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber kebiran.

* Bazı rivayetlerde şu ziyade vardır: Ve lillahi'lhamd.

* Bazı rivayetlerde üç tekbire şu ilâve edilmiştir: "Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerike leh..." sonuna kadar.

* Bazılarında iki tekbirden sonra: "Lâ ilahe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber ve lillahi'lhamd" ilave edilmiştir.

Bu rivayet Hz. Ömer ve İbnu Ömer'den gelmiştir.

İKİNCİ FASIL

MİNA'DA HUTBE

^ İ-OJ $ AliI (JjjjjJ \ 'I lJ-rk |~ ;<JI 3 ûl*-û > ><t^.^)]!.llC. (JC. _|_

4 j» n> £_ı_ia> >ÂşJ! >ia> pg*wılli> pg <ai» j >İlaâ laljlİa >iJj çj>J La ^-âjjoj

jI > i^‘ı (I >Jj t 0'> >> 1 ^^ ^4İLâ ^g-3 (jj^)^.Lg-ÂI! >J ^2 c Va-nİI ^ 2la ^2 >22122!

^LuâllJ 4jİ4 >! A^^yk! Jıîllj 4 ju >ıUİ! Jjj ^2 ;çjlâ ..W>«.2' ç.>J >o !_jl>J

1. (1559)- Abdurrahman İbnu Muâz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Mina'da iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize hitab etti. Kulaklarımız öylesine açıldı ki, sanki her ne söylese bulunduğumuz yerden (rahat) işitiyorduk. Bir ara, halka menâsikini öğretmeye başladı. Böylece taşlama yerine kadar geldi. (Konuşurken) şehâdet ve orta parmağını (kulaklarına) koymuştu. (Atılacak taşların nohut büyüklüğündeki) fırlatma taşı olduğunu söyledi. Muhacirler'e emrederek Mescid'in ön kısmında konaklamalarını, Ensar'a da Mescid'in arka kısmında konaklamalarını söyledi."

Râvi der ki: "İşte bundan sonradır ki herkes (bineklerinden inip) yerleşti." [Ebu Dâvud, Menâsik 70, (1951); Nesâî, Hacc 189, (5, 249).] E2fl

>İaJ <>011 ı* lirk j $ Al)! (Jjjjjj ;JIa AİC. AliI ^»2! j^ac. > £3

>)>1İ >2 (>üllj 4İC. j2ju ÂIc. aü! >>aj >lc.j tg.U>üj AİJU JjİJ >1 İ4 j

' j t> j -2

2. (1560)- Râfı' İbnu Anır el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’ı Mina'da

halka hitab ederken gördüm. Vakit kaba kuşluktu ve Efendimiz, boz bir dişi katırın üzerindeydi. Hz. Ali (radıyallahu anh) de, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerini rahat işitebileceği bir mesafede durup, eksiltip artırmadan halka tekrar ediyordu. Halkın kimisi ayakta idi, kimisi de oturuyordu." [Ebu Dâvud, Menâsik 73, (1956).]
12221

AÇIKLAMA:

1- İki rivayet, Mina'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m verdiği hutbe hakkında bilgi vermektedir:

1) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuşluk vakti hitab etmiştir.

2) Taşlama mahallinde hitab etmiştir,

3) Hitabetini bir binek üzerinde yapmıştır.

4) Mina'da belli başlı grupların yerlerini ayrı ayrı ta'yin etmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu ta'yininden sonra hacılar yerleşmişlerdir.

5) Hacı kâfılesi, kendi sesini işitemeyecek kadar kalabalık olduğu için -Mirkat'ta kaydedilen rakama göre 130 bin kadar- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerini tekrar ederek uzaktakilere ulaştıracak aracılar kullanmıştır. Hz. Ali bunlardan biridir.

6) Hutbe dinlerken halk serbesttir: İsteyen oturarar, isteyen ayakta dinlemektedir.

7) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) atılacak taşların büyüklüğüne varıncaya kadar haccla ilgili teferruat üzerinde durmuş, halka ta'lim etmiştir.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sesinin daha kuvvetli çıkması, herkes tarafından daha iyi işitilmesi için ellerini kulakları hizasına kaldırıp ikişer parmağını kulaklarının üzerine koyduğu belirtiliyor. Mamafih rivayet metninde "kulak" kelimesi geçmez ise de bazı Ebû Dâvud nüshalarında mevcuttur. Bilal-i Habeşî'nin de öyle yaptığı rivayetlerde mevcuttur. Nitekim zamanımızda da müezzinler ezan okurken bu sünnete uymaktadırlar.

3- Birinci rivayette, hâdisenin cereyan sırasıyla tasvir edilmeyip, takdim ve te'hirlerle, hatıra gelen hususların kesintiler halinde zikredildiği şârihlerce belirtilmiştir. Meselâ elini kulaklarına koyma meselesi daha önce ifade edilebilirdi. Azimabâdî bazı farklı yorumlara dikkat çeker. Mesela " (Atılacak taşların nohut büyüklüğündeki) fırlatma taşı olduğunu söyledi" şeklinde yaptığımız

tercümenin aslında geçen Jlü> (sonra söyledi) ibaresindeki söyledi jus nin atmaktan istiare

olduğunu, (_» (attı) şeklinde anlamak gerektiğini kaydeder. Yani teklif edilen mâna şudur:

"Sonra fıtlatma taşını attı." Halbuki yi ile te'vil tekellüflüdür. Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm)'m bu haccda menâsiki ta'lim buyurduğubizzat hadiste ifade edilmektedir. Öyle ise J15

oo

ibaresini "fırlatma taşı (yani parmak uçlarıyla fırlatılan bakla veya nohut büyüklüğünde çakıl) atacaksınız dedi" şeklinde talimi bir mânada anlamak daha muvafık düşmektedir.

Mamafih öbür anlama da vak'aya ters gelmez, ibareye uzak düşer, 'yi ya hami

tekellüftür, tabiî değildir.

4- Son olarak bir noktayı daha belirtelim: Âlimler, hacc sırasında hutbe verilmesi gereken yerler ve vakitleri hususunda ihtilaf ederler:

Hanefî ve Mâliki ulemâsı, yevm-i nahrde hutbe olmayacağı kanaatindedir. Bu kaydedilen rivayetlerde haber verilen konuşmalar, râviler tarafından hutbe kelimesiyle ifade edilmiş olsa da aslında bunlar hutbe değil, umumî tavsiyeler mâhiyetinde konuşmalardır, haccm şiarı mânasını taşıyan hutbe değildir. Hattâ bunlar yevm-i nahrde hutbenin meşru olmayacağını bile söylemişlerdir. Bunlara göre, haccda a) Zilhicce'nin 7'sinde, b) Arefe günü (Zilhicce'nin 9'u), c) Yevm-i nahrin ikinci günü (Zilhicce'nin 11. günü) hutbeler mevcuttur.

Bu açıklamaya muvâfakat eden Şâfiî hazretleri -bir itirazda bulunarak- yevm-i nahrin ikinci günü yerine "üçüncü günü" der ve dördüncü bir hutbe ilâve eder: "yevm-i nahrdeki hutbe..." Derki: "Halkın o gün, yapacağı menâsiki bilmesi için bu hutbeye ihtiyacı vardır, çünkü o gün taşlama, kurban, traş, tavaf gibi menâsik mevcut." Bu hükme giderken sadedinde olduğumuz hadislerle istidlâl eder. Yukarıda temas edildiği üzere, Tahâvî, mezkur hutbenin hacda doğrudan ilgisi olmayan, umumî tavsiyeler olduğunu söyleyerek buna hutbe denemeyeceğini belirtmiş ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bunları haccı aydınlatmak kasdıyla söylemiş olduğu hükmünü çıkarmıştır. İbnu'l-Kassâr: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), söylemiş bulunduğu şeyleri, uzak diyarlardan gelen kimselere tebliğ etmek için o davranışa yer vermiştir. Bunu görenler de, O'nun hutbe verdiğini zannetmişlerdir. Şâfiî'nin, ihramdan çıkmayı sağlayacak amellerin öğretilmesine insanların ihtiyaç duyduğuna dair sözü kesin bir gerçeğe parmak

basmaz, zîra, o hususları imanım Mekke'de veya Arafat'ta öğretmesi de mümkündür" demiştir.

Bu mütâlaalara şöyle cevap verilmiştir: "Yevm-i nahrde verildiği belirtilen hutbelerle ilgili rivayetler, o hutbede Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yevm-i nahrin tâzimine, Zilhicce'nin onunun tâzimine, haram belde'nin tazimine tenbihte bulunduğu, Sahâbe'nin de bu konuşmaya hutbe demekte tereddüt göstermediği ortada iken, başkasının te'viline itibâr edilmez. Bir kısım gerekli bilgilerin arefe günü verilebileceğine dair söylenene gelince, bu da tatminkâr değildir. Zîra, nahr günündeki hutbeyi inkâr edenler, Arafat'a hareketten sonraki günlerde yapılacak olan bütün amelleri, terviye (8 Zilhicce) günü öğretmek mümkün olduğu halde, nahrin ertesi (ikinci) günündeki hutbeyi meşru gömlektedirler. Öyle ise, madem ki, her günün, -diğerinde bulunmayan- kendine has menâsiki var, şu halde sebeplerin değişmesine tâbi olarak, her günün ibadetlerini yeniden öğretmek meşrudur ve gereklidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m nahr günündeki hutbesinde ihramdan çıkmaya müncer menâsikten söz etmediğine dair Tahâvî'nin iddiasını, Anır İbnu'l-As (radıyallahu anh)'dan Buhârî'nin kaydettiği bir rivayet reddeder. Çünkü orada Anır İbnu'l-Âs, yevm-i nahrde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hutbesine şâhid olduğunu, cemaatten bazılarının menâsikten bir kısmını diğerine takdimle ilgili sual sorup cevap aldığını belirtir" (1461 numaralı hadise bakın). 17281

ÜÇÜNCÜ FASIL ÇOCUĞUN HACCI

ûİ^)Jû! AliI ç.Lk.j^)ILı $ <ÜJİ Jjjjjj 1 iC- Aül jjLic. Çjj! Ç)C. _1_

^LuâlI j djIû IiİILaj .]_3^ ;dilliâ Jjıi/ı i «a

1. (1561)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ravhâ'da bir grup yolcuya rastladı. Onlardan bir kadın kendisine bir çocuğu kaldırıp:

"Bunun için de hacc câiz olur mu?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet olur ve sana da sevab vardır" buyurdu." [Müslim, Hacc 409, (1336); Muvatta, Hacc 244, (1, 422); Ebu Dâvud, Menasik 8, (1736).] 12221

AÇIKLAMA:

1- Ravhâ, Medine'ye kırk mil kadar uzaklıkta bir yer adıdır.

2- Cumhur, bu hadise dayanarak çocuğun hacc yapmasının câiz olduğunu söylemiştir. Şâfıî, Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel (rahimehumullah) ve başka pekçok âlim, "Çocuğun haccı muteberdir, onunla çocuk sevaba mazhar olur, ancak büyüyünce farz olacak haccm yerine geçmez, nâfıle bir hacc olarak sahihtir" demişlerdir.

3- Ebu Hanife "çocuğun haccı sahih olmaz" demiştir. Ebu Hanife'nin ashabı da: "Çocuğa temrin olsun, hacca alışsın diye hacca götürmüşlerdir" demişdir.

Kadı İyaz der ki: "Çocuğun hacc yapmasının câiz olduğu hususunda ulemâ ihtilâf etmez. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m fiili, Ashab'm fiili ve ümmetin icmâı bunu te'yid eder. Ebû Hanife'nin muhalefeti de cevâza taalluk etmez. Onun itirazı bu haccm mün'akid olup, buna hacc a hk âmının uygulanıp uygulanamayacağı hususundadır." Çünkü, hacc mün'akid oldu mu, ihram yasaklarını işlediği takdirde fidye gerekir, dem gerekir vs. tıpkı büyüklere gerekeceği gibi. (Halbuki, umumî hukuk prensibine göre çocuktan haram kaldırılmıştır, cezâya ehil değildir ve velisi, çocuğun

malını korumakla sorumludur, çocuğun malını eksilten akid ve tasarruflara hukuken yetkili değildir. Sözgelimi çocuğa yapılan bağışı kabul eder ama, çocuğun malından çocuk adına sadaka veremez. Şu halde haccm a hk âmını çocuğa uygulamak, bu prensipler açısından muvafık değildir. Böyle düşünen Ebu Hanife hazretleri: Hacc, çocuğa temrin olarak, onun öğretilmesi için gerekir, normal bir hacc olarak mün'akid olmaz, öyle ise ihram yasaklarını işlerse fidye, kurban gerekmez, demek istemiştir.

4- Nevevî, çocuğun haccınm, çocuktan, büyüyünce hacc borcunu düşürmeyeceğinde ulemânın icma ettiğini belirtir.

5- Çocuğa hacc yaptırana sevab, onu taşımak, ihram yasaklarından korunmasını sağlamak, ihramlmm yaptıklarını ona yaptırmak gibi sebeplerden ileri gelir.

6- Çocuk adına ihrama giren veliye gelince her veli buna yetkili değilir. Nevevî der ki: "Ashabımız (Şafiîler) nezdinde sahih olan şudur: "Çocuğun malına veli olma yetkisi bulunan baba veya dede veya kâdı tarafından tâyin edilen kayyim veya vasi veya kâdı veya imam çocuk adına ihram giymeye yetkilidir. Annenin çocuk adına ihrama girmesi câiz değildir. Şayet anne vasiyyet yoluyla veya kâdınm kararıyla çocuğa veli olmuşsa o zaman bu yetkiye sahiptir." Ancak, annenin veya velâyetü'l mâl yetkisi olmasa bile asabeden birinin çocuk adına ihrama girebileceğini söyleyen âlim de olmuştur. Bütün bu ahkâm, çocuğun temyiz hâline ulaşmamış yaşta olmasıyla ilgilidir. 12221 Eğer temyiz yaşma basmışsa velisi, çocuğun bizzat ihrama girmesine izin verebilir. Eğer mümeyyiz çocuk, velisinin izni olmadan ihram giyse veya velisi onun adına ihram giyse, esah olan kavle göre, bu hacc mün'akid olmaz. Velinin, mümeyyiz olmayan çocuk adına ihrama girmesinin vasfı, kalbinden, çocuğu ihramlı kıldım diye geçirmesinden ibarettir. "Dinimizin, çocuk adına ihrama girme hususunda velisine getirdiği

sınırlamaların, kayıtların sebebi, hacda ilgili bütün masrafların çocuğun malından çıkacağı içindir. Böylece çocuğun malının israfı önlenmiş olmaktadır. 12211

AİC- AtıI ^ (y. dFj -2

ljlj ff auI çJjjjjj ^4 4 -ş. R

2 . (1562)- Sâib İbnu Yezid (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Babam (radıyallahu anh) bana, Veda haccı sırasında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)ia birlikte hacc yaptırdı. Ben o zaman yedi yaşında idim." [Buhârî, Cezâu's-Sayd 25; Tirmizî, Hacc 83, (925).] 12221

; Jlâj .](jlJn j ç-LuûİI ıjp. Aâc. aUİ (jc- j -3

3 . (1563)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) diyor ki: "Biz, kadın ve çocuklara bedel, telbiye getiriyorduk. [Tirmizî, Hacc 84, (927); İbnu Mâce, Menâsik 68, (3038).] 12221

İlim adamları, kadının yerine başkasının telbiye getiremeyeceği hususunda icmâ etmişlerdir. 12221

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Tirmizî'de ^jLnLalI çp. e U4l! <> Üİ

"Kadınlara bedel telbiye

çeker, çocuklara bedel de taşlama yapardık" şeklindedir.2- Tirmizî hadis ha kk ında şu bilgiyi verir: "Ehl-i ilim, kadının yerine başkasının telbiye getiremiyeceği hususunda icma etmiştir. O, kendisi için telbiye getirir. Onun telbiyede sesini yükseltmesi mekruhtur (telbiyeyi alçak sesle getirmesi mekruh değildir)." 12221

DÖRDÜNCÜ FASIL

ŞARTLI HACC

2»! Çilli Ac.t U^ı (_5-İc. ü 1 ;<■—Jlâ 1 gjC- Aül AjİjIc. (jc. _1_

j ^-nÇ ;dJlââ Ajtpj I La AtıIj ;dJljaâ Çjûj! t2İl*J ;dJlaâ [g ic.

"fi ^ " % " * £

. jUa*iîl .] ^jT»nK dnK

1 . (1564)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Subâa Binti’zZübeyr (radıyallahu anhâ)'in yanma girdi:

"Herhalde sen hacc yapmak istiyorsun?" dedi. Subâa:

"Vallahi kendimi hasta buluyorum" diye cevap verince:

"Hacca çık, fakat şart koş ve de ki: "Ya Rabbi, beni nerede hapsedersen orası (ihramdan çıkıp haccı bırakma) yerimdir." [Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Hacc 104, (1207); Nesâî, Hacc 60, (5, 168).i 12221

AÇIKLAMA:

1 - Burada adı geçen Subâa, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' in amcasının kızıdır.

Anlaşıldığı üzere, hacc yapmak arzusundadır ve fakat kendisini hasta hissetmektedir. Durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e arzedip fetva isteyince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ibâdet yapamayacak

yerde ihramdan çıkma niyetiyle hacca karar vermesini tavsiye etmiştir."

Müslim'in bazı rivayetinde Subâa (radıyallahu anhâ)'nm hacca katılıp, tamamladığı tasrih edilir.

2- Ulemâ, böyle bir şartın câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmiştir. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. İbnu Mes'ud, Ammâr ve İbnu Abbas (radıyallahu anhiim ecmâin) ile Tâbiin'den Said İbnu'lMüseyyeb, Urve İbnu Zübeyr, Atâ, Alkame ve Şüreyh (rahimehumullah) tecviz etmişlerdir. Şâfıî'nin meşhur kavli de budur. Ahmed İbnu Hanbel, İshâk ve Ebu Sevr de aynı görüştedirler.

Bazı âlimler böyle bir şartın bâtıl olduğunu söylerler. Ashab'tan Hz. Aişe ve İbnu Ömer (radıyallahu anhum) bu kanaattedir. İmam-ı Azam, İmam Mâlik, Nehâî, Tâvus, Said İbnu Cübeyr, Hakem ve Süfyan Sevri'nin mezhepleri de budur. 12221

JaljyLlI i «ag İC- <U!İ ’jÂZ. ;çjIâ -2

ClmII ÇjUİ 3 jII -A AÎ! ı^LuâlI pÇyn AİLu

çJjIİ Ajİc. j (3^-2 LaLsaH Aı cüİaJj

2 . (1565)- Tirmizî de der ki: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), haccda şart koşmayı reddeder ve şöyle derdi: "Size Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünneti kifâyet etmiyor mu?" Nesâî'nin rivayetinde şu ziyade yer alır: "O, hiçbir zaman şart koşmamıştır. Eğer sizden biri bir mâniden dolayı haccını tamamlayamazsa, Beytullah'a giderek tavaf etsin, Safâ ve Merve arasında sa'yetsin, sonra traş olsun yahut saçını kısalttırsın. Böylece ihramdan çıkmış

olur ve gelecek sene hacc yapıncaya kadar her şey kendisine helal olur."

Şârihler, bu hadisi İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'tan rivayet eden Tâvus ile Said İbnu Cübeyr'in de bununla amel etmediklerini belirtirler.

Esâsen haccı tamamlamaya mani bir engelle karşılaşacak olanların tâbi olacakları ihsâr a hk âmı varken, önceden koşulan şart, yeni bir hak getirmiyor. ®

BEŞİNCİ FASIL

HAREM'DE SİLAH TAŞIMA HAKKINDA

ç.l_ş*â ^idj A-aliâ (jl-Luı (jJİ ;çjlâ q .Jİ (jC

"iû*"*' dıjl ;dJlaâ ?2İjIL*a! jl ;3Ji3 .ûJjju

^0(J-2l Ch ^3^^ ^0(J-2l CllİKûl j c4_ıâ <jfLı

1 . (1566)- İbnu Cüreyc (rahimehullah) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'m ayağının çukuruna, Mina'da mızrağın uç demiri isâbet etti. Haccâc, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e geçmiş olsun ziyaretine geldi. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e:"

Keşke sana bunu isabet ettireni bilseydik (de cezalandırsaydık)" dedi. İbnu Ömer:

"Bana onu sen isâbet ettirdin" dedi. Öbürü:

"Nasıl olur?" deyince, İbnu Ömer:

"Silah taşınması yasak olan bir günde sen silah taşıdın. Harem'e silah soktun. Halbuki Harem'e silah sokulmaz" dedi." [Buhârî, İydeyn 9.] [739]

AÇIKLAMA:

1- Burada İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) Haccâc-ı Zâlim'i suçlayıp: "Bana bunu saplamalarını sen emrettin" demek için doğrudan "sen isabet ettirdin" demektedir. Zira Halife Abdülmelik, Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in şehid edilmesinden sonra, Hicâz valisi olan Haccâc'a mektup yazarak, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e hiçbir hususta muhalefet etmemesini yazar. Bu emir Haccâc'a ağır gelir ve İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in hayatına son vermeye azmeder. Bir adamına talimat vererek, zehirli harbe saplayarak öldürmesini tenbihler. Kalabalık bir anda, memur Hz. İbnu Ömer (devede iken) ayağından yaralar.

Zehirin tesiriyle İbnu Ömer derhal hasta düşer, bir müddet sonra da Ha kk 'ın rahmetine kavuşur (radıyallahu anh). Sene: 74.

2- Şu halde hadiste geçen "sen silah taşıdın" ifadesi "silahın taşınmasını sen emrettin" demektir.

3 - Ashab'm "silah taşınması yasak olan bir günde" şeklinde failini zikretmeden yaptığı beyanlar refe yani hadisin merfu (Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünneti) olduğuna hamledilmiştir. Binaenaleyh bayram günü silah taşıma yasağının Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından konduğu kabul edilmiştir. Mamafih Abdurrezzak'ta mürsel olarak gelen bir rivayette: "Bayram günü silahla çıkmayı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yasakladı" denmektedir. İbnu Mâce'den gelen bir başka rivayette: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), iki bayramda da İslâm memleketlerinde, düşmanla karşı karşıya

olmadıkça silah taşımayı yasakladı" denmektedir. Müslim'in bir rivayetinde ise: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'de silah taşımayı yasakladı" denmektedir.

pg 4 j 3^ O- 3"^ ;çJlâ i «ag 1 C- (jC- J -2

jt 'Çn'iıİ' LaJ (jlulau I \ g İA.İj (jl

2 . (1567)- Berâ İbnu Azib (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de Mekkelilerle, "Şehre, silahın sâdece cülübbânmdan yani içindekileriyle dağarcıktan başka bir şey sokmamak şartıyla anlaştılar." [Buhârî, Sulh 6, Umre 3, Cezâu's-Sayd 17, Cizye 19, Megâzî 43; Müslim, Cihâd 90, (1783); Ebu Dâvud, Menâsik 33, (1832).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Hudeybiye Antlaşması'nm bir maddesine temas eden bir özetlemedir. Vak'a değişik rivayetlerde az çok farklı şekillerde gelmiştir. Ebu Dâvud'un rivayeti daha vâsıh olarak şöyle:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye'de sulh yaptığı zaman müşriklerle şu esasta anlaştılar: "(O yıl umre yapılmayacak, gelecek yıl yapılacak. Umre sırasında şehirde üç günden fazla kalmayacaklar. Ayrıca, umre sırasında) Müslümanlar şehre sadece silah cülübbânı ile gireceklerdi. Ben silah cülübbânı nedir? diye sordum. Dedi ki: "İçindekileriyle birlikte dağarcık."

Aynî cülübbânm deriden mâmul bir kılıf olduğunu, içerisine kınıyla birlikte kılmç, ok, yay gibi silahların ve hatta azık gibi yolcunun temel ihtiyaç maddelerinin konduğunu, daha ziyade hayvanın sırtında taşındığını, içerisine kamçı da

konduğunu belirtir. Bu açıklamaya göre cülübbân bizde kullanılan heybenin bir nev'i olmaktadır. Çünkü yolcu, sayılan eşyaları heybeye koyar. Tek gözlü olduğu takdirde, deriden mâmul ise dağarcık denir.

2- Aslında umre sırasında silaha gerek yoktur. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müşriklerin antlaşmaya tamamıyla sadâkat gösterecek sulh içinde umrelerini yapacaklarından emin olmadığı için bu şartı antlaşmaya koydurmuştur. Mekkeliler de, herhangi bir fitne ve çatışma hâlinde silahlar çekilecek olursa Müslümanlar geciksinler diye silahları kınları içerisinde dağarcıkta taşıma şartında ısrar etmiş olmalıdırlar.

3- İbnu Battâl der ki: "İmam Mâlik ve Şâfiî (rahimehumallah) hacc ve umre sırasında ihramlmm silah taşımasına cevaz tanırlar, Haşan Basrî ise bunu mekruh addeder.

ALTINCI FASIL

ZEMZEM SUYU HAKKINDA

.jpıi jÂj j ^ o*

(jlAjfili'

j." ıjh j. j.ı; Jlâ 1 «ag ic. auI (JjAjc- ÇjjI Çjc. _ j _

1 . (1568)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’a zemzem suyu verdim, ayakta içti." [Buhârî, Hacc 76, Eşribe 16; Müslim, Eşribe 117, (2027); Tirmizî, Eşribe 12,(1883).]^

AÇIKLAMA:

1- Bazı âlimler zemzem içmeyi, haccm sünnetlerinden biri olarak değerlendirmişlerdir.

2- Zemzemin ayakta içilmesine karşı çıkanlar da olmuştur, çünkü ayakta şu içmek bazı rivayetlerde

yasaklanmıştır. Ancak, Hz. Ali'den kaydedilen bir Buhârî hadisinde: ^ ^

LajIÜ ÇjR esûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayakta su içti" denmektedir.

Bu rivayetler, ayakta içmenin câiz olduğuna hamlcdilmiştir. 17441

a-jjİ-j jî ûlül ok j y *\ # auI jî[c ûf-j -2

ûAa ;IûA »ÜAa1Li« 4j A j ntÇ\l ç-İAj

2 . (1569)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Hudeybiye Antlaşması) sırasında bir Kureyşliye, Hudeybiye’ye zemzem suyu getirmesini söyledi. Adam getirdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu Medine'ye götürdü." [Rezîn'in ilâvesidir.] 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu rivayet zemzemin faziletine delâlet edenlerden biridir. Ayrıca hacıların, hacc veya umre dönüşü, beraberlerinde zemzem suyu getirme âdetinin Nebevî bir sünnet olduğunu da göstermiştir. Muhibbu't-Taberî'nin el-Kırâ li-Kâsıdı Ümmi'l-Kurâ adlı kitabında İbnu Ebî Hüseyn'den kaydettiği şu rivayet de bu hadisi te'yid eder: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Süheyl İbnu Amr'a şunu yazdı:

"Bu mektubum sana geceleyin gelirse sabahı bekleme, gündüz gelirse akşamı bekleme, bana derhal zemzem suyu gönder...”

YEDİNCİ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

o* tuj M İ <uı! (Jjluj Ij dıİa['dilli l^İc. ioıl azöjIc. <jc. _J_

,]AaI! (JjJİjj . 1(3-^ ?(_yuÂjuill

1. (1570)- Hz.Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, Mina'da, seni güneşe karşı gölgeleyecek bir bina yapmayalım mı?" demiştim, bana:

"Hayır! dedi. Orası oraya gelenlere develerini ıhdımıa yeridir!" [Ebu Dâvud, Menâsik 90, (2019); Tirmizî, Hacc 51, (881); İbnu Mâce, Menâsik 52, (3006, 3007).

AÇIKLAMA:

Hadiste , Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Mina'da güneşe karşı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ikâmet etmesi için bir bina yapılmasını teklif ettiği görülmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu reddeder. Tîbî hadisi şöyle açıklar: Mânası şudur. "Hz.Aişe: "Oturman için sana bir bina yapmamıza izin ver" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bundan menetti ve sebebini de açıkladı. Buna göre, Mina, kurban taşlama, traş gibi hacc menâsikinin edâ edileceği yerdir. Bu menâsike herkes müştereken iştirak eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) orada bir bina yapacak olsaydı, herkes ona uyarak pekçok binalar yapardı. Bu ise, oranın daralmasına ve hacılara sıkıntı vermesine sebep olurdu. Caddeler ve sokaklarda oturulacak yerler de böyledir (kimsenin oraları daraltmaya ha kk ı yoktur). Ebu Hanife'ye göre Harem bölgesi vakfedilmiş arâzidir. Zira Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi zorla fethetmiştir ve Harem bölgesini vakfetmiştir. Kimsenin oradan mülk edinmesi câiz değildir. 11 ^

;p İJjİl y tt- clüc^uiil" ;Jlİ Aİc. Atıl cs-^J <jc. j _2

AşcaJ! Jİ^aİIj

2. (1571)- Ebu Vâkid el-Leysî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim. Veda hacemda zevcelerine şöyle demiştir:

"Size bu (farzınız!) bundan sonra hasırların arkaları!" [Ebu Dâvud, Menâsik 1, (1722).] rz ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, bu hadisle Veda haccı sırasında, zevcelerine: "Bu haccmızla farz olan borcunuzu ödemiş oldunuz. Bundan sonra artık ikinci sefer

hacca gelmeniz vacib değildir, sizlere evlerinizde oturmak gereklidir" demek istediği belirtilmiştir.

2- Bu hadisten, haccm bir kere farz olduğu hükmü de çıkarılmıştır. Nitekim Ebu Dâvud, hadisi, bu yönü sebebiyle hacc bahsinin, Haccm Farziyeti adını taşıyan ilk babında kaydetmiştir.

3- Hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevcelerine, Veda haccmdan sonra hacc yakmalarının

câiz olmadığına da delil addedilmiştir. Nitekim bir başka hadiste: j I $

1 1 f- 1 (Kadınlar için) cihâdın en faziletli ve en güzeli hacc-ı mebrur, sonra

da hasırlardan ayrılmamaktır" buyurulmuştur. Bu da kadınların evlerinden ayrılmamalarını teşri eder. Hemen belirtelim ki, bu hükme iki nokta-i nazardan itiraz edilmiştir:

a) Her şeyden önce, hadisin bu mânada sarih ve yasak koymada vâzıh olmadığı söylenmiş, ayrıca Buhârî'nin Hz. Aişe'den kaydettiği bir başka hadis gösterilmiştir. Hadiste Hz. Aişe, Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Allah'ın Resûlü, sizlerle biz de gazveye çıkıp cihad etmeyelim mi?" diye sorar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m cevabı şudur:

"Ancak cihadın en iyisi ve en güzeli haccdır, Hacc-ı mebrurdur"

Hz. Aişe der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan bunu işittikten sonra haccı hiç bırakmadım." İbnu Mâce'deki rivayette, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin sorusuna Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı vermiştir:

0-klî ;Aıâ JÜa

"Evet var, içinde kıtal olmayan bir cihad var: Hacc ve umre."

Ümmü Atiyye'den gelen bir rivayet de kadınların cihada katıldığını, hastaları tedavi ettiklerini te'yid eder. Şu halde Hz. Aişe, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hacc için yaptığı bu teşviklerden tekrar tekrar hacca gitmenin kendileri hakkında da mübah olduğu hükmünü çıkarmış olmalıdır. Tıpkı erkeklere tekrar tekrar cihada gitmek mübah olduğu gibi...

Hz. Ömer (radıyallahu anh), bu meselede tevakkuf ederek, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine hacc izni vermemiş ise de, Hz. Aişe'nin delilindeki kuvveti somadan görmüş olmalı ki, hilâfetinin sonunda hacc izni vermiştir. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman (radıyallahu anhümâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevcelerini hacca götürmüştür.

Beyhakî der ki: "Hz. Aişe'nin bu hadisinde, Ebû Vâkid'in hadisinde kastedilen murad haccm bir kereye mahsus vacib olduğunu beyandır, erkekler gibi onların da fazla yapmasında bir vebal yoktur. Keza bu hadiste, evde kalmaları için gelen emrin vücub ifade eden bir emir olmadığına da delil vardır."

3- Ebu Vâkid'in hadisindeki asıl gâye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevcelerini Veda haccmdan sonra haccdan menetmek değil, haccı terketmelerine cevazdır. Zira, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' tan sonra haccetmeleri fiilen sâbittir. Buhârî'den gelen bir rivayet, Hz. Ömer'in yaptığı son hacc sırasında onlara da izin verdiğini, beraberlerinde Hz. Osman ve Hz. Abdurrahman (radıyallahu anhümâ)'ı gönderdiğini belirtir. İbnu Sa'd'dan gelen bir rivayette Ümmü Ma'bed, bu hacc heyetine Kadîd'de

konaklama ânında rastladığını, yanlarına gittiğinde onları sekiz kadın olarak gördüğünü belirtir. Keza İbnu Sa'd'm kaydettiği bir rivayette Ebu İshâk es-Sebiî, Mugîre İbnu Şu'be'nin (Küfe valiliği) zamanında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevcelerini "üzerinde taylaşan örtülü hevdecler 12521 içerisinde hacc yaparken gördüğünü" beyan eder ki bu hicri 50. yıllara rastlar.

İbnu Sa'd'm, Hz. Aişe'den kaydettiği bir başka rivayetine göre, Ümmühâtu'lmü'minîn, Hz. Osman'a hacc için müracaat ederler. O: "Ben de hacca gideceğim, sizin haccmızı ben yaptırayım" der. Vefat etmiş bulunan Zeyneb (radıyallahu anhâ) ile Şevde (radıyallahu anhâ) hariç, hep beraber hacca giderler. Şevde vâlidemiz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra vefat edinceye kadar evinden ayrılmamayı tercih etmiştir.

Ebu Hüreyre'nin -İbnu Sa'd'daki- bir rivayeti de Hz. Zeyneb ve Hz. Şevde dışında diğer Zevcât-ı Tâhirât (radıyallahu anhünne)'m hacc yaptıklarını; o ikisinin: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sonra bizi binek taşımayacak" diyerek evlerinden ayrılmadıklarını belirtir.

jj ^ o ^ o ^ ^

İbnu Sa'd'm kaydettiği bir rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): ® 3 Lıila

^ û, A^ "Hz. Ömer (radıyallahu anh) hacc ve umre yapmayı bize yasaklamıştı,

son senesinde izin verdi" der.

Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m vefatından sonra Ümmühâtu'lmü'minîn'in hacc yaptıklarını te'yid eden rivayetler mevcuttur. 12511

a^ cs-â # 0İjj‘ jj! Aİb auI û'[dP öp aa' dPj -3

4_^A^I J jI 'a\C- j L_âjC. (Jyj düUj ^

IÂA ^ ;<JIİ âjc. (jj jLKdl

3. (1572)- İbrahim (rahimehullah) babası tarikiyle dedesinden rivayet ediyor:

"Hz. Ömer (radıyallahu anh), yatığı en son haccmda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevcelerine izin verdi. Onlarla birlikte Abdurrahman İbnu Avf ve Osman İbnu Affân (radıyallahu anhümâ)'ı gönderdi." [Buhârî, Cezâu's-Sayd 26.]

Berkânî der ki: "(Hadisi rivayet eden) İbrahim'den maksad: İbrahim İbnu Abdirrahman İbni Avftır." Humeydî ise: "Bu açıklama isabetli gözükmüyor. Derim ki: O, İbrahim İbnu Abdirrahman İbni Abdillah İbni Ebî Rebîa el-Mahzûmî'dir." Doğruyu Allah bilir. 12521

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste yapıldı.

•(_Jlâ (jc. ^ <UJİ çJjjjjj ;çjIs 1 Ag ÎC- *U1İ ^aC. -4

ûl^Il ;Jla ÎçJjuhİl Uâj j ;çjla ?çjI2aâ! ^i*JI Cs^j

AİuaC.j hgaöl ı\l

öiji ' > ^ ^ ^ o j, 0 * ^

J* jC >^lu »^Jil'J«.4j)^^ »^'j«.AİL«laılj liîjllill »çjâjllj«

4 . (1573)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’a: "Gerçek hacı kimdir?" diye soruldu da şu cevabı verdi:

"Saçını düzenleyip yıkamayı ve koku sürünmeyi çoktan terketmiş kimsedir..”

Kendisine tekrar:

"Hangi hacc efdaldir?" diye sorulunca:

"Yüksek sesle telbiye getirilen ve kurban kesilen" dedi."

(Hacda ilgili âyette geçen) sebil nedir?" diye soruldu.

"Zâd (nafaka) ve râhile (binek)dir" cevabını verdi." [Tirmizî, Tefsir, Al-i İmrân, (3001); İbnu Mâce, Menâsik 6, (2896).] 12551

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hacıyı tarif ederken mümtaz iki vasfını söylüyor: Saçların karışıklığı ve koku sürünmekten uzaklık. Bunlar, ihramlımn riayet etmesi gereken başlıca yasaklar arasında yer alır.

2- Haccı tarif ederken telbiye ve kurbanı zikretmesi haccm başlangıcı ile sonucunu hatırlatma olmaktadır.Böylece bu ikisi arasında mevcut olan vâcib, nâfıle nev'inden herşeyin kastedildiğine hükmetmiştir.

3- Son olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e haccm farziyetini beyan eden: ^4 Wn« l Ç>a

cs-4“ 54i" On a bir yol bulabilenlerin (gücü yetenlerin) Beyt'i hacc (ve ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır..." (Al-i İmrân 97) âyetinde geçen "scbil"den soruluyor.

Sebil, kelime olarak "yol" demektir. Yol bulmak, muktedir olmak, imkan bulmak gibi farklı kelimelerle karşılamak mümkün. Hattâ burada "sebif'i imkân olarak anlamak daha uygundur.

Öyleyse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haccı farz kılan imkân'ı iki şeyle izah etmiştir:

1- Zâd, yani nafaka. Bu sadece hacmin gidiş dönüş yol sırasındaki maddî ihtiyaçlarını ihtivâ etmez. Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin kendi yolculuğu sırasındaki her çeşit maddî imkânlarını da ihtiva eder. Ancak bunun miktarı, hacmin hayat seviyesine göre hesaplanırsa da vasat duruma göre hesaplanması uygun görülmüştür.

2- Râhile, binek demek ise de, yol arkadaşı, yol emniyeti gibi hususlar bu maddeye dolaylı olarak da olsa dâhil edilebilir. 125 ^ 1

^ İc-j 4^6^“! ;au! dljiuj U JlI

. öüj .û-p

OT J û'[."Öc. 4Uİ J - 5

5 . (1574)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bana hacc farz oldu. Borcum da var (önce hangisini ödeyeyim?)" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Önce borcunu öde!" dedi." [Rezîn ilâvesidir.] 12 ^

jf- (jI fthj (jfU J^ j <_ 5 Ic. ^ (jc- J -Ö

J^kA ^ ^ c_nâ (j) »JUj <_ 5 lC-« > (_£ jIâJI jAilâ! j dûliîj JU j ^c.

6 . (1575)- Sümâme (rahimehumullah) anlatıyor:

"Hz.Enes (radıyallahu anh), cimri olmadığı halde havıdlı bir devenin üzerinde haccını yaptı." (Hz. Enes (radıyallahu anh): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da yol eşyasını yüklediği havıdlı bir deve üzerinde hacc yaptı" demiştir. [Buhârî, Hacc 3 (Muallak senetsiz olarak kaydetmiş.)] G2a

AÇIKLAMA:

Hadiste ifade edilmek istenen husus, Hz. Enes (radıyallahu anh)'in yokluk veya cimrilik sebebiyle değil, tevâzu düşüncesiyle, sünnete uyma endişesiyle yük devesi üzerinde hacc yaptığıdır. Rahl, devenin üzerine vurulan semerdir. Daha hususî tâbiriyle havıd.

Hz. Enes (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m mal ve evlâd bolluğuna kavuşması için hususî duâsma mazhar olmuş, bu sebeple zenginler arasında yer almıştı. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sünnetine ittibaen hiçbir konforu haiz olmayan havıdlı deveye binmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m da aynı şekilde havıdlı deveye bindiğini belirten Enes (radıyallahu anh), ilâve eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bineği, eşyalarını da taşıyordu." Araplar yük taşıyan deveye zâmile derler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bindiği deve hem râhile (binek), hem de zâmile imiş.

Şurası açıkça anlaşılıyor ki, imkân sahipleri yüklerini zâmileye yükletirler, kendileri râhileye binerlerdi. Bu bir konfor ve rahatlıktır. Konforun daha ilerisi râhilenin üstünde gölge için, rahatsız edici dış şartlardan korunmak için

mahmil denen hususî hücreler mevcuttur. İmkân sahipleri onlar içerisinde seyahatini, haccını sürdürür.

Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet Hz. Enes'in ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hacc sırasında bu çeşit konfora yer vermediğini belirtmektedir.

İbnu Hacer, hadisi açıklarken şu bilgiyi dermeyân eder: "Halk, haccını yaparken, azıklarını yükledikleri develere binerdi. Azık vs. yüklenmemiş bir binek üzerinde ilk hacc yapan Osman İbnu Affân (radıyallahu anhfdır." 12521

1-lk.î j\ UjJ! J n*Aı UujÎ j ıc- aUİ j j-ac. (jj dılâ|^ ; Jlâ (jj ."mc- (jc.j -7

j û^j 4 ' dh? 6^' 4 ^ ;JlÎ . 4» dLlKlaİ

\i\ (>üll JaÎ UjÜJU U&jjj jul1! JUİS U&îjj

1 6*4 # 6' J^jj' ^ ^11 Û^J 4 ' Ul ;Jllâ .AjjjuİI (jj£ı ‘-V 5 'j'j

44 644 # 4ı! 46 j ^li AmUİ! Juill lîîj .(jJjUJ!

^ n*4 (jl Ç l4 Ull $ AUİ Jjjjjj djj! j * jâUail Uaİj .1 g î>ı ı\i (j! L_i6 Ula

4jİİİ 1 jAiU'j 4 j t." um Ti J&l 4 ^ Jjjjjj jl Jo* 4C l Ulj

1 g ıc. (JİU (_ğ\ ;dnL 3 lA^stJüj (jld 1 g jİc. <^61 AiUuJl »JUJl«.jjb

7 . (1576)- Ubeyd İbnu Cüreyc anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e:

"Seni dört şey yaparken görüyorum. Bunları arkadaşlarından bir başkasının yaptığını görmedim' dedim. Bana:

"Ey İbnu Cüreyc, onlar nedir?" diye sordu. Ben de saydım: "Sen Kâ be'nin rükünlerinden sadece iki Yemanî rükne (rükn-i Yemânî ve rükn-i Hacer) temasta bulunuyor, diğerlerine temas etmiyorsun. Keza senin tüysüz deriden ma'mul nalın giydiğini görüyorum. Keza senin (saç ve sakalını) sarıya boyadığını görüyorum. Keza seni Mekke'de gördüm, herkes (Zilhicce) hilâlini görünce ihrama girdikleri halde sen terviye günü (8 Zilhicce) ihrama girdin!" Bana şu açıklamayı yaptı:"

Rükünlere temasa gelince; ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m, sadece iki rükne temas ettiğini gördüm. Tüyü yolunmuş nalına gelince; ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m nalınlarında hiç tüy görmedim. Ayakları onların içinde iken abdest alırdı. Ben onu giymeyi seviyorum. Sarıya gelince; ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m onunla boyandığını gördüm. Ben onunla boyanmayı seviyorum.

İhrama girmeye gelince, ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesi, onu yola koyuncaya kadar telbiye çektiğini görmedim." [Buhârî, Vüdû' 30; Müslim, Hacc 25, (1187); Muvatta, Hacc 31, (1, 333); Ebu Dâvud, Menâsik21, (1772).]^

AÇIKLAMA:

1 - Bu rivayet Buharî'de abdestle ilgili bahiste yer alır ve abdeste müteallik bazı teferruata yer verilir. Bu meseleye Kitabu't-Tahâret'te "Mest üzerine meshetmek" babının 11. hadisinde yer vereceğiz.

2- İki Yemânî rükünden maksad (1340. hadiste açıklandığı üzere) Hacerü'l-Esved'in bulunduğu rükn ile ondan bir evvelki rükndür. Asıl rükn-i Yemânî, Hacer rüknünden öncekidir, Yemen cihetine baktığı için bu isim verilmiştir. Tağlib tarikiyle ikisine birden Rükn-i Yemânân denmiştir. Bu iki köşe, Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in attığı temellere oturduğu için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m her ikisini de istilâm ettiği bâzı rivayetlerde gelmiştir.

3- Tüysüz deri diye tercüme ettiğimiz Septiyye, debağlalanarak tüyleri dökülmüş sığır derisidir. Araplar o zaman ayakkabılarını, tüyleri dökülmemiş derilerden yaparlardı. Taif gibi sanayinin ilerlediği yerlerde deri işlenir, tüyü alınır, yumuşatılır ve sonra ayakkabı yapılırdı. Bu çeşit ayakkabılar pahalı olduğu için herkes giyemezdi.

4- Sarıya boyama meselesine, şârihler elbise de olabilir, saç da olabilir demişlerdir. Her iki hususa şümûlünü ifade eden delil mevcuttur. Ashab ve Tabiin'den saçlarını ve elbiselerini sarıya boyayanlar olmuştur. Alimler bu hususta bâzı ihtilâfa düşmüşlerdir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m da elbise ve sarığını sarıya boyadığı rivayetlerde gelmiştir.

5- İhram meselesi: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccmda, Mekke'ye gelince, beraberinde kurbanlığı olmayanlara Hacc-ı temettuyu emretmiş, ihramdan çıkan Ashab, terviye günü (8 Zilhicce) Mina'ya hareket edeceği zaman yeniden hacc için ihrama girmişti. İşte Hz. İbnu Ömer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m o tatbikatını esas almış, devesine binip Mina'ya yönelir yönelmez telbiye getirmeyi âdet edinmiştir.

8- Zilhicce'ye terviye denmesi, Mina'da su bulunmadığı için, Mina'ya gideceklerin çokça su içmeleri ve su tedariki yapmalarından dolayıdır. Terviye, bol bol su içmek mânasına gelir. Ancak terviye bir de düşünmek mânasmdadır. Rivayete göre Hz. İbrahim (aleyhisselam) oğlu İsmail'i kesmesi için rüyasında emir alınca ertesi günü, bu şeytanî mi, Rahmânî mi diye düşünmüş, bu sebeple o gün, terviye adını almıştır. Ancak ertesi akşam aynı rüyayı tekrar görünce, Rahmani olduğunu anlamış, bu sebeple ertesi güne de arefe denmiştir. 12521

ONBEŞİNCİ BÂB

HZ. PEYGAMBER'İN HACC VE UMRESİ

La A y A j j! •s ^ Ait Alil (jC- -1

lİAş. 1 g'ijÇl) (İP 0 AİC. Alil Ç-İKj (j-iLujj lİıi (jlLaâ "b^yaC. 1 g * a

i." A * »An Aj4j çJS A »^ya b^yi AİJ!

. (j'-A* jjİl

1. (1577)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (üç kere hacc yaptı. Şöyle ki): "Hicret etmezden önce iki, hicretten sonra da bir

hacc ve bununla birlikte bir umre yaptı. Bu hacc sırasında (Medine'den) altmış üç deve şevketti. O sırada Hz. Ali (radıyallahu anh) Yemen'den geldi, [berâberinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kestiği kurbanların] geri kısmı da vardı. Bunlar arasında (Ebu Cehl'e ait olup Bedir Savaşı'nda ganimet olarak alman) burnunda gümüş halka bulunan deve de vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hepsini kesti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her deveden bir parça alınmasını emretti. Bunlar (bir kapta) pişirildi. Efendimiz suyundan içti." [Tirmizî, Hacc 6, (815).]™ 1

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hicretten sonra yaptığı hacc, Veda haccıdır. Bu hacc sırasında yüz deve kesmiştir. 1319 numaralı hadiste getiği üzere bunlardan bir kısmını Hz.Ali (radıyallahu anh) Yemen'den getirmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayette geçen bakiyye (geri kısmı) diye geçen budur.

2 - Ebu Cehl'e ait olduğu belirtilen burnunda gümüş halka takılı deve hakkında 1520 numaralı hadiste açıklama geçmiştir.

3- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, her kurbandan alman parçaların pişirilmiş olduğu sudan içmesinde şu nükte vardır: Böylece her kurbandan az bile olsa bir miktar yemiş olmaktadır. Halbuki etten yese, bâzılarma sıra gelmezdi. Suya ise, hepsinden müşterek birşeylerin geçmiş olması kesindir.™ 1

^Jl (jJ-llLud-a 1 Agjç. <U)I ^aC. (jJİj U! i." 1 |çjlâ bj^C. (jc.j -2

^İlI jj£L\ Uİ U c'\ Vq°ı .(jlluj UIj I&jc- auI AlİjIc.

jl\ la (jjJtAjjjj i ûIuaİ g ıc. alil AajLxJ yJlılâ .^*2 Jlâ îç ıŞ» j

aUİ ^>İİj ;22Ilâ ,c_ık.j ^ yâj£.\ JjİJ ;21ıİa ?2j^3 Iâj ;221İ >t jA^.^)IİJÛc.

J)ÂC. çjJİj j b^ysC. (_ja j a'İc. 1 Oj Y j*Q L **' la l(_jA^.^)IİJUE.

^Luâll 1 Alaa^JI , j t" â i o 2la Oj 21^ Ia5

ÜjaJ

2 . (1578)- Urve İbnu Zübeyr (rahimehullah) anlatıyor:

"Ben ve İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Hz. Aişe'nin hücresine dayanmıştık, (o içerde dişlerini misvaklıyordu. Bu esnada) misvaktan çıkan sesleri işitiyordum. Ben, İbnu Ömer'e:

"Ey Ebu Abdirrahmân! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Receb ayında umre yaptı mı?) diye sordum.

"Evet!" dedi. Ben de, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye seslendim:

"Ey anneciğim, Ebu Abdirrahman'ı dinliyor musun ne söylüyor?"

"Ne söyüyor?" dedi.

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Receb'te umre yaptı diyor" dedim. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ): "Ebu Abdirrahman'a Allah mağfiret etsin. Ömrüm ha kk ı için, Receb'de umre yapmadı. [Hem O, nasıl olur da yanılır, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m] yaptığı her umrede o da hazır bulunmuştu" dedi. İbnu Ömer, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin bu sözlerini işittiği halde ne "evet!" ne de "hayır!" demedi, sükût etti." [Buhârî, Umre 3; Müslim, Hacc 219,

(1255); Tirmizî,Hacc 93, (936, 97); Ebu Dâvud, Menâsik 80, (1991, 1992).]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kaç defa umre yaptığı hususunda Ashab (radıyallahu anhüm) arasında bazı ihtilâflar olmuştur. Müteakiben kaydedilecek hadislerde görüleceği üzere, İbnu Abbas ve İbnu Ömer (radıyallahu anhüm) başta, bazı sahabiler, dört umreden bahsederken çoğunluk Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m üç umresinden söz eder. İki umreden bahseden de olmuştur. Bu meseleye, 1581 numaralı hadiste tekrar döneceğiz.

2- Ebû Abdirrahman, Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in künyesidir. Arap örfünde kişiye künyesi ile hitap ta'zim ve teklim ifade eder.

3- Hz. Aişe'nin "Ömrüm ha kk ı için!" diye yemin etmesi, bu çeşit yemin edilebileceğinin

caiz olduğunu gösterir. Ulemâ, "Yemin, şe'ninde kıymet ve hürmet olan şeye yapılır, onun dışındakilere yapılmaz" mânasındaki prensibi esas alarak umumiyetle, "dinen mukaddes olmayan şeylere yemin edilmez" demiş ve mekruh addetmiştir.

4- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Receb ayında umre yapıp yapmadığı da bir başka ihtilaf mevzuudur. Burada görüldüğü üzere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m dört umre yaptığını söyleyen İbnu Ömer, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Recep ayında da umre yaptığını söylemiştir. Ancak Hz. Aişe'nin itirazı karşısında susmuştur. Onun susmasını ulemâ, bu meselede İbnu Ömer'in karıştırmış ve unutmuş veya şekke düşmüş olabileceğine hamletmiştir. Aksi takdirde Hz.Aişe'ye itiraz

etmesi gerekirdi. Kurtubî: "Bu onun vehme düştüğüne, Hz. Aişe'nin açıklaması ile rücu ettiğine delildir" der. İbnu Ömer'in "Receb ayında umre yaptığı" sözüyle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m hicretten önceki bir umresini kastedmiş olabileceğini söyleyen olmuşsa da, taraftar bulamamıştır, çünkü rivayete dayanmıyor. 1201

(:JÜ 1 «agJC- 4Uİ

to.t» q\l fjh ç-L-iaaİl İ^yıC. (_

0^4° Öi' cpj -3

alÜ Alilli] I ajÂc. j

l* U - > - - ° î

iA jnSIl û^âc. :

Ajt t4jl qa Auİlîiİl

3 . (1579)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dört umre yaptı: 1- Hudeybiye umresi, 2- Müteakip sene Zilkade ayında yaptığı umretü'lkadâ, 3- Ciırrâne'den yaptığı umre, 4- (Veda haccı sırasında) hacc ederken yaptığı umre." [Timıizî, Hacc 7, (816); Ebu Dâvud, Menâsik 80, (1993); İbnu Mâce, Menâsik 50, (SOOS).] 12 ^

LS- 1 gr* Ü^'İ

^ <> 1^1 «Löi $ Atıl çJjjjjj ^û 1 İc.l[; Jla (jıc.j _ 4 _

4 . (1580)- Hz.Urve (rahimehullah) demiştir ki:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) üç umre yaptı: Biri Şevvâl ayında, ikisi de Zilkade ayındadır." [Muvatta, Hacc 56, (1, 342).]^

»Itj 4 nAIII -Xt.j -»iç. tliioJi: y*oCjc.\ 4*1] a_j1 h (jc.j -5

5 . (1581)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üç sefer umre yapmıştır: 1- Hudeybiye senesinde, 2- (Hudeybiye yılını takip eden) kazâ senesinde, 3-Ciırrâne senesinde" [Muvatta, Hacc 5, (1, 342).] 12 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yaptığı umrelerin sayısı ile ilgili ihtilâf, yukarıdaki rivayetler gözönüne alınınca, te'lifı kolay bir ihtilâftır. Zira dört diyenler, üç diyenlerden fazla olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında, hacc-ı kırana niyyet ederek haccdan önce yaptığı umreyi kastederler. Bu umre diğerleri gibi müstakil değildir, haccdan önce yapılmıştır. Şu halde üç diyenler, hacc dahil olan bu umreyi sayıya dâhil etmemiş oluyorlar.

Buhârî'nin Hz. Berâ (radıyallahu anh)'dan kaydettiği bir rivayette, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in iki kere umre yapması söz konusudur. İbnu Hacer bunun telifini şöyle yapar: "...Berâ, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Veda haccı sırasında hacc-ı kıranla yaptığı umre ile Hudeybiye'de engellenen umreyi saymamıştır. Veya onu saymıştır da, Ci'rane'de yaptığı -kendisine gizli kalan- umreyi saymamıştır. Nitekim bu umreyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin yapmış ve başkalarına da gizli tutmuştur.

Ancak, Hudeybiye Seferi'ni Cumhur ittifakla umreden saymışlardır. Başta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bütün Ashâb ihram giymiş, sulh antlaşması yapıldıktan sonra, tavaf ve sa'y yapılmamış olsa

bile, kurbanlar kesilmiş, traş olunmuş ve ihramdan çıkılmıştır. Yani bu, tam bir umre addedilmiş, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın umreleri mevzubahis olunca hep sayıya girmiştir.

Bu hususta tereddüd edenler, müteâkip sene yapılan umreye umretu'lkazâ denmesini göstermişlerdir. Yani, "Hudeybiye senesi yapılmayan umre müteâkip sene kaza edilmiştir, onun için de umretu'lkazâ denmiştir" derler. Daha önce de geçtiği üzere burada kazâ, "mukâza" yâni antlaşma, karşılıklı hüküm koyma mânasına gelir. Çünkü "O yıl Mekke'ye girilmeyecek, müteâkip yıl umre için gelinip üç gün Mekke'de kalınacak" diye antlaşmaya madde konmuştu. Şu halde umretü'lkazâ, "antlaşma umresi" demektir. Bu, öncekinin kazası olsaydı, ikisi bir sayılırdı ve sahâbeler bunları ayrı ayrı umre olarak ifade etmezdi.

2- Rivayetlere göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) haccla birlikte olan hâriç, diğer umrelerini Zilkade ayında yapmıştır. Bu o aym faziletinden olduğu gibi, bir başka sebebe daha dayanır: Cahiliye Arapları o ayda umreyi hoş karşılamazlar, çirkin addederlerdi. Cumhur senenin her ayında ve hatta her gününde umreyi câiz addeder.® 3

3- Bazı Hükümler

BAZI HÜKÜMLER

1 - Hacc aylarında umre yapmak -cahiliye Araplarmm inançlarının aksine olarak câizdir.

2- Hz.İbnu Ömer gibi çok hadis rivayet eden, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ayrılmamayı kendine şiâr edinen kadri yüce bir sahabiye bile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bir kısım ahvâli gizli kalabilmekte, bildiklerine vehim, nisyân (unutma), şekk karışabilmektedir, zira onlar gayr-ı mâsumdurlar.

3- Ulemâ birbirlerini bazı meselelerde reddedebilmektedir.

4- Ulemâ reddederken edebe, iyi davranmaya riayet etmektedir.

5- Ha kk ın ortaya çıkması için suâl sorarken, mültefit ve nezâketli olmak gereklidir.

6- Ha kk ı görünce en azından sükûtla kabul etmek gerekir. İbnu Ömer sükût etmekle hatasını itiraf etmiş oldu.® 81

Çjjj $ AilI çJjjjjjj p İ4^İ1 4 (jc- C'OVvı ic- aUİ ^ac. ÇjjI ÇjC- j _(Ş

^1x2 ÂüI Yaİ. 4 ~s La Oj

4jaÎ ûjijî I Ç>a AUİ i .")x i La c_uİall 4 aİc.

û\ J\J] İuâÜa 4JJC. AjÛc. <jİİÎ t5 ÜİI! ğûc. f y£\ 4j)j tJJC.L q 4 ü\

fp ;Jâ ;Ijili 3 a] .İ4A ^ 4J>>£

4_^.^yk! . i djlİj j pSN j j jİ ^Sİij _IİİOdj .tg fiil

A ı\l JâiİlIj Ç)

6. (1582)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda olduğu halde biz Veda haccmdan bahsederdik ve Veda haccınm ne olduğunu bilmezdik. (Veda haccmda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'a hamd ve sena edip sonra da Mesih Deccâl'ı mevzubahis etmişti, sözü onun hakkında epeyce uzatıp şunları da söylemişti:

"Allah'ın gönderdiği her peygamber, ümmetini onunla korkuttu. Hz. Nuh (aleyhisselam) ve ondan sonra gelen

bütün peygamberler onunla korkuttular. Bilesiniz o, aranızdan çıkacaktır. Onun şe'ninden (yapacağı icraatler) hiç bir şey size gizli kalmayacak. Çünkü sizlere gizlemez. Rabbinizin gözü kör değildir. Halbuki onun sağ gözü kördür. Onun gözü pertlek bir üzüm gibidir.

Haberiniz olsun! Allah sizlere birbirinizin kanını, malını haram kıldı, bunlar şu günlerinizin, şu beldenizdeki haramlığı gibi haramdır.

Acaba tebliğ ettim mi?" (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu sorusuna cemaat hep bir ağızdan: "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine üç sefer:

"Ya Rab şâhid ol! Ya Rab şâhid ol! Ya Rab şâhid ol!" dedi ve tekrar cemaate yönelerek:

"Vah size! -veya eyvah size! - Benden sonda dönüp birbirlerinizin boyunlarını vuran kâfirler olmayın!" dedi." [Buharî, Hacc 132, Edeb 43, 95, Hudud 9, Diyât 2, Fiten 8; Müslim, İmân 119, (66).] 11621

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, Veda haccı sırasında yaptığı konuşmalardan birini aksettirmektedir. Ahir zamanda çıkıp dini tahrip edecek ve insanlığa büyük zarar verecek olan şahıslardan biri hakkında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Veda haccı gibi büyük bir kalabalığın bir araya geldiği fırsatta bilgi vermektedir.

2- Deccâl yalancı demektir. Şu halde en büyük vasfı, icraatını yalana ve aldatmacaya dayandırmasıdır. Uzun olan insanlık târihi içinde en büyük tahribatı o yapacağı için Hz. Nuh (aleyhisselam)'tan itibaren her peygamber, ümmetini onun hakkında uyarmış, onun dehşetli icraatiyle

korkutmuştur. Belki de bu sebeptendir, hemen hemen bütün dinlerde buna müşâbih inançlara rastlanmıştır. Bilhassa kitabî dinlerde bu, pek bârizdir. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Antechrist diye isimlendirilir.

3- Geniş açıklamayı Kıyametle ilgili bölümün Deccal'la ilgili kısmında yapacağımız Deccâl, bir bakıma her devirde, her bölgede çıkacak kötü şahısların müşterek ismi ve hem de vasfıdır. Rivayetler, Deccâl bilgisinin Sahabe devrinden beri mahalle mekteplerindeki çocuklara bile öğretildiğini göstermektedir. Bu sanki her Müslümanm bilmesi gereken temel İslâmî kültürün bir parçası kılınmıştır.

4- Deccal'la ilgili bir kısım tavsirleri, yoruma muhtaç müteşâbihât kabul etmek gerekir. Sözgelimi sağ gözünün kör olması, onun mâneviyatı kör, âhireti göremez, sâdece dünyaya, maddeye kıymet verir olmasıdır. Aksi takdirde bir kısım tasvirleri aynen fiilî şekilde aramak hem safdillik olur, hem de hurâfeye inanmak nev'inden saçmalıklara düşülebilir.

5- Hadisin sonunda ifade edilen, "Benden sonra dönüp birbirlerinizin boyunlarını vuran kâfirler olayın!" cümlesinden, Nevevî'nin kaydına göre, yedi farklı hüküm çıkarılmıştır:

1- Müslümanm kanını haksız yere helâl addeden Müslüman, kâfir olur.

2- Bundan maksad nimet ve İslâm'ın ha kk ına karşı nankörlüktür, kadr u kıymetini tanımamaktır.

3- Bu hal (mü'minin, mü'mini öldürmesi) küfre yakın bir ameldir ve küfre götürür.

4- Bu, kâfirlerinkine benzer bir fiildir. Çünkü normalde mü'mini kâfirden başkası öldüremez.

5- Bundan murad küfrün hakikatidir, yani mânası şöyledir: Sakın küfre dönmeyin, Müslüman olmaya devam edin!

6- Bu mânayı Hattâbî ve başkaları hikâye etmişlerdir: Buradaki "kafırler"den (küffar) murâd, silah

kuşananlardır. Araplar, jâfLı derler. Yâni silâhını kuşandı. "Kuşandı" kelimesini

tekeffül - etti diyerek, küfr kökünden bir kelime kullanarak ifade ederler. el-Ezherî, Tehzîbü'l-Lüga adlı kitabında silah kuşanan, silah taşıyan mânasına kâfir kelimesini kullanmıştır.

7- Hattâbî de şu mânayı anlamıştır: "Birbirinizi tekfir etmeyin, sonra birbirinizi öldürmeyi helâl addedersiniz."

Nevevî bu açıklamalardan sonra sözünü şöyle noktalar: "Bunlardan en muvafık olanı dördüncü maddede söylenendir. Kadı lyaz (rahimehullah) da bunu tercih etmiştir." 12221

La ^ ;çjlâ 1 «ag ic. Alil -7

1 jjf\j Ajû_j‘I Alı AılasJLalj ûç. 1 ûJİ j)

jAs çjiI ç-İYnII (_ s Ac- Aı CjjIujİ AjL^.Ij c_ı£j)â AjUİiü! -IlşJ!

AS-û <_j-a ti’lljj cAj.1i !■<->'j

.Ii-IIa A3‘ Ai.il çJKİ ı^ya lâLsall (jiJ d_âliaj cAşıaJ!

(İF 0 AİI^jla 4 ju Aık£İ! L_)J}jaa .lic. AfLa (_gIc.li

i I ^5 pg 1 j LaLial! (jıij ciıııllı l^âjlaı <j! Ail Aâ_Şc.

C—uİallj Jo^ Aİ £5^.3 AİI^ya! Aât-a ciliiliî lÂ.Ilâ Ailı Ai-a (j£ı ^1 dHij

. lg . » , n^ (jiaiıı ıj\ ;Aİa^ (jı*J jUalI Aş.jKİ

7. (1583)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), saçlarını tarayıp yağladıktan, rida ve izârını giydikten sonra Medine'den ashabıyla birlikte ayrıldı. Rida ve izâr çeşitlerinden, vücudun cildine boyası geçen za'feranla boyanmış olanlar dışında hiç bir şeyi yasaklamadı. Böylece Zülhuleyfe'ye geldi. Orada devesine bindi. Devesi onu Beydâ sırtına çıkarınca O (aleyhissalâtu vesselâm) da, Ashab'ı (radıyallahu anhüm) da telbiye getirdiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kurbanlığına takısını takıp nişanladı. Bu iş, Zilkade ayının sondan beşinci gününde cereyan etmişti. Mekke'ye Zilhicce'nin dördünde indi. (İlk iş) Beytullah'ı tavaf etti, Safâ ve Merve arasında sa'yde bulundu. Kurbanlığı sebebiyle ihramdan çıkmadı. Çünkü ona (kurbanlık alâmeti olan takıyı) takmıştı. Sonra Mekke'nin Hacûn yanındaki en yüksek yerine indi. Artık hacc için telbiye getiriyordu. Kâbe'ye, onu tavaf ettikten sonra, Arafat'tan dönünceye kadar hiç yaklaşmadı. Ashabına ise, Kâbe'yi tavaf etmelerini, Safâ ile Merve arasında sa'yetmelerini emretti, sonra saçlarını kısaltarak ihramdan çıkmalarını emretti. Bütün bu emirler, beraberinde kurbanlık olarak takılanmış devesi olmayanlar içindi. Beraberinde hanımı bulunanlara, hanımları da helaldi. Keza koku ve elbise de helâldi." [Buhârî, Hacc 21, 70, 128.] 17711

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Veda haccmın bazı safhalarını anlatmaktadır: Zülhuleyfe'de ihrama giriş, Mekke'ye gelince kurbanlığı olmayanlara, hacc için giydikleri ihramı umreye çevirmelerini emretmesi, kurbanlığı olanların hacc-ı kıran yapmak üzere ihramdan çıkmamaları vs. Bu meseleler daha önce açıklanmıştır.

Bilhassa şu numaralarda bulunmalıdır: 1288, 1292,1293, 1301Eza

jaJ Aâjc. oİA ;<Jüj Aâjij # OjI :0^ Ajc. au! cs^J 0°J -8

eJUJ OeAİ 0*-^J AjJ) Ç)J Aillul CİJjlj ^joJujİİI (_palâl .ılââji \ g K Ahjf-j

.4 ^£jİc- Lgj! Ij LöjIij \ AİjjA

;<Jlaj $4_ılc. t —^USa .1 (jjiîoO^^ 1 *Ây <^1

a c

Ajâlj .dliİâj-û 1 gİ£ Ç_ââj-aİ!

IİA jaj .l&Lâ^a oCjûjİj c_ââj3 jjlK

Ojj^ ^ejjuj q\ Ij Çulla Çpa AjIİİ AijlK Anâ'nu' j j R i «a 1 g İÇ

.c^İijİ (jc. ^ -yÇ ;0l^ ?Ajc. ^cA.! ÇjI ^IaO A iAifljp! .13

OjjÎj ;<J1İ Âc. Ç)j! CûjjI ^1 (Jjiujlj ;4uc- Oıl İs^J 304*^ 01^ cQI>»âl' (jjjc.

?Jlkî jî Ola c^â\ Jı\ ;0ıl 00& O^J 1011 U gjl b jlîOil! <>] ^la 'âl Llİ Oj :0^3 Çjİ Ola e "ıAp ;0ll Oj-^J lj ;0=3 frl^j Oj ;0^ j Çj! oj] L-ilia-ftlİJuc. ll 0^Oç3^ ^j Aj cjllaa mil ;0^-a .^0^

^ Jc‘ ıc-Qjl Ajİc. 0-ÜJl

8. (1584)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'ta vakfe yaptı ve: "Burası Arafat'tır, vakfe yeridir, Arafat'ın her yeri vakfe yeridir" dedi.

Sonra güneş batar batmaz ifâza yaptı. (Arafat'ı terketti). Devesinin terkisine Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'i bindirdi. Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), -halk sağında ve solunda (develere telâşla vururlarken) onlara dönüp bakmadan- her zamanki sükun ve rıfk hâlini koruyarak eliyle işaret edip: "Ey insanlar! Sakin olun" diyordu.

Sonra Cem'e (Müzdelife'ye) geldi. Orada iki namazı da (akşam ve yatsı) beraberce kıldırdı. Sabah olunca Kuzah tepesine gelip üzerinde vakfe yaptı."

Burası Kuzeh'dir, vakfe yeridir. Cem'in tamamı vakfe yeridir!" dedi. Sonra oradan ayrıldı, Muhassır vâdisine geldi. Devesine vurdu. Deve dört nala koşarak vâdiyi geçti. Orada durup, amcası Abbâs (radıyallahu anh)'m oğlu Fazl'ı devesinin terkisine aldı.

Oradan Cemretu'l-Akabe'ye geldi ve taşlama yaptı. Sonra menhara (kesim yerine) geldi:

"Burası menhardır (kurbanlarımızı keseceğimiz yer), Mina'nm her tarafı menhardır" buyurdu. Has'am kabilesinden genç bir kadın gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! Babam yaşlanmış bir ihtiyardır, Allah'ın hacc farizası kendisine terettüp etmektedir. Ben ona bedel hacc yapabilir miyim?" diye bir suâl sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Babana bedel hacc yap!" cevabını verdi. Bu sırada eliyle, devenin terkisinde bulunan Fazl'ın başını büktü. Amcası Abbâs (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resûlü! Amcanın oğlu Fazl'ın başını niye büktün?" diye sordu.

"İkisini de birer genç görüyorum. Onlar hakkında şeytanın şerrinden emin değilim!" dedi. Derken bir adam daha gelip:

"Ey Allah'ın Resûlü, ben traş olmazdan önce ifâza tavafını yaptım!" dedi.

"Traş da ol, bunda mahzur yok!" cevabını aldı. Derken bir başkası daha gelip:

"Ey Allah'ın Resûlü, ben taşlama yapmazdan önce kurbanımı kesmiş bulundum!" dedi.

"Taşlarını da at, bunda bir mahzur yok!" cevabını aldı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beytullah'a geldi, onu tavaf etti, sonra zemzem'e geldi ve:

"Ey Abdulmuttaliboğulları, eğer halk size bunun üzerine galebe etmeyecek olsa mutlaka çekerdim" dedi." [Tirmizî, Hacc 54, (885).] 12231

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste geçen:

* Arafat vakfesi,

* Oradan ifâza,

* Cem (Müzdelife) vakfesi, müddeti vs.

* Müzdelife ile ilgili açıklamalar: (Cem', Kuzeh, Muhassır vs.)

* Mina'ya geliş, Mina'da taşlamalar,

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' a orada soru soranlar, aldıkları cevaplar,

* İfâza ziyâreti, gibi bir çok hususlar daha önce açıklandı (şu hadislere bakılsın: 1422, 1428, 1431, 1461, 1553.

2- Bu hadiste izaha muhtaç ibâre, hadisin son cümlesinde Abdülmuttaliboğulları'na Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m söylemiş olduğu sözdür. Bu sözden Nevevî'ye göre iki farklı mâna çıkarılmıştır:

1- "İnsanların bunu hacc menâsikinden zannederek (aynen yapmaya kalkıp) zemzemin etrafında izdihama sebep olarak sizi itekleyip, hacıları sulama hizmetinize mani olacaklarından korkmasaydım, faziletinin büyüklüğü sebebiyle sizinle birlikte zemzem verme hizmetine ben de katılırdım."

2- Bazı âlimler şu mânayı da anlamışlar: "Bana ittiba için halk size galebe çalmayacak olsa zemzem kuyusundan ben de su çekip, sizin yaptığınız şekilde hacılara, ben de su verirdim."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu sözü onları hacılara su verme hizmetinde sebat etmeye teşvik için söylediği, ayrıca belirtilmiştir. IIZfl

^ İbrahim Canan, ^ İbrahim Canan, ^ İbrahim Canan, ^ İbrahim Canan, ^ İbrahim Canan, ^ İbrahim Canan, m İbrahim Canan, M İbrahim Canan, 151 İbrahim Canan, ^ İbrahim Canan.

Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi,

, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi.

Akçağ Yayınları:5/277-278. Akçağ Yayınları:5/279. Akçağ Yaymları:5/279-280. Akçağ Yaymları:5/281. Akçağ Yaymları:5/281. Akçağ Yayınları:5/282. Akçağ Yayınları:5/282-283. Akçağ Yaymları:5/283. Akçağ Yaymları:5/283-284. , Akçağ Yayınları:5/284.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/284-285.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/285.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/285-286.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/286.

Eh Hacc'm ne zaman farz kılındığı münakaşalıdır. 5., 6., 7., 8., 9., hicri yılı kabûl edenler mevcuttur. Hicretten önce farz kılındı diyen de var ise de bu farzdır.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/286-287.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/288.

1151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/288.

1191 Smnak, Arapçadaki hâfir veya zalat kelimelerini karşılayan mahalli bir kelimedir. Hayvan ayağında tırnağa tekâbül eden kısma denir. Kurbanlıklarda paça denen kısımlardır.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/289.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/289.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/290.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/290.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/291.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/291.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/292.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/293-297.

E® 1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/297.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/297-298.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/298.

Eü İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/298.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/299.

E21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/299.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/299-300.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/300.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/300-301.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/301.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/301.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/301.

* İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/301-302.

Eh Menâsik: Mensek'in cem'idir. Mensek (veya nüsük) lügat olarak ibâdet ve su ile bir şeyin temizlenmesi mânâsına gelir ise de, hacc ıstılahı olarak, "Hacc'ın farz, vacîb ve sünnet olan herhangi bir fiiline" ıtlak olunmuştur.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/304-305.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/305.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/305-306.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/306.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/306.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/307.

Eh Terviye suya kandırmak veya gördüğü rüya üzerine düşünmek demektir. Zilhicce'nin 8.günü hacılar, sabah namazını Mekke'de kıldıktan sonra Mina'ya gider. Mina'da su olmadığı için gerek kendileri ve gerekse binekleri Mekke'de kana kana su içerek yola çıktıkları için o güne terviye günü denmiştir. Hz. İbrahim, oğlu İsmail'in kurban edilmesiyle ilgili rüyayı da o gece görmüş, o gün rüya üzerinde düşünmüştür, bu sebeple de o güne terviye günü denmiştir.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/307.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/308.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/308.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/308.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/309.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/309.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/309.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/309-310.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/310.

Eh Karnu'l-Menazil: Bazı rivâyetlerde sadece Kam denir. Bu rivayetteki tasnn, aynı ismi taşıyan bir başka Kam'dan tefrik içindir. Diğeri Kam-ı Seâlim'dir, yokuşun başında yer alır. Kam-ıMenâzil ise yokuşun aşağısında yer alır.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/310-311.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/311.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/311-312.

Eh Krokiler Diyanet İşleri Başkanlığı'nca neşredilen Hacc Rehberi'nden alınmıştır.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/312-313.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/314.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/314.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/314.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/315.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/315-316.

ESİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/317.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/317.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/317.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/318.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/318.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/318.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/318-319.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/319.

Eh İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/319-320.

Eh Başı da örten bir parça taşıyan her çeşit giyecek. İslâm'ın hidâyetinde zâhidlerin giydiği aşağılara sarkan uzunca bir takke çeşidi (Nihâye). ESİ Vers: Sarı renkli bir boya

maddesidir. Koku maddeleri olup olmadığı münakaşa edilmiştir.

1801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/321.

1811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/321-323.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/323-324.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/324.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/324.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/324.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/325.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/325.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/325-326.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/326-327.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/327-328.

1211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/328.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/328.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/328-329.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/328-329.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/329.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/330.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/330.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/330.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/330.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/331.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/331.

11221 Hadiste geçen tahmîr'i, örtme ile ilgili nüans diyebileceğimiz farklılıkları ifâde edebilmek için "Sıkıca örtmek" diye tercüme ediyoruz. 11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/331-332.

11211 Bu hususun anlaşılması için bak: 1,489, 4.madde ve s. 502'de 3 .madde ve devamı.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/332.

11281 Zerire:Muhtelif kokuların karışımıyla elde edilen bir tîb çeşidi.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/333-334.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/334-335.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/335.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/335-336.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/337.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/337.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/337.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/337.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/337-338.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/338.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/338-339.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/339.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/340.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/340-341.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/341. üm İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/341-342.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/342.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/342-343.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/343.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/343.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/343.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/343-344.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/345.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/345-347.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/347.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/347.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/348.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/348.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/348.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/349.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/349.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/349.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/350.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/350.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/351.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/351.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/351.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/351-352.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/352.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/352.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/352.

11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/353.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/353-354.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/354.

11811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/355.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/355.

11881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/355.

11811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/356.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/356.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/356.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/357-358.

11581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/358-359.

11521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/360.

11621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/360-361.

11611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/361.

11621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/361.

11681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/361.

11661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/362.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/362.

11661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/362.

11621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/363.

11681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/363.

11621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/364.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/364.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/365.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/365.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/365.

11261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/365-366.

11251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/366.

11261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/366-368.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/368.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/369.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/369-370.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/370.

11811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/370.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/371.

11881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/371.

11861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/371-372.

11851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/372-373.

11861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/373.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/373-374.

11881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/374.

11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/374.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/374-375.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/375.

11221 Fer' teferruat mesele demektir. Yani bir meselenin ikinci, üçüncü derecede tâli meselesi, alt başlığının alt başlığı gibi. Cem'i, fürû'dur.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/376.

11261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/376-377.

11251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/378.

11261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/379.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/379.

11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/379.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/379-380.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/380.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/381.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/381.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/382.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/382.

12251 Bu sahabî, bazan Hallâd İbnu Sâîb diye de zikredilir. Hallâd, Sâib'in oğlu ve Tabiî olmalıdır.

12261 İhlâl da telbiye demektir, burada râvinin şekki mevzubahistir.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/383.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/383.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/383-385.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/385-386.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/386.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/386.

12181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/387.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/387.

12151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/388.

12161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/388.

12221 Radıyallahu anh tâbirinormal olarak sahâbe için kullanılır. Burada Etbau't-Tâbiîn'den olan İmam Mâlik için de kullanılmıştır. Buna da normal saymak gerekir. Zira ulemâ, Eimme-i Erba'a, Ömer İbnu Abdilaziz gibi bir kısım büyükleri teşrif için, onlar hakkında da bu tâbiri kullanmıştır.

12181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/388-389.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/389.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/389-390.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/390-391.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/391.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/391.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/391-392.

12251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/394.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/394.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/395.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/395.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/395-396.

0321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/396.

13311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/396.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/396-397.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/398.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/398-399.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/399-400.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/400-401.

13311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/401.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/402.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/402.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/402-403.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/403.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/403.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/403.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/404-405.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/405-406.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/407.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/407.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/408.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/408.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/408.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/408-409.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/409-410.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/410-412.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/412-413.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/413.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/413.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/414.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/414.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/414.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/415.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/415-416.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/416.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/416.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/416.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/417.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/417.

13331 Ashabın itirazı şuradan ileri geliyordu: Mekke'ye Zilhicce'nin dördünde gelmişlerdi. Niyetleri haccdı. Hz. Peygamber ihramdan çıkmayı, ihram yasaklarından -ve meselâ hanımlarıyla cinsî münasebet yasağından uzaklaşmayı emretmişti. Halbuki sekiz Zilhicce'de tekrar ihrama gireceklerdi. Bu kadar dar bir zaman için ihramdan çıkmaya, dinî havalarını bozmaya değer miydi? Ashab, memnuniyetsizliğini "Henüz cenabetken..." diye tercüme ettiğimiz mânâyı daha gâliz kelimelerle ifade etmiştir.

(*) Bu ve müteâkip rivâyetler, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Veda Haccı'yla ilgili oldukları için, hadîs kitaplarında umumiyetle aynı bablarda, aynı rivayetin farklı vecihleri şeklinde peşpeşe bulunurlar. Bu sebeple kaynaklarım en sonda toptan göstereceğiz. Sadece Buharı peşpeşe göstermeyebilir.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/419-420.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/420.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/420.

13331 Bu söylenen yıkanma, hayızdan temizlenince gerekli olan yıkanma değildir, ihramı giyerken yapılması sünnet olan yıkanmadır.

13331 Bazı rivayetlerde "Bathâ gecesi" diye gelir. İkisi de aynı şeyi ifade eder. Leyletü'l-hasbe, teşrik gecelerinden sonra hacıların çakıllı yere indikleri gecedir. Çakıllı yerden maksad Mina'dır. Demek ki Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Minâ'da kalman gecelerden birinde temizlenmiş olmalı.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/421-422.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/422.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/423.

® 31 "Hac için yapılan niyeti umreye tahvil etmek herkese câizdir" diye hükmedenlere (Ahmed İbnu Hanbel ve bazı

zâhirîler) bu hadis delil olmuştur. Ancak İmam Mâlik, Ebu Hanîfe, İmam Şâfîî vs. başkaları. "Hacc için yapılan niyetin umreye çevrilmesi Ashaba has bir ruhsattır" demiştir. Daha önce açıkladık (1292 numaralı hadise bakın).

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/423.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/423.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/423-425.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/426.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/426-428.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/429.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/429.

13331 Hadiste geçen /y- 3 f tabirinden: Hacc vakitleri, hacc yerleri, hacc yasakları, hacc eşyaları, hacc hâlâtı gibi mânâlar verilmiştir. Biz, "hac yasaklan (=ihram)" mânâsını tercih ettik.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/429-430.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/430.

13331 Musahhab Mekke ile Mina arasında geniş bir yer. Sel sularının getirdiği çakılların çokluğu sebebiyle bu ismi almıştır. Buraya Ebtah, Bathâ da denir. Mina'nın taşlama mevkiine de Musahhab denmiştir.

13331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/430-431.

13321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/431.

13221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/431.

13231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/432.

13231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/432-433.

13881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/433-434.

12941 Erâk: Mekke yakınlarında bir vadinin adıdır. (Mûcemu'l-Büldan).

13831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/435.

13831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/435-436.

13831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/437.

13881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/437.

13881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/4387-438.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/438.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/438-439.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/440.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/440.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/440.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/440.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/441.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/441.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/443-444.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/444-446.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/446.

18311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/447.

18131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/448-450.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/449-450.

18111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/451.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/451.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/452.

18131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/452.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/452.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/453.

18381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/453.

18311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/453.

18331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/453.

18381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/453-454.

18311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/454.

18381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/454.

18381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/454-455.

18331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/455.

18381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/455-456.

18381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/456.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/456.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/456-457.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/457.

18881 Dilimizde Haceru'l-Esved diye yaygınlık kazanmıştır. Arapça kaidelere göre doğrusu el-Elaceru'1-Esved olması gerekir. Biz, bu ve buna benzeyen bir kısım tabirleri dilimizdeki kazandığı şekle göre kullandık ve kullanmaya devam edeceğiz.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/458-460.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/460.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/460-462.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/462.

18881 Bu rivayet Buharî'de mânâ itibâriyle mevad, lâfzıyla değil.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/462.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/462-463.

18111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/463.

18131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/464.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/465.

18111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/465.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/465.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/466.

18131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/466.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/466-467.

18181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/467.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/467-468.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/469.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/470.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/470.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/470.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/471.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/471.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/471-472.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/472.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/472.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/472.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/473.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/474.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/474.

18811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/474-475.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/475.

18881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/475.

18831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/4756.

13681 İbrahim Canan, Kutub13621 İbrahim Canan, Kutub13221 İbrahim Canan, Kutub13111 İbrahim Canan, Kutub13111 İbrahim Canan, Kutub13131 İbrahim Canan, Kutub13121 İbrahim Canan, Kutub13121 İbrahim Canan, Kutub13261 İbrahim Canan, Kutub13111 İbrahim Canan, Kutub13181 İbrahim Canan, Kutub13121 İbrahim Canan, Kutub13321 İbrahim Canan, Kutub13811 İbrahim Canan, Kutub13811 İbrahim Canan, Kutub13831 İbrahim Canan, Kutub13821 İbrahim Canan, Kutub13821 İbrahim Canan, Kutub13861 İbrahim Canan, Kutub13811 İbrahim Canan, Kutub13881 İbrahim Canan, Kutub13821 İbrahim Canan, Kutub13221 İbrahim Canan, Kutub13211 İbrahim Canan, Kutub13211 İbrahim Canan, Kutub13231 İbrahim Canan, Kutub13221 İbrahim Canan, Kutub13221 İbrahim Canan, Kutub13261 İbrahim Canan, Kutub13211 İbrahim Canan, Kutub13281 İbrahim Canan, Kutub13221 İbrahim Canan, Kutub12221 İbrahim Canan, Kutub12211 İbrahim Canan, Kutub12211 İbrahim Canan, Kutub12231 İbrahim Canan, Kutub12221 İbrahim Canan, Kutub12221 İbrahim Canan,

Kutub12261 İbrahim Canan, Kutub12211 İbrahim Canan,
Kutub12281 İbrahim Canan, Kutub12221 İbrahim Canan,
Kutub12121 İbrahim Canan, Kutub12111 İbrahim Canan,
Kutub12131 İbrahim Canan, Kutub12131 İbrahim Canan,
Kutub12121 İbrahim Canan, Kutub12121 İbrahim Canan,
Kutub12161 İbrahim Canan, Kutub12111 İbrahim Canan,
Kutub12181 İbrahim Canan, Kutub12121 İbrahim Canan,
Kutub12121 İbrahim Canan, Kutub12111 İbrahim Canan,
Kutub12211 İbrahim Canan, Kutub12231 İbrahim Canan,
Kutub12221 İbrahim Canan, Kutub12221 İbrahim Canan,
Kutub12261 İbrahim Canan, Kutub12211 İbrahim Canan,
Kutub12281 İbrahim Canan, Kutub12221 İbrahim Canan,
Kutub12321 İbrahim Canan, Kutub12311 İbrahim Canan,
Kutub12321 İbrahim Canan, Kutub12331 İbrahim Canan,
Kutub12321 İbrahim Canan, Kutub12321 İbrahim Canan,
Kutub12361 İbrahim Canan, Kutub12311 İbrahim Canan,
Kutub12381 İbrahim Canan, Kutub12321 İbrahim Canan,
Kutub12221 İbrahim Canan, Kutub12211 İbrahim Canan,
Kutub12221 İbrahim Canan, Kutub12231 İbrahim Canan,
Kutub-i

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yaymları:5/476. Akçağ Yaymları:5/476. Akçağ Yaymları:5/476-477 Akçağ Yaymları:5/477-478 Akçağ Yaymları:5/478. Akçağ Yaymları:5/478. Akçağ Yayınları:5/478-479 Akçağ Yaymları:5/479. Akçağ Yaymları:5/479-480 Akçağ Yayınlan:5/481. Akçağ Yayınlan:5/481. Akçağ Yaymları:5/482. Akçağ Yaymları:5/482. Akçağ Yaymları:5/483. Akçağ Yaymları:5/483. Akçağ Yaymları:5/483. Akçağ Yaymları:5/483-484 Akçağ Yayınlan:5/484. Akçağ Yaymları:5/484-485 Akçağ Yaymları:5/485. Akçağ Yaymları:5/485. Akçağ Yayınlan:5/485-486 Akçağ Yaymları:5/486. Akçağ Yaymları:5/486-487 Akçağ Yaymları:5/487. Akçağ Yaymları:5/487. Akçağ Yaymları:5/488. Akçağ Yayınlan:5/488-489 Akçağ Yayınları:5/489. Akçağ Yaymları:5/489, Akçağ Yaymları:5/490. Akçağ Yaymları:5/490-491 Akçağ Yayınlan:5/491. Akçağ Yayınlan:5/491. Akçağ Yayınlan:5/491. Akçağ Yaymları:5/492. Akçağ Yaymları:5/492. Akçağ Yaymları:5/493. Akçağ

Yaymları:5/493. Akçağ Yaymları:5/493. Akçağ
Yaymları:5/494-495 Akçağ Yaymları:5/495-496 Akçağ
Yaymları:5/497. Akçağ Yaymları:5/497-498 Akçağ
Yayınlan:5/499. Akçağ Yaymları:5/499-500 Akçağ
Yaymları:5/500. Akçağ Yaymları:5/500-501 Akçağ
Yaymları:5/501. Akçağ Yaymları:5/501. Akçağ
Yaymları:5/502. Akçağ Yayınları:5/502. Akçağ
Yaymları:5/502-503 Akçağ Yaymları:5/503. Akçağ
Yaymları:5/503. Akçağ Yaymları:5/504. Akçağ
Yaymları:5/504. Akçağ Yaymları:5/505. Akçağ
Yaymları:5/506. Akçağ Yaymları:5/506. Akçağ
Yaymları:5/506-507 Akçağ Yayınlan:5/508. Akçağ
Yaymları:5/508. Akçağ Yayınları:5/508-509 Akçağ
Yaymları:5/510. Akçağ Yayınlan:5/510. Akçağ
Yaymları:5/511. Akçağ Yaymları:5/511. Akçağ
Yaymları:5/511. Akçağ Yaymları:5/512. Akçağ
Yaymları:5/512. Akçağ Yaymları:5/512. Akçağ
Yayınlan:5/513. Akçağ Yaymları:5/513. Akçağ
Yaymları:5/513-515 Akçağ Yaymları:5/515-516

14411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/516-517.

14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/517-518.

14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/518.

14411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/519-520.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/520-521.

14481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/522.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/522-524.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/524.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/524-525.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/525.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/525.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/525.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/526.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/526.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/528-529.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/529.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/529-531.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/531.

14551 Ebu Seyyare: Meydânî’nin Mecmau'l-Emsâl'de açıkladığına göre, bu kimse, Benî Advân'dandır. Adı Umeyle

İbıiu'l-A'zel'dir. Siyah bir merkebi var idi. Halkı 40 yıl Müzdelife'den Mina'ya geçirmiştir. C'A ur 1 şf- ı>? Ebu Seyyâre'nin eşeğinden daha sağlıklı tabiri darb-ı mesel olmuştur. Orada Ebu Seyyâre'nin eşeği "semersiz" diye tavsif edilir, Arabi diye değil. Bu ziyade Müslim'in bir rivayetinde de mevcuttur (Haccl48).

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/532.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/532-534.

14551 Çünkü “ARAPÇASI YOK "bugün dinimizi size ikmal ettik"(Mâide3) ayeti Arafat'ta nazil olmuştur.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/535.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/532-536.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/536/537.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/537.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/538.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/538.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/538.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/538.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/539.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/539-540.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/540.

14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/540.

14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/541.

14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/541.

14481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/541-542.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/542-543.

14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/544.

14451 Bu günler mevzuunda ulemâ ihtilaf eder:

1- Umûmiyetle eyyâm-ı teşrik deyince yevm-i nahr'i (10 Zilhicce) takip eden ilk üç gün kastedilir: 11, 12, 13 Zilhicce günleri.

2- Eyyâmu Ma'dudat ile de yevm-i nahr ve ondan sonraki iki gün kastedildiğini söyleyenler de olmuştur, yani Zilhicce'nin

10, 11, 12'nci günleri.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/544-545.

14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/545.

14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/545-546.

14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/546.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/546.

14481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/547.

14881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/547.

14841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/547-548.

14851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/548.

14851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/548-549.

14841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:5/550.

14851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/550.

14851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/550.

14851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/551-552.

14841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/552.

14881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/552.

15881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/553.

15841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:5/553.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/553.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/554.

15841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/554.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/555.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/556.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/557.

15841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:5/557.

15881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/5.

15181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/5.

15441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/5.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/8.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/9.

14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/9-ll.

14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/11.

14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/ll.

14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/11.

14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/12.

14121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/12-13.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/14.

14211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/14.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/14-15.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/15.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/15.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/16.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/16-17.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/17.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/17-18.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/19.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/19.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/19.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/20-22.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/23.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/23-24.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/24.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/24.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/25.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/25-26.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/26.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/26.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/26.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/27.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/27.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/28.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/28-30.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/31.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/31-32.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/31-33.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/33-34.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/34.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/34.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/35.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/35-36.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/36.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/36.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/37.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/37-38.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/38.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/39-40.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/40.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/40.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/41.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/41.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/41.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/43-45.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/45.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/45.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/45-46.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/46.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/47.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/47.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/47-48.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/48-49.

14241 Cariye kelimesiyle, büluğa ermeyen kız çocukları veya köle kadınlar kastedilir.

14241 FethuTBâri : 3/97. Bu son cümleden, İbnu Hacer, Resûlullâh (aleyhissalâtü vasselâm)'ın şunu demek istediğini anlar: "Bu onların işidir, âdetleridir ve mübahdır da". Bu yüzden Resûlullâh (aleyhissalâtü vasselâm) hoş karşıladı.

14241 Tekrar hatırlatalım: Câriye kız çocuğu ve köle kadınlar mânâlarına gelir. Ayrıca bu câriyelerin isimleri ve kimlerin kızları oldukları belirtilir.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/49-53.

14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/53.

14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/54.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/54.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/54-55.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/55.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/56.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/57.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/57.

14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/57.

14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/58.

15881 İbrahim Canan, Kutub15821 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15211 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15281 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15211 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15211 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15281 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15121 İbrahim Canan, Kutub15111 İbrahim Canan, Kutub15121 İbrahim Canan, Kutub16151 İbrahim Canan, Kutub16121 İbrahim Canan, Kutub15151 İbrahim Canan, Kutub15151 İbrahim Canan, Kutub15121 İbrahim Canan, Kutub15181 İbrahim Canan, Kutub16121 İbrahim Canan, Kutub16221 İbrahim Canan, Kutub15211 İbrahim Canan, Kutub16221 İbrahim Canan, Kutub15231 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub16251 İbrahim Canan, Kutub16251 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15281 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15511 İbrahim Canan, Kutub16521 İbrahim Canan, Kutub15531 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15551 İbrahim Canan, Kutub15551 İbrahim Canan, Kutub15321 İbrahim Canan, Kutub15581 İbrahim Canan, Kutub15321 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15211 İbrahim Canan,

Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15251 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15281 İbrahim Canan, Kutub15221 İbrahim Canan, Kutub15521 İbrahim Canan, Kutub15511 İbrahim Canan, Kutub15521 İbrahim Canan, Kutub15531 İbrahim Canan, Kutub15521 İbrahim Canan, Kutub15551 İbrahim Canan, Kutub16561 İbrahim Canan, Kutub15521 İbrahim Canan, Kutub15581 İbrahim Canan, Kutub15521 İbrahim Canan, Kutub15521 İbrahim Canan, Kutub15511 İbrahim Canan, Kutub16521 İbrahim Canan, Kutub-i

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yayınları:6/58. Akçağ Yaymları:6/59. Akçağ Yaymları:6/59. Akçağ Yaymları:6/59. Akçağ Yaymları:6/59-60. Akçağ Yaymları:6/60. Akçağ Yaymları:6/60. Akçağ Yayınlan:6/61. Akçağ Yaymları:6/62. Akçağ Yaymları:6/62. Akçağ Yayınları:6/63. Akçağ Yaymları:6/63-64. Akçağ Yaymları:6/64. Akçağ Yaymları:6/64-65. Akçağ Yaymları:6/65. Akçağ Yayınlan:6/66. Akçağ Yaymları:6/67. Akçağ Yaymları:6/67-68. Akçağ Yaymları:6/68. Akçağ Yaymları:6/68-69. Akçağ Yaymları:6/69. Akçağ Yaymları:6/70. Akçağ Y aymları6/71.

Akçağ Yaymları:6/72. Akçağ Yaymları:6/72. Akçağ Yaymları:6/72-73. Akçağ Yayınlan:6/74. Akçağ Yaymları:6/74. Akçağ Yaymları:6/75. Akçağ Yaymları:6/75. Akçağ Yaymları:6/75-76. Akçağ Yaymları:6/76. Akçağ Yaymları:6/76-77. Akçağ Yaymları:6/77. Akçağ Yaymları:6/77. Akçağ Yaymları:6/78. Akçağ Yaymları:6/78-79. Akçağ Yayınlan:6/79. Akçağ Yaymları:6/79-80. Akçağ Yaymları:6/80. Akçağ Yaymları:6/80. Akçağ Yaymları:6/80. Akçağ Yayınlan:6/80-81. Akçağ Yaymları:6/82. Akçağ Yayınlan:6/82. Akçağ Yaymları:6/83. Akçağ Yaymları:6/83. Akçağ Yaymları:6/83-84. Akçağ Yayınlan:6/85. Akçağ Yaymları:6/85-86. Akçağ Yaymları:6/86. Akçağ Yaymları:6/86-87. Akçağ Yaymları:6/87. Akçağ Yaymları:6/88. Akçağ Yaymları:6/88. Akçağ Yaymları:6/89. Akçağ Yaymları:6/90. Akçağ Yayınlan:6/91. Akçağ Yaymları:6/91-92. Akçağ Yayınlan:6/92. Akçağ Yaymları:6/92. Akçağ Yaymları:6/92-93. Akçağ Yaymları:6/94. Akçağ Yaymları:6/94. Akçağ Yaymları:6/95. Akçağ Yaymları:6/95. Akçağ Yaymları:6/95. Akçağ Yaymları:6/95-96. Akçağ

Yaymları:6/96. Akçağ Yaymları:6/96-98. Akçağ Yaymları:6/98. Akçağ Yayınlan:6/98-100. Akçağ Yaymları:6/100. Akçağ Yaymları:6/102. Akçağ Yaymları:6/103-104.

14631 Yanlış anlaşılmasın: Dinimiz biti öldürmeyin diye bir yasak koymamıştır. Buradaki yasak "ihram" gereğidir. İhramlı kimse, ihram müddetince bundan yasaklanmıştır.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/104-105.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/105.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/105-106.

16611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/106.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/107.

16621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/107.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/108.

16211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/108.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/109.

16231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/110.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/110-111.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/111.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/111-112.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/112-113.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/114.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/114.

16621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/115.

16631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/115-116.

16621 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/117.

16631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/117.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/117.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/118.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/118-119.

16621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/119.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/120.

16621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/120-121.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/121-122.

16231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/122.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/123.

16231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/123.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/123.

16231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/123.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/124.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/124-125.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/125.

16221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/125.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/125.

12231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/125.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/126.

12231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/126.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/126-127.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/127.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/127-128.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/128.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/128.

12221 Şafiî'nin rivayeti köşeli parantez içindeki kısımdır. Devamı, bir başka duanın ilâvesidir.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/128-129.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/130.

12331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/130-131.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/131.

12131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/132.

12361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/133.

12161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/134.

12161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/134-136.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/136-137.

12161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/137-138.

12121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/138.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/139.

12231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/141.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/141.

12231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/141.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/142.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/142-144.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/145.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/145-146.

12261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/146-148.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/149.

12321 Temyiz, çocuğun söylenenleri tam olarak anlayıp, doğru olarak cevap verebilecek halde olmasıdır. Yaşla kayıtlı değilse de umûmiyetle çocukların 6-7 yaşlarında mümeyyiz sayılacağı kabul edilmiştir.

12331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/149-150.

12321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/151.

12331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/151.

12361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/151.

12321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/151.

17361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/152.

1211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/152-153. 1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/153.

1321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/154.

*2® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/154-155. 12481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/155.

12481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/155-156. 12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/157.

12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/157.

12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/157.

12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/157-158. 12421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/159.

12481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/159.

12421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/160.

12821 Hevdec: Develerin sırtında taşman, kadınlara mahsus küçük hücre, mahfe. 12841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/160-162. 12821 İbrahim

Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/162.

12881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/163.

12841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/163-164. 12881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/164.

12841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/164.

12821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/164-165. 12881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/166.

12821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/166-167. 12421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/168.

12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/168-169. 12421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/169.

12481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/170.

12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/170-171. 12481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/171.

12441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/171.

12421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/171-172. 12481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte

Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/172.

12421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/173.

12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/174-175. 12241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/175-176. 12221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/176.

12281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/177-178. 12241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/178-179.

İTİKAF'LA İLGİLİ BÖLÜM
KADİR GECESİ

İTİKAF'LA İLGİLİ BOLUM

ûlâ q \ üjl (j^[1 g.ıc» üıl 4 =l^ü1_c.

LJJjj-iaâ IgJ (jûli C ü l 1 g. ıc. 4-uülc. Aİjûliujlİ *(Jlâ AjŞ C i ^ lûtâ

ûİAiJl (_y<ı T ö j. ^>4 Laia 4^_£^ykl 1 ç jC. alil c_liı j j Âaâ I ç âc. alil a .g tgj l" i» ^. .4 4_ıâ

C ’oCi» ı Sja ." j A Ijkljjl ^C-^jl t 14A (_ 5 Ac. U Çûiâ La [JUİâ J L .aJİ

jl ■ ^CİlSjC-l j AjIaisj ^J-alj^ AjIjj jjoj ^jjoatll ^ykl LŞ^ T âCir-l /jl. ><^ j

»4 ■ j ı^yi İL-Â jl ^)Jj (j-û Cll±J »fil 'k l'«.L>° LİJ^ ^JjoJlİl 1 â£jC. l

1. (97)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat edinceye kadar Ramazan’ın son on gününde itikafa girer ve derdi ki:

"Kadir gecesini Ramazan 'ın son on gününde arayın”. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra, zevceleri de itikâfa girdiler.

Bir başka rivayette şöyle denir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her Ramazan’da itikafa girerdi. Akşam namazını kılar kılmaz itikaf mahalline gelirdi. Râvi der ki: Bir gün Hz. Aişe de itikâf için izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) izin verdi. Mescidin içinde itikaf için bir çadır kuruldu. Bunu Hafsa validemiz (radıyallahu anhâ) işitti,

O’nun için de bir çadır kuruldu. Arkadan Zeyneb (radıyallahu anhâ) validemiz için de bir çadır kuruldu. Sabah olup da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hücresinden çıkınca dört çadır kurulduğunu görür ve "Bunlar da ne?" diye sorar. Durum haber verilince:

"Onları bu işe sevkeden şey nedir, Allah’ın rızasını kazandıracak bir amel düşüncesi mi? Hayır! Derhal kaldırın, gözüm görmesin!" emretti. Çadırlar kaldırıldı. O Ramazan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'da itikâfı terketti. Şevvâl’in son onunda itikâfa girdi."

Bir diğer rivayette şöye denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çadırların kaldırılmasını emretti. Derhal yıkıldılar. O yıl itikâfa girmeyi Ramazan’da terketti, Şevvâl ayının ilk onunda yerine getirdi." 111

AÇIKLAMA:

İtikaf, lügat açısından, haps olmak, yerinde kalmak gibi mânalara gelir. Şer'î örfte: "Allah'ın rızasını kazanmak düşüncesiyle belli âdab çerçevesinde mescidde kalma"ya itikaf denir. Bu nâfile bir ibâdettir. Sadece nezredilmek suretiyle vâcib olur. İtikafın en az müddeti bir gün en fazla müddeti on gündür. İtikâf senenin her ayında olabilir. İtikafta iken, bazı âlimlere göre oruç şart değildir. Ancak Hanelilere göre vâcib olan itikâf için oruç şarttır. Yine bazılarınca Mescid-i Nebevi, Kâbe ve Mescid-i Aksa'da, bazılarınca cuma kılınan mescidlerde itikaf câiz addedilirken, Haneliler beş vakit namazın kılındığı her yerde itikafın câiz olacağına hükmederler.

Allah rızası için şu mescidde şu kadar müddet itikaf yapmaya niyet ettim demekle bunu nefsine vâcib kılar. Kalben bunu geçirirse de niyet yerine geçmiş olur. Bu niyetle mescide giren kimse abdest almak, gusletmek, abdest bozmak gibi zaruret olmadıkça mescidden ayrılmaz. Aksi takdirde itikafı bozulur.

Mu'tekif, mescidde kalır, namaz, tilavet ve tefe kk ür gibi ibadetin çeşitleriyle meşgul olur. Dünyevî meşguliyetleri terkeder. Kadına tekerrüb tamamen yasaktır.

îtikâfı erkekler mescidde yerine getirirler, bu şarttır. Kadınlar, evlerinin mescid olarak tanzim edilen odasında itikaf yapabilirler. Bu meşrudur, fakat mescidde itikafa girmeleri câiz değildir. 111

KADİR GECESİ

Hadiste itikafa girmekle Kadir gecesi aramak arasına bir irtibat görülmektedir. Bu sebeple Kadir gecesi hakkında biraz açıklama yapmak gerekmektedir. Dünya ve âhirette rehberimiz olan yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'i, Hak teâla hazretleri Levh-i mahfüz'dan dünya semasına Kadir gecesi'nde indirmiştir. Bu ilk iniş, bir bütün olarak, topyekün inmedir. Ondan sonra Hz. Cibril (aleyhisselam) Allah'ın izin ve emri ile 23 yılda peyder pey, ihtiyaca göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmfa vahy yoluyla getirecektir. Bu âyetteki "inme"den Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Hira mağarasında vâki olan ilk inme de anlaşılmıştır. Bu durumda ilk vahiy olan Alak suresinin baştaki beş âyeti Ramazan ayında o gece gelerek vahyin başlangıcını teşkil etmiştir.

Kıyamete kadar gelecek olan yüz milyarlarca insana dünya ve âhirette rehberlik edecek olan bir kitabın yeryüzüne geliş günü ve bunun yıldönümleri elbette ki müstesna bir gün olmalı, bayramlar, ihtifaller ve merasimlerle kutlanmalıdır. O gün diğer günlerden daha kıymetli, daha şerefli olmalıdır. Gerçekten de öyledir, Kur'ân-ı Kerîm, muhtelif âyetleriyle Kâdir gecesine temas eder ve kıymetini, ehemmiyetini dile getirir: Duhan suresi Kadir gecesi'nin kudsiyetine kasemle başlar:

"Hâmîm, (Helal ile haram ve sair hükümleri) açıkça bildiren bu Kitab'a yemin olsun ki, biz O'nu mübarek bir gecede indirdik. Biz (O'nunla kâfirlerin uğrayacakları azâbı) haber vericileriz. Her hikmetli iş, nezdimizden çıkan bir emir ile, o gecede ayrılır..." (Duhan: 44/15).

Kadr suresi, o gecede Rabbimizin rahmet ve mağfiret ırmaklarının taşıp, her tevbekârı içinde garkedecek bir deryaya dönüştüğünü, hayırların bire binler, yüzbinler katıyla kabul edildiğini belirtir:

"Biz, onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik... Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda Melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle her bir iş için, iner de iner. O gece tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmdır."

Bu âyetler de gösteriyor ki, Cenab-ı Hak, tıpkı dünyevî nizamatta bazı hususî kutlama ve af günleri bulunduğu gibi Kadir gecesini, hususi mağfiret günü yapmış, o gün yapılan tevbelere, hayırlara -mûtad "bire on" ölçüsünün pek fevkinde-, asgari bire otuz bin karşılık takdir buyurmuştur.

Ancak Kadir gecesinin açık şekilde bilinmesi bir kısım insanları tembelliğe atabilirdi. O gecenin kesin olan feyz ve mağfiretine güvenerek diğer günlerin değerlendirilmesi ikinci üçüncü plana atılabilirdi. Bilip bilmediğimiz birçok hikmet ve maslahatlarla, bu gecenin yılın hangi günü olduğu gizlenmiştir. Umumiyetle Ramazan ayı içerisinde olduğu kuvvetli ihtimal olarak ortaya çıkmakta ise de, Ramazan’ın ilk onunda mı, orta onunda mı, son onunda mı olduğu ihtilaf edilir olmuştur. Ramazan’ın son onunda ve 21, 23, 25, 27 gibi tek gecelere tesadüf ettiğini te'yid eden rivayetler var.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında bu gecenin hangisi olduğu merak ve araştınna mevzuu olduğu gibi vefatından sonra başta Hz. Ömer (radıyallahu anh) olmak üzere Ashâb tarafından da araştırma konusu yapılmıştır. İbnu Hacer, Kadir gecesinin hangi gün olduğuna dâir şer'î delillere müsteniden ileri sürülen görüşleri tâdad ederken tam 46 görüş kaydeder. Bunlardan birine göre Kadir gecesi Ramazan ayı içerisinde değil, senenin herhangi bir

gecesindedir. Binaenaleyh mü’min her gecede teyakkuz ve tevbede olmalıdır.

Mü'minler tarafından umumiyetle, benimsenen, Kadir Gecesi olarak kutlanan gece Ramazanın 27’nci gecesidir. Müslim’de Ubey İbnu Ka’b’dan gelen bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu geceyi irşad buyurmuşlardır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu hususta kuvvetli bir kanaate varmak arzusuyla Ashab’ı toplayıp fikirlerini alır. Hepsi de Ramazan’ın son onunda olduğunda icma ederler. Heyette bulunan İbnu Abbas (radıyallahu anh) söz alarak:

"Ben Kadir gecesinin hangi gece olduğunu biliyorum" der. Hz. Ömer "Hangisi?" diye sorunca:

"Son ondaki geçen veya kalan yedinci gece" der. Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Bunu nereden bildin, delilin ne?" diye sorunca İbnu Abbas şu açıklamayı yapar:

Allah yedi sema, yedi arz, yedi gün yarattı. Ay da yedi üzerine (yedişer günlük haftalar halinde) devam ediyor. İnsan da yediden yaratılmıştır, yediden yer^ yedi üzerine secde eder. Kâ'be’yi tavaf yedidir, şeytana atılan taş da yedidir."

Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu açıklama karşısında tatmin olur ve takdirlerini ifade eder.

Ubey İbnu Ka’b’a göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in o geceyi ihya için uyanık kalmalarını emretmiş olmasından başka, müşâhede bile bunu te'yîd eder, zira Ramazan’ın yirmi yedinci gecesi sabahı güneş, gözleri kamaştıran şualardan arınmış olarak, beyaz ve saf doğar. Hz. Mu'âviye, İbnu Ömer ve daha başka bir kısım sahâbeler de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den, Kadir

gecesinin Ramazanın 27’inci gecesi olduğu hususunda rivayetlerde bulunmuşlardır. Seleften Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Hanife gibi birçokları da bu görüşü benimsemiştir. İbnu Kesîr'in kaydına göre Kadr sûresinde geçen ve Kadir gecesi’ne delalet eden ‘Hiye’ yani o zamirinin sure içerisinde 27. kelime oluşundan da bu hususu delillendiren selef âlimi mevcuttur. (Gerçeği Allah bilir).

Şurası muhakkak ki, bu hususta ileri sürülen bütün iddialar yakîn değil, zan, en fazla zann-ı gâlib ifade eder. Zira 27. gece olduğu bilfarz tebeyyün etse bile çoğu kere Ramazan’ın birinci günü kesinlikle bilinememektedir. Şâri, ümmete rahmeten, bunu mübhem ve ihtilaflı bırakmıştır. Böylece Fazl-ı Rahmân aşıklarına en azından bütün Ramazan geceleri "Kadir

gecesi" niyetiyle ihya kapısı açık bırakılmıştır. O niyetle kapısı çalınan Yüce Rahmân’ın niyetlere göre fazlından bol bol venniyeceğini kimse kestirip atamaz, verebileceğinin delili ise çoktur. Burada da "ümmetimin ihtilafı rahmettir" hadisindeki gerçek bir kere daha kendini göstenniş olmaktadır. 151

•Jljââ Üc-IİLû luiÜl A a. ul Ldâ -KaijM jyİîjdl alil (J 1 lakic.' | ‘tJlİ Ajc. alil 01«. aj.i (_jC. j -2

Aİkix>ı t-ds j ç.Lg ^^5 ■ ■' Aİıdl CİlJİ^) (^jj-3 Aİfukaı ı-Â^JC. I

L ğOŞİsA\ AİıI ÜIE j (jüall j ç.LdI ^jj'İ Aaaj^lj Aİii Cluİj J dlij Cİ) -0 e-tauaıll

2. (98)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’le birlikte Ramazan’ın orta on gününde i’tikafa girdik, yirminci günün sabahı olunca eşyalarımızı (evlerimize) taşıdık. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) (bir hutbe irad etti ve) sonra şunu söyledi:

"İtikafa girmiş olanlar, itikaf mahallerine dönsünler. Zira bu gece bana Kadir gecesinin hangi gece olduğu gösterilmişti, sonra unutturuldu. Siz, son onda ve tek gecelerde arayın. Ayrıca bu gece kendimi su ve çamur içinde secde eder gördüm." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) itikaf mahalline dönünce, o günün sonuna doğru hava bozdu. Mescid o sıralarda (üzeri dallarla örtülmüş) çardak şeklindeydi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'n burnu ve burun yumuşağı üzerinde su ve çamur bulaşığını gördüm. Bu gece 21. gece idi." 151

AÇIKLAMA:

Hadisin Müslim’de gelen vechi, daha sarihtir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), O yıl Kadir gecesini aramak kasdı ile Ramazan’ın son on günüde de itikafa karar verir ve i’tikâfa girenlere bu maksadla dönmelerini emir buyurur. 151

A_ıâ (jtfl Ldâ û^jjoiC. jl ■ >*^ j ^3 d-fl£jxj ü alı! ıj:(J-3 Aâc-alıl ^jl j_jc. j _3

û jlû j ^ " â£ac.l

3. (99)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) her Ramazanda on gün i'tikâfa girerdi. Vefat ettiği yılda ise yirmi gün i'tikâfa girdi." 151

Lic.

j jl j j-û jkljM jjİâx]l L g^'İaj ^ *U)1 Û^[^ 'iC- 3)1 \»^\ jj jjlj jC-J -4

jc. 4 jjl jc. ^Jİ C <a^‘İc. i (Jbiaûli ^LxJl jlS Laİ3

4 . (100)- Enes ve Ubey îbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyorlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Ramazan'm son on gününde itikafa girerlerdi. Fakat bir sene (seferde olduğu için) itikafa girmedi, müteakip yıl yirmi gün itikaf yaptı.

ç_ 5-3 C)klâ£jJL-â jAj jAj ti <3^ j) CIljlS 1 g.'lC- 3)1 4-uülc. jC-j _5jAj jiu jl£j[jlil iûj jLu^l Ây\ ^.11 j *»"\\\W

Oj 4İA jjujljJ j 4 ûİ^)-û1 (3*^ J j iLjaJ^û jl k ;dıllâj (Jlj-uj j 3^^ klâ£jx-û

A çu*)^‘İj A gj^öVij j*_ıoı]l ^3 \ L-âl.^'İc-1 J 4<İA Aİ La] I ^3^

5 . (101)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescitte itikafda olduğu sırada, kendisi de hayızken, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçlarını taramıştır. Bu hizmeti yaparken kendisi odasında ayrılmamış; Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) başını ona uzatmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselâm) itikafda iken, (büyük veya küçük abdest bozmak gibi) zarurî bir ihtiyaç olmadıkça odaya girmezdi.

Ebu Dâvud’da şu ziyade var: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) itikafda iken hastaya uğrar, oyalanmadan halini sorar geçerdi. Hz. Aişe buyurdu ki: "Aslında, mûtekif için sünnet olanı, hasta ziyaretine gitmemesi, cenaze merasimine katılmaması, kadına temas etmemesi, kadının tenine tenini değdirmemesi, zarurî ihtiyaç dışında çıkmamasıdır. Oruçsuz itikaf yoktur. Keza cuma kılınan mescid dışında da itikaf yoktur." 1111

.aj j j ^.dl eiıjlSa 4 .>>1 jyi ü

jlû j (j;j' Ig t C-baJall Laj^j

|[*dı]lİ "tc. aJJİ 1 g.'iC- j _()_

6. (102). Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden biri, müstehaza haliyle^ Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâmfla birlikte itikafa girdi. Öyle ki, kadın, kanı ve elbisesinde sarı lekeyi de görüyor bu halde de namaz kılıyordu. Kanın şiddetli akması halinde (kirletmeyi önlemek için) altına leğen koyduğu oluyordu." 1111

CİLûİ 4 'n AajjlI 1 ^ ^ alil <J Û^[f i ,r ~ ^ ^ f ^ Cllllİ * tjlâ ı yijaL^Jl ^ (_ 5 Ac. (yc. J S].

ciûj Jlââ A (JUj LA Ş ■ l A 0 A Ak E 1

(j! n.'.*■*. j t.a.dl A 1 cA l (jUajAl tj] :d^ Al <3L Al Ç} ^r 11 A

^» l t ai« jiû a j ^y •s y . j ’ a ** 1 cjtü ji

7. (103)- Ali İbnu'l-Hüseyn anlatıyor: Saliyyc (radıyallahı anhâ) buyurdu ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) itikafta iken ziyaret maksadıyla geceleyin yanma uğradım. Bir müddet konuştuk. Sonra geri dönmek üzere kalktım. Uğurlamak üzere de o kalktı. Kapıya kadar gelmişti ki, Ensar’dan iki kişi oradan geçiyordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i görünce hızlandılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ağır olun dedi, şu yanımdaki Huyey'in kızı Safiyye'dir. " Onlar:

"Subhânallah, dediler bu da ne demek ey Allah’ın Resûlu" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Şeytan, insana, damarlardaki kan gibi nüfuz eder. Ben, onun kalplerinize bir kötülük atmasından korkarını" buyurdu." 1111

AÇIKLAMA:

Hadisten şu hükümler çıkarılmıştır:

1- Mutekifi ziyaret câizdir.

2- Mutekifin mübah şeylerle meşguliyeti câizdir. Ziyaretçilerle konuşması, onlarla kalkması, onları uğurlaması gibi.

3- Mutekif zevcesiyle başbaşa yalnız kalabilir.

4- Kadın, mu'te ki 1i ziyaret edebilir.

5- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetine karşı müşfiktir, onların günaha düşmemesi için gayret sarfetmiştir, çünkü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında suizan ederek günaha girebileceklerdi.

6- Suizan uyandıracak durumlarda kaçınmak, şeytanın tuzağına düşmemek için itina göstennek, icabında özür beyan etmek gerekir. Bu husus, örnek ittihaz edilen âlimler ve diğer büyükler hakkında daha ziyade ehemmiyet taşır. Onların suizanna sebep olacak fiilerden son derece kaçınmaları gerekir. Her ne kadar haklı ve hulus sahibi olsalar bile haklarında suizan uyandıracak davranışta bulunmaları asla câiz değildir. Çünkü bu durum kendilerinden, ilimlerinden istifadeyi ortadan kaldırır. Bu mevzu ile ilgili olarak bazı âlimler: "Hâkim, kapalı

olma halinde töhmetten kurtulmak için hükmün sebebini mahkûma açıklamalıdır" demiştir. Durum böyle olunca, "nefsimi alçaltıyorum, terbiye ediyorum" özrüyle uygunsuz ve fenâ davranışlardan çekinmeyenlerin hataları pek

zâhirdir. Bunların, kendilerine sünnet-i nebeviye’den örnek göstermeleri mümkün değildir.

7- Kadınların geceleyin evlerinden dışarı çıkmaları câizdir.

8- Hayrete düşülen, taaccüp edilen durumlar karşısında sübhânallah demek câizdir. Bu tabir, hadislerde, tazım, ürperti, utanma gibi başka hisler tahrik eden durumlarda da kullanılmıştır.^

tJLoıâ ^ Lgjj t AİJİ ı j (jI ^3 JjÂj jaC (jI (1 ^ ic- aiIl jaC. j

A JüljÂİj $ atıI (_J jj-uj

8. (104)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam Ömer (radıyallahu anh) cahiliye devrinde iken geceleyin itikafa girmek üzere nezretmişti (adamıştı). -Hatta Mescid-i Haram'da bir gün itikaf yapmayı adamıştı diye de rivayet edilir- Durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)

"Nezrini yerine getir" buyurdu.

AÇIKLAMA:

Müslüman olmazdan önceki adak, yerine getirilir mi, getirilmez mi âlimler tartışmışlardır. Şâliî (raimehullah)'ye göre yerine getirmek gerekir. Ebu Hanîfe'ye göre gerekmez. Zira, hadiste, "İslâm, önceden işlenen günahları ve borçları ortadan kaldırır" buyrulmuştur. ^

m Buhârî, Fadlu Leyletü'l-Kadr: 3, İtikâf: 1, 14; Müslim, İtikâf: 5, (1172); Muvatta, İtikaf: 7, (1, 316); Tirmizî, Savm: 71, (790); Nesâî, Mesâcid: 18, (2, 44); Ebu Dâvud, Sıyâm: 77, (2462, 2464); İbnu Mâce, Sıyâm: 59; (1771).

H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/400-401.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/403.

Katâde, İbnu Abbas'm bu yenen yedi ile, Abese suresinin 26-31. Ayetlerinde sayılan nimetleri kastdettiğini belirtir. (İbrahim Canan)

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/403-405.

El Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadr: 2, 3, İtikaf: 1, 9, 13; Müslim, Sıyâm: 213, (1167); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/405-406.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/406.

El Buhârî, İ'tikâf: 17; Ebu Dâvud, Savm: 78, (2466). İbnu Mâce, Sıyâm: 58 (1769); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte

Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/406.

El Hadisi Ebu Dâvud, Übeyy hazretlerinden [Savm 77, (2463)]; Tirmizî de Enes hazretlerinden [Savm 79, (803)] rivayet etmiştir. İbnu Mâce, Siyam 58, (1770).İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/406-407.

U® Buhârî, Hayz: 2, İtikaf: 2, 3, 4, 19, Libâs: 76; Müslim, Hayz: 6-7 (297); Muvatta, İ'tikâf 1 (1, 312); Tirmizî, Savm: 80, (804); Ebu Dâvud, Sıyâm: 79 (2467, 2468, 2469); Nesâî, Hayz: 20, (1, 193).

un Ebu Dâvud, Savm: 80, 2473); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/407.

ETİ Müstehaza hayızlı olmadığı halde - hastalık sebebiyle - kanı akan kadın.

mu Buhârî, Hayz: 10, İtikaf 10; Ebu Dâvud, Savm: 81, (2476); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/408.

E^l Buhârî, İ'tikâf 8, 11, 18; Farzu'l-Humus: 4, Bed'u’l-Halk: 11, Edeb: 121, Ahkâm: 21; Müslim. Selam: 23-25 (2174, 2175); Ebu Dâvud, Sıyâm: 79, (2470); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/408.

E 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/408-409.

Etil Buhârî, İtikaf 5, 15, 16; Humus: 19, Megâzî: 54, Eymân: 29; Müslim, Eymân: 27, (1656) Tirmizî, Nüzûr: 12, 12, (1539); İbnu Mace, Keffarât: 18, (2129); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/409-410.

ETİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/410.

TEYBE İLE İLGİLİ BÖLÜM

TEYBE İLE İLGİLİ BÖLÜM

C İ~f- j\)I J jij ^Jp 4JP djM 2j3lL^ 4 y 4^\ J^P LL^[: J\i Jjji> yj OjLİ-I ^jp .1.

ljCE ö\j caJp £-&5 ^ ^-3^ J*3j- '^S'Kk 4jl S" 4jjo (_£Jj y*y*~^ Oİ !JUL$. a^jü .jp

4jjJÜ ^jiI 4\)I JjJİj ~H~ ^ J y^J C-otP*’ [Jli . 4^P 4 jJİ 0~Lü I-\JvJîi 4j JIli . AÂj I ^İP c-jtJS" 4 jjo <L« jj 4jio 4 j|^»j aİUİ L^Jp ^->-|3 *'-*-* aSJL^ 4jj 3 ^j^Jl <3 Jj-5 J^J Jr* o~lp

4*3 C^S" ç^JJI (Ji ! Jl^ ^4İ2xJlj ^j^-I 4-J^ ~^J«I li) ^JL>-4JlU>“l^ C^PO -Aİj ç.]gA;wlw»Il

U-y wLiI 4 \)Ls .4jI^j*j o^lj L^-*1 p oJjp 4xL>-lj lili .lg.a^ju*>Il Oj-iJ oJpLC* ^İp <u>>İj ^ypji .Oj.il

OoI jî-^JJI ijli ^ jvL^ 4 Ajljj (3 • (-£^-J/^İJ 0^>t^Jl 4 j>- j>-\ .Jû^jjj 4Xİ>-1 ^j I-İ-A y* y*yS\ J»JtjI 4 jjjü

. I^_*3 0 L 0 jdl çI y>x.*j2)I »4jjwÜI«.^JJl ûwL>> yo Ügj>-I cJJjj ĪJİJ (_£J^P

1 . (949)- Hâris İbnu Süveyd anlatıyor: "Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) bize iki hadis rivayet etti. Bunlardan biri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)' dendi, diğeri de kendisinden. Dedi ki: "Mü' min günahını şöyle görür: "O, sanki üzerine her an düşme tehlikesi olan bir dağın dibinde oturmaktadır. Dağ düşer mi diye korkar durur. Fâcir ise, günahı burnunun üzerinden geçen bir sinek

gibi görür" İbnu Mes'ud bunu söyledikten sonra eliyle, şöyle diyerek, burnundan sinek kovalar gibi yapmıştır.

Sonra dedi ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini duydum: "Allah, mii'min kulunun tevbesinden, tıpkı şu kimse gibi sevinir: "Bir adam hiç bitki bulunmayan, ıssız, tehlikeli bir çölde, beraberinde yiyeceğini ve içeceğini üzerine yüklemiş olduğu bineği ile birlikte seyahat etmektedir. Bir ara (yorgunluktan) başını yere koyup uyur. Uyandığı zaman görür ki, hayvanı başını alıp gitmiştir. Her tarafta arar ve fakat bulamaz. Sonunda aç, susuz, yorgun ve bitap düşüp: "Hayvanımın kaybolduğu yere dönüp orada ölünceye kadar uyuyayım" der. Gelip ölüm uykusuna yatmak üzere kolunun üzerine başını koyup uzanır. Derken bir ara uyanır. Bir de ne görsün! Başı ucunda hayvanı durmaktadır, üzerinde de yiyecek ve içecekleri. İşte Allah'ın, mü'min kulunun tevbesinden duyduğu sevinç, kaybolan bineğine azığıyla birlikte kavuşan bu adamın sevincinden fazladır."

Müslim'in bir rivayetinde şu ziyâde var: "(Sonra adam sevincinin şiddetinden şaşırarak şöyle dedi: "Ey Allah'ım, sen benim kulumsun, ben de senin Rahhinim." [Buharî, Da'avât 4; Müslim 3, (2744); Tirmizî, Kıyâmet 50, (2499, 2500). 11

AÇIKLAMA:

Tevbe, şer'î ıstılahta, çirkinliği sebebiyle günah ameli terkedip, yaptığına pişman olmak ve bir daha dönmemeye azmetmek, günah, şayet zulüm nev'inden ise, kulun ha kk ını iâde etmek veya hak sahibinden helallik ve af talebetmektir.

Mamafih ulemâ tevbeyi "pişmanlık", "bir daha günah işlememeye azmetmek", "günahtan uzaklaşmak" gibi değişik şekillerde tarif etmiştir. Tevbeyi tarifte, bu üçünü birlikte şart koşan da olmuştur. Tevbe mevzuunda şu hususun da bilinmesi gerekir. Allah nazarında tevbekâr sayılmak için, bu söylenenlerin Allah'ın rızasını taleb maksadıyla yapılması gerekir. Aksi takdirde mal veya sıhhat endişesiyle israf, içki gibi günahların terki veya halkın ayıplamasından kurtulmak için bir kısım çirkin işleri bırakmak tevbe sayılmaz, bu hususta âlimler ittifak ederler. Bir de mücerred pişmanlık tevbe için yeterli değildir. Pişman olmakla birilikte günahı terketmesi ve dönmemeye azmetmesi gereklidir. Bu nokta-i nazardan, tevbeyi "pişmanlık" olarak tarif edenlerin aldandığı anlaşılır.

Tevbe ya küfürden, ya günahtan olur. Küfürden tevbe edenin tevbesi kesinlikle makbuldür. Günahtan tevbe edenin tevbesi, sıdk ile yapılırsa o da makbuldür. Kabulün manası, işlenen günahın zararından kurtulmaktır. Tekrar o günaha dönmediği takdirde, işlememiş gibi olur. Asinin tevbesi Allah'ın ha kk ına giren günahtan ise, onu, söylediğimiz şekilde terketmesi kâfidir. Ancak bazıları için şeriat kaza ve kefâret şartı koymuştur. Kul ha kk ına giriyorsa, hakkın hak sahibine ulaşması şarttır aksi takdirde o günahın zararından kurtulamaz. Ancak hakkın ulaşması için elinden geleni yaptığı

halde ha kk ı sahibine ulaştıramadı ise Allah'ın affedeceği ümid edilir. Zira Cenab-ı Hakk tabiatları değiştirir, günahları hasenata çevirir.

Abdullah İbnu'l-Mübarek tevbe için başka şartlar da ileri sürmüştür, der ki: "Nedamet etmek, bir daha dönmemeye azmetmek, kul ha kk ını ödemek, farzlardan zâyi ettiklerini eda etmek, haramla beslenen bedenden o maddeleri eritip yerine temiz maddeler gelinceye kadar üzüntü ve kedere boğulmak; nefsine, günahın lezzetini tattırdığı gibi, tâatm elemini tattırmak."

Tevbe ve istiğfar birbirine yakın dualardır. Diğer duaların ve ibâdetlerin makbul olması için de önce tevbe ve istiğfarla dua ve ibâdetlere başlanması tavsiye edilmiştir. Bazı büyükler: "İstiğfarda mı bulunayım, tesbihat mı yapayım?" diye soru soranlara şu cevabı vermiştir: "Kirli elbise, buhurdan ziyade sabuna muhtaçtır."

Şu halde tevbe ve istiğfar için illa da günah işlemiş olmak gerekmez. Allah'a dua vs. şekilde ibadet edecek olan kimsenin buna "tevbe ve istiğfar"la başlaması, kirlerden temizlenmesi gerekir. Zira temizlerin duası daha çabuk icâbet görür. Nitekim Hz. Peygamber:

ستَغْفِرُ الله وَأتُوبُ إلَيْهِ فِي الْيَوْمِ اكثَرَ من سبعين مَرَّةً
والله إنِّي

"Allah'a kasem olsun, ben günde yetmiş kereden fazla Allah'a tevbe ve istiğfar ederim" buyurmuştur. Kulun tevbesi karşısında Allah'ın sevinmesi, mutlaka affetmek azmini ifade eder. Hele rivayette olduğu gibi, bu İlâhî sevinç, bir insanın duyduğu "delice sevinç"le ifade edilmişse, bu tevbeye teşvikte, tevbenin makbuliyetini ifadede beliğ bir üslup, mukni bir metod olmaktadır. 121

j* «Lt :# AİI JU :Jli aIp &I ^ ^Ijj.1 JHA jj 0Ijİ0> UUa[:JU Ja^A ^ 2.

OİjAOJl JİA laI aJİİA cAiO yjty jytJjI (JŞ tO-S3^Jl jyy

. 4j>-^Aİ . yo ^JjA A345 < ‘2 = ’J v

2. (950)- Zirrü'bnü Hubeyş anlatıyor: "Saffân İbnu Assâl el-Murâdî (radıyallahu anh) bize, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini rivayet etti:

"Mağrib cihetinde bir kapı vardır. Bu kapının genişliği -veya bunun genişliği binekli bir kimsenin yürüyüşüyle- kırk veya yetmiş senedir. Allah o kapıyı arz ve semaları yarattığı gün yarattı. İşte bu kapı, güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe için açıktır." [Timizi, Da'avât 102, (3529).] m

. AİİI i_->Ij \j£ jki yo 2^ 1 -r J ^ 2* ^ 01 [ALP Alil üA (4—3.

3. (951)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim güneş batıdan doğmazdan evvel tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder." [Müslim, Zikr 43, (2703).]“

a>-^AI ^ ^ A**il a! 41)1 01 ijli İ-j- aDİ 0I[aDİ ys- y&j .4.

4. (952)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Son nefesini vermedikçe Allah, kulun tevbesini kabul eder." [Tirmizî, Da'avât 103, (3531); İbnu Mâce, Zühd 30, (4253).] 121

^yo oJj JaAA A" Oil 01 : Jli İ-İ- aüI 01 [.alp aüI y°'j y*y* <_^I OAj 3.

âU5^:LI& »jOİI«.a>-^Aİ yo ^-^AIlJI (jIA JOUI ^yo oA JaAAj IjL^jIİI

. J.. 0aİ lj f.Ua*Jl y£

5 . (953)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aziz ve Çelil olan Allah, gündüz günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Gece günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için de gündüz elini açar, bu hal, güneş batıdan doğuncaya kadar devam edecektir."

Burada "el", Allah'ın ihsan ve fazlından kinayedir. [Müslim, Tevbe 32, (2760).

AÇIKLAMA:

Son dört hadis (950-953), günah işleyen mü'minleri ümidsizliğe düşmekten kurtarıp tevbeye teşvik etme gayesine matuftur. Cenâb-ı Ha kk 'ın her çeşit günahı affedeceğini ifade etmektedirler. Üstelik tevbe için belli bir vakit de tayin edilmiş değildir. Gündüz de gece de Allah'ın elleri açıktır. Kişi son nefesini verinceye veya insanlık kıyametin en büyük alâmeti olan güneşin battığı yerden doğmasına kadar hayatta kaldığı müddetçe Allah'ın tevbe kapıları açıktır. Ve bu kapı o kadar geniştir ki, genişliği atlı kimsenin kırk veya yetmiş yılda ancak katedebileceği bir mesafeye ulaşmaktadır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Allah'ın rahmetinin bolluğunu, fazlının çokluğunu ve affının genişliğini ifâde için bu mânevi mefhumları insan akimın anlayacağı maddî teşbihlere dökmüştür. Bu uzaklıkları dünyevî ölçülere vurmak her halde câiz olmaz, tıpkı Allah'a el izâfe edilmesi gibi. Allah'ın

bizim gibi el sahibi olduğunu düşünmek, 1°^ AİLi' (j~J veya -tAl \y£ <d lj gibi

Allah'ın eşi, benzeri, misli olmadığını ifade eden ayetlere ters düşer. 111

j AjtAJ o 15" 3-2-3 215" : J İs a» I J “j 2 1 [. aap aü I ^5?) <3, ^ ürü? -6

3^ aJ Ü ^ ^ (jytVJJ AjcLJ Aj[: JCû-S oĞli J-ts ■ 3â 3l~^®

ÂjU Jii aÜ . jIÜ oĞÎI jİ.Lp JJrj jAl J-ÂI jjb 3Â Jl2 cVU <u JJİ^İ aİ£1î . : Jli aüi L^lı \j£ oıl ,ıj5j ii5"(3i 3J-2 j 333 •t’-*- 1 Jı^s 3^ 3 36 j

oĞl Sl ı_JC^jl 151 (jc>- jjlbli Lg-iB vUUijl 3i Oj 3* ^ a^!

.31» Â! 3i aİÜ 4JU5 be ÜA AJİ ab-3! âx)6f cJlli .ylldl bj.'.ii İSdcf aJ

i jyj Li 33J Jl*s -j3-5ri <3 djb .J 2 S ^ aJ[aSÜo^ c-Jlsj

.]â>3I âSvjo^ A2Â2b -jA”-: sljI 3^ (jı^J I 3i ı3”^ o>JS-yi IjAlli caJ 3 s! 015"Lİ 4 ÎI I50i_5s (jw>j I 3*4G aÂLÂJ! 3^" ^>“2^ 1 jA 3*3^® aİJ^I 215"IÜLs ’Âüjj ı3

• 4JÂÎ ^

6 . (954)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden önce yaşayanlar arasında doksan dokuz kişiyi öldüren bir adam vardı. Bir ara yeryüzünün en bilgin kişisini sordu. Kendisine bir râhib tarif edildi. Ona kadar gidip, doksan dokuz kişi öldürdüğünü, kendisi için bir tevbe imkânının olup olmadığını sordu. Râhib: "Hayır yoktur!" dedi. Herif onu da öldürüp cinayetini yüze tamamladı.

Adamcağız, yeryüzünün en bilginini sormaya devam etti. Kendisine âlim bir kişi tarif edildi. Ona gelip, yüz kişi öldürdüğünü , kendisi için bir tevbe imkânı olup olmadığını sordu. Âlim: "Evet, vardır, seninle tevben arasına kim perde olabilir?" dedi. Ve ilâve etti:

"- Ancak, falan memlekete gitmelisin. Zîra orada Allah'a ibadet eden kimseler var. Sen de onlarla Allah'a ibadet edeceksin ve bir daha kendi memleketine dönmeyeceksin. Zira orası kötü bir yer."

Adam yola çıktı. Giderken yarı yola varır varmaz ölüm meleği gelip ruhunu kabzetti. Rahmet ve azab melekleri onun hakkında ihtilâfa düştüler. Rahmet melekleri: "Bu adam tevbekâr olarak geldi. Kalben Allah'a yönelmişti" dediler. Azab melekleri de: "Bu adam hiçbir hayır işlemedi" dediler.

Onlar böyle çekişirken insan suretinde bir başka melek, yanlarına geldi. Melekler onu aralarında hakem yaptılar. Hakem onlara: "Onun çıktığı yerle, gitmekte olduğu yer arasını ölçün, hangi tarafa daha yakınsa ona teslim edin" dedi. Ölçtüler, gördüler ki, gitmeyi arzu ettiği (iyiler diyarına) bir karış daha yakın. Onu hemen rahmet melekleri aldılar."

Bir rivayette şu ziyade var: "Bir miktar yol gidince, ölüm gelip çattı. Adamcağız yönünü sâlih köye doğru çevirdi. Böylece o köy ehlinden sayıldı." [Buharî, Enbiya 50; Müslim, Tevbe 46, (2766); İbnu Mâce, Diyât 2, (2621).]®

L4İ oÂa Ol (J,) kül .7.

7. (955)- Bir diğer rivayette (aynı hikaye ile ilgili olarak) şöyle denmiştir: "Allah Teâla beriki köye adamdan uzaklaşmayı, öbür köye de yaklaşmayı vahyetti, sonra da: "Adamın geldiği ve gitmekte olduğu köylere uzaklıklarını ölçüp kıyaslayın" dedi." [Buharî, aynı bab. | |(J|

AÇIKLAMA:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bazı ulvî hakikatlerin iyice anlaşılması veya hatırda yerleşip kalması gibi, ta'limî (didaktik) ve başka çeşitli maksadlarla hikaye ve teşbihlerle anlatmıştır. Bu üsluba, hadislerde sıkça rastlarız. Yukarıdaki rivayette bunun en güzel örneklerinden birini görmekteyiz. Resûlullah, İsrâilî diyebileceğimiz bu hikâyede pek çok yüce hakikatleri dile getirmektedir. Hemen

belirtmek isteriz ki, bir hikâye için isrâiliyattan demek, onun ihtiva etiği hakikatleri, hikmetleri, incelikleri istiskal etmek, hafife almak demek değildir. Hele, bunların verdiği dersleri Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da beğenip, anlatmış, ibret nazarlarımıza sunmuş ise.

Nitekim AA- 6j ji- IjîAA "Benî İsrâil hikayelerinden anlatın, bunda bir zarar

yok" buyurmuştur. Zaman zaman, ashab'a israiliyyat anlattığı rivayetlerde gelmiştir. Ancak, yine de muteber kitaplarımızda rastlanmayan; bir başka ifade ile, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m anlatımından geçerek nurlanmayan isrâiliyat karşısında ihtiyatlı olmak, hikmet dersi veriyor diye hemen benimsememek gerekir. Ak si takdirde bir kısım hurâfelere kapı açmak İslâm'ın nezâhetine, müsamahasına ters tüşmek ihtimalden uzak değildir.

Yukarıdaki hikâyeye gelince, bu, gerçek bir vak'anm hikâyesi olabileceği gibi, hikâyede mündemiç olan hakikatlerin ders verilmesi için anlatılmış edebî bir parça da olabilir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m tebligatında, bir kısım lisânî ve örfî klişelerden, atasözlerinden istifade etmiş olması normaldir. Bu durumlarda hikâyede geçen hâdisenin gerçekten vukua gelmiş olup olmadığına bakılmaz, asıl mühim olan onun vermek istediği mesajdır. Mamafih bazı şârihlerimiz, bu vak'anm fiilen vukuunu kabul etmiş görünmekte ve hâdise kahramanının öldürdüğü yüzüncü kişinin "rahip" olmasından hareketle, vak'anm Hz. İsa (aleyhisselam)'dan sonra cereyan etmiş olacağını belirtmektedirler. "Zira, derler, ruhbanlık, nass-ı Kur'ân'la sabittir ki, Hz. İsa'dan sonra ihdas edilen bir müessesedir." Burada atıfta bulunulan nass, Hadid sûresinin 27. âyetidir.

Hadiste mevcut olan hakikatlere gelince, bizce mühim olan birkaç tanesine dikkat çekeceğiz:

1- Tevbelerin makbuliyeti: Bizzat Kur'ân ayetleriyle açık şekilde belirtilmiştir ki, tevbe edildikten sonra bütün günahlar affedilebilecektir. Dinimizin en büyük günah addettiği "şirk"ten tevbe edilip tevhide rücu edilmesi halinde, o da affedilecektir. 949'uncu hadiste belirtildiği üzere küfür ve şirkten tevbenin makbuliyetine kesinlikle iman gerekmektedir.

Şirkten sonra en büyük günah haksız yere cana kıymaktır. Kur'ân-ı Kerim böyle bir cinayeti "bütün insanların katline denk" bir cürüm ilân eder (Maide 32) Bu rivayette, Resûlullah, bu çeşit cürümden yüz tane işleyene bile, sıdk ile tevbe ettiği takdirde, affedilme ümidi vermektedir. Hikâyede, râhibin öldürülüş sebebi, katilin diğer cinayetlerinin sebepleri ve vicdanî katılığı hakkında bir bilgi vermektedir. Böylesine haksız ve ucuz cinâyetlerine rağmen bir caninin affı ve hem de sırf tevbeye niyet ve azmetmiş olması sebebiyle affedilmiş olması, İslâm'ın tevbe telâkkisini ortaya koymakta, Cenab-ı Ha kk 'ın kulları karşısındaki rahmetinin derecesini ifade etmektedir. İslâm uleması, mutlaka affedildiğine, günahsızlığına inanmayı büyük günah addettiği gibi, ye'si de yani affedilmeyeceğine inanmış olmayı da büyük günah addeder. Mü'min, günahı ne kadar çok ve ne kadar büyük olursa olsun

onun affedilebilir olacağına, aff-ı İlâhî'nin her şeyden büyük olduğuna inanmakla mükelleftir, bu inanç mü'minlik edebinin gereğidir. Ye'se yer yoktur.

Sağduyu sahibi hiçbir kimse bu hadisten hareketle, "insan hayatının ucuzluğu" veya "nasıl olsa af var" telakkisiyle günaha teşvik gibi mugalatalara düşmez. Çünkü hadisin vürud gayesi tevbeye teşviktir, günaha değil, 949 numaralı

rivayette, mü'minin günah karşısındaki edebi belirtilmiştir: "Günaha düşmekten, üzerine dağ düşecekmiş gibi korkmak." Yine aynı rivayette Allah'ın tevbe edenlere karşı affetme durumu belirtilmiştir: İssız çölde herşeyinin yüklü olduğu kaybolmuş bineğini bulan insanın sevinciyle sevinmek. Ve de bir atlının yetmiş yıl yürümekle katedebileceği genişlikte, kıyamet anına kadar kapanmamak üzere açılan bir tevbe kapısı.

Evet buraya kadarki hadislerle ifade edilmek istenen Cenab-ı Hakk'm tevbeler karşısındaki affetme durumuyla ilgili hakikati, bu sonuncu hadis bir başka yönden bir başka belâgatla ifade buyurmaktadır. Rabbimiz! Günahlarımızdan tevbe ediyor, af ve rahmetine iltica ediyoruz, kabul eyle, bir daha dönmemekte güç ve kuvvet ver!

2- Mü'min için niyet ve azmin amelden üstün olduğu: Mücrimin affına sebep olan iki şey gözükmektedir:

a) Tevbe,

b) Azim, yani tevbenin gereği olan amele tevessül. Rivayette, mücrim, affedilme imkânının olduğunu, ancak iyilerin arasında yaşayarak ibadette bulunmak gereğini öğreniyor. Hikâyenin, tevbe meselesini açıklama nokta-i nazarından en beliğ yanı bizce burasıdır: Yüz kişiyi öldüren kimse, henüz ibadet etmiş, hayır işlerde bulunmuş bile değil; sadece azmini ortaya koymuş, tevbe ve hayır yoluna girmiş, fakat daha hedefe varmadan, yarı yolda hayatını kaybetmiş. Ancak, affı için bu azim kâfi gelmiş. Ya hedefe ulaşsaydı!

Resûlullah

المؤمن

li.

4_L>

"Mü'minin niyyeti amelinden üstündür" buyurmaktadır.

3- Tevbe ve hayır amelde acele etmek: Rahmet ve azab meleklerinin mesâfe ölçmeleri çok manidar bir husustur. Rivayette, hedefe, iyiler diyarına bir karış daha yakınlığın adamcağızı kurtardığı ifade edilmektedir.

Ya birazcık daha gecikseydi?

Ölüm habersizce geldiğine göre tevbe ve hayra tevessülde yarını ve hatta "az sonra"yı beklememelidir!

4- Çevrenin insan üzerindeki etkisi: Bu rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususa da dikkat çekmektedir. Alim kişinin ağzına koyduğu şu cümle, içtimâi muhitin insanın iyi veya kötü davranışlarındaki rolünü ifade etmede mühimdir: "Falan memlekete gitmelisin. Zira orada Allah'a ibadet eden kimseler var... Bir daha kendi memleketine dönmeyeceksin, zira orası kötü bir yer." Hadisin bir başka vechinde: "Yaşamakta olduğun kötü köyden çıkacaksın" demiştir. Alimler, bu hadisten hareketle, bir kısım kötü fiiller işleyen kimsenin, bundan kurtulmak isteyince bir başka yere gitmesinin, günahı işleme sırasındaki ahvâlini tevbekâr olunca değiştirmesinin gereğine dikkat çekerler. Böylece kötülüğe iten hâtıralar, alışkanlıklar, kötülükte yardımcı olan kimseler, içtimâi bağlar koparılmış, terkedilmiş olur.

5- Bu rivayette âlim kimsenin âbid kimseye üstünlüğünü de görmekteyiz. Zira caninin müracaat ettiği birinci şahıs bir rahiptir, menfi cevap vermiştir, bu da onun hayatına mal olmuştur. İkinci kişinin "alim" olduğu belirtilir, o hakimane cevap vermiştir ve caniyi kurtarmıştır.

6- Bizden öncekilerin şeriatıyla amel: Bu rivayet vesilesiyle Kadı İyaz'm sunduğu bir açıklama, bizden öncekilerin

şeriatıyla amel meselesine açıklık getirdiği için kaydetmede fayda görüyoruz: "Bu hadise göre, tevbe, kati günahına karşı da fayda vermektedir, diğer günahlara karşı fayda verdiği gibi. Gerçi bu rivayet, bizden öncekilerin şeriatını aksettirmektedir ve bizden önceki şeriatle amel, ihtilaflı bir konudur. Ancak bu mesele ihtilâflı hususlara girmez. Zira, ihtilâf, önceki şeriatte yer aldığı halde bizim şeriatımızda onun te'yidine dair beyan gelmemiş a hk âmlarla ilgilidir: (Öyle bir hükme bizim de uymamız gerekir mi, gerekmez mi?) Şayet onu teyid edici bir hüküm bizde gelmiş ise o, bizim de şeriatımız olur, bu hususta hiçbir ihtilâf mevcut değildir. Tevbe meselesinde birçok âyet ve hadisler varid olmuştur: "Allah kendisine şirk koşulmasını elbette affetmez, bunun dışındaki günahları dilediğinden affeder" (Nisa, 48). Keza bu hususta hadis de çoktur. Ubâde İbnu's-Sâmit'in müttefekun aleyh olan ve: "...Bu günahlardan birini işleyenin durumu Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse cezalandırır" şeklinde biten hadisi bunlardan biridir." İbnu Hacer ilave eder: "Bu hükme eski ümmetlere nisbetle Muhammed ümmetinden "yüklerin hafıfletildiği" prensibinden de ulaşılır. Kâtilin

tevbesinin makbul olması onların şeriatında yer alan bir esas olursa, bunun bizde de bitariki'l-evlâ (hayda hayda) yer alması gerekir." 1 ^

.] ıjjjUalM J-p-j SSI ^[S”" ^ AÜİ 0[['Jdi <up 4İ1İ 0^3 -8

. Â«jdl

8 . (956)- Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanoğlunun herbiri hatakârdır. Ancak hatakârlarm en hayırlısı tevbekâr olanlarıdır." [Timizi, Kıyâmet 50, (2501); İbnu Mâce, Zühd 30, (4251). 1111

AÇIKLAMA:

Burada hatakârlık bütün insanlara teşmil edilmiştir. Şu halde beşerî fıtratta, asıl olan hatakârlıktır. Masumiyet asıl değildir. Alimler, peygamberleri de bu hükme dâhil ederek, kaziyeyi onlar ha kk ında: "küçük günah" diye kayıtlamışlardır. Onlardan sâdır olduğu rivayet edilen bazı "zellât" ise Allah'a isyân kasdı olmaksızın husule gelen hata ve nisyan (unutma) olarak değerlendirilmiştir. Hatakârlık beşerin umumi vasfı olunca, hadis, "insanların en hayırlısı tevbe ile masiyetten kaçarak ibadet ile Allah'a iltica edenlerdir" demiş olmaktadır.

Peygamberler dışında hiç kimsenin ma'sumiyet, yani hatalara ve günahlara karşı korunmuş olma iddiasının kabul edilemiyeceğine bu hadis delil olmaktadır.

Bu hadiste ifade edilen hatakârlıkla, Hıristiyanların aslî günah inancını karıştırmamak gerekir. Bu hadisin gayesi, kişiyi kibirden, ücubdan koruyup kulluğa, tevbeye sevketmektir, tevbenin ehemmiyetini ifade etmektir ve de insanın fıtraten hata yapmaya olan meyil ve zaafına dikkat çekmektir. Hıristiyanlar ise, Hz. Adem'den tevarüs edilen mevrus bir günaha inanırlar. Kişi, Hıristiyan olmadıkça, vaftiz olmadıkça bu günahtan kurtulamaz. 1121

m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/495.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/495-497.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 4/497.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 4/497.

151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/497.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/498. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/498. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/499-500.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 4/500.

™ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/500-504.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/504.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 4/504.

AF VE MAĞFİRET BÖLÜME UMUMİ AÇIKLAMA:

GÜNAHLA MANEVÎ MERTEBE KAZANMAK KULLUK EDEBİ:

TEVBENİN EDEBİ:

TEVBENİN MAKBUL OLMASININ DİĞER ŞARTLARI

AF VE MAĞFİRET BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Af ve mağfiret bahsinin günah, tevbe gibi başka bahislerle de ilgisi vardır. Bilhassa günah mefhumu olmak üzere bu tabirlere, geçmiş bahislerde zaman zaman temas edilmiştir. Esasen bunları birbirinden ayrı mütalaa etmek mümkün değildir. Sözgelimi insan günah işleme fıtratında yaratılmıştır, ama tevbe emredilmiştir. Cenab-ı Hakk tevbe

edenleri sevmekte ve tevbeleri kabul etmekte, günahkârı affetmektedir. Böylece kul da kulluğunu anlamak suretiyle manevi yükseklik kazanmaktadır.

Şu halde bu mefhumları, İslam'ın bu meseledeki umumi telakkileri çerçevesinde kavramaya çalışmak daha uygun olacaktır. Öyleyse meselenin anlaşılmasını, yaratılışla başlatıp insanın kemaliyle sonuçlanan bir vetire çerçevesinde anlamak gerekecektir.

Yaratılış: İnsanoğlu, hayvan ve melek dediğimiz iki sınıf şuur ve hayat sahipleri arasında orta bir mevkidedir: Hayvanlar, şehvet (arzular) sahibi fakat aklı olmayan bir tabaka teşkil ederler. Akılları olmadığı için davranışlarını tabiî insiyaklarla -ki buna içgüdü diyoruz- yürütürler, bu yüzden sorumlulukları yoktur. Melekler ise, şuur ve hayat sahibi olmakla birlikte şehvetleri yoktur. Onların şerre kabiliyetleri de yoktur.Verilen vazifeleri yaparlar. Dereceleri ne düşer ne de yükselir, hep sâbit kalır. İnsanlar ise, orta bir tabakadır. Hayvanlarla müşterek olan şehvetlere de sahip, meleklerle müşterek olan akla da... Kendisine içgüdüye bedel şeriat verilmiştir, irade verilmiştir. İradesi ile şeriata uyarak aklını o yolda kullanırsa melekleri geçebilir. İradesi ile şehvete uyar aklını o yolda kullanırsa hayvanlardan aşağı düşer. Şu halde Cenâb-ı Hakk insana sonsuzca alçalma ve sonsuzca yükselme imkanı tanıyan bir fıtrat, bir mertebe vermiştir. Yükselmenin yolu, ihtiyar da denen irade-i cüz'iyyesini kullanarak, şuurla dinin emrettiği şeyleri tercih etmekten, aklını bu yolda kullanmaktan geçer. Alçalmanın yolu ise, şeriata değil, şehvetlere uymaktan, aklını o yolda kullanmaktan geçer. İnsanoğlunun bu kaçınılmaz kaderi en veciz şekilde Tin suresinde beyan edilmiştir: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak iman edip de güzel güzel amellerde, bulunanlar başka. Çünkü onlar için kesilmez mükâfatlar vardır" (4-6).

İnsanın, hayır-şer arasında imtihana maruz bir fıtrata sahip olduğunu Gazali şöyle ifade eder: "Şer, insanın yaratılış toprağına katılıp yoğurulmuştur, çok nadir hallerde onu terkeder. Öyleyse insanın gayretlerinin hedefi, hayrını şerrine gâlib kılmak olmalıdır."

Diğer mahluklar arasında böyle bir durumda yaratılan insan, şehvete uymakla şeriata uymak, inanmaklainanmamak, hayır yapmaklaşer yapmak, iradesini iyi veya kötü istikamette kullanmak arasında imtihan edilecektir.

Bu imtihan onun kaçınılmaz kaderidir. Zira o, ne hayvandır ki, sadece şehvetine tabi olsun, ve ne de melektir ki sâdece hayra va akla tâbi olsun.

İmtihan müddeti, yani hayatı boyunca, insan, kötülük işlemekle imtihanı ebediyyen kaybetmiş olmadığı gibi, iyi iş yapmakla da kurtuluşu garanti etmiş değildir. İyilikten sonra kötülüğe düşebileceği gibi, kötülükten sonra da tekrar iyiliğe geçebilir.

İnsan bu iyilik-kötiilük cepheleri arasında bir saat rakkâsesi durumunda olduğu için, Cenâb-ı Hakk tevbe emretmiştir. Kötülük yapınca tevbe etmelidir, Allah tevbeleri kabul eder, affeder, Allah'ın bellibaşlı sıfatları arasında rahmet (kullara acıma) vardır. Tevvâb, yani tevbeleri kabul edici olmak O'nun bir diğer vasfıdır.

Gafûr (günahları örtücü) olmak, Afuvv (bağışlayıcı, cezayı terkedici) olmak gibi, Allah başka sıfatlara da sahiptir.

Şu halde, bu sıfatlarıyla da Cenâb-ı Hakk'm kullar tarafından idrak edilebilmesi için, o sıfatlarıyla Allah'a müracaatlarımızı gerektirecek hallere düşeceğiz demektir. Tıpkı hastalanınca Şâfi, rızka muhtaç olunca Rezzâk, âciz kalınca Kadir... isimlerine müracaat ettiğimiz ve o sıfatlarıyla Allah'ı tanıdığımız gibi...

Şu halde günah, Allah'ın, insanlar tarafından bütün sıfatlarıyla tanınmasında zaruri olan vâsıtalardan biridir. İslâm'ın günah görüşünün hristiyanlarmki ile karıştırılmaması gerek. Onlar, insanoğlunun, Hz. Adem'le Havvâ'nm cennette yasak meyveden yemekle işledikleri günahı tevarüs ettiğine ve bu sebeple günahkar olarak doğduğuna inanır. İslâm böyle demez, "Her insan günahsız doğar ama günah işleyecek fıtrattadır. Biiluğa kadar günahsız sayılsa da, günah işlemesi kaçınılmazdır" der. Bu telakkinin devamında, hristiyanlar doğuştan gelen aslî günahtan kurtuluşu vaftiz (hristiyan) olmaya bağlar. İslâm işlenen günahın tevbe ile affedilebileceğini söyler. Ayrıca tevbe doğrudan Allah'a yapılmalıdır, araya hiçbir mahluk konmaz, kişi her zaman her yerde tek başına tevbe edebilir. Şu günah affedilir, bu günah affedilmez diye bir ayırım yoktur. İhlasla, sıdkla, azimle, kesin kararla yapılan tevbe ile en büyük günahlar dahi affedilir. İslâm'a göre en büyük günah, küfür veya şirktir. Küfür ve şirk'ten dönüş, tevhide geliş demek olan tevbe en makbul tevbedir, mutlaka kabul edilebileceğine inanılan tevbedir. Şu halde İslâm'a göre, af dışı tutulan bir günah yoktur. "...Ey kendilerine kötülük edip (günahta) aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir" (Zümer 53).^

GÜNAHLA MANEVÎ MERTEBE KAZANMAK

İslâm'ın günah telakkisinde son derece ehemmiyetli bir nokta var ki, buna diğer dinlerde net olarak rastlamak imkansızdır. Kişi işlediği günahla, Allah'a daha ciddi bir ilticaya, daha ihlaslı bir yönelişe geçebildiği için, işlemiş olduğu günah sebebiyle mânevi yükselişe erebilmektedir. Ayet-i kerîme bu mühim hakikati "günahların sevaba dönüştürülmesi" diye ifâde etmiştir: "Meğer ki (şirkden) tevbe edip iyi amel (ve hareket)de bulunan kimseler ola. İşte

Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah gafûr ve rahimdir" (Furkân 70).

Bu ma'nâyı açıklayan hadîsler var. Bunlardan biri 4142 numarada gelecektir: Resûlullah orada kişinin, yapmakta olduğu güzel ameller sebebiyle "günah işlemiyorum" havasına düşmesini, onun tevbe istiğfar gibi kulluğunu idrak ettirici son derece kıymeli bir ibadetten uzak kalmasına sebep olacağı için, günah işlemekten daha kötü bir

ruh hali yani ucûb olarak tavsif etmekte, ümmeti için bundan korktuğunu ifâde buyurmaktadır. Evet, bu dinin sahibi, günah, sevab meselelerinde Allah namına beyanda bulunma yetkisine sahip yegane söz sahibi, Şâri olarak "ucb" un günahtan daha kötü bir şey olduğunu haber veriyor.

Bıı, üzerinde durulması, düşünülmesi, hakkıyla anlaşılması gereken bir husustur.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) günahlara karşı mâsıım (korunmaya mazhar) olmasına ve hatta Tevbe sûresinde geçmiş ve gelecek günahlarının affedildiği müjdesinin verilmiş olmasına rağmen, günde en az yüz sefer tevbe ettiğini ifade etmiş, günah işlemediği, tevbeye ihtiyacı olmadığı hatırlatılınca da, "Allah'ın çok şükreden (şekûr) bir kulu olmayayım mı?" diye cevap vermiştir. 4143 numaralı hadîsin şerhinde zikri gelecek olan "En hayırlınız, tekrar tekrar günah işlediği halde tevbe edendir" hadisi de burada zikre değer.

Bazı arifler demişlerdir ki: "Resûlullah, burada, ümmetinin hayırlılarının, işlediği günahın aldatamadığı, Allah'ın affedici olduğunu unutturamadığı böylece tevbe ile O'na dönen kimseler olduğunu haber veriyor." Bazı âlimler de: "Bazı günahlar vardır, mii'min için, birçok ibadetten daha

faydalıdır. Böylece, çok tevbe eden biri olur. Tevbeden ayrılmayan kimse ise, bu sayede Allah'ın sevdikleri arasında yer alır. Nitekim âyet-i kerime'de "Muhakkak ki Allah tevbe edenleri sever" (Bakara 222) buyrulmuştur."

Şu halde tevbede herkesin anlayamayacağı bir sır, insanı makbîıl kullukta muvaffak eden bir iksir var. Bu sırrı anlayıp da günah lekelerine bulaşmadan tevbeyi kendine şiar edinenler mânevi kazançların bereketine ererler. Bunu idrak edemeyenler, günahlarla kirlendikten sonra bu kirliliğin şuuruna erip, ondan arınmak için tevbeye koşarsa, işte bunlara Cenâb-ı Hakk rahmetiyle yüce mertebeler vaadetmekte ki, bunlardan biri de günahların sevaba dönüşmesidir. Bu nasıl olur? diye tereddiite gerek yok, İlâhî ihbar öyledir, İlâhî rahmet bu kadar geniştir; bize, inanıp teslim olmak, o zanla O'na koşmak gerek. Zira Rab Teâlâ Hazretleri, -bir hadîs-i kudsîde tebliğ edildiği üzere- kuluna, o kulun Allah hakkında beslediği zanna göre muamele edecektir. Öyleyse bize düşen, işlediğimiz günahların sevaba çevrilebileceğine inanarak sıdk ile, ihlas ile, tevbe-i nasuh ile tevbe etmek, yalvarmak, dergah-ı ilahide gözyaşı dökmektir. 131

KULLUK EDEBİ:

Burada şunu belirtmemiz gerekir: Yukarıda yapılan açıklamaları menfi istikamette anlayıp, bir kısım günahlara fetva yapmak da mümkündür: "Öyle ya, madem günahlar sevaba dönüşebiliyor, önce günah işleyip sonra da tevbe etsek olmaz mı?"

Böyle bir düşünce, her şeyden önce kulluk edebine yakışmaz. Cenâb-ı Hakk'ı imtihan etmek, dinin ahkâmıyla alay etmek, ciddiye almamak gibi birma'nâ taşır. Bu halet-i ruhiye ile işlenen günahların tevbesi makbul olur mu; Cenab-ı Hakk'ın rahmetini celbedebilir mi, garantimiz yok.

Zira bir başka âyet-i kerime, affedilecek günahın cehaletle işlenmiş olma şartını zikretmektedir. "Allah, kötülüğü cehaletle (bilmeyerek) yapıp da hemen tevbe edenlerin tevbesini kabul etmeyi üzerine almıştır. Allah işte onların tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hakim olandır" (Nisâ 17).

Bu âyetle, daha önce kaydettiğimiz "bütün günahları affeder" âyeti arasında tezat mevcut değildir. Zira orada her çeşit, yani bilerek işlenen günahları da affedebileceği ifade edilmekte ise de bu âyette, cehaletle işlenen günahların affına "garanti" verilmektedir. Ayrıca "tevbe ederim" düşüncesi ile günah işleyen kimse, tevbe etme fırsatı bulabilecek mi, ömrü vefa edecek mi, davranışı gadab-ı ilahiye dokunduğu takdirde Allah kendisine tevbeye dönüş fırsatı verecek mi, bunları da düşünmesi gerekir.

Hangi açıdan bakarsak bakalım, Allah'ın affedici oluşunu gözöniine alarak günah işlemek büyük bir aldanmadır. Kulluk edebine hiç uymamaktadır, böyle bir durumdan Allah'a sığınırız. 131

TEVBENİN EDEBİ:

Tevbemizin kabul olması hepimizin arzusudur. Bu sebeple âlimlerimiz, âyet ve hadislerde gelen açıklamaları gözöniine alarak makbul tevbenin şartlarını tesbit etmeye çalışmışlardır.

Nevevî hazretleri şöyle der: "Tevbe, lügat olarak dönüş (rucû) demektir. Öyleyse tevbe de günahtan dönüştür. Bu dönüşün (tevbenin) üç rüknü vardır:

* Günahtan kopmak, kesinlikle terketmek.

* Bu günahı işlediğine pişman olmak.

* Bir daha o günahı işlememeye azmetmek, kesin karar vermek."

Nevevî devamla der ki: "Eğer tevbe edilen günah, bir insanın hukukuna karşı işlenmiş ise, bir dördüncü rükün daha var:

* Bu hak sahibi ile helallaşmak."

Nevevî şu kıymetli bilgileri vermeye devam eder: "Tevbenin aslı nedamettir, pişmanlıktır. Bu, onun en büyük rüknünü teşkil eder. Ülemâ, bütün günahlardan tevbe etmenin vacib olduğunda ittifak eder. Ve tevbeyi, günah işler işlemez yapmak gerekir, geleceğe bırakmamalıdır. Günah büyük olmuş, küçük olmuş farketmez. Tevbe, İslam'ın en mühim prensiplerinden te'kid edilmiş esaslarından biridir. Ehl-i Sünnete göre şer'an, Mu'tezile'ye göre aklen vacibtir. Bütün şartlarına uyularak yapılmış olsa bile, Ehl-i Stinnet'e göre, tevbenin kabul edilmesi

Allah'a vacib değildir. Ancak Allah'ın kerem ve fazlı ile kabul edeceği umulur. Allah'ın kabul edeceğini Mıtezile'nin aksine şeriatla ve icma ile biliyoruz. Bir kimse bir günahına tevbe etse, o günahı, bilahare tekrar hatırlayınca tevbeyi yenilemek gerekir mi; bu hususta Ehl-i Sünnet ihtilaf etmiştir. İbnu'l-Enbarî: "Vacibtir" der, İmamu'l-Harameyn "Vacib değildir" der. Bir kimse bir başka günahta musir olsa bile, bir günahtan yapacağı tevbe sahihtir. Bir kimse bir günaha karşı şartlarına uyarak sahih bir tevbe yapsa, sonra bu günaha tekrar dönse, ona bu ikinci günah yazılır, önceki tevbesini ibtal etmez. İki meseledeki Ehl-i Sünnetin görüşü budur...

Ayrıca, kafirin küfründen tevbesi, kesinlikle makbuldür. Diğer çeşit tevbeler kesinlikle makbul müdür, yoksa zannî midir, Ehl-i Sünnet bu hususta ihtilaf eder. İmamu'l-

Haremeyn zannî olduğunu kabul etmiştir. Esahh olan görüş de budur.

TEVBENİN MAKBUL OLMASININ DİĞER ŞARTLARI

Yaptığımız tevbenin makbul olması için iilemânm koyduğu dört şartı Nevevî'den naklen kaydettik. Burada şunu da ilave etmemiz gerekmektedir: Tevbe, duanın bir çeşididir. Öyleyse dua bahsinde belirtilen şartlara da tevbe sırasında riayet etmek, tevbemizin makbul olma şansını artıracaktır.

* Önce maddi sadaka vermek.

* Mübarek mekanlarda (Ravza-i Mutahhara, Ka'be, Mescid-i Aksa, camiler, ön saf... gibi) yapmak.

* Mübarek zamanlarda (Ramazanda, Kadir gecesinde, diğer mübarek gün ve gecelerde, cuma gününde, saat-ı icabe'de, her gün seher vaktinde, ilk vaktinde kılınacak farz namazların arkasında, abdest alınca kılınacak iki rekat nafilenin peşinde... vs.) yapmak.

* Tevbeye salavatla başlamak, salavatla bitirmek.

* Kur'an ve hadiste gelen (me'sur) tevbelerle tevbe etmek.

* Abdestli olarak tevbe etmek... vs. 151

lâik ^Ikı 2Ü 2Ü Û(JLâ[ali -1- 4141

1. (4141)- Ebıı Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teâlâ hazretleri sizi helak eder ve yerinize, günah işleyecek (fakat tevbeleri sebebiyle) mağfiret edeceği kimseler yaratırdı." [Müslim, Tevbe, 9, (2748); Tirmizî, Da'avât 105, (3533).]^

Akî ^ La -AY .'A•S 1 1 ûAlj ali (Jjjoi)) ^- ^j -2- 4142

2. (4142)- Müslim'de Ebıı Hüreyre'nin bir rivayeti şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Nefsim kudret elinde olan Zat'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemeseniz, Allah sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfar eden bir kavim yaratır ve onları mağfiret ederdi." [Müslim, Tevbe 9, (2748).] Rezîn şu ziyadede bulundu: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Nefsim elinde bulunan Zat-ı Ziilcelâl'e yemin olsun ki, günah işlemediğiniz takdirde ondan daha büyük olan ucb'e düşeceğinizden korkarım." [Bu rivayet, Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhîb'inde kaydedilmiştir (4, 20).]^

AÇIKLAMA:

Tîbî der ki: "Hadiste, Allah hususunda aldananların vehmettikleri gibi, günah işlemekte berdevam olanlara teselli mevcut değildir. Zira, Peygamberler aleyhimüsselam, insanları günahlara banmaktan kurtarmak için gönderildiler. Hadis, Allah Teâlâ Hazretlerinin affını, günahkârları tevbeye teşvik için onlara olan mağfiretini beyan etmektir. Öyleyse hadisten murad olan ma'nâ şöyle olmalıdır: Allah Teâlâ, muhsin olanlara vermeyi sevdiği gibi, günahkar olanları da affetmeyi sevmektedir. Buna, Allah'ın birçok ismi delalet eder: "Gaffar, Halim, Tevvâb, Aflivv gibi. Yahud, kullarını tek bir şe'n üzere yaratmamıştır, nitekim melekler günah işlemekten uzak olarak yaratıldığı halde, insanlar farklı meyillerle yaratılmıştır. Bir kısmı hevâya meyyaldir, onun gereklerini yapma durumundadır. Allah, bu fıtratta olanları hevaya uymaktan kaçınmakla mükellef kılar ve ona yaklaşmayı yasaklar. Hevâ ile mübtela ettikten sonra tevbeyi öğretir. Eğer ibtilaya rağmen hevaya uymazsa ecri Allah'a aittir. Eğer yolu şaşırırsa, önünde tevbe vardır." 1 ^ 1

-4143 -3- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قال:]قَالَ رَسُولُ اللهِ #: فيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ. قَالَ أَذْنَبَ عَبْدٌ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ اللهُ تَعالى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْباً، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبّاً يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ. ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ. فَقَالَ: أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ اللهُ تَعالى: أَذْنَبَ عَبْدِى ذَنْباً، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبّاً يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ. ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: يَا رَبِّ اغْفِرْ لِي. فَقَالَ اللهُ تَعالى: أَذْنَبَ عَبْدِي، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبّاً يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ. اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ[. أخرجه الشيخان .

3. (4143)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) (bir hadis-i kıdsî'de) Rabbinden naklen buyururlar ki: "Bir kul günah işledi ve: "Ya Rabbi günahımı affet!" dedi.

Hak Teâlâ da: "Kulum bir günah işledi; arkadan bildi ki günahları affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır."

Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: "Ey Rabbim günahımı affet!" der.

Allah Teâlâ Hazretleri de:

"Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır."

Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: "Ey Rabbim beni affeyle!" der. Allah Teâlâ da:

"Kulum günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle muâheze eden bir Rabbi olduğunu bildi. Dilediğini yap, ben seni affettim!" buyurdu." [Buhârî, Tevhid 35; Müslim, Tevbe 29, (2758).] 121

AÇIKLAMA:

1- Alimler umumiyetle tevbe ile istiğfar arasında bir fark gözetirler ve bu hadisin açıklaması sadedinde bu farkı belirtmeye çalışırlar. İbnu Hacer'den kaydedeceğimiz müteakip nakiller ve yorumlarda bu husus görülecektir. İbnu Battal demiştir ki: "Bu hadis, günahta ısrar eden kimsenin durumunun Allah'ın meşîetine kaldığını gösterir: Allah

dilerse azab verecek, dilerse affedecektir. Affı, onun yaptığı haseneleri galib kılarak olacaktır. O haseneler de kendini affeden ve azab eden bir Rabbinin var olduğuna olan inancı ve buna binaen O'ndan mağfiret dilemesidir. Bu hususa şu âyet delâlet eder: "Kim bir hasene getirirse ona on misli ecir vardır" (En'âm 160). Tevhid'den daha büyük bir hasene yoktur. Denirse ki: "Kişinin Rabbine istiğfarı kuldan vâki olan bir tevbedir." Cevaben deriz ki: "İstiğfar mağfiret talebinden daha ileri bir şey değildir. Onu, bazan günahta ısrarlı olan kimse de, tevbekâr da taleb eder. Hadiste, affedilmesini istediği günahta tevbekâr olduğuna delil yoktur. Zira tevbenin tarifi: Günahtan vazgeçmek, bir daha geri dönmemeye azmetmek ve ondan tamamen kopmaktır. Tek başına istiğfardan bu ma'nâ anlaşılmaz." Başka âlimler de şöyle demiştir: "Tevbenin şartı üçtür: "Günahtan ayrılmak, pişman olmak, bir daha dönmemeye azmetmek." Günahtan vazgeçme tabiri nedamet ma'nâsım ifade etmez, bilakis o, kopma ma'nâsma daha yakındır." Bazı âlimler de: "Tevbede, kendinden günahın vâki olması üzerine nedametin tahakkuk etmesi kafidir, zira, bu (nedamet) ondan kopmayı ve bir daha dönmeme azmini gerektirir. Bu iki şey, nedametten neş'et eder, onunla birlikte bulunan diğer iki asıl değildir. Bu sadedde olmak üzere hadiste "Nedamet tevbedir" hükmü gelmiştir."

Kurtubî, el-Mtifhim'de der ki: "Bu hadis, istiğfarın faydasının büyüklüğüne, Allah'ın fazlının büyüklüğüne, rahmetinin, hilminin, kereminin genişliğine delalet eder. Fakat bu istiğfar, günahta ısrar düğümlerini çözen ve nedameti hâsıl eden bir dile mukârin olarak, ma'nâsı kalbte sabit olan istiğfardır. İşte bu, tevbenin tercümesidir. Buna şu hadis şehadet eder: "Hayırlınız günaha düşmüş tevbekârdır." Müfetten'in ma'nâsı, "günahı tekerrür edipüffl tevbe eden kimse" demektir. Yani her ne zaman günah işlerse derhal tevbeye koşan kimsedir. Diliyle "estağfırullah" deyip kalbiyle o günahta ısrar eden değil; böyle birisi, istiğfarı da istiğfara

muhtaç olan kimsedir." İbnu Hacer, bu hususa İbnu Ebi'd-Diinya'nın İbnu Abbâs'tan tahriç ettiği şu merfu hadisi şahid olarak kaydeder: " "Günahtan tevbe eden, günah işlememiş kimse gibidir, günahtan istiğfar edip işlemeye devam eden, Rabbi ile istihza (alay) eden gibidir." Râcih olan şu ki, "Günahtan istiğfar edip..." diye başlayan kısım İbnu Abbâs'ın sözüdür. Evvelki kısım, İbnu Mâce ve Taberânî'de İbnu Mes'ud hadisi olarak kaydedilmiştir. ^

^hadisini de Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs'te Hz. Ali'den kaydetmiştir. Kurtubî der ki: "Bu hadisten elde edilen faide şudur: "Günaha tekrar bulaşmaya yönelmek, tevbeyi bozmak olması haysiyetiyle ikinci sefer işlenen günah her ne kadar yeni başlamaktan daha kötü ise de, tevbeye avdet, onu ilk defa yapmaktan daha iyidir, çünkü tevbeye ikinci kere meyil, kerim olan Allah'tan talebe devam ve istediğinde ısrar ve O'ndan başka affedicinin olmadığını itiraftır." Nevevî de şunu söyler: "Hadiste şu hüküm vardır: Günahlar, yüz kere, hatta bin ve daha çok kere tekrar edilse de kişi her seferinde tevbe etmişse tevbesi makbuldür. Veya bütün günahlardan bir tek tevbe ile tevbe etse yine de tevbesi sahihtir.

2- Hadisin sonunda geçen "Dilediğini yap..." ibaresinin ma'nâsı: "Günah işlemeye devam edip arkadan da tevbe ettikçe seni affederim" demektir. Kitabu'l-Ezkar'da er-Rebî İbnu Haysem'in şu sözü kaydedilmiştir: "Estağfırullah ve etubu ileyhi (Allah'tan mağfiret diliyor, O'na tevbe ediyorum)" deme. Bu söz, yapmadığın takdirde yalan ve günah olur. Bilakis şöyle söyle: "Allahümmağfır lî ve tıib aleyye. (Allah'ım, beni mağfiret et ve bağışla.)" Nevevî der ki: "Bu güzeldir, ancak estağfırullah demenin mekruh olması ve bunu "yalan"la tesmiye muvafık olmaz. Zira, estağfırullah'm ma'nâsı Allah'ın mafıretini taleb ediyorum demektir, bu yalan olamaz." İbnu Hacer, bu meselede Nevevî'ye değil, er-Rebî'ye hak verir ve "Tevbe edip de

tevbesini yerine gtirmemek Rebînin dediği üzere "yalan"dır der. Ayrıca Rebî'nin sadece estağfırullah kısmını değil her iki lafzı da kasdetmiş olmasının muhtemel olduğunu ve sözünün tamamının sahih olduğunu belirtir.

3- İstiğfarda da ilgili olarak İbnu Hacer şu açıklamayı kaydeder:"es-Sübkî el-Kebîr'in, Hulbiyat'mda gördüm, diyordu ki: "İstiğfar, mağfiret talebidir, bu lisanla veya kalble veya her ikisiyle de olur. Birincisi faydalıdır, zira söylemek sükuttan hayırlıdır, hem de dil hayırlı söze alışır. İkincisi de cidden faydalıdır. Üçüncü ise, her ikisinden daha faydalıdır, ancak kalb ve lisan, tevbe olmadıkça günahı temizleyemezler. Zira günahta musir olan

âsi mağfiret diler de, bu, ondan tevbenin de olmasını gerekli kılmaz." Sübkî, sözünü şöyle noktalar: "İstiğfarın "tevbe"den farklı bir ma'nâ taşıdığı hususunda söylediğim söz, kelimenin vaz'edilişi itibariyledir. Ancak pek çok âlim nazarında gâlib olan husus estağfırullah lafzının tevbe ma'nâsmda olduğudur. Öyleyse kimin inancı böyle ise, bu kimse şüphesiz estağfırullah'la tevbe murad ediyor demektir."

Sübkî son olarak der ki: "Bazı âlimler, "Tevbenin, istiğfar olmadıkça eksik olacağını, tamam olması için mutlaka istiğfar da gerektiğini söylerler ve bu kanaatlerine şu âyeti delil gösterirler: "Rabbinizden mağfiret dileyin ve Ona tevbe edin ki..." (Hud 3).^

Lû Jâjj j_yj| U ailI cJjkj tjcJUr *tJİ-3 4_ic. aÂÜ J -4- 4144

- ___ “ 1 i * ' ' , „ „ , £ , * o ' - “ (g _ ,

<=dj) JU1 oj ^ ç-LaloII (jUc. k" i» ljı Ij Qj (jlü La ^İc. tlil

La (Jjâ j tı ^ '1 -a L.ı'I »jjlitil j«.(_5İajJİI _JSJjİi-a 4İJJJ Iiliû lîljjaii jüî UUaA

. MjlâJ öl »(_>a j'l L_1 İj5j«. J^lâ (_5İ .l^ia liIl (Jc.

4. (4144)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâlâ Hazretleri diyor ki: "Ey âdemoğlu! Sen bana dua edip, (affımı) ümid ettikçe ben senden her ne sâdır olsa, aldırmam, ben seni affederim. Ey âdemoğlu! Senin günahın semanın bulutları kadar bile olsa, sonra bana dönüp istiğfar etsen, çok oluşuna bakmam, seni affederim. Ey âdemoğlu! Bana arz dolusu hata ile gelsen, sonunda hiç bir şirk koşmaksızın bana kavuşursan, seni arz dolusu mağfiretimle karşılarım." [Tirmizî, Da'avât 106, (3534).]<^l

13 ^_ya tüI! (j!j .(jOÖİİ tüI! J)İxj aJJİj

JaI_ı^!« jÂiaÜ! j t o! OI <jİc. j »ö-tuLİ!

cJö.j Jlâ alıI (Jjjjj (Jlâ[; JIİ <je. aûl ^jJaj L vVı> Cf~-3 -5- 4145_]ıîlLâc. CIIİaikîj ÂJ C _1 jic. İÜ Jâc-Î (j! E. JLjj (_jiîl

5. (4145)- Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam: "Vallahi Allah falancayı mağfiret etmiyecek!" diye kesip attı. Allah Teâlâ Hazretleri de: "Falancaya mağfiret etmiyeceğim hususunda yemin eden de kim? Ben ona mağfiret ettim, senin amelini de iptal ettim!" buyurdu." [Müslim, Birr 137, (2621).]^

AÇIKLAMA:

Nevevî der ki: "Hadiste, Ehl-i Sünnet'in, Allah affetmek isteyince, tevbesiz de günahı affedebileceğine dair görüşüne delil vardır. Mutezile ise, bu hadisle büyük günahların ameli ibtal edeceğine istidlal etmişlerdir. Ehl-i Sünnet, amelin ancak küfürle düşeceğine hükmetmiştir. Bu hadisteki adamın amelinin ibtali meselesi "seyyiatımn mukabili olarak düşmüştür de, mecazi olarak ibtal diye

isimlenmiştir" şeklinde te'vil edilmiştir. Ehli Sünnet, ayrıca, adamın küfrü gerektiren bir başka amelin cereyan etmiş olma ihtimalini de ileri sürmüştür. "Mamafih, bu haber bizden önceki şeriatlerin birine aittir ve o şeriatte hüküm böyledir (büyük günahlar da ameli iptal ederdi)."^

4ıj.M LöAAâJ (jUâJjIâ jo j j LİölJjö) ^ (jÖİ :# öı! Jjjjj JII[; JIÜ <je-ü! ls-40 “AO* Uf-j -6- 4146

'jCEÂö

'i

ûûU*J 1 .ö—ûû *(Jjüjâ .ö—üû

4jj aİc. I» 1 j'jl üıI a (Jla jI üıI >> " ^3)^

(Jlâj Aİ^JI L_ıAûI Jİ0(3 j ^ Lû CIû^İ ;

^ \x a jjî ûUjû CİJâJ jI A a\^\) ÜII ^ ^

dı^İAİ »ClıİjjI«

6. (4146)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benî İsrail'de birbirine zıd maksad güden iki kişi vardı: Biri günahkârdı, diğeri de ibadette gayret gösteriyordu. Abid olan diğerine günah işerken rastlardı da: "Vazgeç!" derdi. Bir gün, yine onu günah üzerinde yakaladı. Yine, "vazgeç" dedi. Öbürü:

"Beni Allah'la başbaşa bırak. Sen benim başıma müfettiş misin?" dedi. Öbürü: "Vallahi Allah seni mağfiret etmez. Veya: "Allah seni cennetine koymaz!" dedi. Bunun üzerine Allah ikisininde ruhlarını kabzetti. Bunlar Rabbiilâlemînin huzurunda bir araya geldiler. Allah Teâlâ Hazretleri ibadette gayret edene: "Sen benim elimdekine kâdir misin?" dedi.

Günahkâra da dönerek: "Git, rahmetimle cennete gir!" buyurdu. Diğeri için de: "Bunu ateşe götürün!" emretti."

Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) der ki: "(Adamcağız Allah'ın gadabma dokunan münasebetsiz) bir kelime konuştu, bu kelime dünyasını da, âhiretini de heba etti." [Ebu Dâvud, Edeb 51, (4901).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, amele güvenmemek gereğinde canlı bir örnek sunmaktadır. Yapılan hayırlı amellere rağmen nasıl bir sonla karşılaşacağım kimse bilemez. Keza şer üzere olan kimselere karşı da peşin hükümlü olmamak, onların da hayırlı bir sonla bahtiyarlar zümresinden olabileceğini nazar-ı dikkate almak gerekmektedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir Müslim hadisinde "Kendisinden başka ilah olmayan zata yemin olsun, biriniz cennet ehlinin amelini işler işler, cennetle arasında bir zira'lık bir mesafe kala, kader galebe çalar, ateş ehlinin amelini işleyiverir ve ateşe gider. Biriniz cehennem ehlininin amelini işler işler, cehennemle arasında bir zira mesafe kala kader galebe çalar ve cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer."

Şu halde dinimizde amele güvenmemek, ölünceye kadar, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden ümid, gadabmdan da korku üzere olmak esastır. Alimler, kesinlikle "cennetliğim" veya kesinlikle "cehennemliğim" demeyü büyük günahlardan addetmişlerdir. Bir başkası hakkında verilecek hüküm de böyle. Kimse hakkında kesinlikle "cennetliktir", "cehennemliktir" gibi kesin hüküm verilemez. Bu gayba âşinâlık iddası olur. Dinimizde kesinlikle cennetlik olduğu belirtilen belli sayıda insan vardır, onlara Aşere-i Mübeşşere (on müjdelenmişler) denir.

Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, bu İslâmî prensibi tesbit ve takrir etmektedir. 1 ^

Dİ lûI ;A_m] lJIİ Cjj-olI Uolâ A^ıâj (_ 5 dc. ^ (JJt![;tJLİ Ajc. aiü Ajc. j S]- 4147

Aj CIILâ Uaîâ J-lkî Ajjc La îı! jc jS ^ CİLa

Lâ (_^Ic 41Lâa. Lâ lell ; jIdjıaa _A_ia tdLıâ La a-4

j Aiai A_^^kİ aJ

7. (4147)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam vardı, (günah işleyerek nefsine zulmetmekte) çok ileri idi. Ölüm gelip çatınca oğullarına dedi ki: "Ben ölünce, cesedimi yakın, külümü iyice ezin ve rüzgarın önünde saçın, Allah'a yemin olsun, eğer Rabbim beni bir yakalarsa hiç kimseye vermediği azabı verir!"

Ölünce, bu söylediği ona yapıldı. Allah da arz'a emrederek:

"Sende ondan ne varsa bana toplayıver!" dedi. Arz da topladı. Adam ayakta duruyordu. "Sen böyle bir vasiyeti niye yaptın?" diye Rabb Teâlâ sordu.

"Senden korktuğum için ey Rabbim!" cevabını verdi. Allah Teâlâ hazretleri bu cevap üzerine onu affetti." [Buhârî, Tevhid 35, Enbiya 50; Müslim, Tevbe 25, (2756); Muvatta, Cenâiz 51, (1, 240); Nesâî, Cenâiz 117, (4, 113).] 1111

AÇIKLAMA:

1- Hadis Buhârî'de çeşitli vecihlerde gelmiştir ve her vechinde bir kısım farklılıklar mevcuttur.

2- Hadiste, adamın "Rabbim beni bir yakalarsa" (kelimesi kelimesine "Rabbim beni yakalamaya muktedir olursa" demesi, ölümden sonra dirilme hadisesini ve hatta, Allah'ın kudretini inkar ma'nâsı taşıdığı halde, bu adamın aff-ı ilahiye mazhar olması, ülemânm münakaşasına sebep olmuştur. Hattâbî şöyle der: "Adam dirilmeyi inkar etmiyor. Cahillik sebebiyle zannetti ki, kendine böyle yaparsa bir daha geri dönmeyecek ve azab görmeyecek. Nitekim bunu Allah'ın korkusundan yaptığını söylemekle imanını izhar etmiş olmaktadır."

İbnu Kuteybe der ki: "Mü'minlerden bir kısmı bazı sıfatlarda yanılırlar, bundan dolayı onlar tekfir edilmezler." İbnu'l-Cevzî bu görüşü reddeder ve: "Kader sıfatının inkarı ittifakla küfürdür. Allah beni yakalamaya muktedir olursa" sözünün ma'nâsı, daraltmaktır. Nitekim Aİj__> AÛlc jjâa âyetinde de böyledir: "Allah kimin rızkını daraltırsa.." demektir" diye tevil eden de olmuştur" der.

Bazıları bu kimsenin Fetret devrinde olması sebebiyle imanın bütün şartlarını bilmeyeceği, bıı sebeple bazı yanılgılara düşebileceği bizim açımızdan ciddi bir hata sayılabilecek yanlış sözler söyleyebileceği, bütün bunlara rağmen tekfir edilemeyeceği hususunu belirtmişlerdir.

Bazı âlimler, ye'sin dehşetinden ve üzerinde korkunun galebe çalmasıyla aklının gitmiş olacağından dolayı yanlış kelam ve davranışlara düşebileceği, o yanlış sözleri kasden, ifade ettiği ma'nâda söylemediğini, içinde bulunduğu halet icabı gaflet, zühul ve unutma gibi, sahibinin muâheze edilemeyeceği bir vasatta söylemiş olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu meyanda "O şahsın şeriatinde kâfirin de mağfirete mazhar olmasının caiz olması" gibi kabulü mümkün olmayan tevile bile yer veren olmuştur.

Hadiste, anlatılan vak'anm, işlenen günah ne kadar büyük bile olsa Allah'ın rahmetinden ümid kesilmemesi gerektiği hakikatinin herkesçe anlaşılabilecek ve zihinlerde kolayca yer edebilecek canlı bir temsil, bir mizansen üslubuyla anlatılmış olması da ihtimalden uzak değildir. Muhtevaya bu açıdan bakınca temsilde hata olmaz prensibiyle detaya değil, maksada hasr-ı nazar edilir ve bir kısım tekellüflıı tevillere gerek kalmaz. 1 ^ 1

0£ : Jjij f alıl (Jjjoij Clâ-ajg 4jlû jjl 4_^j^l (JldÂxaA l_Lû

j cJjâj ^ ~ 1f ~- alil jjJaj jûjîül Ui

j-G j-G C-G jl 4 lS jC-G CllLû j-G

(.

."',3»^..| ;dJlâ lgjc. alıl jjJaj £ bj.il l jc. j -8- 4148

l ûjiâu jl alıl C_ljû

8. (4148)- Ümmü'd-Derdâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh)'ı işittim. Demişti ki: "Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle buyurdu: "Müşrik olarak ölenle, bir müsliimam haksız yere öldüren hariç, Allah bütün günahları affedebilir." [Ebu Dâvud, Fiten 6, (4270).J 1221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, uzunca bir rivayetten bir parçadır. Hadisin zahiri, bir mü'mini meşru bir sebep olmadan taammüden (bile bile, kasıdla) öldüren kimsenin mağfirete mazhar olamayacağını ifade etmektedir. Nitekim bu ma'nâyı teyid eden âyet-i kerime de var: "Kim bir mü'mini taammüden öldürürse onun cezası ebedî kalacağı cehennemdir" (Nisa 93). İşte bu, İbnu Abbâs'ın görüşüdür. Ancak selefin cumhuru ve Ehl-i

Sünnetin tamamı âyette gelen hükmü tağlize hamlettiler ve katilin tevbesinin de diğer günahkârların tevbesi gibi sahih olacağını söylediler. Ve dediler ki: "Cezası cehennemdir" sözünün ma'nâsı, "Hak Teâlâ'nın "Allah kendisine şirk koşanı affetmez, bunun dışında dilediğini affeder" âyetine temessüken (uyarak), dilerse onu mükâfatlandırır" demektir. Bu hususa delil doksandokuz kişiyi öldürüp sonra tevbe için râhibe gelince, "Bunun tevbesi yok" cevabı üzerine onu da öldürüp yüze tamamlayan İsrailli katildir. Bu durum, bu ümmetten öncekiler için sâbit olursa, kendinden önce mevcut olan birçok ağır teklifler üzerinden kaldırılmış olan bu ümmet için evleviyetle mevcuttur."

Yani, âlimler getirdikleri açıklamalara dayanarak bu hadisin zâhiriyle amel etmezler, teviliyle amel ederler. 1221

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/527-529. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/529-530.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/530-531.

^ İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/531-532.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/532.

® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/533. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/533. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/533-534.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/534-535.

1101 Müfetten: Münâvî, bu kelimeyi: "Allah tarafında günaha imtihan edilen, sonra tevbe edip sonra günaha dönen, sonra tekrar tevbe eden" diye açıklar.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/535-537.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/537-538.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/538.

M İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/538.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/539.

1141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/539-540.

!I7) İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/541.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/541-542.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 11/542.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 11/543.

KAPLARLA İLGİLİ BÖLÜM

İPEĞİN YASAKLANMA SEBEBİ:

KAPLARLA İLGİLİ BÖLÜM

oj 'j14^ :# ^' cJ j^j £

yr* yr* gJ I jİilj

'(E. 4 H0«Q'Ç J! Aa-jâ-î .]Sji

1(3-3 AİC. AüI £şjJaj 4qj.W (jC- _ 1 _ o J tAİlaİ]! Oj 4-iAÎÎI 4-3 ^ IjJ jjjj j

1. (143)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini işittim: "İpek ve ibrişim elbise giymeyin. Altın ve gümüş kaplardan sıt içmeyin, onlarda yemek yemeyin. Zira bu iki şey dünyada onlar (kâfirler), âhirette de sizin içindir. ' ,121

AÇIKLAMA:

Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sâhib-i sırrı olarak meşhur olan Hıızeyfe (radıyallahu anh) Medâin şehrinde bulunduğu sırada bir mecliste otururken su istiyor. Bir mecûsî suyu gümüş tas içerisinde getirince, yüce sahâbî Hz. Hıızeyfe (radıyallahu anh), bunu fırlatıp attıktan sonra: "Seni gümüş kapla getirmekten kaç sefer menettim, sen hâlâ bu kapla getiriyorsun" diyerek sertçe çıkışıyor ve arkadan yukarıdan kaydedilen yasağı Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın buyrduğunu rivayet ediyor.

Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu ve emsâli pek çok rivayetlerinde ipek ve ipekliden mamul kumaş ve eşyalar ile, altın ve gümüşten mâmul eşyaların kullanılması hakkında bazı hükümler beyan ediyor. Bunları şöyle hülasa edebiliriz.

1- İpekten mamul elbiseler erkekler için haramdır. Hadiste harir ve dîbâc kelimeleriyle ifade edilmiştir. Harir, argaç ve

direzisi (erişi) ipek olan kumaştır. Dîbâc da yine ipekten mâmul kalınca kumaştır.

Bu konu üzerine gelen rivayetlerde ihtilaflı durumlar vardır. Bazı rivayetler sahâbeden 20 kadının ipekli elbise giydiğini, hattâ bizzat Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ipekli kumaşı bazılarına giydirdiğini ifade eder. Bu sebeple ipekli giyme hususunda mezheplerin görüşleri az çok farklılık arzeder. Selâmet Yolları'nda şöyle hülâsa edilir:

a) Hanefîler'e göre: Erkeklere ipek elbise giymek haramdır. Yalnız dört parmak genişliğinde ipekle, erişi (direzisi) ipek, arkacı başka ipekten dokumaları giyebilirler. Harplerde ise İmameyn'e göre halis ipek giymek câizdir. İpekli döşek, yaygı ve saire üzerine oturmak ve dayanmak; ipekten perde yapmak câizdir.

b) Şâfiıîler'e göre: Erkeklere ipek elbise giymek haram olduğu gibi, ipek üzerinde oturmak ve dayanmak da haramdır. Ancak, ipeğin üzerine pamuk vesaireden yapılan bir perde konulursa, oturmak ve dayanmak câiz olabilir. Hatta giyim eşyasında ipeğin üzerine başka bir şeyden yapılma astar dikilmezse giymek caiz değildir. Bu babda hâlis ipekle ekserisi ipek olan kumaş arasında bir fark yoktur. Yalnız zarurette ipek giymek câiz olur.

c) Hanbelîler'den rivayet edilen meşhur kavle göre: İpek üzerinde uyumak, oturmak ve ipeğe dayanmak, ondan perde vesâire yapmak haramdır. Yalnız Kâbe'yi ipekle kaplamak helâldir.

d) Mâlikîler'e göre: Bir eziyetten veya hastalıktan dolayı bile olsa ipekli giymek, üzerine oturmak, dayanmak, hatta üzerine başka bir şey yaymak suretiyle de olsa câiz değildir. Yalnız bazılarına göre üzerine oturmak ve dayanmak mübahtır. Pencere perdesi yapmak bilittifak câizdir.

Kadınlara ise giymesi helal olunca, üzerinde oturmak vesâire, evleviyetle ve her mezhebe göre helâldir.” 131

İPEĞİN YASAKLANMA SEBEBİ:

İpeğin kadınlara serbest olduğu halde erkeklere yasak edilmesinin sebebi mevzubahs olunca umumiyetle iki hususa dikkat çekilir:

1- İpekli, büyüklenmeye, böbürlenmeye sebep olur. İslâm bunu hoş görmediği için ipekliyi yasaklamıştır.

2- Zinet ve süs vâsıtasıdır. Erkeğe süs yaraşmaz, ona merdlik ve cesâret yaraşır.

Dinimizin, kıyafete giren bu yasağında başka hikmetlerin de olabileceği nazardan uzak tutulmamalı, yukarıdaki sebeplerin mevzubahs olamıyacağı şartlarda bile haramlığın devam ettiği bilinmelidir.

3- Hıızeyfe (radıyallahu anh) hadisinin ikinci kısmı altın ve gümüş kapların kullanılmasını yasaklamıştır. Buradaki yasağın tahrîm ifade ettiğinde ulema icma eder. Hadiste bu kapların "yemek ve içmek" de kullanılması yasaklandığı için, yeme-içme dışında bir maksadla kullanılması da söz konusu edilmiş ve gerek erkek ve gerek kadına haram olduğu belirtilmiştir. Buhurdan, kaşık, misk kutusu, abdest ibriği ve leğeni vs. olarak kullanılmaları haramdır. Bu hususta icmadan bile bahsedilmiştir. Fakat Ebu Yusuf; "mekruhtur" derken İmam Muhammed bazı kayıtlarla tecviz etmiş ve bir kavlinde: "Bunlarla tezeyyiinde nimeti izhar var" demiştir. Mevzumuzla ilgili diğer bir husus, kapkacaktaki altın ve gümüşün miktarıdır. Zira bir kap, altın veya gümüşle kaplanmış, işlenmiş veya imal edildiği maddesine karıştırılmış veya bunlarla yaldızlanmış olabilir. Bu hususta Sübülü's-Selam'da şu açıklamaya yer verilir: "altın ve gümüş yaldızlı kablarm hükmü dahi ihtilaflıdır. Bazılarına göre, eğer

altın ve gümüş, kabdan ayrılıp alınabiliyorsa kullanılması icmâen haramdır. Çünkü altını ve gümüşü kullanmış sayılır. Fakat ayrılması mümkün değilse haram değildir. Altın ve gümüş kaplama kabdan yeyip içmek icmâen câizdir."

4- Hadisler, altun ve gümüşün zinet olarak kulanılmasım, ipeğin elbise olarak giyilmesini kadınlara haram etmemiştir. Bu husustaki haramlar erkeğedir. Altun ve gümüşten mâmul eşyaların kullanılması kadın erkek her iki cinse de haramdır.

5- Erkeklere haram olan ipekliler erkek çocuklarına da haram mı? suâline kesin cevap verilememiştir. Haram diyen âlim var ise de, çocuk mükellef olmadığı için haram denemiyeceği belirtilmiştir. Ancak terbiye açısından erkeklerin, daha çocukluktan itibaren kılık kıyafet vs. de hususî terbiye ile alıştırılmaları esastır. Binaenaleyh haram denmese de mekruh olmaktan hâli değildir.

6- Yüzük meselesi: Kadınlara altın ve gümüş yüzük helâldir. Bu hususta hiçbir ihtilaf yok. Erkeklere de gümüş yüzük helâldir. Ancak erkeklere altın yüzük haram mı helal mi meselesi biraz ihtilaflıdır. Esah olan haram olmasıdır.

Helâl olduğunu söyleyen fakihler Bera İbnu Âzib'in (radıyallahu anh) parmağında altın yüzük taşıdığına dair rivayete dayanır. Bera hazretlerine bu yüzüğü niçin taşıdığı sorulunca: Bu yüzük, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana taktığı bir hediyedir. Bana bizzat takıp şunu söyledi:

"Allah ve Resulünün ihsan ettikleri bu yüzüğü kullan!"

Bu rivayet altun yüzüğün helâl olduğunu ifade ederse de haram olduğunu söyleyenler daha güçlü delil getirirler. Usul-i hadiste geçen: "İki rivayet teâruz eder, bunlardan biri haram, diğeri de helâl olduğunu ifâde ederse, ihtiyaten, haram ifâde eden tercih olunur" kaidesine göre burada altun yüzüğün tahrimini ifâde eden rivayetler esas alınacaktır.

Bir de, ibâhe ifade eden Berâ hadisinin mensuh olabileceği de söylenmişse de bu zayıf bir delildir çünkü, bunun sorulması bile tahrime rağmen nasıl takıyorsun? mânasını taşır ve muahhar olduğunu gösterir.

Ahundan mâmul nişan yüzüğünü erkeklerin kullanmasına câizdir diyen olmuştur. Bunlar daha ziyade: a) Nişan yüzüğünün tefahur için değil teberrük ve örfî bir zaruret olarak takıldığı, b) Bu maksadla kullanılan altun miktarca az olacağı için israf sayılmayacağı gerekçesinden hareket ederek cevazına hükmederler. "Haram değildir" dense bile kerâhetten hâli olmayacağı da nazardan uzak tutulmamalıdır. Çünkü tahrim hükmünde illet, şeriatın nehyidir. Diğer iki husus bu nehyin maslahat ve hikmetleri cümlesindendir. Şeriat, yasak koyarken maslahatların hepsini tâdâd etmez bir veya birkaçını bazan zikreder. Bu zikredilen maslahat(lar) illet yerine konulursa azim hataya düşülür.

Ayrıca, nişan yüzüğünün örfî bir zaruret olduğu söz götüren bir husustur. Herşeyden önce ne Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sünnetinde, ne de selef-i sâlihin'in örfünde yoktur. Ümmet-i Muhammed'e sonradan girmiş bir bid'attır. Bunun bid'ayı hasene olduğunu söyleyenlere sükut edilse bile câiz olan gümüş veya platin gibi bir başka madenden yapılması pekâlâ mümkün iken, haramlığı sarih ve sâbit olan ahuna fetva verilmesini diyanet ve takva ile bağdaştıramıyoruz. "Câiz maal kerahe" sözü mesuliyeti biraz daha hafifletebilir. 151

Laj) a çXj\ ^ ’.tt ^ 3-^[Igic. ^ ^ -2

jî ı^ya *li) ^gİ ğjA > J)lj AilaJ ^gİ

AjJaâ

2. (144)- Ümmii Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gümüş kaptan su içen, karnına cehennem ateşi dolduruyor demektir"

Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denir: "Kim altın veya gümüş bir kaptan içerse... " 14J

AÇIKLAMA:

Hadiste "dolduruyor" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı Yücerciru'dur ve bu şarıldatıyor mânasına gelir. Her ne kadar bu rivayette sâdece gümüş zikredilmiş ise de -önceki 143 numaralı hadis ile, Müslim' den kaydedilen ziyadede görüldüğü üzere- bazılarında altun da zikredilir. Binaenaleyh, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) altun ve gümüş kaplardan yiyip içmeyi mideye cehennem ateşini şarıldatmaya teşbih buyuruyor. Yâni, gırtlaktan geçen her şeyi, cehennem ateşinden yakıcı bir mâyinin mideye inişine benzetiyor. Maksad, haramlığın şiddetini ifadedir. 151

A-ij! i._ ^ AliI çJjjjjj Aic. (jc- j -3

A^.^ykî Jllıİc. ılllj ^ mj

3. (145)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'le birlikte gazveye çıkmıştık. Savaş sonunda elde ettiğimiz ganimetler arasında müşriklerin kapkacak ve su kapları da vardı. Biz bunları kullanıyorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiç bir zaman niye kullanıyorsunuz diye ayıplamadı." 151

AÇIKLAMA:

147 numaralı hadiste gelecektir. 151

(Jaİ üI AUİ cjjiuj U 2-iİÜ[;Jlâ Ak. İİJİ Cs^J Ailki -4

lijluac-lİ (jli clg-tâ IjİSÜ Cs jk. j! ;<JUİ

أَنَأْكُلُ

وَكُلُوا

4. (146)- Ebu Sa'lebe el-Huşenî (radıyallahu anh) diyor ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e

"Ey Allah'ın Raûlü, biz Ehli Kitab'm yaşadığı bir yerdeyiz. Onların kap kacaklarından yiyip içebilir miyiz?" diye sordum. Dedi ki:

"Onlarınkinden başka kapkacak bulabilirseniz onlarınkinden yemeyin. Başka birşey bulamazsanız onları yıkadıktan sonra kullanın.

Ajc. AUİ aj jaC. Ljajli ;çjlâ 1 <ag ic. aUİ ^±1 aj) (jc-j -5

^İc.i 4 j ;cldâ j .1g*iji

5. (147)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) sıcak su ile ve bir Hıristiyan kadının evinde onun su kabıyla abdest aldı." 151

AÇIKLAMA:

Müşriklere ait kapkacağın Müsliimanlar tarafından kullanılması meselesinde 145 numaralı hadise göre mutlak surette mubahlık ifâde ediliyor ise de 146 numaralı hadiste tahdîd beyan edilmektedir. Bu mevzuda gelen muhtelif rivayetlerin hepsini birlikte değerlendiren âlimler, müşriklerin durumuna göre hareket etmeyi hükme bağlamıştır: Şâyet biliniyorsa ki kaplar, dinimizce necis addedilen şeylerde kullanılmıştır, o takdirde yıkanmadan kullanılamaz. Mesela domuz pişirilen, şarap içilen kapkacak mutlaka yıkanmalıdır. Sularının ve elbiselerinin Müslümanlarınki gibi temiz olacağı kabul edilir. Ancak,

elbiselerini pislikten sakınmadıkları bilinirse veya elbisede renk, koku gibi alâmetlerde pislik zâhir olursa bu durumda yine temiz addedilmez ve yıkanmadan kullanılmaz. Bu hüküm ganimet olarak savaşta elde edilenler hakkında olduğu gibi ticaretle satın almanlar veya hediye yoluyla gelenler hakkında da câri, umumî bir hükümdür.

147 numaralı son rivayet Buhârî'de muallak olarak "Kişinin karısıyla birlikte abdest alması ve kadının abdest suyunun artığı" adlı babta kaydedilir. İbnu Hacer, bu rivayetin İmam Şâfıî ve Abdurrezzak'da sahih senetle kaydedildiğini belirtir.

Bu rivayetin, Buhârî'nin bu baba kadının abdest suyundan artan ile erkeğin abdest almasının caiz olduğuna delil olarak zikredildiğini belirtir. Çünkü bu suyun Hıristiyan kadının artığı olması muhtemeldir. Öyle ise, mü'mine kadının artığı evleviyetle câizdir, çünkü bu öbüründen hâlen üstündür.

Bu rivayetten keza, araştırma yapmadan, Hıristiyanların sularını kullanabileceğimiz hükmü çıkarılmıştır. İmâm Şafiî (rahimehullah) el-Ümm'de buyurmuştur ki: "Müşriklerin suyu ile abdest almada ve içerisine necâset eseri görülmedikçe temizlikte kullanıldığı suyun artığından abdest almakda bir beis yoktur." Ebu Hanife ve ashabı, Evzâî, Stifyanu's-Sevrî, Şafiî ve ashâbı hep aynı görüşü paylaşırlar. Ehli Zâhir'le Ahmed İbnu Hanbel ve İshâk İbnu Râhuye'nin müşrikin artığını mekruh addettikleri belirtilir. 1151

m Buhârî, Et'ime: 28, Eşribe: 28, Libas: 25; Müslim, Libas: 4, (2067); Tirmizî, Eşribe: 10 (1879); Ebu Dâvud, Eşrîbe: 17 (3723); Nesâî, Zînet: 87, (8, 198, 199); İbnu Mâce, Eşribe: 17, (3414); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/461. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/461-462.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/462-465.

01 Buhârî, Eşribe: 28; Müslim, Libas: 1, (2065); Muvatta, Sıfatu'n-Nebi: 11 (2, 924-925); İbnu Mace, Eşribe: 17 (3413); İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.

151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.

121 Ebu Dâvud, Et'ime: 46, (3838); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/465.

® Ebu Davûd, Et'ime: 46 (3839); Tirmizî, Siyer: 11, (1560); Tirmizî hadisin sahih olduğunu söyledi. Metin Tirmizî'deki metindir. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/466.

121 Bu rivayeti Rezîn tahrîc etti. Derim ki: Bunu Buhârî bab başlığı olarak kaydetmiştir. Doğrusunu Allah bilir, Buhârî, Vudu: 43. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/466.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2

NİYET VE İHLAS BÖLÜMÜ UMUMİ AÇIKLAMA

NİYET VE İHLAS BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA

İslam'ın en ziyade ehemmiyet verdiği hususlardan biri niyettir. Kişinin yaptığı işler niyete göre değer kazanır; Allah

nazarında da kul nazarında da bu böyledir. Aynı fiili yapan iki ayrı kişi niyetlerindeki farklılık sebebiyle

birbirine zıt karşılık görebilirler. Bıı sebeple, gerek Kur'an' da ve bilhassa hadislerde niyetin ehemmiyetine dikkat çeken beyanlar çokça gelmiştir. Şıı ayette, insanların niyetlerine göre hesaba çekilecekleri belirtilmiştir: "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Siz içinizde olanı açıklasanız da, saklasanız da, Allah onu bilir ve onunla sizi hesaba çeker. (Sonra da ameline ve niyetine göre) dilediğinin günahını bağışlar, dilediğine azab verir. Allah'ın kudreti her şeye yeter" (Bakara 284). Kur'anda niyet kelimesi sarih olarak zikredilmiyor ise de, alimler bazı ayetlerin niyetle ilgili olduğunu göstermişlerdir. Bunlardan biri şu ayettir: "Halbuki onlar, ihlâs ile Allah'a kulluk etmekten., başka bir şeyle emrolunmamışlardı" (Beyyine 5). Keza, "Nuh'a emrettiği şeyi Allah sizin için de dinin hükümlerinden kıldı ki, onu sana da vahyetmiştik. Aynı şeyi İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya da emretmiş ve "Dini dosdoğru muhafaza edin ve onda ayrılığa düşmeyin" buyurmuştuk..." (Şûra 13). Alimler, burada peygamberlere vahyedildiği bildirilen şeyin ibadette ihlâs olduğunu belirtirler. İhlas ise niyetle gerçekleşir, ameli Allah rızası için yapmak demektir.

Bu bölümde kaydedilen ilk hadiste Resulullah "Amellerin niyetlere göre değerlendirileceğini" haber veriyor. Bazı alimler bu niyet hadisinin İslam'ın üçte birini, bazıları da dörtte birini teşkil ettiğini söylemiştir. "Resulullah'm ihbarları arasında, bundan "ahkâmca daha cami, manaca daha zengin, hasıl ettiği faideleri daha çok olan" bir başka hadis mevcut değildir" değerlendirmesi de niyet hadisi için yapılmıştır. Bu hadisin, Abdurrahman İbnu Mehdi otuz ayrı bahsi ilgilendirdiğini, Şafii hazretleri ise yetmiş bahsi ilgilendirdiğini söylemiştir.

Beyhaki hazretleri, niyet hadisinin, ilmin üçte birini teşkil ettiğini söylediktensonra şu açıklamayı yapar: "Çünkü, kulun kesbi ya kalbiyledir ya diliyledir, ya da cevârihi (uzuvları) iledir. İşte niyet, bu üç kısımdan biri ve en üstünüdür. Çünkü niyet bazan müstakillen bir ibadet olduğu halde, diğerleri ibadet olabilmek için ona muhtaçtır. Bu sebepledir ki, Resûlullah "Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır" buyurmuştur. Öyleyse, niyet üzerinde düşünecek olursan, onun iki emrden (yani amelden) hayırlısı olduğunu anlarsın."

Ahmed İbnu Hanbel, niyete ilmin üçte biri derken, bütün ahkâmın, -onun nazarında- icra edildiği üç ana temelden biri olmasını kasdetmiştir. Ona göre diğer iki temelden biri "Bizim emrimize uymadan yapılan bir iş merduddur" hadisi, diğeri de "Helal açıklanmıştır, haram da açıklanmıştır..." diye başlayan hadistir.

Bediüzzaman, niyeti, âdetleri ibâdete çeviren bir iksir olarak değerlendirir. Kırk yıl, hayatında öğrendiği dört hakikatten birinin niyet olduğunu beyan eder: "Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelâm öğrendim: ... Kelimelerden maksad mana-i harfi, mana-i ismi, niyyet, nazardır.. Nazar ile niyet mahiyet-i eşyayı tağyir eder (değiştirir). Günahı sevaba, sevabı günaha kalbeder. Evet niyet âdi bir hareketi ibâdete çevirir. Ve gösteriş için yapılan bir ibadeti günaha kalbeder. Maddiyâta esbâb hesabıyla bakılırsa cehâlettir. Allah hesabiyle olursa mârifet-i İlahiyedir."

Birçok hadislerinde, Resûlullah, cephede ölenlerin şehidlik sevabının niyetlerine göre olacağını belirtmiştir. "Kim Allah yolunda cihat etmektedir?" mahiyetindeki bir soruya "Kim Allah'ın kelamı yüce olsun diye savaşırsa işte o kimse Allah yolunda cihaddadır" diye cevap vermiştir. Bir diğer hadiste "Karşılıklı savaşan iki cephe arasında nice maktuller vardır ki, gerçek niyetlerini ancak Allah bilir" buyrulmuştur. Bir

diğerinde de: "Sırf ganimet niyetiyle savaşan kimse için sadece niyet ettiği vardır (cihad sevabı verilmez)."

Bu hususun en güzel örneği, sahih hadislerde geldiği üzere Kuzmân hadisidir. Müsliimanlar safında herkesin dikkatini çekecek, takdirlerini celbedecek kadar kahramanca savaşan, pek çok müşriği öldüren Kuzmân, bu yiğitlikleri Allah'ın kelamını yüceltmek için yapmadığı için Resûlullah'ın ihbarı ve diğer mücahidlerin müşahedesiyle hayatını cehennemliklere yaraşır şekilde sona erdirmiş ve onun bu elim akibeti üzerine Aleyhissalâtu vesselâm açıklamıştır:

"İnsanlardan bazıları vardır ki, halka görünüşe göre ehl-i cennete yaraşan hayırlı işler yaparlar. Halbuki onlar (o işlerini yaparken taşıdıkları niyetleri sebebiyle) cehennemliktir..."^

eLûlii (jÂâ La LâjIj CIIUjIlı JLÜ‘I Lti) aÛI J jİaj (JIâ[;JIÜ 4_ic. üll ^ j yac. ye. -1- 5751

^)^L& La L ûi^)Jal ji 1 ^ JA■ j Liiû dlilİl yÂj ^ ^ 4_1 J-'-ÖJ ^

1. (5751)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resûliine ise, onun hicreti Allah ve Resûliinedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlanacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir." [Buhârî, Bed'ü'l-Vahy 1, ltk 6, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Nikâh 5, Eymân 23, Hiyel 1; Müslim, İmâret 155, (1907); Ebu Dâvud, Talâk 11, (2201); Tirmizi, Fedâilu'l-Cihâd 16, (1647); Nesâî, Tahâret 60,(1,59, 60).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Muvatta dışında kalan muteber hadis kitaplarımızın hepsinde gelmiştir. Hadisin Muvatta'nın İmam Muhammed eş-Şeybânî nüshasında yer aldığını bazı ehl-i tahkik söylemiştir.

2- Niyetle ilgili hadis çok ise de, bu hadis, sahih bir senetle tek tarikten gelmiştir. Sonradan ulemâ arasında fevkalâde şöhret yapmıştır. Bilhassa ihtiva ettiği hüküm, âlimlerce öylesine benimsenmiştir ki, Umumî Açıklama kısmında kaydettiğimiz üzere, Ahmed İbnu Hanbel gibi İslâm' m mühim bir imamı, onu dinin üç temelinden biri kabul etmiştir. Bütün ameller, kıymetini niyete göre kazandığı için, İslâm müellifleri eserlerini bu hadisle başlatmayı âdet edinmiştir.

3- Hadisin vürıid sebebiyle ilgili olarak, bazı kaynaklarda şu açıklamaya rastlanır: Resulullah'ın Medine'ye hicret etmesi üzerine Müsliimanlar Mekke'yi terkederler. Resûlullah'ın emrine uyarak hicret edenlerden biri de Ümmii Kays adında bir kadındır. Bununla evlenmek düşüncesinde olan bir erkek, kadının: "Hicret etmezsen seninle evlenmem" demesi üzerine, onunla evlenmek için hicret eder ve Medine'de evlenirler. Herkes Allah ve Resulii'nün rızası için hicret ederken, sırf Ümmii Kays'la evlenmek için hicret eden bu şahısın niyeti herkesçe bilindiği için adama Ürnmü Kays'm muhâciri manasında "Muhâciru Ümmü Kays" lakabı takılmıştır. Gerçi rivâyette sarih olarak "Resûlullah bu hâdise üzerine niyet hadisini îrad buyurmuştur" denmez ise de, geçen ibare, zihinlerde bir irtibata sebep olmuştur.

4- Alimler, hicret için niyetin hâlis olmasının ehemmiyetini söylerken, hem evlenmek gibi dünyevî bir maksad, hem de hicret gibi bir niyetin beraber olabileceğini de belirtirler. Her ne kadar birincisi kâmil bir niyete sahip ise de İkincisi batıl bir iş yapmış sayılmaz, birinciye nisbetle niyetinde eksiklir var demektir. Zira evlenmek de meşru bir ameldir, o da

niyete tâbi olarak mana ve ehemmiyetini değiştirebilir. Sevap yönüyle, elbette ki birinci üstün olacaktır. Hatta sırf evlenmeye niyet eden kimse, bunu, iffetini korumak, Resulullah'ın "çoğalın" emrini yerine getirmek gibi bir niyetle yapsa sevaba nail olacaktır. İslâm tarihinde bunun değişik örnekleri var. Ebu Talha, Ümmü Stileym'le evlenmek ister. Ancak daha önce Müslüman olan Ümmü Süleym, Müslüman olması kaydıyla evlenebileceğini söyleyince Ebu Talha Müslüman olur. Burada Ebu Talha'nm Müslümanlığı değersizdir denemez. Evlenmek, Müslüman olmaya teşvik unsuru olmuştur. Oruç tutup bununla hem ibadet ve hem de perhize niyet edenin hali de böyledir. Sırf perhiz için tutulan orucun sevabı yoksa da, her ikisine niyet eden, niyetinin derecesine göre sevap alır. Eğer perhiz niyete gâlip çalarsa Gazâlî'ye göre bunun sevabı yoktur. Bütün ameller böyledir, dinî niyetin galebesi halinde sevap alır, değilse alamaz. İbnu Cerir et-Taberî, dünyevî maksatların karıştığı ameller hususunda selef cumhûnınun, işin başına (iptidasına) itibar edileceği, hangi niyetle o ameli başlatmışsa ona göre değerlendirileceği, eğer sırf Allah rızası için başlamış idiyse, sonradan ârız olan başka maksatların zarar vermeyeceği görüşünde olduklarını nakletmiştir.

5- Bu hadisle istidlal eden bazı âlimlerimiz, hükmü bilinmeden amele teşebbüs etmemek gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü hadis, amelde niyet olmadığı takdirde amelin değersiz olduğunu ifade etmektedir, nitekim bir amele terettüp edecek hüküm bilinmezden önce, o şeyin yapılmasına niyet etmek sahih olmaz. Keza hadisten gâfıle (hiçbir niyeti olmayana) teklif olmayacağı, çünkü kasd, maksudun bilinmesini gerektirdiği, gâfılin ise kasıtsız olduğu hükmü de çıkarılmıştır.

6- Hadisle ilgili bir kısım açıklamaya Umumî Açıklama kısmında yer verdik, oraya bakılsın.^

^j tlri 1 s—A t Al İjljc- ^3^ 2ü Üj aJÜ <JltJÜ 1 ^ 2ü (_jc. j _2-5752

jjl ■vjlTi'I .]^jüj Jt. IjÜxj

2. (5752)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Allah bir kavme azap indirdi mi, o azab, kavmin içinde bulunan herkese isabet eder. Sonra, (kıyamet gününde) herkes niyetlerine [ve amellerine] göre diriltilirler." [Buhârî, Fiten 19; Müslim, Sıfatu'l-Cenne 84, (2879).]^

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyissalâtu vesselâm), bu hadislerinde yaptıkları kötülükler sebebiyle, bir kavme İlâhî ceza geldiği takdirde, iyilerin bu cezadan hariç kalmayacaklarını, dünyevî azaba, kötülerle birlikte aynen iştirak edeceklerini; ancak ahirette, iyilerin dünyadaki niyet ve amellerine uygun olarak hayır üzere diriltileceklerini, iyiliklerinin zayi olmayacağını belirtmektedir.

Bazı rivayetlerde "niyetleri üzere" denilirken, bazılarında "amelleri üzere" denmiştir. Keza "amelleri ve niyetleri üzere" şeklinde her ikisini zikreden rivayet de mevcuttur.

İyilere isabet eden ceza, onların günahlarına bir keffaret, derecelerine bir yükselme vesilesi olacaktır.

Beyhakî'nin Şuabu'l-İman'da kaydettiği bir rivayet bu bahsi biraz daha açmaktadır: "Yeryüzünde kötülük zuhûr etti mi Allah içlerine belasını indirir." "Ey Allah'ın Resûlii! İçlerinde ibadet ehli olduğu halde mi?" denildi de, "Evet! Ancak bilahere Allah'ın rahmetine göre diriltilirler" buyurdu."

Zeyneb Bintu Cahş'tan gelen bir rivayet, cemiyette kötülüklerin galebe çalıp alenen işlenmeye başlanması durumunda İlahî cezanın geleceği belirtilir: "Ey Allah'ın Resûlii, aramızda sâlih kişiler olduğu halde helak mı olacağız?" diye sorunca: "Evet! Kötülükler çoğalınca!" cevabını alır. Bu hususu te'yîd eden bir diğer rivayet Sıddık radıyallahu anh'tan gelmiştir: Anlattığına göre Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle buyurduğunu işitmiştir: "İnsanlar kötülüğü görünce müdahale edip düzeltmezlerse, Allah'ın, hepsini kuşatacak umumî bir ceza göndermesi yakındır."

Müslim'de gelen bir rivayette Aleyhissalâtıı vesselâm buyurmuştur ki: "Şaşılacak şey! Hakikaten ümmetimden bir kısım insanlar Kureyş'ten Beyt'e sığınmış bir adam için, Beyt'e doğru hareket ederler. Çöle vardıklarında bunlar yere batırılacaklardır." Hz. Aişe der ki: "Ey Allah'ın Resûlü dedik, yol bazan farklı insanları biraraya getirir!"

"Evet buyurdular, onların arasında kasıtlısı, mecbur edileni, yolcusu var. Hepsi de toptan helak olurlar, ancak muhtelif yerlerden çıkarlar, Allah herbirini niyetine göre diriltir."

Alimler, bu hadislerden hareketle ölümde iştirakin sevap ve ikâbda da iştiraki gerektirmediği, Allah'ın gazabına uğramış milletler içerisinde sâlihlerin de bulunabileceği hükmünü çıkarmışlardır.

İbnu Ebî Cemre, iyilere de musibetin gelişini, "onların emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani’l mtinkerden geri kalışlarına ceza" olarak yorumlar. Ve devamla: "Emr-i bi’l ma'ruf ve nehy-i ani’l münkerde bulunanlar hakiki mü'minlerdir. Allah onlara azab göndermez, bilakis onlar sebebiyle azabı defeder" der. İbnu Ebî Cemre'nin bu görüşünü "Ahalisi zulme sapmadıkça hiçbir memleketi biz helak etmeyiz" (Kasas 59) ve keza: "Halbuki sen içlerinde olduğun halde onlara azab edecek değildir. Onlar bağışlanmalarını ister oldukları halde de Allah

onlara azab edecek değildir" (Enfâl 33) gibi âyetler te'yid eder.

Diğer taraftan, miinkerden men etmeyenlere de azabın şâmil olacağını te'yîd eden âyetler de mevcuttur: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar başka bir söze dalmcaya kadar onlarla beraber oturmayın" (Nisa 140). Şu halde böylesi insanlarla oturmak nefsi tehlikeye atmak olacağından, kiiffârdan kaçmak meşru addedilmiştir. Bu emir, küffânn söz ve fiillerinden rahatsız olanlar içindir. Onlara yardımcı olan, onlardan razı olan, artık onlardan biri olmuştur.

Sadedinde olduğumuz hadiste, kötülüklere seyirci kalıp men etmeyenleri korkutma vardır. Seyirci kalmanın ötesinde, birkısım şahsi mütâlâaalar, temelsiz yorumlar ve dünyevî menfaat hesaplarıyla zâlimlere ve kötülere miidâhanede bulunanların, kötülüklere kılıf uydurup razı ve hatta yardımcı olanların hali ne olur? Cenab-ı Hak mü'minleri böylesi fitnelerden siyânet buyursun!^ 1

4 âÇ H 1 -d (j T ıxjjİ ali aJJİ ^ ail! j _ 3 - 5753

üOO (_ 5 dc. (ja

3 . (5753)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resulullah (aleyissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar." [Rezîn tahric etmiştir. Hadis Hilyetü'l-Evliya'da Ebu Eyyûb el-Ensârî'den merfu olarak kaydedilmiştir, (5, 189); keza hadisi Câmiu's-Sagîr'de de bulmaktayız) Feyzu'l-Kadir 6, 43).] 161

AÇIKLAMA:

1- Hadisin, Câmiu's-Sagir'deki veçhinde: "Kim kırk gün Allah'a ihlâslı olursa" şeklinde gelmiştir. Münâvi: "Kim kırk gün ibadetini Allah'a ihlâsla yaparsa..." diye açıklar ve ihlâslı olmayı "bedenini maddî pisliklerden temizlemek, zâhirî ve batmî duygularını, algılamaya ihtiyaç duyulmayan şeylerden beri tutmak, azalarmı, aklî mizanlara ve şer'î ahkâmlara muvafık malum ve mutedil tasarrufların dışına çıkmaktan korumak, onları nebevi nasihatlar, hakimane tenbihler dairesinde kullanmak ve bilhassa lisan ve hayâlini fasid itikadlardan, bâtıl mezheplerden, düşük tahayyiilâttan koruyup, onların boş emel ve dipsiz kuruntularla oyalanmasına meydan vermemek, zihnini alçak fikirlerden, gerçekleşmeyecek kuruntulardan uzak tutmak..." diye açıklar. Münâvi, kişinin manevî temizliğini sağlayacak daha pek çok tedbirleri saydıktan sonra, "kalpten lisana hikmet çeşmelerinin akmasını" izah sadedinde: "Çünkü, mânevi tahareti muhafaza ve mücâhedenin peşini bırakmamak, kişiyi miişâhedeye ulaştırır. Nitekim Cenab-ı Hak hazretleri "Ey Resûlüm, gece vakti de uyanıp sadece sana mahsus fazladan bir ibadet olarak tehecciid namazını kıl. Umulur ki Rabbin, seni övülmüş bir makam olan en büyük şefaat makamına kavuşturur" (İsra 79) buyrulmuştur. Varlığın gerçek maksudu olan Zât-ı Şerif aleyhissalâtu vesselâm Makam-ı Mahmud'a ancak rüku ve sücud ile ulaşabilirse, hiçbir mahsulü (muktesebatı) olmayan bir kimse nasıl vüsûl arzu edebilir? Bu hakikate binâen büyükler "Gayret et müşâhede et!" demişlerdir" der.

2- Hadiste "kırk giin"le kayıtlamanın hikmeti şöyle açıklanmıştır: "Bu, öyle bir müddettir ki, bir şeye, bu müddet boyunca devam edildiği takdirde o şey insanda fıtrî, tabiî bir

huy haline gelir." Sûfîlerden bir grup, bundan hareketle, bir müridin halvetinin kırk gün olacağına hükmetmiştir.

3 - Muhaddisler bu hadisin zaafına dikkat çekerler. Ancak ehl-i tasavvuf, hadis ilminde rastlanmayan bir metodla, hadisin sıhhatini tahkik ederler ve sıhhatine hükmederler. Münavî'nin kaydına göre Abdü'l-Hakk' m Şerhu'lAhkâm'ında şöyle denmiştir: "Bu hadis, sened yönüyle sahih olmasa da atâ ve imdâd ehline has kılman zevk, hadisin sahih olduğunu anlamıştır. Bunun anlaşılması, fethi ilme sahip olmayana zordur. Bu "fethi ilm"i elde etmenin yolu, Muhammedi ihlâs vasıtasıyla gelen Feyz-i Rabbânî'dir."®

m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/112-114. H İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/114.

131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/114-115. *41 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/116.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/116-117. 121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/118.

I7J İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/118-11 RİYA BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

İÇİMİZDEKİ MÜNAFIKLARA DİKKAT:

BİR VESİKA:

SU UYUR DÜŞMAN UYUMAZ:

RİYA BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

Riya, lügat olarak görmek mânasına gelen ru'yet kökünden gelir. "Hakikatte olmadığı halde iyi görünmek" mânasmadır. Dilimizdeki en yakın karşılığı gösteriştir. Dînî bir tabir olarak ibâdetlerde ve diğer amellerde samimiyetten uzaklığı ve ihlassızlığı ifade eder. Bir başka ifade ile, bir Müslüman ibâdetlerini Allah rızası için yapmakla mükelleftir. Sadaka, zekat, yardım, güler yüz, tatlı söz gibi her çeşit hayırlı amelleri de Allah rızası için yapmalıdır. Amelde Allah rızasını arama keyfiyetine ihlas denir. İhlasın zıddı riyadır. Yani, her çeşit ibâdet ve dînin teşvîk ettiği diğer hayırlı amellerde Allah rızasını değil, dünyevî bir maksad gütmek, insanların rızasını aramak riyadır. Gazâlî, daha vecîz olarak: "Riya, iyi görünerek insanların kalbinde yer almak istemektir" diye târif eder. Gazâlî bir başka tarifinde, riyâ'yı sadece ibâdetlerdeki gösterişe tahsis ederek: "Allah'a yaptığı ibâdet ile kulları kastetmektir" diye tarif eder. Ancak hadislerde herçeşit ameldeki ihlassızlık, riya ile ifade edilmiştir. Mamafih Gazâlî de beş şeyle riya yapıldığını belirterek, teker teker açıklar. Bu beş şey: Beden, elbise, söz, amel, arkadaş çokluğu'dur.

İhlâsa ehemmiyet veren İslâm nazarında riya, bir nevî şirktir. Çünkü hayırlı ameller Allah için yapılacakken dünyevî bir menfaat için yapılınca, o menfaat Allah yerine konmuş olmaktadır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şirkin bu çeşidine şirk-i hafî demiştir, yani gizli şirk.

Hadiste: jfrjJl 3Si jl "Riyanın en azı da şirktir" buyurulmuştur. Bir başka hadis de şöyledir:

"Kıyamet günü riyâkar adama: "Ey fâcir, ey gaddâr, nefsine gadreden, ey gösterişçi mürâî, amelin mahvoldu, mükâafatm kayboldu. Amelini kime gösteriş için yaptmsa, git ondan mükâfâtım al!" denir." Resûlullah'm riyaya karşı uyarısı

çoktur. Bunlardan biri de şöyle: Ümmetimin şirke düşmesinden korkuyorum. Gerçi onlar puta tapacak değiller; güneşe, aya, taşa da tapacak değiller. Fakat amellerinde riyâkarlık yaparlar, Allah için işlemezler.”

Resûlullah'm riya ile ilgili bazı hadislerine geçmeden önce, Gazâlî Hazretleri'nin riyanın dereceleri ile alâkalı açıklamasını da kaydetmede fayda görüyoruz: Ona göre riya'nm çeşitli dereceleri vardır. Bazısı bazısından daha ağırdır:

Birinci Derece: En ağır olanıdır. Riya ile yaptığı ibâdette hiç sevap niyeti yoktur. İcabında insanların yanında abdestsiz bile namaz kıldığı halde, yalnız kaldığı zaman hiç kılmayan gibi. Bu namaz sırf insanlara gösteriş içindir, hiçbir hayrı yoktur.

İkinci Derece: İbâdeti gösteriş için yapar, fakat Allah'ın rızasını da niyet eder. Ancak bu niyet zayıftır, yalnızlıkta bu ibâdeti yapmayacaktı. Sevâba niyet etmese de gösteriş için bunu yapacaktır.

Üçüncü Derece: Gösteriş ve sevap tarafları müsâvî olmaktır. Eğer riyânm yanında bir de sevap veya sevabın yanında bir de riya niyeti olmasa bu ameli yapmayacaktı. İkisinin müsâvî olarak bulunmasıyla bu ameli yapmıştır. Bu amelinden zarar görmese de fayda da görmez, başa baş kurtarır.

Dördüncü Derece: İbâdetini, insanların duymuş olmasından dolayı daha da gayrete gelip takviye etmesi, artırmasıdır. Böyle birisi, kimse duymasa da ibâdetini yapacaktır. Böyle birisi sırf riya maksadıyla yapmadığı için ibâdetinden fayda görebilir. 111

^jJrj 3 ^^' N jr“ AİÛ Jj-*j J^[■ Jü ilP 4 İSİ ^ 3 ’j öjj^A (_jl jP I lS^~" jr^ '^'

^İp C-JjiI U 3 J-j)p! ^ :3jIİlJ (_}Üj a^I JjİLlî . JIJ>! *jy^ l\^j 3 J^“ <3 £j A-jj cjTyjJl '^sy

J^JLls . jL^jdl ç.1jIj ^J^ 3 Jl ç. tLT «u ^SI c-cS""!J^JLls Vo-«-Lp Li-j c«T*p Lji :(Jl£ . ı— jj ^ ’JjaLlî JJ aîj cL5jli 2 > 6 < 1 » j& jî oSjî J5 : JbJ SI a! j^bj .cJİf :&>*' i) Jjisj .oŞİf :a! JU; Si t Jş ? o£-î Jl ^ jJJoî J J>- >idp ^SjI Jî : JU; SI Jjip ?JlLl ^U; jpj .JJJi djÂSj ic-j-ls" :aJ JUj SI JjiŞ . JjJuaJlj jS-^l J*oI c-cS"" :JjjEi ?jJaJj"î US cuUp liUİ :JjJL 1 î .Ş/J <3 Jsî (_^iJlj ^Jj Jr .tiJÜi JJ AIj 0I3S- jc —* JLİj jI SojI JŞ : Jl*j SI aJ Jjİjj icj 3 s" :âx. ; 6*i aJ lS UŞ ; Jl*J SI aJ JjUŞ .aUİ J^j

:a&6*' aJ JjİJj .cUls' :aJ JU;
SI j jş .cuü Ja iijlii diSj j
J.I4J-U ijJ :JjİŞ ecuü ÂlSj
^Jp İ 4 - aUİ Şj-S ^ - 3 J-J J3
Sj <.tsyr jo*—s JUj jl o.yjl
Jş : JUj SI aJ Jjjjj . cJ.aS""

oJU-B : Jli cÂjlŞJl 33^ jUl
+j> 3*UJ Atıl Jl>- Jjl ^o<sJl
jJJjl ojjjA 151 15 ’ÜUİ . ojjj*
(_jl

ç.lSvj ÂjjUU ^ Ç^-ÜI ^r 4 3 a >—aŞ ^-5 dJLfc ş.oJA 5JS S ;JLaİ .05^3* <3^ y*'

L^iUjj ŞSl olŞ“l -Vjjj jLS^ £y> Sl 3 -U^ a^j>-j ^ . jJJL* aJİ l _ğ^~ ^SiSi

l (3 jp^ ıj^“^ vUUljl jjS^kU 14i ^ 4 Ş ^İUpl ^Jl ı_ ijjÇE L4Ş ljA^p U Sj 0^3 | ö^p

. ^jSUvSij aJ Sili 1 a (_$s«jfüij <-Uvw« Ap-^p-1 .J j^Ujtj uır u 3)^153

1 . (2002)- Şüfeyyü'l-Esbâhî, Hz. Ebû Hüreyre'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kryamet günü ilk çağrrlacaklar, Kur'ân-t ezberleyen biri, Allah yolunda öldürülen biri ve bir de çok malr olan biridir. Allah Teâlâ Hazretleri Kur'ân okuyana:

"Ben Resûlüme inzal buyurduğum şeyi sana öğretmedim mi?" diye soracak. Adam:

"Evet yâ Rabbi!" diyecek.

"Bildiklerinle ne amelde bulundun?" diye Rabb Teâlâ tekrar soracak.Adam:

"Ben onu gündüz ve gece boyunca okurdum" diyecek. Allâhu Teâlâ Hazretleri:

"Yalan söylüyorsun!" diyecek. Melekler de ona:

"Yalan söylüyorsun!" diye çrkrşacaklar. Allahu Teâlâ Hazretleri ona:

"Bilakis sen, "Falanca Kur'an okuyor" densin diye okudun ve bu da söylendi" der.

Sonra, mal sahibi getirilir. Allah Teâlâ Hazretleri:

"Ben sana bolca mal vermedim mi? Hatta o kadar bol verdim ki, kimseye muhtaç olmadın?" der. Zengin adam, "Evet yâ

Rabbi" der.

"Sana verdiğimle ne amelde bulundun?" diye Rabb Teâlâ sorar. Adam:

"Sıla-i rahimde bulunur ve tasadduk ederdim" der. Allâhu Teâlâ Hazretleri:”

Bilakis sen: "Falanca cömerttir" desinler diye bunu yaptın ve bu da denildi" der.

Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir. Allah Teâlâ Hazretleri:

"Niçin öldürüldün?" diye sorar. Adam:

"Senin yolunda cihadla emrolundum. Ben de öldürülünceye kadar savaştım" der. Hakk Teâlâ ona: "Yalan söylüyorsun!" der. Ona melekler de:"Yalan söylüyorsun!" diye çıkışırlar. Allah Teâlâ Hazretleri ona tekrar:

"Bilakis sen: "Falanca cesurdur" desinler diye düşündün ve bu da söylendi" buyurur. Sonra (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Hüreyre'nin dizine vurup):

"Ey Ebû Hüreyre! Bu üç kimse, Kıyamet günü, cehennemin, aleyhlerinde kabaracağı Allah'ın ilk üç mahlûkudur!" dedi.

"Şüfey der ki: "Ben Ebû Elüreyre'den aldığım bu hadisi, Elz. Muâviye'ye haber verdim. Bunun üzerine: "Böylelerine bu muâmele yapılırsa, insanların geri kalanlarına neler yapılır?" dedi ve Hz. Muâviye şiddetli bir ağlayışla ağlamaya başladı, öyle ki helak olacağını zannettim. Derken bir müddet sonra kendine geldi, yüzündeki (gözyaşlarını) sildi. Ve şunları söyledi:

"Allah ve Onun Resûlü doğru söylediler: "Dünya hayatını ve onun zinetini isteyenlere, orada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar orada bir eksikliğe de uğratılmazlar. İşte âhirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. İşledikleri şeyler orada boşa gitmiştir. Zâten yapmakta oldukları da bâtıldır" (Hûd 15-16). [Müslim, İmâret 152, (1905); Timizi, Zühd 48, (2383); Nesâî, Cihâd 22, (6, 23, 24).F

Aj Ç.UİÜI Aj Iî AAS- 4Üİ ’j dJ-İD .2.

. A>-y>-\ .JjIliI aDİ 4İi>Oİ 2 U-a Aj

2 . (2003)- Ka'b İbnu Mâlik (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini işittim: "Kim âlim geçinmek, sefihlerle münâzara yapmak ve halkın dikkatlerini kendine çekmek gibi maksadlarla ilim öğrenirse Allah o kimseyi cehenneme atar." [Tirmizî, İlm 6, (2656).j 1 ’ 1

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada dünyevî bir maksadla ilim taleb etmeyi yasaklamaktadır. Nitekim Tirmizî, bu hadisi "İlmiyle dünyayı taleb edenin durumu" adını taşıyan bir bâbta kaydeder."

Dînimiz, sâdece ibâdet ve diğer hayır amellerimizde ihlas emretmez, ilimde de ihlâs emreder. Yani ilim Allah rızası için taleb edilmelidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ilk gelen "Oku" emrinin "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" şeklinde gelmesi, okumanın, ilmin behemahal Allah'ın ismiyle, yani O'nun rızası için yapılması gereğine ilk irşaddır.

Allah'ın rızası düşünülmeden yapılan her iş çirkindir, bir de rızaya ters düşen olursa çok daha çirkin, çok daha zararlı ve başkaları için de yıkımdır. İlmin, İlâhî rızaya uygun olmayan kullanılışından doğacak zararlar ise daha büyük, daha

şümullü olabilir. Bu sebeple, ilim talebine büyük ehemmiyet veren dînimiz, bunun Allah rızası için olmasını ısrarla taleb etmiş, başka maksadlarla ilim taleb edenin, bu ilimle kurtuluşa, cennete değil, felâkete ve ebedî hüsrana uğrayacağını söylemiştir.

2- Bu hadiste ilim talebine, Allah rızası dışında başlıca hangi maksadlarm esas kılınabileceğine dikkat çekilmiştir.

1) Alim geçinmek: Yani kendini göstermek ve dinletmek ve böylece dikkatleri üzerine çekmek, kendisine âlim dedirtmek için âlimlerle münazara, münakaşa yapmak, onların İlmî faaliyetlerine katılmak, bu maksadla ilim taleb etmek.

2) Sefihlerle münazara: Tefâhur, gurur, böbürlenme gibi nefsine yönelik gayelerle, sefih kelimesiyle ifâde edilen îmânı zayıf, ameli pek kıt, dinde lâübâli, aklen nâkıs kimselerle münakaşa, mücâdele etmek, bu maksadla ilim taleb etmek.

3) Halkın dikkatlerini kendine çekmek: Bundan maksad, mevkî, makam, para gibi herçeşit dünyalığı elde etmek, insanları kendine yöneltmek için ilim talebidir.

Resûllullah, bu niyetlerden biriyle ilim taleb etmenin kişiyi ateşe atacağını belirtmektedir. Sühreverdî, el-Avârifte der ki: "Münakâşa ve onunla birlikte bulunan diğer vasıflar ateşe girmeye sebeptir, zîra, nefisleri, o esnâda kahr ve galebe için ortaya çıkmıştır. Bu iki sıfat ise, şeytanlığa hastır." Hüccetu'lİslâm der ki: "Hz. Muâz (radıyallâhu anh)'den rivâyete göre (ilmi Allah rızası için taleb etmeyen âlimleri yedi tabakaya ayırarak) şöyle demiştir:

* Ulemadan bazıları vardır, ilmini saklar, bu ilmin başkasında da olmasını sevmez. İşte böyleleri cehennemin en dibinde yer alacaktır.

* Bir kısmı var, ilmi içinde sultan gibidir, itiraz eden olsa küplere biner. Böyleleri cehennemin ikinci tabakasmdadır.* Bir kısmı vardır, ilmini ve garib hadislerini şeref ve mal sâhiplerinin yanında söyler, böyleleri cehennemin üçüncü tabakasıdır.

* Bir kısmı vardır, kendini fetva vermeye adamıştır, doğruyanlış fetvalar verir. Böylesi, dördüncü tabakadadır.

* Bazıları vardır. Ehl-i kitap ağzıyla konuşur, bunlar beşinci tabakadadır.

* Bir kısmı vardır. İlmini halk arasında asâlet ve anılma vâsıtası kılar, bunlar altıncı tabakayı teşkil eder.

* Bir kısım âlim vardır, onları tekebbür ve kendini beğenme, helâke atar, bu gruptan biri va'zu nasihat edecek olsa şiddet gösterir. Başkasını da burunsar (küçük görür), böylesi, ateşin yedinci mertebesindedir. Rivâyette gelmiştir: Öyle kul vardır ki, hakkında açılan medh ü senâ sancağı meşrikla mağrib arasında dalgalandığı halde Allah indinde bir sineğin kanadı kadar ağırlığı yoktur." 1 ^

LiJ lAİJİ . jjikl J İ~t~ 4 »l J y*j (Jli[Üp 4 İj! s-ş 3 .

:ju 3*3 b 3^ • a y > '^yc3 34^“ <3 33

3 . (2004)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün: "Hüzün kuyusundan Allah'a sığının!" buyurdular. Oradakiler:

"Ey Allah'ın Resûlü! Hüzün kuyusu da nedir?" diye sordular.

"O, dedi, cehennemde bir vâdidir; cehennem, o vâdiden her gün yüz kere Allah (c.c)'a sığınma taleb eder."

"Ey Allah'ın Resûlü! denildi, oraya kimler girecek?"

"Oraya dedi, amellerinde riya yapan kurrâlar girecektir!...” [Tirmizî, Zühd 48, (2384).

AÇIKLAMA:

Karrâûn kelimesi, karrâ'nm cem'idir. Karrâ, kıraati güzel olan demektir. Kırâet, okuma demek ise de, Nihâye'nin açıkladığı üzere asıl itibariyle cem'etmek mânâsına gelir.

Kelime, hadislerde karrâ veya kurrâ her iki şekilde de gelmektedir. Kurrâ nıüfred olduğu gibi kâri’nin cem'i de olabilmektedir. Müffed olduğu takdirde cem'i kurrâûn'dur. Nâsik, miiteabbid, yani dindar, çokça ibâdet yapan, günahlardan kaçman mânasına gelir. Mütekarri de aynı mânada kullanılmaktadır. Cehennemin bile Allah'tan günde yüz sefer sığınma taleb ettiği hüzün kuyusu, dindarlık kisvesi altına girerek dîni tahrib edenler için hazırlanmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka

hadislerinde: IAiÇi "Ümmetimin gerçek münâfıklarmm çoğunluğu kurrâları

arasındadır" buyurmuştur. İbnu'l-Esîr bu hadisi şöyle açıklar: "Yani, münâfıklar (halka tam bir güven vererek foyalarını gizlemek ve böylece ortaya attıkları yıkıcı fikir ve faaliyetleri esnasında haklarında doğabilecek şüphe ve) töhmeti ortadan kaldırmak için Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlerler. Onlar Kur'ân'a bu yolla zarar vereceklerine inanırlar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde münâfıklar bu vasıfta idiler."

NOT:Bu hadiste olsun, müteakip hadislerde olsun Resûlullah tarafından tehdîd edilen kurrâlarm, hâfızlarm, dindarların, samimiyetle Müslüman olmakla beraber zaman zaman beğenilmeyen davranışlara düşen günahkâr Müslümanlar olmaması gerektiği kanaatindeyiz. Bunlar dîni yıkmak üzere, kasd-ı mahsusla yetiştirilmiş gerçek münâfıklar olmalıdır. Bu bahsin sonuna yani 2009 numaralı hadisten sonra koyacağımız açıklayıcı kısımda, II. Abdülhamid Devri'nde Mr. John, adında bir İngilizin, İbrahim adıyla mahalle mektebinde hafız yetiştirilip, sonra devletin kilit noktasına yükseltilme hikayesini göreceğiz. Mr. John, binlerce örnekten sadece bir tanesi.

Müslümanlar düşmanlarını iyi tanımalıdırlar. Değilse, düşmanı tarafından boy hedefi yapılıp durmadan kötülenen samimî dindarlara karşı, hata olarak değerlendirdiği bâzı davranışları sebebiyle,

tavır alır, dil uzatırsa, kendisini küffâr cephesine dâhil etmiş olur. Ancak: -Ü2 jUjJl j>-~\ j j 33

•fl s

AJLUZ

JI|4- "Ahir zamanda câhil âbidler, fâsık kurrâlar olacaktır" mânasında hadislerin

çokluğu, samîmi dindarları dikkate dâvet etmeli, manen sıhhati husûsunda Kurtubî gibi büyüklere kanaat veren bu gibi rivâyetlerin tehditlerine mâsadak olmaktan korkmaya, titiz davranmaya sevketmelidir. Cehâlet, feraset noksanlığı gibi sebeplerle, samimîler de, hizbu'şşeytanm tuzağına düşerek kaş yaparken göz çıkarabilirler. Mekhûl (rahimehullah) bu çeşit hadislere dayanarak: "İnsanlar öyle zamana rastlayacaklar ki, âlimleri eşek cifesinden berbat kokacaklar" demiştir. ^

Lö w\J I 0 DjJ I 1 üt : ■//■ aü 1 Li : U A . ^ :p aü 1 b ^ I

a»I Jjbj j j i ij ^L>-l î g ■ İL - JI ür* |- ü üdt SjIA ^Ll) jjALL

A>-_y>-l Jjj âLü ^4-^ cLUJjl ^5^ c^IU- ^ (* s İp <_^I

. ^aJi ö;K~4~i i 3 <K.£-t^-i

4 . (2005)- Ebû Hüreyre ve İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ahir zamanda, dinle dünyayı taleb eden insanlar zuhur edecek. Bunlar, insanlar(a iyi görünüp, onları aldatmak) için öyle bir yumuşaklığa bürünürler ki koyun postu yanlarında kaba kalır. Diller de baldan daha tatlıdır. Ancak kalbleri kurtlarmkinden vahşidir. Cenâb-ı Hakk (bunlar için) şöyle diyecektir: "Beni aldatmaya mı çalışıyorsunuz, yoksa bana karşı cürete mi yelteniyorsunuz? Zât-ı Akdesime yemin olsun, bunlar üzerine, kendilerinden çıkacak öyle bir fitne göndereceğim ki, içlerinde halîm olanlar bile şaşkına dönecekler." [Tirmizî, Zühd 60, (2406, 2407).] m

(jp ç.l5y4Jl ^pI IjI 'ilil Jybj ’.İ-İ- Alil J y^aj (_)Li[:Jli aap aDİ

. A^- y>- 1 . J AS^Ci j A^S^J (_£j\P AÜ ^*4 I

5 . (2006)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâlâ Hazretleri diyor ki: "Ben ortakların şirkten en müstağni olanıyım. Kim bir amel yapar, buna benden başkasını da ortak kılarsa, onu ortağıyla başbaşa bırakırım." [Müslim,

Zühd 46, (2985).F

AÇIKLAMA:

Hadis-i Kudsî'de Cenâb-ı Hakk şunu söylüyor: "Benim hiçbir ortağa ihtiyacım yok. Kim amelini sâdece benim için yaparsa, o amel nazarımda makbûldür. Kim de ameline bir başka ortak koşarsa, yani bir başka mülahazayı da ameline dâhil ederse o ameli kabul etmem."

Burada kastedilen "bir başka ortak" riyâdır. Yaptığı işte insanları memnun etme düşüncesi, dünyevî bir menfaat elde etme duygusudur. Namazı, sırf Allah'ın emrini yerine getirerek rızasını kazanmak varken bir de spor yapmış olmayı veya müşterilerine güven telkin etmeyi düşünerek yapmak gibi. Bu ikinci düşünce, hadiste "şirk koşmak" veya "ortak" olarak ifade edilmiştir. 121

^ aüI -Up ^LdI : İ~t~ aüI (JJis[: Jli aap Atıl aapj .6.

. ^îKvCjl I AX^Jl .] A>-i-' ş.Q A>-^; ç.Q ^j*L

6 . (2007)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)’den bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde, Allah nazarında en kötü olanlardan bir kısmını da iki yüzlülerin teşkil ettiğini göreceksiniz. Bunlar bazılarına bir yüzle, diğer bazılarına da başka bir yüzle giden insanlardır." [Buhârî, Edeb 52; Müslim, Fedâil 199, (2526); Muvatta, Kelâm 21, (2, 991); Tirmizî, Birr 78, (2026); Ebû Dâvud, Edeb 39, (4872).]™

4J ü\S *UjjJl (Jş oL^-J ^ ^ Jj-*«j cJ^[!<Jli *up Cs^-J Cf- jLİp ^pj . 7 .

. jjİ 4j>-y>-i .Jjb ütL^J

7 . (2008)- Annıı*ar İbnu Yâsîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Kimin dünyada iki yüzü varsa kıyâmet günü, ateşten iki dili olacaktır." [Ebû Dâvud, Edeb 39, (4873).]*^

AÇIKLAMA:

Son iki hadiste iki yüzlülük kınanmakta ve reddedilmektedir. Nevevî'ye göre: "İki yüzlü, her tâifeye onları memnun edecek tarzda gelip, kendisinin onlardan olduğunu ve muhaliflerine zıd olduğunu izhâr eden kimsedir. Bu kimsenin yaptığı, bir nifak ve hâlis yalandan ibarettir. Her iki grubun da sırrına muttali olmak ister. Bu davranış haram kılman bir müdâhenedir." Nevevî devamla der ki: "Eğer böyle yapmakla insanların aralarını düzeltmeyi kastetmişse bu güzeldir, takdir edilen bir davranıştır." Bazıları da şöyle demiştir: "Bu iki davranış arasında bir fark vardır. Mezmûm (kötü) olanı,

kişinin her taifeye uğrayınca amellerini onlara övmesi, öbür tarafa gidince kötülemesi, herbirini diğerinin yanında zemmetmesidir. Güzel olan davranış ise, her tâifeye, diğerinden hayırla bahsetmesi, her birine diğerini mâzur göstermesi, birinden diğerine imkân nisbetinde güzel taraflarını nakledip, kusurlarını örtmesidir." Alimlerin yaptığı bu ayırımı A'meş'ten yapılan şu rivâyet te'yid eder:

o £

< c ^ • 1 'a < "e.* • . 'a < \ (i

ç. O £-0 Coo>: £ O U

"(Zemmedilen) o kimsedir ki, buna öbürünün lafını getirir, öbürüne bunun lafını götürür."

Bazıları da hadisi şöyle te'vil etmiştir:

"Hadiste kastedilen kimse, amelinde riyâkâr davranandır. İnsanlara huşu sâhibi ve mâsum gözükerek Allah'tan korktuğu intibâmı verir, hatta halkın hürmet ve ikramına mazhar olur. Ancak içi göründüğü gibi olmayıp, tam tersinedir."

İki yüzlülüğü, Münâvî, iki düşman taraf arasında görür. Der ki: "İki düşman taraftan her biri ile dostmuş gibi davranır ve her birine yardım vaadeder ve berikini ötekinin yanında zemmeder, ötekini de berikinin yanında zemmeder. Bir kavme bir yüzle, diğerine fesad sokucu bir başka yüzle gelir. Dünyada her bir taife yanında, bir başka dil kullandığı için, Kıyamet günü ceza olarak ateşten iki dil ile gelir." Gazâlî der ki: "Alimler, bir kimsenin iki ayrı gruba iki ayrı yüzle muhatap olmasının nifak olduğunda ittifak etmişlerdir. Nifakın birçok alâmetleri vardır. Bu söylenen onlardan biridir. Evet, şâyet her birine karşı iyi davransa, her iki tarafla da iyi geçinse, konuşmalarında ve davranışlarında samîmi ve sâdık

olsa böyle birisi zemmedilen iki dilli sayılmaz. Eğer bunlardan herbirinin sözünü diğerine naklederse dil sâhibi olmaktan başka ayrıca nemmâmdır da (söz getiripgötüren). Bu nemîmeden yani koğuculuktan da kötüdür." İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'e bazıları: "Biz ümerânın yanma girince bir çeşit, çıkınca başka çeşit konuşuyoruz" dediler. O: "Biz Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında bunu nifak addederdik" diye cevap verdi. 1 ' 21

jIlil (3 3-*I4ÂİI (<N (_ğyi Ji-* ’djÂ ^ :JIS JjIj

jîl cl)6c 3 b : jjJjJLii jIlil ^Jj&I <ûJl JL»-4-l JjA LiS"" \j£ jj-Ks iLj ULîl

. £ 1 *-» I u—dS »ıi^l£S l«j.^ojiM »J 6 A l«. 0 bKj-iJl 4 s»-j>-l

8 . (2009)- Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Üsâme (radıyallâhu anh)'yi işittim diyordu ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü bir adam getirilip ateşe atılır. Kamındaki barsakları dışarı çıkar. Onları, eşeğin değirmen taşım dönderdiği gibi dönderir. Derken, cehennem ahâlisi etrafında toplanır ve: "Ey fûlan, sen dünyada iken (bize) ma'rufu emderip, münkerden nehyetmiyor muydun?" derler. O: "Evet, ma'rufu emrederdim ama kendim yapmazdım, münkeri

yasaklardım ama kendim yapardım" diye cevap verir." [Buhârî, Bed'ü'l-Halk 10, Fiten 17; Müslim, Zühd51,(2989).] ua

AÇIKLAMA:

1- Hz. Üsâme bu hadisi, kendisine Hz. Osman'la konuşup nasihatte bulunması için teklifte bulunulduğu zaman hatırlayıp naklediyor.

Şârihlerden bazılarının açıklamasına göre, Hz. Osman (radıyallâhu anh)'m anne bir kardeşi el-Velîd İbnu Ukbe'nin üzerinde nebîz (içki) kokusu duyulmuş ve bu halk arasında şüyû bulmuş idi. Halbuki Hz. Osman onu devlet hizmetlerinde âmil olarak istihdam ediyordu. Bazıları da Hz. Osman, hep yakınlarını devlet işlerine tayin ediyor, diyordu ve bu bazı rahatsızlıklara sebep oluyordu. Hz. Üsâme, Hz. Osman'a yakın biri olması sebebiyle bu hususta ona nasihatte bulunmasından fayda umdular. Hz. Üsâme onlara: "Ben Resûlullah'tan şu hadisi işitmiş biri olarak iki kişinin başına emir tâyin edilen birisine gidip de, "Sen iyi bir insansın" diyerek müdâhenede bulunacak değilim" der ve sadedinde olduğumuz hadisi rivâyet eder.

2- Hadis emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i ani'lmünker'de bulunmaya teşvik ettiği gibi, bunu yapanların ma'rufu yerine getirip, münkerden kaçınmak suretiyle söyledikleriyle amel etmesini emretmektedir.

3- Taberî emr-i bi'lma'rûf mevzuunda özetle şu açıklamayı yapar: "Selef emr-i bi'lma'rûf husûsunda ihtilâf etmiştir. Bir grup: "Mutlak surette vacibtir" der. Bunlar, Târik İbnu Şihab'm rivâyetine dayanırlar: "Cihadlarm en efdali zâlim sultana ha kk ı söylemektir." Bunların bir diğer dayanakları: "Kim bir münker görürse onu eliyle düzeltsin." hadisinin âmm bir üslubla gelmiş olmasıdır.

Bir grup: "Münkeri inkâr vâcibtir, ancak münkire ölüm vs. gibi bir bela getirmemelidir, aksi takdirde vâcib olmaz" der.

Bir başka grup: "Kalbiyle inkar eder" der ve delil olarak Ürnnıü Seleme rivâyetini gösterir: "Benden sonra üzerine öyle emîrler gelecek ki, kim onlardan çekinirse kendini tebrie etmiş olur, onları münker addeden selâmette kalır, kim de râzı ve tâbi olursa helak olur..." Taberî, ilâveten der ki: "Doğrusu, zikredilen şartı nazar-ı dikkate almaktır. Buna

da şu hadis delalet eder: "Bir mü'mine nefsini zillete atması uygun olmaz." Sonra bu, kişinin gücünü aşan bir belâyı defetmeye çalışması olarak açıklanır. Bazıları da şöyle hükmetmiştir: "Emr-i bi'lma'rûf buna muktedir olup, nefsi hususunda bir zarar korkusuna düşmeyen kimseye vâcibtir, bu kimse bir kısım mâsiyetleri işlemekte olsa bile. Zira böyle bir kimse icra edeceği emr-i bi'lma'rûf a mukabil sevabını alacaktır, hususan bu kimse itaat edilen biri ise, şahsî günâhına gelince, o şahsını ilgilendirir. Allah dilerse mağfiret eder, dilerse o sebeple muâheze eder.

"Emr'i bi'lma'rûfu sadece kusursuz kimseler yapabilir" diyen görüşe gelince, "Böylesinin yapması evlâdır" demek istemişse, bu görüşe bir diyeceğimiz olmaz, yok "illa da öylesi yapmalıdır" demek istemişse buna katılmak zordur. Zira o evsafta adamın bulunmadığı hallerde emr-i bi'lma'rûf kapısını kapamak gerekir."

Taberî bu açıklamalardan sonra der ki: "Şayet: "Üsâme hadisinde, ma'rufu emredenler niye ateş ehlinden olarak gösterildi?" denirse şu cevap verilir: "Onlar emrettikleri şeylere kendileri uymayıp, günah işlediler, bu günahları sebebiyle azaba uğradılar. Emirleri de, onlara men ettiği şeyi kendisi yapması sebebiyle azab gördü."

Emr-i bi'l ma'rûf bahsi daha önce genişçe açıklanmıştır (89-96. hadisler). 11 ^ 1

İÇİMİZDEKİ MÜNAFIKLARA DİKKAT:

Riya ile ilgili olan bu bahiste geçen hadislerden bir kısmında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) âhir zaman Müslümanı olan bizlerin dikkatini bir noktaya çekmekte ısrar ediyor, ciddî bir mesaj vermek istiyor: "Düşmanlar, din adamı kisvesine soktukları münafıklarla tahrihâtlarını icra etmeye ehemmiyet vereceklerdir." Böylece göreceğiz ki,

düşmanlarımızın en büyük plânı, dâhili huzursuzluklar çıkarmaktır. Bunda da metodu, içimize soktuğu bizden görünümlü kimselerle kafalara yanlış fikirler ekmek, Müslümanları birbirine düşürmek, birbirlerine itimadı sarsmaktır.^

BİR VESİKA:

İçten parçalamak husûsunda, hârici düşmanların ne kadar hesaplı ve kararlı olduklarım anlamada Mehmed Akif Ersoy'un kaydettiği bir hatırasına göz atacağız. Der ki:

"Mısır-ı Ülyâ'da (Yukarı Mısır'da) dolaşıyordum. Orada aklı başında bir Müslümanla görüştüm. Bahsimiz siyâsete intikal etti. Dedim ki:

"Şaşıyorum. Onbeş milyonluk koca Mısır'da yabancı asker olarak az kuvvet gördüm. Nasıl olur da bu kadarcık kuvvetle koca bir iklim (memleket) muhafaza edilebiliyor?"

Bu sualim üzerine o zat dedi ki:

"O yabancı devletin ricâlinden biriyle samimî görüştüm. Sizin aklınıza geleni ben de düşünmüş ve demiştim ki:

"Günün yâhut senenin birinde, mesela Osmanlı Hükümeti kırk elli bin kişilik bir ordu hazırlayarak Mısır'a sevkedecek olursa siz ne yaparsınız?"

"Hiç ber şey yapmayız, muhafaza imkanı olmadığı için Mısır'ı kendilerine teslim eder çıkarız. Yalnız şurasını iyi bilin ki, biz hiçbir zaman Osmanlılar'm Mısır'a kırk bin kişi değil, kırk kişi sevkedebilecek derecede yakalarını, paçalarını toplamalarına meydan bırakmayız. Memleketlerinde bitmez tükenmez meseleler çıkarırız. Onlar birbirleriyle uğraşmaktan göz açamazlar ki, bir kere olsun Mısır'a dönüp bakmağa vakit bulabilsinler."

Bu vesika bize, Osmanlılar devrinde Türkçü-İslâmcı, Cumhuriyet devrinde inkılapcımürteci, gönümüzde solcusağcı veya devrimcifaşist yaftalarıyla milletimizi kamplara bölüp birbiriyle uğraştıran oyunların kimler tarafından ne maksadla hazırlandıklarını, bu işlere âlet onların kimlere hizmet ettiklerini anlatmaya kâfidir. 11 ®

SU UYUR DÜŞMAN UYUMAZ:

Yukarıda kaydedilen vesika ve yapılan açıklamaların ışığında şunu da belirtelim ki, bunca başarılarına rağmen düşman kendisini hedefine ulaşmış görmüyor. Batı, bütün dünyayı, -kendi dışındakiler "proleterya" yani millî şahsiyetten mahrûm, medeniyete yapıcı bir katkı ile iştirak etmekten uzak, sömürülen zümre olma vasıfları ve kayıtları çerçevsinde- Batı medeniyetine dâhil edip dünya devleti kuruncaya kadar işinin bitmediğine inanmaktadır. Her an hesâbım kitâbım büyük bir titizlikle yapmakta, hâdisâtm zikraklarma, çalkalanmalarına muvâfık bir tempo ile, bazan bir ileri iki geri, bazan iki geri bir ileri yaparak yol almaktadır. Geri gitmesi, yerinde sayması da daha hızlı ileriye atılmak için bir tâlimdir, idmandır, antremandır, asla gâyeden vaçgeçmek değildir. Feleğin değişen rengine aldanmayıp, onun aslî renginin değişkenlik olduğunu hatırda tutmak gerek.

İslâm düşmanları, Cemel Vak'ası'm hazırlayan münâfıklardan Şureyh İbnu Evfâ'nm verdiği şu tâlimatı günümüze kadar harfiyen uygulamaya devam etmişlerdir: "Ortaya çıkmazdan önce işlerinizi sıkı ve tedbirli tutun. Tâcili gerekenleri te'hir etmeyin. Te'hir etmeniz gerekenleri de ta'cil etmeyin. Bilin ki, (münâfıkça, iğrenç işleriniz sebebiyle) insanlar nazarında en kötü kimselersiniz. Yarın karşılaşma sırasında ne yapacaklarını bilemiyoruz (onları istediğimiz istikamete sevketmek bizim tedbir, hîle ve şahsî gayretlerimize bağlıdır).

Bu tedbirlerde işi ne kadar ileri götürdüklerini göstermek ve etrafımızda zaman zaman cereyan eden ve birçoklarımızın büyük ümîd ve heyecanlarını en son en kritik anda sükût-u hayâle çeviren, iyi niyetli kimselerin beyinleri çatlatan gayretlerine rağmen aklî îzâhmı yapamadıkları ve "mantıksızlık", "delilik" ve daha iyimser bir ifâde ile "acemilik", "aptallık" diye îzah ettikleri bir kısım vak'aları, ömrü boyu iyi olmuş ve iyiliğine hükmedilmiş vak'a kahramanlarını izahta yardımcı olacak bir başka vesikayı daha kaydedeceğiz:

"Protestan misyonerlerin merkezi Londra'da olup, misyonerler bu merkezde yıllarca eğitildikten sonra, gönderileceği ülkelerin durumuna göre sınıflara ayrılıyordu. Bu sınıflama işi bittikten sonra, gideceği ülkenin dili ve dini en iyi şekilde öğretilirdi. Meselâ II. Abdülhamid devrinde İstanbul'a gelen Mr. John'un durumu da böyledir. O, on yaşında iken İstanbul'a gelmiş bir misyonerdir. Mahalle mektebinde okuduktan sonra, İbrahim adıyla Kur'ân'ı ezberlemiş, medresede okumuş ve gerekli imtihanları verdikten sonra, Beyazıt'ta müderris bile olmuştur. Daha sonra İngiliz elçisinin çabasıyla Osmanlı Hâriciyesine girmiş ve İngiltere ile ilgili evrak onun elinden geçmiştir."

Sâdece şu veya bu zümreye, şu veya bu kesime değil her zümreye, her eve, hattâ her yorganın altına kadar giren bu fi kr î ayrılıklar, bu... izmler, bu bölünmeler ve neticede bu kanlı anarşi başka nasıl îzah edilebilir? 1 ® 1

ü İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/305-306. t=l İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/307-308.

^ ; İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/309.

Ü1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/309-310. ü İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/310-311. ül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/311-312. tü İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/312.

Ü1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/312-313. Ü1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/313. tül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/313.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/313.

Ü=1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/313-314. tül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/315. tül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/315-316. tül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/316-317. tül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/317. tül İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/317-318.

DUA BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA PDA FİİLİN PROGRAMIDIR:

BİRİNCİ BÂB

DUANIN ÂDÂBI

BİRİNCİ FASIL

DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ

İKİNCİ FASIL

DUA EDENİN HEY'ETİ (DIŞ GÖRÜNÜŞÜ)

Umumî Açıklama:

ÜÇÜNCÜ FASIL PLANIN KEYFİYETİ Umumî Açıklama:

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER İKİNCİ BÂB DUANIN KISIMLARI BİRİNCİ FASIL

İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ I1İ SNA DUALARI İKİNCİ FASIL NAMAZ DUALARI 1-İSTİFTAH UMUMÎ AÇIKLAMA:

RÜKU VE SECDELERDE OKUNACAK DUÂLAR TESEHHÜDDEN SONRA OKUNACAK DUÂ SELÂMDAN SONRA OKUNACAK DUA ÜÇÜNCÜ FASIL

TEHECCÜD NAMAZI ESNASINDA DUÂ DÖRDÜNCÜ FASIL

AKSAM VE SABAH YAPILACAK DUÂLAR BESİNCİ FASIL

UYUMA VE UYANMA DUÂLARI ALTINCI FASIL

EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GİRİŞ DUÂLARI YEDİNCİ FASIL OTURMA-KALKMA DUALARI SEKİZİNCİ FASIL SEFERDE OKUNACAK DUALAR DOKUZUNCU FASIL

İKİNCİ FASIL

DUA EDENİN HEY'ETİ (DIS GÖRÜNÜSÜ

Umumî Acıklama:

DUANIN KEYFİYETİ

Umumî Acıklama:

MÜTEFERRİK HADİSLER

İKİNCİ BÂB

DUANIN KISIMLARI

HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DIÂ

ÇIKINCA OKUNACAK DUA

ONALTINCI FASIL

AREFE GÜNÜ VE KADİR GECESİ DUASI

ONYEDİNCİ FASIL

HAPŞIRANIN DUASI

ONSEKİZİNCİ FASIL

HZ. DAVUD (ALEYHİSSELAMVUN DUASI

ONDOKUZUNCU FASIL

HZ. YUNUS (ALEYHİSSELAM) KAVMİNİN DUASI YİRMİNCİ FASIL

BELAYA UĞRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA İKİNCİ BABIN İKİNCİ KISMI SEBEBE VE VAKTE BAĞLI OLMAYAN DUALAR ÜÇÜNCÜ BÂB

DUA YERİNE GECEN ZİKİRLER BİRİNCİ FASIL İSTİAZE İKİNCİ FASIL

İSTİĞFAR. TEŞBİH, TEHLİL, TEKBİR. TAHMİD VE HAVKALE ÜÇÜNCÜ FASIL LIZ. PEYGAMBERE SALA VAT SALÂT U SELÂMIN HÜKMÜ SALÂT NEDİR?

SUAL: SALÂT KELİMESİ PEYGAMBERLER DIŞINDA KULLANILIR MI? ÂL-İ M UH AMME D HZ. İBRAHİM'İN ZİKRİ SALÂTIN EHEMMİYETİ

DUA BÖLÜMÜ

(Bu bölümde üç bâb vardır)

*

BİRİNCİ BÂB DUANIN ÂDÂBI

(Dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ

*

İKİNCİ FASIL

DUÂ EDENİN HEY'ETİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL DUANIN KEYFİYETİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER

ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE DUÂ

ONUNCU FASIL

HAFIZAYI GÜCLENDİRME DUÂLARI

ONBİRİNCİ FASIL

GİYİNME VE YEMEK DUALARI

ONİKİNCİ FASIL

KAZAYI HACET DUASI

İKİNCİ BÂB DUANIN KISIMLARI (İki Kısımdır)

*

BİRİNCİ KISIM

SEBEBE VE VAKTE BAĞLI DUALAR

(Yirmi fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI

*

İKİNCİ FASIL NAMAZ DUALARI

*

ÜÇÜNCÜ FASIL TEHECCÜD DUALARI

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUÂLAR

*

BEŞİNCİ FASIL

UYUMA VE UYANMA DUALARI

*

ALTINCI FASIL

EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GELİŞ DUALARI

*

YEDİNCİ FASIL OTURMA-KALKMA DUALARI

*

SEKİZİNCİ FASIL

SEFERDE OKUNACAK DUALAR

*

DOKUZUNCU FASIL

ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE OKUNACAK DUALAR

*

ONUNCU FASIL

HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUALARI

*

ON BİRİNCİ FASIL GİYİNME VE YEMEK DUALARI

*

ON İKİNCİ FASIL KAZA-İ HACET DUASI

*

ON ÜÇÜNCÜ FASIL MECSİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI

*

ON DÖRDÜNCÜ FASIL HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUA ON BEŞİNCİ FASIL

GÖK GÜRLEYİNCE, RÜZGAR ESİNCE, BULUT ÇIKINCA OKUNACAK DUALAR

*

ON ALTINCI FASIL ARAFE GÜNÜ, KADİR GECESİ DUASI

ON YEDİNCİ FASIL HAPŞIRINCA YAPILACAK DUA

*

ON SEKİZİNCİ FASIL HZ. DAVUZ (aleyhisselâm)'UN DUASI ON DOKUZUNCU FASIL HZ. YÛNUS (aleyhisselâm) KAVMİNİN DUASI YİRMİNCİ FASIL

BELAYA UĞRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA

*

İKİNCİ KISIM

SEBEBE VE VAKTE BAĞLI OLMAYAN DUALAR

*

ÜÇÜNCÜ BAB

DUA YERİNE GEÇEN ZİKİRLER (Üç fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL İSTİÂZE

*

İKİNCİ FASIL

İSTİĞFAR, TEŞBİH, TEHLİL, TEKBİR, TAHMİD, HAVKALE

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBER (aleyhissalâtu vesselâm)'E SALAVAT

UMUMİ AÇIKLAMA

Dua Arapça'da, çağırmak, davet etmek, rağbet göstermek, yardım taleb etmek, ismen çağırmak (tesmiye) mânalarına gelir. İbadete de dua denmiştir.

Ebû'l-Kâsım el-Kuşeyrî şu açıklamayı yapar: "Dua Kur'an'da muhtelif mânalarda gelmiştir.

1 - İbâdet: 6 • ZÜİU Ü Al Çj "Sana fayda da zarar da vermeyecek

Allah'tan başkasına dua (ibadet) etme" (Yunus 106).

2- İstiğâse (yardım talebi): 'y^'5 "Allah'tan başka güvendiklerinizi de yardıma çağırın"

(Bakara 23).

3- Nidâ "Sizi çağırdığı gün, O'na hamdederek davetine uyarsınız"

(İsra 52).

4- Senâ: Al lJo«i "De ki: "Gerek Allah deyin, gerek Rahmân deyin, hangisini

derseniz deyin en güzel isimler O'nundur" (İsra 110).

Keza: Ç-^AI (3 yol p-Nj "Rabbiniz: "Bana dua edin ki size icabet edeyim" dedi" (Gâfir

60).

Cumhur, duâyı ibadetin bir şubesi olarak görmüş ve ö5U*Jl üâpî «.lAİİl jl "Dua ibadetin en büyüğüdür" demiştir. Nitekim hadiste de: ö5U*Jl ji iii-jfl "Dua ibadetin tâ kendisi" veya İlpjİl o3U*Jl Dua ibadetin özü (iliği)" olarak tavsif edilmiştir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde mü'minleri dua etmeye teşvik eder: jli-jJl dil ^Js- & "Allah indinde duadan daha kıymetli bir şey yoktur." aÛl JUA dllp AA 2 A "Allah, kendinden istemeyene gadab eder." Jİ AA £ul OB AİÂi aSjl IjLttJ JlAJ "Allah'ın fazlından isteyin, zira Allah istenmesini sever." A?Ç!I üA jJİ "Dua rahmetin

anahtarıdır." oljAJl JAİ ^6 ^ tlpjJî "Dua mü'minin silahı, dinin

direği, semâvat ve arzın nurudur." iLLalil İL £IpjJÎ "Duâ, kazayı defeder." hfj JA A-iA AlpttJİ jlc-jJb j3il İLA JjA "Dua,

gelmiş olan musibet için de henüz gelmemiş olan musibet için de

faydalıdır." AdA-JI "Dua belâyı defeder." 111

DUA FİİLİN PROGRAMIDIR:

Dua deyince, sadece dille yapılan duâ anlaşılmamalıdır. Bir de fiilî dua vardır. Mü'min kişi arzularını Rabbinden diliyle taleb ettiği gibi fiilen de teşebbüs edecektir. Dili ile taleb ettiği şeyin gerçekleşmesi için akim gösterdiği sebeplere başvuracaktır. Nitekim, hastalıklardan kurtulmak için Allah'a dua etmemiz meşru olmakla birlikte, ilaç almamız, maddî olarak tedavi yollarına başvurmamız Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından irşad buyurulmuştur. Kezâ helâl rızık taleb edilmesini, rızkın bol olması için Allah'a dua edilmesini tavsiye eden, dualarında bunlara yer vererek fiilen örnek olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) rızkın meşru yollarını da göstermiş; ziraat, ticaret ve san'atla meşgul olmayı, bunların helâl rızkın kapıları olduğunu söylemiştir.

Öyle ise duanın ibâdet yönünden başka, dünyevî ve şahsî hayatımızı ilgilendiren ayrı bir yönü daha vardır: Dua etmek suretiyle arzularımızı, ihtiyaçlarımızı, bir başka ifade ile gerçekleştirilmesi gereken hedefleri ifadeye döküyor, şuur haline getiriyoruz. Yapılacak işleri bir bakıma gündeme getiriyor, plana programa alıyoruz. Rabbimizden dilimizle, sözlü olarak istediğimiz şeylerin gerçekleşmesi için gerekli sebeplere başvurmaya geçiyor, imkânlarımızı, kapasitemizi kuvveden fiile geçiriyoruz. Sözgelimi, Allah'tan buğday isteyen çiftçi, sabanla rahmet kapısını çalmalı, diğer gerekleri olan gübreleme, sulama, koruma gibi sebeplere de başvurulmalıdır.

Fiilen çalışma ile gerçekleşecek işler için, "kavlî duâ yeterlidir" diyen bir hadis mevcut değildir.

Bilakis Kur'ân-ı Kerim: U

J (jAîj "Kişiye sâdece çalıştığı vardır" buyurmuştur.

ra

BİRİNCİ BÂB

DUANIN ÂDÂBI (Dört fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ

*

İKİNCİ FASIL DUA EDENİN HEY'ETİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL DUANIN KEYFİYETİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL MÜTEFERRİK HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

DUANIN FAZİLETİ VE VAKTİ

föj JUj(:'îjj Jr elsizi ji *1*1)1 :# AÎJİ Ju[:JU L4_l^ &l ^ ^ jp .1. 1 j^p^iCE. ş la°i ^ı A^^p-ı .«o

1 . (1750)- Nu'man İbnu Beşîr (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Dua ibadetin kendisidir" buyurdular ve sonra şu âyeti okudular. (Meâlen): "Rabbiniz: "Bana dua edin ki size icâbet edeyim. Bana ibadet etmeyi kibirlerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir" buyurdu." (Gâfir 60). [Tirmizî, Tefsir, Gâfir, (2973); Ebû Dâvud, Salât 358, (1479). Metin Tirmizî'ye aittir.] 131

AÇIKLAMA:

Cümle normalde ö:>up ç.IpJJİ yani "Dua ibâdettir" şeklinde olması gerekir. Ancak araya hem zamir

girmesi ve hem de ibâdet kelimesinin başına eliflâm konarak kelimenin ma'rife kılınması, Arapça'da mânaya kuvvet kazandırmaktadır. Böylece hadis, "ibadet münhasıran duadır, "duadan başka bir şey değildir" gibi hasr ifâde eden bir mânâya gelir. Bunun örneği hacc bahsinde geçmiştir. Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm) haccm esâsını Arafat vakfesi teşkil ettiği için, Âijp ASM "Hacc Arafat'tır"

buyurmuştur. Bunun mânâsı, "hacda ilgili rükünlerin en büyüğü Arafat'taki vakfedir" demektir.

Öyle ise, dua da kabul edilsin edilmesin bir ibadet olmaktadır. Çünkü dua ile kişi, ihtiyacını teminde aczini idrak etmiş, bunu ancak her şeye kâdir olan Rabbinin te'min edeceğinin şuuruna ermiş ve bu sebeple O'na iltica etmiş olmaktadır. Esâsen ibâdet de bundan başka bir şey değildir. Nitekim, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m delil olarak okuduğu âyet, önce dua etmeyi emrediyor, sonra da kibir ve büyüklük havasıyla "dua etmemek"i, "ibadet etmemek" olarak ifâde zımnında duâ etme dâvetine icâbet

etmeyenlerin cehenneme hakîr ve zelîl olarak gireceklerini beyan ediyor. 131

LSj lX^- İ j Jl aJ ’.İ-İ- aUİ :ı_)ü K-4-iP kul ~ Jm

] f' ■>; a İl ÇJ qj tj \yu i Lıîj cjy b». ^jLç; jlp-ti! tÂ^L*Jl jLüd 2)1 y* aJ] '—»>4 lu-i aAlİ

2 . (1751)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kime dua kapısı açılmış ise ona rahmet kapıları açılmış demektir. Allah'a taleb edilen (dünyevî şeylerden) Allah'ın en çok sevdiği afiyettir. Dua, inen ve henüz inmeyen her çeşit (musibet) için faydalıdır. Kazayı sadece dua geri çevirir. Öyle ise sizlere dua etmek gerekir."[Tirmizî, Daavât 112, (3542).p

AÇIKLAMA:

1- Kişiye dua kapısının açılması, çokça dua etmeye muvaffak kılınmasıdır. Dua edebilmek, kişi için büyük bir hayırdır. Mü'min, ayet-i kerîmenin mantûkunca, kendisine isâbet eden her hayrı Allah'tan bilmekle mükelleftir: "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük gelirse nefsindendir" (Nisâ 79), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua etme hayrını "dua kapılarının açılması" olarak ifâde buyurmuştur.

2- Rahmet kapısının açılması, -duası sebebiyle- bazan dileğinin aynen verilmesi, bazan da ona denk şekilde günahının affını ifade eder. Her ikisi de rahmettir, Hadisin başka vecihleri, şârihlerin bu

denilirken, bir başka vechinde: LşYyŞ Ü 4^4 "Onun için cennet kapıları açılır" denmiştir.

3- Allah'tan istenenler arasında Allah'ın en ziyade sıhhati sevmesi, insan için sıhhatin önemini te'yîd eder. Ancak,

sıhhat ve âfıyet âbid mü'minde kıymet ve değer kazanır. Çünkü mü'min, sıhhatli geçen örünü faydalı ve hayırlı faaliyetle, ibâdetlerle meyvadâr kılar. Sıhhat kâfirin küfrünü, fâsığm fışkını artırabilir. Bu ise kişi için hayır değil, şerdir. Öyle ise mü'min, sıhhat isteyecek fakat bu ömrü hayırlı işlerde geçirme gayretini eksik etmeyecektir, zira ahirette ömrün her anından hesap var ve sağlıklı ömrün hesabını vermek daha zordur.

4- Duanın, inen musibet için faydası, onun ortadan kalkması, hafif atlatılması şeklinde olabilir. Yahut da Cenâb-ı Hakk'ın vereceği sabır ve mukâvemet yoluyla da olabilir. Böylece musibete tahammül edilir ve zararı hafif atlatılır. Zaten gelmiş olan musibet karşısındaki sabırsızlık ve panik musibeti katmerler. Allah'tan geldiğinin şuuru içinde "her duaya cevap var" inancıyla Rabb-i Rahimine iltica edenin kazanacağı rûhî emniyet ve sekinet kişiyi panikten ve dolayısıyla paniğin getireceği müteakip musibetlerden korur. Binaeleyh, musibet anında yapılacak duanın tesiri kesindir.

5- İnmeyen musibete duanın faydası daha zâhirdir. Henüz inmemiş olan belâ, duanın bereketiyle defedilip kaldırılabilir. Yahut, musibete maruz kalacak kişiyi, duanın önceden te'yid ve takviyesi de âlimlerce bir fayda olarak değerlendirilmiştir, duanın kaza ve belayı defedeceğine dair Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m beyanlarını en başta kaydetmiştir.

Hadis, son olarak, belirtildiği gibi mutlak hayır ve fayda olan duaya mü'minleri teşvik etmekte, "öyle ise sizlere dua etmek gerekir" buyurmaktadır.

Her duanın icâbet göreceği, mutlaka duaya devam etmek gerektiği husûsunu mâkul bir açıklamaya kavuşturan Bediüzzaman'dan bir pasajı aynen sunuyoruz:

"İ'lem eyyühel-azîz: Bazı dualar icâbete iktiran etmez (kabul görmez) diye iddiada bulunma! Çünkü, dua bir ibadettir. İbadetin semeresi âhirette görülür. Dünyevî maksadlar ise, namaz vakitleri gibi, dualar için birer vakittirler. Duaların semeresi değillerdir. Meselâ: Şemsin (Güneş'in) tutulması küsuf namazına, yağmursuzluk, yağmur namazına birer vakittir.

Ve keza zâlimlerin tasallutu ve belâların nüzûlü, bâzı hususî dualara vakittir. Bu vakitler bâkî kaldıkça o namazlar, o dualar yapılır. Eğer bu vakitlerde dünyevî maksadlar hâsıl olursa, zâten nûrun alâ olur. Ve illâ "icâbet duaya iktiran etmedi (dua kabul görmedi)" diyemezsin. Ancak "henüz vakit inkizâ etmemiş (çıkmamış), duaya devam lazımdır" diyebilirsin. Çünkü o maksadlar, duaların mukaddimesidir, neticesi değillerdir.

Cenâb-ı Ha kk 'ın duaların icâbetini vaadetmesi ise, icâbet, ayn-ı kabul değildir (yani icâbet etmek istenen şeyi aynen kabul etmek demek değildir). Yani icâbet kabulü istilzam etmez (gerektirmez). Duaya her halde cevap verilir, cevapsız bırakılmaz. Matlûba olan is'af (verme) ise, Mucîb'in hikmetine tâbidir. Meselâ, doktoru çağırdığın zaman, her halde: "Ne istersin?" diye cevap verir. Fakat, bu yemeği veya bu ilacı bana ver dediğin vakit, bazan verir, bazan hastalığına, mizacına mülayim olmadığından vermez.

Adem-i kabul esbabından (kabul edilmeyiş sebeplerinden) biri de, duayı ibadet kasdıyla yapmayıp, matlubun tahsiline tahsis ettiğinden aksülamel olur. O dua ibadetinde ihlâs kırılır, makbul olmaz." 121

. l L« Jl obl

3 . (1752)- Ubâde İbnu's-Sâmit (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Yeryüzünde, mâsiyet veya sıla-i rahmi koparıcı olmamak kaydıyla Allah'tan bir talepte bulunan bir Müslüman yoktur ki Allah ona dilediğini vermek veya ondan onun mislince bir günahı affetmek suretiyle icabet etmesin." [Tirmizî, Da'avât 126, (3568).] |71

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen "Dua edin icabet edeyim" meâlindeki âyeti açıklayan bu hadis-i şerif, duaların ya aynen kabulü yani ne istenmişse o şeyin verilmesi, ya da bir günahın affı şeklinde mutlaka karşılık göreceğini te'yid eder.

Bediüzzaman merhumdan sunduğumuz açıklamaya dayanak şunu diyebiliriz:

Cenab-ı Hak, Müslümanm her talebine mutlaka cevap vermektedir. Ancak, her dua eden, dua ettiği şeyin gerçekleşmesini aynen görmeyebilecektir. Çünkü Allah, hikmetle iş yapmaktadır. O'nun hikmeti, isteneni olduğu gibi vermeyi gerektirmeyebilir. O takdirde günahının affı veya -dua ibadet olması sebebiyle- ibadet sevabı kazanmak şeklinde cevap almaktadır.

Bu hadis duaya icâbet için gerekli olan iki şarta dikkat çekiyor:

1 - Dua ile taleb edilen şey, mâsiyet olmamalı, yani günah olan, Allah'a isyana götürecek olan bir şey olmamalıdır. Çünkü, insan dar görüşlü ve hissi olduğu için, aleyhine olan veya uzun vadede aleyhine tecellî edecek olan bazı şeyleri isteyebilir: "İnsan iyiliğin gelmesine dua ettiği gibi, kötülüğün gelmesine de dua eder. Esasen insanoğlu acelecidir" (İsrâ 11); "..İhtimal ki hoşlanmadığınız şey, sizin iyiliğinizedir ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey sizin kötülüğünüzedir" (Bakara 216).

2- Sıla-i rahme aykırı olmamalı: Yani insanlar arasındaki akrabalık, arkadaşlık, komşuluk, din kardeşliği gibi bir kısım yakınlıkların te'sis ettiği beşerî bağları koparıcı bir gaye gütmüş olmamalı. Şimdi âyet ve hadislerde dualarımıza Cenâb-ı Ha kk 'ın icabet edeceği hususunda verilen kesin te'minat ve garantiye nefisleri iyice ikna için şöyle bir soru soralım:

"Madem Allah söz vermiş, Resûlü kesin bir ifade ile mükerrer hadislerinde te'yid etmiş, öyle ise buna inanmamanın veya tereddüt etmenin sebebi ne?"

"Allah, hâşa va'dinde, sözünde yalancı mı, bizi aldatmak mı istiyor?"

"Yoksa Allah,va'dini yapmaktan aciz mi?"

O celle şânuhu, her kusurdan müberra, her şeye kâdir olduğuna göre, va'di haktır. Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'nün garantisi ayn-ı hakikattir.

Her duamıza ya aynen cevap verilmek, yahut da günahlarımızın affı veya sevaplarımızın artması suretiyle icabet edilmektedir. Yeter ki hak şey taleb edilsin, ihlâsla istenilsin.

Ya Rabb! Va'dine istinâden Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)' ini, İsm-i Azam'mı, Kitâb-ı Mübîn'ini ve sana dua eden melâike-i izâm ve Enbiya-ı kirâmı şefaatçi yaparak dua ediyoruz:®

.jlIil LîjJI 3 EjI LI ij

j ıj^JUpî J&. fijA t :# Alil JIS[:JU Sil *bjJÜI J ^ .4. (^ ü: d ijj içhJj* oı 333^ ^liapı -ep L&ISJ13

. dJJL* I .JaijI 3 :Jli :auI :ljJU ?^S\iIlpl

4 . (1753)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûl-i Ekr em (aleyhissalâtu vesselâm), (bir gün) sordu:

"En hayırlı olan ve derecenizi en ziyade artıran, melikinizin yanında en temiz, sizin için gümüş ve altın paralar bağışlamaktan daha sevaplı, düşmanla karşılaşıp boyunlarını vurmanız veya boyunlarınızı vurmalarından sizin için daha hayırlı olan amelinizin hangisi olduğunu haber vereyim mi?"

"Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dediler.

"Allah'ın zikridir!" buyurdu. [Tirmizî, Daavat 6, (3374); Muvatta, Kur'ân 24.]®

J! jûl Jp Alil JjJü :# AÜİ J y^j Jü[;JIS A1P Aİ1İ jpj 5.

. aj>- j>~ ı .JaUL* 3

5 . (1754)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâlâ hazretleri şöyle seslenir: "Beni bir gün zikreden veya bir makamda benden korkan kimseyi ateşten çıkarın!" [Tirmizî, Cehennem 9, (2597).J 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen bir gün tâbiri zamanlardan bir zaman, vakitlerden bir vakit demektir. Yani bir kimse mü'min olarak, Allah'ı herhangi bir an için bile zikretmiş olsa bunun boşa gitmeyeceğini, başkaca günahlar için cehenneme girmiş bile olsa dünyadaki o bir müddetcik zikri sebebiyle ateşten çıkarılacağını ifade ediyor.

Tîbî, hadiste kastedilen zikrin "kalbi ihlâsla ve doğru niyetle yapılan zikir" olduğunu söyler. "Aksi takdirde kâfirler, kalbı olmaksızın dilleriyle zikri onlar da yapıyorlar" der. Bu mânada olmak üzere Hz.

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): İüU JJ-3 aJJ °^y> LaJlA 4 S 1 I 6) aJI JÛ "Kim kalbinden

gelerek ihlâsla Lâilâhe illallah derse cennete girer" buyurmuştur.

2- Makam da, zaman gibi mutlak ifade edilmiştir. Günah işleme makamında veya durumunda Allah'tan korkup vazgeçen demektir. Nitekim âyet-i kerimede: "Ama kim Rabbinin makamından korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa varacağı yer şüphesiz cennettir" (Nâziat 40-41) buyurulmuştur. Korkudan maksad, âzalarm masiyetten uzak tutulması, tâatle kayıtlanmasıdır. Bu olmadığı takdirde korku laftan ibaret kalır. Korku demeye liyakat kazanmaz. Bazı büyükler fiile intikal etmedikçe, kendimizi "Allah'tan korkuyorum" diyerek aldatmamamıza dikkat çekerler ve: "Eğer derler, birisi size Allah'tan korkmuyor musun? diye sorarsa sükût et. Zira hayır desen küfürdür, evet desen yalandır." 1111

i/t ^ ^Js- cuJ

LpjJl ^y> \jj~ aüI (JlAüi tJyJJlCE

15 ’.İ-İ- L5: JIS kul il*.*

.‘icuj <_£İ »jl)tx2s« :aJ^S . ^ i Ö)A

6 . (1755)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Akşamdan (abdestli olarak) temizlik üzere zi kr ederek uyuyan ve geceleyin de uyanıp Allah'tan dünya ve âhiret

için hayır taleb eden hiç kimse yoktur ki Allah dilediğini vermesin." [Ebû Dâvud, Edeb 105, (5042).j 1111

dJ-h» oJjSjJ AdIji 5i jl ciıd ^ ^ Jlî[aap kul ^ m

tjUaJLiJl dJ5-l adI jl5 : jIlaJLiJl jY-, :dJ4).l cjIlaJLij

\ Jjd 5 i aU JddM ıjli yt* 015 15 a_*Il5 5 * aOlİİ co^İSsj

^»15 0]_j 015”oldi aOOjJİ 5 * 015 caJİLi I I 2)1 £-d*Jl dJ-~-A aU.-L» 5 İ-I

c 1 ^ < 01 01

■ ûib d Jdsj

7 . (1756)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse evine veya yatağına girince hemen bir melek ve bir şeytan alelacele gelirler. Melek: "Hayırla aç!" der. Şeytan da:

"Şerle aç!" der.

Adam, şayet (o sırada) Allah'ı zikrederse melek şeytanı kovar ve onu korumaya başlar. Adam uykusundan uyanınca, melek ve şeytan aynı şeyi yine söylerler. Adam, şayet: "Nefsimi, ölümden sonra bana geri iade eden ve uykusunda öldürmeyen Allah'a hamdolsun. İzniyle yedi semayı arzın üzerine düşmekten alıkoyan Allah'a hamdolsun" dese bu kimse yatağından düşüp ölse şehit olur, kalkıp namaz kılsa faziletler içinde namaz kılmış olur." [Rezîn ilâvesidir.] 1111

(jş>~ SİJ-*Jl 56^ ^y> dul 0 j^5Ilj ^3 jYi\ 0 ’.İ-î auI Jl5[:Jli aap aül (j»Jİ -8. 5i Ls-\ 5-Lİiı (kIL i

56 aUİ jj^S"lij 4 -S -I*Jl j j c^c-liri jJj <1*3)1 J£e-l d)I . ijli jjl 4^-^>-l .Jaj«jjI jçipI 1)1 JJ,) (H-^-l

8 . (1757)- Hz.Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ı zikreden bir cemaatle sabah namazı vaktinden güneş doğuncaya kadar birlikte oturmam, bana İsmâil'in oğullarından dört tanesini âzad etmemden daha sevgili gelir. Allah'ı zikreden bir cemaatle ikindi namazı vaktinden güneş batımma kadar oturmam dört kişi âzad etmemden daha sevgili gelir." [Ebû Dâvud, İlm 13, (3667).]°^

AÇIKLAMA:

1- Burada Allah'ı zikirden maksad her çeşit zikir olabilir: Kur'ân-ı Kerim'i tilâvet etmek, teşbih (subhânallah), tehlil (lâilâhe illallah), tahmid (elhamdülillah), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salavât. Alimler zikir ve ibadet mânasına dâhil edilen İlmî meşguliyet, tefsir ve hadis gibi şer'î ilimlerin öğrenilmesini de burada mütâlaa ederler.

2- Böyle bir cemaatte, fiilen zikretmeyip dinleyici olarak bulunmanın da aynı fazileti vereceği belirtilmiştir. "Böyle hayırla meşgul olanlara arkadaşlıktan zarar gelmez" denmiştir.

3- Bu hadis, zikrin, köle âzadı ve sadakadan efdal olduğunu beyan etmektedir.

4- Hadis günlük zamanı tanzim yönüyle de yol göstericidir: "Mü'min imkân nisbetinde sabah ve ikindi vakitlerini faydalı sohbetlere tahsis etmelidir. 1 ^

JIU! C-J2 Ei-ÜI ş.1 s? âIIİ \jjj Jjri ’.İ-t- aDİ Jü[: Jli İDİ “Ar* -9

iCE) As^-y>-\ .JaJ yki-Vi t. a'As pli ^JIAJ caJ (L^w><cu»ıli c^>

UjjJI çXs? JjJ Jj I JriJI c-Jd c_^*3 13) 4 dI j)[

. c-o-ö-l 13 cdJij.1 IjI cdJ-LJ-l

. ‘ek 1 1 _îIlaJ a^-jJI (Jjji :^IjIlj

9 . (1758)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Her gece, Rabbimiz gecenin son üçte biri girince, dünya semasına iner ve:

"Kim bana dua ediyorsa ona icabet edeyim. Kim benden bir şey istemişse onu vereyim, kim bana istiğfarda bulunursa ona mağfirette bulunayım" der."

Rivayetin Müslim'deki bir vechi şöyle: "Allahu Teâla gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar mühlet verir. Ondan sonra yakın semâya inerek şöyle der:

"Melik benim. Melik benim. Kim bana dua edecek?" [Buhârî, Tevhid 35, Teheccüd 14, Daavât 13, Müslim,Salâtu'l-Müsâfirin 166, (758); Muvatta, Kur'ân 30, (1, 214); Tirmizî, Daavât 80, (3493); Ebû Dâvud, Salât 311,(1315).]^

AÇIKLAMA:

1 - Allah'ın dünya semasına inmesini ifade eden rivayetler çoktur, tevâtür derecesine ulaşmıştır.

2- İnme vaktiyle ilgili olarak hadislerde farklı zaman dilimleri zikredilmiştir: "Cuma gecesi", "her gece", "gecenin son üçte biri", "gecenin yarısı, yahut üçte ikisi gittimi", "gecenin üçte biri geçtiği vakit."

3- Allah'ın yeryüzüne inmesi müteşâbih bir ifadedir. İfadeyi, lügavî hakikatiyle anlamak mümkün değildir. Zîra Allah'a mekan izâfe etmek olur. Halbuki Cenab-ı Hakk, mahlûkata ait bir vasıf olan tehayyüzden (yani mekanla kayıtlanmak,

bir yerde olup başka yerde olmamakla, gelmek, gitmek gibi vasıflardan) münezzehtir, uzaktır, bunlar mahlûkatla ilgili nâkıslık ifade eden sıfatlardır. Öyle ise

bunların Cenab-ı Hakk'a izâfesi, bir kısım gaybî hakikati ve İlâhî şuûnâtı bize anlatmak, onların tarafımızdan kavranmasını sağlamaktır.

Allah'ın kullarına yakınlaşması, O'nun rahmetini ifade eder. Öyle ise geceleyin belirtilen saatlerde, Allah'ın, yapılan duaları kabul etmek suretiyle lütuf ve rahmetini bol kılacağı, lisan-ı nübüvvette o suretle ifâde edilmiştir. Hanımâd İbnu Zeyd, "Allah'ın inmesi, ikbal ve teveccühüdür" demiştir. "Allah'ın emîr ve melekleri iner" şeklinde de te'vil edilmiştir. Hattâbî, bu ve benzer hadislerin sıfat hadisi olduğunu, selef ulemâsının bu sıfatlara inanıp hadisleri zahirî mâna üzerine bıraktığını, tevilden kaçındığını belirtir.

Esâsen, hadiste temas edilen mânaya şu âyette destek bulunmuştur:

LL3 143 kiJjj ç.1Aj

"Rabbin (in emri geldiği) melekler saf saf olarak geldikleri vakit" (Fecr

22).™

I JJJl ı_J(jA :(JlS jlp-jJl : ajjI b (J^[ajjI ^3) 4*L4 .10.CE

10 . (1759)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Derdi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! En ziyade dinlenmeye (ve kabule) mazhar olan dua hangisidir?"

"Gecenin sonunda yapılan dua ile farz namazların ardından yapılan dualardır!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Daavât 80.]™

(JSjJLi ISIS "(Ja 3 Ol i 1 (İtH «■ü'-tJl \İ-l- :(Jl3 *up aİ)I 3A) y-Ç?
-11.

EjjJl 3 ÂlilíJl 31 ljJLa ?3lCE. aİ2jîJ lJj&j ijG jj! ‘Uş-y-l .Joy*

11 . (1760)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanla kaamet arasında yapılan dua reddedilmez (mutlaka kabule mazhar olur.)"

"Öyleyse, dendi, "ey Allah'ın Resûlü, nasıl dua edelim?"

"Allah'tan, dedi, dünya ve âhiret için âfiyet isteyin!" [Ebû Dâvud, Salât 35, (521); Tirmizî, Salât 46, (216), Daavât 138, (3588, 3589).]™

wUpj cçtj-j! jup :û)Gy Obuî : İ-t- :(Jli yj dAj -3- 2.

. dJJD L |3*2 jk>sJ4 (jjA

‘çJÎp iy iyiyi L«y3 İeJiaJ ol£p13^ :3j,İ.l 3j))c3-j« ’4;ljj 3

. jli I :»s.İJd!« . 3 İ 3 °ygSlj 3 â>lJ jlTJl

12 . (1761)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İki şey vardır, asla reddedilmezler: Ezan esnasında yapılan dua ile, insanlar birbirine girdikleri savaş sırasında yapılan dua." [Muvatta, Nidâ 7, (1, 70); Ebû Dâvud, Cihâd 41, (2540).]™

AÇIKLAMA:

1 - Rivâyetin Muvatta'da gelen vechi bazı nüshalarda mevkuftur. Ancak, ictihadla söylenemeyecek bu çeşit ahbarm refine hükmedilmiştir. Yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olmalıdır. Mamafih, aynı rivayet İmam Mâlik'ten merfiı olarak da rivayet edilmiştir. Muvatta'nm rivayeti metin itibariyle de farklıdır:

"İki vakit vardır, onlarda sema kapıları açılır,dua edenlerden pek azmin duası kabul edilmeyip geri çevrilir: Namaz için ezan okunma vakti, Allah yolunda (cihad için) saf tutma ânı."

2- Sema kapılarının söylenen iki vakitte açılması, o vakitlerin faziletini ifade eder. Yani o iki vaktin Allah indindeki kıymet ve faziletleri sebebiyle o zamalarda sema kapıları açılır ve yapılan dualar kabul-i İlâhi'ye mazhar olurlar.

Hadis nadir hallerde, o mübârek vakitlerde yapılarak duanın geri çevrileceğini ifade ediyor. Zürkânî, duanın kabul edilme şartlarından veya rükünlerinden birinin eksikliği gibi bir sebeple reddedilmesinin söz konusu olacağını belirtir.

3- Duayı makbul kılan savaş, ilayı kelimetullah için yapılan savaştır. Bu da küffâra karşı bu niyetle yapılan savaştır. Ganimet, şeref, tegallüb gibi Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik olmayan maksadlarla yapılan savaşlar buraya girmez.

4- Şunu da belirtelim ki, bu anlarda yapılan duada istenen şeyler de mühimdir. Allah'ın rızasına uymayacak şeyler taleb edilmemelidir. Taberânî, Müstedrek ve Deylemî'de gelen bir rivayet

şöyle: jî ÂAjkS Jlüü i! I Ip 3 U ono

(Jj3 ûyj I?* - jG-i'gil ^5^4 aö^jA Jl> jijAİl cy~

"Müslüman kişi için üç vakit vardır, onlarda dua ederse, sıla-i rahmi kıran ve günah olan bir şey taleb etmedikçe, kendisine mutlaka icabet edilir: Namaz için müezzin ezan okurken susuncaya kadar, savaşta iki saf karşılaşınca Allah aralarında hükmedinceye kadar, yağmur yağarken kesilinceye kadar." 1211

t3*5 N) D - * 44»Jl OjSy Li : İ~I~ aUİ ıjli ‘Up aUİ ı_4

13 . (1762)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kul Rabbine en ziyade secdede iken yakın olur, öyle ise (secdede) duayı çok yapın." [Müslim, Salât 215, (482); Ebû Dâvud, Salât 152, (875).] 1221

AÇIKLAMA:

Bu hadiste ifade edilen yakınlık, maddî bir yakınlık, yâni mekân yakınlığı olmamalıdır. "Zira Allah, ilmiyle kişiyi bilme, kalbinin hatıratından bile haberdar olma, kişi üzerinde istediği şekilde tasarruf ederek ona kıyam, sağlık, hastalık, ölüm verme gibi hususlarla şah damarından daha yakındır" (Kâf 16). Tıpkı güneşin ışıklarıyla yeryüzündeki herbir mahlukun yanında hazır bulunması gibi.

Ama kul, maddî olarak Rabbinden uzaktır, Secde hâlinde kulluk, en geniş, en kâmil hâliyle tezâhür ettiği için, bu kula mânevî bir yakınlık, Rabbinin rızasına uygun bir hal kazandırmaktadır. Nitekim âyet-i kerimede "Secde et ve yakınlık kazan" (Alak 19) emredilmektedir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), sadedinde olduğumuz rivayette, İlâhî yakınlığa ermede zirve olduğu bizzat Allahu Zülcelâl hazretleri tarafından belirtilmiş olan secde hâlinde çok dua etmeye teşvik etmektedir. 1211

oljpS d)6o J^[• Jb» 4İ4 .14.

.]o jJj s- jJljJl <■ jİÎ-Aİ 1 obl

14 . (1763)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor:

"(Allah'ın kabul ettiği) üç müstecab dua vardır, bunların icâbete mazhariyetleri hususunda hiç bir şekk yoktur. Mazlumun duası, müsâfırin duası, babanın evladına duası." [Timizi, Birr 7, (1906); Cennet 2, (2528), Daavât 139, (3592); Ebû Dâvud, Salât 364, (1536); İbnu Mâce, Dua 11, (3862).] 1341

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada duası makbul olan üç kişiyi haber vermektedir: Mazlum, misafir ve baba. Aslında hadislerde duası makbul olan başka kimseler de mevzubahis edilmiştir. Oruç açtığı sırada oruçlunun duası, âdil imamın duası, gâibin gâibe duası (kişinin arkasından yapılan dua). Şu halde, hadislerde geçen rakamlar kesin sayı bildirmeye mâtuf değildir.

2- Mazlumun yâni zulme uğrayanların dualarının makbuliyeti, onların Mü'min ve Müslüman olmaları şartına bağlı değilir. Başka rivayetlerde zulme uğrayan kimsenin fâcir (büyük günahı alenen işleyen) veya kâfir olmaları hâlinde de dualarının makbul olduğu tasrih edilmiştir.

jöî s 0 s* / o ® ' o /

4jli \ji IS a ıi IjJLj}

"Mazlumun duasından kaçının, kâfir bile olsa. Zira onun duasının önünde perde yoktur."

j j, J»' * ° "tsl s ' O * fi \ i 0 '

"Mazlumun duası makbuldür, fâcir bile olsa; zira onun fücûru kendi aleyhinedir."

Hemen kaydedelim ki, hadiste yasaklanan zulüm, mutlaktır. Alimler, bu durumdan hareketle mal, can, ırz vs. her neye yönelik olursa olsun, bütün çeşitleriyle zulmün yasaklandığını belirtirler. 1351

^y> ÂjU4 Öyp3 ^y> U '.Ü 1 aUİ Jü[:Jü U^IP itil çjj şytS- ^1 jP-j .15.

u\ ,]t_4liJ ı_4Lp

15 . (1764)- Abdullah İbnu Anır İbni'l-As (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İcâbete mazhar olmada gâib kimsenin gâib kimse hakkında yaptığı duadan daha sür'atli olanı yoktur." [Tirmizî, Birr 50, (1981), Ebû Dâvud, Salât 364, (1535); Müslim, Zikr 88, (2733); Buhârî, Mezâlim

9.]I26]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadise göre, Allah'ın derhal kabul buyuracağı dualardan biri de, mü'min kimsenin mü'min kardeşi için gıyâbmda yapacağı duadır. Bu hususta Müslim'in bir riayeti daha açıktır:

(Jli Ipo UİS"-Up yA «J4JI Sjp5

AİİÇ dJJj *9

"Müslüman kimsenin, kardeşi için gıyâbmda yaptığı dua müstecâbdır. Dua edenin başucunda ona müvekkel bir melek vardır. Kardeşi için hayır dua yaptıkça bu melek: "Amin, istediğin şeyin bir misli de sana olsun" der." 1331

İKİNCİ FASIL

DUA EDENİN HEY'ETİ (DIŞ GÖRÜNÜŞÜ)

Umumî Açıklama:

Hey'et dilimizde bir kaç mânada kullanılır. Şekil, sûret, görünüş, kılıkkıyafet, hâl, durum; bir bütünü teşkil eden cüzlerin hepsi, kurul, jüri vs. Sadedinde olduğumuz hadiste hey'et kelimesi daha ziyade kılıkkıyafet, durum mânalarında kullanılmıştır.

Dua eden kimsenin, kılık kıyâfet ve dış görünüş itibariyle takınması gereken bazı tavırlar, dikkat etmesi gereken bazı hususlar mevcuttur. Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu çeşit irşadlarmı göreceğiz. 120

jil <u?-l (3 jiaJ 3^5 aüI e)<Jbs[;Jli kül ,_y4 ür 4 '

Lxp^î I3B ojJLt-J Oj ckSoiS^I 3^-*î kül \jLi* tjllll 3 biB

s: £

. jjI dj>-y>-1

1 . (1765)- İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Duvarları örtmeyin. Kim kardeşinin mektubuna, onun izni olmadan bakarsa, tıpkı ateşe bakmış gibi olur. Allah'tan avuçlarınızın içiyle isteyin, sırtlarıyla istemeyin; duayı

tamamlayınca avucunuzu yüzlerinize sürün." [Ebû Dâvud, Salât 358, (1489, 1490, 1491).] 1221

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kaç meseleye birlikte temas etmiştir:

1- Duvarlar halı, kilim vs. ile örtülmemelidir. Çünkü bu iş, hem mütekebbirlerin amelidir, hem de malın ziyân edilmesi, israf edilmesidir. Zira duvarlarına örtülmesini gerektiren hiçbir zarurî durum mevcut değildir. Müslim'de gelen bir rivayette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kapının üzerine halı asmış olan Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ)'ye: "Allah, bize taş ve toprağa elbise giydirmemizi emretmemiştir" diyerek indirtir.

2- Hadiste "kardeşinin kitabı"na bakmak da yasaklanmaktadır. Şârihler, buradaki kitaptan maksadın, içerisinde, öğrenilmesi herkese vacib olan ilmin bulunduğu kitap olmayıp, sâhibi tarafından başkasının bakması arzu edilmeyen mektup olduğu belirtilir. Belki bu mektupta, sır olan, başkasının muttali olması istenmeyen bazı bilgiler vardır. Öyle ise böyle bir mektuba bakmak ateşe bakmak gibidir.

Ateşe bakmak için, bazı âlimler "hadisin siyakından anlaşılacağı üzere insan için zararlı bir şey olmalıdır" demişlerdir. Mamafih, bundan maksadın "ateşe yaklaşmak ve yaslanmak" olabileceği, ihtimal olarak belirtilmiştir. Üçüncü bir ihtimale göre mânâsı; kişi, kardeşinin bakılmasını istemediği bir mektubuna bakmakla ateşi gerektiren bir şeye bakmış olmaktadır.

3- Hadisin, sadedinde olduğumuz mevzuya, yani dua edenin hey'eti meselesine temas eden kısmı, son kısmıdır: Dua

ederken avucun açılıp avuç içi yukarı gelecek şekilde kaldırılması, elin sırt kısmı yukarı gelecek şekilde tutularak dua edilmemesi, dua bitince de ellerin yüze sürülmesi istenmektedir. Azimâbâdî, bu hususta şu açıklamayı yapar: "Bir şey taleb edene uygun düşeni, elini taleb ettiği şeye doğru uzatması, tazarru ile açıp bol ihsanla dolmasını istemesi, her iki elini birden, ihsan sahibine doğru kaldırmasıdır. Ancak, kim de başına gelen bir belânın kalkmasını isterse, sünnet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ittibâen, ellerin sırtını semaya kaldırmaktır. Bunun hikmeti, birincide, arzu edilen şeyin hüsûlüyle tefâül etmek, yâni hayra ermek ümidinde bulunmak, İkincide ise, zararlının defiyle hayra erme ümidinde bulunmaktır.

4- Duânm sonunda elin yüze çalınması teberrük içindir. Yani, dua ile ellere inmiş olan rahmet eserleri, sürmek suretiyle yüze ulaştırılmış olur. 1 ^

(JJjL^sül 4j>- y >~l . 3^^ C-ol) ıj$^~ 3 AAİ 4Üİ (J4JİP AÜİ (j^l ~~ J '

2 . (1766)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua ederken ellerini öyle kaldırdı ki, koltuk altlarının beyazlığını gördüm." [Buhârî, İstiska 21.] 1211

L»j» ^s-Cvjç, (J<>~ ^ Oç. Lf-jJ I (_3 <uJj 151 # 4İ1İ (J_j-^j OIS^[:ju «Uİ- aüI -3.

. (_£.LajUİ 4j>-^>-l

3 . (1767)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerini dua ederken kaldırınca, onları yüzlerine sürmedikçe geri bırakmazlardı." [Tirmizî, Daavât 11, (3383).J 1221

AÇIKLAMA:

Bu rivayet dahi duadan sonra ellerin yüze sürülmesinin meşruiyetini gösterir. Bazı âlimler şöyle bir mütâlaada bulunmuştur: "Allahu Teâlâ, dua edeni hiçbir zaman boş çeviımeyip, kendisi için kalkan ele bir rahmet ulaştırdığına göre, ondaki rahmetin en şerefli ve teklime en elyak organ olan yüze sirâyet ettirilmesi münâsiptir." 1221

A>-y>-\ ’.İ-fc AİJİ (J y^j 3 JLİİ C'ÇjLİvsb (1)15^0^) 0)[ijli <UP dili û^-3 -4.

) ı_ î -Up (3 jLil 13) lA* Jlij (_£.L«jd!

e

4 . (1768)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Adamın biri iki parmağı ile dua ediyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Birle! Birle!" diye müdâhale etti." [Tirmizî, Daavât 117, (3552); Nesâî, Sehv 37, (3, SS).] 12 ^ 1

AÇIKLAMA:

İki parmağıyla duadan maksad, dua ederken iki parmağıyla işaret etmesidir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), te'kid maksadıyla iki kere: "birle!" buyurmuştur. Birlemesini söylemesinin sebebi, Rabbülâlemin'in tek olması sebebiyledir.

İbnu Deybe'nin, hadisin sonunda kaydettiği şöyle bir açıklama var: "Bu hadisin mânası: "Kişi, dua ederken şehâdet getirince parmağını kaldıracaksa sadece tek bir parmağını kaldırsın" demektir." 1221

Ç&L3 # dtü \j La :(_)Lî *up 4İÜ } -t*--*" 3 6 - a -3

JL jJspj cÂjL2»JL jLİİj JjJL O j Jaâ 4j5Li

s: C

5 . (1769)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ne minberde ne de bir başka şey üzerinde dua yaparken ellerini uzattığını görmedim. Bilakis şöyle gördüm" dedi ve baş ve orta parmaklarını kapayıp şehâdet parmağını açmış vaziyette işaret etti." [Ebû Dâvud, Salât 230, (1105).] 1221

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m koltuk altı görünecek şekilde mübalağalı şekilde kollarını uzatıp kaldırmadığı belirtiliyor. Mübalağalı diye kayıtlamak şarttır. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mutad olarak dua sırasında ellerini kaldırdığı sâbit ve müsellem bir husustur. 1766 numarada geçtiği üzere istisnâi durumlarda da koltuk altı görülecek şekilde kollarını kaldırdığı rivayetlerde gelmiştir.

2- Şârih Azimâbâdî, bu hadisin, Sehl İbnu Sa'd'a sorulan bir soruya cevap olma ihtimalinden bahseder. Bu takdirî soru şudur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberde iken hiç ellerini kaldırarak dua etti mi?" Sehl bu soruya: "Ben bunu, söylenen şekilde yaptığını görmedim. Ancak, onu vaaz sırasında

orta ve baş parmaklarını kapatıp şehâdet parmağıyla işâret eder vaziyette gördüm. Sanki O, bu parmağını teşehhüd sırasında kaldırıyordu" şeklinde cevap vermiştir. Allahu a'lem."

Hadisteki ibhâm böyle bir açıklamayı gerekli kılmaktadır.
1311

01 aJ[AjA! 131 01 Alil J y^aj JU[ijli Ali- Alil -6

• f * £ ”1#* O jJJ

. ijb y\ j>-\ .JlyLvs

6 . (1770)- Hz. Selmân (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Rabbiniz hayiydir, kerimdir. Kulu dua ederek kendisine elini kaldırdığı zaman, O, ellerini boş çevirmekten istihya eder."
[Tirmizî, Daavât 118, (3551); Ebû Dâvud, Salât 358, (1488).]
1381

AÇIKLAMA:

1- Hayiy, çok haya eden, fazlaca utanan demektir. Haya vasfını Allah hakkında lügat manasında kullanmak uygun değildir. Çünkü, lügat olarak haya, kişide ayıplanma ve kınanma korkusu gibi bir şey sebebiyle hâsıl olan değişme ve inkisâr mânasına gelir. Böyle bir hâl Zât-ı Zülcelâl hakkında muhaldir. Öyle ise lügat yönüyle "çok utanan" mânasına gelen hayiy kelimesi Allah ha kk ında kullanılınca, bundaki gaye maksuddur. Hayadan maksad ve gaye ayıplanacak şeyin yâni hoş olmayan şeyin terki olduğuna göre, ulemâ, Allah hakkında şu mânada anlamıştır: Allah'ın "hayiy" olması, kulu memnun edecek şeyi yapması, ona zarar verecek şeyi terketmesi demektir. Öyle ise sadedinde olduğumuz hadisi, "Cenab-ı Hakk, dua eden kuluna, kulun hayrına olan şeyi mutlaka verir, duasını sevapsız, boş bırakmaz" diye anlayacağız. Bu "verme" işinin Cenab-ı Ha kk 'm hikmeti muktezasmca, ya "istediğine aynen kavuşması", yahut "daha iyisinin verilmesi", yahut da "sevap verilmesi,

günahlarının azaltılması" şeklinde tecelli edeceği daha önce belirtilmişti (bak. 1751. hadis).

2- Kerim, istemeden veren, bol veren mânasına gelir. Cenab-ı Ha kk 'm vasıflarından biri "istemeden vermek" ise, isteyince daha çok verir demektir.

Böylece kul, dua etmeye teşvik edilmiş olmaktadır.

3- Hadiste kul mutlak gelmiştir. Yani, mü'min, fâsık, kâfir ayırımı mevcut değildir. Bazı şarihler "mü'min" diye kayıtlamışlardır. Esâsen, kavli duayı yani dil ile, sözle olan talebi sadece mü'minler yapar. Öyle ise, mü'minin inanarak yatığı hiçbir dua boşa gitmeyecektir. 1321

aüI 01 Ij-İIpIj cÂjIA 0 0 yiy> EI)U t auI Ij^ol : İ-t- au! <J y^j 314 [: JIS a^ 3 kul

d>] 0*3

.7.

7 . (1771)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Allah'a duayı, size icabet edeceğinden emin olarak yapın. Şunu bilin ki Allah celle şânuhu (bu inançla olmayan ve) gafletle (başka meşguliyetlerle) oyalanan kalbin duasını kabul etmez." [Tirmizî, Daavât 66. (3474.)] 1321

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, duanın makbul olmasında gerekli olan mühim âdablarmdan bir kaç tanesini belirtmektedir:

* Duanın mutlaka icabet göreceğine, yani karşılıksız kalmayacağına kesinlikle inanmaktır. Tercümede "emin

olmak" tâbirini kullandık, halbuki aslında mukin kelimesi kullanılmıştır. Bu, yakin elde etmiş, kesin inanca ulaşmış, hiçbir tereddüdü kalmamış gibi mânalara gelir, emin olmaktan çok daha kuvvetli bir mâna ifade eder.

* Dua ederken kalbin gâfil olması, Allah'ı veya istediği şeyi düşünmemesi, yaptığı dua fiilinin tam şuurunda olmaması demektir.

* Oyalanma olarak tercüme ettiğimiz kelimenin aslı lâhin'dir, dilimizdeki lehviyat kelimesi aynı kökten gelir, eğlenen demektir. Bu da, tıpkı gaflet gibi, kalbin Allah'tan başka bir şeyle meşguliyetini ifade eder.

Yani, dua eden kimsenin kalbi, zihni, aklı, hayali, kısacası letâif denen bütün mânevi duygu ve cihazları Allah'tan istediğinden başka bir şeyle meşgul olmamalıdır. Ak si halde, sâdece dille, gâfılâne yapılacak bir kısım taleplerin makbul olmayacağını Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) açık bir üslubla beyan etmektedir.

2- Bu hadisin mânasını te'yid eden başka rivayetler de mevcuttur. Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullah)'in Abdullah İbnu Anır (radıyallâhu anhümâ)'dan kaydettiği bir rivayet şöyle:

OB ÂŞLŞ- b ^«Ldl b BB (jİ2jU y° ^gpjl «UpJl 44^

.Jil* c_İİ Jb ji- oLf-S jlŞJ dil

"Kalpler bir kaptır. Bazısı bazısından daha iyi tutar (anlayışlıdır). Öyleyse, ey insanlar, Allah'tan bir şey isteyince, Allah'ın icabet edeceğinden emin olarak isteyin. Zira Allah, kendisine gâfıl kalble farkında olmadan dua eden bir kula icâbet etmez."

ÜÇÜNCÜ FASIL DUANIN KEYFİYETİ

Umumî Açıklama:

Duanın makbul olması için, dua edenin hey'eti, tavrı yeterli değildir. Duanın mahiyeti de ehemmiyetlidir. Bir başka ifade ile neler istenmeli, taleb edilmelidir? İşte, bu fasılda duanın keyfiyetini ve mahiyetini açıklayan rivayetler görülecektir. ^

iİî 4J0(J jpA o A. # auI aA [: JB <up kul yfj -AA y. iiBAs . 1 .

^dl ^ 1 p ^241 ^ Ç.BİİİJ J,l*j İdI lAİiii jJiuAl ISI : jlli oüo ^ BJla :JÜ!İ

. l j^^Jl ı_->b>t^5İ 4j>-^>-l .]s-bİ bç Jj«j pJbj f

1 . (1772)- Fadâle İbnu Ubeyd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua eden bir adamın, dua sırasında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salat ve selam okumadığını görmüştü. Hemen:

"Bu kimse acele etti" buyurdu. Sonra adamı çağırıp:

"Biriniz dua ederken, Allahu Teâla'ya hamd u senâ ederek başlasın, sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okusun, sonra da dilediğini istesin" buyurdu." [Tirmizî, Daavat 66,(3473, 3475); Ebû Dâvud, Salât 358, (1481); Nesâî, Sehv 48, (3, 44).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, duanın makbul olması için mahiyetçe nasıl olması gerektiği hususunda bilgi vermektedir. Allah'a hamd ve sena ile başlanmalı ve mutlaka Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salâtu selâm okunmalıdır. Böylece hamdele ve salvele okunduktan sonra duaya geçilmelidir.

2- Hadisin Tirmizî'de gelen bir vechine göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Ashâbıyla Mescid'de) otururken

biri gelerek namaz kılar ve sonra: "Rabbim bana mağfiret et, bana rahmet et" diye dua eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ey namaz kılan kişi, acele ettin. Namazı kılıp oturdun mu, Allah'a lâyık olduğu şekilde hamdet, bana salât oku. Sonra Allah'a dua et" dedi. Râvi der ki: "Bundan sonra bir başkası daha namaz kıldı, önce Allah'a hamdetti, sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okudu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna da şunu söyledi:

"Ey namaz kılan kişi dua et, icabet göreceksin!"

3- Salât, dua demektir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okumak, O'na dua etmektir. Umumiyetle: "Allahümme salli alâ Muhammedin..." "Ey Allah'ım Muhammed'e salât (mağfiret, rahmet, bereket) et...!" diye başlayan mesnun, sabit formülleri vardır.

Salât kelimesi dilimizde hem namaz, hem de dua kelimeleriyle karşılanır. Yani Arapça olan salât sadece dua demek değildir. İslâm'ın resmî ibadeti olan namaz mânasına da kullanılmaktadır.

4- Duanın makbul olma âdâbmdan biri de, müteâkip hadiste belirtileceği üzere, yaptığımız duanın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât ile sona ermesidir. 1 ^ 1

|5 ûy. ç-ü-jJl \İ 4 - Jli[• Jlî

L ^İP l iıjİjA y>- \ .Joy>-Tj a h TA U (Jjjl ^İP ljJUıS 'Ol 2 l ^ip

^>-T ı_ii *4*^ 4İjföj aJL>-j 2)1 4j2ÜI

. yş- UtJ <u!p A^Jl lyLcşi jl # o-Up ojjJlS""jl bjj>-T ^İp ULLc ^

2 . (1773)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dua sema ile arz arasında durur. Bana salât okunmadıkça, Allah'a yükselmez. [Beni hayvanına binen yolcunun maşrabası yerine tutmayın. Bana, duanızın başında, ortasında ve sonunda salât okuyun.]" [Timıizî, Salât 352, (486). Timizi, bunu Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e mevkuf olarak rivayet etmiştir. Rezîn ise merili olarak rivayet etmiştir. J 1 ^ 21

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin, köşeli paranteze ([...]) kadar olan kısmı, Tirmizî'de mevcuttur ve mevkuftur, yani Hz. Ömer'in sözü olarak kaydedilmiştir. Rezîn, metinde görüldüğü üzere, tam olarak kaydetmiştir ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e nisbet etmektedir. Merfu rivayeti de varsa da sahih olanı mevkuf olmasıdır. Ancak muhakkik olan muhaddisler, bu çeşit hükmün reyle verilemeyeceği prensibinden hareketle, hadisin hükmen merili olduğuna hükmederler.

2- Duanın Allah'a yükselmesi, Allah'a mekan izafesi değildir. Allah'a yükselme, Kur'ânî bir tâbirdir ve

kabule mazhar olma mânasına

gelir: ajüJj cL-daJl <cJ[

"Güzel sözler O'na

yükselir, o sözleri de sâlih amel yükseltir" (Fâtır 10).

3- Maşraba teşbihine gelince: Yolcu, bineğine yol eşyalarını, azığını yükledikten sonra, son olarak, hm-i hacette kullanmak üzere maşrabasmı semerin arkasına takar. Maşraba, yolcu nazarında pek ehemmiyet taşımaz. İşte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine yapılacak duayı (salât), bu yolcu maşrabası gibi ehemmiyeti olmayan, tâli bir şey kılmamalarını, O'na kıymet verip, duanın başında ve sonunda salavâta yer vermelerini tenbih ediyor. el-Hrsnu'l-Hasîn'de, Ebû Süleyman ed-Dâranî duanın âdâbını şöyle tesbit etmiştir:

"Allah'tan bir talebin olduğu zaman:

* Önce Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okuyarak başla.

* Sonra,dilediğin talepde bulun,

* Sonra, duanı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât ile sona erdir.

(Duanı iki salât arasında yapmalısın), zira Cenâb-ı Hakk, keremiyle bu iki salâtr kabul eder. İki makbul dua olan iki salât arasında yer alan talebini reddetmek O'nun keremine muvafık düşmez." Dua'nm kabul şartları üzerine buna benzer bir açıklamayı, Bediüzzaman'dan kaydetmeyi faydalı buluyoruz. Merhum, "mü'minin mü'mine en iyi duası nasıl olmalıdır?" şaline cevap sadedinde şu açıklamayı yapar:

"Elcevap: Esbab-ı kabul dairesinde olmalı. Çünkü bazı şerâit dahilinde dua makbul olur. Şerâit-i kabulün içtimâi nisbetinde makbuliyeti ziyadeleşir. Ezcümle: Dua edileceği

vakit, istiğfar ile mânevi temizlenmeli, sonra makbul bir dua olan salavat-ı şerifeyi şefaatçi gibi zikretmeli ve âhirde yine

^ O /

salavat getirmeli. Çünkü iki makbul duanın ortasında bir dua makbul olur. Hem yâni

"gıyâben ona dua etmek", hem hadiste ve Kur'ân'da gelen me'sur (30) dualarla dua etmek.

Meselâ: lj UJjJlj ^jJl <3 aJj ^ ÂliIkJlj 3-4*11 vUULM (3 İ jî-4-Üİ CEl <3j <cu^S- llijJl <3 luJİ lkjj E 03 ^.jllil 2 -ü.ü llij ‘icUJ»

gibi câmi dualarla dua etmek; hem hulus ve huşu ve huzur-u kalb ile dua etmek; hem namazın sonunda, bilhassa sabah namazından sonra; hem mevâki-i mıibâreke (miibârek yerlerde), hususen mescidlerde; hem cumada, hususen saat-ı icâbede; hem Şuhuru Selâsede (Üç Aylarda), hususen leyâli-i meşhurede (meşhur gecelerde); hem Ramazan'da, hususen Leyle-i Kadir'de dua etmek kabule karin olması rahmet-i İlâhiyeden kaviyyen me'muldür. O makbul duanın ya aynen dünyada eseri görünür; veyahut dua olunanın ahiretine ve hayat-ı ebediyesi cihetinde makbul olur. Demek aynı maksad yerine gelmezse, dua kabul olmadı denilmez, belki, daha iyi bir surette kabul edilmiş denilir." 1 ® 1

itiş caü kül J-kPj 4 jjlj ^glilj L ıjli <up kül ““ j^l -3

y, ı&is y, : # yjı jıü c^ii] f c# *Js\ j* öö^jv f ‘&\ y* ^ ita i^i>.]kUi

3 . (1774)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer (radıyallâhu anhümâ) beraber otururlarken ben namaz kılıyordum. (Namazı bitirip) oturunca, Allah'a sena ile zikretmeye başladım ve arkasından Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okuyarak devam ettim. Sonra kendim için duada bulundum. (Bu tarzımı beğenmiş olacak ki) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"İşte! İstediğin veriliyor. İşte! İstediğin veriliyor" dedi." [Timizi, Cum'a 64, (593).i 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1 - Burada İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) salât kelimesi ile kıyamı, rükû ve

_(30) Me'sûr, eserde (hadîste, rivâyette) gelmiş olan demektir, secdesi olan salâtı yani

namazı kasdetmiştir. Zira, sonunda oturduğunu belirtmektedir.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m "İşte! İstediğin veriliyor" buyurması ve bunu tekrarla te'kid etmesi, İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)' un beyan buyurduğu tarzın, duanın makbul olma şartlarına uygunluğunu gösterir. Öyle olmasaydı, müdâhalesi tashihe müteallik olacak idi. 1 ® 1

(_£.üjdl L»_gj>-y>-l \Jj jA- Lp-3 IiI İ~t~ £gJl : JIS <u_p kül «*S^ ^ DÜ9 -4

4 . (1775)- Hz. Übeyy İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birisine dua edeceği vakit önce kendisine dua ederek başlardı." [Tirmizî, Daavât, 10, (3382).] 1 ® 51

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet, Müslim'de Hz. Musa ile Hz. Hızır kıssasının hidâyetinde bir kısım ziyade ile yer almıştır: "Resûlullah

(aleyhissalâtu vesselâm), herhangi bir peygambere dua etmek isteyince kendinden başlardı".

2- Ancak hemen ifade edelim ki, bu hadiste belirtilen husus Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m müstemir ve muttarid bir âdetini, prensibini ifâde etmemektedir. Çünkü, kendisine hiç yer vermeden

yaptığı dua örnekleri vardır.Hz. Hâcer kıssasında: Ulp cuAxJ r# f> at p-y.

"Allah İsmail'in annesine rahmet buyursun, zemzemi akmaya bıraksaydı tatlı bir pınar olacaktı" der.

Hassan İbnu Sâbit (radıyallâhu anh) için yaptığı duada da şöyle demiştir: çjj. oSf\ ^S\

*

^JJürRabbim onu Rûhu'l-Kudüs'le (Cebrail) takviye et, güçlendir."

İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'a da şöyle dua etmiştir: jjjJl <3 ^)S\ "Rabbim onu dinde âlim kıl."Hz. Lût (aleyhisselâm)'a duası şöyledir. SI

(j 015" - uJİJ

"Allah Lût'a rahmet buyursun O, çok muhkem bir kaleye sığınmıştı." 1501

^Js- ıljij âLJ oli İî ^glll [: Jli aS- Si 3 ! ^l/Sl ^i -5.

İ-j- aüI ıİASjj iâJl~vJ.i 3 ^ı -ts JA-j

tıli^S-ilj ?aii! J 33 ‘■H a_3-JI cau« İ4A4

. jbJl jl a3-l aJ İA~“ 'M •))â_^AJl«.^ jl^ ^1 a^-^>-l *-x>-l üo*■_ îlj

5 . (1776)- Ebû Miisabbih el-Makrâî, Ebû Züheyr en-Nümeyrî (radıyallahu anh)'den naklen anlatıyor: "Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber çıktık., Derken bir adama rastlatdık. Sual (ve Allah'tan talep) hususunda çok ısrarlı idi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu dinlemek üzere durakladı. Ve:

"Eğer (duayı) sonlandırırsa vâcib oldu!" buyurdu. Kendisine:

"Ne ile sonlandırırsa ey Allah'ın Resûlü!" denildi.

"Amin ile" dedi, uzaklaştı. Adama:

"Ey fülan! duanı âminle tamamla ve de gözün aydın olsun!" dedi." [Ebû Dâvud, Salât 172, (938).] 1511

AÇIKLAMA:

1- Tîbî hadisten şu neticeyi çıkarır: "Bu hadis, dua eden kimseye, duanın sonunda âmin demesinin müstehab olduğuna delildir. Ancak imam dua ediyor ve cemaat âmin diyorsa, imamın ayrıca âmin demesine hâcet yoktur, cemaatin âmini ile iktifa eder." Aliyyu'l-Kârî, bu görüşe katılmaz: "Namazda, kıyasa göre imam da âmin demelidir, namaz dışında da uygun olanı hem imam, hem cemaat her ikisinin de âmin çekmesidir" der.

2- Hadiste geçen "vâcib oldu" tâbiri "cennet vâcib oldu” demektir.Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) duada ısrar etmeyi, mübâlağaya yer vermeyi teşvik etmiş olmalıdır. Az ve ısrarsız dua bir nevî istiğna alâmetidir, kulluk edebine yakışmaz. Duada ısrar, pekçok hadiste övülmüştür. 1521

J4AJI .cİA ö[J JİpI J41JI :Jİ3 öCJ IpS fi! :# &\ jli[:Jli & Si .6.

J,\ | 4j>- j>-\ 4^*^ 4^i 4(l)j

o

.^^jdl cu4~l :»^j*Jl«

6 . (1777)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri dua edince "Ya Rabb! Dilersen beni affet! Ya Rabb dilersen bana rahmet et!” demesin. Bilâkis, azimle (kesin bir üslubla) istesin, zira Allah Teâla Haretleri'ni kimse icbar edemez." [Buhârî, Daavât 21, Tevhîd 31; Müslim, Zikr 7, (2678-79); Muvatta, Kur'an 28 (1, 213); Tirmizî, Daavât 79 (3492); Ebû Dâvud, Salât 358, (1483); İbnu Mâce, Dua 8, (3854).] 1521

AÇIKLAMA:

1 - Bu rivâyet, yapmak istediği her şeyi Allah'ın meşietine bırakmakla emredilmiş olan mü'minin (Kehf 24) Allah'tan taleb ettiği şeyde azimli davranmasını, Allah'ın meşîetine (yani dilemesine) bırakmadan, kesin bir üslubla istemesini emretmektedir.

Bazı âlimler, buradaki azmin mânasını "icabet hususunda Allah hakkında hüsn-i zan etmektir" diye te'vil etmişlerdir.

O uJ o

2- Hadisin Müslim'de gelen bir vechinde "Rağbeti büyültsün" emreder. Bu ifade

şârihlerce: "Duayı tekrar etmek, ısrarla üzerinde durmak sûretiyle duada mübâlağa etsin" diye anlaşılmıştır. Mamafih, bununla "büyük çok şeylerin istenmesi" de anlaşılmıştır. Bu son mânayı te'yîd

eden bir karine aynı hadisin sonunda yer alan ÜJâ>L*Sj tuıl JU "Zira Allah'a hiç bir şey büyük

gelmez" ifâdesidir

3- Hadis, Cenab-ı Hakk'tan azimle, ısrarla istemek gerektiğini, "dilersen affet, dilersen rızık ver." gibi Allah'ın dilemesine (meşietine) bırakmamak gerektiğini ifâde ettikten sonra bunun sebebini son cümlede belirtmektedir: "Allah Teâla Hazretleri'ni kimse icbar edemez.” Zîra "dilersen" tâbiri, mecbur edilmesi mümkün olan kimseler hakkında kullanılması münâsiptir ve nezaket ifâde eder. Cenab-ı Hakk ise bundan münezzehtir, öyle ise meşîete tâlik etmenin bir ifâdesi yoktur.

Hadisteki yasağı izah sadedinde, "dilersen affet." gibi meşîete tâlik edilen ifâdelerde taleb edilen şey ve talepde bulunulan Zât hakkında bir nevi istiğna mânası mevcuttur." dahi denmiştir. İki mâna da sahih ise de, önceki evlâdır.

İbnu Battâl der ki: "Bu hadisten, kişinin dua ederken, matlûbunu, elinden gelen bütün gayreti sarfederek taleb etmesi, isteğine icâbet edileceği husûsunda ümid içinde bulunması, fakat -Kerim olan bir Zât'tan talepde bulunması haysiyetiyle asla ümitsizliğe düşmemesi gerektiği anlaşılmaktadır."

İbni Uyeyne de şöyle demiştir: "Kişiyi, kusurunun büyüklüğü (ümitsizliğe sevkederek) dua etmesine mâni olmamalıdır Zira, Cenab-ı Hakk, mahlûkatmm en kötüsü olan İblis'in bile duasına icâbet etmiştir. Zira İblis: "İnsanların tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver!" dedi de Allah: "Sen, kendisine mühlet verilenlerdensin" (A'raf 14-15) diyerek duasını kabul etti". 1 ^

lS 1 i- !j*lj! ’-tt Jlas cj>İxxİlj J*Aj yj-üi (3 UT[: Ju <up 4 İSİ 343 3Ç} - 7 .

, - ® C g y q O a ^ ^ s S q O s ^ ^ * £ S a O s ^ \ ^ / £ O C

\jy^j Oj- pJJ LoIp Oj

. IjJLSjl \ ,]<uL>-î) Jj-LP 45C.

A. «

fjs.

7 . (1778)- Ebû Musâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir sefere (Hayber Seferi) çıkmıştık. Halk (yolda, bir ara) yüksek sesle tekbir getirmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) (müdahele ederek):

"Nefislerinize karşı merhametli olun. Zîra sizler, sağır birisine hitab etmiyorsunuz, muhâtabmız gâib de değil. Sizler gören, işiten, (nerede olsanız) sizinle olan bir Zât'a, Allah'a hitab ediyorsunuz. Dua ettiğiniz Zât, her birinize, bineğinin boynundan daha yakındır" dedi." [Buhârî, Daavât 50, 67, Cihâd 131, Meğâzî 38, Kader 7, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 44, (2704);Tirmizî, Daavât 3, 59, (3371, 3457); Ebû Dâvud, Salât 361. (1526, 1527. 1528).] 1551

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, tekbir "dua" olarak tavsif edilmektedir.Tekbir, bir talep için değil, zikrullah için söylenmiş olmasına rağmen dua olarak tavsifi, aslında duam da zikrin de bir ibâdet, yani kulluk tezahürü olmasından ileri gelir.

2- Yüksek sesle tekbir getirenlere Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, "Nefislerinize karşı merhametli olun" buyurması, gereksiz yere kendinizi yormayın demektir. Zîra tekbir, alçak sesle de olsa, Cenâb-ı Ha kk işitecektir.^

jjlilj câx4-I JjJo ÂOcdI JLJ jli 13 13 o^pS ojpS ;Jlli ?Â4jtJl ^L£ dJ-İLül (3İ j»|UI

^4ü! :Jy3: J>-T (i 3 “j dJJ o^>cOl ol : JIlî Ij Jo^-I li t :JjİJ 6^3 £Ü“j tjllil ^

. (jJujcJl •k>-y>-\ .]<CiI*Jl aJOj j,ooJl :J,Uj" aJJİ OJlO 3^® ' J:^ ÜJJOl

8 . (1779)- Hz. Muâz (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir kimsenin: "Ya Rabbi, senden nimetin kemâlini taleb ediyorum" dediğini işitmişti. Sordu:

"Nimetin kemâli nedir?"

"Bu bir duadır, onunla dua edip, onunla hayır (çok mal) ümîd ettim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)

"Sordum, zira, nimetin kemâli cennete girmektir, ateşten kurtulmaktır" dedi. Bir başkasının da şöyle dediğini işitti:

"Ey celâl ve ikrâb sâhibi Rabbim!" hemen şunu söyledi:

"Duana icâbet edilmiştir, (ne arzu ediyorsan) durma iste" Derken, bir başkasının:

"Ya Rabbi senden sabır istiyorum!" dediğini işitmişti, ona da:

"Allah'tan bela istedin, afiyet iste!" dedi. [Tirmizî, Daavât 99, (3524).] 1511

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, dua ederken talep edilen temâmu'nnimet'in ne olduğu hususunda talep eden kimseyi işitince, bununla neyi taleb etmekte olduğunu sormuştur. Adam "Müstecab bir dua olarak onunla dua ediyorum, o sayede arzum yerine

geliyor" demek istemiş, hayır kelimesiyle de matlûbunu belirtmiştir.

Böylece anlaşılmıştır ki, "çok mal" istemektedir. Nitekim -Ey jj "Birinize ölüm geldiği zaman

eğer mal bırakıyorsa." (Bakara 180) meâlindeki ayette hayır kelimesi "mal" mânasında kullanılmıştır. Resûlullah (aleyhisselâtu vessâlam) adamın davranışını red ve tashih maksadıyla: "Temâmu'n -nimet (yani nimetin kemali, tamamlanması) cennettir, ateşten kurtulmaktır" açıklamasını yapar. Bu sözleriyle şu âyeti hatırlatmış olmaktadır: ".Ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulan kimse artık kurtulmuştur." (Âl-i İmrân 185).

2- Hadiste geçen celâl ve i kr am sahibi tâbiriyle, "büyüklük ve azamet sâhibi, dostlarına yâni velî kullarına ikramı bol olan Allah" kastedilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, "Ya zel celâl ve'l-ikrâm" diyerek duaya başlayan kimseye: "Duana icâbet edilmiştir, ne arzu ediyorsan durma iste!" demesini değerlendiren âlimler, bu sözle başlanan duanın müstecab olacağı hükmünü çıkarmışlardır. 15 ® 1

9 . (1780)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) özlü duaları tercih eder, diğerlerini bırakırdı." [Ebû Dâvud, Salât 358, (1482).]

AÇIKLAMA:

1- Özlü diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı câmi kelimesinin cem'i (çoğulu) olan cevâmi'dir, az kelime ile çok mâna ihtiva eden demektir. Çok mânadan maksad, hem dünyaya hem de âhirete ait hayırlardır. Şu âyet-i kerîme özlü duaya en güzel örnektir:

حَسَنَةً وَفِي ا

OÜI J tel I3'

CEjĞ\

&

"Rabbimiz, bize dünyada da âhirette de iyilik ver ve bizi ateşten koru" (Bakara 201). Dünya ve âhiret için afiyet taleb eden dualar da böyledir.

Aliyyü'l-Kârî der ki: "Câmi (özlü) dualardan maksad, her eşit sâlih gayeleri cemeden, Allahu Teâla hazretlerine övgüyü, senâyı ve isteme âdâbını cemeden dualardır".

el-Muzhir'in açıklaması şöyle: "Bunlar kelimeleri az, mânaları çok olan dünya ve âhiret meselelerine şâmil dualardır. Şu duada olduğu gibi:

Ij LpjJlj jJl 3 ÂliUtilj 3ÜA0İ j»4^ C H njP

3

"Allah'ım, senden af; din, dünya ve âhiretim için âfıyet, diliyorum." Şu dua da bir başka örnektir: X-g-U'

Jkiij DUsîij ^jdı 3Ubî 31

"Allah'ım senden hidâyet, takva (Allah korkusu), iffet (dünyevî arzulardan korunma), ve (gönül) zenginliği istiyorum.”

Bu örnekler hep Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan mervî me'sûr dualardır. Dikkat edilirse taleb edilen şeyler hep mutlaktır: "Hidâyet, takva, iffet, zenginlik. Böylece dünyevî, uhrevî, maddî ve mânevi her çeşidi kastedilmiş olmaktadır. Câmi (özlü) kelâm deyince bu kastedilmektedir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hadislerinde, "Bana cevâmiu'lkelîm (özlü sözler) verildi" buyurur. 1521

O O AAAj a jpA 0^ A-Î'-’V Ali (JOüO [: Jli <UP İDİ ^jj\ j -10.

10 . (1781)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) duayı üç kere yapmaktan, istiğfarı üç kere yapmaktan hoşlanırdı." [Ebû Dâvud, Salât 361, (1524).]

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ısrar ve tekrar tavsiye etmektedir. Bu rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m, dua veya istiğfar ettiği zaman üçer sefer tekrarladığını göstermektedir. 1521

DÖRDÜNCÜ FASIL

MÜTEFERRİK HADİSLER

(^0 As ’ıJj-A ^0^*5 OpIAJLüJ : İ~f- aUİ jli[' <up AjI ^1 .1.

h İD OpIAcLAj (JI)C : (S f ’ıjI5] a^OI A^p-I ,]3

OAjJI (3 aJ 01 caJ 0pL>>cLO] 31 -A AiI ^pA JAj 3* :(_£Ü_*j0U a«.1A

I 3 aJ 3*-A 01 CE] jI A.-loî jI cfb jILS Opo D jAu ajjJİ 3* aip 01 ÜÜI töy*

1 . (1782)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyudular ki: "Acele etmediği müddetçe herbirinizin duasına icâbet olunur. Ancak şöyle diyerek acele eden var: "Ben Rabbime dua ettim duamı kabul etmedi." [Buhârî, Daavât 22; Müslim, Zikr 92, (2735); Muvatta, Kur’an 29 (1, 213); Tirmizî, Daavât 145,

(3602, 3603); Ebû Dâvud, Salât 358, (1484).] Müslim'in diğer bir rivâyeti şöyledir: "Kul, günah talebetmedikçe veya sıla-i rahmin kopmasını istemedikçe duası icâbet görmeye (kabul edilmeye) devam eder."

Tirmizî'nin bir diğer rivâyetinde şöyledir: "Allah'a dua eden herkese Allah icâbet eder. Bu icâbet, ya dünyada peşin olur, ya da ahirete saklanır, yahut da dua ettiği miktarca günahından hafifletilmek sûretiyle olur, yeter ki günah taleb etmemiş veya sıla-ı rahmin kopmasını istememiş olsun, ya da acele etmemiş olsun." 1211

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde dua eden insanların bir zaafına dikkat çekmektedir: "İsti'cal, yani acelecilik. Bir başka ifâde ile duanın hemen karşılığını görme arzusu, Müslim'in bir rivâyetinde "Ya Rasulallah İsti'cal nedir?" diye sorulunca şu açıklamayı yapar:

"Dua ettim, ettim de hiçbir neticesini görmedim" der ve o anda duayı terkeder." Şu halde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), duanın terkine sevkedecek bir aceleciliği hoş görmüyor. Bu sebeple, her hâl u kârda dua etmeye devam edilmesi için, duanın mutlaka netice vereceğini kesin bir dille ifâde ettikten sonra bu kabulün şu sûretlerden biriyle olcağım belirtir:

1 - Ya isteğe uygun olarak dünyada görülecek bir şekilde makbul olur.

2- Ya âhirette verilmek üzere sevap takdir edilir.

3- Yahut günahları affedilir."

Şu halde, bu hadis, neticeye hiç aldırmadan dua etmeye, Allah'tan hayırlı şeyler istemeye devam etmeye teşvik etmektedir. Duayı ibadetin, kulluğun bir gereği bilip, ara vermeden devam etmelidir. Mii'min ibadetten usanmaz, zaten hayatının gayesi ibadet ve kulluktur. Zira Allah insanları sadece ve sadece ibâdet için yaratmış bulunmaktadır (Zâriyat 56). İcâbetin gecikmesi, henüz vakti gelmediğinden, yahut daha çok ibadet edip mübâlağa göstermesi gereğindendir. Zira, önce de belirtildiği gibi, Cenâb-ı Hakk duada mübâlağa ve ısrarı sevmekte, çok dua edenlerin duasını kabul buyurmaktadır. 1 ® 1

IjPOÎ O » (.iS'IÇsjI t - I^pJj Oj P IjPJj '.İ-i- aUİ (JIî[<UP aDİ

jj! 4j>- y>-\ cfr Ilap âpLCj (jpJj qj

. ıjIyjI :»^İJI«.ijb

2 . (1783)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefislerinizin aleyhine dua etmeyin, çocuklarınızın aleyhine de dua etmeyin, hizmetçilerinizin aleyhine de dua etmeyin. Mallarınızın aleyhine de dua etmeyin. Ola ki, Allah'ın duaları kabul ettiği saate rastgelir de, istediğiniz kabul ediliverir." [Ebû Dâvud, Salât 362, (1532).J 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Burada yasaklanan "aleyhe dua" dan maksad dilimizde beddua veya ilenç dediğimiz şeydir, yâni kötü temennilerde bulunmaktır. Kişinin kendisi için, "Gözlerim kör olsun"; evladı için, "Allah canını alsın"; malı için, "yok olsun, ateş olsun." gibi sözler sarfetmesidir. İnsanlar çoğu kere bu çeşit sözleri çok samimî olmaksızın, bir dil alışkanlığı şeklinde sıkça kullanırlar. İşte bu hadiste, Resûlullah(aleyhissalâtu vesselâm), bu hareketin mü'minlik edebine uymadığını, dilimizi, zihnimizi böylesi sözlere alıştırmamamız gerektiğini

ders veriyor. Bu sözlerin, Cenâb-ı Hakk'm duaları kabul ettiği bir âna rastlayacak olursa, pek samimî olmadan yapılan bu bedduaların bed âkibeti ile karşılaşabileceğini belirtiyor. Bir başka hadiste dualara meleklerin "âmin!" demeleri sebebiyle kişinin kendisi için hayırdan başka bir temennide bulunmaması tavsiye ediliyor:

< \ / i✓ < * ^ ' jl £ S* * i z £ P* J»Op ^ } Oy

ü^ U-P ÜOvjLoJI (j 1$ I ip

"Kendiniz için sâdece hayır dileyin. Zîra melekler, dualarınıza "âmin!" derler."

Ii) 4 İ*j 3büo (jâ>- IgJLS'I JaüI 3“j Jli[: 3IS <up aUI -3

15) Aj aJLüJ aJLLj ^ 3^3 cpjlj p Âüjj 3 aj>- y>-\ j itsc il

. I Jjtdl jy-*

3 . (1784)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden herkes, ihtiyaçlarının tamamını Rabbinden istesin, hatta kopan ayakkabı bağına varıncaya kadar istesin." [Tirmizî, Daavât 149, (3607, 3608).]

AÇIKLAMA:

Münavî şu açıklamayı sunar: "Cenâb-ı Hakk, kendisine tevekkül eden herkesin ihtiyaç duyup arzu ettiği şeyleri, az olsunçok olsun, büyük olsunküçük olsun, te'min etmeyi tekeffül etmiştir."

Ayakkabı bağının bile Allah'tan istenmesiyle ilgili olarak da şunu söyler: " En değersiz bir şeyin bile büyüklerin büyüğünden (Allah'tan) istenmesi. O'ndan büyük bir şeyin istenmesinden daha çok mâna taşır. (Bu sebeple hadis, istesin kelimesini kullandı ve buna bir mâni olmadığını, isteyeni reddedecek bir aracı da olmadığını göstermek için "istesin" kelimesini ikinci sefer tekrar etti. Ayrıca "istemek vak'asf'yla Cenâb-ı Hakk'm kâinattaki eksiksiz hâkimiyeti idrâk edilir, rahmetinin, ihsanının, cömertliliğinin ve kereminin şuaları müşâhede edilir. İsteneni Cenab-ı Hakk'm vermesi, isimlerinin ve sıfatlarının bir gereğidir de. Bu isim ve sıfatlarını, onların muktezâ ve müteallikâtmdan, âsârmdan ve a hk âmından ayrı düşünmek câiz değildir.

Öyle ise Hak Teâlâ Hazretleri cömerttir ve kemâl mertebesinde cömertlik (cûd) onun vasfıdır. Bu sebepledir ki, kendisinden istenmeyi sevmiş ve insanların kendisinden istemesini taleb etmiş, isteyecek kimseleri yaratıp, onlara istemek ilam etmiş ve de, kendisinden istenenleri yaratmıştır. O, isteyeni de, istemelerini de, istediklerini de yaratandır."

Şunu da kaydetmek isteriz: İhtiyaçlarımızın tahakkukunda, dua, sâdece lisânî talepden ibâret değildir. Lisânen ifâdeye döktüğümüz, belirgin hâle getirdiğimiz, ihtiyacımızı fiilî taleple de istememiz gerekir.

4 0 6 6 t d

Zîra âyet-i kerimede: U I jIxJ J (^ r J OU "İnsan için, kendi çalıştığından başkası yoktur"

(Necm 39) buyurulmuştur.

Öyle ise kişinin te'min etmek istediği her ihtiyacı önce lisanen Allah'tan isteyip, sonra da çalışarak elde etmesi: neticede "kendine ulaşan -maddî ve mânevi- her çeşit hayrı, bir ayakkabı bağı bile olsa, Allah'dan bir lütuf, bir ikram bilmesi" (Nisa 79) mü'minlik edebidir.® 1

يَغْضَبْ عَلَيْهِ] .

kül JLLo : JlS # 4&I 0Î[Sil 3^ J ^ .4.

4 . (1785)- Ebû Hüreyre hazretleri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri kendisinden istemeyene gadap eder." [Tirmizî, Daavât 3, (3370); İbnu Mâce, Dua 1, (3827).]®

AÇIKLAMA:

Alimlerimiz, hadisi şöyle açıklar: "Dua etmeyene Allah'ın gadap etmesi yani kızması bu hareketin tekebbür ve istiğnadan ileri gelmesi sebebiyledir. Allah'a karşı tekebbür ve istiğna ise kulluk edebine yakışmayan, câiz olmayan bir haldir. "Tîbî şöyle demiştir: "Allah, fazlından istenmesini sever. Bu sebeple, kim Allah'tan talepte bulunmazsa ona buğzeder, buğzedilenin (Kur'ân-ı Kerim'de zikri geçen) mağdûbaleyh (Fatiha 7) zümresinden olduklarında şüphe yoktur."® 1

cjbüd Ol kül OU kul UİU ’.İ-t aül J ı_)U[ıjli kül j^l -5.

. (_£.L«jdl L^-y^-l .]^iJl jüâsjl bSlkjJl

5 . (1786)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâla Hazretleri'nin fazlından isteyin. Zira Allah, kendisinden istenmesini sever. İbadetin en efdali de (dua edip) kurtuluşu beklemektir." [Tirmizî, Daavât 126 (3566).]®

AÇIKLAMA:

Kurtuluş diye tercüme ettiğimiz kelimesinin aslı ferec'tir, darlıktan, sıkıntıdan kurtulmak mânasına gelir. Kurtuluş beklemek, Allah'tan başkasına şikayeti terkederek bela ve hüznün gitmesini sabır içerisinde gözetmek mânasına gelir. Bu en efdal ibâdettir. Çünkü belâya sabırla mukâbele Allah'ın kazasına inkıyad ve rızadır. Esâsen, her çeşit tedbire rağmen gelen musibet karşısında sabır ve

metanetten başka yapacak bir şey yoktur. Sabırsızlık, telaş, başkalarına dert yanmak, bağırıp çağırmak hiçbir derde deva getirmez, üstelik artırır.

Burada sabrın tavsiyesi, tedbirin terkedilmesi mânasını taşımaz. Bilakis, elden gelen tedbir ve çâreye başvurduktan

sonra ferec ve kurtuluşu sabır içinde Allah'tan beklemek tavsiye edilmektedir. Şifayı verenin Allah olduğunu bildiren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), tedâvi aramaya devam etmeyi emretmiştir:® 1

.. .ljjl-üci ç.!j 3 ş .13 ^jS\J ^*^5 OjÂlj çJjJl (JjJl 3^0 Atıl 01

Alil Jlai cadI J:öÇ»! c-Jli[:Jli aaO aüI ^»4) j -6.

. ijb y a^/-Î JvOUrjj JO-j

6 . (1787)- Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir kadın: "Ey Allah'ın Resûlü, bana ve kocama dua ediver!" diye ricada bulunmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz:

"Allah sana da, kocana da rahmet etsin!" diye dua buyurdu.” [Ebû Dâvud, Salât 363, (1533).] ®

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud bu hadisi: İî yO 03 ^Js- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan başkasına

salât" adını taşıyan bir babta kaydeder.

Dua ve teberrük mânasına salâtm, bazı âlimlerce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) dışındaki

insanlar için de kullanılması câiz görülmüştür. Nitekim, âyeti kerîmede, zekâtını verenler için:

p "Onlara dua et" denmektedir. Âyet meâlen şöyle: "(Ey Muhammed), mallarının bir kısmını,

kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al. Onlara dua et. Senin duan onlar için bir huzurdur" (Tevbe 103). Rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Evfâ ailesi, zekâtlarını

getirdikleri zaman onlara şöyle dua etmiştir. 3j' < 4 ' J? "Allah'ım Ebû Evfa ailesine

rahmet et,"

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e ümmetinden olan salât, ta'zim ve teklim (saygı ve hürmet) ifade eder. Bu mânadaki salât ona hastır. Hatta İbnu Abbâs (radıyallâhu anh): "Salâtı hiç kimse Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan başka birisi ha kk ında kullanamaz, câiz değildir" demiştir:

I 3 «6 Âai' alİp ^gJl jp- (3] jJ~'\ So^aİI ı _ 5 *-cJ

Ancak Şia, bu mânada, salâtı Hz. Ali ve onun evladları için kullanırlar. Onlar yukarıda kaydettiğimiz âyeti delil göstererek, "zekâtını verenler hakkında" kullanılabileceğini söylerler ve ilâve ederler: "Öyle ise, Hz. Ali, Hz. Haşan, Hz. Hüseyin (radıyallâhu anhüm) hakkında niye câiz olmasın?" Keza derler ki: "Selamlaşmada bir kimse esselamu aleyküm dese, diğeri ona ve aleykümü'sselam diye mukabele eder. Bu da gösterir ki, bu lâfzı Müslümanların büyük çoğunluğu hakkında kullanmak câizdir. Öyle ise, Âl-i Beyt hakkında kullanılması niye câiz olmasın?"

Kadı İyâz der ki: "Bu tâbir Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında câizdir. Bunun delili şu rivâyettir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (Ashab'tan) bazıları sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana selam'm nasıl olacağını biliyoruz, ama salât nasıl olmalıdır?"

Şu cevabı verdi:

"Size öğretildiği şekilde söyleyin. Deyin ki: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ salleyte alâ İbrahîme ve alâ Âli İbrahim." Mâlumdur ki, Muhammed ailesinde peygamber yoktur. Öyle ise Âli İbrahim hakkında

câiz olduğu üzere aynı şekilde Hz. Ali ha kk ında da câiz olur." ™

| jC^! Ü2—i 4 *p Ls : İ4- a»l ı_)li[:Jli <up aJJİ «.UjuJl Cj^~İ ^ m

.])3.(Jjtc dJJj :4İJo^ c-Jlİ l[üljj.ijli ^>lj 4>-^>-l ,]jic ÂJJj :dilil Ji^j

7 . (1788)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşinin gıyabında dua eden hiçbir mü'min yoktur ki melek de: "Bir misli de sana olsun" demesin." [Müslim, Zikr 86, 88, (2732, 2733); Ebû Dâvud, Salât 364, (1534).]

Ebû Dâvud'un rivâyetinde şu ziyâde vardır: "Melekler: "Âmin, bir misli de sana olsun!" derler." 1211

«J>- j>- ı

. J^jJl

8 . (1789)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her kim, kendine zulmedene beddua ederse, ondan intikamını (dünyada) almış olur." [Timizi, Daavât 115, (3547).] 1221

AÇIKLAMA:

1- Münâvî der ki: "Mazlum, beddua etmek sûretiyle zâlimin ırzından alıp, onun günahını azaltır. Böylece mazlumun sevabı da, bedduası nisbetinde azalmış olur. Bu hadis şunu haber veriyor: Zulme mâruz kalan kişi, diliyle bile olsun intikam alsa, zâlimdeki ha kk ını dünyada almış olur ve zâlimin günahı kalmaz, mazlumun da âhirette alacağı bir ecri kalmaz. Öyle ise hadis, mazluma, dünyada intikam

almamayı, ecrini Allah'a bırakarak zâlimi affetmeyi tavsiye etmiş olmaktadır. Nitekim âyet-i

kerîmede: jy >I j-J ÂUi 01 Â-O*

"Ama sabredip bağışlayanın işi, işte, bu azmedilmeye değer işlerdendir" (Şûra 43) buyurulmaktadır.

2- Hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zâlim veya mazlum bütün ümmetine karşı şefkat duyduğunu göstermektedir. Mazlumlara şefkat duymakta, zîra ecirden m a hrum kalmaması için affetmesini istemektedir. Zalimlere karşı şefkat duymaktadır zira, mazlum beddua ettiği taktirde, duasının kabul edilerek aleyhinde tecelli etmesi mevzubahistir. Cenâb-ı Hakk zâlimi affedeni övdüğü gibi intikam alanı da övmüştür." 1221

İKİNCİ BÂB

DUANIN KISIMLARI

(İki kısımdır)

BİRİNCİ KISIM

SEBEBE VE VAKTE BAĞLI DUALAR (Yirmi fasıldır)

♦ BİRİNCİ FASIL

İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI

İKİNCİ FASIL NAMAZ DUALARI

ÜÇÜNCÜ FASIL TEHECCÜD DUALARI

DÖRDÜNCÜ FASIL

AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUALAR

BEŞİNCİ FASIL

UYUMA VE UYANMA DUALARI

ALTINCI FASIL

EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GELİŞ DUALARI

YEDİNCİ FASIL OTURMA-KALKMA DUALARI

SEKİZİNCİ FASIL

SEFERDE OKUNACAK DUALAR

DOKUZUNCU FASIL

ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE OKUNACAK DUALAR ONUNCU FASIL

HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUALARI

ON BİRİNCİ FASIL GİYİNME VE YEMEK DUALARI

ON İKİNCİ FASIL KAZA-İ HACET DUASI

ON ÜÇÜNCÜ FASIL MESCİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI

ON DÖRDÜNCÜ FASIL

HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUA

ON BEŞİNCİ FASIL

GÖK GÜRLEYİNCE, RÜZGAR ESİNCE, BULUT ÇIKINCA OKUNACAK DUALAR

ON ALTINCI FASIL

AREFE GÜNÜ, KADİR GECESİ DUASI

ON YEDİNCİ FASIL HAPŞIRINCA YAPILACAK DUA

ON SEKİZİNCİ FASIL

HZ. DÂVUD (aleyhisselam)'UN DUASI

ON DOKUZUNCU FASIL

HZ. YÛNUS (aleyhisselâm) KAVMİNİN DUASI

YİRMİNCİ FASIL

BELAYA UĞRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA İKİNCİ KISIM

SEBEBE VE VAKTE BAĞLI OLMAYAN DUALAR

BİRİNCİ FASIL

İSM-İ ÂZAM VE ESMÂ-İ HÜSNA DUALARI

t 4JI a! cjî :dJjî A4ÂÎ jL ÂUbî 3! J 4 ÎİI : jji 6^3 # ^[: JU <ÛP ai SJOjj . 1 .

Aj^b tüll (Jb4 -bli o-tb y jJlj !(JLaİ tJjS-l aJ ^Ssj jJjj Âj jI (_$JÜI JJv-3?il J_>- I C-öl

. (_£Â«jdlj ijb jjİ 4j>-^>- I . | ^jftpI 4 j li)j Ckl^L>-i 4 j (£0£Z li) (_£wUl P I

1 . (1790)- Hz. Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir adamın şöyle söylediğini işitti: "Allah'ım, şehâdet ettiğim şu hususlar sebebiyle senden talep ediyorum: Sen, kendisinden başka ilah olmayan Allah'sın, birsin, samedsin (hiçbir şeye ihtiyacın yok, her şey sana muhtaç), doğurmadın, doğmadın, bir eşin ve benzerin yoktur. "Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular: "Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin olsun, bu kimse, Allah'tan İsm-i Âzami

adına talepte bulundu. Şunu bilin ki, kim İsm-i Âzamla dua ederse Allah ona icâbet eder, kim onunla talepde bulunursa (Allah ona dilediğini mutlaka) verir." [Tirmizî, Daavât 65, (3471); Ebû Dâvud, Salât 358, (1493).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada, dua ederken İsm-i Âzam şefaatçi yapılarak istendiği taktirde Cenâb-ı Hakk'm isteneni vereceğini ifâde buyuruyor. Müteâkiben göreceğimiz üzere (1974 numaralı hadis) Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Bunlardan biri, İsm-i Âzâm'dır. İsm-i Azâm'ın hangisi olduğu kesin şekilde belirtilmemiştir.2- Tîbî demiştir ki: "Bu hadis delâlet eder ki: "Allah'ın bir İsm-i Âzam'ı var, o şefaatçi yapılarak dua ederse icâbet eder ve o isim burada mezkurdur. Keza hadiste: "Allah'tan başka şeylerden yüz çevirerek, tam bir ihlâsla zikredilen her isim, İsm-i Âzâm'dır, zira harflerin birbirine karşı farklı bir şerefi yoktur" diyenlere de hüccet vardır. Başka hadislerde de benzer şeyler zikredilmiştir. Onlarda, bu hadiste bulunmayan isimler de mevcuttur. Ancak, hepsinde "Allah" kelimesi mevcuttur. Bu durumdan hareketle İsm-i Âzam'm "Allah" lafzı olduğuna hükmedilmiştir."3- Hadiste dua etmekle, istemek (talepte bulunmak) arasında bir tefrik yapılmamaktadır. Buna göre, kulun: "Falanca şeyi bana ver" sözü, onun istemesi, taleb etmesidir. Dua ise, kulun nida ederek "Ey Rabbim! diye seslenmesidir. Rabb Teâla bu seslenmeye: "Lebbeyk ey kulum (ey kulum söyle ne istiyorsun?" diye cevap verir.Bu durumda kulun istemesine mukabil Rabb'in vermesi (îta etmesi) vardır. Şu halde, dua ve isteme arasında belirtilen bu fark mevcuttur. Bu ince farkın her zaman gözetilmeyip, birinin diğeri yerine kullanılması da câizdir, vâkidir. Nitekim Tîbî der ki: "Duaya icabet, dua edenin, duayı kabul edenin yanında bulunduğuna delâlet eder, bu da, îtanm (vermenin) hilâfına

ihtiyacın yerine getirilmesini tazammun eder. Şu halde İkincisi daha üstündür."

yâ 3 \ Jj~‘\ Âb dJJbî y\ : j \yu Oçj # £f[: Ju alp Âl ^ ^ 2 .

.]S5 yâ ti ÇaJ yâ ti : Jiti jyiII bJÎ Âli! y/i J Sî cAaÎ \jlti J ti£ fc ti f

2 . (1791)- Mihcen İbnu'l-Edra' (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamın: "Ey Allah'ım, bir ve samed olan, doğurmayan ve doğurulmayan, eşi ve benzeri de olmayan Allah adıyla senden istiyorum. Günahlarımı mağfiret et, sen Gafursun, Râhimsin!" dediğini işitmişti, hemen şunu söyledi:"0 mağfiret edildi. O mağfiret edildi. O mağfiret edildi!" [Ebû Dâvud, Salât 184, (985); Nesâî, Sehv 57, (3, 52).]

. ö5, o« i (

cüUİI col) aJ)

İ-USM SI ÂUbî <3! fö}\ :Jllâ yJrj Â 3 [:JlS alp Âl ^ 3 .

oAlı (_£ÛJlj ■ Jl* aüI :ljJÜ ?Ip 3 ^ jjjJjl '.İî ^glil Jlli c^jlstj c fİ5^" !5 Jö^l

. (_j> l>w?î 4s*-y>-l .J^jkpl 4j J^iı lilj tÇ>U-î 4 j 131 (_^JÜI ,Jap 4 | 4^1) ilil Ip 3 .il!

3 . (1792)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam şöyle dua etmişti: "Ey Allah'ım , hamdlerim sanadır, nimetleri veren sensin, senden başka ilah yoktur, Sen semâvat ve arzın celâl ve ikram sahibi yaratıcısısm, Hayy ve Kayyûmsun (kâinatı ayakta tutan hayat sahibisin.) Bu isimlerini şefaatçi yaparak senden istiyorum!"(Bu duayı işiten) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:"Bu adam neyi vesile kılarak dua ediyor, biliyor musunuz?""Allah ve

Resûlü daha iyi bilir?" "Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim ki, o Allah'a, İsm-i Azam'ı ile dua etti. O İsm-i Azam ki, onunla dua edilirse Allah icabet eder, onunla istenirse verir." [Tirmizî, Daavât 109 (3538); Ebû Dâvud, Salât 358, (1495); Nesâî, Sehv 57, (3, 52).]

I j j&p‘I 4İI jU-I :# 4İI jJli[:cu5is L$Ip SI jüj* ^ ACE ^oülj

j^b . J^jAil ^Ll jjt> I i!) SI il !I)Ij^p JI . S>-^Jl \ i-!} J^~\j aJ)

4. (1793)- Esmâ Bintu Yezîd (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın İsm-i Azam'ı şu iki âyettedir: 1- "İlahınız, tek olan ilahdır, ondan başka ilah yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 163).2- Al-i İmrân sûresinin baş kısmı: Elif-Lâm-Mim. O Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur, O Hayy ve Kayyûmdur" (Al-i İmrân 1-3). [Ebû Dâvud, Salât 358, (1496); Tirmizî Daavât 65, (3472).]

aJlı \j :Jli CjJİpl UjAjj aJJİ :IjJÜ ?I£-3 ^ jjJjjI ’.İ-j- ^glil 3ili ^>-13 ij Jö-^I

. (_j>L> w?î 4 j>- 7 >-I .J^jkpl <u I3 Ij tÇ>U-I 4 j 131 ,Jap 4 | iSıI Ip3 .İİ)

3 . (1792)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam şöyle dua etmişti: "Ey Allah'ım , hamdlerim sanadır, nimetleri veren sensin, senden başka ilah yoktur, Sen semâvat ve arzın celâl ve ikrâm sahibi yaratıcısısm, Hayy ve Kayyûmsun (kâinatı ayakta tutan hayat sahibisin.) Bu isimlerini şefaatçi yaparak senden istiyorum!"(Bu duayı işiten) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sordu:"Bu adam neyi vesile kılarak dua ediyor, biliyor musunuz?""Allah ve

Resûlü daha iyi bilir?""Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim ki, o Allah'a, İsm-i Azam'ı ile dua etti. O İsm-i Azam ki, onunla dua edilirse Allah icabet eder, onunla istenirse verir." [Tirmizî, Daavât 109 (3538); Ebû Dâvud, Salât 358, (1495); Nesâî, Sehv 57, (3, 52).]

I j j&p'l SI pl :# SI jy-j Jli[:cuSlS 1«Ip SI Jüjj cuo ^ ACE jj'&îijj ^jb j >-1 ^^-ı i A ^ • oijA^ (J ı ,s>/jjı ^A^ı) sJ) jj>-ij a

4 . (1793)- Esmâ Bintu Yezîd (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın İsm-i Azam'ı şu iki âyettedir: 1 - "İlahınız, tek olan ilahdır, ondan başka ilah yoktur. O Rahmân ve Rahîm'dir." (Bakara 163).2- Al-i İmrân sûresinin baş kısmı: Elif-Lâm-Mim. O Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur, O Hayy ve Kayyûmdur" (Al-i İmrân 1-3). [Ebû Dâvud, Salât 358, (1496); Tirmizî Daavât 65, (3472).]

Ol t*uiM ^»-5 1 ^lhoi- Lc^l ajLLJ aJ) 0] '.İ~j~ aJJİ Jli[aap kul °X/* ^1 0^3 - 5

(. y^ OyA t l? ol İl II4 a>-^?-l . »^l^LaL^-l Or 4 ^ lO»^ yj ilil

.jjjitll .^«^,11 .^ojyJl .oTLÜ j^j^l 4* J SJ[(_£jJl iul 3 -*[:L*.x*i ■®İ 3 j-l 5 ' 4 /^lj

.l^üı ,^ıüı .^iiîı ,^&lı .iijjJi ,^ı%Ji .ji|iîı .jiliJi ,j|^.ı .4,101 .jJiiM .^g»ı .jö-ı .j^liı .j^lali .j^Jaijı .44u .ûukİJi .jldı .^ı .^vJı .^iJi .Jj^ı ,j*J.ı .jjÇiı .^iüM .JLşJ.1 .ajijîl .^Sohl .J^ljîl .«İ^jJJ .İ-Jjil .^İ 4 l .L~~ 3 A .J44M .^İÜ'l .^UJl

,£oU .İ-5J.1 .^41 .l4.1 .(s^. 1 .^411 .jusli .jyı .4^' .l^°i .^^spı .jsu .i*liı .i^dı 1 ,jj'ı ._£jjj 414u .jo£|lı.jiilJi .ju^aJi ,A>-'ı .i^-ijjı .j^g.1.lj-ijJi .^UıCE .4441 ,> 4 ji .j». .4141 Jjju .jisîı .^Ll .41^1 .jJi.414.1 . J13J1

.İ45JI . JiIOI £*jdI .(jitİI jyJI .JjHJI .JCaJI .^41 .^1 .^JI .Lm 4J*I :f^“Ij JğJ-I /5

. c^JI^ÜI *U-‘I J^L İJ .]jy£aiI .JLAjJI

5. (1794) - Hz. bu Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu

vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberlerse cennete girer. Allah tektir, teki sever.”

Bir rivâyette: "Kim o isimleri sayarsa cennete girer" buyurmuştur. Buhârî hadisi bu lafızla tahric etmiştir. Müslim'de "tek" kelimesi yoktur. [Buhârî, Daavât 68; Müslim, Z i kr 5, (2677); Tirmizî, Daavât 87, (3502).]

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın isimlerini şöyle yazdı:

"O Allah ki O'nda başka ilâh yoktur. Rahman'dır. Rahim'dir. El-Meliku'l-Kuddûsu, es-Selâmu, elMii'minu, el-Müheyminu, el-Azîzu, el-Cebbâru, el-Mütekebbiru, el-Hâliku, el-Bâriu, el-Musavviru, elGaffâru, el-Kahhâru, el-Vehhâbu, er-Rezzâku, el-Fettâhu, el-Alîmu, el-Kâbizu, el-Bâsitu, el-Hâfidu, er-Râfiu, el-Muizzu, el-Müzillu, es-Semîu, el-Basîru, el-Hakemu, el-Adlu, el-Latîfu, el-Habîıu, elHalîmu, el-Azîmu, el-Gafûru, eş-Şekûru, el-Aliyyu, el-Kebîru, el-Hafîzu, el-Mukîtu, el-Hasîbu, elCelîlu, el-Kerîmu, er-Rakîbu, el-Mucîbu, el-Vâsiu, el-Hakîmu, el-Vedûdu, el-Mecîdu, el-Bâisu, eşŞehîdu, el-Hakku, el-Vekîlu, el-Kaviyyu, el-Metînu, el-Veliyyu, el-Hamîdu, el-Muhsî, el-Mubdiu, elMuîdu, el-Muhyi, el-Mümîtu, el-Hayyu, el-Kayyûmu, el-Vâcidu, el-Mâcidu, el-Vâhidu, el-Ahadu, esSamedu, el-Kâdiru, el-Muktediru, el-Muahhiru, el-Evvelu, el-Ahiru, ez-Zâhiru, el-Bâtinu, el-Vâli, elMiite'âli, el-Berru, et-Tevvâbu, el-Müntekimu, el-Afuvvu, er-Raûfu, Mâliku'l-Mülki, Zü'l-Celâli ve'lİkrâm, el-Muksitu, el-Câmiu, el-Ganiyyu, el-

Muğnî, el-Mâni', ed-Dârru, en-Nâfiu, en-Nûru, el-Hâdî, el-Bedîu, el-Bâki, el-Vârisu, er-Reşîdu, es-Sâbûru.”

İsimleri bu şekilde, sâdece Tirmizî saymıştır. 1 ^ 1

t Sil JO" y» tSyj J ^ y* rJ-'*' l$0J| l£İ t(*4l y5 '.»çö£y^\« ja j^UaJl :»4 , j-GJl«

y^i cajlAp yA S_«L2Jl çy _jl 01-4 I ^jA * j s - (_$JÜI :» (j-«jJ.I«

tJüOUj ı_4tr^ ®J-»-^l C-Jib ‘■y s '-y° cOy 1 I ’J^J I

J - * : ^ cjJi-l y>r I cS-sJl y-* :»jÖ-l« ÂÜiil ’®)*Jlj tt-JliJl ^alâJl

A^JijtJl aji-'jis 151 c\js- 4-^ CjIi-I oLLvS yf- aÜ?- (4l j ^I

(_$JÜI ç.Lij\5sJl (j a j4ed.l 01 cı_AİS4il ç.b 'y' 3 c^jOİl ç.b ö s-O0l_y L^^A.-..csy

Aİg-ii-ll oOjL ül j ^jP jLU jU- (^jJl ;»^jUİl« İÇ^a*Xa (^Ojl ^jA 3^"* J A\)l ^uJğp

C4^^vjJl ^LstJ a\İİ Î^J JlJL^ jS* <3 Lo-İ3j cOlSjl>tll { 'jA OjyJ La Ûj^i-L < y>\^>-\ ^jA

Jg-Jgj>c-Xjl ji(^£*^*3 CAaL^- jy^> ^-£' aJLL>- Lioi \ »jj İJ ^Jj>-j

O^Lp c-3jjLJ ^3İP ^ 1 *j a)Mj caJ^-slLIj jwJl IjJîjtJl Cû^> Oxj o^a o.}Lp ePjJİ jJîiu (_£wİJl j-& :»jlixjl«

cLo-^-Lo Oth ^5fLU JUL co^Lp j%5""LLl :»^lxâJ|« L^Jp ajjJL*Jl lA ^JL»

:»^2jIİİI« \jj) y* jv^-jİp jjIiıIIj co^L*J Â^-^JIj Jij^JI cpIjjÎ I5-^ y* "J^j t^JIÂJI j*S"L>sJJ JUbj

AXÂ^)J ».^Jp O^L*J ıjjı^JI (_£jJI ; »J^»ıUj!« C<CuP^-J 4Pİ2İJ 0.iLp ^jp I3jj^\

<_^jJI :»£^JI« tj» 4 ^ 4 jj j*- 4 j«-İ 2 j <3 .Â^pIyjJIj ^jIPI y^JJA c^jJI c^dIj s-ILdI 3 u ^bM

caJ| j*PP aJ (_$JJI ‘ujLJb-j i^S'\ji~\ tji I_j jtjp ^ 3H oç-Lİ^I çj>j_

cPP (J jyy-^ s-Ij-* I y I5-İJI j-* :»Joiit«

c S *

y* iJ^j c^3j j dİJjI dJ^İ c5-^I :»^JukUI« Cjjjj J \>r£ ^4 J^I j^L^İI y&ş

(3 a*J1_J*I a^İ !»jjjiiJI« cüj^o Laj 315" Ur »3jI*JI jiUJI !»jwUI<-(ca^LSsJU Oİ ^j-p 05 -UJ

j^J 5 Ajyîica J_& Urj O^LaJ ^Uo 4\iI ^-AUtiI ^Ip ^ ^û^Lp c5jU^: (_^wUI !»jjSs_JÜ!« CÜ^-Â^-İI

dJİ^SI ^Jg_xj cjJjIa]*! .(jUiü! aJ

Jg-gUU| jj& »<3^si^JI« .c_^«»LiI jj& tif« j%-JI5">>cL^™ UUI<< >L ^U|

J5" oLp c 5*^^))^w*fI^JI^(.o^Lp $.Ip^ ^Jb^aj))<î(. 43P (^JJI

cajLJjİ (3 c^jJl ^ J^jLa >>^j^jJl« J5"

jp :JJj ^IjJl jp »1^!« .p-6-p LS -p n ; jjjtç ^y. ûl <_?' ,3^ y* j'

i c a^p wUl))I^(. A^L5Jl J-*j ıjı^^o wül))ci^pLJI

>>^Jw5^J|<k 4j^^5" $.Lc3 ^ J-aLsXo L>- aİİ (^1 !^İpj (,
^^^ > 3 -LaL3

.^SjJl U-İ!«J>- ! ^Uo aJ^İ ALaj ^aJ| 3^5jİ»I j^U JbAl^o (_£wUl Ajİ AlûbUİ>- j Cû^Up t3jjjU J-üiSsJl jjîi

j Aji>tij (jJJl JjwL3Jl *l5^ Cl j^^ m i o^aİlj ûjwLaJ| ^UJl *(J^J
cj^Laİl

^Lo.^-1 ^^»cJLbA'i (_^wüı ^bA^o-^-ı^ jyr u ^üJi 3 *3*^-^
^j-v^uji .ajlİu^ aJl^i

3^r jl çLJ3 ^ aJjjL ^3 J5" ^^>-1 (^wl!l j_& >>^^3l«
.Jj^jia J^ j-^j aUj^

cjLoJ .1 J-*jj ccjU3.I 3 i ûl 3 U J-*j j^j (^wUl jjîi »wLx^I« .$.lw\jol 1 ^Pj^j>“Ij cçUJi’ I LiJl (^JJl

jlj co-L>-j 3 jj ji c 5 wUl $jj^\ jjb »J^!jJl« oj 3 “^ ^y* c j-aiûj »wL>-IjJl« .oL3^ 3 i

^jLlS İJj>-l ol cOj>- Ij Jj>-IjJ| o^h 3 /^b »o5- l« ^5Jl 2 ^Ll * 3 ^J ^ 3 “"^ < ^ Jt

~ A 3 ^^

aJU Jj>-IjJ| Laij 3 j5"5 (^i .Jj>-I ^$.L>- La cc-Uji*lj ^5oi.l ^3^ ^OxJl ^a aju* ^5o^Ua

^lJg.Ol (3^" C^UJl ^jA wL>“i a 3 J C^aUJl ^j^a Jj>-!j ^$.U»- ! C^OjtlI ^Püil 3

5 jJiSv* >X>- \j cOİJJb 2 jÂSu» c o>b»w? \ c^lyiîI ^ip l? jJiJl

(iJjl j-Aj C OjwLöJl ^JlsCÜL* » j | 4jjwL,J>iLî (_£İ . c3 c3^"^ (^JJl j_& »wU^2Jl«

cL^S"U' L&^-jo (^jJl »^>-jJJ« .<Jş l.^ x.*k>şj $.LJ« I (^JJl »^jJll« . j^li /y» l« . L^İS^ J 3;L»Jl jP »Jj l« ,ay>-\ jjO-ldl ca^Jİ pJ-i^lCE . LgiS"" ç.LO t -t*j 3*lJl » 3 y

4 s öî

I dJ-İL* »JljJl« jL^İ j-* » c ^U)l« .^pj jr <j^3 j-* »J^UöJl«

i_î^İ2j«J| »^Jl« 14 ı_Jw 5 ji 01 (_^lj»J (jjâjJpti.1 3P ojO.1 »j_|l*^Ll« . L^-ü >_ ij+ azi-l

-L>- APil^SsJl Aj C-JeL lİI ç*JLü jJfcj C^Lio 3I ÂjjüjtJl 3 ^JLİ .1 A aUlj o_yu o^Lp

A ZİIjj ı_JÜ£>l*Jl jj* 1 »ı_£j)î£jj|« .ı—A^jdJl 3P ^j.c.^\\ jJ&j CAjsJL^ ç.lu jjUJl ^y> (J yt£ »jjjjtil« Jajr-^Jl

ji« .A^&I^SsJl (3 ^*-Sj ^iSvJ ÂilJJlj c<0>tK^»JJ APîil^SsJl 3 £aİj Ji ap^Jl 01 A^jJlj ÂiI^Jl jjju tJjOJlj co^Lp lil Jaş-jJl Ja^îl

ca_» 5 ^>- 3 (J-^Otil >)-İ2 ^oîJ.I« • (JJ'lj 3 Lİ 4 -l OtH :J^i c (J3 J ^~ j-U^* »fi/ - lj Jo^l j-pbJl 3^ »£jlj.l<< .cpL^vJ-l ^yŞ jçıtM l£"^l .Ja^lî jL>- M 1°• -3 Jjp

01 oç.LJ^l ^js, (_$0J|

.jd-\ ç.Ui Jjtj J\J\ jjb »OjI^Jltt .ajI^AİI jji 0 I-L 4 "'■Ojij ÂjL»j«Jl jji s j3^ I5^I j-*)>j^aJI<x .jt-gjijj

^Liüb oUajJl (_$0J| jP »jji^Jl« ,3*0 tjt-â-^0^ 3 (_}J JS^O -tOjj cO^l j-*

3>j* I OtH tiyjJl 01 I j* 0 U-l 3*-^ 3* S-^3 <J>^ aJJİ âjL^> 3 j^aİI 3*-*-® Jj>-l 3 i OJJi 3-Jj 3 ^

İJİP OjOp-Uİ-I OaP 3^*^J AjL>tL^j tj^O-^l AjLp 3 t-4-^> OjA^b L»5^ jj^^Jl AjLp 3 AjjPjOI 03^0 ♦ il

*\jS

El-Kuddûs: Ayıplardan temiz demektir.

es-Selâm: Selâm sahibi, yani herçeşit ayıptan selâmette, her türlü âfetten berî demektir. el-Mü'min: Kullarına va'dinde sâdık olan demektir. Tasdik mânasına olan imandan gelir. Yahut, kıyamet günü kullarına, azabına karşı garanti veren, güven veren demektir, bu mâna emân'dan gelir. el-Muheymin: Şâhid olan (görüp gözeten) demektir. Emin mânasına geldiği de söylenmiştir. Aslı, müeymin'dir, ancak hemze, hâ'ya kalbolmuştur. Keza er-Rakîb ve el-Hâfız mânâsına geldiği de söylenmiştir.

el-Azîzu: Kahreden, galebe çalan demektir. "İzzet", galebe, çalmak mânasına gelir. el-Cebbâr: Mahlukâtı mecbur eden; emir veya yasak her ne dilerse ona zorlayan demektir. Bu kelimenin, bütün mahlukâtmm fevkinde yücedir mânasına geldiği de söylenmiştir. el-Mütekebbir: Mahlukâta ait

sıfatlardan yüce, uzak mânasına gelir. Ayrıca: "Mahlukâtmdan büyüklük taslayarak kendisiyle azamet yarışma kalkanlara büyüklüğünü gösteren ve onlara haddini bildiren mânasına geldiği de söylenmiştir. Keza şu mânaya geldiği de belirtilmiştir: "Mütekebbir" Allah'ın azametini ifâde eden kibriyâ kelimesinden gelir, tezyifi bir mâna taşıyan kibir kelimesinden gelmez. el-Bâriu: Mahlukâtı, mevcut bir misâle bakmaksızın, yoktan, ömeksiz olarak yaratan mânasına gelir. Bu kelime, öncelikle hayvanlar için kullanılır, diğer mahluklar için pek kullanılmaz. Hayvanlar

c

dışındaki mahlukât hakkında nâdiren kullanılır. Meselâ: Allah canlıları yoktan yarattı demek için

Âi—Jl JOO İSli dediğimiz halde, semâvat ve arz hakkında i/’j&j olJ-ifJl AİA deriz.

el-Musavvir: Mahlukâtı farklı sûretlerde yaratan" demektir. Tasvir lügat olarak hat ve şekil çizmek mânasına gelir.

el-Gaffâr: Kullarının günahlarını tekrar tekrar affeden, mânasına gelir. Gafr kelimesi, aslında setr (örtmek) ve kapamak mânalarına gelir. Allah Teâla kullarının günahlarını affedici, onlar için cezayı terketmek sûretiyle (günahları) örtücüdür.

el-Fettâh: Kulları arasında hâkim demektir. Araplar, hâkim iki hasnım (dâvalıdâvacı) arasındaki ihtilafı çözdüğü zaman: "Hâkim iki hasmm arasını fethetti" derler. Hükmetti, çözüme kavuşturdu mânasında, hâkime fâtih dendiği de olmuştur. Mamafih "Kullarına rızk ve rahmet kapılarını açan", rızıklarmdan kapanmış olanları açan mânasına da gelir. el-Kâbız: Kullarının rızkını lütfü ve hikmetiyle tutan mânasına gelir.

el-Bâsıt: Kullarına rızkı açıp cûd ve rahmetiyle genişleten demektir. Böylece Cenâb-ı Hakk, hem ihsan sahibi, hem de onu men edici olmaktadır.

el-Hâfıd: Cebbarları ve firavunları alçaltan demektir. Yâni onları horlar ve değersiz kılar demektir.erRâfı': Velîlerini, dostlarını yüceltir. Azîz kılar demektir. Böylece Allah, hem zelîl hem de aziz kılıcı olmaktadır.

el-Hakem: Hâkim demektir. Bu da hakikati hükmetme yetkisi kendisine verilen, ona gönderilen demek olur.

el-Adlu: Kendinde heva meyli olmayan, hükümde doğruluktan ayrılmayan çevre yer vermeyen mânasına gelir. Aslında masdardır. Ancak âdil makamında kullanılmıştır. Adil'den daha beliğdir, çünkü müsemma, fiilin kendisiyle isimlenmiştir.

el-Latîfu: Arzunu sana rıfkla ulaştıran demektir. "Mahiyeti, idrak edilemeyecek kadar latif 1 ' mânasına geldiği de söylenmiştir.

el-Habîru: Olanı ve olacağı bilen kimseye denir.

el-Gafûru: Bağışlamada mübalağa eden, çok bağışlayan demektir.eş-Şekûru: Kullarını, sâlih fiilleri sebebiyle mükâfatlandıran ve sevap veren demektir. Allah'ın kullarına şükrü, onlara mağfireti ve ibâdetlerini kabul etmesidir.

el-Kebîru: Celâl (büyüklük) ve şâmnm yüceliği sıfatlarını taşıyan kimsedir.

el-Mukîtu: Muktedir demektir. Ayrıca, mahlukâta gıdalarını veren mânasına geldiği de söylenmiştir. el-Hasîbu: el-Kâfı demektir. Mufil mânasında fâildir, tıpkı mü'lim mânasında elîm gibi, hasîb'in muhâsib mânasında kullanıldığı da söylenmiştir.

er-Rakîbu: Kendisinden hiçbir şey gâib olmayan hâfız (muhâfız) demektir. el-Mucîbu: Kullarının duasını kabul edip, icâbet eden zât demektir. el-Vâsiu: Zenginliği, bütün fakrları bürüyen; rahmeti herşeyi kuşatan demektir.

el-Vedûdu: el-Vedd (sevgi) kelimesinden mefûl mânasında feûl'dür. Allah Teâlâ Mevdûd'dur. Çok sevilir. Yani velîlerinin kalbinde sevgilidir. Veya fâil mânasında feûldür. Yani Allah Teâla sâlih kullarını sever, bu da "onlardan razı olur" demektir.

el-Mecîdu: Keremi geniş olan demektir. Şerif mânasını taşıdığı da söylenmiştir. el-Bâisu: Mahlukâtı, ölümden sonra kıyamet günü yeniden diriltir demektir.

eş-Şehîdu: Kendisinden hiçbir şey gâib olmayan kimse demektir. Şâhid ve şehîd aynı mânada kullanılır, tıpkı âlim ve alîm kelimeleri gibi. Mâna şöyledir: Allah, (her yerde) hâzırdır. Eşyayı müşahede edip her an görür. el-Hakku: Varlığı ve vücudu gerçek olan demektir.

el-Vekîlu: Kulların rızıklarma kefil demektir. Hakikat şudur: Kendisine tevkil edilmiş olanı işinde müstakil söz sâhibi olmaktır. Bu hususta şu âyet hatırlanabilir: "(Dediler ki) Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" (Al-i İmrân 173).

el-Kaviyyu: el-Kâdir (güçlü) demektir. Ayrıca: "Kudreti ve kuvveti tam, O'nu hiçbir şey âciz kılamaz" mânasına da gelir.

el-Metînu: Şedîd ve kavi olup, hiçbir fiilinde meşakkatle karşılaşmayan demektir.

el-Veliyyu: Nâsır (yardımcı) demektir. Ayrıca: "İşlerin kendisiyle yürüdüğü mütevelli, yetimin velîsi

gibi" diye de açıklanmıştır.

el-Hamîdu: Fiiliyle hamde hak kazanan mahmûd kimsedir. Bu kelime mefûl mânasında fâildir. el-Muhsî: İlmiyle herşeyi sayan, nazarından büyük veya küçük hiçbir şey kaçmayan kimse demektir. el-Mübdiu: Eşyayı yoktan ilk defa var eden, yaratan demektir.

el-Muîdu: Mahlukâtı hayattan sonra tekrar ölüme, öldükten sonra da tekrar hayata iâde eden kimse demektir.

el-Vâcidu: Fakirliğe düşmeyen zengin demektir. Bu kelime, gına demek olan cide kökünden gelir.

el-Vâhidu: Tek başına devam eden, yanında bir başkası olmayan ferd'dir. Ayrıca, şerik ve arkadaşı olmayan kimse mânası da mevcuttur.

El-Ahadu: Ferd demektir. Ahad ile vâhid arasındaki farka gelince, ahad, kendisiyle bir başka adedin zikredilmesini men edecek bir yapıya sâhiptir. Kelime hem müzekker, hem de müennestir. "Bana kimse (ahad) gelmedi derken, gelmeyen hem erkektir, hem de kadındır." Vâhid'e gelince bu sayıların ilki olarak vazedilmiştir: "Bana halktan biri (vahid) geldi" denir ama, "Bana haktan kimse (ahad) geldi" denmez. Vâhid, emsâl ve nazîri kabûl etmeyen bir mâna üzere bina edilmiştir. Ahad ise ifrad ve arkadaşlardan yalnızlık üzere bina edilmiştir. Öyle ise, vâhid, zât itibariyle münferiddir, ahad ise mâna itibariyle münferiddir.

es-Samedu: İhtiyaçlarını te'min etmek üzere, halkın kendisine başvurduğu efendidir. Yani halkın kendisine yöneldiği kimsedir.

el-Muktediru: Kudret kökünden müfteil babmdandır. Kâdir'den daha öte bir güçlülük ifâde eder. el-Mukaddimu: Eşyayı takdim edip, yerli yerine koyan demektir.

el-Muahhiru: Eşyayı yerlerine te'hir eden demektir. Kim takdime hak kazanırsa ona takdîm eder, kim de te'hîre hak kazanırsa ona da te'hîr eder.

el-Evvelu: Bütün eşyadan önce var olan demektir.el-Ahiru: Bütün eşyadan sonra bâkî kalacak olan demektir.

ez-Zâhiru: Herşeyin üstünde zâhir olan ve onların üstüne çıkan şey demektir. el-Bâtmu: Mahlukâtm nazarlarından gizlenen demektir. el-Vâlî: Eşyanın mâliki ve onlarda tasarruf eden demektir.

el-Müteâli: Mahlukâtm sıfatlarından münezzeh olan, bu sıfatların biriyle muttasıf olmaktan yüce ve âlî olan.

el-Berru: Katından gelen bir iyilik ve lütufla, kullarına karşı merhametli, şefkatli demektir. el-Miintakimn: Dilediğine ceza vermede şiddetli davranan demektir. Nekame kökünden müfteil babında bir kelimedir. Nekame, hoşnudsuzluğun öfke ve nefret derecesine ulaşmasıdır. el-Afuvvu: Afv'dan feûl babında bir kelimedir. Bu bâb mübalağa ifâde eder. Öyle ise mâna: "Günahları çokça bağışlayan" demek olur.

er-Raûfu: Katından gelen bir re'fetle (şefkatle) kullarına merhametli ve şefkatli olan demektir. Re'fetle rahmet arasındaki farka gelince; rahmet bazan maslahat gereği istemeyerek de olabilir. Re'fet isteksiz olmaz, isteyerek olur.

Zü'l-Celâl: Celâl, celîl'in masdarıdır. Celâl, celâlet, nihâyet derecede büyüklük, azamet demektir. Zü'lCelâl büyüklük sahibi olan mânasına gelir.

el-Muksidu: Hükmünde âdil, demektir. Efal babında adaletli oldu mânasına olan bu kelime, sülâsî

aslında zulmetti mânasına gelir. Nitekim kasıt; çevreden, zâlim demektir.

el-Câmiu: Kıyamet günü mahlukâtı toplayan demektir.

el-Mâniu: Dostlarını, başkalarının eziyetinden koruyan yardımcı demektir.

en-Nûru: Körlüğü olanları nuruyla görür kılan, dalâlette olanları da hidâyetiyle irşâd eden demektir. el-Vârisu: Mahlukâtm yok olmasından sonra da bâki kalan demektir. er-Reşîdu: Mahlukâta maslahatların gösteren demektir.

es-Sabûru: Asîlerden intikam almada acele etmeyen, cezalandırmayı belli bir müddet te'hîr eden demektir. Allah'ın sıfatı olarak sabûr'un mânası halîm'in mânasına yakındır. Ancak ikisi arasında şöyle bir fark vardır: Sabûr sıfatında cezanın mutlaka olacağını beklemeyebilirler. Ancak halîm sıfatıyla Allah'ın cezasına kesin nazarıyla bakarlar.

Allah inkarcıların söylediklerinden münezzeh ve mukaddestir, uludur, yücedir. 1251

İKİNCİ FASIL NAMAZ DUALARI İ-İSTİFTAH

UMUMİ AÇIKLAMA:

Yapmamız gereken duaların bir kısmı namazla ilgilidir. Daha namaza başlarken okumamız gereken dualar olduğu gibi, namazın içinde, muhtelif safhalarda, keza namazdan selâmla çıktıktan sonrada okunacak dualar mevcuttur. Şu halde burada bu dualarla ilgili bir kısım rivâyetleri göreceğiz. 12 ®

\j cUJLî tŞJLj öl cŞçl âo^>JJ 13] İ-t- aüI J: Jli <up 4üI -1

US”ı_j^ jî-JÜI :Jyl :Jli ?(JjÜj U jjju : aüI

ü-»jfdl l . J ^İJÜU 11 1lo j - ^ğJL^Pİ jİ_gJÜ(. jJl ^ ^iLb

JÇjtJj I ıjry_ O-lij LiS"" lj 1 lo ğ- ı_j^J Apt (_j ilj. la a! Ijjfcj

■ ly^'i

1 . (1795)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için tahrîme tekbirini alınca kıraate geçmezden önce bir müddet sükût buyurmuştur. Ben:

"Ey Allah’ın Resûlü, dedim, anam babam sana feda olsun, tekbir ile kıraat arasındaki sükût esnasında ne okuyorsunuz?" Bana şu cevabı verdi:

"Ey Allahım, beni hatalarımdan öyle temizle ki, kirden paklanan beyaz elbise gibi olayım. Allahım beni, hatalarımdan su, kar ve dolu ile yıka" diyorum." [Buhârî, Ezân 89; Müslim, Mesâcid 147, (598); Ebû Dâvud, Salât 123, (781); Nesâî, İftitâh 15, (2, 128, 129).]

Ebû Dâvud, Nesâî (ve Buhârî’nin) rivâyetlerinin başında şu ziyade vardır: "Allahım, benimle hatalarınım arasını doğu ile batının arası gibi uzak kıl." 1221

AÇIKLAMA:

1- Normalde çamaşırın temizliği için sadece su kullanıldığı halde, hadiste bir ve buzun da zikri, âlimler tarafından farklı yorumlara tâbi kılınmıştır, ancak hepsi de neticede maksadın mübalağalı şekilde ifâdesinde birleşirler.

Mesela Hattâbî der ki: "Kar ve dolunun zikıi te’kîd içindir. Zîra, bunlar zaten elle dokunulmayan, temizlikte de kullanılmayan iki sudur."

İbnu Dakîkui-Id der ki: "Böyle denmekle âzamî derecedeki temizlik ifâde edilmiştir. Zîra, üzerinden üç ayrı temizlik maddesi geçen elbise tertemiz olur. Mamafih, bunların her birinden maksadın mecaz olması da mümkündür. Yani onlarla kiri kaldıran sıfat kinâye olunmuştur, tıpkı şu âyette olduğu

gibi: tlA jU IrJjİplj Lp diplj "Rabbimiz bizi affet, bize mağfiret et ve bize merhamet et..

(Bakara 285).

Tîbî de buna işareten der ki: "Sudan sonra kar ve buzun da zikrinden maksad, afdan sonra rahmet ve mağfiretin bütün envâmı -pek şiddetli olan cehennem azabının harâretini söndürmek için- taleb etmektir." İdadisin, Abdullah İbnu Ebî Evfâ tarafından Müslim'de kaydedilen rivâyetinde suyun soğukluk kaydıyla zikri de bu mânayı te'yîd eder. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hataları -ateşe girmeye sebep olmasından ötürü- cehenneme benzetmiş ve onun söndürülmesini de yıkamaya teşbih buyurmuş, söndürme işinde, söndürücülerin hepsini sudan başlayarak en soğuğuna varıncaya kadar zikretmekle üslûbda mübalağaya yer vermiştir.

Türbüştî der ki: "Bu üç şeyin betahsis zikri, bunların semâdan inmeleri sebebiyledir."

Kirmânî der ki, "Bu üç duada, üç vakte işaret edilmiş olma ihtimali de vardır. Uzaklaşma istikbâle, temizlik hâl-i hâzıra, yıkama geçmişe işarettir." İbnu Hacer der ki, "Bu durumda, istikbâlin önce zikri, husûle, gelecek olanın define gösterilecek ihtimam, vukua gelmiş olanın refinden önce olduğu içindir." Yani günah işleyip sonra da affıyla uğraşmcaya kadar, öncelikle günah işlememeye gayret gösterilmelidir. 12 ®

2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER

* Hadisten, tahrîme tekbiri ile kıraat arasında dua okumanın meşrû olduğu hükmü çıkarılmıştır. Ancak İmam Mâlik bu hükme katılmamıştır.

* İmam Şâfıî ve başka bâzıları bu hadise dayanarak namazda, Kur'ân'da olmayan bir şeyle dua etmenin câiz olduğuna hükmederler. Hanefîler bu görüşe katılmazlar.

* Hadis, Ashâb'm Rusûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hareket, sükûn, gizli, açık bütün ahvâliyle tesbit edip, dini en mükemmel şekliyle muhafaza ettiklerini göstermekte, bu hususta muknî bir örnek sunmaktadır.

* Bazı Şâfıîler, kar ve dolunun temizleyici olduklarına bu hadisten delil çıkarmışlardır. 1221

iiil : ^jül y» £).Jrj JB il İ-fc 4iil J y£ U-Ljb[: JB L4-^ ^1 igf 'j <jtl

JjAjB IjI (JIS VIÛ5""j IÛB""ÂBİS""^jjLaJI yi \İ-t- aü! jIAIAj djûS”" aU_l»3-1j <^jyd~

JjZj # AliI cuif İli Uİ :jip ^1 JB .jUİJl L>Vy\ d LsA d :JU* (4&I

. Jl5\ls BjI cuj!) -il![<3 ^l—BI iljj. a>-^>-I

2. (1796)- İbnu Ömer (radyallahu anhumâ) anlatıyor: "Biz, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte namaz kılarken, cemaatten biri aniden:

"Allahu ekber kebîrâ, velhamdü lillâhi kesîrâ, subhânallâhi bükraten ve asîlâ (Allah, büyükte büyüktür, Allah'a hamdimiz çoktur, sabah akşam teşbihimiz Allah'adır!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz:

"Bu sözleri kim söyledi?" diye sordu. Söyleyen adam:

"Ben, ey Allah'ın Rusûlü" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesellâm) efendimiz:"

"O sözler hoşuma gitti. Sema kapıları onlara açıldı" buyurdu. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Söylediği günden beri o zikri okumayı hiç terketmedim." [Müslim, Mesâcid 150, (601); Tirmizî, Daavât 137, (3586); Nesâî İftitâh 8, (2, 125).]

Nesâî, bir rivâyette şu ziyâdede bulunmuştur: "On iki adet meleğin, bu sözleri (yükseltmek üzere) koşuştuklarını gördüm." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste beyan edilen gök kapılarının açılması o zikrin Allah indinde makbul olduğuna delildir. Çünkü duaların kıblesi sema, makbul sözlerin şe'ni kabûl-i İlâhî semâsına yükselmektir. Ayette: "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de sâlih ameller yükseltir" buyurulmuştur (Fâtır 10)

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ifâdeleri, bu zikrin dilden düşürülmemesine bir teşviktir. Nitekim İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ), dinlediği günden itibâren bunu her fırsatta dilinden düşürmemiştir. 1 ® 1

kul :(JllLs l opLS- -B oç-B*- 5] ^ ^ Jj—“j LCLj[:JB aap- aül ^jAl -3

fjti îoUi^îlj iioî : JU OĞ^Jl # &\ jj-j ^ LUlS caJ \Â> Ijûf Lu- ûld- \

L£j jjJİLo 15 nL« C-ojj -La] : JlÎ ti ^^4^1 (JUîi ctxt ^JJİj ^ !(Jl- A3

2 i c . C . C^ i / ^ O ^ . C . £

^jIj«.aj«İJj (_$I :a»?-Ls<s ^iI j o-LJu; 4 j>-^>-I

. Ij 1

3. (1797)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken nefes nefese bir adam geldi ve:

"Allahu ekber, Elhamdü lillâhi hamden kesîran tayyiben mubâreken fîhi. (Allah büyüktür, çok temiz ve mübârek hamdler Allah'adır!)" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazı bitirince:

"Şu kelimeleri hanginiz söyledi?" diye sordu. Cemaat bir müddet sessiz kaldı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"(Kim söylediyse çekinmesin, benim desin), Zîra fena bir şey söylemiş değil)" dedi. Bunun üzerine adam:

"Ben, ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Ben on iki melek gördüm. Her biri, bu kelimeleri (Allah'ın huzuruna) kendisi yükseltmek için koşuşmuşlardı." [Müslim, Mesâcid 149, (600); Ebû Dâvud, Salât 121, (763): Nesâî, İftitâh 19, (2, 132, 133).]®

AÇIKLAMA'sı 1800 numaralı hadiste gelecek. 1 ^ 1

f «6 jjaİI ^4x 24 13) # Jjl5"[:Jli İip aUİ Csi’J -4

JICp I f4AJt . jjj^İLj.1 JjI ^!5 *—ıDJÂj vİLj-İ tI>) aU

. ,]cuü | ^âŞ J6^ I cJİAp I *^14 ı_j?3 tc-Jl I l4xXo- s. JîöA I

4 . (1798)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başlarken tekbir getirir, sonra (bazan) şunu okurdu: "İnne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Lâ şerike lehu ve bizâlike ümirtü ve ene evvelü'lmüslimîn. Allahümmehdinî liahseni'l a'mâli ve ahseni'l-ahlâki. Lâ yehdî li-ahsenihâ illâ ente. Ve kînî seyyie'l-a'mâl ve seyyie'lahlâk. Lâ yakî seyyiehâ illâ ente. (Namazım, ibâdetim hayatım ve ölümüm âlemlerin şeriksiz Rabbi Allah içindir. Ben bununla emrolundum. Ben bu emre teslim olanların ilkiyim. Ey Allah'ım, beni amellerin ve ahlâkın en iyisine şevket. Bunların en iyisine senden başka sevkeden yoktur. Beni kötü amellerden ve kötü ahlâktan koru, bunların kötülerinden ancak sen korursun." [Nesâî, İftitâh 16, (2, 129).]

AÇIKLAMA: 1800 numaralı hadistedir.

1 ijli IpjÎ2j liI # ^İSI ül[^y> -5.

cllwccuil I aJ) C-Jl !<Jl£ ^ c^jwL>- C(jNS^JuJJ y* W

. t -\ 4 O 2J-Î

. ^L^ül A»>-^>- i

5 . (1799)- Muhanmıed İbnu Mesleme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nâfıle namaz kılmak için kalktığı vakit (bazan) şunu okurdu:"Allahu ekber veccehtü vechiye li'llezî fatara's-Semâvâti ve'l-arza hanîfen müslimen ve mâ ene mine'lmüşrikîn... (Allah büyüktür. Yüzümü Hanîf ve Müslüman olarak semâvat ve arzı yaratan Allah'a yöneltlttim. Ben müşriklerden değilim)..." 1 ^ 1 Devamını Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'in rivâyetinde olduğu şekilde zikretti. Sonra şunu okudu:"Allahiimme ente'l-Meliku. Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke ve bihamdike [Allahım (kâinatın gerçek) Meliki sensin. Senden başka ilah yoktur.

Seni hamdinle takdîs ederim)." Sonra kıraata geçti." [Nesâî, İftitâh 17,(2, 131).]^

AÇIKLAMA, 1800 numaralı hadistedir. 1201

cÜjlİ£$ ^4İ!I dİJUJİ. : j 15 56^1 ^sıîl # at jj-j Z)\?[:cJlî 1 «lp at aJuJlp J6.

AJuJ 2 _P aAİİ J>- (3 jjI Aj>- y>-\ . aJ| Qj IİjUjj

. LİIp jLyg [aJj>-J

6 . (1800)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza (iftitâh tekbiri ile) başlayınca şunu okurdu: "Sübhâneke Allahümme ve bihamdike ve tebâreke'smüke ve teâlâ ceddüke ve lâ ilâhe gayruke. (Allah'ım seni her çeşit noksan sıfatlardan takdîs ederim, hamdim

sanadır. Senin ismin mübârek, azametin yücedir, senden başka ilah da yoktur)." [Tirmîzî, Salat 179, (243); Ebû Dâvud, Salat 122, (776); İbnu Mâce, İkâmeti's-Salat 1, (804).J 1211

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, namazda tahrîme (veya iftitah tekbirin)den sonra Kur'ân kıraatine geçmeden önce istiftah duasının okunacağını ifâde ederler. Bu, Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmet İbnu Elanbel ve Cumhur'a göre müstehabtır. İmam Mâlik'e göre ise müstehab değildir. Ancak bizzat okunacak duâ husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.

* Ahmed İbnu Hanbel ve İmam Azam (rahimehumallâh)'a göre son rivâyette kaydettiğimiz Sübhâneke okunmalıdır. Delilleri de EIz. Aişe (radıyallâhu anhâ)'nin mezkur

rivâyetidir. Bu rivâyet, Ahmed İbnu Hanbel ve Müstedrek'de de rivâyet edilmiştir. Hâkim, sıhhatini te'yid eder.

Bu hadis, bazı ilâvelerle Ebû Saîdi'l-Hudrî başta, başka bir kısım sahâbilerden de rivâyet edilmiştir. Ancak Tâbiîn ve Etbauttâbiîn ulemâsı amelde, çoğunlukla Hz. Aişe'nin rivâyetini esas almıştır. Mamafih Hz. Ömer ve İbnu Mes'ud'un rivâyetleri de bunun aynısıdır. Namazda onların da bunu okuduğu bilinmektedir.

* Bu babta yukarıda Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Câbir İbnu Abdillah, Muhammed İbnu Mesleme (radıyallâhu anhüm)'den farklı dualar kaydettik. Hz. Ali'den kaydedilen bir başka rivâyet daha var. Demek ki, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) istiftah duasını farklı şekillerde okumuşlardır. Bunlardan birini sahih addedip diğerlerine bâtıl demek mümkün değildir. Hattâ İbnu Ömer (radıyallâhu anh)'in bir rivâyetine göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaza başlayınca önce veccehtü vechiye diye başlayan duayı, arkadan Sübhâneke duasını, bundan sonra da İnne salâtî ve nüsükî diye başlayan duayı okur, ondan sonra kıraate geçerdi.

İbnu'l-Esîr'in Şerhu'l-Müsned'de kaydettiğine göre, İmam Şafiî (rahimehullah) hazretleri -farz olsun, nafile olsun- bütün namazlarda bu duâlarm hepsini baştan sona okurmuş.

Hanefîlerden Ebû Yûsuf, "Namazda Sübhâneke ile birlikte Veccehtü vechiye beraber okunmalıdır" demiştir. el-Muhît'de geldiğine göre veccehtü vechiye duası tekbirden önce okunmalıdır, bu müstehabtır. Aksini söyleyen de olmuştur.

Şâfiîlere göre, imam, Fatiha ile sûre arasında biraz sükut eder, bu arada cemaat da Fatiha'yı okur. Şafiî hazretleri, namaza başlarken imam ve cemaatin, aynı istiftah duasını okuyacaklarını açıkça söylemiştir.

Yine Şâfiîlere göre, imamın Fatiha ile sûrelerden sonra sükut etmesi, cemaatin Fâtiha okumalarını te'min içindir. Hanefîler cemaat halinde imamın arkasında bir şey okumadıkları için sondaki bu sükut, kıraatla rükûnun arasını ayırmaya hamledilmiştir, kıraat bitince rükûya gitmekte acele etmemekten ibârettir. Kasten uzatılması mekruhtur. Yanılarak uzatılırsa farzın te'hirine sebep olduğu için secde-i sehiv gerekir.

İmam Mâlik, farz veya nâfıle herhangi bir namazın başında, ortasında ve sonunda herhangi bir duayı okumakta beis görmez. Şâfiî'nin de görüşü bu ise de, istiftah duasını okumak sünnettir.

Hanefîlere göre, istiftah duası olarak Sübhâneke'den başka bir dua okumak câiz değildir. Bu hususta rivâyet edilen dualar, farz namazların tahiyyatlarmda teşehhüdden sonra namazın nihayetinde okunabilir. Nafilelerde daha müsâmahalı olan Hanefîler bu babta gelen rivây etleri gece namazlarına hamlederler.

İbnu Battâl, adı geçen sükutun Medine örfünde yerleşmemiş olmasını gözönüne alarak, buna Resûlullah (aleyhissalât vesselâm)'m bazan yer verdiği hükmüne ulaşır ve terkini câiz görür.

Hadiste geçen "Annem babam sana feda olsun" tâbirinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hakkında kullanılması câizdir. Bazı âlimler, herkes için kullanılabilir demiş ise de "câiz değildir" diyen de olmuştur. Üçüncü bir görüşe göre ise sâdece sâlihler için câizdir, başkalarına söylenemez. [881

RÜKÛ VE SECDELERDE OKUNACAK DUÂLAR

IİÎ1 X*rVj 6TjİJI ÎjSÎ ûî İZİ jIj J :# <&! jli[:JIî ai ^1 .1.

iyli yüy 4j>-^>-! ,]^1 Ü-jlAcLüo 01 ajls it.\s-J^\ 3 .iyA-tÜl L»ly cı_yh <ui Ijüânj ^-yS^İl

• ji~^ » (j-î J «

1. (1801)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haberiniz olsun, ben rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumaktan men edildim. Öyleyse rükûda Rabb Teâlâ' yı tâzim edin, secdede ise dua etmeye gayret edin, (zira secdede iken yaptığınız dua) icâbet edilmeye lâyıktır." [Müslim, Salât 207 (479); Ebû Dâvud, Salât 152, (876); Nesâî, İftitâh 98, (2, 189).]^

AÇIKLAMA:

1- Bir kısım rivâyetler rükû ve secde hâlinde Kur'ân okunmayacağını belirtirler. Şârihler bunun sebebini şöyle açıklarlar: "Rükû ve sücud halleri, kulun Rabbi karşısındaki tevâzuunu ifâde etmektedir. Bu sebeple o haller zikre tahsis edilmişlerdir. Dolayısıyla, aynı halde Kelâmullah ile mahlûkun sözleri eşit tutularak beraber zikredilmeleri mekruhtur.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "...Ben rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumaktan men edildim" demekle, sâdece kendisine âit bir yasağı değil, ümmetinin de tâbi olması gereken bir yasağı ifâde ediyor. Zira ümmeti, -nadir hasâis dışında- her hareketinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a uymakta mükelleftir. Üstelik, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashâbma rükû halinde Allah'ı tâzim, secde halinde de dua etmeleri için emirde bulunmuştur. Böyle bir emir de, sözünü ettiğimiz yasağın Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şahsına ait olmayıp, bütün ümmete şâmil olduğunu gösterir.

Hülâsa rükû ve secde hâlinde Kur'ân okumak yasaklanmıştır. Rükûda teşbih, secdede ise teşbih ve dua yapılır.

3- Hanelilere göre, namazın bir rüknünde, namaz fiilleri cinsinden bir ilâvede bulunulsa secde-i sehiv gerekir, zira vâcibin veya farzın te'hiri mevzubahistir. Şâfiîlere göre rükû ve secdelerde Fâtiha'dan başka bir sûre veya âyet okumak mekruhtur. Fakat namaz bozulmaz.

4- Fatiha okumaya gelince, bu hususta Şâfiîlerden iki farklı görüş rivâyet edilir: Birine göre Fâtiha ile başka sûre arasında fark yoktur. Dolayısı ile Fatiha'nm okunması da mekruhtur, ancak namazın sıhhatini bozmaz. İkinci görüşe göre Fatiha'yı, rükû ve secdede kasden okumak haramdır, namazı bozar. Sehven okumak mekruh değildir. Ancak, gerek sehven olsun ve gerekse kasden olsun, Fatiha'nm okunması Şâfiî hazretlerine göre secde-i sehiv gerektirir. 1201

^ Q / O & 1 J| I I 1 ^ Q £ m

caJjv-j ajo caİS 3 Jipl 3 AyA tt aw! 0 IS 3 :JlS «ui- kuI " a y.j& 3 DÜ? ~‘ m

. iyİJ yjly 4j>- j>-\ .] Ofj £ üj>- !y <JyI

2. (1802)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), secdelerinde şunları söylerdi: "Allahümmağfirlî zenbî küllehu, dıkkahu ve cüllehu, evvelehu ve âhirehu, sırrahu ve alâniyyetehu. (Allahını! Büyükküçük birincisonuncu, gizli-açık, bütün günahlarımı mağfiret buyur." [Müslim, Salât 216, (483); Ebû Dâvud, Salât 152, (878).i 1211

j^JüI vibiAÜ" 3 jyüj ıI)I & 4JJİ (J y^j : cüli kuI S-4 JIp y^py 3.

iyli «J-3. I 4j>- y>- \ .JöÇâJI JyEj ^ IÜj

(_^ly dJ-Jll 3_}*İ£JL^!3 ;o^yAAjy ApyS^ 3 JyÂi

kiJjllliLi (■ j Ih i* '.a ^jA S^p! j4JÜl ; 3jÂ -^>-LCu ca^Sjİ l 5Â Ootijj

. lS 1^ cJİİjI US" cJİ dJdp V^j LS *aÂÎ edil? di; iydj cdJdjii

3 . (1803)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resullulah (aleyhissalâtu vesselâm) rükûsunda ve secdelerinde şu duayı çokça okurdu: "Sübhânekallâhümme Rabbenâ ve bihamdike, Allahümmağfırlî. (Allah'ım, seni takdis ve tenzih ederim. Rabbimiz! Takdisimiz hamdinledir. Ey Allahım, beni mağfiret et.)" Bu duayı okumakla Kur' ân'a yani Kur'ân'm: "Rabbini hamd ile tesbîh et" (Nasr 3) âyetine] uyuyordu." [Buhârî, Ezân 123, 139, Meğâzî 50, Tefsir, İzâcâe nasrullahi ve'l-Feth; Müslim, Salât 217, (484); Ebû Dâvud, Salât 152, (877); Nesâî, İftitâh 153, (2, 219).]

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'de gelen bir rivâyette şöyle denir: "Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm) rükû ve secdesinde şöyle derdi: "Subbûhun kuddûsün Rabbü'lmelâiketi ve'r-Rûhi, (Münezzehsin, mükaddessin, meleklerin ve Ruh'un Rabbisin)".

Muvatta, Tirmizî ve Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatakta kaybettim ve araştırdım, derken elim ayağının altına rastladı. Secdede idi ve: "Allahümme innî eûzu birızâke min sahtike ve eûzu bimuâfâtike min ukûbetike ve eûzu bike minke Lâ uhsî senâen aleyke. Ente kemâ esneyte alâ nefsike. (Allahım! Senin rızanı şefaatçi kılarak öfkenden sana sığmıyorum. Affını şefaatçi yaparak cezandan sana sığmıyorum. Senden de sana sığmıyorum. Sana layık olduğun senâyı yapamam. Sen kendini sena ettiğin gibisin)" diyordu." 1221

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, görüldüğü üzere muhtelif kaynaklarda bazı farklılıklarla gelmiştir. Müellifimiz, burada daha ziyâde rükû ve secde hâlinde okunacak duaları göstermek istediği için rivâyetteki başka unsurları imkân nisbetinde tayyedip hadîsi özetlemiştir. Mesela Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) şöyle anlatır: "Bir gece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı yatakta kaybetmiştim. Hanımlarından birinin yanma gitti zannettim. Aramaya başladım. Sonra geri döndüm. Rükû veya secdede idi: "Sübhâneke ve bi hamdike lâilahe illâ ente!" diyordu. Ben: "Annem bâbam sana kurban olsun. Ben neyin peşindeyim, sen neyin peşindesin!" dedim."

2- Âişe vâlidemizin, kıskançlığın şevkiyle Hz. Peygember (aleyhissalâtu vesselâm)'i araması, onu secde eder bulmasına ve secde sırasında okuduğu duaları zabtedip rivâyet etmesine vesile olur. Şüphesiz, secdede okunacak duaları Ashab biliyor idi. Ancak, bunların farklı şekiller aldığı ortaya çıkmış olmaktadır.

3- Sübbûh, Allah'ın, ilâha lâyık olmayan her türlü noksanlıklardan, şerikten, benzerden münezzeh olması demektir. Kuddûs ise, Allah'ın, ilaha layık olmayan herşeyden temizlenmiş olduğunu ifade eder, mübârek mânasında olduğu da söylenmiştir. Bu kelimeler sebbûh ve kaddûs şeklinde de rivâyet edilmiştir. Fasih olanı subbûh ve kuddûs şekilleridir. Bunlar, bazı âlimlerce Allah'a ait isimlerdendir, sıfat diyen de olmuştur.

4- Hadiste geçen ruh nedir? Âlimler çoğunluk itibariyle muradın Cebrâil olduğunu söylerler. Bazıları ise "büyük bir melektir" demiştir. Ruh için "İlâhî rahmet", "meleklerin dahi göremediği başka bir mahlûk" diyenler olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif âyetlerde Ruh'a temas edilir (Nahl 2, İsrâ 85, Şuara 193, Gâfır 15, Meâric 4, Nebe 38, Kadr 4). Ruh için

Cumhur, "Cebrail'dir" demiştir. İhtilaflı meselelerde esas olan Cumhur'un görüşüdür. 1221

5- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kulluğun en güzel ifadesi olarak, günahları itiraf edip, Allah'ın öfke, ceza gibi muâmelerinden Allah'ın rızasına ve affına sığmıyor. "Senden sana sığmıyorum" cümlesi ile ilgili olarak Hattâbî şu açıklamayı sunar: "Burada bir mânâ inceliği vardır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesellâm) Allah Teâla'nm öfkesinden yine O'nun rızasına, azâbmdan affına iltica etmiştir. Bunun mânası, O'na karşı yaptığı ubûdiyet ve senalarda vâki olan kusurlardan dolayı Allah'tan af dilemektir.

6- "Sana layık olduğun senâyı yapamam" ifâdesi, Allah'a karşı gerekli olan ubûdiyetin hakkını veremem demektir. Çünkü sena, Allahın üstün vasıflarını zikretmektir. İfâdenin kelimesi kelimesine tercümesi: "Senin senanı saymakla bitiremem, sen kendini nasıl sena etti isen sen öylesin" şeklinde olmalıdır. Allah Teâla Hazretleri'nin nimetleri, sıfatları o kadar çoktur ki, beşer kapasitesi onların tamamını idrâkten âcizdir, akıl Zât-ı İlâhî'nin yüceliğini ihâtadan nâkıstır. Resûlullah (aleyhissalâtu

veselâm), beşer idrâkinin, Allah hakkında, -en hâlis niyetle, en kâmil imanla dahî olsa- ortaya koyacağı her çeşit tavsîfatm, takdîratm O'nu açıklamaktan, bütün çıplaklığı ile hakikat-ı İlâhiye'yi ortaya koymaktan aciz ve nâkıs kalacağını böyle ifade buyurmuştur: "Ya Rabb! Biz beşerî idrakimizle seni kavramaktan, mümkün olanlar için yaratılan dilimizle İlahî şuunâtım ifadeye dökmekten âciziz, ancak imanımızla yüceliğini tasdik ediyor, sen kendini nasıl sena etti isen öyle olduğunun kabul ediyoruz."

7- Hadiste açıklanması gereken bir ifâde: "Bu duayı okumakla Kur' ân'a uyuyordu" diye tercüme ettiğimiz

cümledir. Kelimesi kelimesine tercüme "Kur'ân'ı te'vîl ediyordu" şeklinde yapılmalıydı. İbnu Hacer bunu: "Kur'ân-ı Kerîm'in rükû ve sücudda yapılmasını emrettiği şeyi yapıyordu" diye açıklar. İlâveten der ki: "A'meş'in rivâyetinde açıklandığı üzere "Kur'ân" ile kastedilen şey, bir kısmıdır, o da

zikredilen sûredir ve zi kr edilen zikirdir. İbnu's-Seken'in rivâyetinde, bundan maksat

dIoA^ 'Rabbine hamd ile tesbîh et" (Nasr 4) âyetidir. Böylece bu rivâyet, bu âyetteki iki ihtimalden

birini tâyin etmiş olmaktadır. Zira âyetteki "tesbîh et!" emrinden murad, hamd'in kendisi olma ihtimali var, zira hamd'in tesbîh mânasını taşıması mevzubahistir. Zira hamd, mahmûd fiilleri Allah'a nisbeti iktiza ettiği için tenzih mânâsında teşbihtir de... Durum bu olunca, "Tesbîh et!" emri ile kastedilen şeyin "hamdle mütelebbis (karışık) olarak yapılacak teşbih" olma ihtimâli de var. Bu durumda teşbih ve hamd beraberce yapılmadıkça emre uyulmuş olmaz Ayetin zâhir mânâsı da budur." 1941 8-BÂZI HÜKÜMLER

* İbnu Dakîku'l-Îd der ki: "Bu rivâyet rükûda duanın, sücûdda teşbihin mübah olduğuna delalet eder. Bu söylenene, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)în: "Rükûda Rabb Teâlâ'yı tâzim edin, sücûdda da duaya gayret edin" hadisinde muhalefet yoktur. Zira, sadedinde olduğumuz hadisin cevaza hamledilmesi mümkündür ve bu esastır. Sücudla ilgili emri de duayı çok yapmaya hamledebiliriz. Nitekim "gayret edin" ibâresi de bu çok yapma te'vilini te'yîd eden bir unsurdur."

Secdede duayı çok yapma üzerine hadisler gelmiştir. Bunlardan biri:

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ

ş-Lf-JJİ li Jjv-LL

"Kulun Rabbine en yakın olduğu zaman secde hâlidir. Öyle ise secdede iken çok dua edin" hadisidir. Secdede çok dua etme emri, her hâceti çokça talep metmeye teşviki de içine alır. Nitekim, daha önce de kaydedildiği üzere, bu ayakkabı bağına varıncaya kadar maddî ihtiyaçlarımızın da talebini ihtiva eder. Çok duaya, istenen bir şeyi tekrar tekrar taleb de dâhildir.

* Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ)'nin, secde etmekte olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ayağına değmesi, kadının teması ile abdestin bozulmayacağına Hanefîlerce delil kılınmıştır. Ancak diğer üç mezhebe göre kadının değmesi abdesti bozar.

* Secdede ayakları dikmek sünnettir. 1251

ooL ^JJLLs £0 lil ’.İ-İ- aUİ ı_)ls[:<JB «up a»! ^1 .4.

iyL yjl .jolîol vİJ-üy clii I jLSUA :^JJLÜ_s JAlL lilj tolj.il vU-üy

4. (1804)-İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri rükû edince üç kere "Sübhâne rabbiyel azîm (Büyük Rabbim (her çeşit kusurdan) münezzehdir" desin. Bu, en az miktardır. Secde yapınca da üç kere "Sübhâne Rabbiye'l a'lâ (Ulu Rabbim (her çeşit kusurdan) münezzehdir" desin. Bu da en az miktardır." [Ebû Dâvud, Salât 154 , (886); Tıımizî, Salât 194 , (261).]^

AÇIKLAMA:

Önceki hadisin açıklamasında belirttiğimiz üzere, rükû ve sücûdda okunacak duaların mâhiyeti rivâyetlerde farklı şekillerde gelmiştir. Sadedinde olduğumuz İbnu Mes'ud rivâyeti onlardan biridir. İbrahim Nehâî, Haşan Basrî, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivâyette Ahmed İbnu Hanbel bu rivâyeti esas alarak üçer sefer bu duaları okumayı sünnet addetmişlerdir.

Rivâyet üçten aşağı tutulmamasmı tavsiye eder. Demek ki, üçten az olursa sünnete riâyet edilmemiş olacaktır. Fazla okumaya mâni yok. Ancak nihâî hududu hususunda bazı yorumlar vardır: Mâverdî: "Kemâli on bir veya dokuzdur, vasatı beştir, ancak bir kere ile iktifa etse yine de teşbih husule gelmiş olur" der. Tirmizî'nin İbnu'I-Mübârek ve İshâk İbnu Râhuye'den naklettiğine göre, imamın beş kere teşbih okuması müstehabdır. Şevkâni'nin kaydına, göre, teşbihlerin dokuzdan fazla kılınması halinde sehiv secdesi gerekeceği,

üçten fazla okunduğu takdirde sayının çift değil, tek tutulması ile ilgili sarih bir delil yoktur.

Rükû ve secdelerde yapılacak zikrin hükmü ihtilaflıdır. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şâfıî'ye göre sünnettir, terkinde bir şey gerekmez, ancak kasden terkedilmesi mekruhtur. Ahmed İbnu Hanbel ve diğer bazı âlimlere göre vâcibtir, kasden terki namazı bozar, sehven terkinde secde-i sehiv gerekir. Zahirîlerden İbnu Hazm ise "farzdır" demiştir. 1211

tcucâT kiLj :Jli ^5) İSI İ-İ- 4 Uİ :Jli ü itil Cf'i -5.

ji-\ .jijyaJlilI HL>j 4» tO-klJkl

. JiJlj

5 . (1805)- Hz. Câbir (radıyallâhu anh) anlatıyor:
"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), rükû yaptığı zaman:
"Allahümme leke reka'tu ve bike âmentii ve leke eslemtü ve aleyke tevekkeltii ente Rabbiye, haşaa sem'î ve basarî ve lahmî ve demî ve izâmî lillahi Rabbi'l-âlemin. (Ey Allahım sana rükû yapıyorum, sana inandım, sana teslim oldum, sana tevekkül ettim. Sen Rabbimsin, kulağım, gözüm, etim, kanım ve kemiklerim Alemlerin Rabbi olan Allah önünde haşyette, tezellülldedir." [Nesâî, İftitâh 104, (2, 192). Bu rivâyet Müslim'de gelen uzun bir rivayetin bir parçasıdır (Salâtu'l-Müsâfirîn) 201, (771).]™

coj^- kul çs? : JÜ £İ) ^ ^ :Jli İup kul <j_jl (jjl <_yjl -6

U L ıj^j ^ vili liŞj jk4-ÜI

. <_£wUjUİj

6 . (1806)- İbnu Ebî Evfâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sırtını rükûdan kaldırdığı zaman: "Semiallâhu limen hamideh, Allahümme Rabbenâ leke'lhamdü miressemâvâti ve mil'el-arzi ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'du. (Allah, kendisine hamd edeni işitir. Ey Allahım, ey Rabbimiz, semâlar dolusu, arz dolusu ve bunlardan başka istediğin her şey dolusu hamdler sana olsun" [Müslim, Salat 204, (476); Ebû Dâvud, Salât 144, (846).]™

j»4-Ul yS JjiŞ # Jy-^j ht&\ : JlS U4-^- kul yy'j ^ yy i -7.

. 4 J W alllj ^Jİ^ y>) 4j>- y>

7 . (1807)- İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki secde arasında: "Allahümme'ğfır lî ve'rhamnî, ve'cbümî, ve'hdinî ve'rzuknî. (Allahım bana mağfiret et, merhamet et, beni zengin kıl, bana hidâyet ver, bana rızık ver) derdi". [Ebû Dâvud, Salât 145, (850); Tirmizî, Salât 211, (284); İbnu Mâce, Salât 23, (898).i 1 ™

AÇIKLAMA:

1- Son üç rivâyet, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m rükûdan doğrulurken olsun, iki secde arasındaki doğrulmada olsun muhtelif teşbihler okuduğunu göstermektedir.

2- Okunan duada geçen kelimeler ma'lum ise de şârihler şu açıklamayı sunarlar: "İstenen mağfiret insanlara karşı işlenen günahların affı ve ibâdetlerde yapılan kusurların bağışlanması içindir. İstenen

rahmet, amelin karşılığı olan rahmet değil, Allah'ın lütfuna, keremine lâyık olan rahmettir veya "ibadetimi kabul etmek suretiyle rahmet kıl" demektir. Zenginlik talebinden maksad gönül zenginliği, dünya ve madde karşısında istiğna ve tokgözlülük talebidir. Rızk talebinden maksad temiz ve helâl rızık, ihtiyaçları karşılayacak rızıktır veya mânevi derecelerde veya uhrevî yüksek derecelerin kazanılmasında yardımdır.

3-Hadis, ayrıca, oturma sırasında iki secde arasında bu kelimelerle dua etmenin meşrû olduğuna delâlet eder.
11011

cculbî JJJj CCUAT ILj JJJ £4JU! : Jli \l\ # 6ir[:JU Üp »l jpj .8.

(jjj JjJİj D J>-T ^ JpC-AI AÜİ JjLu ajlAja cAitP“ JjAj İaL»- (^İJU

CİJİ5 U J JİÌ4 ^JUI

J j>jil aj j{Jpl L*j cc^İp! L*j t L«j

. \

8 . (1808)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) secde ettiği vakit şöyle dua okurdu: "Allahım sana secde ettim, sana inandım, sana teslim oldum. Yüzüm de, kendisini yaratıp şekillendiren, ona kulak, göz takan yaratanına secde etmiştir. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir" (Hacc 14).

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m teşehhüdle selam arasında okuduğu en son duası: "Allahümmağfır lî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü ve mâ esrertü ve mâ a'lentü ve mâ esreftü ve mâ ente a'lemu bihî minnî ente'lmukaddim ve ente'lmuahhir. Lâ ilâhe illâ ente. (Allahım, geçmiş ömrümde yaptıklarımı, gelecekte yapacaklarımı, gizli işlediklerimi, alenî yaptıklarımı, israflarımı, benim bilmediğim fakat senin bildiğin kusurlarımı affet. İlerleten sen, gerileten de sensin, senden başka ilah yoktur)". [Müslim, Salâtul-Müsâfirîn 201, (771), Tirmizî, Daavât 32, (3417, 3418, 3419); Ebû Dâvud, Salât 121, (760); Nesâî, İftitâh 17, (2, 130).] 11231

Jlpi :# -M cW alp &! p. y\ jli[: Jli U4 İp öl ^UJl ^ j^p .9.

2/4*4 (J JâplÎ C-4İ I Oj tljjüS"L«JJâ (3İ j*4-^ Jj :Jli c^joJ y? J< jp.il

. ijli bl 1 4j>j>-l JjA*Jl JJj) 4İJUP

9 . (1809)- Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) gelerek:

"Bana namazda okuyacağım bir dua öğret" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu duayı okumasını söyledi:

"Allahümme innî zalemtü nefsî zulmen kesîran ve lâ yağfıru'zzünûbe illâ ente fa'ğfır lî mağfıreten min indike verhamnî inneke ente'lğafûru'rrahîm. (Allahım ben nefsime çok zulmettim. Günahları ancak sen affedersin. Öyle ise beni, şanına layık bir mağfiretle bağışla, bana merhamet et. Sen affedici ve merhamet edicisin". [Buhârî, Sıfâtu's-Salât 149, Daavât 17, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 48, (2705); Tirmizî, Daavât 98, (3521); Nesâî, Sehiv 58, (3, 53).] 11021

AÇIKLAMA:

1- Kaydettiğimiz bu son rivâyetler namazda, selamdan önce okunması sünnet olan duaları göstermektedir. Bu dualarda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) nefsine zulmettiğini ifâde edip af ve mağfiret dilemekte, gizli-açık, evvel-âhir işledikleri günahlardan söz etmekte, Allah' tan rahmet taleb etmektedir. Bazı âlimler, sûre-i Fetih'in baş kısmında ifâde edildiği üzere, geçmişgelecek bütün günahlar Cenâb-ı Ha kk 'ın affına mazhar olduğu halde Resûlullah'm böyle dua etmesini müşkilâtlı bulmuşlar. Ancak bu itiraza birkaç açıdan cevap verilmiştir:

1) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ümmetine duayı öğretmek maksadıyla böyle hareket etmiştir.

2) Bu duadan murad, ümmeti için talepte bulunmaktır, böylece mâna şöyle olur "Yâ Rabbi ümmetim için senden mağfiret diliyorum..."

3) Tevâzu yolundan gidip, kulluk izhar etmek, Allah'tan korkuyu benimseyip, tâzimini ifâde etmek, O'na olan fakrını göstermek, rızasını arzu ederek emrine itaat etmek istemiştir. Duasına icabet edilmiş olmasına rağmen talebi tekrar etmekten vazgeçmiyor, çünkü bu davranış sevap hâsıl etmekte, mânevi ve uhrevî dereceleri yükseltmektedir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m dua hususunda verdiği bu şahsî örnek, ümmeti böyle davranmaya, duada ısrara teşvik eder. Zîra Efendimiz, mazhar olduğu kesin mağfirete rağmen tazarru, dua ve niyazı terketmezse, bu hususta kesin bir garantisi olmayan insan daha çok dua ve tazarru etmek zorundadır.

2- Hz. Ebû Bekir'e öğrettiği duadan hareketle şu da söylenmiştir: "Bir insan sıddîkiyet gibi ne kadar yüce bir mertebede de olsa kusurdan mücerred olamaz".

3- "Şanma layık bir mağfiretle bağışla" diye tercüme ettiğimiz ifade; indindeki mağfiretle diye, aslına kelime yönünden daha uygun bir tercümeye de kavuşturulabilir. Tîbî, buradaki mağfiret kelimesinin nekre oluşunu "künhü idrak edilmeyen büyük bir gufran (bağışlama) talebi" olarak açıklar. Allah'ın indinden olma vasfının da buradaki büyüklük arzusunun bir başka ifâdesi olduğunu belirtir ve: "Çünkü Allah'ın indinden olan şeyi vasfetmek mümkün olmaz" der. İbnu Dakîku'l-Id iki ihtimalin üzerinde durur: "Biri, mezkûr tevhide bir işârettir, sanki şöyle denmiş olmaktadır: "Allahım, bunu ancak sen yaparsın, öyleyse onu

benim için yap!" Diğerine gelince -ki bu ihtimal daha muvafıktır- bu, kulun güzel veya başka bir amel sebebiyle hiçbir sûrette liyakat kazanmaksızın sırf mahz-ı lütuf olacak bir mağfiretin talebine işarettir". Bâzı âlimler, bu ikinci te'vîli tercih ederek mânayı şöyle ifade etmişlerdir: "Allahım, ben amelimle lâyık olmasam da sen bana, (şanına yakışan) bir fazlınla mağfiret eyle".

4- Alimlerden cevâmiu'lkelîm ihtiva eden matlub duaları sormak müstehabtır. Ancak duanın, namazın neresinde yapılacağı hadiste tasrih edilmemiştir. Cumhur, bazı karinelerden hareketle, yerinin son oturmada (ka'de-i âhire'de), selam vermezden önce olduğunu söylemiştir. Hemen kaydedelim ki sücûd ve teşehhüdde olacağını söyleyen de olmuştur. UM1

TEŞEHHÜDDEN SONRA OKUNACAK DUÂ

ylJLP JA İL, 5i £4151 :j4Ü3» ijk # ^ Jj-j 6l^[:Jli U4 _lp SI ^-Lp ^1 ^p .1. jjI 1 4JLI3 ^jA İL İjpIj cjLİ-jJI İL İjPİj j\JÜI İL İjP \j c

1. (1810)- İbnu Abbâs (radiyallahu anhümâ) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teşehhüdden sonra şunu okurdu: "Allahü mm e innî eûzu bike min azâbi cehennem ve eûzu bike min azâbi'lkabri ve eûzu bike min fitneti'd-Deccâl ve eûzu bike min fıtneti'lmahyâ ve'lmemât. (Allahım, ben cehennem azabından sana sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım. Deccal fitnesinden de sana sığınırım, hayat ve ölüm fitnesinden de sana sığınırım)". [Ebû Dâvud, Salât 184, (984).i 11251

AÇIKLAMA:

1 -Buradaki teşehhüd'den maksadın son teşehhüd olduğu hadisin bâzı vecihlerinde belirtilmiştir.

2- Zahirîler, "teşehhüd" tâbirini mutlak zikreden rivayetleri esas alarak, hadiste zikredilen dört şeyden istiâze etmeyi her iki teşehhüdde de vâcib addetmişlerdir. Halbuki mutlak'm mukayyede hamledilmesi umûmî bir kâidedir.

o ^ s,

3- Bâzı rivâyetlerde " .. . SjÜÜİ... " Yani: "Biriniz son teşehhüdden çıkınca şu dört şeyden istiâze

etsin..." şeklindeki emre dayanarak, Zahirîler bu duanın okunmasını "vacib" eddetmişlerdir. Zahirî olmayanlardan da böyle hükmedenler olmuştur. Tâvus İbnu Keysân, bu duayı okumadan selâm veren oğluna namazı iâde ettirir. Cumhur, nedbe hükmetmiştir: "Dileyen okur" der.

4- Hadis, kabir azabından istiâzeye yer vermekle kabir azabının varlığını haber vermekte ve dolayısıyla bunu inkâr eden Mûtezile takımını tekzib etmiş olmaktadır. Aslında kabir azabı sadece bu hadisle sübut bulmaz, mânevi tevâtür derecesini bulan çok sayıda rivâyet mevcuttur.

5- Mahya (hayat) fitnesinden maksad -İbnu Dakîku'l-Id'e göre- kişiye hayatı boyu ârız olan dünyevî fitneler, imtihanlardır: Madde, şehvet, cehalet gibi sebeplere dayanan imtihanlar. Bunların en ciddi olanı ölüm anındaki imtihandır, zira insanın hayatını, iman veya küfür üzerine mühürleyecektir.

6- Memat (ölüm) fitnesinden muradın ölüm anındaki fitne olabileceği belirtilmiştir. Her ne kadar bu, hayat içerisinde cereyan ediyor ise de ölüme yakınlığı sebebiyle buna nisbeti uygun görülmüştür. Üstelik ehemmiyetli bir fitne olması haysiyetiyle ayrıca dikkat çekilmesi normal olmaktadır. Mamafih bununla kabir fitnesinin murad edilmiş olabileceği âlimlerce belirtilmiştir. Şurası muhakkak ki, ölenlerin kabirlerinde fitneye uğrayacakları kesindir, pek çok hadis

bunu ifade etmiştir. Hemen ifade edelim: Ölüm fitnesi ile kabirdeki fitnenin kastedildiğini söyleyince fitne kelimesini "azab" mânasında anlamamız gerekir. Fitne âyet ve hadislerde, azab, imtihan, yakmak, saptırmak, kötülük yapmak, belaya uğratmak, delilik, şirk, tefrika, kargaşa, iman zayıflığı -küfür, isyan- muhalefet gibi değişik mânalarda kullanılmıştır.

"Mahya fitnesi"nden murad sabırsızlığa mübtela olmaktır, memat fitnesinden murad da kabirde Münker-Nekir'in soruları karşısında şaşırmak, cevap verememektir" diyen de olmuştur.

7- Deccâl, ahirzamanda çıkıp, ümmet içerisinde maddî ve bilhassa mânevî pek büyük tahribatlar yapacak bir şahıstır... Bu mevzuya 5011-5015 numaralı hadislerde yer vereceğimiz için, burada açıklamaya girmiyoruz. Ancak şunu belirtelim ki, Deccal fitnesini günde beş vakit istiaze edilecek şekilde namaza dâhil edilmesi, bu meselenin ehemmiyetini ifade eder. Nitekim, rivâyetler Ashab devrinde, Deccal bilgisinin temel eğitim müfredatına dâhil edilerek ilkokul yaşındaki çocuklara mahalle mekteplerinde öğretildiğini göstermektedir. 112 ®

SELÂMDAN SONRA OKUNACAK DUA

33131 (3İ : JjAİ Âİ11 # adI : JIS 34-^ AtıI iyf'j -1

(4 \j£ -yş 14 \j£ ^i_«A 3 \j£ Hjjs- 3 -* * 14 -)

oÂ*j IçJİjj tjİCİ ^ Cr 4 14 c^JoîJl 14 ~y'i 14

Ij IijjJl 3 IIİAİ^S"" Cyyzt \j£ Jbl Jl JjJj 1 A .ho\\ 3 jjÂJl Iİ3LM 3 İ j*-43l <.~<y>

iıIX£s^j \j CjjIj jj .3 ^JjAIA 33 Jjü 3İ f43l cj'Âp I P y ^>\3

jjiill 3-3 t— jlÂp 3-* 14-5"" 3 li 1?3 ^ 3^^ Ü 33l~*li

jî cviUİA ^ UAÎ JA ^ jS üb ^ cjJÜA üb J\j ilp 3 Uİ U ^JUl 33

JA-l l51j t 3144-3 aSvJLMJ <ui 313) ciülIf- 3-* lJA' 4^3*3 c—4 jA

ojAjüJl ^S^Jl .iJl fN 3* ^ 33134 _/* İJ

L33 03 3313 5 3g3L^i 3g^l4 33Al 3 ^ 4 1 .Ay 14 3)"*A 3 İİİ 3 ı^j ^3 31i)

33İp 3 ü-4jJi i3a j;ji)ı ,333 a 33 3lîji3*j c3l3s4 33 3134 üA c33i3p 13A c33i3j

j->s_S*ı 3 *^ oL>t^io cVjjj ^ Jj^ij ^jy c 3 ji^JLiı

J»^j*l ç£İ üL>e-^ .jı-iıllj ^*/0û\\ ç£İ . aJ I cAj ^SsJJ

^» L ^JJ« Cc^j^l cij^o 14 £o-4 c£İ U£ ^Jİ«.(^X«jdi A>-^J-l .\çj^ İJ Jö^l

L> J^£>-l /y9 LaJL>-l (^1 »j^llCE c^Ls^i»! ^İL^Ll >>jtİ£*Jl<< ^jjJl jl cl)|^ 2Jl jl »£j^£Ll« .^>

»j^Jlj« ^b^l? co^-ULİlj AİllgJl L^w2jj 4juxJ.I ^uj »«-LgiM« .jJ»v2İL* oJ-si?

c O ^ ^

cj*Jl> ^y?\^&ı>-\ oLoc«j (^ 5 ^ ^ (S^y lS^ »j^JI cjI^İLj«
.ajLüj ji -1 ç.L^i? i^-Sj L« cj

. A^>^->- "~î (_£İ »5-! J^j« lJ j*-*_9 14? '—SCaJİj

1 . (1811)- İbnu Abbas (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m geceleyin namazdan çıkınca şu duayı okuduğunu işittim: "Allahım! Senden, katından vereceğin öyle bir rahmet istiyorum ki, onunla kalbime hidâyet, işlerime nizam, dağınıklığıma tertip, içime kâmil iman, dışıma amel-i sâlih, amellerime temizlik ve ihlâs verir, rızana uygun istikâmeti ilham eder, ülfet edeceğim dostumu lütfeder, beni her çeşit kötülüklerden korursun.

Allahım, bana öyle bir iman, öyle bir yakîn ver ki, artık bir daha küfür (ihtimali) kalmasın. Öyle bir rahmet ver ki, onunla, dünya ve ahirette senin nazarında kıymetli olan bir mertebeye ulaşayım. Allahım! Hakkımızda vereceğin hükümde lütfunla kurtuluş istiyorum, (kurbuna mazhar olan) şühedâya has makamları niyaz ediyorum, bahtiyar kulların yaşayışını diliyorum, düşmanlara karşı yardım taleb ediyorum!

Allahım! Anlayışım kıt, amelim az da olsa (dünyevî ve uhrevî) ihtiyaçlarımı senin kapma indiriyor (karşılanmasını senden taleb ediyorum). Rahmetine muhtacım, halimi arzediyorum. (İhtiyacım ve fakrım sebebiyledir ki) ey işlere hükmedip yerine getiren, kalplerin ihtiyacını görüp şifâyâb kılan Rabbim! Denizlerin aralarını ayırdığın gibi benimle cehennem azabının arasını da ayırmanı, helâke dâvetten, kabir azabından korumanı diliyorum.

Allahım! Kullarından herhangi birine verdiğin bir hayır veya mahlukatmdan birine vaadettiğin bir lütuf var da buna idrakim yetişmemiş, niyetim ulaşamamış ve bu sebeple de istediklerimin dışında kalmış ise ey âlemlerin Rabbi, onun

husûlü için de sana yakarıyor, bana onu da vermeni rahmetin hakkında senden istiyorum.

Ey Allahım! Ey (Kur'ân gibi, din gibi) kuvvetli ipin, (şeriat gibi) doğru yolun sâhibi! Kâfirler için cehennem vaadettiğin kıyamet gününde, senden cehenneme karşı emniyet, arkadan başlayacak ebediyet gününde de huzur-ı kibriyana ulaşmış mukarrebîn meleklerle, (dünyada iken çok) rükû ve secde yapanlar ve ahidlerini îfa edenlerle birlikte cennet istiyorum. Sen sınırsız rahmet sahibisin, sen (seni dost edinenlere) hadsiz sevgi sahibisin, sen dilediğini yaparsın. (Dilek sahipleri ne kadar çok, ne kadar büyük şeyler isteseler hepsini yerine getirirsin.)

Allahım! Bizi, sapıtmayıp, saptırmayan hidâyete ermiş hidâyet rehberleri kıl. Dostlarına sulh (vesilesi), düşmanlarına da düşman kıl. Seni seveni (sana olan) sevgimiz sebebiyle seviyoruz. Sana muhâlefet edene, senin ona olan adâvetin sebebiyle adâvet (düşmanlık) ediyoruz.

Allahım! Bu bizim duamızdır. Bunu fazlınla kabul etmek sana kalmıştır. Bu, bizim gayretimizdir, dayanağımız sensin.

Allahım! Kalbime bir nur, kabrime bir nur ver; önüme bir nur, arkama bir nur ver; sağıma bir nur, soluma bir nur ver; üstüme bir nur, altıma bir nur ver; kulağıma bir nur, gözüme bir nur ver; saçıma bir nur, derime bir nur ver; etime bir nur, kanıma bir nur ver; kemiklerime bir nur koy!

Allahım nurumu büyüt, (söylediklerimin hepsine bedel olacak) bir nur ver, (söylenmiyenleri de kuşatacak) bir nur daha ver!

İzzeti bürünmüş, onu kendine alem yapmış olan Zât münezzehtir. Büyüklüğü bürünmüş ve bu sebeple kullarına i kr amı bol yapmış olan Zât münezzehtir. Teşbih ve takdis sadece kendine layık olan Zât münezzehtir. Fazl ve nimetler

sâhibi Zât münezzehtir. Azamet ve kerem sahibi Zât münezzehtir. Celâl ve ikrâm sâhibi Zât münezzehtir.”
[Tirmizî, Daavât 30, (3415).J 11211

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, burada kaydedilen uzun şekli ile başka bir tarikten gelmemiştir. Ancak, hadiste geçen muhtelif kısımlar çoğunluk itibariyle ayrı ayrı hadisler halinde rivâyet edilmiştir.

2- Hadiste açıklanması gereken bir kaç nokta var:

* Altı cihete ve vücudun her uzvuna konulması istenen nur nedir? Burada hakikat mi kastedilmiştir, mecaz mı?

Kurtubî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'n taleb ettiği bu nurları zahirine hamletmek mümkündür. Bu durumda Efendimiz, Allah'tan azalarmdan herbirine, kıyamet gününün karanlığında kendine ve kendine tabi olacaklara veya Allah'ın dilediği kimselere aydınlık sağlayacak olan- bir nur vermesini taleb etmiş olmaktadır". Ancak Kurtubî: "Evlâ olan ihtimal, buradaki nur'la ilmin kastedilmiş olmasıdır, tıkpkı âyet-i kerimede Cenâb-ı Hakk'm (meâlen): "Allah kimin gönlünü İslâma açmışsa, o, Rabbi katında bir nur üzre olmaz mı?..." (Zümer 22), veya: "Ölü iken kalbini diriltip insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp çıkmayan kimsenin durumu gibi midir?" (En'am 122) buyurduğu gibi". Kurtubî şöyle bir sonuca varır: "Bunun mânası hususunda söylenebilecek gerçek şudur: "Nur, kendisine nisbet edilen şeyi aydınlatıp ortaya çıkaran bir vâsıtadır. Öyle ise nisbet edildiği şeye göre farklı şekillerde yorumu gerekir. Sözgelimi kulağın nuru mesmuâtı (işitilen şeyleri) ortaya çıkarır. Gözün nuru, görülecek şeyleri açar, kalbin nuru bilinen şeyleri (malumât) açar, vücut

organlarının nuru, kendilerine terettüp eden taatleri ortaya kor".

Tîbî ise şunları söyler: "Her bir uzuv için teker teker nur taleb etmenin mânası tâat ve ma'rifet nurlarıyla zinetlenmek, bunların dışında kalan şeylerden temizlenmektir. Zîra şeytan insanı altı cihetten vesveselerle sarar. Sanki bundan kurtuluş, bu altı cihete hâkim olacak nurlarla mümkündür". Tîbî sözünü şöyle neticeye bağlar: "Bütün bu işler, hidayete, beyana ve hakkın ziyâsma râcidir. Bu hususa şu âyet-i kerime işâret eder: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir. Cam ise, sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Bu, ne yalnız doğuda ve ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, nerdeyse yağın kendisi aydınlatacak! Nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur" (Nur 35). |:ı *

oJİ (ı?O : JjjÎA IjOO ıLo ÇİA Ii! İ~t~ ad! J2bC[:?.li acp kul Obyî

. 4j>- j>-\ .] '5 13 2 tcuSjLy c

2 . (1812)- Hz. Sevbân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selam verip (namazdan çıkınca) üç kere istiğfarda bulunup: "Allahümme ente'sselâm ve minke'sselâm tebârekte ve teâleyte yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm. (Allahım sen selamsın. Selamet de şendendir. Ey celâl ve ikrâm sâhibi sen münezzehsin, sen yücesin)" derdi." [Müslim, Mesâcid 135, (591); Tirmizî, Salât 224, (300); Ebû Dâvud, Salât 360 (1513); Nesâî, Sehv 80, (3, 68).] 11221

AÇIKLAMA:

1- Müslim'in rivâyetinin devamında şu ziyâde yer alır: Velîd der ki: "Evzâî'ye, sordum, hadiste zikredilen istiğfar nasıl

olur?" Bana: "Estağfırullah estağfırullah dersin" diye cevap verdi".

2- Selâm, Allah'ın isimlerindendir. Hadiste: "Allahım sen, mahlûkata has her çeşit kusurlardan, noksanlıklardan selâmettesin, uzaksın" demektir. "Selâmet de şendendir" sözü de, "İnsanlara selâmeti sen verirsin, dilersen sen alırsın, selâmetin varlığı da yokluğu da şendendir" mânasını ifâde eder. Tebârekte, mübârek oldun, münezzeh oldun mânalarına gelir. Bu tâbirin aslı bereket'tir. Bereket ise kesret, çokluk ve nemâ (artma) mânasına gelir. "Celâl ve kemâl sıfatlarının çokluğu sebebiyle, noksan sıfatlardan uzaksın, büyüksün..." gibi mânalarla te'vil edilebilir.

Hülâsa, selam verdikten sonra okunan bu zikr, hürmet makamında sena ve tenzih maksadıyla söylenmektedir.

yy jl cy$İ5\j 4^44 : JIS # ^gIIl jI[: Jli 4i- a>jI ^ 45) ö/t^p- ^ ı_^*fT ^jp-j 3.

« » | P 1 î 5 X X ^ ^ P ^ _ X* ^ ^ ^ s & X x* ^ ^ _ -ıS ^ s ^

^wL«jülj ^L^ 4 4 j>~-^>- 1 .Jo^uSsJ £-Jlj c 0wLxO_^ öu^j c 4İ>t^Lo ıj yQ<İJj <İJ> Q <İJ (.oO'y?

J

<3 jU^J I ^ J4j (^lj JiJjj IjJJ ILb[: Jli c^oG ^ -bj jp ^L^JJ ajIjj

ijLİi İ-t- JJiJi IX-İ3 L_«^ L&^IjL>~I J^Jij 0^5 ^

. ı*_^JLp -La 3 4*Jj .iIp ^.P J^*P ^j- 4 JS3 Cû^« J-*j û^>» b£ »oI4L*i« oU*~~~x!I .jdJJ-İS"" L&ji*i-I

3 . (1813)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) duyurdular ki: "Namazın takipçileri (muakkıbât) var. Onları her namazın

peşinden söyleyenler -veya yapanlar- (cennet ve mükâfaat hususunda) hüsrâna uğramazlar. Bunlar otuz üç adet teşbih, otuz üç adet tahmid, otuzdört adet tekbir'dir". [Müslim, Mesâcid 144, (596); Tirmizî Daavât 25, (3409); Nesâî, 91, (3,75).]

Nesâî'nin Zeyd İbnu Sâbit (radıyallâhu anh)'ten yaptığı bir rivâyette şöyle denmektedir: "Bu emredildiği zaman Ensâr'dan bir adam rüyasında görür ki bir kimse: "Bunu yirmi beş yapın, tehlîli de ilâve edin" demektedir. Sabah olunca bunu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattı. Efendimiz: "Söylendiği şekilde yapın!" buyurdu". 11111

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "muakkıbât" lügat olarak takipçiler demektir. Bundan murâd tesbihât'dır. Teşbihler birbirini peşpeşe takip ettikleri için böyle tesmiye edilmiştir. Namazı takiben okunduğu için de bu ismi almış olabileceği söylenmiştir. Aliyyü'l-Kârî başka ihtimaller de kaydeder.

2- Hadiste zikri geçen "tesbih"ten maksad sübhânallah kelimesidir, "tahmid"le elhamdülillah, "tekbir"le de Allahu ekber kelimesi kastedilmiştir.

3- İbnu Hacer, bu üç kelime ile ilgili muhtelif rivâyetler geldiğini belirttikten sonra meselâ sübhânallah kelimesinin bazılarında 33, bazılarında 25, bazılarında 11, bazılarında 10, bazılarında 3, bazılarında 1, 70 ve 100 kere tekrarı tavsiye edildiğini; keza elhamdülillah kelimesinin de tekrar edileceği miktarla ilgili olarak 33, 25, 11, 10, 100 rakamlarının geldiğini; Lâilahe illallah kelimesiyle ilgili olarak da 10, 25, 100 rakamlarının geldiğini belirtir.

Zeynüddin el-Irâkî: "Bunların hepsi güzeldir, bu miktarların artması Allah'ı daha da memnun eder" der.

Begavî, bu farklı rivayetleri şöyle bir te'ville cem'etmeye çalışır: "Muhtemelen bu rivâyetler müteaddit zamanlarda vârid olmuştur ve kişi içinde bulunduğu ahvâle göre, bu rakamlardan birini seçerek o miktarda tekrarda muhayyer bırakılmıştır".

Alimler umumiyetle bu tesbihâttan her birinin otuz üçer defa yapılmasının efdal olduğunu söylerler. Tekbirden sonra Lailahe illallahu vahdehu lâ şerike leh... denir ki bununla yüz tamamlanır.

Şunu da belirtelim ki, âlimler, hadiste gelen rakamlara riayet etmeli, ne eksik ne de fazla yapmamalı, aksi takdirde vaadedilen sevap aynen elde edilemez, biz göremesek de anlayamasak da bu miktarlarda bir kışımı hikmetler vardır, demişlerdir. Bâzı âlimler, ziyâde ve noksan kasden yapılırsa sevap hâsıl olmaz derken, diğer bazıları ziyâdenin sevabı gidermeyeceğini söylemiştir.

Bazı rivayetler, tesbihatı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in pamıaklarııyla yaptığını haber verir. Hattâ Efendimiz'in: "Parmaklarla sayın, zira onlar sorulacaklar ve konuşturulacaklar" dediği rivayetlerde gelmiştir. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), bin düğüm ihtiva eden bir sicimi olduğunu, onunla saydığını ve her gece bir devir teşbih yapmadan uyumadığını söylemiştir. Onun sayma işinde çekirdekleri kullandığı da rivayet edilmiştir. Tesbihâtı saymada, Ashâb'm ve Ümmühâtu'lmü'minîn'in çakıl ve çekirdekleri kullandıklarına dâir pekçok rivayet gelmiştir. Bu durumu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) görmüş ve takrir buyurmuştur. Bazı âlimler parmakla saymanın teşbih vs. vasıtasıyla saymaktan efdal olacağını söylemiş ise de, esas olan, hata yapmaktan emin olmaktır, hangi şekilde hatayı bertaraf edebilecekse o tercih edilmelidir (Aliyyu'l-Kârî). 11111

/j&J âjL» öljJü! öc/ 5 4G dili /4 dili (JJli[!(Jl 5 dip Âl 44) <4! 4PJ . 4 .

,/LoJl d^- 4 -l .J/âJI Âj J4; 4 L 0 IS"jJj d/o ojip ‘ 444 ^ 4 /

4 . (1814)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabah namazının arkasından yüz kere tesbihde ve yüz kere tehlilde bulunursa, deniz köpüğü gibi çok bile olsa günahları affedilir". [Nesâî, Sehv 95, (3, 79).i 11131

y\ Ayy-l .]?0 yP j/"" OİÎ/Ul I4I jl dül (JJ—»j 4/1 [I(JlÎ dip dili y>\s- y 4 Jâs- 4PJ - 5 .

5 . (1815)- Ukbe İbnu Âmir (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) her namazın arkasından muavvizâtı okumamı emretti." [Ebû Dâvud, Salât 361, (1523); Nesâî, Sehv (79, (3, 68).] 11141

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen Muavvizât tâbiri üzerinde iki ihtimal ileri sürülmüştür:

* Ya, cem'in ekalli ikidir ve bu durumda muavvizeteyn diye bilinen Felak ve Nâs sûreleri kastedilmiştir.

* Ya da Felak ve Nas sûrelerine İhlâs, Kâfırûn sûreleri de dahil edilmiştir. Zîra bu sûrelerde şirkten uzaklaşma ve Allah'a iltica vardır, binaenaleyh Muavvizeteyn'le mahiyetçe yakındırlar, zîra bu hal bir nevi istiâze mânası taşır (Aliyyu'l-Kârî). 11151

ÜÇÜNCÜ FASIL

TEHECCÜD NAMAZI ESNASINDA DUÂ

id-l DJ l3j /ili : JU Jİ!I ja / 151 # Âl j y^j 5% : JU L4Ip Âl ^4) ^Lp / jp .1.

dJ-/ o 2 l dJ-ij 4 ^ /j yPj tj olJÂLJl jy cull cJÂÂI dJJj "y^t ü*3 !5 v'/ÂJl /s oJİ

jIlilj 4jji>- dûMj cjp- 4j|i>- Pjj 44 Âl , o3l c —l2_=L| 4 / 3 OİjÂÎ.Jl

Cİ4JÎ %lj 40% 4% COiiÎ ÂJüj coJJbî ÂU %l % İplfjlj % # 1% % 5%lj 4 ^ dj % 4 JÎ Uj coil^î Uj cojjÂÎ Uj co/î Uj 4 oJjJ U J jiplj coJİU %lj co4-4U- dJoj . 44 ^ 0 -!^ JüJ |j_*j cdoJl .]o4 [dJ[/-JJ.l o4j oül 44 - ^

1 . (1816)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teheccüt namazı kılmak üzere geceleyin kalkınca şu duayı okurdu: "Allahım, Rabbimiz! Hamdler sanadır. Sen arz ve semâvatm ve onlarda bulunanların kayyumu ve ayakta tutanısın, hamdler yalnızca senin içindir. Sen semâvat ve arzın ve onlarda bulunanların nûrusun, hamdler yalnızca sanadır. Sen haksin, va'din de haktır. Sana kavuşmak haktır, sözün haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Peygamberler haktır, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) de haktır. Kıyamet de haktır.

Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Hasnıma karşı senin (bürhanm) ile dâvâ açtım. Ha kk ımı aramada senin hakemliğine

başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hatalarımı affet. Gizli işlediğim, alenî yaptığım, benim bilmediğim, senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet! İlerleten sen, gerileten de sensin. Senden başka ilah yoktur". [Buhârî, Teheccüt 1, Daavât 10, Tevhîd 8, 24, 35; Müslim, Salâtu'l-Müsâfirin 199, (769); Muvatta,

Kur'ân 34, (1, 215, 216); Tirmizî, Daavât 29, (3414); Ebû Dâvud, Salât 121, (771); Nesâî, Kıyâmu'lLeyl 9, (3, 209, 210).] Iiia

AÇIKLAMA:

1- Teheccüd, lügat olarak gece uyanık kalmak demektir. Nihâye'de, bu kelimenin ezdâd'dan olduğu ve dolayısiyle geceleyin uyumak mânasına da geldiği belirtilir. Burada gece namazı mânasında kullanılmıştır. Çünkü, gerek Kur'ân-ı Kerim ve gerekse hadisler sıkça gece namazına teşvik ederler. Teheccüd Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayatında mühim bir yer işgal eder. Meseleye 3004-3017 numaralı hadislerde genişçe temas edilecektir.

2- "Önden gönderdiğim" sözünden "şu ana kadar işlediğim" mânası anlaşıldığı gibi "hayatta iken işlediklerim" mânası da anlaşılabilir. Böyle olunca "arkada bıraktığım" tâbirinden de "Bundan sonra işleyeceklerim" anlaşılabileceği gibi, "öldükten sonra devam edecek olanlar" da anlaşılabilir.

Bilindiği üzere kişi öyle işler yapar ki, onun kötülükleri ölümünden sonra da devam eder, tıpkı amel defterini hayır yönüyle ölümden sonra da açık bırakan sadaka-i câriye, faydalı ilim ve hayırlı evlat gibi. Şu halde öldükten sonra da menfî tesiri devam edecek hatalarımız sebebiyle tevbe istiğfar gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

AKŞAM VE SABAH YAPILACAK DUÂLAR

".4İ1 llilj <0 İMJ.I ll^JÎ :^î b! jji # 2ü! j ^ Olİ'f : JU Üp »I ^ ^1 .1.

câIIUI oJia (3 dJJLM Ll/j IJj I —<4M 1J oJj-j 1)11 [aJI

İjPİ J-C-SsJI ^y> ıbJj İjPİ <-Jj . L* Jjb Li . aJLU! oAa 3r* tl-AJjtj L»

4j >-\ .Jau aJJ bJ-U.1 Lu><4v 5İ :3JJ5 JIS bIj cjJÜI <3 tjllil <3 3-*

. :>jb vb

1 . (1817)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) akşam olunca şu duayı okurdu:

"Elhamdülillah geceye erdik. Mülk de, Allah için geceye erdi. Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamdler O'nadır, O, her şeye kâdirdir. Rabbim! Bu gecede olacak hayrı, bundan sonra olacak hayrı senden taleb ediyorum. Bu gecede olacak şerden ve bundan sonra olacak şerlerden sana sığmıyorum. Rabbim! Tembellikten, yaşlılığın kötülüklerinden sana sığmıyorum. Rabbim! Cehennem azabından, kabir azabından sana sığmıyorum!"

İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) devamla, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m sabah olunca şu duayı okuduğunu söyledi:

"Elhamdülillah sabaha erdek. Mülk de Allah için sabaha erdi". [Müslim, Zikr 75, (2723); Tirmizî, Daavât 13, (3387); Ebû Dâvud, Edeb 110, (5071).]°^

LL-b) 'Mj £=3*^ J 15 ’■ Jj-4: ^ 4^ Jy-^j : JL5 İp İJJİ l j~j t jp p —* jpy -2

ctıo ^o^r" Lj c 0j

. JkiLJLİl .JaLpŞİ 01 ad! ^1p Ob""cyi/j

2 . (1818)- Ebû Selâm, Hz. Enes (radıyallâhu anh)'ten naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)în şöyle söylediğini işittim: "Kim akşama ve sabaha erdiği zaman: "Rabb olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, resûl olarak Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e razı olduk" derse onu razı etmek de

Allah üzerine bir hak olmuştur". [Rezîn bu duaya: "Kıyamet günü" ifadesini ilave etmiştir. (Ebû Dâvud, Edeb 110, (5072)] İbnu Mâce, Dua 14, (3870).]^

U Cjyy Jl* ^ JJli[: Jli Ep kul ^^plj! ç»Ep ^ auI-up ^jpj -3.

(_£.>! üJLî jSJü! JJ t-Lail 2İo<J cJU -İİ-A-4 JE«j J 3 JjS-L J! aK*j

. ijb jjl L_$>-yP! ,]JJ jSJ (jSl JİÎ ^J: İLE jl* Jıi

3 . (1819)- Abdullah İbnu Gannâm el-Beyâzî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim sabaha erdiği zaman: "Allahım, benimle veya mahlukatmdan herhangi biriyle hangi nimet sabaha ermişse bu şendendir. Sen birsin, ortağın yoktur, hamdler sanadır, şükür sanadır" derse, o günkü şükür borcunu ödemiştir. Kim de aynı şeyler akşama erince söylerse o da o geceki şükür borcunu eda eder". [Ebû Dâvud, Edeb 110, (5073).] 11501

AÇIKLAMA:

Hadis, akşama ve sabaha eren kişinin üzerinde bir hamd ve şükür borcu olduğunu belirtiyor. Bu borcun ödenmesi için Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m okunmasını tavsiye ettiği dua bize gösteriyor ki, şükür ve hamd, mazhar olunan nimetlerin Allah'tan geldiğini bilmekten, bunu lisanen ifade etmekten ibarettir.

Gerek hamd ve gerekse şükür, mâna yönüyle birbirine yakındır. Nihaye'de açıklandığına göre hamd, şükre nazaran daha umumîdir. Kişinin hem güzel sıfatları ve hem de yaptığı iyilik sebebiyle ona hamd (övgü) ifade edilebilir. Ama şükür, sâdece yaptığı iyilik için ifade edilir, güzel sıfatları için edilmez. Şu halde şükr, -ki dilimizde bu mânada teşekkür kelimesini kullanırız- yapılan bir iyiliğe, mazhar olunan bir nimete, sözle, fiille ve niyetle mukabele etmektir. İyiliğe mazhar olan, mün'ime yani nimet veren, iyilik yapan kimseye diliyle övgüsünü ifâde eder, nefsini de taatine amâde kılar, nimetin asıl sahibinin o olduğuna itikad eder. İşte hakikî şükür böyle ifade edilir. 1 ^ 1

BEŞİNCİ FASIL

UYUMA VE UYANMA DUÂLARI

JlİEj liuU aSj id-! :Jlİ aAİJ Jl ^j! Et # &l j ^ 01İ[:JU ilp ftl jp .1.

. G G——3 Oj t<d AlE IjIjTj IjLİSj

1 . (1820)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatağına girdiği zaman şu duayı okurdu: "Bize yedirip içiren, ihtiyaçlarımız görüp bizi barındıran Allah'a hamdolsun. İhtiyacını görecek, barınak verecek kimsesi olmayan niceleri var!" [Müslim, Zikr 64, (2715); Tirmizî, Daavât 16, (3393); Ebû Dâvud, Edeb 107, (5053).] 11221

Jîj ŞJJ aİİ d E—L AjtiAE -3 Â>-1 15] İ~t~ Ali! Jy—j!İ[:c-Jli L^p <üi! Eidlp ^jpj -2

.Jaj JU5 J*jl 0! jlİ^SJi! [ili coly 00 E JU5 t-G-l aUİ jA

. JJG j^p çjjk ı3j . i!] *CC-vJ(

2. (1821)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) yatağına girdiği zaman, ellerine üfleyip Muavvizeteyn'i ve Kul hüvallahu ahad'i okur ellerini yüzüne ve vücuduna sürer ve bunu üç kere tekrar ederdi. Hastalandığı zaman aynı şeyi kendisine yapmamı emrederdi". [Buhârî Fedâilu'l-Kur'ân 14, Tıbb, 39, Daavât 12; Müslim, Selâm 50, (2192); Muvattâ, Ayn 15, (2, 942); Tirmizî, Daavât 21, (3399); Ebû Dâvud, Tıbb 19, (3902).]

AÇIKLAMA:

1- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Kur'ân-ı Kerim'i hastalığı sırasında şifa için okuduğu, mevsuk rivayetlerde gelmiştir. Esasen Kur'ân'm mü'minler için maddî ve mânevi şifa olduğu âyet-i kerimede belirtilmiştir: "Kur'ân'dan, iman edenlere rahmet ve şifâ olan şeyler indiriyoruz, O, zâlimlerin ise sadece kaybını artırır" (İsra 82). Keza: "Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde olana bir şifa, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir" (Yunus 57).

2- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendi vücuduna icra ettiği "nefes"in mahiyeti hakkında bilgi vermek için, İbnu Hacer, rivayetin farklı vecihlerini kaydeder. Buna göre, önce ellerini cem'eder, sonra ellerine üfler, sonra okur ve okuma sırasında eline üflerdi. İbnu Hace, bu üflemenin tükrüksüz veya hafif tükrüklü olabileceğini belirtir. Bu maksadla Felak, Nâs ve İhlas sûreleri okunmuştur. Meshetme işi, bereket düşüncesiyle yapılmıştır. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ellerini önce başına, yüzüne sürer,

ondan sonra elinin yetişebildiği yerlere kadar bütün vücuduna sürerdi. Hz. Aişe der ki: "Resûlullah, kendini götüren hastalığa yakalanınca, ben okuyup üzerine üflüyordum. Kendi elleriyle de vücudunu meshediyordum. Çünkü onun elleri bereket yönüyle benim elimden çok üstün idi". Bir başka rivâyette Hz. Aişe meshedip, şifa için dua ederken kendine gelen Resûlullah'm: "Artık hayır, (şifa değil), Allah'tan Refık-i A'lâ'yı istiyorum" dediği belirtilir.

3- Bazı rivayetler, Kur'ân'dan okuyup nefes ederek tedaviyi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ailesi efradına da uyguladığını tasrih eder. Sahâbe ve Tâbiîn de aynı tedavi usulüne başvurmuştur. Ulema bunun cevazında ittifak etmiştir.

4- Nefes'i "tükrüksüz hafif üfürük" diye tarif eden Nevevî, rukyede bunun müstehab olduğunu, ulemanın cevazında icma ettiğini belirtir. Ancak Kadı İyaz: "Bir grup âlim, rukyede nefes ve tefel'i reddetmiştir, bunlar tükrüksüz olan nefhi (üflemeyi) caiz görmüşlerdir. Bu görüş ve bu fark zayıf bir kavle dayanır. Dendiğine göre nefes tükrükle yapılan üfürmedir". Yine Kadı İyaz der ki: "Ulemâ nefes ile tefel hususunda ihtilâf etmiştir. Bazısı "ikisi birdir, bunlar tükürüklü üfürüktür" demiştir. Ebû Ubeyd: "Tefelde hafif bir tükrük şarttır, ancak nefesde tükrük olmaz" demiştir. Aksini söyleyenler de olmuştur. Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ)'ye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in rukyede yer verdiği nefesten sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Onun nefesi, kuru üzüm yiyenin üfürüğü gibi idi, kesinlikle tükrük yoktur." Kasıtsız olarak nefesle birlikte çıkacak olan rutûbetin tükrük sayılmayacağı belirtilmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâ)'m Fatiha sûresi ile rukye yaptığını haber veren rivâyette, tükrüğünü ağzında toplayıp, tefel yaptığı ifade edilmiştir.

Kadı İyaz der ki: "Tefelin faydası, bu rutûbet, hava, rukyeye mübaşeret eden nefis ve güzel zikr ile teberrüktür". Ancak Kadı İyaz kaplara yazılan zikr ve esma-i hüsnanm yıkantısı ile teberrükte bulunmayı da caiz görür.

İmam Mâlik, kendine rukye tatbik edince nefes ederdi. O, demir ve tığla rukye yapmayı mekruh addeder, düğüm atma, hatem-i Süleyman yazma ve düğüm (ile meşgul olma) vs.'yi daha şiddetli mekruh görürdü, çünkü bunlarla sihir arasında bir benzerlik vardır. 11231

aU :Ju aZjy>\j K>-l ıZJ-C’b 42ı 3) lil kul aj h-U- 3.

. tlljUl IS Jjy <_£oJJl

3. (1822)- Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatağına görince şu duayı okurdu:

"Allahm! Senin adınla hayat bulur, senin adınla ölürüm".

Sabah olunca da şu duayı okurdu:

"Bizi öldürdükten sonra tekrar hayat veren Allah'a hamdolsun!. Zaten dönüşümüz de O'nadır". [Buhârî, Daavat 7, 8, 16, Tevhid 13; Tirmizî, Daavât 29, (3413); Ebû Dâvud, Edeb 177, (5049).l 2211

AÇIKLAMA:

Hadiste, uyku ölüme benzetilmektedir. Bu durumu, şârihler farklı yorumlara tâbi tutmuşlardır. Ebû İshâk ez-Zeccâc şunu söyler: "Uyku sırasında insandan ayrılan nefs, temyize mahsus olan nefstir.

Ölüm sırasında bedenden ayrılan nefs ise hayata mahsus olan nefstir, bunun ayrılmasıyla teneffüs de ortadan kalkar".

Nihâye'ye göre uyku, "ölüm" diye isimlendirilmiştir, zira onunla birlikte akıl ve hareket ortadan kalkmaktadır, ölüde de bu iki vasıf olmadığı için arada bir benzetme (teşbih) kurulmuş olmaktadır. Tîbî'ye göre burada, ölüm'den muradın sükûn olması da muhtemeldir. Zira Araplar

mesela, c-JU "rüzgar öldü" diyerek rüzgârın kesilip sükunete erdiğini ifade ederler. Şu halde

uyuyana ölüm ıtlak edilmesi de böyledir. Onun hareketinin sükunete ermiş olmasını kasdetmek mânasında bir teşbihtir. Nitekim âyet-i kerimede: "Size geceyi, sükuna eresiniz diye karanlık; ve gündüzü, çalışasınız diye aydınlık yaratan O'dur" (Yunus, 67). Tîbî ilaveten demiştir ki: "Bazan fakirlik, zillet, dilencilik, ihtiyarlık, masiyet ve cehalet gibi fena ve zor durumlar için de ölüm istiaresine başvurulmuştur".

Kurtubî, el-Müfhim'de der ki: "Ruhun bedenle olan alakasının kesilmesi işinde ölüm ve uyku birleşirler. Bu, ya zahiren olur ki, uyku böyledir ve bu sebeple de: "Uyku ölümün kardeşidir" denmiştir, ya da bâtmen olur ki ölüm böyledir. Öyle ise, uykuya ölüm ıtlak edilmesi mecazdır, ruhun bedenle ilgisinin kesilmesinde müşterek oldukları için değildir".

Tîbî der ki: "Uykuya ölüm denmesinin hikmetine gelince: İnsanın hayattan istifadesi, Allah'ın rızasını aramak, O'na ibadet etmek, gazabından, ikabmdan içtinab etmek gayeleriyle gayret sarfetmekle olur. Öte yandan uyuyan kimse bu istifadeden mahrum kalmakta, dolayısıyla ölü hükmüne geçmektedir. Öyleyse uyanan kimse, uyku manisinin ortadan kalkmasıyla önüne açılan Allah'ın rızasını kazanma nimetine hamdetmektedir". 11251

cdJdJt J4ÎJ1 :JİÍ J! cJjî U! :# 4 &I j^ Jis[:Jli alp 3 ^) jpj .4.

) 3X^a o j LAL* cdJ-Ji tviAJ) 3 31 ° l

t ali ^İP kibÜIJ 30 j] CCUİAjjI OuAf Cküp)

I

:)İdjJI(.]iiSUp jî t 3 S f4Î]I : JIij aLc jLS-jj fâ jî SIj! bI # 5I5'[

4 . (1823)- Hz. Berâ (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yatağına girdiğin zaman şu duayı oku: "Allahım nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, işlerimi sana emanet ettim, sırtımı sana dayadım. Senin rahmetinden ümitvârım, gazabından da korkuyorum. Senin ikabma karşı, senden başka ne melce var, ne de kurtarıcı. İndirdiği Kitab'a, gönderdiğin Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e iman ettim".

"Eğer bunu okuduğun gece ölecek olursan fıtrat üzere ölmüş olursun. Şayet sabaha erersen hayır bulursun". [Buhârî, Daavât 7,9; Tevhid 34; Müslim, Zikr 56, (2710); Tirmizî, Daavât 76, (3391); Ebû Dâvud, Edeb 107, (5046, 5047, 5048).]

Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uyumak isteyince sağ yanı üzerine dayanır ve şöyle dua ederdi: "Allahım! Kullarını topladığın -veya yeniden dirilttiğingün, beni azâbmdan koru". 11251

£41)! dJjUUÛ- cJÎ I 4JI JU jii! <jA ISI # 4! j diS'I :cJU L$ 1 p 3# Â 4 JU 33 5 .

ıdJjrt] 3* (4 34.I& 5] Jjij Oj cLUp (34) vUULw«ı(j ^aJ I}^â*jua\

.]L>[&$\ cJÎ iİIjİ 1%

5 . (1824)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) geceleyin uyanınca şu

duayı okurdu: "Allahım! Seni hamdinle tenzih ederim, Senden başka ilah yoktur. Günahım için affını dilerim, rahmetini taleb ederim. Allahım ilmimi artır, bana hidayet verdikten sonra

kalbimi saptırma. Katından bana rahmet lütfet. Sen lutfedenlerin en cömerdisin". [Ebû Dâvud, Edeb 108, (5061).] 11221

iyfl jjs- JjÂj İ4- 4üI (J y^tj jlS^[:Jli lıi- i»l -6

j CÜÜ4- \% J4ÎJI .f% ^1 Lj^S J cJÎ ^İll J^T cJ\ âŞ| 3 jİ'p ^ otflsJl »ÜJUl&j

<u fl U)fİLlj(.^b y L^î ,]Ü- 0 % ^JJl 2JJU44 .JdU dil* askı iS JJ& öj ÜİPJ

.«uf. «Lof^ jjJj jK«J[(JjjSvj «uİp ^j^JLS ' 1 1 1 " ll

6 . (1825)- Hz. Ali (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatacağı sırada şu duayı okurdu:

"Allahım, kerim olan Zât'm adına, eksiği olmayan kelimelerin adına, alınlarından tutmuş olduğun hayvanların şerrinden sana sığınırım. Allahım sen borcu giderir günahı kaldırırsın. Allahım senin ordun mağlub edilemez, va'dine muhalefet edilemez. Servet sahibine serveti fayda etmez, servet şendendir. Allahım seni hamdinle teşbih ederim". [Ebû Dâvud, Ebed 107, (5052).] 112111

AÇIKLAMA

1- Hadiste geçen vech kelimesini Zât olarak tercüme ettik, zîra vech (yüz) Arapça'da birçok durumlarda zat'ı ifade eder. Nitekim l^-jöl dil* 'JsT âyetinde vech'ten murad Zât-ı

İlahî'dir ve meâli şöyledir: "Allah'tan başka herşey yok olacaktır" (Ankebût 88).

2- Eksiği olmayan kelimeler diye tercüme ettiğimiz klGl JA'UİS" tâbiri ile Allah'ın isim ve sıfatları

veya Kur'an-ı Kerim kastedilmiş olmalıdır.

3- Borç diye tercüme edilen mağrem ile günahlar mukabili hasıl olan (Allah'a ve insanlara karşı çeşitli) borçların kastedilebileceğine de dikkat çekilmiştir.

4- Yatağa girerken hayvandan istiâze, zararlı ve zehirli hayvanlara karşı bir korunma talebidir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yatağa girmiş olması muhtemel olan zararlılara karşı, yatmazdan önce, yatağın izar yardımı ile çırpılmasını tavsiye eder ve: "Bilemezsiniz, yatağa sizden sonra ne girdi? (toz, toprak, böcübörtü, haşerat vs.)" buyurur.

Perçemlerinden tutulmuş olması, bütün zararlıların Allah'ın tasarrufunda, idaresi altında olduğunu beyan eder.

it

Hadiste geçen -Ö4 g ma yani zenginlik ve servet olarak anlaşılmıştır. Mâna: "Servet sahibine,

onun zenginliği sana karşı hiç fayda etmez, azabını, belasını servetiyle defedemez. Nasıl etsin ki, serveti veren zâten sensin" demektir. 11221

JİJl fö U 4&l : JlS a!p an ^ aJU- l£d[: JlS alp aıl SJbj* CAJ -7.

l '-r’jJ L c-U»l Uj olfdLJl Lij jî-JJÜ! .JJLs Jld 1 13i <jl cdjl ISI ’.İî ^edl aJ JlaS cjij l ^y>

JjS"" tcUdl lAj (jdaLdJl «-aj tcJ-sl

[k![aJ| oj c2İJIS3 JAJ ^öl jI c —LS— I JsJİj jI vU-SİA Jjû

-A :)-«AA)(.:)jj l(.(_£Â a jfd! a>-^>-I .JcAİ

• j

7 . (1826)- Büreyde (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir gün, Hâlid İbnu Velîd el-Mahzumî (radıyallâhu anh):

"Ey Allah'ın Resûlü, bu gece hiç uyuyamadım" diye Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e yakındı.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu tavsiyede bulundu:

"Yatağına girdinmi şu duayı oku: "Ey yedi kat semânın ve onların gölgelediklerinin Rabbi, ey arzların ve onların taşıdıklarının Rabbi, ey şeytanların ve onların azdırdıklarının Rabbi! Bütün bu mahlûkâtmm şerrine karşı, bana himâyekâr ol! Ol ki hiç birisi, üzerime âni çullanmasın, saldırmasın. Senin koruduğun aziz olur. Senin övgün yücedir, senden başka ilâh da yoktur, ilâh olarak sâdece sen varsın". [Tirmizî, Daavât 96, (3518).] [l30]

<j <3! :# dİıl ii

.] jlj ol lyti

iip an

t o ilip “U* fl) 4 jLaP

jJjjI ^ .İİU- 01 İ*jJ i>l[:dJJU jpj -8.

8 . (1827)- İmam Mâlik'ten rivayete göre, ona şu haber ulaşmıştır: "Hâlid İbnu'l-Velîd (radıyallâhu anh), Hz.

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e:

"Ben uykuda iken korkutuluyorum. (Ne yapmamı tavsiye buyurursunuz?)" diye sordu. Ona şu tavsiyede bulundu:

"Allah'ın eksiksiz, tam olan kelimeleri ile O'nun gadabmdan, ikabmdan, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve (beni kötülüğe atan) beraberliklerinden Allah'a sığınırım! de!". [Muvatta, Şi'r 9, (2, 950).] 11111

ALTINCI FASIL

EVDEN ÇIKIŞ VE EVE GİRİŞ DUÂLARI

M Js- 0 Ü 3 ; <Ü)I ^ :Ju o ’jj, Iil # AÎiI j ^ 6 lf[:oJli 1$1p öl ^ kili f\ ^p . 1 . lA&j c^oJl A^^p-I .jIoip jl jI (jiJÜâj Jl Jl cJa 0! 2J-; bl j*4JJl

. ^LoU o>jO>- j>- I (_^j_«jdI lg ° I

1 . (1828)- Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) evinden çıktığı zaman şu duayı okurdu: "Allah'ın adıyla Allah'a tevekkül ettim. Allahım! zillete düşmekten, dalâlete düşmekten, zulme uğramaktan, cahillikten, hakkımızda cehâlete düşülmüş olmasından sana sığınırız". [Tirmizî, Daavât 35, (3423); Ebû Dâvud, Edeb 112, (5094); Nesâî İstiâze 30, (8,268); İbnu Mâce, Dua 18, (3884).] UM

Oj t dili cJSp dili pAo azj 151 Jlî : İ~t~ dili ijlü dip dili (j*Jİ ^jPj -2

ijli jj\ .] jlkoJl do- ooSj ooAa "2 (JIaj cdiib I bjJ 03

. db fIl |

2 . (1829)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Evinden çıkınca kim: "Allah'ın adıyla, Allah'a tevekkül ettim, güç kuvvet Allah'tandır" derse kendisine: "İşine bak, sana hidâyet verildi, kifâyet edildi ve korundun da" denir, ondan şeytan yüz çevirir". [Tirmizî, Daavât 34, (3422); Ebû Dâvud, Edeb 112, (5095); Nesâî, İstiâze (8,268).] I1SS1

<3İ (IİA^- 8 55^ <J>! 'M :# diıl Jj-Y) Jli[:Jli İp dili ^4?) I jJJL» <_jl jpj 3.

dil ^ .^1 t ^l oJdbî

. ijb jjI dj>- j>-\ .]aIaI 3İ44İ p cLdS^j IL3 d»I ^İpj I dili »Ajj cUAj

3 . (1830)- Ebû Mâlik el-Eş'arî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi evine girince şu duayı okusun: "Allahım! Senden hayırlı girişler, hayırlı çıkışlar istiyorum. Allah'ın adıyla girdik, Allah'ın adıyla çıktık, Rabbimiz Allah'a tevekkül ettik". Bu duayı okuduktan sonra ailesine selam versin”. [Ebû Dâvud, Edeb, 112, (5096).I 11341

YEDİNCİ FASIL

OTURMA-KALKMA DUALARI

2)1 cAİaiJ <ui ^ 5^ Jy-E'j • JE* kül ı_3 dr 4 " -1

.]vUü> j Sî ^ 1 eldi cJîl AİI oî ji+ÂÎ ÜJLİ^J f4Î)I

1 . (1831)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hazretleri buyurdular ki: "Kim, malâyânî konuşmaların çok olduğu bir yere oturur

da, oradan kalkmazdan önce şu duayı okursa bu yerde oturmaktan hasıl olan günahından arınmış olur:

Allahım! Seni hamdinle teşbih ederim. Senden başka ilah olmadığına şehâdet ederim. Senden mağfiret diliyorum, Sana tevbe ediyor (af taleb ediyorum)". [Tirmizî, Daavât 39, (2329).] 11331

y^JL) Atıl)(Jli a))! “~ d ~

tıdl)cıi>- 4 j Lûddj LS ı.iAiPlis dr^y dtHJ EcLl *9 0* vdEdd*^- dr^ EJ İ^JJl :ajlAws

tlc» OjljJl Aİiş-lj cbjçd>-! LS ldjJj llc-ü^Lı LotiS .Ki-tJl tddld^S RJE *9 2) y4 " lS

Oy clİA \ ldjjJl Oy cllço A TG4 Oy cElild ^1 p dd^j11 cdd-Ld ^_İp djd

ElÜp JaLoJ Oy cLcJp *-KS

2 . (1832)- İbnu Ömer hazretleri (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir cemaatte oturduğu zaman, ashâbı için şu duayı okumadan nadiren kalkardı:

"Allahım! Bize korkundan öyle bir pay ayır ki, bu, sana karşı işlenecek günahlarla bizim aramızda bir engel olsun. İtaatinden öyle bir nasib ver ki, o bizi cennete ulaştırsın. Yakîninden öyle bir hisse lütfet ki dünyevî musibetlere tahammül kolaylaşsın.

Allahım! Sağ olduğumuz müddetçe kulaklarımızdan, gözlerimizden, kuvvetimizden istifade etmemizi nasib et. Aynı şeyi bizden sonra gelecek olan neslimize de nasib et. İntikamımızı, bize zulmedenlerden almışlardan kıl (mazlumlardan değil). Bize tecavüz edenlere karşı bizi

muzaffer kıl. Bize, dinî musibet verme. Dünyayı, ne asıl gayemiz kıl, ne de ilmimizin son hedefi. Bize merhametli olmayanı bize musallat etme." [Tirmizî. Daavât 73, (3497).]*^

AÇIKLAMA:

1- Korku diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı haşyet'dir. Korku kelimesi haşyeti tam karşılamaz. Çünkü haşyet, ta'zîm beraberinde getiren bir korkudur. Sözgelimi, Allah'a karşı haşyet duyulur, bâbaya karşı da haşyet duyulur ama, düşmana karşı haşret duyulmaz, düşmandan havf edilir. Yani düşmana karşı duyulan korkuda saygı yoktur.

2- Hadiste, Allah'a karşı hissedilecek korkunun farklı derecelerde olacağına dikkat çekiliyor. Aşağı derecelerdeki korku, bir kısım günahların işlenmesine mâni olamamaktadır. Öyle ise kalbte Allah korkusu öyle bir mertebede olmalıdır ki, bu, kalbe bağlı olan bütün uzuvları, Allah'a isyan olan günahlardan durdurabilsin. Münavî der ki: "Kalbteki korkunun azlığı nisbetinde meâsiye hücum olur. Korku pek az olur, gaflet istila ederse bu, helâketin alâmetidir. Bu sebepledir ki: "Günahlar (Meâsi), küfrün habercisidir, tıpkı öpme cimanm habercisi, müzik zinanın habercisi, nazar aşkın habercisi,

hastalık ölümün habercisi olduğu gibi. Meâsinin (günahların) akılda, bedende, dünya ve ahiret işlerinde, Allah'tan başka kimsenin sayamayacağı kadar pek çok çirkin, kötü ve zararlı eserleri vardır."

3- Hadiste ifâde edilen diğer bir noktaya göre, dünyevî musibetlere tahammül işi, herşeyden önce bir inanç işidir. Kuvvetli bir inanç, bunları kolayca geçiştirmeye yardımcıdır. İstenen yakîn Allah inancıyla ilgilidir. Yâni kişi, Allah'ın varlığı, gelen müsibetlerin Allah'ın takdiriyle olduğu ve bu

İlâhî takdiri geri çevirebilecek hiçbir gücün bulunmadığı ve keza Allah'ın takdir ettiği şeylerin bir maslahata, bir hikmete binâen olduğu, kişiye mutlaka bir sevap ve bir salâh getireceği hususlarında yakîn denen kesin inanca ulaşabilirse dünyevî musibetler hafifler ve daha kolay geçiştirilebilir.

4- "İntikamı zulmedenlerden almış kılmak"tan maksad, cahiliye devrinde olduğu gibi zâlimin, suçsuz olan yakınlarından intikam almış olmayayı temennidir. Bilindiği üzere İslam'dan önce Araplar arasındaki âdete göre bir kabileden herhangi bir kimse diğer bir kabileden birini öldürecek olsa, câninin mensup olduğu kabilenin bütün ferdleri suçlu durumuna düşerlerdi. Öldürülen kişinin intikamını almak için kâtilini cezâlandırılması şart değildi. Onun bir yakını veya kabilesinden herhangi birisi öldürülebilirdi. İşte Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) burada "Cahiliyede yapıldığı gibi, bana zulmeden dışında, birisinden, yâni bir mâsumdan intikam almama meydan verme" mânâsında Cenab-ı Hakk'a niyazda bulunmaktadır. Bu davranış bir zulümdür. Allah'ın haram kıldığı bir fiildir.

Çünkü âyet-i kerîme'de ı£y*-\ jjj öjjlj jjîCj "Günah işleyen hiçbir nefs başkasının günahını

çekemez" (Fâtır 18) buyurulmuştur.

5- Dinî musibet: Uhrevî sorumluluğa sebep olacak hallerdir ki haramı yemek, ibadetleri terketmek, dinin yasakladığı kumar, zina, içki, faiz gibi haramları işlemek, bâtıl ve sapık inançlara saplanmak, dini yaşamayı engelleyen şartlar v.s. hepsi buraya girer. Allah'a kulluğumuzu zayıflatan, mâneviyatımızı gerileten herşey -büyük olsun, küçük olsun- dinî bir musibettir.

6- Dünyanm asıl hedef olmaması, kişinin yaşamaktaki gâyesinin Allah'ın rızasını kazanmak olmasıdır. Bu maksadla yaşamak için zarurî olan ihtiyaçları te'min etmek gayesiyle çalışmak, dünyanın asıl gâye kılınması değildir. Bu çeşit çalışmak müstehabtır.

Keza, bildiklerimizin hepsi dünyayı kazanma yollarıyla alâkalı olmamalı, âhireti kazandıracak bilgiler de elde etmeliyiz, Resûlullah bunu da talep etmiştir.

7- Son olarak zâlimlere ve kâfirlere karşı mağlup kılmmamamız Cenâb-ı Hakk'tan istenmektedir. Mamafih burada, "zâlimlerin başımızda hâkim olmamaları" da istenmiş olmaktadır. Hatta bu son duayı "kabirde, bize merhamet etmeyerek azap meleklerini musallat etme" mânâsında anlayanlar da olmuştur. 11221

SEKİZİNCİ FASIL

SEFERDE OKUNACAK DUALAR

C4İ1İ çLj' : jji ;İ2J! İJ jij jJAİI j ÜAj iSI Olf # aSs! 5î aİÇ SjÎ[.1.

t&j j* viL İjpÎ J 41)I .^İ£J| IİİP jjI ^î)I cji‘I j İL&\j JLS\ j cJÎ

1 . (1833)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) sefer arzusuyla ayağını bineğinin özengisine koyduğu zaman şu duayı okurdu:

"Bismillah! Allahım! Sen seferde arkadaşım, ailemde vekilimsin. Allahım, bize arzı dür, seferi kolaylaştır. Allahım, yolun meşakkatlerinden, üzüntülü dönüşten, mal ve ailede vukûa gelecek kötü manzaralardan sana sığmıyorum". [Muvatta, İsti'zân 34, (2, 977).] 11221

AÇIKLAMA:

1- Allah'ın sefer arkadaşı ve evde vekil olarak tavsifi, hiçbir mekânın onun emrinden, hükmünden hâriç kalmadığını, her yerde mü'mine huzur verdiğini ifâde eder. Öyle ise Zât-ı Zülcelâl hazretleri

yolcuya sefer sırasında selâmet vermek, rızık vermek, yardım etmek, muvaffak kılmak gibi çeşitli nimetleriyle beraberlik sağlamaktadır. Mü'min mazhar olduğu her hayrı Allah'tan bilerek onun huzurunu her yerde hisseder, yolculuk sırasında bile. Keza yolcu, geride kalan ailesi hakkında da aynı düşünce ve duygulan taşıyarak yolculuğunu huzur içinde devam ettirir.

2- "Bize arzı dür" cümlesi, yolculuğun süratli geçmesi için yaplmış bir duadır. Arz'dan maksad yoldur. Yolculuğun kolay, engelsiz geçmesi sür' at kazandırır. Kolaylaştırmaktan murad sühulet'tir, meşakkate mâruz kalmamaktır.

3- Üzüntülü dönüş'le sefer sırasında üzüntü verici durumlarla karşılaşmak kastedilir. Bu, meşakkatlerden hâsıl olan sıkıntılar değildir, insanı üzecek ve üzüntüsü devam edebilecek durumlardır. Resûlullah (aleyhissâlatu vesselam) bunlardan Allah'a sığınmaktadır, tıpkı, geride bıraktığı mal ve âileye gelebilecek kötü hallerden sığındığı gibi. 12221

^ üî 'M # ^ [:ju 14i* aı jj\ 2.

öjIj'û oyüT tJjJİ p Üj aJ caJ abj-i ouAj ai) aJI iJjİj ^ 10 YJa 060

) tlri y>~ I co-LP coJpj 4 Üİ Jjj_p . jjJjIp

. (_£1 aJjÎj

2 . (1834)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm), seferden dönerken, uğradığı her tümsekte üç kere tekbir getirir, arkadan da: "Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerike leh, lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. (Allah'tan başka ilah yoktur. O tekbir, ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nadır. O herşeye kadirdir) dönüyoruz, tevbe ediyoruz, kulluk ediyoruz, secde ediyoruz, Rabbimize hamdediyoruz. Allah va'dinde sâdık oldu, kuluna yardım etti. (Hendek Harbi'nde) müttefik orduları tek başına helâk etti" derdi. [Buhârî, Daavât 52, Ömer 12, Cihâd 133, 197, Megâzî 29; Müslim, Hacc 428, (1344); Muvatta, Hacc 243, (1,421); Tirmizî, Hacc 104, (950); Ebû Dâvud, Cihâd 170, (2770).] 11221

AÇIKLAMA:

1- Bazı rivayetler, burada mutlak gelen sefer'i açar: "...Gazve" "Hacc" veya "Umre seferinden dünüşte..."

2- Allah vaadinde sâdık oldu cümlesi ile, Allah'ın sabredenlere, mü'minlere zafer vereceği, dinin muzaffer olacağı, âkibetin muttakilere ait olacağına dair Cenab-ı Ha kk 'ın Kur'an'da va'detmiş bulunduğu hususların (A'râf 128;

Hûd 49) gerçekleştiğini, bunların hep tahakkuk ettiğini ifâde eder. Bâzı rivâyetler, bu sözü Resûlullah'm Usfân Seferi'nden dönerken söylediğini belirtir. Bu sefer, hicretin altıncı yılında cereyan etmiştir. O zamana kadar Bedir zaferi, Hendek zaferi gibi ciddî savaşlar

o

yapılmış ve kesin zaferler elde edilmiştir. Nitekim duanın devamında geçen: CjS£-ö\ »A

ojAj "Ahzâbı tek başına hezimete uğrattı" cümlesi Hendek Savaşma temas etmektedir. Çünkü,

Medine'yi saran müttefik müşrik orduları, Müslümanlara çok zor günler yaşatmışlardır. Hendek'te Müslümanlara sayıca pek üstün olan bu çeşitli müşrik kabilelerinin ittifakıyla ortaya çıkan orduyu, Cenab-ı Hakk'm gönderdiği fırtına darmadağın etmiş, geri çekilmeye, kuşatmayı kaldırmaya zorlamıştı, İlâhî yardım pek bârizdi. Onun için, Müslümanların zihninde pek canlı olan bu maddî yardımı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu duada görüldüğü üzere zaman zaman hatırlatacaktır. Şunu da belirtelim ki, bazı âlimler buradaki ahzâb (hizipler, gruplar, müttefikler) ile, İslâm'a karşı teşkîl edilecek bütün ittifakların kastedildiğini, binaenaleyh, nerede bir İslam düşmanı ittifak zuhûr edecek olsa, Cenab-ı Ha kk 'ın lütfü ile hepsinin dağıtılacağını söylemişlerdir. 12222

AliI lLLJp- :JIaj JjjI b acp aUİ ütü? -3

. 4j>- \ .JjirJl aJİp JjÇJl aJ j^ilI : JlS LtXi c,_ Çp ^İp

3 . (1835)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Bir adam Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'e:

"Ey Allah'ın Resûlü, ben sefere çıkmak istiyorum, bana tavsiyede bulun!" diye talepte bulundu. Efendimiz:

"Sana Allah'tan korkmanı ve (yol boyu aştığın) her tepenin başında tekbir getirmeni tavsiye ediyorum!" buyurdu. Adam döneceği sırada şu duada bulundu: "Allah'ım! Ona uzaklığı dür, yolculuğu kolay kıl." [Timizi, Daavât 47, (3441 f] 11221

fajş 2bl : JlS ISI # &\ [: Jlî Üp at ^ .4.

X- -t < '

(n’y-J

4 . (1836)- Abdullah el-Hatmî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) birisiyle vedalaştı mı şöyle derdi: "Dininizi, emânetinizi ve işlerinizin âkibetini Allah'ın muhafazasına bırakıyorum." [Ebû Dâvud, Cihâd 80 (2600); Tirmizî, Daavât 45, (3439).] IM21

AÇIKLAMA:

1 -Bu hadisin, Ebû Dâvud'daki aslının hidâyeti farklıdır. "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir ordu ile vedalaşacağı zaman" diye başlar. Timıizî'deki rivâyet bazı küçük farklarla İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'den yapılmıştır.

2- "Allah'ın muhafazasına bırakıyorum" diye yaptığımız tercümeyi "...Allah'tan muhafaza talep ediyorum..." şeklinde anlamak da mümkündür.

3- Emânet'ten murâd, Hattâbî'ye göre, geride kalan aile, yani evlad u iyâl ve malmülktür. Ancak sefer sırasında cereyan edecek alışveriş, insanlarla münasebet gibi bir kısım içtimâi davranışlar da emânet olarak değerlendirilmiştir. Zira

bu işlerde de hıyânet meydana gelebilir. Emânet'le bütün dinî tekliflerin kastedildiği de söylenmiştir. Nitekim âyete: "Biz emâneti semâvat, arz ve dağlara teklif ettik, onlar bunu kabullenmekten kaçındılar ve ondan korktular, onu insan yüklendi...” (Ahzab 72) buyurulmuştur.

4- İşlerin âkibeti'nden murad hüsnü'l hâtime'dir. Zira uhrevî meselede esas olan budur. Çünkü daha önce yapılan işler, fena bile olsalar sondaki iyi âkibet'e tâbi olarak düzelmiş olurlar. Şârihler bu tâbirle

hadisin bir başka vechinde, di-UA şeklinde gelmiş olmasını da gözönüne alarak bütün

amellerin sonunun kastedildiğini belirtirler. Öyle ise bu dua ile hayırlı sonların Allah'ın himâye ve muhafazası altında olması temenni edilmiş olmaktadır. 12221

t : JIS â 4* L rfi' j4' 'M # & JOİS't : JIS ftl ^ ^ aÜLIp .5.

^JAl aJJlj İjPİ .dÇA v—Jjls- LS aJJlj S^Pİ caJJİ dJ-Jj (jJ

OlSwj »obl y>-\ .JjJj LSJ jJUi cjJJlI ^^ST2» dŞM

^ ^ 0 4

»jJj I Ll* ». İ jPj I

5 . (1837)- Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) seferde iken gece olunca şu duayı okurdu: "Ey arz, benim de senin de Rabbimiz Allah’tır. Senin de, (sende bulunanların da 22252 sende yaratılmış olanların da, senin üzerinde yürüyenlerin de şerrinden Allah'a sığınırım. Arslanm, iri yılanın, yılanın, akrebin ve bu beldede ikâmet eden (insilerin ve cinnî)lerin, İblis'in ve İblis neslinin şerrinden de Allah'a sığınırım." [Ebû Dâvud, Cihâd 80, (2603).]^

AÇIKLAMA:

1- Arzdan gelecek şerden maksad, zelzele, hasf (yere batma), yoldan çıkıp, istikâmeti kaybetmek gibi durumlardır.

2- Arzda bulunanlardan maksad arzın tabiatından gelen bir kısım sıfatlar ve hallerdir; soğukluk ve sıcaklık gibi.

3- Arzda yaratılmış olanlardan maksad hevâm denen zararlı böceklerdir (bit, pire.... gibi).

4- Arz üzerinde yürüyenlerden maksat, zararlı haşerât nev'inden yürüyen, hareket eden hayvanlardır.

5- Hadisin sonunda yer alan "İblis'in ve İblis neslinin" ibâresinin Arapça aslıdır. I4j uJljj

o < # ... .

-dj Lügavi tercümesi "doğuran ve doğan"dır. Şârihler bundan maksadın gâlib ihtimale göre, iblis ve

İblis'in nesli olacağını söylemiştir. Ancak, bundan doğma ve doğurma kabiliyetinde olan bütün hayvanların kastedilmiş olabileceğini söylerler. 11411

Ali 1 I ; Uİ3 o y*-* y* ■'//' Ali 1 L£ ; ddL5 aü 1 duj

. o)-İ2j d j(b>- d» oL»ÜÌ!I

6. (1838)- Havle Bintu Hakim (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalatü vesselam) efendimiz buyurmuşlardır ki: "Kim bir yerde konakladığı zaman şu duayı okursa, oradan ayrılıncaya kadar ona hiçbir şey zarar vermez: "Eûzü bikelimâtillahi'ttâmmât min şerri mâ halâka.

(Allah'ın eksiksiz, mükemmel kelimeleri ile, yarattıklarının şerrinden Allah'a sığmıyorum.)" [Müslim, 54, (2708); Muvatta, İsti'zân 34 (2, 978); Tirmizi, Daavât 41, (3433).J 11151

AÇIKLAMA:

Kelimâtu't tâmmât ile Kur'ân-ı Kerîm'in de kastedilmiş olabileceğini daha önce belirtmiş idik (Bak. 1825). 11421

DOKUZUNCU FASIL

ÜZÜNTÜ VE TASA HALİNDE DUÂ

(J !

ccJÎ t 4İI ’-o/.l Jaj J SIpS 51 dji\ :# aSjI j jli[:

. j >-\ ,]aJ üs leo Li .(jyaJUiJl c-uS""

1. (1839)- Hz. Sa'd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Balığın karnında iken, Zü'n-Nûn'un yaptığı dua şu idi: Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'zzâlimîn. (Allahım! Senden başka ilâh yoktur, seni her çeşit kusurlardan tenzih edirim. Ben nefsime zulmedenlerdenim.)" Bununla dua edip de icâbet görmeyen yoktur." [Tirmizî, Daavât 85. (3500).]^

AÇIKLAMA:

Zü'n-Nûn, Sâhibi'l-Hût da denen Hz. Yûnus (aleyhisselâm)'tur. Bir balık tarafından yutulmuş olması sebebiyle bu isimlerle yâd edilmiştir. Zira her iki tâbir de balık sâhibi mânâsına gelir.

Hz. Yûnus, İbnu Metta, yani Metta'nm oğlu diye de bilinir. Ninovalidir. Kendisine otuz yaşlarında peygamberlik

gelmiştir. Aşırı zenginlik ve refahın şımarttığı halk, sapıtmıştı, putlara tapıyordu. Hz. Yûnus (aleyhisselam)'un Hakk'a dâvetini dinlemiyorlardı. Otuz üç sene kadar gayretine rağmen iki kişiyi hidâyete erdirebilmişti. O, halkın bu haline üzülerek orayı terke karar vermişti. Allah'tan izin almaksızın yola çıktı. Halbuki peygamberler, bu çeşit ciddi kararlar aldıkları zaman, Cenâb-ı Ha kk 'ın iznine başvurmaları gerekirdi.

Böyle izinsiz bir ayrılışla şehri terkedip deniz kenarına geldi. Hareket etmek üzere olan bir gemiye bindi. Gemi bir müddet yol alınca ârızalandı, ne ileri ne geri gitmiyordu. Bütün gayretlere rağmen tâmir olmuyordu. Bir de fırtına çıktı. Batma tehlikesi ile karşılaşan gemide panik başladı. Kimse ne yapacağını bilemiyordu. Yolcular bu durumu uğursuzluğa yorup: "İçimizde büyük günah işlemiş biri var!" diyerek onu ortaya çıkarmak istediler. Bunu kur'a ile bulmaya karar verdiler. Çekilen kur'aya göre suçlu Hz. Yûnus (aleyhisselam)'tu. "Bu sâlih biridir, yanlışlık var!" denildi ise de rivâyete göre üç kere çekilen kur'a hep ona isabet etti.

Hz. Yûnus fırtınalı, dalgalı ve karanlık bir gecede denize atladı. Bir müddet sonra büyük bir balık onu yuttu (Saffat 142).

İşte burada ölmediğini anlayan Hz. Yûnus hatasını anlayıp, sadedinde olduğumuz hadiste belirtildiği üzere Cenâb-ı Hakk'a ihlâsla yöneldi ve dua etti. Allah, bu ihlâslı duayı kabul etti. Balığa vahyederek Yunus'u kenara atmasını emretti. Hz. Yûnus (aleyhisselam) böylece karanlığa, fırtınaya, kabaran denize, kendisini yutan balığa rağmen kurtuluşa erdi.

Âyette, onun duasının kabul edilmesi, Rabbine yaptığı tesbihatla izah edilmiştir: "Eğer çok teşbih edenlerden

olmasa idi, insanlara tekrar diriltilecekleri güne kadar balığın karnında kalacaktı" (Saffat

143-144).U5ü

| 4JI iJfliİl Sl | iJl : y j£il jİp JjJb # Sl JjAj S'f : Jli U4 lp SI ^Lp jjl 2.

JüJJij, tjbKJü' .]g/Ji L 35 ijsj 1 Ly 5 coij^iJi sı \ üı L 0

. t^S jaİ Ij

2. (1840)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) üzüntü sırasında şu duayı okurdu: "Halim ve azîm olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük Arş'm Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Kıymetli Arş'm Rabbi, arzın Rabbi, Semâvât'm Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur." [Buhârî, Daavât 27, Tevhîd 22, 23; Müslim, Zikr 83, (2730); Tirmizî, Daavât 40, (3431); İbnu Mâce, Dua 17, (3883).]^

:<J JUi jISj I 2^2 â* c-b>sSİ.I çjl ol3 İ-i- aul J^-3[: Jü <up SI 3.

JjSj b jj(pj :Jl5 Vâc(3 (3 KJlA 4)1)1 ^*b*l bl b :JlJlî c<L»b»l y

.SI J^ü) b Jb cü : Jli ÎİİI3S iİJİp SI çJ>3Î 131 oUİS' vlUÎpt t :# JUi> cSl

jâl dh } İ>î 3İ ^î)l :S4^Î 1315 131 :JB

tJb>()Jl âŞp 3 ^ 3jPİj tJ^Şİlj (jdl-l ÂL 3jplj tJ-C-Sbllj j>t*Jl ilh 3jPİj tjJÂlj

. j >~l ^s- SI c_^*3li 3U3 c-JJLî

3. (1841)- el-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün Mescid'e girdi. Orada Ensâr'dan Ebû Ümâme (radıyllahu anh) denen kimse ile karşılaştı. Ona:

"Ey Ebû Ümâme, niçin seni namaz vakti dışında Mescid'de oturmuş görüyorum?" diye sordu.

"Peşimi brakmayan bir s ık ıntı ve borçlar sebebiyle ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sana bazı kelimeler öğreteyim mi? Bunları okursan, Allah, senden sıkıntını giderir ve borcunu öder." "Evet, ey Allah'ın Resûlü, öğret!" dedim.

"Öyleyse, dedi, akşama çıktın mı sabaha erdin mi şu duay oku: "Allahm üzüntüden ve kederden sana sığınımı. Aczden ve tembellikten sana sığınırım, korkaklıktan ve cimrilikten sana sığınırım. Borcun galebe çalmasından ve insanların kahrından sana sığınırım."

(Ebû Ümâme) der ki: "Ben bu duayı yaptım, Allah benden gamımı giderdi, borcumu ödedi." [Ebû Dâvud, Salât 367, (1555).]^

:lİ Jlas cLolA aJİAJ İ-j- (3i L$-ip aüI ^33 4-SJsli dAli>-[:Jli ü aUİ " a J-j^ Cj^3 -4.

l 13M ^Jll t jlİyjJlj Ij SI 33 JI Jj-p [Jd"" ‘- r’jj ^H 3 '~r J J3 ol^»ddl ı_/j j» 4 -Ul

I C-ÖİJ Cç.^Ci 3JİÜ-® (Jj I C-4İ . ‘UİpId Jj>-T Oo' ^j5”* 3J-J İjPİ . (_^^ÜIjCE ^>

^ğ^Pİj ^jP ^yaâl iİJ-jj-> (j*^ 9 3!?^ C-jlj c lS~“ (3*^4® J-® daJl cAtj td.i*j

4. (1842)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Fâtıma (radıyallâhu anhâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek bir hizmetçi taleb etmişti. Resûlullah ona:

"Şu duayı oku(man senin için hizmetçi edinmenden daha hayırlı)" dedi:

"Allahım! Sen yedi semânın Rabbi, Arş-ı Âzam'm Rabbisin. Sen bizim Rabbimiz ve herşeyin Rabbisin. Tevrat, İncil ve Furkân'ı indiren, tohum ve çekirdekleri açansın. Her şeyin şerrinden sana sığmıyorum. Her şeyin alnından yapışmışsın (dizginleri senin elindedir). Evvel sensin, senden önce bir şey yoktur. Ahir sensin, senden sonra da bir şey kalmayacak. Sen zâhirsin, senin üstünde bir şey mevcut değildir. Sen bâtınsın, senin dışında bir şey yoktur. Benim borcumu öde, beni fukaralıktan kurtar, zengin kıl." [Timıizî, Daavât 68, (3477); İbnu Mâce, Dua, 2 (3831).] 1 - 1 ^ 1

: JlSj : JjİŞ p fcjf # aSjI j^ 3lf[: JU ilp »! jpj .5.

*, A

c ^ c s- “i 0 6 6 / ^ e

. aj Jâikll c*u!p cdJJi \3 lili

5. (1843)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bir şey üzecek olsa şu duayı okurdu: "Yâ Hayyu ya Kayyum, birahmetike estağîsu. (Ey diri olan, ey Kayyûm olan Rabbim, rahmetin adına yardımını talep ediyorum)." Ve keza şöyle derdi: "Elizzu biyâze'lcelâli

ve'lİkrâm." (Yâ ze'lcelâli ve'l-ikrâm)'ı devamlı söyleyin! [Tirmizî Daavât 99, (3522).j 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Rivâyetin ikinci kısmı, Resûlullah'm dua âdâbıyla ilgili bir tavsiyesini ihtiva ediyor. Dua yaparken, Allah'a: "Ey celâl ve ikram sâhibi, duamı kabul et!" mânasında bir yakarış olan Yâ ze'lcelâli ve'l-İkram cümlesini çokça, sıkça tekrar etmeyi tavsiye ediyor.

Bu tavsiye ile önceki kısım aynı senetle geldiği için Timizi hazretleri rivâyette sunmuştur. 11 ^ 1

3 l) lü : dd 15 l^jp £ l^'*'! ^jp^

. jjl 4_>- j>-\ 4j d \ Atıl aJJİ ?v__3S\Jl Alp J ol«dS""dJ-dİPİ !

6. (1844)- Esmâ Bintu Umeys (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sana sıkıntı zamanında okuyacağın bir duayı öğreteyim mi?" diye sordu ve şu duayı söyledi: "Allâhu, Allâhu Rabbi lâ üşriku bihî şey'en. (Rabbim Allah'tır, Allah! Ben ona hiçbir şeyi ortak koşmam!)"

[Ebû Dâvud,Salât 361, (1525), İbnu Mâce, Dua 17, (3882).]üSi

t d. ^y \3 cÜAjP cÜap (3 İ jî-gdJ! (3 ^[■ Jl* <up aJJİ 0^3

Jl cdJ-~*Pj «o vUÜ 3^ j»—d dJdlM .2)31^23 3 Jap dJ-idİ 3 - £3 ^blS cfİAÛ tvU-dAd

tİlJ IS ^^«-p 3 5 . 0^3 jjd-s 0 Ç 2 İl 3! Ü-Up Oj-^ds (3 4j J! cıAdl ^"<3

<.s\yû\j 4j ^j/g ./ı->*~.\\ ^iJb »jIiîx^I«.^jj dj>-y>-1 aJJjIJ <l<Lp aüI i^jöI] loî

. 4_J| aK«j <uî jLvj I jUjJI »ji £-ş>j OÇ2İl

7. (1845)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) demiştir ki: "Kimin sıkıntısı artarsa şu duayı okusun: "Allahım ben senin kulunum, kulunun oğluyum, câriyenin oğluyum, senin avucunun içindeyim, alnını senin elinde. Hakkımdaki hükmün câridir. Kazan ne olursa hakkımda adâlettir. Kendini tesmiye ettiğin veya kitabında indirdiğin veya nezdinde mevcut gayb hâzinesinden seçtiğin, sana ait her bir isim adına senden Kur'ân'ı kalbimin baharı, sıkıntı ve gamlarımın atılma vesilesi kılmanı dilerim."

Bu duayı okuyan her kulun gam ve sıkıntısını Allah gidermiş, yerine ferahlık vermiştir." [Rezîn ilâvesi, (Hadis Mecmau'z Zevaîd'de (10,136) mevcuttur. Hâkim'in Müstedrek'inde de (1,509) kaydedilmiş.] 11 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyet Teysir'de kaydedildiği şekliyle mevkuf hadis yâni İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh)'un şahsî sözü görünümündedir. Ancak hadis aslında merfiıdur. Mesela Müstedrek'in kaydettiği vechinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözü olduğu için sarih şekilde ifade edilmiştir.

2- "Kur'ân'ı, kalbin baharı kılmasını" istemek, kalbin hoşlanacağı, ferahlık duyacağı, zevkle okuyacağı şey kılmasını taleb etmektir. Zira kalb, baharda ferahlar, o mevsimden memnun kalır, ondan ayrılmak istemez. 1 ^ 21

ONUNCU FASIL

HAFIZAYI GÜÇLENDİRME DUÂLARI

3 J 1 : jıl* # Jı üp aı 333 yj> J ^ yp *4[: jıs 14 lp aı 333 ^4 3 ' o* -1

C)<-4 tl t # a\Jİ (JaJ JlJaİ ca4p jJİİ 3 W ^4 4i 0 l 4 Jl l4& c4j2j ^*13

4 (Jj4jt 34 i (Jll (3 C--44LJ t« c4-43 cax4p 34 34 c 34 4i l 344_t o 4-4

4^ apLC* LgJLd l 44 j (3 4 üli aİJ (1)14 lij

4^ ^ (1)4 CAİLÜM Aİ1İ (Jj4 4*^^ 3-İJt* a4 444 3>-l <J^3 C 4^444

a^UL ia-ulİİl Jj c-jIx5nJi aİüL ! I (3 4"^ ^4-4; £jJl 4 ^ ctiji 34 ^ d)4 41^33

4l 4,43 tv—Aİ^b İa^jI^İl (33 (i'i A^tL ia^JIİİl (3 j cjU-4l ^3 c-^liSnJl

jü 34-^43 ^4-^ ^lp 3)43 ^^ 4*^13 s-bjı ^^13 c a\)l >xâ^\1 ı^y^

3x14' ^ 14^ ^-s^tLlI 4jjo (3-^3^ f4i!l ıdJJi _/=4 <3 4 ^ 4 li. ^ Ü4-4 3^41 34 3 toli*j 43

lit < 4?jl3 0I44JI ^>4 .3P 34-4/5 4-^ ^44! 34-4 3^3 j 3 344 ^ o3S4l 31 3-^33

^444 ı4344f jâJU. Jj 3Î 3443 j^3 c346^ 3^3 ^ a ı t 34bî .\\j> 'j\ sjJı 3 ^“13 ^4 f4Jl . JLp 344^ c^4l jj>4l 0341 31 34313 c344 344S4 jJjj 31 3443 j 43 t346g 44 ^ 41 t 34141 >13 3^ 4^4 !3 J6^l li 34 3

4j^p 3^^ l 5^" 3^^*5 44 3*4 ^ 3^"*^ û|3 aj ^4^ 43 34 ^ ^4^ 43 ^344 aj 34^ ^^3

31 3^ c^-4 3o3> 34> 34^ .3-^41 ti t Cjv44l 34^ 4^ i 63 33^" 63 “• ' i 63

\ L® •(Ll«j^ LLl>-l L« j^Lb c^I*j <üil oib bt^C*

I JI^-T O^ b*^3 o-^S”" ^1 !<üM (Jj-İ'j b (Jbü t^İJJi Jjt« (3 # <üM J j^j ç-^~ ^c-*** jl cb^® 5 *

^İp L^jîji liü cUj^ JÎ 5 jT ,j^jjl p-^' c3İİ ^^i-î L5 ^- ^ C S A İ^' j' £ü'

lili CÖj^İ> I tjlJ Cob-ÂJ 4j^yJ lilİ CcLu^bM <1^ jJÜj t^^Jp L^H ^ İjIİS^ IİlSo C^^oâJ

. (,3^»jül ^>-j>- 1 • bl *u*SsJl ~Up # (J^-^ c 14 _l® ^5*-l ^ lo^j C-Jw\İ

1. (1846)- Hz. İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Annem ve bâbam sana kurban olsun, şu Kur'an göğsümde durmayıp gidiyor. Kendimi onu ezberleyecek güçte göremiyorum" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu cevabı verdi: "Ey Ebûl-Hüseyin! (Bu meselede) Allah'ın sana faydalı kılacağı, öğrettiğin takdirde öğrenen kimsenin de istifade edeceği, öğrendiklerini de göğsünde sabit kılacak kelimeleri öğreteyim mi?"

Hz. Ali (radıyallâhu anh): "Evet, ey Allah'n Rasûlü, öğret bana!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu tavsiyede bulundu:

"Cuma gecesi (perşembeyi cumaya bağlayan gece) olunca, gecenin son üçte birinde kalkabilirsen kalk. Çünkü o an (meleklerin de hazır bulunduğu) meşhûd bir andır. O anda yapılan dua müstecabtır. Kardeşim Ya'kub da evlatlarına şöyle söyledi: "Sizin için Rabbime istiğfâr edeceğim, hele cuma gecesi bir gelsin." Eğer o vakitte kalkamazsan gecenin ortasında kalk. Bunda da muvaffak olamazsan gecenin evvelinde kalk. Dört rek'at namaz kıl. Birinci rek'atte, Fâtiha ile Yâsin sûresini oku, ikinci rek'atte Fâtiha ile Hâmim, ed-Duhân sûresini oku, üçüncü rek'atte Fâtiha ile E liflâmmîm Tenzîlü'ssecde'yi oku, dördüncü rek'atte Fâtiha ile Tebâreke'l-Mufassal'ı oku. Teşehhüdden boşaldığın zaman Allah'a hamdet, Allah'a senayı da güzel yap, bana ve diğer peygamberlere salât oku, güzel yap. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar ve senden önce gelip geçen mü'min kardeşlerin için istiğfat et. Sonra bütün bu okuduğun duaların sonunda şu duayı oku:

"Allahım, bana günahları, beni hayatta baki kıldığın müddetçe ebediyen terkettirerek merhamet eyle. Bana faydası olmayan şeylere teşebbüsüm sebebiyle bana acı. Seni benden râzı kılacak şeylere hüsn-i nazar etmemi bana nasîb et. Ey semâvât ve arzın yaratıcısı olan celâl, ikram ve dil uzatılamayan izzetin sâhibi olan Allahım. Ey Allah! ey Rahman! celâlin ha kk ı için, yüzün nuru ha kk ı için kitabını bana öğrettiğin gibi hıfzına da kalbimi icbâr et. Seni benden razı kılacak şekilde okumamı nasîb et. Ey semâvât ve arzın yaratıcısı, celâlin ve yüzün nuru ha kk ı için kitabınla gözlerimi nurlandırmanı, onunla dilimi açmanı, onunla kalbimi yarmanı, göğsümü ferahlatmanı, bedenimi yıkamanı istiyorum. Çünkü, ha kk ı bulmakta bana ancak sen yardım edersin, onu bana ancak sen nasib edersin. Herşeye

ulaşmada güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce olan Allah'tandır."

Ey Ebû'l-Hasan, bu söylediğimi üç veya yedi cuma yapacaksın. Allah'ın izniyle duana icâbet edilecektir. Beni hak üzere gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun bu duayı yapan hiçbir mü'min icâbetten mahrum kalmadı."

İbnu Abbâs (radıyallâhu anhüma) der ki: "Allah'a yemin olsun, Ali (radıyallâhu anh) beş veya yedi cuma geçti ki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a aynı önceki mecliste tekrar gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, geçmişte dört beş âyet ancak öğrenebiliyordum. Kendi kendime okuyunca onlar da (aklımda durmayıp) gidiyorlardı. Bugün ise, artık 40 kadar âyet öğrenebiliyorum ve onları kendi kendime okuyunca Kitabullah sanki gözümün önünde duruyor gibi oluyor. Eskiden hadisi dinliyordum da arkadan bir tekrar etmek istediğimde aklımdan çıkıp gidiyordu. Bugün hadis dinleyip sonra onu bir başkasına istediğimde ondan tek bir harfi kaçırmadan anlatabiliyorum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu söz üzerine Hz.Ali (radıyallâhu anh)'ye: "Ey Ebû'l-Hasan! Kâbenin Rabbine yemin olsun sen mü' minsin!" dedi." [Tirmizî, Daavât 125, (3565).

AÇIKLAMA:

Hadis sened yönüyle hasen olsa da, âlimler metin yönüyle şâz, garîp ve hattâ münker olduğunu söylemişlerdir. 11 ^

lU-İLA j^JUI :öo jjaİl <3 J jj*-’ o! GİI*j ^ 3j~"j l)IS > [ıjli <up aJJİ Cj^İ ~ j

LLsj cliGLü? blxJ vUÜLMj c3J431_p t 3~^ - 3 viDLMj cJLStjjl ^jİp 2jç*Jlj <.y* l 3 ollill

. ^g>L~vjJl As^-y>-\ Lf cil*j Li jj>- kfJJEodj ciitJ G Jj-i vİlj İjPİj t ^ a '3"‘"“

2. (1847)- Şeddâd İbnu Evs (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselem) namazda şu duayı okumamızı öğretiyordu:

"Allahım! Senden işte (dinde) sebat etmeyi, doğruluğa da azmetmeyi istiyorum. Keza nimetine şükretmeyi, sana güzel ibadette bulunmayı taleb ediyor, doğruyu konuşan bir dil, eğriliklerden uzak bir kalb diliyorum. Allahım, senin bildiğin her çeşit şerden sana sığmıyorum, bilmekte olduğun bütün hayırları senden istiyorum, bildiğin günahlarımdan sana istiğfar ediyorum!" [Tirmizî, Daavât 22, (3404); Nesâî, Sehv öl.] 1 ^ 21

ONBİRİNCİ FASIL

GİYİNME VE YEMEK DUALARI

c!İa J}xS cJ\ ilsU UJ ^4ii! : JlS ip İAİM !i! # fj}>\ 6lf[: Jli ilp &! Q^,j iŞjM M JP .1. . jj\ .]aJ çsLp L5 ‘Lr* 1 0^ { ~^ J ’ '^3^5 £-3*? LS 3 s JrA~ dJJGA :<uJtx3j

1. (1848)- el-Hudrî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) elbiseyi yenilediği zaman şu duayı okurdmAllahım! Hamd sanadır, -(giydiği şey ne ise) ismen söyleyerekBunu bana sen giydirdin. Bunun hayırlı olmasını, yapılış gayesine uygun olmasını diliyor, şerrinden ve yapılış gayesine uygun olmamasından da sana sığmıyorum." (Ebû Dâvud, Libas 1, (4020); Tirmizî, Libâs 29, (1767).]^

AÇIKLAMA:

1 - Rivâyetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yeni bir elbise giyeceği zaman bunu cumaya rastlattığını ve giyme sırasında dua okuduğunu gösterir. Şu halde bu dua onlardan biri olmaktadır.

2- Elbiseyi, Resûlullah'm dua sırasında tesmiyesi, cinsini zikretmesidir. Meselâ yeni bir ayakkabı giymiş ise: "Allahım! Hamd sanadır. Bu ayakkabıyı bana sen giydirdin..." demesidir.

3- Giyilen şeyin hayrı onun hemen eskimeyip dayanıklı olmasıdır, temizliğidir, bir ihtiyaç için giyilmiş olmasıdır. "Yapılış gayesine uygun olması" şeklinde tercüme ettiğimiz cümle de elbise ne maksadla yapılmış ise onun hayrını, o maksada uygun kullanımını talep etmektedir. Mâlum olduğu üzere elbise, tesettürü sağlamak, sıcak ve soğuğa karşı korumak gibi maksadlarla yapılır. Şu halde, elbisenin bu hizmetlerinde hayırlı olması, yapılmış olduğu bu gâyeleri yerine getirmesi Allah'tan taleb edilmiş olmaktadır.

Elbiselerin bu gayelere uygun kullanımı bir bakıma kulluk ve ibadet vazifelerini hakkıyla yapmayı netice verir. Elbisenin şerri ve yapılış gayesine uygun olmayan kullanılış şerri de böylece anlaşılmış oluyor. Elbisenin haram olması, pis olması çabuk eskimesi, israf gösteriş, kibir, riya, tefâhur gibi kulluk edebine aykırı ve günah olan durumlara sebep olması, setrü'l-avreti yerine getirememesi, soğuk ve sıcağa karşı yeterli korunmayı sağlayamaması gibi akla gelebilecek çeşitli durumlar elbisenin şerri olarak değerlendirilebilir.

4- Hadis, yeni bir elbise giyerken Allah'a hamdetmenin müstehap olduğuna delâlet eder, Müstedrek'de gelen bir rivayet, bir veya yarım dinara aldığı elbiseyi giyen kimse hamdederse, Allah'ın giyer giymez onu mağfiret edeceğini haber verir.

4j aN J-tSLl iJLaİ cl-bJi»- bJJ Lo-^J-P a)M Cy^J < j*3[<b»L«l -2"

~ulp ^ cdAJi Jlli 1wbwL>- bjj ^ anI cJ j^j ^ ^ooL> (3 4 j ^JJİ^rlj

. 4j>-^>- 1 .Jt^J VS- ûju>>j cajü^-J a)Aİ c_3-o aj cj>i->-l lS^ (3İ

2. (1849)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) yeni bir elbise giymişti ve şöyle dua etti: "Avretimi örtebileceğim ve hayatta güzellik sağlayabileceğim bir elbise giydiren Allah'a hamd olsun."

Sonra şunu söyledi: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim: "Kim yeni bir elbise giyer, böyle söyler, daha sonra da eskittiği elbiseyi tasadduk ederse, sağken de öldükten sonra da Allah'ın himâyesi, hıfzı ve örtmesi altında olur." [Timıizî, Daavât 119, (3555); İbnu Mâce, Libâs 2, (SSS?).] 1 ^ 1

IkliAj LlİÎ <j 3 ' & itil :Jli 4 ^ jî JİI lil # JuJl J[f[: Jli kip SI J jpj 3 .

3. (1850)- Ebû Saîd (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Elz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir şey yeyip içti mi şu duayı okurdu: "Bize yedirip içiren ve bizi Müslümanlardan kılan Allah'a hamdolsun." [Tirmizî, Daavât 75, (3453); Ebû Dâvud, Et'ıme 53, (3850); İbnu Mâce, Et'ıme 16, (3283).J 11 ^ 1

|j_®> (_jdJl aU J_ksL[; jLÜi bia Ji”"! 3° JJü[1 3LB aip SI yi ^l-*- 4 y^j -4

cjf» J3>- 3? 54^)3

i l «• ^ f t [. £ . . C £ “1 O P ^,-r 3 ^ £ /

ijuii L^J ^*3 <I3jL *3^ 3 jjİ ^İ3jjjI .JaJİ 3 4j jâp ojjj Oj

. 3j a 3İ dr 4 3 aJ 'jÂS' oj(_i Oj 3^^"aJJ <X«SM

4. (1851)- Muâz İbnu Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir şey yer ve: "Bana bu yiyeceği yediren ve tarafımdan hiçbir güç ve kuvvet olmadan bunu bana rızık kılan Allah'a hamdolsun" derse geçmiş günahları affolunur" dedi." [Ebû Dâvud, Libâs 1, (4023); Tirmizî, Da'avât 75, (3454); İbnu Mâce, Et'ime 16, (3285).]

Ebû Dâvud'un rivayetinde şu ziyâde var: "Kim bir elbise giyer ve: "Bunu bana giydirip, tarafımdan bir güç ve kuvvet olmaksızın beni bununla rızıklandıran Allah'a hamdolsun" derse geçmiş ve gelecek günahları affedilir. " afil

ojaA2j 4İS"" I J5""Ij t)I 44*-^ y^ aüI 0] ^glil <M Sp kül y^j (jAI yi il** y^j -5.

. (_^A«ydl_5 S—* 4>-^>-I .Jl^_Üp o- LL>sŞ âjJJÜI jl cL^Şp

5. (1852)- Muâz İbnu Enes (radıyallâhu anh) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhakkak ki Allah, kulun bir şey yiyip hamdetmesinden veya bir şey içip hamdetmesinden râzı olur." [Müslim, Zikr 89, (2734); Tirmizî, Et'ime 18, (1817).]

jlaiI : jlS ttîjj kül Silip 3 ' -tip İ 4 - Ji"I[: Jli kıp SI jpj . 6 .

(y*' 3 ^1 j>~\ JâSsjo’^I jkS3lp c—^ J5*"U cjj-tJl3Jl j»52up

Uj :ljîli İJİJÎ :ju İJPJ 3 HİS cAŞU^Îj # kül jjij Ipüİ t Lui> ^1 jjf £&>[: JlS kip sı

. ^I^Ş-I I«.]axjĞI ılJJji kJ I^pjİ tkkl^A Oj-ij cüUils ^J5 ""Ij 4 ^ri (Jj>o <•)! :Jü

6. (1853)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Sa'd İbnu Ubâde'nin yanında ekmek ve zeytinyağı yemişti. Sonunda şöyle bir dua buyurdu:

"Yanınızda oruçlular yemek yesin, yemeğinizden ebrarlar yesin, üzerinize melekler dua etsin." [Ebû Dâvud, Et'ime 55, (3854).]

Ebû Dâvud'un Hz. Câbir (radıyallâhu anh)'den kaydettiği diğer bir rivâyette şöyle denir:

"Ebû'l-Heysem bir yemek hazırladı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ve Ashâbm ı(radıyallâhu anhüm) dâvet etti. Hz. Peygamber yemekten kalkınca: "Kardeşinizi mükâfaatlandırm!" buyurdu. Ashâb: "Mükâfaatı da ne?" diye sordular. Efendimiz: "Kişinin evine girilip yemeği yendi, içeceği içildi mi ev sâhibi için dua edilir. İşte bu onun mükâfaatıdır" cevabını verdi." 11 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bâzı rivâyetler yukarıdaki duanın Sa'd İbnu Muâz'm evinde geçtiğini belirtir. Bu, vak'anm iki sefer cereyanına delil olabilir.

2- Dua cümlesi olarak tercüme ettiğimiz hadis, aslında ihbar cümlesi gibidir. Ancak Münavî'nin de belirttiği üzere, ev sâhibine mükâfaat mânası, dua cümlesi ile gerçekleştir.

3- Bu hadis, yemeğe dâvet edilen kimsenin, yemekten sonra ev sâhibi için dua etmesinin müstehab olduğuna delildir.

ONİKİNCİ FASIL

KAZAYI HACET DUASI

Do iji\ *4ifi : ijk âaisU çUaJJ icf! JA5 iSl # Sl [:ju kip Sl ^ jp .1.

Hjfc tAKo- »C-413-İJ« . ç-LJl t - ^4j>- y>- \ .Jcukl_3-lj

■ lj 'j

1. (1854)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kazâyı hâcet için helâya girdiği zaman şu duayı okurdu:

"Allahümme innî eûzu bike mine'lhubsi ve'lhabâis. (Allahım, pislikten ve (cin ve şeytan gibi) kötü yaratıklardan sana sığmırm." [Buhârî, Vudû 9, Da'avât 15; Müslim, Hayz 122, (375); Tirmizî, Tahâret 4, (5); Ebû Dâvud Tahâret 3, (4,5); Nesâî, Tahâret 18, (1, 20).] LLââl

ijli &I .JvÜilyip jlS 13) ^gJl L^-lp kül k4Jlp ^ypj .2.

^3T ^ ol)^Pj 2tH H ^ aül Jy—'j Jl-*[;Jü İüp kül ^İp (_yp (_£/=’-! <3 4jj.(_$wUjdlj

\ «t. * ° r T uj & ? c x-»

^jp j£LxZL^ I^ . J 4^1 ! (JjJlj <Jİ Oİ

£.L^23 JJP l a\Jİ OIS*" 4 j ^İP 4jÜ ûX« ASy oAjk

. A5jİJ-X3 £ 7 (j\ji ca^-I^I

2. (1855)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) helâdan çıkınca: "Gufrâneke (affını taleb ediyorum)" derdi. "[Ebû Dâvud, Tahâret 17, (30); Timizi, Tahâret 5, (7); İbnu Mâce, Tahâret 10, (300).]

Tirmizî'nin Hz. Ali'den kaydettiği diğer bir rivâyette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Helâya girdiği zaman insanoğlunun avretleri ile cinnîlerin gözleri arasındaki perde, kişinin "bismillah" demesidir."™ 1

AÇIKLAMA:

1-Gufrâneke: Gufrân, tıpkı mağrifet gibi mastardır. Örtmek, affetmek, bağışlamak mânasına gelir. Sondaki ke zamirdir. Öyleyse senin örtmen, bağışlaman demek olur. Ancak mânanın bütünleşmesi

^ ^ ol -«o ^

için bir fiil takdiri gerekmektedir: dlüjü- AuAl Yâni "senin bağışlamanı taleb ediyorum."2-Helâdan

çıkarken mağfiret talebetmenin sebebine gelince şârihler iki ihtimal beyan eder:

a) Bu esnada zikrullahm terkedilmiş olmasından.

b) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kişinin, gıdayı alıp menfaatini te'min ve fuzûliyâtı kolayca atması gibi fevkalâde hayatî nimetlerin şükrünü ödemideki aczi sebebiyle mağfiret dilemiştir. Böylece nimete karşı şükür vazifesini mağfiret dileyerek yerine getirmiş olmaktadır. Bu ihtimal daha kavî gözükmektedir.

X (6 ^ ^ o / . ^ ^ „ 0 s

3-Bu makamda, okunacak başka merfu dualar da rivâyet edilmiştir: I ÇGoI (j JJİ oGi-GJM

s ' S * 0 '

(Ezâyı giderip âfıyet veren Allah'a hamdolsun) veya, aJjI j j,i o33' A-UAl

— Sı'

oy>- \j (Gıdamızın evvelinde de sonunda da bize ihsanda bulunan Allah'a hamdolsun) veya: A-UÂl

الَّذِى اَذَاقَنِي لَذَّتَهُ وَاَبْقَى فِيَّ قُوَّتَهُ وَاَذْهَبَ عَنِّي اَذَاهُ (Lezzetini bana tattırıp, gıdasını bende bırakıp

ezâsmı benden gideren Allah'a hamdolsun.)"Bu rivâyetlerden sıhhatçe en üstün olanı sadedinde olduğumuz Hz. Âişe hadisidir. Resûlullah'm farklı zamanlarda bu duaların hepsiyle dua etmiş olması mümkündür. 11111

ONÜÇÜNCÜ FASIL

MESCİDE GİRİŞ-ÇIKIŞ DUALARI

G] ~l~l~ Aü' t. “dLi Aü' ^ j i L^a^ü?G -1

^lp q>- GIj ÇüJjI (J, (J, 34*3 Âfj : ^ JA-3

1. (1856)- Fâtıma Bintu'l-Hüseyin İbni Ali, büyükannesi Fâtımatu'l-Kübrâ (radıyallâhu anhâ)'dan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescide girdiği zaman Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât (dua) okur, sonra da: "Rabbim! günahımı affet, rahmet kapılarını bana aç" derdi. Çıkarken de yine Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'e salât okur, sonra da: "Rabbim! günahımı affet,

lütuf kapılarını benim için aç" derdi". [Tirmizî, Salât 234, (314).]™ 1

AÇIKLAMA:

1- Fâtımatu'l-Kübrâ, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kızı Fâtımatu'z-Zehrâ (radıyallâhu anhâ)'dır. Hz. Ali efendimizin zevcesi ve Hz. Haşan ile Hz. Hüseyin'in vâlideleridir (radıyallâhu anhiim ecmain). Hz. Ali ile hicretin ikinci yılında evlenmiş, Resûlullah'm vefatından altı ay kadar sonra 20 yaşlarında iken vefat etmiştir.

2- Aliyyu'l-Kârî, Mirkât'da, mescide giriş duasının tam içeri girmeden önce veya girdikten sonra okunmuş olma ihtimalinden bahseder, "Önce olması daha kuvvetlidir" der.

3- Dikkat edilirse, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendi kendisine salât okuyarak ta'zîmde bulunmuştur. Bu, başkalarının Zât-ı Muhammediye karşısındaki vecibelere onun da tâbi olduğunu gösterir. Ümmet O'nun (aleyhissalâtu vesselâm) peygamber olduğuna inanmakla mükellef olduğu gibi, O da bununla mükelleftir. Bazı rivâyetlerde Resûlullah, "İslam'a ilk iman eden benim" buyurur. Ümmete terettüp eden bir diğer vecîbe Zât-ı Muhammediye'ye hürmet ve saygıdır ve bunu çokça salât ve selâm okuyarak ifâde etmektir. Şu halde bu vecîbeye kendisi de tâbidir ve bu hususta da bizzat örnek olarak ümmetine tâlimde bulunacaktır. Burada onu görmekteyiz. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zât-ı Muhammediye'ye salât u selam okumaktadır.

4- Şârih Tîbî mescide girerken rahmet, mescidden çıkarken fazl (lütuf) taleb edilmiş olmasında şöyle bir incelik sezer: "Mescide giren kimse Allah'ın sevabına ve cennetine yaklaştıran bazı şeylerle meşgul olur, öyle ise rahmeti zikretmek daha münâsiptir. Mescidden çıkınca da helal rızık

talebiyle meşgul olur, bu sebeple de Allah'ın fazlını (lütfunu) zikretmek münâsip düşer. Nitekim âyet-i

kerîmede:

AİJİ { j * Ijkjdlj ü

"Cuma namazını kılınca yeryüzüne dağılın ve

Allah'ın fazlından arayın" (Cum'a 10) buyurulmuş tur." 11731

ONDÖRDÜNCÜ FASIL

HİLALİ GÖRÜNCE OKUNACAK DUÂ

jliL ilip 4İA \ : JÜ JoaJi Ül # &\ [: Jli <up HSıl 2 jiU~p j, ^p .1.

. ^rj>- 1 .]kul vi üjj 4) föjr’ii

1. (1857)- Talha İbnu Ubeydillah (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hilâli görünce şu duayı okurdu: "Allahım, Ay'ın hilâl devresini bize bereketli, imanlı, selâmetli ve İslâm üzere geçir. (Ey hilâl) benim de senin de Rabbin Allah'tır." [Timıizî, Daavât 52,

(3447).]imı

AÇIKLAMA:

1- Hilâl, aym geçirdiği safhalardan bir safhanın adıdır. Ay'ın ufukta belirmesinin ilk gecesiyle, ikinci ve üçüncü gecelerine denir. Dördüncü geceden itibâren kamer denir.

2- Hadiste talep edilen yümn, dilimizde uğur, bereket, hayır mânalarına gelir. Uğur, zıddı olan uğursuzluk inancını

hatırlattığı ve bunun da dinimizde yeri olmadığı için bereketle tercümesini daha uygun bulduk. Mamafih, bazı nüshalarda "yümn" yerine emn gelmiştir. Bu da emniyet (güven) demektir. Emniyet duygusunun huzurlu bir hayat için ne kadar ehemmiyet arzettiği îzah gerektirmeyecek kadar açık bir durumdur.

3- Hadisin Arapça metnini lügavî aslına muvafık olarak şöyle tercüme edebiliriz: "Allahım, bizler (bâtman) emniyet ve iman üzere, (zâhiren de) selâmet ve İslâm üzere olduğumuz halde ayı üzerimize doğdurt."

4- Bâzı âlimlerimize göre, emniyet ve selâmetin zikri ile her çeşit zararlı şeylerin defi; keza iman ve İslâm'ın zikri ile de pek beliğ ve pek veciz bir sûrette her çeşit menfaatin celbedilmesi taleb edilmiş olmaktadır.

5- Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in emniyet ve iman talebinde hilâli vesile yapması onun şe'ninin büyüklüğüne delâlet eder. Ona teveccüh ederek: "Senin de benim de Rabbimiz Allah'tır sözü, bir kısım insanların, hâdisâtm cereyanında felek adı altında gök cisimlerine tesir izâfe etmelerini reddir. Bilindiği üzere günümüzde bile, yıldız falı adı altında, hâdisât üzerinde yııldızlarm ve burçlar denen yıldız kümelerinin tesirleri hususlarında pek bâtıl sözler mevcuttur. Görüldüğü üzere İslam, yıldızların insanlara en yakın olan, geceleri aydınlatma ve yılın ay ve günlerini hesaplamada sunduğu takvimli hizmeti gibi hizmetlerde insanların hayatını tanzimde oynadığı pek belirgin ve inkarı gayr-ı kâbil role sahip olan Ay'a da, "seni de bizi de yaratan Allah'tır" cümlesi ile hem cahiliye devrinde bir kısım insanlarda görülen Ay ve Güneş'e tapma sapıklığına ve hem de yıldızlarla ilgili başkaca bâtıl inançlara hâtime çekmiştir. Varlığını başkasından alan, keyfine göre bir başkasına tesir edemez,

tasarrufta bulunamaz. Şâyet bir te'siri, bir hizmeti varsa bu, onu yaratandan gelmektedir. Hakikî te'sir O'na (celle celâluhû) âittir.

İslâm'ın tevhid inancı, her çeşit tesir ve icraatın Allah'tan geldiğini takrir eder. Resûlullah, ay doğduğu zaman okunacak duada bile bunun tesbit ve takririne ehemmiyet vermiştir. Bütün bu gayrete rağmen, günümüzde bile, hâlâ yıldızın tesirine inanan, yıldız falıyla vakit geçiren Müslümanların varlığı, üzüntü ile karşılanacak bir durumdur. 1 ^ 1

coly ooo Jo-£ t(_JLE 3o aj\ ı^\j 15] jlif İ-t- ^jJl ol aİL Al ^-LLî

. JlJA" s-1 >-j tlJLS”" 0^*5 (_£jJl aİl U_»5İ-| ıol^« ooû (_£ÜJl aulj

.]<up JoaJl lil İ-t aDİ J01S^[aip aJ Âjljj jjl

2. (1858)- Katâde (rahimehullah)'ye ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hilâli görünce şu duayı okurmuş: "Hayırlı ve istikametli bir hilal (devresi diliyorum.)"

Bunu üç kere söyledikten sonra, "Seni yaratan Allah'a inandım."Bunu da üç kere tekrar ettikten sonra: "... Ayını çıkarıp ... Ayını getiren Allah'a hamdolsun" dermiş." [Ebû Dâvud, Edeb 111 (5092).]

Ebû Dâvud'un yine Katâde'den kaydrettiği bir diğer rivâyetinde: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hilâli görünce yüzünü ondan çevirirdi" denmektedir. liIfl

AÇIKLAMA:

1- Hilâl devresinin hayırlı ve istikametli (rüşd üzere) olmasını dilemek, Allah'a ibâdetle geçmesini dilemektir. Hacc mîkatı, Ramazan orucunun başı vs. hilâl devrelerine rastlamaktadır.

2- Rivâyet, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ayları ismen zikrettiğini göstermektedir. Meselâ "Cemâziyelevvel'i çıkarıp Cemaziyelâhir'i getiren Allah'a hamdolsun" demek gibi.

3- Ebû Dâvud'un ikinci rivâyetinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hilâli görünce yüzünü çevirdiği ifâde edilmektedir. Münâvî, bu hadîsi açıklarken şu izahı sunar: "Bu çevirme, hilâlin

şerrinden çekinmek içindir. Zîra, Tirmizî'nin kaydettiği üzere, Hz. Âişe'ye Resûlullah: AL

Çjj 151 ji~^L*Jl aJB o yi "Ey Âişe, onun şerrinden Allah'a sığın, zîra o, battığı zaman (Felak

sûresinde haber verilen) clgâsık'tır" 1177 demiştir. Yahut da Resûlullah'm ondan yüzünü çevirmesinin hikmeti, cedd-i emcedi Hz. İbrahim (aleyhisselam)'in I 6 (E Ali "Batan şeyleri sevmem"

(En'am 76) sözüne meyletmektir.

4- Son olarak, hadislerin sıhhat durumuna temas edelim. Ebû Dâvud, hadisleri "Kişi hilâli görünce ne demelidir?" başlığını taşıyan bir bâbta kaydettikten sonra şunu söyler: "Bu bâbta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'tan sahih müsned (muttasıl) bir hadis gelmemiştir." Katâde'den kaydedilenler mürseldir, yâni senedlerinde kopukluk vardır. Zîra Katâde, Tâbiîn'dendir, sahâbe değildir, kimden işittiğini de tasrîh etmemiştir.Ancak İbnu Hacer, Katâde'nin mürseline Müsedded'in Müsned-i Kebîr' inde -yine mürsel olan- bir şâhid bulduğunu, Ebû Nuaym'da da mevsûl (senedinde kopukluk olmayan) bir şâhid bulduğunu belirtir. 111111

ÇIKINCA OKUNACAK DUA

UIÜJO J 41 JI : Jli Ipjji £> \l[# &\ 6ir[: JlS İp ^ jb ^ .1.

1. (1859)- İbnu Ömer (radıyallâhu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gök gürleyip, şimşek çakınca şu duayı okurdu: "Allah'ım bizi gadabmla öldürme, azabınla da helâk etme, bu (azabı)ndan önce bize afiyet (içinde ölüm) ver." [Timıizî, Daavât 51, (3446).] 11791

AÇIKLAMA:

1- Gök görültüsü diye tercüme ettiğimiz Ra'd, Arapça'da bulutlardan gelen sese dendiği gibi bulutlara müvekkel olan meleğin de adıdır. İmam Şâfıî (rahimehullah)'nin Mücâhid'den naklettiğine göre, "Ra'd bir melek olup berk (şimşek), onun kanatlarıdır, bulutları bu kanatlarla sevketmektedir." Şâfıî hazretleri ilâveten: "Mücâhid'in sözü Kur'an'm zâhirine ne kadar da uyuyor" demiştir. Begavî, müfessirlerin çoğunluk itibâriyle: "Ra'd bir melektir, bulutları sevkeder, işitilen ses de onun teşbihidir" dediklerini nakleder. Meseleye temas eden âyet şöyle: "O, size korku ve ümid salarak şimşeği gösteren (yağmurla ağırlamış) yüklü bulutları peydâ edendir. Ra'd (gökgürültüsü) O'nu (yani Allah'ı) hamd ile, melekler de O'ndan korkusuna teşbih ederler. O, yıldırımlar gönderip onunla kimi dilerse çarpar, öldürür" (Ra'd 12-13).

2- Şimşek diye tercüme ettiğimiz kelime sevâik'dir. Sâika'nm cem'idir. Sâika'yı bâzı âlimler şiddetli gök gürültüsü ile yere düşen ateş parçası diye tefsir etmişlerdir. Dilimizde buna yıldırım denir. Bâzı âlimler azab çığlığı (sayhatu'l-azab) olarak açıklamışlardır. Son derece şiddetli gök gürültüsüne de böylece sâika denmiş olmaktadır.

3- Resûlullah gök gürültüsü, şimşek gibi tabiî hadiseler karşısında: "Bizi gadabmla öldürme, azabınla helâk etme..." diyerek, Cenab-ı Hakk' m geçmiş milletlere bu yollarla inmiş

olan cezalarını hatırlatmış ve ümmeti tarafından hatırlanmasını istemiştir. Ad, Semûd ve Hz. Nuh kavimlerine inmiş olan bu çeşit belaların hatırlanmasında ibretler, pek çok nefislerin alacağı dersler vardır. 11 ®

3 015"" ş.Li2vJl jpl 3 (_£İ) 13) İ~t~ aüI :c3li kül 3-4 ’j 4-4JLp 3 Ç} - 2 .

4j>- y>-\ .JUujk ’ıJlü jll 3-* 21-: 3 ypl 3) j^Jül ^

. jŞjİI >>d_4-2Jl<<j >>^UjIİ!I«j.

2. (1860)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ufiık-ı semâda bir bulut belirtisi gördü mü işi terkeder, namazda idiyse kısa keser ve şu duayı okurdu: "Allah'ım, bunun şerrinden sana sığınırım." Yağmur başlarsa: "Allah'ım, bol yağmur, faydalı yağmur (ver)" derdi." [Ebû Dâvud, Edeb, 113, (5099); İbnu Mâce, Dua 21, (3889).p 11

dJJbî 3) * 4 i!I : Jli ^)\ 131 # j ^ OlT [:oJU &I 3 ^) 2L3JU 3.

luS3> A>-y>-\ .Jaj C-J3jl D Wsî 3 * 2b 3yplj cAj cbL-jl D 3^*3

3. (1861)- Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) rüzgâr estiği zaman şu duayı okurdu: "Allah'ım, senden bunun hayrını ve bunda olan (menfaatlarm da) hayrını ve bunun gönderiliş maksadındaki hayrı da istiyorum. Bunun şerrinden, bunda olanın şerrinden, bununla gönderilen şeyin şerrinden de sana sığınıyorum." [Buhârî, Bed'ül-Halk 5, Tefsîr, Ahkâf 2, Edeb,

68; Müslim, İstiskâ 14, (899); Tirmizî, Daavât 50, (3445).J 11 ®

AÇIKLAMA:

Bu hadisin Müslim ve Buhârî'de bir çok vechi yer alır. Bazı vecihleri bir kısım ziyâdeler ihtivâ eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m rüzgâr esme veya bulut görme ânında davranışını daha yakından görmek için Müslim'in bir rivâyetinde yukarıda kaydettiğimiz kısmın devamı mahiyetinde olan bir ziyâdeyi kaydetmek isteriz: "... Gök yağmur bulutları ile dolup fırtına ve şimşeklerle kaynaşmaya başladı mı rengi değişirdi. (Artık bir huzursuzluk onu kaplar, bu sebeple yerinde duramaz) bir girer bir çıkar, bir ileri bir geri gider, gelirdi. Yağmur başlayınca rahatlar, huzursuzluğu artık açılırdı. Ben bu hâli, yüzünden anlardım." Hz. Aişe der ki: "Bir seferinde bunun sebebini sordum. Bana: "Ey Aişe, dedi, bu semada beliren şey belki de Ad kavminin şu sözleriyle ifâde ettikleri belanın

gelişidir: "O azabın yayılarak vâdilerine doğru yöneldiğini gördüklerinde "Bu yaygın bulut bize yağmur yağdıracaktır" dediler" (Ahkâf 24-25). uâ21

İ>l ıljJjü c IS jvut) jB e£t/jJl : Jli İ-j- ^gül jl[’ 5 jip aUİ ^ £^l ^-^p aJj .4.

. 1.^) t -.ö A Ptt ‘"^nAl dJJLüo

4. (1862)- Yine Timıizî'de Übey İbnu Ka'b (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rüzgâra küfretmeyin. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgar görünce: "Allah'ım, senden bunun hayrını taleb ediyorum" deyin." [Tirmizî, Fiten 64, (2253).J 11841

AÇIKLAMA:

1-Rüzgâra küfretme yasağı, rüzgârın me'mur olmasındandır, me'mur ise mâzurdur. Nitekim aynı mevzûda İbnu Abbâs (radıyallâhu anhümâ)'tan gelen bir rivâyette şöyle buyurulmuştur: ljpJ-> 6

ojy >U a)B Ayrıca, kim bir şeye lânet eder, lânet ettiği şey de lânete lâyık olmazsa, lânet, yapana rücu eder.2- Ebû Hüreyre'den Ahmed İbnu Hanbel'in kaydettiği bir rivâyette:

adIj tujl ZAj Jb (_|l*î ^ul JjA ^-fjJl \yJL*5

Uyi "Rüzgâra sövmeyin, Zira o, Allah'ın rahmetindendir. Rahmet ve azabı getirir. Ancak Allah'tan

onun hayır getirmesini taleb edin. Şerr getireninden de Allah'a sığının" buyurulmuştur.

3-Rüzgârm getirdiği rahmet yağmur, temiz hava, rahatlk vs.'dir. Bitkilerin döllenmelerindeki hizmeti ise eskiden beri bilinen bir başka rahmetidir. Bu sebeple döllenmeyi sağlayan rüzgâra levâkıh denmiştir.

Şâfiî hazretleri şöyle demiştir: "Rüzgâra küfretmek câiz değildir. Zira o, Allah'ın mûti bir mahlûkudur ve Allah'ın askerlerinden bir askeridir. Dilerse onu rahmet kılar, dilerse bela kılar." Şâfiî merhumun naklettiği bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir kimse gelip fakirlikten şikayet edince ona: "Herhalde sen rüzgâra küfretmişsin" buyurur.

Bazı İslam âlimleri rüzgârdaki hayrın büyüklüğünü belirtme sadedinde: "Eğer rüzgar estirilmeyecek olsa arzla semâ arası kokuşur kalır" demiştir. 11 ^

ONALTINCI FASIL

AREFE GÜNÜ VE KADİR GECESİ DUASI

cÂijp çjj ç.lio ç.lpjJ| # ^gJl Jli[: JlS İp Sil oJp- jp jp jj Jj^p C/' -1

>j£. Jp jij iısu % tlıiiı $5 di iL^i aı \ 1 'jü ^ 5jilij 6Î lil u

. .<d <4ys 1) /-yyi -Çp yt apJİ o ^p Ap^p-I.J^Jİ

1. (1863)- Amr İbnu Şuayb an Ebîhi an Ceddihî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Duaların en faziletlisi arefe günü yapılan duadır. Ben ve benden önceki peygamberlerin söyledikleri en faziletli söz, lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerike leh lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. (Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir. O, herşeye kâdirdir) sözüdür." [Muvatta, Kur'ân 32, (1, 214, 215); Tirmizî, Da’avât 133, (3579).]°^

a^JÜI I^poI jjJlİl alJ c-Jiilj o) !a\jI t cJ-S[ıcJlS L^-lp İNİ 2.

^ILl*J| çlpO <j £jLJl ^J^yg-gJl. (_£wL«ja!| 4j>-y>-l .J^P jJîiLSI lL^- jjİP »İIjI

2. (1864)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, şâyet Kadir gecesine tevâfuk edersem nasıl dua edeyim?" Şu duayı okumamı söyledi:

"Allahiimme inneke afuvvun, tuhibbu'l-afve fa'fu annî. (Allahım! Sen affedicisin, affı seversin, beni affet." [Tirmizî, Da’avât 89, (3508).] [I87J

ON YEDİNCİ FASIL

HAPŞIRANIN DUASI

İA?" aü ^ ^ JjAj ı_Ab>- öOjjaİ! <3 *up aüI ^ -1.

U EjjJl y>\ ^p°Jı 14 clİj) <ui LÜ 5 ^JJLÜI ;(JlS İ~f~ > _Ltii cö^>

Jİ J kjU ^AÜI ^ : jll f c^jJl cİU&l $0)1 : jll jr c^-jJl ci^J CİU^Jİ

ijli jjl a>- y>-\ c—L4 JlS ,^Aİ-I i ^A ijl t bl : jLâi cl~^b

1. (1865)- Amir İbnu Rebîa (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m arkasında namaz kılan birisi, namazda hapşırdı ve şu duayı okudu: "Mübarek (hayrı bol), ihlaslı ve çok hamdle Allah'a hamdederiz, tâ Rabbimiz razı oluncaya kadar; dünya ve âhiret işindeki rızasından sonra da (hamdimize devam ederiz)." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıktıktan sonra: "Namazda dua okuyan kimdi?" diye sordu. Ancak okuyan kişi sükût etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tekrar sordu:

"Duayı kim okudu? Zira fena bir şey söylemedi." Bunun üzerine adam: "Bendim, bu dua ile sâdece hayır murad ettim" dedi. Efendimiz:

"(Duanız) Rahman'm Arşına kadar yükseldi" buyurdu." [Ebû Dâvud, Salât 121, (770, 774); Tirmizî, Salât 296, (404); Buhârî, Ezan 115, (muhtasaran); Muvatta, Kur'an 25, (1, 212); Nesâî, İftitah 112 (2, 196).] [l88]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, görüldüğü üzere birçok vecihte büyük muhaddislerce rivâyet edilmiştir. Kıraat dışı okunan bu dua rivayetten rivayete farklılıklar, ziyâdeler ve noksanlar taşır. Nitekim Buhârî ve Muvatta'nm rivayetlerinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu duayı yazmada öncelik kazanmak için otuz küsür melek yarış yaptı" buyurmuştur.

Tirmizî'nin rivayetinde, Resûlullah üç sefer, "Bu kelimeleri kim söyledi?" diye sormuş, üçüncüde Rifâa İbnu Râfıî (radıyallâhu anh), "Bendim" demiş, Resûlullah bir kere daha tekrarlattıktan sonra: "Otuz küsür melek bunu (huzur-u İlâhi'ye) yükseltmek hususunda yarış ettiler" buyurmuştur.

2- Hadis hakkında Tirmizî şu açıklamayı yapar: "Rifâa hadisi hasen bir hadistir. Bazı âlimler hadisin nâfıle namazlarla ilgili olduğunu (yani kıraat dışı bir duanın nâfıle namazlarda okunabileceğini) söylemiştir. Zîra, Tâbiîn'den bir çok büyük: "Kişi farz namazda hapşıracak olursa, içinden Allah'a hamdeder" demiş ve daha fazlasına izin vermemiştir."

İbnu Hacer, bu hadisin Bişr İbnu'z-Zehrânî tarafından yapılan rivâyetinde Rifâa'nm akşam namazında olduğunu tasrîh ettiğini kaydederek, bu ruhsatın nâfıle namazlarına mahsus olduğunu söyleyenleri reddetmek ister. Hadis üzerine sunduğu uzun açıklamalar meyanmda şunu da kaydeder: "Alimler bu hadisten hareketle namazda, me'sûr duaya muhâlefet etmemek şartıyla, me'sûr olmayan dua ihdas edilebileceğine hükmetmiştir. "Me'sûr, sünnet olan, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den rivâyet edilen demektir.

Yine İbnu Hacer'in belirttiğine göre bu rivâyetten şu hükümler çıkarılmıştır:

* Namazda, yanmdakini teşvîş etmedikçe (rahatsız etmedikçe) zikirler yüksek sesle yapılabilir.

* Namazda hapşıramn elhamdülillah demesi mekruh değildir. Ancak Aynî'nin de belerttiği üzere, buna yerhamükallah diye cevap veren müsallînin namazı bozulur.

* Namazda olan kimsenin, hapşırana "yerhamükallah" demesi gerekmez.

* Ta'dil-i erkânı zikirle uzatmak (câiz ve müstehabtır).

* Namazda, meşru olan kelamın sesli olarak telaffuzu, namazı bozmaz.

NOT: Aynî der ki: "el-Muhît'de Ebû Hanîfe'den rivâyete göre: "Namazda hapşıran, dilini kımıldatmaksızm içinden Allah'a hamdeder, kımıldatacak olursa namazı bozulur." Amma sahih olan, zikrettiğimiz üzere, bunun hilafıdır. (Yani namazda hapşıramn elhamdülillah demesiyle namazı bozulmaz).

^ Jsp lil ’.İ-İ- jli[: JlS «up kul ı_^ ~ Jm

.^jl^ U (JJjbitdl kul aJ JU I3LÎ ckUl jl ioy>-\ aJ

2. (1866)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri hapşırınca "Elhamdülillah alâ külli hâl." (Her hal için elhamdülillah) desin. Kardeşi de -yahut arkadaşı da- ona "Yerhamükâllah" diye cevap versin. (Kardeşi bunu) kendisi için söyleyince, hapşıran da Yehdîkümullah ve yuslih bâleküm (Allah size de hidâyet versin ve işinizi düzeltsin) desin." [Buhârî, Edeb 126, Ebfı Dâvud, Edeb 99, (5033).] 11 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Hapşıramn, namazda bile olsa elhamdülillah demesinin meşruiyeti hususunda Cumhur'un ittifakı var. Önceki rivâyette, sadece Ebû Hanîfe'nin, namazda telâffuz etmeksizin elhamdülillah'ı içinden geçirmesi gerekir dediğini gördük. Ancak, mezhep görüşü aksine tecelli etmiş, Şâfıî, Mâliki ve Hanbelî mezhebi gibi Hanefî mezhebi de namazda elhamdülillah demenin namazı bozmayacağına hükmetmiştir. Ancak İbnu'l-Arabî'nin de namazda hapşıramn, içinden elhamdülillah demesi gereğinde ısrar

ettiğini, "namazdan çıkınca" diyenin bile bulunduğunu belirtelim.

2- Bu rivâyette elhamdülillah'tan sonra alâ külli hâl ziyâdesi gözükmektedir. Hadisin bâzı vecihlerinde -ki Buhârî'deki vechi böyledir- bu ziyâde yoktur.Ayrıca muhtelif rivâyetlerde, hapşıran kimse elhamdülillah deyince söylenmesi gereken dua, farklı şekillerde gelmiştir:

* "Yerhamünallâhü ve iyyâküm. (Allah bize de, size de rahmet etsin).”

* "Afânallahu ve iyyâkum mine'nnâr, yerhamükallah. (Allah bizi de, sizi de ateşten âzâd etsin ve size rahmet buyursun)."

İbnu Hacer, bir büyük için: "Yerhamullah seyyidena (Allah efendimize rahmet buyursun)" gibi bir ifâdenin sünnete aykırı olduğunu, illa da bir tahsiste bulunulacaksa: "Yerhamükâllah yâ seyyidenâ" yani "Allah sana rahmet buyursun ey efendimiz" denilebileceğini, bunun hasen olduğunu belirtir. Hapşıramn, kendisine dua edene cevabı, cumhurun kabûlü, sadedinde olduğumuz rivâyetteki cümledir: "Yehdîkümullahu ve yuslihu bâleküm. (Allah size hidâyet, işlerinizi de salâh üzre kılsın)." Ancak Kûfîler şu cümleyi benimsemişlerdir: "Yağfırullahu lenâ ve leküm. (Allah sizi de bizi de mağrifet etsin)." İmam Mâlik ve İmam Şâfıî, "Bu iki cümleden hangisiyle söylense olur, mii'min muhayyerdir" demişlerdir. Ebû'I-Velîd İbnu'r-Rüşd ise: "İkinci cümle evlâdır, çünkü mükellef, her şeyden önce mağfirete muhtaçtır. Ancak zırnmî olmayanlar için ikisini birleştirerek söylemek daha iyidir" der. Zımmînin hâriç tutulması, onlara mağfiret temenni etmenin dinen caiz olmamasındandır. Bu bizzat âyet-i kerîme ile yasaklanmıştır (Tevbe 113). 11211

ONSEKİZİNCİ FASIL

HZ. DAVUD (ALEYHİSSELAM)'UN DUASI

1. (1867)- Ebû'd-Derdâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hz. Dâvud (aleyhisselâm)'un duaları arasında şu da vardır: "Allahım! Senden sevgini ve seni sevenlerin sevgisini ve senin sevgine beni ulaştıracak ameli taleb ediyorum. Allah'ım! Senin sevgini nefsimden, âdemden, malımdan, soğuk sudan daha sevgili kıl."

Ebû'd-Derdâ der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Dâvud'u zikredince, onu "insanların en âbidi (yani çok ve en ihlaslı ibadet yapanı)" olarak tavsif ederdi." [Tirmizî, Da'avât 74, (3485).I 11921

AÇIKLAMA:

1- "Hubbuke..." (sevgini) tâbiri, masdarm fâil veya mefûle izâfesidir. Yâni fâile izâfesi olunca mâna: "Bana olan sevgini" demek olur. Mefûle izâfe olunca mâna, "sana olan sevgimi" olur. Birinci daha muvafık gözükmekte. Zira Allah'ın, kendisini (Hz. Dâvud'u) sevmesini istemek daha uygun gelmektedir. "Seni sevenin sevgisini..." cümlesinde de masdarm mefûl veya fâile izâfesi daha uygun gözüküyor, mâna şöyler olur: "Alimlere olan muhabbetinle beni sevmeni istiyorum." Fâile izâfe

olunca mâna, "Seni sevenleri sevmeyi nasib et" şeklinde olur. Nitekim bir başka dua şöyledir: 4ÂA

lllil I 4 I*! I 4 I&! Jl "Bizi ora ehline sevdir, ora ehlinden sâlih olanları da bize sevdir."

Nitekim âyet-i kerimede de:

t '. Z\, »> $ J

"... (Allah) onları sever, onlar da O'nu severler..." (Mâide

54) buyurmuştur. Yani hem insanların Allah'ı sevmesi, hem de Allah'ın insanları sevmesi mevzubahistir.

Keza, "Senin sevgine beni ulaştıracak ameli..." cümlesinde senin sevgin ayrı iki ihtimale muhtemeldir: "Seni bana sevdirecek..." veya "beni sana sevdirecek ameli" mânaları câizdir.

2- Hz. Dâvud'un "insanların en âbidi" olmasını bâzı âlimler, "devrindeki insanların en âbidi" diye kayıtlamıştır. Ancak Aliyyü'l-Kârî, "Itlakı üzere bırakılabilir, zira ibadetçe en ilerde olması, ilimce, faziletçe de üstün olmasını gerektirmez" diyerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bazı yönlerden efdaliyeti meselesine tezad arzetmeyeceğine ima eder. 11221

ONDOKUZUNCU FASIL

HZ. YUNUS (ALEYHİSSELAM) KAVMİNİN DUASI

cuut t \j ^ \ : 3^ ^ bir* <_3 -1

■ Jijj ■ l Cr 'j 36^-1 üt

1. (1868)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) Resûlullah'a ref ederek demiştir ki: "Yunus kavminin duaları arasında şu da vardı: "Ey diri olan, ey (mahlûkata) kıyam veren, ey hiçbir hayat sâhibinin olmadığı zamanda hayat sâhibi olan, ey hayat veren, ey ölüm veren, ey celâl ve ikrâm sâhibi!" [Rezîn ilavesidir.] 12221

YİRMİNCİ FASIL

BELAYA UĞRAYANI GÖRÜNCE OKUNACAK DUA

t** jl ® ^ ^ ^ ^ l - o £ A

4^ \ (J Uİ3 $. (...) C-J Ly^ • Ti 4\il l) ^ L Cs*^-) ^JrJ^ JCf' ' '

4j>-^>-l . L* 0^" t* L^lS" - " ^.odJl ı^iJJi <3 ^p S^~ ^ iioc-ol L£ £lilp

A-^osJl. ^2İJ Ûj^ C$.t*^Ji ı^JJi 4^/2 j ji OjiijA ^1 4jljj ^j'jj ijjkj CU-^ÜİJJ (J^wL«jdl

4İLsİ2^ j 4XİJ^s j^P 4^P3İ (3 • (3^^ e-^LJl (3^

1. (1869)- Hz. Ömer ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anhümâ) anlatıyorlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir belaya uğrayanı görünce şu duayı okursa: "Seni imtihan ettiği şeyde bana âfıyet veren ve birçok yarattığından beni üstün kılan Allah'a hamdolsun!" Artık yaşadığı müddetçe, bu bela ne olursa olsun ona mâruz kalmaktan muaf kılınır." (Tirmizî, Da'avât 38, (3427, 3428); İbnu Mâce, Dua 22, (3892).]

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'nin bir rivâyetinde sâdece: "...Bu bela ona isâbet etmez" denmiştir. 11 ^ 51

AÇIKLAMA:

1- Belaya uğrayan diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı mübtelâ'dır. İbtila esas itibariyle imtihan ve deneme mânasına gelir. Hayra da, şerre de olabilir. Nitekim âyet-i kerîmede: j-ŞMj

S-L3 "Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz" (Enbiya 35) buyurulmaktadır.

2- Sadedinde olduğumuz hadiste mübtelî, yâni belaya mâruz veya imtihana mâruz'daki beladan maksad maddî ve bedenî bir imtihan olabilir, mânevî ve dinî bir imtihan da olabilir. Bedenî imtihana abraşlık, aşırı kısalık, aşırı uzunluk, körlük, sakatlık, kamburluk vs. misal olabileceği gibi; mânevî

imtihana da fısk, zulüm, bid'at, küfr vs. misal olabilir. Bunlardan dinî olanların çok daha ciddi olduğu açıktır. Maddî imtihanlar sabır yoluyla mânevî kazanç vesilesi yapılabilir ise de mânevî imtihanları kazanca tahvil çok daha zordur. Rabbimizden mânevî imtihanlarla imtihan etmemesini dua ediyoruz.

3- Aslmda âfıyet de bir imtihandır. Ancak beliyye ile imtihanda sabırsızlık ve fitneye düşme ihtimali

o

vardır. Bu takdirde beliyye herkesin kazanamayacağı bir imtihan, bir mihnet olur. Resûlullah:

yji j| ^ Jl <İ^!j ^paîSj £

"Kuvvetli mü'min zayıf mü'mine nazaran Allah'a daha sevgili, daha efdal, daha hayırlıdır" buyurmuştur. Şu halde iptilaya dayanabilen, sabır yönüyle kuvvetli olan kazançlıdır ve Allah nezdinde daha hayırlıdır. Hadisteki kuvvetlilik mutlak geldiğine göre, fizikî ve maddî olabileceği gibi, musibetler karşısındaki mânevî ve ruhî kuvvet de olabilir. 11 ^

İKİNCİ BABIN İKİNCİ KISMI

SEBEBE VE VAKTE BAĞLI OLMAYAN DUALAR

القوي

4-i-v^p (J, :<dlio (3 (JjİJ ’tt- jtıl JjAj :Jli ü aül ı_^ -1

J, öSbj öbşU jdl Jj>Â J, <J> ^4^13

. ^l/t J>

1. (1870)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua ederken şunu söylerdi: "Allahım, dinimi doğru kıl, o benim işlerimin ismetidir. Dünyamı da doğru kıl, hayatım onda geçmektedir. Ahiretimi de doğru kıl, dönüşüm orayadır. Hayatı benim için her hayırda artma (vesilesi) kıl. Ölümü de her çeşit şerden (kurtularak) rahat(a kavuşma) kıl." [Müslim, Zikr 71, (2720).] usı

i Jj tiLs. ujİJi j 6T f4Î)i # İ^JI jisl 5ıf[:ju & aı ^ ^î ^ 2.CE t 4»LC^>- 0^>

. jjlj 4 j>-y>-i .JjlJl OlJ İp llij

2. (1871)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah'm duasının çoğu: "Allahümme âtina fi'ddünya haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kmâ azâbe'nnâr. (Allahım bize dünyada da bir hayır, âhirette de bir hayır ver, bizi cehennem azâbmdan koru" idi." [Buhârî, Daavât 55, Tefsir, Bakara 36; Müslim, Zikr 26, (2690; Ebû Dâvud, Salât 381, (1519).] 11251

C&U iUSÎ :%\ kfJli .oÇi ü\ JL 'Ja :# jli[:Jlî ilp »I 3.

4»>-y>-l .JjUJl o^>-l : jLül cJlİ jLül

3. (1872)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim cenneti üç kere isterse, cennet: "Allah'ım onu cennete koy" der. Kim Allah'tan üç sefer ateşe karşı koruma taleb ederse, cehennem: "Allah'ım onu ateşten koru" der." [Tirmizî, Cennet 27, (2575); Nesâî, İsti'âze 56, (8, 279); İbnu Mâce, Zühd 39, (4340).] 11221

klÜİPİ I : jüü cJCpB jdliS” jS' oj>tP 3! : JllS lil 52 2)1 [Üp 2)1 ^4?) jpj . 4 .

djö ^ |54ÎJi j5 Jii .alp juj aı oiSî lûs ^ aa jî #

^îKvcJlj 4j>- y>-\ , j 11 .>j üj ı2J2*I^>

(_yu bwb>-^4 ç.Lj :j^v3 o_2)L»p 2tH b4ajl Jjs-KvJl ^1 p f ‘uST^

. ide cA>-4>- (3 «.D- LcLi tSLilIj 0 U 2 Jl

4. (1873)- Hz. Ali (radıyallâhu anh)'nin anlattığına göre, "Bir mükâteb ona gelerek: "Kitâbet borcumu ödemekten âciz kaldım, bana yardım et" dedi. Ona şu cevabı verdi: "Sana, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bana öğretmiş bulunduğu bir duayı öğreteyim. (Onu okuduğun takdirde) Sıyr dağı kadar borcun da olsa, Allah onu sana bedel öder. Şöyle diyeceksin: "Allah'ım, yeterince helalinden vererek beni haramından koru. Lütfunla ver, başkasına muhtaç etme." [Tirmizî, Daavât 121, (3558).] 12001

AÇIKLAMA:

1- Mükâteb: Para ödeyerek hürriyetine kavuşmak üzere efendisi ile antlaşma yapan köleye denir. Mesela her ay beş dinar ödeyerek 24 ay sonra kölelikten kurtulmak isteyen köle, hususî çalışma yaparak para kazanır, bu borcu ödedi

mi artık hür olur. İşte bu antlaşmaya mükâtebe veya kitâbet denir. Bir bakıma "yazışmak" demektir. Yani, bir nevi köle, fıatmı, efendisine ödemeyi kendine yazmış olmakta, efendi de köleyi âzad etmeyi kendi üzerine yazmış olmaktadır. Bu yazışmada köleye mükâteb denir.

Sadedinde olduğumuz rivâyet de, böyle bir antlaşmanın ödeme şartını yerine getirmede zorlanan bir kölenin Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ye müracaat ederek yardım istediğini görmekteyiz.

2- Sıyr dağı, Tay kabilesi yurdunda bir dağın adıdır. Ayrıca Umman ve Sîraf arasında sâhilde yer alan bir dağ da aynı ismi taşımaktadır. Sadedinde olduğumuz hadiste zikri geçen dağın adı bir

nüshada (Sabîr) şeklinde gelmiştir, bu Yemen'de bulunan bir dağın adıdır. Bazı

nüshalarda (Sebîr) imlâsı yer alır. Bu da bir çok dağın adıdır. Mekke'deki en büyük dağın

adı da Sebîr'dir. 13 ^

ÜÇÜNCÜ BÂB

DUA YERİNE GEÇEN ZİKİRLER (Bu bâbta üç fasıl vardır)

♦ BİRİNCİ FASIL İSTİÂZE

*

İKİNCİ FASIL

İSTİĞFAR, TEŞBİH, TEHLİL TEKBİR, TAHMİD VE HAVKALE

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBERE SALAVÂT

BİRİNCİ FASIL

İSTİAZE

. 4j >-\ .JolAİJj aajü viü

3İ : j6ir[:JU ilp ai 3^3 3P .1.

CjvÜl vi)j İ^PİJ

1.(1874)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle istiâze ederlerdi: "Allah'ım! Aczden, tembellikten, korkaklıktan, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlıktan, cimrilikten sana sığınırım. Keza, kabir azabından sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım." [Buhâri, Da'avât 38, 40, 42, Cihâd 25; Müslim, Zikr 52, (2706); Tirmizî, Da'avât 71, (3480, 3481); Ebû Dâvud, Salât 367, (1540, 1541); Hurûf 1, (3972); Nesâî, İstiâze 6, (8, 257, 258).] 1 ®

AÇIKLAMA:

İstiâze: Sığınma, korunma taleb etmek mânasına gelir. Her çeşit şerlerden, kötülüklerden, günahlardan, Allah'ın yasaklarından cehennemden vs. Allah'a sığınmak O'nun korumasını taleb etmek İslâm'da ubûdiyetin en mühim, en parlak şubelerinden biridir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu hadîste Allah'a sığındığı kötü haller şunlardır:

* Acz: Kudretsizliktir. Yani kişinin, ihtiyaçlarını te'minde düşmanlarını defetmeden muhtaç olduğu güç ve kuvvetten mahrum olmasıdır. Aslında bütün insanlar acz-i mutlak içindedir. Bunun idraki insanı gerçek kulluğa yani sonsuz olan ihtiyaçlarını Allah'tan istemeye, hadsiz olan düşmanlarına karşı Allah'a dayanmaya sevkeder. Bu ise, hakikî ve gerçek kulluktur. Bir kısım maddî güç ve imkânlar, kişiyi gaflete sevkederek, aczini anlamasına engel olur, bu

kişiyi istiğnaya, o da tuğyana ve azgınlığa sevkeder. Ayet-i kerîme'de, "İnsanoğlu kendini müstağni görünce tuğyan edip azar" buyurulmuştur (Alak 6-7). Şu halde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istiâze ettiği acz, bu değildir. Yaşamak için zarûrî olan aslî ihtiyaçları iyi niyetine rağmen te'min edemeyecek, kendi ihtiyaçlarını kendi başına göremeyecek duruma düşmesidir.

* Tembellik acze benzeyen bir durumdur, ama ciddi bir fark vardır. Acz, ferden yapılması gerekli olan şeyleri yapmaya kudretin olmamasıdır. Tembellik ise, güç ve kuvvetin olmasına rağmen ameli terketmektir. Demek ki, işin yapılmaması her seferinde güçsüzlükten ileri gelmemekte, güç ve kuvvete rağmen terkedilebilmektedir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tembellikten de Allah'a sığınarak, bu ruh hâline karşı mü'minlerin dikkatini çekmiş olmaktadır.

* Korkaklık ve cimrilik de acz ve tembellik gibi birbirine benzeyen iki haldir. Zîra ikisi de faydalanmama halini ifâde eder, korkaklık, bedenî kabiliyetlerden istifâde etmemek, cimrilik de maldan istifâde etmemektir.

* Düşkünlük veya aşırı ihtiyarlık, az önce temas ettiğimiz aczin yaşa bağlı olarak ârız olmasıdır. Hadislerde herem veya erzel-i ömr diye geçer. İnsan hayatında arzettiği ciddiyet sebebiyle olacak ki bu

yaş safhasına Kur'an-ı Kerim de bir kaç kere yer verir: "Sizi Allah yarattı. Sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi bildikten sonra (çocuk gibi) bir şey bilmesin diye en aşağı ömre kadar geri götürülür..." (Nahl 70, Hacc 5). Düşkünlük hâlinin bâriz vasıflarından biri, "bildikten sonra bilmemek" olarak ifâde buyurulmuştur. Bundan, yaşlılıktaki unutkanlık kinâyedir. Beyzâvî'ye göre, bu safhadaki yaşlılık, dermansızlık ve akıl noksanlığı sebebiyle kişiyi bir çocuğa çevirir. Seleften gelen bazı rivâyetler, Kur'an okumaya devam edenin bu hâle

giriftar olmayacağını belirtir. Bu pek tabiî bir netice olmalıdır, zîra "işleyen demir ışıldar" fehvasınca, Kur'an okumak zihnî melekelerin zinde kalmasını sağlayacak, hâfıza gücünü canlı tutacaktın. Dilimizde ibadet dirisi tâbiri, dindar yaşlılar için söylenmiştir. İbadetini devam ettiren insanlar bedenen dinç kaldığı gibi, Kur'an-ı Kerim'i okuyanlar da zihnen dinç kalacaklar demektir.

* Kabir azabının varlığı pek çok nassla sâbit olan bir gerçektir. Dünya hayatı ile kıyametin kopmasına kadar geçen zaman içinde berzah denen ara bir devre vardır, buna kabir hayatı da denebilir. Hayat kelimesini dünya şartlarındaki yaşayışımız için kullanınca kabir hayatı tâbiri ilk nazarda garip gelir ise de, dinimizin vaz'ettiği nasslar açısından kabir hayatı'ndan bahsetmek bir zarûret olur. Oradaki şartlara göre bir başka safha mevcuttur. Şurası muha kk ak ki, orada, dünyada yapılanlar dışında yeni bir ibtila (imtihan), yeni bir amel, yeni bir iktisab yoktur. Ama dünyadaki yaptıklarına bağlı olarak iyilik ve kötülükte artmalar vardır. Kişi sadaka-i câriye sâhibi ise mânevî artışa mazhar olacaktır. Ölümünden sonra da insanlara kötülükte örnek olan, saptırmaya devam eden bir çığır açanlar da, sebep oldukları için o kötülükten nasiplerini alarak, mânevî düşüşlerini artıracaklardır. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ne zaman haksız yere bir kan dökülse, bundan bir hissenin ilk kan dökme çığırını açmış olması sebebiyle Hz. Adem (aleyhisselâm)'in oğlu Kâbil'e gideceğini haber vermektedir. Resûlullah, ayrıca kabirdeki hesaptan bahsetmiş; verilen hesaba göre kabrin iyi amel sahipleri için cennet bahçelerinden bir bahçe, veya kötü amel sahipleri için de cehennem çukurlarından bir çukur olacağını bildirmiş, bu çeşitten bir kısım açıklamalarla kabir hayatını kısmen aydınlatmıştır 12021 . Şu halde sadedinde olduğumuz hadîs kabir azabından istiâze sûretiyle, mü'minlerin dikkatini kabir hakikatine çekmekte, onları kabir azabından kurtuluş çarelerini aramaya teşvik

etmektedir.Bir kere daha hatırlatalım ki, duanın bir fonksiyonu da kişiyi, yapacağı işler husûsunda şuurlandırmak, programe etmek ve dua sûretiyle tesbit edilmiş, belirlenmiş olan hedefin, gâyenin gerçekleşmesi için dâîyi tedbire, amele sevketmektir.

* Hayat ve memat (ölüm) fitnesine gelince: Bunlar hadiste mahyâ ve memat diye zikredilir. Mahyâ, hayat zamanı demektir. Memat da can verme (nez') ânından sonraki ölüm zamanı demektir.

Şu halde, hayat fitnesi ile, sağ olduğu müddetçe karşılaşılan imtihanlar kastedilmektedir. Cehaletler, nefsânî arzular, zulümler, günahlar vs. Ölüm fitnesi ile bazı âlimler, ölümden önceki fitneyi anlamışlardır, yani daha hayatta iken nez' (can çekişme) hâlinde iken karşılanan fitne, ölüme izâfe edilmesi, ölüme yakınlığı sebebiyledir. Bu görüşü destekleyen husus kabir fitnesinden ayrıca bahsedilmiş olmasıdır.

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ismetine, geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş olmasına rağmen bu istiâzelere çokça yer vermesi, ümmetine örnek olmak içindir ve Allah'a kullukta eksiklik bırakmamak içindir. Kul olmak haysiyetiyle herkes ibadetle mükelleftir. İbadet, istiğfar, dua, namaz vs. bütün çeşitleriyle bir kulluk vazifesidir; günahkârlara mahsus bir vazife değildir. 12021

lyti !5 lyt ı3İ jAİ ^ jl5"[: Jü kul -2.

jjİ I

2. (1875)- Yine Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu duayı okurlardı: "Allah'ım! Cüzzâmdan, barastan (alaten), delilikten ve hastalıkların kötüsünden sana sığınırım." [Ebû Dâvud, Salât 367, (1554); Nesâî, İstiâze 36, (8, 271).] 12251

AÇIKLAMA:

* Baras, deride beyaz lekeler hâsıl eden bir hastalıktır. Ala ten de denir.

Bu hastalığa yakalananlara dilimizde Arapça aslı abras'tan bozma olarak abraş da denir.

* Delilik (cünûn): Her çeşit hayrın, tekâmülün kaynağı olan akim gitmesidir. Cüûndan ne kadar Allah'a sığmılsa yeridir. Zira akıl, insanlığımızın yegâne gereğidir. Dinimiz aklı olmayanın dini olmaz düsturundan hareketle, her çeşit sorumluluk ve mükellefiyet için akim varlığını şart koymuş, akim korunmasını dînin belli başlı gâyelerinden biri yapılmıştır.

* Cüzzâm: Vücudda kapanmayan yaralar açan bulaşıcı bir hastalıktır. Eski devirlerde tedâvisi bilinmediği için oldukça korkutucu bir hastalık idi.

* Hastalıkların kötüsü: (Seyyiül-askâm) belli bir hastalık değildir, tedavisi olmayan, uzun müddet devam eden müzmin hastalıklar hep bu tavsife girer.

Bazı şârihler, Resûlullah'm hastalıklardan istiâze ederken, görüldüğü üzere, bazılarını zikretmiş olmasını nazar-ı dikkate alarak, bütün hastalıklardan istiâzeyi münasip görmemişlerdir. "Bazıları hafiftir, sabredilme hâlinde büyük sevaba medardır, yeter ki müzminleşmemiş olsunlar" derler. Humma, baş ağrısı, göz ağrısı gibi her zaman gelebilen hastalıkları misâl verirler. Bu söylenenler mezkur hastalığa yakalananların tedâvi yollarını aramamalarını veya ilaç almamalarını gerektirmez. Hadis ciddî şekilde tedbir alınması gereken ağır hastalıklarla, hafifler arasında bir tefrik yapmış olmaktadır. Resûlullah, müzmin hastalıktan istiâze etmektedir. Zîra bu çeşit hastalıklar, en samimî dostların bile kaçmasını, kişinin ünsiyet edeceği kimselerin

iyice azalmasını ve hatta tedavi edicilerin bile ürkerek tükenmelerini netice verir, vücutta kalıcı çirkinlikler hâsıl eder. 122 ®

Jj y* dJ-j ijpl (3İ ^ ’JjAİ ^ J015"[: Jli kül {yfj ,y. ^ -3.

- ; „lı . -f 1 '°‘ı i „ » u i 'y ° ' ° - * - o > '\'* • - *

4j>- y>-\ ı ^ di; içjlu Cf33 ş-'-so i_r33

3. (1876)- Abdullah İbnu Amr İbni’l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu duayı okurlardı: "Allah’ım, huşû duymaz bir kalbten sana sığınırım, dinlenmeyen bir duadan sana sığınırım, doymak bilmeyen bir nefisten, faydası olmayan bir ilimden, bu dört şeyden sana sığınırım." [Timıizî, Da'avât 69, (3478); Nesâî, İstiâze 2, (8, 255).J 12211

AÇIKLAMA:

1 - Hadis birbirinden ayrı gibi görünen dört meseleye temas etmektedir:

* Huşû, saygıya götüren korkudur. Kalbin huşû duyması, Allah'tan korkup saygıyla dolmasıdır. Şârihler, zikrullahla sükûnet ve itminana ermesi olarak açıklarlar. Şu halde huşû duymayan kalp, Allah'ı zi kr etmekten zevk almayan, itminan bulamayan kalptir.

* Dinlenmeyen dua, kabûl görmeyen, icâbete mazhar olmayan duadır. Bu ise Allah'ın rahmet nazarını kestiği kimselere mahsus bir durumdur, el-iyâzu billah.* Doymayan nefis: Allah'ın kendisine verdikleriyle yetinmeyen, nasibine düşen rızka kanaat etmeyen, mal toplamaktan usanmayan, hırsına zebûn olmuş kimse demektir. Çok yemekle

doymayan da denmiştir. İbnu Melek mevkî ve makama doymayanı da buraya dâhil etmiştir. Kısacas nefsin maddî ve dünyevî hevesâtmm peşinde koşan, durak bilmeyen nefisler bu gruba girer.

* Faydası olmayan ilim: Amel edilmeyen, halka öğretilmeyen, ahlâkın, efâlin, konuşmanın güzelleşmesinde işe yaramayan bilgilerdir. İhtiyaç duyulmayan veya öğrenilmesi için şer'î izin vârid olmayan ilimler de buraya girer. Gerek dünyanın ve gerek âhiretin kazanılmasında ilme büyük yer veren, ilk emri "oku" olan dinimizin "faydasız ilim" diye bir mefhum getirmesi ve bu nefhuma giren ilimleri yasak etmesi, üzerinde durulması gereken bir husustur.

Şunu hemen belirtmek isteriz: Ne faydasız ilmi kınayan hadisler, ne de bunları şerheden âlimler herhangi bir ilmin ismini zikrederek örnek göstermezler. Demek ki bu, izâfi bir durumdur. Yâni, dinimiz açısından hiçbir ilim "faydasız" değildir. Ancak zemine, zamana ve ferdlere göre baz ilimler faydasız olabilir. Kişi ferasetiyle bunu tâyin edecektir. Ayet-i kerime'de: "Senin için, hakkında bir bilgi hâsıl olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz, kalb bunların her biri bundan mes'uldür" (İsrâ 36) buyurulmuştur. Kişi dünyevî ve uhrevî meselelerine veya meslekî ihtisasına girmeyen şeylerle meşgul olurken, ilmini yaparken faydalık, gereklilik süzgecinden geçirmekle mükelleftir. Dünyevî ve uhrevî sorumluluklarına giren mevzûlarda eksiklikleri varken ihtisasına giren sahâlarda

öğrenmesi gereken bilgiler varken, lüks bilgiler, afakî mâlumât ve meşguliyetler bu lüzumsuz sınıfa girebilir.

Kendi tarih ve coğrafyamızın câhili iken diğer millet ve coğrafyalarda teferruat bilgiler, hayata hazırlanma safhasında (büluğdan önceki devrede) din bilgisi, meslek bilgisi gibi zarûrî bilgiler varken bunları bırakıp genel kültür

diye öğretilen, öğrenilen âfakî ve lüks bilgiler hep bu "faydasız ilim" sınıfına girer.

2-Hadisle ilgili olarak şârih Tîbî'nin yaptğı açıklama bu dört şeyi belli esaslar çerçevesinde birleştirmektedir. Der ki: "Bu dört arkadaşa yakından bakacak olursak, herbirinin, belli bir gâye için mevcut olduğunu görürüz. Yâni o şey bu gâye için vardır, varlığı, ona dayanmaktadır. Sözgelimi, ilimlerin tahsili, onlardan istifâde içindir. Eğer bu ilimden istifâde edilmezse bu bir ihtiyaç olmaz, bilakis vebal olur ve dolayısiyle ondan istiâze gerekir.

Kalbe gelince, o yaratıcısından korkup O'na karşı saygı duymak için yaratılmıştır. Göğüs bu haşyete açılmalı, içerisine haşyet nuru girmelidir. Kalb böyle değilse katılaşmış demektir. Katı kalpten Allah'a sığınmak gerekir. Zira âyet-i kerime: "...Kalpleri Allah'ın zikrinden (başıboş ve) kaskatı kalmış olanların vay hâline! Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (Zümer 22) buyurulmaktadır.

Nefse gelince, aldanma evi olan dünyadan uzaklaşıp, ebediyet evi âhirete meylettiği ölçüde itibar edilir. Eğer nefis dünyaya düşkün ve maddiyata karşı doymak bilmez bir hırs içinde ise kişinin en büyük düşmanı demektir. Onun istiâze etmesi gereken yegâne şey artık nefsidir.

Duanın icâbet görmemesine gelince, bu hal, dua eden kimsenin ilim ve amelinden istifâde etmediğini, kalbinin Allah'a karşı haşyet duymadığını ve dahi doymak bilmez, haris bir nefse sahip olduğunu gösterir." 12281

. j>-\ I c $.[-c a il

jî[Öp öl

CsfJ 4' üAj

. 4 .

4. (1877)- Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Belanın ezmesinden, helâkm gelmesinden, kötü kazadan, düşmanların şamatasından Allah'a istiâze edin." [Buhârî, Kader 13, Da'avât 28; Müslim, Zikr 53, (2707); Nesâî, İstiâze 34, (8, 269,

270).]I302 1

AÇIKLAMA:

* Belanın ezmesi diye tercüme ettiğimiz cehdü'lbelâ'yı, Münâvî, "ölümü temenni ettiren, sıkıntı ve meşakkat" diye târif eder. "Öyle ki, der, kişi sıkıntısının tahammül edilmezliği sebebiyle ölmeyi, sıkıntılı yaşamaya tercih eder." Bu hâl müzmin, ızdıraplı bir sıhhat bozukluğundan olabileceği gibi, aşırı fakirlik vs.'den de olabilir. İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ)'in bunu "mal azlığı ve evlad çokluğu" diye tefsir ettiği rivâyet edilir. Bela kelimesi her çeşit imtihan için kullanıldığına göre, ölümü aratan her çeşit musibet buraya dahil edilebilir.

* Helâkm gelmesi diye tercüme ettiğimiz derku'şşekâ ile dünyevî musibet anlaşıldğı gibi uhrevî helâket de anlaşılmıştır. Şekâ, şekâvet yâni bedbahtlık demektir. Şaki olmak, saîd olmanın zıddıdır. İbnu Hacer şekâyı helâk olarak açıklamıştır. Münâvî cehennem tabakalarından birine şekâ denmiş olduğunu kaydeder. Şu halde, Arapça ibârenin taşıdığı iki ihtimale binâen, "Şekâvetin bize ulaşmasından" veya "bizim cehenneme ulaşmamızdan" istiâze etmemiz gerekmektedir.

* Kötü kaza (sûi'lkaza) ile kötü hüküm, kötü kader anlaşılmalıdır. Bu da dünyevî olabileceği gibi, uhrevî de olabilir. Kaza ve kaderi Allah'ın takdiri olarak kötü

kelimesiyle tavsif uygun değildir. Bunu, Münâvî'nin de belerttiği üzere, makzî yâni hükmedilmiş olan şey olarak anlamak gerekir. Nasıl ki hayrı da şerri de halk eden (yaratan) Allah'tır, halkda çirkinlik yoktur. Çirkinlik kulun kesbindedir, öyle de kazada çirkinlik yoktur, çirkinlik, kesbimize, irademize uygun olarak Allah'ın hükmettiği şeydedir ki buna makzî diyoruz. Makzîdeki çirkinlik onu hak edene aittir. Kötü kazadan istiâze, bir bakıma Cenab-ı Hakk'tan lütfunu, affını taleb etmek, hak ettiğimiz kötü makzîlere hükmetmemesini, bağışlamasını dilemektir.

* Düşmanın şamatası, kişinin uğradığı belalar, kötü haller sebebiyle düşmanın gülmesi, ferahlamas ıdır. 12121

cJjlUlj JjULiJl '^y> dJj j^4)Jl ' Jj-Sj İ4- aüI JjAj 015"" [ijli <up aUİ <upj .5.

. JJİ A^p-I .] J6A I

5. (1878)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua ederdi: "Allahım, şikak ve nifaktan ve kötü ahlâktan sana sığınırım." [Ebû Dâvud, Salât 367, (1546); Nesâî, İstiâze 21, (8, 264).]Bir rivâyette şöyle denmiştir: "Allahm! Açlıktan sana sığınırım, çünkü o pek fena yatak arkadaşıdır. Hıyânetten de sana sığınırım, çünkü o ne kötü huydur." 12121

AÇIKLAMA:

* Şikak bölünmek, ayrılmak demektir, ancak hadiste hakka muhalefet etmek sûretiyle haktan ayrılmaktır. Ayet-i kerimede, "İnkâr edenler kendini beğenme ve ayrılık içindedirler" (Sâd 2) buyurulmuştur. Şikak kelimesi farklı yorumlara mazhar olmuştur.

* Nifak, içi başka dışı başka olmaktır. Dinî mânâsıyla zahiren Müslüman göründüğü halde bâtmen küfür içinde olmaktır. Tîbî, "Arkadaşına, içinde gizlediğin şeyin hilâfım izhar etmendir" diye daha umumî bir tarif sunmuştur. Bazı âlimler: "Amelde nifak, çok yalan söylemek, emânete hıyânet etmek, sözünden dönmek, biriyle dâvaya düşünce, karşı tarafın hukukunu çiğnemeye çalışmaktır" diye tarif etmişlerdir.

* Kötü ahlâk dinin reddettiği her çeşit menfî hallerdir. Tîbî bu hadiste zikredilmiş olan şikak ve nifakın ahlâkların en kötüsü olarak takdim edilmiş olduğunu belirttir. "Çünkü, der, bu iki fena hasletin zararı başkalarına da sirâyet eder."

* Açlık: Midenin yiyecekten boşalmasıyla hâsıl olan histir. İnsanların hastalanmalarına ve hatta ölümlerine bile sebeple olabilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Allah'a istiâze etmesini gerektirecek kadar insan için ciddî neticeler hâsıl edebilecek bir duygudur. Tîbî: "Açlık insandaki kuvvetleri zayıflatır, dimağı teşviş eder, kötü fikirler ve fâsid hayaller ortaya çıkarır. İbadet ve murâkabe vazifelerini ihlâl eder. Bu sebeptendir ki kişiyi geceleyin de bırakmayan yatak arkadaşına benzetti ve savm-ı visali yasakladı" der. Daci' yatak arkadaşı demektir. Açlık, insanı geceleyin yatakta bile bırakmayan bir duygu olduğu için daci' denmiştir. Sindî hadisi şöyle anlar: "Secde ve rükû gibi ibadet vazifelerine mâni olan açlık ne kötü arkadaştır."

Alimler, belli bir disiplinle yapılmayan açlığın ibâdet olmayacağına bu hadîsten delil getirmişlerdir. Sünnete uygun olan açlık, ibadet sayılan oruçtur. Ak si takdirde savm-ı visâl tâbir edilen üst üste birkaç gün aç kalmak dinen tecviz edilmemiştir.

Hıyânet, emânetin zıddıdır. Tîbî, bunu ha kk a muhalefet etmek, ahdi bozmak olarak açıklar. Bu muhâlefet bütün şer'î teklifleri içine alır. Çünkü bir âyette: "Biz emâneti

...arzettik..." (Ahzâb 72) dendiği gibi, bir başka âyette: "Ey iman edenler Allah'a ve o Peygamber'e ihânet etmeyin! Siz kendiniz bilip dururken kendi emânetlerinize hainlik eder misiniz? (Enfal 27) buyurulmuştur. Ayetlerde emânet bütün teklifleri içine aldığı gibi, ikinci âyetteki ihânet kelimesi de hepsi hususunda ahde vefasızlığı ve hakka muhâlefeti ifâde eder.

Hadiste geçen bitâne kelimesini huy olarak çevirdik. Çünkü dâhilî haslet demektir. Bitâne kelimesini, Mutarrızî, el-Muğrib'de birinin yakın ve samimî arkadaşı diye açıklar. Bu mâna da hıyânetin kötü bir arkadaş olduğunu noktalar. 12121

lAİS"" jIj [A 4İ*puj -I \sojis- ^ yM aLJ cpj \j ’.İ~î aüI <up aUİ -6.

^ j c&î) cJâ ı

I :JS (JIlâ \İ-İ- 4 ÜI JjAj jIjlî oIAİS""_L p! I :»cA—" aIİp

D cjLiAJl L5 Oj A olfîId! aUİ oIAİSsjj aUİ

lSjIIs | JIÛI tJIİJI d-s-i* £^4 Li cg>j 1 <3 1)3 U d-s-i

. 2 JJL 4 4j>-^>-l .J^?-) ^ jü4 ıjjisj

6. (1879)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Miraç gecesi cinlerden bir ifrit gördüm. Elinde ateşten bir şûle olduğu halde beni tâkip ediyordu. Nazarımı her atışımda onu görüyordum. Cibril (aleyhisselâm) bana: "İstersen sana bir dua öğreteyim, onu okursan, şûlesi söner ve ağzının üstüne düşer" dedi." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Pekâla!" dedi. Cibril (aleyhisselâm) de "Şunu oku!" buyurdu:

"Allah'ın kerîm olan rızası için, eksiksiz, mükemmel kelimâtullah ha kk ı için -ki hiç kimse muttaki olsun, fâcir olsun onu aşıp daha güzelini söyleyemez- (bela olarak) semadan inen, semaya yükselen, (ve ceza gerektiren) şerlerden, yeryüzünde yarattığı şerden, yer(in altm)dan çıkan şerden, gece ve gündüz fitnelerinden, gece ve gündüz gelen musibetlerden Allah'a sığınınım. Ey Rahman, hayır getiren hâdiseler hâriç." [Muvatta, Şi'r 10, (2, 950, 951).] 12131

AÇIKLAMA:

1- Zükânî hadisin Beyhakî'nin el-Esmâ ve's-Sıfât'ta kaydettiği bir hadiste, hâdisenin Miraç gecesinde değil, Cin gecesinde geçtiği şeklinde farklı olduğunu belirttikten sonra, "Bu gece, Resûlullah'm cinlerle karşılaştığı ayrı bir gecedir. Miraç'la hiçbir ilgisi yoktur, bu ayrı bir hâdise olabilir" diye te'lif eder.

2- Zürkâni, ifritin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı tâkib edişinin sebebini "Eziyet etmek maksadıyladır, bir başka maksadla değil" diye açıklar.

3- Kelimâtullah tabirindeki kelimât ile farklı mânalar anlaşılmıştır.

a) Allah'ın zâtıyla kâim olan kelâm sıfatı.

b) İlm,

c) Kur'an,

d) Bütün peygamberlere indirilmiş olan kitaplar. Çünkü kelimât şeklinde yâni, cemi olarak gelip izâfet teşkil etmiş ve mâna ânım olmuştur. "Allah'ın bütün kelâmları" demek olur.

4- et-Tâmmât: Kâmil, noksanlık ve ayıp nüfûz edemeyen mükemmel mânasına geldiği gibi, faydalı, şifa verici mânaları da anlaşılmıştır.

5- Hadisin bir başka vechinde, rivâyet: "(Bu duayı okur okumaz) ifrit ağzının üzerine düştü, ışığı da söndü" cümlesiyle sona ermiştir.

İKİNCİ FASIL

İSTİĞFAR, TEŞBİH, TEHLİL, TEKBİR, TAHMİD VE HAVKALE

t yrj 3' ‘ûIsLUi- :# 4&I jy-j Jis[: Jli 14 IP S! ^ JP -1

J-Aİ 3 c q\ jjıS' C\ 06JT yy c ^3^5 ^3 caJli ^$-3

1 IİJj cüljj*! <3 cüaJJlj 5 JL«j ; Jlİ L3 jJL*J İ-İ- Joo lj

aLülj ji-^sii coijj »i (3 4 jL« 33 a (.oy OjSsJj

;JjJLl$ AjQ^y <3 cOlJg JtJl !Jlİ Jİ 5 U 4 ^i

JI55 O J-i j *tjlJJ cJitAJ ül 4 jjLL$ JjJjj

1. (1880)- Abdullah İbnu A mr İbni’l-Âs (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki haslet -veya iki hallet 1 ^ 1 - vardır ki onları Müslüman bir kimse (devam

üzere) söyleyecek olursa mutlaka cennete girer. Bu iki şey kolaydır. Kim onlarla amel ederse, azdır da... Her (farz) namazdan sonra on kere teşbih (sübhânallah), on kere tahmid (elhamdülillah), on kere tekbir (Allahu ekber) söylemekten ibarettir."

(Abdullah der ki:) "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bunları söylerken parmaklarıyla saydığını

gördüm. Resûlullah devamla buyurdular: "Bunlar beş vakit itibariyle toplam olarak dilde yüzellidir. Mizanda bin beş yüzdür. "İkinci haslet" ise yatağa girince Allah'a yüz kere teşbih, tekbir ve tahmid'de bulunmanızdır. Bu da lisanda yüzdür, mizanda bindir. (Her ikisi toplam iki bin beş yüz eder.)"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle bir soru ile devam etti:

"Hanginiz bir günde, gece ve gündüz iki bin beş yüz günah işler?"

"Bunları niye söylemiyelim ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Şu cevabı verdi:

"Şeytan, namazda iken her birinize gelir: "Şunu şunu hatırla" der, ve namazdan çıkıncaya kadar devam eder. (Bu hatırlatmaların neticesi olarak) kişi bu tesbihatı terk bile eder. Kişi yatağına girince de şeytan ona gelir, (zikir yapmasına imkân vermeden) uyutmaya çalışır ve uyutur da." [Tirmizî Daavât 25, (3407); Ebû Davud, Edeb 209, (5065); Nesâî, Sehv 90, (3,74).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis sübhânallah, elhamdülillah ve Allahü ekber zikirlerinin ehemmiyetini belirtmekte ve bunlara hergün devama teşvik etmektedir.

2- İki hasletin birincisi bu zikirleri, farz namazlardan sonra en az onar kere tekrar etmektir. Farz namaz diye kayıtlıyoruz, zira rivâyetin bazı vecihlerinde bu kayıt mevcuttur.

İkinci haslet, yatağa girince, uyumazdan önce, teşbih ve tahmidi 33'er kere, tekbiri de 34 kere tekrar etmektir. Ebû

Dâvud'un rivâyeti, bu kaydedilen teferruatı ihtivâ eder.

3- Namazlardan sonra yapılan bir günlük tesbihâtm dildeki telâffuz toplamı, 150 (yani 30x50 = 150) olmasına mukabil, kıyamet günü mizanda 1500 olması, her hasenenin -rahmet-i İlâhiye ile - en az on

misli katlanacağına binâendir. Zira âyet-i kerimede:

İÜ ç.U- "Kim bir iyilik

(hasene) yaparsa ona on katı verilir, bir kötülük yapan ise misliyle cezalandırılır..." (En'am 160) buyurulmuştur.

4-En sonda verilen 2500 rakamı, namazlardan sonra çekilen teşbihlerle -ki 150 idi- yatınca çekilen teşbihlerin -ki 100'dür- toplamı, 250'nin 10'la çarpılmasıyla ede edilmiştir.

Resûlullah gece gündüz içerisinde kim 2500 adet günah işler? diye soruyor. Bu sorunun cevabı: "Bu kadar günah işlenmez..." dir. Öyle ise, sevaplar günahı ortadan kaldırdığına göre tesbihât yoluyla kazanılan 2500 adetlik sevap günahları affettirmiş olacak ve böylece, günahkâr olarak, affedilmemiş günahı kalmış olarak geceleyen kimse kalmayacak demektir.

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu hesabı küçük günah işleyenler hakkındadır. Mesela, ateşin odunu yakıp tükettiği gibi hesanâtı yiyip tüketen gıybet nev'inden büyük günahlar bu hesaba girmez. Resûlullah (aleyhissalatu vesselâm)'ın hesaplamasını anlamada şu âyeti de hatırlamamız

fi o ^ o $

faydalıdır: ol2£Jl ji "Muha kk ak ki haseneler (sevaplar) seyyieleri (günahları)

giderir" (Hûd 114).

5- Ashabın: "Bunları niye söylemiyelim?" şeklindeki sözlerini söyle anlamalıyız: "Bu kadar büyük neticesi olan 150 kadarcık, miktarı az, söylemesi kolay olan zikri mutlaka yaparız, bunu yapmamıza hiç bir şey engel olamaz." Resûlullah, bunların terki hususunda şeytanın iki oyununa dikkat çekiyor:

a) Namaz sırasında insana yanaşıp dünyevî bir ksım meşguliyetler, câzip, nefsânî meseleler hatırlatarak, bir an evvel onların peşine düşmek üzere tesbihâtı terkettirmek.

b) Yatınca da alelacele uyutmak.

Şu halde mü'min, bu iki tuzağa karşı müteyakkız olacak, namazdan sonra tesbihâtı eksiksiz yapmadan seccâdeden ayrılmayacak, yatınca da aynı zikirleri, belirtilen miktarlarda tekrar etmeden uyumayacak.

6- Hadiste açıklanması gereken son bir nokta, namazdan sonra yapılacak tesbihâtm sayısıdır. Burada teşbih, tahmid ve tekbirin 10'ar kere tekrar edileceği söylenmektedir. Halbuki bâzı başka rivâyetlerde bu rakam her biri 33 diye tesbit edilmiştir. Aradaki farkla ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. (1813 numaralı hadise bakılabilir.) 12111

t jll .aSjLi I sjj öj JjA öj J3İ Slj ıSıl 1 k!i öj JLlilj t 4>ı! 0U4Ö Jİ : JlS u

Jtûi tL» 4 yg.fli 4 jJ2j 1 -tŞİA ;(JliLî jlj ^giüj l(Jlâ ?(_} tiLii aJJ lÂa iaUİ jjöj

.]aJ)Li] bjJ oj[: 4 J^j] ^îL^vjJlj c 4 _*L»jû ijta jj! a^j>-\ .JjöM <üJj > Aüâ lA* L»l : İ-İ

2. (1881)- İbnu Ebî Evfa (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam gelerek- "Ey Allah'ın Resûlü! dedi, ben Kur'an'dan bir parça seçip alamıyorum. Bana kifâyet edecek bir şeyi siz bana öğretseniz!" "Öyleyse, buyurdu, Siibhânallah velhamdülillah, ve lâilâhe illallah, vallâhu ekber, velâ havle velâ kuvvete illâ billâh. (Allahım seni tenzih ederim, hamdler sana mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür, güç kuvvet Allah'tandır) de."

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, bu zikir Allah içindir. (O'nu senâdır), kendim için dua olarak ne söyleyeyim?"

"Şöyle dua et: "Allahım bana merhamet et, afiyet ver, hidayet ver, rızık ver!"

Adam (dinleyip, kalkınca) ellerini sıkıp göstererek: "Şöyle (sımsıkı belledim!)" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bunun üzerine:

"İşte bu adam iki elini de hayırla doldurdu!.." buyurdu." [Ebû Dâvud, Salât 139, (832); Nesâî, İftitâh 32, (2, 143); Eladis Ebû Dâvud'da tam olarak, Nesâî'de kısmî olarak rivâyet edilmiştir.] 12121

AÇIKLAMA:

1- Ebû Dâvud, bu hadisi "Ümmî ve Acemi Olana Kifâyet Edecek Kıraat Miktarı" adını taşıyan bir bâbta zi kr eder. Şârihler, Resulullah'a gelerek kifayet edecek miktarı soran kimsenin namazda kifayet

^ <1° j '

edecek kıraat miktarı sorduğunu belirtirler. Nitekim hadisin bir başka vechinde: ö\y&\ ö~ö-l 3)

üli "Ben Kur'ân'dan hiçbir (parçayı henüz tam ezberlemedim) güzel okuduğum kısım yok" demiştir.

Şu halde, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m cevabı, namazda okunabilecek kifâyet miktarı göstermektedir.

Ancak, hadiste cevap olarak gelen zikirler, kıraat olarak yeterli değildir. Bu sebeple ulemâ hadisi şöyle değerlendiririrler: "Bu ruhsat bütün zamanlar için muteber olamaz. Zîra bu kelimeleri öğrenmeye muktedir olan bir kimse, şüphesiz Fâtiha sûresini ezberleyebilecektir. Adamın Resulullah'a söylediği sözü, "Şu anda Kur'ân'dan bir şey öğrenmeye kâdir değilim, namaz vakti de girmiş durumda" şeklinde anlamak gerekir." Öyleyse namazı, kendisine söylenen kelimeleri kıraat ederek kılsa bile, namazdan sonra Fâtiha'yı öğrenmesi gerekir. Hattâbî der ki: "Bu meselede asıl olan şudur: Namaz, Fâtiha'sız câiz değildir. Fâtiha'yı okumak onu güzelce okuyabilen kimseye vecîbedir, tam ezberleyememiş olana değil. Bu durumda, bir kimse Fâtiha'yı henüz beceremiyor ve fakat başka sûrelerden becerdiği varsa, ona, becerdiği yerden Fâtiha uzunluğunda yedi âyetlik bir kısım okuması vâcib olur. Fâtiha'dan sonra evlâ olan zikr, Kur'an'dan ona denk olan bir kısımdır. Şâyet ezberleme kapasitesinin yokluğu veya dilinin Arapça'ya dönmemesi veya mâruz kaldığı bir âfet gibi bir sebeple Kur'an'dan bir parçayı ezberleyemeyecek olursa, Kur'an'dan sonra en uygun (evlâ) zikr, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m öğretmiş bulunduğu teşbih, tahmid ve tekbirdir. Zîra Efendimiz: "Kelâmullah'tan sonra efdal olan zikir Sübhânallâhi velhamdülillahi velâ ilâhe illallahu vallahu ekber'dir" buyurmuştur. 2-Adamm, kendisi için Allah'tan ne taleb etmesi gerektiği hususundaki sorusuna FIz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in cevabı, duada istenmesi gereken şeyler hususunda fevkalâde câmî bir mâhiyet taşımakta ve hatta Resûlullah'tan mervî me'sur

duaları âdeta özetlemektedir. Flatırda kalması için tekrar kaydediyoruz.

* Allah'ın rahmeti: Günahları terkettirmek, affetmek.

* Afiyet: Dünya ve âhiret âfetlerinden selâmet.

* Flidâyet: İslam'da sebat ve ahkâma uyma.

* Rızık: Yeterli miktarda helal rızık.

3- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tâliminden sonra, adamın davranışıyla ilgili ibâre çok veciz olduğu için şârihler yorumunda bazı farklılıklara yer vermişlerdir. Biz İbnu Hacer'in anladığı tarzı tercümeye aksettirdik: Yâni adam, Resulullah'm tâlimatmı tam olarak ve sağlam bir şekilde öğrendiğini belirtmek için ellerini uzatıp avuçlarını sıkmış ve kıymetli bir şeyi sımsıkı yakalayan bir kimsenin yaptığı gibi: İşte şöyle! diye gösterip: "Sizin bana söylediğinizi ezberledim ve sımsıkı tutuyorum, artık zâyi etmem, unutmam!" demek istemiştir.

4- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Bu adam iki elini de hayırla doldurdu" demesi, adamın dünya için de, âhiret için de gerekli olan hayırları câmî olan bir duaya imtisalinden kinâyedir. Nitekim bu öğretilen hususların ne kadar câmî şeyler olduğunu az yukarda gösterdik. 12121

t&I jii&î 4bl 5^4^ j yûb\ jî& Alil üli't :cJU I^Ip ai Â4JIp 3.

jIAIA 3“ kj !5B tjdâl <3 aJ cJJB ca3

. aüI jlA 13! jJıi caJ| a»! aü!

3. (1882)- Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölümünden önce şu duaları çok tekrar ederdi: "Sübhânallahi ve bihamdihi, estağfırullahe ve

etûbu ileyh. (Allahım seni hamdinle teşbih ederim, mağfiretini diler, günahlarıma tevbe ederim.)" Ben kendisinden bunun sebebini sordum. Şu açıklamayı yaptı:

"Rabbim bana bildirdi ki, ben ümmetim hakkında bir alâmet göreceğim. Ben onu görünce Sübhânallâhi ve bihamdihi, estağfırullahe ve etûbu ileyh zikrini artırdım. Bu gördüğüm, İzâ câe nasrullahi ve'lfethu... sûresidir." [Buhârî, Tefsir, Nasr, Ezân 123, 139; Megâzî 50; Müslim, Salât 220, (484).j 12221

AÇIKLAMA:

1- Cenab-ı Hakk'a: "Hamdinle teşbih ederim" demek, "seni teşbih etmeye şahsen muktedir değilim, bunu kendi gücümle yapamam. Şâyet teşbih ediyorsam bu senin lütfün ve hidâyetinledir" demektir. Yâni, Allah'ı teşbih edebilmenin de Allah tarafından verilen bir nimet olduğunu beyandır. Mazhar olunan nimetin "in'am" yani verilme olduğunu bilmek ve bunu, nimeti verene ifâde etmek, hamd ve şükürdür. Öyle ise Cenâb-ı Hakk'a, "Hamdinle teşbih ediyorum" demek, teşbih edebilmenin de bir lütf-u İlahî olduğunu beyan olmaktadır.

2- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı çok teşbih, tahmid ve istiğfâra sevkeden şey, Mekke'nin fethinden sonra, insanların fevc fevc, yani kitleler halinde İslam'a girmesidir. Nitekim Resûlullah'm zikrettiği Nasr sûresinde, Rabbimiz Resûlüne o alâmeti şöyle haber vermiştir: "(Ey Resulüm), Allah'ın yardımı ve zaferi (feth) gelip, insanların Allah'ın dinine akm akm girdiklerini görünce, Rabbini hamd ile teşbih et, istiğfar et (bağışlanma dile). Çünkü O tevbeleri dâima kabul edendir" (Nasr 1-3). 122 ' 1

Sij C&! 1 aJl oj C Al : Jjlî :# Al jjij jli[:Jli İlp Al 5^ J\ A.

4. (1883)- Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Sübhânallahi, velhamdu lillahi, velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber (Allah'ı teşbih ederim, hamdler Allah'adır, Allah'tan, başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür) demem, bana, üzerine güneşin doğduğu şeyden (dünyadan) daha sevgilidir." [Müslim, Zikr 32, (2695); Tirmizî, Daavât 139, (3591).J 12221

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ebedî hayata bakan, kıyamet günü terâziye girecek olan en küçük bir nurun bile, fâni olacak, ebediyete intikal etmeyecek maddî menfaatlerle hiçbir sûrutte tartıya gelmeyeceğini, dünya gibi büyük bir varlığın bile "fenaya giden yönüyle" bir kerecik teşbih, tahmid ve

tekbir okumakla elde edilecek sevaba değmediğini ifâde buyuruyor. Hadisin her çeşit mücâzefeden uzak olarak ifâde ettiği hakikati açık şekilde anlayabilmek için şöyle bir soru sorabiliriz: "Hiç sönmeden ebedî olarak yanan bir mum mu daha çok ışık verir, muvakkat bir ömre sahip fâni bir güneş mi?" Düşününce her halde mumun daha zengin olduğunu söyleyeceğiz. Aksini söylemek ebediyetin ne olduğunu kavramamak olur. 12251

b 3 tâ® AjIp ^ ÂİJ CU# • ^ # J3t®[I<_3k® AİP AliI ^1 -5.

(.adI 0 I 3 oULJ 14 # cş.lj .1 âj-İp âjJjUI â # 5 aaAi 01 13 ^o#i dJol a'

. ##I a^Î .] jŞİ aij cSI t aJI 6j ##Uj

5. (1884)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Miraç sırasında İbrahim (aleyhisselâm)'le karşılaştım. Bana:

"Ey Muhammed, ümmetine benden selam söyle. Ve haber ver ki: Cennetin toprağı temiz, suyu tatlıdır. Burası (suyu tutacak şekilde) düz ve boştur. Oraya atılacak tohum da sübhânallah, velhamdülillah, ve lâilâhe illallâh, vallâhu ekber cümlesidir." [Tirmizî, Daavât 60, (3458).J 12241

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Müslümanları boş vakitlerinde mübarek kelimelerle zikretmeye fevkalâde teşvik etmektedir. Zîra en büyük uhrevî idealleri arasında yer alan cennet için bu şart gözükmektedir. Toprağı temiz ve her çeşit ağaçtan boş ve fakat ağaç dikmeye fevkalâde elverişli yani düz ve tatlı suya sâhip olan cennet; ekim beklemektedir. Herkes kendi cennetini bol ağaçlı, gölgeli, yeşil kılabilmek için daha dünyada iken ekim yapmalıdır. Orada neşv ü nema bulup, orayı tezyin edecek tohumlar da sübhânallah, elhamdülillah, lâilahe, illallah ve Allahu ekber gibi Resûlullah'm haber verdiği kelime-i tayyibelerdir. Kişi burada ekim yaptığı ölçüde yâni bu kelimeleri sevap umarak zikrettiği nisbette, âhirette cenneti zenginleşecek ve güzelleşecektir.

Tîbî, bu hadiste diğer bir kısım nasslarla teâruz görür. Der ki: "Bu rivâyete göre, cennet ağaç ve kasırlardan hâlidir. Halbuki Kur'an'da gelen bir kısım âyetler cennetin ağaçlı olduğunu haber

verir:

j#öl 14# csı g# ol#

"Altında nehirler akan cennetler" âyetinde olduğu gibi. Esasen

cennete cennet denmesi de ağaçları sebebiyledir: "Cennet dalları birbirine geçmiş, sık ağaçlı (koyu gölgeli) bahçe demektir.”

Merhum bu hadisle Kur'an arasındaki ihtilaflı duruma böylece dikkat çektikten sonra yeni sorular îras eden bir de çözüm kaydeder. Ondan ziyâde Aliyyu'l-Kârî'nin te'vilini kaydetmeyi daha muvafık buluyoruz: "Hadiste, cennetin kasır ve ağaçlardan tamamen boş olduğuna dair delil yoktur. Zîra cennetin düz ve boş olması demek, ekseriyetinin ağaçlı, geri kalan kısımlarının ise mezkur kelimelerle ağaçlandırılmaya bırakılmış boş mekanlar olması demektir. Cennetin önceden, sebep olmaksızın dikilmiş olan ağaçları, bu kelimelerin okunması neticesinde dikilecek olan ağaçlardan ayrılır."

Bu hadisin, dünyayı âhirete nazaran bir ekim yerine benzeten âyetin (Şûra 20) ve aynı mânayı işleyen diğer hadislerin bir tamamlayıcısı olduğu da söylenebilir. Gayb âlemi ile ilgili bir teşbih olması hasebiyle ifâde etmek istediği mânaya ve bildirmek istediği hakikate bakmak daha muvafıktır. Bunun mahiyetini dünyevî şartlara uygun olarak anlamak gereksizdir. Hadis şu hakikati bildiriyor: "Dünya ekim yeridir, güzel kelimelerin zikri bir ekimdir, öbür dünyada, cennet ağaçları, âhiret meyveleri olacaktır. Çok zikrederek âhiret için ekim yapmalıdır." 12251

'.İ-f- aUİ 12 (Jl*[’oJli (Jj I o#I#t ctdlSj aüI (j, oj-*

63 t## 0#4j Ij ##

. aJ JsuiiJl. y\ Aj >-\ .Jaİ#I ötA—O

6. (1885)- Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk'in âzadlısı Yüseyre (radıyallâhu anhümâ) -ki ilk muhâcirlerden idianlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) bize dedi ki: "Size teşbih, tehlil, takdis, tekbir çekmenizi tavsiye ederim. Bunları parmaklarla sayın. Zira parmaklar (Kıyamet günü nelerde kullanıldıklarından) suale mâruz kalacaklar ve

konuşturulacaklardır." [Tirmizî, Daavât 131, (3577); Ebû Dâvud, Salât 359, (1501).] 1330

AÇIKLAMA:

1- Burada, bir kısım zikirler kısaltılarak zikredilmiştir. Çoğunlukla zikri tekrar tekrar geçti ise de takdis nâdir geçenlerdendir. Bununla Sübhâne'l-Meliki'l-Kuddûs veya, Sübbûhun Kuddûsün Rabbu'lmelâiketi ve'r-Rûh zikirleri kastedilmiştir.

Hemen belirtelim ki, böyle kısaltmalar Arap dilinde eskiden kalma bir âdettir. Bir cümle dillerde çok tekerrür ederse tekrarda kolaylık olsun diye kısaltılır. Bu maksadla her kelimenin birer ikişer harfi alınıp, birbirine eklenerek yeni bir kelime ortaya konur. Yukardakilere ilâveten havkale, hay'ale, besmele gibi başka örnekler de zikredilebilir.

2- Bu hadis tesbihâtm sayınımda parmakları kullanmanın efdaliyetine dikkat çekmektedir. Zira Resûlullah parmakların sorumluluğunu, konuşturulacağım belirterek, sayılmasını istemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, âlimler sayının doğru yapılmasını esas alırlar. Öyle ise doğru sayım parmakla yapılabiliyor, karıştırmadan, eksik veya ziyade sayımdan emin olunabiliyorsa efdal olanı parmağı kullanmaktır. Ama bundan endişe eden kimse teşbih gibi başka bir şey kullanır. 13211

<3 3li- jlj tyiijuh U» ’.İ-İ- auI (JJli[:JIİ <up dili ^2?) ^1 ^~

. i «l i jjl l

7. (1886)- Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: "İstiğfar eden kimse günde yetmiş kere de tevbesinden dönse

günahta musir sayılmaz." [Tirmizî, Daavât 119, (3554); Ebû Dâvud, Salât 361, (1514).] 133 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin mânâsını âlimler şöyle açıklamışlardır: "Bir kimse işlediği bir günaha tevbe ettiği takdirde, aynı günaha dönüp tekrar işler veya bir başka günahı işlerse, her seferinde tevbe de ediyorsa, bu kimse, bir günde ne kadar çok aynı günaha dönerse dönsün, yine de günahta musir sayılmaz. Musir, işlediği günahlara istiğfar etmeyen, pişman olmayan kimsedir. İsrar ise çok günah işlemek demektir. İbnu Melek: "İsrar, mâsiyet üzerinde sebat etmek, aralıksız günah işlemeye devam etmektir" der.

2- Bu hadiste Allah'ın affından ümit kesilmeyeceği, işlemekte olduğu günahlardan kesin bir dönüşe azmetmiş olan kimseye Cenâb-ı Ha kk 'ın kapısının her an açık olduğu, böyle bir tevbenin kabûlüne, önceden işlenen günahların çokluğunun, büyüklüğünün veya çeşitliliğinin bir mâni teşkil etmeyeceği ifâde edilmektedir. Nitekim âyet-i kerimede: "Ey kendilerinin aleyhinde (günahta) haddi aşanlar! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin... Çünkü Allah, bütün günahları affeder" (Zümer 53) buyurul muştur. 13321

ili '.İ4- aui (J(Ju[i<_3k® iip ini

. jjli jj\j ÂîL« <3 dili elLkii

8. (1887)- el-Eğarru'l-Müzenî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, bazan kalbime gaflet çöker. Ancak ben Allah'a günde yüz sefer istiğfar eder (affımı dilerim)." [Müslim, Zikr 41, (2702); Ebû Dâvud, Salât 361, (1515).J 13221

AÇIKLAMA:

1 - Gaflet olarak tercüme ettiğimiz kelimenin aslı ğayn'dır, bulut mânasına olan ğayn'dan gelir. Örtmek, kaplamak gibi mânâları ifâde eder. Resulullah (aleyhissalatu vesselam)'m kalbinin bazan -tabir caizsehulutl anması örtülmesi -ki gaflete düşmek denince daha anlaşılır olmaktadır- ne demektir? O'nun kalbinin gafleti de diğer insanların gafletinin aynı mıdır?"

Bu husus âlimlerce münakaşa edilmiştir. Sözgelimi el-Ârif eş-Şâzelî der ki: "Bu bulut nur bulutudur, başka değil. Zira Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz, dâima bir terakki içinde idi. Mârifet nurları kalbinde devam ettikçe bir öncekine nisbeten daha yüksek bir mertebeye yükseliyor, geride bıraktığını, bu yeni mertebeye nisbetle günah addedip, tevbe ediyordu." Münâvî bu açıklamayı devam ettirir: "Resûlullah'm kalbini zaman zaman bürüyen bulut, bazılarınca zannedildiği üzere hicab veya gaflet perdesi olmayıp, tecelliyat nurlarının onu kaplaması ve böylece huzur hâlinin 13311 kaybolmasıdır. İşte bunun için Allah'tan mağfiret taleb etmekte, yani üzerini kaplamış bulunan şeyin örtülmesini taleb etmektedir. Çünkü havas kısmının mazhar olduğu tecelli devam edecek olursa Sultanu'l-Hakikat yanında yokluğa mahkûm olurlar. Bu sebeple setr, onlar için rahmet olur, avam için de hicab ve hikmet olur.. "

İbnu'l-Esir, en-Nihâye'de biraz daha farklı bir yorumda bulunur: "(Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm) burada insanın hâli olmadığı sehv'den, kendisini kaplayan şeyi kastetmiştir. Çünkü O'nun kalbi daima Allah'la meşgul idi. Herhangi bir zamanda , beşerî bir mesele kendisine ârız olup ümmet ve dinin bir işi veya bir maslahatı ile meşgûl olsa, bunu bir günah addeder, derhal istiğfara geçerdi."

Kadı İyaz: "Ğayn'dan (örtü) maksad, Resulullah'm şe'ni olan mütemâdi zikrine giren fâsılalardır. Herhangi bir iş sebebiyle,

bu zikrine fâsıla girdi mi, bunu bir günâh addeder, arkadan istiğfarda bulunurdu" der.

Suyûtî ise: "Bu müteşâbihattandır, mânâsı bilinmez. Nitekim lügatte büyük imam el-Esmaî bu kelimenin tefsiri söz konusu olunca tevakkuf etmiş ve: "Kalb, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan başkasının kalbi olsaydı, üzerine konuşurdum" demiştir.

Bâzıları: "Bu, insanın içinde kalbe gelen bâzı seslerdir" demiş; keza: "Bu, kalbi bürüyen sekîne'dir. İstiğfar ise, Allah'a ubûdiyet izhâr etmek, daha iyisi için de şükretmek içindir" diyen de olmuştur. Keza: "Bu, haşyet ve ta'zim hâlidir, istiğfar da şükürdür" dahi denmiştir. Bu görüşten hareket eden Muhâsibî, "Allah'a olanların havfı, iclâl ve ta'zim havfıdır" demiştir. Şahâbettin Sühreverdî, bu noktada daha ileri bir görüş beyân eder: "Hadisteki ğayn'm naks halinde olduğu itikat edilmemeli, bilakis o kemâldir veya kemâlin tetimmesi (tamamlayıcısı)dır. Tıpkı gözkapağı gibi: Göze gelen çöpü atmak üzere onu bir an için kopar. Bu, zâhirde görmeyi önlerse de hakikatte görmeye kemâl getirir..." Sindi de şunu söylemiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m kalbi gözönüne alınınca bu ifâdenin hakikati bilinemez, zira, Efendimiz'in (alehissalâtu vesselâm) kadri, başkasına ârız olan evhamların ulaşamayacağı kadar yüce idi. Öyleyse bu çeşit hadislerde tefviz (kastedilen mânâyı Allah'a bırakmak) en güzel yoldur. Evet, hadisten maksûd olan miktar açıktır: Aleyhissalâtu vesselâm'a O'nu istiğfar etmeye dâvet eden bir hâlet hasıl olmaktadır. O da bunun üzerine, hergün yüz kere istiğfar etmekteydi. Bunun dışında ne olup bitiyordu Allah bilir.

Görüldüğü gibi İslam ulemâsı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) karşısında son derece saygılı olmuş, yanlış anlaşılmaya müncer olacak, O'na olan ta'zim ve hürmeti kıracak tekavvül ve yorumdan kaçınmıştır. 13331

.]مَرَّةً

Âti» <3 ÜjUj Ji) (J) aÜj'jİ J! âüjj .9.

9. (1888)- Yine Eğarru'l-Müzenî, Müslim'in bir rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle dediğini nakletmiştir: "Ey insanlar! Rabbinize tevbe edin. Allah'a kasem olsun ben Rabbim Tebârek ve Teâlâ hazretlerine günde yüz kere tevbe ederim." [Müslim, Zikr 42, (2702).] 13331

Ali slo 4»lj Ali JjAj

. _^~Jl ^ljİlj JaJej ci? ».]

°[:Jli İcp İDİ ^ L .10.

bçi *Çji (3 -a a 3 3

10. (1889)- Buhârî ve Timıizî'de gelen bir rivâyette Hz.Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) diyor ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki: "Allah'a kasem olsun, ben günde Allah'a

yetmiş kere istiğfar ediyorum, tevbede bulunuyorum." [Buhârî, Daavât 3; Tirmizî, Tefsir, Muhammed, (3255).l 122 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Tevbe ve istiğfar, günahların affını teleb etmek maksadına râci bir ibâdettir. Öyle ise öncelikle günahkâr olanların, hataya düşenlerin bunlara başvurması gerekir. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m Fetih sûresinin başında belirtildiği üzere geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilmiştir. Buna rağmen Resûlullah günde yetmiş sefer -

bazı rivâyetlerde yüz sefer- tevbe ediyor, bu mesele birkaç açıdan cevaplandırılmıştır:

1) Önceki hadiste ğayn, yâni Hz. Peygamber'in kalbine gelen setr'in mâhiyetiyle ilgili açıklama, Hz. Peygamber'in istiğfarının mahiyetini açıklamaktadır, oraya bir kere daha bakılabilir.

2) İbnu'l-Cevzî şöyle der: "İnsan tabiatı bir kısım zedelere mâruzdur, hiçbir insan bundan hâriç değildir. Peygamberler büyük günâhlara karşı mâsum (korunmuş) iseler de küçük günâhlara karşı mâsum değildirler." İbnu'l-Cevzî bu sözüyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den küçük günahlar sâdır olabileceğini, istiğfarının bunlarla ilgili olacağını söylemek isterse de, bu görüşüyle Cumhur'a muhalefet eder. Önceki hadisin açıklamasında da kaydedildiği üzere Resûlullah'm istiğfarının günahla ilgisi olamaz. İbnu'l-Cevzî muhtar görüşe ters düşer.

3) İbnu Battâl der ki: "Peygamberler Allah'ın kendilerine bahşettiği mârifet sebebiyle, ibâdet vazifesini îfâda insanların en çok gayret gösterenleridir. Allah'a şükürde ve kusurlarını itirafta en başta gelirler." Burada denmek istenen şudur: İstiğfar, Allah Teâlâ'ya karşı eda edilmesi gereken vazifedeki kusur için yapılır. Bu kusurun da, bir kısım mübah işlerle meşguliyet sebebiyle meydana gelmesi ihtimalden uzak değildir. Sözgelimi yemek, içmek, cima, uyku, istirahat, insanlarla karşılaşma, onların meseleleriyle meşgûliyet, bâzan düşmanlarla savaş, bazan onları idare etmek, kalpleri kazanılacak olanlarla ilgilenmek gibi Allah'ın zikrine ve O'na tazarruda bulunup, müşâhade ve murakabesi ile meşgul olmaya perde çeken bu hallerin hepsini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yüce makam olan Cenâb-ı Hakk'm huzur makamına nisbetle günah addetmiş olması mümkündür.

4) Bazı âlimler şöyle demiştir: "Resûlullah, ümmetine günahlarından istiğfar etmeyi teşrî etmek maksadıyla istiğfarda bulunmuştur. Bu, ümmet için bir nevi şefaattir.

2- Hadisteki kasem'e gelince: Arap dilinin kendine has örfünde kasem, anlatılanı te'kid etmek maksadıyla başvurulan bir üslubtur. Yemine her seferinde muhatabın şüphesini izâle için yer verilmez. Muhatab hemen inansa da konuşan kimse yemin edebilir. Nitekim Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ifâde buyurduklarının doğruluğundan şüpheye düşecek tek muhatabın varlığı mevzubahis değildir.

3- Resûlullah hangi kelimelerle istiğfarda ve tevbede bulunuyordu? diye bir soruyu, İbnu Hacer: "Estağfırullah ve etûbu ileyh" şekinde -rivâyette geldiği üzere- olma ihtimalini te'yidden sonra, Nesâî'de gelen bir rivâyette geçtiği üzere başka şekilde olabileceğini de belirtir.

İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) der ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalatu vesselam)'m bir meclisten

kalkmazdan önce yüz kere:

4İİI

L>p§ ji ö] 4J1 (_£İJi

"Kendisinden başka ilah

bulunmayan, hayy ve kayyûm olan Allah'tan af diliyorum, O'na tevbe ediyorum" dediğini işittim. "İbnu Ömer (radıyallâhu anhümâ) bir başka rivâyette, "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bir

mecliste yüz kere: jjiül cJl d)Jl ^Ip tl-Jj J

"Rabbim beni mağfiret et, affeyle,

sen affedici, bağışlayıcısın" dediğini saydık" der. Sadedinde olduğumuz hadiste, "yetmiş kere" tevbe ve istiğfar edildiğinin zikredilmiş olmasını, bir başka hadiste ise "yetmiş kereden fazla" tâbirinin yer almasını nazar-ı dikkate alan İbnu Hacer şöyle hükme bağlar: "(Bu ifâdelerde Resûlullah'm) mübâlağa kasdetmiş olması da, aynı rakamı kasdetmiş olması da muhtemeldir." 12221

il ÜS" :J yu ü Öl IŞIp ü“[:Jli ü Öl IjiJI jj Ç.UÖ jpj .11.

ISB cöaİAjöl Öp- $Jrj IS)j cöc» j! ç.Li Ii öl İ-î 4Uİ Jjöj

LS :(J yüj # 4Uİ Iî-LSjj caö- Öl jjI

IjJjLd Ii) jJIj ;İJ_£ caJ JjLp) 4\iI ^ cLJi cLjJj (J-^~j

I .İjÇjjjJ \j^âJa^\I 4\}I Ijili? JICE .(_£ jjI As>~y>~\ .Jaj

11 . (1890)- Esmâ İbnu'l-Hakem el-Fezârî (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Hazreti Ali'yi dinledim, şöyle demişti: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadis dinledim mi, Allah Tealâ hazretlerinin faydalanmamı dilediği kadar ondan istifade ediyordum. Şayet bir adam O'ndan hadis rivâyet edecek olsa (gerçekten duydun mu diye) yemin ettiriyordum. Yemin edince onu tasdik edip rivâyetini kabûl ediyordum."

Hz. Ebû Bekri's-Sıddik (radıyallâhu anh) bana şu hadisi rivâyet etti ve bu rivâyetinde Ebû Bekir doğru söyledi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, demişti ki: "Günah işleyip arkasından kalkıp abdest alarak iki rek'at namaz kılan sonra da Allah Teâla hazretlerine tevbe eden her insan mutlaka mağfiret olunur." Sonra da şu âyeti okudu.

(Meâlen): "Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı zikrederler, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? (Âl-i İmrân 135). [Timıizî, Tefsir Al-i İrnran, (3009); Ebû Dâvud, Salât 361, (1521) İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 193, (1395).] 1220

AÇIKLAMA:

Resûlullah'm vefatından sonra Ashâb (radıyallâhu anhüm) hadis rivâyeti hususunda çok titiz davranıyordu. Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir, sonradan işittikleri bir hadis husûsunda içlerinde bir tereddüt olursa şâhid isterlerdi. Keza Hz. Ali de böyle bir durumda muhatabına yemin ettirirdi. İşte sadedinde olduğumuz rivâyet, Hz. Ali'nin bu prensibini kendi ağzından nakletmektedir.

Ashab'm ileri gelenlerinin bu davranışı, hadis rivâyetinde herkesin kendini serbest hissederek rastgele, hatalı, ziyâde ve noksanlı olarak rivâyette bulunmalarını önlemeye râci idi, birbirlerini itham gayesi gütmüyordu. İlgili açıklama son ciltlerde genişçe ele alınacaktır, (kitapta böyle bir cümle yok)

İlgili açıklamaya bakılmalıdır (1, 58-60).

Aİj 4İ tAİ dJ oJjv-j CAİSİ) Aİ) : (Ju İ-j- AÜİ (J yAj jIi[: JIS ALP 4>Jİ »JİJ» öAÖ -12.

ALP cAAj cÂLCvA ÂjL» aJ cı_A Sj j-CAP J-Ip aJ C-41S"" (,oy> ÂjL» çjj (3 ^^İP

J^p ûAj) A; ç.L>- Lc J,AÇ' jAİ oIj aSÇ; ■'?1^ -'I 1)_y >- ^ c- *iI5"oj ca&Jİo ÂiG

. 'iI" 0 ■* ° ,<Af

. J U t AL« jJO 1

. AüIl a>-^>-I Jjj cAIS "" 1 elj Iia •> - <■~-Io4 - lG ÂtL» (3 aJJİ öÜAA

12 . (1891)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim: ”Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâşerîke leh, lehu'l mülkü ve lehu'lhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir" duasını bir günde yüz kere söylerse, kendisine on köle âzad etmiş gibi sevab verilir, ayrıca lehine yüz sevab yazılır ve yüz günahı da silinir. Bu, ayrıca üç gün akşama kadar onu şeytana karşı muhafaza eder. Bundan daha fazlasını okumayan hiçbir kimse, o adammkinden daha efdal bir amel de getiremez. Kim de bir günde yüz kere "Sübhânallahi ve bihamdihi" derse hataları dökülür, hatta denizin köpüğü kadar (çok) olsa bile." [Buhârî, Daavât 54, Bed'ü'l-Halk 11; Müslim, Z ikr 28, (2691); Muvatta, Kur’ân 20, (1, 209); Tirmizî, Daavât 61, (3464).] 1233

AÇIKLAMA:

t * o*

1- Bu dua, bir rivâyette: ap-jls (hayat verir ve ölüm verir), bir başka rivâyette de,

3^4 (hayırlar O'nun elinde) ziyâdesiyle gelmiştir.

2- Bu duanın ne zaman okunacağı rivayetten rivâyete sarahat kazanır. Birinde "günde" diye mutlak iken, bir diğerinde "sabah olunca", bir diğerinde "sabah namazından sonra, konuşmazdan önce on defa" diye kayıtlanmıştır. 123
® 1

aJ caJ siî-j aı t aJi i! :# aı ju[: ju aı ^ ^ ^ .13.

Ûdî ûJî $5 ai çif ^ ^ J[p 3 İ 3 oJ& oy„ '*j~ 3 İ 3 ciJj ^ iIsU % tviÛLl

.JaûM 3 KJ aJ tÂidIjÜI 3j .]a>-jİ i_aJ| i_aJ| aJ lAtU/j ı_idl i_aJI Ait-Lsî-j cacUJ»

13 . (1892)- Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim çarşıya girince Lâ ilâhe illallâhu vahdehu lâ şerike leh, lehü'lmülkü ve lehü'lhamdü yuhyî ve yümîtü ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihi'lhayr ve hüve alâ külli şey'in kadir. (Allah'tan başka ilah yoktur, tekdir, ortağı yoktur, mülk ve hamd ona aittir. Hayatı o verir, ölümü de o verir. Kendisi hayattârdır, ölümsüzdür. Hayırlar O'nun elindedir. O her şeye kadirdir) duasını okursa Allah ona bir milyon sevab yazar, bir milyon da günah affeder ve mertebesini bir milyon derece yüceltir."

Bir rivâyette, üçüncü mükâfaata bedel, "Onun için cennette bir köşk yapar" denmiştir." [Timizi, Daavât 36, (3424).] 12221

AÇIKLAMA:

1- Tîbî'nin açıklamasına göre çarşı, pazar gibi alış veriş yapılan yerler, hadislerde zikrullaha karşı en ziyâde gaflet edilen mahaller olarak ifâde edilmiştir. Buralar, bir başka ifâde ile şeytanın saltanat mevzii ve askerlerinin toplanma yerleridir. Öyle ise burada zikir, şeytanla savaş, onun

askerlerini hezimete uğratmak demektir. Resûlullah sadedinde olduğumuz hadiste, şeytana karşı bu savaşı veren kimsenin Allah indinde mazhar olacağı mükâfaatı belirtmektedir. Kişi, sevabını düşünerek, çarşıya daha girmeden bu duayı okursa, oranın kesif gafletine karşı tedbirini almış, zikrini, şuurunu hazırlamış olur, gaflete düşmez.

2- Duanın nasıl okunacağı mutlak gelmiştir. Dileyen sesli okur, dileyen sessiz. Tîbî der ki: "Kim çarşıda Allah'ı zikrederse, haklarında Cenâb-ı Ha kk 'ın: "Bunları ne ticâret ve ne de alışveriş, Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar gönüllerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar" (Nur 37) buyurduğu zümreye dâhil olurlar." 12121

3*5 ,jr y>- SjScŞ 1 *-Up # 4>jI jl[kul gjj 3*3 .14.

cJli jdl JlsJ-l ^ 1 p c-JjD cÂC«JL>- 3*5 ^>wpI 01 4*j f 3

Sjp û.Up) auI 00>^A : a^lÎI AO cALi Lç jJ cj\y* 4ao4a olOİS"" 401 c4_£ jJU :

3 aA jP OyjJ »aA^p Âij« aJ^Sj.(_^ jb»tJI [A^v^»ik| As?j £-1 .]aJUİS"S lA^J caA)p ÂJJj ca^Aj caJİİP.JİIS'j.:iIJİl Jaj Oj*o.apj V_g_liuo <_£İ »aîlalS"" 3I4««j.ojjJ

14 . (1893)- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zevcelerinden Cüveyriyye (radıyallâhu anhâ)'nin anlattığına göre, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz bir gün sabah namazını kılınca, daha kendisi namazgâhmda iken, erkenden yanından çıkmış, gitmiş, kuşluktan sonra Cüveyriyye (aynı yerinde zikrederek) otururken geri gelmiş ve: "Bırakıp gittiğim halde duruyorsun (hiç yerinden kımıldamadın galiba?)" diye sormuştur. "Evet" cevabı üzerine şunu söylemiştir: "Ben senden ayrıldıktan sonra dört kelime(lik bir dua)yı üç kere okudum. Eğer bunlardan hâsıl

olan sevab tartılacak olsa, senin burada sabahtan beri okuduğun duaların sevabının ağırlığına denk olur. O dua şudur: "Sübhânallahi ve bihamdihi adede halkıhî ve rıdâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimâtihî. (Allah'ı mahlukatı sayısınca, nefsinin rızasmca, arşının ağırlığınca, kelimelerinin adedince teşbih

(noksanlıklardan tenzih) ederim." [Müslim, Zikr 79, (2726); Timıizî, Daavât 117, (3550); Ebû Dâvud, Salât 359, (1503); Nesâî, Sehv, 93, (4, 77).]^

AÇIKLAMA:

1- Bu rivâyetin Tirmizî'deki vechine göre Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Cüveyriyye (radıyallâhu anhâ)'nm yanma bir sabah namazı sırasında uğrar, bir de gün ortasında uğrar. Cüveyriyye'yi aynı yerde, aynı vaziyette ibâdete devam ediyor bulunca, "sabahtan beri yapmakta olduğu zikre sevapça denk gelecek dört kelimelik dua"yı öğretir. Bu rivâyette, dua, tekrarlar zikredilerek kaydedilir. Yâni kelimelerin her biri üçer kere tekrar edilir: "Sübhânallahi adede halkıhî, sübhânallahi adede halkıhî, sübhânallahi adede halkıhî..." Ondan sonra diğer kimeler aynı şekilde üçer kere tekrar edilir.

2- Midâd meded gibi mastardır, hadiste çoğaltan, artıran şey demektir. Bâzı şârihler, sayıda, adetde misli olarak anlamış; bazısı da sevab husûsunda misli, dengi olarak anlamıştır. Her hâl u kârda bu bir temsil olup mukâyese kastedilmemiştir. Zira kelâm tartıya, kileye gelmez, adede girebilir.

3- Sadedinde olduğumuz hadis, bu çeşit özlü kelimelerle zikretmenin faziletini ifâde etmektedir. Kişi, belirtilen miktarda bu kelimeleri tekrar etmekle söylenen fazilete ulaşacaktır. Hadis, mânevi mertebelere ulaşmak için,

mutlaka nefsi meşekkate sokmak gerekmediğini göstermekte, az bir meşakkatle, çok meşakkatlerle elde edilene denk bir sevabın elde edilebileceğini göstermekte, Kur'an ve hadiste gelen me'sur dualarla zikretmenin daha avantajlı olacağına dikkat çekmektedir. 12121

(3 OliLaj .oLCvüJI oEjLa?- ’.İ-İ- a>Jİ J’ıjlü <up aJJİ -15.

aJJİ \J^)\ JI

15 . (1894)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "İki kelime vardır, bunlar dile hafif, terazide ağır, Rahmân'a da sevgilidirler: Sübhânallahi ve bihamdihi, Sübhânallâhi'l-azîm (Allahım seni hamdinle teşbih ederim, yüce Allahım seni tenzih ederim) kelimeleridir." [Buhârî, Daavât 65, Eymân 19, Tevhîd 58; Müslim, Zikr 31, (2694); Tirmizî, Daavât 61, (3463).] 12421

AÇIKLAMA:

1- Hafıflik'ten murad kolaylıktır. Yani dille söyleme bakımından kolay demektir. Bu kolaylıktan da murad, duanın kısalığıdır.

Ağırlıktan murad ise, hakikî ağırlık olmalıdır. Kıyâmet günü terazinin hayır kefesinde yer alınca ağır basacak demektir. Alimlerin açıklamalarına göre ameller, tartı sırasında tecessüm edip, maddî bir hüviyet kazanacak, bazısı bazısından ağır olacak. Dünyada bile hacimce eşit olan maddelerin ağırlığı birinden diğerine büyük farklılıklar arzeder. Sadedinde olduğumuz hadis zikir ve duaya mahsus elfâzm da, ifâde ettikleri muhtevaya göre birbirinden farklı ağırlıklarda olacağını haber vermektedir.

Ancak şunu da belirtelim ki, ulema bu ve benzeri rivâyetlerde dikkat çekilen faziletin mutlak olmadığın söylemiştir. İbnu Battâl'm kaydına göre, "Bu kelimelerdeki fazilet, diyânetteki kavî, büyük cürümlerden temiz olan kimselere hastır. Şehevât ve nefsânî hevasâtm peşinde koşan, haramları işlemek sûretiyle dini kıran kimseler bu faziletten istifâde edemezler, o istifâdeyi sağlayan fâzıl temizlere dâhil olamazlar. Nitekim âyet-i kerimede: "Yoksa kötülük işleyen kimseler, sağlıklarında ve ölümlerinde kendilerini, inanıp sâlih amellerde bulunan kimselerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hükmediyorlar?" (Câsiye 21) buyurmuştur.

2- Sadedinde olduğumuz hadiste, mezkûr "iki kelime"yi devamlı surette okumaya teşvik vardır. Çünkü, bütün teklifler nefse ağır ve zor gelir. Bu ise kolaydır, kolaylığına rağmen mizanda ağırdır, tıpkı meşakkatli ameller gibi... Öyle ise bunda ihmal uygun olmaz.

3- Mezkûr iki kelimenin Allah'a sevgili olması, onları okuyanların sevgili olması demektir. Allah'ın kula muhabbeti, ona hayrın ulaşması hususundaki irâdesini ve tekrîmini ifâde eder.

Bu iki kelimenin faziletini belirtme esnasında Cenâb-ı Ha kk 'ın güzel isimleri (el-Esmâu'l-Hüsnâ) meyanmda Rahmân isminin zikri de bir teşvik unsurudur.

Böylece, az amele çok sevap vermesi sebebiyle Allah'ın rahmetinin genişliğine dikkat çekilmiş olmaktadır.

Bu kelimelerin fazileti, tenzih, tahmîd ve ta’zim ihtiva etmeledinden ileri gelir. Bilindiği üzere, İslâm’ın Allah telâkkisi bu üç manâda ifadesini bulur. Namazın her tarafında bu üç mânâ tekrar edilir, namazdan sonra bunlar

tesbihât adı altında 33’er kere tekrar edilerek te’yid edilirler. Kitaptan yazıldı.

4- Alimler bu hadiste dikkati çeken ses âhenginden -ki seci denir- hareket ederek: "Tekellüfe yer vermeksizin, kendiliğinden husûle gelen secî'nin câiz olduğu hükmüne varırlar. Bu noktanın bilhassa medâr-ı bahs edilişi, bazı hadislerde secî'nin yasaklanmış olması sebebiyledir. Şu halde yasağın illeti, tekellüf dediğimiz yapmacıklık ve zorlamadır, secinin kendisi değil.

5- Son olarak, mânaya müteallik bir noktayı belirtelim: "Sübhânallâhi ve bihamdihi kelimesini, "Allahım seni hamdinle teşbih ederim" diye tercüme ettik. Şârihler buradaki vav harfini hâl olarak alıp

mânayı şöyle takdir etmişlerdir:

aJLİjJ Jj>- aJ aUİ

"Allah'ı, bana olan yardımı

sebebiyle O'na olan hamdime bürünerek teşbih ediyorum." Bu geniş mânayı, "Allah'ım, seni hamdinle teşbih ediyorum" şeklinde daha veciz şekilde ifâde ettik, ancak, kaydedilen mahiyetin bilinmesi de faydalıdır. 12 ^

JA yt 14JU l sjj öj J P ^ \£&\ # JjI Ju[: JIî İİp Si .16.

.JjjiJül L&llol tjfc SI caJI \ 4JAİ Lıjlî ^ tİlİ

. ç^SajUİ 4j>- y>-\

16 . (1895)- Yine Ebû Hüreyre hazretleri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah. (Güç de kuvvet de ancak Allah'tandır) sözünü çok tekrar edin."

Mekhûl dedi ki: "Kim bunu der ve sonra da: "Allah (m gazabın) dan ancak O (nun rahmeti)'na iltica etmekle kurtuluşa erilebilir" derse, Allah ondan yetmiş çeşit zararı kaldırır ki bunların en hafifi fakirliktir." [Tirmizî, Daavât 141, (3596).l 12 ^

AÇIKLAMA:

1- Havi, en-Nihâye'de açıklandığı üzere, hareket demektir. Ancak hile (çâre) mânâsına geldiği de belirtilmiştir. Hareket mânâsı esas olmakla berâber, Münâvî'nin de kaydettiği üzere, "hareket de, hile de Allah'ın meşîeti iledir" şeklinde iki mânâyı birlikte mütâlaa etmek de uygun bulunmuştur. Kelimenin mânasındaki şümûlü kavramada, bu kökten gelen bazı kelimelerin kullanılışını bilmek faydalı olur: Muhâvele, bir şeyi hile ile taleb etmek; istihâle, bir halden başka bir hale geçmek; tahavvül, değişme geçirmek, vs.... Hepsinde güç isteyen bir hareket, bir yer değiştirme görülmektedir. Şu halde bu cümle, "şu veya bu şey", "şu veya bu iş... için" demeksizin hareket, tekâmül, güç, kuvvet gerektiren, her hâlimizde, her işimizde, her hayrımızda muhtaç olduğumuz güç ve kuvvetin Allah'tan geldiğini ifade eder.

Bu cümlenin, insanın yokluktan çıkıp kâmil bir mü'min oluncaya kadar geçirdiği bütün etvâr ve ahvâline baktığı kanaatinde olan Bediüzzaman bu ahvallerden bâzılarmı şöyle kaydeder:"

1- Ademden çıkıp vücuda gelmek (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)

2- Zevâle gitmeyip bekâda kalmak (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)

3- Mazarratı def, menfaati celb (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)

4- Musibetten uzak olup matluba nail olmak (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)

5- Mâsiyete düşmemek, ibâdete devam etmek (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)

6- Azâba maruz kalmamak, nimete mazhar olmak (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)

7- Zulmete düşmemek, nur ile tenevvür etmek (için gerekli havi ve kuvvet Allah'tandır.)"

Bu mânâları tefekkür ederek söylenen bu zikirlerin insan düşüncesinde hâsıl edeceği tevhîd ve ihlâs gözönüne alınınca, "Lâ havle velâ kuvvete" cümlesinin kıymeti husûsunda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beyan buyurdukları ifâdede zerre kadar mübâlağa olmadığı anlaşılır. 1 ^ 1

ÜÇÜNCÜ FASIL

HZ. PEYGAMBERE SALAVÂT

jyij aJ Jüii câSIİP Jjtüı Jş ^ aüI ’ jTü alp aDİ ^jp .1.

cAİİ Jp ^4İlÎ :\Jy JlS tJıl 3^j Ç jjdi- 3î Juü S! t£îî ^

viJj! ^&\y>\ JT ^Js- cuSjb L iS' JT ^Jpj c-LÜ- ^İp iijtj p cuÜ4p LiS"" c-LÜ- JT ^İpj

Ali 1) ‘ ‘t U pl I ^p ^ ‘ | a*—I [Aw—Jl a^-I . J al^lp wt^ US" ^ rı^^d t wL^^*

US" caöjİj ApTjjj! uJ-Çj ^Jp J-U Jii ?UÜTp ^LUi i_aS" aüI Jj-d'jÜ (jJü[.JT® alp

j.J -Lç^ -lA- JJ->[TsS" laöjİJ ^İÇ) cpUp?

ı_ju$dî tJJ_Jp i_jUS" lUİP Jj laDİ JjUj d dJLâj # aUİ J^*j UJİp ^p-[ijiî iy^P jy ı_otS" ^jP

t-U|r “dd*~ UİÜ jU*J4 (_jdp US" c-iliS JT ^lpj lS 3- djJyî 3^ ? lÜJp

. vü>l İ^al^jİ JT ^Jp 4Ş)ti US" l-U.^ JT ^Jpj jJL^- ^Jp fjd

1 . (1896)- Ebû Mes'ud el Bedri (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Biz Sa'd İbnu Ubâde'nin meclisinde otururken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza geldi. Kendisine, Beşîr İbnu Sa'd: "Ey Allah'ın Resûlü! Bize Allah Teâla Hazretleri, sana salât okumamızı emretti. Sana nasıl salât okuyabiliriz?" diye sordu. Efendimiz şu cevab verdi:

"Şöyle söyleyin:"Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed, kemâ salleyte alâ İbrahîme ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin kemâ bârekte alâ âl-i İbrahime inneke hamîdun mecîd. (Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline rahmet kıl, tıpkı İbrahim'e rahmet kıldığın gibi. Muhammed'i ve Muhammed'in âlini mübârek kıl. Tıpkı İbrahim'in âlini mübârek kıldığın gibi." (Resûlullah ilâveten şunu söyledi): "Selam da bildiğiniz gibi olacak." [Müslim,Salât 65, (405), Kasru's-Salât 67,(1,165,166); Tirmizî,Tefsir, Ahzâb,(3218); Ebû Dâvut, Salât 183, (980,981); Nesâî, Sehv 49, (3, 45, 46).]

Tirmizî dışındaki Kütüb-i Sitte kitaplarında, Ebû Humeyd es-Sâidî (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivayet şöyle:

"Ashab sordu: "Ey Allah'ın Resûlü sana nasıl salât okuyalım?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): Şöyle söyleyin, dedi: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ salleyte alâ İbrâhime ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihi ve zürriyyetihi kemâ bârekte alâ İbrâhime inneke hamîdun mecîd.(Allahım! Muhammed'e zevcelerine ve zürriyetine rahmet kıl, tıpkı İbrahim'e rahmet kıldığın gibi. Muhammed'i, zevcelerini ve zürriyetini mübârek kıl, tıpkı İbrahim'i mübarek kıldığın gibi. Sen övülmeye layıksın, şerefi yücesin)." [Buhârî, Daavât 33, Enbiya 8; Müslim, Salât 69, (407); Muvatta, Kasru's-Salât 66, (1, 165); Ebû Dâvut, Salât, 183, (979); Nesâî, Sehv 54, (3, 49).]

Ka'b İbnu Ucre'den gelen bir rivâyet de şöyle: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza gelmişti: "Ey Allah'ın Resûlü, dedik, sana nasıl selam vereceğimizi öğrendik. Ama, sana nasıl salât okuyacağız (bilmiyoruz)? " "Şöyle söyleyin! dedi:

"Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âl-i Muhammedin kemâ salleyte alâ İbrahîme inneke hamîdun mecîd. Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîd." [Buhârî, Daavât 33: Müslim, Salât 66, (406); Ebû Dâvud, Salât 183, (976);Nesâî, Sehv 51, (3, 47); Tirmizî Vitr,20, (483).]^

J4up alİp aJJİ Sö {y> ^Ip a^I Jj-^j J^[kp aİlİ jpj -2

aJ C-Jtijj cOliüaP- J-İP AAP ■ * ■ U 4-j cOİjJö (j^’

ca^j>-j (3 JpaJIj o!S İî ç.LŞ-[:aap Aill 3 ^’j 4 J> '-^ 5 3 ! 3 P d aJj.^îL^J! a>- yPİ .]oli>-j3 JJup

3L3Î 5 î viU^y. UÎ Jji: dJuj 5 I t JüU tdiJLLl JĞÎ aJİ :JIİi ?di^-j J jJLJl 33 lûl :QÜ

.]pup aİ^ 5uib | 13 idp ^kj 65 cpup 33 I 4 İ 3 t 5 aÎ 133

2. (1897)- Hz. Enes (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bana (bir kere) salât okursa Allah da ona on salât okur ve on günahını affeder, (mertebesini) on derece yükseltir." [Nesâî, Sehv 55, (3, 50).]

Yine Nesâî'de Ebû Talha (radıyallâhu anh)'dan gelen bir rivâyet şöyle: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yüzünde bir sevinç olduğu halde geldi. Kendisine:

"Yüzünüzde bir sevinç görüyoruz!" dedik.

"Bana melek geldi ve şu müjdeyi verdi: "Ey Muhammedi Rabbin diyor ki: "Sana salavât okuyan herkese benim on rahmette bulunmam, selâm okuyan herkese de benim on

selâm okumam sana (ikram olarak) yetmez mi?" [Nesâî, Sehv 55, (3, ÖO).] 1 ^

.|İ6> ^lp fj5 3 Jjî :# 11 JjAj Jli[:Jli alp

aı

CffJ * jü jPj

3.

lLî o-Up ^y> ^Jlj> 3 I ’.İ-İ- aUİ 5jAj Jb[:Jli aap aJJİ 3^?) ^jİp 3P 3 4 Jj.(_£Â«yd! a>-^>-I

.]يُصَلِّ عَلَيَّ

3 . (1898)- İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü bana insanların en yakını, bana en çok salavât okuyandır." [Tirmizî, Salât 357 , (484).] Yine Tıımizî'de Hz. Ali (radıyallâhu anh)'den kaydedilen bir rivâyette şöyle denir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gerçek cimri, yanında zikrim geçtiği halde bana salavât okumayandır. " [Tirmizî, Daavât 110, (3540).! 12491

jJ>l 3 P (jA’j I <3 a^ 5o» aM d)l \İî aül JjA) Jl^[' Jü 3 p aJJİ 3 ;! 3 PJ

.4.

4 . (1899)- Hz. İbnu Mes'ud (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vessalâm) buyurdular ki: "Yeryüzünde Allah'ın seyyâh melekleri vardır. Onlar ümmetimin selâmını (ânında) bana tebliğ ederler.” [Nesâî, Sehv 46. (3, 43).] 12521

AÇIKLAMA:

1- Bu bâbda yer alan dört hadis, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e okunması gereken salât u selâmla ilgilidir. Gereği, sevabı, okunması gereken salât u selâmın metni vs.

Biz bu mevzu ile ilgili bâzı noktaları toptan açıklayacağız:

SALÂT U SELÂMIN HÜKMÜ

Hemen şunu belirtelim ki, Resûlullah'a salât u selam okumak bizzat Rabhülâlemîn'in emridir: "Şüphesiz ki Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salât (ve teklim) ederler. Ey iman edenler, siz de ona salât edin, tam bir teslimiyetle de selâm verin" (Ahzâb 56).

Bu emir bir farz mıdır, yoksa vâcib veya müstehap mı ifâde eder?

Bu sorunun cevabında ulemâ on ayrı görüş beyan etmiştir:

1- Taberî'ye göre "müstehabtır."

2- İbnu'l-Kassâr'm nakline göre "vacibtir ve bu hükümde icma edilmiştir."

3- Ömürde bir kere salavât okumak vacibtir. Namazda da olsa, namaz dışında da olsa vacib yerine gelir. Tıpkı kelime-i tevhid gibi. Hanefîlerden Ebû Bekr er-Râzî, İbnu Hazm bu görüştedir. Kurtubî de: "Ömürde bir kere de olsa salavât okumanın vücûbunda ihtilâf yoktur. Ancak o, müekked sünnetler gibidir, onların vacib olduğu zamanlarda o da vacibtir" der.

4- Namazda son oturuşta, teşehhüdle namazdan çıkış selâmı arasında vacibtir. Şafiî ve kendisine tâbi olanlar bu görüştedir.

5- Teşehhüdde vacibtir. (Şa'bî ve İshak'm görüşü). Teşehhüdde salât okunması, Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel'e göre farz ise de, Hanefîlere, Mâlik ve Cumhûr'a göre sünnettir. Farz diyenlere göre, salavât terkedilecek olsa, namaz iptal olur, yeniden kılınması gerekir. Bu görüşünden dolayı, Şâfiî tenkîd edilmiştir.

6- Ebû Cafer el-Bâkır'm: "Teşehhüd diye kayıtlanmaksızm namazın herhangi bir yerinde okunması vacibtir" dediği nakledilmiştir.

7- Ebû Bekr el-Mâlikî: "Sayı ile tahdit edilmeksizin çokça okunması vacibtir" demiştir.

8- "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zikri geçtikçe, hatırlandıkça söylenmelidir" diye hükmedenler de olmuştur. Tahâvî, bir kısım Hanefîlerle, Elalîmî ve bir kısım Şâfiîler gibi Zemahşerî ve Mâlikîlerden İbnu'l-Arabî: "Böyle yapmak ihtiyata uygun olanıdır" demiştir.

9- Zemahşerî'nin naklettiğine göre: "Bir mecliste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m zikri bir çok kere geçse de bir kere salât u selâm okunması yeterlidir, her seferinde okumak müstehabtır."

10- Yine Zemahşerî'nin nakline göre "her dua esnasında" vacibtir.

Şu halde ulemâ, salât u selâm okumanın vacib olduğu husûsunda ihtilâf etmemiştir. Hangi şartlarda vâcib olduğunda ihtilâf varsa da, en uygunu Resûlullah'm ismi zikredildikçe okumaktır. Hutbe dinlerken, Kur'an okurken salavât getirmek vacib değildir.

SALÂT NEDİR?

Râgıb'a göre salât, lügat olarak dua, tebrik, ta'zîm mânâlarına gelir. Dînî ıstılah olarak dua mânasında kullanıldığı gibi ibadet mânasına da gelir. Kelime, kulun Allah'a salâtım ifâde ediyorsa, dua, namaz, ta'zîm mânalarına gelir, ancak Allah ve Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in insanlara salâtım ifâde ediyorsa, bu durumda aynı kelime "tezkiye" ve "İlâhî rahmete mazhar kılma" mânâlarına gelir. Melekler salât ediyorsa bu, dua ve istiğfardır. Şu halde yukarıda kaydettiğimiz âyette, Allah ve meleklerin Hz. Peygamber'e salât etmesi, meleklerin Resûlullah lehinde istiğfar etmesi, Cenâb-ı Ha kk 'ın da rahmetine mazhar kılması demektir. Seyid Şerife göre "salât" Allah'tan rahmet, meleklerden istiğfar, mü'minlerden hayır duadır. İbnu Hacer'e göre ise "salât" Allah'tan paygamberine olursa bu, rahmetin artmasıdır, başkalarına olursa rahmet ve tezkiyedir. Mücâhid'e göre Allah'tan salât, tevfık ve ismettir, meleklerden avn ve nusret (yardım), ümmetten ittibâdır. Bâzı âlimler de, "Rabb'in, Peygamberine salâtı, O'nun şerefini yüceltme ve tekrim (kıymet verme); meleklerin salâtı, onun mükerremiyetini izhârdır; ümmetin salâtı da onun şefa-atini talepdir" demiştir.

Bâzı âlimlere göre de meleklerden "salât"m mânası atfdır, yani esirgeme, Cenâb-ı Hakk'a nisbet edilince, ya kullarını melekleri nezdinde senâ etmesi demek olur -ki bu, Allahu Teâla'nm peygamberlerine salâtmm tefsirine daha uygun düşer- yahut kemâl-i rahmeti mânasmadır. Salât, Allah'tan başkasına nisbet edilince mânâsı hayır ile dua olur. Beyzâvî'ye göre: "Resûlullah'a salât, onun şerefini izhâra ve şânını tâzim ve tekrime itinâdır."

İbnu Hacer, burada kaydedilmeyen bâzı ulemâdan benzer bir kısım nakillerden sonra şunu söyler: "Bu kaydedilen görüşlerin en uygunu Ebû'l-Aliye'den kaydettiğimizdir: "Hz. Peygamber'e Allah'ın salâtmm mânâsı, O'na senası ve şânını yüceltmesidir (tâzîmi). Melâikenin ve insanların salâtı ise,

bunu onun için Allah'tan taleptir. Öyle ise bu talepden murad, artmayı taleb etmektir, salâtm aslını taleb etmek değil..." İbnu Hacer bu te'vilin en uygun oluşuna gerekçe olarak salât kelimesinin bütün kullanışlarda (salât Allah'tan veya melâikeden veya insandan da olsa) hep aynı mânâyı taşımasını gösterir.

Resûlullah'a salât ve selâmı mü'minlere emreden âyet-i kerîmede Hz. Resûlullah (aleyhissalâtu vessalâm)'m tâzîmi ve başkalarından farklı olarak tebcilinin emredildiği husûsunda ulemâ icma etmiştir. Halimi, salât okuyarak yerine getirilen bu ta'zîmin mahiyetini açıklamak üzere şöyle der: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okumanın mânâsı, O'nun tâzim edilmesidir (yüceltilmesi).

Öyle ise, Allahümme salli alâ Muhammedin (ey Allahım, Muhammed'e salât et) demenin mânâsı:

"Muhammed'i büyük kıl" demektir. Büyük kılınması, hem dünya ve hem ahirettedir.

Dünyada büyük kılınması, zikrinin yüceltilmesi, dininin izhârı ve şeriatının ibkasıyla gerçekleşir. Ahirette büyük kılınması ise, sevâbmm bol kılınması, ümmetine şefaatçi yapılması, Makâm-ı Mahmûd'la faziletinin ebedîleştirilmesiyle olur. Bu duruma göre, âyet-i kerîmede gelen: "Ey iman edenler, siz de ona salât edin!" emrinin mânâsı "Salât okuyarak onun için Rabbinize dua edin (bu söylenen büyüklük vasıtalarını ona vermesini taleb edin)" demektir. 12521

BÂRİK: "Bereket ver" demektir. Burada bereket, hayır ve kerâmetin artması mânâsındadır. "Ayıplardan temizleme ve tezkiye mânâsmadır" diyen de olmuştur. "Maksad bunun sâbitleşip devam

etmesidir, nitekim, "deve yere çöküp sâbitleşti" demektir" yorumunu getiren de

olmuştur. 12521

SUAL: SALÂT KELİMESİ PEYGAMBERLER DIŞINDA KULLANILIR MI?

Bu meselede ulema ihtilâf etmiştir. "Câiz" diyenler rahmet mânasını kastederler. Nitekim bu mânada

__ £

Hz. Peygamber: JT ^iS\ "Allahım, Ebî Evfâ ailesine rahmet ve bereket ver" diye

dua etmiştir. Câiz değil diyenler daha ziyâde, salât kelimesine ta'zim mânasını verenlerdir. Allahümme salli alâ Muhammedin sözümüz, sadece "Allah'ım, Muhammed'e rahmet et" veya "Muhammed'e merhamet et" mânasına gelseydi peygamberlerden başkası hakkında kullanmak da câiz olurdu. Keza "salât" kelimesi sadece bereket ve rahmet mânâlarına gelseydi "namazda musallînin: "Esselâmu aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtühü" sözü ile birlikte salâtı okuması da vâcibtir" diyenlere göre teşehhüdde okunmasının vücûbu da düşerdi. Halbuki yukarıda belirtildiği üzere salâttan öncelikle kastedilen, ta'zim ve tekrim (büyük kılmak, değer vermek)'dir. Öyle ise esas olan salâtm Resûllullah'a tahsisidir. Ulemâ, terkîm ve ta'zim mânasında salâtm Hz. Peygamber'e has olduğunda müttefiktir. 12511

ÂL-1 MUHAMMED

Resûlullah'a okunan salâtda sâdece Efendimiz'e değil, onun âline de salât ve selâm ediyoruz. Acaba âli Muhammed kimlerdir?

* Bu meselede de ulemâ ihtilâf eder. Bir görüşe göre ehl kelimesinden gelen âl kelimesi, aile mânâsına gelir. Âl-i Muhammed deyince bâzı âlimler Resûlullah'm sadaka haram olan yakınlarını anlamıştır. İmâm Şâfiî ve Cumhur bu görüştedir. Nitekim Resûlullah, Haşan İbnu Ali'ye "Biz âl-i Muhammed'iz, bize sadaka helâl olmaz" buyurmuştur. Aslında bunlar hakkında da ihtilâf edilmiştir.

* Ahmed İbnu Hanbel: "Teşehhüd hadisindeki âl-i Muhammed'den murad ehl-i beytidir" demiştir.

* Âl-i Muhammed'den muradın Resûlullah'm zevceleri ve zürriyeti olduğu da söylenmiştir. Ancak, bir kısım âlimler buna itiraz ederek, âl-i Muhammed'e her üçüncü de (yâni zevceler, zürriyet ve sadakanın haram edildiği yakınları) girdiğini belirtmişlerdir. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'den gelen bir rivâyet bu üç grubu da âl-i Muhammed olarak zikretmiştir. "Öyle ise, hadisi rivâyet eden râviler, bunlardan bazısını unutarak zikretmeyi ihmâl etmiştir. Çünkü her biri ayrı ayrı rivâyetlerde zikredilirler..."

* Bazı rivâyetlerde Âl-i Muhammed tâbiriyle sâdece Resûlullah'm zevceleri kastedilmiştir.

* Bâzı rivâyetlerde, sâdece zürriyet sözüyle husûsan Hz. Fâtıma'nm nesli kastedilmiştir.

* Âl-i Muhammed bütün Kureyş'tir diyen de olmuştur.

* Âl'den murad "bütün ümmet"tir diyen olmuştur. Bu sonuncu görüşü İmam Malik'in, Ezherî'nin, bir kısım Şâfiîlerin benimsediğini; Şerhu Müslim'de Nevevî'nin tercih ettiği, el-Kâdı Hüseyin ve Râgıb gibi bazılarının ittikâ ile kayıtlıyarak "ümmetten muttaki olanlar" dediklerini belirtirler... Bu görüşü

te'yid eden âyet ve hadisler zikredilmiştir: üjüuJİ 6\ ojuJjl Jt "Onun dostları ancak muttakîlerdir"

(Enfâl 34) buyurulmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da jjüuJI ^uJjl ûl "Sizden

benim dostlarım, müttakî olanlarmızdır" buyurmuştur. 12551

HZ. İBRAHİM'İN ZİKRİ

Resûlullah'a salavât okurken: "Allah'ım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât et, tıpkı İbrâhim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi..." denmektedir. Burada Hz. İbrahim'in öncelikle zikredilmiş olması, yani, Cenâb-ı Hakk'tan Peygamberimiz için salât taleb ederken, "İbrahim'e salât yaptığın gibi..." denmiş olması ulema arasında ihtilaf mevzuu olmuştur. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. İbrahim ve onun âlinden de efdal olduğu halde, Hz. İbrahim ve âli daha efdal imişçesine, onlara atfen Peygamberimiz ve âli için salât taleb ediyoruz?

Bu sorunun cevabına geçmeden hemen belirtelim ki, okunan duada Hz. İbrahim ve âlinin Cenâb-ı Ha kk 'ın tebciline mazhariyetleriyle ilgili ihbâr Kur'an-ı Kerîm'in bir âyetine işâret etmektedir: "...Ey ehl-i beyt, Allah'ın rahmeti, bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphe yok ki O, asıl hanide layık, hayr u ihsanı çok olandır" (Hûd 73). Meseleye getirilen açıklama ve cevaplara gelince, bazıları şöyledir:

* Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m bu ifâdesi, kendisinin Hz. İbrahim (aleyhisselâm)'den efdal olduğunu bilmesinden önceye aittir.

* Bunu tevazu için söylemiştir.* Teşbih burada, kadr u kıymette değil, asıldadır. Nitekim Kur' an'da bunun örnekleri var: "Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz

kılındı" (Bakara 183); "Nuh'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik" (Nisa 163).

* Burada teşbih, nâkısı kâmile benzetme değil, meşhur olmayanı meşhur olana (bilinene) ilhak nev'indendir.

* Burada teşbih, Hz. Peygamber ve âline olan salâtm tamamı ile Hz. İbrahim ve âline olan salâtm tamamı arasında yapılmıştır. Hz. İbrahim'in âline pek çok peygamberin dahil olduğu düşünülecek olursa, kendisine benzetilmenin (müşebbeh bih), bu nokta-i nazardan daha kavi olduğu anlaşılır. Burada söylenmek istenen şudur: Hz. İbrahim'in neslinden pek çok peygamber gelmiştir. Hz. Peygamber'in neslinden velîler gelmiştir, ama peygamber gelmeyecektir. Peygamberin fazileti, velîlerin faziletinden üstün olduğuna göre, Hz. İbrahim'in fazileti, neslinden gelen peygamberlerin mazhar olduğu faziletlerle birlikte toplanınca, bu daha fazla gelir. Hatta bu nokta-i nazardan, Hz. Peygamber ve âli'ni de Hz. İbrahim'in âli arasında mütâlaa edebiliriz, çünkü neslen ona dayanmaktadır. İbnu Abbâs'tan, "Muhammed, âl-i İbrahim'dendir" hadisi rivâyet edilmiştir.

* Hz. Peygamber'in bu duadan muradı, kendine verilen nimetin tamamlanmasıdır, tıpkı Hz. İbrahim'e tamamlandığı gibi.

Bunlardan ve kaydetmediğimiz diğer bütün görüşlerden her birinin bir haklılık yönü vardır. Meseleyi tahlil edenler umûmiyetle, Hz. Peygamber ve âlinin faziletleriyle, Hz. İbrahim ve âlinin faziletlerini toplam olarak nazar-ı dikkate almak ve hattâ Hz. Peygamber'i de -kıyâmete kadar mazhar olacağı faziletlerle birlikte- Hz. İbrahim'in faziletleri meyânmda mütâlaa ederek bu teşbihi değerlendirmek gerektiği görüşünü kuvvetli ve isabetli bulmaktadırlar. Doğruyu Allah bilir. 12 ^

SALÂTIN EHEMMİYETİ

İslam dini, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a salât okumayı, kulluğun izharında mühim ve müessir bir vâsıta kılmıştır. Daha önceki hadislerde geçtiği üzere en makbul bir duadır, başkaca her çeşit dualarımızın makbul olma şartlarından biri salât kılınmıştır. Dualarımızın başında, esnasında (ortasında) ve sonunda salavât okunmalıdır.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde kendisine salavât okumaya teşvik buyurmuştur. Birkaç tanesini kaydedeceğiz:

* "Dua eden bir kimse peygambere salât okumadığı müddetçe duası perdelidir (hedefine ulaşamaz)."

* "Her dua semaya çıkmaktan yasaklanmıştır. Bana salât getiren dua müstesna, o çıkabilir."

* "Kim bana salât getirmeyi unutursa ona cennetin yolu unutturulur."

* "Cebrail (aleyhisselâm)'le karşılaştığımda bana şunu söyledi: "Sana müjdeler olsun. Allah diyor ki: "Kim sana selâm verirse ben ona selâm veririm. Kim sana salât getirirse ben de ona salât (rahmet) ederim."

* "İbnu Ubey İbni Ka'b (radıyallâhu anh), Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm)'e sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sana çok salavât getiriyorum, buna vaktimin ne kadarını ayırayım?"

"Dilediğin kadarını" cevabını alınca tekrar sordu:

"Dörtte biri nasıl?"

"Dilediğin kadar yap, artırırsan senin için daha hayırlıdır."

"Üçte biri olsa?"

"Dilediğin kadar yap. Artırırsan senin için daha hayırlıdır."

"Yarı olsa?"

"Dilediğin kadar yap. Artırırsan senin için daha hayırlıdır.
"Üçte ikisi nasıl?"

"Dilediğin kadar yap. Artırırsan senin için daha hayırlıdır.
"Bütün vakitlerimde sana salât okusam?"

"Bu takdirde yeter, günahın mağrifet olunur." 1 ^ 21

222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/510-511. 222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/511.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/513.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/513.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/514.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/514-515. m İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/516.

222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/516-517. 121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/517.

1101 İbrahim Canan, Kutub1121 İbrahim Canan, Kutub1121 İbrahim Canan, Kutub2422 İbrahim Canan, Kutub2442 İbrahim Canan, Kutub2424 İbrahim Canan, Kutub1161

İbrahim Canan, Kutub2422 İbrahim Canan, Kutub1121
İbrahim Canan, Kutub112 İbrahim Canan, Kutub1221
İbrahim Canan, Kutub1211 İbrahim Canan, Kutub1221
İbrahim Canan, Kutub1221 İbrahim Canan, Kutub1221
İbrahim Canan, Kutub1221 İbrahim Canan, Kutub1221
İbrahim Canan, Kutub1221 İbrahim Canan, Kutub1221
İbrahim Canan, Kutub1221 İbrahim Canan, Kutub

1221 İbrahim Canan, Kutub

1222 İbrahim Canan, Kutub1222 İbrahim Canan, Kutub1222
İbrahim Canan, Kutub2222 İbrahim Canan, Kutub2222
İbrahim Canan, Kutub2222 İbrahim Canan, Kutub2222
İbrahim Canan, Kutub2222 İbrahim Canan, Kutub2222
İbrahim Canan, Kutub

2221 İbrahim Canan, Kutub

2222 İbrahim Canan, Kutub2221 İbrahim Canan, Kutub1432
İbrahim Canan, Kutub2221 İbrahim Canan, Kutub2422
İbrahim Canan, Kutub2421 İbrahim Canan, Kutub2421
İbrahim Canan, Kutub2421 İbrahim Canan, Kutub2421
İbrahim Canan, Kutub-i

Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme
ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,
Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme
ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,
Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme
ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,
Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme
ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,
Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme
ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,
Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme
ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi, Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yaymları:6/518. Akçağ Yaymları:6/518. Akçağ Yaymları:6/519. Akçağ Yaymları:6/519. Akçağ Yaymları:6/520. Akçağ Yaymları:6/520. Akçağ Yayınlan:6/521. Akçağ Yaymları:6/521. Akçağ Yaymları:6/522. Akçağ Yaymları:6/522. Akçağ Yayınları:6/523. Akçağ Yaymları:6/523-524 Akçağ Yaymları:6/524. Akçağ Yaymları:6/524. Akçağ Yaymları:6/525. Akçağ Yaymları:6/525. Akçağ Yaymları:6/526. Akçağ Yaymları:6/526. Akçağ Yaymları:6/527. Akçağ Yaymları:6/527. Akçağ Yaymları:6/527-528 Akçağ Yayınlan:6/528. Akçağ Yaymları:6/529. Akçağ Yaymları:6/529. Akçağ Yaymları:6/529. Akçağ Yaymları:6/529. Akçağ Yaymları:6/530. Akçağ Yaymları:6/530. Akçağ Yaymları:6/530. Akçağ Yaymları:6/531. Akçağ Yaymları:6/531. Akçağ Yaymları:6/531-532 Akçağ Yayınları:6/533. Akçağ Yaymları:6/533. Akçağ Yaymları:6/633-534 Akçağ Yaymları:6/534-535 Akçağ Yaymları:6/535-536 Akçağ Yaymları:6/536. Akçağ Yaymları:6/536-537 Akçağ Yaymları:6/537.

1521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/537.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/538.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/538.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/539.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/539-540.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/540.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/540.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/541.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/541-542.

1251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/542-543.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/543.

1211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/544.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/545.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/545-546.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:6/546-547.

1251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/547.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/547-548.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/548.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/548.

1251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/548.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/549.

1211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/550.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :6/550.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:6/550-551.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/6 1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/10-14.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/l 5.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/15-16.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/16.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/16-17.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/17-18.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/l 8.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/l 8-19.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/19.

^ Hanîf, daha önce açıklandığı üzere, dinde ihlâslı, başka dinlerden tamamiyle yüz çevirmiş, Hakk'a taraftar gibi manalara gelir. Ayrıca Harîf, Hz. İbrahim'in dinine mensup demektir. Müslüman da "Hakk'a teslim olmuş" demektir.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :7/20.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/20.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/20.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/21-22.

1251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları :7/23.

1521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/23-24.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/24.

^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/25.

1521 Ruh'la ilgili uzunca bir tahkiki merhum Haşan basri Çantay'm Türkçemizdeki en kıymetli Kur'ân tercümesi olan "Kur'ân-ı Hâkim ve Meâl-i Kerîm" adlı eserinden aynen iktibas ediyoruz (cilt 3, sayfa 1137-1139).

"Cumhûra göre (Cebrâil) aleyhisselâm "Celâleyn, Medârik". Bütün ruhlara müvekkel olan bir melek, yahud cins-i melek, yahud (Cebrâil) aleyhisselâm, yahud bütün meleklerden büyük olan İlâhî bir mahlûk (Beyzâvî). Bazılarına göre bir melektir ki, arş müstesnâ olmak üzere, Allah ondan büyük bir mahlûk yaratmamıştır.

(Şah Veliyyullah-i Dehlevî) hazretleri "Huccetullah-il Bâliğa" sının "Haşir vak'alannm iç yüzlerinden bir parça" unvanlı dördüncü bâbının başında şöyle der: "Bil ki, insan ruhlarının, bir demir nasıl mıknatısa doğru çekilip gidiyorsa öylece, müncezip olduğu (câzibesine tutulduğu) bir hazret vardır: Hazıyre-i kuds. Orası beden gömleklerinden sıyrılan ruhların -Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtü vasselâm)'in : "Birçok yüzleri, dilleri ve lügatleri vardır" diye anlattığı -Ruh-ı a'zam= En büyük ruh" ile olan toplantısının yeridir... (O eserin üçüncü "Mele'i a'la" babında da şöyle demiştir:) "Onların (ruhların) en büyüklerinin nurları toplanıp Hz. Peygamberimiz (aleyhissalâtü vasselâm)'in "Bir çok yüzleri ve dilleri var" diye anlattığı "Ruh"un yanında tedâhul ederler, orada tek bir şey gibi olurlar. Ona Hazîre-i kuds denilir..." Bu sözlerde geçen "Hazret", huzur, ön, kat ma'nâsmadır. Diğer lâfızlarla birleştiği zaman ta'zıym (büyükleme) anlatır: "Hazreti Kün= Şânı yüce olan Kün emri, kelimesi" gibi Musannifin ve yukarıda işâret ettiğimiz vech

ile, ba'zı müfessirlerin mübhem olarak bahsettikleri "Ruh-ı a'zam" hakkında kısaca izahat vermeyi münâsip görüyoruz: Bu sûre-i celîlede ve eEl-kadr" sûresiyle diğer ba'zı sûrelerde zikredilen bu "Ruh" a dâir hayli söz söylenmiştir. Meselâ [İbni Mes'ud (radıyallahu anh)] onun göklerden ve dağlardan büyükj bir melek olduğunu, (İbni Abbas) (radıyallahu anhüma) da yaratılışta onun meleklerin en büyüğü bulunduğunu beyan etmişlerdir. (Beyzâvî): "Yahud" kaydıyla "Bütün meleklerden büyük olan İlâhî bir mahlûk" der. (Şeyzâde) de (Cenâb-ı Alî) (radıyallahu anhümâ)'den nakledilen şu rivâyeti söyler: "Ruh bir melektir ki onun yetmişbin yüzü, her yüzünde yetmişbin dili, her dilinde yetmişbin lügati vardır. Bütün o lûgatlarla Allah-ü Teala'yı tesbîh eder. Cenab-ı Hakk her bir teşbihi başına, kıyâmete kadar, meleklerle birlikte uçacak bir melek yaratır. Allau Teâla, arş müstesnâ olmak üzere, ondan büyük bir mahlûk yaratmamıştır. Eğer o melek dilerse yadi gökle yedi yeri ve onların içinde olanların hepsini bir lokmada yutabilir." (Fahreddîn-i Râzî) de bu nakli kaydettikten sonra der ki: "Şu tafsıyl her halde Resûlullah (aleyhissalâtü vasselâm) tarafından verilmiş olmak lazımdır. Çünkü onu doğrudan doğruya (Hazreti Alî) (radıyallahu anh) bilemez. Halbuki peygamberimizin yalnız ona söyleyip de başkalarına haber vermemesi de vârid değildi." (Seyyid Şerîf) Ruh-ı a'zam"ı şöyle ta'rif etmiştir: "O zat-i ilâhiyeye, rübûbiyyeti itibariyle, mazhar olan insânî ruhdur ki etrafında kimse dolaşamaz. Kimse de ona aramakla kavuşamaz. Onun künhünü Allah'tan başkası bilemediği gibi o gayeye kimse de eremez. O, akl-ı evveldir, hakıykat-i Muhammediyye'dir. Nefs'i vaahidedir, hakıykat-i esmâiyyedir. Hakkın kendi suretinde (yani hakîkat-i esmâiyyesine mazhar buyurarak) yarattığı ilk mevcuttur, en büyük halîfedir, nurânî cevherdir. Cevherliği zâte, nurânîliği de zatın ilmine mazhardır. Cevherliği bakımından ona nefs-i vâhide, nuraniliği bakımından da akl-ı evvel denilmiştir. Onun âlem-i kebîrde birçok mazharları ve akl-ı evvel, kalem-i a'lâ, nur, nefs-i külliye levh-i mahfuz ve

şâire kabîlinden isimleri olduğu gibi ehl-üllahın ve diğerlerinin ıstılahında âlem-i sağıyr olan insanda zuhûrları ve mertebeleri itibariyle de mazharları ve sır, hafaa ruh, kalb, kelime ruu', füâd, sadr, akıl, nefs gibi isimleri vardır". Bilhassa Sufiyyenin büyük meşâhîrinden (Abd-ül Kerîmi Ceylî) hazretlerinin "İnsân-ı kârnif'inde -ki ulemâyı şeriat ve hakikatten Ballkesirli merhum (Abd-ül Azîz Mecdî) efendi kaddesellahü sırreh tarafından kâmil bir salâhıyyetle terceme edilmiştir- bu "Ruh" hakkında çok uzun izahat vardır. Şöyle başlar: "O, Suhiyye ıstılahında "Hakk-ı

mahluk = Yaratılmış bir hakikat" ve "Hakikat-i Muhammediye" denilen melektir. Allah ona kendine olan bakışı gibi baktı. Onu kendi nurundan, âlemi de ondan yarattı. "Emrullah" onon adlarındandır. Varlık âleminin en şereflisi, ma'nevî mertebece, kudretçe en yükseğidir. Ondan üstün bir melek yoktur. Hakka yakın olanların ulusudur o. Hak, varlık değirmenini onun üstünde döndürdü..."

(Şeyh-i Ekber), "Et-tedbîrât-ül ilâhiyye fî ıslah-ı memleket-il insâniyye" sinde der ki: "... Güneş, ziyâsı olduğu halde, taalluk ettiği şeylerin mizâc, suret ve şekillerine göre ihtilâf eder. Ruh-ı a'zam da bir, fakat hükmü, bulunduğu mahallere göre, muhteliftir. Teaddüd ve tekessürü tedbîr ettiği cisimlere göredir ki onlar da "Cüz'îruhlar" adını alır. Gerek "Ben ona ruhumdan üfürdüm" meâlindeki âyet-i kerîmde, gerek "EnNebe" suresinin bu âyetinde, gerek "Sana ruhu sorarlar ("El-İsrâ" sûresi, âyet: 80) meâlindeki âyette "Ruh" lâfzının hep müfred olarak zikredilmesi bunu te'yîd eder. Bazı hadîslerde cem'i sığasıyle vârid olan ruhlardan murad cisimlerle berâber gözünüze alman ruhlardır..."

(Şah Veliyyullah-i Dehlevî) nin çok yüksek bir hadîs âlimi, (Seyyid Şerîf)'in muhakkik ve zülcenâhayn bir zât-i âlî olmalarına rağmen müfessirleri şöylece bir tarafa bırakıyorum- âciziniz bahsedilen bu "En büyük ruh"

hakkında sahıyh hiçbir hadîs bulamadım. Bununla berâber benim bulamayaşım böyle bir hadîsin esâsen yok olduğunu ifade ve isbat edemeyeceği gibi söylenen o sözlerin mükâşefe mahsulü olmadığını da iddiâ etmez. Keşfen sâbit, fakat rivâyeten gayr-ı sâbit addedilen hadîsler vardır ki, bunlar ulemâyı hadîs ile sufiyye arasında öteden beri nizâ-ı mucib olmuştur. Âciziniz bu bahsin tedkîykını sadedden hâriç görerek yalnız bu babta söylenenlere kısaca bir işâreti kâfi görmüş bulunuyorum".

M İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/25-28.

1851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/28-29.

1241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/29.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/29-30.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/30.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/30-31.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/31.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/31.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/32.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/32.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/33-34.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/35.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/35-36.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/38-40.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/40-41.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/41.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/41.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/42.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/42-43.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/44.

11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/44.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/44.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/45-46.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/46.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/47.

11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/48.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/48.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/48-49.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/49.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/50-53.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/52.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/52-53.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/54.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/54.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/55.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/55.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/56.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/56.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/57.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/57.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/58.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/59.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/60.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/60-61.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/62.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/62-63.

11401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/63.

1M11 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/63-64.

U^ 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/64.

U^ 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/65.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/65.

11441 Bu cümle Ebu Dâvud'daki aslında yer almamaktadır.

11441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/66.

I! 4 21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/66.

1M21 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/66.

U® 1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/66.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/67.

11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/67-68.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/68.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/69.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/70.

11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/70.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/70.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/71.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/71-72.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/72.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/74-76.

11611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/76.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/76.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/77.

11661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/77-78.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/78.

11661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/78.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/79.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/80.

11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/81.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/81-82.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/82.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/83.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/83-84.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/85.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/85-86.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/86.

11551 Felak suresinde çöken karanlık el-Gâsık olarak isimlendirilmiştir: "Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden... sabahın Rabbine sığınırım." (Felak 1-3).

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/86-87.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/88.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/88.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/89.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/89.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/89.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/90.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/90.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/91.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/91.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/92.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/92-93.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/94.

11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/94.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/95.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/96.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/97.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/98.

11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/98-99.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/100.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/100.

11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/101.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/101.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/101-102.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/103.

15551 Kabir azabının varlığı ve mâhiyeti ile ilgili açıklama 5493-5500 numaralı hadîslerde gelecek.

15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/105-106.

15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/106.

15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/106-107.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/107.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/107-109.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/109.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/109-110.

15611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/110.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/110-111.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/112.

15161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/112-113.

15161 Hallet de haslet demektir. Râvî hangi kelimenin kullanıldığında şüphe etmiştir.

15161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/114-115.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/115-116.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/116-117.

15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/117-118.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan :7/l 18-119.

15511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/119.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/119.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/119-120.

15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/120.

15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/120-121.

15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/121.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/121-122.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/122.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/122-123.

15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/123.

1011 Burada huzûr'dan maksad Allah'ın huzurunda olduğunun idrâkidir.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/123-124. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/124.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/124-125. E 351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/125-126. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/127.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/128.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/128.

E® İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/128-129. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/129.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/130.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/130.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/131.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/131-132. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/132.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/132-133. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/133-135. ES İbrahim

Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/136.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/136.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/137.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan:7/137-138. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/138-139. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/139 ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/139-140. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/140.

ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/141-142. ES İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/142-143. KİTABU'Z-ZİKR

ZİKİR Mİ ÜSTÜN, TİLÂVET İ KUR'ÂN MI?

KİTABU'Z- ZIKR

(3 âSsjO^ aU (1)1 AÜİ J ystj (Jli[44P AÜİ (jÜ -1

UİLLJİ UjjJI IjJİİa ;IJ 31 İj Alil IjJİ>-j I 3 U

: 1J3Lİ Jli . 3);0jJjJLii ?(_<j.2İ_p iJj-Âj LS İİpI 3*5 3 U 3 3 U a 3 ij 3 U ajü 131-S^• ’OjJj-âü ^ı3jb

^ jI / jI J| ^ J| J| ^

jJ olJ. cojb JJ& i(J. 4 oL| Jli .

*(j! Jli .<JğpLli? Iİ L^_Jp I IIS"" L&j \j Jİ !OjJJ

İiÎ IjJI^U3Î3 jj :üjJjİİ ?UjÎ3 jj Ûûf :jyJ .yj t ÇUjî} Ji. :jyJ 0 l$Jl

ç, lig >- ^LaP ^ ^ ^ ^ J. J li . dj j_âp ^ ^ JlÎ • ^ I^ - I"^ j j

.|yI_4 ^jüJl İ-& c<yyp wii 4 İj ;JjJL$ aS-Iİ- j* Lc| yo*

1 . (1941)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın, yollarda dolaşıp z ikr edenleri araştıran melekleri vardır. Allahu Teâlâ'yı zikreden bir cemaate rastlarlarsa, birbirlerini "Aradığınıza gelin!" diye çağırırlar. (Hepsi gelip) onları kanatlarıyla kuşatarak dünya semasına kadar arayı doldururlar. Allah, -onları en iyi bilen olduğu halde- meleklere sorar:

"Kullarım ne diyorlar?"

"Seni teşbih ediyorlar, sana tekbir okuyorlar, sana tahmid okuyorlar. Sana ta'zim (temcîd) ediyorlar" derler. Rabb Teâlâ sormaya devam eder:

"Onlar beni gördüler mi?"

"Hayır!" derler.

"Ya görselerdi ne yaparlardı?"

"Eğer seni görselerdi ibâdette çok daha ileri giderler; çok daha fazla ta'zim, çok daha fazla tesbihde bulunurlardı" derler. Allah tekrar sorar:

"Onlar ne istiyorlar?"

"Senden, derler, cennet istiyorlar."

"Cenneti gördüler mi?" der.

"Hayır ey Rabbimiz!" derler.

"Ya görselerdi ne yaparlardı?" der.

"Eğer görselerdi, derler, cennet için daha çok hırs gösterirler, onu daha ısrarla isterler, ona daha çok rağbet gösterirlerdi." Allah Teâla sormaya devam eder:

"Neden istiâze ediyorlar?"

"Cehennemden istiâze ediyorlar" derler.

"Onu gördüler mi?" der.

"Hayır Rabbimiz, görmediler!" derler.

"Ya görselerdi ne yaparlardı?" der.

"Eğer cehennemi görselerdi ondan daha şiddetli kaçarlar, daha şiddetli korkarlardı" derler. Bunun üzerini Rabb Teâla şunu söyler:

"Sizi şâhid kılıyorum, onları affettim!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözüne devamla şunu anlattı: "Onlardan bir melek der ki: "Bunların arasında falanca günahkâr kul dahi var. Bu onlardan değil. O başka bir maksadla uğramıştı, oturuverdi." Allah Teâla: "Onu da affettim, onlar öyle bir cemaat ki onlarla oturanlar da onlar sayesinde bedbaht olmazlar" buyurur." [Buhârî, Daavât 66, Müslim, Z i kr 25, (2689); Tirmizî, Daavât 140, (3595).] m

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, ulemânın hadisten çıkardığı bazı inceliklere dikkat çeker:

* Hadis, Allah'ın zikredildiği meclislerin, buralarda Allah'ı zikredenlerin ve bu maksadla bir araya gelmenin faziletini beyan etmektedir.

Ayrıca, bunlara karışan kimseler, aslında zikir için gelmemiş olsalar bile aynen öbürleri gibi, Cenâb-ı Ha kk 'ın lütfedeceği her çeşit ikramdan istifâde edeceği, hisse sahibi olacağı da anlaşılmaktadır.

* Hadis, meleklerin insanları ne kadar sevip, onlara ne kadar yakından ilgi ve itina gösterdiklerini de ifâde etmektedir.

* Hadiste, suâl sâhibi, sorulandan daha iyi bilse bile, sorulanın kadrini yüceltmek, makamının şerefini ilan etmek, yakın ilgisini göstermek gibi sebeplere binâen, bazan soru sorduğunu görmekteyiz. Bâzı âlimler derler ki: "Cenâb-ı Ha kk 'ın melâikeye ehl-i zikirden bu suali, Kur'an'da geçen şu âyete işârette bulunmaktadır: "(Melekler) "Biz seni hamdinle teşbih ve seni takdis edip dururken orada (yeryüzünde) bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?" demişlerdi" (Bakara 30). Sanki meleklere şöyle denmektedir: Onlara şehvetler, şeytanların vesveseleri musallat edilmiş olmasına rağmen, onlardan hasıl olan şu tesbîhat şu takdîsâta bakın! Onlar nasıl buna giriştiler teşbih ve takdiste sizlere benzeyiverdiler?"

* Bâzı âlimler derler ki: "Bu hadisten şu netice çıkmaktadır: İnsanoğlundan hâsıl olan zikir, meleklerden hâsıl olan zikirden daha üstün ve daha şereflidir. Zira, insanların zikri, pek çok meşguliyetlere ve ibâdetten uzaklaştırıcı pek çok engellerin varlığına rağmen hâsıl olmakta ve gayb âleminde ortaya çıkmakta, takdir gömlektedir. Melekler için bunların hiçbiri mevzubahis değildir."

* Hadis, zındıklar tarafından: "Allah yeryüzünde iken görülebilir" diye iddia edilen sözü de tekzib

etmektedir. Nite kin bir Müslim hadisi de:

"Biliniz ki, ölünceye

kadar Rabbinizi göremezsiniz" der.

* Hadis kesinlikle bilinen meselelerde bile, onu te'kid ve şânını yüceltmek için yemin etmenin câiz olduğunu gösterir.

* Cennetin şâmil olduğu güzellikler, cehennemin şâmil olduğu çirkinlikler, tavsiflerin ötesinde kalmaktadır. Cenneti kazandıracak sebeplerden biri de onu Allah'tan taleb ve rağbette mübâlağaya yer vermektir. 0

.oy *LİP 4^3 J,l*J 4\il ^ İJjIİL* JJLî ’.İ-f- <üM (Jy^j !(Jlİ 4JLP 4\)1 C5' S ^J -2.

ix>dg^gi ^*j>x.]gv?ı

jjI As^-y>~\ . J oy aA)I 4*İP oJ IS"* I <U3 <üil JSİİj ^Ju>£ - ^“1 ^Ju^« ^3 coy 4\il A^lp oJ IS"" 4^3 4\)I . 4İ*IiI illâ » Ojrü\ « . ç^^LayJlj aJ^a) Ij-Aj

2 . (1942)- Yine Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir yere oturur ve orada Allah'ı zikretmez (ve hiç zikretmeden kalkar) ise Allah'tan ona bir noksanlık vardır. Kim bir yere yatar, orada Allah'ı zikretmezse, ona Allah'tan bir noksanlık vardır. Kim bir müddet yürür ve bu esnâda Allah'ı zikretmezse, Allah'tan ona bir noksanlık vardır." [Ebû Dâvud, Edeb 31, (4856), 107, (5059); Tirmizî, Daavât 8, (3377); Hadisin metni Ebû Dâvud'a aittir. Sondaki ziyade İbnu Hibbân'm Mevârid'inden alınmadır (2319).]^

AÇIKLAMA:

1- Hadis Tirmizî'de şu şekilde gelmiştir: "Bir cemaat bir yerde oturur ve fakat orada Allah'ı zikretmez ve nebilerine salât okumazlarsa, üzerlerine bir ceza vardır. (Allah) dilerse onları azablandırır, dilerse mağfiret eder."

2- Hadiste geçen ve noksanlık olarak tercüme ettiğimiz kelime tire'dir. Tire kelimesinin noksanlık, pişmanlık, muâtebe (itâb), ceza (tebîa) ve hatta ateş gibi muhtelif mânâlara geldiği şârihlerce belirtilir. Hadiste daha ziyâde noksanlık ve ceza (tebîa) mânasında kullanıldığı açıktır. Tirmizî'de geçen "tire"yi cezâ mânasında anlamak daha muvafık gözüküyor. Hadis, bu durumlarda, Allah zikredilmediği takdirde, hâsıl olan taksirâtın, daha önceki günahlara dahil edilip -kıyamet günü- hep beraber cezaya bâis kılınacağını ifâde ederken, Allah zikredildiği takdirde önceki kusurların da affa mazhar olabileceğine , bu zikrin önceki günâhların da affına bir sebep kılınabileceğine îmâ etmekte ve mü'minleri yaşanan her çeşit ahvalde Allah'ı zikretmeye teşvik etmektedir.

3- Hadiste şu mâna da vardır: "Mü'min yalnız bile olsa oturma, kalkma, yürüme, yatma gibi herçeşit ahvâlinde zikrullaha yer vermeli, değişen ahvalini en azından bir besmele, bir hamdele ile başlatmalıdır. Oturmuş iken kalkmak veya yatmak veya yürümek, yahut da yürümekte iken oturmaya geçmek... Bütün bunlar ahvalimizin değişmesidir. Öyleyse her değişikliğe geçerken bir zikirde bulunmak teşvik edilmekte, bu yeni ahvalimiz esnasında zikrullah'a hiç yer verilmedi ise bunun bir vebal, bir eksiklik olacağı, hesaba gireceği belirtilmektedir. Esasen dinimizin temel tâlimatlarmdan (öğreti) biri, kişinin her ânından hesep vereceği prensibidir. Şu halde dilimizi, yeni bir ahvâle geçerken besmeleye alıştımak, mü'mine büyük bir kazanç getirecek, o esnada mekruhât yapmadı ise, hidâyette dil

alışkanlığı ile de olsa çektiği besmele,onu mes'uliyetten çıkaracak, büyük kazanca vesîle olacaktır. Öyle ise dilimizi, zihnimizi sıkça besmeleye alıştırmalıyız. Zâten Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)

efendimiz, hayrın alışkanlık olduğunu haber vermektedir: öSUJb ut* 'JŞ~\ "Hayra

alışın; zîra hayır, âdetle (alışkanlıkla) kâimdir" 1 ^

-14 aü 1 ^ ^ ’û I Lo. ^ o— Ali 1 ^ ^I ^ ^A ^ Lî 1 ^ I 049

yj* Si y p cJjjj 1%!! a>jcâ\ \ Jl*; t&ı ûjjS'i; y oilş :JU Alî

. 4j>- j>-\ .Jo_CLP

3 . (1943)- Ebû Müslim el-Eğarr (rahimehullah) diyor ki: "Ben şehâdet ederim ki Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd (radıyallâhu anhümâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğine şehâdet ettiler: "Bir cemaat oturup Allah'ı zikrederse, mutlaka melekler etraflarını sarar, Allah'ın rahmeti onları bürür, üstlerine sekine iner ve Allah onları yanında bulunan (büyük melek)lere anar." [Müslim, Zikr 39, (2700); Tirmizî, Daavât 7, (3375).F

AÇIKLAMA:

1- Sekine, hadislerde, değişik şartlarda sıkça gelmiş bir tâbirdir. Her bir durumda farklı mânalarda kullanılmıştır. Nihâye'de kaydedilen, bazılarına göre hareket ve davranışlarda vakar ve teenni, sükûn, rahmet, yüzü insana benzeyen rüzgâr ve hava gibi ince ve seyyal bir canlı, savaşta Müslümanların beraberinde bulunan ve ortaya çıkınca düşmanların mağlubiyetine vesile olan kedimsi bir mahlûk, hızlı geçen bir rüzgâr, melek... vs. Sadedinde

olduğumuz hadiste, sekîne'nin "rahmet, vakar ve itminan" mânalarında olabileceği söylenmiştir.

2- Bu hadis, birden fazla insanların Allah'ı zikretmek gayesiyle toplanmalarının faziletine dikkat çekmekte ve buna teşvik etmekte. Toplanma mahalli hadiste mutlak bırakılmıştır. Öyle ise mescidler, medreseler, evler, kırlar, dükkanlar vs. olabilirler. Sâdece "mescidler" olarak kayıtlamak eksik olur. Mescidlerin kapalı olduğu saatlerde mescidlerin uzak bulunduğu yerlerde bu fazileti elde etmek için Müslümanların ev, dükkan, kır, bahçe gibi zamana zemine göre en uygun fırsatları değerlendirmeleri gerekir. Müteakip hadiste de görüleceği üzere bu meselede en uygun imkân, bilhassa günümüz şartlarında evlerdir. Mü'minler evlerini bir zikir meclisine çevirebilirler: Ev halkı ile her gün belli bir zamanda zikrullah yapılabileceği gibi, yakın akrabalar, yakın komşular, yakın meslekdaşlar gibi kişinin samimi alâka duyduğu kimselerle de haftalık veya aylık veya on beş günlük... belli saat ve günlerde biraraya gelecekleri zikir meclisleri teşkil edilebilir.

Zikir meclisi deyince, sadece tesbîhat, Kur'an okunan meclis anlaşılmamalıdır. Dinî ilimlerin mübâhase edildiği meclisler, mâlâyâniyata, mıi' mi nlerin gıybetine yer vermemek şartışyla nezîh bir hava içerisinde geçen sohbet meclisleri de, zaman zaman yer verilecek salâtu selâm ve besmele gibi zikirlerle , bir nevi "zikir meclisi" mânası içinde mütâlaa edilebilir.

Şu halde mü'min, boşa geçen mâlâyâni şeylerle tükenen hayatını irâdî bir disipline sokarak daha faydalı hale getirebilir. Sadedinde olduğumuz hadis, zikir meclisleri teşkiline teşvik etmektedir. Bu, sadece erkeklere has değildir. Söylenen mânâdaki meclisleri kadınlar da kendi aralarında teşkil etmelidirler. 1 ^ 1

<uî dili <ui dili cu^Jl ıjlî İ~t~ ^jJl jl[. kul ^1 -4.

. OO^'-uJl d>~ j>-\

4 . (1944)- Hz. Ebû Musâ (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İçerisinde Allah zikredilen evlerin misali ile içerisinde Allah zikredilmeyen evlerin misâli, diri ile ölünün misali gibidir." [Buhârî, Daavât 66; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin 211, (779).] m

AÇIKLAMA:

Hadiste, içerisinde Allah'ın zikredildiği ev, diriye; zikrullaha yer verilmeyen ev de ölüye benzetilmektedir. Aslında kastedilen, evin içindekilerdir. Yâni Allah'ı zikreden kimseler diridirler, yaratılış gâyesine uygun faaliyet ve iş yapıyorlar demektir; zikretmeyenler ise ölü gibidirler, yâni yaratılış gayesi olan ibâdeti yapmıyorlar demektir. Ayet-i kerîmede: "Biz cin ve insanları ancak ibâdet için yarattık" (Zâriyat 56) buyurul maktadır. 1111

15) 6ıj jjs- 6l :(J,6 *j aUİ (JjJL t J6S İ-t- ^gJl 0l[.kut- kul ı_^

f o , ✓ t ı - /•. „•* . t 0 o y C 6 . «■* O''* ^ ^ , . O-'* .ı ® < .«. O-'i ® . 'y . < ® . . 'y . <

I \jJj* J 3 I ç <3 aj p $ (j (j aj p $ jU o:

jOk^uJl ajlJ'I jbl 0)j tlf-6 <tJl cyyû Leh Cyyj 0)j .lpî)İ <cJj cyyS

5 . (1945)- Hz. Ebû Hüreyre'nin rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri diyor ki: "Kulum, hakkımda nasıl bir zan yürütürse ben öyleyimdir. O, beni zikredince ben onunla beraberim. O beni içinden geçirirse, ben de onu içimden

geçiririm. O, beni bir cemaat içerisinde anarsa, ben de onu, onunkinden daha hayırlı bir cemaatte anarım. O, bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim." [Buhârî, Tevhid 50; Müslim, Zikr 2, (2675); Tirmizî, Daavât 142, (3598).]®

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, daha önce birçok emsali geçen müteşâbih hadislerdendir. Yâni, bunu kelimelerin lügat mânasını esas alarak anlamak mümkün değildir. Aksi takdirde İslâm'ın tevhid akidesine ve ilah telakkisine uymayan durumlar ortaya çıkar. İbnu Battâl der ki: "Burada Cenâb-ı Hakk, kendisini kuluna yaklaşmakla tavsif etti, kulu da kendisine yaklaşmakla tavsif etti, ayrıca kendisini, "gelmek" "koşmak"la tavsif etti. Bütün bu vasıfların hakikat olması da, mecaz olması da muhtemeldir. Hakikate hamli mesafelerin katedilmesini ve cisimlerin bir birine yaklaşmasını gerektirir. Bu ise, Allah Teâla hakkında muhaldir. Arap edebiyatında meşhur olduğu üzere ifâdenin hakikate hamli muhal olunca, mecaz kastedildiği ortaya çıkar. Öyleyse kulun Allah'a bir karış, bir zira' yaklaşma, yürüme, gelme gibi vasıflarının mânası, onun itaatiyle farzlarını ve nâfılelerini yapmalarıyla Allah'a yaklaşmasıdır. Allah'ın kuluna yaklaşması, gelmesi, yürümesi de kulun taatine karşı sevap vermesi, rahmetini ona yakın kılmasıdır. Böylece "Ona koşarak gelirim" sözünün mânası "Kuluma sevabım sür'atle gelir" demektir." İbnu Battâl, Taberî'den şu yorumu nakleder: "Cenâb-ı Hak, kulun azıcık taatini "bir karış"a benzetirken, ona mukabil vereceği ikrâm ve sevabı "arşm"a benzetmiştir. Bunu, taatine yönelen kimselere karşı ikramının bolluğunu göstermede bir delil kılmıştır..."

İbnu't-Tîn de şunu söylemiştir: "Buradaki kurb (yakınlık)

jî 4>ıS oıfcO

âyetinde

geçen yakınlığın bir benzeridir. Çünkü buradaki yakınlıktan maksad rütbe (mertebe) yakınlığıdır ve ikrâmın (kerâmet) bolluğudur; koşma da bir kinâyedir, bununla kula rahmetin sür'atle geldiği, kuldan Allah'ın râzı olduğu ve kula olan ücretinin çokluğu kastedilmiştir..."

Bu hadiste gelen teşbihten maksad "Allah'ın kulun tevbesini sür'atla kabûl ettiğini, itaati kolaylaştırıp bu hususta kula takviye ve güç verdiğini, kulun hidâyetini tamamlayıp muvaffak ettiğini ifâdedir" diye açıklayan da olmuştur.

Hadisin anlaşılmasında Râgıb (rahimehullah)'m getirdiği derinliği de burada kaydetmede fayda var. Der ki: "Kulun Allah'a yakınlığı, kendileriyle Allah'ın tavsif edilmesi sahih olan bazı sıfatları kula tahsis etmek, kulu da o sıfatlarla -Allah'ın tavsif edildiği derecede olmasa bile- tavsif etmek demektir. Söz gelimi hikmet, ilim, hilm, rahmet vs. bu meyânda zikredilebilir. Kulun bunlarla ittisâfı (bu vasıfları kazanması) cehâlet, hafiflik, gadap... gibi mânevi kirlerden, beşerî tâkat ölçüsünde temizlenmesiyle hâsıl olur. Bu ise, ruhânî bir yakınlıktır, bedenî değil. İşte "Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım" hadisinden maksad budur.' ,üfil

AliI Çalis> aJuIjî (J,['.İ-j- AliI (Jju[: Jli aip AliI Â/oLh ^1 .6.

\j ILijJl AliI JJÜI ıLdjCj ,i ^ULÜICE A>-^>-I .JoÇ[4İ1İ c IiaP İ [oy>

6 . (1946)- Ebû Ümâme (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: "Kim yatağına temiz (abdestli) olarak girer ve uyku bastırmcaya kadar Allah'ı zikrederse gecenin herhangi bir saatinde

uyanıp da Allah'tan dünya veya âhiret hayırlarından bir şey isterse Allah Teâla, istediğini mutlaka ona verir." [Tirmizî, Daavât 100, (3525).j 1111

7 . (1947)- Hz. Muâz İbnu Cebel (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Kul, kendini Allah'ın azabından kurtarmada zikrullahtan daha müessir bir ameli işlememiştir." [Muvatta, Kur'ân 24, (1, 211); Tirmizî, Daavât 6, (3374); İbnu Mâce, Edeb 53, (3790).]^

AÇIKLAMA:

1- İmam Mâlik bu hadisi, "Allah'ı zikretmek"le ilgili açtığı bir bâbda rivâyet eder. Hadis muallaktır. Evvelinde zikrin ehemmiyetini belirten Ebû'd-Derdâ'nm bir rivâyetini kaydeder. Sadedinde olduğumuz hadisi açıklayıcı mahiyette olduğu için şerh maksadıyla meâlen kaydediyoruz: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) sordu: "Size amellerinizin en hayırlısını, sizin derecenizi en çok artıracak, Melikiniz nezdinde en temiz, sizin için altın ve gümüş bağışlamanızdan daha hayırlı, sizin için düşmanınızla karşılaşıp onların boyunlarını vurmanızdan, onların da sizin boyunlarınızı vurmalarından da hayırlı amelinizi haber vereyim mi?"

"Bu nedir ey Allah'ın Resûlü?" dediler.

"Allah'ı zikretmektir!" buyurdu."

2- Zürkânî, zikrullahm üstünlüğünü şöyle açıklar: "Çünkü, infak, düşmanla savaş gibi diğer ibadetler Allah'a yaklaşmada vâsıtalar ve vesilelerdir. Halbuki zikr en yüce maksaddır. Bunun (zikrullahm) başı Lailâhe illallah'tır. Bu kelime-i ülyadır. (En ulu sözdür.) İslâm çarkının etrafında döndüğü mihverdir. İslâm'ın diğer rükünlerinin üzerine

oturduğu kâidedir. İmanın en âli şûbesi ve hatta imanın (diğer

rükünlerini de ifade eden, içine alan) külldür.

Lc' cii l "İnsanlara söyle:

"Bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyolunuyor" (Fussilet 6) âyeti de ifâde ediyor ki vahy, tevhîd üzerine tekâsüf etmektedir. Çünkü, vahiyden en büyük maksad tevhidin takriridir. Diğer maksadlar tevhide tâbi durumundadırlar. Bu sebepledir ki, Allah'ın ârif kulları Lailâhe illallah'ı diğer bütün zikirlere tercih ettiler. Esâsen, bunda öyle husûsiyetler vardır ki, tarifi mümkün değildir, onu ancak vicdânen ve zevken hissetmek mümkündür."

3- Bazı âlimler, bu hadisin, efdal zikrin (hatırlamanın) muhâtaba göre farklı olacağına hamledilmesi gerekir demiştir. Sözgelimi, savaşmasıyla İslâm'a faydalı olan kahraman bir yiğide hitab edince, ona cihâdın efdal olduğu zikredilmeli; malından fukaranın istifâde ettiği zengine hitab edince, sadakayı söylemeli; hacca muktedir olana hitab edince ona haccı söylemeli; ebeveyni sağ olana hitab edince anabâbaya iyilik yapmanın efdal olduğu söylenmelidir. Böylece hayırlar arasında bir tevfık yapılmış olur.

İbnu Hacer der ki: "Burada zikirden maksad kâmil zikirdir, bu ise dille zikrederken kalble hamdetmeyi ve zihnen de Allah'ın azametini tefekkür etmeyi beraberce sağlayan câmî bir zikirdir. İşte böylesi (dil, kalb ve zikirle birlikte yapılan) bir zi kr e hiçbir şey muâdil olamaz. Cihâd vs.'nin efdaliyeti (üstünlüğü) sadece dille yapılan zikre nisbetledir.

Mâliki ulamâsmdan Ebû'l-Velîd el Bâcî de şunları söylemiştir: "Zikir dil ve kalb ile olur. Kalbin zikri, kişinin İlâhî emirlere uyduğu ve meâsîden kaçtığı esnâda Allah'ı hatırlamasıdır. Dilin zikri ya vâcibtir, namazda Fâtiha, iftitah tekbiri, selam

ve benzeri şeyler gibi; ya da mendubtur, diğer zikirler gibi. Vâcib olan zikrin hayır amellerinden efdal olması muhtemeldir. Mendub zikrin de, sevabının büyüklüğü ve hayır yoluna şevki veya çok tekrarı gibi sebeplerle üstün olması muhtemeldir." 1 ^

4- Zikir mi üstün, Tilâvet-i Kur'ân mı?

ZİKİR Mİ ÜSTÜN, TİLÂVET-İ KUR'ÂN MI?

Bu hadis, zikrin Kur'an-ı Kerîm'i tilâvetten efdal olduğunu iktiza eder, ancak bu durumda öSIIf ÂÜ'

أُمَّتِي تِلاوَةُ الْقُرآن "Ümmetimin en faziletli ibadeti Kur'an tilâvetidir" hadisine muhalefet eder.

aradaki ihtilafı şöyle kaldırır: "Kur’ân bütün herkes için efdaldir. Zikir ise başından sonuna kadar bütün ahvâliyle Allah'a teveccüh etmiş, kendini O'na vermiş kimse için efdaldir. Zira Kur'ân, her çeşit marifeti, ahvali ve doğru yola irşad ihtiva eder. Kul, ahlâkını güzelleştirmeye, mârifetleri tahsile muhtaç olduğu müddetçe Kur'ân okumak ona evlâdır. Ama bu safhayı aşar, zikir kalbini istilâ ederse, onun zikre devam etmesi evlâdır. Zira Kur'ân onun zihnini cezbeder ve cennet bahçelerinde dolaştırır.

Kendini Allah'a verenin cennete iltifat etmemesi, tek şeyi istemesi, tek şeyi zikretmesi gerekir. Fenâ ve

a s

istiğrak derecesine böyle ulaşılır. Nitekim Cenâb-ı Hakk: Al JSjJj "Allah'ı zi kr etmek en

büyük şeydir" (Ankebût 45) buyurmuştur." 1141

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/195-196.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/197.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/198.

141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/198-199.

141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/199.

141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/199-200.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/200.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/200.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/201.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/201-202.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/202.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202.

1141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/202-203.

1141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yaymları:7/204.

EMR-1 Bİ'L-MA'RUF VE'N-NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER BÖLÜMÜ
EMR-İ Bİ'L-MA'RUF NEHY-1 ANİ'L-MÜNKER İrşad-Fitne Münâsebeti:

Eski Milletlerden Misal:

İrşad Bidâyette İhmal Edilmemeli:

İrşadda Ashâbın Yeri:

İrşâd Ederken Korkmamak, Ydmamak:

Gemiyi Delenler:

Emr-i Bi'l-Ma'rufun Hükmü:

Vâcib Olmayabilir Mi?

Emr Ve Nehyi Vâcib Kılan Şartlar:

Birinci Şart:

İkinci Şart:

Üçüncü Şart:

Kimlere Vâcib:

1. Devlet Reisinin Durumu:

2. Hangi İş Devlete Has:

3. Herkesin Müdâhele Edeceği İşler:

4. Âlimin Müdâhale Edeceği İşler:

5. Âlimler Arasında İhtilâf:

6. Fâsık Kimse Emr Ve Nehiyde Bulunabilir Mi?

7. Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münker Farz-ı Kifâyedir:

8. Hususi Memur (Muhtesib) Tâyini:

9. Emr Ve Nehiyde Tarz:

10 . İrşadda Haddini Bilmek:

11. Ümerâya Karşı Emir Ve Nehiy:

Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münkeri Terk İrşadda Teenni

Sâri'den Çok Şeriatçı Olmamalı

Fitnenin Bir Başka Yönü: Fitne Zalimleri Temizler

İrşadı Terketme Kararında Teenni

Kendini Allah'a verenin cennete iltifat etmemesi, tek şeyi istemesi, tek şeyi zikretmesi gerekir. Fenâ ve istiğrak derecesine böyle ulaşılır. Nitekim Cenâb-ı Hakk: وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ "Allah'ı zikretmek en büyük şeydir" (Ankebût 45) buyurmuştur."[14]

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/195-196.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/197.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/198.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/198-199.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/199.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/199-200.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/200.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/200.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/201.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/201-202.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/202-203.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:7/204.

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF VE'N-NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER BÖLÜMÜ

İrsadda Teenni

âri'den Cok Seriatcı Olmamalı

Fitnenin Bir Baska Yönü: Fitne Zalimleri Temizler

İrsadı Terketme Kararında Teenni

Fıkhın Hükmii:

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF VE'N-NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER BÖLÜMÜ^

ıjlaâ Alkali ^ıjlââ 4u]j ^-ââ (jI AjL^a]! (Jjâ 4 üa^J İûJ (_j^û f] jİ ^ ^ ç ■'■' (j^jÜa ^jC. _|_

1 j£-li ^Lû t_ğ\j (j-û ; JjâJ ft- 4İ1İ lÎ-"'» ^■ ■ ı4_llc. Lû İS3 lİ& Lfi 4_ic. afi ^^.lâfi .^ı l* ..ı ^j'i Jlââ tdIlliA Lg

Jââ] li&j ^)• -- 1' 1 Ajola^Jl 4_^^ki _JğjLûj t6 l c_âxjIlai g£İE j ı4 jlLıâ XW;.,1 \ jli ı4 '4 ..4 4 ^JalujJ jlİ 4Û.İ11 t4_ıâ j^jfLı ^lj -lıc. ^ajJ yiufi -"'-v j-41 ^ji fi^Aalfi ClıâlLâ. ıfj)y* fi ^tJUââ çalüâ (_jjuijjll .lic.

lařlâ AİolÜI | .1İC. k>a4İJ (_fi3 4 j Clllûjj

1. (89)- Târik İbnu Şihâb anlatıyor: "Bayram hutbesini okuma işini namazdan öne alanın ilki Mervan’dır. O, bu işe tevessül edince cemaatten birisi ayağa kalkarak:

"Yanlış iş yapıyorsun, namazın hutbeden önce kılınması gerekir" dedi. Mervan:

"Artık o usûl terkedildi" diyerek devam etmek istedi. Ebu Saîdu'l-Hudrî ortaya atılarak:

"Bu adam, üzerine düşen uyarma vazifesini yaptı. Zira ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim:

"Sizden kim (sünnetimize uymayan) bir münker görürse (seyirci kalmayıp) onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse lisanıyla düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu kadarı imanın en zayıf mertebesidir."

Tirmizî’nin rivâyetinde şöyle denir: "Bir adam kalkarak ey Mervan sünnete muhalefet ettin..." dedi.

Ebu Dâvud şu ziyadeyi kaydeder: Sen bayram gününde minberi (musallaya) çıkardın. Halbuki daha önce bayramda minber çıkarılmazdı. Bir de hutbeyi namazda öne aldın."

Nevevî rivayetinde bu açıklamalar yok, sadece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözleri var

AÇIKLAMALAR:

1- Emevî halifeleri, hutbe sırasında cemaati rahatsız eden siyasî muhtevalı sözler sarfederlerdi. Hz. Ah (radıyallahu anh) başta, Âl-i beyte hakaretler, lânetler okumak mutad bir hal almıştı. İbadetini yapmak ve fakat bu nâhoş sözleri dinlemek istemeyen birçok Müslüman, namazı kılar kılmaz mescidi terkederek hutbeyi dinlemiyordu. Bu durumu önlemek ve hutbelerinin herkes tarafından dinlenmesini sağlamak için, Halife Mervan, yukarıda belirtilen değişikliği yapar: Önce hutbeler okunur, sonra namaz kılınır. Bu durum da başka rahatsızlıklara, halîfenin itibarını sarsıcı müdahalelere sebep olur.^

2- Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ye Nehyi Ani'l-Münker

Dinimizin hayatiyetini koruyan mühim bir müessese olan iyiliğin emir, kötülüğün yasaklanması meselesine kısaca temas edeceğiz.

Emredilecek olan ma'ruf, aklın ve şeriatın güzel kabul ettiği her şeydir. Yasaklanacak olan Mü nk er de yine aklın ve şeriatın çirkin bulup reddettiği her şeydir.

Gerek Kur'ân-ı Kerîm’in birçok âyetleri ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in pek çok hadisleri mü’minleri bu meselede teşvik eder. Emr-i bi'lma'mf ve

nehy-i ani'lmünker yapmayan milletlerin tarihte çöktükleri ve gelecekte de musibet ve belalara mâruz kalacakları, çökecekleri belirtilir. Bir hadis şöyle: "İçerisinde iyilerin daha mümtaz, daha güçlü bulunduğu bir kavimde kötülükler işlendiği halde, iyiler müdahale edip ıslahda bulunmazlarsa -bir başka rivayette: Müdâhale edecek güçte bir kimsenin bulunduğu bir kavimde kötülükler işlenir ve fakat o kimse müdâhalede bulunmazsa- Allah (celle şânuhu), herkese ulaşacak umumî bir ceza gönderir."

Şu hadis emr-i bi'lma'ruf, zamanında yapılmadığı takdirde cemiyetin mâruz kalacağı ızdırabın sonradan çok zor telâfi edileceğini ifade eder: "Ey mü’minler, yalvar yakar olmanıza rağmen

dualarınız kabul olmayacak durumlara düşmezden önce iyiliği (ma'rufu) emir ve kötülükten de men ediniz." 1 ^

AjJûİ 4İ jlü i kJûl alil AİÎxj Lg^ \Ü alil <JjjojJ) 3^ *(Jtâ 4_ic. alil ^jjljol-û ^1 Qc- j J2,

^ La j^j^İJLajy * Q : t-° û^-J^ *■_â^i^. t_kl^j L^jl û^j-ûlj ^jj-lijLiy 4^-y ^■ .-»ly

4 jjLûj t6 l /ja cdli ç.I,_waj _ l j-a ya jC'jaA 4dâj ^yay Ll^Jş^ı t^-3 4iLoıL ^yay cilaya cy-3 ûAii ^yaâ

^ja ûxj (jyjLi (jjilI)jtt y t^]l (jj&jAJ ı âlâ. »LÌâ ylS Hy«34li . .al 4 »3^ j >Il ^gyly^« t ^lma 4_^^âl

. f^44i I jJû Û>LAiJ İS J * aA

2. (90)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu:

"Benden önce Allah'ın gönderdiği her peygamberin mutlaka ümmetinden havarileri ve arkadaşları olmuştur. Bunlar onun

sünnetiyle amel ederler emirlerini de yerine getirirlerdi, sonra, bu peygamberlerin ardından öylesi kötüler zuhur etmişti ki, yapmadıklarını söyleyip, kendilerine emredilmeyeni de yapmışlardır. Kim bu güruhla eliyle miicahede ederse nıü'mindir. Kini onunla diliyle mücahede ederse o da nıü'mindir. Kim de onlarla kalbiyle mücahede ederse o da mü' inindir. Bunun gerisine, artık zerre miktar iman yoktur.

AÇIKLAMA:

İşlenen bir kötülük (münker) karşısında, mü'min, şartlara göre mutlaka bir tavır alacaktır. Eliyle müdâhale ettiği takdirde halledebileceği, müessir olabileceği bir durumsa eliyle, sözle faydalı olabilecekse diliyle müdâhale edecektir. Her ikisi de fayda venneyecek bir durumda ise kalben buğzederek taraftar olmadığını belirtecektir. Bunu da yapmazsa o münkeri hoş görüyor demektir. Bu elbette imanla bağdaşmaz.^

~jb yadlaş ^AjLdc. yy^ j ^ l jtn cIuISj *d)l JJis ; JlÎ Aic. üıl Aic. j _ 3

(*& } L_l^]â <U)1 ^A jJ£ i jjÇF. * cJUiâ 1 U* 1 ^ ^

^aAjû^Jj ^A^âlaatj >>^A ^ 1» aj LS^ 0 LS^" ûJm Lb xxiq 1 L$'^3

3. (91)- Yine İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "İsrailoğulları bir kısım günahlar işlemeye başlayınca âlimleri onları bu işlerden menettiler. Ancak onlar dinlemediler, vazgeçmediler. Zamanla âlimler de onlarla oturmaya, dayanışmaya ve beraber içmeye başladılar. Allah da bunun üzerine, berikinin dalâletini öbürüne katarak, biriyle diğerinin küfrünü artırdı. "Dâvud’un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle onları lânetledi..." (Maide: 5/78).

Sonra, ayakta bulunan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak sözünü tamamladı: "Hayır, nefsimi kudret elinde tutan Zat'a yemin ederim, onları hak adına kötülüklerden nıen etmezseniz (siz de rızaya eremezsiniz)." ^

(jyyiaj ^1) E ;4_ılc. J aliI .laa. jl ûxj iAjc. aliI ^^aâay yflj yjl :tjtâ ^ayl^. (_^4İ (jJ £jC. y _4

l û3a(E 3 yauy Ekaja ujj ^jjûjal lil 3E 3 Cy* f j l ^: f ~' " Q ' < ' j^^3^ ^3 ^ ç t l ^<j ; Jjâj ü alil

qa La h alil 3 -" '•* ^ ■ ■ ^jl j tL_ıla*j alil p? j ^jl dlE jl û^j ^ ^llJâll ljlJ) lil ^131 jlf

.^Eû^jj]| j J jİJ ^j| l alil 4 - j 4jl . y l lj^aâu lj^ai-i ^1 ^J3 3^*-3

• t_ jJ« J

4. (92)- Kays İbnu Ebî Hâzım anlatıyor: "Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh) Cenâb-ı Ha kk 'a hamd ve senadan sonra buyurdu ki: "Ey insanlar! Sizler şu âyeti okuyor ve fakat yanlış anlıyorsunuz: "Ey iman edenler, siz kendinize bakın. Doğru yolda iseniz sapıtan kimse size

zarar veremez" (Maide: 5/105). Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "İnsanlar, zâlimi görüp elinden tutmazlarsa, AHalı'n, hepsine ulaşacak umumî bir belâ göndermesi yakındır" dediğini işittik." Keza ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "İçlerinde kötülükler işlenen bir cemiyet, bu kötülükleri bertaraf edecek güçte olduğu halde, seyirci kalır, müdâhale etmezse, Allah'ın hepsini saran umumî bir belâ göndermesi yakındır" dediğini işittim. ,,mı

jl ÂuI jd jl ^j£lall Jji jülj ^âll aîll <J()Lâ ;tJLâ ^ ~ ır - aÂI A qC. j _5

(_jjuıjj]| A^^ki 1 . v.â Aj jC-Jj Aia Ulaç- f) r - C1 u JJ

5. (93)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Nefsimi kudret elinde tutan Zat'a kasem olsun, ya nıa'rufu emreder ve nıünkerden de yasaklarsınız veya Allah'ın katından umumî bir belâ göndermesi yakındır. O zaman yalvar yakar olursunuz da duanız kabul edilmez.

elle ele }JpI (j-ûâ ^ j!İL<aj ^jj^j][JIS ^ -6

.]jUİ! oAx-Lq 1 1Aax1a ^İC. tjc- 4_ia]j J *0Jİ

6. (94)- İbnu Mes’ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Sizler yardım görecek, ganimetler elde edecek ve birçok memleketleri fethedeceksiniz. Sizden kim bu vakte ererse, Allah'tan çekinsin, ma'rufu emredip, nıünkerden de nehyetsin. Kim de bile bile bana yalan nisbet ederse, ateşteki yerini hazırlasın . 10

Ue$ lA AIûa^JI -"^bI(aliI <J(Jle ;<JL3 a âc. alıI g^ej£Il iijiAC. ^ (_jc.j _y_

ejb ^jI • e1 c ' r - y ile- C ile. IkjjSjIâ

7. (95)- Urs İbnu Amire el-Kindi (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Yeryüzünde bir kötülük işlendiği vakit, ona şâhid olan bunu takbîh ederse (kötü olduğunu te'yîd ederse), o kötülüğü görmemiş gibi zararından kurtulur. O kötülüğe şâhid olmadığı halde, işittiği zaman memnun kalan kimse, sanki şâhid olmuş gibi mânen zarar görür.

^ji A_^^ki Jİ bl,. Vır. (Jec. 4 alS elg^JI İAr. 1 Vjlalil jjoiJj (JUİ *tJl-3 Ajc. alil eı»,j..ı ^^jl j _8_

^e^ı^all^ ejle

8. (96)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Zâlim sultanın yanında gerçeği söylemek en büyük cihaddandır . ,,Jıa

EMR-İ Bİ'L-MA'RUF NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER^

"Fitneyi, daha çıkmadan, önlemek maksadıyla İslâm'ın vaz'ettiği en mühim tedbirlerden birini, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmii nk er müessesesi teşkil eder. Ma'rûf, aklın ve şeriatın güzel gördüğü, mii nk er de yine aklın ve şeriatın çirkinliğine hükmettiği fiil olunca, bu müessese iyi fiillerin duyurulması, yaygınlaştırılması, kötü olan fiillerin de yasaklanması, önlenmesi demektir. Gerek Kur'ân-ı Kerîm'de ve gerekse Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözleri arasında emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münker üzerinde fazlaca durulur. Bu işin ihmal edilmemesi için tekrar tekrar dikkat çekilir, yapıldığı takdirde elde edilecek

mükâfaatın büyüklüğü, terkedildiği takdirde de gelecek felâketin, uğranılacak zararın büyüklüğü, son derece vâzıh, herkesin anlıyacağı bir şekilde ifâde edilir.

Meselenin şâyân-ı dikkat olan yönü, emr-i bi'lma'rufün terkinden gelecek zararın bütün cemiyeti zarardîde edecek bir fitne olarak ifade edilmiş olmasıdır.

Şu halde bu bahiste emr-i bi'l-ma'rufün ehemmiyetini, buna olan teşvikleri, onu terketmenin neticelerini âyet ve hadislerden vereceğimiz misâllerle belirtmeye çalışacağız.

Bu tâbirin uzunluğu sebebiyle, bâzan bu mânada olmak üzere irşâd kelimesini kullanacağız.^

İrşad-Fitne Münâsebeti:

Dinî nasslarda irşad'ın (emr-i bi'Ima'ruf ve nehy-i ani'l-münker faaliyetlerinin) terki ile fitnenin zuhuru ve yaygınlaşması arasında sıkı bir alâka kurulmaktadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur:

"Ya ma'rufu emreder, münkerden de nehyedersiniz, yâhut Allah şerirlerinizi hayırlılarınıza mutlaka musallat edecektir. O zaman hayırlılarınız dua etse de duaları kabul edilmez." Bir başka hadis de şöyle:

"İçerisinde iyilerin daha mümtaz, daha giiçlii bulunduğu bir kavimde, kötülükler işlendiği hâlde, iyiler müdâhale edip ıslahda bulunmazlarsa, -bir başka rivayette: müdâhale edecek güçte bir kimsenin bulunduğu bir kavimde kötülükler işlenir ve fakat o kimse, müdâhalede bulunmazsa-, Allah (celle şânuhu), herkese ulaşacak umumî bir ceza gönderir." Bu ceza o kadar umumî, o kadar herkesi yakalayıcıdır ki, o geldiği zaman, değil kötüler, iyiler bile şaşkına döner, "Ne fenâlığı ortadan kaldırmaya güçleri yeter, ne de onun şerrinden kaçıp kurtulabilirler." Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), irşâdın vaktinde yapılarak, fitne ve fesadın zuhur edip büyümeden önlenmesini tavsiye eder:

"(Ey mü'minler) yalvar yakar olmanıza rağmen dualarınız kabul olmayacak durumlara düşmezden önce iyiliği (ma'rufu) emir ve kötülükten de men'ediniz."

Zeyneb Bintu Cahş'tan gelen bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün uyanınca:

"Yaklaşan bir şerden Arapların vay hâline-ve parmaklarını hal kakıyarak- bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün duvarından şu kadar delik açıldı" der. Zeyneb vâlidemiz (radıyallahu anhâ) sorar: "Aramızda sâlih kimseler olduğu halde toptan helâk mı olacağız?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verir:

"Evet, fenalık artarsa (hepiniz birlikte helâk olursunuz.)

Eski Milletlerden Misal:

İrşadın terki, sâdece ümmet-i Muhammed için bir felâket kaynağı olmayıp, insan cemiyetlerinin hepsinde tâ hidâyetlerden beri câri sünnetullah'a dahil umumî, içtimâi bir kanundur. İnsanlık tarihinde felâketlere mâruz kalan, silinip yok olan milletler, fenâlıkların yayılmasına seyirci kalan, zamanında yeterli ve müessir şekilde irşad vazifesini yerine getirmeyen milletlerdir. Başlarına gelenler, bu ihmallerinin İlâhî cezasıdır, tabiî sonucudur. Kaydedeceğimiz iki âyet bu açıdan düşündürücüdür. Birinci âyet, felâketin sebebini, fesadı önleyici kimselerden (irşâd edicilerin) yokluğuna bağlarken, ikinci âyet fesâdı önleyenler (irşadcılar) bulundukça sırf şirk yüzünden milletlerin helâk edilmeyeceklerini ifâde etmektedir:

"Sizden önceki devirlerde (insanları) yer yüzünde fesad (çıkarmak)dan vazgeçirmeye çalışacak (bu suretle onları helâktan kurtaracak) fazilet sahihleri bulunmalı değil miydi?..." (Hud: 11/116).

"Senin Rabbin -ahâlisi (hem nefisleri, hem yekdiğerini) ıslah edip dururken de- o memleketleri (sırf şirk yüzünden helâk edecek değildi ya" (Hud: 11/117).

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Benî İsrail'den misâl vererek onların irşaddaki ihmalleri ve lâubalilikleri

yüzünden felâkete uğradıklarını belirtir:

"Benî İsrâil'in içine bozulma düştüğü zaman kişi, kardeşini günah üzere görür ve onu bundan nıen'ederdi. Ancak ertesi gün, bir gün önce yasakladığı şeyleri yapan kimselerle yemede, içmede, sohbette arkadaşlık yapmadan çekinmezdi. Bunun üzerine Allah onların kalblerini birbirlerine karıştırarak hepsini sapıttı, onların bu /zd/Zhakkında Kur'ân’da şu âyet gelmiştir: "İsrâil oğullarından olup da küfredenlere Dâvûd'un da Meryem oğlu İsâ'nın da diliyle lânet olunmuştur. Bunun sebebi isyan etmeleri ve ifrata sapmaları idi. Onlar işledikleri herhangi fenalıktan birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Hakikat yapmakta devâm ettikleri (o hal) ne kötü idi... Eğer Allah'a, peygambere ve O'na indirilene îman etmiş olsalardı onları dostlar edinmezlerdi... ” (Maide, 5/78-81). Ayakta duvara dayanmış durumda olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu âyetleri okuduktan sonra oturur ve ilâve eder: "Hayır, siz (haddi aşan) zâlimi elinden tutup onu hakka çevirinceye kadar (irşad işini bırakmazsınız) 1161

İrşad Bidâyette İhmal Edilmemeli:

Şârihler, yukarıda kaydettiğimiz muhtelif rivayetlerde geçen "iyilerin duâlarının kabul edilmemesi" ifadesini, herkes irşadı terkederse, duaları kabûl edilmez bir hâl alır şeklinde anladığı gibi, fitnenin iyice yaygınlaşması, insanların çoğunlukla fenalıklara bulaşmış olmaları sebebiyle irşâdı kabul etmezler, irşad te'sirsiz kalır şekline de anlamışlardır.

Öyle ise bu çeşit hadisler, cemiyette herhangi bir fenalık zuhûr eder etmez, onu küçük görmeyip, bunun yok edilmesi için azm ve ciddiyetle üzerine gidilmesi gereğini ifâde etmektedir. Nitekim İbnu Abbâs:

"Öyle bir fitneden sakının ki, o (geldiği zaman) içinizden yalnız zulmedenlere çatmaz (âmmeye de sirâyet ve hepinizi perişan eder), hem bilin ki Allah şüphesiz azabı çetin olandır." (Enfâl: 8/25) âyetini tefsir ederken şu neticeyi çıkarır: "Cenâb-ı Hakk burada mü’minlere, aralarında tek bir mii nk erin yer etmesine meydan vermemelerini emretmekte ve bu emre uymayanları azabla korkutmaktadır".

Aksi takdirde bidâyette çok mahdud bir azınlık tarafından işlenmeye başlanan münker, zamanla çoğunluk tarafından benimsenecek ve kaçınılması imkânsız, herkese ulaşacak felâketlere sebeb olacaktır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Cenâb-ı hakk azınlığın ameliyle çoğunluğa azab vermez. Ancak çoğunluk, aralarında azınlığın münker (fena) amellerini görürler, fakat müdâhaleye güçleri yettiği hâlde seslerini çıkarmazlar. Onlar böyle davrandıkları için Cenâb-ı Hakk azınlığa da, çoğunluğa da birlikte azab gönderir."

Muvatta'ın rivayetinde "...fenâlık açıktan açığa işlendiği takdirde hepsi cezayı hak eder" denmektedir. 1 -^ 1

İrşadda Ashabın Yeri:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ortaya çıkacak münkerlere karşı yaptığı bu uyarıların tesiriyle Ashâb’ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde -bilâhare kaybolanileri bir hassasiyeti devamlı canlı tuttukları anlaşılmaktadır. Huzeyfe (radıyallahu anh) şöyle yakınır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında kişi, ağzından çıkan bazı kelimeler sebebiyle münâfık addedilirdi. Ben şimdi o kelimeleri bir sohbet esnasında tek kişiden dört defa işitiyorum. Olmaz böyle iş, ya ma'rufü emir, münkeri de nehyeder ve hayrı kucaklarsınız, ya da Allah hepinizi toptan azâbıyla zelîl ve hor kılar, yahut da sizin en şerirleriniz tepenizde müstebid olurlar. Sonra hayırlılarınız bundan

halâs olmak için dua ederler de duaları müstecâb olmaz (kabul edilmez)."

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) de bir âyetin yanlış anlaşılarak irşad işinin ihmâl edilebileceğinden endişe ederek şu uyarıda bulunur: "Ey insanlar, siz Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetini okuyorsunuz: "Ey îmân edenler, siz kendinize bakın, kendiniz doğru yolu bulunca sapanlar size zarar vermez." { Mâide: 5/105) Siz bu âyete münâsib olmayan bir mâ'na veriyorsunuz (ve irşad vazifesini terkediyorsunuz). Halbuki biz, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle dediğini işittik: "İnsanlar bir nıünker görür de müdâhele edip önlemezse Allah'ın hepsine ulaşacak umumî bir ceza göndermesi yakındır."

İbnu Kesir, bu âyette yapma imkânı olduğu takdirde irşadın terkedileceğine dâir bir delil bulunmadığını belirtir. İbnu Kesir "imkân" kaydını koymuştur, zira -ayrıca belirteceğimiz üzere- irşad fitneye sebeb olacaksa bırakılması evlâdır.

Râzî de, âyetten çıkarılabilecek muhtelif te'villeri kaydederken Abdullah İbnu'l-Mübârek'in anladığı şu mânayı daha uygun bulur: "Burada emr-i bi'l-ma'ruf, nehy-i ani'l-münker emreden âyet te'kid edilmektedir. Zira âyet "Kendinize bakın" tâbiriyle din kardeşliğinize bakın, kâfirlerin dalâleti size zarar vermez... Birbirinize va'z, iyiliğe, hayrâta teşvik, kötülükten, günahlardan men sûretiyle birbirinizi koruyun, gözetin... demek istenmiştir... "Kendinize bakın " tâbiri kendinizi koruyun mânasına da gelir, hakiki koruma ise emr-i bi'lma'ruf ve nehyi ani'l-münkerle olur." 1 - ^

İrşâd Ederken Korkmamak, Ydmamak:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), cemiyetin kaderini, yarınını alâkadar eden emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmii nk er (irşad) hizmetini ifâ etmek gerektiğini, yâni dinin yasakladığı bir şey yapılmaya, emrettiği bir şey de terkedilmeye başlandığı zaman ha kk ı tebliğ ederken yılmamak gerektiğini ifade eder. Hak, sultâna karşı da, halka karşı da çekinilmeden söylenmelidir: "Cihâdların en efdali, değerce en kıymetlisi, zâlim sultana karşı hakkı söylemektir." "Aman dikkat edin, halk korkusu, hakkı söylemekten alıkoymasın."

Hakkı tebliğe mâni olacak dereceyi bulan halk korkusunu, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bir başka rivayette "nefsini hakir görmek" olarak vasıflandırır ve bunun kıyamet günü mucib-i mes'ûliyet olduğunu bildirir:

- Sizden kimse nefsini hakir görmesin.

- Ey Allah'ın Resûlü; kişi nefsini nasıl hakir görür?

- Allah için, üzerine söz terettüp eden (fena) bir durum görür, fakat hiç ağzını açmaz. Cenâb-ı Hakk kıyamet günü kendisine sorar:

"Şu falanca şey hakkında gerçeği söylemekten seni ne alıkoydu?" O kul cevap verir:

"Halk korkusu (insanlardan korktuğum için sesimi çıkarmadım). "Allah o zaman şöyle der: "Asıl benden korkman gerekirdi."

Allah rızası için yapılan çalışmalarda, gerek mârufun emir ve tebliğinde ve gerekse münkerin nehiy ve yasaklanmasında, çeşitli şekillerde zuhûr edecek olan halk korkusuna ehemmiyet verilmesi, İslâm dininde mühim bir esas yapılmıştır. Nitekim, Kur'ân-ı Kerîm, "Allah yolunda cihad yaparken hiç bir kınayanın kınamasından çekinip korkmayanları" övmüştür. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) de, bu noktanın ehemmiyetine binaen, ilk defa Müslüman olanlarla biat akdini yaparken koyduğu şartlar meyânında "Allah yolundaki çalışmalarda kınayanın kınamasından (levmete lâim) korkmamak" şartını da koymuştur.

Bu noktaya dikkat edilmediği takdirde, tebliğ emri sözde kalacağı gibi, zâlimlerin daha çok cesaret bularak, zulümlerini artıracakları da açıktır. Zulme seyirci kalan Müslüman ferd ve cemiyetin Müslümanlığının haysiyetini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu hadislerinde dile getirirler: "Eğer ümmetimi, zâlime "sen zâlimsin" demekten korktuğunu görürsen, bil ki onun varlığı ile yokluğu birdir. 191

Gemiyi Delenler:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) fenalıklar karşısında, iyilerin seyirci kalmaması, kötüler yüzünden gelecek (fitne, fesad, şer vs. her çeşitten) içtimâi ızdırabların, iyiler de dâhil bütün cemiyetin varlığını tehdid edeceğini ifade ederek fenâlıklar karşısında nemelâzımcılığı önlemek için zihinden çıkması zor olan bir de teşbihte bulunur:

"Allah'ın hudûduna (emir ve yasaklarına) giren meseleleri tatbik eden -ve yağcılık yaparak nıüsâmaha ve gevşeklik göstermeyen iyi- kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip kur'a çekerek, geminin alt ve üst katlarına yerleşen yolculara benzer. Öyle ki, alt katta oturanlar, su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. (Alttakiler bu duruma son vermek için) bir balta alarak geminin dibini delmeye başlasalar, üsttekiler hemen gelip:

"Yâlıu ne yapıyorsunuz?" diye sorunca alttakiler:

"Biz su ihtiyacımızı görürken sizi rahatsız ediyorduk, halbuki suya muhtacız, şimdi sizi rahatsız etmeden yerimizi delerek bu şekilde elde edeceğiz" deseler ve üsttekiler bu işte onlara mâni olsalar hem kendilerini kurtarırlar, hem onları kurtarmış olurlar. Eğer yaptıkları işte serbest bıraksalar, hem onları helâk ederler, hem de kendilerini helâk ederler. "^L

Emr-i Bi'l-Ma'rufun Hükmü:

Görüldüğü şekilde Kur'ân ve hadiste müstesnâ bir yer ve fevkalâde bir ehemmiyet verilmiş olan emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'lmii nk er (irşad) işinin mutlak olarak farziyetinde bütün İslâm fırkaları ittifak eder. Bu noktada en farklı görüşü temsil eden bir kısım Râfizîler bile bunun vücubunu inkârdan ziyâde "devlet reisinin tâyin edeceği şahıslar yapar" diyerek belli bir daraltmaya tâbi tutmuşlardır. Ehl-i Sünnet'e göre, fürû'dan olan bu mesele Mu'tezile'ye göre usûlden (yâni ana meselelerden) sayılmıştı. Emr-i bi'l-marufun vâcib 12 - 11 olup olmayışı, emredilen şeyle, yasaklanan şeye bağlıdır. Vâcibin emri vâcib, mendûbun emri de mendub sayılır. Keza haramdan nehiy vâcib, mekruhtan nehiy mendûbtur.

Yukarıdaki şekilde kısaca özetlenebilecek bu meseleyi, ehemmiyetine ve sadedinde olduğumuz anarşi meselesiyle yakından olan alâkasına binâen, Taftazânî'den kısmen özetleyerek ve ana fikirleri başlıkla belirgin hale getirerek aşağıda kaydetmeyi uygun bulduk: Bu mevzuda Taftazânî, şu açıklamayı sunar: "...Ma'rûftan burada murad vâcibtir. Münker'den murad da haramdır. Bu sebeble, âlimler, ma'rufun emredilip münkerin yasaklanmasını kesin bir dille vâcib bir vazife telakki ettiler. Ancak mendub olan bir işin emri, vâcib değildir, sadece mendubtur. Emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'l-mü nk er'in Râfızîler'in iddia ettikleri gibi, geleceği beklenen İmam'm zuhûruna bağlı olmayan bir vâcib olduğuna dâir delil ise, Kur'ân, sünnet ve icmâ ile sâbittir.

"Kur'ân'dan delilimiz Cenâb-ı Hakk'ın şu sözüdür: "Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki, (onlar herkesi) hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vazgeçirmeye

çalışsınlar. İşte onlar muradına erenlerin tâ kendileridir." (Âl-i İmrân: 3/104.) Bir diğer âyet meâlen şudur: "İyiliği emret, kötülükten vaz geçir" Sünnetten olan delil, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüdür: "İyiliği emret, kötülüğü nelıyet, bu yolda gelecek meşakkatlere de sabret." Keza Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüdür: "Sizden kim bir münker görürse, eliyle düzeltsin, buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin, buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin, bu ise imanın en zayıf derecesidir."

"İcmâya gelince, Müslümanların ilk asırda ve bilâhare bunu birbirlerine tavsiye etmeleri, gücü yettiği halde terkedenleri de ayıplamalarıdır." 1221

Yâcib Olmayabilir Mi?

Yukarıda kaydettiğimiz şekilde irşadın vâcib olduğunu tesbitten sonra Taftazânî bunun vâcib olmadığına dâir getirilebilecek delilleri zikrederek çürütür. Der ki:

"Eğer, bunun vâcib olduğu inkâr edilerek delil olarak Kur'an'dan: "Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda iseniz, sapıtanlar size zarar vermez..." (Mâ i de: 5/105) ve keza "Dinde zorlama (ikrâh) yoktur" (Bakara: 2/256) meâlindeki âyetleri ve sünnetten de Hz. Âişe'den rivayet edilen:

"Dedik ki: "Ey Allah'ın Resûlü, ne zaman mâruf emredilmez, mii nk erden nehyedilmez?" cevâben şöyle buyurdu:

"Cimrilik hayırlılarınızı sarar, hüküm rezillerinizin eline düşerse, yağcılık büyüklerinizin ahlâkı olur, mülk küçüklerinizin eline düşerse" hadisi delil olarak getirilirse, şu cevâbı veririz: "Burada mâna 'vâcibleri eda ve günah olan şeyleri terk etmek, mârufu emr, münkeri de nehyetmek sûretiyle nefislerinizi ıslah edin, nehiyde bulunduktan sonra âsilerin inad ederek günahı işlemekte ısrarları size zarar vermez. Keza, sapığın dalâleti, nehyettiği takdirde hidâyette olan kimseye zarar vermez, demektir".

"Dinde ikrah (zorlama) yoktur" âyeti ise, kıtal emreden âyetlerle mensuhtur. Ancak, i kr ah (zorlama) sûretiyle emr ve nehyin olup olmayacağı münâkaşa edilebilir.

Hadise gelince, bu sâdece ve sâdece, şartların ortadan kalkması hâlinde vücubun ortadan kalkacağına delâlet eder. Bu da emr ve nehyin fayda değil zarar getirmesi hâlidir."^ 1

Emr Ve Nehyi Vâcib Kılan Şartlar:

Açıklamalarını bu noktaya getiren Taftazânî, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin bazı şartlar altında vâcib olduğunu belirterek bunları belirtmeye geçer:^

Birinci Şart:

Bunu yapacak olan kimsenin bunun ne olduğunu bilmesidir. Yâni emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani’lmıi nk er muayyen bir vâcib midir veya herhangi muhayyer bir iş midir, veya herkese şâmil umûmî bir vâcib midir, yoksa bazılarının yapmasıyla diğer kimselerden sâkıt olacak kifâye bir vâcib midir? Keza, yasaklanacak şey hakkında da bu hususların bilinmesi gerekir (yâni o bir haram mı, mekruh mu, mendub mu, farz mı vs.) Kısacası ilk şart, emredilecek veya nehyedilecek şeyin (vâcib, mendub vs. nevinden) farklı oluşlarına göre, emir ve nehiyde bulunmanın da (vâcib, mendub vs. olarak) değişik bir hükme tâbi olduğunu emir ve nehiy ânında bilmektir, tâ ki emir ve nehiy şeriatça uygun olan şey için yapılmış olsun." |2S|

İkinci Şart:

Müessir olunacağına dâir kanaattir. Öyle ki, te'sîr etmiyeceği kesinlikle bilinmemelidir. Aksi takdirde yapılan iş, abesle iştigâl, malâyanî ile vakit öldünne olur. Eğer: "Te'sirsiz bile olsa, deriz ki: "Bu davranışta dinin azîz kılınmasından ziyâde alçaltılması da mevzubahs olabilir." 1 ^ 1

Üçüncü Şart:

Emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'l-münker sonunda elde edilecek müsbet netice, ortadaki fenâlıktan daha çok veya en azından ona denk olmalıdır. Bu söylenen, vâcib olan emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i ani'l-mü nk er hakkındadır. Câiz olan hakkında değildir. Hatta âlimler, darbe ve benzeri yolla, mii nk er işleyeni alt edemeyip öldüreceği zannında olsa bile müdâhale etmesinin câiz olacağını söylerler. Ancak bu durumda onun sükut etmesine de ruhsat verilmiştir. Bu cevaz, öldürüleceğini zannettiği hâlde müşriklere tek başına hücum eden kimse

hakkındaki hükme muhaliftir. Zira, böyle birisi öldürmek veya yaralamak veya bozguna uğratmak sûretiyle galebe çalacağı hususunda zann-ı gâlibi hâsıl olursa saldırması câizdir." 1271

Kimlere Vâcib:

Taftazânî açıklamalarına devamla, emr-i bi İma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerde bulunmanın, imam (devlet reisi), havas, avam gibi İlmî ve içtimâi vaziyeti farklı olan kimselere ne gibi şartlar dahilinde vâcib olacağını belirtir: 1331

1. Devlet Reisinin Durumu:

Ehl-i Sünnete göre, bu, devlet reisine has bir vazife değildir. Müslümanlar ilk asırda ve sonraki devirlerde, idârecilere bile, mârufü emredip, münkerden nehiyde bulunuyorlardı. Bu davranış, kimse tarafından da yadırganmadığı gibi, bu faaliyette bulunmak için herhangi bir mercîden izin de almıyorlardı. Böylece anlaşıldı ki, bu iş, idarecilere münhasır bir vazife değildir. Aksine, raiyetten (vatandaşlardan) herkese sözle, fiille yapması câizdir. 1331

2. Hangi İş Devlete Has:

Yapılacak müdâhale kıtale girmeyi, silâh çekmeyi gerektirecek bir işse, bu durumda fitneye meydan vermemek için, meseleye sultan müdâhale eder, ferdler edemez. Cürcânî bu noktada daha açık olarak: "Emir ve nehiyde bulunacak kimse, faaliyetinin fitnenin uyanıp kaynaşacağına veya maksadın hâsıl olmıyacağına zann-ı gâlib gelirse, emir ve nehyin vâcib obnayacağı"nı söyler. 1301

3. Herkesin Müdâhele Edeceği İşler:

Münker olup olmadığının anlaşılmasında havas ve avam eşit ise, bu çeşit meselelerde âlim de, câhil de müdâhale ha kk ına sâhiptir. Ancak kahırla, zorla menetme işi ferdlerin vazifesi değildir. Zira bu, fitneyi tahrik eder ve şerri artırır. 1311

4. Âlimin Müdâhale Edeceği İşler:

Bir işin mü nk er olup olmadığının anlaşılması içtihâda bağlı ise, yâni içtihâd etmek sûretiyle münker olduğuna hükmediliyorsa, bu durumlarda avam zümresi (âlim ve müctehid olmayanlar) eınr ve nehiyde bulunamazlar, bu iş ehl-i içtihâda terettüp eder. 1331

5. Âlimler Arasında İhtilâf:

Şu da bilinmelidir ki, bir müctehid diğer bir müctehidi, içtihadla ulaştığı meselede ortaya çıkan ihtilâftan dolayı red ve takbih edemez. Zira, Ehl-i Sünnete göre, her müctehid fürûda ınusib (doğruyu bulmuş) addedilir... Bu husus Mecelle'ye "içtihad ile içtihad nakzolunmaz" şeklinde, kavâid-i külliye'nin 16'ıncısı olarak girmiştir. 1331

6. Fâsık Kimse Emr Ve Nehiyde Bulunabilir Mi?

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker sâdece verâ sâhibi, müttakî, müstakim ve yasaklayacağı fenalıkları irtikab etmeyen kimselere vâcib değildir. Münkeri kim görürse, bizzat onu yapmakta olsa bile, onu yasaklamakla mükelleftir. Zira münkeri terk etmesi ve

münken yasaklaması birbirinden ayrı iki farzdır. Bunlardan birini terkedene diğerini de terketmesi gerekmez. 1 ^ 1

7. Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münker Farz-ı Kifâyedir:

Her bölgede bir kişi yeterli şekilde bu işi yapsa, geri kalanlardan farz sâkıt olur. Bu hüküm, onun herkese farz olduğuna dâir gelmiş olan hükme münâfî değildir. Zira mezhebimizin görüşü, -farz-ı kifâyenin- bir kısım kimseler tarafından yapılmasıyla geri kalanlardan sâkıt olacağı şeklindedir.^

8. Hususi Memur (Muhtesib) Tâyini:

Emr-i bi'lma'rûf için bir kimse tâyin edilecek olursa, vazife onun üzerine terettüp eder. Bu kimse, araştırma ve tecessüse düşmeden Cenâb-ı Hakk'ın hukukuna giren meselelerde murakabede bulunur. Keza kul haklarına giren meselelerde de bu mürakebede bulunur. Ancak bunu yaparken her meseleye karışmaz. Meselâ zengin borçlunun borcunu geciktirmesi, kişinin komşu duvarına tecâvüz etmesi gibi meselelere karışmaz. Hak sâhibi kendisinden yardım taleb ederse, alâkalanır. Keza mahallin içme suyunun bozulması, surlarının yıkılması, beytü'lmalde para yokken bölge halkının muhtaç yolculara bakmayı terketmesi. Muhtesip murakabeyi yapar ve (herhangi bir şahsı hedef edinmeden) ıtlak üzere emreder ve ibadetlerin heyetini değiştirenlere müdâhale eder. Meselâ sırrî (gizli) ve cehri namazlardaki cehâlete olduğu gibi, ezanın elfâzım ziyade veya noksan kılana, ehil olmadığı hâlde fetva vermeye, ders vermeye, vaaz etmeye kalkanlara müdâhale eder. Keza hasımları gizleyen, muhakeme işlerinde üstünkörü karara yeltenen kadılara, namazı uzatan mescid imamlarına da müdâhale eder. Buradan da anlaşılır ki, mârufu emir ve mü nk eri nehiy işi sâdece vâcib ve haram olan fiillere has değildir. 1 ^ 1

9. Emr Ve Nehiyde Tarz:

Müdâhale işinin, münkerin durumuna göre, tatlı ve yumuşaktan sertlik ve icbâra doğru tedrici bir seyirle yapılması da uygundur. Muhîtu'l-Hanefiyye’de geldiğine göre, "Kim bir kimseyi dizleri açık olarak görürse rıfk ile müdâhale eder. Şayet inadlaşırsa nizaya girmez. Dizinden yukarısı açıksa, şiddetle müdâhale eder, şâyet inadlaşacak olursa vurmaz. Ayıp yeri açıksa, te’dîb eder, inadlaşırsa öldürür." Bu noktada Gazâlî şu açıklığı getirir: "Nehiy sırasında ey zâlim’, ey Allah’tan korkmaz, gibi galiz tâbirlerin kullanılmasına gelince, eğer bu tâbirleri kullanmaktan hâsıl olacak şerrin başkasına da sirâyet etmesinden korkulursa kullanmamalıdır. Fakat sâdece kullanana zarar vermesi melhuz ise câizdir, hatta mendubtur. Selefin âdeti, kötülükten men etme ve doğruyu duyurma işini açıktan ve bizzat yapmaktı." 1 ^ 1

10. İrşadda Haddini Bilmek:

Buraya kadar, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i an i’1-mii nk erl e alâkalı olarak söylenen hususlara dikkat edersek, bu meselenin cahilâne, dikkat edilmeden tevessül edilecek bir şey olmadığını anlarız. Müdâhale edilecek şeyin mahiyeti, elde edilecek tesir, fitneye sebep olup olmayacağı ve bunlara ilâveten de bu işe tevessül edecek kimsenin, kendi vaziyetini gözönüne alması, değerlendirmelerde bulunması gerekecektir. Bu sonuncu noktanın daha iyi anlaşılması için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: ” Sizden kim bir münker görürse eliyle düzeltsin, buna muktedir olamazsa diliyle, buna da muktedir olamazsa kalbiyle buğzetsin..." hadisinden bazı âlimlerin çıkardığı mânayı burada kaydetmemiz gerekiyor. Derler ki: "Hadiste geçen birinci emir (yâni münkeri eliyle düzeltme emri) ümerâya müteveccih bir emirdir. İkincisi

ulemâya, üçüncüsü ise, bütün Müslümanlara müteveccih bir emirdir. Şu hâlde ümerâ, zaman-ı münâsibde fiilî, cebrî müdâhaleyi yapmaz da işi lafa dökecek olursa, bu davranış münker karşısında acz olacağı gibi, ulemânın da dille ifade edilen irşad, ikna, isbat, ilzam gibi ilmi yolları bırakıp elini (silâhı) kullanmaya kalkması da bir başka fitne (anarşi) olacaktır. 1381

11, Ümerâya Karşı Emir Ve Nehiy:

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerle alâkalı çeşitli meseleleri görürken şu noktayı da belirtmede fayda var. Zâlim sultana da emir ve nehiyde bulunmak bir esas olarak kabûl edilmiş olmakla berâber, bunu yaparken fitneye meydan vermeyecek bir tarzın ihtiyar edilmesi gerekmektedir. Gazâli, bu hususu şöyle ifade etmiştir: "Âmirlere mârufu emir, târif ve va'z şeklinde olmalıdır." Râzî mü nk eri işleyen âmiri, bundan va'z ve nasihat yoluyla men etmenin Müslümanlara vâcib olduğunu belirttikten sonra "iki tâife arasında vukûa gelecek fitne nevinden bir fitne ortaya çıkarmaması şartıyla" der.

Şu hâlde, yerine göre herkese terettüb eden bu farz-ı kifâye emir ve nehiy vazifesinde üzerimize düşeni acze, anarşiye, pısırıklığa düşmeden, îfa edebilmemiz için bu meselede hazırlıklı olmamız gerekmektedir. Aksi takdirde zamanımızda olduğu gibi, din için, vatan için hizmet ediyorum zannıyla, ithal malı, gayr-ı İslâmî metodlarla mücâdeleye tevessül etmek, ele sopa, silâh alarak sokağa dökülmek veya ne muhatapları, ne zamanın içtimâi şartlarını nazar-ı dikkate almadan çalakalem yazmak, çizmek, tekfir, tefsîk etmek, tahkir edip soğutmak, İslâmî bir cihad, dînin arzuladığı emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker değildir. Bunu yapanlar, dünyada hüsranla karşılaşmaktan başka âhirette de İlâhî mesuliyet, ebedî pişmanlıkla karşı karşıya kalacaklardır. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in dinine ancak onun prensipleriyle hareket edilerek hizmet edilebilir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâmfin irşad usûlünü "Hazret-i Peygamber’in Tebliğ

Metodları" adlı bir başka çalışmamızda oldukça teferruatlı olarak tahlil ettik. 1391

Emr-i Bi'l-Ma'ruf Ve Nehy-i Ani'l-Münkeri Terk

Bir kısım dinî nasslar, fitnenin fazlaca ilerlediği durumlarda emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerin terkedilmesi gereğini ifade ederler. Alâkalı bahiste yeterince açıklandığı üzere, fitneyi önleyici en mühim tedbirlerden biri olarak imkânı nisbetinde herkese şâmil bir farz kılınan emir ve nehiy vazifelerinin yine fitnenin önlenmesinde bir tedbîr olarak terkedilmesinin emredilmesi ilk nazarda mütenâkız bir durum olarak değerlendirilebilir. Aslında bu yasak da, fitnenin önlenmesi husûsunda İslâm'ın verdiği ehemmiyetin bir başka delili olmaktadır. Zira görüleceği üzere, emr-i bi'l ma'rûfun terkedilmesi emri de fitneyi tahrik etmek, büyütmemek için verilmiştir. Zira öyle ahvâl ve şartlar tasvir edilmektedir ki, o durumda emir ve nehiyde bulunmak fitnenin artmasına sebep olmaktadır.

Emr-i bi'lma'rûf ve nehy-i an i 1 -mü nk eri terkle alâkalı olarak Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen şu âyet vardır: "Ey iman edenler, siz kendinize bakın, siz doğru yolu buldukça sapıtanlar size zarar vermez." (Maide 5/105) Bu âyet ile, Kur'ân-ı Kerîmin diğer birçok âyetleri ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in pekçok hadisleriyle sâbit olan emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin farziyetinin ortadan kaldırılmış olmadığına dair âlimlerin ekseriyetinin ittifâkına rağmen, bazı durumlarda farziyetin kalkacağı da ifade edilmiştir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashâb devrinden beri bu âyet, ihtilaflı anlayışlara sebep olmuş, durumun tavzihi için, bizzat Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından açıklamalar yapılmıştır. Hadislerde gelmiş olan

tavzihlere ve âlimlerin yaptığı şerhlere dayanarak peşinen söyleyebiliriz ki, bâzı şartlar çerçevesinde emr-i bi'lma'rufun terkine yer verilmesi inkârı gayr-ı kâbil bir gerçektir. Bunu ifade eden, te'yid eden rivayetler çoktur.

Bunlardan birini Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs rivâyet eder: "Biz bir gün Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in etrafında oturuyorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) fitneden söz etti ve dedi ki:

"İnsanları vaadlerini tutmaz, emanetlere ılıânet eder ve iyilerle kötüler şöyle karma karışık olup -parmaklarını kenetleyerek gösterir- birbirinden tefrik edilemez halde görürseniz (işte o zaman fitne gelmiş çatmıştır)." Ben yanına giderek

"Sana feda olayım, o zaman ne yapmamı tavsiye edersin?" diye sordum. Dedi ki:

"Evine kapan, dilini tut, nıa'rufla amel et, münkeri de terk et, kendi nefsini (ve yakınlarını) kurtarmaya, korumaya çalış, başkasının işiyle meşgul olma."

Bir başka rivayette aynı tavsiye İbnu Ömer’e de yapılır. Lafzan aynı olmakla berâber mefhum olarak eve çekilmeyi, karışmamayı emreden hadisler, Ebû Zerr, Muhammed İbnu Mesleme gibi başka sahabelerden de gelmiştir. Bu çeşit rivayetlerden en câmi' ve en açık olanı Ebû Ümeyye eş-Şa’bânî’den gelen rivayettir. Der ki: "Ebû Sa'lebe el-Huşeynî'ye sordum:

"Ey Ebû Sa'lebe, "Siz kendinize bakın " âyeti için ne dersin?" bana

"Allah'a kasem olsun bunu tam adamına, mes'eleyi iyice bilen birine sordun. Zira bu âyet hakkında ben, bizzat Hz.

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’den sormuştum. Cevâben demişti ki:

"Hayır, irşâd işini bırakmayın. Aksine ma'rûfa uyun, münkeri nehyedin. Ancak, ne zaman mûcibiyle amel edilen bir cimrilik, peşinde gidilen lıevesât görür, insanların (mal, mevki gibi menfaatlere aldanarak) dünyayı âhir ete tercih ettiğine, re'y sâhiblerinin (Kur'ân, hadis ve icma'yı bir tarafa iterek) kendi re'y ve düşüncelerini beğendiklerine şâhid olursan o zaman, kendi başının çâresine bak, başkasıyla uğraşmaktan vazgeç."

Burada, irşâd faaliyetlerinin terkini meşrû kılan -cimriliğin artması, dünyanın dîne tercih edilmesi, hevesatın peşine düşülmesi, dinî disiplini terkederek şahsî görüşlere uyulması gibiiçtimâî bozulmalara, başka rivayetlerde mülkün (devletin) küçüklerin eline geçmesi, büyüklerin fuhşa düşmeleri, ilmin rezil kimselerin elinde kalması gibi başka hususlar da ilâve edil ir .

İslâm âlimleri bu çeşit yâni emr-i bi’lma’rufun terki ile alâkalı rivayetleri şöyle değerlendirmişlerdir: Ekseriyetin benimsemesi ise fenalıkların cemiyette baskın bir hâl aldığı veya fâillerinin mütecâviz ve şirret olmaları sebebiyle, kişi yapacağı müdâhale ile münkeri bertaraf edemiyeceği veya bu faaliyetinden fayda hâsıl olmaksızın kendisine zarar geleceği hususunda zann-ı gâlib hâsıl olduğu durumlarda, bir başka ifâde ile şerliler çoğalırken hayırlılar zayıf duruma düşerse, emr-i bi’lma’rufü terk hususunda ruhsat vardır, selef bunda ittifak etmiştir. 1 ^

İrşadda Teenni

Fitnenin son derece yaygınlığı ve irşadın te'sir etme ümidinin kesildiği hallerde, emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i an i'1-mü nk eri e alâkalı teşvikleri tatbikde fazla istîcâl gösterilmemesi gerektiğini te'yid eden bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "İnsanlar öyle bir devir görecekler ki, o zaman mü'min kişi âmme lehine dua eder de Cenâb-ı Hakk kendisine şöyle der: "Sen kendi nefsinle alâkalı olarak iste, duana icabet edeyim, âmmeye gelince ben (şu anda) ona karşı öfkeliyim."

İki ayrı Sahâbe'den (Hz. Ali ve İbnu Ömer) gelen bir rivayette de Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der:

"Bir mü'minin nefsini alçaltması (zelil kılması) helâl olmaz." Ashâb sorar:

"Ey Allah'ın Resûlü, kişi nefsini nasıl alçaltır?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cevâben:

''Gücünün yetmeyeceği bir belâya karşı vaziyet alır."

Şu rivayet de bu mevzû üzerine kaydettiklerimizi te'yîd eder mahiyettedir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyuruyor:

"Cenâb-ı Hakk kıyâmet gününde, kulunu hesaba çakerken, bir de "mimkeri gördüğün zaman ona müdâhale etmekten seni alıkoyan şey ne idi?" diye sorar. Eğer Cenâb-ı Hakk, kuluna hüccetini telkin edecek olursa şu cevabı verir:

"Ey Rabbim (Senin keremine, lütfuna iimîd bağlayarak) insanları terkettim (çünkü onların şerrinden korkuyordum).

Şâri'den Çok Şeriatçı Olmamalı

Hakikat yukarıda kaydedilen gibi olunca, arzulanan cemiyetin sağlanması için, mii nk erlerle yapılan mücadelede ölçünün kaçırılmaması, ifrat edilmemesi gerekecektir. Bizzât dinin sâhibi (Şâri'), fitneyi artırma endişesinin bulunduğu, muhatablarda uyandıracağı aksül amelle başkalarına -ve hattâ bâzı durumlarda kendisine de- sirayet edecek zararların melhuz bulunduğu durumlarda irşaddan vazgeçmeyi, kendini -ve bu çeşit endişelerin mevzûbahs olmayacağı yakınlarını- kurtarmaya çalışmayı emretmektedir. Verilen böyle bir ölçü varken, her ne pahasına olursa olsun, irşad edeceğim diye, mevcut şartları hiç düşünmeksizin ortalıktaki fitneyi daha da artırıcı ifratlara düşme, dine hizmet değil, din nâmına yapılan cinâyetlerdir. Elbette indallah mesuliyeti vardır. Kraldan ziyade kralcı, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den ziyâde îslâmcı kesilmesinin bir mânası yoktur.

Münâvî, irşadın terkini âmir hadisi açıklarken, sözünü şöyle tamamlar: "...İnsanların yaptıklarından, şeriata muhâlif olanları terket. Kalbinle Allah’ın insanlar üzerindeki tedbîrini seyret. Zira O (celle şânühü), aralarında azıklarını taksim ettiği gibi, ahlâklarını da taksim etti. Dileseydi onların hepsini tek bir ahlâk üzere toplardı. Öyle ise, cereyan eden bu hâdisât üzerinde, Cenâb-ı Ha kk ’ın tedbirini görmekten gâfil olma. Bu durumda bir masiyet (günah) görürsen şu anda seni ona bulaştırmamış olduğu için Allah'a hamdet. Emir ve nehiy yaparken rıfkla, mülâyemetle, sabırla ve sükûnetle hareket et. Faaliyetine te'sîr halkedilirse yine Allah'a hamdet, edilmezse, tefritin (yetersizliğin) sebebiyle

istiğfarda bulun. Bu uğurda çekeceğin eziyetlere de sabret, zira sabır, hâdiselere karşı gösterilen bir azm ve metânettir.^

Fitnenin Bir Başka Yönü: Fitne Zalimleri Temizler

Fitne sırasında emr-i bi'l-ma'mf ve nehy-i ani'l-münkerde bulunurken, icabında bunu terke kadar varacak bir teenni içerisinde olmanın ehemmiyetini ifâde zımnında diğer bazı nassları da burada kaydedebiliriz: İbnu'l-Arabî'nin Ahkâmü'l-Kur'ân'da kaydettiği bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: "Fitneden ikrâh etmeyin, zira o, münâfıkların hasadıdır."

Taberânî'nin Evsafından naklen verilen şu hadis de bu mâ'nayı te'yîd eder: Allah diyor ki: "Ben buğz ettiklerimden yine buğz ettiklerim vâsıtasıyla intikam alır, sonra da herbirini cehenneme yollarım."

Yukarıdaki rivayetlerle mânası te'yîd edilen şu rivayet de burada kayda değer: "Zâlim kimse, Allah'ın yeryüzündeki adâleti (ne bir vâsıta)dır. Önce onun vâsıtasıyla intikamını çıkarır, sonra da ondan intikam alır."

Alimlerin sened yönünden zayıf olduklarını belirttikleri bu rivayetlerin ifade ettikleri mânanın doğruluğunu şu âyet te'yîd etmektedir: "İşte biz, zâlimlerden kimisini kimine, irtikâb etmekte oldukları (günahlar) yüzünden, böylece musallat ederiz. " |431

İmâm Mâlik'in saltanat kaygısına düşen liderler hakkında şöyle dediği kaydedilir: "Mevcut imama karşı bir yenisi çıkacak olur ise, Ömer İbnu Abdillazîz gibi birisi için yeni çıkanı defetmek bir vecibedir. Fakat (onun gibi değerli olmayan bir kimse ise) bırak onu, Allah

zâlimden kendisi gibi biri vasıtasıyla intikam alıyor demektir. Bilâhare ikisinden de intikamını alacaktır." 1 ^ 1

İrşadı Terketme Kararında Teenni

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münkerin terkinden söz ederken, bu meselenin çok hassas bir nokta olduğunu belirtmemiz gerekir. İslâm’ın böyle bir ruhsatı olduğunu düşünerek, her isteyenin bu hususta ahkâm kesmesi, cemiyeti saran fenâlıklar karşısında, atalet ve tembelliğine bu prensipten de bir fetva alarak seyirci kalması doğru olmasa gerek. Aksi takdirde münkerâtı yaymaya ve İslâm'ı ortadan kaldırmaya çalışan şerirler, sefihler ve inançsızlara meydanı boş bırakmış olacağız. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk'ın gadabına hedef olarak büyük felâket ve mesuliyetlere dûçar olabiliriz.

Meselenin hassâsiyetini göstermek ve bilhâssa zamanın şartlarını "irşâdı terketmeyi gerektiriyor" istikametinde değerlendirmeye gitmeden önce, son derece teennîli davranmak gerektiğini göstermek için, her meselede gerçek önderlerimiz olan selef-i sâlihinden birkaç vak'a örneği vereceğiz. Bu vakâların her biri, zamanımızda yaşamakta olduğumuz hâdiselere büyük benzerlik arzettiği için -zira bu vakalar ve konuşmalar Sahâbe ve Tâbiîn devrinde İslâm âlemini birbirine katan büyük fitne (el-Fitnetü'l-Kübrâ) sırasında cereyan etmiştir- aydınlatıcı, yol gösterici mahiyettedir.^

1. Örnek: Hasan-ı Basrî'den gelen bir rivayete göre İbnu Mes'ûd (radıyallahu anh)'a bir adam gelerek: "Siz kendinize bakın, kendiniz doğru yolu bulunca sapanlar size zarar vermez" meâlindeki âyetten sorar. İbnu Mes'ûd şu cevâbı verir: ‘Şimdi bu âyette ifâde edilen irşâdı terketme zamanı değildir. Hâl-i hazırda irşad makbuldür. Fakat irşâdı

terketmenin gerekeceği zaman yakında gelecektir. O zaman siz, irşadda bulununca size şu fenalıklar yapılacak (İbnu Mes'ûd belki de: "Sizin irşâdınızı dinleyen olmayacak" dedi). İşte o zaman kendinize bakın, başkasının sapıtması size zarar vermez." 1 ^ 1

2. Örnek: Yine İbnu Mes'ud'dan, aynı âyetle alâkalı olarak şu rivayet gelmiştir: "Bir grub insan, İbnu Mes'ûd'un yanında oturmakta iken, iki kişi arasında bir ihtilâf çıkar. Öyle ki her ikisi de birbirlerinin üzerine yürürler. Mecliste bulunanlardan biri:

"Kalkıp bunlara ma'rûfu emir, münkerden nehiyde bulunmayayım mı?" der. Yanındaki arkadaşı da

"Bırak onları, sen kendine bak, zira Cenâb-ı Hak: "Siz kendinize bakın..." buyuruyor" der. İbnu Mes'ûd, bu konuşmayı işitince:

"Yok öyle şey, henüz bu âyetin te'vîli gelmedi, Kur'ân bildiğiniz gibi, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sağlığında vâki oldu. Bir kısım âyetlerinin te'vili Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in vefatından az sonra vâki oldu. Bir kısım âyetlerin te'vîli şimdiden sonra vâki olacak. Bir kısım âyetlerin tev'ili kıyâmet sırasında vâki olacak. Bir kısım âyetlerin te'vîli de kıyâmetten sonra, hesab ânında vâkî olacak. Sizin kalbleriniz vahdetini, birliğini muhâfaza ettikçe, arzûlarımz müşterek oldukça, grublara bölünmediğiniz, birbirinizin zulmunü tadmadığınız müddetçe ma'rûfu emredin, mü nk erden de nehyedin. Amma ne zaman kalbleriniz ayrılır, arzularınız birbirinden farklı hâle gelir, birbirine muhâlif fırkalara bölünür, birbirinizin zulmünü tadarsanız kişi, o zaman kendi hâline baksın. İşte o zaman bu âyetin te'vili bize ulaşmış demektir..."^

3. Örnek: Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’a bir gün:

"Şu kargaşa hengâmında evinizde oturup emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünkerde bulunmasanız olmaz mı? Zira Cenâb-ı Hakk: "Siz kendinize bakın, kendiniz doğru yolda bulununca, sapanlar size zarar vermez" buyuruyor" derler. İbnu Ömer şu cevâbı verir:

"Bu âyet ne benim içindir, ne de arkadaşlarım içindir. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Benim tebliğ ettiklerimi, beni görenler (şâhid olanlar) görmeyenlere tebliğ etsin, duyursun." Bizler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i

görenleriz, sizler ise gönneyenlersiniz, (biz size duyurmak zorundayız). Bu âyete gelince, o bizden sonra gelecek kimseler içindir ki onlara tebliğ edilse bile, onlar tebliği kabûl etmeyecekler" der.^

4. Örnek: Bir gün yine Hz. Ömer’in oğlu Abdullah (radıyallahu anh)’ın yanma gözü pek, çenesi kuvvetli bir adam gelerek:

"Ey Ebâ Abdirrahmân, altı kişi var, hepsi de Kur'ân okuyor, hepsi de Kur'ân’dan hüküm çıkarmada acele ediyor. Hepsi de müctehidlik yapıyor. Fakat hiçbirinde (hüküm çıkarırken) teenni denen şey yok. Üstelik her biri de hayırdan başka bir şey taleb etmediğini söylüyor. İşin garibi, iddia ettikleri şeylerle birbirlerinin şirke düştüklerine delil getiriyorlar." Cemâatte oturanlardan biri söze karışarak:

"Birbirlerini şirke düşmekle ithâm etmekten daha büyük alçaklık olur mu?" der. Önceki adam: "Ben sana sormadım, sen konuşma, benim muhatabım şu ihtiyardır" der ve konuşmasını Abdullah'a tekrar eder. Abdullah (radıyallahu anh) şu cevâbı verir:

"Allah hayrını versin, bana öyle geliyor ki, senin arzun, ben bu adamları tekfir edeyim ve sana emredeyim, sen de gidip onları öldüresin, yok öyle şey, git onlara nasihat et, onları bu davranışlarınan menet. Böyle yapmana rağmen seni dinlemezlerse, o zaman sen kendine bak, zira Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler, siz kendinize bakın...

5. Örnek: Cübeyr İbnu Nüfeyr'den gelen şu rivayet de burada kayda değer: Der ki: "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ashâbının da bulunduğu bir cemaate dâhil olmuştum. Yaşça hepsinden küçüktüm. Emr-i bi'lma'ruf ve nehy-i ani'lmünker meselesi üzerine müzâkerede bulunuyorlardı. Ben de söze karışarak:

"Cenâb-ı Hakk Kitâbı'nda "Ey îmân edenler, siz kendinize bakın, siz doğru yolda oldukça, sapıtanlar size zarar vermez" demedi mi (bu meselede müzâkereye ne hâcet?)" demiş bulundum. Cemaat, bana yönelerek hep bir ağızdan:

"Sen Kur'ân’dan anlamadığın, te'vîlini bilmediğin bir âyet mi seçip çıkarıyorsun?" dediler. Keşke konuşmasaydım, temennisinde bulundum. Epeyce bir konuştular. Dağılacakları vakit, tekrar bana yönelerek:

"Sen yaşça genç bir delikanlısın, sen bir âyet seçip çıkardın ki, ne olduğunu henüz bilmiyorsun. Fakat muhtemelen onun te'vilinin çıkacağı zamana ulaşacaksın. Ne zaman mûcibiyle amel edilen bir bencillik, peşine düşülen bir hevâ, re'y sâhiblerinin, (âyet, hadis veya seleften olsun) kendi re'ylerinin dışında hiçbir görüşe kıymet vermediklerini görürsen bil ki, âyetin te'vili vâki olmuştur. O zaman sen kendine bak, sapıtanlar sana zarar vermez" dediler.^

Fıkhın Hükmü:

İbnu Abidîn'in kaydettiği bir açıklama, mevzumuza ışık tutucu mahiyette olduğu için burada temasta fayda var. İbnu Abidîn: "Küffâra karşı savaşırken, bir askerin, düşmana -öldürme, yaralama, bozgun gibi- herhangi bir zarar vereceği ümidi ile ölümü göze alarak tek başına saldırmasında bir beis yoktur. Fakat, bu zararlardan hiçbirini veremiyecek olduğu zâhir iken saldırması helâl değildir" dedikten sonra ilâve eder: "Müslümanın fâsıkları -fıskdan imtinâları şöyle dursun-, kendisini öldüreceklerini bile bile, münkerden nehiyde bulunması böyle değildir. Bu durumda sükut etmesine ruhsat verilmişse de, nehiyde bulunması haram değildir. Zira Müslümanlar, onun emredeceği şeyin haram olduğuna zaten inanmaktadırlar. Bu sebeple onun nehiy faaliyeti, küffârın hilâfına, fâsıkların derûnunda te'sir meydana getirir.

İbnu Abidin’in bu sözü bize şu âyeti hatırlattı: "Sen va'z (ve nasihat et, hatırlat), zira, şiibhesiz öğüt mü'minlerefâide verir." (Zâriyât: 51/55)^

111 Bu bahisle ilgili geniş bir tahlili, 96 numaralı hadisten sonra müstakilen sunacağımız için hadisler ile ilgili açıklamalara fazla yer vermedik. İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/375.

H Buhari, Melâhim: 17, (4340); Müslim, İman: 78 (49); Ebu Dâvud; Salâtu'l-İydeyn: 248 (1140); Tirmizî, Fiten: 11 (2173); Nesâî, 17 (8, 111); İbnu Mâce, Fiten: 20, (4013); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/375-376.

131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/376.

01 Müslim, İman 80, (50); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/376-377.

151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/377.

121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/378.

222 Ebu Dâvud, Melâhim: 17, (4336); Tirmizî, Tefsir, Mâide: (3050), İbnu Mâce, Fiten: 20, (4006); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/378.

181 Ebu Dâvud, Melâhim 17, (4338); Tirmizî, Tefsir, Mâide (3059), Fiten 8 (2169); İbnu Mâce, Fiten 20 (4005); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/379.

121 Tirmizî, Fiten: 9, (2170); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/379.

1121 Tirmizî, Fiten 70, (2258); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380.

1111 Ebu Dâvud, Melâhim: 17, (4345); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380.

021 Ebu Dâvud, Melâhim 17, (4344); Tirmizî 13, (2175); İbnu Mace, Fiten 20, (4011); İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380.

1121 Gerek dindeki ehemmiyeti ve gerekse günümüz Türkiye'sinde arzettiği önem sebebiyle bu bahsi, kendine has belli başlı meseleleriyle teferruatlı olarak işlediğimiz

İslâm Işığında Anarşi kitabından aynen aktarmayı uygun bulduk. (İbrahim Canan)

2282 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/380-381.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/381-382.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/382-383.

ETİ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/383.

1181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/383-384.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/384-385.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/385-386.

1221 Bu bahiste "vâcib" tâbiri fakihlerin örfündeki sübûtu veya delâleti husûsunda bir şüphe bulunan dini hüküm mânasında değildir. Vâcib burada farz gibi kesin şart olan şeyleri ifade eder. (İbrahim Canan)

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/386-387.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/387-388.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388.

1222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388.

1222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/388-389.

1281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.

1222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.

1221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389.

2221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/389-390.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390.

2282 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/390-391.

2282 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/391.

2222 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/391-392.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/392-394.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/394.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 2/395.

^En'âm: 6/129.

2882 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/395-396.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/396.

2882 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/397.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/397.

2882 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/397-398.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/398.

2822 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/398-399.

2812 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 2/399.

İBN-İ MACE'NİN ZİYADE HADİSLERİ

BİRKAÇ NOKTANIN AÇIKLANMASI

MUKADDİME KISMI * SÜNNETE UYMA

* HADİS RİVAYETİNDEN ÇEKİNME
* BİD'ADAN MÜNAKAŞADAN KAÇMAK
* REY VE KIYASTAN KAÇMA

* İMAN

* KADER-KADERİYE

ASHABIN FAZİLETUERİ

* HZ. EBU BEKR

* HZ. ÖMER

* HZ. OSMAN

* HZ. ALİ

* HZ. ABBAS

HZ. HAŞAN VE HZ. HÜSEYİN

* EBU ZERR-MİKDAD *HABBAB

BEDİR EHLİ

* ENSAR

* HARİCÎLER

* SÜNNET (ÇIĞIR) AÇMAK:

* KUR'AN ÖĞRENİP ÖĞRETEN

* ALİM VE TALİB

* İLMİ TEBLİĞ

* HALKA HAYRI ÖĞRETMEK

* TEVAZU

* İLİM TALEBİNE TEŞVİK

* İLİMLE AMEL

* İLMİ GİZLEME TAHARET BÖLÜMÜ

ABDEST VE GUgÜLDE KULLANILACAK SE MİKTARI

ABDESTSİZ NAMAZ MAKBI'L DEĞİL

ABDESTİ MUHAFAZA

TEMİZLİĞİN SEVABI

MİSVAK

* HELA DUASI

* OTURARAK BEVL

* HELA ADABI

* İSTİBRA

* YOLA ABDEST BOZULMAZ

* HELADA GÖZÜKMEMEK DURGUN SUYA AKITMAMALI

* SİDİK SIÇRANTISI

* BEVLEDENE (AKITANA) SELAM VERİLMEZ

* SU İE İSTİNGA

■ KAPLARIN ÖRTÜLMESİ

* KEDİ ARTIĞI İLE ABDEST

* KADININ ARTIĞI İLE GI Sİ L

* KADIN VE ERKEK AYNI KAPTAN GUSLEDER

* NEBİZ İLE ABDEST DENİZ SUYU İLE ABDEST

* UYKUDAN UYANINCA EL YIKANIR

* ABDESTTE BESMELE

* TEK AVUÇ SU İLE MAZMAZA İSTİNŞAK UZUVLARI BİRER KERE YIKAYARAK ABDEST

* UZUVLARI ÜÇER KERE YIKAYARAK ABDEST

* UZUVLARI BİR, İKİ, ÜÇ KERE YIKAYARAK ABDEST ABDESTTE İKTİSAP

ABDESTTE İSBAG: MÜKEMMEL ABDEST SAKALI HİLALLEME

* KULAKLAR BAŞTANDIR PARMAKLARI HİLALLEME

* AYAKLARIN YIKANMASI

* ABDESTTEN SONRA ETEĞE SU SERPME *ABDEST HAVLUSU

ABDESTTEN SONRAKİ DUA

* TUNÇ KAPLA ABDEST

* UYUYANIN ABDESTİ ZEKERE DEĞİNCE ABDEST Mİ?

* ATEŞTE PİŞENDEN ABDEST Mİ?

DEVE ETİ YEYİNCE ABDEST Mİ?

* SÜT İÇİNCE MAZMAZA

* HZ. ALİ
* HZ. ABBAS
* HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN
* EBU ZERR-MİKDAD
* HABBAB
* BEDİR EHLİ
* ENSAR
* HARİCÎLER
* KUR'AN ÖGRENİP ÖGRETEN
* ALİM VE TALİB
* İLMİ TEBLİG
* TEVAZU
* İLİM TALEBİNE TESVİK
* ILIMLE AMEL
* İLMİ GİZLEME
* ABDESTSİZ NAMAZ MAKBUL DEGİL
* ABDESTİ MUHAFAZA
* TEMİZLİGİN SEVABI
* DURGUN SUYA AKITMAMALI
* SİDİK SIÇRANTISI
* BEVLEDENE (AKITANA) SELAM VERİLMEZ
* NEBİZ İLE ABDEST
* DENİZ SUYU İLE ABDEST
* UYKUDAN UYANINCA EL YIKANIR
* UZUVLARI BİRER KERE YIKAYARAK ABDEST
* UZUVLARI BİR. İKİ. ÜC KERE YIKAYARAK ABDEST
* ABDESTTE İKTİSAD

* ABDESTTE İSBAG: MÜKEMMEL ABDEST

* SAKALI HİLALLEME

* KULAKLAR BASTANDIR

* PARMAKLARI HİLALLEME

* AYAKLARIN YIKANMASI

* ABDESTTEN SONRA ETEGE SU SERPME

* TUNC KAPLA ABDEST

* UYUYANIN ABDESTİ

* ZEKERE DEGİNCE ABDEST Mİ?

* ATESTE PİSENDEN ABDEST Mİ?

* DEVE ETİ YEYİNCE ABDEST Mİ?

* SÜT İCİNCE MAZMAZA

* ÖPME ABDESTİ BOZAR MI?

* ABDEST ÜSTÜNE ABDEST

* ABDEST HADESTEN SONRA VACİPTİR

* KİRLENMEYEN SUYUN MİKTARI

* HAYIZ

* YEMEYE BAŞLAMAYAN ÇOCUĞUN SİDİĞİ SİDİK PEÇEN TOPRAĞIN TEMİZLENMESİ TOPRAK TOPRAĞI TEMİZLER MESTLER ÜZERİNE MESH

MESTİN LIST VE ALTINA MESH

* TEYEMMÜM

CÜNÜBKEN ABDESTSİZ UYUNUR MU HER KILIN DİBİNDE CENABETEİK

■ KADIN İHTİLAM OLUR MI ?

* GI SI I. SIRASINDA PERDE

* ABDESTTE SIKIŞAN NAMAZ KILMASIN

* KADIN HAY1ZLI İSE

* HAYIZLI NASIL YIKANIR?

HAYIZLI MESCİDE GİREMEZ

* HAYIZLI KADIN TEMİZLİKTEN SONRA SARILIK, BULANIKLIK GÖRÜRSE

* NİFAS KAÇ GÜN?

* HAYIZLI OLAN KIZ KAPANMALIDIR

* HAYIZLI KINA YAKAR SARGI EZERİNE MESH TÜKRÜK TEMİZDİR

* KABA AĞIZDAN SU DÖKMEK AVRETE BAKMAMAK

■ VÜCl'DDA SI' DEĞMEDİK KERU YER NAMAZ BÖLÜMÜ

* ÖĞLE NAMAZI VAKTİ ÖĞLEYİ SERİNLİĞE BIRAKMA

* AKSAM NAMAZI VAKTİ

* YATSIDAN ÖNCE YATILMAZ, SONRA KONUŞULMAZ YATSIYA ATEME DEMEYİN

EZAN BÖLÜMÜ

* EZAN NASIL BAŞLADI?

* EZANDA TERCİ’

* EZANDA SÜNNET

* EZAN OKETNETRKEN EZAN TEKRAR EDİLİR EZANIN FAZİLETİ

* İKAMETTE BİRER BİRER OKUMA

* EZAN OKUNUNCA MESCİDDEN ÇIKILMAZ MESCİDLER VE CEMAATLER BÖLÜMÜ

* ALLAH İÇİN MESCİD BİNA ETMEK MESCİD MÜTEVAZI OLMALI MESCİD NEREYE YAPILMALI

* MESCİDDE MEKRUH İŞLER

* MAHALLELERDE MESCİD MESCİDLERİN TEMİZLİĞİ MESCİDE TÜKÜRMEK MEKRUHTUR KOYUN VE DEVE AĞILINDA NAMAZ MESC İDE GİRERKEN DUA NAMAZA YÜRÜYEREK GİTMEK MESCİDE UZAK EV DAHA SEVAPEI CEMAATTEN GERİ KALMAMALI

YATSI VE SABAH NAMAZLARININ CEMAATİ MESCİDE DEVAM VE NAMAZLARI BEKLEME NAMAZI EDA VE NAMAZIN SÜNNETLERİ BÖLÜMÜ NAMAZDA İSTİAZE VE KIRAAT

* KİRAM A NE İLE BAŞLANIR?

*** KİRLENMEYEN SUYUN MİKTARI**

<u>* HAYIZ</u>

*** YEMEYE BASLAMAYAN COCUGUN SİDİGİ**

*** SİDİK DEGEN TOPRAGIN TEMİZLENMESİ**

*** TOPRAK TOPRAGI TEMİZLER**

*** MESTLER ÜZERİNE MESH**

*** MESTİN ÜST VE ALTINA MESH**

*** CÜNÜBKEN ABDESTSİZ UYUNUR MU**

*** HER KILIN DİBİNDE CENABETLİK**

*** KADIN İHTİLAM OLUR MU?**

*** ABDESTTE SIKISAN NAMAZ KILMASIN**

*** KADIN HAYIZLI İSE**

*** HAYIZLI NASIL YIKANIR?**

* HAYIZLI MESCİDE GİREMEZ
* HAYIZLI KADIN TEMİZLİKTEN SONRA SARILIK, BULANIKLIK GÖRÜRSE
* NİFAS KAC GÜN?
* HAYIZLI OLAN KIZ KAPANMALIDIR
* HAYIZLI KINA YAKAR
* SARGI ÜZERİNE MESH
* TÜKRÜK TEMİZDİR
* AVRETE BAKMAMAK
* VÜCUDDA SU DEGMEDİK KURU YER
* ÖGLE NAMAZI VAKTİ
* ÖGLEYİ SERİNLİGE BIRAKMA
* AKŞAM NAMAZI VAKTİ

MESCİDLER VE CEMAATLER BÖLÜMÜ

* ALLAH İCİN MESCİD BİNA ETMEK
* MESCİD MÜTEVAZİ OLMALI
* MESCİD NEREYE YAPILMALI
* MESCİDDE MEKRUH İSLER
* MESCİDLERİN TEMİZLİĞİ
* MESCİDE TÜKÜRMEK MEKRUHTUR
* KOYUN VE DEVE AĞILINDA NAMAZ
* MESCİDE GİRERKEN DUA
* NAMAZA YÜRÜYEREK GİTMEK
* MESCİDE UZAK EV DAHA SEVAPLI
* CEMAATTEN GERİ KALMAMALI
* YATSI VE SABAH NAMAZLARININ CEMAATİ
* MESCİDE DEVAM VE NAMAZLARI BEKLEME

NAMAZI EDA VE NAMAZIN SÜNNETLERİ BÖLÜMÜ

* NAMAZDA İSTİAZE VE KIRAAT
* KIRAATA NE İLE BASLANIR?

* CUMA (»UNU SABAH NAMAZINDA KIRAAT ÖĞLE VE İKİNDİDE KIRAAT

* AKSAM NAMAZINDA KIRAAT İMAMIN ARKASINDA KIRAAT AMİN İ CEHREN SÖYLEMEK

* RÜKUYA GİDERKEN RÜKUDAN KALKARKEN ELLERİ KALDIRMA NAMAZDAKİ RÜKÛ

ELLERİ DİZLER ÜZERİNE KOYMA RÜKUDAN DOĞRULURKEN NE OKUMALI?

İKİ SECDE ARASINDA OTURMA İKİ SECDE ARASINDA NE DEMELİ?

* PEYGAMBER'E SALÂ VAT

* TESEHHIJDDE NE OKUMALI?

* TESEHHIJDDE İŞARET NAMAZDA SELÂM

* NAMAZDA TEK TARAFA SELÂM SELAMDAN SONRA NE OKUMALI?

* NAMAZDAN ÇIKIŞ

* NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİLMEZ

* ÖNDEN GECEN NAMAZI BOZAR MI?

İMAMDAN ÖNCE RÜKU, SÜCUD NAMAZIN MEKRUHLARI CEMAAT İMAMI SEVMİYORSA?

* İKİ KİŞİ CEMAAT SAYILIR

İMAMIN ARKASINDA DURMAK M İISTEHABTIR İMAMA VACİB OLAN İMAM NAMAZI KISALTIR

* SAFLARI DÜZELTME ÖN SAFIN FAZİLETİ KADINLARIN SAFLARI SÜTUNLAR ARASINDA SAF SAFİN GERİSİNDE TEK DURULMAZ SAFIN SAC TARAFI

* KIBLE

TAHİYYETÜ’L-MESCİD NAMAZ KILARKEN TÜKÜRÜLMEZ SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ

* SICAKTA-SOĞUKTA ELBİSEYE SECDE.

* NAMAZDA UYARI TESBİHİ-FL ÇIRPMASI AYAKKABIYLA NAMAZ

* HUSÛ

* TEK GİYSİ İÇİNDE NAMAZ TİLAVET SECDESİNİN SAY ISI

* NAMAZI TAMAMLAMA NAMAZI TEKKEDEN CUMANIN FARZİYYETİ

* CUMA NIN FAZİLETİ

* CUMA GUSLÜ CUMAYA ERKEN GİTMEK CUMA KIYAFETİ CUMA VAKTİ

CUMA HUTBESİ HUTBEYİ DİNLEME EDEBİ CUMA NAMAZINDA KIRAAT

* CUMANIN BİR REKATINA YETİSEN CUMAYA GELME MESAFESİ CUMAYI ÖZÜRSÜZ TEKKEDEN

* CUMADAN ÖNCE NAMAZ

* CUMADA CÖMELME

* CUMADA HATİBE YÖNELME

*** RÜKUDAN DOĞRULURKEN NE OKUMALI?**

*** İKİ SECDE ARASINDA NE DEMELİ?**

*** PEYGAMBER'E SALÂVÂT**

*** TESEHHÜDDE NE OKUMALI?**

*** TESEHHÜDDE İSARET**

*** NAMAZDA SELÂM**

* NAMAZDA TEK TARAFA SELÂM

* SELAMDAN SONRA NE OKUMALI?

* NAMAZDAN CIKI

* NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GECİLMEZ

* İMAMDAN ÖNCE RÜKU, SÜCUD

* NAMAZIN MEKRUHLARI

* CEMAAT İMAMI SEVMİYORSA?

* İKİ KİSİ CEMAAT SAYILIR

* İMAMIN ARKASINDA DURMAK MÜSTEHABTIR

* İMAMA VACİB OLAN

* İMAM NAMAZI KISALTIR

* ÖN SAFIN FAZİLETİ

* KADINLARIN SAFLARI

* SAFIN GERİSİNDE TEK DURULMAZ

* SAFIN SAĞ TARAFI

* SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ

* SICAKTA-SOĞUKTA ELBİSEYE SECDE

* NAMAZDA UYARI TESBİHİ-EL ÇIRPMASI

* AYAKKABIYLA NAMAZ

* TİLAVET SECDESİNİN SAYISI

* NAMAZI TAMAMLAMA

* NAMAZI TERKEDEN

* CUMANIN FARZİYYETİ

* CUMA'NIN FAZİLETİ

* CUMA NAMAZINDA KIRAAT

* CUMANIN BİR REKATINA YETİSEN

* CUMAYA GELME MESAFESİ

* CUMADA SAAT İ İCABE FARZLARLA KILINAN SÜNNETLER SABAHIN SÜNNETİ

* SABAHTN SÜNNETİ KAÇARSA NE ZAMAN KAZA EDİLİR?

ÖĞLE FARZINDAN ÖNCE İKİ REK AT

* ÖĞLE FARZINDAN SONRA İKİ REKATI KAÇIRAN

* AKŞAMIN SÜNNETİ

* VİTR

* DUADA ELLERİ KALDIRMA, YÜZE SÜRME

* KUNUT

* SEFERDE VİTR

* VİTRDEN SONRA İKİ REK AT

VİTİRDEN SONRA OTURARAK İKİ REK AT KILMAK

* BİNEK ÜZERİNDE VİTR

* GECENİN BAŞINDA VİTR

* UNUTARAK CÜNÜB NAMAZ KILAN NAMAZDA ABDESTİ BOZULAN

* HASTA NAMAZI OTURARAK NAFİLE NAMAZI

OTURARAK KILINAN NAMAZIN SEVABI YARIM RESÛLI LLAH'IN HASTALIKTA KILDIĞI NAMAZ SABAH NAMAZINDA KUNUT NAMAZDA YILAN, AKREB ÖL Dİ Rİ LEBİLİR

* MEKRUH VAKİT

* KORKU NAMAZI

Y AĞMUR NAMAZI YAĞMUR DUASI BAYRAM NAMAZLARI BAYRAM HUTBESİ

* BAYRAM NAMAZINDAN ÖNC E VE SONRA NAMAZ BAYRAM NAMAZINA Y AY A GİTMEK

* BAYRAMA GİDERKEN BİR YOLU, DÖNERKEN BAŞKA BİR YOLU TAKİP ETMEK

* BAYRAMDA TAKLİS (ÇALGI)

BAYRAMDA HARBE Sİ TRE OLABİLİR KADINLAR BAY RAM NAMAZINA GİDER BİR GÜNDE İKİ BAYRAM

* BAYRAMDA SİLÂH TAŞIMAK

* BAYRAM GUŞLÜ

* NAFİLELER KAÇ REKAT?

* KIYAMU'L-LEYL (GECE NAMAZI)

* KUR AN I GÜZEL SESLE OKUMAK

* GECE NAMAZINDA KIRAAT

* GECE KAÇ REKAT TEHECCÜT?

GECENİN EN EFDAL VAKTİ

* AKSAM YATSI ARASI NAMAZ

* EVDE NAFİLE

* HACET NAMAZI

* SABANIN ONDÖRDÜ

* ŞÜKÜR SECDESİ

NAMAZ GÜNAHA KEFARETTİR

* BEŞ VAKİT NAMAZIN FARZ OLUSU

MESCİD-İ HARAM Y E MESCİD-İ NEBİ DE NAMAZIN FAZİLETİ MESCİD İ AKSA'DA NAMAZ CAMİDE NAMAZ

* MİNBERİN İNŞAASL KÜTÜĞÜN AĞLAMASI

* ÇOK SECDE

* AYAKKABI NEREYE KONMALI?

CENAZE BÖLÜMÜ

* HASTA ZİYARETİ

* ÖLECEK KİMSEYE LAİLAHE İLLALLAH TELKİNİ

* CUMADA SAAT-İ İCABE

* SABAHIN SÜNNETİ

* SABAHIN SÜNNETİ KACARSA NE ZAMAN KAZA EDİLİR?

* ÖĞLE FARZINDAN ÖNCE İKİ REK'AT

* ÖĞLE FARZINDAN SONRA İKİ REKATI KACIRAN

* AKSAMIN SÜNNETİ
* VİTR
* DUADA ELLERİ KALDIRMA. YÜZE SÜRME

* KUNUT

* SEFERDE VİTR

* VİTRDEN SONRA İKİ REK'AT

* VİTİRDEN SONRA OTURARAK İKİ REK'AT KILMAK

* BİNEK ÜZERİNDE VİTR

* GECENİN BASINDA VİTR

* HASTA NAMAZI

* OTURARAK NAFİLE NAMAZI

* OTURARAK KILINAN NAMAZIN SEVABI YARIM

* RESÛLULLAH'IN HASTALIKTA KILDIĞI NAMAZ

* SABAH NAMAZINDA KUNUT

* NAMAZDA YILAN, AKREB ÖLDÜRÜLEBİLİR

* MEKRUH VAKİT

* KORKU NAMAZI

* YAĞMUR NAMAZI

* YAĞMUR DUASI

* BAYRAM NAMAZLARI

* BAYRAM HUTBESİ

* BAYRAMDA TAKLİS (ÇALGI

* BAYRAMDA HARBE SÜTRE OLABİLİR

* KADINLAR BAYRAM NAMAZINA GİDER

* BİR GÜNDE İKİ BAYRAM

* NAFİLELER KAÇ REKAT?

* KIYAMU'L-LEYL (GECE NAMAZI

* KUR'ÂN'I GÜZEL SESLE OKUMAK

* GECE NAMAZINDA KIRAAT

* GECENİN EN EFDAL VAKTİ

* AKSAM YATSI ARASI NAMAZ

* EVDE NAFİLE

* HACET NAMAZI

* SABANIN ONDÖRDÜ

* SÜKÜR SECDESİ

* NAMAZ GÜNAHA KEFARETTİR

* BES VAKİT NAMAZIN FARZ OLUSU

* MESCİD-İ HARAM VE MESCİD-İ NEBİ'DE NAMAZIN FAZİLETİ

* MESCİD-İ AKSA'DA NAMAZ

* CAMİDE NAMAZ

* MİNBERİN İNSAASI. KÜTÜĞÜN AĞLAMASI

* HASTA ZİYARETİ

* ÖLECEK KİMSEYE LAİLAHE İLLALLAH TELKİNİ

* ÖLECEK KİMSENİN YANINDA NE KONUŞMALI?

* MÜ'MİN CAN ÇEKİŞME HALİNDEN SEVAP KAZANIR

* ÖLÜNÜN GÖZÜ KAPATILIR

* ÖLÜNÜN GASLİ

* KARI KOCAYI, KOCA KARIYI GASLEDEBİLİR

* RASULULLAH'IN GASLİ

* KEFENLENEN ÖLÜYE BAKMAK

* CENAZE TAŞIYANIN KIYAFETİ

* CENAZE CEMAATİ ÇOKSA ÖLÜYÜ HAYIRLA V4DETMELİ

* CENAZE İÇİN KIRAAT

* CENAZE NAMAZINDA DUA CENAZE NAMAZI DÖRT TEKBİRLİDİR

* ÇOCUK CENAZESİNE NAMAZ RESÜLILLAH'IN OĞLI'NA CENAZE NAMAZI

* ŞEHİTLERE CENAZE NAMAZI

* CENAZE. NAMAZI KILINMAYAN VAKİTLER

* KABİR ÜZERİNDE NAMAZ

* NECASİ ÜZERİNE NAMAZ

* CENAZEYE KATM ANIN SEVABI

* CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKMAK CENAZENİN KABRE SOKULMASI

* LAHİD MÜSTEHABDIR

* ŞAKK

* KABRİN KAZILMASI

* KABİR TAŞI

KABİR ÜZERİNE BİNA YASAĞI KABİR ÜZERİNDE YÜRÜNMEZ

* KABİR ZİYARETİ

* KABİR ZİYARETİ VE KADIN

* KADINLAR CENAZEYİ TEŞYİ ETMEZ

* YAS YASAĞI

* DÖVÜNEREK ÜST-BAŞ YIRTARAK MATEM YASAĞI ÖLÜ ÜZERİNE AĞLAMAK

ÖLÜ YAS SEBEBİYLE AZAB GÖRÜR MÜ?

* MUSİBETE SABIR MUSİBETZEDEYİ TÂZİYE

* ÇOCUĞUNU KAYBEDENİN SEVABI

* DÜŞÜK SAHİBİNİN SEVABI CENAZE EVİNDE TOPLANMA

* GURBETTE ÖLEN ŞEHİDDİR

* HASTALANARAK ÖLEN ÖLÜNÜN KEMİĞİ KIRILMAZ RESÜLI LLAH'IN HASTALIĞI RESÜLULLAH'IN VEFATI VE DEFNİ

ORUÇ BÖLÜMÜ

ORUCUN FAZİLETİ

* RAMAZAN AYININ FAZİLETİ

* YEVM-İ ŞEKK ORUCU

* RAMAZAN AYI KAÇ GÜN?

* YOLCULUKTA ORUÇ TUTULUR MU?

» RAMAZANDA BİR GÜN YEMENİN KEFARETİ

* ORUÇLU KUSARSA

* ORUÇLU MİSVAK VE SÜRME KULLANIR MI?

* ORUÇLU HACAMAT OLUR MU?

* ORUÇLUYKEN ÖPME

* ORUÇLUYKEN MÜBAŞERET

* ORUÇLUYKEN GIYBET

* SAHUR

* İFTARDA ACELE

* ÖLÜNÜN GASLİ

* KARI KOCAYI. KOCA KARIYI GASLEDEBİLİR

* RASULULLAH'IN GASLİ

* CENAZE TASIYANIN KIYAFETİ

* CENAZE CEMAATİ COKSA

* ÖLÜYÜ HAYIRLA YÂDETMELİ

* CENAZE İCİN KIRAAT

* CENAZE NAMAZINDA DUA

* CENAZE NAMAZI DÖRT TEKBİRLİDİR

*

* RESÛLULLAH'IN OĞLUNA CENAZE NAMAZI

EHİTLERE CENAZE NAMAZI

*

* CENAZE NAMAZI KILINMAYAN VAKİTLER

* KABİR ÜZERİNDE NAMAZ

* NECASİ ÜZERİNE NAMAZ

* CENAZEYE KATILANIN SEVABI

* CENAZE GECERKEN AYAĞA KALKMAK

* CENAZENİN KABRE SOKULMASI

* LAHİD MÜSTEHABDIR

* ŞAKK

* KABRİN KAZILMASI

* KABİR ÜZERİNDE YÜRÜNMEZ

* KABİR ZİYARETİ

* KABİR ZİYARETİ VE KADIN

* KADINLAR CENAZEYİ TEŞYİ ETMEZ

* YAS YASAĞI

* ÖLÜ ÜZERİNE AĞLAMAK

* ÖLÜ YAS SEBEBİYLE AZAB GÖRÜR MÜ?

* MUSİBETE SABIR

* MUSİBETZEDEYİ TÂZİYE

*

* DÜŞÜK SAHİBİNİN SEVABI

* GURBETTE ÖLEN SEHİDDİR

* ÖLÜNÜN KEMİĞİ KIRILMAZ

* RESÛLULLAH'IN HASTALIĞI

* RESÛLULLAH'IN VEFATI VE DEFNİ

* ORUCUN FAZİLETİ

* RAMAZAN AYININ FAZİLETİ

* YEVM-İ SEKK ORUCU

* YOLCULUKTA ORUC TUTULUR MU?

* RAMAZANDA BİR GÜN YEMENİN KEFARETİ

* ORUCLU KUSARSA

* ORUCLU MİSVAK VE SÜRME KULLANIR MI?

* ORUCLU HACAMAT OLUR MU?

* ORUCLUYKEN MÜBASERET

* ORUCLUYKEN GIYBET

* ORUÇLU CUNUB SABAHLARSA

* HZ. NUH'UN ORUCU

* ŞEVVALDEN ALTI GÜN

* TEŞRİK GÜNLERİ ORUÇ TUTULMAZ CUMARTESİ ORUCU

* AREFE GÜNÜ ORUCU

* ASURA ORUCU

* PAZARTESİ-PERŞEMBE ORUCU

* HARAM AYLARINDA ORUÇ

* ORUÇ BEDENİN ZEKÂTIDIR

* ORUÇLUNUN YANINDA YENİRSE?

* ORUÇLUNUN DUASI MAKBUL

* BAYRAM NAMAZINA BİRŞEYLER YİYEREK GİDİLİR

* RAMAZANDA MÜSLÜMAN OLAN

* KADIN KOCANIN İZNİYLE ORUÇ TUTAR

* MİSAFİR, NAFİLE ORUCUNU EV SAHİBİNİN İZNİYLE TUTAR

* ŞÜKÜRLE YİYEN ORUÇLU GİBİDİR

* MU'TEKİF MESCİDE YERLEŞİR

* MU'TEKİF HASTA ZİYARET EDER, CENAZEYE KATILIR MI?

* İTİRAFIN SEVABI BAYRAM GECELERİNİ İHYA

ZEKAT BÖLÜMÜ

* ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKATI BİR YILLIK MALA ZEKÂT

* ZEKAT DÜSEN MİKTAR

* ZEKAT VERİRKEN NE DENİR?

DEVELERİN ZEKÂTI

* DAVARIN ZEKATI

* SADAKA TOPLAYANLAR ZEKÂT GEREKTİREN MALLAR ZEKAT İYİ MALDAN VERİLMELİ

* BALIN ZEKATI

* ÖŞÜR VE HARAÇ

* VASK, ALTMIŞ SA'DIR YAKINLARA ZEKAT

NİKAH (EVLENME) BÖLÜMÜ EVLENMENİN FAZİLETİ KOCANIN KADIN ÜSTÜNDEKİ HAKKI

* EN EFDAL KADIN DİNDARLA EV LENMELİ BEKÂRLAR EVLENDİRİLSİN

* HÜR VE VELUD OLANLA EVLENİLSİN

* EVLENECEĞİN KADINA BAKMAK

* DUL VE BAKİRE İLE İSTİŞARE

KIZIN GÖNLÜ OLMADAN EVLENDİRİLMEZ

* KÜÇÜK KIZLARI BABALARI EVLENDİREBİLİR

* KÜÇÜK KTZT BABA DIŞINDA EVLENDİREN VELİSİZ NİKAH CAİZ DEĞİL Mİ?

* SİĞAR NİKAHI YASAKTIR

* MEHİR

* NİKÂH DUASI

* NİKÂHI İLAN

* NİKÂHDA DEF VE GÜFTE

* MUHANNİS DÜĞÜN YEMEĞİ DAVETE İCABET

CİMA ESNASINDA TESETTÜR DÜBÜRDEN TEMAS HARAMDIR

* AZL

* KIZ, HALA VEYA TEYZESİ ÜZERİNE NİKÂHLANMAZ

* ORUCLU CÜNÜB SABAHLARSA
* HZ. NUH'UN ORUCU
* SEVVALDEN ALTI GÜN
* TESRİK GÜNLERİ ORUC TUTULMAZ
* HARAM AYLARINDA ORU
* ORUC BEDENİN ZEKÂTIDIR
* ORUCLUNUN YANINDA YENİRSE?
* ORUCLUNUN DUASI MAKBUL
* BAYRAM NAMAZINA BİRSEYLER YİYEREK GİDİLİR
* KADIN KOCANIN İZNİYLE ORUC TUTAR
* MİSAFİR. NAFİLE ORUCUNU EV SAHİBİNİN İZNİYLE TUTAR
* SÜKÜRLE YİYEN ORUCLU GİBİDİR
* MU'TEKİF MESCİDE YERLESİR
* MU'TEKİF HASTA ZİYARET EDER, CENAZEYE KATILIR MI?
* İTİKAFIN SEVABI
* BAYRAM GECELERİNİ İHYA
* ALTIN VE GÜMÜSÜN ZEKATI
* BİR YILLIK MALA ZEKÂT
* ZEKAT DÜSEN MİKTAR
* ZEKÂT VERİRKEN NE DENİR?
* DEVELERİN ZEKÂTI
* DAVARIN ZEKATI
* SADAKA TOPLAYANLAR
* ZEKÂT GEREKTİREN MALLAR
* ZEKAT İYİ MALDAN VERİLMELİ
* BALIN ZEKATI

* ÖŞÜR VE HARA

* VASK, ALTMIŞ SA'DIR

* YAKINLARA ZEKAT

NİKAH (EVLENME) BÖLÜMÜ

* EVLENMENİN FAZİLETİ

* KOCANIN KADIN ÜSTÜNDEKİ HAKKI

* EN EFDAL KADIN

* DİNDARLA EVLENMELİ

* BEKÂRLAR EVLENDİRİLSİN

* HÜR VE VELUD OLANLA EVLENİLSİN

* EVLENECEĞİN KADINA BAKMAK

* DUL VE BAKİRE İLE İSTİSARE

* KIZIN GÖNLÜ OLMADAN EVLENDİRİLMEZ

* KÜCÜK KIZLARI BABALARI EVLENDİREBİLİR

* KÜCÜK KIZI BABA DISINDA EVLENDİREN

* VELİSİZ NİKAH CAİZ DEĞİL Mİ?

* SİĞAR NİKAHI YASAKTIR

* MEHİR

* NİKÂH DUASI

* NİKÂHI İLAN

* NİKÂHDA DEF VE GÜFTE

* MUHANNİS

* DÜĞÜN YEMEĞİ

* DAVETE İCABET

* CİMA ESNASINDA TESETTÜR

* AZL

* KIZ, HALA VEYA TEYZESİ ÜZERİNE NİKÂHLANMAZ

* HÜLLECİYE LÂNET

* SÜT KARDEŞLİĞİ

CARİYESİNİ ÂZÂD EDİP NİKÂHLA VAN MI'T'A NİKÂHI HARAMDIR

* DENKLİK

* KADIN GÜNÜNÜ KUMASINA VEREBİLİR

* EVLENMEYE ARACI OLMA

* KADINLARA İYİ MUAMELE GERDEĞİN MÜSTEHAB VAKTİ
UĞUR VE UĞURSUZLUK NEDE VAR?

* ERKEK, ÇOCUĞUNDAN ŞEKKE DÜŞERSE

* ÇOCUK YATAK SAHİBİNE AİT

* KOCASINI ÜZEN KADIN TALAK BÖLÜMÜ

* TALAKTA ŞAKA YOK

■ HAMİLENİN İDDETİ DOĞUMLA BİTER

* BOŞAMA HEDİYESİ

* MA TUH, ÇOCUK VE UYUYANIN TALAKI

* MLTKREH VE UNUTANIN TALÂKI

* NİKÂHDAN ÖNCE TALÂK

* KADININ BOŞANMA TALEBİ MEKRUHTUR

* ÎLÂ

* Lİ'ÂN

ÂZÂD EDİLEN CARİYEDE MUHAYYERLİK

* CARİYENİN İDDETİ

* KÖLENİN BOŞAMASI KEFARETLER BÖLÜMÜ

HZ. PEYGAMBER NASIL YEMİN EDERDİ?

* İSLÂMDAN BAŞKA BİR DİNLE YEMİN ETMEK CAİZ DEĞİL ALLAH ADINA YEMİN EDİLİNCE RAZI OL

* YEMİN GÜNAHA GİRMEK VEYA PİŞMAN OLMAKTIR

* KEFARETİM ÖDEYİP YEMİNİ BOZ

* YEMİN KEFARETİNDE KAÇ KİŞİ DOYURULUR?

YEMİN EDENİ KURTARIN

"ALLAH'IN DİLEDİĞİ SONRA SENİN DİLEDİĞİN" DEMEK

* NEZRİNE UY

■ NEZİR BORCİ İLE ÖLEN TİC ARETLER BÖLÜMÜ

* KAZANCA TEŞVİK

* MAİŞET TALEBİNDE İTİDAL

* KAZANÇ YOLUNU DEĞİŞTİRME

* SAN'ATLAR

* MUHTEKİR KAYBEDER PARAYLA KI U n ÖĞRETİMİ IIACCAMIN KAZANCI HELAL Mİ?

* ALIS-VERİŞTE MUHAYYERLİK

* MEVCUT OLMAYAN ŞEY SATILAMAZ

* AKİBETİ MEÇHUL SATIŞ YASAK

* PİYASAYA NARH KONAMAZ

* ALIS-VERİŞTE MÜSAMAHA

* PAZARLIK

* AŞILANMIŞ HURMA MALI OLAN KÖLE SATILMIŞSA TERAZİYİ AĞIR TUTUN

* ALDATMA HARAMDIR KABZEDİLME\ EN YİYECEK SATILAMAZ YİYEC EKLERİN TARTILMASI BEREKET GETİRİR

* ÇARŞILAR

* ERKENDE BEREKET

* SÜTÜ MEMEDE BIRAKILAN HAYVANIN SATIŞI

* KÖLENİN MUHAYYERLİĞİ

* HÜLLECİYE LÂNET

* SÜT KARDESLİĞİ

* CARİYESİNİ ÂZÂD EDİP NİKÂHLAYAN

* MUT'A NİKÂHI HARAMDIR

* DENKLİK

* EVLENMEYE ARACI OLMA

* KADINLARA İYİ MUAMELE

* GERDEĞİN MÜSTEHAB VAKTİ

* UĞUR VE UĞURSUZLUK NEDE VAR?

* ERKEK. COCUĞUNDAN SEKKE DÜSERSE

*

* TALAKTA SAKA YOK

* HAMİLENİN İDDETİ DOĞUMLA BİTER

* BOSAMA HEDİYESİ

* MA'TUH. COCUK VE UYUYANIN TALAKI

* MÜKREH VE UNUTANIN TALÂKI

* NİKÂHDAN ÖNCE TALÂK

* KADININ BOSANMA TALEBİ MEKRUHTUR

* ÎLÂ

* Lİ'ÂN

* CARİYENİN İDDETİ
* KÖLENİN BOSAMASI
* HZ. PEYGAMBER NASIL YEMİN EDERDİ?
* İSLÂMDAN BAŞKA BİR DİNLE YEMİN ETMEK CAİZ DEĞİL
* KEFARETİM ÖDEYİP YEMİNİ BOZ
* YEMİN KEFARETİNDE KAÇ KİŞİ DOYURULUR?
* YEMİN EDENİ KURTARIN
* "ALLAH'IN DİLEDİĞİ SONRA SENİN DİLEDİĞİN" DEMEK
* NEZRİNE UY
* NEZİR BORCU İLE ÖLEN

TİCARETLER BÖLÜMÜ

* MAİSET TALEBİNDE İTİDAL
* KAZANC YOLUNU DEĞİSTİRME
* SAN'ATLAR
* MUHTEKİR KAYBEDER
* PARAYLA KUR'ÂN ÖĞRETİMİ
* HACCAMIN KAZANCI HELAL Mİ?
* ALIS-VERİSTE MUHAYYERLİK
* MEVCUT OLMAYAN SEY SATILAMAZ
* AKİBETİ MECHUL SATIS YASAK
* PİYASAYA NARH KONAMAZ
* ALIS-VERİSTE MÜSAMAHA
* PAZARLIK
* ASILANMIS HURMA MALI OLAN KÖLE SATILMISSA
* TERAZİYI AĞIR TUTUN
* ALDATMA HARAMDIR
* KABZEDİLMEYEN YİYECEK SATILAMAZ
* YİYECEKLERİN TARTILMASI BEREKET GETİRİR
*
* KÖLENİN MUHAYYERLİĞİ

* MALİN KUSURU SÖYLENİR

ESİR AİLE EFRADI BİRBİRİNDEN AYRILMAZ

* SAYICA FAZLA HAYVANIN PEŞİN MÜBADELESİ

* FAİZ

* VERESİYEDE BELLİ MİKTAR BELLİ MÜDDET ŞART : ORTAKLIK VE MUDARABE

EVLADIN MALINDA BABANIN HAKKI

* RASTLANAN SÜRÜ VE BAHÇEDEN İSTİFADE

* DAVAR BESLEME AHKÂM BÖLÜMÜ

* KAZA

* RÜŞVET

* HAKİMİN HÜKMÜYLE HARAM HELAL OLMAZ

* MAHKEMEDE YEMİN

* ÇALINMIŞ MALINI BULANIN ALMA HAKKI

* BİRŞEYİ KIRAN HAKKINDA HÜKÜM

* HATILINI KOMŞU DUVARA SAPLA

* YOLUN GENİŞLİĞİNDE İHTİLAF OLURSA

* ZARARA ZARARLA MUKABELE YOK

* ZİLYED *KÂİF

* ÇOCUĞA EBEVEYN HAKKINDA MUHAYYERLİK MALINA ZARAR VERENE TASARRUF YASAĞI

* MÜFLİS

* ŞAHİTLİK İSTENMEDEN ŞEHADET

* BORÇLARDA ŞEHADET

* ÜC BORCU ALLAH ÖDER REHİNLER BÖLÜMÜ

HZ. PEYGAMBERİN ZIRHI REHİNE İDİ

* REHİN ÇERİ ALINIR

* İŞÇİNİN ÜCRETİ

* KARIN TOKLUĞUNA ÜCRET BİR KOVA SI BİR HURMAYA

* ÜÇTE BİRE, DÖRTTE BİRE MUZÂRA'A

* HURMA VE ÜZÜM ORTAKLIĞI

* MÜSLAMANLAR ÜC ŞEYDE ORTAK

* OTA MANİ OLMAK İÇİN SUYA MANİ OLUNMAZ

* AKAR SUYUN KULLANIMINDA SIRA

*** MALIN KUSURU SÖYLENİR**

*** ESİR AİLE EFRADI BİRBİRİNDEN AYRILMAZ**

*** SAYICA FAZLA HAYVANIN PESİN MÜBADELESİ**

*** FAİZ**

*** VERESİYEDE BELLİ MİKTAR BELLİ MÜDDET SART**

*** EVLADIN MALINDA BABANIN HAKKI**

*** RASTLANAN SÜRÜ VE BAHCEDEN İSTİFADE**

*** DAVAR BESLEME**

*** RÜSVET**

*** ZARARA ZARARLA MUKABELE YOK**

*** ZİLYED**

*** KÂİF**

*** MALINA ZARAR VERENE TASARRUF YASAĞI**

*** MÜFLİS**

*** BORCLARDA SEHADET**

* SAHİDLİĞİ CAİZ OLMAYANLAR

* TEK SAHİD VE YEMİNLE HÜKÜM

* YALAN SAHİTLİK

* EHL-İ KİTABIN BİRBİRİNE ŞAHİTLİĞİ

HİBELER BÖLÜMÜ

* ÖMRÂ

* HİBEDEN DÖNME

* SEVAP ÜMİDİYLE HİBE

* KOCADAN İZİNSİZ KADININ HİBESİ

* SADAKA ETTİĞİ ŞEYİ SATIN ALABİLİR Mİ?

* SADAKA ETTİĞİ ŞEY VERASETLE GELİRSE

* ARİYET

* ÖDEMEME NİYETİYLE BORCLANAN

* BORCTA CİDDİYET

* HAK SAHİBİ SÖZ SAHİBİDİR

* REHİN GERİ ALINIR

* BİR KOVA SU BİR HURMAYA

* ÜCTE BİRE. DÖRTTE BİRE MUZÂRA'A

* HURMA VE ÜZÜM ORTAKLIĞI

* MÜSLAMANLAR Ü

EYDE ORTAK

* OTA MANİ OLMAK İCİN SUYA MANİ OLUNMAZ

* AKAR SUYUN KULLANIMINDA SIRA

SUYUN TAKSİMİ

* KUYUNUN HARÎMİ AĞACIN HARÎM İ

AKARINI SATAN, PARASINI MİSLİNE YATIRSIN SUF'A BÖUÜMÜ

* ARAZİYİ SATIŞTA KOMŞUYA HABER VER

* HUDUD BELİRİRSE SUF'A YOK

* SUF'A TAUEBİ

LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ

* YİTİK, BULANA HEUAU DEĞİL KÖLE AZADI BÖLÜMÜ

* MÜDEBBER

* ÜMMÜ VELEI)

* MÜKÂTEBE

* MAHREMİ KÖLE OLAMAZ

* MALI OLAN KÖLE AZAP EDİLMİŞSE

* VELED İ ZİNANIN AZADLISI HUDUD (AĞIR CEZALAR) BÖLÜMÜ

* HADDLERİN TATBİKİ

* ŞÜPHE VARSA HAD UYGULANMAZ

* HADD CEZASINDA ŞEFAAT OLMAZ KÖTÜLÜĞÜ ALENÎ YAPAN CARİYE\ E HADD TATBİKİ

* YAŞLI VE HASTAYA HADD GEREKİR

* MALINI MÜDAFAA EDERKEN ÖLEN ŞEHİTTİR

* HIRSIZA HADD

* KÖLE ÇALARSA

* YANKESİCİ

MEYVE VE SEBZEDE EL KESİLMEZ MESCİDDE HADD UYGULANMAZ

* TA'ZİR

ERKEK KARISINI YABANCI İLE YAKALARSA

* ÖLEN BABASININ HANIMIYLA EVLENEN

* YABANCIYI BABA DİYE İDDİA EDEN KABİLEDEN BİRİNİ İNKÂR EDEN

* MUHANNİS DİYETLER BÖLÜMÜ

* Mİ Sİ.İMANI ZULMEN ÖLDÜREN

* KISAS NEREDE YOK?

* KÂFİRİN DİYETİ

KATİL MAKTULE VARİS OLAMAZ

* DİŞİN DİYETİ PARMAKLARIN DİYETİ

* HÜR, KÖLEYE KARŞI ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

* KISAS KILIÇLA YAPILIR

HERKES KENDİ CİNAYETİNDEN SORUMLU

* HEDER OLAN (TAZMİN EDİLMEYEN) ZARARLAR

* KASÂME

* M ÜSLE Y APIL AN KÖLE HÜRDÜR EMAN VERDİKTEN SONRA ÖLDÜREN

* HAMİLE KADINA KISAS VASİYETLER BÖLÜMÜ

RESÜLI LLAH'IN VASİYETİ

* VASİYETE TEŞVİK VASİYETTE ZULÜM

SADAKA ÖLÜM SIRASINDA DEĞİL HAYAT BOYU VERİLMELİ VARİS LEHİNE VASİYET OLMAZ FERAİZ BÖLÜMÜ

* FERAİZ (VARİSLERİN PAY HAKLARI) İLMİNE TEŞVİK

* CEDDE (BÜYÜKANNE)NİN PAYI

UF'A BÖLÜMÜ

* HUDUD BELİRİRSE SUF'A YOK
* YİTİK. BULANA HELAL DEĞİL
* MÜKÂTEBE
* MAHREMİ KÖLE OLAMAZ
* MALI OLAN KÖLE AZAD EDİLMİSSE
* VELED-İ ZİNANIN AZADLISI

HUDUD (AĞIR CEZALAR) BÖLÜMÜ

* HADDLERİN TATBİKİ
* SÜPHE VARSA HAD UYGULANMAZ
* HADD CEZASINDA SEFAAT OLMAZ
* KÖTÜLÜĞÜ ALENÎ YAPAN
* CARİYEYE HADD TATBİKİ
* YASLI VE HASTAYA HADD GEREKİR
* MALINI MÜDAFAA EDERKEN ÖLEN SEHİTTİR
* HIRSIZA HADD
* YANKESİCİ
* MEYVE VE SEBZEDE EL KESİLMEZ
* MESCİDDE HADD UYGULANMAZ
* TA'ZİR
* ERKEK KARISINI YABANCI İLE YAKALARSA
* YABANCIYI BABA DİYE İDDİA EDEN
* KABİLEDEN BİRİNİ İNKÂR EDEN

DİYETLER BÖLÜMÜ

* DİSİN DİYETİ
* PARMAKLARIN DİYETİ
* HÜR. KÖLEYE KARSI ÖLDÜRÜLÜR MÜ?
* KISAS KILICLA YAPILIR
* HERKES KENDİ CİNAYETİNDEN SORUMLU
* HEDER OLAN (TAZMİN EDİLMEYEN) ZARARLAR

* KASÂME

* EMAN VERDİKTEN SONRA ÖLDÜREN
* HAMİLE KADINA KISAS

VASİYETLER BÖLÜMÜ

* RESÛLULLAH'IN VASİYETİ
* VASİYETE TESVİK
* VASİYETTE ZULÜM
* SADAKA ÖLÜM SIRASINDA DEĞİL HAYAT BOYU VERİLMELİ
* VARİS LEHİNE VASİYET OLMAZ
* CEDDE (BÜYÜKANNE)NİN PAYI

*KELÂLE

* KATİLİN MİRASI

* ÇOCUĞUNU İNKÂR EDEN

* ÇOCUK İDDİA ETME

* MİRASLARIN TAKSİM ÇEŞİTLERİ CİHAD BÖLÜMÜ

ALLAH YOLUNDA CİHADIN F AZİLETİ

* BİR GAZİYİ TEÇHİZ ETMENİN FAZİLETİ ALLAH YOLUNDA NAFAKANIN FAZİLETİ

* ALLAH YOLUNDA RİBAT

* ALLAH YOLUNDA NÖBET

* CİHADA ÇIKMAK

DENİZ GAZVESİNİN FAZİLETİ DEVLEM'İM FETHİ VE KAZVİNİN FAZİLETİ

* ALLAH YOLUNDA CİHAD İÇİN AT BESLEMENİN FAZİLETİ

* ALLAH YOLUNDA ÇARPIŞMANIN FAZİLETİ

* ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMANTN FAZİLETİ

* SİLAH

SİLAH YERLİ OLMALI

* ALLAH YOLUNDA ATMAK

* SAVAŞ SIRASINDA ALIM-SATIM

* MÜBAREZE (TEKE TEK SAVAŞ) VE SELEB

* GULÛL (GANİMETTEN ÇALMA)

* NEFEL (GANİMETTEN AYRI OLARAK VERİLEN PARA)

* DEVLET BAŞKANININ SAVAŞA YOLLADIĞI ORDUYA TAVSİYESİ ALLAH'A İSYANDA KI LA İTAAT YOK

BİATA VEFA GEREKİR MENÂSİK (HAC VE UMRE) BÖLÜMÜ

* HACCA GİTME

* HAÇLIN FARZ KILINMASI HACC VE UMRENİN FAZİLETİ HACININ DUASINDAKİ FAZİLET ÖLENE BEDEL HACC

* HAYATTA OLAN GÜÇSÜZE BEDEL HACC

* MİKAT YERLERİ

* İHRAM

* İHRAMLIYA GÖLGELİK

* HACCDA İHRAMDAN ÇIKMA ŞARTI

* HAREM-İ ŞERİFE GİRME ÂDÂBI

* 11 U ERİ I -ESN EP'İ İSTİLAM TAVAFIN FAZİLETİ

* HACC-I İFRAD

* HACC-l KIRAN

* HACCI feshetmek

* UMRE

* RAMAZANDA UMRE

* Zİ LKADE AYINDA UMRE

* MİNAYA ÇIKMA

* ARAFAT'TA I)UA

* ARAFAT'TAN MÜZDELİFE'YE DÖNÜŞ

* MÜZDELİFE'DE VAKFE

* AKABE CEMRESİ (İLK TASLAMA YERİ)NDE DURULMAZ TELBİYEVİ KESME ZAMANI

* KURBAN BAYRAMINDA HUTBE

* ZEMZEM İÇME ADABI

MLHASSAB NAM MEVKİDE KONAKLAMA

* VEDA TAVAFI

* İHRAMLININ AN CEZASI

* İHRAMLI\ A AN HAYVANI YEMEK YASAKTIR

* DİŞİ VE ERKEK HAYVANLARDAN MEKKE'YE KURBAN GÖNDERME

*

*

* İHRAMLIYA AV HAYVANI YEMEK YASAKTIR

* DİSİ VE ERKEK HAYVANLARDAN MEKKE'YE KURBAN GÖNDERME

MEKKE EVLERİNİ KİRAYA VERME

* MEKKE'NİN FAZİLETİ MEDİNE'NİN FAZİLETİ

YAĞMUR YAĞARKEN KA'BE'Yİ TAVAF

* YAYA OLARAK HACC YAPMAK KURBANLAR BÖLÜMÜ

* RESÛLULLAH'IN KURBANLARI

KI RBAN BAYRAMINDA KESİLEN KI RBAN VACİB Mİ?

* KURBAN KESMENİN SEVABI

* M S I EH M» OLAN KURBANLAR

* KAÇ DAVAR BİR DEVE YERİNE GEÇER?

* KURBANIN ASGARİ YAŞ HADDİ

KI RBAN NİYETİYLE SATIN ALINAN HAYVAN SAKATLANIRSA AİLE EHLİ YERİNE BİR DAVAR KI'RBAN ETME BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE KI'RBAN KESİLMEZ

* KURBAN ETİNDEN YEME

ZEBAİH (BOĞAZLANAN HAYVANLAR) BÖLÜMÜ

* AKÎKA

* FERÂ'A VE ATÎRE

* KESİM GÜZEL OLMALI SAĞMAL HAYVANI KESME YASAĞI

* HAYVANI HEDEF YAPMA YASAĞI

* VAHŞİ EŞEKLERİN ETİ AV BÖLÜMÜ

* MECUSİNİN KÖPEĞİ

* OK-YAYLA AVLANAN HAYVANIN HÜKMÜ

* BALIK VE ÇEKİRGE AVI

* ÖLDÜRÜLMESİ YASAK HAYVANLAR

* KELERİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ

* KURT VE TİLKİ

* KERTENKELE

SU YÜZÜNDE DURAN ÖLÜ BALIĞIN HÜKMİ

* KARGANIN HÜKMİ YİYEC EKLER BÖLÜMÜ

* YEMEK YEDİRME

* BİR KİŞİLİK YEMEK İKİ KİŞİYE YETER

* YEMEK SIRASINDA ELİ YIKAMA

* DAYANARAK YEMEK

* YEMEK SIRASINDA BESMELE SAĞ ELLE YEMEK

* KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK

* TİRİTİ YEMEYE YANLARDAN BAŞLAMALI

* YEMEKTEN HİZMETÇİYE DE İKRAM

* YEMEĞİN BAŞINDAN KALKILMAZ

* YEMEĞE BUYUR ETME

* MESCİDDE YEMEK

* KABAK

* ET YEMEĞİ

ETİN EN GÜZEL TARAFI

* KADİD YANİ GÜNEŞTE KURUTULMUŞ ET

* TUZ

* ZEYTİNYAĞI

* SÜT

* KURU HURMA

* YAS HURMAYI KURU HURMAYLA YEMEK

* HAS UNDAN YAPILAN EKMEK

* YUFKA EKMEK

* FÂLÛZEC (BAL HELVASI)

* ARPA EKMEĞİ

* İKTİSATLI YEMEK

* MEKKE EVLERİNİ KİRAYA VERME

* YAYA OLARAK HACC YAPMAK

* RESÛLULLAH'IN KURBANLARI

* KURBAN BAYRAMINDA KESİLEN KURBAN VACİB Mİ?

* KURBAN KESMENİN SEVABI

* KAC DAVAR BİR DEVE YERİNE GECER?
* KURBAN ETİNDEN YEME

ZEBAİH (BOĞAZLANAN HAYVANLAR) BÖLÜMÜ

* AKÎKA
* FERÂ'A VE ATÎRE
* KESİM GÜZEL OLMALI
* SAĞMAL HAYVANI KESME YASAĞI
* HAYVANI HEDEF YAPMA YASAĞI
* VAHSİ ESEKLERİN ETİ
* BALIK VE CEKİRGE AVI
* ÖLDÜRÜLMESİ YASAK HAYVANLAR
* KELERİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ
* KURT VE TİLKİ
* KERTENKELE
* SU YÜZÜNDE DURAN ÖLÜ BALIĞIN HÜKMÜ

YİYECEKLER BÖLÜMÜ

* BİR KİSİLİK YEMEK İKİ KİSİYE YETER
* YEMEK SIRASINDA ELİ YIKAMA
* DAYANARAK YEMEK
* YEMEK SIRASINDA BESMELE
* SAĞ ELLE YEMEK
* KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK
* TİRİTİ YEMEYE YANLARDAN BASLAMALI
* HAS UNDAN YAPILAN EKMEK
* YUFKA EKMEK
* FÂLÛZEC (BAL HELVASI
* EKMEK ATILMAZ
* AÇLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK
* AKSAM YEMEĞİM BIRAKMAYIN
* MİSAFİR EDİNME
* ETLE YAĞI YEMEKTE BİRLEŞTİRME

* SOĞAN

* MEYVELER İÇECEKLER BÖLÜMÜ

* ŞARAP HER KÖTÜLÜĞÜN ANAHTARIDIR

* HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR

* BAZI KAPLARDA KURULAN ŞIRA KAPLARIN AĞZININ ÖRTÜLMESİ

* GÜMÜŞ KAPTAN İÇME

* KABIN İÇİNE SOLUMA

* AVUÇLA SU İÇMEK

* CAM BARDAKTAN İÇMEK TIP BÖLÜMÜ

* PERHİZ

HASTA YEMEĞE ZORLANMAZ

* ÇÖREK OTU

* BAL

* MANTAR VE MEDİNE'NİN ACVE HURMASI

* NAMAZ ŞİFADIR

* IRKU'N-NESÂ'NIN İLACI

* HUMMA

* HACAMAT

HANGİ AVDA HACAMAT OLMALI?

İSMİD SÜRMESİ

* KUR'AN'LA TEDAVİ

* GÖZ DEĞMESİ

* RUKYE (DUA İLE TEDAVİ)

* YILAN VE AKREP SOKMASINA KARŞI RUKYE (DUA)

* RESÛLULLAHTN OKUDUĞU ŞİFA DUASI

* HUMMAYA KARŞI DUA

* MUSKA TAKMA

UĞUR VE UĞURSUZLUĞA İNANMA

* SİHİR

ELBİSE BÖLÜMÜ

HZ. PEYGAMBERİN GİYECEKLERİ YENİ ELBİSE GİYİNCE HAMDETMELİ

* YÜNLÜ GİYMEK ELBİSESİNİ KİBİRLE SÜRÜMEK

* İZARIN YERİ

GÖMLEĞİN YENİ NE KADAR UZUN OLMALI?

* KADININ ZEYLİ (ETEK BOYU) NE KADAR OLMALI?

* SİYAH SARIK

* İPEKLİ GİYMEK, ALTIN TAKINMAK KADINLARA HELAL KIRMIZI RENKLİ ELBİSE ERKEĞE MEKRUHTUR

* ŞÖHRET ELBİSESİ

* MEYTE (MURDAR ÖLEN) HAYVANLARIN DERİSİ

* AYAKKABILARIN SEKLİ TEK AYAKKABI İLE YÜRÜME AYAKKABIM AYAKTA GİYMEK

* SAC VE SAKALI SİYAHA BOYAMA

* SAÇ-SAKAL BOYAMAYI TERKİN HÜKMÜ

* EVDE RESİM

* AYAKLA BASILAN EŞYADAKİ RESİM EDEP. BÖLÜMÜ

* ANNE BABAYA İYİLİK

* BABANIN ÇOCUKLARINA VE BİLHASSA KIZA İYİ DAVRANMASI

*** EKMEK ATILMAZ**

*** ACLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK**

*** AKSAM YEMEĞİM BIRAKMAYIN**

*** MİSAFİR EDİNME**

*** ETLE YAĞI YEMEKTE BİRLESTİRME**

*** SOĞAN**

*** MEYVELER**

İCECEKLER BÖLÜMÜ

*** SARAP HER KÖTÜLÜĞÜN ANAHTARIDIR**

*** BAZI KAPLARDA KURULAN SIRA**

*** KAPLARIN AĞZININ ÖRTÜLMESİ**

*** GÜMÜS KAPTAN İCME**

*** KABIN İCİNE SOLUMA**

*** AVUCLA SU İCMEK**

*** CAM BARDAKTAN İCMEK**

*** PERHİZ**

* COREK OTU

* RUKYE (DUA İLE TEDAVİ
* RESÛLULLAH'IN OKUDUĞU ŞİFA DUASI
* HUMMAYA KARŞI DUA
* MUSKA TAKMA
* UĞUR VE UĞURSUZLUĞA İNANMA
* SİHİR

ELBİSE BÖLÜMÜ

* HZ. PEYGAMBER'İN GİYECEKLERİ
* YENİ ELBİSE GİYİNCE HAMDETMELİ
* YÜNLÜ GİYMEK
* ELBİSESİNİ KİBİRLE SÜRÜMEK

* İZARIN YERİ

* KADININ ZEYLİ (ETEK BOYU) NE KADAR OLMALI?
* KIRMIZI RENKLİ ELBİSE ERKEĞE MEKRUHTUR
* TEK AYAKKABI İLE YÜRÜME
* AYAKKABIYI AYAKTA GİYMEK
* SAC VE SAKALI SİYAHA BOYAMA
* SAC-SAKAL BOYAMAYI TERKİN HÜKMÜ
* ANNE BABAYA İYİLİK
* BABANIN COCUKLARINA VE BİLHASSA KIZA İYİ DAVRANMASI

* KOMŞU HAKKI

* YETİM HAKKI

SUYU SADAKA ETMENİN FAZİLETİ KÖLELERE İYİLİK

* SELAMI YAYMAK

* GAYR-İ MÜSLİMİN SELAMI NASIL ALINIR?

* KAPI ÇALMA (İZİN İSTEME)

* NASILSINIZ? DİYE HALİ SORULAN BÜYÜĞE İKRAM

* HAPŞIRANA TEŞMİT YANINDA OTURANA SAYGI

* MAZERETİ KABUL

* SAKA

* YARI GÖLGEDE OTURULMAZ

* YÜZÜKOYUN YATMAMALI

* İSİMLERİ DEĞİŞTİRME

* ÇOCUĞU OLMAYANA KÜNYE

* MEDİH

* MÜSTEŞAR EMİN OLMALIDIR

* VÜCUDA HAMAM OTU SÜRMEK

* HİKÂYE (KISSA) ANLATMA

* KÖTÜ ŞİİR

GÜVERCİNLE OYNAMAK YAZIYI TOPRAKLA KURUTMA

* KUR'AN-I KERİM İ OKUMANIN SEN ABI LA İLAHE İLLALLAH’IN FAZİLETİ

* İSTİĞFAR

LA HAVLE VELA KUVVETE İLLA BİLLAH DUA BÖLÜMÜ

* RESÛLULLAH'IN DUASI

* RESÜLULLAH'IN SIĞINMA TALEP ETTİĞİ ŞEYLER

* DUAYA KENDİNLE BAŞLA

* İSM-İ AZAM

* BABANIN DUASI

* SABAH VE AKSAM YAPILACAK DUALAR YATAĞA GİRİNCE YAPILACAK DUA

* EVDEN ÇIKINCA YAPILACAK DUA RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ

■ SALİH RÜYA

* HOŞLANILMAYAN RÜYA GÖRÜLÜNCE

* RÜYA NEYE DAYANILARAK YORUMLANA!ALI?

FİTNELER BÖLÜMÜ

LA İLAHE İLLALLAH DİYENE DOKUNULMAZ MÜ MİNİN KANI MALI HARAMDIR

* YAĞMA YASAKTIR

* MÜSLÜMANA SÖVMEK FISKTIR BİRBİRİNİZİ BENDEN SONRA ÖLDÜRMEYİN

* MÜSLÜMANLAR ALLAH'IN ZİMMETİNDE (GARANTİSİNDE)DİR

* ASABİYET

* SEVADU'L-A'ZAM (EKSERİYET!

* FİTNEDE TESEBBÜT (DİKKATLİ, SABIRLI OLMA)

* İKİ MÜSLÜMAN BİRBİRİNE KILIÇ ÇEKERSE

* FİTNEDE DİLİ TUTMAK

* İSLÂM GARİB BAŞLADI FİTNEDEN KİMLER SALİM OLABİLİR

* ÜMMETLERİN AYRILMASI

* KADIN FİTNESİ

* EMR-İ Bİ’L-MÂ'RUF

* KENDİNİZE DÜŞENE BAKIN

* BELAYA SABIR

* KOMSU HAKKI

* YETİM HAKKI

* SUYU SADAKA ETMENİN FAZİLETİ

* KÖLELERE İYİLİK

* SELAMI YAYMAK

* GAYR-İ MÜSLİMİN SELAMI NASIL ALINIR?

* KAPI CALMA (İZİN İSTEME

* NASILSINIZ? DİYE HALİ SORULAN

* MAZERETİ KABUL

* ŞAKA

* YARI GÖLGEDE OTURULMAZ

* İSİMLERİ DEĞİSTİRME

*

* MEDİH

* KÖTÜ SİİR

* GÜVERCİNLE OYNAMAK

* YAZIYI TOPRAKLA KURUTMA

* KUR'AN-I KERİM'İ OKUMANIN SEVABI

* LA İLAHE İLLALLAH'IN FAZİLETİ

* İSTİĞFAR

* DUAYA KENDİNLE BAŞLA

* İSM-İ AZAM

* BABANIN DUASI

* SABAH VE AKŞAM YAPILACAK DUALAR

* YATAĞA GİRİNCE YAPILACAK DUA

* EVDEN CIKINCA YAPILACAK DUA

RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ

* SALİH RÜYA

* HOSLANILMAYAN RÜYA GÖRÜLÜNCE

* MÜ'MİNİN KANI MALI HARAMDIR

* BİRBİRİNİZİ BENDEN SONRA ÖLDÜRMEYİN

* MÜSLÜMANLAR ALLAH'IN ZİMMETİNDE (GARANTİSİNDE)DİR

* İKİ MÜSLÜMAN BİRBİRİNE KILI

* FİTNEDE DİLİ TUTMAK

* İSLÂM GARİB BASLADI

* FİTNEDEN KİMLER SALİM OLABİLİR

* ÜMMETLERİN AYRILMASI

* KADIN FİTNESİ

* EMR-İ Bİ'L-MÂ'RUF

* KENDİNİZE DÜSENE BAKIN

* BELAYA SABIR

* FİTNE SEBEBİYLE ZAMANIN FENALAŞMASI

* KIYAMET ALAMETLERİ

* KUR'AN VE (DİNLE İLGİLİ) İLİMLERİN YOK OLMASI

* EMANETİN GİDİSİ KIYAMETİN BÜYÜK ALÂMETLERİ

* DÂBBETU'L-ARZ

* YE'CÜC VE ME'CÜC

* MEHDİ'NİN ÇIKMASI

* MEZAHİM (ŞİDDETLİ SAVAŞLAR)

* TÜRKLERLE SAVAŞ ZÜHI) BÖLÜMÜ

* DÜNYAYA KARŞI ZÜHD, (DÜNYAYA RAĞBET ETMEMEK) DÜNYAYA İLGİ

DÜNYANIN ALLAH KATINDAKİ DEĞERİ

* FAKİRLERLE DÜŞÜP KALKMA

* KANAAT

* HZ. PEYGAMBERİN AİLESİNİN MAİŞETİ : ÂL-İ MUHAMMED'İN YATAĞI

* TEVEKKÜL VE YAKIN

* HİKMET

* ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMA

* HA YÂ

ALLAH KORKUŞUYLA AĞLAMAK

* RİYA VE SÜM'A

* HASEP

* BAĞY (ZULÜM VE KÖTÜ MUAMELE)

* VER V VE TAKVA

* KİŞİYİ İYİ SIFATLARIYLA ANMA NİYET

* EMEL VE ECEL

* AMELDE DEVAM

* GÜNAHLARI HATIRLAMAK

* TEYBE

ÖLÜMÜ HATIRLAMAK

KIYAMET CÜNÜ ALLAH'IN RAHMETİ

* KEVSER HAVZI

* ŞEFAAT

* CENNETİN VASFI

* CENNETİN EVSAFI

İBN-İ MACE'NİN ZİYADE HADİSLERİ BİRKAÇ NOKTANIN AÇIKLANMASI

1- İbnu Mace'nin Sünen'i, Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak sonradan benimsenmiştir. Ulemayı böyle bir tercihe sevkeden husus, İbnu Mace'de yer alan ziyade hadislerin çokluğudur. Kütüb-i Sitte Muhtasarı ve Şerhi adlı eserimizi hazırlarken esas aldığımız Teysiru'l-Vusul ila Camii'l-Usul adlı kitabın altıncı kitabını İmam Malik merhumun el-Muvatta nam meşhur ve muhalled eseri teşkil etmesi sebebiyle İbnu Mace'nin bu ziyade hadisleri çalışmamızın muhtevasında yer almamış durumdadır. Eserimizin bütünlüğü mülahazasıyla bu ziyadeleri ilave etmeyi gerekli gördük.

2- İbnu Mâce'nin Sünen'ini tahkikli olarak neşre hazırlayan merhum ve mağfur Muhammed Fuad Abdulbaki, bu ziyade hadislerin 1339 adet olduğunu söyler ve neşrettiği nüshada, hangi hadislerin ziyade olduğunu, o hadislerin altına düştüğü notlarla belirtir. Muhakkikimiz ziyadeleri belirtmede, her ne kadar Ahmed İbnu Ebi Bekr el-Bûsiri'nin (v. 840/1436), Zevaidu İbnu Mace'sine dayanmış ise de, müteahhir ulemanın bu meseledeki bazı istidraklerini de belirtmiştir.Biz bu ziyade kısımda, istidrakleri nazar-ı itibara almadan Muhammed Fuad Abdulbaki'nin not düşerek ziyade olduğuna dikkat çektiği hadislere yer vermiş olacağız.

3- Önceki kısımda da yaptığımız üzere, hadislerin sıhhati üzerine ulemanın yaptığı münakaşaya burada yer vermeyeceğiz. Çünkü ulemanın zayıfsahih münakaşası nefsü'l-emre bakmaz, sened duruma bakar. Ayrıca, bu münakaşa ulemaca sahih kabul edilen Kütüb-i Sitte'nin hadisleri hususunda, bunlardan ahkâm çıkarma yetkisinde olan fukaha ve müçtehidin-i kiramı ilgilendiren bir husustur. Avamın bu münakaşada hissesi yoktur.

Zaten fıkha, harama, helale girmeyen mevzulardaki hadislerle -zayıf dahi olsalar- en büyük alimlerimiz bile amel etmede bir beis görmemişlerdir. Bıı sebeplerle İbnıı Mace'nin ziyade hadislerinin sıhhat durumlarına nadir hallerde dikkat çekilecektir. Biz, ulemanın telakkiyi bi'lkabul göstermesi sebebiyle bu ümmet-i merhumenin baş tacı ettiği muteber kaynaklarımızı "zayıf hadis" iddialarıyla gözden düşürmenin yapıcı biz hizmetten ziyade tahripkâr tesirler hasıl edeceğine inanıyoruz. Sözü avama, ayağa düşürmek, ilmi incelikleri anlayamamayanların idlaline sebep olabilir.

4 - Şu hususu belirtmede de fayda var: ZİYADE dendiği zaman muhteva itibariyle tamamen farklı olan hadisler kastedilmez. Esasen hadis, senet ve metniyle müstakil bir şahsiyettir. Dolayısıyla ifade ettiği ahkâm aynı bile olsa, senedleri farklı olan iki rivayet iki ayrı hadis kabul edilir. Sözgelimi "Buhârî, Sahih'ini iki yüz bin sahih hadisten seçmiştir" derken, bıı sözle, her birisi muhteva bakımından farklı olan iki yüz bin hadis kastedilmez, pek çoğu muhteva yönüyle aynı veya çok az farklı iki yüz bin ayrı senedlerle gelen rivayetler kastedilir. Nitekim Buhârî, iki yüz bin sahih hadis bilmesine rağmen birkısım fıkıh bablarına uygun -kendi sıkı şartlarına mutabıksahih hadis bulamadığı için senedlerini atarak kusuruna dikkat çektiği başka hadisler almak zorunda kalmıştır. Heysemî'nin Mecmau'z-Zevaid'ini okuyanlar kaydedilen herhangi bir hadisin Ahmed İbnu Hanbel'de "sahih", Taberani'de "çok zayıf' bir senedle

geldiğini görür. Belirttiğimiz hususu bilmeyen okuyucu bu çeşit ifadeler karşısında taaccüb ve hayrete bile düşebilir. Ancak hadis ilmi açısından bu gayet tabii bir durumdur.Öyleyse burada yer vereceğimiz ziyadelerin muhtevaları, çoğunluk itibariyle daha önce geçmiş olmaktadır. Bu sebeple, hadislerin metinlerini tercüme ettikten sonra gerekiyorsa açıklama yapacağız. Hadiste temas edilen meselenin izah edildiği yeri (veya yerleri) kitabımızın son cildini teşkil eden FİHRİST VE LÜGATÇE kısmından kolayca bulabileceğiz.

5- İbnu Mace'nin Sünen'i fıkıh bablarına göre te'lif edilmiştir. Esasen sünen kelimesi, hadis sahasında te'lif edilen pek çok eserin ismidir. Bu, bir nevin muhtevasına alemdir. Ahkâm hadislerini ve bilhassa merfu olan, yani Resulullah'tan rivayet edilen ahkâm hadislerini toplayan te'liflerin müşterek adıdır. Bu çeşit eserlerde hadisler, ihtiva ettikleri hükümlere göre sınıflandırılmıştır: Temizlikle ilgili olanlar, namazla, oruçla vs. ilgili olanlar ayrı ayrı bölümlerde biraraya getirilirler. İşte İbnu Mace'nin Sünen'i 266 hadis ihtiva eden uzunca bir Mukaddime kısmından sonra 37 bölümden meydana gelir. Birinci bölümü diğer pekçok te'liflerde mutad olduğu üzere, Kitabu't-Tahare teşkil eder. Son bölümü de Kitabu'z-Ziihd teşkil eder. Muhammed Fıad Abdulbaki'nin tahkikli neşrine göre eserde 4341 hadis mevcuttur.

6- Şıı hususu belirtmeyi de gerekli buluruz: İbnu Mace'nin Sünen'ini, dilimize, günümüzün

muhterem alimlerinden İzmir Müftüsü Haydar Hatiboğlu Hocaefendi şerhli olarak tercüme etmiştir. Eserin değerini lekelendiren sıkça yer verdiği AGOBÇA (uydurukça) kelimeler dışında, şerh tatminkâr bir

muhtevadadır, istifade ettik. Cenab-ı Hak, taksiratını mağfır, sa'yini meşkur ve rızasına vesile kılsın. Burada kaydedeceğimiz ziyade hadisler hakkında daha fazla açıklama ihtiyacı duyanlar bu kıymetli esere başvurabilirler. (Parantez içerisindeki müteselsil olmayan rakamlar İbnu Mace'nin aslındaki hadis numarasına tekabül ettiği için, gerek mezkur şerhte ve gerekse kitabımızda bu rakamlar müşterektir, hemen bulunabilir).

7 - Bu kısımda hadislerin baş tarafında üç ayrı rakam var. Birinci rakam l'den başlar, müteselsilen devam eder,

bu rakam İbnu Mace'nin ziyade hadisleri için konulmuştur. İkinci rakam, parantez içerisindedir, bu, aldığımız hadise, muhakkik Muhammed Fııad Abdulbaki'nin neşir esnasında verdiği müteselsil numaradır. Böylece o hadisin, Stinen-i İbni Mace'nin kaçıncı hadisi olduğunu anlarız. Kitabın aslında veya

yukarıda sözünü ettiğimiz- Türkçe şerhinde, hadisi hemen bulmaya yardımcı olur.Üçüncü rakam, hadisin, kitabımızdaki müteselsil numarasını gösterir. Sözgelimi en son hadisin üçüncü rakamı olan 7338 sayısı, kitabımızın ana metninde bu miktar hadisin mevcut olduğunu ifade eder. 111

MUKADDİME KISMI

* SÜNNETE UYMA

Atıl (JyAj (Jli 1 A? 1 -*-* y) Al Lo-iS- 3. 59SS. 1.

. i_İw2İl 4j JSyjjl ljî CUJ-Ü-l |JL*.»aİ!İ -Gi S- tÜIl g-Üöî jJİ

1. (3) (5988)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bana itaat ederse, muhakkak ki Allah'a itaat etmiştir. Kim de bana isyan ederse muhakkak ki Allah'a isyan etmiştir." 121

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m her hususta Allah'ın bilgisi ve irşadı tahtında hareket ettiğini ifade etmektedir. Nitekim daha önceki bahislerde Resulullah'ın söz ve fiillerinde hep vahye dayandığını,

ulemanın gerek Kur'an'da ve gerekse hadislerde gelen delillerden hareketle sünnete de vahiy dediğini Kur'anî vahiyden tefrik etmek için buna vahy-i gayr-i metluv ıtlak ettiğini belirtmiştik.Bu hadisin muhtevası şu ayete muvafıktır. (Mealen): "Kim Resul'e itaat ederse, muhakkak ki Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse, (sakın üzülme) zira biz seni onlar üzerine (günahlardan) koruyucu olarak göndermedik" (Nisa 80).Hadis ve ayet şu hususu da belirtmiş olmaktadır: Resulullah, Kur' an'da olmayan farz ve haram koyma yetkisine sahiptir. 131

Cf - Uj jULp ^ Lj-VA .5. 5989. 2.

yiDl ^ l<Jü j) 5A tjjij jUi- 5A AA ^4 Aİ4 1 ıj^ ‘ö*! 2 -® 1

Ujü «ili 1 4PİJİ Cd-î Lu-ÜI ^^-İp o-K JjüdT« jLai .üjAcüJ

L^LJ «il ^1_2 • tt a^l jJl ^jl (Jl3.)j> ç,\y^> Ujl^jj l^ 1«1 cçl«,ı<?««İl

. Ç_JLU^ 2 İ.I 4j ^İJİ l£ l^A. çl^-ı

2. (5) (5989)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza çıkageldi. Biz o sırada fakirlikten söz ediyor ve korkumuzu dile getiriyorduk. "Fakirlikten mi korkuyorsunuz? Ruhumu kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun! Mutlaka dünya malı üzerinize akıtılacaktır. Öyle ki, sizden birinin kalbini (haktan başka istikametlere) sadece ve sadece dünyalık meylettirecektir. Allah'a yemin ederim! Ben sizleri, gecesi ve gündüzü apaydın olması bakımından eşit olan tertemiz kalplere sahip olarak bırakıyorum!" buyurdular."Ebu'd-Derda devamla der ki: "Vallahi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) doğru söyledi. Vallahi o bizi, gecesi ve gündüzü aydınlık olması bakımından eşit olan tertemiz kalplere sahip olarak bırakmıştı." 131

5^ o^p ülji t dopj - 5^ üj 3 o 1 5^ ^54 > .19. 5990.3.

3jâj\ Vf cı^-ö-l lAa.oLajI^ (j?dJl İ-İ- «ul lj2âî -f-f- «dİ 5yA) 5 a İd :5ü ^ «ul

3. (19) (5990)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) demiştir ki: "Ben size Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadis naklettiğim vakit, Resulullah'ın bu sözünün hakka en uygun, hidayete en muvafık ve takvaya en mutabık olduğuna inanın." 131

AÇIKLAMA:

Resulullah'ın hadislerinden istifade ve feyiz, öncelikle onlar karşısında taşıyacağımız peşin kanaate bağlıdır.

Resulullah'ın sünnetini vahy-i İlahî bilerek tam bir teslimiyetle karşılamamız ile -zamanımızda sayısı artmaya yüz tutan birkısım insanlar gibi- tereddıidle karşılama arasında fark vardır. İbnu Mes'ud, hadisin hüsnüzanla karşılanması gereğine dikkat çekiyor. Bu sünnet vahiy midir, Arap örfü müdür, Resulullah'ın şahsî içtihadı mıdır, mensuh bir hadis midir gibi şeytanın vereceği vesveseler hadisten istifadeyi azaltır, belki de tamamen bertaraf eder. Bu çeşit tereddütler varid değil midir denecek olursa, bunun tamamen ulemayı ilgilendiren gâmız meseleler olduğunu söyleyebiliriz. Haramhelal hükmü çıkarma mevkiinde olmayan bizim gibi avam-ı nasın hadisler karşısındaki tavrı, tıpkı İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un belirttiği gibi olmalıdır. Aksi taktirde hadisin feyzinden, irşadından nasipsiz kalır, ortaya çıkacak boşluğu beşerî, şeytanî heva ile doldururuz. Çeşitli vesvese ve desiselerle hadisi devre dışı bırakma gayretinin gayesi de budur, onun yerine beşeri hevayı ikame etmek. Böylece dinimizi humanize etmek, laikleştirmek, beşerileştirmek. 131

« : 5 ü ‘ü! l :İ~t~ ^lil tâJijA tj) 5 a ^A'O c>-tA 5 a ^L^ydü^l üj î İl 5 ^ -AA- lu cjA-lJ! 5 h 55a -21.5991.4.

üî Aj-Ö- 1 lû_a.»4xlJ Ijli 5yü 5 a 5İ^ ^ l^îl :5y5ü as£jj\ p 543 «^-tAl ö-tK ü» 5AA 1

. OU-AİI Al JyjjI

4. (21) (5991)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden birinin, benden rivayet edilen hadisleri, rahat koltuğuna kurulmuş vaziyette dinleyip: "(Rivayeti bırak! Bana) Kur'an'dan oku!" dediğini sakın duymayayım! Söylenen güzel sözü ben söylemişimdir." 131

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zaman içinde, birkısım insanların türeyip, Allah'la Resulü'nün, Kur'an'la sünnetin arasını açmaya çalışacaklarını, Resulııllah ve sünneti aradan çıkarabilmek için Kur'an'ı öne süreceklerini haber vermektedir. Kur'an'da nice ayetler Allah ve Resulii'nü beraber zikrettiği, Resulullah'm da aynen Kıır'an gibi hüküm koyma yetisinden, Resulullah'a itaat etmenin gereğinden bahsettiği halde, bu ayetleri bir kısım hevaî, batıl te'villerle sünneti reddetmeye çalışan insanlar her devirde olagelmiştir. Kıyamete kadar varlığı devam edecek bu silsile-i zakkumun şerrine karşı Resulııllah müteaddid uyarılarda bulunmuştur.Mü'minler her seferinde musibetler, belalar, hastalıklarla imtihan

olunmuyor. Bu da imtihanın bir şubesidir. Bu ve benzeri hadislerde gelen uyarıları esas alarak belirtilen şeytanî iğvaya kapılmayan ve dolayısıyla beşerî hevaya düşmeyen, imtihanı kazanacaktır.Hadiste yer verilen "(rahat) koltuğuna kurulmuş" tabiri de dikkat çekicidir. Bu çeşit fikirler, ilim çilesi çekmeyen, maddi kaygısı olmayan, dünyaya fildişi kulesinden bakan sosyetik zümrelerden çıkacakır. 151

* HADİS RİVAYETİNDEN ÇEKİNME

3jP -Ç-Aİyb <1^ Üj . üjP ^jp öbti yy ilL j fj) yy y\ lıf-lS- .23. 5992. 5.

l) ir U® . / / Aİl l 3y—5 l® lg ® ç. 3yPg La® 131® ■ *1® *1 —j1) *1——-P —yy l ^ 1 lg l la . 3 l® a yy ^J^a-P

iolcp cppij^pI -i® a ...g—a® jIjj 1 *lLL^ ^jl® y ^ ® aiJ) og^J^® 5^® . .—33® :3l® .99 aUİ 3y--aj 3l® *i---p ogl®

o®lı~d :JjljjJl .^_Aw2İ,l Aj 2yu\ br 3 ® 5' -düJ® ı3y® 3' -d9J® :3l®

jl^j c^-g>t_sg

5. (23) (5992)- Amr İbnu Meymun anlatıyor: "Ben, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) ile, perşembe akşamları karşılaşmayı hiç aksatmazdım. Bu gelişlerimde, onun herhangi bir şey hususunda: "Resulııllah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki" dediğini hiç duymadım. İşte bu akşamlardan birinde, "Resulııllah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki" diyerek (söze başladı, fakat arkasını getirmeyip) başını öne eğdi. (Biraz bekledikten sonra) kendisine baktım. Gömleğinin ilikleri çözülmüş, gözlerinden yaşlar boşanmış, avurtları şişmiş vaziyette ayakta duruyordu.(Bir müddet bu vaziyette kaldıktan sonra) sözünü şöyle tamamladı: "Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm) öyle veya onun berisinde veya yukarısında veya ona yakın veya ona benzer bir şey söylemişti." 121

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'un hadis rivayetindeki titizliğini göstermektedir. Ashab'ın, birçoğu, hata yapma korkusuyla rivayetten hayatları boyu kaçınmışlardır. Bu rivayet, söylenen hususta İbnu Mes'ud'la ilgili canlı bir misal vermektedir. Halbuki İbnu Mes'ud Ashab'ın büyüklerinden, tanınmış alimlerinden biridir.Onun ne İslam'daki ilkliği, ne Resulullah'a yakınlığı, ne de ilimdeki ileri mevkii, onu hadis rivayetinde rahat davranmaya ciir'et ve cesarete sevketmemiştir. Çünkü bir sözü Resulullah'a nisbet etmenin mesuliyeti büyüktür. Onun saydığımız büyüklükleri bu mesuliyeti daha iyi idraka yardımcı olmuştur.Bu sözümüzden hadis rivayetinde dikkat çeken muksininu tenkit ettiğimiz manası çıkarılmamalıdır. Ashab'a dil uzatmaktan Allah'a sığınırız. Çok rivayet edenler, hafızaları kuvvetli olan, hadisleri yazan sahabilerdir. Hadis rivayetinin sorumluluğunu hepsi müdriktir. Ancak hafızasından, zabtından emin olanlar rivayette bulunmuşlardır. Onlar da bu kesin ilimlerinin rivayet edilmemesinin mesuliyetinden korkmuşlardır. Hikmet nokta-i nazarından bakarak "Cenab-ı Hak şeriatının muhafazası için, ihtiyaca muvafık efradı her asırda istihdam etmiştir. Ashab'tan da bir kısmına, bu maksadla kuvvetli hafıza, hadisi öğrenme ve öğretme aşkı vermiştir" diyebiliriz. Nitekim, birinci ciltte, müksirıınu tanıtırken onların bu yönlerini tebârüz ettirdik. 1121

* BİD'ADAN MÜNAKAŞADAN KAÇMAK

3l® :3^® ^-lp l H -ip ^yp ^3 yt* (3^ -g- J yy ı-lg*—- yy Alil -lp lıj-lg— .50. 5993. 6.

0 0 o O S. e. 11 *

6. (50) (5993)- Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselam) buyurdular

ki: "Allah, bid'at sahibi, bid'atmı terketmedikçe, onun amelini kabul etmeyecektir." 1 ^

AÇIKLAMA:

Ehl-i bid'at tabiri daha önceki bahislerimizde tekrar tekrar geçtiği için burada teferruata girmeden şu kadarını hatırlatacağız: Ehl-i bid'at deyince alimler itikadda sünnetten ayrılanları yani sapık fırka mensuplarını anlarlar. Sünnette olmayan şeyleri benimsemek, sünnete uymayan fiillere düşmek de bid'at sayılmıştır. Hadis mutlak olduğu için her iki anlayışı da kastettiği söylenebilir. Esasen amelî bid'ad da çoğunlukla önce onu kalben benimsemeden geçer.Hiilasa hadis, "bid'at'e dıişme"nin nasıl bir tehlike getirdiğine dikkat çektiği gibi, tevbe ile rücu edildiği takdirde Allah'ın bid'atcilerin amelini de kabul edeceğini ifade etmektedir. 1 -^

^ ‘ULİA' ^p cdüj-ıî (j,' Uj :ti j -Lp Ld-tA .51. 5994.7.

.lgJa-45 (J aJ j&'j iIyJl Üy ydj ‘349 t) y 1 ® *3 J-®) *üjÜSvJ| Üy (y« İ-t- jIIl Jy) :Jl5 ıdJ-U

7. (51) (5994)- Hz. Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselam) buyurdular ki: "Batıl ve haksız yolda iken (münakaşa ve) yalanı bırakana cennetin kenarında bir köşk bina edilir. Haklı olduğu halde münakaşayı bırakan kimse için cennetin ortasında bir köşk bina edilir. Kim de ahlakını güzelleştirirse ona cennetin en âla yerinde bir köşk bina edilir." 1 ^ 1

* REY VE KIYASTAN KAÇMA

yp cüLdA yİ yp <.C£y* 1 Aı 3t ~*’ y id oC?- y Id-lA .55. 5995. S.

ti i ı 2 r 4 2jJ ^ Öj Jüp.â-Î « jlj yd-dl # dil Jy-'-'J : ju ıjy- d 1 tyP yj I^y-d yj öSdp

. J.I JyâjI d* y)J I da ,»4j J! »cud <_Â2s yİ IİİJp IÜj

8. (55) (5995)- Muaz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm), beni Yemen'e gönderdiği zaman şöyle tenbihte bulundular: "Sakın bildiğin (şer'î deliller dışında bir şeyle) hüküm verip, mesele çözmeye kalkmayasın! Şayet çözmede zorluk çektiğin bir mesele karşına çıkarsa (rastgele hükmetmekten) geri dur, meselenin aydınlanmasını bekle veya o hususu bana yaz." 1141

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Hz. Muaz'ın Yemen'e giderken, Resulullah'ın orada nasıl amel edeceğini sorması üzerine "Kur'an ve sünnette bulamayacağı meseleyi içtihad ederek halledeceğini" söylediğine ve bu cevaba Resulullah'ın memnun olduğuna dair rivayete muhalefet etmektedir.Alimler bu hadisin zaafını belirtirler. Bazı İbnu Mace nüshalarında bizzat İbnu Mace'nin hadisteki kusura dikkat çektiği belirtilmiştir. 1 -^

AİlİJy ‘‘^'4 jJ CS- °4tp C/- ıyİ y'-jjljlp c/' ^

i* s * ' 0 1 s s s s e- 0 ' * } Jl *

ı ULi oS zaj» t» ^

* t' < ^ ^

. OU*- y o^Lud :utljjJl

y i°jA IlİIa .56. 5996. 9.

:Jli ypliil y Jyi yj

9. (56) (5996)- Abdullah Bin Amr İbnu'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:"Benî İsrail'in durumu, aralarında müvelledıın denen farklı milletlere mensup esir kadınlardan doğan çocuklar tiireyinceye kadar itidal üzere devam etti. Bu yeni türediler şahsî re'yleri ile fetva verip kendilerini de, başkalarını da dalalete attılar." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bıı hadiste, bir cemiyete karışan ve zamanla müessiriyet kazanan yabancı kültürlere mensup unsurların yıkıcı rolüne dikkat çekilmektedir. Bu çeşit unsurlar, cemiyeti teşkil eden

aslî unsura nazaran, daha geri, daha eksik bir irfan seviyesine (sousculture) ulaşabilirler. Onların cemiyet içerisinde ihraz ettikleri madun vaziyet (position marjinalle) yani ikinci sınıf vatandaş olma hali, cemiyetin kültürünü aynen almaya, bütün hususiyetleriyle temsil etmeye manidir. Bu sebeple, böyleleri bütün değerlere aynı ölçüde bağlı, saygılı ve riayetkar değildirler. Günümüz sosyolojisinde bu sınıf insanların cemiyetteki menfi tesirleri araştırma ve tahlil mevzuu edilmiştir. Mesela Osmanlılar'ın tedenni ve yıkılışında, dönme denen zümrenin ve diğer azınlıkların menfi ve yıkıcı rollerine bir kısım araştırıcılar dikkat çekmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis işte bu içtimâi kanunu nazarlara arzetmektedir.

Resulullah'ın hadislerinde Benî İsrail tabirinin bazan "eski milletler" manasında kullanıldığını da nazar-ı dikkate alacak olursak, bu hadiste sadece Beni İsrail'le ilgili hususi bir duruma değil, bütün beşer tarihiyle ilgili külli ve amm bir kanuna dikkat çekilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Resulullah'ın haber verdiği bu içtimâi zaafın şuurunda olunduğu takdirde, takip edilecek akıllı bir kültür politikası ve adilane icraat siyasetiyle zarar asgariye indirilebilir, hatta tamamen ortadan kaldırılabilir. Böylece, cemiyetteki bazı menfi azınlık grupları, zararlarına binaen, İslam'a ve tarihî an'anemize tamamen aykırı olan Hitlervâri imha metodları teklifi yerine 1221 daha İnsanî, daha İslâmî bir ıslah programı getirilmiş olur. 1221

* İMAN

: jlS tjilalp Ji °Js- 5iylp <j) If- <■'**>

f ^ 0 Q S s ~ s 6 s

4j UoSjlI .oljJül ^

6153 ^ £ cgSj £ ı&L- .61.5997.10.

. j 1 jjüı oij?. 1 oi^® ^ ^ us"”

jO^-1

10. (61) (5997)- Cündüb İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz erginlik çağına yaklaşmış bir grup genç, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Kur'an'ı öğrenmezden önce imanı öğrendik. Sonra da Kur'an'ı öğrendik. Kur'an sayesinde imanımız daha da arttı. 1,1221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İslâmî talim ve terbiye siteminde takip edilecek vetire ve safhaları öz olarak göstermektedir. Önce imanın öğretilmesi, sonra Kur'an ve diğer şeylerin öğretilmesi. Daha önce de belirtildiği üzere, Resulullah, çocuklara konuşmaya başlar başlamaz iman esaslarına giren Kur'anî ayetler ezberletiyor. Çocuk bu safhada henüz temyiz yaşında bile değildir. Temyiz yaşında namaz emrediliyor. Kur'an'ın okuma ve yazılma şeklinde öğretimi ise, daha sonra, kıittab denen mekteplerde ele alman bir hadisedir.İslam uleması, temel eğitime giren müfredatta önceliğin dinî talime verilmesi gereğinde ittifak eder. Onlara göre hesap, edebiyat, meslek öğretimi gibi diğer müfredat daha sonra ele alınmalı, dinî talim halledilmeden bunlara geçilmemelidir. Sonradan verilecek Kur'an bilgisi ve diğer faydalı bilgiler, önceden öğretilmiş olan imanî bilgileri takviye edecek şekilde olmalıdır. Bu bir planlama ve tanzim işidir. 1221

(Jb iijıs jjl jt- ^ toi ^p tjijj ^Lp bj id i^Ip id^>- .62. 5998.11.

. p^îjP cJbj d-o-tAl I 1 (3 bdk drO ^ 1 oüjfc İ~f~ Atıl

11. (62) (5998)- İbnu Abbas (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Bu ümmette iki sınıf vardır, onların İslam'dan hiçbir nasipleri yoktur: Miircie ve Kaderiyye. 1,1221

AÇIKLAMA:

Mürcie kelimesi bir görüşe göre dilimize de girmiş olan irca yani geri bırakma kökünden gelir. Mürcie lügat olarak geri bırakan demektir. İstılah olarak İslâm cemiyetinde zuhur eden sapık bir fırkanın adıdır. Bu fırkaya göre günah işleyenin hükmü dünyada bilinemez. Cennetlik veya cehennemlik olacağı ahirette belli olacaktır. İşte bu te'hir sebebiyle onlara mürcie denmiştir. Diğer bir izaha göre, mürcie, reca yani ümidden gelmektedir. Zira bunlar, uhrevî kurtuluş hususunda mü'mine ümid vermektedirler. Şöyle ki: Bu fırka mensuplarına göre, kâfire hayırlı amel fayda vermeyeceği gibi, mü'mine de işlediği günahların bir zararı olmayacaktır, kişinin uhrevî kurtuluşu için iman yeterlidir, amel eksikliğinin zararı yoktur.Bu zümrenin ilk nüvesini, Hz. Osman şehid edilince ne Hz. Ali'yi imamete layık görerek ona taraftar olanlara, ne de Hz. Osman'ı mazlum sayıp onun yakınlarını iltizam edenlere katılmayıp "Bunlar hakkındaki hükmü Allah verecektir" diye her iki tarafa yakınlık

gösterenler teşkil etmiştir. Sonradan Kur'an'a ve sünnete uymayan iddialar geliştirmişler ve birkısım kollara ayrılmışlardır. Bu üçüncü fırkanın Mu'tezile'nin aslı olduğu da söylenmiştir. Mürcie ile ilgili başka yorumlar da var, ancak teferruat bizi ilgilendirmez.Kaderiyye fırkası ise kaderi inkar eder ve kulun tam irade sahibi olduğunu iddia eder, kaderin olmadığını söylemekte ısrarlı davranırlar. Mantıken, hadiselerde kulun iradesinin değil, İlahî takdirin esas olduğunu iddia edip kula hiçbir pay tanımayan Cebriye zümresine Kaderiye denmesi daha muvafık olduğu halde, kaderin olmadığı konusunu fazlaca ele aldıklarından kendilerine Kaderiye denmiştir.Sadedinde olduğumuz hadisin zahiri, bu iki fırka mensuplarını küfre nisbet ediyor gözükmektedir. Ancak mesele üzerine tedkiki derinleştiren İslam uleması, başka nasslarm delalet ve sarahatine dayanarak Kur'an-ı Kerim'i esas alarak sünnete uymayan te'villerde bulunanları küfre değil "bid'a"ya nisbet etmişlerdir. Yani, Ehl-i Sünnet dışında kalan itikadî fırka mensuplarına "kâfir" demekten kaçınıp ehl-i bid'a demişlerdir. Böylelerine daha umumi bir tabirle ehl-i kıble denir ve tekfir edilmezler. Her ne kadar onlar, kendi dışlarında kalanları tekfir ederlerse de. Bazı alimler bunları içtihadında hata yapan müçtehid veya hakikati bilmeyen cahil olarak görür, insaflı nazarda bulunur. Şu da var ki, bunlarda tekfirlerini gerektiren saplantılara düşenler de olmuştur. O takdirde tekfir edilmişlerdir. Zaruriyat-ı diniye dediğimiz, sarih nasslarla sabit olan açık hükümlerden birini inkar gibi. Daha önce de açıkladığımız gibi Hattabiye fırkası bunun en güzel örneğidir. Keza Şiîlerin Rafızî denen aşırı takımı gibi ki, bunlar Cebrail'in, vahyi yanlışlıkla Hz. Muhammed'e getirdiğini, Allah'ın Hz. Ali'ye hulul ettiğini, Kur'an'da eksiklikler olduğunu vs. iddia ederler. Bu iddiaların Kur'an'a ne kadar zıt olduğu açıktır.

Şu halde, "İslam'dan nasipleri yoktur "tabirini onların fasık olmaları, şahidliklerinin makbul olmayacağı şeklinde

anlamak gerek. Nitekim ulema ehl-i bid'a hakkında öyle hükmetmiş, tekfirden kaçınmıştır. 1221

yı *Js- Uj oioJl y\ y j -Cp üf ili yı (Jİ y bbuA .65. 5999. 12.

S ' S ' t e- 0 e- f s İ

Aiıl uy^j 5b :5b yi y^ y^ y y^ y^ y yy col yy

i JLJljjJl Jş. Ij-J üy£- 1 IÜp Isy y 1 ■ oüoJi y) Jli . »jl5^ b jlolib 5 l^laİlj <jbc Ut i İ~l~

■ csoK2J1 y\ yx*y? ıb-j-O-l l-b*

12. (65) (5999)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "İman, kalben bil(ip tasdik et)me, dil ile söyle(yip ikrar et)me, beden uzuvlarıyla da amel etmektir." 1221

AÇIKLAMA:

Hadis; namaz, oruç, zekat gibi amellerin imanın bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Amelin imanla münasebeti alimlerimiz arasında etraflıca münakaşa edilmiştir. İman-İslam nedir, ayrı ayrı şeyler midir, aynı şeyler midir şeklinde yapılan tahlil ve münakaşalar da buraya girer. Sadedinde olduğumuz hadis, bu ihtilaflı mevzuun yegâne rivayeti değildir. Kaydettiğimiz farklı görüşlerden herbirinin lehinde ve aleyhinde başka rivayetler ve hatta Kur'anî beyanlar var.Bütün bu nakli mütâlâaları (verileri) değerlendiren cumhur, amelin "mutlak iman"dan bir parça sayılmaması, belki "kâmil iman"m bir parçası sayılması gerektiğine

hükmetmiştir. Aksi taktirde her günah işleyen kimse kâfir sayılırdı.Son olarak, hadisin sıhhati üzerine münakaşa yapılmış olduğunu da belirtelim. Ancak sıhhat münakaşası muhtevadan ziyade senede dayanmaktadır. 1211

yy y\ y^ y\ Lb ; «a gAl y^y
y Joj bb-CS- .70. 6000. 13.

oba coo yd\ yhy* y$\yş au yp 1 bb-dl c3jb y*^ aü! 5 y*j 5li -elli dJlba yj

. l-b* :JcîljjJl) <up lulj

13. (70) (6000)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, Allah'a herhangi bir şerik koşmadan tam bir ihlas yani Allah'ın birliğine iman, O'na halisane kulluk, namaz ve zekat vazifelerini yapma hali üzere dünyayı terkederse, Allah kendisinden razı olmuş halde ölmüş olur."Hz. Enes (radıyallahu anh) devamla der ki: "İşte bu hal, peygamberlerin hepsi tarafından getirilmiş olan [ve Allah indinde makbul olduğu Kur'an'da belirtilen (Al-i İmran 1)] gerçek dindir. Bu dini, peygamberler, Rablerinden alıp, beşeri hevaya dayanan (felsefi nazariye ve) iddialar ortalığı kaplamazdan önce, insanlara tebliğ etmişlerdir.Bu hakikati tasdik eden Kur'anî nasslar mevcuttur. Bilhassa en son inen (suredeki) şu ayet onlardandır: "Eğer (o müşrikler) tevbe eder, -Enes der ki: "Tevbeden murad putları ve onlara tapmayı bırakmaktır- namazlarını dosdoğru kılar ve zekatlarını verirlerse siz de onları serbest bırakın. Muhakkak ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" (Tevbe 5).Bir diğer ayette şöyle buyrulmuştur: "Eğer tevbe eder, namazlarını dosdoğru kılar ve zekatlarını verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir" (Tevbe İl). 11151

Sjs* iIj c<^>-jL>- iJL4ı 4 j ! <J^ ca*-^ ^ oLüp jji Ujj^- .74. 6001. 14.

j_\4ı ij>A iajIjjJi (3• (jı^" a ;jj -^4 ^4. ^ iti ^4^ ^13 ®/~4 l 4 d4 ^14 ^ ^LajJi

1 —*j

14. (74) (6001)- Hz. Ebu Hıreyre ve İbnıı Abbas (radıyallahu anhiim) demişlerdir ki: "İman artar ve eksilir." *2fl

AÇIKLAMA:

İmanın artıp eksilme meselesi münakaşa edilen bir husustur. İmam Buhârî başta bir kısım alimler imanın artıp eksileceği görüşündedir. Buhârî hazretleri, Kitabu'l-İman'da bu görüşünü te'yid eden çok sayıda ayet zikreder. Bunlardan bazıları: "...Ta ki imanlarıyla birlikte imanları artsın" (Fetih 4), "İman edenlerin de imanını artırsın..." (Müddessir 31), "Bu onların imanını artırdı" (Al-i İmran 173), "Ve bu durum ancak onların iman ve teslimiyetlerini artırdı..." (Ahzab 22).Bu ayetler imanın artmasını ifade edince, artmayı sağlayan unsurlardan biri terkedilince de eksilme hasıl olacağı kendiliğinden anlaşılır. Bu çeşit nassları değerlendiren pekçok sahabi (Ömer İbnu'l-Hattab, Ali, İbnıı Mes'ud, İbnu Abbas, Mıaz, Abdullah İbnıı Ömer, Ebu Hıreyre, Ebu'd-Derda, Hıızeyfe, Aişe, Selman rıdvanullahi aleyhim hazeratı vs.) pek çok tabiin (Urve, Atâ, Tavus, Mücahid, Sa'd, İbnu Cübeyr, Haşan Basrî, Zührî, Katade, Nehaî, Abdurrahman İbnu Ebi Leyla, İbnu'l-Mübarek vs.) aynı görüşü benimsemişlerdir.Maturidiye mezhebine mensup ulema ise

İmam A'zam Ebu Hanife'nin görüşünü esas alıp imanın artıp eksilme kabul etmeyeceğini söylemişlerdir. Bunlar, bu görüşü ileri sürerken imanın aslını teşkil eden kalbi tasdiki esas almışlardır. Tasdik, kesin bir inançtan ibarettir. Bu, kalpte bir bütün olarak ya vardır ya yoktur; biraz var biraz yok şeklinde bir iman olamaz görüşündedirler. Onlara göre, tasdik eksilince, kesin olmaktan çıkar, şüphelere maraz kalır ve iman kaybolur. Eğer kalpte kesin iman varsa bunun daha da fazlalaşacağı düşünülemez, çünkü zaten kesindir diye açıklarlar.Mesele üzerine yürütülen kelamî münakaşaya girmeden, mevzuyu, Nevevî'nin özetlemesi ile noktalamak isteriz: "Selef mezhebine mensup alimlerle hadiscilere göre, iman artma ve eksilme kabul eder. Bir kısım kelamcılar da bu görüştedir. Ancak mütekellimîn ulemanın büyük çoğunluğu aksi görüşü benimseyerek: "İman artma ve eksilme kabul etmez" demişlerdir. Şafii mezhebine mensup muhakkik kelamcılar da asıl tasdikin artma ve eksilme kabul etmeyeceğini, ancak amellerin çokluğu ve azlığı sebebiyle imanın semerelerinin ve "şer'î iman" m artma ve eksilmesinin mevzubahis olacağını söylemişlerdir."Burada geçen şer'î iman tabiri ile ne kastedildiğini anlamak için, yine Nevevî'nin mevzu üzerine, et-Tahrir'den iktibasen kaydettiği bir açıklamayı görmede fayda var. "Eğer iman, "tasdik" manasına alınırsa, tasdik parçalanmaya kabil olmadığı için artma ve eksilmeyi kabul etmez. İman, şeriat dilinde, "kalp ile tasdik ve beden uzuvlarıyla amel" den ibarettir. Mesele böyle anlaşılınca, tabiidir ki, amel durumuna göre imanda artma ve eksilme olabilir. Ehl-i Sünnet'in görüşü de budur. "Farklı iki görüşün haklı cihetlerini göstererek her ikisini de benimsemeye zihinleri hazır hale getiren bu açıklamadan sonra başka söze hacet yok. Bunun dışında şu veya bu görüş leh ve aleyhindeki ifratkâr, ittihamkâr ifadelerin, meselenin yeterince anlaşılmadan isticalen söylenen sözler olduğunu kabul edebiliriz.Tekrar ediyoruz; niyet-i halise ile ulemamızın nusustan çıkardıkları bütün görüşlerin bir haklı yönü vardır.

Bize düşen, görüş sahiplerini red değil, haklı oldukları nokta-i nazarını bulmaktır. Unutmayalım bu haklılık liyakat sahibi eslaf ulemasına mahsustur. Günümüzün, taşıdığı etiket ve iinvan dışında liyakati olmayan, kafası, farkına bile varmadan ustaca sokulmuş Batı menşeli hümanist ve laik hevalarla karışmış mütealim ve mütefelsif kimselere mahsus değildir. Bunların iddialarını hemen reddeden yanılmaz. 1 ^

* KADER-KADERİYE

ali! -Lp üj (3) 05^ u ^ ^ .^pU") 3 3İJU Uj :(Jü 3 ' 3 y ' 13-3-.84. 6002. 15.

(3 # 4Uİ 2 jAj :c 3 ULâ .j-GJl 3^ It-eı <utolp p «ıh ^jp 3! 31

Lıi . 3 J 3 LL 2 I -lp Uj 3 : oUj«3- :01431 3 X ^44 t jB.)> t up (JL—j * 3 ^^ c*3LJîJl ^y *up > j-tAİl

. lûp .^ 1 x 3 : -üljjJl 3-°)^" . OLojp 3J (3^

15. (84) (6002)- Ebu Miıleyke'den oğlu Abdullah'ın rivayet ettiğine göre, "O, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin yanma girip, ona kaderle ilgili bir şeyler söylemiş o da kendisine şöyle cevapta bulunmuştur:

"Kim kader konusunda herhangi bir meseleyi konuşacak olsa, ahiret günü kaderden hesaba çekilir. Kim de bu mevzuda bir şey konuşmazsa, ahirette kaderden hesaba çekilmez."^

q^~(, col 3 ^ 3^ (j>^ £y. ilj y) ^ ljjl^- £j) *Js* ıİjwL>- .83. 6003. 916.

\jJb J! |Jl 4 « IçJ ^- 3 . L-Wgxil 3 * L)lSjll 4_gj>-j (3 CclSv3 . jjJÜI 3 öy*-&z£: 4jI>c^£?I ^İP ^ (J

4^3 t ** • ^ 1 ^. ^*sl^x_ç ‘ -.lo.c- L« \ jj^s- /jj a\İİ-X^p 3^-^ r(3^ . ^yZJt^J A^SJtJ j 1^JÜ I <jjj^İ2J ? ^dLLp

. oUij dd^-j l ^ ş>^p .^Lud lûjfc iJjljjjl <Jş■)‘^p ^ili^-j ^J_>^ijl 4İJu 0 l 2 .P L° # 4İ1İ (Jjd-J J^p

16. (85) (6003)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Bir gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir grup ashabının yanma aniden çıkageldi. Onlar kader üzerine tartışıyorlardı. Münakaşanın mahiyetini öğenince öylesine öfkelendi ki sanki yüzünde bir nar tanesi patlamıştı, kıpkırmızı oldu. Şunları söyledi:"(Kader üzerine bu çeşit) münakaşa yapmakla ıııı emrolundunuz -veya bunun için mi yaratıldınız?- Kur'an'm bir kısım ayetlerini diğer bir kısım ayetleriyle karşılaştırıp duruyorsunuz! İşte sizden önceki ümmetler bu çeşit davranışları sebebiyle helak oldular."(Ravi Muhammed İbnu) Abdullah İbnu Amr devamla dedi ki: "Babam Abdullah dedi ki: "Ben Resulullah'ın bazı meclislerinde hazır bulunmamış olmama sevinirdim ama, (babam Amrin anlattığı) bu mecliste bulunmadığıma daha çok sevindim." 1221

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis kader üzerine münakaşa etmenin mü'minlik edebine yakışmadığını ifade etmektedir. Çünkü kader Allah'a imanın bir parçasıdır. Onun mahiyetini yeterince anlamak her insanın kârı değildir. Allah inancımız, O'nun ezelden her şeyi bildiğini kabul etmemizi gerektirir. Öyleyse Allah'ın bizim nasıl hareket edip ne yapacağımızı ilmiyle önceden bildiğini, O'nun bu ilminin değişmeyeceğini kabul edip, Cenab-ı Hakk'm bizlerden kulluk olarak neler istediğini düşünüp onu yapmaya çalışmalıyız. Allah'ın nasıl bildiği, bu bilginin niçin değişmeyeceği gibi neticesiz münakaşalara sebep olacak hususların çözülmesi bizden istenmiyor, bunlarla uğraşmak kulluk değil. Allah, şeriatiyle bildirdiği emirleri ne derece yaptık, yasaklarından ne kadar kaçınabildik, bizden bunu soracaktır. Öyleyse hesabını vereceğimiz şeyler üzerinde kafa yorup, zaman ayırmamız gerekmektedir. Kulluk edebi bunu gerektirmektedir.Resulullah, geçmiş ümmetlerin, böylesi faidesiz meselelerle uğraşarak nifaka, fitnelere düşüp, kulluk vazifelerini ihmal ederek helak olduklarını haber vermektedir. 1221

yy yy c-jfiA y\ <ui>- j) yy\ dj ddui»- :IS yy ^lpj yy. yy} Lİ-C?- .86.6004.17.

aj 3^*4 ‘-W 1) 1 ■ A ^ 1 djyj ^ ^lypl 4i 3^^ .»üU Oj ojd? Oj (^JUp ^ c^p

17. (86) (6004)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ne sirayet, ne uğursuzluk, ne de (öldürülen kimsenin başından çıkıp intikam! intikam! diye bağıran ve hâme denen) bir kuş vardır!" buyurmuşlardı. Cemaatte bulunan bedevi bir adam doğrulup:"Ey Allah'ın Resulü! Pekâla, kendisinde uyuz olan bir devenin bütün deve sürüsünü uyuzlamasına ne dersiniz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm da:"İşte bu kaderdir. Söyle bakalım! O ilk deveyi kim uyuzladı?" buyurdular." 1221

AÇIKLAMA:

Daha önce de izah edildiği üzere, Resulullah bu hadislerinde kaderin varlığını ispatlamaktadır. Cahiliye devrinde, Araplar, bulaşıcı hastalıkların zuhuru ve sirayetini, Allah'ın irade ve takdiri olmadan, kendiliğinden olduğu şeklinde izah ediyorlardı. Resulullah bu inancı yıkmak için kendiliğinden sirayet olmadığına dikkat çekmiştir. Herşey irade-i İlahiye ve takdir-i Rabbani ile cereyan etmektedir. Öyle ya! İlk hastalık nereden geldi? Kim onu yarattı? Bu soru bedeviyi düşündürecektir.Öte yandan Resulullah: "Vebanın çıktığı yere girmeyin, bulunduğunuz yerde veba varsa orayı terketmeyin" emriyle, "Cüzzamlıdan, aslandan kaçar gibi kaçın" uyarısıyla karantinayı ve dolayısıyla sirayeti önleyici

tedbirleri de emretmiştir. Şu halde hastalığ ın bul a şması gerçeği ni red detme yoktur.Hâme ve uğursuzluğun reddi ile ilgili açıklamayı tekrar etmeyeceğiz (Bkz. 11. cilt 4095-4099. hadisler)] 1221

CJ :yy ^1p 1 -t-p yy ^«-p yy dJ yj ^1p dj-t^- .87. 6005. 18.

b« :(JULs (.İ-j- ^li! c~o! (.İ-f- aUİ 0^4) yy D dl-C>- :<d dLaj yy yu odca! ^rL>- yy.

;L£İ5^jlui Lî 3^5 i 3 jl - \^_sXo« (JLSj ! D 3 ■ ‘-'-i 11 »HAJ ^LA !^L>- 3^ Cs~}~^

^jux^Jp ^lıA 1-Xa i-UljijJl Jş . » La ^«3

18. (87)- (6005)- Adiyy İbnu Hâtim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın yanma vardığım zaman bana: "Ey Hâtim'in oğlu Adiyy, Müslüman ol ki selamete eresin!" buyurdular. Ben de:"İslam nedir?" diye sordum."Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de O'nun Resulü olduğuma şehadet etmen ve hayır, şer, tatlı ve acı her şeyiyle kadere iman etmendir?" buyurdular. 1331

AÇIKLAMA:

Adiyy, Tay kabilesinden cömertliği ile meşhur Hatem-i Tai'nin oğludur. Hicretin yedinci yılında Müslüman olmuştur. Onun bu maksadla Medine'ye gelişi, Resulullah'ın ağırlama ve iltifatı daha önce açıklandı. Sadedinde olduğumuz rivayet, "İslam nedir?" sorusuna Resulullah'ın verdiği cevap yani İslam'ı tarifi ihtiva etmektedir. Burada kader inancının açık şekilde İslam'ın şartlarından biri olarak ifade edilmesi dikkat çekicidir. 1331

ji 3 ü ı «- 3 - '< 3 ^ y- (j,ı y y- 1 ^y*-*- y 1 ^ ^ y yy - 89 . 6006 . 19 .

(JlAi ! 5 jj 3 -I c-D*- ui :(Jlü -1*3 obli »lk jUi L^of 3 « (Jli Ji^pT ^ 3 - ö j) ÎaiiI (Jy-ö b : 2 d 3 ö)

. o^Luv| :JeBjjJl | jA G« ’İ-t- y]\

19. (89) (6006)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensardan bir zat Hz. Peygamber (aleyhissalâtıı vesselâm)'e gelerek:"Ey Allah'ın Resulü! Benim bir cariyem var, onunla azil yapabilir miyim?" diye sordu. Aleyhissalâtıı vesselâm ona: "Cariye için takdir edilen şey (çocuk) kendine gelecektir!" cevabında bulundu. Bundan bir müddet sonra aynı zat Aleyhissalâtıı vesselâm'a gelerekf'O cariyem hamile oldu!" dedi. Bunun üzerine Resulullah: "Bir nefse takdir edilmiş olan şey mutlaka olur!" buyurdular." 1331

AÇIKLAMA:

Azl nedir ne değildir daha önce açıklanmıştır (bkz 5717, 5718. hadisler). Keza kader bahsi de mükerreren açıklanmıştır. 1331

:(Jm aüI-lap iA iii-I-P lüfA-v Uj . y. Üj- C>- .90. 6007. 20.

.»LgEç*j aâAzja ı 3 j 7 ' yyy ^13 i j-gji yı 03 .32 1 i a-*ji 3 aa ^ a 1 2 y*j jb

20. (90) (6007)- Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Ömrü ancak biır (her çeşit hayırlar, iyilikler, ihsanlar) uzatır; kaderi de ancak dua geri çevirir. Kişi, işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum kalır!" 1331

AÇIKLAMA:

Bu hadis, başka rivayetlerde gelen kaderin ve takdirin değişmeyeceğine dair beyanlara muhalefet ederek, iyiliklerin ve duaların takdiri değiştireceğini söylemekte, sözgelimi yapılan iyiliklerle ömrün uzayacağını, duanın kaderi iptal edeceğini ifade etmektedir. Bu sebeple te'lif edici açıklamalar yapılmıştır.* Hayır, iyilik ve dua ubudiyet nevinden olduğu için kısa ömrü, uzun ömürden daha bereketli, öbür dünya için daha kazançlı kılar. Bunları yapmayan -veya az yapan- uzun ömürlü de olsa, öncekinin aksine bereketsiz bir ömür yaşar.* Hayırlar, hakikaten ömrü uzatır. Bu şarta bağlı olarak ömrün uzunluğu takdir edilmiştir. Dolayısıyla kader-i muallaka göre ömrü uzar. İlm-i İlahîde ise onun bu hali de malumdur, o değişmez. Şu ayet buna delalet eder: "Allah dilediğini siler, dilediğini sabit bırakır, Ümmü'l-Kitap ancak O'nun katindadır" (Ra'd 39).* Günahla rızkın kısıtlanması meselesi de benzer şekilde açıklanmıştır: Günah işlememe şartına bağlı olarak takdir edilen rızık, günahı işlediği takdirde kısıtlanır. Allah yine de ilm-i ezelîsi ile onun nasıl davranacağını bilir. Bu bizce meçhuldür. Öyleyse, rızkının bol olmasını arzu eden, günahtan kaçınacaktır. Dolayısıyla Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) bu hatırlatmayı günahtan kaçınmaya bir teşvik vesilesi kılmıştır. Ayrıca şunu da ilave edebiliriz. Günahlar maddî ve manevî pek çok hastalığın ve israfın kaynağıdır. Bunlar da bereketi giderici şeylerdir: İnsanın çalışmadan kalması, tedavi masrafları, israfat... hep rızkı daraltan sebeplerdir. 1331

!C->İS !(Jl3 4İİ 'jL> cJ-Al^- I ÜJ £y. .jL£-p Llj~L>- .91.6008.21.

(3 ^ Jj^ÜLüI 4j ç£İJül aj c-Â>- ^«jtj! !aWİ (Jj-^j ^

. (Jul* o^Lu*j j !w\jijjJi (3.»ii j^L>. ^*1 Jİ^3 cjj^üL^Ji *°. ^ULiı ^ l>- ^Jj« (Jis

21. (91) (6008)- Sürâka İbnıı Cu'şum anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, (yapılan) amel, önceden kalemin yazıp kuruduğu, kaderin kesinleştiği şeyler cümlesinden mi, yoksa müstakbelde karşılaşacağı şeyler cümlesinden mi?"Aleyhissalâtu vesselam şu cevabı verdi: "Amel, kaderin tesbit ettiği, kalemin de yazıp kuruduğu şeyler cümlesindendir. Herkes yaratıldığı şeye müyesser kılınır." 1321

AÇIKLAMA için 4833 numaralı hadise bakılmalıdır. ^1

ASHABIN FAZİLETLERİ

* HZ. EBU BEKR

co(j3 tj3 1 Ej jjl Uj :li ^1 p^ cooe-*^ ^j,. 1 t?- bduA .94. 6009. 22.

\j lİÜ) öb® 3 111 3-* 2^ :3b*3 3 b*))^^4 3b® ■^s*~ aj ^ --^-* 3b® b® tt : İ~l~ Atıl 3y4) 3b* :3b*

33*

4jl | lİ5j ^A^p 1 jÇg-® üL*2-~*’ b) c3!A® *u* t3i °^bc- 4!di)1 3y~*3

. Jjljjh . j& I .oLpj 4L>-^ ^*3j ,^vJu2l

22. (94) (6009)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki:"Ebu Bekr (radıyallahu anh)'in malı kadar hiçbir mal bana menfaat sağlamamıştır!"Ebu Hureyre devamla der ki: "(Resulullah'ın bu sözü üzerine) Hz. Sıddık'm gözlerinden yaş

aktı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Ben ve malım sadece senin için var değil miyiz! Ey Allah'ın Resulü!" dedi. 1311

:3b* t^jlp ^yp ^yp yjp üA* co^b^p 4! yjp cbıbuk^ bo ,^b3p y^> .95. 6010. 23.

3 343 1 3h 49-! 3® *' 3y4^" 4® ^3 .44 4 111 \i~f~ adi 3.4*9 3b*0E b® B b® -1^4^ 3 b^ş>4 .y\i~*3ö3 ı ^ i,yy~

Jeij, 0^3 .ûj 4(5 (4^ û^" o-*-^-*® ® sy>ry. ç-b>- -ti cı^ -O -1 • »uyy

23. (95) (6010)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ebu Bekr ve Ömer, bu ikisi kendilerinden önce ve sonra gelip geçecek peygamberler dışında kalan bütün cennetliklerin olgun yaşta olanlarının efendileri olacaklardır. Ey Ali, bu hususu, hayatta kaldıkları müddetçe onlara haber verme!" 1131

AÇIKLAMA:

1- Her iki hadis, Hz. Ebu Bekr'in faziletini beyan etmektedir. İkincisinde Hz. Ömer'in fazileti de mevzubahis edilmiştir. Bunlar Aşere-i Mübeşşere denilen grup içinde de en başta yer alırlar. Ehl-i Sünnet uleması Resulullah'tan sonra ümmet içerisinde fazilette baş sırayı Hz. Ebu Bekr'in, ikinci sırayı Hz. Ömer'in aldığında ittifak eder. Bunların fazileti pekçok hadiste sarih olarak, Kur'an'da da sarahate yakın delaletle te'yid edilmiştir. Sahabi ve tabiin büyükleri de ihtilaf etmemişlerdir. Sadece Hz Ali'nin efdaliyeti hakkında seleften

bazı münferid şahısların şazz düşen kanaatlerine daha önce temas etmiştik.

2- Olgunluk yaştakiler diye tercüme ettiğimiz kiihul tabiriyle yaşlılık alâmeti olan saçların ağarmaya başlaması halinden sonra vefat edenler kastedilmiştir. Lügatçiler olsun muhaddisler olsun bu ömür safhasının hududunu rakama dökmede ihtilaf ederler. Lügatçilere göre kiihulet yaşı 30-40, 33-50, 34-51 yaşlarıdır. Muhaddisler, sadedinde olduğumuz hadisi esas alıp, mezkur iki zatın 63 yaşında vefat etmelerine nazar ederek, bu yaşın kiihulet yaşı sayılması gerektiğini ileri sürerler. Böylece 63 yaşma kadarki ömür hadisçilere göre kiihulete dahildir. Bu tahlili kaydeden Tahavi gençlik ile kiihuletin iç içe girdiğine dikkat çeker.Cennete herkesin "genç" olarak gireceğini haber veren hadisleri değerlendiren alimlerimiz, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'in bütün cennet ahalisinin efendileri olacağı hükmünü çıkarmışlardır.Sadece Müslümanların değil.

insanlığın medar-ı iftiharı olan bıı zatlar Aleyhissalâtıı vesselâm'm tayin ettiği şıı makama, lütf-ıı İlahî olarak ziyadesiyle layıktırlar; sebkat eden hizmetleri, herkesin takdirini kazanan şahsiyetleri bunun şahididir. 1 ^

* HZ. ÖMER

34 çijîüı J* & aÜjup û .^JLlı £3 U&s- .103. 6011.24.

o^Lvw*»l ^ ! wLd^- Ij 3}^ j*‘ y^^' ıy.^ Cj^ ^4^^^

. ^3 y* Oo-\4-l cOlÜİtJl ^3 /jJİ LM \ .^jil j>- ı^J2-*V? ^S' ^3İ_ûj

24. (103) (6011)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Hz. Ömer Müslüman olduğu zaman, Hz. Cibril

aleyhisselam inip:"Ey Muhammedi Sema ahalisi Ömer'in Müslüman olması ile müjdeleştiler!" dedi." 1 ^ 1

p J>\ Jc. p (.^j-uiı s üap $ ip ĞtpT ,^>Jkiı -ui- ^ ^pi£ı UİIa .104. 6012. 25.

44lj 34 J3Î3 j*i^4 (14 Jjİ 3 <jj^ 34 Jjl« !tt amI JU ;Jll 34 y 4^4*’

__ £ O > 0

<Jiij colaj 4İi>-j 3 ^ 1 4 *^ - 4 ? $.üap 44 .uidtsi? ujIjjJi 4İ>-a 4 ow&

. 'yypy* 01 Sxj\ L«j 4 a>- c-o*ı4l \j^> (3 t y

25. (104) (6012)- Hz. Übey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki:"Hakk'ın musafaha ettiği ilk kimse Ömer'dir. İlk selam verdiği kimse de odur. İlk elinden tutup cennete koyacağı kimse de o olacaktır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen hak kelimesi ile ilgili farklı yorumları Sindî şöyle kaydeder:

* Hak'tan murad hak sahibidir. O da hakkı ve doğruyu ilham etmekle vazifelendirilen melektir. Bu meleğin herkesten önce Hz. Ömer (radıyallahu anh) ile tokalaşıp selamlaşması ve öncelikle cennete dahil etmesinin manası, Hz. Ömer'in,

doğruyu herkesten önce işitip söylemesi, tatbik etmesi ve bunun sonucu olarak cennetle müjdelenmesi demektir.

* Hak'tan murad batılın zıddı da olabilir. Bu durumda hadis, Hz. Ömer'in istişare vesairede isabetli görüş ve sezgi sahibi olmasını, bunu herkesten önce söylemesini ifade eder.

* Hak ve doğru söz ve hareketlerin ahiret günü güzel bir surette tecessüm ederek cennete götürücü bir rehber manası da muhtemeldir. Elinden tutma tabirinden murad da bu rehberlik olmalıdır.

* Hak'tan, Allah Teala hazretlerinin kastedilmiş olması da muhtemel ise de, böyle bir ihtimale cezmetmenin mahzurlu olacağı açıktır. Çünkü, bu taktirde, Hz. Ömer'in peygamberlerden de üstün olacağı gibi bir mana melhuz olur. Halbuki, makamı ne kadar yüce de olsa hiç kimse peygamberden üstün olamaz. Peygamberlik kesbî değil, vehbîdir." 1 ^

ı4L>- -i *£■ Lo .a^p yh «a^p laj-c>- .105. 6013. 26.

<uXolp :JLÎljjlt (J$ ^Ol JPİ ^gUl« Alil (Jy^) :c2ü c^uİolp J^P caA Ap coyjp

Jli -dUc ^J_v‘uiy ,oLû4l üÇ?- ^ aA

■ üLp- <^0 ‘Cûjjjy pL>- yjl Ajiat^y .A-J-Ö-l

26. (105) (6013)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) şöyle dua etmişti: "Allahım! İslam'ı, hassaten Ömer İbnu'l-Hattab(ın Müslüman olmasıyla) aziz kıl!" 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen aziz kdmayı, "kuvvetlendirme" manasında anlamak gerekecektir. Yani onun İslam'a girmesi ile kuvvet ver, kâfirlere galip ve yardım lütfet demektir. İslam, vahy-i İlahî olma yönüyle azizdir, şereflidir. Beşerî katkı bu şerefi artırmaz, güç kazandırır. Nitekim bu dua hemen kabul görmüş, Hz. Ömer, İslam'a girmiş ve onun

girişinden sonra İslam gizli tebliğ safhasından alenî tebliğe geçmiştir. İbadetler alenen yapılabilmiştir.Hadisin Tirmizî'de gelen veçhinde "Allahım, İslam'ı Ebıı Cehl veya Ömer'le aziz kıl" buyurarak Ebu Cehil ve Ömer'i zikrettiği belirtilir. Hadisin başka vecihleri de var. Farklılığı alimler: "Resıılullah, önce her ikisini de zikretmiş ise de, sonraki bir duada sadece Hz. Ömer'i zikretmiş olabilir" diyerek te'vil etmişlerdir. 1 ^ 1

* HZ. OSMAN

y& y& oljjJl j,l yj jdLj^ Ld jüjp yj ı jlj4* y!l ld-ti- .109.6014.27.

, i _ji î xv5 ojluri 0?-»5 Up 0 ? jlüp 14 ^ ı3 (3*53 Cg 1 4^1«
:jll İ~t~ aüI jyAj jl tSyjy* 24 l ^4 '

. y&J C.ÜU-- jlüp

27. (109) (6014)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Her peygamber için ahirette bir arkadaş vardır. Orada benim arkadaşım Osman İbnu Affan'dır." 1 ^

AÇIKLAMA:

Sindî, Hz. Osman-ı Zinnureyn'in Aleyhissalâtu vesselâm'a arkadaş olmasını şu mealdeki ayete dayanarak izah eder: "(Dünyada) zürriyetleri iman edip kendilerine uyan mü'minlere, (ahirette) zürriyetlerini kavuştururuz. Bununla beraber onların amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz" (Tur 21).Sindî der ki: "Bu ayete göre, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu

vesselâm)' in muhterem kızları cennette peygamberin yanında olacaklardır. Hz. Osman (radıyallahu anh) da bu iki kerimenin zevci olduğu için onlara tabi olacak, böylece, o da Aleyhissalâtu vesselâm'm yanında bulunacaktır."Sindî, Hz. Ali'nin durumunu şöyle açıklar: "Ali (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'm damadı olduğu halde ondan bahsedilmeyip Peygambere arkadaş olarak sadece Hz. Osman'ın zikredilîş sebebi, Hz. Osman'ın esas itibariyle Resulullah'ın zürriyetinden sayılmamasıdır. Hz. Ali çok yakın bir akrabasıdır ve onun yanında ve terbiyesinde büyümüştür, bu sebeple onun zürriyetinden sayılır. Ayetin muktezasınca, onunla beraberliği tabii bir hadisedir, bunun belirtilmesine hacet yoktur. Ayrıca hadiste, Resulullah'la beraberlik ve arkadaşlığın Hz. Osman'a has kılındığına dair bir sarahat da yoktur. "^S 1

oljjjl J.I y& oljjjl yj ^y-s^l-Lp y£- cUjO- yj jÜLİP Ld .^LdX*Jl jÜLİP yj L yjl Ld-CS- .1 10. 6015. 2S. ^1 -ti Atıl ül ^ 14® ! jL^-p :0 lü ppL> -Up jLüP j! *40® jd jA* c^)p ^

. aü cuj-O-l IAa lyyil 0$.))L44--w5 O 1 -* p 0^

28. (110) (6015)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mescid-i Nebevi'nin girişinde Hz. Osman (radıyallahu anh)'la karşılaşmıştı: "Ey Osman! İşte Cibril aleyhisselam! Bana haber verdi ki Allah Teala hazretleri (kızım) Ümmü Giilsüm'ü, Rukiyye'nin mehıine denk bir mehirle ve ona yaptığın hayat arkadaşlığı gibi bir arkadaşlık yapmak üzere sana nikahlamıştır!" buyurdular.' ,1S11

t o4^P yi y& iyjjy^ yı I y£* c jlX-j- y^j y& yı AIll-l-P Üj . yj ^Lp Üj wl>- .1 1 1. 601 6. 29.

o-ö-li c-Ay - 2 .))c^- 0 >I -İCajj clüj&« ’.İ-t- AüI .4-1) 04) 144
ü İ~t~ aüI 0y4j ^57 : 0 Lî

* yıy^ yi :^*L^- yjI OB .^ACa :-ülyyJI OLî :cı4ü . ~I~I~ aüI
Oy—y o-i—JL-—I ^ cdL —p

. olâj aJLpj ^âLıy . İÇ>aP yi P—*4

29. (11) (6016)- Ka'b İbnu Ucre (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) vukuu yaklaşmış olan
bir fitneyi zikretmişti. O sırada başı örtülü birisi yoldan geçti.
Aleyhissalâtu vesselâm:"İşte şu (giden), o gün hidayet üzere
olacak!" buyurdular. Ben hemen sıçrayıp, Osman (olan o
geçen kimse)nin bazlılarından tutup Resıılullah
(aleyhissalâtu vesselâm)'ın karşısına geçerek: "(O
söylediğiniz) bu mu?" dedim."Evet bu!" buyurdular. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hz. Osman'ın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m iki
kerimesiyle evlenmeleri, burada mevzubahis edilen fitnede
şehid edilme hadisesi daha önce mükerreren geçtiği için
burada tekrar etmeyeceğiz (mesela 4809 ve 5612. hadislere
bakılabilir). 1 ^ 1

iIj ^ *ı^ ^ 3^ \ljjs- .113.6017.30.

Çl t21i 1 !a\) 1 b ! illi »(j,l^v^I oI o^J« J 5 İ-fc 3^ idJIS
caOluIp

4^-jj İ~f- ^3iI 3 , ^ x ^ ^ >>^*J« 3vS I i illi çlAJ I ılILi

ljİ3 ,lwL^p 3_^ wV j 3li ülÂ^ ol-o-i^ - l) 1 iol-o-i^ - 3 l^ 3li •
ül-o-i^

j\j£ aJLt

-J

o^Lu*»| UjIjjJI *2İ^İ aJjJj Ijjl5si 3l^- 4 3^’ *^4^“ ı3 ^3^ 3lij-^Ji ^yl-^ 9

30. (113) (6017)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) hastalığı sırasında: "Yanımda ashabımdan birinin bulunmasını istiyorum!" buyurdular. Biz de:"Ey Allah'ın Resulü! Sana Ebu Bekr'i mi çağıralım?" dedik, sükut buyurdular. Bunun üzerine:

"Sana Ömer'i mi çağıralım?" dedik, yine sükut buyurdular. Bunun üzerine:"Sana Osman'ı mı çağıralım?" dedik."Evet!" buyurdular. (Onu çağırdık. Derhal huzura geldiler. Resulullah onunla başbaşa kaldı. Aleyhissalâtu vesselâm ona konuştukça Hz. Osman'ın yüzü (renk renk oluyor) değişiyordu.Kays der ki: "Bana, Ebu Sehle Mevla Osman'ın anlattığına göre, Hz. Osman, yevmü'ddar'da (evinde muhasara edildiği günde) kendisine: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana bir ahidde (sözde) bulunmuştu. (Şu anda) ben ona kavuşmaktayım" demiştir.Hadisin ikinci ravisi Ali (İbnu Muhammed)'in rivayetinde Hz. Osman: "Ben bu ahid üzerine sabrediciyim" demiştir.Ravi Kays der ki: "Alimler, hadiste geçen yevmü'ddar (ev günü) tabiriyle Hz. Osman'ın evinde muhasara edildiği günü anlarlar." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Resulullah, mükerrer hadislerinde Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın şehid edileceklerini haber vermiştir. Alimlerimizin bir kısmı, bu hadisten hareketle, bilahare Mısırlı ihtilalciler tarafından muhasara edilen Hz. Osman'ın onlara mukabele etmemesini

ve halife ünvamyla onların püskürtülme emrini vermemesini, Resulullah'm hususi talimatıyla izah ederler. Zinnureyn efendimiz, Ebu Sehle'ye: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vukua geleceğini bana bildirdiği fitne patlak verdiği zaman, benim sabretmemi ve fitnecilerle savaşmamamı bana söyledi" demiş olmalıdır. Daha önce, mükerreren temas ettiğimiz üzere, fitne yani dahilî kargaşada aslolan, fitneden imkan nisbetinde kaçınmak ve müdafa-i nefiste bile bulunmamakdır. Bu siyaset, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Adem'in iki oğlu arasında cereyan eden hadisenin hikâyesi zımnında, ümmet-i merhumeye ders verilmiştir. Haksız ve zalim olan Kabil, masum olan Habil'i öldürme niyetini açıklayınca Habil kardeşine şu cevabı verir: "Dilerim ki, sen benim günahımı ve kendi günahını yüklenesin de cehennem ateşinin ehlinden olasın. Bu da zalimlerin cezasıdır" (Maide 29).Alimler, bu ayete, Ümmet-i Muhammed'den ilk örneği Hz. Osman'ın teşkil ettiğini söylerler. 1 ^ 1

* HZ. ALİ

3 35 ’Qs- iüâa .116.6018.31.

jjJl yyhA ^ A' ki lilkst :Jlİ ^ ^ 3^ Ab <y. 3^ ‘kili» 3?

Jll .Jj djJll » 3? 33' c-AJl« :JLaI As -ü-li 563^' y 3 J_A® 'Ff~

33 '°'3 ‘d* *J '3 ^ İr* 3j '■^4-*^ -Jı3 ^ 3 ■* 33'

jlt-br

uS Aj uS

31. (116) (6018)- Bera İbnu Azib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yaptığı hacda biz de beraberdik. (Bir ara) yolda bir yerde konakladı ve cemaatle namaz kılma emrini verdi. Bu sırada, Hz. Ali (radıyallahu

anh)'nin elinden tutarak (yanındaki ashabına): "Ben mü'minlere nefislerinden evla değil miyim?" diye sordu. Hep bir ağızdan: "Elbette evlasın!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm tekrar:"Ben her mü'mine, kendi nefsinden evla değil miyim?" buyurdular. Ashab yine hep bir ağızdan: "Evet evlasınız!" dediler.

Bunun üzerine (Ali'yi göstererek):"İşte bu, ben kimin dostu isem, onun dostudur! Allahım, sen buna dost olana dot, düşman olana düşman ol!" buyurdular. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste başlıca iki husus işlenmektedir:

1) Resulullah'm mü'minlere nefislerinden evla olması. Bu husus, bizzat Kur'an-ı Kerim'de ele alınmış olan bir husustur. "Peygamber, (her hususta) mü'minlere nefislerinden evladır..." (Ahzab 6). Bu hususta başka hadisler de var. Daha önce muhtelif vesilelerle açıkladığımız için tekrar etmeyeceğiz.

2) İkinci husus: Hz. Ali'nin mü'minlerce sevilmesi meselesi, Resulullah bütün ashabının sevilmesi için mükerrer beyanlarda bulunduğu halde, hizmeti büyük olan bir kısım sahabilerin sevilmesi için daha ziyade beyanda bulunmuştur. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Zeyd İbnu Harise, Übey İbnu Ka'b, Hz. Hatice, Hz. Aişe vs. radıyallahu anhüm ecmain. Hz. Ali hakkmdaki uyarılarının çokluğu, onun bilahere maraz kalacağı birkısım hadiseler sebebiyle kalplerde onun hakkında doğabilecek menfi duyguları bertaraf etmek, ümmeti öyle bir vartadan korumak gayesine matuf olabilir. Bediüzzaman merhum, Hz. Ali'nin fazilet ve övgüsüyle ilgili rivayetlerin çokluğunu, onun muhalefetlerle karşılaşması sebebiyle, aleyhinde yıpratıcı propagandaların çokça vukua gelmesi karşısında, ulemanın

onu müdafaa etmek maksadıyla, Resulullah'tan kendilerine intikal eden onunla ilgili hadisleri rivayet hususuna ayrı bir ehemmiyet vermeleri ile izah eder. Eğer o da diğer sahabiler gibi normal bir hayat sürmüş olsaydı, Hz. Ali ile ilgili hadislerin rivayetine ihtiyaç duyulmayacak ve dolayısıyla zaman içinde, diğerleri hakkındaki hadislerin unutulduğu gibi onun hakkmdaki hadislerin de pek çoğu unutulacaktı.Rafızîler, bu çeşit hadisleri, "Resulullah'tan sonra Hz. Ali'nin hilafete elyak olduğu"na dair iddialarına delil olarak kullanmışlardır. Ehl-i Sünnet hadislerin bir kısmını zayıf bulsa da, onlar böyle değerlendirdiler diye hadisi inkar cihetine gitmezler. Ancak başka deliller muvacehesinde hilafete, sırayla Hz. Ebu Bekr'in, sonra Hz. Ömer'in, sonra Hz. Osman'ın layık olduğunu, Hz. Ali'nin de fazilet ve liyakatta dördüncü sırada yer aldığını söylerler.Bu hususu tahlil eden Sindi, sadedinde olduğumuz hadisin vürud sebebini de kaydederek Rafızî iddianın yersizliğini belirttikten sonra bir de şu rivayeti kaydeder: "Hz. Abbas, Hz. Ali'ye: "Resulullah'a müracaat ederek, halifeliğin bize mi başkasına mı ait olduğunu bir sor!" diye emretmişti. Hz. Ali, Abbas'a şu cevabı verdi: "Eğer benim sormam üzerine, o bizi bundan menederse, artık hiç kimse bize halifelik hakkı tanımaz."Sindi der ki: "Bu iki yüce şahsiyet, sadedinde olduğumuz hadisten halifelik manası çıkarmış olsalardı, meseleyi bir de sual konusu yapmak üzere aralarında tezekkür etmezlerdi." 1 ^ 11

y\ jlT :Jü (j) Uf .^LJ ^1 Uf Uf UfuA .117. 6019. 32.

cıAf # alil (J.*uiUf :Ulij Jş ^Ufül ÇUUjJ c^Ueül <3 Jl ÇUUj ^LJ

■ û¥^\ uAf 3 İ !au! 3jA) U :c-li .yfp- ^^f \j\y

iul -i*f UJf öj Çf- o-tf-j Lfİ :jll -l UU i? . i 3 (3*^

£ ^ ^ û ^ ' S ' & ' S S s ' ^ '

3J o.^U~J 3-oy) Uillapli 43)^ öi UujUs .^UiI »jlyjj 3-Ö t^J^Lyy

32. (117) (6019)- Abdurrahman İbnu Ebi Leyla anlatıyor: "Babam Ebu Leyla, Hz. Ali (radıyallahu anh) ile akşamları biraraya gelip sohbet ederlerdi. Hz. Ali, kışta yaz elbiseleri, yazda da kış elbiseleri giyerdi. Biz (babama bunun hikmetini bir) sorsanız! dedik. O da sordu. Ali (radıyallahu anh) şu açıklamayı yaptı:"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hayber günü, gözümden rahatsız olduğum bir sırada, bana adam göndererek yanma çağırdı. Ben:"Ey Allah'ın Resulü dedim, gözlerimden hastayım, (vereceğiniz vazifeyi yapamamaktan endişe ederim)" dedim. Bunun üzerine, gözüme mübarek tükriiklerinden sürüp, bir de: "Allahım, ondan sıcak ve soğuğun vereceği rahatsızlıkları kaldır!" diye dua buyurdular. O günden sonra ne sıcakta terledim, ne de soğukta üşüdüm" açıklamasını yaptı. "Hz. Ali, ilaveten Resulullah'm şöyle buyurduğunu anlattı:"Yarın, Hayber'in fethi için öyle bir zatı komutan yapacağım ki, o Allah'ı ve Resulü'nii hakkıyla sever, Allah ve Resulü de onu severler. O cepheden kaçacak biri de değildir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hz. Ali'nin , burada zikredilen Hayber'in fethi sırasındaki komutanlığı meselesi daha önce birkaç vesile ile geçti. Hadis, birçok farklı tarikten, bazı teferruat farklarıyla rivayet edilmiştir. Özeti şudur:Hayber'in kuşatması biraz gecikince bir gün Resulullah: "Yarın şu sancağı öyle birisine vereceğim ki Allah ve Resulü'nii hakkıyla sever, Allah ve Resulü de onu severler. Allah Hayber'in fethini onun elleriyle müyesser kılacaktır!" der. Bu ifade

üzerine: "Acaba o övülen zat ben mi olurum?" ümidi bütün mü'minlerin kalbini yakar. Hatta Hz. Ömer, o güne kadar komutanlığa hiç talip olmadığını, ancak hadiste ifadesini

bulan şerefe nail olmak gayesiyle, sancağın kendisine verilmesini arzu ettiğini, Resulullah'ın nazarına çarpma gayretlerine girdiğini belirtir.Ancak ertesi günü, Aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ali'yi çağırtır, gözlerindeki rahatsızlık sebebiyle özür beyan eden Ali (radıyallahu anh)'nin gözünü mucizevî şekilde tedavi ettikten sonra sancağı ona teslim eder. Gerçekten, Hayber fethedilinceye kadar Hz. Ali öyle yiğitçe savaşır ki, Cenab-ı Hakk onun ihlas ve samimiyetine mükâfaten onu birçok harikalara mazhar eder. Sekiz-on kişinin kaldırmaktan aciz kaldıkları kale kapılarını tek eliyle kaldırıp kalkan olarak kullanır.Sadedinde olduğumuz hadis, bu vesile ile Hz. Ali'nin mazhar olduğu bir duayı Nebevinin eserinin ömrü boyunca onda müşahede edildiğini açıklamaktadır: Soğuk ve sıcağın tesirinden azade kalmak. 1221

: Jıs y\ y& y\ Uj -t-p y Uj y uJ-CS- .118. 6020. 33.

lS ULI jj. j y* <3 *531-1 oljj :JjUjJI ^.»L,‘u4-l 0^1 1-çj-*' yy$L\j y^-\<^ ıJ-f- aüI 3 11 *

I 3 ilc-v Is y\ 315 l ö y^y^ .uu® sj.lS' y

33. (118) (6020)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haşan ve Hüseyin cennet ehlinin gençlerinin efendileridir. Babaları onlardan daha hayırlıdırlar."^ 21

AÇIKLAMA:

Burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kendisi hayatta iken henüz temyiz safhasına ulaşma durumunda olan torunları Hz. Haşan ve Hz. Hüseyin efendilerimizi "cennetteki gençlerin efendileri" olarak tavsif buyurmaktadır. Bu durum, alimleri "kime genç denir?" veya

"İnsan hangi yaşlarda genç sayılır?" sorularını sormaya ve cevap aramaya sevketmiştir. İnsan ömrünün çocukluk, gençlik, olgunluk, ihtiyarlık, düşkünlük gibi birkısım safhalara ayrılması, birçok yönden ehemmiyet arzeden bir husustur. Alimlerimizin bu meseleye verdikleri ehemmiyeti gösteren bir tahlilimizi aynen kaydedeceğiz. 1211

GENÇLİK (Şebabet): Büluğundan sonra başlayıp kiihulet ve hatta şeyhııhete kadar geçen safhaya denir. Şebabetin, iptidasında -ki bulûğdur- ittifak edilmekle beraber miintehası hususunda ihtilaf edilmiştir. Zeynti'dDin el-lrakî kesin bir üslubla: "Ashabımız nezdinde, 33 yaşma basıp bunu geçmeyene genç (şâbb) denir" der. Ebu Ca'fer et-Tahavi bu hususta sırf nususa dayanarak bize oldukça detaylı bir münakaşa sunar. Hadisçilerin meseleye atfettikleri ehemmiyeti ve Kur'an-ı Kerim'in bu konudaki ayetlerini hatırlatmak maksadıyla burada hülasa edeceğiz:Tahavi, önce şebabetin yani gençlik devresinin büluğla 40 yaş arasındaki devreye dendiği görüşünde olanları reddeder ve şahid olarak şu hadisi gösterir: "Enes Hz. Peygamber'den şunu nakleder: "Ben rüyamda cennete girdim. Derken ahundan mamul bir kasrın önüne geldim. Bu kasr kime ait diye sordum.

Kureyş'ten bir gence)c 5 -^(ait dediler. Bana ait olduğunu zannettim. Fakat yine de kime diye sordum. "Ömer İbnu'I-Hattab'a ait" dediler..."Tahavi, burada, "gerek Hz. Peygamber ve gerekse Hz. Ömer yaşça kırkın çok üstünde oldukları halde, hadiste "genç" kalimesiyle ifade edilmişlerdir" demek ister ve bu iddiasına "Hz. Peygamber'in torunları Haşan ve Hüseyin gençlerin efendileridir" sözüne dayanarak yapılacak itiraza da: "Onların ahiretteki durumlarını nübüvveti icabı Allah'ın bildirmesiyle bilmiştir" diye cevaplandırır. Tahavi, burada "cennetteki gençlerin efendisi" ünvanım alan Hz. Haşan ve Hüseyin'in vefat ettikleri zamanki yaşlarının ki birincisi 50 civarında, İkincisi 58 civarında idi- gençlik

devresi içerisinde olduğunu ifade etmiş oluyor.Tahavi, sadece gençlik devresiyle ilgili işkali bertaraf etmekle kalmaz, aynı metodla (yani nususa dayanarak) bütün yaş safhalarının tablosunu vermeye çalışır: "Sonra gençlikten önceki ve gençlikten sonraki yaşlarının hakikatim ve bunlar için kullanılan tabirleri bulmak için araştırmamıza devam ettik. Cenab-ı Hakk'ın şu sözü karşımıza çıktı: "O Rabbiniz ki sizi önce topraktan, daha sonra da nutfeden yarattı, sonra da çocuk olarak (tıfl) çıkardı" (Hacc 5). Cenab-ı Hakk burada insanı çocuk olarak çıkardığını bildirmektedir. Sonra O (celle celaluhu) bir başka ayette de çocukluğun (tufuliyyet) sonunu bildirmektedir: "Sizden olan çocuklarınız (etfal) büluğa erdikleri zaman, kendinden öncekiler gibi (odanıza girmek için) izin istesinler" (Nur 59).

Buradan anlarız ki, büluğa eren artık gençlik safhasına girmiştir. Bu safha Allah'ın istediği bir zamana kadar devam eder. Gençlik devresinin müddetini ve arkasından gelen safhayı aramaya devam ettik: Derken Cenab-ı Hakk'ın şu ayeti imdadımıza yetişti: "Sonra gençlikte zirveye ulaşırsınız" (Gafır 67). Burada Cenab-ı Hakk'ın karşımıza "gençliğin zirvesi (eşüdd)" tabirini çıkardığını görüyoruz. Bu mübhem tabirin bir başka ayette tavzihini buluruz: "Sonra o, yiğitlik çağma erdiği (hele) kırk(mcı) yıl(m)a ulaş(ıp da tam kemaline var)dığı zaman..." (Ahkaf 15). Ayetten gençliğin bu yaşa kadar mı olduğunu, daha öteye de geçip geçmediğini anlarız. Cenab-ı Hakk ilk kaydettiğimiz ayette der ki: "...Sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz için, sonra da ihtiyarlar olmanız için..." (Gafır 67). Böylece kırktan sonra gençlikten çıkıp ihtiyarlığa girme ihtimali belirir.

Fakat Cenab-ı Hakk'ı şöyle der buluruz: "O Rabb-ı Zî Şan ki sizleri önce topraktan sonra nutfeden yarattı..." Toprakla nutfe arasında bir ayırıcı var. Çünkü topraktan yaratılanlar ise onun evladlarıdır. Bu iki yaratılış arasında Allah'ın arzu

etmiş olduğu miktarda zaman fasılası var. Cenab-ı Hakk'ın IjjjSuI IjiİIJ

k

sözü bunun gibidir. Binaenaleyh el-Eşüdd safhasına ulaşmaları ile ihtiyarlar olmaları arasında da miktarını ancak Allah'ın bileceği belli bir müddet bulunması ihtimali var. Böylece o rüyayı gördüğü zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yaşı kırkın üstündedir ve artık ihtiyar sayılacak yaşın altındadır. Bu meselede işin iç yüzünü ancak Allah bilir."Bu tahlilimizin "olgunluk (kuhulet) safhasıyla ilgili kısmını az yukarıda 6009 numaralı hadiste özetleyerek kaydettik. 11 *^ 1

^ tJı^uJi ic^Jt buji Atıl LduA .120. 6021. 34.

<3. I c-4* 2 ■ i ~r J 1 -bf) I Clj .İ-fc (jI

34. (120) (6021)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Ben Allah'ın kulu, Resulü'nün kardeşiyim ve ben sıddîk-ı ekberim. Benden sonra sıddık-ı ekber olduğunu söyleyen yalancıdan başkası değildir. İnsanlardan önce yedi yıl namaz kıldım." 1551

AÇIKLAMA:

1- Hz. Ali (radıyallahu anh) burada, kendine has bazı imtiyazlı durumları zikretmektedir. Kişinin üzerinde tecelli eden İlahî lütufları övünme kastıyla değil de tahdis-i nimet suretiyle zikretmesinin fahirlenmek, böbürlenmek sayılmayacağını Dtıha suresinde geçen "Rabbinin nimetlerini anlat!" ayet-i kerimesini şahid göstererek daha önce izah etmiştik, tekrar etmeyeceğiz.

2- Hz. Ali'nin kendisini "Resulullah'm kardeşi ilan etmesi", "siyer kitaplarımızda belirtildiği üzere hicretle herkesi

kardeşlerken, Hz. Ali'yi Resulullah'm kimseyle kardeşlememesi karşısında Ali'nin müracaatı üzerine: "Sen, ey Ali, dünyada da ahirette de benim kardeşimsin" demiş olmasına dayanır.

3- "Sıddîk-ı ekberim" sözünü Sindi şöyle açıklar: "Sıddik çok doğru söyleyen, hakkı tereddütsüz olarak kabul eden kimseye denir. Bu lakap, Hz. Ebu Bekr'e verilmiştir. Çünkü o, Aleyhissalâtu vesselâm'ı tereddütsüz tasdik etmiştir. Hz. Ali'nin bu sözü, Resıılullah'ı herkesten önce tasdik etmiş olduğunu ima etme gayesini güdebilir. Çünkü birkısım alimler Hz. Ali'nin ilk iman eden kimse olduğunu kabul etmişlerdir.

4- Hz. Ali'nin "Herkesten önce yedi yıl namaz kıdım" demesi de yaş durumuyla izah edilmiştir. Çünkü o çocuk iken Müslüman oldu ve derhal namaza başladı. Muasırları arasında onun kadar erken yaşta Müslüman olan yoktur. Onun yaşından en az yedi yaş büyük olanlar İslam'a girmiş olunca onun namaz kılma işi, bir bakıma onlardan yedi yıl önce başlamış olmaktadır. Aksi takdirde, "namaz emri gelince o namaz kılmaya hemen başladı, diğerleri ise yedi yıl sonra başladılar" şeklinde bir anlayış ortaya çıkar ki, bu mana batıldır, gerçekleri aksettirmez. 1511

* HZ. ABBAS

o^* üj ■ ./oi Lj . ı.140.6022.35.

atıl düJi lijTii 0aj» s 3 . jjjuAâc IİS~ ^L*JI

4 14U, JU- 1 jAj sJ-*® £)■>--4 jeb 0^1 04^* *3!) *^i® jy-tAJk çüjji Jt u« :Jıll ii4

. jA ^LkJI ^ 4*jj ^ i .oLaj a ^•'?L4İ3

35. (140) (6022)- Hz. Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kureyş'ten bir grup kendi aralarında konuşurken biz onlara rastladığımızda yanlarına varınca konuşmalarını keserlerdi. Durumu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlattık. Şöyle buyurdular: "İnsanlara ne oluyor ki, kendi aralarında konuşurlarken Ehl-i Beytimden bir adamı görünce konuşmalarını kesiyorlar. Allah'a yemin olsun! Onları Allah için ve bana olan akrabalıkları için sevmeyenlerin kalplerine iman girmez." 11 * 51

AÇIKLAMA:

Sindî bu konuşmaların sır mahiyetinde olmadığına, hususiyet arzetmeyen konular olması gerektiğine dikkat çeker. Çünkü hususiyet arzeden, sır olan konuşmaların yabancıya karşı kesilmesi ayıplanamaz der. Öyleyse Kureyşliler, öfke ve düşmanlıklarını ifade etmek için konuşmalarını kesmekte idiler. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm'ın sert çıkışı da bunu te'yid eder.Resulullah'm Al-i Beyti sevmelerini mü'minlere emretmesi şu ayetin muhtevasına uygundur "(Ey Resulüm, onlara) de ki: "Tebliğ vazifem karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Sizden istediğim akrabaya ve Ehl-i Beytime karşı muhabbettir" (Şûra 23).Şu halde Al-i Beyti, hem Allah'ın rızası, hem de Resul-ü Ekrem'in hoşnutluğu için, mü'minler sevmelidirler, radıyallahu anhüm ecmain.^

y y y^ ^y y^ y Lj . 2l>r y Uj-vs- .141. 6023. 36.

y 4 1 4^ y* v y y* C J^

i ° Si 0 * O Oy y Ü Jl * yy yy

ÇyJ 44^-1 3 £İ>- : Ti \ *u*Sy

*U5 (Jlü 0^ yutyp ys- ^^sLâj c<_a î jw? o-slu.) :»üljıjJl üjh y*y* lccJ y^^^j

Lo y> ‘vlî .^ypjy ^aj .Ll aj ojâ .jl y\ (Jlij -4bw*-l ş cı^pL?-! yjj :^5T4l

. cao-ö-l .ijli y\ (Jlij .^LajJl-Up

36. (141) (6023)- Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri beni kendisine Halil ittihaz etti, tıpkı İbrahim aleyhiselam'ı Halil ittihaz ettiği gibi. Kıyamet günü, cennette benim menzilimle Aleyhisselam'ın menzili yüz yüzedir. Abbas da aramızda, iki halil arasında bir mü'mindir." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Hz. Abbas (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimizin en çok sevdiği zatlardan biridir. Onun Resulullah nezdinde öyle yüce bir hatırı ve hürmeti vardır ki, Resulullah onu hiç kırmazdı. Ashab, Aleyhissalâtu vesselâm nezdinde görülmesi gereken işleri için çoğu kere onu şefaatçi yaparlardı. Bir Buhârî rivayeti Hz. Ömer'in, yağmur duasına çıktığı vakit, Abbas'la tevessül edip: "Allah'ım... Sana peygamberimizin amcası Abbas ile tevessül ediyor yağmur diliyoruz. Onun yüzüsuyu hürmetine yağmur ver!" diye dua ettiğini ve her seferinde duasının kabul gördüğünü belirtir.Hz. İbrahim'le de irtibatlanması, Aleyhissalâtu vesselâm gibi onun da o yüce ve pak nesilden gelmesi ve onun torunları arasında yer almasından ileri gelir. Hz. Abbas, Resulullah daha hicret etmemiş iken, Mekke'de zahirde müşrik olduğu halde, Aleyhissalâtu vesselâm'ı sevmiş ve himaye etmiştir. 1 ^ 1

* HZ. HAŞAN VE HZ. HÜSEYİN

yS' <Xyc a y* jlSj (j) yjS' y Sj\3 yt* c jÇiA yt* y i4ja_143. 6024.37.

(j-tlî yj -Üts yyS~\j y~^~\ 4-A' y« ’.İ-t L 4)1 dyv 3^ -3^ t i 14 j)

p_aj

37. (143) (6024)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haşan ve Hüseyin'i kim severse mutlaka beni de sevmiştir. Kim de onlara buğzetmişse mutlaka bana da buğzetmiştir.

ı&U- .144.6025.38.

(,^yk\ ç\j*\ İ-f- :JU .aSsJ^Jl 3 .d ^1*1? 3i

4y^>\j 3 İ3 a5v>-Lv2jj . ^ 3 .jg^Tvoj

ll3 ^ <LyS-\ °-jA .,jws>- *3^3 . 4 İÎû 3

. OLâj 4jl>J . ^jyyyy>~ Û^LU^»İ : djljjJl 3 • 3^"

38. (144) (6025)- Ya'la İbnu Mürre (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: "Bir grup Ashab, Resulullah'la birlikte Aleyhissalâtu vesselâm'ın davet edildiği bir yemeğe gittiler. Yolda, Hüseyin'e rastladılar, çocuklarla oynuyordu.Ya'la der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) (çocuğu görünce) ilerleyip cemaatin önüne geçip (onu tutmak için) ellerini açtı. Çocuk ise sağa sola kaçmaya başladı. Resulullah da onu takliden sağa sola koşarak, tutuncaya kadar peşinde koştu. Yakalayınca ellerinden birini çenesinin altına diğerini de ensesine koyup öptü ve: "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim! Kim Hüseyin'i severse Allah da onu sevsin. Hüseyin sıbt'lardan bir sıbttır (torun)!" buyurdu." ™

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, torunu Hz. Hüseyin'e karşı ne kadar kuvvetli bir sevgi beslediğini göstermektedir. Bedi-üzzaman, Resulullah'm, torunları olan Hz. Haşan ve Hz. Hüseyin'e karşı izhar ettiği fevkalâde sevginin aradaki kan bağından gelen bir sevgiden ziyade, ileride onların nesillerinden gelip İslam'a büyük hizmet verip, ümmete her hususta rehberlik edecek büyük zatlar sebebiyle olduğunu söyler. Yani o Nebevi ilgi ve sevgi, onların nübüvvet vazifesine olacak hizmetleri sebebiyledir, o küçüklere olan sevgide onların neslinden gelecek büyüklere olan takdirlerinin, sevgilerinin tezahürü vardır.

2- Hadiste çocukların öptilmesine hem cevaz ve hem de teşvik vardır. Bu hadisin açıklanması sadedinde İslam uleması öpmenin çeşitlerini şöyle belirtirler:

* Ta'zim öpmesi: Mü'minin, saygı duyduğu büyükleri öpmesi gibi

* Şefkat öpmesi: Çocuğun kendi ana ve babasını öpmesi gibi.

* Merhamet öpmesi: Baba ve annenin kendi çocuğunu öpmesi gibi.

* Şehvet öpmesi: Kişinin eşini öpmesi gibi.

* Muhabbet öpmesi: Kardeşlerinin birbirlerinin yanağını öpmesi gibi.

* Dinî öpmek: Haceru'l-Esved'in öpiilmesidir.Şehvet öpmesi zevczevce arasında caizdir, onun dışında caiz değildir.

3- Hüseyin için sıbt tabirinin kullanılmış olmasına gelince: Sıbt torun demektir. Hüseyin esbattan bir sıbttır demekle,

Resulullah'm Hüseyin'le olan beraberliğini ifade etmeyi kastettiği belirtilmiştir: Hüseyin, Resulullah'a torun olmaya layık, onun hakkını verecek bir şahsiyettir. Bazı alimler sıbtı "kabile" manasında anlayarak, hadisi Hz. Hüseyin'in neslinin devam edip çoğalacağına hamletmişlerdir. Sıbt kelimesinin ümmet manasına da kullanıldığını nazar-ı dikkate alan alimler, Hz. Hüseyin'in hayır sıfatlarda kemale erdiğini gözöniine alarak "O kendi başına müstakil bir ümmettir" demişlerdir. Ayet-i kerimede de Hz. İbrahim müstakil bir ümmet olarak tavsif edilmiştir. "Şüphesiz İbrahim hak dine yönelen, Allah'a itaate devam eden, bütün güzel vasıfları nefsinde cem eden bir ümmet idi" (Nahl 120). Resulullah da bazı şahısları "tek başına bir ümmet" olarak tavsif etmiştir.

* EBU ZERR-MİKDAD

^ ojAJı o-ijij u) (jj (Ih ^ .^» 3 -dı cH -t-sH Uj-tA .150. 6026.39.

caİjî'® -ACK>lj tJLÜ-j cÇ nj alil Jdr“ 03'' jlS~:Jl 3 aUİ'.Çİ

d^SÇ^-Ol lilj Atıl y_\ 1)3 . (^_JlÎ 5 j) lal aj cUj İ-t- Atıl (JyAj illi . .MjJLJİJ

cAiıl 3 ‘ef-jjj ‘uİp cJU 4 jli ,oc?v i k® | .Ç-! 5 ^ 1 ^® 3 Ç 3 J î -U-rî -1

oljj .oliü 3--t5-l 3*3 4^2° t-JÜcJv 3 ljikAj .ıjİjjjJl ojh&li .AjtyS (jl&)

. 3^/^ tir® 3 3 jÇ 5 " JJİ

39. (150) (6026)- Abdullah İbnu Mes'ud anlatıyor: "İslam'ı ilk izhar eden yedi kişi idi: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu Bekr, Ammar, annesi Sümeyye, Siiheyla, Bilal ve

Mikdad.Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Cenab-ı Hak amcası Ebu Talib'le korudu. Hz. Ebu Bekr'i Allah kavmi ile korudu. Diğerlerine gelince, müşrikler onları tutup, demirden zırhlar giydirdiler ve vücutlarının yağlarını eritmek üzere kızgın güneşte dağladılar. Bunlardan hiçbiri müşriklerin yaptıklarına dayanamadı, hepsi de onların isteklerine boyun eğmek zorunda kaldı. Bilal hariçti. Çünkü o, nefsini Allah yolunda alçalttı da alçalttı. Azab veren kavmi de onu öldürmeyi küçümsediler. Onu tutup çocuklara teslim ettiler. Bu aylak güruh onu Mekke sokaklarında ve dağ yollarında eziyet vererek dolaştırıp eğlendiler. O, bunlara aldırmayıp: "Allah birdir Allah birdir!" demeye devam etti." ^

AÇIKLAMA:

Burada İslam'ı ilk benimseyenlerin maruz kaldıkları muamele ve işkenceler anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere ilk Müsliimanlardan güçlü ve itibarlı ailelere mensup olanlar müşriklerin kötü muamelelerini hafif atlatmışlardır. Sözgelimi Resıılııllah (aleyhissalâtu vesselam) ve Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh), itibarlı olan aileleri sebebiyle korunmuşlardır. Fakat garibanlar, zahiren bile olsa dinlerinden dönmek zorunda kalmışlardır. Arabistan'ın kızgın güneşlerinde demir zırhlar giydirilip güneşte bırakılmaları az bir işkence değildir. Aşırı şekilde ısınan demir vücudu yakıp, yağları cızır cızır eritmektedir.Bu çeşit işkencelere aldırmayan tek kişinin Bilal-i Habeşî olduğu belirtilmektedir. Bilal, inancı için varlığını hiçe saymış, bu yolda taviz vermektense her çeşit işkenceyi çekmeye razı olmuştur. Onun hayatı menkibelerle doludur. Daha önce Hz. Bilal'den söz ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. Sümeyye (radıyallahu anhâ) imanı uğrunda işkence altında ilk şehid olan abidevî insandır. Sümeyye Bintu Hubbat diye bilinir, aslen Yemenlidir. Ebu Huzeyfe İbnu'l-Muğire el-Mahzumî'nin cariyesi idi. Yasir, Ebu Huzeyfe'nin halifı idi. Yasir'i Sümeyye ile evlendirdi. Bu mutlu evlilikten Ammar

dünyaya geldi. Ebu Huzeyfe onu azad etti.Hz. Sümeyye (radıyallahu anhâ) İslam'la müşerref olan ilklerdendir. Bazı rivayetlere göre ilk yedinin yed i ııci s i d i rA 73J Allah yolunda en şiddetli azab çekenlerden biridir. Ancak o, yapılan işkencelere ölünceye kadar tahammül etmiş ve fakat inancından , Resulullah'a alenî olarak bağlılıktan vazgeçmemiştir.Aslmda İslam için işkenceye uğramakta Sümeyye Hatun yalnız değildir; kocası Yasir, oğlu Ammar yani Yasir ailesinin hepsi dahildir. Birgün Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz onlara, Mekke'nin Ebtah semtinde işkence edilirken rastgelir. "Ey Al-i Yasir, sabredin, Allah size cenneti vaadetmiştir!" buyurur. Sümeyye (radıyallahu anhâ), Ebu Cehl müşrikinin harbe darbesi altında can vermiştir. Kocası Yasir İbnu Amir de işkence altında can verenlerdendir. Allah bize onları şefaatçi kılsın! Aminimi

* HABBAB

i ı3 Sh ^ M l ti.' üj

-İp li o^Jgj IjbT tjjı . jLLp) t

üf :ii üjjjS- .153. 6027. 40.

40. (153) (6027)- Ebu Leyla el-Kindî anlatıyor: "Habbab, Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)'e uğramıştı. Hz. Ömer:"Yaklaş. Buraya, Ammar'dan başka kimse senden daha layık değildir" dedi. Sonra, Habbab, müşriklerin yaptıkları işkencelerden sırtında kalan izleri Hz. Ömer'e göstermeye başladı."^ 51

AÇIKLAMA:

Habbab İbnu Eret de ilk Müslüman olanlardandır. O da Mekke'ye sonradan gelenlerdendir. Bu sebeple hamisizdir ve pek ağır işkencelere maruz kalmıştır. Yakılmış ateşin üzerine çıplak olarak yatırılmış, vücudundan akan yağlar ateşi söndürmüştür. Bu yanıklardan hasıl olan yara izleri ömrünün

sonuna kadar vücudundan silinmediği gibi, o yaralardan baki kalan bir kısım rahatsızlıklar da tamamen geçmemiş, hayatı boyunca tedaviye başvurmuştur.Bu yüce sahabi hakkında da daha önce açıklama geçtiği için kısa kesiyoruz. 1 ^ 1

* BEDİR EHLİ

1 * 2 ^- jji Uj jji Lfj ^ ^ ^ ^ .^iw4ı Lf-L- .161. 6028. 41.

jl y> !o-Uj « İ-t- auI J(Jlİ toyfy* 54 ^ ü4

e. '' e. * S *s.

41. (161) (6028)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılııllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ashabıma sebbetmeyin. Nefsimi elinde tutan Zat-ı Zülcelal'e yemin ederim ki, şayet sizden biri, Uhud dağı kadar çok altın infak etse, ashabımdan birinin bir miidd hatta onun yarısı kadarki infakına, sevapta yetişemez." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Ashab'm diğer Müsliimanlara üstünlüğünü ifade etmede mühim bir nassdır. Ancak, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhatabı kimlerdir hususu bazı açıklamaları gerekli kılmıştır. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm efendimizi mü'min olarak görüp mti'min olarak ölen herkese şerefbahş olan sahabi ünvanı verilmektedir. Şarih Sindi, muhataplar hakkındaki yorumları şöyle özetler:

1) Kendisinden sonra gelecek olan mü'minlerdir.

2) Asr-ı saaadette yaşadığı halde sahabe olma şerefini kazanamamış Müsliimanlardır. Böylelerine muhadram da

denir. Hadis, gelecekteki Müslümanların da bıı gruba dahil olacağına delalet eder.

3) Bir kısım alimler, muhatabın bazı sahabiler olduğunu söylemiştir. Nitekim, rivayette geldiğine göre, Hz. Halid İbnu Velid ile Hz. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anhiimâ) bozuşurlar. Bu sebeple Halid, Abdurrahman'a sebbeder. Durum Aleyhissalâtu vesselâm'a intikal edince, sadedinde olduğumuz hadis-i şerif sudur eder. Abdurrahman'm ilk İslam'a girenlerden, Halid'in de muahharan İslam'la şereflenenlerden olduğu gözöniine alınınca, Aleyhissalâtu vesselâm'm "Benim ashabım" tabiriyle ilkleri kastettiği anlaşılır.

4) Sübkî, Resulullah'ın "Benim ashabım" sözüyle Mekke Fethi'nden önce İslam'a girenleri kastettiğini söyler. Nitekim bu görüşü destekleyen bir ayette "Sizden Mekke'nin fethinden önce bağışta bulunan ve cihad edenler, diğerleriyle bir olmaz. Onların derecesi daha sonra bağışta bulunan ve cihad edenlerden daha büyüktür..." (Hadid 10) buyrulmuştur.Alimlerimizin hadislerden çıkardığı her bir mananın muteber olduğu bir durum vardır. Zaten Aleyhissalâtu vesselâm, cevamiu'lkelimle mümtaz kılınmıştır. Öyleyse burada da hem yaşadığı devrin şartlarına uyan, hem de muahhar devirlere uyan manaların hepsinin murad olduğuna hükmedeceğiz. Bu durumda bize göre, hadis ulemasının sahabi tarifine uyan bir zatın bir veya yarım müdd miktarındaki bir infakı, sahabi olmayan bir kimsenin Uhud dağı azametinde altın infakından daha makbuldür, Allah indinde daha sevaplıdır. Bu anlayış, Ehl-i Sünnet ulemasının, "en ami bir sahabenin, ilim, velayet vesair hususlarda en yüce mertebede olan bir başkasından daha üstün olduğuna dair prensibine de muvafıktır. Sahabi bu dinin müessisi olması sebebiyle "sebep olan, yapan gibidir" sırrmca, arkadan kıyamete kadar gelecek ümmetin sevabına da aynen iştirak etmektedir. Bu sebeple Allah

yolunda, Uhud dağı miktarınca altın bağışlayan kimse ami bir sahabiye yetişemez. Çünkü bu kimsenin sevabı, sahabinin defterine de işlemektedir. Ayrıca, meselenin bir başka yönü, sahabenin doğrudan doğruya, Resulullah'tan tefeyyüz etmenin imtiyazına sahip olmasıdır. "Daha önce bu hususlar açıklandı.

2- Şunu da belirtelim ki, Ashab arasında cereyan eden bazı elim hadiseler, bize Ashab'tan birine sebbetme ruhsatı tanımaz. Ehl-i Sünnet alimleri Ashab'a sebbetmenin büyük günah olduğu hususunda tereddüt etmemiştir. Çünkü onlar mtiçtehiddir. Dinin selameti, Allah'ın rızası için yaptıkları içtihadda farklı neticelere vardılar. Siyaset araya girince lihikmetin aralarında elim hadiseler husule geldi. Bu hal mü'minlerin onlardan bir kısmına sebbini caiz kılmaz. Cumhur, sahabeden birine sebbedenin ta'zir cezasına çarptırılacağına hükmetmiştir. Malikîlerden bazıları ise "ölüm cezasına çarptırılacağını" söylemiştir. Şu halde Ashab'm tamamı ulemayı kirama göre, bu ümmet-i merhumenin müşterek mefahirlerinden biridir. Onlara olan sevgi ve hürmet de İslam'ın şeairindendir. Cenab-ı Hak samimi Müslümanları herhangi bir sahabiye sebbetme dalaletinden muhafaza buyursun. Amin!

3- Hadiste geçen müd, muhtelif seferler açıklandı. Kısaca tekrar etmek gerekirse, iki avuçluk bir miktar olup, 260 dirhem kadardır. Bir dirhem yaklaşık 3.2 gramdır. 1 ^ 1

* ENSAR

^ -Up cdÇ-ıi Uj Ld-U- .164. 6029. 42.

y ^ıliı ji 43 .jiio jlaj i« i~f~ aui J 4 -j jü toğA

lajU 5 o-gLu-i : JjljjJl j I <4^*4 o45 .jÖ2j 1 jLa > 1 o*4A~*4 Si

. oLaj -A

42. (164) (6029)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ensar iç gömlek, insanlar da dış gömlek (mesabesinde)dirler. Eğer insanlar bir vadiye veya bir koyağa (dağlardaki düzlük) yönelirken Ensar da bir başka vadiye yönelecek olsa ben, Ensar'm gittiği vadiyi takip ederdim. Eğer hicret olmasaydı ben Ensar'dan bir kimse olurdum." 1 ® 1

4 4a 4 *4^ 4 44- üi 1 .‘CA- 4 4 4' üj-U- .165. 6030. 43.

. 1 ^4' a 4'5 tjfAj 1 ÇAA 1 AjI AtıI J44 J4 :JIS toJiŞ

43. (165) (6030)- Amr İbnu Avf (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, Ensar'ı, Ensar'm oğullarını, Ensar'm oğullarının oğullarını rahmetine bandırsın" buyurdular." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisler, Ashab'ın bir bölümünü teşkil eden Ensar'ın, bir bütün olarak, faziletçe üstünlüğünü belirtmektedir. Şöyle ki, şiar bedene değen en içteki giysidir. Buna dilimizde iç gömlek denir. Ensar, Aleyhissalâtu vesselâm'a maddî ve manevî yakınlığı sebebiyle diğer sahabelerden daha üstün bir durum elde etmiş. Resulullah'a yakınlık kazanmıştır. Onların Akabe biatlarıyla Resulullah'a tanıdıkları himaye ve hicretten sonra da başta Aleyhissalâtu vesselam olmak üzere bütün hicret edenlere sundukları yardım ve fedakârlıklar, onlara İslam'da ayrı bir makam kazandırmıştır. Bu hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, ıtlakı üzere, bütün Ensar'ın efdaliyetini beyan etmektedir.

2- Bu hadisin esbab-ı vürudu daha önce de geçti: Huneyn Savaşı'ndan elde edilen ganimetin taksimi sırasında Aleyhissalâtu vesselâm, İslam'a yeni girmiş olan Mekkelilerin ileri gelenlerine müellefe-i kulûb olarak bol bol vermişti. Bu durum Ensar arasında "Resulullah hemşehrilerine kavuştu, artık bizi terkedecek..." şeklinde dedikoduların çıkmasına sebep olmuştu. Bunları işiten Aleyhissalâtu vesselâm Ensar'ı toplayarak bir hitabede bulunur. Bu konuşmada birkısım Mekkelilere çokça verişinin maksadını belirtir, sonra da yukarıda görüldüğü üzere, Ensar'ın kendi nazarındaki yüce makamını belirtir. Ensar bu açıklama üzerine duygulanıp gözyaşları dökerler. 121 - 1

* HARİCÎLER

: JlS ys- yy »cliLişt y& ^ y) E! : IS . y Ay-T) c yy» y y) Uj-tA .171. 6031. 44.

. jEA I.İ® (J?'»54^ yt çOy I y* ■ JA' yt y^ j'yEJ« -44 jiıl jli

44. (171) (6031)- İbnu Abbas (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Ümmetimden bir grup insan Kur'an'ı mutlak surette okuyacak. Ancak bunlar, okun avı süratle delip geçtiği gibi dinden çıkacaklar." 1221

AÇIKLAMA:

Bu manada başka rivayetler Sahiheyn ve diğer bir kısım kaynaklarda da gelmiştir. Allahu a'lem, Resulullah bu hadislerinde, "Biz Kur'an'ı tanırız, sünneti tanımayız" gibi sözlerle sünneti, icmayı, ulemayı reddeden güruha işaret buyurmaktadır. İslam tarihinde zaman zaman bu çeşit iddia sahipleri zuhur etmiş, saman alevi gibi parlayıp sönmüşlerdir. Cehalete dayanan mutantan, kof sözlerinin teşkil ettiği büyü, ilmin elmas kılınçlarıyla bozulunca efkar-i âmme nazarında itibarlarını çabucak yitirmişlerdir.

Aleyhissalâtu vesselâm bu çeşit sapıklıkların kıyamete kadar tekerrür edeceğini bildirmekte, sapık ahkâmlarını -hep Kur'an'a dayandırarak- kestiklerini belirtmektedir.Dolayısıyla hadiste, sadece Kur'an'ı esas alarak ortaya çıkacak iddia sahiplerine karşı mü'minler uyarılmakta, onlara karşı müteyakkız olmak istenmektedir. Bir kere daha tekrar edelim: Kur'an-ı Kerim'in pekçok ayeti, anlaşılması için "sünnet" kelimesiyle ifade edilen Resulullah'ın, Ashab'ın, tabiun ve etbauttabiîn ulemasının sözlerine ve tatbikatına müracaatı gerekli kılar. Bu aslî kaynaklar, şu veya bu mülahaza ile aradan çıkarıldı mı, geriye isteyenin istediğini söylemesi kalır. Kur'an böylece, her devre hakim olan modaya, hevaya göre tefsir edilmeye kalkılır. Nitekim günümüzde, Batı menşeli hevayı İslam'a adapte etmek isteyenler "Biz sadece Kur'anı tanırız, sünneti tanımayız" demeye gelen iddialar ortaya atmaya başlamışlardır.İslam uleması, Kur'an'm anlaşılmasında "sünnet"e müracaatı esas alan kitleye Ehl-i Sünnet demiş, sünneti reddedip "heva"yı esas alan zümrelere de ehl-i heva, ehl-i bid'a demiştir. Sünnete müracaat etmenin, Kur'an emri olduğunu daha önce açıkladık. 1211

İ~f~ atıl J y*j tülSAJli y>\ y^~ y^ 3 ' y^ y ûtAA IjUJI y yy- Id-tA .172. 6032. 45.

> ,, ^ ^ O y S y , > > ° 0 ' s s * o 0

• Jo<—■> 3^ 3^3

. Jı j^fJı 3 " 32 Jı 0334

45. (172) (6032)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ciirrane'de, işlenmemiş altın ve ganimetleri taksim ediyordu. Taksim edilen mal Hz. Bilal'in eteğinde idi. Bir adam:"Ey Muhammed adil ol! Çünkü adalet etmiyorsun!" dedi.

Aleyhissalâtu vesselâm: "Yazık sana! Eğer ben de adil olmazsam, benden sonra kim daha adil olur?" diye mukabele etti. Hz. Ömer, (Resulullah'ın üzüldüğünü farkederek):"Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade buyurun şu münafığın kellesini uçurayım!" talebinde bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm:"İşte bu adamın mutlaka arkadaşları -veya arkadaşçıkları- var. Bunlar Kur'an'ı okurlar,

ama okudukları gırtlaklarından aşağı geçmez. Bunlar, okun avı delip geçmesi gibi dinden çıkıp giderler!" buyurdular." m

AÇIKLAMA:

Bu hadise, Mekke Fethinden hemen sonra vukua gelen Huneyn Savaşı'nı müteakip meydana gelmiştir. Bazı rivayetler Medine'de de benzer bir hadisenin vukuundan bahseder. İbnu Hacer, benzer iki ayrı hadisenin olabileceğine dikkat çeker.Huneyn'de bol miktarda ganimet elde edilmişti. Çünkü Havazinli liderler, zaferi garantilemek, askerlerini ciddi şekilde savaştırabilmek için malmülk, efrad-ı aile her ne varsa cephenin gerisine sevketmişlerdi. Savaşı kaybedince hepsi ganimet oluverdi. Vakidî'nin kaydına göre her bir Müslüman askere 40 koyun ve 4 deve düşmüştü. Resulullah humus denen beştebirlik devlet payından müellefe-i kulûb denen kalpleri kazanılacak yeni Müslümanlara yani Mekke'nin ileri gelenlerine bol bol vermişti. İtirazcıyı o saygısız davranışa bu farklılık itmiş olmalıdır. İbnu İshak bu kimsenin Ziilhüveyrisa adında bir Temimli olduğunu, sonra Haricîlerin başına geçtiğini, onlarla Nehrevan'da yapılan meşhur savaşta katledildiğini belirtir.Hadislerin teferruatı, muhtelif vesilelerle kitabımızda geçmiştir. 1551

ıi~f~ Aiıi (J:3ii -<33' <j>) ı y^ ^ cf- y ' .173. 6033. 46.

. LpI lg gil i .oLaj 1 : -Vj IjıjJl

46. (173) (6033)- İbnu Ebi Evfa anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haricîler cehennemin köpekleridir." 1551

AÇIKLAMA:

Resulullah devrinde Haricî denen bir zümre yok ise de, bunu Aleyhissalâtu vesselâm'ın istikbale matuf gaybî ihbar nevine giren mucizelerden biri sayabiliriz. Nitekim, devrinde Kaderiyye diye bir zümre olmadığı halde onları da haber vermiş, "bu ümmetin Mecusileridir" diye tavsif buyurmuştur.Haricîler, büyük günah küfürdür inancıyla ortaya çıkan, Hz. Ali'ye karşı savaşan asi bir grubun adıdır. İlk defa Harura denen bir köyden çıktıkları için bunlara Harurî de denmiştir. Bunlarla ilgili geniş açıklama geçti.

Ancak haricî kelimesini lügat manasında anlayarak Resulullah'ın, bu tabirle kıyamete kadar İslam âleminde çıkacak, İslam'a zıt bütün cereyanları kastetmesi de mümkündür. Bu mana, gaybten haber veren ve cevamiu'lkelimle mümtaz olan lisan-ı nübüvvete pek muvafıktır. 1551

^ 3üi ı '.y^S' 34 L)3 ^ ^ ■ 3/^ tin Rj . jcLs* yı lj-c>- .174. 6034. 47.

»^Li 0°jî çy- LiiS'« # alil ’-y^- y) jLiif ,^y\y jÇâJI ûjjyîj

* S 4 o s * o

47. (174) (6034)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"İleride genç bir grup ortaya çıkacak. Bunlar Kur'an-ı okuyacaklar, ancak okudukları gırtlaklarından aşağıya geçmeyecek. Onlardan bir grup çıktıkça kökleri kazınacaktır."İbnu Ömer der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Onlardan bir

grup çıktıkça kökleri kazınacaktır" ibaresini yirmi kereden fazla işittim.(İbnu Ömer, Resulullah'tan işittiği sözleri şöyle tamamladı): "Nihayet bu cemaatin sürdürdüğü hile ve aldatma esnasında Deccal çıkacaktır." 1551

AÇIKLAMA:

Hadis, Haricî fesadın, kıyamete kadar devam edeceğini, kökü kazınsa bile zamanla tekrar zuhur edeceğini haber vermektedir. Yani, yeryüzünde hakbatıl kavgası değişik zevahir altında kıyamete kadar devam edecektir. İnsanlar, inananlar mütemadi bir imtihan içinde kalacaklardır. Her devirde, harici kelimesiyle ifade edilen Ehl-i Siinnet'e zıt görüşler, cereyanlar eksik olmayacaktır. Ne var ki, hiçbiri çoğunluğa ulaşamayacak ve hakimiyet kuramayacak, hevaya tabi, düşüncesi kıt bir kısım gençler arasında bir müddet revaç bulsa da az sonra sönüp gidecektir. Yirmi kere kökünün kazınmaları bunu ifade eder.Hadis "Haricî" cereyanların daha çok gençler arasında müşteri bulacağına dikkat eder. Haricî kelimesini lügat manasında anlamamız da mümkündür. Bu durumda İslam'a ters düşen bütün moda cereyanlar kastedilmiş olur: Reformistler, Batıcılar, çağdaşçılar, ilericiler, inkılabcılar, feministler, sosyalistler, komünistler... vs. hep haricîdirler. Hadis bunların hiçbirinin kök

tutamayıp, hepsinin zaman içinde köklerinin kazınacağını belirtmiş olmaktadır. Öyle ise mü'minler bu irşad-ı Nebeviden ders alarak diyar-ı İslam'da zaman zaman hakimiyet kuran anti İslam karşısında ye'se düşmemeli, bunların geçici olduğunun şuurunda olarak, ümitle mücadeleye devam etmelidir. 1551

* CEHMİYE

^*43 34* ^&42p ^ 3a c j aü*- bkjl .üjjL* -Ujj 4 ,‘U^ ld-iA .1 Sİ. 6035. 48.

o' Ul 3^—*^ b : d4i cjti):>o^P oiLp .4^4 Ujj AİIl 3^—*^ 3ü :3ü *c<*P ^jP

. ç»4~» “dL>-j ^bj .olîill 3? 0U>- jjjl «43 1^43 "“tîhıjil 3? djı5- 43 5"? f4*^ 3^ :c4i jü ^*4-4'

48. (181) (6035)- Ebu Rezin anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Rabbimiz, sıkıntılı durumun değişeceği zaman yakın olmasına rağmen kullarının ümitsizliğe düşmesine güldii."Ebu Rezin devamla der ki: "Ey Allah'ın Resulü dedim hiç Rab Teala güler mi?""Evet!" buyurduar. Ben de:"Öyleyse gülme vasfı bulunan bir Rabb'ten bize hayır eksik olmayacaktır!" dedim." 1521

AÇIKLAMA:

Hadis, Allah'ın güldüğünü ifade etmektedir. Bu ise, Allah'ı insanlara benzetmeye müncer olur. Halbuki Allah "Bir benzeri yoktur. O, hiç bir şeye benzemez." Alimler bu çeşit hadislerde ne kastedilmiş olabileceğini tahlil ederler. İnsanlarda gülme memnuniyet ve hayırhahlık ifade ettiğine göre, Allah hakkında da bu fiilden hasıl olan neticenin kastedilmiş olması benimsenmiştir. Yani hadislerde, bir fiil Allah'a nisbet edilmişse, o hadis, o fiilden hasıl olan neticeyi Allah hakkında kastetmiş olmalıdır.

Hadiste geçen ümitsizlik, "Allah'ın rahmeti"nden ümitsizlik olmamalıdır. Çünkü bu çeşit yeis büyük günah addedilmiştir. Büyük günah karşısında Allah'ın rahmeti, rızası düşünülemez. Öyleyse buradaki ümitsizlik hali kulun amelini yetersiz görme halidir. Bu çeşit ye'is kulu ucubtan kurtarır, tevbe, istiğfar ve rahmet-i İlahiyeye ilticaya sevkeder. İşte bu

türlü ye'sden Rabb Teala memnun olur, rızasını, rahmetini tecelli ettirir. İşte Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste bu İlahî tecelliyi gülme kelimesiyle ifade etmiştir. 1511

j xlİ- ^ < 344^1 34^1 14 .^ıs&Ji jJÎ ili J\ j dilüijdp 34 İ4i i44a .184. 6036. 49.

>4 ^oj {*4 * 4 .^4 4A! 3)®! beot'C :H aul 3 y— 3 ü : 3 ü ÇaDİ^up ^jL>- p

j~ i »jy — 1 ! ?)()-{. 43 3 h j*Ğ 3 ^ Ji - 3 4i)ij jli 1441 3 -® ' ü tj4^4p *33-4 :<j4J .^-^s ^- 3 3 h f

4 4 ı_44) 4 ^a3 jcA 344^ '4'S A -*-*4 3^ 4^ 3y44: 6 4i .4JJ 5 ofAj) jkfei) 3^)58.

Ji !

ıCE

(3 ^ oîj (3 (JIS.(3

. ^S' jl ^15^. >>^v2jJ|« 01^ .CpoJjİ-l J>sj*

49. (184) (6036)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Cennet ehli nimetler arasında yaşarken onlar için bir nur parlar. Onlar derhal başlarını kaldırırlar. Rab Teala'yı başlarının üstünde kendilerine yaklaşmış ve: "Ey cennet ehli, sizlere selam olsun!" dediğini görürler."Resulullah devamla dedi ki: "İşte bu hal, Kur'an'da zikri geçen: "Rahmet sahibi Rablerinden onlara selam vardır" (Yasin 58) ayetinin haber verdiği durumdur.

Resulullah devamla buyurdular: "Rab Teala onlara, onlar da Rab Teala'ya bakarlar. O'na baktıkları müddetçe

etraflarındaki cennet nimetlerinden hiçbirine iltifat etmezler. Bu hal onların nazarında Rabb Teala hicaba bürününceye kadar devam eder. Rab Teala hicaba bürünür, fakat Allah'ın nuru ve bereketi cennet ehlinin üzerinde ve makamlarında baki kalır." 15111

AÇIKLAMA:

1- Ehl-i Sünnet uleması, cennet ehlinin rü'yetullaha mazhar olacağına gökte dolunayı görürcesine Rab Teala'yı gözleriyle göreceğine inanır ve bu hususta ittifak ederler. Allah'ın görülmesinin, cennet ehlinin mazhar olacağı en büyük nimet olacağı belirtilmiştir. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis, Allah kendini gösterdiği müddetçe cennet ehlinin diğer nimetlere iltifat etmeyeceğini belirtir. Bu iltifat etmeme hali, riı'yetin onların hepsinden üstün bir nimet olduğunu ifade eder.

2- Hadis, bir kısım kelamî münakaşalara müsait tabirler taşır: "Allah'ın başların üstünde görünmesi" ifadesi gibi. Burada Allah'a cihet ve mekan izafesi mevcuttur. Halbuki O, cihet ve mekandan münezzehtir. Şu halde bunu,

mahiyetçe farklı olan ahiret âlemindeki bir hali, bizim me'lufumuz olan tabiratla ifade olarak anlayacağız. Rabbimizi ahirette göreceğiz. Bu kesin hâdise, dünyevî tabirlerle ifade edilmiş olmaktadır.Keza Allah'ın, kullarına cennette bakması hadisesi de müteşabihtir. Zira Allah her an insanları görmektedir. Bu da, rahmetini daha kesif olarak tecelli ettirmesi şeklinde te'vil edilir.

3- Hadisten, ahirette Allah'ı, kadın ve erkek bütün cennet ehlinin göreceği hükmü de çıkarılmıştır.^

ı ^ 33 ^ 3ıS • ‘Li'y J tf- o iy -190. 6037. 50.

cuAl j y 3^ 33 y^~ :3lü 3^ :3lü

1 1 ! L>- t« : 3 lü-î t Ali ı 3j-~*3

1.1) y* j) İAİ1İ 3y-^*3 ^ : c-lü c3lü »VlIljI t3^ b« :3lüi ö-ü- 3 3^3))? AÇ, Alil 3u L°

|353 3jJ 3r“ i 1-tAI İliI :3lü !aüI 3y-3) Ü :^1-: *3^ü »îilljl aüI ^aJ Lc •llјj'ö o*—üI« :3lü .IcpJ

'' it i > ' , ' o*t, i ' , \ ' " ' , * 't

I 4 J 1 Cgji yyy .ajI->x_a 31 -^ .‘ÇjIj 3 -^iü ^ : 3 ^* 33 ^ 33 -^ 3 ^ ^ : 3 lü - 2 .i^-lâ5~üüi

çC^-ı 3-i bi^ai Aüi 3 a 3 *' 35 31*® 3 / 9 -^ üy^~ 03 -3^*^ 4^1 3 ^-ii 3 ^ü . ^333 33 3^^ ü : 3 iü ’^yyy

^ ,jy^az il 35 (^A*ydl .l-eu- j Icu ^jI cı^j-iAl lüj& ^*0 :£5-u~~Jl 3^)169. îjl^p 31 ~°jy[-^yjy

. cı^j-tAl JaI jLT<up oljjj .^j&I^ü cuj-c>- | AİytJ . cI-j-Ia- lûji :3li

50. (190) (6037)- Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu Amr İbni Haram Uhud günü, öldürüldüğü zaman Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana rastladı ve: "Ey Cabir! Allah baban için ne söyledi, sana haber vermiyeyim mi?" buyurdular." Yahyanm rivayetinde ise Resulullah: "Ey Cabir, seni niye böyle kalben kırık (ve üzüntülü) görüyorum?" buyurmuş, Cabir de: "Ey Allah'ın Rsulii! Babam şehit düştü, geriye bir yığın horanta ve borç bıraktı" demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da:"Sana, Allah'ın babanı karşıladığı şeklin müjdesini vereyim mi?" diye sordu. Cabir: "Evet! Ey Allah'ın Resulü!" dedi. Bunun üzerin Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı: "Allah her kimle konuştu ise mutlaka hicab gerisinden konuştuğu halde babana vicahen

konuştu ve: "Ey kulum! Benden ne dilersen dile, dilediğini sana vereyim!" dedi. O da:"Ey Rabbim! Beni bir kere daha ihya et, senin yolunda ikinci kere öleyim!" dedi. Rab Teala hazretleri de: "Benden daha önce şu hüküm sadır oldu: "Ölenler artık dünyaya bir daha dönmeyecekler" buyurdular. Baban da: "Ey Rabbim, öyleyse (benim durumumu) arkamda kalanlara ulaştır!" dedi. Bu talep üzerine şu ayet nazil oldu: "Allah yolunda şehid edilenleri ölü sanma. Onlar Rablerinin katında hayat sahibidirler ve O'nun nimetleriyle rızıklanırlar" (Al-i İmran 169).^

AÇIKLAMA:

1- Hadiste iki ayrı ravinin rivayeti birleştirilmiştir. Baş kısımları ayrı olan bu rivayetlerin son tarafı müşterektir. Müellif İbnu Mace de baştaki farklılığı belirttikten sonra müşterek olan son kısmı aynen kaydetmiştir.

2- Hadis, Uhud'da babası şehid düşen Hz. Cabir ile Resulullah'm ilgilenmesini aksettirmekte, onu nasıl teselli ettiğini göstermektedir.

3- Hadiste, Cenab-ı Allah'ın Cabir'in babası ile istisnai olarak vicahen konuştuğu ifade edilmektedir. Bu ifade, Şûra suresinin 51. ayetinde geçen Kur'anî beyana muhaliftir. Orada: "Allah, bir beşerle kalbine ilham etmek yahut perde arkasından sesini işittirmek suretiyle konuşur veya Rabbinin izniyle vahyetmesi için ona melek gönderir..." buyrulmuştur.Aradaki hilafı, alimler: "Ayet dünya hayatı ile ilgilidir, dünya hayatında Allah, insanlara mutlaka ya ilhamla, ya perde gerisinden hitapla, ya da melek vasıtasıyla konuşur. Halbuki hadis, ölümden sonraki hayatla (berzahla) ilgilidir. Hadise göre, berzah ve ahirette İlahî tecelli perdesiz, vasıtasız olabilir, ruhlar ve cesetler bu tecelliye mahal olabilir" demiştir.

4- Hadis, ölen kimsenin, şehid dahi olsa, bir daha dünyaya dönüş yapmayacağını kesin bir üslubla ifade eder. Öyleyse, zaman zaman gazetelerin tenasüh, hortlama gibi meseleleri gündeme getirmeleri İlmî dayanaktan, gerçekçilikten uzaktır. Gerçek ilmin kaynağı biz Müslümanlara göre vahiydir. Öyleyse ruhun dünyaya geri gelmesi gibi iddialar İslam'a göre safsatadan ibarettir.

5- Hadis, şehidlik mertebesinin yüceliğini te'yid eden delillerden biridir. Şehid olan, bundan öylesine memnundur ki, nazarında en büyük nimet, ikinci sefer şehadet şerbetini içmektir. Allah Teala hazretlerinin "Dile benden ne dilersen!" talebine: "İkinci bir şehidlik!" cevabı bunu ifade eder. 1 ^ 1

çı i(J y&j • y\^~ ^y) .^üı>- aİwU/? u3 .jULp ^ Uja>- .199. 6038. Sİ.

i^f 41 • c^OuJJl 6l*i* y :JjİJ ^ğJ^' <>iPİ

1j« !(Jj-ûj ^ 4^1 (Jj-^j jl5^ *»^!3' ûij 4-*^ ç.L2i> 1 jN*-w ;? i ijaj j y» l«« iJjjij İ-t 4^1 Jj-^’j

o _0-'# ! 0«^0 0 ' s S } f. ' * }*

o^EM :JjljjIl ^.»^L^aİl aoj Jt ^j±j?-\ L«1j-î 1 -E itjil »b2o cpB cı~B

51. (199) (6038)- Nevvas İbnu Sem'an el-Kilâbî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Dedi ki:"Rahman'ın iki parmağı arasında olmayan bir kalp yoktur. Allah dilerse onu doğru yola sevkeder, dilerse şaşırtır!"Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) şöyle dua ederdi:"Ey kalpleri tesbit eden Rabbimiz! Kalplerimizi dinin üzerine tesbit et."Resulullah yine derdi ki: "Mizan (terazi) Rahmanın elindedir. Kıyamete kadar bazı kavimleri yükseltir, bazı kavimleri de alçaltır." 12 ® 1

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen parmak, el, terazi gibi kelimelerin Allah'a nisbeti müteşabihtir, mecazdır, hakikat değildir. Selef uleması bunların Allah'a mahsus sıfatlar olduğunu, inanmak vacib olduğunu, ancak keyfiyetlerini araştırmamak gerektiğini söylemiştir. Zira bunların keyfiyetini araştırmaktan teşbih doğacaktır. Bu sebeple İmam Malik bu gibi sıfatlardan soranlara: "Keyfiyetlerini düşünmeden onları olduğu gibi ikrar ve kabul ediniz" demiştir.

2- Hadis, her şeyi Cenab-ı Hakk'ın tasarruf ettiğini, hiçbir şeyin O'nun tasarrufu haricinde kalmadığını, bu sebeple hayır üzerinde sebat ve devamı hep O'ndan istemek gerektiğini ifade ediyor. 1221

-Loıi ^P tİİlSjJt c-dlSr lj£ JJ aSlI-tlp Ej

.o d 4iıl : -f~t~ Atıl JIS :3lü

33 y\ EÎ3U- 200. 6039. 52.

s o o s ^

oiluB 3 i-EljjJ 1 3 ,»4ExxJl i_âX 5-)JlS ot)l(3 ı_)^"2İ3 3 o2aU îB

. jLi*

52. (200) (6039)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Allah üç şeye güler (rahmetiyle yönelir): Namaz için teşkil edilen saf, geceleyin namaz kılan adam ve orduda cihad eden adam." 12111

^glil cçBj-dl j,l 1 j»l ^jp ^y. 1B ^y. yjy^ El ,jE>p ^y, lB-ti- 202. 6040. 53.

t 55.(ji2 35 jp j^j4 3 3ujj ^23 dBi 445 Et 4jUi -3^)29. :îj

■ : -XJH|jJ' 3 . »Jji344=5

53. (202) (6040)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Allah her an iş başındadır" (Rahman 29) ayeti ile ilgili olarak: "Bir günahın affı, bir sıkıntıyı gidermesi, bir kavmi yükseltip, bir başkalarını alçaltması O'nun işlerindendir" buyurduğunu nakletmiştir." 1221

AÇIKLAMA:

Rivayetler, bu ayetin, Yahudiler tarafından iddia edilen "Allah cumartesi günü hiçbir emirde bulunmaz" telakkisini reddetmek üzere nazil olduğunu belirtir. İslam inancına göre, kâinatın varlığı, Allah'ın hallakiyet sıfatının her an tecellisiyle mümkündür. İlahî sıfatların tamamı her an tecelli halindedir. Bu tecelli, şuunat-ı İlahiyeye girdiği gibi, Resulullah'ın zikrettikleri de İlahî şuunata girmektedir. Ayete'l-Kürsi'de Allah'ın uyumaya ve uyuklamaya maruz olmadığı belirtilmiştir. 11221

* SÜNNET (ÇIĞIR) AÇMAK:

^ wCp ^ 204.6041.54.

^4^ ‘^-j .^llp ^ eli £}4-j - J^ -%4 l^' d4 ^lâj^ ey- 4*^ d4 c 4j4' 14 c l4 l4^“ •4 j jİ5^^44

o^>-^ oL^ c4j j/ilvil tj^>- ^/l!*»! ^j^« \İ-t O j4j . y& ji Cç <uİp ^ l)4j (3 ^4 ı***^ c3^ *^4^3 ^45^

e^JJl jljjî l^j 16^^** ®İ3j a 4*-® c 4 j j/L^*>l el43

. ^w>e_v^ o^Lu-l :OjljjJl J.»1*j«3i 4^33 dr* oj

r*j>4' o-î ı>“4 °3 4 ür* j_?^’ ö-yj ‘°C

1 v

»if

54. (204) (6041)- Hz. Ebu Hıireyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanma gelmişti. Aleyhissalâtu vesselam, Ashab'ı ona yardım etmeye teşvik etti. Ashap'tan biri:"Benim yanımda şıı kadar mal var!" dedi. Cemaatte bulunup da adama yardım etmeyen kalmadı, herkes az veya çok bir yardımda bulundu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm şu hitabede bulundu:"Kim bir hayrı başlatır ve başkaları da onu devam ettirirse, o kimse yaptığı hayrın sevabını eksiksiz alır ve o hayrı takip edenlerin hayrının bir mislini -onların hayırlarından hiçbir eksilme olmaksızın- aynen alır. Kim de kötü bir çığır açar ve bu çığırdan başkaları da giderse, bu adama, o kötü işin günahı eksiksiz gelir; ayrıca o kötü

yoldan gidenlerin günahının bir misli de -onların günahından hiçbir şey eksiltmeden- ona gelir." 1101 !

^1 y& yı y& o—<j,! yı Aji y^ yı cs2Jl litlil Jl yı Uj-tA .205. 6042. 55.

lijj . y^ jaipj oj 4 İ 0 I yi j\jy\ 4 jU Âİ-o^y? jl Ipo £İ5 ürj« : JlS <1! iİ-t jul Jy4j yf- ctA-ÜC» y>

Si \ O ' 6 s & s '

<s öj İl ts-^ c^ojj l£o

. olocvİ? dr* d)^ a i <5

55. (205)- (6042)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Kim bir dalalete çağırır ve buna uyulursa, bu kimseye kendine uyanların günahının bir misli aynen gelir, onların günahından da bir şey eksilmez. Kim de bir hayra çağırır ve kendisine uyulursa, buna da kendine uyanların sevaplarının bir misli verilir, bu ona uyanların sevabından bir şey eksiltmez. 1 ^ 1

yyi<(:# 4İ1İ tjyyj Jli :Jls ^1 y£ c^Si4-l y£ 14 Cyotj y) Üj yı -üİp- L4jA 207. 6043. 56.

. t i „ c , i ° , e ' ' ,'e *' «i

coJjcj «uA y~* y*İ .İJL-P y^jy4I j- 4 a4 ü! j^P oy>-î 4 JO coJjij <UX-A- »uA

. jLu- I lA* CS ■ 3? 3^44 4! yş- y* ıl4î3 4^"

56. (207) (6043)-Ebu Cuhayfe anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Kim bir hayrı başlatır ve kendinden sonra da onunla amel edilirse, bu

kimse hem kendi amelinin ve hem de öbürlerinin amelinin sevabını -onların sevabını eksiltmeksizin- aynen alır. Kim de kötü bir iş işler ve kendinden sonra bunu başkaları da işlerse, bu kimseye hem kendi işinin günahı hem de onu takliden işleyenlerin günahı, -onlarınkinden bir eksiltme hasıl etmeden- aynen gelir." 1 -^

4İ)I 5^ :(JlÜ *344 si.' cA" yı y& idyJ y£ y\ Uj . t yA*' (Jİ yı. y) Üj-Vi- 208. 6044. 57.

c 4 jJp 2 L«j tÇalyJl 334 i ji 0-^ y* ’.İ~t~

. lp*-^ s))j .aÜl ipi La

57. (208) (6044)- Hz. Ebu Hııreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Dünyada bir şeye çağıran kimse, kıyamet günü, bu çağrısına devam ettirilir, hatta bir kişi bir kişiyi çağırmış bile olsa.' ,ÜÎM1

AÇIKLAMA:

Son dört hadis, dinimizin hayra teşvik ve kötülükten zecr hususunda getirdiği "Sebep olan yapan gibidir" prensibini te'yid eden Nebevi açıklamalardır. Bu manayı te'yid eden rivayetler çoktur. Bunlardan bir tanesi Hz. Adem'in oğlu Kabil ile ilgilidir. Resulullah yeryüzünde haksız bir kan döküldüğü zaman bundan hasıl olan günahın bir mislinin Kabil'e gittiğini belirtmiş, sebep olarak da yeryüzünde haksız kan dökme çığırını onun açtığını söylemiştir. 112111

* KUR'AN ÖĞRENİP ÖĞRETEN

3ü :3ü toi 3 a Ç- 3a 3 ^ id 3 ^ id 3 ^ 3*4 idud- 213. 6045. 58.

.: Jj3Ş.e£A I :3ü »‘CdİP) d)3>4' Hij 3a 15jlü>-« dil 3y-4)

58. (213) (6045)- Mus'ab İbnu Sa'd'ın babası anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "En hayırlılarınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerdir." 11221

u? 34 ‘54 34 ‘314 34 4? .çSAi-* 34 dA v 4'“ 1 A' 4 j .jJuj

3.»iddsi5-3 4 1 34 ' ‘3İ4 1 34 ' j*4« 34 34 -4' <J>~4 t d^JiS »ö^ıdı 3 a

. o-slu-l :JLîljjJl

î <.o3ü- 33 jSd 22- 215. 6046. 59.

34-*' ^ :# Atıl 3y4) 3ü :5i* tdilld

59. (215) (6046)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Şüphesiz insanlardan Allah'a yakın olanlar vardır!" buyurmuştu. Ashab: "Ey Allah'ın Resulü! bunlar kimlerdir?" diye sordu."Onlar Kur'an ehli, Allah ehli ve Allah'ın has kullarıdır!" cevabını verdi."I 123

3s 4 34 o!4*4' ii-îj d3 4'44 34 <—*Ji4 54 4)İjllp ıd . 4'44 33 34-34 ıdİA 219. 6047. 60.

3 a di) 3 h *4 y-dd j îoji d' d« : İ-t~ aü! 3 y 4) 2 3 ü : 3 ü tji 3 ^ -Çocd 3 ^

o.sü~d :d^ji4l 5 ü.»4*5^ L_i)' d' 3 a 44" ‘34 J 4) 3 ' A 34 ^* 3 a üü ^İ*JÜ d 3 .4*5^ 4jl« d'

. l«-gj>-y>-l dİJj^Li :3ü ‘ dü--d>- ‘^4) dH 4^'-*-A dİ djljjJl 3 $ d4^

60. (219) (6047)- Ebu Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana dediler ki: "Ey Ebu Zerr! Senin evden çıkıp Allah'ın kitabından bir ayet öğrenmen, senin için yüz rek'at namaz kılmandan daha

hayırlıdır. Keza gidip ilimden bir bab (mevzu) öğrenmen -ki bu babla amel edilsin veya edilmesin- senin için bin rek'at namaz kılmandan daha hayırlıdır." 112111

* ALİM VE TALİB

. ÖUHÖ. Öl.

dd dA dA* d4* ‘a*-*- 4 dA* '-d^- 1 *j yj' üj-d>- 220.

^ ^a _ıı > ' , ' ,

i y^>- ^ ^ oljj cuU (J İ^JLûj 4j ltt

c4^c^gJ' 0 ^alİ 5 (3j

61. (220) (6048)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah kimin hakkında hayır murad ederse, onu dinde alim kılar." 11251

aJİ ^j£" c^U>- £J> cl)i ^Ja c^L^v« .aJjJî lİj .jLl^- ^ ^L2 l^ \SjJS~ 221. 6049. 62.

(3«)) t jj2l j 4 ^İaj 5 [^>- aj 4\iI sj .4s*-l4" İûSLp J^-t« !(JlI 4Jİ İ~fc 4\il Oj-^j 3^ o^- ^1 4jjlxi

. *ux^j o^Lu^b tjLo-P ^jj Cf* <3 <3L*>- .jjl oljj UiljjJl

62. (221) (6049)- Hz. Mıιaviye (radıyallahu anh), Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini anlatıyor: "Hayır bir alışkanlıktır, şer de düşmanlıktır; Allah kim hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih (alim) kılar." 11121

tdAlüa ı ~y>\ y^y' ı* p) .l)34~v ^y t '_. . 0 Â , >- üj .üj«x?—
224. 6050. 63.

$ j & O <* * s e s 0 0 ' ■» o o „ * s s

(3-»d^A*İJij JJjJij wiLû^^ aLa! j\p j-ip ^Uojl ‘(44^ ^4^
^*4^3 \İ~^ a\)1 33^ i 3^

COOwL^-l lj>A i -j£' ı^jû <0^ Ajs^j £ Ç^y^\ 3"^ 3^J . Öb-J-
**’ ^y. { J^ >s> ~ l—idjljjJl

4jj ç}*3 ^^ 'i£j^ 3^®^ 0wLwoİJ JlSj lS^ cL>r^>c^ ülS""
0],j .l-Lu» (^1 :3U3

^L« 1 *S" 3^1 . ç.y>- (3 liLi3^ ûy^^’ ^ c-o b 3.® 4-4 >®_9

63. (224) (6050)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "İlim
talebi her Müsliimana farzdır. İlmi, ona layık olmayan
kimseye öğretmek, domuzun boynuna mücevherat, inci,
altın takmak gibidir." 11111

c^o' :Jü -^ 44 ^“ ıjt jj y* c^>jA4l 3 ! ^v^?lp 3 P 4^jL« ljUJl -cübb^A-^ Ld <3 ld-iA 226. 6051. 64.

l*« '.(Jjji j # AliI 5 jAj cı.jtp*' 3 b : 5 Ls .^İ 2 l JaA :c 4 i ? 3 b ç-
U*- 3 5 L 3 p 3 :

lyt c> c jl ^" 3^

yj ^^?lp jl I .olaj 3 Wj (3 ■ cl^x>t 4 ?-l a£jç^\ 4 J c^-vbj I
<^İ!b j

oy>-\j

64. (226) (6051). Zir İbnu Hııbeyş anlatıyor: "Safvan İbnu Assai el-Murâdiye'ye geldim. Bana: "Ne maksatla yanıma geldin?" dedi."İlmi ortaya çıkarayım diye!" dedim. Bunun üzerine bana şunu söyledi:"Ben Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittim. Buyurmuşlardı ki:"İlim talep etmek üzere yola çıkan hiç kimse yoktur ki, melekler, onun bu yaptığından memnun olarak, ona kanatlarını germemiş olsunlar!" 11 ^ 1

j,ı c-v^-üüı ,'jS' cAjj ^4 üL»^p üj .2 l>-Uj ,jL4p 228. 6052. 65.

46 s * ^0 oo#^o®< K s 11 > ^ ^ ^ ^ ^ 4

I ^J3 ^ 44^1 0^4 ^ jl 3^3 ^4^ ^->wsİp« \tt 4\il 3_>4 j 3 ^ : 3 ^

j^jLp ‘Aji ,y. 3 --tjişjJl 3 j4^ ö_j *j4- t 3 -<34 4 d-iSb*

. 4jLx^2j

65. (228) (6052)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yok edilmezden önce şu (dini) ilmi öğrenmeniz gerekir. Onun yok edilmesi kaldırılmasıdır."Aleyhissalâtu vesselâm, sonra orta parmağı ile şehadet parmağını şöyle birleştirerek: "Alim ve talebe sevapta ortaktırlar, diğer insanlarda (öğretici ve öğrenici olmayanlarda) hayır yoktur!" buyurdular. 1 ^ 31

Aiıi-Up ^p ^ ı^y. 5^ ubii^h y. ^4^ ^ ^b41' 44 üj-ia 229. 6053. 66.

.^j^juLb üLî ,-l>3vwül (İH ^ 5y4j ^4" • ■a4^ ^ aUİu^p 3^ ^-44

çüi öB caü! ,j apUj o ûlysJt ş-1 • y?~ 44^ :4/ ^41 . jwA^ 34 *“ b .aü! öap 3 .® 0^j4l b® ^-4.

. i.iix^a ~-$lS' ty?~j}\Ayj

66. (229) (6053)- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün, hücrelerinden birinden çıkıp mescide girmişti. Mescidde ise iki halka vardı. Birinde halk, Kur'an okuyor, Allah'a dua ediyordu. Diğerindekiler ilim öğrenip ilim öğretmekle meşguldü. Aleyhissalâtu vesselâm: "Her ikisi de hayır üzeredir: Şunlar Kur'an okuyorlar, Allah'a dua ediyorlar, Allah (taleplerini) dilerse onlara verir, dilemezse vermez. Bunlar ise öğrenip öğretiyorlar. Ben de bir muallim olarak gönderildim!" buyurdular ve ilim halkasına oturdular,

* İLMİ TEBLİĞ

y -Xy yt* y üüti y£* y id . I y lü-CS- 236. 6054. 67.

Atıl yv2j« : İ~t~ aİJİ 4ü :Jü y

Jt5 (Jü.» 4 ^ ajLî\ y> aİ 3 yy ajİİ y 4^ '<S^ f cLaL yy, ^jdUL. l-Up

. a^J l -Up o 15 1 £yj* j!))236. 230. l y^i -üUjJ!

67. (236) (6054)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Allah benim sözümü işitip belleyen, sonra da onu benden (başkasına) ulaştıran kimsenin yüzünü kıyamet günü ağartsın. Zira nice ilim taşıyıcılar vardır ki, alim değildir. Nice ilim taşıyıcıları ilmi, kendinden daha alim olana taşırlar.

AÇIKLAMA:

Yukarıda kaydedilen son hadisler ilme, ilim talebine ve hadis rivayetine teşvik sadedinde varid olmuştur. Bu bahisler daha önce mükerrer olarak işlenmiştir, burada tekrar açıklama yapmaya gerek görmüyoruz. üiH

y aül-çZp y lu .(j) y lu (ji y ijüji .tyjyyi}\ yz*jL\ y yy^~\ Uj-iA 237. 6055. 68.

$ s 6 6 6 , 0 s 6 6 Il * ' s ' s ,e. ,S.

jjJlj|« :tt Jli :<J($ fjj

PÎİP * s 0

o^Lwwd IdjIjjjI ^Lp- JJÜ! \jL* kWİ J I)*^~ 0^

68. (237) (6055)- Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlardan öyleleri vardır ki, onlar hayrın anahtarları, şerrin de sürgüleridir. Allah'ın, ellerine hayırın anahtarlarını koyduğu kimselere ne mutlu! Şerrin anahtarlarını Allah'ın ellerine koyduğu kimselere ne yazık!"

(j>^ ^ ^ cj**j .•*—^3 cin ^ y) ^ 7 ^*^ , y*. \1 jjs- 238. 6056. 69.

L>-UüL« 4İx^- Ajd çlildj o|« !(J^ ^ 3^*4)

. ç_JLx^İ2j UjIjjJI 4İX^- Ajd

69. (238) (6056)- Sehl İbnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"(Size getirdiğim) bu hayır, bir kısım hazineler mesabesindedir. Bu

hâzinelerin anahtarları vardır. Allah'ın, hayır için bir anahtar, şerre karşı da sürgü kıldığı kimseye ne mutlu. Allah'ın şerre anahtar, hayra sürgü kıldığı kimseye de ne yazık!

* HALKA HAYRI ÖĞRETMEK

d^ - yı '^*3* y d4* y y^ y <>ü Xp 12 .£ £j*a 2 -ül dn lİjJj>- 240. (5057. 70.

^Js* JiljjJl <3 ^-LSj jjj -y*-* d-olj <3^»b»J-*l*Ji j>-\ y* fj£ÜL& .4 j J^>p y* j>-\ kil cLJp *1p ^« İ~fc l) 1 1 4J| ;^J^3 ı^-^J .çljK-ygJ'j oLüiÜI (3 3E>- y\ Cj^bodl aÜJjj (.y*^ y) cİL*^ ^ ^4 «d^-s o.iLuü

. ^iJgiîil 4^ü .31*^ ^ji

70. (240) (6057)- Muaz İbnu Enes'in babası anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ilim öğretirse ona bu ilimle amel edenlerin sevabı vardır. Bu, amel edenin ücretini eksiltmez.

c<c£*vJl j3 w\jj ^U> y\ ^jp ca^Lc*> ^J> JJL£- \6y^>- y\ y UjJ^- 241. (5058. 71.

J dj-4/^ *— 4^ ^ 4^ dj~*j : Jli ^4^ol ^jP CO-illİ y\ y aWİwLP ^^P C^Lw4>1 ^yj Joj y&

-J - 0~Uj

^pJj ^JL/? -L

l2 312» ^ 2jj d^ JJL^- (,^\£~ y) l2w\^-j y\ ^Jli.»o-i*j 4 j d^4 3öû^>-l k*i_o lSjÂ: k&wLüj eki

$<tul J^p coSl£l Jl aWİJ-p ^jp Cçd^l y 4L) y^ (.ö^ALSJA ^di J^p c4»C^Jl j3 w\jj yJS- .û\j\ y*ı cıjllwv JjJj . y *34^ jj^ı oijj ^

ı^dijjii y.ojA- 3^71 .i-i- 4&ı dj45 2-JLc^

71. (241) (6058)- Ebu Katâde babasından naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin (öldükten sonra) geride bıraktıklarının en hayırlısı şu üç şeydir: "Kendisine dua eden salih bir evlad, ecri kendisine ulaşan bir sadaka-i cariye, kendinden sonra amel edilen bir ilim."E2Ql

yjs- .^Jjdjkı j3 12 .üüü dn -4İ3^i 12 . 4 Ü 2 P ^ d^ -tx^- ıd dn 242. 60S9. 72.

Up c4j^4 4jLlC«^-j aI^p LjC 3|« ’.İ-fc dj-dj d^ :d^ •®/^r A (3^ d/^ - ^ 4^44" >4/^

(3 4^ d^ ^44/^ Jİ oj^-î Jİ colij Ixlj Jİ olij Jİ C4jjJ Ia>c 32^J . o^J LkL^? '-djJ küp

Aij ,4Ü oalj^- .c^^p : JJIjjJl Jj :dü jÂü.1 ^p ^)_öJ. kû>eij ax>cv?

■ ^ lS^ ^ Ju ^ ü* â ’ İ ^-t~ u>) 5İ JJ

72. (242) (6059)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kişiye, hayatta iken yaptığı amel ve iyiliklerden öldükten sonra ulaşanlar, öğretip neşrettiği bir ilim, geride bıraktığı salih bir evlad, miras bıraktığı bir mushaf (kitap), inşa ettiği bir mescid, yolcular için yaptırdığı bir bina, akıttığı bir su, hayatta ve sağlıklı iken verdiği bir sadakadır. Ölümünden sonra kişiye işte bunlar ulaşır." 1 ^ 1

^ jfi ss- ı^^vis^^ ^y. Uj.cs- 243. 6060. 73.

oL>-l <cA ju ^ cL4p 45221 ^Ü25İ« :3^ ^

. j2 4JL5 U3L.İ5 .t_jU3t^i3 :ahjjJl

73. (243) (6060)- Hz. Ebu Hıueyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadakanın en üstünü, kişinin bir ilim öğrenip sonra da onu Müslüman kardeşine öğretmesidir." 1 ^ 1

* TEVAZU

^vLaJl :Jl5 ^y. jL2 2 .ojüelJl jjl 2 ^ JJL£-Ldio^ 245. 6061. 74.

L4L® ,4jîL>- 02i . JıSJjdl ^4 4^" j^ 1 24^ (İh 4 7^ *3^ tsj»Lal ^p o)4 ^4 s p^ 1 4^'

. lpjwzJ uujw? :jjü)4l /p 4 42 o^l ^X>^5 jş dili 524 1

74. (245) (6061)- Ebu Umame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Çok sıcak bir günde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bakiu'l-Garkad cihetine geçti. Arkasında yürüyen kimseler vardı. Bir ara ayak seslerini işitince bu ona ağır geldi ve içine bir kibir düşer endişesiyle yere oturdu, halkın kendisini geçmesini bekledi." 11231

iıjiü y y^ cc£y-4! çyy y^ L y~^ y ^3^ 1 ^42'’ y^ ^ y 246. 6062.75.

. oIaj JÇ-j : JjIjjJl y • 24 o eJJ L y~~* ^4 0I2

75. (246) (6062)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda yürüyünce Ashab, onun önünde yürürler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırtını meleklere bırakırlardı." 11441

* İLİM TALEBİNE TEŞVİK

L> ^ yi*j3-\ ^S' :(Jü y ÜÜ .3)1 33 y y Aİ)1-Ç^ Uj-CS- 248. 6063. 76.

^JC>- -f-f- aUİ JyA) UİAS :Jli ^ CC22! 4 3 ıj 4 “ o)!j)A O.' ^ 5 ^ 4İA5 :Jlİ

>-* o o ^ >0 o Si ' ' ' ' s ~ s '' o 'o > 0 s t°

dr 4 ^ £->cİ2^i 3^3 . ^ 3

!Juijjjı *-£-31 us" ji -I*j | oj ^ 3 ^" oj ^ ^ cUijjı 44^13 cUs^ıl 13 u.))U&^3^3

^Lp j\P Oo-L^-I (3 i j Cj^3 4jUS" 3 ^ üU .ıjuv?

££_U*Jl (jJ C4*J ~L>- \ 4İ^*j !<U3 (j^U»jUl Jlİ c-L*-^ı C^*JJj>- J_&Lİ <Üj . 4_İ*v?

. I ^ 4 -®UîjIj

76. (248) (6063)- İsmail İbnu Müslim anlatıyor: "Haşan Basri merhuma hastalığı sırasında geçmiş olsun ziyaretine uğramıştık; gelenler odayı doldurdu, öyle ki ayaklarını topladı ve şunları anlattı: "Biz, Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye hastalanınca geçmiş olsun ziyaretinde bulunduk, ziyaretçiler odayı doldurmuştuk, öyle ki, ayaklarını kendine çekti ve: "Bir keresinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanma girmiş, odasını doldurmuştuk, o da yanı üzerine yatıyordu. Bizi görünce ayaklarını kendine çekerek topladı ve şöyle buyurdu:"Haberiniz olsun, benden sonra, ilim talep etmek üzere, (size her taraftan) insanlar gelecektir. Onlara merhaba deyin, selam verin ve ilim öğretin!"Haşan Basri hazretleri sözlerine devamla dedi ki: "Allah'a yemin olsun! Biz öyle insanlarla karşılaştık ki, (kendilerine ilim talep etmek üzere uğradığımız zaman) bize, ne merhaba dediler, ne selam verdiler, ne de ilim

öğrettiler. Ancak kendilerine ilim için gittiğimiz zaman bir şeyler öğrenir idiysek de bize kaba davranırlardı." 11441

AÇIKLAMA:

Şarihler, Haşan Basri hazretlerinin şikâyetlendiği bu kimselerin sahabi olmayıp, tabiinden parayla ilim öğreten kimseler olacağını belirtmekte ittifak eder. 1 ' 261

* İLİMLE AMEL

T/' ££-4 t yZ' y) y& y^ 1 ‘y^y t \ lo y. ^0^ üj .jlÇt- ^y. Lc-CS- 253.6064.77.

u3^3wî o.3Ü~d : JjIjyiI °y4“3 1 —5' Jl Aj 1 ^AİÇJ J1 Cg.t g a tÇl Aj (yj L2İ 1 y*((

. ■y'P iL?

77. (253) (6064)- İbnu Ömer (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Cühela takımıyla münakaşa veya ulemaya karşı böbürlenme veya halkın dikkatini kendine çekme gayesiyle ilim talep eden ateştedir." 11441

***£& jjj c jJ^>\ (j) (j?' cOj^ £/. £ 45 ' •(& ü>) i?' ^3 tf- '^*^~ &y>- -254. 6065. 78.**

^l*Jl l^Hüj « !<J^ "î~t~ üI ^aüI

.oLûj o^Lu*>| l)W^j !-^jl 4 (J$.»JLdl jUJli tı^44 l)^ tl4^ 4 j lj£& ÖJ cg-Lg^^Jl <u lj)jL4 öj cç.l44l <u l^aUjÜ

. lPjİ^ 4 C*5U~lj . (3 jlo- .jjl OİJjJ

78. (254) (6065)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki:"İlmi, alimlere karşı böbürlenmek, cühela ile münakaşa etmek veya mevkimakam elde etmek için öğrenmeyin. Kim bunu yaparsa ona ateş gerekir, ateş!" 112111

^p cojs)j Atıl -xüp Jjp cij^-uSOı ^p^Ji-up Cj* 4~2 jy uüjjı büji .^1221 5 ^ LojjŞ. 255. 6066. 79.

jk®ıp.5 5^ s-~^ 2 - LS î-jj* ı 3 ^ :5_jJ24j iûTyJi ûjiyÂy ı^jJt j5 5 ^4 j2ı 3 ? L.bı jj« :<Jıi İ-t ^gJi ^yp t^ıfp 3 .Ülİ 2 ik| ^*j 4jir i^LTîJI ^ Jli.») ^y° düJû5^ .lijTüI) iüuJI 3 ^ .düJi cy .Luj-U

. i —oyy 3 1 aİIİU^Pj . <_jo^Lu.) :JLÎljjJI

79. (255) (6066)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Ümmetimden bir kısım insanlar, dinî ilimleri öğrenecekler. Kur'an-ı Kerim'i okuyacaklar ve şöyle diyecekler: "Ümeraya gidip, onların dünyalıklarından alırız, dinimizi de onların şerrinden uzak tutarız." Halbuki bu mümkün değildir, tıpkı katad (denen dikenli ağaçtan) dikenden başka bir şey elde edilemediği gibi. Aynen öyle de, ümeranın yakınlığından sadece... elde edilir."Muhammed İbnu's-Sabbah: "Aleyhissalâtu vesselâm sanki hataları kastetmiştir" der." 11221

s s; 0 s sip p> f. s pp o

Jjp (.jS Ul :li c^ys^JL

> ^ ll p p ^ ^ p ji p ^ 5 ^ ^ ^ 0^ 0^ ^ P

(Jtt ı>4j c^* 1 y ûjJ-İj

jj-â S lif iAjy>-\ ı> ^i4ı

jjl (J4^ ^ cUj-ül 43^^ 4j 343

0 P> 0 ^ pp 0 P-? 0 ^ 0 p 0 > ^ ö ^ s 0

• ^y. ^ ^ • y^ ^_y. ^ ^ ^ c ^ l

4 ^ ^ &

0 <pOpPp^ sS ppp 5 İP

:UjljjJl 3- o ^ü~vlj ^ .4PJ jls^ l££j>*2jS\ âjjLki J^p

■ olp^Pjkl Jj . j^SÜüJ i£jj_ ^ 0^*^ “A

80. (257) (6067)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) demiştir ki: "Eğer ilim ehli, ilmi koruyup, onu layık olanlara vermiş olsalardı, ilim sayesinde devirlerinin insanlarına efendi olacaklardı. Ne var ki onlar ilmi, dünyalıklarından menfaat sağlamak için ehl-i dünya için harcadılar. Dünya ehli de alimleri aşağıladı. Halbuki ben, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "Kimin tasası sadece ahiret olursa, dünya tasalarına Allah kifayet eder. Kim de dünya tasalarına kendini kaptırırsa, dünyanın hangi vadisinde helak olduğuna Allah aldırmayacaktır." 1 ^ 21

^p ^p cjijjA' cpup - :3^ 5" üj ^^(p ^y. LüuA 259. 6068. 81.

\yixj « : ~f~f~ A ^ 1 ojip** :3^ ^‘ujjûA

:UjU|jJl 3 .»jük 3 cdüli 0^ |c$.1 gâ.2' 4 j tçl2*Jl 4 j

. i_İU*-va

العلم

81. (259) (6068)- Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini işittim: "İlmi, ulemaya karşı böbürlenmek için veya cühela

ile münakaşa için veya insanların dikkatini kendinize çekmek için öğrenmeyin. Kim böyle yaparsa yeri ateştir." 11221

3 ^ (.oJS- 3 ^ 3 ^ awi_up ili ı 3 ^ cL--Aj ijLpı 3 ^ ii3j^- -260. 6069. 82.

aAJİ a1>o! $aJ| ^llll oj4~j ^ cg.Lg.ljr.vJl aj (Sj\ £ş aUİÜI <u ('^&LLJ ıl*Jl j*1*J 3*^ ’.İ-fc aA)İ cJ^’j 3^ :3^

. oivow? o^Lu*! UjIjjJl

82. (260) (6069)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kim alimlere karşı böbürlenmek, cahillerle münakaşa etmek ve halkın dikkatini üzerine çekmek maksadıyla ilim öğrenirse Allah onu cehenneme sokar." 1 ^ 1

* İLMİ GİZLEME

yi y> yi y. yi e yi ı^Aİ^- Lu .o1 (__£^0l yj yjU*^-\ Lo-U>- 263. 6070. 83.

'Ol y' O ys * s' s 'yl s i* . ~ ' ' 11 * ' y ' y

<jJ O^Lu^J 3 3*^^ çjjjl L* XûJ Lü~L>- 3*' 5 cLİjl aJ» I ÛvLa ^>- ' 3*-^ Üi« ! TT aJAİ Ji^*»J (Jl$ I(Jli $jjL>

Lo. g *yj L) 1 ^S""Î5^ ,^vA^\^L| -Aj <» ç^^*J' a^1wLvP- La ^ . v—^3^ 1 3 ^a . c Jl aWİ*-CvP^ . c.^1vXS"^ ç c_^ ^wJLvo '

.LsÂ2jİ ^LiflJ^l A^Ü

83. (263) (6070)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bu ümmetin sonradan gelenleri önce gelenlerine lanet ettiği vakit, kim bir hadisi söylemez, ketmederse, Allah'ın indirdiğini ketmetmiş (gizlemiş) olur." 113 ^

AÇIKLAMA:

Bu hadis, senet itibariyle zayıf sayılsa da, alimler, hadisin ifade ettiği manayı te'yid eden başka rivayetlere dayanarak hadiste beyan olunan manayı makbul addedip açıklama sunmuşlardır. Sindî'nin Haşiye' sinde kaydedildiği üzere, hadis iki şekilde te'vil edilmiştir:

1- Cehaletin artıp, Ashab'm yüce makamını bilmeyen nesillerin yetişip, cahilliğin şevkiyle, Ashab'a dil uzatmaların meydana geldiği zamanlarda Ashab'm fazileti ve onlara dil uzatmanın haramlığı konusunda hadis bilenler bildiklerini gizlememeli, daha bir gayretle neşretmelidir. Kim bu çeşitten bir bildiğini gizlerse Allah'ın indirdiğini gizlemiş olur. Hadisler de, ulemanın ittifakla belirttiği üzere, vahye dayanmaktadır. Öyleyse onun gizlenmesi de "Allah'ın indirdiğini gizlemek" sayılmalıdır.

2- Din ilimlerinin, çeşitli sebeplerle ortadan kalktığı, alimlerin sayıca azaldığı, ilim yerine cehaletin hüküm sürdüğü ve bu sebeple selef ve eslafa dil uzatıldığı zamanlarda ilme daha çok ihtiyaç hasıl olacaktır. Böyle durumlarda bilenlerin, bildiklerini neşretmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde Allah'ın indirdiğini gizleme gibi ciddi bir hataya ve sorumluluğa düşmüş olacaklardır.Bu yorumlar, bilhassa zamanımızı tasvir ediyor gibidir. Aslında, ilim şöyle dursun, daha mebadiden ve kavaid-i kiilliyeden (umumi prensiplerden) bihaber bir birkısım ünvan sahiplerinin veya ne idüğü belirsiz yazar takımlarının sahabe, tabiin, etbauttabiin, bütün selef ve müteahhir eslaf

ulemasını toptan reddedip, hadisi, icmayı, fukahanın kıyas ve fetvalarını reddedip, keyiflerine göre ahkâm kestiklerini, Kur'an'ı, -hiçbir ilmi disipline başvurmadan- rastgele yorumlamaya kalktıklarını görüyoruz. Bu cehalet fırtınası esnasında bilenlerin, alimlerin kendilerine düşeni yapması gerekmektedir. Hadis, böylesi hengâmlarda susmanın ciddi mesuliyetler getireceğini belirtmektedir. 1 ^ 1

y y~j\ $g*Aİ)jl y\ yaJLy id yi şy*~ı y 1 . Uj -j&j 1 y -CsM Lo-cS-264. 6071. 84.

yi y ^ ^ dyyj -dyA:

I 0 0 y

(JlS . jjj Ayj c^j^Jİ o^Lu*>i 3 •))jL> 3-* ^L>*1 j âJa13o3^ '^yı ^' ca^x5Cs

. Ajİ*v? IjJLîJ İJ .Jb I .Aj IjjjIj La A^Jj>- /^a 1 : O L^J>- ^jJİ Jlij

84. (264) (6071)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ilimden sorulur, o da bunu gizlerse, kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenir." 1 -^

2p y Lu y\ Aiji-Up Uj .^\ji\ jîi>t— y\ L^âjc ^ı js \^ y üLp- 2: 2 aLA Aa-3- -265. 6072. 85.

4İ1İ £_a^j 4. L«Jp aİÜ dy*J 2^ >2^ -Bb-^44 -t-*—’ Jİ ^jp t3j-t4-l -t-*— 1 3^ d 342AA üA d- ü îAAp

*3*4 2) ı^—jj coj^Pj 4P^j y} AjJS"" .^pB ^jj J^d- o^B-d ^.»jül ^li4)j *C*13 îJ| 4İ1İ *034 jA c^UJl y\ 3 *)

85. (265) (6072)- Ebu Saidi'l-Hudrî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdularki: "Kim insanların dinî

işlerinde Allah'ın faydalı kıldığı bir ilmi gizlerse, Allah, kıyamet günü onu ateşten bir gem ile gemler." 11 ^ !İ

TAHARET BÖLÜMÜ

* ABDEST VE GUSÜLDE KULLANILACAK SU MİKTARI

jjjj y& ‘•'^y y â)L 2- id d 2^ La iti t-çJ4 y ^Lpj ^ 2^jAiı 2^ -Ab- Uj-b- 270.6073.86.

^j^ıj c-B $,^3*4 : İ~t~ 3 il 2y-^j 2^ :2L B-A** - cjpl ^jp cp-JL 5 3 ' ^ 22a <3 A^A 3 : AA 3 ^ a4î 3 ' 3 :

: jjUjJi 3 . i~f~ 2^13 c 2K« 7A“ 2* 2a jis~ ui :24i .Liyş?: *2^2 24i »^la JaaJi

. A E>- L_P*-Â2J

86 . (270) (6073)- Abdullah İbnu Muhammed, babası tarikiyle dedesi Akil'den naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Abdeste bir miidd, gusle de bir sa' su yeterlidir" buyurmuştu" dedi. Bunun üzerine orada bulunan bir zat Akil'e: "Bu kadar su bize yetmez" diye itiraz etti. Akil de: "Bu kadar su senden daha hayırlı, saçı da senden daha çok olan Zat'a yetti" diye cevap verdi. Burada kastettiği kimse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) idi." 1 ^ 3

AÇIKLAMA:

Daha önce de belirtildiği üzere Hanefîlere göre bir sa' 4 müddür. Şu halde abdest alman miktarın dört misli su ile boy abdesti alınabilmektedir. Fazlası israf sayılmalıdır. 11 ^ 11

* ABDESTSİZ NAMAZ MAKBUL DEĞİL

y jLu* 3 P cp-p*- (3 .' d A^ üA ıdîi^-4 y x*d yt* Ljy&j y} üj ■ 2^~*’ 3 ' d 2)a~*’ Lj-B- 273. 6074. 87.

yi t 3 -j-b- :Jjh) ji\ (3 •» J_şAp- y> Âi-i3 Oj tjy& jAı °oy> 244 ^ :2_44 -/t jul <Jyyj cp*p“ :j2 tdJJD y yi

. 2y^A y&£ ‘CP AA -4? *2*1^ l_a* 32J t_A-*3* o.3E~d

87. (273) (6074)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)) şöyle derken işittim: "Allah, temizlik olmadan namazı, çalman maldan da sadakayı kabul etmez.

* ABDESTİ MUHAFAZA

0 t- o PO ^

/jJ 2^o CtjLJL» ^ Uj

6 j, 0 ' * J s, ^ 0 e

jui ^ 211. 6075. 88.

jl . l^-s42^ ; ~l~l~ aWİ

CZ* CA^e^c,^? ^3 0l*>" Ûy IpIİ2JîJİ jl | .oLol

88 . (277) (6075)- Hz. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her hususta dosdoğru istikamet üzere olun; meyletmeyin. Ama buna güç yetiremezsiniz. Öyleyse bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. Kamil mü'minden başkası abdesti (hakkı ile) muhafaza edemez." 11 ^ 11

â’>- j) -4^1 ^y. bd .r*Cj^ y) bd ’ls^ o^ -bb^- bd-cs- 279.6076. 89.

ol ç^p^Jl ğp lğ^lK .ûo' : '^jt 2l ^d2 '—<^pl .^ju.p.pvl 0)
bk^jy .ly^ucovht :?İÜ to-j-ü-l ^~y~ t*c*bal y ' ^yp

■t

bJl outOa)

.p o^bud : -dlyjJl 2

•»ÛI4

89. (279) (6076)- Ebu Ümame (radıyallahu anh), Resulullah'tan naklen anlatmıştır: "İstikamet üzere olun! İstikamet üzere olsanız, bu ne iyidir! Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdesti ancak kâmil mü'minler (hakkıyla) muhafaza ederler." 11 ^ 11

AÇIKLAMA:

Abdestin muhafaza edilmesini alimler iki şekilde anlamışlardır: 1- Namaz vakitlerinde abdestli olmak, namaza hazırlıklı bulunmak. 2- Namaz vaktinde ve dışında devamlı abdestli olmak.Her iki manayı destekleyen rivayetler mevcuttur. Abdesti muhafazadan, "isbağ" yani birçok hadiste beyan edilen hakkını vere vere alınan abdesti de anlamamız mümkündür.

* TEMİZLİĞİN SEVABI

'•.yyŞy yj jj yy c-v^pbp °yf. oL?- bd .dlbül-b^P y c-ljyjl y\ id -iSy jdopJl t?- -b-b^ bd-ü- 284. 6077. 90.

y>\ (JIİ.)}çy^PyJl jIjl ya . üylpt^ yP^t :cJlÜ ya y a ya (—L_İ-4 ÎaİJİ (J y^J b y. aUİU^P l)I

y^y j,l coj-tg- ya y>a-yr ., 2 ' Jş coj-tAl l-b* :JLîljjJl (Jş.püta j^sTLâ .- 0 J 3 Jl y\ D ,^rL>- yİ bd-td- :l)U&aİl yy^L\

. yz «düg- JŞ c<_3y.Op (3yü Oy3^2I ^jJİ y* ^pbpy .Paüv yP .gbs^-y ,y~^~ COj-Vg- lüpy . 4jij.ü-y

90. (284) (6077)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü denildi. Ümmetinden, görmediğin kimseleri (kıyamet günü) nasıl tanıyacaksın?" Şu cevabı verdi: "Ümmetim, abdest sebebiyle alınlarmda nur, kollarında nur, ayaklarında nur taşıyacaklar (bu nurla onları tanıyacağım)." 11 ^ 11

’y jjjjı ı2 .^Yy\ y yty\ İ4 ı285.6078.91.

tübip yjl jbdİP üy 4 ^d-U>- .<cdü y JÇJL'-*' yj pQ y y.\ y -ba^- yıJs>- çj) y\ bd .^p|)j I bd

y ay3 a bvğjj I.İP (^.XxjLa H 4İ1İ (Jy~*y V . d/gyPİ gy^PyJ Ippj ..tpÜLaJl (3 ^«İpU jlip yj bba^P pPuly 'Jb

bd .jlip y ^ULp bjUd-. >>Ijy-*d Öj« ’İ~t aUİ JyAj 3^3 ya \jâ aj Jip Idp CigyJ kd« :3bâ jp .Idp

^jp cüb«pp yy ujly«3- ySs>- ,4AİJg y yJJ>- ,yj&\y^ y yJJ>- 1)3 ^ bd .-Cv.dblj^

y>\jyxj j« djj p d cpj-Ü-I :JLîljjJl Jj.oJjP İ-r ^gJl

91. (285) (6078)- Humran Mevla Osman İbni Affan (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Osman İbnu Affan'ı oturma yerlerine otururken gördüm. Abdest suyu istedi ve abdest aldı. Sonra da: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam)) oturduğum şu yerde oturmuş, benim şu abdestim gibi abdest aldığını gördüm. Abdestten sonra şöyle demişti: "Kim şu abdestim gibi abdest alırsa, geçmiş (küçük) günahları affedilir."Resulullah sonra şunu ilave etti: "Sakın gurura düşmeyiniz." 1 ^ 1

* MİSVAK

yy c-v^vbûjl yy Laby y\ ^Jy yy C^Sdbdl (J,! y übdjp bd y Ld .jbİP y ^bJOA b)OÖ-td- 289. 6079. 92. -ipi y>- .^Ijd-Jb | ba .ySpJ ob /py Vy^a llljyojl ıjlî .Ij5|^*d« :Jbs # 4İ1İ 3y4j ül tpabal Jİ

Sa ' S f a a s. > cc ^ ^ ^ 0 o c

^ bil p4bS-l 5j ojjj .Jdl Ji-j Qi- 'Jp'jû jl O

. o^Lüw*>| 1 -İ-aİ

92. (289) (6079)- Ebu Umame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Dişlerinizi misvaklayım Çünkü misvak ağız için temizlik sebebidir, Allah'ın rızasına vesiledir. Cibril her gelişinde bana misvakı tavsiye etti; öyle ki bana ve ümmetime farz kılacağından korktum. Ümmetime zorluk veririm diye endişe etmeseydim bunu onlara farz kılardım. Ben öyle (ciddi) misvak kullanırım ki, öndeki dişlerimin (veya diş etlerimin) diplerinden kazınacağı endişesine kapılırım.

t yÇy yJ -ÇütÇ. jQ£_ y) ıjL^İP y£* c y y£-, Lj y id ,J^xJl.Lp y Id-tA 291. 6080. 93.

. .4IjjcOL î LajAIas . jÇ aU :3ü tı JU^ y ^1p y£*

93. (291) (6080)- Hz. Ali (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Muhakkak ki ağızlarınız Kur'an'm yollarıdır, onları misvakla temizleyin.

* HELA DUASI

c-v-yÜLİl y^ y. ,^p ^jp ^y~j üA y < Ci -^ly y(üf yi 299. 6081. 94.

İL ijpI :<Jypj dİ “üjjy 3^"^ yy*i « :Jü İ~f~ juI Jyij üI tüUI j) ^jp

J.I y\ id yj' Id-tAy jjI Jü.»^l lM la..21 cCP->t-üi

. Jujw: :JjIyjJI jIkljüI cıA-->t_LİI ya :JII Gü °^y .oyP- ySIi)

. js> I «uI^p Lf 2I-ii c^vLaİIj Jjy y ^ipy y aUİ -C^p <3 lil :üL^- 3ü

94. (299) (6081)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Sizden biri, helaya girince sakın şu duayı okumaktan aciz olmasın: "Allahiimme innî eûzu bike mine'rricsi'nnecesi elhabîsi'lmuhbisi, eşşeytani'rracîmi (Allahım, ben pis, necis, habis ve muhbis olan şeytan-ı racimden sana sığınırım." 1 ^ 3

y ^jP cü-^lüy y~Ğ-\ y& y ^ÇpLc'‘'| y& yf^pljy- id . y Üy4* ld-ld- 301. 6082. 95.

:-dly4 4)(4 ~~* y. Jjp^! ^(.»^ülpj e£^' Jİp CJa>\ çjiJl 4 ^-* 44 « :Jü y* çy- üI 5 lS~:JIl ‘dilli

. j*> I c-olj -jg-ii)! \-İj£

95. (301) (6082)- Enes İbnu Malik anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) heladan çıkınca "Benden ezayı giderip afiyet veren Allah'a hamdolsun!" derdi.

* OTURARAK BEVL

yt* LyaS' y\ ı_)op c£.®l> tjp ‘‘‘^1 ^1 p:^^4 o^p ^yp y) id .dîly^il-t-p üj y- lo-t>- 308. 6083. 96.

:.ülyjJI ^jp cL^jü c 4 j »UJü 34 !3 «p Ü« :3^üi .L«jü 3y:' bly İ-f~ Atıl 3y4) ^,1) :3ü t^«p

. ‘UÇOW2J ^İP (3^^

96. (308) (6083)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben ayakta akıtırken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni gördü ve: "Ey Ömer! Ayakta akıtma!" buyurdu. Ondan sonra bir daha ayakta akıtmadım. Mj -^

cf- lf 4oojv2j cjtSsiı ^ Ç£s^ c ts>y^ tâ 'y}y^ tâ .J^-aJı ^ 309. 6084. 97.

:3j-ûj bl cAjj 3^ ^ ^4"

3 ^ :^« s 3 ^lwUp 3 , 3^*:<uiolp oowL>- J(3^ :3 jÂ-ı

. 4jİx^i? ^İP

97. (309) (6084)- Hz. Cabir İbnu Abdillah anlatıyor "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) ayakta akıtmayı yasakladı. Muhammed İbnu Yezid Ebıı Abdillah'ı dinledim, diyordu ki: "Ahmed İbnu Abdirrahman elMahzîımî'yi işittim, diyordu ki: "Süfyanıı's-Sevrî, Hz. Aişe'den rivayet edilen "Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ı ayakta akıtırken gördüm" hadisi hakkında: "Bu işi erkek, Hz. Aişe'den daha iyi bilir" dedi. 11501

AÇIKLAMA:

Ayakta akıtma caiz mi değil mi münakaşa edilmiştir. Çünkü cevazına işaret eden rivayetler de vardır. Netice olarak şu söylenebilir: Hanefî ve Şafiî fakihler, şer'î bir mazeret olmadıkça ayakta su dökmenin tenzihen mekruh olduğunu söylerler. Ancak Hz. Ömer, İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sabit, Said İbnu'l-Müseyyeb, İbnu Şirin, İbrahim Nehaî, Şa'bî, Ahmed İbnu Hanbel ayakta akıtmanın mekruh olmadığına, caiz olduğuna hükmederler. İmam Malik de sıçrama endişesi yoksa mekruh değildir demiştir. 11511

* HELA ADABI

y öjö-i y Atıl -lp j,ı y jjjj y& C-Ucü’ y Uf y \jjjs~ 317.6085.98.

,« ' 0 o,, * * t ^ J jı -go ^ , t. * } A

lAjljjJl 3-3-dÂ °^jA Jjl İjlj »4 İ^aİl tt y* Jji lil

. 4pL«^

98. (317) (6085)- Abdullah İbnu'l-Haris İbni Cez' ez-Zübeydî anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ? ın: "Sizden kimse kıbleye dönük halde akıtmasın" sözünü ilk işiten kimseyim. Bunu insanlara ilk söyleyen de benim" dediğini işittim."^ 1

lîjls- a ıv. öuöö. yy.

3' 3ol İ~f~ ^ ^ 3 ^ 3^ AJ

. Aj ıjldtvJ OoJjkLî .(JlA-l (Jyfr£- Ojj JJİ i J^S. Jj_o

99. (319) (6086)- Ma'kıl İbnu Ebi Ma'kıl el-Esedî (radıyallahu anh) -ki Resulullah'a arkadaşlık yapmıştıanlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) büyük veya küçük abdest sırasında iki kıbleye yönelmemizi yasakladı." 11531

.AİI'-Up y ^jL>- y^ CjdjJl y£- yi Uf y Uf . y UfuA 320 . 6087 . 100 .**

lAa < 3 -d 5 -H 5 ' O -^ 1 jl ‘ül İ~f~ aUİ JyTjj ^Lp ‘ü' -tpA’

|CE.ax3> 3

Oi>

100. (320) (6087)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlattığına göre, kendisi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) , m, büyük veya küçük abdest bozarken kıbleye yönelmeyi yasakladığına şahid olmuştur." 1 ^

tf' jjI (Jll 321. 608S. 101.

101. (321) (6088)- Hz. Cabir (radıyallahu anh), Ebu Saidi'l-Hudrî'nin: "Resulullah, beni ayakta, su içmekten ve kıbleye dönük olarak akıtmaktan yasakladı" dediğini işitmiştir. 1 -^ 1

^ Uj-L>- 324. 6089.102.

‘.^\jİ£ .<lL3l o! İ-t ajü (J -^p ^53 :c3ll $<u£olp ^jp ^jp cc-d-v^Jl ^

t£İü4-l 3L>- ^jP COjy^ül JjjüJlwLp Üj .-LJp ^ I ıjIlg-ÎÜl jh 2l3.»<J_ î 3l ^_IxJîjÇ . L&jlii -ti

■ 4Ji>j 3 3jj 3 <J^**4t* cc3-vs2Ji u î ^ ~üı^- (14

102. (324) (6089)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m yanında, fercleriyle kıbleye yönelmekten hoşlanmayan bazı kimseler zikredilmişti, şöyle buyurdular: "Bunların öyle yaptıklarını sanıyorum. Benim abdest bozmak üzere oturduğum yeri kıbleye çevirin." 1^1

^jp ^ ûtü ^jp - cı5^*-*4 ^y. . jtj^r ^3 .ji3o \ljjs~ 325. 6090.103.

CİJ-A

j jj*

, 01 c<uj!jİ .(JjO 4İ^âJl 0! İ-t 3 y^j :(Jll

iJlAÜi

103. (325) (6090)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), akıtırken kıbleye yönelmemizi yasaklamıştı. Ancak, vefatından bir yıl kadar önce ben onun kıbleye karşı akıttığını gördüm." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Şarihler gerek büyük, gerek küçük abdest bozarken kıbleye yönelme yasağının açık araziye mahsus olduğunu, ev içinde böyle bir yasağın olmadığını söylerler. Nitekim, mü'minleri bu hususta ikna için 102 numaralı hadiste görüldüğü üzere Aleyhissalâtu vesselâm, evdeki hela taşının kıble istikametine çevrilmesini söylemiştir." 1 ^ 1

* İSTİBRA

Uj : Ju jjİ tu y. -4^- fd-tA) ^ 4 ^4 4 ua- 326. 6091. 104.

Lj-cS- i‘ULİA' yy ^~^ 2ü .o^S4 4-4ü fSltAl 2ü lit« Atıl 2jA) 2ü :2ü -^3 ^343 A

. ^JUX^0 AjLA j^ 4 ^v2J ‘ ib 2' Uj jjI 13 .j^jüJlwLp

104. (326) (6091)- İsa İbnu Yezdad el-Yemânî babasından naklen diyor ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz akıtınca, erkeklik uzvunu üç sefer çeksin." 1111111

AÇIKLAMA:

Bu tavsiye istibra için yapılmıştır. Yani küçük abdest bozduktan sonra idrar borusundaki akıntının kesilmesi gereklidir. Bu, şahsa, şahsın yaşma göre değişen usullerle

tahakkuk eder. Biraz beklemek, öksürmek, bir müddet yürümek, hadiste gelen tavsiyeye uymak, bu usullerden birkaçıdır. İstibra yapılmadan abdest alınır, sonra da bir sızıntı -az da olsa- meydana gelse abdest bozulur. İstibra ameliyesi daha ziyade erkeklere mahsustur." 1111111

* YOLA ABDEST BOZULMAZ

a Ja* ^44 y 343“' 4^4^ 4 -^4 4^5- UjJjS- 328. 6092. 105.

ö-tAjb 3 yi 4 ^ (^4 . 44 ^ L4p ^ ji Lç 23 “ (2 ^4® ülY : 2 ü

l8 / ^ ^ ^ ^ ^ O ^ O O fi ^ fi / ^ ^ 1 1 s✓ ^ ^

-Lp 1j 3 ■rr 4Wİ jj-4) C-^P 41 La .4j

yy 0^1 Ijjîjl« İ(J yiu # AÜİ (JjAj CPjtP** -liü .<tJlî ^İP t V')
^cİüh ^ ^1 (JjAj /*£■ CP-U£ Oj-l53xiI I)| ! yt-S' y?

. j>~ 1 jj^A 5 *ı>-^PÎ U-î cp-O-I j/Pj .t_jLow3 o^Ipü : »IjIjjJI
3?.»Jkji3I 4İ

<3ıl

105. (328) (6092)- Ebu Said el-Hımyerî rahimehullah anlatıyor: "Mııaz İbnu Cebel (radıyallahu anh), Resıılullah (aleyhissalâtıı vesselâm)' m ashabınca işitilmemiş şeyler rivayet ediyor, onların işittiği (birçok) şeylerde de sükut edyordu. Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ)'a onun rivayet ettiği bir hadis ulaşmıştı ki:"Allah'a yemin olsun! Ben, Resıılullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m bunu söylediğini işitmedim. Muaz'ın, kaza-i hacet hususunda sizi yakında fitneye atmasından korkarım!" dedi. Onun bu sözü Muaz'a ulaştı (ve bir gün) Abdullah'la karşılaştı. Muaz:

"Ey Abdullah İbnu Ömer! Şurası muhakkak ki, Resıılullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'dan gelen bir hadisi tekzib etmek

nifaktır. Bunun günahı da bunu söyleyenedir. Ben, Resıılullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m şöyle söylediğini kesinlikle dinlemiştim: "Lanete sebep olan şu üç şeyden kaçının: Suyun geldiği yollara, (halkın istifade ettiği) gölgelere, yolların üstüne abdest bozmak." 11 ^ 11

jS^r D 3A-9- 1 d-Ajy* :AtL (Jlü :(Jü tjo&j 3 a ^ . Lp D 3h -t-LP d-vs- 329. 6093. 106.

4 AÖ-1 çLiüj ol3-l G ■ 43 p öc:f»3L ^p aUİ (Jtü -d^* ÇaDİ^A

Cf' jp L>'U ilgili

106. (329) (6093)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyururlar ki: "Geceleyin yolların üzerine yatmaktan, oralarda namaz kılmaktan sakının. Çünkü yolların üstü yılanların ve vahşi hayvanların sığmağıdır. Yoların üzerine abdest bozmaktan da sakının. Çünkü, bu lanet vesilesidir." 111 ^

^gliı j! 3 a 3a ^p 3a 34 ^ .-üu*- 3 ^ jjJLp d 3/ -dP d-cs- 330. 6094.107.

a] jyj.1 o.slı~d 3 $ ■ Jd]' Ao^l 3' sp^u ^ıp ^44 üi

107. (330) (6094)-Salim (radıyallahu anh) babasından naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yol ortasında namaz kılmayı, oralarda büyük veya küçük abdest bozmayı yasakladı."UM

* HELADA GÖZÜKMEMEK

üA ^İÖI4~l çtİ2p ^jp ç 3^3' «C..P ^p c-CwP ^^»p d . aüIpp ■ üj-v>- 332. 6095. 10ü.

. o^dd :PjiijjJı 3 $.A* .jLL 3 ^ 33

108. (332) (6095)- Hz.Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir seferde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdim. Abdest bozmak üzere uzaklaştı. Sonra geldi. Su istedi ve abdest aldı. nJ -^

I ^jp ^ c ^ ^ • ^ 339. 6096.109.

:UÜ> £jJLa« .)jl *''£^3 <J^( ))ıjyç-l3< I dÜJ Cpol« jl SIjli .jjLC-3 ^

. j .j-o-P - Cpo*a^- 3>i

109. (339) (6096)- Ya'la İbnu Mürre, babasından naklen anlatıyor: "Ben bir seferde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberdim. Bir ara kazayı hacette bulunmak istedi. Bana dedi ki: "Şu iki bodur hurmayı bana getir ve onlara: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sizin (sütre olmak üzere biraraya gelmenizi emrediyor!" de!"

buyurdular. (Ben de dediğini yaptım), onlar hemen toplandılar. Aleyhissalâtu vesselâm onları sütre olarak kullanıp, kazayı hacetini yaptı. Sonra bana:"Ağaçların yanlarına var ve onlara: "Herbiriniz eski yerine gitsin!" de!" buyurdular. Ben emri onlara ulaştırdım. Onlar da yerlerine döndüler." 111151

y yi JjI .aİlİ-Ip y âi~ yJJ>- y JJlp y -tI^ Uj-IA 341. 6097. 1 10.

‘•çfö y] cf ‘>3- J>. 4^4“ cf- ü>. J*î JÂ

' ' * ' ' ~ t ' ' * II * 's ' '

Jli ,ıjiA^? o^U-3 3 dr 4 ^ (3^ tt aWİ

. ^jL^vvüI ,aj .]qjum !(Jüj . 3 û^IpI ^ olüiÜI 3 .Oow3-I oi^S3

110. (341) (6097)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir defasında dağ yoluna saparak küçük abdest bozdu. Abdest bozarken, (yere yaklaşarak nazarlara ve sıçrantılara karşı ihtiyat maksadıyla bacaklarını öyle açtı ki) uyluk kemikleri yerlerinden ayrılacak diye içimden ona acıma

geçti. "Ii«l

* DURGUN SUYA AKITMAMALI

:Jli ty^p y\ yi t^slj Jp coJJî tj) y) Aj ■ y fd .J)l)lJl y id y. Ld-CS- 345. 6098. 111.

■‘47 <_Jp jA -- 4 .ı 3 l >*~4 ‘us ‘1 ojy y) y) .t_A^scvİ 5 oiLu^l :-dljjJl Jş.»^îllil ^Udl Jş ^S 7 ;>-CS -1 tt ’tt aUİ JjA/j Jli

. »*jl 3 l ç-llltt Aail J$

111. (345) (6098)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse (akar olmayan) durgun suya küçük abdestini bozmasın." 11511

AÇIKLAMA:

Nevevî'de gelen açıklamaya göre, su içerisine büyük veya küçük abdest bozmak, suyun durumuna göre haram veya mekruh hükmünü almaktadır: Su akıyor ve çok ise mekruhtur, azsa muhtar görüşe göre haramdır. Su durgun ve çok ise yine haram değildir. Durgun ve az ise muhtar görüşe göre haramdır. Suda büyük abdest bozmak da küçük abdest bozmak gibidir, suyu kirletme yönüyle aynı hükme tabidirler. Su dışında bir kaba abdest bozup suyun içine atmak da, suyun içine abdest bozma gibidir. Su kirlenmiş olur, bu kirlilikten haberi olmayanlar bunu

kullanabileceğinden bu yasaklanmıştır. Usulcülere göre "yasaklama" haram ifade eder.İslam'ın bu yasağına uyulduğu takdirde nehirler ve denizler kirlenmekten korunmuş olur. Az yukarıda (6089 numaralı hadiste) geçtiği üzere, suyun geçtiği yollar üzerine abdest bozmak dahi yasaklanmıştır. Bütün bu yasakları suların kirlenmeye karşı korunma tedbirleri olarak değerlendirmemiz gerekir. "Resulullah'ın hadislerinden hareketle, günümüzde ortaya çıkan kimyevî kirleticilere de yasağın teşmili gerekir. Bu yasaklara riayetsizlik bugün birçok kıyı ve körfezlerimizi, hatta kocaman Marmara denizimizi kirletmiştir." 115111

* SİDİK SIÇRANTISI

:Jli toyy* e£0*-3 Jp yi c^Juiîp I yi lyp y\ id ,<jl âp Ld .yy* y\ y y\ lduA 348. 6099. 112.

. :ohjjl J$.»jjdil y* *y\Xi Jx 4 l« \tt Atıl J y*j Jli

112. (348) (6099)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kabir azabının çoğu sidik sebebiyledir." 115111

* BEVLEDENE (AKITANA) SELAM VERİLMEZ

1 6y'j& yi' y\ yi c y 1 yi ^P £ 1 A ■ ^Jp y lâj . jlip y. Lcj-Vs- 35 1. 61 00. 1 13.

(J.föyJl 4İp îj 'jp AİSy 4J-4 illi .4İp Sji ps <.*p p p^J .J^i; yij tt ^i\ ^Jp J4-j y

^ y^ -pö-' (Jiij.cı.* j-Ö-1 aa 'jj jj'j y a-3~~« ^ju*yp oalc-ü :- ülj)jJ'

.,*^3' (-.A <3 ajB jj' oljj . y^s* y^ 3 ' âjUj y* s-b>- lAj-Ö-İ y^ :3-A—Jl (Jlij.oLfj^jilj o İpi'

113. (351) (6100)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah bevlederken, yanından geçti ve selam verdi. Aleyhissalâtıı vesselâm, selamına karşılık vermedi. İşi bitince, ellerini yere vurup teyemmüm etti, sonra selama mukabelede bulundu." 11 ^ 1

y.^~ y^ ^043 y y) y^ y y^ 3 Ej .-t-*—. y ^İAj O 1 —- AİÖ-I oÂa .J--* ^•S' IİI« iİ~I~ AİI' (JjA) aJ tjLûJ . t UİP ^ib -9 .(JjİŞ jA*) İ~t~ . aj ipJ i İJjj^ jü .oitp :JjIjjJI 3->>4iili i;' tdJJi Iiiü jj iIiI) .pi

ip i3İa 352.6101.114. 4* :: '4) Ü>î p'p- o?

114. (352) (6101)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) küçük abdest bozmakta iken bir adam yanma geldi ve selam verdi. Resulullah ona: "Beni bu halde görünce selam verme! Zira sen bu durumda selam da versen ben senin selamına mukabele etmem!" buyurdular."^

* SU İE İSTİNCA

Cjjj' jj' ^ğj-iA : 3 ü .ülüsA jj' y aAİİ? ^j-iA 3 y ’Kşs' Uj .jLİp y ^Lx-a lo-ü- 355. 6102. 115.

' o-İa ü' cd-EL* y (j~Â j'j caUİ-Up ^jj JjLAj c^jLaj (I . ojj~- ! 0- (yyIoJJi' ' ICA aİIİj 'jJ glabj ü' öy^z. 2AÜ :c3jJ AJ

' ÎSjjüICE Sojpy I3jXj :'jJü ?^ 3 j 3 ^ Uü .jjpll 3 33 ^ ^j' -ti aü' jj !jL/ 2 j ' Ü« ’.İ-İ- aü 1 3 jİ*j Jii)108. :aj

b' 2 j-ü i 4 j>üJ^j 3 ' ^jj aup :Jj'jjJI 25.»ojiS2I*j , 2 li j 4 ^t< : 3 ü ,^L3b

.a-jjj'

115. (355) (6102)- Ebu Siifyan (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bana Ebu Eyyub el-Ensarî, Cabir İbnu Abdillah, Enes İbnu Malik haber verdiler ki, Tevbe suresinin 108. ayeti -ki meal-i şerifi şöyledir: "Orada maddî ve manevî pisliklerden temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da çokça temizlenenleri sever"- nazil olduğu vakit Resulullah: "Ey Ensar cemaati! Allah sizi temizlik hususunda övmektedir, (bu övgüye sebep olan) temizliğiniz nedir?" diye sordular. Onlar da:"Biz namaz için abdest alırız, cüniiblüğe karşı yıkanırız, su ile de istinca yaparız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Övgü işte bunun için! Buna devam edin!" buyurdular." 1 ^

y& &e£ 0 ^hJ' -bj y& ^ y^ y^ ^^43 Ej .yLy y Ej-VA 356. 6103. 116.

c^rlA jj' Uj . A&Iy y yy^~\ jj' 3ü.3j 4-EJ ç-'j^ ob-tAjj oLdjü '3^ y 1 3^® .Ej 4j-tü« 2pj*4 jl3 # b)'

d\j ; j pj3-' ^ü-j ‘^ 33 ^ 3) a_a*—3 :Jj'IjjJi 25- o jj^- ^ .j-ü-' 3' ^ :ü .^a^-IjJ' üLaJA 3 İ33İ5

. A-Jjj' Aj jS' UÜ5 C(2jJ-i' üCÂ"* 1 ^ A^JcJj AÜjj

116. (356) (6103)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) demiştir ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) makadım üç sefer yıkardı." İbnu Ömer de şöyle demiştir: "Bunu biz de yaptık ve makadı su ile yıkamayı bir şifa ve temizlik vasıtası bulduk." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, büyük abdest bozduktan sonra makadm su ile yıkanmasını irşad buyurmaktadır. Önceki rivayette, bu hususa teşvik eden ayetin nüzul sebebi belirtilmektedir. Bazı rivayetlerde ayetin, takva üzere bina edilen ilk mescidin kurulduğu yer olan Kıba halkı hakkında nazil olduğu tasrih

edilir.Büyiik abdestten sonra makadm yıkanması farz değildir, ancak fevkalâde ehemmiyetle teşvik edilen bir sünnettir. Yıkanmaması namaza mani değildir.

* KAPLARIN ÖRTÜLMESİ

Cl .^ yı y> lyy*" ^ yı yı 4-«-*a£’ \15jS- 361. 6104. 117.

(3. < Oj'*'4 c 45*1^3 cojj^lsJ ç.ljl ^ ^ £-w?l C-u5^ lc3l$ $<u£ulp c4^3« j^l £y\

• yı jHr" iAjljjJl

117. (361) (6104)- Hz. Aişe anlatıyor: "Ben Resıılullah için geceleyin, üzeri örtülü üç kap hazırladım; birisi abdest için, birisi misvak için, biri de içmesi için." 11151

^p jd *toi ^p öjj^~ j,ı 3 ^ ‘tüip Ld ,pxJsi 3 ^ id ,<x J 3 J 1 ^y t ^Lp cjA y:' Ld-xs- 362. 6105.1 İS.

:-tsljjJl lpq yd cd-3l y* jy52 Ad ı jdl xxj-Lp qJ tud-l 3i °)y ^ ^ ^ A^ 5y3) Odf :3lü S^Up ^jjl

. .jdkl ^yj j^İ2 ^ . t_jLOW5 Oilud

118. (362) (6105)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), ne abdest suyunu (hazırlama ve dökme işini) ne de sadaka dağıtma işini başkasına bırakmaz, bizzat yapardı." 111 ^ 1

3Â lo j^ 3A 3A ‘ 0 A!) 4 c/. c)- -%y CS- 3-A^‘lJ

j) yj *d}L>- :-dUyjl 3.dili 3b y-k cddp' ui c-d-lj ^d^ 3r*

caİİj 3 yjAp ı3iU- 368. 6106. 119.

l 1 f 6 i ' O t ' s S

tt aü! l) j4jjj L^jjI !c3lJ ^<uiolp

. Juv? t

jAr-3 1

119. (368) (6106)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ikimiz de tek bir kaptaki suda)n abdest alırdık. Bundan önce suya kedinin değdiği de olurdu." 11771

* KEDİ ARTIĞI İLE ABDEST

3 >p objh (j,ı 3 ? yyApi-^A id . di cAp^®-*!! aa 3^ A^ -AA Aj . jLa 3 : -xa^ id-x>- 369. 6107. 120.

3jyd- yjI oljj 35.»A-î-A L&I cöo3^1 3A g7 *1)1 JyA) Jll :JB -°AlA ı_3 3A 'ü-iid jl 3 a 'jA

. jdto yj y*y ^j^-A Ao-X?- ^y> cx>wç-tv5

120. (368) (6107)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Namaz kılanın önünden geçmekle) kedi namazı bozmaz. Çünkü o, evin (demirbaş) eşyasındandır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bazı hadislerde namaz kılanın önünden kadın, siyah köpek ve merkebin geçmesi halinde namazın bozulacağı ifade edilmiş ise de, İmam Ebu Hanife, Malik ve Şafii hazeratı, başka rivayetleri esas alarak hiçbir şeyin namazı bozmayacağını belirtmişlerdir. Sadedinde olduğumuz hadis, kediyi merkeb ve siyah köpekten ayırmış olmaktadır. 11 ^ 1

* KADININ ARTIĞI İLE GUSÜL

İ4- 3giiı 5ıs~: jıi 3 a “-t’jAO (jp ojLAd-i (_^ı 3 ^ ‘3İ4l)~"i 3 a ‘Â 1 ' ■'^a ^ 3h A)1a 375.6108.121.

S',/** J,* O *

. IdjIjjJl ^ .‘ü ; d>-U/ 3 43>3; Oj . A>-İJ 4İ.AİJ

121. (375) (6108)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) ve ehli, tek bir kapta yıkanıyorlardı. Onlardan biri, arkadaşının (guslettiği suyun) artığı ile yıkanmazdı." 11 ^ 1

* KADIN VE ERKEK AYNI KAPTAN GUSLEDER

^jp aİ1İ-Cp cdAy-- Üj I —4-1 Iaj . y\ Lo«ij>- 377. 6107. 122.

^ £ x > 0 0 J Jl * s S ' ,

. UİİJjJl 3-A^J (Ir^ TT aWİ l)J-^3 ^aWİwLP ^ jdl>

122. (379) (6109)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve zevceleri tek bir kaptan (su alarak) yıkanırlardı." 1 ^ 1

* NEBİZ İLE ABDEST

^ ’(S^~ ^y ^ .<tui 3 ^ ^ ^ 3 ^ £y y} 384. 6110.123.

^ aMİ 3^-^j l)1 Ç^^*-*-**-* ^j} aMİAaP cki^y^- ^ j^o-p l3 Cj^" j-® ^j-p ^jp

<jd« ^^Ip cu>-3-' cu>~ı>- l3& »34^ <ui? 3yi« jll .yiSi 3 Â3 3? i • *<3^ ^o-Up«

. oj\p^ o^S3 ur cd-o~3-l L&l -U_p

123. (384) (6110)- Abdullah İbnu Mes'ud anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana, cin gecesi: "Yanında abdest alacak su var mı?" diye sormuştu. Ben: "Hayır, yok! Ancak bir kabın içinde bir miktar nebiz var" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hurma temizdir, su da temizleyicidir!" buyurdu ve hemen onunla abdest

aidı/'UM

AÇIKLAMA:

1- Cinler gecesinden murad, Resulullah daha hicret etmemiş iken, Mekke'nin Cehun adlı dağında, cinlerden bir grubla karşılaştığı gecedir. Bu miilâkata İbnu Mes'ud da katılmış, Resulullah'ın çizdiği bir daire içerisinde uzakta Aleyhissalâtu vesselâm'ı beklemiştir. Sabaha doğru gelen Resulullah, sadedinde olduğumuz hadiste ifade edildiği üzere abdest suyu sormuş, su kabından nebiz yani hurma şırası çıkmıştır.

2- Hadis, şıra ile abdest almanın caiz olduğunu ifade etmekte. Halbuki, teyemmümle ilgili ayette "... Su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm edin..." (Maide 6) buyrularak mutlak su bulunmadığı takdirde teyemmüm yapılması emredilmektedir. Ayet Medine'de nazil olduğu için, hadisteki ruhsat neshedilmiştir. Dört mezhebin imamları, temiz olduğu kabul edilen gül suyu, hurma suyu gibi herçeşit şıra vs. ile abdest alınmayacağını beyanda ittifak etmiştir. 11 ^ 11

2p ^j^r 1 . açJs A-? Uj bj 1 .^Lua-dı -tJjJı Ldap- 385. 6111. 124.

(JjA) (JLûj . aA 32A Jş !-Aj i • *72 ^y (Jü İ~t~ aİlİ 3yA) 2! t^ykp ^jy aİlİ -Lp J^p

A*3 ^y\ 0-lUv 3 .L_Pw2jJ Aj yy -\İ ^yLp ^-yl . Aj ca2p d-A* 2 - 2 »^İP A-A* . î-^3 ^5^ 4^

124. (385) (6111)- Abdullah İbnu Abbas (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), cin gecesinde İbnu Mes'ud'a: "Yanında su var mı?" diye sordu. O: "Hayır su yok. Ancak bir tulumda nebiz var!" deyince Aleyhissalâtu vesselâm: "Hurma temizdir, su da temizleyicidir (binaenaleyh nebiz temizdir) bana dök (abdest alayım)" buyurdular." 11211

* DENİZ SUYU İLE ABDEST

(.02\y* ^Xj

3^' 3 ^

rjj ^y. £y 3^ Lf- 3^ -387.6112.125.**

-3^ clA

I idiljjJl ^ £jjhl . ojL« j^^JaJi ^&« !(JÜjİ İ~f~ 4^1 23i o^SliI .^>3l oI3jj ^]J . ^jL« ^- 4 ^

.igiL» 4 Jİ ^AÜâJli .<tul y& Oo-L^-I I3& iS^j Lclj .^J a^>w? j .{^*>\jâ}\ y\ Iijj . j^*>\jÂ}\ y* ^ 0-^0 Lo-L*wa 0 ! | .oLSJ

. ££J»^3I I .Jj^kll \jjb y*

125. (387) (6112)- İbnu'l-Firâsî anlatıyor: "Ben ava çıkmıştım. Yanımda içine su koyduğum bir kırbam vardı. Deniz suyu ile abdest aldım. Durumu Aleyhissalâtu vesselâm' a sordum. Bana: "Denizin suyu temizdir, meytesi (ölüsü) de helaldir!" cevabını verdi.

(jJ y CS' ^y. £jj 3" .^jj ^ y y‘^ a ^’ 392. 6113. 126.

:c2lS 4İ)I (Jjyj C->4j <UİjJ 4^1 CpJISJ) (.yCy C<üoi (,AjJS- y&
4»C^_IP <Ço I cölÂP- ıjL^JİP 33^ C^jİlİP

. 4a3 ^. w\p-IS jj&j 4 ^jLİ lj I . ■/■/■ iJs'

126. (392) (6113)- Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı Rukiye (radıyallahu anhâ)'nin cariyesi Ümmü Ayyaş (radıyallahu anhâ) demiştir ki: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturuyor olduğu halde ben kendim ayakta olduğum halde (gerekli hizmetleri yaparak) ona abdest aldırırdım." 1 ^ 1

* UYKUDAN UYANINCA EL YIKANIR

^jp 3 p 3 I JjL c4a3 3^ 3 aUİ-Lp D 3 4 I 3 A Lj-ii- 394. 6114. 127.

< 3 .»4-4-4: ^ 3 *“ ^ ^ 3 3 â 4 o4i 3-* 3-4-1 JüLJL-l lîl« : İ-İ-aüI JjAj JIl :JIl sol Ap cIL* 3 ^ o-p^-A

-M ^Lp

127. (394) (6114)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz uyanınca elini yıkamadıkça su kabına sokmasın." 1 ^ 1

* ABDESTTE BESMELE

^ ^«Lp y\ D .j3o 3 ^ .^i 3 -ı 3 jjj io .ş.o^t 3 y\ Loja 397. 6115. 128.

j,l 3 p col 3 p j,l ^ ^oj ^p ıAü 24 3-ü4 D ^

:JjljjİI ^.»^Jp a' çp- 4 ^4 ! « Jil ’.İ-f- jI

j

128. (397) (6115)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üzerine besmele çekmeyenin abdesti yoktur." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadisin zahiri, abdest için besmele çekmenin farz olduğunu ifade etmektedir. Ancak, fukaha bu mevzuda gelen başka hadisleri de gözöniine alarak, bunun zahiriyle amel etmemiş, besmelenin abdestte sünnet olduğuna hükmetmiştir.

cÜ£-IpIAJI Jjd* ı^_y) ^pAp ^ J^P J^P ^y\ Uj .^Jb\y>\ \jJiJS- .400. 61 16. 129.

y y&ı 34 « 03 » 6 j -44 41 (*4t 44 34 63 -4 3^4 34 =035 « : jıS ^ 3 ^^ ü3 ‘? 4" 3^ 3^

; ‘^) t ^^wp(t id l Lıj ^‘^ f — p~I l 4Ls. y?^ 1 - ^i 1 ı —p~ f ~.^J 0'O (* ^^4 '

2^ i' Jp , j. ^Lp . ^ ^ Uj l . —ljİ5 l 4^ e$• ^^.üp ~^ ^ 1'^.p’ Üj . jIkil!

. j\^Jl ^>6^1.1 (3 ^5*-i J-ûi c^<>^İ.IwLp <u

129. (400) (6116)- Sehl İbnu Sa'd es Saîdî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest alırken Allah'ın ismini zikretmeyenin de abdesti yoktur. Resulullah'a salat (u selam) okumayanın da namazı yoktur. Keza Ensar'ı sevmeyenin de namazı yoktur." 11531

AÇIKLAMA:

1- Hadis, abdestsiz olarak farz, vacib, nafile hiçbir namazın kılınamayacağını, kılındığı takdirde kabul edilmeyeceğini

ifade etmektedir. Ulema bu meselede ihtilaf etmez: Abdest alabilecek durumda olan bir kimsenin abdestsiz namaz kılmaması gerekir. Ancak, abdest almaya güç yetirememek, su bulamamak veya su olsa bile can tehlikesi ile suya gidememek, sağlığa suyun zarar vermesi gibi hallerde teyemmüm abdestin yerine geçebilir.Teyemmümiin ne şekilde olacağı hangi şartlarda caiz olacağı ilgili bahiste açıklandı.

2- Hadiste temas edilen diğer bir husus abdest sırasında Allah'ın zikridir. Allah'ın zikri besmele çekmekle tahakkuk edebileceği gibi, hamd ile de, kelime-i tevhid, kelime-i şehadetin söylenmesiyle de tahakkuk eder.

Ancak, me'sur olarak, hadislerde bismillahi velhamdülillahi cümlesi, ÇfcP cs-^- <ü)l

^0(j4cümlesi tavsiye edilmiştir.Esasen, Resulullah başka hadislerinde her bir hayırlı ve meşru işin besmele veya hamdele ile başlamasını, aksi takdirde hayrının güdük kalacağını irşad buyurmuştur. Abdest gibi hayrı pek ziyade olan bir amelin besmele ile başlamasının ve abdest boyunca zikrullahın devam etmesinin ehemmiyetine elbette dikkat çekilecektir. Resulullah Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'ye şöyle buyurmuşlardır: "Ey Ebu

Hureyre, abdest almak istediğin vakit j aü\

"Allah'ın adıyla başlar, (bu hayrı müyesser kılan) Allah'a hamdederim" de. Zira böyle dersen, aldığın bu abdest bozuluncaya kadar, amelini yazmakla muvazzaf melekler, senin için sevap yazarlar."Abdest alırken besmele çekmemenin hayırda meydana getireceği "güdüklük"ü bir başka hadis şöyle açıklar: "Kim abdest alırken zikrullah da bulunursa bu, onun bütün bedenine bir temizlik sağlar. Kim

de Allah'ın adını zikretmeden abdest alırsa, bu da onun sadece abdest uzuvlarına bir temizlik sağlar."

3- Hadis, zikrullah olmayan abdestin abdest sayılmayacağını da ifade etmektedir. Hadisin zahiri, her ne kadar böyle bir abdestin batıl olduğunu ifade etmekte ise de, alimler, başka rivayetlerde gelen tasrihata dayanarak bunu kemale hamletmişlerdir. Yani, "zikrullah olmayan abdest, kâmil, mükemmel bir abdest değildir" demişlerdir.Zahiriye mezhebi, zikrullahsız abdestin butlanına hükmetmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve diğer birkısım alimler, "zikrullahı bile bile terkedenin abdesti batıldır, unutarak terkedeninki batıl değildir" demiştir. Hanefîler, Şafiîler ve Malikîler ise, zikrullahın sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bir görüşünde Ahmed İbnu Hanbel de böyle hükmetmiştir.Gusül, teyemmüm, abdest aynı hükme tabidir. 11511

* TEK AVUÇ SU İLE MAZMAZA İSTİNŞAK

H- Atıl t ^4 ^ Ej .404. 6 İ i 7. i 30.**

. jJU- 4L 3 0 Ç>- ^ 44 “ *-4 lüjljıyll 3--^|5 di) di) ^3

130. (404) (6117)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı. Bu esnada bir avuç su ile üç kere mazmaza, üç kere istinşakta bulundu." 11521

AÇIKLAMA:

1- Mazmaza; suyu ağızda dolaştırarak ağzı yıkamaktır, istinşak ise burna su çekerek burnu yıkamaktır. Dilimize bu iki kelime de dinî tabir olarak girmiştir. İstinşak bazı hadislerde istinsar kelimesiyle de ifade edilmiştir. Mazmazamn kâmil manada gerçekleşmesi, suyun ağızda çalkalanmasına bağlı ise de, cumhur bunu şart koşmamıştır.

Ağza alman suyun dışarı atılması esastır. Sadedinde olduğumuz hadis, tek avuç su ile hem mazmaza hem de istinşakın üçer sefer yapıldığını ifade eder. Ancak her seferinde ayrı ayrı suyu avuçladığım ifade eden rivayetler de var. Keza ağıza bir kere, burna bir kere su verdiğini ifade eden rivayetler de mevcuttur. Aynî bu meselede geniş bir tahlille bir çok rivayetleri kaydeder. Mazmaza ve istinşakı başka tarzlarda tarif eden rivayetler de var. Şu halde abdestin bir teferruatı olan bu temizliği Aleyhissalâtu vesselâm şartlara ve zamana göre farklı şekillerde yapmış olmalıdır.Bu meselede Nevevî'nin şu özetlemesini kaydederek teferruata girmeyeceğiz: "Ağız ve buruna ne şekilde su alınırsa alınsın dinin gerekli kıldığı) mazmaza ve istinşak hasıl olur." Zikredilen ihtilaf en güzeli hakkındadır.

2- Mazmaza ve istinşakın hükmü gusiil ve abdestte mezhepten mezhebe farklıdır.

* Hanefîlere göre bunlar abdestte sünnet, gusülde farzdır. Zeyd İbnu Ali ve Süfyan-ı Sevrî de böyle hükmetmiştir.

* Şafiîlere ve Malikîlere göre hem abdestte ve hem gusülde sünnettir. Çünkü bunlara göre, ağız ve burun vücudun içi sayılır, "iç"in yıkanması gerekli değildir. Zührî, Haşan Basrî, Katâde, Rabia, Evzai, Leys İbnu Sa'd, İbnu Cerir et Taberi daha nice selef uleması bıı görüştedirler.

* Birçok meselede olduğu gibi bunda da Ahmed İbnu Hanbel'den birkaç görüş rivayet edilmiştir. Meşhur görüşüne göre mazmaza ve istinşak hem abdest ve hem de gusülde vacibtir. Abdurrahman İbnu Ebi Leyla, İshak İbnu Rahuye, Kasım İbnu Muhammed ve el-Müeyyed Billah gibi bir kısım alimler de bu görüştedir.

* Ahmed İbnu Hanbel'in diğer bir görüşüne göre, istinşak abdest ve gusülde vacibtir, mazmaza ise sünnettir. Davud-u

Zahirî, Ebu Sevr ve Ebu Ubeyd gibi başka bazıları da bu görüştedir.Hepsi de görüşlerinde rivayete dayanır. 1 ^ 21

* UZUVLARI BİRER KERE YIKAYARAK ABDEST

: Jıs ç^ y& c<uü y& Joj y& id . jjtd y: yjjj^j id . y>\ id-t^ . 412 . 6118 . 131 .

. yj yjJ^Sıj ^Jutv 2 j colj oilud LJpjj ojıJP (3 ~t~f~ 3j-~0 cdîj

131. (412) (6118)- Hz.Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselam)) Tebiik Seferi sırasında abdest uzuvlarını birer kere yıkayarak abdest alırken gördüm." [1941

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, abdest uzuvlarını üçer sefer yıkamak sünnettir, ikişer ve hatta birer defa yıkayarak da abdest alınabilir. Hepsi Resulullah'ın tatbikatında görülmüştür. Sadedinde olduğumuz hadis, birer kere yıkayarak aldığını göstermektedir. Bunun sefer sırasında olması, bu tarz abdeste suyun az bulunma veya zaman bakımından sıkışma gibi durumlarda başvurulmasının "sünnet" olacağına işaret sayılabilir. ^211

* UZUVLARI ÜÇER KERE YIKAYARAK ABDEST

‘3ji j) aül-up y& yı çüjjJı j) c-dd y& id .^^43 tin didîA idud- .416. 6119. 132.

«ed 3d y^^^-y yi -dli ^luv I İd* ‘ddî) id İ~f~ Atıl c-dj :3d

. ı_JUa y\ yı d-j-b- y* 3 oljj 3jî jJ y 1) y^ l£jj '(*414-1 Jlij .d-J-bU

132. (416) (6119)- Abdullah İbnu Ebi Evfa (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselam)) abdest alırken gördüm (yıkanacak uzuvlarını) üçer kere yıkamış, başına da bir kere meshetmişti." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu hükmü ifade eden başka rivayetler de gelmiştir. Abdest almada başın bir kere meshi esas olmakla birlikte, Aleyhissalâtu vesselâm'ın iki ve hatta üç kere meshettiğine dair rivayetler de gelmiştir; Aynî, bunları mahreç ve kaynaklarını da göstererek kaydeder.^211

düJl 4 (Jİ y& yı\ y& Cbl-d y£* yi* yi. «bo.^ id . yj .bo^ ld-b- .417. 6120. 133.

-d cj,l yı\ dudj .uedi; ^luv 1 l-b* <Jş.ld id l3yyd # alil 3y4) 1)14:31* 1

. 4^5 i^JS3

133. (417) (6120)- Ebu Malik el-Eş'arî anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (uzuvlarını) üçer sefer yıkayarak abdest alırdı."^2^1

* UZUVLARI BİR, İKİ, ÜÇ KERE YIKAYARAK ABDEST

jjj .JIİ 2 İİJ 1 j^jüJı^Lp . ^L&tdı jjI uio>- .419. 6121.134.

^ »<Ü | öQ^j2 4X* <üM ç^-v^J I^L&« 3^^ . 0 .jj>-lj 0 wb*-lj İ~£ 4^1 3j43 i3^ •_/■*•£• 3^ ^jP co^i ^ ^Jp C<üo!

J 4 >- 343 ^4*^ iâa« ! 3^5 * 1 ^ ^4343 • y>^y^y^ 3 * j»3Ji iâ^« 3^-^ -cjy^ C^jj

3* <UjM <—->ljjI <çpLc 4 J i4}j*L>jj o-Lp İJJ<L^ lM wL^ilj aWİ | 4İ| 0^ >X^S>\ İ4PİJİ wUp 3^3 ^ lv?jj 3*5 * 44 14i

<dıs .j^p j4* i 54 ^ .v-^iâs^^Jj ci]jjL« ^>-^jiwUpj .c^iu» 1 (3 • (31451

. 3 ^5U-l <ü .JUl 3

134. (419) (6121)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir defasında abdest uzuvlarını) birer kere yıkayarak abdest aldı ve: "Bu abdest, Allah'ın bunsuz hiçbir namazını kabul etmeyeceği kimsenin abdestidir!" buyurdu. Sonra abdest uzuvlarını ikişer sefer yıkayarak aldı ve: "Bu, abdestlerin kıymetlisidir!" buyurdu. Sonra üçer sefer yıkayarak abdest aldı ve:"Bu, abdestin en mükemmel olanıdır. Ayrıca bu, hem benim, hem de Halilullah olan Hz. İbrahim aleyhisselam'ın abdestidir. Kim bu şekilde abdest alır, tamamlayınca da eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedii enne Muhammeden abduhu ve resulrihü "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir" derse kendisine cennetin sekiz kapısı birden açılır, hangi kapısından dilerse ondan içeri girer!" buyurdular." U"1

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde abdestin meşru çeşitlerini öğretmektedir. Buna göre bütün uzuvların birer kere yıkanması suretiyle alınan abdest, namazın kabul edilmesi için şart olan temizliğin asgari şartını yerine getirmektedir. Bu kadarcık bir temizlik yapılmadan kılman namaz makbul değildir. Sözgelimi, abdest uzuvlarından birinin yıkanmaması veya "yıkama" manasını ifade etmeyecek şekilde ıslak bezle silinmesi abdest sayılmayacaktır.

2- Hadiste abdest işinin mutlak su ile yapılacağı manası da mevcuttur. Öyleyse bunun dışına çıkan mayilerle abdest caiz

olmamalıdır. Sözgelimi gül suyu her ne kadar temiz ise de, onunla abdest caiz değildir.

3- Hadis, abdestin en mükemmel şeklini de belirtmektedir: Abdest uzuvlarını üçer sefer yıkamak. Şu halde daha fazla yıkanması hiss-i zahirimize göre temizliği daha da artıracak gibi gelirse de, hakikat-ı diniye noktasından öyle değildir. Üçten fazlası israf addedilmiştir ve bunun mekruh olduğu başka rivayetlerde belirtilmiştir. Hadis, uzuvların üçer sefer yıkanmasına dair sünnetin Hz. İbrahim aleyhisselam'a dayandığını belirtir. Bazı rivayetlerde "Bu, benden önceki peygamberlerin abdestidir" diye ifade edilmiştir.

4- Hadis, abdestle ilgili mühim bir adaba da yer vermiştir. Abdest kelime-i şehadetle son bulmalıdır. Bu, abdestte kemalin zirvesini teşkil etmektedir.

5- Sadedinde olduğumuz hadis, abdest yoluyla temizlik işinin, insanlara daha önceki devirlerde de teşri edildiğini gösterir. Esasen pekçok ayet, eski peygamberlerin, beşeriyete namaz, oruç, zekat gibi dinimizde yer alan ibadetleri emrettiğini belirtmektedir. Esasen "Şurası muhakkak ki, Allah katında muteber din İslam'dır" (Ali İmran 19) ayetinde bidayetten beri insanlığa tek dinin teşri edildiği, buna da İslam dendiği haber verilmektedir. Bunu, bazı teferruatta farklı olsa da esas prensiplerde müştereklik diye anlayabiliriz.Son olarak şunu da belirtelim: Hadiste temas edilen hususlar, başka rivayetlerdede aynen gelmiştir. 12221

^ jjj atıl -Up Ld yh Ld iduA .420.6122.135.

Jd' cf- ü) c/' ‘ cy- 44^ l '°j s ey- ey*

ûyy 1 üyy C^yj y »3o4 lul Jdd oC^yd (yv?y« :JlS yİ »^y^yJl 4L4y ld*« :JlÜ .ky 0?yj4î Lp3 İ-f- aul

t 3» LÎ 4 s Clt 044j4J! iydsyy ^y-d^y !4a« :JUi .Ld Ld U«yj e » J>r l dî44 oCiyj «y-d’y l4*« :JÛ jc

o-CLv^ jJş 1 o!yjy .‘UP !4Sy 4 yj& t A) (3

■ cy^ ö*

135. (420) (6122)- Übey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) su getirtip (uzuvlarını) birer birer yıkayarak abdest aldı."İşte bu abdest vazifesidir!" buyurdu. Yahut da: "İşte bu, yapmadığı takdirde, Allah'ın namazını kabul etmeyeceği, kişinin (yapması gereken asgari) abdestidir!" buyurdu. Sonra ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı. Sonra:"Bu da, Allah'ın ücretini iki hisse verdiği kimsenin abdestidir!"

buyurdu. Uç sefer yıkayarak abdest aldı ve: "işte bu benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir!" buyurdu." 12211

* ABDESTTE İKTİSAD

:5li t yı\ y^ cA 1 —- y^ c^J. l? fliı y> y^ cÇiL Lj .^4ı ^-.Ui ■ Lj.c>- .424. 6123. 136.

o . ^"" 0 . ' s' *6 İl 9 £

. 4^ûj . ou*»^ UjljjJl ^« !(JLû3 L/?jJü 0^3 rr (J y-»j iS\j

136. (424) (6123)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alan bir adam görmüştü: "İsraf etme! İsraf etme!" buyurdular." 1 ^ 1

aw!wLp . 44*3 ili .425. 6124.137.

c "/"/■ o l • Jj^p aMİwL«p

cep*-/? o^Lu*»i C-»4S^ tl)!j .j%Ju« :<J^ :3 LûÎ »?<—lü>& L«« :<Jdıi ,14yü

. 4^4 /^JİJ 4jil*Lp ç_JL*^İ2j

137. (425) (6124)- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest almakta olan Sa'd'a uğramıştı:"Bu israf da ne?" buyurdular. Sa'd: "Abdestte dahi israf olur mu?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:"Evet! cevabını verdi, akan bir nehir üzerinde olsan bile!" 12221

AÇIKLAMA:

Nevevi'nin de ifade ettiği üzere, İslam uleması bu ve benzeri hadislerden hareketle, abdest sırasında fazla su kullanmayı, deniz kenarında bile olsa "mekruh" addetmekte icma etmiştir. Kerahati, tahrime hamleden olmuş ve hatta "haram" diyen de bulunmuş ise de, esahh olanı tenzihe hamletmektir.Bu yasakta şeriat-ı garranm başka maksadları bulunduğu için, suyun nehirde bedava akması gibi fevkalâde bolluğu kerahati ortadan kaldırmıyor. Buradaki makasıd-ı şer'iyyeden biri, kişiye, günde beş kere "israfın kötülüğü"nü hatırlatmak, bir değeri de "tabiata saygı"yı zihinlerde tesbit etmek olmalıdır.Hanefî alimler, kişinin kendi sahip bulunduğu suda veya kullanılması mübah olan suda israfın tahrimen mekruh, mescidlere vakfedilen sularda israfın ise, haram olduğuna hükmetmişlerdir. 12241

* ABDESTTE İSBAG: MÜKEMMEL ABDEST

y& yj yı y^ t■ yj Lj .^1 yj h -3 ■ ,^4 yi y^ 1 - Lj-to— .427. 61 25. 1 38.

_0 ^ fi i ' s s s o o

y aj AjIj bÜfiiM 4j auI Jjî52 L. ^*S-4l Ut :3lS ~f~f~ A ^ 1 aü 1 I ^1 y^ y> -LaL/ 5

.Jz djjli »ÇolicJ-l

j,l Jc>- :uLlajjl y .»ö 0(V!l 3 o yd\ jLiâjslj t Jy -ı ^ lk4l SyiA co^lSüJl : 2 ıy.]^ul L

. y jjiLJâ y jÇ>- ol-Co<^

138. (427) (6125)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini işittim: "Yaptığınız taktirde Allah'ın günahlarınızı affedip, sevabınızı artırdığı ameli size söyleyeyim mi?""Evet ey Allah'ın Resulü, söyleyin!" dediler."Sıkıntıya rağmen abdesti mükemmel yapmak, mescidlere çok yürümek, bir namazdan sonra müteakip namazı beklemek." 12221

AÇIKLAMA:

Resulullah burada, kulluk edebinin mühimlerine irşad buyurmaktadır: Abdestin her halükârda mükemmel olması: Sıkıntı, çok soğuk, çok sıcak, hastalık, suyun parayla ve pahalı olması... gibi durumlardan ileri gelebilir. Mescidlere çok yürümek: Mescid uzak dahi olsa namazları orada kılmak veya her vakti mescidde kılmak demektir. Namazı kılınca, zihnen ikinci namaza hazırlıklı olmak, abdestli bulunmak, vaktin girip girmediğini

takip etmek, namazı ilk vaktinde cemaatle kılma gayretinde olmakla da Aleyhissalâtu vesselâm'ın belirttiği üçüncü şart gerçekleşir. 13 ^

* SAKALI HILALLEME

(.y\ <. y Ld dlJld y y Aj y ^ y 2 y. y -dL^ ld-td- .431. 6126. 139.

^ z ' s İ 1$ s ' ll * s s ' , ,S. ' 0

3 3-û 47° b/?jJ 'M '* 4^ jo !(JU $dAJL« 3^ Aıji 3^

. -bjj j tıju*-/? C ti?*

139. (431) (6126)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resıılullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldığı zaman mübarek parmaklarını açarak sakalını hilaller ve bunu iki sefer yapardı." 13231

Ld

y\ 14 .^pl jj

o- « p /•! 0

1 u»-*

^ r

1 »A^P Lo . L

— \j£* ■/■/■ aAİİ otS*” Ç <_j4

140. (432) (6127)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest alınca, yanaklarını biraz ovduktan sonra sakalını alt kısmından (yukarı doğru) parmaklarıyla karıştırdı."^ 1

3 -^ 351 3^3 ^ 3h -3^ 4Jİİa1p 3 ^ ıl3x^- .433. 6128. 141.

ol*-^ ^1p cç_jux-si? o^Lu^<| 3-4-4^" İ-t 4jd 3^13 :<Jb $3b^2j I 3^

■ Cr^-3 1 J^bu br

141. (433) 6128)- Ebu Eyyub el-Ensarî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın abdest alınca sakalını hilallediğini gördüm." 1 ^ 1

* BAŞI MESH

\ 3 ^ 3 ^ 33^ ^*44 34 4^13 tf- ^ . (Sj*^*■ ^ calibi 3 ^ .437. 6129. 142.

oLaİİI 3 04 ^- o^53 cöjI4-l ^ . ou*-^ <u>-Lwv c-oJj>- 3 *®/ ® ^ 3 j 43 -cJb

. -UİIj

142. (437) (6129)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı abdest alırken gördüm, başını bir kere meshetmişti." 12101

* KULAKLAR BAŞTANDIR

y£* ;Jjj y yt- J^P codjlj y y Uj .-Çotd. y Jjjdv Uj^d- .443. 6130. 143.

y Joy«ı jlT lM ,y^s>- jIji l« İ-j- aİJİ 3^ -3^ -A) aUİj^p ^p ■^4^'

U La ö ->

143. (443) (6130)- Abdullah İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kulaklar baştan (sayılır, yüzden sayılmaz)" buyurdular." 13 ^

AÇIKLAMA:

İbnu Mace bıı hadisi Ebıı Hureyre (radıyallahu anh)'den de kaydetmiştir. Hanefîler, bunu esas alarak kulağın meshi için ayrı bir suya gerek görmemişlerdir. Şafıîler, kulağı baştan saymaz, müstakil bir uzuv addeder ve başınkinden ayrı bir su ile mesheder. İmam Malik ve Ahmed İbnu Hanbel kulakları baştan bir parça saysa da ayrı bir su ile meshetmeye hükmederler. 12121

* PARMAKLARI HİLALLEME

y y*yj- j^ı y\ y^ l y y jjIlm Uj 1 y Lj-ia .447. 6İ31.144.

4^ JyJıPyJ (4i Cl~<dî İİlt't 4İJİ (J 11 * :(JiÜ 4^

UA

o!H «■

liJl

e

. JaA-l 4^ y y*y» *up 44al ıj^j cniydi 4j^ oljj i-üljıyil <3-^d4şL>^J lLL-ü

144. (447) (6131)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Namaza kalktığın vakit abdesti mükemmel yap. (Bu cümleden olarak) suyu ayak ve el parmaklarının arasına iyice ulaştır." 12121

(j) y ü) (3. 1 yy- yy. 4 ^*^ 12 -ula 4 lLİElJi-up ıu-u- .449. 6132.145.

. aül-Up -ua 4 (.i_jux.jp o^LuU (JŞ-uiL*- 44 C 44 14 jl5 "tt 4 i 1 e4~4 O' t^tol 4 ^

145. (449) (6132) Ubeydullah İbnu Ebi Rafı (radıyallahu anh) babasından naklen anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alınca altına su ulaşsın diye yüzüğünü oynatırdı." 12121

* ÖKÇELERİ YIKAMAK

tuıl-tA ey 44 4 cy*j u*

^ 34 (j,ı 34 1 Uj 3 ^ ^Ssj jji UjJj?- .454. 6133.146.

C*oA>- (3 c4s UjIjjJI S-' v 4!/*4 £]jj« ^ ^ !(J($

oiy>~\j jIS" bI i • sI-’Lûj 3^4) t sî-o Ju>-j c<UİoLp- C4 o Jj>- ^>1^* 3j *®X/^ 4

146. (454) (6133)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Abdest sırasında yıkanmayan) ökçe üzerindeki kaim sinirlerin vay ateşten çekeceklerine!" 12121

y& c ju> ı y laa id y\ Ej :ii .üELâu-üi y liuIlpj c jL«^p y lU-u- .455. 6134.147.

^4^943 cüLjLv j,i y aj^ 3 42 45’^ 1 y-: 1 ,jU-a- •CSj*** 1 c3İ y^ ^ 4'

■y~~p~ ojLwl y* ^_jLİp J 4)4? Ay-Aji 1 (^J« İ~t~ 4 1 J_j4l Jf. jjr^'j

. 4L >-j J c^4p 4

147. (455) (6134)- Halid İbnu'l-Velid, Yezid İbnu Ebi Süfyan, Şurahbil İbnu Hasene, Amr İbnu'l-As radıyallahu anhüm ecmain'den herbiri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Abdesti mükemmel alın! (Abdest sırasında iyi yıkanmayan) ökçelerin vay ateşten çekeceklerine!" 12121

* AYAKLARIN YIKANMASI

y y£- y\ yy& cüLi^P y jIf- Üj .^i 1~J> y jjyi! ü 1 .jIAp y .457. 6135. 1 4S.

. 1) :JJUjJt (Jş.^oö üj \~Jpy # aUİ 3y4j ü!

148. (457) (6135)- Mikdam İbnu Ma'dikerb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam), abdest aldı

ve ayaklarını üçer sefer yıkadı." 13131

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, bıı hadisler de abdest sırasında ayakların mükemmel şekilde yıkanmasını amirdir. Çıplak ayağa meshetmenin Sünnî kaynaklarda delili yoktur. Ayakların yıkanmasını amir olan hadisler mütevatirdir. Kemal İbnu'l-Hümam, Fethu'l-Kadir'de bu hususta 34 sahabeden rivayet bulunduğunu tahkike dayanarak belirtir.Müteakip hadiste görülen İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın Kur'an'dan istinbatı, bizzat kendi açıklamasından da anlaşılacağı üzere, Ashab'm bi'l-ittifak takip ettiği amele muhaliftir. İbnu Hacer, Abdurrahman İbnu Ebi Leyla'nın: "Ashab-ı Kiram hazeratı abdestte ayakları yıkamada icma etmiştir" şeklinde Said İbnu Mansur'dan bir rivayette bulunduğunu kaydeder. Sahabelerin ayağı yıkamada icmaı, -şayet var idiysemesh hükmünün neshine delil olur. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini Ashab'm icmaına uygun şekilde açıklamak gerekeceği, izah gerektirmeyen bir husustur.İbnu Abbas'm, meshe cevaz veren ifadesi, önce de belirtildiği üzere çeşitli yorumlarra tabi tutulmuştur. İbnu Hacer, İbnu Abbas'm bu fetvasından riicu ettiğini de belirtir. Her halükârda tevatiiren sabit olan "yıkama" emri karşısında şaz, miinferid rivayetlerin hükmüne göre amel etmek büyük hatadır. 131111

^yp aüI-Lp J^p id .‘C-O- y. y) Id-V5- .458. 6136. 149.

:^Lp ^1 3 ^ -^ 4 ^ 3^63 L/î o ‘yİ # AtıI 0 ' '-d* 3 ^ ^Çp 34 :cdli

Sı

. o-slcvd | aUİ 35 -^>-1 Oy 1 lyjl

149. (458) (6136)- Rübeyyi' (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) bana gelerek, şu malum hadisten sordu. -Burada Rübeyyi' "Resulullah abdest aldı ve ayaklarını yıkadı" şeklinde yaptığı rivayeti kasteder- ve bana dedi ki: Halk (yani bütün Ashab-ı Kiram hazeratı) ayakları yıkamaktan başka bir şeyi caiz görmezler. Halbuki ben, Kitabullah'ta sadece mesh görüyorum." 13131

AÇIKLAMA için önceki hadisin açıklamasına bakılmalıdır 13331

* ABDESTTEN SONRA ETEĞE SU SERPME

: jıl töjjp 34 ı($jA }iı ji- 34 34 ^ .4'44 3 ?■ & .fj[.

jjy 3^4 4! 34 2J ' d' 34'3 •$y4 5 yJ 1 4' 3^

3• 34-di .*4 id .3^—-udi aüI-Op ldj ^ .^dl>- 4' ^

. «uıd 5 p4 l_İ*v2j OjIud

33 UİJo- .462. 6137.150.

: 3 il 1 d) 4) 34 ^ 4) 3 ^ id JjS

150. (462) (6137)- Zeyd İbnu Harise anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cebrail aleyhisselam bana abdesti öğretti. Bu meyanda bana, abdestten sonra, çıkacak bevl (sızıntısından hasıl olacak vesveseyi önleme) için elbisemin altına su serpmemi emretti." 13331

ı3yj :<JıS -^4" 34 (jl 34 3^ d4 -34 3 (4? ^ 4 . L g4 : 3 -d*-^ ıd-t^- .464. 6138.151.

.ı_iî*-vi j*-^Lp yj 35-4-Jj ^ 4^ Jy~4

151. (464) (6138)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest aldı ve fercine (ön tarafına) su serpti." 13331

AÇIKLAMA:

Abdest bozduktan sonra istibra denen, idrar yolundan gelen sızıntının temizlenmesi gerekir. Şu halde bir müddet bekleyerek istibra yapılıp abdest alınınca ön kısımda tabii olarak hissedilecek serinlik, abdestin bozulmuş olma vesvesesine meydan verebilir. Bunu önlemek maksadıyla kolaylık dini olan İslam, donun ön kısmına su serpmeyi teşri etmiştir. Tirmizi'nin bir rivayetinde Aleyhissalâtu vesselâm, bunun Cebrail tarafından emredildiğini belirtir. Ancak bu emir alimlerce: "Fercini yıka", "istibra et", "taşla istinca ile yetinme, su ile de taharetlen" gibi başka manalara da hamledilmiştir. Doğrusu, belirtilendir. 12221

* ABDEST HAVLUSU

Lu JjJj lu ^ Uj ; 15 tI .A ^ lu-CS- .468. 6139.152.

’.JJ ljjJl c*u1p ‘—$yjz *uA d-djsJ İ~t~ aİJİ 30 ' t I c‘ cALİp ^

. oLûj Ajljjj

152. (468) (6139)- Selmanu’l-Farisî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest

aldılar. Sonra üzerindeki yün cübbesini ters çevirip (iç tarafıyla) yüzlerini sildiler. "E241

* ABDESTTEN SONRAKİ DUA

jji ili ^ 233 ^o^-^-ı 12 .^-«^lo^p ^ .469. 6140.152.

: jli ^ £gdl o^p ciioju ^ (j~Jl Jjp 4Şj .^*->«21 û? a&' 4^ <j5 12 djJÖ

600 c JlS ’Jr L>yj

jj! Ç.L3- I^Jİ .<c£hI c^ljaI AJulP Aİ û-Lp tOJL^- Oİ Aİ oO^-j a^I j Aİ| Oİ O^OiI :ol^«

c 4 s :££_u^Jl oILc_p**»*â? o-iLu^! J :OjIjjjI jjI 12 4 ^ 134 } 12 : 0122 ' a^-Lc- ^3 ^ 0 * 4-1

j . IO 2 Jİ y*^ p- 0^2.1 oljj L*5" jjIj oljj . c_->Iİ2jkI ^ y*^ y* coj •AA! yjs

OjJ j-ajdI ^İP AjI OjIjjjI C_^>t2Ij C A^P do L*5^ (.y*S- Aj Ij)j (3 C-O-0kI (J^ü^jdI OjaP

153. (469) (6140)- Hz. Enes anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim abdest alınca onu mükemmel kılar, sonra da üç kere: "Eşhedü enla ilahe illallalhu vahdehu la şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resulühü" derse, kendisine cennetin sekiz kapısı açılır, dilediğinden içeri girer.

* TUNÇ KAPLA ABDEST

^jp cj*ap ^ yş -12 ^ ^y. ^yy^-ı i2j^- .472. 6141. 154.

İ-j- aWİ Jji»j cy£ :cJU .jup y* 22^ Ü jI5^ aJİ Ç-4j tlr^ - 5^ h

. olij aJI>-^j o-iLu*»! (3 >4 4

>- y*y~

154. (472) (6141)- Zeyneb Bintu Cahş radıyallahu anhâ’nm anlattığına göre, "Kendisinin sarıdan (tunçtan) bir teknesi vardı ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın saçlarını bu leğende tarardı."^ 1

* UYUYANIN ABDESTİ

cjp ^3y*~^ Cf' cJ^ 2 ^ Cj^" ey Cj 3 - bjSj 23 yi yi aü^-^p .475. 6142. 155.

cL>-l>e^- a^î ol ^ .oLûj aJL>-j |j>& :jJljjJl .^kjü ^lj İ-fc aWİ 3j2<j ol ^aj>İİo»^p ca^»a1p ^jp

. jj^Oj o IS" tollsjl ^jjl

155. (475) (6142)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (bir gün) horlayıncaya kadar uyudu. Sonra kalkıp namaz kıldı."^Zl

ŞA ^y& y jy bjjj?- .476. 6143. 156.

o^Lu*»| lüa UjljjJl j.# l 9^ 3A3 344 jl5" :3l^ $^34 tjA-4 ^ 34 ı

^jb y\ aÂav? Jİ odi Jl Jli.(31^*3^ 14 a (.yV-y c4>-j (^A«yJlj .ijb jjl oljjj .CAy* - ı —, a*^ 2 J

■ ls*4 ^

0*J

156. (476) (6143)- İbnu Abbas (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o uykusu, kendisi yani Hz. Peygamber oturur iken olmuştur." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m uykudan kalkıp abdest almadan namaz kıldığına dair rivayetler, şarihlerce şöyle izah edilir. Aslında uyku abdestin bozulmasına vesiledir Çünkü farkında olmadan, uyuyan yellenmiş olabilir. Buna rağmen Resulullah'ın abdest almadan namaz kılması, onun kalbinin uyumamış olmasındandır. Zira başka hadislerde "gözünün uyuduğu, kalbinin uyumadığı" belirtilmiştir.JSEâl

* ZEKERE DEĞİNCE ABDEST Mİ?

^ Uj . LoJA-j ^ üj . üj-tA .4S0. 6144. 57.

> s S s , s s 0 ^ JJ o , , 0 J| , 0< , * ,

a\iI JjAj JU : Jb ^ jjL>- 34 (j-A/^44 3 ? A®*^ 34 t^j-A/^44 34 c s -*4 3 b4

3bj .olüiÜI j oA>- /jjl o^53 ^ .(Jl-û^ û^Lu^<| 3 • -tjljıjJl aA*-$

. oUj 4İI>-j ^İbj t £^4" <^-4.1

157. (490) (6144)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz zekerine (erkeklik uzvuna) dokunacak olursa ona abdest almak gerekir.

y jyz3 a-4 \1jjs-j ^ y ^ı*xiı bj . aa** <j,ı y .481. 6145. 158.

- i , - o * 0 , 0 o ^ , 0 ^ ^ ^ ^ 0 ^

^.a^S- j»! 34 cola-4 13j :b .A«>^' 3 ^ ^'3> l^j .

ja? c (^Â-iw«jjı 3 A^jit . 31 ^ 1 3 • -^34^ 3 .))i-Aj34^ 3*^ 34^ *3^-^ ^

. li . jUL- 3^ a^+ ^jS' y ,3 3^ -tij bo^» °3 j

:cJll

158. (481) (6145)- Ümmü Habibe ve Ebu Eyyub (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m: "Fercine (cinsiyet uzvuna) dokunan abdest alsın" dediğini işitmişlerdir."E^U

y jÂa^r 3a 3^^ lMjA* ıl3.ji^j^ ^ y a^*^ 41 3^ y .484.6146.159.

3 :-bijjJl b*^« 3^3 cjSÜJl 3r^ 34 ^ 3"^ *3^ 34

. li y -tij . y

159. (484) (6146)- Ebu Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişinin zekerine değmesinden sorulmuştu: "O senin vücudundan küçük bir et parçasından başka birşey değil" buyurdular." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu mevzuda gelen bütün rivayetleri değerlendiren İslam fakihlerinin birkısmı bu temasın abdesti bozmayacağına hükmederken, diğer bir kısmı da bozacağına hükmetmiştir. Bozmaz diyenler arasında Ebu Hanife, Ktıfe ehli ve İbntı'l-Mübarek de vardır. 12221

* ATEŞTE PİŞENDEN ABDEST Mİ?

itjlü td-İİLa yj y& ‘toi yZ' cdJJL* 4b*- 4 .,j 1 -dlA yj Ici-tA .487. 6147. 160.

/j ^ .3 Jj ı ı s $ £ O ^ ji ^ jl ^ ^

.Jjjj ^ İU>- j lAjIjjJl l£ :3j-4 tt 3j4j 3r ^ ^ 0| IjH? :3_443 <tJ.iI 4li

. J/Ü.İJ . <tÂxJ?j <tpLs^- <tâJj

160. (487) (6147)- Yezid İbnu Ebi Malik'ten rivayet edildiğine göre, "Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) ellerini kulaklarının üstüne koyarak: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Ateşte pişen şeyi yiyince abdest alın" dediğini işitmemişsem kulaklarım sağır olsun!" derdi." 12211

yİ cjEo yı ^j yı -t^.A yi*

1 :jJUjJl jjş. i*

.eli]

$ iıdi. tp-\ .j-ıltsJt ’y>. Uİja .489. 6148. 161.

yzS'j T/' İaüİAp tir:

161. (489) (6148)- Hz.Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer ekmek ve et yediler ve abdest tazelemediler."^ 1

3 ^ 1 .jLj ^ 34 34 ^ 3 ^ ^ .a 1 jwJî» ^ı J>3 jji ı.492. 6149. 162.

| oJj c*aXxİ51j Ipo ^ ç.U,^4 Jlj IjjI4”l3| (4i ^ 4^1 2^43 j*4-^ ^(4;U^2j i

^ O-- ^ ^ J1 ^ c

. oLSj (JL>j iJJljjil ^ İU>1. ,üi ,ş\ İ IfO p- IjISli

162. (492) (6149)- Süveyd İbnu Nu'man el-Ensari'nin anlattığına göre, "Ashab'tan bir grup Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hayber'e hareket ederler. Yolda Sahba nam mevkiye gelince ikindi kılınır. Aleyhissalâtu vesselâm yiyecek talep eder. Sadece kavud çıkarılır. Onlar yenilir, içilir. Sonra su talep eden Resulullah ağzını çalkayıp cemaate akşam namazı kıldırır." 122 ^ 1

AÇIKLAMA:Ateşte pişen şeyi yiyince abdest alınacağına ve alınmayacağına dair başka rivayetler de var. Fukaha bu hususta ihtilaf etmiş olsa da, cumhur ateşte pişeni yemekle abdest gerekmeyeceğine hükmetmiş, diğer hadislerin mensuh olduğunu belirtmiştir. 12221

* DEVE ETİ YEYİNCE ABDEST Mİ?

yı aül-up y& y& c^ı^ajı yı Lo .^ia cf-4^4a '•c?Jsi^-4 y iB-tA .496. 6150. 163.

Jl ^ ^ £ s S £ 2> Jl ' s ^ ^ ® s ' s

I ijy^j 3 li • 3 li c 2 j>- û O ^ ^ (^5^3 13 ^ ■^4’)^up

• ılri 4^37) (44it 74 i tlri 3-44 «

. »441 ^ /j) J^İ^İJ . 0j\P 4 jÜL>- Jİj .4 »^JwUj ûlİ£?jl /j) Û^I-4w4>| (3

163. (496) (6150) Üseyd İbnu Hudayr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:"Koyun sütünü içince abdest almayın, deve sütünü içince abdest alın."^ü

$.Ü2 ^ (.fej\jli\ o^sj> ^yı y*s- âjjj ^ 34” ^ .Ap -dp 3 ^ ^4 ^ i

cjj ^ 3r? '>>>« 1 3jÂj İ~f~ 4^1 3^43 c^a-^ 41 :3c-^-^ 41

İ^ı4^.497.6151.164.

3h 4^)^ :3li $iw*ol 4 Jl ^

164. (497) (6151)- Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Devenin etini yeyince abdest alın, koyunun etini yeyince abdest almayın. Deve sütü içince de abdest alın, koyun sütü içince abdest almayın; koyun ağılında namaz kılın, deve ağıllarında namaz kılmayın!" buyurdular." 12221

AÇIKLAMA:

Alimler, bu hadislerdeki "abdest (vudu)" kelimesini yıkamak manasında anlamış, daha yağlı olan deve eti yiyip sütü içilince, yağdan arınmak için ağzın yıkanmasının tavsiye edildiğini belirtmişlerdir. Müteakip hadis bu hususu te'yid eder. 12221

* SÜT İÇİNCE MAZMAZA

^-Lp 5 ^ -Lp y\ Ld-cs- .500.6152.166.

:-tîljjll <3 .)lp * j .3 ‘d jl) c^ydJl 5 a U 5 li İ-f- auI (Jj-a) ü! to-tA 5 a c*ujl 5 a cc^^pL^J! Jjtd ^

165. (500) (6152)- Sehl İbnu Sa'd es-Saidi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Süt içince ağzınızı su ile çalkalayın, çünkü o yağlıdır" buyurdular. "^11

* ÖPME ABDESTİ BOZAR MI?

sj> cc-oĞ ^ ı ilj .£*53 ^ ^ 1^3 443 ^ (j3 (Ih jh .502. 6153.166.

ıd>&. c^5^>c_İ2İ .oji I ı* :cdi ^3 3 >i ^ ^ 3^*3 oi ^sö^y^s^- 31 i ^

(I ı^Udj ^3 4 JJ)^ -o-Id J^P 4j-İ2J .İJİ.İ JjI OİJj -ti

. ç3bîjIj A>ej>- oljjj jIjJI oljj AİJ o^S3

166. (502) (6153)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hanımlarından birini öptü, sonra çıkıp namaza gitti, abdest almadı." (Ravi Urve der ki): "O mutlaka şendin!" dedim. Aişe

güldü.

5a ı <_- 5a y >\ 5a 5a 5^ -aa id .aa <j) 5^ Lo.es- .503.6154.167.

oolcA t 3 :-JdljjjI 5).(j, 4 İjLî bçjs .oj 5 İAİ 4 IAjA L) 15 ~ İ~t~ aDİ 5 y- 4) d! t^utolp

.4^?- L* (Jd* ip-*Al? .40c*Jb oljj

167. (502) (6154)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alır, sonra (zevcesini) öper ve abdest almadan namaz kılardı. Bunu bana yaptığı da olurdu." 12121

AÇIKLAMA:

"Öpme"nin, kadına değmenin abdesti bozup bozmayacağı ihtilaflı bir mevzudur. Ashab ve tabiinden birkısmı, Ebu

Hanife, Stifyan-ı Sevrî ve Küfe ehli öpmenin adesti bozmayacağına hükmetmişlerdir.İmam Malik, Şafii, Evzai, Ahmed ve İshak ise öpme ve değmenin abdesti bozacağına hükmetmişlerdir. Ancak Hanefiler de mübaşeret-i fahişenin abdesti bozacağına hükmetmişlerdir: Kadın ve erkek çıplak veya ince bir haille karınlarını veya münteşir bulunan uzuvlarını değdirdikleri takdirde yaşlık hasıl olmasa da abdest bozulur. Sadece İmam Muhammed, "Bu durumda da yaşlık hasıl olmadıkça abdest bozulmaz" demiştir. 12221

* ABDEST ÜSTÜNE ABDEST

ı^cuizS' ,j\ \1 j Ji Ajjj ^j) auI^lp i 1j \1jjs~ .312. 6155.168.

>• L^-İ3 .4^*1^- ^Lp ^ c^ L>u^A3 L«-L® ,wL>e-v*^Jl 3 3 c*^4 ^jj ^_f. 4^1*a^p

,2il 21>J^Î :cJlSİ <JJ SLp ^ iycül o_p2_>- UİA <JJ Slp ^ w?j£i ^Iİ

C->wvi-v^ £*aş9 İl oOjjı^ jJ . !(J^-^ .^-*A ! oJ-Aİ (J.İ3 C^İ23 jI !(J^ ^jS"" •A-İP C<U^> ^1 4»^2 j^İI

(3 c^i-j Lc|j »oluAA*- j~ap 4İ1 j-^ ^jS"” ^1 p U^jA !(Jjİj İ~f~ . öwb-i °il* . LgiS"" oljl^ajl 4 j

^Xojülj .ijta jjl oljjj jIS" a Âx^p .oa-^-A 5 ^ Abj ^jj /y? ^JlA»^p ^1 p c-o-A^-l jlwL« iAjIjjJI 3‘^LaAs^I

.4^2j3 j$xj

168. (512) (6155)- Ebu Gutayf el-Huzelî anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer'i, mesciddeki ders halkasında dinlemiştim. Namaz vakti girince, kalkıp abdest aldı ve namaz kıldı, sonra tekrar tedris halkasına döndü. İkindi vakti olunca, yine kalkıp abdest aldı, namaz kıldı, tekrar yerine geldi. Akşam vakti girince, kalkıp abdest aldı ve namaz kıldı, sonra yerine

geldi. Ben: "Allah seni ıslah buyursun, her namaz girince abdest almak farz mı sünnet mi?" dedim."Sen hep beni ve yaptığımı mı gözetledin?" dedi. "Evet!" dedim. Bunun üzerine: "Hayır" dedi ve açıkladı: "Eğer sabah namazı için abdest alsam onunla bütün namazları kılabilirim, (bu caizdir), yeter ki abdestimi bozmamış olayım. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kim abdest üzerine abdest alırsa ona on hasenat vardır" dediğini işittim de bu hasenelere talip oldum,

* ABDEST HADESTEN SONRA VACİPTİR

-Ço^ j,ı buji /y j *-bj .^o'^ id-us- .514. 6156.169.

4j!) .odu 4l:JeîljjJl <3.»b4j -tŞz J1 İ3 jX^ <,—« :(JL3j .Soö^ 1 ö 4LJuxil p İ~t~ :tjli

a} 4 j^jla 4j^)l4l cuj-U>- 1 ül Sj ■-k) aül-Lp •X\x^ ^j^p 4*up \^j t -*&\ Jşbi4l jb

169. (514) (6156)- Ebu Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a namazda abdestin bozulduğuna dair düşülecek şüpheden sorulmuştu, şöyle cevap verdi: "Kulağına bir ses, burnuna bir koku gelinceye kadar namazdan ayrılmasın." 1 ^ 1

14 is p ^\j. aS' ^jp cauiu^p jjjjJi u^p ^jp c^y-bp ^ G* 4^.' .516.6157.170.

:jJUjJ 1 .»Öb4 a\ çu_j ^y> t « Jypj ^ *ıd 3_4 “j cu«p" 3İ .jl^ ? İUi ^ :c4îs .4 jj jj-ib 4j5 5-4^4^ oj|) :JlS

. 4 JU 3 L/Î jPa JjJadlü^P oilu») JŞ

170. (516) (6157)- Muhammed İbni Amr İbnu Ata rahimehullah anlatıyor: "Ben, Saib İbnu Yezid'i elbisesini koklarken gördüm ve: "Bunu niçin yapıyorsun?" diye

sordum. Bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Abdest, koku veya işitmek sebebiyle vacib olur!" dediğini işittim, bunun için kokluyorum" dedi. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hadislerde müvesvis kimselere hitap edildiği bellidir. Çünkü ses işitmemiş, koku burnuna kadar gelmemiş bile olsa, kişi yel kaçırdığının idrakinde olunca abdesti bozulur, hadiste geçtiği üzere bir araştırmaya girişmesine hacet kalmaz. Ama vesveseli kimselere, şeriatımız böyle bir kolaylık yolu göstermiştir. 1 ^ 1

* KİRLENMEYEN SUYUN MİKTARI

& c^*-^-v«Jı ^jj ^_*^ı_p c^L^-Lfc*’ /jj Lü .£*sj) Lü .wL««^- ^ .^lp- -518. 6158.171.

jjl Üj_3- .<l*İ3 ^£3M jjl 3^4-t*J>c4j ^ ctî£ j! (j\£Li s.L*Jl Ûir iil« '.Ī~t l)_^j 3^ i3^ • < ^ t ''y*~£' {j.

Aij .oLûj o^Lu*>i cJW^) •«AiljjJl (3-®5^“ ^ ^Li^- UjJj>- ıljJll <u£JIp ^jİJ c<t«Xc*» jjlJ cAJjJl jjl lİ5 .^rL>

. »OJ Jİ« aJjİ ^ La t(_£X«jdlj ^ıjb Jjî OİJJ

171. (518) (6158)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Su iki veya üç külle oldu mu onu hiçbir şey kirletmez." 1 ^]

AÇIKLAMA:

Kulleteyn bahsi daha önce geçti. 12501

ggi çüap c<u;! ı44d gg üjj gg ^gs^Jiu^p id y\ l.519.6159.172.

SjlfrkIl ^jpy . JdIOj pgodIIl^ ^-İLdJI L&jsy 452° ^jdI ^dLlAl ^j2v # ^uJl jl dgıdL l 3 <1^ ijl-^4

atol gjp c£j)j :auâ Jli o^Lud 3 :-ülj)jJl 3 • ^ jy 7 ’° -TA - ^ LJ 3 . \j£jhj 3 cıdd*- L« l4« :jLaj ?L^«

. 4j3Jtd* 5*^' 'Ldjy4“i ^gl Jlİ .4Pj^i?g4

172. (519) (6159)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'a Mekke ile Medine arasında bulunan vahşi hayvanların, köpeklerin, eşeklerin uğradıkları havuzlar ve bunların suyu ile temizlik yapılıp yapılamayacağı hususunda sorulmuştu: "Karınlarında götürdükleri onlarındır, kalan da bizimdir, temizlikte kullanabilirsiniz" dedi." 125 ' 1

AÇIKLAMA:

Şarihler: "Resulullah'm bu sözü, mezkur havuzların, iki külle veya "büyük havıız" sınıfına girecek kadar çok suya sahip olduğuna hamledilir, aksi takdirde bu hadisten "vahşi hayvanların artığı temizdir" hükmü çıkarılamaz" demiştir.l^El

* HAYIZ

iSJjJr: l&^2j L1 CldtP** K

çLoJl :5Lü Atı!

y: y& cdJg^ Ld .üjjLa gg Joyj id . L)L~- gg Ld-ld- .520. 6160. 173.

LJl ^jıd- ■ *up Lu_â53 3li .jLây 4 jÇ>- ‘Lğ ILLi .^jdp Lg^jol :3L* IaUİ-Lp gg ^gld- 2 a

(^sgl :jdlu^p yj\ 3li

. 1 . I

4j

;î J*

173. (520) (6160)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Biz büyük bir su birikintisine rastladık, içerisinde eşek ölüsü vardı. Bu leş sebebiyle o sudan kullanmaktan kaçındık. Nihayet Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) bize uğradı. (Halimize muttali olunca): "Şurası muhakkak ki, suyu hiç bir şey kirletmez" buyurdular. Biz de oradan su aldık (hayvanlara) içirdik ve (kaplarımıza) su aldık." *2521

3g SjjLid tidi .^g-üLj id .sx£- ^g öijıjd id :li .üÇidddJı 3 ^“^1^*“ (_?. tddd- .521. 6161. 174.

p P O p f S s o *

jjIj oljj cç-Lûı^I Oj-Xj c^oA^-l ç_jLs^vi?

174. (521) (6161)- Ebu Ümame el-Bâhilî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki suyu hiç bir şey kirletmez, yeter ki (pis madde) kokusuna, tadına ve rengine galebe çalmasın." 12 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu bahis daha önce geçti, tekrar etmeyeceğiz. 1^51

* YEMEYE BAŞLAMAYAN ÇOCUĞUN SİDİĞİ

aül 5 y^j dİ Ç j /^1 şy^ y^ y 1 .
***b«b~vl bj bu .^bdo y&y- bjdj>-**
.527.6(62.175.

■ jj*' j* 1 y° ^ s-î*-" 1 ı y. jy-^ b>t® .^bkjîil o;>b~d .-tîtjyit Âjjübl dy.j ck—^2. ^ö^Jl J5)« lj^® ^

175. (527) (6162)- Ümmii Kürz (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "(Henüz yemek yemeyen) erkek çocuğun sidiğini temizlemek için su serpilir, kız çocuğunun sidiği ise yıkanarak temizlenir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu mesele daha önce geçtiği üzere, Hanefîler başka delilleri esas alarak bu hadisle amel etmemiştir.

* SİDİK DEĞEN TOPRAĞIN TEMİZLENMESİ

. -Çd*- ^1 y\ b-ÖP cJl® 4İ1İ -ü-^p y£* c4İlI-dP bj y. bj-d>- .530. 6(63. (76.

bbl dA^y 3 j Oy .1 (3^5' îjd&bl :5bü c İ-l~ 3i 35^' &b>- :3ü i y ^Jjly y: 1 bo

» 0 jpj« : İ~l~ 4İJİ Jyby J 1 -^® <^~(l bpbdtvü 5bbâ <5y4 cjli »!d-bbj yİ !d-b4) cbt^vly ojiü»- -t^J« :5bü .l-ddl

: (*5TJ-1 5ü .'JJUl 4İ1İ-UP y-^®bjj <_a-jw 5 I *Üjly ddJ-0>- ibud :-dlyyJl 3 .Çlp bt-J

. dOj-0-l le5yb>tjl Jüy .t_-jL>tp ^U* 1 J. 1 tSyji

176. (530) (6163)- Vâsile İbnu'l-Eska anlatıyor: "Bir bedevi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Allahım, bana ve Muhammed'e rahmet kıl! Bu rahmetinde bize başkasını ortak yapma!" diye dua etti. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Bak şu yaptığına! -veya: Yazık sana!- Sen geniş olan şeyi gerçekten daralttın!" buyurdu. Derken bedevi bacaklarını ayırıp akıtmaya başladı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' m ashabı: "Hey! (ne yapıyorsun!) deyip (telaşlandılar). Aleyhissalâtu vesselâm: "Bırakın adamı (işini tamamlasın!)" diye müdahale etti. Sonra da bir kova su getirtip üzerine döktü." 12581

* TOPRAK TOPRAĞI TEMİZLER

ujbbidv J,l ^y t,yyĞ~ I y iyB y& y\ y* y bb . yjl bj-0S- .532. 6(64. (77.

^.^b/ajd \ \-oy 534 y°j !ö ’.ît~ Atıl 5yb5 Jli® .‘uo^dl y^s})\ - t>tdvdJl Sjj b| !aul JyAj b :^ı :5ü *44*

y ^4^" |y jîj3jl bc ‘U^t^ovy :^j&ûJl 5bî . Jy4^- Jl jü . o.^b~5 :-blj)jJl

177. (532) (6164)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü biz mescide gelirken pis yerlere basıyoruz (bu durumda ne yapmamız gerekir?) diye sorulmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Yeryüzünün bir kısmı (yürüyünce) diğer bir kısmını temizler." 1 ^ 51

(j) y^ CAİÜ-Çdp y jb-j ^y t-ülj y Jjj bj .^-ddbl ^^4 y y^~i bj .3jj I öJb>- ^ bj-ü>- .54(. 6(65. (78.

' o s * * ' * s * o e- ı ı * ' ' s iı e- o

<Z^a\S- Jj »<U$J (3^ C-J jî 3 ^ ^■U* 2 "’' ÎaJJİ Uj**j ^ Ii-^Ua^-l ^jJ 3^ 3i^2Jİ L*»L$. aJ^L 5 çjy,

. AÂx^h ^S* j^-o-4“I JİJİ ^jJ COU*V? 0^L-W*<| |w\jIjjJ| 3-^

178. (541) (6165)- Cabir İbnu Semiıre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam hanımına temas ederken giydiği elbisesinin içerisinde (elbiseyi yıkamadan) namaz kılıp kılamayacağım sordu. Aleyhissalâtu vesselam: "Kılabilir. Ancak herhangi bir bulaşık görürse onu yıkaması gerekir" dedi."AÇIKLAMA:Alimler, kuru olmak kaydıyla pis yere basıldığı veya kadınların uzun olan etekleri böyle bir yere değdiği takdirde, bilahare temiz bir yere basılacak veya -etek değecek olursa- bu ikinci temas sebebiyle ayakkabı ve eteğin temiz sayılacağını belirtirler. Yaş bir pisliğe basıldığı veya yaş bir pislik bulaştığı takdirde onun temizlenmesi yıkamakla mümkündür, bu meselede ittifak vardır. 12 ^ 1

* MESTLER ÜZERİNE MESH

y ı y& y^ y^ j,ı y Li y id .^çliı y jÇLf-UjJjS- .546. 6166. 179.

y\ UjLa (jLLâ .jAp jyIkid ^SsjI :(JILâ . t jÖAI ^İP yj&y ı^iljLa y y\j 4jI t^Lp

3^ .L-b jj . ■/■/■ aüI 3^J ^~a 3^ . 3

4jJjP 3 3 ^ i • J5*-İ 3 .OLûJ O^LLw*<| IdiIjjjI 3-^1^ i3^

. Jaix>-I Jİ U2JİJ c<U*4*Jl> °'jw -u-^

179. (546) (6166)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), Sa'd İbnu Malik'i mestleri üzerine meshederken görür ve: "Siz

demek mest üzerine meshediyorsunuz ha!" diyerek yadırgar ve birlikte Hz. Ömer'in yanma giderler. Sa'd, Hz. Ömer'e: "Şu kardeşim oğluna mestlere meshetme hususunda fetva ver!" der. Hz. Ömer: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberken, mestlerimize meshediyorduk, biz bunda bir beis görmeyiz!" der. İbnu Ömer: "Hatta, heladan gelmiş olsa da mı?" diye sorar. Hz. Ömer "evet!" der." 1 ^ 1

4İ1İ (JyAj ü! y& yZ' Cj 1 - tf- û'* 4^^-9^ bj yjl bj-CS- .547. 6167. ISO.

. ^İP jy^Al JjjijI . : JlîljjjI ^İP \jy> ly ^lp İ~t~

180. (547) (6167)- Sehl es-Sâidî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mestleri üzerine meshetti, bize de mest üzerine meshetmemizi emir buyurdu." 1 ^ 1

°je. jikp °ys- cjüjı ^ >j& bi .^idaîı alp ^ >p bi .Jp j AİJi-Çp ^ lii bili- .548. 6168.181.

t,y^Ğr\j ^ Uiy^s »?|U : jlâl .yiL (3^4^ Jy4i eub": jlJ tdlJU ^ l _ / —j!

.J jaS* \ 3lij ^ $.Lİ2^- jjI Jli lj>A UjIjjJI

181. (548) (6168)- Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben bir sefer sırasında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdim. Bir ara "su var mı?" diyerek abdest suyu getirtti. Abdest alıp mestleri üzerine meshetti. Sonra orduya yetişerek askerlere namaz kıldırdı." 1 ^ 1

* MESTİN ÜST VE ALTINA MESH

f O * *1 '■* ""p o p o '

^ XL£- .j*^a ^ c^Laj

Ul :jıS i^ü-ı İ3 İİİ £ö4j^ .551. 6169.182.

> y, ^ 0

l_> JaJg->-j .JîI£«Jl eli ^ ^ $\^b\ ^y* ;IaSCa oJJj İ4

. <U3 ^I^''-*' 4 C^JîJ oJj^ J$j . ^J)J^ ^j- 4 COİ^I

182. (551) (6169)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) (bir gün yolda giderken) abdest almakta olan ve bıı sırada mestlerini de yıkayan bir adama rastladı. Onu mestlerini yıkamaktan men edercesine eliyle işaret ederek: "Sen sadece şöyle meshetmekle emrolundun" buyurdu ve mübarek elinin parmaklarıyla ayak parmaklarının ucundan bacağın dibine (mafsal kısma) kadar çizgiler çekerek gösterdi." 1 ^ 41

* TEYEMMÜM

13 h' 1 44-^ 3 : y -13*“ 13 . 3 - 3 *' y ü3Jp lo-CS- .570. 6170. 1S3.

■ ^3 3^3 . C l 3 - ' ^ ıj^j ' eli AO-pj d-tSİA 3 (jLİp # ^jp 33 ' 3 ' 3 3aa

' J*3 4 â».,ğ 3 .^j^sy^'-yp 3 c^LJ 3' 3' ■yü .<_ju3iyp :jjUjjt 3^3

. 4 L? ö

183. (570) (6170)- el-Hakem ve Seleme İbnu Kiiheyl'in anlattıklarına göre, "Abdullah İbnu Ebi Evfa (radıyallahu anh)'ya teyemmümden sormuşlar, o da kendilerine şu cevabı vermiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) Ammar'a şöyle yapmasını emretti: Ellerini yere vurdu, sonra

ellerine yapışan toz toprağı çırptı ve yüzünü meshetti.el-Hakem, rivayetinde "Kollarını da (meshetti)" dedi.Seleme İbnu Kiiheyl, rivayetinde "Dirseklerini de" demiştir."NOT: Bu mesele teyemmümle ilgili bahiste açıklanmıştır. 11 ^ 1

3.' «3 34 'İf] JJ] tâ ■

3 ' 3

ç -Ly3-i-cp 13 . jiyp yj 313 P L3-CS- .572. 6171.184.

y

S s ® P O ^ y ı y £ £ & £ s s

c^JX~Z£İİ c<JlX-Jpb .40 Cp 1 4jL 3' P ■ rr Aİ)1 3yA) -C^P 3 Ay>- 3L3' 3 3ç4 ^plyP CPJtP**

yitt itjli A' tj3 üiljj :tUap (Jli 3*1' (lj' *31 344 ® .ojİj3« :33j İ-İ-^3l *-13 .oLü

. ogLuv) :ahjjJı 3-^3İ4"' 3*3" ^3vij 443 0 - 33 - y)3p

184. (572) (6171)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ)'ın anlattığına göre bir adam başından yaralanmıştı, bilahare ihtilam sebebiyle cünıib oldu. Kendisine gusletmesi emredildi, oda yıkandı, hastalanıp öldü. Bu haber Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaşmca:"Onu öldürdüler, sebep olanların Allah belalarını versin! Cehaletin ilacı sormak değil mi (niye sormadan fetva verdiler?)" buyurmuştur."Atâ der ki: "Bize ulaştığına göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Keşke bedenini yıkayıp başının yaralı yerini bıraksaymış" buyurmuştur."NOT: Bu hadis başka bir veçhiyle daha önce geçmiştir. 11 ^ 1

* CÜNÜBKEN ABDESTSİZ UYUNUR MU

& .5u1p ^ c^uÜJı 6ij> y\ ılılU- .586.6172.185.

tâj j\i C^JpvİHj 4jIü4“I jI5" I HjJj ^ JjjüJIwUP

s*, 'i $ O £ M ^ > C < O s

. TT 4İİİ uj-^j û/ 4 ^ ^

185. (586) (6172)- Ebu Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlattığına göre, "Kendisi geceleyin cünüb olur, o halde uyumak ister. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ise , ona abdest alıp öyle uyumasını emreder." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Cumhur bu emri nedbe hamletmiştir. Yani cünüb kişinin uyumadan önce abdest alması mendubtur, vacib

değil.BĞü

* HER KILIN DİBİNDE CENABETLİK

c^y_\ y\ 3 4 >tlİ 2 3 3 'Kss' . 3 ® ^ 3 bd .jbA^ 3 ^Lxj& id-vs- .598. 6173.186.

(Jtâ ?4jL« I çIA b®J : odi »143 UJ s;US' ;*dId I çHij . 4JG4 - 1 3 4 Lİ 43 .3Ajk1 oljIİ2jI« :3b* İ~I~ 3 b 1 b)I t3)bd2j 1 . ^>3 3 j * ^jIj ^j <j uus^i! o^Lud :-dljjjI <Jş» 4 jLd- 3A- c^- jIi . 5 jL^-l 3Ap«

186. (598) (6173)- Hz. Ebıı Eyyıib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Beş vakit namaz, cuma namazına kadar cuma namazı, emanetin edası, arada cereyan eden (kiiçiik) günahlara kefarettir."Ben "Emanetin edası nedir?" dedim."Cenabetten gusüldiir. Zira her kılın dibinde (yıkanması gereken) cenabetlik vardır" buyurdular." 12 ® 21

* KADIN İHTİLAM OLUR MU?

.xl£ 3 33 . <x£> J\ 3 y \ ıdl^602.6174.187.

o(^Jl ^A odb~. b^d di y>- yj « 4 *-^ Jjj y. ^lp Cj^ ^dbuA. dA ^^43 bo "b®

l-b* jUA :_UUıjJl (j.»J \yj jA- 445 J 1 4*4 hiS" .Jjd jA- 3"-* 1 4 - 4 ^ Jbal a 4 b» 14^14 3

. 3 b—dİ oIjjj cLo-tl-l 3 ^îj .A) y i — JÎJt b 2 J cuj-tl-l

187. (602) (6174)- Havle Bintu Hakim (radıyallahu anhâ)'in anlattığına göre "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü" sormuş, Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "İnzal vaki olmadıkça gusül gerekmez, tıpkı inzal olmadıkça erkeğe de gusiil gerekmediği gibi" şeklinde cevap vermiştir." 12201

<Jbi :3b* to ja 3^ L^oj 3 ^ 3a &^aa- 3a ^dîjbA bd .44 a 3 3 34 31 bd-A- .611.6175.188.

y ^Aj>- <_a-3cA cLo-tAl !-b& ibud d-A) -dbi cAddi-l oJİJjj cdbbdbl 3 AİI Ii|« İ~t~ aüI 4 j- 4)

. y>-~\ y* ojAj ^ 42 ^ 3 -! olb’jl

188. (611) (6175)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdularki: "İki hitan (sünnet mahalli) birbirine kavuştu, (erkek uzvunun) baş kısmı kayboldu mu gusül vacip olur (inzal şart değildir.)" 12211

* GUSÜL SIRASINDA PERDE

bd .“^bLAl j! 1 -lAİ-lap lo .^LLAl id ,*\ı,LLAl dLd y -4A 3 -AA bd-A .615. 6176. 189.

y2j\j ^Sbv>-l ^ 3 -AA: ^ 4iâ J>-j Jb5 :Jli $ 4 ^—dH A 1 AA - ^°AsA ci 1 dA Cj 1 - 54^2^ 3 : d 4 ^~^

6j cöo23

« y» ' ° 0 ' '

t— ç_Ju*v? UjljjJl jU c33^

. 4^01 a C 0'XyS' y>\j . 4İj Ja>- «£İy

189. (615) (6176)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse açık arazide veya kendisini örtmeyen bir dam üstünde gusül yapmasın. O, kimseyi görmese de, kendisi (ruhaniler tarafından) görülmektedir." 1 ^ 1

* ABDESTTE SIKIŞAN NAMAZ KILMASIN

(.j^j 4jjlxa ılj wdj \jj .^ı \jcJS~ .617. 6177.190.

. joT d^j j^ 3 . .yu*. Jl ^ O 1

190. (617) (6177)- Ebu Umame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) abdest bozma hususunda darlanan kimseye (abdestini bozmadan) namaz kılmayı yasakladı." 12 ^

Atıl 3ü :3ü to! CyU ^ : i y-' üj

. oLaj oilu-l : JjljjJi 35 .y>Cs'^\ *572“' t< '.İ~t~

35 ^52 .618. 6178.191.

191. (618) (6178)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Sizden kimse (abdest bozma) sıkıntısı varken namaza durmasın." 1 ^ 1 NOT: Bu bahisle ilgili açıklama geçti.

* KADIN HAYIZLI İSE

cı~5~: c3ü ÇajJja ? ' y& cajlLa jj 1 Lo . j^Lp y JJL^- Ld . yy y Ld . yyp y ^5d y\ ld-id- .637. 6179. 192.

:odi »?cApul« : i-t~ 4İ1İ 3j“-*3 .t— 3lAİJl y» C*lüoÜ .*W 2 Ü-I y» -U4 İd O-td-JJ . 4 İüb 3) İ~j~ 4İ1İ

3 yA) <3 (Jldj .d-JtSPj 3 ^ cı->tlv?ü cc 21 i-jli :c*Jü .^T old 3 -^ İd dlta 3 ü .avaÜ-l y» İLc-dl -U4 İd

. oLaj o.3Ü~d :-dlj)yil jJŞ.Aİd OÜ--Ü :c*Jü »ı—5İAİJI 3) 1> _$*d ^Ld-^Ü JUj'« # AİJİ

192. (637) (6179)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte yorganın altında idim. Kadınların maruz kaldığı hayız (kanını) o sırada gördüm. Derhal örtünün altından sıvışıverdim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayız mı oldun?" dedi. "Ben, kadınların gördüğü hayız kanını gördüm" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu, Allah Teala hazretlerinin, Hz. Adem'in kızlarına yazdığı bir kaderdir" buyurdular."Ümmü Seleme sözlerine şöyle devam eder: "Ben yataktan sıvışıp, (yapılması gerekenleri yaparak) kendime çekidüzen vererek geri döndüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Gel benimle birlikte yatağa gir!" dedi. Ben de yanma girdim." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu mevzu üzerine gelen başka rivayetlerde İslam'ın bidayetinde, hayızlı kadınların, hayız miiddetince kocalarından uzak durdukları, ancak burada kaydedilen hadiseden sonra bu yasağın kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Hatta bazı rivayetlerde bu durum, İslam dini ile Yahudiliğin arasındaki farklardan biri olarak zikredilir: Yani Yahudilerde hayızlı kadın âdet gördüğü müddetçe ne yatakta ne de yemekte kocasıyla beraber olmamaktadır. İslam'da ise bu ayrılık kaldırılmıştır.İslam hayızlı kadınla sadece cinsî münasebeti haram kılmıştır. Göbek ve diz kapağı arası dışında kalan bedeni ile mübaşeret de yasaklanmamıştır. Müteakip hadis bu hususu daha da açacaktır. 1 ^ 11

y JoyA y& y t y& y t y& y Uj .^^p yı .638. 6İ80. i93.

ZjjljtA y£*

35 İ~t~ AİIl JyA) y* y*p*a5 :L^xiLü' '/*I y& ; jÜÂA y y& y

Jü.# AtıI £-a G*jp .L&o^Jj>x3 t—5IÜ2jl ü) 3!)i 14-îü Lyyy Lt 3j' IajJj 3) o p15" :c-Jü

. ‘Uatsdlj oljjj JÜj .^J-k y&j 3îü>*~d y 4Ü jb 1 I-XA -üljıjjl 3) jj.j

193. (638) (6180)- Mııaviye İbnu Ebi Süfyan (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i muhteremeleri olan Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)'ye: "Hayız olduğunuz zaman Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la münasebetiniz nasıl olurdu?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Birimiz hayız görmeye başlar başlamaz derhal uyluklarının yarısına kadar uzanan izarını bağlar, sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraber yatardı." 1 ^ 1

* HAYIZLI NASIL YIKANIR?

ol 4 ^ 044 ^jji 4 ^ £^43 13 : n .seey- 4 445 ^ 4 -A ' 1 l 4 tin 44 l3.t3- -641. 61S1.194.

4L>-^ o^lu.) 13* ;-VjIjjJ| (3.»d3l4 •'« ‘ûjJjS- Jş 44 (JlL» 4 4~~-H3 4/3 <^v ^.,/gaı'« Lv2jL?- c-oÜ> 3 eli 4lü ^~f~ ^4

. I^j^pj <3 y* 4 ey 3-j.tAl cı-Jli ;^-Ua 4l 4lü .oUu

194. (641) (6181)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ben âdetli iken, bana: "Saçı(n örgülerini) çöz ve yıkan" dedi."Hz. Ali, kendi rivayetinde: "Başını çöz"

demiştir.^

* HAYIZLI MESCİDE GİREMEZ

^ 43 xz£j J\ 43 J4 y\ ıltlU- .645.6182.195.

4^*0 :c 2 ü e^tiiAı 4 ^ 444 “' c3lü 4 yt-i- 4 ^ ^ 3 "^" 4 a ^>lİ 2 ikl 4 ^

o^lud :JjIjjJl 3 .» 42 1 14 oj 4 ^ -v^Av«Jl jl«

■ e_jüa4l Jjîj .JjjjJ 3

c<U3£- uj . jjİ uj ! Û

0 '. S J_L *

,wb>c^v«Jl |j>& TT 4^)1 (J^^j

195. (646) (6182)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu mescidin avlusuna giderek, yüksek sesle: "Şurası muhakkak ki,

mescid, ne cünüb ne de hayızlıya helal değildir" buyurdular." 1 ^

* HAYIZLI KADIN TEMİZLİKTEN SONRA SARILIK, BULANIKLIK GÖRÜRSE

toortL. ^1 ey ^ l 4 Li4" ey* jL~j ey' ^ y ey lo ey .646. 6183. 196.

(Jl4»<-3jr4 3' 4 * ^ glg li j*xj 444 ^ ci >4 3 ^ A' 4^3 :c3li *Ltolp ji 4 Jİ -44 3' 34

^ 0 d! > > >>

. olüj aJU^j O^Lu^ UjIjjİI .Axj wb^> ~L<L^

196. (646) (6183)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), temizlikten sonra hayız şüphesi veren akıntı gören kadın hakkında: "O bir damar veya damarlardan gelen istihaze kanı)dır, (hayız kanı değildir)" buyurdular."Muhammed İbnu Yahya dedi ki: "Temizlikten sonra" tabiriyle "(hayız devri bitip) yıkandıktan sonra" demek istemiştir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, cünüb ve hayızlı kadının mescidden geçme meselesi ihtilaflıdır: Hanefîler: "Ancak zaruret icabı geçebilir, zaruret olmadan geçemez" derken, Şafiîler: "Cünübün, ihtiyaç olmasa da, abdest almamış olsa da mescidden geçebileceği" kanaatindedir. "Yeter ki hayızlı kadın kanla kirletmesin."

Bu kanaati te’yid eden rivayetler var. Hanbelîler ve bir kısım alimler de bu görüştedir. Malikîler çoğunluk itibariyle:

"Cünüb zaruret halinde teyemmüm yaparak mescidden geçebilir" demiştir. 12 ^

* NİFAS KAÇ GÜN?

y

u 1 y^ ^3^ I ^ , f ‘ ——I ş j i i e - IÇ^ . y 1 (^,.-1-. ey 3 : '‘" i 1 r 1 f ‘ y* I , y j I lü . : ‘ yi

ililip UİjI>- .649. 6184. 197.

^*3 J 4 İ 2 JI jI | .L«Jj ûy*tj\ cusj İ-f- aWİ jI5^ ! JI3 ^

197. (649) (6184)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nifaslı kadınlar için kırk gün (temizlenme) müddeti belirledi. Ancak daha önce temizlendiğini görenleri hariç tuttu."B^ 11

* HAYIZLI OLAN KIZ KAPANMALIDIR

S' coLvji*>' p ç^5j Lü \ IS /jj ^1p ^ j,l -654. 6185.198.

(JLû! c4^«L«-p Ü> !C-JLaİ '.İ4- 3^-2 • ^ oOj-^ oIX£^-Il cL^^İp 3^“^ ^ ^ $<uiulp

4 jİx^İ? 3 ^ 3 ^ •°J^’J -^"1 j>U I ‘UİavP tjjjIski.! ^jJİ C^^JI»UP O^Lu*>| J UjIjjJ^ (_£^<» 2 ^“l«

198. (654) (6185)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm) yanıma girmişti, yanımdaki cariyem hemen gizlendi. Aleyhissalâtıı vesselâm: "Cariye âdet gördü mü?" diye sordular. "Evet!" deyince, Resulullah, sarığından bir parça bez kopararak cariyeye: "Başını bununla ört!" buyurdular." [2S4J

AÇIKLAMA

Biiluğa eren (hayız görmeye başlayan) kızlar, kadın hükmüne tabi olduğu için, Hz. Aişe'nin yanında başı açık olarak oturmakta olan cariye, Resulullah'm girmesi ile, başının açıklığı sebebiyle gizlenmeye çalışmıştır. Durumu kavrayan ve sorarak tahkik eden Resulullah, kıza, örtünmesi için sarığından bir parça koparıp veriyor. Hadis, biiluğ çağma yaklaşan kızlarla ilgilenmeye, hususen birkısım ihtiyaçlarını düşünmeye, velilerini irşad etmektedir. 1 ^

HAYIZLI KINA YAKAR

:c-Jli tutoLf- ojj^l ü! ^j£- cd-jjjl Uj ^ lo lo Uj-ti- .656. 61S6. 199.

1 lûji! <Jş. *up lil^j ^^52 ^9 5^53 -op İİT jj :c2LLs ?^ı2 jLAi ,L

199. (656) (6186)- Muâze (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye: "Hayızlı kadın kınalanır mı?" diye sormuştu. "Biz, Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'m sağlığında kmalanırdık" diye cevap verdi." 1 ^

AÇIKLAMA:

Kadını erkekten ayıran vasıtalardan biri olarak, kadınların kına yakmaları teşvik edilmiştir. Saça, ellerine veya ayaklara olması farketmez. Hayız hali kına yakmaya mani değildir. Bu ruhsatı, şimdilerde, oje denen ve tırnak üzerinde suyun değmesine mani tabaka teşkil eden başka süs maddelerinin sürülmesine teşmil etmek caiz olmaz. Sürülmüş olsa bile, abdest sırasında temizlenmesi gerekir. 1 ^ 1

* SARGI ÜZERİNE MESH

;<uj! c^jp cy. Aı) c-^jı^*- cy- jijAp tİA ijUJi . jijjli-Lp id üü! ^
.657. 6187.200.

: JlS şjjl ^jİp °^jS

<3 ^jp i££jıjJ\ IjUjl .‘tiüüı ^lp ü)l C^'y^ .fejjj

JUj

juAl

1jj

(Jlij (Jlüj ’ûy^ ^vU 1 ^jjS' ^ ^*p

■ olp^^J.1 ^1 p Ujj jp ı^U-l

200. (657) (6187)-Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bilek kemiklerimden biri kırılmıştı. Resulullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'a (abdest sırasında ne yapmam gerektiğini) sordum. Aleyhissalâtu vesselâm bana, sargı üzerinden meshetmemi söyledi." 1 ^

AÇIKLAMA:

Kırık, çıkık, yara gibi herhangi bir sebeple vücut üzerine tedavi maksadıyla sargı yapılmışsa abdest veya gusül sırasında sargı üzerinden mesh yapılması yeterlidir. Hanefiler ve Malikîler: "Bedenin çoğu yaralı olması halinde yıkama yerine teyemmüm yapılır, sağlam yerlerin yıkanmasına, sargıların meshedilmesine gerek kalmaz" der. Şafiîler: "Sağlam yer yıkanır, sargı üzerine meshedilir, ıslanmayan yer için teyemmüm yapılır" demiştir. Ahmed İbnu Hanbel'e göre sağlam yer yıkanır, yaralı yer için teyemmüm yapılır. 12221

* TÜKRÜK TEMİZDİR

i~t~ ^gliı cı-otj itjiü 3 ' cf- y> y& 4^3) ^ yj ^Lp Ld-cs- .658. 6188. 201.

. İl : jcîU ıjil 3 . t ulp 4jl*Jy (. ajü lp ^Lp 4^1p tjpd3-l

201. (658) (6188)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Hz. Hüseyin'i omuzunda taşırken gördüm, çocuğun tıikrüğü Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerine akıyordu." 12221

AÇIKLAMA:

Bu hadis, insan tükrüğünün (veya salgısının) temiz olduğunu ifade eder. Fukaha, insanın ağzından akan tükrük, salya veya sümüğün, namaza mani olmadığında, pis sayılmaması gerektiğinde ittifak eder. Mideden gelen su temiz sayılmaz.

Mide suyu rengi ve kokusuyla bilinir. Uyku sırasında midesinden su gelme rahatsızlığına mübtela olan kimse hakkında mide suyu affolunmuştur.Hanefıler, artığı yenen hayvanların ter, tükrük, göz yaşı... gibi akıntılarının namaza mani bir pislik olmadığı kanaatindedir. Şafiîler, bu sayılanların, eti yenen yenmeyen bütün hayvanların dirisinden akmışsa, namaza mani olmadığına hükmetmiştir. 12211

* KABA AĞIZDAN SU DÖKMEK

jji Uj . y j jiüp yı\ lu-u-y ^ D .sjyLj l ’Jîjs- . 659 . 6189 . 202 .

.dJA^Jl yA yİ 4*U* ZJaJ 4yJ-U (3 1 3: CİPİ) -ci 11 ^jP yj jL3-I-LP yi* 4 JC^A yi'

. oj^py dili ■ ‘Cj: yA * ^Jhy pf jL 4 -I-up d .* 12 iJilyyil 3 .y^- 2 l

Ü*.

202. (659) (6189)- Abdiilcebbar İbnu Vail babası Vail (radıyallahu anh)'den anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a (abdest için içi su dolu) bir kova getirildiğini gördüm. Aleyhissalâtu vesselâm, o sudan ağzına alıp mazmaza yaptı, misk kokulu veya miskten daha hoş kokulu olarak suyu fem-i mübareklerinden kovaya bıraktı. Sonra burnuna da su çekip bu suyu kovanın dışına attı." 12921

* AVRETE BAKMAMAK

(Jy-* uy AİlİJ^P yj I ^~vy^ y£* <. yi- 4 jLx~v ^yp 4£sS^ ^ •

> o „ ;2

O o yA i 3 y£U ^ C jSnJ 3 ^ .-^23 3

oilud ljp :JjlyjJl

5^13 J\ y, jk,. y\ ilil»- .662. 6190. 203.

dpi) L a Jl 40Jİ2J 3 t 4 dolp y& 4 ^uioL*J

203. (662) (6190)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m fercine hiç bakmadım -veya "görmedim-."Ebu Bekr der ki: "Bu hadisi (Hz. Aişe'den) onun azadlı bir cariyesi rivayet etmiştir." 12211

AÇIKLAMA:

Mevzu üzerine varid olan başka hadisleri de gözöniine alan alimler, karı kocanın birbirlerinin avretine bakmasının haram olmadığına hükmetmişlerdir. Keza erkek, cariyesine de bakabilir. Erkek mahremi (yani nikahı kendisine ebediyyen

haram) olan kadının yüzüne, başına, göğsüne, diz kapaklarından aşağısına bakabilir haram

değildir. Yabancı olan erkek kadının el ve yüzüne, şehvet duymayacağından emin olursa bakabilir, aksi taktirde haramdır. Kadın, yabancı erkeğin göbekdizkapağı arası dışında kalan yerlerine şehvetsiz bakabilir. Erkek de erkeğin göbekdizkapağı dışında kalan yerlerine bakabilir, araya bakamaz, haramdır.Bütiin mezhepler, tedavi gibi zaruret halinde erkek ve kadının birbirlerine, ihtiyaç miktarmca her tarafına bakabileceğini söylemiştir. 12511

* VÜCUDDA SU DEĞMEDİK KURU YER

^4 j,l 3 a ^44 IjUj! 4?j4 y. -kjl 4 ’l» . y 3lA_4j (j) y y) ld-4- .663. 6191. 204.

£(34^—4 31L1^4p 4-4» 34» .çAJl i ^ı ^ y^ 3--'c4l ~l~l~ .A —l' 4 t^-14 /y c *y*- '1'

. *eijw5 ^4 l 3 • 1^4 3"4*-» ! ö-li- <3

204. (663) (6191)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) cünüblükten yıkanmıştı. Gusülden sonra bir parça yerin kuru kaldığını farketti. Bunun üzerine perçeminden (akıttığı su ile) orayı ıslattı."İshak, rivayetinde: "O kuru yerin üzerine saçını sıktı" demiştir. 12551

t ^4 y ^ y ^ y t \ y ^ caul-A-p y . ^ a^ 4 3^ -0^^ lo-tj*- .664. 6192. 205.

* 0 ^ 0 ;2 c c 0 jj 0 0 0 ^

.İUJl 4^2 j jtflgll J.3İ C-oİJİ CAjI-İSM (^1 ^4-j ç.l>

205. (664) (6192)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben cenabetten yıkanmış, sonra da sabah namazını kılmıştım, sonradan, bedenimde tırnak kadar bir yere suyun değmemiş olduğunu farkettim (ne yapayım?)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Eğer, orayı (ıslak) elinle meshetseydin bu sana yeterliydi" buyurdular. 12551

AÇIKLAMA:

Abdest veya gusül sırasında bir yerin kuru kaldığı sonradan farkedilince, ne yapılmalıdır? Orası ıslatılmakla kifayet eder mi, yeniden abdest -veya gusül- tekrarlanmalı mıdır meselesi fakihleıi farklı görüşlere sevketmiştir. Başta Hanefîler ve kavl-i cedidinde Şafiî hazretleri olmak üzere çoğunluk, eksik kalan yerin yıkanması suretiyle eksikliğin tamamlanması yeterlidir, yeni baştan tekrara gerek yoktur demiştir. Bazıları, bunun sahih olması için, yıkanan kısımların kurumadan önce eksikliğinin tamamlanması gerekir demiştir. Ancak bu meselede de çoğunluk böyle bir şart koşmaz, aradaki fasıla bedenin kurumasına sebep olacak kadar uzun da olsa kuru kalan yerin yıkanmasının kifayet edeceğini söyler ve delilini gösterir. Bu mesele, uzuvların peşpeşe yıkanmasının (muvalat) vacib olup olmadığı meselesinin münakaşasını da getirmiştir. Ancak peşpeşelik gerekmeyeceği de çoğunluğun benimsediği görüştür. 12521

NAMAZ BÖLÜMÜ

* OGLE NAMAZI VAKTİ

3a ^343 y 434- 3a ^34^-4 3a ^ y ^^ ^ 4 (^43 4 . y 4-4- .675. 6193. 206.

ca-4-. 03 A 1 —44 id l id .^4- y) 14-4- : Al \q ali (Jl* .L53 xJ .4» c^lAsAlil T/' Atıl 3 y*j 3i la^-^ :3l»

t 1—3 l y^J ^3—^ ^ ı % l

206. (675) (6193)- Habbab (İbnu Eret) ve Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anhümâ) anlatmışlardır: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kızgın kumların hararetinden şikayet ettik. Fakat şikayetimizi dinlemedi." 12551

* ÖĞLEYİ SERİNLİĞE BIRAKMA

^ 'j p (jl s3 cOb-? ı^/^ - ^ t> —^t— ^y. c3^* 6 - w 3 Ll> .^Jgu^i^Jl j^?.x^Jl 3 ^ ^ Jw ^~ -680. 61.94.207.

^*3 3r* ^“1 O-Lİ jll CoöJj^Jlj İJ^1« ; UJ 3^-^ . 0^-lA>lj oö İ~fc aWİ 3j-^3 *3^ .jJ OjyuiJl

. <>t^>K-v^ (3 Oto*- .jJİ °^jj -^biJ 4Jl>-^ o^Lu*>| IdjljjJl J.»p 4 ^

207. (680) (6194)- Muğire İbnu Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte öğleyi gün ortası sıcaklığında kılardık. (Bir ara) bize: "Öğle namazını serinliğe bırakın. Zira hararetin şiddeti cehennemin kabarmasmdandır" buyurdular." 1 ^ 1

jjI jP- y& t^İAİİ ys- ^ y> yPyi\^p ÜjIU- .681.6195.208.

* t >

. <\>u£>s-*0 3 o'jj -^-p^ 3.»lâJlj '.İ-j- <oM 3 j^j 3^ -3^

208. (681) (6195)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öğle namazını serinliğe bırakın." 11021

AÇIKLAMA:

Önceki hadisin anlaşılması bazı farklılıklar arzetmiş ise de, çoğunluk, daha sonrakilerle irtibatlı olarak şöyle anlamışlardır: "Resulullah, öğle namazını, vakti başında, yani zevalden hemen sonra kıldırıyordu. Bu vakitte hava çok sıcak olduğu için kumlar ayakları -ve secde sırasında alm- yakıyordu. Bunun üzerine Ashab, öğle namazını te'hirli olarak kılmak için Resulullah'a başvurmuş, bu ilk vaktin sebep olduğu sıkıntıyı mevzubahis etmiştir. Ama Aleyhissalâtu vesselâm te'hire izin vermemiş, ilk vakitte kılmaya devam etmişlerdir. Ancak, müteakip hadislerde de görüldüğü üzere sonradan Aleyhissalâtu vesselâm, öğle namazını geciktirerek kılmayı emretmiştir. 11211

* AKŞAM NAMAZI VAKTİ

coiÜJİ c^J&\y\ e y\ y^ y bUjl y ^J^\y\ g Uj y Id- li- -689. 6196. 209.

o° ^ o o St > s ' _ll * ' s ' s Si o o ^ i o

jş>- C r >jA^}\ o ^ I g AİI J|? ^ '' Oj-^j 3 ^ :3^ yj yi i y^ iyZ»JA

bI C-^^Üİ Iâa 3 (3**^ Cy^o*p\ :3 j-^j ^y. :<ç>-L« y y>\

coi> y* y\ 3.4J c^toi 3^1 IİJ| <5^ <31 ^

209. (689) (6196)- Abbas İbnu Abdi'l-Muttalib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim, akşam namazını yıldızlar cıvıldaşıncaya kadar te'hir etmedikçe fıtrat üzerine devam

eder."Ebu Abdillah İbnu Mace der ki: "Muhammed İbnu Yahya'nın şöyle dediğini işittim: "Bu hadis hakkında alimler Bağdat'ta anlaşmazlığa düştüler. Ben ve Ebu Bekr el-A'yan, Avvam İbnu Abbad İbni'l-Avvam'a kadar gidip sorduk. Bize, babasına ait asıl nüshayı çıkardı, araştırdı, hadisi orada buldu." 11211

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere yıldızların cıvıldaşması diye tercüme ettiğimiz iştibak-ı niicıımdan murad, gökte yıldızların çoklukla görülmesidir. Malum olduğu üzere, akşamın ilk vakitlerinde parlak yıldılar görülmeye başlar, karanlık arttıkça yıldızlar çoğalır. Fıtratla da hak din, istikamet, sünnet kastedilir. Hadis, akşam namazını ilk vaktinde kılmanın ehemmiyetini vurgulamaktadır. 11211

* YATSIDAN ÖNCE YATILMAZ, SONRA KONUŞULMAZ

ili . 3 *-3^ 3 ? 103 3 ^Ipj 3 (‘'^^ j 3 .703. 6197. 210.

lwL& ,wiji^jJl 3• wL*j // aWİ 3^>»*^j td **_.3^ ^^ji <oj^i-L^P" Cj^* $.11^p 1

. JüX>-1 j»*j <up (^jj 3^*^* ,c_^oL^Jl ç-llap Ji2^>-I | 4 İp <ü ,*1 p-l j .oLûj 4Jl>-^

210. (703) (6197)- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm), bize, yatsı namazından sonra gece sohbetini kınamıştır, yani bize bunu yasaklamıştır." 1 ^

AÇIKLAMA:

Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın, günlük hayatın tanzimiyle ilgili olarak vazettiği mühim esaslardan biri de "gece"nin kullanılışıdır. Dinî değerlerimize göre, akşam

namazının girmesiyle gece başlar. Resulııllah, umumi bir prensip olarak yatsı namazından önce yatmaz, yatsıdan sonra da sohbete yer vermezdi. Ümmetine de bu istikamette direktifte bulunmuştur. Bu mesele üzerine, Hz. Aişe, Ebu Berze gibi başka sahabelerden de rivayetler gelmiştir. Hemen belirtelim ki Aleyhissalâtıı vesselâm, zaman zaman gece sohbetlerine yer vermiş, yakınlarıyla ümmetin meselelerini gecenin geç vakitlerine kadar istişare etmiştir. Bu nev'e giren rivayetleri gözöniine alan alimlerimiz, yatsıdan sonra yatmanın bir vecibe olmadığını belirtirler, ilmi, istişarî ve diğer meşru gayelerle müsamere de denen "yatsı sonrası uyamklık"m caiz olduğunu belirtirler. Her halükârda, günümüz şartlarında, yatsı namazından hemen sonra yatmayı prensip edinmek, hüşyar mti'minlere çok şey kazandıracaktır: Radyo, televizyon ve benzerlerinin malayani ve zararlı neşriyatını takipten kurtulur, geceleyin teheccüd namazına kalkar. Böylece, bu hususta esas olan bir sünneti ihya etmenin büyük ecrini kazanır, vs. 13051

* YATSIYA ATEME DEMEYİN

j,l 2 a I ^p ^y a^A 2a c^a^İIAa yj ojüdJl lu ,ı^- ~A5 ^yj AA~ 2h ^-yy^-t üj-ii»- .705. 6198. 211.

İt <1)1 tSjAr® A' 2Â yi Aa I ~" 2 a ÜH jj^'yJIAA ÎA ‘jjjjIA ı3_I 2ü -AA~ 2 J- ‘-AÂ*) ÜjJAj ^

(JŞ.»Jj ü Lîp kiiiJl jyiyZj Ietj b:U« 2 r>) it; V A 1 A 1 « :JIS

211. (705) (6198)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulııllah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Bedeviler, (yatsı) namazı meselesinde size galebe çalmasınlar!" -İbnu Harmele şu ilavede bulundu:- "Bu namazın adı işa (= yatsı)dır. Bedeviler ona, develeri sebebiyle geciktirip te’hir ettikleri için "ateme" derler." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Ateme, lügat olarak te'hir etmek, geciktirmek manasına gelir. Bedeviler, develerle meşgul olup, namazı bu meşguliyetlerinin bitimine kadar te'hir etmeleri sebebiyle şer'an işa diye isimlendirilmiş olan yatsı namazına ateme demişlerdir. Aleyhissalâtıı vesselâm, namaz isminin değişmesine rıza göstermemiştir. 1323

EZAN BÖLÜMÜ

* EZAN NASIL BAŞLADI?

y& eli—- ys- üA ıı31o*—* 1) yi üA ^ıÜ l-— 1 . 'v' <0)1 A-p y JÜU- lA-U>- .707. 61.98. 212.

2^0 2a ljiJSİ) .ijAîİ! 2-A 2 a .o2^11 üi 2ü. laJ 2ü-^ jüİJlA ^ 3! Sol

.oÜ Ü aü! 2 y^j I <3^5 ,^jlİ2İİ-I y JAp^ (A) 2h -^A 3 jÜAj 1 2a 2İÜ) *ıl2Jl AÜİj çl-lül ü^jli .(jTjÜAdl

4 &I l 3 ? 3 ^" S o 3 ^' col3ül o o 3 ^ $-3 ıj cjö<—^ ^İ 3 j Jll.jMi c<j 66 u Tt &\ uy^j

y\ş Cfy-* Xa^\ /jj o^Lu*»! J UjljjJl CÇ. 3^ ^ 3_^3 ^ \y^ Ju.#

212. (707) (6199)- Salim, babası Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıyor: "Resulııllah (aleyhissalâtu vesselam), namazları (duyurup toplanmayı sağlama) vasıtası üzerine halkla istişare etti. Boru öttürmeyi teklif ettiler. Yahudiler(in usulü olması) sebebiyle bunu hoş karşılamadı. Bunun üzerine halk çan çalınabileceğini hatırlattı. Aleyhissalâtu vesselam, Hıristiyanlar(a benzeme) endişesiyle bunu da hoş karşılamadı. Aynı gece, Ensar'dan Abdullah İbnu Zeyd denen bir zata ve Ömer İbnu'l-Hattab'a rüyalarında ezan öğretildi. Ensarî, geceleyin Resulııllah

(aleyhissalâtu vesselâm)'ın kapısını çaldı. Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm) onu (öğrenip okumasını) Bilal'e emretti. Bilal da ezan olarak okudu."

Zührî diyor ki: "Bilal (radıyallahu anh) hazretleri sabah ezanına şu ibareyi ilave etti: "Essalatu hayran mine'nnevm (namaz uykudan hayırlıdır)." Resulııllah bu ilaveyi te'yid etti."Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resulü, Abdullah İbnu Zeyd'in gördüğünü rüyamda ben de görmüştüm (ancak o, size duyurmakta benden önce davrandı)" dedi . 1 ^ 1

* EZANDA TERCİ'

lLİE 2 ! -Up öı -Çp 23 bUjl .^plp y\ U) li .^^4 3 ı Lu-ü- . 708 . 6200 . 213 .

* 0 pCji 0 jip 5İ o p J» OP < s# ^-p ^ p J> 0 p c

(3 İ l£İ ^ ^y y*?^ (3 oli^ Cf- ^ 1*44 cy^ tj>l y

0^1 Oİls .JjjjiaJl . jâj IjI .çU-âjİlj ^jP (jLvvl c^LiJl

y j, J* s ^ p P o

. ~l~l~ aWİ .Aj .0^4x332* ~l~l~ aWİ cJo^*0 *-^p

J1I3 ^ oJ AjjIp Cp^p*’ (.^oJl ^l« ; JlH . <uOj ioh L«Jİ

lİÎ 4' ûh 4j ÖJ ^ ^ eli ®3^ Öj ccuLûj .»Oİli £i« !(J

5 Î 04İÎ .^ı o] 4J1 5 î A4İ.1 debi 1 4J1 5 î İ^M sfoi c j-js^î <.y^\ s&ı <.y&\ s&ı :^j!« Jıü ji ^tâı 41

IO^^- ol O,^I ca^I I aJ| Oİ 0.^1 caWİ ^ Oİ 0.^ppj 1 .(JIS ^)^aWİ lİo^* 0 l*"^-^' *-^l -4I caWİ l*-L«*^

o * 0 P Op __ p __ p *. S Jiitto**,

awI cjp I ^Ok—û-lI ^^Ip c^Ok-ÂİI ^Ip .oOjj^JI ^p coOjjrAİl ^p . o^l OoA3 1^-^ ^I ^4-^' ^I

^ »aı t aJi 1 jiI

Pp ^ Pp p p # jj-î p Jİ p P^ p p öi-î 5İ p #p p 0 e< *5İ > P p

^İp ^ Jp ^ .ojjü (jl 3 ^^ e^ - ^ -3^23 ^ î-ı ^ 1 14^ ^^^İl 0 UİI 2 İ

(j : CldjU 2jlj^4 dJI Aİ1İ Ü-OjIjt't : tt AtıI 3y—PJ -U C1 *âLj co-Ijj f

3y-p)| ‘ 3 ^- ö* ^ 3jAyJ jlS^3^*” 3^ q^%j_ jIdlj 3 y^j

Ö* dJIi ^y3“'3 :3^.# AİJİ 3^p*3 Jp' 3 ^" $ 00 ^ 1 ’ ^-*p c-jİB 14 53: İ-f~ aüI 3_0j 3 ^^ ‘-r’O - 0 ^" ^ ^

lpu.,- giI *ç)jj ö 3 CpjİJ cIp-O-I lûji : JjIjö 1 ö ■ jiy^~ <y. 333^“ ^ 0^" cobi 2)^1

. oLaj ÜsİP-^j C£c^>t-^> 3 ^Lup|j loibj

213. (708) (6200)- Ebu Mahzûre İbnu Mi'yer (radıyallahu anh)'in terbiyesinde yetim olarak yetişen Abdullah İbnu Muhayrız'dan rivayet edildiğine göre, "Ebu Mahzûre, kendisini Suriye'ye göndermek üzere hazırlarken, Abdullah, Ebu Mahzûre'ye şöyle dediğini anlatıyor: "Ey amcacığım! Ben Suriye'ye gidiyorum ve senin ezan okuyuşunun (hikâyesini) soruyorum."Ravi, bunun üzerine Ebu Mahzûre'nin şunu anlattığını belirtir: "Ben bir grupla birlikte yola çıkmıştım. Epey bir yol almıştık. Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müezzini Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında namaz için ezan okudu. Biz de

müezzinin sesini Aleyhissalâtu vesselâm'a arkamız dönük olarak işittik.

Biz onun sesini alaylı alaylı tekrar edip yansıladık. (Bu yaptığımızı) Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm) işitti. Bize bazı kimseler yollayarak yanma çağırttı, önüne oturttu ve: "Kulağıma kadar gelen ses hanginizin?" dedi. Arkadaşlarım beni işaretlediler. Doğru da söylediler. Resulııllah, onları geri çevirdi, beni alıkoydu. Sonra bana: "Kalk ezan oku!" dedi. Doğruldum. (Ezanı bilmediğimden) öyle mahçup olmuştum ki, o anda nazarımda Resulullah'tan ve yapmamı emrettiği şeyden daha menfur bir şey yoktu. Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm)'m önünde doğrulmuş, öyle kalmıştım.Bunun üzerine Resulııllah (aleyhissalâtu vesselâm), ezanı kendisi bana okudu. Arkadan: "Haydi söyle!" dedi. Allahuekber, Allahuekber, Allahuekber, Allahuekber, eşhedii en la ilahe illallah, eşhedu en la ilahe illallah, eşhedii enne Muhammede'r-Resulullah, eşhedii enne Muhammede'r

Resulullah!"Sonra bana şunu söyledi: "Sesini yükselt. Eşhedıi en la ilahe illallah, eşhedu en lailahe illallah, eşhedii enne Muhammed'r-Resulullah, eşhedu enne Muhammede'r-Resulullah, hayye ala'ssalati, hayye ala'ssalah, hayye ale'lfelahi hayye ale'lfelah. Allahuekber Allahuekber, lailahe illallah!"Sonra, ezanı bitirince beni çağırdı ve bana içerisinde gümüş para bulunan bir çıkın verdi. Sonra elini Ebu Mahzûre'nın alnına koydu, arkadan yüzüne kaydırdı, sonra göğsü üzerine götürdü, sonra ciğerinin üzerine kaydırdı. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mübarek eli, Ebu Mahzûre'nın göbeği üzerine ulaştı. Sonra Aleyhissalâtu vesselam: "Allah seni mübarek kılsın, Allah sana bereket yağdırsın"dedi. Ben de:"Ey Allah'ın Resulü! Bana Mekke'de ezan okumam emir buyursanız?" dedim."Haydi emrettim!" buyurdular.Derken içimde Resulullah'a karşı duyduğm bütün kötü hisler kayboldu. Yerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselam) sevgisi doldu. Hemen Resulullah'm Mekke'deki

valisi Attab İbnu Esid'in yanma geldim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m emri sebebiyle Attab'ın yanında namaz için ezanı ben okudum."Ravi der ki: "Ebu Mahzûre'ye yetişenler bu hadiseyi, Abdullah İbnu Muhayriz'in bana anlattığı şekil üzere bana tahdis ettiler."NOT: Ezanla ilgili kıssa daha önce genişçe açıklandı. 12251

* EZANDA SÜNNET

.it aui (JyA) dij) tu LduA .710. 6201.214.

oljj :JLîljjIl 3. ki)! aÜ« *2^3 -A-d! 25 dj-^-4 0! ooo tt ad! 3j 4) d! to-iA d.A

. . A>t>W?

214. (710) (6201)- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m müezzini Sa'd el-Karazi (radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bilal (radıyallahu anh)'e (ezan okurken) iki parmağını kulağına sokmasını emrederek: "Şüphesiz bu, sesin daha çok yükselmesini sağlar" buyurmuştur." 12121

coü cj\ ^ lo d^ 2 -j^j! lu-iA .711. 6202. 215.

1 IÜj&.a^jİ! 3 a.aJİİI 3 jIUXvwli düi d!)-®*" Ad 3 3*3 ^^4: 3 tt a!:! 3y4) cı~o! :3ü ÇaA

. UU!WJ jJ&j öUaji Ad

215. (711) (6202)- Ebu Cuhayfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebtah nam mevkide Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanma geldi. Kırmızı bir çadırda kalıyordu. Derken Bilal çıkıp ezan okudu. Ezanında herbir cihete dönüyor ve iki parmağını kulaklarına sokuyordu." 12111

^ji\ 43) si' cyi jijkiiu-p d 33 ® 2 a* ^ 43) id .^a^ 3 1 Ldud- .712. 6203.216.

4 $do 3 ^ Jîlıd 3 ö!dilj3 ddLA 2 A>-« :# Alil 3y4j 3 12 * 3 ^

. «id^J I f * ,j a^aj . «id

216. (712) (6203)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzinlerin boyunlarına, Müslümanların iki hasleti takılmıştır: Namazları ve oruçları. (Bunların vakitlerini Müslümanlara müezzinler ilan eder.)" 12121

aji 1 3o^ t 1 —^ 1 *—l^ddı üj .3 .716. 6204.217.

■jA-dl 3 Ojit* dr? dr? 34" «Ö^aJl :jlîo .j *|6 3 * : dM* -yk-dl aİIJj tt fei\ JS\

. ^ ^ -U**- .ULkaj! Ad d!) .olid o-sLud :wdljjjj! 3-ddi 3* ^

217. (716) (6204)- Hz. Bilal (radıyallahu anh)'in anlattığına göre: "(Bir gün) sabah namazını haber vermek üzere Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına gelmiş, ancak kendisine "uyuyor" denilmiş. Bunun üzerine:"Essalatu hayrım mine'nnevm, essalatu hayrun mine'nnevm (namaz uykudan daha hayırlıdır)" demiştir. Bundan böyle bu ibarenin sabah ezanına dahil edilmesi kabul görmüş ve ezan bu minval üzere kesinlik kazanmıştır." 12121

* EZAN OKUNURKEN EZAN TEKRAR EDİLİR

cc5 ^j-> lü .^uiı ^jj wLo-^- (3^- >e - w *’j Lü*a^- .718. 6205.218.

o jij& ■iLud iJiljjJl ^j>L« jijil jil :# !Jll •®X/ A (3İ û^ - clH <j2

C-oJj>- ^j- 4 o-Lu*v« j J-âM oljjj • 3 4^Jl 4 *«j l Lo-^ .-Lju« j,! $.liaP

. C 3 o.J^- OwLu*v« (3 C£»b

218. (718) (6205)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müezzin ezan okuduğu vakit onun söylediklerini aynen tekrar edin..."

£j) aw!wUp c^l^i j;i cjh buji ilj 3^ ^^J-s^jtiı jji ca!^- ^l>w> ıljj^- .719. 6206.219.

C O 5 yi üiJ^LİI cL^lLJj (3 La-UP C(J^JLj İ~t A\il C^^ 41 L4Jİ $ 4 ^>- J^Lp . ıjLüL^j (jJ 4 İİP

< 0 ^ J. s ' s

. 4 İJ oJjS’ ,As>t-y>s^ 3 ^ c^jL^ÜI aJ 3 _5 j iji :djljjJl 3*û^J^Ji

^Uj 4İl>-^

219. (719) (6206)- Ümmühatu’l-Mü'minîn'den olan Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ)'nin anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanında iken, ister gece, ister gündüz olsun, her ne zaman müezzinin ezanını işitirse, müezzinin söylediğini aynen tekrar etmiştir."NOT: Bu husus, daha önce açıklandı. 1 ^ 51

* EZANIN FAZİLETİ

jj i*- ^p <.Cyy\ (jo 4 üd aül-lp Uj :li .Jo^-t ^y. 3r~'^Öj Lf- üdud- .728. 6207. 220.

jyu. c^j ^jS~ 3 coild ^ o)~-p ji' ^t< :JB İ-j- aUİ 3y~3 jl $^«p ^yl ^jp c^lj ^jp

. ^ aül-Lp t_juw2j ct_pow? o^Lu.) iUjljjjl

220. (728) (6207)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim on iki yıl müezzinlik yaparsa ona cennet vacip olur. Ona, her gün için, ezanı sebebiyle altmış hasene yazılır, her bir ikameti için de otuz hasene yazılır." 1 ^ 1

* İKAMETTE BİRER BİRER OKUMA

c<uj! ^jp # Alil cJy-O jLİp lu ^ ^ -j

. Jş oUjc.^ .Jjt^ t_juw2j :UjljıjJl Jş.ojsyi^

lip ^ ^LL* Uİ1>- .731. 6208.221.

üir 3 ojiii ü' ^jp

221. (731) (6208)- Aleyhissalâtu vesselâm'ın müezzinlerinden Sa'd el-Karazî (radıyallahu anh)'nin rivayetine göre, "Bilal-i Habeşî (radıyallahu anh)'nin ezanı ikişer ikişer idi. ikameti ise birer birerdi."

c<j) .i~f~ 33^ tAiıi-Çjp y^jLA ^Çp cj-ü yh Ld^î- .732. 6209. 222.

^5^ T/' Alil (Jy-k) ût-i OOcP CPj|) ^3^ -^11) ol 3r^* 3^

. ‘tolj 4İ1İ -V«P ^jj t_jucvİ5 t_Ayw5 oilu.)

>

wLo^

222. (732) (6209)- Ebu Rafi Mevla Resulillah anlatıyor: "Ben Bilal (radıyallahu anh)'in, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında ikişer ikişer ezan okuduğunu, birer birer de ikamet getirdiğini gördüm!" 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Daha önce geçtiği üzere, ezan ve ikamette geçen cümlelerin kaçar kere tekrar edileceği rivayetlere göre farklıdır. Bu rivayetler Hz. Bilal'in ezan tarzını anlatmaktadır. 1 ^ 1

* EZAN OKUNUNCA MESCİDDEN ÇIKILMAZ

4 4 4 ^ 4 4\iiwUp ud 734. 6210. 223.

^ (3 ^ ^ 3^-^j 3^ :3^ ^üL«jlp jp coi cOlâp of^^p 3^- 4

diJü5^ .ojji 4 <u$ .o^lcwd 44 3^3

• _y*^ Cj^

223. (734) (6210)- Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim mescidde iken ezan okunmaya başladığı halde, bir ihtiyaç olmadan ve tekrar mescide dönme gayesinde bulunmadan mescidi terkederse o kimse münafıktır." 1 ^ 1

MESCİDLER VE CEMAATLER BÖLÜMÜ

* ALLAH İÇİN MESCID BİNA ETMEK

4^ ili 4 4 44 4^ ^ . ■AjcC*' 4 cl^J 13 4 344 ^ -4^ 4 4 44 4^ 33wX^- 735.6211.224.

35 ju^p 4^ cJJ>jı 4 4 *44 l 4 4 4 4^*44 (4 “44 tl4 4^ 4 j^jij^p 4^ aüi^p 4

4 J 4 ^ c^S £ 2 *»! ^ 44 4 ? ^ 4jil 3 4*3 :3^ 4 4 »p 34 4 ^ a^l^lp

^»»^*0 oJj>- c^Üaikl j>s- l£jj cİH ^ üU>-xp 0 l 5 . 3 ^j* y*^ 3*^44d 3

. \ \jj£ 4>c^>c^3 3 oL^- oljjj .'—• 0 -^- 4 ^ 3 l £»4

224. (735) (6211)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m şöyle söylediğini işittim: "Kim, içerisinde Allah'ın isminin zikredildiği bir mescid bina ederse Allah da onun için cennette bir ev bina eder."bbbü

^Lp yp iojjp yp 1 y) . 'ut-Js yâ yp yj yJyJı Lo . ^ijAa-dı ybyp 3 ^ ^.ılijı uîaa .737. 6212.225.

^Lp cA-y>- :-UljjJl 35. »Atb' 35 bçj aJ aül caJü. y* '.ı^yy aü : İ~t~ Atıl 3:3b® tı Jll®

. t_p^3Cvİ3 'UcJs .'Uatsdb oljj -lij Aİ33 ■ ı—

225. (737) (6212)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, kendi malından Allah rızası için bir mescid bina ederse Allah da ona cennette bir ev bina

eder." 1 ^

3jp 3r! ai^-ap Uj ■ i-Ap bd-tA .738.6213.226.

tt aUİ 3y-ö Â)' tAİi'^AP ^yP t^bj çbİ2p yp üy*- *'

. oLij Aİb>y, oib~.l :Jtîljjil 35 bio aJ aü! j\ lö

y' yj y^7'A^ yt y^" - A y: y^İHİ

ik® ^yaAiys*" a)) 'A>y.y y^^ :3b

226. (738) (6213)- Hz. Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resîılullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah için bağırtlak kuşu yuvası kadar veya daha küçük bir mescid bina etse, Allah onun için cennette bir ev bina cdcr."bbbi

AÇIKLAMA:

Mescid yapmaya teşvik sadedinde gelen bu nevi hadisler daha önce açıklanmıştır.^ 1

* MESCİD MÜTEVAZİ OLMALI

(<.Xa^S' 24 24 c^S sJi-Lp ^SsJi^lp iIj 2^ bj-L>- 740. 6214. 227.

3«))^4-*4 3^3^41 ^1\jv-LCvw« j ‘.İ-t aWİ 44*3 2^ :Jü

. 3L**Jl lpji^« ^*<Lp ^jJİ ^jp oJ-U*o y>'\ 4s?-y~\ Jjj cPİÜS"" y&j ^j3xi»l yi O^L^- *4 • t-A^V 5 0^Lw»3 :AjIjjJ^

227. (740) (6214)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Görüyorum ki, Yahudilerin havralarını, Hıristiyanların da kiliselerini yükselttikleri gibi sizler de mescidlerinizi yükselteceksiniz.

jjj y*^ c y* jy**^' ^ 3* hj y> L-j«a^- .741. 6215. 228.

^ 'i * S S 6 o

cJî^^- 4 o^L-3 3 3| Ji23 ^3 24^” ^■2*’ L«« ‘.İ~t aüİ 2j 2»J JlS : Jli ç^lisikl

228. (741) (6215)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlııllah (aleyhissalâtu

vesselâm) buyurdular ki: "Ameli bozulan her kavim mescidlerini süslemeye yönelmiştir." 133 ^ 1

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın inşa ettirdiği mescidler sade ve mütevazidir. Mescidler sonradan büyümüş ve tezyine boğulmuştur. Alimler, hadislerden hareketle sadeliğin esas olduğunda ısrar etmiştir. Ancak zamanla bazı şartlar altında tezyin edilebileceğine fetva verildiğini daha önce açıkladık. 13331

* MESCİD NEREYE YAPILMALI

^p ö’ üj Lo .üL^p ^ yy^ dd tf- .744. 6216. 229.

__ .g ^ s o o o

,uuiw5 o-^Lu.) <_).İT ^lil öi IjLvzî Çli)« ,ol)4dI ^ülj üUa4.I ^jp ^4-.^ .^Xp

‘UatsdLı oljjj Jjj *U5

229. (744) (6216)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'den anlatıldığına göre, "Kendisine, insan tersinin atıldığı bahçelerde namaz kılmanın hükmünden sorulduğu zaman, Resûlullah'a ref ederek, şu cevabı vermiştir: "Eğer bahçe bir çok defalar sulanmış (pislik eseri kalmamış) ise orada namaz kılabilirsiniz." 13331

* MESCİDDE MEKRUH İŞLER

I $j\3- yt Aj ^2 • y. ■» 2-i jilo j,, y j, j, 5ulp y y. lilip .748. 6217. 230.

6j . -^>*2 :a>33LİI 3 : JU 7r ^4 Jj43 24" 14 ^ d4 24 ^ SjIS 24

^ ^ .< p- , p f o • ^ < p '*! p • > ^°. < p . of • kt < s !«1®< • > a <• p o« • > . p°> < p ı* <

Jj>tpO (Jjj . I 4.3 ^yLİOj (...) J . ~AJ>- iÇ3 (...) J . (...) j *3^ ^ y^~i Uj ^4^3 ^LUj (...) J

. 4jî 34i 2LS ‘^jyyr yt Aj 3 • ^^ y*

230. (748) (6217)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bazı şeyler vardır, mescidde yapılması uygun değildir: "Mescid (yanlardan iki kapılı ise gelgeç için) yol olarak kullanılamaz, orada silah kılıfsız taşınmaz, yaya kiriş takılmaz, ok saçılmaz, çiğ et geçirilmez, had tatbik edilmez, kimseye kısas vurulmaz, alışveriş mahalli de yapılmaz." 13351

(jj cOiJgAj ‘&S’ £j> ıi3 ^j> iIj .^Jüüı j^i Ujj^- .730. 6218. 231.

j^5 \JL^SsIjL^-J ^5lb^LCvv« l^>-« ;<jli İ-f- ^lil jl I ^ aİjIj cjj>t5ca ^jp twL*u»

o ^ X o t / > £ A. > ^ ^ ^ A s o

.^_ju*^ o^L-ww| ijjijjJi ^.»^^-ı ,j^ıİ2^Ji t^ijjî ^Ip 'y^'i ^j-^3 çfjj

. AjİaJ? ^^İP (JİX« jL$J ^jJ öjU-l

231. (750) (6218)- Vasîle İbnu'l-Eska (radıyallahıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mescidlerinizi çocuklarınızdan, delilerinizden, alışverişlerinizden, davalarınızın ikamesinden, sesinizi yükseltmekten, hadlerinizin icrasından, kılıçlarınızı kınlarından sıyırmaktan uzak tutun. Mescidlerin kapılarının

yakınlarında abdest yerleri yapın. Mescidlerinizi, cuma günü buhurlayarak güzel kokulu kılın." t330J

AÇIKLAMA:

Çocuğun mescide sokulması meselesinde ihtilaf edilmiştir. Bu mevzu üzerine başka rivayetler de mevcuttur. Hanefrlere göre, çocuk mümeyyiz olmasa bile talim maksadı ile mescide gelmesinde bir mahzur yoktur. Şafiîlere göre deli ve çocuk mescidi kirletmeyecek ise girebilir, aksi takdirde haramdır. Malikîlere göre, deli ve çocuk mescidi kirletecek veya orada yaramazlık yapacak ise haramdır, aksi taktirde caizdir. Hanbelîler, talim gayesi yoksa, çocukların ve delilerin mescide girmesinin mekruh olduğuna hükmetmiştir.

Mezhepler, mescidde yüksek ses çıkarmayı hoş karşılamamıştır. Namaz kılanları rahatsız edecek derecede yüksek ses, zikir, ibadet ve talim-i ilim gibi meşru ameller sırasında bile çıkmış olsa, yine de caiz bulunmamıştır. Aksi takdirde mübah sebeplerle ses çıkarılmasını, alimler çoğunlukla caiz addetmişlerdir.

* MAHALLELERDE MESCİD

^ ı ^ (3 ^ 3 ^ ej Ej-ij- .756. 6219. 232.

: jü cJr^j jj-H 3? 3*^ Oşrl 3İ 1 “gEJ jLİI .Ulils İ-t- ^Iy j ^3 : ju tdIIU y 34

. ajİa yy Er—4** 5 a^~\jo y\j .(JyAjjJl oE* y» 3^*® **A4^ 0^3 .°bli

. -E' <3 3**4 ^ Ss ^ûjl 3* j^ 3 ***^ :hİ*-E« y aDİ-Up y\ 33

232. (756) (6219)- Hz. Enes İbnu Malik (radıyallahıı anh) anlatıyor: "Amcalarımdan biri, Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm) için yemek hazırladı. Gelip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Evimde yemek yemenizi ve orada bir namaz kılmanızı arzu ediyorum" dedi. (Aleyhissalâtu vesselâm davete icabet ederek) evine geldi. Evinde şu hasırlardan biri vardı. Hasırın bir köşesinin namaz için hazırlanmasını emir buyurdu. Bunun üzerine üzeri süprüldü ve (yumuşaması için) üzerine su serpildi. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm namaz kıldı. Biz de ona uyarak namaz kıldık.

"Ebu Abdillah İbnu Mace der ki: "Hadiste geçen fahl kelimesi siyahlaşmış hasır manasına gelir.

* MESCİDLERİN TEMİZLİĞİ

y ^E — 4 Lü-U>- . 3-^21 y\ Lo , 3 i /y oE^E — 1 y ^«311 «x*£- Lo .^lEp y t Louj>- .757.6220.233.

o^LuE :Juljy)l 3 Eo a] aUİ yj »ı>3v3Jl y» 3 İl 3y—3E* :3E u, y& 3 '

■ û 3 *4 y Ah 1 —*' 3 ' y° —w <-fy y) HO ijl—H y. *uî üii A^

233. (757) (6220)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahıı anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim mescidden (insanlara rahatsızlık veren) bir şeyi çıkarırsa Allah Teâla hazretleri ona cennette bir ev yapar.

y\ Jiaa y. 3 ^ Eû— e) .oE -* 1 y lo-is- .760. 6221.234.

.3*3* Cf - 4E*“ JŞj .4—-3-Ly3jl 33' *3E

234. (760) (6221)- Yine Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mescidlere ilk defa kandil koyan Te m i m u' d - D ârî 'd i r." 13341

AÇIKLAMA:

Dinimiz sadece mescid inşasını fevkalâde faziletli bir amel ilan etmekle kalmamış, mescide yönelik her çeşit müsbet hizmetleri takdir ve onları teşvik etmiştir. Burada iki numune var: Aydınlatılması, temizlenmesi. Bunlara tefriş, ısıtma, tamir, bakım, yollarının imar ve bakımı, su ihtiyacının karşılanması, imam ve müezzinin temini gibi akla gelecek her çeşit hizmetleri dahil edebiliriz. 11111

* MESCİDE TÜKÜRMEK MEKRUHTUR

jjş ısı jj ol ^‘uioip ^p ^‘Coi 3 P d> 3 jp cy- 3 ^*^? ^£-43 ^ y id-v>. .764. 6222. 235.

. y AİII-Upj 3J e) yfl y>£*z*d\ 3 CPj-O-Ij .old di >-^j oilcd :Ujljıyil 3$■**

235.(764) (6222)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam), mescidin kıble duvarındaki bir tükrüğü kazıyıp temizledi." 11111

* KOYUN VE DEVE AĞILINDA NAMAZ

:ıs y Aji id .y ^52 y} id. 3-3 ^ .öjjji* y -ujj id 3 ' 3 : y^ id. 3 - .768. 6223. 236.

tjj 1 jlisLP-lj 3^!/* i f Ü>) ^ ^

e ^ > 0

. 1 (j O3 cj

236. (768) (6223)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer siz, namaz kılmak için koyun ağılı ve deve

damından başka bir yer bulamadı iseniz, koyun ağılında namazınızı kılın, fakat deve damında kılmayın."^ 1

3 ^ yyy ıy cy ıy y ûj ^ y jy y . 769 . 6224 . 237 .

â s

: İ-t

__ SİC<^si2> 0

oljjj t^u-0-1 *uS t_Aw 2 İ.I .slud :Ujh|jJl 3.»ö4^4-*4 3 ^ cdLD- l&jlİ *3^ 1 Õlİ2Pİ 3 lyKd O3 *|*dıJl y 2 j\y> 3$

. Jj I öUaPİ 3 P LS 4dI ij-AXÎ* (_gîl~~3'

237. (769) (6224)- Abdullah İbnu Muğaffel el-Müzenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Koyun ağıllarında namaz kılın, deve damlarında kılmayın. Çünkü develer, şeytanlardan yaratılmıştır." 11111

3)ö>-l .^^ 4-1 ud3 y VyS;* 3 Jİ çyj <y. dildi -Vp ld-3- yı Jjj id (33 3- 1 jd ld-3- .770. 6225. 238.

^glp ji, -dljjJl >—p^l^ 0jS3 ıj ı_f443 ‘J-* ' öUaPİ ı 3 j-44 « :JlÌ ’tt alil J y*j öl t^î ^p 13 i

. oilc^ l

238. (770) (6225)- Sebre İbnu Ma'bed el-Ciihenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Deve damlarında namaz kılınmaz, fakat koyun ağıllarında namaz kılınır." 11351

* MESCİDE GİRERKEN DUA

c3>l c^çAİyû 3 3 a 2A 13 .Ari* 1 3.' tf-J^i .4 2j-li- .771. 6226.239.

^321 i^jüi .Aiji 3 y—^e.)343 -*^2 : 334 «x>t~—^Ji 3^ 13 ~l~l~ ahi 3 y— ljis - " :cı 4 ui t■//■ aui 3 y —-j

AjaU

3*

Çjiijjt 3 j^*(3 (j_yi 3 34' f-P 4' 34*3 (_34 fö3*^l? -4' j»~h« :3ıS ^yA 'Mi •»4J4A3 3232 3 j^*İ3 33 -® 3

i ^-^3-1 c-vü ‘uJ^üj _3^2 jic o.aliv2 ı L j~*c>- 3-j-ia-- : <uc3li 3-j-ia-- <_£İ c3-j-0-l 14a ^jJ^~ -^h 34*j- 2' 32.»d42Âî

. 3-&-A /T ^lil Jjc <u3ls C^-Lp İl -3^3j! ‘ujali 3j-U

239. (771) (6226)- Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm)'ın pek muhterem kerimeleri Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) mescide girince: "Bismillahi vesselamı! ala Resîılillâhi. Allahiimmağfırlî zünûbî veftah lî rahmetike (Allah'ın adıyla girip, Allah'ın Resulii'ne selam ediyorum. Ey Allahım, benim günahımı affet, bana rahmet kapılarını aç)" derdi. Mescidden çıkarken de: "Bismillahi. Vesselamu ala Resûlillahi. Allahümmağfır lî ziinûbî veftah lî ebvabe fadlike (Allah'ın adıyla çıkıyorum, Resûlullah'a selam ediyorum. Allahım, günahımı affet, bana fazl u kereminin kapılarını aç!)" diye dua

okurdu."^

jl to 30 * 3 .' 3 a ce^-jA-oJl -UA-*’ lu .üLAp y 3 l>r-Mil 13 ^3 y} 13 .jL 3 y -ULA 13 - 3 - . 773 . 6227 . 240 .

^Ip ^ 4"4- î 'Mj -4)223 032 J ^t3İ jv4-2! :Ji2j ~f~f~ ^4' ^^4 -33 ~lJ 1 £S4S-1 3^“^ 21<< :3^ ^ 3' 3y~9

. olıî 4L>-^ o^Luri :-ülj)jJl -24..3ı y* ^Lv2pl jv3Jl :324i

240. (773) (6227)- Hz. Ebıı Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz mescide girince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a selam etsin ve şu duayı okusun: Allahiimmaftah li ebvabe rahmetike (Allahım, bana rahmetinin kapılarını aç)" çıkarken de Resûlullah'a selam versin ve şu duayı okusun: "Allahiimme a'sımınî mine'şşeytani'rracim (Allahım, beni taşlanmış şeytandan koru)." 1 ^ 11

* NAMAZA YÜRÜYEREK GİTMEK

^344 yy- -L-^-A yy. * 2)I-Up yy ı-u-A- yj 2 j .^1 t 2 — • ‘Ari * 1 yy y ' 2 j- 3 - . 776 . 6228 . 241 .

0 ^ s o s y * i ' * y ya a

>>?oLx*s^£-1 (3 ^ 4 j jâSsj l5 Lp ı« i~f~ (j>^ ^

:jJljjJl (3• JIİ23ÜİJ cwL>-LCvs^Jl 3^*3)^ ilgili

. 0j\pj ^-y**-*^ j aJj ,4s>tyS>s^ (3 OU2>- 2^1^

241. (776) (6228)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir defasında yanındakilere): "Allah'ın kendisiyle hataları örtüp, sevapları artırdığı şeyi size göstermiyeyim mi?" demişti.

Ashab: "Evet söyleyin ey Allah'ın Resulü! dediler. Bunun üzerine:

"O şey, zahmetli durumlarda bile abdesti tam almak, mescidlere çok adım atmak, namazdan sonra müteakip namazı beklemek!" buyurdular." 1 ^]

3 p ı4jj3^ 3 3 ; 4 :2 ^ 2) - ^-4-4! y) jüj2Ji 3 3-âJi 2î .^jw 2 i y 3yjj y y x3^- lü-cs- .778. 6229.242.

cd 22 p 22 .il dJ) 2 A ^-^ 2 ^ : 3^2 a o 1 3) Ah yy : 4 /- aül 3 y-—^ 32 :32 .ıAı^- 4 ! ia 4 p

<jl dilL-li ç- 2 a!j ç.LajI qj &2 j oj 3 -h 03 3^' ^3*“' ^ 3c® 24 a (^LxA ^23-3

14a 3• ^244 321 2 L^y>-y A^- kol 34' .c^ol | ç2j]4İ1 3^4 ojl yyjtj jl^ jllil 3^ 3 Ah 2

^ As>^ş>^a 3 k£_y>- oljj 0^ .3* 2 a '3 t2yjy* jjj 3 = 4 2 ® J ‘3y*)l A^p .«. 2 w-] 2 JIj 3^4™ » oilu-J

. o-Up ıJjjy* 3 î 2 aî

242. (778) (6229)- Ebu Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim evinden namaz kılmak üzere çıkar ve: "Ey Allahım! Senden isteyenlerin senin katındaki hakkı için ve şu yürüyüşümün hakkı için senden istiyorum. Ben kibirlenmek, böbürlenmek veya görsünler, desinler gibi adi maksadlarla evden çıkmış değilim. Senin gazabından sakınmak, rızanı kazanmak için evden çıktım. Öyleyse beni ateşten korumanı istiyorum, günahlarımı bağışlamanı talep ediyorum. Çünkü senden başka günahları affeden yoktur" diye dua eder, (yalvar yakar olursa) Allah Teala hazretleri, ona (rahmet) yüzüyle teveccüh eder ve yetmiş bin melek de kendisi için istiğfar eder." 12 ^

3a cplj üLçJA lo-CS- cplj c A" 2 y EEâ~v ^ Id-tA- .781. 6230. 243.

O p ^ O pj 2 p O ^ jı } p ^ s s

3-»*^lEül Epül ö) j34Jl <3 yy Eeeİl :rr Atıl 3E :3 e tdEJE ^

243. (781) (6230)- Hz. Enes İbnu Malik anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Karanlık gecelerde

mescidlere müdavim olanların, kıyamet gününde tam bir nura kavuşacaklarını müjdele!" 12 ^ 1

* MESCİDE UZAK EV DAHA SEVAPLI

jLa t ı c-jLs^ :3 e t^*iA jji ^p 3 a 3a ^ 3 ^ 3— 1 i E) .^43 Ej . yy- y 33a eiua .785.6231.244.

AÖ c4Ea 4j .t—IE a . \yCy~i c3E . 3 14-E G 444Î E! 3a pAjLU

. Ajj lg. a a c t w?L>- ^jp oUj :cpjpjc 3Ej . cp-Ö-1 \q y a : UpA 3E Ai ^*L>- a9 Ea- 4 ^9 Ej.j c^A"

244. (785) (6231)- İbnu Abbas (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Ensar(dan bir kısmının) evleri mescidden uzakta idi. Bunlar mescidin yakınma gelmek istediler. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu. (Meâlen): "Onların önden gönderdiklerini ve geride bıraktıklarını (eserlerini, ihmal etmeksizin) yazmaktayız" (Yasin 12). İbnu Abbas der ki: "Bunun üzerine onlar yerlerinde kaldılar." 12 ^ 21

AÇIKLAMA:

Geride bıraktıkları diye tercüme ettiğimiz âsar kelimesini seleften pek çoğu "ayak izi" olarak te'vil etmiştir. Gerçekte onun müfredi olan eser kelimesi ayak izi manasına da gelmektedir. Böylece evi mescide uzak olanlar daha çok adım atmış olmakla daha kazançlı olmaktadırlar. Ama bu uzaklık ezan sesinin gelemeyeceği kadar

olmamalıdır. 12 ^

* CEMAATTEN GERİ KALMAMALI

j^Lp jüÇjjh a cp-ti <j9 e3 y^ y a34 Ej .33E*e4i ^E4ı 3 aE^4 y elezp Ej-cs- .795. 6232. 245.

pp'-C* 0 * p o - > p ^ p pi p

wUİjJl j lAjljjJl (3 ^ ‘teUrl -İlJJ clH ^

. L£j\Pj Cpolj . 4 İL>- (jL«JİP-j .^vJwL«

245. (795) (6232)- Usame İbnu Zeyd (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kısım (tenbel) adamlar, ya cemaati terketmekten vazgeçerler yahut da ben onların evlerini (başlarına) yıkacağım." 12 ^

* YATSI VE SABAH NAMAZLARININ CEMAATİ

y. t yA yy yi °jE>p yy ^y^y yi 33aEa) Ej (3^ yi EE^-p Lo-V>- .798. 6233. 246.

4 Atıl cçLpjdl ocÇa y° t3j ^ tâyü c42 y*uj\ c^pL^- 3a^ *3y-4 üiÇ Al A

ElÇJ^ pLj^lj ,4pL K E«jl SjLp cE-E^jdl 3E . JA 5 j 3Ujl *u5 :UjljjJl 3 ş.))jEİl

cA

liİP \j£

246. (798) (6233)- Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) buyurdular ki: "Kim bir mescidde cemaatle yatsının ilk rek'atini kaçırmadan kırk gece namaz kılarsa Allah Teala hazretleri, bu namazlar vesilesiyle onun için ateşten bir azadlık yazar." [348J

* MESCİDE DEVAM VE NAMAZLARI BEKLEME

Cc>y'j& 3) yi- yt yy* c

lij 3-A 34 J 44 f®-4 4 kül

yi 3 i 33 ili ilk . 434 ® <jj 3^ ^44 iIj-aa .800. 6234.247.

l t334i) 5054 J 4>-lc~ül 34) 34 h 4« :Jl^ 33)1 3 ^

jIlÎ 4 L>-j C£t-w- c ^/5

ojLu-l :UjljjJl 3-» (

247. (800) (6234)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman bir kimse, namaz ve zikir için mescidi vatan edindiği (çokça gitmeyi alışkanlık haline getirdiği) zaman Allah'ın onun bu halinden duyduğu sevinç, tıpkı gurbette adamı olan kimselerin onun yanlarına dönmesiyle (kavuşmaktan)duydukları sevinç gibidir." 1 ^ 51

\y yi ck-jjki 3) yi cd-jij yi 1 o . 34 ® y J-® 2 -)! ük .^uüı -yy y -Vö^i Lo-\a .801. 6235.248.

: 3 üü yy- -43 cÇ-aüi oyâA as dp^*®® 4^ 3 _ 4®3 ç-lAj . <144 44 .34) 34 344^ • ‘-ri/ t -®-il aül 3

0 ^ ^ s O s > 0 ° > S jS s' * ' x s

ü.a? ai 3) *1 :3y4 .aKjo^İl ^^41 c^L®aaJl 3 -® 44 A--® -4 lâj& .h)J^xol«

£

. olaj .^Luü İÜ* :ailj 3 ^ 3 .

248. (801) (6235)- Abdullah İbnu Amr (radıyallahu anhiimâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte akşam namazını kılmıştık. Namazdan sonra dileyenler evlerine döndü, dileyenler de yerinde kaldı. (Çok geçmeden) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) koşarcasına ve hızlı

nefes alarak, diz kapakları da açılmış bir halde geldi. Bize dediler ki: "Müjdeler olsun! İşte Rabbiniz! Sema kapılarından bir kapı açmış, meleklere karşı sizlerle iftihar ediyor ve diyor ki: "Kullarıma bakın! Farzlarını eda ettiler. Şimdi de diğer namazı beklemekteler!"

NAMAZI EDA VE NAMAZIN SÜNNETLERİ BÖLÜMÜ * NAMAZDA İSTİAZE VE KIRAAT

yi- y yi- ye-^\yi 3 I yi- ;< -jLÛjI yi ç.UaP LO 33 Üj JI y 34" foUA .808. 6236. 249.

:UjIjıjj! 3-J-44I . yy}\ t&ijj oyd 21 :3b.»4üj^ °y^'j <1)14341 y° i^i\ 3) : 3 I® ^ 3^4

y» 3 Çj*”® 3j -U<j y yy- *cc® * <.oyS- y ~T < üLJI y çllap <jB .3(4® 3

oç. 34 ! 3 Ûj>-I : 314 i yj! 34? .b£® ‘UjcI® 3y® :4®H 3^-®J j :*u*A’ 3^ y\

3 <jÇ>- 3 I oljijj ■ 3 j-4-I 3 3-4j3Ij ^jI oljj ui c^j- 0 -Ij.j& üü^p

249. (808) (6236)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allahümme innî eıızü bike mine'şşeytani'rracim ve hemzihi ve nefhihi ve nefsihi "Allahım, şeytan-ı racimden, onun dürtmelerinden, telkinlerinden, atacağı kibirden sadece sana sığınırım" diye dua ederdi." 13 ^ 1

AÇIKLAMA:

Cumhur-u ulema, namazda istiazeyi müstehab addetmiştir. Yeri de birinci rek'atte Fatiha'nm evvelinde okunan Sübhanekeden hemen sonradır. İstiazeden sonra Besmele ve Fatiha okunur. 12521

* KIRAATA NE İLE BAŞLANIR?

y j Ld y l d djJis .y çjIp^ y 4^)3 c y*> ■/?g'tkı ^lp 4*^ i-d- ^d- .814.6237.250.

lUjIjIjiI dŞ.^j^jLsdI AİI-td^kd oçI^AİI d)' toyjj* y\ y& Loyy j(p caUİ-Lp ıt jP

. 4jâjw? İÇ«J .*uî ^j\3c« 3^5 l_aL~*“! /y .(JO-I ^j-4 aİIİ-Up jjI

. ^y>w>r,^>Il Jş (.Ojijb j^p ajIjjj cpj-G-Ij ,^-y^py» çLJd :I)L>- y) ü4? ■

250. (814) (6237)- FIz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) namazın kıraatini "Elhamdülillahi Rabbi'l-alemin..." ile başlatırdı." 12521

CUMA GUNU SABAH NAMAZINDA KIRAAT

tol y^ cUjU^j y\ ı^_jç* 2 ^ y ^kv?lp Ld . jL^j y id y 4*)' üfuA- .822. 6238.251.

OC 6 « »/ 0 i o I I >

(. i ^ cub^p Co4> UjIjjjI ^.tjLCvJ I ^İP ^ cj>cjIİI (3

^ 33e-3 İjUjI . Uj-L>- .824..oj\Pj 4d>-^>-i c^Lp 4j1jj cCpu-3-Ij jL^J .jj ^1 p

So^ (3 ^ cI^ 4 ^ 13 ^ cf' ^ 3 ^ Cj^ 3 ^ û^ - 3 ^ 3 3y*^ .üL^sLv*»

o.iIc3 idiIjjJl J.4Uİ (333 t j^-p - ^ 1-3İ& :J}3x^3 <J^-3 Lc*o I ^Lp ^ ck^J ^ Ii

. oIÜJ

251. (822-824) (6238)- Mus'ab İbnu Sa'd'ın babası Sa'd İbnu Ebi Vakkas ve İbnu Mes'ud (radıyallahu anhüm)'un anlattıklarına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) cuma günü sabah namazında "eliflammim tenzil ve Hel etâ a'le'l-İnsan" surelerini okurdu."^ 1

* ÖĞLE VE İKİNDİDE KIRAAT

j^JuLlı sp j5Î ili .p>±- & <Jk U3i^ .828.6239.252.

IIjJÜIs İ~t I) 3"* JyOö 3^ d^ - 3^ *A) IIj

>2 o p 'II *

jgJı 3 ^ 3 j ' 4xS^jı 3 3^La 1 .oo^) ^4^ d_Aİ^>-i s o 3 ^ (3 ^ ^ ^ 3 *^^ 3^" 5^^*^

dr? uHy~ ^ 0>4Sj)I dr? ouAjJI j-ts jJp j^aül d 24^ lj4ılij .ıüii dr? 1 _âwadl JJi tSy~ I 5*^1 j) ü& j-t4

. Jjc jjIj .o^p y>-d JaİJ-Pİ .^Ju3w3 -k) .i_Yow5 IUjIjjjjI

252. (828) (6239)- Ebu Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'m ashabından Bedir Savaşı'na katılanlardan otuz tanesi toplanarak aralarında: "Gelin, Resûlullah'ın namazda sessiz okuduğu kıraatin kaç ayet olduğunu kıyaslayarak tesbit edelim" dediler. Bu hususta iki kişi bile ihtilaf etmedi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın öğle namazında okuduğu ayetin miktarını kıyas suretiyle hesaplayıp otuz ayet kadar olduğunu tesbit ettiler. İkinci rekatte okuduğu bunun yarısı kadardı. Aynı ölçümü ikindi namazı için de yaptılar. İkindinin kıraati öğlenin son iki rekatındaki kıraatin yarısı kadardı." 12551

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın namazlarda takip ettiği uzunluk-kısalıkla ilgili farklı rivayetler gelmiştir. Bu farklılıklar, Aleyhissalâtu vesselâmın içinde bulunduğu şartlara göre, bazan uzun, bazan kısa kıraate yer verdiğini gösterir. Sadedinde olduğumuz rivayet O'nun kıraati uzun yaptığını göstermektedir. Halbuki, bilhassa cemaate kıldırdığı

zamanlarda kısa okuduğuna ve imamın kısa okumasını tavsiye ettiğine dair rivayetler de var. Bu sebeple alimler prensip olarak, imamın kısa okumasının müstehab olduğuna hükmetmiştir.^ 1

* AKŞAM NAMAZINDA KIRAAT

(3 lyLi i-fc oı^JJıl • q üj üj .833. 6240.2S3.

. jS~\ yfii Jij L£j! 1j Ji i

j\ (3 -^l-^l Jji Oj53 L* ^1 ^ J^bj .^J coljl cc^o-\4-l Jl Jıl

J** ûi

^ji\ <3 Ûb-lj-- | ıj^aLl jlv2J oçlyül (y^ 2 ^v 2 ^xil »US IpyÇ*

J 4> l J^V

Iİ 2 jP' Jli .Jyljca 4jl | O^L~d y&LİSJ

253. (833) (6240)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselam) akşam namazında "Kul ya eyyiihe'l-kâfimn" ve "Kul hüvallahü ahad" surelerini okurdu."® 3

* İMAMIN ARKASINDA KIRAAT

jÇiA j,\ İjcys^- i üj .-Cot^v ^y. Ay** 1 üj-tAy ^ âli A: Ld .ı^/^yjl Lj-vA .839. 6241.254.

yİ y4j_4 4 ‘°jy4y ÂiSj 3 lyLi ! 3-4 « ’.İ^ yiıl JyAj Jli : jli t-LyA j,! 34 cö^ij j) 34 ı(34*4Jl

olyj L^S”” (AU 5 jLuk-* 1 dİ *_jt> lyJt^-l ^yjl (Jli , 3 -^*-- 4 l jLuL-* 1 yjl oillA 3 y .uujl/î iJjlyjJl ^.»La^lP

. *v>t ^>.^5 3 jÇ>- ^1

254. (839) (6241)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "İster farz ister nafilelerde olsun her rekatte "Elhamdiilillahi Rabbi'l-alemin" suresi ile bir başka sure okumayanın namazı namaz değildir." 1 ® 1

J jl4^ 34 1 4^-41 ıll . ^4dJı AyAC 33 ı—â -44 ı3 .^- ^Sööı ^ jt4p 33 -44' .841. 6242. 255.

o^lıA :JJUjJl 3-^^r'-^--' c^l-t>- d^â - 5 u—44 14 i SoJa 3)4« ^ 4' Jy-A d)' 34 ı54 34

255. (841) (6242)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtıı vesselâm) buyurdular ki: "İçinde Fatiha suresi okunmayan her namaz noksandır, noksandır."® 1

AÇIKLAMA:

Namazda kıraat farz ise de teferruatta bazı ihtilaflar mevcuttur. Cemaat halinde olsun, münferid halde olsun, farz namaz olsun, nafile namaz olsun hepsinde Fatiha'nm gerekli olduğunu bu hadisten anlamaktayız. Önceki hadis, Fatiha'dan başka bir surenin okunmasını da gerekli göstermektedir. Ancak alimler başka rivayetleri de değerlendirerek, farklı hükümlere gitmişlerdir: Zamm-ı sureyi cumhur sünnet telakki eder, Hanefıler ve diğer bazı alimler, zamm-ı sureyi de vacib addetmişlerdir; bu, üç ayet veya üç ayet uzunluğunda bir ayet de olabilir.® 1

ı4 3 a cy^ 3-44 4 a?'-*-* ûj .öülJA 4 Jiı^-4 ^ üj-va .842. 6243. 256.

41 Jlii îftg OÖ^ ^d} :# 0 Ju- :Jll i\')u fu 6 jj Îjîî : jlil J4-j îfb :JVi ^ISJİİl J\ ^ c^ojİl . oLaj c^w>e_v^ ! Jli Jli J .lü>A

256. (842) (6243)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh)'nm anlattığına göre: "Bir adam kendisine: "Namazda imam okurken ona uyan kimse de Kur'an'dan okur mu?" diye sormuş, o da şu cevabı vermiştir: "Bir adam, Aleyhissalâtu vesselama her namazda kıraat var mı? diye sormuştu da Aleyhissalâtu vesselamdan: "Evet!" cevabını almıştı. Bunun üzerine cemaatten biri de: "Bu vacip oldu" demişti." 1 ^ 1

yt- cjojJı y& yt- yu£-\ y& y au! aa iv y 4 ^ -S50. 6244. 257.

oljjj Ü. AdlA Aj-O-lj y\^r <3 :-dlj4 ^ 1 oç.l)A 4 ’.İ-İ- aüI JyV) Jll :Jl5

. ALp Aj-u>- y* ajuVI

257. (850) (6244)- Hz.Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam): "Kim imama uymuş ise, imamın kıraati onun da kıraatidir" buyurdular." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

İmama uyan kimsenin kıraatte bulunup bulunmayacağı hususunda farklı rivayetler gelmiştir. Son iki rivayette de

görüldüğü üzere, Hz. Cabir'den iki zıt görüş rivayet edilmektedir. Şarihler, ikinci hadisin daha sahih olduğunu belirtirler.

Netice olarak, Ebu Hanife, Sevrî, İbnu Uyeyne ve Malikîlerden İbnu Veheb ile diğer bir grup alim: "Cehri ve hafi hiçbir namazda imama uyan kimse ne Fatiha ne de zamm-ı sure hiçbir şey okumaz" diye hükmetmiştir. İmam Malik, Şafii, Ahmed İbnu Hanbel ve İshak İbnu Rahuye, Evzâî, Makhul ve Ebu Sevr gibi diğer bir kısım ulema ise: "İmama uyan kişi, gizli, açık bütün namazların her rekatinde Fatiha okumalıdır, vaciptir" diye hükmetmiştir. Bu mevzuda: "İmama uyan kişi, hafi namazlarda kıraat eder, cehride etmez" veya "gizli namazlarda veya cehri de olsa imamı işitmediği hallerde kıraat eder, işittiği açık namazlarda etmez" gibi başka görüşler de ileri sürülmüştür.

Hanefiler imama uyan kimsenin, kıraat hafi olsun, cehri olsun Kur'ân okumasını tahrimen mekruh addetmiştir.

* AMİN'İ CEHREN SÖYLEMEK

^5 y^ 3 1 ^p yy ! caİi!.Xap j,i j^jp c ^j yy o Lu . t .—...p yj Ej . ^Ld ,j yy bjUj>- .855. 6245. 258.

: Jli ^jdLAJl oj ^4p ajA :4li İ-t~ Atıl 44*4 .^£-*121 Vjd :5li

Ao-0-!j .olp^pjİ! iSjji : (Jlij -CA Ajijtp Cy-Aj 1 —Ç4 caUİ-Ap y) o-sLud 3 :-dlj4 3--AAeül ^-54 • 4 5 1

jlp- oljj

258. (853) (6245)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "İnsanlar amin demeyi terkettiler. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), namazda "gayri'l-mağdubi aleyhim ve la'ddallin" deyince amin derdi, bunu ön saftakiler işitirdi, sonra mescid amin sesiyle dalgalanırdı." 1 ^ 1

y a-aa yy- ^ 44 ^y aaFcv y£- ^44 (j) 4i ap y Uj . o-a* 1 3 1 4 â^iva ıv-t>— 854. 6246.259.

^44 (4 <y5 t3 3)d£-4(:4li)û4 4 H o_j(: Jli)4^ a! 4^ A 1 4y-^j■ :4lü .<4^ 0^

.oLaj aJlpj ^Ijj aİA :v*L>- jjI 4 ^j ajAp ^44 4 <yH A^ 3 <3 j-*

259. (854) (6246)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâmın "Ve la'd-dâllîn" deyince amin dediğini işittim." 1 ^!

3 1 y 44 V ıv aala y ^4- id .öjijJ 1 ap 4 -a 4iı a^ 4/4“' .jy^° y c31a*v) id-cs— 856. 6247.260.

iyj\ yİ

iJjljjjl 3-O^^^J fU^Jl L5^ L* (^5^ ■^4’i'^ ^Ssj-LC*^- La | (Jli ^-L-*^ ^İP- LS^*^ L/^ - (_j^

.4jlj)j ^wo-^t ^İ-^w« £tX>-l .oUj <ÜL>-j)j .^-w>c^

260. (856) (6247)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nm anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam: "Yahudiler, sizi, selamınız ve amin deyişiniz sebebi kıskandıkları kadar bir başka şey için kıskanmamışlardır" buyurmuşlardır.

3> kj Al>- A:üt y\'^ jijjı a .^aaA 1 3o4i 343 b 3y 3yb*Ji AwtA)8426.(— 857. 6248.261.

Jp 1^441 ^İcA- A(: (3Aj Alp ÎSıl ad 3y4j 3^ :3^ C£.lİ2LP ^ 4j>dİ£? Iİj .3y^

.j^p ^y Â>4b ou-vi ^jİp jv^sLij .uW> “iAbA :-tî|jjJl 3-)a 4 3>® İr? Ijjpts .3>4 ,_3p |*£4-biA- U

261. (857) (6248)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yahudiler sizi, amin deyişiniz kadar başka şey için kıskanmazlar. Öyleyse amin sözünü çok söyleyin." 1 ^ 21

AÇIKLAMA:

Kaydedilen son dört hadis, namazda amin demenin ehemmiyetine dikkat çekmektedir. Önceki rivayetler, "amin"i Resûlullah ve ashabının cehri yaptıklarını ifade etmektedir. 11 ^ 1

* RÜKUYA GİDERKEN RÜKUDAN KALKARKEN ELLERİ KALDIRMA

34 y j4p 5? ^ • jLip jj ^bL*j tAP 1 3 1 3y jbüp t lİjJ- tSblü j,ı 34 jiüp Als— 860. 6249. 262.

«uiSpCa oje* Sc>5^ 3 *y A ÖJ4 aİp Al aü 2 y^j İ4Î3 ; JlJ ^y'j& (J,l (!A û?

.AjLx^> ^Lp J^plc^J 4 jljj aJj . û^Lu»J lAjlјјJl û^j Û^J COÖjJiaH ^3^ (j>>

262. (860) (6249)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, namazda, iftitah tekbiri sırasında ellerini omuzlar hizasına kadar kaldırdığını gördüm. Rüku sırasında da, (riikûdan) secdeye gitme sırasında da aynı şekilde kaldırıyordu." 13 M

caA ^yp c j^l^p -Ap ^y.\ aDİ «Xp ^yP cy^Pİ jt 1 bj . 3 A" 4 l apAsjî bj .^jAp bj-C?— 86 1 . 6250 . 263 .

ıjp :-üijjJı 3 .* 400344 3 «yA ^^3 aA itil 4 3 ^ 4) bis^ : 3 ü ti—co-y>- ^p

^yjl ^yp 0l4>- ;4 ajl > AİJİ -tPj ^^pbÂî ö-Ü; *4 iLuû

263. (861) (6250)- Umayr İbnu Habîb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm farz namazda, her tekbir ile beraber ellerini kaldırırdı." 1 ^ 1

5Î ‘^4- ç/3 cf

■ ^bj jjj J^P (»-^bb

35 ûy au I -İp ^jp c ^ bj 3y 4 *p A .

_ju*-b5 °-^bu^| :-ûf)4 1 3 ■ 34” y:A

>ı _ıi4 35 4j' 865. 6251. 264.

b)t? ^b-* 1 ^ t ybp aüI ajj 3y—

264. (865) (6251)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, her tekbir sırasında ellerini kaldırırdı." 1 ^ 111

b)bf Ap İdi 411 5y-bj ji t^oi 3 a a -Lp a .jÜd 3^ A-cs— 866. 6252. 265.

^jp ojijj 1 : 3 üj Jb aİpI üI) . .,^> 1 ' 3 |j 43 o^bu^| 3 . 3 A ÜİJ coC> 3 y 4 l 3 34 ""^ 41 AjA

.ba_j>t^>t^A5 jA- 44“ b4 0İ jj “4^ 0*^ bA ‘-r’lj-AİIj -Up j 4 dp^â^ -A*^

265. (866) (6252)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam, namaza girdiği vakit ve rükuya giderken ellerini kaldırırdı." 13331

AÇIKLAMA:

Şarihler, bu hadislerin, az farklı ifadelerle aynı şeyleri ifade ettiğini belirtirler. Böylece namazın bir halinden diğer bir haline geçerken getirilen tekbirler sırasında ellerin kaldırıldığı belirtilmiş olmaktadır: Namaza başlarken, riikıia giderken, secdeye gitmek için rükudan kalkarken el kaldırmak gerekir. Riikudan kalkarken tekbir getirilmez ise

de, başka rivayetlerdeki sarahat böyle bir yorumu ilave etmeyi gerektirmiştir. Ebu Hanife hazretleri İbnu Mes'ud'dan gelen bir rivayeti esas alarak sadece iftitah tekbirinde elleri kaldırmayı esas almıştır. 13331

ü) jir Atıl -Up y>\^r o' yy 4) .‘uîjdA jj\ Uj yy u jjs — 868. 6253. 266.

0 '6 s £ p ^ 31 > «pp pp pp o

^ ü c-jİ) '•uy'y.j ^13 13 İ3 *4-4 jkij So^Jl

.oLaj : Jjljyll 3i 4-4 ülp-3 2 <3 ^3)3 • ı —f4

266. (868) (6253)- Hz. Câbir İbnu Abdullah radıyallahu anhüma, namaza başlarken ellerini kaldırırdı. Rükuya gidince, rükudan başını kaldırınca aynı şekilde ellerini kaldırırdı ve derdi ki: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ı bu şekilde yapıyor gördüm." İbrahim İbnu Tahmin ellerini kulaklarına kadar kaldırırdı." 13331

* NAMAZDAKİ RÜKÛ

t yy ^İp yy. -t?p • j-4 ey. 4 1 -4^" 24 ‘ly fj'-'f 3' U&-- 867. 6254.267.

^cXİİ .4jLb>- olİ*jUİ <Uİp- <0>Jİ ^^i ^7/^ *3^ jISj ^y>

\j \^}\j (,0O : {jıd\ AaIp aWİ itli . J C<Uİ^? C *3Q^ı~^i C)Q “üUP

yy3 4 ^445 33 ^o! t jp<d r --4Jı

267. (867) (6254)- Ali İbnu Şeybân radıyallahu anh anlatıyor: "Kavmimizin, heyetiyle Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'a geldik. Ona biat ettik ve arkasında namaz kıldık. Aleyhissalâtıı vesselâm namazını tam yapmayan yani rüku ve secdede belini düzgün tutmayan bir adama gözünün ucuyla baktı. Resûlullah namazı kılınca: "Ey Müslümanlar, rükû ve secdede belini düzgün tutmayan kimsenin namazı namaz değildir" dedi." 13331

^jp yy Uj .la p öf^-p yy Atıl —i —p Lo . i —yy — 872. 6255. 268.

jJ t j^>- 13 i ^*-4*3 £ ^ 1 4 üy-p) ! 3jjij $ JjJ /jJ <W2 j lj Cp^C' 4 ’ ! 3 ^ 1;

4 İlp

.CpodJ-l ^ 3lij .CpOwbi-l 3li cin (3 :jjljjJi

268. (872) (6255)- Vâbısa İbnu Ma'bed radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ı namaz kılarken gördüm, rüku yapınca sırtını (başını) dümdüz yapıyordu. Öyle ki üzerine su dökülecek olsa öyle sabit kalacaktı." 13331

* ELLERİ DİZLER ÜZERİNE KOYMA

id-Jil <j,ı ^ /jp cüL^l^ ^ o-up Uj .<u^>> ^ ^5\j 3 ^ Ui-1>— 874. 6256.269.

jüj c<Jl>-^Ji (j^ sjji^- o^Lu^»| uii^jJi ^3 .<uAv2^j ji^j c<u£^ ^1 p 4*^ ^4^ <ulp 4^ l)j43 31^"”

.4_İ*^İ3 ^İP

269. (874) (6256)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm rüku sırasında ellerini diz kapakları üzerine koyar, pazularını da (karnından yanlara doğru) uzaklaştırırdı." 12 ®

* RUKUDAN DOGRULURKEN NE OKUMALI?

o^s^b *uççAA u :5 b <j,t 2 a caUça Ld ı y» \sjjs — 879. 6257. 270.

:Jd-T JlSj Jj I û6«-i Ta :JAT JlSj .JŞLl Jj 06<-i Ta AıA; JlTİ .öo^aİI (J _jA3 (*T-a5 5^ A 1 5j~“j -Up

c^AS^jl ^>-1 ^ 4^-fj (.ajo^jp aIİp lul ^ itiş .j^Jl c3 ûo<—^ ~u>- ;J^-T JUj .^ÜJl <3 3o<-3 Ji»

UJ 6j .cuİp! UJ j^Ul .w\Aj lj» cus-i-U ç£]^J <j^3 ^ s£)^J cAlil 21İ lIŞj p4-Uk<

jı > j, ^ ' û't ' * , Si ' 6 * / / .g O

^3 (3.0jİ^aj aji ^J-v^ ^ uj^J »-^4^ x^-\ li öj

.<üi>- ı_2 y- ^ y)^- ,w *’i

270. (879) (6257)- Ebıı Cuheyfe anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazdayken, yanında nasiblerden bahis açıldı. Bir adam: "Falanm nasibi atlardadır" dedi. Bir diğeri: "Falanm nasibi de develerdedir" dedi. Bir başkası ise "Falanm nasibi koyunlardadır" dedi. Bir diğeri "Falanm nasibi kölededir" de Aleyhissalâtu vesselâm namazını kılıp son rek'at(ın rıiku'un)dan başını kaldırınca "Ey Rabbimiz! Semâvât ve arz dolusu, daha başka dileyeceğin şeyler dolu hamdimiz sanadır. Ey Rabbimiz! Senin verdiğine mani olacak yoktur. Men ettiğin şeyi de verecek yoktur. Nasib

sahibinin de bir faydası yoktur. Nasibi veren de sensin" dedi ve Aleyhissalâtu vesselâm onlara, dediklerinin doğru olmadığını duyurmak için sesini nasib kelimesinde uzattı.” 12 ®

* İKİ SECDE ARASINDA OTURMA

AJJU :5B .-UA y\ lilAl .jyjL* 2 h Aji hj .^AvsJl -UA 2 h 2-UO Uj-B— 896. 6258. 271.

O* S. f. t- ' '. / ^ ' 51 5İ ,

O ^^ Biç .aUİ ^g dl , 1 2B .

.22^-Ti

aAcçT 1 (2^

j ur

*uî jyj?Uo-^ri (j~j 1 ^jS' lS^jİ b) :<us jU>- 3^ cç^Jl o^Lu.) --^5^1 ü AİU-ti

.ca- 0.1 ^U2j jir:^r.ı ^ uo- 0.1

271. (896) (6258)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Başını secdeden kaldırınca, köpeğin ayaklarını dikip mak'adının üzerine oturduğu şekilde oturma. Kabalarını ayaklarının arasına al ve ayaklarının üst kısmını yere yapıştır" buyurdular." 12 ®

* İKİ SECDE ARASINDA NE DEMELİ?

jd :5 b $jo^Ji 5-^kT ^a Uj ^O^JI uU^- ı^oyT y\ ir js — 898. 5259. 272.

.52J! o : -..j 5 y^^ ^2^ aül t ,j. 5^^j .5 b ! üA* Cj 1 üT* UjAA .^ü

jj ıj .<lİ«ap Aîj 5lTıjj ^ a! J .oUj “dU-; i 5J4^^ '-Aj(

272. (898) (6259)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gece namazında, iki secde arasında: "Rabbi'ğ-fır lî ver'hamnî vecburnî ve'rzuknî verfa'nî (Rabbim! Beni mağfiret et, bana rahmet buyur kırıklarımı iyileştir, bana rızık ver, derecemi yükselt)" diye dua ederdi." 12221

* PEYGAMBER E SALÂVÂT

«.lp /jj l)^p ^jp 4 i lü ,4\ii wLp 3? aUj .û^j 3 ^ ı Lü^a^-— 906. 6260. 273.

.<ul[p t^JÜİ ^jüJ ÜJj-Aj ^SsJll . 43 p O O 3 ^ \y^>~\^ 3 j 3 a ^İP *-3L/? * 3 ^ y 4A)İ -Lp ^jP c3jjj /j> ^y* 1

X ' f, & s i° 0 / , 0 _, i _, >> X _, Si ^ * ,s ' ,

3wL«P ^Jp ^ ^ ^ 1 1^J^3 l 3 ^ İA^-lx3 !İ^JLa3 3 ^

\j ûjij i 3 ? \$y£- ^^3* 4îxji ı^iii tA^^iı tJjyjj cjj3-i Ajiij cj 3 ^ cl!İ-^-^jj6E ^ 3^3 ^ 1 p 3 ^ £- 4 ^ . l)jJ>

«a*® .^- ^ip 3 -*>^ uı .wL^^- (3 ^ ^ 3 *^^ ^^33 (^ 3 *^' wL^.^- (3 ^ ^ 3 ^* ^*^33 ^ 3 *^* ^—■3'*^ «a^-^ 3^**

4İl>-^ ı^iji^jjı ^. *a»£^- •-Lwö s ' ı^jj| 3 ^ L 3 * ^ l 3 ^ *'“'■'■ 3 '’^ «a^*^- 3 ^ ^Jp ^ j ^&33 ^ 3 -^ *^* 3 *^ b*^"" «a^^- 3 ^ ^ 3 ^ 5

l 3 j l 4ijwij>- yy co^op j^>-L Ji 2 İı>-l ç£ j! | .oLûjCE. jLs>- 3 ^ aJlİ L*5^c* 33 ' Jp* 6 -*-' > ’^ cj^>

273. (906) (6260)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh şöyle dedi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a salâvât okuyunca salâvâtı güzel yapın. Zira siz bilemezsiniz, belki bu salâvâtmız ona arzedilir."

Kendisine: "Öyleyse (güzel olan salâvâtı) bize öğretin!" dediler. O da: "Şöyle söyleyin: Allahiimme'c'al salâteke ve rahmeteke ve berekâtike alâ seyyidi'l-mürselîn ve imâmi'l-Muttakîn ve hatemi'n-nebiyyîn Muhammedin abdike ve Resûlike imâmi’l-hayri ve kâidi’l-hayrı ve Resûli’r-rahmeti.

Allahiimme'b'ashu makâmen mahmııden yağbituhu bihi'l-evvelûn ve'l-âhirûn.

Allahiimme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ sallayte alâ İbrahime ve alâ al-i İbrahime inneke hamidun mecid.

Allahümme bârik alâ Muhammedin ve ala âli Muhammedin kemâ barekte alâ İbrahime ve alâ âl-i İbrahime inneke hamidun mecid.

(Allahım, salâtım, rahmetini, bereketlerini peygamberlerin efendisi, müttakilerin imamı ve peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed'e kıl. O senin kulun ve elçindir, hayrın imamı, hayrın komutanı, ve rahmet peygamberidir.

Allahım! Onu makam-ı Mahmud üzere dirilt, ondan önce gelenler de sonra gelenler de bu makamı sebebiyle ona gıbta ederler.

Allahım! Muhammed'e, Muhammed'in âline salât et, tıpkı İbrahim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi. Sen hamîd ve mecîdsin.

Allahım, Muhammed'i ve Muhammed'in âlini mübarek kıl, tıpkı İbrahim'i ve İbrahim'in âlini mübarek kıldığın gibi, sen hamîd ve mecîdsin)." 13 ®

-Up ■ A ^! -i^Zp ipRjÖ-I yj -dL>- Uj i ^il clAö- y> ^52 Id-c?— 907. 6261.274.

.^JİP G âSvjoÂ aAp CuL/? ol ^JİP (A~4 y* U(: JIS aAp Ül üA ‘Jîiil I ^ r C p c2A f jj y>Ks- ^y; 4İJİ

.cojuAl :oj^pj caul -Lp ^ ö o-slod ^0^x52Jjl “ö*ll

274. (907) (6261)- Amr İbnu Rabi'a radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bana salâvât okuyan bir miı'min yoktur ki ona melekler rahmet duası etmemiş olsun. Bu, bana salâvât okuduğu müddetçe devam eder. Öyleyse kul bunu, ister az ister çok yapsın!" 13 ®

•cJiü ö^i ö-p /yi y.^~ cf. ^Aü t?- üj .^öjtöı yj — 908. 6262. 275.

uujlİ J c^jutjp lûji “OjVJ' ([5 —° A 43 ('4^5 kül ^ Ay4j

275. (908) (6262)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bana salâvât okumayı unutursa, cennetin yolunu terketmiş olur:" 13 ®

AÇIKLAMA:

Salât (veya salâvât) rahmet, mağfiret gibi değişik manalara gelir. Bunun geniş açıklaması daha önce yapıldığı için burada tekrar etmeyeceğiz. 13 ®

* TEŞEHHÜDDE NE OKUMALI?

3 y^j 3^ iLB cl/^ - ^ Cj^" **j~j^' * iüb q İl ^£^y* ey '— '^y^yt h- 5 *-^ - — 910. 6263. 276.

3AjA3 ^ Aİ3 U«1 .jlüI ^y° 4j İ^pİJ c<uAl aMİ 3 LA ^ -t^_JiJÎ ! (J^)?oo3^ c3 3_3b ^(•3“' ! ^ ^3-Lj â3p Ali ^I-A .olûj aJL>- jJ O^LuA lAjlJjJI '.^}\jİ2 a 3 ^XJ S oj

276. (910) (6263)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir adama: "Namazda (oturunca) ne diyorsun?" diye sordu. Adam: "Ben teşehhüdü okurum, sonra Allah'tan cenneti isterim, ateşe karşı O'na sığınırım. Ama vallahi, ben ne senin mırıldanmalarını ne de Muâz'ın mırıldanmalarını (sessizce yapılan dualar) bilmiyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Biz de aynı şeyler etrafında mırıldanıyoruz" buyurdu." 1 ^ 1

* TEŞEHHÜDDE İŞARET

:3u $ j >*->- ^ 3^3 ef coi 3 a ey 3a c 3riAİ 3^ a-^ - L3 .a*-^ 3h 33^ 912. 6264. 277.

o^LuA 32-A333 (j U> cL-&3j .jdl ^33 t ^ 2-^3313 ^ j3-A3 Aıl 3$*^ İ4Î3

.oUÎ

277. (912) (6264)- Vâil İbnu Hucr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı gördüm. Teşehhiidde (sağ elinin) baş ve orta parmaklarını halka etmiş, bunları takiben gelen şehadet parmağını kaldırıp onunla dua ederken gördüm." 1 ^ 1

* NAMAZDA SELÂM

A&s* yp c y> yp yİ yp jy'bÂ ör- Üj ör* Ûj yy ^1 p — 916. 6265.27S.

. aü 1 ^.^üp ^ O ® Ua*— bj i sy . . o^j Lw yP^, auj«_ yp aÜp aü I a! 1 Jyyj l) LS”* , (_j Ls t b yy

,y~A>- o.sL~ü lUjljjJl jJş.laUİ Cl^yy b^üp

278. (916) (6265)- Ammâr İbnu Yâsir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (namazın sonunda) sağma ve soluna selam veriyor, bu sırada yanağının beyazı görülecek kadar başını çeviriyordu. Selamda: "Esselamu aleyküm ve rahmetullahi, essalamu aleyküm ve rahmetullahi" diyordu." 1 ^ 1

yİ yİ- c^C^â yİ yŞ -Ujj yp C(JL>al.I yİ yp yy ySy yİ Ûj ,öjI)j yy y>lp yj aİlİ J^P İljÂS- - 917. 6266. 279.

^ o'i. , s S s Ks, o's. , , 6 ' 6 s 6' t o

üi .LaLw-wj 0j^j l)İ <0^ c3^4“^ ^3^ A *3^

.Oj*s- bi oi | .oLûj (^ 5 ^ (3 ^*^ .LaIIS^j

279. (917) (6266)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Bize Hz. Ali Cemel günü, öyle bir namaz kıldırdı ki, bu bize Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın namazını hatırlattı. Biz o namazı ya unutmuştuk yahut da tamamen terketmiştik. Zira Ali, sağma da soluna da selam verdi.

* NAMAZDA TEK TARAFA SELÂM

3^- c^jlp^3' ey (Ja^ ey ^y A^ - ^ . j ^3 3^ aai yh ı ljjs — 918.6267.280.

3u Ll 4AİAb ^3-^ ^3-b>3 ^ Oa^j ^ *®A^“ 3a

. co jAi

280. (918) (6267)- Sehl İbnu Sa'd es-Sâidî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (namazın sonunda) bir kere önüne selam verdi.

ı ^jp (üjw\»>-— 920. 6268. 281.

İ4!î

281. (920) (6268)- Seleme İbnu'l-Ekva' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı namaz kılarken gördüm. (Namazdan çıkarken) bir kere selam vermişti." ÖSS

AÇIKLAMA:

Namazın sonunda, namazdan çıkarken selam verilir. Bir kısım rivayetler, biri sağa, biri de sola olmak üzere iki sefer selam vermeyi beyan ederken, bir kısmı da bir kere selam vermeyi beyan eder. İbnu Ömer, Enes, Hz. Aişe, Seleme İbnu'l-Ekva', Haşan Basri, İbnu Şirin, Evzâî, Ömer İbnu Abdilazîz gibi bir kısım zâtlar tek selamın meşruluğuna hükmederler. Diğer pek çok alim de iki sefer selam vermeyi ifade eden rivayetlerin daha sıhhatli olduğuna hükmederek bunu esas almıştır. İhtilaf, her iki şeklin de cevazını ifade eder. 139 ' 1

* SELAMDAN SONRA NE OKUMALI?

/ * ccit ı < ı f ‘ — ^ t*** ^ Uj . ee. Ej , .■ < ı j ^ ^ Ej —2 '2i 5. d)'2i 6 9. '2^ ü—.

cEEl? dÜL-l j 4 dl(:{L4 OEf «uLp bü

L. j 0 U 4 Al <3 * 4jlb j»î öj - 4 ^ .oLaj o.sE~d :-VSIjyJl 3 ■)oÇEEL3

,2\s~

282. (925) (6269)- Ümmii Seleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sabah namazını kılınca, selam verirken öyle derdi: "Allahiımme es'eliike ilmen nâfı'an ve rızken tayyiben ve amelen mütekabbelen. (Ey Rabbim! Senden faydalı ilim, temiz rızık ve makbul amel talep ediyorum." 13 ^ 1

* NAMAZDAN ÇIKIŞ

c^toi 2^ ^y. -tjjj Ej . i —bıj^iı Jo^s j~xo Eb-tb— 931. 6270. 2S3.

yı\ ^ .oLaj :Ojtjyil 3 »jEEj 3^3 *4*^ ^ :3i^

o~Lp Lî co-X^~ ^jP

283. (931) (6270)- Amr İbnu Şu’ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm (namazdan çıkınca bazan) sağından, (bazan) solundan dönüp gittiğini gördüm.

* NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇİLMEZ

j,\ jjp caXp ey- i2 ^ UjI>— 946. 6271. 284.

^»lp ^4^ o j l£*-ü û 4 c3 -3^

ılr? ^

.auI *up İbl E: t_iuw5 2 * 2 -*~ EÇ>- ^1

284. (946) (6271)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah, aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz, namaz kılan kardeşinin önünden geçmesinde nasıl bir günah bulunduğunu bilseydi, o adımı atmaktansa yüz yıl yerinde kalmak (nazarında) daha hayırlı olurdu." 1 ^ 1

* ÖNDEN GEÇEN NAMAZI BOZAR MI?

wLp j 'jj yi cJuj y> ey- J^- 948. 6272. 285.

* 'e > , a s , ' *s. * * ' & 4 - ' a '' s ' *i 't 0

y> J^P jl C4)M -Lp 4 jJj yJ CA^-LCy ^1 öyyJ- JŞ L5^*^ ç£j Oo !c2ü& İ4**l^*> ^1 ^jp c^üu! y£* CjJjüJl

Öl ^ Si 5İ 9 ' " ' ' i ^ 0 -O. o.- - ' ,s , ' i

^Lw*>^ a3p aWİ aJJ cJ^^J L«-Ls . t,** -.,/?-a 3 . lwL^_A 0~Lo (JULs . A^k-L^* 1 A*«l <JL-)y*£ .^*■^•^3 . OwLo (_)ULs cA_«-L^*>

.«—6*^ ^-4^3 -^' û^ - ^ e/ 2 ^ <3 o^L^J <j :j%!I (J.»c1Jp' (j- a « ! JL 5

285. (948) (6272)- Ümmii Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Ümmii Seleme'nin hücresinde namaz kılıyordu, önünden, Ebu Seleme'nin oğlu Ömer veya Abdullah geçmek istedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm eliyle işaret etti. Çocuk geri döndü. Derken Zeyneb Bintu Ümmü Seleme geçmek istedi. Resûlullah eliyle ona da işaret etti. Ama kızcağız geçti. Aleyhissalâtu vesselâm namazı kılınca: "Kadınlar

(muhalefette ve istediklerini yapmada erkeklerden) baskındırlar" buyurdular." 12221

y^yy ^j£* cjşjı y 3 . 33İİ3 y^ y^ y^ uü iisG Uj .p^Jüg y .' c^pi y 3 - -4) bd-t> — 950. 6273. 2S6.

alİp si yy ^Jı y yy ^1 °y

.«% e^jü^Ol 0^1 -üü ogü-d :JLîljjjl ^OijbbAly tLA^Jly 0133i âo^ü^Jl Ug yy< : 3 ü

286. (950) (6273)- Hz. Ebu Hureyre ve Abdullah İbnu Muğaffel radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm "(Namaz kılanın önünden geçen) kadın, köpek ve eşek, namazı keser" buyurdular." 12221

AÇIKLAMA:

Alimler, buradaki "kesme"yi bozma olarak değil, kesme olarak anlamış ve namaz kılanın önünden bu üç şeyden birinin geçmesi halinde namaz kılandaki huzurunun kırılacağını söylemişlerdir. 12221

t.yCs' 1 -ip :3ü y^ ^y*^'* yji üü .yy ^3?- buji ,3 -lp -t-«H id-t>— 953. 6274.287.

. 1*34 o 17^çL-'y t öp SI A 1 3y-4j A) ?(j?-t4l ö üyiyjij D : 3 üü .ol^^Jly 3 LiAly cA53l ly^SÜi .3ol 34-j L°

,^lg3pa tÇl | C0j>w? ogLu^) : Jjljyll jJŞ.A^aİI SI y*^ aü uy^j 4^4^ .ajUj J!c

287. (953) (6274)- Hasen el-Uranî anlatıyor: "Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhiimâ'nm yanında namazı kesen şeyler mevzubahis edilmiş, bu meyanda köpek, eşek ve kadın da sayılmıştı. Şunu söyledi: "Oğlak hakkında ne dersiniz? Aleyhissalâtu vesselâm, bir gün namaz kılıyordu, önünden bir oğlak geçecekti, Resûlullah ondan evvel davranarak ileri geçip kıble duvarı ile arasını kapattı ve geçmesine mâni oldu." 11 ^ 1

* İMAMDAN ÖNCE RÜKU, SÜCUD

^jp c(3L>^-4 o 1 y^ ^y .i tpp ^*43^ y 3 - o 1 4^ .yi aül u^p u 4^ Lp-tg— 962. 6275.288.

.cp-1j -ti jl« çK-y a4p auI A 1 3y-^j ü 1 ^ :3ü ci 1 <jp ^1 ^p co^jj <j,l y>. y^y^ y&

ogLud 3 :-JplojJl ^.»gjAjcOl öi Oy i^çoJl öl 00 ^jpJl oy .ly-tA^-5 li^y .l^jjü lijy . 1 poiü

.oLSİl 3 $ 0Ç>- ^jjl ^53y .3y4^A : l5 pÜI aü 3ü Lyjü j ,3ü- 4

288. (962) (6275)- Ebu Musa anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben artık ihtiyarladım. Ben rükuya gittim mi siz de rükuya gidin. Riikudan kalktım mı siz de kalkın. Secde yaptım mı siz de secde yapın. Benden önce rükû ve secdeye giden kimseyi görmeyeyim" 12 ^

* NAMAZIN MEKRUHLARI

ı c -lp 3r? 44^ ^ -dÇi^ 34 i3j .^aJlv«wÜ! ^ -Lp üjjj>-— 964.6276.289.

<3 • »^Ojj^ 3r? 3 ^ cax^>- ^^44 ^4 <31 £^3iı (j-j j|« *3^ (4^3 ^jp <j?^ 4 44*3 *?k4 d3 34

.ÜJjLa i^Jl*^/2 ^S* \jJlûj\ |w\jljjil

289. (964) (6276)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişinin namazda iken (yapışan öteberiyi gidermek için) alnını silme işini çok yapması namazın edebine aykırıdır." 1 ^ 1

(jp cj}i>s-wd ^jp 34 ^^5^-4 (3^ 3^ ^ ^ 3^ 965. 6277.290.

jjkj cjjp ^ j iJjljjJl ı3 < ^j|3 ^4^ -3^ 4”43 ^ 34*3 di ç^^lp 34

290. (965) (6277)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Namazda iken sakın parmaklarını çıtlatma!"^ 1

$o 'jij& 34 4 ^4 34 A^*^* 1 ey. ^ 44 34 ^d-’Çp 3 h ^4^ .^4-s^Ji 3^ “4^- 968. 6278.291.

(3 (3 >4 ^ (jüa^jül (jll . c^-KÎ oj ® 4 4^4“^ <l^ç-13 j :3^ 4*^3 ls^ 5 4 44*3

. 4 jLxv? Lp^" 14^^ C-Çî*''' 4 ’ ıj^ 4^1 ~t^P û^LLw*»|

291. (968) (6278)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Biriniz esneyince elini ağzına koysun ve (haaah! diyerek) ses çıkarmasın. Çünkü bu hale şeytan güler:

j,ı ^jp cd4j'^' 34 3^ 3^4' i3j c < ç^ (jj 3 h 44 4 969.6279.292.

câ-O^j^Jt ı3 ^jiü-3 Jîjjiil :Jİ3 jvL^j 4 ~Ip ilil lS"^ Cj^ ^r. eS-^ iûUâJLil

. 4 Âjw 5 ^Lp 3 Jtj °^ c jp<^p j: ühJ^P ç jllğaJl jjl o-^Luri 3 :.tl3yil 3.OUaj^Ül 3^

292. (969) (6279)- Adiyy İbnu Sâbit, babası kanalıyla dedesinden, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü rivayet etmiştir: "Namazda tükürmek, sümkürmek, hayız haline girmek ve uyuklamak şeytandandır." 1 ^ 1

* CEMAAT İMAMI SEVMİYORSA?

^.Laİi 1 1 Uj 1 üj LüUj?— 971. 6280.293.

ı3j^ *üoö :Jlâ ^»^3 ^ uj-^j jyl

^Jl o^Lu.^ iUjijjJı 3-ûbajh^3 L^4“3j3 013^3 ^ ^*3 1^3^ ^*1 ^1^3 »3-^ i t -~'33

.oLaj

293. (971) (6280)- İbnu Abbas radıyallahu anhıima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üç kişi vardır ki bunların kıldıkları namaz, başlarından bir karış öte yükselmez: Kendisini sevmeyen kimselere namaz kıldıran kimse, kendisine kocası küs olarak geceyi geçiren kadın, birbirine kıis iki kardeş." 1 ® 41

* İKİ KİŞİ CEMAAT SAYILIR

^tSy^ l y* y) y^ y> jy*^ ®4^“ y^ ca^jl y^ tj-b 3^ £^4 bb -jb^P £y. ^b3b& bu~L>— 972. 6281. 294.

. Obû^b? j-b ojJjj ^Ojh !-blj)jJl ^_j.4P-l^- cbb^j-S bb3 cjbbl l^Jy>j a3p kwl 4^ 2_4'*'j

294. (972) (6281)- Ebu Musa el-Eş'ari radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İki ve daha fazlası bir cemaattir."

:Ju ili .jLüp ^ ı]ı>tbjı ili -(^il4ı ^5 sj ili jh clJA>- 11 j5lı ılijj? — 974. 6282. 295.

AaLp aW l ^b^ aW 2 y^j b) bo • aW l *-bP y> y b>

A*j£l ^Jj _b>-lj j\P AjL* 3? .OU*-yb 0.ibu3 (3 :-b!jjJl 3- < '-* , i£ y^ ^İlİ COjLCvO 0-4 a£ c3-3*-3İl ^Iv2j ^İ3j

3-* Oo^bi-l l*b& L»-^>s^>t^3 3 44^" 3Sl j çy*~\j . o bitil 3 b)bo~ o^S3

295. (974) (6282)- Hz. Câbir İbnu Abdillah anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm akşam namazını kılıyordu, gelip hemen sol tarafına durdum, beni tutup sağma durdurdu."^ 1

* İMAMIN ARKASINDA DURMAK MÜSTEHABTIR

<ui p- 4^1 (4^ 4 ^ ^y*j b)i^ :3^ 3 ^ bb .^- -’b&jJi bb .34 3 ^ y^ - — 977. 6283. 296.

.oL2j o^U^vl :*AjIj)jJl 3- 4 >^ ijü^-uJ ij ojj^b^Ji ^4^ b)i 4^3

296. (977) (6283)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, muhacirlerin ve

ensarların, (namaz adabını) kendisinden almaları için, hemen peşine durmalarından hoşlanırdı." 1 ^ 1

* İMAMA vacib olan

y\ Ûj y*~\ tob^L^ y. 4^^“^ bb bb ca3o 3i yi ^44 y) bj~t>- — 981. 6284. 297.

S ^ S s Q s s JJ S

aw 3_4 *»j c~**y 3İ -3^ ?d4lb* ^-biJl 3® 4-dj 34^ *4^ c4^i 313$ ^-üjj 34^ - b~dl ^ 315"” :3l^

o-ilod 3 :AjljjJl 3-444^' 03 cç.LC -1 3^ *4^’3 43 l \^yu 44 P (4-3

.Ai^vî? ^4^- 3 ^^' cAa^-J-1

297. (981) (6284)- Ebu Hâzım anlatıyor: "Yüce sahabi Sehl İbnu Sa'd es-Sâidî kavminin gençlerini namaz kıldırmak için öne geçirirdi. Kendisine: "Senin İslamiyet'te hatırı sayılır bir önceliğin (kıdem) olduğu halde niye böyle yapıyorsun?" diye soruldu. Şu cevabı verdi: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "İmam zamin (kefıl)dir. Eğer namazı iyi kıldırırsa sevap hem onadır, hem cemaatedir. Şayet fena kıldırırsa vebali kendinedir, cemaate değildir. "MOŞİ

* İMAM NAMAZI KISALTIR

y> y& cajo^ y>\ 4 ^ yi 4’^’ y^“ ^y Uj ^ 4 ^ 5 ^ 3^ yi — 990. 6285. 298.**

3 • oo^jı^h 3 (^4*" ^-4 ^4^ JU aaj ci^b) 3^ :3^ yi 3 ^ 3 ^

caİp - aUİ <-\^p wL^.^- .ol 3 ^ 3 ^J-l Jjj .^*o<-t^xj| 3 (_*^ j4l 4 ^® . 3 bı^ o^E»»^ 3 c^ı^l-*Jl y} yj OL-^-^p .^bl^jJl

| o^S3 .oLaİİl ol (S^y. :3^ ıl)E>- 3 Jİ j .ajÛ 5^c^-i) lj • 3 ^ 2 ^ jI^I 3^3 3 ^® 3 ^^

j\Jûj aJL?-)

caJ ^-AaJ| a^-j

298. (990) (6285)- Osman İbnu Ebi'l-Âs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben namazda çocuk ağlaması işitir, bunun üzerine kıraatimi kısa tutarım. "B 251

* SAFLARI DÜZELTME

JıS :cJu sâİjİp yp yp dy/- yj ud .j* B p yj 2 ^?uh ıl) .jUİp yj Ujüp— 995. 6286.299.

CPJ-Ü-I : üjIjyJI ,A>-).3 U Aİ1İ A*j) A>-^5 -Ua y-°3 - I —üyL*2J yjüjI ^İP ÜyLpj a2\jO^J Aİ1İ Ü^ :^-Ua3 A^ 1 ^La 5 Aİ)

yp t^jiIp yj JplH ÂjIjj y*

299. (995) (6286)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Şurası muhakkak ki, (namazda) safları dolduranlara Allah rahmet kılar, melekler de günahlarının örtülmesi için dua ederler. Kim de safdaki bir gediği doldurursa, bu ameli sebebiyle Allah onun cennetteki makamını bir derece yükseltir." 1 ^

* ÖN SAFIN FAZİLETİ

i—2p yj aAJJ^ cpj tp** :2 b .aUcB Uj :2 b y y BşK Uj .jLxo y - aüp Lj-B— 997. 6287. 300.

AliI ü^ :2ypj çü-y a2p a^ 1 aİ) 2y^2 oo^p** :3ypj 1 _yjBp y çI^Jt cipp** :2ypj A>ülyp y yâ^^iI -üp cı-*pA :2ypj

ÂrSj :•

-TJ

^Laj aJB-j çljJl cpjJj- :ahjyll 25-2y ^ aA-pJI ^1p üyLpj

300. (997) (6287)- Berâ İbnu Âzib ve Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm şöyle söylediğini işittim: "Allah ve melekleri ilk safta namaz kılanlara salât

ederler. "BiB

* KADINLARIN SAFLARI

:2B ÇaiiI «xp yj j' L>- yp t J^p yj .K.^ y> AtıI -Vp yp ^üKUa yp UJ . yj ^lp UJ-V>— 1001. 6288. 301.

2b. L^aUpa Byüj . L*y>-jA çLüuJl i— '$yup P-s .o^Lu-J <JL>

Û>Îİ I a 52 .djIjjjl ^J»a 0<u.-\ü^-l !(_£_ÜUaJ|

301. (1001) (6288)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Erkeklerin saflarının en hayırlısı en öndeki saftır, en hayırsızı da en arkadakidir. Kadınların saflarını en hayırlısı en geride olanıdır, en kötüsü de en önde olanıdır.

* SÜTUNLAR ARASINDA SAF

Ajyl*^ yp CO-^BB yp yjl ÜJJjL* Uj :B .AİpB ylj ciyB yt Uj .l^JL i? yİ y üy Uj-B- 1002. 6289. 302.

2) :-%Jl L 4 PP ^> 2^3 t (2 U “3 ^ 34 ^ ‘cibly^dl 0 >; piiaj üt U S'\^'â ‘Aol yp cöjî yj

.^ot CPjüj- y« A^-La yjl ^ La CA*Jj 1 yA^Jl plp-A 5 ! olyj CPJ- O-ly yjt 2B U»5^2y4^- y*y CÜyjL* O^Lua|

302. (1002) (6289)- Kurre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında, sütunlar arasında saf teşkil etmekten men edilir, sütunlar olduğu yerden kovulurduk." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Sütunlar arasında namaz kılmanın mekruh addediliş sebebi farklı yorumlara tabi tutulmuştur: "Saf, sütunlar sebebiyle kesilecektir", "Sütunlar arası, ayakkabıların yeridir", "Burası mü'min cinlerin yeridir..." Hepsi de burada namaz kılmanın mekruh olduğunda birleşir. 1 ^ 1

* SAFIN GERİSİNDE TEK DURULMAZ

^ 33 ^ *j-4 yt aui -up 3 ^ i3 £)c4 ^ .‘Ça* 1 3 y bd-tp— 1003. 6200. 303.

^ .AİİP- .oLsÇÇi a3p a^İ 3li :3^ .33^ y* caA 3A cddC-*'

6 S 6 '' s s ' s O *> s c ^ ^ Si

(jN>- 4 İlp lul aİLp eJüJi tJU .ı_Âv2Jl ouU- ^U^2 j ISji 0^3 Ullv?

.oLûj 4 İl>-^ UİİjjJl (3 - 1 —Â-v^ ç_JlL>- ûOjy 3 slJî^* 2 Jl

303. (1003) (6290)- Ali İbnu Şeyban anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gitmek üzere kavmimizin yola çıkardığı heyet olarak yola çıkıp Resûlullah'ın yanına geldik. Ona biat ettik, arkasında namaz kıldık. Sonra arkasında bir başka namaz daha kıldık. Namaz bitmişti. Safın gerisinde

tek başına namaz kılan birini gördü. Aleyhissalâtu vesselam, adam gideceği zaman yanında durarak: "Namazına (yeniden) yönel! Çünkü safın gerisinde tek başına kılanın namazı yoktur!" buyurdu."^ 151

AÇIKLAMA:

Hadis, cemaatle namaz kılarken, imama safın dışında uyan kimsenin namazının sahih olmayacağını ifade eder. Bu husus ihtilaflıdır. Cumhur, başka hadislere de dayanarak safın dışında imama uyan kimsenin namazını sahih fakat mekruh addeder. İmam Azam: "Safta yer bulamayan bekler, rükudan önce biri gelirse onunla saf yapar, gelmezse, saftan birini geri çeker onunla saf yapıp, tek başına mekruh namaz kılmaktan kendini korur" demiştir. 1 ^ 1

* SAFIN SAĞ TARAFI

3 p ^33/^ 3 4 i A-A hj 3 üj c yiy\ 3 jyy- \yjs — 1007. 6291. 304.

aül t 1 3bu ^"33* Qj**v*aa ö) .a3p aül 3-^ ^,-3 3 Ju ,3b t yi\ b ~ y* y* **

. L ı t ! f ‘ -- ı —- 1 0 — Ld- 1) ı 1 . «Xj Üyi I 1 1 I . ‘ O O A— 4^”* 3 ı - ~ 1 : 1 . -3—AİP

304. (1007 (6291)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Caminin sol kısmı (cemaatsiz) boş kaldı" denmişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Mescidin sol kısmını ihya edene iki kat sevap vardır!" buyurdular." 1 ^ 3

* KIBLE

3 * bü-b* :3b 33 li y^ c<_3iA —4 3 3 ^ c 3 ^a 3 ^^4 bb .334i ^ 3 -^ 3 ‘bbalp bb-t^— 1010. 6292. 305.

aaj i 3) aJ^çp- ^ 1 3) <4-31 el —^ ^ ~^-bp b» I d —a AaLp - aü i I 3 **^ aÜp - aü i I 3 *—^ AI) 3 y—

i o s __ __ _ s J • « 4 « ^ , J , J -

Ij 3^3 ^ .<Ux5sJl

I (3 jİLüCE JİJ Jİ coT IjĞIİ —4j

b« 4 *aLp AÜİ . Lü(3 " : (3 ^ ^ ^ ^,^ -P .Lü^>s 335 «A^J 1

✓ ^ ■« ^ ,3 o o ^ 3 ^

Ju j! (jp-(.»^>j»? (j^wiû^Jı c^Ij üJoj/9 c3

aJ} ^Jı^-vb c3 cOjA^-I |j_& yS' (3 $.1^- S$ iç^LJl ^33 (3 ? ç_£-U^Jl

.OÜJ C«oJb>- IdİljjJl J -Û14T I ^1x5^ (3

305. (1010) (6292)- el-Berâ radıyallahıı anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte Beytu'lMakdis'e doğru onsekiz ay namaz kıldık. Medine'ye girişinden iki ay sonra kıble istikameti Ka'be'ye çevrildi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Beytu'l Makdis'e müteveccihen namaz kılarken yüzünü çokça semaya çeviriyordu: Allah Teâla hazretleri. Peygamberinin kalbinden geçeni yani, Kabe'ye yönelme arzusunu bildi. Bir gün Cebrail aleyhisselam (göğe doğru) yükseldi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, o yerle gök arasında yükselirken onu gözüyle takip etmeye başladı, onun nasıl bir vahiy getireceğini gözetliyordu. Derken aziz ve çelil olan Allah "Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz..." (Bakara 144) ayetini indirdi. Biz, Beytu'l-Makdis'e doğru farzın iki rek'atini kılmış tam rükuda iken, bir adam gelip: "Kıble, Ka'be'ye doğru çevrilmiştir!" haberini getirdi. Derhal yönlerimizi çevirdik. Namazımızı yenilemeyip kıldığımız

kısmın devamını tamamladık. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Cibril! Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığımız namazlarımızın hali ne olacak?" diye sordu. Bunun üzerine de, Allah Teâla hazretleri:

"Allah sizin (daha önce Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız) namazları zayi etmeyecektir" (Bakara 143) ayetini inzal buyurdu." 1 ^ 1

* TAHİYYETÜ'L-MESCİD

‘4ü es

I jXJL İl

ji

ı&s- 1012.6293.306.

t u<— 9 ^%d~v^ a4p Alil a 11 Âh

.^J —»jA ^yp alil -Lp y 34 4jl | coLaj

tû 'jljb ^jP lAİl! -4 a Cf. l - r dİ2-dil ^jp

306. (1012) (6293)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahıı anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz mescide girince iki rek'at namaz kılmadan oturmasın." 1 ^ 151

AÇIKLAMA:

Fakihlerin tahiyyetü'l-mescid dedikleri bu namazı kılmak sünnettir. Mescide giren kimse sünnet veya farz herhangi bir namaz kılsa, tahiyyetü'l-mescid sevabını alır, ayrıca bunu da kılmak gerekmez. Bu namaz en az iki rek'attir, dileyen fazla da kılabilir. 1 ^

* NAMAZ KILARKEN TÜKÜRÜLMEZ

jd jjI Lo :ls ^ ^ aui -lpj ^ lo-cs— 1023. 6294.307.

Çlp lul J-d? au uy~*j ülS -ddj-ü yy. dfjy !cı4-^ b :<jbi^ cajJj yy y. du-4*' ‘AjjjûA J^p

Jbr; CjİS- jl Ç-ldb JjA a4p aUİ ^jlsl 344^ 4!« jlJj ıddJi ^4 (_54-4

.olSj

307. (1023) (6294)-Hz. Huzeyfe radıyallahıı anh'm anlattığına göre, "Şebese! İbnu'r-Rıb'iyy'in önüne tükürdüğünü görmüş ve: "Ey şebese! Önüne tükürme, zira Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bundan yasaklamış ve: "Kişi namaza durduğu vakit Allah Teâla hazretleri ona veçhinden yönelir" buyurmuştur dedi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadis, namaza duran kimseye Cenab-ı Hakk'ın rahmetini tecelli ettirdiğini belirtmektedir. Bu tecellinin kişinin kıble cihetinden vâki olacağı iş'ar buynılmaktadır. Bu sebeple namaza duran kişinin kıble cihetinin ayrı bir kudsiyeti vardır. Önünden geçilmez, ateşe, insana karşı durulmaz, bir sütre konmalıdır, kıble cihetine tiikürülmemelidir vs. Pek çok hadis, namaz kılan kimsenin kıble cihetinin ehemmiyetini belirtir. Namazda esas olan huzurî tefekkür büyük ölçüde kıble cihetiyle alâkalıdır. 1 ^ 1

* SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ

jSi ^ 1*2 • 3^ cj- 3^ 3 ^ ^s*^~ • s^3 3^ bj •t^£- 3^ ^i^»- hj.A>— 1030. 6295.308.

o^Li»w*'^ .«AjI^jJl J.^L^j ^Ip o lS"*A*bp aW O^^îj 0^ 4jI cp.X^- ^»* .aJ^L^o ^ 1p o^Jb c^^bp

•°J^J çjN*-* AjL*^ 2? -bîi . Oj*J bjJjJL* aJ ç£j)j LİIs ,^L*w« aJ (_£j)j ü]j i^jo-y^ J&J (,4*-*j

308. (1030) (6295)- Amr İbnıı Dinar rahimehullah anlatıyor: "İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ Basra'da halısı üzerinde namaz kıldı, sonra arkadaşların Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın, halısı üzerinde namaz kıldığını

söyledi." 1 ^

* SICAKTA-SOĞUKTA ELBİSEYE SECDE

<5)1 jIp jp tSAjA j^ı ^jpIH ^p AtSi 34 aa A4 .Ali j^ı ^Sy jiı üjAi— 1031. 6296.309.

;<yjj j^^-p ajJj 4j1^î c3^~- I^p ^ğj AA 35 A' <uLp iliI bç-LA :3B -y~p

I D^J 1 3$ I ^ co^LaİI CyIj o-A- ^jp <ujI ^jp -Lp ^ aDİ j^p ^jp o^IpA 3 :Alj)jJl 35-A^A li^CE 4*çJ

309. (1031) (6296)- AbduIlah İbnu Abdirrahmân radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize geldi ve Benî Abdileşhel mescidinde bize namaz kıldırdı. Secde edince ellerini elbisesinin üzerine koyduğunu gördüm." 1 ^ 1

o» ajm -Lp ^jp 1 ^jppı3^ ’u^j^ ^ (Ih bj (in Jbx^- bj~^— 1032. 6297. 310.

ç-Lc^S^ a^İpj 3 ^-*^ ^ c3 a3p ^ 3• 2 *^“ 3 ^ 3 ^ 3 * d-o 6 ^jj ^p

.c*o_\Al ^S-3* iç^bkd^ A^i 3 b ^ ılH °^b-^| J iJjljjjl (j.^İ 2 ^kl Sjj a^JlÎ ,a3p ajÛj ^İ 2 j .aj ^jla .Lxi

C-di 3^ .oLûj AJb>-j ^Übj .aJİjj j A^3 jl 1 -Lp aJ^l -Lp j ‘LAjjj . 0 j\P Ajlx^İ3j

.ddJd 3 y A^-jJli . c 2 *j jA-l ld>& ^y3 (3 br| . oob ^lyJl Oo-L>t5 cAdoA-bj

310. (1032) (6297)- Sâbit İbnu Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir elbiseye bürünmüş olarak Benî Abdileşhel kabilesinde namaz kıldı. (Secdede) çakılların soğukluğundan korunmak maksadıyla ellerini ellerinin üzerine koymuştu." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Secde sırasında alın ve ellerin yere konması esas ise de, soğuk veya sıcak sebebiyle imkânsızlık durumunda, giyilen elbisenin bir kenarı üzerine alın veya ellerin konabileceğine hiikmedilmiştir. Ebu Hanîfe ve cumhûrun görüşü budur. 1 ^ 1

* NAMAZDA UYARI TESBİHİ-EL ÇIRPMASI

sis * s s s

3b <jıs^<oi AAA) y. Aj Aj^<?— 1036. 6298.311.

^ ı.jjş 3 j j . p 1 i ,■ * jp <ıi)l 3^^ a!) 3y-''* j J) 1

311. (1036) (6298)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazda, (ihtiyaç halinde), kadınların ellerini çırpmasına, erkeklerin de "sübhanallah!" demesine ruhsat tanıdı." 1 ^

AÇIKLAMA:

Namazda imam, bir hata yapacak olsa, cemaatten erkekler sübhanallah! diye ikaz ederler. Bu ibare zikir olduğu için namazı bozmaz. Böyle bir durumda, bu hadis kadınların ellerini çırparak uyanda bulunmasına ruhsat tanır.

Şafiiler ve Hanbeliler bu hadisi esas almıştır. Ancak Hanefıler ve Malikiler başka delillere dayanarak kadın ve erkek her ikisinin de sübhanallah diyerek uyarı yapması gerektiğine hükmetmişlerdir. Ebu Hanife el çırpmanın namazı bozacağına hükmeder. 1 ^ 1

* AYAKKABIYLA NAMAZ

i(Ju 3 i jLkJtiı ^p cj-up Uj .(jd J>3 jji UjUj?— 1037. 6299. 312.

.«uLu 3 ^4*41 ^-^y <ulp İMİ ^*-0 Mi (Jy4) c-ol \j :<ukpli .5 c : 3^11 3 3*3 eli .^4*4 313-1 c^y'

312. (1037) (6299)- İbnu Ebî Evs radıyallahu anh anlatıyor: "Dedem Evs es-Sakafî, namaz kılarken bazan bana işarette bulunurdu. Ben de ayakkabılarım kendisine verirdim. Şöyle demişti: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı ayakkabıları ile namaz kılarken gördüm." 1 ^

mJü :3üi tMil «mp a^JLİp ^yp 4 ^1 ^ j-z^j 3j .^.^1 ^_y. ^4® .-tl^ ^3 üj-3— 1039. 6300. 313.

jjI jPy t. o^«p j>L JsİmpI c33>*~4 3' o ^3u4 3 3-û:y4-ly ,34*41 <3 mi ,jy~4

.*pyj 4JL5 .‘düS-l 3 mp c 3 ?j Ay^-*- 4

313. (1039) (6300)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı

ayakkabıları ve mestleri ile namaz kılarken gördük." 143WJ

* HUŞÛ

jıi: jıl tysp jji jp tALM’ ^p ‘3-44 3 ^>43 u3 .434 ^ *J> ol üp u2j3— 1043. 6301.314.

°OS ' } t , ' & ' S» *

jSj .oLaj o.sü~4 3**C : 3^İ1 3 (3*1 31 3İ ji4)üv2jl '(4^3 t '4^ ^4 -p ^

•o~’ 1

jM- ^ 3

■li.ı

314. (1043) (6301)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gözlerinizin hızla kör olmaması için, namazdayken onları semâya kaldırmayın."^11

AÇIKLAMA:

Daha önceleri de geçtiği üzere namazda aranan huşû, öncelikle gözle ilgilidir. Gözün namaz esnasında sağa sola, semaya kayması huşûyu bozar. Bundan şiddetle yasak edilmiştir. Yasaktaki şiddete binaen bunun haram olduğu hükmünü çıkaran da olmuştur. Ama dört mezhebe göre bu mekruhtur, namazın edebine aykırıdır. 1 ^ 1

* TEK GİYSİ İÇİNDE NAMAZ

jLp ^y\ 4İİ2M»- 4 ® u) 4 4^1)4 ljüi y\ L3m3— 1050. 6302. 315.

^4*41 4 ~-y ‘4^* aMİ 4 -p mi ,Jy -~4 :,Jüi $43 4 ^ ^ 3 ^* 4 ^ 4A 4 ^ ‘3152x 3 ^ *—^yl*^ 4 ^ t

jl jlSİJp ^ t—.olüül 3 33>- 1^53 4 U 2 P- ^ ^ 3 ®^' -lp j .JlA 4 3 -^py^ 4

.puatp jl Ijjî! 31^-4 _y^ y j33sj

315. (1050) (6302)- Kaysân radıyallahu anh demiştir ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Bi'r-i tilya nam mevkide tek parça giysi içerisinde namaz kılarken gördüm." 1 ^ 1

cJAj *ü^ 3^ 34 ılj .j^ 3 ? jj^^’ 4 • j^a 3^ -4^- üj • t ^r^ j a>) 3^ 44 4 Uj*a>— 1051. 6303. 316.

^ 0 £ * 6 s 6 ,

^jjl 4^P . (J^j °^b^l UjljjJl j . 4 j tç3l* cJ^-Ij <—j J^s2üJlj ^£İ2İ jt-L^J ‘uL^ - k\ll LS:

.ı^y& 1 4»^voJİ-l 4 ^ûj J5 5-(^*’ ^J Oow\j>- L£j . 4 L 3 ç_£ÜJlj Oo~3-I lü>& {£y* 4^>-L«

316. (1051) (6303)- Kayşan radıyallahu anh: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı öğle ve ikindi namazlarını, (mübarek göğsü üzerinde) topladığı tek parçalık bir giysi içeririnde kılarken gördüm" demiştir.

* TİLAVET SECDESİNİN SAYISI

^ç-L >-j 3 j Uj jjii oLo^p Uj .^âaajS\ 3* oLo^L^- 12 3^ ^4^- 1056. 6304. 317.

44 oa>c^ :ju ^ısjjdı (jJ 3^ fi tjy*-*' 3 ^44 3 ci4^' 4^ (3 C?444' ^(.VyS

oJj>k^4>j c^ç/*3 c 3?34 33 <£}M5 c<—33^- 1 •5-3^’ 3^^ 3^ <j4 Aos>a-> oy^s* ts'^*~\ 445 4^ ^

.<^_Ju*^> jJbj cJjli jLo-İP û^Lu*»| 3 l-tjIjjIl 3j c34Jl CÜİİyjJl

317. (1056) (6304)- Ebu Derda anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte onbir (tilâvet) secde(si) yaptım. Onların arasında Kur'ân-ı Kerîm'in el-Mufassal denen (kısa surelerden) hiçbirisi yoktu. Secde ayeti olan sureler şunlardı: A'raf, Ra'd, Nahl, Beni Israil(=İsra), Meryem, Hacc, Furkân, Nemi, Secde, Sâd, Havâmîm(=Fussilet)." 1 ^ 1

j,ı tçLw. ç\\o p t j-y^^y. öhjh. Lo .a^si j,\ y y .^ ûjUj?— 1058. 6305. 318.

l r 5t« j »cıdLxol li)« .(Jş «uIp laU cJy-^j lÂUii^C. :(Jlİ tS 'yy*

.jlkaJl ^ji\ aJU LAS^.3y4^

318. (1058) (6305)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte İza's-Semâu'n-Şakkat ve İkrâ bismi Rabbike surelerinin secde ayetlerinde secde ettik." [436J

AÇIKLAMA:

Secde ayetleriyle ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. 1 ^ 1

* NAMAZI TAMAMLAMA

cyÂiOl aA^JI ^ :3ks /y Lo .^^3 ^ tf- ¥-* Lu-e?— 1072. 6306. 319.

9 ' s İ * s * t s S $ ' ,s S o $

"ao^y> fi-Aj aİLp- 4 3 yAj 344 3 ' 34 ^ 3*3^ *3^® 3jlp 34^“ <34 3 ^ 4^4 3 ?

jlAJ\ 3 (^4*4 b5^ . L44^ jA^A ^ b53 .4-4İ1 563^3

319. (1072) (6306)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hazar namazını ve sefer namazını farz kılmıştır. Biz hazarda farzdan önce ve sonra sünnet kılardık. Seferde de farzdan önce ve sonra sünnet kılardık.

* NAMAZI TEKKEDEN

4 jj 3 P (,xxA /jj j \jXs* 3 p c3^İ33 ^ , 4^*^ <5^ 4^4^ 4^141 üh 4^ 1080. 6307. 320.

(3*)^4/4 \jj <...)! 44^ Ay 3 . 34^ »3^3 ^4*’^ 54^ cl4 3 -' ^**

•l 444 Obi jjJ ç_JL*^İ2j ıJU*^

الرقاشي

320. (1080) (6307)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuşlardır: "Kulla şirk arasında sadece namazın terki vardır. Onu terk etti mi şirke düşmüş demektir."^ 1

* CUMANIN FARZİYYETİ

3^ aül -lp jji 3^ .ys a 3 >ji j-jp 3^ jJL^- \ 1 jjs-— 1081 . 6308 . 321 .

3? 3^ < "^î) cy % L^ 3 ^

3L««p b üI <üJİ (3i 3^3^ 1-^jI :3Uİ3 j 4Üp 4^1 ^ b-ü 2 ^*- :3li Ç^Wİ wLp ^jL>

lyjy c4jp o £_i13 ^rJl (3 4 İwl3J^ ^ ûy.j (_£ÜjI ijbv^j . IjİLjij ol 3^ ^bbb^Jı

3 l^SjJ (Ir®^ . 4 -^EâJI (^3^ 3i db>A .^«lp 3'* db>A (- ^ r g_o> 3 d*b& (3 öü»& ^«UL* 3 4 jc£jA -1 ^ b^l dİ 3IİPİJ

cb) oQy? 6 j cl .o^l 3 bi li^b 63 cAİp*’ k) <&l cU> lS^>t4- Jİ cb£ libi>tldl cyL>- 31 J^P ^b>| klj c^oAj 3^ 3W^“ .ı^ı^i 3i/^' fji 63 .6^3 ol^1 33f^ d .^ 3 p kwi dpb cdpb 3^ .b-^b ^>- ki 03 tki 33^ 63 ^ki 03 tk) ois^ 03

<oM -lpj o1pOj>- Ojj ^İp ı —o^b-w*»| :JJljıjJl 3-^l ? 3b v 3 bbob a- 3 L^ cdbfildo oy§-âb dİ i cU«ji rjS 03 . ££j_bdl -Lİ^- y

321. (1081) (6308)- Hz. Cabir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) bize hitap etti ve dedi ki: "Ey insanlar! Ölmezden önce Allah'a tevbe edin. (Musibet hastalık, yaşlılık gibi) ağır meşguliyetlere düşmezden önce salih ameller işlemede acele edin. Çok zikir ederek, gizli ve açık çok sadaka vererek Allah'a karşı üzerinizdeki borcu ödeyin ki bol rızka, ilahi nusrete ve ıslah-ı hale mazhar olasınız. Bilesiniz Allah, benim içinde bulunduğum şu makamda, şu günde, şu ayda, bu yıldan Kıyamet'e kadar devam etmek üzere Cıım'a namazını farz kıldı. Kim bunu, benim sağlığımda veya ölümümden sonra adil veya zalim bir imam oldukça, istihfaf ederek veya inkar ederek terk edecek olursa Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin, işine bereket vermesin. Haberiniz olsun! O kimsenin tevbe etmedikçe ne namazı, ne zekatı, ne haccı, ne orucu, ne de makbul bir iyiliği vardır. Kim de tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Haberiniz olsun! Bir kadın bir erkeğe imamlık yapamaz. Bir bedevi de muhacire imamlık yapamaz. Facir de mü'mine

imamlık yapamaz. Ancak fâsık zor kullanır, mü'min de onun kılıncından ve kamçısından korkarsa bu durumda imama uyar." 1 ^

AÇIKLAMA:

Kadının imamlık yapamayacağı belli bir husustur. Bedevinin muhacire yapamaması, bedevilerin dini bilgilerdeki eksikliğinin çokluğundandır. Muhacirler ise Medine'de Resûlullah'ın terbiyesinden geçen ilim ve irfanda yüce makama ermiş kimselerdir. Fasığın, fasık olmayana imameti de buradan gelir. İmamın ilim ve faziletçe önde olanlardan seçilmesi esastır. Herşeye rağmen fukahâ bu yasağı kerahate hamletmiş, fasığın, cahilin arkasında kılınacak namazın sahih olduğuna hükmetmiştir. 1 ^ 1

* CUMA'NIN FAZİLETİ

4iı! «ap y Aiıi -Up jjp y fd .^54 j,i y üj . y) [xİjs — 1084. 6309.322.

Ajtükl ‘Öp kül 0“^ sJ 1 -® AA öf ÇLJ ^jp 1 Joy yı öfÇ/^ 4A öA ^34^" öf 4^^" öf

y i tU5 kil! ^ 1 yş kul JîİA • 3'C)^- 3*^" aA .j\qû\\ aÇA y>z^ 1 çyj yA aUİ J^P (İğPİ 3*3 -^AP 0*4plj I

ıjJSjt y» 14 .apLAJI ^Aj aAj .L«Ç>- 3^4 . 0 Lİ 2 Pİ ^ AA* 1 - A^l 1^3 aUİ 3k-4 ^pA- 1 "3^^ kul <354 ’cÂJ 1 3i

■y~*- »aU**! (J.)Âüii-i 3^44 ör*3 i Oj JA>- 6j ç\>j 6j ,j>jl 6j jlP 5j

322. (1084) (6309)- Ebu Lübâbe İbnu Abdilmiinzir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cıım'a günü, (haftanın diğer) günlerinin efendisidir. Allah katında da en mühim olanıdır. O,

Allah katında, Kurban ve Ramazan bayramı günlerinden daha mühimdir. Bu günün beş hasleti vardır: Allah, Adem'i bugünde yarattı. Allah Adem aleyhisselâm'ı o günde yeryüzüne indirdi. Allah Adem'in ruhunu o gün kabzetti. O günde bir saat vardır ki, kul o saatte Allah'tan haram bir şey talep etmedikçe her ne isterse mutlaka kendisine talebi verilir. Kıyamet de o gün kopacaktır. Bütün mukarreb (Allah'a yakın) melekler, sema, arz, rüzgâr, dağ, deniz hepsi o günden korkarlar." 1 ^ 1

Not: Cum'a ile ilgili geniş açıklama daha önce geçti. *^21

* CUMA GUSLÜ

y& 34 cf- tüspl 5 jjL® y> Aji 4 . ç4 -i

y*y *up J 44 .iükl 34(leJk

0 .oUj J4p y* 4-J-Uo^- yı oyO^y ■‘kAjlp ,oL« J4p 3 Ç-4 -Aİy .^^lî^l

• *UP

J*’y>.^ U 1 İA- 1091.6310.323.

4İP 4İ1İ ^j4l /_>P 4 İiİÜ 4

jUl yj Jjjj Jijw: o-oLud : Jjlyjjl Jş.)3*44

323. (1091) (6310)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Cıım'a günü abdest alan kimse bununla fazilet kazanır. Bu, güzel

bir ameldir. Farzı da yerine getirmiş olur. Kim de guslederse, gusül daha faziletlidir." 1 ^ 1

* CUMAYA ERKEN GİTMEK

yj cj^ 4 kLAk Uj . u . 34 A 4^1 yı t cji^p 4 ki-c? — 1092. 6311. 324.

o^ 4 -jIyjl > jU 3 ^ok”" 4 *^* 4 “^ ^yj ÛUTB((jvk*y a 4 p AliI ah ky-o jıİAaj^I-I 4j,I ^yp 4 p_~ 2 ~«J!

.aJ-U 4 ^A $44 0034I 3i .*uia 4 I IyjLUı~*Iy 4 .,*0 il IJyk 1 kk . 3y 1 j-li 4^^ ^kII üykAj

Lcfi 4IÜİ Uj 4 j ç-LA 34^)a1j-cs- 3 3J-4* 1 kj .A^jaki'y ajÇG-jJI yS 3 ^*uk c^ 4 il .34 *uk (_£ÜJl

oilu^I J.)â 634 I Ji 3% 34

324. (1092) (6311)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cuma günü gelince, mescidin her bir kapısı üzerinde melekler yer alır. İnsanları mertebelerine göre yazarlar. Bu mertebeler önce geliş sırasına göredir. İmam minbere çıktımı defteri kapatırlar, hutbeyi dinlerler. Namaza erken gelen, bir deve tasadduk etmiş gibidir. Ondan sonra gelenler bir sığır tasadduk etmiş gibidir. Onu takiben gelenler bir koyun tasadduk etmiş gibidir."

(Resûlullah saymaya devam ederek tavuğu ve yumurtayı da saydı. Selh hadisinde bu ziyadede bulundu:) "Bundan da sonra gelen kimse, artık yalnız namaz sevabını almak için gelmiş olur." 1 ^ 51

aü 3y—*y k 1 t4 ^j yı o^P ^ 4^y—.Al ^yp ^o pUî y^ 4j yı -t-*—^ ~,P .Uj . * ^ yi I Uj» c>- 10 93. 6312. 323.**

o-oLu-p :»üIy3 ^-aAL^jJI t jj>- üoLuJI ^o-UA oyUJI ^y?-kS~ aJ-UİI ^-U5~4xükI |4~* ı y 4ıI 4_3^

325. (1093) (6312)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Cum'â namazına erken gelmenin ehemmiyetini deve kurban edene, sığır kurban edene, davar kurban edene ve hatta tavuk tasadduk edene benzetti." 1 ^ 1

y£* yi* 4 P I yi* 4)^* 4 *^ -V-P yı -OP Uj Q-*0 jk' Aj^P yı Lo-C?— 1094. 6313. 326.

*i4p ilil 4^k^ Ali 3y4y AAo: UIJ .cyiUU -tiy 4000 -tAjj 44*ükI 3) yiıI -Op ik 4 z^-y>- 3k t^uiIp

i ' ' i i ' s (.' o J» 0 ^ O ^ ^ } ı $

5ı £ -Us j 4 J ^-^>-1 -bP- ^1 Xwo»^-I .bp .(JUL* o^Lu^I J ıbIjjJI

(JWj ı^Vj .^*^>- (3^ Cf '^ .^*L>- J"^ ^jİ^j 1 j*^ ^jvPj bs^Ij aJİJj bpta $.L>^) I bb£»

.,•—>. :>I^“Ii .oUİ jL*-“|

326. (1094) (6313)- Alkame rahimehullah anlatıyor: "Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh ile birlikte cuma namazına gittik. Mescidde kendinden önce üç kişinin geldiğini gördü: "Ben dört kişinin dördüncüsüyüm, dördüncü de (rahmet-i ilahiyeden) uzak değildir" dedi ve açıkladı: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet günü insanlar, cuma namazlarına geliş sıralarına göre Allah'a yakınlık kazanacaklardır. Birinci, ikinci, üçüncü... şeklinde."

Abdullah sonra: "Ben dördün dördüncüsüyüm, dördüncü olan da (Allah'ın rahmetinden) uzak değildir" dedi."l 447J *
CUMA KIYAFETİ

yp cı—«Ş- yi yj -Ujj yp cöjU-1 y: yjrpı .i——yj adi -Lp Uj yy. 4^y>- LU-U— 1095. 6314. 327.

5$ y--4l ^1 p pjy-4 45 p *^l 4 ciy-^j *4 t^Oyj û4 4^ yp y p^-4 c 4 4^^ yp ^Aı*-*'*’ <y: p^-'y- 4

-Up yp cbJ LU ■4-4*' pj>l pH yi Uj-U-.»‘ uc^p -pyj c^y-** c*ucüM ^y4 ûy.y yypl yİ ^İp U« :ajb^4-1

j(i—-jy *44” *^l yş4 L--Uj>- :5u t*col yp ^ 3* 1 U* *4 -lp yj pp~-yj yp cüU>- yâ y-A yj -U-^ yp iy: -A«-4l

•j 9 "

iU—vb iyB yjî oljjy .oU 4lpyj oilpd :-\jlyyjl p^-pdi ^s5s

327. (1095) (6314)- Abdullah İbnu Selâm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir cuma günü minberde şöyle buyurdular:

"Sizden biri, cııma için, iş elbisesi dışında iki parçalı bir elbise satın alsa ona bir vebal yoktur." 1 ^ 1

-Ç^-- yp ç pJO^bP yjl yp cüllzjdl -l^~- yj Ui : U .-Lİp^ yj yjy>-y * yl yj 5)-$—* Uj-U-— 1097. 6315. 328.

P yX— j>-l s j*yj 3-*-~pl yytt :5ls ^L-vy *44" AİJİ p^-P yuil yP yl p4 t*1*-'-^y yj 4İ1İ -Cp yp c*Col yp cp£yJL«Jl

'Jıy cyçJt yd pjy4 °^y 44. °^y 5ü4-l ^J\ ^ tylal p---^ yy 4 iul çuT U ‘5*^4 54*^ yy ^r4j y~“ J ~^ 5^—3

.oli* 4Uyy ^*?tp3 oilc-d :JlJlyjjl p3.)cU4“ ' ‘Upiikl o45 U 4

328. (1097) (6315)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cıma günü, kim güzelce yıkanır, mükemmelce temizliğini yapar, iyi elbiselerini giyer, ailesinin kokusundan Allah'ın takdir ettiğini sürünür, sonra da cuma namazına gider; camide boş söz etmez, oturan iki kişinin arasına girmezse, o cıma ile önceki cıma arasındaki (küçük günahları) affedilir." 1 ^

yj -I-P yp (-Csj&j iı yp l ı yi y: ^4ip yp cppiyp y: p5*^ ^4 .iı ^jıp yj jLp Lj-c?— 1098. 6316.329.

3i y*J .yu4L-JJ aül jÜxj>- ,-çp ^y^ 1 -İp pj)^ -fi- 4*'y *3^ ^tıl ^ 5y^yj 5U :5U tpyUp pyl yp cp3U ——Jl

.ppLaj 4L>-j p^shy jy 4 -*^ 4 -l *uJ 1 yl yj y : —lulyyil p3.«2lyjc5lj jy-yUs jo pjjy . 3 —-44s

329. (1098) (6316)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bu (cuma gününü) Allah mü'minler için (haftalık) bayram kılmıştır. Öyleyse kim cumaya gelirse yıkansın. Eğer kokusu varsa ondan sürünsün. Misvak kullanmanız da gerekir." 1 ^

* CUMA VAKTİ

aüp kwi bij-* -1^*’ 3? jLo-p- .jj o*b 3 3*3^ üj .jLo-p 3 ^l2l& Ukx>— 1101 . 6317 . 330 .

(3 !*AjijjJi 3 ^* ç. 3^1 d)is^ lii aûp ^ 33*3 c_ 5 ^ ‘^*'*4-1 \y*~ ^-43 3^33 ^ $ 04 ^“ y& c^-ui y^ c <3

.oi 3 b*- j ^Jb*- c — 6 *^ ıpügAİi 3 ^ (JbLs ® 4 i L*ij .4_i*v? 3 -^ 4 *^' .o*~*> ^jj ^j^j^ı -^p o^Lo»|

330. (1101) (6317)- Cum'a günleri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ezan okuyan Sa'd el-Karaz, ezanı, gölge ayakkabı bağı kadar olunca okuduğunu belirtmiştir." 1 ^

f bS"" :ju 1^*°' ^Ay^- Uj .üb^Lp JuIsekil bi o-lp ^ ,x«M \jjjj ? — 1102. 631S. 331.

.oLaj aJL >- j ^ £c_ç>tv5 o^Lud iUjljjjl

331. (1102) (6318)- Hz. Enes anlatıyor: "Biz cum'a namazını kılar, sonra (evlerimize) döner ve kaylûle (öğle uykusu) yapardık." *4öi

* CUMA HUTBESİ

3t oUj>- ^jP ^ ^ ^P ^jj jbp ^jj .Xp bj . jbp j»bL* ıblb- 1107. 6319.332.

0^Lu»l UİljjJl b-b<2P 3^ <—3oi>- c 4xiâ“l j b*b:>- \i\y 3^ C<—-3^ J d.«b>- li| jü ^bp 3'b > ^

wUP Oİj pXx^>i ^.jl OL*b2J ou*-*/?

332. (1107) (6319)- Sa’d el-Karaz anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm harbte hutbe okurken kılınca dayanarak hutbe okurdu. Cum’a günü hutbe okurken asasına dayanarak hutbe okurdu."^ 1

iji çau! İIp 34 c 4 ^Jİp jp (.lj*\j\ jp c^^i^p 6 ! jp t^bp 3 31 bj 3 3? 34 3 üji>-— 1108. 6320. 333.

| 4j öwL^: .lL-ojP :aJJİ A-p jjI (Jb.«b>jIS ijjSyJJ» .Iyb" L«j! :<Jb ?IÛpIS jI L«jİİ <uİp 3 b 9 3 ^ bI5^I •^j^*’

.oLûj çyp**-*^ o^b-b iAjIjjJI ^3.0wC?-j 4bo« <3

333. (1108) (6320)- Abdullah İbnu Mes’ud radıyallahu anh’a: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ayakta mı, oturarak mı hutbe okurdu diye sorana, "(Bunu sormaya ne hacet. Kur’ân’daki:) "Onlar seni ayakta (yalnız) bıraktılar!" (Cum’a 11) ayetini okumuyor musun?" diye cevap verdi.

y jJL£- ^jp c y>\ 43 y> jjL^- y& c<uI4 ^y) üj -(3^ l/- js~— 1109. 6321. 334.

.cjidui? ‘^4 i_yi I 0^Lc>ıl (JŞ .^AjI^jJI ^3. 1 bI ^4**^ jI ^aWİ wL\P ^y y\^T

334. (1109) (6321)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, minbere çıkınca selam verirdi."^ 1

* HUTBEYİ DİNLEME EDEBİ

(^4 ıb - * 4^ b* b”^ ^l£* x^£- y> jiy3\ wi»<p Lü .'^•-^Ji 4^-L» 1 yj jj£- 1111. 6322. 333.

^ Ü « p i P p

b^ y> $.lkp

. 0 --Oİ ^pp o Pİ« ^ i ^ ^PpÜ^p ' f. p p 0 # p 5 i s ^ öi

.ojjbJi : 34 -s j' ^'^j 4 jı 3 *4^ .Xib 3 a3 ‘^^ 4 “i ^3^ !4 4^*3 4 4 ^

11 x^l bj6tj bÜ b-4 :o <~p l 3b^ ?[4"^ ^3^ bl^C* 1 :3^ \^3yis?j\ ,cı-^->-* j l ol .o

dU (J3üü .(jj 3ü .4 p 4Ü jTii A^P kili ^Lü 3 ^ 3^0») üi l_P-Ü .O^jti IX | ^4 IİljOjj^ ^r 4

y *t s S ,

.oUu dJU-^j o^LuO iJjlJıjjl <J$.)££Op4 Oî-üO(;^İ0^ dJp kul

335. (1111) (6322)- Übey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam Cıım'a günü, ayakta Tebâreke'yi okudu. Bize Allah'ın günlerini (Kıyamet'i) hatırlattı. Bu sırada Ebu d-Derda - veya Ebu Zerr bana dürttü ve: "Bu sure ne zaman indirildi? Ben, onu şu ana kadar işitmedim" dedi. Ubey ona: "Sus!" diye işaret etti. Namazdan çıkınca: "Ben sana bu surenin ne zaman indirildiğini sordum, sen bana söylemedin!" dedi. Ubey de: "Bugünkü namazından, bu lakırdıdan başka bir nasibin yok!" diye cevap verdi. Soru sahibi (koşarak) Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'a gitti ve hadiseyi anlatarak Ubey'in kendisine söylediğini haber verdi. Resûlullah da ona: "Übey doğru söylemiş" cevabında bulundu." 1 ^ 1

* CUMA NAMAZINDA KIRAAT

dpp ijiı üA* A- 1 -cJjJı Uj . ^lOp lâjUj?— 1120. 6323.336.

Olp- ^.AAvLiJl cpj-CS- 2bl 3 !*) c^lp ! ddj) 1 ! <3 144 Olü^1^3 AÜ - kol ^LO 3 3*4 01

. j>~\ -Cp-j l^^pj .p>ll 3 cpj-Ü-l 4*^(9 .

336. (1120) (6323)- Ebu İnebe el-Havlânî anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm cuma namazında Sebbihisme Rabbike'l-A'la ve Hel etâke hadisu'l-Gâşiye surelerini okurdu." 1 ^

* CUMANIN BİR REKATINA YETİŞEN

CL.Aİ j,ı ^jp 4 bkji ,^iw2Jı 4 l ’Jîjs — 1121.6324.337.

I4JI 2j^l 34 : 3 ü kıl t 4-0 ? 3^4 0! $044* 34 op_*^o*AJ 1 - L*X4) cddü- ^1 3 ?p 34*4

.djUv 3 Jp JİP" <.y~~p>- yİ jdp jL—'l 3 .-tjIjjjl

337. (1121) (6324)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim cıma'dan bir rekate yetişirse, onu ikiye tamamlasın." 1 ^

* CUMAYA GELME MESAFESİ

3)A 0) :3ü l yi ! /^p c.ppj 0A ^yi *4 -Cp ^jp 3! Lo ,^4 yi -c<p—■ — 1124. 325. 338.

y&j j -<p 3J Alil -Vp o-^IpO 3 dOp *4 ^ 3^-—-j O^^^Şz (4lü^IJî

338. (1124) (6325)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Kıiba ehli, cuma günü, Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'ın mescidine gelerek cuma namazı kılarlardı." 1 ^ 1

* CUMAYI ÖZÜRSÜZ TERKEDEN

^*~p 4 .usH LduA j ^ 4^4 3' yi a^4 3a o4a3 .^«Lp 4' îd 3 h Uj-tx— 1126. 6326. 339.

410 3 ^ 3 ü :Jü $otCo 1 »cp L>- ^jp co^lü dili «cp ^jp **! 0A , 3 ^ 0^^ olA 3: dül -Cp Lo .3^*p^İ l

.oLûj dJL>-^ cpj-Ü-I ^.aAj ^4^ A?3 a jA - 3 h djtük! 34 * *Öp kıl

339. (1126) (6326)- Hz. Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim cumayı zaruret (şer'î bir mazeret) olmadan üç kere terkederse, Allah kalbini mühürler." 1 ^ 21

i , / (/ ^,0 / x 5 İ e >-*« •££ x Ü > X^ -'XX «

jw\jt£i3 o4^ j' (J*** 4 jp ^i*Ji ^ ji ^ sjj - \ i ^ 4 Jj43 J^’<jl 3^

>0 x. 0 ~X>0 X ,, . o <. A s ',(.* s ° '

! Ju'jjjJ' (3. L&te^teu (f) (w3 4İÜİ-I «^rj . Lâ-L^teo oj C>c3 4^14“I *^7 ^ . £_Âj^ 3 C ç£AJi telp

340. (1127) (6327)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Farz edelim ki sizden birinin, şehirden bir-iki mil uzakta davar sürüsü olsun da, orada ot bulmak zorlaşsın ve daha uzaklara gitsin, sonra cuma gelsin, fakat o cuma namazına gelmesin, bir cuma daha gelsin, o yine cuma namazına katılmasın, üçüncü cuma gelsin, o yine de cuma namazına gelmesin. İşte Allah böyle birinin kalbini mühürler." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, üst üste cumayı mazeretsiz terkeden kimsenin durumunu belirtmektedir. Sonuncu hadis, şehirden iki milden daha uzak bir yerde bile olsa, koyun sürüsünün başında bile bulunsa üst üste cumayı terketmeye ruhsat olmadığını tasrih etmektedir. Hayvancılık, ziraat gibi meşguliyetler cum'ayı terke şer'î bir özür değildir.

Kalbin mühürlenmesi, hayrın ulaşmasını zorlaştıran, engelleyen katılıktır. Demek ki insan fıtratı üst üste üç cum'a gelmemeye mütehammil değildir. Gelmedi mi manevi bağlardan ve dini hassasiyet ve sırrî duygulardan pek çok şey kaybedecektir.

Bazı alimler kalbin mühürlenme tehdidini "üst üste üç cumanın terkine bağlarken, bazıları üst üste olmasa da üç cum'anın terkiyle mühürlenmenin olacağını söylemiştir. 1 ^
1

* CUMADAN ÖNCE NAMAZ

‘Çap y& colİ5jl y ^jp -çfp 3 p ^44: Uf .43 -Up <3 -kjl Uf , (ji4 y Uf-tf— 1129. 6328. 341.

:.tsljıjJl 35.^4-y Ç'İA 3 > Sa s ~ > - ŞAüÇi 4 a çSp_ ,_yU4 l)o :JlS t^lîp y) jjp töjül

c-iJyİ yj& .<_xlfS~-Ç^p y :^ r 3xa ^l>*j>-y .AÂjıyp ^1p .$.1 a»./3U

341. (1129) (6328)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm cuma namazından önce dört rek'ât (nafile) kılardı. Bu dört rek'atın arasında selam vermezdi." 1 ^ 21

* CUMADA ÇÖMELME

3 jl4p cA Abçf- y\ AA jp tJilj y <3 ly ^*4 cS AA\ iyf

4 ıi İlp ^p t te te .^ateı ^teilı y ite uf i>— 1134. 6329. 342.

/P ^çlp Atıl 3y-~*y ı3U* ^jp ;<ujl ^jp cp-aJi

,3y4^ y4^ j.j c4jfy -ti l)o l)ly ,4>tPvy yj&y A4 o-^Uod

342. (1134) (6329)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm cuma günü ihtiba şeklinde (kabalarının üzerine oturup bacaklarını dikerek) oturmayı yasakladı." Râvi der ki: "Yani imam hutbe okurken." 1 ^

* CUMADA HATİBE YÖNELME

:3u toi 3 jp y l^-tp 3 jp tcA*j y i)iı 3 ^ c4jÇ1Ji y\ Uj. 3 ^" y ^ı4i uf (jo4 y if-if — 1136. 63. 343.

. 3—11) colff 3U^y 44^/51 4fİjuvl 1l| ciifvy ‘)4 p ldl 4^4^ l)o

343. (1136) (6330)- Amr İbnu Sâbit, babası Sabit'ten naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hutbe vermek üzere minbere çıktığı vakit, ashab ona yüzleriyle yönelirlerdi." 1 ^

* CUMADA SAAT-İ İCABE

3)p tjLüp ,ı]ü>*3 2 J 1 clİİj-^İ 34 4j . 334 -paJt 4*434 ^j ^s^ı ^lp u_l^- Lj-ü>— 1139. 6331.344.

apL-^ a^^A - 1 (^ş . aül 4«pL»S^ ^ —t>«4 lj| ,^4L>- .3—^y a3p Atıl t ,-U aü 3y—y a ı~-ii , 31 ® *^ : ''"' i ^r* 1 4 H a^ 1 —Cp ^yp ^ *u3~a ^yi

jLili iaİJİ -Lp 34 ,axpL>- aJ l Lcü* 1 4^ aJol 3L^4 t> _4*Â 2 l 3*^3-° -9^ 1 s 34 i

olpLa 3*-^ Cs^ "3 4 *^4- 34 : OİJLâ .apL-v ^jÂ2a<j cOJ-Ca* ;c4i .apL^v ^jÂsjcj yİ aJp İDİ 1> _3“4 Aİ) 3y-4)

.UjlyjJl (j.ou^j^Jl Ş 1 i * 1 o '■ . t p ■' ■ | a^*\a^ c^3p- ^3 ; 3^p 1 jl u^xil ot ''3~ ,3i® o ; -- ; apL^ üa—«4 . cpT® .^4-4

.Calaj AİIp-yy ^>t^î Oilud

344. (1139) (6331)- Abdullah İbnu Selâm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam oturuyordu. Ben: "Allah'ın kitabında (Tevrat'ta) şu ifadeyi buluyoruz: "Cuma gününde öyle bir saat vardır ki, mü'min kul o saati denk getirerek namaz kılıp Allah'a dua ettiği taktirde isteği mutlaka yerine getirilir" dedim. Abdullah devamla dedi ki: "Benim bu sözüm üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Yahut bir saatin bir kısmı" diye bana işaret

buyurdu. Ben de: "Doğru söylediniz veya bir saatin bir kısmı" diyerek sözümü düzelttim. Sonra sordum: "Bu vakit (cumanın) hangi vaktidir?" Bana: "O, gündüzün saatlerinin sonudur" diye cevap verdi. Ben dedim ki: "Bu saat namaz vakti değildir." şu cevabı verdi: "Evet, mü'min kul namaz kılar, sonra müteakip namazı beklemek maksadıyla oturursa o, sevap yönüyle aynen namaz kılıyor gibidir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Cuma günündeki saat-i icabe üzerine başka rivayetler de gelmiştir. Mevzu ile ilgili açıklama genişçe yapıldı, tekrar etmeyeceğiz. 11 ^ 11

* FARZLARLA KILINAN SÜNNETLER

, 31 ® . ^^ 1 jp c *co 1 yjp ^ J * i ' ^ ~ .p c ^ 4 ; .a» 1 j ü ~ a Uj . 1 yA 1 Uj üa>- 114 2.6332.3 4 5.

i , 0 „ „ 3 ° „ * * , * >

l 3a ‘>^^41 3-s® -3-4- 1 3? aü-o aJ ^ Âi0 öjjup ^14 ^4 45 34 "4-^5 544 4ü J-* 0 4 Oy-^j 31®

1 çLiodl Üjü {jCj&yş »3li AAİ51« -t*j ^-OtS^jy c3^ »3l® Aİisl« c-t*j ^AüiS^jyCE 3 :-ülyjJl 3$*®)®*

345. (1142) (6332)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, bir günde (farzlar dışında) oniki rekatlık namaz kılarsa, cennette onun için bir köşk kurulur. Bunun iki rek'ati sabahın farzından önce, iki rek'ati öğleden önce, iki rek'ati öğle namazında sonra, iki rek'at -zannediyorum dedi ki- ikindi farzından önce, iki rek'at akşam farzından sonra ve iki rek'at -zannediyorum dedi ki- yatsı farzından sonra." 1 ^ 1

Not: Farzlarla kılanan nafilelerin miktarıyla ilgili ihtilaflar daha önce geçti.

* SABAHIN SÜNNETİ

4 gliı ?c3ii tAüAjip 3 ^ 04* 1 34 tcJiA-d ' 34 h - 1 .aCüa 3 ^ ^34 jji Ujüp— 1146. 6333.346.

34-j aJU-^o :üjIjıjJi 35■ çO'3f4 4 İ 33 ^ T 4^4 4) 41 üo a-İp oaü!

346. (1146) (6333)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm abdest alınca, iki rek'at namaz kılar sonra (mescide) giderdi." 1 ^ 101

iaüajIp 3 ^ -t-p 3 ^ ^ 33 ^ 44 ^ 4a . jyjL® 3 h A4 4a .aCü* 1 (3. 1 3^ 4' 4j-u>— 1150. 6334.347.

S ' * a * >' ' / ^ o _,o5i Si ^ Si ^ ^

.olaj aJU^-j

347. (1150) (6334)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam fecirden önce iki rekât namaz kılardı ve: "Şıı iki sııre ne kadar iyidir, sabahın o iki rekatinde bunlar okunur: Kulhü vallahu ahad" ve "Kul ya eyyûhe'l-kâfirûn." 1471 ?

* SABAHIN SÜNNETİ KAÇARSA NE ZAMAN KAZA EDİLİR?

^ -Ujj cAiyb3 jji ji^)* Ld :ti ^ ı^y. 4-yJi*jy ^3^141 3 cy^~^ -çp lA-c?— 1155. 6335. 348.

ıg >ı 5Î 3 jf- t{ş)U- 3 Î 3 ^ «.51x4^

jlÇ 4yi*- 4 jly^a) .oLaj :UjljıjJl 3 . 3 ~Lx)l c-odl? D -t*j L^Lvaaj .^j^all 3^ (“l 4 j4~*y a4p 41

3 jUt~xJl Aj . iUjUP -\İy

348. (1155) (6335)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm uyuyakalarak sabahın iki rekat (sünnet)ini kaçırmış, güneş doğduktan sonra bunları kaza etmiştir." 74771

* ÖĞLE FARZINDAN ÖNCE İKİ REK’AT

ali (Jy-4) û-o Cs\ :acajIp 3-jjl :tjbi tol ^p 3^ ^41 ■44*' 3 ' 3 3' 41-3— 1156. 6336. 349.

^j5pl c^LaİI 3 ^^ 344 ■ j^4ll 3 ^ I*)j jI5 :c4ll ?L^4 p A-J 2 I 3 jl aJI bL3j jo |4~*y a4p auI 3 -a 3

3 L>jJl < 34 ? .-Cö^ly O ^*- 4 3 ?! AAjyy .^tl^cJly jL>- ^3 AÂjtviîy . a-î <_a 4^- j .(JbiL o^buj 3 :-blyyil 3

.olÂj

349. (1156) (6336)- Kâbus İbnu Ebi’l-Muhârık babası Ebu'l-Muhârık radıyallahu anh'tan naklen anlatıyor: "Babam beni Hz. Aişe'ye göndererek, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm (farz dışında) hangi namaza ısrarla devam etmeyi sevdiğini sordu. Hz. Aişe: "Aleyhissalâtu vesselâm, öğleden önce dört rek'at kılar ve bunlarda kıyamı uzatır, rükû ve secdeyi de güzel yapardı" dedi." 0771

* ÖĞLE FARZINDAN SONRA İKİ REKATI KAÇIRAN

:(jl^ töjt4 1 j alil -Lp 3 ^ txbj ^ 33 3 ^ c 3 ~^j 4 3 A 1 41 .a 3 a 3 34 3' 41-C>— 1159. 6337.350. jcb 3 4434 y-* 4-wJ 343 aJp 41 3 ^ 4 3y4j jl :c-JbiLâ .aXİA 3 (JIx*,s 333 1 (3 3 .aXİXv 3 3) Ay 1 *- 4 33

0 - , > i i , o ^ , • — c - 4 ^o>- _ t, , , i

344 a" .3441 aî aJ| 3-4*^ 'AaM 1 3 ^^ 4 . * o aİ LX a4i uiy . jj)3^:4-4l o-Up 3^3 ■ 1 3'4- 4i 00 y c j ^ IğU

,j44l -t*l L»441 a>î jl ^plfJl 3 1 -J4 4 j4i^ 3 ^^® 3j4 3^3 4 ÜJlIT Jjî ^i :c4lS .aj U

oljjjy . AAjCP -\İy j 1 ^ AjI | . Luw>- iLu- I jyS4â . A-İ J,l Ajj 3 : AlyjJl 3 ■ j-^41 Jjtj L

. Ij alil !ûj& ^yB 31 y 3^^? (Aı 1 -^ t 4l

350. (1159) (6337)- AbdulIah İbnu'l-Hâris anlatıyor: "Hz. Muaviye (bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm muhterem zevceleri Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'ya bir elçi gönderdi. Elçinin yanında ben de vardım. Elçi Ümmü Seleme'ye sordu. O da şöyle cevap verdi: "(Zekat toplamak üzere) bir memur göndermiş olan Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün benim odamda öğle namaz için abdest aldığı sırada yanında çokça muhacir vardı. Resûlullah muhacirlerin meseleleriyle yakinen ilgileniyor idi. Derken kapı vuruldu. Kapıya çıktı (tahsildar gelmişti). Önce öğle namazı(nm farzını) kıldı; sonra, tahsildarın getirdiğini taksim etmek üzere oturdu. Bu taksim işi ikindi vakti girinceye kadar devam etti. Sonra odama girdi, iki rekat namaz kıldı ve arkadan şu

açıklamayı yaptı: "Tahsildarla olan meşguliyetim, bıı iki rek'ati öğlenin peşinden kılmama mani oldu. Bu sebeple onları ikindiden sonra kıldım." 11511

AÇIKLAMA:

Bu hadis, sıkışık durumlarda namazların sünnet olan kısımlarının tehir edilse bile farz kısmının tehir edilemeyeceğini, vaktinde kılınmasına ciddi şekilde gayret gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Resûlullah'ın, öğlenin son iki rek'atım ikindi namazının vakti girdikten

sonra kılması da cidden manidardır: Sünnetleri "farz değil" diyerek terketmemek gerektiğini gösterir. Zaten ayet-i kerimede "sırf ibadet için yaratıldığı" belirtilen insanoğlu için ibadetin azami sınırı yoktur. Farzlar asgari sınırdır. Bu asgari miktara sünnetler "asgari ziyade"yi ifade ederler. Daha fazlası kişinin iradesine bırakılmıştır: Teheccüt, kuşluk, evvâbîn vs. namazlar bunlardandır. 11551

* AKŞAMIN SÜNNETİ

^y yy yj& yy yy Uj .T: - ~ '
; — 1165. 6338. 351.

,■ ’t Lu ^^/ı 1 t ğ j 3$ jvL-j üjl üj 3y—*y ljljt :3ü* :.b>- yy yy f yy^ yy- yy* ^o^üd*

6 t' 0 s ,

-bPy . aÇ*—* 3 y^ yy 3^^^! û) . oll~d :üjlyyit 3 ty*Sjt ^

. aÇ*—* 3 jA- olyy jt .<gll 3: ieS-bu-Jt 3 1 ® c-JÜAyJl

351. (1165) (6338)- Rafı İbnu Hadic radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam Beni Abdi'lEşhel kabilesinde yanımıza geldi. Mescidimizde bize akşam namazı kıldırdı. Sonra da: "Şu iki rek'at (sünneti de) evlerinizde kılın" buyurdu." 11 - 151

AÇIKLAMA:

Sünnetlerin evlerde kılınması Resûlullah'ın umumi emridir. Hem riyadan uzak olur, hem de ev bereketlenir. Aile halkı, İslâmî hayatın en mühim tezahürü olan "namaz" ı fiilen görmelidir. 11521

* VİTR

:3ü* üjI AA yy 1AÜI2AJI lu . 1 üj 3* -öylt üu .333-AuJt 3AİAİ 3^ yy**~^ t-uuA— 1176. 6339. 352.

ojj& ■ • 3 451 • 3A-* .it^Aİiı :ö* , 3ji 3yA jt 3 :3ü*. 0 -e?- 33 1 3 ' '3ü® ? 33 l_â373üa-® 343 < 5 ^ 3ü -* 1

UüH Lpİj^ L-ülzöJ ı—Çpt 3 1 ® . aCa Ajt | oLaj obIl~d 3 lj rj lüjtyyit aulf- Aİ1İ L -/> 4İ1 3y~3 3 451 *îA

. 4jü>w2jl yy>

352. (1176) (6339)- el-Mutallibıı'bnu Abdillah anlatıyor: "Bir adam İbnu Ömer radıyallahu anhiima'ya: "Vitri nasıl kılayım?" diye sordu. O da:

"Bir rek'atle vitir kıl!" dedi. Öbürü: "İyi ama halkın "Büteyra(=güdiik)!" demesinden korkarım" dedi. İbnu Ömer "(tek rekâtlı bu namaz, Allah ve Resûlü'nün sünnetidir!" dedi. Bu ifadesiyle: "(Tek rekatlı bu namaz), Allah ve Resûlü'nün sünnetidir" demek istemiştir. 1,11551

üir: c-Jü* taeüoLf- 3 a* toyA' 3 a ^£4üA -A <j3 yy^ y>^ 41 üa A* ■ aa <j>t tf- yit Uj-e>— 1177. 6330. 353.

0 o ^. 0 ^ > * Si ^ Si >

.oLûj UjljjJl \y) yyış cj jt-^4 <uLp ^ uj-^j

353. (1177) (6340)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm nafile namazların her iki

rek'atinde selam verir, bir rek'atla da vitir namazı kılardı." 11521

* DUADA ELLERİ KALDIRMA, YÜZE SÜRME

;££jiv 2 j ı jL ^p c*—^4- yy. -4 a üj :iı ,^iw 2 jı jjl£- 4 jji 14-4— 1181. 6341. 354.

y ■jç o & ,^\şjıS' £ois Aiji dy^p.^ bj i 3)—«öp ptıi ^ 3 y~-j 5 ^ :5e ■^_/* | 4p ^4 Cj^“ yy -4-^

. d4->- ^ ^4? ^Jutvi5 ^1 p ^-4^47 oiLu-'l ; Jjljjjil AA cp^ bE .4^44;

354. (1181) (6341)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Allah'a dua edince avuçlarının içini açarak dua et, ellerinin sırtlarıyla dua etme. Duayı bitirince avuçlarını

yüzüne sür." 0521

AÇIKLAMA:

Hadis dua sırasında ellerin şeklini teşri etmektedir: İçi semaya çevrilmeli, tersi değil. Alimler, başka rivayetleri de göz önüne alarak hayır talep ederken ellerin içini semaya çevirmek gerektiğini, bir şerrin defedilmesini talep ederken avuç içlerinin yere çevrilmesi gerektiğini, Resûlullah'm da böyle yaptığını belirtirler. Ellerin yüze sürülüş hikmeti şöyle açıklanmıştır: "Dua sırasında ilahi rahmet açılan ellere inmiştir. Bunun, insanın en şerefli uzvu olan yüzüne ulaştırılması icabeder." 1 ^

* KUNUT

^yp :Jü .d)İA y^ ı-ÇA*- Uj .ı_i yy_ 44*’ Aj .-pg4l yy J-*^ Aj-4— 1183. 6342. 355. .oLaj 44-^ o-^A-d :JJ\jjS\ o-uj USÖtjEb S-o^p 5$ dyybJl

355. (1183) (6342)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh'a sabah namazındaki kunut hakkında sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Biz rükudan önce de sonra da kunut okurduk." 1 ^

AÇIKLAMA:

Bir kısım hadisler sabah namazında da kunut okunacağını ifade eder. Mâlik ve Şafiî hazretleri buna hükmetmiştir. Bazı alimler, büyük bir bela, olmadıkça sabah namazında kunut okumak caiz değildir demiştir. Hanefıler vitrin son rek'atinde kunut okurlar. Mezheplere göre kunut duası da farklıdır. 1 ^®

* SEFERDE VİTR

^p c1a« ?p 5a e ah .üjjL* yy -JjJj lü :e yy. JsA^-43 cdA— yy -4H 14-4— 1193. 6343.356.

: 4 E ■'yy AlSj :cAi .JAJl yy* -4*4-4 AA) . A^Jp jAf-Jl 5$ ^44. 3*4-3 *iAp A dl4:5E -A:'

.*-p1-İS~yo^A-d Jş :-ltlj)yil ı3-3^

356. (1193) (6343)- Salim babası Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhiima'dan anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı

vesselâm sefer sırasında iki rek'at kılardı, buna ilavede bulunmazdı. Geceleyin de teheccüd namazı kılardı." Ben babama: "Aleyhissalâtıı vesselâm sefer sırasında vitir de kılar mıydı?" diye sordum, "evet!" cevabını verdi.

* VİTRDEN SONRA İKİ REK'AT

j»ı 5 a 5a ^yp c 55-4 tf- Aj . o-aaA 5 ^ Uj ,j l4o 5 h -A^- l d-4— 1195. 6344. 357.

,^yJ4- 4*3 iAaâa-*- üy^j y 4 -^4 ^5-4! Alp 3 İA 5 -iAp Aıi ^1-4 ^4 Al

357. (1195) (6344)- Ümmü Seleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm vitir namazından sonra oturduğu yerden iki hafif rekat daha kılardı." 1 ^

* VİTİRDEN SONRA OTURARAK İKİ REK'AT KILMAK

üja-J* üj .s ski~j* z\J^ üj .jiio üjA>-— 1195. 6345. 35S.

^jj <jo . JUL* j UjIjjJI ^L£r^h$-*~ û^-^43 43^ <uİp ^

oLÂtII j d)L>- /jjI o^S3>j j\p <ulij 4 j jjİ 3^j Jîj-L/? .^L>- ,4 .L»Ij aj ^c,J\ Va \Ju?*-\ a^3

.JŞyîJI İSİ 4 j £-1>c£>-I jj£ sİ^o-L^-I 3^J I

358. (1195) (6345)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, vitirden sonra kısa iki rekatlık bir namaz kılardı. Bunu oturarak kılardı.

3^ cf' <s^~ I .4 ^ ^ 4^ (3 4^ ^ 1196. 6346.359.

<< > 1 o o '6* s > 51 's * 01 *■* '.'o''*', *'$ ' ' ' ' c

ısu ^Ju- 3^3 4^ o4*-4 ^ Jjjj 4^ 3j43 oo* :c3u «uîjip ^ jjs

j\Jû <ÜL>-j)J ^S>s-^>

o^lu^I lû>& ;JJ

jtjjJI dç^H t^sjî jî 51;

359. (1196) (6346)- Hz. Aişe radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm tek bir rek'atle vitir kılar, sonra oturduğu yerden iki rek'at daha kılar, bunlarda kıraatte bulunurdu. Rüku'ya gitmek isteyince, kalkar rüku yapardı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Şarihler, vitirden sonra kılman bu iki rek'ati, Resîılullah'ın devamlı kılmadığını, vitirden sonra da namaz kılmanın caiz olduğunu göstermek için arada bir kıldığını belirtirler. 1 ^

* BİNEK ÜZERİNDE VİTR

yy3iı jî h < j*Cs' ^y\ cîcçSİp t. ^Lp dd y\ dd ^ddda i ^ \sjjj >
— 1201. 6347. 360.

. y&j jy^~* .sdp o-^dud <3 iUjIjijJI (3.dü ^-)\j yyi üİj ^çdd^ <ulp aul ^dd*

360. (1201) (6347)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vitir namazın: bineği üzerinde de kılardı." 1 ^

AÇIKLAMA:

Hayvan üzerinde nafile namaz kılmak bilicma caiz ise de, farı namaz kılmak bazı şartlarla caizdir: Hanefılere göre düşman veya yırtıcı hayvan korkusu, fazla çamur bulunması, yol arkadaşından geri kalmak, hastalanmak gibi mazeretler sebebiyle hayvandan inme imkânsızlığı olması halinde, yolcu binek hayvanının üstünde farz namazını kılabilir. Rüku için biraz eğilir, secde için daha fazla eğilir. Kıble hayvanın gittiği istikamet kabul edilir. Hayvan veya üzerine oturulan palan vesairenin necaseti zarar vermez.

Şafiîler de zaruret olmadıkça hayvan sırtında farı namaz kılınmasını caiz görmezler. Hayvan yürürken caiz görmezler. Hayvan durmuş ise, namaz müddetince kıbleye yönelmek, ayakta olmak, rüku ve secdelerin yapılması mümkün olmak gibi şartlarla sahih olabilir, aksi halde sahih olmaz derler. 1 ^

* GECENİN BAŞINDA VİTR

^jp ;J^xp at:! .up ^p cojji; uf .^54 4d ^*43^ ly~ jji Ld.es — 1202. 6348. 361.

?J^p d c^jli .*vdAİl Jaj ^yy Cx^~ Zs ' ^ ^4^3 ^4^" 4ıl ^ üy4j 3^ :3^ j^p ^

LdUjS-.oJjüLı <.y*s- \j dâl^ .^ajJJLi Cj5d d' d ca! d«l açİP İDİ 34^ '34^ :3f^

a4p 4İ1İ t^^P ^^d ^yP caüI t yjp ^^»4^. dj ,^dp ddjl .Ç^j dd^L^ .^o'p

oLu»! IdiljjJl J 5 'js -il .^5 \j 3^

oljj ooA^İ-lj !(JU j .oLûj <\JL >jj ^w>c^? J (JU j o

.<oL£ co-l> jjl

361. (1202) (6348)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebıı Bekr radıyallahu anh â: "Vitri ne zaman kılarsın?" diye sordu. O: "Gecenin başında, yatsıdan sonra!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer, sen ne zaman?" diye sordu. Hz. Ömer: "Gecenin sonunda!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Ey Ebıı Bekr! Sen sağlam (ihtiyatlı) olanı tutmuşsun! Ey Ömer, sen de kuvveti tutmuşsun." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Vitir namazını yatsıdan hemen sonra kılmak gece kalkamayacaklar için ihtiyatlı bir davranıştır. Gece kalkma

hususunda kuvvetli irade sahibi olanlar da geceye bırakabilirler. Hz. Ömer bunun efdal olduğunu söylemiştir. 1 ^

* UNUTARAK CÜNÜB NAMAZ KILAN

y atı! -Lp Jf- cAj y) Adld-1 ^A y dd -up LA . ı^~~A ^ AA~ y 4ajA 4 lAuA— 1220. 6349. 362.

^ 3 s^ <jl 3 a -dAjd cy. 4a cy. 4*-^ 3a c jLiA ^44

cıp>-y>- 34 :3ü i.—Çdzj! LLLî . çl* Jlaat aAL) jlSj .3jd-jpli (ğ .\y&J±s jLil ^ ®o3/4!

y> au—. 35 jluJt oljjj .Ap y aaA- 1 ^_A3tv2J ^_potd? o-sL-A l4 p :Jjljyil 35.35 j 3lj -44“

362. (1220) (6349)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namaz için evinden çıkıp (namaz mahalline gelerek) tekbir getirdi, sonra ashaba (bekleyin diye) işaret buyurdu. Hemen gidip gusletti geldi. Saçlarından su damlıyordu. Onlara namaz kıldırdı. Namazdan çıkınca:

"Yanınıza cünüb olarak gelmişim. Namaza duruncaya kadar da durumumu hatırlayamadım. (Tam kılacağım anda hatırladım) " buyurdular." 1 ^

3)p ca 4-H j,ı ^y) y& cy) 3a ‘ (y 3)a4a üa .aa^ü- y ^dkı bj y 1 ’Jîjs — 1221. 6350.363.

^jlp 3 * ■ 4j l ■—d - p CyLs c i s Aa ^ I ^ I a—^ Lp 7 ^ l ç aj L-^! dA " ^4—*^ a4p aü 1 . (y^ aü ^y^_) 5 4 . ~ "4 Ls , Ad —j Lp

çv^ap ^^p yjj Jij -yky- y J-plp") ojLpA 35 35-(4AAİ 3JJi 3 5*3 fCö(y>

363. (1221) (6350)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kiııe namazda iken kusma veya burun kanaması veya bulantılı kusma veya mezi akması hallerinden biri isabet

ederse, hemen gidip abdest alsın. Sonra gelip namazının üzerine (kılamadığı kısmı) bina etsin, işte bu sırada (dünyevî kelamla) konuşmasın.

AÇIKLAMA:

Hadis sayılan hallerde abdestin bozulduğunu belirtmiş olmaktadır. Ayrıca böyle bir durumda kişinin, namaz edebine uymayan kelam telaffuz etmeden abdestini alıp geldiği taktirde, önceki kıldıklarını tamamlayabileceğini belirtmektedir. 1 ^ 1

* NAMAZDA ABDESTİ BOZULAN

cy cA—ji yt- co^jp ^y\ dA ^3^-40! 3 ?^ ek- 4a .Ap y, ^AsA* y t a4—' yj — 1222. 6351. 364.

Blt't -3ü . ^3—'y a3p aü! 4* ^ 3g4 ! dA i Ad —j Lp

y& <.y^y yi üj yj aİJİ -Lp Lu . 3 ^ yy Lu-iS-.»ı—^ caâjI d-L- ^LLü cö-tS^li ^SliS -1 ^Lo 5

•çulül AjijjhJlj . oLaj aJL >-j ^>wî o^LıM 3 :-UljıjJl ^.oyst- «ulp aJÜ 3î û^ c^-^olp ^p caA co^p yi

■ y~y CJ- (*-$■* ^

364. (1222) (6351)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlııllah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Biriniz namaz kılarken hadesi vaki olsa, burnunu tutup namazdan çıksın.

* HASTA NAMAZI

y& (. yy>- J.I ^jp L>- ^jp CıjLÂ—' yZ' i kbjj ^ v) 1-0 ■ B' 3 üLo yj «Xw«4-I -l*P LoUjs 1224. 6352. 365.

y&j yS^r «ili—'t 3 :utUjjl 3 '{yZj 4*3 ‘5i4- ı_s^ f-4^4- J-o? 4-43 j4p- ilil c-oî) :JB ty>3- yi

365. (1224) (6352)- Vâil İbnu Hucr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlııllah aleyhissalâtu vesselâm'ı hasta iken oturduğu yerde sağ tarafı üzerine (yaslanmış vaziyette) namaz kılarken gördüm." 1 ^ 1

* OTURARAK NAFİLE NAMAZI

:c-*Jü :^uxoLp y£- c^ı yZ' y yZ' 3 ' yi yy^ 1 yy ûj 043 * yİ' Lo-3— 1227. 6353. 366.

14 jia ^~4^3- J44 3*4^ -554' <3 3^4 JU- .lju j Jüı 563 ^ 3 î *4 (J44 4-45 44^ 4 Jj -45 oŞt) u

s *S-s* S & * ~ , t. s '

.olaj o.sll~4 :J31jıjjl 3.-lAAJ Laİ^ 5 ^4 etçil OjjOö yİ ;4jl üy*Jjî Ajçl^ t 4- f ‘ ^4

366. (1227) (6353)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlııllah aleyhissalâtu vesselâm'ın gece namazını hep ayakta kıldığını gördüm, başka şekilde kıldığını hiç görmedim. Bu hal yaşlanıncaya kadar devam etti. Yaşlanınca oturarak kılmaya başladı. Okumakta olduğu kıraatmdan otuz-kırk ayet kalınca, kalkar onları ayakta okuyup secdeye giderdi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Resûlııllah gece namazlarında kıraati çok uzun tutardı. Bu sebeple, yaşlılıkta uzun müddet ayakta kalması zahmet verir olunca, namazın kıraatini oturarak yaptığı; buna rağmen, yine de 30-40 ayeti ayakta okuyup sonra rükû-secde yaptığı belirtilmektedir. 1 ^ 1

* OTURARAK KILINAN NAMAZIN SEVABI YARIM

y jJL^- yj . jâjÇy yj 4İ1İ U-P lo . yi J-İo Ûj . y,. .o gtk' ^4" yi J-p 2 - 3 Üj-li*— 1230. 6354. 367.

„ f , „ i „ y c< i ',**»' ' c

yA i - ygdl û Q y^ :3!aİ dyİ - ^j 1—31 4 ’A? ^ tdûlO C/* 0 ûA* 1 - 0 *—

.^>c-a :-tslyy)l 3.(3u!l 063^

367. (1230) (6354)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlııllah aleyhissalâtu vesselâm bir gün evinden çıkınca, mescidde oturarak (nafile) namaz kılanları gördü, şöyle buyurdu: "Oturanın kıldığı namaz, sevaben ayakta kılanın namazının yarısına denktir." 1 ^ 021

* RESÛLULLAH'IN HASTALIKTA KILDIĞI NAMAZ

oj* .~4r4 yi Jii iaoo 3 y* yj aui -Up tıpı . y.y g4' yy. 4^ üjj b— 1234. 6355. 36S.

4* Si Si ,***''>' , - > s o 't- t

!(JLû3 .(3^^ ^ (3 ^ 45^” ^CJ- Cf Cf

: jüLs Jîlill aOp ^ .^Ub \j\ 3j 33 66v : Jli .:ljJlJ ?© ö-J^Jl c^>y^L >-'

^üLül dJ-3 lİU .oÂ^l a 1 0| • 'biolp c-JOîi ^-LJlj £j^i£L$ bl 3lt*J .O-ijj-® ö6 <-- j ljJj® . jli .ıljJl^ ^SsJb .^Uİb bl ljJ^j .l)^J^1-® ööv 3/« : jüLs cc3 .aOp ^®p^ ^ .© ^pl ^ .oy^p oy®l y*£

c jll

.aOp ^IjjJâJI ! jLİi c4jb>- Jj>-j <UİP Oa\)İ cj^ 9 ^ jj-Oj 0| 3 - ^j^üJIj J-^ .Oili Jös-> J«®Ii

aw! ^I-O 5 aW j j-^j ç-b>- ^ 01 c<uJ| b«jİ3 .^jO^sS] tjjI oİJ ULİs .L^Op iSsJII cJ^T ®^-3 o$.L>c3

. aMİ A^ - ^3 jL5.^y2u3 aOp aMİ ^i-*^ aW j^*- 4 ^ 0| ^ ^jI C s^ ' I9‘ 9> ~ ' cj (ji I9‘ 9> ~ ^0p

. oLûj 4JI>-jj C^w>c^ 0^Lu*>I IO-A iJjIjjJI <ji j-^2j JpP 4j öi^; *1 . kL-o^P C^o-L>- lü>&

368. (1234) (6355)- Sâlim İbnu Ubeyd anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm hastalığı sırasında bir ara bayılmıştı. Sonra ayıldı ve: "Namaz vakti girdi mi?" diye sordu. "Evet!" dediler. "Bilal'e söyleyin ezan okusun! Ebu Bekr'e söyleyin o da halka imamlık etsin!" buyurdular. Üzerine yine baygınlık geldi, az sonra ayıldı. Yine: "Namaz vakti girdi mi?" diye sordu. "Evet!" dediler. "Öyleyse Bilal'e söyleyin ezan okusun ve Ebu Bekr'e söyleyin o da halka imamlık etsin!" buyurdular. Sonra tekrar bayıldı. Az sonra ayıldı. Ayılır ayılmaz: "Namaz vakti girdi mi?" dediler. "Evet!" denildi. "Öyleyse Bilal'e söyleyin ezan okusun ve Ebu Bekr'e söyleyin o da halka imamlık etsin!" buyurdular. Hz. Aişe radıyallahu anhâ: "Babam Ebu Bekr yufka yürekli bir kimsedir. (Size mahsus) bu makama geçerse dayanamaz ağlar, (sizin yerinize) imamlığa tahammül edemez! Bu işi bir başkasına söyleseniz!" dedi. Derken Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm bir kere daha bayıldı. Az sonra ayıldı. Yine: "Bilal'e söyleyin ezan okusun, Ebu Bekr'e söyleyin o da halkın namazını kıldırsın" buyurdular. Sonra: "Siz kadınlar Hz. Yusufıın (kıssasında zikri geçen fettan) kadınlar gibisiniz" buyurdular." Râvi der ki: "Bilal'e emredildi, ezan okudu. Hz. Ebu Bekr'e emredildi o da namaz kıldırdı. Sonra Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm bir hafiflik hissedip: "Kendisine dayanacağım birini çağırın!" buyurdular. Berîre ve bir de

erkek geldi. Onlara dayanarak mescide gitti. Hz. Ebu Bekr onu görünce geri çekilmek istedi. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm ona: "Yerinden ayrılma!" diye işaret buyurdu, sonra Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm gelip Hz. Ebu Bekr'in yanma oturdu. Ebu Bekrböylece namazı kıldırdı. Bilahare Aleyhissalâtu vesselâm ruhunu teslim etti."

ULİ :(Jü t^pLp ?p l ^p J^p ^p Uj ^İp Uj-v>— 1235. 6356. 369.

p > / a ' S * J, o ' Ss S p ' . Si £ P Ü f

4W jb ?Lp klO Ls bİP ^3j^P^ • j . 4«^lo Lp ^3 0 C A»s3 0® <ÂJ l aÖp 1 j^ 4 ^

lj \ jv^ ^ çJlOlS OjP^l jl^ ^ 3^P ^P*-lj ! aW j^ 4 ^) 14fl•>• o^POİ ! jlS U ^P*-\j! aOp aWİ ^i- 4 ^

^jp *9 , ^ j! Jii ^pAj a^i j^*^j

«Si✓ > ' s S $ 0 P 3^ « ^PP p j| 1* p Sİ

bi j_^0j ^ !<uioip CpJLaİ ^lüij ijj4 i j^-A3 .oö^j^V jö<- ^ç^>" ^ ^ jjA3

jji«j jjl ^3^ .6j>45 C *^İJ5 ih*5 ij^v

CpwaOİ .j3sj o"3 LLİs • L y ? j ^ c3 OÜgi^- Jbo^j *0333 O^H Ap^âJ ^

j 3 ^^ ^3 jr^ 3^33 cj^ 9 jj^3 5-^ e - î .kLOiSsp® 3^3 ^33^

0 Si p si > p p o ;2 ppSİp 3 ; p > o p

o$.İ^â]l ^j-® ^ j y^j i^^Lp jli .j3sj 0^j»^a ^UİİJ c^»L>ı^ 0L5^

4-^y* (3 3 İO -3 <uİp aWİ ^ j_^ 0 j :JlS.Âx£j! -^33 j ^’^33 0 L^ 0 -^- ^jp®

LpLc^ ^ jStİJ jll Jİj ,aa*^*Jlj oljj .LJjl® jl5" j o^oP ^^lj (3 ^ >r -^ 4, İ ljI | .oLSJ aJL>-^j

• cU 9 ^ k^ s^J 1 Or"

369. (1235) (6356)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığı vakit Hz. Aişe'nin evinde idi. "Bana Ali'yi çağırın!" buyurdular. Hz. Aişe radıyallahu anhâ: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana Ebu Bekr'i çağırsak olmaz mı?" dedi. "Onu çağırın!" buyurdular. Hafsa radıyallahu anhâ: "Sana Ömer'i çağırsak olmaz mı?" dedi. "Onu çağırın!" buyurdular. Ümmü'1-Fadl: "Ey

Allah'ın Resûlii! Sana Abbâs'ı çağırsak olmaz mı?" dedi. "Evet!" buyurdular. (Adı geçenler) toplanınca Resûlullah aleyhissalâtu vesselam mübarek başlarını kaldırarak (etrafa bir) bakıp sükut ettiler. Hz. Ömer:

"Kalkın! Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı yalnız bırakın!" dedi. Az sonra Bilâl geldi. Resûlullah'a namazı haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Bekr'e söyleyin halka namaz kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe "Ey Allah'ın Resûlü! Muhakkak ki Ebu Bekr, yumuşak kalpli, tutuk bir kimsedir. (Makamınızda) sizi göremezse ağlar, insanlar da (ona katılıp) ağlarlar. Emretseniz de halka namazı Ömer kıldırsa!" dedi. (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazı Ebu Bekr'in kıldırması için ısrar edince) Hz. Ebu Bekr, halka namaz kıldırmak üzere öne geçti. Bu sırada Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendinde bir hafiflik hissetti. İki kişinin arasında dayanarak mescide geçti, ayakları yerde sürünüyordu. Halk Aleyhissalâtu vesselâm'ı mescidde görünce Ebu Bekr'i "sübhanallah!" diyerek ikaz ettiler. O geri çekilmek istedi.

Ama Aleyhissalâtu vesselâm: "Yerinde kal" diye işaret etti. Resûlullah gelip Ebu Bekr'in sağma oturdu. Ebu Bekr kalktı. Hz. Ebu Bekr Resûlullah'ı imam kıldı, halk da Ebu Bekr'i imam kıldı. İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kıraati, Hz. Ebu Bekr'in kıldığı yerden aldı."

Vekî der ki: "Sünnet böyledir (ikinci imam, kıraati birincinin kaldığı yerden devam ettirir)." 1 ^ 1 AÇIKLAMA:

Resûlullah'm son günleriyle ilgili açıklama daha önce geçmişti. Rivayetler, bu hastalık sırasında Hz. Ebu Bekr'in üç gün (12 vakit) imamlık yaptığını ifade eder. Resûlullah iki sefer mescide çıkmış olmalı. Birinde yatsı, diğerinde öğle namazı için. Rivayetler dikkat edilmezse karıştırılabilir ve tenakuz var zannedilir. Nitekim, Resûlullah'm mescide giderken omuzlarına dayandığı belirtilen isimler de ihtilaflı görülür. Nevevî şöyle bir telifte bulunur: "Resûlullah'm dayandığı belirtilen Hz. Aişe ve Berîre gibi kadınlar, oda içerisinde yardımcı olmuşlardır. Oda kapısından sonra erkekler (Hz. Abbâs, Hz. Ali, Fadl İbnu Abbâs, Üsame İbnu Zeyd) nöbetleşe Resûlullah'ı mesciddeki yerine kadar götürmüşlerdir."

Namaz sırasında Hz. Ebu Bekr, Resûlullah'a uymuş, Resûlullah, hastalığı sebebiyle alçak sesle ve oturarak kıldırdığı için, Hz. Ebu Bekr mübelliğlik yaparak namazın harekâtını halka duyurmuştur. Dolayısıyla halk hakikatte Hz. Ebu Bekr'e değil, Resûlullah'a uymuştur. Esasen imam varken cemaatın bir başkasına uyarak namaz kılması caiz olmaz. Mamafih şarihler, bir seferinde Resûlullah'm Hz. EbuBekr'e uyduğunu, bir seferinde de Hz. Ebu Bekr'in belirtildiği şekilde Resûlullah'a uyduğunu kabul ederler. Bu yorum, diğer bazı ihtilafların

çözümünde de faydalıdır. 1 ^!

* SABAH NAMAZINDA KUNUT

t ^p ^y adI -Lp ^p A-p <^y ax«Ap id .jypj £jî Ld ^y ^l>-foJd— 1242. 6357.370.

2 s S s Si * > ' s , ' p s

:£ckî jl-ÜI Jll

370. (1242) (6357)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sabah namazında kunut yapmaktan nehyolundu." 152 ^

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, -bazı rivayetlerin sarahatine göre, Uhud savaşında dişlerinden isabet alınca, sabah namazlarında, son rek'atte semiallahu limen hamideh, Rabbena ve Lekelhamd dedikten sonra "Allahım, falana, falana ve falana lanet et" diye muayyen şahıslara lanet etmeye başlamıştı. Bunun üzerine "Kullarımın tedbir ve idaresinden senin elinde bir şeş yoktur ve sen onların inkârlarından mes'ul değilsin. Allah dilerse onlara tevbe nasip eder, dilerse, zalim oldukları için, azab verir" (Al-i İmran 128) mealinde ki ayette Resûlullah bu bedduadan men edilir. 1 ^ 1

* NAMAZDA YILAN, AKREB ÖLDÜRÜLEBİLİR

Ld .dujlJi c-od ^ -d* • ^ üUâİp i Ldud— 1246.6358.371.

.3 l|-1 — .o \,j^ \ o ■'' ,■ * pyy^p "4—^dp Aiı! t p-d .cıdLî ç<u1oLp ^p ^y —® ^p -Up

. j&j cdJ4Ll ap ^jy ^43-1 o-sLu*! <3 :JJUyj! 3 ö bydcA .^lAAİl AA3 L® İlil ^y<J

olјј Uİј ItјLâ ј.4ј ^P ^јp I јÂ*^r ^y. -ÖL^ (/ f P cјL^to -UL^- ^јp Jş 44 JP- ^јd ûUј Up 5 .,3^41 4 .Sјјûј ^ј3J

.(*i|ј јJ ј ^Çp јјI јјp a_јUI i3ј - (ј~~^~ '-ö-ј-'- > - : ј ŞJİJa јј c^ј- b- ^ ^İ^јâJI

371. (1246) (6358)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazda iken, onu bir akreb sokmuştu. "Allah akrebe lanet etsin! dedi. Namaza duranı da başkasını da bırakmıyor. Onu Harem bölgesinde de, dışında da öldürün!" buyurdular." 15221

3 -p ^4 ılı! to-iA ^p c^to' ^p 3 јјi ^p u) . 3 ^- 3 pјLokı id 3 -üL^- idud— 1247. 6359.372.

. apo c d3 :-üloј- 1 i_).âod^il 3 3*3 dpp ydl. o aJLp lııl

372. (1247) (6359)- Rafı radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namazda iken bir akreb öldürdü." 15251

* MEKRUH VAKİT

ј,ı ^p ^p .öLaJp 4i>r .3!' ^p cdJј-d 3 ^3 Ld .^јu5ddJı çh ^ idud— 1252. 6360. 373.

aј Iј 3 4(p aј d-ј! ^p bÜј^ 1 5 y*^ј ü : 3 ÜLs -3-*^ aüI ^ 1 — p aü 5 y*^ј 3 ^*-dI Üi 5 L~v : 5 lü :o^_^p

C-ö-A 2 3 |*ј*ј Jü ? a o Ad ! 3 ^ apÜC* 1 3ü oLpId 3* 3* -d 11 ’d 1 ^ . 3 * 4

3-P CoiS 1İÛ dJ—-i) 3^* 3'4~4l C£y£~i Jş?- a 41İ4 d. a.^ d ûC : 3^14 3^ 3 ■ Oliaddl 3*^ Jl ^13

oJij bu - d4 ^ dJp^-id- 3)p 3 ? 43 ■ 34J4 3-33 3^-3- 3^ 33-b apU-Ji did bb . 003^11 ^3 o

o^idAİ d --düîji' ı d-üıj ^ 3 “ 2 6 33^ 3 f üdT 25 l 3 ~ 4ddd ojyjz£- 0634 ^

373. (1252) (6360)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Saffân İbnu'l-Muattâl, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir husus sorarak: "Ey Allah'ın Resulü! Ben size sizin bildiğiniz, benim bilmediğim bir şey soracağım" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Nedir o?" deyince:

"Gece ve gündüzlerin saatleri içerisinde namaz kılmanın mekruh olduğu bir saat var mı?" dedi. Resûlullah şu cevabı verdi:

"Evet! Sabah namazını kıldın mı, artık güneş doğuncaya kadar namazı terket. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Doğduktan sonra güneş başın üzerinde ok gibi dik oluncaya kadar (geçen zaman içinde) namaz kıl. Çünkü bu esnada kılınan namazlara melekler hazır bulunurlar ve namazlar makbuldür. Güneş ne zaman ki başın üstünde ok gibi dik durur, namaz terket. Çiinkiı tam o sırada cehennem tutuşturulur ve kapıları açılır. Bu hal güneş senin sağ kaşından kayıncaya kadar devam eder. Güneş kaydı mı, artık, ikindi namazı kılıncaya kadar ki zaman içinde kılman namazlar melekler hazır olur ve o namazlar makbuldür. İkindi namazını kıldın mı artık güneş batmcaya kadar namaz kılmayı terket." 15251

3 ^jp p (_jp Aj tjp tioi • s9İ)3 «xp icbLui .j a -o la Loup— İ253. 636i. 374.

»jIlg..7jl IjJj 3*-® 3^5 ü 11 5 '^ öllg..^Jl Jl :5l^ 4 u 3^3 ö! au! AA

cö)p liB cJi BU . 143 li »cJ|j JlÍ jI« Ö5İ)S lili - 1 - 431 ^ jU4Jl Jaöj 3 c-JlÍ" - 143 1 ® o-öGâJ^l liU

>2 j,

.oLSj 4İU>-jj J UjIjjİI (3olpLf*Jl o^La (fn—3

374. (1253) (6361)- Ebu Abdillah es-Sunâbihî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Güneş şeytanın iki boynuzu arasında doğar -veya güneşle birlikte şeytanın iki boynuzu doğar dedi.- Güneş yükselince şeytan ondan ayrılır. Güneş semanın ortasına gelince şeytan güneşe yaklaşır. Güneş batıya yönelince -veya ayrılınca dedi- şeytan güneşten ayrılır. Güneş batmaya yaklaşınca, şeytan güneşe yaklaşır. Güneş batınca şeytan ondan ayrılır. Öyleyse bu üç saatte namaz kılmayın." 15221

* KORKU NAMAZI

ı^ljı ö\ jjp c^jji ılı ,wU*^ 4 > ö^ijJi j^p ılı .o^lp ^ ı ılij>>-— 1260.6362.37S.

36^ 4jL>w?L) ^_Lc*>j aIlp a&I ^^L*?

ij caj^Ij 54 JJ 1 <uİp ^ 3 ^ .c3ji-iCE 2 Addy a>c-Cv ojjd»

ÎJ 5 (^> ç_Jw 2 Ji ^ÜL« IjJ«li (J^>- 2 A^ij! 3^"3 ^La4 \j £Ii ^JL>- .ç_Jl 32İ1 J^-u . (^^U-A^c^v ^■^^■V'JÎ..) Ij

İ } } ° ' s s } s s's s * ,*“ * s Si ^ Ü > ^ ^J» __, 5İ ^

^ Cr jA*Jl ol5j -t j\j^>w ^|Xvjj I^Lâj LXJLs .^jjij (^ûJl l.â- 3A ^çLdj «uIp ls ^ 3 ^ o y-»j syy j? . LÇi^- 22*3 <uLp *4 .^y^p

lû_A o^Lud <3 IJuI«jjI 3 .aKaİl

375. (1260) (6362)- Hz. Cabir İbnu Abdillah radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam ashabına havf (korku) namazı kıldırdı. Resûlullah, bütün cemaatle birlikte rükû yaptı, sonra da Resûlullah ve hemen arkasındaki saf secde ettiler, diğerleri ise ayakta (kıyam halinde) beklediler. Resûlullah (ikinci rek'ate) kalkınca beklemekte olanlar kendi kendilerine iki secdede bulundular. Sonra öndeki saf gerileyerek ikinci safın yerinde durdu ve ikinci saftakiler ilerleyerek ön safın yerinde durdu. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselam hepsiyle birlikte rüku yaptı. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hemen arkasındaki safla birlikte secde etti. Bunlar başlarını secdeden kaldırınca, diğerleri de secde ettiler. Böylece cemaatin tamamı Aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte rüku etmiş oldu. Her grup bir rek'âtin secdelerini kendi kendilerine yapmış oldular. Bu esnada, düşman kıble cihe tindeydi." 1 ^ 21

AÇIKLAMA:

Korku namazı bahsi daha önce geçti. Orada gerekli açıklamalar yapıldı. I^LiI * YAĞMUR NAMAZI

ö-U4 ükdtdl Cjui - '(Jû* *(J>) Ld . jij^r y Id :li y yC*y\j c y^j I y 1 Ld-CS— 126S. 6363.376.

6<—■< yy*5j l^i Lî k‘ 2 - S ■ ^35 '<y*3 4 ‘-143 yt- -LLp y 414 y^ ı&Şj *_$1 y£•

3 ■ cy- 1 ^ıp yy. 3 y~^ ^ y ^-' 3*^^ yy ^ yy 1*33 aLaJi y~ 3343 1^3 [yyy ^ .Adisi oj jii'

.oLaj ^>wî 3 $:JLfljjjJl

376. (1268) (6363)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün yağmur duasına çıkmıştı. Ezan ve ikamet olmaksızın bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu. Yüzünü, elleri kaldırılmış olarak kıbleye çevirdi. Ayrıca ridasım ters çevirdi; sağ yanını solu, sol yanını da sağı üzerine aldı." 1 ^ 1

* YAĞMUR DUASI

y& (.yyis*- id .y~jjZ\ c Aİ1İ -U£- id yi y~*^ Ûj ,y3y>- ‘1 y\ c^Uİt J y 1270. 6364. 377.

^ çy 4^* y* d Xâi !a1i d :JUi 54^ 3i *L>- :3l^ y d y^ ccı^Lj y\ y

^ .yy\j yy o^Lp U-ip yy LaLİ^ \jy LxJ*d Uup Lu^I 1344' :3l® ^ Atıl ■3 > *' 5 3 yyk

.oLaj 3 $:“d37^ 3-4^^' -ti :ljJU | dr 4 *^~3 y* Adb LLj -uy

377. (1270) (6364)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Bir bedevi gelerek Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resûlii! Ben öyle bir kabileden geliyorum ki, (kuraklık sebebiyle) çobanlar hayvan otlatamıyor ve erkek develerinden hiçbiri rahat rahat yürüyemiyor" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm minbere geçip Allah'a hamd ü senâdan sonra: "Allahümme's-kma gaysen muğîsan merîen tabakan merî'en gadakan âcilen ğayra râisin (=Allahım! Bize can kurtaran âkibeti, hayırlı, umumi, bol, sırılsıklam eden âcil ve

gecikmesiz yağmur ver" diye dua etti, sonra minberden indi. Etraftan gelen herkes: (Peygamberin duası bereketine gelen yeterli miktarda yağmurla) hepimiz ihya edildik") dedi." 12121

AÇIKLAMA:

Yağmur namazı daha önce açıklandı. 15141

* BAYRAM NAMAZLARI

yt* l y&s* y. Atıl Lu .ı i ı Uj . y. oy — 1276.6365.378.

(0 0 0 ^ ^ a ^ s

^s^il Ap AjA- lUjljjjil (JŞ.Aİûii-l A*J| üji-v2j cJ^P c^S\j jj! c-ÇİA) kİ <j

. «Ûlp- i—Ç*J ÛJ,'U y AP .U3JW5 0.3 AA jAp ^ A~v

5lS~ : jü ‘JAp J1 js- ^\j

378. (1276) (6365)- İbnu (Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam ve ondan sonra gelen iki halife radıyallahu anhüma hazretleri Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer İbnu'l-Hattâb, bayram namazını hutbeden önce kılarlardı." 12121

AÇIKLAMA:

Bayram namazı ve hutbenin yeri ile ilgili açıklama daha önce geçti. 12121

* BAYRAM HUTBESİ

kul öi caö :Jia ^ sa' ‘ 73' y. Ak* ^p ki .aa (j) y 77 ı yh AjA— 1286. 6366.379.

« Of ' * a s $ '

.4JU>- ojjlj /jj 2 J Cç_ju*v5 4 *wLp

379. (1286) (6366)- Nubayt radıyallahu anh'ın anlattığına göre, "haccetmiş, haccı sırasında Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı devesi üzerinde, hutbe verirken görmüştür.

jji Uj ^ Cf- ^ Uj jjI Uj ,*jys- Ujwi?— 1289.6367.380.

* S ' S O t- t- ° O ^ ' 51 -*

^jU^sUi oijj : JüijjJi ^ ^ LojU .^> x ^\ ji ^jj <u!p- ^ *3u V;kr ö*

jjIj .A*A ^1 p Ijj<Aİ A^ ;.k~« ^ A 1 .oAAj . y>*y>\ ^1 jkî . aJ^î) AoA- (j^iAJl <Jş

380. (1289) (6367)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan ve Kurban bayramı (musallaya) çıktı. Orada ayakta hutbe okudu, sonra bir miktar oturdu, tekrar kalktı (ikinci hutbeyi okudu). 1,12151

* BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ

y& ca' y& cp^-ocJv y jj^Lp y^ ı^klkJl ^A^l AP y Alil Ap kî kj ,-A^- y AjA— 1292. 6368.381.

^ |k-*ıj kİ öi kİ t o A

.oLûj o^Lu.) :AljjJl 3. AA ö oj 14-İA

381. (1292) (6368)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hiçbir bayramda bayram namazından önce ve sonra (nafile) namaz kılmamıştır (bayram namazıyla kılman sünnet namaz yoktur.)" 12151

(. jJL^- xy Uj jj2p yy- ^ ^yy y^ 3^ i^iı ^2 •(^y — 1293. 6369. 382.

v? ^jy-A 3i y^~J ^c .lt^j» wL*Jl 3^ l3*^

;U7 aJU^j ^w>w? o^lu2 !_\jljjJl

3/^ eli wL^*Jı (3*^ ^3*^i 43^ 4^1 L< U aw o^"* .3^ » (_^ j« a 3 -i <y&^> y^ ^^2*»o yy 3^^*

382. (1293) (6369)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bayram namazından önce hiçbir namaz kılmazdı. Evine dönünce iki rek'at namaz kılardı." 15 ^

AÇIKLAMA:

Bayram namazına bağlı sünnet namazların olmadığı hususunda ulemâ müttefiktir. Ancak bayram namazından önce veya sonra nafile namaz kılmanın hükmünde âlimler ihtilaf eder:

* Hanefıler: "Musallada bayramdan önce veya sonra nafile kılmak mekruhtur fakat bayram namazından sonra eve dönünce evde kılmabilir" der ve delil olarak 1293 numaralı hadisi gösterir.

* Şâfiîler: "Bayramdan önce olsun sonra olsun namaz kılmak imama mekruhtur, cemaate değil" demiştir.

* Mâlikîler. "Musallada mekruhtur, caminin içinde cemaate mekruh değil imama mekruhtur" demiştir. 15 ^ 1

* BAYRAM NAMAZINA YAYA GİTMEK

ji to-vs- jiip -lp Uj .jLLp Uj-vs— 1294.
6370. 383.

-Cadı ^31 yyy çLp aui y*^ ^iiı

383. (1294) (6370)- Sa'd el-Karaz ve İbnu Ömer radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bayram namazına yürüyerek gider, yürüyerek dönerdi." 15 ^

AÇIKLAMA:

Bayram namazına Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'm yaya gidip yaya döndüğüne dair başka rivayetler de var. Gerek ashab ve gerek tabiinden İslâm büyükleri mazeret olmadığı taktirde bayram namazına yayan gidip gelmeyi müstahsen addetmişler ve sünnet olduğunu söylemişlerdir. Mezhep imamları da bunun müstehab olduğunu söylemişlerdir. 15 ^

* BAYRAMA GİDERKEN BİR YOLU, DÖNERKEN BAŞKA BİR YOLU TAKİP ETMEK

tlü Jjp y- c<j3 jIAp ^ .ulu -lp id .jIAp ^ fil* ı2k-- 1298.6371.384.

y ^ ^S' ^ .^y?ı*Jı y\ ^ s- yXLy 3i ^i 2^ı

y**j ^ I 2I 3i (j>) J*5 yy f ’dkjj yy- Jk3^ •<-£ (y ^ dk^ 2 ^

384. (1298) (6371)- Sa'd el-Karaz radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bayram namazlarına giderken Sa'îd İbnu Ebi'l-As'ın mahallesinden geçer, sonra çadırların bulunduğu yerden geçer, namaz dönüşünü başka bir yoldan yapar, Beni Zürayh'ten Ammâr İbnu Yâsir'in evine,

oradan Ebu Hureyre'nin mahallesine, oradan Balât'a geçerek (evine gelirdi)." 15 ^ 1

y* tGij tj) aui -cup y* uf .^.jüajkı /jj -Çp Uj . jbj ı -l?- ı ufu^— 1300. 6372. 385.

. 1-Ljl y^SLi\ j^P 3 cEciG -Çodl Uflj üiYU' to-V>- JjP

.6921 . ^2; c-o-i^l J l lj>A jA Jİj .<0^1 j 3-^ ^2 . ^_ju*y2 12a uiljjJl J

385. (1300) (6372)- Ebu Rafı' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bayram namazına yaya olarak gider, dönüşü de, gittiğinden başka bir yolla yapardı." 15 ^

AÇIKLAMA:

Bayram namazıyla ilgili edeblerden biri de gidiş ve dönüş yollarını farklı kılmaktır. Alimler bu babta gelen hadisleri esas alarak, bayram namazına giderken bir yol, ondan dönerken de başka bir yol takip etmeyi müstehab addetmişlerdir. Farklı güzergâhtaki cinlerin ve insanların kişi lehine şehadet edeceği belirtilir. Bunda şeair-i İslâmiyenin teşhiri de mevcuttur. 1 ^

* BAYRAMDA TAKLİS (ÇALGI)

cjLj b i-ı*p ı -^• 4 *-*’ :3ü .yAy yy yy üj yı LoUj?— 1302. 6373. 386.

yyy 1 :Jjhıjjl ^ ^Ay *1^ aü 3^~-j -lip C)y~Aju 3G :3 1j ®^

l a^^ÂI yA aJ ^ 3^ dUj-O-l lÂa i£y* -Up a]

386. (1302) (6373)- Âmir rahimehullah anlatıyor: "İyâz el-Eş'ârî, Enbâr'da bir bayram namazında hazır bulunmuştu. Şöyle dedi: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın yanında taklîs yapıldığı gibi sizi niye taklîs yapar görmüyorum?" 1 ^ 1

i a : 3 ü y y^y yy yy yy cJîa —3 (j) yy 3^17^1 yA ^ . 33 - Ay. aajs — 1303. 6374. 387.

a y a] |3—-y aÜp AliI aD 3y—üü .i . Aüj\j “Aş i 3—*^ A^P AliI Aİ) 3y—-Ç^P üIÂ

. y\y yy yA?" ^yP ÜÂ--1 Uj Uj y>\ Uj : jIkalI AjaL~j yi yC»A~\ y\ 3ü ■ A 1'

LjjjS

3 C &

■ 3j ■ 3h AjJja

.oLaj aJL >-jş y~£ aUj-Ij-. :JLîljjjI y\y yy (3İ Ay cd-Uj-'* 1 Uj

387. (1303) (6374)- Kays İbnu Sa'd radıyallahu anhiima anlatıyor. "(Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın vefatından sonra) O'nun sağlığında mevcut olan her şeyi gördüm, ancak biri hariç. Görmediğim bu şey de, Ramazan bayramında onun için yapılan taklisdir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Taklîs, def refakatinde güfte söylemektir. Daha önce de geçtiği üzere, Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bazı fırsatlarda nezih bir tarzda neşe izhârını tecviz etmiştir. Bilhassa düğünlerde def refakatinde bazı şiir ve güftelerin söylenmesi sünnet kılınmıştır. Habeşilerin bayramlarda kılmç kalkan oynamalarına izin verildiği, çocukların ve hatta -kadın dahil- büyüklerin bunları seyretmesine müsaade edildiği rivayetlerde gelmiştir, daha önce açıklandı. Mezhep imamları teğanni denen şarkı, türkü ve çalgıyı bir kısım kayıtlarla tecviz etmiştir. Şehevî duygulan tahrik eden, fuhşiyata teşvik eden, muhteva olarak meşru olmayan manalar taşıyan güfte ve çalgılar haram veya tahrimen mekruh addedilmiştir. 1 ^

* BAYRAMDA HARBE SÜTRE OLABİLİR

yy yi 3Â 1 Af C 3 o Ay yi j)UUâ-3 yyy~\ . yi AliI -Lp Uj . I -ÇjtU’ yJ U jjS — 1306. 6375. 388.

yAş c^jU~aU i— 1 t3 aAjA olyp :JLjİjjJI (Jş.AjJ^ \y*3~A -ÇüdI ^La 5 aUp AliI ^Ua 5 aU 3yÂ) 0' tdJlG yi. yA^

. CjLöj aJU-^j Aj^Ua yı\ iU-dj . Uüljj 3$

388. (1306) (6375)- Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm, Musalla'da bir harbeyi siitre yaparak bayram namazını kıldı." 1 ^ sl

* KADINLAR BAYRAM NAMAZINA GİDER

yi\ y& yi cy^Q\ ^d^ı 3 ^ U-j .ödp ^ys '~>- d) .yyy y Aiji -Up Lü-^s— 1309.6376.3S9.

jLT<ulp <^1 ^dp ^liI dİ t^Lp

SU»jI

yi J-tÜ c otJUö ^j>>Ip

i_

389. (1309) (6376)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, her iki bayramda da kızlarım ve hanımlarını (musallaya) çıkarırdı." 1 ^ 1

* bir günde iki bayram

yy Jjy*Jl ip ^Jp C^İÂİI 0jd2 .İAİâ Ld . idîj Lj ^fl./gLlI kj Ld-td— 1311. 6377.390.

y^o oly>-l çdL y~^ . I-İP (J$ L)I-Up >3^ adi 4-âp Aİ1İ aOO ^jP ^^j-Lp ^jp C^cJd^ J,l

<-ygj dH A}*lI i—P y& ojdtd ^jp cidtJâ Ld .*LLd Ld .ip -Up -l^jj Ld , (Jo4 -dL^- Ld-\d-.AİlI dLi L)^ d)^jd«A djj

*UX~v 3 JJİ ^jJj ■aü’lpj dL>-j ^ yy?>ı**0 O^ÜA :Jj IjIjjI d$ .OjA C^idvJ idp Aİ1İ ^jP C ^jij^ lİ. ^£tJdp ^1 ^Jp

I l»Ld> ^â.,fgLl yı ^jP

390. (1311) (6377)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizin şu gününüzde iki bayram bir araya gelmiştir: Dileyene, bayram namazı cuma namazının da yerini tutar. (Ancak) biz, cum'a namazını da kılacağız."

Benzer bir rivayet Ebu Hureyre radıyallahu anh'tan da yapılmıştır. 15321

AÇIKLAMA:

Bu hadis, bayram gününün cuma'ya rastlaması haliyle ilgilidir. Cıım'a günü mü'minin bayramı olması haysiyetiyle iki bayram bir araya gelmiş olmaktadır. Bu durumda bayram namazı kılınınca, ayrıca cum'a namazı farz olmaktan çıkmakta, dileyenin cum'a kılacağı, dileyenin öğle namazı kılacağı, ancak cum'a kılmanın efdaliyeti belirtilmektedir. 15231

:(JlÜ tjdp yy C£âd yy ;Jdp yı yy .il Sy y& c^lp yi (J-d* Ld .yAjJi Jl yj OjCy Ld-td 1312. 637S. 391.

ı^pidCü jl ^di . L^ÇLs ^d d 1 çdi y* :3di ^ c^j-di d y. - o i t UİP AÜİ t ^dp ,j. -t^P ^İP dl-ÇP '

. (J-tVyj OjÇ>- <_JUW2J UİPP j3 . <_Aİ>tjdLî

391. (1312) (6378)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında iki bayram (cuma ve bir bayram) aynı günde birleşti. Aleyhissalâtu vesselâm bayramı kıldırdı, sonra da: "Dileyen cumaya da gelsin, dileyen de gelmesin" buyurdular." 1 ^

* BAYRAMDA SİLÂH TAŞIMAK

yı\ yy ^Iİ 2 P y& yı\ yy ciLj y ^plpÜ Ld ^ yı Jy Uj-V?- 1314. 6379. 392.

ı3 '-ddljJ 1 (J.jJdÜI »Jdaîj iyySd d' J j ‘6y 1 >6ı_J t) ^6^Jl dİ dİ < ;y\y

.ddLow? lAj i^dj ü-pd^d yi °^d^i

392. (1314) (6379)- İbnu Abbas radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, düşman karşısında olmadıkça İslâm memleketlerinde, her iki bayramda silah kuşanılmasını yasakladı." 1 ^

AÇIKLAMA:

Alimler, başka hadisleri de göz önüne alarak, "başkalarını rahatsız edecek Şekilde veya herhangi bir maslahat olmaksızın sırf çalım satmak için silah taşımak mekruhtur" diye kayıtlamışlardır. Emniyet için, tâlim için veya bir başka meşru, ma'kul maslahat için, bayramlarda dahi silah taşınabileceği belirtilmiştir. 15551

* BAYRAM GUSLÜ

ah 3 : 3 b t ^*Up 1 ^ oiy ^- 4 ü^ jp y_y. uj . ^3^-21 3 ? uj — 1315. 6380.393.

■ ı L —'— ^3—a3p aİ 1 1 | _ f L’

;b*ob-l ül^-* ^ ^jp ı^Lujdl 3b.ld2jl ^ co^L^- a 3 .^Luû lüjs i-üljjJl Jş

.aSYalI ^p tl^Jp

393. (1315) (6380)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Ramazan bayramında da Kurban bayramında da guslederdi. 15551

tUAp ^y ^s^ı -lp 3 ^ • yy) bj y_y. Uj . Ç<.ç 4 -ı ^ 4 ^ 3h 3^ bi-u»— 1316.6381.394.

^ylj jA>* 3 l f313 jb5il ^yz bo |%lbvj <UİP ilil ^ 3y4) ül 4 c- Ucb aSÛjîJI o-Ai*- y cJjtb aS^LâİI

cci-ap*- c^-jIb5^ .^1 *us 3b .uJLp ^Jcu^y *uİ oaIu3 I-Âa i-IjIjjJI 1 o-Âa 3 $ aL*I y*y aS^LâİI bIS^ .aİ^p

.cpj-G-I £-sİ 2 j jIs :^>G- ^jjI 3 b j ,-tj-Ij j^p ajÜİj c 3 î !(_^-Iu^JI 3b . jjj-Uj

394. (1316) (6381)- Sohbet şerefine eren Fâkih İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan bayramında, Kurban bayramında, Arefe gününde yıkanırdı. Fâkih de o günlerde yıkanmalarını aile halkına emrederdi." 15551

* NAFİLELER KAÇ REKAT?

j) 3 ^ (ji 3 ^ ^34 jı b4i übbb j,ı 3 ^ 3 ^ -4^- Ld .^i-AA ^y b ğjs — 1324. 6382. 395.

,^4 -t—P yy I 3b - / C JI bbibv ^jI oAb~û ^ .Ajü^I (^.a^3^«j ^ >3b AjI *(4 —a3p AÜİ t <4*^ ^ —t-*—^

. caj-G-I aJI ^4^

395. (1324) (6382)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her iki rek'atte bir selam vermek vardır." 15 ® 1

AÇIKLAMA:

Nafile namazları kılarken kaç rek'atte bir selam vermek gerektiği alimlerce ihtilaflıdır. Zira bu mevzuya temas eden rivayetler arasında bazı farklar var:

* Ebu Hânîfe'ye göre: "Her dört rek'atte bir selam vermek efdaldir."

* Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre "Gece nafilelerinde her iki rek'atte bir, gündüz nafilelerinde ise her dört rek'atte bir selam vermek efdaldir."

* İmâm Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel: "Bütün nafilelerde her iki rek'atte bir oturup selam vermek efdaldir." demişlerdir.

* İmam Mâlik, bu meselede Şâfiî ve Ahmed gibi hükmeder, ayrıca dört rek'atte selam vermenin mekruh olduğunu söyler. 15 ® 1

* KIYAMU'L-LEYL (GECE NAMAZI)

ıijJil j c ^j- ^ 33^- y c*xl^- _/^3 üj.x£“— 1332. 6383.396.

cı^Jl.5 4^1 ^ ^ 3*^*3 3^ !(1^ ÇaWİ ^jL>- y£* c4»ol Cj^ y> 3^*^- y> iLü .:>jb y> Lâj

<u$ ^Ll^l lü^ idjljjJl ^.4^l^Jl ^jj 1j\a® ^JJj-^Jl il^jo (J4^b -J3V J&î !^j b :of*4-^4 SjlS y> ol^L!*

Juj-o 4 İ_alj colpj^^i»! j o^jl oo-\4-l lü^ : JVİ j.oLa^*^? U*j <.JJL£- y> ç_Ju»jj 4>t^j ^ -u^

.4j aJİ 3 ^~ 3 ^ '-i£3s- y>) JlS 3 .ou-^A-l •^'jj 3 } ^4 Jtf C-Ui Jis.iljju 4jl$ tjdSsi.1 y> ^

396. (1332) (6383)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman'ın annesi, oğlu Süleyman'a: "Ey oğlum! Geceleyin fazla uyuma! Zira geceleyin fazla uyku, kişiyi Kıyamet günü fakir bırakır" demiştir."^ü

* KUR'ÂN'I GÜZEL SESLE OKUMAK

l3 $ ü* ^ •(3^ vw ^ ty- oj^3 y jA ^ 3j % ‘\ y> wLp Ujj_>-—
1337. 6384. 397.

.?d-Ji y* :3^3i .^uIp coj-^2j ^JûS' jJj 3*33 b-3p :<JlJ y>
y**^\ 74

^S' 4^1 3j43 CL*a-£* . (jTy^b O^vâJl kiAÜ . ^>-1 ^jŞb
4^4° -3^3i

^3 iajljjJi 4-® ^ 74 ^ 4^*73 *13^14^ |^3j ^1 oiî . 4 ^ 1 ®
o^-ciys ısu .oj^ <Jjj ^jy*^ ^4 a !(Jyb

. ou*-^ £$[; ‘(^b 3 o^L**l

397. (1337) (6384)- Abdurrahman İbnu's-Sâib anlatıyor:
"Sa'd İbnu Ebi Vakkas yanımıza geldi. Gözü kapanmış idi.
Kendisine selam verdim.

"Sen kimsin?" dedi. Kendimi tanıttım. Bunun üzerine dedi ki:
"Kardeşim oğluna merhaba! Duydum ki senin Kıır'ân
okumaya güzel sesin varmış. Ben Resûlullah aleyhissalâtu
vesselâm'ı dinledim. Demişti ki: "Şu Kur'ân hüzünlü olarak
nazil oldu, öyleyse onu okuyunca ağlayın. Eğer
ağlayamazsanız ağlamaya çalışın ve onu güzel okuyun. Onu
güzel okumaya gayret etmeyen bizden değildir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Kur'ân'ın teğanni ile okunması, ağır ağır ve tecvid
kaidelerine uygun olarak, sesini güzelleştirerek okunmasıdır.
Kur'ân-ı Kerim okunuş yönüyle de diğer kitaplardan
ayrılmalıdır. Teğanninin lügat manasını esas alarak, Kur'ân'ı
musiki nağmeleriyle okumak, bazı alimlerce hadisin zahirine
binaen caiz addedilmiş ise de, çoğunluk caiz görmemiştir.
Bilhassa, harflerin mahrecini değiştirecek, tecvidin sınırlarını
aşacak teğanninin haramlığında ittifak vardır.

Kur'ân'ın hüzünlü olarak nazil olması, Kur'ân'ın kalplere tesir eden gözleri yaşartan ulvî manalarla dolu olarak inmiş olmasıdır. Onu huşu içinde tefekkürle okuyana tesir eder, gözleri yaşartır. Kur'ân-ı Kerim'i böylesi bir halet-i ruhiye ile dinlemek ve okumak esastır. 15 ^ 1

-Up *0 tüLÇiA jd 4İ]âj^~ Lo -tJjJl id jüLiP ^ Ld^d— 1338.638S. 398.

Ujtj ^ 3 3 ^ :ddli 3 ~^ c t u*dLp

:cdü .Jd-l [3° C3^ ^ ^jA 3^3 :cdJ ^y\ :3idj eı^>7 ^ .^Lio<Jl

. Idjiı 3^ .AjujJ- 3y^ 3i ^ ,a] ^d- aâka

.oLd ^>wj \jj]\ 3 $

398. (1338) (6385)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sağlığında bir gece, yanma gitmekte ağır kaldım ve sonra geldim. "Nerdeydin?" buyurdu. "Ashabından birinin kıraatim dinliyordum. Onunki kadar güzel bir kıraati ve sesi hiç kimsede görmedim" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu

vesselam kalktı, onunla ben de kalktım. Gidip onun kıraatini dinledi. Sonra bana dönüp: "Bu, Sâlim Mevlâ Ebıı Huzeyfe'dir. Ümmetim içerisinde böylelerini var eden Allah'a hamdolsun!" buyurdular." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Salim Mevla Ebıı Hıızeyfe İran asıllıdır. İstahrlıdır. Ashabın büyüklerinden ve fazıllarındandır. Esas itibariyle, Ebıı Hıızeyfe'nin karısı olan Sübeyte isminde bir kadının azadlısıdır. Sübeyte azad edince Salim, onun kocası Ebu Huzeyfe'yi kendisine veli ittihaz etti. Ebu Huzeyfe de Salim'i

evlat edindi. Bu sebeple Salim muhacir sayılmıştır. Diğer taraftan eski sahibesi Sübeyte, Ensariye olması sebebiyle de Sâlim ensari sayılmıştır. Ebu Huzeyfe'ye nisbeti sebebiyle aynı zamanda Kureyşî sayılmış, asıl itibariyle İranlı olduğu için de Acem (=yabancı) sayılmıştır. Ebu Huzeyfe onu, evlat edindikten sonra oğlu bilmiş, kardeşinin kızı Fatıma bintu'l-Velid İbnu Utbe ile evlendirmiştir. Sâlim radıyallahu anh Bedir, Uhud, Hendek ve diğer gazvelerin hepsinde Resîılullah'la birlikte bulunmuştur. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kur'ân'ı dört kişiden alın..." tavsiyesinde Sâlim'i de zikrettiği için Kurrâdan sayılmıştır.

Sâlim Medine'ye Hz. Peygamber'den önce hicret etmişti. Medine'de muhacirlerin imamı idi. Hz. Ömer dahil bütün muhacirler arkasında namaz kılarlardı. Çünkü o, Kur'ân'ı hepsinden çok ezberlemişti.

Hz. Ömer radıyallahu anh Sâlim'i çok sever, hep takdirlerini ifade ederdi. Öyle ki vefatı sırasında yerine geçecek halifenin tesbitini şurâya havale ederken: "Eğer Salim sağ olsaydı, Şurâya hacet duymaz (onu halife nasbeder)dim" demiştir.

Sâlim Yemame savaşında şehid düşmüştür. Hafızların ölümüne çok üzülen Hz. Ömer, Sâlim'in de şehid düşmesiyle, "Kur'ân daha önceki mukaddes kitapların akıbetine uğrayacak, aslı kaybolacak" diye telaşlanarak Halife Hz. Ebu Bekr'e müracaat ederek Kur'ân'ın bir kitap halinde tedvinini talep etmiş ve böylece Kur'ân'ın kitap haline getirilmesi gibi İslâm tarihinin en hayırlı işlerinden birine Sâlim radıyallahu anh'ın şehadeti vesile olmuştur.

İbnu'l-Esîr'in Üsdti'l-Gâbe'de kaydettiği bir menkîbe şöyledir: "Yemame harbi sırasında sancağı muhafaza vazifesi Sâlim'e teklif edilir. Ancak bazıları da: "Hayır, sana bir zarar gelebilir, başka birine verelim" derler. O: "Ben bundan

korkarsam, kötü bir Kur'ân hamili olurum" der ve sancağı alır. Savaş sırasında sağ elini kaybeder. Sancağı sol eline alır. Sol eli de kesilir, o sancağı kucaklar ve Al-i İmran: 144-146) ayetlerini okur. Yere yıkılıp savaşamaz hale gelince arkadaşlarına: "Ebu Huzeyfe ne yaptı?" diye sorar. "Öldürüldü!" denince bir başka şahsı ismen zikredip "ne yaptı?" diye sorar, onun da öldürüldüğü söylenince "Beni ikisi arasına yatırın" der radıyallahu anhüm. 1 ^ 1

j,ı yy tu .^£»udı aü! -pp Uj .iı 3 ^ 3-3 — 1339. 6386. 399.

j>- cfjüj ^ til JJl cüÇüJü ^-UJl a3p Atıl ^Up aU 3y ~^ y[^~ cjpjjJ!

. AAP yJ yi jJŞ.AÜİ

399. (1339) (6386)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kur'ân'ı okumada sesçe insanların en güzeli o kimsedir ki, okurken kendisini dinlediğiniz vakit, Allah'tan korktuğu kanaatine varırsınız." 1 ^ 1

33 lif\j 1340. 6387. 400.

y& caİJ! -lwp 33 ^pİp -) Uj . Ija I Uj . y> -idyJ! Uj .^49^

0 P - P 0 p , s s- b s * Si p Sİ * ' , ' S f '

I jyi Cöl Cvj 4 ^wLp- ^ (J

400. (1340) (6387)- Fedâle İbnu Ubeyd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri, güzel sesle Kur'ân'ı açıktan okuyan kimseyi dinleme hususunda, güzel sesli cariyesini dinleyen erkekten daha çok alâka sahibidir."

330 : w 'J? j) y& capuLu y ' y& y U-L^- Uj .üjjL* y -Ujj Uj y -tp-Uj-IS— 1341. 6388. 401.

yy\yo ya !-1a İA?! -GJ : 3 BLs . yj p,I _ip : 3 ^ji® ?!-ip yy : 3 3^-t ®a! yü ! ^3—-^ a3p aü! ^Up aü 3

.olp- ^İpoJ^- (3 j • 1 ^ 5 ^(jJ 9İ4j4j>- fj* ıj^>&^>ft.vgJ' (3 ^L^?! C-û$ I^UljjJl

.olaj aJl>-^ c£^A ^1 CpoJj>- ^Lu^jj

<3.y'i <4

401. (1341) (6388)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün mescide girince bir kimsenin kıraatini işitmişti: "Bu kim?" diye sordu. "Abdullah İbnu Kays!" denilince: "Buna Âl-i Davud'un mizmarlarmdan (nağmelerinden) bir mızmar verilmiştir" buyurdular." 1 ^ 1

* GECE NAMAZINDA KIRAAT

j»ı p coUjp- ^04 Lo • o . ^ 99 '' 4 44 4' 9j.i>— 1349. 6389.402.

4L.^Luü <Jş.^ö^p 4"^ b'3 J44 443 91 4-^ ^4 4^' ‘-^4 :odü tpJB 5 oo

,<j(44 3 ^ c^-Gydl oljjj .oLüj

402. (1349) (6389)- Ümmü Hâni Bintu Ebi Talib radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben evimin damında iken, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın geceleyin (namazda) okuduğu Kur'ân'ı işitirdim."^ 1

İC-JIl $4>-L?-3 C-4 j 0^Z*S- CdjM wLP /j) <L«İJjî ^^4 Ûj .j-
<İo jj! C ^Jûls>- — 1350. 6390. 403.

\j <uIp 4\ii j3 bi dJju ^4 ojj **sî

j <ü^4>- c-C4~J.l j j oljj :3^ ^ o^lu^ IAjIjjJl Jjjjiil c-Jl

.^J^abuU OwUp ö\ 44^*“ ^>^AÎ L«J ddi t^Xk J

403. (1350) (6390)- Ebıı Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sabah oluncaya kadar namazda bir ayeti tekrarlayıp durdu. O ayet şudur: "Eğer sen onlara azab edersen onlar senin kullarındır. Eğer onları affedersen muhakkak ki sen azizsin, hakimsin" (Maide 1İS). 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Son iki hadis gece namazlarında kıraatin sesli olabileceğine delil kılınmıştır. Ümmii Hâni, bu sesi evinin damından işitebilmiştir. Ayrıca sonuncu hadis, namazda bir ayetin tekrar tekrar okunabileceğine delil olmaktadır. 1 ^ 11

* GECE KAÇ REKAT TEHECCÜT?

id-iA ş ^ . *uxoip cojjp ^p *•Cs y^4 ^4 ı ^p Uj . 99 *' 4 4 44 4 to-ı^— 1358.6391.404.

^gliI jI5üoJü -44 4 dopA 1-tS4, .oUjIp ^jp oJJp ^jp ?^pIj^ I Uj Lo ^ -9^

1 3 44 .4*5^ Spip- c üi ç9xo<Jl \o^jfi ^ 9h 9 4^ 91 4^

c^w 2 jl 5o(J 3 1 0 B 1 i—BjAl'l o*54 liB ^4 01 4 ^ 9 1 - ^SliAl lpj D j-9j

.02j<j .o>Uj üL>jj oiloü :JjIjjjl ^.poso^*- 0 a4) 44

404. (1358) (6391)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yatsı namazından boşaldığı vakitten fecr vaktine kadar onbir rek'at namaz kılardı, her iki rek'atte bir selam verirdi, bir rek'atle de vitirde bulunurdu (yani tek kılardı). Bütün rek'atler sırasında, secdeleri öyle uzun tutardı ki, siz bu secde esnasında, daha başını kaldırmadan elli ayet okuyabilirdiniz. Müezzin sabah namazının birinci ezanını tamamlayınca kalkar, hafif iki rek'at namaz kılardı." 1 ^ 1

* GECENİN EN EFDAL VAKTİ

^jp \jj . Üj ıljJU .aJjJI wLİ^-j c jLio ^5 <j>^ £y. jh Lj-L?— 1364. 6392.405.

alp C<j? Aj5 lf> CfUfiP <j?

^~ . 3 ^ ^3^*’ ^ 3 ^*^) b • ^—3 jî 3 /3^ a> ^ a3p ^ ^ 3 **^ ^ . 3 ^ • 4-^^p ^4 ^ cj^ ^ 13 b®-bj 2 ^ ^

ı_ ^ju :j^ ^UiJl ^jj /yî^Jl «A^P UjIjjJI (3-1 2 -~ v 3 ^ J4 1 ' <J^ tir 4 4^ eli S* {r^ ^bC»- 3r* 3^ • ‘^-di -^Pj

•J—^ 1 eSV : jL^ o? 1 34 -4-4 yi Aj -j‘-3 “-4

V- er* !

jI>ew2JI

dr*

J^*-î

4 Jl

405. (1364) (6392)- Amr ibnıı abese radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlıi! Kim seninle birlikte (ilk defa) Müslüman oldu?" diye sordum. "Bir hür, bir köle!" buyurdular. Ben: "Allah'a daha yakın (olunan) bir saatta mı?" dedim, "Evet, gecenin son yarısı (Allah'a daha yakın olunan

saattir" buyurdular." 1 ^!

:cJlİ ‘5 ^jLp 34 oyi* I ^Je- kjL>« 2»I 34 c34!44 34 caSiİ -l! 4 14 .334 j4 4v 4' LIîjA- 1365. 6393. 406.

Jajjü*-! yüy .oLaj 4lpyy solu*! :JLîljjlI 3 C04 1 3y' 443 ‘4-^’ ^tı! 4 3y4)

4 (_jjj ÜA5 .las>- I 3^® c£jl> 34/4 tş/*-İJ

406. (1365) (6393)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gecenin evvelinde uyur, son kısmını (ibadetle) ihya ederdi."^!

3o* ^jp l 3 d^ û^ - ^ d^ ey Ld .4^*^» ^4 1367. 6394.407.

34 ^ l9^~ •(4^* , 3 ^4^ 4 ^ Oj-3 3^ :3^ 4pb^ ^jp tjd^u ^ ^ll^p ^jp ^

^İİ2j . 4 JJÂPİ ^jAxSİ»j °ry* .^JaPİ ^İLtvO 3 j-^ 34 -LSjJ*' *3^ .oLxİJ jl \kyO\

,4jjİİ^ (^^PİJJ ^ (j^ - 4^«lp l-Lİ^- /j) JlS .(JU)t35 cı w ^*^2^« wLo^- Û^Lw<| j :JJljjJl

407. (1367) (6394)- Rıfa'atü'l-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri gecenin yarısı veya üçte ikisi geçinceye kadar (günahların kaydını) geciktirir. Sonra: "Sakın kullarım benden başkasından bir talepte bulunmasınlar! Kim ben Azimüşşân'dan talep ederse, isteğine icabet eder, duasını kabul ederim. Kim benden talepte bulunursa, ona istediğini veririm. Kim benden af dilerse onu affederim, bu hal fecir doğuncaya kadar devam eder" buyurur." 15 ^

* AKŞAM YATSI ARASI NAMAZ

:c3is ^‘uioLf' ^ ^ 3^ 3^ ^ <3 UjUj?— 1373. 6395. 408.

\yuü\ yi 3 ■ 4^4-1 3 4h 4 dül caj.51 34 3y4j 3^

^-sİ2j jlT j : Ju^l 1 *ui 3^ ^3^"

408. (1373) (6395)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim akşamla yatsı arasında yirmi rek'at namaz kılarsa Allah ona cennette bir köşk yapar." 15561

* EVDE NAFİLE

jjsi y6 çy- :Jb cy^ ^y > '^ s ' 34 ‘çL^ 5 34 ‘■y^y^ 1 4' 3h j43 4 1 — 409. 1375. 96.

563^ 34 »4^4 :3^ -jl*- 1 : 4^ -434 1 J4l 34 : 4^ 34 ‘44 4“4* -3^4 3(334 ^

Lü «1 j>“ . ^^jyj 1, j ■ yıyÂ3 . ‘C.o 3$ 344 1 ® y^ 01 :3^ 1 ^ *3 y~*_) K- : 3 ■ “‘-p 3 >4 1

^3Cf- ^j£" c^»c«mol ^1 j >X^j ^y -X^p LÜ !(Jli • jÂ-*^t ^y yy* LÜ ,y\^A~\ ^1 £y

3 ^J . ı^jU^.L' O^f 3 wl 3 C!^o*-X^"l. 4 ^Lp- L/^ - t< -r' , ^ 2 ‘^ 'y*^" Cj^“ ^1 y*~^~ y* C jybS'

.<Ûj_\j>- O^İ> i !^)l>e-Jl (JUj . çlAJCygJl (3 ^LJLjlİl û^b Ct^A^-s^ J-&J C Jj^k-P ^jJ ^İP (jNJîJ^Jl Jİ-L« idjljjjl

409. (1375) (6396)- Asım İbnu Amr anlatıyor: "İrak ahalisinden bir grup, Hz. Ömer'e gitmek üzere yola çıktı. Yanma geldikleri vakit Hz. Ömer onlara:

"Siz kimlerdensiniz!? diye sordu. Onlar: "Biz İrak ahalisindeniz!" dediler. "İzinli olarak mı geldiniz?" dedi. Onlar: "Evet!" dediler. Onlar Hz. Ömer radıyallahu anh'tan kişinin evde kıldığı namazın hükmünü sordular. Hz. Ömer: "Ben Resûlullah'a bu hususta sormuştum da: "Kişinin evinde kıldığı namazı nurdur, öyleyse evlerinizi nurlandırm" buyurdu" dedi." 15 ^ 1

j,l ^j£* ı y& jlLiA Uj ,££A$p oLö^lap Lo :li yy. aL^) cjLA y jJL^- AA— 1376. 6397. 410. 4 AJ t aJ o y? lil : Li «ulp 41 ^glil /^p ^Lo-ö-l aaL <jl y^ ‘Aa-A A yy ^4- âLLLû

. IjA- ax^p y> ah 3^4- LA Apaj LgA

410. (1376) (6397)- Ebu Saîdi'l-Hudrî anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Sizden biri namazını kılınca, ondan evi için de bir nasib ayırsın. Zira Allah Teâla hazretleri, onun evine, namazından

bir hayır bırakır." 15521

öjö-i y ç.q£S\ ^j£* 43 LA 3 ^ cL^a^p y ^^31 A^- lû . l_âö- y *^3 cjAo y\ aa— 1378. 6398.411.

So/AJl 3 (jA <3 âoğ,Al ? 3 --Aîl A,! *(4- v 3 Ap Al ^İA A 3y4) c4La :3L* t aA^ AA Kp J^p c^ijLip ^ ^ly>- cA

Ü= , * , 6 0 ‘-İos p ^ ‘*'İ 04 p 0 0 p p p-p^p 0

5(5| (3 3-U^ 3 İ do-l (jjJu (3 d) a 3 ? (Jwo eli Ci'j-’ ' 3^ 3

.oLûj UjljjJl

411. (1378) (6398)- Abdullah İbnu Sad radıyallahu anh anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Evdeki namaz mı, mesciddeki namaz mı daha efdal?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Evime bakmıyor musun, mescide ne kadar yakın! Farzlar hariç, evimde kılmam, benim nazarımda mescidde kılmamdan daha makbuldür." 15521

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, kişi farzlarını mescidde kılmalıdır, nafileleri de evinde. Nafileyi evde kılmak, mescidde kılmaktan efdaldir, faziletçe, sevapça üstündür. Çünkü riyadan uzaktır, ev halkı da namazı görerek ibret almakta, bilhassa; küçüklere güzel örnek olunmaktadır. 15521

* HACET NAMAZI

l ^ 4ij! a^ 3^ A-p y_y. tİA jph^İp y) A .AhA yy. AA^ AA — 1384. 6399. 412. . La yAl 5 ^ AA a 5 - ' eli j' ^ A' öl A- A 4 ci-j A * 3 LA (4-73 A^ o Al A 3j-Ti LAp ^ 7 *“ ■ 3 ^

İj)}p 3 cALa) cijLAjp aUAl t_A aüI uAA' A üA-A .^^Jl AA^ 4! | 4| :34i^ 4

Au-A 1 İA; AİI A“A o 7 ■‘AA 5 i L ^ 1 Oj -A/A I Ai ^İpA 1 AİİA 1 7) 3 ^ 3 ^ A 07 A 3 3 ^A 4 A-jAlj cAİj)AA

A-\Jl ^pI 3 ^ Al 3 Ao 7 . 3 i E' o^Ap| tp^Â AjA^ lÂj :33j (_^Aydl A AjaLI ljj&. jAj 3^ , AÜ .Ujjk y) y^ Aüj .AjaLI Jş JAj Ap Ali <j .3 LA

412. (1384) (6399)- Abdullah İbnu Ebi Evfa el-Eslemî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanımıza geldi ve: "Kimin Allah'a veya mahlukatmdan birine bir haceti varsa abdest

alsın, iki rek'at namaz kılsın, sonra şu duayı okusun: Lailahe illallahu'l-Halîmu'l-Kerîm. Sübhanallahi Rabbi'lArşı'l-azim. Elhamdülillahi Rabbi'l-Alemin. Allahiımme innî eseliike mûcibâtı rahmetike ve azâime mağfıretike ve'l-ganîmete min külli biırin Vesselâmete min külli ismin, Es'eliike ellâ teda'a li zenben illâ ğafartehü. Ve la hemmen illâ ferrectehu velâ hâceten hiye leke rıdan illa kaday tehâ lî (Halim ve kerîm olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük Arşın Rabbi noksan sıfatlardan mukaddestir. Hamd alemlerin Rabbine aittir. Allah'ım, şüphesiz ben, senin rahmetine vesile olan sebepleri, mağfiretini gerektiren hasletleri, her hayrın ganimetlerini ve her günahtan selamette olmayı senden dilerim. Allahım! Her günahımı bağışlamanı, her kederimi gidermeni, rızana uyan her dileğimi görmeni senden talep ediyorum)."

Sonra Allah'tan dünya ve ahiretle ilgili ne dilerse ister, çünkü şüphesiz (o dilek) takdir edilir." 1 ^-!

* ŞABANIN ONDÖRDÜ

tjJ y d üfoi id .Joı y Üj-V— 1388. 6400. 413.

c y» âld c-olVlî) ^ ^ 33d :JB _İd? y y^ y^ y -■*■?(- y. ^1 Ap

I îAijjlI ! !aJ °y» I :0 yy . Lp-d! çXs^ 3i ^-4^ uj4 od . L&3lA ip® 3~*3 3* <*3y

y> aWİ -Lp yı ysj y\ A*«^Jj y>\ 2 J o.il4wd IdjIjjJI ^ £-Iİ2 j ddj \ \ju I Amipli

3?' 3 Cf* ^ .öj-wj j,l

413. (1388) (6400)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şaban ayının onbeşinci gecesi olduğu zaman gecesinde namaz kılın, gündüzünde de oruç tutun. Çünkü Allah Teâla hazretleri, o gün, güneşin batmasıyla, dünya semasına iner ve şöyle der: "Bana istiğfar eden yok mu mağfiret etsem! Benden rızık isteyen yok mu rızık versem, belaya maruz kalan yok mu afiyet versem... şöyle olan yok mu, böyle olan yok mu?.." Bu hal fecrin sökmesine kadar devam eder."^ 1

y> y£* iyç) y> i3ı>cJ^gJ' y& cajLuL y& A^!3 y AA'*’ 1390. 6401.414.

.j\3x3> yA ç_JwaJl aÜ (J ^ 4 IİP l\il a\İ JjAj y& (.fejkjt I y> y\ y& C<—Ajjp y> y**j>\

y^ 44*3 y^ id *jidM aa 3^ ^ ıd 3 ıdjj>-.| .aaL>

^ ü -j t. S t. O S * ' &

. aÜp L£r^ cl4 3^ • C^p 41 y£- y> y£*

aJIİ ^ s- 3 j^ y> u *^^3 *^4 y. ^ A^ - lAİ?! ç _^

.Aİ2İ4 \jS'

414. (1390) (6401)- Ebu Musa el-Eş'ari radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri. Şaban ayının onbeşinci gecesi (kullarına rahmetle) nazar eder ve müşrikle, müşahin (kindar bencil) hariç herkese mağfiret buyurur." 1 ^]

* ŞÜKÜR SECDESİ

(JjAj ji tt33' yj y. y& ciUscj. yi Uj lAE»- 4' — 1391. 6402. 415.

•<3ÂAı Jj dJ j! jij ojL—'I tJ-jA ^ ^ es^ 3 4

jIaJI :^jL~JI .44-^ ^4 ^^L>-Lı yoJc>- ’.yjj* ^y>\ ^ Cy*** y>) ^

.oLa^İI Jş I d *4^“ y) cJd j -y y\ Jd j oLüdI

415. (1391) (6402)- Abdullah İbnu Ebî Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ebu Cehl'in başının kesildiği müjdelendiği gün, iki rek'at şükür namazı kıldı." 15641

cf- o* l£>} cy^ yy 34" £y} Ej l3 ^ • l cy ûb^p £J> 1392. 6403. 416.

c 4*^4 o^Lu*>| j UiljjJl (j.l_C>-LCv 3A3 c 4 ^-l^ y*£u *1-43 ^4^ ^ ttıl^y* y> 34” ı^-»^**Ji oJ»^p AJ3J1

. OU*^İ? ^4?

416. (1392) (6403)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ciddi bir ihtiyacının görüldüğü hususunda müjdelenmişti, bunun üzerine hemen secdeye kapandı."^1

34 ^y 34 *• y*y ı_y ^ < 313*4 ^ y. ın-^-— 1393 .6404. 417 .

. y>- <uİ£' kwi c_jb lü :3^ çoi

. jA ^İp j l £jj . oL5j 4JL>-j)j ^Lcw*<l *uS\Jj c-İ3

417. (1393) (6404)- Ka’b İbnu Mâlik radıyallahu anh, Allah tevbesini kabul edince derhal secdeye kapanmıştır. 1 ^ 1

* NAMAZ GÜNAHA KEFARETTİR

,<ulp 34 ^>-1 <j4 44İ4İ £y iIj obj ^ ^y 4^ y^ 1397. 6405. 41 S.

3:ob« 4 iP 3^ :3 j4î üL*jiP ûbl cu*j^ :3^ 3^ ol •ojji <jl cl^ 4^ A-^ - 3^

:3^ ^43^ l/? <ı^ ı* ç 5^ 3^44 34^*^ (j?y4 4^ *^4^ ^ı3ij ji?” jJ oj' 7 -3>4i jU-^j ^4^ ^ ^3-3

o a 0 °. ' *$ °. s ' t ' ,

^XajdI oljjj .oLûj aJI>^) oLâp ob«4iP coA> uiljjJl $.Lül cL-^Üj o ls :3l^ ‘'^ly

.o4j 4 c4

418. (1397) (6405)- Osman İbnu Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim:

"Birinizin evinin avlusunda bir nehir aksa da bunun içinde günde beş sefer yıkansa acaba bedeninde hiç kir kalır mı?" Aleyhissalâtu vesselâm'ın muhatabı: "Hiçbir şey kalmaz!" dedi. Resûlullah da: "İşte namaz da böyledir, suyun kiri, pası giderdiği gibi o da günahları giderir." 15 ^ 1

* BEŞ VAKİT NAMAZIN FARZ OLUŞU

t^.Lp ^p i. jijip .yg p AtıI j^p ^p fd .udjJı id Ld^?— 1400.6406.419.

^ o< -- p o s ^ , ,S * öi ^ öi ^ Jj ^ 4 p

cl»ow\4-I iy^~ 3j^3 .oo^y Jr 4 :3^

^ ^ p a\İ I w\^p j j) <, ıg a 1 c o 3 İ *-W ^ 3 • 3 ^ ^ ^ E (3 y*^" y. ^ ^ ‘*-r J j j) ^ 3 • t^r** ^ I/^

.oLûj 3 3s2ji4-l Ja! ^wJLJ ssJl a 44 ^

419. (1400) (6406)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Peygamberiniz (Miraç gecesinde) elli vakit namazla emrolundu. Sonra bunu beşe indirinceye kadar Rabbinize müracaatta bulundu." 1 ^ 1

L y\ ^ ojiisi? ıll •434^ 3^ ^ j4ip cj- — 1403. 6407. 420.

4^ 3 y*j Cs^J <y bl İl 3 ^ 4^*^ 3^ -3^ 3 h •3 >: 4 4 1^

axL>-^i 3^ğ^ 3 3r^4^ 34 ^ Cpwvİ>^3^ * 3)^" 3 3^ ^3^ (4-43 ^4^

ojLv? Jj>-I ^ jiâj <j .^jap İJ 3/4^ o<-3 ^3/44^ -^4^ ? 343 • ^4-1

420. (1403) (6407)- Ebu Katâde İbnu Rib'î anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah-u Ziilcelal hazretleri buyurdu ki: "Senin ümmetine beş vakit namazı farz kıldım ve kim bunu vaktinde kılmaya devam ederse onu cennete koyacağım diye katımda ahidde bulundum. Kim de bunu vaktinde kılmaya devam etmezse katımda onun için hiçbir ahid yoktur." 1 ^ 1

* MESCİD-İ HARAM VE MESCİD-1 NEBİ'DE NAMAZIN FAZİLETİ

°y tjüap °y ı^s3ı jIp I/' t/. 4^ tjipı y 13 .44-' — 1406. 6408. 421.

3 o o ° c Ç il— I a-J I | .0 k —j K-jî o O I-Âİ 1 3 - ^ i I (3 3 o O (3 İÜ a3p Aİ) 1 aü 3y~-j il) 1

‘AâJj o .oLûj ^^-*•*'1 iAjIjjJI ÂİI £j»sİ23İ

.^j^vûJı j ^ (3Vj • j j jİ3^'

421. (1406) (6408)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Benim mescidimde kılınacak bir namaz, onun dışındaki mescidlerde kılınan bin namazdan efdaldir. Ancak Mescid-i Haram hariç. Zira Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılman yiizbin namazdan efdaldir." 15 ^ 1

* MESCID-I AKSA'DA NAMAZ

‘tp-ı °y ss_jX» jd y i\jj °y iLjj y jy ili yy y yy ili 3 ü) ı 4 ^ 44" 3h — 1407. 6409. 422.

y^j\ '3lü .^--lJLaJl 3 bBI !o*Jl 3y — ü j b ddü d4U A_İP aUİ ^2I oO^a Aa^a^-a ^jp o^ya ^1 ıllb^İP

aJ 3lü ?aJ| jl ^ :ddü .o^p 3 dÂ? odb a4 oOyp jli a- 5 IjIvü o^Xal

> C 2 S S , S S S -*

. oLûJ 4İl>-j)j ^J~j yy .4y2*J 2j\S JJİ (3.0^1 3^ kÜj-İ ^

.o^i Ui" .aJL^Is? (j <\J ^yp L oS* .o^yy oL^p ûls .^jlS (3^/^ Cj*

.^JİS JJİ (j İİy Jij (3

422. (1407) (6409)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlısı Meymune radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz Beytü'l-Makdis hakkında fetva ver!" demiştim. Şöyle buyurdular: "Orası mahşer (yani Kıyamet günü insanların toplanacağı) ve menşer (herkesin defterlerinin

neşredileceği) yeridir. Oraya gidin ve içinde namaz kılın. Çünkü orada kılınacak tek namaz kendi dışındaki yerlerde kılacağınız bin namaz gibidir.

"Ben tekrar sordum: "Ben oraya gitmeye muktedir olamazsam ne yapmalıyım?" Şu cevabı verdi: "Ona kandil yağı bağışlarsın, aydınlatılmasında kullanılır. Böyle yapan da oraya varan gibidir.

\Sj .^ 4 p ^ 3442 ! Ap^j 3 i 32 3h 4*4' .322 1 ^»4-4! 3 2 ^' -44 4İ2s— 1408. 6410. 423.

d«A ^4 y* yj - 33 b2 :3B -cp- ^p* ^34^-2! aüI -up

ajjâü 3 ^ 0034 ! i Ay. -B-! IÛ3 32 3 3 - 4 " 1-3^33 La5İA :Ij 1 a&I 314

. AdIili -B I)Î y43Î3 ■ '-d33-p dA-s jüujI aJp- 4! 3b^ aj-Üj 344

jyt-AzJI 3 oljjSjj odp! Ap-jj! !- 2 a ya 3 j ! aİ^ ^S' y\ j-d5İ :- üljıjj! 3 .-t>*4vdJ! 14 a 3 b jIj

y) jp '3j4I 3 ' jf- tAje Üjuoj y- tjjjjJI -Up jj -U*~- ^p t 3 I y- l y jy- y İÜ

.apjIİj ^S' yz-a Ay -* 1 ^jA ^jA c 20 - ,—Üye ^_A^ 4 -I y aUİ -U-p ü .İ^jux-^p Aj^O ^jjI 3^4 o^B--b.Aj

423. (1408) (6410)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hz. Davud'un oğlu Süleyman, Beytu'l Makdis'in inşaatını tamamlayınca Allah'tan üç şey talep etti: "Allah'ın hükmüne muvafık düşecek şekilde hüküm vermek, kendinden sonra kimseye nasip olmayacak bir

saltanat, bıı mescide sırf namaz kılmak niyetiyle gelenleri günahlarından temizlenerek annelerinden doğdukları

gündeki gibi olmaları:

Resûlullah ilave etti: "İlk ikisi verilmiştir, üçüncünün de verildiğini ümit ediyorum." 1 ^

* CAMİDE NAMAZ

tdJ-b» 3 i j~j\ 34 * ı Aİıi jIp y\ yjj L4 jji \s} .jlip 33 ıllIL? — 1413. 6411.424.

**3 Cab^jP iy-y^s o~^~>
Jl44i (3 aîğ 3^3 üc^; 3 J4jJi
« 63 ^ 44 ® 4 J>4)**

jIlaikl U j‘ . O^LUvl i -\j Ijjjl cj • lwÂİl 4jIj» J 4j 4*vi iS^ A>e-t*vdJl

-3^ J C$.1 a«y21' (3j oLÂİİl (3 ^jJİ .4 j 4jl 4Pj)j <J,1 . (J^L* 4^ Jjjjj .4JU>- ^İLİw4.AJ|

.JîlijJl -Xip | 4j • ^Lj I öo~L>- 4^io . $.LJ* L)

424. (1413) (6411)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kişinin evinde kıldığı namazı bir namazdır, ama mahallesinin mescidinde kıldığı namazı yirmibeş namazdır. İçerisinde cum'a kılınan mescidde kıldığı namazı beşyüz namazdır. Mescid-i Aksa'da kıldığı namazı ellibin namazdır. Benim mescidimde kıldığı namazı da ellibin namazdır. Mescid-i Haram'da kıldığı namazı yüzbin namazdır." 1 ^!

* MİNBERİN İNŞAASI, KÜTÜĞÜN AĞLAMASI

^p cjLLp j,i jiLp 3 p c*ulLl 3 ^ ^l?- id ,-uli y£ id . 34 * 4 ^ ^o^ y ^54 y\ Ld-e?— 1415. 6412. 425.

obli (3i cLpö yduJl -İJ£ LLLî 3i '—-Lp OLf"pddj auIp (3^ L)i t^wi 3 ?p 3^3 S^Lp

,:L«LLîJl 3 i 34 ‘Uda^l ^ yİ \^\jU . 3 33,5

425. (1415) (6412)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir hurma kütüğüne (dayanarak) hutbe verirdi. Minber yapılınca (hutbelerde kütüğü bırakıp) minbere çıktı. Bunun üzerine kütük (bu ayrılık sebebiyle ağlayıp) inledi. Aleyhissalâtu vesselâm yanma gelip kucakla(yıp teselli et)ti, kütük sustu. Aleyhissalâtu vesselâm şu açıklamayı yaptı: "Eğer onu kucaklamasaydım Kıyamet gününe kadar dileyecekti." 1 ^ 1

-dp 3‘ jS^ 34 (j) 34 jidiiA 34 (s~^ (3 1 ^3 4j .ljJa 3 ri yA <• yp. 3' — 1417. 6413. 426.

i jy- 34“ (Jü ^-14' 3 ^j (Jl*
4 -ea üj^-i -^j-4- 3i Ol* j'
34*^ 3^' eli 3j4i 3 - 4*3 t
4- f ' 4 ji ^ üy- 4) :4^ 1
a\ii

:-dij _4 3-* 1 -*4 1 4 ^31 di 34 ‘db 3 4 44^4 tjbi 5 . 353 ^ dbj -Op ^ji ^44 4 ü°bi 3 A ,-t>tdvdJı 3 *' -- *p“

. j>-\ j.\pr Jjj .(J4 y .‘id t^-tP (jJ j o^Le^i

426. (1417 (6413)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (hutbe sırasında) bir ağaç kökünün -veya bir hurma kütüğünün dedi- yanında ayağa kalkardı. Sonradan bir minber edindi. Ravi der ki (terk edildiği vakit) hurma kütüğü ağladı."

Hz. Câbir der ki: "Kütüğün iniltisini bütün mescid halkı işitti. O kadar ki Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanma gelip okşadı. Bunun üzerine kütük sustu Bazıları da: "Eğer Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanma gel(ip teselli et)meseydi Kıyamet'e kadar ağlayacaktı" dedi." 1 ^ 1

ji434 ^4^4 (jj 34 1 4î . jijç, 33 3 ^ 4j .33 33 -4^. ^3^44' y) — 1420. 6414.427.

o*—4 . 3 *“^ 4) d4-ö 3 ^ La 'y£- Ji Atıl :4 34^ .°La-ii cı333d (3^~ (4^3 ‘4-^' 4i ajo 3y-4)

OjlS j^SJl jl>e_v^l oljjj j^jj ^-l^**-* £câ>-1 c-o-^~ lAjljjJl (J$.?ljj>w£ İJ-^P öj5>\

.jjL>- C4 o~L>- .ûj-JtU Co-b>

427. (1420) (6414)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam çok namaz kılardı. Öyle ki ayakları kabarmıştı. Kendisine "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmiştir (kendini niye bu kadar yıpratıyorsun?)" denildi. O bunlara şu cevabı verdi: "Çok şükreden bir kul olmayayım mı?" 15761

* ÇOK SECDE

3h 3 A Aj) 34 Çj -çJjJjlı jUlap 3h — 1424. 6415. 428.

4 Atı 1 ı -.A 1 Atıl «A-P* G ,aAp a4 aü 3^—*^) *4 t1- ■ o İl yi oaüp y p ^ 411 y p ^«4a>

öjLp .^LuA < 3 -^y 4 ~ 4 l 3^ .aA)^ G 4 34) ca£A-1££ aap L^-j caaX-A G

428. (1424) (6415)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Allah için secde eden herkese Allah bir sevap yazar ve bu secde sebebiyle bir günahını affeder, makamını da bir derece artırır; öyleyse secdeyi çok yapın." 15551

AÇIKLAMA:

Kur'ân-ı Kerim'de cinler ve insanların ibadet için yaratıldığı belirtilmiştir. Binaenaleyh insanın yaratılış gayesi, asli vazifesi ibadettir. İbadetin çeşitleri var ise de, en halisi, en belirgini namazdır. Bunun azami bir miktarı yoktur, asgari hududu vardır. Ne kadar çok olursa makbul ve memduhdur. Buna en güzel örneği Aleyhissalâtu vesselâm vermiş, ayaklan şişinceye kadar namaz kılmıştır.

Secde ile ilgili teşvik de namaza teşviktir. Çünkü çok secde, çok namazla gerçekleşir. Daha önce kaydettiğimiz hadislerde, kulun Allah'a en yakın olduğu halin secde hali olduğu belirtilmiştir. 15551

* AYAKKABI NEREYE KONMALI?

y Aiıi -Lp 3 a cÇjjüKiJ i y -Lp 14 :is .^çpıpü y y y i4-i4— 1432. 6416. 429.

IaL£js4j>- jl) .4144 4® 4İ4 *j aÂp aüI aü 3j 4) 3 il :3G 13)3-* el 3 a 3a c-ÇtG d 4^ Aı 3 ^

Iİ-* ^jApj .îjIS jjI jjj -- 4 jı 4 (3 - 4 İ 4 A 34 eS-jj-'-® tüs-jjj oj cIİİaş-ÜA 40: 34 Oj ‘ 4 İj~c. 34 A-JiiA 6» .IİİİU-j yJ

. A A .. /? i .İP yJL^ Aİ)I .XaP O^L^v^P -P—*J—

429. (1432) (6416)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ayakkabılarını ayağından ayırma. Eğer çıkaracak olursan ayakkabılarını ayaklarının arasına koy. Onları sağma koyma, arkadaşının sağma da koyma; arkana da koyma, aksi taktirde arkandakine ezada bulunursun." 15551

AÇIKLAMA:

Namazgâhta ayakkabının çıkarılmaması onların temiz olma şartına bağlıdır. Pis olursa namaz sahih olmayacağından çıkarılması gerekir. Hadiste ayakkabılarla kimsenin rahatsız edilmemesi üzerinde ısrar edilmiştir. Başka rivayetlerde de sol tarafta kimse bulunmadığı taktirde, ayakkabıların sol tarafa konabileceği ifade edilmiştir. Şarihler ayakkabıların ayakların arasına veya önüne konma ruhsatını temiz olmalarına veya temiz bir şeyle örtülme şartına bağlarlar. Pis olur, örtü de bulunmazsa namaz kılanın beden veya elbisesinin değmesiyle namazın bozulacağını belirtirler. Cemiyetimizin bugünkü örfü ayakkabıları hususi olarak

tanzim edilen ayakkabılıklara bırakmaktır. Ancak her hâlükârda, bunun bir örf olduğunun, ayakkabısını, dileyenin başkalarını rahatsız etmemek, mescidi kirletmemek şartıyla beraberinde götürmenin şer'an caiz olduğunun bilinmesi gereklidir. Günümüzde naylon torbalar bu maksada kullanmaya ziyadesiyle elverişlidir. Kalabalık camilere çalınma veya dışarı çıkışta koyduğu yerde bulamama gibi endişeleri olan kimseler dinin bu ruhsatından en azından cum'a ve bayram namazlarında istifade edebilirler yeter ki söylenen mahzurlara yer verilmesin. 15551

CENAZE BOLUMU

* HASTA ZİYARETİ

coi l -\lp ^ ^ ^ oÂİ^- ^ jSCş ıllwi?— 1434. 6417.430.

c £• 1 ^ | 4jw«-^o . 3 o 1 ^%-L-~ ı *'31 ^İp ^4 wvs *'^~y . 3 ^4^” ^ ^3**^ ^ Cj^~ ^ i Cj^ ^ ^ ^yı Cj^"

ry* cL^\pj û^ 5 *®^ 5 * 6 ^ 2 ^' cj vJuj^\ 4-l 3^3 OowL>- uiljjJl cj-344 toU lil £w\^Jluj colpS

. ûj 4 ^3jj

430. (1434) (6417)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Müslüman için Müslüman üzerinde dört haslet vardır: "Hapşırınca (elhamdülillah! derse) teşmit etmek (yerhamukallah! demek), davet edince icabet etmek, öldüğü zaman (cenazesinde) hazır bulunmak, hastalandığı zaman geçmiş olsun ziyareti yapmak." 15 ^

: 5 lü t 3 ^ Cj^ t ^4~*’ 3 ^ 3 ^ 3 /^^* Cj^ 3 ^ ^_y. Lo ■ 3 ! 3 : 3 ^ ko— 1435. 6418. 431.

£^ 323*11 co^L4“! ^ 3 ^ 3 ^ co^p-Ül Sj 3-j^ £^>*4! 3 ^4-~4l jp- 3 ^ 3 *^^" ^ 4 ^ 4 ^! 4ii (Jü*

. 34 ~)l lÛj& jüc 3^) (,3^>r./ 4 l 3 4 j^-j)l ^-4 d 3 - 4 (j .oLaj 4)3-3 o^Lu.) :-Vjljj)l 3.4^! -u?- lil ^ 3 L*Jl

431. (1435) (6418)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Bir müslümanın diğer bir müslüman üzerinde beş hakkı vardır: "Selamını almak, davete icabet, cenazeye katılmak, hasta ziyareti, "elhamdülillah!" dediği taktirde hapşırana yerhamukallah (diyerek teşmitte bulunmak)."

t3İ)l_« 3 ^ -tys^ 3 c- ^jl .34 3 id .jLLt- ^Lxj& ld-d— 1437. 6419. 432.

3 y}j *4 <JÜ* c4-^ 3 4-«-E~« o^Lu.) 3 :-ülj4 3 -dut -t*j) L 33 S 413 AjİP kul 3 : 1)15~ :3^ -W?LaİI 3 ü ^53 3 ^ol>- 1 3^J c 4 i :3-tu-0l (Jli.4j3*32j 4 -*'’ lykdlj . 43 jj 3 - j 3 3^^ . 3 o-t 4 l 44 * : 3 jj

■ 3^14! 32*4 aj Ü3İ 3l)ü5^ . 32*^0 3 -^ç 33 Ç; 44 ? c4a~4-l

432. (1437) (6419)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir kimse hastalanacak olsa ona üç günden sonra geçmiş olsun ziyaretinde bulunurdu." 15 ^ 1

^gliı j! I 3 I 3 3 ^ 3 ^ ^ 3 * c 3 ^a 3 ! 44 -44* 3 di^îv 5 4) .5o4 1 3 !^ 3 3 - d^d UjUj>— 1439. 6420. 433.

3 t 4 “ jlT3^ Alil .33*- :Jl 4 ^^^.3 LS :3Lo o^yJl ^Lp- 4*^3

043® 3 j'3-/ 5 o^Lu.) 3 :-dUjk 3 -^ 4 j 424 cU 14 ^4^“' 444 3) 34 kul ^ 4 ^ 3^1 J3 ^ .43'

34 - 1 _-j-dg-Jl ^3 /Aj 3 :c 4 s . 4 tıi> 4 ^ ^(4 -42^^ 54 ? ■ t -- j lAtJl 3 d) 4 >- 3l

433. (1439) (6420)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir hastayı ziyaret etti ve "Canın ne çekiyor?" diye sordu. Hasta "Buğday ekmeği!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kimin yanında buğday ekmeği varsa kardeşine göndersin!" dedi. Sonra Resûlullah ilave etti: "Birinizin hastası bir şeye iştah duyarsa ondan yedirsin." 1 ^ 41

^ 34- lf ^ lf c^Li^-i jji 12 . £-^3 (j^ 2 L 1 ?— 1 440. 6421. 434.

o^Lu*>l iAjIjjJI J$.2 ij3lİ2^ ,ç**J i 3^ ?I^*5^ ?lt2 .o 2 ijAj ^Jo^Ja ^İp (32>j 42p

.^£>Iİ,J| jIjI ^yı Jojj fd*~İ2 .J ijuv?

434. (1440) (6421)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ziyaretine gittiği bir hastanın yanına girdi ve "Bir şey canın çekiyor mıı? Kek canın çekiyor mu?" diye sordu. Hasta "Evet!" deyince ona kek aradılar." 15551

y J4 .l y jp t ûiijI Jj jy^ ^^j-u- .^u-U Jh JAuj- bb.u— 1441.6422.435.

:JjIjjJI Jj .oJöit «.LpaS"oç.LpS l)U .JJJ _jpJj j! »Jü lS Ip c-L>- 5 Iil :çLUj 2*^ 2*' J-v» ^gJl J, Jli :JlÎ t l _jUajLl jlS 3 I ı 3 j.ol .^uJj ^«p ^jp üjgp öy*y* AjUj <Jş J^.JJJ <Jş ^»jdl Jli .*^ 2 aJİ | .olâj aJL>-^ ^>t^î o^buj • —J-ü 1 '.(Jjyiii

435. (1441) (6422)- Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Bir hastanın yanma girince, ondan sana dua edivermesini talep et. Çünkü onun duası melekleri duası gibidir" buyurdular." 15551

* ÖLECEK KİMSEYE LAILAHE İLLALLAH TELKİNİ

: Jıi çaA jp c y*>~ y) Aiii
.çp y jsiAUj j^p ;-dj Jj il)
.^ıp y\ ili .jLa Jh -4i^ \s3jj
>— 1446.6423.436.
^yp3UJl ppj aü -LaA) aüI
b)b>t^j *4^“! aü! i 4)
:^S""b^A JUJ aJp auI t ad
J^^jj Jli

Jli c^jjj jcbJ ' A ~ 3 ~j >r cy* ? ‘düj 1 o^luj J$ ojjA Jli J aAjÇ !aD Jb :l_jJli

: lS îL~J| JlÎ j ,(_^jiJlj :öy> JlÎ j ^b y yJı :Sy Jli j ^^4 JlÎ j .L-b aj U ?-uM a^s

. o Uj aJ L >-j by ■ aaj : J^j ■ İ_paw?

436. (1446) (6423)- Abdullah İbnu Câfer babasından radıyallahu anh naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Lailahe illallahu'l-Halîmu'l-Kerîm, Sübhânallahi Rabbi'l-Arşı'l-Azim, Elhamdulillahi Rabbi'l-Alemin" demeyi telkin edin!" yanındakiler: "Ey Allah'ın Resîılii! Bunun sağlara telkini nasıldır?" dediler. "Daha güzeldir, daha güzeldir!" buyurdular." 15551

* ÖLECEK KİMSENİN YANINDA NE KONUŞMALI?

•Jb* tj-ticLJi j^j ujL^- Uj .üj^a^-LaJi jpj lJ p'-yi bb .^c^p yı Uj -y^j ı yt ı ğjs — 1450. 6424. 437.

ibuj lüp :JjljjJ 1 J.4? t 4^' Atı! aü JyAj ^4^ 4® 1 .o^p. ^t)! Ap ^

. i—i^ 5 y* Aji 1 o Uj aJ lj>^)J

437. (1450) (6424)- Muhammed İbnu'l-Münkedir anlatıyor: "Hz. Cabir radıyallahu anh'ın yanma girdim. Ölmek üzereydi. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bizden selam götür!" dedim." 15551

* MÜ'MİN CAN ÇEKİŞME HALİNDEN SEVAP KAZANIR

»ı Ju* & jy-j U r^L c ıp c t ıİ 2 P c^j 6 ! 12 .Ji 2 ^5 İJjJi 12 .jiip ^ i 2 İ>- 1451. 6425. 438.

(jli 3^ ^ <ulp ^ LA-UPj ^4-4^ 3^"^ ^2^

438. (1451) (6425)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam bir yanına girdiği sırada, bir yakınının nefesini ölüm kesmek üzere idi. Aleyhissalâtu vesselâm Hz. Aişe'nin üzüntüsünü görünce kendisine: "Şıı yakının için üzülme. Zira onun şu ızdırabı hasenatındandır!" buyurdular." 15521

j) yi tiiy. y\ yi ı-y~y y) yi y b) . ÜH , y. — 1453. 6426. 439.

yı Aj-İ 5~ ob?- y yxı oibud <3 :Alj)jJl L^-y\^ Ü1 :5ü ? ^-bJl y* Aİyba klfl a ü~ y^ aU c3bb :5ü t

.Aj-O-! 1 ^duJl y\ .oyîj û¥*^

439. (1453) (6426)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'a (ölmek üzere olan bir kimsenin) insanları tanıma hali ne zaman sona erer?" diye sordum. "(Gaybî hakikatları) gördüğü zaman!" buyurdular. 1 ' 15221

* ÖLÜNÜN GÖZÜ KAPATILIR

<.(ycf' 5a ıA4^ y A .^4* y Aj .aj^j 5h jji Uj-g— 1455. 6427. 440.

j Jl Âlü . j - 10 dl ' . . ? .■ b '_$ a* j■ ^*>- . ,5 —aUİ t 4*^ aU 5y—5ü ,5ü y^* ı-t—dİ yi

. aü a_aLx^- a j o.^b~d : JLîljjJl 3 .d~bJl 5)A 5ü b ^i a4jo^ 1 üü £44

Jliî aJLAj

440. (1455) (6427)- Şeddâd İbnu Evs radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölülerinizin yanında hazır bulunduğunuz taktirde (ölünce) gözlerini kapayıverin. Çünkü göz, ruhu takip eder (ve açık kalır). Ayrıca hakkında hayır söyleyin. Çünkü melekler ev halkının söylediklerine "âmin!" derler." 15211

* ÖLÜNÜN GASLİ

y aİi! -Çb yi' y Aj y^ c-Ça y j~~3* 5a 44 4j ■^ ,sa A4i yu&h Jı y jJL^- ılj-e?— 1461.6428.441.

' * | o ' $ s 6 * ' ' ' ' ı

,<U*4*Jlj OİJj Jjj C<tJL 0^Lwwd j iJjIjjJl i5sj^0 4 ^wLp 4\J 33^

(Co-U“l 3^ j.3^3 İ-Lö^l <uâ 3li c-^p

-)-\5sj a

441. (1461) (6428)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölülerinizi güvendiğiniz kimseler yıkasın."^ 1

ı_>- 3r^ ^ 3h ^ ^ 3^ 1462. 6429. 442.

:3^ qj ^

'^yı 3^ 4^£J qs>~ ^ {_? ç.4^3 *4^3 4İ24^-3 34 •(4-^3 ls^ 5 4^ 3j-43 3ı^

ıj4j 4 jÜ 5^ C-dL>- joS' 4^i Iü-A (j.AjaI 4 jÜJj

442. (1462) (6429)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular k: "Kim bir ölüyü yıkar, kefenler, kefenini güzel kokulu maddelerle kokulandırır, taşır ve namazını kılar, cenazeyle ilgili

olarak gördüğü (kötü alametleri ölü) aleyhine yaymazsa, (bu yaptığına mükâfat olarak) günahlarından temizlenir ve annesinden doğduğu gün gibi (tertemiz) olur." 15551

AÇIKLAMA:

Son iki hadis, mana itibariyle birbirini tamamlar. Birinci hadis ölülerin güvenilir kimselere yıkatılmasmı emrederken, ikinci hadis, "güvenilir" liği kısmen açıklar: Ölüde görülen ve aleyhine yorum vesilesi yapılacak bazı kusurları açıklama... Şu halde bu hallerin ifşa edilmemesi esastır. Bunu ifşa etmeyeceği hususunda güvenilen kimselere yıkama işi yaptırılmalıdır. 151111

* KARI KOCAYI, KOCA KARIYI GASLEDEBİLİR

y OjJLaj 3 ^ y\ jjL£- y& y Uj . 3 CjS- y Uj y Ld-C?— 1465. 6430. 443.

<3 bpl-L/3 I y» AİI ^43 *odli $<utblp y& CAİ1İ -Lp y Aİ1İ -Xbp y& y&

b-^j ^4^ d — 4 4 4/*^ b® : 3bi ^ oL p b ^ b I : 3 bLs . o(. : 3 1

.cdjb^Ji oijj .oLaj :JUIjıjJl 3.LLbcj^j

443. (1465) (6430)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Bakî'den dönmüştü. Beni, başımdaki bir ağrıdan hastalanmış ve "vay başım"çekerken buldu.

"Ey Aişe, asıl hasta benim, vay başım!" dedi ve sonra ilave etti: "Benden önce ölsen de senin başında durup seni (kendi elimle) yıkasam, kefenlesem, namazını kıldırsam ve defnetsem, senin için daha iyidir." 15251

AÇIKLAMA:

Bu hadis, kocanın, ölen hanımının cenazesini yıkayabileceğini ifade ederse de, Hanefi ulemâsı başka karinelerden hareketle, kadının ölmesiyle erkeğinden nikah bağının kalkacağına ve dolayısıyla hanımına bakamayacağına, dokunamayacağına hükmetmiş ve dolayısıyla erkeğin, ölen karısını yıkayamayacağım söylemiştir. Ancak kadın, ölen kocasını yıkayabilir. Çünkü iddet beklemek zorundadır. İmam Şafiî, Mâlik ve meşhur kavlinde Ahmed, ölüm halinde eşlerin birbirini yıkayabileceğine hükmetmişlerdir. 15251

* RASULULLAH'IN GASLİ

(.oSyı y\ y& y. AbJiİP y& y) bj .Aj^b3 y\ bj

ijJi j*j‘\ j> 1*:* 1466. 6431.444.

44^ 4^1 4 ^ .4^4 »di 44^ 4 ^ı ,3^-® ^ 4 »oi

JjJj 02j) JJİJ JjSj Jjjj ^yı J^S- 4£^İJ cİOjJ (jJ (3

. c_^u-Cgdlj c-ijlis? \ j 4^1 ^y>

444. (1466) (6431)- Büreyde radıyallahu anh anlatmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edince, yıkamak istedikleri vakit dahilden bir münadi şöyle nida etti: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın gömleğini üzerinden çıkarmayın." 1 ^ 1

j) d 4 34 1^4 .^c*wsp 3 ^ dj .44>- — 1467. 6432. 44S.

Ovd 3 . td-ddl (J>b .oA^; ^4$ CC-4^^ ^ 41* 4ÛP

. 14 ‘^-4 3 3

' 6 * <

4j .olÂîll J o4>- ^ .oLûj ^p>x^ o.iLud lÂa ^

^LJlj

445. (1467) (6432)- Hz. Ali Radıyallahu anh'tan anlatıldığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı yıkadığı zaman, ölüde aranan (idrar, gâita gibi) şeyleri aradı, fakat bulamadı. Bunun üzerine: "Babam sana feda olsun. Sen çok temizsin hayatta iken temizdin, ölünce de temizsin!" dedi." 15981

Aiıi jj!p ı ^ ^ıp 4Li .Oy 11 *! ,7 ^Ap ıll-c?— 1468. 6433. 446.

‘eSA 3 h k-pJ* *-u~j bî ü>J a3p Â^ 1 JA? a^ JJlI :JÛ

.j^abJÜ.1 ^jp j\S~UJ.I ülü lİJJî .LpB Lw2j|j jlü : â)Ia>- aA 3bi ^Ap A . juâî o^buü lüp

aap cijjj 3^ .JMjÜ-l apU^- aap ajIjj^JI 4/j .aap ajsljj L^y2s\jJı\ ap ^y\ (JlI j .lijdl

.Aaî <_plx^ . oja*j bjjjL«

446. (1468) (6433)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ben ölünce, beni Gars adlı kuyumdan yedi kırba su ile yıkayın." 13331

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, vasiyeti üzerine, Hz. Ali tarafından yıkandığını, yıkanırken üzerinden gömleğinin çıkarılmadığını, Gars kuyusunun suyu ile yıkandığını ifade etmektedir. Başka rivayetlerde, yıkama meselesi, de ashabın ihtilafı üzerine, gömleğinin çıkarılmadan yıkanacağı gaibten bir sesle duyurulduğu

belirtilmiştir. Yıkama işinde Hz. Ali'ye Hz. Abbâs, Abbâs'm oğlu Fadl, Üsame İbnu Zeyd, Kâsım ve Resûlullah'm azadlılarmdan Sâlih radıyallahu anhüm ecmain yardımcı olmuşlardır. Üsame su dökmüş, Ali yıkamış, diğerleri sağa sola çevirme işlerinde yardımcı olmuşlardır. Bir rivayette, Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Ali'ye: "Senden başkası beni yıkamasın. Çünkü kim benim avretimi görürse gözü kör olur" demiştir. Hz. Ali'nin, Resûlullah'm avretine bakmamakta çok sakındığını bildiği için ona vasiyet ettiği belirtilmiştir. 13331

<j) ü 4 b« IÜA :Jl3 caAü ^ b3 lJûA \jğjS — 1470. 6434.447.

y Alil -Lp ^jp c^âb ^jp yî lJİA-La ^jp

y» ^ odî IdİljjJl ^ y 2 ^. ÖOÖ (3 (J Ljy *3^

\o a 13 lg â4-i y^ yy y. y*y* cf' jj)*^ ^ ‘ ıy^y 4»3 *jLp

.ju;“3

447. (1470) (6434)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Suhuliyye denen üç parça beyaz ince bez içinde kefenlenmiştir."^^ 1

y& y& ^4-1 y& y Ûjjj y ^ ^ 1471. 6435. 44S.

c-oJjA-l ld>A ıy^y]\ c<u^ y 2 -^ lS^ I^İJJİ 4iL7 (3 (4^3 ^ (Jj4j y^ -3^

.oliiÜI 4jljj Oİjj ç_JIİL>- Jj j y -bjj O .4 j ‘ÇyPj L^ju*y>

448. (1471) (6435)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm üç parça giysi içerisine kefenlenmiştir: İçerisinde vefat ettiği gömleği ve Necrânî (iki parçalı) hülle." 13321

* KEFENLENEN ÖLÜYE BAKMAK

il! : Ju tdiib® 2 44 ı jt 1 4^ .^^4-1 ili ^ -4^ ılilü— 1475. 6436.449.

.OSAli obli aJ| ^İ2jI AjUSO 3 At) 1 4^ 3^ 4^3 a^ 1 33

j . *up .ö-V^ ^~JL« y p l£jj : jÇ>- y\ Jli jjl j (,i_jux^p o^Lu*>| 3

.<,_Jb^P *UP CPJ-O-l cCPJ-O-l :jfL>- Jj! Jlij • *• _ dl>tp

449. (1475) (6436)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu İbrahim vefat ettiği zaman ashabına: "Ben oğluma bakmadıkça, onu kefenlerinin içine dahil etmeyin" buyurdu. (Yıkama işi bitince kefenlemezden önce) çocuğa yaklaştı, üzerine eğilip baktı ve ağladı." t® 1

AÇIKLAMA:

Hadis, kefenlenmezden önce ölüye bakmanın caiz olduğuna, sessizce ağlanabileceğine delildir. Bakma, avretine olmamalıdır, bakılması caiz olan yerlerine olmalıdır. 1 ® 1

(Jlü :tjB to-VJY j,l y& y aAp y ^ <■ y£ cAj y. üj .o-üt yâ y lb-cs— 1478. 6437.450.

<3 çLi jlj çLi j) ^ ,4İ^Jl y» Lâ .L£İ4 1 _^4-^4® ojüb- y* ■ - ı y*-tvb aül -Lp

^*b- y) 4li .<ujl y* ^«-~o 1 o-V~p ^4 bb ■ i—*u34>- .ı— $yy* cpj-O-l ^j5li .old 1 (Jl4j

450. (1478) (6437)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Bir cenazeyi takip eden kimse, naaşm bütün taraflarını (sırayla) omuzlasın. Zira bu sünnettir. Sonra dilerse tekrar nafile taşıması yapsın, dilerse taşıma işini terketsin." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Hadis, cenazeyi sağ-sol, ön-arka her bir tarafından birer parça taşımanın sünnet olduğunu ifade eder. Bu miktar

taşıyan, sünneti ifa etmiş olur. Dileyen ikinci sefer taşıma işine iştirak edebilir. Bu taktirde sevabı ziyadeleşir.® 1

y& y& (.o^y y& ccud y^ üj .c-jlj y 44 üj JAİp y 4s4 y -4^- Lu-eS— 1479. 6438.451.

& *%} . c 1 . «-Aj I ^3. I . 3 Lî . 14 Oj Jj 4 j I 4^İP <0A 1 I

,0jU4“V Oo*Aj>- 4^>e^>e-v2jI (3 ^ 4 aL*V? J İJ IJ ûUgAİİ

451. (1479) (6438)- Ebu Mûsa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir cenazenin süratle götürüldüğünü görmüştü, (müdahale ederek:) "Sükunetle gidin!" buyurdular..." 1 ® 1

AÇIKLAMA:

Başka hadislerde cenazenin bir an önce defni hususunda acele edilmesi tavsiye buyrulmuştur. Burada ise acelecilik yasaklanmaktadır. Sadedinde olduğumuz yasağı çok aşın olan aceleciliğe, bilhassa taşıma sırasındaki aşın sürate hamledebiliriz. Çabukluk, ölüm-defm arasındaki hizmetlerin bekletilmeden, geciktirilmeden yapılması manasında anlaşılmalıdır. 1 ® 1

* CENAZE TAŞIYANIN KIYAFETİ

yyaO -1 y jIyİP y& y£* y ^Lp Üj-CS- . y ŞyZ' 344“' .o-Ap y Ib-CS— 1485. 6439. 452.

t s t s } Os £ s o s S s is Ü ' Ü , S s t

^3 ^ ^ o 1 \J ^ (^° ! t5 ^ 0j)jj (3İ?

4^Jj y3*^j C^ 4ıjlS JJİ ^ 4^3 .ou*-*/? IdiljjjI 3%.3,

.^İİJ 4a5 |4a^ 3^ J .(_oL>tP ow\4P çlAJ^İS”^ ^LpJ .^s^D

452. (1485) (6439)- İmrân İbnu'l-Husayn ve Ebıı Berze radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bir cenazeye gittik. (Bıı esnada) Aleyhissalâtu vesselam, ridalarını atıp sadece gömlekleri içerisinde yürümekte olan bir cemaat gördü ve: "Cahiliye amelini mi işliyorsunuz? Yoksa cahiliye fiilini yaparak onlara mı benzemeye çalışıyorsunuz? Şu suretinizden bir başka suretle (kabristandan) dönmeniz için hakkınızda beddua etmeyi cidden arzuladım" buyurdu. Bunun üzerine ridalarını giydiler ve bir daha bu adetlerine dönmediler." 12221

AÇIKLAMA:

Cenazeye katılanların, matem alâmeti olsun diye ridalarını açtıkları anlaşılmaktadır. Resûlullah böylesi bir matemi yasaklamış bulunmaktadır. 12121

4a ojji :Jıi . jütiiA 43 ûLpı ^İp 1 -ti*- 33 -4 a — 14S7. 6440.453.

: 4 ljJli .coJAİl 1 ^s**y* y^ ^4^3' -ü 11 * 4-iA ojsyj bl j! Ç tJ~ d)

:Jll fUli

jjI 3^ j .oLûiÜI 3 0L*>- y) .aİJ 3^ bI 3y***>- y ^ ^ 3

3^ j 3^ j .3lS j .

oljj .3 y* a) j. <^_jux^ : 3 u o^j .axj : 3 U .aU 3 j^ . a^İ^ - ^

.Aü~*> (3 2>jlS JJİ j cilalı 3 liAJb

453. (1487) (6440)- Ebıı Biirde radıyallahu anh anlatıyor: "Ebıı Musa el-Eş'âri radıyallahu anh, eceli geldiği zaman

(yakınlarına): "Benim cenazemi ateşle takip etmeyin!" diye vasiyet etti. Bunun üzerine Ebıı Bürde'ye: "Sen bu hususta bir şey işittin mi?" diye sordular. O da: "Evet, hem de Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan" dedi." 12221

AÇIKLAMA:

Hadis, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm, cenazeyi taşımada uyulan bir kısım cahiliye adetlerini yasakladığını göstermektedir. Burada ateş taşıma adetinin varlığı ve yasaklandığı görülmektedir. 12121

* CENAZE CEMAATİ ÇOKSA

d- o 33 * <j) 4a ^44^ <j3 34 1 ö4 Cçj ı .aui -44 4i . 44 ^ ^ ^44 y) ıli-ı?— 1488. 6441. 454.

3 <uxoİp ^a ç.İj^ ui :-ütjjit 3-4 JİP ^<^ 4 -—4l y» ÂSd «uIp 34 ■ 44*3 ‘ 4 -^' 4i)l ^4

. Jl 3w^_5

454. (1488) (6441)- Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin cenazesine yüz müslüman namaz kılarsa, ona mağfiret olunur." 12121

* ÖLÜYÜ HAYIRLA YÂDETMELİ

: Ju dy'j^ (j, 1 4 a 4a ^4“^ cf- -4a 4a ^ 1 3h 3s4 ^ ■4a*' <jl 3^ ^44 4' — 1492. 6442.455.

*> ^ ' s s o #=✓ Si ^ Si j;

3 cjj-5» ^ 44 ^ '3^ .<3 (d -^3

. ^ c3 .d-4^~3 ’3^4i

OİJJ c cİ-*jJj>- ry* 3 jJÜI t_ 3 | oljj 3

455. (1492) (6442)- Ebıı Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanından bir cenaze geçmişti, hakkında hayırla senada bulunuldu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Vacib oldu!" buyurdu. Sonra bir diğer cenazeyi geçirdiler. Halk bunu kötü hasletlerle yâdetti. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Vacib oldu!" buyurdu ve şu açıklamayı yaptı: "Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz!" 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadis değişik vecihlerle diğer kitaplarda da gelmiştir. Bazı vecihlerinde, ashabın ölüler hakkında ifade ettikleri medih ve zemleri de belirtilmiştir. Zemmedilen hakkında: "Allah'a ve Resûliine buğzeder, Allah'a isyan eder ve bu yolda çalışırdı" dendiği de görülmektedir.

"Vacib oldu" sözü birinci hakkında cennetin vacib olduğunu, ikinci hakkında ise cehennemin vacib olduğunu ifade eder. Vacib olmak, sabit olmak, kesinlik kazanmak, gerekli hale gelmek manasındadır.

Ölü hakkında kötü söz söylenmesi başka hadislerde yasaklandığı halde burada müsaade edilmiş olması, buradaki cenazenin münafıklara ait olmasındandır. Nitekim Allah ve Resûlüne buğzettiği belirtilmiştir. İslâm alimleri, kişi müslümansa, ölümünden sonra, fasık dahi olsa şerle yâdedilmesine fetva vermemiştir. "Belki tevbe ile ölmüştür" denmiştir. Bu cümleden olarak, Yezid ve Haccac gibi herkesin iğbarmı kazanan zalimlerin bile lanetlenmesini uygun bulamamışlardır. 111 ^

* CENAZE İÇİN KIRAAT

^l?- id y) üj :ii yi y — 1496. 6443. 456.

.o , e os o * 6 s 6 > o t , A $ s s '6

^ji\ c

•(*■*&*}

456. (1496) (6443)- Ümmii Şerik el-Ensariyye radıyallahu anhâ: "Resûlullah bize, cenazeye (namaz kıldığımızda) Fatiha-ı Şerifeyi okumamızı emretti" demiştir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Cenaze namazında Fatiha'nm okunması meselesi îılemâ arasında ihtilaflıdır: Hanelilere ve bir kısım alimlere göre cenaze namazında Fatiha okunmaz, bu namaz dört tekbirdir: birinci tekbirden sonra Allah'a senâ, ikinci tekbirden sonra Resûlullah'a salât, üçünctiden sonra dua okunur, dördüncüden sonra selam verilir. Malikîlere göre, cenaze namazında Fatiha okumak mekruhtur. Şâfıîlere göre Fatihayı okumak farzdır, ilk tekbirden sonra okunması efdaldir. Hanbelîlere göre ilk tekbirden sonra okumak farzdır. Bütün bu farklı görüşler delile dayanırlar. 1 ^ 11

* CENAZE NAMAZINDA DUA

id ç\j\ La : Jli ^Lp Vp yt- cölLp y s■>- id y 1 . ^ -Ap Lj~c>—
1501. 6444. 457.

:-LlajjI \.cyy İ ,oöoö^il t) ö k* iy* 4 Oj <■ y .' Oj c 4-^ ® 4 Üp İni A J y^j

. OC*JL oljjj Jjj . ddJdj L i ^~d-Idl jo -lP olk>jî y

457. (1501) (6444)- Hz. Câbir radıyallahu anh demiştir ki: "Ne Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, ne Ebıı Bekir, ne de Ömer radıyallahu anhüma, cenaze namazı hakkında

cevaz verdikleri kadar hiçbir şey hakkında cevaz vermediler. Yani (cenaze namazını) bir vakte bağlamadılar." 1 ^ 1?1

AÇIKLAMA:

Namazların belli vakitleri vardır, o çerçeve dahilinde kılınır. Sadedinde olduğumuz hadis, cenaze namazının gece-gündüz ve hatta mekruh vakitlerde bile kılınacağını ifade eder. Bu mana diğer hadislere muhalefet edeceği için hadisin: "Cenaze namazında belli bir dua okuma tahdidi konulmamıştır" şeklinde anlaşılabileceği de söylenmiştir. Ne var ki hadisten çıkarılacak muhtemel manalardan birini cezmen söylemeye yeterli bir karine yoktur. Hadisin zaafına da dikkat çekilmiştir. 1§1§1

* CENAZE NAMAZI DÖRT TEKBİRLİDİR

y 3 pB ^İ y& 1 3 - 2 b>- Bd -lp 3 ojydJi Uj 4 y 3 Uj-c?— 1502. 6445. 458.

LS U> ^ 3-^ dİ tübip y üL»dP yy cöjl4 3^41 y aüI -Lp y dbdzp y& iyp*}\ y -Lo- y jtj^P

.üjood 3 p 4 ^^! -Bj yi -dip oilod 3 oo-ü 4 l lûp I-VjIjjJI Jş.LkjjI OİP 3^3 jÜÜP 3 p

458. (1502) (6445)- Hz. Osman İbnu Affan radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Osman İbnu Maz'ûn üzerine cenaze namazı kıldırdı. Namazda dört kere tekbir getirdi.

<3ji ^y> -^p ^ :3^ ap ^ 3h 3$^ 1503. 6446. 450.

3^ • 4^*^ .UjjI L^dp . 4 J <ujI [4''*’^ 4dp 4^1 3^'*'*^) I

3j43 .3-*-® 3A^ ^ ^ :3^ .34)^ ıijiıi ^53* <j, 1 jjjJ :3^ ç .s-3 şjup \l 3r? ^

Ji > j, 0 (__ *> s * f t'o^ S* * e- <s S S 6 ' SS

CL^rî x -l’l J ^ ^3_4^ ^ ba 3_44 f jl3 aÜp ^b/? ^

.p-&j\Pj ^yL^sJlj jjj ^4 J 44^P ^ jL<L- 4 jU^ . (JjSsJl *1^ (jj

459. (1503) (6446)- El-Hecerî rahimehullah anlatıyor: "Resûlullah'ın sahabisi olan Abdullah İbnu Ebi Evfa ile birlikte, onun bir kızının cenaze namazını kıldım. Abdullah dört kere tekbir getirdi. Dördüncüden sonra (selam vermeyip) biraz durdu. Ben safların muhtelif yerlerinden cemaatin onu uyarmak üzere "sübhanallah" dediklerini işittim. Sonra selam verdi ve dedi ki: "Siz benim beş kere tekbir getireceğimi mi zannediyordunuz?" Cemaat: "Evet bundan korktuk" dediler. Bunun üzerine: "Hayır bunu yapmayacağım. Ancak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dört kere tekbir getirir, sonra bir müddet durup Allah'ın söylemesini dilediği bir şeyler söyler, sonra da selam verirdi" dedi."

touA 3^ ol y& cAiii -Up ^3 y& ;^x3İ^Ii 3p 3 3^34 Bd .3*341 j-tdJı 3434 Ld-cs — 1506 . 6447 . 460 .

y\ jli j jl^l ya ySj 4j\ e :aUİ -Up y :-üljjJl jJş.L—^ JÜ4 (4^3 ls^ 5 ^ 3y4) ül

<up '44^ t3 cplj^STJl cpj-c>-j ^04—J.l yj jjB- ^clvsJl co-tj- 2 (_^û-.jdl jl | ol ^p cdjj : jL^

^« j 2Lp- cdj4®2l AÂyys c^jIp

460. (1506) (6447)- Kesir İbnu Abdillah'm dedesi, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (cenaze namazında) 5

kere tekbir getirdiğini söylemiştir." 1 ^ 1

Not: Hadisin zaafının şiddetli olduğu belirtilmiştir. 1 ^ 1

* ÇOCUK CENAZESİNE NAMAZ

oip kül ^ 3 l^3 3b :3b sil 3^ ^^4 ^p 3; Bd .jUp 3 Ldud— 1509. 6448. 461.

^ 3Bj -cd- 5) 1 y) 54 3B .-t~p ^ ışy>ajı\ ojLu- 1 5d (»4Juial 3^ 3 İ 2 ? ■(pB-’j

• 3y4^

461 (1509) (6448)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"(Ölen) çocuklarınız için cenaze namazı kılın. Çünkü onlar (cennete girmede sizin öncülerinizdendir."^ 1 * RESÛLULLAH'IN OĞLUNA CENAZE NAMAZI

Uj (jL^xp td .^LaLJi Uj ^lp \ 1 jjs -— İSli. 6449. 462.

d o| 4 6^ ^ ^ ı4^ ç^-^Lap ^p

. ^^4^ cij^' ^43 ^ h*a\\ A]\y>-\ c-JLx*J ^ıp 3İ3 4^ ^4^ ^ıp 4 j J5 1^44®

3^ j 4 j ^>1 ı.l)^LJ»t (JI43 9^- < - 4 ' :^J^4' ^ 4^ ^vi?li 4^2* jjI (jLdJp ^ o^Lu*»| 3 cj

4Uj .4j& (j~J

462. (1511) (6449)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu İbrahim ölünce, Resûlullah cenaze namazı kıldı ve:

"Onun cennette bir süt annesi olacaktır. Eğer yaşasaydı sıddîk bir nebi olacaktı. Eğer yaşamış olsaydı kıbtî dayıları azad olacaktı ve hiçbir kıbtî köleleştirilmeyecekti" buyurdu." 1 ^!

AÇIKLAMA:

Resûlullah'm oğlu İbrahim'in annesi, Mısırlı cariye Mâriye radıyallahu anhâdır. Mısır'ın yerli halkına Kabd denir. Kıbtî buna nisbettir. İbrahim'in annesi Mısırlı olduğu için Mısırlılar (kıbtîler) dayısı addedilmiştir. Resûlullah, İbrahim'in cennette sütannesinin olacağını söylemiştir. Bıı, İbrahim'in Allah nezdindeki şerefini ifade ettiği gibi, çocukların hayatında, iki yıllık süt devresini süt emerek geçirmelerinin ehemmiyetini, gerekliliğini de ifade eder. Müteakip rivayet bu hususu iyice te'yid eder.

Resûlullah, kendisinden sonra, peygamber gelmeyeceğini bildiği halde "İbrahim yaşasaydı peygamber olurdu" demiş olması, onun her halükarda öleceğini bilmesiyle te'vil edilmiştir. Bu ibareden "Peygamberlerin çocukları da peygamber olur" diye bir kaide de çıkarılamaz. Aksi taktirde bütün ademoğullarının peygamber olması gerekirdi. Dahası Hz. Nuh'un bir oğlu mü'min bile olamamıştır.

y& ouj y^ ‘t.ı y^ yj Uj . y\ Uj . jçkp [^jjs — 1512. 6450. 463.

LüJl *cc4 !aü b icı4Uî 4“*^^ a4p AtıI i 4*^ aü yı\ jy^vLİİl b«J :3bi ç^Lp yi 04^41 4-ol

!a 1 I b 4 -Pİ 4 *Cl 4 U AİAl jjş ApbÂ^j b) ' 4 '*'*’^ 44 AİlÎ t 4 *^ AİI 5 bs 3 .ApLb^) ^&^*Z***j t ûLSjl AİIİ l

AliI ! Aİ) b :CldUi AjAİlİ Oa^p .3 IÜ a 4 p AİlÎ ^b^ Aİ) 3 y~vj 4 biLî .o^l - 4 p ıl)^4

il)

■ ‘'■V'J .5

Atıl J-;p j AjI 3 üb® aJİ 4 ^ 1 c4î ^ y* j! Cr 1 - ^bJuüobud :UjIjıjJl 3

.oLaj 1 aJL>-^ ^bj .olpül 3 üÇ?- ^jjl -^b^ 4' ^4 cJ b5 cc5j|4^ f OI ^1 üÇ»p ^

463. (1512) (6450)-Hüseyin İbnu Ali İbnu Ebi Tâlib radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu Kâsım vefat edince Hz. Hatice radıyallahu anhâ: "Ey Allah'ın Resûlıi! Kasım'm sütü taştı. Keşke Allah ona, süt çağını tamamlayacak kadar ömrünü ıızatsaydı" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, bunun üzerine:"0 süt devresini cennette tamamlayacak!" buyurdular. Hz. Hatice:"Ey Allah'ın Resûlii! Şayet bunu bilseydim, çocuğun ölümü, nazarımda hafiflerdi" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Dilersen Allah'a dua edeyim de sana onun sesini işittireyim" dedi. Ancak Hz. Hatice: "Hayır! Ey Allah'ın Resûlü! Allah ve Resûlünii tasdik ediyorum" dedi.” 1 ^

* ŞEHİTLERE CENAZE NAMAZI

•(^r*'lbp yı I y p cibj ^1 yı y& c^y^bp yı bj . j4 yi AÜİ -V*P yı bj-C>— 1513. 6451. 464.

> / Jl / / J! J 1 J! > 0 ^ s S ' * Üp ö< P x x

464. (1513) (6451)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Uhud günü, şehidlerin cenazeleri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yanına getirildiler. Aleyhissalâtu vesselâm onar onar gruplar halinde namazlarını kıldırdı. Her grup değiştikçe, Hamza yerinde sabit kalıyor (böylece her grupla birlikte ona namaz kılınıyordu)." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Hz. Hamza, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm amcalarından biri idi, aynı zamanda süt kardeşiydi. Resûlullah'a ilgi ve yardımı fazla idi. Aleyhissalâtu vesselâm bu sebeple onu çok severdi. Uhud savaşı sırasında Ebu Süfyan'ın hanımı Hind'in teşvikiyle, henüz müşrik olan Vahşî -radıyallahu anhüm ecmain- tarafından öldürülmüştür. Resûlullah, onun feci şekilde öldürüldüğünü görünce, katillerineöfkelenir ve: "Onlara galebe çalınca onlardan yetmiş tanesine de ben müsle yapacağım" der. Ancak, gelen vahiy ikaz eder.

"Ceza verecekseniz uğradığınız muamelenin misliyle ceza verin. Eğer sabrederseniz, elbette bu, sabır sahipleri için daha hayırlıdır. Sabret. Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımıyladır..." (Nahl 126-127). Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm ona hususi ilgi göstermesinde belirtilen yakınlıklardan başka Hamza radıyallahu anh'm cesedine yapılan miislenin de katkısı olduğu rivayetlerden anlaşılmaktadır. Zira müşrikler, Bedir'deki yenilgilerinin hıncıyla bir tanesi hariç, bütün şehitlere müsle yapmışlardı; gözlerini oymuşlar, burun ve kulaklarını kesmişlerdi. Henüz müşrik olan Hind radıyallahu anhâ, Hz. Hamza'nın karnını yarmış, ciğerini çıkarıp, parça parça ağzında çiğneyip atmıştır. Hz. Hamza'nın ölümü Resûlullah'ı ağlatmıştır. Bir rivayette ölümünü işitince hıçkırarak (sesli olarak) ağladığı,

görünce de bayıldığı ifade edilir. Öldüğü zaman 57 yaşındaydı, ellidört ve hatta 59 da denmiştir.

Rivayetler, Hz. Hamza'nın fevkalade cesur ve sadık olduğunu belirtir. Ölmezden önce otuzbir müşrik öldürmüştür. Bir kısım rivayetler Resûlullah'ın onu, Ciiheyne yurdunda Sîfu'l-Bahr'a sevk edilen ordunun başına komutan yaptığını ve ilk sancağı bu sırada bağladığını, böylece Hamza radıyallahu anh'm İslâm'ın ilk bayraktarı olduğunu belirtir.

Hamza radıyallahu anh muhacirlerdendir ve onu Zeyd İbnu Hârise ile kardeşlemiştir. Hz. Enes, Resûlullah'ın her şehit için cenaze namazında dört tekbir okuduğu halde, Hamza'nın namazında yetmiş tekbir okuduğunu belirtir. Sadedinde olduğumuz rivayette de görüldüğü üzere Uhud şehidlerine kılınan her namazda Hz. Hamza'nın cenazesi hazır olmuştur. İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayet, Hz. Hamza'ya Resûlullah'ın kıldığı cenaze namazının sayısının yetmiş ikiye ulaştığı belirtilmiştir.

Hz. Hamza'dan Resûlullah'a senetli olarak şu hadis rivayet edilmiştir: "Şu duaya devam edin: Allahım, senden ism-i azamim ve yüce rızanı şefaatçi kılarak (cennetini) talep ediyorum."

Uhud şehidlerinden bazılarının kabirleri, savaştan kırk yıl kadar sonra bir vesile ile açılınca hepsinin çürümeden taptaze kaldığı görülür. Hatta bu hafriyat sırasında Hz. Hamza radıyallahu anh'm ayağına kazma değer, oradan kan çıkar.

* CENAZE NAMAZI KILINMAYAN VAKİTLER

-Up y 4a cjdjh 4 a 4a * y yı y'Cş}] Ld-U — 1522. 6452.465.

^4 y\ 44^ ^*4dy* kül kıl îaül

465. (1522) (6452)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ölüleriniz üzerine gece ve gündüz (cenaze) namazı kılınız (kılabilirsiniz)" buyurmuştur." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bir kısım âlimlerce, geceleyin cenaze defni, bazı farklı hadisler sebebiyle, caiz görülmemiş ise de asıl olan cevazdır. Bu hadis cevazı ifade etmektedir. 1 ^ 111

t. üllâ at y Uj y öjU-l Ld y Üj . y -OsA ld-U— 1525. 6453. 466.

ı4-^" 4^ydA ^ 4 JyAj Jkİ :<JlS 1 ,y. kdjy 44 44 ‘4^“

yi* s- y öjIl-lj c jIlğaj y <3 :-Xj(yjl 1

466. (1525) (6453)- Vâsile İbnu'l-Eska' radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Her ölü üzerine namaz kılın, her emîrin komutası altında cihad edin." 1 ^ 1

* KABİR ÜZERİNDE NAMAZ

Jjj -Up Lo S* lo.cS — 1529. 6454. 467.

,, 4 o s ' *e. ö t e. f, o}

:JlÎ3 .2AJÂ 'yp-\s <UİP ^ ^ C-oL« ç-IS^U ojyl ol $<tol ^jp c4İcoj ylp y 0>)l -Op ^jp y

o cy-*^- 1 l^Laj . oj\p oljj oi cyoAl : JJljjJl (j . L^-Jp l^U ^Ue- v^ 3^ ^ U iI o-&

,<U3 ç_JLİX^- wU^- y tyyüc

467. (1529) (6454)- Amir İbnu Rebîa radıyallahu anh anlatıyor: "Siyahi bir kadın ölmüştü. Resûlullah'a duyurulmadan defnedildi. Sonra haberdar olunca "Bunu bana niye haber vermediniz?" dedi ve ashabına: "Kadının kabri üzerinde saf tutunuz!" emrederek kadına cenaze namazı kıldırdı."^ 221

^jp coo^j ^yi cjp ^y! 4 ^»ûİp yp yp ^ l 4 ^y bj .«-Lo** yj 1532. 6455. 468.

c4jj^ y«J ujfc» yİ ,y^>- O^Lu»| : JdljjJl (3.yİ^l£ ^!p /%Xb>J <UİP ^

468. (1532) (6455)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir ölü üzerine, gömüldükten sonra namaz kıldı.

yp tojOtUi yi ajjl 34 yi yp tf- bj0^- .yi \Sjjs-— 1533. 6456. 469.

. Uy: y^~ l l ^1*^ 3y w * ı o l LdJ-5 . o (3 d**yy^® . l ys_) $. 1 ^y*»*' co-> lS” - .3b ^ 1 yp ^ ^ ^

o.iUw*>| J :Ju e ljıjJl (3• ılbjUdi ^ cIİlpSj (4İİ> y* y4ilj L44 _/44 cUjo (4^ 2Âsy c^jUc^lj ?U <3y««*jiT l :3^ . y^j t4>*4

469. (1533) (6456)- Ebu Said radıyallahu anh anlatıyor: "Mescidi temizleyen bir siyahi kadın vardı. Bir gece öldü. (Hemen defnedildi). Sabah olunca vefatı Resûlullah'a haber verildi. "Bana niye zamanında duyurmadınız?" deyip kalktı. Ashabıyla (kabristana gitti), kadının kabri üzerinde durup, halk arkasında, tekbir getirip namaz kıldı. Sonra oradan ayrıldı."^51

AÇIKLAMA:

Mevzu üzerine gelen başka rivayetler, bu siyahi kadının Mescid-i Nebevinin temizliğine bakan kayyum olduğunu tasrih eder.

Hadis, kabir üzerinde namaz kılınır mı, kılınmaz mı münakaşasına sebep olmuştur:

* Hanefılere göre: Namazı kılınmadan defnedilen ölünün, henüz çürümediğine kanaat getirilirse kabir üzerinde namaz kılmabilir, aksi takdirde kılınamaz.

* Şâfiîlere göre: Definden önce namazı kılınmamış olanın kabri üzerinde namaz kılınır, Ahmed İbnu Hanbel de böyle hükmeder.

* Malikîlere göre: Namazı kılınmadan defnedilen cenazenin bozulmadığı kanaati varsa, cenaze kabirden çıkarılır, namazı öyle kılınır. Çürüdüğünden korkulursa cesed tamamen çürümedikçe kabir üzerinde namaz kılınır, bu vacibdir. Daha önce namazı kılman kimsenin kabri üzerinde namaz kılmak mekruhtur.

* Bazı alimler: "İlelebet kabir üzerinde namaz kılmabilir, namaz bir duadır ölüye her zaman dua edilebilir" demiştir.* Bazıları da: "Kabir üzerinde hiçbir surette namaz kılınamaz" demiştir. Nehaî bunlardandır. 1 ^!

* NECAŞİ ÜZERİNE NAMAZ

coi^Â^ 13 ^ 4jjiij« ıi3 .«u^- 3 ^ (j? j-^ ıl3~^— 1536. 6457. 470.

XİL>- Ui^g .<u1p- |4*^ 544^ •& ^>>l>t_LİI jJ5*l>-l o| ı3^ (473 < 4^’ ^İ3 4^ 3^45 ^ t 4jjL>- yy.

* ü

.oLûj aJI>-^j c ^s>s-^> o^Ll. 3 iJiljjJI (3*04^

470. (1536) (6457)- Mücemmi' İbnu Câriye el-Ensâri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) buyurdular ki: "Kardeşiniz Necaşi ölmüştür, kalkın üzerine cenaze namazı kılın!" Biz de kalktık, Aleyhissalâtu vesselâmın arkasında iki saf yaptık (namazını kıldık)." 1 ^ 1

;\J| j' '•.ys- ^y\ yi yi tdJJLJ yi jji ^52» ı4 .j) ^ Ujü>— 1538. 6458.471.

.oUJ o-^lcA :JLî(jjlI ^İp y*^ jA-*3 Al y^

471. (1538) (6458)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Necâşî üzerine (gıyabında cenaze) namazı kıldı ve dört kere tekbir aldı."

* CENAZEYE KATILANIN SEVABI

jj y& cemili y ts-y coLLjji y yt- {.yj\üL Jı i yy\ -lp ûj .yy- y a 2 -ap ûj.u— 1541. 6459. 472. üs yxi y~ yij .j»t y» üs yi y*° y» iİİaj yi ai yi? a jû :jıi y y yi ty-yy

64 £ *p ^ ö p 0 / ^jı o ^ ^

İ3 jJfcj Coliî>j 1 ^ ^-L>^ y ;jlîljjjJi jJş.lAa -U4 y° 1 ^^ı Jrijdd! 6 Ah y^ cAÂ^J ■ 0'

472. (1541) (6459)- Ubey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir cenaze üzerine namaz kılarsa ona bir kıratlık sevab vardır, kim de defnedilinceye kadar cenazeye iştirak ederse ona iki kıratlık sevab vardır. Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Ziil-celâl'e yemin olsun. Kırat, şu gördüğünüz Uhud dağından daha büyüktür." 1 ^

AÇIKLAMA:

Cenaze teşyii ve cenaze namazına iştirak, dinimizin teşvik ettiği hususlardandır. Hele bu, komşunun cenazesi ise, hadislerde komşunun komşuya haklarından biri olarak ifade edilmiştir. Cenaze namazının farz-ı kifâye olduğu düşünülecek olursa, bazı durumlarda bu, sadece faziletli bir amel değil, müsliiman olmanın gereği bir farizadır. Bu mühim vazifeye dinimiz teşvik sadedinde büyük sevap

vaadetmektedir: Cenazeye iştirak Uhud dağından daha büyük bir kıratlık sevap. Sadedinde olduğumuz hadis, defin işi bitinceye kadar iştirakini devam ettirene iki kıratlık sevap vaadetmektedir. Böylece, alimlerin açıkladığı üzere, namaz ve defin işini tamamlayıncaya kadar iştirak edene üç kıratlık sevap vaadedilmiş olmaktadır.

Şunu da belirtelim ki, kırat maddi bir birim olarak dirhemin onikide birine tekabül eden bir ağırlık ölçüsüdür. Hz. Peygamber, kıratın bu maddî ehemmiyetsizliğine takılıp kalınmaması için, buna tekabül eden mânevî büyüklüğü zikretmiş, Uhud dağı azametinde olduğunu belirtmeye ehemmiyet vermiştir. 1 ^ 21

* CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKMAK

j,ı y& ı. jjis- y& ujAA-* 1 y üj :U y ca-a * 1 u) y y) io-u— 1543. 6460. 473.

j-A ^ A lij o* ‘^-4“

* ? s 0 Si t 's S S Üs

.oLSj :jjIjjJi 3-44 (4-^3 4^^

473. (1543) (6460)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yanından bir cenaze geçirilmişti, derhal ayağa kalktı ve: "Ayağa kalkın, zira ölümde korku ve dehşet vardır" buyurdu." 1 ^ 21

AÇIKLAMA:

Dinimiz, müslim veya kâfir kime ait olursa olsun, cenaze görülünce ayağa kalkmayı teşri etmiştir. Bu hadis, izhar edilen tazimin cenazenin hürmeti sebebiyle değil, ölüm hadisesinin dehşetine tazim için olduğunu belirtmektedir. Yani ebediyete olan yolculuk hadisesi, kimin başına gelmiş

olursa olsun, müslLiman kişi bundan ibret almalı, düşünüp tefekkürde bulunmalıdır. Ayağa kalkmak, bu haletin ifadesidir. Geçen cenazeden umursamayıp oturan, eski haline devam eden bu ibreti yaşayamaz.^ 21

y dili ulp 54 y. 5*4 tâ . y tâ :ü . t?- y-apj c j44 y tâjj >— 1545. 6461. 474.

, j , f , i > , _ - , , (* _ 4 4 , ,

co^Ld>- l B) aÖp adl ad 5OlV :5lü tl-4îl o.sLp ^jp coUj>- ^jp ca^ol ^P ca^« 1 ^1 o^Lv>- yi OL^Â-:5li) aüp İDİ ad 5y-4) 3-44® b ^ 2 j lpSİa :5lbj 44“ 4 y^y-^ .-t>4Jl <s^~ 1

. 5 ^® 3l

474. (1545) (6461)- Ubade İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir cenazeyi teşyi edince, cenaze lahde (mezardaki hususi oyuğa) konuncaya kadar oturmazdı. (Bir defasında), bir yahudi âlimi gelerek: "Ey Muhammedi (Bu sünnetin çok güzel.) Biz de böyle yapıyoruz!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hemen oturarak, cemaate emretti:

"(Oturun ve) yahudilere muhalefet edin!" 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Dinimizde asıl olan, cenaze lahde konuncaya kadar oturmamaktır. Hadisle ilgili açıklama daha önce geçti.

* CENAZENİN KABRE SOKULMASI

-Uİp y u4p- .^1 p y l (J-cl* Lo .^Iİ 2 ikl y yy^ -Lp ü) .^J-li)il y 0443 -lp Lu-G— 1551. 6462. 475.

3-ç-b 4 P yjJ 4^^)4p aDİ ^Lp aD (J y*j j ^jP cA^ol ^jp cü-S-azAI y ^jP <jb y aDİ

. Ajbw5 ^İP aDİ -t~P y -DİP- ^ ^Lp y 5-tD* <3 l-üljıjll

475. (1551) (6462)- Ebu Râfi' radıyallahu anh anlatıyor: "(Vefat etmiş bulunan Sa'd radıyallahu anh'm cesedi kabre indirileceği zaman) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Sa'd'ın cesedini tabutun üzerinden usulca çekti, (kabre yerleştirip defnettikten sonra) kabrin üzerine su çiledi." 1 ^ 1

p ad 5y—01 4 (3 1 ^jp a4îp ^jP yi j^*p ^ p Lo yi O^jIp Lo-e?— 1552. 6463.476.

.-OsG 1 AjbcvPj AÜap o®Id~4 3 :PjIjjJ| 0.0 O 1 clyübvl caİ^aİI 54 3“ -4*4 i44) a4p aDİ

476. (1552) (6463)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (kabre indirilip defnedileceği zaman) kıble istikametinden tutularak karşılandı ve tabutun üzerinden yavaşça çekilip çıkarıldı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Daha önce de izah edildiği üzere, tabut üzerinde getirilen cenaze, kabrin ayak tarafına, kabrin hizasına konur, sonra tabutun üzerinden alınarak, önce baş kısmı sonra da ayak tarafı kabre dahil edilir. Duruma göre, önce ayak tarafından kabre alındığı da olur. Sonra kabrin kıble cihetindeki lahid denen hususi oyuğa konur. Cenaze ile kabrin arası, tahtalarla veya hususi örgü ile hücre teşkil edecek şekilde ayrıldıktan sonra toprak doldurulur. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın defnedilme şekli ile ilgili farklı yorumları burada kaydetmeyi gerekli görmüyoruz.

:5ü y P- 3 V- 5jp ^ 4^ .^bl^Ji 4 a y 54?- 4b .j4p y Lb-G—
1553. 6464.477.

t -t>4i 1 3 l i, * -/j o l5L® . oj LA 5 $ y ^

. jyü]\ a. al.Îp y*j öl lg.-tJl ^a L*y>-I !^%_g)Jl -V>4Jl ^1.p

aÜp Alil t ^J—^ ,J.

» . ' _,

Aj^«o ^3 —U >-1 Laİj aU vj aÎa t ,jp ^ aü l Jk—y-v aİ) l ■ 5
Ls

ör? ax*p" A^-il lj-ös- ^jl d :i-is .t_jO>; diiA l 4 JJ 3 -dÜAj
‘U4>4- ör^ l ı-İLS- !^4dl

id?- o^Luö <JŞ i-Vjljjjil <u 1 p a^l aİ 1 (J y*j y* AXau^ <_4 .
(JjaÜl ls^* j-^bü li) -u^ ^Obl^j aiLî a' ^İÇ-J

) »; A^jr"

A*-Â2j ^1P J}jİXa -Up

. AjAJC

477. (1553) (6464)- Said İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah
anlatıyor: "Ben, İbnu Ömer radıyallahu anhümâ ile birlikte
bir cenazede beraber bulundum. Cenazeyi lahde koyunca:
"Bismillahi ve fî sebîlillahi, ve ala Milleti Resûlillahi" dedi.
Sonra lahidin önüne kerpiç dizilmeye başlanınca:
"Allahiimme ecirhâ mineş şeytani ve min azabi'l-kabri,
Allahümme câfı'1-arda an cenbeyha ve sa'id ruhaha ve
lakkıhâ minke rıdvânen, (Ey Allahım bu cenazeyi şeytanın
şerrinden ve kabir azabından koru. Ey Allahım! Yeri onun
yanlarından uzak tut! Ruhunu yükselt, onu katından rızaya
erdir!" dedi. Ben: "Ey İbnu Ömer! Bu duayı Resîılullah

aleyhissalâtu vesselâm'dan mı işittin, kendi fikrinle mi söylüyorsun?" dedim. "Bunu ben kendimden söylesem, ben söz söylemeye muktedirim demektir. Hayır! Ben onu Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittim" cevabını verdi." 12 ^ 1

* LAHİD MÜST EH ABDIR

aSi! JÛP y jtyr yf- 101 İVj yC- t jllaâjl y) yf - tdJjjİ 14 ^y> y ^pIH l Û3j~- 1555. 6465. 478.

■£ X s s * $ ' } ^ £ ' £ * ' s ' s

4j^!j ujllg aJl 3 -^clD ;ıLc*>J 4 ^Lp ^ u_4*3 <Jl^ itJls

.oj\Pj 3 (J>) Cf- %> £j*3 ^ 3 3ljj jjj jl3£p

478. (1555) (6465)- Cerir İbnu Abdillah el-Beceli radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Lahd (usulüyle defin) bize aittir. Şakk (usulüyle defin) başkalarına aittir."^ 1

*ŞAKK

cf- l/' .^Ji^ 2 İ 3 ±Sji3 13 .^»üliı 3 ili .üö^ 3 13-^— 1557. 6466. 479.

.*.^ J j oiLJj lüj J :IjJLİj 3 >-Tj (4^3 a^İp- 33^ icJl^

4 jîJj cc 4 ^l$ ^ 3 : -tjijjJi 3-çt-3* , 3 . 0 US 3 34 "

li .olaj I (Jl^ .4 »w« 4 w\j <U>j£ cOoA> 31 j

479. (1557) (6466)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm öldüğü zaman Medine'de bir adam vardı. Lahid kazardı, bir başkası da Şakk

kazardı. Ashab: "Rabbimizden hayırlısına dileyerek ikisine de haber gönderelim, hangisi sonra gelirse onu terk eder (önce gelenin usulünce Resûlullah'ı defneder)iz" dediler, ikisine de haber saldılar. Lahid kazan önce geldi. Bunun üzerine ashab, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için lahid kazdılar (ve onun usulünce defnettiler). 1 ^ 21

(j) y>) 04*7^ Üj .tyydL Jl 44^ yi AsA Cj .-A) yj öJO y aOv y */*■£' Uj-CS— 1558. 6467.480. .odi 3 IjAİSd fVİOj aü! 4 u y*'j oLa LU :cdli tAOolp y^ ca5İAa Lo

-ö-ü ^3LSoJl aOS^.C-a o j O- aA^ - Atıl ^ 4 ^ a^ sJy-Aj -Cip 'ı (JLü ..^ îlj-^l

* < 55 X & j si & ' 6 . s'S' S'*,

.o 13 kiı>-jj 0 . 3 iü>a 3* 34^3 3 ? 3 ^^ ^ •(4-^*’3 ^ ^>33 cJjkı $.ı>ci .ix^"

480. (1558) (6467)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiği zaman, (ashab, Aleyhissalâtu vesselâm'ın lahd veya şakk usulünden hangisiyle defnedileceği hususunda) ihtilaf ettiler. Hatta bu hususta (aralarında) konuştular, sesleri yükseldi. Bunun üzerine Hz. Ömer radıyallahu anh: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında ne sağ iken ne de ölmüş ikenbağırmaym! -veya buna benzer bir söz- söyledi. Sözlerine devamla: "Şakk usûlüyle kazan kimseye de, lahid usulüyle kazan kimseye de adam gönderin" dedi

Bunun üzerine lahid yapan erken geldi. Aleyhissalâtu vesselam için bir lahid kazdı Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm oraya defnedildi." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Lahid usulü şöyledir: Kabir kazıldıktan sonra kıble cihetinde, ölünün sığacağı kadar hususi bir oyuk açılarak cesed buraya, ölünün yüzü kıbleye gelecek şekilde başı, batı istikametinde olarak sağ yanı üzerine yerleştirilir ve arkası kerpiçle örülür veya tahta ile kapatılır, geri taraf toprakla doldurulur. Cesedin konduğu hücreyi toprak dolmaması için araya ot vs. konur.

Şakk usulünde ise, genişçe kazılan mezarın kıble tarafına 30-40 cm yüksekliğin de ince bir duvar örülür. Cesedin konabileceği bir aralık bırakılarak ikinci bir duvar daha örülür. Cesed bu iki duvar arasına yine yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilir. İki duvardan teşekkül eden hücrenin üzeri, cenaze konduktan sonra tahta kerpiç gibi şeylerle örtülür, hücreye toprak dolmaması için araya ot vs. konduktan sonra mezarın geri kalan kısmı toprakla doldurulur. Şakk usulünde de ceset hücreye başı batı istikametinde, yüzü kıbleye dönük olarak sağ yanı üzerine konur.

Lahid ve şakk her iki usulde de, cesedin aynı tarzda konması esastır. İki usul de caizdir, ancak lahidin efdal olduğu anlaşılmaktadır. Zira Aleyhissalâtu vesselâm bu usulle defnedilmiştir. Ancak, çok kumlu ve gevşek yerlerde lahid elde etmek zorluk arz edebilir, bu durumda şakk usulüyle defin yapılır. 1 ^ 1

* KABRİN KAZITMASI

c-cotL j,ı ^ .o-cLp ^44 uf -4 id .‘CLci 44 jji idud— 1559. 6468. 481.

\j :c-J-iLî t ulp illi 4 -L ^-4 .Aj 1 -*' Lü 4 -L 4 * 4 ^' * 4 ! -ü 11 * t ^-4 ı

.‘U Atıl (44ı 1 : 4—*ul^ 1 .-jj !au

.‘Uİp c-ojd- -üü İ4ii (JjAj \j tJlLî ^ *4 itjl^i ‘d^îd- yL»-) cJl*
.4443 CLA dlA4jl

. 44*3 d ILA ülA<ül .^JAl cJlLî

4 cdo-tAl 44^ ’Ja L^d*^ 4 d -cLo-O -1 lLa •“^34 t 3

‘AÜ ■ ,_Çîj

481. (1559) (6468)- el-Edra'u's-Siilemi radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gece Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı korumak üzere nöbet tuttum. Derken yüksek sesle Kur'ân okuyan bir adam peydah oldu. Az sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dışarı çıktı. "Ey Allah'ın Resîılii dedim, bu adam riyâkârdır."

Ravî Edra' devamla der ki: "Bu adam bir müddet sonra Medine de öldü. (Defin için hazırlık yapıldı ve) tekfin işlemi bitirildi. Ashab tabutunu taşıdı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ona rıfkla muamele edin, Allah ona rıfkla muamele etti. Zira o, Allah ve Resûlünii severdi" buyurdular. Resûlullah onun kabrini kazdırdı ve "Kabrini geniş tutun, Allah ona geniş davrandı" buyurdular.

Ashabından biri: "Ey Allah'ın Resîılii! Siz buna üzüldünüz" demişti, Aleyhissalâtu vesselâm: "Doğru üzüldüm! Çünkü o, Allah ve Resûltinü seviyordu" buyurdular." 1 ® 1131

* KABİR TAŞI

3 c/- ^ ^y^ y*- ^4-^- ^ £y. — 15(51.6469.4S2.

^ .oy>zSs2j ys jyJ <Uİ£* (J y*J 0^ l/'

. .ijlS y>\ oljj

482. (1561) (6469)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Osman İbnu Maz'ûn'un kabrini bir taşla işaretledi." 1 ® 311

* KABİR ÜZERİNE BİNA YASAĞI

3 ^ ^jji (jp cöUp 3 ^jp&>- iIj 3 ? 4^1 j^p Ujj^-— 1563. 6470.4S3.

^Lwj l «Jj 3 l-La ^c jJ£- a*j ^SU-l 3 ^ jaİİl ol ^3-03 4^ 3^*35

a-a*j j.^jp c_jl14-i oJj>~i ^j*z> y&j ^1p 0 j^x^sj 3i jîjjüı ^uU-v3.ı <u>j! ıjis .<uip 3** jt ^

<L ^J| ^*io ij töi^ 4 jIj '.Oj*&£- j ^ftjJl

483. (1563) (6470)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, kabrin üzerine herhangi bir şey yazılmasını yasakladı." 1 ^ 1

y& j)^r y 4 iji y) y^~^ -Cp Uj . Ld aül .Lp -cL^- D ^ U-L^- Ldud— 1564. 6471. 484.

-* -* ' o s s 6 ' ü -j £ ■£ 't s ,*

t4İl>^) lOjljjJl (3-J>Oİ L5^ (J$4 Oİ L5^ (4-^3 3: Oİ (J; 3^ CJ

.oIİj

484. (1564) (6471)- Ebıı Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, kabir üzerine bina yapılmasını yasakladı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Kabirle ilgili bahiste de açıkladığımız üzere kabirlerin yerden yükseltilmesi, üzerinde bina yapılması bir kısım hadislerde yasaklanmıştır. Buna rağmen kabirlerin belirlenmesi için taş

koymak gibi bazı tedbirlere yer verilmesi de hadislerde gelmiştir. Alimler umumiyetle, kabir üzerine ölünün adını, ölüm tarihini yazmanın da caiz olmadığını söylemiştir. Hanefi alimleri, kabrin tanınması için, üzerine medfunun isminin ve hatta uygun bazı şeylerin yazılmasını tecviz etmişlerdir. Tecviz edenler, az yukarıda, Osman İbnu Maz'un'la ilgili rivayete dayanırlar, nehiyle ilgili rivayeti "ihtiyaç olma hali"yle tevil ederler. 1 ^ 1

* KABİR ÜZERİNDE YÜRÜNMEZ

jdM y\ yi* t—<jd y) 4>jj y£* -cJL^ y> ^p ıll .syP v ^p^İ y — 1567. 6472.485.

^1*_j i , p P ' 1 Çş ^' ^ ^ 5İ3 :3lS t ^^Lp *uîp ^jP ^tp >XijA

j o-sLuû :JLÎljjJl jjpJl -ladvjI ^İP d' y* C^~\ ji

J 2 y» ^S' ^Luv 1 (Jlpj y}* pL>- tujj yı\ ^jPİp^I y>

485. (1567) (6472)- Ukbe İbnu Amir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir ateş koru veya bir kılıç üzerinde yürümek veya ayakkabımı ayağımla dikmek, bana bir müslümanın kabri üzerinde yürümekten daha sevimlidir. Ha kabirler arasında abdestimi bozmuşum, ha çarşı ortasında. (Nazarımda ikisi de birdir)." 1 ^ 1

* KABİR ZİYARETİ

yj\ cıpp - ,^ıl4 b! ootp** .(Jm yı ^ılz^o Lu Uj ı y l ğjs — 1570. 6473.486.

, c -* *° S t ' t ' ö'e. , , s ' 't

j .olÜj 3^4) *< 3 . Ojijj (3 /3" w *'3 ^ 4 ^’ ^ ^<uioip 13

's ** c c O •

jjÎj

486. (1570) (6473)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kabir ziyaretine ruhsat tanıdı." 1 ^ 1

^ 3^ Ojjt £^j4" y, ^>4^ <-^3 ^ı ili . ^İp ^ 3^ u^y 1571. 6474.4S7.

^stÂjj cUjw\Ji (3 -44 4^4 '^jjjJ^ tj_4^ 3^4 lİ4 - c*~57< :3^ ^-4j <u!p ^lv? 4^ 3^43 4 \5«j*x*j* ^ı

iCE j jlo- .^4? :^*b- cj?i 3^ j .-û>*^ (j?i 3^ t*yU> cf. ^y-3 •c_t mS ^ o ^4 (j iujijjjJl (J.»o^>**

.oUiİl

487. (1571) (6474)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben size kabir ziyaretini yasaklamıştım, şimdi onları ziyaret edin. Çünkü bu, dünya bağını kırar, ahireti hatırlatır." 1 ^ 1

34" l£4/^ 4^*^*' cj\ 444i y- *44 ^ Csj^ 4^ ^ 3^ 4L^- 1573. 6475. 4SS.

***4^5 "*3 ûis** j 3^4^ 415*"(jJ *4^ 3j43 ^ :3^^ 4i *3^ û^**

jyîj Ojj^

!^%-L^j aHp a^ 1 ^lA 3 ^ cJjA) (jLâj ?4Jyh ^yjli !^ tjjAj L : (jLâj .Aİ4 .AiŞ-j AÂ15İ9 (Jli jLÜl <3 :JVî

ÛALa Jü .jldL oJAAâ

Ao-bU IÛp ^LcA ;JjIjjJl jJş.jUİL) aj^AŞ |

Ojy

U . LiJ aAp a^ 1 ls^ ? ^ (JjAj ^ğAlS^ *Xaİ : (Jii 3 .-u<j tS } j ^ 1

488. (1573) (6475)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir bedevi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, babam sıla-i rahim yapardı... daha neler neler yapardı. O şimdi nerede?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Cehennemde" diye cevap verdi. Bedevi bu cevaba öfkelenmiş gibiydi, sormaya devam ederek: "Pekâlâ babanız nerede?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen nerede bir müşrik kabrine uğrarsan onu cehennemle müjdele!" buyurdular. Bilâhare bu bedevî müslüman oldu ve dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana cidden yorucu bir vazife yükledi, uğradığım her kâfir kabrine mutlaka ateşi müjdeledim." 1 ®^ NOT: Resîılullah'm ebeveyninin durumları daha önce açıklandı. 16621

* KABİR ZİYARETİ VE KADIN

3 7 ^ .-Voc. alp Ld jh id-iA j ^ uf :u .jdA jjij caAa <jl y y^ üdud— 1574. 6476.489.

cL?L. ^ ı ap y- au! eöi.j.,. ^ i-7 a -/o A o Lj .^o^a*,xİ! LoUj>

: JS IjjJl oljljj f4^3 ^4^" ls^ 5 A (Jy4) :4<i ^Ap caİj üLÜA- -tA

. O Lâf aJ L l ^cp^/5 c-j Lj

489. (1574) (6476)- Hassân İbnu Sâbit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kabirleri ziyaret eden kadınlara lânet etti." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Ulemâ umumiyetle kadınların kabir ziyaretini hoş karşılamamış, mekruh addetmiştir. Ancak Hanefi ıılemâ çoğunluk itibariyle kadınların kabir ziyaretine caiz demişlerdir. Mâlikilerden bir kavi ve Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayeti de bu merkezdedir. Bunlar yasaklayıcı rivayetlerin, ruhsatın verilmesinden önceki devre ait olduğunu ileri sürerler. Ayrıca yasağın, tesettüre, ziyaret âdâbma uymayan kadınlarla ilgili olduğunu söylerler.

* KADINLAR CENAZEYİ TEŞYİ ETMEZ

^yp o. 1 Ap ^çpıpA p ^j 2 jfA w i Lj >a!l*“ ^y. uf ^ u îİjs — 1578. 6477.490.

4^ : 4 U . oj üA l A : A Lâj . âl a Lî ^ 1 ^ sİ y^j y~ * 5 Lî 1 ^1 p a p a4-4~ 1 l

3 (3.oi^4-u jlp coijjjU 3 *^^ • . : 3 i 3 ^44 34^ 53^ ^ -3^ • *3^ 34 • -3^ ?344^

l 3li j .jj-g^tJ^lj 3 •^*^ > ’ 4^ 3^ -^-İi colüiül j oLj>- 3?l o^S3j ı^j^3 ‘d&j ü]j ^j-«-£- y^ 0^ j4^ o^b^l

:3li j olüjÜI j oto- /^jl o^S3 .^L/? :^*L>- ,4 (3 3l^ c0^ aj ^s-\j^V^ .cpİÂS*" :^Lij I (3 ^44^"l 3l^ J ci^jyc*

.olûJ 4Jl>-^ 3*Vj

490. (1578) (6477)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (dışarı) çıkmıştı. Oturan bir grup kadın gördü. Onlara: "Ne sebeple oturuyorsunuz?" diye sordu. "Bir cenaze bekliyoruz" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Siz mi yıkayacaksınız?" buyurdular. Onlar: "Hayır!" dediler. "Siz mi taşıyacaksınız?" buyurdular. Kadınlar yine: "Hayır!" dediler. "Kabre indirenlerle siz mi cenazeyi indireceksiniz?" dedi. Kadınlar yine: "Hayır!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse günah işlemiş olarak ve sevapsız olarak geri dönün!" emrettiler." 1 ^ 1

* YAS YASAĞI

y 4p ıç'A -4!' :4 Ap y. ^^43 üj . yy* <j,! y 44 y) UjJj?— 1579. 6478. 491.

,*u5 yj&y Atı! -lp ^ Ajy o^Lu.] <3 :-ülyyil :4ü ■ *—*ö LİIvwa*j oy :^l~-y aüp aüI ^jp ca^LC

491. (1579) (6478)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (Mümtehine suresinin 12. Ayetinde geçen "... Ma'rııf (güzel) olan hiçbir hususta sana asi olmamaları [üzerine sana biatta bulunacakları zaman sen de onlarla biatta bulun...]" ibaresini "nevh" (yani ölü üzerine bağıra çağıra ağlamak) olarak açıkladı."

c4a^- :4ü c4l 4~ üi . jiço yi aüI -lp Lo .^lİp 4 ^j«pLp"[id jLLp y Uj-v?— 1580. 6479.492.

1 \ yyr y) 4 Uüy ^ jty^~ 3 :.ülyyil 3 -^y -4 ^jp 3 * [4 ~*y a 4 p a^! aü 4 j 4 l 0 ' ax 4 ^>- 3 4 -ü Ajylki

yjl 4 ü y . t_A* 3 W 5 ^JJİ 4 ü y :^*ü- yj! AÜ 4 ü y yj&y CjlçO Aİ)1 -Lp y .Ajijy y A^-y >4

,oLû 4 l 3 üL^- aaj (^-Cp yjsy :Jâil 4 l yp

492. (1580) (6479)- Cerîr Mevla Muâviye anlatıyor: "Hz. Muâviye radıyallahu anh Humus’ta halka hutbe verdi ve hutbesinde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yas tutmayı (=nevh) yasakladığını da hatırlattı." 1 ^ 1

c.^b^- :3ii 3»3^ ı^ .ji-^o ili ^ ı3 .ji^p 1^-^— 1581. 6480. 403.

ji jjİ 314 >J c3 ^ alİp a&l 4^ 3>^j <3

J* y) 4ü y 3li J •L^y^lr’ ^ Cjlyp 4^1 J-aP j ,a£ ^ J

.oLüll 3 ol^- .4İJ (_y~up :Jâ3l4-l

493. (1581) (6480)- Ebu Mâlik el-Eş’arî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yas tutmak cahiliye işlerinden biridir. Yas tutan kadın, tevbe etmeden ölürse, Allah Teâla hazretleri, ona katrandan bir elbise, cehennem alevinden de bir gömlek biçer.

c<Ca^p 3 ^ 3 ^ tf- 4^!3 tf- ^ 13 . 3 ^ 3^ ^4^- 1582. 6481. 404.

0 ^ 3“7^ ı «—-4o 4 ^xjLüi otd ^ 3_^*4) 3ii i<3li ^yi

4pi 3li cAjûij j*s- o^Lu>»| 3 3 • ji3ı 3 ^ ^3*^ ı^4^ 1^4^ ^ 14^1 1 - 4 ^

!(__^)L>cJl 3^ j -L^y^ 4 ^1 3^ j .ou*-vi? \

!^Jl*Jl <3 jl-ÜI 3^ J .4*3 ^.-bLİl (J“i^ ı^5^ i °/^2 cCoA^-l £-s^2j !l) 1*>- ^jJİ 3^ j .çtİlüJlj

494. (1582) (6481)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yas tutma cahiliye işlerinden biridir. Zira yas tutan kadın, ölmezden önce tevbe etmezse, Kıyamet günü, üzerinde katrandan bir gömlek ve onun üstünde de cehennem aleminden bir gömlek giydirilmiş olarak diriltilir." 1 ^ 1

3^43 3^ • 34 <4 34 ^ •<—^44 y> -C^*ı \1jjs-— 1583.6482.495.

l 3^ .jLlo :J^j cüüij ^,^S\ obüLil y} o^Lu^â <3 :AjljjJl <3 .4J)5 ^^■*- 4 ol (4-^j aüp 4^

.4j jLyb» yj J .Okx-0? <'îA> (j 3^ J J-t>- j\ S"Ll* 4 C^oU*-! <up

495. (1583) (6482)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, beraberinde yüksek sesle ağlayan bir kadın bulunan cenazeyi takip etmeyi yasakladı." 1 ^ 1

* DÖVÜNEREK ÜST-BAŞ YIRTARAK MATEM YASAĞI

jL^- yj ILjjj yj 344 ~lp 34” y>\ Uj :Ü 3 »b<L^ 3 4 ^jL>c_Ul 3^ -b<L^ IİjO^— 1585. 6483. 496.

z.

(2 0 *■ £ tf ' ^0 s t i'e s î 'e , y

J.jjIiiIj 33^P <upIÜJIj AİLiJIj 4 l 4 -PPP 3 3 *^ 3^43 a*!^ 3-P 5 a\j 3j43 ûI 34 3_^ c 8~ 4 34

^İbj .OUİI^JI (3 <0>-L*w«j aWİ J-4 ^ OJİ^- AİİJj 44 ^>-La .jj! 4 jjI>- O :OjIjjJI

.^4 — 4 ooIJL I 34^)

496. (1585) (6483)- Ebıı Ümame radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yüzünü cırmalayıp yolan kadına, cebini, yakasını yırtan kadına, mahvoldum, helak oldum diyerek dövünen kadına lanet etti." B2U

* OLU ÜZERİNE ağlamak

tiLjj yy çü^ı ^y yy^~ yy j5i ^y v iIi — 15S9. 64S4. 497.

Lâj^ Lû :JLİ5 ûj ı :ddU

o y) Ja^LoL. (JOj iLûıdI *y* v 3 ^ (Jy*j (Jü aüI ^İğ^ ^3^“' c^jI -y^

1 L)Iy c^^Lğ- JjL^> t3■ ^İÛj LI^ Lî ^L2 j 1 ^ dLİP L^>-jJ (Jj (J ^L y>

. I j~j 1 cğo^=- ^ tijIS jjÎj ı_SjL>tJI oljj ■y~~ s *‘

497. (1589) (6484)- Esma Bintu Yezid radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlu İbrahim öldüğü zaman Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ağladı. Ona taziyede bulunan kimse -ki bu, ya Ebu Bekr ya da Ömer radıyallahu anhüma idi- "(Ey Allah'ın Resîılü!) Allah'ın hakkını tazim etmeye en çok hak sahibi olan kimse sen (değil mi)sin!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah: "Göz ağlar, kalp üzülür. Biz Rabbimizin razı olmayacağı söz söylemeyiz" (dedi. Sözünü, İbrahim'e hitaben şöyle tamamladı:) "Eğer ölüm doğru bir vaad ve herkese şamil umumî bir haber

olmasaydı ve arkada kalan, önden gidene hiç kavuşmayacak olsaydı ey İbrahim, biz şu anda duyduğumuzdan çok daha büyük bir üzüntü çekecektik. Biz gerçekten senin için çok hüzünlüyüz." 1 ^ 1

4İ1İ yy j jJL^- lyh yL-f- ^y_ 4İ1İ yy Lj .Lğjıydl -UL £- Lo y. -LL^ [yJJ >— 1590. 6485. 498.

■ diAjj :cJl^ j Ljj Atıl (jjj caü :c4Laj :lk »Ll

yy ^y ‘tol ^y c

<y

a^l *-L»p yy.^^y .J b®

.ı^JLtJi^jp y&J (J^oJLİ l

c^UjcJÜ ol^sJl ^jA ^^JiJ j| 4 ^Lp kwl ^J-j? ^ 3(J^- 5 .obj^-lj

498. (1590) (6485)- Hamna Bintu Cahş radıyallahu anhâ'dan anlatıldığına göre: "Kendisine: "Kardeşin öldürüldü" denmişti, "Allah ona rahmet etsin, innâ lillah ve innâ ileyhi râci'ıın (Allah'tan geldik, Allah'a dönücüleriz)" dedi. Arkadan "Kocan öldürüldü" dendi, bu sefer "Vah kaderim!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselam: "Kadının kocasına karşı öyle bir sevgisi vardır ki, bu, bir başka şeyi için olmaz" buyurdular." 1 ^ 31

ü! 4 a Aj ^ A«Ldl ljUjl .aul -Lp üd Jl 4 h djıJl-* U-id— 1591 . 6486 . 499 .

■ ^%-i—yj aJp aU 1 aü 4y—*^) 4 bu . .e>-1 üA 4 î l -U.P' ç y aJp aU 1 ğ-v^ aU 4^—*^

c^rdJLuL 5 4Aj4* d^- 0 -^ A :4 1 ^- 2 -jj) aJp kul ^La 5 aU 4y-4) 4a.oy?- 1 çLUo aJ y~\y

0.5İJ^*ı

U ^54 t o%iI C^o-VkI jl JdIjjJI !ç_£.-Lu*JI JIS.fjdl Axj ^İP Oj

499. (1591) (6486)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, Uhud'da şehit olanlar için ağlaşan Abdiileşhel kadınlarının yanından geçmişti. "Hamza'nm ağlayanları yok!" diye üzüntüsünü ifade etti. Bunun üzerine, Ensâr kadınları toplanarak gelip Hamza için ağladılar. Bir müddet sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm uyandı ve: "Yazık şu kadınlara! Hâlâ evlerine dönmemişler! Söyleyin onlara, evlerine dönsünler! Bugünden sonra da ölen üzerine ağlamasınlar!" buyurdu." 1 ^ 1

kuI ^4-4 au 4 4 ^ -öj' c 3 .' cy^ o* cü4y>4sı 4 a dVÂ --* 1 üj .jLLt- 4 h Ld-cs— 1592. 6487. 500.

jA aâjw5 Cİ-A- uua® aö cdA*-®ı 45 :-ut ijjJi 45 ■ ^401

500. (1592) (6487)- İbnu Ebî Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mersiyeler (ölünün iyi hallerini söyleyerek ağlamak) okumaktan men etti."^^ 1

* ÖLÜ YAS SEBEBİYLE AZAB GÖRÜR MÜ?

<^ı ca***»! bd .££^jjI^.aJi t^y. -t^p bd \Sjj ^— 1594. (54SS. 501.

^uIp - kwl £g3l jl • 4-u I /jp I t^y^y*

c-JI C-JI :3^3j £-x*ju . !4a y^~y •-^oj-^lj . olj^blj .olI^l51^ .ol-W2P-lj ıljJll li| t^^b-l £^4 :3^

-'5i , ‘io 1 * ,, * * * % * f 0 * <) t ' s , '

^p y* bl jl (jJj^t^~i ! : Jll jjy ^jj^y yy 3 ^y "3 y ji -^l jl^e-^- * 1

45^(_4“A“ 4^ ls^ 4^ 4y 3^ ls^ 4 j '^" 4 dİ cd/-® .j«44j aİ 4 kul ^44 au

501. (1594) (6488)- Ebu Musa el-Eş'arî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki: "Ölüye, dirinin ağlaması sebebiyle azab edilir. Diriler: "Ey koruyucu! Ey giydirici! Ey yardımcı! Ey sığınak!" gibi (hitaplarla ölüye seslendikçe) ölü kıskıvrak tutulup çekilir ve: "Sen böyle misin? Sen böyle misin?" denilir."

Râvi Esîd der ki: "(Ben, bunu işitince) "Sübhanallah! Allah Teâla hazretler "Birinin günahı bir başkasına yüklenmez" buyurmadı mı!" dedim. Musa İbnu Ebi Musa: "Yazık sana! Ben sana, Ebu Musa radıyallahu anh'ın Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan anlattığını aktarıyorum. Yoksa sen Ebu Mûsa'nm Resûlullah'â iftira ettiğini mi sanıyorsun? Veya benim Ebu Musa hakkında yalan söylediğimi mi zannediyorsun?" dedi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz, ölenin ardından cahiliye usulünce yas tutmayı yasaklamıştır. Bu sebeple ölenin acısıyla bağırıp çağırmak, üst-baş yırtmak, saçını, sakalını yolmak yüzünü, elini yırtmak yasaklanmıştır. Bu çeşit davranışlar, Allah'ın takdirine itiraz ve en azından ilahi yazgıya saygısızlık ifade eder. Halbuki her çeşit felaket ve felâket karşısında "Allah'tan geldik Allah'a gideceğiz" inancı ile tevekkül ve teslim izhar etmek teşri edilmiştir. Bir yakınını kaybetmek gibi acı bir hadise karşısında üzülmek elbette tabiidir, İslâm bunu yasaklamıyor Hattâ, geçtiği üzere, böyle durumlarda sessizce ağlamak da câizdir. Fakat bu, bağırıp çağırmayı meşru kılmaz.

2- Dirilerin sesli ağlaması sebebiyle ölünün tâzib edilmesine gelince, ayette ifade edilen "birinin günahının bir başkasına yüklenmeyeceği" esastır. Bu sebeple, alimlerimiz büyük çoğunlukları itibariyle, dirilerin yaptıkları sebebiyle ölülerin tazib edileceğine dair hadisleri "Ölen kişinin sağken, diriler, kendisi için, yas tutsunlar diye vasiyet etmiş olması ve bu vasiyetin de yerine getirilmesi" haliyle izah ederler. Ölünün böyle bir vasiyeti yoksa, dirilerin matemi, yası sebebiyle ölüye azab yapılmayacağı belirtilmiştir. Bazı alimler, "Sesli şekilde matemin haram olduğunu bilen bir kimse, öldüğü taktirde yakınlarının matem tutacaklarını bilmesine rağmen, yakınlarını ikaz etmemiş ise, onların tutacağı matem sebebiyle kendisine azab gelir" demiştir. 12551

* MUSİBETE SABIR

i's s ' o '

«LaLaI jJ OjĞ Iİj ^J^pLc4 Lİ

bijj 1 -Up İJ

.olij 4 Jl>-jj aaLa! co-l>

. jLİp ^ — 1597. 6489. 502.

502. (1597) (6489)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri şöyle der: "Ey Âdemoğlu! İlk sadme sırasında sabreder, buna benim mükâfat vereceğimi ümit edersen, ben cennet dışında bir sevaba razı olmayacağım." 1 ^ 1

üj .oj^Lp jji iİj 043^ ı Ijjs — 1599. 6490.503.

„ t £ <.^0 s s ' £ i ^ * Si ^ ^ ^ Jl ^ e ^ ^

çl ;3 lili jî .^jaLüI (jdj blj ^ 4 ^ 4^ :c 3 l 3 $<uiolp 4 Â oh

31 c^lül ^4 wi>-l UJ î^lül L^jIlj :(JLa 3 4_iüj4 ol i-L >33 ^ *44 <4

^ „ 4 o ^ ' /t * t t o >4 s > -2,0°

<uLp wOİİ 4^*24? LOI^J ^JLaÎ ^-^4 oli 4 İw 2J ^jÜI Aİs^adJl (.^J, A*'**,0 £ COwwS’l

503. (1599) (6490)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah kendisi ile halk arasında bulunan bir kapıyı açtı - veya perdeyi kaldırdı - halkın Hz. Ebu Bekir'in arkasında namaz kıldığını gördü. Onların bu iyi hali sebebiyle ve onlarda bu gördüğünü, kendinden sonra Allah'ın devam ettireceği ümidiyle Allah'a hamd etti ve dedi ki: "Ey insanlar! İnsanlardan veya mü'minlerden her kim bir musibete dîıçar olursa, başına gelen musibetin şiddetini benim sebebimle maruz kaldığı musibetle hafifletsin. Çünkü, bende sonra, ümmetimden hiç kimse, benim musibetimden daha şiddetli bir musibetle karşılaşmayacaktır." 12551

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir mü'min için en büyük musibetin kendisinin vefatı olduğunu belirtiyor. Bu böyledir. Çünkü her mü'min Aleyhissalâtu vesselâm'ı malından, canından, annesinden, babasından, kesada uğramasında korktuğu ticaretinden daha çok sevmekle mükelleftir. Musibet kişinin malına, canına veya diğer sevdiklerine bir zararın gelmesi veya onlardan birinin helak olması, ise, bunların hepsinden çok, sevdiği Resûlüniin ölmüş olması onun en büyük musibeti olmaktadır. Böyle düşünebilen mü'min nazarında diğer musibetler küçülür. Ona tekrar kavuşmaya inandığımıza göre, o musibet bir ölçüde mânasını değiştirir. Böyle düşününce diğer

musibetler haydi haydi üzülmeye değmeyen şeyler olabilir. 12221

y& yşj^-\ 2ü y^ y^ yj y& y bu jd ^ y) — 1500. 6491. 504.

yo tü İni j!j IpL>-jwI y* ‘Öp aüI 0^ -üb* -b^o!

j LAj»\ y£* ^jp yb SÎj .^bj ^bJ^A L (.<_jux^p oibu^| ^ : -bIjjJl Jş. ^yj y>- 1

.obIxi! y& obpj^jJ.! :üb^- I -ijb>- b^4 t—Ç jc

504. (1500) (6491)- Hz. Hüseyin radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Bir musibete uğrayan kimse, bilahare o musibeti hatırlayarak innâ lillahî ve innâ ileyhi râciun diye istircâda bulunsa, musibetin vakti çoktan geçmiş bile olsa, Allah bu istircâsı sebebiyle, ona, musibetin geldiği ilk günün sevabını aynen verir." 161111

* MUSİBETZEDEYİ TÂZİYE

:Jts i cojLLz' y\ ■ -4^ -44- Uj y\ 14-cs— 1601. 6492. 505.

U : jIS İJİ tiİAj 41 p aSi! toİA col ^4 o-4£ jjjA ^ jjjAp ,j5 ^ j,I 4?

(Jlİ j .oLeül <3 ü 4>- 4' 3 :-ül«ıjh 3-*44 aJ| 34 *4*3^0' JİA 4f>*44 aAJİ o4-5~ 1 olAl

. ,4~~« aJL>-j . jJâj ^4 ^ .‘Ub :aJuİ14J| 3 ^*4İI

505. (1601) (6492)- Amr İbnu Hazm radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Bir musibeti sebebiyle din kardeşine taziyede bulunan hiçbir mü'min yoktur ki, Allah Teâla hazretleri Kıyamet günü ona bir takım keramet elbisesi giydirmesin." 16611

AÇIKLAMA:

Taziye dilimize de giren bir kelimedir. Musibete düşene tesellide bulunmak, sabır tavsiye etmek mânasına gelir. Bilhassa yakını vefat eden için yapılan teselli ziyaretine tâziye denir. Alimler, büyük çoğunluğuyla bunun definden önce ve definden sonra üç gün içinde olması gerektiğini, daha sonra yapılacak tâziyenin mekruh olduğunu, zira üç gün içinde acının hafifleyeceğini, daha sonraki ziyaretlerin acıyı yenileyeceğini söylerler. Hanefılere ve Mâlikilere göre tâziyet için musibet sahibi erkeklerin mescidden başka bir yerde üç gün oturması caizdir. Şafıîler ve Hanbeliler oturmayı mekruh addederler. Bunlara göre ölü sahipleri

işlerine devam ederler. Görenler ölü sahiplerine rastladıkça taziyede bulunurlar. 16611

* ÇOCUĞUNU KAYBEDENİN SEVABI

^y\ j jj2- Uj .öülJA 3 ? Uj : (Jiü ,j4 atıl -lp 3 ^ Lo-cs— 1604. 6493. 506.

I c JÜ^ 1 ür 4 ^’ 4 ap^ 4—^ -%4~^j a4p aU 1 t <4s^ aİ 1 . 3 bu *^4^41 .^p a^^p f «4b t *^4

3 j 4>- .Ajuûi 1 i ı3 :-bUjh 4 ■ 3^"^ s-f-* 44 444 v j1 4' cH i ^4-44 444

c^Luv l JLA) 1 ol4 J4 j ,oLa41

506. (1604) (6493)- Utbe İbnu Abdi's-Sülemi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Buluğa ermemiş üç çocuğu ölen hiç bir müslüman yoktur ki, o çocuklar onu, cennetin sekiz kapısında karşılamasınlar. O, bu kapılardan hangisinden dilerse cennete girer." 16611

* DÜŞÜK SAHİBİNİN SEVABI

-bjj uJTaJ! -Lp Aji .-4^ -44- 4 j : 5 li .a4j- 3 ^ 4' 4j-4— 1607. 6494. 507.

O S- , ' * * s ' * S*s. * O ' & ' Ü * ' S ' S S £ x

IdjljjJl 4 âL>-l J/ 4 (3İ < 'ts"'^ı ûy. ^

4jİx^İ? J-ûi O^J Cdilil ^ -bjJJ . C ^ ! c3|^İ? J ı^OwL^Jl ^ L^jil 3^ •

.aJlU-j

507. (1607) (6494)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor:
"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:
"Önümden göndereceğim bir düşük çocuk, arkamdan bırakacağım bir atlıdan, bana şüphesiz daha sevimlidir." 1 ^
1

Üj :3l^ .l)L£*p y\ Uj :li jjI c(3l>w>l ^ j ^ ~d^- 1 İj.x>-— 1608. 6495. SOS.

lg .»*Jl tl)| !/* 1 *^ ^ O^-*'*^ 3 ^ - 3 ^ •([5 !^’ Cj^ c/^ - d»4j ç-liî^I ^jP ^*-^4-1 (^jj

jji 3^.3sM 14 U-JJ ^jl>- oy^o d4j4 3-*“^ ^piyLiı J^jl^Ji 144 :3dLis .jidı <ujjl 3^“^

.^İp ^ JwU^ ou*-vi? p-^UJ tju^ o^lu-J lAjIjjJI (J.İ^jIİj İjj '.' ^İp

508. (1608) (6495)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah, düşük çocuğun baba ve annesini cehenneme sokacağı zaman, düşük çocuk Rabbi ile mücadele eder. Sonunda ona: "Ey Rabbine karşı gelen düşük, haydi ebeveynini cennete sok!" denilir. Bunun üzerine düşük çocuk, onları göbek bağı ile çekerek cennete sokar." l^l

y> ajM -ljp ^4 ^ 44^ £y. id • 4^~ £y. o-l^p ıd • ^jjy* cj- ^y. \1 jjs-— 1609. 6496. 509.

c<u4-l 3l ojj^o aJ«i jA- 3 düjrdl !© 4^ c^dilj -3^ (4^3 ^Ü-p -^lv 9 lS: û^ - ^3^" Cj 3, i

.Aji*v 3 A4^ ıj^ (^9^ c3 :-t 5 ljjJl .Ayy^s>-\

509. (1609) (6496)- Hz. Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, düşük çocuk, ahirette annesini göbek bağından tutup cennete çekecektir, yeter ki annesi düşük sebebiyle sevap kazanacağına inanıp sabretsin." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Kur'ân-ı Kerim'de, Kıyamet günü, Allah Teâla hazretlerinin izin verdiği kimselerin şefaat edecekleri belirtilmiştir. Bu şefaatçiler arasında, buluğa ermezden önce ölen çocuklar ve hatta düşük dediğimiz, asgari altı aylıktan önce ölü doğan ceninler de vardır. Bunların hepsi ebeveyn ve bilhassa anne için acı ve meşakkat sebebi oldukları için Allah indinde mânevi mükâfatı vardır. Resûlullah bu mükâfatı mükerrer hadisleriyle hatırlatıp müslümanları teselli ve taziye etmiştir. Meselenin vukuunun, ihtisâba, yani ahiretteki sevabına inanarak sabretmeye bağlanmış olması da manidardır. Çocuğun münakaşa ve mücadelesi, Rabbine karşı nazlanması, ebeveyn lehinde ısrar etmesi demektir. 1 ^ 51

* CENAZE EVİNDE TOPLANMA

.^j..ıı^aiı y\ y 10 . 0 - j o uf .jy^j* y .LxO üj :(Ju y 10 . 0 — 1612. 6497. 510.

ı_l®' ji I <£y ^-7 • I Jy- y jy- y c^jjCS- y\ y (j~lt ye- tUJU- y\ y J-fLH ye ı^yejt. Lif : JLs

by ^Lxilj by ^s- <Jj I jjjjjöJl (JfOj y* c^laiaJl cc~oJl

510. (1612) (6497)- Cerir İbnu Abdillah el-Beceli radıyallahu anh anlatıyor: "Biz (Resûlullah zamanında), cenaze sahibinin evinde toplanmayı ve (ev halkının da bu toplananlar için) yemek yapmalarını, yasaklanan matemden bir parça bilirdik." 1^1

* GURBETTE ÖLEN ŞEHİDDİR

c4>^p- j^p jwiı£jı jji u <(jX»ckı — 1615. 649S. 511.

(j! çj c3 c^-wgj -Lp a2>-j olpj-s^ji.! (3 Jâ3I4-I 3^ .4Pj«w2İ»I

J' 0^ û* Ji4il ye : jII ^

4^-L.

Ot

jU~.I

:çyry}\ J ys~ y\

511. (1615) (6498)- İbnıı Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Gurbette ölmek şehitliktir." 12221

HASTALANARAK ÖLEN

,Jl y y\ Id-c>-j ^ <y^ bIdI :3li id :3i® .ı_iA y yy -OsA Idud— 1615. 6499. 512.

: Jli 'ı'ay'J» J\ jf- ıd iSjj yy 34" t|ÜaP J.Î yy yy yü^"' 0 I4 " o<' J4 :Jü ‘j4si yy 14 :JlI

(Jü . 4 d(-I y^ ‘Uİp I£AÂ3 ^4^ ‘cuâ y^Jıj cı^Id oG 33 : yI-A «uI^ kül aü 3j-4)

3 li . 3 1 ® .4jli 1 yyI X^~ yy ‘ülf-Iy olpjd^jkI 3 C?jy4-' yyI oOjjI Ao-Ö-I Ijj& '.^by r *^}\ 3I®

ol» yy C^o-Üd |j_& Cf -^ • (J jÂ± ^y. i Cj^" °^b-^b ^^2£j\jS\ (Jli .LbjJ^ ol« y* bd y

.<UjwL>- lw\SİA b«j Iv2j y* ob« y» L^Jj^ Iİ2 jJ^

512. (1615) (6499)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kim hasta halde ölürse şehit olarak ölmüştür ve kabir azabından korunmuştur, sabah-akşam cennetten rızıklandırılır. 1,12211

* ÖLÜNÜN KEMİĞİ KIRILMAZ

C4jyj yy Aİ 1 İ Jy yyl o-CJA y} .Oİjj yy 4 Uİ J_y id . y3 yy JjL^- id . jXju> y jJL^- ld-td— 1617. 6500. 513.

00 ^ 00 s ' 6 ' Üs s -£ 4

^d^p- o^Lvv*>| (3 (3*^** ^ j .(Jl3 C/vb*» 1 ^ 4 *Üp - 4id 4*®~b»v ^ ^p

.â^jd! ^-d»! CüljtC* 1 dj 1 ^bj A\Jİ -Lp 4 İ*Jj . (Jj^^- obj

513. (1617) (6500)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölünün kemiğini kırmak günah itibariyle tıpkı dirinin kemiğini kırmak gibidir." 12221

* RESÛLULLAHTN HASTALIĞI

3y c t uAd- 3 a c34^ y^ı ^cJla 3a ooûi 3 a id .üjjLa y^ id .'C-A* 1 c^' 3^ yİ' id-td— 1625.6501.514.

S ^ ^ ^ ^ ££ ^ ^ ^ ^ ^ »V & ^ s & S ÖÎ /* ^ ^ ^

U JU- Ujjlj (J J b»j C öOi . 4*3 (3^- > (_^ i (3 (J^^ 015"^ 4^^ (J^^j 01 ^4_«»Lta*' ^I

,yj\>6*J>6^2jI J 2jZ» 0^b*w*»| (3-4jbC«J

514. (1625) (6501)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı ölüme götüren hastalığı sırasında "Namaza ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere dikkat edin" diyordu. Mübarek lisanları bunu söyleyemeyecek hale gelinceye kadar tekrara devam ettiler."

* RESÛLULLAtTIN VEFATI VE DEFNİ

y yJİ*>- . (3 I->*-'- 4 J y yS* Uj . iij>- c-Â*J bbJI . jbj j^İP- y bjJ^-— 1628. 6S02. S15.

c ^* J^*I yj o*-*w»P- ^-b^^ 4*jİP aWİ ^b^ aU bj^Âs^ L«J ijti ^^j^bp- I ^4 *^SnP C 4 ^I *XaP

. 44 jwL«Jl J-b^: 015 ** 3 . 4 d>eXb . 45 s**

(J^bjJ a>cİ3 .ûA^p- 3 ?^ .4j .4^Jlb b! Ijwb^ 3 -^ ıljJbLs l- ft.^J| • w ^ 6 ^ jI53

X £S 'i A ' ' b > S s ' S ' S 6 ' 6

4*wLp k\Jİ 4 W (Jj-^j (j^bJl ^J>-S ^ .4^0 (3 C^böC*JI yo IjPJİ lbİ3 çbb^J 4 *wLp <ÜIİ

✓ d s $ s ' s q } s s s s ' s ^ ^ £ Si

aÜp Aüt y> ijv ^lp (3**^^ ^3" ^9 . ju..,fg11 3U0I 3pyj aU- üi üU-ûi ı^py^ &i.,fgj .L^vji

.ajIA^ü *d 3^-d :üjIjU (Jü 3 . o-I>wd ^ 3^Aİ :üjIjIS <JI_iLâ . aJ Jjü 4 (^dJI jiŞpdil 3$ ü^lid~LİI lpÜJw»-I -dü ,-CS-I ^Ld3

^L /5 aü y^'Jt 3*-^r® :Jü ■ ^j 1 ^:~i C1 ~a>- 3^ 3 i ^ 'üyA: d^*d aÜp a^Jİ ^ :^ 5 ^j yü (JdLs

^ı 3 dj 33 • ! aKİ y* ^J-^lJi Ja^y 3^3 ajü l ?^ 5 o 53 ^ 3Jâ>*3 . aüp t3yÂ cd - ^ ('"^33 ajü

,j5 ^jiiJ t Jdi _jîl 3*3 ‘üy* - ılH ı3"3' <J^3 (*^"J JÎİf- <3ıl [JS^> & Jjivj jjJS jlyLij toyAl jiisj t^lfijl ^1 ^) d?â ijj tı_JUs Aü 3j 3 vj jis^A-âJas -d*-! cj^o 3° totjü 01^3 -cJ^İ • ^ 22.3 aü! l?^ 33 ^ 3^3) o^ ü^d -3 ^ 2-dxA :ı Jiı? ^ı

^jlaİ^vJ aüp a^! l?^ 5 aü (JyA) £3 .U! ı]jjıj JjS- 1 L^ddlj !yi^ 3 itjLâ 3 yyid 3 .l\. ? ~dJ ^*-2*3 Atı! Jjâ 5

:^jl>^j! (JLâ y .^tI^pJly -d» y. -CâH ASy c^j^LİI ^-dp ^y aü! -X~p ^ aüI -Up ^ ,jwJ-l *ui i-VjIjjJl

.oLpj ^Lp-v l -c5-^p °3 3 ^ jlT aJ| JLaj

515. (1628) (6502)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için mezar kazmaya azmettikleri vakit Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'a adam gönderdiler. O, Mekke halkının mezarı gibi şak şeklinde mezar kazıyordu. Ebıı Talha'ya da adam gönderdiler. O da Medine ahalisinin mezarı gibi, lahid tarzında mezar kazıyordu. İşte bu iki zata iki ayrı elçi yola çıkarıldı. Ashab dedi ki: "Allahım, Resûliin için sen tercih et." Ebu Talha'yı yerinde buldular ve (kazı yerine) getirdiler. Ebu Ubeyde (yerinde) bulunamadı. Böylece Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için lahid tarzında mezar hazırlandı."

İbnu Abbas radıyallahu anhiimâ demiştir ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın teçhizi sah günü tamamlanınca, evindeki karyolası üzerine konuldu. Sonra erkekler, gruplar halinde yanma girerek cenaze namazı kıldılar. Erkeklerin namazı bitince kadınlar gruplar halinde girip namaz kıldılar. Onlar da namazlarını tamamlayınca çocukları gruplar halinde odaya koydular. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın namazına kimse imamlık yapmadı (herkes müstakil kıldı).

Müslümanlar, kabrin kazılacağı yer hususunda ihtilaf etti. Bir kısmı: "Mescidine gömülsün" dedi. "Ashabıyla birlikte (Baki'e) defnedilsin" dedi. Hz. Ebu Bekir radıyallahu anh: "Ben Resûlullah'ın: "Her peygamber öldüğü yere defnedilmiştir" dediğini işittim" dedi.

İbnu Abbâs dedi ki: "Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, üzerinde nıh-u şerifelerini teslim ettikleri yatağını kaldırdılar ve (o yerde) mezar kazdılar. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm çarşamba gününün gece yarısında defnedildi. Resûlullah'ın kabrine Hz. Ali, Fazl İbnu Abbas, kardeşi Kuşam, Şükran Mevlâ Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm inmişlerdi. Evs İbnu Havli -ki bu, Ebu Leylâ'dır- Ali İbnu Ebî Talîb'e dedi ki: "Allah aşkına, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bizim de hissemizi verin." Bunun üzerine Hz. Ali, ona: "(Kabre) sen de in!" dedi. Şükran, Aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlısı idi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın giymekte olduğu bir kadife parçasını aldı, kabre yaydı ve: "Allah'a yemin olsun senden sonra kimse bunu giymeyecek!" dedi. Böylece o da Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte gömüldü." [694J

i4J :(Jü tdüJu c-ob lo y} cydjjı ^ adi *up id .^fp ^y Ld-U— 1629. 6503. 516.

' 6 s 6 * ' , s S- s > s ' , °P öi^ Si >

4^1 J/? 4\i (J y^j (J^- 3 .o\sj\ ^ ^

4^1 Xy J UjIjjJI '^yi JjS-\ AXa ^ y* .pjdl

. I J ojZ*

516. (1629) (6503)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ölüm acısını duyunca, kızı Fatıma radıyallahu anhâ "Vay babacığımın ızdırabına!" dedi. Resûlullah da: "Bugünden sonra babana ızdırab yok artık! Kıyamete kadar hiç kimsenin yakasını bırakmayacak olan (ölüm), artık babana gelmiştir" buyurdular."^ 1

.O^o-V^ ^jJ I

517. (1632) (6504)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Biz "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında kadınlarımıza kötü söz sarfetmek ve istediğimiz muameleyi yapmaktan, hakkımızda bir vahiy geliverir endişesiyle kaçınırdık. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edince, (istediğimiz gibi konuşmaya başladık."

£j,ı ^jp cy Cj^ ^ıjap 3 ^ bLoi . 3 ^ ûj«a^-— 1633. 6505. 518.

j IjJiâJ L*Jj .lijj j3-45 <uİp 4 ^ <Jj45

518. (1633) (6505)- Ubey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraberken biz Ashabın hedef ve gayesi tek idi. O vefat edince, kimimiz şöyle, kimimiz böyle baktı (hedefler ayrıldı)."

4pı3j j,\ ^ 3 ? Uj . jwiıiJi 3 ? 4^44 1634. 6506. 519.

51 51 ^ i i 0 „ ^ i o ^ 0 ss i i e ^ j, ^ jj;

^ 4) c<u^ı c-^o a^_L>> 4 3 ^ ca^ia-p 3 ^ d-^-v52 a3>ji -lp 3 ^ y ^

3 * 2 j a*_> 4 ^Lv 2 j a3p ^ <Jj 43 c 3 3 *'^ I 4 Jİ a3p

^_y*j L%y L«J-5 . wLİ

^^y 4 -^^-^ 4^4 -^î 4 4 ^ 4 ^ 4 ^ -^1 4 3**^ oi43 a4p ajü ^14? ^

.<ujİa)l c-olSsi cjlip 3 ^ jb»-ip ülSj) J-s52j 4 ^L/ 2 j 0^44 . 3 *p ÛIİ 3 t

wUp ^ j .4^J 3^ .oUiiül ^3 oh^- o^53 ^ <^**^la o^Lu^»| J 5 cj*^vj 4^ 3^^^

.olaîİl (3 ûLp- o^S3 c^AİyJ| -Lİ^- J .AİJj J 4 ^y>" 1

519. (1634) (6506)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm zevce-i pâklerinden Ümme Seleme Bintu Ebi Ümeyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında insanlar namaza durdukları vakit hiç kimsenin nazarı ayaklarını bastığı yerden ileri geçmezdi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edince insanlar namaza durunca hiçbirisinin nazarı alnını koyduğu yerden ileri geçmezdi. Sonra Hz. Ebıı Bekr vefat etti, Hz. Ömer devri geldi. Bu devirde insanların nazarı kıbleden dışarı çıkmadı.

Hz. Osman halife olunca fitne başladı, insanlar da sağa sola bakmaya başladı."

AÇIKLAMA:

Daha önce de açıkladığımız üzere, namazda huşû mühim bir husustur. Hıışîı gözle ilgili bir haldir. Bu hadîse göre, gözün ayaklardan öteye nazar etmemesi efdal ise de, fukaha, kıyamda iken secde edilecek yere bakılması gereğine hükmetmiştir.

y\ :(Jlü cc^jİj cşyjdjl ^ Uj ^ üf .Jo^l ^y. Ufui-— 1635. 6507. 520.

-• 5; ^ oe- ' 'o ' 6 6 0

yd . ES^ L^ ö! ^ ^ j* 1

j ^ U' jv-E ol ■‘CiEü yy Ej E :E Ei .yS^j 143 i û^4EJU

-dd E^* 1 ^y ^y~y û^E^| lUfljıjJl <3-^-3E E^eEt^E 2 -u^ . jEiJl s • 1 uj ^^“3^

520. (1635) (6507)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ebıı Bekr radıyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm vefatından sonra Hz. Ömer'e: "Bizimle gel, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yaptığı gibi Ümmü Eymen radıyallahu anhâyı bir ziyaret edelim" dedi. Hz. Enes devamla der ki: "Ziyaretin gittiler, yanma varınca kadıncağız ağladı. Kendisine: "Niye ağlıyorsun? Allah'ın kendi nezdinde hazırladığı, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için daha hayırlıdır" dediler. Kadın onlara:

"Ben de biliyorum ki, Allah'ın yanındaki, Resîılullah için elbette daha hayırlıdır. Ancak ben semâdan vahyin kesilmesine ağlıyorum" cevabını verdi." (Ümmti Eymen) bu

sözüyle onları da ağlattı ve Ümmü Eymen'le beraberce ağladılar."

0 : ~ : A (3.' Cf- Af**’ 3 ^
âj^İ 3 ? 3 A 31 A' A^ 4j ■
3 > r^ 2 ^4 jjii \1Yjs—
1637. 6508. 521.

. 2 >j)^a <üL$. 1 ^ 3 ^ * 3 ^ ! ^p- (^ 5 *^ c!/’

aNİ o^üI -^*43 :3li a*j3 :c-Ji 3l^ l^-*-* ^3^ l9 ^~ ^o^jP Îp-<i^p\ £3 p ^Lv^j l-^>4 0^3 .^33o^l

c<oLp 0 J 4İİ I OoAİ-I IJla
ıdjIjjJI cj-3j3^ ^>- 4^1 ts^
^ 3 ^^ <31 ^ l 5 ^

<oLp ^p- Jjjj . a^JI <dî c^L ^>y» ç.l.^dJI ^p- oljj

521. (1637) (6508)- Ebu'd-Derda anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Cum'a günü bana salavâtı çok okuyun. Çünkü o gün okunan salavâtlar meşhuddur, melekler ona şahidlik ederler. Bana salavât okuyan hiç kimse yoktur ki, o daha okumasını bitirmeden salavâtı bana ulaştırılmamış olsun:" Bunun üzerine dedim ki: "Siz öldükten sonra da mı?" "Evet buyurdular öldükten sonra da. Zira Cenab-ı Hak hazretleri toprağa, peygamberlerin cesedini çürütmeyi haram etmiştir. Allah'ın peygamberi her zaman diridir, rızka mazhardır." böil

ORUÇ BÖLÜMÜ

* ORUCUN FAZİLETİ

4 iı (J'jAj Jlî Jlî ^y\>- J^p c 0 İAAAj 3 ' 3 A ' 3 ^ ç 3 : y) A . ı^oyA y\ 13.3— 1643. 6509.522.

, 42 >x^£>^p

p oijj ı^ı .oLûj lAîijjJi ^js' j 3 .pi^p’ 3^^ :j 3-^3 ^ 3 ^

.aap- Â^ljjJlj .AiwJl J oljjj ol® ,l_po^p- cüLvÂ*-*’ < j£w*p I jljJl 3j^j 3^

522. (1643) (6509)- Hz. Cc3bir radıyallahu anh anlatıyor: "Her iftar vaktinde Allah tarafından (cehennemden) âzâd edilen kimseler bulunur. Bu, (Ramazanın) her gecesinde olur."

* RAMAZAN AYININ FAZİLETİ

$3İlb° jp ^jp çjllggll 3 ()Ap 13 13 ..ıJjJl 3 : ^4p .jA y) A-3— 1644. 6510. 523.

pA u3j L^çA -jA * 1 Adi 4 A Ad ^SyA>- A 3^4' '4* 3) Ap AjI aü 3^5 .3L3A 4 ^“^ : 3 ü 3jj)j ^»3 I ; 3 llgali ^i^4i 3 I ^ig 3 Ç»p ogLu.) 3 i dÇp*- oy .aİS" y^Al

AjI yrj \5 .t_3|^P 3-Ji3-î jÇ»P jjP ^jP 3 jjJ . jÇ»P ^jP yA* • 3 “'-fp 3 Jİ JW j .olâilI ıd3>- ^y} 5 p4ij d)LaP

.olaj 1 JlAj .Aj

523. (1644) (6510)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Ramazan ayı girmişti. Resîıılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bu mübarek aya girmiş bulunuyorsunuz. Bu ayda bir gece vardır ki bin aydan hayırlıdır. Bu gecenin hayır ve bereketinden mahrum kalan bir kimse, bütün hayırlardan mahrum kalmış gibidir. Onun hayrı ise sadece (uhrevî saadetten) mahrum kimseye haramdır." 1 ^ 1

* YEVM-İ ŞEKK ORUCU

:3b 3 ' t û -A“ 3 a 1 AA'*’ 3 H aA Ap 3 A ibigfp 4: 3 1 ' 2 4a ■ AA * 1 3 ' 3 ^ 4' AAg— 1646. 6511.524.

J, X OjI^ s ^ ' & * <

o^Lu>>| iajIjjJi (3-^33^^ 3 ^ ^3^ (<3^ 3 - : ^ c '*^ °cj^ ^^3 ^ ^ 3 ^

524. (1646) (6511)- Hz. Ebıı Hıırеyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm. Ramazan orucunu hilâli görmezden bir gün önce başlatmayı yasakladı." ®^

^p cöjisüı f.o£j\ id üj Lu .- ıJyü k; 2^441 Uj-c?— 1647. 6512. 525.

^Ip 3_4^ (4-*’^ Adp *4 ^ 2 y^j 0 IS"": 3 ^L ^1p Â)bü~4 3 ! -^-p 3 ^ cj^^aLaİI

aJL>-^ ^>t^î o.^lı~d : jlîIjjJI 3 . 3 *- 1 bb-4 243 ^-^* 44 ® bbi 24^ .öjü-üLü 24"3 d ÜS*" J l-İS~ ^4 ^IbpJI :üLâ2^)

<3 u_3 3jÜ aJü caaDI 3! i£y* 4b**-p 1' -C?-l ^4 -ip 3! ^vUüI l)I 4?® 3^3 .^y&y*

.ouiISCjI

525. (1647) (6512)- Hz. Muaviye İbnu Ebi Süfyân radıyallahu anhüma minber üstünde şunu anlatmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ramazan ayından önce minberde buyurdular ki: "Ramazan falan gün başlayacak. Biz daha önceden oruç tutarız. Dileyen önceden başlasın, dileyen de (o güne kadar tutmayı) tehir etsin."® 51

AÇIKLAMA:

Resûlullah, önceki hadiste Ramazandan bir gün önce oruç tutmayı yasaklamaktadır. İki gün önceden tutmayı yasaklayan rivayet de var. Son rivayet önceden başlamaya ruhsat vermekte hatta teşvik etmektedir. Şu halde üç veya daha fazla gün önceden tutmaya başlamak bu cevaza girmektedir. Şunu da belirtelim: Bazı hadislerde Aleyhissalâtu vesselâm her ayın başında ve sonunda oruç tutmayı tavsiye buyurmuştur. Bu sünnete uyan bir kimse -

Ramazan'ı karşılamak düşüncesiyle hareket etmeyeceğinden- Ramazan ayından bir gün önce oruç tutabilir.® 51

* RAMAZAN AYI KAÇ GÜN?

3 y^j 3ü* :3ü* ^^44 2^ £^4* (ji 2r* ' 3 P y) hj -yy» 3 ' y ^53 y^ üj-3— 1656. 6513. 526.

aüp aul ^ 3 y*j 3üij .üüc ciüajJ jldl :ldi 3ü*)):? y* ^y* 2 -* ((■(4ü v 3 **4 ^ 41 aü

.^J—üsj-p ^Ip o.slı~d jJş.öUj-İj 3İx~4İ^ tol^ yy lu52a cl-t52& d-i52*

526. (1656) (6513)- Hz. Ebıı Hıireyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Ramazan ayında kaç gün geçti?" buyurdular. Biz: "Yirmiiki, geriye de sekiz gün kaldı!" dedik. Resûlullah bu cevabımız üzerine: "Ramazan ayı şu kadardır, Ramazan ayı şu kadardır, Ramazan ayı şu kadardır!" diyerek (ellerinin parmaklarıyla) üç kere gösterdi ve sonuncu sefer bir parmağını büktü (yani yirmidokuz işareti yaptı)."® 51

La :3ü* $5 'yy* (jâ > tû/üaj
(3 .' 2^ Ej . 34 i 1 lLJİÜa y.
iÜaÜ&İl E* ’^y^y* y Uj-3—
1658. 6514. 527.

l)! ^ Ü 3-4 ğp o^üuü d■ lP —* br y*S*\ a^J^pq ,3—4^ a3p aUİ t 2 —p ah 3 ^—- l^p ğp ü— a-p

oljj C^O^İ-İJ .O^o-p- j>-lj O^-*-^**-* JJİ ^ 4J^İJ

527. (1658) (6514)- Hz. Ebıı Hııreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sağlığında ramazan ayını yirmidokuz gün olarak tutmamız otuz tutmamızdan daha fazladır."® 51

* YOLCULUKTA ORUÇ TUTULUR MU?

3 ?! s *-*ü Cj 1 ' -iwp 3 P yi - 1 -—' lo -ki ^^ü' — 1665. 6515. 528.

. ^. â . 3 1 jJ) ^L^Jl j\^\ :pü —^4 4İP 4iıl aü 3^-*^ 3^3 :3^

. 3 4_a3jj . olüiül 3 b)k>- o^b y) jjL^- o j*s- yj\ co-i> ^Lu3 : JJljjJl 3

. l j^>wwjJl ^İp -ib^ \ .^b^> ı^yL^Jl 3^j Jîj-b/? :^*l>- jjÎ JıS_5

528. (1665) (6515)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yolculuk (sefer) sırasında oruç tutmak birr (denen makbul ve mahbûb amelden) değildir.

y^ jp <b*b3 y^ c ^^jdı ^ 3 » y> ajji <-x*p Uj .j^c-klı bj.^>-— 1666. 6516. 529.

3 a -o. 1 lS”" l 3 0 b/ 2 ^j y U? . ^JL-j 4 *^Lp 1 cJ _^3 (3b . 2b • yj ^ -bP ^ Cj^" 3"^l 3 ^ -bP yi ^3 1

-Up yi 4İP 41 .aJux^2j ^İP Jjjb* cJüj 3 ^ b«b3 . ^llg tfii O^Lwwd 3 :-bljjJl 3 .^^o 3^3 .Jfb^bd y} Jli.>^l

^u- bbL« (d y ^j3i ^p ^yLc4^üı oijjj . 3 ^ı>«3ij 3 ^*-^ 3 i bb .it^> oi ^«»^u

.)^j dp ﬂl J 3 3 JS 1

529. (1666) (6516)- Abdurrahman İbnu Avf radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Seferde Ramazan orucu tutan hazerde oruç tutmayan gibidir." 1 ^ 21

AÇIKLAMA:

Bazı alimler bu hadisten, sefer (yolculuk) sırasında Ramazan orucu tutmamanın daha iyi olacağı neticesini çıkarmışlardır. Ancak bazı âlimler de bunu "oruç tutmaya takati yetmeyenler için olabilir" diye kayıtlayarak, tutabilen kimsenin Ramazan orucunu seferde de tutmasının muvafık olacağını söylemiştir. 1 ^ 11

* RAMAZANDA BİR GUN YEMENİN KEFARETİ

AA AA" ü ^ jjp ^‘uAa jAÂ-p ûI . AA*’ c3 İ tf 1 - $ ÛjAS—
1671. 6517. 530.

İDİ .ö*!a2j J 3İ7* 1 ı_s^ :jli ?üI*l Uj :Jls ,o^l* : jtSİ ^|4-j

: JlS 3^' -Jl* üy°S^ cf-j^ '<3 • <3 JiA 1 ■fî'73 5-3

p p^, 0 P^ 0 p _,0 °-SO pPp p «p

!aw 3^3 P :<3b ^ 3 -tX^ 2 ^i 3 p*-^Ü (3^-^ . 0 ^ M 2ijd5^ 3 ^ ^ 2 ^ • 3 *^ x ^ 3 *^"^ *3^ 3 y^*’

yi xy 13 . 3 ^ Cf. t3w\3-.çliJl^p ‘Wxl?l3 <uJ| (*^h 3 ^ 3 h

^-kp* 1 ^ ^ ^ 3 ^ ^ ^ 3 ^ ^ 3 P ^ 3 ^ ^ ı 3 "* cy- j ^ *- e«p bj bj .

c ytS' ys j\Jr\ x*s* 3 ^ . 4 ^>-L« b^ J 3 İJİ -\i o^bjJl Ib 3 :AjIjjJI 3 Lajj ^_v?j^.4J15n^ b«jj :3^-^ 23*3

j .3jj^ :^k®,l3l JIlj .ajİZ) ,j\5^b^ oJjs* y\j 3 ^*^ 3 ^ cou*-3

3 ^ jU^oj 3 ^ Ujj ^İ 2 i! 3 »((\s^yyA s'jif* 3 ' y* $.3- Jij .4İJ jl5" j 3 ?' j .ı3o-bbi ^ 2 » : (j ^3 3 ^

.O^bjJl i3*Jw3-l 13a j ^b-s^ Oj^î: i 4^2^j j3

530. (1671) (6517)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Helak oldum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Seni helak eden şey nedir?" diye sordu. Adam: "Ramazan içinde hanımıma temasta bulundum!" dedi. Resûlullah: "Öyleyse bir köle âzâd et!" buyurdu. Adam: "Kölem yok ki!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Üst üste iki ay oruç tut!" emretti. Adam: "Tahammül edemem" dedi. Resûlullah: "Öyleyse altmış fakir doyur!" buyurdu. Adam: "(Bu kadar yiyeceği) bulamam!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm adama: "Otur!" dedi. Adam oturdu. Adam bu şekilde

beklerken arak denen bir sepet hurma getirildi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Haydi bunu götür ve tasadduk et!" buyurdular. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Seni Hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun şu iki kayalık (Uhud ve Air dağları) arasında (yani Medine'de) yaşayan aileler içerisinde buna bizden daha muhtacı yoktur!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Öyleyse haydi götür, horantana yedir!" buyurdular."

Hadisin yine Ebu Hureyre'den yapılan bir başka rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm adama: "Ramazandan bozduğun gün yerine bir gün oruç tut!" buyurur." 12 ^

AÇIKLAMA:

Hadis, özürsüz olarak Ramazan orucunu bozan kimseye terettüp eden ahkâmı beyan etmektedir: İmkânı olan, sırayla şunlardan birini ceza olarak yapacaktır: Köle âzâdı veya altmış fakirin doyurulması veya altmış gün oruç; ayrıca bozulan orucun kazası. Bunlardan hiçbirine gücü yetmeyen bir gün kaza edecektir. Rivayette adama terettüp eden tasadduku Resûhıllah'ın bağışladığını görmekteyiz.

Bu bahis daha önce genişçe açıklandı. 12 ^

ORUÇLU KUSARSA

^p ujîb—d Lj ; IS -Cdp UjI ^ 3 ' y ^ — 1675. 651S. 531.**

.jbb IpÛİ j jIS' 3 bü o-tSi I 1)L/2 j • “-r-îs’ - cil

y&j cjS>t~d o-sLud 3 :3 • 3^3 1 Üj& !<üj b :lJjLs

lA *—* 3 CIo-IAI ^Âî âjLÂâ ı—ctjîjîj^r 4 .‘CsC*Jb I£jj djj

531. (1675) (6518)- Fezâle İbnu Ubeyd el-Ensarî radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm, oruçlu olduğu bir günde yanlarına gelmiş, içmek üzere su istemiş ve içmiştir. "Ey Allah'ın Resûlü! Bugün siz oruçlu idiniz!" denince: "Evet öyleydim, lâkin (az önce) kustum (orucum bozuldu)" buyurmuştur." 12241

* ORUÇLU MİSVAK VE SÜRME KULLANIR MI?

1 ^ jJbf _ Uj ı jjj Lo-C?— 1677. 6517. 532.

<\J y&J CjJbf IdİljjJl ^jLvi23»- y^>- <u!p ^ :c3l3 $<UİoIp

. .ijb JJİJ oljj ^ y^S* C^oJ j>- ry* J-&Lİ

532. (1677) (6519)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Oruçlunun hayırlı hasletlerinden biri misvak kullanmasıdır."

^jp <tol ^jP ojjp /j) ^

/jj

id .jh 1678. 6520. 533.

3^3 3^ > ’3 ^ I) ^>*^Sİ :c2li p

.^jb j.

' o? A

)j I 4«^o . ^ U-LLp

y

533. (1678) (6520)- Yine Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm oruçlu iken gözüne sürme çekti.” 12i ^ 1

AÇIKLAMA:

Ebu Hânife, Şâfiî gibi bir kısım alimlerimiz göze çekilen sürmenin -tadı boğazda hissedilse bile- orucu bozmayacağına hükmetmiştir. İmam Mâlik'e göre boğaza ulaşacağından korkulursa sürme haramdır, değilse mekruhtur, boğaza ulaşırsa oruç kaza edilir. 12 ^ 21

* ORUÇLU HACAMAT OLUR MU?

ı <.jjij ^ 4^1 j^p ili ıij ıil 4 -jjjI \sjJ£-— 1679.6521. S34.

û^j j& j,\ ojwL>- iajIjjJi (3.^j 4 x ^* c -^3 jt^-14-i jla3i ^ui^ - 4^ 3j43 3^ *3^ •®^b ,A 34 ^j) 34

,^y^S' I ^jp _^4 <3i • 3^^ Lcjı^ .^u^p I (J/” 4 i ^-do ^jj aWİ.-A^p ı^rI^- ^1 3^

534. (1679) (6521)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Hacamat yapan da yaptıran da orucunu bozmuş olur." 1 ^

AÇIKLAMA:

Daha önce de geçtiği üzere, cumhûra göre hacamat edenin de hacamat olanın da orucu bozulmaz, sadedinde olduğumuz hadis mensuhtur. 1 ^ 1

* ORUÇLUYKEN ÖPME

Ağ jd t.jy?T Aj j^p jjp ^ a alı a .aa ^ ^Sğ jji aa— 1686. 6522. 535.

. j İ j , 3 I^ . o AjL.^ 4jÇ.I O^* ^ 3 —-^ t uİP aü! L < 1 *^ ^^ 2 ' 4 ^— 1 ı" 2 Ls ‘UİP aü! 1 3 **^ ^g2 I Cj^*

^jA.il A) ı_i :ı_^jjîx!l ^jp (Jpjj .^jAJl Aji ı_i aa- 1 »—AAj y^>-
^ Aj *—^*A l _3 p (*-4-®^ ojlaA :AljjJl

• Aje jJj ‘3^-* AjA- :ç£ja4 3^j *3>fr£

535. (1686) (6522)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm azadlılarından Meymune radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a oruçlu iken, oruçlu hanımını öpen adam hakkında sorulmuştu: "İkisinin orucu da bozulur!" buyurdular." 11 ^

AÇIKLAMA:

Bu hadisin zahirine göre hükmeden alim olmuşsa da cumhûr, başka hadisleri esas alarak öpme ile orucun bozulmayacağına hükmetmiştir. Onlar bunu: "Bu durumda bozulma tehlikesi vardır" diyerek tevil ederler. 1 ^

* ORUÇLUYKEN MÜBAŞERET

^jjl >.yy?*? A*—’ cpALAİl ç i 2 p ^jp A . l^' aül-a^p AL>- ^>> -iA^ A a?— 1688. 6523. 536.

cAA ^ <_p*aJ _p^*a o^Av| Jş.cpAJJ cSa-ALİl 3 ^jAAl j^^LŞ : 3 ^* ç^Lp

536. (1688) (6523)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Yaşlı oruçlulara mübaşeret (öpme vs.) hususunda ruhsat tanındı ise de gençlere mekruh kılındı." 12 ^ 1

* ORUÇLUYKEN GIYBET

:3A toA)* <J>! ce£jyAJl a?*A A) jp ^2-1 ^jp c3)AiJl A^Ap A .^|) 3h jiJAp AA— 1690. 6524. 537.

o^A.| :AljıjJl 3 .Ja-2!) ^4* 3h 4 ppj 5 i ‘C.LA? 3 aj :3a^ a3p lul ^ 3ja) 3^

537. (1690) (6524)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nice oruçlular vardır ki, tuttuğu oruçtan yanma sadece çektiği açlık kâr kalır. Nice gece namazı kılanlar vardır ki onların da kârı gece uykusuz kalmaktan ibarettir." 1723J

* SAHUR

'^" a /j£* c^JLs^ ^jj 4 -*-*j Ll> .j^\s- y>\ Lij ,^)Lsio ^jj Uj«x^~— 1.693. 6323. 538.

^L/2 ^jj Ajt^aj iJjljjjl ^L3 ^1 S' aJ ^Ip- ^ 1*İ2 j İ^ujclİjl aÜp

.OU*-vb

538. (1693) (6525)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gündüz orucuna sahur yemeği ile yardımcı olun, kaylûle (öğle uykusu) ile de gece namazına yardımcı olun î" 1 ^

* İFTARDA ACELE

4^>-Lwv Cj^" ey t ey bj . a^^s» ^ı ^S\j y^ üj.a>- 1698. 6526. 539.

,, ° 6 s ° ° * s $ * ' $ s £ A ^,

b* ^1p 1 AjljjjJl (Jş. jL) .jlg a 1' 1^L>*p 4 j^: ö^ûJl 44 p ^4^ ad cJ^

.j^p-j jl>*^xJl oljjj 4 jljj ^ c^j-lAlj Jl

539. (1698) (6526)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlar iftarı tacil edip (geciktirmedikleri) müddetçe hayır üzere devam ederler. Öyleyse iftarı tacil edin (ilk vaktinde

orucunuzu açın). Çünkü yahudiler, iftarlarını tehir ederler." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Dinimiz, sahur yemeğine teşvik ettiği gibi, iftarı geciktirmemeyi emretmiştir. Oruçtan maksad vücudu ölçüsüzce acıktırıp bedene zahmet vermek değildir. Her hususta olduğu üzere burada da fazilet, sünnetin teşri ettiği şekle uymaktadır. Sünnete muhalefet hayırdan uzaklaşmanın alâmetidir. Sünnet hususundaki titizliğin kaybolması iftarın geciktirilmesinde ortaya çıksa bile ehemmiyet taşımaktadır. Ya âdâba, kılık kıyafete, günlük hayatımızın akışına tesir eden hususlardaki sünnete muhalefet? Elbette bu, daha büyük felaketlerin alâmeti olmaktadır. 1 ^ 1

* ORUÇLU CÜNÜB SABAHLARSA

j ’jj üÇjÇ*’ üj :Ls .^-l^Ji jjL^ j ■ t cü^* 1 j,ı ^54 y\ \xîjs — 1702.6527.540.

:c4J bl D !*u*^Jl yy • ^4 cPjtp - (Jli t££jULİl jj^Lp CJ- 4^4^ <5^ ^^*4“ y. j)4“P ^jp Açjp

lJp ^y> -CsH 1 oljjj ,^s>z^ o^Lu.| :<3.415 jjLjj aÛp auI -4^- . Jla âc4~4- 4*5 34

‘Op 4)1 ^Lj? ^uJl ajus^I 1 , .^ 1 *^ . 4 ~^ a ' y* bl jl :İl 3 j .böjtj (^jL>tjl

540. (1702) (6527)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh demiştir ki: "Hayır! Kâbenin Rabbine yemin olsun! "Cünüb olarak sabahlayan kimse orucunu bozsun!" sözünü ben söylemedim. Bunu söyleyen, Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'dır." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Ashab ve tâbiinden bazıları, cünüb olarak sabahlayan kimsenin orucunun bozulacağına hükmetmiştir. Ancak, bundan daha sahih hadislere dayanan cumhûr, cünüb halde sabahlayanın orucunun bozulmayacağına hükmetmiştir. 1 ^ 1

* HZ. NUH'UN ORUCU

£4“ 4Î •o* , l4 Ş) ıi4 jl 1 y^r j4 ^2> jji jt- j,\ fjı, ül J 44 . Ş) ö? L4.İS— 1714. 6528. 541.

: Jjljjll ^1 ^415 j44l ^°yı) cyA-dl ^4 ^4^ (4^5 *^4 4)1 ^ cpap y. adl^p**

. c y. 1

541. (1714) (6528)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm: M Nuh aleyhisselâm Ramazan ve Kurban bayramları hariç, yıl orucu tutmuştur" dediğini işittim.

* ŞEVVALDEN ALTI GÜN

ç.Uî - *’\ \j\ 3^ Ji öjLsM 4i-cb? Uj . aJjj Uj .jL*_p \1jjs-— 171 S. (5529. 542.

aWİ uy^j i_\y* ObjJ ^jp I

Abs Ij $. U- ALvtd I ^ Lc o 15”"" c 1 -1 *j ^ b I ax^*< ^ b/2 . 3 ^ aJ I Ç aÜ-p - aW I ^^b^ aW 3^w*»j Cj^ 3 aÜ-p

-L&bİ» aJj ijüj j-g3 -bji 2^ A>x^> 6^? jbj>- oljj C3o.-\Al UjIjjJI bLbkbbl

542. (1715) (6529)- Sevbân Mevla Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm: "Ramazan bayramından sonra altı giin oruç tutan, yıl orucu tutmuş gibi olur. Zira (ayet-i kerime'de) "Kim bir hayır amelde bulunursa ona yaptığının on misli ecir verilir" (bıyrulmuştur)" dediğini işitmiştir." 1 ^ 21

* TEŞRİK GÜNLERİ ORUÇ TUTULMAZ

c /H t l) 4^4~. üj ■ ^ ^^ Lo— 1717. 6530. 543.

3-^5 *4^3 ^4" dul ^ 3y3) Jli :34 3

543. (1719) (6530). Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Hacc sırasında) Mina'da geçirilen günler yeme içme günleridir."®R

3^ 3^ dıididv 3 ^ ^43 4d :id ,u4^- 3 , 335 • 44 *' 3 3ı 33 3' 4d.t>— 1720. 6531. 544.

^444 3 ^ | 33 3^4 :34j j^judı 31 -—-dS- 333 3- ^" dili 3 ^ 4 3y~0 ol 34 , 1 »41

clouAü c^jjj :(_£-Cu~Jl 3İd.jjş aa^>- ^jjI olj)j :JjIjjil t3-^r J 3*'3 441 j*ÇI 3 l 04*

544. (1720) (6531)- Bişr İbnu Suhaym radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm teşrik günlerinde hutbe okudu ve dedi ki: "Cennete sadece müsliiman kimse girecektir ve şurası da muhakkak ki bu günler yeme içme günleridir." 1732 1

* CUMARTESİ ORUCU

^ aüi^p ji^jL. .du*- 34 “44 y jy 34 ^Cr^y- 3 \s~~y 4i . 44 ^ 3 34 3' 4d-t5— 1726. 6532.

545. ç l4"^ 1 a—^ i ^"44^" 1 .v^- ^ di Ls . 1 1 ^y- 3^ 1 aü l t aü 34 >34

, , _{ . , , . \ \ S " e >"> /s >İ

:cJ4 •4^*4 ^ 4^^ 44” ^ *44 c4 ->*3^ (14 olXa^*> Iİj Ujj^-.a^

/ ^ a ' s 's <» ' 6 > s ,

7/d.lJ cAjİ 2 ^ • A^c^e-vi 3 (3 Ûb^>- OİJj ^52i . ^-Lb>J A^P - A)M A^ 33^

oj^5j ^ıjlS (3 ^y>ry*

545. (1726) (6532)- Abdullah İbnu Büsr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cumartesi günleri, farz oruçlar dışında oruç tutmayın. Sizden biri, o gün, üzüm çöpünden veya bir ağaç kabuğundan başka (yiyecek) bir şey bulamasa bile, onları emip oruç tutmasın."

AÇIKLAMA:

Hadis, ramazan, nezir, kefaret, kaza gibi farz oruçlar dışında cumartesi günü oruç tutmamayı emreder. Mezhep imamları, sadece cumartesi gününde oruç tutmayı mekruh saymışlardır. ^1

* AREFE GÜNÜ ORUCU

y p y> y& caül ~lp ^jİ y^ l/" y* — 1731. 6533. 546.

l3.ûA*J aAL«l AjJ^ JÂP c<Ü^P y* ! (J yûJ <UİP ^ yj o3lxl y& i

<\J ç.L>- Aİ .ojji y> -Lp yi ^S' ıjuv? o^U»*d lAİljjJl

546. (1731) (6533)- Katâde İbnu'n-Numân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Arafe günü oruç tutan kimsenin önündeki bir yıl ile geçmişteki bir yıllık (küçük) günahları mağfiret olunur" dediğini işittim." 1 ^!

* AŞURA ORUCU

•£ 552 ^ i^y ûy* a ^~ 3 ^ ^4"*^ £y ajl^- 3 J £y- 1735. 6534. 547.

015"^ y* <tJL l^cls i(3L5 .^*lgj !hlS A^*-! : ç,\jyi*> Ip aÜp ^

3-3^A^ 4 ^ l 9^ • 4i !>44^ ^ 443 s^ 5

^Ujkj 3*^ i yi C-oA^- y* 3 A&LA <Üj j\P yi JıJL£- y& jjj J 2 y* P ıw^P

4^ AjIjj (3 c^Lv^aİI 4i I£/^ 0 İ/^ C-oAA-Ij .

547. (1735) (6534)- Muhammed İbnu Sayfî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Aşure günü bize sordu: "Bugün sizden bir şey yiyen var mı?" Biz de: "Yiyen de var yemeyen de" dedik. Bunun üzerine: "Bu günün geri kalanını bir şey yiyen de, yemeyen de (oruçla) tamamlasın. Anız halkına da haber salın, onlar da günün geri kalan kısmını (oruçla) tamamlasınlar" buyurdu." Râvi der ki: "Arîız ile, Medine civarındaki Arûz nam mevkiin ahalisini kastetti." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Ramazan orucu farz olmazdan önce Aşure orucu farz idi. Ancak Ramazan'm farziyetinden sonra. Aşure orucu, isteyenin tutup isteyenin tutmayacağı müstehab bir oruç olarak teşri edilmiş, farziyeti kaldırılmıştır. Bu hadis, farziyetiyle ilgilidir. 1 ^ 1

* PAZARTESİ-PERŞEMBE ORUCU

J,l yi yi' Ai'lij yi 1 y& yı İjAr .4 i' id I ^Aâjdl Xy yj LjJJ? — 1740. 6535. 548.

yjj\ >ya" tibl !au 3jA) b : 33 ü j ^yjl5 y^j AjI ^ ^^44 ei. ^

^ ^ o- , ^ s y, 0 o 6't. ' , 0

O-illvd 3• ’.^yCı .\ ^ ü\

^Ip <ep AdljjJb cOLÂiJl 3 Â4>- 4pl j)j yj j .c_^P

j 3 ı^y 2 ^ 3 . ll£jjj .^ ooAj>- j_aLA» <Jj

548. (1740) (6535)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine, "Ey Allah'ın Resûlii! Siz Pazartesi ve Perşembeleri oruç tutuyorsunuz (bunun hikmeti nedir?)" diye sorulmuştu. Şu açıklamada bulundu:

"Allah Teâla hazretleri pazartesi ve perşembe günleri birbirlerine küsenler hariç bütün müsliimanlara mağfiret buyurur ve (amelleri arzeden meleğe); "Küs olan bu iki kişi barışmcaya kadar onları bırak!" emreder." 12 ^

AÇIKLAMA:

Hadisin Tirmizi'deki veçhinde "Ameller pazartesi ve perşembe günleri Rab Teâla'ya arzedilir. Ben amelimin, oruçlu olduğum halde arzedilmesini severim" buyrulmuştur.

Hadis, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmaya teşvik etmektedir. Ayrıca bu günlerde müslümanların küslüklerini giderip barışmaları istenmektedir. O günlerdeki İlahî mağfiret "küs olmama" şartına bağlanmıştır. Hadiste dikkat

edilirse küslüğe sebep olan durumda haklı-haksız ayırımı yapılmıyor. Kendini haklı gören kimse de küslüğün giderilmesinde adım atmakla mükelleftir. 17751

* HARAM AYLARINDA ORUÇ

y A) lS- A^ AA^l A* 3, tf- 4) y iyli A y-iAil y ^&lyû A-td— 1743. 6536. 549.

jyb oiAA :-ü lyyJl jjş. ^A^ yp 2A t '4p ^4—^ ^ t^*Up yp yp üü«A~^ yp cppİİsAi

. tUlatd? ^İP JA- 4 i_yj&y

549. (1743) (6536)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah, aleyhissalâtu vesselâm Receb ayı orucunu yasaklamıştır." 17121

AÇIKLAMA:

Hadis zayıftır, sahih olma durumunda, "yılın onbir ayında sadece Receb'te tamamıyla oruç tutmak yasaklanmış olabilir" diye tevil edilmiştir. Çünkü Receb haram aylardan biridir ve bu aylarda oruç tutmak müstehabdır. 17111

y A^^ - Ja t^Al aülaa y A4 2A ^l^- 33341 j -lp A .^AAl ^ A-td— 1744. 6537. 550.

S' , 0 ' 0 o ı ' *, , £ ' , SJ -* ' ' 0 O - * '' S ' i S ■£

Jj5 ^ ^ ^ ^ ^ 0^"^3 clH lM

.Jüj ûy.j öjUM (jAj 4jl | UjljjJl

550. (1744) (6537)- Muhammed İbnu İbrahim anlatıyor: "Üsame İbnu Zeyd radıyallahu anhümâ Haram aylarda oruç tutardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendisine:

"Şevvâl'de oruç tut!" buyurdular. O da, bundan sonra haram aylarda orucu terketti ve vefat edinceye kadar Şevvâl ayında oruç tuttu." 17421

* ORUÇ BEDENİN ZEKÂTIDIR

y JjyiJl AP A .^Ujijl 4AA y jj£- A-A- y ^ AjlAil y 4İ1İ -Up A yh A-td— 1745. 6538. 551.

il) .^ylAl A*^4' Ad)y .olŞl 3^1 :^-Ay j4p ^A 5 4 uy-A 3 12 :3i- 2 *444 a' üA <jp o-Ap y y^y <jp

A ,uu3pi ydLyAl oiA^) :jJUjJ 1 25-y>44l yuaj ^AAl :^l~-y Ap aul ^A 5 yi) 3yA) 3^3 "AA*" 25 AA

.‘udo^aj ^Lp JÂ- 4 y*y “Ap a °.’.j*°l 1 jl-c«y î-4p y y^y

551. (1745) (6538)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her şeyin bir zekatı (temizlenme vasıtası) vardır, cesedin zekatı oruçtur."

Muhrız rivayetinde şu ziyadede bulundu: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şunu ilave etti: "Oruç, sabrın yarısıdır." AA

Alil -Up jp c-A y p_-jAA 2 a tjy^p y A y AA^ A ,jL4p y A-td — 1747. 6539. 552.

c4dd?y 2}4!3 ^ûyAAdl j(5Ap ylai! :3 a 2 îlA ^ jjtd -up -çAy Ap lul aü 3y4) jAî! :3i- 2 tjıdjJl

AİJİ -Up yp y oiA«) 25 -AlyjJl 25-^4c4l 4^4 p

552. (1747) (6539)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Sa'd İbnu Muâz'ın yanında iftar açmıştı. Şöyle buyurdular: "Yanınızda oruçlular iftar etti. Yemeklerinizden ebrâr olanlar yedi, size de melaikeler rahmet duasında bulundular." 1 ^ 1

* ORUÇLUNUN YANINDA YENİRSE?

JlS :3li 3 a y 3a -Lp y Uf .44 Uj .y jJyy- Lj-cs— 1749. 6540. 553. . UJ \jj l U : 4—*^ a3p aü l aü 5 '■ 3 4 . ^*j U^ : 3 lif® 13 o pp U ^ 1 .aa! 1 :3 o *-—3 4—jy a3p aU l aü 3 y^j

3$:UjljjJ| j3?o-Up 34 b® a54o4 4 JU*- 2 - 2) apLİUp Aa 2 " 443i j)l !3o *-p 3 cOJ/*-pl .aa4-1 3 3o*—p 3)j

.ç£ i j 3 j<rb~ AjjSj .AjU*A 2J ^jlp JjjUp -^A

553. (1749) (6540)- Büreyde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Bilal radıyallahu anh'a: "Yemek ye, ey Bilâl!" demişti. "Ben oruçluyum!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Biz rızıklarımızı yiyoruz. Bilal'in rızkının fazlı cennettedir. Ey Bilâl yanında yemek yenen oruçlunun kemiklerinin teşbih ettiğini ve meleklerin de onun için istiğfarda bulunduğunu hissettin mi?" buyurdular." 12 ^ 1

* ORUÇLUNUN DUASI MAKBUL

j,ı y Aiiijpp d-jtp® :3ü ‘ü-uJi au! -cup yy. i3Ua~û Uf ,4~3 y -44 b 2 .jULp 3 ^ ^uu* u !îjj >— 1753. 6541. 554.

0 > p •* .* p <p p

^ 44 4^1 \<S- 4>spJ^«

p 1 ^ ^ ^ ^ ^ p ^ p j jj ^ pP o p 0 ^ 5 p 5 t p ^ ^ jı

C(3^4îj ^j^S' /jj d^ .L* o^P*4j *-X3P L^l) 0^ ^ d^ !d_^-^4

(p o s p > 0 5İ ^> # £^^5<pop

•X^p (J}L>e_^ O ^W>e_v 55 Û^Lu*»| iAjlJjJl (3 ‘(dd 4 *^ ^ LT ÇİXİL ^>1 i Jİ 2 İi

t2 R)I4l

41

4 /p 4^* -^û-p ! 3l-4) ^ib^ .obiUİl 3 üL>- ^jj! .aaj : ap^ j y} 3li y .^b 3l 3li

554. (1753) (6541)- AbduIlah İbnu Amr İbni'l-As radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, oruçlunun iftarını açtığı zaman reddedilmeyen makbîıl bir duası vardır." 12 ^ 1

* BAYRAM NAMAZINA BİRŞEYLER YİYEREK GİDİLİR

U^llı jiÇ :3ii tyup <j3 3^ 3^* cû û^- AJ 3 ^ >p Uj . 4 ^ 3-^> Uj .^4*3-11 3 ^ o) 4 >- Uj-C?— 1755. 6542. 555.

<j . çUuw2jU 3®—Uİ . o^Lup| :-VjIjjJ! 3 ■ a il Aİ-Uj? 3r® AjLApj?! (^Ujd jb alı ^Jj ^-U*j 4^3 4p aUİ

.aUUvj Ajji üU^pJJ yj y^-t

555. (1755) (6542)- İbnu Ömer râdıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ashabına fıtır sadakasından yedirmedikçe Ramazan bayramı günü bayram namazına çıkmazdı. ' ,12121

* RAMAZANDA MÜSLÜMAN OLAN

dllU® Alil -Up ^XppP 3a i31A-4 4 -4j^ Uf .3 ^a4 1 4U>- 3j -Cö^l Uj yy. -4j^- Uj-cs— 1760. 6543. 556.

4® -ti^ :3li i—44 ^03^3 4*^3 4-^" a^! 411 34*3 4^ 144® 544 Uuij Uj :3li yy Aü! Ap ^jj üUjfp ^ Apİ^p 3a

yj o^Lupt 3 :Uj! yjil 3 ■ jt "~j' Ur® ® ^ğp b® 4 ®U^ 4 <dpp! LULs 3 aA ^^Up *.u-^® ^u! -^®j 3 a4p

3_j4A aJJİ -Up jjJ _5 ‘AAP Âjljı^b 44? d^ OİJj Jİj C(3^->^wv|

556. (1760) (6543)-Atiyye İbnu Süfyân radıyallahu anh anlatıyor: "Sâkif kabilesinin müslüman olmasını müzakere etmek üzere Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gönderilen heyetimizin bize anlattığına göre, heyet Ramazan ayında O'na varmıştır. Aleyhissalâtu vesselam, onları, mescidin içinde kurduğu çadırda ağırlamıştır. Heyet müslüman olunca ayın geri kalan günlerinin orucunu tutmuşlardır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Müslüman oluşları, bu esnada Resîılullah'la yaptıkları pazarlık ve bir kısım kabul edilen şartlarıyla ilgili teferruatı daha önce kaydettiğimiz bu heyetin yukarıda zikredilen macerası, Ramazan ayında müslüman olan bir kimsenin, ayın geri kalan günlerinde oruç tutması gerektiğini ifade etmektedir. 11121

* KADIN KOCANIN İZNİYLE ORUÇ TUTAR

:Jiî jd 3 ^ 3 p y\ id 3 Lo — 1762. 6544. 557.

Âh çLt—dl aÂp aül ^ 2

557. (1762) (6544)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınların kocalarından izin almaksızın (nafile) oruç tutmaların yasakladı." 115111

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, kadının kocasından izin almadan oruç tutmasını "mekruh" addetmiş ise de, cumhıır "haram" demiştir. Bu yasağın sebebi, kocanın hanımı üzerindeki bazı haklarını gölgeleyeceği içindir. Nafile bir ibadet vesilesiyle vâcib bir hakkın ifa edilmemesi meşru değildir. Ancak farz olan oruç için izne ihtiyacı yoktur. Kaza oruç için de izin gerekir, çünkü onun başka zaman da kaza edilme ümidi vardır. Fakat günlü nezir oruçları için de izin gerekmez. Çünkü belli, muayyen bir vakitte ifaları vacib olmuştur.

Alimler kocanın hazır bulunmadığı, hazır bulunsa bile zımnen izin verdiği veya vereceğinin bilindiği hallerde de kadının sarih bir izin olmaksızın oruç tutmasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir. 1111111

* MİSAFİR, NAFİLE ORUCUNU EV SAHİBİNİN İZNİYLE TUTAR

^ fp 34 Uj :ü t-uj) 3 h -44*“5 ^4^ L?- 4b 1 34 t?- -4^ bb-t>— 1763. 6545. 558.

oh)j -ti A-j-tAl IAa.»^pİLi | a,- o'ı O 1 —i 34/^ 5j-' ’ü 1 ^ 4 LaJp lul ^jp «uİ-jIp 3a 4^ol Jjp öjJp

A-j-a- Iüp :3il j ^utoip ^jp ‘tol ^jp oj^p j ^p -tilj £I Lo-iA :3B c^ Lb-tA :3il

/î

3 34 J\

J* ıjjj Jij .çUua jp

j-tAl IÂa

iJjj

olaiil

ü*

ı—Ç jc . 32 *

jj4-I 3-A -Up ._i,

lila

558. (1763) (6545)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Bir kimse başkasının yanında misafir olunca, ev sahibinden izin almadan oruç tutmasın" dediğini rivayet etmiştir." 11511

AÇIKLAMA:

Alimler bu yasağın nafile oruçla ilgili olduğuna, kerahetin de tenzihi olduğuna hükmetmiştir. Böyle bir oruç, ev sahibine sahur ve iftar hazırlama külfeti getirecektir. 11511

* ŞÜKÜRLE YİYEN ORUÇLU GİBİDİR

3 jS)1-Up 3 uii jp c-üii 3 jjjaJiAlp- Uİ 3 4 1 ^3 4b .3J3 aSiIjIp 3? 3*?^! 4)1>— 1765. 6546. 559.

Atı I ı _ s L« aU 33 B : 3 B : ‘tüp - aü I ^ 4^ t I aâ—- ÂI L—-- t —A c3 1 ü^ *up ^jp 1

cA^**> . üy* aJL>-j)^ .^s>*-y2 o-iLu^j !»\jIjjJI y>~\ ^jiL« aJ cJSUiJI ^s-\]s2^\ a^Lp

. a^İ^*^ I a»v* w »j ^ ~ 1 I ^ ^y*v >3 ^ *-X ^-1 I «Â>a [c a^- U

559. (1765) (6546)- Sinan İbnu Senne el-Eslemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Şükreden oruçsuz kimseye, sabreden oruçlunun sevabının misli verilir." 1 ^

AÇIKLAMA:

Oruç tutmayan kimse, yemek suretiyle kazandığı gücü Allah yolunda harcadığı taktirde, oruçlu gibi sevab kazanacaktır. Zira her ikisi de kulluk ifa etmiş olmaktadır. Oruçsuz, ömrünü aylak veya gayr-ı meşru şeylerde geçirirse oruçlu gibi sevap kazanacağı söylenemez. Hem oruçlu hem de hayırlı işler peşinde olan kimse elbette ayrıca oruç sevabıyla üstünlük elde eder. 12551

* MU'TEKİF MESCİDE YERLEŞİR

^y y) ^y y*y y y. 4j4Ui y) 14 y 14 y i4-ı>— 1774. 6547. 560.

o^Lu*>| :JLîljjJl 3.4J4I çtjj 4 A-i?4 4 .‘Cidji 4 ^4 cl-a^cipI 14 <0 ^4^ 41 ^44 ty^

. ü^44 4-j o

560. (1774) (6547)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima'nın anlattığına göre: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselam itikafa girince, yatağı veya karyolası onun için, tevbe sütununun gerisine konulurdu." 12 ^ 1

AÇIKLAMA:

Tevbe sütunu, ashabtan birinin hatasını Allah affedinceye kadar kendini bağladığı sütundur. 12221 * MU'TEKİF HASTA ZİYARET EDER, CENAZEYE KATILIR MI?

^y ys^\Ay y *îi-4p 14 .^Alyi-I 14 . y yjy 14 . ^54 y\ y - CsH 14-4— 1777. 6548. 561.

0.3İ--4 3. ^y2y^J\ ojU4l : ^1 —aAp Alil au j ^_) 15 :4lü td44 yı Cj^*

.4^141 | C--4l jlS~41 y^ yy\ y Lc 41 ^ . ç.la*- 4 ^LAl^ jjJlAl xy j .y-yy

561. (1777) (6548)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mutekif (itikafta olan), cenazeye katılır, hastayı ziyaret eder." 17581

AÇIKLAMA:

Bu hadis senetçe zayıf olduğu için, mutekifın cenazeye katılmasını, hasta ziyaretinde bulunmasını yasaklayan sahih hadisler sebebiyle, hükmüyle amel edilmemiştir. Mutekif, zaruri ihtiyacını gidermek üzere çıktığı zaman rastladığı hastaya "geçmiş olsun" diyebilir, sırf bu maksatla yerinden ayrılamaz. Alimler böyle hükmetmiştir. 12251

* İTİKAFIN SEVABI

^y ,^41 o-l—^ ^y 1 y y. yyy 4j yi -lA^ L-j -1-p yı Alil L-j-1— ■— 1781. 6547. 562.

4 ı*— y^ : 4$ cJiü ^A-*^ Ad 4) Al t y -4A ^y\ ^y 4* -A*—* 1 y^" -i &y

: c-A ı^-U-Jl (Jli.d4l4l yy2-J\ ^>t*-4l ^yynj y Jjy a_aj< 44 o^LuA :Jjljy)l 3-414oUx-7-l oLx-Al y»

, (_ r -Lül aip -lü^ 3 3 ^ ^44 ui :^4«j4l y> ^7-1 y -T 3

562. (1781) (6549)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mutekif hakkında: "O, günahları hapseder ve bütün hayırları işlemiş gibi ona hayırlar kazandırır" buyurdular." 11221

* BAYRAM GECELERİNİ İHYA

cj*' Aji (y f p (Ih üd ..uip. üj .4^?- jji — 1782. 6550. 563.

uLî cpp. caü -Cadl (jd3 ^1 y* cJl* «ulp Atıl ^jp ^l 1 ' ,A jl-uca

.ÇİL ClAow 5 o.3lud

563. (1782) (6550)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim her iki bayramın da gecesini, Allah'tan sevap umarak ibadetle geçirirse kalplerin öldüğü günde kalbi ölmez." 11211

AÇIKLAMA:

1- Burada uyanık kalarak, ibadetle ihya edilmesi tavsiye edilen iki geceden biri Ramazan ayının son gününü bayramın birinci gününe bağlayan gecedir, diğeri de Arefe gününü kurban bayramının birinci gününe bağlayan gecedir. Bu gecelerin tamamını değil mühim bir kısmını ihya eden, hadiste vaad edilen ecre müstahak olur. Hatta İbnu Abbâs'tan gelen bir rivayete göre, yatsı ile sabah namazını mescidde cemaatle kılan kimse o geceyi ihya etmiş sayılır, dolayısıyla bunu yerine getiren de hadisin belirttiği "gece ihyasının sırrı"na erebilir.

2- Kalplerin öldüğü günle Kıyamet gününün kastedilmesi muhtemeldir. Baz alimler "dünya hayatı" demişlerdir. Nitekim dünya sevgisi galebe çalan zengin ve diğer sağlıklı kimselerin ölü sayıldığını ifade eden nasslar mevcuttur (En'âm 122). 11211

ZEKAT BÖLÜMÜ

* ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKATI

^ Aiii-Up jjp ^pıp'i buji Atıl alp id ıs . (jo 4 (y. ıdui>— 1791. 6551. 564.

cljlço 1 ö-IpLA^ ci^Iço js~\j jIS^^ 0' t<uiolp J /P A*'J

. (J^plpd CPJ-Ö-I :UjIjjjjl Jş. 1jAo

564. (1791) (6551)- İbnu Ömer ve Hz. Aişe radıyallahu anhiimâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, her yirmi dinar ve daha fazlası için yarım dinar (zekât) alırdı, kırk dinar için de bir dinar (zekat) alırdı." 11211

* BİR YILLIK MALA ZEKÂT

:cı4ui t*u*oip ^yp o^«p ^yp açl>- lu ,-eJ^Jı ^ı>t_jv iu .^4-' ’ Aj-l>— 1792. 6552. 565.

t,_,fl j ‘üdp- J oLS^ ! Aalp- ^

SIS) L« 4.]gAİ :cuİ5 Jl y*s- oljj oa-Ü-lj

jûS" Oo-Ü-l ^ J (jJ Jöj >X*£' 4şj JJİ ^P- oljj .(JjAl I9^~

j^p- j 4^p- oljjj

565. (1792) (6552)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm: "Üzerinden bir yıl geçmedikçe, bir malda zekat yoktur" dediğini işittim."

* ZEKAT DÜŞEN MİKTAR

3ı^ :JIS 4 l>- 3 ^ cjilo 4 j 4 -p 34 ci^ 3r^ £-43 ^ 4 4 ^ ı^-^— 1794. (5553.

5(5(5

.^ j ~* j >- o^L-w*»| iJiljjJl ^.»4 İwL^> JîLC* jl Oj^ L*^s 3*^3 . aİ-^-L? L^s ^j^J« ^4^ 4^ jy-j

566. (1794) (6553)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Beş deveden aşağı mal için zekat yoktur. Beş okiyyeden az (gümüş için de) zekât yoktur. Beş vask miktarından az olan (hurma, üzüm ve hubûbat) için de zekat yoktur." 12 ^ 21

AÇIKLAMA:

1- Zekatla ilgili teferruat, vask, okiyye, miidd, rıtl gibi değişik ölçeklerin bugünkü birimlere göre miktarları daha önce açıklandı, burada tekrar etmeyeceğiz.

2- Beş vask toprak mahsullerinde zekat için nisab kabul edilmiştir. Beş vasktan daha az mahsul için zekat verilmez. Bir vask, altmış sa'dır. GM

* ZEKÂT VERİRKEN NE DENİR?

(JjA) Jts :(Jli totj) «cA p a?â ^y. c£A>Aİ! .yp .*)AA A Uf ..tjtU ^ .ujA Ufuf— 1797. 6554. 567.

o-sUA <Jş :JiJljjjjJl <Jş. L^JjU4 oj L ZjJl* ü! (A'Uj o< î olSyil H.la p' lil« :^Lu^ «uLp ful ^Uf? ^

AU 4İu^2j °b! IA :-u&LU 4 : t çü (Jlİ j ^Ip .UA-i* jlS j

.Aİp

567. (1797) (6554)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Zekat verdiğiniz zaman: "Allahım! Bu zekatı büyük bir sevaba vesile kıl, (hak sahibine ödenip sevap beklenmeyen) bir borç kılma" demek suretiyle zekatın sevabını istemeyi unutmayın."

AÇIKLAMA:

Zekat bir ibadettir. Hadis, bu ibadetin de ibadet niyetine makrîın olması gereğini hatırlatmaktadır. Bütün mal ve mülkün gerçek sahibi, onların yaratıcısı Rabbiilâlemîn olan Allah Teâla hazretleridir. Kişinin tasarrufuna emanet ettiği malından belli bir miktarı fukaraya ödemesi gereken bir borç kılmıştır. Bu borcu ödeyen kimseye mutlaka sevap şartı yoktur. Hadis, kişinin, niyetine bağlı olarak bu sevabı alabileceğini belirtmektedir. Böyle bir dua, mal sahibine kulluk edebi kazandırmada, malın hakiki sahibi olmadığı şuurunu vermektedir. 12 ^ 1

* DEVELERİN ZEKÂTI

uf aul-up ^ â’>- uf -tsjy. Uaa ^ 1 AkA*~ uh tf- -4“^- Aj-tf— 1799. 6555. 56S.

Â ^ Af u~^~ ■(*İA , 3 Al A JyAj 3^3 :3li -Il3 ey 1 4 ^ clH

s q e. s * s o e. s s 't o o * s*s 0 *<*s ' * o ' 6 '

^J\ ^Lj 41 3 i ^41 jL 3> £İJ ol Jl oUi cu*İj IİLî ^3 I c 3 03 .4İ- ^-3

^Lj 41 Jl ^Lj (3 i 'Oö coj^pj

oSij 3 h^ ‘*-^h 3^^ ^ '^4 •û4c ; ‘--^3 3i 14 ^ i 3^ r ^^3 '^4 *3^4^3

< t* ^ ^ ^ /L/ -r ı> i y .'i / o^p°< 0 ”* ^ o< / »i < o s •• s

3İ . 4 ^--^- üL® ^-1-4 41 4i .û> 433 i-^ - *^ ^-4 4i 4i 4^4 144

çio ol 4 i c^aju oSlj 0^3 £-Lo ol 4 i 1^53 oSlj .ı 3 y t 4*’3 1^4*^ £- 1-4 41

^ ı^sU-ij j^*ı 3li . 34 * ey. c 3-44^ v *- 3)^*^43 .*£>■ (4 ^c3 ^ ’^43

3lij .4 jjİİ^ C^Oİa >-1 OjJiS' jI-LûJT (3|yJlj öJ a>- . 4 j)J oL&xJl 3lij •I- <> - 44 ^’ £-;I^i 4^1 ^â^P

(jI OoJj>- 4 j 1 •L^ >)I^ x 4 I b^S' oIa7 ^Lu» \ 31 -^ (^Vj .jLp! aWİ wUp jjI 3 lSj .4 _ûj

. L^j\P^ O I La 3 j

568. (1799) (6555)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Beşten az olan deve için zekât yoktur. Dört deve için de zekat yoktur. Deve sayısı beşe ulaştımı, dokuz oluncaya kadar bir koyun gerekir. On deve olunca iki koyun gerekir, ondört deveye kadar yine iki koyun gerekir, onbeşe ulaştı mı üç koyun gerekir. Ondokuz olsa da üç koyun gerekir. Yirmi olunca dört koyun gerekir. Bu, yirmidörde kadar böyledir. Deve sayısı yirmibeşe ulaşınca, otuzbeş oluncaya kadar bu miktarın zekatı bir bint-i mehazdır (bir yaşını doldurmuş, ikinci yaşma basmış dişi deve); eğer bintu mehaz yoksa bir ibnu lebıın (iki yaşını doldurup üçüncü yaşma basan erkek deve)dir. Eğer bir deve fazlalaşırsa (otuzaltı olursa) zekatı bir bintu lebîındur. Sayı kırkbeşi buluncaya kadar zekat yine de bir bintu lebûndur. Bu miktarı bir deve aşsa bir hıkka (üç yaşını doldurup dörde basan dişi deve); bu, deve sayısı altmış oluncaya kadar böyledir. Altmış deveyi aşınca yetmişbeş oluncaya kadar bir ceze'a (dört yaşını doldurup beşinciye giren dişi deve) gerekir. Bu miktarı bir deve aşınca doksan deveye kadar iki bintu lebîın gerekir. Bu miktarı bir

deve aşınca (91 olunca) iki hıkka gerekir, bu 120'ye kadar böyledir. Bundan sonra her elli deve için bir hıkka, her kırk için bir bintu lebıın (zekât) gerekir." 12221

* DAVARIN ZEKATI

yı\ yt- <io! y& Joj jjp y>\ Uj ,s\\ yj Uj y> ^Lp cjJj y\ üj-c?— 1806. 6556. 569.

. yj L-1 i j ^Lp II : -tj lyji 1 3. ^ ^ & L® ^1 p ^ 1 pij U Jj : a^Lp aü I t p, J y^j J U : J U t ^pp

.<*1^1 ,jj A) yi Â^L®I y& J-î

569. (1806) (6556)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanların zekatları (sürülerini suladıkları) su başlarında alınır. (Zekat memurları oralara gider, halk, zekatını vermek için, zekat memurlarının ayağına gelmez)." 12221

* SADAKA TOPLAYANLAR

p)I 4j.CS- jp3- yi l)I töjÜ-I yi jjJLp .p_~aJ y>\ bj Jl z\y* yj jJpP Üj-lS*— 1810. 6557. 570.

yy~ JİpJ 4ÜP aİlİ Aİ) ^}y*j :j^P . 4 İ-Ö 2 Jl L®Jj çppLlg-l- 1 yı JppJ 3* AjI 4 j.CS- ^.pl y>\ aİJİ-Cp

oilı~d 3 :-CjIj;jJ| ^^âCİj aUİ-Lp cJlAâ :plti?4Lp4 aj 3 ! oLi Jl ljod l^c® |Jp yy Aj I 45 .Ö 2 Jl (JjİpJ5Üj

.cp ş .L ^Ayt jl ^ . aJbj :^juiL^Jl 3 (Jlüy 4j| .oULtil 3 ^jjl o^S7 jpp>- yı ^*y» j .<JUL®

.oLaj aJLS-^ .oULiil 3 bU>- û^S7 -Cp Atıl

570. (1810) (6557)- Abdullah İbnu Üneys radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Kendisi Hz. Ömer radıyallahu anh'la birlikte bir gün zekat hakkında müzakerede bulunmuşlardır.

Hz. Ömer: "Sen, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sadakada yapılan hırsızlık hakkında: "Kim sadaka malından bir deve veya koyun çalacak olsa, Kıyamet günü o çaldığı şeyi sırtına yüklenmiş olarak gelir!" buyurduğunu işitmedin mi?" demiş, Abdullah İbnu Üneys de: "Evet işittim" diye cevap vermiştir." 12211

* ZEKÂT GEREKTİREN MALLAR

y£* Aşj I t yjP p-px~j yi t \ jj^pP p)P IAİ) 1-CçP yı -Cp^ y£* c^y-bp yJ ^jpplpÜ Üj .^jLpP yj ^LjpA Lü-C? -i. 8 1 5. 6558. 571.

t " , * a " , i % a , , ^ , s

:JjIjyII 3-k)bJIj cp^-oyilj c cjop-ÖIJ cAİaü-I 3 3 ûISpI JİAJ a-İp aUİ aU pJybvj 3A :pjb to-lA

‘Upl pPJ cıp-ö-l (Jliy aXjJa>- ^-bil zSjî :-L«^l I (JU y-* a^! -Up ^

, 0-llPj y p^P pl* pjbj ,A ^5 0*^!

571. (1815) (6558)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (yerden çıkan mahsullerden) şu beş şeyden zekat verilmesini teşri buyurdu: "Buğday, arpa, hurma, üzüm ve darı." 12221

AÇIKLAMA:

Mevzu üzerine gelen başka rivayetler de mevcuttur. Bu sebeple alimlerin bu meseledeki hükümleri ihtilaflıdır:

* Haşan Basri, Sevrî, Şa'bi ve Haşan İbnu Sâlih'e göre sadece buğday, arpa, üzüm ve hurmadan zekat verilir. Beyhâkî, bu görüşü te'yiden "Sebzelerde zekât yoktur" rivayetini de kaydetmiştir.

* Ebu Hanîfe ve Züfer rahimehümâllah'a göre, cemiyetin örfüne göre "gelir ve verim elde etmek maksadıyla ekimi yapılan her şeyden zekat verilmelidir." Dolayısıyla her çeşit hububat, karpuz, kavun, salatalık, patlıcan, yonca, şeker kamışı vs. bütün mahsulat zekata tabidir. Ancak kendiliğinden biten çayır, kamış, ağaç ve benzeri maddelerle odun, ot, saman, hurma dalı gibi tâli şeylerden zekat verilmez. "Her maldan zekat alınır" hükmüne giden alimler "mallarından zekat al!" (Tevbe 103) ayetinin âmm oluşunu delil kılmışlardır. Ayrıca, zekât alma hükmünü bütün mallara teşmil eden hadisler de mevcuttur.

* İmam Muhammed ve Ebu Yusuf, bir yıl kalabilen dayanaklı mahlukatm zekâta tabi olacağını, fazla uğraştırmadan bir yıl kalamayan meyve ve bitkilerin zekâta tabi olmayacağını söylemişlerdir.

* İmâm Mâlik ve İmam Şâfiî hazretlerine göre, insanlarca ekilen ve uzun müddet saklanabilen buğday, arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi hububat için zekat mevzubahistir. Zahire nev'ine girmeyen sebze, meyve, keten ve pamuk tohumu, susam ve zeytin gibi maddeler zekata tabi değildir. Meyvelerden yalnız üzüm ve hurmadan zekat verilir. Bunlara göre, zekata tabi toprak mahsulleri nisab miktarına ulaşırsa zekat verilir, aksi taktirde verilmez.

* Ahmed İbnu Hanbel merhuma göre, insanların ekip kaldırdıkları toprak mahsullerinden (hububat ve meyveden) kurutulmaya ve uzun müddet saklanmaya elverişli olup ölçeklerle ölçülen maddeler zekâta tâbidir.

Bu bahisle ilgili teferruat için lstılahât-ı Fıkhiyye Kamusu görülmelidir (4 cilt s. 79 ve devamı). 1 ^!

* ZEKAT İYİ MALDAN VERİLMELİ

y& c y _ee~e id ,££jju*jı y El . jilggiı y y y ei-e— 1822. 6519. 572.

l(JE .üjjEEj y^j 1 y* ,4^2 E>- Etj ■ ‘üEEZv E yi <3 yi çjydl y^ d-olj yi y&

3 ysj^'hyy ^J^E- ^1p çEil lElEp- ya yjy li] ' cujIS' .jL/2j I 3 cdjJ

E® «Öp I

Oj y*^ Jyc® .^ES 1 y» *ypy E 3 j®E- y£u . lpEEÖ *u® \ys ^)e--E® ^j^-E-l u_oj<e® ,yy^\^^S\ çlyü

[o^EE® E (E-)-*' y* ■ üyEj *u® E! o] «e-E-L .öyLây <_pEEEJ .EjjEEj

o-®E~E : ljjJl 3. iSy ll-UE y& ^p Alil E! I^IİpİJ .E-E- *u® 4SJ i E EEj E lEp c*E“EE y* ^LEcuE ^1 p

JEj . E*^« Elf j .olifdl y» : EE>- y\ Jl® y ^*E- <j,l y\ *u® Jll 3 ^ y .uH j

. ,3—* -E jE ^1 p ^ E~» 1

572. (1822) (6559)- Berâ İbnu Âzib radıyallahu anh'tan rivayet edildiğine göre, bu yüce sahabi "[Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin] ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerin temizlerinden infak ediniz ve malın kötüsünden infak etmeye kalkmayın!" (Bakara 267) meâlindeki ayet-i kerime hakkında şöyle demiştir: "Bu ayeti kerime Ensar radıyallahu anhiima hakkında nazil oldu. Onlar, hurma

toplama mevsimi gelince, kendi bahçelerinden taze hurma salkımlarını devşirip, Resûlullah'ın mescidinde sütunlar arasına gerilmiş iplere asarlardı. Bunlardan fakir muhacirler yerlerdi. Ensarilerden biri, bu kadar çok salkımın arasında bir tane adi hurmalı salkımın bulunmasını caiz sanarak adi hurmalar da bulunan bir salkım sokuşturmuştu. İşte bunu yapan

hakkında ÛJ 33 - 1 - 1 4 - L ? *■ U)^' ' fyEEjj Oj

buyrularak "Zekatınızı, bozuk ve kötü hurmadan vermeye kalkmayın" ihtarında bulunulmuştur.]

• ı > . i ® \

İbaresiyle de "Öyle kötü hurmalar ki, eğer size hediye edilmiş olsaydı işinize yaramayan bir şeyi size gönderdiği için hissedeceğiniz öfkeden dolayı, sahibinden utanç duyarak kabul edecektiniz" denmek istenmiştir, j- I ylz -1 j yf. Eill

ibaresiyle Hak Teâla hazretleri, bizim sadakalarımıza muhtaç olmadığını belirterek, sadakayı kendi menfaatimiz için verdiğimizi, öyleyse iyi şeylerden vermemiz gerektiğini ihtar etmiştir." 1 ^!

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, Allah rızası için verilen sadakaların, hoşumuza gitmeyen, işe yaramayan, başkasından bize geldiği taktirde haysiyeten rencide olacağımız nev'den olmamasına dikkat etmemiz gereğine Kur'ânî bir delil sunmaktadır. Ehemmiyetine binaen bu mevzuda başka nasslar da gelmiştir.

* BALIN ZEKATI

-lp ‘ç/j b) ili cdld. (j4 İh y .' bi-ü*— 1823. 6560. 573.

3 $. 3 !aİ) b : d4Ji ri :iU .o ^3 ûıl • ^ 4 idriJ—cim . o^b~. y*

t3 L£“3/dl . 3~* 'J* Pdi-Ö-U .OjU^v \j\ yj jL^L~v Jjb i ldj' ^*L>- l 3^ OiLdd <3 :djlj)jj!

lûji i£y* 4 ^L« -Up 4 ^jb>r.ıfgll db« 3 fc *’ 1 :JB ^ *4 ccı^j-tAl lb* l^JLp

.dv^dkl » 3 j^? l ^((4 dPj-ö-l

573. (1823) (6560)- Ebu Seyyâre el-Müte'î anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, benim bal arılarım var (zekat düşer mi?)" dedim.

"Evet! Öşrünü ver!" buyurdu.

"Ey Allah'ın Resûlü! Arıları benim için muhafaza buyur!" dedim, o da onları benim için muhafaza buyurdu."bM

* ÖŞÜR VE HARAÇ

ts^j 1 öjüci ootp** :Ju 3' bd .1345741 ^bj (3 * 3 bp b) .^b^ıiiı u^w4- 3 ıj44bı u lîjs — 1831. 6561. 574. 3i 3 0^34' 3i 53^ 4 j! 3 ^ 4 5j3ri ^ 3 *h *cJ3 Cf- ^3 ' 4b>" 33 ^44 üh 44-^ 33 ^ 4 ^

O ^ O ^ O O / ^ ^ jı ^ ^ ^ jj ✓ O ^ ^

. oua-vi? idiljjJl U 1 (j\5 JajlsM . y>e_&

$.^]l oljj jl$ coUîll (3 owip-j ^JLij c^jp ^ .üj-^- ^3 j (i^j ^ 0

• *3 ^ •> 1' j

574. (1831) (6561)- Alâ İbnu'l-Hadramî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam beni Bahreyn'e

-veya Hecer'e- gönderdi. Ben orada kardeşler arasında müşterek olan bir bağdan vergi almak üzere giderdim. Kardeşin biri müslüman ise, müsliimanın payına düşenden öşür, müşrikten de haraç alırdım." *7221

* VASK, ALTMIŞ SA'DIR

f.y3ji\ j,ı j £-bj yı\ jikp 3 ^ caui a ?3 İh ajL^- Uj ■ 3 ^v 2 ^ İh Uj .j-düı 3 ^ ^3 bjd?— 1833. 6562. 575.

#= , j o Si ✓ Si > ,

UjIjjJI (3.»I-P-Il/? !^İ33 j 4^Lp ^ < :^\X>Ş' /jJ y\^r

î OİJjJ

575. (1833) (6562)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir vask altmış sa'dır."*^ 1

* YAKINLARA ZEKAT

c<eoi ^ tin ^ tS^ 183S. 6563. S76.

0 -** ^ 0 . 0 -o- O " <;< i ^Si 51 Si^ ^ J. ,• 0 ' i. * ' S* , * ' S* *

JA CidLû-3 ,4İw\»s<2Jlj <uip ^ 3C<ç«-L3*< CU4 j ^3jj

:ju.^*j :JlS cJli ?Jl>- c'a>La j Iw\53a ^İÎp- 3^' ^'3 .^131 cj. ^ 3^3 Lrt33 o'

c^ıjlS U ^ c_->l>w?l oljj J_&Li <üj .^s>t-^p I^La iAjIjjJI (3- ^-Çİ! £Ews? c-olSjj

/jj <üil oÇ*l

576. (1835) (6563)- Ümmii Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bize sadaka vermemizi emretmişti. Abdullah İbnu Mes'ud'un hanımı Zeyneb radıyallahu anhiima: "Kardeşimin yetim çocukları ile fakir olan kocama versem bu, beni sadaka mükellefiyetinden kurtarır mı? Ben onlara şöyle şöyle infak ediyorum!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet!" buyurdular. Râvi der ki: "Zeyneb sanatkar bir kadındı, el işi yapardı." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Burada zikri geçen sadakanın nafile sadaka olması muhtemeldir. Haşan Basri, Sevrî, Ebu Hanîfe, İmam Mâlik bir rivayette Ahmed ve Hanbelî alimlerden Ebu Bekr bu kanaattedirler. Bunlara göre, kadın farz olan zekatını kocasına veremez.

Ebu Yusuf ve İmam Muhammed bu meselede Ebu Hânife'ye muhalefet ederler. Onlara göre kadın zekatını kocasına verebilir. Kişinin zekatını usul ve flırûuna veremeyeceği, kocanın da karısına zekat veremeyeceği hususunda Hanefiler ittifak ederler, ihtilaf sadece kadının kocasına zekat verip veremeyeceği hususundadır.

İmam Şâfi'î, -bir rivayette Ahmed, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd, Mâlikîlerden Eşheb, Hanefılerden İmam Muhammed, Ebu Yusuf ve Zahiriye alimlerine göre, hadisteki sadakadan maksat farz olan zekattır. Bunlara göre, kadın kocasına zekat verebilir. 1 ^ 21

NİKAH (EVLENME) BÖLÜMÜ

* EVLENMENİN fazileti

Atı (JjAj (Jü :c4li jp ^~vUül jp jj Lö Uj -j&j ! jj — 1846. 6564. 577.

p O x f- S p P s s £ ,

£ 333 ^ -2^ Cr^ f 33-® lyt £3^111 '$3**

J-aLİ d ı^ji l —‘ki l Ot®

577. (1846) (6564)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nikâh benim sünnetimdendir. Kim benim sünnetimle amel etmezse benden değildir. Evleniniz! Zira ben, diğer ümmetlere karşı siz(in çokluğunuz) ile iftihar edeceğim. Kimin maddî imkanı varsa hemen evlensin. Kim maddî imkân bulamazsa (nafile) oruç tutsun. Çünkü oruç, onun için şehveti kırıcıdır.

(jp 33 33 Ljb\^j\ c ili ili ili y 1847. 6565. 578.

.oLûj iAjljjJi 323-~° »yj« y ^ 4ÜP - 3J-33 3^ :3^ <3^

578. (1847) (6565)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sevişenler için nikâh kadar sevgiyi artırıcı bir şey görmedik veya görülmedi.

* KOCANIN KADIN ÜSTÜNDEKİ HAKKI

y 33 oipwL>- yj> joj yj (^ 1 p 33 y ıl3 .(jkip üj . y-y» ^j} y y\ 1852. 6566. 579.

4»wLp l ^ 3 **^ 4^ oi ^ Lp y^ ^-^*^•*-^••21

3^4" 3i 344 - 3r? 3 ^^" ^ 3*^ 6^3 eh 3^3 .ji oÇ«Ji ‘-^7* cjj*- ji jJ :3^3 7^3

y&j iAj ^ Û 3 J 33^~ eli ■^3'**^ 3 ^ 3r"3

579. (1852) (6566)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Eğer bir kimsenin bir başkasına secde etmesini emretseydim, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımayı emretseydi, uygun olan, kadının bu emri yerine getirmesidir." 12551

•(Jii (jd y aui -lp jp ^p y Uj y 3*3 l ‘Jîjs — 1853. 6567. 580.

Lp üy-iAAo (^v-^LxJl cı~o! :3B »?3L*p \j IÜp İp« :3ü <u1p luI y* 3l*p 12J

<jl 1-tAl ^ü .IjLtAj o i_i aJp auI ^ 3y-~3 3^^ -dİ) dili 0 JIJ3J ^ sİ

LİLp . ^>- İj^j jjp- elyJl ! o-Lo 3 *Aj û)! oi^Jl oa^p caDİ «ip^po

. ^Luv l aJİ ajlT 3ü 35 dU>- oljj :-üUjJ! 35* 4jt -U' 1 - 1 s~~~ 1

580. (1853) (6567)- Abdullah İbnu Ebî Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Muâz Şam'dan dönünce Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a secde etmişti. Aleyhissalâtıı vesselam hayretle: "Ey Muaz! Bu da ne?" dedi. O açıkladı: "Şam'a gitmiştim, onların reislerine ve patriklerine secde ettiklerine rastladım. İçimden, aynı şeyi size yapmak arzusu geçti." Aleyhissalâtu vesselâm, bunun üzerine: "Bunu yapmayın! Zira, şayet ben, bir kimseye, Allah'tan başkasına secde etmeyi emretseydim, kadına kocasına secde etmesini emrederdim. Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim ki, bir kadın, kocasının hakkını eda etmedikçe Rabbinin hakkını da eda edemez. Kadın (deve sırtındaki)

semere binmiş iken kocası nefsini talep edecek olsa, kadın bu isteğe mani olamaz." 12521

* EN EFDAL KADIN

Ujükl y ^İLp yi* «Çöl yi' t,"6y* y Jyi y AİI! -Lp yi * 3 ^) Uj . İjİ* y 3^'Ü'’*? y Uj-CS- 1856. 6568. 581.

p e< p A.P pcp«^ f, p P \ SİP 3 P s < > p p £ S ° ' s s' ' S S '

^Lp pj ^\s*\ IjU iJ^p (jLül iIjJlJ cçjj-j L* ^3 cJjj

<S^> 1i tlcJj Lli 15İU-I !(JLaS !a\İ ^ !(JUl 3 .oyl (3

I y\ Ji yuAÎ yjo caipJp Ap-JjjGE J .l)U>- yil-l apjjij Ajâjtvi? ö^p ^ -CP :35-^p^

■ J .jp-f- 3y ÜJji t“Up ^*3*! 3? ıc5-tpyJ! cSjj iüis*- 4 y 1

581. (1856) (6568)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm azadlısı Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Gümüş ve altın (biriktirme) ile ilgili ayet (Tevbe 34) nâzil olduğu zaman halk: "Öyleyse hangi malı biriktirmeliyiz?" diye birbirlerine sordular. Hz. Ömer: "Bunu, ben sorup size haber vereyim!" dedi ve hemen devesine atlayıp gitti. Ben de peşinden gittim. Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resûlii hangi maldan edinelim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Her biriniz, şükreden bir kalp, zikreden bir dil, ahiret işinize yardımcı olacak mü'mine bir kadın edinsin" buyurdular." 17851

3 p ^%-piüJı yi <j 3 y ölpJp üc .uJlp y l d .ji^p y Lc-cs— 1857. 6569.582.

p ee O '* O 0 s ' S>i ““ ^ İp 't

.4JL£-\1p\ <Ü -Aaj SLâ£»»I

JlJ (3 J.4JUj i <3 I 4 -İP Olp ülj •^r***’

wL^Lİ <\Jj (.Oyiy^ ^J,\ oljj Oowbi-lj .aJ} cA^sjUJI /y l)L«-İP J .CpOw\^İ-I

• *-X^p d-*j

582. (1857) (6569)- Ebu Ümâme radıyallahu anh'm rivayetine göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuşlardır: "Mü'min, Allah'a takvada sonra en ziyade sâliha bir zevceden hayır görür. Böylesi bir kadına emretse itaat eder. Ona baksa sürür duyar, bir şeyi yapıp yapmaması hususunda yemin etse, kadın bunu yerine getirerek onu yeminden kurtarır, kadınından ayrılıp uzak bir yere gitse, kadın hem kendi namusu ve hem de adamın malı hususunda hayırhah ve dürüst olur. 12551

* DİNDARLA EVLENMELİ

4iii -Up -çy 4 ~up jjp 3^3 ı ^jp ujjp 3 34-3 3j441 ^ 3*^1 -yp u) .y)ı UjJjS— 1859. 6570.583. 21 ^jh\y>\ 3~4 ■yh'] y > lr^y^iP ''■ ‘ -iytriiy- 2 i . 3 r$ 43 k 44 ı y^i'y -^*5 4 J>~“j 3 b -3b tjjip

jj jüj jj 41 -Cp y-®j L ^H/ 1 ^42 3 :JjIjj)I ^.^pasl oli «.ByA-i4y>- 4 J (_j1p j^yrjy - 0 ^?^*

jIuA

(3 24- jjjl oljj 4-j-bUy .i_jL^y tj**j

583. (1859) (6570)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Güzellikleri sebebiyle kadınlarla evlenmeyin. Çünkü güzelliklerinin onları (kibir ve gurur sebebiyle)

alçaltacağından korkutur. Onlarla mal ve mülkleri sebebiyle de evlenmeyin, zira mal ve mülkün onları azdıracağından korkulur. Fakat onlarla diyaneti esas alarak evlenin. Yemin olsun, burnu kesik, kulağı delik siyahı dindar bir köle (dindar olmayan hür kadınlardan) efdaldir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Dinimiz, evleneceklere dindar kadın arama hususunda ısrarlıdır. Bu husus ayet-i kerimede dahi yer verilmiştir (Bakara 221). Yine âyet (Nisa 34) ve hadiste kadında övülen bir diğer vasıf kadının itaatkâr olmasıdır. Hatta âyet-i kerimede itaatkâr olan kadın hakkında haddi aşmamak emredilmiştir (Nisa 34).

* BEKÂRLAR EVLENDİRİLSİN

. 34)1 4 AD 2 3 il) . 3*341 j-uLiı 3 3^34 11) 7)—
1861.65.584.

jvSÜp : ^ 4 --“y « 4 p *4 1 3 —p aü 3 y-—y 3 b :3B ^yp a 4 /p lQİ• ı'g’ i oJpL- jPjp ^y ‘Cpp ^yPyll -Up

y .aj :fB- y)l ‘çü 3B . a> 4İ2 ^-y jJL^ o.sLu 2 3 :2)lyyil 3■Ji A *4^ , ^33'3 cl*L>yl jçuly ^İPİ^l 41 -İpl 34^B ■

. ö-tj- ji :(_^jL>« 3 l 3 b c*uxp jlU ^y ^33^ 4 p .ol 4 -l oLütJl 35- :2)ly>- 3I 3 b

ı3^ yl53 L>

584. (1861) (6571)- Üveym İbnu Sâide radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Bakire kızlarla evlenin. Çünkü onların ağızları daha tatlı, rahimleri daha doğurgandır, aza da razı olurlar." 1 ^

AÇIKLAMA:

Ağızlarının tatlılığı, "hayâ perdeleri yırtılmadığı için, edepli konuşurlar, kocalarına karşı kırıcı, çirkin söz söylemezler" diye anlaşılmıştır. Hadis, kadınların doğurganlık vasfını övmektedir.

Kadının razı olacağı "az"dan muradın "maddi ihtiyaçlarda; yemede, içmede, giyim kuşamdaki azlık olabileceği gibi, "cinsi münasebetteki azlık"m da olabileceği söylenmiştir. "Dul kadın önceki kocasının yanında her şeyin bolunu görmüş olabilir. Aynı şeyi yeni kocasında da arayarak, bulamayınca tatsızlığa sebep olur" denmiştir.E§21

* HÜR VE VELUD OLANLA EVLENİLSİN

3 °ı : 3 b 3 i 3 i>r.3) ^yp *42- 3 33^4 332 3 4 . jLLp 3 4 ps— 1862. 6572. 585.

o^42 :djlyj)l 3-_yL)4l ^yj-4B ^344^ aUİ 34 21 .sİ)! 34 • 3y4 y4-y a4p aül 3-4 aü 3y4j :3y4 dİ)D 3 :

. j44 aJşp>- 3 - 344)1 3 lS y ,j44 o-Up :^jp 3 b .yly^ 244^*- ^yl yP .44“ /y L^ju*~y

585. (1862) (6572)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm şöyle söylediğini işittim: "Kim Allah'a pak ve temizletilmiş olarak kavuşmak isterse hür kadınlarla evlensin." B2U

j,\ 3^ 3^ 3^ oo^ı^-i 3? A^ı 04 ili . ı^^ıs^3^ -u-^- 3^ ^3-^- — 1863. 6373. 586.

^Lp yj&A . j^^p yi ^3 c3c^ .1 ıy E*^ aE-P 1 ^ 3^ :3^

. 4JL&^2j

586. (1863) (6573)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Evleniniz! Zira ben (Kıyamet günü diğer ümmetlere karşı) çokluğunuzla iftihar edeceğim. "E 221

* EVLENECEĞİN KADINA BAKMAK

3-4' v *Ep y& oEEE y>\ 3 ^ ^[>xS~ 3 ^ çölX p 3 ^ <y>) yt 3n 1864. 6574. 587.

E-^-E^ c-Ej ıE& 3* jS Jl :3 3^5® .4 (j 143 i ‘«—3^ 4 olx>c3 .oiy«l c^E^»- :3^ $4-E-C*> ^ oE^- 34

^*»L> o<-3 c o l£^ 4 iwd® d$ ^jsJl E i : 3_4- (4^^ *Ep ^E^ ^ 3_^ w *^j d^p 41 :3E.s :ç%-E*«^ aEp - ^E^ ^

Jjîi c^l>e^*- 4j .iyE ^ .<U*^*Jl_! OİJjJ SlEjl <y\ J&J £^l>e_>- O^EE j J.I 4 Jl jE-E E

. ^Ld*»b j jE>- ^JJİ OİJj

587. (1864) (6574)- Muhammed İbnu Mesleme radıyallahu anh anlatıyor: "Ben bir kadınla evlenmek istedim ve kadını

gizlice görmeye çalıştım. Sonunda onu kendi hurma bahçesinde gördüm."

Bu açıklaması üzerine, kendisine: "Sen Resîılullah'ın ashabından olduğun halde bunu yaptın mı?" diye ayıpladılar. O da şöyle cevapladı: "Ben Aleyhissalâtu vesselâm'm "Allah bir kimsenin kalbine bir kadınla evlenme arzusu attığı zaman, ona bakmasında bir beis yoktur!" dediğini işittim." 1 ^ 1

Jl$l -Lp Lo . aAA! AA ^y -AA y t A^A ^y JaA 3 Oo^l ^Lp <J-U)a>— 1865. 6575. 588.

Jlâjli Aoö! '^^3 a^! ^ (JlAâ .ö'yd ^ 3 j-d jl it;! aA-^ oj^jdJl j! ^*°! 7 p c^j!j Ap

y* c^4ajdl oljj -\ij .olİJ aJl>j 3 o^Ld*<| ^ 3 • 4-^ 3 \j£ 3 ^ 3*^ .L^>du ol (_^>-l 4 Jl 3 .43!

ö^jji jl

j0j>

o-* ^

L™ ütj cöjjiil

588. (1865) (6575)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Mugire İbnu Şu'be bir kadınla evlenmek istemişti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Git önce onu bir gör! Zira böyle yapman, aranızdaki ülfet ve sevginin devamı için daha uygundur" buyurdular. O da öyle yaptı ve evlendiler. Bilahare Mugire radıyallahu anh, aralarındaki uyumdan bahsettiler." 1 ^ 1

au! -U^ ^ cı^d ^p c jÂji* js- c<3!)^! Ap didi ,^pi\ (_^ı A.' Ldud— 1866.6576.589.

^ojj j! j-A-! Ajlâ .d^d) Aj&îI :(Jtdj L^dIgj>-! ö'y.! d o^Aii aAp aUİ ^gd! cAd! Oli tAAA ^ SyjcLil

3dâ .dili UjS' LA£j15İî aİp lul O-a? ^£-dt sJyd: dd^j^AA-!^ -dAiyd! Ai d^Aİa>tj .jdv^j ! A* 31).! ‘-Add® ddAid

L^jIA .d^Aoli otj cjlid j! d)^! jpddj aJp lul aü (Jja) odA :cddaj cdAjJj>- 3 A'Ad! dili

. aA^*j °aÂ? cd-d.jd! tdjîj “dj oidu.^ :Ajd)jJl 3■ A•*‘ J ■ dAA“3A- î dOI dijlics 3d^ .dili ciAİâp!

589. (1866) (6576)- Mugire İbnu Şu'be anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip evlenmek istediğim bir kadından bahsettim. Bana: "Git onu bir gör! Bu, onunla muhabbet ve ünsiyetinizin devamı için daha uygundur" dedi. Ben de Ensardan bir kadının yanma geldim, onu ebeveyninden istedim ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm sözünü onlara haber verdim. Onlar sanki bundan hoşlanmadılar. Hıdr denen hususi hücresinde bulunan kız bunu işitmişti: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sana bakmanı emretmişse, bak! Aksi taktirde Allah aşkına bana bakma!" dedi. Sanki kız da bu bakma işini büyütmüştü.

Muğire sözüne devamla dedi ki: "Ben kıza baktım ve onunla evlendim." Muğire kızla aralarındaki uyuşmayı da zikretti."
11 ^ 1

* DUL VE BAKİRE İLE İSTİŞARE

^ 4iii -lp jp ^ 3-4iı ijipı jC?-^yyy UjJj>— 1872.6577.590.

> jjS ^ S J , c 0 P ^ o

^p p^jül ^l-pj ^Jp \^~ j:> 4 <Jp-pj <jB:(Jlâ t^ol cp£-tlxjl lS'^' y. 34^ <yA Cjy~^~ 3 3 3ü4' 4A

.ojy^p 3-^ «uü 1 IjUp jlâ .^_İ2pip «Ol | oLftj opluh (Jl y-j ;Jjlj)jil 3 .LgpL3 LaL3j J5\-Jl^ cL^*oaJ

. «U>t î >t-^: Jj&IjPv «Ü 3-J-G-l ^j5«J .OjÂj pL>- JJİ <Jlâ . Oj^pP ^j-ydl L«-^Po

590. (1872) (6577)- Adiyy İbnu Âmire el-Kindî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Dul kadın, kendi arzusunu açıkça ifade eder, bakire kızın rızası sükûtundan anlaşılır." 1 ^ 1

* KIZIN GÖNLÜ OLMADAN EVLENDİRİLMEZ

^ oipi oçiA -(Jii* tol ^p co-Ojl ^ı c/^Â-i ^ ^jp 4i -c^âOi A: — 1874. 6578. 591.

j,l ip oy>-l :c-JLİâ -441 y ' cjli <ux--~3- ^j, «u^* - ' ^1 yyy'j (3.' Â cOlJj . <3-35 ^4^ «oü <3^'

I ^1 tp*4 j' çLuuil ^l*d «jl oâjl «utolp cpoUj- ^p Jj jjp oljj uij opluh :Jjlj)jJl 3-S-3 1 '*' ^p I ^p ^Ij

591. (1874) (6578)- İbnu Bureyde, babası Bureyde'den naklediyor. "Genç bir kız, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Babam, hakirliğini benimle gidermek için kardeşinin oğluyla evlendirdi" diye şikayette bulundu.

Bureyde devamla der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bu nikahın kabul veya reddinde) yetkiyi kıza bıraktı. Kız da: "Ben babamın yaptığı işi kabul ettim, fakat babaların böyle yapmaya haklarının olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim" dedi." 12 ^

AÇIKLAMA:

1- Alimler bu ve benzeri hadisler sebebiyle buluğ çağındaki bir kızın iznini almadan babası evlendirecek olsa, bu nikâhın hükmü hususunda ihtilaf etmiştir.

* Alimlerin çoğuna göre böyle bir nikâh hükümsüzdür.

* Medine ehlinin bir kısmına göre caizdir. İmam Mâlik, Şâfiî, İbnu Ebî Leyla, el-Leys, Ahmed ve İshâk da bu görüştedir.

Buluğa eren dul ise, müsaadesi alınmalıdır, aksi taktirde nikâh batıldır. Bu hususta alimler ihtilaf etmez. Hadisteki duldan maksad sahîh veya fâsid bir nikâhla veya vat-yı şüphe ile bâkireliği giderilen kadındır. Keza bâkireden maksad da herhangi bir temasla bakirelik zarı giderilmemiş, veya atlama, aşm kan akma gibi hastalıkla bâkireliği zail olmuş bulunan kadın demektir.

2- Gayr-ı meşru cinsi temasla bekâreti izale olan kadın bakire mi sayılmalı, dul mu sayılmalı? Bu husus ihtilaflıdır:

* Ebu Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre bu kadın bakire hükmündedir.

* İmam Şâfı'î, Ahmed İbnu Hanbel, Ebu Yusuf ve Muhammed el-Şeybâni'ye göre bu kadın dul hükmündedir.

3- Bakire kadın, izin istendiğinde susar, bir şey söylemeden kaçar, veya ağlarsa veya oturduğu yerden kalkarsa veya hoşlanmadığını ifade eden bir belirti izhar ederse Mâlikilere göre bu sükutta izin yoktur, nikah kıyılmaz. Şafıîlere göre, bu davranışlar nikaha mani değildir, ancak bâkire ağlar, bağırır ve buna karşı olduğunu davranışları ile ortaya korsa bu durumda izninin olmadığı anlaşılır. 1 ^ 1

* KÜÇÜK KIZLARI BABALARI EVLENDİREBİLİR

:«Jiâ tAiı! -Up ^jp o-çjp ^j,ı ^jp 3 ' «iA* .-ip^ı y\ Ld . jh~- ^ -o^ı Ld-os— 1877. 6579.592.

oh~j :Ujlj)yii «)/jpp 3 ^ yy 4-p <345 yy 34 ? Â 3-4 -çyy yy 345 4^5 ‘4-^’ <3r^

<3 -L«yJU .oULJl 3 l)L>- ® ^jİ, ‘Ust-i 41) .

‘Utolp C1 aJ-V^ •-» (C jı^2Jİ

«I .İl

>tol yA * oJ^P Lîl l) .^lg a P> ^1 | Jg^

İp

592. (1877) (6579)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm, Hz. Aişe radıyallahu anhâ ile yedi yaşında iken onunla nikahlandı, dokuz yaşında iken zifaf yaptı. Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm, Hz. Aişe onsekiz yaşlarında iken vefat etti." 17991

* KÜÇÜK KIZI BABA DIŞINDA EVLENDİREN

y& <lo! y£- yi, AİIl-Up yj 4İ1İ-UP LO . yj -Lp Ld-lg— 1878. 6580. 593.

La Jj*j . L&j^Ljlj iy cL^JLp y&J LAj» İUJ L$-Ug-jjyİ : (JIİ .4 4-Ö üysdi* yj jLLİP lLÜ* *0 yı\

yj aUİ -Lp ‘Uİy oiLıM :-ûIjjJI 3-°^) L^Ayyî LÜ 4jjIg0 d^g-lj caAISİj .LajjI iALLa

. ^JİP jiia lJ^p JJİ Jy* l*jb

593. (1878) (6580)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma'nın anlattığına göre, "Osman İbnu Maz'un radıyallahu anh vefat ettiği zaman, geride yetim bir kızını bıraktı. İbnu Ömer der ki: "Dayım Kudâme -ki kızın da amcasıydı- o kızı bana nikâhladı. Bu nikah işi, kızın babasının ölümünden sonra olmuştu. Kız, amcasının yaptığı bu nikahtan hoşlanmadı ve Mıığire İbnu Şıı'be ile evlendirilmesini arzu etti. (Kız buluğ çağına vardıktan) sonra amcası, onu Mıığire ile evlendirdi." 1 ® 1

* VELİSİZ NİKAH CAİZ DEĞİL Mİ?

^LL? (y J P *uxoL p y& coJJp Cj^ (İA ı2İjlL«Jl y~ alil -Up lu . yİ Lj-lg— 1880. 6581. 594.

Öj ı'LU 1 ;<uxolp öj-üly: i <u!p aul aü 5 yA) (Jli l\j <(jAİP (jJ ^

(jp- 6-1^; bİjj . 4 ^SnP b*2JİJ ,<U*4*Jb OİJj Jİj CûLİ£?jI C^-L>e3-l 0.iLud 3 • AjljjjI 3-^ cilİ

y* cf- ob«^L» ^uIp xk$.-^-«*“1 ^b« ı 4 J 1 İ ,4*«^1p ^

oljj . cj -\AI »^Jii?lj b^Jj Lcl« J^iL <uİJIp ^p ojjp - jjp

. U^2j^ I I^Â-A 3 (Co-ii-l j !cuİ2

594. (1880) (6581)- Hz. Aişe ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm'ün anlattıklarına göre, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Veliden izinsiz nikah sahih olmaz" buyurmuştur. "^1

cf- tİA ^ ^ ^ 13 .^^üdı ^ dl k A^' 1882. 6S82. S95.

oj .ol^pül ı^-Lc^j A 3^ :3^ dA

. 14 -CvJj

i 3^ j .4^5 ^3 (3 *^ :oİ-Ap 4^5 3^ 3 J** 3 3

44^p>- 42>ex>6^/? 3 ^ :3^ J.oLöİİl 3 Ûk>" CdA> 4 J J C4J 4j| jA" ^

3^'JJ

aj oi 6 <—Aolaj 1 ^^bj ,4 ^j ı^-^-b 1 4^»L*w« 3^ j

595. (1882) (6582)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kadın kadını evlendiremez. Kadın kendi başına da evlenemez. Zâni kadın kendi kendine evlenen kadındır." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Nikâh mevzuunda bir kısım selef son hadisle amel ederek, kadının kendi kendini evlendiremeyeceğine hükmetmiştir. Hz. Ömer, Hz. Ali, İbnu Abbâs radıyallahu anhüm bunlardandır. Tâbiînden Said İbnu'l-Müseyyeb, Haşan Basri, Şureyh, İbrahim Neha'î, Ömer İbnu Abdilaziz vs. birçokları da aynı görüştedir. Siifyan Sevrî, Evza'î, Mâlik, İbnu Mübarek, Şâfi'î, Ahmed, İshak gibi meşhurlar da aynı görüştedir.

Ulemânın cumhuru, velinin izni olmadan nikâhın caiz olmayacağına hükmetmişse de, Ebu Hanîfe merhum velinin iznini veya bir vekil tayin etmesini nikahın sıhhati için şart görmez. Kadının kendi arzusuyla iki şâhid huzurunda nikâhı yapabileceğini söyler. O, nikahı alış-veriş akdine kıyaslar. "Kadın, velisinin izni olmadan malını satabildiği gibi,

nikâhını da yapabilir" der. O, yukarıdaki hadislerde gelen kaydı, buluğa ermemiş kıza hamleder. Ayrıca "... kadınlarınız, (aralarında sulh yaparak) eski kocalarına nikâh yapmak (geri dönmek) isterlerse onlara mâni olmayın..." mealindeki ayette "nikah yapma" fiilinin kadınlara nisbet edilmiş olması da, bu kanaatte olanlara delil kılınmıştır (Bakara 232).®^

* ŞİĞAR NİKAHI YASAKTIR

Ali (Jcc-oij ca id ■ -up buji 1 Id-U— 1885. 6583. 596.

. o id dLS-jj ^ I ^ jUlJv «uIp 41

596. (1885) (6583)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İslâm'da şiğar yoktur."

AÇIKLAMA:

Şiğar: "Kızını veya kız kardeşini seninle evdendirmem üzere, sen kızını veya kız kardeşini benimle evlendir, aralarında mehir olmasın" diyerek yapılan nikâhtır. Burada erkekler mehir vermekten kaçmış oluyorlar. Halbuki mehir, kadının hakkıdır. Bu tarz nikâhta kadının mağduriyeti mevzubahistir, bu sebeple İslâm bunu yasaklamıştır.®^

* MEHİR

^p ‘UİapU ^)p ı id . jLc id . Jjjj ^piçjı y\ l ’ğjs — 1890. 6584. 597.

JŞjjdl «Uİ2P o^lud <3 :JJUjJl ^ddlp ç^y (4-^3 «öp 41 2)' - Lotd

. Jud

597. (1890) (6584)- Ebu Saidi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Aişe radıyallahu anhâ'yı, elli dirhem değerinde ev eşyası mukabilinde nikâhladı."®^

* NİKÂH DUASI

4iıi -tdp id djJu 3034*11 j y 3 ' y .44 y} id~e>— 1894. 6585. 598.

y>\ 5 ^ ^ 41 { J^> 4İp 41 { Jy> 4) jli : jli tö^j i J\ °Js* tliid 3 Î ^p it Jt- SjS jt- ^pljj‘l jZ

c ' o* 0 i '

3 ^d~l4lj . 3 -pl l ^y\ 4.ui cpj-Ö-l *ui 1-td cjd

598. (1894) (6585)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'a hamd etmekle başlamayan her hayırlı işin bereketi güdüktür."® 3

* NİKÂHI İLAN

aİLjj j^p ^ -viu*- ^*~p Uj :ts *js g^ı ^Lp ^y. J-v2j Uj-ls— 1895. 6586. 599.

cf ÜİoIp 0^ o* o^ji' ^ Ş) Cf.

^Jukl jj' ^LJ| y 3 . *2C>- o^Lud i-bbjJ! (jLcl^j^b 51/^1?
c^l5lül l-XA l^lpl :(Jli (^^3 Çlp aİ)I (^~ü!

. £^i?jJı ^uıüı -xo^ cıb>- y 3 .^ *y~~ i ^ . 4 İjw 5 ^Lp

599. (1895) (6586)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "ResCılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Şu nikâhı ilan edin ve bunun için davul da döğün." 12221

AÇIKLAMA:

Nikâhın düğünle ilân edilmesi birçok hadiste gelen bir husustur. Düğün, ayrıca ziyafet ve davul çalınması ve hatta meşru sının aşmayan güfteler okuma refakatinde yapılmalıdır. Bütün bu teşvikler, düğünün aleniyet kazanmasını sağlamaya yönelik tedbirlerdir. Bazı hadislerde, çiftlerin helal birleşmeleri ile haram birleşmeleri arasındaki farkın bu ilân olduğu belirtilir. 12251

* NİKÂHDA DEF VE GÜFTE

^glıı ûü tbllc* il j^p cAiii - lp ^ *c*ic j^p ı —lî ^u^Ş' uf , jcis- Lu-c?— 1899. 6587.600.

y* \jy>- bjL>^dl Jl yâ «uIp

* p C* „ tf 6 5İ <

. olüJ ^w>c-v5? o^Lu*J UjIjjJl (3: (JÜL$jL>

600. (1899) (6587)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "ResCılulIah aleyhissalâtu vesselâm bir seferinde Medine-i Miinevvere'nin bir yerinden geçmişti. Bir kısım câriyelerin deflerini çaldıklarını ve şöyle söylediklerini işitti:

"Biz Beni Neccâr'm kızlarıyız komşu olarak Muhammed ne iyi!"

Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah da bilir, ben sizleri cidden seviyorum" buyurdular." 2122

:JB ç^Lp ^jp tjojJl ^jp 1 ljUJl .üjp Jjâ*A C* 1 ! 1 ! .jy&J» y \jJîjS — 1900. 6588. 601.

ye L^Jca ^xlbjl <Jli .^ju ?oüuJl ^ju-La! :<jLiLâ ^ çİAj .jL*su I y* il tyy oli *bxolp

PPP > S /i I s ^ t fO •'V '*< x 0(Ü Si p Si ^ ' s S S' ' s

İjIX>tS c^jILol !(Jj^j J^ 4 I^* 4 jI* . <Jjp i ^

601. (1900) (6588)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Hz. Aişe ensardan, bir yakını kızcağızı evlendirmişti. ResCılullah gelince: "Genç kızı (kocasına) gönderdiniz mi?" diye sordu. Evdekiler "evet!" deyince "Kızla birlikte bir de çalgıcı gönderdiniz mi?" dedi. Onlardan "Hayır göndermedik" cevabını alınca, Aleyhissalâtu vesselâm: "Ensar, aralarında gazel okuma adeti mevcut olan bir cemaattir. Keşke onlara: "Size geldik size geldik, size selam bize selam" deyiverecek birini gönderseydiniz" buyurdular." 12111

yj\ :5ti t^p ^p c yi ‘uKj ^jp Uj y 3 \sjjs — 1901. 6589.602.

öi * ' S ' ' 'J> s s s s ' ' ' pp 4* * 0 e < ^ '.)■

^ i)*~^ f .ol^ 4 ûoö çliJi i}*^ <s^~ *L5 >t ^' f ^

I y. ^İ*J« ^ »dJJL 4 (jj« 4 ^-L 4 -Up £İjj 4jU-v^ oJ aİLp

:Jii 4 jM - 0wi»LwO 4^ (3 Ij ı^^Owü^xjl J Lo^ .»(^İİJI 4 JJİ

.jUj 4 <Jwb jl! j '(J^

602. (1901) (6589)- Mücahid merhum anlatıyor: "Ben İbnu Ömer radıyallahu anhüma ile beraberdim. Derken bir davul sesi işitti. Derhal iki parmağını iki kulağına soktu ve oradan (hızla) uzaklaştı. Bunu üç kere yaptı. Sonra: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da böyle yapmıştı" dedi."

* MUHANNİS

0 ' toA p «tul 3 P ^p yy jıj* Jl-t-p üj .yy -Ly?- yy. — 1903. 6590. 603.

■Xy?- yy ö .yj~~s>- o-slcA :Ujlj)yil Jş.^L^eJL) o^Jl <uLp kol L^ aü üy-k)

. JâjjJJl IÛj& i “—■'^/ î l^jiİLi jjl oljjj ci-j-Ö-lj .öycüy» aJL >-j .4-1 y_plx^

603. (1903) (6590)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, erkeklere benzemeye çalışan kadına ve kadınlara benzemeye çalışan erkeğe lanet etti." 18131

* DUGUN YEMEĞİ

4-İoip 3 P (Jî^JAp 3 P 3 P 3 P 4İ1İ A*P 3 J Ld .-CycB 3 J Lü-CS— 1911. 659 1. 604.

0# .* p y, ^o-;< a ° ' a < P P p 0 jı ^ p < ^ o * Si o P^ ^ Sİ ^ , t / S

. dpwv-ül ljwL««x3 . ,^Lp Lp 4*wLp ^

0° P0< ^PpOp^o p ^ p =* P 0 ^ SJ-Î Po s o"'. p SJ-Î 0

cu^ı (3 c.^p twL^-pj LıÂp $.l« Ll^Lc-j !y* ^ oL*-^JLi3 . iâJ ^ .^.ı^cJaJı

wLP J UİljjJl (3.4pdJ;?Il y* y^~^ .ç.Lİ£*Jl <UİP A^İP (^JuJ

. ti

604. (1911) (6591)- Ümmü Seleme ve Hz. Aişe radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize Fatıma'yı zifafa hazırlayıp, Ali radıyallahu anh'a teslim etmemizi emretti. Hemen gidip ilk iş, Batha taraflarından getirilen yumuşak topraktan Ali'nin evinin tabanına yaydık. Sonra iki yastığın içerisine, ellerimizle dikmiş olduğumuz hurma lifi doldurduk. Hurma ve kuru üzümle ziyafet hazırladık, üzerine tatlı su içtik. Sonra üzerine elbise takılıp, su kabı asılacak bir ağaç parçasını getirip odanın bir kenarına koyduk. Biz, Hz. Fatıma radıyallahu anhâ'mn düğününden daha güzel bir düğün görmedik." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

İslâm'ın iki yüce büyüğünün evlenmeleri vesilesiyle icra edilen düğünün sadeliği ne kadar ibretamizdir! Bu meseleye temas eden başka rivayetler, bir kısım teferruat daha ilave ederse de hepsinde bu ibretli sadelik sabit kalır. Bazı rivayetler düğünde kuru hurmadan başka zeytin ve hatta hays denen kurutulmuş hurma da ikram edildiğini belirtir.

Bu evlilik hicretin birinci yılında, Recep ayında vuku bulmuştur. Ramazan, hatta Zilhicce ayında olduğunu söyleyen rivayetler de vardır. Taberî ise Hicretin ikinci yılı Sefer ayında nikahlarının kıyıldığını. Zilhicce ayında da zifaf yapıldığını kaydeder. Şu halde rivâyetlerden her birinin evlenme ile ilgili farklı merasimleri aksettirme ihtimali mevcuttur. 1 ^ 1

* DAVETE İCABET

^jp dALi jh Cjy^~ yy. dALoül -Up Uj .üjjjL* ^ Ayi lo , ı ^İ 2 ^vljJl ALA jJL£- Lo as— 1915. 6592. 605.

çljj c 2 ÜJlj .1 — ’ijjiâ 36] 13 .jp- (Jji aj *.JjJl a^lp L&) y*' (| 3 ^“

^ aWİ j^p 4a^L>- (3 ^^lp ı*iAJL« jjl o^Lu*»| j iJiljjJl ^3.4 İc^J

605. (1915) (6592)- Ebu Hııreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Düğün yemeği ilk gün haktır, ikinci gün meşrudur, üçüncü gün riya ve gösteriştir." 15151

AÇIKLAMA:

İslâm dini, düğün merasimine ziyadesiyle ehemmiyet vermiştir. Bu, evlenme hadisesinin ilânını sağladığı, alâniyet kazandırdığı için gereklidir. Ancak düğünün hikmeti sadece bu değildir. İçtimaî kaynaşma vesilesidir de. Ayrıca, İslâm'ın, insanlara, ferdi eğlenceyi çok dar kayıtlarla tecviz etmiş olması sebebiyle, düğünler aynı zamanda eğlence ihtiyacının meşru bir karşılanma vesilesi de olmaktadır. Bu sebeple Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm, davete icabeti vecibe kılmıştır.

Alimlerden bazısı "İlk günkü davete icabet vacibtir, ikinci günküne icabet müstehab, üçüncü günkü yemeğe icabet mekruh" demiştir.

Düğün ve davetlerle ilgili açıklamalar daha önce geçti.
15151 * CİMA ESNASINDA TESETTÜR

lo 3 ^ -ÇjJı Uj ^ 15)1 Lo-C?— 1921.6593.606.

a2p 4İ11 a iI 33 İÜ : 3 İÜ t 1 .Xp ACP ^jp -tP 1 -iPy -ICv \j& 4şj I ç^jP ^ y_y . 1 1

o o O o o, j'o* * * £ ^ S

. ‘ÇocİJ o.slı ~3 : -d IjjJ 1 3- c j34 t ^ Oy *4*1

606. (1921) (6593)- Utbe İbnu Abdi's-Sülemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz hanımına temas edeceği vakit örtünsün, eşekler gibi çırılçıplak soyunmasın." 15151

AÇIKLAMA:

Bu hususta başka hadisler de gelmiştir. Kadın ve erkek, birleşme sırasında, odada yalnız oldukları taktirde örtüsüz olmaları haram sayılmamıştır. Başkasının görme durumunda örtüsüz olmaları haramdır. Birbirlerinin suret mahallerine bakmaları da haram sayılmamıştır. 15151

* DÜBÜRDEN TEMAS HARAMDIR

^p £cJlâ? (ji 3 ^ 4 -*' 3 ^* 3h j^ykiı -yp fd jjiiJı -Up 3 ^ ı ’Jîjs — 1923. 6594. 607.

ojU-l j :-VjIjjJ| 3-4/^ 3 34) eli 41 :3^ ^4 34 3^

. Ijj& oljîj -tü clp-O-lj 3!ü .oLSj I 3î4ı ^4? .oUidl 35 0Ç>- -4^

607. (1923) (6594)- Hz. Ebu Hıı̇reyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah, hanımına diibüründen temas eden kimseye rahmet nazarıyla bakmayacaktır." 15521

Aiii-ip 3 fp j}jAp jp coü^ji 3 ?p ydj 3r? ^-lyiı -Up buji .o-up 3 ^ Ld- 1 ?— 1924. 6595. 60S.

,3 (yi) oiy» cuî 3 r^ ^ jj 4i LS f4 4 3^ :3^ tc-jd jjj 1 4y>- 34 ey

iIj OİJjJ . J^p 0 44 44" yr CLp-lAlj 3 : UjU^ 1 3 '34.44

608. (1924) (6595)- Huzeyme İbnu Sâbit radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Allah, hakkı beyanda haya talep etmez." Bunu üç kere tekrarladı, sonra şöyle devam etti: "Kadınlara dübürlerinden temas etmeyin!" 15511

AÇIKLAMA:

1- Istihya: Utanma mânasına geldiği gibi istifal babından olması sebebiyle "utanma talebi" manası da mevcuttur. Dinin gerçeklerini öğrenme sırasında "utanma tavrı" gerekmez demektir. Aksi halde bilinmesi

gereken bir kısım meseleler sorulamaz veya sorulsa da açıklanamaz. İslâm dini l>? ^3"n.ıj ^ <j]

3 ^düsturunu vazederek, utanmayı celbeden meselelerin ta'lim ve taallümünü garanti altına almıştır.

Bu bahis genişçe açıklandı.

2- Kadınlara ekime elverişli olan cihetlerinden temas edileceği Kur'ân tarafından (Bakara 223) ele alınmış bir mevzudur. Mak'ad veya dübür de denilen arka cihetinden temas kesinlikle haram kılınmıştır. Lîıtiliğin bir

gşidir.18221

* AZL

33 Uj .^c~p bd .Jo^-i ^1 p 3 Uj-u— 1928. 6596. 609.

3-^30 t oyUl >-)' :3~*y j3p aü' ^ 3y~9 ^ ^jp ‘uü ^yp 3 <y3

609. (1928) (6596)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hür kadının izni olmadan ona azil yapmayı yasakladı." 15 ^

AÇIKLAMA:

Azil, temasta meniyi rahme değil, dışarı atmaktır. Bu bahis daha önce açıklandı.

* KIZ, HALA VEYA TEYZESİ ÜZERİNE NİKÂHLANMAZ

3 >p jjp 3 o-tp Uj . y\ u— 1930.6597.610.

j) i .. pj—~ 1^3 ^yp ı <4A aUp aİ 1 I t 3 —p aü 3y—*y cı—. 31 ® Ç -Ö— 1 I yjp ^ y yy j) yjp ^ yy 1 ^ .y j

L^pUpy oÇ«JI

. ocp -tiy c(_3U>^*j) yy <3 :-ülyjJl 3 - 131-3

610. (1930) (6597)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim, şu iki nikahı yasaklamıştı: "Kişinin, kadınla kadının halasını, veya kadınla kadının teyzesini bir nikâhta birleştirmesi." 1 ^ 1

3 3*3 3u :3ıs t«tü 1 jjp y» ^ı yy 3 ^) 3 ı js- . Çi.~^ 31 3 ^) yı 1 uı ■ 3 s)3“ Uj-t> — 1931. 6598. 611.

. yy 3jly>- o^U~d 3 :-ülyjJl Oy Lgpdp Jp :^İ0y aUp AtÜ aİ)

611. (1931) (6598)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kadın, halası veya teyzesi üzerine nikâhlanamaz."

AÇIKLAMA:

Bir erkek, bizzat Kur'ân-ı Kerim'in tanıdığı ruhsatla (Nisa 3) iki, üç hatta dört kadını aynı anda nikâhı altına alabilir. Fakat bu kadınlar arasındaki akrabalık hala-yeğen veya teyze-yeğen şeklinde olmamalıdır. Alimler daha da açarak, kadının erkek kardeşinin veya kız kardeşinin kızını da erkeğin nikâhlayamayacağım belirtmiştir. Bu tahrim, sünnette gelen bir tahrimdir. Kur'ân'da iki kız kardeşin aynı erkek tarafından birlikte nikâhlanması yasaklanmıştır (Nisa 23). Bu yasak aynı andaki nikâhlama ile ilgilidir. Birinin ölümüyle diğeri nikâhlanabilir. 1 ^ 1

* HÜLLECİYE LÂNET

336 :36 y ^ 3 ^ tf- j 4 l 9 ^“^~ .^gLTt^-iüi ^-3 y\ ı3 <(j^i^iJi 3 ^ ~sjCs>r Ijjîjs-— 1934. 6399. 612.

. ^«lii.1 y> <33>- d âAjIjjJI öj L^x4p ^İp öl^Jl i^Lc-j ^uIp -4^

612. (1934) (6599)- Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hülle yapana da yaptırana da lanet etti.”^ 1

y\ 3 36 -3j^ 3 ^ <l**~£* :36 . 3 ^ 6 j l' ^JL3 y> ıjL^ip- 3 ^ ^4 — 1936. 6600. 613.

315 . J^j Ij ^ 3 ^ 3 j\s>~ l l : < 4 ^ - ^ 3 ^**^ 315 : y^S' y> Aaap- 315 jIpU

.iwi^b4j j . olütil J ob^- 3 ^ o^53 .o^pLa ^ ^y*^° o^Lu*>l (3 UjIjjJi 3 -^J 31 ^*-^ 1|3 3 *^ . 3)*^*-*-^

Jypr (3 bo jjjl 36 j .4 j -iyîj' b i]y .L^û-^ - £? 1 ^ j4"h« y * 1 ^ 3 ? aJLp ^jP- 3 j)ji -36 j çl <?«./? il (3 °43j

wUp 3^ c^b/^ 3 üL^xp ^ ^4: j . 4 J 2 J 3 *-* 3 l 36 j .ı—36 j •(3t4^ x 3.b <u*^3l 1 ^-*^ ^jÛ-İİ

. OjnP -UP 3s>-y ^ 6 öwL>-j OoA>ciJ llisb»- jjl 36 j <u5 - ^*b“ 3 ^ 3 3 **^ i

613. (1936) (6600)- Ukbe İbnu Âmir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Sizlere kiralık döl hayvanını haber verniyeyim mi?" buyurdular. (Yanında bulunanlar:) "Evet ey Allah'ın Resulü! Haber verin!" dediler. "O hülle yapandır. Allah hülle yapana da hülle yaptırana da lânet etsin!" buyurdular." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hülle yapan diye tercüme ettiğimiz muhallil, başkasının üç talâkla boşamış olduğu karının tekrar eski kocasına helal

olmasını ve onunla yeniden evlenmesini sağlamak maksadıyla, bu boşanmış kadınla cinsî temasta bulunduktan sonra boşamak üzere nikâhlayan adama denir. Bu fiili Resûlullah yasaklamıştır. Çünkü nikâh ebedî bir müddette yapılır. Üç günlük, beş günlük, bir yıllık, bir temaslık gibi bir müddetle nikâh İslâm'da haramdır. Bu çeşit nikâh zinayı andırır ve nikâh müessesesini yıpratır.

Hülle yaptıran diye tercüme ettiğimiz muhallel-leh, karısını üç talâkla boşadıktan sonra tekrar ona dönmek isteyen erkektir. Resûlullah böylesi haysiyetsizlere de lanet etmektedir.

Bu bahis de daha önce işlendiği için bu kadarcık hülasa bilgi ile yetiniyoruz. 1 ^ 51

* SÜT KARDEŞLİĞİ

y Atıl -lp yjp toj^p yjp 1 j,ı yjp açJs ^y\ y Atıl -Lp Uj ^y, süy?- Lj.cs — 1946. 6601. 614.

j! tjjjyil

. (_j Lî 2L-y t uİP aİ1^ aU 4y~*y

:(Jii y aal*. y* olyj c^j-tAly .uu^î y*? t4j v4 tj 3) o.sü~d 3 lUjlyyil jJş.çÛÇa l La |

614. (1946) (6601)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Barsakları birbirinden ayıran miktarda süt emilmedikçe evlenme yasağı hâsıl olan emme vıikîı bulmaz." 1 ^ 51

* CARİYESİNİ ÂZÂD EDİP NİKÂHLAYAN

(JyAj LÛ tA^tolp ^Jp AyÂ^P ^Jp L-Jyj! ^yp C«A) Lü . ^yj Lj . jJUyt yı L jJS 1958. 6602. 615.

y^jI (Jy^ ‘ÜÂ'-P L)lü li) oiL~»J : JjIyyll 3 aLp-Ü-L L^S-yJjy L^â'J-/5 'i (443 4! Aİ)

^4-1 (3 3 ^ ;^J^»lji.l J 5 <jIa 3 .^*L>- .jŞl Jji a* 3 ^y2^U7 JJLs .aJlJlp ^ifp

a*1p aWİ ^^jJl ^j3 dr 4 -t^-l /j* ^P* 1 a*<J^-! •(3'"^ dH^ ç)^ J . j I44 P a^jIjj ûl Aptc - * ^>-jj

. b£j\Pj (j^c^c-ygJl 3 AjI jj (j^ Ou-bklj

615. (1958) (6602)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Safiyye radıyallahu anhâ'yı âzâd etti ve azadlığım onun mehri kıldı ve onunla (hürre olarak) evlendi.”

بْنِ عُقَيْلٍ

aAJİ -L*p ^j£- ~L*p ^^»ULİI Lü .

IÛa iJjIjjjl 3'^r^^ - 015*" o^dd> j.i|

35 ojijJı iit- ı4 , 5 u^i 35 jijî Uİai— 1959.6603.616.

^54 14 d4p d ^ 5 4 34 :34 ty^p ^4 /p

jU

J Jj>

ü*

Ij iyB jjî oljj cp-Ö-Ij

616. (1959) (6603)- İbnıı Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Köle, efendisinin izni olmadan evlenirse, zâni sayılır." 15331

AÇIKLAMA:

Hadis, kölenin evlenmesinin sahih sayılmasını efendisinin iznine bağlamaktadır. Öyleyse efendisinin izni olmadan kölenin akdedeceği nikâh batıldır. 15331

* MUT’A NİKAHI HARAMDIR

ty^p ^y\ ^j/3 si~ j) 3 P obi 3 p 35541 id 3 ^ jJL^- id-t^— 1963. 6604. 617.

^p^ !aü(j . ^ (Jş Ld d.ü ‘Öp aüI aü 4y-yj d) : 44 Lâ ^.Ldl 1 .1?^. ls :kl ^jj ^^p 4>y 41 :44

^33 y 4 o^Lu-^ <3 :-bUyd 3. 444 " M -t*b d&ld-i aü 4y~4 o' 4*35 3-55 d' ^ .34^1-5 4^5 ı 3 ^ 5*) Luj d lud-i

,^p-i 53 yh j . 4^1 04 ? aap :ol ^yp ^* 4 - (j) ül> 34 y .obadl 3 l)U>- ^yjl oyfb .3b 1 apü . ^2 â->- ^

3 j*4U-lj 3 jjjl 4 .jvAjji-j yŞ ^y\ j j -UH ‘üjj ı_jî JlS ,4j :c4s

4,-epJ.l

617. (1963) (6604)- İbnıı Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb halife olunca halka hitap etti ve dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mut'â nikâhını bize üç kere helal kılmıştı, sonra onu haram kıldı. Vallahi, mut'a nikâhı yapan evli bir kimseyi duyarsam onu taşla recmederim. Böyle birisi, recm olmaktan kendini kurtarabilmek için, bana, Resîılullah'ın, onu haram kıldıktan sonra tekrar helal kıldığına dair dört şahid getirmelidir." 153 ^

AÇIKLAMA:

Mııt'a bahsi genişçe izah edildi; ehl-i sünnet ulemâsı bunun haramlığında icma etmiştir. 15331

* DENKLİK

:oJü t^utbLp <uj! js- o)Jp l jlyLp 3 ^ öj4-l Ud 3 h üdud— 1968. 6605. 618.

jÇ^p öj-ö-l jjş :Jü\jji\ 3-3^31 l 5 A 533 ^4044 3/4" ^4^3 ‘^4' ^ 3y4j 44

. '.^23 jl4l 54 j .olpül ^jp cc^p-Ö-l lûjs 4^ °5b cd4il cı^-Ö -3 -c^y4b ^r-4 *5*4- 44

618. (1968) (6605)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Nutfeleriniz için (kadının) hayırlısını tercih edin. Kendinize denk olanlarla evlenin, denklerinizin kızını isteyin." ^

AÇIKLAMA:

Pek çok rivayette, çocuğun anne tarafına çekeceği belirtilerek, evlenilecek kadının aslına bakılması, hayırlı olanın tercih edilmesi belirtilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de olsun, hadislerde olsun hayırlı kadının dindar kadın olacağı belirtilmiştir. Sırf maddi mülahazalarla tercih dinen yanlıştır.

Kadında aranması gereken diğer bir husus kadının erkeğe denk olmasıdır. Denklik mutlaktır, diyanette, içtimai şartlarda, zenginlikte ve hatta yaşta bile aranabilir. Cumhûr-u ulemâ denkliği dört şeyde aramıştır: Din, hürriyet, neseb ve san'at (meslek).

Denklik daha çok erkeklerle ilgili bir meseledir, kadınlarda denklik aranmaz. Çünkü hadisler "erkeğin kadına denk olması"ndan bahseder. Alimler bu sebeple müslüman bir kadının, gayr-ı müslim erkekle evlenemeyeceğini hükme bağlarken, müslüman bir erkeğin ehl-i kitaptan bir kadınla evlenebileceğini belirtirler. Keza dindar bir kadının fâsık bir erkekle, hür bir kadının köle bir erkekle, asaletli bir aile

kızının soyu sopu tanınmayan bir erkekle, sarraflık gibi üstün bir mesleği olan bir aileye mensup kızın, adi sayılan bir meslek sahibi erkekle evlendirilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Buna rağmen, kız ve ailesi rıza gösterdikçe, bu sayılan şartlan haiz olmayan müslüman bir erkekle evlenmesi şer'an haram değildir, caizdir.

Mâlikiler, denkliği sadece diyanette ararlar. 1 ^ 1

* KADIN GÜNÜNÜ KUMASINA VEREBİLİR

^y oî'*’ ^y c-jU yy alLu j>\ Uj .üLâp üj :ü y j y ^52 y\ iaa— 1973. 6606. 619.

Atı (JjA) ‘-h lLÜ ^1* !a^xoLp \j c-JlA sİ y^*~ ^ 0 ' ÇAUjIp

o-Uti ^ ^UüU U^ UUây cj-U>-lİ .^A :c3ü lLÜJ ÇLp auI

- fO ? :cıdLflj UÜp^j y --3 .. jp- !*UUolp U «uIp Ail ^U^ t_]ULâ aAp ^U^ ^ Oy—^

. lJİj-İ.1 IÛS^.i—Ça y^j <3 yyy y U AyAli AlA

619. (1973) (6606)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, zevce-i pakleri Safıyye Bintu Huyey radıyallahu anhâya bir sebeple kızmışlardı. Safıyye bana: "Ey Aişe! "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm) benden razı edecek bir çaren var mı? Böyle bir çare bulursan ben Resûlullah'ın bana uğrama sırası olan bugünü sana vereceğim!" dedi. Ben de: "Evet var!" dedim. Zaferanla boyalı olan başörtümü aldım, (nefis) kokusunu neşretmesi için üzerine su çiledim. Sonra (bunu üzerime alarak)gidip Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanma oturdum. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ey Aişe! Benden uzak dur, bugün senin günün değil!" buyurdular. Ben de: "Bu Allah'ın lütfudur, dilediğine verir"

dedim ve (Safıyye ile aramızda) olup biteni anlattım. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, Safıyye'den razı oldu." 1 ^

EVLENMEYE ARACI OLMA

yy jjI yy J;! y\ Ajj yy Ajj y 4jjIA« Uj yi *UyA« Uj . jLİP y UjA— 1975. 6607. 620.

J t J\jj I ıjAJ £jL£o Oİ ApULJÜI ^

aJ y) 3^ j .jIJ .»I^-o.; 3^J yy. a^I JÂa y\

. oLaUI 3 l)L>

620. (1975) (6607)- Ebu Rühm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "En hayırlı şefaatlerden biri, evlenecek iki kişinin arasında yardımcı olmaktır."^!

.^5"^^pIc* (3j .«uiolp ^ çs? jI5 o| ^w*c-v^ o^L-**^ I^jIjjJI J.UiJÎ (jj>- ij}zSj jIT jJ !(JIJ

. ljüJj>- ‘UİoIp- ^P <üM A^tI :J^İ>1 cj ç-^JI (J^ .^^JI {j^ L^Jji c3 Cİf^ ^ !(JLaİ -Li^I <UP ^JjLw*>

621. (1976) (6608)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor. "(Bir gün) Üsâme radıyallahu anh kapının eşiğine takılıp düştü ve yüzü kanadı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ondan şu ezayı temizleyiver!" buyurdular. Ben ise tiksindim (ve bunu yapmaktan imtina ettim). Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, onun kanını emip yüzünden atmaya başladı. Sonra da: "Eğer Usâme bir kız olsaydı onu süsleyip, (güzel)giydirecek ve (evlenmeye) cazip kılacaktım" buyurdular." 111131

* KADINLARA İYİ MUAMELE

*çlp ühjj y ~y~ y) D :ü y 3 <.ynly ^ ^52 j)i lo-cs— 1977. 6609. 622.

föy C’îj .a1â‘ :JlS jdoj alp Sl <^1)1 yly y 1 t|Üap 5Çy y Sjlii

j oiluvlâ yy* y 1 4 jljj Ou . <3 jO>- yİ j yüydl oUj clg^P 4111 *LİoIp 4 jlj)j y» yo-bU

. :ıjl lgal ' (JlJ j .ç^JLİlj j .c^LÂiil <3 ûb^>- o^S3 ob^j ^ o^Lo»p

622. (1977) (6609)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizin en hayırlınız, ehline karşı en iyi davrananmızdır. Ben aileme en iyi olanmızım."^^

aü d/* ^ Cj^ ı bj ^j\ lüj^- 1978.6610.623.

co 'jij& Oo*dj>- ry* I oljj ooJjklj ^1 p <u!p

: JUj

623. (1978) (6610)- Abdullah İbnu Amr (İbni'l-As) radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Sizin en hayırlınız, kadınlarına karşı en iyi davrananlardır." 1 ^ 1 AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınlara iyi davranmayı emretmiş, en hayırlı kimsenin, hanımına en iyi davranan kimse olduğunu belirtmiştir. Şüphesiz "iyi davranma" izafi bir durumdur. Bu "iyilik"in içine öncelikle kadınların haklarına hakkıyla riayet gelir: Nafaka hakkı, tahkir edilmeme, başına vurulmama hakkı gibi hadislerde belirtilen haklara riayet. Ayrıca onların bir kısım huysuzlukları, kıskançlıkları karşısında sabretmek, terbiyelerinde iyi

davranmak, geçimi iyi yapmak... hep kadınına karşı iyi olmanın içine girer.

Ancak kişinin "en iyi" olması için kadınına karşı iyiliğin yetmeyeceği de açıktır. Ayet ve hadislerde, bunun için başka şartlar da sayılmıştır: Takva, zühd, verâ, a'mâl-i sâlih... gibi. Şu halde o şartları yerine getiren, hanımına karşı da iyi olunca iyilikte kemale yaklaşmış olur. Resûlullah'ın zevcelerine karşı davranışları ile kadın hususundaki tavsiyeleri tahlil edilince bu "iyilik"ten kastedilen teferruat ortaya çıkarılabilir. 13131

^Jü 1 'cı-Jii ^ ‘toi y ‘uOp y üioA Lo .jLLp ^ Lj-e>— 1979. 6611. 624.

Ojj 3 y ^ ı~cD ı—)ıı 3 lSj^ 1 -4a* 1 ‘vlp lui

■

624. (1979) (6611)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm benimle koşu yarışı yaptı. Yarışı ben kazandım." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste geçen "hanımına karşı iyi davranmalardan biri de onların gönlünü çeşitli vesilelerle hoş etmek olmalıdır. İşte bunlardan biri, münasip bir zamanda yapılacak herhangi bir yarıştır. Başka bir rivayette Hz. Aişe, Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisiyle iki ayrı sefer yarıştığını, birini kaybeden Resîılullah'ın, birini kazandığını belirtir. 1 " 45

y^ 3 İP yj uj :Jo^ yj üüp Lo yj ^l*p UjUj?— 1980.6612.625.

:c3li .L^ip jLaj l ç.Lc~j y^r â3*3 *4 îA* 4 *-2*3 ‘'4-p kol Laü L«J :c3li Ç<uxolp

, t . 'o~s >-Li cpp^~ v 1^ cpjcÜLs i cUlü . ^wp ö) aÜp Aül AÜ . cP-P-ti

jlp-br

O* jt

j ^£İp l_a*-â2J :c 2J cc-Jls ? ç4'3 oûs" : jıli

625. (1980) (6612)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Safıyye Bintu Hıyey radıyallahu anhâ ile evlenmiş olarak Medine-i Münevvere'ye geldiği zaman, Ensâr kadınları (yanıma) gelip ondan (ve güzelliğinden bana) haber verdiler. Hz. Aişe devamla der ki:- "Kendimi tanınmayacak bir hale getirip, üzerime örtü alıp (onu görmek üzere) ben de gittim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (açık olan) gözüme bakıp beni tanıdı. Bunun üzerine ben hemen geri döndüm ve hızlıca yürüdüm. Aleyhissalâtu vesselâm da peşimden gelerek bana yetişti ve beni kucakladı. Sonra: "(Safıyye'yi) nasıl buldun?" diye sordu. Ben de: "Bırak (beni)! Yahudi kadınlardan bir yahudi kadındır!" dedim." 1 ^ 1

yj 0J(^P üA üA* yı\ -tiLS- ^jp L ' Uj . yj yjJ Lo-U>— 1981. 6613. 626.

✓ Z/ / fi P / s OP /• ^ ^ ^ jl

ç!AJ (J ^ ^ ^İP C-wb>-3 Cp»-LİP L* !<UİuIp C-JlS

> ÖÎ^Si^ üj; fi s * s ' * S } o P f, S

lAjIjjJI ^P- 4 - ^ ^ (3

. OO Ow\j|j ^ .oLaj

626. (1981) (6613)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Zeyneb (Bintu Cahş) odama izinsiz olarak öfkeyle girinceye kadar (kumalarımın bana kızdıklarını) bilmiyordum. (Zeyneb odama girdikten) sonra: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekr in kızının, kollarını sana sarması sana yeterli mi?" diye çıkıştı, sonra da bana yöneldi. Ben de ondan yüzümü çevirdim, (söylediklerine cevap vermedim). Öyle ki Aleyhissalâtu vesselâm (dayanamayıp): "Onu durdur ve kendini müdafaa et!" dedi. Bunun üzerine Zeyneb'e yöneldim, (gereken cevabı verdim. Öyle oldu ki) bana cevap veremez hale geldi ve sonunda ağzının tükrüğünün kuruduğunu farkettim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (bu durumdan memnun olarak) yüzünün güldüğünü gördüm."^ 1

AÇIKLAMA:

Bu hâdise, Resîılullah'ın hanımlarının, kendilerine her hususta eşit davranılma talebi üzerine çıkmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm, kendisine gelen bir hediye Aişe'nin gününe müsadif olursa alır, diğer günler almazdı. Bunun üzerine hediyeler hep Hz. Aişe'nin gününde gelmeye başladı. Diğer hanımlar, kendi günlerinde de hediyelerin kabulü için muhtelif teşebbüslerde bulundular. Önce Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'yı, sonra da Hz. Fatıma'yı bu maksadla birkaç kere Resûlullah'a ricacı gönderdiler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kendisine vahyin sadece Hz. Aişe'nin yanında iken geldiğini belirterek bu husustaki tavrını değiştirmeyeceğini" belirtti. Bunun üzerine, bir kere de Zeyneb radıyallahu anhâ'yı gönderdiler. Bir başka rivayette, Hz. Zeyneb, içeri girince Resûlullah'a: "Hanımların, Ebu Bekr in kızı hususunda senden adalet talep ediyorlar" diye söze başlar ve sonra Hz. Aişe'ye yönelerek

yüksek sesle ve öfkeyle hakaretler savurur. Sadedinde olduğumuz rivayet, bu hakaretlere, Hz. Aişe'nin Resîılullah'tan gelen talep üzerine cevap verdiğini belirtir. Bir başka rivayete göre Resûlullah, Hz. Zeyneb'in cevap veremez hale getirilişinden memnun kalır ve Hz. Aişe'ye takdirlerini: "Bu, Ebu Bekr'in kızıdır" diyerek ifade buyurur. 1 ^ 1

:c3ü ç^utoip y^ ^jp o)jp 5 ^ ^ l(Jb ^ - jb^p 3 a — 1982.6614.627.

4 ü ö oituü : JjljjJl 3*3--îPOc£ öi ^4-p kol ajo (JyA) -UP \j\y

COj-iA-l d^l ools J d^ AjSSj .4jL*02j ^S- Jyİ£* C(jj^L»-İJ

• S-^jJ CUjIj

aJ^l ^ cî^il <^15 ££wUİl jj j*s*

627. (1982) (6614)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın yanında iken bebeklerimle oynardım. Aleyhissalâtıı vesselam da benim kız arkadaşlarımı bana gönderirdi. Arkadaşlarımla beraber oynardık." 15 ®

* GERDEĞİN MÜSTEHAB VAKTİ

ı 'jt' <io! j,ı y aiiljup ^3L y t .ıZ^ l bj ,j* Lp y t ^y^\ Lo ujuj>— 1991. 6615. 628.

^ ^ £ ^Üsc o o

(3 iajljjJi ^3 .(3 <3 <uLp ^ $ 4^1 oh *—oh d*LL«Ji -lp

0^O> <Ü OlP C-o-U-l iju (Sy-*> Oj*J.l OH ^jJ öjl>cU . <UXLP Jİj OH OJİ^- O^Lud

y&y .dlUl <-X*p d A o»*p ı^Li <ül | . o^Lz^b ^«Lp oh ^bojM***!*! •Ajj oh do'^ l ^3

. c-^İ^lİlj ^y\

628. (1991) (6615)- Haris İbnu Hişâm radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm, Ümmü Seleme radıyallahu anhâ ile Şevval ayında nikahlandı ve şevval ayında onunla gerdeğe girdi." 15 ®

AÇIKLAMA:

Alimler, bu sünnetiyle Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın cahiliye devrinde mevcut olan Şevval'de evlenmeyi uğursuz sayma inancını yıktığını, o ayda evlenmenin müstehablığım teşri ettiğini belirtirler. 15 ®

* UĞUR VE UĞURSUZLUK NEDE VAR?

js- j>\£r j, jjç °js* t y^Ji çli. y. 5uıO ,j&- y ui .jiip ^ ulii— 1993. 6616. 629.

<3 : ' üj5>4 *^®3 ■ '\. J-** 1 * üyZ: *u1p ko l au 5(Z-j : 3 ü t ajj bZ ^ 2A bZ

. oLûj

629. (1993) (6616)- Mıhmâr İbnu Mu'âviye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "Uğursuzluk yoktur. Ancak üç şeyde uğur olabilir: Kadında, atta, evde."^ 1

d^ - tsy*^ oh^ oP^t^a^ - dn bl ,^t«»Lcv jjI coâU- dn — 1995. 6617. 630.

a^I <A^p o*-\mv^p I w\^&3 • o |^<kJ \y d • (3 ^3^1^ «01®

^Lp ^s>x^> IAjIjjJI ^~y5 *^0<2Jl Ş.OJ-A -txJ cJo L^JÎ d^ - C^oj laJJS- ol \6jkaj ^ji

(3 ^j-ûjlj •û> >e ^ >6 -^ 2 ^^ cj c-o-U-l d^I?

■

630. (1995) (6617)- Salim'in babası (Abdullah İbnu Ömer) radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Uğursuzluk üç şeydedir: At, kadın ve evdedir."

Zührî der ki: "Bana Ebu Ubeyde İbnu Abdillah İbni Zeme'a, büyük annesi Leyneb'in Ümmü Seleme'den, onun bu üç şeyi sayıp bir de kılmcı ilave ettiğini rivayet etti." 15551

AÇIKLAMA:

Uğursuzluk bahsi daha önce geçti.

* KISKANÇLIK

(j,ı(jtLLi ^ tâ .^püh *&£- tâjs — 1996. 6618. 631.

(j O^XİlI ANİ U lİli .L\Jİ O^J L« ,kwl L« a3p ^1 ^J-L? ^ ^y-*j 3^ !(J^ ^JİS^ (j>I l/'

c_jjjl I J jli j .3^ IÂa ^-4-^ jjI o^Lu*>| IAjIjjJI j.^oj j\p j La L«lj

. j-*^P A-jLp Cj-1> /jA OwLU*wa ^3 oCa^-l olj)jJ . (^L^j I -Lv^P OoJj>- /^a A^c^c-v^ (3 L)Ç>- ^jJİ OİjJ . A*«Uv jj I

631. (1996) (6618)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kıskançlığın bazısını Allah sever, bazısını da sevmez. Allah'ın sevdiği kıskançlık, kötülük olduğunda kuvvetli zan beslendiği zaman duyulan kıskançlıktır. Allah'ın hoşlanmadığı kıskançlık da zayıf bir ihtimal karşısında duyulan kıskançlıktır." 1 ^!

AÇIKLAMA:

Bu hadisten alimler, kıskançlığın din adına olması gereği hükmünü çıkarmışlardır. Hadis buna bir ölçü vermektedir. Kıskançlık zann-ı galibe hükmettirecek bir emareden neşet etmeli, aksi taktirde dinî açıdan mahzurlu bir hâdisenin vukuuna dair emare yokken, kuru zanna dayanarak kıskançlık duymak ve bunun gereği amellere girişmek iyi değildir, dinen merdud bir davranıştır. 18561

ojp :c3l5 tautolp J^p atol J^p oj^p J^p oLlJA o-Lp id ,jîlK~d LjjjjLa Id-id— 1997. 6619. 632.

<uAl <Jş cı~jj lçL-2 jl ajj 6y*\ -lüj .Lk aAp aüJİ A üj-^j Â c-ûj Lt ^Lp oJp La -d— öl^al ^Lp

. ola 7 aJU-jjj (3- < ^“L« aJU .04L2İ

632. (1997) (6619)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Hz. Hatice radıyallahu anhâ'ya duyduğum kadar hiçbir kadına karşı kıskançlık duymadım. Bu da, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm onu çok zikretmesinden ileri gelmişti. Nitekim Resûlullah'ın Rabbi, ona, Hz. Hatice'yi cennette kamıştan

İbnu Mâce der ki: yani altmdanmamul bir evle müjdelemesini emretmişti." 1 ^ 1

* ERKEK, ÇOCUĞUNDAN ŞEKKE DÜŞERSE

ji tyıp ^jp «il j^p çi^ı ^ 3^* ji~-p jji ^üJi tin ^ıip ll . p..jjs~ yj 1 Ldjd— 2003. 6620. 633.

1 C-.1 L'i . Up ^Lp üt aU (Jy-'-lj t *uLp a^ 1 Ls 1 ' J** 1 tir 4 O^j

Âpjj lAa İl2l JlS .Jjp Âpjj jl :Jll ?dJJi jlT 3 B jlS .jiü : jll ?JjJ ili jll .JaS SjAl ili

a^İ jLi j - 1 Jş cdj^l ü 1 ^ 1 kS' .öilp 4j\j*/pj .İ_a:L l -Up «^^ 1Ü5^ oç.Lp o^Luvj 3 t 3 - 3 jp

. ç.1 Ay-^-1 :pL>- ^1 ^jjl :/l>- jjl

633. (2003) (6620)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Çölde yaşayan bedevilerden biri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü! Karım, benim yatağımda siyah bir çocuk doğurdu. Biz, asla aramızda siyah bulunmayan bir aileyiz" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Senin develerin var mı?" diye sordu. Adam "Evet, var!" deyince: "Renkleri nedir?" diye sordu. Adam "Kızıl!" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm "Aralarında siyah da var mı?" dedi. Adam "Hayır!" deyince: "Peki boz deve var mı?" diye sordu. Adam "Evet var!" deyince: "Pekiyi bu nereden oldu?" diye sordu. Adam "Belki bir damara çekmiştir!" deyince: "Senin o oğlun da bir damara çekmiş olabilir!" buyurdular." 1 ^ 1

* ÇOCUK YATAK SAHİBİNE AİT

o t p ^j,ı a\İİ <-^w^p c < u«w^p- ot^L>> Lü .^j,ı ^5 \j Ujw\»^-— 2005. 6621. 634.

. ^>IjâU JÜjJb ^,-ş2 ? ? <uLp 4^

'si* 9 * * S '*

. ^j^>c^iJl ^1 p ^^73 .oliiil j (jL>- o^i <üil _^4j c^>o»l •^-z >x -^ o^Li-*»| iAjIjjJl J 5

634. (2005) (6621)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resîıılullah aleyhissalâtu vesselâm, çocuğun yatak sahibine ait olduğuna hükmetmiştir." 1 ^ 1

^IaUJi iji \jl~xjz* i(Ju t.iA3 y ^ .^Lt- ^ i-d .jLİp ^ UjJjS— 2007. 6622.635.

. oLftj aİL>-^ j o^Lu.^ iJjIjjjl c^ÇâU -djJl :3y-^4 çb.-y <u1p ^ ^ 3jAj cpjtp 3

635. (2007) (6622)- Ebu Ümame el-Bâhili anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm: "Çocuk yatağa aittir, zanîye mahrumiyet (veya taşla öldürülmek) vardır" buyurdular. 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu bahis daha önce geçti.

* KOCASINI ÜZEN KADIN

cpj! :0ii t<ç*Lü j,ı y& uaAi j,i y. o^ - 1 üÇâ^ üj y. Lo-C?— 2013. 6623. 636.

I zyC L^-lS-1 ePİJ 3 - -li .14 üÇü/ 5 L^Jc° öÇ«l ÇIp aUİ ^cJlüE *u1p ^ 3y-~0 O 1 ^

^S7>- .^*4 a * 4jl ^ olaj o^Lu.| 3Ö^) : JjUjj! JŞ.aİA' 3-*“^ 3i D Oyi ,oLi-ç>y cOİUJlJ cOOjLs

. bl ^]jz\ : jL^ y\ ı^}\j j y\ y» 1 Ujö-l y ^ll~. :3^ «el ^jp 3İ*İ! 3 e^Aayil

636. (2013) (6623)- Ebu Ûmame radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir kadın geldi, yanında iki de çocuğu vardı. Kadın bunlardan birini sırtına almış, diğerini de yediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm onu görünce (takdirlerini) şöyle ifade buyurdular: "(Kadınlar çocuklarını karınlarında) taşırlar, doğururlar ve onlara merhamet beslerler. Bunlar bir de kocalarına eziyet vermeseler, namazlarını kılanlar cennete girerler!" 15 ^ 1

y} y& /p 7 °"p <İ3 ^ ap ^ y jîL>*~d üf .y ^ 3 *-* 3 — 2015. 6624.637.

O* 3 Ap :-^ 33 ^ 3• J l ?^ 33

İ_3

637. (2015) (6624)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Haram, helali haram kılmaz." 1 ^ 11

AÇIKLAMA:

Bu hadisten: "Bir erkek, bir kadınla zina işleyip haram işlese, bu sebeple kadın ona haram olmaz, kadınla nikâh yapıp evlenebilir" hükmü çıkarılmıştır. Ayrıca hadisten İmam Mâlik, Şâfi'î, Ebu Sevr gibi bazı alimlerin: "Zina gibi haram temas sebebiyle meşru temastaki gibi sıhriyet tahrimi hasıl olmaz. Dolayısıyla erkek zina ettiği kadının kızıyla evlenebilir" hükmüne uygun hüküm çıkaran da olmuştur. Fakat Ebu Hanife, Ahmed İbnu Hanbel, Evzâî ve Stifyan-ı Sevrî gibi bir kısım alimler zina yapılan kadınla sıhriyet tahriminin hasıl olacağına hükmetmişlerdir. I2&4!

TALAK BÖLÜMÜ

* TALAKTA ŞAKA YOK

(Jiü !(Ju& 't ^ oo^* ı3U>w3 3 ! 3 ^ üL3-*-*i Uj Uj .^lj-j «x4^ Lu-x^— 2017. 6625.638.

oiLu3 ;JjljjJ| (Jş.uüUiiJ^ -ü .3U-*A!) A* .d-U*Aj) A .aüI .^-u£ ^1)^1 3lj L« «ulp ^ ^1-U 3 ^

. cpj-O-l :. 4®y .UfiiM jy &: L^« .317 :.J31î . «çû <_pL->-l ^-pLcü ^ ■3r vwJ ^

638. (2017) (6625)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Bir kısım insanlara ne oluyor da Allah'ın hududuyla oynarlar. Onlardan biri çıkıp: "(Ey kadın) seni boşadım, sana dönüş yaptım, seni boşadım" der." 1 ^ 1

* HAMİLENİN İDDETİ DOĞUMLA BİTER

joyi! 3 ^* ‘ÇoI ^jp j^^p 3 A öUjİ— Uj . *cJîp a Uj ^«-p 3 H -j —j—■ UjUj>— 2026. 6626. 639.

. oj*- 3) -ti) ûc;3^J1 3y>- aa 3-4? :^|j9L3 3?3 4 c-JULâ .33?- c— s (*' o-Up c-j 15^3l

(JL>-^ :-üljıyil 3 ■ O a 1 3 i 4-42 j 3 .4İi3 3 jUxJl jjUU üUli 3 İL 33 aJLp Atıl ^Lj? f ■‘^ ll U^p3>- ^xp- 1 j*- ?ÜsLi : 3 U 2 j

. ı_<3 <3)4 blİ .ü—j^jJl 3 A ‘Cçiyj ^j! 3j-«^-ay . H ja Aj\ ^ . oLüj o^lc-ü

639. (2026) (6626)- Zübeyr İbnu'l-Avvâm radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Ümmü Külsüm Bintu Ukbe nikahı altında idi. Hanım, hamile olduğu halde kendisine: "Bir talakla nefsimi boş kıl!" diye talepte bulundu. Bunun üzerine o da hanımını bir talakla boşadı. Sonra namaza gitti. Döndüğünde hanımını doğum yapmış buldu. Zübeyr:

"Bu kadına ne oluyor? O, beni aldattı, Allah da onu aldatsın!" dedi. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gidip durumu anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm: "İddet süresi, beklenmedik bir anda sona ermiştir. Sen ona yeniden talip ol!" demiştir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Hadis, hamile kadın boşandığı taktirde iddetinin doğumla sona ereceğini ifade etmektedir. Halbuki sünnete uygun boşama üç kere olur ve her defasında bir temizlik müddeti bekler. Hamilenin boşanması halinde bu beklemelere hacet kalmadığı ifade edilmiş olmaktadır.

Resûlullah'm: "Sen ona yeniden talip ol!" emrinden şu hüküm çıkarılmıştır: "Bir talakla boşanan kadının iddeti esnasında kocası geri dönüş yapmaz veya yapamazsa, iddet bittikten sonra, artık kadına geri dönüş yapamaz, ancak yabancı bir erkek gibi yeniden talip olur. Kadının kabul etmesi halinde usulünce yeniden nikahı yapılır. Kadın dilerse kabul etmeyebilir." 1 ^ 11

* BOŞAMA HEDİYESİ

ç^jp ‘tol o)Jp 3 ü ^Lx-& Uj vLaİI ^ -L7p Uj c3Uj I jj! ^1-ULaJl 3 ; -OsH U7-13— 2037. 6627. 640.

. 14 AİJg.S il*4» OÂp ijULs . 4^wLp C-^b>Oİ 1 jA>- ^**3 ^ (JC->4j ıjI ^<UİoIp

p -- °e ' t ı ı c

yj (Jil J ,ltwC>- \j\jS* jü !^Uİ Ju .^UJl yı (3 4^LiI

. 4^- y^>yA OJjP y y& ö-l> IOIÂtiI y& OIPj^aAI J . C3o Jjİ-I jI5" !wLİ^

. ^J>P-J JJİJ JJİJ 3 jl>eJl 4jİx^?J

640. (2037) (6627)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Amra Bintu'l-Cevn, zifaf için yanına geldiği vakit Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan istiazede bulunmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm da: "(Ey kadın!) Sen gerçekten sığınılacak birisine (Allah'a) sığındın!" buyurup kadını hemen boşadı. Üsame veya Enes'e emredip ona razıkiyye (denilen beyaz keten kumaştan mamul) üç kat elbise verdi." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Bu kadınla ilgili başka rivayetler de var. İsminin Esmâ veya Ümâme olduğu da zikredilmiştir. Bir rivayete göre, Kinde emîri, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile akraba olmak arzusuyla kızını vermek istemiş, Efendimiz de

kabul buyurmuşlardır. Ancak zifafa hazırlarken Hz. Aişe radıyallahu anhâ, kıskançlığın şevkiyle, Resûlullah yanına

gelince: "Senden Allah'a sığınırım" demesini telkin eder ve böyle dediği taktirde Resûlullah'ın kendisini daha çok seveceğini söyler. Kadın saflığı sebebiyle öyle yapar.

Hadis, gerdeğe girilmemiş olsa bile, boşanan kadına mehir verileceğini ifade eder. Hanefılere göre, bu mehr-i mislin yarısı kadar olmalı, onu geçmemelidir. Şafiîlere göre, mehir miktarı tesbit edilmemiş olma halinde temas vuku bulmadan ayrılma olursa mehir ödenir. Temas halinde de ödenir. Nikahda mehir belirlendiği halde temas olmadan ayrılma durumunda mehir ödenmez. Malikilere göre temastan önce ayrılmalarda mehir mendubtur, vacib değildir. Hanbelîlere göre de bu durumda mehir ödenir, miktarı bir namaz örtüsü bile olabilir, erkeğin durumuna göre tayin edilir. 1 ^ 51

1 ^A jA) ^^ı 3 ^ 4.^^; 3h “4^ — 2038. 6628. 641.

Jjlp .uLio lüli oiLAİ 3 ğ 4> âlJiJl oiol lil jll alI e- Sili ('glil oJA- 3 a ol JA ı_4*Â

c^*>cw5 oilo'l l-i* : Jjh|j!l (Jş.a 5o-l j jLş~3 ^'3 ■ u^LJül lJİA jli

. oLaj

641. (2038) (6628)- Amr İbnu Şuayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kadın, kocasının kendisini boşadığını iddia eder ve bu iddiasına adil bir şahit de getirirse kocasından bu hususta yemin talep edilir. Boşamadım diye yemin ederse şahidin şehadeti bâtıl olur. Yeminden imtina ederse bu imtinası ikinci şahid yerine geçer."

AÇIKLAMA:

Nikah, boşama, vekalet, vasiyet, ric'at ve neseb gibi meselelerde ve muamelatta Hanefıler iki erkek veya bir erkek iki kadın şahidi şart koşar. Şafıiler ve Malikiler, kadınların erkekle yapacakları şahitliğin mali meselelerle ilgili olmasını şart koşar, diğer meselelerde muteber addetmezler. Dolayısıyla boşama, nikah gibi hukuki mevzularda kadının şehadeti muteber olmaz. Ahmed İbnu Hanbelden biri Şafıilere, biri de Hanefılere benzeyen iki ayrı görüş rivayet edilmiştir. 111211

* MA TUH, ÇOCUK VE UYUYANIN TALAKI

ji toJib j,ı ^ 3 a “44 34 liUJi 34 1*1 3 ^ 333 4 .j4o -4^- — 2042. 6629. 642.

ıjji ^ <3 :-üijjJi jş.^jillı öy^y*S\ ^a 3 i 344 ’-u^ -4-33 ^4^ Atıl 4 u y^j

■ ^1 l Jj- İİjA ji Uajly . Jy-«A

642. (2042) (6629)- Ali İbnu Ebi Talib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:"Kalem çocuktan, mecnundan ve uyuyandan kaldırılmıştır." 111221

* MÜKREH VE UNUTANIN TALÂKI

j' 4 *' 34 l 3“4 s l ^^4 y) 14 .SjjL* 3 ^ 4 il ^ 3 ^ 4~v>— 2043. 6630. 643.

^ o i. 6 $ ' ü * s s o ' '2

643. (2043) (6630)- Ebu Zerr el-Gıfâri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Allah Teâla hazretleri ümmetimin hata, unutma ve mecbur edilme (ikrâh) hallerini affetmiştir." 111211

^a ^^İ-a üÂ ^q4c. 34 ^a3j i 4 33 -4yJi 4 .y^-^^Aı 3 ^ - vxj£- — 2045. 6631. 644.

o 0 >

. laj UaÜ-l (jü>l 3li #

..Millili jşjjlzii j*s ^yı -c«p »il; ^ ı» pji ^aÜİİlj . lg a 11 ^l** 1 o^lıM iJiljjjJl <J$

. . t ı —: «Aj ö L4* Aj L 5 f ‘ yi «xJ^J l —\ ^ f 4 a ..4 l

644. (2045) (6631)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri ümmetimden hata, unutma ve zorlanma(mn günahını) atfetmiştir." 1 ^ 1

AÇIKLAMA:

Kişinin unutarak veya hataen yaptığından sorumlu tutulmayacağı belirtilmiştir. Alimler bu unutma ve hatada kulun ihmal ve kusurunun olmamasını şart koşmuştur. Yani sözgelimi elbisesinde namaza mani bir bulaşık gören kimse derhal yıkamalıdır, yıkamaz, bilahare de unutursa bundan affedilmez. Ama o bulaşığı görmediği takdirde, bu hatalı namazı makbuldür.

Hanefıler zorlama altında yapılan boşanmayı muteber addederler. Diğer üç mezhebe göre zorlama ile yapılan boşama muteber değildir. 18751

* NİKÂHDAN ÖNCE TALÂK

* 44 - çh ^yp S)^ çÂ Üj . 4) 1) ^İp lif

dJJ-İİ^ . ^CLİZ^- -Aİ(a ^Ip" Ö (3*^44 JP

.^ıllı ’j, İJ ~i ıliii-- 2048.6632.645.

öj .^147 J4 3 ı3öA :Jı) (4-“j şlK

645. (2048) (6632)- Misver İbnu Mahreme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Nikahtan önce talak yoktur. Temellükten önce de azadlık yoktur." 18761

^p ^1 p ûA «y (_)(y-df çA üı ■»../? iı çA ûA 4 7 ~*' a ifÇâ .' - ip 14 ^ — 2049. 6633.646.

. yzy?~ : JjIjişJi D*^l4l4ı Js-oA :Jf) ç*i~ş3 a4p İni IS;

646. (2049) (6633)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Nikahtan önce boşama olmaz." 18771

AÇIKLAMA:

Hadis, bir adamın, henüz evlenmediği bir kadın hakkında: "Falanca kadınla evlenirsem boş olsun" demesi halinde o kadınla evlense kadının boş olmayacağını ifade eder. Keza, mâlik olmadığı cariyeyi de azad edemez. Alimler, bu çeşit önceden yapılan bir boşama veya azad etme yemini hususunda farklı görüşler ileri sürmüştür.

* Hanefîlerce bu yemin muteberdir, nikahtan önce boşadığı kadınla evlense o kadın boş olur. Köle de azad olur.

* İmam Mâlik'ten gelen meşhur rivayet de bu şekildedir.

* İmam Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, Zahiriler başta olmak üzere fukahanm cumhuruna göre bu çeşit akidler hükümsüzdür. 18781

* KADININ BOŞANMA TALEBİ MEKRUHTUR

^p c. \c p ^p c\şy öjijıp aXp 44" 0 Ü 4 7 y çş 4*^ y* şp 11, y} id *A 9 y^ ^ 4^4 ılf-ı?— 2054. 6634. 647. (Jş.DLp x>-yS 013 .p-4 1 j^p D cîo-AJf JLt-t :Jl) (4-"3 ^ 4 ^* 44 ^41 471 i^-Lp

.

647. (2054) (6634)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Mazur bir sebep yokken kocasından boşanma talep eden kadın cennetin kokusunu bile bulamaz. Halbuki cennetin kokusu kırk yıllık yürüme mesafesinden duyulur," 18791

30 ^ *"-■; o~ıi 4 ”; Jıl 34* oi 34 jij-^p ^p ^p 34- ı 4 l>- 4 ' îü ılj-iş— 3057 . 6635 . 648 .

4 ü 3 ^ 4) JLo* . j 3 *" ■ Ây2.-i 34^- 'M Âiij^- 31 •j 4** , 3 t 4^ 4 ıi ^4-^ 3_46 4 :odıkî ,L*^o 0^3 0153 ,^-ı 4 ^«~î ^y, 0-4

: oJl) Vo1ûj-Lp <uip ^yy*y\ ’.*l^ıj OİP iül

. ocp -lij ,^ 3 -C» töllşp ^jj ojLoul ; Jjljıpl a 4 p 4 ül ^ 3 y**j Lİ^-l*j Jlyüs 3ü ajösjiAj- a 4 p c^şp :3ü .pj

648. (2057) (6635)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Habibe Bintu Sehl, Sabit İbnu Kays, İbni Şemmas radıyallahu anhüma'nın nikahı altında idi. Sabit ise kısa boylu çirkin bir adamdı. Habibe, Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ey Allah'ın Resûlii! Vallahi, Allah'tan korkmasam, kocam yanıma girince suratına tüküreceğim (o kadar nefret ediyorum)" der Aleyhissalâtu vesselam: "(Mehir olarak aldığın) bahçeyi geri verir misin?" de di. Kadın "evet!" dedi.

Ravi der ki: "Kadın bahçeyi Sabit'e iade etti. Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm da onları ayırdı." [880]

AÇIKLAMA:

İslâm, boşanmayı meşru addeder fakat tecviz etmez. Bir hadiste talak "Allah'ı, en çok nefret ettiği helal" olarak tavsif edilmiştir. Bu sebeple kadının, ciddi bir sebep olmadan boşanma talebinde bulunması tecviz edilmemiştir. İkinci hadis, nefret etmek gibi ciddi bir sebeple kadın boşanma talep ettiği taktirde talebinin nazar-ı dikkate alınacağını gösteriyor. Kadının talebi ile olan boşanmaya muhâla'â denir. Bu durumda kadına, aldığı mehiri iade gerekir. Mâlik, Şâfı ve cumhûra göre erkek, mehirden fazlasını da isteyebilir, bu haram değildir. 18811

AÇIKLAMA:

Muhâla'a ile ilgili teferruat geçti. [882]

* ÎLÂ

oüp *üi! 1 3-^ Aiı 3^-**,".iı i çoİjIp ^p û^^p yZ' Ooı çA - 3i — y ı -up üj .^i^p yj iaj-l>-— 3059.6636. 649.

.3^-" ü 4 p ^>-£i öl 34 ı :oAoî ’ 3-*“^ Ş-î-— 4 ötS”” IŞI .Lop: .1 ^Ip 3-*“A öl öl-")

u^p ö . ûjLo.1 :jj)4i d? .fiildi B i-ij-i) 1*0^1 14B""*00102' 3*433 3^443 cjjy» 00 o) *00102' 3*~*4i 3^ 3 lı :3tks

. o) 3 îç 4 (ji yj

649. (2059) (6636)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm, hanımlarının hücrelerine bir ay girmemeye yemin etti. Böylece yirmidokuz gün onlardan ayrı kaldı. Otuzuncu akşam olunca yanıma girdi.

Kendisine: "Sen yanımıza tam bir ay girmemeye yemin etmiştin" dedim. Parmaklarıyla işaret ederek: "Ay şöyledir" dedi (ve otuzu gösterdi). "Ay şöyledir!" diyerek (iki elinin) parmaklarını saldı. Üçüncüde bir parmağını tutup (yirmidokuzu gösterdi)." 18831

oüp Aiii 1 3—*^ »uı 3 _^~01 Çoj-jip ^p o^*p ^p < y j v^îp* ^p oUj^ ^1 yj cy ü - * — 3060.6637.650.

yj û31wjI 3 ? : -11331 3^ .ç4~“) a3p 4ıl ^4-^ ,34 öö®i 4L! :*uUlp oJüLî *Çp C 2 Ş 3 * j: :j d tI l3l * 4^3

. (_^ap ^j! ^ ^jl ^ a^-i ö) ö/j

650. (2060) (6637)- Hz. Aişe anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm ilâ da bulundu. Sebebi de hediyesinin Zeyneb Bintu Cahş tarafından reddedilmiş olması idi. Bunun üzerine Aişe radıyallahu anhâ Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Zeyneb senin hediyeni muhakkak küçümsemiş olmalı" dedi. Bunun üzerine öfkelenen Resûl-ü Ekrem aleyhissalâtu vesselâm bütün kadınlarından ilâ etti (ayrı kalmaya yemin etti.)." [884]

AÇIKLAMA:

ilâ, daha önce de açıklandığı üzere, lügat olarak yemin demektir. İstılahta, dört ay veya daha da fazla bir süreye kadar, erkeğin, hanımlarına cinsî temasta bulunmayacağına dair yemin etmesidir. Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm, hanımları arasında çıkan bir huzursuzluk sebebiyle bir aylık ilâda bulunmuştur. Huzursuzluk sebebi rivayetlerde muhteliftir. Burada, Zeyneb Bintu Cahş'ın hediye reddetme vakası gösterilmektedir. Nafakalarının

artırılma talebi, Hz. Hafsa'nın bir sırrı ifşa hadisesi, bal şerbeti içme meselesi vs. de vardır. Hepsinin üst üste inzimamı da mümkündür.

Resûlullah'ın yemini hanımlarının yanma bir ay boyu girmeme mahiyetinde olduğu için, bu ilânın fıkıhta asgari dört ay olan ıstılahı ilâ sayılmayacağı belirtilmiştir. [885]

* LI'AN

yjz- yy yö !ı_)Ü yy) yjS~ (j) Üj yy yy. *_jÜj -)Sjy. yy. ^İP — 3070. 6638. 65 1.

B l3i_î .Li-Up \jb y^° Siy»! 1 ^p y~yr yy.

D LiUaplj .Lpooj y^l) .s-tjâp o-A"-ii • ,c3ü 9 lA IpA) .*1-73 a-1p Aut 3i

. ^U—j 1 \jjb i ı_Ç*j c-j-D- 1 1-Li j\yŞ\ jli uij ^*J-d

651. (2070) (6638)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Ensârdan bir erkek, Beliclan'dan bir kadınla evlendi ve zifaf yapıp, kadının yanında geceyi geçirdi. Sabah olunca: "Ben bu kadını bakire bulmadım!" dedi. Durum Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a intikal ettirildi. Resûlullah, kızı çağırtıp meseleyi sordu Kadın: "Hayır! Ben bakire idim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm'm emri üzerine mülâ'ane yaptılar. (Koca) kadına mehri verdi. " [886]

AÇIKLAMA:

Hadis, erkek, hanımının kendisiyle evlenmezden önce zina yaptığını iddia etse de mülâ'aneye başvurulacağını ifade ettiği gibi, mülâ'ane ile ayrılma halinde kadının mehrini tam olarak alacağını da ifade eder.

Mülâ'ane, karısının zina ettiğini iddia etmesi halinde kadınla erkeğin dörder kere iddialarını tekrar edip sonuncuda yalancı olana Allah'ın lanetini talep etmeler hadisesidir. Liân da denen bu hadiseye Kur'ân-ı Kerîm'de yer verilmiştir.

Mülâ'ane sonunda boşanma hasıl olur, kadın mehrini alır. 18871

Jt- yj> j_Ap ^P 4-jÎ yf |Üap

. ^_L*.—: ' . p- â '. 11 . /?! 11 apo ^

. 4jî*jtj2j ^lp JÇ4 ** frtlfip yy öKtp ûj

yy\ ^p Aİ-jj yy. yy*- yy öy*>- .yjA ö' Üj-lj— 3071. 6639. 653.

. yj* ^JÎ Aul O 1 lo-uç yj^ a-jl

652. (2071) (6639)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dört sınıf kadın vardır ki, onlarla kocaları arasında mülâ'ane yapılmaz: Müsliimanm nikahı altındaki hıristiyan kadın, müsliimanın nikâhı altındaki yahudi kadın, kölenin nikâhı altındaki hür kadın, hür kişinin nikâhı altındaki köle kadın." 18881

AÇIKLAMA:

Hanefıler der ki: "Koca şahitliğe ehil değilse onun liâni geçerli değildir. Şahid olamayacaklardan bazıları köle, kazif haddi ile cezalandırılan kimse, kâfir. Bu durumdaki kocalar handa bulunamazlar. Keza cariye, zımmiyye (yani hıristiyan veya yahudi kadın), birisine zina nisbet ettiği için hadd-i kazıla cezalandırılan kadın, buluğa ermemiş kadın, deli olan kadın ve daha önce zina işleyen bir kadın zina ithamına maruz kalsalar, bu ithamı yapan kimse yabancı ise hadd-i kazf cezasına çarptırılmaz. Kadın, bu sınıflardan birine mensupsa kocasının liâni muteber değildir ve bu isnaddan dolayı kocasına hadd uygulanmaz. Öyleyse bu durumdaki bir koca karısına zina isnad edecek olsa hakim ona hadd uygulamaz, sadece ta'zir cezası verir. Ta'zir, adamın durumuna göre hakimin takdirine kalmış bir cezadır, sopa

cezası verecek olsa bu kırktan aşağı olacaktır. Ceza, kadına leke sürdüğü içindir. Müla'ane yapılmaması, hanımının durumu sebebiyledir.

Hem karı hem koca ikisi de şahitliğe ehil değilse, mesela ikisi de kazf haddi ile cezalandırılmış ise, koca kazif haddi ile cezalandırılır. Çünkü onun durumu lian hükmünü tatbike manidir."

Şâfi'î, Mâliki ve Hanbelilere göre yemini sahih sayılan herkesin liâni sahihtir. Bu itibarla eşlerin ikisi de hür, köle-cariye, adaletli, fâsık, zımmî olsalar, yahut biri köle veya cariye olsa veya koca müslüman olup kadın zımmî olsa yine de bunlar arasında liân uygulanır. Bu üç imama göre liân ayeti âmmdır, hepsine şamildir. Hanefılerdeki kayıt sadedinde olduğumuz hadisten kaynaklanır. 18891

* ÂZÂD EDİLEN CARİYEDE MUHAYYERLİK

0 ^ 2 -^ ^j£' ç/i ıl3 .jjL^- ^1p ıl3wL?— 2077.6640.653.

. ıj^ûJ aJl>-jj o^Ll^l '.Jj\^\ (_^.^al>- ^Oıi*j .Ai*j jl oJjjj c^«l !c3lJ ÇaJujlp ^p 1

653. (2077) (6640)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Berîre üç hayız miiddetince iddet beklemekle emrolundu." [890]

AÇIKLAMA:

Berire hâdisesi geçti. 1 891 1

* CARIYENIN IDDETI

^p Çap ^p ^i^p y aii! -Up ^p ^L--dJl y Jhp üt :i) .33)141 - u*"* ^ çt^Aİy>)) A.4 5 3 -ib^- üt-i?— 3079. 6641. 654.

^Ip jiı» . 33 Al Çap <ui ^*p 3 ' ^~yy~ ^ü3 3.öbb4i^- L^j- Ip) öbutl Âb 1 uso-h :xE.J 4Üp 4^1 440 3 ü :Jü sybp

yij^ t^ll«ujl i£y* t^l«jl 1 ■’ü’^d’I °vU^ ' y^~ ç4 L5^” 44^* tl^Ü 3 öJJb» o\y M ,3^4l ‘ - — ■ '-* ^,^p 31305^ ,4jLy£j

. SAjlp

654. (2079) (6641)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Köle kadının talâkı ikidir, iddeti de iki hayız müddetidir." 18921

* KÖLENİN BOŞAMASI

^1 : jı) -(_^4 p y ' ^p 4^54- ^p bp^ji ^p 4iA y} üt .^43 aui .up ^ 34 3h ütuj— 3081.6643.655.

4 j| b : 3 üLî 4ij uy*j : 31) 144) 34 c3y4 öl 44 44 3413 öl !aü b : jbL* 34) 34) a3p ini ^4? 3 ^^

. ^35 4*A ^jl ojLu .1 3 :JJljjJl 3 *ı 3 üOL> -L>-' 3^1 j 4 Jl ül ?b 4 ~o 3/4 öl 44 ^ 414 i o_up ş- 4) ^ 5) 4-1 Jb Ib î^-üJl

655. (2081) (6642)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın yanma gelerek: "Ey Allah'ın Resûlii! Efendim beni köle kadını ile evlendirmişti. şimdi de hanımla aramı ayırmak (boşandırmak) istiyor" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtıı vesselâm minbere çıkarak şu hitabede bulundu:

"Ey insanlar! Sizden birine ne oluyor ki, kölesini cariyesi ile evlendirip, sonra da aralarını ayırmak ister. Boşama yetkisi, şüphesiz kadının bacağını tutan (kocay)a aittir, (kölenin efendisine ait değildir)."

KEFARETLER BÖLÜMÜ * HZ. PEYGAMBER NASIL YEMİN EDERDİ?

tÂ 4 ^~^ j,ı y Jö p t 3) y ^4 3 ^” 3^4? ^ üj 31 . ~ . İl y ,3füJl -Up laj .^b^p y ^bJbA laj-l>-— 3091. 6643. 656.

,Aİ 1 İ -llp I bîJ . ŞİI fpü—J döp dili 4âp dili ^ gü*^ 4Ü Lj^- ^" - 1 1 .Jü ^ 4 ' djl^P 4pÜ^j ^)ü^J . I bP 3 ^”

.^bti^Jl 3ÜI.I u^p 3 ÜİI 3 j ^35 **-*£-* yj u4s- 3 ^ l jlu. I ’^^ü^ b o^bu .1 :Jjb|^Jl 3 . 0 Aı 3 Ab

Uıp A lüi dplÇj :jü.3^üb3l 3 Üİ(j *3^4ı-Al ^lp b^u^-i ,^j^bu.b dldJl^ j*^öl ı) ^tb«3l ob|j uuj-i3-l

. ^y^l ^ 4«^3l I 3 A .UPJ-lAl lAi iSy^ d:./?U

656. (2091) (6643)- Rifa'a İbnu Arâbe el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Allah huzurunda şehâdet ederim ki, Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın, and içtiği zaman kullandığı yemini şöyle idi: "Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zül-celâl'e yemin ederim." [8931

* İSLÂMDAN BAŞKA BİR DİNLE YEMİN ETMEK CAİZ DEĞİL

O^j <uİp aUİ ££*’ *U*°' d4" J* Jj^~ {j 3 - -^-f" ‘Uaj ^2 .j

. ‘UjüjJlj olj)j Aİj .^JJl4 JlJjJl <ujjj o 2>L~-1 l3 • —Xj\ <JŞ. 3 ‘'4^' ^ <J^4j

lİP ^ fü^ 03 j^- 2099.6644.657. jıil t »M

657. (2099) (6644)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bir kimsenin: "Ben, öyleyse yahudi olayım!" diye yemin ettiğini işitmişti. Şöyle buyurdular: "Yahudilik ona vacib oldu!" [8941

AÇIKLAMA:

Bu hadisleriyle, Aleyhissalâtu vesselâm "Yahudi olayım", "kâfir olayım" gibi İslâm'ın tecviz etmediği şekilde yemin etmeyi yasaklamış olmaktadır. İzahı geçti. [8951

* ALLAH ADINA YEMİN EDİLİNCE RAZI OL

^S\ £j?“ : ju syii- y) y& 3 P Dojtp ^ y^ Jıüi Jaûiu ili .syI4 HİjIS — 2101.6645. 658.

(Jş.aül y° y*^-& auLi y^y. * y *3 y*j 3 -u^ûj 3^ yuU 0^3 jtf- ") <uİp dil

. o'Laj ojU*«l dL^-j

658. (2101) (6645)- İbni Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir adamın kendi babası üzerine yemin ettiğini işitmişti, derhal müdahale ederek:

"Babalarınız üzerine yemin etmeyin. Kim Allah üzerine yemin ederse doğru söylesin. Allah üzerine kendisi için yemin edilen de râzı olsun (söylenene inansın, tasdik etsin). Allah üzerine edilen yemine razı olmayan (söyleneni tasdik etmeyen) kimse, Allah'a yakın (bir kul) değildir" buyurdular." [896]

AÇIKLAMA:

Yeminle ilgili açıklama geçti. [8971

* YEMİN GÜNAHA GİRMEK VEYA PİŞMAN OLMAKTIR

aüİ ^ sjjip 3 ü 3 P 4 u y 4 *-^ 3 P y u ^-4 3 P 3 U 14 3 ; 3 İP — 2103. 6646. 659.

AjdS”” ^ji\ ^ 3 ü oU ıj 3 3 ..°3j 3*^-^ 3^ ‘d j ddld Cû :jiidy «uIp

. 3* d>“^ 4 jL>^î dlyP 3ŞI jû>- 3^ djl <01

659. (2103) (6646)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yemin (sonuç ve netice itibariyle) ya günaha girmektir yahut da pişman olmaktır." [898]

AÇIKLAMA:

Yemin dinimizde caiz ise de, yemin etmeyi alışkanlık haline getirmek, sıkça yemin etmek hoş karşılanmamıştır. Sadedinde olduğumuz hadis de yeminden zecretme gayesini güder. Bir şeyi yapmak veya söylemek üzere yemin eden kimse, o şeyi yapmaz, hânis olmanın gerektirdiği kefâreti de ödemezse günahkâr olur. Yeminini tutar veya kefaretini öderse bu sefer de "keşke yemin etmeseydim de kendimi bunu yapmaya veya kefaret ödemeye mecbur etmeseydim" diye pişmanlık izhar eder. Öyleyse, yemin eden, çoğunluk itibariyle günahkar olur veya pişman olur. Resûlullah bu sebeple yemin etmemeyi tavsiye buyurmaktadır. r899]

* KEFARETİM ÖDEYİP YEMİNİ BOZ

aüI *üi Jljij jl) : oûü s Jlp 3 P öylp ^p (JU 3 - 3 İl 3 ' 31 ^p yş ^ 411 1 _up 14 , jJiy 3 ; 3 İP — 2110.6647.660.

. ^Lp 3 ' y 3 :ut '*4 3.4ÛB 4' ^4 3 3 ^ •f4~* , 3 ylp

660. (2110) (6647)- Hz. Aişe radıyallahu anha anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim sıla-i rahmi koparma veya uygun olmayan (benzeri bir şey) hususunda yemin ederse, bu yeminden (meşru olan kurtuluşu) onun gereğini yerine getirmemektir." 19001

AÇIKLAMA:

Dinimizin yasakladığı bir şeyi yapma hususunda yemin eden kimse, ben yemin ettim diye o kötü işi yapmamalıdır. Aksine onu yapmayıp kefarette bulunması gerekmektedir.

Bu husus genişçe açıklandı. [901]

* YEMİN KEFARETİNDE KAÇ KİŞİ DOYURULUR?

y*- y. çH 4 ^y Aüi ~Ip y j^p 4? . aüİ wLp y iijj Uj .^ — 2112.6648.661.

<3 : Jj'jjJ' (J.Jj ^Us? Juîi . 2 JJÂ < 3 *^ 3*'3 -A 443 4^ 4 Jj4) 3^" • y^ y

-ocj? yi -Çp y yS

661. (2112) (6648)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (yerine getirmediği yemini için) kefaret olarak bir sa' miktarı kuru hurma tasadduk etti. İnsanlara da böyle yapmalarını söyledi. Bunu bulamayana "yarım sa’ buğday" takdir etti." [902]

* YEMİN EDENİ KURTARIN

y& 3 ıj| 3 j ^ s? yt y 44 34 34 34 ^43 y 43 4 y -4-^- iIj . y y\ ıIj-L?— 2116.6649. 662.

. o^>k _a 4jI iJlJLî ^r 4 ^«««/g 1 ^ !aU (Jj 43 ^ :dta_î . oÇ $.L>- ^ ys>^a]\ ^44

U»0<-3 c^3jp _lS !aW (J$.1^) ‘Uİp y^^ 3 344^ !(JULî iJdLs ^Udl

.odj co-\j 3t43 44 aj^ lSî :^ 3 *’LüJl tJDLs ayy* 4jI ;d4j a3p

^,1 3 jj -kji (J^. 03 ^" o^û^ts y -bjj 34 ^ <0^34 34 ^£^>4 3 ^ 344*^ hj .^ 3 ^ y -4-^- il? j_>-.û^>s_a 03 t — 3 > 3 ^ cJ4_î

. jj^ a 4 3 4^*^° 4 ^r* - cij 3^ Aji t3 4 .^ 44 ^ 4~" jB oJ^s- A

662. (2116) (6649)- Safvan İbnu Abdirrahmân el-Kureşî anlatıyor: "Fetih günü babamı Aleyhissalâtu vesselâm'm yanma getirdim ve: "Ey Allah'ın Resûlii! Babama hicretten bir pay ayır!" dedim. Resûlullah: "Artık hicret kalmadı" buyurdular. Ben de gidip (Resûlullah'm hatırını hiç kırmadığı sevgili amcası) Abbâs radıyallahu anh'm yanma gittim, "Beni tanıdın mı?" dedim. "Evet!" deyince, arzumu ona açtım, babama hicretten bir nasip ayırması için Resûlûllah nezdinde şefaatte bulunmasını rica ettim. Kabul etti ve Abbâs, üzerinde cübbesi olmaksızın gömlekli olarak evinden çıktı (huzur-u nebeviye gelip:) "Ey Allah'ın Resulü! Falancayı ve onunla aramızdaki (dostluğu) biliyorsun. O, size hicret üzere biat etmesi (ve böylece muhacir olma sevabından bir pay alması) için, babasını getirdi" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Artık hicret yok!" buyurdular. Abbâs hazretleri:

"(Bu adamın babası ile hicret şartıyla biat etmesi için) senin üzerine yemin ettim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm elini uzatıp adamın elini meshetti ve: "Amcamı yemininden kurtardım, hicret yoktur!" buyurdular." 19031

AÇIKLAMA:

Bu hadiste iki mühim husus var:

1- Hicret üzerine biat etmenin ehemmiyeti ve Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona ermesi meselesi. Bu husus hicretle ilgili bölümde geniş olarak tahlil edildiği için burada tekrar etmeyeceğiz.

2- Diğer mühim husus, başkasının bir işi yapması veya yapmaması hususunda yapılan yeminin hükmü: Hemen belirtelim ki, bir kimse bir başkasına: "Vallahi sen şunu yapacaksın veya yapmayacaksın, ben bu hususta yemin ettim" diyecek olsa muhataba herhangi bir sorumluluk gerekmez. Böyle bir yemini yapan kimsenin durumuna gelince, o kimse bunu bir yemin kastıyla değil de muhataba yemin verdirmek kastıyla yapmış ise, bu söz, yemin sayılmaz, dolayısıyla ikisine de bir şey gerekmez. Yemin kastıyla veya hiçbir şeye niyet etmeksizin bu yemini telaffuz etmiş ise o zaman yemin sayılır, muhatabı kendisine uymazsa hâris olur, kefâret ödemesi gerekir.

Eğer adam muhatabına: "Kasem ettim sen şunu yapacaksın" veya "Allah'a yemin ederim" veya "Allah adıyla şehadet ederim sen şunu yapacaksın" gibi bir şey söylese, bu yemindir. Bu çeşit yeminlerde t ^ c (=senin üzerine) demesi şart değildir. Muhatab onu yapmazsa, yemin eden hânis olur, muhataba bir şey gerekmez. 19041

* "ALLAH'IN DİLEDİĞİ SONRA SENİN DİLEDİĞİN" DEMEK

3^® :3ü ry\ ı -\jjj 30 -^Ji ^Jp- ı Uj *344 3 23 .jixp 4 ii3_l>— 2117. 6650. 663.

c<ü)l ~Lp ^_L>- 1 o^l_Lv*<l <3 •OjIj^I (3 • ^ 4 jil $.LiL« ı^Â^J • , *o*£ 0 >J aWĪ $.L 2 -L« o<—® ^S"o_>-' olL>- li^ :^J -43 awi

. cI^Lûj .5İ_p I aJİ3-j ^s\jj ^L>sji]lj ıjLoL^ ^ c^jJLjcj 3 i -*- 4 3 I 4Jîjjij .-L*^ ^jIj ^JIS ^*l>- 3 - 0 ?~l ^L« I 4 jLx 3 .43 ı_p_L^

663. (2117) (6650)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz yemin edince sakın: "Allah'ın dilediği ve senin

dilediğin" demesin. Lâkin şöyle desin: "Allah'ın dilediği sonra senin dilediğin." [905]

Oq ol ÇOLdl ajİjA^- /^p 3' i İ4~ 3 - 3 ^ 3 ! 34-21 ~lp 3 ^ 3 i 0L3« Ll> ,^L«p 3 J ^L3a Ij_).j^-— 2118.6651.664.

21L j 53 y . $.L 3 öj aİSİ ç.l 3 >L« . üYö-oj j%^jl o4 42 ^4*^ 4^ * 32 -® tpli^Jl 4^' 32 o^J 3?^ *2 3 c£|3 3y42'2l 3®

Âîlyp I üj 3 I 3 J 3 Ü- 2 I _lp /jj wL«-^- Ijj.a^-. wL«_^- $.13 ^ aü! $.13L« :I 4^9 .^.^J 1^_9^p ol !au!^ LO :3Uj_9 çOL^ aJp ajj! ^J-*^

aoIİjj 1 aİL >-j : JjIjjjI 3 • û^>*-o çöL*^ aJp Oil 3 P 43u İp ^?*-I oyu>s_^v 3 J 3 P 3 ®İ 4 "" 3 ^ 3 ^” -LLJl 0 _p 3 P

• L£>j2*4l 4/^’ (_5^

664. (2118) (6651)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân radıyallahu anh anlatıyor: "Müslümanlardan bir adam rüyasında ehl-i kitaptan birine rastlamış, o da kendisine: "Siz (müslümanlar) bir de Allah'a ortak koşmasanız ne iyi insanlarsınız. Ama şöyle diyerek (şirke düşüyorsunuz): "Allah'ın dilediği ve Muhammed'in dilediği."

Rüya sahibi bu gördüğünü gelip Resûlullah'â anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Vallahi ben sizin böyle söylediğinizi bilmiyordum. (Öyleyse bundan böyle) şöyle söyleyin: "Allah'ın dilediği, sonra Muhammed'in dilediği" buyurdular." [906]

* NEZRİNE UY

po\j 4 /jj 3 P ijLpı Aiiij-p üj :il ı ^ «uıi ~lp 3 3 iIj-I?— 2130.6652. 665.

6^3 0' 3' c /" 3 4 ^ 3^

3 -3 3o*A->- 3 ^ 3 y>\ ol ijy c3î ::JjUjjJl ^3.2jÜL c_3ji . :3Ü ? 4_vL&l4-l 3 «

$.^3 2L3-Î 3 : jdlS .ÂjIyL j^-î jî ojâj 3İ 3j4) ^ : jlü ji-L’j 54^ İj? 4i o'

3^4 3' ^

. iiyJl 3 ?x ^’5 Jc^î /%-b axjJj>- Jaİ£>-l : jL>- JlI 03-b Jalı>-I ^ aWİ 3p 43 3^3 .oLâj 4Jl >-j

665. (2130) (6652)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'â gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben Büvâne nam mevkide bir deve kurban etmeye nezrettim" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İçinde cahiliyeden kalma bir şey var mı?" dedi. Adam: "Hayır!" deyince Resûl-i Ekrem efendimiz: "Nezrini yerine getir!" buyurdu." [907]

ji say^Ji ^ 55 ""d-wü 4 j 44 3^1 ^-4 3 ^j^® 3 0133 ı4 . 43 ^ ^ji 4^5 y5i ıl3«x?— 2131.6653.666.

. :3Ü ?5Jj 44 4jii ^4^ ^ 3 _ 4 ®j 3^-9 .âjl^*j 4~' ol 31 : 3 tL® .4J 4_âj^ 3*3 4^3 44 4^1 (_4^ ^aÇl

AjvIp 4jil (^ 4 ^ lST*"^ 3^ OO-^ 4j^jp 3l OjJi 34 344 3 Op ^p 3^5 3l Üj .^1 ^ 3l l 3 jl

(3 j ı 3 - 0 >lSsJl (3 öL>- 3l l^«*"l .Lgjps_p 3 cjdı>-lj 00-^ 4j^-«-w4 4 i 4 j ^ 3 o^Lp! : JjI jjjJl j.o^>c-o 4^3

4 ^p 4 jil JL> am 3L- - 4 jl /1-^1 jp 4J y^A Jgjiij ^3 ~o ?4 ^3 l Laljjj . 4j ^ 24^ .oİpJaJl

^3 U^jpj 11 3 < 3 *jo 4 -l 4^5 *^ 3 *^® 3 ® ^ 3 Aji o 3^1 ^Lplj.L^ajl -Lp» 3oo4-l 4 *-^®-® , 4^ v 3

AP 4LJ 4jil cplLit-l j^P Oo-'

666 . (2131) (6653)- Meymune Bintu Kerdem el-Yesâriyye radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Babasının terkisinde iken, babası Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la karşılaşır ve der ki: "Ben, Büvâne nam mevkide deve kurban etmek üzere nezrettim." Aleyhissalâtu vesselâm: "Orada put var mı?" diye sorar. Babası: "Hayır!" der. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse nezrini yerine getir!" emreder." [908]

AÇIKLAMA:

Şafiî hazretleri, bu hadise dayanarak bir kimse belli bir yerde kurban kesmeye veya yemek vermeye nezrederse, bunu başka memleketteki fakirlere veremez diye hükmetmiştir. Diğer alimler, nezrin bir başka yerde ifasını tecviz ederler.

Hadis, cahiliye devrinden kalma putperestliğe ait maddî hatıra kalmadığı taktirde, niyet-i halise ile, o devirde kurban kesilen yerlerde yine kurban kesilebileceğini ifade eder. 19091

* NEZİR BORCU İLE ÖLEN

dil (J 00 ' 01 saü' .cp y yy jüo -,j ^yp 34 * yi iL‘ y y — 2133.6654. 667.

y.^yll Lyp , -yİ a4p dili :d? dil 3yyj Jll^ .dw2jâj öl 3^ jâj L^ipy .d-3y ^*1 öl :d2ULî ^f~") aİp dili

. dj^A yİ ûjLu^l D :Jöl_jyJl

667. (2133) (6654)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir kadın, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'â gelerek: "Annem öldü, üzerinde oruç nezri vardı, onu yerine getirmeden vefat etti" dedi. Resûlullah

aleyhissalâtu vesselâm: "Velisi ona bedel oruç tutsun!" buyurdular." 19101

AÇIKLAMA:

Ölü yerine oruç tutulabilir mi meselesi ihtilaflıdır. Ebu Hanîfe, Mâlik ve kavl-i cedidinde Şâfiî: "Ölü yerine hiçbir oruç tutulamaz" diye hükmetmişlerdir. Ahmed İbnu Hanbele göre adak orucu tutulabilir. Zahiriler velinin, ölünün orucunu tutmaya mecbur olduğunu söyler. Cumhûr tutmayabilir der. 19111

TİCARETLER BÖLÜMÜ

* KAZANCA TEŞVİK

lı y yp y yp yj yp y-tp 1 y üj , ^l«p y üj-c>-— 2138.6655. 668. D.di-\ö2 3)-43 1 i (3^' t*3 *°A ydy ı Lö~s””: 3ı) ılö) a4p toıi ad 3y-3 y^

. ^JI3 yi .yÇp y ^^püT 1 ! y : jjijıyJ 1

668. (2138) (6655)- Mikdâm İbnu Ma'dikerb ez-Zübeydî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişi elinin emeğiyle kazandığından daha temiz bir kazanç elde etmemiştir. Kişinin nefsine, ailesine, çocuğuna ve hizmetçisine harcadığı sadakadır." 19121

3yöj 3Ü :3^ Syp yü yp £^la 34” s-y: 1 34” c£3>~“-âJl yyy-3ri fyâS”"ili .y 12 .öü~« y -1^*1 l2-ij— 2139. 6656. 669.

yyy- yn (*4^” o-ö~ö y :jjlyjJl y.ı^liî 1 ! ^y y^-i32l yp 1 Jp-lül *(4-“3 aüp aül ?

. cS^-iT-l .Ayp yİ öy-ip- y» o(<y -li öy-iAl

Al!

669. (2139) (6656)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Emin, dürüst, müsliiman tâcir, Kıyamet günü şehidlerle beraberdir." 19131

SaXp yA A~J I yp ‘ -4 A y Alil dp y jUy 34 " ÖLöÜÖj y Aİ 1 İ .Cp Üj . y yjLS- liî . AÖy y I y j 5 \j yİ l 2 JS — 2141 . 6657 . 670 .

333 1 -llyi :Luİ 2 j*j aJ 3i4j .^L* yi apI^ <p^3 aöp aö ^yJl .^«1^ y US^:3t)

y« y-îüı Z-4 5) 3rt yy tp* 2 ' y4İ a^ 22'3 .^2' y^l -3 1 -*! 7^? fi^Jı 3* *4 - 1 -*7-'3 .3J7-' :3.yyJı

* i

670. (2141) (6657)- Muâz İbnu Abdfıllah İbni Hudeyb'in amcası radıyallahu anh anlatıyor: "Biz bir cemaatte idik. Başında ıslaklık olduğu halde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm çıkageldi. Birimiz ona: "Bugün sizi iyi ve ferah görüyoruz" dedi. "Evet! Elhamdülillah öyledir!" buyurdular. Sonra halk zenginlik hususunda sohbete

daldılar. Aleyhissalâtu vesselam: "Muttaki için zenginliğin bir zararı yok!" buyurdular. Devamla: "Ancak dediler, sıhhat, muttaki için zenginlikten daha hayırlıdır. Gönül hoşluğu da bir nimettir." 19141

* MAİŞET TALEBİNDE İTİDAL

yı ,blü2l ^P ‘r^~ t '' -CP ıy l yı l y^* *byP yı ^P *^j.'bp ^(.pü»"* 1) Ü -1 *yı bj_ 14_6658. 671.

ü? :ajIjıyjl .<J jIy UJ O-Ü ıjb LjaJl t*22 ü? übA :ç4~“) a^İp tüll A 3^4) 3b :3b ç^apIbJl -bA (j) 3A l

. ÜA yy yi' <uüjıj^ .otijülj 0 'yjy .^JA Cjj.’Çp y 3aüÖ

671. (2142) (6658)- Ebu Humeyd es-Sâidî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Dünya talebinde mûtedil olun. Çünkü herkes, kendisi için yaratılmış olana müyesserdir (kazanmaya hazırlanmıştır)." 19151

yt- Aji 3 a y ~*^ 1 ça öiA-" üj yy a 2 A y yy Aı ı 2 .^ 14 * y — 2143. 6659. 672.

caj-b- lâjfc ;aü! .Up jj' olbo y\j X4i c£âJl tlA ^.Ldl ,kc-l a2p aüI 141 2^2-j 3b :Ju SbJJD

• flA y 3^^) j 5u1p aiii çr^b ‘çA 1 ^' -bjj

672. (2143) (6659)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Himmet yönüyle insanların en yücesi hem dünya hem de ahiret işine himmet gösteren mü’mindir." [916]

<JJıl :Jıl -Lp y^.j^ 3 ' ^y. -44 ıd. a \ jJjs — 2144.6660.673.

.c-dlldl 3 yjjJli . I ^ iLl 0|y 3yjç!*J L^oîj ıjlâ . ı*_3i2jl 3 ^ î^y^Lül !_£_>' :yl_C«y «ulp 4)^ 4-3 ^

,ûjxjcs- .jojJi _4 ddâly *(w 4 w ^ ölj ı o. ^^ 3?b ^4^° ^ *44 *4 d yp^y b 4*~

• (j■£■ ^ 04^“ °bj 4 j ^jJS4j CİT^

673. (2144) (6660)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey insanlar Allah'a karşı muttaki olun ve (dünyevî) talepte mutedil olun. Zira, hiçbir kimse yoktur ki, (Allah'ın kendisine taktir ettiği) rızkını eksiksiz elde etmeden ölmüş olsun: Rızkı gecikse bile ona mutlaka kavuşacaktır. Öyleyse Allah'tan korkun ve talepte mutedil olun, (gayr-ı meşru yollara sapmayın), helâl olanı alın, haram olanı terkedin." 19171

* KAZANÇ YOLUNU DEĞİŞTİRME

ıJyLıj 3l) :3l) tüüJL* yi y^- yy yı} 3*0-^ y^ y^y. y.^ y aX^ 12 .jLio y aX^ 12ab— 2147. 6661. 674.

3 1 * j .^jLilSdl (3 dil .6*3 ,4 ®jl4 3 :-^b4^ 3 •‘^4-4® < 4 p ^

. jl5 (jl jjp ciyjj :Jl^ j .oliuül 3 öE>- OjSTb y. .oLÂÜl 3 °43 j

674. (2147) (6661)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Meşru) bir işten (helal rızık) kazanan kimse o işe devam etsin." 19181

di) j*ı3-k 3^"' cuıA :3ı) 3 a Aa y. çA a' a 1 ı2jj»— 2148. 6662. 675.

^ 0 , ' S ,, o ^ j; ^ e of o°p^ " D/ P*"

:cdıl-3 3 i 3 i \j :ü cdjî-î 2 ^-^y-^ 4 c^jil .3401 3 i

3 :aîij^l 3.3 ^jjıj yi cd ‘'p '4 ca- 3 cA^y 43 j C-d-C* 1 ^i :344 İ 4 p ^ 3^43 34

^ jo^b . 3 û 3 >- .öw\j>- j^İP E~dy ^Loidl Jll .a 3 cdL>rİl y> J^J£- ^_vî?Lp ^İjJy o .(JLû» o^Lu*i^

. oLaİİl 3 ö 3 >- •ç_ 9 - & dJl Jll c-U^p

675. (2148) (6662)- Nâfı anlatıyor: "Ben Şam ve Mısır'a ticaret malı gönderiyordum. Irak'a da gönderdim ve mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin yanma varıp kendisine: "Ey mü'minlerin annesi! Ben Şam'a ticarete gidiyordum, şimdi Irak'a gidiyorum" dedim. Bunun üzerine: "Böyle yapma! Sana ve eski ticaret yerine ne oldu? Zira ben, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah Teâla hazretleri, sizden birine bir ciheti rızkına sebep kılarsa, bu değişinceye veya

güçleşinceye kadar onu terketmesin" buyurduğunu işittim" dedi." [9191

* SAN ATLAR

diiI uA y Ak y* y* y* Âti 1- * y J^p (-d y şy^ — 2153. (36(33. 676.

cOjijLa y y^J .lpA SiJb ö . ^y*Sa ojlıA '.ıSSj düp (üll dU

. o^P, djûA

676. (2152) (6663)- Ebıı Hııreyre radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "İnsanların en çok yalan söyleyenleri boyacılar ve kuyumculardır." 19201

AÇIKLAMA:

Bu hadis, İbnu Mâce'de yer alan zayıf hadislerdendir. İçtimâi hayat için burada zikri geçen iki mesleğe de ihtiyaç vardır. Bu mesleklerden vazgeçilemez. Resîılullah'ın bu meslekleri kötüleyeceği düşünülmemelidir. Bazı şarihler: "Bu iki meslekte, işler zamanında yapılamadığı için, sanatkârlar müşterilerine yalancı durumuna düşerler, hadis bu durumu kastetmiş olabilir" mânasında yorumda bulunmuştur. 19211

* MUHTEKİR KAYBEDER

^p tölp-uç sj ^1p ^p ^İp i,p ^ .AAi y\ ıL‘ .'A- s e3~'' 'jtp J-A üjjj*— 3153. 6664. 677.

3 :-U'*ZdlAt '.ılSj d üp diıl diı Jt) •* ^ jjip ^p

. cOLpJ->

677. (2153) (6664)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Malını satışa arzeden rızka erer, muhtekir (pahalanması için satmayıp bekleten)de lânete uğrar." [922]

ı ^jp oup Sjj ol«jp û3 . ^i^-i jjI k3 ii3~l>— 2155.6665.67B.

: JuljjJl 3 - c / , C5‘-3 Ij aüI AŞyo? ^Ip b^k>-l ^ ı *-y«p

Js,, y\j Oa*- 4 aljj caİİj ^idslj . olÂilI (J jIo- L^S’i Ai ^ ^A^b ,^2.1 aJL>-j j

. Aâjj Sjj ca>-U /jj! . jbk~xJl aj c-L^I -Lp ^y. ~Lp ac 4 !^

678. (2155) (6665)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim, buyurdular ki: "Müslümanlara bir gıda maddesinde ihtikarda bulunanı Allah Teâla hazretleri cüzzam ve iflasa mahkum eder." [923]

* PARAYLA KUR’ÂN ÖĞRETİMİ

aJ^p ûj jJi>- id brî ^3 û3jj?— 2158. 6666. 679.

a_Jp a\ji aw^ ^ .L^ys :(Jıl (^po2Ûi

(3 .jr-k* 1 ^ -Çp a^ y (3 (3 aU 5 Ig a (3.l_^j^Syi jlj Ol ıdüL®

• J-y o>. Ş) o* ^î*^' y. *4^ :J^L4'

679. (2158) (6666)- Ubey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adama Kur'ân öğretmiştim. Bana bir yay hediye etti. Bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a haber verdim: "Eğer onu alırsan, ateşten bir yay almış olursun" buyurdular. Ben de geri iade ettim." 19241

AÇIKLAMA:

Yazı öğretme mukabilinde verilen yayın reddi ile ilgili daha meşhur bir rivayette, hâdisenin kahramanı Übey değil, Ubâdetu'bnu's-Sâmit'dir (1. cilt 450-451. sayfalar). Rivayet esnasında, tashih yapılmış olabileceği gibi, iki ayrı hâdisenin cereyanı da mümkündür.

Kur'ân öğretimi mukabilinde ücret alınıp alınamayacağı bahsini de yine birinci cildin 442-444. sayfalarında tahlil ettik. [925]

* HACCAMIN KAZANCI HELAL MI?

lî :İS.OjıjLi ., 13 ı aŞup >j,\ )^(• . 3 ' ^ L j' ° 3 1 ty- fû-y— 3163.6667.680.

4? 4?,y>- 1 .-.■ 1?di yy.1, ^4 —aûp .uıl f 4-*^ : Jtâ c^lp yp yi yp c. 4 p l .up yp

. lyyp, Cy*-* ynı j ^-«^1 Ajî.*y>, (ı’\\l?o* yj| ui ,^«lp yj 1 - Up

680. (2163) (6667)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacamat oldu ve bana emretti, ben de hacamat yapan zatın ücretini ödedim. M[926]

öjtî-i c/- ^ ^ ^ ^13^* üj-L?— 2165.6668.681.

oLûj dl>-j j lAjljjJl «uIp ^ u:<JÜ y> aLüp

681. (2165) (6668)- Ukbe İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacamat edenin (bu işten) kazancını yasakladı." 19271

AÇIKLAMA:

Hacamat yapanın ücret alması meselesi ihtilaflıdır, bir kısım hadislere göre helal, bir kısmına göre değil. Rivayetlerdeki farklılığa göre, alimler de ihtilaf etmiştir. Ancak cumhûra yani ûlemanın çoğunluğuna göre bu, ne hür ne köle kimseye haram değildir. Bazı hadislerdeki yasak hükmü, tenzihen kerahete hamledilmiştir. Maksad adî kazançlara değil, daha şerefli, âli kazançlara teşviktir. 19281

* ALIŞ-VERİŞTE MUHAYYERLİK

:3û yp ty-yylı yj şjıs yp yj j>jd\ -up 113 yj oijy. ût yj 3-û*Ji ıl3~y— 3185.6669.683.

y öû^- yjl o(jj 4L>-j ^ o-iU^l l JjljyJl y3 £*3^ ûil : j44y ‘^3^’ 4^ 3y-"j 3^ *3y4i 4^*-'" V 1 c^p* 1

682. (2185) (6669)- Ebu Sa'îdi’l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Satış her iki tarafın rızasıyla olur." 19291

* MEVCUT OLMAYAN ŞEY SATILAMAZ

3*Uij L4 :3û yj yp g-Û^P yP 0-3 yP f 33^y^ ûj ,4—0. 3^ öLyp ÛjUj— 3189. 6670. 683.

. Çbp 3 jJj ^ y 1 y: 1 y* s-llap, yi yj ^--3 B :aji,3 1 3 yY 4^ 3^ û1 4 j 3) a3p aül

683. (2189) (6670)- Attâb İbnu Esîd radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu Mekke'ye gönderdiği zaman kendisini, satın alıp da henüz teslim alınmamış bir malın kârından men etmiştir." 19301

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, kişinin, satın aldığı bir malı, henüz kabzetmezden yani tasarrufu altına almazdan, tam olarak teslim almazdan önce, satıp kâr etmeyi yasaklamış olmaktadır. Malın satılabilmesi için kabzedilmiş olması gerekmektedir. Bu, caiz olan selemden ayrı bir satış çeşididir. Selemin ne olduğu geniş olarak açıklandı. 19311

* AKİBETİ MEÇHUL SATIŞ YASAK

34 * tı üj .jA ıp i lü :iî a^p ^y \ljjs — 3195.6671.684.

. w? C4^p yj 0-L^pJ 3 iajljıjJl ^p Ûp ilil ^ Jj^«j ^5^ : Jb S^UP /jrP

684. (2195) (6671)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Bey'-i garar'dan (yani tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen akıbeti meçhul satılan) men etti." 19321

AÇIKLAMA:

Garar Arapça'da aldatma mânasına gelir. Burada zahiren müşteriye parlak da gelse sonucu belli olmayan satıştır. Şafiî hazretleri bu çeşit satışa denizdeki balığı, havadaki kuşu, efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen köleyi satmayı örnek verir. 19331

* PİYASAYA NARH KONAMAZ

-C^p ■ glp op : Jb Ç I ^p ® (_J> 1 ç^p tÇ/P -Cutp LL ,^glp I -Up ÜJ ,aLj La ~L>- — 3301. 6673. 685.

f. " t* o i* e A O e < / / i p tf

o^LLw*>| 3 ••AjljjJl A^llgÇ ^>«1* ~L>-l Oj ü' j->^ 3İ *3^ !^Ly2 aW 3_9- **’j ^ «UİP ^

3^-2 .Ojyu ljjiijJL» aJ 3^ ajp- 3j)j ^ -üyP tÂjjjP" 3 ^

. c^Lûj l 3 ^ 3 ; 1 Lçjj ioLaxJl 3

685. (2201) (6672)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında fiyatlar artmıştı. Halk müracaat ederek: "Ey Allah'ın Resıılü fiyatları siz düzenleseniz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Ben, sizden kimsenin kendisine yaptığım bir zulmü talep etmez olduğu halde aranızdan ayrılmayı diliyorum." 19341

AÇIKLAMA:

Böylece Resûlullah, piyasada fiyatlara müdahaleyi "zulüm yapmak" olarak tavsif etmiş bulunmaktadır. Piyasa, fiyatını kendi kendine ayarlamalıdır. Fiyat tesbiti meselesi daha önce geçti. 19351

* ALIŞ-VERİŞTE MÜSAMAHA

"1 jbî jı. llİLLs.— 3303.6673.686.

öll^p Jb : Jıi ^.üap 34 -l^lp çh Cy^y- £/. J^ 1 -^' li3 y

6 e * fi o fi p p pİ° t £ p i > '•ppSİ

^ ^.ÜaP ö .^lg aJ i 1 cc1p>Lûj aJl >-j IdiljjJl öo"o^) a^jM aüİ a3p aJ^ aW 3j^j 3^ ioLûp

• JW> 3 33 -^*' 3 i <>< jİp- aJIİ . jIip- jUjp- (jL

686. (2202) (6673)- Osman İbnu Affân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Gerek satıcı ve gerekse alıcı iken kolaylık gösteren kimseyi Allah cennete koydu." 19361

AÇIKLAMA:

Hadis, hayatında birkaç kere değil, daima kolaylık ve anlayışı prensip edinen kimseyi kastetmektedir. Alıcı olarak kolaylık, parasını peşin vermek, borcunu vadesinde tam olarak ödemektir. Satıcı olarak kolaylık, malın ayıbını gizlememek, doğruyu söylemek, borçlusuna mühlet tanımak, talebini nezaketle yapmaktır. 19371

* PAZARLIK

ç*' aEj ölpPP di^A^" ^p c*— lA ' -. ö t '" ^y AA" ğr '~r J y^-i lA-A— 2304. 6674. 687.

3 ^' aj o.t^jA' ^ELjİ öl pOjl 'ili SIyü ^1 !<üi 1 j : oAAî .öJıJAİ' -Up o^p ^ajt j B (443 aA" *A 3_4A o-A

(J^«j JUL* .ja (_£jJ' ^4' ^>- *-*-^3 • a7 ça 4*^ *v c-p * 1 ^a A' poy 'i ^5 . aa (_£jJ' £-4' '~ j " ı J ^ ojj ^ ..uy Ijî

^^lAiI içp ö' p>şy 'ii JUL* . o^up a o-A^p' .^Ay c^âJi u ^A-Â Ap ^pA öl c^şy lîi !aLj l ^JbAiu jçlpj '^ 4 ^' *A ^İA a

y üu ;^jıöûIS4' b ^jp^-A' . j p' *A tuA ^p j*a>- çA • ' I yş (_syA J 1 ^ p^J a° < ' o^Up) yş 1 -ö' o 4 yş.o~*upy o^^p' .y^A:/ aA' a

. <A AAiP ÖH *^' A^" W-^ c£ju AIpjij

687. (2204) (6674)- Kayle Ümmü Benî Emmâr radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yaptığı umrelerden birinde kendisine Merve'de yaklaştım ve: "Ey Allah'ın Resûlii! Ben alıp satan bir kadınım. Bir şeyi satın almak istediğim zaman arzuladığımdan daha yüksek bir fiyat teklif ediyorum. Sonra yavaş yavaş artırarak arzuladığım fiyata geliyorum. Bir şeyi satacağım zaman da, önce, almayı arzuladığım fiyattan daha yüksek bir fiyat teklif ediyor, sonra yavaş yavaş inerek arzuladığım fiyata geliyorum, (böyle yapmama ne dersin?)" dedim. Şu cevabı verdi: "Ey Kayle, böyle yapma. Bir şey satın almak istedin mi, düşündüğün fiyatı söyle, sana verilsin veya verilmesin."

Aleyhissalâtu vesselam sonra şunu söylediler: "Bir malı satmak istediğin zaman da versen de vermesen de (yüksek fiyat değil) satmak istediğin fiyatı söyle." [938]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, kadınların ticaret yapabileceğine delildir. Alimler kadının mütesettire ve fitneye sebep olmayacak yaşta olması şartını zikrederler.

2- Ticaret sırasında aldatıcı fiyat teklifi yapılmamalıdır. Bu durum alış-verişte güven ve itimadı sarsar, gerçek fiyat söylenmelidir. 19391

^p aJAA aa yt ü4 ^ y. ^p y* 4 ' 474 A :ü .y^p ^y yj^py ^a*-^ yi jyA A.2?— 2206.6675.688.

$ s s İ }} , S p SİJi p p ^ s

-Lp /ji o^Lwıl (3 J.jJÜI lJ^5 a^İp aü! ^ ^

• O* C?Jb

688. (2206) (6675)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güneş doğmazdan önce alış-veriş pazarlığı yapmaktan ve süt vermekte olan hayvanları kesmekten men etti." 19401

AÇIKLAMA:

Fecirden güneş doğuncaya kadar ki zaman ibadet, zikir ve dua zamanıdır, dünyevi işler için heder edilmemelidir. Resûlullah bu sebeple o zamanda alım-satımla meşguliyeti yasaklamıştır. Sütü sağılan hayvanın kesilme yasağı da açıktır: Süt gibi beslenme değeri fazla olan bir gelir, kesilmiş olacaktır. Ancak bu bir haram ifade etmez. Hiçbir alim de buna hiikmetmemiştir. Ciddî bir ihtiyaç halinde kesilebilir. 19411

* AŞILANMIŞ HURMA MALI OLAN KÖLE SATILMIŞSA

y» ^4" cöla 4-" ğr fA^ J '''' lA jj' öaA- 1 ' ^y- * 4) -'A - lAaö— 2213. 6676. 689.

) c aplj Jlp ö(j .pöLpJ: ö') .A4 1 y*y j4pj a4p aü' f 4—*^ 3 y~*_) , ~.al.p '1 sjöp ^p

. ,-.jl.p'ı ojUp ÜjA '. 4 ? Aİ4 1 B Ajeöo ö'

689. (2213) (6676)- Ubâde İbnu's-Samit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, müşteri (kendisine ait olmasını) şart, koşmamış ise, (satılan) hurma ağaçlarının (başında bulunan) meyvesinin, ağaçları aşılayanın hakkı olduğuna ve keza, müşteri, (kölenin malının kendisine ait olmasını) şart kılmadığı taktirde, kölenin malının satıcıya ait olduğuna hükmetti." 19421

* TERAZİYİ AĞIR TUTUN

<Otl! 3^ ~L«p ^jL>“ /^P .^Ij^ /jj «.

. ^İp idjIjjjI J.I^rjII ^jüJj

_^jI^- Â1*J« Uj . ~L*_3JI _Lp ÜJ y>

üI :iJLC-J aIIp

2222.6677.690.

690. (2222) (6677)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Tarttığınız zaman tartınızı ağır yapın." [943]

Jjjj ^yjs~ . ^ı .jjij yj ı 3 ^ 2 ıS .wLjjy>- ^ 3 -A^ 3^ ^ 3^ 3^3^ 2 _l?— 2223.6678.691.

3^j(a&I (JjjIi .ö^S "^LJl c^>-I 3^ a^j^- 21 3tC*>j ^ 3? 2J :J^ Ç^»>Çp /^Jİ ^jp AjJS- ıjl l ‘££j>tjS\

. 0>Lûj 1 JL>^) 3*Vj .k_jdx^- ij|v_w2--l yi , y! -2^- j .y~~s>- o^lw*l 3«22i ~L*j Ii)ij^LâÎ2^JJ

691. (2223) (6678)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Medine ye geldiği vakit, halk ölçü-tartı işinde insanların en kötüsü idi. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline" diye başlayan sureyi indirdi. Bundan sonra ölçü ve tartıyı güzel yaptılar." [944]

* ALDATMA HARAMDIR

idil ^çŞy^*-\ 3 ^ -•Jb 3 p 3 p cc3^ c - ^*'l 3 j . 3*^j^ 2 jjI 2 . 3 J 3^ 2_l>— 2225.6679.692.

3 3 • 2 * LuisP 3 ^ . 2 Aİ*J : 32 $,<ui ojj 3 2 *-^^ . 3 o~up 3^5 ^*-2j a3p aüI (aü 3 j 2 j

2jJ ^Ip ^4*•? ^â5j cajL*_J? ^1p y5l :j-^p - JlS j .(j^Sjjd.1 $.1 dn*/o\\ ~L>-' ı .I 1 jjI ûJj_^

. ^wLÂj Jj&Lİ <J_/u3J C^Jtı 3l û^*- 4 y*. ^ . A1P

692. (2225) (6679)- Ebu’l-Hamid radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı, yanında bir kap içinde bir miktar zahire satan bir adamın yakınlarından geçtiğini gördüm. Mübarek elini kabın içine sokup (kontrol ettikten sonra) adama: "Sen hile yapmışa benziyorsun. Bize hile yapan bizden değildir" buyurdu." 19451

* KABZEDİLMEYEN YİYECEK SATILAMAZ

‘uip .o)' ^ J a ^j£' o 3 - £05 ^ ••0^ ğr — 2!23B. 6680.693.

c(_^jL^2j 1 jj' c(j) -Up ojLu.1 ^ *jLJl Qlpl (S^5

693. (2228) (6680)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, biri satıcının biri de alıcının ölçekleri olmak üzere iki ölçekten geçmedikçe bir zahireyi satmayı yasakladı." [946]

AÇIKLAMA:

Hadis, götürü pazarlık usulü üzere değil de, ölçek usulü ile alım-satımları tanzim etmektedir. Yani, bir ölçekle belli bir

miktar satın alındığı taktirde, bu teslim işi ölçülerek yapılmalıdır. Bu suretle teslim alınmadıkça, o mal tekrar satılamaz. Bu suretle ölçülerek satın alman mal, satılmak istense, tekrar ölçerek satılmalıdır, eski ölçümüne itibar edilmemelidir. Ama, satın alan götürü ile satarsa ölçmeye gerek yoktur. Buna rağmen: "Ölçü ile satın alman, götürü satılamaz" diyen alim de olmuştur. Bu görüş zayıftır. [947]

* YİYECEKLERİN TARTILMASI BEREKET GETİRİR

cJLe* 1 : jıi ‘■jojUJi jlİ jj 4&ı 10 uip ^3 uüi ıft .J00 lü.jiü 0 ıffjo — 2231.6681.694.

. üjlo t— ^00 : 50i 0^5 05^ ^

694. (2231) (6681)- Abdullah İbnu Büsr el-Mâzinî ve Ebu Eyyub radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Zahirenizi ölçünüz ki, sizin için bereketlensin" buyurdular." 19481

* ÇARŞILAR

ijtoi 3^ ^jj ıl3 .^ı^-i 3? ıl3j_?— 2233. 6682. 695.

' 4't '4 i y i't -İ-e Xjj 0 0 'ı t's- '4 ie o° °s 0

3û' $ aJ _L>- —\-^C« 1 \jl Ol ^1 /^p a5jS- jJjJL}\ oljl 0' l^v.^ t_l>- cç£*ApL£«Jl 3? jl 3^

^ 3*'3 *u^-® a31 j ^ 3 ' ^ . <3 3i ^ ! jv^-5 1-Â.& "u^-® caJl j^ : ® ^ 3i a-1p a^ aU

O y y yO s . l*> '. \ ' '*• y .' S i '. '

C^-Jfc^i ^jJ (Jj^>s-v*>i .l3L*_s^ 0 ^Ll»<İ OİJj !Jjlj)jJ^ AaİP Oj ^j'«,tQQ x 3 O 4 —^ !(jİ3 ^ A*İ tJîj^Jl 1-L& 3i

. (> _£.ApLw«Jl wLo l J-LiİJ ^jJ t^v. ^ ^c-ytyJj er 1 '

695. (2233) (6682)- Ebu Üseyd es-Sâ'idi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Nebit çarşısına gidip ona baktılar ve: "Burası sizi münâsip bir çarşı değildir" buyurdular. Sonra bir başka çarşıya gidip baktılar Yine: "Burası da size uygun bir çarşı değil" buyurdular. Sonra şu çarşıya döndü, içini dolaşıp (tedkik buyurdular) ve: "İşte sizin çarşınız burasıdır! Sakın burası daraltılmasın ve burada (satış ve alış) yapanlardan vergi alınmasın" buyurdular." 19491

sol—üx* ^p jUip ^p ö^p ili .öy^y y ıit t(j,ı ıit \jjjjs — 2234.6683. 696.

<3 Âjlyjlüp ı3j~3l ^1 lÛp y°3 .öLç, t âjlJjlÜp 5o^_)l lup t çüp İül ^ 3 :3li

. ^Ap A 4 -" 4 y~^~Ş- Û^Lwi)

696. (2234) (6683)- Selmân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kim sabah namazına giderse, imân bayrağıyla gitmiş olur. Kim de çarşıya giderse o da iblis bayrağıyla gitmiş olur" buyurdular. 19501

* ERKENDE BEREKET

^p ^~yp ı ^jS' ı c^ijylı u^p ^p iı i^y~y y <\y^- üj öi—^p y a—öb— 2337.6684.697.

697. (2237) (6684)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Allahım, ümmetim için perşembe gününü ilk vaktin(de yapılan iş)i mübarek kıl" diye dua ettiler. 19511

^57 ,j) y cy- lü — 2238. 6685. 698.

. û * 1 j) :Jjb3 1 ci ı^y ^ (1 :Jlİ çüp ini öl s Çı^ 1

698. (2238) (6685)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle dua buyurdular: "Allahım, ümmetime, günün ilk vakitlerin(de yaptıkları iş)i bereketlendir." [952]

AÇIKLAMA:

Resûlullah, bir devlet reisi olması haysiyetiyle içtimâi hayatı ilgilendiren her şeyle alâkadar olmuş, şekil ve yön vermiştir. Bu cümleden olarak, yukarıdaki hadislerde çarşı-pazarla da meşgul olduğunu görmekteyiz. Belâzurî ve Şemhudi'de gelen bir kısım rivayetler, Medine'de pazar yeri olmadığını, böyle bir yer te'sis etmeyi düşününce, önce Benî Kaynuka çarşısına gelip tetkik ettiğini, sonra Medine'deki hal-i hazır çarşının yerine gelerek, oraya ayağı ile vurup: "Burası sizin pazar yeriniz. Burası daraltılamaz, buradaki alış-verişinizden dolayı sizden vergi alınmayacaktır da" dediğini gösterir. O zamana kadar ihtiyaçlar hep Benî Kaynuka çarşısından giderilmekteydi. Medine çarşısı kurulduktan sonra Resûlullah sık sık buraya uğrayıp teftişte bulunmuştur. Bir defasında buğday yığınına elini daldırmış, içerisini rutubetli bulunca "bizi aldatan bizden değildir" diyerek satıcıyı paylamıştır. Bir başka teftişte, hurma satıcılarından birinin çadır kurduğunu görmüş ve derhal kaldırtmıştır.

Çarşıya Râşid halifeler de gerekli ilgiyi göstermişler, teftişlerini eksik etmemişlerdir. Mesela Hz. Ömer, gayr-ı nizamî olarak yapılan bir binayı yıktırmış, gelişi-güzel bırakılmış bir demirci körüğünü, parçalaymcaya kadar tekmelemiştir. Hatta Şifa Bintu Abdillah isminde okuma-yazma bilen bir kadını, çarşıya muhtesibe tayin etmiştir.

Müteakip hadisler, çarşı-pazarın erken açılmasına teşvik buyurmaktadır. 9531

* ŞUTU MEMEDE BIRAKILAN HAYVANIN SATIŞI

y> ^ .^ibbı yj 4i-ub bi . ^bj .up lî .1 _jjtj-iJi .tbbJt -up -ıx^- \jjjs — 3340. 6686. 699.

Lijij OU .j»bl 4lt jbbb j ç * 4 L 45 l y* î^uLül 44 b iji-Lbıj <uip tüit ^bb 4n 3 j4j 3b :3b $ybP <3- -1 *p bt .^^*31

. ı3bâjb ü^yı* 4jl ;40.ı5 y>\ (Jl) -U^ Jl) . ^iL-jt^ o.sb~0 3j !^xaJl ^3 Jb j .jjb jll A>-y>-l b^ıJ ^jjs* .^Jb _jl« 4~â

699. (2240) (6686)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ey insanlar! Muhaffele, yani müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp memesinde kalan bir hayvanı satın alan kimse üç gün muhayyerdir. (Hayvanı bu esnada geri verebilir.) Eğer geri verecek olursa, hayvanla birlikte, sağdığı sütün iki mislini -veya sağılan sütünün (kıymetinin) bir mislini buğday olarak demişti- geri versin." 19541

:3b 4ii y> ^üi yi- y&- ı3j4-—» yi yi y\^r yi 4^ bü.^sj bi) yj a4s- \ljjs — 3341. 6687.700.

(3 :-AjüjyJt 3 ş.ç4--3J o^: 3b cbb4j' aüp .oıl ç*—*44 3^- r~^4^ 3-^441 ^lp -4-^'

• y*) ‘^*4-' ^4

700. (2241) (6687)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Doğru söyleyen ve doğruluğu (mucizelerle) tasdik edilen Ebu'l-Kâsım aleyhissalâtu vesselâm üzerine şehadet ederim ki, O bize şöyle buyurdular: "Muhalleb (sütü memede hapsedilmiş) hayvanları satmak aldatmacadır ve aldatma işi hiçbir mü'mine helal olmaz. " [955]

* KÖLENİN MUHAYYERLİĞİ

yj oyy y£- 4İl! ç.bjû 0) y*- -4-1 y£- o^bj y£- ^p 0b-b—« yı o-Up bj , yj* yj AİI! -Up yı -\-aJa- bjJc-— 3344. 6688. 701.

Ajyj£- <j) yı 4?**" öl 1 .Cbbâj ojbb-l Jb>-j iöyy CPJ-b- o-ib-O J :JjbıyJi (3*^ö 4 jOÖa ö-l^P 4~İP 4Üİ 4 3b :JtS

. Jbia 4b öyy* yA y-*i~\ ^b^J • 3"b 44P (_£jJ Öbftb*" Ç/J Ö-Upj .Û^V -b-b*-l

701. (2244) (6688)- Sernüre İbnu Cündüb radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Satılan) kölenin uhdesi (yani alıcısının muhayyerliği veya satıcısının zimmetinde olduğu müddet) üç gündür." 19561

* MALIN KUSURU SÖYLENİR

yj üjij yi y otobbj d^-**-*-* yi 3-4 ^ 4j^bia y&- udyjı b? 3b**4b iylı a^p — 3347. 6689. 703.

ojb~.l J : jjbıyJi ^3.*uib 3 y i) 0^44 3 Jjb * 44*0 b«p ^b ^4 4 Üp ini ^ 3^-0 eı^tc - 1 : 3 t^ 1

702. (2247) (6689)- Vâsile İbnu'l-Eska' radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir şeyi ayıbını açıklamadan satarsa daima Allah'ın gadabma ve meleklerin lânetine maruz kalır." 19571

* ESİR AİLE EFRADI BİRBİRİNDEN AYRILMAZ

-Up yİ- 4o! yi- -Up yj jv^bajl yi yS^T bbÂ-" bj *^43 ^ :b .^^lApbc- 1 ! yj. J -ibs- yj bİJb— 3348. 6690. 703.

9 f y 0 O s- ' ı î p s- 4- ji ' , , ' ,

jfc' Lw«l (3 ! JjljıjJ! ^3 • ^ O lST"^ ! JU aül

703. (2248) (6690)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm'a esirler getirildiği zaman, aile efradını birbirinden ayırmak istemediği için hepsini bir kişiye verirdi." 19581

AÇIKLAMA:

Hidane ile ilgili bahiste geçtiği üzere, Resîılullah anne şefkat ve çocukların terbiyesi gibi mülahazalarla, çocuğu anneden hatta kardeşi kardeşten, satış vs. sebeplerle ayırmayı yasaklamıştır. 19591

* SAYICA FAZLA HAYVANIN PEŞİN MÜBADELESİ

:İ3 -up üj .j^tp ~ jjip- ^>3 ^ . sjj^p ıs sa. ^4-' üj-l?— 3373. (3(391.704.

'Ctso -Up 'UÂO' '^**3 ^31 01 ^p -j(j ^0 ^ ^L?- uî

704. (2272) (6691)- Hz. Enes radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam, mü'minlerin annesi Safıyye radıyallahu anhâ'yı yedi baş (cariye-köle) ile satın aldı." 19601

* FAİZ

L-. v ^3?- y» 13 .jj) jj' ı3ao— 3373. (3(393.705.

^5 <_£y 14^ 0^3115" ü>. csp o45 -y^3 ^4^ ^ 33 107^ jJ ^p çd33i jJ ^p 3j o? #

01pa>- Ujj ^1 p otu.) 3 :-U'.)' 3’V^ 1 $0 : 33 3 :o3is ^jL>

705. (2273) (6692)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Miraç gecesi, bir kavme uğradım ki, karınları evler gibi iri idi. Bu karınların içi yılanlarla dolu idi ve yılanlar dışardan gözüküyorlardı. Ben: "Ey Cibril bunlar kimlerdir?"diye sordum. "Bunlar faiz yiyenler!" dedi.." 19611

1 4 **^ ah 3^—*i) 3 ü , 3 ü ç û^j^ 1 ^p i j • f i 1 ^p 4 aü 1 -Up Oj . âiı ı u^p tij _ _ 7 4 .6 6 9 3.7 O 6 .

. 4 j 0 jt^ 2 j ^1 p . jZ*j*~* 4 1 u^p 3 :-U'*)' 0Ş.*ıO öl UÇc-O . 3 ^- 0^*^« I3JI a 3 p (üil

706. (2274) (6693)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Faiz yetmiş çeşit günaha sebeptir. En hafif kişinin anasıyla zina yapması gibidir." [962]

Ai)i -lp y* y^ a-ü (_£*ap Ej . ^ysa >- y>\ i 33 -^ ^O - - — 2275. 6694. 707.

iüa .aûj ajî^i j o^Lw«ı laoijjjı j.çç axj çylı :JıJ

707. (2275) (6694)- Abdullah (İbnu Mes’ud) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Faiz yetmişüç kapı (çeşit)dir." [963]

üaji-i y«p ^jp -üj»--* 1 jp oSül ^^p lü .öjijt-i ^ jju- ilj ./3 g'-Lt tin tio-L?— 2276.6695. 708.

ajT cJjj l« ol :Jû

JjljjjJl (Jş 1Ü5^.l-LotC« jl 1 j ÇylI ljpâi .llJ L^yioîj ^

708. (2276) (6695)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "En son inen ayet, faizle ilgili olan ayettir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu bize açıklamadan vefat etti. Öyleyse faizi de faiz şüphesi olan muameleyi de

bırakın. " [964]

^jp 4_oi aL j*s- yi y*. o.4 ^İ3 y ^ . oyp y ^ — 2279.6696.709.

^ ^iUjLİl 0 . aÎL>-j j ^_w>s_s^ o^Lwıl : JuljjJl 3*1 tijji 3^® ~l>-' L« aJİp a\j1 Cj^"

. y^j>- oiLu*ıl 3j ^Jp 1 .doLÂiil 3 ök>- /^Jİ j f^ 5 *" (3. aûjj

709. (2279) (6696)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Faizle malını artırmaya çalışan hiç kimse yoktur ki, işinin akıbeti malının azalmasına müncer olmasın!" [965]

* VERESİYEDE BELLİ MİKTAR BELLİ MÜDDET ŞART

ol yz- -Lp y y} y y^ y ^ y 1 15JS — 2281. 6697. 710.

01 <-j -d y? Ç$« y y. o! :<JLaS 4_İp ^ <3? (J>i l)^"j ^

lûSj lâj jko ÂjLco^ ojli o^jl »ol> kî Iû5j ikj ^Jjs- ’ ^ ^°~Üp l)^*-® .

. -tJjJl o^Llv«1 <3 : Jb*yi (3*k6<—3 JÂSj \jS"

710. (2281) (6697)- Abdullah İbnu Selam radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelip: "Yahudilerden bir aileyi kastederek "Falanm oğulları müslüman oldular. Ancak pek acıktılar, tekrar İslâm'dan dönmelerinden korkuyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kimin yanında bir şeyler var?" diye sordu. Yahudilerden biri: "Benim yanımda şu şu kadar nakit var, -zannedersem üçyüz dinar demişti- Falan ailenin bahçesinden (alınacak meyve için) şu fiyatla selem akdini yaparım)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Şu kadar vade ile şu fiyata" olur, "falan ailenin bahçesinden (elde edilecek meyve" kaydı) olmaz" buyurdu." 19661

AÇIKLAMA:

Bu hadiste selem akdi mevzubahistir. Bu akitte peşin verilen para mukabilinde satın alınacak malın miktarı, evsafı ve vadesi belirlenir. Hadis, meyvenin "falan bahçeden olma" şartını reddetmektedir. Çünkü, o bahçeden mahsul kalkmayabilir. Başka bahçenin malı da olsa caizdir. Yeter ki belirlenen vasfı taşısın. [967]

* ORTAKLIK VE MUDÂRABE

ÇA S İ' 3 ÇH Ûj .j'ydI

i o.. JJ y?Ji u t^Jsçı eli £2-1! .ASyJı

y y, ili. jö|M $ <y.\ ılijıi— 2289. 6698. 711.

İjOö <u1p İliI ^ eII a-jI ^p

Jü «li j :Ö£-e~2l JIS jö ^p _up^ ^ D d*£öL!

711. (2289) (6698)- Salih İbnu Siiheyb, babası Siiheyb (İbnu Sinan)'dan naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üç şey vardır ki onlarda bereket vardır: "Belli bir vade ile olan satış, Mukâraza (denilen ortaklık çeşidi), satmak için değil, ev için buğday-arpa karışımı." [968]

* EVLADIN MALINDA BABANIN HAKKI

öl S*ml .Up yS^r ,yp ^y\ ^p ı3b>^—*1 ^y. j Ûj .^yjyj ^a«p bL . jLXp — 2291. 6699. 712.

^1 p eaLâj ÛL>-j ^ ojbp-l :JjI,yJI bt.dK dJJbb^ o-jI öl UjjI ölj Û-Ûyy Ü öl !aü b :JlÎ

712. (2291) (6699)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Benim mal ve çocuğum var. Babam da malımı kökünden kurutmak, tüketmek ister" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen de malın da babana aitsiniz" buyurdular." 19691

AÇIKLAMA:

Bu hadis, babaya, çocuğun malında tasarruf yetkisi sağlamaktadır. Bilhassa fakir ve muhtaç durumda olan baba ve ananın, nafakası zengin olan oğlan üzerinde olduğu hususunda ulemâ icma etmiştir. Şâfı'î ye göre, baba fakir ve çalışamaz durumda olursa, nafakasını vermek evlada vacib olur. Babanın kendi malı varsa veya vücutça çalışabilir halde ise evlada nafakası vacib olmaz. Diğer fakihler böyle bir

kayıt zikretmeden "Ebeveynin nafakası evladın üzerinde vaciptir" demiştir. 19701

* RASTLANAN SÜRÜ VE BAHÇEDEN İSTİFADE

I li) : HA) 4ÜP diil yy A*"'’ (jI yy ûJ-sİ2j ^p öAû^" 1 lj Lj ı . öjıjöt ^ Ay; ^ *tJjr^ ö^ — 2300. 6700. 713.

cvIijLp' öu jIj öiij öiajUi öa-la ^ıI) cöüA Jatij- ^İp cAA .-i^oîj öi 3 dp^ö«ı! ij cöİjLp' öt® . yy» yy oiilS ^ij

Ji>j .^dUI ajA^ cil^4“! ojLudl IJJl^l öü>- L>JaJl d>-^»-l öpj-iAl 1-Li ı^tioıJl öl 3 13

• y^ öjıjöft yij^ AA*t^>*^2 (Jş aJ 1 ^S2 iJaiiPİ -lxj dip (öjIj ÖjijLa AjJ^ ’Ç^V ^^*"1

713. (2300) (6700)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Bir çobanın (sürüsünün) yanına geldiğin vakit, ona üç kere nida et! (Çoban) cevap verirse ne âla, vermezse, fesada sebep olmadan (sütü sağıp götürmeden) sütünden iç. Bir bahçenin duvarına geldin mi, bahçe sahibini üç kere çağır. Cevap verirse ne âla, (kendinden isteyerek ihtiyacını gör), aksi taktirde fesada sebep olmadan yiyebilirsin." 19711

AÇIKLAMA:

Çobanı görülemeyen sürüden süt sağmak, sahibi görülemeyen bahçeden meyve yemek mutlak olarak herkese mi, yoksa açlık sebebiyle hayatî tehlikeye maruz kalan kimseye mi caiz olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bir kısım ulemâ "herkese" derken, bir kısmı "zaruret halinde olana" demiştir ve çoğunluk bu sonuncu görüştedir.

Böyle bir kişi, parası varsa aldığının bedelini ödemelidir. Ebu Hanîfe, Mâlik ve Şâfı'î, cumhur gibi hükmetmiştir. Ahmed

İbnu Hanbel: "Bağ-bahçenin etrafı duvarla çevrili değilse, bundaki yaş meyveyi zaruret olmadan da yiyebilir." Bazıları da ruhsatı "yolculara mahsus" diye kayıtlamıştır. Bazıları "Bu davranış, halkının adeti böyle olan yerlere mahsustur" demiş, bazıları da "Sahibinin razı olacağı bilinirse caizdir" demiştir. Tahavi'ye göre, "bu tatbikat misafir etmenin vacip olduğu devre hastır, vaciblik hükmü neshedilince bu ruhsat da neshedilmiştir" demiştir. 19721

yi ^p yj yy 1 — y C '' AliI -Up yj\ y£- y£- yy 3*“^” 1 “' J ^ ■ a yj yy ^J~ptp'* 1) Üj-L>-— 2303.6701.714.

o ' 6,6 ' ' , i

IjlilIi . oL^2j«j 0jj(^y2-« D<—t jİ-C- (3 ^ *3^ ojj> jjÎ LLj

.aüI Jjtj ^^ jjı> . c-~u 1 o0^ JtLî . aJI Loc>-jj ’3^'3 A ~^' ^

03 3^*-® jI d-oljjI ; illi 33J -İS" Ço*^ - J.5

oÜs^jI d-J-9 !ç^wüwJI 3^ .a\jI ^3 !Jü c 3jİ! 3.J^ oj

. Aütütib OİJj

714. (2303) (6701)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir sefer sırasında biz Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'la birlikte idik. Derken, memeleri ida denilen bir bitki ile bağlanmış bir deve sürüsüne rastladık. (Sütten istifade için) sürüye yaklaştık. Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bizi çağırdı, hemen yanma gittik. "Bu develer müslüman bir aileye ait, bu onların zaruri gıdalarıdır ve Allah'tan sonra (muhtaç oldukları) bereketleri (hayırlı malları)dır. İçinde azıklarınız bulunan dağarcıklarınızın yanma vardığınızda, onların içindeki erzakınızın çalınmış olması sizi sevindirir mi? Bunu adalete uygun bulurmusunuz?" buyurdular. Ashab: "Hayır!" deyince: "İşte bu (sizin yapmak istediğiniz) de öyle bir iştir" buyurdu. Biz: "Yeyip içmeye muhtaç olursak

ne dersiniz?" diye sorduk. Şu cevabı verdi: "Yiyin fakat taşımayın, için fakat taşımayın." 19731

AÇIKLAMA:

Hadis, Resîılullah'ın sağmal hayvanların memelerini, erzaklarımızı koyduğumuz dağarcık, depo, ambar gibi muhafaza edici şeylere benzetmiştir. Buralardan; izinsiz almak haramsa, memelerden de süt almak öyledir. Sahibinin izni alınmadan dokunulmamalıdır. Ancak zaruret hâsıl olursa o anki ihtiyacı giderecek kadarına izin verilmiştir. Bu sebeple "yiyin, fakat beraberinizde götürmeyin, için, fakat beraberinizde götürmeyin" emretmiştir. Bu halde de borçlanmanın esas olduğu daha önce belirtildi. 19741

* DAVAR BESLEME

;tî (JlJ ^ LSî ^ >1 ^p ^p öjjp ^y ^p ^43 ^

. cijLâj aJL>-^ j .a5^j öü L4 p

J\ -J, Jö i\ ıliû_s— 2304. 6702. 715.

715. (2304) (6702)- Ummü Hâni radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana "Koyun ve keçi edin. Zira onda bereket vardır" buyurdular. " [975]

^p I :3Li oj^p p jfi Ip j^jp 3 /*^p â*p Ll> y-j «âp yj Ll>-L>- 2305. 6703. 716.

|jj 2 > 1 ' 4 _yj«j .y^>t»vjül Jsyjiı ^ 1 p oiU-w«»l :JJlyjJl (Jş.a^IlalI ^Jİ -1 3 j*-**l |3 •

. AJyf:> ^iJâLs ^Jj I j5Jj Aj>-L« yjI 2yâjI I_CİJ.A>-^Jl

716. (2305) (6703)- Urve el-Bârikî radıyallahu anhiima, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şu sözünü nakletmiştir: "Deve, sahipleri için bir izzet vesilesidir, koyun ve keçi de berekettir. Hayır, Kıyamete kadar atın alnına bağlanmıştır. " [976]

4^44 c l^jj üt . 5 j14p yy üj :l) . 33 Â 11 öy>y£ y!' ^-lj) 3 y c3;yyü~3 1 aH 3

a3p âlı I I âü jy^yj j ü , j Lı ^3—^y âdp âlı 1 f 33 1 y^p ^ yyyy—^ Çı^ Çj . ö yy .

. âjîjtj? ^İp j3-â y*y I yyI âiil -Cp yy du) :* 4 lyjl 3. < u)-l *_jlyj 3* ötjdl :ilt*y

tliii— 2306.6704.717.

717. (2306) (6704)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Koyun ve keçi cennet hayvanlarındandır." 19771

y>\ : jl) 3 p Sil 3yjy* jJ 34 -üJı ji- sjyp 3 ^Js- ıl) .yp-JJi 4 ^ 0 ? 6 u^p td .34441 3 İH* ıli-es— 2307.6705.718.

:.4Iyjl 3.<3y2l 2oâ-> dil Oiû c^t>-.ıJl ^Üâp 1 iüj Uâp JU y .^liçuJl it>3lj ç.VyajâJl y»ly iid-Lı çUâP 1 jçl~*y âdp illi âiı jydj . e^lpy^yÜ 3 cSüyÜ çd yylly jy^^- ty^^yl 1 -4^ yy 04 jp y c^j- 3-l . öty>- yyl jl) y . oySy iyyp yy 3^” 3

718. (2307) (6705)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zenginlere koyun-keçi edinmelerini emretti ve buyurdu ki: "Zenginlerin tavuk edinmeleri halinde, Allah, köylerin helak olmasına izin verir." 19781

AÇIKLAMA:

Bu hadisler hayvancılığa teşvik etmektedir. Sonuncu hadis, köylülerin ve fakirlerin tavukçuluk yapmalarını teşvik etmektedir. "Zenginler de tavukçuluk yaparsa köylüye satacak bir şey kalmaz, helaklerine yol açar" şeklinde bir tevil tamamen tatminkâr gözükmüyor. Hadis, İbnu Mâce'nin mevzu, (uydurma) da denen zayıfı şiddetli olan hadislerindendir. 19791

AHKÂM BÖLÜMÜ

KAZA

3 jy~y 3*^ • J 1 ^ • 3 ^ 37^*4 1 (3 çA yy jyâp y^p 1 âj^Liâ yj^ ^ ^ . 3 *^ 3ı 3^” ^— 2310.6706.719.

: jl) jî* 3 ?44 43^ : jl) alı tâ o_) ^^14-3 âytd ûly !âiı jydj û :oddj .y^âdı 3i yüty Âp dil

yji * :jdt>- yji jl) 5:. âjı I câtaj âJt >-j ^tu .1 lüi :Ujiyjı 3.^1 i jyj ,:4> ^ jjtj ^33,3 tâj : jl) ,âJtx3 âtlı uâbi ^flı

3 i ij^J UjlyjI y^â oAp âj ISo ,^y»-T ^tu.U ^Jl) yjl olyj ^_jp : OÜî :(_^Uâ«JI jl).âSjUj ^ly 3 U y^â jyy) yy A*-" âP-’ly 3 jâ^dI

. jtu.“l

719. (2310) (6706)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni Yemen'e gönderdi. "Ey Allah'ın Resûlü dedim. Sen beni gönderiyorsun. Halbuki ben gencim ve aralarında dâvâlarmı hükme bağlayacağım. Ben ise daha hükmetmeyi bilmiyorum!"

Ali devamla der ki: "Bunun üzerine Resûlullah eliyle göğsüme vurdu ve: "Allahım, kalbine hidayet, diline hakta sebat ver!" diye dua etti."

Ali der ki: "O günden sonra, iki kişi arasında verdiğim hiçbir hükümde tereddiid etmedim." 19801

* RÜŞVET

<J3^ *3^ İami *ls- t j^«Lp- ^p- w\Ji^- 113 .öl]s2jîJi i^y, tü - .^Laüi 3^ — 2311.6707.720.

<Jş oLaJ' . aJLİl 3li ıjL® . ^LiJÜkJl 3i ^ .oLaaj wL>-T <.A^\^â}\ £.L>- i ^*>Lül ûy. lir 4 ^ aJIp aMİ ^

. ı^û-otv? -AJLsr <3 iJjIjjJl J.LLp- (j\j«jji

720. (2311) (6707)- Abdullah (ibnu Mes'ud) radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Halk arasında hüküm veren hiç kimse yoktur ki. Kıyamet günü bir melek ensesinden tutmuş olarak onu getirmesin. Sonra melek başını semaya kaldırır. Eğer (meleğe): "Onu at!" diyen olursa melek onu cehennemin öyle derin bir çukuruna atar ki, kırk yılda o çukurun dibine varabilir." 19811

* HAKİMİN HÜKMÜYLE HARAM HELAL OLMAZ

Jd : Jd -up ^p jijLp yy. lü . yy. lü . ‘CCa. ^ y . 1 îüaü— 3318.6708. 731.

O s s ot 0 o s ^ a' ' < o p » { , t, O e >p 0 - p p s pö ü # p^ ^ ^ JJ

Ajtia3 aJ UU . A*Ja3 A»j 3*-Î Jj->- /jA aJ ^T 4 ‘'^7 6 -^“3 ^ ^*! ’p~^3 ^ 3_^J

. ^gIl aJL>^) j o^1_Lw*<I J.jUİl

721. (2318) (6708)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Muhakkak ki ben bir insanım. Sizden bazısı, delilini beyanda diğerlerine nazaran daha belâgatlıdır. Bu sebeple, ben, kimin lehinde diğer kardeşimin hakkından bir parça kesersem, şüphesiz ona ateşten bir parça kesmiş olurum." 19821

AÇIKLAMA:

Burada adaletin ehemmiyeti ve mekanizması tesbit edilmektedir. Şöyle ki: Hüküm delile, ikna edici açıklamaya göre verilecektir. Mahkemede davayı ikna kabiliyeti ileri olan kazanır. Bu işte ise, bazıları çok daha ileridir. Getirilen delile göre hükmedecek olan hakim, farkında olmadan haksız hüküm verebilir. Bu durumda, belagatıyla kardeşinin hakkından bir parça alan, ateşten bir parça almış olur. Mahkemede adaletten ayrılmamalıdır. Kur'ân-ı Kerim'de kendi veya anne babamız ve yakınlarımız aleyhine bile olsa şahitlikte haktan ayrılmamamamız emredilmiştir (Nisa 135). Alimler, bu hadisi açıklarken, "hakimin hükmü gizli bir şeyi helal etmez ve haramı helal etmez" demişlerdir. Sadece Ebu Hanîfe, kadı huzurunda iki yalancı şahitle kocasının kendisini boşadığını iddia eden kadının, durumunu bilen bu şahitlerle helal olacağını söylemiştir.

Hadiste Resîılullah'ın beşer olma vasfına da dikkat çekilmiştir. Gaybı, Allah bildirirse bilir. Onun dışında O da hükümlerini zahir delillere göre verir.

Hadiste geçen elhan'ı belagatlı diye tercüme ettik. İfadesini daha zekice yapan, daha ikna edici beyanda bulunan,

böylece kendini haklı çıkarmaya muktedir olan manasında kullanılmıştır.

Hadiste, zahire göre hükmeden hâkim, yanlış bir hükümde bile bulunsa kendisine sorumluluk gelmeyeceği de ifade edilmiş olmaktadır. 19831

* MAHKEMEDE YEMİN

jji yj&j yy .yyy yy Aji yy} 13 .Jlü£ ÜIA3:: üi :İS yy. aûjy yy l— 3336. 6709. 733.

. ^İp toy t-U p y. :a.i' aap ,.3—py aüp aü! .a 3ü La -".*^ La ,Jü

. caLâj y oaLcp) :uıüüt.jüJl d o—^-y l p—.l^İ p 3İİ ûA

722. (2326) (6709)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yaş bir misvak çubuğu için bile olsa, şu minberimin yanında bile bile yalan yere yemin eden hiçbir köle ve cariye yoktur ki ona cehennem vacib olmasın." 19841

AÇIKLAMA:

Yeminin ağırlığını ihsasta, yemin edilecek yer ve zamanın seçimine dikkat edilmiştir. Ashabtan bazılarının Resûlııllah'ın minberinde, Haceru'l-Esved'le Makam-ı İbrahim'in arasında ikindi namazından sonra, cıım'a günü yemin ettirmişlerdir, Cumhıır bunun caiz olduğunu belirtmiştir. [985]

* ÇALINMIŞ MALINI BULANIN ALMA HAKKI

/jj c.ılr *'^ Llj jji iIj ^1p — 2331. 6710.723.

. jjfcj oÜöjî /jj ^_a«Ll jj'

723. (2331) (6710)- Semure İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Bir kimsenin bir eşyası kaybolsa veya çalınsa, sonra bunu bir adamın satmakta olduğunu görse, o mala sahibi ehaktır. Onu satın almış olan kimse satandan bedelini geri alır." 19861

AÇIKLAMA:

Hadis, malını yitiren veya çaldıran kimse, bıı malı kimin elinde bulursa, herhangi bir ödeme yapmadan onu alma hakkına sahiptir. Malı elinde bulunduran kimse de, kimden satın almışsa, ödediği parayı geri alma hakkına sahiptir. [987]

* BİRŞEYİ KIRAN HAKKINDA HÜKÜM

j\>-ı :‘UijiiJ odi : JıJ öi^p ^ ^p aui op çh ü 3 .*oo o i ^ £ı \ 1 jjs — 2333.6711.724.

e S p Si > x fi p $ ^ ~ % o ^ e p Si p Si }

,4jL>^3İ çır :odd?—jtdâp ^4*^ d4ij — ö(^Ji i^jö dji ;oüd oip .oıi ^ 3 ^

öl uij 1 ^oL>Aî . :Â^jL>dJ odis .ooâj- ^oooj :oül) .ldLil? ^^ğ~*~ d o^ooj .ldLil? d o~*oos

jdA3 ‘Ap kol ^ od ls yjoöu a. o'JoKjlJ L^jLaYl) *1~“) p^l ^ d^dj

ai) (J^dj o-j ü? ddjd ol(j ÜLı odU l^s d |4^3 l^d>- :3 ÜLî . ooip- di ,p 5. öo<j jd . ljl5~l) .^ladl ^1 p

. ^*jldLı d4>dJ oatU ojlol : Jjlj^Jl adp ilil

724. (2333) (6711)- Benî Sûe kabilesinden bir adam anlatmıştır: "Ben Hz. Aişe radıyallahu anhâ'ya: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ahlâkını bana haber ver!" demiştim. Şu cevapta bulundu: "Sen Kur'ân'm "Ve hiç şüphesiz sen pek yüce bir ahlâk üzerindesin" (Kalem 4) ayetini okumadın mı?" (Aişe radıyallahu anhâ sözüne devamla) dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (bir gün) ashabıyla birlikte (hücremde) idiler. Kendisine yemek yapmıştım. Hafsa da yemek yapmıştı. Ama yemeği hazırlamada Hafsa benden önce davrandı. Ben cariyeme: "Git Hafsa'nm yemeğini dök!" dedim. 0(nun cariyesi) yemeği Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın önüne tam koyacağı sırada cariyem yetişip ona vurdu ve tabak kırıldı, yemek ortalığa dağıldı. Resûlullah çabuk davranıp (kırıkları) bir araya getirdi, deri sofra üzerine dökülen yemekleri topladı ve (ashabıyla) yediler. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm benim kabımı (kırılana bedel, içindeki yemekle birlikte) Hafsa'ya gönderdi ve: "Kırılan kabınız yerine bu kabı alınız, içerisindeki yemeği de yiyiniz" buyurdu." Aişe devamla der ki: "Ben içlendiğim (bu densizliğe hak ettiğim gücenmenin izini) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek yüzlerinde hiç görmedim." 19881

* HATILINI KOMŞU DUVARA SAPLA

4p^Svp ji ı ol jiL^ jijLp jp- ^jji ^p tçvolp ı üj .olL>- ı ıfjuö— 2336.6712.725.

üi 3öl Ogoj :l^Jülî jl i i Aji ı^y. .o^lu^- 3 Çop jj-ı öl lö^uö-i ^ 3 -^' o-ö.

S , * * i P [p g p p 0 , 5 : e P =*P p 0 o e J,, c pjp^'-p i- P 5 :

l'ıijU.^1 Cp^ûL>- jJj ‘•l'U î^-**-* !^>-î iJULî oJ\S- ^SjS-\ *3^ ^^3

725. (2336) (6712)- Ikrime lbnıı Seleme'den rivayet edildiğine göre: "Belmuğire'den iki kardeşten biri duvarının üzerine hatıl koydurmamaya köle azad etmek üzere yemin etti. Sonra Mücemmi' İbnu Yezid ile ensardan birçok kimse yanma gelip:

"Şehadet ederiz ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselam: "Hiçbiriniz komşusunun hatılını duvarına saplamasına mani olmasın" buyurdu" dediler. Adamcağız bunun üzerine: "Ey kardeşim! Senin lehinde benim aleyhimde hüküm verilmiş oldu. Ben (koydurmayacağım diye köle azadı üzerine) yemin etmiştim. Bari, sen benim duvarımın yanma bir direk koy ve hatılını bu direk üzerine at (böylece benim de yeminim bozulmasın)" dedi." [989]

^dı oı ^ı ı jj) ^p aiA yjyjy- ı . Aiıi -up uî . yy. — 2337.6713.726.

. ^Jİ OjLu-l ^ : Jjljıyjl (JŞ.»Ojl.A>- ^ip Öl û)L>- ^

726. (2337) (6713)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizden kimse, duvarına, komşusunun hatıl saplamasına mâni olmasın." 19901

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şehircilik siyasetinde komşu evlerin yan yana bitişmesi prensibi mevcuttur. Daha önce açıklandığı üzere, bu siyaset icabı, bir komşu ev yaparken, hatılını komşusunun duvarına saplamak isterse buna mani olunmamalıdır. 19911

* yolun genişliğinde ihtilaf olursa

(Jı) : jı) s^j^üp ^p a^Sİp ^p ^p üj .uî :ü . ^ jj*p yy. y ty- üj js — 2339.6714.727.

. ^yjı D İŞ) :^Jö«y aÜp aül *üi ıjyö)

727. (2339) (6714)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yolun (genişliği hususunda) ihtilafa düşerseniz yedi zira' yapın." 19921

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şehircilik meselelerine de yer vermiştir. Bu cümleden olarak yollarla da ilgili beyanlarda bulunmuştur. Şarihler, tarla ve bağ arasında az geçilen yolların, komşular arasında anlaşmaya tâbi olarak daha geniş veya daha dar olabileceğini, hadiste gelen "yedi zirâ" rakamının, ihtilaf halinde vaz' edileceğini, keza çok geniş olan bir yolu hiç kimsenin istilaya hakkı olmadığını belirtirler.

İbnu Hacer'in de belirttiği üzere, yedi zirâlık genişlikten maksat, yüklü olarak (taşıtların) rahatça gidip gelmesinisağlayacak, lüzumu halinde zarurî eşyaların kapı önüne bırakılmasına imkân verecek genişliktir. Bu miktar ammenin menfaatına tahsis edilen miktar olması hasebiyle yol daha geniş olmadığı taktirde, daralmaya meydan vermemek için oturmak, satış vs. için işgal etmek yasaklanmıştır.

Şunu da kaydedelim ki, her devrin nakil vasıtalarına göre mezkur rakamın değiştirileceği şârihlerin ifadesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ömer zamanında Basra ve Küfe şehirleri kurulurken ana caddeler 20, tâli sokaklar 9 zirâ olarak planlanmıştır. Böylece, hadiste gelen rakamların bağlayıcı olmadığı, bizzat ashabın tatbikatından anlaşılmıştır. 19931

* ZARARA ZARARLA MUKABELE YOK

adyll yy. dsü**—4 Üj .«etap ^ Ifj .ötöğö ^ Üj .^AklJl ö£^i_dl aJL>- ^ a/j -\^p \1jJS — 2340. 6715. 728.

ajl I iü~«l l-Li ojüp d :.Uly^Jl Oy JJö? öl öl yy. Sili jp

. ojüp İ jİj ^ :(_^L>s2I y yy SiLp Üj-Ç ^ :^-1p yy3 y ^ ö

728. (2340) (6715)- Ubade İbnu's-Sâmit ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle hükmetmiştir: "Zarara sokmak ve zarara karşı zarar vermek yoktur." 19941

AÇIKLAMA:

Dinimiz, kimsenin kimseye zarar vermemesini emreder. Bıı yasağa rağmen zarar veren olursa, zarar gören intikam almak üzere mukabil bir zarar vermemelidir. Hadisteki Ojbunu ifade eder. Münâvî, zarar

görenin zarar vermesi değil, affetmesi gereğini belirtir. Alimler j'j^kelimesinde müşâreke yani, iki kişinin birbirine zarar verme mânasının varlığına dikkat çekerler. Bu yasaklanmış olunca, zarara uğrayan, intikam almanın caiz olduğuna hükmederek öbürüne tecavüz edip zarar vermemelidir. Ona düşen aftır, affetmezse zararını meşru yollarla tazmin ettirir. Tazmin suretiyle hakkını telif, öbür tarafa zarar sayılmaz. Böyle olunca Oj j\ jAJa'm hükmü gerçekleşmiş olur. [995]

* ZİLYED

3 p âojL>- ö|3 3 ü 3 ü ^Lp 3 3v y\ uî :İJ ^3 . ,31 31! 3 üt-tt— 3343. 6716. 729.

3i tX-Ls t? t oh ji-fek 3*3 ö o 3 ^ o aâj-L>- ölS 3^-- 3 çtl—") aÜp kj' 3 -p ^-l! eli !3-*^— : * - ! Lo^İ ö! ÇA*Ö

(JlJ . aJL>- */hUoh ^ .ootâül D öü>- ^j! Ajü^" ö!y» o— p' :3lJLî oyls-')-ü") a3p iııl

. D i D eho>- ^3 ÜJûj a ^y 03 3*^ oA*

729. (2343) (6716)- Câriye (İbnıı Zafer el-Hanefı) radıyallahu anh anlatıyor: "Bir grup insan, aralarında yer alan ve sazlıktan mâmul bir çardağın mülkiyeti hakkındaki ihtilaflarını çözdürmek üzere Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a başvurdular. Aleyhissalâtu vesselâm, onlara, meselelerini çözmesi için Huzeyfe radıyallahu anh'ı gönderdi. Huzeyfe gidince, kulübe kamışlarını bağlayan ipin tesbit edildiği yere daha yakın olanlar lehinde hükmetti. Huzeyfe, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına dönünce nasıl hükmettiğini haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İsabet ettin ve güzel hükmettin!" buyurarak taktirlerini ifade etti." [996]

AÇIKLAMA:

Böylesi ihtilaflı meselelerde, "zilyed"lik esası vardır. Yani, ihtilafa mevzu olan mal kimin elinde veya daha yakınında ise, yemin mukabilinde mal onun sayılır. Öbür tarafa aksini delillerle isbat düşer. Hadiste görülmüyor ise de, Hz. Huzeyfe, kulübeyi, yakın olanlara hükmederken, onlara, kulübenin kendilerine ait olduğuna dair yemin ettirmiş olmalıdır. 19971

* KÂİF

iyi Ljt^i öi s^ollp ^3 ^p a^-İp 3 ü 3 ^- 3 313: üt . 333-4 üt 3 üt . 3 ^ 3 -4-^ üt-tt— 2350. 6717. 730.

aüp aü! ^ 3 -ü ^ ı_ 33) 3 ' *'ö '■ ^ . 34 ^ 301 • ^ü-5”” 3 A" 4 -^ 3 :o3tkî 3 L 34 —ö :ti 33i .apIS""

:Jj(Ç 1 aJp lüil 3 ü 3 l-tX^ lüil öeJö f lüil £.13 B J 1 tAeö 33 **^ 3üü Jj*j lyx^ ^c* aJI lâa :o31aî .HöJ

. O'Laj a!L>-^ j

730. (2350) (6717)- İbnıı Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Kureyşliler kâhine bir kadına gelip: "(Hz. İbrahim aleyhisselâm'm ayak izinin bulunduğu bilinen Makam-ı İbrahim'deki taşı kastederek) şu makam sahibine, iz yönüyle en çok benzeyeni bize bildir!" dediler. Kâhine:

"Suyun sürüklediği kum kadar ince olan şu toprak üzerine bir bez yayıp sonra da üzerinden yürürseniz, ben istediğinizi haber veririm!" dedi. Söylendiği gibi bir bez yaydılar, sonra halk üzerinde yürüdü. Kâhine kadın Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ayak izini görünce: "Ona benzemede bu, en ileri olanınız!" dedi. Bu hadiseden sonra yirmi yıl -veya Allah'ın dilediği- kadar bir zaman geçince Allah Teâla hazretleri, Muhammed Mustafa'yı peygamber olarak gönderdi. " [998]

* ÇOCUĞA EBEVEYN HAKKINDA MUHAYYERLİK

Aj yı I S 0.A>- ^P A^J i ^p *Aoüp yj .Lp ^p ı Öü-P ^P AÜp) Üj , A^^Jo ^ i y ^ Üj — 235 2. 6718. 731.

\j .Höj a3p ilil ^3-^ eli '' - ^ 1 ^ E 3 • aj aJ ^ ö o a , Al—kil 3i . o-AaI 3i Apyeî 3“

. ö3/m a«Tp ^p : Jj UjJ :

731. (2352) (6718)- Abdiilhamîd İbnu Seleme'nin dedesi radıyallahu anh anlatıyor: "(Boşanan) annesi ile babası, kendisini yanında tutmak hususunda ihtilafa düşerek, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a başvurdular. Bunlardan biri kâfir, diğeri müslüman idiler. Aleyhissalâtu vesselâm çocuğu (anne veya babadan birini seçmede) muhayyer bıraktı. Çocuk kâfir olanı tercih etmişti ki, Aleyhissalâtu vesselâm: "Allahım, onu doğruya yönelt!" diye dua buyurdu. Bunun üzerine çocuk müslüman olana yöneldi. Böylece çocuğu müslüman olana verdi." [999]

AÇIKLAMA:

Bu husus Hidane bahsinde açıklandı. 110001 * MALINA ZARAR VERENE TASARRUF YASAĞI

y t Ç-C?- yjü öü^*- yi ö yi t g* 1 ^ 1 -Uf- Üj , ^J,l yi I Üj-U--— 3355. 6719. 732.

.oıl ‘Cjy*-ı öl5^ . Sjliödl ÇJJŞ öl5y .AjLc2 4 *«Ij D <ujLö>I _ıS ötÇ J

^Lp .. ö)) 0-^-2) öt) «Jtğ öö jÇt-Lı LçJücûl Aik. D cöl ^ . 4 jO/^ :^JjIî o-jtjtj I liI d JLLî .d Çili

. ^jcs' jSy ^d~L« y^y ı3t>*~d d :-öUjJı ^.tA^-tö^

732. (2355) (6719)- Muhammed İbnu Yahya İbnu Habbân radıyallahu anh anlatıyor: "O benim dedem Munkız İbnu Amr'dır. (Bir savaşta başından derin bir yara almıştı. Bu yara onun dilini kırmıştı (normal konuşamıyordu). Buna rağmen o, ticareti bırakmamıştı. Alış-verişte hep aldatılırdı. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek durumunu anlattı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen alış-veriş edince: "(Dinimizde) aldatma yok!" de! Ayrıca sen, satın aldığın her malı geri verme hususunda üç geceye kadar muhayyersin. (Bu üç günlük muhayyerlik müddetinden)

sonra rızan varsa malı tut, yoksa malı sahibine geri ver" buyurdu." 110011

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah'a müracaat eden zatın kim olduğu rivayette net değildir, bu sebeple âlimler ihtilaf etmiştir. Bizim için hadisin fıkıh yönü mühimdir. Hadisin zahiri, "piyasayı iyi bilmeyen bir kimsenin, satın aldığı malı geri verme hususunda üç günlük muhayyerlik hakkı olduğunu" ifade eder. Ancak bu şekilde sadece Ahmed İbnu Hanbel ve bir kısım Mâlikîler hükmetmiştir. Hanefıler, Şâfiîler ve cumhûr "hadis muayyen bir şahısla ilgilidir" diyerek, hükmünü amelde esas tutmamışlardır. Bunlar "Satın alman bir malda aldandığını sonradan anlayan kimse, malı geri veremez" derler. Ancak kusurlu malın kusuru gizlenmişse bu hariç, bunu geri verebilir. Alimler ayrıca "Satış sırasında muhayyerlik şartı konabilir" demiştir. Ebu Hanîfe, Şâfı'î, Ztifer bu muhayyerlik müddetini üç günle sınırlarlar. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed "bir iki ay olabilir" demiştir. 110021

* MÜFLİS

^y*ny öl ÇaUİ .A^p yi y\^- y^ C^p ö” 1 yi Aül .A^p Lâj ,*^ 2 lp yi I Lâj ,^jLöo yi Uj-Aj- _357-6720. 733.

s* y ^ İ s İ A < < yİ s İ

^ ^ U(jCLî ^ 4 jL«^p y* yy, ^^*-4 £İj>- A ~^' 4 İ 1

Sx~»jy i_ iyk^tS :öü^- ^jI y aüI _up y .dL>- i_Çt j .^-3.1 o^U^.1 D

-L>o- I

I ıJIJCE. Üajkl y ; yjty» y\ Jl) y . *ACa aÖj y : JJ^-l y£- Şy\'z yS' iSj^r

733. (2357) (6720)- Hz. Cabir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh'ı alacaklılarından kurtardı. Sonra onu Yemen'e âmil (vâli) olarak yolladı. Bunun üzerine Hz. Muaz şöyle dedi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (elimde mevcut) malımla beni borçlardan halâs etti, sonra da Yemen'e âmil tâyin etti." 110031

AÇIKLAMA:

Hz. Muaz radıyallahu anh'ın borcu fazla olmasına rağmen, mevcut malı ile ödenebilen ödenmiş, geri kalanı için hapis vs. gibi herhangi bir muamele yapılmamıştır. Şu halde borçlunun malı haczedilerek borçlularına dağıtılabilir. Mekke fethinden sonra, muallimlik, kadılık, vergi tahsili gibi birçok vazifelerle muvazzaf olarak Yemen'e gönderilen Hz. Muaz, maddi bakımdan da durumunu telafi etmiş olmalıdır. 110041

* ŞAHİTLİK İSTENMEDEN ŞEHADET

aIjISİ-Ij »«^ljfiji-1 l««ig»- ıjll . ~ a j£* y yS^r y^ jy^ y. 24L«3 <Xy- yyr 3İ .^1l“JSM 3-! <ojI -Lp IIj-L?— 2363. 6721. 734.

_ a jı £ a jı £ a j*xj* $ s £> ' & '

^-4-44 3 ^ 4 ^ f •^■4-4^ 3 ^“^ ^ •(3.^'^' 3 31 a$ y*^* 4 ^° 4® 4*^-^ 44 ^ 343 4 *3^-î

. oijj -Li^ ^J-L4 yy*^ y 24U»ı _lp a3 o' i .»oLûj o.sij_4 ıS^rj ! 3 • ı ~-4 >t ^4 43 ı —443 43 £44

'^4*4(j4~

734. (2363) (6721)- Câbir İbnu Semiıre radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ömer radıyallahu anh bize Câbiye'de hitap etti ve dedi ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, tıpkı benim sizin aranızdaki şıı kalkmam gibi bizim aramızda hitap için ayağa kalktı ve dedi ki: "Ashabım, bunları takip edenler (tabiin) ve onları da takip edenler (etbauttâbiîn) hakkında bana riayetkar olun (benim hatırım için onlara da saygılı olun). Onlardan (Etbauttâbiînden) sonra yalan yaygınlaşacak, öyle ki, kişi kendisinden şahitlik istenmediği halde şehadette bulunacak, yemin talep edilmediği halde yemin edecek." 110051

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadiste selef de denen İslâm'ın ilk üç neslini tebcil etmektedir. Sahâbe, Tâbiî'n ve Etbauüâbiîn'e saygıya, hürmete davet eden hadisler çoktur. Mütevatir derecesine ulaştığını, bu nesillerin söz ve davranışlarına da sünnet dendiğini, ûlemanm, bu sünneti de bağlayıcı ilan ettiğini daha önce muhtelif vesilelerle açıkladık. Bu hadisin benzeri hadisler daha önce geçti, açıklamaları tekrar etmeyeceğiz. 110061

* BORÇLARDA ŞEHADET

jj) .up üt . jJL^- üt :İS . ^5odı —A-yy! ^y a 1 a-a \1jjs — 2365. 6722. 735.

i oâjfc ocj :3li a*-- çA Aı 1 çA jCE , 7.«ı öli — ^l j _ JP 1 3i ç^A jAAA lil lA' —a

. A-^Kp-y et_yLu.) \jJ& : JjjyyJl B.l-3—® 1-® oâjb :JlJLj ~lı

735. (2365) (6722)- Ebu Sâidi’l-Hudrî radıyallahu anh. Bakara suresinin (meâlen) "Ey iman edenler! Birbirinize belirli bir müddet için borçlandığınız zaman!" diye başlayan (ve müdayene ayeti olarak bilinen ve Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun ayeti olan Bakara suresinin 282. ayetini) "... Eğer bazınız bazınıza güvenirse -yani borcu, sened, şahidler veya rehinle tevsik etmeye gerek duymazsa- kendisine güvenilmiş olan borçlu kimse borcunu ödesin..." ayetine gelince: "Bu ayet, bundan önceki ayeti neshetti" dedi." [1007]

AÇIKLAMA:

Bakara suresinin 282. ayeti, borçlanmaların şahidler huzurunda, adil kâtip tarafından yazılmasını, rehinlenmesini emreder. Ayetin emri bugünkü noter müessesesinin tesisine götürür. 283. ayet güven halinde buna gerek olmayacağını ifade etmektedir.

Sadedinde olduğumuz hadis miidâyene ayetinin mensuh olduğunu ifade ederse de, İbnu Abbâs'ın mensuh olmadığına dair kanaati de bilinmektedir. Öyleyse ayetin neshinden çok, "borçların ayette belirtildiği ciddiyette yazılması esas olmakla birlikte, güven hasıl olan durumlarda bunun şart olmadığı" şeklinde hükme gidilmesi daha muvafıktır ve çoğunluk böyle anlamıştır. Bilhassa emniyetin kalktığı gününüz şartlarında ihtiyat esas alınarak borçlar şahitler huzurunda yazılmalı, rehinlenmelidir. 110081

* ŞAHİDLİĞİ CAİZ OLMAYANLAR

»üoji ^ıA-- ıfj .İS söjıjL* a .yi ıii <1 h .oiaİ-' 1 £y. jAt- i-ö -aa ^y, lii-ij— 2366. 6723. 736.

i Ap iS? Oy ÇPİf 1 ^ Oy Â)IA oy ^jtIT- oSl_^û> jyA -pAy A^ A Jy—y JlÎ loaA çA Af çA ^y yy*p

. l_^yp A«jlp olyj Ay ^Ja öl— y ölkyl oyluA B :ajlyyJl B’A^'

736. (2366) (6723)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(İslâm dinine göre) hâin erkek ve hâine kadının, müsliiman iken hadd cezasına çarpılan kimsenin şahidliği makbul değildir. Keza kin ile husumet sahibinin kin beslediği kimse aleyhine şahidliği caiz değildir." 110091

AÇIKLAMA:

Hâin'i alimler, kula ve Allah'a karşı emanete ihanet eden kimse olarak anlamıştır ve bununla "büyük günahları işleyen, küçük günahta ısrar eden kimse"nin kastedildiğini söylemişlerdir. Bu mânada "hâin, "fasık" demektir" demişlerdir.

Ebu Hanife, hadisin son kısmını tevil ederek "düşmanlık şahitliğe mani değildir" diyerek aralarında husumet bulunan kimselerin birbirleri aleyhine şahidlik yapabileceğini söylemiştir. 110101

* TEK ŞAHİD VE YEMİNLE HÜKÜM

34) çA 34 * Ak 3k Aüt-Up lî . 3 ^ IjLji 3 ^ Sjjı lir 3 ^ 43 yîı llr-er— 3371. 6734. 737.

ü-LS ^ 3_^A I JjljıySi (Jş.t_JUaJl 344 1 jLA iü) 1 1 o' ı333 3 a J.Aİ

737. (2371) (6724)- Sürrak radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir erkeğin şahitliğini ve talibin (davacının) yeminini geçerli saydı." [1011]

AÇIKLAMA:

Bu paralelde başka rivayetler de var. Daha önce de açıklandığı üzere, aslında dâva sahibi iki şahidle iddiasını ispatlamak zorundadır. Bu hadise göre ise, dava sahibinin yemini -bir şahid yerine geçmek üzere- bir erkek şahidle birlikte, normalde gerekli olan iki şahit sağlanmış olmaktadır.

Ancak, Ebu Hanife başta, Küfe ıılеması, Şa'bî, el-Hakem, Evzâ'î, Leys, Malikilerden Endülüslü olanlar bu şekilde hiçbir davanın halledilemeyeceğini söylerler. Hz. Ebu Bekr, Hz. Ali, Ömer İbnu Abdilaziz, İmam Mâlik, Şâfı'î ve Ahmed, Medineli fakihler ve başka pek çok ûlemâ "malî konularda bir şahitle davacının yemini yeterlidir" demiştir. 110121

* YALAN ŞAHİTLİK

^3 ,^4 —“j 1 4*^ aü Jü *ı_]ü ç ça - jio ça* 3 : Uj ,3373.6735.738.

738. (2373) (6725)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yalancı şahidin ayaklan, (daha şehadet mahallinden) ayrılmadan Allah Teâla hazretleri ona cehennemi vacib kılar." 110131

* EHL-İ KİTABIN BİRBİRİNE ŞAHİTLİĞİ

aAp ah IaüI .uc- çy 1 çA” ja\s- jJIa 1 Uj

. aJIA 0.3ÜA D :-U' a 3 1 1ı * j IA3: 3A jliA

Aii ilil;— 3374.6736.739.

739. (2374) (6726)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ehl-i Kitab'ın birbirlerine şahitlik etmelerine izin verdi." [10141

AÇIKLAMA:

Ehl-i kitabın birbirleri aleyhine şehadetleri makbul mu değil mi ihtilaf edilmiştir. İmam Mâlik ve Şâfı'î hazretleri "Ehl-i kitabın ne bir müsliiman ne de bir kâfir aleyhine şahitliği makbul değildir" demiştir. Ehl-i Rey'e göre zımmilerin birbirleri aleyhine şahitliği caizdir. Çünkü bütün kâfirler bir millet sayılır, dolayısıyla Hıristiyan, yahudi aleyhine; yahudi Hıristiyan aleyhine şahitlik yapabilir, fakat zımmî, müsliiman aleyhine şahitlik yapamaz. Ahmed İbnu Hanbel de: "Zımmilerin ne birbirleri aleyhine ne de müsliimanlar aleyhine şahidliği kabul edilmez" demiştir. Ancak "Yolculuk halinde, başka şahid olmadığı için vasiyete şahid kılınan ehl-i kitabın şehadeti zarurete mebni kabul edilir" demiştir. 110151

HİBELER BÖLÜMÜ

* ÖMRÂ

(Ju /jp c j*-£" coAîi j ^jj \j^5j ^jj ^- , •^-^ j ^y, y.^ — 2379.6727.740.

<=*^ 0 £< t ' s* - 5 ; >

. ^Lp ^c-w*s_stg o^Llv*>1 . aJ j)^-^ cLLvC* 1 j&s- a_wLp aUİ ^Jti 3^<*<**j

740. (2379) (6727)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ömrâ(mn mal sahibinin menfaatine bir yönü) yoktur. Kim bir malı ömrâ kılarsa artık o mal, ömrâ kılana

aittir." 110161

AÇIKLAMA:

Ömrâ, bir kimsenin bir malı, hayatta kaldıkça kullanması için bir başkasına vermektir. Bu bir cahiliye adetidir. Meselâ bir kimse evini, hayatta kaldığı müddetçe oturması için bir başka şahsa bağışlardı. İşte bu muameleye ömrâ veya amrâ denmiştir. Ömrâ: "Bu mal sen öldükten sonra da çocuklarına aittir" veya "Sen ölünce benim çocuklarıma aittir" sözleriyle de yapılsa, fakihler, malin artık alıcıya ait olacağını, dilediği gibi bu malda tasarruf edebileceğini belirtirler. İmam Mâlik verici verme sırasında: "Senden sonra da senin mirasçılarına olsun" demedikçe, o kimsenin ölümü halinde, malın intifa hakkının vericiye döneceğine hükmetmiştir. 110171

* HİBEDEN DÖNME

a^i aü y& y& p3yp y£* âaLc«i ıtb — 2384. 6728.741.

.öjjyi jJ jjp ys- (J ojjJ-1 (J.al^lİ Jş SIp Jr .ili Ii) J53 Jlii” tAöjkp Jş SyE pjJJl 3^*

. (ji y“ piy>pil y <y*~ ^ ÛT' -^~ 1 A-bS:. aji I .c^Lâj aJL>-^ ^Ia~.I^

741. (2384) (6728)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bağışını geri alan kimsenin durumu şu köpeğin durumu gibidir: Yalını yer, iyice doyunca kusar. Sonra kusmuğuna tekrar dönüp onu yer." 110181

* SEVAP ÜMİDİYLE HİBE

y> ^ 4 p y& ı yi y 3^40 y 4i *^43 ^ • 3 c^pip 41) 3 h 3 yı öjj>— 2387.6729.742.

3^ptp’*'l jp^Aİ^jl û^Lp. 1 bt 1 ^ ■a , . La AJâPÇ , jpk .J ApIp AliI Ali p]ü .jLî pj) ^p

. pJl~*Ö2 jJsj

742. (2387) (6729)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişi, karşılığı verilmediği müddetçe hibesini geri alma hakkına sahiptir." 110191

AÇIKLAMA:

Önceki hadis, mutlak şekilde hibenin geri alınmasını yasakladığı halde, bu hadiste -karşılığını beklemek niyetiyle verilen- hibenin, karşılığı verilmediği taktirde geri alınabileceğini ifade etmektedir. Bazı alimler karşılık bekleyerek hibe yapılmasını caiz görmüş ise de Hanefılere ve kavl-i cedidinde Şâfiî'ye göre, karşılık bekleyerek verilen hibe batıldır. Çünkü meçhul bir satış hükmündedir. Halbuki hibenin gayesi karşılıksız bağıştır, karşılık beklemek bu maksada aykırıdır. 110201

* KOCADAN İZİNSİZ KADININ HİBESİ

».ödü» y> ujj yA ğU-j« yj aü' -lp y& -C*x« yj. öHJi ■ p —*3 y *^ 1 45 p^ ^9)^" — 2389.6730.743.

Alı ti Jlkî .:obtkî .li ^4^ 4-73 4 ^ 1 ^ câl SpİJLa y> Sly»l bl y^ y.^ y^

c^jjla yi ^ 4^ 4 ^ 1 ^ 3 -y*-* :obtJ o-jitb»! 34 -® • 4 -t‘jıj i ^3 sıypiJ (4-^3 a4p aüi

. 4 --A j4-"3 Apİp aüI p^ 2 ^ 4 ^ 3^4) Akil öl p --!^ 1 3 ^ :Jtkî

743. (2389) (6730)- Ka'b İbnu Mâlik'in anlattığına göre: "Hanımı, kendine ait bir zinet eşyasını Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a götürüp: "Ben bunu tasadduk ediyorum" demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Kadının kendi malından (da olsa) bağışı kocasının izni olmadan caiz değildir. Acaba sen Ka'b'den izin aldın mı?" demiştir. Hanım "Evet!" deyince, hanımın kocası Ka'b İbnu Mâlik'e (bir adam göndererek): "Sen Hayre'ye zinetini tasadduk etmesine izin verdin mi?" diye sordurmuş, Ka'b: "Evet!" deyince Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadının hibesini kabul buyurmuştur. " [1021]

AÇIKLAMA:

Dinimizde esas olan kadının kendi malında tasarruf yetkisine sahip olmasıdır. Bu sebeple cumhûr: "Kadın kendi malından kocasının izni olmadan dilediği şekilde tasarruf eder, tasadduk eder" diye hükmetmiştir. Bazı alimler (Tâvus ve Mâlik) "kadın kendi malının üçte birini tasadduk edebilir, fazlasını etmek için kocasından izin almalıdır" demiştir.

Kadının sefih dediğimiz faydayı-zararı bilemeyecek halde aklî noksanlığı bulunması halinde kendi malından da olsa tasarruf edemeyeceği cumhurca da benimsenmiştir. 110221

SADAKALAR BÖLÜMÜ

* SADAKA ETTİĞİ ŞEYİ SATIN ALABİLİR Mİ?

yi Jşij^ y^ C yi *U1İ -C S' y£- i ç ö La^P y I y£- ö tj , öjyüt yi tj , yi Üj— 3393. 6731. 744.

. (JşLgUP ‘U.yİ ^ 3) I 4 ÎO 1 _ ya Jİ CJ?A ^ Aİ ^lp ^

744. (2393) (6731)- Zübeyr İbnu'l-Avvam radıyallahu anh'ın anlattığına göre, "Kendisi ğamr veya gamra denilen bir atı hibe olarak vermiş, sonra o attan olduğu söylenen erkek veya dişi bir tayın satışa arz edildiğini görmüş, tayı satın almayı bırakmıştır." 110231

AÇIKLAMA:

Alimler, büyük çoğunluğuyla bu hadise dayanarak, hibe, tasadduk, zekat, kefaret, adak gibi yollardan bir yolla malını elden çıkaran bir kimsenin onu parayla tekrar satın almasını mekruh addetmişlerdir. İmam Mâlik, Kûfiler ve Şâfı'înin de böyle hükmettiği belirtilir. Ancak kerahet tahrimî değil, tenzihidir. 110241

* SADAKA ETTİĞİ ŞEY VERASETLE GELİRSE

y£- *Uj I y£- yi ^^aP y£- .Up y£- tAİJİ -C«p Üj . ' y Jl yi Aİ1İ -Up Üj — 3395. 6733. 745.

, & i , ' , f ° a , ' 0 ^ ^ < s; -■ * i

a3p âiı 1 1 4—aü i-î y***_) 3 tu , t î otla \^ı\y . o-ğ^pı :(Jtu (4-"^ a3p aül a A

. yi j^ap Cuj Âı* AÇi o-aa?-)) o-A) :34)

745. (2395) (6732)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhiima anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ben bahçemi anneme vermiştim. "Şimdi o vefat etti. Benden başka da varis bırakmadı (bahçeye varis olabilir miyim?)" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Senin sadakan tam oldu. Bahçen tekrar sana rücû etti." 110251

AÇIKLAMA:

Alimler, çoğunlukla veraset yoluyla geri gelen sadakaya temellük etmenin mekruh olmadığını söylerler. 110261

* ARİYET

âlı aalal tı :ju y^ l ÛjS- yı ^Japlp'M ll3 .j13p y^ \1 jJS — 339S. 6733. 746.

yı\ Ai 2yiij jy ■ ^-tp AaLal jJ,' CUjUp .ÛÎ^^A Âjjtdl : J jÂj AaİP Aİ1İ

-v? (3 oijj jjl®

J>- 1 j

746. (2398) (6733)- Ebû Ümâme ve Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ariyet, sahibine döner, minha (intifası bağışlanan mal) sahibine iade edilir" buyurdular." [1027]

AÇIKLAMA:

Minha veya meniha lügat olarak bağış demek ise de burada sütünden istifade edilmesi için bağışlanan hayvan veya meyvesinden istifade edilmesi için bağışlanan ağaç manasına gelir. Bu, belli bir müddet için yapılan bağıştır. Burada sadece menfaat bağışı mevcuttur, malın aslı sahibine aittir. 110281

* HAVALE

alIp aai! 4 Jjl) : Jli sjiop J' ^yp G2 yA J yAyl J* üi .âjJ J lllao— 2404. 6734. 747.

s. ' , ' o s 0 i s 0 0

^ib fi /jj (JU .^âb ~Lw»P ı^y. ^ a 1 ' (3 lAîljjjl

-bljjJl ^*5"" ._&! AütiP jJj ^ib !^b>- j

Ji

jl jli

OA Jl

u h

747. (2404) (6734)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Borcunu ödemeye muktedir olan kimsenin özürsüz olarak ödemeyi geciktirmesi zulümdür. Sen alacaklı durumda iken (alacağın) varlıklı ve güvenilir bir kimseye havale edilirse, bu havaleyi kabullen." [10291

* ÖDEME NİYETİYLE BORÇLANAN

jp a*ü ^p ^ ı oçti. j üj .oJj-ü (^oi jı üt .jjjJL Ji j JaJi ıll-c?— 2409. 6735.748.

J 4üI -Cp : Jl) . iııl ojS2 Ççj i IA • aajo ^ ^ ytlaJl iııl 01 ^”:aûp iııl aii JJt) : Jl) ı ^yj 4iıl û^U*.I ^3 :-CljıyJl 2S.j4~") aûp iııl aii JJ* <_jjJl Juij .aüI y I 42 ı 0' aySÛ 3 b *,yıA Apöl lAijlik (JjL)

748. (2409) (6735)- Abdullah İbnu Cafer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Borç, Allah'ın hoşlanmadığı bir şeye ait olmadığı müddetçe, Allah-u Zülcelal hazretleri, borcunu ödeyinceye kadar borçlu ile birliktedir.

"Ravi der, ki: "Abdullah İbnu Cafer, vekil harcına derdi ki: "Git, benim için borç al. Zira ben, Resûlullah'tan bu hadisi

işittikten sonra Allah'ın benimle olmadığı bir gece geçirmekten hoşlanmam." 110301

AÇIKLAMA:

Hadis, meşru yolda, ödemek niyetiyle borçlanmaya bir teşvik, borçlanmaktan fazla korkmamaya bir irşaddır. Çünkü, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu şekilde yapılan borçlanmalarda Cenab-ı Hakk'm yardımcı olacağını vaadetmektedir. Bugünkü lüks hayat için, zaruri olmayan eşyalar için yapılacak borçların buraya girmeyeceği söylenebilir. 170311

* ÖDEMEME NİYETİYLE BORÇLANAN

v -Aj J A^4-i -Cp ^—-4^ J J pAİJ .jIAp j ^iAj& ı2 js — 2410.6736.749

lIj JA-. liyL» 4üI ^ö] coljI a *iyi 01 cûjS JA J4) tel :JÛ aÛp iliI *üi ^p ^Al Oj.jjJp ^^*0. Jp

3 . 0 ^^“ a2p 411 I ;jI ^p o^j*- ^p a^jI ^p ^(0 çy afp ^p c. üj .y^>'^ii-l

ûj5^ ^ wLv«3-l J-aPj.j&I .jİ2j «Uİ JU j .4 j .C^LİİİI ^3 ûbo>- o^S"b /jj Jl-ijj o^LLw*<^ 3 !-bb)jJl

. C4İ_AİÎ1 ^3 öbj*- OjS'â /jj ibjj.Jfel £=■2”'-*’ J .C^bÂiiI J ıjbo>

749. (2410) (6736)- Stiheyb el-Hayr radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim ödememek kastıyla borca girerse Allah'ın huzuruna hırsız olarak çıkar." [10321

* BORÇTA CİDDİYET

: jlî yj\ çA ÇA 4 y& yy^>- çA $■!)—’ y 1 - (4 .ş!) —- a3*j — 3414. (3737. 750.

_ j| s A ' S f ^ ' s ^ \ '

aJjo _UL^- <Jş • Oj jlIp ^ ^jA jî JLp ‘UİpJ *u1p aUİ ^ (J y~»j <jlj>

. ^İp ccaLÂj I ^5(j^ . a jy*' cKS*~a~î a^j 1 o^yü j! caap t *.&aap a* <uSj.ü :^c*L>- j4 a~î

750. (2414) (6737)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üzerinde bir dinar veya bir dirhemlik borçla ölen kimsenin borcu, onun hayır ve hasenatından ödenir. Orada (mahşer yerinde) ne dinar ne de dirhem vardır. " [1033]

* BORÇLUYA MÜHLET

aüp aül ^La> ^: y^ • ^^-1—*’ 1 o-ç y^ 1 ^o5j ^p ^yu^*p ^ L*j , ^I Uj , ^4 yj au1.a^p yj -i*^- üj -i>- — 3418. (3738.751. jjâjı :j(j

. Ajî*^ ^İp J4-A ^ap 1 yj o^ü*4 0 :-C'o)' ^ş.a5_i^2 ^ tAİn» a) aE- -i*-: ö*3 .aİA^ ^Jyı 4

751. (2418) (6738)- Btireyde el-Eslemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir borçluya mühlet verirse, her giin için bir sadaka sevabı kazanır. Kim onun borcunu vadesi geldikten sonra tehir ederse, tehir ettiği müddetçe, her geçen gün (alacağı mal kadar) sadaka yazılır." [1034]

* BORCUNU İSTEMEDE ANLAYIŞ

yı AİI'Ulp yS' y>. -Ço*X« lll yî -\44 llj . yı yi -\44 llj JJ< — 3433. (3739. 753.

o.sU~ü lljt O* 1 _*($ jl c_slj 1 _sllp ü? Ali?- :-Lp-)4-"y a4p lııl Jjljj 01 löyjyA (j) y& cç^y*ü

. ^ 0ü>- °vLl? . ç*k~» -İa^Jj ^lp AjI>-j ,^s>r^a

752. (2422) (6739)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm, bir hak sahibine: "Sen hakkını (borçludan) imkân nispetinde günahlara girmeden al" buyurdular." 140351

* HAK SAHİBİ SÖZ SAHİBİDİR

ÇliÇ :Jl) i :yX~£' yı\ y£- Aa^5Ü y£- y~y~ A^jI y£- ÖÎ^E« yJ llj .^ücU^J^ î4^” 1 -lA y! — 3435. (3740. 753.

aAp alİ 1 1 Aiı 3^*

J

aj^U y~>- 0■»3-^^i ca^

' L5""

-Oj jı[) y}} Ca**

753. (2425) (6740)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Bir adam gelerek Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bir alacağını veya bir hakkını talep etti. Bunu yaparken nezâkete uymayan bazı yakışıksız söz sarfetti. Resûlullah'm ashabı adama dersini vermek istediler. Ama Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm müsaade etmeyip: "Bırakın! Zira alacaklı kimsenin, hakkını alıncaya kadar borçlu üzerinde söz hakkı vardır" buyurdular." 110361

y) y£- 1 yİ- jj) Üj. — aAî'— ü3 . A^«>j y\ tijL^XP yı yı Alil yı ^Js\y\ \jJİJS — 343(3. (3741. 754.

) AüK :aJ jlJ ca3p ,a3p ö(3”Uj^ oU4t4L ^4-"3 a3p aül ül :J() <j>} y^

şAl ^ qj* a3p Alıl ^4*^ Jîaj .y\^ :3() "4^4 ajl>^a?' oy^jûl) .yy-jzj

a 9 . .a 3J ^ 0*ji •^* J tf 3 \jJjC LJjlj Ll^v^İlİ JjC 1İJ-lp jlj 0^ ibL (JlJLî C-wü ÂJ^3*- ^J-C«jî

< , , ' & ' \ * & \ *> i i , \ ' s e , t ' e C

.îL^»>l ljjfc b^3 oLotyaJl -b>-lj <L«1 C^w*>Jİ Ajl . ^»LJl jbb* - t2İ3i)jî ijULî .İJÜ aMİ <33 . i jULâ . a_£_polJ £^J^p l

. !^l>- Aaİ 3^ aü! ~Lp o .c^Lâj aJL>^

754. (2426) (6741)- Ebu Sa'îdi’l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Bir bedevi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek, Efendimizin uhdesinde bulunan alacağını istedi ve bunu yaparken seri davrandı. Hatta: "Borcunu ödeyinceye kadar seni taciz edeceğim" dedi. Ashab-ı Kiram hazretleri bedeviyi azarlayıp: "Yazık sana! Kiminle konuştuğunu bilmiyorsun galiba!" dediler. Adam: "Ben hakkımı talep ediyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselam, ashabına: "Sizler niçin hak sahibinden yana değilsiniz?" buyurdu ve Havle Bintu Kays radıyallahu anhâ'ya adam göndererek: "Sende kuru hurma varsa benim borcumu ödeyiver. Hurmamız gelince borcumuzu sana öderiz" dedi. Havle: "Hay hay! Babam sana kurban olsun Ey Allah'ın Resûlti!" dedi. Kadın, Resûlullah'a borç verdi, o da bedeviye olan borcunu kapadı ve ayrıca yemek ikram etti. (Bu tavırdan memnun kalan) bedevi: "Borcunu güzelce ödedin. Allah da sana mükafatını tam versin" diye memnuniyetini ifade etti: Aleyhissalâtu vesselâm da: "İşte bunlar (borcunu hakkıyla ödeyenler)

insanların hayırlılarıdır. İçindeki zayıfların, incitilmeden haklarını alamadıkları bir cemiyet iflah olmaz" buyurdular."
110371

* ODUNÇ VERME

yu 34 ölAİEı ûir : jlS • 34 34 ili .^14 4 34 lliu^ — 3430.6743.755.

^51 : JljLî otl .3~3 p P 34"^ a3p liU)?ljaj ojllap l4Lî .AİIlap 34' ‘U»41 p

E Lgjl diil j U>' :i_]ÜLî .ta o> tlA-® .3 .up diajykl !<uip ç»l t .*15!43 *3^ .^Slhp

^p JSİİj dâKp - :JÜ 4J4 B .414 c~*p'’ 15 :JÜ o~Kî L5 41İK t» ijjll dlh :Jll l4).i

o 3 lû» 1 1 —Ca , Uj 1 /1 , ^ * d 1 to 1 1US""” , 3 lî, o. i. ^ S" t_3 lf 1 j d-iLi^ * J ü ^ d^İP Aİ11 ^^31 01

. ^Ludlj B öEa - ^j 1 oljıj ui tjı—«i öKjKj • * t.

755. (2430) (6742)- Kays İbnu Rûmî merhum anlatıyor: "Süleyman İbnu Üzünân, Alkame'ye, ödeneği gelme zamanına kadar bin dinar borç vermişti. Ödeneği çıkınca, borcunu ondan istedi ve sert davrandı. O da hemen ödedi, ancak Alkame Süleyman'a kızmıştı. Birkaç ay durup yanına geldi: "Ödeneğim gelinceye kadar bana bin dirhem ver!" dedi. Süleyman yine: "Pekala! Memnuniyetle!" dedi (ve ailesine yönelerek:) "Ey Ümmü Utbe! Şu yanındaki mühürlü keseyi getir!" diye seslendi. Kadın keseyi getirdi. Süleyman, Alkame'ye:

"Vallahi işte ödediğin dirhemler! Ben bunlardan tek dirhemi yerinden kımıldatmadım!" dedi. Bunun üzerine Alkame:

"Allah babandan razı olsun. O halde alacağını tahsil için bana olan o kaba davranışın sebebi neydi?"dedi. Siileymân:

"Senden işittiğim hadisler!" cevabını verdi.

"Benden ne işitmiştin?"

"Sen İbnu Mes'ud radıyallahu anh'dan naklen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Bir müslümana bir şeyi iki kere borç olarak veren hiçbir müslüman yoktur ki, onun bu davranışı, o şeyi bir kere sadaka etmiş gibi sevap olmasın!" buyurmuştur.

Bunun üzerine Alkame: "Evet, İbnu Mes'ud bana böyle haber vermişti!" diye te'yîd etti." [1038]

34 1 3 34 ıL‘ . y } tj . âjjj 34 -üt?- ili . uJt>- 34 ıit. alp 34 ^ üiuj— 3431.6743.756.

dtu3 \\ ;LıyîSö aLİü i_ j\j ,J> (Sj *44 ci-j'j a3p iül 04' , J 3^ :3^ tBlE 34 34 dJJE yı Ujjî

3 ^) ■ a 3 w 4 Jiy .ûJppj 3135 ^Jji 3 J 1 o : 3 ^ 3 ^ 3) a âl B 4 3 3 . 413 '

. *j tpjj 4 ' ^ _Ju ^ ûi** j 3 ?-' c-Çjj uJL>- ^3 :ut ı*ji :

756. (2431) (6743)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Miraç gecesinde cennetin kapısı üzerinde şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: "Sadaka on misliyle mükafatlandırılacaktır. Ödünç para onsekiz misliyle mükafatlandınlacaktır." Ben: "Ey Cibril! Ödünç verilen şey

ne sebeple sadakadan daha üstün oluyor?" diye sordum. "Çünkü dedi, dilenci (çoğu kere) yanında para olduğu halde sadaka ister. Borç isteyen ise, ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur." 110391

cpJlö ; Jd s^ipfı i3L>4ö yj yö4 yp t^-ö2Ji -LL4- y> aöp (yj-ı>. ,y*\îi yj ^j-jpü^ı ıfi . j13p yj Lö-ıp— 3433.6744.757.

^İp aİK Jl caJ p^Lü&d Löyi ^Tp - ' ^yz^j\ liI :öl~«y a4p İst ^.löp aü ıjyöy ?d iıJlS ?aJ p£-i^p JLlJi oL5-' ^yypj Lla 444 ? :öJ^La yj y~j'

. ö?d J_3 Alpy ALo yyiö Ö^4 j ÖI ûI . aKaj o j L^Spi CH ^ CÂjIöJl . pL>- jjI J -IÂ*-' Ajâjpö 5 c^ö^JI ö-~e*~ yj AP^-opIpAİ D)PÖİ *)'

. AİL>- t *j*~~ i3L>*-aI yİ yjI ^Jöö J .öpLÖÜI D ÖL*>- yjI

757. (2432) (6744)- Yahya İbnu Ebî İshak el-Hünâî anlatıyor: "Hz. Enes radıyallahu anh'a: "Bizden bir adam, (din) kardeşine borç olarak mal verir. Sonra malı alan kimse borç verene bir hediyede bulunur (bu hususta ne dersin?)" diye sordum. Enes bana şu cevabı verdi: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Biriniz bir malı borç verse, sonra alan da veren kimseye bir hediye vermek veya bineğine bindirmek istese, sakın o hediyeyi almasın, bineğine de binmesin. Eğer aralarında borç-alıp vermezden önce böyle (dostane) muameleler olmuşsa o başka." [1040]

AÇIKLAMA:

Alimler çoğunluk itibariyle borç veren kimsenin, borç alan kimseden hediye almak, hayvanını kullanmak, hatta satacağı mala müşteri olmak gibi, menfaat ifade eden herbir şeyi faiz addederek yasaklamışlardır. Bu yasağı çoğunluk tahrime hamleder. Sadece Hanefıler buna mekruh demiş, borçlunun borcunu öderken aldığından daha iyisini

vermesini, hatta hediyede bulunmasını caiz addetmişlerdir. Ancak takvaya uygun olan bunlardan sakınmaktır? 10411

* ÖLÜNÜN BORCUNU ÖDEME

ü 1

yp öyj 2 j yi yi c 41 ö4LaJi -up yyö-i .a3La yj pl 4- üj .öUp i?j .yi yj j>*j yı ı \ljjs — 7433. 6745. 758.

.Aoöj ÜL>-' o) a4p Alıl l)^4î .aJlöp ^İp ı ç â g11 01 ppjyd .löp ölyjy .*44 âjLaöö ölyıy cpLa oLS-i öi ıjiyl?1

opLu-l :UjljıyJl 4 .:ööö- LgjU L^4pd :jtl .âuj lA y«Jy ö|y»l Uö|pp-^l yyLLo i < up öpjp' ui a4p aül 101 t :Jtkî .app

öpj-i4-l \H ap«Jl ._-i’TJ: lûjb Ujt«J :Jd ,£cp>^p> pLpa l DVj .öpLâıJl D öL*>- yjl 04 Ö yöt>- 4' öJKl -Up ,£cp>^p>

. Jj-l^l

758. (2433) (6745)- Saîd İbnu'l-Atval radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Kardeşi ölmüş ve iiçyüz dirhem mal ve geride bakıma muhtaç horanta bırakmıştır. Der ki: "Ben bu parayı ailesine harcamayı arzu ettim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir. Borcunu sen ödeyiver" buyurdu. Sa'd da: "Ya Resıılullah! Ben onun yerine borcunu ödedim. Yalnız bir kadının iddia edip şahitlendiremediği iki dinarı ödemedim" dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm Sa'd'a: "Sen kadına iddia ettiğini ver. Çünkü kadın gerçeği söylemektedir" buyurdu." 110421

* UÇ BORCU ALLAH ÖDER

: jjl Jd Sçöfjl yjl y£- CÖ^P y> % ÂaLöl y\'y -UpJ yj yj-Uüj If) . jjl — 3435. 6746. 759.

yjjJl öl« ^ 3^ :Jt) Sjı^-P yj Alil ^UP y£ ÖsyİlitiJl U^p yi ölyfp yi- ftJÖ' y^Jİ yi cÖlöÂö yi l

4>-j 3 . Oy-lpJ Aİ1İ ^-1*1 Aj ı^yJL^J Aİ1İ 4^-“ D ^A*Ö2J :J*0^ ÖP O ÖP D ti/* ö>! .ÖPU lil AplöÂİl yA ^Ö2 j4j

çO yi ^Ö2PJ AÜİ öd .APP CA^JjLİl A^jİj t_5U- .yjöj Oİ â Apâ4j La Pjö C^ÖP? oöPP PP

. çjbyiy ö/utA -U^l aâjpöa .ca^ 4;4İ jpt)l pLj ^yj tö^p 11 U^p ûpLpal D : PjljyJl Dö)ÂAÖÂjl

759. (2435) (6746)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüphesiz, borç sahibi (ödemeden) ölünce, borcu Kıyamet günü ondan alınır. Fakat şu üç sebeple borçlanan kimse bu hükmün dışındadır:

1) Adamın gücü Allah yolunda (savaşta) zayıflar, o da Allah düşmanına ve kendi düşmanına karşı kuvvetlenmek için borçlanır.

2) Bir adamın yanında bir müslüman ölür, onu kefenleyip gömecek parası olmaz, bu maksatla borçlanır.

3) Bir adam, bekarlık sebebiyle nefsinden Allah'a karşı korku hisseder. Dinine zarar gelir endişesiyle (borçlanarak) evlenir. Allah Teâla hazretleri. Kıyamet günü, bunların borçlarını kendisi öder." [10431

REHİNLER BÖLÜMÜ

* HZ. PEYGAMBERİN ZIRHI REHİNE İDİ

o' tAjj ouj ^p1^p .up ^p üt . lIjUj— 3438. (3747.7(30.

^C*L>- j ^ -Cs^' 4jâj^ ı._- D)Uj'a-Up AP-^J ç4~“3 *ş4p

• jjB JJİ , ^.uil J)\ y û^-*- 4 ^1 y ‘Lûjj ^A> y. ~opj

760. (2438) (6747)- Esma Bintu Yezid radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, zırhını bir yahudinin yanında, bir miktar zahire mukabili rehine bırakılmış olarak vefat etti. f,[1044]

4jii y ^y^j di *cü ı W^' y.^ y^ y Jo-A iIj .»İjjj a c-^Ij I3 . ajjUI* a aül-Ip — 2439. 674S. 761.

. » joLaj aJL >-^ kJ *^*^* 1 y * 3^3 t ^’^ 4 ^ 4 ^

761. (2439) (6748)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiği zaman, zırhı, otuz sa’ arpa mukabili bir yahudiye rehin bırakılmıştı. " [1045]

* REHİN GERİ ALINIR

ol iSyy* j,l ^ -OjO» £sy^\ ^y -cilj ^ JîL> e-2 ^y jIx>«-£JI A ^jfcIjjI u3 .-lA - A ojI^- — 2441. 6749. 762.

. jji*4 :<JÌ3 2-43 ‘‘4^' JU* ajj J _49 tSj>~\ (3 AÂjtO? jJLî «âjIjjJI 3 töy*-* ^1 aûjj olj t <3314 ^ o^L^I (3 :OjIjjjİI 3

. L r j\jo" ’.^jyu» /^jl y .»joljjİÂİ.1 ccolÂiJl t y- : 04 >- ^jjl j ,^L>- jj4“3 -l^-I AÂatv^j

762. (2441) (6749)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rehin, (borcun ödenmesiyle) geri alınabilir." 110461

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde bir cahiliye geleneğini kaldırmaktadır: Zira o devirde, rehin bırakılan bir mal, vadesi içerisinde borç ödenmediği taktirde, borç verenin mülkü olurdu. İslâm, rehin malın, vadesi içerisinde ödenmeyen borca mukabil temellük edilemeyeceğini teşri etmiştir. [1047]

* işçinin ücreti

.up jji- <ço' ^p ^ Ujj u^p uî .Çap -u*~« ili.udyjı ^ ^.Lodı — 3443 . (3750 . 7 (33 . oj^py *JU«l :D• *4)p ö' 1 |4 ^p' < uİp ^ :J(İ ’JAp ^

763. (2443) (6750)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İşçiye ücretini, teri kurumadan önce veriniz." [10481

* KARIN TOKLUĞUNA ÜCRET

Jjjj ^yı öji4-i ^jp \ ^ı ^jp .odjJi ^ âXa5 \jğ . ^ygxj-i ^a^gj.11 ^ o_l^- — 2444.6751.764.

awl d)l :jl^ 4-s^i ^2 lil .^2^ IA® ^4^ l 4^ ^ ‘rİJ^o j2Jl ^ 4 JOp l4^”

^1 OJP lj>& 4-24 ^J^4j .^j2wL« ^4 d s-JLotO? lOjljjJl 4 j>A 4jİP A^ - 3 3^ 4JOjîj A" A ~^'

. A^_«ji-l ç_^^Jl aA 3 d ,^*2j .coj04-l lÂa a>-U

764. (2444) (6751)- Utbe İbnu'n-Nüder anlatıyor:
"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında idik. Ta-sinmim suresini okudu. Hz. Musa aleyhisselâm'm kıssasına gelince: "Hz. Musa, fercinin iffeti (Hz. Şuayb'ın kızıyla evlenme) ve karnının doyurulması mukabilinde sekiz veya on yıl işçi olarak çalışmayı kabullendi" buyurdu." [1049]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Kasas suresinin 27-28. ayetlerini açıklamaktadır. Mezkur ayetler mealen şöyledir: "Kadınların babası "Bana sekiz yıl çalışmana mukabil bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan o senden bir ikram olur. Ama sana güçlük vermek istemem. İnşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın" dedi..." [1050]

:3yjö ti : Jjij j) yy fcE" üj .^j^a yy -Up 13 . y^ÖP yy /y~~ j^öp y} I3a^— 3445. (3752. 7(35.

3a>- (_£ÛJl au! ajAli 13 yJA»-ly .l dy li) *2 2 da^-l .ölyyp aa lja>-l cLaOû coLio

^j^jJly -ğKgjljJ: AÂjyy .colâüI 3 ût*>- oyTİ ^yj öE>- 0 ojLoö :JjlyyJl 3 *Ialal ööoa ti 3iÂ>-y tipiyi ytjJl

. col3l I Jü^} .-J^py

765. (2445) (6752)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Yetim olarak büyüdüm, fakir olarak hicret ettim. Karnımı doyurma ve (yolculuk) sırasında bazan binerek ayağımı dinlendirme nöbeti karşılığında İbnetu Gazvân'â işçi oldum. Konakladıkları vakit onlara odun topluyordum. Bindikleri zaman da develerini yürütmek için ezgi söylerdim. İslâm dinini bir nizam, Ebu Hureyre'yi de imam (idareci) kılan Allah'a hamdolsun." [10511

* BİR KOVA SU BİR HURMAYA

aüLo>i :3ü i^-üp yı\ yp Ay4 İp yp y^~ y,p yı Lo q ı —:. n iı ^ 3 p ^ -ı —p yi laj- l>-— 244(3. (3753.7(3(3.

tlatJ ^yl) . çölOy aÜp 4ıl ^1-4 aü Jy4j ^ lço« aü oyp yyy . IÜp 24i ,*4ü . aö^L^p- jölOy a4p 4ıl ^1-4

(3.(4—"y a2p Alil t 4—^ ^ydl 3i 4 alaaJ . oy>tP oyiLp a^a LOj£ yA (Jr C •'''' .û^aJJ y4 3^y *jy4 ^İLp Ajaw« a! "yy .li şj ^ .İl yA 3—^3

. o^Py -Ls*-I aÂjaJ? yy yy~

AjJa|«

oatuAİ (3 : -öiyyJ'

766. (2446) (6753)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a (bir ara) maddi darlık isabet etti. Bu duruma Ali muttali oldu. Hemen çıkıp, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ihtiyacını görecek bir gelir temini için iş aradı. Derken bir yahudiye ait bir bahçeye uğradı. Adama her kovası yüz kuru hurmaya onyedi kova su çıkarıverdi. Yahudi de hurmasından onun için onyedi tane acve (denilen iyi hurma) seçip verdi. Ali radıyallahu anh bunları Resûlullah'a getirdi." 110521

.öyljy yiaJl yBl :3i) soK 34” *^4- 3 ^ 24” ^ 41^-3 yi yp 0löâ4 14 .y^y^ -Op 14 .jlio yi l4aö— 2447. (3754. 7(37.

J, -J jı S>e * o e

J-L) öo j coy^-Lı lglx>-l -Lp /ji j c^Lûj (3.oJ-L>- J

. AİJtÜtllj ol lJıj

767. (2447) (6754)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "Ben bir hurma mukabilinde bir kova su çıkarırdım ve hurmanın iyi, kuru olmasını şart koşardım. " [1053]

ji ■'iı I yA 34"J A-tÇ :3I) < :Qyj3ı ^1 y& o~L>- yİ- yı Aİ1İ ys-ll) ' yy. LÜ ,j-U2Jl yi ÜjJj— 2448. (3755. 7(38.

il) . yyy^ IKjû aK-j D .aL>-j 3i j/j i -Ai 1 I ^yilajl) I :3I) 24^1 iSj* 3^ IalI İSy^j t :3tÂs

I â4t oy .aa«o- oy ®)jlâ oy öjj^- 4>-t öl (Şj lo j I Jayo^ly .ÇaJj 3^ :Jl^ .jlaa) : jl) V21K- ^î-«ı ^ Jl4s .o?aj

yy*** ^yjl y o^-ı AÂ*öa öl~-^4^yj Alil -Up û^LwjI D ıajlyyjl D*y4"y a2p ilil 29^1 3i ‘V a-lA^ 3^ yy. .3aK

• ^>y

768. (2448) (6755)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Ensardan bir zat gelip: "Ey Allah'ın Resûlii! (Bugün) renginizi niye değişmiş görüyorum?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Açlıktan" buyurdular. Ensarî

hemen evine döndü. Ama evinde (ikram edecek) bir şey bulamadı. Yiyecek aramaya çıktı. Derken hurmalık sulayan bir yahudiye rastladı: Yahudiye: "Hurmalığını ben sulayayım ne dersin?"dedi. O da: "Pekâla!" dedi. Ensari: "Her kovaya bir hurma!" dedi ve hurmanın içi kararmış, sertleşmiş ve adileşmiş olmamasını şart koştu, iyi hurmadan alacağını söyledi. Sonra iki sa' hurma yapacak miktarda su çıkardı ve aldığı hurmayı Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirdi." 110541

* ÜÇTE BİRE, DÖRTTE BİRE MUZÂRA'A

ı (jyS**ı 3 - 4 - Y el 34 ^p cuJL5- y ı_u^p 1— 2463. 6756. 769.

aJL >-j ^ : .11341 üs • lAt 3) aj d ^43 c4üı cöl^âp 3 Aa 3 . 4 i et 1 3 3 -C 3 a^i 34*3 -c^p

. D 1 3W-j DVj :oAs . y> 1 :o j LâxJl D ûü>- ^jl aü 3ü ^y -c?-ı 0 .ij^öSj^o

769. (2463) (6756)- Tâvus'un anlattığına göre: "Muaz İbnu Cebel radıyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanlarında araziyi, (mahsulünü) üçte bir, dörtte bir karşılığında kiraya vermiştir. Bu kiralama işi, (o zamandan) şu günümüze kadar tatbik edile gelmiştir." 110551

* HURMA VE ÜZÜM ORTAKLIĞI

*üâ aü 3öi ^y \ ^p çA ç 4 tü .4 4-ü— 7468.6757.770.

J AjajjI I ^ : Aotjû (Jll tA^AÎP ^y ^ü-l û^U^uI (Jt : .OU^ÜI ^P L^İAİ (4^3

. -Up iûj& ^44 ç4

770. (2468) (6757)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hayber arazisini, hurmalıklarıyla, tarlalarıyla mahsulün yarısı mukabilinde eski ahalisine (yahudilere müzâraa usulüyle) verdi." 110561

AÜp Aİ1İ

. \j$*yŞ'Ş Ç/utA j y\ j Ajiıjü«4 ”^y o.3Ü~«l D 3? t a :Il '

jülHı 3 ? -jip ı&U— 2469.6758. 771. (4-4?

771. (2469) (6758)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hayber'i fethedince orayı yarıya ortağa verdi."NOT: Bu bahis daha önce yeterince açıklanmıştır, tekrar etmeyeceğiz. 110571

* MÜSLAMANLAR ÜÇ ŞEYDE ORTAK

:3tl s^.üp ^y\ ^p 34 ^y 43*11 ^p £^ü*jüi ^y jy\y- ^y ahi -up ^y Aiii u^p ı jjîjs — 2472.6759.772.

-Lp s-ü2l i 3ü. ^3^- au Cj ,f3J3 c-Câl üt ,<3 -a^ aüp aüI ^ 4**^ 2^——^ 3ü

. 1 _JİÛS^ : jLaP ^ 3ü J . L^^Pj £^)Ü>e 23 Âpjj jjI AjiJU7 Uİ . (jÂİy»- AİII

772. (2472) (6759)- Hz. İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Suda, otta, ateşte. Bunlardan alınacak bedel de haramdır."Ebu Saîd dedi ki: "(Sudan maksad) akarsudur." 110581

:3t3 yR *3 a4p aü' 4 2^-3 01 i34-^ 4 1 34 ^4 ^ ö4 ^^4' 4 1 34 0(44 tli .-uğ a^'44 3h -4^ Cj jj>— 2473.6760.773.

^jl ^ Aİ3 t (44 1 4 1 A3: tü- 1011 -Up o ^ jU^.1 lüi :Ujlljı^Jl D*jO3 dbly fCJl

, l 34^; . . ,L^^pj ^4" tö 1

773. (2473) (6760)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Üç şey vardır ki (istenince) vermemezlik edilmez: Su, ot ve ateş." 110591

/jj J4 - j \s*js- jjj ^jS' ^jj j^>j ^ ^1p ^ . ^Ü£-4j^ ty-J^4p — 2474. 6761. 774.

<J\j L«_î .olli^p _üi $.lxJl !<ü)l J_^43 ^ !d-Jll JLJlj ^4^1ç£»ÂJl L* !<u) ^ ıcuJil Lğ-»' «uiol p ^p

.^121 dl)i c3-^-*2j LclSo l>s_L« ^iap' 143 dUj" cu>w2j' L* ^v«-^ Jj-LyaJ CclSo tl^lj ^öp! ^4 •^■1/4*' ^ ^c_L«Jl

ijj& ‘Ja\jj}\ Lci^sS $.l«ji **—^4~ İz® l« 4~4 ^4^ 143 *46 j^' ı2ı^s ç.l«Ji -^44 **-'*4"İr 4 L‘4^'4 (^4^ 143

. ölp-^->- ^jJ -bj l4^” '•—- ÛJt ^ Cı_JLJW? ^Lv«l

774. (2474) (6761)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Resîılü!" dedim, verilmemesi caiz olmayan şey nedir?"

"Sıı, tıız ve ateş!" buyurdular. Ben tekrar: "Ey Allah'ın Resîılü dedim. Evet suyu anladık öyledir, ama tuz ve ateş niye öyledir?" dedim. Şu cevabı verdi:

"Ey Humeyrâ! Kim (isteyene) ateş verirse, bu ateşin pişirdiği her şeyi tasadduk etmiş gibi sevap kazanır! Kim de tuz verirse, o da bu tuzun tatlandırdığı her şeyi tasadduk etmiş gibi olur. Kim su bulunan yerde bir Müslümana bir içimlik su içirirse sanki bir köle azad etmiş gibi olur, suyun bulunmadığı yerde içirirse, onu ihya etmiş gibi olur." [1060]

* OTA MANİ OLMAK İÇİN SUYA MANİ OLUNMAZ

:^3—**y «ulp 4Üı t »uı 3y~«y Jü sl p y& c sjttS' y& ı^>- y& oî«~ü~« yj o - up ,yj aü ı .up Çj- ı>- — 3479. 6763. 775.

yj&y yi} A>ry>r^a ^3 öL>- yi} olyjy . û y4y .1^*1 aJuuÂz jJ;l y>, o.ilo.1 ^3 :JjjyyJl ^ş.yçjl çJu ÇyK Oy

775. (2479) (6762)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resîıılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Suyun fazlası esirgenmez. Kuyunun (ihtiyaçtan) artan kısmı da esirgenmez." [1061)

* AKAR SUYUN KULLANIMINDA SIRA

<\Xp yjr C^JJta J;l yı tloip yj . ^İJLa yj <3L*J yj yJ tjjSj llj . j J^aJl yj ^ ll) JS 3481. 6763. 776.

**j4 yi jl (? C^OiSdl jl 1 L 5?
~4 t lijj I t J}j4^ J4~“ <3
r»L“j 54^ LS^ 3 ^ 4>~“J
îs~^ • 54 SdJJîi ÂlLİJ**

y a^-1 Ajut^a jyÂlAyA yj üjSj olo ^y ,4Zu*}\ A*Jij ^3 ‘ü CPJ-lkt \jj£ A^-La 5 yu\ : Jjlyyji 3 * lâ» ^)L«1

• üPfrCy

776. (2481) (6763)- Salebe İbnu Ebî Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm Mehzur (isimli derenin) suyu (ile arazilerin sulanması sırası) hususunda şu hükmü verdi:

"(Arazisi) yukarıda olan kimse (arazisi) aşağıda olan kimsenin üstündedir (yani önce o sular). Yukarıdaki kimse (arazisini), su, ayak topuklarına varıncaya kadar sular, sonra suyu kendisinden aşağıda olana salıverir." [10Ğ2]

ö' yj 531İP yİ- -lâyji yj ö4 yf' cA^ÂP yj y> üj .öriri?" yj IL‘ yj' — 3483.6764.777.

{? 3yoy 1 ^ l 5^” ^ (pL.y ^3 p aül ^ 3y-o

y *y ûjUp ^yp (_^yyj :£^Jp ,JlJ û^Lwı(^3 :UyJ: ^3.^.LiJi y' KtIyAl ^ ^ g :' 3â)â5y c*lâj ^

- Jî*

777. (2483) (6764)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm, hurmalıkların akar su ile sulanmaları hususunda şöyle hükmetti: "Suyun başından itibaren önce üsttekiler aşağıdakilerden önce sular. Su ökçeye (çıkacak kadar akmaya) bırakılır. Sonra su bitişikteki aşağıya bırakılır. Bahçeler bitinceye veya su tükeninceye kadar böyle yapılır." [10631

AÇIKLAMA:

Bu bahsi daha önce geçti. 1 1064 1

* SUYUN TAKSİMİ

* y^p çh es -up ^y, ys &jp .ahi -up jj a*p -b*ji4 ijUji . jüyiü jfjüyâ llj jj>— 3484. 6765.778.

"-s** . * * ',', * f

0*i*jL>- A~9j . ^JL*x~Jz C^Sy& J)^aP ûjIlj jŞ) U-b }Ji jŞ . lijjj JJ-L. lJJj IjÎ-L-jJ a2p Aüt ^gtj Ali (Jj~j ıJÛ SoJJ>- jp AjI jp

3 tj^5"j Ap ypy* A>e^J o-l>- ^ğp Aj 1 ^ğp (_gjj • Ok>" ^ğâ <JlJ j . ı j\jS" | jjlj y\ (Jl) y . ı J-iKll jl5~ jl jTj * t _ 5 *^ 1 -'-^ Jl) Ajl J^p

. A^J^ ^gip i AAP Âj-33' J

778. (2484) (6765)- Kesir İbnu Abdillah İbni Avf el-Müzeni'nin dedesi (Amr İbnu Avf) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Sulama gününde önce atlardan başlanmalıdır." 11065]

* KUYUNUN HARÎMİ

jj * jj j- l' ı î’A-* j ^ jj alil ûjc. jj * ljj .jj^ l 11 jj clw ı '*'-* 2486- 6766- 779

^İlaj <jic- alil ^glüa jgjjll (jl jj alil ÛJC. jc. jLaail jc. ^g5Lâ]l (Jjc.Lgjojl ljj ;U pliac- jj ı_jl& j]l Suc. ljİİ t^ljljall

^5^11 alu-a jj j)jc.ljuj 1 (_ s dc. jjûljjjÛ (_ s ^ CİLjû^Jl jl^ji ; jljj]l 1-4 1 ilaç. lc-ljû jjkjjl 4Ï3 l^>jj ^jâ^. jjı ;<_]lŞ

LaA^jjc. j jjl j jl Kail

779. (2486) (6766)- Abdullah İbnu Muğaffel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Kim (sahipsiz bir arazide) bir kuyu kazarsa, kendi hayvanlarına yatak olmak üzere kırk zirâlık mesafe onun olur." [10661

AÇIKLAMA:

İhtiyaç sebebiyle sahipsiz arazide kuyu kazan kimsenin onu rahat tasarruf edebilmesi için muayyen belli bir sahaya hak sahibi olması gerekir. Sadedinde olduğumuz hadis, bunu kırk zira olarak belirler. Bu saha içinde başkası onun izni olmadan tasarrufta bulunamaz. Mesela gelip yeni bir kuyu açamaz, bahçe yapamaz. Kuyuyu kendi arazisi içinde açmışsa böyle bir yatak sahası mevzubahis olamaz, zaten kendisinindir. Kırk zirâlık saha her cihettendir. Ebu Hanîfe'nin fetvası da buna uygundur. Ebu Yusuf ve Muhammed, kuyu suyu deve gücüyle çekilirse bunun harîmi altmış zirâdır. Şâfı'î mezhebine göre, kuyunun sahipsiz arazideki harîmi, kuyudan su çeken kimsenin duracağı yer,

suyun döküleceği yer, biriktirileceği havuz, sulamaya gelecek hayvan sürülerinin su civarında bekletileceği yerler gibi, kuyudan istifade edebilmek için ihtiyaç duyulacak yerlerin tamamıdır. Ancak ihtiyaç duyulan bu yerler başkasının mülkü ise harîm olamaz. 110671

* AĞACIN HARÎMİ

^gj^jjjl _4jjâc. jj ^jojljj , jLûjLoj jj Jjjaâll ljj ^ji t ls 4U. jj <jj jl ıc. L&iâ_ 2488- 6767- 780

<kj]l ^ ^gj2a3 ^luj <jlc- alil ^k--» ^ljj <jic. alil ^ll^ ali 2ÎJ —Jj jl tçİLalLîall jj ûûljc. jc. ı^ıljll jj (_ 5T ı^J jJ jlAjjl ^j^y^ JLj ‘1 ı 212 jî jja a İa. \ jl jj^ailüjâ _ 3 S-‘âl aİod 2 l j jjjlijllj

j lûûljc. (jfc - lİW j 1 ^ ■ -t j & 4l_âJ*jJa t ^JaİIa ûûlIujl ;ÛJİ j jll

780. (2488) (6767)- Ubade İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm, bir hurma bahçesinde, bir adama ait bir, iki, üç hurma ağacı hususunda hüküm verdi. Bahçe sahibi ile bu birkaç ağacın sahipleri, bahçedeki hakları hususunda ihtilaf etmişlerdi. Aleyhissalâtıı vesselâm, bu münferid ağaçlardan her biri için, dipten itibaren dalının uzandığı yere kadar ağacın harîmi sayılacağına hükmetti." 110681

(Jla (jjl jc. jg.yı»,!' ^ jj CİİJİJ Ijj ^jjİLû jgl jyLnjua Ijj t jgAxIja]l jj (J^jj IjIiû^- 2489- 6768- 781

ı tıt.Jı ûûIIujl ; jl jjll ji 4 A ÛI ^J <jic. aJJİ aîı (J jjoj j

781. (2489) (6768)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Hurma ağacının harîmi onun dallarının uzunluğu kadardır." 110691

* AKARINI SATAN, PARASINI MİSLİNE YATIRSIN

Ac. (jj cilLâlI üc. jjc- g>j ^iAİj)jJ (jj (Jjc-LâLjj Uj Uj .AiıU is^ ISi inw~ 2490- 6769- 782

^ AİİIa ıcŞ AİAj (J»>j 1 jIû pU |cJj^ AİİJj A^*" / g-İI^ *ÜJ L** * a*.ü *(JlI SClIJ^k <_jJ ÛJXjuj ^jC

^)jAc.

jIS *Uj^ 4-LûJ (Ja ^kj piâ I^Iâc. j' I^)Iû pU !Ü3^ plujj A-ilC- ^ Cf - ^ 3 ^ U,> u O c~ ı» <axxi *(JL3 İCjj^)^. ,)ja xxi ^jc.

tilİAİl üc. ^jc. <jj AjAİJ)j] ^jj Jjc.UL») ^ nW üc. ^jj ÜI ,\nc- Uj . jUU ^jj 1 uW j Aj3 UÎjUj <jI U-aâ

^jj .^ı* ,2 (JjjU ;AjIj^ 1I ^â^'UİLâ ^lluj A_ilc- ^ ^U^ra £gjjII (_jc> I^jJ^L ^j /n».xxı *^^.1 (_jc. CluJ)^. ^j j^Âc. ^jc. ^jAc. ^j uj.WİI İÜ <_£jjoj I q u*^" j t^İ Ajola^Jl I_jj£ 1I ^ UnW

782. (2490) (6769)- Sa'îd İbnu Hıreys radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Kim bir ev veya akar satıp elde ettiği parayı aynı cins (bir mülk)e yatırmazsa, bu kimse, aldığı bedelin hakkında mübarek kılınmamasma müstehak olur." [10701

3 ^ CkLüjj (_y. 3 *^ di
<213 ^ji 1 _jj 3 ^ û' jj* 4j
jly^j 2491- 6770- 783

3 * 7 ~ j ^lj İ 3 U ^U 3 ^ ı^Lojj 4 jlc- Jıl ^gll -■ Jj 3 jj-jJ) 3 UilJU 3 ^ <jjİ 3 ^ 3 ^ ûiuc- (jc. ğjjJuii

û^jJC-j JjcuJ <â*jJa ^jj 1 ö■ ■ jj ûûUjj} ^3 ‘ÛJİj 3 ^ <_şAl$J3 *4 J^l^Ul ^1 ılgdlLû 1 ç 1 aİ

783. (2491) (6770)- Huzeyfe İbnu'l-Yemân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Kim bir ev satar da aldığı parayı emsaline yatırmazsa, o para, kendisine mübarek kılınmaz." 110711

AÇIKLAMA:

Dinimiz gayr-ı menkul emvali satıp menkul emvalde harcamayı teşvik etmemiştir. Gayr-i menkul satıldığı taktirde yine gayr-ı menkule yatırılmalıdır. Bu mallar daha emniyetli, daha garantilidir. Zira çalınmaz, gasbedilmez, israfla istihlak edilip tez elden tüketilmez. 110721

ŞUF'A BÖLÜMÜ

* ARAZİYİ SATIŞTA KOMŞUYA HABER VER

34 (jc. uİİLûjoj (_jc. Ulâjİ -ûj-3^ ılw ^ ılw 2493- 6771- 784

;ÛJİ J_)h (_ 5 dc. 1 Ç L J*Jb t:l ^ * n 1 _j-aJjİ <1 ^yi <jic. Jil ^li^a (jc. ^Ûc. ÂJj

^4

CAZ <llK ı . ^^ öûIIjüjI

784. (2493) (6771)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Bir kimsenin arazisi olur da satmak isterse, önce komşusuna arz etsin." 110731

* HUDUD BELİRİRSE ŞUF’A YOK

^jc. (şj^\ ğjc. ^ujl DjI tiüLû 12 i 12 i *İ3 j ^y ^ 2497- 6772- 785

_Ş,..11 Lûjâ AjtİjJâllj ^Lıic. 4İ11 ^Jj ,3JJ'O D ,\ 1C "- tl>^ ^Dilaj J ı__llKJill ^y .'İl» aj.1

a]1 ^y .)tx ,.; ,_jc. L)^ - L 1 r - ^j'İ Uj JalI ^ ^ Ujû4_AjtÂxu GJ_İ ûC1 ul3j İlil

jjc. ^Jİ j l_JJjaJdl ^ .1)» ,.1 '^j^alc. ^Jİ 3U ,û3^-i <2 c. aul ^ k ^jûl ûJjjJ^A C5^ L^" ^-4^ L5^ J

(_gjl 4 ' 4 /^ L **l) (3 0 Jİ l"i vl^h J ;(_g jl 3 ' la^Jjal (_ 5 İC. ^ la. ^ ûûUjj) ! 1 & ;ÛJİ ûJjjğA

ÛJ1C J

785. (2497) (6772)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm taksim edilemeyen malda şiifa hakkı tanıdı. Eğer (taşınamaz mal taksim edilip) hududlar belli olursa artık şufa hakkı yoktur." 110741

* ŞUF'A TALEBİ

tyÂc- 32 34 4j4 34 3 '^ 2 .:3' \ ıc ~- 3 ^ ^ U)4 1 . jUU 3 J Üki U 2 İK. 2500- 6773- 786

Aj 3 Jla t^ 5 _iL<2jj]l ^>^.^41 üc- ^jj ûûLluıl ;^jlj^)1l AjlLûo]l A-ıic. üjl ^iua ü (JjjojJj (Jll ;dJlâ

AjjI ^jc. Clı.1^ icî^J . <j\ V* ^ I ^ I *— 3 _jüJl ı^j j .\a~\a (jc. L$J^) J .A_L«a A_iâ ç.L_ılİİ £gjI.a\ n\I Ajj^j Lû (J£ ^1

L_ı^jtj]l 4 ^.j j Aj >*İ^I .Âc- Igj£ A-**ıi

786. (2500) (6773)- Ibnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şiifa (hakkı) devenin bağlı bulunduğu ipi çözmek gibidir (ipi çözülen deve kaçırıldığı gibi, kullanılmayan şut"a hakkı da kaçırılır)." 110751

(_jc. ûjc. ^ !ı3-^ c. s ıı»ıj.ri ûi ■&* 2501- 6774- 787

Oj 4^ıi_üsa] Oj . £' AjİİLü |j| . ü A a i; -1.. t <jlc. aîü ^ 7^. ajj J jjojJ) JlJî ;(Jl! tjyac.

. 4LS 2_iuı“l AjŞ aSÎI Sk J (^jLalull e-iliJ ^gk ;JÜİJ jlI

787. (2501) (6774)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir ortak diğer bir ortaktan önce (üçüncü bir ortağın hissesini şufa yoluyla) satın aldığı zaman, diğer ortağın, hisseyi satın alan ortağa karşı şufa hakkı yoktur. Buluğ çağma varmamış ortak ve gâib (yani hazır bulunmayan) ortak için de şrifa hakkı yoktur." 110761

AÇIKLAMA:

Şufa hakkı ortaklık ve komşuluktan doğan bir haktır. Satılacak bir malı, aynı fiyata komşu veya ortağın alma hakkı vardır, işte bu hakka şufa hakkı denir. Son hadiste ifade edilen "çocuk ve gaib için şufa hakkının olmadığı" meselesini mutlak almamak gerekir. Sahih hadislere dayanan fukahâ bazı kayıtlarla hem çocuk ve hem de gâib için şufa hakkı olduğunu belirtmişlerdir.

Bu mevzu daha önce geçtiği için açıklama kaydetmiyoruz. 110771

LUKATA (BULUNTULAR) BÖLÜMÜ

* YİTİK, BULANA HELAL DEĞİL

(jj ^JC. ğ)J l _jC. çjLaaJl Jlia 2 ^jC. .ti» ı.,ı ljj * Uj.1^- 7502- 6775- 788

ûûL1*jj) *ûjl l 3Ö^ -hniH <llUa 4_ıic. Jü (Js a_ij 1 (_yc. j A ^

Clılİj

788. (2502) (6775)- Abdullah İbnu's-Sıhhîr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanın yitirdiği (her şey) ateş alevidir." 110781

NOT: Bu bahsin açıklaması geçti. 110791

KÖLE AZADI BÖLÜMÜ

MUDEBBER

2>l lşpü û' ‘‘■jâz- (>- ,j£ diıl çji ,jc 0124 = St tjf- ^ .k22û ıjj ıjUİit Ujü- 2514- 6776- 789

(ja ^ j 41 -*-^ L ^'.\ 2)4 : jUue. ."'■*^■ ■ ;Â_^Lû (JLa t dıılı]l (ja <2c.

j J ^JJC- J J (j4 *VâXjJa jjLuIâ ^ (_ 5 İC. ûûlijuj) ^gâ ‘ÛJİÛJC. 2 1 '

tIc. Aj dıû^I dû5 ‘O 1 ı2â (_ 5 Ae. lÎ^ __y* İs^ (_5 jt -92aıh 4(Jlii j t Ljaj' Tşi*-* ^1

^aç. ğjjl j^ic. aâ jkâjj û iâLâ^JI jac- ^1 ® _y* ^ Jlaâ

789. (2514) (6776)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Miidebber (efendisi ölünce azad edilecek olan) köle, sülüs (yani sahibinin terekesinin üçte birin)den olmak üzere muteber) dir." 110801

AÇIKLAMA:

Efendinin "Ben ölünce hürsün" diye azad olmasını ölüm şartına bağladığı köleye miidebber denir. Bunun hukuki durumu diğerinden ayrıdır, artık satılamaz. Bu hadise göre, adamın geri kalan terekesinin üçte biri bu kölenin değerine denkse köle hür olur, değilse hür olamaz. Karşılamadığı taktirde geri kalan kısmı köle tazmin ederek hürriyetine kavuşur. Mâlik, Şafı'î ve cumhûrun hükmü böyledir. 110811

* ÜMMÜ VELED

iLI Ync üjI Sjt. Uj # *j£j 12i ;Iâ Jjc.Uloj ^jj j ^jj 2515- 6777- 790

(jc. «lilikjı tA_Lı 4li«ıl Clıhlj 3^3 lajI ‘•^ XJi 3 < ^ c - «31 ^giI^ <3 3jeJ) (JIâ t^ÜE (jjl Â*aj$£. (_je Aje ^

ajI_^ jji <ixjJaj ûjje j ^IjAalI (jjI «iSjj i^jjAje <_jj «İI Auc- <_jj «İI .IJE <_jj ^jjjjaJI oJUjüiI ^ ;3]Ijjh (^.«tEa _>JJ

İ3Aj_^]Ij ■»g'îj jIS «üI ;(_^jI_iJI JIİj ojje j

790. (2515) (6777)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kimin cariyesi, kendisinden bir çocuk doğurmuşsa, o cariye (ümmü veled olur ve) kendisinin vefatından sonra hür olur." 110821

üöjSe ıjc. «il ^je. (jjI ıjjiaiJI (j e ^k'A ılı jSj jjİ I2i _j»j-alE jji Ijj c ök'jj jûILI Uİi.13- 2516- 6778- 791

^jjj^aJI ûûlijjI ^3 ‘ûjI' t ^ r - :dJÜ3 ^İ3 j 'tuIe- «il Il«a «i (J*Üe f* ejJjŞj S^Ije 0^ 2)3

Ujî (»£Il «ua üj «il .3 e |jj

791. (2516) (6778)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın yanında (oğlu) İbrahim'in annesi zikredilmişti. Aleyhissalâtıı vesselâm: "Onu, oğlu İbrahim azad etti!" buyurdular." 110831

t Jnj\\ jjî O Çf- ş3'Ja^' Ijj ‘ jjiaia jj jlKlılj ^jikj tjj AİsJi Uliıi.. 2517- 6779- 792

(_jİ - Loılj ülij .Iş^^J^ ^lij «uİe «^ 3 İJ-?OjI çIsIg-aîj IİjjIJjiu £jeî IİS IıJjİj «il -İJİ 2)J 3^^ ^

Clılaj «ülAj ı^ı^j-sa öûIlujl ;ûjIj3^

792. (2517) (6779)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm aramızda hayatta iken, cariyelerimizi ve çocuklarımızın annesi olan cariyelerimizi satardık, bunda bir beis görmezdik." 110841

AÇIKLAMA:

Ümmü’l-veledin satılamaması esastır. Bu hususta icma vardır. Alimler, aksi rivayette bulunan sahabilerin bilahare görüşlerinden rücu ederek icmaya katıldıklarını belirtir. 110851

* MÜKÂTEBE

«Lui (jE . ^ '■ ı» ^jl ^^âe (_je ^ı k qc. 33-aâ ^ * j ılw «^^ ^jj .^-43^^ >r' ’ ■ 2519- 6780- 793

CjIjİj'Î J)jJ«e i I^lûîi lÂiâji AjLû (_ 5 3e ijj ^ ÛJE Lûjİ «Liİe «İl «İ tJ(-1^ IlJ^ tûAa. l _jE

j ûUajI a.a. «Lıâ ; AjI

793. (2519) (6780)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı

vesselâm buyurdular ki: "Kendisiyle yüzyirmi okiyye üzerinden mükâtebe yapılan bir köle, bütün borcunu ödese de on okiyyelik (az bir şey dahi kalsa) o yine köledir." 110861

£ *o ' î ^ 0-0 o £ * ' o i » '• * o * * O 0 i* '*z

(jc. ajAxjİ ûf 0 Cfi' ol ^ .ajİİ (jj jjl UiijLk- 2520- 6781- 794

(Jlâ # A_Lû k t İ-n'İVil^ ^ j 4 L_IİlİLû Ajİc- üil \On (jp- Igjî

794. (2520) (6781)- Ümmü Seleme Radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Siz kadınlardan birinin mükâtebe yaptığı bir köleniz varsa, köleniz ödeyeceği meblağa sahip olduğu andan itibaren onun yanında örtünmeniz (kaç-göç etmeniz) gerekir." 110871

* MAHREMİ KÖLE OLAMAZ

l _jE jl 3 L11 .j-E (jjl ûJy«uJa Uj ;la (^laL4j t l ^.11 ^)J «lill ûÜEj ^ 2525- 6782- 795

^3 ‘ûjlı^-3^ 34^ (^3 Ü 3 İLû qa «Lıic- «ÜJİ — «ûi Jt^yûE ^jjl ğjE jüjû ^ <31 ûje

«Llâ -K'ı ûûljjall

795. (2525) (6782)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kim mahremi olan bir yakınma malik (olma durumunu kazanır) ise o mahremi hürdür." 110881

* MALI OLAN KÖLE AZAD EDİLMİŞSE

3A 3^ jgl^ ■ ■' ^jc. 3 ^ l^ üî-A\ı \jj aa^ 3^ .^ıı»*.1 Uü 3 ^ ^a^ ljj^k- 2530- 6783- 796

A_ılc. 31 ^gll — 3 3 jj 3) -
"A -■ ■ ^jj _llıiA lalic.
Aligir-i ^j| l^ıAc. lj ;Aİ ıjll
3! ûjc. 3 Sû yu^A 34 J&3
A^A" û -^

c_ıilaA]l Ijj 2 >j 3! .ajc. 3 Aa ^ ' *n^-v *t21İLû La ^jjji.1 ! _aJ 3^a)ü aJla tLo-o^ 3-3İ 3 -^a Lajİ ;3a^ ^İAj

^jaİ34 3 3 1 ^ l ‘j *323
;3!3^^ ,t_£.ıA] a^ 3 j 3!
ajc. 3^4 ;3^ t^jA!34 3
3'^3A *443 3

39 ^ 34 _ÂİJ ;a_aLol-û 3 ^ j
3 . S| ^ ! *9 (_^«3 • 3 *^ c
' 34 J* j .AİLjûaı ^âj ^ ^j
13 A_ıâ 3 ^ 3 ^^u-oall

ciılaj j ^gJ3jül j 3 jju 34 j aİİij 1 U 3 3 J l_iİİia]l j .CjISUI 39^ 34 û a^ 4 i jj>ic. a e 1 .~: j _eiılsii]l

796. (2530) (6783)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh'ın azadlısı Umeyr'ın anlattığına göre: "Abdullah kendisine: "Ey Umeyr! Seni ben, kolay bir azadlama ile azadladım. Zira Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim bir köleyi azad eder ve (kölenin elindeki) malını zikretmezse mal kölenin olur!" dediğini işittim. Sen bana elindeki maldan haber ver (ne kadardır)?" [1089]

AÇIKLAMA:

Bu ve benzeri bazı hadislere dayanan bir kısım âlimler, kölenin mülk edinebileceğini söylemişlerdir. Ancak aslolan aksidir. 110901

VELED-I ZİNANIN AZADLISI

3^331 33 ^ 3 A 34 Ah) 3 A 333*"4 üii .3 j5 j 3 3 *3all Dii .a33 3 3 ^ j4 13 a3- 253 1- 6784- 797

30 ^ ;3Ua _ I2j3 *4j Cf- -3- 3“ 5 Auic. 3! ^İ3a 3 3j ja, 3 3' ^3“ i Auic. 3! ^j: 1' S-Oj-û a3~. 33 aü jJuA 3 A

3 li j .eluAaJl ı^jûih aje. 3^^ 3 ^ 131^31 aj3j j 4 oaLİjüi) ^ ; 3 !j 3İ! ^ji.lı^! 3 j 33.İ 3! 3? d aalAİ

c 3 j^jjcaj : (_ 5 ûla 3 j jl 3 ! 3 ü j 31 i 125j Ja.^ ^3

797. (2531) (6784)- Resûlullah'ın azadlılarmdan Meymune bintu Sa'd anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a veled-i zinadan sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Savaşırken giydiğim bir çift ayakkabı veled-i zinayı azad etmemden daha hayırlıdır." 110911

AÇIKLAMA:

Bazı alimler hadisi, veled-i zinanın kötü hal sahibi olması sebebiyle onu azad etmek suretiyle yapılacak iyiliğin sevabının pek az olacağı şeklinde anlamıştır. Hattabî gibi bazı alimler bu hükmün "muayyen bir veled-i zina hakkında varid olduğunu" söylemişlerdir. Bu görüşte olanlar "Zinadan zinaya yapan anne-babanın mesul olduğuna, çocuğun onların fiillerinden masum bulunduğuna" dair rivayetleri göz önüne almış olmalıdır. [1092]

HUDUD (AĞIR CEZALAR) BÖLÜMÜ

* HADDLERİN TATBİKİ

3~> 3c. <3333^ lş3 3A 3ÜJU1 3^ aj ı “ ; ^ 3^ Ijj _^jlac. 3^ 2537 - 6785 - 798

ços-j cAİğ 3^3^ 3? ^ 3 *a ÂAÜ! ;3^ 33j A-iic. 3! (_ 5 kAa 3 33 -A-âc- 3 j' 3A 3 j

Cllıû^J! ^AaJ 3^ J . Û A^-J 3t Xrfû A3tAa 3^-2^ 3^ 'A*** 1 ûALIui! ‘3!j3^ lş4 j jc 31

798. (2537 (6785)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'ın had cezalarından birinin yerine getirilmesi Allah'ın beldelerinde kırk gece yağan yağmurdan daha hayırlıdır." 110931

‘(4 “Üa 3 jj 1 3 jc. 2 aojSc 33 3U! 3} (3üJ! 12İİ _y^L ^ 3^^ ^ 3) üiiiıî.- 2539- 6786- 799

tA_] 3! 1 a)! ;3la 3^j _Aİ)t L-ı^^a 3^ 3!A^l ^ 3^ A_ıic. 3! 3 3 j^a 3^ :3^

3j A_ıâ ts_âJXjJa ûûlluı! 13 ^3! ^-^A L t) 3^] AjİC. 3.:) L 'O 1 —â AİjjoI3j ûAjc. !3iKJi 3^A

(jj| aÜijj ^ *ı3q^jf'iIi j İŞ^ C ' A j A^^ A Öt* -0 34 AİxAa

799. (2539) (6786)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kur'an'dan tek bir ayeti inkâr edenin boynunu vurmak helal olur. Kim lâ ilahe illallâhu vahdehıı lâ şerike leh ve enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu (Allah birdir, ortağı yoktur, Muhammed onun kulu ve elçisidir)" derse hiç kimsenin ona dokunma yetkisi yoktur. Ancak, bir hadd suçu işlerse, ona cezası verilir." [1094]

jj jc. jc. 32 jjl Ça ^*2^1 jc. jjlıM jı« \ğ r - lâ jJiâlI ^Jliu jı âİ3jc. lâ3â— 2540- 6787- 800

AllI ^3 ^£.1^12 Oj . 7'3 '.'^3 alil 1 I j2j3İ 2.. c a (ir. 2 jI ali (J j*j j ; jliî tellalâall jj oll jc- jc.

AjIüı ^^3 tAlilJJ j5L 333 jLı^. jjl iajâl ^c ■ ■- aûLljajl İ3& ;3 jI jjll AJıj]

800. (2540) (6787)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Siz Allah'ın had cezalarını (akrabalık ve diğer hususlarda size) yakın olan hakkında da uzak olan hakkında da tatbik edin. Allah'ın hükmünü uygulamaktan sizi hiçbir ayıplayıcının ayıplaması alıkoymasın." 110951

AÇIKLAMA:

Hadd cezalan bizzat nasslarla tesbit edilen cezalardır. Bunların tatbiki hem adaleti sağlar, hem de İçtimaî hayatı nizam içinde tutar. Ayet-i kerimede "kısasta sizin için hayat var" buyrulmuştur. İslâm'a göre İçtimaî hayatın baş dinamiği adalettir. Bu sebeple onun gerçekleşmesinin ifadesi olan haddin uygulanmasının, Resûlullah, kırk gece aralıksız yağan hareketli yağmurdan daha hayırlı olduğunu ifade etmiştir. Hududun uygulanması hususunda akraba-yabancı, zengin-fakir, avam-havas, müslim-gayr-i müslim ayırımı yapılmamalıdır. Kınayanların kınamasına aldırış edilmemelidir. Resûlullah bu son ifadesiyle, İslâmî hududun

tatbikatını medeniliğe aykırı bulacak nesillerin geleceğini haber vermiş olmaktadır. 110961

* ŞÜPHE VARSA HAD UYGULANMAZ

tojjjÂ (_jjI jc. ^.jI jj Aıx^ jc. JLaiII jj ^jAİjjI jc. Iâ .gHjşJI jj âI 3 jc. lâik. 2545- 6788- 801jjJaâl jc. jjâl jjl ûûLIujI ^3 ;3jI jjII ^^3.1x33^ <1 ^Iİ3kj Lo 3j3kdI I j*33İ ;jijj 3_ıic. âl â (J jj-ıj 3^ IlJl^

JJC. j jjlıkâl j jı*-û jjI j 3 a^I jâ-21

801. (2545)(6788)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Hadd cezasını defedebildiğiniz müddetçe defedin (suçun sübutunu zedeleyen delilleri esas alarak uygulamaktan kaçının)." 110971

jc. 4-ûjkc. jc. jUÎ jjl 3*13. U lâ t 34. U j—jc. jj >^3. * lâ _' _'.- A jj jj l_Jj3aj lâ3k- 2546- 6789- 802

ojjc. . Öİ< jkj _*âûlj3İl ^jj Aijjc. âli jlui 3_ıkl 3jjc. jüu jk ^jliî jlâj <2c. âli ^ jjll jk t^juljc. jjl

jjl <j3 jl3 ^^.11 jljQ. jj ^3. ^ û3llujl ^3 ;3jl jjll (_^3.A1jj ^3 Lg_ı Aijjc. âl V L2S -1..A1l <j^|

Cjlâ 3Lijj 4 l JL^j ^jljj .CjlSUl (_^3 jLı^. jjl ûj^3j j3J (juâ ■ (_ 5 âa3jlâl (Jl3 j _dlj3^Jl 1 .3otdlj3^2l j£ja

802. (2546) (6789)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kim müslüman kardeşinin ayıbını örterse. Kıyamet günü Allah da onun ayıbını örter. Kim de müslüman kardeşinin ayıbını açarsa Allah da onun ayıbını açıp evinin içinde bile rezil eder." 110981

AÇIKLAMA:

Alimler, örtülmesi, teşhir edilmemesi gereken ayıplan bir daha dönüp yapılmayacak şahsi kusurlar olarak yorumlamışlardır. Değilse herkesi ilgilendiren kötülükleri, cürümleri işleyen kimselere müdahale etmek, vazgeçmediği taktirde ilgililere şikayet etmek yasaklanmış olan gıybet değildir, bilakis herkese terettüp eden emr-i bil-ma'ruf ve nehy-i anil-münker vazifesidir. Şu halde ayıbın örtülmesine

müteallik hadisler kötülüklerle mücadeleye engel yapılmamalıdır. 110991111001

* HADD CEZASINDA ŞEFAAT OLMAZ

ÂjISj jj 3 3.U-, jj j3. 3 jj jLKLıl jj 1 * 3 .3 lâ .jjâj jj âl 3 j c lâ jj jfj jjİ i â w_ 2548- 6790- 803

j 3-iic- âl (_^k-sa â Jjj-jj şjjJ j^ AİjajI ûI jjI ClıSjjj Lâ ‘ıjjI^ 1 jj 3jxjaı3ı dljj 3-îaıjlc. 3jl jc.

jIaa ,4 j3jİ jıxjjîj L^j3âj j^-i ;Ljİ3j j â£j ^ijj <jİc. âl ^gILa jjjII ^1 1 j^3 t jjjj3 jj ol jjl dûlâj _ jlİ3 LIjjâc.i

4<j lİdjj (_g34 4) 3jiuj 4jj! AjJalİ CIljls j] ÎŞÛJJ AaK3

^b J ^yi A oûLiuj) (_ s ^ *ÛJİ j3^ >A

803. (2548) (6790)- Mes'ud İbnıı'l-Esved radıyallahu anh anlatıyor: "(Fatıma isimli) kadın, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm evinden kadifeyi çalınca biz bunu büyük bir hadise olarak değerlendirdik. Kadın Kıireyş'ten (tanınmış) birisiydi. Lehinde konuşmak üzere Resûlullah'a geldik: "Biz onun cezasına mukabil kırk okiyyelik fidye verelim" dedik. Aleyhissalâtu vesselam: "Cezasını çekerek temizlenmesi onun için daha hayırlıdır" buyurdular. Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm sözündeki yumuşaklığı görünce, Üsâme'ye geldik ve: "Git, kadın lehine Resûlullah'a konuş (da eli kesilmesin)" dedik. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu hali görünce (sertleşti ve) hutbe irad etmek üzere ayağa kalktı, şöyle söyledi: "Aziz ve çelil olan Allah'ın cariyelerinden bir cariyeye terettüp eden Allah'ın haddlerinden birini (tatbik etmemem için) üzerimde niye bu kadar ısrar ediyorsunuz? Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! Eğer o kadının tenezzül ettiği şeye (hırsızlığa) Muhammed'in kızı Fâtıma tenezzül

etseydi Muhammed (hiç çekinmeden) onun elini mutlaka keserdi." 111011

O*- ^

AÇIKLAMA:

Bu hâdisenin açıklaması geçti. 111021 * KÖTÜLÜĞÜ ALENÎ YAPAN

(jj 4ı! jjjc. jf- .ıkjaı |_yj cinli! \± ı iuc (jj ^jkj jjj \± .^£21x4! ç43^ 334x 11 1 nıc.- 2559- 6791- 804

Ajn i.lk! ."'K ^1 <jic. ali! ali 3JJ-0 34 l3^ t(_34c- 2)4 ^jc. 23 ûjaa 6 ! ^^j! 23

Clılaj <1 A.j z ..-> ûûLluj! ;iı! ^3 ^j lr - 3^4 235 1 » 3ı ^3 l^âJalâ ^3 * 33 ' 1 j ~' ı 'İ 3 > a_j()2_â ." > 1

804. (2559) (6791)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Zina suçu sebebiyle) herhangi birini şahitsiz olarak recmetseydim, falan kadını recmederdim. Çünkü onun konuşmasından, vaziyetinden ve yanma girip çıkanlardan dolayı ciddi bir şüphe hasıl olmuştur." 111031

* CARİYEYE HADD TATBİKİ

üj ‘»3j® ı> ş. li.A ıjf (3 33 23 3^ 24 siyil! 4Î4 j! :34 24 -4>â3 lâik- 2566- 6792- 805

^Kj3 <4c. 4j! 4l 33“Ö ^ l'''' AjoüIc. j! cAjİiik 23^5)^ *^3 1 "'J2 j! £3.3 û'^ 3.1k -K.l, AaKJj

^jjâ 3 aJİ 3 .^)^ 3 aj 313 12 bjLu 3 _UbCI 1 İ 5 ü 4 .14.434 ciıj^ û4 .3 j- 434 ciıj^ û4 .3 j* 434 3ü! ciû^ 4! ;34

ciılüil! ^ 34^ 4 x>> 4ûj^)â ^jİ J-ac. öûUjüjI

805. (2566) (6792)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cariye zina ederse sopalayın, yine zina yaparsa yine sopalayın, yine zina yaparsa yine sopalayın, yine zina yaparsa yine sopalayın, sonra onu, (bu halini belirterek) bir örgü (ip) bedeliyle de olsa satın !" [11041

* YAŞLI VE HASTAYA HADD GEREKİR

aİü (jj Cj (jc. J 3 IVxd US ^jc. Uj û? ^ İnw~ 2574- 6793- 806

] <aj3g x>> Ujlâji (jjj ^ûûUc. 3ık-uj ı^j j .yı»,xj.ı ^jc. te <aj'A (34-^ -CoLol

ûJJ û31jc. ^k-uj AjLuj (kâ J *>**iAj çLol Â-ûİ û4^1 Jul <jLû 1 ^ \c- <1 (Jlâ .CjU d V» xJ4-a| jA !*ÜJİ U AjLû

Cİ^ ıjp- JJJİ AiC> L_J Jkj J •kxxil Uj jUluı Uj^k/û^.lj Aj Jia

CİH ^klü .(J- 2^- 0 jA j J xxil J ûLlui *' 6

806. (2574) (6793)- Said İbnu Sa'd İbnu Ubâde radıyallahu anhüma anlatıyor: "Evlerimiz arasında vücut yapısı noksan ve zayıf bir adam vardı. (Bir gün) mahallenin cariyelerinden biriyle kötü vaziyette aniden yakalandı. Bunun üzerine (babam) Sa'd İbnu Ubâde durumunu Aleyhissalâtu vesselâm'a duyurdu. "Yüz sopa vurun!" emrettiler. Halk: "Ey Allah'ın Resûlü! O buna zayıftır, buna dayanamaz, yüz sopa vurursak ölür!" dediler. Efendimiz: "Öyleyse, onun için yüz saçaklı bir hurma dalı alın ve ona o dal ile bir kere vurun!" buyurdular." 111051

AÇIKLAMA:

Bıı hadis, hadd cezasına dayanamayacak durumda olan hasta suçlu için takip edilecek usulü göstermektedir. İbnu'l-Hümâm, cezası recmedilmek olan yani bekar olmayan bir hasta zina edecek olsa, cezanın hemen uygulanacağını belirtir. "Çünkü der, zaten öldürülmesi gerekirdi." Bu sebeple

hastalık hali cezanın uygulanmasına mani değil. Eğer hasta zani, bekarsa, iyileşinceye kadar hadd uygulanmaz. Çünkü onun cezası sopalanmaktır, öldürülmek değil. Hasta iken sopalanmak ölümüne sebebiyet verebilir: Eğer bu kimse iyileşmeyecek bir hastalığa tutulmuşsa veya bünyesi zayıfsa, hem Hanefıler, hem de Şâfıiler, sadedinde olduğumuz hadis mucibince, yüz dalcığı bulunan bir hurma dalı ile bir defa vurulacağına hükmeder. Her dalcık vücuduna değmelidir, bu vacibtir. Bu sebeple dal, hurma dalında olduğu gibi yaygın olmalıdır. 11106]

* MALINI MÜDAFAA EDERKEN ÖLEN ŞEHİTTİR

ı> ‘<jIJİ-? (jj p Uf- tş 0^-4“ p -^ip ^ pâ p \jju 2 .jpit pj PjİPİI ülık- 2581- 6794- 807

öûLip jpl tPjââ plıIaâ pjpiâ .lic pil pû <aic alil ^1 ■ ali pjjop pil ;pls ipûC pl

ûjJC j .laa. 1 AÂjuUa pjl&^)]l Sp pl t^-ajaull plâjoj p pp

807. (2581) (6794)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin malının yanma (gasbetmek veya çalmak için) gidilir, bu maksatla mal sahibiyle mukatele edilir ve mal sahibi öldürülürse, o kimse şehit olur." 111071

^jc. pjoı2l pl aJJİpc pc l p pptll pc 12i _pûlc ı^,). 34^ LûİÎâ <İLû ilpî pû \sXaij 4_ıic alil t _ 5 4aa ali

2221 pAl pc pü öûllıoıl pljpl

pî 2 'JuUş p İ22> 22.- 2582- 6795- 808

(Jplıj pla topps pl pc ^-pc‘1 p2p]l2c

808. (2582) (6795)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kimin malı zulüm yoluyla elinden alınmak istenir ve bu yolda öldürülürse, o kimse şehittir." [11081

NOT: Malını müdafaa ederken öldürülme mevzuunda açıklama geçti. [U09]

HIRSIZA HADD

4pİ pC P pûlc Cf Û3İJ pl 2 j 12 .ts^ *4' pl 4i ,p2ü p 22. 2586- 6796- 809

ı t—p j tû£l j pl oûliujl jP 2! jpl p*j ppll2l 2İ £İaaj ;plâ A P r ~ Âli ^gij2 p2l lÂ

-ç jc aill pJaj p pl j û^jjp^ j <j 21 c ^ pû Lû&pc j pıpiia^a (p ıp ^ pa2j J pc

809. (2586) (6796)- Âmir İbnu Sa'dın babası (Sa'd İbnu Ebi Vakkas) radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:"(Üç dirhemlik) kalkan değerinde (bir malın çalınmasıyla) hırsızın eli

kesilir." 111101

* KÖLE ÇALARSA

plj po Î2. pî tplp p4 l f- u'P4? uf- Cf 4^4^ ^ .u4â< 4' p 42. 2590- 6797- 810

4_jJ2j pp-u cpKj pc alil JU Ajtiaaj pâ _piojj <2c alil p2l 4İÎÛ pû pp-u

c flJajJa j SpjLi öûLiûjj) Jpl

810. (2590) (6797)- İbnu Abbas radıyallahu anhiima anlatıyor: "Humusa ait kölelerden biri humus malından çalmıştı. Bu hâdise Resîılullah'a haber verildi. Hırsızın elini kesmedi. "(Hepsi de) Allah Teâla hazretlerinin malıdır, bazısı bazısını çalmıştır" buyurdular." 111111

* YANKESİCİ

pıijj pc. pl pjaaJdl Uü pp-aPl p -. -U’ c-- p ^ 12 ı p ^ Ujik- 2592- 6798- 811

ppj 4^3 <jic- alil P aiı p."'■» ^■ ■ ;plî pc. tsApc- p pû^plI ûp. p ^aAİpl pc . p3 pl pc 2p p ppj^û ûLLojl ‘ÛJİ Jpl pppk 2\l (_ s İc p>2

811. (2592) (6798)- Abdurrahman İbnu Avf anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhtelis (yankesici) kimseye el kesme cezası verilmez." [1112]

* MEYVE VE SEBZEDE EL KESİLMEZ

Jjluj JII ;(JII tjf- 4jjÎ Cf~ İş ıjj 4A2 34 j o) 444^.- 2594- 5799- 812

I j .'İl» ..I ^ 41! ÛJC. ûûljjol! ^ 'ÛJİ j3^ C : 3 A^ LS^ ;^İ2j <jic. 41! 41

812. (2594) (6799)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ne meyve sebebiyle ne de keser (denen hurma göbeği) hırsızlığı sebebiyle el kesilmez." 111131

AÇIKLAMA:

Alimler semer kelimesinin yaş meyve mânasına kullanılmasını göz önüne alarak yaş meyveyi çalana el kesme cezasının verilemeyeceğine hükmetmiştir. Ebu Hanife "ağacın üzerinde olsun, kesilip toplanmış olsun yaş meyve hırsızlığından kimsenin elinin kesilmeyeceğine" hükmetmiş, ayrıca etleri, sütleri ve meşrubatı da yaş meyveye kıyaslamıştır. Ama diğer alimler, bütün bu maddelerin muhafaza edilecekleri yerlere konduktan sonra çalınması halinde el kesileceğine hükmetmişlerdir. 111141

* MESCİDDE HADD UYGULANMAZ

. '■ aj jjjJic. <üi ğ)j 4 a^ 4 1 a^ alıI ûjc. 1412i! ,^»23 a^ 4 !2i.ık- 2600- 6800- 813

j la t^ \ aj! ûjLiuj) ^ 'ûjI j 3^! ,ı2J! 4 alİ! ıŞc. 3^3 4 j' r - 41! 41 <Jj^a * û *^ CF- CF

LAaJİ ^r. ^ j i _ c '■

813. (2600) (6800)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mescidlerde hadd uygulanmasını yasakladı." !U15]

* TA'ZİR

4jJlu |jc. j2i£ (jjI > _ j jAj ^jc. j2i£ tjj jÛc. 12i ,(_)xIje. |_yj (jycLâlo) (İh 1 2602- 6801- 814

ûUc. öûIjjujI ^3 ûJjjİoC. AjİC. ^ aU (JIâ *(JIâ (jc.

.ı^Ij ^jc. (Jll jI (Jll j duûL^.1 cİH dJIİi

814. (2602) (6801)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "On kamçıdan fazla ta'zir cezası vermeyin." 111161

AÇIKLAMA:

Ta'zir cezası haddlerin dışındaki suçlara verilen cezadır. Pek çok çeşitleri vardır. Bunun miktarı, hangi suça hangisinin tatbik edileceği devlet reisine bırakılmıştır. Bu hususlarda geniş açıklamalar geçti. 111171

* ERKEK KARISINI YABANCI İLE YAKALARSA

(jj 4jJAı (j e. Çjj 4 Lajjâ İjc. gAıîJI çf. ^4 ^ JIiaiIl (jc. 12i .A2a2i ıjj iJtp. 14442. 2606- 6802- 815

232^)2! ^2 221 33 duljjl O^a 3 ^^4^ ciıl^yi SûIjc. ^ û*_ 2 ^2^14 tJj3 *2]l3

ji AlikIA 2314 U jâu.ûl^ Lû^J^LAa dûS *(J'A O^a

ı (Jll ^2 c ou..31^ 2^ 2134 a^^ .3^4! û4L^2û ^3444 03 ^43 t_5-j ^ j■ l4^ AııİJ) *tj

2134 a 1 2jLkî

.22^ Qp- L *‘y 14a 42-23 . ~"'*^2^1 j 21ı 1 ûjc. ^jİ a'3^3‘4 1

.elıliiill ^ 29^ û a^4 j .a^ 1 ‘^2 -.41 214 2 ^ ^j- 1 - 2^ 4 ■ ûûIAx) ;û4İ(_5^. ,4 A <1

2 33-^a

815. (2606) (6802)- Seleme İbnu'l-Muhabbık radıyallahu anh anlatıyor: "Haddlerle ilgili âyet nazil olunca, kıskanç bir adam olan Ebu Sâbit, Sa'd İbnu Ubâde'ye: "Sen hanımınla bir adamı yakalasan ne yapacağını zannedersin?" denildi.

"Kılmcımı her ikisine de vurur (gebertirim)! Dört tane şahit getirmemi mi bekleyeceğim? O vakte kadar herif işini tamamlar ve gider bile veya "şöyle bir vak'â gördüm deyip de bana hadd vurmalarını ve ebediyen şahitlikten de düşmemi mi göze alacağım?" diye cevap verdi. Ravi der ki: "Onun bu sözleri Resûlullah'â haber verildi. Aleyhissalâtu vesselâm (önce): "Kılmç şahid olarak yeterlidir" dedi ise de, sonra: "Hayır! Sarhoşun ve kıskancın bu işte birbirini takip etmelerinden korkarım!" buyurdular." 111181

AÇIKLAMA:

Hadis, karısını zina halinde yakalayan erkeğin ne yapacağı hususunu aydınlatmaktadır. "Her ikisini de öldürürüm" diyen Sad İbnu Ubâde'nin davranışını önce tasvip eden Resûlullah; bilahare bunun kötüye kullanılacağını belirterek bu kararından riicıı etmiştir. Bu durumda kişiye düşen, mahkemeye başvurmaktır. İddia sahibi iddiasına dört erkek şahid getiremediği taktirde, miila'aneye başvurulur. Zina halinde karısını veya erkeği öldürme yetkisi kimseye verilmemiştir. Bu cezayı mahkeme verir. Böyle bir öldürmede bulunan kişinin durumu ihtilaflıdır. Zina hadisesini

ispatlayamazsa cinayet suçuyla yargılanır, isbatlarsa kendisine düşmeyen işi yapmaktan dolayı ta'zir edilir. "Erkek veya kadının geçmişi lekeli ise veya tabip muayenesiyle zinaya hiikmedilirse, katil kocaya ölüm cezası verilmez" diyen fakih de olmuştur. 111191

* ÖLEN BABASININ HANIMIYLA EVLENEN

2)j 2 j! ûjc. Ijj ı^ sİLojjj lii 2)4 ^ ^ Uii-ik- 2608- 6803- 816

^J! <jic. 2l! 2J (JjjaıJ) ;<Jlâ 2)2 AjjIaJı 2)2 j^! 2^2*4

j_)l! j ^iic. 24 a_ij! olJjJo!

816. (2608) (6803)- Muâviye İbnu Kurre radıyallahu anh babası (Kurre İbnu İyâs)dan naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, babasının hanımıyla evlenmiş olan bir adama göndererek boynunu vurmamı ve malını müsadere etmemi emretti." [1120]

* YABANCIYI BABA DİYE İDDİA EDEN

2w pj*(jc. -j"2)4 o'«ir- ıj «i! Dj / â22aJI 2)4 / o!-- 2 >j _? 4 UjAk- 2609- 6804- 817

2j! AjJti a 2x5 jjc J 4 At4 (jl! L_ıüdj! O - * ^1^3 A_ıic. 2i! — 2ı <JıjlI t^ulâc. 2)4 2)2

jLU 6 ! J A_ıâ 2>4 ûûLIuj! ;J!^p.2):t 1 aAj-o^]!j

-1 x ti * 2a y-— ^! r.

817. (2609) (6804)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, kendisini babasından başkasına nisbet ederse (yani onun oğlu olduğunu söylerse) veya Mevlasmdan başka birini Mevla (efendi) edinirse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti üzerine olsun." 111211

tjlI t jjki 2w 2ı! ^jc. 2j2 aalaA 2)2 ajc. 2)2 2) 1 3 l 11 k4küj! 2.J! 2 ^ i, Uİi-ik- 2611- 6805- 818

ajLûj^lâa 2>f j4 1) 2 j!j ^-Ad! aAüIJj ^ a_u! 0^2 2)-*: sk'2 ajİc. 2ı! ^ 2ı (J

^j! (JlI j _Aj ;2)P*- û 2)4 t ^)^.U! ^4 ^ y .ail 2)^ ^ 2) 6 2--^ L ûALîJ *ûj!

pts’OtS l '4 ^ ° 11 CP ü- 2 —-i el u.;* 4 ! c _cjlüil! ^ 2)W^ 2w^ û j duû^J!

818. (2611) (6805)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim (kendisine) babasından başkasını (baba diye) iddia

ederse cennetin kokusunu hiç duymayacaktır. Halbuki onun kokusu beşyüz yıl uzaklıkta bulunup (hissedilir)." 111221

AÇIKLAMA:

Neseb bahsi daha önce açıklandı. 111231

* KABİLEDEN BİRİNİ İNKÂR EDEN

123 1 V),W J ^ ^ .ûjj^ (İh ^ İh ^ Uiıik- 2612- 6806- 819

A_kIla JjâC. (jb- A-a1uj ûLa^. Ijj ;Iâ ^û^jj^-aII ^)Jİ _jj^x]I IjIjjİ 1 fıhj ^ ^jLûjİIu

\ Oj jİi! ^ Jb (JjjojJj 2 " n'ıİ

tjı C‘\x, â‘i c i ijU.lliJİ {ja o j jikj Aj\j£ 'ıll ^jj ^jjoilİ JjȈ) \j •Clıikâ

aJIAj ûljjajl !2& ;,2 !j 3^ (^ş.okJ! Ajûlk I t<j! 3 fi ğ)jl j':— '2 3^ 343^ 3? Oçrj (_5^j 3^3- L5^3 I(J3^ l-^*^

■alm*Q da^jjJû (_3 C ' ûlix2M ^âljj _clIliâİ2! (_^3 (jLi^ (jJİ û^)£j j j 3t*- û 34 AİJj tA^IJa 3 33 r ~ 3 & t dllâJ

819. (2612) (6806)- Eş'as İbnu Kays anlatıyor: "Kinde heyeti içerisinde Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldim. Heyet mensuplan beni kendilerinden üstün görürlerdi. Bıı sebeple: "Ey Allah'ın Resûlii! Bizden değil misiniz?" dedim.

"Biz, Benî Nadr İbni Kinânedeniz, anamızı iffetsizlikle itham etmeyiz ve babalarımıza olan nisbetimizi reddetmeyiz!" buyurdular.

Ravi devamla der ki: "Eş'as İbnu Kays derdi ki: "Kureyşli birinin, Nadr İbnu Kinâne'den olduğunu reddeden biri bana getirilse, ona mutlaka (iftira etti diye) hadd celdesi tatbik ederim." [11241

AÇIKLAMA:

1- Dinimiz nesebe son derece ehemmiyet vermiştir. Birçok fıkhı ahkâm neseb bağına dayanır. Bu sebeple nesebin inkârı, neseplerin böylece karıştırılması pek çok haramların işlenmesine, hukukun karışmasına sebeptir. Bu sebeple nesebini inkâr haramdır ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm böylelerini en ağır bir lanetle lanetlemiştir.

2- Daha önce bizzat kaydettiğimiz üzere, "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın 21 göbek ecdadı bilinmektedir. Bu şecere sahih hadisle sabittir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sahih hadisle sabit olan ecdatlarından biri de Nadr İbnu Kinâne'dir. Bu sebeple hadisin ravisi Eş'âs İbnu Kays, kesin bir üslupla, Kureyşe mensup bir adamın Nadr İbnu Kinâne'ye mensup olduğunu inkar edecek kimseye hadd-i kazf (seksen değnek) uygulayacağını söylemiştir. 111251

* MUHANNİS

ylj çm ÂjÎ 34 (jjâû -ç 3 ' jjl' Jjc- yJ 3 3“âJl 224 *- 2613 - 6807 - 820

4_ıic. 22 2 i Jjj-uJ) .lic. u£ ;3liî 432 3 3 'j^ 1 4j! t 22 ûjc. 3 2 j^)j .Oa.-. 4_j! ; 3jkı 4_j! t 3

lşŞ ^3 3^4 3 ?] 333 3 I 3 I İş^ L . 2 i Axıl 3 ! 121 ı 2 i) ;34i4 1 3 ^

32 12iı 1 j^c. 3İ -(jjc. Ajutj Oj 03 211 3^ ^İ2j 4 - 2 c- 2ı! 2 j 3ıjIla 3 ?:.^l \ £ 132 !

dıİÂal 212! 03 3 j dûS 2 ^ t 4)o^ 3 ? 22 343 3- 22 3^ İ3 3^-4* 4İjo 3 ? 21 ün A! ^ 3 ^ 4â 3ı 2:s. 11 coo^ 212 2ı! 3? 21İkij aİLû 2k „!j cidİAj 333 2ı2 j)jJa 212! <>ı. 3 l 2 ! -2u d2jL5 3) 21i! 22 _22 ^1! c_liJ (3 c ’ ^ .kİ2*^3 44 2j! JiLa 3)2! lJl^ ts^3 42â .2ı! ! 422 aj Lâ ^3^3 3^2^ 3? *4j 4 ^laa.4 İj.o2! 3 a! 3242 ^44^ 21il.n 02133 211 aİ 32■ : 12123^. lilk j Ui21! 3 3 L<iil2a]! d4j 3- 2 j! i j2 jj1İ j-3-- 3 2q klıLi 3^ 1! ç.q^a ^1.. c <2c.

3 >-û ki^j :okkal! ız. 1 <j3 3)14 L iŞ_) l ^21 31 ûklijüj! ;ki! j 3 ^^ 1 - 2 S qA 2 ! 35

jıt 3 I 4 kû AOû e_lıo4 J " V' ^ " ^jkaı ;Aa^! 3^4 tç-^1! 3^ .O^JJC. 3^4 !2Sj _AİlıO^ (_^uk2l 2 I 31 ‘ Oa^.' 3l4j _ı_Jk£l!

820. (2613) (6807)- Safvân İbnu Ümeyye radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında idik. Derken Amr İbnu Mürre radıyallahu anh geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlii! Allah bana musibet takdir etmiştir. Çünkü ben elimle def çalmaktan başka bir yolla rızıklanacağımı zannetmiyorum. Öyleyse bana fuhşa ait olmayan şarkı hususunda izin verin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm cevapta bulundu: "Hayır! Sana izin veremem, bunda bir hayır, bir rıza yoktur Sen yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı! Allah seni temiz ve helal şeylerle rızıklandırdı, sen ise (kendi iradenle) aziz ve çelil olan Allah'ın rızkından sana helal kıldıkları yerine, Allah'ın rızkından sana haram kıldığı rızkı ihtiyar ettin. Eğer bu yasaklama hükmünü daha önce sana ulaştırmış olsaydım şimdi sana hak ettiğin cezayı verirdim. Yanımdan kalk ve Allah'a tevbe et. Bilesin bu yasaktan sonra (eski işini) yaparsan seni acı bir şekilde döveceğim ve ibret olsun diye saçını traş edeceğim, seni ailenden alıp sürgüne göndereceğim. Senin üstün başında taşıdığın varlığını Medine gençlerine ganimet olarak helal kılacağım."

Ravi der ki: "Amr, (Resûlullah'm bu talimatından sonra, öyle fena ve riisvay bir vaziyette kalktı ki, bunun derecesini ancak Allah bilir.

O çekip gidince Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bunlar asilerdir. Böyleleri tevbe etmeden ölürse, aziz ve çelil olan Allah onları, Kıyamet günü, dünya da oldukları üzere muhannes (kadınlaşmış), çıplak ve insanlara karşı bir ince yaprakla olsun örtülmemiş vaziyette haşredecektir, ayağa kalktıkça yere yıkılacaklardır." 111261

AÇIKLAMA:

İbnu Mace bu hadisi muhannes (kadınlaşan erkek)lerle ilgili babta kaydetmiştir, zaafı şiddetli olan rivayetlerdendir, ancak muhanneslerin teliniyle ilgili sahih rivayetler vardır.

Muhanneslerle ilgili açıklama daha önce yapıldığı için tekrâr etmeyeceğiz. Rivayetteki üslubun, bildiğimiz sahih hadislerinkine olan farklılığı dikkatleri çekmiş olmalı.
111271

DİYETLER BÖLÜMÜ

MUSLUMANI ZULMEN ÖLDÜREN

ajüc. ıjp. q b- ^11_L (j .j Jjc-Uuaj) Uj (jj üjI -Ajc. luh- 2618- 6808- 821

^»Aj AliI 1 _LlA 4_î Akli ^3İ (jA ^llüj A-1İC- Aül ^,U«o Üj (Jll * (Jlâ ^ j^yı jAi.

aL^ja Ajc. AİİjI jj jl ^jjâ 2İâ _j^lc. jj Ajflc. jpı (jûjM jile. jj jA^jlI ûjc. jlü jl ■ -■ ûLiujl

821. (2618) (6808)- Ukbe İbnu Âmir el-Cüheni radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Kim hiçbir şirk koşmadan ve haram bir kana da bulaşmadan Allah'a kavuşursa (önünde sonunda) cennete girecektir." 11128]

çljjll jc. jjl2.jjşJl jc- jj jljj* üj .<222 lP 4ÂP' ^ p^- 2618- 6809- 822

ûûl2j ;2ljjll jA\j2 (-29 j-° Âıl (_^lc. jjAİ lûjjll jl j jl ; jlâ ^İ2j Ajİc. 2jl ^gİLa 2i jjjoıj jl tc_ıjlc. jj

jjc. a_^j^I jj2l jjc. Âl jj dıjûail j A-û^j dili jâ ^Lûjoillj dİ jll ^ jj^ 2i j _ jjâj j-û aİL^j j ■ -■

LdaJİ l_a u ^-*21

822. (2618) (6809)- Bera İbnu Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam: "Şüphesiz dünyanın yok olması, Allah Teâla nezdinde, bir mii'minin haksız yere öldürülmesinden daha ehvendir" buyurdular. " [11291

AÇIKLAMA:

Bu hadis bir mti'mini haksız yere öldürmenin ne kadar şer'î bir cinayet olduğunu insanların kavramaları maksadını gütmektedir. Zira, insanlar nazarında son derece azametli ve ehemmiyetli gözüken yer küresinin Allah nezdindeki ehemmiyeti, bir mü'mine karşı işlenen cinayetin yanında küçük kalmaktadır. Mü'minin hukuku bundan ehemmiyetli olunca, onun hayat hakkına riayetin fevkalade büyük bir ehemmiyet taşıdığı idrak edilir. 111301

j 2 s f;ü 21 l jj aix^ jc. iş jÂjIl jc- Allj jj Ajjj Uj .Aijt *2 jj jljjA Uj .^alj jj j jâe. Ujjî.- 2620 - 6810 - 823 jjj L _3 jj£A (jkj jc. 2)1 <^İİ] & AK jjajoü jjjjı jliâ (_ 5 dc. jlc-l jA ;^Luj Ajİc. 2)1 ^gİ 2

a 2 i j jjojj jll ; jll tûjjjâ (_5p jjJa j-û ("(Aj 12 jjâ t<LıxjJaj J^aljiIlj cûljj ^^jl jj jjj ûûljjoıl ^ ; 2 ljjll 2 ll AJıjj (jj jjjl ;Ajjjk

823. (2620) (6810)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kim bir mü'mini öldürmeye yarım kelime kadar yardım etse, iki gözün arasına "Allah'ın rahmetinden iimidsizdir" yazılı olduğu halde Allah Teâla hazretlerinin huzuruna çıkacaktır." 111311

KISAS NEREDE YOK?

vihs .jljl jj piİÂ jc. (_jûüc. jj jSj jjİ 12i -(^Â .. ı l jll 2lk jj jl2c. j ^lıLaJl jj 2 Ujjk.- 2636- 6811- 824A_ıic. q^ ^1^2 (jj l^â(âu.üL ûjc-Uo: (_ 5 âc. O^J û -^9^! jk ÂijLk (jj jljki

aJ j-aii pj .1-^3 21] 2ıl 21jlj .Âijll _j^»l.^21 jjl ^gjl 12ı jjj-uj 2 .Aj21j a! jAlâ ^^Lojj ajİc. 2ıl

12a (_£jjoj (oU^ı^ll Jûc. AjjLşJ (_yu2 (Jl3 j 4ûjlû jjl AjtjJa c (_ s jL<ull jlj3 jj ûûLlujl ‘ûjljjll (_^3.(j-aU-sa2lj

l_jjkll A ASLİ ^JİÜ Aİ (JUJİJ ı CLlJAaJl

824. (2636) (6811)- Câriye İbnu Zafar radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam bir başkasının ön kolunu bir kılıç vurarak mafsal olmayan bir yerden koparıp attı. Kolu koparılan adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a müracaatla kolunu kesenden hakkını almasını istedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kolu kesilene diyet ödemeyi emretti. Adam: "Ey Allah'ın Resûlii! Ben kısas istiyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Diyetini al, Allah diyeti hakkında mübarek kılacaktır" buyurdular ve kısasa hükmetmediler." 111321

jj' Cf- Çsj yj.ÂJşidî o

L-ajM ‘AjIa AjjIjI-û ^jc. ^klu j Uj ^jÎ l'n,W- 2637- 6812- 825

:j Oj ûjâ ;-Jluj AjİC. ÜJİ ^ \ls-i ÜI (JjjoiJ) (JII ;Jâ ^L_iI]aA]I (jj (JjjIjx]I (jc.

AÛajJs ^ <LIâ I âh-O j <â*_jJa ^ji L ^? -) L ^alI ^Ju^ı j)J jjj.Ikûj ûûIiujI ^^3 ‘ÛJİ jj]I

CİLjjL^J' ^]L«a <üi ;jjI!

825. (2637) (6812)- Abbâs İbnu Abdilmuttalib anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ne me'mıune (beyin zarına ulaşan yara)da, ne câife (bedenin iç kısmına ulaşan yara)da, ne de miinakkile (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara)da kısas vardır. (Yani başkasını bu çeşit yaralarla yaralayan kimseye kısas uygulanmaz, diyet alınır)." [1133]

AÇIKLAMA:

Belirtilen me'mıune, miinakkile, câife çeşidine giren yaralar için kısas yapılmaz. Çünkü, aynı miktarda yara açmak mümkün değildir. Bunlara diyet takdir edilir. Me'mıune ve câife denen yaralar için tam diyetin (100 deve) üçte biri takdir edilmiştir. Miinakkile denen yaraların diyeti 15 devedir. [U34]

* KÂFİRİN DİYETİ

ı* (jj j^Âc. (jc. jlI ûjc. tJjc.Lûj«u) j)j ^jL^. ^ 2644- 6813- 826

j (J^c. C JaI (JIc. <jI ^Âx*o 2u <jI $û.ık (jc.

<âJj O -0 J Aİi-ıJa ^j-û jI .İ4C- <j 4 ^jC- ûûliuı]

4_iâ ç. (aVî-N.^ û^. c. > n»,xxi

826. (2644) (6813)- Amr İbnu şuayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanların diyetinin müslümanlarm diyetinin yarısı olduğuna hükmetti." [U35]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, zımmîlerin diyetinin; müslümanlarm diyetinin yansı olduğunu söylüyor ise de, bu mevzudaki başka nasslar sebebiyle: Hanefılere göre zımmilerin diyeti müslümanlarınki kadardır. Şafiîlere göre zımmilerin diyeti müslümanlarm diyetinin üçte biri kadardır. Mâlikilere göre yahudi ve hıristiyanların diyeti müslümanlarm diyetinin yansı kadardır. Hanbelilere göre yahudi veya hıristiyan kasten öldürülmüşse tam diyet, sehven öldürülmüşse yarım diyet ödenir. 111361

* KATİL MAKTULE VARİS OLAMAZ

j)j (jc. .Ua.üı jjj ' j£- 3İLk ^ji Ijj ;U jjj aJJİ ûjc. j ı_ıjj£ Uİi.lk-
2646- 6814- 827

jjİ ;jJUi3 l j ; ıxjjİj Â£..ıj. J AİA (jjjj t ıjj 66 l i j. jâc .ıklâ jjs j^jj ıj^ j ûûljİ ljİ jl c . ^ > ı»

jj^ıa. ûûLluj) jjll jjA ^juj) ;jj3J - 1 tj-"'* ^

827. (2646) (6814)- Amr İbnu Şuayb anlatıyor: "Benî Mudlic'ten bir adam oğlunu öldürmüştü. Hz. Ömer ondan (diyet olarak) yüz deve aldı. Otuz hıkka (beş yaşma basmış dişi deve), otuz ceze'â (dört yaşma basmış dişi deve) ve kırk da halifa (hamile deve). Sonra: "Maktîıl'ün kardeşi neredeydir? Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan: "Kâtile (maktulün malından) vâris olma hakkı yoktur" dediğini işittim" dedi." 111371

AÇIKLAMA:

Hanefıler ve Şâfıîler ve fakihlerin ekserisi bu hadisi esas alarak: "Katil öldürdüğü kimseye varis olamaz, kasten de, yanlışlıkla da öldürmüş olsa, malına da diyetine de" demişlerdir.

Mâlik ve bir kısım fakihler "yanlışlıkla öldüren, maktulün malına varis olur, diyetine olamaz" demiştir.

Hanefıler, Şâfıîler ve Hanbelîler: "Adam oğlunu öldürdüğü için kısas edilmez" demiştir. Mâlikîler, "Baba oğlunu yatırıp boğazlarsa veya aç susuz hapsedip ölümüne sebep olursa kısas edilir, değilse edilmez" demiştir. 111381

* DİŞİN DİYETİ

.ljjj ^ jjjkll û jJk^. ^jİ ljj .ıjjjpâ ıjj ıjüıKll ıjj jjc- ljj <^4141 ^jaljjJ ıjj 3^444 lâik- 2651- 6815- 828

ûûLLojJ 1 x*i^~n ^ x>^ Aİ\ ‘fLtj 4j1c. 2İJİ ıjp' (jjî Cp" İŞ

828. (2651) (6815)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bir diş için diyet olarak beş deveye hükmetti." 111391

* PARMAKLARIN DİYETİ

^>i»^jjl jjc. t _jc. .'ııL.ı '^ S İC' İ \ ûjc. Üj II kSİK- 2653- 6816- 829

ûûLlıail ^j-û :Jla ^Aluj 4 _aİc. (jl ^jc.

829. (2653) (6816)- Amr İbnu Şu’ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Parmakların hepsi diyette eşittirler. Her birine onar deve diyet vardır." [1140]

* HÜR, KÖLEYE KARŞI ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

4ûjJ)â ^1 (jj üıl jşl-kl J (jc. (jili. (Jjc.La1uJ 12 ikili 12 jkj İn w- 2664- 6817- 830

laâc. û^jc. ^j*'** 1 cP'J İJ~ Cy -^l ûjc. ^ ^jc.

xd öûLLjjI ^_a ;2IjJ>Il a # Aj1ü û12j # 4_jLû ^Ilnj AjIc. ^ cs^ -3 ^ o.û>^ Jaaüg

^jiLiC. ^>J (JjC-Lauilj /_Qja x>ı ^A j ûj^)â ^1 ^ -İl *^c.

830. (2664) (6817)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhiima anlatıyor: "Bir adam kölesini kasten ve taammüden öldürdü. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm adama yüz sopa ile celde tatbik etti ve bir yıl da sürgüne gönderdi ve müslümanların (hisselerinin) içinden onun hissesini sildi." 111411

AÇIKLAMA:

Ebu Hanife'ye göre hür kimse kendi kölesini öldürürse kısas edilmez, başkasının kölesini öldürürse kısas edilir. Mâlik ve Şâfi'i ye göre hür, ne kendi kölesi ne de başkasının kölesi sebebiyle kısas edilmez. 111421

* KISAS KILIÇLA YAPILIR

ğLâkil! (jc. (jjI (jc ^jIa. fjt jUİLı tjt j$ kili ku 3 i- 2667 - 6818 - 831

c_ıI3S ^ j ^)jIK öûIlja)) ^2 j 3^ 1 ^Luj A_ıic. 2ü ÜajJ (Jjj^3 Çp

831. (2667) (6818)- Nıı'man İbnu Beşîr ve Ebu Bekre radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kısas (cezası) ancak kılıçla icra edilir." 111431

* HERKES KENDİ CİNAYETİNDEN SORUMLU

cLplla (>. 2.23 |_yj £«kk. ku .çıkjj (_gjî CP a^ tA auI \- r - kjj ,4-i}2ı (jjî tjj a-9 a^ küjjA— 2670- 6819- 832

i ,^lj (_güc. ^ İ t _ 3 aUj CİUİ 3 t _ 5 Ü^ <j3j ^ lllJ^A U^A

Cllkâj <lkk^pj öûkljal) JA^^ ^

832. (2670) (6819)- Târik el-Muhâribî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı koltuk altlarının beyazlığı görülecek kadar kollarını kaldırıp şöyle dediğini işinim: "Bilesiniz hiçbir anne oğlunun günahından sorumlu tutulmaz, bilesiniz hiçbir anne oğlunun günahından sorumlu tutulmaz." 111441

:Jkl \(ş a^' çp- _â^' lsİ) oi ÇÎf^- cp- İP Ijj .^'Â jÂ^ küK- 2671- 6820- 833

(jı] .Clılâj -g'5 o^LLj) t^güâ-ı Oj Ajİc. ^A'i Jlla Çjic. üıl l -—y 11 ^

3 ^2 aJ _Â^kû Ac. . 1 o,-.!' 13 a ^^ü ^«2^ _^2^j 3^

833. (2671) (6820)- Haşhâş el-Anberî radıyallahu anh anlatıyor: "Beraberimde oğlum olduğu halde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelmiştim. Bilvesile: "Sen oğlunun günahından sorumlu tutulmazsın, o da senin günahından sorumlu tutulmaz" buyurdular." 111451

4-a-ujI 4(jUak]l ^1^x11 ^jî j ı^jLuûll (Jlâ j # ciA£ii]l û _j^^ <üj! .ijc- (jj ûûLluıl

^jj-njxxiH Ja^jüi ^Ic. jll^M (JLk^ ^âljj Qj?$ ı<Q >^ (jj (jl^-oc

834. (2672) (6821)- Üsame İbnu şerik anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Hiç kimse başka birinin günahından mesul olmaz." [11461

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, bu hadislerde aynı manayı değişik üslûplarla tekrar etmektedir. Maksad ferdî sorumluluğu zihinlerde iyice tesbittir. Çünkü cahiliye sisteminde ferdi sorumluluk yoktu, kabilevî müşterek sorumluluk vardı. Bir ferde karşı cinayet yoktu, ferdin

mensub olduğu kabileye karşı cinayet vardı. Cani tek de değildi, cinayeti işleyen kimsenin bütün kabilesi suçlu ve mücrim idi. İntikam failden alınmaz, kabilesinin herhangi bir ferdinden alınabilirdi. Resûlullah tebliğinin ilk gününden itibaren hep ferdî sorumluluk, uhrevî sorumluluk duygusunu yerleştirmeye gayret göstermiştir. Kişi şahsiyetini büyük ölçüde ferdî sorumlulukla bulacaktı. 111471

* HEDER OLAN (TAZMİN EDİLMEYEN) ZARARLAR

tsAk jc AjjÎ jc tc_ajc jj j jac jj «İl Juc jı jji& 14İİ . jlâ .a jj jlj. Uii _Ajjû jj jflj _jjl 1 Vi w_ 2674- 6- 835

Aje jj a^LluıI ^gi jjIl j^. jl a-.»U ; jjâj AjIc 21ı 1 -- 11 j^; jIl

ali ûje jjl jliî j jl£^l j-û j^J ; jjtSlj]! ^Lû t6 l jlj j .C—IljS ‘ûjlû ^şjI jlÜJ .(jaa-a jjl j .la^l ali

835. (2674) (6822)- Amr İbnu Avf anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Açma (yani dilsiz hayvan)ın verdiği zarar hederdir. Maden ocağında uğranılan zarar da hederdir" buyurdular." [U48]

jj (jjlKlıl ^12. ,4 j1e. jj (^42. , jLâjİLı jj Jİ2aa Uj Jj jiâill jj 4Üj 4jc 2675- 6823- 836

‘ jlâ SçİLalLall jj aûUc (jc ,1ı] j]l (jj j

_1_1^jjEj j? 4 jç 4' jDı^jdlj (jlj^. fi A-All j cfjlj^. jiullj jjjtâül jl ^lluj A_ılc ali al

ojit j j jûjill aJLİ _û—1_ie Aı ^2 (_5^ = »-3 jı jl ^ jl I _dılij ûûljjajl *ûjljjll (_^ş J j*_ı (_^ül jjAgâl jl 1 t*H j

836. (2675) (6823)- Ubâde İbnu's-Sâmit anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle hükmetti: "Madende uğranılan zarar hederdir, kuyunun sebep olduğu

zarar hederdir, dilsizin (hayvanın) sebep olduğu zarar hederdir." Açma: Deve, sığır, davar (koyun-keçi) ve başka hayvan mânasmadır. Cübâr tazmini olmayan, ödettirilmeyen zarardır, heder de denir. 111491

AÇIKLAMA:

Bu bahisle ilgili açıklama geçti. [1150]

* KASÂME

jI jc. A_j jc ^ jj jjJ ic jc jc jIA Ijj _jı aliI ûjc 2678- 6824- 837

' J) n^JI .Lİg-uJ j j ^Û^J«_Uİ-Q ^-^4^ A x*oV^L

a % iI * ' O , o} * * ^ ^ ** ^ ^ ^ oji * * & i* * '

fıSjİ3 V■■ j j.- Q j t_âjS laiI Lj ‘I^jILââ " jj Q *ş j Lü ı ^ j j^.- Q j | jLaâ -1 ■ ■' J A jç aliI ^ 1 ■ ali 2İİA

ûUajI jj a.a. öûLlujI ;ÛJİjjII (_^Ş _ûAİC (jxi ^lüjj A_ıic aliI (_ 5 İJ-aa ali jJ^j ûlüjâ jlâ jilalli 1 jI tali jjaaj U

837. (2678) (6824)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Mes'ıid'un oğulları Huvayyısa ve Muhayyısa ile Sehl'in oğulları Abdullah ve Abdurrahmân Hayber'den yiyecek temin etmek maksadıyla (Medine'den) çıkıp gittiler. Orada Abdullah'a saldırıp öldürdüler. Durum Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilmişti. "(Abdullah'ın arkadaşlarına: "Onun Hayber yahudileri tarafından öldürüldüğüne yemin ederseniz diyete) müstehak olursunuz!" buyurdular. Onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Görmediğimiz şey hususunda nasıl yemin edelim!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyle ise yahudiler yemin ederek isnat ettiğiniz

suçtan berâat ederler" buyurdu. Onlar: "Ey Allah'ın Resûlii! (Yahudiler, yemin etmekle beraat edebilince) bizi öldürürler" dediler. Neticede maktulün diyetini, Aleyhissalâtu vesselâm kendi nezdinden karşıladı." 111511

AÇIKLAMA:

Bu hadise Kasâme bahsinde açıklandı. 111521

MUSLE YAPILAN KÖLE HURDUR

(jj 24 jue. ğjj (jLkjoı) jc jue. US jı jl--» ■<] Uii a 4i2û jj 12 jA — 2679- 6825- 838

£_ûll AÜela a 4İ L<>£ ^ ûİj 2ıl jjjll (_gic 4 jİ (jc ^ljij j^ ^ jj Çy 4JiKj jc Sj jâ

û(jj jL^jal) l Q» ■ A (. flXjJa oûlijal) jj]l .' jİ2)j 2Ü

838. (2679) (6825)- Zinba (Ebu Ravh) radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yanma gelmişti. Aleyhissalâtu vesselâm, onun kölesini hadımlaştırdığını öğrenince, köleyi müsle (işkence) sebebiyle âzâd etti." [U53]

AÇIKLAMA:

Müsle, işkence manasına gelir. Hakaret ve eziyet etmek maksadıyla burun, kulak kesmek, göz oymak gibi davranışlara hep müsle denir. Hür kimsenin köleye yaptığı bu çeşit işkenceler sebebiyle kısas yapılıp yapılamayacağı ihtilaflı mevzulardandır. Umumiyetle "hür, köle ile kısas edilmez" hükmü benimsenmiştir. Bu hükümde Bakara'nın 178. âyet esas alınmıştır. Bu çeşit davranışları önlemek için Resûlullah, işkence mukabili azad etme cezası uygulamıştır. Yukarıdaki hadis bu uygulamaya bir örnektir. 111541

* EMAN VERDİKTEN SONRA ÖLDÜREN

(_yj Âcli^ jc (jj^c. jjI 2122 .ıj. jc ajI jc ^4 Ijj a e_jl j22 jj *222 ûjc jj ^4 f 2688- 6826- 839

; JjSJ AlİLûjoj ^ jIIkJ2 (Jjjİ j jc 2uâ CjJjjâl jCİ jKİl jA^2 jj j jûC jx 1 ^ A ^.. 4 Qji ‘(Jİ3 t 2,l2

öûLljaj) jj]l (^.4222 jjj j-İC 2ji üf^ : 4jj ^4 1^3 c4-<2 (_glc O^J j2 Cy* jİ23 4 jİc alıl ^gll^ <2 (Jjjojj <3^ a djUu JlAj a CıI£2 jlç^. j4 4İjjj 4 v.. ^ uı'ıll 4^^ki 2.12 jj 4clij j & t dılaj 4İLk

alma ^_lc ,i| ' ■ ^' jLa, j —■ '

gjp

839. (2688) (6826)- Rıfa'a İbnu şeddâd el-Fityânî demiştir ki: "şayet Amr İbnu'l-Hamık el-Huzâ'î'den işittiğim bir kelam (hadis) olmasaydı ben Muhtâr'm başı ile cesedini (ayırıp) arasında yürürdüm. Ondan, Aleyhissalâtu vesselâm'm: "Kim bir kimsenin kanma emân verir ve sonra da öldürürse o kimse Kıyamet günü zulüm bayrağını taşır" buyurmuş olduğunu işittim." 111551

AÇIKLAMA:

Burada adı geçen Muhtar, hicri 64 yılında, Kerbelâ hâdisesinin intikamını almak iddiasıyla ortaya çıkıp, Şiîlerle işbirliği yapan ve kurnazca topladığı 12 bin kadar taraftarla 65 yılında Kıfe'yi ele geçiren ve orada Kerbelâ hadisesinde bulunan pek çok kimsenin kanını döken zâlimlerden biridir. 1.5 yıl Kûfe'de hakimiyet kurmuş ise de, Mus'ab İbnu Zübeyr'in gönderdiği askerlere mağlup olmuş ve katledilmiştir. 111561

* HAMİLE KADINA KISAS

İ jâLj^\ jûe. jc j2û (jj s3Uc jc jaiiî (jjl jc c4.a. jg 1 jjl (jc plU-a ljj jj UİIk.- 2694- 6827- 840

jl2j 4 jİc aSü alı 2 j jü O 2^ jj 2.12 j 2a31 (jı SûUc j jKll (jj û^jjc 23^ CX ^^-*2 2j ,(2c (jj

(_gjK ^ '~2j 2İJ ,2s2j 2?^i CS-İ2 J 40(»kk ClûlS jl tlğçlaJ ^ Lâ jjJaJ (_jü 2^ ‘İ2ıC ClJİİâ 2) 40İ jÂİl ;2^

Ja ^*4^ 2^422 Cx 4JC. 4mojl .^*4İ 2^^ (_^Ş 1*^1 L5"^ 3 t:1 ^-2aj Lû ^

4 »jç \ (jj 2ıl 4ic ^

840. (2694) (6827)- Mııaz İbnu Cebel, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh, Ubâde İbnu's-Sâmit ve Şeddâd İbnu Evs radıyallahu anhüm ecmainden rivayet edildiğine göre Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurmuştur: "Kadın, taammüden bir kimseyi öldürdüğü vakit, hamile olduğu taktirde hemen öldürülmez, çocuğunu doğurup

bir bakıcıya vermesi beklenir. Keza zina yapacak olsa karamdakini doğurup bir kadına verinceye kadar recmedilmez." 111571

AÇIKLAMA:

Hadisin hükmüyle amel hususunda ûlemamn ihtilafı yoktur. Çünkü, karnındaki çocuğun bir günahı yoktur. Onun annesiyle birlikte öldürülmesi caiz değildir. 111581

VASİYETLER BÖLÜMÜ

* RESULULLAH'IN VASİYETİ

‘(JLÜ tciüLû (jjü! (jc. ûûü 3 (_jc.

•ü

lm

Lûj 3^3 4 '^3 al' Aj y

i A,:.'M' (_ S İC. t ,kıy 2İl 3^1 alkali 2)A ûLiujj ;2l

12 ,12121 ^ lalı 12İ2. 2697- 6828- 841

S S „ f * o * '

•allüj 4_ilc. A'usij Âj&ic- Clljlil

841. (2697) (6828)- Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ölüm vakti geldiği vakit, Aleyhissalâtu vesselâm'm can çekişirken yaptığı vasiyetin hepsi: "Namaz(ı ihmal etmeyin) ve sağ ellerinizin sahip olduklarının yani kölelerinizin hukukuna riayet edin)" demek olmuştur." 111591

AÇIKLAMA:

Sağ elinizin sahip olduğu tabiri ile mal-miilk kastedilir. Öncelikle kölelerin kastedildiği bu tabirin şümûlüne zekata tabi malların da girdiği belirtilmiştir. Binaenaleyh, Resûlullah bu vasiyetiyle hem kölelere iyi muamele edilmesini hem de zekâtın hakkıyla verilmesini nazara vermiş olmaktadır. 111601

* VASİYETE TEŞVİK

Jla ttiüLû 2)3 *43^ 3 a .413 İM ‘ 1 “ö 5 3 a

t o , >ı 2 j13 *43^ û 42a 3 (_ s ^ ;2l j3^ ■ - 1

■tş^

2 ^ <jâ 12 ^ .. 2700- 6829- 842

j O-* 2 s *4' :^İ2j a_iİc. 23 JiLa 2j 3

842. (2700) (6829)- Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mahrum kişi, vasiyet etmekten mahrum kalan kişidir." 111611

jjlA _ja3>3 İP' 4 -3 i_jc. 2w İP ‘4^3^ İM *4)2 3a

s

LS-^ 3

<^2^231 2 jÂ - 3^2 32ık.- 2701- 6830- 843

,S3l^2j ^şSu (_^İc. ciıLûj _a2«uj 3.:: I ^ cİjLo a t. - - (_ s lc. ciıLa a2c. 23 2j 3 tJ3 ;33 $ai3 .aac. 2>a

A_ıâ iy^j^ (2 tc_â^c. 2 >a *43^ 4 ^j j cAaİL ûûliuâ *21 CaLgj

843. (2701) (6830)- Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim vasiyet yapmış olarak ölürse doğru bir yol ve sünnet üzere ölmüş olur; takva ve şehadet üzere ölmüş olur, mağfirete uğramış (günahları bağışlanmış) olarak ölmüş olur." 111621

AÇIKLAMA:

Bilhassa borcu bulunan kimseler için vasiyet yapmanın ve vasiyetini beraberinde taşımanın vecibe olduğuna dair açıklama geçti. 111631

* VASİYETTE ZULÜM

2 j 3j j - u 3 2)3 :3^ •‘21Lâ 2)4 c_h3 a_3 2)2 .133 İm ^a^-3^ ..iixj-u 2 >a 3a.i2- 2703- 6831- 844

.133 ûûLIuj) ; 2 l j3İl ^ja d 3 İm° *3134° 33 aİİ^Ij E-alJja^ İM? İP tI 3 a_iİc. 2jI ^E^>

844. (2703) (6831)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim varisinin mirasçılığı (hakkı)ndan kaçarsa Allah Kıyâmet günü o kimsenin cennetten mirasçılığım keser." 111641

4 j .4 i» ’ıc. 2İj j 4.1ı]jlI jjj Ajsj allioıl ^ ;1İİj_)]l ^.AliIli. lf? AiISj L>? 41 jj 0»] ojlaS CliiIS 4<ü)l 4_ıLi5

JjaUJI ı^l L jıul^ ^j!

845. (2705) (6832)- Mıaviye İbnu Kurre babasından naklen anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kim, ölüm yaklaşınca vasiyette bulunur ve vasiyeti de Allah'ın kitabına uygun olursa, bu vasiyeti, onun hayatında vermeyi ihmal ettiği zekâtına kefaret olur." 111651

* SADAKA ÖLÜM SIRASINDA DEĞİL HAYAT BOYU VERİLMELİ

lıc. ^ Viol. _ \\ a ıc. (jı Uliiî .ûjj^ lP 40^ ^ ûr 1 2707- 6833- 846

AjUİ21 Ax u^İ ^jJaj £ 5 -^^ (33^ ^ Cp Cp İİP İP

;dıia »AİÎ^. ûûA c“ \x\) lûli .ûûA (JİLû (j- 0 JaJÎ <jjI ’ci^J 3^ j

ûûLIujJ ;:uljjll ^a?4Âı3a]l (jiji

846. (2707) (6833)- Biisr İbnu Cahhâş el-Kureşî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir giin)bir avucuna tükürdü, sonra bu tükrüğü işaret parmağıyla göstererek buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri diyor ki: "Ey Ademoğlu! Sen nasıl olur da beni âciz yerine koyar ve zekâtını ödemezsin! Halbuki ben seni şu tükrük damlası kadar bir sudan yarattım. Sen, ne vakit ruhun şuraya gelince -eliyle boğazını gösterdi"Sadaka veriyorum!" dersin. Sadaka vermenin zamanı bu mu!" [U66]

0J (Jjjolj (Jll ; Jll tojj^âs L5 J\ (jk. Ç-Uac- (jk. 4 J^)Âc. l İf- ç£j .4^=J> oî Up 2709- 6834- 847

(jj 4^Üa ujUjj) ^ J_)]l L5 İ_âS]LâtI ^ ^S] oisljj 4âS]ljJol dlıIİij 4kSjllj .Vıc. 4a£j]c. (jj-ILsaJ ü)l j! ;^liuj Ajİe. ÜlI ^^İLa

847. (2709) (6834)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüphesiz, Allah Teâla hazretleri, (ahirete göndereceğiniz hayır) amellerinizi artırmak için, vefatınız zamanında mallarınızın üçte birini size tasadduk etti (vasiyet etme yetkisini verdi)." [11671

2jC. (jlLıa. 2)J l£]J)12û Ijllji ,^44j ya 2İ11 ÛJİC. US ^ğjUakh 0 ı» 4.1 ğ)j ^ .ika .* ^]Lla ULla- 2710- 6835- 848

^^İLa 2 j Jjljj Jll; Jli i jâc. (jll (jc- 4 ^lslj

.-TAj' ^ 42L2â^j dıoAl 2 İ]Lû ^■ ^>*4 21] .1»-^ 4 ûû^lj 211 l _jSj ^] (jluljl 1^4) ^1 11 ;^İİ.ıj

4U5 j! ^] 4 (_ 5t ı=4j ^ ^ .JIla ûûIluj) ;ûj!. 411^1 g-1.olu 42LİC. ^ollc. So

^jl j t dijAaJl :0 jlû ^j! Jlâ j ^14 ^«2 :^jüil tjli j ^1 alİj .^jl ■ ^ c^l^Lı^ij ûjjğ j

;-. j (_ 5 İC. JU^“l _2İ cjlK J; 4 1 (Jl2 j 4 1 . S. i c ^ 2-. i 4SİlIâj]l (_ s ^ -.

848. (2710) (6835)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Ademoğlu! İki şey vardır ki, hiçbirisi senin hakkın değildir ve ben onları rahmetimle sana bağışladım:

1) (Canını almak üzere) gırtlağından tuttuğum anda malından sana (vasiyette bulunman için üçte bir nisbetinde) bir pay ayırdım, tâ ki onunla seni temizleyeyim, günahlarından arındırayım.

2) Ecelin sona erdikten sonra kullarımın sana (kılacakları cenaze) namazı." [11681

AÇIKLAMA:

Mal-mülk, insanın sahip olduğu her şey aslında Allah'ın mülküdür. Rab Teâlâ belli şartlar çerçevesinde tasarruf etmek üzere bunu insana emanet etmiştir. İnsanoğlu, gafletle bu mala temellük eder, kendinin zanneder, Allah'ın

dilediği tarzda tasarruftan kaçınır. Halbuki ölünce beraberinde kefenden başka bir şey götürmez Rab Teâla, mü'mine, bu servetin üçte birini dilediği gibi vasiyet ederek uhrevî kazancını artırma yetkisi vermiştir. Resûlullah bu yetkinin İlahî bir lütuf olduğuna, bu yetkinin ne maksatla kullanılacağına dikkat çekmektedir. 111691

* VARİS LEHİNE VASİYET OLMAZ

(jj o i» ..i (_jc. 2>4 lıjj 1 _2 Uj .JAc. (jj fl2iA lâik- 2714- 6836-849

Ajİc. alıl ^ üı 3^33 c** iVıl (jp ^2^. ^3 x*ı

.JjİJ ^. 1 J* ^ (j 4 J kS\ ûûl_Lalj ^ J ^jO > ^ (j|

^3 JUj

849. (2714) (6836)- Hz. Enes anlatıyor: "(Veda hutbesi sırasında) ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm devesinin (boynunun) altında idim. Devenin salyası üzerime akıyordu. Efendimizin şöyle söylediğini işittim: "Allah Teâla Hazretleri her hak sahibine hakkını vermiştir. Bilesiniz, vârise vasiyet yoktur." [U701

FERAİZ BÖLÜMÜ

* FERAİZ (VARİSLERİN PAY HAKLARI) İLMİNE TEŞVİK

ûIjJII jjI Uj J (jj (jj Uj tjj Ij 2 i 2 - 2719- 6837- 850

^Lüjj 3^3 .- 1 * 1 ' ■ °AjIa U jAic. j 1 13 13 <3c. 2 j 1 ^21ı 331 ^ ;3I^

jIi <dla 3uâj <üI ;tjIâj -51 -.1' dılâ *ûıl j3^ Lş^-LfP^ İP ^3^ 33^ 3^3

31Ü j ıjh^ .Aj I 3^?-3 3^ 31^J 3-^1-^ _J cf^jadllj 3t*-a 3 ^ 43uJa ^jj5.1a11 ^jaC. 31 w "

j5:^ ^ 3 S 3 31 Ü Lû£ tiiıK j yn~ı^'l 32 ^ 3 ^

850. (2719) (6837)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Ebu Hureyre, feraiz ilmini öğrenin ve öğretin. Çünkü o, ilmin

yarısıdır. O unutulan bir ilimdir ve o ümmetimden çıkıp alınacak ilk ilimdir." 111711

* CEDDE (BÜYÜKANNE)NİN PAYI

t^uljc. 3 ^ CP Cp ': 1 CP i^lı^pjoj 32 d cp 3^2 Dii , ı -r J l&3^ ı ~ L P CP i - l p 1 İV*-»- 2725- 6838- 851t ^ iaaLoj 31 - "'a..!,‘1,dı^3 sk‘3 A .: r - «iııl ^İl^ 2ı 3 ^$^^ 3^

851. (2725) (6838)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir ceddeyi siidüse (altıda bir'e) vâris kıldı." 111721

* KELÂLE

31 S 3"“ CP '■"“P CP jp^ ^ 39^° ^ -t^3 ^ ’l^ 3 ^ _jjİ

: 1*j 9 Uj 1331 lT l'Nİ 4-iIc. ^ ^ 3j- u 0 (jjfİJ (J 4

S ' * .» „ “o ' J« ^ o

^JaiLû <jl 1 tdılaj öûLiujl 3^3 j 3İl ^3 ı Aİ()^ll3 U3ll3 ' 3-02111

3 3 ^ û5 3 ^ 2727- 6839- 852

itlıocıı ;c_ıUa2J! 3 ^ j^c. 3^3 ;3^ c 3.:^ 1 3‘ i ' 1

852. (2727) (6839)- Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh demiştir ki: "Üç mesele vardır ki, şayet Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onları açıklamış olsaydı, bu benim yanımda, dünya ve dünyanın içindeki şeylerden daha hayırlı olacaktı: Kelâle, faiz ve hilâfet." 111731

AÇIKLAMA:

Bunlar, ilgili bahislerde açıklandı. 111741 * KÂTİLİN MİRASI

Cp- Cp ls^j* C>i ^ ^ .L5^=s j cjj tjp Uj^.- 2736- 6840- 853

(jl «3^" cH PP İP • **. V*' x ^ û? (jC' Qj» 3^ 3^ Cİ^ Ü^J Lji

(3^ çSLa # l^JLqj Cp 3^3 (j- 0 eli!cJ^ ^lluj ^ U^ı üı

t<İLû cij^j cU-vn LaA ^.1 3 -^ û)j 3 ^ d-iÂc. A LûA^kl 3 ^ lûlâ

31 S İJlAC. ;oj^ 3 lâj jjJa j-û 3 ll ^ j t .‘l 3 ^ ^ oûLluj) ‘ÛJİ j 3 İl 3 ^ ^3

l_i JaâLuj * 2 xıl ûjc. -51 -,\l 3(3 j _AİÛj 3 İl (_ 5 ^ c - l , LtdiJû^Jl ^jJsj 3 li ^jİ 3 la j ^ 3

853. (2736) (6840)- Abdullah İbnu Amr anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Mekke'nin fethedildiği gün kalkıp şu beyanda bulundu: "Kadın kocasının diyetine ve malına vâris olur. Erkek de karısının diyetine ve malına varis olur, yeter ki bunlar birbirlerini öldürmüş olmasınlar. Bunlardan biri diğerini taammüden öldürürse ne malına, ne de diyetine hiçbir surette vâris olamaz. Bunlardan biri arkadaşını hatâen öldürürse malına vâris olur, diyetine vâris olamaz." 111751

* ÇOCUĞUNU İNKÂR EDEN

32 332 . ot yyy Ç jj ls^j* °Cm 34=41 (jj ûj j ljj .Âili g-3 (jj 34 jjI 4!i3k. 2743- 6841- 854

ûİ^>Jû! Lâji \fAxjıj A_ılc. 4)1 4) 3 jj^ 3 34 A_ii ClJ 3 123 ;34 tû33^ ^jİ 4 ^^)jİa] 1 .'ıia.j.ri ^jİ 3 .^ıı«. aj .1

^jj a_Lg 21) 1 <.- 12 l ûİj tûllj 3^3 3^3 2*3 3 2 "'Â \ 3 j . ç- 3 -* 44 Cm -"'• •'3 ıj4 3*4 Cm ^34 *-*441

t_5^ (3^31 Adil 1 3-ft j (Uji 3 - A_ıâ _c_â2*_jJa ûLloj) 1Â ;ÛJİ j3^ ^â.ûL^lü 1 * l ^j 3 L5^ c ' ^2 **a3j Â3_)Ü]l

"UlİHl!

854. (2743) (6841)- Ebıı Hııreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Mulâane âyeti nazil olduğu zaman Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kendilerinden olmayan bir kimseyi (yalan beyanla) bir kavme dahil eden kadının, Allah'tan bekleyeceği hiçbir şeyi yoktur. Allah onu asla cennetine koymayacaktır. Kendinden olduğunu bile bile çocuğunu inkâr eden erkeğe karşı Allah, (rahmetini) perdeleyecek ve onu, şahidler huzurunda rezilrüsvay edecektir." 111761

j 3* £ |jc. aixjoi (je cJoc_! 3 ıjLâjLoı ljj _4ıl jue. 3 33 *^ oz- Uii ^jÇ 3 3ââ .c Uiİa 2 - 2744- 6842- 855

lsAl3^ û!j * ^5 3^ ^ t ç.lc.3 33*4 3^5 ;34 3^3 2)1 ^ 2 .-, 34 ^ 3^ • û *^3 3^ *43 32 -.'3

'Lj

3 lUl!

3 ' C_ıblj 3 3 * Ajiâlj ^cu^j-sa öûllujlj (_£34^ Û J)53 j 3 =^*-) 3j*^ 3 =*-^ <3 lâ ;.4l j3^

855. (2744) (6842)- Amr İbnu Şu'âyb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu

vesselâm buyurdular ki: "Bir kimsenin, bilmediği bir nesebi iddia etmesi veya iç yüzü meçhul olsa bile bir nesebi reddetmesi bir nankörlüktür." 111771

AÇIKLAMA:

Neseb iddia ve inkâr meselelerine temas edildi. 111781

* ÇOCUK iddia etme

3 3' ^^ 1 • 32 *^213 Ot 2 UUjİ .3' QL '~~ A4 Jo^—) 3 * J^t ot 42^3 Uj .322 3 ' 4k=J> Uiili.- 2746- 6843- 856

ûkj 3 ^ 42 -üİ 3^ 1 • • ^ 32 34 2)1 k^> 3) 3 j j - u 3 3' * û -^k 32 a _3 32 a _3 32 3 j^M^ CM ^3-*3*

3 33j _^q^* t.o\ 34) 3^2 4 iâ tl^jU-saİ ^3 35 b^ Â 2 İ 3? 3^2 Cm 3 ^ ^ co 3 lj 3? ^ 2 j 3 j ûlc 3 ! aJ a_ijİ

3)]3 .* 3 ^ 2 ^ *4 3^11 û 3li lil 32^) 03 .-■' <ia -■ - 3 ^ s 3 l 3 ^ û Cm 413^1 2*3 *— J İ 3 ^ 4 ^ Cm * 4 ^ 3^

aJûl 3^ 6 Â3 *43 34^ ^ûl -241 ^ <1 ^31 3^ 3)3 . L — 1 3 j^ 3^4 * 4 la 3^1-2 *3^ 3? 3^ . 3 ^ 4) A-âl 3? 3^

^3 1 â j , 3 aa. ûûL 1 j-u 1 ;ûj 1 j 3 İl ^gâ.^ 03 * 66 ! 3 *^ AİİAİadi 3 ^ 2 ö 2113 ^3 1 ‘^0113 3 4 3 ÂÂ-oi jİ S 3 ^ . 13 ! —* 3 ?

(3341 ^j , 3 a*j 33 ^*-*41 3 °*^

856. (2746) (6843)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Nisbet edildiği babasının ölümünden sonra ilhak edilmesi istenen çocuk, (adamın sağlığında inkâr etmemiş olması şartıyla) babası olduğu söylenen adamın ölümünden sonra mirasçılarının ilhak iddiasında bulundukları kimsedir."

Ravi der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm onun hakkında şu hükmü koydu: "Cinsi temasta bulunduğu sırada mülkiyetinde bulunan cariyeden doğan çocuk, bu çocuğun, o adamın çocuğu olduğunu iddia eden mirasçılara katılmış olur. Fakat mirasçıların yaptığı bu ilhak iddiasından önce (ölen adamın) mirasçılar arasında taksim edilmiş olan malından o ilhak edilen kimseye artık pay yoktur. (Şayet varsa) henüz taksim edilmemiş mirastan yetiştiği miktardan kendine hissesi vardır. Nisbet edildiği babası (hayatta iken) onu inkâr etmiş (yani onun kendi çocuğu olmadığını söylemiş) olma halinde, artık (mirasçılar, ilhak iddiasında bulunsalar bile) o kimse mirasçılara katılmaz (ve adamın çocuğu sayılmaz). Eğer çocuk, adamın, cinsi temasta bulunduğu sırada) mâlik olmadığı bir cariyeden veya zina ettiği hür bir kadından olsa, (adamın mirasçıları ilhak iddiasında bulunsa bile) çocuk, adamın evladından sayılmaz ve çocuğa mirasçı olamaz; bu durumda kendisine nisbet edilen adam, çocuğun kendisinden olduğunu te'yid etse bile hüküm böyledir. Çünkü o, zina mahsulü bir çocuktur. Hür veya cariye olan annesinin mirasçılarına katılır." 111791

AÇIKLAMA:

Bu hadiste bir cahiliye müessesesi ıslah edilmektedir: Cahiliyede câriye sahipleri, bunları hem zinaya teşvik ederler, kazanç sağlarlar, hem de kendileri temasta bulunurlardı. Doğan çocuğa hem efendi, hem de zâni sahip

çıkabilirdi. İslâm, zaniye neseb hakkı tanımamakla bu meseleyi halletmiştir. Hadis, ister hür, ister köle kadından olsun zina mahsulünü anneye ilhak etmiş, babayla nisbetini kesmiştir.

Hadis, sağ iken babası tarafından inkâr edilmemiş bulunan bir çocuğun, babasının ölümünden sonra iddiası halinde, o babaya ilhakını kabul etmektedir. 111801

* MİRASLARIN TAKSİM ÇEŞİTLERİ

jI ğjj 2 jI çuc. (jc. 1x5lı ajÎ t JjŞe. < jt. ğjj diıl ^je- UİliI tjj a l n w_ 2749- 6844- 857

Afl^p! CIIl^Eû ^jIİL Ikj AÜİâbkh AJuoıâ .AİİAlkiI ^yı3 ClîI^Eû ^151 l-û ; JJ AjIe aiIl ^ ali 2 jj-uJ)

A * 1 <jj| i _Â«jJa3 it_o ^ oJLLüj! ; AjI ^ J}]l Akxaâ ^Ae

857. (2749) (6844)- AbduIlah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cahiliye devrinde taksim edilmiş bir miras malı, o zamanki taksim üzere muteberdir. İslâm dönemine intikal eden bir miras, artık İslâm'a göre taksim edilecektir." [1181]

CİHAD BÖLÜMÜ

ALLAH YOLUNDA CİHADIN FAZİLETİ

ı> 4_ıİaC. ıjp. (jC- b- iûc- IS ;Il jjI j aSS ^ ISİk- 2754- 6845- 858

İSİ # AkJİ AkJİ (J-iJjai JAIS-SI](Jlâ ^Iluj 4_iic. ^ -)j» **1 J

;SIj^Il ^jIâlI ^jLLSI tSıI cJ^-^ ^aI^SİI a ^jİ Sjj

LaA^JC- j ^JİJ Aa^. 1 4_âxjJa Mx m AJİ^C. ûûliui]

858. (2754) (6845)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda cihad eden kimse Allah'ın şu garantisi altındadır: "Allah onu ya mağfiret ve rahmetine dahil eder (şehit olur), yahud sevap ve ganimetle sağ salim geri çevirir. Allah yolunda cihad eden kimsenin misali, hiç ara vermeden

geceleri hep namaz kılan, gündüzleri de hep oruç tutan kimse gibidir. Bu hal evine dönünceye kadar böyledir." [1182]

* bir gaziyi teçhiz etmenin fazileti

ıjc. olgJI (jj 2 j! jue. Âjjj ıjc. A*Joı dLuI lıı |jı 12 .Aîıdı j/i 1 n ia_ 2758- 6846- 859

^1 Ijij Aile- alıl — alı (J L “'*“■ ■ te_ıUaKil ^jjl Jj-ûC. tjp- A3İJ)ja) (jı alil 3 je ^ a? E ,^e .lıl^ll ^ıl ^ -lllmll

2}lS û! ûlinl ;3 jlj cJa- 11 ^9 (jl^ öilLaıı (_ 5 li^ alıl 2 .)) l 11 4^)1^. Cy* icJ^kı

aLu^jii Aic. Alili (jl ;t_ll^llll (Jll .AİC. alil L_lUaAİl ^ jat ^_ya £axa alil Û 1 E ^ jjLûlic

859. (2758) (6846)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim Allah yolunda cihad eden bir gaziyi tam olarak teçhiz ederse, o gazi ölünceye veya savaştan dönünceye kadar sevabına iştirak eder. " [11831

* ALLAH YOLUNDA NAFAKANIN FAZİLETİ

(jl ^İE l _jE (JiaaJl ğjE (üll Û1E ğ)i Ö14Jl ğjE dlıdâ ^^ıl ûjl 9Î .ÖlİKİl M & ÖjjU lük- 2761- 6847- 860

21i I Û1E (jl ^)llkj j^)2e HjI Û1E j jİE ^jll Hil Û1E J ^İalIİl ÂkLûl (^llj S-41-la J^l

Aİâ Aliıı ^1^5 2.:ı l *’ Aİiiı öltjjl (ja *231^ Aıl t^İiıj aiİe Hil ^gllH j (J Cy- l " y ' > ^ ı ^15 tjlö^'j

isİA o di ekli AıLûitiıı çAjA AİS dili Aı^j ^3 j^lilj ilil L11 Aıoıâiıl^E ^_yaj Aılnitiıı

l(T. ^ûl^Jl 3ie ğjıl tjll 11 ^j _c_â^jıtı ı^^ıAİll 39 .Hl Aie ^ (J.)^ ûûLiul ^ ‘dil clİEİıdaı aillj^ Aı

860. (2761) (6847)- Hz. Ali, Ebu'd-Derda, Ebu Hureyre, Ebu Ümâme, Abdullah İbnu Ömer, Abdullah İbni Amr, Hz. Câbir, İmran İbnu Husayn radıyallahu anhiim ecmain anlatmışlardır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim evinde oturduğu halde; Allah yolunda (cihad edenlere) bir nafaka gönderecek olursa, ona her bir dirhem karşılığında yediyüz dirhem (sevabı) vardır. Kim de Allah yolunda bizzat cihad eder ve bu yolda mal harcarsa, ona da her bir dirhem için yediyüzbin dirhem (sevabı) vardır."

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sözlerini şu ayetle tamamladı: "Ve Allah dilediğine kat kat sevap verir" (Bakara 261). [1184]

* ALLAH YOLUNDA RİBAT

4ı l 21e

ClulİÎ

O"

(jc- <jj! | jf. i^Loıî 3 Ajj 3 3 ‘^.j^ .lje LjİÎ . ^jLîc. 1432.- 2766-6848- 861

<4e 4ı! 4ı (J3? -" ■* ^■ ■ 3] !(>Ü1I LgjÎ 11 3441 (jile. 3 (jLûJc. ;,il 3

3* (Jj5j ^Iluj <4 e 4l! ^İLa 4l (3 jj-u3 -" '* ^ • • .^223^ 4 l" ^ 344 2â ,^£jjla. ■ aj j (jjjall) <J ^5l.l2! 3 ! 3 1 * '?2 ı

.^JjJ 3 3 34^j)l! \ 1C ~ J öûLLoil (gâ ‘ÛJİj3^ (gŞ.^-4-ÎÜj ’ ^ 4 :• ^ ı<12 C-kllfi CllilS ı<j3aj-u 4l! jjj■.. ^ <12 323

laA^jje j (j;i*-û 3) j <â*_jJaj

861. (2766) (6848)- Abdullah İbnıı'z-Zübeyr radıyallahu anh anlatıyor: "Osman İbnu Affân radıyallahu anh bir hitabesinde şöyle dediler: "Ey insanlar! Ben Resîılullah aleyhissalâtıı vesselâm'dan bir hadis işitmiştim. Size ve arkadaşlığınıza olan düşkünlüğüm (yani bu hadisi duyunca beni terk ederek hep cephelere koşacağınız endişem) bunu şimdiye kadar rivayetime mani oldu. (Şimdi rivayet ediyorum. Artık) dileyen kendisine ribâtı (Allah yoluna bezli) seçsin, dileyen de bıraksın. Efendimiz buyurmuştu ki: "Kim Allah Sübhanehu yolunda bir gece ribât (yani hududda ve tehlikeli yerde düşmana karşı bekleme)de bulunursa, o tek gecesi bin günlük gece namazına ve bin günlük gündüz orucuna bedel olur. " [11851

(jc. <jj! 32 çji-a (jj! Sjij (jc. cıûlll .E-ıÂj 3 42 ,4e Ijj _ ls 2e‘l jûe. 3 (3*2 jl IjjAk- 2767- 6849- 862

(jl£ (_^jl! <iac. 3 ^ <2c. ^ 3 ^ 4ı! l 11 (3 U 332 ciıEû 3 * :3l^ ^12 j 4 3 r ~ 4ı! ^gli^ 21ı 3 jj-^ 3 3^ *3^2)^ (g2

^jc. 31 3 ^ ûûLjjj! ^ ; 3 !j 3 İ! 3 ? 124 <422! ^3 4ı! <iixjj 3 ^-^ 3? 3? 3 <233 c 33 ^ 3 ı3-2tj

(_jj! < 4' (gİE 22 j 3 M 3lK^j ^İLij <1 ^^j^! ^Ae 11 ! ûjc. 3 .ciılüil! 39^ 3- i(42i& 3 4ı!

862. (2767) (6849)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Kim Allah yolunda murâbıt olarak ölürse, kendisine, yapmakta olduğu salih amellerin ücreti (sanki ölmemiş gibi Kıyamet gününe kadar verilir), rızkı da mütemadiyen verilir, kabirdeki hesaba çekicilerden emin olur. Allah Teâla hazretleri onu, Kıyamet günü cehennem korkusundan emin olarak diriltir." [U86]

ûic. 32 : j 3 34 c lAiî .3-4J- 2! ^g .* i 3 2 I 2 jj 3 k 334 *^ 3 j 3jtU-l 3 ^ 2 2768- 6850- 863

ç !33 3 * aj! (Jjfui ^ 3 ^ 4al^3^ 4 j r ~ 4ı! ^II3 3 j j - u 3 tı_ıkS 3 ^ 3^ J3^ 3 ^ 34^3)^^

3« ali! 3j;. ^aji .1^-3 Jâj l^oLjj^a <â2 <jLû ûhUc- 3? 34 e ' 3' L ^ ^3 2^-4 l3f ' , u ‘'4 a 3^^441! *334

3 ç 4 2 j ! ^ 4 u <j 3 c 3 l! ûûUc. 3 ? -3lâ 0 I 3 !- - --t- '3 4 j! ûic. 34 aâ! 3 1, l ^^3 2^4 3 ? ' j^ 34^4^42! *33^ ^^33

^â > < LoUİ]| ^ dıUlu^Jl c 1 1 ı^’ij Çili A İlla Ajİc. c 1 1’İ^’ı L^lllu <uıl

L_İX^ ^ J U>» A J # ^_âJXjJa J ^İXJ Ajâ ûLluJİ 1ÂA ;^Jİ jJ>]1

11a jlill C5^~) Jlâ j.a 'i» ’ıc. ^_a tiilû

(jl c,** nwjıl ;.\ıı\ x*iaİİ aaL^. (jj JââL^Jl (Jlâ ı ^ıiua j .c.** \vwll

nKİl ^Jlua O -0 j t Aİ^l - ^.^11 4_iâ La] tlc.

863. (2768) (6850)- Übey İbnu Ka'b radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Allah rızası için Ramazan ayı dışında müslümanların avreti gerisinde (yani düşmanların gelmesinden korkulan tehlikeli cephede), sevap umuduyla bir günlük ribât, sevap yönüyle yüz yıllık oruçlu, namazlı ibadetten hayırlıdır. Müslümanların avreti gerisinde, ramazan ayında Allah rızası için bir günlük ribât Allah indinde, orucuyla namazıyla bin yıllık ibadetten daha hayırlı, sevabca daha büyüktür. Eğer Allah onu sağ-salim ailesine kavuşturursa, bin yıl ona bir tek günah yazılmaz, sadece haseneleri yazılır ve kendisine Kıyamete kadar ribât sevabı akıtılır." 111871

AÇIKLAMA:

Alimler gerek sevapta ve gerekse günahta fazla mübalağayı, hadisin uydurma olduğuna delil kabul ederler. Burada aynı durum mevzubahistir. Hele sağ-salim dönenden bin yıl hiç günah yazılmaması, olacak şey değil. Bunun da uydurma olabileceği belirtilmiş, zaafına dikkat çekilmiştir. 111881

*** ALLAH YOLUNDA NÖBET**

^je. 3 J jâe 34 S3Ü3 34 a 3 ^ ^ll-4a 34 2 3 J 3 J 3 İİ! ûje UÜj! .4 y 4! 3 ^ 2769- 6851- 864

ûûLjaj! ;ûj!j 3 İ! l g3_(__jjj34l! 3 ^ 3 (2 . 4ı! ^^3 4 j! 21ı 3 j j -0 *(3^

ı c ;tdııl]! ûİ! j jj! ûûjİ3 3^ ^ 31 ^12-sa <jâ ._ •*. .<

^)^Ie 3 4 jİE 34 334!

864. (2769) (6851)- Ukbe İbnu Âmir el-Ciihenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Allah askerlerin nöbetini tutan kimseye rahmet eylesin (veya eylemiştir)." [U89]

• ıjj 2LL (jj pp* cp- ÂıaJi l2 .<^12 cvÂsî 2770- 6852- 865

2^2 -1 yş iJjJaâl 2 İ 1 1 (J.), 3 ■ ^ ^3 <12 <2c alil ^gİJa ali 2jjaıJ) ."'* ^ ■ ■ ;2tiİlLû ^ 2)^ -" ■'* ^ ■ ■ ;2^

(JLs ttjj^lall j^jÎ JlA ı^j j ûj*;ûj 1^^)11 ^3_<â2 t kll5 £2)^3 ^Lgj^ 2 ^ 92-2 2jLg 2 <221 ;<jj^, c_2İ <Īa 1 < 2a3j

^jjl (Jl3j ^^jjSLLû ^^yıil ^jc- ‘aJ*j ^jl 1 Jl 3 j _<c-jjJa j-û CluûL^l (^yıi! ^jc- (_£alil ÛJC. ^jl (Jlâj <a3 ^^Lk2!

c_â^jjû ^yajl [jc* ALiûL^l

865. (2770) (6852)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda bir gece nöbetçilik, bir adamın ailesi içinde bin yılda kılacağı namaz ve tutacağı oruçtan daha hayırlıdır, (bu zikredilen) yıl üçytizaltmış gündür ve bir gün bin yıl gibidir." [U90]

* CİHADA ÇIKMAK

^y, a _a2j]l 12 ûllajjl ^2 '-4Ul ûjc. ^ ac 29 12jA._ 2773- 6853- 866

ûûLLojl *21 j 2^ ^jjâjluıl 12 <2c 2 j 1 ^ ^a21 ğjc. ^«ljc. 29 ! ^jc. ^İLLa ^ji 2^ 2AcM 2^ ^122

Clıliii <îlA

866. (2773) (6853)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cihada çağırıldığınız zaman cihada koşun." [1191]

‘(Jll t2]Lâ 29 ^yujl (_p -■ A r - 12, 29 239 2* '2* ıj,ri 29 a< * l2û2- 2775- 6854- 867

^J.-UıUâh ^jJ 15...^ yt i <Jİ_2aİ U tJ^AJ <1 2il 3. i. 3 L11 ^2 <Aj3 ^}l) LÂ 2)1 ^İj-a 2i 22^

öûLlujl 2kk^)• 0 1 "'a 2 *-^ ûjLujj) 14a

867. (2775) (6854)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda kim tek bir yürüyüş yapsa, kendisine isabet eden toz, Kıyamet günü mislince misk olur." [11921

deniz gazvesinin fazileti

(_p 22c. gjj ıjc. »jl ■ ■' J^jî gJJ 2 j2 i jt. ^ Aj ıjc <J3J 12 . jUiC. ^12 a i21k. 2777- 6855- 868

.3^ ls^ ^^33^ C5^ *^33^ jjj 33^3 û •ç-^33]! ^jÎ ç. 133311

ç î* t.y* j ûûllujl ^ ^3.^31 Niuı 331 ^Lû 3 Ja^-uliAİl^ ^p»-4İ1

868. (2777) (6855)- Ebu'd-Derda radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Denizde yapılan bir gazve (savaş), sevapça karada yapılan on gazveye bedeldir." [1193]

* DEYLEMİN FETHİ VE KAZVİNİN FAZİLETİ

^ .ûj3U *^ 3 ^ ^ .(3j^^l^l .^n^İ Uj^kj ^ j!3 jjÎ Uj .^,'jkj inw_ 2779- 6856- 869

Jlâ ;3lâ ‘ûjj> jJL-a ^jc. qu<tn ^jl [jp- of^ Cj£- ijj^u 3 ^ *^3)1 Uj # ^aİa11 (34^ ^-^*3

^L311 cj3^ c^lUj C5^ 1 3^3 31\3 1 ^3^. 3^3 3^ ^jj 1 Uj 3]1 Jjjj ^1 ^1 Uj 33 3 j- uj 3

^3j J # LaA^)JC.j ^^jjAaİl Aa^. 1 <İxjJa # ^jj^)11 ^jj ûûUjoiI ^3 ;^JÎj^lI ^â # <jlilallaja^]lj

Aj (_^uU 3AjUIjj (jjl 3^j ,3âc,**nwlU Iİj^)*-q jis 11 3^j .ı ^- ^-^11 ^\“\a

869 (2779) (6856)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyanın ömründen bir tek gün bile kalmış olsa, Ehl-i Beyt'imden bir adam melik oluncaya ve Deylem dağına ve Konstantiniyye'ye (İstanbul'a) malik oluncaya kadar Allah, o günü uzatacaktır. " [1194]

clh 3 L^- 3 ' CP

U)UÎ

- w w w . Çy ûjjj (jp. ^tu/t £jjj]! UlUİ t ji^n.311 ■y ijli 12 .^î -y (İçUI»! 12İK. 2780- 6857- 870^jlc. ^yiâİLuj 331 ^ \ls-i 33 3^ :3^ $ı3İlLâ(~H l^-iâ JajI_j ^-o .Uyj3^ 3U^ 3 ^jlc. ^taVujj

l^J # ç.İ33i^. 3jjâU {ja 33â l.g jlc- .Ü3x2^k û^k.3^3 L>f A \yW Aİ jIS tAİğ ^jjj*j 3^ 3 û ^31

.dile. jjJa 3) _ç.lâxjJa]l j ^JjoıL-ıuı ^^3 JtT 2 * J' 3 ûj !2 j ^_m-a 3 £JJ^)]!j j ^^*113^)11 3^4

A .a l e. £>a Â_^Lû 3) ^ya <■. AajLİl j ‘(Jlâ ,(jljî 3 33^ D^" L “ 13 £jJa ^ ^]İ j ,A_ı3 2İCû £- jjJa j-g CİLiû^Jl 13 ^tjl3 j

dıı.l^Jl 13 A_j! 3) c^ 3 J^-4^ (J*jj.-A i A_ıic. ^aiSlij j 3 ÂJl ı_jl3 ^2 dıiû^Jl 13 ^)52 j 3 1 ^JaJLuıl L_i£

; 31 ^ J AKjjlj ^3 ^jtSİ^}]! ‘^ja^UGİl 3^3 j.^ljjlû *^ 3 j ^ 0 j*. _A_ı ^-La31 3 ^^$ ^-Lja^j A J3 3 &

ûjlli ^ 3 ! 3 ^j 3 r^~. l J.' a33 3 ^ 3 ^ JâUaJl j 3 v.. 3 4^3 3.1 ^Lo <c l <c.j j!j .Âc.3^. ûjlû 3 ^ û ^jj l '~^

û^jje 5 A-** J 3 c AjİA . a *» .^aJ 3^1 _A_ı3 Lgj 3j?*"" s ‘)J -(_ s j7 j J^J

870. (2780) (6857)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Dünyanın etrafını fethetmek sizlere nasib kılınacak ve Kazvin denilen bir şehir size fethedilecektir. Sizden kim bu gazveye kırk gün -veya kırk gece- iştirak ederse, ona cennette üzerinde yeşil zeberced taşı bulunan altından mamul bir sütun verilecektir. Bu sütun üzerinde, kırmızı yakut taşlarından mamul bir kubbe (köşk) vardır. O kubbenin, ahundan mamul yetmişbin kapısı vardır, her kapı kanadının başında (hunı'l-iyn denilen) siyah gözlü bir zevce vardır." 11195]

AÇIKLAMA:

Bazı hadisçiler bunu mevzu addetmiştir . 111961

* ALLAH YOLUNDA CIHAD İÇİN AT BESLEMENİN FAZİLETİ

a3e. 3 Â Aİdâ 3 c 3 s jIjJl 3 J 33 a>3.Î Tjj 3 3 ^ y TjjÂK- 2791- 6858- 871

31 3.:) l 11 ^7.3 3 * »cîjkı 3^3 4 7 r - a7! 3 3jJj ;3^ ^3^131 3 ^ 3 ^ û -3 3^ *Ha! 3^ L 5 " J 3 a ^^

.ıJ! j 3 ^js•>. û *^j 4 :° r - ^3 j 4 yâr, û^jIj a 3.^ ;öûLiı3 ^3 j 3 ^ ,33 V: 3 ^ aJ 3 ^ a3c. ^23

871. (2791) (6858)- Temîmu'd-Dârî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim, buyurdular ki: "Allah yolunda kim bir at (edinip) bağlar, kendi eliyle yemini verirse, yedirdiği her bir dâne için bir sevap vardır ." 111971

* ALLAH YOLUNDA ÇARPIŞMANIN FAZİLETİ

03 ^ ;3l^ tıilll-â 3 t_y Cf- ^ajla laa .3^33^ ^ . 3 ljj .AÜ 3 1 3 İ 3 d^a _jjî Uiiii- 2793- 6859- 872

,3uıa. ûûIlujl 3^3.^üa 3^131 AjuÜa.Âİ]3j2 33 2 ol^lala 1| 3^^j£j 2H3l 3 *a_3j3 3^ aÂ 1 ^

<jâ i abı. ^ 3 3 j 3 ‘

872. (2793) (6859)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Ben bir harbe katıldım. Abdullah İbnu Ravâha şöyle demişti: "Ey nefsim! Seni cennet(e sokacak olan mukâtele)den hoşlanmıyor görüyorum. Allah'a yemin ederim ki sen istesen de istemesen de savaşacaksın !" 111981

3 Â jy °Cf- 3'3^ Cw' 3^3 °Cf- 3 Â j'-L^ 72 .ûjjfc 3 y 3 3jj .Â33 3 ! 3 } j S) jj! 3!i3k. 2794- 6860- 873a! 3 1' [c,\ A_ıic. 3! y-■-> 3 3j^3 7) ;Clıikâ y-uj A_ıic. 3! ^yLsa 3^2^ ‘"' 3 ' :33 ‘a uc 3 33 L .

3!3 ^ a o^lkuj! 3 ^j 3 ^ 3^3 a3â ÇJUaâi

873. (2794) (6860)- Amr İbnu Abese radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Cihadın hangisi en faziletlidir?" dedim. "Kanı dökülen ve iyi cins atı yaralanan mücahid(in cihadı en faziletli cihaddır)" buyurdular." [1199]

ijp' (JOgc- Ijj .çu,hnc. ^jj Ijj CİijIj (jj Aa^.İj ^jj ^*û-W- 2795- 6861- 874

(Jjjj-u ^3 ^-J^J Aj^ ^ :Ü^ Ûf"" (jC- ^jj

• jjlj^ll la ^ •C^^' ^. 3 ^ ^ ^b. u,ki Cy^ ^

7in^a û^LL-uI

874. (2795) (6861)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah yolunda yaralanan hiçbir yaratık yoktur ki -ancak kimin O'nun yolunda yaralandığını Allah bilir- Kıyamet

günü, yarası, yaralandığı gündeki şekliyle getirilmiş olmasın: Kanı kan renginde, kokusu misk kokusunda olarak." 112001

* ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMANIN FAZİLETİ

d) (jft sjj-ij d ç# J6ç jft Û> 34 d işd ıs? lh) 12 .^22* d di jdi jS* 2798- 6862- 875

2j-û 2ÂaJ ;32^ .alLuj <jic. 2 j! 3*f4! .lic. ç. 1 ^-**\! 3^2 4-ğc. 3 j! ^^^2! d* *3^3A Cd 1 . u ‘*d

L>? 3^ * 9 ^ 1 3 1 ^ ûû^lj Js 3t? ^3^ <d ' 3.'l' L ^ 2i2al La^jIS _û2^j3 û3*^üj .llgJaıl! ^aû

C_l 2 3 ^ Ja l ÂxjJal tc_ClXjJa oûLİjüj! !3fc ;ûj! j 3 ^ EûJ 1331

875. (2798) (6862)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında şehitlerden bahsedilmişti. Şöyle buyurdular:

"Yeryüzü şehidlerin kanından kurumadan önce, onu, hurilerden iki karısı, emzikli yavrularını çöl bir arazide kaybedip aniden bulan anne heyecanıyla, her birinin elinde -dünya ve içindekilerden daha değerli- birer takım elbise olduğu halde karşılarlar. " [1201]

* SİLAH

2 j! ç.l2û 3 ! 33 ^ 34 s- 323! 3 c- a L^s. 2 >j 333 Cd 41 -d d 3 ' 3 l 11 2L . 3 d* d pd& 2806- 6863- 876

igd ^ 7 ' 2 a^)jaj (_glc. ûûLİjüjI ;3!j 3 İl 3^7^ <üi£ 3 ^c- 3* 2 - 2 J ^3 t^lîajj < 2 c. alil 34 ^ 3 '

876. (2806) (6863)- Sâ'ib İbnu Yezid radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Uhud günü iki zırh giydi. Aleyhissalâtu vesselâm sanki ikisini de üst üste giymişti." [1202]

dd 3c. Jj 3J! (_gjî 3c. 3'Am) Cd 3^ 3c- 213! 33^“ 3 ^ JjcULiI 3j ddk 2j2k- 2809- 6864- 877

AKaJj ^ 3 ^ £^3 22 -7^-*3 3 -*^ ^İ3j 'H^c. < 2 ! ^glla 3)4! 'J 3 - 13 <jk3 3 j û^ıiJdl 3 ^ te_l]lla ^_gj! 3 ^

_^ 3 j ."'.V*^ 2 j] 232 .Jiü ^İ3j a_iİc. < 2 ! ^glla <3 3 jj-^ 3 ^ 412 33^3 ‘(^ 5 ^. 4) 3 ^ .'ti j ^ 31 ^

j4j

.Aalc. £j2j 2)2J 3W^ 34 .33 2 ~" d ^ Ac jAj ‘33^^ û^LLoi) jjİ j3^^

öjaC. 7ıVi-v l j 3’ ^ L11 |

877. (2809) (6864)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "Mugire İbnu Şu'be radıyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la gazveye çıktığı vakit, beraberinde bir mızrak taşırdı. Dönüşünde mızrağını atardı, ta ki onu, kendisi için bir başkası taşıyıversin. Ali ona: "Senin bu yaptığını Resîılullah'a haber vereceğim!" dedi (ve haber verdi). Aleyhissalâtu vesselâm Muğire'ye: "Öyle yapma! Eğer yaparsan yere attığın mızrak, yitik mal olarak kaldırılmaz, (alan onu temellük eder)" dedi." [12031

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, mızrağını yere atmamasını tembihliyor. Zira atılan bir mal, yitirilen bir mal gibi değildir. Yitiği bulan kimse, sahibini aramakla mükelleftir. Böylesi mallara lukata veya dâlle denir. Ama atılan malı alan kimse atana götürmek zorunda değildir, temellük edebilir. [1204]

* SİLAH YERLİ OLMALI

^jjoü 3J 3j!ûjc. (d Y* d L "'* L '*' d ls ^~d d ^ S| :) r - 213! 3^ ÖJtEîLı] 3) dd dd. 2810 - 6865 - 878

f ^ ^ ^ ^ s , ı« , , S ^ 'S "" a ' ' ' o -J 0

?ûûA U ;<3-ââ (3 ^ 3 ^ 9^1 (3 ^ 3 ^ A_iic. < 0 Jİ ^ \i^i üi 33^3 İs^ ^ J “^3

lş~? CP"

ûûLLojİ qjj ,QJ^\ 1 \ üıl ^ 3 ^ ili ^-Ujj

tiilû ûL^.1 Lû ClıIÜIll ^3 ddP" J (j^ 1 AİjtjJa ı^j j jJJİ Aıc

878. (2810) (6865)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın elinde bir arabî yay vardı. Aleyhissalâtu vesselâm o sırada elinde fârisî bir yay olan bir adam görmüştü: "Bu nedir? At onu!" buyurdular ve devamla: "Sizin şunu ve şunun benzerleri ile (el-kanâ denen) mızrakları edinmeniz gerekir. Çünkü Allah Teâla hazretleri, sizin için dini bunlarla güçlendirecek ve size muhtelif beldeler(in fethini) müyesser kılacaktır" buyurdular."t 1205 !

AÇIKLAMA:

Şârih Sindî, arabî yayı "okların atılmasında kullanılan yay", fârisî yayı da "küçük taşlan ve benzeri şeyleri atmada kullanılan yay" diye açıklar.

Bazı rivayetlerde, bu hadisenin Hayber fethi sırasında cereyan ettiği tasrih edilir. Resûlullah'm bıı emrinde, henüz fethedilmediği için diyar-ı küfür addedilen Fars (İran) memleketlerinde imal edilen yay yerine, yedi imal edilen-arabî yayın kullanılmasına, bir başka ifade ile, silah sanayiinde dışa bağımlı olmamaya, yerli imalat varken yabancı mamîılâta yer vermemeye nebevi bir irşad görmek istiyoruz. Allahu a'lem bissavab. [12061

ALLAH YOLUNDA ATMAK

jc. ğlLaaJ l (jj) 4ğ3 34 34 ödüllü UÜjÎ . 3 ! jj\\ 44 1.4 -cs 4Lj tjj a4sJ> 1434- 2815- 6866 - 879

3 l 2 _^Jjc.Lûjoj 1 443 tJUiâ .3j-*0^ 3 Ü 3 *44 4ü 3 -f 4 ! 3** ; (JLâ • 3 ^ * 4 İIjIİ!

^I 3 ^ <-ûLoj ^*33*° (_gjIüI ûI jjj öûL1*jjI ‘ÛJİj3^

879 (2815) (6866)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam (bir defasında) ok atmakta olan (Eşlem kabilesinden) bir gruba rastlamıştı, (onları takdiren): "Ey İsmailoğulları! Atmaya devam edin. Sizin atalarınız da (çok iyi) atıcılardı" buyurdular ." 112071

* SAVAŞ SIRASINDA ALIM-SATIM

ijjc- (jj 4L±i! Çy 414. uf' 3jl3 3 ^ \:' ujı 1-4 44 Cy 4ıI aûe- 1-4.14- 2823- 6867- 880

^jjjj ^ j_)Aj ü4.İ4' o*' i_!44j 0^3 -"3 j ;34 -4jj *'-4.^14. 34 çileli (_f- İij jj 3 ^ 3>4 & 1-4

;4!j_)iI lş4.13İ44j Oj 41jy 3* j 41 jiİüıj 4 jİ 4 4)1 ^İ4a 4) Jjjoi3 3 i ÜS Aİ (JIlâ ?Ajj34 (_jİ

ûjlb 3^ s 3 • • j 3 jjc* 3 ^ L c * • ' ll öûliujl

880. (2823) (6867)- Harice İbnu Zeyd radıyallahu anhiima anlatıyor: "Bir adamın, babam (Zeyd İbnu Sâbit)ten gazveye çıkıp, gazve sırasında alış-veriş ve ticaret yapan kimse hakkında sorduğuna şahit oldum. Babam ona şu cevabı vermişti: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile Tebiik (seferin)de iken alıyor, satıyorduk. Resûlullah bizi gördüğü halde yasaklamamıştı ." 112081

AÇIKLAMA:

Gazve sırasında, savaş hizmetlerine mâni olmayacak şekilde alış-verişte bulunmak haram değildir. Fakat asıl vazife olan cihad hizmetlerini aksatacak olan ticarete cevaz verilmez. Tebiik seferinde ordu savaşa girişmemiştir. Savaşa girişilse bile, bir askeri seferin her anı düşmanla mukâtele ile geçmez. Şu halde müsait zamanlarda alışveriş yapmak "haram" denilemez. 112091

^ujİ 34 .33 7 l) 4 l4 . 3 il»4.ah 4 --.* ij4 l4 ^144 3 ^ 1_4û4~ 2827- 6868 - 881

^34)j 3 -■ ^ 1 2Lûjİ ^jj4 3® 34 !<4S' İğ 1^3^41 33^1 Çy ^43 <4c. 4ıl 4 j ğj- 4 DLg 3^

3* lili İlil ^ t il*) 3l3 .‘-4^ *143! 3^4j 4 jLûxj31 İÜİ 3441 3^4 j 'Ujjİ 3^4 4

,41jlll3 ^İ4

^jl 3 ^! 34 j^-4! (JLs j . 3 1 3* l 4 La^j 3-4441 ^jlj il * 4^41 3 ^ ^4141 ûjc. ûûllujl *41 j3^^

dileği j _4j 34 ^^jl d

881. (2827) (6868)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Eksem İbnu'l-Cevn el-Hıızâ'î'ye: "Ey Eksem! Kendi kavminden olmayanlarla birlikte (kâfirlere karşı) savaş ki huyun güzelleşsin ve arkadaşlarının yanında kıymetin olsun. Ey Eksem! (Yolculuk sırasında) arkadaşların en hayırlısı (sayıca) dört olandır. Askeri birliğin en hayırlısı, (miktarı) dörtyiiz olandır. Ordunun en hayırlısı dörtbin olandır. Onikibin kişilik ordu, sayı azlığı sebebiyle mağlub olmaz ." 112101

AÇIKLAMA:

İnsan kendi kavmi içinde, ufak tefek kusurları da bilindiği için fazla itibar görmez. Üstelik o, kavmi içinde bazı kötü alışkanlıklarını da devam ettirebilir. Halbuki, yabancıların arasında itibar görmek için dikkatli davranacak, kendisine çekidüzen verecektir. Böylece huyu da güzelleşir.

Ordunun miktarıyla ilgili açıklama geçti . 112111

* MÜBAREZE (TEKE TEK SAVAŞ) VE SELEB

o o + X O ^ j, £ 0 ° î > *'.Z

t> £jS‘l yj aaLi yj) yUj yc jlÂc yj 4jSc j yjüJl jjl 4 ,^4j 4 . 4 22 4 34 2836- 6870- 882

Clllaj <ÜLk^j ûûLija)l 4^3 <Ll4 alil (_5İ J -aa alı 3Jjojy .Aillkâ 0^3 ^23)^ ! 31 ^ t<4l

882. (2836) (6869)- Seleme İbnu'l-Ekvâ' anlatıyor: "Bir adamla teke tek vuruştum ve herifi geberttim. Onun selebini (eşyalarını) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana verdi." [12121

yj s 4 ^ 34 l 4" y 2 ..y*' 24 3 tt* l ''‘' 4İ4 4 4 4 4 y y4 4i.ı2.- 2838- 6870- 883

y ûjaa y yİ a Ah ûûljjajl yl jyh .421 <4 33a yy ;43J y4 alıl al 3yy 3^ ;3^ t<yl yc L . v ^y

yyj j -0 *04. j y4j Ja.^ *04 .ylOaklI yıl 3 O j .ciıÜLİİl ylç^. yıl aySl .<..ı^y

883. (2838) (6870)- Semüre İbnu Ciindeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Kim bir kâfiri öldürürse seleb'i onundur" buyurdular." 112131

AÇIKLAMA:

Seleb, öldürülen askerin üzerinden çıkan her şeydir: Askeri teçhizat, elbise, para vs. Resûlullah, savaş sırasında bir kafiri öldürdüğünü ispatlayan askere, onun selebinin verileceğini teşri etmiştir. Askerin üzerinde çıkan hangi şeylerin seleb sayılacağında alimler ihtilaf etmiştir. Bazıları atı seleb saymaz. Keza fazla miktarda mal çıkmışsa o da seleb sayılmayabilir. Ahmed İbnu Hanbel, Evzâî ve Şâfi'î hazretleri selebin öldürene ait olacağına hükmetmiştir. Ama devlet başkanı dilerse selebin beşte birini alabilir derler. Hanefıler ve Mâlikiler ise, devlet başkanı "seleb öldürene aittir" demedi ise seleb öldürene ait değildir, ganimet gibi muamele görür.

Cumhûr, selebin kâtile ait olduğu kanaatinde birleşir. [1214]

* GULUL (GANİMETTEN ÇALMA)

y ûûlâc. yc 2.13 yİ 4 *^ ye. yl4u y ^, ..ıc y!4j ^4 yc *4l4i yi 4 .ij42i y (34 2850- 6871- 884

lAli .yi»,ûl y* İAl4 4 ,y^l42l yı y*j ı_y (4 ! y4 ^4 4 -uj *o4 *01 ^gl*4 aîı 3 y*f) 4 (4 *^ tcİLûLLfiall yy 4â 32i 34 4s 44-013 4411 Iyİ ,^£yUc. y<ı 13 a)44l lyİ l) ; 3 ^ 4 4 : *: • 4 yj 3 * 3 ^ (44 . 0 İ 4 aâa

,yıxA yİ 4 *y (öl'IS-I .yl_iuı y ^j-uc ûûLlujI (y yijyh (yyüj 3 OO 3 .yiiOI îjj *0&l (4^ 4^ 44*^ û, .2113 clılaj ı42M 34.j y4j .Aİılaiîll ^y yİ y yİ oyli j .*tı :3^j (o_(*, >> ;3^ o 44 _>4j çilliyi y2 ;34

884. (2850) (6871)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Huneyn günü bize, ganimet malından bir devenin yanında namaz kıldırdı. Namazdan sonra deveden bir parça yün alıp onu iki parmağı arasına koydu sonra: "Ey insanlar! buyurdu. Şu yün parçası bile sizin ganimetlerinizdendir. Bir iplik, bir iğne, bundan daha değerli, daha değersiz bile olsa buraya getirin. Zira (getirmemek gulûldiir yani hırsızlık); gulûl ise, Kıyamet günü yapan için ardır, ayıptır, ateştir." 112151

AÇIKLAMA:

Gulûl hakkında mükerreren açıklama geçti. 112161

* NEFEL (GANİMETTEN AYRI OLARAK VERİLEN PARA)

to.y yc. yİ yc

Of d

d yj jjit 4 ,<aL yİ yj i4j 4 .y jjAH Jı\ 4 . yy yj 34 42k- 2853- 6872- 885<uoı 3 443 34 .4^ (4^ 34444ı ûy .423 <2c 2 jI 3j^3 ^4

31 la .ai 22 l 3 ^ y ^3 * 3 ^ 4 ^ (_^ş 4^3 4 c ali 34 ^ 3 yj (_

y».^ öûLlujl yİ j 4l (^3^3yc. (yj^jj l 5*4 3^ 3^ 4j^kl ; j 32 c

yc 3 j41â

34j

885. (2853) (6872)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra nefel (yani mücahide ganimetteki hissesinden başka bir şey) yoktur. Müslümanların kuvvetli olanları (kazandıklarından) zayıf olanlara verirler."

(Ravilerden) Recâ demiştir ki: "Süleyman İbnu Musa'nın şöyle söylediğini işittim: "Mekhııl bana Habib İbnu Mesleme'den rivayeten dedi ki: "Resûlullah savaşa giderken (askerlerden bazılarına diğerlerinden fazla olarak) dörtte bir ve savaş dönüşünde üçte bir nisbetinde nefel (denen ziyade bir ikram)da bulundu." Bunun üzerine

Amr: "Ben sana babam vasıtasıyla (sahabi olan) dedemden rivayet ediyorum, sen ise Mekhûlden hadis rivayet ediyorsun" demiştir." 112171

AÇIKLAMA:

1- Nefel, dilimizde mevcut nafile kelimesiyle aynı köktendir. Burada, mücahide ganimetteki payından fazla olarak verilen mala denmiştir. Pay dışı, -bilhassa üstün başarı gösterenlere olmak üzere bir kısım askerlere ziyade bir ikramda bulunulmasının meşruiyetinde İslâm ûleması icma eder. Bunun kaynağı ne olmalıdır düşmandan elde edilen ganimetten devlet başkanmın beşte birlik payı alınmazdan önce, ganimetin tümünden mi, devlet başkanmın payı olan beşte birin beşte birin den mi? gibi hususlarda ihtilaf edilmiştir. Daha önceki bahislerde açıklandığı için burada tekrar etmeyeceğiz.

2- Sadedinde olduğumuz hadiste, bir ihtilaf dikkatimizi çekmektedir: Nefel verme yetkisi sadece Resûlullah'a mı mahsustur? Amr İbnu Şu'ayb'ın bu kanaatte olduğu anlaşılmaktadır. Resîılullah'tan sonra da meşruiyetinde icma edildiğini kaydettiğimize göre, hakikatte bu noktada bir ihtilaf mevzubahis değildir. [1218]

* DEVLET BAŞKANININ SAVAŞA YOLLADIĞI ORDUYA TAVSİYESİ

9 % 0 „ l 5 ^ o

^33 jji ^(jj kdl*] jjI Uü .Jo^I C£ Uiilk- 2857 - 6873 - 886

ajoAj (JIlâ ^3 .alluj AjIc. AU 1 m A ^(JLİoC. 3 J {jp AİjIk (jI ÜII Mp ^Jİ

* * * ** " •• s ' '*>0^ , " „ 9 ^ ^ ^ ^ * _ , * , * ” * *** ** "

ûûLluıJ 3 03 03 03 03 3 ^ (Jj.uxi ^33

886 . (2857) (6873)- Safvan İbnu Assâl radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam beni seriyyede savaşa gönderdi. (Yola çıkarken) şu talimatı verdiler: "Allah'ın adıyla, Allah yolunda yürüyün. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. İşkence yapmayın, (ahidde bulunduğunuz taktirde) ahdinizi bozmayın, çocukları öldürmeyin. " [1219]

AÇIKLAMA:

Askeri sefere çıkan komutanlara yapılan başkaca tavsiyeler daha önce kaydedildi ve gerekli açıklamalar yapıldı. 112201

* ALLAH'A İSYANDA KULA İTAAT YOK

<jj j -âc- Cf. jp. ıjj 12i .jjjIÂ (jj 1 j ı ili .İli (jjî pj jjÎ Ujlk- 2863- 6874- 887

^AjJl Llâ -Ç.P 1 AJılic. d lx) kilj 4ü! ül (_j (jî 'ı ?*.^j! jjc.

nM 3^ AUİ.I4C. 3^ J ^43 (3*° 4^jUa <HjûLbuJİ }) ^^3^"

34i' ;-4jIcO Aj3 CluIS j- ü)l ^ üc . Jllâ ^ j»

tH J' '>

Un!

a3 ^Jâl! 3Üjî n 3^ İ3^

j ^j\c. £ 3^1 31 i ?ûj) < û'İa U/n] ^ Uî Ua (jla -LS JU : ! jla ^İİJI J

2111 Ij^j^l Hi Ula ^_yi^ * İS ikili (_ 5 lc. 1 *1)1^ J ^ 41 ^ ckl 3 jy t~ ^' a

ûûLij-ul 'İl O 1 -! 4 1 , - kj t _]7 1 çk-j J 4_ıic- kİ ^ k^ı İl J IjlÜ aJJİ £^JiÜ

887. (2863) (6874)- Ebu Sâid radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Alkame İbnu Mücezzez radıyallahu anhâ, benim de içinde bulunduğum bir askerî birliğin başında savaşa gönderdi. Kumandan gazvesinin başına geçince veya yolda belli bir yere varınca, askerlerden bir grup, kendisinden (ayrı gitmek) hususunda izin istedi. Onlara izin verdi. Başlarına Abdullah İbnu Huzâfe İbnu Kays es-Sehmî'yi sorumlu tayin etti. Ben onunla savaşanlar içerisinde idim. Yolun bir yerine gelmiştik, (mola sırasında) askerlerden bazıları ısınmak veya üzerinde (yemek) yapmak maksadıyla bir ateş yaktılar. Komutanımız Abdullah -ki şakacı birisiydisizin üzerinizde itaat edilmek ve sözü dinlenmek hakkım yok mu?"diye sordu. Askerler: "Elbette var!" dediler. "Öyleyse, dedi ne emredersem yapacaksınız değil mi?" Askerler yine: "Elbette!" dediler. Bunun üzerine

komutan: "Şu halde size, şu ateşe atılmayı emrediyorum" dedi. Askerlerin bir kısmı kalkıp emri yerine getirmeye hazırlandılar. Abdullah, onların ateşe atılacaklarına inanınca: "Kendinizi tutun, ben size şaka yapmıştım" dedi. Medine'ye dönünce, bu hadiseyi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlattılar. Efendimiz şöyle buyurdular: "Onlardan (yani başınızdakilerden) kim size Allah'a isyanı emrederse ona itaat etmeyin." [12211

* BİATA VEFA GEREKİR

888 . (2873) (6875)- Ebu Saidi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor. "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bilesiniz, Kıyamet günü ahdini tutmayan her vefasıza vefasızlığının derecesine uygun bir bayrak dikilecek (böylece vefasızlığı teşhir edilecektir." 112221

MENÂSİK (HAC VE UMRE) BÖLÜMÜ

* HACCA GİTME

(jj 3 E 33133 3 3 3 ^ j r, ^Ac- 2883- 6876- 889

I ğjc- La&.lkl jl) ^jc. ^lAc- ğ)jl ğjc. 3^ 'ı la (jc. t qyı£(f. 3^ 4_Ac. alil (_ 5 İJ-=a ali 3(Jl3 ;

^jJİ a âü-k ^Jjc-LajojI ûûLLoi) ‘ÛJİ (^Ş.A-klEAl AAlAâall (JjJajj 1 _jâağ)JiJ 3İ AjlÎ t ^J^juaİ3 ^KİI Al 3 I

ûİ _^jl (JIb j t. y•» ■ ^ *^jLuiâ]l (Jla j _dılaiill e_kllAj La üalc. '.lş^ 3 ^) 31 ^ 3333

LdaJİ ûjlû ^Jİ ûI J^)J _^L^j«a Jlâ j t -51 -.11 ûljj ^)Aİ ûâjaü 3~>* 3 ^31 ûI^jl 3* 0 ç.lK

889. (2883) (6876)- İbnu Abbas veya Fadl İbni Abbâs -veya bunlardan biri bir diğerinden- anlatmıştır: "Resıılullah

aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kim hacc yapmak isterse acele etsin. Çiinkii olur ki insan hastalanır (bineği) kaybolur, (gitmeye mani) bir iş zuhûr eder." [12231

HACCIN FARZ KILINMASI

(jc. jl 3■ ^jl jjc. 1 _y^aâc. t l 3 E <3 (jp. aûjjç. ^jl 3 ^ Ed A ljj alil ^jc. 3 ^ A lAİi.lk- 2885- 6877- 890

^A j\j _l$J 1 ye*jSü ^A dlla^j jAj .djA *dİAlâ Q ‘(Jİ3 ? ^alc. (25 £c31 lalı 3jjoü) 9 93^ IlJİ^ t3ALû 3 ^ ç_)3

_âjaj J jJLjoaû 3 ^ alil ÛJC. 3 ^ 3*^3' ^JC- yİ 3^ Û.İUC. yİ -1da. ^ 3 & .3)"** L û3_i3 13 ;ûj! j3' L^J 1 yeı 3&

aJİLa û^jI j

890. (2885) (6877)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Halk: "Ey Allah'ın Resûlü, haccetmek her sene farz mıdır?" diye sormuştu. "Eğer "Evet!" desem bu vacip olur. Eğer vacip olsa, bunu yerine getiremezsiniz, bu durumda yer getirmezseniz azab görürsünüz" buyurdular." 112241

* HACC VE UMRENİN FAZİLETİ

ıjc. _yalc- g)J alıI Juc. | yh. alıI Aile- yi ^u^alc. yp. akuc. yj (jIILoı IAİİ ,<j3 j^jI yı ^*ı jjI Uİİ-lk- 2887- 6878- 891Lû 5 dj^idIlj ^jm] 1 1 d^jaj <xjua] 1 (jlâ ^cAJl J 1 ^uu a_ıic. alil (_ 5 ALsa ^aâll (jc. ^)dc. d)C. <aj!

alil Juc. ^jc. alil Ajjc. jjj Ali \;' ır - Dj . jdij 3a ^ Ui! _<jadı ^jjI (jj jSLj ^jI Ijjdi_JyJıLkJl dlılA

(_^ic. 3JûI_İjüj t, 'I jIdû ;ûj! AjİC. alil ^gIda L)^ L . A IaaJl 3 ^ 3^ 3 c. <ajl 3 c. Ajt-iJj 3 ^ 3 ^ 1 ^ 3 J

j^jLaûll j ^30311^ J 3 .AÜC. alil ^ ^ xjoaa 3 ^) L ** V 3^ 3 .:^ L - 1 3AaAl j y a ^ ^ j tali! -luc- 3^ y L A r

891. (2887) (6878)- Hz. Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hacc ve umreyi peşpeşe yapın. Çünkü bunla peşpeşe yapılması, tıpkı körüğün demirin pasını temizlemesi gibi, fakrı ve nahları temizler." 112251

* HACININ DUASINDAKİ FAZİLET

3j ^yi w 3 ^ 3 j ^AE-a Ijj i(3-«İ3^A! jAİâII 3 J ^ 3 * 13 ^! IAÂ.1K- 2892- 6879- 892

*3lA <ül a_Ac- alıl (_^Adaa al 3 ^^3 ^3^3^ 3 ^^^ ^AU-aa ^^jl 3 c. ^paj^yAl 3 ^ t 3 ^ 3 ^ :

33-.Al 31â _all ûjc. 3^ ^AE-a öûLLoiI *ûj!j 3^ ı^*f41 3AE ûj3AiIijajl 3]j o3^-1 3] .H' *^5 3EEAl3 ^1 d^ll

AlljdiAl j 5 ’ıa |Aj 3

892. (2892) (6879)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Hacılar ve umre yapanlar Allah'ın elçileridir. Onlar Allah'a dua etseler, Allah onlara derhal icabet eder (duaları kabul eder). Eğer kendisinden af ve mağfiret dileseler, derhal onlara mağfiret eder." 112261

(jc. jac. jjI jc. aalaJi jc. jj ç.Üac. jc. 'jjc. jj j! jj^c. Uj _cAjj1s jj ^a ^ 2893- 6880- 893

û jILLuj _û jjIaU ^aIc-A _2j! Aâj j-a4*-al! j ^lAj! j 24 J j L11 (_ş*Ş (j jOd! I t A j A_4 c. 2İ11 (_ s 3j-a jı4! , a V: a ^ jlj^c-j _(j^ı^. ûûLljaj) ;aj!j jl!

893. (2893) (6880)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki. "Allah yolunda cihad eden, hacceden ve umre yapan Allah'ın elçisidir. Çünkü Allah bunların yapılmasına kulları davet etti, onlar da icabet ettiler. Buna mukabil onlar da O'ndan (dilediklerini istediler), Allah da onlara istediklerini verdi." 112271

ÖLENE BEDEL HACC

ıjc. (jLâjlLa jc. jjjiiIl jUALu 4lli! ,(jj! Jj>^ S| Â- ^^Ic-M jue. jj ^*a * ıl jjA— 2904- 6881- 894

.21u! jc. ; Jl^ jc- i ^12 j a_4c. 2i! (_ s Ai^ jûl! J^j ç-lA. ; Jlâ t (jAlc. jj! jc. - ■ 6 1 jj aj Jj

ÂİJ 2 ’ ^ -d jj! jjjjâ jj ja ^LûjLojj ^ıa.. öûL1*jjl ;a 4jjl! IaJj p !jjA oaJj p jls

894. (2904) (6881)- İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip: "Babama bedel haccedebilir miyim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! Babana bedel haccet. Bu haccmla onu hayır yönüyle artırmasan bile şer yönüyle artırmış olmazsın" buyurdular." 112281

.ak. jj ciijjLİ! ^j! jc. a_u! jc. ç.1 iac. (jj (jLâjc. Ijj .-Ç2 (jı Aj]jiI Ijj .jile. jj ^Ula 2905- 6882- 895

AjIc. aîll jûl! JİA Aİ** 1 .A-u! (^Ic. au ûl£i A5^ (jc- j AuIc. alı! — ^jjil! Aj! »£-jâl! ja J^ j«

(jj jUiic. ûûljjai) ;Aj! jjl! (şAAjc. ^lia^j t jÂ4! ü y .-»!! 2IlÂ5j a_4c. alı! (^İLsa jJjjl! Jlii j 41u! (jc.

Âc. jjJaja Ciltli.! Au! (jc. (j JJ ;-<! -.1! Jliİ j .2İjjug AluAaJ! j^la ; Jj3J . jj*-a jj Aİ*jJa ı^jluı! jAİ! a-UaC.

895. (2905) (6882)- Ebu’l-Gavs İbnu Huseyn'in -ki el-Fur kabilesinden biridir- anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a babasının üzerine vacib olmuş fakat eda etmeden ölmüş olduğu hacc hakkında sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Babana bedel haccet!" buyurdu ve ilave etti: "Nezir orucu da böyle, ona bedel kaza edilir." 112291

* HAYATTA OLAN GÜÇSÜZE BEDEL HACC

t(juUc. jj! jc. Ajj! jc. t_uj£ jj .ilâ.^ Ijj _j^ık‘! jJlA jj! Uj .JJ-âj jj ül! Çuc. jj Ua^ luii- 2908- 6883- 896

Âc-Loj cİLtu ^ _LjajjUi i j^‘' - 03 A^jj! (^j! jj lal (JJ^j il :.~~'b ıjlâ tc_âjc. jj j j^^ ^jj±ki

j jc. (jj (j h .^^ jc. . t ul- 1 ^luû^J! jSûa ;Xû^! ic_ljj£ jj ^ ûûLiu! ;ûj! jjl (_^3.41u! jc. ^

û^!j jjc. a ö* , >>j A_ıâ ıdijû^J! j^Ûû ‘(jj! A û! jlj

896. (2908) (6883)- Nusayn İbnu Avf radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! Babama hacc farz oldu. Ancak binek üzerinde bağlanmadıkça hacc yapmaya muktedir değil!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm bir müddet sukut buyurup sonra: "Babana bedel haccet!" buyurdular." 112301

AÇIKLAMA:

Hacca gidemeyecek derecede sıhhati bozulan birinin yerine bedel olarak bir başkası hacca gidebilir. Bu başta Hanefîler, Şâfıler olmak üzere çoğunlukla benimsenen bir görüştür.

Bedel gönderen kimse sonradan şifa bulsa çoğunluğun hükmüne göre, bizzat hacca gitmesi gerekir. 112311

* MİKAT YERLERİ

2j Jjlaj 1 nîvk ;Jll t^44>- ıj^- j-Rj^ Cf- jî jj ,kjAljj! Uj ljj jj lJk. UİÂî.- 2915- 6884- 897

öib! jj j-Aıl! Ja! (J^Jıj 1! jj -124! <Ja! (3^2j _aÂi 1^4! (jÂ jj ÂjAAİ! öa! (3^2 a_4c. 2j! ^ 1:

o 0 ' e * s; ' t ' > o* ^ o 0 'o * e f ; - o ' * '

. ^jjİİj Jja! 1^41 p A^-kjj (33a! j3)Ç' S-4Â jj (3 j2u4! Ja! J^Aj ,tjj3 jf

^1xaa ûlj^) (Jj-aî_ Qj3g ±s-i •(_Jjâj C*nWİl tilj^İLû ;û^jc.j Aa^.1 4j 3 (Jlâ ^lAİ^j öûljjujİ ^3

^LvjolI JaI (J^-û j .A $■> jj (Jjâl ^ ;(J£j ç^J ı‘* nW

897. (2915) (6884)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize hitap ederek buyurdular ki: "Medine halkının ihrama gireceği yer Zülhuleyfe'dir. Şam halkının ihrama gireceği mikat yeri Cuhfe'dir. Yemenlilerin mikat yeri Yelemlem'dir. Necid ahalisinin mikat mahalli Karn'dır. Doğu (yani İrak) ahalisinin mîkat yeri Zat-ı Irk'dır." Aleyhissalâtu vesselâm sonra, mübarek yüzlerini doğu taraftaki ufka çevirdi ve: "Allahım onların (doğudakilerin) kalplerini İslâm'a çevir" diye dua etti." [12321

AÇIKLAMA:

Mikatlar hakkında açıklama geçti. [1233]

* İHRAM

(jc Ijj .is .^ 13 ^ (jj . 11) 3 ^ ^ t*üi iji 2917- 6885- 898

^giI J4 ÜIj ÇjUİi Aic. ^jj ;JlI tciüLû CluIj ' ;;r. ûjc. s_ijjİ

ûûIIja)I ;ûjIj 3^ ssA^.^-3^ ^ 5 ^ ı^Ş 2üj j 1 *-û 4AA3 ûJjJiju 121u! :Cjls ^- 4 jls <j CjjÜjojİ Laİ 3 33^221 .lic. 32^3 2 ı!

Clılaj

898. (2917) (6885)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor. "Ben (Ziilhuleyfe'deki) ağacın yanında, Resûlullah'ın bindiği devesinin sefinelerinin (yani çökük iken yere değen uzuvlarının) yanında idim. Deve ayağa kalkıp doğrulunca, Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah'ım! Umre ve hacca beraber niyet ederek davetine icabet ediyorum! Emrine âmâdeyim!" buyurdular. (Yani o zaman ihrama girdiler). Bu (ihrama girme işi) Veda haccında idi." [12341

AÇIKLAMA:

Ziilhuleyfe'de ihrama giriş anlatıldı. [12351 * İHRAMI JYA GÖLGELİK

Ijj ;JLa ^jİs aa^Ji 3 4 - 1*3 2 j!^je -3 2 j!^je. Uli jiSilI <jj 3^1 Uftk. 2925- 6886 - 899

Üj (JjjaiJ) İp- y^P ijp (jj ^ ^P (jp- ÜJİ ')fp (jj Aj-alc. (İH

_ > ^ 0 - ' „ O ö" "jj ' 7 S J,”" ^ O ' 0 * ^ o'

AİIÜj û\jI 3 ı“ \\b- I ıjjM ^ O -0 ko ^

^aC- 3^ j <UJİ ."mc ^x^ıl C- c. <1* x>»l '< Qja y öûLLüjI

899. (2925) (6886)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah rızası için gününü, akşama kadar, güneş altında telbiye çekerek geçiren hiçbir muhrim (hacc veya umre için

ihrama giren) yoktur ki günahları güneşle beraber batmasın ve annesinin kendisini doğurduğu (günahsız) şekle dönmesin. " [1236]

* HACCDA İHRAMDAN ÇIKMA ŞARTI

Uj (jj Uj (jj jjİ ifi .w j ^ Uj (Jı 1 n.w_ 2936- 6887- 900

s—^ ji ^jİ ciûj ç-L^ujİ ç£^pı o*~" y ^ ûjc. 3^ cp y 31

131 •ClıllÎâ 3 ^ JûIIaC- lj Lq # L_ıiIaA]l İp. ^Jİ C ı'n Âh\ \'y ^ Lİ^^O

Aİc. ûÂA CÎûj A%_k_o] (jjj-il u *‘ >> " 3)^ ^ Qİ ki Uİj a A ^J3 XAİ

^I^s'ı 3 ^ A y y^ ûûLiuji # Iaa1ui<û 3 ^ ^ i-^J iâa <._q u^^ıı

ClıIÜİ ûIluı 66 ! J

900. (2936) (6887)- Ebu Bekr İbnu Abdillah İbnii'z-Zübeyr radıyallahu anhüma büyük annesinden -ravi der ki: Bu büyükanne Esmâ Bintu Ebi Bekr midir, yoksa Su'dâ Bintu Avf mıdır bilemiyorum- naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Dubâ'a Bintu Abdilmuttalib'in yanma girmişti, ona: "Ey halacığım seni hacc yapmaktan alıkoyan mâni nedir?" diye sordu. Halası: "Ben hastalıklı bir kadınım, (hastalığımın hacc menasikini yapmama) engel olmasından korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "İhrama gir, ancak (menasiki) ikmalden alıkonulduğun yerde ihramdan çıkmayı şart koş!" buyurdular.." 112371

$Ael UrfO ^e (iH ^IAj* o^ «$jj <jj ÜâJı Ijj .<jj2s ^1 (jj jSj jjİ UjİI.- 2937- 6888- 901

„ __ "I«^^ ^ , i> J ^ „ 1 * , fi"' - s j, - ^ o'"

*djIâ Jüı 3 j j -0 13 a Ijla.l ^j) ;dila ^l*AI ^cdAl (3^3 İdi ;3lAs ,A,ffi d Ulj 3^3 a^lc. AİA 3-da Au 3 j j -0 d^Ac. 3^-A ;ClAlâ

^l^dU t qu/i<q 11 . 23 AI .ciuûL^l Âjj ^^juj ÂeljjJal ^ 3 j AİLk^j ;dlj 3 l

^kl ^jLuûllj İnh jjli 3 # IA*

lA* ItAAj

901. (2937) (6888)- Dubâ'a (Bintu Zübeyr İbnu Abdilmuttalib) radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben hasta iken Resûlullah aleyhissalâtu vesselam yanıma girdi ve (bana): "Sen bu yıl hacca gitmek istemiyor musun?" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resûlii! Ben cidden hastayım" dedim. Aleyhissalâtu vesselam: "Sen hacca git ve ihrama girerken: " (Allah'ım!) beni hacc menakisini tamamlamaktan alıkoyduğun yerde ihramdan çıkacağım" diyerekten niyet et!" buyurdular." 112381

AÇIKLAMA:

Umumiyetle alimler, hadiste zikredildiği şekilde ihrama girerken, bir engel zuhûru halinde ihramdan çıkma şartının koşulabileceğini, bunun caiz olduğunu söylemiştir. Zahiriler, Şâfiîler, Hanbelîler bu görüştedir. Hanefilerle Mâlikîlerin bir kısmı bu görüşe katılmamıştır. Onlar böyle şart koşmanın caiz olmayacağına, hacc tamam olmadan ihramdan çıkılamayacağına hükmederler. 112391

* HAREM-I ŞERİFE GİRME ADABI

(jc. A-;j ^yjl (jj ç-Uac. (je. 2 j! ajc- jj! (jl...-. (jj liljUA Uii ^ (jj (JjcUuaı) ljj jjî 1jjık- 2939- 6889- 902

*ûj!jjl! ûLL^ 2Loj11a]! jjjjJaajj .Lİmllj (j^â^lajj ı "ölAA ûUaui cJAûj ç.Lnj‘1 dûlfi ‘tjls t^uUc. (jj 2 j! ûjc

(JLâ j _dııû^J! il! 1j)lâ -lüâ tjjja-û (jj! û]^5 .O 1 ■ (jj ûûLLüj) ^^3

ciılaj ûliju? 4 ! Cılâiil! (_ s ^ (Jje-Uuoi! j ;j£ûj 4 ! 2]lâ j _c_âlIAjj ^JaAj ‘CİsUlİİ! (jLı^. clwi

902. (2939) (6889)- Abdullah İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Peygamberler Harem-i şerife yaya ve yalınayak olarak girerlerdi. Yine yalınayak ve yaya olarak Beytullah'ı tavaf edip, menâsiki (hacc ve umrenin gereklerini) bu şekilde ifa ederlerdi." 112401

* HACERÜ'L-ESVED'İ İSTÎLAM

JjalLı; Jll iy>L ıjj! (jc. «İÜ (jc. (jjc. (jj çAsJi (jc (^Akj JIA Ijj (jj ^c ^4=.- 2945- 6890- 903

\y*c. Ij ,^n t-jlAa^Al 3*3 3^ ^AU d \h'\W 0 £^^İa ^ x *’ ^ .3>^^ ^Aluj ^Ac. AİA ^jJJ

LaA^)JC.j ^ajL^ ^Jİ ^JJX-Û <âxjJa t^jLuil^^Al (j^C. ûûlluil dİ:Iİ 34 İAI)*Sx 1.1*1 \j^A

903. (2945) (6890)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Haceru'lEsved'e yöneldi, sonra dudaklarını üzerine koyup uzun müddet ağladıktan sonra ondan ayrıldı. Bir de baktı ki, Ömer İbnu'l-Hattat da yanında, o da ağlıyor. Hemen: "Ey Ömer buyurdular, evet gözyaşları burada dökülür." [1241]

* TAVAFIN FAZİLETİ

(JkÂJ ı“J ^ ,^1^4 Ijj ılAc- ^jj (Jjc-Lo-ujİ Ijj # _jLaC- ^1_uİA 1 n.W- 2957- 6891- 904

AJlâ ^Auıj AüjÎ *^3^-3^ .3 \).AU di3^3 3^3^^ 3^ 3^

lj 13311 ^^3 Âjşlidlj 3 ÜİI 3.111.a xıi 3^ .15^ 3^*4^ * 3 ? 3$jCE^ c^3 ^13311 idi 1^3 ^34İE 033

•ç-l.Aic. 31 ^ ^^3xjM ^ 53 ^^ 31» lj Lo I A Uİ d ; 31 ^ Ajjoj*’! 3^3^^ I^A^.3^* 0 ^ A^lla c^311 djlA^ lAâj a

\jl lj ;^ 12 oA (_jj! aA 31 ^. 3 a ^ , 3 ^^ Aj ö^jlA^ 3ölA Adajlâ ^jİc. ALİ t _ 5 Ada Aİj 3^3 35 ^ û 3 j> ^jİ

J ç 1^3 03 djjüL c q! \ı (ja)3.^İd 3 Ç 5 -Ada ^3^3^ ^ V).w • £1 Aıc- 31 ^ îdil^lall î Sa^a

^âj3 d il Üxi j \ 3de aA Clıjjij d il Vuxi 3de Aje (.** A ALU j Qj 33^* ' : --'-- î 3 AAlj AA1 1 aA] 03 Ali.d-kll j Alil 3 **k u xi \

3^ ;dlj31 ^g-3.A..A>3^ (j^ı‘ıl 3^ AjU 3 a_a^ 31 o-ald. 31dAl dlAj 3*3 ^ c <a\A-a d^3 .s.**A 33 A 03 de aA

>>" n.w Ajl ^3^ I - 0 -3A j _3A :(3 ,< ' u *)11 31^ j.ûûljjujİ ^3^ ^I^^d Aül \ ;dlj31 3 -0 du^Al 3 I (3^

Aâ 3^"' û

904. (2957) (6891)- Ata İbnu Ebî Rabâh Ka'be'yi tavaf ederken İbnu Hişâm radıyallahu anhüm'ün kendisine şöyle soru sorduğuna ve kendisine şöyle cevap verdiğine şahit oldum: "İbnu Hişâm: "Rükn-i Yemanî hakkında

bilgi verir misin?" diye sordu. Atâ dedi ki: "Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayetine göre, aleyhissalâtu vesselam demiştir ki: "Rükn-i Yemanî 70 bin meleğe emanet edilmiştir. Kim (onun yanında): "Allahım! Senden af, dünya ve ahirette âfiyet diliyorum. Rabbimiz! Bize dünyada iyiyi, ve ahirette de iyiyi ver ve bizi cehennem azabından koru!" diye dua ederse o melekler "âmin!" derler."

Atâ, Haceru'l-esved'in bulunduğu köşeye gelince: "Ey Ebu Muhammed! Bu Haceru'l-esved rüknü hakkında ne işittin?" dedi. Atâ şıı cevabı verdi: "Ebu Hureyre radıyallahu anh bana, Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim Haceru'l-esvede yönelirse, şüphesiz Rahmân (olan) Allah'a yönelmiş olur" buyurduğunu anlattı.."

İbnu Hişâm, Atâ'ya: "Ey Ebu Muhammed! Tavafın faziletiyle ilgili ne işittiniz?" diye sordu. Atâ şu cevabı verdi: "Ebu Hureyre radıyallahu anh, bana Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim Beytullah'ı yedi sefer tavaf eder, tavaf sırasında konuşmayıp sadece "Sübhanallah, velhamdiilillah ve lâilahe illallah, vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illa billah" derse ondan on günah silinir ve on sevap yazılır, onun bununla mertebesi on derece yükselir. Kim de tavaf sırasında konuşursa sadece ayaklarıyla rahmete girer, tıpkı ayaklarıyla suya dalanlar gibi." 112421

AÇIKLAMA:

Tavaf sırasında konuşmak caizdir, ancak konuşmayıp, hep zikirde meşgul olmak efdaldir. 112431

* HACC-IİFRAD

(jc. r, 2)2 jıc-Lûn! jıjx]! ûjc. ili ^IAc. Uiiik- 2966- 6892- 905

^jılA. dıiiı. djs! 4 2 ı! ^ CJjnj t^jıLj. 2)2

905. (2966) (6892)- Hz. Cabir radıyallahu anh diyor ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacc-ı ifrâd yapmıştır." 112441

2j 2Îû 2)C. a 2jc. Isjaz. 21ı 1 .iıc. lıiı _^)La2 IjijK- 2967- 6893-906

<ıd£ j _d] j^jIİa .3 *j 2ı! \ ır - (ajoılill ûûL1jüj| ^ ;J!jj]! ç^ş.^K]! ^j^js! tjl-2ic. j jÂc-j Jj lîlj ^1<jic. 2ı! ^

^jJa^]! ^J! ç,],.; l c - 1 a^!

906. (2967) (6893)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Bekr, Ömer, Osman radıyallahu anhüm ecmaîn hacc-ı ifrad yaptılar." 112451

* HACC-I KIRAN

Sâj < _L:

<jxjxlU ûljj

^>Jİ ıjp. nn Ijj # 4jj\Jl-q ^jÎ Uj ^ *n W- 2971- 6894- 907

x_>Ja ûÜa^)l J ûûllujl ^ (j ^

907. (2971) (6894)- Ebu Talha radıyallahu anh demiştir ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hacc ve umreyi beraber (yani hacc-i kıran) yaptı." 112461

yj üoiş^ İP ^ ^ P ^ -JP 2>l 4P di Uiiik- 2972- 6895- 908

<ıic. alı! 2ı Jjau j 2)1 2)2 j j-âc. 2>2 j 2ı! ûjc. 2 >ı pP Lp ^IKaj ^ujUaj ç.\ iac. 2)2 dlıı] 2)2 ^alK

û^!j lâlyia ! !^aJ 3 2>1^ jjikn. j jÂit] AlL^lıalj SİflJal ^] j ^ - j■ ■ ^l! 2)1 dili] ı au^ı^U ûûliuı! ^^3 ‘ J! jjp! ^^3

Ljaı! ı alx-aJl J 1 C. û^)£2 ^jılıc. 2>ı! ^1^2 2/=- kllıû^d! j -t _)A]AA j ı a . >ı

908. (2972) (6895)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ashabıyla

birlikte (Veda Haccında Mekke'ye) geldikleri zaman, ne o ne ashabı, umre ve hacc için (Kabe'nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle) ancak bir kere tavaf ettiler." 112471

HACCI FESHETMEK

;2jta tç_ıjlc. 2$ öj2! çp lİ3^2jI ^ı! 2)2 2w jP jjİ]3ı .^ ULaJ I 2w aa^J l2i2î.- 2982- 6896- 909

U ‘^jılu]! JIİ3 _û2>Âc- 1 ;2J]-3 AİÎa 1_iaû3 Laİ3 _^cK]lj I_İÂ2)^I3 t AlIa. 1 ^!j 2)1 ^Ija 2) (JJ^j Liıİc.

t (Jjİ]! <jc. ! jûj3 ! ^İ*3I3 <1 Lû ! jjiâi! :Ja (ûjÂc. jdıuıi V İ 1 S 3 _^cK]lı dıÂ^)^! Û3 I^İdjj <jc. 2)1 t _ 5 2-=a 2) 2J jı-^j iJlİ !2)I AljdaC-I ^dİjdaC-i {ja *CIl]lİ3 I_Idai]! CI 1 İ 33 . j 1 , u Âa2 Adille. (_ 5 ic. ^li .^jÜaiI3 _d_bJaİ3

Jalikl Û3 j _aJÜ Jjc. ^ j _ Jg 1, ^ ■ ■ ' U A_ıâ (jî I _Clılaj öûLlujI ıJlA^j ;ûj! j_)]!

aJL^. (jJfij 4 7'-» C_â2jijâ oAxj jî JaÜİ (Jj3 ı_ğ jj (Ja -(jiljc. (jjI (JLi. ıjJJJJ J .S^kLı

I jiI jiI

Ui;

909. (2982) (6896)- Berâ İbnu'l-Âzib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve ashabı, haccda başımızda beraber çıktılar. Biz (sahabilerin çoğıı) hacc niyetiyle ihrama girdik. Mekke'ye geldiğimiz vakit, Aleyhissalâtu vesselâm: "Haccmızı umreye çevirin!" buyurdular. Ashab: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz hacc niyetiyle ihrama girmiştik! Şimdi onu nasıl umreye çevirelim?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Size emrettiğime riayet edin, dediğimi yapın!" buyurdular. Ashab, önceki itirazlarını tekrar etti, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm kızdı. (Ashab'ı koyup) gitti. Öfkeli haliyle Hz. Aişe'nin yanma girdi. Aişe radıyallahu anhâ, Resûlullah'ın öfkesini yüzünden okumuştu: "Seni kim öfkelendirdi? Allah da onu öfkelendirsin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Nasıl öfkelenmeyeyim? Ben bir emirde bulunuyorum, emrim tutulmuyor!" buyurdu." [1248]

UMRE

t> <^=9 S 4-^=> Ijj . 4 3 "' 2 " <-s^î ^ .J-az- S 2989- 6897- 910

^cKİ! ‘tj^kı ^gIl.a ali (JjjojJ) 4 jl tali! ÇüIc. 4 ö k ^jc. A_klia JjLkjaj) AJöc.

i. » ■ - LjaJİ j (ja*-* Aa^! 4 tJa Ö-Iİaj c_âj^XAİ! ^jj! öûLljaj! ;ûj! j_)]!

910. (2989) (6897)- Talha İbnu Ubeydillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hacc cihaddır. Umre tatavvu (sünnet)dir." [1249]

RAMAZANDA UMRE

l*u-k ;la 2 jl 2c. j^âc.j tu- kap ^Ic. ^ .(jUi2 ^ .^1 us*\\ luK- 2992- 6898- 911

(jLja-oJ) ûj)ûc. 4_ilc. 1 ^ Vt.s-i 2l (Jlâ *(Jil Tun ^ (jC* ^ (_jC- £^^)âlc.J)]l (jc.

c. ‘Sjag ^jl 21 öûLlujjj ^ju öûLiuı! ^j*) n~N L_l&j (J 2 j

911. (2992) (6898)- Herim İbnu Hanbeş radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Ramazan ayında yapılan bir umre (sevap cihetiyle) bir hacca muâdildir." [1250]

* ZÜLKADE AYINDA UMRE

jjj! ği şikt (jâ ,^12 ^i (jj! çf. s'oj!_3 çş-j' J <_s^ 3 32i .“öii yJ ıjj gkajc- 2996- 6899- 912

2

^Ijc. (jj) ûLL^j! ;ûj!j_)1! ^ 1 <jİc. aîı! aîı (J^ !lÎ^ t^uÜc.

(_^j! 2)j qa^J)]! ^jc. ^ ^

912. (2996) (6899)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiimâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Zülkâde ayından başka bir ayda umre yapmamıştır." [1251]

* MINAYA ÇIKMA

jLaj (jli Aj! t J)âc. gjj) (jc. ıjc. jâc. |_yj 2 j! aje. lilâjl .j! ^jc. 12i o5 ^ 3005- 6900- 913

AjŞ t jac k" n,W ûIluil ;2l jJ)ll ^3 # diİ]û Ajİc. 2ll 2l (JjjoiJ) uj cİJİ^iL2l

i_QJ» X>> J JUC- 2ll ^JC.

913. (3005) (6900)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma'nm anlattığına göre: "Kendini (hacc sırasında) beş vakti (yani Zilhicce'nin sekizinci günü öğle, ikindi, akşam, yatsı ve Arefe günü sabah namazlarını) Mina'da kılardı. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın da böyle yaptığını arkadaşlarına haber verdi." [1252]

AÇIKLAMA:

Hadiste görüldüğü üzere hacıların Zilhiccenin sekizinci günü Mekke'yi terk ederek Mina'ya gitmeleri, orada belirtilen beş vakit namazı kılıp ve Terviye gününü Arefe gününe bağlayan geceyi orada geçirmeleri, oradan da Arafat'a geçmeleri sünnettir. Bunun sünnet olduğunda icma vardır. Tatbikatta, bugün kalabalık sebebiyle herkes

bunu uygulamamaktadır. Arafe günü Mekke'den doğrudan Arafat'a giden de olmaktadır. Mina'da gecelemek sünnet olduğu için, böyle yapanlara herhangi bir ceza gerekmez. [1253]

* ARAFAT'TA DUA

J *0Jİ Alt- Ijj # ^ 5 -oLoi]1 .İJC. Ijj J LjJjJİ İnh- 3013 - 6901 - 914

Cj^)İc. ûÜ ;L_ıı^I_â # ûJ)İİ-a]Ij Akjp- Aî j uöc> 4 j -3 ^IIuj Ajİc- ^ ^jjII (j Cf* ® 3 ^ (J . Û (JjjIû 3 ^

AjIuic. Aj ^lüâl] dıJ)ic.j ^j-û >>" nAc.İ j>" fu*Âı j) îl_ 0 ıdJlâ # 4 _Lû ^jlA.âII .ıkî ^jI_â # ^]Uâ]I Lq

^jİ a\ 3^ .^üı n (Jta jî AjIc. *oj IÎ^^O ^*>^3 (Jtâ .lJI^ ^ ^g-İI L-ıı^U 31 c. 1 3 *Iâ

ÜJİ j^C. jj *(1)1^ 1 c**U j jİJİ ?^K~kx>ıi ^İII Laâ # I_£Jâ dIj 5 Lo 4 _C.Uoi] ûİA (jI !cs“^J ^5-jIj ;3 - ‘ IC 'J

3 » ÇjîJjjİI 1)^3 f)I Vuj.iI ûâ IÎ^j 3^ ^ û 3 ^ 4 ?)

31 i (_jj jİjİ ûûLIujI ;^j! jjII CjjİJj 3^ (Jj^IIj Aî33 (- 5 ^ ®

(JjjjjJ j 4 j 3 ^1 £j ^j-û jI ^Ij jLkJi

914. (3013) (6901)- Abbâs İbnu Mirdas es-Sillemî radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtıı

vesselam, Arafe günü akşamı ümmeti için mağfiret duasında bulunmuştur. Rabb Teâla, duasına: "Ben, zalimler hariç ümmetini mağfiret buyurdum. Zira ben zalimden mazlumun intikamını alacağım" diye icabette bulunmuştur. Resûlullah: "Ey Rabbim! Dilersen mazluma (kendi katından bir lütuf olarak) cenneti verir, zalimi de affedersin!" dedi. O akşam Rabb Teâla bu duasına icabet etmedi. Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm Müzdelife'de sabah namazını kılınca, önceki (cevapsız kalan) duasını tekrar etti. Duasına, arzusu istikametinde cevap verildi. Ravî devamla der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine (memnuniyetinden) güldü -veya "tebessüm etti" demiştir.- Hz. Ebu Bekr ve Ömer radıyallahu anhüma: "Annem babam sana kurban olsunlar! Şimdiye kadar bu saatlerde hiç gülmemiştiniz. Sizi güldüren şey nedir? Allah seni sevindirsin!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Allah'ın düşmanı İblis, Rab Teâla hazretlerinin, ümmetimin hepsini mağfiret buyurduğunu öğrenince, yerden toprak alıp kendi yüzüne saçtı ve "Yazıklar olsun bana! Helak oldum, her emeğim boşa gitti!" diye bağırıp çağırmaya başladı. Onun bu korku ve üzüntüsünü görmek beni güldürdü" buyurdular." [1254]

* ARAFAT'TAN MUZDELIFE'YE DÖNÜŞ

cıjll t^-ıaıilc. (jc. ajjÎ (jc. ijjc. (jj ^Uİa (jc. £5_jjjl! Ulûjİ ,Jâl jyğı ejc. Uj .^jkj (jj .idâ. 11 V: s ._ 3018- 6902- 915ıliJ lliâı jjll (jjallİ e*n-, 1 j. ^ Ai 3Aj 2ü .e" \u\\ (jlaljÜ İU^3^

Aİjjj (jLuû ^3 Aj 1 ” ^ Jİ! A 61_

c* nWl

j .ClAÜj

915. (3018) (6902)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Kureyşliler dediler ki: "Biz Ka'be-i Muazzama sakinleriyiz (yani onun yanında ikamet eden imtiyazlı kimseleriz). Biz

(vakfe için) Harem-i Şerifin dışına çıkmayız (Arafat'a gitmeyiz, vakfemizi sadece Müzdelife'de taşradan gelenlerden ayrı olarak yaparız" dediler. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri şöyle buyurdular. (Meâlen): "Sonra siz de, halkın ifaza yaptığı (döndüğü) yerden (yani Arafat'tan Müzdelife'ye) ifaza yapınız (akın akın dönünüz)" (Bakara 199). [1255]

AÇIKLAMA:

Bu bahiste açıklama geçti. [1256]

* MÜZDELİFE'DE VAKFE

l _jC. £g.AJiLoj l _jC. ûljJj ljj ljj ‘l! ÛJC. ^ ^ ,^j ^dc- 3024 - 69 - 916

ddi! j! 33 yi (>Ü11 dijjaji j! ^jld! ."'f.. ! iJom l) ;ajij. ol^c. <1 33 yl.. a <2c. 21ı 1 ^ 1.^-» j:!' yji ^lj j 3qi_j

âûlLj! 11 a ;^jl z y\ ^jlj l , 31-2 La 1 ..^ 1 lir.' j .yf:. ... i i ^ jâ 11 a y^?r. 3 y A

3^JC 7~*a <_^^>*-1 l^A Jj! c ‘

916. (3024) (6903)- Bilâl İbnu Rabâh radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana, Müzdelife vakfesinin sabahında: "Ey Bilâl! Halkı sustur -veya Halkı dinlet!"- buyurdular. Sonra halka Şu hitabede bulundular: "Allah Teâla hazretleri, şüphesiz, şu Müzdelife'nizde, sizlere iyilik ve ihsanda bulunarak, günahkârlarınızı, hayır sahipleriniz hatırına bağışladı. İyilerinize dilediğini verdi. Öyleyse Allah'ın adıyla (buradan Mina'ya) hareket edin!" [12571

AÇIKLAMA:

Cem' Müzdelife demektir. Buradaki vakfe ile ilgili geniş açıklama geçti. [1258]

* AKABE CEMRESİ (İLK TAŞLAMA YERİ)NDE DURULMAZ

^1 ^jb (jb jA iic. n -.-Ci ğ)c. ■ ■■ ^ (^Ac. Ijj ..ti» **1 ûijjoj Uii-ık- 3033- 6904- 917

I aVi-k ^ , 1 ı»..; ûûLİjjj) ‘ÛJİ j_)]! ^^Ş.d-âkj £gj^a a AjİxA! (_ 5 jCj *^Ac. alil ^ali (_J jjoiJ)

<jâ

917. (3033) (6904)- İbnu Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Akabe cemresine taş attığı zaman hemen geçiyor (orada dua ve zikir için) durmuyordu." [1259]

* TELBİYEYİ KESME ZAMANI

^jjj^. ,1ı». .; jjc. L_1 jjl ^jb A_ıji ^jjaC. Cj^LkA! Ijj ,^}bü «r^ û5 P 3039- 6905- 918

Il n-.. ^ j_ijj! J ûûlâjüjI ‘ÛJİ j_)]! ^,^.A Vğ»h ö^A^. L 5^3 L 5 "^ AjIc alil (_ s Ai-a ^aâII (jl t^ulac. ğjj! ğjC.

918. (3039) (6905)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Akabe cemresine (ilk taşlama)ya kadar telbiye getirdi (Lebbeyk... dedi)." [1260]

^jİ ^ ç\ AaC. .^3 L)^ ÂJiljjİ .U-lAJ ^ alil ÛJC. Ijj ,1ı» xj ^ 1 ~n 1-.- 3052- 6906- 919

Ij ;Jlââ (Ji.j t ^^L alc. ^ ^ 3j j ~0 ;3.j^ <üil •Ajc- cjj 3^-^ £-5-^

(Jılu Lâa ^ 3 ^ 3 ^ 3 3 ^ ^ 3 ^ cj-^) !<& 3_^>-0 1 j 3 ^ >î öç-U. £- 3 ^. * 3 ^ (jl 3 ^ >> "üı 3^3 _j

ClılÎj 4_İLk^j ûûIluil C 5 ^*^ 3 ^ 3 ^] 3 ^ ^iş-^ Lp

919. (3052) (6906)- Hz. Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kurban günü, Mina'da halk(ın suallerine cevap vermek üzere) oturdu. Bir adam yanma gelip: "Ey Allah'ın Resîılü! Kurbanımı kesmezden önce traş oldum!" dedi. "Bir zararı yok!" buyurdular. Sonra bir başkası gelip: "Ey Allah'ın Resûlii! Taşlamaları yapmazdan önce kurbanımı kestim" dedi. "Bir zararı yok!" buyurdular. O gün menasikle ilgili takdim ve tehirden her ne sorulmuşsa mutlaka "Bir zararı yok!" diye cevap verdiler." [12611

AÇIKLAMA:

Cumhıır, Mina'daki "Akabe cemresine taş atma", "kurban kesme" ve sonra "traş olma" amellerini, bu sırayla yapmayı "sünnet" olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla bunlar arasında takdim-tehir hatalarına bir günah terettüp etmeyeceği ve fidye vs. icab etmeyeceği görüşündedir. Ebu Yusuf, Muhammed, Şâfiî, Atâ, Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Ahmed: "Bu işi bilerek yapana ceza kurbanı gerekir"demiştir. Ebu Hanîfe, Nehaî, İbnu Abbâs, Haşan Basrî, Katade ve Malikîlerden İbnu Mâceşûn'a göre, zikri geçen menasikin mezkur sırayla yapılması vacibtir, dolayısıyla bu sırayı bozana bir kurban cezası gerekir. [1262]

KURBAN BAYRAMINDA HUTBE

t> Çş ıjc- çOc>4! çûc- !jc- (jjLÜuj Çy ÇujsJj <jb Ijj .jAâj (jj alı! bşb (j !j Aa^Ji lıillk- 3056- 6907- 920

^^jIlîû ail! jbbı -Ls^ L>f L kıâJlj fbbj <jic- ali! aJJ (Jjj-Ç) ^13 t<jj! £jb b^ ^jjj^ ^ ^

tali : 6 f 3 ^ l . '3 (j^jic. ^Jij Cj-oCj <aâl tk Çjjj y jıb Alâ) \ * Es

j jUijjı! ^ <jâ ûUjjj) ^j^c.3 t ^jc.l ^ j3^3 a a. y

^ <1L^ ü>kA!j _A_l*jxAlj û! ûİ j

920. (3056) (6907)- Cübeyr İbnu Mut'im radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mina'da Hayf (denilen dere kenarında ayağa kalkarak şunları söyledi: "Benim sözümü işitip aynen tebliğ edenin yüzünü (Kıyamet-giinü) Allah ak eylesin. Çünkü fıkıh (dolu hadisleri) yüklenen nice kimseler vardır ki, fakih değildir. Nice hadis taşıyıcıları vardır ki kendilerinden daha fakih olana hadis götürürler. Üç haslet vardır ki, bunlar oldukça mü'min kalbi kin ve husûmet taşımaz: Ameli Allah rızası için ihlaslı yapmak, müslüman idarecilere hayırhah olmak, müsliimanlarm cemaatine devam etmek... Çünkü müslümanlarm duaları ona katılanlarm hepsini kuşatır." 112631

pj ^ 44 C4 öj-ö (jj j^âc. ^ gIluj (jc. jUûllı ^jj jâlj Uj .Ajjj ^ Jjc.UıLıl LSU- 30577- 6908- 921^ajJ ÇlA^3*^ Ajâlj 3^J Aj^" ^ AL (Jj- Uj 3 _J*_uı-â

1 U xai Âa^-^ ^^.jlc- ^^ç.Uç 3 ^^Jİ 3 ^ (3_3 ^ ^ 3^.3 x *3 ^La *l^llâ ?lLa 3j £$\j lLa

IujUİ v'ui.)^ ^gjj3 l ljûjxaj (’}C_iı # ^aM ^»^j 3^"^3 C5^" f^kjâ ^gjj3 l .lLa ^â 13 a *>^ 21 \j ^â

.3*13 ^5-İa .vğv’u

■■ -*■« * * * î it'

x-a ûûLIujİ ;juljjll ^â # t3İ^kj 1 jlU^.0 U ^_j^j (31jj |(Jj33a ?^jl ^jl^l !4 J 3 4 (Jj^

921. (30577 (6908)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm Arafat'ta kulakları kesik gibi küçük olan devesinin üstünde olduğu halde şöyle buyurdular: "Bugünün hangi gün olduğunu, bu ayın hangi ay olduğunu, bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz?"

Halk: "Burası haram beldedir, bu ay haram aydır, bugün kurban günüdür" diye cevap verdiler.

Aleyhissalâtu vesselâm sözlerine şöyle devam ettiler: "Bilesiniz! Şurası muhakkak ki mallarınız, kanlarınız birbirinize karşı haramdır, tıpkı şu ayınızın şu belde ve şu gündeki haramlığı gibi. Bilesiniz! (Kıyamet günü) Havz'ın başına hepinizden önce ben geleceğim. Ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim. Sakın benim yüzümü kara çıkarmayın. Haberiniz olsun! Ben pek çok kimseyi (şefaatimle) ateşten kurtaracağım. Bazı kimseler de benden kurtarılacak (zebaniler onları götüreceklerdir). Ben: "Ey Rabbim! (Zebanilerin benden kaçırdıkları) benim sahabeciklerimdi (niye cehenneme götürülüyorlar?) diyeceğim. Allah Teâla hazretleri şöyle buyuracak: "Senden sonra onların neler ihdas ettiklerini sen bilmiyorsun !" [12Ğ41

AÇIKLAMA:

Veda hutbesi olarak bilinen ve tek bir metin halinde birleştirilen hutbe ile yukarıdaki metinler arasında oldukça fazla noksan-ziyade farkı mevcuttur. Rivayetlerde parça parça gelen ifadeler Veda haccı sırasında Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bütün konuşmalarının derlenmesiyle hasıl edilmiştir. Halbuki Veda haccı sırasında Aleyhissalâtu vesselâm muhtelif vesilelerle hitapta bulunmuştur. Ashab, bunlardan hatırında kalanları rivayet etmiştir. Fakihlerimiz bunları değerlendirmede ihtilafa

düşmüştür: Hanefılere göre hacc esnasında verilmesi gereken hutbe üçtür: Zilhicce'nin 7, 9, ve 11. günleri; Şâfıilere göre dörttür. Zilhicce'nin 7, 9, 10 ve 11. günleri; Ahmed İbnu Hanbel'e göre üçtür: Zilhicce'nin 9, 10. ve 12. günleri. Bu farklılıklar, rivayetlerdeki ihtilaflardan gelir. Demek ki Resûlullah bu günlerin her birinde hitabede bulunmuş olmalıdır. [1265]

*** ZEMZEM İÇME ADABI**

ıjj Oje. (jj! Aİ^Jı |jE Çjjüi‘1 (jj ıjUiJE. ıjE (jJ AİI! Auc- üj Juâ- â Uİi-lk- 3061- 6909- 922

(Jlâ Lafi L^-Lq ciu^jjoıâ ;ıjli iıjlsâ ,2^2 ûç.Lks t LJLk. ^1 .lic. dıiS ;32

(jli ,ı2^j J)£- aH Clıc-J^â !ûI2 V tajj .liüi alı! ^)Sû!j aJAİ! tJ^- uajla A A !û! ;2^2 " L A^

ûIjjJ !i& ; J!L(jjkiAaJJ ^gjUjjjiîâLU! (jaJj luiıj Lg <j! ^j! ;2^ ^KuJ 4_ıic. ali! (_ 5 -l J -sa ali 2 jjaJ)

CİJ yu j

922. (3061) (6909)- Muhammed İbnu Abdirrahman İbni Ebî Bekr radıyallahu anhüm anlatıyor: "Ben İbnu Abbas radıyallahu anhümâ'nın yanında oturuyordum. Ona bir adam gelmişti. "Nereden geliyorsun?" diye sordu. Adam: "Zemzemden!" dedi. İbnu Abbâs: "Ondan gerektiği şekilde içtin mi?" diye sordu. Adam: "Nasıl?" deyince açıkladı: "Zemzem içerken kıbleye döneceksin. Besmele çekeceksin. Üç kere nefes alıp kana kana içeceksin. İçip bitirince aziz ve çelil olan Allah'a hamdedeceksin. Zira Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Münafıklarla bizim aramızdaki fark, onların zemzemi kana kana içmemeleridir." [1266]

^ 4j] ;(Jjû 3 ^ ^ l ~ L ^' Aİİ 3 Il ljj ^Lac. ^ 12 üA lnK- 3062- 6910- 923

A jx j\ *Sı ^3 UJ ^3 ç.U ^ ^ ^3^3 ^ A** 1 ^ LM 3^^ A** 1

A hx.i.S-i ıjA ^-Lû J A UA ^aj^-A J A AA 1a3 # Aj 3 C. ‘‘iVl'^1 J ^)J)g XAiA k" n Wİ1 1U ;l_3İj£J1

til^j^İLuiAİl “\W S$j # (Ja3aJ^ (JJ C. *.S~İ ûûUuij 1U ;U!j3İ! AaİxaJ1j

(2 İJ^ ûjJl*. jâ ç.Uix]l dıiâ i^aLoiJİ ^j^-ı-a >>"n.w lU * 31 ^ j ,(j32c«

923. (3062) (6910)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Zemzem suyu ne maksatla içilirse o maksatla faydalıdır." [1267]

AÇIKLAMA:

Alimlerce sıhhatine zann-ı galib hasıl olan bu hadis, zemzem içerken niyet etme edebini getiriyor: Açlığın veya susuzluğun giderilmesine niyet edilebileceği gibi, hastalığa şifaya veya bir başka şeye de niyet edilebilir. Bazı şarihler bittecriıbe, Allah'ın izni ile niyetlerinin yerine geldiğini ifade etmişlerdir. 112681

* MUHASSAB NAM MEVKİDE KONAKLAMA

O® O O ^ O ** 0 ''t O ** O ^ î p g o

Çp. cjc- J 2c* (jc. ^ ajjU-* 12 .<22 csr lh ^>2 I22k_ 3068- 6911- 924

AİLk^) ûûLluıl ;:uljjIl ç.L^Ja 21 ^a 2 l a 2] ^iluj AjIc. ^ ^• dilil $42 üIc. ^jc. j^uıM

Ja_jjaı ^-İC- dIIÜj

924. (3068) (6911)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Mina'dan döndüğü günü ertesi güne bağlayan gecenin sonunda Batha'dan Medine'ye hareket etti. 112691

AÇIKLAMA:

Hadislerde bazan Muhassab, bazan Bathâ, bazan da Ebtah olarak geçen bu yer, Mina ile Mekke arasında yer alan bir derenin adıdır. Burada Resûlullah konaklamış ve hatta, Resûlullah'tan sonra Hz. Ebu Bekr, Ömer ve Osman radıyallahu anhüm ecmaîn'in de aynı yerde konaklamış olmalarına rağmen ûlemâ, orada konaklamanın hacc menasikinden olmadığını belirtirler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın, dinlenmek, Medine'ye hareketi kolaylaştırmak için bu konaklamayı yapmış olacağını söylerler. (Daha geniş açıklama geçti.) 112701

* VEDA TAVAFI

Ân Jjiuj :J-2 yÂz. (jjl ğc. QujÜa (jp ûjjj (jj ^ ^ (jj lJp UiiAk- 3071- 6912- 925

tJjc.Lûj«u) p\ ûûLLoiI ‘ûjI lşŞ /''' Al J ^ r - 4-iic. aîil

ûjj£ j 1 AÂx jJa

925. (3071) (6912)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hacmin son amelinin (veda tavafı denilen) Ka'be'yi tavaf etmek olmadıkça Mekke'den ayrılmasını yasakladı." 112711

AÇIKLAMA:

Hangi çeşit hacc yapılmış olursa olsun, hacc menasikinin son safhasının veda tavafı olması gerekmektedir. Hanefıler, Şâfı'îler, Hanbeliler bu hususta miittefıken "vacibtir" derler. Mâlikiler ve bir kavlinde Şâfı'î "sünnettir" demiştir. Vacib diyenlere göre, terki halinde ceza olarak kurban kesilir. Şu da bilinmelidir: Veda tavafı adet gören kadınlarla, lohusa kadınlara, bir de Mikat denilen bölge dahilinde oturan hacılara vacib değildir. 112721

* IHRAMLININ AV CEZASI

İş¥~ ^ p îj^jp* ^ ^ıp ^ o 1 JaalI jJi p * IjiîAk- 3086- 6913- 926

ppi <JİC. aîlI 2.J (3 Jj-uğ) Cp CA £ ri* Â\\ Uj t ppi]\ pç. p

c - ■ - ^jUiuı p ^p <auojI j _ 3 a.^ ;dıI 311 Ap^p

926. (3086) (6913)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İhramlı kişi deve kuşu yumurtası kıracak olursa, o yumurtanın bedeline denk fidye ödemelidir." 112731

3İ1I çf- İP jj*® ç£)\ Çfi- 9^0 p\ p pp p. Jidaâ p PJ* Uj .e-ğji jj' üîiık- 3089- 6915- 927

3j 3 aJ 4__ıİS]lj L_ığ)âxIlj j^ İH (JjLj ^ *3^5 ^LÜc. adı 1 1:^.

^ o ^ ı * * ^ o ^ ^ ^ i* ^ ^ l a

öûUjüjI ^^4 jjlI 1 ^_j a \j’\$W c‘), w i Sâj l^J JâİjİLujI ^4^ 2ıI ^ 2ı (JlI

^Iuia <1 6 û!j is^) (İH

927. (3089) (6914)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İhramlı

yılanı, akrebi, saldırgan yırtıcı hayvanı, kelb-i akîıru (saldırgan köpek, kurt, aslan, kaplan vs.), fasıkcık fareyi öldürebilir (bunları öldürdüğü için fidye ödemez)."

Ebu Saîd'e fareye niye "fasıkcık" dendiği sorulmuştu. "Çünkü (bir keresinde) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, onun yanmakta olan kandilin fitilini evi yakmak üzere sürüklemesinden dolayı uykusundan uyanmıştı" diye cevap verdi." 112741

AÇIKLAMA:

Bu hususlarda açıklama geçti. 112751

* İHRAMLIYA AV HAYVANI YEMEK YASAKTIR

ğj 2u I .2 e jc. ^jSLİI Cf- ajj! i_f- ,jJ2 ıjj (jj jI jâe ^ û) û^ec- 3091- 6915- 928

:*j^Ji jA j lII^a -kjj ^L-uj Aj]e alil Za ^gj2l tı_2Ua ^gjl (jj ^jİE jE (juljE jjl jE çlljLkJl

l Âj* ■ >< jA j t jjl s. .11 Jjl jA J l^Jj£]l AjE oALKÂ J^gi ;AİI jjII

928. (3091) (6915)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm'a ihramlı iken av eti getirilmişti, onu yemedi." 112761

AÇIKLAMA:

Bir kısım selef ûlemâsı bu nevi hadislere dayanarak, ihramlmm, ister ihramlı, ister ihramsız tarafından avlanmış olsun, av etini yiyemeyeceği kanaatindedir. Bunlar görüşlerine Mâide suresinin 96. ayetini de delil yaparlar: "Size ihramlı olduğunuz müddetçe kara avı haram kılınmıştır." Ahmed, şâfı'î ve cumhurun hükmü böyledir. Hanefıler, "İhramlmm herhangi bir yardım olmaksızın,

ihramsız tarafından avlanan avı, ihramlmm yemesinde bir beis yoktur. Hatta ihramsız kişi bu avı ihramlıya yedirmek niyetiyle avlamış olsa bile mübahtır" demiştir. Bunların görüşünü te'yid eden rivayetlerden biri müteakip hadistir. 112771

jE j-ajllll ^jAİjjl jjl ^ jE 'ı 1* .jj (_g t l^-J jE ^ j JJE jj jljİjaJ ^ 3^ f ^ 3092- 6916- 929

^3 c3^3^ ^3^ û *> 3 ^ 3 33^ ajİc. üjl >\ 3 c - ^ ^^

A j .4 mc. ûIj^j <>" uWİl 13 a \A, nx*lı l_j jk*j 3^ .CİAİj öûLiuı! 3^.J !^j3^

a ^)£Lj U 4_ilc. ^ cs - ^ 3 ^ w ^3 ljlllâ 3 ^«131 aâ\\ â ^Üj # Aj 3 linkli <jl

929. (3092) (6916)- Talha İbnu Ubeydillah radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam, bana bir vahşi eşek verdi ve arkadaşlar arasında taksim etmemi emretti. O sırada arkadaşlarımın hepsi de ihramlıydı." 112781

* DIŞI VE ERKEK HAYVANLARDAN MEKKE'YE KURBAN GÖNDERME

jE iaâle jj jE SaEe jj ls 1 m jÂ Ulliî jÂ jj 2ul aEe lÂj _^gjî jı jfL jjî 1 7ı w_ 3101- 6917- 930

jjl j Aa^İ AÂ*jJa i(jAijjll ûAue jj ja ûALlujl ;Ajljj]l lş ? AjAj jlfi ^lEj a2e AUİ jjjll jl •'tA^

LaA^jje j jjJJtA

930. (3101) (6917)- İyas İbnu Seleme'nin babası (Seleme) radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm'm kurbanlık develeri arasında bir de erkek deve vardı." 112791

* MEKKE EVLERİNİ KİRAYA VERME

^gjl (jj jUuc. jc. (jjiA (jj aj* 1 i (jj y*L (jt jAİjj (jj (_ r ^jE us .<jj 2 ^gjî jj j^j jji UjAk- 3107 - 691 8- 931

(jA (i_ljl jldl 1 <Sa l-*j j j ^-“3 ^Hİe aİJİ ^gL^a aîl (Jjj^jj (jj AaAİE (jE jUjLu

jjoj (jj) AİE lAİjJaj (jj AaÜ*J (__iaÜ j t ^luK (_^İE ûûLejj) ‘AjI j jil j^gâ.jSjaı! jâlL-ül (jAj .j^J-u

(jj Aaİİe ‘(^^jeûAİl Jla (j£l t (31]Â (_^ jjj Âl 4 ^ dıız^Jl *dıla ^aLaIl jl Ç . t:S\l j ^gâ ^gÂû <1 (^>«2j t clajAaJl lâa

ü!j

ı o l >ı l * :

lÂÂ j _Cıli2l (jA jjxjl2l ^Ujl ^_gâ jl-ı^ (jjl û^jSÂ _ûl^ gAÛ ^.ii£i' ^gŞ a) (_iai1 j --v, — <] ' ^ '■

a^^jALoia (_gâ ûl jj -Sl j^A

931. (3107) (6918)- Alkame İbnu Nadle radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer radıyallahu anhiimâ vefat ettikleri zaman Mekke'nin evlerine "sevâib (yani oturanların mülkü değil, ihtiyaç sahiplerine terkedilmiş)" denmekte idi. Kim, (meskene) muhtaç ise bu evlerde oturur, kim de muhtaç değilse ihtiyacı olanı orada (kirasız) oturtur idi." 112801

AÇIKLAMA:

Mekke'deki binaların durumu hakkında ıılemâ ihtilaf eder. Bir kısmı bu ve benzeri rivayetlere dayanarak onların satılamayacağı, kiralanamayacağı hükmüne varmışlardır. Bu kanaatte olanlar Hacc suresinin 25. ayetini de kendilerine

delil yaparlar. Ayet-i kerime'de Rab Teâla Hazretleri "Mescid-i Haram'm, orada ikamet edenlere ve etmeyenlere eşit kılındığını" beyan eder.

Mekke binalarının satılabileceği, kiralanabileceği kanaatinde olanlar, ayette geçen hükmün sadece Ka'be ile ilgili olduğunu, Mescid-i Haram tabiriyle Harem-i Şerif değil sadece Ka'be'nin kastedildiğini söylemişlerdir. Mezkur âyetin tefsirinde geniş malumat bulunabilir. [1281]

* MEKKE'NİN FAZİLETİ

jA3i jc, jUÎ üj , 31 ^ ■ t * Uj (jj (jj 3! ajc. ^ UiiAk- 3109- 6919- 932

2ü! â\ !(j22! 1-gj! İÜ ;3^l4 ^liâl! ^2. L . j ^İluJ <jic. alil juil! - " '•* ^■ ■ ;C3ll *a CLüj AÜâj-aa (jc. (jluü (jj -1 ■ ■■ ü (jj

] \ t ~i 2 q! ,ı 3 _i ()j 3^4 Oj A j 7 - '■ >>» 1 ^ÂAlûÜl! ^jj ^J! ^»!j^. 9-4j-ûldl 3 İK ^ 3 ^ aİLg 33 ^

j!j ClıιA^J! !Â& ;Aj! jjl! (^3.3^24] aul ^k^> aü 3 jj-u 3 324 j sili jj31 Ajlİ jAÜ 66 ! j ;(j*AÜjLİ! 324 .a22i

ı 0 ^* . >> j (jj jU öûLluı) ^^3 (jSl ^Lojj Aüit aü! (_ s 2 -a ^fill (jA l^E-lau-u ^ 32

932. (3109) (6919)- Safiyye Bintu Şeybe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Fetih yılında dinlemiştim. Şöyle buyurdular:

"Ey insanlar! Allah arz ve semayı yarattığı gün Mekke'yi haram kılmıştır. Orası Kıyamet gününe kadar haramdır. Bitkisi sürülmez, av hayvanı ürkütülmez, buluntusu da sadece (sahibini bulmak üzere) ilan etmek için alınır."

Bu esnada (amcası) Abbas radıyallahu anh: "İzhir otu hariç (olsun!). Çünkü evler ve kabirler için ona ihtiyacımız var!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "İzhir otu hariç!" buyurdular." 112821

3c- 3 Üj! . 33} ıjj 2jj tjc- l>3j (jj 34^ 3 j .kjl2û (_jj! (jj jj! Ulık- 3110- 6920- 933

Lû ÂJjM Jijj <3 c. alıl (Jı^ 2 332 ı3^4 3 j 4 **2' 3^ 3^ -232 (jj (jA^jl!

ÂA j^J! oÂfc 1 jJdâc

û^j^İj U Via i j 4ûLj 3 (^1 (jj Ajjj ûaLKu! *aj! jjl! 21111 j»j* a lâjj .1 ^ ^alâka (j^.

933. (3110) (6920)- Ayyâş İbnu Ebi Rebî'a el-Mahzûmî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bu ümmet, şu haram yerlere hakkı olduğu hürmeti gösterdiği müddetçe hayır üzere devam eder. Bu hürmete riayet etmediler mi helak olurlar." 112831

AÇIKLAMA:

Haram bölge ile ilgili açıklama geçti. 112841

* MEDİNE'NİN FAZİLETİ

0^1311 ajc. (jj ç o£İl (jft gjü ıjj jjjkll Ait 12i jUu3 (jj Ak^Ji (jlj 3 i jji UiiAk- 3113- 6921- 934

jllJ (_^lt ciıüj^ lîljlj j AİlüA jj| jj) \W 3İ3 3^3 A . 4 r " ^i--— ji ** 3 ^ 3 ^

diuüJ! (jj^aî.^AjAaJl ^jiji 1 ;jl 33 A _jj! 3 '\'e / 1 . 1 f 3 KÎ 41aje. Uîj 13 ^ 2 ^ .<^'34

(jj 3l4 j 1 ^^ j jİAuc. (jj aA^. li oalÂaı) ^ ;Aj! j 3 İ! 31 ü ,aj! j 3 ^^ 3 ^ ^a^j clija^J! (j^l 1 ad!

2j! ajc. jj! 31a j _eAllKjj ^ k*A 1 jW^ 3^1 31 a j _.j.3 1 *3^1 3c. ^ jjj <ji ! j jA. -■ ÂİJ AaKJj

jj£LLo]I j -.11

934. (3113) (6921)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Allahım! İbrahim aleyhisselâm senin Halîlindir, peygamberindir. Sen Mekke'yi İbrahim'in diliyle haram kıldın. Ey Allahım! Ben de senin abdin ve peygamberinim. Ben de (Medine'yi) iki kayalığı arasında kalan kısmıyla haram kılıyorum." 112851

AÇIKLAMA:

Medine'nin haramlığı ile ilgili geniş açıklama yapıldı. 112861

(Jlâ j 4 : ’nw ^ 's.jIl (Jlâ tüıl ^jc. a'S j u\‘ıj .a * "ıc. ^âj # ^u]aa j ^L^-ujl ^jjl ûûLlujl

^Lûjoillj <L^.Lû (jj) Lo Aj«_9.ijj .(j^ (j* Lc.L<lui a_l (J-oc. c

935. (3115) (6922)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Uhud, şüphesiz bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır ve cennet bahçelerinden bir bahçenin üstündedir. Ayr dağı da cehennem derelerinden bir derenin üzerindedir." [1287]

* YAĞMUR YAĞARKEN KA BE’Yİ TAVAF

jJaâ Uûlâ (Jile, ^jî £-q Ijiİa ;<JIl (jO^e. <j j Uj 3-^e ^jİ .‘U'n.o İn,W- 3118- 6923- 936

111 (JIla .(j.njt^J) 1 nU^a IIğ! L_âI^Ia]I I nx>>a Uda ciiILû <jj ^jjüI '^a c İIi ;JIİa c ‘ < aA I_iğİ UaIjİa

ûûLIujJ ^a AjIa liiIaj ^IJc. ^ (JjjojJ) U1 (JIa jic. .(J-â*JI 1 j^YnI

(Jtac. # Âe. jjJaduûL ^.1 (JIac. ^je :I) 1 ^ J .(jiIİiIIj ^I's.IIj ûjta ü ^* -0 (jj ^ 3a k ^~* (j^c. (j^ ûjİJ

U a_c- ç-IjjüjI • (JIs J (j4 J (1)4J J ^aliL^. ^4 A3xjJa j A^uo)

JLiJ <J ^-1 | JaÜ (_yıjI LgJ

936. (3118) (6923)- Dâvud İbnu Aclân radıyallahu anh anlatıyor: "Babam İkal ile birlikte yağmurlu bir günde tavafta bulunduk. Tavafımız bitince Makam(-ı İbrahim)in arka kısmına geldik. Babam orada dedi ki: "Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh ile birlikte yağmur altında tavaf yaptım. Tavafı bitirdiğimizde, buraya geldik, iki rek'at namaz kıldık. O zaman Enes radıyallahu anh bize: "Tavafa yeniden başlayın. Zira mağfiret olundunuz. Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte yağmur altında tavaf ermiştik de bize böyle buyurmuştu" dedi." [1288]

* YAYA OLARAK HACC YAPMAK

‘ıjjcd (jj (jI y*L (j c. çiAjjII s \;.a (jj s Cf- (jk<ü ıjj ^ Uliiıî.- 3119-6924- 937

\ ‘(j llj _AİLû A jjJLoİI ^_ya _ûl2ui AjL^JLsaîj ^-“3 (_ 5 ^- sa ‘.i}^ t.^1» a ,ı j_jC.

. 2J 3 ^I Jali

(Jll j ^Jlâ j .^5-^ (j^e-i (jj (j c ûLiuıl I 1 a •

Jalkl (Jjâ <je (^j^) (j-û J)j^‘n ^ajj AV’Aİ x ai^q Aİ (_^j^) (j)J ^^>*3 (jkûJ (jJ j # Âİj ;^jLuiî]l

(jl (.** \aM’\ A3s.j^ >.st\\ Cİüû1_^ , ’lj ûjû^)-q ^ \) x A_j 3^ J.^3^ (j^'k^ılİ û^*j jl

A^û Â_ 1)Aa]1 i^ja ûLoı-û A_Jİ_^x-al^ ^\x*i j A l\e *iİll ^İLa

937. (3119) (6924)- Ebu Saîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve ashab-ı kiram hazeratı radıyallahu anhürn ecmaîn, Medine'den Mekke'ye yaya olarak hacc yaptılar. (Bu sırada) Aleyhissalâtu vesselâm: "İzarlarınızı (=vücudıın belden aşağısını örten peştemal) bellerinize bağlayın" buyurmuş, sonra da bazan hızlı bazan yavaş yürümüştü." 112891

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Resûlullah ve ashabının binekleri üzerinde hacc yaptığını ifade eden sahih hadislere muhalefet eden zayıf hadislerdendir. Bunlara usulciiler mıinker demiştir. Münker hadislerin hükmüyle amel edilmez. Ulemâ haccı binekli olarak yapmanın efdal olduğuna hükmetmiştir. İdadisin nefsülemirde sahih olma ihtimaline binaen: "Resûlullah'la

hacc yapan ashabtan bir kısmının yaya olmuş olmaları muhtemeldir, bu durumu aksettirebilir" diye tevil edilmiştir. 112901

KURBANLAR BÖLÜMÜ

* RESÛLULLAHTN KURBANLARI

jjj a ^QI_)İIj j ^ 4İi! j ■'■' j^d AjJöİ jc jjkj t jjj o», 2 g juKİk! j^jjÜ j jı^.(p)k->. k jc ^S.

4_ıâ I ah-k ^ k jj aliI ûjc ûûLIuj) I ^ s Ş ‘ûjI jjI! Auic ÂuI ^ 1 ■ — k JT jcj

938. (3122) (6925)- Ebıı Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam kurban kesmek istediği zaman iki tane büyük şişman çift boynuzlu alaca, hadımlattırılmış koç alırdı. Bunlardan birisini Allah'ın birliğine ve kendisinin peygamberliğine şehadet eden ümmeti adına keser, diğerini de Muhammed ve Âl-i Muhammed Aleyhissalâtu vesselam adına keserdi." [1291!

* KURBAN BAYRAMINDA KESİLEN KURBAN VACİB Mİ?

jc jc‘I jkkjlI iç2 cd-d \ ıc ~~- Ijj ,I_iUİJI jj Ajj Ijj .'tjjjoı jı jfL Uiiii- 3123- 6926- 939

' ' ^ S a 0 * ^ i* * *-o o' ' t* * 51 ^ ^ ^ i ' 0 * \

ajIiaIJ ^ jjlI O-Cİ ^x>ıj AjIİa <1 jI£ ^-û *(JIâ A-İİC- ^ Ûj-'-O Û Ç 5 "^

j 5' aıî j. >.t .)ilij ^jİ AijuJa # JAİ^jaıll^ *>"ıIa.jIİAİl aJ Lûj 1_3 ^\x aiaJ û)_5 *^c.

ciılüill ^ jj! j£xa jj! 2]İ3 j -d S' ’ ^ ‘ ^

939. (3123) (6926)- Hz. Ebıı Hıızreyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Maddi imkânı olup da kurban kesmeyen namazgâhımıza sakın yaklaşmasın." 112921

AÇIKLAMA:

Bu sadette gelen hadisleri alimler farklı yorumlara tabi tutmuşlardır. Daha önce teferruatlı olarak kaydettik. Şöyle özetleyebiliriz: Ebıı Hanîfe, şer'an zengin sayılan kimse için kurban kesmeyi vacib addetmiştir. Şâfı'î, Ahmed İbnu Hanbel, İshak, Ebıı Sevr, Ebıı Yusuf, Muhammed eş-Şeybânî, İmâm Mâlik sünnet addetmiştir. Hanefılerde fetva İmam Azam'a göre verilmiştir. 112931

* KURBAN KESMENİN SEVABI

jjlâ jc alil ûjIc Ljj . j 3 - jj iQ(> fjj .o u 9] ^ 57 ' jj ^3 Ijj t Aip jAaaJI t. âl-, jj ^ 3 12- 6927- 940

jjl aÜjoi ûûa Lâ [ali Jj^j ^^İîajj 4_ıic 2iı 1 k^> d d j^j l >1 2^>1 (Jla ;3^ jj çjj jc

u.ı-^ .jlall ja ûjjLjJû tJSj lijll laiı ı3jj^j İÜ y -^ ı11 ~ 4 4 ûjjtjJû (JSj !4j 2Î^4 Diâ d^lll ." - (w\ 1 j-âa^_ıl ^9 _^]^ 9 jILû 3 jj 4^0.^.' z .*^ 3 ^ öûLLoi)

940. (312) (6927)- Zeyd İbnu Erkam radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabı: "Ey Allah'ın Resûlii dediler, bayram günü kesilen şu kurban nedir?"

"Bu babanız İbrahim aleyhisselâm'ın sünnetidir" buyurdular. Ashab: "Pekiyi, kurban kesmede bize ne gibi sevap var ey Allah'ın Resûlü!" dediler.

"Kurbanın her bir kılı için bir sevap" buyurdular. Ashab tekrar: "(Kesilen kurban, koyun kuzu gibi) yünlü ise ey Allah'ın Resûlü (sevap nasıl olacak)?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yünün her bir kılı için de bir sevap var!" buyurdular." 112941

* MÜSTEHAB OLAN KURBANLAR

jı İjj .jO*-k içe jj ,tj»,.; ^gjjıkî cjjjuoi jj ika.^ Uİi îcAİjj) jj j^kjl! ^jc lıiiiâ- 3129- 6928- 941

(Jlâ.ljl a-ılal! ç .\jxü ^gJ) ^İLu j 4_ıic 21)1 ^gLa 4İ 3 L . A^.1 - ^ .'l)» aj.i (_gji illa jâ. ;3^ c ■ -4 ^ jj ûjjıCû

3 lla .4 ^.. 1 -. ^jjalıkll 03 Y* 1 ** 1 jUlla

ûûLiu) 'ûjl j jl! ^a.^İluj 4_ğc aul ^İlH 3 _y^d dd! ddL ^gjjliill ' t d

941. (3129) (6928)- Yunus İbnu Meysere İbni Halbes radıyallahu anh anlatıyor: "Ebıı Sa'îd ez-Zürakkî -ki Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabındandır- ile birlikte kurbanlarımızı satın almaya çıktık.

Yunus der ki: "Ebıı Sa'îd vücutça ne iri ne de alçak olan siyah nişanlı bir koça işaret ederek bana dedi ki: "Bana şunu satın al!" Ebıı Saîd, sanki bu koçu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın koçuna benzetmişti." [1295]

lp! 1> cş-?jd ,_gjî jc jjklç jj jjkc jc (_^Üc- jj jS) jj! 12i .iş jUl jj İUÂ lciYk- 3134- 6929- 942

ûjLluj! *ûj! j jll jl j-ala 4_ğc 2)! 2) 3^^3 j \ c - d ' A l31^ •ı> ul 4^'

iU. jj jUİİc 4 ^ûj«u! jj! j _dılaj

942. (3134) (6929)- İbni Abbas radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm zamanında (bir ara) develer miktarca azalmıştı. Ashabına sığırların kurban edilmesini emretti." 112961

* KAÇ DAVAR BİR DEVE YERİNE GEÇER?

ç)jI Cy (JIÜ ^1 Ijj jfiij (_yj ^ Ijj ^ Uİ3û^- 3136- 6930- 943

J .— ^iII .4îpsU Oj ÜIj <jic Cj) (JAj İIjI -^LiIc (jt

(jjI ^ja ^auIJ ç.UaC jI j x*olI ûliui 6 M |^Jİj jII kjI.Vft Û

(Jûj I^â (^1 <c ^jLkJI <jj} (jc AjjIj^) ;Âc.^ j I'v\u',o (JIâ (j^j # aa^.1 ^Lq c< I aJIİ

LaJİ ç.UaC (jc (jj) •^jÜakII Jjxjüj (jj (JIâ j ûIj_j ûÜj # (Jj4İXg (jj J

ajII <jjj

943. (3136) (6930)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam geldi ve: "Üzerimde bir deve (kurbanı) borcu var. Ben onu satın alacak güçteyim. Ama deve bulamıyorum ki satın alayım" dedi.

Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ona yedi davar satın alıp kesmesini emretti. " [1297]

* KURBANIN ASGARİ YAŞ HADDİ

is^j* LSz d^i .cf^Pr ck üj .^İuLûİJ! (jj tjkkjiI ^uc. 3139- 6931- 944

i^ja ^*^31 j^Aj ^3kuj ^ aİj (J^jj jI (jc (JOû dıL (Jol_j -»I ^,YnW ’dıllâ ;4Jal (jc (jLaluıM

k"n.W AjI (j^ (Jlâj > ûûIluj‘’ i ;JüIjjîl L_â^)Ajj (j-û k"n.WİI ı^AiuiII (JIJ.Aj'n*-^ 3 (jUda]I

JjM L_IL-aIj # (J\İİ I3fl I^.VujjİI (JIâ # ^»1 ÂJJ)\ N>/1 I^Jİ (_£_j.İJ Ia^iJİ (Jj ^J'SJ LŞ~? (jj .\a--\a ^ai Aİ\ £,y \ JaâLuJ

k_â^)*j *^jI jiAİ\ (JIâ g)jI j -fcja>.i jjIj tûALû Jj ^aI ^ââ ^ I.lvsIj

4 nn ks~i ûIIuıü ^Âa^IİİIj û ja k" nwII (Jj-aI (jI ^3 ûIiIj # _a! C5 JkxII

944. (3139) (6931)- Ümmii Bilâl Binti Hilâl babasından naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Koyun nev'inden ceza' (yani altı ayını doldurmuş ve bir yılını doldurandan geri kalmayan dolgun kuzu)nun bayram kurbanı olması câizdir." 112981

* KURBAN NİYETİYLE SATIN ALINAN HAYVAN SAKATLANIRSA

(jj (jc. (jc. ıjI^ je- Uii ;U _)£j _jjî ıdIİÂİI jue. ^ j (jj ^ UiiAk- 3146- 6932- 945

_Ajâl jI <jj]1 Çık-ali .Aj Lou£ UkIüI .^ı»..; ,_jc. jIj-saj 4 1 AİâJ)İ ^ ^ (_yc.

tjII ^ L c :- • ^ öûkIuj) ^~Ş I ^i (jî kjjyiilâ <jİc. aîiI L5*4^ 1 ‘ık ..A

s_IljIS jAj £gj*aJI cSJJ '(“3 ^ (JIÜ \f_ğ

945. (3146) (6932)- Ebu Saîdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Kurban etmek üzere bir koyun satın almıştık. Kurt kuyruğunu veya kulağını kaptı. Biz durumu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a sorduk. Bize onu kurban etmemizi söyledi." 112991

AÇIKLAMA:

Hadis zayıf olduğu için hükmüyle amel edilmemiştir. Hanefıler: "Sağlam olarak satın alman kurbanlık, kesilmezden önce kurban edilmeye mani bir hale giriftar olursa adamın haline bakılır. Şer'an zenginse bir kurbanlık daha alır ve onu keser. Zengin değilse o ayıplanan hayvanı keser" derler. Şâfiîler bu durumda, kurbanlığı satın alan zengin veya fakir olmasına bakmadan "ayıplı hayvan kurban olmaz, sahibi, ayıplanan hayvanı başka şekilde değerlendirir, kurban için yeni bir hayvan satın alır" der. 113001

* AİLE EHLİ YERİNE BİR DAVAR KURBAN ETME

^ ^ . 3 s .^ j ^ y ö■ ■ ,_yj .ila.^ j CSr^ A 'J j1^)a jj (jLkİj) lâik- 3148- 6933- 946

Lû^kj LS^" L5^ (jC- j k.^'ıll j)C jljj (jC (jLlLüJ j)C \,x \Ay (jl ’~ L ^' ^ .ç^, 1 .. 1 ^.. 1

lj SLoJlj (jjkı,>ıj ç‘njll (Jal (jl^ # AİLilI qa c!ia1c(R 4_îI_k^ j ûûLL-uc IiİnIj j

. ÖJ^J*

946. (3148) (6933)- Ebu Serîha radıyallahıı anh anlatıyor: "Ben sünneti bildikten sonra ev halkım beni (çok sayıda kurban kesmeye) zorladılar. Ev halkı bir davarı veya iki davarı bayramda kurban ederlerdi. Şimdi (bir veya iki davarı kurban etmekle yetinirsek) komşularımız bizi cimrilikle itham ederler." 113011

AÇIKLAMA:

Bu babta gelen bazı hadisleri esas alan bir kısım alimler (İmam Şâfı'î, Mâlik, Ahmed İbnu Hanbel, el-Leys, Evzâ'î ve

İshak İbnu Râhîıye) bir tek kurbanın, bayram da bir aile için yeterli olduğuna hükmetmiştir. Öte yandan Hanefiler ve Siifyan Sevrî, bir davarın bir ev halkı için kurban olarak yeterli olmadığına, ev halkı içinde şer'an zengin sayılan, şartları haiz her fert için ayrı bir kurban gerektiğine hükmetmiştir. 113021

* BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE KURBAN KESİLMEZ

(jj jc. (jc. aj.^ İJ6 (jc. m»(jj jje. 3-^4 31A Ijj _<üj 3 jjj jjİ UjAk- 3153- 6934- 947<üİ 1 tlılâj j 3^ ■ ^4 Jc-i AjIc. alıl ^h^ 3 j3 Ajİ

JââLaJI <Ülİ3 _^yâjJâl ı^yı £>ujj ûljc.

947. (3153) (6934)- Uveymir İbnu Eşkar radıyallahıı anh'ın anlattığına göre, "Kurbanını bayram namazından önce kesmiş, sonra da durumu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a açmıştır. Aleyhissalâtu vesselam da kendisine: "Kurbanını iade et (yeniden kes, o kurban yerine geçmez)" cevabında bulunmuştur." 113031

AÇIKLAMA:

Hanefiler, kurbanın, bayram namazının kılınmasından sonra kesileceğine hükmetmiştir. Bir yerde bayram namazı kılınmazsa, bayramın ilk günü öğle namazı vaktinin girmesiyle kurban kesme vakti başlamış olur.

Şafiî mezhebine göre; bayramın birinci günü, güneş doğduktan sonra, namaz kılıp hutbe okunacak kadar vakit geçti mi, kurban kesme vakti girer. İmam namazı kılmamış bile olsa kesilen kurban caizdir.

İmam Mâlik'e göre, kurban kesme zamanı bayram namazı ve hutbesinden sonradır. İmam kesecekse, önce o keser. Namaz, hutbe veya imamdan önce kesenin kurbanı kurban

değildir, yeniden keser. İmam kesmeyecekse, onun kurban kesme zamanı kadar bir müddet beklenir, halk bundan sonra kurbanlarını keser. 113041

* KURBAN ETİNDEN YEME

jI taiü (jj ^)jLk (jc. 4 _ijİ r, t jc- 4 'uc- ^ Ijj

Clılaj öûLijj) j 3^ O? 1 131 1 d

jUt (Jj fUiA lük- 3158- 6935- 948

i\x _<JtİjaJJ 3-^ O -0 3*4 4i 3

948. (3158) (6935)- Hz. Câbir radıyallahıı anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kurban ettiği her deveden bir parça etin alınmasını emretti. (Toplanan) etler bir çömleğe konulup pişirildi. Sonra Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm ve beraberindekiler etten yediler ve et suyundan içtiler." 113051

ZEBAİH (BOĞAZLANAN HAYVANLAR) BÖLÜMÜ * AKÎKA s_Jj4 (jc- (jJ j ^ ac * ^Jvd _ı_j&j ^ 4iI ûjc. Ijj JjjA ^ UJj^*J IjJ.Ik- 3166- 6936- 949 Aj-, 1 j 3»^ O j (jc. ;3^ yi-■ j <jlc. dİ (_ 5 3 -sa 3^* 1 1 3 tAİiad 3-i jJüI jut. 3^ dJy 3^ ajİ d

ajc. ^34 ^>*3 j ; JIİ . 3 : 3 :^ (_ s Ac. 4 üjj 44 I 3^3 L A 3 ^ ı_jjâ*j 3 & .û JaL ^ öûL 1 uj| ;dl j 3 ^

ı. tisi' <jÜj *9 ^uj]^ .dııaaJI 34

949. (3166) (6936)- Yezîd İbnu Abdi'l-Müzenî radıyallahıı anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Oğlan çocuk için akika kurbanı kesilir, çocuğun başına kurban kanı değdirilmez." 113061

AÇIKLAMA:

Akika ile ilgili teferruat daha önce geçti. Burada şunu bir kere daha ifade edelim ki, kurban kesildiği zaman kanından sürmek adeti, cemiyetimizde halen mevcuttur. Halbuki, bunu sahih olarak hadis reddetmektedir. Ayrıca dört mezhebin dördüne de mensup alimler bilittifak bunun caiz olmadığını, cahiliye adeti olduğunu söylemede ittifak ederler. 113071

* FERÂ'A VE ATÎRE

jî Sj-âc. jjjI ğc. ajjI ~XJ\ ^ çjj jb. <-lûc. (jj tjUalı U!i .£Jûx)l j •*£■ O iSı a^sJi Ulnî.- 3169 - 6937 - 950 j>at ûllujI 3 ^ 3 ^ L>? ;^L^.Uû ^1 (JLâ (ûJjjjc. 03 O^ : 3 ^ ^İJij ^ 7 r - Ji! ^giI^

Clılaj <İLk^j j * «a

950. (3169) (6937)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(İslâm'da) ferâ'a ve atîre kurbanı kesmek yoktur." 113081

AÇIKLAMA:

Fera'a ve atîre kurbanları cahiliyede kesilen kurban çeşitleridir, mahiyeti daha önce açıklanmıştır. [1309]

* KESİM GÜZEL OLMALI

gj ıjj cp ^ tO* O p jj' 3171- 6938- 951

.ı^J lgj3 .l^jûu Sili o^-) 3 ^ 3 ^ <jic. Jj! ^Jİ! 3 * ı 3 -^ o»üı ıjp

t_o 1 ».>* ^ 0 ^ ls^ 0- 0 ûûLluj)

951. (3171) (6938)- Ebu Sa'î'di'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a koyunu

kulağından tutarak yeden bir adam uğradı. Aleyhissalâtu vesselâm hemen müdahale ederek: "Hayvanın kulağını bırak da boynunun kenarından tut!" buyurdular." 113101

o^ji ' (jjI clw û \jj^ Uj . 4 -i ^AI I 0 ^*. <jjI ^ ot UjIk- 3172-6939- 952

^İLjj *^Ic. ^ ^ J;dîU •3^ c ' cI>^ 'tP ÖP öt *tP öt ^Uj öp ÖP öt

ijf* Ajrjg.I Uj ^jÎ Uj ^jj 'jgât.-N 1 Yi, A. J)g Uj *(JU j # ^jI^_j] 1 ^jc. (OÖ^jfi Ö 3

^Aj iA,X Jg.I ^Jİ ^İC- (JJ^Ujjj U I ^-Ş.^UILû Ajİc. ÜII ^ Ix.o ^jjII U^" ÖP ÖP (‘. CİH

(._Qj».x>» UiaJİ ûjfi 4Ajxxij .L_âJXjJa

952. (3172) (6939)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bıçakların bilenmesini ve hayvanlara gösterilmemesini emretti ve şu tenbihte bulundu: "Biriniz hayvan boğazlayınca boğazlamayı hızlı yapsın. " [1311]

* SAĞMAL HAYVANI KESME YASAĞI

^P ot istP~t öp I?tj^^ ö^'ö^ ^ ot tjp 3181 - 6940 - 953

Uj IaliajI Aİ (JIâ ^IUj AÖg* üI SAİL^â ^jİ j£L j ^jİ ^[(JU ^^Jİ {jp- A-iJİ üj|

üı (JUâ '^\'x W (3-^ ^j .(')ûI j I±kj)-û • # JajL^JI Ujjİ UiilajII (JU ^Jj

c,**nhII J ^ ^p öt ûûUxjj ClıIû (JIa jI # I_j jI-kIIj UIUj ;^İİUJ A-öz- ^

953. (3181) (6940)- Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana ve Ömer'e "Bizimle birlikte el-Vâkıfî'ye gelin" buyurdular. Biz de ay ışığında gittik, bahçeye kadar ulaştık. Bize: "Merhaba, hoş geldiniz" dediler. Sonra bıçağı alarak davar sürüsünün içerisinde dolaştı. Aleyhissalâtu vesselâm (bu esnada): "Sağmal olandan sakın!" veya "Süt sahibi olandan" dedi. [1312]

* HAYVANI HEDEF YAPMA YASAĞI

J 0 o fo£°.» '• fo-fo * O'. ”*>0 0 i*

1 (jj ja (jt. JİLL ^jj Aj^c. Uj ;Iİ (,Mx hı ^jj Jü\ öp- J Ajjjoi ^jj Jö jjI luK- 3 1- 5- 954

ûûUjoi! ;^j1j^) 1I ^ş^L^UU (Jj-ûj ûI cs4^ !lÎ^ .)j» xxı ^jİ a_ij1 ıjp

(_Q İ3t X^-İ ^^jAİJ^jI ^jj .^^<0

954. (31 fı5) (6941)- Ebu Sa’idi’l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah hayvanlara müsle (işkence) yapmayı yasakladı." 113131

* VAHŞİ EŞEKLERİN ETİ

ij~ ^.j*î.w ^^İU-a (jj ajjUlû (jc* 3^ Uii .ajj-Ju ^jİ 3^ JL± İnw_ 3193- 6942- 955

ûûIjjojJ J)^-NİI ^ ^jI L-Jy \V)« .a ^al.Vg^ll

Ja_jjoı (_5^ c - ûl_i3M JIkj ^iljj # Ajâ ^K’ı 3 *° j! ^alj # ciılüi]l (jl^. 34 û_j5û 3^ 3 xx1 ^^

955. (3193) (6942)- Mikdam İbnu Ma'dikerb el-Kindî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu

vesselam birçok şeyi haram kıldı, hatta vahşi eşekleri de zikretti." [13I4]

AV BÖLÜMÜ

* MECUSİNİN KÖPEĞİ

(jc. ^ ğjc. ûlia^jl ^ ^jc. l _yc. ^Lı5j Uii

öûlij-u) ^ i _^A^jUaj ^ İli £jh

I û!^j CIjla.İl j _ûOa^)!

.5^1 -li- iri j^c- '-^4k- 3209- 6943- 956

Liıgj ;(Jlâ taid iıc- ^ ^jIA j^jc. j£2ull jjIluLaj

956. (3209) (6943)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Biz onların, yani mecıısilerin köpek ve kuşlarının avladıklarını yemekten nehyolunduk. 113151

* OK-YAYLA AVLANAN HAYVANIN HÜKMÜ

: Jla tajLk. ^ (^İC- (_yc. ı^yûlc. (_yc. ^ llLkJı Ijj ^ I û5 «yt 3212- 6944- 957

j ..ti»x.ı ^ ûiLLoj) ;iıljyi La dlıâ_)Aj -" 'Aj li| yis lj) 121ı 3 jjoiJj l) ciıla

jjLboıh lİA ^jjİj 1 _jS] ^LaA^jjc.j lala. *,J CııIaJl ^ıalj ıc_lıxjla

957. (3212) (6944)- Adiyy İbnu Hâtim radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, biz ok atan bir kavimiz, (bize ne tavsiye buyurursunuz?)" Şu cevabı verdi: "(Ava) ok atıp (onu) deldiğin zaman deldiğin (av)ı

ye " [1316]

AÇIKLAMA:

Hayvanların yenebilmesi için kan akıtılması esastır. Eğer atılan ok, hayvanda yara açmadan yani kan akıtmadan ölümüne sebep olmuşsa -ki bu darbe tesiri şeklinde olabilir- o av yenmez. [1317]

-j.ali ejc. l ,'t^ y-*-“ {J** ^4 12ı cJ^^- 4 ^ .j^ 3217-6945- 958

Lûâ 1 '^\'k\\ l_)^ 33Î 3jı* ajûj-üİ 3jAj 3^3^^ û-3"^ ^

(. ^ jar *y> ^4^ öûljjjJİ lAdljjl! ^â # CİLl«Q 34^ C5^

958. (3217) (6945)- Temîmu'd-Dârî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ahir zamanda develerin hörgüçlerini koyunlarm kuyruklarını (hayvan canlı iken) kesen bir kavim olacak. Bilesiniz! Canlıdan her ne kesilirse, o (meyte hükmündedir) murdardır (haramdır)." [1318]

AÇIKLAMA:

Hadis, sağ hayvandan kasten kesilecek parçanın hükmünü belirttiği gibi, avcılık esnasında karşılaşılabilecek bazı durumların hükmünü de belirtir. Hayvana fırlatılan kesici bir alet sözgelimi bacağını koparsa, bu kopan bacak haramdır. Çünkü hayvan henüz ölmemişken bedenden ayrılmıştır. Hanefıler, avda, atılan aletle, tam iki eşit parçaya bölünerek ölen hayvanın her iki parçasının da yeneceğine, parçanın biri büyükse baş tarafının yenip, diğer tarafının yenmeyeceğine, küçük bir parça koparılmış ise, o parça hariç geri kısmın yeneceğine hükmetmiştir. Şâfıîler, hayvan, kesilen parçanın tesiriyle ölmüşse kesilen parçanın da yeneceğine hükmetmiştir. 113191

* BALIK VE ÇEKİRGE AVI

üj *3^ 3^' Cp Cp ^33 (jj a^3 3^ 3-^0^ ^p ^ . ı> . ^jl İnh- 3218- 6946- 959

^Aj t^lujî ^yi a^3 Cy 3'^A^ ~P öûljjujl # 33^3j eli^^3 l^jl'i'ij A 31 ciıL^.1 (Jla ^I3j AjİC. ^

959. (3218) (6946)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bize iki hayvanın ölüsünün yenmesi helâl kılındı: "Balık ve çekirge." [1320]

^5 ciilLo ^yı 3*3 ^cJl-^3)^*- uj (cp a njc. ^yı ^jLiL-u \jL 3 ^ aa^. 1 luh- 3220- 6947- 960

,)j»x^ı ^Lûj-ülj .yj».**ı _y\ ûûllujl ;^jlj3h ^ll)a 4 l ^ic. 33^3 ^3ojj 43^ ^3 t _ 5 3-a 3 ^^ ^j3

i_3 3 jü4 ^*3 3W33 a ^

960. (3220) (6947)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm zevceleri, çekirgeleri tabaklar üstünde birbirlerine hediye ederlerdi. [1321]

AÇIKLAMA:

Çekirgenin yenmesinin helal olduğu hususunda ıılemâ icma etmiştir. Kim tarafından tutulursa tutulsun, kendi kendine ölsün veya öldürülsün farketmez, helaldir.

Balıkla ve çekirgeyle ilgili geniş açıklama daha önce yapıldı. 113221

* ÖLDÜRÜLMESİ YASAK HAYVANLAR

(JjJaâh (jj jjj Ijj t j.Vg.h ^alc ^4 Lj L_ll& jh ûjc (jj jA^J)h ÛJCj J cSi ^ 3223- 6948- 961

4İÂİiİJ û3-3all Cp ^3-^J 4_AİC. ^3 ^ (J^^O LS& **^3^3^ C5^ CP «İİXjuj ^jC

961. (3223) (6948)- Hz. Ebu Hıureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm göçeğen kuşu (surad), kurbağa, karınca ve hiidhüd kuşunu öldürmeyi yasakladı." 113231

* KELERİ ÖLDÜRMENİN HÜKMÜ

<£1111 Şc : >* jc jc j»jlK jj Cf- ^4ıâ-â jj U5 .4 jj 4 jj jâj jjî Uiiik- 3231- 6949- 962

3^ :İ2ll q\x,\ls-i) Lo J34 ,ö 3^^ ^ 3 i 1 *** ı^°ı ,lc« jjJa3-û 3J>j 3"n. 1 di 133 *3!3_c. 3^ 1^3 ^3ıiAh (3

3 -^ 3 ^ 3 ^ 3 ^' ajlc. ^3 ^3 3 ^ 3 « .£4jj‘t

Ajİc- üıl ^üı 3^33 »i . < s4 c ' dülİ 3 jc. ciılllal] Alil ^jia3 < ’i

dIlâJ J A2 üJİ_C- k" n W jIjjüJİ

962. (3231) (6949)- Fâkih İbnu'l-Mıığîre'nin azadlı cariyesi Şaibe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın yanma girmiştim. Odasında, yere konulmuş bir mızrak gördüm. "Ey mü'minlerin annesi! Bununla ne yapıyorsun?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Biz bununla şu kelerleri öldürüyoruz. Çünkü Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize bildirdi ki, Hz. İbrahim aleyhisselâm ateşe atıldığı zaman yerdeki bütün hayvanlar ateşin sönmesine katıldı, sadece keler katılmadı. Dahası o, ateşi (yanması için) iiflüyordu. Bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm bunun öldürülmesini emir buyurdu." 113241

AÇIKLAMA:

Alimler, kelerin insanlara zarar veren bir tabiata sahip olduğunu, Hz. İbrahim'in ateşine liflemekle bu tabiatını ortaya koymuş bulunduğunu, dolayısıyla Resûlullah

aleyhissalâtu vesselâm'm bu zararlının öldürülmesini emrettiğini belirtirler. 113251

* KURT VE TİLKİ

lş4 &P -4c. °jt jUJJ ğj ^4>2 j (jc. ^Jalj (jj Uj .kjjls (^î (jj j£j jj! UjjıK- 3235- 6950- 963

(JU ^ (jilj^İ jc. M\ joi 6 ■ !2 j 'JjLj U ; c2a : Jİ t?. (jj <jâ.S jc f. j£ (jj jÛi. (jc (jjLLâl!

jl -*ı Cjj.laJl?A^ <jâ .1^1 AjjûlI tJSÎjj ? j_ijû]I A jSü La 133

i â».>öl JJ ^LjI ÛJİjA^ L5^J .(^AûAİİIJ û^)£j La£ tc_kxjJa CM

AjAo U ;İİ5 ÎÇJ3İ1I $b 5ij ; JlI îşJkil! J,

963. (3235) (6950)- Huzeyme İbnu Cez' radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlii dedim, ben, kara hayvanlarının hükmünü sormak üzere size geldim. Tilki hakkında ne buyurursunuz?" Aleyhissalâtu vesselam: "Tilkiyi kim yiyor?" buyurdu. Ben bu sefer: "Kurt hakkında ne buyurursunuz?" dedim.

"Kendisinde hayır bulunan bir kimse kurdu yer mi?" buyurdular." [13261

AÇIKLAMA:

Bu hadis, tilki ve kurdun etinin haram olduğuna delalet eder. Hadisin senedi zayıftır. Kurt azı dişi bulunan yırtıcı hayvanlara girdiği için haramlığında, Hanefi, Şâfı'î ve Hanbelî mezhepleri ittifak eder. Mâlik'e göre mekruhtur. Tilki hususunda Hanefıler haram derken, Şâfiîler, insana

saldırmamasını göz önüne alarak sırtlan gibi, bunun da etinin helal olduğuna hükmeder. [1327]

KERTENKELE

ajj^c. ^jİ (jj .^1»*.! cm <jic. aj A^^uA 14 j m ^ Cm (9aİAj) Cs A 1, ^ ı3239- 6951- 964^1*22 \j A^3 ç 1 ^AKj ^ <2c. 331 (^21 tjl tjLül ^jc. a^ CM~ aja^ ‘“'A 1 A' ^: l 11 CM a9

(jj ^İr. 4 1 ^je. ljj } QA AJ AAİıoı jjî 1 jjAk - <ÜI£‘ (_£ÇÜE. 3^3 .9^3 Cmm *9 A9-3 M 331 a!j ,çİ 3-A^ ^Jolc.

*ûjl jA^ ls4aa^ ç2Aj *9^ 331 ^k.-. £^jj]l a^ eA-laAJl a^ A^ ^jjI-2. Cm 1 *'^^ A^ a^ ^j_m jjA A^ *^t*-9 ^5.'.' A “9 A' ^ A ■ A-° £-ûj-uj (2 ûûİjİ A 1 AA^ A A^ T~ 11 ^ ^AgAİİI j ^,5-. t ^JaüLa f_il I (AjIİj oûli*jl <il_2^p

964. (3239) (6951)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam kertenkeleyi haram kılmadı. Lâkin ondan tiksindi. O, bütün çobanların yiyeceğidir. Allah Teâla hazretleri ondan birçok kimseleri faydalandırır, yanımda olsaydı ben de yerdim." 113281

AÇIKLAMA:

Kertenkele ile ilgili açıklama geçti. 113291

* SU YÜZÜNDE DURAN OLU BALIĞIN HUKMU

Aj _pjlA Cm a 9 A^ <_sA A^ AAÎ a^ J^-kâjoı) \Ch .5 jj' 9U -j 1 ■ ■' aj > _ j jAj Uj i-M a^ '^Al lAi. 12 - 3247- 6952- 965

(JU.eoc_â dila3 ajla Lûj Aaüc. AA^ a^^-A (_ 5 1İÎ 9g -3^3 *9^ 331 ^lı^ 2ı Aa^A -^ojİ ûjc.

AÂ’ 1 911 -jk* 1 A^ Âjljj At* ^14 .*9 a'^ 1 Aa?^ 91 i-.İl AliiiU i oj» ■ >< C-ijjâs

965. (3247) (6952)- Hz. Cabir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Denizin sahile attığı ve geri çekilmekle sahilde bıraktığı avı yiyiniz. Denizde ölüp de su yüzüne çıkan avı yemeyiniz." 113301

AÇIKLAMA:

Tâfi denen ve denizin yüzünde karnı yukarıda yüzen ölü balığın hükmünde ihtilaf edilmiştir. Bir kısım sahabi ile birlikte, Şâfı'î, Mâliki mezhepleri helal olduğu kanaatindedir. Hanefıler haram demiştir. Sırtı yukarıda olan balık tâfi sayılmaz, helaldir. 113311

* KARGANIN HÜKMÜ

Ac- a_ijİ a^ ûjA^ Cm a^ Ijj .A.:f> Cm A'.'c^-JJ .A:aj’ 1 a^3 6 ^ Cm ^^ 1 DjjK- 3248- 6953- 96613^ jA^^ 7. h Af 3 18 ^ !2ilj .lâjojla f-ğc. 331 33 Aj^A *^31 j ^İj ?3_ı!A*d! A^9 Cm* ^3^ *Cmc. a4

Clılaj j ^j^j-sa ûIâjAM

966. (3248) (6953)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın "fâsık" dediği kargayı kim yer? Vallahi o temiz hayvanlardan değildir." 113321

J ı^J J (jjl ı^J J AlC* Uj # £ £ÛjAju 3U1 UL x*V) 4 1 Uj . J^i (jj Aİ^Jı lâıî.- 3249- 6954- 967

=* yo' '>• ., „ ﬁ t, e ’" 1 * .,
' 0 o ı* ^ **o ., £ **- ' S f ^

l_3İJ)*J1j <İx*jlâ aJLuAİ L_ıjyi*Jlj aİj-ülİ Aj-’sll *(Jlâ *^lc. 331 j 3 (jl $4 _Ujlc. ^jc. 4 _ijl ^jc. ûûLlujİ (JLk^j • ^â # lLujll •Uluj Ajİc. 331 ^U«o 33 cJj^ ? 4İ5U o - ** :l)^ Î^İJ^Ul lS^jjl *^juA! 1] (Jjka .^j-ulİ

L_ââjj]l C t .ûJatJ jl JaJ^l (Jjâ (_£Ûijjujo-U! ^jC. 13a (_£^U-aJ 4 l (_£j_j Ja ^Lü û^kU Jalikl ^£ûj*_uia]l jl j # djlÜj

^ VıJl 331 ^4C- <_jj ."U-nU ^£^jL-aj 4 l ^jujİj ^‘‘nw

967. (3249) (6954)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yılan fasıktır, akreb fasıktır, fare fasıktır, karga fasıktır."

Kâsım İbnu Muhammed İbni Ebi Bekr radıyallahu anh'a: "Karga yenilir mi?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ona "fasık" demesinden sonra onu kim yer?" 113331

YİYECEKLER BÖLÜMÜ

* YEMEK YEDİRME

û p l2ihî. oil (jköj^ O^a Ç>)\ Cf- (jj ^LLâ. 12i £ş± j‘t (jj AİsJi Uiilk- 3252-

6955- 968

UljpJ l^j^Sj û x Jall \j l^Jıâi ıJJla sû■■ ^ 4 ir- İH ^İj-^o <oj (jl *tJ^âj (jlfî ^ûc. (jj 2 j1 ûjc. (jl t^âlj

(_ 5 joj(jj (jUuLo. (jx Ajcajoj (jj) (jl£ j) t Clllaj 4dlA^j öûli*jj| ‘ÛJİjû- 4JJİ ^yal LûS

968. (3252) (6955)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Selamı yaygınlaştırın, yemek yedirin, Allah Teâla hazretlerinin size emrettiği şekilde kardeşler olun!" [1334]

* BİR KİŞİLİK YEMEK IKI KİŞİYE YETER

Jî (jUj^s jllıJ jj) jjift 12i ,2jj jj US >tr u>» (jj (jUâJI US .JoçJI ijf- (jj (jUîJI USÂk. 3255- 6956- 969

(jl *^iluj 4_ıic. 4JJİ aJJ (Jjjoj j (JU ;(JU tL_ıUaUJI (jj jj-ac. (jc. 4_ıjl (jc. yâc- (jj Uhûjc. (jj ^İUoj ."'*^

^ ;ûjIj a .. ^-Si' ÛİJ ^Uoclıil (j_ıjlı cc) û »Ja jj] j .(j^‘1 û^IjlI û*İ-ı

(c '- ■ j ^)4J^)]1 (Jl (jUj^J ^Ujû (jj j^yoc. ûûUjojl

969. (3255) (6956)- Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhakkak ki bir kişilik yemek iki kişiye yeter, iki kişilik yemek de üç ve dört kişiye yeter. Dört kişilik yemek de beş-altı kişiye yeter." 113351

* YEMEK SIRASINDA ELİ YIKAMA

4_Jc. Uı! aj (Jjj^jj (Jla (21 Uû (jj (jjıil." ^■ ■ (jj J)jS^ Uj _(_jjjlotUUI (jj s jU^ USû^- 3260- 6957- 970

Laâsj JjS£ j ojU^ o^UjüiI ;^j| J_)^I UJ j (OJİ.İE. j)jJaâ. IİI lUajjjla (4 jjj jyA 4İ)I jjŞSj (jI J1 (ji ı^IUj

. (j lîlajJa

970. (3260) (6957)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, evinin hayır ve bereketini Allah Teâla hazretlerinin artırmasını diliyorsa, yemeğe otururken ve yemekten kalkarken ellerini yıkasın." [1336]

Ijj # û3LkL j Uü jla (j .j ^3^^) ^ Uj ı^j j n luK- 3261- 6958- 971

£^jII # JajUtlI ^ S^İİmj AjİC. 331 t _ 5 -İLa 33 ^jc. û3)jJ)A ^^j'Î ^jc. ^)U-üJ ^ ç-UaC. ^)Ujû ^J

^jI One, ^j 3c.L_a ^j 4 .cJl-^ 0 ûûliujI ;^jIjjII !33 (Jjj-uj) U (JUâ t ^al» Aj

.cIjIİj]! (jU^. ^1 û^)53j ^^jLaıiII (JUj ^j j ,^_^jjjj j Aj 3 ^j-o

(_53c- ûU-uj 44 ! (jLk^ ^âUj

971. (3261) (6958)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm helâdan

çıkmışlardı. Bu esnada bir yemek getirildi. Bir adam: "Ey Allah'ın Resûllii! Size abdest suyu getirmeyeyim mi?" dedi. Efendimiz: "Namaz mı kılacağım ki, (şimdilik gerek yok)" buyurdular." 1 ' 3371

AÇIKLAMA:

Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını emreden hadisler vardır. Bunların vücııb değil, istihbab ifade ettiğini ifade eden ıılemâ, Resûlullah'ın bu durumlarda yıkamaya yer vermediğini gösteren rivayetleri de kaydederler. Yukarıda bunlara örnek var. 113381

* DAYANARAK YEMEK

^3 ili jlid cŞi l w jj 3263- 6959- 972

22 3jjjj ,ûl2û ^luj <jİc. 22! ^k--» j3 11 djj3&i jj 22! 3 jc. ljj . (339" 3' 1l ^24 \ ıf ~- jj 3<2 1213!

iIxa.j LaijS İAjc. ^g-iIâjşı. 22! (jj 3^ 0 A33i! û2& 3 .^j! jc-İ <3-^ .353 A ğ3 j ^^Ac. Ajİc. 22! ^k^»

djlij <13. j (>333 ;3!jjl! (^İ.İAıjc.

972. (3263) (6959)- Abdullah İbnu Büsr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir koyun (parçası) hediye etmiştim. Aleyhissalâtu vesselam onu yemek üzere, dizlerinin üzerine oturdu. Bir bedevi: "Bu ne biçim oturuştur?"dedi. Resûlullah: "Allah beni mütevazi bir kul olarak yarattı, kibirli kasılan biri yapmadı" diye cevap verdi." 113391

* YEMEK SIRASINDA BESMELE

22! jue. jc. 3^4 j <jc. jjl jioıSlI jc. jjjlÂ jj Ajjj Uü .<33 (^jÎ jj j£j jjî Uiiik- 3264- 6960- 973

jjl jc-î ç.Lk3 j jl^ l 3İ j^ jij aÜjoj (_^a 33Aa 35İİ ^İ3j a_Ac. 21ı 1 ^k^» 22 3jjjj ;djil3 tAİldlc. jc. ^jjAc jj .ığc jj

^jou ;3 .3 t33ia 3SÎ İlil .^£ll£A 22!
^jou ;3^ jlAİ 3^ ^ 3! '^^5 4 J r ~ 2ü
^k — 22 3jjjj 33A . jjdah aİSİls ! . -
k.1^ Aa^jdı ^^Ac djlij öûLiıol! 3^3^) :
Aİ1 (_^Ş.Û j3İ J <)j! ^3 m ^ajalJ : 3jk
<)j! ^3 tül ^ajaJ ‘33^ jl (_5-^ jj*3 ,<Ü

a_3jlc jpi jAtai ^1 jj^ o 1 k. ,r - 2ü ajc.
:3^~>211 (_^3 ^ j^. 34 3^ . jkai., <j!

973. (3264) (6960)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir defasında) Ashabından altı kişiyle beraber yemek yiyordu. Bir bedevi gelerek (hazır) yemeği iki lokmada ye(yip bitir)di. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Eğer bu (müsafır) "Bismillah" deseydi, (yemek) hepinize yeterdi. Öyleyse biriniz yemek yediği vakit "Bismillah" desin. Yemeğin başında "Bismillah" demeyi unutacak olursa, (hatırlayınca) "Bismillahi fı evvelihi ve âhirihi (başında da sonunda da bismillah)" desin!" buyurdular." 113401

* SAĞ ELLE YEMEK

AjJjoı (^j! jc 1^-4 LW jc jlİ3. û 4 Ijj jlij ji 3 a&^ Uj ,jl3c. jj ^Lİa UjİÎ.- 3266- 6961- 974jli jx»jj Jakjlj trf 1 ixûj îkljlj trfjx<ûj t_jj3Li]j trfiı^uj 35^2 ;3^ ^-uj ajİc. 22ı 1 J:/ı 3-4^ 3' 3 c

AİLkj ^ ---■ û jj (^ji r'nK ûûlijaıj *3ı!jjl! ^3 _a)221j '-s! j c <1331 2* j <1331 c-ıjılıj <1331 323 jUaı3İ!

Cıüj

974. (3266) (6961)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Herbiriniz sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin, sağ eliyle alsın, sağ eliyle versin. Zira şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer, sol eliyle verir, sol eliyle alır" buyurdular." 113411

* KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK

jj ojjc- jc. (jj jc. 3 je. 12i 3! 3 je. Ijj _ jjc: j--3 1 i ilâ, jj 3 a 3.^ 17 w_ 3273- 6962- 975

' 0 o o 0 s "o'* s5! , r. ^ o 0 iî

(JjIjIi nj tA-ilı LLo j£Uİa ûIijLâİI ciıxjJaj Ijj ^İjI ^ üj jj^LO

.AÜL ^ :^LâjIJI JI J , 0 |j ;3 JI 3İI£1I ^ ili (jII , ı t jjc.1 jj 3 jc. û33jj| (_^3 ‘3!jjII ^3.A

<j ^-L 33 I i3W^ 3^! 3^ j ,2â 3^ - 3-*-® ~ j j djjû 3 !j ş .3 :L 3 1' 31^j

975. (3273) (6962)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sofra konulunca, herkes kendi önünden yesin, sofra arkadaşının önünden almasın." 113421

* TİRİTİ YEMEYE YANLARDAN BAŞLAMALI

3^ M 3*JjI C^LûJjoiS ^jÎ ^jj (j-^3^ 3JC- öûLiuII ^3 |3 JİJ3^ QA LgjjİİÎ Âf^3^

djüij ıJLk^)]I ^âIjj c." n,wII ^]L-a ’cJ^

976. (3276) (6963)- Vâsile İbnu'l-Eska el-Leysî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, tirit (tabağın)ın ortasına elini koyııp: "Bismillah diyerek etrafından (kendinize yakın yerinden) yiyin, orta kısmını bırakın. Zira yemeğe bereket ortasından gelir" buyurdular. " [1343]

* YEMEKTEN HİZMETÇİYE DE İKRAM

^■jc. 4 ! ajc. jc. j^ ^ jc. jkj«u jı ciulll Ulajİ .is S *^21 ûLkk jj ^ ,..ıc- Uj.ık- 3290- 6964- 977

<c.ÛJİ3 ûç-Uc. ûll^ 33 LûlitJa A_ıİ) Cj 3^ lûl ;^Lj --Laİc. ^ cs - ^"* 3 ^ (3-® *c)lâ **^3^3^ (jc*

c.^ i*n 1 x*o û_j£3j dıla ;^3luıll 3^ ^jIj3Îl o-° 1 g \» >tA-âkl 3^.l_ıl3 13 *^ ^ ûji j^jua 3^3-İâ

<. aL-a-oll ^jc. 33 j Öjjjk (.** nW ^ja 4ji\Â ;3jIj3^

977. (3290) (6964)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Birinize, hizmetçisi, (hazırlamak için) zahmetini ve hararetini çektiği bir yemek getirdiği vakit, onu da çağırsın ve kendisiyle beraber o da yesin. Eğer bunu yapmazsa, hiç olsun bir lokma alıp eline koysun." [1344]

* YEMEĞİN BAŞINDAN KALKILMAZ

jc. jj jc. jj Ajijil Ijj jIj£Â jj jj jLû-^İ jj aiıl ajc. Ujik- 3294 - 6965 - 978

jj iıl jJl ûjLİjüj) ^ ‘ûjl jjh]all jc. jl ^12 j çûc. alil (_3 j ^ a 2 j lÎ jj-j) jl •'tjoülc. jc. 2

_dljJax>iL .Cjlüill jc. ^jL (jLl^. (^4 Ü^J Ç CUfcjJa ‘-J-. A <Jâ ıjll ^)JJ j]l jj ^JJJJi J (J ^ cihÂfi j -(_}2 Aji talm*Q

jIiicM (Jjjjal ^jic. 1 4jc. 4jl jJ\ (J^j

978. (3294) (6965)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sofra kaldırılıncaya kadar yemeğin başından kalkılmasın! yasakladı. [1345]

ijjc- jc. ^jİ jjl (jc. tjjic-M ajc. IjIâjİ _2 jI aûc. Uj .AÂojıAII. âlâ, (jj AÂâ.^ Uiiik- 3295- 6966- 979

4 ,x u'.~ jjj 4 ûAj k^ jj Oj .ûhjLaII ^j jj jj^.j ^ jj C)Cj ûhjLoh ClutjJaj lûI ali j (JIl ^(JIl t jaiC. (jjl (jc. jajJ)!' (jj

ûûljjaı) ^ *ûjlj jIl ^ <1 w^~ > / q) (J^jjIl jli

4 0 ^* . >> J 4(JJC.) (jj (_^İC. 4 I

AlC.

979. (3295) (6966)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sofra kuruldu mu, hiç kimse sofra toplanıncaya kadar yemekten kalkmasın. Doysa bile, herkes bırakmadan, yemekten elini çekmesin, yemeye devam etsin. Zira kişi (erken çekilirse) arkadaşını mahcup eder, o da bırakır. Halbuki arkadaşının daha yemeye ihtiyacı vardır." 113461

* YEMEĞE BUYUR ETME

ji^ (jc- UjAi. ^î\ (jjI (jc. jUal. (jc. Ijj ;Il 4 Aİa 2 ı (jj j ıkjjlS (^^jj jSj jJİ Ujilk- 3298 - 6967 - 980 (jk jij^j _<j^Jjoü ;12İAâ 3 j 1 r - (jja^)x 3 _^LxiaJ ^İAj ^Vıic- 2İ11 4İÂ^ 1^—2^ • AjJ Cjjj ç- Eûjojİ (jc. 4 ^3 ^ (jj

<jâ 4 of:J.^ lö^jjj j 4 ûaLİj^I ;AjIj jiI ^.UÂSj Ic.

980. (3298) (6967)- Esmâ Bintu Yezîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir yemek

getirilmişti. Bize de teklif edildi. "İştihamız yok" dedik. Aleyhissalâtu vesselâm: "Açlıkla yalanı birleştirmeyiniz" buyurdular. 113471

AÇIKLAMA:

Bu hadîse dayanan alimlerimiz, yemek gelince başkalarına buyur etmek gerektiğini söylediği gibi, aç olanın da sofraya oturmasının meşru olduğunu belirtmişlerdir. Dahası, samimi bir "buyura" aç kimsenin "ben tokum" diye istiğna göstermesi de caiz görülmemiştir. 113481

* MESCİDDE YEMEK

(jj j3-Le ^' 33 ' ,ı_lAj (j alıl ^je- 13 ;lâ (jj aİa33j L-boılS aiâİ 3j ji*j i n w_ 3300- 6968- 981

3jjaıj Ç^E ^3 e tJSÎj IjS ;3^2) ^ ç3 3 j^L 3I (jj 2)1 ÛJE Aji C 3^^3 L 3aJI ûllj (jj (jLûjLaj ^ Vv^-> (i3^l3İI

A_)â ı oV: A ^ 4t_J^k*jj cdılİj AİLk^p _(jj«^. û3i3 ;3l j 3^ (_^3.^3l j 3^"^ ^T* *3dl (^ s Ş t33j A_ılc. 2il ^gİ3a 2)

981. (3300) (6968)- Abdullah İbnu'l-Hâris İbnu Cez ez-Zübeydî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam zamanında mescidde ekmek ve et yerdik. " [13491

AÇIKLAMA:

Hanefıler, pis kokulu şeylerin mescidde yenmesini tahrimen mekruh addemişlerdir. Öyle olmayan bir şey yemek ise tenzihen mekruhtur. Şâfiîler mescidi kirletecek bir şey

yemeyi caiz bulmazlar. Mescidi kirletmeyen bir şeyin yenmesi onlar göre caizdir. Mâlikîler başka barınak yoksa, mescidde kalınabileceğini, kirletmeyi önleyecek bir tedbirle (sofra örtüsü yaymak gibi) mescidde yemek yenebilir demiştir. Hanbelîler mescidi kirletmemek, kirletici bir şey atmamak şartıyla gerek itikafta bulunanların gerekse başkalarının mescidde yemek yiyebileceğini söylemişlerdir. [1350]

KABAK

-ji■ u ^1 (_ 5 "V ı l e *i ;33 s 32 32 (j4 L 2 (jj * ULik- 3303- 6969- 982

3La j£t> j Alilli t La(jüa Aİ ûlc3 _Aİ 3- ^J- 0 3^1 ^Il .^luıj Aİc. 2il Jû - 1 2) (Jjj^ıj J\

j^lEİâfJ 2 Likada Uda __A3ı A_ıi3İ A * aş. i .^3^ Aj^Ju lâll ;3^ Ç ^ ûllı^i -3 Jj .AH 3^

û^ki (jxı (_ 5 ü^ çkyıkjj 3^4 3*5 q ,Aj 3 (jjj J)<2l ClıkjJajj _Aj^iA £3j A3ı

(j^ı c-ıı^jİ JââL Ljaji ^jaâî (jjj^jia Cy 6 AL31 a 3M l3.ı3l j .Hlil Aİl3^ t ^ıa.■ -■ û3l3 lâ& ;3l j3^

982. (3303) (6969)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Annem Ümmü Siileym Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a benimle bir sepet taze hurma gönderdi, ama evinde bulamadım. Bana bir azadlısınm kendisi için hazırladığı bir yemeğe çağrıldığını, oraya gittiğini söylediler. Yanma ben de gittim. Yemeğini yemekte idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisiyle beraber yemem için beni de çağırdı."

Enes devamla der ki: "(Ev sahibi) etli ve kabaklı bir tirid hazırlamıştı. Meğer Aleyhissalâtu vesselâm kabağı severmiş. Ben (bunu görünce) kabağı toplayıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın önüne yakın bırakmaya başladım. Yemeği yediğimiz zaman Aleyhissalâtu vesselâm evine döndü. (Ben de hurma) sepetini önüne sürdüm. Resûlullah hurmayı yemeye ve taksim etmeye başladı, sepetteki hurmayı böylece bitirdi." [1351]

: 3 ta tçjji tjE ^jlA. 3 i tjE 313. ^3 ğj 3^3a3l {_£. Uj ,a32i ^3 (jj j £2 jlî l2i3k- 3304- 6970- 983Aj !3k :3lâ ?13^ ^3-^ • c3âa 3^411 ûIa oaîe j AİU AjİC. 3^4^ ûAL

Clılaj AİLk^j ûLL-al 13 a *31 j3^

983. (3304) (6970)- Câbir (İbnu Târik) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın evinde huzurlarına çıktım. Yanında şu kabak vardı. "Bu nedir?"diye sordum. "Bu kabaktır, biz bununla yemeğimizi artırıyoruz" buyurdular." [1352]

AÇIKLAMA:

Bazı rivayetlerde "bir terzi" olduğu belirtilen davet sahibi, Fahr-i âlem aleyhissalâtu vesselâm'a kendi imkanlarına uygun bir yemek hazırlamış, Aleyhissalâtu vesselâm fevkalâde bir tevazu örneği vererek bu davete icabet etmiştir. Alimlerimiz, davetin mahiyetine göre, icabeti bazıları vacib, bazıları sünnet, bazıları da mendub olarak değerlendirmiştir.

Rivayette kabak yemeğinin mümtazlığı anlaşılmaktadır. Çünkü Fahr-ı âlem onu tercih etmiştir. Biz zevklerimizi O'na göre yönlendirdiğimiz nisbette İslâm'da mertebe katedeceğiz. Binaenaleyh mü'minler kabağı sevmelidir. Kabağın ucuzluğu düşünülürse, bu zevkin iktisadi ehemmiyeti de anlaşılır. 113531

* ET YEMEĞİ

^Vv^a _^ 11 ç.ÜaE (jjl (jLûjLaj _^JL3a (jj ^j-. 1 Ljj ,333 q 3I 3o^ll Ailjll (jj (3*jl3dl 3305- 69- 984

3aI -1»i-. 3 Lu Ajİc. 2ü ^gll -■ 2ı 3:33 ^e 123)-^İ1 Lje AjA ^ AJ3. (jE ^3 'c 31' 2j1 ûje (jj ajJ j3 q

_La^ajj (j^ j 1 cin 1 y 2)1 ûje 33^ a_i 3İ (jjIj A *3q ^jİ ûûIIj^) ‘31 3aİ j 1331

^ 3j ‘(_^3 û3İİ^ 31^ 3ıla *33.31 31^ , L 3*3a ç.1 Le (jj 1:^ A. j

984. (3305) (6971)- Ebıı'd Derda radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Dünya ve cennet ehlinin yemeklerinin efendisi ettir." 113541

3j Ej ç.1 Er. 3 ^ ^LûjLoj Ej .^lE-a 3 ^ ; Ej 3 ^ ^EalI EİI.ı^- 3306- 6972- 985

03 3'' 3' I -Es 3^) J! ^1^3 ^ ,: r - Eı! (_5^- sa jjj tjj^J) Eg" cJE ^j'İ 3^ ^ *3 •• ^ ^^El Ajic. 3E

2jI Ee.

t'

ûiiuj) ûûiiuj) *ûji j3^i ! t_ Es 3^4 'ti

985. (3306) (6972)- Ebıı'd Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam davet edildiği her yemeğe mutlaka icabet etti. Bir et hediye getirildiği zaman da mutlaka kabul buyurdu." [1355]

* ETİN EN GÜZEL TARAFI

ls â^lş AİkÎj Jii(-(^a 3 ^ Alci . j EEuı uf- if lsÂ=“ 9 ^ . jA? A EÎnî.- 3308- 6973- 986

Ej! — ajj 3 jj-^3 AjI O^işli ji SÎj 3U3II 34 L " v ^j A»7- 3^ ûje Aji tadili ûje 3^ *

\^r VudI ü' 1 1 1) 1 ' lıJjkı s-*. 111 ^İİgJ *A C * İd ^k-— Ej ıj jj -^31 3 3^3 (JE 4_iİe

ûIiu/M 0JJU 3*jaU Eû ^1 • tû 3-EjI (JI^. El j3^1

986. (3308) (6973)- Abdullah İbnu Ca'fer radıyallahu anh, İbnu'z-Zübeyr ve bir grup için boğazladığı bir deveyi ikram ettiği sırada İbnu'z Zübeyr'e rivayet ettiğine göre: "Bir defasında ashab Aleyhissalâtıı vesselâm'a et yemeği sunarlarken kendisi Efendimizden şöyle söylediğini işitmiştir: "Etin en güzeli (hayvanın) sırt etidir." 113561

J_Aj Esi ıjl 3 ? <*4j Eg ;Jll tıUEa (jj {_£- aîl Cf Ej .^>4*111 3 j SjUi. UjEl- 3310- 6974- 987

jlLl*jJa Eg& j ^ -Jİ ■ ■ 3>J J û^E^. ûûljjjil *11 j3^1 Ajxf 03 _Jaâ ^İ33“ ü‘ ^ cfl-sa

987. (3310) (6974)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anhiima anlatıyor:"Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'm önünden kebap artığı hiç kaldırılmadı ve beraberinde tüylü yaygı taşınılmadı." 113571

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm eti severdi. Ancak, sofraya her seferinde az miktarda et gelirdi. Bu sebeple, sofrasında et artmazdı. Keza "tüylü yaygı taşınmazdı" ifadesi de efendimizin konfordan kaçtığını, kaba, rahat yaygılar üzerine değil, tüysüz ince yaygılar üzerine oturduğunu ifade etmektedir. 113581

(> 9 ^j 2 w! jEijiE (jjjjAİ 3)jl Uj 3) Uj , (_ s jAj ıjj İLji. EİiEi.- 3311- 6975- 988

JJ-û ûİ Ea^J l.i^Ü ^2 Ealkla <jİc. aîll Jjjoj3 lEİ51 *lJİ3 Çf 3 ^ ^f

l «j» ■ - J& j lA »1 3Jİ a^Liijj) ;3l jjll (_^İ_lLa3 1 E ^ j* ^ ' UÂ3 .^ULaâJlj IjjAjİ lEkj.

!OİA 5

988. (3311) (6975)- AbduIIah İbnu'I-Hâris İbnu'I-Cez'ez-Zübeydî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) biz, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte mescidde kızartılmış bir parça et yedik. Sonra ellerimizi çakıllarla silip abdest almadan namaza durduk." 113591

AÇIKLAMA:

Hadis, yemekten sonra, et bile yenmiş olsa, elin su ile yıkanmasının bir vecibe olmadığını, dolayısıyla, suyun kolayca bulunmadığı durumlarda, taşa, çakıla bile olsa eldeki bulaşığın silinmesi suretiyle idare edileceğini ifade etmektedir. Sileceğimiz eşya bez veya kağıt olursa pek tabii daha iyi olacaktır. Şunu kaydetmekte gerek var: Sünnette mükerrer olarak geldiği üzere, normal şartlarda aslolan elin yemekten önce ve sonra yıkanmasıdır. 113601

* KADID YANI GÜNEŞTE KURUTULMUŞ ET

3E t^3EA (^1 3 j q-*u3 ûf- t-ûEL ^jİ 3 J <Jjc.Eûj3 EL .33^* ^ 3 *•> Ej .^Ijİ 3^ ıJ^Eâjj! 3312- 6976- 989

_iİİ 1 aj cibaJ ^Elıic. 33Â <1 ıjIIâ 3,t:4 c t J^3 3İE3 EjI (_ 5 L-sa (3)41 ^jI *ıIjE tû^^ jİ

JIİ.CjIİj j c^j^j-sa ûEIjjI 13ib ;ûj!j3^1 Iş 4*^4 j - £3 3 ®*^3 ^II^Eûjoj! ;<ûj1 ûjc. ^jİ (JlI aI3*1 3 ^^ 4jÎ EâjI

JjcEöjj) jEoıIj _3 C.EoJ 1 3^ 317 *^ ^LLojİ ûİ j _â_^Eû 3Jİ ûI^jâI duû^JI Ea ^^SE^ıc. 3^! tJE 1(^2 ®ja-41

3 j ^E^j^ ^1 clutj ;tJjE dı^L^JI ^^jI 3^! E.a..ı unc- 3^ 3 jaL3 ^I E f- ^ .aHjI^Aİ AjjoJI o^a 1 <j ı 3I

JU. dıI^û <^â ^ 1 “).K Iaj^)

(Jlâ ^ # (jljı £y ^^JjİLûû ^ x^>

l .„ t tl î* tl . . 1 . î . • . ? . 1 t *M

c“nW

(.** l.K'l ^(JÜlâ C^)C.Lx2l

(Jâj ^0(j2l ûl^âl Clılka # <j-uj 4_1 uj ^-o j

ilâ ^lİc. i^j J (JjC-Lû-ujl C-1^9'Üjuj] Ü_j ;_j5LalC- ^)Jİ

jl^Jl lü ;£^^c.

J .Cj . L-^' —r^ 1 cH ■ _^lqj ^_L-aLa ^-îic. (Jjc.uq_uji .) < a*s. < a ^-iıc. (Jjc.laxxji a. 1

ij^)j # £gjüJl aJJ^Jl Jjj AlJC. lx>ıj 4_Lû <â^u:j t ^jÜ-a'^ll ^Jİ ı^j J (JjC-LûjjjJ ^j-â (jİJİ (jJİ 4Ü^}axj CİJJ.

^)JC* (jC. 2Ü. ^_J (JjC-Lo-ujİ ^jC- Jâj 2Ü. ^-îl qC- (jljJaâ]! j A UJC- A-ujjjo: j ^1^3

Û^*_ULA ^Jİ

989. (3312) (6976)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: " (Bir gün) Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelmişti. (Bir müddet) Efendimizle konuştu. Bu sırada adamcağız (duyduğu korkudan) omuzları titremeye başladı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm adama: "Sakin ol! Ben bir kral değilim, ben kadîd (güneşte kurutulmuş et) yiyen bir kadının oğluyum" buyurdular. " [1361]

TUZ

Cf- ^j'(J4j d f- ^ 12 .ajjU-ö ^ ü> 3315- 6977- 990

^tİAİl Sjujİ ;^İujj Ajİc. ^ ü Jlâ ;<Jlâ Stillü (_>*ül

tiîj^lLa >. \pg21 ^ (Jlâ JaLı^Jl ^aijc- ^jl <jj ^,x*nc. öûUjüjl ^ ;Ü(^Ş

990. (3315) (6977)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Katığınızın efendisi tuzdur" buyurdular. 113621

* ZEYTİNYAĞI

UÎ Cjk^m (jc. ' 11 *..; ^ alıl ^jc. Uiı ...ıc- ^ ^jijğ: .-> ijj ^j^jı Ağaç- 3320- 69V8- 991

.‘iı«. j..i ^ <ûıl ûjc. ûûLlujl *ûjlj_)]l *9|-3 *9 'du^ll ;^İLuj <jlc. 2 jl ^iLa tj

c^lj^jiLû L-lû^lıl! ıjlâ ^g^jLall

991. (3320) (6978)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Zeytinyağını yiyin ve onu (bedeninize) sürünün. Çünkü o, mübarektir." [1363]

SUT

^Ijoj ^ ^ *mW ^y _jük L-ilüSl £y 2j 12 jjl 12.W- 3321- 6979- 992

^Iluı ^1 ;^JİjjlI ^â # ^j!Ü^)j jl ^JL^y ;Jlâ üfL lûj (^ü 3 2l (J^lujj !cJj2 a2ijIc- C*;Clıllâ

(Jlâ dıiâ i^aLuiİl (Jlâ .cijlij ûliuıl (JLk^ ^Uj j 1 jâ ^K'ı nj a,j uxıl^Jl

^ILuj ^al ^jc. k"ı.Kj ;£g2aâ_jl21 (Jlâ y'ith c. > nSj Âİj İAjxxi (jl^ j ' k"n,WİI İÜ ^_aL-a2l Aİ

û^)x^ı Jl CİLû^)^.l ^dll^jlsdl dül^ j t û^)x^ı Jl (JaI ^>-â ^alLui ^alj <J n» J t(Jü ^ J JÜ N

A^I^Jl c.** nWİl İÜ t_aİL-^AİI I^J (_^j^) ,*û^)-û û^joic

992. (3321) (6979)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kendisine süt sunulduğu vakit: "(Süt) bir berekettir" veya "(Süt) iki berekettir" derdi." [1364]

* KURU HURMA

jlj ^*_uj £y ^»LÜj # A-iâ < _'al'A.û cjü L>^ 2il ."ıjjc- ûûLLojİ ^â ;Üj^Jl ^^â # Ajâ ^lieJa C'\\ Jl£â Ajâ C nj](Jlâ ^Üuj

I^jI ~*n xxi 1 f^y AÜJaj ^j 1 (Jlâj .La&^jc. j ^jLuiİİlj (j^*- 0 Ü?1 AÜjJa ^âj ^JAİjjoiII ^_^â <İ ûlj_j üjlâ Aİ ^3^

CjIÜj ûIlul Ci I .(j^üI A\^.A

993. (3328) (6980)- Ubeydullah İbnu Ali İbni Ebi Râfî'în nenesi -ve Ebu Râfi'în karısı- Selma radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İçerisinde kuru hurma olmayan bir ev, içerisinde yiyecek maddesi olmayan bir ev gibidir. " [1365]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendi içinde yaşadığı cemiyetin şartlarına göre beyan buyurduğu bir hadistir. O devirde, Arabistan'ın baş yiyeceği, zahiresi hurma idi. Onun olmaması evde büyük eksiklik idi. Bir

başka yerde bıı, buğday veya mısır olabilir. Nitekim, memleketimizde söylenen bir fıkra buradaki hakikati ifade eder: Karadenizli, manız kaldıkları gıda darlığını şöyle ifade eder: "Bu yıl öyle kıtlık oldu, mısır öyle az kalktı ki nerdeyse buğday ekmeğine muhtaç olacaktık." Bu fıkra Karadeniz yöresi için mısırın ne kadar ehemmiyetli olduğunu ifade eder. 113661

* YAŞ HURMAYI KURU HURMAYLA YEMEK

jc. a_ 2 (jc. ûj^c. (jjl pAp \jj.^jc2! op? cka.k ^ 12 / ö: s. jjj 2^2 jCu j2 l2.ık- 3330- 6981- 994

Jıı ;2j2j c-al.* j! lıfrMl ^ll _.ı$.ıkJlj jjl-. 11 !^]£ . jjJllj ^121 !ji£ j a2c. ak! ^İl — ak Jjjoij Jl2 ;C2l2 tAkİdc.

jj! Jll J .ÛJJC. J Û3 yue ‘ j4 ^ 1 ^ jj ljj£Â Jj! OûLkal! ‘ûj! jj]! 3^' ^kî jj!

Aj! ‘^jLuıil! (Jla j .CıiûdM C2j ALaa. (j^ı duû^J! !2b ac. ûİj c2a ‘^ALaıl! Jlii .CiJûLd Ajuj! ^jxm a ^Jj■ a^ AİLcLd j^Lû c* j-.

994. (3330) (6981)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Yaş hurmayı kuru hurmayla birlikte yiyin. Eski hurmayı yeni hurmayla beraber yiyin. Zira şeytan (böyle yapmanıza) kızar ve: "Ademoğlu, eskiyi yeni ile beraber yiyecek kadar (hayatta) kaldı" der." 113671

Ü^i(ç?4 is^J* l> J-dil Çp 2'j=2! jdc. jj! 12 kjlk jâ! l2 ,jU2 ÂdJ» l2lk- 3332- 6982- 995j22! .j!2^ t6 ' CP lsP 1 ^2Cj A_ğc. ak! ^k--» ü' 1) d i : S| ^ a jaJt 1 jlflj ^iuj a_ıic. ak! (_ 5 lCsa (^4! 2 l2

a 22 ! v.. tî 5 \! a_ıkj ^cû ad ^ju 2 j .Cjjc^J! ! 2 b jıc ı o~a^* 2 ! aîc. ûxj «2 (.>“2 j .CjlÎj aJlAj .^ja. ■ — d 22 !kk ;ûj! jjil

995. (3332) (6982)- Hz. Ebu Bekr'in azadlısı Sa'd radıyallahu anhüma -ki bu Sa'd "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a hizmet ediyordu ve Aleyhissalâtu vesselâm onun hizmetini beğeniyordu- anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hurma yerken (açgözlülükle) ikrân yapmayı (ikişer ikişer yemeyi) yasakladı." 113681

AÇIKLAMA:

İkranla ilgili teferruat açıklandı. 113691

HAS UNDAN YAPILAN EKMEK

c2L. -Jlî ^jlA, J jjj*J! 22 12 ;Il tAıx^ jj 2j2j ı^-UU! jj a2s2i l22k- 3335- 6983- 996

Ja12g jlfî 2$-^ : L "2ka .^22 j a2c. 2j! ^k^> 2ı Jjjaj l 5-^ ji)2! c±j! j !-a :uJkl ? i ^ s k2! slıı!j) ^

ı kı£a ;d2a .^Î2j a_ğc. 2 j!
^kkk tjciuljj lk *(Jla a2c.
2j! ^!■ -■ 2ı 2'2 r - L5^c.

Aİ2.J ûljjaj! 12b ;ûj! İşP? 2-V 1 ^ .AAkii IjS ^jû ^22^"

Cılka

996. (3335) (6983)- Ebu Hâzım anlatıyor: "Ben Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh'a: "Sen has undan yapılmışbeyaz ekmek gördün mü?" diye sormuştum. Sehl: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm vefat edinceye kadar, beyaz ekmek görmedim" dedi. Ben tekrar: "Resûlullah zamanında ashabın eleği var mıydı?" dedim. "Aleyhissalâtu vesselâm vefat edinceye kadar elek görmedim" dedi. "Öyleyse elenmemiş arpa ekmeğini nasıl yiyordunuz?"dedim. "Biz onu liflerdik, içindeki kepekten uçan uçardı. Kalan (kepek)leri de su ile yumuşatıp yoğururduk" cevabını verdi." 113701

.çiıjlkJ! (ji j 2^ ^2p' .Ş2* j l> 2 '4ı ıjj 222. s2jk*ı lıık î.. 3336-6984- 997

.lkıc.j ^İCj ajİg 2j! ^k^ y\\ iVt'ı:^ .kkıâk c2ı22 l^i! ^! Aİick 2 j! ^ 2)^^ û iûk!jj«u 2>ı 2^

ûlin! !2b ‘ûi! j 2İ! 2^c.l ^li ıA_ıâ A_jk2 ı 2 ^ .lkıc -2 42 Aiu Uk A ^j! cim^la .LiCa^iı aJlll —' 3 ' *2 'C2ll ?!2b Lâ 2 ^

.li! c2a.^2l a212! c_ıllі£l! ^ l^J j .2 1 ' '•>'! >-_ılı^ ^ j Cııc^J! !kâ ! t «t.^»21 aîe. 2>»ı! A ı_>“2j

pb j .301- (2^ ılic. 2l! (3^! ^a! Ji ■ uılı-§)_ lÂılıaı^d! 2 7| L L . *' -44-1(_5^ LgJ ^^)A! Jj

5361- j 11 ~ ı- ç'' 1 . i "s a^Lo ıkjı! o! jj ç$42 Cııc^J!

997. (3336) (6984)- Ümmi Eymen radıyallahu anhâ'nm anlattığına göre: "Kendisi bir unu eleyip ondan Aleyhissalâtu vesselâm için ekmek yapmıştır. Resûlullah: "Bu nedir?" diye sormuş, o da: "Bu bizim diyarda yaptığımız bir yiyecektir. Ben ondan sizin için bir ekmek yapmak arzu ettim"demiştir. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Şu eleyip ayırdığın kepeği, öbürüne (un kısmına) geri kat, sonra yoğur (ve ekmek yap)" buyurmuştur." 113711

AÇIKLAMA:

Birinci hadis, Aleyhissalâtu vesselam zamanında unların elenmediğini belirtmektedir. İkinci hadisten bu elenmeyiş hâdisesinin, elek denen âletin yokluğundan ileri gelmeyip nebevi bir kasıttan ileri geldiğini anlamaktayız. Zira kepeğin unla karıştırılarak hamur yapılmasını emir buyurmuştur. [13721

* YUFKA EKMEK

‘(JIİ ia_uİ (jc. Jac. 34 3 ^ 3 ^ Ijİi 3 .t kin i, ^.hnc. (3338- 6985- 998

A_ılc- fiili fiil 3 jj-uJ) Eû 3 3^0 3? 3^3- O^İS jüj 3^ AfiiâÌ^ ,3* ' AJ 13 İ ^$4 30

t. a . >> j ^^Jİ fil IaC. ûûlijüjI ^3 ;AlI j3^ ^ ' ■* ■ 3^3

998. (3338) (6985)- Atâ anlatıyor: "Ebıı Hıireyre radıyallahu anh (bir ara) kavmini ziyaret etmişti. -Râvi der ki: "Köyü de zannedersem Yuna idi- Köylüler kendisine evvelkilerin yufka ekmeğinden bir yufka getirmişlerdi. Ebıı Hıireyre ekmeği

görünce ağladı ve "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şu (lüks) ekmeği gözleriyle hiç görmedi" dedi." 1,73

FALUZEC (BAL HELVASI)

3 ^- 3 ^ 3-, * li 3 ^ üii t j iı kr>.iı 31 ^jc. 3340- 6986- 999

(j) Ş1-■ _c A_ılc. fiili — ^_ûil ^1 ^0(33! A_ılc- 3 JJ .3 3 3 3^3 1Ûaj-u Lû J 3 l ;3^3 t^uUc. (jjl 31 - ifi.) 3 ^ 3 l^ıc. L. ı 4 13. fiiıl (^ r ull 3fsâ 30^^ £4-4 L5~^*

Uftll

ı>?

(J- 3 ^ ,_>aJ

£ÜâJ

313<ıl

AjI 34 33 ^^^ja^alI JU Q ui 3113 3^3 4ıl ^ll*a 34 ^ 3- 3 * 33*113 3‘‘44l 3 j0^ : ;3^

■Ac-j _Aİ^jc.l ^1 A adla 3 ^ 3 A. i, j A_ıâ CİLalC. Lg (_ 5T ı=»-} 3^ 3İ3ıc- öûLİjgjI ^^3 ;AıI j3^ J .A) 3-^4 3^9 ^ j3a ^g

<C- jjJa j-û CllıûL^l ;^SL^dl 313 j t CjjAaJI ^jAaJ .^4 A_ıâ l_iIa^11

999. (3340) (6986)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Fâlûzeci ilk işitmem şöyle oldu: "Cebrail aleyhisselâm Resûlullah'a gelip: "Ümmetine yeryüzü

açılacak. O zaman onlara dünyalık bol bol akacak. Öylesine akacak ki fâluzec bile yiyecekler" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Fâlûzec nedir?" diye sormuş, Cebrail aleyhisselâm: "Yağ ve balı karıştırıp yapılan helva" diye açıklamıştır. Resûlullah bu haber karşısında hıçkıra hıçkıra ağlamıştır." [1374]

AÇIKLAMA:

Birçok hadisçiler, bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Sıhhat ihtimaline binaen "Resûlullah, mü'minlerin tereffıih sayılacak beslenme tarzları sebebiyle üzülmüştür" diye te'vil edilebilir. Çünkü birçok içtimâi ve ferdî bozulmaların kaynağı beslenme rejimiyle ilgilidir. Hastalıklar, israflar, bir kısım suistimal ve ahlâk bozulmaları çoğunlukla tereffıihe dayanan sebeplerle başlamaktadır. 113751

* ARPA EKMEĞİ

(3; _ 23 iü Ijj .)JI 3 j'l 3? 43 3l£j(3i jjjS 3İ1 3^ JjliL 31 ^^33 üliAk- 3348 - 6987 - 1000

331 1 3E 333JI 3c 3I3Sİ 3} ç-jj 3E j 3 £ ,_jjl 3} ÂiLıjj

■X. '3 a ılc. fiiıl 3 3^-^ü 3^^ J.c—â ^ A31 ^_gAıa. '3 ı—â^all -i■ -3 a ılc. «üıl ^1 ■ 3 3^-^ü 3^1

y_âfi*jJa jliüil !3& ;AİÎ^"3^ j Ajt_ij-uj 3 ^ ^ '3^ I- 0 ! 3 • ' ^^ 3.30 1 3^*3j

(| AİjJax>i 3 £ 3 jo^I 3 c. ^ -*.11 fiili Ajc. ^jl 314 _AÂıxjJaj (_ 3 C ' 3 ^^$5^ 31 ^3 ^

1000. (3348) (6987)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yün (elbise) giydi, yamalı papuç giydi." Enes şunu da ilave etti: "Resûlullah

aleyhissalâtu vesselâm beşi' yemeği yedi ve sert elbise giydi."

(Enes'in râvisi) Hasen'e soruldu: "Beşi' dediğin yemek nedir?" O şu cevabı verdi: "Arpanın iri öğütülmüşüdür, ağızdaki lokmayı kişi, ancak bir yudum su ile yutabilirdi." 113761

* İKTİSATLI YEMEK

jE jggMl jj Uj : la '^\,\is*W j^j aa^a j t£^^)^xxı».H jl a \\xxı jj 3J13 1 ~uw~ 3351“ 6988- 1001

c." \x ^xxi ^Jİ ^ Uxi^ Aİ£lj ^alitla û^)£İj jLalua k** lx^xx) ; (Jlâ $ jjg eh? JC- j Jj ÛJJ jE J jgA\l

.^j».xxı öûljjüjl • ajljJİl ^â»<-ûl33]l ^ 3 ^ ^4Â$^ tUjAİ! lxjjoi <j^üll Jj 5İ j]« (Jjâj ^iiüjj aUc. ^ 33 3 _ÂO

j jU^. JjI *dij jj . û j?^* ^ ^ Jl jjll .U-^U jj

1001. (3351) (6988)- Atiyye İbnu Âmir el-Cüheni radıyallahu anh anlatıyor: "Selman radıyallahu anh, yemek yerken, biraz daha yemesi için ısrar edilince şöyle demişti: "(Yediğim miktar) bana yeter. Zira ben Aleyhissalâtu vesselâm'ı işittim. Buyurmuşlardı ki: "Dünyada insanların doyasıya en çok yiyeni, Kıyamet günü açlığı en uzun olacaktır." [1377]

j a ,-» ^ a1 1 jUjû jj} jj ju*Lj j^ jUui jj <^-£3 3 *^3^3 ol Uj3k_ 3352- 6989- 1002

^jc- jjj£ Jj 3 «axxıjj Uj ..ıjjll U^ 4 jİL ^ 3

ng‘uxıl La 3^ 3^^ jl L_âj)ldl Ja jl AjIc. ^ ^ 3,^*0 <3-^ : 31^ jj jE jhı-Ul jc. jlj53 jj

Ajİc. ^)5jl Loa j>"nKİl 13 a 31^ j (J3 " 1<q Jİj^ J 4 C-^ û 6 3_ ûûLLojl 13a ;aj!jJ]l

1002. (3352) (6989)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her iştiha duyduğunu yemen israftandır. " [1378]

* EKMEK ATILMAZ

Aİkii Jj 32jll US .^lUj Jj Jj £lUj Uj .^jUjİİl CâUjj Jj Aİk3 Jj ^aAİjJİ UİiUk- 3353- 6990- 1003Iaa^U /ûUîLû ûjuı5 ^Ijâ A*\31 ^3 ^^jUl 3^3 ;dı]lâ $4 _Ujl_c. jE ûJj^- J^ ^

jj .lil^ll ûûllujl ;^j1jJİ 1 dj3liLâ -laâ ^jâ jE djj^Âj Lo # Lûj^£ JAx3jlc. 13« [3^ 3 ^ 4^51 ^

^-Lû <il Jl jU31 dıia •^.Vuxıll 3^. (- \)* ^a j tA^A

1003. (3353) (6990)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hücreme girmişlerdi. Atılmış bir ekmek parçası gördüler. Hemen onu alıp silerek yediler ve: "Ey Aişe! Kerim olana ikram et! (Yani kıymetli olan ekmeğe hürmet et!) Zira şu ekmek, bir kavme nefret edip kaçmışsa bir daha dönmemiştir" buyurdular. " [1379]

AÇIKLAMA:

Bu hadis tek başına çok zayıftır. Ancak ekmeğe hürmetle ilgili başka rivayetler daha önce geçti. [1380]

* AÇLIKTAN ALLAH'A SIĞINMAK

tojjJ)* Cf- L .|jt şlyl (jc- j& Uj I gjli S \ \ A\ l i^ja c3L3jtlj t a.j- nx>ü1 3^

> * - " 9 ** 0 * * *" *

4 \ \ kı t\ l i ** l'i u‘t t

u Qixx^-> t ajLoi Jj k‘‘ ı il öûljjai!]AjI^Jİ1

^^Laia (jj jUUj] Uj .kUU (jj ^ jî 1 ' 3354- 6991- 1004j a 3L3 jc. \ ı3j^ 3^3 ^ ^ eJj-^3 :c3^

1004. (3354) (6991)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allahım, açlıktan sana sığınırım. Çünkü o, en kötü yatak arkadaşıdır. Hıyanetten de cana sığınırım. Çünkü o, çok kötü iç duygusudur." 113811

* AKŞAM YEMEĞİM BIRAKMAYIN

Uj ^ j jj.Hl âUU (jj Jj! jue. (jj ^OjjJl jjc. (jj ^ja! jj) Uj Jj! ^je. (jj JLk^ lU jA- 3355- 6992- 1005(jji U jUj j]j ç.LajJ! ! ^c.jj Ajic- Jj! -- Jj (J jj-uj jjU t Jj! ûjc. (jj (jc- ^H! (jj j (jc. (jjJjA (jj

4j| j j>*û! (jc. (^Jû^jjI! û!jj ûİ j j ajxjJa jAj ^Ojji! ûjc. jj ^jaljj! ûûUjj! ^ ^U!jjll ^^s^j^j <^jj jU _jjû j£la 'ı-.

1005. (3355) (6992)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Akşam yemeğini bırakmayın, bir avıç hurma ile de olsa akşamı yiyin. Çünkü akşamın terki insana (erken) ihtiyarlık getirir." 113821

* MİSAFİR EDİNME

A-iic. üj (Jll SıiiILo i (j-^ (jc. ı^j j ^jîî^ ^ ö^ld2k luh- 3356- 6993- 1006

LaA ûjU^. ûûliujJ ^LLjj ^glj t^-ıaJu tj?^\ çiinil j^jojİ ^ıL]l

1006. (3356) (6993)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hayır, misafir ağırlanan eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır. " [1383]

ıjj! ıjt ^! jA ıjj! ı4U334! (jc jj 3ıt ljj l3i cSi »34?- 3357- 6994- 1007

'^lîajj 4_ılt 4Jl! ^İLa aîl 3J**>3 3^ ;3^ tı_yuljt

jj j]| ^jc. j y a ^^ j û^Lı^ öûlijüj) ^ ;ûjlj 3^ ı_gj.^jj»3' (43-üı ıj« <jâ t_^4h ■"':3' (^) ^ 3 ^

JaâLoj 3‘'‘7 1 j j3 j . J *'g 1 jt j^^34 *^jt 3^ ^*41 Ejiî ;l_j!jj^İl j t ,lale. 3 ,: '^ 1

1007. (3357) (6994)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hayır, içerisinde yemek yenen eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır." [13841

İp ^p İP °JİP Şt IşP İP 3*^-3^ Pp İP u'- ^- 4j -cş4j^' İJp 3iiik- 3358- 6995- 1008

*_ıij ls^- 3 ^ 3 ^ 3 ^ a u4i j^ 3 ^İ4j <4c. 4 j 1 ^lı^ 4 j 3j j - u 3 3 -^ ; 3 i^ ** 3 ^ 3 ^ ı^! 3 ^ ^ 1 ^ >r

ciuû^Jl ^jJsj ; jl±^. jj! 31^ . jj5j ji3! ,ı3 tS jjc jı ^^At û3_İj 3 jjl!

1008. (3358) (6995)- Hz. Ebıı Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Adamın misafirini kapıya kadar uğurlaması sünnettendir." 113851

* ETLE YAĞI YEMEKTE BİRLEŞTİRME

ıjjl Cp a p4 İp ıjj 3 â*İ & -İşP-j^ 3 *^ 0 ^ Aıc. ıjj ^AALi Uj .t_y3^ P* 3î34- 3361- 6996- 1009

_4jj] ^âiiiâ3j^)jJa P .44! pp :3^3 .ıjjıla.41 ıjt <1 jjuıjli _Aj4U (_3 c - 3^3 ip^ *vğt 3^4 ;31^ ^3-^

1 1 ıI3İ ^3*41 dı^jyk lıju^jAİl *4il ajc- 31 ^ 111 xx)3) \-A ,^-xxlû ^Jtja ^İ)

I^al-ıc. ^JUc. ûûJ)lİj 0 I djûjjlâ # L_jJû_ui A_iic. Cİi1a^.j Aj^.^3 # Aj^jjoi

Ij ^ALalij LaA^^.1 (J^İ I Ajİc. aİjİ üı Aic. 1 aA'İ- nI Lq ‘3 ^" .1 CF, ^ *^c.

Auc. A_ıâ ûljjujl 11 a ;JuljJ)ll ^a # (Jxa c dıi£ U ;dJlâ >>" \\x. °ı 1 (_£Aic. I *^y) (jiâ

1009. (3361) (6996)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Babam Ömer yanıma girmişti. Ben o sırada sofradaydım. Sofranın başında kendisine yer açtı (Babam oturdu ve:) "Bismillah" dedi. Sonra elini yemeğe vurup bir lokma aldı. Sonra bir lokma daha alarak ikiledi. Sonra da: "Ben bu yemekte bir yağ tadı aldım. Bu, etin yağının tadı değildir" dedi. Ben: "Ey mü'minlerin emîri! Ben semiz et almak için çarşıya çıkmıştım. Pek pahalı buldum. Bunun üzerine, bir dirhemlik zayıf et aldım. Ona bir dirhemlik de yağ ilave ettim. Böylece bütün aile fertlerinin kemiklerden faydalanmasını arzu ettim" dedim. (Babam) Ömer dedi ki:

"Bu iki şey, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sofrasında asla bir araya gelmediler Efendimiz birini yediyse diğerini tasadduk etti." Ben: "Al! ey mü'minlerin emîri. Ben bir kere yapmış bulundum. Bundan böyle bu iki şey benim soframda da asla beraber bulunmayacak!" dedim. Babam yinede: "Hayır! Ben bunu yapamam!" dedi (ve yemedi)." 113861

* SOĞAN

3 p ?3^*43 ğt j3xi ıjj! ıjLûiit jt <*j^î ıjj! yjjfkî ,c_ıi j jj 3ı! 3t Lıi jj AL 34 . Uj34- 3366- 6997- 1010!^15u m jl^ 2 ^ 3 l 3 3^33 34 ^ ^aîı 33 - i 3 j^ 7 * 1 ! ^>4t 4 At 4j! ıjt 4İı^j

ıj-öj! ^4 j jl3it j a»j* 1 ıjj 4 İj! ^jt öûLİjüj! *ûj!j 3^ .AÜiâ. 4JıiS 3^ 3‘^3!

1010. (3366) (6997)- Ukbe İbnu Amir el-Cûhenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ashabına: "Soğan yemeyin!" dedi. Arkada gizli (yani alçak sesli) bir kelime ile "çiğ" demiştir." 113871

* MEYVELER

jj ÛJC- IjJ Üj ^

J-W u5 l3 l3 (İh 1 j3^ 3368- 6998- 1011

ûj)’qi» 11 11 a .ıL (JlÎâ gJlblâ ^ Vıllıll ^j-û l_ûc. ^lûjj A-üc. ^.\La ^..nll ^JiÂİ*(JLa s^iÇLj (jLkkill ^jc. a_ijl ^jc. (33^

A r iâ \jıl Ja ;ûjİİ*Jl (Jxâ Lo Jlâ (Jl3 ^kj jis Ikiâ .1 $j) aJlLİ 3^ <iii£Lâ tilki <iAjLâ

^Lujj AjIc. ü^ AJİ] . >> "^A_ILk^ j ^j*sx^> ûiljjoıl ;^jlj3h c^.-J'^' 34 . ;ClJa ?3ikî

ilil AjsJjj (ji 3^ 4 Ü-û (J^li t_ûc. ı^jja t_alaâJ ^lluj A-ilc. ^Ak^a ^jÛİl C5 ^i 4‘na) A_3 (jl A_iââ \ 'ıgA^j^l Lo (jıAc.

(jjlı-aâ li<ji (3-cU^Jâ t A_ı-aâ]lj L_1^İ £y Q ç.^AİI 3^ J >>^)İC- Ij« Aj 3^3 AJiIlj .iki A_J ç.l_k Uûiâ # ^lulj A_ilc.

1011. (3368) (6998)- Nu'man İbnu Beşîr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a Taiften üzüm hediye gelmişti. Beni çağırıp: "Şu salkımı al anana götür!" dedi. Aldım, ama anneme ulaştırmazdan önce yiyip bitirdim. Birkaç gece sonra karşılaşmıştık. Bana: "Salkımı ne yaptın, annene götürdün mü?" dedi. "Hayır!" dedim. Bunun üzerine beni Güder (vefasız) diye tesmiye buyurdu." [1388]

(jc. (iİLftl! ûjc. (jc. [jp. ^ y yt \ ı_)j ^ ^ 3369- 6999- 1012

; .AjI j 3^ (_5-Ş3^3^^ 44* ÎA-klla lj iIgiLjjJ ;34â > A_Lk3^ UJ ûAijj A_ilc. cs - ^ 3 (-5^" >> “ !(J^ $A_klla

t_LujI£JI ^ A j,q n ;Ai*_uj ^jlj 11 . <ai~ıl < \W ^3 ^^-lAİllj t_â\^)-La c \ ^_£3 A ^ 34 J .(J j)g'>*Q *^ c ' öİUjjj!

1012. (3369) (6999)- Talha radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanma girmiştim. Elinde ayva vardı. Bana: "Ey Talha! Şunu al, (ye)! Çünkü bu, kalbe rahatlık verir" buyurdular." [1389]

İÇECEKLER BÖLÜMÜ * ŞARAP HER KÖTÜLÜĞÜN ANAHTARIDIR

■4^ Ijj .tşj* lw' Uj(iî.j ,ğ5çi. J |jj! Uj tjUîJ! jj Uliiıî.. 3371- 7000- 1013

^JjİA (_^jU-saj! ^j! ı^jc- a! ^jb. . t Çg-ilU^-ll ^ ^j! ûUl)) (jc. 1 *

^jjo ı^. öiLlujj 3^J' m3^

1013. (3371) (7000)- Ebu'd-Derda radıyallahu anh demiştir ki: "Dostum bana: "Şarap içme. Çünkü o her kötülüğün anahtarıdır!" diye tavsiyede bulundu." [1390]

£g-uıj ı^j j û3Uc. ^luj ajİ cİh 3^a ^ .^luık ^ jUiic. 3372- 7001- 1014

/*)! UlkaJl .jkk'ij 31ljj ajİc. ^ojİ ^üı 33^3 S— 1 3 4 ^ cl)^ ı3_3^

ı j&j jjjjll (jj öûljjüjl ^3^ 4^3^

1014. (3372) (7001)- Habbab İbnu'l-Eret radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şaraptan sakın! Çünkü şarabın ağacı (asma) diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi şarabın günahı da diğer günahların üstüne çıkar." [1391]

aİİûA alı! ûjc. ^ jl tûilj ^ Vv^^. (û_)A^ ^ ^j^; Uii JiC. ^ Uîîû^- 3374- 7002- 1015

I ^ 4İ_ıiû]! ^jjUU' Uj^yjû ;(Jlİ ^j^ r - 2 j! ^İl2ı 4 jj^J) ^jİ ;ı_]lİQ<

dılaj j ^j^j-sa ûûUjjj) ;U!

1015. (3374) (7002)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh rivayet ediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyada şarap içen, onu ahirette içemeyecektir." [13921

Jjg-Lı ,j£ ^Jl^jLaM ğ)j' jUUİLı |jj *ı a -. â Uii fil t^-ULal! (jj AkaU j (^j! jâ ^>Sj jjÎ UİiUî.- 3375- 7003- 10 İğ

■jl .E' iju.^ ^ Uı JlA

elılâj jUjji“! 4İlAj ı^ş^J J AjJ j. t. '"Sj Jj! (Jll j ^9^ lWİ J^J J ^UjlİÌ! 4 q» .>ı

1016. (3375) (7003)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İçki müptelası (=şarap düşkünü), (günah yönüyle) puta tapan gibidir." [1393]

(JC. J (jC- ı^yl\ oJ^ulLO ^)djjJ ^ ’uW .AİÌc. jUuL Ijj gUi Ji p* Up. 3376- 7004- 1017

Ajlic. (jj jLuLo)j _(jjj^. ûûUjj) ;ÛJİjj]l û >* ^ 4 ~Ü' 3^-^) * (131^ aİUj 4-llc- alı! (_5-l J -aa ^jjjll (jC.

elılij jUjui“l JLij (_5^İJJ ,4 j 3 e ÂÌjâ. ^

1017. (3376) (7004)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İçki mübtelası cennete giremez." [1394]

(jj ^11_L q h. (jjî jjj Uj # ^jjj^jc- (jj ^jc- Uj jJjII (jj ^UaJl İh w~ 3383- 7005- 1018

4_âjÜa L^_iâ Cj^joü ^UMj ;^lluj Ajİc. üıl ^üı 3 j j ~0 (Jll *(J\1 s^IaUII <LqLqI ^3 pl^k-o

t_L_u^)âj ^3 (Jll pc- <_jj ^0(jjJ! *^c. öûLLujl ^^3 ;^j! JJİ1 ^3 t \ gaQxtii ^jjâj

1018. (3383) (7005)- Ebu Ümâme el-Bâhilî anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetimden bir zümre, şaraba bir başka ad takarak onu içmedikçe geceler ve gündüzler tükenmeyecek (Kıyamet gelmeyecek)." 113951

* HER SARHOŞ EDİCİ HARAMDIR

ğc- Cf- ‘Ld^ ğj' 4hJ^ ü*~ u4 UjjAÎ ,t_Â j jjl US .jlc-M 3c. jj Jajjj Uliiık- 3388- 7006- 1019

;jljj]l -.J‘LİııJa. 13 ;ÂKLû jjl 3^ j^. ^ 3^ ;3^ ^Ujj 4-ıic. 31 ^gll^ aîı 3 jj-u j Û j ı *- 1 -^ jjl

Clılaj . --> öûUjjjl

1019. (3388) (7006)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her sarhoşluk veren şey haramdır." 113961

jj <U)l JUE. jC. (Şjhk (_jjİ (jC. jjİVi^ (jj U^Sj US jjî s .p-ljJl pÛ! (jj ^AİjŞl Uftk. 3392- 70- 1020

Lj£j ûûlluil ^3 ^3 # ^l A b\q3 cû^)Jj£ jfLuh U*j 3^ 4_ilc- ^ cs^^ 3 ^ 3j- u 0 (Jİ3 ;3l^ • ly£

k_Q

1020. (3392) (7007)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her sarhoş edici haramdır, çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır." 113971

* BAZI KAPLARDA KURULAN ŞIRA

tajjjâ (_^ji (jc. <>iLaı ili j .3^- Cy a jc. (jj a Uj .4-Ujaj ^ji (jı Uii.ı^- 3401- 7008- 1021

jfiu-nk 3^ 3^ j .4.a'n-NİIj ciıs^AİIj ^^ 4]^ ^-3 Afiı o! ^ ^3^- u 3 L5^ i3^

3£ aJj3 ^3 >>" nwll Iâa 3^.1 j > dılâj ûûLLujI

1021. (3401) (7008)- Hz. Ebu Hııreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm nakîr, müzeffet, diibbâ ve hanteme (denilen kaplar)da şıra yapılmasını yasakladı ve: "Sarhoş eden her şey haramdır" buyurdu." 113981

AÇIKLAMA:

Bu kaplar cahiliye devrinde şarap kurulan kaplardır, mahiyetini daha önce açıkladık. 113991

jc. ^jjlÂ (jjl s—ijjî (jc. (jjl UÜjî , 4 -iAj (jj diıl Suç. Uj ,(^lc.'l çjc. (jj öjjjj Uiilk. 3406- 7009- 1022

ç-lc-j (j)j 1 \ Anj ^jc. i du£ i3^ ^ (j ^Û_j*-uıjû ^jc

ûûIlu:! 3S # Ujİ

1022. (3406) (7009)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben size bazı kaplarda nebîz (şıra) yapmayı yasaklamıştım. Bilesiniz, tek başına kap bir şeyi haram kılmaz. Sarhoşluk veren her şey haramdır." 114001

j-N*" 1 ' ;Cl 2 lâ I^jİ SA^ütc jc Aİu-oj ol 'ıîİ,W # AjjÎ jc ^jLûjİLj jj ^c^ikAlI Uj < Joxl>ı jj .Ujiu ^ 'nW- 3407 - 7010 - 1023

lj£ 3^^ LŞ^ Û 3^3 ^JİC- ^ *ÜJ (J_> uj 3 i'klIlâ ?ç.l_9j-a 1 g'n~> Xa ^ -Ûk j^ 3^ ^k'h jl j^l.1^.1 Aj 3 ç d'İk j AjI_â Ajjjoj 3^.1 O -0 tjj-j^. ö^AjuüJ ;.UljjIl <^. 3^1] I L 5 ^J

1023. (3407) (7010)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir: "(Ey Rümeyse!), sizden biri her yıl kurban derisinden bir su kabı yapmaktan aciz mi?"Aişe sözüne şöyle devam eder: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam küpte, şunda ve şunda şıra yapmayı yasakladı. Ancak bu nevi kaplarda sirke yapmayı yasaklamadı." 114011

* KAPLARIN AĞZININ ÖRTÜLMESİ

*(JIl tajjj& jc. 4_ui jc ıJjgjaj jc 2â ujc jj 2LL Ijj t jjI' jl_u j^ ujc l2j.ık- 3411 - 7011 - 1024 ^3 öûLiuj) ^3 jj]l ç.La5 j ç.lâl2l ç.lfLjl^ ç.lu t6 l A Jak y 4.ıj 4 (İr. Au 1 2i j^joı j lu jki

elslâj AİLkj j

1024. (3411) (7011)- Ebu Hıireyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bize kapların ağızlarının örtülmesini, tulumların ağızlarının bağlanmasını ve (boş) kabın (ağzı yere gelecek şekilde) ters çevrilmesini emretti." 114021

jjl ÜUjİ .çluja. jj ÛAlP ^ ,4-Laâk jj SjLAt jj (j-ajâ. l-â .J2a2l jj AaI^iC - l&lk.- 3412- 7012- 1025

^^Ş.Aul j22 ç.lu)j ASl jj ç.1ulj ç-luj ıjjill jjı Alil Alindi 2i (Jjjoıjl £ÛjJai ."'A ;dl]lj AjJulc jc a£LiLg

4 4 ; j dıı^A jj ju^^a. öûLlujl ^3 ;2l jj]l

1025. (3412) (7012)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm için, geceleyin ağzı kapalı üç kap hazırlardım: Bir kap abdest suyu için, bir kap misvakı için, bir kap içeceği için." 114031

* GÜMÜŞ KAPTAN İÇME

jAc jjl ûi jkl jc. £âlj jc. ^jAİjj) jj 2t2ı jc. Aukj jc. j.lic Uj _Ajjj jj jfL jji üliik- 3415- 7013- 1026‘ÛJİjj]l j 7 - ju 4 jjaj i ^3 j^ j^j Uûlilâ Ajaâ j-lul ^3 jA ; jl! ^l2j Auic 2il ^İl2l jjjd) jc A-jjlc jc CjIİL AİlA j ^Jaj-sa ûûljjjıl

1026. (3415) (7013)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim gümüş bir kaptan su içerse, sanki karnını cehennem ateşi doldurmuş gibi olur." 114041

* KABIN İÇİNE SOLUMA

jj jjjIKİl jc. jââ. ^ jj jjjjJl ju c. jc. 2 jl jue. jj ujlû Uj .aû2j jj j^j _jjİ UiiAi- 3427- 7015- 1027

ûl jl lûli (^lu t6 l ^^3 juâjjj çCi jj^jjû lül 4uİc. 2jl 2j jj^j tojjjA ^^jİ j2 4Jâc. j2 s_jljÛ

dılaj 4dlA^j _^u^j«sa ûjıjA ^^ji cûjUufc ûûLlujl ;Uj! jjll j^j jl^ j! 221 ^.lu t6 l A jı

1027. (3427) (7014)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz su içerken kabın içine solumasın. Tekrar yudumlamak isteyince kabı ağzından uzaklaştırıp (nefes alsın) sonra dilerse yeniden içsin." [1405]

* AVUÇLA SU İÇMEK

c- (jc. aUİ ^jc (jj û\jj (jc ü)l Çjc (jj ^1 xa)4q (jc Ajİj Ijj (jj IV).W- 3431- 7015- 1028

lIj_jlaj (_3c. jl ajlc jİjİ ^ ü) (Jj-'-O clF" o**" ly^ Cy ^ Cy Cy Cy

jjiIl û^. 1 jIl aJU şl-joj \\KW (kL LaS ;31âj .û^. 1 jIl 3^J

aj^j ç.ljJ (_3c. 3^^ Cy*3 Jjkki çXj\ jl I # A^jkj (^i^. Ç.I2J oj .^.j\c jLI kıkxxı

(kû IÂA JCİİ ^ ^ jla jj JİC ^3^ CİH (_u,hıjc ç.ljj jA j Ç‘)\ U«N AjulkaI û^*J Aİ jİ)! k ^ nk ^^jJaljjlI

AiC jj ûüjj _aL-aAİl Aj k" n.W I^A ;(_^^j-q^ 1l 3^ j.A * ’)C ^âj İ(Jj3aa ^Aj Ajİj ûûIluj • JjljjlI ^â # IjjIÛI

e**nw\l I 1 a ç a1 lSj^)

1028. (3431) (7015)- İbnıı Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam yüzükoyun yatarak dudaklarımızla su içmemizi yasakladı. Keza, tek bir avuçla, avuçlayarak içmemizi de yasakladı ve buyurdu ki: "Sakın sizden kimse köpeklerin içtiği gibi suyu dudaklarıyla içmesin! Allah'ın gazabına uğrayan kavim gibi tek eliyle de içmesin. Suyu çalkalamadıkça geceleyin de içmesin, ağzı kapalı ise çalkalamaya gerek yok. Kim kapla içmeye muktedir olduğu halde, tevazuyu düşünerek eliyle içerse Allah parmakları adedince kendisine sevap yazar. Bu (avuç),

Hz. İsa aleyhisselâm'ın kabı idi. Çünkü o, kadehi atmış ve: "Öf! Bu dünya ile beraberdir!" demişti." 114061

* CAM BARDAKTAN İÇMEK

if- Çş (> 6^! <jj1 Cf- d-4* 4i .ş44aJl 4 .u^“ l4 432- 3435- 7016- 1029

;^j!jjl! Çjjjoû ^ 3Ü sk-'j Ajİe. ü! Ja Jjlujğ |jl£ :ıJ4 (jj) Şj e. 2j! jue. (jj 33! jjjc.

(jlîlAjJa laA j .liaa. 3 j Ç}1 ûûLLujl

1029. (3435) (7016)- İbnıı Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm, cam bir bardağı vardı, (suyu) onunla içerdi." 114071

TIP BOLUMU

(jj Â-ûLoj! (_yc. ûUj qc . ^ 1 jjc. ^_jj Ui; ;ll. jUc. ^ ^ jj! lük- 3436- 7017- 1030

ûUc. (Jlla ^ ^ ûj^î CjI^cM ;3lâ

(jl 3 jlc- Ja !au ^ lnİAi 4_ıkl 3 -0 l>^ 3^' 3^ o] ^ £^3 !3ıl

Lq 3^ Lû 33^3 ^ 33 ^^] .^^4 ^jJaj j ç.13 uıı 3)1 j3)l 33c. 4 İjj 33 çjll

3-iajİ ^3 û^)lİ]1j jj!3 ^jÎ .ciılij ûûLluıl ;3 İj3^1 ç 5^.3 JJİ ^ (3^ (3-^ ?-\ı»^l

1030. (3436) (7017)- Üsâme İbnıı Şerik radıyallahu anh anlatıyor: "Bedevileri gördüm. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bize şu işi yapmada bir günah var mı; şöyle davranmada günah var mı?" diye soruyorlardı. Onlara şöyle cevap vermişti:

"Allah'ın kulları! Allah, (sizlerin sorduğu şeyleri işleyen kimseden) günahı kaldırmıştır. Ancak din kardeşinin ırzından (şeref ve haysiyetinden) bir şeyler kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur."

Bedeviler bu defa: "Ey Allah'ın Resûlii! Hastalandığımız zaman tedavi yollarını aramasak, bu günah mıdır?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Tedavi arayın ey Allah'ın kulları! Zira, Allah Teâla hazretleri koyduğu her hastalığa şifa da koymuştur, bundan sadece ihtiyarlık hariçtir, (onun tedavisi yok)" buyurdular.

Bedeviler yine sordular: "Ey Allah'ın Resûlii! Kula verilen (hasletler)in en hayırlısı hangisidir?" Aleyhissalâtu vesselâm: "Güzel huy!" buyurdular." 114081

yjî <434 lş- 4 tj4 (> Çş ı> 4İ4- l4 û 4^4 42! .ç;442! 432- 3437- 7018- 1031

?llixû 33! ^j 35 3^j 1 1.3'' 4") <s^l)3 4-^ <JİC. 33! ^İLa (JÖ4 11 !<-)4

_ 2j! jia ,^a ;(Jll

1031. (3437) (7018)- Ebu Hizâme radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Tedavi için kullandığınız ilaçlar" şifa isteğiyle okunan dualar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız koruyucu

şeyler hakkında ne dersiniz, bunlar Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirip değiştirir mi?" diye sormuşlardı.

"Bu saydıklarınız da Allah'ın kaderindendir" diye cevap verdi." 114091

jjc. (_^ji (_yc. ı_ülD! ç-14r. (^jc. 3■ a Uii t [£^A ^ ûjc. Ijj ^ ^ 3438- 7019- 1032

^ aÂü ûjc. ^] 43 21ı 1 ;lJ4 a .- r ~ ^ 1 ■ ^ H! ûjc. jjc.

Clılaj ^ y ujiA

1032. (3438) (7019)- Abdullah İbnıı Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor; "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah hiçbir hastalık indirmedi ki şifasını da indirmemiş olsun." 114101

<jj (j^\ 3f ûjjj cİf çİf 3^4^31 L5^=s ^ .^jŞj üt 1 ^3k_ 3441- 7020- 1033

I^jiIaâ ^sü *cjIâ # I^k£ ^g.‘u3 *cjII ?I n?Iı ^g.VâVİ *(JIâ # öûjau ^^İc. ^Iİajj AjIc. *0Jİ ^.U«o ^^JİİI (3^3 ;3^

^CuLâ^İI *^3^ ^ ,<a * x -^ tk_ajxjJa öJIjjujI

1033. (3441) (7020)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam "geçmiş olsun" ziyareti için uğradığı bir hastaya: "Bir şey yemek arzu ediyor musun?" diye sordu. Adam: "Kek!" dedi. Resûlullah: "Hay hay!" dedi ve hastaya kek aradılar." 114111

* PERHİZ

(_yj Ijj _<Jjc.Lgjoj) (_ 5 j«ujJi Uj \- r - ûjc. 3443- 7021- 1034

<jic. aiı! ^ ^_İc- cliajİ iıjli $«..L -■ û.ıj. (jc. a_3 qc. , 1 ^ 1 «a ûlj ^ ûjc. (jc.

Ajİc. aîû 3^ j>A 3^ Çilekli »3^3 (jû!« Ajİc. aîl! 3^ ,^jûj Ajbj tjJJj

ûûLİaj! *ûj! jjl! <jİc. <üj! (F <ûj 3j^3 ? L - 4 j ^ 1 ^ (j-ö ^jJaÂİ ;dıiââ 3^ 4 Lj I^jû 3^1 ^İûıj

dılİİİ AÛLj j .

1034. (3443) (7021)- Stiheyb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın yanma gelmiştim, yanında ekmek ve kuru hurma vardı. Bana: "Yanaş ve ye!" buyurdular. Bunun üzerine (yanaştım)ve hurmadan yemeye başladım. Aleyhissalâtıı vesselâm: "Sende göz hastalığı bulunduğu halde hurma mı yiyorsun?" dedi. Ben: "Diğer bir kenardan çiğniyorum!" dedim. Aleyhissalâtıı vesselâm tebessüm buyurdular." 114121

* HASTA YEMEĞE ZORLANMAZ

4jjÎ ı> ıjj ijf- ls^j* Cf- ıj 4 A _ jlü ıjj jû ıjj UiiâK- 3444- 7022- 1035

2Lj! t ı_j! jjoJlj jjjal! (_^Ic. ^SlIJa! j&jfL j ‘^Lojj A_ıic. <ûj! aîı 3j^j 3^ l3^ ^>ale- 4 j r - ^jc.

a! du^d! j _Clılaj jLiu?M 3k^j (_ 5 İİljj ,*H3 " ÂİIlâ.^ j>j ^aİjj ^ o4âjj! ;ûj! j jll ^• • ■ j

ûj! jjl! <_^3 ^12iâ »ı_ı! jjâJ!« a lâal) j

1035. (3444) (7022)- Ukbe İbnu Amir el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hastalarınızı yeyip içmeye zorlamayın. Zira Allah onları yedirir, içirir." [1413]

* ÇÖREK OTU

ûjc. (jj ^İU-u ı** \°»,At.ü tk^iİAİl ûjc. jUuc. ^jc. t k. <j\~N ^j"nj t-=_Aİuj ^jİ lV).w_ 3448- 7023- 1036

A-ilc- üıl üı >> " 2İû

û? ^İc» j cj-^ 1 ^ cl^l k‘*uw ^â^Lldl j ç.13 3^ cl>^ ç.laçû l^_ıa # ç. a ûû^_j \İ}\a

^_ıâ c oV’vn. a t^iİAİl

1036. (3448) (7023)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size şu çörek otunu tavsiye ederim. Zira onda, ölümden başka her derde şifa vardır." [1414]

* BAL

aia^Jl ûjc. {jp. ûjxjuj ^ cl^ l2ı û ja~\a İnh- 3450- 7024- 1037

^jAc. a u^j ^>4-^ 3^ CjI j^c. dili 3^kl! (3*^ cİf ajİc. üıl auI 3j jaj 3 !cJl^ **^3^3^ Cf~ 3^

û 3 j 3 A lc-Laaoj Aia^Jl ,\\x\ ı^_â^)xl 3 ^ .^laİLû CİÎ 11 . 3 ^ öûLlluıl ^oLıil

1037. (3450) (7024)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Her ay üç sabah bal yalayan kimseye büyük bir bela (hastalık) gelmez." 114151

1038. (3451) (7025)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bal hediye edilmişti. Aramızda lokma lokma taksim etti. Ben kendi payımı aldım, sonra ben: "Ey Allah'ın Resûlü, bir lokma daha isterim!" dedim. "Pekiyi!" buyurdu ." 114161

*2)1 22 ılf- lşİ) Cf- 23422 J cf- 34*4 4İi .^4211 lP ÂJ 4j .4-22 3 Ş £22 Ujlk- 3452- 7026- 1039

ClllİJ ^J^j-sa öûIjjj! j3^ LşŞ 332İ! ;^jjç.IljaIllj JİC. *^İLuj Aile. ali! ^k.-ı ali (JJJaiJj lJİ5

1039. (3452) (7026)- Abdullah (İbnu Mes'ud) radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Size şu iki şifayı tavsiye ederim: "Bal ve Kur'ân." [1417]

AÇIKLAMA:

Balla ilgili açıklama geçti . 114181 * MANTAR VE MEDİNE'NİN ACVE HURMASI

3^ ^)gjaj (jc- (_yul2 ÇyJİ -■ (jc. 3-2c.M _Aâ22ı 3^ Jal2j! Uj .^jjaİ ail! ÛJC. 3^ 2 S. ^ Ijj. 12- 3453- 7027- 1040

_AİAJ! 3 *? illİA lajLûj ,û>-4! ^ja ûlAfLl! <2c. 2 j! ^k^» alı 3 jjA) 34 :Il ^jjIA. j ■A* j,,; ^2 32 L .'^

32 ğjc. AJA j aa A»,*..! Ijj ‘U t^jlaSj)]! 2i! ÛJC. 3^ 2k2^ j ğjjJûa 3^ Uf~ 1 jjj2. t Aj2J! 3 ? £ILj

3AJ

^jgjoj j - 3 L ‘ l "*‘ öûLiuj! ‘ûj! j 3 ^ (^.AİJji (2 jjj AjIc. 2 i! ^k£^ j 2 | (jf- (3 aA 2 İ! A»aj (_^j! a j ■ jaj ^j! 32 (_yulâ!

ı ou^ıal! jjt Aı!L g5 3 ^ jA“ 3 ^ s_ı! jjj 2! :3^a AA 1 2 j2.^

1040. (3453) (7027)- Ebu Sa'îd ve Câbir radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mantar kudret helvası (nevi)ndendir. Suyu göze şifadır. Acve hurması cennettendir ve cinnete karşı şifadır ." 114191

tjj jjâz- .£2j21! o^lj! 3) JiÂİiâl! Uj . [£■&* lP 322 jl! -42 4li .JÂZû U -\a-^a IjİIık- 3456- 7028- 1041

_a A İl 3 *^ û32-22!j o^ŞkjLİ! :3^$âj ^İ2j Aile. aîı! ^k.-ı ali 3 jj-uJj ." ^ ■ ■ ;3la ^j 32! CİP £Ü3 -" '* ^ • • :3la Çj 1 ‘ ■’

Clılaj <llA^ ■ -■ ûûlâjaı! ;A! û? û^jAl^a]! e

1041. (3456) (7028)- Râfı' İbnu Amr el-Müzeni radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Acve (ismindeki Medine hurması) ve Sahra (adındaki Mescid-i Aksa'da yer alan taş) cennettendir."

Râvi Abdurrahman derki: "Ben sahra kelimesini şeyhimin ağzından dinledim ." 114201

22! jSj 4ü .4^3^' £2^ lP lP 0^^ dP 3457- 7029- 1042

r. ..•îfatı A-. -. /.ii _ 2 t •*.-. i- '.\'e - i'.l A v. - A t'.î /-.ı ,'iıs shi .1

ıjj t^!^! 4li .4'5kı5

2) 2Îj^2 -"'* ^• • l3jA ü yh2' <2c. 2ı! ^k — 2ı 3 1 ^ 1 • 3^ J ^^2^ ^ CİP CsA 9^

: 31 i 224 . ^

: 3 li ?^42! l 23 ! 2 ı 3 jj -0 4 1 ÜA ^42! 1 ç.!b 35 ÛP 1 ^4a l js 3 li u.ıl '3 ^k A\ * cSjlr-. : 3^2 2 ı *3 d : lr - 2 ı! ^k^* 3jâ 3 ^j .clp42! 3 lİ 3 3j5j 32^*2! 3 ^ 3^ i 3 j 2 ^^ 31İ 3 . 2 ^ 2 ! silij43! ;a 1 jc. ^1 3 J 31 İ ;j 2 * c 3li.sili 32 ! 3li t ^g£j-ü5j21 3 ^ j 2 aC ' °^4 jüi! ^3 ;Al^5^.434 3 ^ ^ 2 ^ 32*-^4 3^5 23 ^ sili ^222 3^42! ^i;^)c.U 2 !

jlAu! Ai! :-S^l! 3li 3^ .A ^W-i! 3^»-J .sllıLûUal!j Jı!3! aLc. ^^2 3^ cJ^ c 2 J2 139 ^ 3^'

1042. (3457) (7029)- Ebu Übey İbnu Ümmi Haram radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sinameki ve sennfıt (yani tereyağı tulumuna konulan bal veya dereotu) yemenizi tavsiye ederim. Çünkü bu iki şeyde sâm'dan başka her hastalığa karşı şifa vardır."

"Ey Allah'ın Resûlü sâm nedir?" diye sorulmuştu. "Ölüm!" buyurdular."

Râvi Amr dedi ki: "İbnu Ebî Able'nin söylediğine göre, sennııt dereotudur, bazı başka alimler de "Bilakis, yağ tulumuna konan baldır, şairin şu beytinde sennût bu mânadadır" demiştir.

"Onlar tereyağı tulumundaki bal ile tereyağı gibidirler, aralarında hıyânet yoktur. Onlar komşularına hile yapılmasına da mâni olurlar." 114211

* NAMAZ ŞİFADIR

(_f- 32 321 32 a2e. 3I -İİ33 Ijj ,{j£Aaa 3 I ç$j42! Uj . 33I22 U2ı2- 3458- 7030- 1043

:34a a 2 c. 2 j! ÛLa 3^4! 3^- 322li _3 jjoi 1^ ."'(l. ^ ^"'A33 ^1^3 a 2 c. 2 j! ^k^> ,^21^ 2^^ s21li ^03^3 ^ ^^j!

Ijj j Ijj j(jI İVgII 1 *n w. ç-Ii-uj SO(j-aJI ^jIâ ;dîIâ Jü 3.^-0 \j *diİa ?cIiaSLjİ

4j CIı^k ;jJJİ ^jc. ^jÎ (JIJ ^AIL-u^lâIIj &U) ^ ^*‘In ^ 'ıxj CLIûSLjİ ;AjŞ (JIâ j û^^j J)^-^ .Ajİc. Ctf ^ _^jI

4*3*1! ^jI-âIA ^3 ç.Lk ,^)j& <a>Il 4İ*_ıJa 3j .^aLuj ^jİ ^j! tc* % nI ûûIiıajI ;^JÌj^]I ^3 # 4 jIc. 'jülujII # 4İA C 3^_J

('i c** nWİ! İÜ cJÜ^ dıIâ ;(JI3 .^_5^û ^j-a Lû ;A_1 xjjjIİİU ^jjİ! ^1£j L_ıU jj^)3I! 3 jjL ü AjAİ^J!

Lû£ # L_â^)xj Lû ç.IixjJa]_Lû j t4İ (Jj-aI Lq ciAÜİİI ^jc. 1.1*. <>**uhII ^)5j-<a !ûW^ o^! 3^ z4jI^ 4j1c.]

c-iU^jI! ^

1043. (3458) (7030)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir keresinde) Resûlullah Aleyhissalâtu vesselam erken namaza kalktı. Ben de erken kalktım ve biraz namaz kıldıktan sonra oturdum. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bana dönüp baktı ve (Farsça): "Karnın mı ağrıyor?" buyurdu. Ben: "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dedim.

"Öyleyse kalk! Namaz kıl! Çünkü namazda şifa var!" buyurdular." 114221

AÇIKLAMA:

Namazda şifa olması hususunda yapılan bazı açıklamalar şöyledir:

1) Namaz bedenen birçok hareketleri ihtiva etmektedir. Bunların sağlığa tesiri herkesçe bilinen bir husustur.

2) Namaz mukaddes bir ibadettir, feyzle doludur. Kişinin onun feyzinden feyizlenmesi, maddî-manevî hastalıklarına şifa bulması rahmet-i ilahiyeden beklenir.

3) Namaz bir meşguliyettir: Zihnin, fikrin, hayalin, dikkatin dünyevî umurdan koparılıp meâliyâta, ruhâniyata, maneviyâta çekilmesidir. Hele huşû, hudıı ve huzur ile kılman namaz, insanı, dünyevi olan ihsaslardan fevkalade uzaklaştıracak, acılarını, ızdıraplarım duymaz hale getirecek, en azından onları asgari seviyede algılar, hisseder durumda tutacaktır. Bu çeşit, ruhî tahavvül ve tegayyürlerin bir kısım hastalıkların gelişme seyrini tâdil edeceği söylenebilir. Nitekim tababette, tedavinin çeşitli usulleri vardır: Hastaya telkin, dua, ümit, sevinç ve heyecan vermek; unutturmak, ferahlatmak, efkâr ve üzüntüsünü gidermek; mahcup etmek vs... Namazda bunların bir kısmı vardır. Daha önce örnekler geçtiği üzere Ashabın namaz esnasında gürültü duymadıkları, yaralarındaki acıyı hissetmedikleri vs. rivayetlerle sabittir. Dolayısıyla namazın, hadiste kaydedilen örnekte olduğu üzere, karın ağrısı gibi, gelip-geçici bir kısım rahatsızlıklârm giderilmesinde ilaca, doktora gidinceye kadar hemen tevessül edilecek bir çare olarak düşünülmesi gerekir. Şüphesiz, bütün rahatsızlıkların giderilmesinde, ilk ve son yegane çare namazdır denmiyor. Zaten pek çok hadiste her derdin dermanı bulunduğu belirtilerek derman aramaya teşvik edilmiştir. 114231

* IRKU'N-NESÂ'NIN İLACI

Ö^ıi'î Ijj .jllıa. ^ Ijj ^jj , 1 ı] Ijj *11 'ı ,.ı ^jLac. ^ Uİi.lk- 3463 - 703 1 - 1044

AjjIJjc-Î ûUj Âğ! Ijju]! ÖDF" ;iJj3j âİjjj <jİc. Hl ^h^> H jjjjJ)
."^■ ■ ;J^j j^IİLû ^jj ^ SJj^jjjj cA

t f " ^ 0 ^ } •• ' o f î I- } ? ^ f

ı ûûLLoil 3^ 33 ^' !3^- 3 ^ .<-33

ClıIİli 4İLk^ pajı

1044. (3463) (7031)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Irku’n-nesânın (oturak hizasından topuğa kadar uzanan bir sinirin) ilacı, arabî bir koyunun kuyruğudur. Bu kuyruk eritilip üç kısma ayrılır, sonra her sabah aç karnına bir parça içilir." 114241

AÇIKLAMA:

Alimler, hadislerde gelen bir kısım tedavi usullerinin "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaşadığı coğrafya ve iklim şartlarına mahsus olduğuna, burada da böyle bir durum olabileceğine dikkat çekerler; havadaki kuruluk sebebiyle yakalanılan ırku'n-nesaya hadiste temas edilen tedavi usulünün uygun olacağını belirtirler. Herhangi bir ilacın şifasının her yerde müessir olacağına, hadisteki beyanın âmm olduğuna dair bir delil, bir karine yoksa hususiliğinin unutulmaması gereği bir prensip olarak vazedilmiştir. Bu durumu, tıpla ilgili bölümde, örnekler vererek ısrarla belirttik. 114251

HUMMA

44^ Çtf uf- -^ly* ijî uf "“■ff Ş? tjE £j|j Uii ,<jj4 jSj jj! lâik-
3469- 7032- 1045

<jic. 21ı 1 1 cy.^4 jj <jİc. H! al Jaîc. İKİ! dı))Şj Cf

>. âj »-îo j&tj Zff ıjj jJı u^Ijjaı) ^ ;^j!(cİ.ûj^Kİ! cîlılâ. jul! EâS ı_ı3g.'‘‘ü

1045. (3469) (7032)- Ebu Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında hummadan bahsedilmişti. Aleyhissalâtu vesselam: "Onun hakkında fena söz sarfetmeyin. Çünkü o, günahları temizler, tıpkı ateşin demirdeki pası, cürufu temizlemesi gibi" buyurdular." 114261

jî tojjjA (jt. (jlıöJ! (jc- oiüa (jâ (ji jJc.0 Jc. Uj _ı_kLk (jj <iîlu jjÎ Uiiii.- 3475- 7033- 1046j ûûIjjJ ‘ÛJİ j3^ 4 -UÇ ^jc. IA j-- Û 3 t a 3^ 3^ 3^ ;(JLİ 4 _IIc. alil Js J (Jjjojj

ClıIâj 4dIA j

1046. (3475) (7033)- Hz. Ebu Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Humma (ateşli hastalık), cehennemin körüklerinden bir körüktür. Siz onu soğuk su ile kendinizden uzaklaştırın." 114271

AÇIKLAMA:

Hummanın su ile nasıl tedavi edileceği açıklandı. 114281

HACAMAT

4-ıic. jjI aîı <Jjj^ 3 (JII ^IILâ 34 (jdI -" ^ t 32 İİ 5 IjİI 3 ^ Uja^- 3479- 7034- 1047

^ 3ii5j t. g-■ — 3 !j dilli 4 j dIIİLû! 34 1 dAj Ij 4^III) aİjİ dı^jjA l-®

^UiI ûIJJJ j ~n .11 <»" nw û ^j_j Aâc- > >" ûLIujİ

^ac. k" nW ûAİuIa ^ .ûIlui 66 ! >/7 :c JU j İ^jjjuc. k" n.W ^j-û

1047. (3479) (7034)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Miraç sırasında yanlarından geçtiğim her zat bana mutlaka "Ey Muhammed! Ümmetine hacamat olmalarını emret demiştir." [1429]

icJ^ is Ac* tjp. Aiilâj ^jc. I2iIİLuj“I Jık-uj ^jc. ^Ic. ^ .o.)*'** 1 iji .^ 3 ^ ^ nw~ 3482- 7035- 1048

Aliljj ^ u^ıl ûûIlujl ^3 yjc. .ıkM ^Iluj ^jİc. ALİ

1048. (3482) (7035)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor. "(Bir gün) Cebrail; Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a, Ahdaayn (boynun iki tarafındaki damar) hizasından ve kâhilden (iki omuzun arası) hacamat olma emrini getirdi." 114301

AÛİt Üıl 3 jİJI û' ' A*" çş4 Cf- 4j Ji IjjiI- 3485- 7031- 1049

1 ^^Lojj <3c. aîıl ^gll^ (3^4^ eJl^ .aAüİ CliSajlİ lF 4aLoj

^alj A_^lla 3 1 3■ ■ û) l -* ûûLİjüj)

1049. (3485) (7036)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir keresinde) atından bir hurma kütüğü üzerine düşmüş ve ayağı çıkmıştı."

Râvi Vekî' der ki: "Yani Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir incinmeden dolayı ayağının üstünden hacamat ettirmiştir." 114311

* HANGİ AYDA HACAMAT OLMALI?

3 j (_^î (jt (jjl 3^4111 (jc (jj ÛjSi 3 c. 3 J 3 jUje. ili .ai^ (jj IjjAk. 3486- 7037- 1050

O j .(j^^t^-^J L^*^! >İC. <*jaû Jİ (jdc. Ajtdu 4 4 ûl jl 3-4 !(Jl^ 4_lic. aill ^gjj-43 jj (JJ-4jj 3l tcjllLû

. l>14' û 1 3 J

jLLoj 66 ! Ji jjll Vi’qj3 ^

1050. (3486) (7037)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim hacamat olmak isterse, ayın 17 veya 19 veya 21'ini arasın. Sakın, kan fazlalaşmak suretiyle birinize galebe çalıp onu öldürmesin." [14321

J Tna.^ı (jc. AaIs-iC- Ijj Çjc. ^jlAİc. Ijj J luh- 3488- 7038- 1051

çjllj t Jla.lnl^a C ; 3 103 aUAİJ Ij \[yA- çjlâ ;(J1İ (jc*

ı y (Jİjlİl ı y .L&iî <_ s İe 4 ^1)<İ3j <jİc. <31 -■ <3 3jj-uJj ılı

t ÇA 6 l ^jlj lllıLdl ^jlj ÂitJı^Jl ^jJ 4 <1 -v U' | j U’A '3 ^ (_ 5 Ae ^ıLaâJl ^jjâ tLaAl^Jı 3 ^ 3^ .llaâ^. iaâlAjl Aj^Jj

: y^ 34

l' c.1_lj \jsj .ç-OÇllLi ,_J ^cjİ A_ıâ 4_Uj^ai ^ jjl ^a^Çİl ^tılİ . ç- Lxj j ; l ÇC 4j3a^Jl l cıi-i^ 1 c . plli(')ı_l]l a 1 c<cl^_iA i

;3j4Uiı y .*n» <<ı 3 ^ 4 „, ^-ır- ^jj alil .Aıc. ^^3 t (_^ı&3l 3^ :*lıl (^Ç.ş-İAı.jO *44 J l 03

, t- n'ıg'ill y 34 IİS j. Jjp-a

1051. (3488) (7038)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima (âzadlısma): "Ey Nâfî bana kan galebe çaldı, benim için bir haccâm getir, getireceğin haccâm genç olsun, yağlı veya çocuk olmasın" dedi. Devamla İbnu Ömer dedi ki: "Ben Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Aç karnına hacamat olma idealdir, [onda şifa ve bereket vardır] aklı artırır. Hafızayı güçlendirir. Hafız olmak isteyenlerin hıfzetme kabiliyetini artırır. Hacamat olmak isteyen Allah'ın adıyla perşembe günü hacamat olsun. Cuma, cumartesi, pazar günlerinde hacamat olmaktan kaçının. Pazartesi ve Salı günü de hacamat olunuz. Çarşamba günü hacamat olmaktan kaçının. Çünkü o, Eyyûb aleyhisselâm'm belaya düştüğü gündür. Cüzzâm ve alaca hastalığı da sadece çarşamba günü veya çarşamba gecesi zuhûr eder" dediğini işittim." [1433]

* İSMİD SÜRMESİ

oje. (jj ıjUİic. .,^>13 j4 4ii .ı-âİA (jj <_<4kü iAj^ jil lıülA-
3495- 7039- 1052

y ^*3' 3 ı* : AjIa fok <ık 2iıi ^2iı 3 jj^ 3 34 ;34 $*çıl yt* ıiıçAj ini .iie. 3 ^ ^JL3.**^■ ■ ;34 t<çliki 3l! j y'ıKİ' y' ^ ;aiL^. ^ıl 4_ıâ 34 c4Ldl 3 je 3 ^ 4jl 2lE- (j t .34u 34 ^**y ^ û3_İ<3 y ;.3l j3^ (^3.3*4-41 VV3

ılılİÜ 3ij3M 31 aJ (_ s İLij .CılsÜH (y 34 ^. 34 j ,i_y^ *ç ‘.y*^* 34

1052. (3495) (7039)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resııllullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Size ismidi tavsiye ederim. Zira o, gözü(n görme gücünü) parlatır ve kirpikleri (besleyip) bitirir." [1434]

3 ^ a *-.4 y. ^-Ça ^ji 34 e.Eûjoj1 3 e. 3 ’ 3 * 11 y 3 11 \ ıf ~- lüü .4)3* ^3 y^ ^3 lüü.ıA_ 3496- 7040- 1053cimij y ai3i ^a) <jil ^ 3 ^^ *^ c * ^4ij ct lj ^Aile. :3jkı <3 e 3j1 y <3 3 J 443 -"** ^• • :3^3 t^jlA 33 ah y^ ^**y ^ ûûIAjj] 3 jjj ^1 j A^* 34» *jjt A_^^jAİ <131 3] j3^

1053. (3496) (7040)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Uyuyacağınız zaman ismidle sürme çekmenizi tavsiye ederim. Çünkü o, gözü(n görme gücünü) parlatır ve kılları (yani kirpikleri besleyip) bitirir." [1435]

AÇIKLAMA:

Sürme ile ilgili açıklama yapıldı. [14361 * KUR'AN'LA TEDAVİ

y. 3 ' 3 * ■■ y 3juoi ili y ts^~ ^ 314 ^ 3 ^^ y 4 y \îf r - y ^ ı2 jA— 3501- 7041- 1054

ûûLİaul l y ç-\y^\ :^İİ4j <jIe <31 -■ <3 3j^O :31^ *3^* 3^ Aj^jIaJl y^ y ■ ' ^jl

1054. (3501) (7041)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İlaçların en hayırlısı Kur'ân'dır." 114371

AÇIKLAMA:

Daha önce açıklandığı üzere, birçok âyet Kur'ân'da mii'minler için şifa bulunduğunu te'yid etmiştir. 114381 * GÖZ DEĞMESİ

jje 34 aaLaj y. çilj 33 l . v a 3 ^ '3 -0 jâ 4 * ^ I \± .yy y AİA4 l^A. 3508- 7042-

1055

ûûlluil ^3 • AjIc. jJJİ Jü J jLij çjII ;dıllâ ^A-uiülc. ^jc.

(_Q Ö^JİJ jJJ .^^<0 ^İLı-a 4 _Ajo1İJ

1055. (3508) (7042)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "(Göz değmesinden) Allah'a sığının. Zira göz değmesi haktır." [I439]

* RUKYE (DUA İLE TEDAVİ)

jî ‘ikaJ* ğj jSj ^1 je- ijLaL (jj AİkI jc. û 4 2 jI Cf jf? 3514- 7043- 1056

‘ÛJİ<jic. <jic. <Üj! (_5İ J - a jpi]! ‘kjç.hk AjJc.LLi]I ^ dûj ûklLL

a an^^ll Aic. I ^jj«u ALoıll c_jj£]l Ls^ ûûllaJ j£Lı j _dılaj j^■ ■- ûjLl^I

1056. (3514) (7043)- Halide Bintu Enes Ümmii Benî Hazm es-Sâidiyye radıyallahu anhâ'nm anlattığına göre: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a gelmiş, (tedavide okuduğu) duayı Aleyhissalâtu vesselâm'a (kontrol ettirmek üzere) arz etmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm (dua metninde mahzurlu bir kelam görmediği için) o duayı tedavide okumasına ruhsat vermiştir." 114401

AÇIKLAMA:

Dua ile (rukye=nefes etme) tedavi cahiliye geleneğinde vardı. Bir kısım dualarda, şeytan ve putların isimleri, manasız sözler de bulunmakta idi. İslâm'dan sonra

Resûlullah bunları kontrolden geçirmiş, mahzurlu olmayanlara tedavide okunması için izin vermiştir. 114411

* YILAN VE AKREP SOKMASINA KARŞI RUKYE (DUA)

CF Cf (jj CF CF «il uCL üj plj^ 4 j) 3518- 7044- 1057

ıjjââ .AÛİıl -Un Oçrj c_ıjac. kjc.41 Jll tVyjA ^1

ÇJUüll 4l)l Ç'l ÂİSj i jei jja. t Jll Jl <ü) L»i Jlal k »ljl ^jj îJl Ûjjae Aitûl Uo<-Li jl ;plaj Ajİc. ü)l ^,1 ^jjll

Clılaj L ^ ûûLİjüj) ‘ûjI ^c-jjâc. a^Ua Lg jİA Lâ Cf j^ı

1057. (3518) (7044)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adamı akrep sokmuştu. O gece acıdan uyuyamadı. Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a: "Falancayı akrep soktu, bu yüzden geceleyin hiç uyuyamadı" diye haber verilmişti. Şöyle buyurdular: "Keşke akşamleyin şu duayı okusaydı: Eûzu bikelimâtillahi't-tâmmâti min şerri mâ halaka" (Yarattığının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım)" deseydi, akrebin sokması sabaha kadar ona zarar vermezdi." 114421

jSLj _jjÎ ^viw jjl ıjLâjc. ili plîj cf p^ljh 1-4 .(jl^ '-4 4 ^1 D 4 j^ 4 jj! ' ^ 3519- 7045- 1058— <jic. alil ali <J (_ 5 İc. 4 j^11 Cf 4 -'A ûl .. i- jr. -JlJ ÇF CF Çf ja 4 ^ Cf ^1 Aili ^Cf CF jj 41 - Cf k ^j! jS j ^j! j I4& j djlâ *ûj!

1058. (3519) (7045)- Amr İbnu Hazm radıyallahu anh anlatıyor: "Yılan sokmasına karşı okunan duayı Resûlullah

aleyhissalâtu vesselâm'a arzettim, onu okumama izin verdi." 114431

* RESÛLULLAH'IN OKUDUĞU ŞİFA DUASI

,jc. alil Çüjc. a.■ F ç. jl 3... (jj jai^^)Il ûjc. Ijj *U İ^jac- jj j jâ iüi UÛi- 3524- 7047- 1059

> ^ 0 c | 4 ^ ^ ^ ^ ^ ^ o •

3^ (35J '3* ^ Ç-lû (3S ÜJİ j aiıl ^ •ÇŞ“^J ‘Cjiâ

LİJİJ)-Q ÇİLİ ».luIk lû] CjojLk

t_Qja ^ J ^> aC ' (İh? ^ûCLluij ^3 ^3

1059. (3524) (7046)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (hastalığım sırasında) bana geçmiş olsun ziyaretine gelmişti. Bana: "Seni, Cebrail'in bana getirdiği dua ile tedavi etmeyeyim mi?" buyurdular. Ben: "Annem babam sana kurban olsun ey Allah'ın Resûlii! Evet!" dedim. Okudular: "Bismillahi erkîke vallahu yeşfıke min külli dâin fîke min şerri'n-neffâsâti fi'l-ukadi ve min şerri hâsidin izâ hased (Allah'ın adıyla sana okuyorum, sende olan her hastalığa karşı, düğümlere üfleyenlerin şerrine, hased ettikleri zaman hasedçilerin şerrine karşı Allah şifa versin (veya şifayı verecek olan Allah'tır)." Bunu üç sefer okudu." 114441

* HUMMAYA KARŞI DUA

ajİ i gc gUjj gjl gk ^1 12 . g^^' l jUjû gj g25 gj gj gEâc gj 12ik- 3527- 7047- 1060gAj ^iluj 4-2^ 3 j 1 gkll t^O(g31 '^4 c ' 333^ C5^ :3 .j 3 ciı^la-all g j ûûUc. C u^uı ‘dJlâ ALol ^jl gj ûûHL £_<luj

gjJ g 6 # gjai^. ûûliuıl ;^jljgll ^a # ciliLaü üıl gjc 3^ g-^j g^l^ g*A g-o .gLçgı ç-g^u 3^ g* 3ı 1 (a-u ^ gUaa.ıiİkjj

dılüiı ûUjuj u ! 31^g cs"^J .4 jş <■_ql’a < q gügi gj} j .diul!i gj gk^.3^ gügi

1060. (3527) (7047)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, şiddetli bir hummaya yakalanmış iken Cebrail aleyhisselâm gelmişti. Efendimizi tedavi için şu duayı okudu: "Bismillahi erkîke min külli şey'in yüz'ike min hasedi hâsidin ve min külli aynin. Allah u yeşfıke. (Sana Allah adıyla okuyor, sana eza veren her şeyden, hasedcinin hasedinden ve herbir (kem) gözden şifa diliyorum. Allah sana şifa versin." [1445]

MUSKA TAKMA

gj jg^c* gc g^c-M gc jAı gj Jh\ Uj .gUûİLı gj 3^*3 Uj ,\a^a gj 3 jjjİ lâik- 3530- 7048- 1061

gg-lkJ! g* inle» 3kli jjL^. ciûlil ;3Jlâ $L_ıiıj gc $üjl 2c şljil L_ıiıj s“ Al gj| gc jlgkll gj ^.jkj gc ©g*

3^jiag^g^ 13 glS j

nl 3 ^1] g*.U«l çlkâ # 4 _İa *>** nVi'O AjjJ-a (.** Udâ # Lûjj 3^2 # dijkaj ^r.W n 3^û lil üll .ljc glil j

ç-llic.İ 2 jl Jjc 3! ^kLal 2] .3^ J ^^-ogâ tAkiaâj 4_j.lk3 /âgl-kli g^ 4_ıâ g3g |diİââ ?IİA Lo ;3^â . Ajk (3*^ ^43^ ;3l^ :ciltli 111 j «t-ıU^gg AİgâIg ^iLillIj ^sgll g] :3^12 g 3ı l ^2ı 3 .j j -0 Cı*- 5 ** 1 .< 2322 !

^İujj 4_ılc 3 j! ^ 2l 3^3jj 3ki ll^ Ç‘ \\x °i 3 g^ >4 ne 4»,U/il g*la A‘nl^ıe 111 j dl^gj Aİklaİ İli gUaJjoJl tiİîl tIljlLiı | çlLuj #

^âlll]l ciiil ç <aiıl g^üll 133 .3^^3^ s-^ll ^1-31 L5^ gj*>
*^"n .gj3n 3 *^ , ^j 4^^g^

dl^dLuLAİl ^3 ^Sl^.11 ûlj^jj ^4_daxj ûjîl ^jl gjg 3^^S

1061. (3530) (7048)- Abdullah İbnu Mes'ud'un zevcesi Zeyneb radıyallahu anhüma anlatıyor: "Yaşlı bir kadın vardı, bize gelir, humre (denilen bir veba çeşidine) karşı rukye yapardı. Bizim ayakları uzun bir karyolamız vardı. (Eşim) Abdullah eve gireceği zaman (geldiğini sezdirmek için) öksürüp ses çıkarırdı. Bir gün Abdullah aynı şekilde içeri girdi. Kadın, sesini işitince ona karşı örtüsüne büründü. Abdullah gelip yanma oturdu ve bana eliyle dokundu ve bir ipin eline değdiğini hissetmişti ki: "Bu nedir?" diye sordu. Ben: "(Takındığım bu muska) içinde humraya karşı dua var!" dedim. Abdullah onu derhal çekip kopardı, fırlatıp attı ve: "Abdullah'ın ailesi şirkten müstağnidir. Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm: "Rukyeler, muskalar ve büyü bir şirktir" dediğini işittim" dedi. Ben: "Ama ben bir gün dışarı çıkmıştım. Beni falanca gördü, bunun üzerine ona gelen taraftaki gözüm yaşardı. O günden beri rukye yapınca gözümün yaşı kesilir, rukyeyi bıraktım mı tekrar yaşarır" dedim. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: "Bu şeytandır, ona itaat edince seni bırakıyor, ona isyan ettiğin vakit parmağıyla gözüne dürtüyor. Ama Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yaptığı gibi yapsaydın, bu senin için daha hayırlı, şifa bulman için de daha münasip olurdu: Gözüne su serpip şöyle diyeceksin: "Ezhibî'l-be's, Rabbi'n-nâs, işfi, enteş-Şâfı, lâ şifaen illâ şifauke, şifâen lâ yugâdiru sakamen (Fenalığı gider. Ey insanların Rabbi! Şifa ver! Sen şifa verensin. Senin verdiğinden başka şifa yok! Öyle şifa ver ki, hiçbir hastalık geride kalmamış olsun)." 114461

AÇIKLAMA:

Mıuska bu hadise göre caiz değildir. Ancak mesele ûlemâca münakaşa edilmiştir. Hangi şartlarda caiz veya değil, gerekli açıklama ilgili bahiste geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. Burada birkaç kelimeyi kısaca açıklayalım: Hıımra ateşli bir hastalıktır, vebanın bir çeşidi olduğu belirtilmiştir. Temdim, Temime'nin cem'idir, çocuklara takılan nazarlıklar, boncuklar vs. hep temime ile ifade edilir. Tivele bu da, bazı açıklamalara göre sihirdir. Yani sihrin bir çeşidi ve üzerine sihir okunup üflenen ipliktir. Muhabbet veya bir başka maksatla yazılan sihir ve büyü muskalarına hep tivele denir. 114471

l3 û' 3^9 g^=3' g^ ^ 3 ili gc Uj ggu^' l gj lâik- 3531- 7049- 1062

gi^jgj l^-jls 4cgjl *3^ .4-İAÎg]! g* ûÂa ;31^ ûÂa Lq *3^ .g^a g* <11^. o^g l£^3 3^3 < SA C ' 3jI ^JLjaâ gjl lâa l^1^1xû g c # g^ûûlluıl • jjl^gll ^â # l_iAg

1062. (3531) (7049)- İmrân İbnu'l-Husayn radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kolunda tunçtan bir bilezik taşıyan bir adam görmüştü: "Bu halka da ne?" diye sordu. Adam: "Bu vâhine (denen

kol ağrısın)dan dolayıdır" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Çıkar onu! Zira o, ağrını artırmaktan başka bir işe yaramaz!" buyurdu." [1448]

* UĞUR VE UĞURSUZLUĞA İNANMA

Cf- ^ j3 Aa 3 jc jU3İA jj îAc U3 .jjA j3 Al aA jj aA2> 133aA- 3536- 7050- 1063

ûûLiuj) ;AİjjI! OjJi- 1 1' ûjAj jLnaJI jIli! 4çAu ^AAj 4_üc A! ^k- -» jAİ! jI£I ;3l^ SojJjA

4jIA j j ■

Clılüi

1063. (3536) (7050)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güzel tefâiıIden hoşlanır, uğursuz saymaktan hoşlanmazdı." [1449]

3 j2j JI :Jİ • jAA (jj jc- AjiijSt (jc. j,c. jjI 133 .ajjİİ (jj jSj jjÎ 133aA- 3539- 7051- 1064

j . Oj A-ûLİ O j O j3İa O j t(_£ jAC ‘ -k .i j 4 (İr. Al ^ k A

Ajlii 4jIA

UJ

û5!

t*

ûjLIuj) *AİjjiI ^3

1064. (3539) (7051)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ne sirayet (hastalığın bulaşması), ne uğursuzluk, ne hâme (denen öldürülenin başından çıkıp intikam istediğine inanılan mahluk) ne de Sefer (ayının uğursuzluğu) vardır." 114501

A 3jAj jj' (jc- <jj' jc- ‘ylA. (d (jj jc- 133 .4332; gJ jj jL j3! I332k- 3540- 7052- 1065

.3/4 Aj ,. 1 ja3a l_j j/3! Aj j Âj jj* /' !A 3J o—j 13 ;3lA 3^j aü! Â-olÂ oj 3 jjla oj (_£jAc jl.. o 4_ıic A! ^La 1 o» , >> j&j 4 .0 (_^/ jj A-ûjoj! . 1 1 ^jl 4_ıâ . . .A ^ûc. jjl j ^ ;AÎjj]! (_ 5 ^.3j t ! 3-jjA j33 . jAİl! 4113 31^

1065. (3540) (7052)- İbnu Ömer anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Ne sirayet, ne uğursuzluk, ne de hâme yoktur" demişti. Bir adam kalkarak: "(Nasıl olmaz ey Allah'ın Resûlü! Kendisinde uyuz olan bir deve sebebiyle bir sürü uyuzlanıyor" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "İşte bu kaderdir. Pekiyi önceki deveyi kim uyuzladı?" buyurdular." 144511

iş? jj İrf- ç?)' jj Çf- jj Al jüt 133 .yjAİjj! jj jAkjlI Âjc l33Ak_ 3543- 7053- 1066

CAj AAİala Ajjl jc. jl a \c jj jjJac jj A! Ajc jjl AA.3 jc 1 * tA& (_^JÎ (jj J.,ı (jj A! Ajc jc £j5j İÇİ .,.11 ciılij ûûIAj) 3lAj ;AIjjl! (_^3. jcıj ^ Al ^Jl jlv,ll ^2 jA *314 ^İAj 4_ıic A! ^k.-, jAİl jl tjjljc j/ jc jjAA!

1066. (3543) (7053)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cüzzamlıılara devamlı surette bakmayınız." [1452]

* SİHİR

aûA Ijj ^lAç jj jA£ jj aj»a jj jİAjc jj UjA^.- 3546- 7054- 1067

3 jjji j lj ;4 aAj ^1 AjlIJ Alili jâc jj jc ^alj 13li *la jj j° ^-41 A jj jj ^ j ^ t ^^jl jj A jj jc jAİxl! ^j! 133 ^3 j jIc. l_jjjSA jA j) i Ig- A t jA (_^ALAaİ İA ; 31 İ _." (^4^^ 4-û jJcAil! oUüll (jû (*12 3^ i4Lqj. ; 31 j^

, «y ■ >< j& j jjao»Jl jSj _jjl oalAjıl ; Al jjl! ^İ.aAAj

4JJ

1067. (3546) (7054)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ diyor ki: "Ey Allah'ın Resûlü! (Hayber'de) yediğin zehirli koyun etinin ağrısı her yıl sana ara vermeden geliyor" demiştim, şu cevapta bulundular: "Ondan bana isabet eden şey, Adem daha çamurunda iken (daha tam olarak yaratılmamış iken) Allah'ın hakkımda yazdığı) şeydir, (ondan ne eksiktir ne de fazlası)." 114531

^jjî (^jjJlâ. _ jAkjlI ^jc jj 43 jjc ^AA. _ jjLAA‘l Al Juc jj lA.3 133 . jUA jj ÂÂA 133ÎA.- 3548 - 7055- 1068tç VıI3^11 ^ ^ûİA3tj-ujl Laİ :Jla ^jLajc. ^jc.

;Cılâ cJllâ ^\lsı üı Jj cA^j ı2İ]û L^lâ # Jj-al Lo ^ cJOcJ^ 3

tillû .(Jld'Vl l-Q ^^3 ç-J ai JjİJ lj ‘dilâ ?tiL ç.Lk U Jlâ !ÜJ lj

Jtaâ JÜll !cJ^ J L5^ LS^ Lİ^J û-J CjJjjJaâ (JlJ # Jûllâ (J^ # ^LLû dljjllâ # <JÛİ ^UaJjoıll

AİLk^) ûLluij ^ j)^ll n A_iuı^.l Lo tj?\°i • jl A‘İç. tçjlâ (3^^ Jlâ # clıl Clû tiilû

û\. Uı.ı 6<

j-a 3 (.**n.W

1 ûa : JU j "Nİi .cijiij

1068. (3548) (7055)- Osman İbnu Ebi'l-As radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm beni. Taife vali tayin edince, namazda bana bir şey arız olmaya başladı. Öyle ki, kıldığımı bilemez hale geldim. Bu durumu kendimde görünce, hemen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gittim.

(Beni görünce: "Bu gelen İbnu Ebi'l-As değil mi?" buyurdular. Ben: "Evet! Ey Allah'ın Resûlii!" dedim. "Niye geldin?" buyurdular. "Ey Allah'ın Resûlii! Bana namazda bir hal arız oldu, ne kıldığımı bilmez, anlamaz hale geldim" dedim. "Anlattığın şey şeytandır, onu bana yaklaştır!" buyurdular. Bunun üzerine Resûlullah'a yaklaştım. (Diz çöküp) ayaklarımın üstüne oturdum. Aleyhissalâtu vesselâm mübarek elleriyle göğsüme vurup ağzımın içine tükürdüler. Sonra: "Çık ey Allah'ın düşmanı!" dediler. Bu muameleyi bana üç kere tekrar ettiler. Sonunda: "Haydi işinin başına git!" buyurdular."

Râvi der ki: "Osman kasem ederek dedi ki: "Ömrüme yemin olsun ki ondan sonra şeytanın bana sokulduğunu hiç sanmam." 114541

■Aje Je i—illâ. IjÎ . jLajiL İAj e. ULiiî ürt ^ .û^=- ujj'-â 3549- 7056- 1069

ûç.l_k İl ^İLuj Ajİc. üıl ^jjIl LuJla. *(Jll S^Jj] ^jI AjjI ^jc. jy (jj

L-JÜS1I a ûûj^c. Ajj(jjj a * Allıkla Aj ç.l_k3 L_ıAİâ (J la Aj ^^jjla l_ia (J la Aj *(Jll kâ *(Jlâ

Jî (j-û AjIj tIg ’İAıI a qa CjUi Cj(‘}CÎîj AjIj Aİj ^ j \,q kixxıj O -0 S— 3 ^ £JjIj

l>5 aj!^ ^AjM .jk <ujI û) aj^j »3^) aJI Ajİ aİjI .^.xxı *(Jla a nxı^J«

tLİjIaLL^İl (Jjİ ciAjİ ^jc. 3 03 Aj^.l_La .ıkjI lA Uj 3 .ık ^İl*j AjÎj o* AJİ 3 ^Aj aJ 3 ^

^jİ AjŞ jljjuil İAA ;JüI^-3.^4 Aj ^jjjj]ÎJ^j ûâ ^»Ui3 .iki jİiI (3j ^)xxrs.Il 3-5 CjIjÎ CjO CİJj

İJA *(JIâ J ^Jİ ^3 >" IJJ^k ^^Jİ ı^J J ^J^kj A-Û-UİİJ O. x>» C-jIİ2k.

LgJ] AİJİ £-3 j a jJJİ ££j 3 (jj^A I A_lİI Ajİ jİi! .^,xxı aJJ ;274- tJâ > >"I}Wİ1

OJ Aj^U-a U Ajİj.Aİ ^jIaJ)J

1069. (3549) (7056)- Ebu Leylâ el-Ensârî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) ben Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'm yanında otururken. Efendimize bir bedevi geldi: "Hasta bir erkek kardeşim var" dedi. Resûlullah: "Kardeşinin hastalığı nedir?" diye sordu. "Kardeşimde biraz delilik var!" dedi. "Git onu bana getir!" buyurdular. Adam gitti kardeşini getirdi. Resûlullah önüne oturttu. Fatihayı Şerife, Bakara suresinin başından ilk dört ayeti, ortalarından j pM-^jayeti, Ayete'l-Kürsi, sonundan ise üç ayeti; Al-i İmrandan bir ayeti -ki bunun 4ıI jA i 4JJ ^ayetinin olduğunu zannediyorum-, A'raf suresinden bir ayeti: .... ı3^ 4ı! j)

ayeti, Mü'minin suresinden bir ayeti; “9 o'-* ji 3^^ W 3 ! 4ı! ^

ayeti; Cin sûresinden bir ayeti, !4 j o j A lJ - Lg JâjI U Ujj 4^. JLLİ <jI j

ayeti, Saffât suresinin başından on âyeti, Haşir suresinin sonundan üç ayeti; Kul-htivallahî Ahad suresi, Muavvizateyn surelerini okuyarak ona afsun yaptığını işittim. Bunun üzerine bedevi ayağa kalktı. Tamamen iyileşmişti." 114551

ELBİSE BÖLÜMÜ

* HZ. PEYGAMBERİN GİYECEKLERİ

je ıjl-iLa ğj JLL je (jj ğc- -Ljjc. (jj jUİL 14i j okçl l ciulj a^Lİ UjİK. 3552- 7057- 1070

JLk £-La*ai La ; J!^J lr - ^İe Û 3 ^İLj <Je ail! ^ Jaji^ (jl tdiaUal! Jj ûLUe

c kjXjJa ! j _*VLa ^-aj-al ^lj CİLaL^al! Jj ûûLe JlA ; -J* j ^j! J _CİLalj^a]! Jj ûûLe

1070. (3552) (7057)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir şemle (câr) içerisinde namaz kıldı. Car, (bedeninden düşmesin diye) onu bağlamıştı." [1456]

ı^j j 1 c- ûjjoi*’ \ ^jİ 1 nW A x jg 1 Ijj ^ (jJ ^jc. İnh- 3554- 7058- 1071

^â^L-ijj Aİ Qj cT 11 ai j ^lx^> AkJ CjjIj Lq ;CûU A-uİjIc. ^jc- ^jjxxı-kll ^j (jc* öûljâ ^jj

ç A,ar jg 1 ^_jj AkJİ ^JC- ûûLIujJ ^3 *

1071. (3554) (7058)- Hz. Aişe anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm bir kimseye sövdüğünü ve kendisi için bir elbise dürüldüğünü görmedim." 114571

^jİ c "ıLıjj ^jc. cin

üt 1 û5 ot cP&- (Jj C5^=s Uj^k- 3556- 7059- 1072

1 ui'i'N Ijjj ^j .CijI-a^-AİI # l_â jIs*\\ 2uI c>2 icJl^ (jc. 6 û^-3^^

<jxjc. JÜj t^j-üİAA «lıl^ (jj Ajİjj > *aj3g x>» cl^ ^ jj t_5-3
;^j!j3^ (^3 V* 1 ^

1072. (3556) (7059)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor:
"Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam yün elbise, yamalı ayakkabı ve cidden sert mi sert elbise giydi." 114581

* YENİ ELBİSE GİYİNCE HAMDETMELİ

j! t jAc. (jj! jc. ^aJUj jc (jj İjlüjİ ,j!jj>j! Ajc ljj .[Ş^l * û5 uh“4' 3558- 7060- 1073

(jJİ! ;jliî .(jijjc (J) . ^ (j±*jc. !Â& djLjj w * A 4 1 j-^Laâ j^jc. (_ 5 dc. (_g!j jIluj 4 j r - J 1 ! Jj j)jjjj

.<—ıLaîiil ûW^ (j4 ı^^lj! ^ j)J ^jjj-aaJl j _^ ûûLİjüj) ;J!jj]! ^^''y ■'■' Cllgj l.lLaa. (jlc.jJ.lj.lj.

gJ ^ JU.j ^ üu jb (jjl Ajc

la.

U^J

1073. (3558) (7060)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm Hz. Ömer'in üzerinde bembeyaz bir gömlek görmüştü. "Bu elbisen yıkandı mı, yeni mi?" diye sordu. Hz. Ömer: "Hayır (yeni değil), yıkanmıştır!" dedi. Aleyhissalâtıı vesselâm (ona): "Yeniyi giy(esin), hamdedici olarak yaşa(yasm) ve şehit olarak öl(esin)!" buyurdular." 114591

(3c ûjyJûc. ^jb .)]»..; ijp- ÂjAJu! j ^yjij (jı aiiıl ûjc. ljj a))^ji ^ j£tj Ulj.ık- 3561- 7061- 1074

Cilj jâ (_jaiJı Clıiî j .1^! j ı_jjj y! j ç.1 llLall jLûjjl! ;j l' -■■? (3c jluj A_ıic Jj! ^gll -■ Jj jjj^jj fiilili tAjojlc

j ■ ■ ^ ‘V ' '| 13 ,.; (jj j ^gk! İl» ,.; ^XJ1J .lUIIİl AjlA^J ;^j|
J_)]! ^^3^ ^.LftLJ! ^1

1074. (3561) (7061)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm şu iki kıyafeti yasakladı: İştimâl-i sammâ (elleri de dahil, vücudunu tek bir elbise ile sıkıca sarmak) ve fercini semaya açmış vaziyette kabaların üzerinde oturup bacakları dikerek tek bir elbiseye sarınmak." 114601

* YÜNLÜ GİYMEK

Cj~ in Ly^3^ ,i \ ^ 12j t ÂJ^[İJi\ ljj # Â-ûl^ ^ 1 ’n.w- 3563- 7062- 1075

Js j ^ ^cliaLL^Il ^jj ûûljc. ^jc.

-o' ' ' a' o' o ' * 0 $■ '.# O 0 ^ ^ S S

CJ^ .^7^ ^ C5-^-aâ 4 ğfr L_ÂjI-a J C5-^-a

t_Qja j^. 1 " lj ^iiL^ ^jİ (Jlâ j # 4_L<a j cibûL-all ı^j j ûûljc.
~ı ^j! JââL^Jl (J1İİ dıia

1075. (3563) (7062)- Ubâde İbnu's-Sâmit radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yanımıza geldi. Üzerinde kolları dar, yün, rumî bir cübbe vardı. Bize onun içerisinde namaz kıldırdı. Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzerinde bundan başka bir giyecek yoktu." 114611

JaJuJ! (_yj -İ 3 _)j ljj _.iA^Ja ^ (jljö-a !jj ılw ^ 1 3 ^jl^l! ^ ö^!-^4! İjj^j^- 3564- 7063- 1076

L_jiaâ LJajj ^İjuj Ajic. Jj! Jl -- Jj (_Jjjjjj Jj! t (^uj^li]! ^Ujoj (
_yc. AJıİic. iâjîk ^ ^jc. ç.1 lac. ^ ^ Vvi-.

y t y <jj *tjkaj i^jLaLj (_jc. a AY. Jâ^ oûLluj! * J! j3^! !■&■) .
< Hİ C ' i^jj!^ cJ jJa

ciılâj 3lJj“! JlAj ^jİljj

1076. (3564) (7063)- Selmân el-Fârisî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm abdest almıştı. Üzerindeki yîın cübbeyi çevirip onun (iç kısmı) ile yüzünü sildi." 114621

jj j'jâj-jı (j b jJU jj o\j°J^ İjj.ÂjlÂ ^j! jj Ajf-J' Di! .(jjj‘1 (jUâ. jj aJsJ Ujjii.- 3568- 7064- 1077

Aj Jj! ^jjj E* jj! ;^İJj A_ıic.
Jj! ^Jj Jjjjj ^<?.!J^jjJ! j^!
(3c. j, j^jJ! ' y r - (jj çjjjj jc ;

ı.n l jü' ^ AİIİ ^j! (3- 0 ^c^J (J '':;r. y âjajJa oLJj! ‘ J! jjl! ^jjjaİjJ! y5 ^ı-s 1 . .. s, i

1077. (3568) (7064)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mescidlerde olsun, kabirlerde olsun Allah Teâla hazretlerini ziyarette giydiğiniz en güzel elbise beyazdır." 114631

* ELBİSESİNİ KİBİRLE SÜRÜMEK

^ (jc. alLc. jjc. c J1ac.M g>c. ajjU-û jil üj .ajjİs ^ û5 jj' Ujlk- 3570- 7065- 1078a1 da^ ol-İİlj <.**ngfa tdjls.Â-aljii]! ?y ^4] 41)1 3^4 Cy ’aljüjj 4ul ^.\jA 44

e ' o, J > | -A £ ' ^ _ "i , £ jj ,

^Jİ ;^jlJ^Il ûlc.JJ £$Uİ! AjÂjUoi ;Ajj3İ Jl JjUj! J t|JUİ3 Ajic. aill ^k.-ı ^gAİl tjc. 3 i» ,.ı ^j! l'llK

ı âJajJa j .(jjjıaJl ^ji ^*4! 3 xjj (jj A jJaC. ûUjjj) (_^3j > au^>^\l J^ijl 33 3ı« ,.ı ^jl ,_jS] ■ Al ^3 ^yıc

1078. (3570) (7065)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kim izarını kibirle yerde sürürse, Allah Kıyamet günü ona (rahmet nazarıyla) bakmaz."

Ravi (Atiyye) der ki: "Sonra ben, Balât'da İbnu Ömer'e rastladım. Ebu Sa'îd'in Resûlullah aleyhissalâtu

vesselâm'dan yaptığı rivayeti hatırladım. Eliyle kulağına işaret ederek dedi ki: "Bunu şu kulaklarım da işitti ve kalbim ezberleyip zaptetti." 114641

* İZARIN YERİ

(_p- ^JjAc. (JJ ‘dlLûil 3jC- ıjc- UÜj! •ûjj^ d? \d .^42 <j4 di A _4 3574- 7066- 1079

^ * aîll jlâ .(Jjjoü lÖ^joj (j4 d 7 L11 1-1 Au 1 3 aîl (JjjojJ) (Jll tAÜkA ûJyıiAh i jp J - 1 ıı3

dılaj aJLA^j ûûL1uj| ;3j!

1079. (3574) (7066)- Muğire İbnu Şu'be radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Siifyan İbnu Sehl, izarını (topuklarından aşağı) sarkıtma! Çünkü Allah Teâla hazretleri, izanını (topuklardan) aşağı sarkıtanı sevmez!" 114651

* GÖMLEĞİN YENİ NE KADAR UZUN OLMALI?

Uü ;ls AaA^ |jı aüe. Uj ,ı_ıjğ)5 jjî l j ıjllac. ^jİ Uü Çic. jjj aaAÎ UÜ3A- 3577- 7067- 1080—

^jJİ ^jC- Akl_k-û (jt- t^Lai-û ıjf- ^jC- ^Jİ Uj # £j5j ^jlâLuj 1 Vl,Wj

jl aai ûûLlujl ;^JİjjIl ^3 1x^01^3 ^jxn\j A, 1İC- ^ıİJİ

ûljû c^j£jai]l k"ı'ıj ç-LojojÎ i" nW ^aUû Aİj '(^y,ii\ C ‘nW uWİlj # AİJ*jJaj (JjâİLû

^j-uı^. k" n.W ;(Jİ3 j

1080. (3577) (7067)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kolları ve boyu kısa kamîs (gömlek) giyerdi." [1466]

* KADININ ZEYLİ (ETEK BOYU) NE KADAR OLMALI?

(J)C- ^Jİ ^jc. AdcÂxJİ ûl A^ ^ .ûjj^ (İ4 ^ ^ tk 3582- 7068- 1081

ûûl_LajI jjll ^3 ^ c^uJalil çjll ^kuıj ^jûI!

^jc. cJ^âj (jLiijaj j qja,x>»') t _ 5 âc.

1081. (3582) (7068)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Fatıma veya Ümme Seleme radıyallahu anhümâ'ya: "Senin eteğinin boy uzunluğu(nun erkek eteğine nazaran fazlalığı) bir zirâdır." buyurdular." 1 ' 4671

t>. ^ cd- (4*44' Çi,a Ijj .diıjlji' ^ .(jlic. Uj .ajI2û ^ ç>j jii Uİiiıî.- 3583- 7069- 1082

;Jla :4_U^lc. cJUa ^UUH iJjjÂ ^ iCJU ajİc. alı! û' • < UUjlc. ıjp

LjaJİ 33j ûûUjjj) ^^3 ;3j!

1082. (3583) (7069)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kadınların eteklerinin (erkeğinkinden fazla uzunluğu) hakkında: "Bir karış" demişti. Aişe kendisine: "Bu durumda, yürürken bacakları (etekten dışarı) çıkar" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse bir zira' olsun!" buyurdular." 114681

AÇIKLAMA:

Etek boyu hususunda açıklama geçti ise de şöyle bir özet verebiliriz: Erkekler için müstehab uzunluk baldırların yansına kadardır, topukların hizasına kadar ise caizdir. Kadınlar için iki hal var: Erkekler için caiz olan miktardan bir karış uzatmak kadınlar için müstehab olan şekildir. İki karış (bir zira kadar) uzatmaları ise caizdir. 114691

* SİYAH SARIK

tjÂc. (jjl jf- ijUjçi (jjl diıl iue (jc. S-iuc. |_yj jÂ Dilil «il ^je. Uii _<diijaı 1 3586- 7070- 1083—

c . >> jih j (jÂı^)]l û.liiE îy :-liI jj]l .jIdjj-u ÂJiLûC. <Liİe j ^jj 3^3 ^iluj <Liİe alil (jji]l jl

1083. (3586) (7070)- İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Fetih günü, Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girdi. " [1470]

* İPEKLİ GİYMEK, ALTIN TAKINMAK KADINLARA HELAL

(jj alıl çûe jc. t^âlj (jâl çûc. fjt tjijjâ“l tjp. jUDİD (jj ^ Ujiiî.- 3597- 7071- 1084

ğjjjâ jl ;3D^ ,e_i&û lS ^ l5^3 Cy çpi (j.ı^l ^lluj A ,: r - — jâ 3jjoj i b r - j j ^ ;3D t j^jDe

s_jaikj ; jlı^. jul 3^ j . jj5Dü 4ic. ^âlj jj ^je. D-ilijJ ;.ıiljjll 3^- (ji«l

aİljû^ ^tiiI ^jÎ 3^ j _<L3I aİljû^ ^ ^jjSLLah j Loj|j _^jtil ju ^3 ju ^-4 jy Cy jl£ !jj

1084. (3597) (7071)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) yanımıza geldiler. Bir elinde ipek bir elbise, diğer elinde de altın vardı: "İşte bu iki şey ümmetimin erkeklerine haramdır, kadınlara helaldir" buyurdular." 114711

* KIRMIZI RENKLİ ELBİSE ERKEĞE MEKRUHTUR

jj jc jj (jlaîdI (j e alîj jj jjji jE iÂ jj £-1 e ili .4IjD jj jSâ jjÎ Ujiık- 3601- 7072- 1085?(Jll Lû ;dıia ;ûjjj 3^ . - 3MI jc. ^lluj *Hİc 2ı 3jjmj ls^- 1 dilil $ j^E

ûûLÎiojI ^ail^jll

dılâii <dLij .

1085. (3601) (7072)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm müfeddem elbiseyi yasakladı."

Râvi Yezid demiştir ki: "Ben (hadisi bana rivayet eden) Haşan İbnu Süheyl'e "Müfeddem nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Usfur ile kıyasıya boyanmış (kıpkırmızı olmuş) kumaştan elbisedir. 114721

* ŞÖHRET ELBİSESİ

tyyy- l« jj 3' j ^- ^ jj=4> l« <ş^j jjjl (jj Uiiii.- 3608- 7073- 1086

;^j|^ 1 ^: (^j^. Aöe alil (_j-ajEİ ûj^joj Cy* 4-$İe alil ^gljc- 3)^ (jc

ı qV:s.^ jjjj (jj (_j_ı*Jl öûLljaı) 13 a

1086. (3608) (7073)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim (dünyada, dikkatleri üzerine çeken) şöhret elbisesi giyerse, Allah, alçaltacağı gün alçaltmcaya kadar, o kimseden yüz çevirir (rahmet nazarıyla bakmaz)." 114731

* MEYTE (MURDAR ÖLEN) HAYVANLARIN DERİSİ

t jLûjLoj (jE l ,'^^ (jjl j^û (jE diıı] (jE jLûjLoj (jj ûje ljj .Ajıdû (jj Ujik- 3611- 7074- 1087

tj jjoj j y& /' '1- y ûl2i (jjiüjJdl ellili (jlaki] jl^ ; 2^3

ı c ~- ■ j -j 1 ■ ■ j)j dili] ûûlij^ıl ;ûjl jj]l (_^3.?1 ^jIaLi l j* âjiI ^j] ûİA 3^] 3^ 1 (]3 r - ^]dıj <jE İliI ^İLa aîı

1087. (3611) (7074)- Selman radıyallahu anh anlatıyor: "Ümmühatu'l-mü'mininden birinin bir davarı vardı. Hayvan öldü. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, hayvanın ölüsünün yanından geçti ve: "Sahibi bunun derisinden istifade etseydi, kendine bir zarar (günah) gelmezdi" buyurdu." 114741

AÇIKLAMA:

Murdar ölen hayvanların derilerinin debbağlamak suretiyle temizleneceği ve kullanılabileceği hususunda açıklama geçti. 114751

* AYAKKABILARIN ŞEKLİ

(jj alil ûjc (jc (jjl 441 ûjc (jc ç.l.liJI 2LL (jc (jlâLai (jc Laİi .A4^2ı (jj j^Ac 3614- V075- 1088—

elılâj ■ — ûûLLoi) ;Jİj_)]I ^-A 1 ^ A J^^ tjjIAİİ ^4a)j *kğc aJJİ ^jk^ £^jj]| (jl£i t(_yAAxAI

1088. (3614) (7075)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ayakkabısının, tasması çift olan iki askısı (parmak arasından geçen tasması) vardı." 114761

* TEK AYAKKABI İLE YÜRÜME

‘®ji> d L fi- i#? C w Lf- uOgfr ğjl ğc- ^ 4«1 jjc. US .^Sj jjl Ujiıi.- 3617 " 7076 - 1089

U. 1 ^44 ıl j! Lâg

. Jl jjll ^ AjJjjİ 141 a .c_LüI al j t

j

^'u/ı^ll n\ I

_Lk oj ^-u!uu ^İujj 4 jİc. üı (JI!

LjaJİ c ^iC- o'jj Aj^'j . ciılaj ^ oûIüJ *allj_)I!

1089. (3617) (7076)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Sizden kimse ayakkabı veya mestin sadece bir tekini giymiş olarak yürümesin, iki tekini birden çıkarsın veya ikisini birden giyerek yürüsün." 114771

* AYAKKABIYI AYAKTA GİYMEK

(^jj]| t j)4c (jjl (jc. jliıç y 4İ)l juc <jc (jUALu <jc 14İİ .AÂâJ y ,jAc ''*' 2

^1 j c^jlj_)]l jt* 0 l ** ya^ll (jl ^Jl ^L4l .UjLİ jll (J*Jj (jl ^14 j <2c 441 ^k--»

1090. (3619) (7077)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kişinin ayakkabılarını ayakta giymesini yasakladı." 114781

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, bu yasağın, bağı bulunduğu için ayakta giyilmesi zor olan ayakkabılarla ilgili olduğunu belirtmiştir. 114791

* SAÇ VE SAKALI SİYAHA BOYAMA

[s^ (jc. ^yjjJI gJ cj~ dıği (jc a4İc (jj jjcULI ljj .4414 (jj ^ jjî lâik- 3624- 7078- 1091

(_j4akj Jl Aj l‘^iluj <jic 441 u k/ı 44 j] jj-uJ) ijüiâ .AkDu <12 j (jl£j . J4j <Jc 441 ^jjl Jl J2I 42lks

dlul ^ «v -.21 J aljj ^İİİl ûJA ^ ûIj^j (Jj-aİ ;JüljJ>ll û j\\yj Ajllui

^jj)g Ay\\ AİC. (_Qja j ^>j\xxi ^>J

1091. (3624) (7078)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Ebu Kuhâfe, Fetih günü Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirilmişti. Saçları köpük gibi bembeyazdı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bunu hanımlarından birine götürün(de bunu saç ve sakalının rengini) değiştirsin. Fakat siyah(a boyamak)tan da kaçınınız buyurdular."

(jj Ijj ^^JjajI^Il IjC- jIkakli ıc. Ijj ^Jİ İnh- 3625- 7079- 1092

Jİ ^IIjj 5^^" ^ ^,1x^0 aii (Jlâ *(Jlâ c. t ng x^> ^jc. Ajjİ ^jc. ^jc. (Jlc-û

t<j ,1 U c.

u^ 1

(_^jİİ j .ûI jjJI (jc (_^JI (j4a^ljcû CjjûaJI I4^.kSj^c kSI I .4aİ j ^a£jâ Icc jl .al^121

jj...-. ûûIlujI * Jlajc (_^4]l k>ı4j .IûLI^jI

1092. (3625) (7079)- Süheybü'l-Hayr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Ağaran saç ve sakallarınızı boyamada) kullandığınız en iyi boya şüphesiz şu siyahtır. (Çünkü siyah boya) kadınlarınızı size daha çok rağbet ettiricidir, düşmanınızın içinde de hakkınızda daha çok korku doğurucudur." 114801

AÇIKLAMA:

İkinci hadis, birinciye zıttır. Bu babta başka rivayetler de gelmiştir. Hepsini göz önüne alarak meseleyi değerlendiren ıılemâ, çoğunluk itibariyle erkeklerin saç ve sakalını siyaha boyamalarının mekruh olduğuna hükmetmiştir. Hatta bazısı buradaki kerahetin tahrimî olduğu kanaatindedir. Bazısı kadınlara caiz olduğu, keza savaş sırasında erkeklere de caiz olduğu görüşündedir. Kadınlara olan ruhsat kapalılık şartlarıyla ilgilidir. Açık saçıklar, boyama sebebiyle ayrıca günahkâr olurlar. [1481]

* SAÇ-SAKAL BOYAMAYI TERKİN HÜKMÜ

;ıiULâ (_ 5 jİ j ^ ûllA ^ * IjLik- 3629- 7080-1093

iojpuuı ıjjjjoıc. ji Ajla joj 3^ ! C-LUalII ^ A_ıic- alil ^İlali (JjjojJ) C-bJaKİ

Clılaj

1093. (3629) (7080)- Hz. Enes radıyallahu anh'a: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselam saç ve sakalını boyadı mı?" diye sorulmuştu, şu cevabı verdi: "Aleyhissalâtu vesselâm, sakalının ön kısmında, onyedi veya yirmi tel kadar bir aklık görmüştür (bunlar için boya olur mu!) diye cevap verdi." [1482]

* EVDE RESİM

j 0 ' o 0 *

(jc. ^alc. j ^ ^ (jl-ûİİc.

4.İİC. S~^ 613^^

(jj öûIluıj jİ # 4İLj lg‘j°n (jI AljûIjIulâ

3652- 7081- 1094.çŞJIİÂh Iş ? ü'

1094. (3652) (7081)- Ebu Ümame radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir kadın gelerek, kocasının gazvede olduğunu söyleyerek evine bir hurma ağacı resmini yapmak için için istedi. Aleyhissalâtu vesselâm kadını men etti veya nehyetti." [14831

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen suret yasağının mahiyeti daha önce açıklandı. Burada şunu belirtmede fayda var. Ağaç resminin yapılması veya eve asılması âlimlerce câiz görülmüştür. Bu hadisle amel edilmemiştir. 114841

* AYAKLA BASILAN EŞYADAKİ RESİM

Cf. 4jjÎ |jc ^lih (jjI âjc. 3 i j (jj 2 jJ_J 12 i _kjj 2 ü y-j! <jj jSj jjÎ UjİK- 3655- 7082- 1095

"'K g 4Kla 4 ,: r ~ ^ ^^jjh Udâ . jj ^ 4_ıa t ^ g ükj tAjoülc.

_4_îı*jJaj (_ 5 İc. A AöLujİ ûûlKuI ‘ûj! (_ 5 İc. ! * 3^3 <jic. alıl CİUİ 33

&^^312 !j 1 ^ jİ l^c. Lg ,ış^ ^2' dıa^â! j

1095. (3655) (7082)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Ben bir sehvemi -yani odasının içindeki yüklüğümsü bir kısmı kastediyor- üzerinde resimler bulunan bir kumaşla örtmüştüm. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (eve) gelince onu söktü. Ben de ondan iki yastık yaptım. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ı, bunlardan birine yaslanmış olarak gördüm." 114851

AÇIKLAMA:

Mevzu daha önce açıklandı ise de burada şu hususu tekrar edelim: Ulemânın cumhûru, bu meyanda (Ebu Hanîfe, Şâfı'î, Mâlik) üzerine basılan eşya üzerinde resmin bulunmasını caiz görmüştür. 114861

EDEB BÖLÜMÜ

* ANNE BABAYA İYİLİK

gjl gc. (jjl Ju\ <jc. <jc. alıl ^c. jji İL^İ 12 .<22 is? c£ jfe jj>
4657- 7083- 1096

»ljj« AJûLj lç.g2 ^ x.rOjl # 4 JqLj lç.g2 # 4 JqLj lç.g2 A j\ç. JJJİ ^li-a ^jj_l]l (3^ [(Jlâ $^j-aluJl AJa Ç)(Jjj

Luı CİLjû^Jl jl ^lc. ;.UİjjlI t_5^ ^j 4 43 t 4jÇjj Cs'^ 4jjj 4jİc. jlÜ jlj t4_ıL (_£4]l û(’)j-oj İç. jUl ,4_ulj lç^jUl

4jÜj ^3 jjj 4_i ^jjj^j _dlı.l^Jl l4& (_£Jjoı t_a'u^ı^ll .ljc. l4ib Aj u j jj ^jjl ^Jlâ .öûLjjj tv (_jja^)jtjj jSl Z_AİX^^all 4j

U-| 2 ÜI

1096. (4657) (7083)- İbnu Selâme es-Siilemî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim. Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim. Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim" -diye üç kere tekrar etti. Sonra şöyle devam etti:"Kişiye babası(nm hakkına riayeti) tavsiye ederim, kişiye kendi yerine işini takip eden velisi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim, hatta velisi kendisine eza vermiş bile olsa." 114871

^j| t jc. -.ı r. jj Ç)j jLLk jc. çjjljll ûjc. jj ıLUdl ûjc. Uii j^ jl jj ^)5L UL.ı^- 3660- 7084- 1097çULUl jjj ULg ^jjA 4üâ.44^jl c_k]l jjoic. U51 jl *3^4 j 4_jİc. <üjl jjj]l (jc- 0343 ^ u^

UlûIj jULLoL ?I4 a (_ s Jİ ;J < tİK)l jl j <j!c. alıl — aîı jjoj 3U 3 .^j-^ 0^3

dılaj <llA j ûûLİjüjI ;UİjjIl .411

1097. (3660) (7084)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kıntâr onikibin okiyyedir. Her okiyye, yerle gök arasında bulunan şeylerin hepsinden hayırlıdır."

Yine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişinin ahirette derecesi yükseltilir. Bunun üzerine: "Bu yükselme (hakkım değildi), nereden gelmedir?" der. Kendisine: "Bu senin için evladının yaptığı istiğfar sebebiyledir" denilir." [1488]

ljLJl

tjc jİAx>a jj

û!kL

S t 1 ^

üıl

Lfc!

jj ^j 4 -^- 4 Cf- 3^UJ ljj (^jLac. l4 413^- 3661- 7085- 1098

dj.'";dj// 1>S*İ İ a 3 j alıl jl ;3^4 3 .. t <3c- alıl ^İlaîı 3 J *‘ .' ^

3i 1 3! »ljödlı«

LiA Lû 5 i<Lı*jJa Ojjj^İ^^41 ıjc- öûlijüj) I -r J 3^ t W

1098. (3661) (7085)- Mikdam İbnu Ma'dîkerb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri size annelerinizin haklarına riayeti tavsiye etmektedir. -Bunu üç sefer tekrarladı-Allah size babalarınızın haklarına riayet etmenizi tavsiye etmektedir. Allah size akrabalarınızın haklarına yakınlık derecesine göre riayet etmenizi tavsiye etmektedir." [14891

31 İI 334 Cp ^ jUiit Ijj _^11A ^ AİûJ-sa Uj .jiIe ^ UjIk- 3662- 7086- 1099

(j Jİ (Jlâ LoA [(Jlâ ?LaA^]j (3^ ^ C)^_J ^Â-ûLûI ^^-Jİ ıjp.

L '(ş j .1$ ^ AijxjJa t^LûLûI ^jc. ^jc. (jJ

1099. (3662) (7086)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlii, anne ve babanın çocukları üzerinde hakları nedir?" diye sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onlar senin cennet ve cehennemindirler" buyurdu. [1490]

* BABANIN ÇOCUKLARINA VE BİLHASSA KIZA İYİ DAVRANMASI

Û 4 Oje. Uj .ılıÂj UÎ . jIk- Uj .5jjU jj jij jjî Uİiilk- 3666- 7087- 1100

<jic. UjI ^k^ £^jî 1 I ^Luljjj ^ju.ı-.hj ;3^4 4jI (_ 5 4xj (_jc. ÛUI 3 ^

, t * " " ' 'i -■ "i-'' ■'°s , s '

CİjIİj öûUjüjI ;Jü!jJ) 1I Vi'N^o 4 \K.\a (j) j AjII 1

(j^’ û 1

)1 A\C*

1100. (3666) (7087)- Ya'la İbnu Miirre radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ali'nin oğulları Hz. Haşan ve Hz. Hüseyin radıyallahu anhiim ecmain koşarak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Efendimiz onları bağrına bastı ve: "Şurası muhakkak ki, çocuk, cimrilik ve korkaklık sebebidir" buyurdular." [14911 AÇIKLAMA:

Çocuk sahibi olan baba onu yetiştirmek maksadıyla ölümden korkar, cihada gitmek istemez. Çünkü şehid olursa çocuk bakımsız kalacak endişesine kapılır. Aynı şekilde, malını mülkünü çocuğu için harcamayı düşünerek cimrileşir. 114921

iy a!\ jL ljf. jSi j ^4 ^Jc. ^ ^c* ^-4^11 l4 4j 4j .44> c|^' l4 y) Uiilk- 3667- 7088- 1101

;^jlj^ll L . ı4~* 4-1 Cy4 4^) 41ÜJİ ?Aİ. , u«oİl ^Jjjaai ^^ic. ^Lta! İ *(Jlİ ^İuıj 54 c ' 331 ^41

AİI^JOJ ^j-û £Aj-üJ ^ ^4j LS^ Û] , 1 ^- 1 ^ ûûliuil (Jl_k_j

1101. (3667) (7088)- Siırâka İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Size sadakanın en faziletlisini haber vereyim mi? (Boşanma, kocasının ölümü gibi bir sebeple sana geri gönderilmiş, senden başka çalışanı (Nafakasını temin edecek bir kimsesi) olmayan kızın (için harcadığındır." [14931

Cf- jfikl! ğc- j2 ijf- jA? jj Ak2 fi .fifi ,.^1 ıjj jfi j2 fi22- 3668- 7089- 1102

(ûjJûj 1 ^ La 3S CldaC-ll _Cl2 jaj Clû 1 gfiaC-U _lgj jfij! lgJt-a t û! ja! <2Lllc. Clllkü ;3)liî V â'^B ^c. - * . -i. . -i fi!jjl! (_^i_AİdI 4 j filke esi ?filkc. Lâ ;Jfi d °Â- 2ı! cr^ 3 (jila 22la 3 Vb 4 jÜL2! Ç \b. w ^

jLıfi! !e& 3-ak^jjc- j ‘dİ ^a <fia!j .elifi fiLk^j ^ j ^ afifiı!

1102. (3668) (7089)- Ahnef İbnu Kays'm amcası Sa'sa'a İbnu Muâviye radıyallahu anhiima anlatıyor: "Bir kadın beraberinde iki kızıyla birlikte Hz. Aişe'nin yanma girdi. Aişe radıyallahu anhâ kadıncağıza üç tane kuru hurma verdi. Kadın çocuklarına birer hurma verdi, kalan üçüncü hurmayı da çocukları arasında taksim etti."

Hz. Aişe der ki: "Az sonra Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm geldi, hadiseyi kendisine anlattım. Bunun üzerine: "Buna hayret mi ettin? Kadın bu davranışı sebebiyle cennete girdi" buyurdular." 114941

2j J_j2j Jll (jjl jc. Aıx^ jc. jj=>a jc. liljUAH jj! fi . jfikh jj j nAH fi2k- 3670- 7090- 1103

fi!jjl! ekJ! afifi! 1 1 d L 3^ ûlüıs.■ - Lû 2ji^2| .j ıa jfij! d fi^eli ı_fij j? fi <2c. 2 j! ^ k-—

.fi^İLa jlfi ^cfii ^j! jj! (Jls j .efi j ^)JC. <âxfia .fi ellfiil! jfi^. j2 j)J 5^ J ..J.l^ .J•''' J ,.^ 1*1 ûûLluj|**

Jl2ül“

r k*) ıK

13a ;3îlâ j ^^.Vuû^İİ ^11 ûlj^jj

1103. (3670) (7090)- İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, erginlik çağına varan iki kızına, onlar yanında kaldıkları veya kendisi onların yanında kaldığı müddetçe iyilik yapar ihsanda bulunursa, bu kızlar onu mutlaka cennete dahil ederler." 114951

^ ciı^LkJ! (ûj)Lac. ^ ^i., j.. ı Uj t ^jiljc. ^ (^Ac. Uj qa2j1l ^ 3671- 7091- 1104

^1 icJl^ 3^3 2 jl 2ı (Jl) 2 l **: <21 Lû ^ ^ t ^jl21

^2 <ü2 cdıla2l (jj) û^)£j tj)j .(jl 21 dı^L^Jl ûûLLüjl

1104. (3671) (7091)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Çocuklarınıza gereken ikramı yapın ve terbiyelerini güzel yapın." 114961

* KOMŞU HAKKI

Jlİ ;Jlİ tojjjÂ J jc. oaUJ» jc. jjlKLı) J (jj ^ Uja2- 3674- 7092- 1105

Jlj Lq 54c. jİll

CİjIİj jıı-ua ûûliual k"\vWİl j^\ k**ınh ^_5^.

1105. (3674) (7092)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cebrail aleyhisselâm komşu hakkında öyle ısrarla tavsiyede bulundu ki, komşuyu komşuya varis kılacak zannettim." 114971

* YETİM hakki

•“j-ij* ç?4 Cf- £«2ı jjâ jojc. (jjl Çjc. (jü=2ll jj » . 2 a jj (jjîj ıjj jSj jjî filik- 3678- 7093- 1106

12^ jc. ^ 21 jjlI -j'Ç' ; jjiıauJah ^ 1^111 ‘^fij <2c. 2 j 1 ^k-
— 2 j (Jjj-uj fifi *jjfi

ûûlkjjl j ^ .lûı£l ^-ic. 3 * ﬁ ﬁle j^ j 3 ^- ^: jl ^ k a)

eliﬁ

1106. (3678) (7093)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki "Allahım! Ben şu iki zayıfın hakkının çiğnenmesinden cidden sakındırırım: Yetim ve kadın." 114981

C4 üf lşİ) *2*4* lF 4'J4^ c4\ ^ .f*) û5 (jt44 ^ .4^ l£ IsF 3679- 7094- 1107

^JJJ Aj3 CİUJ ^LûILlaII CİUJ !cJ^ ^llnj AJİC- ^ cs^ 3 L>^ 6 AJO^ (jC* . l A-^' Cü Aj (JF (jAA* 1 A_i3 (Jll # ^JL-a ^Jİ ^jLai ûûLIujI ^3 ;Aj1j^) 11 ^3 # A_ıİ] ç-lloj ^jjj A_a 3 c“nj (jj-ıü-uiAİI ^3 Ç* uy^ylj # Aj1]

^3 4n.K A-oj^k .CjIİjİI ^3 <jLı^. (1^! Ai)WİI L-ijJ^^.a ^j! (JII j .k"ıj,WİI ^)£j-û

ç.La 1*J1 c. ‘aV’vN.j A_j c CİL^.^k Lûij j j AİI.Ixj ^j < \j L_â^)C.l ^j\i £^_ıA C* uW H 1Â& (_j-q (jjiiiIl ^3 ;dJI3 j t A j nj j s.a.^

aj! j^ll ı. t u^l x^> ^5 _A I .Aİic. ^j-o ^Ic. ^aLû tA_Aj^k ^Ic. 4 j ~\.\W ^Jâ ûÜ *dıia # Aj3

1107. (3679) (7094)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müslümanlar içinde en hayırlı ev kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir." [1499]

ıjp> £^^)U-aj c I •ajAİ^jj (Jjc-İJIujI 1İ .^,,jKtI ^_ycL^j^\ jjc. ûULk Iİ^Lac. ^12oA luiv 3680- 7095- 1108— ^13 ^y&> jlS ^IjjM Aj(’)Cİ 3 (JIc. ^jA ;^İluj A_iIc. *0Jİ iI (Jj-uiJ) (Jİ3 *(JLs <jj iIi Ajc. ^jc- ^jI ç-Uac

A-iklLa] J^j-allj # ^jliikl AİaJl ^3 3^J tjl Cln£j ^ il i (Jjjj-u ^3 A_iiuj İ^AlÎû ^1_JJ İAC.J ^l_Laj Aİi

t_*1 ıa x3n .cJj?$ J (JjC-LâjüjI ûûLiuil ^3 '^JÎj^ll ^â^^Jajjj^ll _J AjlÎil

1108. (3680) (7095)- İbnıı Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim üç yetimi yetiştirir, nafakasını temin ederse, sanki ömrü boyu geceleri namaz kılmış, gündüzleri oruç tutmuş ve sabahtan akşama yalın kılıç Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap alır. Kıza, ben ve o, şu iki kardeş (parmak) gibi cennette kardeş oluruz" buyurdu şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yapıştırdı." [1500]

*** SUYU SADAKA ETMENİN FAZİLETİ**

t> tf- ı_A^‘l çf- ç£j ^ Aİ^Jı jj Uf-j jlâj (jj aİil çje. (jj Ak^Ji Ujiâ_ 3685- 7096- 1109

_»<İKh ı^jı lâ ^°-A ^llll vAİaj *^İujj <jlc- alıl e5^ J “ a ^ ı-^ğ)j

• (J jju i <1 Aü. JlÎ ■ Ü~: >q. A t" ıı'a. . .,1 *, aj Al 1 ^j(")d_â lj *(J tj^^l (_^ic. ^llll Ja 1 6-?

?t2U Cİ1İAÂ3 liS ÂjkLk ^,'ıîİa ^ ^jj _j£İS Loİ j^jOÜ U *(JjÎj j ^iaj (JÎ3 # aJ jüü3 tilijU ^jj _j£Îî Laİ

c. <ajag jL! C5^*^

1109. (3685) (7096)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü insanlar saf saf olurlar -İbnu Nümeyr dedi ki: "Cennet

ehli saf saf olurlar.- Derken cehennem ehlinden bir kişi cennet ehlinden birine uğrar ve: "Ey fıılan! Hatırladın mı sen su istemiştin de ben sana bir içimlik su vermiştim" der, (ve bu suretle Şefaat diler). (Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdu ki:) "Adam, o kimseye şefaat eder. (Cehennemlik olan bir başka) adam, cennetlik olan bir başkasının yanından geçer ve ona: "Sana abdest suyu verdiğimi hatırlıyor musun?" der (şefaat ister. O da hatırlar) ve ona şefaat eder."

(Ravi) İbnu Nümeyr (rivayetinde biraz farkla) şöyle der: "Ve cehennemlik olanlardan biri cennetlik olanlardan birine): "Ey falan! Beni şöyle şöyle bir işe gönderdiğin günü hatırlıyor musun? Ben o gün senin için gitmiştim. (Bu sözüyle şefaatini ister. Cennetlik olan) kimse de ona şefaat eder." [15011

cp Cp Jj' a-' 1 jjj AâJ» Ljj .jjâİ |_yj A! ^je. Uj .^Aıiı y _jjÎ ı nw_ 3686- 7097- 1110

(Jj“! AÜljJa ijp- <jjc- alil ^lua ali (JJaaj) Clıllla c -ââk^ <aji ^E - ^ tillA ^

a^ljjaı) L$y ^ S—3^ ?1§jjLoi (jl _^k! (ja J (_j-b“ Vg.~l3-a\ ia

^jaİAa A' L d (Â

u, Aİ.İ> ^salAİ

1110. (3686) (7097)- Siirâka İbnu Cıı'şem radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a, kendi develerini sulamak için hazırlayıp sıvadığım havuzlarıma gelen yolunu kaybetmiş yitik deveyi sularsam benim için bir sevap olup olmadığını sordum. Bana: "Evet, hararetli her ciğer sahibin(i sulamak)ta bir sevap vardır" buyurdular." [1502]

*** KÖLELERE İYİLİK**

^e aKA û^ıkÂ [jp- ^AjLoj a 1, A■ ■ ' Uii *U ^İej 4 1 \ 3691- 7098- 1111

U ;I^la ^La Aj tj(Jll yh* L_ula]! yh*

ULû -Jb y* U 1 AJü\ )jb ^j£ll ,^J*-J jU C^-ûljJj L jjS cLoXl \ j'îÖ 4JlM ûAb ^ji Uj^jAİ ^uah] 4JJ !_J y~iy

ili^Aİ ^4^ (_^îj-=a ULs ULâAı Ul£^İ2 g _aJJİ Ujj■ ■ ^ 4_ılc. jjUaj 4 jajj jj juj)3 ; jll ?U22! (. 5 ^ ' 2 ^ ? Uâ3 d^jilâ (^j^]SİJ ûjjc j (_£ jAah a q» , >> j ^ <â*_jJa 2İâ 4_j! jj (_ s ^ Û^* -0 2)4 < Ülj̈j Û-J 3^ 3 ^ ~Ç'?' -33^)3 öûUjüj) ^3 ;2ı! j_)h t_5^

1111. (3691) (7098)- Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam (bir defasında): "Mülkiyeti altında bulunan (köle ve cari ye)lere kötü muamele eden kimse cennete girmeyecektir" demişti.

"Ey Allah'ın Resîılü! Siz bize: "Bu ümmet, köle ve yetimi en çok olan ümmettir" diye haber vermediniz mi" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! Öyleyse onlara çocuklarınıza verdiğiniz değer gibi değer verin ve yediklerinizden yedirin!" buyurdu."

Ashab bu defa: "Köle ve cariyeler bize dünyada ne gibi faide sağlar?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Savaş için beslediğin bir at üstünde Allah yolunda cihad edersin. Senin kölen de senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir" açıklamasını yaptılar." 115031

Uj)2i :ıJİ3 ^j! (jc. jU^) iyi ^ (jj jjc.Gu2 (jj a \ UL. 12 - 3693- 7099- 1112

Clıliâj L ^ û 4-2a) ;.U! İs cj ^-uj 4 J r ~ 2ü ^gl2a Ulıi

1112. (3693) (7099)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize selâmı yaygınlaştırmamızı (tanıdık, tanımadık herkese vermemizi) emretti." 115041

*** GAYR-İ MÜSLİMİN SELAMI NASIL ALINIR?**

4İ)I yt (jj jc. ş-ınS (jj jc. jjlklıl Aİa2i ,jc jlü ,jj! Uj .jfU jjî UiUA. 3699- 7100- 11130^—3 ^44^ ^*32 ls 4- 4_ıic. 21ı 1 Di j yn[y jlâ ;jl3 t^âgAJ! jh *3ac. ^j! iyi. iyjyA\

ûjc. ^^j 4 : jls yj cL^joj! ^j! öûLîuj) ^3 ;.3j!^)İ! ^3_^Kılc.3 djİ3 - A2- 1^21^ lûU jUL

AluJl ı_u£l! AjL ^ ad (_>u2j > Aic. ^yı

1113. (3699) (7100)- Ebu Abdirrahman el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yarın ben yahudilere kadar gideceğim, sakın onlara, önce siz selam vermeye kalkmayın. Onlar size selam verirse sadece "ve aleyküm" deyin." 115051

*** KAPI ÇALMA (İZİN İSTEME)**

iyi ûJjjjoj ye. tc_ıjlld! ıjp- ^LûjLoj yi ^ac. ljj _a^^3 Ujû2- 3707- 7101- 1114

^Vı i y y a i-, ,~ı t ‘jll y^jtbVu Aa jail 12b 121ı j jaaJj la Ula la t^^U-aj 4 ! Ujjjİ

^jUj jAUaı j^jî iye. [_g JJJJ L "V;(_JjlAjl! Aa3 jll _ojjjaı o^Ujaı)
^ ;U!j_)h j^İ.Clml! 3 aÎ

. 4^

1114. (3707) (7101)- Ebu Eyyûb el-Ensâri anlatıyor: "(Bir gün), Ey Allah'ın Resûlü! Şu selâm malum. İsti'zan (=izin istemek=kapı çalmak) nedir?" diye sorduk. Şu açıklamayı yaptılar: "(Bir başkasının evine girmek isteyen) kimse (varlığını duyurmak için kapıda, sesli olarak) sübhanallah, Allahiiekber, elhamdülillah! der, öksürüp boğazını temizler (ve içeri girmek istediğini haber verip) ev halkından böylece izin ister." 115061

AÇIKLAMA:

Bu tarz izin isteme o devrin şartlarına göredir. Çünkü, Resûlullah devrinde, kapılar pek çok durumda bir örtüden ibarettir, ahşap kapı nadirdir. İsti'zânla ilgili teferruat daha önce açıklandı. 115071

*** NASILSINIZ? DİYE HALİ SORULAN**

(jc. JajUa (jj! ^JC- iye- 2■ ■■ ^ iyi ali! ûac- iye- iyjıiyı iyi ^...jc. Ulı ,J^ı U^i^- 3710- 7102- 1115

^JC. ûûUj^j| ^^3 ^^S^LûjL^a Aau cLUU-a ^lUaJ iyi ,j2j 12İ1 i] U ?CİIa2I *al . o 6 ; -" '2 ıJU

LaA^JJC.^ Cİ)^*- 0 -3 3^^' a2*jJa İ _^AİI iyAyA alui^ iyi 2l!

1115. (3710) (7102)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlii nasıl sabaha erdiniz?" diye sordum. Bana: "(Nafile) oruç tutmayan ve hiçbir hastayı ziyaret

edemeyen bir adam olarak hayır ile sabahladım" diye cevap verdi." 115081

Ay Ay iJlaîL Ayl 2u I Yıc. Uj .^iLk Ay 2u I a)c. jjj yjAİJy! tiLklA jj! Alık. 3711- 7103- 1116

Jla .iıYl a-ik (_jc. <jj! ^jc. .ylY Ay oj YlILâ ^^Jâ! ^4 *4k. ^J v ^ it _ysalâj ^^j! Ay YlY

Al ^oAjAl ALic.j d AY ;AJl!â jlr. l.YAYA I ûjc. 0 ul ıjg\1 <jic. AjI ^k Aı (J

_ jjAj t "A n ^jŞ ;(Jll |Aı J jj-uj A Uaİj liyA S*l" ıtûJ t' ASj Aıl Akkj .jjAj ;ljlll V AA YLal v AS ;AJds AjlİYyj

aJl„ lc. ^Iujj 4 -ilc. û. 1 ^. (jc- AjjI ^jc. û^a^. (jı tiiILo (Jlâ ^â # AUİ

£JUJ

tC_UJL

1 CİdûL^İ (jl-ûjc. (jj üıl jjÎ (Jtâ j .AjIc.

1116. (3711) (7103)- Ebu Üseyd es-Sâ'idi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, Abbâs İbnu Abdilmuttalib'in evine girerken, Abbâs radıyallahu anh'a: "Esselamu aleyküm" buyurmuş, ev halkı da: "Ve aleykesselam ve rahmetullahi ve berekâtuhu" diye selamını almışlar. Sonra Resûlullah, "Nasılsınız?" diye halhatır sormuş, onlar da: "Allah'a hamdolsun, iyiyiz. Babamız ve anamız sana feda olsun, sen nasılsın ey Allah'ın Resûlii!" diye karşılık vermişler, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah'a hamdolsun, ben de iyiyim!" buyurmuştur." [15091

* BÜYÜĞE İKRAM

(Jll ;AJll $3)ac. (jjl ı^jc- (jc. Ay! a>Y *Lq 1 u A Ay 'i?*D ili! ^lYYA! ah a*-. ^ ljj.ık- 3712- 7104- 1117

J_y» ■ _J Y-aLoja Ay ÛJ* *a ûY-İuj! ^3 ^5lj! A! ‘ sf *'3 J jlc. Ali ali

1117. (3712) (7104)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Size bir kavmin büyüğü gelince onu biiyükleyin, ikramda bulunun." 115101

* HAPŞIRANA TEŞMIT

Ay Ay^jl' -Ac. lf- csr^yç- tİA- lşÎ) Ö 4 İ Cf- jş-AJ 1 A >4 tJp- Aj .‘AAY ^y! (jj jSj _y! lYiYk- 3715 - 7105 - 1118 _aiıl - d j^ jj ‘<13^ AA A ,: r - .AıYakA! 3 .Ö ' Aj.' kr. |jj <jic. Aj! ^ k -- Aı (Jjj-uJ) •c^ c ’ ÛA” çsd

_& l c c ‘- ■ - J& j aA^-a^' A >4 ^ a^uo:! j ^1 A) 4 İ ûûlAüj! :ûj! AlAaj j Aj! A

1118. (3715) (7105)- Hz. Ali anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz hapşırınca "Elhamdülillah!" desin. Yanındakiler ona, yerkamukellah! desinler, hapşıran da onlara "Yehdikiimullah ve yuslihu bâleküm (Allah size hidayette bulunsun ve halinizi iyi kılsın)" desin." 115111

YANINDA OTURANA SAYGI

(_f- AA*A -Aj aA »^Aj^l JÂ! A>? 34-Â« işj^ l fi- Aj .aAsJ» aw 3716- 7106- 1119

^liI aİjİ ^ ;3-â

^â # Jaâ <İ lx*ıjl> ALû.Vğ'İ^ (j -0 - ûlli ^ 3 ^ ^ A_^âl_La lijj

1119. (3716) (7106)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir adama rastladı mı onunla konuşur, muhatabı ayrılmadıkça da yüzünü ondan çevirmezdi. Muhatabıyla musâfaha yapsa, elini muhatabın elinden çekmezdi. İlk çeken muhatabı olurdu. Aleyhissalâtu vesselâm'ın dizlerinin, yanında oturan arkadaşının dizlerinden ileri çıktığı da görülmemiştir." 115121

* MAZERETİ KABUL

AJlI ;Jll a>Y «-A^a g)jl A/i 1 A 1 ' CA Aj ,^j$j Ijj .aYsA aw tJf- A^Yk. 3718- 7107- 1120

j_ı^LAa AjjJak. A_ıic- Aj^ 1 ^İYj ^iâ tû^YLâj A_ık! 3YİC.! Aya A_ıic. ali! (_ 5 Yksa YlI (JJJ-Y)

AjY Aj!â>?- a>Y »^-Aya Ay! 3^t< Ay^A^^ *^4^ A>4 l)A ^jA)^ l)4^ AjA^j AjA ^4^3 Aj .aJjc.kâjaj! Ay ^ lY jA. (Ja. ^ J ^ <1 4 !Yfc A)A^yi JJ ^tJjoj^ya Aji I dılİj <İLk^ ;Y!l5^.^Aj>i 4jİc. Yj! (_ 5 Y-sa

1120. (3718) (7107)- Cevzân el-Kûfi radıyallahıı anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Kim (din) kardeşine bir özür beyan eder de kardeşi bunu kabul etmezse, onun üzerinde meks sahibinin günahı kadar vebal olur." 115131

AÇIKLAMA:

Hadis, özür dileyen bir din kardeşinin mâkul bir özrünü kabul etmek gerektiğini, kabul etmeyenin günahkâr olacağını ifade eder. Zira meks sahibi, yanından geçen tüccarlardan haksız yere öşür adı altında bir miktar para alır. Aslında öşrü, usulünce, yetkilinin alması meşrudur, haram

değildir. Usulsüz, haksız, liyakatsiz olarak alınırsa haram olacağı açıktır. 115141

*** ŞAKA**

, , l ^ - ' o -i "

a-a1uj j»l (jc. ajlâj (jtf 4 p ûp çp C 3 ûP ^^3 ^ jjl lnw- 3719- 7108- 1121

^3^ ^jC. (j .J L_lAj ıjl Aül ÛJC- (JZ* 12j Uj . .)a~\ a lsP" ^

ljlİİj 41*3^ lı 4 -*aj ^ çj \^a (Jjâ j û3_kj

.(iİİlaJC^Cİ ;3^. *dJlâ . 0 3 ^.Wİ 3^ Ojrj û^J .ûlj^ û^J

jli .Jİ (Jjlâ Aİ Ajj ‘(Jlâ İA 2 C. ^İa OJJ 1 ^ | ^njLj (Jlİâ .^ 3 ^ 33^ 3^

û^iii # (j^ajOç3 Jjjisil aj^Luü 33 . .(SPp lsP 3^*^ o*-—^ ûja aJlİall ûÂ& ^£>1 3^ i^]

,-)}»-) cİLuıl^^ ç5-^)j Ls3İ" Uj,1 J u! 3Ua t Qş t j! ÂaLac. <aic. 1 j»

3^ # ^jLûJxj .ıklj *^33 .^3^ 31 ^ .*313 ^j 3^^ ç.L^â # <j 1 jğ İli'ili Uj*ki ûâ

;^Jİj3^ ^.Op- 4 -İa AjI_^_Laİj ^luij 4-lic. CS-^-a ^JUİl 3^ 3j3^!j ^Aujj AjİC. AİJİ ^.U^ra ^gjûll l-Aİâ

laA^JC. j ^jJİj Aa^l AİjtjJa ^âj Aİ Lajİİ ^İ**ı a <1 jl j ^lİL-aa ^' Jt - Û 3 Ç 5 -Ş

1121. (3719) (7108)- Ümmü Seleme radıyallahıı anhâ anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr radıyallahıı anh ticari maksatla, Aleyhissalâtıı vesselâm'm vefatından bir yıl önce Busra'ya

kadar gitmişti. Beraberinde Nu'aymân ve Suvaybıt İbnu Hermele de varlardı. Bunlar Bedir gazilerindendi. Nu'aymân erzakları gözetiyordu. Suvaybıt mizahı seven şakacı birisiydi. Nuayman'a (bir ara): "Bana yiyecek bir şeyler ver!" dedi. O ise: "Bekle de Ebu Bekir gelsin!" dedi. Suvaybıt (biraz öfkelenerek) "Vallahi seni kızdırmasını bilirim!" dedi.

Râvi der ki: "(Bir müddet sonra) bunlar bir kavme uğradılar. Suvaybıt onlara: "Benim bir kölem var, satın alırsanız (ucuza vereceğim)" der. Onlar da "Alırız!" derler. Suvaybıt: "Ancak şimdiden söyleyeyim, kölem çenebazdır, o size: "Ben hür kimseyim (köle değilim)" diyecektir. Eğer o böyle dedi diye almaktan vazgeçecekseniz (alıcı olup da) kölemle arama fesad sokmayın!" dedi. Onlar: "Hayır! biz onu senden satın alacağız!" dediler ve (pazarlık edip) on deve mukabili Nuayman'ı satın aldılar. Sonra yanma gelip, boynuna sarık veya ip bağladılar. Nu'ayman: "Bu adam sizinle alay ediyor, ben hürüm, köle değilim" dedi. Adamlar: "Senin böyle söyleyeceğini bize haber vermişti (yalanlarınla bizi kandıramazsın)" dediler ve Nuayman'ı alıp götürdüler. Derken Hz. Ebu Bekr geldi. Durumu kendisine haber verdiler. Râvi der ki: Hz. Ebu Bekr o kavmin peşine düştü, develerini geri verdi ve Nuayman'ı kurtardı. Resîılullah aleyhissalâtıı vesselâm'm yanma döndükleri zaman hâdiseyi haber verdiler. Bu hâdiseye Aleyhissalâtıı vesselâm ve ashabı bir yıl güldüler." 115151

*** YARI GÖLGEDE OTURULMAZ**

jî ‘Ajj! (jc. dİjjj (jjl (jc. y nj Â l l ^jÎ (jc. ı—ılğAJl (jj İij Uj (jj jSj jj! UjİK- 3722- 7109- 1122

clıjûa. cLij^) ;^j| 3 ~•* q : (j! 4 2j! ^

1122. (3722) (7109)- Büreyde İbnu'l-Husayb radıyallahıı anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm gölge ile güneş

arasında oturmayı nehyetti." [1516]

AÇIKLAMA:

Yarı gölge-yarı güneşte oturmayı yasaklayan başka rivayetler de mevcuttur. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm birinde gerekçe de kaydeder: "Öyle yer, şeytanın oturduğu yerdir." Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'm tebliğinde başvurduğu mühim metodlardan biri, birçok mahzuru bulunan veya mahzurları zamanla anlaşılacak olan pek çok meseleyi şeytana nisbet ederek yasaklamaktır. 115171

*** YÜZÜKOYUN YATMAMALI**

İLİ ûjc. ajx j ı^j j Uj # aİj1 ûjc. (Jjc.Lûjoj| Uj # I_luAİ 1 L_ıjkkj luK- 3724- 7110- 1123

^ ^ jlıjI ^İ C- £^3ajJa-Q I_JİJ ^iluj 4-iic- ^ U.^> ^^JİİI C5^3^ !(3-^ C5^ O^" Cj~ Cf~

<ajj ^j-û j ^ja j)\ > ^axj (jı .\a--\a öûIjjüjj ;^j! jjIl ^â^uI! (JaI 4_x_^_ıJa ûJA Laj] ÎI-jJIiiL Ij *(JIâ j 4_L^)j

CIIIÜI ûIIuj‘’ , 'I (JI_k_j ^âljj .4_iâ t ‘I'İİ'N aû ı^J J L_I^XJj

1123. (3724) (7110)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Ben yüzükoyun yatar vaziyette iken Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam yanıma geldi. Ayağıyla bana dürtüp: "Ey Cüneydib, bıı yatış, cehennem ehlinin yatışıdır" buyurdu." 1518

, O ^ ae *0, 0 v 0 0 f o * ' '• ' o o * o * £ '•&

(Jja-n o*~" C)i uj # I_lujI£ ^ 1 n.w- 3725- 7111- 1124

^İC. gK"« ^aj\j 2İJİ Cf-^ 3 C5"^^ 3^ $4 -qLûI ^Jİ k" iKj ^ ja ^.^ j \\ JjC.

^tjjaı *^jl^ (Jll j ^ «iıl^ll !^j 3^ ^5^.^> Â-û^j Lgjll ^ !cJl^ j

l_i^xjj ç.L^j (jj ^Laİujj # ciAİlİ] 1 ^ (Jll j ö _ j$^a ciıpl^İ ^AİlI ^jc.

1 t_

1124. (3725) (7111)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm mescidde, yüzükoyun yatıp uyuyan bir adamın yanından geçmişti. Ayağıyla dürterek: "Kalk, otur! Zira bu, cehennem(dekilere mahsus bir uykudur (yatıştır)" buyurdu." [1519]

* isimleri değiştirme

ı_yj «i! ^je. |jj! ,yMc. y lilİÂİ! jue ^jc. sLıkJd! ^j! ‘ds^j İm ^ UjaA- 3734- 7112- 1125

(J j ^jUuoıa .»Oo* İm 2ı! \' r - t3^3 ç ı • s 4 J r " 2ı! — A (J j ^1 e cliaûİ ^ıjli -^Ou^ 2 j! j_ie ^_je ^o2h

ClIİj İioAM ^ 9 _^..... ' pj ^ . . ~ u Al)! 'T. ^ ^ 1 ~ ;j'.^:. : . ,'— ~ U Ali! ' 1Ē ^ 4.JİE Ali! ^ ■ Ali

1125. (3734) (7112)- Abdullah İbnu Selam radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'm yanma geldiğimde ismim Abdullah İbnu Selâm değildi. Beni Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm Abdullah İbnu Selâm diye isimlendirdi. [1520]

AÇIKLAMA:

İsim ve isim değiştirme ile ilgili geniş açıklama geçti. [1521]

* ÇOCUĞU OLMAYANA KÜNYE

(jj Aİ 2 J 1 (jj aİi! Çje tjE AİaJı (jj jjÂ j Uj .^yâj ^1 jj ls İLj Uj .kUU ^1 tjj jLı jj! UİiUk- 3838- 71 13- 1 126

^jU aÂj tj jjjj iıİÛ ,2j Ull ^ 3^3 V^—ij. j ^^jU (_ 5 2i£j UÜLû ,u-u^-LaJ JU iy^. 3 ! y3 İM ^32a 3 >c. ^

<jâ i oV:j, ^ ^ 3>j 2j! ^je . j 111 '*- ûûU*j! *ûj!

1126. (3838) (7113)- Hamza İbnu Suhayb radıyallahu anhiima anlatıyor: "Hz. Ömer, Suhayb radıyallahu anhümâ’ya: "Senin oğlan çocuğun olmadığı halde niçin "Ebu Yahya" diye künye taşıyorsun?" diye sordu. Suhayb: "Beni, Ebu Yahya diye Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm künyeledi" dedi." 115221

AÇIKLAMA:

Araplarda bir erkek evlenip erkek çocuğu oldu mu oğlunun ismiyle "falanın babası" mânasında Ebu fıilan diye isimlenirdi. Bu isme künye denir. Resûlullah, bir kısım eşhası, çocuğu olmadığı halde "Ebu fıilan" diye kiinyelemiş, bunun caiz olduğunu göstermiştir. [1523]

* MEDİH

3 c. i_â 3 c ' İm dp^-jl! İM (*^43^! İM *2 <jj (jc-ajL- 1 ' û 2" Uj m)t^! İm ^! UL^k- 3743- 7114- 1127

ûLLj! ;ûj!AjlÌ ^■ûLgjÜj ItJjkı ^Îjuj Ajİe ÂjI ^İI -- aÂj (Jjj^3

djUaîi jUjj“l JlAj (_s^Uj .‘tJâ l oViJ, ^ ^j 4 jUİuJ J AjjI SLA k" n W

X\X.A

1127. (3743) (7114)- Hz. Mu'âviye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Sakın birbirinizi methetmeyin. Çünkü bu boğazlamak (yani methedileni bir nevi katletmek)dir." [15241

* MÜSTEŞAR EMİN OLMALIDIR

d jj2c. d d d dd id jd d ^ .dd d d j4 14nk- 3746- 7115- 1128

û jjtjoı-û ^jI İAJ ‘ûjIj 3^ jLoajaJdl *^La ıj <2c. 4ü ^4ı <Jt-)2-. —o

ülılsii

1128. (3746) (7115)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kendisiyle istişare edilen kişi güvenilen bir kimse (olmalı)dır." 115251

d) d- id d û4 Cd d Ld^ 7 d d ^dj d d^ ^ -d d '-“4k- 3747- 7716- 1129

%ls 1A ^gjI ûûLLoj) j^\ 3 Afo ûLLÎ ' lûj A-ılc* *3 (J_AO ;cJ^ Cj~

(QJ» >.di j 1 û^Jİj LS^ Cd ’~ L d’ LÜ

1129. (3747) (7116)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan kimse ona (hak ve doğru gördüğü) kanaatini söylesin." [1526]

* VÜCUDA HAMAM OTU SÜRMEK

CJ*' £ 5 -^ 3 ^ (jc- < =laLuj ûULk \jL # üıl ûjc. ^ dit- ljj ^3. w- 3751- 7117- 1130

laO-^ cs ^ 3 CJİS •alluj 4 _iic. ^ (jl $ 4 _aLuj ^jc. ciulii ^ c t

AİIâ ^Loluj i^ja £axxij ^ Clulj j # CİiIİj c."nW I^A ^â # AİAİ

1130. (3751) (7117)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (vücudundaki kılları gidermek için) hamam otu sürmek istediği zaman avret mahallinden başlayarak oraya hamam otunu kendisi sürerdi. Bedeninin diğer yerlerine ailesi sürerdi." 115271

d çogl tşj' d jd^ d ıi'-^-k! d'^- -dd d df- '-^k. 3752- 7118- 1131

d Çd d d 't

^JalLa jlb j _Clllaj <lLk^) ;ûj! j 3^ 'tÜilc. djj 't_ğ c ' 4ll (_ 5 îı-sa ,^41 (j 1

<C.jj ^ll <ll 3 ^al ^_ya ^ûj^ll dlılİÎ

1131. (3752) (7118)- Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (tüylerini almak için) hamamotu süründü, kasıklarına kendi eliyle sürdü." [1528]

AÇIKLAMA:

Rivayette geçen nure, hamam otu denen nesnedir. Kireçle zırnıhtan yapılan bu madde vücuttaki kılların alınmasında kullanılır. Sadedinde olduğumuz hadisler, Resîılullah'ın bu maddeyi kullandığını gösterir. Başka hadislerde ustura kullanma da mevzubahistir. Bazı âlimler, erkekler için usturanın daha uygun, kadınlar için de hamamotunun daha muvafık olacağına söylemiştir. Mamafih, sadedinde olduğumuz rivayetler bunun erkekler tarafından kullanılmasının cevazına delildir. 115291

* HİKÂYE (KISSA) ANLATMA

d d jd d 4^ d d ddj^ ^ -9^7 üii _d^- d fÜiA link- 3753-7119- 1132

a_iİc. 4 j 1 d ^ 3 ^ ^û • û '^ (d *44 Cd L . y*

i c ;J 4 (_ 5 -<iLaJ t l ^)ülc. ^ kil 1 ^ic. ûûlkı) ^3 *ûll Ld-^d 3^ J3j3lk Jİ

1132. (3753) (7119)- Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an ceddihi radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Halka ya emir, ya emîrin memuru yahut da miırâî kimse kıssa anlatır." 115301

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen kıssa anlatma işi, halka ibretli, hikmetli va'z ıı nasihat etme, hutbe okumak olarak değerlendirilmiştir. Böyle olunca, halkın camilerde irşad edilmesi işi öncelikle emirin yetkisindedir: Ya bizzat yapar veya yaptırır. Bunun dışındaki irşadçılığın mürailik olarak tavsifi, adem-i cevazı ifade eder. Me'mur mefhumuna şârihler sadece emirin memurunu dahil etmezler. Alim ve fazıl kişilerin Allah tarafından irşadla memur olduklarını söylerler ki bu, reddedilemez. Emr-i bi'l-ma'ruf bilhassa âlimlere terettüp eden bir vazifedir. Mürâî de yetkisi, ilmi ehliyeti olmayan kimselerle açıklanabilir. Bunlar kendilerini gösterip, şöhret elde edip menfaat temin etmek, baş olmak isteyen kimselerdir. 115311

*** KOTU ŞİİR**

ûJjJi (jc. aîjl 'Ijj a))^ IjjAk- 3761- 7120- 1133

(jJÎIl ^JaC.' û) ‘^İüj j <jic. aJJİ aii (J jjojJ) ıjIl tAjoüIc. (jj '] ' r - (jc. JiİâLg

jJi (jjl ^ aiiI ^'' r -J .silılaİı öûIluj) ‘ûjl lMC)3

ûLlAM .û^A^-' 0 CM Cj' l 11 c.L-ıûjj-ûh l iS 21 ûjc. q[j ı^ ^Ç\ ^ ■ -jq!'

. lF M Aa*J t>ı <XJJİ

1133. (3761) (7120)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "İftira

yönüyle insanların en büyüğü, bir adam hicveden ve tümüyle bir kabileyi hicveden kimsedir. Keza, babasını inkâr edip annesini zina ile itham eden kimsedir. " [1532]

AÇIKLAMA:

Şiirle ilgili geniş açıklama geçti. [1533] * GÜVERCİNLE OYNAMAK

ûjc. ^ <UiLaı (_yc.(jj a-. f (jc. Ijj t ûjjI^^Ic. ^ 2ü ûjc. 3764- 7121- 1134

a2üjI c. ^^f -1 A* jlI - *:I^Üa ^jIİj tjküıil <jic- 2ü tAjoülc. ^2

CjIİj L ^ ûIAA

1134. (3764) (7121)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir kuşun peşinde koşan bir adam görmüştü. "Şeytanı takip eden bir şeytan!" buyurdu." 115341

ijp- 'j-!' ^jİ ^jj! ^,_yc. Dlı ^ ^) US ûi fUiA \C&±- 3766- 7122- 1135

(_)Lk_j ;AjIj^) 1I 3-ı j a*Âi (jUaJjJû ;(jUlâ <La_a^. U£J 4-ilc- ^ ^ ^ (jI.Aic.

<İlâ (jlâc. jUİic. £- A,uı ^ ^ (jx*ı < NİÎ (jlâ # ^-LaİİA 4il tdılij ûl_Loı , ’ i l

1135. (3766) (7122)- Hz. Osman ve Hz. Enes radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir güvercinin peşine takılan bir adam görmüştü. "Bir şeytanı kovalayan bir şeytan" buyurdu." [1535]

AÇIKLAMA:

Güvercin, kuşla oynama bahsi geçmişte incelendi. [1536]

*** YAZIYI TOPRAKLA KURUTMA**

(jt. aa^J jjİ UUjİ .4âiL UUjS öı ^ öı jf^ı lnw- 3774- 7123- 1136

L9j^)J dılâ ;JülјjlI ^â # ci]jjlâA CjlJjjlI İs-i 1 !cJl^ AjİC. ^OJİ ^ ö*~

Â "n .11 AÖh iAjyAâ UUİ^ ^A^.1 c > ljj • hh\) Aj ^_jl (jc. û^a^ ö^" 1 'n.W .^a-n a ^Âa^İİlj

J u^aill JJAC. ^1 (^AİC. İAA ^j-o I ^Jİ ^jC- aA^Û ^)^-İa k" nW I^A I^Âa^İİlj jjlâ

JjaII ^I^joj JâaL^Jl laaîl}! (_^l ciyûL^. 6 ! a^.Î lâa ;^Jaj z iuı]l (Jll ciıia ;^Aluıll (JlI # ajlj^)]l ^ _aİ # c1ua^Jl c. qja,x>» ^-^j-ia^A 4_jl ^£- ^ijE^iall

1136. (3774) (7123)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: " (Mürekkeple yazdığınız vakit, kâğıdınızı topraklayın. (Mürekkebin dağılmaması için) bu uygundur. Çünkü toprak mübarektir. " [1537]

*** KUR'AN-I KERİM't OKUMANIN SEVABI**

^jc. AjkaC. (jc. ^jc. IjIjjüI ^ -J*î 3780- 7124- 1137

AjI :^3j 13 ^ 13 si İL! 3^3^ c t ;^İ3 j AjİC. İL !cJl^

c. qj» x>> A jAc. öûljjüjl ^â # A_»_A ç-^juü 3 A! İ3^ C 5 '^'

1137. (3780) (7124)- Ebu Saidi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Kur'an ehli (yani onu okuyan, onunla amel eden) cennete

girdiği vakit, kendisine: "Oku ve yüksel!" denilir. O da okur ve yükselir. Her ayet için bir derece verilir. Böylece o bildiği ayetleri sonuna kadar okur (ve her biri için bir derece alır)." 115381

AÇIKLAMA:

Bazı hadislerde cennetteki derecelerin miktarının Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinin sayısına denk olduğu ifade edilmiştir. Cennette, mti'mine Kur'ân'dan ezberlediği ayet sayısınca derece verileceği bu hadiste ifade edilmektedir. Bu nokta-i nazardan Kur'ân hafızları, ihlaslı ve Kur'ân'la amel etmek şartıyla, ahirette en yüce mertebelere erişecek demektir. Bazı alimler, hadisten ahirette Kur'ân'ı her okudukça mertebe katedileceğini anlamıştır. Bu durumda Kur'ân ehlinin mertebeleri, devamlı artacaktır ve buna bir hudud koymak mümkün değildir. Yine tekrar edelim: Hadiste "Kur'ân hâfızı" denmiyor, "Kur'ân ehli" deniyor. Bu durum, ebedî yükselme imkanının, hâfız olmayanlara da açık olduğunu ifade eder. Kur'ân'ın hakkını vermeyen kimseler, hâfız da olsalar onların derecesi sınırlıdır. Şu halde esas olan, Kur'ân ehli olmaktır. 115391

«i J_jLj cJlI ;cJlI tçuî (jc. ğjI (jc. cp çSj 2j .j-a K â IJf. UÎYk. 3781- 7125- 1138

d!t1 j ^^JI 2İ *(J4 -ûIjüİI <jİc. 2ı!

dlüi 4jlK

1138. (3781) (7125)- İbnu Büreyde'nin babası (Büreyde) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü Kur'ân-ı Kerîm rengi uçuk bir adam gibi gelir ve (okuyucusuna): "Seni gece uykusuz ve gündüz susuz bırakan benim" der." [1540]

Lş-i' dA lA tşf Cf- lA 22 ,dd« £-1 c. 2iid.- 3789- 7126- 1139

l2& d! ‘ ^ L -dldl «ı^l^ll ı^Kl aİj! <jic- ajjl aÂj (Jjd) 3ll ;(JLâ j d

öl jjj ÖJ dd^ll \ 1C ~- jA Jjl j ,dlij ^ı^j-sa ûjLiujl

1139. (3789) (7126)- Ebu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Allah u ahad, el-Vahidu's-Samed (yani İhlas suresi Kur'ân'ın üçte birine denktir."NOT: İhlas sûresinin Kur'ân'ın üçte birine denkliği açıklandı. 115411

öc. ç.!îyjû]l Aiil d ej4c-2dj) ıjc- lA l . ı* 1 ^ ö 4 d-.^ ljj t ljj.d- 3792- 7127- 1140

~:ğciıSöKjj lil 2l _j Cr *21 ö- ^12 j 4 j lr - 2 jl ^a2l ö^

a ^ ^^ (j^ l 6 j* 1 ^ ö 4 ^22^ lJ 2 ^^jLaıâ^jilI ıy* ^ öj ^ ûûLLoj) dİ

t_o » . >> .İdaJİ Ö^" îy

1140. (3792) (7127)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Aziz ve çelil olan Allah buyurmuştur ki: "Kulum, beni andığı ve dudakları benim için kımıldandığı an ben kulumla beraberim." [1542]

*** LA İLAHE İLLALLAH'IN FAZİLETİ**

ûllA. (Jjc-Lo-ujİ ıjp. jpu^A ıjp. L-ıUjll ûjc. \jL 3 ^a* 4 3? 1 Vı,w_ 3795- 7128- 1141

^Aİluj A_ilc. İLİ ^ İL a -nUoj 3a ;dıllâ ^3A11 aJû! 3 ^ A_^JJa 3 ^ 3^ 30 *'3^

41 A AK ^1c> 4 ^1 *(Jjâj ül 3^ j - u 3 >> " A ** 1 3^J . 3 ^ û» ?\ nA tiüLo

A_kj3j 3 İJ ClûI^ 1 Aj3-q

dİ (jc.) ıjc. dc. j _<Llj! (jc. dJia ^j! jl de. ;(Jjâj de

*düia jc. de ;(Jjâj t A^Ua je ^Jixj^

ItJjÜâ ,^} 9 ‘'-?' ^Ae 1 ~° b d ;dl jj]l

1141. (3795) (7128)- Su'dâ'l-Mürriyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından sonra Hz. Ömer, (bir gün kocam) Talha'ya uğradı. (Onu üzgün bularak:) "Neyin var, niye üzgünsün? Amca oğlun (Ebu Bekr'in) halife oluşu mu seni üzdü?" dedi. Talha: "Hayır! Lâkin ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Ben bir kelime biliyorum, her kim ölümü anmâ onu söylerse mutlaka amel defteri için bir nur olur ve onun cesedi ve ruhu ölüm anında o kelime sebebiyle bir rıza, bir rahmet bulacaktır" buyurduğunu işittim" dedi. Ben bu kelimenin ne olduğunu o ölünceye kadar sormadım. (İşte bunun için üzgünüm)" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ben o kelimeyi biliyorum. (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın amcası (Ebu Tâlib)e vefatı anında teklif etti, kelime-i tevhiddir. Eğer Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, amcası için, kelime tevhidden daha kurtarıcı bir şey bilseydi onu (söylemesini) emrederdi" dedi." 115431

AÇIKLAMA:

Bu hadis ziyadesiyle mesaj yüklü bir muhteva taşımaktadır:

* Sahabeyi en çok meşgul eden, sevindiren veya üzen şeyler hep uhrevîdir, zikirdir; ubudiyettir.

* Kelime-i tevhid çok feyizli bir kelimedir. Ölüm anında hayatı onunla kapayabilmek büyük bir saadettir. Bu saadete ermek için ölüm anı gelmezden önce dili dudakların ona alıştırılması, kalbe, zikre iyice nakşedilmesi gerekmektedir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm, kişi ne şey üzerine yaşadıysa o şey üzerine öleceğini haber vermektedir. Tevhid üzere yaşayanın şirk üzere ölmesi rahmet-i ilahîyeden baîddir. Keza şarkı, türkü, mâlâyâniyat üzere yaşayanın kelime-i tevhid üzere hayata elveda etmesi de uzak bir ihtimaldir.

* Hz. Ömer, Hz. Talha'nm sormayı ihmal ettiği kelimenin kelime-i tevhid olduğunu istidlali pek makuldür. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, hayatı boyunca himayesini gördüğü sevgili amcası Ebu Tâlib'in uhrevi kurtuluşunu çok istiyordu. Bu maksatla ona şu teklifi yapmıştı: "Ey amcacığım, Lâ ilahe illallah de! Ben o sayede

Allah indinde senin imanına şehadet edeyim, (ebedi kurtuluşuna vesile olayım)." Resûlullah bunda ısrar etmişti, fakat o buna yanaşmamıştı. (Bu bahis açıklandı). 115441

jlt je (Joo jj je je. aiü de jj ûllA Uj ^ U.d jll jlüj dc- 1 i’’ 1 d _ 3V96- 1 129- 1142

j dijjı İd Luj dle dil dİ <Jjjoi j (JU İM ^-*4 UA û jJuoı jj jpı^J)]l de je öâl5L]l jj

j^LdlI û!; dlj j]l Jjie 1 Jy L__ıia ^1 UlU £^1)3 AAjj die dil Jû di tj jjoi j j dil 1 <1! jl

. iy* ^j2l J

1142. (3796) (7129)- Muâz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölen bir nefis (ölüm anında) Allah'ın bir ve benim Allah elçisi olduğuma şehadet eder, kalbi de bunu tasdik ederse, Allah mutlaka ona mağfiret kılar." [1545]

jp Aâüc. jı .\a-^a ^Y),w ,jj^\a jı UjSj Uj jı luh- 3797- 7130- 1143

öûUjüjI ^^3 Oj (3^- Oj 1 g.3 u*n] Aİ] (JlÜ A_aIc. aiıl ^aİj <Jl3

) Q j» t.sı JJ A ^ jl

1143. (3797) (7130)- Ümmü Hâni radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "La ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur)" kelimesini fazilette hiçbir amel geçemez ve bu kelime hiçbir günahı bırakmaz, (affettirir). " [1546]

jı .U-k/ı jp jı ^uijc. Uj 3p jı jLı U!i # A_jjU ^ı\ jı jpı jjÎ Un.W- 3799- 7131- 1144

Aİ aUİ I Aİ] ûO j^ jı^ ^3 (JIl jA ;(Jİ3 ^OJİ jp- jp AjAc. jp

a.jA c. ûûUjojJ ^(Jjc.Lûjaj] jA j\JL 3^3 ûûU aJj tiiljdi aJ

a_İc. _ $* IJ* j

1144. (3799) (7131)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, sabah namazının peşinden La ilâhe illallahu vahdehu la şerike leh lehü'l-mülkü ve lehû'l-hamdü biyedihi'l-hayr ve hiive alâ külli şey'in kadir (Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortağı yoktur, mülk ona aittir, hamdler de ona layıktır, her çeşit hayır O'nun elindedir. O her şeye kadirdir)" derse kendisine, Hz. İsmail evlatlarından bir köleyi âzâd etmiş gibi sevap yazılır." 115471

3^ âa!a£ -"'■*^13^3“*"^ i^y tjjiij 3“ Aİûi-sa Ijj jAlAllij Uİi.ı^- 3801 - 7132 - 1145

1 YA^g (jl-JjJ A_ılc. j J*j 4-4-la^Jl 3 “ yıC- ^jj ü l! Ajc. J! 4&12kj Aj! SCİiAKj 3 ^ A-.1!

3 o^J ^gjLAj İA 51 ikaJ! tâli lıljj) U ; 3 ^ alj! Aİ_îc. 3? İAjc. (j'i ;^AAk ^lAj Ajİc. aJJİ ^gIl^ aîl 3 jjA) 3 ^ * 3 ^ ĪM 2 Â! l - L M' yiLa 3 ll AA AİİAjc. 3] IljjJ) U ;lÂ j ç-lALiI! İAxj-^aÂ _ 1 ^_jIjjSj l_âj£ U^Aj ^İ 3 .jjSklL Cjij2a3tA .AİjUaL-u fJ^dj (AĪg_^j

1a£İ aJûKİ! diI !4 jj U ; 3 l 4 <4 le-ıj) 4 ı 4 ^ lS'^M- 31 ^ 1ÂİA 3 aA. 3 ^ 3 âj ^lc-i 3^3 3^3 3^ ^ 3^4 .’ ç 3^^ c°3 ^^aî ^^a ;aj! jjl! ^-a.l^j a_İ 3^4 (jillL 31^ (t _^Ajc. 3 ^ laljjSl 3 1 34.J y- 24 ! 3 ^ , 4 LlkL ^a-ılâc-j 3 u£İ ^ 4 ö dılaj aLOYÜ 31 - ^j (jİUj aİjj ı^yi j 4_^3^ iy j>\ (4 yy y 44 - 1 - _AiUlî1! ^2 3W^ â- fl j^ 4 ^ 03 ! 3 2-4^ oaUj3

1145. (3801) (7132)- Kıdâme İbnu İbrahim el-Cümahî radıyallahıı anh'ın anlattığına göre: "Kendisi, Hz. Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb radıyallahıı anhümâ'ya gidip geliyordu. Bu uğramaları esnasında yaşça delikanlı ve üzerinde kırmızıya boyanmış iki parça yiyecek vardı. Kıdâme devamla der ki: "Abdullah İbni Ömer bize Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm'm kendilerine şunu anlattığını söyledi: "Allah'ın kullarından bir kul dedi ki: "Ey Rabbim! Senin zâtının celalin ve senin hâkimiyetinin azametine layık şekilde sana hamd olsun." Bu ham kulun amelini yazmakla muvazzaf iki meleği aciz bıraktı. Onlar (bunun sevabını) nasıl yazacaklarını bilemediler. Bunun üzerine melekler göğe çıktılar ve "Ey Rabbimiz! Senin kulun öyle bir kelam söyledi ki, nasıl yazacağımızı bilemiyoruz" dediler. Allah Teâla hazretleri, -kulun söylediği sözü en iyi bilen olduğu halde-: "Benim kulum ne söyledi?" diye sordu. Melekler: "Ey Rabbimiz! O kul: "Ya Rabbi lekel-hamdu kemâ yenbagi li-Celâli vechike ve azîmi sultânike" söyledi" dediler. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri o iki meleğe buyurdu ki: "Kulum bana kavuşup da ben onu söylediği söze (hamde)

karşılık miikâfatlandırmcaya kadar siz o sözü kulumun söylediği gibi yazınız" buyurdu." 115481

İM 3 i aAsJi 3 I jÂâj ^ .<444 İM 4 jİ 3 ^ '4ii .i^3İy ‘tiöj 4 ' ^IkL İM fi"* 3803- 7133- 11463 AÂKİ! ;3^ I —la. 1 La (^3 fl"j A ,: r - 24! ^k — 3 3j j - u 3 3^ *aİ4jle. (_y LA 'y. 3ûj AÜâLa aAİ 3 ^ 3 *^ 0 ^

CIlâj 4jIAj J .

1 ûaLKu) ‘Aj!j3İ! AaKİL 3 İ 3 *3^1 Lâ ^^3 3 .ciıIAJLLial! AİAkjj 3^]!

1146. (3803) (7133)- Hz. Aişe radıyallahıı anhâ anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm sevdiği bir şeyi görünce: "Hamd o Allah'a mahsustur ki sâlih şeyler sadece onun lütuf ve nimetiyle tamamlanır" derdi. Hoşlanmadığı bir şey görünce de: "Her durum üzerine Allah'a hamd olsun" derdi." 115491

3' ‘“AO* ts-4 °Cf- İM 3^4» 3 c sâjjc 3) 3 c. IjİÌ ,a30i 3 J 3 le. 3804- 7134- 1147

3 ^ y* ûaLîO ^2 ;AjI j3İ! 3a! 3 ? 4E Â y-\ O 13 .3^- 3^ ^5^ ^ 0^3! ;3^kı 3 ^ 3^4 ^3 r - ^

3 J(^ CIljö 3 ^ 4 A S-) r.*. j 3 ^ j

1147. (3804) (7134)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahıı anh anlatıyor: "Resîılullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle derlerdi: "Elhamdülillah alâ külli hal. Rabbi eûzu bike, min hâli ehli’n-nâr. (Hep hal için Allah'a hamdolsun. Ey Rabbim cehennem ehlinin halinden sana sığınırım." 115501

Ji-a m ijyıj Jâ ‘o“4 İM- 3 i ı . m^ 3 c. ^alc. jil U5, 3 o^l [Jf. 3 AKÎ! UİIaî.- 3805- 7135- 1148

3 AÂKİ! ;31İ3 AJutj Ajc. (_ 5 1c. aSj! ^jû! Lû A_ıic- 3!

A j3 t «İ'U jjAu ' jj 1 M,.-., . n^. ûaLIuj! *aj! jjI! ^a^aA! L3û 3 1 ûÜac-i ^ÂI! 3^]

1148. (3805) (7135)- Hz. Enes radıyallahıı anh anlatıyor: "Resîıİullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah kuluna bir nimet verdiği zaman kul "Elhamdülillah" derse, kulun verdiği (yani hamd demek suretiyle ödediği, kendine sağlayacağı menfaatçe) aldığından efdal (üstün) olur." 115511

İM- (^j! 3) 3U1JC 3i (jliuı (^j! 3i am İA 3Â aUü. Uii , 3 llt 12 i 3Â 3S) 3! Ujaî.- 3807 - 7136 - 1149

;dıla 3 ^]! La Îû^ö* lâl U *3^ 3 ^ 3 *-) 3*3 a .-^ r ~' ^ aÂj 33

3! 1 aJI Qj 3! AaKİ! j 3! 3 1 ^y 11 l3^ l31^ !aa 3 y*i) ^ ?!âa 3 ? 411 lm^İM- 411a! ! ;31^ .^123 y.

ı os. ^ ^^iiaJ! 3İ-4 a 3 ^ ijp - -.M 3^-4^ j .3 L11 ^ aLOj! *Aj!aKİ! ^2 ojy ûA^!j 3a 411 cAA*A A^^ ajj!j

1149. (3807) (7136)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahıı anh'ın anlattığına gön "Kendisi ağaç dikerken yanma Resîıİullah aleyhissalâtu vesselâm uğrar ve: "Ey Ebu Hureyre! Şu diktiğin nedir?" der.

"Kendim için bir fidan dikiyorum!" cevabını verir. Aleyhissalâtıı vesselam "Sana, senin için daha hayırlı bir dikilecek olan göstermiyeyim mi?" buyurur. Ebu Hureyre: "Göster! Ey Allah'ın Resûlıi!" der. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sübhanallahi velhamdülillahi ve lâ ilahe illallahu vallahu ekber (Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, bütün hamdler ona mahsustur. Allah'tan başka

ilah yoktur, Allah en büyüktür)" de! Bunu söylersen her bir kelimesi için sana cennette bir ağaç dikilir." 115521

<jj ğjc- uf- ğlsJall uf 4^ St ^42 .‘r^ Cf % '-“42- 3809- 7137- 1150

Aill Jq£ A -0 AjA^-i Laa j] ;^İ2j <Lıl c- aü! (JjjaJ) (Jlâ *(Jlâ t jl a» Ü! ğ)C. <Lı2İ j_jc. j! <Lij! (jc. aJJİÛJC.

v—l aİ _3^üi aa 41 a Q * 1 : _aia^j!j ü^c^'a a

A^ ajü -luc. A_aau! û-f ^2İj <012^) ûûL1*a! ‘ûj! j3^' A^4j Lf »*4 cî'Â^ O j!« .*0 Aa^-3 a' ^S.l2İ

4 nr.

1150. (3809) (7137)- Nu'man İbnu Beşîr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'ın celalinden zikrettiğiniz teşbih (sübhanallah), tehlil (lâ ilahe illallah) ve tahmid (elhamdülillah) cümleleri Arş'm etrafında dönüp dururlar. Onlar tıpkı arı oğulu uğultusu gibi uğultu çıkararak, sahiplerini andırırlar. Sizden biri, Arş'm civarında kendisini andırtan birisinin olmasından hoşlanmaz mı?" [15531

(_^jî g)J GâC. |_yj ^ _JJİÜÂ j jJ ! \± jiüil <A ^IjŞ} 1&2. 3810- 7138- 1151

ClIJjS İS LŞ-?* .(J-&C. gJû Î4İJ (Jjiüj U ;dIIââ # ^İU3J AjİC. 4İJİ 4JJ Jjiuj ClIJj! ;ClIIlâ jal ^jc. (iIlLû

Û -0 3^" 3> AjLû 4JJİ AjLû 4 İ 1 I 4_jLq 4JJİ .CİJü-İjj Clıixj-iaj

t_ûûliull ;^JİjjlI <jLû (_[>5 3^3 ^ljLû (_[>5 .4Uİ Lİ4f^

1151. (3810) (7138)- Ümmü Hani radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldim ve:

"Ey Allah'ın Resûlıi! Bana (kolay ve sevabı büyük) bir amel gösterin. Zira artık ben yaşlandım, zaafa uğradım ve şişmanladım" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm derhal şu cevabı verdiler: "Yüz kere Allahuekber de! Yüz kere elhamdülillah de, yüz kere sübhanallah de. (Bunu yapman senin için) Allah yolunda eğerlenip gemlenmiş yüz attan daha hayırlıdır. (Kurban edilmiş) yüz deveden daha hayırlıdır. Yüz köle azad etmekten daha hayırlıdır." 115541

oî a -^ j1 3 uf lşî) l w uf lw uf j4 ^ .aaaJs (jj lJf. UjYk- 3813- 7139- 1152

2j!j 2j! J <1! Oj aîı JÂKhj 21ı 1 ^ a.y *ı _ı 21 (ir. <jic. 21ı 1 (_ 5 1 aa3 H lÎ^ (Jll *ılJİ3 ^^j'İ jjc. (_ja^^)1! ûjc.

.4jU -jjSİ

jjc. <jj ~s3' ıjls iAjalj ^ jac. ûû12a! ^ *ûj! ûJ)2 İa]! la5 llUa2J! a T ^~*^^ j ^21

r- Aâll (J)y^l' (^lc. 1 ClııûaJ! ;AW^ A^ LL AA^ L ^^ A^ 1 ^

1152. (3813) (7139)- Ebu’d-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana dedi ki: "Sana sübhanallahi velhamdülillahi ve la ilahe illallahu vallahu ekber" demeyi tavsiye ederim. Zira bu kelimeler, günahları döker, tıpkı ağacın yapraklarını dökmesi gibi." 115551

* İSTİĞFAR

tojjjA (^jÎ ac- Âjc- jâc (jj .iâKa a^ aAi Uj ,2jj2 aÎ 1 a^ 3 l2iY2- 3815- 7140- 1153

SjjjA ûLİja) ‘ûj!(» jâl! ^^3 ^LıI! jü!j ^ A^-22 !^İ2j ^.: r - 4 jI (_ 5 k-sa 2 j tj jjaA (Jİ3 ;tJİ3

Clılij

1153. (3815) (7140)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben günde yüz sefer Allah'a istiğfarda bulunurum." 115561

uf- ls^j* u?4 Cw' “-‘A? 3 ^ 1 ! uf- ^ ,^2s2i ^ [Jt. UiiYk- 3816-7141- 1154

û 'ja : C5^.*^3^ (*3^ LS^ Ajİ] L-IjJİj 4JJİ ^İx!L-u C 4İ1 Jj-^3

^jc. ’ı ^Jİ ^jc. L_ı ^aAİJ)Jİ ^jc. t4_Lİ^J ^3 ^^jLuiİİI

1154. (3816) (7141)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ben günde yetmiş kere Allah'a tevbe ve istiğfarda bulunurum." 115571

(jI£ :îIJLa tdijü. If. ŞjjiJJI ^1 (jç (jjU22 (jc (_£Üc (jj jf2 jjİ Uj .AÎâ_« jj j2c I^iâ- 3817- 7142- 1155^LaiILoj) (jjı dû! (jj! ;32^ ç2ijj 2 j! jj? 211â dıjfiââ _^ajj£ ^1 ^&j3<j jIfij .^^Aü! s-jP (^kij û jjı (jjsjp ^aj2! 2i! jâijjaj

t- â . : M ^1! ^ (_^jj2! *ÜLâ _2Li.I^. (jc CjJjaJI L-I^jJajJa^a La.4' û^^Iijı]! ^JĪ ûjIjjjj! ‘ÛJİ jjI! L 5 ^

1155. (3817) (7142)- Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Benim dilimde, aile efradıma karşı bir ölçüsüzlük vardı. Fakat bıı başkalarına olmazdı. Bu halimi Aleyhissalâtıı vesselâm'a söyledim. Resûlullah: "İstiğfar bakımından ne haldesin? (Bu kusurunun bağışlanması için günde yetmiş kere istiğfar et!" buyurdular." [1558]

gj (jikjI! çjc (jj! -ikâ-â 12 .(^j! 12 jI2ç (jj (jj ai*jj (jj jUjc. (jj jj2c 32 a2- 3818- 7143- 1156

LS*.] JiŞ ' jlailuıl ^3 .ıkj çjlâ _j^aıj Cy .^c- s "\»*>.»

ClıIÜı *.s-j öûUjüjj

1156. (3818) (7143)- Abdullah İbnu Busr radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Amel defterinde çok istiğfar bulunana ne mutlu! " [15591

jUİic. (_jj! (jt Ajj (jj jic (jc. «uIP (jj çlki. (jc jjjlÂ (j^ bjjj 12 .422 ^j! (jj j£j ji! l2îık- 3820- 7144- 1157

jlâa.1 ljipl ‘(J^kı jlS ^L-uj 4_ılc 2i! (jfil! (jl tAjojIc (jc.

!^ç.l2u! !û!^j t ' ^ jr:. o..t !â! (jjâl! (j^ ^

l c ‘- ■ - j 4.1]j (jj (^dc 1*2! jjl! (_5^J jjdÂlul!

1157. (3820) (7144)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm şöyle dua ederdi: "Ey Allahım! Beni, güzel amel işledikleri zaman (bunun mükâfatıyla) müjdelenen ve hata işlediği zaman da istiğfar eden kimselerden eyle!" [15601

* LA HAVLE VELA KUVVETE İLLA BİLLAH

^ j2 J (jj! (j^ljl! 3c (jc oaUJi (jc (_)İâc‘! (jc £jŞj ljj .a23i (jj ,j]c 1222- 3825- 7145- 1158j ûjİ oj 3j^- :L> !2 j dİj*jj 2 jdj \ i "^ ?4j2d! jjj£ (jj jj£ (_^dc 412! ! <jİc 21ı! ^k--» 11 3j^j ı^ 32 ;32 Clılüi AİlAj jl j^j! t”ıy^ jliaı! ;^j!jjl! ,_jİ_alL

1158. (3825) (7145)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bana: "Sana cennet hâzinelerinden bir hâzineyi haber vereyim mi?" buyurdular.

"Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dedim.

"La havle velâ kuvvete illa billah (Gerek ibadet için gerek dünyevî işlerim için muhtaç olduğum) bütün güç kuvvet Allah'tandır" de!" buyurdular." [1561]

(jj (* 3 ^ l 5^3^ 33:3 ûc- a *** 1 ûi *432 Ljj .(jjcû (jj ** Uj (
^jAa]! jlujŞ. (jj cjjkkj Ujik- 3826- 7146- 1159

_ai)lj ! ûjâ oj 3 3^ l 3 j^ l>5 jj^! îfjU. L i(_5İ 3 ^ ,!*■ 3 < 3 c al? jjjjlL dıjjp ; 31 ^ jj. (jj (*j 3 ^ 3^" jj^**

(jj! ^ * ıa,(jj ûllAj _4 İjj (jji j (jjı ^j! j .^aıı (2 l_1İj j Jj! j ,332 û ûûliu! ;ûj! (^.*421! (j a

l oV:s. ^ Jj^u. (jj cjjkxjj _4j^j^_wa (j^j! s. ?' £ji^! ç^^l-âiJ! (j»-û (jj ^ j ^dılajl! jL^ j>j! jjjll

(2 ı a'ı.^^l! j! ^j *_ıj(]•■ ^ nS\! <j 2 jgjj <1 j>«2j /';^ü !â^ jıc !â^ (jj (_5^

1159. (3826) (7146)- Hâzım İbnu Harmele radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a uğramıştım. Bana: "Ey Hâzım! Lâ havle vela kuvvete illa billah" de! Çünkü bu cümle cennet hâzinelerinden biridir" buyurdular." [1562]

DUA BÖLÜMÜ

RESULULLAH IN DUASI

(jl£ ^3^ tPİİLo (jj (jjj! (jc t^gjjll^l! -2jj (jc 3j*âc. t ! (_^j! ljj ıjj 2ı! ajc (jj ^ Uja2- 3834- 7147- 1160— 2L l3ûi ûaj ?LiıİLc 2âL2j !2 j 3j^j 2 *3^3 32 ^ 21lja (^2. (^2^ ^ |^İ1! ;3jj^ 3^ 3^^ 2 j! -■ 2j 3j^j

^^a^^LutjjjL (Jjac 4 ! jUiij ,l^_ıkj 3^j jc _(jA^j]! ^jU-a! (jji 3t^ 2 -GjİI! /jJ 32 â _<j ."ı*^ Loj 23ljaaj«aj

1 c ‘- ■ j Ajjj (^^dc. v*ı-.U ;aj!jjl!

1160. (3834) (7147)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah şu duayı çok yapardı: "Allahümme

sebbit kalbı alâ dînike. (Allahım kalbimi dinin üzere sabit kıl." Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana iman ettiğimiz ve senin getirdiklerini tasdik ettiğimiz halde bizim (âkibetimiz) için korkuyor musun?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm adama şu cevabı verdi: "Kalpler, muhakkak ki Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır, onu (dilediği şekilde) döndürür."

Ravi der ki: "A'meş iki parmağını gösterdi." 115631

*** RESÛLULLAH'IN SIĞINMA TALEP ETTİĞİ ŞEYLER**

uf- Uj jiiâil & &\jj\ 3840- 1148- 1161

j ^ 111 ı3 3^ Al IlaİÎjLa^ ç.Lc.^11 ILa lâaİaj ^Aİj 3.j- uj 3 (jlfl *(Jlâ

\ \ * ' - Z 0 .-°o ^ ^ e oJ ,o , o ' ^ j t Z " o -î j, ^ * " ' *

Ajüa {ja 4-ALc. 3 ^ t ^ l-AAc- ^ja cALû^c-l

joLu] J ^)fLj tiilASÎj â C. Î^A 1^. ûLiull J Ll^jAl AjÜŞ ^JA

1161. (3840) (7148)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Kur'ân'dan bir sure öğretir gibi şu duayı bize öğretmişti: "Allahım! Cehennem azabından, kabir azabından, Mesih Deccâl'in fitnesinden, hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım." 115641

(Jjj-uJ) (Jll ;(JlI t^ jjlA. (jc. ^ (jc. ûjj <222 (_jc. Ijj . ^ E- 1 — 3843-7149- 1162

^LoLujIj > k"il Vı aJL^^j öûUjüjI ^lc. aulj Ijûjijj # Ll31j Lale, aİjI I ^A_Lu A-ılc- Aiıl ^

^^3^ jA ^3

1162. (3843) (7149)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Allah'tan faydalı ilim dileyin, faydasız ilimden Allah'a sığının" buyurdu." 115651

<^•4 (jc. ^ _ajAj* (jj 4.22. Uii _<jllc. 12 i tjj l V'i w_ 3846-7150- 1163

" fi 0 fi* — * 9 *■ 0 ^ *2 î ^ £ "• ^ ^ ^ * * Z \ ' o 0

Löj (.** U <151 ! aiü) !fp! İLa 1 ^,.L^ au 3^ j - u 3 û 4 ^LLülc. ^jc. j

-î''*-9o' ;; / •• *, »ot L - ■■ ‘".»"s, , ^ > 4 % 'o * '

Tij İÜ U (j-o ailuıl | ^ Uj 4 _Lû e,** Lq 32 J! tAL û^c. 1 j

jUl! i^ja 3L3^c.lj . 3 -^- Jj3 ^-§31 Lj 3 ^ ^' 3 ^ LAlLuıl 3İ1L.Uİ .^n/ij 31^c. ^ 3 ^ c 3 a

ûLa ^jAK ^alj .3 ^-Lû ûûLLojİ ^'3^^ .ç-Ljaâ 3^ 3*'>^ 3 ‘^Luılj .3^ jl 3jâ ^j-û ^-§31 Cjjâ Uj

clAİj ûLLaı 44 ! 3 Uj dj.3jL^-ı_a]l Âe-Lo^. la^c-j ^Y\) ^ja 3

1163. (3846) (7150)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kendisine şu duayı öğretmiştir: "Allahım ben senden hayrın her çeşidini isterim; yakın olsun, uzak olsun; bildiğim olsun, bilmediğim olsun; bütün şerlerden de sana sığınırım; yakın olsun, uzak olsun; bildiğim şer olsun, bilmediğim şer olsun. Allahım! Kulun ve peygamberin Muhammed'in senden istediği şeyleri senden ben de istiyorum. Kulun ve peygamberin hangi şerlerden sana sığınmışsa ben de o şerlerden sana sığınıyorum. Allahım! Ben senden, cenneti ve cennete götüren söz ve amel(de beni muvaffak kılman)ı istiyorum. Ateşten ve ateşe götüren söz ve fiillerden de sana

sığmıyorum. Ve dahi benim hakkımda hükmettiğin her kaza ve kaderi hayırlı kılmanı senden diliyorum." 115661

JLa tojjjÂ ı> (J'-La 3 uf- ıj2ât‘! ^ ^3847- 7151- 1164

' U !2j!j LöÎ (_y± <j jAİKh 2 j! tJ^'^ ^ ;(Jİ3 Ço-o^j^al! tjjâj Eâ <2 c. 2j! -■ 21ı

ciılüı ûlijüj) ;ûj!: ûlA 1 11*4 <2ıil qJ . k : iVSVI

1164. (3847) (7151)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir adama: "Namazda ne diyorsun?" diye sordu. Adam: "Teşehhüdü (Ettahiyyatu, Allahümme salli, Allahümme barik...) okuyorum. Sonra Allah'tan cennet diliyor ve cehennem ateşinden O'na sığmıyorum. Ama vallahi ben, ne senin okuduğunu ne de Muaz'ın okuduğunu bilmiyorum" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (adama): "Biz de senin okuduğun şeyler çerçevesinde okuyoruz" buyurdu." 115671

ölİIxa] 1 -ikİ cijjj <ü\i ^ûlâlitAll iıl I^IIuj # ^II]I 1-^j j)> q ^I ^-û Aj\İ # I_u5L]1j ^£Ij1j a ’unII

UljikI J iıl ûIjc. # ()^j ' 1j)»,)^la 3 oj . 1 j>I^ıc-\ j2q^ # I^jlujL^j o_3

û (jC'J ^.1^11 .İ4C- ^aC- (jC- (j^-ûiic. ^,J^J ^jc. Lg-Lû ; ^j-û AİjİİIj ^ajiI ölj_J ^ <_^âj

^a Ic. ^ ^iluj ^jc. ^)jI_k (jc. .lı^)j Lji i ~ I ^' ö^ ^ ,<q $ İJ}

1165. (3849) (7152)- Evs İbnu İsmail el-Becelî radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam vefat ettiği zaman, Hz. Ebıı Bekr'in şöyle söylediğini işitmiştir:

"Resûlullah Aleyhissalâtıı vesselam benim şu makamımda ilk yıl, ayağa kalktı - böyle söyleyince Hz. Ebu Bekr gözlerinin yaşını tutamayıp ağladı- sonra dedi ki: "Size doğru olmanızı sıdkı, tavsiye ederim. Çünkü sıdk birr (denen Allah'ın rızasına götüren en iyi amelle) beraberdir, ikisi de cennettedir. Yalandan sakının. Çünkü o, fticûrla beraberdir ve ikisi de cehennemdedir. Allah'tan afiyet dileyin. Çünkü, kimseye yakînden sonra ayetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir. Birbirinizle hasedleşmeyin. Birbiıinizle aranızdaki iyi münasebetleri kesişmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeşler olun!" [1568]

£ ’ş iâj jj eo^il jc ûûljl jc jj j-Llı L_ı^lj-£a ^UaıA jc Çj£ c ljj jj jh- 3851- 7153- 1166

ûlâliJdl ■ t 111- (ja (Jl*a3İ .yi»,!! L$j ^c.iî jjı Lg <j!c <üj 1 ^1: -■ <üı (Jjjj j (Jll tûjjjâ ^jl jc

l j liiLll (^CE .slslsjll (_j 4 jl±i. jjl ujSİ jLj jj J .*•"'7 ^ ojjjA dlijAa. jLiuil ;Yıljjll ji.

, ^g.ii jc JLjj ^liuıj“l (JİA.J (jİLj .^JŞ j« J 1

1166. (3851) (7153)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kişinin yaptığı dualar içerisinde en hayırlısı şudur: Allahiimme innî es'eluke'l-mu'âfâte fid-dünya ve'l-âhireti (Ey Allah'ım! Senden dünya ve ahirette afiyet istiyorum)." 115691

* DUAYA KENDİNLE BAŞLA

jjl jc jjA jj ,'ijttj 1 . ^j! jc. jUALu LlÎ - ı_ıljjJl jj Ajj Uii ,(Jo

ûlc lAlj alı! iLaa.J jj ‘alüjj <jic aJJİ u ': -■ aîı (Jjjoj (Jll dllâil <ilA^ ■ -■ öûLljal| ‘ûji

eli 'JA û5 Uûi- 3852- 7154- 1167

1167. (3852) (7154)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiıma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah bize ve Ad'm kardeşine rahmet eylesin." 115701

AÇIKLAMA:

Kişi birisi için dua edecekse, bu meyanda kendine de dua etmelidir. Gerek Resûlullah ve gerekse ashabtan gelen bir kısım rivayetler, bu durumda, kişinin önce kendisi için dua edip, sonra da dua etmek istediği kimse için duada bulunmasının bir edeb-i İslâmî olduğunu tesbit etmektedir. Bu bir vecibe değil edeptir. Aleyhissalâtu vesselâm'ın bazan önce dua etmek istediği kimseden başlayarak duada bulunduğu da rivayet edilmiştir. 115711

* İSM-İ AZAM

jc ç.Q^İl jjl alı! .Ijc. jc. AJiKu jj j^ac- Ijj . jjJjûJİİ ^jAİ jjl jj ûjc. 3856- 7155- 1168

^jAİjjl jj IVı^-vjt-ıj jl ^ac. iJIj û^jajll ;dj-ocj lş 4 7^5 lûl klâc. 6 ! alıl Is

^jlall jc c*ı) ^yujl jj jO jc. AjI . (_ s J-u ja* jj (_ 5 -jJ3tl 21]j ‘IJİ- 3 jJ 4- 1 .

Ajââ ûLİjjjI Lal j _ı_âjji j _dılaj ûûLLjI ;ûjI 4 ,: Ir ~ TuI jc. ÂJiLal ^^jl jc

ClıIİj jLjji“I tJT^J .(34 J 11 J A öA"

1168. (3856) (7155)- el-Kâsım (İbnu Abdirrahman) radıyallahu anh demiştir ki: "Allah'ın, duada şefaat kılındığı

taktirde, o duayı kabul ettiği ism-i âzami şu üç surededir: Bakara, Al-i İmran ve Tâ-Hâ.

Ebu Ümâme radıyallahu anh'tan yapılan bir rivayette, bunun benzeri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan merfu olarak gelmiştir. 115721

AÇIKLAMA:

İsm-i Âzam, Allah ıı Teâla'nın en yüce ismidir. Duada onunla dua edilirse, o duanın kabul edileceği hadislerde gelmiştir. Bazı âlimler, sadedinde olduğumuz hadisten hareketle, bu surelerde geçen (el-Hayyu'l-Kayyûm) lafzının ism-i azam olduğu kanaatine varmıştır. İbnu Hâcer, bir tahlilinde, bu meselede âlimlerin 14 farklı görüş ileri sürdüğüne dikkat çeker. Sözgelimi şu isimlerin ism-i âzam olabileceği ileri sürülmüştür: "Allah", "La ilahe illallah", "er-Rahmanu'r-Rahim", "Allahu'r-Rahmanu'r-Rahîm", "Allahu la ilahe illa huve’l-Hayyu'l-Kayyum", "Lâ ilahe illa hüve’l-Hayyu’l-Kayyum", "Rabb", "Allahu lâ ilahe illâ hüve’l-Ahadü's-Samedü’llezî lem yelid ve lem ytiled ve lem yektin lehü küftiven ahad", "el-Hannânu'l-Mennânu Bedî'u's-Semâvatı ve'l-ardı zü'l-Celâli ve'likram el-Hayyu'l-Kayyum"... Bazı alimler, her şahsa göre ism-i azamin farklı olabileceğini söylemiştir. 115731

Aiıiû * Ijj Aaki ^ ûuLalI cAjojjj ^jİ 3859- 7156- 1169

diLujIj dîIILjjİ ^j] ^ü' :Jjkı <jlc- aîıl ls ! l ^ ali ı 3 ^■ ■ ‘dilil İAjoüIc. ,_jc. -.11 -ıflc. ^jj alil Ac. 3 L

4j dlâ. jait.ıl lilj_dIdi.j <J dlki.jJİuI |j| j .duIaC.S 4j t"'l u„ lâlj _t"ı°dî <j [*ır..l Ij| (_jjlll ? d ‘ 1 liljUÂlI

al) JjLj U ;dıliâ idili ?ı_jlk! ^ (jl Ç'ılılc. Aidlc. U dli Jlij ;ıdIlİ.dAja

(3jLj lj dili doılj <■ 1 dia di«İ p Âc-llu dılaikj dûâ.V'3 ‘dıllİ dlijlc. lj dil AjI ‘(JIİ 4_liÂ]x2

p Clılliajjâ Clılkâ ^ClılII ^jî ^â.Yn AjJ i (jî <2tülc. U tiİİ ^».nj AjJ ;(J1İ üi

Lû t«J£ ^ UaAİI (2İjLxlujİj ı21jC.ûİj ı^jC-ûlj # *ÜJİ \CL ilâ jaJ . (j /i» k" IjU^i

AjI •»j AjİC- ^ Jijlaj j>^ı‘uı.ıll ;Clıllâ ^ ^ Lâj lg ’ı^ ClıÂİc.

t A 1Jt« ^Jİ j # ^Lqjoi 4_İ j û^C-j L_llia^Jl Aİjj *0Jİ j öûUjüj! ^^3

dılij ûlluı Ci l (JLk_j ^âljj j ^-q j ^

1169. (3859) (7156)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle yalvardılar: "Allahım! Ben, senin pak, güzel, mübarek ve yüce nezdinde en sevimli olan, onunla dua edildiği taktirde hemen icabet ettiğin, onunla senden istenince hemen verdiğin, onunla rahmetin talep edilince rahmetini esirgemediğin, onunla kurtuluş talep edilince kurtuluş verdiğin isminle senden istiyorum."

Hz. Aişe'nin belirttiğine göre, bir başka gün Aleyhissalâtu vesselâm'm, kendisine "Eş Aişe! Kendisiyle dua edildiği taktirde icabet ettiği ismi, Allah'ın bana gösterdiğini sen biliyor musun?" diye sormuştu. Hz. Aişe der ki: "Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Annem babam sana feda olsun, onu bana da öğret!" dedim. "Ey Aişe onu sana öğretmem uygun düşmez!" buyurdu. Bu cevap üzerine ben de oradan uzaklaşıp bir müddet tek başıma oturdum. Sonra kalkıp, başını öptüm ve: "Ey Allah'ın Resulü! Onu bana öğret" diye ricada bulundum. O yine: "Onu sana öğretmem uygun olmaz, ey Aişe! Onunla senin dünyevî bir şey talep etmen uygunsuz olur" buyurdu."

Hz. Aişe devamla der ki: "Ben de kalkıp abdest aldım, sonra iki rek'at namaz kıldım, sonra: "Allahım! Sana Allah isminle dua ediyorum. Sana Rahmân isminde dua ediyorum. Sana Birmrrahîm isminle dua ediyorum. Sana bildiğim ve bilmediğim güzel isimlerinin hepsiyle dua ediyorum. Bana mağfiret et, rahmet eyle" diye dua ettim." Aişe devamla der ki: "Bu duam üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güldü ve: "İsm-i âzam, senin yaptığın şu duanın içinde geçti" buyurdu." [1574]

^ /aj-a'ıH ^ i_jj ^ jlxu.ah t-4LH Ijj ^IÂc. ^ Uj.ık- 3861- 7157-1170

aîü j! 1(3^3 <jIc. aiıI ^ 33 CİÂ" ^ .AÜâc. Ç)j ja Ijj

! 3j^ JjâLjd! 3ÂH 3Â31^ 'jjj ^]|i-, j <j| 3 ^^!j i <jLû ^Lûjoj! 3j^jj4jQ^ 3 ^^^ ^3

^jAjoâi 3 :â^' ? ajiıiiı ^j^ 3^^ 3ı^^3^^ 3^31' 3'Â3^3^' 3^,-c‘ 33 1 ^ 153 ^^ ^iâJ!

^gj*lı l s- 43 ^^ c 3^ 1 ' 13^^ >âii 3 *^Âh ^ 3 "^*^ 3I' 33~>^ 30 ^ 1^1 3^9^ 33 4» 11 33 ' Jljİ! 3 =l!jİ! 3 jİ 2 d! İjİjİ!

Cjc-UII .ti» aİI ^j^3^ s- 3 Ijf3 11 3U3J! 3JJİİI Adlili 3^3^^ s_j!^]I t 4 -âH 3^3*^^ 3 ^ 9 ^ aj!3>İ1

3jj3I ûj^]! j3 303^^ -^a3a] 1 3^11 3v^ ki..!t\' 3 ^t.Ü1' ^ 13 ^^ 3*‘ a ^-kJ! ^^ 113 ^^ jIlilI .ijAaıII (3 Aj^jI

.JİÎ1 Jâi ÂI jij ^3 jI JtSj 3İJ ^ ^jSI aaLJI 3i‘! 32 jil fiil! jjİâİI jjII! jûILJI ^JUİ! aM ^Iiİ! ^jIIİI

3A1! û4İj AajaİI alj IillkI! <1 öû^ 3] ÂI] :33 sj ^jîj ^^3^ *^1*1' ı3^^ (_y? ^^(3 cltf 1 î*I 3 *3^3 3^

(_ja (_ 5 _Loı^ll aijl aLajj! Atiydi a_aj c 1 Auk .1 *ûj! jjll İLajjM <1 âj!] 31] . 3 ^*^ 3 ^ (_ 5 lc. 3^3

ûljjjj]j : 3 ^ .a_jLj11 ^joj ^j-saİ ^Âû^jj]! j j ^^jjkljj £-û ^Âû^jJİlj Â_^Lû ^j] JJC ûjJC ^_ya j

a ^jj lİİİAİ! ÛJC. . â*.>ıl _c_âjâtjJa 3_^Lû

1170. (3861) (7157)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teâla hazretlerinin doksandokuz ismi vardır, yüzden bir eksik. O, tektir, teki sever. Kim bu isimleri ezberlerse cennete girer. Onlar şunlardır: Allah, el-Vahid, es-Samed, el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtm, elHâlık, el-Bâri, el-Musavvir, el-Melik, el-Hakk, es-Selâm, el-Mü'min, el-Müheymin, el-Aziz, el-Cebbâr, elMütekebbir, er-Rahmân, er-Rahîm, el-Latif, el-Habîr, es-Semî', el-Basir, el-Alîm, el-Azîm, el-Bârr, el-Müte'âl,

el-Celîl, el-Cemîl, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Kâdir, el-Kâhir, el-Aliyyu, el-Hakîm, el-Karîb, el-Mucîb, el-Ganiyyu, el-Vehhab, el-Vedııd, eş-Şekîır, el-Mâcid, el-Vacid, el-Vâli, er-Râşid, el-Afuvvu, el-Gafur, el-Halîm, el-Kerîm, et-Tevvâb, er-Rabb, el-Mecîd, el-Veliyyu, eş-Şehîd, el-Mübîn, el-Btirhân, er-Ra'ûf, er-Rahîm, el-Mübdiu, elMu'îd, el-Bâis, el-Vâris, el-Kaviyyu, eş-Şedîdu, ed-Dârru, en-Nâfi'u, el-Bâki, el-Vâkî, el-Hâfıd, er-Râfı', elKâbıd, el-Bâsıt, el-Mu'ızzu, el-Müzillü, el-Mııksıt, er-Rezzâk, Ztil-Kuvve, el-Metîn, el-Kâim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Vekîl, el-Fâtır, es-Sâmi', el-Mu'tî, el-Muhyî, el-Mümît, el-Mâni', el-Câmi', el-Hâdî, el-Kâfi, el-Ebed, el-Alim, es-Sâdık, en-Nûr, el-Münîr, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitru, el-Ahadu, es-Samedu, ellezi lem yelid velem yûled ve lem yektin lehu ktifüven ahad."

Zührî der ki: "Bana birçok ilim ehlinden ulaştığına göre, bu Esmâu Hüsna'nın okunmasına "Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh. Lehü'l Mülkü ve Lehü'l-Hamdu bi-yedihi'l-Hayr ve

huve ala külli şeyin kadir, la ilahe illâ'llahu, lehû'l-Esmâu'l-Hüsnâ" diye başlanmalıdır." 115751

AÇIKLAMA:

1- Esma-u Hüsna ile ilgili rivayet daha önce Tirmizi'de kaydedilen veçhi ile geçti. Orada her bir isimle ilgili gerekli açıklama yapıldı. Bununla onun arasında bazı farklar var. Sözgelimi, bu rivayette yer aldığı halde Tirmizî rivayetinde yer almayan bazı isimler var. Onlar şunlardır: "el-Bârr, el-Cemîl, el-Kâhir, el-Karîb, er-Râşid, erRabb, el-Mübîn, el-Bûrhân, eş-şedîd, el-Vaki', Zü’l-Kuvve, el-Kâim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Fâtır, es-Sâmi', elMu'tî, el-Kâfî, el-Ebed, el-Alim, es-Sâdık, el-Münir, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitr ve el-Ahad."

2- Şu isimler Tirmizi'de olduğu halde bunda mevcut değildir: "el-Kuddüs, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Fettah, elHakem, el-Adi, el-Kebîr, el-Hâfız, el-Muhît, el-Hasib, er-Rakib, el-Vâsi', el-Hamîd, el-Muhsî, el-Muktedir, elMukaddim, el-Muahhir, el-Berr, el-Mtintakim, Mâliku'l-Mülk, Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm, el-Muğnî, el-Bedi', erReşîd ve es-Sabûr."

3- Sadece bu rivayette geçtiği için daha önce açıklanmamış olan bazı isimleri kısaca açıklayalım: el-Bârr: Kullarına şefkatli olup ikramda bulunan.

el-Cemîl: Güzel olan, her şeye güzellik veren.

el-Kâhir: Kahredici, yenici ve kullarına dilediği talimat ve fermanı vermeye yetkili.

el-Karîb: Kullarına kendi canlarından daha yakın olan.

er-Reşid: Kullarına yolların en doğrusunu gösteren.

er-Rabb: Sahib ve terbiye edici, yaşatıcı.

el-Mübîn: Kullarına gerekli şeyleri açıklayan.

el-Btirhân: Kullarına hak ve doğru yolu gösteren.

eş-Şedîd: Azabı şiddetli olan.

el-Vaki': Koruyucu olan.

Zü’l-Kuvve: Kuvvet sahibi.

el-Kâim: Varlığı başka bir varlığa bağlı olmayan, diğer varlıklara varlık veren.

ed-Dâim: Varlığı devamlı olan. Varlığının önü sonu olmayan.

el-Hâfız: Varlıkları hıfzedip koruyan.

el-Fâtır: Kâinatı yoktan var eden.

es-Sâmi': Her şeyi işiten.

el-Mu'tî: Dilediği kuluna dilediği kadar veren.

el-Kâfi': Kuluna yardımcı olmaya yeterli olan.

el-Ebed: Ebedi olan, varlığının sonu olmayan.

el-Alim: Her şeyi bilen.

es-Sâdık: Doğru olan.

el-Münir: Varlıkları aydınlatan, onlara nur veren.

et-Tâmm: Eksiği ve noksanlığı olmayan.

el-Kadîm: Ezeli olup, varlığının başlangıcı olmayan.

el-Vitr: Zatında, sıfatlarında ve fiillerinde tek olan, ortağı olmayan.

el-Ahad: Bir olan, eşi benzeri olmayan. 115761

BABANIN DUASI

ciiij La (j-'-ığ's jal l^dl (jc. ÂljI 4jl_lk 1 Yi. w Uj 1 YY w- 3863- 7158- 1171

^11 ç.lx.û *(JjâJ C lag ;dilli dlii jal ^jC.

j o -0 j ^1 tç.Luûll ûûlduıl û 4 ûûLluıl ıl>^11

A. ic. (J j\j\\ 'Âsiı Şilili

1171. (3863) (7158)- Ümmü Hâkim Bintü Veddâ' el-Huzâ'iyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Babanın duası perdeyi deler (kabul makamına ulaşır)." [1577]

*** SABAH VE AKŞAM YAPILACAK DUALAR**

.Oc> (jc. (jc. 2Ac cjİ . fi' ,jxUı US (jj 'AAA US .Âili U j£j jjl UAa. 3870- 7159- 1172

jjA^j (jj^ (JjâJ -İ4C. jl jllüj jl (jx* Lû *(Jlâ S^lluj 4.1İC. *^l (j-f^l (jc. jiluj *^İC. ^1 <j-^l

ûûljjüjl ;JLil jjll ^â # Â-ûl_İ£]l ^jj 4_ı>Jajj jl üil ^lc.] Luj ^

ClılÜİ AİLk j

Ujû ^0(Jjj 64 lj j Uj üllj CİLijJaj ;^r n^ıj

1172. (3870) (7159)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm hâdimi Ebu Selâm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Akşam ve sabaha erdiği vakit: "Radîtu billahi Rabben ve bi'l-İslâmi dînen ve biMuhammedin nebiyyen (Rabb olarak Allah'tan, din olarak

İslâm'dan, peygamber olarak Muhammed'den razıyım" diyen bir müslüman veya insan veya köle yoktur ki, o kimseyi Kıyamet günü razı ve memnun etmek Allah üzerine bir hak olmasın." 115781

*** YATAĞA GİRİNCE YAPILACAK DUA**

L5 \La £_ull jl tAl aüe. (jc. oûjjc. (jc. jlKLıj (jc. O^ljAl Cf- ^ (jj Uf- Uüiık- 3877- 7160- 1173

aVî jl- c"i»yi ^jj dikli £^3 A-uîl jâ <_£jl li] jlS jlluj ajİc. üjl

llid A_ijl (j-û £-û_uij ûduc. ^JÌj AJİ \ * d A.Vı öJLLüjl (Jl_k^ jll # dlûUc.

1173. (3877) (7160)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, yatağına girince, sağ elini yanağının altına koyar sonra şu duayı okurdu:

"Allahümme, kmî azâbeke yevme teb'asu -ev tecme'u-ibâdeke (Allahım! Kullarını yeniden diriltdiğin -veya topladığın- gün beni azabından koru." 115791

EVDEN ÇIKINCA YAPILACAK DUA

(jj Al ûjc. (jc. (Jjc-ljuaı) (jj Uii y t \<aK ^jj (jj l_i jikj Uiiik-3885-7161- 1174

lAl (jl^ ^-ğc- Al (U^ û (jc- Cf .J.k li> Cf- (jj c 1 (jc- (j t y

Âc. jj A - â». >* ^jj.■ (jj alı! ûjc e-iliJ ^ ;Aİ ^c jJl ^3_aiı! ^Ac-(j(’)t^İlİl _Aj l ûjâ o j 2 o Al AÎij L ja

'ıLıA

lW' j lSJ 1

ılA_ıll

1174. (3885) (7161)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, evinden çıktığı vakit şu duayı okurdu:

"Bismillahi la havle vela kuvvete illa billah, et-tiiklânî alallah. (Allahın ismiyle. Dünya ve ukbâ işlerine güç kuvvet Allah'tandır. Dayanağım Allah'dır." 115801

ıjc- £jc‘l (jc jjjlÂ (jâl DjjU .lAİâha û ^ ^j*ljj! (jj (j^kjil U- Ulık- 3886- 7- 1175

(jO^jJi (jlsLâ <x>j -ûjlü 4-ılü (j^ jl- Aliu jya lûl ^Kuj *Lıic. Al 1^4^ û

olalâa -(Jll- y"'j»5 ;ll Al ClıKjj ;(Jll liılj .Cluâj ;lâ ALı J SjÜ Oj lAlj .CliAa ;ll Al (Aaj ;(Jll liıli _<j

t fs j aul ûjc. (jj ûûLAI ;AİjjlI ^3 ^(^33 A^-3 CS 1 -^ I

1175. (3886) (7162)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kişi evinin -veya apartmanın 115811 - kapısından çıkınca, adama müekkel (nezaretçi) iki meleği vardır. Adam: "Bismillah" deyince onlar: "Doğruya irşad edildin" derler. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" deyince, melekler: "Korundun" derler. Adam: "Tevekkeldi alâllah" deyince onlar: "İşin (sana bedel) görüldü" derler.

(Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm devamla) dedi ki: "Sonra adamın iki karini (yani onu günaha sürüklemek isteyen insi ve cinnî iki şeytanı) onu karşılarlar. Melekler (o şeytanlara): "Hidayete erdirilen, işi (Allah tarafından) görülen ve muhafaza altına alınan bir kimseden ne istiyorsunuz?" derler." 115821

RÜYA TABİRİ BÖLÜMÜ

*** SALİH RÜYA**

1176. (3895) (7163)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Müslüman kişinin salih rüyası, peygamberliğin yetmiş cüzünden biridir." 115831

^Ujoi jc 4 jjI jc Ujjj (jj üıl ıjc- 4İğe. jj jUilu Uii (JLkîJI üıl çuc jı jjjlÂ Uii.ıi- 3896- 7164- 1177

;^j|jjll (^İ.ClıljUaÂlI 7yyj ojJJİl Çluâsi ;3jU ^İluj 4 jIc üıl ^.U^ı Ja (J^Lj ;Clılla jjS £İ (jc. tlulli jj

Clılaj ejliJ

1177. (3896) (7164)- Ümmü Kürz el-Ka'biyye radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Peygamberlik gitti fakat mübeşşirât (mii'minin göreceği güzel rüyalar) bakidir."

NOT: Bu hususlar daha önce açıklandı. [1584!

jjl jc jliLîll (jj L5 l^c. Uii çûc jj j£j Uİi fil tç-UjS jjlj kjI2û jj jjl Uİiiık- 3903- 7165- 1178

Jiiilj jl j-ıu'Ml jU .(^l j Uİâ jU^jl ^ ^lj (_j^;3Û 4_ılc aJJİ jjll jc . s ııxüı ^^jl (jc 4_ıiac jc (jlğ (_^Jİ

(_ 5 -Ul (_^Jİ jjl j^^^l jj j ,(_ 5 -Ul (_^Jİ jjl j jjtll (jj 4_ıiac (c ' t:ı a ^ oûLüjjl ;ûjl j jil ^

1178. (3903) (7165)- Ebu Sa'îd ve İbnu Abbâs radıyallahu anhüm anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, beni rüyasında görmüşse mutlaka beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez." [1585]

\jL ^jLoJİuj Uj luh- 3904- 7166- 1179

^IİalI ^3 (3^ (3-^ A_a1c. Üj ^jc. A_ijI ^jc. A<j^c. (3^ ç33^ c ' cş-^ dh? Ijj

Aj 3 u (a < ûl'N. < û (jI^ac. L>^ ı^. ûûl_LaiI ^3 # ^j (JıA‘n (jI (jj A AgjII ^3 LS^I) Udliî

1179. (3904) (7166)- Ebu Cuheyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim beni rüyasında görürse, o uyanıkken beni görmüş gibidir. Çünkü şüphesiz, şeytan benim suretime girmeye muktedir değildir." 115861

jc- “jjj* u?4 t> jjjj^ Çp ciA Uijc Uj .4İÜİ. (jj »jj* Uj ,4jjU (_jjî jj jjÎ Ujİiî.- 3906- 7167- 1180

UjJj t_^lj UJİ t jl kj^jll (j^i UUj^Kjj (_)j^jh Ulıl (j^ (jjjouâ Ujjh 31 ^ 4_ıic aîıl (_s^4a

31 İ AİjIâ. (jj ûj ûûUj^j) j jiI kâUj _Az.' (^1^ 4 j Oc_â UjU (jI j j) j ^Ş-Uaı jl (j^aLıiâ

(o j . >> 4 âjIâ. jl ûj [(jjs-û jjl

1180. (3906) (7167)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rü'ya üç kısımdır: Biri Allah'tan bir müjdedir. Biri nefsin konuşmasıdır. Biri de şeytanın korkutmasıdır. Biriniz hoşuna giden bir rü'ya görecek olursa, dilerse onu anlatsın. Eğer hoşuna gitmeyen bir şey görürse onu kimseye anlatmasın, kalkıp namaz kılsın."

^ jj ^ dili Auc Vv^ oAııc jj Aıjj Uii S (jj ı Uii .jUc jj pA Uii3k_ 3907- 7168- 1181

Saİujj A_iic. üil Üj tiilLo {jı '—^3^'

1 g \aj ^3 ^3^ ^ 1 g '1^j Igj (jÜajjJâlI çJjjIaİ lg "ı^ : ı -^ü û)

Aiik^Luj U1 ?aİ1üj ajIc. üıl du c>5 *>" 1»<5**1 ;aJ düş dî^ ^3^ u^?3b o-a ^3^

ClıIÜı AİLk^ öûUjüj! . 3^3 (_j-û AIİk-<Luj Ijİ Jüi 3 ^*j 3 O -0

1181. (3907) (7168)- Avf İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Rüya üç kısımdır: "Bir kısmı, âdemoğlunu üzmek için şeytandan olan korkulardır; bir kısmı, kişinin uyanıkken kafasını meşgul ettiği şeylerdendir; bunları uykusunda görür; bir kısım rüyalar da var ki, onlar peygamberliğin kırkaltı cüzünden birini teşkil eder."

Râvi Müslim İbnu Mişkem der ki: "Ben, Avf İbnu Mâlik radıyallahu anh'a: "Sen, bu hadisi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bizzat işittin mi?" dedim. Avf, (iki sefer tekrarla): "Evet! Ben bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittim. Ben bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittim" dedi." [1587]

* HOŞLANILMAYAN RÜYA GÖRÜLÜNCE

JjLıj Jla;3Ia tSjjjA <4 işİşÇf- çSj Ijj .fk=2> (jj Ujik- 3910- 7169- 1182

I 3*~ . 3 i. j-° 2ı! JLoûIj _IjoCj û^Luij (jc 2 3^^ I^& Iijj ^ ^' (_£İj I^j 4_ğc 2ı! ^İ2a

ı y» ■ J! 2I! dc daj^j !j ûûIdj (_^3 ;d!j_)]!

1182. (3910) (7169)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biriniz hoşuna gitmeyen bir rüya görünce uzandığı zaman diğer yanma dönsün, üç sefer soluna tükürsün. Allah'tan o rüyanın hayrını talep edip, şerrinden Allah'a sığınsın." [15881

(jj ."il*,(jj ^âc (jc (jj 2ı! de (jj 32:

^u! j dıj! j ;(Jlll 4_ıle 2 j! ^k^ ^lil!

Jlla _o4âs.üi Aiı! Jjs

ûûLiuJ *ûj!j^jl! (^.(jAİl! ^Aj j3*j ^!i ,<1 Jj.

ClılİJ

i US .^22 4 oi 4 4 3911- 7170- 1183

(J2j i .id ;Jla tojjjA (_jj! (jc. ^Lj <4 (j) iÜ=»e ,jj 3 Jj jl I-ijlT'U Aaju 4_ıie 2ı! ^gII 2ı (Jjj-jJ)

1183. (3911) (7170)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelip: "Rüyamda başımın vurulduğunu, (koparıldığını) sonra da yerde yuvarlandığını gördüm!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: "Şeytan (birinize rüyasında) gelir. O da bundan korkar. Sabah olunca, gidip bunu halka anlatır." 115891

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, birçok hadislerinde, hoşlanılmayan rüyanın anlatılmamasım tavsiye buyurmuştur. Son hadiste de, adamın hoşlanmadığı rüyasını anlatmasını dolaylı bir üslıibla tenkit etmiş, bu çeşit rü'yaların şeytandan olduğunu, anlatılmamasmm daha muvafık olacağını irşad buyurmuştur. Rüya anlatılan kimse, ehliyetli biri değilse, onun yapacağı rastgele yorumlar kişiyi iyiden iyiye huzursuz edebilir. Bu meselede de irşâd-ı nebeviye uyulmada nice hikmetler ve maslahatlar var. 115901

* RÜYA NEYE DAYANILARAK YORUMLANMALI?

Jâ t^İlLû (jj (je ^dIl^il d jj İF- u^âe i ^ ^ (_4 ^ (jj 2ı! de ö 4 ^ 1 ~ı _ 3915-7171- 1184jj (jı djj öûljjüj) ‘ûj! j_)l! (^.^jjIc çJj 6 lijÇ>^3 ,1 &lj2j l& jj£ij .l^ld* 4 ^ lAj^ifie! 4 ,: r ~ 2ı! ^ alı Jjj-jJ)

t_a ja . >> ^dls^)]!

1184. (3915) (7171)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Rüyada gördüğünüz şeylerin isimlerini, o rüyayı yormada esas alın. Keza gördüklerinizin künyelerini veya kinaye mânalarını da dikkate alın. Rüya, ilk yorumcuya göre (vukua gelir, öyleyse rastgele kimselere anlatmayın)." [1591]

li ; L _JjJaâh cıüll ;ıjli ^ll (jc. iİİLûjoj ^jc ^JLda (jj j^ic ljj (jj Uj ULik- 3923- 7172- 1185

j. V.jİ 1 ntn-, d2 cİ 4 » . >. Vi3 Uo^ Adlall _dlji j 1 JJ-. (Jll ^ijİjLjaci \ de ^'ijj ^3 (jl^ dlji j tül (J j

‘dilil ,2il (jjij Ajida jlâ

dıkdJİ <jİc. 2i! ^2İ! Jûl _<ali£ dıj^jdaâ .(Jlâl ıjii 4jâ: >.jğ 4 j1c 2j! ^İda £gdl! Aj dıl^â

L JjJa3İ! ^a! (jc. 4_u! (jc (_yı^ jll (_^jj ;e_â!^)laMj i—iıû^lıl! ^^3j .^jaüLa 4j! ! (dlaİı oûldjı! ;3 j! j es4^'

1185. (3923) (7172)- Ümmüi-Fadl radıyallahu anha'dan rivayet edildiğine göre: "Kendisi (bir gün): "Ey Allah'ın Resûlii! Rüyamda sanki sizin uzuvlarınızdan birinin evimde olduğunu gördüm" demiş, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Hayır görmüşsün. Kızım Fâtıma bir oğlan çocuğu dünyaya getirir, sen onu emzirirsin" buyururlar.

Gerçekten de Hz. Fâtıma radıyallahu anhâ (bir müddet sonra) Hz. Hüseyin veya Haşan radıyallahu anhiimâ'yı doğurdu.

Ümmü'1-Fadl da (kendi bebeği) Kusam’ın sütüyle onu emzirdi.Ummü'1-Fadl (sözüne devamla) dedi ki: "Bir gün

ben onu Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanma getirip kucağına koydum. Çocuk (Resûlullah'ın kucağına) işedi. Ben de çocuğun omuzuna vurdum. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm müdahale ederek "Oğlumun canını yaktın. Allah sana rahmet (mağfiret) etsin" buyurdular. " [1592]

ajJ-uj J ı^j j ^f) Cy c -“2lâjl cİf İnh- 3925- 7173- 1186

\,x \Ay 4_ilc. ^ cJj-'-O (j* (j3A_j (J CİF ^jC- ^ja^.j^\ Çjc.

1 qa \jl AujÎ LûA^kî jl£a(El *»**^5^ aai*uai13 1 a^ 'il V^ll l^iuâ .^>^CE \A -klFa Ula # ^âjj # AİIo û^*j 3^

1 işŞjr* lS^ Cİ^ 4İaJl (1>5 £7J^- ^3^ .^-^F ^ 1İJ l_ilj Aİc. IjI ljlj ;^lİa 11(R £_£AİÎ (jçj-â ^3^ 3 3 34"

HjI ^ jjj UjjojJj 2İ1û ^Lâ 2İ1Â1 1 jj-nx 3 c." i,Wj <^lla ljlâ # ^kj 211 ^jll ^1 2İjlâ *ljlââ £^.3 ^ ,.^-2liuıl

A21 î^oj 12 • 1^11^3 ^çjjpS** 1 2111 3 l ^ja uwll û jlıkj # ^l2uj 4_ilc.

>C ^L ?^22u û^tj 12 a *>"ı52 2i 3*F^ AjIc. ^ alı (J3^ ,4İjâ A 'Ali 3^ 4 1 12 a 3^2 j 2Yu 2 Jûlg’Al l A^ njı Lââ ;^İ 1 uj Aile. ^ ^ 3,^0 31 ^ * 1^12 ?AİLıll S.w 2 ı ^ja I25Îj l 2 £ ^^U-aâ 3 l t/i/dj 21 jû 1 j Ijlâ

^ai 4 _a1uj _^Jİ ;^jJx-q ^JİJ ^,'n^ll ^İC- C-Jl^ .£-laİ2û 42İ j idIIİl öûUjüjI (jLk^ 1J ç-LâLıll Laa ^xjİ

< llı2^1L l^JA £Axj}J

1186. (3925) (7173)- Talha İbnu Ubeydillah radıyallahu anh anlatıyor: "Beli (kabilesinden) iki kişi Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldiler. İkisi beraber müslüman olmuştu. Biri gayret yönüyle diğerinden fazlaydı. Bu gayretli olanı, bir gazveye iştirak etti ve şehit oldu. Öbürü, ondan sonra bir yıl daha yaşadı. Sonra o da öldü." Talha (devamla) der ki: "Ben rüyamda gördüm ki: "Ben cennetin kapısının

yanındayım. Bir de baktım ki yanımda o iki zat var. Cennetten biri çıktı ve o iki kişiden sonradan ölene (cennete girmesi için) izin verdi. Aynı vazifeli zat, bir müddet sonra yine çıktı, şehit olana da (içeri girme) izni verdi. Sonra, adam benim için geri geldi ve:

"Sen dön, senin cennete girme vaktin henüz gelmedi!" dedi. Sabah olunca Talha bu rüyayı halka anlattı. Herkes bu rüyada şehid olan zâtın sonradan cennete girmesine) şaştı. Bu, Resûlullah'a kadar ulaştı, rüyayı ona anlattılar. (Dinledikten sonra) Aleyhissalâtu vesselâm: "Burada şaşacak ne var?" buyurdular. Halk: "Ey Allah'ın Resûlii! Bu zat (din için) çalışmada öbüründen daha gayretli idi ve şehit de oldu. Ama cennete öbürü ondan evvel girdi" dediler. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Berikisi ondan sonra bir yıl hayatta kalmadı mı?" dedi.

"Evet!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ve o ramazan idrak edip oruç tutmadı mı, bir yıl boyu şu şu kadar namaz kılmadı mı?" Halk yine: "Evet!" deyince, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Şu halde ikisinin arasında bulunan mesâfe gök ile yer arasındaki mesafeden fazladır!" buyurdular." [15931

FİTNELER BÖLÜMÜ

* LA İLAHE İLLALLAH DİYENE DOKUNULMAZ

(jj (jLâkjl! (jc. ş jj* j.^i ^jî |_yj Ijj fgüılI gjj 1 ^je. Uii .'Çjjoi <_yj Ö5L ı v'i w- 3929- 7174- 1187Liüc. ^^ Ls^ J “ a *^ c ' ^ Uj ;ı3-^ Laıj! ölü! (j! ^ û

_^1Luj <jic. ajü 2ı (Jûle-û I5^j j! <jic. 2 j! *Ij! û|

lûlâ .2)1 o] : 1 ^llll 3)1^^ 42İ3 .Aİn^ 1 1 ^j^jl ^2 j! ql aJl ^ji

.j)yA Ljjaıl ^L.,-,11 ^ dııû^Jl l ^jSl .dslaj aJlAj öûlijüjl L5^.f4^^34^j ^ jLûû ^Îe. 41]j 1 ^İxb

. 41 Jj) fjA işjZı ;^îlj_)h ^ jLSİj

1187. (3929) (7174)- Evs (İbnu Ebî Evs Huzeyfe es-Sakafı) radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında oturuyorduk. O bize bir kısım kıssalar anlatarak vâz u nasihat ediyordu. Derken bir adam gelerek, gizli bir şeyler söyledi. Resûlullah: "Bunu götürüp öldürün!" emretti. Adam geri dönünce, Resûlullah onu çağırdı ve: "Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet eder misin?" diye sordu. Adam "Evet!" deyince: "Gidin, bu adamı serbest bırakın! Zira ben, insanlarla onlar lâ ilâhe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu dediler mi, bana onların kanları ve malları haram olur" buyurdu." [15941

ü

i jac CjA Cm

JaiiİJI

çA Cf- 1 tJA ^ î9*4i tjj ^3^ IjjİIiî.- 3930- 7175- 1188

V^SIaİ U (jIa .Jj : Jİ .cAİâ’ U -Jî J*. ^ÂjkIj ; 2 j! JII : I^İIIa jjj'M <jj ^aIî J\ : JIİ tj jr^İ I

û! .2iıI (jjçJI (jIâs .saI jjIi ^aUİjIİ ûs JIa .2) aİ£ ıjj^II cİpÂj A2ia (jj^j îtjİD^ 12 CAİa ;!jIIa

JIa < 2 e 2 jI 2 ı (J Cm? aIiLajoj eIıiİj 4 JIa .J 23 aJe 2 j! 2 ı (J y^C) Cm? aüLûjoj I'b^ .^aIj£İ -jtjy^juts .Iijûjaj Iiia çjt, JjIJ jİI Uda .^J^jdUd! J! ^ja 1 ;-- ,' <* \ aaj t JUj aJe 2 j! 2 ı dİ

J\1 .AİİIiIâ AjxIaâ O] ^J] (ji ^jüjİ !IÎ^ AjJüC- UıIâ ^jJ^^joIaİI 3*° 343 L5^ C ' O -0 343 d-<^â

^JI_ââ j(x u^ı û 3^4-3 .343* ^ ^ ^-ûj i3^ .CII£İA JjIj 3.J ja 0 4? '3^ ^iIu_j A-îIc. ^ 3,^3

La ^ic.1 c." n*sI a *•>3-ı i >»" ıVg :;ı jI Jaİj 3.4*3 4 ;3^ ÎAjIâ La c’ıAI»^ AIIaj 3 ^- >»" ^V<u*Iı oAâ i^Iujj Ajİc. jjj 3_40 aJ

O) ı“ n\j .^4*ıj 4 j1c. ^ ^ 3Ajc. JII jAjIâ ^İ LA £İju dûI Oj 4-J ^İSj La CIıLâ CIıjI OC_a JIâ # AjIâ ^İ

^Ic. ^±LaII > a_j_4‘ jj 3^ 1 nIAİc. U 3 AÎ ^ ûIIâ^ıâ a ?xı Ti Ij^c. (J*J | I^IIIa > <3 a 3^ ^|Jâ ûIIaIıâ .cİjLa ^11^. İ3f^

^3 j c. t ^»,xxiIi diIL jı ^a ûIjjkIIa I C 5 ^ c ' ^ u^La 1 u^ıL ûLLui 3 ^> # ûIIâ^â .1 j_ujü 3 LAİAJI (J*J IjI^a ^Jâ

^ LıJaJİ_j ■r\\xxi < Q Aİ 3.3^'’^ 3^ ^aj-aI_c-j A_^_ı^_x-a ^ ^\xxi<q aJ (_£.J^).J AİLij LiajoiII^ j (jxxı*\ ûI_i3 1ÂA ;Aj!JJİ1

3^ ClıUc. 3 ^ 3*°^ Ljj .3-4^ (jj (Jjc-Lû-ujİ 1 nW t Aja c ‘aV’rN.û ,^j»,xxi 3 ^ Ajjjojj < CLîUlİ]l ^ (j^A^ 34 û^)£ûj t A *\ı j \.x.^>

3* 343 3-^-3 .Aj_Jjoj cş^ ^Ilüj AjİC. ^ ^ 34“"0 ^ * 1 } i3^ »(jjA^a^kİl 3 ^ 3^3* C ' 3*' 3^"

<j) ;3laj ^Vt-sı ^-3^ 3^^ :3^3'M AiiAiiâ ^ajş *^^3j . >> " 3^“^ .3^-j j> ^^^ 3^ 343 3^4^^

(j 4 jLLüjI I^a ;Jü1 jJ> 11 ^a-ül o] ^-İ] O- *3*3^ 3 3±kl ^ojİ 3^J .aâa 3 ^ 3^ 3^ 34^ 3^3^^

dılaj ûûIluj 44 ! 3Uj ^â3j # Aja l < aVi's < û 3 ^ 3^Ç , 3ujj]

1188. (3930) (7175)- İmrân İbnu'l-Husayn radıyallahu anh anlatıyor: "Nâfi' İbnu'l-Ezrak ve arkadaşları geldiler ve bana: "Ey İmrân helak oldun (dinden çıktın)!" dediler. İmrân: "Hayır! İmran helak olmadı (dinden çıkmadı)" dedi. Onlar ısrarla: "Evet evet helak oldun!" dediler. İmran: "Beni helak eden şey nedir?" dedi. Onlar: "Allah Teâla hazretleri: "Fitne olmasın, dinin tamamı Allah için olsun diye onlarla savaşın" buyuruyor" dediler. İmrân: "Evet biz onlarla savaştık ve hatta onları sürdük. Dinin tamamı Allah içindi. Dilerseniz, ben size Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittiğim bir hadisi rivayet edeyim!" dedi. Onlar: "Onu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sen mi işittin?" dediler. İmrân: "Evet! Ben gördüm ki, Resûlullah, müşriklere karşı müslümanlardan müteşekkil bir ordu gönderdi. Askerler müşriklerle karşılaşınca, aralarında çok şiddetli bir savaş oldu. Müşrikler mağlup olup sırtlarını müsliimanlara verdiler (saf dışı oldular). Sonra benim yakınlarımdan bir adam müşriklerden birine mızrakla saldırdı. Adamın üzerine yürüyünce, müşrik Eşhedü en lâilâhe illallah (Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim), ben müsliimanım" dedi. Fakat müslüman asker ona mızrağını saplayıp adamı öldürdü. Adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanma gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Helak oldum! (Yani büyük bir

günah işledim)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm bir iki sefer: "Ne yaptın?" diye sordu. Adam yaptığını olduğu gibi anlattı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm adama: "Kalbini yarıp içinde ne olup olmadığına bakmalı değil miydin?" dedi. Adam:

"Ey Allah'ın Resûlü! Eğer kalbini yarsaydım içindekini bilebilir miydim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen adamın hem sözünü kabul etmiyorsun hem de kalbindekini bilmiyorsun (olur mu böyle şey!)" dedi. İmrân sözlerine devam etti: "Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, adam hakkında bir şey söylemedi. Adam da az bir zaman yaşadı. Nihayet öldü. Biz onu defnettik. Ertesi günü adamın cesedi yer üstünde görüldü. Halk: "Belki de bir düşman, kabrini deşip (kötülük için çıkarmıştır)" dedi. Tekrar onu defnettik. Gençlerimize mezarı başında nöbet tutmalarını söyledik. Buna rağmen cesedi tekrar mezardan dışarı atıldı. "Bekleyen gençlerimiz uyumuş olabilirler" diye düşündük. Bir kere daha onu defnettik. Bu sefer mezarını kendimiz bekledik. Ertesi gün yine cesedi kabirden dışarı atıldı. Bunun üzerine, adamın cesedini dağlar arasında bir geçide attık."

Hâdise, bir başka rivayette İmrân İbnu'l-Husayn tarafından (biraz farkla) şöyle anlatılmıştır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bizi bir seriyyeye göndermişti. Sonra (savaşın bitiminde) müslümanlardan biri, müşriklerden birine saldırdı..." hadisi yukarıdaki gibi anlattı. Şu ilavede bulundu: "Toprak onun cesedini dışarı attı. Biz durumu Resîılullah'a haber verdik.. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu toprak, ondan daha şerir insanları da kabul eder. Fakat Allah Teâla hazretleri, size "lâ ilahe illallah" kelâmının hürmetinin büyüklüğünü ders vermek istedi." 115951

AÇIKLAMA:

Benzer bir hâdise Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anhümâ'nın başından da geçmiştir. Hâdiseyle ilgili bazı açıklamalar yapıldığı için burada tekrar etmeyeceğiz. l 1596 l

* MÜ'MİNİN KANI MALI HARAMDIR

3 ^- 3 ^ 3 ^ 4 1 Ijj 3 ^3? 13 gUi ^ fUiA 1 ^- 3931- 7176- 1189

3)_5 ^ xxi ^Jj)g,xx)H ^^$1 3,3 ^ 3 ^ A NN ^3 xxi^ A l\c *ÜJİ â 3_J jal 3

*3lâ ^ a 1 # 1âa ^^.3 ^^a ^5^g,xxı ^3 13b 3)_5 ^ . l^a ala!^

dılÜj AİU.J öûIjjujl ;^Ij3İl \

1189. (3931) (7176)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Veda haccı sırasında buyurdular ki: "Bilesiniz! Günlerin en ziyade haram olanları şu giinlerinizdir. Bilesiniz! Ayların en

haramı da şıı ayımzdır. Bilesiniz! Beldelerin en haramı da şu beldenizdir. Bilesiniz! Kanlarınız, mallarınız birbirinize şu ayda, şu beldede şu gününüzün haramlığı gibi haramdır. Acaba tebliğ ettim mi?" Halk: "Evet!" dediler. Resûlullah: "Ey Allahım şahid ol!" buyurdu." 115971

em «i! uıb. 12i t ^j! Uii

s

Ij\ ^ ^

Ew vjuua (jj ^ılİİ! jjÎ Uliiık- 3932- İliI- 1190

, 1 EIsij ;ijlâ (jj 2ü -Ije UİÌ

HÇıI, ^ ^Eöe i j t-ÜAİArü Eg /L_lI]aİj tiIıılaİ Eg • Jjjjj j AjjtSIIj cIâ^iaj <jİe 2Ü ^E--»

^ijoj ^ E)j j■ _ JIlLû öûELüj) ‘ûj!- *9 E)^ 1 û^J aJEo t ^lLa Â-g^^. 2ü aîe i 9 el e^jJEI ■EYy^J

Cılüil! e>4 û^)£âj ^ü <â*jJa ^E^Eg e>4

1190. (3932) (7177)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Ka'be'yi tavaf ederken gördüm, şöyle diyordu: "Sen ne temizsin, kokun da ne güzel! Sen ne yücesin, senin hürmetin ne büyük! Muhammed'in nefsini elinde tutan Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun! Mü'minin Allah katındaki hürmeti, senin hürmetinden daha büyüktür. Mü'minin malının, kanının hürmeti de böyledir. Biz mü'min hakkında sadece hüsn-i zanda bulunuruz." 115981

ıjj jj^- uf- Ld'-* tsf uf- JÂj Ew 2 ü -2c. 2ii İs Ew j^>*e jj 3934- 7178- 1191

Jj?- 1 ç2313 .^C 3 y>423! ELol Ey* xlEj *93^ 9ü ^E^. Ej! Ei-ik. .iüe Ew 4111 Ej3

û < ^ 5 _]E5^ Ew Aaua! Eh 1 -^ j .ciılij j ûûEİuj! j_) 3! t^.E-ı EiEiaKü E9 1

1191. (3934) (7178)- Füdâle İbnu Ubeyd anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Gerçek mü'min, halkın, kendisinden malı ve canı hususunda emin olduğu kimsedir. Hakiki muhacir de hata ve günahlardan hicret (terk) eden kimsedir." 115991

* YAĞMA YASAKTIR

t Egje EiKtfai ,(JlÌ i1! ew jÌJu Ej9 ^EÌEûja e> 9 l2i u))Ejj ^32 ^ü E3L.ık- 3938- 7179- 1192

ojEkü ;^j!j_)3! 4 E ül EjI ;cjlâ duamla 1 $j ^y>ll jj^âllı ^aLaij AjÌe 2ü ^E--» ^aÌÌ! Ujjaâ 1 i±Eaja _lÂLE^liI3

Euja Aj^laKÌ! l_u^E E) 41 *9 ^1 j _dılaj <1 E^^j ^

1192. (3938) (7179)- Sa'lebe İbnu'l-Hakem radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gazvede) düşmanın koyun sürüsüne rastlamıştık. Hemen yağmaladık ve tencereleri kurduk. Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm tencerelerimizin yanından geçti (ve onları gördü). Kaldırmamızı emretti. Derhal hepsini devirdik. Sonra: "Yağma helal değildir" buyurdu." 116001

* MÜSLÜMANA SÖVMEK FISKTIR

Cf- Cyjif Ew! uf- Jo» jiî ^ (jj Uii .aj12> ^ JL j J lük- 3940- 7180- 1193

>> " ûûliuJÌ (jjjaiâ E ^ ilk* 1 !(Jl^ CP’ C5^

e")1 Vl ûLlıaJ CÌ | JU.J E_ A k-û-ulI (Ja

1193. (3940) (7180)- Ebu Hureyre ve İbnu Ebi Vakkâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Müsliimana sebbetmek (sövmek) fısktır, öldürmek de küfürdür." 116011

* BİRBİRİNİZİ BENDEN SONRA ÖLDÜRMEYİN

Uj ;lâ _jj oü AÌk-ûj Uj (jJ .^k.0 İn W- 3944- 7181- 1194

1ÂA ^ _ __

^a-uII 4 ^ 9 ‘ilikİ ;eİİİ3 E_iikII AjL ^ kİ ^JJLİİ j t E**nWİI 1ÂA (_£3XXİ e. Vu

ûLûjoj *kixxıIII ç.Lij *na 1 u^ıII« 1_1 a L«^

(-5^ LS^\ 1 kJİC- alıI ^ JII :JU

? •s.^I u.^11 .^IIk ^jİ ^A (JJC.IAJOJİJ ^A # e1jI£j kILk^j öûLLjjI :^JİjjII

ûLûjuJ x>>» t)°I .^gjI^A^II 1İA pjuJİ 4 N>/1 / ^ E oltki *CİAİ3 .kIuIII E n^II A_kj , ; ^-UJ kİ ,■ VUİ 9 >** iI.W11 1ÂA iÇ 9J-U E_Q u^/aII

ç.LoIxII ûjjc-j ^jIk-JI

1194. (3944) (7181)- Sunâbih el-Ahmesî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Bilesiniz! Havz(-ı kevser)e ilk geleniniz ben olacağım ve ben diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneceğim. Benden sonra birbirinizi öldürmeyin. " [1602]

* MÜSLÜMANLAR ALLAH'IN ZİMMETİNDE (GARANTİSİNDE)DİR

J 1

3945- 7182- 1195

^-aLûI! (jc. (jj (_jc. ÛJ -^İ3^ ■4^' CjP" ûj I 'A' ^2' ^^j! ^ ûjc. Uj .21A.

I o i—iı .ali! 442 ^ ^±LsaI! <2c. alı! — aI <J jj-uJj cJİ 3 .aI! ^^j! (_jc. »^jL<u]!«

^ ^Jalîxa <ü! 1 t CIIlaj öûLiuj! ‘ûj! j_)I! 4 4^-3 L 5 -i^ 41i! AaIla AİIİâ ı^_y& .ûû^c. ^^3 ali!

. a_y2$j]l ^ <ÜlÌ 2 i*-uj ^U. ıil^.İ2

1195. (3945) (7182)- Ebu Bekrı's-Sıddık radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sabah namazını kim kılarsa, o Allah'ın zimmetindedir. Allah'ın bu garantisini ihlal etmeyin. Kim onu öldürürse, Allah, yüzüstü cehenneme atıncaya kadar öldürenin peşini bırakmaz. " [1603]

^±ül ı^jc- k t vVvk ûJ^û-uj ^jc. c."U j /ûûljc. j # _jlİ!aj îji l'uK- 3946- 7183- 1196

< x-q_uj jlS jl ûûLLojl jjj! ^ ajlc

tİİLdl Clı*_ujİj /û^-ûjoj

1196. (3946) (7183)- Semüre İbnu Cündeb radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim sabah namazını kılarsa, Allah'ın garantisi altındadır." 116041

ıj\ 4 .n ^_)g22! Ijj <âdxa ûlAk Ijj -k A ,ı2^]! Dj .Jdt & fpA Uftk. 3947 - 7184- 1197

ûûLLojİ ^â # <Cİ^jo^ o^°*} o -0 ^ *oj (J^Lu_j JlS :J^

^a^_AİI jliiuj k. <aja x>ıl (

1197. (3947) (7184)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mü'min, Allah katında, bir kısım meleklerden daha kıymetlidir." [1605]

* ASABİYET

û^J)^ (y* 0 ‘£ 5 -^^ eti Cp ^ l'nw- 3949- 7185- 1198

cT)*\j ü l 4 \ W ÎİÎ (Jj j-u_j U ;Clıikâ Clılllu *(J^4 ^ji k .*** ^xxi ;Clı]lJ (JIİj

L) Clılâ ’^Aj k,**) ı.WİI 1ÂA j _$Jİ L5^ ^IlâİI Ü^* -3 Û ^) ü«oadl t>? û^J iuİka

-B-.\ı ^^Ic. ûy^H J 'kj.' .-»'1 Li *2 j

1198. (3949) (7185)- Füseyle'nin babası (Vâsile İbnu'l-Eskâ) radıyallahu anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, kişinin kavmini sevmesi, (merdud olan) asabiye midir?"

"Hayır buyurdular, asabiye, kişinin zulümde kavmine yardımcı olmasıdır. " [1606]

AÇIKLAMA:

Daha önce miıkerreren açıklandığı üzere, asabiye bugünkü tabirle ırkçılık demektir. İslâm, kişinin ırkî hususiyetini reddetmez. Dolayısıyla her insanın kendi ırktaşlarına hususî bir yakınlık hissetmesi tabiidir. Hadis bu taraftarlığın zulme sürecek seviyeye çıkmamasını emretmektedir. Dinimiz bütün mü'minlerin kardeş olduğunu söylemiştir. Kardeşler arasında münasebet adalet, hakkaniyet çerçeve de yürür. Zulümde yardım, himaye yoktur, kardeş bile olsa. Öyleyse kavmine zulümde yardımcı olmak, dinin reddettiği asabiyettir.

İrkçılıkla ilgili bahisler görülmelidir. 116071

SEVADU'L-A'ZAM (EKSERİYET)

^ji ^jv a t ^ooö4! <c.lij ^ jjlJtJi Uj ^ 2jj (l ^k2A411 ^jLâiic. ^ 4 jjA._ 3950- 7186- 1199

4\(jSya » Ağ: Û- iÖ şkj ÂİJajj <jic- ali! ali 2Î 5^) ." '* ^ ■ ■ ‘tj alJ i^HLa ^ ^ ■ ■ :lJİ 3 i (aıc t ! L İlâ.

< a2(:)^jja ^!r. ^alaJ ^Lai ^j! ;2 alj ı -.!.. t a_2c- ali! ^ali 2ÎJ^j) ."'* ^ ■ ■ ‘tj ala i^İİLa ğ)j ^

ûâ } a jja, >> ^ j ç-UaC. ^ Aaajoj! j c ! a İlâ, ^j! öûIAa! ‘ûj! ^g3.^alâc.M lâO

ığ j\ ■ ı-j 21 dlıijL^I ^ AİIa . jlii 1^25 ^ j^iaj ciyiaJ! ç.lK

İlli

1199. (3950) (7186)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ümmetim dalâlet (bâtıl) üzerinde toplanmaz. Öyleyse bir ihtilâf görünce, size çoğunluğu iltizam etmenizi tavsiye ederim." [1608]

AÇIKLAMA:

İslâm ûlemâsı ümmetin dalalette içtima etmeyeceğini bildiren hadisi, pek çok meselenin hallinde umumi bir prensip yapmıştır. Mesela ihtilaflı meselelerde ulemânın ekseriyetinin ittifak ettiği görüşün, savâba makrun olduğu kabul edilir, zayıf bir rivayet, ûlemanm fiilen amel etmesi yani telakki-yi bil kabulü ile sıhhat kazanır, hükmî tevatür derecesinde itibar görür. Bu hususlara daha önce açıklama kaydedildi. [1609]

(jc. (jc ^jî Ijj A (jj ^jjjü aAI jc (jı A IjjaA- 3951- 1 187- 1200

jJlJalİ Soö- 3 üıjj ^İAuj 4-iIc AAI ^^L-sa AA (Jjjjıj (_ 5 ILsa t(Jj^. j)J ^-*4ı (jc (jJ ûIaAû (jj AA! ÛJC (jc ■ t. V'

^)c. jA! ." Al,. j j a jc. j û-o^j^a • jÜ ^jAI! dıllaİ 121ı (JIj *-l 213 jİ- lAiâ v A j ■ t, A Uda _L$j3

f

ji AjUjjjj _L^_iiÜaC.lâ (jjı lj^C. jü- (jî AiIljaj t Aj i (jjlijj! ^gjlac.13 bocj Üt»-)

Clılaj t ^ja. - t, ûjLİjujI AA An .. 1) j» 7 » j (j! AilUjj) gjjllac-lâ lİjjc

1200. (3951) (7187)- Hz. Mu'âz İbnu Cebel radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir namaz kılmış ve namazı çok uzatmıştı. Namazdan çıkınca biz: "Ey Allah'ın Resûlii! Bugün namazı çok uzattınız!" dedik, şu açıklamayı yaptılar: "Ben bugün, bir ümit ve korku namazı kıldım. Ben (namazda) aziz ve çelil olan Allah'tan ümmetim için üç şey talep ettim. Allah bunlardan ikisini verdi, birini vermedi. Ben Allah'tan ümmetime, kendileri dışında bir düşman musallat etmemesini talep ettim, bu talebimi kabul etti. Allah'tan ümmetimi (eski ümmetler gibi) toptan suda boğarak helak etmemesini talep ettim. Allah bunu da kabul etti. Allah'tan ümmetimin kendi aralarında savaşmamalarını talep ettim, Allah bunu reddetti." [1610]

AÇIKLAMA:

Resûlullah'ın birinci talebi, müslümanların hârici düşmanlar tarafından hain bir yenilgiye uğratılmaması istikametindedir. Allah bunu kabul etmiştir. Nitekim 1500 yıllık İslâm tarihi içinde hariçle çok savaşlar olmuş ise de müslümanların varlığını bütün dünyada sona erdirecek şekilde bir mağlubiyet olmamıştır. Bir cephede kaybedilmiş, bir başka cephede muzaffer kılınmıştır. Veya bu kısmî mağlubiyetler geçici olmuştur. En karanlık günler Birinci Cihan Harbi'nden sonra yaşanmış, buna rağmen tekrar bir toparlanma içine girilmiş, esarete düşen müslüman cemiyetler kurtulmaya başlamışlardır. Resûlullah bu halin Kıyamete kadar devam edeceğini haber vermektedir.

İkinci talep Nuh kavmi tarzında bütün ümmetin suda boğularak helak olmamasıyla ilgili. Buna kıyasen, Kur'ân'da geçen ve bir milleti toptan yok eden semavî belaların da bütün ümmeti yok edecek şeklinde vaki olmayacağını söyleyebiliriz.

Üçüncü dua ki -kabul edilmediği belirtiliyor- ümmetin kendi arasında savaş yapmama meselesidir. Sahabe devrinde başlayan iç kavgalar tarih boyu eksik olmamıştır. Hadisin sarahatine göre bu hal Kıyamete kadar devam edecektir. Endülüs'ün elden çıkması, Osmanlıların çöküşü hep bu iç kavgalar sebebiyledir. Ümmet-i merhumenin büyük belaları bu iç kavgaların peşinden gelmektedir. İslâm düşmanları İslâm beldelerini istila planlarını iç kavgalarımıza göre yapmakta, önce dahili kavga zeminleri hazırlamakta, böylece bölüp parçaladıktan sonra istilâ ameleyelerini gerçekleştirmektedir. Allah, bu ümmete, tevhid ve iman kardeşliğinde birleşme, bütünleşme feraseti versin.t 1611 l

û ^ s-AlLAl ^j! (jj ^LûjLoj (jj .ıJj]! (jc (jj .iılj]! Ijj (İ ^Aji j ^\ ûjx,(jj .lAd j IjLû^- 3954- 7188- 1201l^jâ ü:^: -(jj3 ü.ö''' 4 ,: r - Aîil AA <Jjjj j ,ajA-ûI ^jİ (jc (jj^j^l ^jc ^^jİ (jc Aj^j

4-oLol ^jI (jc. (jc. ^jjj (jj (^Ac ;(jjxjj (jjl (JIİ _c_aj*jJa oûLljj| 11 j AAI ûIA^I (jjı I ^^jjIAjj LLajA

^.ijjj (^dc J .J 1, ^ Ü j I ^ İS c_âL*jJa

1201. (3954) (7188)- Ebıı Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Benden sonra ümmetim içerisinde) fitneler olacak. O fitnelerde, kişi mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak akşamlar, Allah'ın ilimle ihya ettikleri hâriç." [1612]

* FİTNEDE TESEBBÜT (DİKKATLİ, SABIRLI OLMA)

1202. (3962) (7189)- Muhammed İbnu Mesleme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, bir fitne, bir ayrılık ve bir ihtilaf olacak. Bu durum gelince, Uhud'a kılınanla git! Kırılmcaya kadar onu (taşa) çal. Sonra evinde otur. Hatta sana günahkâr bir el veya ölüm gelinceye kadar (evinden çıkma)."

Nitekim (haber verilen bu fitne) çıktı ve ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğini yaptım." [16131

* IKI MÜSLÜMAN BİRBİRİNE KILIÇ ÇEKERSE

ğc- (jc. Aüjjt (jjl (jj (jlijiLı ûjjU ıjj 12i .glluı tjj AÂÎ.İ Uliiık.- 3964- 7190- 1203

.jül! (JjjLâl! j 1 .3.:■ ■ ; ! û! ;^İ2j AjIc. 2j! 21ı <Jjjoü) 23^ j2 ^^j! 2)2

dılaiı aJL2^j ;ûj! j_)l! dljji 4 j! ?ıj jjİal! Jll (Jjla]! !2& 121ı 2 jj-uJ) 9 4

1203. (3964) (7190)- Ebu Musa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir keresinde): "İki müslüman birbirlerine kılıç çekerlerse kâtil de maktûl de cehennemdedir" buyurmuşlardı. Orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Resûlii! Katili anladık, cehennemdedir; ya maktulün suçu ne?" dediler.

"Çünkü, o da kardeşini öldürmek istemişti" buyurdular." 11614

2)2 l , 2w ^ ‘Lş^ j*2-4! -5 a\! ûjc. (jc. AjjUtJi ^ ^ ..u »*.1 ljjû2- 3966- 7191- 1204^

lüjûj Aj^)^İ l_iA j! ûjc. $A-oIjÜ]! ali! ûâc. Aİ^yLa ^lll! 2ya ;^İ2j AjIc. ali! 2i 2Îjj-f) 24 ^-ûLû!

^)£ja) 1^2J ." '2 ‘^ALolI! (Jl3 _A_lâ i. QkS- ^ .U» .İÎJJJOJ t ^uıa. öûLiuj! !2& ;Ûj! J_)]!

1204. (3966) (7191)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mertebe itibariyle insanların Kıyamet günü Allah indinde en kötüsü, ahiretini, başkasının dünyası için helâk eden kuldur." [1615]

AÇIKLAMA:

Başkasının dünyası için, ahiretini helâke atmak, zâlim uğrunda dünyevî maksatlar peşinde koşan insanlar uğrunda zulme düşen, ölen, öldüren kimselerin halini ifade eder. Bu yolda ölmek veya öldürmek, zulme düşmek, ahiretini heba etmek demektir. Müslüman, hatt-ı hareketini hesaplamak zorundadır. Allah rızası maksadıyla olmayan ölme ve öldürmeler ahiretini heba etmeyi netice verir. İrkçılık uğruna yapılan faaliyetler bunun en güzel örneğidir. Hele bu, mü'min kardeşini öldürmeye, fitne ateşini uyandırmaya vesile olursa.

Hadisten "başkasının elindeki diinyalık"ı elde etmek için âhiretini feda etme mânasını çıkarmak da mümkündür. İnanan insanlar için böylesi akılsız davranışları Resîıl-i Ekrem en kötü amel olarak t a vs it' b 11 yu r m a k t a d 1 r.' 16161

* FİTNEDE DİLİ TUTMAK

2yi a_ 2İ 2)2 2^3 4 :4' 2w 2t'^A^ *^2 2w 2 Uii (dı^ÎAÜ! 2y ^ 2 ^ ÂİK2 3968- 7192- 1205

öûUjjj! jli Ajİc. aİjİ üı

1205. (3968) (7192)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Fitneden kaçının! Çünkü o esnada dil, (tesir bakımından) kılıç darbesi gibidir." [1617]

J a (J 3 I {jz. 4_aLuj j .\a~\a Uj Aa ^.1 j AıLaİl ^jİ luh- 3970- 7193- 1206

^İ5\'nI (Jlâ [(Jlâ *ûJ)J^jc.

j (^3xd ı^j j ûûLL-uI ^ .kujU

1206. (3970) (7193)- Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki: Kişi, (bazan) Allah'ın gazabına sebep olan bir kelâm eder, kendisi o sözde bir mahzur görmez. Ama o söz sebebiyle, cehennem ateşinin yetmiş yıllık dibine iner." [I618]

(jj Jjs :tJla t»1. « ilâ h pc- pc. pc- ‘ ^ o) 3975-7194- 1207

ûûLîA jpl! A Jjjop (_ 5 ic. 2113 jAj (jl! .ûJjjc. Uiâ I3lâ JlülpA pA.ıj d)

jjoj‘ 1 pj pl A • • ç.llıxjoıh ^j! _ dilil <llAp ■ —

1207. (3975) (7194)- Ebu'ş-Şa'şâ rahimehullah'ın anlattığına göre, "İbnu Ömer radıyallahu anhüma'ya: "Biz ümerânın yanlarına girer, bir çeşit konuşuruz, yanlarından çıkınca da bir başka çeşit konuşuruz" denilmişti. Onlara "Biz bunu, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında münafıklık addederdik" dedi." 116191

* İSLAM GARIB BAŞLADI

pl Api pc. tjjlj çâıplKİ! pl jj^c. üUjÎ pl diıl Ac. Uj pl liajî. Ujla. 3987- 7195- 1208

lajpc. J çjJ,c 131 (jl !(Jİ3 A.. o 4 3r. Al A 2 o-j j p£- Aid pj pujl pc- Ad pj plloı pc. t- t

pı31! ç-llpkll ^J^lag45_j ı Ad^ pllüi pJ pj pLdj _pj-4^ dvW ;Aİ jph

^ ~ıf 1 p« pA p*juh .dal.Lâ jjAll ■--> ı

1208. (3987) (7195)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki İslâm garib (eşine rastlanmadık bir şekilde) başladı tekrar garibliğe avdet edecek. Gariblere

ne mutlu." 116201

AÇIKLAMA:

Garib, yabancı demektir, şimdilerde gurbetçi diyoruz. Yani yabancı bir yerde bulunan. Kelime İbnu Mâce'nin müteakip hadisinde bizzat Aleyhissalâtu vesselâm tarafından -bir soru üzerine- açıklanmıştır: "Kabilelerinden (dinleri için) ayrılanlar." Hadisin, bazan, İslâm'ın temel esprisine zıt bir karamsarlıkla izahına rastlanır: "İslâmiyet kimsesizlerle başladı, yine kimsesiz kalan az sayıda mü'minlerle sona erecek." Bu mana "Allah'tan ümit kesilmez" esprisine aykırıdır. Mü'min, hangi şartlarda olursa olsun gelecek hakkında karamsar ve bedbin olmamalıdır. Öyleyse hadisi, "İslâm, tarihte eşine rastlanmayan, fevkalâde sür'atli bir inkişafla başladı, ahir zamanda tekrar böyle bir inkişâfa mazhar olacak" diye anlamak, o mutlu günleri hazırlayan "gariplerden olma" emel ve gayretine girmek daha muvafıktır. Bediüzzaman bunu "İstikbal inkılâbı içinde en yüksek gür sedâ İslâm'ın sedası olacaktır" diye müjdelemiş 116211 , "... Ahirette cennet ve cehennemin zaruri vücutları gibi, hayır ve hak din, istikbalde mutlak galebe edecektir...", "...Alem-i İslâm milletleri Arabın metanetinden ders almışlar. İnşaallah yine Araplar, ye'si bırakıp İslâmiyet'in kahraman

ordusu olan Türklerle hakiki bir tesanüd ve ittifak ile el ele verip Kur'ân'm bayrağını dünyanın her tarafında ilan edeceklerdir", "Yaşasın sıdk, ölsün hizb, muhabbet devam etsin, şûrâ kuvvet bulsun!" gibi kesin ifadelerle ümmetin yolunu iımid şavkıyla aydınlatmıştır. Bu şavkla aydınlanan nurlu gönüller, şeytanın ümitsizlikle kalpleri kararttığı bir devirde Sadece ümmet-i Muhammediyeye değil, bütün insanlığa saadet-i hakikiyyeyi getirecek gurebâlar olarak tebcile, takdire layıktırlar.

Hadisten anlaşılan iimid manası, şahsi, ferdi ve "yeni" bir yorum da değildir. Tirmizî'nin bir rivayetinde gurebâ ile ilgili olarak Aleyhissalâtu vesselâm'm şöyle bir açıklaması daha vardır: "Benden sonra insanların ifsad edip bozdukları sünnetimi düzeltecek olan o gariblere ne mutlu" (İman 13). Şu halde Resûlullah, İslâm dışı âdetleri hayattan çıkararak asli hüviyetiyle İslâm'ı hayata yeniden tatbik edecek olan garibleri tebşir etmekte, ümmete öyle bir istikbali müjdelemektedir.

Bu bahse, son olarak, Elmalılı Hamdi Efendi merhumun hadisle ilgili tahlilini kaydetmeyi uygun buluyoruz.

"Bu hadisteki fiilini ekseri kimseler .. . j >-^,: - - (olacak) mânasına fi'l-i-nâkıs telakki ederek "İslâm garib olarak başladı (yahud zuhûr etti) yine başladığı gibi garib olacak" diye yalnız inzar suretinde anlamış, bundan ise hep yeis, teamüm etmiştir (yayılmıştır). Halbuki Kamus'ta gösterildiği üzere, âde fı'ili .. . pAjde olduğu gibi, dönüp yeniden başlamak mânasına da gelir.

Bu hadiste de böyledir. Yani "İslâm garib olarak başladı (veya zuhur etti) ileride yine başladığı gibi garip olarak tekrar başlayacak yahud yeniden zuhur edecek. Ne mutlu o garîblere" demektir. Hadisin âhirindeki fetûbâ, onun inzar için değil, tebşir için sevk buyurulduğunu gösterir. Gerçi

bunda da dönüp garib olmak inzarı yok değil, lâkin sönmeyip yeniden başlaması tebşiri vardır. İşte fetûbâ lil gurebâ müjdesi de bunun içindir. Çünkü onlar,

sâbikûn-i evvelûn gibidirler. Binaenaleyh hadiste yeis değil, müjdeyi nâlıktır..."(5, 37133714). [1622]

* FİTNEDEN KİMLER SALİM OLABİLİR

Cp. y^kjIl 22. yjl yc- <*j|J yjl ,şJ3 y^ aûl 2i. L±i -cs jkj yj Âiû>2 122=^- 3989- 7196- 1209

ûl^. yj jt*Jı yltuj Aalc alil ^gil^a ali (JjjaT) Aa. ■ ■ - LgjJ ^2 tL_llia2Jl yj yAc yi. A_ıjl yi. yLojl yj yjy

yLojy A_ıic adil 3 ali (J^-0 ya A_ixajoj ç.y-ûj ^jjfLaı :L]li ? üLSjj la ;£JlSa .^Jy; -jûj a 2c. alıl Jiü-ı y öl yjS .Vıc. 1-iclİ alil yİ .AjjUÛÜÇ alil yyla 2İâ tl2j alil ^ûlc. ya ylj _ıdyaü <aliy]l yaaıü yİ Jysj yllaj a2c alil Jia ali (Jja^y eldkaja ya y^^y^j ^û^Jl ydjlaaaa ^j^İs llyc-ûj 'jjj 1 5-1 ^ û-3 'j22a ^11^jlc- 1 —1 yadlı jX y a ‘I ş.lûijjM ylyj' 1

t. a ^ A »jç 1 yj alil dJC. ödLlaal ;djl jjll ^^a allâa ç-ly^C- 2 ÎS

1209. (3989) (7196)- Hz. Ömer radıyallahu anh'm anlattığına göre: "Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm mescidine gitmiştir. Orada Hz. Mııaz İbnu Cebel radıyallahu anh'ı Aleyhissalâtu vesselâm'm kabrinin dibinde oturmuş ağlar bulmuş ve: "Niçin ağlıyorsun?" diye sormuştur. Hz. Mıı'âz: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işitmiş olduğum bir hadis sebebiyle" demiş ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm hadisini okumuştur: "Şurası muhakkak ki riyanın azı dahi şirktir. Kim Allah'ın

velisine düşmanlık yaparsa şüphesiz Allah ile savaşmaya çıkmış olur. Allah itaatkâr, takva sahibi ve halktan uzak duran öyle (kendi halinde) kullarını gerçekten sever ki, onlar görünmedikleri zaman aranmazlar (ehemmiyet verilmedikleri için, yoklukları kimsenin dikkatini çekmez), hazır bulundukları zaman (da meclislere, ciddi meşguliyetlere) çağırılmazlar, tanınmazlar. Kalpleri pırıl pırıl hidayet kandilleridir. (Onları hiçbir şey şekke şüpheye atamaz.) Her müşkil meselenin, ağır belanın altından kalkarlar." 116231

yj alıl yb- yi. ^Lûi yj .iıy Uj _yû^jjly2l f yj yjyiJl yb l2i yâ fUi* UftK. 3990- 7197- 1210

(jj .ClAİj 4 _İL^j x^i ûûLLoiI ;Jü1 jJ)] 1 ûIflIî # A_jLû (JjIİI ^ÜII AjİC. (JIâ • (JIâ

2 S 1 I ^IujÎ .lı_j ^Lûjoi duj

1210. (3990) (7197)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlar, içerisinde bir tane iyisini bulamayacağın yüz deve(lik bir sürü) gibidirler." 116241

* ÜMMETLERİN AYRILMASI

yj ylyâj-aa 123 y ~q■ ■ yj yj 2lc 12 ..^-2' ol S) (Jj jj^ Uiilk- 3992- 7198- 1211

yjJAJjajj S—^J^^ *^Il*ıj CS-^ 3 ^ cJj^J ı^j J c_ijb ^jC. (jC.

.^3j3 jll^n"ıll CjâJjIİalj .jl^^ Aİ^Jl û^.I^a .^3j3

U jUİl ^jLujj A 11 ^ û^^lj .^-3jŞ 3 LS^ LS^ !ö4? A

Âx.l_A^Jl ;J1İ ı^yA U

Aİ C Qx ai jJ ûUc. j jJİ A_i^ (Jlâ ^*_ui AıİûI^)j .(JtLû AjŞ liüLo â^C- k" n,W ûLluil

yLa. yjl û^j£Âj _1^j dııûL^I ^ '.Cs-^ y^l .•"^ I' !Ââ ^ jj-u ûAîc. a) ^>«2j _â_^Lû yjl ^jjoj ^^1 dıliii jlLoı"l Jk?.j (_jilJj

1211. (3992) (7198)- Avf İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yahudiler yetmişbir fırkaya böləndüler, onlardan sadece bir fırka cennetliktir, yetmiş fırka cehennemliktir. Hıristiyanlar ise yetmişiki fırkaya bölündüler. Bunlardan da yetmişbir fırka cehennemliktir, sadece biri cennetliktir. Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! Benim ümmetim yetmişüç fırkaya bölünecek, bunlardan biri cennetlik, yetmişikisi cehennemliktir."

"Ey Allah'ın Resûlü! Cennetlikler kimlerdir?" diye sorulmuştu. "Onlar, cemaattir" buyurdular." 116251

ali öj-^3 tiillLû yjl y^i yc. ûûljl Ijj ^jİ I2j .AA yj ^2^^ 2- 1 .^)I2c yj 3993- 7199- 1212

^gî I ^ _A3^3 yıxajajj 3 j"^' 1 L11 Û-3 .^3^ 045^3 L^*^- Alıayjâl û^û* 1 ^- û! A 23 a2c alil (_ 5 dLsa

k" ıl.Vı aJU.j ûûllujj ^Aj û^.1j j jIlİl

1212. (3993) (7199)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Muhakkak ki, İsrailoğulları yetmişbir fırkaya ölündü, ümmetim de yetmişiki fırkaya ayrılacak. Biri hariç hepsi ateştedir. Biri hâriç olan cemaattir." 116261

t> ^jÎ (jc. ğ)j AİaJi 3 c. jjjU ijj Ajjj Uii j^jÎ ,jj 3 S) jil Ijjiâ- 3994- 7200- 1213

^)±jûj I^)±j3 lc.lJjûj ^Uj leU ^SÏj3 3 ^ 3-° 3Lj j^jaulûi ;^LajJ <jİe 2ü ^k.-. aîı 3 jj-uJj IİJİ5 ^tjlâ t&3^3^

■ ■- öûii^jj) j 3 ^ lş 4 ^ ui : 3 U j j^jü !^ 33^0 9 4*30 o <n ûi .ç. >■ \ ^ikö ji

dılâii <ULj j

1213. (3994) (7200)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Sizler, kendinizden önce gelen ümmetlerin sünnetine kulacı kulacına, arşını arşınına ve karışı karışına muhakkak tıpa tıp uyacaksınız. Hatta onlar, daracık bir keler deliğine girseler oraya siz de gireceksiniz." Oradakiler, "Ey Allah'ın Resûlii! (Onlar) yahudiler, ve hıristiyanlar mı?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselam: "Bunlar değilse kimler olur?" buyurdular." 116271

AÇIKLAMA:

Ehl-i Kitap, ehl-i bida ile ilgili bahisler daha önce işlendi. Burada tekrar etmeyeceğiz. 116281 * KADIN FİTNESİ

xLoj! (jj Ajj (jc. E_

3? JÌ33^ 3jj :û

t_Q)* jA j c_ix_ı

{*lşık ^jI ı^jt- Uj [la A,n aü ^1 j ^/î in.w_ 3999- 7201- 1214

UûIjj jIâLj j ^-İj-La ^j-â Lo ;^İ1 uj AjİC. aİjI ^ aİj J1İ [jjIâ xxi ^_jİ ^jc. ^jc.

öûLluıl ^a [juI jjIl ^ja ^LuıIlI cJ^jj çU-alll

1214. (3999) (7201)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her sabah mutlaka iki melek nida eder: "Kadından vay erkeğin haline!" ve "Erkekten vay kadının haline!" [1629]

(jb ûJmc. <jj (jc. (jj 5İl .iuc. Uj ;la ,\a'^a <yc.j ^4^ ^-jİ (jj jjl UiijLk- 4001 - 7202 - 1215

c')1 ~nû ljj ,Wxxia1 l ^_a jjjdLk AjİC. *^1 au 1<q njı [dilil $a2üLc. ^jc. ^jj^ll Cjf~ 0^ jjlj

4L3Il !o2^ l^l [^l^j 4 -ğc. djllâ wxxı a\\ 1^1 Â-ı^j £İJ)JgI

^jlj ûûllujj [dİjjll ^a # ^^.Ludll Âd^ll ^Ajldj (3^ ^5-^- tljl»lj ^1 (Jdljj-^j 3^ ..3>*dll ^a ^lıdiıllj

t_Qja x>» û.'ijjc- 3^! [dıl^jıKH l t)l)<; ^ jll Aja (jj

1215. (4001) (7202)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mescidde otururken Müzeyre kabilesinden bir kadın girdi, çok süslüydü, zinetleriyle mescidin içinde bile pek çalımlı yürüyordu. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey insanlar! Kadınlarınızı mescidde süsler takınmaktan ve çalımlı yürümekten men edin! Zira İsrailoğulları, kadınları zinet takınıp, mescidde çalımlı yürüyünceye kadar lanetlenmediler" buyurdular." 116301

* EMR-1 Bİ'L-MÂ'RUF

(jt ojm (jj) i?- ıjc. jjÎj jlaj (jj 2 j! Uj 2 jjA- 4008- 7203- 1216

3)^: ı 3 !2 j lÎ 1) d^lla aL oâj A ,: r - 2 j! ^2j 3j^3 *4^ toı»... 3 ^ 3 j 7 4!

^ 33 41*xq La ^ 3 ^ *0 3^3 3^ el3*^ ^ <3c. 2 j 13 *! l^ 3^ ?43ıâj

3^ 0ı» ..1 j t elılÜ j ^ı^j-sa ûûL1uj| * 3 !j 3İ! ^ a ^ e3^ ^3^ elıi£ ;<J^ e

1216. (4008) (7203)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resıılullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Hiçbiriniz kendisini tahkir etmesin" buyurmuştu. Yanındakiler: "Ey Allah'ın Resulü! Bizden biri nefsini nasıl tahkir eder?" diye sordular. "Bir kimse öyle bir şey görür ki, onunla ilgili bir şey söylemesi Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır. Fakat o, bu hususta konuşmaz. (Yani, insanlardan çekinip konuşmamakla nefsini tahkir etmiş, alçaltmış olur). Allah Teâla hazretleri de Kıyamet günü, ona: "Şu şu meselede niye üzerine düşen sözü söylemedin?" diye hesaba çeker. Adam: "Konuşmamı halk korkusu engelledi" der. Allah Teâla da: "Sen (insanlardan değil), önce benden korkmalıydın" der." [1631]

‘jılî. 3 c. (^jİ tjf- ^ 4 ^ cP& ıjj jd oje 3 E (2 ilij 3 J Uj ,oj 3 *-“ Cp U^Yk- 4010- 7204- 1217

(Jla xxiji j nII ^hIj) ıj>I c-İ-j I [Jla ^px-2I oJ)^I g. a ^ ^]| c* {» ~n j Laİ [(Jla

3*-3^ (_5-^ .ç.Lg 3 ? Âlâ Ig_33 ^İC- 3-^-i ^ÂAjIaJ) J)ç- 1 -- r 3 ? 3j~> c "- (2 CllJj-û 3“ 3 *^ lüu !2i 3

!js! i j^c- U ^tü Cijjaı ;dıHİ3 a_2 ! ciüalilI CjİaİjI LİÌâ .Igüla ciüy^SjIat g/'.'^j Jc- '—'3^ Ağ *ac 1 \ jaj£ 344 Aj 3 (_j.ık!

oûjc- 41^3! 3 ı*£^ _45 3»' cj^l*ı3 Lâj 3^^103 c £340 l * ıiâl^.j 34 A ^ t !3 323 ^ 34^3 3 ^ 2 ^! 22 ^jJa 3

;ûj! j 3^ ı^^kA-^JAıS 3*A 4, qj» ■ i-2 *4 ^j 4 Â2İ 22 3^22 1 ’ a .^ ,Clıâ.iLa *^İLuj A_2 e 22 ^gli^ 2i 3 jjA) 3jA 3^ .1.4E

A_lâ l oViA „ Ajjjoj 34 1».aj.1 J ûûLijal!

1217. (4010) (7204)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanma Habeşistan muhacirleri dönünce, onlara: "Habeşistan diyarında gördüğünüz farklı şeylerden bana anlatmaz mısınız?" buyurdular. Onlardan bir grub genç: "Elbette! Ey Allah'ın Resulü!" dediler (ve anlatmaya başladılar): "(Bir gün) biz otururken, onların yaşlı rahibelerinden biri, başının üstünde bir su küpü olduğu halde yanımızdan geçti, onlardan bir gence rastladı. Genç elinin birini rahibenin omuzları arasına koyup onu itti. Kadın dizlerinin üzerine düştü ve küpü kırıldı. Kadın yerden kalkınca, gence yöneldi ve: "Ey zâlim! Allah kürsüyü kurup, evvelini ve âhirini toplayıp hesaba çektiği, el ve ayakların lisana gelip yaptıklarını anlattıkları (o Kıyamet gününde) sen bana yaptığın zulmün ne demek olduğunu bileceksin! Yarın Allah'ın huzurunda benim halimle, kendi halinin ne olduğunu göreceksin!" dedi.

Râvi der ki: "Resûlullah (bu anlatılanları dinledikten sonra): "Rahibe doğru söylemiş, rahibe doğru söylemiş. Allah, zayıfların intikamını güçliilerden almayan bir ümmeti nasıl takdis edip (günahlarından arındırır?)" buyurdu." 116321

tÂ-ûLûi ^3 (_jc. l_21e ^3 3 ^ aaLoi 34 lii, |a LA 34 . 1 Ü 32 12 L 3 » .. 34 .1223 4012- 7205- 1218

122 a aüe ." A:V_!. >»2 2 4 3 ! 141ı 3^4 : 3 !^ .iîe 3-^3 ^^3 a_2e 22 ^alı 3 u- a 3 c ‘ :3!4

»3^=31 ls'3

: 3 Ü |au 3jH- 01) 13 :3Ü ?3a33! 34 ! : 3 Ü 33 *^! a 1 ^^
^jjaj a 3 »t! I 5^3 ! 3^ .aüe ."A,- ^ .aJ 12 u ÂüjIuü

^3 j ûxjoj 34! <â*jJa A_ıâ e âlaâ.^ j tc_l]lc. ^ 94 ! öûL2jj! (
_^3 :2ı! j3^! L5^.A4^ (jl A,. ûâc- AaIS

_^ •' .. 1 z A'-^

ClIlaj 31 ^ 'U» ,.; ,4j t_>aLl :ç$-^ 34 ! 3^3J cşülaâ j'3! JJ

1218. (4012) (7205)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (hacc esnasında) birinci cemrenin yanında iken yanma bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Hangi cihad efdaldir?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm adama cevap vermedi. Adam ikinci cemrede görünce tekrar aynı şeyi sordu. Resûlullah yine sükut buyurdular. Akabe taşlamasını yapınca, bineğine binmek üzere, ayağını üzengiye koyunca: "Soru sahibi nerdedir?" dedi. Adam da: "İşte benim ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "(En efdal cihad) Zalim sultana karşı hakkı söylemektir!" buyurdular."
116331

* kendinize düşene bakin

^jî Uj .a±oL. Ax " 3j 34 ^,.3.: 34 Aj 3 ^ .34^3' 4y^3^^ 34
234*-^ ' : '3 a_ 4015- 7206- 1219

^4213 c_âj3A43 3^‘t <33^ 34 :3 j 3 :3^ tı31Lö ^ ^3! (_yc. 3^3. 333' 303^' 34 3^*^ aa4

^ iIİÂSI : 3 Il ?uijI ^0 ^ 33 L Uj 13i 3 j3j U ;lü .^İÜ ^ j^k li’^Lâ 34 i. fit ; 3 Il ? JjûÂ\ ğt 3 IÜ lûI
^ 3 * 1 ! j :^îu jj A_ıİc. 3 j! ^k^> ,^ 2 ! 33^ ^ ^ :^j 3 3^ .^52!İ3 3 * 1!3 4 .'^ 12 ';

dilil AİIA^j L û a12uj! t;? ş.3'33l! ^^3 3*1!

1219. (4015) (7206)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) Ey Allah'ın Resulü! Emr-i bi'lma'ruf ve'n-nehy-i ani'l-münker'i ne zaman terketmeliyiz?" diye sorulmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi:

"Aranızda, sizden önceki milletlerde zuhur etmiş olan şeyler zuhûra başladığı vakit."

Biz: "Bizden önceki ümmetlerde ne zuhûr etmişti?" diye sorduk.

"Hükümdarlık küçüklerinizin elinde olduğu, fuhuş (her çeşit çirkin ve kirli işler) büyiiklerinizce işlendiği, ilim de rezillerinizin eline geçtiği vakit" buyurdular."

Râvi Zeyd İbnu Yahya der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın "ilim rezillerinizin eline geçtiği vakit" sözünün mânasının açıklanması, "İlmin, fasıklarm (haramı alenen işleyen, farzları alenen terkeden) eline geçmesi demektir." 116341

jjî 0^232 aje. |_yj 22 ^je- 3j ,aix 2 u 34 ^, 3 .: 3j . 3.3 ^ 34 * 3j aaKJi 34 34 ^ 1 4017- 7207- 1220

' 1 . 1 atı 3^-3 2 ı! 3] ı3jA 3^3 *4^ 2 ı! ^^ 3-"'* ^■ ■ :3 jA 2! 3 ^-^ 3İ 'Xî\j]a

3 ? ^-^3323 ^3=^3 ÎSA 3 9 3^ İ^je 2 i! 33 i !^3 3 ! J^3J! İ —-33 3 2klc La ;3 ^34 Â-û!22! ^34

Clılâi! AİlA.

4^3 ■&

clüal :ûj!^3!

1220. (4017) (7207)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri. Kıyamet günü kulu mutlaka hesaba çeker. Hatta şunu da söyler: "Miinkeri gördüğün zaman onu tatbik etmene mani olan şey ne idi?" Eğer Allah Teâla hazretleri kula hüccetini söylemeyi telkin ederse kul şöyle der: "Ey

Rabbim! Ben senin rahmetini umdum ve insanlardan korktum (ve dinin reddettiği münkerlere müdahaleyi bu sebeple terkettim)." [1635]

(jc. lillU ^ ^1 Cjjj! ^j! juc. (jj j UuL Uj jJLL jjj 4019- 7208- 1221

j g a\\ lj 4_aİc. jjj! üi In'c. (Jjâl ^ ^ ^ (jc.

12q 3 1 Lgj 1 j'ılx,ı Ja3 ^3 Ax*ı*slill İV) aİjlj ûjC-lj ^'İjVijİ lûl (jx

^3 ı*‘

jlaSIl ^*_Lq J > ^-îlC- q\ 3-a\xxi\i öÜüJ J i UxiİLj j J.) axq!1

^3 U 2)-^* jı ^ JİC- aİi! Jaluj] AİjLu^j .^g.c. j JJJİ C- 1 jjJakli ç.Laİ21

<j ^JL-a s" n W İÜ ;Ü xxiI j Ü1 (Jjck 1 Ül Lü 1 jjjVİjj aUİ k t ıI'İ^j ^sVı Uj.^jJuÎ

tiiILû ^jjl \jh\\^\

1221. (4019) (7208)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor. "(Bir gün) Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm yanımıza gelip şöyle buyurdular: "Ey muhacirler! Beş şey vardır, onlarla imtihan olacağınız zaman (artık cemiyette hiçbir hayır kalmamıştır. Onların siz hayatta iken zuhurundan Allah'a sığınırım. (Bu beş şey şunlardır:)

1) Zina: Bir millette zina ortaya çıkar ve alenî işlenecek bir hale gelirse, mutlaka o millette tâun hastalığı yaygınlaşır ve onlardan önce gelip geçmiş milletlerde görülmeyen hastalıklar yayılır.

2) Ölçü-tartıda hile: Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve sultanın zulmüne uğrar.

3) Zekat vermemek: Hangi millet mallarının zekatını vermezse mutlaka gökten yağmur kesilir. Hayvanlar da olmasaydı tek damla yağmur düşmezdi.

4) Ahdin bozulması: Hangi millet Allah ve Resûlüniin ahdini (yani düşmanla yaptığı anlaşmayı) bozarsa, Allah Teâla hazretleri o millete, kendilerinden olmayan bir düşmanı musallat eder ve ellerindeki (servet)lerin bir kısmını onlar alır.

5) Kitabullahla hükmetmeyi terk: Hangi milletin imamları Kitabullahla ameli terk ederek Allah'ın indirdiği hükümlerden işlerine gelenleri seçerlerse, Allah onları kendi aralarında savaştırır." [1636]

tı_jjlc. ğ)j öjâh ğc- (jlilj Cf- Cf- 2-41 cf- P<A ’ a tjj jL^c. ljj ^ ULal I (jj AİüJi Uliüi.- 4021- 7209- 1222

tC_üi]l ûüLiıoj! *ÜJİ^^)1! I 2 j!jû ;(JLâ M 2û! j 7 <j ic. 21ı 1 11 (Jjj-uJj (JIl - t cy^

. pg u . lj j al! pg ! '»b - 855 -> t:» (jj!

1222. (4021) (7209)- Berâ İbnu Azib radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, (bir defasında): "Onlara Allah lanet eder ve lanet edenler de onlara lanet eder" buyurdu ve arkasından lanet edenler ibaresiyle "yerde yürüyen hayvanlar" m kastedildiğini açıkladı." [1637]

AÇIKLAMA:

Hadiste geçen "Onlara Allah lanet eder ve lanet edenler de onlara lanet eder" ibaresi Bakara suresinin 159. ayetinde geçer. Resûlullah bu hadisleriyle ayette geçen "lanet ediciler"den ne kastedildiğini açıklamış olmaktadır. Ayetin tam meali şöyle: "Biz, Kitap'ta insanlara iyice açıkladıktan sonra indirmiş olduğumuz açık delilleri ve doğru yolu gizleyenlere gelince: Onlar, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı kimselerdir. Lânet edebileceklerin hepsi onlara lânet eder (rahmetten uzaklaştırılmalarını diler)." [1638]

Cf- 9*2-^ Lşj* Ç>)\ ^ 4^- uf- o, i ‘ Uf - (jj 2u I jüt [jf. jUİİu tjE 12i .a2s2i ^ £_lc. Uİiüî.- 4022 - 7210 - 1223

0^3^^ û-J .^İ2.üi! j Jjüs]! Oj .jJ! j ^>2x1! <jİc. <üj! 21ı Jjj-uJ) tjl^ icJl^ tJjlljli

ûülluj! ;üj!.ü l : ^-ıjüllj

1223. (4022) (7210)- Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ömrü sadece yapılan iyilik artırır. Kaderi de sadece dua geri çevirir. Şurası muhakkak ki, kişi, işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum edilir." [1639]

* BELAYA SABIR

çlLc. 3 E (jj juj 3 ^ jıkiü ^lAa ^ vî , w # t|ÎAâ ^! 3 ^! Uj ^jj i j^k.^\ jûc. Ujjık- 4024- 7211- 1224

^^ 2 ! LS^" c —^(Jlâ $££ 3*^2 Mx x*ı ^jC. _jl-A

;(Jlâ JtiLlc. laaujİ Lû JA U •dılkâ # ıAl_klJ! (33 ^ l£ 3 ? * 3 ^ CvKjâ # 4_ılc. ç£^ AıkAa^â tiİc .jj 3^3 ^^3 Ajİc. A!

jüı JU ;Aıİa ilAM ;lJU ^(}u -ilüj\ giSl! ^! îaii Jjluj U ;dıİâ 3>^ UJ 2_âxjJajj İol_i 1! UJ d Ul>3 UlliS ül

ç-OU-iJU ^3^ ^A-A.! ü!j ûç-UxJ 1 ! .li-j La .3^2U ^,n jjJ 3 ^ (j) .3)3^2^!! *3^ ^cl)^

ClAÜİ <JUk.j •^.•'^ x

1 ûûUjoj! ;A!j 3Ü A' ^3^ u*fî

1224. (4024) (7211)- Ebu Sa'idi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselam hasta yatmakta iken yanma girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. "Ey Allah'ın Resulü! Hararetiniz çok fazla!" dedim.

"Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir" buyurdular. "Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?" dedim.

"Peygamberler!" buyurdular.

"Ey Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?" dedim.

"Sonra sâlihler! buyurdular ve açıkladılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki, kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler." [1Ğ40]

ttiüLû ^ (jc. .iL&a. Ijj -ajc- Uj ;Iâ ^ A^Ac. cİP j• 1 l2â.ık-
4027- 7212- 1225

7 ' ' ' ' f > 51 ' *• s =•• * o ı | ^ y

^ 2 ! ^c_uUj 2 *-^j ^Ic. ^3J1 3 * . 0^3 ^ 11*3 ^ 2 c. 2 ü 2 j Jjh -0 ^3^33 l - j 3 ^ ü ^ -^! f 3 ^ Ud i 3 ^

£ 3 -^ 3 Â 6 l 3 -0 UB c 3 *^ - J >3 3 c- 2 ü 33^ ! 2 ü C 5 ^- ^ 3 C.A 3^3 ^»22 j 3 *^3 ^j)>^^ ^ 3 ^ ^ 2 ^ c ;3 j^3 ^^->3 ciıiüı <JLk^ ûûUjoil • a!j3^^ 34 ^ ^ .u*j 3' 3'

1225. (4027) (7212)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Uhud (savaşı) gününde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm bir dişi kırıldı ve başından yaralandı. Kan yüzüne akmaya başladı. Yüzündeki kanı hem siliyor hem de: "Kendilerini Allah'a çağıran peygamberlerinin yüzünü kanâ boyayan bir kavim nasıl iflah olur?" diyordu. Allah Teâla

hazretleri (sanki bu sözleri tevekküle uygun bulmayarak) şu ayeti inzal buyurdu:

"Kullarımın tedbir ve idaresinden senen elinde bir şey yoktur ve sen onların inkârlarından mes'ul değilsin. Allah dilerse onlara tevbe nasip eder, dilerse zalim oldukları için onlara azab verir" (Al-i İmrân 128). [1641]

4_ıic. ç.lK Cf- ö&* Cp CP ^ cin Ujjık- 4028- 7213- 1226

;3lS 3 a! 3 ^X 1 ç.Lû3Jü 3 u>ı^s 3 - 2 ^ jAj ^Lıj ^ 2 c- 2 j! üı 3^23 ^ 3 ^ ^o 32 !

vilL ^^! *3^ .l£ 23 ^ ^1)3 Cy? 033 *-^ ^ 1] 3 ^'^ cş 4 -J^ 2 J 4 _j! 3 ^ 3 * 31 ^ !jlxâj Ç. 03 A 3*^ i3^â ?l£İ]Lû

3Uâ 3 g.ıİN^â J! dolc. ^3^ ^^3â 14 ^ 3^â .^^.323 l 4 l 3^ ! 31 ^ 3 ^ d-ı^âLâ ^ 3 ^ (.j-4 1 ^- 3 lAlc-^â û3>2)1!

3^ ^ilj 34 a ^Lûj-u!j 31,3^1 jj! 3^ û) ûLluı! !^a ;^j!j 3J! 2ı! ^,1 *^ üj 3j- uj 3

1226. (4028) (7213)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün Hz. Cibril aleyhisselâm, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm yanına geldi. O sırada Resûlullah üzgün vaziyette oturuyordu. Sebebiyse Mekkelilerden biri vurup yaralamıştı, mübarek vücutları kana boyanmıştı. Hz. Cebrail: "Neyin var (niye üzgünsün)?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Şunlar bana yaptıklarını yaptılar!" dedi. Cibril: "Diler misin sana bir mucize göstereyim?" dedi. Resûlullah: "Evet bana (bir mucize) gösterin!" buyurdu. Derken Cebrail aleyhisselâm, bulundukları vadinin gerisindeki bir ağacı gösterdi: "Şu ağacı çağır!" dedi. O da hemen çağırdı. Ağaç yürüyerek geldi, önünde durdu. Cebrail aleyhisselâm: "Ona söyle de geri gitsin!"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm ağaca:

"Geri dön!" dedi, o da döndü, eski yerine vardı. (Bunu gören Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, "üzüntümün zâil olması için) bu bana yeter!" buyurdu." [1642]

ı^j jjIjc. 34 ! 3 E 3 c. öûIjâ 3 E İjA a»** ı Uj 3 ^ ^ 43 ^ .^LaE 3 ^ ^UJia luk- 4030- 7214- 1227

^3^^ ûÂA Lq j3^^>f> U 3^3 A nka -^>3 ^ AİA Aj! ^-2c. ül! Ati 3_^ UJ 3 Ü*"" (1^ C5^

3U!^uj! ^_â!jj! 3 pa 3 IS Jx>^l! 3 ^ 2İJû ç.Aj 3^3 l3l^ .^->33 j ^4Jk^3 *2ajüjI.al! ^)jâ ^3 ûÇA ;3U ?A_nJaJ!

^3j-fia^J! <-ûlxâ 3'3^^ ^ 3 ^ < 4^33 3 ^! lUJâ .fO< 3 *“' ^ # l_ia! 3 J! ^- 2 c. ^llajâ Ai*-o 3 -^ :a û^j

k"J a^.! ^JıJkj 3 ! 1 g.jJc. ^k!j 1 g^ ûjj! ^ .l^âJJaâ # ç.U_ülJ! 4 -^ 3 ^ O CJ^j ,!^^! Aidkj 3 ^ jJc- ^-!j

^^^-udâîj Ua^.! ÛUİ 33 3 ^ 3)0^3 tJ4^U 3^-2! *^3^3> .23^ 3 ^'^ .l£ 3^ ,c ^ Laa!^^!

!(E tdJU 3-i^ 3 -û 3 ^ 34 3 !^ 3 3 ’^ . 30 Cİ \3\x.a ö\j 3 -^j *3^ .3 J ^ a ^^ cjÜİ 3 ja • 3^3 6 3^

glL! ö!3^il 3 ^ 3 .^U! cİ33i2fc.la !33^3^ *‘^2Ua .İ^Aa]! JaL-uû! 03^3^ ^^^-A 1 A,^f\W û!3-2! ^33^

3 ! Uj]ja 3] U2! UİÎa ULoı^.! *laa # L<AJjIa IjjU t l3)C- Ut^.34 ^>33J û!32^ ^3^3^ (3 ^ 3 ^ -^33j

ûûLiuil *ûjI3^-^ 3Yi i-» ‘CllÜ LiAİC- jAj^iIl Ali^a _li -kc.j j j dik.

l^ıj .ıkj ^Laıj ^3^- 2 j! ls^ 3 Cş-f^ İŞ-3^ kklâ 3^ duj 1 ilk^j axjİ ;^jL^. ^$4 Jls j .4 ^ jj ^^K~. 1 ‘^^İdall 4 _ıa <_]lâ 3^3 c 3 'b *** 1

4 Q» . >> g ‘lİ ?4_1

^di-l

1227. (4030) (7214)- Übey İbnu Ka'b radıyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Mi'rac gecesinde çok hoş bir koku hissetti.

"Ey Cibril bu güzel koku nedir?" diye sordu. O da anlattı:

"Bu mâşıta (berber) kadının, iki oğlunun ve kocasının kabirlerinin kokusudur. Bunların hikâyesi şöyledir: Hızır aleyhisselâm, Benî İsrail'in ileri gelenlerinden biriydi. Onun yol güzergâhında manastırda oturan bir rahib vardı. Hızır oradan geçtikçe rahib önüne çıkar, İslâm'ı öğretirdi. Hızır buluğa erince babası onu bir kadınla evlendirdi. Hızır İslâm'ı hanımına öğretti ve bunu kimseye haber vermemesi hususunda söz aldı. Kendisi kadınlara yaklaşmazdı. Bu sebeple bir müddet sonra kadını boşadı. Aradan zaman geçince babası, Hızır'ı bir başka kadınla evlendirdi. Hızır ona da İslâm'ı öğretti ve kimseye söylememesi için söz aldı. Bu sırrı o iki kadından biri tuttu, diğeri ifşa etti. (Böylece onun İslâm'ı yaydığı ortaya çıktı.) Bunun üzerine Hızır oradan kaçtı. Deniz ortasında bir adaya geldi. Odun kesmek için iki kişi oraya geldi ve onu gördüler. Bunlardan biri Hızır'ı gördüğünü gizledi, diğeri ifşa etti ve: "Ben Hızır'ı gördüm!" dedi. Ona: "Seninle beraber onu başka kim gördü?" denildi. O: "Falan kimse!" dedi. Ona soruldu ise de gördüğünü söylemedi. Onların dininde yalan söyleyen öldürülürdü. Zamanla bu sır tutan adam, öbür sır tutan kadınla evlendi. Bu kadın, Firavun'un kızının başını tararken tarak elinden düştü. Kadıncağız: "Firavun helak olsun!" dedi. Kız bunu babasına haber verdi. Kadının kocasından başka iki de oğlu vardı. Firavun, onları da çağırttı. Bunları dinlerinden çevirmek için Firavun ısrar eni. Onlar direndiler. O zaman Firavun: "Öyleyse sizi öldüreceğim!"dedi. Karı-koca: "Bu,

tarafınızdan bize bir ihsan olur!" diye merdane cevap verdiler ve: "Madem öldüreceksin hiç olsun bizi bir kabre koy!" dediler. O da öyle yaptı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Mirac'ta iken güzel bir koku duydu, Cibril aleyhisselâm'a bunu sordu. O da bu hâdiseyi anlattı." [l643]

aİE' (jj) ■ÇS 1 ^ ıjj pjiıııaJ l UjAk- 4034- 7215- 1228

;3^ öîOûlI 3 L .2 L ‘* l3 3 ^^a ^ t ^ *lİ ç.1 2—

'43 'JLûjLLû > ^^ İAÂxjJi k_! cjfLû Oj a ." 3-3 1 n?ı ji 3,. o 4 (ir. A'l ^2

4_lâ , -S ^ J .0“’^ öûLKu! LşŞ-3^ çA ^3Lû L^jLâ 31 L_lJ)jaÜ Q j _4Jûi]I 4İXİ

1228. (4034) (7215)- Ebu’d-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: "Haldim Aleyhissalâtu vesselâm bana şu vasiyette bulundu: "Hiçbir şeyi Allah'a ortak kılma, hatta param parça edilsen, ateşlerde yakılsan da; bile bile hiçbir namazını terketme; kim namazı bile bile terkederse ondan Allah'ın zimmeti (garantisi) kalkar; içki içme, çünkü o, bütün kötülüklerin anahtarıdır." 116441

* FİTNE SEBEBİYLE ZAMANIN FENALAŞMASI

.iıc. UÎ ."'■* ^• 3jâj ^jjIK l 3 -" •'* ^ 1 - -Kıl, .iıj^]! ulüî .3^3' û5 UftK. 4035- 7216- 1229

JJJİ k* \» 4 Qx*l *(J^Ll k* \» 40 AJ .1 j

CİiIİj j.ş-1 ûûLLoiI ;JLiI jJ)11 ^3 # AÜİ3j ç.Q k_ı] lâjIüI (j-o ^ AjIc

1229. (4035) (7216)- Hz. Muaviye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyanın bela ve fitneden başka hiçbir şeyi kalmadı. " [1645]

ı^j j -kxi.il (jjt- Âülliâ (jı cillüH ajc- Uj ^ û? io.w- 4036- 7217- 1230

> k**)\.c- İ 3 ıü. dil jilu ^Üll c- ^jlâüı Ajİc. jİ)l ^ (Jlâ *(Jil ı^jt-kpljlll

Lûj l^-iâ l^-iâ k_J^Jj k_ 3 ûlâll l^-iâ

;k (Jll Cüljâll ^xxi\ öJljjujl ;3u!jJ>İ! ^â^Â^lidl ^ a \ »AİljIl

ciılüill ^ jjj) OjSij ; 34 âj , 3 jg >-4

1230. (4036) (7217)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlar öyle aldatıcı yıllar görecek ki, o yıllarda yalancılar tasdik, doğru söyleyenler tekzib edilecekler. Keza o yıllarda hâine itimad edilecek, emin kimseye de hainsin denecek. O zaman nıvaybıda adam amme işinde söz sahibi olacak."

"Ruvaybıda kimdir?" diye sorulmuştu. "Amme işlerinde (söz sahibi olan) değersiz adam" diye cevap verdi." [1646]

jj* L5^ çj Cp tşC p Cpp Cp iPpp. CP Aidla 4 j .ajjlj yJ (jj tjl-âJE- l2iAk- 4038- 7218- 1231

pij44- d>5 Vî \) (jj^'İ'nl 4 j1c. ^ aU (Jlâ ;(Jlâ *û jj jA ^jc. ^İLuia

• cs^M .İjjj (jJİ ^ U^-3^-3 .AÜj^ .J j)-û J # (JULg ûûLiuil ;Jül jjll ^-3 ,Vm.lVu.ı,)l j] 'i^^jl^jjâı

ciılÜİ ûILoj c M lİ^-j

1231. (4038) (7218)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "İyi hurmalar adilerinden ayıklandığı gibi siz de ayıklanacaksınız. İyileriniz gidecek, kötüleriniz kalacak. (O devirde kötülerin içinde kalmaktansa) elinizden gelirse hemen ölün (ölün de hayırlı olanı tercih edin)." [1647]

jUÎ cp Aş" û] 1 _L cp a 4^.^ ^jjAk. _ (^ s j»^l2îıh cp * 13j _ (_ 5 İc.M ajc. cp IjL^k- 4039- 7219- 1232

Oj JjUa) i UjAİl O j 'O^Ikİi i ^}V! AİA^yı ;(Jll ŞİLj AjIc. aliI ^gIl -- aîl C](jI İc 4]Lg ğ)j (_>ajî (_yc. Cp ^Il_La ^

^-Ş (JlÜ ;JüI jjIl (jj ^-uUC- 1 £^Û^_Aİ 1 C ; 3 . 0 ^^^ C ‘3

(Jjâll Jajoü ^âj .û^)JC. <J Cll. 1 ^. ^Li]j t^JtâLaıll ûI^) 3 İ ^^3 ^xj c." 1 J,W 1 AA ;ûliui“l I^J (jİAİl 1 İA (jı

i jjûjAİl ^jLsu-all ^j j ^jjg.^'taû k" n.h I^a ;d)lâ <jl ^j!î£ (jj jjj^llûLûc. JâsL^Jl jjc. (Jij Lo

ÂÜ) 4_jl (j^*-û (jj) j}C. (_£_jj (Jj (Jj)g A) j& 3 x>»jj ^JJC- 4_2C- (_£j^)j ^JlâLyi ^tJjoı

4_ı3

1232. (4039) (7219)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(İslam'ı yaşama) işi gittikçe zorlaşacak. Dünya da (gerçek müslümanlara) gittikçe sırt çevirecek. İnsanların da cimriliği artacak. Kıyamet ancak şerirlerin tepesine kopacak. Mehdi, Hz. İsa'dan başkası değildir." 116481

* KIYAMET ALAMETLERİ

•“jîo* çj Lp çj Lp Cp Cp pp '2i ,jj jSd jjİ Uiiiık- 4046- 7220- 1233

<i£ i 2*iq<jic. ^ull (J2a_ı3 _L_lA j Cp ^'3^' J" ^ j (_ 5 ü^ <c.l2ü]l ^Jîı ‘^Lojj ^Lıic. alil (_ 5 - 2 aa ali (Jjjoi

j Cy^ D - ^ Cp j‘ û' t4 '■'■':lâilı ûjlû Kıl jyj _ciılaj ■ ■- öûLLojl ;ûjl ûjjaac.

llul ^ '' • L_S Cj^

1233. (4046) (7220)- Hz. Ebu Hıueyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Fırat nehri, altından bir dağı ortaya çıkarmadıkça Kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar o altın sebebiyle öldürülecek. Öyle ki on insandan dokuzu öldürülecektir." l 1649]! 1650 !

Cp Cp u2â.jJ' -42 Cp ço^l' Cp ^ CP -42 l4 .^jUukll jljji jli liiiık- 4047- 7221- 1234

Lûj CPPJ Û“' 2c2üj tıJLâh 1 _jâajij <c.lL21 ^^ââ ‘djlâ ^hajJ <aic. alil (_ s dLsa aîi (JÖ

a . >>*j j ^j _CiÜj ûûljjaıl .Lİ 4 ^! î 441 ıll y^Cj 4

1234. (4047) (7221)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mal dolup taşmadıkça, fitneler zuhûr etmedikçe ve here (haksız, sebepsiz öldürmeler) artmadıkça Kıyamet kopmayacaktır." Orada bulunanlar: "Here nedir, ey Allah'ın Resulü?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öldürmedir! Öldürmedir! Öldürmedir!" diye üç kere tekrar etti." 116511

* KUR'AN VE (DİNLE İLGİLİ) İLİMLERİN YOK OLMASI

;Jll ‘ju2 (jj çLL) cp -4-2İl tj Cp CP ıj2âc.M Uj .£j$j Ijj ,<jj2 Cp j$ l2i4k- 4048- 7222- 1235

^j^jj 4» 1! l_ia2î vLSj laii C] jj-jJ) 4 ;djlâ -4 W l_iIa 3 OÖ' s '' ır - :Cj'2â ^ 1 i(■'' 4 j! ^jjh

O^ığji j Cp 23İJ) 4 . "p] 4 43 41^! ^ViK'^

Aji I _ciılij t^ı^j-sa ûûL1uj| !2 k ;ûj! jö^' Caa ^.^joü Jjt-~ , i4 ' 3 ûIjj^ıl! 0 j'd4 l£2 ' L ^' 3

y 41]j ^j^j .*^44 Cp *^4ö Cp S| '*t-'' Cp ^4'j-j ^ ipj* ‘ jç .7 4 -4' .^laiLa

UjSII ^ ^jjoı Aİ j ClljAaJI IjlÂ (_5 Jjoı t i'.^»^11 Ait ^4_4 c>^4 i44 j

1235. (4048) (7222)- Ziyâd İbnu Lebîd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir şey anlatarak: "İşte bu şey, ilmin gitme anlarında olur" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Bizler Kur'ân'ı okur olduğumuz, evlatlarımıza da okuttuğumuz, evlatlarımız da kendi evlatlarına okutur olacakları halde ilim nasıl gider (kaybolur)?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Anasız kalasıca Ziyâd! Ben seni, Medine'nin en fakihlerinden biri bilirdim. Şu, (gözümüzün önündeki) yahudi ve hıristiyanlar kitapları olan Tevrat ve İncil'i

okudukları halde onların içinde bulunanlarla amel ediyorlar mı? (Demek ki keramet okumada değil, okunanı hayata geçirmekte, yaşamakta ve tatbik etmektedir)" buyurdular." [1652]

<jj 4İ22K (jâ <2r4j uf- 4 d ^ pj 12 j 24 . 4049 - 7223 - 1236

ö-o^_j -£3 03 7 ' ■' ^ i-® ja .l-j 122 343 i 45 i 20 („ Cfu-f • -k.. 4 31 22 331 i *34 $314211

3x122 3- 0 2421 2- 1 ^ Q 3) .ÂjI 3 Lj 3430 od2 .422 ^3 3^3 3^ 4 _ıl 25 (_ 5 ic. 3 j—-2 3 3' ı ^ 03 • 2• • ,, ‘ ı 03

o] kil jc. (_ 5 2 u 14 ;AL-a 4 J 31Ü1^22)^^ ,4iil oj 22) 3 4İ£11 û2a (_ 5 İc. 12ç.12İ 1253*^1 :3^j4 ,3jt**H j jjd' ^dII 42 jû2. 4 ~ıc- 3- a 3*-j 4112 32 .122 4_2c. la23 ^2 t 42L.ı4. 444 3- a 3 c ’li ?2 i s ı. .-» 03 - 2 ..4 3 3 y-^ 03 2 - 0 Ç-^ 1-2 3 i.j3 ^A 3 221

‘312 j r <l -.2 ûl jjj ,ciılâ2 42 I 43 t ^4

^l*ea 2 a 0 joj j^lc. Ç.O L ^ ûûIdı)

o^Lluıl ;4jl jjll j^İ^odlı . 3 ÛII 3-? ^OO " !Aİ4a 12 ;31İ3 4 jH21I ^ Ajİc. 32â^ ^2

1236. (4049) (7223)-Huzeyfe İbnu'l-Yemân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

"Elbisenin nakşı silinip gittiği gibi İslâm da silinip gidecek. Öyle ki oruç nedir, namaz nedir, hacc nedir, sadaka nedir? bilinemeyecek. Bir gecede Allah'ın kitabı götürülecek, ondan yeryüzünde hiçbir şey kalmayacak. Çok yaşlı ihtiyar erkek ve kadınlardan bir kısım insanlar sağ kalıp: "Biz babalarımıza lâ ilahe illallah kelimesi üzerine yetiştiğimiz için bu kelimeyi söyleriz" diyecekler."

Huzeyfe bu hadisi anlatınca orada bulunan Sıla radıyallahu anh kendisine: "O yaşlılar namaz nedir, oruç nedir, hacc nedir, sadaka nedir bilmezken "Lâ ilâhe illallah" kelimesi onlara bir fayda sağlar mı?" dedi. Huzeyfe (bu söze) cevap vermedi. Ama Sıla bu sorusunu üç kere tekrarladı. Her seferinde Huzeyfe onun sorusuna cevaptan kaçındı. Sonunda üçüncü tekrar üzerine Sıla'ya yönelerek: "Ey Sıla,

kelime-i tevhid onları (hiç olsun ebedî) cehennemden kurtarır" dedi ve bunu üç kere tekrar etti." 116531

* EMANETİN GİDİŞİ

“3^-“ çşf Uf 4L>Aİj2 Iş-3 3“

12li _ç.Ilk2l 42>a ^32 1 \ 1C ~- 41)3:

1 4j2j sj 12li _Ij33_« IijIA j 4 İİ 2 ÂİJ0 44xı dıc .32 IîjILg L<II ^3 !

4xgj3 ^3 t âLıa. x t c ‘- ■ — ^A_$ 3 IA -1 iIf ^j* L ûûLIujI ^^3 ;3 j1^3^1 ^3.aO(_^u 66 1

- 3 ^- 4 “ uf ûf- uf 122 . ^i t ^ı i I I 3) AİaJı 12 j33.- 4054- 7224- 1237

3 I 2 I 3 I 121 3^3 jf- 4 ii! 3) 4 " 2-3 * 4 ^ 221 34 ^^ 3 * 3 ^^ 3 ^) 3 ^ 232 3 ^

22 U‘ I 4_2g ." ' r - j 1 121 i .< 2 U‘ 1 42>i." f- j: 1 '2 ^ 2 122 Lg 1 4İ)j 12 li 1 4İİ2 ^ 12-211 42>ı ^Jf

4 İİ 2 121i likü U ^3 1 4İİ2 4Jtk311 44 xı CI 1 C. 3 İ 12 li _4Jı4311 dıc .32 LijAi LijLk

1237. (4054) (7224)- İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Aziz ve çelil olan Allah, bir insan helak etmek istedi mi, ondan önce hayayı çeker alır. Hayası bir kere gitti mi sen ona artık herkesin nefretini kazanmış bir kimse olarak rastlarsın. Herkesin nefretini kazanmış olarak rastladığın kimseden emanet çekilip alınır (artık o, güvenilmeyen, kuşkulu kişidir). Kişiden emanet (güven) çekilip alınınca ona artık hep hain ve herkesçe hain bilinen biri olarak rastlarsın. Ona hep hain ve hıyanetle bilinen biri olarak rastladın mı, sıra ondan

merhametin çekip çıkarılmasına gelmiştir. Ondan rahmetin çıkarıldığı vakit artık ona (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş, lânetlenmiş olarak rastlarsın. Ona sen kovulmuş, lânetlenmiş olarak rastlayınca ondan İslâmiyet bağı çözülüp atılır." 116541

* KIYAMETİN BÜYÜK ALÂMETLERİ

3 ^ 3wij Hj^' 2w c43^' -2^3 Cf 32 22e. 12 j 3) İL 34 12224- 4056- 7225- 1238

^3<uaıh ^ila ‘lLoi 3 E 4 E. 4 2 i j3*^4 411 I 22 3 ûf- 41114 34 3 ^! 3 ^ -4 3Lj - J Çf 3^^ ûf- L .

4AUJI 34 I 3 1 4 : > 13 -, ^ 31 Â 21 İJ ^ 3jI 2j 3 IÂ 2 II 3 14 j 0 x 2 3 ^

4^<uxjI ^j 4_ıâ c 2İ14x 34 33^J .3“’^ ûLIxx) j3İI ^3

1238. (4056) (7225)- Hz. Enes İbnu Ma'lik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şu altı şeyden önce (ahirete bakan) iyi ameller işlemekte acele edin: "Güneşin battığı yerden doğması, Duhân, dâbbetü'l-arz, Deccâl, herbirinize mahsus olan ölüm ve (sizin salih amelinize mani olacak) âmme hizmeti." 116551

34 221 ûjc. 32 3442 3 ^ ^7:211 3 J 221 ûjc. 122 333^ if 33 ^ 32, 3 o^il if 3 1 ‘ 1 ^^' 122^4- 4057- 7226- 1239I *3joj j 4-ıic. 221 ^gII 22 3 ^3 33 ;33 tû2I2I 3 ^ 4İ114 34 cyül 3 ^ fi 44 3 ^ *42 3 ^ t yujİfF. (_ 5 3.3f2Ix3 ^4ı ciılâ

dile. jjJa diyeli 12 ^ 33 J f kjxj4a j 2 ûjLûC. 3 ^ ÛJ^ û ^24ji) ^3 ‘ÛJİ j 3 İI

4_j ^2x21 3 1 04C. 3 1 3 *'2x11 3^)j ÛJ^ J 3jx4ajxı 12 a ;31İ j .*4 ûj^ Cf- 3 A >Cf 2 3^

y^ ^3 *s.ll A_^.^)klj yy _ajj_a>ıll AjIj^ ^3 iS^İİ L$y kû£ A_ılc. £^3 AjĪ iyP ^J I 1 - ^ .<3,

^-»-a (j]j C*n Wİ1 1İA y\ 3^ J . û j4* *-k ÛJ^ :ÜlÎâ A x.^ıjkV) ^3 ^_jA j]I <jİxjj ;dJlâ j # Aj (j^C- (jc.

. dı^î k£\ l^ys AÂ,“\ t.s-j\ j cJf^ (jj Aa^. 1 ^aLû < ’^J jIjâlI (Jjikj 3.3^ C t IUaiJI tA_IÎâ]l y* £3j kû 3j) <Q ‘ s<Q ° l

1239. (4057) (7226)- Ebu Katâde radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: " (Kıyametin büyük) alâmetleri ikiyüz (senesin)den sonra gelecektir. " [1656]

l3' CF- e$3^3^ '^y lF 3^*-* iy 3' ^ .t yf iy ^3 isF iy 3^ Uj^.- 4058- 7227- 1240

jL (jjjıll ^ .l$jf* 3 y JaÎ ajIu (J3h 3^ ;ciıliila (jjıÂk ^ic. :ü^ ajIc. ^ ^ku 3 j j -0 yt- tiilLo ^

iki İl ^ .^İaUîİJj 3^3 AjIu AjLûj (j-iIuj ^ ^Al _3 C>! 4-İLu AjLûj ^jJ_JjoiC.

^3 (j 4 ûû^jI k-iaJİ 1 Â& ;^ 5 _İaj ; Iuı]l 3 ^ J < c__flJa_ıJa CS- ^İ^k (j\3 (jJ *^ 3 ^ û ^kjajl ^3 ^3 # LkI]l

Aİ (jI (jjiJJ ^3j # ûUc. 3 pg 1 l*allj # aJ (Jj-al ;3^ J (JjÜİ (jc« ^4C- iy -^p- ^ 3k» (İh cJ-û!^ y^n dile.jjJa ja\\

JAİjd û^c. Aİj ip- ClıLajlI*

1240. (4058) (7227)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim beş tabakadır: İlk kırk yıl, hayır ve takva ehlidir.

Bunu takip edenler yüzyirmi yılma kadardır. Bunlar merhamet sahibi, sıla-i rahme değer veren kimseler olacak. Sonra yüzaltmış yılma kadar olanlar birbirlerine sırt çevirirler, aralarındaki (kardeşlik bağlarını) koparırlar. Sonra da birbirlerini öldürme devri gelir. O devirde kurtuluş isteyin, kurtuluş!"

Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim beş tabakadır. Her tabaka kırk yıldır. Benim tabakam ve ashabımın tabakası ilim ve iman ehli insanların tabakasıdır. İkinci tabaka kırk ile seksen yılı arasındaki (insanların) tabakasıdır, bunlar hayır ve takva ehli insanlardır..." (Hz. Enes, sonra hadisi yukarıdaki şekilde tamamladı.)" [16571

4tl ^jc. (_yc. jjjlia j_yc. Cf- 3' * - l " ûi ^ (jj ^ ^ j ■ ~ U^.ık_ 4059- T228- 1241

1 _ciılâj öûljjüj) tJL^^ 2 j! ûjc. dıjûa. ;ûj! ' a ° 3 Â£.lLı]! <jic. 2 j! ^gl^5^41 Cjf~

L^i û!JAU i <1 j _Aa^İ ^aLû t6 l AİlI y yİ ç ■'■' (jc. dlûa.) j t ^JaİLa A_ji

!_gi

1241. (4059) (7228)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyametin kopmasına yakın (bazı insanlar günahları sebebiyle) "mesh"e (hayvan sûretine çevrilme), "hasfe yere batma) ve "kazfe (taşlanma azabı) uğrayacaktır." [1658]

üıl jjc. yh. ^jj3^ lF y^ y yp. y Aâjl^ jİ ljj 1 nw_ 4062- 7229- 1242

\ ûûLLojİ :^1j3İ1 ^ kjlc. ^İjl ^üj 3_^- u 3 3^ :ü^ • jy^ iy

Jll j iy*-^ kils yı ^oj! y& ^o-ujj yı yı .^k^ ^Laj-uI y\j ’ı^ <jl

4o\t

1242. (4062) (7229)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetimde hasf, mesh ve kazf olacaktır." [1659]

* DÂBBETU'L-ARZ

(jc. 4 j! ^jc. Uj .aûe. |_yj JL4 Ijj 4 lj^ jİ Uj jjÂt |_yj ^ ıjIluî üjii- 4067- 7230- 1243

, { ^ f -i . ^ S O 0 f ^ Sı ^ ^ S J, } * ^ ' e

. 3*^3 ^^ 3 ^ 3 ^ 3 ! ijls # as-q Ağc. aLl ^ üı 33^3 : 3 ^ * 3 ^^

.ÛJ' 3 ^‘^>k*s3 \c>yyı y\ 3Ia.J^ JJâ \3[Â y& AjI3I ^3k- 3 A-ilc. Aü! ^Üj 3j jaJ 3

A**n^ <_5-3 *(^3 kjıll 3lâ (jJ ^ILk (j 4 _Qja x>> ûûllu:l lûA j .û^ 3^ .kIL-ac.

Ax.

y^y* t

üûl_^.U (_^üjî ^jc. C* ıKj c3İ 3^ J

1243. (4067) (7230)- Abdullah İbnu Büreyde radıyallahu anhüma babası (Büreyde)'den naklediyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, Mekke'ye yakın badiyedeki bir yere götürdü. Burası kuru bir yerdi, etrafı da kumdu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Dâbbetu'l-arz bu yerden çıkacak" buyurdu. İşaret edilen yerin eni ve boyu birer karıştı."

İbnu Büreyde dedi ki: "Bundan yıllar sonra haccettim. Babam (o sahanın en ve boy uzunluğunda) bir asasını bize gösterdi. Baktım ki, o âsa benim bu âsam ile şu ve bu kadardır." [1660]

* YE'CÜC VE ME'CÜC

Cf- j2! Ijjaİ : Jli .»4143 (jk. .ij»>ıı Uj _^1cM jiIe. Uj .(jIjj-â 3 ^ ja jî LjjAk- 4080- 7231- 1244

<^44 (JIl (jjjy !j4fl !4! yyı lK 3 jÖ^j 3 ^^La 3 3 û] *^3^3 a-4c- 44! ^gll^ 44 <Jjj-^3 3^ ;4J43

I4j ^IL^. 1 ^Ic- ^g'İa n Jİ <uıl *>" \x \\ Iij t _ 5 -^ .(j^ ^ «^2ûî *OJİ o.\ı«jâ J^c. û^a^jIuâ 1 jIc.

4‘njg^ 3^J 4_ıİ] (jjû^jtjâ J jVİ"uxilj aİjI ç.I2u ^jj 1.1c. Ajj^gVu^ 1 jIc. (_£^İl (Jlâ (_j-uJ<u1ü]1 ^-UIaIu Ijûliî

Jl ^-û1_^_uij .ç-İJıIl (j^aJUiiâ ^jUİI ^Ac. û^

mj^ ^Jliâl ^^3 lâxi ÜJİ c "\x n3 ç-LaLAI (Ja^ 1-JjIc«j (3^1 Ij^- 3 *Û^^ g jIc t ç\^»lA\

L>5 I^SLûu 3^ x * 1 ‘3 (_[>a j ~ ü -^ (_ya^ < ‘\ kLıIj^ (j\ Jû-lAj ^ a^i ^İLoj 4_ıIc. <ül (3A^-^

Ja^oı (_5^ ;(JIl j ^L^Jl û ^ j^)j .ciAÜj x - , ° ûIjjjjj

1244. (4080) (7231)- Ebu Hııreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ye'cüc ve Me'ciic (şeddi) her gün kazarak nihayet güneşin ışığını görmeye yakın, başlarındaki kişi onlara: "Haydi dönün, kazımıza yarın devam ederiz!" der. Allah Teâla hazretleri, sabah oluncaya kadar şeddi eski güçlü haline iade eder. Bu hal onların müddetleri doluncaya kadar devam edecek. Vakit dolup da Allah onları insanların üzerine göndermek istediği

zaman, aynı şekilde yine kazacaklar, güneşin ışığını görecekleri gedik açılacağı zaman, başlarındaki "haydi dönün inşaallah yarın kazmaya devam ederiz" diyecek. Onlar da "inşaallah!" diyecekler; ertesi günü gelecekler. Bu sefer şeddi bıraktıkları gibi bulacaklar. Yine kazacaklar, bu sefer insanların üzerine çıkacaklar ve (uğradıkları) suyu içip tüketecekler. İnsanlar, onlara karşı kalelerine çekilecekler. Bu sefer onlar da oklarını göğe atacaklar. Okları, üzeri kanlı olarak geri dönecek. Bunun üzerine Ye'cüc ve Me'cüc: "Biz yeryüzündeki insanları kahrettik ve göktekilere de galebe çaldık" diyecekler. Sonra Allah, onların enselerine musallat olacak deve kurtlarını gönderecek, bunlarla onları öldürecek."

Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm devamla dedi ki: "Nefsim elinde olan Zât-ı zülcelâl'e yemin olsun ki, yerdeki hayvanlar onların etlerini yemek suretiyle muhakkak ki iyice semirecek ve memeleri sütle dolacaktır." [1661]

_pj 3 -“ cf- ‘ jı 3 ^ 4 3 ^ !42 _ 3 jj 2 a Uii.jûiij 3 ^ 4081- 7232- 1245

jJı 3 ^^5 a_4c. 44! (_ 5-l j -sa 4 j J İŞ^y^ ^24 0^ ^24 ^ 44 ûjc. 3 j 4 - û 3İ4 c. ^

IjIÜjs .2i 1141 IjjSrİa ’ "

o 1«jtv J! dlijJiiJ! .^Ic. l^-Lo oAic. 3>5 j ^îa jI !.^ic. I4İ oAic. <j5j ^Is .1 1 jc. s^ll_uı3 .3^13^!-^ ;2^4 ıjllûl! 3^4â .4 j! 1 1 ^ İ4k j nüi l^Üi.3 3 C'^3 ÛJ*^ cs^- 1 r ~

3 j j' ^ 3 ojûiâi 1 ç.^tjıj 03 .û 1 ÛJA^J Oü-â .İjbun ^.İlk 3]î 3)^ î 1 3 ^ o».i 3 ^ 342^21^3 .^AÛOuJ

^^3 3^.(43 3^ ^ .*141 Ç.İJİ4! 24^ ^c-ûla 4 j! 3 ^ j 1, .3 j ■ j i_y? lAü 3 1 3 :^24! ü ^41

^5!! .^ül! 3^ 2ill4! ciıill 444 3^ 1 * 5 ^ 3^ q 2 a Xcüj (JlüaJ! 414 32

31 3 ^ 3^5 ^j ^141 241 ujljS 444 3.: '• • ü a^j3 .İ 424 ojj 3^35 ^2

ûLLüj t, *l ^41 c .iılai41 3! 3^! * j^4 a jlic. 3 ^ j 2o .dil44 <llA^ .3.:^ ı ^ ^Lil 14 a ;il j 3^' ^a.»3 5 ^*••''•: l .

alijı t, 'l 3 .;^ ■ -■ 14a illa j ^£i41 ûlj^j .dılaj

1245. (4081) (7232)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Miraç gecesinde, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa ile karşılaştı. Kıyameti aralarında müzakere ettiler. Önce Hz. İbrahim aleyhisselâm'dan başlayıp ona Kıyametten sordular. Onun Kıyamet hakkında herhangi bir bilgisi yoktu. Sonra Hz. Musa aleyhisselâm'a sordular. Kıyamet hakkında onun da bir bilgisi yoktu. Söz Hz. İsa aleyhisselâm'a geldi. O: "Kıyametin kopmasına yakın şeyler (alametler) hakkında bana bilgi verildi. Ama Kıyametin kopma (vaktini) Allah'tan başka hiç kimse bilemez" dedi. Sonra (Kıyametin alâmetlerinden biri olarak) Deccal'in çıkmasını anlattı. Şunları söyledi: "Sonra ben inip onu öldüreceğim ve bundan sonra halk memleketlerine dönecek. Bu defa onların karşısına Ye'cüc ve Me'cüc çıkacak ve her tepeden hızla hücum edeceklerdir. Onlar giderken rastladıkları her suyu içip tüketecekler ve uğrayacakları her şeyi bozup alt-üst edecekler. Bunun üzerine halk feryat ederek Allah'tan yardım dileyecek. Ben de Ye'cüc ve Me'cüc'ü öldürmesi için Allah'a dua edeceğim. (Duam kabul görecek) ve yer onların (leşlerinin) kokusu ile çok pis kokacak. Ben yine Allah'a dua edeceğim! Allah da bir su gönderecek ve o su, onları taşıyıp denize atacaktır. Daha sonra dağlar ufaltılıp dağıtılacak ve yer, derinin yarılıp genişletildiği gibi yayılıp genişletilecek. İşte söylenen bu hal vukua gelince, insanlara yakınlığı itibariyle Kıyametin, ev

halkı ne zaman doğumu ile aniden karşılaşacaklarını bilmedikleri hamile kadın gibi olacağı bana bildirildi."

Râvi el-Avvâm demiştir ki: "Bunun tasdiki Kitabullah'da bulunmuştur (Meâlen): "Nihayet, Ye'cüc ile Me'cüc'ün önündeki sed açıldığında, her tepeden saldırmağa başlarlar" (Enbiya 96). [16621

* MEHDİ'NİN ÇIKMASI

(_P çUj J 3)! Cf- UU 3 U Uf ^ .4-4* U ^ -UU U U cU^' ülık-
4082- 7233- 1246

f. t ~ ' 7 'o * »r £* \ » ^ s. ' f. *0 *~ 0 '' 'o + o o e

4*'j Laİ3 .^ûIa (ja 4_ılâ cJ^ ^] 4_ılc. ^ cf-^ 3 ^ cJj-^_j *^9*
1 a\\) ;dJlâ $<ojI Aıc* 3 c- A 3i 1c. 3 c

ciuj (Jaİ Uj ;(JlÎıi # aa^)£ j 1 n:;. ı^Ig -n j lSÛ- 1 cJ^3^ ^ •‘-**
l)^ .4-j^ ûIjjc. ■^j3^ AjÎc. c5^-a ^ 3 ^

1 IİÎ JJJİ J)I!ikI(~F, x'a J^Jjou 3 (Jjâ ı^A ^jâ ^jİj (_5-^ 1-I^joüj
^'O'S- 2 3J^ 3 XAl (_5^ 3^1 (j)j .1^31 ®3^‘

JÂÎ O -0 3^3 C5^1 ^_j*â.ıî ^jfoj r)L_â l^]Laj La ^jj)]^»ja
^jj^Laliâ ^jjVıl oCi 3^^ (j^lLuua .û^lu ciAjI^j

ç q»a«^1 tt_ûûliujl ;jjlj^ll ^â # ^cilı]l ^ic. 1 3^J ^§jI3a
t^ilû 3^ J^)3^ ^3^® 1 J^x*ıa l&jlJLiâ ^a±i

LÛ (J^^ 3 3* 0 ^UJl ûlj^) .^ljj] (jC* ^3 C5^ 3^ ^ ^ 3^1
«^33 cş-^ 3? ^3^

^ 1 ^ 134) 3 c. 3 ^ u-^

1246 . (4082) (7233)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Biz, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın yanında iken Benî Hâşim’den bir grub genç geldi. Resûlullah

aleyhissalâtu vesselâm onları görünce, gözleri yaşla doldu ve rengi değişti. Ben: "(Ey Allah'ın Resulü!) şimdiye kadar, mübarek yüzünüzde hoşumuza gitmeyen bir manzara hiç görmemiştik, (şimdi ne oldu da bizi üzen bir ifade ile karşılaşıyoruz?)" dedim. Şu cevabı verdiler:

"Biz öyle bir Ehl-i Beytiz ki, Allah bizim için dünyaya mukabil ahireti tercih etmiştir. Benim Ehl-i Beytim benden sonra bela, kaçırılma ve sürgüne maruz kalacak. Nihayet, meşrık (doğu) tarafından beraberlerinde siyah bayraklar olan bir kavim gelecek. Bunlar hayır (saltanat) isteyecekler, fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bunun üzerine onlar savaşacak. Allah onlara yardım edecek. Bundan sonra istedikleri (hükümdarlık) kendilerine verilecek. Ne var ki, onlar bunu kabul etmeyip emirliği Ehl-i Beytim'den bir adama tevdi edecekler. Bu (Emir) de, insanlar yeryüzünü daha önce zulüm ile doldurdukları gibi, yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Artık sizden kim o güne yetişirse kar üstünde emeklemek suretiyle de olsa onlara varsın (katılsın)" buyurdu." [1663]

32 3«ı2Jl 4Lk (jc. 3 jâ..i yp. UyU \ ıc ~- Uj ll ö.. .j .iâAİj j ^ t 4084- 7234- 1247

A ğ) —. Jj] ^ K 4 jo2j ' V. (Jjjij c <jlc. aîll U^ 2j (J j (JlÎ :djt3 ^ j-. M' ç-Eu-ui jjc.

ENİ l: n*ı* 3^^ odla 3)3 û 3^4! ^llaj t E La 3 .: l ^

ail ûl jjj t dilkj . -■ ûlEjıl lek .ts ^c 41 21ı 1 Aiüâ. A_ili ^İ21 1 yly o^aullâ ojlûı^ü

3Jda^jjoı (_^İC. ^l^j-sa (Jl^ J Vun^H ^2

1247. (4084) (7234)- Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizin hâzinenizin yanında üç kişi kavga edecek Üçü de bir

halifenin evladıdır. (Halifelik) bunların hiçbirine nasip olmayacaktır. Sonra meşrık (doğu) cihetinden siyah bayraklar (taşıyan bir ordu) zuhur edecek, hiçbir kavmin öldürmediği şekilde sizi öldürecek."

Ravi der ki: "Sonra (Aleyhissalâtu vesselâm) ezberde tutamadığım bir şey daha söyledi. Son olarak da: "Onları görünce onlara derhal biat edin, kar üzerinde emekleyerek de olsa!" buyurdular. Çünkü o, Allah'ın halifesidir, Mehdidir." 116641

Ajj! ıjc. AjâiâJ

, <14 ^ 4)1 <■

\ (jj Uj iıjlb jfi Uj .‘Ujjoi jj! |_yj (jUuk Uja2- 4085- 7235- 1248

UUaj eiıj4! (3^1 li« Çs ^l 41 *^İ2 j <4c. 21ı 1 U^ a 4j 3ÜÜ :3Û ^U*- 3^

^ Ç)i\ û^jkjj j U^ ûûiiujj 41 a a jâjaJı jj t ^jj ^İjai^j! l_j1c. ^cj^uh y a. 4' 3u j3^

^jİ j _aj ^2j :kc.^3 cA* -0 clw! İJU j J1Â ^jj^ Ujû^ <1 ^ic.i j .U^ 1 \lS^ ^4' İJU jj _djUailh

CjIİj ^jâUj 4 ja.. ^ aj jj jjc. Aa*jI ûjU

1248. (4085) (7235)- Hz. Ali anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mehdi bizden, ehl-i Beyt'imizdendir. Allah onu bir gecede ıslah eder (yani tevbesini kabul eder, hizmetini yapacak hale getirir. Doğruyu ilham eder ve muvaffak kılar)". 116651

Âû 32 33jul! AU 3 3 ^ Uf cf 3 j çjjjjUl ^jc. 3 ^ Utjoj Uj L_jlkyh ûjc. 3 ^ U^^ 2 ~ 4087- 7236- 1249

21j 3 ^ :ü Jf.)42j AjİC. 4j! U^ 4ı 3^• • :3U 3 ^ 3^ ^2İla (
_^j'İ 3 ^ 4ı! ^jc. 3 ^ 3 1, ^ L1 1 ûf ^)U2. yı

Ah A^Ac-j ûûIIuj] (^.A^Ag^Ü j Ajj** 1 ^^ j 3 ^*yj ^Ac-j
û^â^.j Uİ # a!^AI 3&1 ûûUjj L_iI]aA]I ^jc.

ûLIuj'' c l JLi.j ^âIj^ i^a ^ aIsüj ^y& j)\ ^ai

1249. (4087) (7236)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biz Abdulmuttalib'in oğullarıyız. Cennet ehlinin efendileriyiz: Ben, Hamza, Ali, Cafer, Haşan, Hüseyin ve Mehdi." [1666]

AjIA AH jlikJl ûjc. ^A_La ^jÎ Ü3;Ü A£^A_^AI ._)j».xxi Ah ^LiAİAHjj AH 4 _LqA>^ IhK- 4088- 7237- 1250

(J^LjA) 3^ :cJl^ $A£Hh c ^ ç-3^ A>? s3ı^L^AI ch ALI ûjc. Ag-^3* - ^ 1 ^^ ^hA^. (Ah *Ac-33 cs3 3^ j3 Ah! Ajj.A^İAh^I

jjLk AH öJIAjuj] ^_^3 ^_3 > AjÜaIxjj ^ jxj (^)İ Aj^AİLjjS . (J^JjAuAI 3^ ü»ü ^A)^H 4-iIc. Cs-^ 3 ^

AjIii*-xia LaAj Aajg.I AH ^ ^C.j ^û^jjJa^AI

1250. (4088) (7237)- Abdullah İbnu'l-Hâris İbni Cez'iz-Zübeydi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün): "Doğudan birtakım insanlar çıkacak ve Mehdi için zemin hazırlayacak" buyurdular. O Mehdi'nin hakimiyetini kastediyor." [1667]

* MEZAHİM (ŞİDDETLİ SAVAŞLAR)

JU ;Jl3 ah! 3^^ 3^ 3^'3J 4 ' 3^ d Ah cr^ ^ ^ Ah ,/h j3 UjAl^. 4089- 7238- 1251

L 5 ^) (3 ^^ ı 3 ^^ C 5 ^ 31^ *31^ A>? A3^ ^ 3,w3 3 ^ ciıLoj aj^^ü* ah ^Aj u^)5^j <^ 5-3 ah! j 3

ALİ ^,lx*o £ 5 - 4 ^ u,^xxı ,4j.^A^ 3 ^ ^LLas a dıülajls 4_ilc. c^l^ 3 3-^^ 1.3 a> 5 0^3 3^ j

(A)_j3^x^nVı Aj^-ALoü^ Aj^AüjIj^ Ajj^)*Aİ n3 ^3 ^31 3-53* -1 ^ ,ALq! 1 *3x.o ^^İl ^^kx^*>Axxj • Jjkj *>\xxj^ A Ac

.Vı»3 .A3Aİ3 a_iA) ^jüas ah- 4^33 A^ 3^3 *■. ^>1»j3 L_iiI3a]i l_Ac. |(J3^3\Ax.^>lı (Jaİ ^ja 3^3 ^3^ . 33! 1 - 3 ^3^ ^33^

ûjIA ^jl ûûIluıl ^ 3 ^ A-kİAİl Aj j* 3^*^

1251. (4089) (7238)- Zî Mııhmer radıyallahu anh'a müsliimanlarm Rumlarla yapacağı savaş sorulunca, Resûlullah'tan şu hadisi nakletmiştir: "Rumlar sizlerle emin bir sulh antlaşması yapacaklar. Sonra, siz ve onlar (başka) bir düşmanla savaşacaksınız ve zafer kazanıp ganimet mallarını alıp (savaştan) salimen galip çıkacaksınız. Sonra savaş yerinden ayrılıp tepeleri bulunan bir çayırlıkta mola vereceksiniz. Orada haç ehlinden (hıristiyanlardan) bir adam haçı havaya kaldırarak: "Haç galip oldu" diyecek, müsliimanlardan bir adam kızarak kalkıp (adamın elindeki) haçı kırıp ezecektir. İşte o zaman Rumlar sulh antlaşmasını bozarak şiddetli bir savaş için toplanacaklar."

İbnu Mâce, bu hadisin, kendisine bir başka vecihten de ulaştığını, hadisin o veçhinde şu ziyadenin olduğunu belirtir: "(Rumlar) şiddetli bir savaş için toplanacaklar. O zaman onlar seksen sancak altında oldukları halde gelirler ve her sancakta onikibin asker vardır." 116681

<.. ğ)j jl Aikn (jc. <£uljlİ! ıjUuc. ljj '^Lauı ^ .iğ^1! US ^Lac. ^ puSdti Uİı.1^- 4090- 7239- 1252

^ dut^j 141 ı^l <jic- 2 j 1 2 j (J 0^

j

<jâ ı oVd ^ <£jUJ! jlxıc. j _ jj^ı^ ûldjjl lxÂ ‘dİLş*^*LhH^ ^ 4 -^

1252. (4090) (7239)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şiddetli savaşlar vukîıa geldiği zaman Allah mevaliden (Arap olmayan müslümanlar) öyle bir ordu gönderecek ki atlarının cinsi yönünden Arapların en kıymetlisi ve silah yönünden onların en iyisi olup Allah, İslâm dinini onlarla te'yid (takviye) edecektir." 116691

Cf- jj ■«=■ ıjj 2iı! jc ğj jjj£ jc. jj' ^ -,çşİ7>j' j>^ ıjj İşA- 4094- 7240- 1253

U :3li p . >o3h a^^' ^AU-a^ Aj^^ 3 ^Lc.lLAl ^ AL 3j- uj 3 3^ :3^ ^h!

A^j3 C5-^ ^ 3*H Ah 1 Ah3' VA \}j ^A3a c l (j!^j Jh U \IJA- \IJA

jLI ^ AjjâLkj ah3' J 3Â! fO<>“l(E ^^ ^jU^- Ajj nx^j3 jj^AİI j a j'nA'ıAxxıqll Ajj^h^.^ .(3

^3 # ^ûlj U aaL^ j ! ^û- 0 'L.j ^3 3) *3^ 5 ^ s— 1 ! .^ uj 3 ^ c W ^(3^ 3$

(J^j Ax. 4-\xıii AH' A^* l£j^) !3W^ A^! 3^ j .ûjIL ^jtsLAAl ALİ ^uc. ah ûûLLüA ;^j1j^11

L_L^jtAİl j Ajc- AjI j^)11 j c t

1253. (4094) (7240)- Amr İbnu Avf radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Müslümanların silahlarını koydukları yerin en yakını Bevlâ'da olmadıkça kıyamet kopmaz."

Aleyhissalâtu vesselâm sonra: "Ey Ali, ey Ali, ey Ali!" diye nida etti. (Hz. Ali) "Annem babam sana kurban olsun, (buyurun ey Allah'ın Resulü!)" dedi.

Aleyhissalâtu vesselâm: "Muhakkak ki, sizler Benî Esfar'la (Rumlarla) savaşacaksınız. Sizden sonra gelecek müslümanlar da onlarla savaşacaklar. Nihayet Allah yolunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmayan seçkin müslümanlar olan Hicaz halkı onlarla savaşa çıkacaklar. Konstantin'i teşbih ve tekbirlerle fethedecekler. Onlar daha önce benzerini elde etmedikleri ganimetler elde edecekler. Öyle ki (dirhem ve dinarları sayıyla değil, kalkanla ölçerek taksim edecekler. Bu sırada biri gelip şöyle diyecek: "Memleketinizde mesih çıktı." Bilesiniz bu haber yalandır. Artık o haberi tutan (inanan) da pişmandır, terkeden (inanmayan) da pişmandır." 116701

* TÜRKLERLE SAVAŞ

.'İl»,2)C ^lU-sa ^jc. ıkA k Uj 2)J Uj.l2- 4099- 7241- 1254

Ö jjc.1 0^ û 0 ^ 1 ^ 0^4 k LûjÎ I^ÎjIaj Âc-lLk! ;âÎEj a4c 21ı 1 ^kÎ 3 iJ II ;3l4

oS ' ' ' , * ' \ S i ' ^ - o ' \ ' 0 0 £ "° ' & e 0

ı^. öûLluıl ^jj,W'nj (jlfl

6 l »«o Jb2

0^1 Û, JJ

ı* n.W\

1254. (4099) (7241)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizler, gözleri küçük, yüzleri geniş yuvarlak bir kavimle savaşmadıkça Kıyamet kopmayacaktır. Onların gözleri çekirge gözleri gibi olup yüzleri de kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibidir. Kıl ayakkabılar giyerler, deriden mamul kalkanlar edinirler ve atlarını hurma ağaçlarına bağlarlar." 116711

AÇIKLAMA:

Bu çeşit hadislerde Türklerin kastedildiği daha önce açıklandı. [16721

ZÜHD BÖLÜMÜ

* DÜNYAYA KARŞI ZÜHD, (DÜNYAYA RAĞBET ETMEMEK)

aJ ciıiliij 40 ^ (jjî 0 e- »)j3 2>2 9 #^ <_s 4 =s Çjj Uj .jlic- tjj l2i4k- 4101- 7242- 1255

(_ 5 1L Ajli aLg !^laÎG aIÎj Ul4! j ^ Nr.i 3^3^ ajÎc. kÎ! ^k--» kÎ 3314 ;3l4 Aı^La

Lllgu A ..ı-rtAh L-il^j^a! .1^! Aİ ^1 j _Clıı.l^J! 1)2 Â^Lg 2jjl ^1 ;2]!Ü

1255. (4101) (7242)- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabından olan Ebu Hallâd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bir kimseye dünyaya karşı ziihd ve az konuşma hasletlerinin verildiğini görürseniz ona yaklaşın (ve sözlerini dikkatle dinleyin). Çünkü o hikmetli sözler eder veya ona hikmet ilham edilir-." 116731

2jc (jlâiıoı (jc. 3-43^ j 32 c Uj jile 2 >j L_ılg-4 kılı ^k! ^ û-iuc. ^k! Ujû2- 4102- 7243- 1256

lki lk! 32c- Jau 3jj-Ç) E :Jlla 3^3 ^İ2j a2c 21ı 1 ^k.-. ^_ul! j^j! lı3^ t^-iclLi! ,2 _gj ğjj 04^ l)2 ^2^2

^Ül! t2^ı! ^20 .kul ■ kİ-v i Ujlll ^ jl *^İ2j ajİc. alı! ^ k alı (Jjj-uj) (Jllâ ^0^121 23.'^' 3 kül ^'y-21 aüLgc.

j Cllıû^Jl lk^ AİÛjjİj ^ ■ -A _jLı ^lıl j _AİXjJa ^Gİka (. aıt,^ ^ j j^gc. ^ ûllA ûûlluıl ‘ÛJİ)

a ima. ^ûLaılj j Â_^Lg QJİ û! ‘dlıû^kl lkk L__ıâc. 3-^ 0^1 .L^^jkll G *9 ‘cjkâ

1256. (4102) (7243)- Sehl İbnu Sa'd es-Sâidî radıyallahu anh anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bana öyle bir amel gösterin ki, ben onu yaptığım taktirde Allah beni sevsin, halk da beni sevsin" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Dünyaya rağbet gösterme, Allah seni sevsin, insanların elinde bulunanlara göz dikme ki onlar da seni sevsin!" buyurdular." 116741

ı y ; 5 ; i,'ı‘J ;(Jll t(_yıiî ıjc. çiulj 2)2 p 1 Ajl... jg°»(jj \ ı 2 kıj 2 >j 2>2kJl! 7i^A_ 4104- 7244- 1257—

?^İ2j Ajİc- küI ^kkü 21 2 jjj.■ - kâ k)Ati^ !c5-2İ lk ?41 j£jj Lg ;^k2 Aİ ûi_)5 Jx 2 okljtB ^kAL-u

3 Aj^lj)^ Oj !y2U! a >ı (_^j'İ Eg _2)^-ijj! 2y g k* ;2jEûLaj 31 ^CE 4 r ~ Ajİc 21ı 1 kĪ 3

ûi] oj û)3 31g ajİ 3^1 42 ı3ks ^4141 ^c Lgj *3^ .cı ü^jû ûi \ ^5113 -- 3!)

41 Jp U Aii ^gjklja 314 .Cık-Gâs !k! 61kü> ' v. j ."'k.- ^ lk! jüc j lk! 4 Lg£=

Aic klı 3^4

iki:

ç-tI a*i<q Aİ j (jLajluj (j j ^ ûûIlujI ^3 ^3 # ûAİc. ClûIf^ AÜij (j>a LûA_j^ (jj_jjaıc.j AjuJoj I

^3 L_âlI_kj ;ç.Ii*_»Ja]I ^3 ^jI A 3 (JIÜ j /ûj£â^ duûL^.1 duI!: (jc. 3^ .U-iic. Âİj (JIâ ^£3 (jj) 4-^jjj

AİjtjJajj-uJ Jux *ai (jj (jIfl J •^ aC 'J 3^ IjI (j A» n (jIiI ÎClıIÜlll ^3 (jLı^. (j4 l) 1^ J .An W jı

1257. (4104) (7244)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hastalanmıştı. Sa'd İbnıı Ebi Vakkâs geçmiş olsun ziyaretine gitti. Yanma varınca Selman'ı ağlıyor buldu. Sa'd: "Niye ağlıyorsun? Ey kardeşim, sen Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a arkadaşlık etmedin mi, şöyle değil mi, böyle değil mi (diye ağlamasını abes kılan bir kısım faziletleri hatırlattı). Selman radıyallahu anh şu cevabı verdi: "Ben şu iki şeyden biri için ağlamıyorum: "Ben ne bir dünya düşkünlüğü ne de ahiret gafleti sebebiyle ağlıyor değilim. Beni ağlatan Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm bir ahdidir. O bana bir husus ahdetmişti, şimdi kendimi o ahdi tecavüz etmiş görüyorum."

Sa'd: "Resûlullah size ne ahdetmişti?" diye sordu.

Selmân: "Aleyhissalâtu vesselâm bana: "Birinize dünyalık olarak bir yolcunun azığı kadarı yeterli" diye ahdetmişti. Ben kendimi bu haddi aşmış görüyorum. Sana gelince, ey Sa'd! Hüküm verdiğin zaman hükmünden, (hak) taksim ettiğin zaman taksiminden, bir şeye yöneldiğin zaman niyetinden Allah'tan kork."

Ravilerden Sâbit der ki: "Selman radıyallahu anh'm vefat ettiğinde geriye nafaka olarak sadece yirmi küsur dirhemlik bir mal bıraktığı haberi bana geldi." 116751

* DÜNYAYA İLGİ

ûjc. ı* a x ti : Jlâ (jLûjLoj AuaJ 12 ^ a & Üki 1212. 4105- 7245- 1258

I Âc-İİaJI ûûa AjJ] k")x) La ^ciılâ ç ‘iA^jj 333^ öi 4ü ^3^ :ül^ $ajJ (jt- (jile, (jj (jLûjc. (jj (jlj! (jj

ajIc. aİü jjj (33ü I> '‘ .^ü ajİc. alıl ^.\a«o jIi (33ü Cy* IaIj*_axj ç.IAaAİ (jc. LÜLuj aj]Lui3 # ajc. (3ILu ç-3^

\ ClıjIS (jAj .aJ I_u5 La I IAjAİI (j^ Ajİj j Ajnc. Ajj ûj)£3 (3*-^J fi j3 Ajİc. c33^ AaA 3*^ çlûliI (jA Ü3^ j(~R

dıIÜı A^Lk^ ^j*na^ ûûLluiJ JjII ^3 # A-<ıc.İ3 Lş^3 3^ Ajjİ j Ajİ3 C 5 ^ ûHe> (3*-^j ûj)AI Aİ ^ ^*A-n AInj

1258. (4105) (7245)- Hz. Osman İbnu Affan radıyallahu anh anlatıyor: "Zeyd İbnu Sa'bît radıyallahu anh gün ortasında Halife Mervan'ın yanından çıkmıştı. Ben: "Bu saatte, Zeyd'i mutlaka sormak istediği bir şey için çağırmıştır" (diye düşündüm ve kendisine kanaatimi) söyledim. Zeyd: "O bize, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittiğimiz bazı şeyler

sordu. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'm: "Kimin emeli dünya olursa Allah onun işini aleyhine darmadağın eder, fakirliği iki gözünün arasında kılar, dünyadan eline geçen miktar da kaderinde yazılandan fazla olmaz. Kimin de kasdi ahiret olursa, Allah, onun (dağınık) işini lehinde toplar, zenginliğini kalbine koyar, dünya nimetleri ona koşarak (kendiliğinden) gelir" sözünü anlattım. " [1676]

(jc. \W AjjUl-û ıjp. ^jAj (jj AİJİ ^jc. Ijj *İ 3 (jA ^3 ^3 L)i (jjhrkll j 2 ı/A a (jj ^ic. I n.W- 4106 - 7246 - 1259 •jjjl 3)lâ :(3lâ o* ^3 juj6 ^ ejc* ^ (j b- (32ıg.i

Aj k "{\x aaV) (jAj # ölAjû jLl filiS ûlit-ûll j LaA ^11 3*-^ ai ^.3^0 fi k"i».a aai

752- J ^AİJ c.** n.w\l ;Jul

1259. (4106) (7246)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim gam ve tasalarını bire indirir ve sadece ahiret tasasına gönlünde yer verirse, onun dünyevi gamlarını Allah izale eder. Kim de gam ve tasalarını dünya ahvaline dağıtacak olursa, Allah onun, vadilerden hangisinde helak olacağına aldırış etmez." 116771

* DÜNYANIN ALLAH KATINDAKİ DEĞERİ

lji 4^^ ^1222! ^ j j 2c. ^ 12^2- 4110- 7247- 1260

Â212 <j 2 û û 12 îu !û|J 2 j (Jjj-uJ) !lJ^ (*- 3^ ^

J2lS 2 j! (_ s -İc. İ 22 İ ! û * 4 j . ^± 2.1 :;21^3 .1 ^

;<j5j y a ^ t Û^lioı! ^ ;2l ûj)laâ 3^)âl£i Lû AJa^XJ ^142 2i! AİC. 4ii2!

^ (jliJ! ej^ 3 ! (j)

1260. (4110) (7247)- Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Biz (hacc sırasında) Zülhuleyfe'de Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraberdik. O, birden şişkinlikten ayağı havaya kalkmış bir davar ölüsüyle karşılaştı. Bunun üzerine: "Şu lâşenin, sahibine ne kadar değersiz olduğunu görüyor musunuz? Nefsimi elinde tutan Zât-ı Ziilcelâl'e yemin olsun, şu dünya, Allah yanında, bunun sahibi yanındaki değersizliğinden daha değersizdir. Eğer

dünyanın Allah katında sivrisineğin kanadı kadar değeri olsaydı, kâfire ondan ebediyen tek damla su içirmezdi" buyurdular." [1678]

AÇIKLAMA:

Daha önce açıklandığı üzere, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'm, bu hadislerinde tel'in ettikleri dünya, insanların nefs-i emmarelerine bakan fuhşiyatın, şerlerin, zulümlerin, isyanların, günahların işlendiği dünyadır. Ahiretin tarlası olan, Allah'a kulluk icra edilen, Allah'ın isimlerinin aynası, tecelligâhı olan dünya değildir. [1679]

(_jc. o^o 3^ 2)1 dc- ^İ-d-sa ıjf* AJıL-u ^jİ 3 ^ Ijj ı 3^ * 1 41lV- 7248- 1261

lâd jlAİl 2âjââ. 3 *?JşJj ^dc. JaJC-İ 3] 4-iIc. aliI ali 3jjaıJj 3 C - ClLgLg! 34 ^LûjLoj ğ)j s_ljjl

ûûl2oı! ;d! j3^ sdiâj AİİlJjj (Jaj AlilIâ . " İA r. <2c. --»J lilIfi 4İ3o *4 Gjj ^ > oO t _jaa 3 ?

d4 3 ^ ar.j j ı."'U'Ui 4hj ^_ic. <xdj 3^3 4 j 3 (JlJ ,jl ^ A■ 3 ^ l_ijj! l âx■ i—11 °i* l ^

aluıa. d ^)Aİ ûLlujLj o3_ıjj j ûl*L ûLûl ^jl aı-, ;Clıla t d! j 3^ ^ -A l (<iı*dal) ^lc- Jj q"'^ alil

1261. (4117) (7248)- Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Benim nazarımda en ziyade gıbta etmeye değer kimse şu evsafı taşıyan kimsedir: (Dünyevi yükü ve) hâli hafif, namazdan nasibi fazla, insanlar içinde (adem-i şöhretle) gizli kalmış ve kendisine (cemiyette) iltifat edilmemiş mü'mindir. Onun rızkı (zaruri ihtiyaçlarına) yetecek kadardı, o buna sabretti, ölümü de çabuk geldi, az miras bıraktı, kendisi için mâtem tutan kadın da az oldu." [16801

;dJ)j clüj ç.Loj^İ (jc . .'j-v 3^ 34 -y"-. 34 34 L11 3^ 4j . ■ 1 3^ Uiiik- 4119- 7249- 1262

3Şj ljJj iji (jj2]i 3^4 3j^3 4 4 3-73^ ^ddji l :3^kı ^123 <3c. 41ıi ^gl2ı 3 j j -0 -"^• • l^ıl

dllâj 3dj)“l 3^0 .Lû^jS L_â]lA-û .ti» ..; djjo)J C_l 23 ^ ^)£ja)J _3 j - lL ^ 3_i*j)l Ü& ;d! j 3^ LsA^^J 2 j!

1262. (4119) (7249)- Esmâ Bintu Yezid radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gtin): "Size en hayırlınızı haber vereyim mi?" diye sordu. "Evet! Ey Allah'ın Resûlii!" dediler.

"Sizden o kimseler en hayırlıdır ki, onları görenler aziz ve çelil olan Allah'ı hatırlarlar" buyurdular." [16811

AÇIKLAMA:

Görüldüğü zaman Allah'ın hatırlandığı kullardan maksat, va'z u nasihat etmeyi, sohbetlerinde uhrevî meseleleri ele almayı âdet edinmiş kimselerdir. Bunlar mâlâyâni mevzulara girmezler, dillerinden zikir düşmez, çokça ibadet ederler. Başkaları onları bu hal üzere görmeye âdeta şartlanmıştır, bu sebeple görür görmez Allah'ı hatırlarlar. Hadis-i şerifböyle kimseleri tebcil etmektedir. [1682]

3 j ^Lyıllll ^3441 ." \y r - tj) L 5 ^ j 4 12i -L ^,ünc. 12i c22 jj 2jl aûe. l2jA._ 4121 - 7250 - 1263

Uî c-âlilıkl! ûûjc- l— ıa-j 2)1 (jl <2c- 2)1 2) 3J^3 ^ (_jc.

2İ^ j ^jl^yûc. <c.Lûj«u dulu :^11 31 ^ ûiLlu)!

1263. (4121) (7250)- İmrân İbna Husayn radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, Allah Teâla hazretleri, maddeten fakir, çoluk çocuk sahibi olup dilencilik ve haram kazançtan kaçman mü'min kulunu sever." 116831

(jc. .jli).) ^ elde, j-* .3liLûî jl -«■ ■ ■ ' l2iii- 4124- 7251- 1264—

İÜ :3ÛI _^Aç.liuc.! djif-- 2ı! 3-4a3 İd <2c. 2)1 t _ 5 Ida 2ı 3cs^- 2,:.jy 1 l ç 211 (_ s İuLul 31^ ^ 2ıl ûjc.

l ÛÛA od) AjLoulaA C 2 Lajj ^Jİ_u 2 l 3 ^ dş 2 l ,j^İA 2) öd^jJÜI ç-lj)^ 31 ^ İÇ.İJ)^ 1 l JldldfF,- <J

û^jjc. 3 ^ ^2 j 0 -*^ (jj dc. 3 ^ 3 ^^ (4 3 ^ 4)1 dc. ;dl)^Ş.-3j'4 t -) aûju cAllS 3 L 3 dc. Lûjj 3^3

3_5*dj L3 û aûju t_i]İ£ 2 L 3 dc-^Lo^j 3-3485__ c :-

1264. (4124) (7251)- Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anh anlatıyor: "Muhacirlerin fakirleri, Allah'ın, zenginleri

kendilerinden (mali ibadetler yönüyle) daha üstün kıldığı hususunda dert yandılar. Aleyhissalâtu vesselâm onlara: "Ey fakirler cemaati! Ben sizi, fakir muhacirlerin, cennete zenginlerinden, (dünya ölçüleriyle beşyüz yıl olan) yarım gün önce gireceklerini müjdelemeyeyim mi?" buyurdular."

Bu hadisi rivayet eden Musa rahimehullah şu ayeti okudu: Ve şüphesiz, senin Rabbin katındaki bir gün sizin saymakta olduğunuz bin yıl gibidir" (Hacc 47).t 16841

* FAKİRLERLE DÜŞÜP KALKMA

es-/! (jc. (jliuı Uis ;la t(jj 2u l ^jc. j aAİaû (jj jil lYi,w~ 4126-7252- 1265

^a cJj^ ^İUj a_a!c. 2İj t ^J\i^ 2u (Jjj-uJj c*)».axxi ^jli . (j^LuLAİl l*(Jlâ m» x*ı ^\ ^jc. ç.1 x«oc. ^jc. c^İJjUall

^Aj Aa-ujİ c_â^)xj til^LiAİl ^jİ ^â.^jj^LoiAİl ûJ)Â^ cş^ 1 j 1 n^xxiA ^ VĪaİj 1 n^xxiA n^J ^ IH ;AjIc.û

Jla ;^3a2Jla j # dılc.jjJa^AİI ^a û.ic.j ^5L^J1 a *sj^x^i c* uhll j / _ qj«.x>i ^jLiuı ûjjjj .cJj)$ > <q

(Jj)g ~n.a Ajâ (Jla (j)j cİ^jUaİl ^lj # £jJa^ A_alc. (j5i Yuxıll c. Qja x>> (.** nWİl ;ç.£İl (jj (jJ«^ ^ix-a JââL^Jl

aAjI (jl l c,** uhll)£^^1 Yıll (JlÜj -is^ lp^ •û^ x-û (jj) (Jla (jliuı dtf . Y ^ Y~İİ1 ^a (jU^. (jj) Aİ^jc.

^ gVn Aj] *ç>^11 (Jla (jj^j)$ xxı <q AjIj^) ^Uj # Aj .V*vnj j (jA^-all Aİ^a (Jla j .^^Ua Ajc. p ^a-^a

1.1AlU Aİ (j 4 (_£.2 a^j]lj A Uxr\ j£ ı^j Jİ JââL^Jl (Jla j # A_^j-a]l Â_^.^p ^J! A3^)İa £- ^a^-aj

1265. (4126) (7252)- Ebu Sa’idi'l-Hudrî radıyallahu anh derdi ki: "Fakirleri sevin. Zira ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın, dualarında şöyle söylediğini işittim: "Allahım, beni fakir olarak yaşat, fakir olarak ruhumu kabzet, ahirette de fakirler zümresinde haşret." [1685]

^)x«Vı ^_yı JalAjüjİ 1 _jü '{£j{kixl\ ,_)a^a j^Âc. \jL ,\\x xxı ,_)a^a aa^. 1 1 YYw_ 4127- 7253- 1266—

f4-0 û^ c '^ (j^^ ûj)laj Oj« Cp" ^ lP J ^klu ^jİ Cp tjp

l^yA (j^fuâ ^Aû^)lalı3 ç.^_xi ı^Fl xxi*s ^_ja laj ç.^_xlû ^ja jılxxi*s ^j-o c^ljlc- Lo A_^_^.j ölJalIj

££.JÌ^İ]1 (3^ A, njc. j ^.ajaMI ^jjjjl a ^^j 3 4 1 ç.l_k *(JIl

Uda ç.llxLia]l ^_^a hc.U j c t ıllkj ^Uıc.j (J-oc_jj c t ng ^lUj AjİC. alıl ^ \x^ jjj

Aj idi 2_â^)*j l.xxı\>A tdlİA id] (jl 4^-J^ > *IjlIa j Aj 1 J)\ka ûjlila ^Uuj aUc. diıl ^.\Ua £g-4İ^

ldc.J)â ldli t ^g.Aala edildi^. ldji # ^dc.^l ûÂa ja c!j_jx]1 ld_j!İ ^jİ ^ Vikı'ıa cdLjld c_jJ)xIl djâj ^jli ^UİUaa 2 j_jx]1

cJjda Ad^ld û j*a (j^dj *>. fAjl idle. Ic-dj A \\^ibda Jla .UldS tdlllc. idi c t f^la • I^lla ;dJU .Cİ1I4 (jj »,A ^xâla

Uj ^jUaı^ - ^li j û^jjaJ O J« !ıj^ <jic

LİİU ^ ı^y* ^O^Aİ 1^1 t _^âakjJ ^ L 1 IS* lîIlâSj _ I _j ; LaiUâ]l (_jxi ç.^jâû j^a (_jxi

lj^jûİ (JIİ».<joıâj (_^Ac. L . 106" tûlj .ıjjjŞUilLı ^c-L aîıl

aijl ^lâ ^jâj (jî ûljjl I jlâ Lji-a A^uj <JİC. aîll ^A-^ 3 ^ ıj^jl£ J ^J Ajuı

â_1j Jj a_âl ^'1 (’}j »^ç ,r - - ^^ ' r - Ali r)j j ûl^jtJlj ıjjc-AÎ tâluıaj j' j<<

jjii *(Jll <<L£(')û tjla» Ua^)â û jJii û^J ûl^a ^ ; I j 4 nV» iAj »Ju j£^j A^ia Lâilc-İ ,j_y± LLılj Q j Uıjûil Sl_ı^_il

1^j 3 jâjSJ J^JİI 4Î.IUI UxL Ijlji ^-a Axij Il^â ;ıljlli (Jll .lljill ıji“j (JÌâ ^$1 4 'ijjr

ClajJl^. j_j>ı 4_jJaxj c j ^jL*aâ]l j ^^ jj Û5 j _Clslaj j t^ı^j-sa ûûLLoj) ‘ûjlûUSJjjj Ilaâ

. üYAÎ ^^=>4 Oj-685-.lA^J C5i' L>3! • İ * jj

1266. (4127) (7253)- Habbâb radıyallahu anh "(Akşam, sabah, Rablerinin rızasını dileyerek O'na dua edenleri yanından kovma. Onların hesabı senden sorulmayacaktır, senin hesabın da onlara sorulmayacaktır, öyleyse onları kovııp da zalimlerden olma" (En'am 52) mealindeki ayetle, ilgili olarak şunu anlattı: "Akra 1 İbnu Habis etTemîmî ve Uyeyne İbnu Hısn el-Fezâri Resûlullah'ın yanma geldiler. Aleyhissalâtu vesselâm'ı Suheyb, Bilâl, Ammâr ve Habbâb gibi zayıf müslümanlarla oturmuş buldular. (Bu gariban takımını) Resûlullah'ın etrafında görünce onları küçümseyip hakir gördüler. Aleyhissalâtu vesselâm'a yaklaşıp başbaşa kaldılar (yani biz bir kenara çekildik). Onlar: "Biz, senin bize hususi bir sohbet oturumu ayırmanı isteriz, tâ ki Araplar bizim üstünlüğümüzü tanısınlar. Zira sana (her taraftaki) Araplardan (durmadan) heyetler geliyor. Onların bizi bu (değersiz) köle bozuntularıyla beraber görmelerinden utanıyoruz. Şu halde, her ne zaman biz sana gelirsek, onları yanından kaldır. Biz gidince, dilersen yine onlarla beraber ol!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Pekala!" diye cevap verdi. Bunun üzerine onlar: "Bu teklifimizi bir yazı ile de tevsik et" dediler."

(Habbab) der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm hemen bir kağıt istedi, yazması için Ali radıyallahu anh'ı çağırdı. Biz hâla bir kenarda oturmuş duruyorduk. Derken Cibril aleyhisselâm indi ve şu vahyi getirdi. (Meâlen): "Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek O'na yalvaranları kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovarak zulmedenlerden olasın" (En'am 52). Ayet-i kerime daha sonra Akra' İbnu Hâbis ve Uyeyne İbnu Hısn'ı zikrederek devam etti: "Böylece, "Aramızdan Allah bunlara mı iyilikte bulundu?" demeleri için onları birbiriyle imtihan ettik. Allah şiikredenleri iyi bilen değil midir?" (En'am 53). Ayet şöyle devam etti: Ey Muhammed) ayetlerimize iman edenler sana gelince: "Size selam olsun!" de. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işler de arkasından tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır" (En'am 54).

Habbâb devamla der ki: "Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm'a yaklaştık, öyle ki dizlerimizi dizlerinin üzerine koyduk. Aleyhissalâtu vesselam bizimle oturdu. Kalkıp gitmek istediği zaman doğrulur ve bizi öyle terkederdi. Bunun üzerine aziz ve çelil olan Allah şu vahyi indirdi: "(Sabah-akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sende sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma -yani eşraf ile beraber oturma-. Bizi anmasını kendilerine unutturduğumuz yani - Uyeyne ve Akra' - ve işinde aşırı giderek hevesine uyan kimseye uyma" (Kehf 28). Sonra onlara (yani mü'minlere ve kafirlere iki kişinin misalini (Kehf 32-44) ve dünya hayatının misalini (Kehf 45) getirdi (yani mezkur ayetleri bu maksatla inzal buyurdu). Habbâb der ki: "(Bu hâdiseden sonra) biz (zayıf takımdan olan sahabiler) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la beraber otururduk. Aleyhissalâtu vesselâm'ın kalkma saati gelince, O'nun kalkması için önce biz onu terkederdik." [1686]

(_f. jlA nı (jj ^ \ nır. id jue. (jı id ;ll ı_ıjj)£ j 3 ^ UjjA— 4129-7254- 1267

j Aj! Ajİc. 22! alı (Jjj^d 3 ^ 2£_p.lk2! Oı».^ji ^jc. A ilaç, jjc. ^^j! 24 i,

^3^x11 A_ılac. 34*3 3 -® d aJLa^İ 2d3 ^ 3 A : 2)^ !dî&d ldl&d d !.^& (Jl-dE 3)1^ 23®

Aj 4 ılır, 3 c. c l (_jc. Û.İUC. 3 ^ i, 3 c. oXlxMA ' ^L®!^ ûl Ajc. ^ j!^}]! J

1267. (4129) (7254)- Ebu Saidi’l-Hudri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Malı şöyle şöyle, şöyle ve şöyle dağıtanlar hariç dünyalığı çok kazananlara yazıklar olsun!" "Şöyle!" kelimesini Resûlullah dört kere tekrar etti. Bunlarla "sağından, solundan, önünden ve arkasından (hayır için harcayanlar" demek istedi)." 116871

di* j J

_uA^.

j, £ o } i o® ° } ' °

^Lac. Uj ûj b- 1 ~n,w_ 4130- 7255- 1268

jjİIuiM AjIc. jJJİ *İİJ (JIâ ‘(JIâ A_ijI ^3^ (1^ (jc- cİİLûjoj

dılij AİLk^ ûûLLojI ;jüI ıj3-a (I^a j I^£a 2^) .AJiUâh

1268. (4130) (7255)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Bu dünyada malca) en çok olanlar, Kıyamet günü en aşağıda olacaklardır. Ancak malı şöyle şöyle (bol bol) harcayanlar ve onu temiz yoldan kazananlar hariç." 116881

çşd Cf- Uf- üOğe- 24

^A 2 t jc. ^dakII

Oi LS^J

id

3 } ^ IdIK. 4131- 7256- 1269

ûûLIuj) ;ûj!^d^ ^.Id !.^& j !jS& j IjSa dd 23®] 3 - c
3^5^450 :2 1 ■ ‘3 a_i!c. 21ıI ^iI21 (J^-0 d^ ıdI^

ciılü! AİIK

g

1269. (4131) (7256)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dünyalığı en çok olanlar (âhirette rütbece) en aşağı olacaklardır. Ancak, malı şöyle şöyle şöyle (hayır yolunda) harcayanlar hariç." [1689]

32 . 4_d 3 j 2 dlLû 3 ^ d.:c li> Cf- 2 3 J ûjc. id 3 j 3 ^ 3 J c_ı^ 2 kj ldû 2 - 4132- 7257- 1270

1 4-2o Âdl 2 , 3 le. ^^jld .ldÂ g^jc. 3 ^ 3_ı^l La ;dls 3^3 32! ^ 33 ^! 3 ^

^ûlc. ^1 3j cdlLû 3 ^ £âl2 A-ûj^j! d^> J .A_ıâ c 2İİ2.^ ^Laa. 3 ^ .3-^ öûlija)! ;ûj! jd^ Ç 11 ^^3 oAdad^

(Jii! 3 j dlLû ^c. a.J j. ^ 2 '

1270. (4132) (7257)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Yanımda Uhud dağı kadar altınım olup da ondan bir miktar yanımda kaldığı halde (iki gün geçip) üçüncü bir gecenin gelmesini sevmem. Bir borcu ödemek üzere (o altından) saklayacağım miktar hariç." 116901

32 . -s^ 3 ^ d • • ^ 2)2 ^d^ 2 w *4d^ ^ , 2 ld 3 ^ A3—-^ id gUt 32 ldİK. 4133- 7258- 1271

^ l ^ ® t ^ ^ '' ~ >M >M ıM .

k* La

Lâ 3!

U' dt = -aj ^ (j^î (j-â !^4İÎ! ^dlc. üjl üı Jjluj (Jlâ ;(Jll ü^Ls^'

ıj ^ o^j aJ (2^^ j tilç-lll AjİI aJLo 2^^ ^4^ l>a (3^-^

21aij aJU 2^^ tiİAİC. (3^^ 3^

Ajİj ^ Aİ .id* ij,Wİ1 IûA ^ai ;2^ j .2 UJ ^> ,Q .dilâj ûlİlu’’'*! 2Uj ;^Ij2İ!

Aliuill t n^\ l

1271. (4133) (7258)- Amr İbnu Gaylân es-Sakafi radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Allahım! Kim bana inanır, beni tasdik eder, ve her ne getirmiş isem onun senin yüce katından

olduğunu ve hak olduğunu bilirse, ona az mal, az evlat ver, ona, sana kavuşmayı sevdir ve ölümünü çabuklaştır. Kim de bana inanmaz ve beni tasdik etmezse malını ve evladını çok kıl, ömrünü de uzat." [1691]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin mürsel yani senedinde kopukluk bulunduğu ve dolayısıyla zayıf olduğu, ayrıca Râvi Amr'ın ne İbnu Mâce ve ne de öbür Kütüb-i Sitte mecmualarında bir başka rivayetinin bulunmadığı belirtilmiştir, diğer taraftan ihtiva ettiği hüküm yönüyle de sahih hadislere muhalefeti sebebiyle hadisin münkerliği mevzubahistir. Zira sahih hadislerde çok evlat edinmeye teşvikten başka, hayırlı mal, hayırla geçen uzun ömür de övülmüştür. Bu sebeple hadisin gerçekten Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'dan varid etmiş olması halinde, muhatabın ve içinde bulunulan şartların kayıtlarıyla kayıtlamak gerekir. Aksi halde, sözgelimi, Hz. Enes'e bol mal, çok evlat, uzun ömür için Efendimizin yaptığı dua manasız kalırdı. Mesela şayet mii'min kişi çok mal sahibi ve fakat onun hakkını vermesini sağlayacak ilimden mahrumsa veya ruhunda cimrilik, hisset, dünyaya tamahkarlık damarı kavi ise, fakirlik; keza çocuğu çok, fakat terbiyelerini veremeyecek şekilde ilmen, bedenen, maddeten âciz ise, az evlat; şu anda salih amel üzere

olmakla beraber, bir kısım eksiklikleri, mizaçtan gelen zaafları, hızla değişen içtimaî-siyasî şartlar sebebiyle sonuna kadar bu istikamette gitmesinden korkulan bir kimse ise, âcil bir ölüm güzel olabilir. Bunların aksi durumda olan, dünyayı ahiret için yaşamayı ideal edinmiş şuurlu bir müslüman için çok mal fevkalâde mühim bir hayır kaynağıdır, terbiyesi iyi verilen evladlar da öyle. Birer İslâm mücahidi olacak bu evlatlar, babanın ve ananın amel defterini fevkalade kabartacaktır, çok sayıda sadaka-i cariye hükmüne geçecektir. Hele uzun ömür! İhtiyarlık dönemi hastalıklı geçse bile uhrevî kazancın artma vesilesidir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dünyada mü'minin telaffuz ettiği her bir zikir kelamının uhrevî bir ağaç ve meyve olduğunu, kişinin ebedi hayattaki manevî mertebesini yüceltti̇ğini belirtir. Bu çeşit ifadeler, dünya hayatına ahiret adına- sahip çıkmaya teşviktir. Hadisleri daima farklı muhataplar, farklı şartlar çerçevesinde anlamak gerekir, bu, kişiyi ifrat ve tefritten korur. [1692]

Uii .fg-a.ÂjjUJi |_yj «i! ^je. UiLıâj ılw (jlLic. Ijj .(jiIe. Uii .ajjİû çjj jfL jjî 1 v'iw- 4134- 7259- 1272

<j3e 41ı 1 ^ k.-, H (J (_ 5 4 İxj Sûlaj ^ çâ^jI! ğ>c. ^ ^jlj4i kılı .(403^ (j3i.r

ü! <jİe 4İ11 H (JjjojJ) 1 ' j■ .aj! Üdâ _<âljj Aj3! ,J>K! ^ »J AİIj AajJûjoJ

k$j 1 4 ^ ç-14. (1 §j ç-kk. <j3e 41ı 1 H I)‘ ;ûIÜLi (Jll.lgj d *) j^jdıaj I^js 43^13

(jjlll jjj Eûjj (joCs 2 *j 2 3 ıJjO ^Ull ^jos-û (Jkö jiiSl s2!' ; 2v.. z <jİe H! ^ H (J o— j ıjIlâ dğlaâ

_dılaj ûki2 6 ! tjkaj ^İkij .J(Jll j .dıLaİü! (jlfa 43 tç.!^)^! ûûLIuj) ;2!

Â_aLû ^jjl <j dıışaJ! !4â ^jjoj <42! l_u^ 3! <4L ^4 ûjULil ;tjla j

1272. (4134) (7259)- Nükâde el-Esedî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, bir adama göndererek onun dişi devesini meniha olarak (bir müddet sütünden istifade etmek için) istedi. Adam talebi kabul etmedi. Bunun üzerine, Aleyhissalâtu vesselâm bir başka adama (aynı maksatla) yolladı. Bu zât, Efendimize sağmal bir deve yolladı. Resûlullah deveye bakınca: "Allahım, deveyi onu göndereni mübarek kıl!" diye dua buyurdu."

Nükâde der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Onu getireni de (deyin)" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onu getireni de (mübarek kıl)" dedi. Sonra devenin sağılmasını emretti. Deve sağıldı fakat derhal yine memeleri süt doldu. Resûlullah: "Allahım, falanın malını çoğalt!" diye, önce reddeden kimse için de dua etti. Devesini gönderen için de: "Allahım, falanm rızkını gün be gün eyle" diye dua etti." [1693]

KANAAT

Jll ;JLa '(_^j! (jfc <*343 ij e- 214. (jj i3jeU14 {_£. <_şj! !4j (jı 2j! 2e (jı kâı4- 4140- 7260- 1273

lj^â 1432! ı^_yı ^p! <3! < 423! a^j ^3 ! 05 Ls^ el) -0 kâ;1• ■ * <2e 2! 2i

< 3 ,

Yinu <jl_â ^ıjı # Cİ3İ_c. jjJa^3 ûû^jl

c* n.Wl

İAA (Jlâ

k" n.W ^aJ AALoi

1273. (4140) (7260)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü, dünyada iken yetecek kadar rızık verilmiş olmasını temenni etmeyecek ne fakir ne de zengin olacaktır." [1694]

* HZ. PEYGAMBERİN AİLESİNİN MAİŞETİ

$43ülI3 AJAja ^jİ ,\a^.a Uj •ûjj^ <İ4 4l 4 ^ .A33 cş^' (İ4 4' 1^3- 4145- 7561- 1274

la Uoâ ;Clıiâ # ^jLLIı]l --Gjjj 3>5 S** U. 1 ^3 _jİ xxıll ^İ3j ^LjIc. ^ ^İl-a J! (^U 3 ^ 4] ;Clıllâ

4_ilj 3 j'i» n IjjlİLa .l_3Uj ^ 4-1 eiülSj # ^jAx-a 3 ^ 3 ^“ ^jl x«Vı c 1 ^j-û ^jl^ı^. 111 3 ^ 4jI 34 ^ .İLaIlj 3 '® - 1 ^ !û^j jal< '^ ;3UU a _^.jll 11 a ^j-û ^L»Jaxj aİj < dılâj aJL^j ûûLIujİ ;3İj 3^ ^a^e* ılj J 4 _*_uli IjjUî J ;3L3 û (JIİ t l.g, ıllll

1274. (4145) (7261)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Âl-i Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'ın, bazan bir ay geçer, hücrelerinin hiçbirinde ateş yanmazdı.

Hz. Aişe'nin ravisi Ebıı Seleme der ki: "Ben Aişe radıyallahu anhâ'dan sordum: "Öyleyse bu esnada ne yerlerdi?" Şu cevabı verdi:

"İki siyah: Hurma ve su! Ancak, Ensardan komşularınız vardı. Onlar sadakatli komşulardı. Onların sağmal hayvanları vardı. Bunlar hayvanlarının sütünden Aleyhissalâtu vesselâm'a gönderirlerdi. (O, bize de içirirdi)" dedi. Muhammed (İbnu Mâce) der ki: "Ve onlar (yani Hz. Peygamber'in hücreleri) dokuz taneydi." [1695]

(Jll t^İİLû jc. ûûljİ jc. (jliixi 1312! .<^3 j* iSi 3^4^ ^ .<y4* lSî 4147- 7262- 1275

£-t3a Oj <3l3 ^l-3a .)a“\a Jî AJC- ^ U«3 U Jû3j ,)a-^.a (jjiâj 4^3*5 4 j3 ^İ3j ^Jİ^" ^ t _ 5 -İ3a 3 (Jj- Uj 3 3 i» - 51**

û^uu 3)3 .^3a

(Jj-alj ’dıiâ <j ûûI jâ 3 ^ ^)l 2 a*Jl 3 U 3 ^?_ 4 a 3 * a 3 ^f^ 34 A*^^ ^JlA^ 333 ;3lj3h

^Ic. û_jj c. AjIj^ 3 ^ U_jâ^)-û ‘3 l_3i 3İ j # £jUl (_£^l3ÛI ûIj^) 3 nWİl

<_j3l 3 ^ dJU 3 ^

1275. (4147) (7262)- Hz. Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm tekrar tekrar buyurdular ki: "Muhammed'in nefsini elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, Al-i Muhammed'de hiçbir zaman akşamdan sabaha bir sa' miktarında ne zahire ne de kuru hurma bulunmuştur."

Halbuki o sıralarda Aleyhissalâtu vesselâm'ın dokuz zevceleri vardı. " [16961

Ajijjj jj j'ûf- jc. ^xj^uü! 2ı! ^jc. jj j2^JI! .ajc. Ijj /ûjıiAl! ^jİ Ijj j?. ^ ^ 4148- 7263- 1276

^gk ^ıLfiai La Jİ -1 x 1-* Xû] ^ Ji ^ıLfiai Lâ '^İıajj <2c. 2i! ^gII -■ 2 j Jjj-uJ JII * JIâ t2ı! ûjc. (_y2 Ş—^x- ^j! ^jc.

^ij! ^-1 -v■>. jjiI! ûjc. <-<uaj! û^ıi-2! ^j! j .«JjIâîı ûLIuj! !ûa *2! jjI! -1 x la ^j-o 4A ^ Jİ

1276. (4148) (7263)- Abdullah İbnu Mesud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Al-i Muhammed'de ancak bir niidd miktarı yiyecek maddesi sabahlamıştır" veya "Al-i Muhammed'de bir niidd yiyecek (bile) sabahlamadı" buyurdular." [1697]

1277. (4149) (7264)- Süleymân İbnu Surad radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize geldi ve bir yiyecek (ikramına) gücümüz yetmeksizin -veya bir yiyeceğe gücü yetmeksizin- üç gece kaldık." [16981

î * i 't

3 _jÎ :JIİ Söjjja 3 ^ (^-3 ^jİ 3 ^ M 3 E ^13 34 Uj .^*3 3 I U 3 U UiiUk. 4150- 7265- 1278^jâ lUİa 3^U # 3>33 ^U2aj Ajİc. 31 3 (J^33

Aj3 c. ı aVi's < û Aijjoij > 3> uL ^ öûUjujI ;3İj3^ j aU 3>3uj ^l »,1ı 3 J31 a 3İ1 *(JlI

1278. (4150) (7265)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir gün sıcak bir yemek getirilmişti. Yedi ve yemekten çıkınca: "Elhamdülillah, şu şu vakitten beri mideme sıcak bir yemek girmemişti" buyurdu." 116991

*** ÂL-İ MUHAMMED'İN YATAĞI**

^ 2 _c. j£. 21a 2 (jc. JûJaâ (_yj ^ Ijj :'la tj_ı±ı^ (_yj xja!Jj! (_yj Jİ^ jJj^jla jj ^ 4154- 7266- 1279

' f' ' * o *o l - - - 3 „ tf * **,* ar*'**'^*' 'a c # ** ' > o | , o o

^3 # ^jj1j 5 c-^\xxıjâ] du^Aİ <lıI UUl3â 3 IS Lââ C5^3a 3 (Jjjo: 3 ş."i !cJU *^4^ 3^ s3_jl-3]l 34"

3l_âjxjJa LaA j CİijUJİ öûUjüj! ^^3 ;3İj3^^

1279. (4154) (7266)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kızı (Fatıma gerdek gecesi) bana gönderildi. Onun gönderildiği gece yatağımız koyun derisinden başka bir şey değildi." [1700]

Cf ?ûİA

iîa3 .£333 û^\ 3h? Uj 3h ^ .(^334^ 333. 3 ^ Iniv 4161- 7267- 1280—

^)U-aj 4 l ^ja Lİ4U LS^“ ^4^ 43J cg-43 3 ^ > icJU 3^- A3İla ^Jİ 3 j 3 ^A xxii

4- ±^l_La ^.lc. 3^ l'^^> İJJ& 0& 4, ı\c- <U1İ ^ U^> aU (J^jojJj jjIl .(jO-CJ) Ialjj Âj 3 *I^İlâ

;JUâ ybc. <*Aj LaI L^itjJaj Ajİ \g.ıc. (JIluâ IaJ^j ^lâ ^Iujj AjIc. cs^"* 3 3^ .lg .ciiIj

.djlaj ûLiu^M (Jl_^_j cş^Wj .*dÜij o- 0 J 4-^3^ (3*° ^ t i>5 İC' C I «^c* c3 (j, 1 ^ 1 .. 1 ^ öûUjüjl ;^j! jj \\ Jüıl

IÛA ^j-û Jâiül I jA ^jxj <Huj ^3 û^lj ^Jİ ûI^J^

1280. (4161) (7267)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm, Ensâr'dan bir zâtın kapısının üstüne yaptırdığı bir kubbe gördü. Bu nedir?" diye sordu. "Bu falancanm inşa ettirdiği bir kubbedir!" dediler. Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm: "Böyle sarfedilen her mal. Kıyamet günü sahibine bir vebaldir!" buyurdular. Bu söz Ensari'ye ulaşmıştı. Kubbe'yi hemen yıktı. Sonra, Aleyhissalâtıı vesselâm oradan tekrar geçti, fakat kubbeyi göremedi, akıbetini sordu. "Sizin söylediğiniz kendisine ulaşınca yıktı" denildi. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm: "Allah ona rahmet kılsın, Allah ona rahmet kılsın!" diye dua buyurdular." 117011

* TEVEKKÜL VE YAKIN

ı> J -3^3“ ğjI- çPo» C4 çf- jjI lu .<£2 J 3) jSj jj! Ujik- 4165- 7268- 1281

La (jjjll 3 ? l_ujl_ğ .Ajİc. olje.i1 .Ijjjj ^dlJu 3^3 4 3 r - 2 j! ^gİ4a 3)2! (_^le IjIaE ;ll tûlLL 3 * 4 ! ç.!jjjij 4j4

3 ^ ^joj j .^j-. . ûûLluj) ;Jj!j 3 ^ ^^3.3^3 > 2 j! <l j 3 ^ . 3 *^ 4 : lr ~- ^jj 2 jju.! ajö! ^jUjj t6 ! ^jlâ . 100 ^ 21^33 t -- J 334 - J

ciılaj ^Ljjj 6 '*! ıJE^j *4^ -İS*' 3 -* 3 ^1 j _dılaj]! ^2 39^- û j)51 j l ‘*

1281. (4165) (7268)- Halid'in oğulları Habbe ve Sevâ radıyallahu anhiimâ anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm bir şey tamir etmekte iken yanma girdik. O işte kendisine yardım ettik. "Başlarınız kımıldadığı müddetçe rızık hususunda yeise düşmeyin. Zira insanı annesi kıpkızıl, üzerinde hiçbir şey olmadığı halde doğurur, sonra aziz ve çelil olan Allah onu her çeşit rızıkla rızıklandırır" buyurdular." 117021

3-^32 .iiE 3 ^ ■*! '»4 Ijj 3 1 1-*» 1! Jjjjj 3 ^ 1 _liİjj _jj! UÜi! 3 J jULI Uj3k. 4166- 7269- 1282

L_ıia (ja jj ;^İluj AjIc. aİü ^jİj (JjjoiJj (Jll ;dJl3 (jc. (jc. ^Ij3 3 ^ ^4^ c3

jjll ^3^^ i» ?;nll ûUS <uj 1 ^lc- c3^j .a^slaÎ üıl ^ 1 g K L_ı*_kill A^la

ı^jl^iAİl ^3 (Jİ3 nWİl 1ÂA l (3^3^) c3 > <aj» x>» ûûLLail

1282. (4166) (7269)- Amr İbnu’l-As radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şüphesiz, her derede, âdemoğlunun kalbinden bir parça bulunur (yani kalp her şeye karşı bir ilgi duyar). Öyleyse kimin kalbi bütün parçalara ilgi duyarsa, Allah onun hangi vadide helak olacağına hiç aldırmaz. Kim de Allah'a tevekkül ederse, kalbinin her şeye (ilgi kurarak dağılmasını önlemek için) Allah ona yeter." [1703]

* HİKMET

c3 û^‘ ıc - i (jkojc. üıl Ait. Ijj .^jLftjİLj ı^j j İnw_ 4171- 7270- 1283

C5^ Cİ1Â3 Ijj *(J İ3 ^)Â\c* \ jii Ij ^1 (_5-^j 3^3 C5"^^ (jc. ^4İ

c. ûliuıj ^3.^011 ç^^jl lAc. ^Ull 'j,yi»‘i oj 00 ^ 3 ^ ^î 2 c-(3 ^

Ajjl ^jc. *^1-^ ^^lA t)l^ (3-^ j ,ci)lül]l ^3 .c3j)g ;d)lâ4İa]l ^ja j]l (Jl 3 (jj (jLû!ic.j

(J-ûIlğs Clı^jlİİ] 4 ^'s.ll Ig »,^-nI j Clal/aKIl L>û nWİI ;Clıİ3 ^jJİ (jc- û.1^ ^jC

1283. (4171) (7270)- Hz. Ebu Eyyub radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bana (dini) öğret ve fakat çok özlü olsun!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Namazına kalktığın vakit (dünyaya) veda edenin (namazı gibi) namaz kıl. Sonradan (pişman olup) özür dileyeceğin söz söyleme. İnsanların elinde bulunan (dünyalık şeylerden) ümidini kesmeye azmet!" buyurdular." 117041

U“3' Cf- 9^3 l3 lş4 Cf- ‘‘^24 3) jlki. 3 E ^gl 3 i 34 KJ! 142 , <j14 3 ^ 3 S) jj! UjİK- 4172- 7271- 1284

oj aj^Ujs 3 e \ j 4 A^3: t_^21! 32 û <jİe 2j! 2ı 3j^3 3!^ **3^3^ ıl)^ -2LL 3 ^

^Ala 3^4 S| '^ q i_jaû! .4Lue 3 ? ^Uj 4 :3^ ^hjEİJ) (3^! 3^3 3 ^juj E* 3*^

_^jAİ 3 j! 3 ^ Jİ^Eûjj! ljj ;4JiLj 3 ^ 3 7 ^ ^ 3 ^ .^3x1! ^ t '3 32 u

j!^j 3 & Û^A^al! 3^422! 3 j i a . >> ûjljjj! !E& :ûj! ^3. *32 la^jjA 3^3 *43 33 j 3^33 ^LaA ljj (_ 5 jj jJi ljj

ı o . >> j 31 e ia. 3^ *43 (3^ 15"^ ^ej 41 *!

1284. (4172) (7271)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Bir meclise oturup hikmetli söz dinleyip, sonra bu meclisten bahsederken işittiği şeylerin sadece kötü kısımlarını anlatan bir kimsenin misali, bir çobana gelip: "Ey çoban, süründen bana bir koyun kes!" deyince, çobandan: "Git en iyisinin kulağından tut al" iznine rağmen gidip sürünün köpeğinin kulağından tutan adamın misalidir."

Ebu'l-Hasen İbnu Seleme de bu hadisin bir mislini rivayet etmiş, ancak rivayette şu farklılığa yer vermiştir: "Sürünün en iyi koyununun kulağını tut." [17051

* ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMA

(jj ^Uac. (_jc. 3,3kkil 4-^3 ^ ûjc. Uü ;lâ ; 3 4 ^ 4j33j 4 ^ 4j! û 3 Uİi.ık- 4175- 7272- 1285

4 klv»3!j ^ u.. 4ü <4c 41ı 1 4 j 3jjj3 3U ;3^ $(_)jljc 43 4 ^ ^jjj^. 4^ 4» .42

3^ lalik) ı_4U*2! 4^ ç.UaC ! _CIllâJ <]Lk^ ;4!j3^ L5^ Aliıkli 1 2la 4^

?û.1xj j! lajâ.' 3^ 4jc ^

1285. (4175) (7272)- İbnu Abbâs radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselam buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri buyurdular ki: "Büyüklük benim ridamdır, azamet de benim izarımdır. Kim, bunlardan birinde benimle iddialaşmaya kalkarsa, onu cehenneme atarım. " !1706]

<3 °{_f- LLljl 4! ‘dilJ-Ü! ,jj 333'! .ş3j 3! 3 j .3*9 3 jK 1^44. 4176- 7273- 1286

4ü (3 c * jf ''j 4^3 3_k3l 2 2ü <*^3 4_k3l ^i 1 '^ u.. 4i 4 -* *l] 13 4_ıic. 4 j! 3*^* 4ı 3 jjÇ) 43 ı».Kı 43

^j4a(14! 32*3 Aİ4a^j 3^ ÂKJjb 4 ü AJdaj

~ jiÜ ■ a ** ;ûjjc j J jU ^j! tjlâ Uiâ ğjj! 4Üij (j]j £tAjaJ! ^ü 4İ Jt-ÛJ - u 4)J j y o _*». >> oûl4j) ‘ûj! j3^ lşŞ

j 3 L 4]!j 3 *^ 3 <â*jJaj <4c 3-4 Lû-û cluûL^l ÜûIc. ;^^c. ğ)jl 3 Uj 3 .:c 1 ' ^jc- Lo]

1286. (4176) (7273)- Ebu Sa'îdi’l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm buyurdular ki: "Kim Allah Teâla hazretlerinin rızası için bir derece tevazu izhar eder (alçak gönüllü) olursa, Allah, onu bu sebeple, bir derece yükseltir. Kim de Allah'a bir derece kibirde bulunursa, Allah da onu bu sebeple bir derece alçaltır, böylece onu esfel-i safılîne (aşağıların aşağısına) atar." [17071

(jj jjjüî 43 Aıj (jjj 3^ 43 <j*4i Uü ;Il tGjjâ |_yj ^İiuj aâ4j]1 aje. Uü ılw 33^ '4177- 7274- 1287— <j c-ıâsii 3^- 144 o4î ^34

Lûâ ^İluj <4c. 4il ^L-a 4 j 3jj^3 a4jl41 (Jaİ 4^ ÂJo^ 1 4414 4 j] t4ÜLû

4c. 4A.4 j! Û4 1 -306 } a j* l *a *43 ılw cs*^ û *^İ4j j Î l*^^ j 3^^ .1 ş-** Â44Ü1 4>? 4 jş14

^jja!3i-706-.i^l4.û Us^)4! 3 ^ 4-606->' 4 * * *-* * 3 ^^ ^433 4>*û

<4c 4 j_>î^ ajc4 4 j! ^jc lJd Ajİj-§Q^__ 3 j - u 3 7' c!)^ 4İ4D4 L jÂaâ4!j_44Ji U 4L3]

3 û' 3 j -3 4 >^ 1 ı<iLû 4)a û 3 jj-*ij ıL jûjc (_ 5 1 c. 123 i L 4 û c -43 3 û' 3 *^*^

j_^uli]l ^-i]! 3 ^^ ' 3]*^j (jîj !_j]4aj

4 >a 43] 4 4. ÜS 34 ^ 2 ' .. .-> 3 i '.-s.. 41 3 ! ^ ^ l ja o/J a.\ı» j ^ c^ 2 ! 4 ' ^.' 1 ‘24.:.3' ^ ^ dı^c! ^ 3 ^ 7 * ^'4

3.;*-^*3 1241

1287. (4177) (7274)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor.'"Medine ehlinden bir cariye bile Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın elinden tutardı ve Aleyhissalâtıı vesselâm elini onun elinden çekmezdi de, cariye ihtiyacı için, O'nu Medine'nin istediği semtine çeker götürürdü. (Resûlullah tevazu gösterir, itiraz etmezdi)." [17081

* HAYÂ

•c_3Î 4^ îş J*2^' Çf- cs^î cp- 44 jj 3 3 ^ Uj 5 ^' *22 3 l^UUj! lâik.- 4181- 7275- 1288

4 j t oja*4 *433^ ^s.ç-UKİl 4^^ 3 .lik 4^*^ 32 4] :^• *4 ^ 3* 4ı! ^ki-» 4 j 33U

o3*-4a 424 û4! ^ ^j! 4^*4-2l ^gja.)

1288. (4181) (7275)- Hz. Enes ve İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her dinin (kendine has temel) bir huyu vardır. İslâm'ın bu huyu, hayadır." [1709]

4j Jjjj3 3Û ;3^ ^32 <3 ıjf- 4ÛAH 4c jjIjiIa 4c Çula» LU ,^^3 4^ JjÇ'UUjJ UiıAk- 4184- 7273 12892^33 3ık4 ^3 4Uûj^İ4 .4^4^^ 4 ^ s-UKİ! * -k '4 ^ 2c 4 j! ^ k^.

Aa^.1 .Vuai^o # dıpL^l AjIj^jI (j£ û^)Sj ^jc. (j-uı^Jl Aj1j^)J A '\\"\t.^-i ~n. i 11 <jI Aüc. l_j!

^UlI ^^Jc- ^a^L<a ciuİAİl j ciıpL^j û^c. û_j^j ^1 cj -0 ^^Lajoü ^Ijjx^>'İİ1 ^jI^JalI

1289. (4184) (7276)- Ebu Bekre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Haya imandandır. İman (sahibi) ise cennettedir. Hayasızlık (ve bundan kaynaklanan kabalıklar, çirkin ve kırıcı sözler) cefa (eziyet, zulüm, haksızlık)dan bir parçadır. Cefa (eden de) cehennemdedir. " [1710]

(jc- i&I jUjû JLL Uj jj IS ço^Il cİh jiî Iuk- 4187- 7277- 1290

Uj (jjj-iâlI •Ajc- aSüji Ajİc. ^ ^(JjjojJj Aic. Luj_ jİA Iİ£ IS .Cf-)f x '^ ö^Lac.

33 ^ ç-i^â ^cjuü 6 ı (iş^j A_iic. üıi ^,\x«o Si 3^*0 ı^İl ijJ> tj£i^ 14 ^

U Ajİc. SjI ^ \Is^ Sı 3 j- uj 3 aJ (JIla '■ulc. Sil ^ Sı 3j- uı 3 <_s4 ^ A .(4 3 ajI_£ cA'iWI 3 ^İSİâ

jI J

3^Sj3 31^ *iş 1 -‘* A A !Sj 3 j 33 U *3lâ .öjj^lj ;aİj 1 İAg.ji'sj ^jj'ıU^TN 1 ciLâ

oî iP^ j û^* -0 l> 4 £^.\ı»,ll jjjU ^j1 ı^j j û^Loc. ;Sİj 3İ1 ^^â.A-üc. C ^j | > ^İş-^ 3^ '.^^3 A_ılc. ^

. Syj-Sl I AJÎ ^ 1 j» I ; j 2 ! ûjc. (jjl (Jlâ j <j!c jjl j ^ j) ■'■'

1290. (4187) (7277)- Ebu Sa'idi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında oturuyor idik. (Bir ara): "Size Abdulkays kabilesinin gönderdiği heyet geldi" buyurdular. Halbuki içimizden hiç kimse (henüz heyetin geldiğini) görmemişti. Hakikaten geldiler ve konakladılar. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın huzuruna geldiler. Onlardan Eşecc el-Asarî (adında biri) konaklama yerinde kaldı, o sonradan geldi. Çünkü o, bir konağa indi, devesini ıhtırdı. Yolculuk elbisesini bir kenara bıraktı. Sonra (taze elbise giyip, öyle) Aleyhissalâtu vesselâm huzuruna çıktı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da ona: Ey Eşecc! Sende aziz ve çelil olan Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hilm (Acele etmemek) ve teenni ile hareket etmek" buyurdular. Eşecc: "Ey Allah'ın Resûlii! Bu hasletler, cibilliyetimde (fıtratımda doğuştan getirdiğim) bir şey mi, yoksa sonradan (iradî gayretimle) meydana gelen bir şey mi?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hayır! Yaratılışında bulunan bir şeydir!" buyurdular." 11711]

(jj! jc îjki. j^j! ljj .çJlA jj ojü ljj ılLaj‘l (JLaâl I (jj (_yJ4*h ljj ,(|jjj^J! (JjlAlJ jj! üjaî.- 4188- 7278- 1291

;ûj!jjl! ^â.pUâJlj slşd' ; 2 j! 1 j jjjll(jj ‘(j^j,^ jjlİl ^jjj^(J (Jll A_ıic- 2 j! û'

(_^juı^jjil j !jj (_)*iasi! jj jjJâj <jc. <x jIj ûllA (jj ûjİ jc. _] l jj (julçxl! ûûljjoı!

1291. (4188) (7278)- İbnu Abbâs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Eşecc elAsari'ye: "Muhakkak ki sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: Hilm (acele etmemek) ve haya" buyurdular." 1 ' 7121

jj! jc (jioı^J! jc «iğe jj (jujjj jc (jj jlAk Ljiı .j-ac (jj jj-4 ^ A j ' 4189- 7279- 1292

A_^j ç.Ul!İj! ûjc l ^ ^IaS >, j- Âc (jj 2 j! aîc \ j^l klâcl Âc (j* U <2c 2 j! 2ı (Jjj-uj ^(Jlİ t j^c

Clılaj <llAj ^aa..ûûl_Laj! ;ûj!jjl! jjj!

1292. (4189) (7279)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah indinde kişinin yuttuğu en sevaplı yudum, Allah'ın rızasını düşünerek kendini tutup, yuttuğu öfke yudumudur."! 17131

* ALLAH KORKUSUYLA AĞLAMAK

<^' Cf- cA 9^-^ ljj .AjAİjjJ jj j^jl' IciLî.- 4192- 7280- 1293

•• "■ o o c o 't & e " o « « İ ’i * t ' & ' 4 ' s, 'i } * *

l ûLa Cj]jj j! jjjj ^-aO(j4 jjj jAj 'kil *jjAİ âlâ! j! j j±k! jjjj]! jj aL! jc jj j^lc. jı jlAÇF. l^j Lâj! A j! ■., L_i

İLa ‘ûjljjl! jjkj-uLâ ^4-Ja Jjj£j k,„aa j! sÇ.) r - jjâ jji jj- jj'■ ■ !

jjâ ja ı_ju£l! ! jjj! jjjJlS ! jjj^j o j.Ajlüi aJIAj o^ljjj!

1293. (4192) (7280)- Abdullah İbnu'z-Zübeyr radıyallahu anhiima'nın anlattığına göre, "Kendilerinin Müslümanlığı kabul etmeleri ile, Allah'ın onları azarladığına dair (şu)

ayetin inmesi arasında dört yıldan fazla zaman olmamıştır: "Onlar, daha önce kendilerine kitap verilen ve zaman geçtikçe kalpleri katılaşan kimseler gibi olmasınlar. Çünkü onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdi" (Hadid 16). 117141

1294. (4193) (7281)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Çok gülmeyin, çünkü çok gülmek kalbi öldürür." [1715]

<jj <jb ^jLuılj^bJI ç.lbj Uj (jı (jUuJ Uj # ^Ujû <j j IjjSj ıjı ^LuAllI luh- 4195- 7282- 1295

;<Jl3 (_£jj]l (Jj L5‘^' .^>^1 _jjibı C5^ c ' ,ö^)U^. ^^3 •dıljj ‘■Lılc. LLI LL U£ *(Jla $ç.lj)j]l <jb tiilLû

^xi 1^)21 ^j-û ^-ojojj ^2 tiilLo (jj ^ (jU^. (jjl cJl^ .t— fljJtjJa ûjUjüjI ;:uljjll İl ILa (jLU J^jljbl U

ç.İxjJalI ^3 û^)^L

1295. (4195) (7282)- Berâ radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bir cenazede beraberdik. Aleyhissalâtu vesselâm kabrin kenarına oturup ağladılar, öyle ki (göz yaşlarıyla) toprak ıslandı. Sonra da: "Ey kardeşlerim! İşte (başımıza gelecek) bu aynı (ölüm hadisesi) için iyi hazırlanın" buyurdular." [1716]

ûULk ^Y).w .tilpâ ^Uî Uj ;(JlI (jj ^ja!j>jI j (jA^/JI İn w- 4197- 7283- 1296

aL! ^ L.O AÜ (J^uj (Jİİ [(JlI SûjAjoiA (jj aLI Jjb (jb A-İJİ (jb uIA (jj AjJC- (jj aLI Jjb (jj (jjb (jj

4 jIr,

l-Aug^j 1, nU c. t nxA) LLI AjİL~ s (jx* l_jUL]I (jjjIJj (J!Iq (jIS ü\j A j'nc. <j^ ^-J)bj AA^ (j-A U*

c. Qj« ^Jİ (jj A_<q_ujI ^Jİ (jj ûLo^j öûUjuj] ^3 # ^)U]I ^İC. İLİ A_A^)^.

1296. (4197) (7283)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sinek başı kadar bile olsa, gözünden Allah korkusuyla yaş çıkan ve bu yaşı yanak yumrusuna değecek kadar akan hiçbir mü'min kul yoktur ki, Allah onu (ebedî) ateşe haram etmesin!" [1717]

<jj oa! (jb^JJI .^jb Uj (jj «ığIjII Uj . j/^LLII <jI j^Joc. (jj (Jjc.UuajJ <j j (jIAb İnw_ 4199- 7284- 1297— LajI ’cJj^J ^Iluj AjIc. Lz> *‘*° ^ (J_>Uj |(J^Lj ^jUİU ^jj AjjIitU c‘* ;(jU *Uj_j Jjc. ^Jİ ^ V),W ._^)jkk

(E .Aj3 ^IS'i j)\ ^ai (Jjc.Lq.ujJ (jj (jLûJC. ûûLiujJ ^3 ;^JİjjII «LuıS A Uxj.i 1 Auı3 UJj^ûO^I

(jjiîj-û ûUjaJ 1 ’ 4 ’! JU.J ^3Uj

jIia İLİ .çIb jIIS (JLoc.

1297. (4199) (7284)- Hz. Muaviye İbnu Ebi Süfyan radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ameller kap(ta bulunan madde) gibidir. En aşağısı (yani dipteki kısım) güzelse en yukarısı (yani üst kısmı) da güzel olur; en aşağısı bozulursa en üstü de bozulur." [1718]

(jb ûUj)]! ^Jİ (jIjfU) (jj üıI ^jb Uj (jj iUjj (jb AÛİj Uİi

^ û5 U3ûb- 4200- 7285- 1298

J)UİI ^3 Aâjo^îl ^^3 ^İba ILI ■'OatII (jl ;^ibj Ajİc. İLİ ^ L^> İL (J^LjJ) (Jl3 ;(JU TûJ)jJ)A ^^Jİ (jb ^J)C' < ’I

A "ijmc. ^3j Ajİj ûûUjujI ^3 ;^jIj^) 1I (_^ûjb ILa](Jbj ^)b İLİ (Jl3-(jx*ı*sl3

1298. (4200) (7285)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Eğer kişi namazını herkesin gözü önünde kılınca (edebine uygun kılar) güzel yapar, tek başına kimsenin görmediği durumda kılınca da (edebine uygun kılar) güzel Yaparsa, Allah Teâla hazretleri (onun ibadetinden memnun kalır ve:) "Bu (kulluğunu riyasız yapan) gerçek bir kulumdur" der." [1719]

(jc. (jC. Jü Jnc- (_)j Ijj ‘la t (_ 5 ^ y& (_)J J alc- (_)J JiI ûjc. 4201- 7286- 1299

_<Lûc. A ikj ^xa ' ^' 0 u2 Ajla 1 1 jûiajj I ;şV.. i A_üc. JjI 2ı J 2^2 ;(jla Ç S jj ^gji ,jc.

ı qV:s.^ j ûIIj-u) ‘ûj! 2ıl ^ v^»’n ^jî | -qj ;(jla û 03 9^11^

<j3

1299. (4201) (7286)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Ey mü'minler! Amel ve ibadetlerinizi) itidal üzere yapın, ifrattan kaçının. Zira sizden hiç kimseyi (ateşten) ameli kurtaracak değildir."

Sahabiler: "Seni de mi amelin kurtarmaz, ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Aleyhissalâtu vesselam: "Beni de, buyurdular. Eğer Allah kendi katından bir rahmet ve fazl ile benim günahlarımı bağışlamazsa beni de amelim kurtarmaz!" buyurdular." 117201

* RİYA VE SÜM'A

ajjİ ifi- 4â (jj ço^İI ğc- gjlâ. pj jjft Ijj (jljji jjÎ UİÎ4- 4202- 7287- 1300

O^c. ^ 3^ 24^ ,<3323 24 £2£3*21! 21! 343 jf' 4jI 3^ ;32s ^İAj *44. 4)1 4ı 3 3

dıliâj <114^ ■ ■- öûLiujI j 3^! ^^3.213*^! 32i] 3^3 I£A^ 44 2123 4ıâ 2134!

1300. (4202) (7287)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Allah u Teâla hazretleri şöyle buyurmuştur: "Ben her çeşit şirkten müstağniyim. Öyleyse, kim benim için işlediği bir amele birden başkasını ortak ederse ben ondan uzağım ve benim için yaptığı o iş, bana değil, ortak ettiği kimseyedir." [1721]

(jj <_jâ 431! 44 2wi 43 2w A4^ l 4 3^'l 41A jjî Uj.i 4 .4*4° 2w 4)1 4 ^ ''*■ 4204- 7288- 1301

! ;32^ ,31-^^2 34 . 4 ü! 3SIİÜ 4 3 r - 4)1 4ı 3 jj- 3 Llğc. £*34;32s $4 *^ ^^j! 3 ^. 4-3 3 c. 3 a*^^ . 4*' 1**

3^34 ^j 1 34.311 ^j 4 3 ' 3322 i! :3Û1. 3 ^ :21ia t32^ V 3144 i 1 ^ 4 * 3 *!! 3 ? 3 ^^ 2434 ! 3 ^ 23 3 ^ 33 ^

1 ..ç ı3 ı ^ 3-^3^ 4^ 3J £^aa 43 3^ A4^J .3JUÖ. ûûIIujI ;4 j!j3İI j^.3^3 A^ 3 3^ I£A2 1*^

1301. (4204) (7288)- Ebu Safa radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) yanımıza geldi. Biz o sırada Mesih Deccal'i müzakere ediyorduk. Dediler ki:

"Ben size, nazarımda sizin için Mesih Deccal'den daha ürkütücü bir şeyi haber vereyim mi?"

"Evet! Ey Allah'ın Resûlü! Söyleyin!" dedik.

"Şirk-i hafidir (gizli şirk). Mesela, kişi kalkar, namaz kılar, bu namazını, kendisine bakanlar sebebiyle güzel kılar, (işte bu, gizli şirke bir örnektir)" buyurdular." [1722 1

3 İjSj (jj 344 J! 3 4- 4ı! oi 3 ?^ c3 c' 3 ^' 2 w -^33 ^ .c^OıÂ^^J! e-âl 4 2 w -^42 ljj 24- 4205- 7289- 1302t4!3j4 t6 ! lc. 24344 2 û Cİ 34 ! 3- 4ılc. 22! ^k--* 4ı 3 jj-^ 3 32^ :3^ • cAÖ^ 3* CA Cs^ 3* *^24. l4 Jj ^ûlc. ûjlAjj! ^ \ a! j 3 İ! ^.^-jââ. 0 A i 4ı! j32 lAc.! 3ŞI3 .liiij o J 1^3 03 1 —- 2 a' 3j , \ 1 * 1 3jÜ! ■"' ■ ^j! 3! _4)Lı dılİİİ 34A‘! 3 j (_ş3!-jj .44 3<ı 3 . j! 3 _4)l .yıc.

1302. (4205] (7289)- Şeddâd İbnu Evs radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetim hakkında en ziyade korktuğum şey, Allah'a şirktir. Bu sözümle, ümmetimin dönüp de tekrar güneşe veya kamere veya puta tapacaklarını demek istemiyorum. Fakat beni korkutan şey, Allah'tan başkası için yapacakları ameller ve (spor maksadıyla kılman namazda, sıhhat niyetiyle tutulan oruçta olduğu üzere, amellerde Allah rızasından başka maksatları ön plana getirme gibi) gizli arzulardır." [1723]

i İ4- a'-^“‘3 l4 (^44 -t j^k3^ 4 c. ^ jkj Uj ;La 4*3 442 ^j! jj jLj jj! 1434.- 4206- 7290- 1303

^yij .Aj 22! £-3*4 £-3*4 l 4 '323 £İ4j <4c. 4ı! 34^^ 24 ^a- 1 ^' ‘4***' 24 3^3^^ A j!-.(-■ 3 ^ ^_^j! 3 ^ 2

. t 2 h* j ,(_5-y ^1 3 ^ ^2^. j 2İ12Sj _c_ûjxjja j _j*J! <3ac. ûûUj 3 (_ s ^ :ûj!j 3^^ 22! 33i ü3^

. a

1303. (4206) (7290)- Ebu Saîdi’l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Her kim (ibadetini gösteriş için) halka işittirirse, Allah o kimseyi (yani gayesini halka) işittirir ve kim (ibadetinde) riyakârlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını (dünyada) verir." [1724]

HASED

(jşj\ 2 w 2 f- 2122 a ^1 3)! 2 j ;ll ‘ JÂ 3 O 2 w 2 w - ^^ij 3224i! 221 3) 3 jÂ 2 * 22)24- 4210- 7291- 1304

^_ıla4l! 322! 3^21) 2 a£ l-'I u.1-3! 3^2j .s.,.4\! ;33 £İ4 j <3c. 4ı! ^İl4ı 3^*-0 3^ (jC- ûUjll ı^jt- ^ x*ıjC

j 4 1 ^.jUİI ı^yA ^LıLallj öO^j-al !j ç-l-ÂİI ^a ^aİaL^IIj

4 J&J 3 ^, xxijc. Ajâ tiiILo 2 " n.W ûûliuiIj 2 " n.W A Vuxi ^3

1304. (4210) (7291)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Hased (çekememezlik) hayırları yer bitirir, tıpkı ateşin odunu yeyip tükettiği gibi. Sadaka hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürmesi gibi. Namaz, mü'minin nıırudur. Oruç ateşe karşı perdedir." 117251

* BAĞY (ZULÜM VE KÖTÜ MUAMELE)

AjİjIc. ck alAjojI aj ck ls j^i aJı / Ijj t *.1 cjj 4212- 7292- 1305

^^3^ a L ^21 14 y!i ^'3 j -3 ^ 3 r ~ 4ü 2 j 3 j^J) 34 * d-ılks ^1 a_3jIc. 2>û- a adla dıû

t. o ^ j ^joj jJi 2)J oûLiuij ^-2 j3^ Ajcıiaâj Aj^âc. 3^3

1305. (4212) (7292)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Sevabı en çabuk gelen hayırlı amel mahluka iyilik ve sıla-i rahimdir. Cezası en çabuk gelen kötü amel de bağy (mahluka kötü muamele, zulüm) ve sıla-ı rahm'i kesmektir." 117261

ı>

-4_)j ck dlıjLîJl 2 >j j3*c- ULii'i ,4 -iAj 44 ^je. U2 & aİa> 4214- 7293- 1306

Oj (jl ^ (j) ^ ^ (JjjojJ) (Jll (jC* ^x-uj (jlluj

|l_Lal ^*_ul jl ^*_ul (jLiıal c V'A ûliuJİ İÛA j CS - ^"

1306. (4214) (7293)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bana "mütevazi olun, birbirinizin hukukuna tecavüz etmeyin" diye Allah Teâla hazretleri vahiyde bulundu" buyurdular." [1727]

VERA' VE TAKVA

(jj İLİ (jj ı** \}x* Uj (jj .ıij Uj Ctf ^, 0^.3 # _jLac. cl^ £^2 qa lnw- 4216- 7294- 1307

.(jllalll L_ıiâll ^a 3^ :3^ (jjıûll AjIc. ^ aU cJ^ !cJl^

ûLimjl 1Â& 03 LİÇ' Oj 03 ^2] .(34^^ L5-j^ 3^ 31 ^ ?C_JİâİI ^ ja^a Lâa # Aİ^)kj (jLoiill

CİiIİj 4İLk j

1307. (4216) (7294)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "En efdal insan kimdir?" diye sorulmuştu. "Kalbi mahmîım (pak), dili doğru sözlü olan herkes" buyurdular. Ashab: "Doğru

sözlülüğün ne demek olduğunu biliyoruz. Mahmûmu'l-kalb ne demektir?" ye sordu.

"(Mahmûm kalb), Allah'tan korkan tertemiz kalptir, içinde günah yoktur, zulüm yoktur, kin yoktur, hased yoktur" buyurdular." 117281

çk cp Cf- û^a“ Şt ilk Cf- Ck' jj' Ijİİ Lrk- 4217- 7295- 1308

2jSj lxjâ ^121 jjc.1 ^ ^"03 üA 9^ 9 a_2c. 2j1 ^2j tj jj-0 2)1^

^^all ûğ)j£ 241a.^>*!' Lûj^ui 2j^ ^l)kk Ck 3^3^ 3‘,^'j l3ûjşjı 2^j 4 \.,iqÛ lE â q4İİ] u. lalj

ûjc. 2)J 3a^ >1 J ■2j l ‘ 1 " > * ûLİj^jI ;ÛJİ j3^^ ^,). L . -"':

1308. (4217) (7295)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ey Ebu Hureyre, verâ sahibi ot (harama düşme şüphesi olan şeylerden de kaçın) ki insanların Allah'a en iyi kulluk edeni olasın! Kanaatkârlığı esas al kî insanların Allah'a en iyi şükredeni olasın. Nefsin için sevdiğini insanlar için de sev ki (kâmil) mii'min olasın. Sana komşu olanlara iyi komşuluk et ki (kâmil bir) Müslüman olasın. Gülmeyi az yap, zira çok gülmek kalbi öldürür." 117291

2 j! a ü... 2 jj Ck 3 2 >j 2 jû- s-A ^3 2w ^ .^^3 2 >j qaa ^ ^ aÂü-iJc. 4218- 7296- 1309

03 3^- ;e 3- t Ajİc. 2 jI A 3j ^3 34 *34 ^32 2 jû- 3 ^ 2 ' 3 ^ 2 *^) Ck ^ 3 ^ Çk

âj* ıja j qaa r, 2)j ^joılâh ûûlijaj) *ûjI j3İ! - ı

1309. (4218) (7296)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Tedbir gibi akıl yoktur. Sakınmak gibi vera' yoktur. İyi huy gibi haseb (itibar vesilesi) yoktur." 117301

2jc. 2>ü^J! 2>j ijc. 2j1 a) k*' 2w 33^411 13 j *11 tAüûaj 2 >j 2 1 ^k 3 Jkt ck p* 4220- 7297- 1310

;34 ^32 ck û5 4 -^ 3 ^ ı 342 J! ^gjî

Aj! t «4 3jj-uJ) Ij d^lls ^ ^4K 3*42! iki ^1 »Aji i^LûIİc- Jlâj« A ii^c . 11 ^j! AjIc. <4! ■ -■ <4 (JjjojJj

jû L! 4İJ.İJ ^2 33**4' j ^*La Aji ^jjc. _LLiUaj AİIk^j diJİ^JI !4fc ;4ı!j3^' *9 3* 7 * j «4! 3-4 cl y*3 t3-^ ; Aj!

__e_ıji^all ^ AİlI

1310. (4220) (7297)- Ebu Zerr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Ben bir kelime -Osman dedi ki: "Bir âyet"- biliyorum. Eğer insanların hepsi onu tutsaydılar hepsine kâfi getirdi." Ashab: "Ey Allah'ın Resûlii, bu hangi ayettir?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ve kim Allah'tan korkarsa, Allah o kimseye (darlıktan genişliğe) bir çıkış yolu ihsan eder" (Talak 2) ayetini okudu." [17311

* KİŞİYİ İYİ SIFATLARIYLA ANMA

Cf- (jIjika ^ Aİ«Î 34 y*L ^aU Dİ .jjjU 3 I 1 Âj^j Uü .ajj2û ^j! 3 ^ _jj! 1244.. 4221- 7298- 1311»t-kjIlah ûj122I j ,djla« ûjU 2I j! ûjUİIlj A_ıic. <4! ^İL^ «4 3 1 ;3^ $Ajj! Cjf~ ^ja3 j^j! <^3

«4! a-42! y ^(Jla !<4 2 jj-* 3 9 ^4112 d^lla t ^l2' 3^' AİkJl 3^' '3' * ^;3^

Aİ j Cluû^Jl !2 a jj-u A^La ğjj! Aic. !2 a ^^J 11 (,>“2 j _ClllâJ Aİlk^j ^ ûûllujl ;ÛJİ j3^' .*

ajjoJl t _ '•;<!! ^

1311. (4221) (7298)- Ebu Ziiheyr es-Sakafı radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize, Nebavet veya Benâvet'te -ravi dedi ki: Benâve, Taifte bir yerdir- hitapta bulundu ve dedi ki: "Cennet ehlini cehennem ehlinden tefrik edip bileceğiniz zaman yakındır." Ashab: "Ne ile bileceğiz ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:"

(Kişiler hakkında yapacağınız iyilikle anma ve kötülükle anma suretiyle, sizler, birbirinize karşı Allah'ın şahitlerisiniz, (sizin hayırla yâdettikleriniz cennetliktir, zemmederek, kötüleyerek andıklarınız da cehennemliktir)." 117321

;Jl! t«4! JÛc. |jc. Jjlj UUjİ .Jj'Jjl' \\cl \jj Üü Uûk. 4223- 7209- 1312

lûl a_iİc. <4! ^gll^ 3 *)^' 3^ lVıl,2 lilj clüLıa.1 141 ^lc.1 c_Lı£ [jAjjij ajİc. 2j1 2j 3^^3^ c)^3 24 ûLljaıl *ûj!A aâ l** ılûıl û£ ı3^çf 7 * ^■ ■ 141 j dûkı^İ 4iâ dükı^İ ^3 ^jl JlİjIjy^ kj

' ir- l‘ uK

<j Cy 6 ^ ^^3 39 ^ lWİ 2 jjj .kiılaiı aJla^j ■ -■ lûa j ^xjowi 3 ^ «41

1312. (4223) (7299)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Yaptığım işin iyilik veya kötülük olduğunu nasıl

anlayabilirim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Komşunun "İyi yaptın!" dediğini işitirsen iyilik yaptın demektir. Eğer "kötülük yaptın!" dediklerini işitirsen, kötülük yaptın demektir" buyurdular." 117331

ç~ İ;Vİ (_jj! 3 i Ajsc. 12i ,3o? jjI Uii Ot 1 ^ S? L 5 ^=s ü5
4224- 7300- 1313

^UlI ç.Uj ^_yA Cy* ^JaI ;^İluj üıl tjlI ;tJlâ ^jc. ^jc.

ciılij <1 U.j ûûLLojI ç-Ijj ^ 3 ^ cJ^'3 3^3

1313. (4224) (7300)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cennetlik kişi o kimsedir ki, Allah kulağını hakkında halkın hayırlı övgüleriyle doldurmuştur, kendisi de hayırla yâdedildiğini işitir. Cehennemlik olan da, kendi kulakları, halkın hakkındaki kötii anmalarıyla dolan ve bunu bizzat işiten kimsedir." 117341

AÇIKLAMA:

Kişinin iyi sıfatlarıyla veya kötü sıfatlarıyla anılmasıyla ilgili kaydedilen bu hadisler efkâr-ı umumiyenin (şimdilerde kamuoyu denmektedir) ehemmiyetini ifade ediyor. Yani, mü'min kişi, insanların hakkında kötü konuşmalarından kaçınması gerekir. Mü'min, riyaya, gösterişe, yalana yer vermeden, imkân nispetinde kendisini hayırla yadettirecek fiil, davranış ve sözlerde bulunmalıdır. Çünkü hadise göre halkın hükmü Hakk'm hükmü gibidir.

Bu mevzu üzerine geniş açıklamalar geçti. 117351

* NİYET

Cf~ Cf" s—^ Cf" Cf* ÛJ-J^ İH ^

jAj paLuj Cini öûUjüj! ^İ ; JjI j^)II ^$7J 3 C 5 ^" L>*^-^

ûI^)^) ^âj ^)j_^. >> " ^ '^'^JJ . c _QJ»"^

C5 ikj jjj j jliaı (jj Ujlk- 4229- 7301- 1314

jj Lojl 4_aIc. ^üı (Jj-ujJ) (JlI ;çJUİ

1314. (4229) (7301)- Hz. Ebıı Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki insanlar Kıyamet günü niyetleri üzere diriltilecekler." 117361

* EMEL VE ECEL

^ ıjj çO^J' ğâ gj'-â. uşj) oJ 32 jj AkaJı (jljji jjİ IjjİK- 4233- 7302- 1315

aü^ 2 ^ 232 ^33! u_ıla ^(Jİ3 ^Kuj A_ıic. 22 ! ^gİLa 22 3 3 ! l33^ tû3^3^ 33 *44 33^2)33

Clılaj AİIK^j L ^ ^3 -g Ç}}\ 1^4 j3^ ûIüKİI

1315. (4233) (7302)- Hz. Ebıı Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "İhtiyar kimsenin kalbi iki şeyin sevgisinde daima gençtir: "Hayat sevgisi, çok mal sevgisi." 117371

ı> ajj' l_f- jjc. (jj çO^SI Cf- gjlâ. (jj jjâ 12 .34-3*21 (jljji jj' 32iiâ.- 4235- 7303- 13161 Ajoıii oj .illi Lo^jLo 3^4 ıjl Ç 4 Cy° 34 L^-û 3^ :334 ^L-uj a 3 c. 22! 22 3jj-^3 3 ’ 3 232 A (^3

dılaj AİIK^j ■ ■- â_^Lû 34 3_23 ‘ûjI j 3 İI 33 1 3j! s-42>41

1316. (4235) (7303)- Hz. Ebıı Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Eğer âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsaydı bir üçüncüsünü isterdi. Onun nefsini ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenlerin tevbesini kabul eder." 117381

AMELDE DEVAM

."ı*^■ ■ £jt'! \ ic ~- 12 j ,x 1 Ç)i\ .-3* 33]! 33 .3'^' :,iı 7 3' 31 3ic. 2)j (2333! (jj-iK- 4240- 7304- 1317

*ûj!j 3 İI û!j 3-^4^ 3 ^ 3 !^ .3j3İ^ 3 3^*1^ i 3 * ^^3^3 22 3 j^3 31^ i3j4 0313 ^

t. j Ajı_ı^J 3 ^! ûûli*jj|

1317. (4240) (7304)- Hz. Ebıı Hıreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Farz olmayan amelden gücünüz yettiği kadar yüklenin. Çünkü amelin hayırlısı devamlı olanıdır, az bile olsa." 117391

taJJİ ûjc. 3 ^ jJ-?. 3)t Aj^jLk 3 ^ ^ ..;jc- 3 c. ^ ûjc. 3 ^ 13 .^13 32 jjlt. 4241- 7305- 1318

:3lî

ûLluıl ^â # ^Loj (^ 5 -^ (jli Iİİİ 2 Jl-aâllj ^jIc. ^ Ajûj .^ 4 ^ LS^

ClllâJ ûûlluil 3^^ CS"^J ^ ^

1318. (4241) (7305)- Hz. Cabir İbnu Abdullah radıyallahu anhüma anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir taşın üzerinde namaz kılmakta olan bir adamın yanından geçip Mekke'nin kenarına geldi. Orada bir müddet durdu. Sonra ayrıldı. Adamı aynı vaziyette namaz kılıyor buldu.

Bunun üzerine Aleyhissalâtu selâm ayağa kalktı, ellerini birleştirdi, sonra şöyle hitap etti:

"Ey insanlar! Mutedil olun!" ve bu sözünü üç kere tekrarlayıp, sonunda: "Siz ibadetten usanmadıkça, Allah da size ihsan etmekten usanmaz!" buyurdular." 117401

* GÜNAHLARI HATIRLAMAK

'ıja,.; _ jlâ.^ 3 ^ -21K Uj .aİlcû 3 ^ 3 ^ jjÎ Ujik- 4243- 7306- 1319

22 33^ tAjoülc. 3e. ciıjlAJ! 3^ 42 ^ 2 . *3^4 3^ 4 j! ûjc. 3^ 3^^ ^ ı,,; :31^ t21ilj 3^1

dılaj ûûlij^! j3İ! 22! 3 ^ ^4^ 3, . 31-^0 dıl^jaKJij 433! lAjoülc. 1j ajİc. 22!

1319. (4243) (7306)- Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: "Ey Aişe! Ehemmiyetsiz görülen amellere karşı aman dikkatli ol! Çıınkii onlar için de Allah (tarafın)dan (vazifelendirilmiş) araştırıcı bir melek vardır." 117411

İP ip ip iş jâUjıl 1 pj ^ ÂjİÌ Uj cPp d4 4245- 7307- 1320

c‘)1 u*)^j ajj İp ı^yAc- 1 " *(Jlâ aj'İ Saİujj 4-ıic. ^ ^.U*o <^-4^ ip İP

0 "■ jü_, “' „'" o ' __ ^ ;,' =* */" 'i." i'" ' ' * ' * '" =* ^ ?""f

^|_L<a (ji l-il U1 î<oj lj ;^jljjj (Jll J^jİLû ç.Ua l)^j 3^ ^ 1 g l» ^Ljajj ^LoL^j tjli^ Jl^l

jSg Vıl <uıl 3 ^ ljj ^ 3 ^ ^$-^5)j İjj'-^-l (J311 ip oj , ~ 1 ^~£j İpj ^■^3^] ^4^) !cJl^ ,^i*j 3-^3

^)jlc. ^ *^4C- 4 -ojoil P^ 0 .ClilâJ 4_lLk^) ûûLiuil • ^Jİ j3^

1320. (4245) (7307)- Sevbân radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ümmetimden bir kısım insanları bilirim ki. Kıyamet günü Tihâme dağları emsalinde bembeyaz (tertemiz) hayırlarla gelirler. Aziz ve çelil olan Allah Teâla hazretleri o sevapları saçılmış toz haline getirir (değersiz kılar, kabul etmez)."

Sevban dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlii! Onları bize tavsif et, durumlarım açıkla da, bilmeyerek biz de onlardan olmayalım!" Aleyhissalâtu vesselâm açıkladılar:

"Onlar sizin din kardeşlerinizdir. Sizin cinsinizden insanlardır. Sizin aldığınız gibi onlar da gece (ibadetin)den nasiplerini alırlar. Ancak onlar, Allah'ın yasaklarıyla tenhâda başbaşa kalınca o yasakları ihlâl ederler, çiğnerler." 117421

TEYBE

jj üjjj jc jIljj j°»T* Üj , 4 jjl* 2 i jjî Ijj .jIjjLall ı_boılS jj JLi/j. jj e_]jâ*j 4248 - 7308 - 1321

^ ^ ^ 9 '^ ^ ^ 9 9 £ ^ ^9 i ^ ^ -* *■ "*** iı 9% '^ 0 e ^ „ S -. i £ ^ ^ -$ Q

13a ;Jü1 j3İ1 CİİA p-P p ç-Lâlall ^SIjUa^. j\ ;(Jlâ 3^3 ^ 34 ^ İP İP

ClılÜı ûllui i6 l (3-^.J ,4_ıâ L ^ .lP^

1321. (4248) (7308)- Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Günahlarınız semaya ulaşacak kadar bile olsa, arkadan tevbe etmişseniz, günahınız mutlaka affedilir." 117431

; diı ü^a ;JlI (jjI (jt. Aİkt (jc. (jjjj* (ji Jji^3 (jc. Uj .^j jj jUaj Ujİiî.- 4249- 7309- 1322

û| jA 1 İjJâ ^ j - ^ (_5dC.l !ûI (_jî^) (_ja j 4 I jx o-f)Ç_âj Adi^Ij ji-a! (J^j j^ 1 °-^ c ' ^ jâ! dil!

j jı jLıioıj ja 4 jac ûûlijdj) ^ ;ûj! jjI! (^a_Ajk.ljj jj jc jjjlih . q_ I^^â dua. jI!

(_^uj !j 2 jjcadû jj) ^ j^ jIs. ^duû^J! (j-sa !j jlid». LaA j

1322. (4249) (7309)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah, kulunun tevbesine şu adamın sevinmesinden daha çok sevinir (yani razı olur): Adam yolculuk halindedir. Bir susuz çölde bindiği devesini kaybetmiştir, onu aramaya koyulur. Sonunda aramaları adamı cidden yorup aciz bırakınca (susuzluk ve sıcaktan olduğu yerde ölmek üzere, yere yatar), elbisesini başına çekip örtünür. İşte kendisi o halde iken, devesini kaybettiği yerde hayvanın ayak seslerini duyar. Yüzünden örtüyü kaldırır ve karşısında devesini görür." 117441

^jc jc jÂİüi Ijj _ jj ujjA j Ijj t 4 j! ûjc jj Jju. ^ Ijj ,^?jliIl ^ jj ^ 4250- 7310- 1323

kİ Caj 3 c_û311 I_üÛ 11 ;^İIo3 ^ ü!cJ^ ^Ajjİ ^jc. jİjİ juc. <jj İP

j .(JIâ Lû L r J J-‘-^ a p .ClıIÜı ûûLLojİ ;(JIâ j Juîjj]! x^i û^)£ 3 c."n,WİI (JIâ

3L1 ."mc ip j ^)j &\\ ^L^.Lq 3^! û ^j^) 3 u * 1 ^^ Ax-alL<ı]l j cs^ ^

<jİj Jl^.1 j PP &'\)P J-İÂ Jj ûJAİjjoJ \x) I ı^jx*ı A u ai'N (Jj # CİiIİj A_ij) f^jC- û^a«_ujj 3ill

4_ijİ 3-û

1323. (4250) (7310)- Abdullah İbnu Mes'ııd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Günahtan tevbe eden,bir günah işlememiş gibidir." 117451

‘Jâja jj) jc ^jj-â jj jUj jc iş 4ic jc jULi Ijj ,j14c jj 4252- 7311- 1324

jjjll ."'■» ^■ ■ dıj) ^1 <1 jllâ Ajjj A^jj! \ <2c ali! 41ı (Jjjjj 31 ^ * j^âj Ajjuoıâ aîı! ^jc ^^j! ClıİAh ;3^

’V *" ^ ^ "* . 9 ^ i > > i " ' - „ S

aJIs # L_ıUa^Jl 3 ^ ip ;dıla :±\jjl\ ;dîlâ ^a^3^ ^kil\ ;(J pı 3^3 ^

tiİ^^jjoLAİl *s.\lj a ma>/i ^gâ 3^1 j û 1 L«^ (^1 (Jlâ j

1324. (4252) (7311)- İbnu Makıl anlatıyor: "Babamla birlikte Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh'ın yanma girdim. Bıı ziyaret sırasında o: "Resûlullah aleyhissalâtıı vesselâm'ın "pişmanlık tevbedir" dediğini nakletti. Babam: "Aleyhissalâtıı vesselâm'dan bunıı bizzat işittin mi?" diye sordu. Abdullah: "Evet!" dedi." [174Ğ]

(jj Jjii. (jc. (jC. 4_lj! (jfc (jljjj (jc- ^aijadı (jj Dili! yi^l! & ÂD!j 12ÜK- 4253- 7312- 1325

Lo 2 na.ll Ajj-^ 3^3 3 c ^ û) I3^ AÜc. ^ (jc. 3 ^ ÜJİ ^jc. 3>c

^ÜûiaÜI 311 A ’ıa ’ıc. # ^jjİİAa ^-k\ j.ai 34 Alilli ûûLiuil

1325. (4253) (7312)- Abdullah İbnu Amr radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri, kulun tevbesini, can boğaza gelmedikçe kabul eder." [1747]

* ÖLÜMÜ HATIRLAMAK

3 c *^c 34 ^âU Uj jji Jaûİ Uj (ji j^jIl Lâik. 4259- 7313- 1326

3^3 içlka 2u 3j-^3 du^ • jjlâ AjI $3Ac 34 (jc ^^43 (j^ gl^c (jc (_>*^ 34 £33^

;jjlâ lük Ahi'si *(Jlâ ?(JjJaâl 3^ -Q j^ JaU Lj ^ AÜc CS-^ 3 3"^^ C5^ C ' # ^)lkaj < *l

3^uâ 3^ ûj^} 3 ;ülj3^ 412^1 Jjlütüujl ûüu lAİ *4 uai^sİ3 1 j 5 İ cijj-24 ^&3-^ ;3^ ^3*4^ 3^4 a3^

L_U^Ü1 \\ ülı ^3 ^Ül AİIâ (JJalj û^kj # Ajc. (_£İJO^

1326. (4259) (7313)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte idim. Ensardan bir zat gelerek Aleyhissalâtu vesselâm'â selam verdi. Sonra da: "Ey Allah'ın Resûlü! Mü'minlerin hangisi en faziletlidir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Huyca en iyisidir!" buyurdular. Adam: "Mü'minlerin hangisi en akıllıdır?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ölümü en çok hatırlayandır ve ölümden sonra en iyi hazırlığı yapandır. İşte bunlar en akıllı kimselerdir" buyurdular. " [1748]

(Jjc-lklul ^^kî .1J4 (jj L2 ;Lâ $û,\nc. 3^ aü 3 3^ 3-^cj ts 32 lnw- 4263 - 7314 - 1327 — ^^iki (JkI 3 ^ idîlâ AÜc. ÜjI (jC" ^ 3 ^ 2İJİ ÛJC. 3 c (_g*4 (jJ (J-^ 3^" 3-^ (_g4

;ÜIj 3^ çg-Ş.çjy'3*^^jüüi U lÂA !3 jj ;ÂAUÜ1 33"^ AjL^jj-u aUİ Aüaiâ û^jjI I^üj AÜjjI

CIIIÜ <İIk_J J ûûIkoJİ

1327. (4263) (7314)- Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Birinizin eceli bir yerde olduğu zaman ihtiyaç onu oraya sıçratır. Sonra kalan ömrünün sonuna varınca aziz ve çelil olan Allah onun ruhunu orada alır. Kıyamet günü, o yer: "Ey Rabbim! işte bu, bana emanet ettiğin (cesed)dir!" der." [1749]

3^ * a 3c. ç\ Aç. 3^ j^>^c 3h? 3>c ^jİ 3^! 3c Aâlâjû 12) An 2 ^jİ 3^ 1 ’n.w_ 4268 - 7315 - 1328

*(jlâ ^Ilüj 4 -Ü^" 3^^ (jC C5^ 3C ^)lüıJ

ı** üS ik 11 S 3 i 2 i > k_âo 3 3^ ^ciLLüi L 5 ^) 3.» u< °.» i> '‘ 3]

3lüâ % b\ ÜjI Aİc. 3^ Ş-^2ül\j \jç.lk 4Üc ^üıl i _ 5 âka üı 3^2 j 3 '^^<0 .^Oü- u '

;Aİ 3 jı Ig jı 3 ^^.: l^üj 3 Anq Lİ^Ş ^ c^ 3 ^ 3 4 ^^ jıij Lo CI 1 Jİ 3 lJa ;Aİ

.Clıj£ (j^üll ^ic. ;AJ JISjj # ü^*üo 13 a (Jlüâ .l^-iâ lkj L^j 3^3 C5^) ’Aİl (Jjâ Aİ ^3Ü # Üj 1 *Ülâj U 3İÜİ

.ifjd 3 (3 >4 : aJ (3l^ .li^üıko lc.3^ û^jâ ç.331^ (j3>j3 ç-lüı 3) ı> '‘ < 53 c, 3 . t —^ 4 53 c, 3

3 ^j^ *Aİ 31 ^ .İ 4 ^ 1^3 (3) jhn«> # AİkJI 3 ^â Aİ ^-3^ .AÜka 03 ^ 3 jİ ı‘*; 3 jâJâ ? 32 -j 3 Lq ;Aİ

_Clu5 2LoJ! (_^ic. DİJjILö ;Aİ .Ljakj 1 ^ 1 ^akj ^Jaa. j .!4^ 2 ^ ^ ^ ,r - 2i! Üjua Lû ^^J!

ûûLLoj! ‘ûj! j! . <* y <2c. j t d2i Ajİc. j

1328. (4268) (7315)- Ebıı Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ölü kabre konulur. Salih kişi, kabrinde korkusuz ve endişesiz oturtulur. Sonra kendisine: "Hangi dinde idin?" denilir, "İslâm dinindeydim" der. "Şu adam nedir?" denilir. "O, Allah'ın Resîılii Muhammed'dir, bize Allah indinden açık deliller getirdi, biz de onu tasdik ettik" der. Ona: "Allah'ı gördün mü?" denilir. O: "Allah'ı görmek hiç kimseye mümkün ve muvafık değildir" der. Bu safhadan sonra cehenneme doğru bir delik açılır. Oraya bakar, ateş alevlerinin birbirini kırıp yok etmeye çalıştığını görür. Kendisine: "Allah'ın seni koruduğu ateşe bak!" denilir. Sonra ona cennet cihetinden bir delik açılır ve onun güzelliklerine ve içinde bulunan (nimet)lere bakar. Kendisine: "İşte senin makamın!" denilir ve yine ona: "Sen bunlar hususunda yakîn (kesin iman) sahibi idin. Bu iman üzere öldün, bu iman üzere yeniden diriltileceksin inşaallah!" denilir.

Kötü adam da kabrinde korku ve endişe ile oturtulur. Kendisine: "Hangi dinde idin?" diye sorulur. "Bilmiyorum" diye cevap verir. Kendisine: "Bu adam kimdir?" denilir. Halkı dinledim, bir şeyler söylüyorlardı, onu ben de söyledim" der. Ona cennet cihetinden bir delik açılır. Cennetin güzelliklerine, içinde bulunan nimetlerine bakar. Ona: "Allah'ın senden uzaklaştırdığı şu cennete bak!" denilir. Sonra ona cehenneme doğru bir delik açılır. Oraya bakar. Alevlerin birbirini yeyip yok etmekte olduğunu görür. Ona: "İşte makamın burasıdır. Sen cehennemin varlığı hususunda şekk (ve inkâr) içerisinde idin, bu şekk üzere öldün ve bu şekk üzere diriltileceksin inşaallah!" denilir." 117501

3^ <33 3- işj\ 3- 3"“ 4 ' (> 3 2 j .33 3 a *2 iSi 3^32! Uİiiıık- 4272- 7316- 1329

I 330 <)V 3 L 3 j3 l$jj^)C. Aic- (333! -"' 12 dii2! (J3h 2] (3^ 4_ıic. aii!

4_lâ ı ab-k „ 3 (Jjc.Lgj4 j ail! ÛJC. 3 ^3 3 0 £- ÛJ - u 3 A^ûjoj! j jJ' Axji 3 (jl£ ü! 3‘'^ ûJLLüj) 13,

1329. (4272) (7316)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "(Mü'min) ölü, kabre girdimi, güneş batışındaki haliyle ona temsil edilir. Bunun üzerine ölü oturup ellerini gözlerine sürer ve: Beni bırakınız namaz kılayım" der." 117511

JLa ;J 1 İ tAı*^ı J {_£- alL^ 3 - 3 - 3 32c ljj .<32 ^1\ 3 32 jj'İ 2j3- 4273- 7317- 1330

3.3'>“3î <3? 3=21' ğÜâ^O iş ,ğ23 3 jî«

3jjtl! 4_liaCj ûlla^j! <■ c » ■ >*1 <■ o . >t oûLijaıl ‘31 j3!

j j Q 31 (j) ‘ sh„J, 4 ,1c-.. *üj 1 ^ U aîı (J^jojJ)

1330. (4273) (7317)- Ebu Sa’îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sûrun iki sahibinin ellerinde iki boynuz bulunur. Ne zaman (liflemekle) emrollınacaklarını dikkatle gözleyip düşünürler." 117521

3' 3- ^«Lı 3! 3 (^ı ç3s2i 3 3 lJf- 3i .<32 3! 3 3 31 123. 4274- 7318- 1331

133 _< 3aİ3 ûhj 3? £^3^ !2)2^ <3^ 15 ^(_^ 3! j :< (jjjoıJ J33

<2! 2j (J^joiJj ?!2a

dıljLftLil! 3 3* 3v-^ ^322! (3 l3j 3^ lÎ 2 ;<JÜ^ ^323 <-3 2ı! 2 j 3j^3 2İ2 3öa ?3üıj 43 c.

4-ajiİj ^Aİ (_ 5 joi 3, Ij! 2ü _ 4joıi^ ^3 3* î_]j\ 432 - - (jj3^ ı ü 134<_£j>2! <-?^ 3 s-!-2 3*! 3 a 3 t ^ 323

32 3 3 * 23 ? 3^2 21 ;Jlâ 30 .3^3 32 31 ^32 (jl3 Jİ <3^ <- 2 İ^j ^3^ 1 ^ 4 ^^ .33^3 3^3^ 3?

Clılaiı 4dlA^j ^ ^ ûûLij-ul 3^ j 3^ 7 . '~3

1331. (4274) (7318)-Hz. Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Yahudilerden bir adam Medine çarşısında: "Hz. Musa'yı insanlar üzerine seçen Zât'a yemin olsun!"demişti. Ensardan bir zât elini kaldırıp herife bir tokat indirdi.

"Demek böyle dersin ha! Üstelik Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm aramızda olduğu halde!" dedi. Durum Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlatıldı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Aziz ve çelil olan Allah buyurmuştur ki: "Sûra üfıirülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha sûra üflenir ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar" (Zümer 58). Ben, başını ilk kaldıran olacağım. Ben, arşın ayaklarından birini tutan Hz. Musa aleyhisselam ile karşılaşırım. Bilemem, o başını benden önce mi kaldırdı, yoksa o, Allah'ın çarpılıp yıkılmaktan istisna tuttuklarından mıdır? Kim de: Ben Yûnus İbnu Metta'dan daha hayırlıyım (üstünüm) derse şüphesiz yalan söylemiş olur." 117531

AÇIKLAMA:

1- Hadis sûra üfleme hadisesine temas etmekte ve ilgili ayete atıf yapmaktadır. Kaydedilen ayette sûra iki ayrı üflemeden bahis edilmektedir. Bu hususlar daha önce geçtiği için tekrar etmeyeceğiz.

2- Hadisin sonunda: "Ben Yunus aleyhisselâm'dan üstünüm diyen yalan söylemiştir" fıkrasında geçen "ben" zamiri iki

ihtimale râcidir:

1) Öyle söyleyen herhangi bir kimse. Bu durumda yalan küfür manasmdadır. Hiç kimse, peygamberden üstün olduğunu iddia edemez, eden küfre düşer.

2) İkinci durumda "ben"den maksad Resûlullah'tır. Resûlullah'm bütün peygamberlerden üstün olduğu nasslarla sabit olduğu için, Resûlullah'm bu sözü daha öncelere aittir. Üstünlüğünü ifade eden nasslarla mensuh olmuştur denmiştir. Ayrıca, Kur'ân'da geçen kıssası sebebiyle Hz. Yunus'un büyüklüğü hususunda düşülecek tereddüdü önlemek için Hz. Peygamber'in böyle söylemiş olabileceğine de dikkat çekilmiştir. 117541

Jll ;Jlİ ifc jiJû‘1 F^f J f- (jiaâJl cf <c.llj jj FF F FF F- İy5j üj .JF jjİ lâıî- 4277- 7319- 1332

o -• £ -j $ ** ^ i # ıs ”"**■' 7 ^ ' -* ^ A 7 0 ^ ^ ^ ^ ^ ^

Aıx3 ÂjIljIl lil j ^jjûIa-ûj JİJL^â ^jlHLia^)C. Uûll # Cll_LfiaJ)C. dlO^-i ÂaljİİSI ^3 :^-uj ^~^ C ' ^ cJ^^-O

3* £aj-uj ^j-ui^Jlj ^JaİI-û aS\ \ # CİiIİj ûl-iu^M (Jl_k_j .1^.1 j A naaü .ikil (_£JüM da^JLa]l _jj]Vı

1JA ^ x.^ıj ;(Jll J *^33^ CP" 3 xx1 ^^ 3“’ ÛİJ_J ^Üj # Â^.^3 3' J ^jL^. j ^İAa]l 3 cj-^" C5^

$33 3* £-ûjoÜ ^ (jl (Jjâ 3° (■** uhll

1332. (4277) (7319)- Ebu Musa el-Eş'arî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kıyamet günü, insanlar üç defa Allah'a arzolunacaklar. İki arza mücadele ve mazeretlerden ibarettir. Üçüncü arzaya (sunuşa) gelince, (insanların işlediği amellerin yazılı olduğu defterler o zaman ellere uçacaklar (yani hızla verilecektir).

Artık defteri kimisi sağ eliyle tutacak ve kimisi sol eliyle tutacaktır." [1755]

Cf cf Cf Cf f ÂjjI*-i jjÎ Ijj ,<jj4 jj! f Jf a^ âik. 4281- 7320- 1333

; dilli _aÜajû^JIj 1^*^) A •'•' I>kû ^lâ aI! £.14 j 1 (3^^ J^3‘ 3) ;^Iuıj Ajİc. <üj! ^IÎ^ ‘dilil $A_Lai^.

I »91- û^^jaj<<.I-daİ-Q Sjj ^glc. jlâ Iaû^jIj j «A'i.a (j)j- ;<uj1 (JlI 3 ^ !<& 3j- ui 3 ^ 1 Cıh(E ^ 3^ .17- ^

I 91- ,lfe. I^-iâ 3^3âlI 3dj 3^ > ' 1 ' I| ^ !3_3^ AiXAuıj(£ A_IL^j ı" n W <3 .27- ^

<ujI 3 3 ^ 3* 0 £- a,uj (jl. 3 xxı 3 ^ 4) dIüı

1333. (4281) (7320)- Hz. Hafsa radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın buyurdular ki: "Ben Bedir ve Hudeybiye'ye katılanlardan hiç kimsenin cehenneme girmemesini ümid ederim" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah Teâla hazretleri: "Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur.

Bu senin Rabbin katında kesinleşmiş bir hükümdür" (Meryem 71) buyurmadı mı?" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "(Ey Hafsa!) Sen Allah'ın: "Sonra biz, Allah'tan korkup (O'na karşı gelmekten) sakınanları kurtarır, zalimleri de toptan orada bırakırız" (Meryem 72) buyurduğunu işitmedin mi?" buyurdu." [1756]

36e 3 ^ ji& 3 ' jjt\ Cp- 3j 4 ' lP 3 Uj .Adi 3 I 3 33 jiî UjIk- 4285- 7321- 13343 Uâ ajİc. 2 İj 1 ^.\x^ üj 3^-“3 33 -da : 3 ^ Âi.lI^ 3 3 kıç. 3 aj^İu-q ^ 3 ! 3

3 ^I 2 d 3 ^İda 3 j 3 Jİ 1 # a3L]1 ^3 ^ ^13] ûduıj 3 3<3 3 *°

3 ûûLLojİ ^3 :*3!j 3^ ^** ı4 y 3 *a 3 ^ 4 ^ (33^ 3^ ^'Ali 3A^ 3 3 ^ (33 < 3 ^ 3 J *^3 (3

^âj # a_j Û 3 İJ # a_j^ 1 Lq < 3 *^ 3 -^ 3 ^ ajjûL ^.1 Â-qIc.j (3 1 _ <a .. 13t x -^)11 3 ^13-a Ajâ 31 ^

3-İ3j 4 ^ 3^ 3 3 ~kj 3 . ci-^ (3 33ü 11 ûl jj

1334. (4285) (7321)- Rifa'a el-Cühenî radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bir seferden dönmüştük. Buyurdular ki:

"Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! İman edib, sonra doğru yoldan ayrılmayan hiçbir kul yoktur ki cennete sokulmasın. Siz ve iyi (dindar) nesliniz cennetteki meskenlere yerleşmedikçe (diğer ümmetlerin mü'minleri olan) cennetliklerin cennete girmemelerini de ümit ederim ve Rabbim ümmetimden yetmişbin kişiyi hesapsız olarak cennete dahil etmeyi bana kesin vaadetti." [1757]

F* £ 3 I ^aj F- ^j—1;) f ':* ı,ri CF f ^jİ üj f ^ Uj^k- 4290- 7322- 1335

AjJöM AJûM Jj! ^L-bojIkj Jji CİJ^J ^ L)^ !Lİ^ <jIc- al! C '} r - jj!

1 (1 F lF*F -F Jj! j _Ci!İj <llKj ^j^j-sa ûûIluj! ‘ûj!ÛAA^

1335. (4290) (7322)- İbnu Abbâs radıyallahu anhiima anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Biz, ümmetlerin sonuncusuyuz ve hesabı ilk görülecek olanlarız. Orada: "Ümmî ümmet ve peygamberi neredededir?" denilir. Bilesiniz, biz sonuncu olan ilkleriz (yani dünyaya gelişte sonuncuyuz, Kıyamet günü hesabı verip cennete girmede ilkleriz." 117581

ü a*“ 0 c]l^ t^Lij! F' (^5*4 Cf aa^ 1 ^^ f l2ı it _^üjx41! jj Ujû^- 4291- 7323- 1336

F‘‘ s.j 1 a*^A^ *cJlAj Cs a^ 3 'O jjû^joLiâ j^Klıl! F l jj! ÜûIjİ]! JjO^İl 2j! <jİc. al!

ÜA F* ^j-=a! ûllujlj <jj! F“ L5^ Cf l " V iÂA^ A aTî*- 0 - 1 • - ^ (AAA AA^ t^-A^' ÂA ' r ~ 1

j j. ?' <lc.i 41] 3 j

1336. (4291) (7323)- Ebu Biirde babasından anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kıyamet günü, Aziz ve çelil olan Allah, mahlûkâtı topladı mı Ümmet-i Muhammed'e secde etmeleri için izin

verilir. Onlar Allah'a uzun bir secde yaparlar. Sonra: "Başlarınızı (secdeden) kaldırın. Biz sayınız kadar (kâfirleri) ateşten, kurtuluş için fidyeleriniz yaptık" buyurulacaktır." 117591

* KIYAMET GÜNÜ ALLAH'IN RAHMETİ

3>2 (jc. 3)2 ^2 Ijj ‘U 3 i - 444 3^ j e_ıı35 ^2 l2i.ı2- 4294- 7324- 1337

lg- 2 a ^ 3 * 3 ^ a_Lg (_ 3 a 3 6 ^5 ı -i 2 jL<iI 2 ! 33 ^ 2 . 32 j 32 22 33^2 ;^İ 2 j A .- r ~ ^ ^k-— 2 ı 3 jjj »3

£jj 124 _ÜûUâlI ^ajj 3>^J-2 j Aitjaj^^lj jjUllj 11 ■ O» ' ^jl^JİIj o411^il 2âlakj IgJâ

Clılaj ^jl ^ ;2ı! j3^1 öû£J 22 1 çGS' ÂJıljÜ]!

1337. (4294) (7324)- Ebu Sa'id radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Aziz ve

çelil olan Allah semâvat ve arzı yarattığı gün, yüz rahmet yaratmıştır. Bunlardan birini arza indirmiştir. İşte bunun sayesinde bir anne çocuğuna karşı şefkat duyar, hayvanlar, kuşlar birbirlerine şefkat duyarlar. Allah geri kalan doksandokuz rahmeti. Kıyamet günü için (kendine) saklamıştır. Kıyamet gününde onları bu rahmetle yüze tamamlayacak." 117601

jjj 3-oc- (jj 2 jl jue. ıjc. Jjc.İJuaıl 12i _3 jje- l 13 ,jU2 Ü pA Uftk. 4297- 7325- 1338

3^ Ajİc. ^ 1-4-* $3^ 3^1 3^ (jc.

A-ilc. aul 3-^-^ .^-4 k"ı-N."n lill LgJ 3 j 1 lg %aj ^la3_>4j c > u^Vı sljilj .(j^âluıAll

^.3W aİjİ 3*^3^ ;ciılll ^ (JjjJl \t_g3\j dû! ılka ;3ll l2ı 3dıiî ;Cl2l!l ^İ2j

Ajoıîj ^İj ^lluj Ajİe. 2ll ^gİ2a 2) 3ıLsSitâ İhlali lÂûlj < _ g AİÜ (jll ;Clllll Jj 3İ2 ?lÂ2ja fS\ {_y± e2j*j

dıj^a. öûL1*jil ;ûıl j3^1 <^.22 o] 211 ı3^kı 3l (_ s j!j 2ıl ^3211 t^ 4]l o322dl üjLâll 1 öûUc. 33-3 s 0*3 2ıl 3! 32^ l42!

. -4'jjN 3)ji ^_)j 2 CjJ^aJl 3^1 ‘Cİ 1 İ 3 ‘3 ^* u ‘21 31^ .-A 1 ! <LıxjJaj (_3 C " 3^'" uri ■ CİW 3^2^-“^ L c - ■ ' c c ;» ■ ^ ^ûC. 31 l

1338. (4297) (7325)- İbnu Ömer radıyallahu anhiima anlatıyor: "Gazvelerinin birinde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la beraberdik. Derken bir kavme uğradı. "Siz kimsiniz?" diye sordu.

"Bizler müsliimanlarız!" dediler. Bir kadın tandırına yakacak atmakla meşguldü ve yanında bir oğlu vardı. Tandırın alevi yükselince kadın çocuğu uzaklaştırdı. Sonra kadın, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanma geldi ve:

"Sen Allah Resûlüsiin öyle mi?"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet!" deyince, "Annem ve babam sana feda olsun! Allah Erhamu'r-Rahimîn (yani merhametli olanların en merhametlisi) değil mi?" dedi. Kadın, "Evet!" cevabını alınca bu sefer: "Allah'ın kullarına olan rahmeti, annenin yavrusuna olan merhametinden daha fazla değil mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Elbette!" buyurdu. Kadın: "Anne çocuğunu asla ateşe atmaz! (daha merhametli olan Allah kullarını nasıl cehenneme atar?)" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm ağlayarak başını eğdi. Sonra başını kadına doğru kaldırarak: "Şüphesiz Allah, hak yoldan sapıp O'na itaat etmeye tenezzül etmeyen ve tevhid kelimesini söylemekten imtina eden azgın kulundan başka kullarına azab vermeyecektir" buyurdu." 117611

3»,*..! 3c. 3»,*..! 3J G 3 *42 Cf ^ 1 34 12 i .^U 3J jj 22 12 i ,3f2ı2A]' -?2j2 3 ^ 2>44*2 I 2 i 2 k-4298- 7326- 1339

***3İ3 ? 32*21 3^5 3 2 ;3t^ 3^2 ^ 3^^ 32*2 <jlc. 2 ıl 2 j 3J J -Ö 32 ;32 tû3i3^ 3^ 3**

t. o ^A 1 3 j! ûûLİjüj! ;ûj! j 3 İ! y ^ 2 232 3c.Uaj 2 j 32 *-j ^1 3 ^

1339. (4298) (7326)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ateşe sadece şaki olanlar girecektir." Ashab: "Ey Allah'ın Resûlü! şaki kimdir?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah için

hiçbir ibadette bulunmayıp, hiçbir günahı terketmeyen kimsedir" diye cevap verdi." 117621

KEVSER HAVZI

3 İ 'ıj*^j! 32 4 ; lac- l2i Ûjâ3 \2i .jjoij 3 >J Ijj .Gj 2 û ^1 3 w jJİ 1 jj^2- 4301- 7327- 1340—

3^‘ iF3 C s ^^^2 Ajjji 3>jlll 32 û (_jjajj'l ^jj^Lâll cIlijj AjjtSl! 3 jjj LûLja3^ t_5-l 3İ i32 ^İ2j <2 c. 2ı! (2^^

c c ‘- ■ j jjtl! Ajlac. ûûllujl ^ ;al! j3İl j^.ÜûIjül! ^jj L*jj ç.122‘1

1340. (4301) (7327)- Ebu Sa'î'di’l-Hudrî radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Benim bir havuzum var. Genişliği Ka'be'den Beytu'l-Makdis'e kadar uzanır. Suyu süt misali bembeyaz. Yıldızlar adedince susakları var. Şurası muhakkak ki, Kıyamet günü ben, peygamberler arasında ümmeti sayıca en çok olan kimseyim." 117631

* ŞEFAAT

(jfi 13 ^. g>j u^ (jc- aA' nA. (jj ijj Uj jjI lS .aLuÎ ^jj (Jjc-LaLü! 1 'n,w_ 4311- 7328- 1341

AİklI

^1*1 d qI*Vi cJ-^ 4^ û» Ü^J Âc-lllill Cla^ık • ^İujj ^Lalc. cs - ^ 3 ^ (Jj-'-O (3-^ !cJl^ • İŞ^y u -* i< ‘1 (jc

"y --^> ûûlluj] ^jjç.UaSll ^jj n'uü lg j # L^jj^pİ ^c-İ Âc-lllill dakikli

ClaIÜİ AİLk j

1341. (4311) (7328)- Ebu Musa el-Eş'âri radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ben, ümmetimin yarısının cennete girmesi ile şefaat (sahibi olmam) arasında muhayyer bırakıldım. Ben şefaati tercih ettim. Çünkü şefaat, daha şümullü ve ümmetimin (toptan kurtuluşuna) daha yeterlidir. Şefaati siz müttakilere mahsus mu biliyorsunuz? Hayır! O muttakiler değil günahkârlar, hatalılar ve pis işlere karışan (müslüman)lar içindir." 117641

* CENNETİN VASFI

(jc. £jii (jc 2L2. |_yj J^LojuıI 12i ;Iâ j^ISu I2i «i! jue. 2 12î.i2.- 4318- 7329- 1342

Cluâlai Igj! Q j AÎga. jIj Cy? û 2& û! I22 -uj AjIe. 2ü ^gII^ 2 j <Jt^İILû ^^yıjİ

‘3Lâ j t_; 2,1 ûIjj LûS ;2ı! j_)1! IÂûj*j J jf* ^ ^c.2İI İ4-i!j X&j ^2tilıj! Lg ^L41j

^ ■ aıll A_jJaxjj Ja^Cu j^İc. 422M ■ ■

1342. (4318) (7329)- Enes İbnu Mâlik radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şu dünya ateşiniz var ya! Bu, cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüzdür. Eğer o, su ile iki kere söndürülmemiş (harareti giderilmemiş) olsaydı, ondan faydalanamazdınız. Şurası muhakkak ki, bu dünya ateşi, aziz ve çelil olan Allah'a, bir daha eski hararetine döndürmemesi için dua eder." [1765]

gjJ (jj aüJj |jt jIiLâI! tjj I2i .a2İ2û jj' '-22â- 4322- 7330- 1343

-I^r -, 1 (j! 3 j)âls]! ^j! ^I 2 j A_ıic. 2 ü ^ ıjp. . 31 » **1 ^jc. A 2 ac.

ûâj , jlâjxjJa Ajc. ^J jj<J! A_ılaC. ;ûj!^ ic- 4 -y*- AİI, (_ 5 âc. o^Lıa. AİijJaâj

AjJaxJ ^

1343. (4322) (7330)- Ebu Sa'îd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: " (Cehennemde) kafirin vücudu büyür: Öyle ki bir azı dişi Uhud dağından büyük olur. Vücudunun dişinden büyüklüğü, sizden birinin vücudunun dişinden büyüklüğü gibidir." [1766]

AÇIKLAMA:

Bu hadisin muhtevası Müslim, Tirmizî gibi başka kitaplarda da gelmiştir. Ahirette, kâfirin, hak ettiği azabı daha çok çekebilmesi için Cenab-ı Hak onun vücudunu büyütecektir. Allah buna kâdirdir. Nevevî, buna inanmanın vacib olduğunu kaydeder. 117671

t (_jjıιa |jı 2 j! ajc. 12i _Aiâs ,_jj! âj!â ıjc. ^ji ■ .■ (jj aje. 12i .aâijJû jjÎ UİIaâ- 4323- 7331- 1344

^Lajj Ajİc. 2j! ^2ı ,Jjj-^2 -a2ü 2 dı^lAJ! 1 s-a.^ dı^lAJ! Liıİc. ,aİ 2 dılâ aic. dıiS

;aî!jjI! aî.! (jjSy jİJİI ^lâkj O-û c>û çj)_5 AjC.Ii2aJ Aİ^JI çj ı^yA ^ILûI ; au

j # ^uüc. (jl\ ^jc. ^1,*N A Al i ^Jİ <jc. A Uai'nİ itJI^J ^3 (jI^. Cx\ L)t *^ C '

^âL-a]lj ûûljjaJİ ^kLi]j AİA ıjl Ajc. [(Jlâ

1344. (4323) (7331)- Hâris İbnu Ukayş radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki, benim ümmetimde öyle şefaati makbul

kimseler var ki, birinin şefaatiyle Mudar kabilesinin insanlarından daha çok kimse cennete girecektir. Benim (davetime muhatap olan) ümmetimden öylesi de var ki, vücudu ateş için irileşir ve cehennemin bir köşesini teşkil eder." [1768]

(jp- (_ 5 -^l3^)]l lA Ijj <UJİ Çjc. luh- 4324- 7332- 1345

jjfuj (^5^- djj)5n3 .jüîl Jaİ ^ Jlâ :ül^

ç <ajag x>> (jM (1^ öûUjujI c jiI2l Aj3 CİiLoj^I A ng ^ L5^

1345. (4324) (7332)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Ağlama, cehennem ahalisi üzerine gönderilir. Bunun üzerine onlar da (ağlamaya başlarlar ve) gözyaşları kuruyuncaya kadar ağlarlar. Sonra (yaş yerine) kan ağlarlar. Öyle ki yüzlerinde kanallar meydana gelir. Eğer bu kanallara gemiler salınsa gemiler yiırür." [17691

•“3^3* uri' t> y?/' ı> jj4c (jj jc jd jj -lââ- â Uj .4413 _jjİ jj jSj yJ 1434- 4327- 7333- 1346

ûj*. î^jşJI 3aI 1) .41 jt .->11 dka jj 3 djAİlı ^^jjj 4j a_$İc 4ıı! ^İl41ı 33^ ;3^

^_il£Lû jxı 1 jI jj^^â 4 j.. 4^ ûj*. ! jl3l 3 a! 3 ;3^t A_ıa ^A (j41I j-? I^^jKj û j4^j jdlA.

• LûAO ıi] jjâj^jllj ölıı laljjLaJl (_ 5 Ac ^j. 113 *4 3^-3^ 3^ .djAİ! !4 a .^jü 4^j]lI ÇIÂA 3Â ^3^4^ .*43 ^A (j4]l

Aİj A_^.^]| IİA jpı AjJaxj (jjI ^ 3 ' ^jAİ * 33 J .dliij AİlAj ■ -■ ûûIjjjj! IİA dİjjI! (.ş-Ş.İAjî ^ 4^3 d 34 jjAd 4 us 3 jI 4

1 ^j| L‘*n w jjı jfiaca. • dİ (_^3 JAUİ

1346. (4327) (7333)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Kıyamet günü ölüm getirilir. Sırat üzerinde durdurulur ve: "Ey cennet ahalisi!" diye nida edilir. Cennettekiler, (bu çağrı üzerine) içinde bulundukları (o güzel) yerden çıkarılacakları korku ve heyecanıyla bakarlar. Sonra da: "Ey cehennem ahalisi!" diye nida edilir. Onlar da içinde bulundukları (o fena) yerden çıkarılacakları ümid ve sevinciyle bakarlar. (Ölüm gösterilerek) "Bunu tanıyor musunuz?" denilir. (Cennetlikler ve cehennemlikler hepsi bir ağızdan:) "Evet! Bu ölümdür" derler."

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdu ki: "Bundan sonra emredilir ve Sırat üzerinde ölüm kesilir. Sonra her iki tarafa birden: "Haydi bulunduğunuz hal üzere ebediyet sizindir, burada artık ölüm yoktur" denilir." 117701

*** CENNETİN EVSAFI**

3-311 (> İş j3LlI Aıx^ y_jI jc Kike, jc jrLLâ. jc jj! 4 j ,a 413 jj ji) jjî 4329- 7334- 1347

jj 3fiiIdi! ^^3 dİjjI! 4> j IldI« 1 jIf- 4> j yjajM (jfi jK Aİ4JI jdI :3Iİ t^İ4j A_lic aîi! ^gİ4fl

jLâfixjJa LaA j j3jxJ! A 2aCj ûliaj!

1347. (4329) (7334)- Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cennette bir karışlık yer (ebedi olduğu için, fani olan) küre-i arz ve üzerinde bulunanlardan -dünya ve içindekilerden- daha hayırlıdır." 117711

2j 3j4j Jİ ;JlI t^kjoı (jj J 44 jc (> 314 . jiI 4 j .^jİâla jj 4jSj ^ I 4 f4iA 4ii3k- 4330- 7335- 1348

1 ■ - jAj Ijj 4 j dId! dİjjI! Lûj U42I jx 3 jA a 44J! Jajjoı A_ıic-41ıl

1348. (4330) (7335)- Sehl İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Cennette bir kamçılık yer (ebedi olduğu için, fani olan) dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." 117721

^Vvi-A ,tş ~)^' ^^144 (jj ^ (jj (jj Ijyjl Uj . 344^21 jl4ie. ,jj (jul39^ 4332- 7336- 1349

^gll -■ H 3 3^ l3^ •43 3^ 4 4ıl4j! 1 -. \iy^ •c_>* j 4c' (jjl ^_ıij£ (jc. j4 (jı jUıLu (jc jş441! 314: >>11

1 ^Cjj 3^4 ! d 4331 c_ıjj ^a , 14 i 3 İaA Aİ4 .11 jls ÇaİKİİ 3-44()l ~a4 ^ 1 -■ ~ ajj dili 34j A_ğc H!

n ' e , d" ^ d ' îî^ 5 ^ ı« *, 5 ^ _

û ^ 1 1^! ^ _û jjj£ 31^3 AİÇLŞk fiI'^ Â_jj33 A_^_ijJaj û 34^ A^^ll j 34-^J 44^ J• ^3j 34“^ ^- 1 ^4 -j33

(jd^j 114^-11 j>Sl ^!i H! fiUl jl 4 3 ! 31 ^ !1Â 3J^3 jj3424dl jd 43^ Jaj^j aJuKu ÂIllc jjA

dliyk jjjAkl 3^ j .dlâjll (_^3 jl_ı^ jjl û^jSl 41 (j^jâljcûll t A\ ^. >>11 j .314 1 ûûldl dİ

- ^^ ■ -• ^3 jUs. jjl âl yj% _dlaj ûljjjı t6 l Jd j ^İljj _Aj i abA ^ 4 jj jL<uLajj _3 •>ji :. ^'i

1349. (4332) (7336)- Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün Ashab-ı Kiramına: "İçinizde cennet için gayret edecek kimse yok mu? Zira cennetin eşi yoktur. Kâ'be'nin Rabbine yemin ederim ki, cennet, parıl parıl parlayan nurları, güzel kokulu üğrünen yeşillikleri, sağlam yüksek köşkleri, devamlı akan

nehirleri, çok çeşitli olgun meyveleri, güzel genç zevceleri, pek çok takım elbiseleri ile yüksek, sağlam ve güzel saraylarda saadet ve yüz parlaklığı içinde yaşanan ebedi mekandır" buyurdu. Sahabiler: "Biz zaten onun için gayretteyiz, ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "İnşaallah!" deyiniz" dedi ve sonra cihaddan söz açtı ve ona teşvik etti." [1773]

<jj Cf- ifi- ısjj Şj ^ •csf*- 441 '^' u'jj^ _ü' l 33J 4 ' tjj f'2i* 1350- 4337- 612

^jjiijj tJ üj 3^ 4_î33] 4 7'' aiıl <Lî.iı .lîi ^y .i La ;^Lojj <fic. alıl (_5 İ j -a3 aÎj 3jjajJj ıjll ;(Jlİ SÂîfii ^3 3 ^ ^jlûk>ı

(Jla^^gjllj 3^ 3 3 .3 i •'•' 3 ü 1^31 ûü^* 1 ^ _j 3]l 3 ^' 3*5 AİİÌ3Ü 1 Cy? îy^-y^j 3^^' 3? üü^ *^-ü33 ûü-ü-^3

yü-Uİ^ j? ûlJjJû! ciiıjj Lfi ^Aç.Uaü AİîJl ^Jaİ t 3fil 'fi .3 L5ÜÜ 3fil 3 aİ 3h* aj'3ü“ 3*5 fifi 3 ^ ^lfi&

3ü* -0 Lü'j i <â*_jJa .-udi ^]L«sa 3 ^ Aa^l j ı ^k*Jl aİjj fiiLa ^jl 3 ^ *ü3^ cü 3fi.j ,3'-^ û ûûli*jj) j3İl

yjc. j çç 3 Q *^âılj u ^ L 11 *'Ö û^jlû

1350. (4337) (7337)- Ebıı Ümâme radıyallahıı anh anlatıyor: "Resîıılullah aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: "Allah'ın cennete soktuğu hiç kimse yoktur ki, onu yetmişiki zevce ile evlendirmiş olmasın. Bunlardan ikisi hûm'l-ayn (siyah gözlü), yetmiş tanesi cehennemliklerden kendine düşen mirasıdır. Bu kadınlardan her biri şehvet çekicidir ve cennetlik her erkeğin şehvet gücü dâimidir."

Hişam İbnu Halid der ki: "(Hadiste geçen) "Cehennemliklerden kendine düşen mirası" ibaresinden maksad, cehenneme giren erkeklerdir, bunların kadınlarına

cennet ehli varis olurlar, tıpkı Firavun'un hanımına varis olunduğu gibi." 117741

t> yJ c£- uü“^ 4 ' ı> jjÎ 3 ii fil (jliuı 3J A-ojki3 .<jj 3 ,_jjî 3 j ^>Sj jjÎ fîiıî.- 4341 - 7338 - 1351

lili jül! ^3 3 yy *) fifil ^3 3jü : 303 ü *4 1 .ıfi 3 *? ,' ^) ajİc. 31 3 3 y^j 33 :33 ^ 3 ^ 3 ^ ^^3

Ja^iû (_ 5 İc. ^ı^j-sa ûûlifi İ3A ;3l j 3İl 33^3^3^' 3^ 4İ2İ 31İ33 _<İ3^ AİîJl 3^' t -- J 3j 3^' siA-o

. üü

1351. (4341) (7338)- Hz. Ebıı Hureyre radıyallahıı anh anlatıyor: "Resîıılullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "(Cennette) sizden her birinin iki tane menzili vardır: "Bir menzili cennette, bir menzili de cehennemde. Ölünce cehenneme girerse cennet ehli onun menziline varis olur. İşte Allah Teâla hazretlerinin şu sözü bu durumu teyid eder:

"İşte onlar varislerin ta kendileridir" (Mü'minîın 10).

"Hitamuhû misk oldu. Cenâb-ı Hak bizleri o vârislerinden eylesin. Amin. 117751

Bu çalışmayı bitirmeyi müyesser kılan Rabbime zerrât-ı kâinat adedince hamdolsun.Erzurum 9.8.1992.

111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/479-481.

[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/482.

[31 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/482.

141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/483.

151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/483-484.

[61 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/484.

171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/484.

181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/484-485.

191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/485-486.

1101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/486.

1111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/487.

1121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/487.

1131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/487.

1141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/488.

1151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/488.

1161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/488-489.

1171 Umulmadık kalemden bu çeşit teklifin çıktığına maalesef şahit olduk.

1181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/489.

1191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490.

1201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490.

[211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490.

[221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/490-492.

[231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/492.

1241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/492.

[251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/493.

[261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/493.

1271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/494-495.

[2S1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/495-496.

[291 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/496.

1301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/496-497.

1311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/497.

1321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/497-498.

1331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/498.

1341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/498-499.

[351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/499.

1361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/499.

1371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/500.

1381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/500.

1391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/501.

1401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/501.

1411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/502.

[421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/503.

[431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/503.

1441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/504.

1451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/504.

1461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/504-505.

[471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/505.

1481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/505-506.

1491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/506.

1501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/506-507.

1511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/507.

[521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/507-508.

1531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/508.

1541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/508-509.

1551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/509.

[561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/510.

1571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/510-511.

1581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/512.

1591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/512-513.

1601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/513.

1611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/513-514.

1621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/514-515.

1631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/516.

1641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/517.

1651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/517.

1661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/517.

1671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/518.

1681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/518.

1691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/519.

1701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/519.

1711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/520.

1721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/521.

1731 Diğerleri: Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr, Bilal, Habbâb, Süheyb ve Ammâr radıyallahu anhüm ecmaindir. 1741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/522.

1751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/523.

1761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/523.

[771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/524.

1781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/524-525.

[791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/526.

1801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/526.

1811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/526-527.

1821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/527.

[831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/527-528.

[841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/528.

1851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/529.

1861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/529.

1871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/529-530.

1881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/530.

[891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/530-531.

[901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/532.

1911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/531-532.

[921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/532-533.

[931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/533.

1941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/534-535.

[951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/535.

1961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/536.

[971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/536.

[9S1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/537.

1991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/537.

11001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/537.

11011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/538.

11021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/539.

11031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/539.

11041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/540.

11051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/540.

11061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/540.

11071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/541.

11081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

110.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

112.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

113.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

114.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

115.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

116.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

117.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 11831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/541.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/542.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/542.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/543.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/543.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/544.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/544.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/545.

ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/545.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/545.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/546.

ve Şerhi, Akçağ Y ayınlan: 16/546.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/547.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/547-548.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/548.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/548.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/549.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/549-550.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/550.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/550.

ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/551.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/551.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/552.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/553.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/553.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/554.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/554.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/555.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/555.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/556.

ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/556.

ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/557.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/557.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/558.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/558.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/558.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/559.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/560.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/560.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/561.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/561.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/562.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/562.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/562.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/563.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/563.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/564.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/564.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/564.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/565.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/565.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/565.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/566.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/566-567.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/567.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/567.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/568.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/568.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/569.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/569.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/569-570.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/570.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/571.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/571.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/572.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/572.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/572.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/573.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/573.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/573.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/574.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/574.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/574.

ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 16/575.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/575.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 16/575-576.

I‘ 84 I İbrahim < 11851 İbrahim < 11861 İbrahim < 11871 İbrahim < 11881 İbrahim < 11891 İbrahim < 11901 İbrahim < 11911 İbrahim < 11921 İbrahim < 11931 İbrahim < 11941 İbrahim < 11951 İbrahim < 11961 İbrahim < 11971 İbrahim < 11981 İbrahim < 11991 İbrahim < 12001 İbrahim < 12011 İbrahim < 12021 İbrahim < 12031 İbrahim < 12041 İbrahim < 12051 İbrahim < 12061 İbrahim < 12071

İbrahim < 12081 İbrahim < 12091 İbrahim < 12101 İbrahim
< 12111 İbrahim < 12121 İbrahim < 12131 İbrahim <
12141 İbrahim < 12151 İbrahim < 12161 İbrahim < 12171
İbrahim < 12181 İbrahim < 12191 İbrahim < 12201 İbrahim
< 12211 İbrahim < 12221 İbrahim < 12231 İbrahim <
12241 İbrahim < 12251 İbrahim < 12261 İbrahim < 12271
İbrahim < 12281 İbrahim < 12291 İbrahim < 12301 İbrahim
< 12311 İbrahim < 12321 İbrahim < 12331 İbrahim <
12341 İbrahim < 12351 İbrahim < 12361 İbrahim < 12371
İbrahim < 12381 İbrahim < 12391 İbrahim < 12401 İbrahim
< 12411 İbrahim < 12421 İbrahim < 12431 İbrahim <
12441 İbrahim < 12451 İbrahim < 12461 İbrahim < 12471
İbrahim < 12481 İbrahim < 12491 İbrahim < 12501 İbrahim
< 12511 İbrahim < 12521 İbrahim < 12531 İbrahim <
12541 İbrahim < 12551 İbrahim < 12561 İbrahim < 12571
İbrahim < 12581 İbrahim < 12591 İbrahim <

-i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte
Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i
Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte

Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme

ve Şerhi, ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları:

16/576.

16/577.

16/577.

16/578.

16/578.

16/578.

16/579.

16/579-580.

16/580.

16/580-581.

16/581.

16/582.

16/582.

16/582.

16/583.

16/583.

16/584.

16/585.

16/585.

16/586.

16/586.

16/587.

16/587.

16/587.

16/588.

16/588.

16/588.

16/589.

16/589.

16/589.

16/590.

16/590.

16/590.

16/591.

16/591.

16/592.

16/592.

16/592.

16/593.

16/593.

16/593.

16/594.

16/594.

16/595.

16/595.

16/595.

16/596.

16/596.

16/597.

16/597.

16/597.

16/598.

16/598.

16/598.

16/599.

16/599.

16/599.

16/600.

16/600.

16/601.

16/601.

16/602.

16/602.

16/603.

16/603.

16/603.

16/603.

16/604.

16/604.

16/604.

16/605.

16/605.

16/605.

16/605.

16/606.

16/607.

12601 İbrahim < 12611 İbrahim < 12621 İbrahim < 12631 İbrahim < 12641 İbrahim < 12651 İbrahim < 12661 İbrahim < 12671 İbrahim < 12681 İbrahim < 12691 İbrahim < 12701 İbrahim < 12711 İbrahim < 12721 İbrahim < 12731 İbrahim < 12741 İbrahim < 12751 İbrahim < 12761 İbrahim < 12771 İbrahim < 12781 İbrahim < 12791 İbrahim < 12801 İbrahim < 12811 İbrahim < 12821 İbrahim < 12831 İbrahim < 12841 İbrahim < 12851 İbrahim < 12861 İbrahim < 12871 İbrahim < 12881 İbrahim < 12891 İbrahim < 12901 İbrahim < 12911 İbrahim < 12921 İbrahim < 12931 İbrahim < 12941 İbrahim < 12951 İbrahim < 12961 İbrahim < 12971 İbrahim < 12981 İbrahim < 12991 İbrahim < 13001 İbrahim < 13011 İbrahim < 13021 İbrahim < 13031 İbrahim < 13041 İbrahim < 13051 İbrahim < 13061 İbrahim < 13071 İbrahim < 13081 İbrahim < 13091 İbrahim < 13101 İbrahim < 13111 İbrahim < 13121 İbrahim < 13131 İbrahim < 13141 İbrahim (13151 İbrahim < 13161 İbrahim < 13171 İbrahim < 13181 İbrahim < 13191 İbrahim < 13201 İbrahim < 13211 İbrahim < 13221 İbrahim < 13231 İbrahim < 13241 İbrahim < 13251 İbrahim < 13261 İbrahim < 13271 İbrahim < 13281 İbrahim < 13291 İbrahim < 13301 İbrahim < 13311 İbrahim < 13321 İbrahim < 13331 İbrahim < 13341 İbrahim < 13351 İbrahim <

-i Sitte Tercüme -i

Sitte Tercüme -i Sitte Tercüme

ve Şerhi, ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ

Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınlan: Akçağ Yayınları: Akçağ Yayınları:

16/607.

16/608.

16/608.

16/609.

16/609.

16/610.

16/610.

16/611.

16/611.

16/611.

16/612.

16/612.

16/613.

16/613.

16/613.

16/613.

16/614.

16/614.

16/615.

16/615.

16/616.

16/616.

16/616-617.

16/617.

16/617.

16/618.

16/618.

16/618.

16/619.

16/619.

16/619.

16/619-620.

16/620.

16/621.

16/621.

16/621.

16/622.

16/622.

16/623.

16/623.

16/624.

16/624.

16/625.

16/625.

16/625.

16/625-626.

16/626.

16/626.

16/626.

16/629-630.

16/631.

16/631.

16/632.

16/632.

16/632.

16/633.

16/633.

16/634.

16/634.

16/634.

16/634.

17/5

17/5

17/6

17/6

17/6

17/6

17/7

17/7

17/7

17/8

17/8

17/9

17/9

17/10

17/10

[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme [337i İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme [3 4 °ı İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13721 İbrahim

Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 13991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/10 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/10 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/11 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/11. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/11-12 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/12. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/12-13 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/13. ve Şerhi, Akçağ

Yayınları: 17/14. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/14. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/14. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/15. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/15. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/15. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/16. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/17. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/17. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/17-18 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/18. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/19. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/19. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/20-21 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/21. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/21. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/21-22 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/22. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/22. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/23. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/23. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/24. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/25. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/25. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/26. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/26. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/26-27 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/27. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/27. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/28-29 ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/29. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/29. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/29. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/30. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/30. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/31. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/31. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/32. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/32. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/32. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/33. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/33. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/34. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/34. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/34. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/35. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/35. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/36. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/36. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/36. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/37. ve Şerhi, Akçağ

Yayınları: 17/37. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/37. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/38. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/38. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39.

14121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14291 fb ra hi m Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

144.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

14531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme i 4691 jb r ahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

147.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/39-40

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/40.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/40.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/41.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/41-42

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/42.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/42.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/43-44

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/44.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/44.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.

ve Şerhi, Akçağ Y ayınlan: 17/45.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/45.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/46.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/46.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/47.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/47.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/47.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/48.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/48.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/48.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/49.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/49-50

ve Şerhi, Akçağ Y ayınlan: 17/50.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/50.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/51.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/51-52

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/52.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/52-53

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/53.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/53-54

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/54.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/54.

ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/54.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/55.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/55.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/55.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/56.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/56.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/57.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/57.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/57.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/58.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/58.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/59.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/59.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/59.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/60.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/60.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/61.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/62.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/62.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/63.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/63.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/64.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/65-66

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/66.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/66.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67.

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67.

14881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

148.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 14981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

149.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

150.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

151.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

152.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

153.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

154.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

155.1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme 15631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme

ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/67. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/67-68. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/68. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/68. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/69. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/69. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/69. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/70. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/70. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/70-71. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/71. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/71. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/72. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/73-74. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/74-75. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/75. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/75. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/76. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/76. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/76-77. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/77. ve

Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/78. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/78. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/79. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/79. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/79. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/80. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/81. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/81. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/81. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/82. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/82. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/82. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/83. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/83. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/83. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/84. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/84. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/84. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/85. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/85. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/85. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/86. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/86. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/86. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/87-88. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/88. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/89. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/89. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/90. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/90-91. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/91. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/91. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/92. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/92. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/93. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/93. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/93. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/94. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/94. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/94-95. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/95. ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/96. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/96. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/96. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/97. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/97.97-98. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/98. ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/99.

15641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/99.

15651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/99.

15661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/100.

15671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/100.

15681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/101.

15691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/101.

15701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/101-102. 15711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/102.

15721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/103.

15731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/104.

15741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/104.

15751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/104-105. 15761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/105.

15771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/105.

15781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/106.

15791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/106.

15801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/106-107. 15811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/108.

15821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/108.

15831 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/109.

15841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/109.

15851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/110.

15861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/110.

15871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/110.

15881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/111.

15891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/111.

15901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/112.

15911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/112.

15921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/112.

15931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/113.

15941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/113.

15951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/114.

15961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/114.

15971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/114.

15981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/115.

15991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/115.

16001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/115.

16011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/116.

16021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/116.

16031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/116.

16041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.

16051 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.

16061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.

16071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117.

16081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/117-118. 16091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/118.

16101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/118.

16111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/119.

16121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/119.

16131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/119.

16141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/120.

16151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/120.

16161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.

16171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.

16181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.

16191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/121.

16201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/122.

16211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/122.

* 622 1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/123.

16231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/123.

16241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/123.

16251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/124.

16261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/124.

16271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/125.

16281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/125.

16291 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/125-126. 16301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/127.

16311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/127.

16321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/127.

16331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128.

16341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128.

16351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128.

16361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/128-129. 16371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/129.

16381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/129.

[639] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/130.

16401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/130.

16411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.

16421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.

16431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/131.

16441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/131.

16451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/132.

16461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/132.

16471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/132.

16481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/133.

16491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/133.

16501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/134.

16511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/134-135.

16521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/135.

16531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/136.

16541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/136.

16551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137.

16561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137.

16571 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137.

16581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/137-138.

16591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/138.

16601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/138.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.

16621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.

16631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.

16641 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/139.

16651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/140.

16661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/140.

16671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/141.

16681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/141.

16691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/142.

16701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/142.

16711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/142.

16721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/143.

16731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/144.

16741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/144.

16751 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/144.

16761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/145.

16771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/145-146.

16781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/146.

16791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/147.

16801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/147.

16811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/147.

16821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/148.

16831 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/148.

16841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/149.

16851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/149.

16861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/149.

16871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/150.

16881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/150.

16891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/150.

16901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/151.

16911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/151.

16921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/152.

16931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/152.

16941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/153-254.

16951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/155.

16961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/155.

16971 İbrahim Canan. Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/155.

16981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/156.

16991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/156.

17001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/157.

17011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/157.

17021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/158.

17031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/158.

17041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/159.

f 705 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/159.

1 706 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/159.

f 707 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/160.

^ 708 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/160.

1707 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/161.

^ 710 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/161.

^ 11 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/161.

^ 71- ' İbrahim Canan, l 713 ' İbrahim Canan, ^ 714 ^ İbrahim Canan, ^ 715 ' İbrahim Canan, ^ 716 ^ İbrahim Canan, [7171 İbrahim Canan,

[718] İbrahim Canan,

[719] İbrahim Canan,

[720] İbrahim Canan,

[721] İbrahim Canan, ^ 722 ' İbrahim Canan, ^ 723 ' İbrahim Canan, l 724 ' İbrahim Canan, ^ 725 ' İbrahim Canan, ^ 726 ' İbrahim Canan, l 727 ' İbrahim Canan, [7281 İbrahim Canan,

[729] İbrahim Canan,

[730] İbrahim Canan,

[731] İbrahim Canan,

[732] İbrahim Canan, [7331 İbrahim Canan, ^ 734 ' İbrahim Canan, ^ 735 ' İbrahim Canan, ^ 736 ^ İbrahim Canan, l 737 ' İbrahim Canan, ^ 738 ' İbrahim Canan, ^ 739 ' İbrahim Canan,

[740] İbrahim Canan,

[741] İbrahim Canan,

[742] İbrahim Canan,

[743] İbrahim Canan,

[744] İbrahim Canan, ^ 745 ' İbrahim Canan, ^ 746 ' İbrahim Canan, I 747 ' İbrahim Canan, ^ 748 ' İbrahim Canan, ^ 749 ' İbrahim Canan, ^ 750 ' İbrahim Canan, 17511 İbrahim Canan, [7521 İbrahim Canan, [7531 İbrahim Canan, [754] İbrahim Canan, [7551 İbrahim Canan, [756] İbrahim Canan, ^ 757 ' İbrahim Canan, I 758 ' İbrahim Canan, ^ 759 ' İbrahim Canan, f 7f,H ' İbrahim Canan, ^ 761 ' İbrahim Canan, ^ 762 ' İbrahim Canan,

[763] İbrahim Canan,

[764] İbrahim Canan,

[765] İbrahim Canan,

[766] İbrahim Canan,

[767] İbrahim Canan, ^ 768 ' İbrahim Canan, ^ 769 ' İbrahim Canan, ^ 770 ' İbrahim Canan, ^ 771 ' İbrahim Canan,

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan

17/162.

17/162-163

17/163.

17/163.

17/164.

17/164.

17/164.

17/164.

17/165.

17/165.

17/165.

17/165.

17/166.

17/166.

17/166.

17/167.

17/167.

17/167.

17/168.

17/168.

17/168.

17/169.

17/169.

17/170.

17/170.

17/170.

17/171.

17/171.

17/171.

17/172.

17/172.

17/172.

17/173.

17/173.

17/174.

17/174.

17/175.

17/175.

17/175.

17/175.

17/176.

17/176.

17/176.

17/176-177

17/177.

17/177.

17/177.

17/177-178

17/178.

17/178.

17/179.

17/180.

17/180.

17/181.

17/181.

17/181.

17/182.

17/183.

17/183.

17/184.

177-1 İbrahim Canan, 17731 İbrahim Canan, 17741 İbrahim Canan, 17751 İbrahim Canan, 17761 İbrahim Canan,

[777] İbrahim Canan,

[778] İbrahim Canan,

[779] İbrahim Canan,

[780] İbrahim Canan,

[781] İbrahim Canan, 17821 İbrahim Canan, 17831 İbrahim Canan, 17841 İbrahim Canan, 17851 İbrahim Canan, 17861 İbrahim Canan, 17871 İbrahim Canan,

[788] İbrahim Canan,

[789] İbrahim Canan, 17901 İbrahim Canan, 17911 İbrahim Canan, 17921 İbrahim Canan, 17931 İbrahim Canan, i 794 I İbrahim Canan, 17951 İbrahim Canan, 17961 İbrahim Canan, 17971 İbrahim Canan, 17981 İbrahim Canan, 17991 İbrahim Canan,

[800] İbrahim Canan,

[801] İbrahim Canan,

[802] İbrahim Canan, 18031 İbrahim Canan, [804] İbrahim Canan, 18051 İbrahim Canan, 18061 İbrahim Canan, 18071 İbrahim Canan, r8081 İbrahim Canan, 18091 İbrahim Canan, 18101 İbrahim Canan, 18111 İbrahim Canan, 18121 İbrahim Canan, 18131 İbrahim Canan, 18141 İbrahim Canan, 18151 İbrahim Canan, 18161 İbrahim Canan, 18171 İbrahim Canan, 18181 İbrahim Canan, 18191 İbrahim Canan, 18201 İbrahim Canan, 18211 İbrahim Canan, 182-1 İbrahim Canan, 18231 İbrahim Canan, 18241 İbrahim Canan, 18251 İbrahim Canan, 18261 İbrahim Canan, 18271 İbrahim Canan, 18281

İbrahim Canan, 18291 İbrahim Canan, 18301 İbrahim Canan, 18311 İbrahim Canan,

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ

Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan

17/184.

17/184-185

17/186.

17/186.

17/187.

17/187.

17/188.

17/188.

17/188-189

17/190.

17/190.

17/191.

17/191.

17/192.

17/193.

17/193.

17/193.

17/194.

17/194.

17/194.

17/195.

17/195.

17/196.

17/196.

17/197.

17/197.

17/197-198

17/198.

17/199.

17/199.

17/200.

17/200.

17/200.

17/201.

17/201.

17/201.

17/202.

17/202.

17/202.

17/203.

17/203.

17/204.

17/204.

17/204-205

17/205.

17/205.

17/206.

17/206.

17/206.

17/207.

17/207.

17/207.

17/207.

17/208.

17/208.

17/208.

17/209.

17/209.

17/210.

17/210.

18321 İbrahim Canan, 18331 İbrahim Canan, 18341 İbrahim Canan, 18351 İbrahim Canan, 18361 İbrahim Canan, 18371 İbrahim Canan,

[838] İbrahim Canan,

[839] İbrahim Canan,

[840] İbrahim Canan,

[841] İbrahim Canan, 18421 İbrahim Canan, 18431 İbrahim Canan, 18441 İbrahim Canan, 18451 İbrahim Canan, 18461 İbrahim Canan, 18471 İbrahim Canan,

[848] İbrahim Canan,

[849] İbrahim Canan, 18501 İbrahim Canan, 18511 İbrahim Canan, 18521 İbrahim Canan, [853] İbrahim Canan, 18541

İbrahim Canan, 18551 İbrahim Canan, 18561 İbrahim Canan, 18571 İbrahim Canan, 18581 İbrahim Canan, 18591 İbrahim Canan,

[860] İbrahim Canan,

[861] İbrahim Canan,

[862] İbrahim Canan, 18631 İbrahim Canan, [864] İbrahim Canan, 18651 İbrahim Canan, 18661 İbrahim Canan, 18671 İbrahim Canan, f8681 İbrahim Canan, 18691 İbrahim Canan, 18701 İbrahim Canan, 18711 İbrahim Canan, 18721 İbrahim Canan, 18731 İbrahim Canan, 18741 İbrahim Canan, 18751 İbrahim Canan, 18761 İbrahim Canan, 18771 İbrahim Canan, 18781 İbrahim Canan, 18791 İbrahim Canan, 18801 İbrahim Canan, 18811 İbrahim Canan, 188-1 İbrahim Canan, 18831 İbrahim Canan, 18841 İbrahim Canan, 18851 İbrahim Canan, 18861 İbrahim Canan, 18871 İbrahim Canan, 18881 İbrahim Canan, 18891 İbrahim Canan, 18901 İbrahim Canan, 18911 İbrahim Canan,

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan

17/210.

17/210.

17/211.

17/211.

17/211.

17/212.

17/213.

17/213.

17/213-214

17/214.

17/214.

17/214-215

17/215.

17/215.

17/216.

17/216.

17/216-217

17/217.

17/218.

17/218.

17/218.

17/218-219

17/219.

17/219.

17/219.

17/220.

17/220.

17/221.

17/221.

17/221.

17/221.

17/222.

17/222.

17/223.

17/224.

17/224.

17/224-225

17/225.

17/225.

17/226.

17/226.

17/226.

17/227.

17/227.

17/227.

17/227.

17/228.

17/228.

17/229.

17/229.

17/229.

17/230.

17/230.

17/230.

17/231.

17/231.

17/232.

17/232.

17/233.

17/233.

^ 892 ' İbrahim Canan, ^ 893 ' İbrahim Canan, ^ 894 ' İbrahim Canan, ^ 895 ' İbrahim Canan, ^ 896 ' İbrahim Canan,

[897] İbrahim Canan,

[898] İbrahim Canan,

[899] İbrahim Canan,

[900] İbrahim Canan,

[901] İbrahim Canan, ^ 902 ' İbrahim Canan, ^ 903 ' İbrahim Canan, [904] İbrahim Canan, ^ 905 ' İbrahim Canan, ^ 906 ' İbrahim Canan, ^ 907 ' İbrahim Canan,

[908] İbrahim Canan,

[909] İbrahim Canan, [91<y| İbrahim Canan, [9UI İbrahim Canan, [912 ' İbrahim Canan, [9131 İbrahim Canan, ^ 914 ^ İbrahim Canan, ^ 9I5 ' İbrahim Canan, ^ 9I6 ' İbrahim Canan, ^ 917 ' İbrahim Canan, ^ 918 ' İbrahim Canan, ^ 919 ' İbrahim Canan, [92<y| İbrahim Canan, [921] İbrahim Canan, [9221 İbrahim Canan, [9231 İbrahim Canan, [924] İbrahim Canan, ^ 925 ' İbrahim Canan, ^ 926 ' İbrahim Canan, ^ 927 ' İbrahim Canan, ^ 928 ' İbrahim Canan, ^ 929 ' İbrahim Canan, ^ 930 ' İbrahim Canan, 19311 İbrahim Canan,

[932] İbrahim Canan,

[933] İbrahim Canan,

[934] İbrahim Canan,

[935] İbrahim Canan,

[936] İbrahim Canan, ^ 937 ' İbrahim Canan, ^ 938 ' İbrahim Canan, ^ 939 ' İbrahim Canan, ^ 94H ' İbrahim Canan, ^ 941 ' İbrahim Canan, ^ 94- ' İbrahim Canan,

[943] İbrahim Canan,

[944] İbrahim Canan,

[945] İbrahim Canan,

[946] İbrahim Canan,

[947] İbrahim Canan, ^ 948 ' İbrahim Canan, ^ 949 ' İbrahim Canan, ^ 950 ' İbrahim Canan, ^ 951 ' İbrahim Canan,

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Kutub-i Sitte Tercüme ve

Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi,

Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınları Şerhi, Akçağ Yayınlan Şerhi, Akçağ Yayınlan

17/234.

17/235.

17/235.

17/236.

17/236.

17/236.

17/236.

17/237.

17/237.

17/237.

17/238.

17/238-239

17/239.

17/239.

17/240.

17/241.

17/241.

17/241.

17/242.

17/242.

17/243.

17/243.

17/244.

17/244.

17/245.

17/245.

17/245.

17/246.

17/246.

17/246-247

17/247.

17/247.

17/248.

17/248.

17/248.

17/249.

17/249.

17/249.

17/249.

17/249.

17/250.

17/250.

17/250.

17/250-251

17/251.

17/251.

17/252.

17/252.

17/252.

17/252.

17/253.

17/253.

17/254.

17/254.

17/254.

17/254-255

17/255.

17/255-256

17/256.

17/256.

^ 95- ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/256.

^ 953 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/257.

^ 954 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/257-258.

^ 955 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/258.

^ 956 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/258.

f 957 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/259.

f 958 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/259.

f 959 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/259.

[960 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/259.

1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/260.

^ 962 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/260.

^ 963 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/260.

^ 964 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/261.

^ 9634 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/261.

^ 966 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/261-262.

^ 967 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/262.

1 968 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/262.

f 969 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/263.

f 970 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/263.

f 971 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/263.

I 972 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/263-264.

f 973 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/264.

^ 974 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/265.

^ 975 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/265.

^ 976 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/265.

^ 977 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/266.

^ 978 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/266.

^ 979 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/266.

f 980 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/267.

f 981 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/268.

f 982 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/268.

t 983 l İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/268-269.

f 984 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/269.

^ 985 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/269.

^ 986 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/270.

^ 987 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/270.

^ 988 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/270-271.

^ 989 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/271.

İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/272. t 991 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/272.

t" 2 ^ İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/272.

t" 3 I İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/272-273.

f" 4 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/273.

r"5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/273.

f" 6 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/274.

f" 7 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/274.

f" 8 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/274-275.

f" 9 ' İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/275.

[1000] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/275.

P 001] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/276.

[i002] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/276.

[İ003] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277.

[1004] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277.

[İ005] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/277.

[1006] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/277-278.

[IOO 7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/278.

[1008] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/278.

[1009] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/279.

[1010] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/279.

^ 10I1 J İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/279.

[1012] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/280.

[1013] ibrghim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/280.

[101-t] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/280.

[1015] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/281.

[1016] {bj.ajjjjn c a nan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/282.

[1017] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/282.

[1018] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/283.

[1019] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/283.

[1020] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/283.

[1021] ibralûm Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/284.

[1022] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/284.

[1023] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/285.

[IO2 4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/285.

[1025] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.

[1026] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.

[1027] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.

[1028] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/286.

[1029] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/287.

[1030] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/287.

[1031] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/287.

[1032] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/288.

[1033] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/288.

[IO3 4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/289.

[1035] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/289.

[1036] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/290.

[1037] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/290-291.

[1038] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/291-292.

[1039] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/292.

[Ioao] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/293.

[İ0-41] ibrajjjjn Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/293.

[İ0-42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/293-294.

[İ0-43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/294.

[iO 44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/295.

[1045] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/295.

[1046] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/296.

[1047] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/296.

[1048] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/296.

[1049] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/297.

[1050] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/297.

[1051] jb ra hi m Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/297.

[1052] jb ra hi m Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/298.

[1053] ib ra him Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/298.

[1054] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/299.

[1055] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/299.

[1056] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/299.

[1057] jbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/300.

[1058] Jbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/300.

[1059] jbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/301.

[1060] Jbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/301.

[1061] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.

[1062] jbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.

[1063] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınlan: 17/302.

[1064] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/302.

[1065] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/303.

110661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/303.

110671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/303-304.

[106 S 1 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/304.

110691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/304.

110701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/305.

110711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/305.

110721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/305.

110731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/306.

110741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.

110751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.

110761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.

110771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/307.

110781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/308.

110791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/308.

[1080] ilahim (7anan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/309.

110811 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/309.

110821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.

110831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.

110841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.

110851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/310.

[1086] ib ra him Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/311.

110871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/311.

110881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/311.

110891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/312.

110901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/312.

110911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/313.

110921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/313.

110931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.

110941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.

110951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.

110961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/314.

110971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/315.

[io98i jb ra him Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/315.

110991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/316.

111001 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/316.

111011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/317.

111021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/317.

111031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/317.

111041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/318.

111051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/319.

111061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/319.

111071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/319.

111081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.

111091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.

111101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.

111111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/320.

111121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/321.

111131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/321.

111141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/321.

111151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/322.

111161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/322.

111171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/322.

111181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/323.

111191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/323.

111201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/324.

111211 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/324.

111221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/324-325.

111231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/325.

111241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/325.

111251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/325-326.

111261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/327.

111271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/327.

111281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/328.

111291 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/328.

[ii30][i 130] jbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/328-329. 111311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/329.

111321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/329.

111331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/330.

111341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/330.

111351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/330-331.

111361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/331.

111371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/331.

111381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/331.

111391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.

111401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.

111411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.

111421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/332.

111431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/333.

111441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/333.

111451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/333.

111461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/334.

111471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/334.

111481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/334.

111491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/335.

[I1501 İbrahim 111511 İbrahim 111521 İbrahim 111531 İbrahim 111541 İbrahim 111551 İbrahim 111561 İbrahim 111571 İbrahim 111581 İbrahim 111591 İbrahim 111601 İbrahim 111611 İbrahim 111621 İbrahim 111631 İbrahim

111641 İbrahim 111651 İbrahim 111661 İbrahim 111671 İbrahim 111681 İbrahim 111691 İbrahim 111701 İbrahim 111711 İbrahim 111721 İbrahim 111731 İbrahim 111741 İbrahim 111751 İbrahim 111761 İbrahim 111771 İbrahim 111781 İbrahim 111791 İbrahim 111801 İbrahim 111811 İbrahim 111821 İbrahim 111831 İbrahim 111841 İbrahim 111851 İbrahim 111861 İbrahim 111871 İbrahim 111881 İbrahim 111891 İbrahim 111901 İbrahim 111911 İbrahim 111921 İbrahim 111931 İbrahim 111941 İbrahim 111951 İbrahim 111961 İbrahim 111971 İbrahim 111981 İbrahim 111991 İbrahim 112001 İbrahim 112011 İbrahim 112021 İbrahim 112031 İbrahim 112041 İbrahim 112051 İbrahim 112061 İbrahim 112071 İbrahim 112081 İbrahim 112091 İbrahim 112101 İbrahim 112111 İbrahim 112121 İbrahim 112131 İbrahim 112141 İbrahim 112151 İbrahim 112161 İbrahim 112171 İbrahim 112181 İbrahim 112191 İbrahim 112201 İbrahim 112211 İbrahim 112221 İbrahim 112231 İbrahim 112241 İbrahim 112251 İbrahim

Tercüme ve Tercüme ve

, Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları:

17/335.

17/335-336.

17/336.

17/336.

17/336.

17/337.

17/337.

17/337.

17/337.

17/338.

17/338.

17/338.

17/339.

17/339.

17/339.

17/340.

17/340.

17/340.

17/341.

17/341.

17/342.

17/343.

17/343.

17/344.

17/344.

17/344.

17/345.

17/345.

17/345.

17/346-347.

17/347.

17/347.

17/348.

17/349.

17/349.

17/350.

17/350.

17/351.

17/351.

17/352.

17/352.

17/353.

17/353.

17/353.

17/354.

17/354-355.

17/355.

17/355.

17/355.

17/356.

17/356.

17/357.

17/357.

17/357.

17/358.

17/358.

17/358.

17/359.

17/359.

17/359.

17/360.

17/360.

17/360.

17/361.

17/361.

17/362.

17/362.

17/362.

17/362-363.

17/363.

17/363.

17/364.

17/365.

17/366.

17/366-367.

17/367.

[12261 İbrahim 112271 İbrahim 112281 İbrahim 112291 İbrahim 112301 İbrahim 112311 İbrahim 112321 İbrahim 112331 İbrahim 112341 İbrahim 112351 İbrahim 112361 İbrahim 112371 İbrahim 112381 İbrahim 112391 İbrahim 112401 İbrahim 112411 İbrahim 112421 İbrahim 112431 İbrahim 112441 İbrahim 112451 İbrahim 112461 İbrahim 112471 İbrahim 112481 İbrahim 112491 İbrahim 112501 İbrahim 112511 İbrahim 112521 İbrahim 112531 İbrahim 112541 İbrahim 112551 İbrahim 112561 İbrahim 112571 İbrahim 112581 İbrahim 112591 İbrahim 112601 İbrahim 112611 İbrahim 112621 İbrahim 112631 İbrahim 112641 İbrahim 112651 İbrahim 112661 İbrahim 112671 İbrahim 112681 İbrahim 112691 İbrahim 112701 İbrahim 112711 İbrahim 112721 İbrahim 112731 İbrahim 112741 İbrahim 112751 İbrahim 112761 İbrahim 112771 İbrahim 112781

İbrahim 112791 İbrahim 112801 İbrahim 112811 İbrahim 112821 İbrahim 112831 İbrahim 112841 İbrahim 112851 İbrahim 112861 İbrahim 112871 İbrahim 112881 İbrahim 112891 İbrahim 112901 İbrahim 112911 İbrahim 112921 İbrahim 112931 İbrahim 112941 İbrahim 112951 İbrahim 112961 İbrahim 112971 İbrahim 112981 İbrahim 112991 İbrahim 113001 İbrahim 113011 İbrahim

Tercüme ve Tercüme ve

, Akçağ Yayınları: , Akçağ

Yayınları: , Akçağ Yayınları:

17/367.

17/368.

17/368.

17/369.

17/369.

17/369.

17/370.

17/370.

17/370.

17/370.

17/371.

17/371.

17/372.

17/372.

17/373.

17/373.

17/374.

17/374.

17/375.

17/375.

17/375.

17/376.

17/376.

17/377.

17/377.

17/377.

17/378.

17/378.

17/379.

17/379-380.

17/380.

17/380.

17/380.

17/380.

17/381.

17/381.

17/381-382.

17/382.

17/383.

17/383.

17/384.

17/384.

17/385.

17/385.

17/385.

17/385.

17/386.

17/386.

17/386-387.

17/387.

17/387.

17/387.

17/387.

17/388.

17/388.

17/388-389.

17/389.

17/390.

17/390.

17/390

17/390.

17/391.

17/391.

17/392.

17/392.

17/393.

17/393.

17/394.

17/394.

17/395.

17/395.

17/395-396.

17/396.

17/396.

17/397.

17/397.

113021 İbrahim Canan, Kutub113031 İbrahim Canan, Kutub113041 İbrahim Canan, Kutub113051 İbrahim Canan, Kutub113061 İbrahim Canan, Kutub113071 İbrahim Canan, Kutub113081 İbrahim Canan, Kutub113091 İbrahim Canan, Kutub113101 İbrahim Canan, Kutub113111 İbrahim Canan, Kutub1,3,21 İbrahim Canan, Kutub113131 İbrahim Canan, Kutub113141 İbrahim Canan, Kutub113151 İbrahim Canan, Kutub113161 İbrahim Canan, Kutub113171 İbrahim Canan, Kutub113181 İbrahim Canan, Kutub113191 İbrahim Canan, Kutub113201 İbrahim Canan, Kutub113211 İbrahim Canan, Kutub113221 İbrahim Canan, Kutub113231 İbrahim Canan, Kutub113241 İbrahim Canan, Kutub113251 İbrahim Canan, Kutub113261 İbrahim Canan, Kutub113271 İbrahim Canan, Kutub113281 İbrahim Canan, Kutub113291 İbrahim Canan, Kutub113301 İbrahim Canan, Kutub113311 İbrahim Canan, Kutub113321 İbrahim Canan, Kutub113331 İbrahim Canan, Kutub113341 İbrahim Canan, Kutub113351 İbrahim Canan, Kutub113361 İbrahim Canan, Kutub113371 İbrahim Canan, Kutub113381 İbrahim Canan, Kutub113391 İbrahim Canan, Kutub113401 İbrahim Canan, Kutub113411 İbrahim Canan, Kutub113421 İbrahim Canan, Kutub113431 İbrahim Canan, Kutub113441 İbrahim Canan, Kutub113451 İbrahim Canan, Kutub113461 İbrahim Canan, Kutub113471 İbrahim Canan, Kutub113481 İbrahim Canan, Kutub113491 İbrahim Canan, Kutub113501 İbrahim Canan, Kutub113511 İbrahim Canan, Kutub113521 İbrahim Canan, Kutub113531 İbrahim Canan,

Kutub113541 İbrahim Canan, Kutub113551 İbrahim Canan, Kutub113561 İbrahim Canan, Kutub113571 İbrahim Canan, Kutub113581 İbrahim Canan, Kutub113591 İbrahim Canan, Kutub113601 İbrahim Canan, Kutub113611 İbrahim Canan, Kutub113621 İbrahim Canan, Kutub113631 İbrahim Canan, Kutub113641 İbrahim Canan, Kutub113651 İbrahim Canan, Kutub113661 İbrahim Canan, Kutub113671 İbrahim Canan, Kutub113681 İbrahim Canan, Kutub113691 İbrahim Canan, Kutub113701 İbrahim Canan, Kutub113711 İbrahim Canan, Kutub113721 İbrahim Canan, Kutub113731 İbrahim Canan, Kutub113741 İbrahim Canan, Kutub113751 İbrahim Canan, Kutub113761 İbrahim Canan, Kutub113771 İbrahim Canan, Kutub-i

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Sitte Tercüme ve Şerhi,

Akçağ Yayınları: 17/397. Akçağ Yayınları: 17/398. Akçağ Yayınları: 17/398. Akçağ Yayınları: 17/398. Akçağ Yayınları: 17/399. Akçağ Yayınları: 17/399. Akçağ Yayınları: 17/400. Akçağ Yayınları: 17/400. Akçağ Yayınları: 17/400. Akçağ Yayınları: 17/400. Akçağ Yayınları: 17/401. Akçağ Yayınları: 17/401. Akçağ Yayınları: 17/401. Akçağ Yayınları: 17/402. Akçağ Yayınları: 17/402. Akçağ Yayınları: 17/402. Akçağ Yayınları: 17/403. Akçağ Yayınları: 17/403. Akçağ Yayınları: 17/403. Akçağ Yayınları: 17/404. Akçağ Yayınları: 17/404. Akçağ Yayınları: 17/404. Akçağ Yayınları: 17/405. Akçağ Yayınları: 17/405. Akçağ Yayınları: 17/405. Akçağ Yayınları: 17/406. Akçağ Yayınları: 17/406. Akçağ Yayınları: 17/406. Akçağ Yayınları: 17/407. Akçağ Yayınları: 17/407. Akçağ Yayınları: 17/407. Akçağ Yayınları: 17/408. Akçağ Yayınları: 17/409. Akçağ Yayınları: 17/409. Akçağ Yayınları: 17/410. Akçağ Yayınları: 17/410. Akçağ Yayınları: 17/410. Akçağ Yayınları: 17/411. Akçağ Yayınları: 17/411. Akçağ Yayınları: 17/412. Akçağ Yayınları: 17/412. Akçağ Yayınları: 17/413. Akçağ Yayınları: 17/413. Akçağ Yayınları: 17/414. Akçağ Yayınları: 17/414. Akçağ Yayınları: 17/414. Akçağ Yayınları: 17/414-415 Akçağ Yayınları: 17/415. Akçağ Yayınları: 17/415. Akçağ Yayınları: 17/416. Akçağ Yayınları: 17/416. Akçağ Yayınları: 17/416. Akçağ Yayınları: 17/417. Akçağ Yayınları: 17/417. Akçağ Yayınları: 17/418. Akçağ Yayınları:

17/418. Akçağ Yayınları: 17/418. Akçağ Yayınları: 17/418. Akçağ Yayınları: 17/418-419 Akçağ Yayınları: 17/419. Akçağ Yayınları: 17/419. Akçağ Yayınları: 17/420. Akçağ Yayınları: 17/420. Akçağ Yayınları: 17/421. Akçağ Yayınları: 17/421. Akçağ Yayınları: 17/421. Akçağ Yayınları: 17/422. Akçağ Yayınları: 17/422. Akçağ Yayınları: 17/422. Akçağ Yayınları: 17/423. Akçağ Yayınları: 17/423. Akçağ Yayınları: 17/423-424 Akçağ Yayınları: 17/424. Akçağ Yayınları: 17/424. Akçağ Yayınları: 17/425. Akçağ Yayınları: 17/425.

113781 İbrahim 113791 İbrahim 113801 İbrahim 113811 İbrahim 113821 İbrahim 113831 İbrahim 113841 İbrahim 113851 İbrahim 113861 İbrahim 113871 İbrahim 113881 İbrahim 113891 İbrahim 113901 İbrahim 113911 İbrahim 113921 İbrahim 113931 İbrahim 113941 İbrahim 113951 İbrahim 113961 İbrahim 113971 İbrahim 113981 İbrahim 113991 İbrahim 114001 İbrahim 114011 İbrahim 114021 İbrahim 114031 İbrahim 114041 İbrahim 114051 İbrahim 114061 İbrahim 114071 İbrahim 114081 İbrahim 114091 İbrahim 114101 İbrahim 114111 İbrahim 114121 İbrahim 114131 İbrahim 114141 İbrahim 114151 İbrahim 114161 İbrahim 114171 İbrahim 114181 İbrahim 114191 İbrahim 114201 İbrahim 114211 İbrahim 114221 İbrahim 114231 İbrahim 114241 İbrahim 114251 İbrahim 114261 İbrahim 114271 İbrahim 114281 İbrahim 114291 İbrahim 114301 İbrahim 114311 İbrahim 114321 İbrahim 114331 İbrahim 114341 İbrahim 114351 İbrahim 114361 İbrahim 114371 İbrahim 114381 İbrahim 114391 İbrahim 114401 İbrahim 114411 İbrahim 114421 İbrahim 114431 İbrahim 114441 İbrahim 114451 İbrahim 114461 İbrahim 114471 İbrahim 114481 İbrahim 114491 İbrahim 114501 İbrahim 114511 İbrahim 114521 İbrahim 114531 İbrahim

Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve

Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve
Tercüme ve

, Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ
Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ

Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları:

17/426.

17/426.

17/426.

17/427.

17/427.

17/427.

17/428.

17/428.

17/429.

17/429.

17/430.

17/430.

17/431.

17/431.

17/432.

17/432.

17/432.

17/432.

17/433.

17/433.

17/433.

17/433.

17/434.

17/434.

17/434.

17/435.

17/435.

17/435.

17/436.

17/437.

17/438.

17/439.

17/439.

17/439.

17/440.

17/440.

17/441.

17/441.

17/441.

17/442.

17/442.

17/442.

17/443.

17/443.

17/444.

17/444-445.

17/445.

17/445.

17/446.

17/446.

17/446.

17/447.

17/447.

17/447.

17/448.

17/448.

17/449.

17/449.

17/449.

17/449.

17/449.

17/450.

17/450.

17/450.

17/451.

17/451.

17/452.

17/452.

17/453.

17/454.

17/454.

17/454.

17/455.

17/455.

17/455.

17/456.

114541 İbrahim 114551 İbrahim 114561 İbrahim 114571 İbrahim 114581 İbrahim 114591 İbrahim 114601 İbrahim 114611 İbrahim 114621 İbrahim 114631 İbrahim 114641 İbrahim 114651 İbrahim 114661 İbrahim 114671 İbrahim 114681 İbrahim 114691 İbrahim 114701 İbrahim 114711 İbrahim 114721 İbrahim 114731 İbrahim 114741 İbrahim 114751 İbrahim 114761 İbrahim 114771 İbrahim 114781 İbrahim 114791 İbrahim 114801 İbrahim 114811 İbrahim 114821 İbrahim 114831 İbrahim 114841 İbrahim 114851 İbrahim 114861 İbrahim 114871 İbrahim 114881 İbrahim 114891 İbrahim 114901 İbrahim 114911 İbrahim 114921 İbrahim 114931 İbrahim 114941 İbrahim 114951 İbrahim 114961 İbrahim 114971 İbrahim 114981 İbrahim 114991 İbrahim 115001 İbrahim 115011 İbrahim 115021 İbrahim 115031 İbrahim 115041 İbrahim 115051 İbrahim 115061 İbrahim 115071 İbrahim 115081 İbrahim 115091 İbrahim 115101 İbrahim 115111 İbrahim 115121 İbrahim 115131 İbrahim 115141 İbrahim 115151 İbrahim 115161 İbrahim 115171 İbrahim 115181 İbrahim 115191 İbrahim 115201 İbrahim 115211 İbrahim 115221 İbrahim 115231 İbrahim 115241 İbrahim 115251 İbrahim 115261 İbrahim 115271 İbrahim 115281 İbrahim 115291 İbrahim

Tercüme ve Tercüme ve

Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve Tercüme ve

, Akçağ Yayınları: , Akçağ Yayınları:

17/456-457.

17/457-458.

17/459.

17/459.

17/459.

17/460.

17/460.

17/461.

17/461.

17/461.

17/462.

17/462.

17/463.

17/463.

17/464.

17/464.

17/464.

17/465.

17/465.

17/465.

17/466.

17/466.

17/466.

17/466-467.

17/467.

17/467.

17/468.

17/468.

17/468.

17/469.

17/469.

17/469.

17/469.

17/470.

17/471.

17/471.

17/471.

17/472.

17/472.

17/472.

17/473.

17/473.

17/473.

17/474.

17/474.

17/474.

17/475.

17/475-476.

17/476.

17/477.

17/477.

17/478.

17/478.

17/478.

17/479.

17/479.

17/479.

17/480.

17/480.

17/481.

17/481.

17/482.

17/483.

17/483.

17/483.

17/483.

17/484.

17/484.

17/484.

17/484.

17/485.

17/485.

17/485.

17/486.

17/486.

17/486.

115301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.

115311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.

115321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.

115331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/487.

115341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/488.

115351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/488.

115361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/488.

115371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/489.

115381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/489.

115391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/489.

115401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/490.

115411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/490.

115421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/490.

115431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/491.

115441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/491-492.

115451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/492.

115461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/492.

115471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/493.

115481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/493-494.

115491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/494.

115501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/494.

115511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/495.

115521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/495.

115531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/496.

115541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/496.

115551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/497.

115561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/497.

115571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/497.

115581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/498.

115591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/498.

115601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/498.

115611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/499.

115621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/499.

115631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/500.

115641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/501.

115651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/501.

115661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/501-502.

115671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/502.

115681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/503.

115691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/503.

115701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504.

115711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504.

115721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504.

115731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/504-505.

115741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/506.

115751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/507-508.

115761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/508-509.

115771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/509.

115781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/510.

115791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/510.

115801 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/511.

115811 Dâr kelimesi, daha önce de açıklandığı üzere Resûlullah devrinde, bir avlu etrafında birbirine bitişik olarak inşa edilmiş, akrabaların oturduğu meskenler topluluğun adıdır. Her mesken aynı avluya açılar. Bugün böylesi bir mesken düzenine en yakın inşa tipi apartmandır. Bu kelimeyi bazan "mahalle" kelimesiyle de karşılıyoruz. "Dâr"ı "ev"le tercüme etmek bilhassa eski metinlerde mânayı çarpıtabilir.

115821 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/511.

115831 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/512.

115841 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/512.

115851 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/513.

115861 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/513.

115871 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/514.

115881 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/514.

115891 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/515.

115901 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/515.

115911 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/515.

115921 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/516.

115931 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/517.

115941 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/518.

115951 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/520-521.

115961 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/521.

115971 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/521.

115981 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/522.

115991 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/522.

[1600] ilahim (7anan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/522-523.

116011 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/523.

116021 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/523.

116031 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/524.

116041 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/524.

116051 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/524.

116061 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/525.

116071 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/525.

116081 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/526.

116091 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/526.

116101 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/526.

116111 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/527.

116121 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/527.

116131 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/528.

116141 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/528.

116151 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/529.

116161 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/529.

116171 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/529.

116181 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/530.

116191 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/530.

116201 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/531.

116211 Bedîüzzaman Hutbe-i Şamî'ye nâm eserinde, İslâm'ın müstakbel dünya hâkimiyetinin aklî isbatını

yapmaktadır. 116221 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/531-532.

116231 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/533.

116241 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/533.

116251 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/534.

116261 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/534.

116271 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/535.

116281 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/535.

116291 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/535.

116301 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/536.

116311 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/536.

116321 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/537.

116331 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/538.

116341 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/538-539.

116351 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/539.

116361 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/540.

116371 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/541.

116381 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/541.

116391 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/541.

116401 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/542.

116411 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/543.

116421 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/543.

116431 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/544-545.

116441 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/545.

116451 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/546.

116461 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/546.

116471 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/546-547.

116481 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/547.

116491 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/547.

116501 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/547.

116511 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/548.

116521 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/548-549.

116531 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/549.

116541 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/550.

116551 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/551.

116561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/551.

116571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/552.

116581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/552.

116591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/552.

116601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/553.

116611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/554.

116621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/555-556.

116631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/556-557.

116641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/557.

116651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/558.

116661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/558.

116671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/558.

[1668] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/559.

116691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/560.

116701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/560-561.

116711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/561.

116721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/561.

116731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/562.

116741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/563.

116751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/563-564.

116761 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/564.

116771 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/565.

116781 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/565.

116791 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/565-566.

[168 °1 İbrahim 116811 İbrahim 116821 İbrahim 116831 İbrahim 116841 İbrahim 116851 İbrahim 116861 İbrahim 116871 İbrahim 116881 İbrahim 116891 İbrahim 116901 İbrahim 116911 İbrahim 116921 İbrahim 116931 İbrahim 116941 İbrahim 116951 İbrahim 116961 İbrahim 116971 İbrahim 116981 İbrahim 116991 İbrahim 117001 İbrahim 117011 İbrahim 117021 İbrahim 117031 İbrahim 117041 İbrahim 117051 İbrahim 117061 İbrahim 117071 İbrahim 117081 İbrahim 117091 İbrahim 117101 İbrahim 117111 İbrahim 117121 İbrahim 117131 İbrahim 117141 İbrahim 117151 İbrahim 117161 İbrahim 117171 İbrahim 117181 İbrahim 117191 İbrahim 117201 İbrahim 117211 İbrahim 117221 İbrahim 117231 İbrahim 117241 İbrahim 117251 İbrahim 117261 İbrahim 117271 İbrahim 117281 İbrahim 117291 İbrahim 117301 İbrahim 117311 İbrahim 117321 İbrahim 117331 İbrahim 117341 İbrahim 117351 İbrahim 117361 İbrahim 117371 İbrahim 117381 İbrahim 117391 İbrahim 117401 İbrahim 117411 İbrahim 117421 İbrahim 117431 İbrahim 117441 İbrahim 117451 İbrahim 117461

İbrahim 117471 İbrahim 117481 İbrahim 117491 İbrahim 117501 İbrahim 117511 İbrahim 117521 İbrahim 117531 İbrahim 117541 İbrahim 117551 İbrahim

Tercüme ve Tercüme ve

, Akçağ Yayınları: , Akçağ

Yayınları: , Akçağ Yayınları:

17/566.

17/566.

17/567.

17/567.

17/567-568.

17/569.

17/570-571.

17/571.

17/571.

17/572.

17/572.

17/573.

17/573.

17/574.

17/575.

17/575.

17/576.

17/576.

17/576.

17/577.

17/577.

17/578.

17/578.

17/579.

17/579.

17/580.

17/580.

17/581.

17/581.

17/581.

17/582.

17/582-583.

17/583.

17/583.

17/584.

17/584.

17/584.

17/585.

17/585.

17/585-586.

17/586.

17/586.

17/587.

17/587-588.

17/588.

17/588.

17/589.

17/589.

17/589-590.

17/590.

17/590.

17/591.

17/591.

17/592.

17/592.

17/592-593.

17/593.

17/593.

17/594.

17/594.

17/594.

17/595.

17/595.

17/596.

17/596.

17/597.

17/597.

17/597.

17/598.

17/598.

17/599-600.

17/600.

17/600.

17/601.

17/601-602.

17/602.

117561 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117571 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117581 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117591 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117601 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117611 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117621 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117631 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117641 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117651 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117661 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117671 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117681 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117691 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117701 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117711 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117721 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117731 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117741 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte 117751 İbrahim Canan, Kutub-i Sitte

Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları

17/602-603

17/603.

17/604.

17/604.

17/604-605

17/605-606

17/606.

17/606.

17/607.

17/607-608

17/608.

17/608.

17/608-609

17/609.

17/609-610

17/610.

17/610.

17/611.

17/612.

17/612.

[1756] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/602-603.
[1757] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/603.
[1758] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/604.
[1759] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/604.
[1760] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/604-605.
[1761] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/605-606.
[1762] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/606.
[1763] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/606.
[1764] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/607.
[1765] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/607-608.
[1766] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/608.
[1767] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/608.
[1768] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/608-609.
[1769] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/609.
[1770] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/609-610.
[1771] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/610.
[1772] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/610.
[1773] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/611.
[1774] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/612.
[1775] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 17/612.